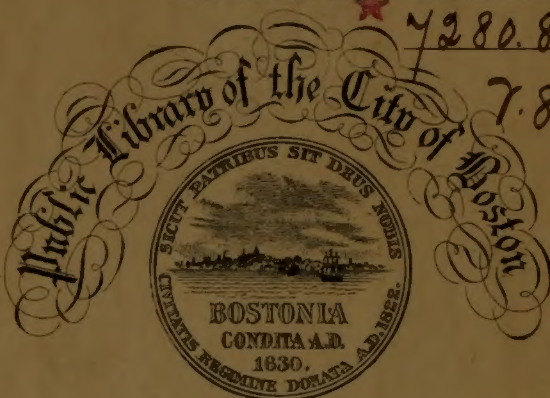

GROOT ALGEMEEN HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH EN OORDEELKUNDIG WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Het voornaamste, dat vervat is in de Woordenboeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHEELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS,

[illegible]

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

[illegible]

VERDER

EENE GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

[illegible]

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

[illegible]

DE LETTERS O, P, Q.

ACHTSTE DEEL.

[illegible] WILLEM van de WATER, [illegible] SAMUEL LUCHTMANS, [illegible] De Wed. van A. MOETJENS, [illegible] DOLE, VAILLANT.

M D C C [illegible]

Met Privilegie.

GROOT ALGEMEEN HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH EN OORDEELKUNDIG
WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Het voornaamſte, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS;

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigſte Bedryven der Patriarchen, Rechters, Joodſche Koningen, Propheten, Apoſtelen, Vaders der eerſte kerke, Pauzen, Kardinalen, Biſſchoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, befaamde Ketters, en der zelver gevoelens, benevens een Hiſtoriſch verhaal van de Concilien en Kerkvergaderingen, de inſtelling en voortgang van de Geestelyke en Wereldlyke Ordens, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levensbedryven der Keizeren, Koningen, Keurvorſten, Vorſten, Opperveldheeren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeren, eerſte Uitvinders van Kunſten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle ſoorten van beroepingen door hunne Wetenſchappen, of uitmuntende Bedryven hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidenſche Verdichtſelen en Fabelen, der zelven gewaande Goden en Godinnen, de aloude Eeuw-, Ren- en Schouwspelen, benevens de gene, die tegenwoordig by openbare en andere plegtigheden gebruikelyk zyn; als mede alle andere Ceremoniën en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verſcheide Kloostergeloften en Gezindheden van Chriſtenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geſchiedeniſſen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EENE GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

Van de Keizerryken, Koninkryken, Vorſtendommen, Republyken, Landſchappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kaſteelen, Kloosters, en andere aanmerkelyke plaatſen der Oude en Nieuwe Wereldbeſchryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgeſtrektheit, Oorſprong, Staatsbeſtier, Regeringswyze, Godsdienſt, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de doorluchtige Afkomſten der aloude en hedendaagſche gekroonde Hoofden en aanzienlyke Geslachten des gehelen Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Liniën, en van alle de voornaamſte Familiën, byzonderlyk de Zeventien Nederlandsche Provincien betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth, en volgens de ſchikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgeſtelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der Nederlanden, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geſchrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert, beſchaaft, verandert en opgeheldert, met al het gene tot kenniſſe van* GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING en WERELDBESCHRYVING *kan dienen.*

DE LETTERS O. P. Q.

ACHTSTE DEEL.

Te Amſterdam, Te Utrecht, 's Gravenhage, By BRUNEL, de WETSTEINS en SMITH, WAESBERGE, De Wed. de COUP, HUMBERT. WILLEM van de WATER. *Leiden,* SAMUEL LUCHTMANS. De Weduwe A. MOETJENS, van DOLE, VAILLANT.

MDCCXXXII

Met Privilegie.

GROOT ALGEMEEN

WOORDEN-BOEK,

O.

Deze letter hadt by de Latynen veel overeenkomſt met de U, en zy vermengden en ſpraken deze twee letters op de zelve wyze uit, om dat zy de *u* uitdrukten door *ou*, gelyk de meeſte natiën de zelve uitſpreken, uitgezonderd de Franſchen en de Nederduitſchen. Zo ſtelden zy *Conſol* voor *Conſul*. Zy ſtelden ook zomtyds deze letter voor *e*, als *vorſus*, voor *verſus*, *voſter*, voor *veſter*. Men bediende zich ook zomtyds van deze letter voor den tweeklank *au*: als *plodo*, *cloſtra*, *coda*, voor *plaudo*, *clauſtra*, *cauda*. De Grieken hebben tweederlei O, de O, die met een helder en kort geluidt uitgeſproken wordt, die zy *Omicron*, O, noemen, dat is te zeggen kleine *o*; en de andere, genoemd *Omega*, dat is te zeggen grote O, welke met een deftiger en langer toon, als twee O, wordt uitgeſproken. De O der Latynen komt nader aan het geluidt van de *Omicron*, gelyk men ziet door deze twee vaarzen van Auſonius:

Hoc tereti argutoque ſono legit Attica gens O,
Quod & O Græcum compenſat Romula vox O.

Omtrent de letter O in het Nederduitſch is mede aan te merken, dat zy in alle woorden den zelven klank niet heeft, als, by voorbeeldt, in de volgende:

Eerſte klank.	Twede klank.
Op.	*Hop.*
Bok.	*Stok.*
Bol.	*Bol* van een hoedt.
Bot.	*Gebodt.*
Dol.	*Dol* in een roeiſchuit.
Wolk.	*Volk.*

De eerſte klank dezer woorden zweemt eenigzins naar het geluidt der O in de Latynſche woorden, *non*, *fons*, *conſtans*; de twede naar de O in *nos*, *noſter*, *fortis*, *vox*, en *propter*. Die wat kieſch vallen in de Nederduitſche dichtkunſt willen deze verſchillende klanken niet dulden om de rymſlagen te maken; zo mag, by voorbeeldt, het woordt *wolken* by hen niet klinken op dat van *volken*, noch *wol* op *tol*, enz. Dit onderſcheidt in de uitſpraak van deze letter in het Nederduitſch moet men door het gebruik en de oeffening leren. Men zou echter ten dienſte der vremdelingen de O in de woorden van den tweden klank met een ſtreep kunnen tekenen, om hunne uitſpraak daar naar te ſchikken, en ſchryven, *hóp*, *ſtók*, enz. Men kan ook tot een regel geven, dat de O voor alle medeklinkers niet eveneens klinkt; voor de M en N beſchouwt zy haren gewonelyken klank; als, [illegible], *ſtom*, *ton*, *rond*, *vondt*; voor de CH, F, G, L, P, R, S T wordt de uitſpraak verandert, als in *och*, *noch*, *ſtof*, *lof*, [illegible]*g*, *zog*, *bedrog*, *hol*, *bol* van een hoedt, *kop*, *krop*, *orgel*, [illegible]*os*, *vos*, *pot*, *kot*. Hier van worden echter uitgeſloten de[illegible]oorden, die in 't Hoogduitſch door den tweeklank *au*, of door hunne volmondige U uitgeſproken worden; als *op*, *bot* (*ſtolidus*), *vol*; die by de Hoogduitſchen dus luiden: *auf*, *but*, *ful*. De woorden *bol* (*tuber*) en *dol* (*furioſus*) worden by de Hoog- en Nederduitſchen even eens geſchreven en uitgeſproken.

Zo hebben de Franſchen mede tweederlei uitſpraak van de O, eene korte, als in *hotte* en *cotte*; en eene lange, onderſcheiden door een bygevoegde *ſ*, of getekend met een ſcherpe accent; als in *hoſte*, of *hôte*, *coſte*, of *côte*. Chilperik, koning van Vrankryk, wilde met kracht eene grote O, als de Griekſche *Omega*, in het Franſche alphabeth brengen, als mede een *phi*, *chi*, en *theta*, makende zeer ſtrenge bevelen om de zelve te gebruiken; maar dewyl deze letteren onnut geoordeelt wierden, hadt het zelve geen gevolg.

Voorts is de O alleen in byna alle talen in eene reden, zonder byvoeging van eenige andere letter, in gebruik om verwondering, roeping, begeerte, beſchimping en verachting uit te drukken. Zy is ook een teken of zinnebeeldt van de eeuwigheit, dewyl men begin, noch einde daar aan ziet. By de Ieren is de voorzetting van een O voor den naam van een geſlacht het kenteken van een groot en voornaam huis; by voorbeeldt: *O Neal*, *O Carol*, enz. *Greg. Turon. in Hiſt. Franc. Voſſius in Ariſtarcho. Cellarius in Lexico. A. Moonen Nederduitſche Spraakkunſt.*

O, (François d') heer van O, van Freſnes en van Mailleboís, meeſter van de kleerkamer van koning Henrik den III, eerſte edelman van zyne kamer, ridder van zyne ordens, opperintendant der financiën, gouverneur van Parys en van Isle de France, was geſproten uit een goed adelyk geſlacht in Normandië, en begaf zich in zyne jeugdt in den krygsdienſt, waar in hy de waardigheit van ritmeeſter verkreeg. Naderhandt verliet hy deze levenswyze, en dewyl hy al het zyne doorgebragt hadde, zocht hy zich door de financiën wederom in ſtaat te brengen. Zyn ſchoonvader N. van Villequier, vicomte van la Guerche, voerde hem hier op in by koning Henrik den III, die zich zodanig door hem liet innemen, dat hy hem het opperbeſtier van zyne financiën toevertrouwde. Dewyl hy nu gelyk zyn gemelde ſchoonvader in alle ydelheden en ſpoorlooſheden verzopen was, zo gedroeg hy zich in het genoemde ampt op zulk eene wyze, dat men niet wiſt, of zyne baatzuchtige onderdrukking van het volk, of zyne overdadige verkwiſtingen, of zyn hoogmoedt, of de boosheit, waar mede hy brave luiden, doch inzonderheit de geleerden, vervolgde, en daar tegen de uitſporigen op alle wyze beſchermde, het meeſte in hem te verachten waren. Hy verleidde zynen koning door zyne ondernemingen, door zyn voorbeeldt, en door de zogenaamde gunſtelingen, die hy by hem in aanzien bragt, tot een welluſtig en onbetamelyk leven voor zyne waardigheit. Alle middelen, die maar te bedenken waren om de onderdanen het geldt af te perſſen, en het zelve daar na voor het grootſte gedeelte in zyne eige kas te trekken, wiſt hy uit te vinden en in het werk te ſtellen. Men hadt, by voorbeeldt, nagerekend, dat hy en Horatius Rouſſelay, aan de enkele zoutpacht in een eenig jaar 800000 daalders gewonnen hadden. Hy was hier door zo veel te minder te verzadigen, hoe meer hy in het ſpelen, by de vrouwen, in gebouwen, in gaſteryen, en op andere wyzen verſpilde. Hy verſpeelde zomtyds op een eenigen avondt 100000 ponden. Tot opbouwing van een huis beſteedde hy al het geldt, dat van de aanſtelling der zogenaamde verkorenen en edelen in Normandië ingekomen was. Een vrouwsperſoon trok van hem al het voordeel, dat hy van de heimelyke koninklyke uitgiften, die men *Comptans* noemt, in een ganſch jaar getrokken hadde; en zo ging het met andere zaken meer. Na dat hy een tydt lang opper-intendant van de financiën was geweeſt, verkreeg hy ook de waardigheit van grootmeeſter van de koninklyke kleerkamer, en daar hy van te voren reets in zyn vaderlandt aanzienelyke goederen, benevens de abdy van Caen en het kapiteinſchap van het ſlot gekocht hadde, bragt hy het ook eindelyk zo verre, dat hy in plaats van den heer van Matignon, dien de koning tot maarſchalk van Vrankryk maakte, het gouvernement van neder-Normandië verkreeg. In den jare 1580 wierdt hy aangeklaagd, dat hy van de juweelen tot de kroon behorende verſcheide hadde verkocht, en moeſt zich dieswegen van het hof begeven. Gedurende den tydt dat hy zich in deze ballingſchap in Normandië ophieldt, dreef hy in lynwaat en met jonge bomen een geregelden handel, het welk of door aandryving van zyn gierigen en baatzuchtigen aardt, of tot verdriet van het hof geſchiedde. Maar na verloop van twee jaren wierdt hy dit leven zo moede, en kreeg naar de welluſtigheden van het hof weder zulk eene krachtige begeerte, dat hy zyn gouvernement van het ſlot van Caen en van neder-Normandië aan den heere van Jojeuſe verkocht, doch daar na onder des zelfs beſcherming op nieuws als financier naar het hof kwam. Eindelyk verkreeg hy zelfs het gouvernement van Parys en van Isle de France; wierdt ook in den jare 1594, na dat deze ſtadt zich aan koning Henrik den IV onderworpen hadde, door den zelven in die waardigheit, als mede in het ampt van opper-opziender der financiën beveſtigd. Hy ſtierf echter nog in het zelve jaar, in het einde van September, aan eene opſtopping van 't water, dat uit een overblyfſel van zekere ſchandelyke ziekte ontſtaan was, na dat hy niet veel meer dan 40 jaren oud was geworden. Hy betuigde voor zyn einde, dat

hem zyne doodt dieswegens niet vroegtydig voorkwam, dewyl hy in zyn korten leeftydt de wereldt rechtfchapen genoten hadde. Na dat hy buiten zyn eigen aanzienlyk vermogen noch vele millioenen van de koninklyke fchatten verteerd hadde, liet hy zo veel niet na dat zyne fchuldeifchers daar van betaald konden worden, waarom de zelve, als mede zyne bedienden, eer hy nog eens ftierf, zynen huisraat, ja zelfs de tapifferyen uit de kamer, waar in hy lag, weg namen. Hy liet gene kinderen na by Charlotta-Catharina van Villequier, zyne gemalinne, dochter van Renatus van Villequier, en van Françoifa de la Mark. Zy ging een twede huwelyk aan met Jacobus van Aumont, heer van Chappes, prevooft van Parys. François d'O liet eene natuurlyke dochter na. Hy was de oudfte zoon van *Johannes d'O*, heer van Maillebois, enz. kapitein van de Schotfche guarde des konings, en van Helena van Illiers, vrouwe van Manou. De andere kinderen van Johannes d'O waren *Johannes d'O*, heer van Manou, enz. ridder van de ordens des konings in den jare 1585, en kapitein van honderd lyffchutters, welke trouwde met Charlotta van Clermont-Tallart, waar van eene dochter kwam, *Louiza d'O* genaamd, gemalin van Gabriël du Quefnel, heer van Coupigni, gezegt de marquis van Alegre; *Renatus*, heer van Frefnes, zonder kinderen geftorven; *Lodewyk*, heer van Ferriere, te Antwerpen geftorven; *Karel*, abt van St. Stephanus van Caen, en van S. Juliaan van Tours; en *François d'O*, gemalin van Lodewyk van Angennes, heer van Maintenon, ridder van den H. G. *Thuan. Hift. Davila. P. Matthieu Dupleix. Mezeray. D'Aubigné.*

OANE, eene rivier van Sicilië, welke Fazelus en anderen *Frascolari* noemen. Zie Frascolari. Stephanus Byzantinus fpreekt noch van eene andere ftadt van Lydië van dezen naam; maar tegenwoordig heeft men geen kennis daar van.

OANNES zou een, tweehoofdig monfter geweeft zyn, welkers voeten en ftemme menfchelyk, doch het overige van het ligchaam een vifch gelyk was, en dat dagelyks uit het rode meir naar Babylon plagt te komen, alwaar het de inwoners in den akkerbouw, in de bouwkunft, in de fterrekunft, in de ftaatkunde, en in allerlei andere wetenfchappen onderwees; doch des avonds, zo haaft de zon ondergegaan was, zich weder in de zee begaf. De beeldtenis van dit monfter zou naderhandt in plaats van eene godheit vereerd; en de godt Dagon, dien de Philiftynen aanbaden, daar van ontworpen zyn. Het waarfchynlykft is, dat het gansche verhaal van den Oannes onder de verdichtfelen behoort, vooral, dewyl men byna nergens iets daar van vindt dan by den fabelachtigen Berofus, en by degenen, die den zelven nagefchreven hebben. *Eufebius. Apollodorus. Seldenus de Diis Syris l. II. c. 3. Lloid.*

OASIS. Twee fteden van dezen naam, zonden, naar het bericht van Strabo, midden in Lybië leggen, wordende de kleinfte *Alzagar*, en de grootfte *Gademez* genoemd. De laatfte zou, naar het verhaal van Herodotus, zeven dagreizens van het Egyptifche Theben Weftwaards gelegen zyn geweeft. Baudrand zegt, dat de grootfte tegenwoordig *Alguechet* genoemd wordt, en Zuidwaarts in Bar legt, maar dat de kleinfte, *Bleocath*, of *Eleochet* genoemd, Noordwaarts in het landfchap Barca gelegen is. Zy zouden veel water en wyn hebben, niettegenftaande zy midden in de Lybifche wildernis leggen. Deze plaats is inzonderheit deswegen beroemd, dat Julianus de afvallige Eugenius en Macarius hier in ballingfchap verwees, van gelyken, dewyl de heilige Hilarius zich hier vrywillig in ballingfchap begaf, en Neftorius hier mede in ballingfchap geleeft heeft. *Strabo. Herodotus. Bochart in Phaleg. Sanfon in Geograph. Baudrand.*

OATASSEN is de naam van een geflacht, dat het koninkryk van Fez in Afrika bezat na dat der Merins, of Merynen. De Ommiaden veftigden deze monarchy omtrent het 800 jaar van Chriftus, en regeerden aldaar tot in den jare 950, wanneer de Zeneten, volkeren van Afrika, dit geflacht volkomentlyk uitroeiden. Omtrent den jare 1052 verjoegen de Almoraviden, andere Afrikaanfche volkeren, de Zeneten, en wierden vervolgens onttroond door de Almohaden, welker hoofdt was Abdalla Elmohadi, die zich zelf van fchoolmeefter koning maakte in den jare 1139. De Almohaden wierden in den jare 1210 verjaagd door de Merins of Merynen, die in 't bezit van het koninkryk van Fez bleven tot in den jare 1420, waar na Hafcenes Cherif gedurende een jaar de kroon overweldigde, en verdreven wierdt door Said Abra, van het geflacht van Oattas, waar van de nakomelingen geregeerd hebben tot in den jare 1548. Hamed Cherif maakte zich gedurende hunne regering meefter van het koninkryk van Marocco in den jare 1512, en zyn broeder Muhammed Cherif vermeefterde het koninkryk van Sus in den jare 1527. Hamed, koning van Fez, en de laatfte der Oataffen, eindelyk geftorven zynde, bezat Muhammed Cherif ook het koninkryk van Fez in den jare 1548. *Hornius Orb. Imper.*

OATES (Titus) een Engelfchman, die in de Proteftantfche religie opgevoed, en na dat hy den geeftelyken ftandt verkoren hadde, in de provincie van Kent met eene parochie verzorgd wierdt, doch naderhandt tot den R. Katholyken Godsdienft overging, en zich een geruimen tydt ten dele in het Collegie der Engelfchen te S. Omer in de Nederlanden, ten dele in Spanje ophieldt. Wanneer hy van daar wederom naar Engelandt gekomen was, ftelde hy den 28 September des jaars 1678 by koning Karel den II, en by des zelfs geheimen Raadt voor, dat tegen zyn Majefteits leven, tegen den Proteftantfchen Godsdienft, en tegen den Engelfchen ftaat eene gevaarlyke zamenzwering voorgenomen was door de Jefuïten en andere Roomfchgezinden. Hier op geraakten Eduard Coleman, fecretaris van de hertoginne van Jork, en vele andere perfonen, waar onder zich verfcheide Roomfche geeftelyken bevonden, niet alleen in hechtenis, maar ook een goed getal der zelven door beuls handen om 't leven. Ook wierdt daar door zo veel te weeg gebragt, dat het parlement met alle kracht den Katholyken hertog van Jork, des konings broeder, van de opvolging in het ryk wilde uitfluiten. Doch deze behieldt ten laatfte de overhandt, en Oates ondervondt wel haaft de werkingen van zyne wraak: want noch by het leven van Karel den II ontnam men hem de wacht, die hem tot befcherming van zyn perfoon gegeven was, benevens de woning en het grootfte gedeelte van het jaargeldt, dat hem tot eene beloning der bovengemelde ontdekking toegeftaan was. In den jare 1684 wierdt hy wegens onbetamelyke redenen, die hy van den gemelden hertog gevoerd hadde, als mede over dubbelde meineedigheit opentlyk aangeklaagd. In het volgende jaar, wanneer de hertog onder den naam van Jacobus den II den throon beklommen hadde, wierdt den 16 May door de rechters van de koninklyke bank het volgende vonnis tegen Oates uitgefproken: dat hy voor eeuwig van den geeftelyken ftandt ontbloot zoude zyn; den volgenden maandag zoude hy in Weftmunfter-hall rontom geleid worden, met een papier op het hoofdt, waar op deze woorden te lezen zouden zyn: *Titus Oates, van twee fchrikkelyke meineedigheden volkomen overtuigd*; terftondt daar na zoude hy voor Weftmunfter, en des anderen daags voor de koninklyke beurs opentlyk in de Pillory, dat is op de kaak ftaan; in 't midden van de volgende week zoude de beul hem van de poort, Aldgate genoemd, tot aan de poort van Newgate, en den volgenden vrydag van Newgate tot aan Tyburn, dat is tot aan de gemene galg geeffelen; alle jaren, zo lang hy leefde, zoude hy vyfmaal in de Pillory ftaan, namentlyk den 24 April voor Tyburn, den 9 Auguftus by Weft-Munfter, den 10 Auguftus te Charingcroff, den 11 Auguftus by Templebar, en den 2 September voor de koninklyke beurs; daar boven zoude hy voor ieder meineedt 1000 Engelfche marken betalen, en den ganfchen tydt zyns levens gevangen blyven. Dit vonnis wierdt met alle geftrengheit aan hem voltrokken. Doch zo haaft Jacobus de II zich uit Engelandt begeven hadde, ftelde men Oates op vrye voeten, en in het parlement, dat in den jare 1689 vergaderde, begeerde het Lagerhuis dat men hem volkomen vryfpreken zoude. Het Hogerhuis daar tegen wilde hem niet voor onfchuldig verklaard, maar alleenlyk van de ftraffen, die hy noch te ondergaan hadde, ontflagen hebben. Deze twift wierdt eindelyk op zulk eene wyze bygelegd, dat de Lords op het begeeren der gemeenten den koning Wilhem den III verzochten Oates te pardonneeren. Deze koning was hen daar in ook te wille, en nam hem noch daar boven in zyne byzondere befcherming, ja hy gaf hem ten overvloede een aanzienlyk jaargeldt, het welk alles echter niet kon beletten, dat deze man doorgaans veracht wierdt. Hy ftierf eindelyk te Londen den 23 July des jaars 1705. Men heeft van hem 't 'Εἰκὼν βασιλικὴ, of het karakter van koning Jacobus den II, welk boek in de jaren 1696 en 1697 te Londen in IV delen eerft uitgekomen en zo wel in de Neder-als in de Hoogduitfche taal overgezet, voorts echter met al te grote heftigheit tegen den gemelden koning gefchreven is. In den jare 1698 wierdt in de openbare tydingen van hem gemeld dat hy de gevoelens der wederdopers aangenomen, ook den 12 September in eene anabaptiftifche vergadering te Londen gepredikt hadde. *The compleat Hiftory of England Vol. III. p. 363. 379. 422. 441. 530. Memoir. de la derniere revolution d'Angleterre Tom. II. Mercure hiftorique.*

OAXES, eene rivier van Crete, welke uitftekend koud is, met eene ftadt van den zelfden naam. Herodotus maakt 'er gewag van in het III boek. Vibius Sequefter en Varro noemen de ftadt *Oaxis* en *Oaxia*. Virgilius fpreekt mede van de rivier van dezen naam *Ecloga I.*

OBADJA, of ABDIA, een berg in den ftamme van Manaffe over de Jordane. Hy heeft zynen naam van een hofmeefter van Achab, koning van Ifraël, genaamt Obadja, of Abdias, die honderd propheten verburg in een hol, dat op dezen berg was, om hen uit de handen van de godloze Jezabel te redden, en onderhieldt hen aldaar op zyne koften tot na de doodt van deze kwaadaardige koninginne.

De berg is vol holen, die ten tyde van den koning Herodes tot een fchuilplaats voor de rovers verftrekten. Deze prins verdreef hen daar uit met geweldt, en om te beletten, dat zy daar in niet wederkeerden, liet hy de zelve byna alle vullen. *I Kon. XVIII. Simon Dict. de la Bible.*

OBADJA, of ABDIAS, een van de twaalf kleine propheten, heeft maar een hoofdftuk gefchreven tegen de Idumeën. Eenigen houden hem kwalyk voor dien Obadja, hofmeefter van Achab, van welken in het voorgaande artykel is gefproken. De abt Calmet tracht in zyne voorreden over dezen propheet te bewyzen, dat hy in de Babel-ballingfchap, en in den zelven tydt als de propheet Jeremias geleeft heeft. Hy dreigt de Idumeën in zyne Voorzegginge met een volftrekten ondergang en welverdiende ftraffe over de wreedheit, aan hunne eigene broederen bewezen; verwyt hen, dat zy zich met de vyanden van Juda vereenigt hebben, als die het lot over Jeruzalem wierpen, en zich op de toegangen der ftadt hadden geplaatft om alle de vluchtenden te doden. Hy voorzegt, dat Jeruzalem zal herbouwt worden, en het huis Ifraëls heerfchen over alle, die het zelve toen beheerfchten, en voorfpelt middagklaar de wederkering van Juda uit zyne ballingfchap. Hy volgt den fchryftyl van Jeremias na, en gebruikt zomtyds zyne eigene woorden. Hieronymus fpreekt van het graf van den propheet Obadja, dat St. Paula te Samaria zag. Zie *Hieronymi Epiftol. XXVII. feu Epitaph. Paulæ. Calmet Bybelfch Woordenboek op* Abdias.

OBDACH. Zie OBEDACH.

OBDARA, een groot landſchap in het Noorden van Muskovië, aan de Witte zee, aan de beide oevers van de rivier Oby, van welke het zynen naam bekomen heeft, Ooſt- en de provincie Petzora Weſtwaarts. Daar in is noch eene kleine ſtadt, en verders maar eenige forten, welke de Muskoviters aldaar onlangs aan de zeekuſten gebouwd hebben. De Hollanders, welke deze Noordelyke kuſten voor niet te langen tydt ontdekten, hebben dit geweſt den naam van Nieuw-Weſt-Vrieslandt gegeven. Onder den Czaar Fedor Ivanowitz geraakte dit landt onder de gehoorzaamheit der Ruſſen, in welken tydt de inwoners in horden woonden, en zich geneerden met de wilde dieren, die zy vingen, dewyl zy van gene granen of broodt wiſten. Zy waren zeer goede ſchutters, en ſcherpten hunne bogen met viſchbeen, waar mede, als ook met de pezen der wilde dieren, zy der zelver vellen tot hunne kleding te zamen naaiden, van welke zy in den winter het ruige binnenwaarts, doch in den zomer het zelve buitenwaarts keerden. Hunne huizen bedekten zy met elandshuiden. De gemelde Czaar bouwde hier aan de rivier Oby eenige floten, waar in hy aanzienlyke perſonen zondt, en bragt dit landt in de geſtalte van een klein koninkryk. De inwoners bleven niettemin by hunne oude afgodery, en baden een zeker afgodsbeeldt aan, in de gedaante van een oud wyf, dat in beide armen een kindt, en noch een ander aan de voeten hadde, en door hen *Zlatu Bacchus Babus*, of *het Gulden oude wyf* genoemd wierdt, aan het welke zy koſtelyk reukwerk en hazen offerden, en het zelve toekomende dingen vroegen. *Petrejus Hiſt. von Moſcau. Struys in Itinerar. Baudr.*

OBED, een der voorvaderen van Chriſtus naar den vleeſche, was een zoon van Boas en Ruth, een vader van Jeſſe, en Davids grootvader, geboren omtrent het 2759 jaar der wereldt, wanneer zyn vader omtrent 95 jaren oud was. *Ruth IV. Matth. I.*

OBED-EDOM, een Iſraëliet van den ſtamme Levi, die het geluk hadde, de arke des verbonds 3 maanden lang by zich te herbergen, om welkers wille Godt zyn ganſche huis, en al zyn doen zegende. *II Sam. VI.* 10. 11. 12.

OBEDACH, of OBDACH, een ſteedtje en ſlot in Opper-Stiermarken, drie mylen van Kintelveldt gelegen. Lazius houdt het zelve voor het *Bedacum* van Ptolomeus, en het zelve zoude, naar zyn gevoelen, reets door de Romeinen bewoond zyn geworden. *Lazius l. XII. Reip. Rom. ſect. 6. c. 4. Topogr. Auſtr. p.* 51. *Baudrand. Maty.*

OBEDOS, eene kleine plaats in de Portugeeſche provincie Extremadura, omtrent 10 Duitſche mylen van Liſſabon, Noord-Weſtwaarts op eene hoogte gelegen. Het daar by zynde ſlot ſtaat op eene rots, en is zeer ſterk. Het omleggende geweſt brengt zeer veel wyn, granen, en tuinvruchten voort. Ook geeft de naburige zee, en een klein meir, dat daar naby gemaakt wordt, eene grote menigte van viſſchen. *Colmenar Delic. du Portugal p.* 744.

OBEL, (MATTHIAS) een geneeskundige, was geboortig van Ryſſel. Hy ſtudeerde te Montpellier onder Rondelet, en oefende vervolgens de geneeskunſt in de Nederlanden. Maar dewyl hy eene grote genegenheit hadde tot de kruidkunde, gaf hy zich zelf ganſchelyk aan de ſtudie daar van over. Jacobus de I, koning van Groot-Britannië, riep hem in Engelandt, en hy ſtierf aldaar te Londen in den jare 1616. Men heeft van hem onder andere ſchriften: *Hiſtoria plantarum, ſeu ſtirpium, cum volumine adverſariorum. Van der Linden de ſcriptis Medic. l. I. Merklinus Lind. Renov.*

OBELISCI, OBELISQUEN, van Egypten, zyn vierkante zuilen of kolommen, in de hoogte ſpits toelopende, gelyk kleine pyramiden, en van alle kanten vol van zinnebeeldiſche of beeldſprakelyke en verborgene karakters. De Arabiers noemen de zelve *Meſſalets Pharaon*, dat is te zeggen *de Naalden van Pharao*, om dat de zelve door de eerſte koningen van Egypte opgerecht zyn, die alle den naam van Pharao droegen, gelyk de eerſte Roomſche keizers dien van Ceſar. De Egyptiſche prieſters noemden de zelve *de Vingers van de zon*, om dat deze gedenknaalden aan de zelve toegewyd waren. De eerſte Obeliſcus van Egypten wierdt opgerecht door den koning Manuftar, die het gebruik daar van invoerde in het 2604 jaar der wereldt. Zyn zoon Sothis leide de laatſte handt aan deze uitvinding, en deedt twaalf Obelisquen oprechten in Heliopolis. Simarres of Simannes deedt 'er verſcheide andere oprechten ten tyde van den koning David, omtrent het 2986 jaar der wereldt. De koning Mafres of Afres deedt een Obeliſcus zonder zinnebeelden oprechten in het 3021 jaar der wereldt, en de keizer Claudius bragt de zelve naar Rome. De koning Pſammetichus deedt 'er een oprechten in Heliopolis, met verſcheide zinnebeelden en beeldſprakelyke karakters, 807 jaren voor de geboorte van Jeſus Chriſtus. De koning Nectanebus, of, volgens anderen, Neco, deedt 720 jaren voor Chriſtus een grote Obeliſcus oprechten te Memphis, welke Ptolomeus Philadelphus deedt overvoeren naar Alexandrië. De meeſten van deze Obelisquen hebben het zelfde lot gehad, de Roomſche keizers de zelve hebbende doen overvoeren uit Egypten naar Alexandrië, en van Alexandrië naar Rome, alwaar men 'er noch eenige ziet. Men zou 'er meer zien, zo Cambyſes, koning van Perſië, Egypten in het 3528 jaar der wereldt veroverd hebbende, niet alle de Obelisquen, die hy vondt, hadde doen vernielen, en alle de Egyptiſche prieſters, die alleen de geheimen van de beeldſprakelyke karakters verſtonden, hadde doen bannen of ombrengen, het welk oorzaak was, dat men niet meer van deze Obelisquen oprechtte. De zinnebeelden en de karakters, die daar op gegraveerd waren, verbergden grote geheimen; en vertoonden de verborgendheden van Egypten, waar van 'er weinigen kennis hadden. Dewyl de prieſters en de aanzienlyke perſonen mede Obelisquen deden oprechten, waren zy niet alle zo prachtig van maakſel, noch van eene zelfde hoogte. De kleine waren maar omtrent vyftien voeten hoog, de andere vyftig, honderd, tot honderd veertig voeten. Op dat deze zinnebeelden de vernieling der tyden zouden kunnen tegenſtaan, zo verkozen de Egyptenaars eene zeer harde ſtoffe. Het was een ſteen, dien de Latynen *Thebaanſche ſteen* noemen; en de Italianen *Granito roſſo*, dat zeker ſlag van bont of geſprenkeld marmer is van de zelfde hardigheit als den porphyrſteen. De ſteengroef waar uit men dit marmer haalt is naby de ſtadt Thebe, in de bergen welke zich ten Zuiden uitſtrekken tot aan de watervallen van den Nyl. Hoewel Egypten geen gebrek heeft aan ander marmer, zo ziet men geen Obelisquen dan van dit Thebaanſche: miſſchien om dat de Egyptenaars eenige geheimenis daar in vonden: want dewyl de Obelisquen aan de zon toegewyd waren, en dat der zelver ſpitſe gedaante de ſtralen van dit hemellicht verbeeldden, zo hadt men eene ſtoffe verkoren, die overeenkomſt hadde met de eigenſchappen van de zon. Dit marmer gevlekt of geſprenkeld zynde met een glinſterend rood, violet, kleine vlekjens van kryſtal, van blaauw, van aſch-verwe en van zwart, zo verbeeldden zich de Egyptenaars, dat het zelve zeer bekwaam was om de werking van de zon op de vier hoofdſtoffen te verbeelden. Het rood en het violet betekenden het vuur: het kryſtal betekende de lucht: het blaauw het water van de zee: en de aſchverwe en het zwart de aarde. Aldus, wanneer men Obelisquen van een ander marmer vindt, kan men beſluiten, dat de zelve niet van het maakſel zyn der prieſters van Egypten; maar gebouwd door de Egyptenaars, na de ballingſchap der prieſters, welke Cambyſes verjoeg, of door andere volkeren. Zodanig was de Obeliſcus, dien de Pheniciërs aan de zon toewydden, waar van de klootronde top, en de ſtoffe zeer verſchillende waren van de Obelisquen van Egypten. Zodanig was ook de Obeliſcus, dien de keizer Heliogabalus van Syrië naar Rome deedt voeren. De keizer Auguſtus deedt twee Obelisquen van Heliopolis naar Rome voeren. Conſtantius deedt 'er een ander brengen, dien men noch aldaar ziet, en die door Ammianus Marcellinus beſchreven is. De zelve was eertyds opgerecht geweeſt door Rhameſſes, koning van Egypten, gelyk die hiſtorieſchryver aantoont, den zin der beeldſprakelyke figuren, die men daar op ziet, verhalende. De zelfde Obeliſcus ter neder geworpen zynde geweeſt, wierdt weder opgerecht door Sixtus den V. *Ammian. Marcell. l. XVII. Vita di Siſto V. da Greg. Leti. Dapper Afric.*

OBENGIR, door de Latynen *Ochus* genoemd, eene rivier die haren oorſpronk heeft naby de landen van den Groten Mogol. Zy loopt in Perſië, alwaar zy Balch en verſcheide andere ſteden beſpoelt; en vervolgens, vergroot door de wateren van eenige rivieren, ontlaſt zy zich in den Oxus, gezegd Chajou en Gihon. Plinius maakt gewag van den Ochus. Pontanus ſpreekt 'er aldus van *l. V. Stell.*

Alluit, & ripis Ochus inſignitus opacis.

OBENRAD, eene kleine ſtadt en ſlot in het Saxen-Lauenburgſche. *Zeil. Topogr. Saxon. infer.*

OBENTRAUT, (JOHAN MICHAEL VAN) Deenſche generaal luitenant, was uit een adelyk geſlacht in de onder-Palts geboren in den jare 1574. Zyn vader, Johan Barthel, was keur-Paltziſche Raadt en amptman te Stromburg. Hy kweet zich al vroeg zo loffelyk in den krygsdienſt, dat men hem, niet meer dan ritmeeſter zynde, het bevel over 500 mannen van de krygsbenden der zogenaamde Euangeliſche Unie toevertrouwde, waar mede hy de Spanjaarden, die in den jare 1610 in de Palts gerukt waren, groten afbreuk deedt. Hy diende naderhandt ten beſten van den ongelukkigen koning van Bohemen, Frederik den V, onder den beroemden graaf van Mansfeld, en hadde geen gering aandeel in des zelfs merkwaardige ondernemingen, waarom de vyanden, doch inzonderheit de Spanjaarden, hem gemeenlyk den Duitſchen Michaël noemden. Eindelyk, na dat zich de koning van Denemarken, Chriſtianus de IV, tot opperhoofdt der Neder-Saxiſche kreits hadde laten verklaren, tradt hy in den jare 1625 onder het bevel van den hertog van Weimar, Johannes Erneſtus, in des zelfs dienſt, en wierdt generaal luitenant van de kavallery gemaakt. Maar in het zelve jaar, wanneer hy Kalenberg in het Brunswykſche weder poogde te bemachtigen, geraakte hy met een detachement van den keizerlyken generaal Tilly in een gevecht, waar in de hertog Frederik van Saxen-Altenburg, nevens 500 anderen, op het ſlagveldt bleef, en hy zelf ontfing daar in een dodelyken ſchoot, waar aan hy na een half uur in de koets van den graaf van Anholt ſtierf. Wanneer de generaal Tilly hem kort voor zyn einde bezocht, en over zyn ongeluk eenig medelyden betuigde, gaf hy hem ten antwoordt: *In zulke tuinen plukt men zulke bloemen.* Op den landweg tuſſchen Neuburg en Hanover, op de plaats, alwaar hy ſtierf, heeft men hem eene eerzuil opgerecht. Zyn broeder, Coenraad Nicolaus, was kommandant van Konigſtein, en heeft zyn geſlacht tot op den huidigen dag voortgeplant. *Humbr. von Rh. Adel tab. 59. Theatr. Europ. T. I. f. 869. Belli heldenbuch. p. 59.*

OBERBRONN, eene ſtadt, nevens een ſlot, in de Elzas, is bekend door haar wyngewaſch, en behoort aan het graaflyke huis van Leiningen-Weſterburg. *Hertzog Elſaſ. Chron.*

OBERBUHL, eene plaats naby Stolhofen in het Baden-Badiſche, welke bekend wierdt door de goede liniën, die in den Spaanſchen erfvolgings-oorlog aldaar getrokken wierden.

OBERKIRCH, eene kleine ſtadt en ſlot in de Ortenau, 3 mylen van Straatsburg, tot welkers bisdom zy ook behoorde. In den jare 1428 ſtont zy noch onder de ſtadt Straatsburg, aan welke de biſſchop de zelve poogde te ontweldigen. Doch naderhandt geraakte zy in biſſchoplyke handen. In den jare 1529 wierdt zy aan Wurtenberg verpand, welke hertog de plaats zelf wel by den R. Godsdienſt liet, maar in het ſlot een Lutherſch prediker aanſtelde. Na den ſlag by Nordlingen in den jare 1634 wierdt Oberkirch wederom aan het ſtift gebragt. In de jaren 1675 en 1688 vermeeſterden de Franſchen deze plaats, en hielden ſlecht huis in de zelve, doch in den jare 1689 namen de Beyerſchen de zelve in bezit; en wanneer de Franſchen kort daar na andermaal eenen aanſlag daar op maakten, liet de kommandant de zelve zeker op de poort aan trekken. Wanneer zy nu meenden meeſter daar van te zyn, liet hy de daar in leggende bezetting by het openen van de poort te gelyk vuur geven op den vyandt, waar op alles in verwarring geraakte, en de Franſchen met achterlating van 300 doden moeſten te rug trekken. *Beſchr. des Rheinſtr. Hertzog Elſaſ. Chron. Hentznerus in Itinerar. Germ. Zeil. Topogr. Alſat. p.* 29.

OBERNDORF, eene kleine ſtadt in het Zwarte Waldt, het aards-huis Ooſtenryk toebehorende, en onder het graafſchap Hohenberg begrepen. Het klooſter dat de hertogen van Teck aldaar geſticht hebben, heeft eene priorin van de Auguſtyner orde. *Munſter. Cosmogr. Cruſius Annal. Suev. Zeil. Topogr. Suev.*

OBERNDORF, een ſteedtie aan den Mayn in Franken, tuſſchen Miltenberg en Aſchaffenburg, behoort aan de keurvorſten van Ments.

OBERNDORF, een marktvlek, ſlot en heerlykheit in Zwaben, aan de rivier Lech, byna tegen over de ſtadt Rain, het ſtift Augsburg toebehorende.

OBERNKIRCHEN, eene ſtadt en Lutherſch vrouwenſtift in het graafſchap Schauenburg in Weſtphalen, den graven van Heſſen-Caſſel toebehorende.

OBERNPERG, een ſteedtie in Beyeren aan de rivier Inn, 5 mylen van Paſſau, den biſſchop van Paſſau toebehorende, die aldaar zyn gewoonlyk verblyf heeft. Men houdt het in 't gemeen daar voor, dat deze plaats het oude *Stanaeum* zoude zyn. *Maty Dict.*

OBERPALEN, OVERPALEN, eene ſtadt benevens een ſlot in de Lyflandſche provincie Eſthen, aan de rivier Deck, 10 mylen van Dorpt gelegen. Zy wierdt in den jare 1577 door de Zweden veroverd, dien de Muscoviten de zelve wel wederom afnamen, doch niet lang behielden. *Zeiler.*

OBER-SONTHEIM, een ſchoon ſlot en marktvlek in Franken, aan de Zwabiſche grenzen, tuſſchen Hall en Elwangen, waar naar eertyds eene linie der graven van Limburg den naam voerde.

OBERNSTEIN, een ſlot, vlek en heerlykheit in de Neder-Palts, tuſſchen Altsheim en Worms, waar naar eertyds een geſlacht genoemd is geweeſt.

OBERWALDT (Het Vorstendom) wierdt in de XVI eeuw eene landſtreek in het Brunswykſche gebiedt, rondom de ſtadt Gottingen, genoemd, welke benaming nochtans naderhandt ganſchelyk weder verloren is.

OBI. Zie OBY.

OBIZZI, (Lucretia de Dondis ab Horologio) gemalin van den markgraaf van Orciano, genoemd *Pius Æneas*, wierdt eens in het afzyn van haren gemaal te Padua des nachts door eenen edelman in hare ſlaapkamer overvallen, en, na dat zy door gebeden, noch door bedreigingen tot voldoening van zynen wille was te bewegen geweeſt, door den zelven doorſtoken. De ſtadt Padua heeft tot gedachteniſſe van deze roemwaardige daadt den 31 December des jaars 1661 deze vrouwe een plegtig gedenkteken op het Raadhuis aldaar laten oprechten. Den dader heeft men wegens ſterk vermoeden in verzekering genomen, verſcheide maal gepynigd, en dewyl hy nooit iets bekennen wilde, 15 jaren gevangen gehouden, doch ten laatſten noch weder op vrye voeten geſteld. Maar de zoon van de gemelde vrouwe, die zich als een kindt van 5 jaren naby haar bevonden hadde, wanneer zy vermoord wierdt, paſte op hem, en benam hem door een piſtoolſchoot het leven. *Delic. de l'Ital. l. pag.* 154. *Miſſon Vojage Lettr.* 15.

OBLATI, dat is *Opdragelingen*, wierden eertyds de kinderen genoemd, die door hunne ouders in een klooſter gebragt, aldaar beſchoren, en alzo Gode tot zynen dienſt toegewyd wierden. Hunne eene handt wierdt in het altaar-kleedt gewonden, waar door zy zich verbonden nooit weder uit het klooſter te gaan. Hy hadt ook niet het minſte deel aan de goederen van zyne ouders, maar moeſt alles verlaten; hoewel het den ouders niet verboden was het klooſter tot erkenteniſſe iets van hunne goederen te vereeren. Zo worden ook de genen genoemd, die zich zelven en het hunne aan zekere kerke of klooſter ſchonken, en wel uit verſcheide inzichten. Eenigen om dat zy rechte monniken wilden worden; anderen, dat zy, wanneer het hen in het toekomende believen mogte, in den monniksſtaat aangenomen wierden; noch anderen, dat zy hun onderhoudt van het klooſter mogten hebben; eenigen ook, dat zy en hunne nakomelingen der kerke ſteets dienſtplichtig en verbonden wilden zyn. Deze laatſten, die anders ook *Servi eccleſiæ* genoemd wierden, gaven aan het klooſter tot betuiging hunner dienſtbaarheit 4 *denarii*, of zy bonden zich den klokken-ſtreng om den hals. *Du Freſne.*

OBLATIO, dat is *opdraging*, wierdt dus by de Romeinen genoemd wanneer het volk den keizer by het aanvaarden zyner regering, van gelyken op geboorte- en andere plechtige dagen een vrywillig geſchenk bragt. By de Chriſtenen wierden *Oblationes* genoemt de gaven en geſchenken, welke zy in de kerke bragten, en die in drie delen verdeeld wierden, waar van het eene tot onderhoudt der prieſters diende, en beide de andere delen de armen verkregen. Verders waren ook *Oblationes*, wanneer zy ſpyze en drank in de kerk bragten, waar van de prieſters zo veel als tot het H. Avondmaal nodig was namen, het overige wierdt daar na in den *agapis* verteerd. Wanneer men iemands *Oblationes* aannam, zo hieldt men hem voor een rechtſchapen lidt der gelovige kerke; doch indien niet, zo was hy zo veel als uit de kerke geſtoten. *Bulenger. de Vect. c.* 18. *Salmaſius de Fœnore trapezit. præf. p.* 50. *ſeq. Cotelerius ad Conſtit. Apoſt.* 2. 35. *ſeq. du Freſne. Schotteliua de ſingularibus quibusdam in German. Juribus c.* 8. *p.* 136 *ſeq.*

OBLATIONARIUS wordt in de Roomſche kerke een geeſtelyke genoemd, die den onderdiaken of diaken, welke den biſſchop, wanneer hy dat ampt bekleden zal, broodt en wyn uit de ſacriſty moet aandragen. *Du Freſne.*

OBOLERIO ANTENOREO, hertog van Venetië. Hy was geboortig van Trieſte, en zocht met hulpe van zynen broeder Fortunatus, patriarch van Grado, de doodt van hunnen neef, den patriarch Johannes, dien de Doge Johannes Galbajus in den jare 802 van eenen toorn hadde laten werpen, aan dezen laatſten te wreken. Hy bragt het ook zo verre, dat de gemelde Doge, benevens zyn zoon Mauritius, van het eilandt Malamocco verjaagd, en hy zelf van den Raadt en het volk in den jare 804 tot de hertoglyke waardigheit verheven wierdt. In het volgende jaar trok hy voor de ſtadt Heraclea, des verdreven hertogs vaderlandt, en deedt de zelve tot den grondt toe verwoeſten. Hier na nam hy, met bewilliging van 't volk, zyne twee broeders, Beatus en Valentinus, tot medegenoten in de regering aan. Doch de eerſte van deze beiden, wanneer hy zag dat Obolerio, inzonderheit door de alliantie, met keizer Karel den groten geſloten, gehaat geworden was, hielp hy te weeg brengen dat hy de vlucht moeſt nemen, en de regering aan hem alleen overlaten. Obolerio week hier op by den gemelden keizer, die hem niet alleen (gelyk men in eenige geſchreven Kronyken vindt) eene van zyne eige dochters ten huwelyk gaf, maar ook zynen zoon Pipin in den jare 809 met een ſterk leger tegen de Venetianen zondt. Maar Pipin kónde niets uitrichten, en hoewel Obolerio op nieuws bezit nam van de hertoglyke waardigheit, zo moeſt hy nochtans dulden dat èen ander, namelyk Angelo Participato, de zelve verkreeg. Ja byna de meeſte hiſtorieſchryvers melden, dat Obolerio benevens zyn ganſche familie van het volk jammerlyk omgebragt wierden. Hoe verre hy ſchuldig of onſchuldig geweeſt zy, daar over zyn de ſchryvers niet eens. Wat zynen broeder, den gemelden Beatus, aangaat de zelve is in den jare 809 geſtorven, en de laatſte Doge geweeſt, die in Malamocco gereſideerd heeft. Dewyl hy zyn vaderlandt met grote dapperheit tegen de Franſchen beſchermde, heeft men hem *Belligerus* genoemd; ook is noch hedendaagſch des zelfs beeltenis in het paleis van S. Marcus, op de grote zaal, onder de beelteniſſen der hertogen te zien. *Vianoli Hiſt. Venet. l. II. III. Sigon. de Regn. Ital. l. IV. Dandolo Chron. Ven. l. VII. c.* 14. *Faroldo Ann. Ven. an.* 809. *p.* 40. *Hiſtoria di Trieſte del P. Ireneo l. VII. c.* 11. 12.

OBOLLAH, eene kleine ſterke en volkryke ſtadt, gelegen aan een der armen van den Tigris, welke getrokken is in de gedaante van een kanaal, van de lengte van zeven of acht mylen; en men ziet aan de beide oevers van deze rivier een lang vervolg van tuinen en galderyen, die met eene wonderlyke evenredigheit malkander beantwoorden. De Ooſterſche landbeſchryvers plaatzen deze plaats in het 3 klimaat, op 84 graden lengte en 30 graden 15 minuten Noorderbreedte, en houden de zelve voor eene van de vier vermakelykſte plaatſen van ganſch Aſië, welke zy de vier paradyzen noemen. *Herbelot Bibl. Orient.*

OBORKAW, eene kleine ſtadt in rood-Reuſſen, in het Waywoodſchap Belczo, van welke ſtadt zy vyf mylen ten Noorden is afgelegen. *Baudrand.*

OBOTRITEN, *Obotriti*, een Wendiſch volk in het Meklenburgſche, hadt eertyds zyne eige koningen, die zeer machtig waren, dewyl zich hunne heerſchappy te gelyk ook over de Polabi, Wagiri, Circipani, Kyzini, Warnuvi, en alzo van de Peene in Pomeren tot in Wagern in Holſtein, langs de Ooſtzee uitſtrekte. Men heeft van deze koningen niets zekers tot op *Billung*, die omtrent den jare 986 leefde, en de zuſter van Wago, biſſchop van Oldenburg in Wagern, ten huwelyk hadde. In des zelfs tydt was Meklenburg, eene zeer geweldige en grote ſtadt, de zetel der koningen en te gelyk van eenen biſſchop; hoewel de Chriſtelyke Godsdienſt in het landt noch zeer weinig voortgang hadde. Zyn zoon was *Mislavus*, en des zelfs navolger *Miſtevojus*, omtrent den jare 1020, als op zyn byzonder artykel te zien is. Op den zelven volgden *Anadrag*, *Gneus*, en *Udo*, welks laatſten zoon en navolger *Godeſchalk* door den Saxiſchen hertog Bernhardus omtrent den jare 1030 uit zyn landt verdreven, doch eenigen tydt daar na door de hulp der Deenen weder herſteld, en eindelyk wegens zynen yver voor den Chriſtelyken Godsdienſt omtrent den jare 1066 door de Wenden vermoord wierdt. Hy liet twee zonen na, *Henrik* en *Butue*, die door Cruco, den koning der Rugiërs, van de erfvolging verſtoken wierden, en wel met hulp der Wenden zelfs, die de zelve wegens den Chriſtelyken Godsdienſt vervolgden. Doch Henrik bragt Cruco om door hulp van des zelfs eige gemalinne, die op hem verliefd was, en na dat hy aan Magnus, hertog van Saxen, hulde gedaan hadde, kwam hy weder tot bezit van het vaderlyke koninkryk, en begunſtigde krachtiglyk den Chriſtelyken

ken Godsdienst. Zyne zonen *Zuentebold* en *Canut* twistten om de erfvolging, doch geraakten beide wel haast om het leven, waar op in den jare 1133 de Deensche prins *St. Canut*, hertog van Sleeswyk, door den keizer Lotharius den Sax tot koning der Obotriten gemaakt wierdt, als op zyn byzonder artykel te zien is. Na des zelfs doodt viel eene grote verandering voor in de Wendische landen. Want *Pribislaus* en *Niclotus*, twee bloedverwanten van den gemelden Henrik uit het oude Wendische bloedt, deelden de zelve zodanig, dat Pribislaus de Wagiri en Polabi, (Wagern en Ratzeburg) beheerschte, en zynen zetel nam te Lubek; en dat Niclotus het overige Obotritische ryk regeerde. De eerste geraakte met Henrik van Badewide, graaf van Holstein, in oorlog, wierdt door Races, een Wendisch vorst van de nakomelingen van den gemelden Cruco, verdreven, en moest eindelyk gansch Wagern aan *Adolph*, graaf van Holstein, en Ratzeburg aan *Henrik* van Badewide overlaten, aan welkers nakomelingen die landen ook gebleven zyn. Niclotus, der Obotriten koning, hieldt wel in den beginne met Henrik Leo, aan wien hy zich moest onderwerpen, vrede; doch wanneer hy tegen des zelfs bevel in den jare 1158 de Denen ter zee ontruste, wierdt hy door hem in den ban verklaard, en tot te beter verdediging genoodzaakt zyne vestingen Ilow, Meklenburg, Schwerin en Dobin te slechten, en naar Werla aan de Warne te wyken. Wanneer hy kort daar na omkwam, nam Henrik Leo het gansche landt der Obotriten in, en verdeelde het zelve onder zyne vasallen, gelyk dan *Gunzelinus* Schwerin en Ilou, *Henrik* van Schaten Meklenburg, en anderen het overige verkregen; hy liet echter aan de zonen van Niclotus, *Pribislaus* den II en *Wertislaus*, het landt der Kyzinoren en Circipanoren aan de Pomersche grenzen, omtrent het oordt alwaar Rostok gelegen is. De zelve waren hier mede niet te vrede. Doch wanneer zy nieuwe onlusten aanrechtten, in welke onder anderen de grote stadt Meklenburg verwoest wierdt, wierdt Wertislaus door Henrik Leo gevangen, en door des zelfs last opgehangen. Pribislaus stonden de Pomeren by, en wanneer ondertusschen Henrik Leo door den keizer in den ban verklaard wierdt, gat hy Pribislaus het gansche vaderlyke ryk wederom, het graafschap Schwerin alleen uitgezonderd; na welken tydt de koninklyke tytel der Obotriten opgehouden heeft; gelyk dan ook de Wendische inwoners zelfs in deze laatste oorlogen verdreven wierden, en het landt meestendeels met Saxen en Vriezen bezet. Pribislaus liet zich hier op dopen, en na dat hy de stadt Meklenburg weder opgebouwd hadde, noemde hy zich heer van Meklenburg. Hy stichtte ook het klooster Dobran, bouwde Rostok, en raakte in den jare 1178 op een tournoispel te Luneburg om 't leven. Zyne navolgers zyn in het artykel van Mekelenburg te zien. *Bremens. Helmold. Arnold. Lubec. Cranzii Vandal. Mareschalc. Thurii hist. Herulor. & Vandal. Speneri Syllog. p.* 701 *seq.*

OBRECHT, (Georgius) een rechtsgeleerde te Straasburg, wierdt in den jare 1547 in de gemelde stadt geboren. Zyn vader *Thomas*, die aldaar Syndicus was, hieldt hem met groten yver aan de studien, waar in hy ook in deze zyne geboorteplaats den grondt gelegd heeft. Hy vervolgde zulks naderhandt te Tubingen, alwaar hy 3 jaren in de Philosophie studeerde, om dies te bekwamer in de rechtsgeleerdheit te worden. Hier op wilde hy zich noch meer door het reizen volmaken, en ging daarom naar Orleans, alwaar hy in den Bartholomeus-moordt in groot gevaar was van zyn leven. Hy ontkwam wel voor zich zelf, doch moest zyne boeken achter laten, waar over hy zich zo zeer ontzette, dat hy de studie wilde opgeven en in den oorlog gaan. Doch hy veranderde weder van gedachten, en begaf zich naar Bazel, alwaar hy in den jare 1574 doctor wierdt. In het volgende jaar wierdt hy professor in de Rechten te Straasburg, welk ampt hy ook tot zyn doodt toe bekleedde. Hy stierf in den jare 1612. Men heeft van hem verscheide schriften, als daar zyn: *Oeconomia Juris universi Legalis*, *Topica*; *Jus Feudale enucleatum*; *Tituli Codicis præcipui Foro imprimis accommodati*; *Antithemata Juris, notis necessariis illustrata*; enz. *Adami in Vit. Ictorum. Freher. in Theatr.*

OBRECHT (Ulricus) wierdt geboren te Straasburg den 23 July des jaars 1646. Zyn geslacht, dat oorspronkelyk was van Schelstadt, was veradeld in den persoon van zynen over-grootvader door den keizer Rudolf den II in den jare 1604. Hy hadt de grondregelen der wetenschappen geleerd te Straasburg, te Montbeliard, en te Altorff. Hy hadt de neiging daar toe, en den smaak in de zelve als geërfd van zyne voorvaders, die alle uitgemunt hadden door hunne bedieningen in de universiteit of in den Raadt te Straasburg. De studie der Latynsche, Griekssche en Hebreeusche talen was byna de eerste bezigheit van zyne kindsheit; en hy leerde als spelende, het Fransch, het Spaansch en het Italiaansch. Men bevondt hem met zynen ouderdom van vyftien jaren zulk een goed redenaar te zyn, dat men hem toen reets eene Latynsche redevoering deedt opstellen en opentlyk uitspreken, die eene algemeene toejuiching hadde. De leerwyze van zyne meesters was hem niet anders te laten lezen dan de ouden, en hem de gronden der welsprekendheit te doen putten uit de bronnen, dat is te zeggen, uit Demosthenes, Cicero, Hermogenes, Quintilianus, Longinus, enz. Hy hieldt den zelven voet in zynen loop van de Philosophie. Plato, Aristoteles, en het geen 'er overig is van de Pythagorische Philosophie, waren de schriften die men hem in handen gaf.

Maar de kracht van zyne studien betrof de rechtsgeleerdheit en de historie. Hy muntte uit in beide, en bekleedde het hoogleeraarschap der zelve in de universiteiten met veel achting. Deze menigvuldigheit van wetenschappen verwarde zyne denkbeelden niet: alles schikte zich in zynen geest, en men was minder verwondert over de uitgestrektheit van zyne wetenschappen, dan over de wonderlyke netheit waar mede hy de zelve verhandelde. Hy gaf rekenschap van alle de eeuwen, gelyk of hy in de zelve geleefd hadde, en van alle de wetten, als of hy de zelve ingesteld hadde. Boven dien sprak hy van het gene by best wist, eerder als een die poogt te leeren dan als een die uitspraak wil doen. Na het verkrygen der graden, besloot hy te reizen, om zich verder te voltooijen. Hy ging eerst naar Wenen in Oostenryk, alwaar hy Kelerman, ambassadeur van Muscovië, verzelde; die hem tot bestierder en leermeester van zynen zoon hadt aangenomen. Van daar ging hy naar Venetië, in het gevolg van den zelfden ambassadeur. Het was minder eene ydele nieuwsgierigheit, dan de weetzucht, die deel hadde aan zyne reizen, waar in zyn grootste vermaak was de bibliotheken en de geleerden te bezoeken. Hy hadt alreets met zyn 19 jaren uitgegeven zyn *Schediasma in Ciceronis Somnium Scipionis*, en eene redenvoering *de Principiis & fundamentis civilis prudentiæ.*

Op zyne wederkomst uit Italië trouwde hy te Straasburg met de dochter van Boeclerus, vermaard professor in de welsprekendheit en de historien, in wiens ampten hy naderhandt opvolgde, en wiens volkomenste werken hy byeen verzamelde. Hy gaf onder anderen uit: *Animadversiones in Dissertationem de Ratione status in Imperio &c.* Dit is eene zeer bondige berisping over een boek, dat groot gerucht gemaakt hadde in Duitschlandt onder den vermomden naam van *Hippolytus de la Pierre.* Het huis van Oostenryk, waar van men de macht vertoonde, als dodelyk aan de vryheit van het Ryk, en gereed om de keizerlyke kroon erfelyk te maken, wist het Obrecht dank dat hy het zelve verdedigd hadde van zulk een nadeelig vermoeden, en het heeft zedert niets vergeten om hem aan zyne belangen te verplichten.

Zyne verdienste hadt zich ondertusschen vermaard genoeg gemaakt, om vele jonge edellieden uit Duitschlandt uit te lokken, die lessen by hem namen in de rechten en in de historiën. De tydt, die hy hen gaf, liet hem maar eenige gewoekerde oogenblikken overig voor zyne eige werken. Ook gaf hy gene van de zelve uit, dan naar mate dat de noodzaaklykheit der gesteldheden van den tydt, of de gebeden van zyne vrienden hem daar toe deden besluiten. Dewyl hy ervaren was in de gedenkpenningen, boodt men 'er hem eenen aan van Domitianus, die zeer zeldzaam was, op welkers andere zyde men eene godinne zag, welke hy oordeelde Isis te zyn. Hy gaf over dit onderwerp zyne gissingen opentlyk uit in eenen brief, dien hy in den jare 1675 deedt drukken onder dezen tytel: *Epistola de Nummo Domitiani Isiaco.* Hy wilde naderhandt ophelderingen uitgeven over de keizerlyke Historie, het welke hem alle der zelver schryvers (*Historiæ Augustæ Scriptores*) byeen deedt verzamelen en schikken in een nieuwen druk, waar by hy zeer gewigtige aantekeningen voegde. In den jare 1680 kwam op zynen naam uit: *Prodromus rerum Alsaticarum.* Dit was de proef van een groot werk dat hy voor hadde te schryven over de Elzas, welkers oorspronk, grenzen, rechten, gewoontens, oorlogen, omkeringen, enz. hy onderzocht. Een werk van veel gewigt, dat hy verplicht was af te breken, en dat zyne gedurige bezigheden hem niet toelieten te voltooijen. Hy schreef noch eenige byzondere verhandelingen, die hy door verplichting liet drukken, als dat van het recht van den standaardt van het Ryk te dragen, *De vexillo Imperii:* een recht, waar van de republyk van Straasburg voorgaf de eere te moeten delen met de hertogen van Wirtemberg, die in 't bezit van het zelve waren. Hy gaf eene andere uit wegens de tractaten, welke de Staten en vorsten van het Ryk in hunnen naam maken: *De Imperii Germanici ejusque Statuum fœderibus*, en eindelyk een ander, van het Recht van den oorlog en van de Waarborgen van de vrede: *De Jure belli & sponsoribus pacis.*

Tot dezen tydt toe hadt Obrecht belydenis gedaan van den Protestantschen Godsdienst; maar de koning van Vrankryk zich meester gemaakt hebbende van Straasburg, en in persoon met zyn gansche hof derwaarts gegaan zynde, ging de heer Pelisson, die mede van de reize was, en die Obrecht van achting kende, hem bezoeken, en hadt met hem eenige onderhandelingen. De Jesuïten, welke Lodewyk de XIV kort daar na te Straasburg vestigde, bragten het overige by om hem te overreden, en hy zwoer in den jare 1684 zynen Godsdienst te Parys af in handen van den bisschop van Meaux. Te Straasburg wedergekeerd zynde, hervatte hy zyne lessen in de rechten, en schreef in dien tydt zyne aantekeningen over het recht van den oorlog en van de vrede van Grotius. De koning van Vrankryk behoemde hem van den jare 1685 af om in zynen naam voor te zitten in den Raadt van Straasburg als koninklyke *Prætor*; en Obrecht besteedde van dien tydt af zyne naarstigheit aan de publyke zaken. De rechters van Straasburg, volgens de stelling der Gereformeerden, hadden het recht om de huwelyken te breken, ter oorzake van overspel, en aan de beledigde party toe te staan om tot een twede huwelyk te treden. Om zich tegen deze gewoonte aan te kanten, vertaalde Obrecht in het Hoogduitsch het boek van Augustinus van de overspelige huwelyken, en verkreeg van den koning een verbodt op lyfsstraffe van in het toekomende de huwelyken van personen, die wegens overspel gescheiden waren, te gedogen of te vieren. Dit verbodt wierdt gegeven in den jare 1687. Obrecht vertaalde in het Hoogduitsch het boek van den vader Dez, eerste rector der Jesuïten te Straasburg, 't welk tot zynen tytel heeft: *La Reunion des Protestans de l'Eglise de Strasburg à l'Eglise Catholique.*

Voorts, hoewel door het recht der bediening van Obrecht alles door zyne handen moest gaan, hy was echter zo naarstig, en zulk

zulk een goed uitkoper van zynen tydt, dat hem altoos een weinig daar van overig bleef voor zyne studien, welke dienden om zich van zyne zaken te verkwikken. De eerste vrucht der uitgekochte oogenblikken, welke de bediening van zyne waardigheit hem overig liet, was met aantekeningen uit te geven over de Historie van den oorlog van Troje, toegeschreven aan Dictys van Crete, en die men gemeenlyk, op het gezag van eenige handschriften, gelooft het werk te zyn van Lucius Septimius. Deze druk kwam uit in den jare 1691. Hy dacht vervolgens een naaukeuriger uit te geven van Quintilianus, door middel van een uitmuntend handschrift dat hy bekomen hadde. Hy voleindigde den zelven, en vervaardigde de aantekeningen, wanneer hy in den jare 1698 aan het hof gezonden zynde, om aldaar de belangen van de stadt en van den Raadt van Straasburg te bevorderen, door den koning tot zynen commissaris en envojé te Frankfort benoemd wiedt wegens de zaken der erfvolging van de hertoginne van Orleans. Hy begaf zich derwaarts in den jare 1700, en het onderzoek van het rechtsgeding was de eenige zaak niet, die hem bezig hieldt. Inderdaadt, behalven de verscheide verplichtingen, die hy toen over andere gewigtige zaken moest geven, belastte hy zich zelf met eene zeer netelige poging ten opzigte van de komste van den hertog van Anjou tot de kroon van Spanje. Obrecht verplichtte zich om uit de Rechtsgeleerden en de Historien alle de stukken te verzamelen, welke hy voorgaf de rechten van de erfvolging tot deze wyduitgestrekte monarchie te vestigen of te bepalen: en zulks met inzigt om aan te tonen dat de eischen van het huis van Oostenryk kwalyk gegrond waren. De tytel van dit werk was: *Excerptorum Historicorum & Juridicorum de natura successionis in Monarchiam Hispaniæ, mense Decembri* 1700; *Excerptorum Continuatio*, &c. in 4. Obrecht hadt het ontwerp gemaakt van eene byzondere verhandelinge wegens de erfvolging tot het hertogdom van Milaan; en hy wachtte alleenlyk om het zelve gemeen te maken naar het uitgeven van het manifest van den keizer. Eindelyk, als of het opstellen van dezen drang van geschriften niet genoeg was om hem werk te verschaffen, hy volvoerde noch eene vertaling van het leven van Pythagoras, in het Grieksch geschreven door Jamblichus, zo dat hy, om den tydt tot dit alles te vinden, zelfs met dien van zyne maaltydt zyn voordeel moest doen. Het was niet mogelyk, dat zyne gezondheit niet verzwakte, en dat zyne krachten niet uitgeput wierden door zulk een hardnekkigen arbeidt, en zulks gebeurde in der daadt. Maar dewyl hy minder aan zynen arbeidt dan aan de kwade lucht van Frankfort de kwyning toeschreef, waar in hy verviel, zo maakte hy gene verandering in het bevlytigen van zyne studien, en worstelde zes maanden tegen het kwaad dat hem eindelyk wegrukte.

Na dat hy zyn vonnis gegeven hadde over de rechten van de hertoginne van Orleans, deedt hy zich naar Straasburg voeren, hebbende reets de doodt in de ingewanden, en verteerd door eene kwynende en inwendige koorts. Hy vergenoegde zich in den beginne om als door voorzorge het bedde te houden; maar men zag hem wel haast zo verzwakt door het vermeerderen van de koorts, dat men hem moest verwittigen van het gevaar waar in hy was: en na het ontfangen van de Sacramenten stierf hy den 6 Augusty des jaars 1701. Zie hier de werken die hy gemaakt heeft, behalven die, waar van gesprokenis: *Dissertatio de Abdicatione Caroli V. Imperatoris; De Electione Imperatoris Romano-Germanici; De Unitate Reipublicæ in Sacro-Romano Imperio; De Clenodiis S. Rom. Imperii; De Legibus agrariis Populi Romani; De vera Philosophiæ Origine; De Philosophia Celtica; De extraordinariis populi Romani Imperiis; De Ratione belli; Sacra Termini; De Censu Augusti; De Legione fulminatrice M. Antonii Phil. Imperatoris; Hostis dedititius; De expeditione Romana; De Communione; Exercitationes tres ad Severin. de Monzambano de Statu Imperii Germanici lib. I. c.* 1. 2; *Paranesis de conjungendis Privati & Publici Juris studiis, duabus Orationibus comprehensa; Discursus in Instrumentum pacis Westphaliæ*, 1695; *Memoires concernant la sureté publique de l'Empire, in* 12; *Notæ in Pollucis Onomasticon; Canis sub fustem missus, contra Schurzfleisch; Pro J. Henrico Bæclero; Præfatio ad Institutiones Juris Justinianeas, cum notis Georg. Davidis Locameri; Memoire raisonné pourquoi il n'est pas croïable que le Roi très-Chretien ait l'intention de porter la guerre dans l'Empire a l'occasion de la succession d'Espagne, ou que sa Majesté veuille rien entebrendre par voye de fait contre l'Empire ou quelques uns de ses Etats, pour les obliger à recevoir garnison dans les places, qu'ils possédent sur la frontiere.* enz.

Obrecht schreef ook aantekeningen op den brief, dien de keizer schreef aan den paus den 19 January des jaars 1701 wegens de investiture van het koninkryk van Napels. De doodt belette hem den druk te vervolgen van de *Ephemerides Politicæ D. Christophori Forstneri Cancellarii Principis Belgardensis*, welke beginnen met den 2 October des jaars 1657. Hy heeft een zoon nagelaten, die 26 jaren oud was toen hy stierf. De koning van Vrankryk heeft hem de waardigheit van koninklyke *Prætor* van Straasburg gegeven. *Memoires pour l'Histoire des Sciences, & des Beaux Arts, Novembre & Decembre*, 1701.

OBRIAN is de naam van het edelste en oudste geslachte van Ierlandt. Al den adeldom, die dezen naam draagt, heeft zynen oorspronk van BRIAN BORAIMHE, dien eenige schryvers *Brian Borons* noemen, anderen *Brian Boravius*, of *Boruma*, die tot koning van Engelandt uitgeroepen wierdt in het begin van de XI eeuw. Alle de kronyk- en historieschryvers van Ierlandt komen eenparig overeen, dat deze prins in de rechte linie afdaalde van *Heber*, of, gelyk eenigen hem noemen, *Hiberus*, die met zyn broeder Hermon de eerste koning was van het Milesiaansche geslachte, die ooit in Ierlandt geregeerd heeft. De zelve historieschryvers malen hem alle af als den grootsten prins, wegens zyne wysheit, Godsdienstigheit, dapperheit en rechtvaardigheit, die ooit op den troon van Ierlandt geklommen is, sedert het beginsel van deze oude monarchie. Hy leverde 24 veldslagen aan de Denen, die een goed gedeelte van Ierlandt veroverd hadden, en die verscheide kleine koningen der provincien op hunne zyde hadden. Hy was zo gelukkig tegen deze vyanden, dat 'er voor het einde van zyne regeringe, gene andere Denen in Ierlandt waren, dan eenige kooplieden en kunstenaars, die hy daar liet tot voordeel van het landt. Alles bevredigd, en overal goede order gesteld hebbende tot het bestier van de justitie, gaf hy zich over tot Godsdienstige werken, hy bouwde kerken en kloosters, en stichtte openbare scholen, om die wetenschap en heiligheit te vermeerderen, welke de Ieren in dien tydt zeer vermaard gemaakt hadde. Maar Maolmore Mak Murchoe, provinciaal koning van Leinster, liet om eenige geringe oorzaak van misnoegen den koning van Denemarken te hulp roepen, hem belovende zyne krygsmachten te voegen by de zyne, zo haast als de zelve in Ierlandt ontscheept zouden zyn, en gezamentlyk met hem Brian Boraimhe, den onverzoenlyken vyandt der Denen, bestryden. De koning van Denemarken draalde niet dezen voorslag te omhelzen. Hy zondt een leger dat door zyne twee zonen geboden wierdt. De koning van Ierlandt bereidde zich van zynen kant om hen wel te ontfangen, en oordeelde zelfs niet nodig ten dien einde zo vele krygsbenden te verzamelen als hy wel op de been zoude hebben kunnen brengen. De vermaarde veldslag van Clantarfe wierdt geleverd, die een einde maakte van alle de hoop, welke de Denen op Ierlandt hadden, en die de vyf en twintigste veldslag was, welke Brian Boraimhe hen in Ierlandt leverde. *Murchoe O Brian*, de oudste zoon des konings, dien Jacobus Ware, schryver der Oudheden van Ierlandt, *Murcadus* noemt, liet veel voorzigtigheit en dapperheit blyken in dezen veldslag. Hy verplichtte den koning zynen vader, die toen 88 jaren oud was, in zyne tente te wyken, welke in het gezigt der beide legers was, nemende het beleidt van den ganschen strydt op zich, en hy kweet zich daar in zo wel, dat de Iersche historieschryvers nooit van dezen prins spreken zonder hem groten lof te geven. Hy wierdt aldaar gedood met zynen zoon *Terlogh*, het welke de koning in zyne tente gehoord hebbende, kwam hy te voorschyn om op alles order te stellen, en moedigde zyn leger zodanig aan, dat hy wel haast het slagveldt won en de Denen op de vlucht bragt. Maar terwyl het leger de vyanden vervolgde, week de koning in zyne tente, vermoeid zynde en overladen van droefheit over de doodt van zynen zoon en van zynen kleinzoon. En eer dat het leger aldaar wedergekeerd was van het vervolgen der vyanden, wierdt hy in zyne tente gedood door eene party der Denen, die dezen weg genomen hadden om zich te redden uit den strydt. In dezen slag stierven van de zyde des konings de koning zelf, zyn zoon en zyn kleinzoon, zeven andere kleine koningen, en het grootste gedeelte van den adeldom van Mommonië, of Monmouth, en van Connaught, of Connacië, en vier duizend andere personen van minder rang. Van de zyde der vyanden sneuvelden de koning van Leinster, die de voornaamste oorzaak van dezen veldslag was geweest, en tien duizend zeven honderd Denen. Deze slag viel voor op Goeden-Vrydag den 22 April des jaars 1034. Sedert dien tydt ondernamen de Denen nooit weder Ierlandt te overweldigen, behalven eenmaal onder hunnen koning Magnus, en ten tyde der regering van *Muriertagh O Brian*, achter-kleinzoon van Brian Boraimhe. Maar deze onderneming gelukte den Denen niet beter dan de voorgaande. Zy wierden by hunne landing met grote schande en verlies afgewezen. Brian Boraimhe liet twee zonen na, *Tieg* en *Donogh O Brian*. De laatste geboodt een gedeelte van het leger in den veldslag van Clantarfe, en geleidde na den slag het gedeelte van het krygsvolk, dat het meeste vermoeid was en het meeste geleden hadde, dwars door het landt van den nieuwen koning van Leinster hunnen vyandt, naar Thomond; maar zy wierden door het krygsvolk van Mounster en van Leinster, welke tien frissche mannen tegen een vermoeiden sterk waren, en niets geleden hadden, aangetast. Donogh O Brian en zyn krygsvolk, dat meest gewond was, ziende dat zy te stryden hadden met een frisch leger, tienmaal zo talryk dan het hunne, de genen die afgemat of gewond waren het leven niet willende verliezen, zonder eenigen tegenstandt, en zonder eenigen bystandt te bewyzen aan die genen welke niet gewond waren, zo verplichtten zy de zelve voor ieder van hen grote palen in den grondt te slaan, aan ieder van deze palen een gekwetst soldaat aan den rug vast te maken, en aan ieder zyde eenen van hunne makkers te stellen die niet gewond waren, op dat de palen hen ondersteunende en belettende te vallen, zy hunne handen tegen de vyanden konden gebruiken. Zodanig een besluit maakte zulk een krachtigen indruk op hunne vyanden, dat zy hen niet durfden aantasten, wat pogingen hunne generaals ook mogten in 't werk stellen om hen daar toe te verplichten. Deze prins regeerde twee en vyftig jaren; onderwierp zich alle de andere kleine koningen, en sloeg eenige der zelve in verscheide ontmoetingen. Gratianus Lucius zegt, dat deze prins de kroon overweldigd hadde, welke aan Tieg, zyn oudsten broeder, toebehoorde. Het was misschien om deze reden, dat hy eene reize naar Rome deedt, en zich aldaar begaf in de abdy van S. Stephanus, alwaar hy tot zyne doodt bleef. Tieg wierdt gedood, eenen zoon nalatende, *Terlogh* genoemd, of, gelyk anderen hem noemen, *Trideluacus O Brian*. Hy was koning van gansch Ierlandt, en regeerde twaalf jaren in vrede. Hy hadt twee zonen, *Dermoid* en *Muriertagh O Brian*. Hy stierf in den jare 1074, in den ouderdom

van

van 77 jaren. De jongste van zyne twee zonen wierdt tot koning van Ierlandt uitgeroepen, maar hy was geen langen tydt in rust. Hy wierdt eens aangetast door den koning van Tyrconnel, die hem de souvereiniteit van Ierlandt betwistte, en daar na door zynen broeder Dermoid. Maar Muriertagh verdedigde kloekmoediglyk zyn recht, niet zonder veel bloedt te storten, en zonder de verwoesting van het landt te veroorzaken, gedurende den tydt van twintig jaren, welke hy regeerde. Hy stondt de kroon af in den jare 1119, en wierdt een monnik in het klooster van Lismore. Hy was de laatste koning van dit geslachte. Weinig tyds daar na overweldigde O Connor, koning van Connaught, de souvereiniteit, en den tytel van monarch over gansch Ierlandt, niettegenstaande eenigen tegenstandt van *Terlogh O Brian*, den zoon van Dermoid, aan wien de kroon toebehoorde, die zich dapperlyk gedroeg in dezen twist, maar die genoodzaakt wierdt voor het geweldt en voor de menigte te wyken. Het geslacht van O Connor behieldt de souvereiniteit maar twee en vyftig jaren. Henrik de II, koning van Engelandt, geroepen door den koning van Leinster, van het geslacht van dien die den koning van Denemarken eertyds geroepen hadde, gelyk hier voor gezegd is, landde in Ierlandt, en O Connor onderwierp zich lafhertiglyk aan hem, zonder slag of stoot te wagen. Terlogh O Brian liet tot zynen opvolger *Donald O Brian*, een goed en Godsdienstig prins, koning van Limmerik, die veel goeds deedt aan de kerken. Hy ging koning Henrik den II vinden te Cashel, en onderwierp zich aan hem onder den tytel van *Donald O Brian, koning van Limmerik*. Het hoofdt van het geslachte van O Brian droeg in het vervolg den tytel van koning van Tosmond, tot op *Morrogh O Brian*, die zynen tytel en zyne heerschappy afstont aan Henrik den VIII, koning van Engelandt, die hem graaf van Tosmond maakte voor zyn leven. Hy was een zoon van *Terlogh* of *Tirlachus O Brian*. Deze Morrogh, graaf van Tosmond, hadt drie ouder broeders, *Connor, Tieg*, en *Donogh*. Connor, de oudste van allen, die in eene rechte linie zynen oorsprong hadde van Brian Boraimhe, was de twaalfde prins van het geslachte van O Brian sedert de landing van Henrik den II in Ierlandt, die op malkander volgende te Thomond regeerden, en die altoos koningen van Limmerik of van Thomond genoemd wierden, in plaats van souvereinen te zyn van gansch Ierlandt; gelyk hunne voorouders rechtmatelyk geweest waren. De twee broeders van Connor, Tieg en Donogh, stierven zonder nakomelingschap. Connor, de laatste koning van Thomond, liet een minderjarigen zoon na, *Donogh O Brian* genoemd, dien de heerschappy wettelyk toebehoorde, maar zyn oom Morrogh overweldigde de zelve, zonder eenig ander recht daar toe te hebben, dan, dat het welk de macht en het geweldt hem gaven; zyne eischen waren gegrond op eene zeer onrechtvaardige gewoonte, maar die toen in gebruik was, en die afgeschaft wierdt door den koning van Engelandt. Door deze gewoonte kwamen de goederen en tytels van den overleden aan den oudsten van zyne bloedverwanten gedurende des zelfs leven, *Seniori*, zeiden zy; *& dignissimo viro sanguinis & cognominis*. De koning van Engelandt, die verrukt was dat Morrogh O Brian hem zyne heerschappy afstont, en ziende aan de andere zyde het ongelyk, dat men den minderjarigen Donogh O Brian aandeedt, bediende zich van dit middel. Hy maakte Morrogh graaf van Thomond voor zyn leven, en hy verklaarde door het zelve patent dat Donogh O Brian mede graaf van Thomond zou zyn gedurende zyn leven na de doodt van zynen oom, en hy wierdt ondertusschen baron van Ibrickan gemaakt voor hem en voor zyne nakomelingen. Donogh genoot deze beide tytels na de doodt van zynen oom. Onder de regering van Eduard den VI gaf hy de patenten over, waar door hy aangesteld was tot graaf van Thomond gedurende zyn leven, en de koning gaf hem andere, waar door hy hem verklaarde tot graaf van Thomond voor hem en voor zyne nakomelingen, en het is uit krachte van deze brieven, dat *Henrik O Brian*, die misschien nog tegenwoordig leeft, den tytel voert van graaf van Thomond, als zynde de mannelyke erfgenaam van den gemelden Donogh. Morrogh O Brian, eerste graaf van Thomond, liet na *Dermoid* en *Tieg O Brian*. Maar Morrogh geen wettigen eisch hebbende, noch door zyn patent, noch door de gewoonte, waar van gesproken is, op den tytel en op de goederen van den graaf van Thomond, dan voor zyn leven, zo hadt zyn zoon Dermoid daar toe ook geen recht. Maar om hem eenige vergenoeging te geven, maakte de koning van Engelandt hem baron van Inchiquin voor hem en voor zyne mannelyke kinderen. Dermoid liet na *Morrogh O Brian*, van wien in eene rechte linie afkomstig is *William O Brian*, graaf van Inchiquin. Men moet nu wederkeren tot Connor O Brian, laatsten prins of koning van Thomond, om zyne andere nakomelingen te zien. Hy trouwde met Margareta Burke, en hadt by haar twee zonen, *Donogh* en *Daniel*. Donogh, de oudste, was twede graaf van Thomond; men heeft hier voor gezien waarom hy geen eerste graaf van Thomond was. Hy trouwde met Osen Buthler, dochter van den graaf van Ormond, en hadt by haar *Connor O Brian*. Connor, graaf van Thomond, hadt drie zonen: *Donat* of *Donogh O Brian*, den ouden graaf van Thomond; *Tieg O Brian*, van wien in eene rechte linie afkomt *Connor* of *Cornelis O Brian*, vermoedelyk erfgenaam van den graaf van Thomond, die nog leefde in den jare 1701, en *Daniel O Brian*, lord vicomte Clare, van wien in eene rechte linie afkomt de kolonel *Karel O Brian*, lord vicomte van Clare in den jare 1701, zoon van *Daniel O Brian*, vicomte van Clare, en van Philadelphia Leonard, zuster van den graaf van Suffex. Donat of Donogh O Brian de oude, gemeenlyk de grote graaf van Thomond genoemd, was president van het graafschap van Mounster in Ierlandt, geheime Raadt in het zelfde koninkryk, en grotelyks in gunst by de koninginne Elizabeth en by den koning Jacobus den I. Hy trouwde eerst met de dochter van den lord Roch, waar by hy hadde *Margareta*, welke trouwde met Cormak Mak Carthy, zoon en erfgenaam van den lord Muskry. Hy ging een twede huwelyk aan met de zuster van den lord Kildare, by welke hy twee zonen hadde, *Henrik* lord *O Brian*, baron van Ibrickan, enz. en *Barnabas O Brian*. De oudste trouwde met de dochter van William Brereton, ridder, en liet vyf dochters na, *Maria, Margareta, Elizabeth, Anna* en *Honora O Brian*. Maar gene mannelyke kinderen hebbende, ging de tytel van graaf van Thomond over aan zynen broeder *Barnabas O Brian*. Maria, van welke gesproken is, trouwde met Karel Cokain, vicomte van Cullen. Margareta hadde tot haren gemaal Eduard Sommerzeth, graaf van Glamorgan, en marquis van Worcester. Elizabeth was getrouwd met Dutton lord Gerard van Bromley. Anna was getrouwd met haren neef Henrik, graaf van Thomond. Hier na zal daar van gesproken worden. Honora trouwde eerst met François Englefield, en daar na met Robert Howart, zoon van den graaf van Barkshire. Barnabas O Brian, graaf van Thomond, hadt tot zynen zoon *Henrik*, graaf van Thomond, en eene dochter, genoemd *Penelope O Brian*, welke trouwde met den graaf van Peterborough, die zonder mannelyke kinderen stierf, tot hare erfgename latende de hertogin van Nordfolk hare eenige dochter. *Henrik O Brian*, graaf van Thomond, trouwde na de doodt van zynen vader, gelyk gezegd is, met Anna O Brian, zyne nicht. Uit dit huwelyk wierdt geboren *Henrik* lord Ibrickan, welke trouwde met Catharina Stuart, zuster van den hertog van Richemond, by welke hy hadde *Donogh, Maria*, en *Catharina O Brian*. Donogh trouwde met Sophia, dochter van den graaf van Danby. Maria trouwde met den graaf van Kildare; en Catharina met den vicomte van Cornbury. Henrik lord Ibrickan stierf voor zynen vader, en was nooit graaf van Thomond. Anna O Brian, gemalinne van Henrik graaf van Thomond, gestorven zynde, trouwde hy met Sara, die gravinne weduwe van Thomond was in den jare 1701, dochter van François Russel van Chipnam in het graafschap van Cambridge. Behalven eenen zoon en eene dochter, die ongetrouwd stierven, hadt hy *Penelope O Brian*, gemalinne van den lord Walden, zoon van den graaf van Suffolk, *Maria O Brian*, getrouwd met Mattheus Dudley van Clopton in het graafschap van Northampton, baronet; en *Henrik Horatius* lord *O Brian*, welke trouwde met Henriëtta Sommerzeth, dochter van den hertog van Beaufort. Behalven eenen zoon, die jong stierf, hadt hy by haar *Henrik O Brian*, graaf van Thomond, welke leefde in den jare 1701, en *Maria O Brian*. Henrik Horatius lord O Brian, voor zynen vader gestorven zynde, was nooit graaf van Thomond.

Zie hier nu de geslachtrekening van den grave van Inchiquin sedert *Terlogh O Brian*, den laatsten koning van Thomond op een na. Terlogh hadt tot zyn zoon *Morogh O Brian*, jonger broeder van *Connor O Brian*, laatsten koning van Thomond. Morrogh wierdt graaf van Thomond gemaakt voor zyn leven, door den koning van Engelandt. Na zyn doodt kwam de tytel aan den ouden tak, om redenen hier voor gemeld. Hy liet twee zonen na, *Dermoid* en *Tieg O Brian*; van wien afkomstig was *Donat O Brian* van Limeneach, baronnet, die behalven zyne hoedanigheit grote goederen bezat in Ierlandt. Dermoid trouwde met *Margareta O Brian*, dochter van Donogh, graaf van Thomond, en wierdt baron van Inchiquin gemaakt. Hy hadt tot zynen zoon *Morrogh O Brian*, die na hem baron van Inchiquin was. Hy trouwde met Annabella, dochter van den baron van Delvin, en hadt tot zynen zoon *Morrogh O Brian*. De zelve Morrogh, baron van Inchiquin zynde, trouwde met Margareta, dochter van Thomas Cusak van Lesmullin, in het graafschap van Meath. Hy hadt by haar *Dermoid O Brian*. Dermoid lord Inchiquin trouwde met de dochter van Edmond, by welke hy hadde *Morrogh O Brian*, die voor de grote diensten, welke hy aan de kroon van Engelandt deedt, graaf van Inchiquin gemaakt wierdt. Hy trouwde met Elizabeth, dochter van William St. Leger, en hadt by haar *William O Brian*, naderhandt graaf van Inchiquin en gouverneur van Jamaica. *Histoire d'Irlande de Pierre Walsh. Acta sanctor. Hibern. Hackluit Chron. Hammer Histoire d'Irlande. Gratianus Lucius. Histoire d'Irlande du Docteur Keting.*

OBRIS, eene rivier van het Narbonneesche Gaule, aldus genoemd door Strabo en door Pomponius Mela. Zie Orbe.

OBROAZO, eene stadt van Dalmatië, aan de rivier van Zermagnk, op de grenzen van Croatië, acht mylen van Sebenico, ten Noorden. Men houdt de zelve voor het oude *Ouporum*, eene kleine stadt van Liburnië. *Maty Dict.*

OBSEQUENS, (Julius) een Latynsch schryver, waar van men de eeuw noch het vaderlandt weet. Men gist alleenlyk dat hy geleefd heeft voor den tydt, in welken Hieronymus vervolgen schreef op de Kronyk van Eusebius. Men weet ook niet zeker van wat Godsdienst Obsequens was; maar het gene van zyne verzameling van wonderen overig is doedt denken, dat hy een Heiden was. Dit werk was voornamelyk eene lyst der wonderen, welke Titus Livius ingevoegd hadde in zyne historie. Het gene daar van overig is begint met het burgermeesterschap van Lucius Scipio, en van Cajus Lælius, dat is te zeggen, omtrent het 561 jaar van Rome. Men heeft daar van verscheide drukken. Lycosthenes heeft getracht het gene van het oorspronkelyke verloren is te vervullen. *Bayle Dict. Crit.*

OBSERVATORIUM, een groot gebouw, dat gemaakt is door last van koning Lodewyk den XIV aan het einde van de voorstadt S. Jaques te Parys, om aldaar de sterren te beschouwen,

wen, en mathematische proeven te nemen. Dit gevaarte is van eene vierkantige gedaante, en de vier zyden zyn juistelyk gekeerd naar de vier delen der wereldt. Het gebouw is tachtig voeten boven den grondt verheven, en zyne fondamenten zyn mede 80 voeten onder de aarde, ter oorzake van de steengroeven, die aldaar gevonden wierden. Het heeft drie verdiepingen, en is bedekt met een plat of eene vlakte, van waar men den ganschen Horizont ontdekt. Men klimt nederwaarts door een wendeltrap, en daar zyn openingen in de vloeren der drie verdiepingen, om van beneden de sterren te zien, die door het opper-aspunt lopen. Dit Observatorium is verzien met Astronomische werktuigen, om waarnemingen te maken gedurende den dag, en gedurende den nacht. Benedictus Cassini, lidt van de koninklyke akademie der wetenschappen, heeft na den jare 1660 aldaar verscheiden nieuwe ontdekkingen gedaan; en hy heeft aldaar de wiskunstenaars geoeffend, om de zelve in verre landen te zenden, op dat zy aldaar waarnemingen zouden maken, overeenkomende met die van het Observatorium van Parys, om aldus met zekerheit de lengtens en breedtens te weten tot voltooijing van de Geographie. *Le Maire Paris Ancien & Nouveau.*

OBSERVANTYNEN, in 't Latyn *Observantini*; of *Fratres de Observantia.* Na dat S. Franciscus van Assise de vermaarde Franciskaner orde gesticht hadde, doch in de volgende tyden, met bewilliging der pauzen, verscheide zaken, die in den beginne de leden van deze orde opgelegd waren, nagelaten wierden, zo waren 'er eenigen, welke de regelen van hunnen stichter, naar de eerste strengheit, met pauzelyk goedvinden besloten waar te nemen, en in zekere kloosters volstandig daar by te blyven. De genen, welke diergelyke besluiten het meest bevorderden, zyn geweest, (1) onder paus Innocentius den IV de pater *Cæsareus*, naar wien men de strenge Franciskanen eenen tydt lang *Patres Cæsarini* noemde; (2) onder paus Clemens den VI de pater *Gentilis* van Spoleto; (3) onder paus Eugenius den IV *Bernardinus* van Siena, die in den jare 1430 de *Fratres minores de observantia* van gelyken een nieuw wezen gaf. Paus Leo de X beval door eene afzonderlyke bulle, dat voortaan de onderscheiden namen der Franciskanen weggenomen zouden zyn, en zy alle in het toekomende *Fratres minores S. Francisci regularis observantiæ* genoemd zouden worden. Paus Clemens de VII stont echter toe door eene andere bulle, dat de genen, welke den regel van den H. Franciscus naar de letter en naar de verklaringen der pauzen Nicolaas den III en Clemens den V waarnemen wilden, in het toekomende van de overigen onderscheiden, en *Patres Franciscani de strictiori observantia* genoemd zouden mogen worden. Te Rome hebben deze Observantynen hun klooster by de kerke *di San Pietro nel Montorio. Gonzaga de orig. Ordin. S. Francisci. Wading. Annal. S. Francisci. Petr. Marchant in expos. regulæ S. Francisci. Bonanni Catal. degli ordini relig. n.* 74, 75.

OBSFELDT, een steedtie en ampt in het hertogdom Maagdenburg, in de zogenaamde Houtkreits, dat de landgraaf van Hessen-Homburg verkreeg van Frederik den I, koning van Pruissen, voor Neustadt aan de Dosse, in 't graafschap Ruppin. *Brandenb. Staats-Geogr.*

OBY, in 't Latyn *Obius*, eene grote rivier in het Oostelyk gedeelte van Muskovië, welke in het landt der Kalmukken ontstaat uit het meir Kithay, door Siberië loopt, en zich door zes monden in de Yszee ontlast. Zy is zeer onstuimig, en alzo voor de scheepvaart zeer gevaarlyk, ook by haren uitloop zo breed, dat men eenige dagen daar over te zeilen heeft. Zy wordt gemeenlyk voor eene grensscheiding tusschen Asië en Europa genoemd.

OCALEA, eene stadt van Beotië, waar van by Homerus gesproken wordt.

OCANO, een vlek van Nieuw-Castilië in Spanje. Het zelve is een of twee mylen van de Taag, en zeven ten Oosten van Toledo gelegen. *Maty Dict.*

OCBARA, eene stadt van Chaldea, of, gelyk de Arabiers de zelve noemen, het Babylonisch Iraca. Zy is gelegen aan den Tigris, boven Bagdad, waar van zy maar omtrent twintig mylen afgelegen is. Hoewel deze stadt zeer klein is, zo zyn aldaar nochtans verscheide Kalifs geweest van de Abbassiden, die aldaar hun verblyf gehouden hebben. *Herbelot Biblioth. Orient.*

OCCA, eene rivier in Muskovië, welke ontstaat op de grenzen van het Crimsche Tartarië, van 't Zuiden naar 't Noorden loopt, de hertogdommen Worotin, Coluga, Kolum, of Columna bewaterd, tien Duitsche mylen Westwaarts van Moscou de Cleasma en Moxa in zich ontfangt, en by Nisinovogrod in de Wolga valt, alwaar het water zeer diep is. In den jare 1669 wierdt te Dydent een groot schip, de Adelaar genaamd, gebouwd, om den handel van de Caspische zee, waar heen deze rivier loopt, in goeden en zekeren staat te brengen. *Baudrand.*

OCCA, (La Sierra de) of *het gebergte Occa*, voortyds *Idubeda*, neemt zynen aanvang in het Pyreneesche gebergte, en verdeelt zich in drie armen, waar van de eene zich tot naar Tortosa in Catalonië uitstrekt, de twede door Biscaje, Oud-Castilië, Leon en Gallicië, tot aan het voorgebergte Finis-terræ loopt, doch de derde, welke *Orospeda* genoemd wordt, zich uitstrekt door Oud-Castilië, Nieuw-Castilië, Andalusië en Granada, tot aan de zee-engte van Gibraltar. In een byzonderen en bepaalder zin komt deze naam maar aan een gedeelte van dit gebergte toe, namelyk aan eene ry van bergen, welke tusschen Burgos, Miranda del Ebro en S. Domingo de la Calçada gevonden wordt. *Colmenar Delic. de L'Esp. p.* 31. 32.

OCCA, eene rivier van Oud-Castilië in Spanje. Zy neemt haren oorsprong en naam in de gebergtens van Occa, loopt door de landstreek van Bureba, alwaar zy Birbiesca bespoelt, en zich ontlast in de Ebro te Puente de Ra. *Maty Dict.*

OCCAM, of OCHAM, (Wilhelm) een Franciskaner monnik, geboren in een dorp van den zelven naam in het landschap Surrey, en een leerling van Johannes Duns of Scotus, was het hoofdt der zogenaamde *Nominalen*, en wierdt *Doctor invincibilis, venerabilis*, en *singularis*, dat is: *de onverwinnelyke, de eerwaarde*, en *de uitnemende leeraar*, genoemd. Hy hadt reets voor den jare 1330 zich door zyne schriften bekend gemaakt, en in het begin van de XIV eeuw de Theologie op de universiteit te Parys geleeraard, ook Philippus den Schonen, koning van Vrankryk, tegen den paus Bonifacius, door zyne verhandeling van de geestelyke en wereldlyke macht verdedigt. In den jare 1322 wierdt hy door zyne orde tot provinciaal in Engelandt gemaakt, en bevondt zich hier op by eene vergadering van zyne orde te Perugia gehouden, waar op tegen den paus Johannes beweerd wierdt, dat het gene kettery was, wanneer men zeide, dat Christus noch zyne Apostelen iets in eigendom bezeten hadden. Deze leer breidde Occam overal uit, inzonderheit te Bononie, tot dat de paus hem eindelyk door bedreiging van den ban tot stilzwygen bragt. Hier op week hy uit Italië naar Vrankryk, en hieldt zich aldaar in stilte op tot in den jare 1328. Na dezen tydt vatte hy de pen weder aan, verdedigde den keizer Lodewyk van Beyeren en den tegen-paus Petrus van Corberia, en voer in het tegendeel heftig uit tegen de hoogmoedt en tiranny van paus Johannes den XXII, leeraarde ook opentlyk, dat de keizer in het tydelyke en wereldlyke niemandt buiten Godt onderworpen was. De paus stiet hem hierom geweldig voor het hoofdt, en kreeg in den jare 1330 den ban tot zynen loon, het welk hem noodzaakte tot dezen keizer zyne toevlucht te nemen. Hy bereikte hier in ook gemakkelyk zyn oogmerk, en wierdt in de gewigtigste zaken gebruikt, welke hy met grote trouw verrichtte, waar by hy alleenlyk badt, dat de keizer hem met zyn zwaardt wilde verdedigen, hy zoude daar tegen altoos met de pen vaardig zyn. Hy zoude gestorven zyn in den jare 1347, of, zo anderen willen, wat later. Naderhandt ontstont eene zwarigheit daar over, dat de paus Johannes de XXII de bovengemelde mening veroordeeld hadde, dat namelyk Christus noch eenige van zyne Apostelen iets in het gemeen of in het byzonder gehad hadden. Deze leere wierdt het broodt der Barrevoeters genoemd, en komt daar op uit, of het eigendom van zulke dingen, die zy door hun dagelyks gebruik verteeren, als broodt en wyn, dezen monniken toebehoort, of alleenlyk het blote gebruik der zelve, zonder den eigendom daar van te bezitten. Maar de paus Nicolaus de III, die van deze orde was, en de zelve wilde verryken, vondt een middel: want op dat het zelve niet tegen den regel der stichting zoude schynen te stryden, gaf hy voor, dat zy van het gene, dat men hen gaf, alleenlyk het gebruik zoude hebben, doch dat de zake zelf der kerke eigen zoude zyn. Voor het overige is aan te merken, dat wanneer Occam in den ban vervallen was, de geleerden van Parys hem voor een ketter verklaarden, en zyne boeken verbrand hebben. De zelve zyn, behalven de reets gemelde, zyne verhandeling *de Jurisdictione imperatoris in causis matrimonialibus*; *Quæstionum* 8 *decisiones super potestate & dignitate summi Pontificis*; *Dialogus inter magistrum & discipulum*, in III delen; *Compendium errorum Johannis XXII*; *Opus nonaginta dierum de utili dominio rerum ecclesiasticarum & abdicatione bonorum temporalium in perfectione status monachorum & clericorum adversus errores Johannis Papæ*; *Quæstiones super IV Libros sententiarum & in centiloquium Theologicum*; *Expositio aurea super totam artem veterem*; *Summa totius Logicæ*; *Major summa Logicæ*, enz. *Wadding. in Annal. & Bibl. Minorit. Trithem. & Bellarmin. de scriptor. eccl. Jac. Gadd. de scriptor. non eccl. T. II. Flacius in Catal. testium verit. l.* XVIII. *Goldastus in Monarch. imper. Cave.*

OCCASIO, dat is, *de Gelegenheit*, wierdt voortyds door de Heidenen als eene godin vereerd, en voor de bestierderesse van den bekwaamsten tydt, waar in men eene zaak ten besten verrichten konde, gehouden. Wanneer men haar afbeeldde, stelde men haar voor in de gedaante van eene naakte vrouwe, die aan het achterste des hoofds kaal was, en op het voorhoofdt eene lange hairlok hadde, houdende den eenen voet in de lucht, en staande met den anderen op een radt, hebbende in de eene handt een scheermes, en in de andere een zeil. Van gelyken hadden ook hare voeten vleugelen, en het radt was in eene gestadige beweging. Dit wilde te kennen geven, dat de gelegenheit altoos onbestendig was en haast verging, zo dat de zelve, wanneer men zich niet, zo haast zy zich aanboodt, daar van bediende, wel haast ontweek, en naderhandt een gestadig naberouw in het gemoedt naliet. *Ausonius Epigramm.* 12. *Vossius de Ortu atque Progressu Idololat. Gent. Struvius Syntagm. Antiq. Rom.*

OCCATOR, de naam van eene Heidensche godheit, die men de opzicht over de velden, en wel in den tydt wanneer de zelve geploegt wierden, toegeschreven heeft. *Serv. I Georg. Id. ib. c.* 29. *Pomey Panth. Myth. p.* 183.

OCCO. (Syfried) Zie OCKO.

OCEAAN. Zie OCEANUS.

OCEANTIDEN, of OCEANIÆ, zekere nymphen, van welke de Heidenen verdicht hebben, dat de godt Oceanus de zelve by Thetis teelde. *Pomey Panth. Myth. p.* 180.

OCEANUS, een godt der zee, welken de dichters voor den zoon van Cœlum en Vesta, voor den gemaal van Thetis, en voor den vader van de rivieren en fonteinen opgeven. De

ouden noemden Oceanus den vader aller dingen, dewyl zy het met den wyzen Thales daar voor hielden, dat het water het grondbeginsel of de oorspronk aller dingen was. By de aardbeschryvers betekent Oceanus den Oceaan, of grote Wereldzee, die de aarde omringt, zo dat door middel van de zelve de wereldt van 't Oosten naar 't Westen kan omvaren worden, na dat Magellanus, Drake, Cavendish, en Brouwer den doortocht van 't Noorden in de Zuidzee ontdekt hebben. De Oceaan of grote Wereldzee wordt in vier grote delen onderscheiden, namelyk in de *Ooster-*, *Zuider-*, *Wester-* en *Noorder-Oceaan*.

De Ooster-Oceaan begrypt in zich de Chineesche zee, de Archipel, St. Lazarus, tot de Dieven-eilanden, of *Islos de los Ladrones*, toe, en de zee van Achidol rondom het eilandt Java. De Zuider-Oceaan, of de Indiaansche zee, bespoelt het Zuidelyke deel van Asië, en de Indiaansche eilanden, als mede de Oostelyke en Zuidelyke gewesten van Africa; en begrypt in zich den zeeboezem van Arabië, de zee van Zanguebar, en het Oostelyke gedeelte van de Ethiopische zee, dat zich uitstrekt tot aan het voorgebergte de Goede Hoop. De Wester-Oceaan, die aan onzen halven aardbol reikt, en door de ouden, wegens zyne duisterheit en donkerheit, voor onbevaarbaar gehouden wierdt, begrypt in zich het andere gedeelte van de Ethiopische zee, de Atlantische, Middelandsche, Spaansche, Fransche en Britannische zeën. Het gemelde laatste gedeelte van de Ethiopische zee loopt aan de Westelyke kust van Africa, van het voorgebergte de Goede Hoop af, tot aan den Middellyn, en bespoelt de Westelyke kusten der Kaffers, en de kusten van Congo. De Atlantische zee reikt van de Ethiopische zee tot aan het Zuidelykste deel van Spanje. De Middelandsche zee loopt tusschen Europa, Asië en Africa. De Spaansche zee stuit tegen dat koninkryk ten Westen en Noorden, en de Fransche tegen de kusten van Guienne en een gedeelte van Britannië. De Britsche zee omringt de eilanden van Groot-Brittannië en Ierlandt, uitgenomen de zee aan de Oostzyde, welke de Duitsche zee genoemd wordt. De Noorder-Oceaan wordt verdeeld in de Tartarische zee, de Yszee, de Noordzee, of de Duitsche zee, en de Oost-zee, of het *Mare Balticum*. De Tartarische zee stoot aan het Zuiden van het Noordelyke vaste landt, en aan het Noorden van Tartaryë, tot aan *Nova Zembla*. De Ys-zee stoot aan de kusten van Groenlandt; de Duitsche zee aan Noorwegen, Denemarken, en Duitslandt, als mede aan het Oostelyke gedeelte van Engelandt en Schotlandt. Het *Mare Balticum* of de Oost-zee is tusschen Zweden, Polen, Duitslandt en Denemarken.

Wat den Oceaan der nieuwe wereldt, of Amerika, betreft, de zelve wordt door de aard-beschryvers in drie delen onderscheiden, welke zy noemen de Noordzee, de Zuidzee, en de Ethiopische of Brasiliaansche zee. De Zuidzee wordt ook *Mare Pacificum*, of de Stille zee genoemd, dewyl men daar op selden stormen heeft, en altoos frissche winden, zo dat men de zelve in 10 weken kan overzeilen, op ieder dag 130 Engelsche mylen gerekend. Eenigen menen, dat men over deze zee even zo haast naar China zoude kunnen komen als om het gebergte de Goede Hoop henen. *Briet Geogr. Baudrand. Maty. Becmannus in Notit. Orbis. Hubner.*

OCHA, een oude naam van het eilandt Eubea, afgeleid van het Hebreeusche woordt *Ocha*, dat eng betekent, om dat dit eilandt eng is. *Euseb.*

OCHIE-HOLE, een hol naby de bergen van Mendippus, in het graafschap Sommerseth in Engelandt. Het zelve strekt zich zeer verre in de aarde uit, en daar zyn zekere diepe putten en kleine beeken, waar van de inwoners duizend fabelachtige vertellingen doen. Men vondt naby deze plaats gravende ten tyde van koning Henrik den VIII eene lode plaat, op welke een opschrift was, dat te kennen gaf, dat zy gemaakt was onder het burgermeesterschap van Claudius ter gedachtenisse van de overwinninge, welke hy behaalde op de Bretons in het 802 jaar van Rome. Men zag op de andere zyde een Triomfboog, met het beeldt van eenen man te paardt, die op een galop reedt, en twee triomphale kolommen, met dit opschrift: DE BRITAN. *Cambden Brit.*

OCHINUS, (BERNHARDINUS) was een der kerkelyken van Italië, die uit hun landt trokken in de XVI eeuw, om den Protestantschen Godsdienst te omhelzen. Hy was van Siëna. Hy was eerst een Kordelier geweest, en naderhandt een Capucyn. Hy bleef in de orde der Kapucynen van den jare 1534 tot in den jare 1542. De genen, welke zeggen dat hy de stichter van die orde was, of een der vier eersten die zich in de zelve verbonden, bedriegen zich; maar het is waar dat hy tot generaal daar van verkoren wierdt. Het wordt niet geloofd dat hy biechtvader van den paus geweest zy, gelyk eenigen gezegd hebben. Hy volgde zynen regel met eene wonderlyke gestrengheit, en hy predikte met een onvergelykelyken yver; en hy was waarschynlyk nergens minder op bedacht dan om zyne kap en zyne kerke te verlaten, wanneer de ommegang met Johannes Valdesius, een Spaanschen rechtsgeleerde, die in Duitslandt smaak gekregen hadt in de lere van Luther, hem twyfelingen in den geest veroorzaakte. Hy sprak te Napels met dezen rechtsgeleerde, en begon aldaar zaken te prediken, welke zeer nieuw schenen. Hy wierdt verdacht, en voor het hof van Rome gedagvaard. Hy ging derwaarts; maar hy vondt te Florence Petrus Martyr, zyn goeden vriendt, aan wien hy de berichten mededeelde, die hy ontfangen hadde van het gevaar waar in hy zich zoude stellen met zich over te geven aan de bescheidenheit van den paus. De zaak wel onderzocht zynde, besloten zy beide naar een landt van zekerheit te wyken. Ochinus vertrok het eerste, en nam zynen weg naar Geneve: O. Martyr begaf zich twee dagen daar na op weg, en kwam in Zwitserlandt. Spondanus verzekert, dat Ochinus zich verzag van eene vrouwe die hem volgde naar Geneve, en waar mede hy opentlyk trouwde, om een overtuigend bewys te geven van zynen afstandt van het pausdom. Indien men van deze omstandigheden oordelen zoude naar eenige anderen, welke de zelfde schryver opgeeft, zo zoude men niet geloven dat hy naar goede gedenkschriften gearbeid hadde. Ochinus veroorzaakte door zyne vlucht een uitnemend verdriet aan den paus; want de zelve wilde zyne gramschap over de gansche orde der Jesuïten uitstorten en de zelve vernietigen. Ochinus sloeg zich niet neer te Geneve, hy ging naar Augsburg, en gaf aldaar eenige predikatien uit. Hy deedt eene reis naar Engelandt met Petrus Martyr in den jare 1547. Crammer aardsbisschop van Kantelberg hadt hen beide ontboden, wanneer hy na de doodt van Henrik den VIII alles bereid zag tot het invoeren van de hervorming. De veranderingen welke in dat landt in den Godsdienst voorvielen na de doodt van den koning Eduard, noodzaakten deze twee leeraars van daar te vertrekken. Zy kwamen te rug over zee in den jare 1553, en weken naar Straasburg. Ochinus was te Basel in den jare 1555, maar hy wierdt in het zelfde jaar te Zurich geroepen, om aldaar predikant te zyn van eene Italiaansche gemeente, welke aldaar gesticht wierdt. Zy bestondt uit eenige vluchtelingen van Locarno, die in hun vaderlandt de vryheit niet hadden kunnen verkrygen om de hervorming te belyden, om dat de Katholyke Zwitsersche Cantons zich daar tegen gekant hadden. Ochinus onderschreef zonder moeite de geloofsbelydenis der kerke van Zurich, en vondt in deze stadt een zeer goeden vriendt in den persoon van Bullingerus. Hy diende de Italiaansche kerk van Zurich tot in den jare 1563. Hy wierdt toen door den Magistraat verdreven, ter oorzake van eenige zamenspraken die hy hadde doen drukken, welke onder andere dwalingen die van de Polygamie in zich begrepen. Hy week naar Basel, en deedt de predikanten en de professoren van die plaats bidden van den magistraat te verwerven dat het hem toegelaten wierde zich aldaar op te houden. Eenigen ondervraagden hem over de lere van zyne zamenspraken: hy antwoordde hen dat hy in de zelfde gevoelens was over deze stukken als zy, en hy stemde zelfs toe in het voorstel dat zy hem deden van eene juiste en naaukeurige verklaring van zyn geloof te geven, onder beding dat zy het verlof voor hem zouden verkrygen om met zyne kinderen den winter te Bazel door te brengen. Maar de Magistraten zynen eisch gehoord hebbende, en het bericht der leeraars over zyne leere, geboden, dat hy terstondt zoude hebben te vertrekken, en dat men op een anderen tydt zyne zamenspraken zelfs in overweging zoude nemen; en de oneer welke hy hunne stadt aangedaan hadde met de zelve aldaar te doen drukken. Andreas Dudithius beklaagde zich aan Theodorus Beza over de strafheit welke men betoonde aan dezen gryzaardt, dien men noodzaakte te gaan waarheen hy zoude kunnen gedurende het strengste getyde des jaars. Ochinus was toen zes en zeventig jaren oud. Hy week in Polen; maar de nuncius Commendon joeg hem wel haast van daar, door het Edict, dat men hem toestont tegen alle de vreemde ketters. Zy weken naar verscheide plaatsen. Ochinus ging naar Moravië, en stierf aldaar kort daar na. De pest rukte hem weg, hem, zyne vrouwe, zyne twee dochters, en zynen zoon, zo men den historieschryver van den kardinaal Commendon daar in mag geloven. Men spreekt op verschillende wyzen van de omstandigheden van zyn doodt, en men komt niet overeen wegens de ketteryen welke hy omhelsde na zyn vertrek uit Zwitserlandt. Sommigen zeggen dat hy een Anabaptist wierdt, na dat hy opentlyk de kettery van Macedonius gepredikt hadde: anderen zeggen in 't algemeen dat hy de verborgendheit der Drie-eenheit bestreedt. De Antitrinitarissen tellen hem onder het getal van hunne schryvers. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar van de lyst gevoegd is in hunne bibliotheek: maar men heeft vergeten in deze lyst te stellen de verantwoording, welke hy schreef over zyne verandering van Godsdienst. De zelve was gericht aan den paus, en hy vervulde die met zaken die volkomen schandelyk waren aan het pausdom. Dit stuk bleef niet onbeantwoord. De bekentenis die hy opentlyk deedt is aanmerkenswaardig. Hy beleedt in eene voorreden, dat, indien hy, zonder zyn leven te wagen, hadde kunnen voortvaren de waarheit op die wyze te prediken, gelyk hy die gedurende eenigen tydt gepredikt hadde, hy het gewaadt van zyne orde niet verlaten zoude hebben; maar dat hy, zich niet kloekmoedig genoeg gevoelende om zich aan het martelaarschap bloot te stellen, zynen toevlucht genomen hadde by de Protestanten. Eenigen hebben ten onrechte verzekerd dat hy de schryver was van het boek *de tribus Impostoribus*. Men zegt dat hy aan den kardinaal van Lotharingen beloofd hadde de Protestantsche kerken van twee dozeinen dwalingen te overtuigen. Men bevindt dat men dikwils de zaken die hem aangaan vergroot heeft. Bayle heeft verder aangemerkt, dat Varillas verscheide logenen verhaald heeft wegens dezen gewezen Kapucyn; dat Moreri niet altoos met billykheit van hem gesproken heeft, en dat Palearius grote loftuitingen gegeven heeft aan dezen monnik.

OCHIO, een der vyf grote gewesten van het eilandt Niphon, het grootste van die van Japan, begrypt in zich elf provincien of kleine koninkryken. Ochio is het Oostelykste gedeelte van dat eilandt. De hoofdstadt van gansch Japan is in het zelve gelegen. *Maty Dict. Baudrand.*

OCHSENFURT, eene fraaie stadt in Frankenlandt, aan den Mayn, drie kleine mylen van Wurtsburg, en twee van Uffenheim gelegen, behoort den bisschop van Wurtsburg. Zy was voortyds maar tot des bisschops tafel gewyd, doch de bisschop Man-

Mangoldus heeft de zelve in den jare 1295 aan het Domkapittel voor 43000 ponden zilver verkocht. In den jare 1551 wierdt zy door eenen donderslag aangestoken en byna half afgebrand. *Zeiler. in Topogr. Franc. Pastorius in Franc. rediviv. pag.* 421.

OCHSENHAUSEN, eene vrye Ryks-abdy van de Benedictyner orde, onder de onmiddelbare ongevorstte Zwabische prelaatschappen behorende, tusschen Biberach en Memmingen in een zeer vermakelyken oordt gelegen, is in den jare 1100 door de gebroeders Hawinus, Adalbertus en Conradus van Wolswodeschwendi gesticht, begiftigd, en aan de abdy van S. Blasius in 't Zwarte-waldt onderworpen. De zelve was in den beginne maar eene priory, doch na dat zy in tydelyke goederen merkelyk toegenomen was, heeft paus Bonifacius de IX de zelve in den jare 1391 van de gehoorzaamheit der abdy van S. Blasius ontslagen, haar tot eene abdy verheven, en de vryheit geschonken om eenen abt naar haar goeddunken te verkiezen, waar op ook in den jare 1392 onder het bestier van Burchard, bisschop van Constans, een van de monniken, Nicolaus Schmidt genoemd, tot eersten abt aldaar verkoren wierdt. In den jare 1548 heeft de Roomsch koning Ferdinand de I deze abdy in zyne en des aardshuis Oostenryks byzondere bescherming genomen, waar onder zy noch tegenwoordig staat. *Lunich Spicil. eccl. des Reichs-Archivs T. III.*

OCHSENSTEIN, een slot benevens eene aanzienlyke heerlykheit in de Elzas, omtrent het graafschap Dagsperg, Elzas-Zabern, en Mauers-Munster gelegen. Voor dezen heeft zy haar eigen heeren gehad; doch de Hanauers zyn eindelyk in het bezit daar van gebleven, en hebben de heerlykheit aan het Furstenbergsche huis met voorbehouding van verscheide rechten verpand. *Schweder Th. Pratens. l. VI. Hertzog Elsass. l. V. Imhof N. P. l. VI. c.* 5. *Klock T. II. cons.* 14. *Spener Insign. l. II. c.* 41. *Sprenger in Lucerna p.* 620.

OCHUMS, eene rivier van Georgië in 't algemeen genomen. Zy ontstaat in 't gebergte Caucasus, loopt door Abassië, en ontlast zich in de Zwarte zee, ten Oosten van Savatopoli. Men noemde de zelve oudstyds *Tarsuras*, *Tersos* en *Thessuris*, naar den naam van een kleine stadt, die aan den mondt der zelve was, en die tegenwoordig verwoest is. *Maty Dict.*

OCHUS, een koning van Persië, was zo gierig; dat hy nooit in de stadt wilde komen, om niet het gene het oude gebruik van de plaats vorderde te betalen. Cyrus hadt namelyk eene wet gegeven, dat een ieder koning, wanneer hy eerst in de stadt kwam, aan ieder vrouwspersoon een goud-gulden moest schenken. Justinus zegt, dat Ochus, wanneer hy den throon beklom, zonder aanzien van ouderdom of geslachte, alle prinssen van het koninklyke bloedt liet ombrengen, op dat zy niet tegen hem mogten aanspannen, om welke gruwzame daadt hy door den kamerling Bagoas met vergift wierdt omgebragt, zyn dode ligchaam den katten voorgeworpen, en van zyne gebeenten tot gedachtenisse van zyne wreedheit degengrepen gemaakt wierden. *Ælian. hist. var. Diodor. Sicul. lib. XVII. Justinus lib. X.*

OCK, eene rivier van Engelandt, in het graafschap Bark; neemt haren oorspronk in het graafschap Hamp, van waar de zelve ten Noorden loopt, en zich ontlast in den Teems te Shiplake. *Engelsch Dict.*

OCKER, eene rivier in het hertogdom Brunswyk, welke ontstaat op het Harts-gebergte, en voorby Goslar, Wolfenbuttel, en Brunswyk in de Aller loopt.

OCKO, (Pompejus) een Vries van afkomst, maar te Amsterdam geboren, bloeide in het begin van de XVI eeuwe, en heeft volgens *Valerius Andreas* een gebedeboekie uitgegeven: maar *Pontanus* noemt het een Psalmboek, het welk hy te Parys in het jaar 1519 op den naam van St. *Hieronymus* zou uitgegeven hebben. *Val. Andreas Bibl. Belg. Pontanus l. II. c.* 28.

OCKO, (Sybrand) zoon van den voorgaanden, was te Amsterdam geboren, en heeft vele jaren buitens lands, en byna gansch Europa doorgereist, en op die reizen een groten schat van geleerdheit en allerhande kunsten opgedaan. Zyne verdiensten maakten, dat hy, omtrent den jare 1530 in zyne geboortestadt te rug gekomen zynde, tot burgermeester en thesaurier van de zelve verkoren wierdt. Hy was een groot vriendt van den beroemden Alciatus, en *Johannes Secundus*, een vermaard dichter, spreekt met lof van hem. *Commelin Beschryving van Amsteldam fol.* 862.

OCNUS, een zoon van den Tyber en van Manto, eene dochter van Tiresias, welke Virgilius zegt dat Mantua gebouwd heeft, en Eneas te hulp gekomen was tegen Turnus, *Æneid. l. X, vs.* 198 in deze vaarzen:

Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantûs, & Tusci filius amnis,
Qui muros matrisque dedit tibi, Mantua, nomen.

OCONNORDUN ROTHERIK, liet zich koning van Ierlandt noemen in den tydt wanneer de Engelschen voor de eerste maal in dit koninkryk trokken, onder de regering van Henrik den II, die veel moeite hadde om het zelve te onderwerpen. Hy verwekte verscheide beroerten, en beklaagde zich misschien met reden, dat het patent, dat de paus Adrianus de IV toegestaan hadde aan den koning van Engelandt, hem nadelig was; maar hy wierdt handelbaarder, wanneer hy verstont, dat het zelve bevestigd was door paus Alexander den III. *Cambden Britan.*

OCRAZAPES, koning van Assyrië, volgde op Ophratan omtrent het 3174 jaar der wereldt, en regeerde tot in den jare 3214. *Euseb. in Chron.*

OCRIDA, OCHRIDA, ACRIDA, of ACHRIDA, dat de Turken *Guistandil* noemen, eene stadt van Macedonië. Dit is het oude *Achris*, of *Achridus*, dat Ptolomeus *Lichnidos* noemt, naar den naam van een meir, waar aan het gebouwd is.

OCRISIA, gemalin van Publius Cornicula, moeder van Servius Tullius, koning der Romeinen, na dat zy slavinne geweest was van de koninginne Tanaquilla. *Plin. l. XXXVI. c.* 27. *Ovid. Fastor. l. VI.*

OCTACILIUS, (Lucius) met den bynaam *Pilitus*, leefde als een slaaf te Rome ten tyde van Sylla en Marius, doch wierdt daarna vrygelaten; en leeraarde de redenkunde, waar in hy den groten Pompejus tot eenen leerling hadde. Hy heeft eenig historisch werk geschreven. *Sueton. de Rhetor. clar. cap.* 3. *Hieron. in Chron. Martial. lib. X. ep.* 79. *Voss. de Hist. Lat. l. I. c.* 9.

OCTAIKHAN, of CAAN, gelyk de Mogols het uitspreken, derde zoon van Genghizkhan, die eerst de kroon der Mogols van de handt wees, hoewel zyn vader stervende hem tot zynen opvolger benoemd hadde. Hy meende dat zyn oudste broeder en zyne vaderlyke oomen voor hem moesten gaan. Deze broeder en Outakin zyn oom hem ondertusschen by de handt nemende zetten hem zelfs op den troon, door toegevendheit voor de uiterste wil van Gengizkhan. Deze prins was trots, maar edelmoedig en milddadig, en men zegt dat hy tien millioenen gouds aan geschenken te kost leide. Zyne regering duurde maar dertien jaren, en hy stierf door te veel verhitting in het drinken in het 639 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Orientale.*

OCTAVA wierdt te Rome eene zekere schatting genoemd, welke de keizer Caligula invoerde, en welke daar in bestondt, dat alle vrye personen het achtste gedeelte van hunne goederen en inkomsten moesten opbrengen. In volgende tyden wierdt deze schatting ook op andere waren gelegd, en de genen, die de zelve ontfingen, wierden Octavaren, *Octavarii*, genoemd. In de R. kerke noemt men Octava den achtsten dag na eenig hoog feest, welke in de kloosters mede gevierd wordt. *Bulenger. de Vectig. c.* 46. & 59. *Du Fresne.*

OCTAVIA, eene dochter van Caius Octavius en van Atia, de dochter van Atius Balbus en van Julia, de zuster van Julius Cæsar, was alzo de achter-nicht van den laatsten en zuster van Augustus, en eene der doorluchtigste vrouwen van het oude Rome. Zy was eerst getrouwd met Claudius Marcellus, die burgermeester was in het 704 jaar van Rome, en die stierf kort na den oorlog van Perugia, zyne gemalinne zwanger latende. Zy hertrouwde wel haast met Marcus Antonius, dewyl de gemene vrienden dit huwelyk begeerden, als eene zaak, welke de vrede konde bevestigen, die eerst gesloten was tusschen Augustus en Marcus Antonius. De Roomsche wetten verboden wel aan de weduwen te hertrouwen gedurende de tien eerste maanden van haar weduwlyken staat; maar Octavia wierdt door een besluit van den Raadt van deze wet ontslagen. Het gemenebest vorderde zulks; want men hadt te veel reden om te vrezen dat Marcus Antonius voor altoos oneenig mogte worden, en den burgerlyken oorlog vereeuwigen, indien niet eenig goed middelaar de eenigheit tusschen hen bewaarde; en niets scheen zo bekwaam dan het huwelyk van Marcus Antonius met Octavia, om deze gelukkige bemiddeling uit te werken. Men haastte zich daarom om het zelve te sluiten, en men wachtte zelfs niet dat Octavia bevallen was. Men verwachtte alles van hare voorzigtigheit en van hare schoonheit. Dit huwelyk wierdt voltrokken in het 714 jaar van Rome. Men zag drie jaren daar na de vervulling van de hoop, die men geschept hadde. Augustus beoorloogde den zoon van Pompejus, en zoude gehulpen worden door Marcus Antonius. Deze kwam uit het Oosten in Italië, meerder om den staat van zaken te onderzoeken, en om zich van de gesteldheden der zelve te bedienen, dan om Augustus te helpen. Hun onderling verstandt verkoelde van dag tot dag; zy beklaagden zich over malkanderen, en het stont te vrezen dat zulks verder zoude komen; maar Octavia bevlytigde zich met zo veel beleidt om hen te bevredigen, dat zy haar oogmerk bereikte. Deze driemannen vrede gemaakt hebbende met den zoon van Pompejus, bleef de een in Italië, en de andere toog met zyne gemalinne Octavia naar Griekenlandt. Hy bragt den winter met haar door te Athene; en door eenige kwade aanbrengingen verbitterd zynde tegen Augustus, zeilde hy naar Italië: en om dat men hem het inkomen van de haven te Brundusium weigerde, landde hy te Tarente, van waar hy Octavia zondt aan Augustus. Deze vrouw ontmoette haren broeder op den weg, en wist hem zo gevoeliglyk te bewegen, dat hy ganschelyk bevredigd naar Tarente trok. De byeenkomst der schoonbroeders was verzeld van duizend blyken van vriendschap. Tot hier toe hadt het huwelyk van deze deugdzame gemalinne de verwachting beantwoord, die men daar van hadde: maar haar gemaal gaf zich in het vervolg zodanig over aan de driften van Cleopatra, dat niets bekwaam was om hem naar de reden te doen luisteren. Hy liet Octavia in Italië na het mondgesprek met Augustus te Tarente, en keerde naar het Oosten. Zy begaf zich eenigen tydt daar na op weg om hem te gaan vinden; en door de brieven welke hy haar schreef verstaan hebbende, dat hy wenschte dat zy haar ophieldt te Athene, zo bleef zy in der daadt aldaar, tot dat zy volkomelyk bespeurd hadde dat hy met haar spotte. Zy keerde toen naar Rome, en wilde het huis van haren gemaal niet verlaten, gelyk Augustus begeerde. Zy volhardde in het zelve te blyven

blyven, en voor alles zorge te dragen, gelyk of zy grote reden hadde om wel in haar schik te zyn en te roemen over haren gemaal. Zy betoonde aan de kinderen van Marcus Antonius en van Fulvia de zelfde genegenheit als van te voren, en voedde de zelve altoos op met de zelfde vlyt. Zy zoude om geen ding ter wereldt hebben willen gedogen, dat de smaadheden, die zy ontfing van Marcus Antonius, de oorzaak waren van een burgerlyken oorlog; en dat was de reden dat zy, het bevel gehoorzamende, dat hy haar deedt aanzeggen om uit zyn huis te vertrekken, niet anders smolt in tranen, dan om dat zy zag dat zy aangemerkt zoude worden als eene der oorzaken van den oorlog. Door zulk een loflyk gedrag deedt zy tegen haren dank groot nadeel aan haren gemaal; want men ontfing eene verontwaardiging en veel verachting voor hem, ziende dat hy eene vrouwe als Cleopatra boven haar stelde. De genen die Cleopatra gezien hadden beklaagden meer dan de anderen de verblindheit van Marcus Antonius, om dat zy bevonden dat zy noch schoonder, noch jonger was dan Octavia. Hy was derhalven zeer dwaas Octavia niet boven haar te stellen, die haar oneindig overtrof in deugdt en in verstandt. De achting, die men hadde voor Octavia, welke aan de kinderen en aan de vrienden van haren gemaal alle goede diensten deedt die zy konde, zonder gevoelig te zyn over hare smaadheden, benadeelden Marcus Antonius geweldig; zodanig dat deze doorluchtige vrouw tegen hare mening hem oneindiglyk bloot stelde aan den haat der Romeinen. Men zegt ook dat Augustus alleenlyk bewilligde in de reize van Octavia naar haren gemaal, om dat hy geloofde dat zy een groten hoon van hem ontfangen zoude: hy wist wel dat eene diergelyke verongelyking voor eene wettige oorzaak zoude doorgaan om den oorlog te hervatten. Men kan 'er byvoegen, dat hy niet twyfelde of zulks zoude het Roomsche volk met verontwaardiging tegen Marcus Antonius vervullen. Wat goed gevoelen Cleopatra ook hadde van hare bekoorlykheden, zy vreesde uittermaten voor die van Octavia, en zy nam daarom hare toevlucht tot de schranderste listen, om te beletten dat Marcus Antonius haar by hem liet komen. Zy deedt haren minnaar geloven dat zy niet langer zoude kunnen leven, indien hy haar verliet; zy deedt hem vertonen dat het genoeg was voor Octavia de wettige gemalinne te zyn, terwyl dat zy, Cleopatra, koninginne van zulk een groot volk, slechts den naam droeg van byzit; eenen naam, dien zy wel wilde hebben, mits dat het afzyn van Marcus Antonius haar niet wanhopig maakte. De vrienden van Marcus Antonius rieden hem Cleopatra te rug te zenden naar Egypten, die hem tot Ephese toe gevolgd was wanneer alles tot de laatste vredebreuk gereed gemaakt wierdt: maar dewyl zy vreesde dat Octavia haren broeder wederom met haren gemaal mogte bevredigen, won zy eenen man, die Marcus Antonius overreedde om haar overal met zich te voeren. Haar nayver was zo krachtig, dat zy, te Athene zynde, alwaar Octavia grote eerbewyzingen ontfangen hadde, zeer milddadig was aan het volk, om diergelyke eerbewyzingen daar van te verkrygen. De oorlog, die daar op begon, eindigde, gelyk een ieder weet, door den volkomen ondergang van Marcus Antonius. De fortuin scheen aan Octavia het toppunt van het menschelyk geluk te beloven. Zy hadt eenen zoon van zeer grote verdienste, Marcus Claudius Marcellus genoemd, welke trouwde met de dochter van Augustus, en die aangemerkt wierdt als de vermoedelyke erfgenaam van het ryk. Maar hy stierf in den bloei van zyne jaren; en dit was zulk een harde slag voor zyne moeder, dat zy zich daar over niet konde troosten. Zy gaf zich over aan de eenzaamheit, en aan eene verschrikkelyke droefgeestigheit voor het overige van haar leven. De omstandigheden van hare droefheit verdienden wel dat alle de historieschryvers, die van haar en van haren zoon spraken, een woordt daar van gewaagden; want de zelve hebben een karakter van byzonderheit dat al het aanzien van een wonder heeft. Octavia wierdt zo afkeerig van menschen, dat zy niets dan de eenzaamheit zocht: zelfs de roem van haren broeder verstoorde haar. Het was genoeg moeder te zyn, om hare verontwaardiging te ondergaan. Zy sloeg op geen eenig afbeeldsel van haren zoon het oog, zy wilde niet dat men haar daar van sprak, en verwierp alle de vaarzen die men voor hem maakte, naar het verhaal van Seneca. Men weet echter dat zy een onuitsprekelyk genoegen hadde in het lofdicht op dezen prins, dat Virgilius in zyne Æneis heeft ingevoegd, met zo veel schranderheit en met zulk een wonderlyken zwier, dat geen lezer plomp genoeg kan zyn om daar door niet geraakt te worden. De lezing van deze vaarzen deedt den keizer en Octavia in tranen smelten; en Virgilius moest hen berichten dat men aan het einde van het boek was, want zonder dat zoude men hem de lezing hebben doen staken. Hy wierdt rykelyk beloond. Anderen zeggen dat Octavia bezweek op deze woorden, *tu Marcellus eris*, en dat men veel moeite hadde om haar tot zich zelve te doen komen. Zy deedt aan den dichter eene goede somme tellen voor ieder vaars. Marcellus hadt den ouderdom van omtrent 20 jaren bereikt, wanneer hy stierf in het 731 jaar van Rome. Octavia zelf stierf in den jare 744, twee dochters nalatende uit haar huwelyk met Marcus Antonius, die beide Antonia genoemd en zeer voordeelig uitgetrouwd wierden, als op hare artykels blykt. Die genen, welke zeggen dat Octavia en Augustus van gene eene moeder geboren waren hebben misgetast. *Bayle Dict. Crit.*

OCTAVIA, dochter van den keizer Claudius en van Messalina, wierdt geboren in het 795 jaar van Rome. Zy wierdt zeer jong zynde verloofd aan Lucius Sejanus; maar dit verdrag wierdt verbroken door de heerschzuchtige listen van Agrippina, die haar wilde uittrouwen aan haren zoon Nero. Men moest voorwendselen daar toe hebben, en men hadt geen gebrek aan de zelve. Vitellius, een behendig hoveling en een groot vleier, nam deze zaak op zich, en vondt waarschynlyke beschuldigingen; uit krachte van de welke hy Silanus van de raadsheerlyke waardigheit beroofde. Octavia wierdt wel haast daar na verlooft aan den zoon van Agrippina, met wien zy vervolgens trouwde, wanneer hy den ouderdom van zestien jaren bereikt hadde: maar om dat Claudius hem tot zynen zoon hadt aangenomen, deedt men haar door eene gewaande aanneming overgaan in een ander geslacht; want zonder dat zoude hun huwelyk bloedschandig geweest zyn. Zy was in het zelve zeer ongelukkig: haar gemaal kreeg terstondt een tegenzin in haar, en verstiet haar onder voorwendsel van onvruchtbaarheit. Zyne vrienden vertoonden hem, noch voor de echtscheiding, het ongelyk, dat hy hadde om zyne gemalinne zo haast te verachten, en haar te beroven van de liefkozingen, die het huwelyk van hem vorderde. *Dat zy zich vergenoege*, antwoordde hy hen, *den naam van myne gemalinne te dragen: dat is een sieraadt, dat is eene waardigheit, die haar genoeg moet zyn.* Het was zonder twyffel een nieuw verdriet voor Octavia; Nero smoorlyk verliefd te zien op eene dienstmaagdt, en dat de verstandigsten het oog sloten voor deze ongeregeldheit: want men wilde liever dat hy zyne onkuischheit voldeedt met dit schepsel, dat zich met gene zaken bemoeide, dan dat men hem de eere der grootste vrouwen zag aantasten, gelyk hy onfeilbaar gedaan zoude hebben, indien hy zich niet aan deze dienstmaagdt gehouden hadde; want hy was geen man om zich te onthouden, en zyne gemalinne was hem onnut. Hy beminde haar niet, het zy door eenigen natuurlyken tegenzin, het zy dat de geoorloofde vermaken hem weinig behaagden in tegenstelling van de onwettelyke vermakelykheden.

Poppea, waar mede hy terstondt trouwde, kocht eenen man om, die Octavia beschuldigde van een kwaden ommegang gehouden te hebben met eenen van hare slaven. Men ondervroeg de dienstmaagden van deze princesse; om die tegen hare meesteresse te doen getuigen. Eenigen bezwaarden haar, het geweldt der pynigingen niet kunnende tegenstaan: maar de meesten hadden de kracht om haar onschuldig te verklaren; en daar was 'er eene, die zich van eene zonderlinge uitdrukking bediende. Tigellinus, een man die zich het meest overgegeven hadde aan de vuile en wrede driften van Nero, woonde de pyniging der dienstmaagden van Octavia by, en drong de zelve aan om dat gene, waar mede men hare meesteresse beschuldigde, te bekennen. Daar was 'er eene, die hem antwoordde, *Hare schaamtelyke deelen zyn kuischer dan uw mondt.* Dio zegt dat deze dienstmaagdt Pythias genoemd was. Octavia wierdt ondertusschen gebannen en onder goede bewaring gesteld. Het gemeene volk, gewoonlyk stouter dan de genen, die ampten of goederen te verliezen hebben, morde daar over zodanig, dat Nero besloot haar te doen wederkomen. Het is niet mogelyk uit te drukken wat blydschap in Rome gezien wierdt om deze herroeping, noch wat eere het volk bewees aan deze princesse. Poppea achtte zich zelf verloren zo zy haren val niet bewerkte; zy wierp zich daarom aan de voeten van Nero, en ondersteunde hare gebeden met zo vele staatkundige redenen, dat zy verkreeg het gene zy begeerde. Nero noodzaakte eenen man, die hem ontslagen hadde van zyne moeder, te verklaren dat hy by Octavia gelegen hadde, en men bande haar dieswegens op een eilandt, en weinig dagen daar na dwong men haar zich de aderen te laten openen. Men hieuw haar het hoofdt af, dat men hare medeminnaresse ging aanbieden. Nero veranderde in dit geval van toon; hy hadt zich beklaagd dat Octavia onvruchtbaar was, maar toen beschuldigde hy haar hare vrucht te hebben doen omkomen. Het lot van deze princesse was byna niet anders dan eene gedurige aaneenschakeling van rampspoeden.

OCTAVIA GENS, dat is *het geslacht der Octaviën*, was oorspronkelyk van de Velitren, gelyk Suetonius verzekert. Tarquinius Priscus bragt de zelve het eerst in den Raadt, en Tullius Hostilius maakte de zelve tot Patricien. Naderhandt begaf zich dit geslacht onder de volksgeslachten; en Cesar herstelde het zelve in zyn eersten adeldom door de wet *Cassia.* De eerste van dit geslacht, die tot grote waardigheden verheven wierdt, was Cn. Octavius Rufus die schatmeester was; het gene Suetonius ook aangemerkt heeft in het leven van Augustus. Cn. Octavius liet twee zonen na, die twee onderscheiden takken maakten. Die van den oudsten verhief zich in de eerste waardigheden van de Republyk; en de andere was niet aanmerkelyk, dan om dat zy den keizer Augustus voortgebragt hadde. Men zal van beide spreken. Cn. Octavius, de oudste zoon van Cn. Octavius Rufus, muntte uit door zyne dapperheit en door zyne verdienste. Hy was hoofdschout van Rome in het 586 jaar van Rome, en won eenen zeeslag van Perseus, koning van Macedonië. Men verhief hem in den jare 589 tot het burgermeesterschap met Titus Manlius Torquatus; en naderhandt voor ambassadeur gezonden zynde aan het hof van den koning van Syrië, wierdt hy aldaar te Laodicea gedood; in den jare 592. Verscheide schryvers hebben van hem gesproken. Cicero spreekt tot zynen lof *Philipp. IX*, en elders. Deze burgermeester liet na Cn. Octavius, die mede tot het burgermeesterschap verheven wierdt in het 626 jaar van Rome, met T. Annius Rufus. Deze hadt eenen zoon van den zelfden naam, die gedood wierdt door den aanhang van Marius, als op zyn artykel wordt aangemerkt. Hy liet twee zonen na, C. of L. Octavius, burgermeester in den jare 679, met C. Aurelius Cotta; en M. Octavius, vader van Cn. Octavius, burgermeester in den jare 678 met C. Scribonius Curius. Dit is het gene men weet van de grote mannen van den eersten tak der Octavien.

De twede tak heeft begonnen met C. Octavius, Roomsch ridder, die eenen zoon van den zelven naam naliet, die veldmaarschalk (*Tribunus militum*) was in Sicilië, onder Paulus Emilius. Deze was de vader van C. Octavius, die een onbeampt leven leidde, vergenoegd met een aanmerkelyk inkomen van zyne vaderlyke goederen. Zyn zoon C. Octavius was wykmeester van het volk en prefect in Macedonië in het 693 jaar van Rome. Men ziet zulks in een der brieven van Cicero aan Quintus, en door dit opschrift, dat te Rome gevonden wordt: *C. Octavius C. F. C. N. P. Pater Augusti, TR. Mil. bis Q. Ædilis Pl. cum T. Toranio. Judex Quæstionum, Imperator appellatus, ex Provincia Macedonica.* Octavius trouwde met Attica, dochter van Julia die de zuster was van Julius Cæsar, en hadt by haar den keizer Augustus, en Octavia, gemalinne van Marcellus en naderhandt van Marcus Antonius. *Tit. Liv. l. XLV. Velleius Paterculus l. I. Paterculus l. I. Plin. lib. XXXIV. c. 3. Appian. in Syriac. Cicero de Offic. l. Tull. in Epist. Suetonius. Cassiodorus.*

OCTAVIANUS, tegenpaus, was een Romein, van het geslacht der graven van Frescati. Paus Innocentius maakte hem kardinaal in den jare 1140, en zondt hem als legaat in Duitschlandt. Na de doodt van Adrianus den IV wierdt Alexander de III in zyne plaats gesteld. Octavianus, die naar het pausschap dong, deedt zich door twee kardinalen verkiezen, en nam den naam aan van Victor den IV. Keizer Frederik de I onderwierp zich aan dezen tegenpaus, die noch andere magtige vrienden hadde. Deze bescherming maakte hem trotscher, en hy deedt zelfs in den jare 1161 een gewaand concilie houden te Pavia, alwaar de wettige paus Alexander afgezet wierdt, en genoodzaakt naar Vrankryk te wyken, den gewonen toevlucht der vervolgde pauzen. Octavianus voer voort te zegepralen in zyne tyrannige heerschappy. Men zegt dat hy in krankzinnigheit stierf te Lucca omtrent het Paaschfeest van den jare 1164. *Roderic. lib. II. Otto Frising. de reb. Frid. Baron. in Annal. T. XII.*

OCTAVIANUS FREGOSE. Zie FREGOSE.

OCTAVIUS, of OCTAVIANUS CÆSAR. Zie AUGUSTUS.

OCTAVIUS, (Cn.) Roomsch burgermeester, verdreef Cinna zyn amptgenoot in het 667 jaar van Rome. Men stelde L. Cornelius Merula in de plaats van Cinna, die gewapenderhandt aankwam om dezen hoon te wreken, zich gevoegd hebbende by Marius en Sertorius, en men deedt Octavius sterven.

OCTAVIUS, (M.) een oud historieschryver, bygebragt door den schryver van den oorsprong van het Roomsche volk. Hy zou wel de zelve kunnen zyn met Octavius Hersennus, door Macrobius bygebragt *l. III. Saturn. c. 12.*

OCTAVIUS, een dichter en historieschryver ten tyde van Horatius. Men zegt, dat hy drinkende stierf. Men heeft een puntdicht, dat over dit onderwerp gemaakt wierdt. *in Append. Virgil. Vossius l. XIV. c. 7. Var. Lect. Vossius de Hist. & Poet. Lat.*

OCTAVIUS FARNESE, hertog van Parma. Zie FARNESE.

OCTOBER, (of *Wynmaandt*) is de achtste maandt van het jaar in den Almanak van Romulus, en de tiende in dien van Numa. De zelve heeft altoos zyn eersten naam behouden; hoewel de Raadt en de Roomsche keizers haar andere hebben willen geven: want de Raadt geboodt dat deze maandt *Faustinus* genoemd zou worden, ter eere van *Faustina*, gemalinne van den keizer Antoninus. Commodus wilde, dat zy den naam van *Invictus* zou dragen. Domitianus deedt de zelve naar zynen naam *Domitianus* noemen. Deze maandt was onder de bescherming van Mars. Den vierden van deze maandt vierde men de plechtigheit van *de open wereldt* (*Mundus patens*). Den 12 wydde men eenen altaar aan de wedergebragte fortuin (*Fortuna Redux*) om Augustus te vieren, die weder te Rome kwam, na dat hy Sicilië, Griekenlandt, Syrië, Asië en Parthenlandt bevredigd hadde. Den 13 kwam het feest *Fontinalia* genoemd, het feest der fonteinen. Den 15 offerde men een paardt aan Mars, *October equus* (*het paardt van October*) genoemd. Den 19 hadt men in de legers *Armilustrium* (wapenschouwing). Den 28 en de volgende dagen wierden de spelen der overwinning gegeven, door Sylla ingesteld. Men vierde op het einde van deze maandt de *Vertumnalies*, en de Sarmatische spelen. *Macrob. Saturnal. l. I. Jul. Capitol. in Antonino Pio. Lampridius in Commodo. Rosin. Antiq.*

OCYALE, eene der Pheaquen ten tyde van den koning Alcinous, waar van by Homerus gesproken wordt *Odyss. l. VII.*

OCYPADEN, volkeren der Indien, van eene wanschape gestalte, waar van by Strabo gesproken wordt.

OCYPETES, eene der Harpyen. *Hist. Poëtic.*

OCYROE was, volgens de verziering der Heidensche dichters, eene Nymphe, en de dochter van den Centaurus Chiron en van de Nymphe Chariclo. Haar naam betekent zo veel als *gezwind vlietende*, dewyl zy aan den oever van een snellen stroom geboren zoude zyn geworden. Men verdicht van haar dat zy de gave van voorzegging hadde, en eindelyk de gestalte van een paardt verkreeg. *Ovid. Metam. l. II. v. 635.*

OCZAKOW, in 't Latyn *Axiace*, eene stadt in Podolië, in het gewest alwaar de Nieper in de Zwarte zee valt, behoort tegenwoordig aan de Turken. Naby deze stadt wierden in den jare 1644 de Tartaren door de Polen geslagen. Deze stadt heeft een kasteel, waar in Turksche bezetting legt. De inwoners zyn Precopische Tartaren. Zy wierdt door Vitolaus, eenen hertog van Lithauwen, gebouwd, en eerst met zyne onderdanen bezet. Het landt tusschen deze stadt en Circassie is ganisch woest, dewyl het steets voor de woede der Tartaren en Kozakken bloot gesteld is. Deze stadt geeft den naam aan de nabuurige Tartaren, welke Podolië, Lithauwen, en Polen zodanig kwellen, dat de koning van Polen hen voortyds een zekeren tribuit betaalde, om hunne barbaarsche invallen daar door af te keren. In den jare 1571 op Hemelvaarts-dag verbranden zy Muscou, en voerden zeer vele Russen met zich in slaverny. *Guagnin.*

ODALONGO, een Italiaansch dorp, twee mylen van Casal, alwaar eenige opschriften gevonden worden, waar uit men zien kan, dat het een overblyfsel is der oude Bodincomagen. *Baudrand.*

ODED, een propheet, die na de overwinning, de welke Pekah, koning van Israël, bevocht op Achaz, koning van Juda, in welk gevecht hy honderd en twintig duizend man doodde, en twee honderd duizend zo vrouwen als kinderen van de eene en de andere kunne tot krygsgevangenen maakte, de overwinnaars te gemoet kwam, hen bestrafte over hunne onmenschelyke wreedheit, gepleegt aan hunne broeders, en hen voor oogen stelde, dat het niet billyk was, menschen te overrompelen en te onderdrukken, die een en den zelven vader hadden, als zy, en die van hun eigen bloedt waren; dat zy, naar de gerechtigheit gesproken, deze overwinning niet verschuldigt waren aan hunne eige krachten, maar aan de rechtvaardige wrake, die Godt hadt willen nemen over de misdaden van Juda, om dat dit geslacht zynen dienst verlaten hadt om den afgoden te offeren, het welk hem alleen toekwam. Hy dreigde hen met eene diergelyke straffe, indien zy de gevangenen niet op vrye voeten stelden. Deze vermaning hadt een gewenschten uitslag, en de overwinnaars zonden alle de krygsgevangenen weder naar hun landt, na dat zy de zelve wel uitgedoscht en van alien nodigen onderstandt voorzien hadden. *II Kronyk. XXVIII*, 9. Flav. Jozephus *Oudheid. IX*, 12, noemt dezen propheet *Obel*. Simon in zyn *Dictionaire de la Bible* zegt, dat hy in de gemene overzetting *Oded* wordt genoemt, doch dat de Hebreeuwsche text hem *Obed* noemt. Men is niet bewust, wat afdruk hy is te rade gegaan, doch men vindt overal *Oded* in de Hebreeuwsche afdrukken op de plaatsen, die hy aanhaalt, namentlyk *II Kronyk. XXVIII*, 9 *en XV*, 1.

ODEMPO, of ODEPOA, eene kleine stadt in Lyflandt, niet verre van Derpt, aan een klein meir gelegen, naar welke het gebiedt van het sticht Derpt somtyds *Odepoa* genoemd wordt.

ODENATUS, een koning of vorst der Palmyrenen, die te voren *Decurio* was van Palmyra eene stadt in Syrië, en zich in de III eeuw beroemd maakte. Hy beschermde met grote dapperheit de grenzen van het Roomsche ryk tegen de Persianen, sloeg Orietus en Balista, die gerebelleerd hadden, en verkreeg daar door den naam van Augustus. Zyne gemalinne Zenobia, die om haar verstandt en dapperheit van gelyken beroemd is geweest, stont hem by in de verovering der Oostersche landen. Doch midden in dit groot geluk wierdt Odenatus door zynen bloedverwant Mœonius, onder de regering van Galienus, omtrent den jare 266, moorddadiglyk omgebragt. Hy nam Nisibis in, veroverde gansch Mesopotamië, en sloeg het Persiaansche leger. Hy hadt drie zonen, namelyk Herodes, Herennianus en Timolaus, onder welke de oudste te gelyk met zynen vader vermoord wierdt. Alle de mannen uit dit geslacht waren, gelyk men aangemerkt heeft, luiden van ongemene hoedanigheden. *Trebellius Pollio de 30 Tyrannis, & in vita Valer. & Galieni.*

ODENBACH, een Tweebrugsch steedtje in het ampt Meisenheim, tusschen Lauterek en Meisenheim gelegen.

ODENCZKO, eene stadt in het woywoodschap Minski, in Lithauen.

ODENHEIM was eertyds eene Ryks-proostdy aan den boven-Rhyn, welkers stichting Bruno, aartsbisschop van Trier en des zelfs broeder Pappo, graaf van Brettheim, in den jare 1123 by het dorp Odenheim geboden. Doch na dat dit klooster in den jare 1525 door de boeren verwoest wierdt, heeft men het zelve met bewilliging van den bisschop van Spiers, onder wiens bescherming het was, naar Bruchsal verplaatst. Het zelve is noch aldaar, en heeft zynen deken en Choorheeren. Doch de bisschop heeft het van de Ryks-vryheit ontbloot, en laat het zelve door eenen Kapittelheer bestieren. *Tritbem. in Chron. Hirsaugiensi & Spanheim. Zeiler. in Topogr. Palat. Rheni. Europ. Herold P. I. p. 599.*

ODEN-SEE, of OTHENSEE, in 't Latyn *Ottonium* en *Ottonia*, de hoofdstadt van 't eilandt Fuhnen, is een bisschoplyken zetel, waar toe het gansche eilandt Langelandt en Falster, als mede het Zuidelyke gedeelte van het landt Alsen, uitgezonderd de stadt Sunderburg, behoren. Zy wierdt door Harald koning van Denemarken, gebouwd, en ter eere van den Roomschen keizer Otto den I Odensee genoemd, en in den jare 950 tot een bisschoplyken zetel gemaakt. De koning Canutus wierdt in den jare 1066 alhier verslagen, en zyn lichaam in den jare 1562 gevonden. *Pontanus in Chorogr. Danic. Meursius in Hist. Dan. Zeiler in descr. Dan. seq. Baudrand.*

ODENSHOLM. Zie OETGENSHOLM.

ODENWALDT, of OTTENWALDT, in 't Latyn *Sylva Ottonia*, is een klein houtryk landschap in Duitschlandt, dat zich in de breedte van de Necker tot aan den Mein, en in de lengte van de Bergstraat Oostwaards tot aan de Tauber in Frankenlandt uitstrekt. De meeste bomen daar in zyn eiken, boeken en berken. Dit landschap behoort aan keur-Paltz, keur-Mentz, Hessen, den bisschop van Wurtsburg en den graaf van Hohenlo en Erpach, als mede aan verscheiden van de onmiddelbare Ryks-ridderschap. *Zed. & Paster. de cr. Francon. Baudrand.*

ODER, in 't Latyn *Odera*, of *Viadrus*, een der voornaamste hoofdrivieren in Duitschlandt, aan de Poolsche genzen. Ptolomeus noemt de zelve *Viadus*. Eenigen houden haar voor de *Guttalus*, waar van Plinius en Solinus gewagen, zynde *Dingossus*,

Or-

Ortelius, *Althammer*, *Curæus*, *Cluverius*, *Cellarius* en anderen van dit gevoelen, hoewel Hadr. Junius door de Guttalus de rivier Al in Pruissen, die voorby Koningsberg in de Pregel loopt, verstaan wil. Anderen houden de Oder voor de *Suevus*, waar van Ptolomeus gewag maakt, het welk ook, benevens *Cluverius*, *Albinus*, *Henelius* en anderen beweren, en voornamelyk van het beneden-deel der Oder, alwaar de Schwine in de zelve vloeit, verstaan, dat echter Hanckius wederlegt, dewyl Ptolomeus van de Suevus en Viadus, als van twee byzondere rivieren, en die hare twee afzonderlyke uitlopen in de zee hebben, gewaagt; en wordt door Curæus, Althammerus en anderen de Spree voor de oude Suevus opgegeven; 't welk echter Cellarius wederlegt, dewyl de Spree niet in de zee, maar in de Havel loopt, en Ptolomeus ook alleenlyk van die stromen meldt, die zich in de zee storten, en alzo de twee het verste van malkander gelegen uitlopen van de Oder voor twederlei rivieren gehouden heeft. Het is ook noch niet afgedaan, of een, of welke van deze twee namen de Oder toebehoort, want de zelve wordt door de landbeschryvers in 't Latyn dan *Suevus*, dan *Guttalus*, dan *Jader*, *Viader*, of *Viadrus* genoemd. Eenigen willen ook door de *Viadus* van Ptolomeus de rivier de Wyde, die naby Breslau in de Oder valt, verstaan, dat echter valsch is. Deze rivier heeft den naam Oder, gelyk Dubravius wil, van het Henetisch woordt *Odri*, dat eene *Vogelhutte* betekent, en welke rondom de Oderbron vele zyn, bekomen; of, gelyk Dlugossus meent, van *roven*, of *vervoeren*, dewyl zy dikwils plagt te overstromen en door haren vloedt alles weg te voeren. Albinus leidt den naam af van het Duitsche woordt *Ader*, waar uit met byvoeging van het woordlidt *Viader* ontstaan zoude zyn. Helmoldus noemt de *Odora* de allerrykste rivier der Slavische landen, en Dlugossus de twede voorname rivier van het koninkryk Polen, welke door de ouden voor de grensscheiding tusschen Duitschlandt en Polen gesteld wierdt, gelyk Guntherus meldt. Maar tegenwoordig strekt zich het Duitsche gebiedt aan vele oorden noch verre over de Oder. De oorsprong van deze rivier wordt ten dele in Silesië, ten dele in Moravië, doch gemeenlyk in 't Moravisch gebergte op de Silesische grenzen, tusschen Bautsch en Spanau gesteld. Maar de Hr. C. F. van Schertz, dien Spanau toebehoort, heeft in eene *Dissertatie de genuino Fontis Oderæ loco situque* aangetoond, dat de zelve in Moravië in de Olmutser kreits by het dorp Haszlicht, behorende onder de heerlykheit Fistritz van het Olmutser Dom-kapittel, aan eenen berg, de Sauberg genoemd, by eene hazelstruik ontstaat. Zy maakt de grensscheiding tusschen dit dorp Haszlicht en het dorp Kosel in de Preurauer-kreits gelegen, en na dat zy naauwlyks eene myl verre gelopen is, dryft zy by het dorpje Neuriegen een zaagmolen voort. Zy loopt hier op eene streek langs de Silesische grenzen tot in Silesië, en voorby het steedjen Oderau in het vorstendom Troppau, doch keert zich weder in Moravië, en wordt door de Titschein en andere kleine rivieren vergroot, tot zy wederom by Poolsch Ostra in Silesië komt, en te Oderberg door de Else uit het Teschnitsche, en door de Oppa, die ook de Mora met zich genomen heeft, uit het Troppausche zodanig versterkt, naar Rattibor loopt, dat zy aldaar begint schepen te dragen, en voor houtvlotten te dienen. Van daar loopt zy voorby de steden Oppeln, Brieg, Breslau, alwaar de grote schipvaart begint, Steinau, groot-Glogau, Beuten, Crossen en Furstenberg, na dat zy in Silesië van de zyde tegen Polen de Kladenitz, Malpane, Blotnitza, Brynnitz, Stobra, de Weyde en Bartich, van de zyde tegen Bohemen en de Lausnitz, de Brudnitz, Steina, Neissa, Ohlau, Lohe, Weistritz, of het Schweidnitsche water, het Striegausche water, de Katzbach, Zwart-water, de Bober, en de Lausnitsche Neisse met zich genomen heeft. Hier op loopt zy in de mark Brandenburg, en is boven Frankfort door de nieuwe graft, door middel van de rivier Schlube en het Muhlroser meir in den jare 1662 eene communicatie met de rivier de Spree gemaakt geworden, zo dat men zo wel in de Oost- als Noord-zee schepen kan. Zy verdeelt de Middel-van de Ucker-en Neu-Mark, en loopt van Frankfort naar Custrin, alwaar zy door de rivier Warte uit Polen vergroot wordt. Van daar loopt zy door vele kromtens voorby Friedlandt, Brietzen, Freyenwalde, Oderberg, Stolpen en Schwet, en by Gartz in Pomeren, na dat zy van te voren de Pleitzka, Ilanck, Schlube, Miesel, Fuhre en Wellsa in zich ontfangen heeft. Zo haast zy op de Pomersche grenzen gekomen is, verdeelt zy zich in vier armen, waar van alleen de Zuidelykste eigentlyk de *Oder*, doch de overige drie de *Parnitz*, en de grote en kleine *Regelitz* genoemd worden, tusschen welke de schoonste landsdouw en weiden zyn, over welke eertyds tusschen Zweden en Brandenburg lang getwist is, tot dat echter in den jare 1699 de zaak in der minne bygelegd wierdt. Verders bespoelt de Oder in Pomeren de steden Greiffenhagen, Dam en Stettin, maakt eenige zoete en zeer vischryke meiren, als het Damsche en Lassansche, van gelyken het Frische Haf en den Caminschen bodem, en na dat zy de zelve met toevloejing van zeer vele kleine rivieren doorlopen heeft, valt zy door drie monden of uitlopen, de Peene, Schwiene en Diewenou, tusschen de eilanden Usedom en Wollin en het vaste landt in de Oost-zee. Men heeft zich van den tydt af dat Silesië aan Bohemen gekomen is inzonderheit bevlytigd om de scheepvaart op deze rivier te bevorderen, en de koning Johannes daarom in den jare 1337 bevolen, dat de Oder van Brieg tot naar Crossen doorgaans 16 ellen en een span breed tot op den grondt open zoude zyn en blyven, op dat de schepen en visschen vry en onverhinderd aflopen mogten, als mede alle gebouwen, molens, enz. afgeschaft worden. Keizer Karel de IV heeft in de jaren 1349 en 1355 dit bevel vernieuwd, doch het zelve is niet ter uitvoering gebragt. Doch wanneer Silesië in den jare 1527 aan Oostenryk geraakte, zo hebben de vorsten en standen om de ruiming van de Oder by den keizer Ferdinand byzonder aangehouden, die zich ook zeer aan dit werk gelegen liet zyn, en benevens de keurvorsten van Brandenburg het maken van een kanaal uit de Oder in de Spree voornam, dat nochtans weder achterbleef, en eerst 100 jaren daar na door den keurvorst Frederik Wilhem ter uitvoering gebragt wierdt. Ondertusschen heeft de stadt Frankfort wegens haar stapelrecht een *jus prohibendi* op den Oder-stroom geëischt, en schoon de zelve zich in den jare 1510 met Breslau wegens haar beiderzyds stapelrecht verdragen heeft, zo heeft men zulks alleenlyk van de landvrachten willen verstaan, en is wegens de scheepvaart onafgedaan gebleven. Waarom de koninklyke kamer in Silesië door hare procurators in geschrifte verscheiden maal de vrye scheepvaart op de Oder tot in zee verdedigd heeft, gelyk dan D. Stephanus in den jare 1597, en D. Krumkruger in den jare 1601 wydlopige bedenkingen dieswegens opgesteld hebben; gelyk mede D. Schonborner in den jare 1629 eene verhandeling *de libera Viadri in Oceanum navigatione* geschreven heeft, die echter noch ongedrukt is. Na het maken van de nieuwe graft heeft dit verschil wel opgehouden, maar de bezwaring des Breslauschen koophandels wegens de niet voltrokken ruiming en opening van de Oder van Breslau tot Crossen is noch overig gebleven, door vele commissien onderzocht, ook in den jare 1718 weder aan het keizerlyke hof dieswegens aanzoek gedaan geworden. Lotharius Vogemonte heeft wel in het begin van de XVII eeuw den keizer eenen voorslag gedaan, hoe de Oder door middel van de Beczua en Morawa in Moravië, of door de Elsa en Wag in Hungarie met den Donau vereenigd koude worden, heeft ook in den jare 1709 eene eige verhandelinge daar over in druk laten uitgaan, doch het zelve is niet in 't werk gesteld. *Plinius l. IV. c. 14. Solinus c. 23. Ptolomæus l. II. c. 11. Guntherus in Ligurino l. VI. v. 87. 88. Helmoldus Chron. l. I. c. 2. Dubrav. Bohem. l. IV. Dlugoss. hist. Polon. l. I. pag.* 10. *Junius in Nomencl. Althammer in Not. ad Tacitum c. 2. Cluver. Germ. l. III. c. 5. 25. Albini Meisn. Chron. tit. 7. p. 169. tit. 24. Jobstens Beschr. Franckfurt. Becmans Accessiones n. 3. pag. 37-50. Leutingeri Hist. March. l. II. f. 102. 103. Curei Annal. l. 5. Henelii Siles. cap. 5. Pols Hist. incend. p. 211 seq. Hanckius de Siles. c. 7. §. 7. 8. Cellarii Geogr. Ant. l. II. c. 5. Conring. de Finib. Imper. l. I. cap. 4. l. II. c. 29. Junckers Geogr. der mittern zeit P. II. c. 2. Schneiders Oderstrom. Joh. Fechneri Elysia Sylva p. 35-49. de Schertz de genuino fontis Oderæ loco situque.*

ODER, of ODERAU, in 't Latyn *Odera*, een steedtie en slot in opper-Silesië, in het vorstendom Troppau, naby de Moravische grenzen, legt aan de rivier de Oder, welke twee mylen van daar haren oorsprong heeft. *Henelii Siles. cap.* 7. §. 106.

ODER, eene kleine rivier van Vrankryk, welke in Bretagne loopt, Quimpercorentin bespoelt, en zich ontlast in de Gasconsche zee. *Maty Dict.*

ODER, eene kleine rivier in oud-Castilië, waar van Baudrand gewaagt.

ODERBERG, in 't Boheemsch *Bohunin*, is eene onbemuurde stadt in opper-Silesië, in het vorstendom Ratibor, twee mylen van de stadt Ratibor, en drie van Troppau, legt zeer vermakelyk aan de Oder, welke aldaar aan de eene zyde de Elsa, aan de andere niet verre van daar de Osterbach in zich neemt. De zelve heeft een oud slot, en de daar toe behorende heerlykheit is tot den jare 1616 door de markgraven van Brandenburg pandswyze bezeten; doch wanneer in de Boheemsche onlusten de markgraaf Johan George in den ban verklaard was, is zy door den keizer ingetrokken, en aan Lazarus van Henckel gegeven, wiens graaflyke afkomelingen de zelve noch tegenwoordig als een vry keizerlyk burg-leen bezitten. In den jare 1642 hebben de Zweden deze plaats uitgeplunderd. *Henelii Silesiogr. cap.* 7. §. 107. *Schneiders Oderst. p.* 22.

ODERBERG, of ADERBERG, eene kleine geringe stadt in de Middel-Marck Brandenburg, eene myl van Stolpe, legt aan de Oder, en aan eenen berg, waar van zy den naam heeft. Zy heeft wyngaarden en andere hoven. In den jare 1637 is zy door de Zweden in de assche gelegd. Tegen over de stadt, midden in de rivier legt het vaste slot Oderberg, dat Otto de Goede, de IV markgraaf van dien naam, tegen de Pomeren gebouwd heeft, doch dat naderhandt byna ganich vervallen is, zynde niets dan de hoge en dikke muren daar van overig gebleven, waar in men de beren plagt op te sluiten, waarom zy in 't gemeen de beren-kassen genoemd worden. Doch de keurvorst George Wilhem heeft dit slot in den jare 1637 in yl weder wat laten herstellen, waarom het niet alleen in het zelfde jaar, maar ook in den jare 1639 den Zweedschen aanval heeft kunnen tegenstaan. Naderhandt is het noch meer versterkt, en met nodige woon-tuig-en voorraad-huizen voorzien. *Jobsten Beschr. Frankf. c.* 2. 3. *Schneiders Oderstr. p.* 251. *Preuss. che Staats-Geogr. p.* 207.

ODERBURG was eertyds een vorstelyk slot in Pomeren, kort beneden Stettin, aan de slinker zyde van de Oder. Het zelve wierdt benevens de heerlyke tuin en het lusthuis, door den hertog Philippus in den jare 1612 aangelegd, wegens het versterken van de stadt Stettin door de Zweden geslecht. *Schneiders Oderstr. p.* 275.

ODERICUS, een Franciskaner monnik, geboren van Frioul, leefde in den jare 1320. Hy gaf verscheide verhandelingen uit, en onder anderen een boek van zyne reizen, in het welke hy spreekt van de zeden en gewoontens der volkeren. Wadingus noemt het zelve *De mirabilibus mundi*. Die dezen schryver beter willen kennen kunnen nazien de verhandeling der Latyn-

ſche hiſtorieſchryvers van Voſſius, en Bollandus, die het leven van Odericus verhaalt op den 14 January.

ODERISIUS, een kardinaal, geſproten uit een graaflyk geſlachte in het gebiedt van Rome. Hy begaf zich al vroeg in de Benedictyner-orde, in het klooſter van Monte-Caſſino, alwaar hy, ten dele door zyn goeden wandel, ten dele door zynen vlyt, zich zo wel gezien maakte, dat Nicolaas de II, wanneer hy op eene reize zyn klooſter bezocht, hem met zich nam naar Acerra, ook op aanraden van zynen aartsdiaken, Hildebrandus, hem met de waardigheit van kardinaal-diaken vereerde. In den jare 1087 wierdt hy na de doodt van Deſiderius tot abt van Monte-Caſſino verkoren, en naderhandt door Urbanus den II tot kardinaal-prieſter verklaard. Hy bleef echter volſtandig in het waarnemen van den Regel zyner orde, en liet zich boven alles met yver aan het beſte van zyn klooſter gelegen zyn, waar in hy ook te gelukkiger was, dewyl zo wel de pauzen, als keizer Henrik de IV, niettegenſtaande hy het beſtendig met Gregorius den VII (den voorgemelden Hildebrandus) hieldt, zyn perſoon hoog waardeerden. Alexius Comnenus de I, keizer van Conſtantinopel, betuigde van gelyken, beide door brieven en door geſchenken, voor hem eene zonderlinge genegenheit. Hy ſtierf den 2 of den 12 December des jaars 1105, en wordt door de R. Katholyken met den tytel van gelukzalig vereerd. Hy ſchreef verſcheiden werken in vaarzen en in proſa, welke niet tot ons gekomen zyn. *P. Diac. Hiſt. Caſſin. l. IV. Leo Oſt. l. III. c.* 14. *Ciacon. Wion. Aubery.*

ODERNHEIM, eene ſtadt in de onder-Palts, naby Azey in het ampt Oppenheim gelegen. Eertyds was het een Ryksſteedtie, dat keizer Karel de IV in den jare 1356 benevens Oppenheim en anderen aan de ſtadt Ments verpandde, van welke hy het echter weder inloſte, en aan Rupert den ouden keurvorſt van de Palts verpandde. Doch het moet van den zelven ook wederom aan het Ryk gekomen zyn, dewyl koning Rupert het zelve weder in den jare 1402 op nieuws aan zynen zoon Lodewyk voor 100000 florynen verpandde. Eindelyk is deze plaats in den jare 1505 door den keizer aan den landgraaf Wilhem van Heſſen, tot voldoening voor gedane krygskoſten in de uitvoering van den ban tegen den keurvorſt Philippus, ingeruimd. *Tolner H. P. p.* 102. *& p.* 52.

ODESCHALCHI, een Italiaanſch geſlacht, was afkomſtig uit Lombardyë. Eenigen willen dat een van de Odeſchalchi als een vermaard hoofdman met Karel den Groten uit Vrankryk gekomen zoude zyn, die zich aldaar nedergeſlagen en met alle eere zyn geſlachte voortgeplant zoude hebben. Gelyk men dan noch hedendaags hunne begraafplaatſen en gedenktekens in ganſch Lombardyë, voornamelyk te Como en by de Graubunders vindt. Uit Como hebben zich eenigen van dit geſlacht in de XVI eeuw naar Duitſchlandt begeven, en zich te Neurenberg neêrgezet, alwaar zy groten handel gedreven hebben. Weshalven de paus Innocentius de XI de Neurenbergers die by hem kwamen altoos vroeg in welken toeſtandt de Odeſchalchi voortyds in Neurenberg leefden. Onder de naaſte voorvaders van Innocentius den XI hebben zich in het einde van de XVI en het begin van de XVII eeuw twee biſſchoppen, van Como geboortig, bekend gemaakt. De eerſte was *Paulus*, biſſchop van Civita di Penna, in het koninkryk van Napels, en gouverneur van Rome, de twede *Petrus Georgius*. Van dezen laatſten wordt afzonderlyk hier na geſproken. De paus Innocentius de XI hadt twee broeders, *Marcus Antonius*, van wien hier na geſproken wordt, en *Karel*, die eenen zoon naliet, *Don Livius*, en eene dochter, *Johanna* genoemd. Deze trouwde in den jare 1678 aan den Milaneeſchen graaf Karel Borromeus, graaf van Arona, ridder van het gulde vlies, en voormaals keizerlyke commiſſaris, doch ſtierf in het volgende jaar in het kraambedde. Don Livius Odeſchalchi was in den jare 1676, wanneer zyn oom paus wierdt, 22 jaren oud, en ſtudeerde in de philoſophie by de Jeſuïten te Rome. Na zyn ooms doodt gaf hem het H. collegie het generaalſchap der kerke, dat hy echter maar gedurende het conclave tot op de verkiezing van Alexander den VIII bekleedde. De keizer verklaarde hem te gelyk tot vorſt van het R. Ryk, en gaf hem verſcheide landen in Duitſchlandt en Hungarië. Inzonderheit verkreeg hy in het laatſte koninkryk het landſchap Sirmië by Belgrado onder den tytel van een hertogdom. Boven dien bezat hy de hertogdommen Ceri, Bracciano, en de veſting Palo. Ja in den jare 1697 ſtreefde hy mede naar de Poolſche kroon. Hy verkreeg ook van den keizer den tytel van *Alsezza*, die hem echter te Rome betwiſt wierdt, dewyl de zelve met de gewoonte aldaar ſtrydig was. Eindelyk ſtierf hy den 7 September des jaars 1713, en ſtelde den derden zoon uit het huis van Erba tot zynen univerſelen erfgenaam aan, onder beding dat hy den geſlachtnaam van Odeſchalchi aannemen zoude. *Lehman Itztherſchend Europa, erſte fortſetzung. Hamb. Remarquen ad a.* 1702. *Souverain. von Europa p.* 1547. *Ughellus Italia Sacra. Ghilini Theatr. d'huom. letter. Leti Ital. regnante, &c.*

ODESCHALCHI, (MARCUS ANTONIUS) een edelman van Como in het Milanees, omhelſde den kerkelyken ſtaat, en wierdt tot prieſter geordend. De kardinaal Benedictus Odeſchalchi, zyn broeder, die in het vervolg paus was onder den naam van Innocentius den XI, hem te Rome getrokken hebbende, wees hy aldaar alle de waardigheden en eerampten van de handt, welke hem om zyne verdienſten en deugdt wierden aangeboden. Hy hieldt zich enkelyk met werken van liefde bezig, voornamelyk om de armen te verlichten in hunne elende. Hy verſchafte ook een eerlyk onderhoudt aan arme beſchaamde huisgezinnen. Hy verzorgde arbeidt aan de genen, die in ſtaat waren om hunne behoefte te winnen, en droeg eene zonderlinge zorge voor de genen, die, zwak en ziek zynde, niet in ſtaat waren om te arbeiden. Deze H. man ziende, dat, hoewel 'er een groot getal van gaſthuizen was te Rome voor alle natiën, zy echter niet genoeg waren om alle de vreemdelingen daar in te ontfangen, die meeſten tyds verplicht waren te ſlapen aan de deuren der kerken, en onder de portalen der paleizen, bloot geſteld aan de ongemakken van de lucht, en aan den aanſtoot der voorbygaanden, zo veranderde hy zyn huis in een gaſthuis, om aldaar alle vreemdelingen te ontfangen, zonder onderſcheidt van wat natie de zelve waren, en de arme landlieden. Hy ondernam dit heilige werk in den jare 1650. Hy kocht eenige naburige huizen, om een groter getal van armen te kunnen herbergen, en hy ſtelde aldaar in weinig tyds tot duizend bedden toe, een ieder het zyne in het byzonder hebbende. Hy diende hen zelf, onderwees hen, en onderhieldt kleermakers om hunne klederen te herſtellen, en hen nieuwe te geven wanneer zy de zelve nodig hadden. Hy ging dikwils des daags door de ſtadt om de armen te zoeken; en zo hy 'er vondt, deedt hy de zelve by zich in zyne karoſſe komen, en geleidde hen naar zyn gaſthuis. Hy volhardde in deze oeffeningen van liefde tot zyn doodt toe, welke voorviel in den jare 1670, en gaf alle zyne goederen aan dit gaſthuis, waar voor de kardinaal Odeſchalchi eene zonderlinge zorge droeg na zyn doodt. Dewyl dit hoſpitaal paalde aan de kerk van S. Maria *in Portico*, zo wierdt deze kerk daar aan vaſt gehecht, en men gaf daar aan den naam van *St. Gale*, om dat men voorgeeft dat deze Heilige eertyds een hoſpitaal op de zelfde plaats geſticht hadde. De kardinaal Odeſchalchi, paus zynde, heeft het zelve uit den grondt op doen herbouwen met veel pracht, en het gaſthuis is aanmerkenswaardig geworden, zynde aldaar gewoonlyk meer dan drie duizend bedden om 'er de armen te ontfangen. *Memoires du Tems.*

ODESCHALCHI, (PETRUS GEORGIUS) biſſchop van Alexandria della Paglia, naderhandt van Vigevano, was van Como in het Milanees. Hy maakte zich bekwaam in de kennis van 't kanonyke recht, en naderhandt, noch jong zynde, zyne gemalinne verloren hebbende, wierdt hy prieſter. Paulus Odeſchalchi, biſſchop van Civita di Penna, en gouverneur van Rome, was zyn oom. Dit verplichtte hem naar het hof van den paus te gaan, alwaar hy zich door zyne verdienſten doorluchtige vrienden verkreeg, en gewigtige ampten. Want paus Sixtus de V maakte hem protonotaris participant, referendarius van beide de Signaturen, en prefect der brevetten van juſtitie. Men verkoos hem naderhandt tot medehelpend protonotaris in de kanoniſatie van S. Diego, waar van hy den lof uitſprak voor het ſacro collegio, en wiens leven hy beſchreef. Gregorius de XIV maakte hem gouverneur van Fermo, en Clemens de VIII verhief hem tot biſſchop van Alexandrië, en zondt hem voor nuncius in Zwitſerlandt. Odeſchalchi kweet zich zeer wel in dezen laſt. Op zyne wederkomſt nam hy zyn verblyf in zyn bisdom. Hy wierdt vervolgens overgebragt tot het bisdom van Vigevano, en ſtierf den 6 May des jaars 1620. Hy heeft eenige Godsdienſtige werken geſchreven. *Ughel. Ital. Sacr. Ghilini Theat. d'Huom. Letter.*

ODESCHALCHI, (THOMAS) die mede een bloedverwant was van paus Innocentius den XI, hadt in zyne jonkheit veel neiging tot de wapenen; maar zyne ſtudien te Como voleindigd hebbende, kwam hy mede te Rome, alwaar hy, naar het voorbeeldt van Marcus Antonius Odeſchalchi, van wien hier voor geſproken is, zich zelven bezig hieldt met werken van liefdadigheit. Innocentius de XI tot het pausſchap verheven zynde, maakte hem zyn geheim aalmoezenier, en meeſter van zyne kleêrkamer; en dewyl hy de genegenheit en tederheit wiſt, die hy hadde voor de armen, zo vertrouwde hy hem de zorge van het gaſthuis van St. Gale. Deze prelaat ziende dat 'er in dit gaſthuis jonge kinderen kwamen, die gene opvoeding hadden, wilde de zelve afſcheiden van de andere armen, en kocht in den jare 1684 een huis, waar in de zelve ontfangen konden worden, en in de Godsdienſtigheit onderwezen, en de paus gaf het beſtier daar van aan de reguliere klerken der Godsdienſtige ſcholen. Men vergaderde aldaar terſtondt acht en dertig kinderen; en hun getal tot zeventig aangegroeid zynde, geboodt de paus dat men hen honderd Roomſche kronen ter maandt gaf tot hun onderhoudt. Men zondt hen over dag by verſcheide werkmeeſters, om aldaar handwerken te leren, maar Thomas Odeſchalchi oordeelde het beter te zyn werklieden in wolle in het gaſthuis te doen komen, op dat de kinderen niet behoefden uit te gaan. Dewyl deze plaats te naauw was, kocht deze prelaat een ruimer in den jare 1686 te Ripegrande. Hy deedt aldaar bekwame gebouwen maken voor de werklieden en voor de kinderen, die daar in overgebragt wierden in den jare 1689, en waar van het getal vermeerderd wierdt tot honderd en vyftig door paus Innocentius den XII, in den jare 1692, die hen een kapitaal aanwees tot hun voedſel en kleding, behalven het voordeel, dat zy konden trekken uit hunnen arbeidt. Odeſchalchi vermeerderde de gebouwen, en men zag hem ſtenen aandragen, de kalk mengen, en voor metſelaars opperman dienen. Deze man ſtierf den 9 November des jaars 1692, hebbende een aanmerkelyk legaat gemaakt aan dit gaſthuis, dat men S. Michiel van Ripegrande noemt. Hy gaf ook het recht, dat hy daar toe hadde als ſtichter, aan Don Livio Odeſchalchi, neef van Innocentius den XI, en Don Livio het zelve in den jare 1693 afgeſtaan hebbende aan Innocentius den XII, zo vermeerderde deze paus noch met veel pracht de gebouwen, als mede het getal der kinderen, dat van twee honderd vyftig is, en rechtte aldaar in den jare 1695 eene bereidery van lakenen op. *Memoires du Tems.*

ODESSE, *Odeſſus*, eene ſtadt van het lage Meſië, met eenen

nen berg van den zelfden naam, naby den Pontus Euxinus, tusschen Messembre en Dionysiopolis. *Ovid. l. I. Trist. eleg. 9. Steph. de Urbibus.*

ODEUM was de Griekſche naam van een zeker gebouw te Athene, in de gedaante van een theater, naby de *Orcheſtra* en den tempel van Bacchus. De uitleggers en letterkundigen komen niet overeen wegens het gebruik van dit gebouw. Suidas, welke meent dat deze plaats geschikt was tot het opzingen van de muzyk, die op het grote theater gezongen moest worden; vestigt zyn gevoelen op den oorspronk van het naamwoordt, dat genomen is van het Griekſche woordt *Ode*, dat een *gezang* betekent. De uitlegger van Ariſtophanes is van een ander gevoelen: hy meent dat het *Odeum* diende tot het opsnyden van vaarzen. Plutarchus in het leven van Pericles zegt dat het gemaakt was om de genen te plaatſen, die de muzykanten hoorden, wanneer zy om den prys twiſten. De beschryving die hy daar van geeft bericht dat het *Odeum* de gedaante hadde van een theater; dewyl hy zegt dat 'er zittingen waren, en rondom kolommen, en dat het ſpitsachtig gedekt was met maſten en ſprieten van de Perſianen veroverd. De blyſpeldichter Cratinus zeide hierom tot boertery, dat Pericles (die het *Odeum* gebouwd hadde) de geſtalte van het *Odeum* van Athene geschikt hadde naar die van zyn hoofdt, dat ongemeen ſpits was: zo dat de dichters van zynen tydt, in hunne blyſpelen met hem willende ſpotten, hem aanwezen onder den naam van *Jupiter Scinos Cephalos*, dat is te zeggen, *die zeer ſpits van hoofdt is*, gelyk een tandeſtoker, welken de ouden maakten van het hout van eenen boom, *Scinos* genoemd, dat de pynboom is. Men verhaalt dat zomtyds in het *Odeum* ook gerichte gehouden wierdt, en het koorn uitgedeeld aan de armen. Men zag aan de ingangen van dit gebouw de ſtandbeelden der Egyptiſche koningen. Ariſtion verbrandde het zelve in den oorlog van Mithridates; doch het wierdt door den koning Ariobarzanes weder opgebouwd. *Meurſius Attic. Lect. Caſaubonus ad Theophraſti charact. p. 52. Marcilius ad Sueton. Domit. c. 5. Pitiſcus. L'Abbé Danet.*

ODET VAN COLIGNI. Zie COLIGNI.

ODIA, de hoofdſtadt van het koninkryk van Siam. Zie SIAM.

ODIAM, eene kleine ſtadt van Engelandt, die haren naam geeft aan eene landſtreek van het graafſchap Hamp. Zy behoorde eertyds aan den biſſchop van Winchester. Men vindt daar naby de overblyffels van een vermaard kaſteel, waar in dertien Engelſchen vyftien dagen lang de ganſche magt van den Dauphyn van Vrankryk tegenſtonden, onder de regering van den koning Johannes. *Engelſch Dict.*

ODIER, ODIEL, eene rivier van Andaluſië in Spanje. Zy heeft haren oorspronk op de grenzen van Eſtramadura, en van het Noorden naar het Zuiden lopende, ontlaſt zy zich in de golf van Cadix, te Aliarca, tuſſchen den mondt van de Guadiana en dien van de Tinio. *Maty Dict.*

ODILBALDUS, of OLIBALDUS, XII biſſchop van Utrecht, een geboren Vries, en navolger van Hungerus, mede een Vries, in den jare 866. Zommige ſchryvers geven hem den naam van *Egilbaldus*, of *Egilbertus*, Regino, abt van Prum, ſpreekt in zyne Kronyk, op het jaar 899, van hem als van een heilig man. De beveſtiging der goederen en vryheden van de Utrechtſche kerke, door koning Zwentiboldus onder hem gedaan, ſtaat te lezen by W. Heda *pag.* 63. Hy overleedt den 10 December in het jaar 900. Hy onthieldt zich meeſt te Deventer, om dat Utrecht of woeſt lag, of dat hy daar voor de Noormannen vreesde; zyn lyk wierdt evenwel derwaarts overgebragt, en in de kerk van S. Salvator begraven. Hy wordt mede onder de heiligen van de Roomſche kerke gevonden. Egilboldus was zyn opvolger in den biſſchoplyken ſtoel. *Beda in Chron. Pontanus. Batavia ſacra.*

ODILBALDUS, zoon van Haron Ubbo, zesde hertog van Vrieslandt na des zelfs doodt in den jare 335. Hy hadt een ouder broeder; maar de zelve, al te ſtil en eenzaam van aardt, en met geen regeringe gediend, wierdt door de ſtanden van Vrieslandt op zyn verzoek in de verkiezinge voorbygegaan. Men verhaalt, dat hy Stavoren met hoger en breder muren, als mede met dieper grachten, heeft laten voorzien. Hy ſloeg de Weſtphalingers en Engeren, die in Vrieslandt tuſſchen den Eems en de Lauwers aan het ſtropen waren, en deedt hen veel raſſer wederom keren als zy gekomen waren. Zelfs ging hy hun eigen landt beſtoken, bragt een gedeelte van Weſtphalen onder zyne macht, deedt 'er drie kaſteelen of veſtingen bouwen, en ſtelde den eedlen Iglo Laſcon tot landvoogdt over Weſtphalen aan. De Batavieren, die ook in Vrieslandt gevallen waren, taſtte hy zo vinnig en onvertzaagt aan, dat zy buit en alles verlieten, en genoeg te doen hadden met hun eigen lyf te bergen. Hy ſtierf in het jaar 359, en liet het hertogdom van Vrieslandt aan zynen zone *Udolphus Haro. Winſemius.* enz.

ODILBALDUS, twede koning van Vrieslandt, volgde zynen vader Richoldus op in den jare 435, zynde by des zelfs leven de eerſte graaf van Tekelenburg geweeſt. Men zegt, dat hy by zyne gemalinne Haddinga, dochter van den koning van Noorwegen, drie zonen en acht dochters verwekt heeft, van welke de oudſte zoon, genoemt *Richoldus*, een dapper vorſt, zyn opvolger is geweeſt. De twee andere zonen, *Hengiſtus* en *Horſus*, t'eener dragt gebaard, zouden een tocht naar Brittanje gedaan hebben, en daar geſneuvelt zyn. De doodt van zyne vrouwe Haddinga, die in de kraam geſtorven was, zegt men, hing hem zo aan, dat hy tot zyne doodt toe in ſtilte en van de menſchen afgezonderd leefde. *Winſemius*, enz.

ODILBERT, aartsbiſſchop van Milaan in de IX eeuw, maakte, tot antwoordt aan Karel den Groten, eene verhandelinge der plechtigheden van den doop, die in geſchrifte gevonden wordt in de bibliotheek van M. Colbert. De vader Mabillon heeft in het IV ſtuk van zyne Analecten den brief gemeen gemaakt, die tot eene voorrede van dit werk dient. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ. IX ſiecle.*

ODILO, monnik van St. Medard van Soiſſons, bloeide omtrent den jare 920. Hy heeft een boek geſchreven van de overvoering der overblyffelen van den martelaar S. Sebaſtiaan, en van den paus S. Gregorius in het klooſter van S. Medard, gericht aan Indrand, deken van deze abdy, die tot biſſchop van Laon geordend wierdt in den jare 932. Dit werk wordt gevonden by Bollandus, en in de IV Eeuw der Benedictynen van den vader Mabillon. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſ. X ſiecle.*

St. ODILO, vyfde abt van Cluni, zoon van Beraldus, bygenoemd de Grote, heer van Mercœur, en van Gerberge in Auvergne, wierdt geboren in den jare 962. Hy begaf zich al jong in de abdy van Cluni, volgde op S. Majolus in den jare 994, en beſtierde deze congregatie gedurende 56 jaren. De kerke van Lyon begeerde hem tot haren biſſchop na de doodt van Burchardus; maar hy weigerde deze eer om in eenzaamheit te leven. Hy ſchreef het leven van S. Majolus zynen voorzaat, en dat van de keizerinne Adelaïda, dat Henricus Caniſius uitgegeven heeft in het V ſtuk van zyne oude Lezingen; en dat de vader Martinus Marrier geſteld heeft in de Bibliotheek van Cluni. Men heeft aldaar ook vier lofzangen, welke S. Odilo opſtelde ter eere van den zelfden H. Majolus; veertien predikatien op de feeſten van onzen Here en van de Heiligen; en de ordonnantie, die hy gaf in zyne congregatie wegens het feeſt of de gedachteniſſe der doden, welke hy inſtelde, en dat de kerk naderhandt heeft aangenomen; eenige brieven aan S. Fulbertus, biſſchop van Chartres. Hy ſtierf eenigen tydt voor middernacht van den laatſten dag des jaars 1048, in den ouderdom van 87 jaren. De R. kerk viert zyn feeſt den 1 January. De kardinaal Petrus Damianus heeft zyn leven beſchreven. *Glaber l. V. cap. 4. Alberic. in Chron. Hug. Flav. Sigebert. Trithem. Baron. Bellarmin. Voſſius. Poſſevin. Marrier. Sammarth. Du Pin.*

ODIN, een godt der oude Denen, van wien zy geloofden dat hy benevens noch een anderen godt, dien zy *Thor* noemden, de veldſlagen en ſtryden beſtierde. Eenigen zyn van gevoelen dat deze Odin en eenige andere Noordſche goden toveraars geweeſt waren, die uit het Aſiatiſche Scytië naar Zweden en Denemarken kwamen, en door hunne toverkunſt de menſchen deden geloven, dat zy de zelfde goden waren, die toen van hen aangebeden wierden. Men verhaalt van dezen Odin, dat hy, gezien hebbende dat hy de doodt niet ontgaan konde, geboodt zyn lichaam, zo haaſt als hy geſtorven zoude zyn, te verbranden, met verzekering dat zyne ziele wederom naar Asgardië, van waar hy gekomen was, reizen en aldaar eeuwig leven zoude: welk Asgardië de hoofdſtadt was van het landt, waar uit deze toveraars gekomen waren, en alwaar de Denen hun *Vallholl* of de Elizeeſche velden geloofden te zyn. Men bericht dat zy ten tyde van Pompejus uit het landt aan het Mœotiſche meir grenzende gekomen zyn om de wapenen der Romeinen te ontgaan. Indien zulks met de waarheit overeenkomt, zo moet het geſchied zyn in den tydt wanneer Pompejus Mithridates overwon, en de Roomſche adelaars tot aan den Boſphorus bragt. Doch dewyl hy gene van de natien, aan de Noordzyde van den Pontus Euxinus wonende, ondergebragt heeft, zo ſchynt het gemelde verhaal niet al te geloofwaardig te zyn. De Zweedſche ſchryvers rekenen dezen Odin mede onder hunne koningen, die, na dat hy Ruslandt, Denemarken en Saxen bedwongen hadde, en onder zyne zonen Boo, Veeta en Baldern verdeeld, 24 jaren voor Chriſtus de drie Noordſche koninkryken, Noorwegen, Denemarken en Zweden, zelf begon te regeren, en Puffendorff in zyne inleiding tot de Zweedſche hiſtorie verhaalt wonderlyke zaken van hem. *Barth. Ant. Dan.*

St. ODO, twede abt van Cluni, dien zyne godsdienſtigheit en geleerdheit doorluchtig maakten in de X eeuw, was een zoon van Abbo, en geboren te Tours in den jare 879. Hy wierdt opgevoed door Foulques, graaf van Anjou, en kanunnik gemaakt van S. Martinus van Tours in den ouderdom van 19 jaren. Hy kwam vervolgens te Parys, alwaar hy een leerling was van S. Remy van Auxerre. De liefde tot de eenzaamheit deedt hem het monnikskleedt aannemen te Cluni, alwaar hy tot abt verheven wierdt na Berno in den jare 927. Hy bevlytigde zich zo veel tot de ſtudie als tot het vergroten van zyne orde. Kanunnik zynde, maakte hy een kort begrip van de zedekunde van S. Gregorius, en lofzangen ter eere van S. Martinus. Wanneer hy noch maar monnik was ſchreef hy III boeken van het prieſterſchap, over de prophetie van Jeremias, opgedragen aan Turpio, biſſchop van Limoges. De zelve dragen den tytel van *Collations*, of van *Conferences*, en anderen geven de zelve den naam van *Occupations*. Abt zynde, ſchreef hy in IV boeken het leven van S. Geraldus, of Gerardus, graaf van Aurillac, gericht aan Aimon, abt van Tulle, en dat van S. Martialis van Limoges; een verhaal van de vervoering van het lighaam van S. Martinus; een geſchrift wegens de gelykheit van S. Martinus met de Apoſtelen; verſcheide predikatiën, en een lofreden van S. Benedictus. Deze werken zyn gedrukt in de Bibliotheek van Cluni, met lofzangen over het H. Sakrament en Magdalena. De oude ſchryver van zyn leven merkt aan, dat hy, te Rome zynde, het leven van S. Martinus verbeterd hadde; en ſpreekt van een boek over de komſte van S. Benedictus in een dorp naby Orleans. Men ſchryft aan Odo noch toe het leven van S. Gregorius

gorius van Tours, door Surius bygebragt. De vader Mabillon merkt aan dat 'er in de Bibliotheek der hervormde Karmeliten van Parys een handschrift is, dat eertyds toebehoord heeft aan het klooster van S. Julianus van Tours, waar in men een groot werk in vaarzen vindt, genoemd: *Occupations de l'Abbé Odon.* Hy voegt 'er by, dat dit werk verdeeld is in IV boeken, waar van het eerste is van de schepping der wereldt; het twede van het maken van den mensche; het derde van zynen val, en het vierde van het bederf van de natuur. Men heeft by vergissing het leven van S. Maur aan dezen Odo toegeschreven, het welk is van Odo, abt van S. Maur des Fosses. Men schryft hem ook ten onrechte eenige Kronyken toe, welke Thomas van Lucca geschreven heeft onder den naam van Odo, gelyk aangemerkt is door den schryver van de historie der graven van Angers, bygebragt in het X stuk van het Spicilegium. Sigebertus geeft aan Odo de hoedanigheit van muzikant, en zegt dat hy zeer bekwaam is geweest in het opstellen en uitspreken van predikatien, en in het maken van lofzangen voor de Heiligen. Het leven van Odo is beschreven door eenen van zyne leerlingen, Johannes genoemd, dien hy in Italië ontmoet hadde op zyne reize van den jare 938, en dien hy met zich genomen hadde naar Pavia, alwaar hy hem gelofte liet doen van het kloosterleven. Het zelve is verdeeld in III boeken, en gedrukt in de Bibliotheek van Cluni, en in de V eeuw der Benedictynen van den vader Mabillon, die ook een ander leven van Odo gegeven heeft, geschreven door Balgadus, die omtrent twee honderd jaren na de doodt van dezen abt leefde. Zie de schryvers van de *Bibliotheek van Cluni Flodoard. in Chron. Aimon. lib. II. de Mirac. S. Bened. c. 4. Sigebert. in Cat. c.* 124. *& in Chron. Glaber. Trithem. Bellarmin. Baron. Possevin. Sammarth. Vossius. &c. Du Pin Bibl des Aut. Eccles. X siecle.*

ODO, dien eenigen ODOARDUS noemen, bisschop van Kameryk, was geboren te Orleans. Hy was eerst abt van S. Martinus van Doornik, en volgde naderhandt op Manasse den II omtrent den jare 1105. Sedert geweigerd hebbende den keizer Henrik den IV te erkennen, verplichtte men hem in de abdy van Anchin te wyken, alwaar hy stierf in den jare 1113. De schryvers van dien tydt spreken van hem als van een welsprekend prelaat, die de Schriftuur wel verstont, geleerd en schrander was. Hy schreef verscheide werken; het voornaamste is genoemd: *Brevis expositio in Canonem Missæ, divisa in IV distinctiones.* Men heeft het zelve in de Bibliotheek der vaderen, alwaar men in die van Keulen deze andere gebragt heeft, *De peccato originali l. III; De blasphemia in Spiritum S.; Homilia de villico iniquitatis.* Men schryft hem noch eene twistredenering toe tegen eenen Jood, Leon genoemd, eene verhandeling van de menschwording, enz. *Molanus in nat. S. S. Belg. & in Auct. Miræus in Cod. donat. piarum c.* 73. *Lindanus in Tener. lib. II. c.* 2. *n.* 11. *Trithem. & Bellarm. de Script. Eccl. Gazei hist. Eccl. du Pais-bas. Valer. Andr. Bibl. Belg. Possevin. in Appar. Sacr. Sammarth. T. I. Gall. Christ. Henric. Gandav.*

ODO DE DEUIL, abt van S. Cornelius van Compiegne, en naderhandt opvolger van den vermaarden Suger in de abdy van S. Denys, stierf in den jare 1168. Hy heeft een verhaal opgesteld van de reize van Lodewyk den VII, koning van Vrankryk in het Oosten, uitgegeven door den vader Chifflet in zyne verhandelinge van de edelheit van S. Bernardus, te Parys gedrukt in den jare 1660. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XII siecle.*

ODO, broeder van Wilhem, koning van Engelandt, bygenoemd de Overwinnaar, was bisschop van Bayeux, en eerste graaf van Kent, van het Normansche bloedt. Hy nam de wapenen aan tegen zynen neef, Wilhem den Rossen, ten voordele van zynen broeder Robert; en in het innemen van het kasteel van Rochester gevangen genomen zynde, wierdt hy door den zelven Wilhem den II gebannen. *Cambden Britann. Speed Chron.*

ODO, gezegt CANTIANUS, van Kent, om dat hy uit die provincie in Engelandt geboren was, leefde in de XII eeuw. Hy nam het Benedictyner gewaadt aan, waar in zyne Godsdienstigheit en geleerdheit hem wel haast verheften tot de waardigheit van prioor en abt. Hy hadt Thomas van Kantelberg tot zynen vriendt, en Johannes van Salisbury tot zynen lofredenaar. Hy schreef uitleggingen over de V boeken van Moses; over de IV boeken der Koningen; zedelyke aanmerkingen over de Psalmen; over het Oude Testament, en over de Euangelien; eene verhandeling, genoemd, *De onere Philisthim*; eene andere *De moribus Ecclesiasticis*; *De vitiis & virtutibus animæ, &c.* Odo van Kent stierf in den jare 1160. *Pitseus de Illust. Angl. Script. Arn. Wion in Lig. vit. Possevin. in Appar. Sacr.*

ODO, gezegt SEVERUS, wierdt in Engelandt van Deensche ongelovige ouders geboren. De ommegang met eenige Christenen deedt hem de waarheit van den Christelyken Godsdienst erkennen, en hy wierdt gedoopt. Dewyl hy ondertusschen de Latynsche en Grieksche talen verstont, en dat hy vaarzen schreef en wel sprak, maakte men hem bekend by den koning Eduard, die hem beminde, en hem verhief tot het bisdom van Salisbury, en vervolgens tot het aardsbisdom van Kantelberg. Hy gaf poëzy uit, Brieven, Synodale ordonnantien, eene verhandeling van de wezentlyke tegenwoordigheit van het ligchaam van Jesus Christus in het Avondmaal, en eenige historische verhandelingen. Odo stierf in den jare 959. *Pitseus de Illustr. Angl. Script. &c.*

ODO, gezegd SHIRTON, of *Ceritonensis*, een monnik van de Cisterciënzer orde in Engelandt, wierdt aangemerkt als een der welsprekendste personen van zynen tydt. Hy studeerde in zyn landt en in Vrankryk, en dewyl hy doctor was in de Theologie, noemde men hem gewoonlyk meester Odo. De prinssen van zynen tydt rekenden het eere hem by zich te hebben. Hy schreef predikatien, spreuken, en verscheide andere werken. Men weet niet in wat tydt hy stierf, maar alleenlyk, dat hy leefde onder de regering van Henrik den II, koning van Engelandt, in den jare 1181. *Car. de Visch in Bibl. Cisterc. Pitseus. &c.*

ODOACER, een zoon van Edico, of Edicas, koning der Erulen of Eluren, der Scirrhen en Turcilingien, volkeren die uit Scythië oorspronkelyk waren, wierdt in Italië geroepen door de genen, die het met Nepos hielden. Hy kwam aldaar in den jare 476, en zich meester gemaakt hebbende van het landt der Venetianen en van het Cisalpynsche Gaule, versloeg hy Orestes en zynen broeder Paulus, en bande Augustulus in een kasteel naby Napels. Op deze wyze hadt hy de macht in handen, maar hy gebruikte de zelve met grote gematigdheit, zich vergenoegende souverein te zyn, zonder de uiterlyke tekenen en sieraden daar van aan te nemen. Hoewel hy een Ariaan was, zo mishandelde hy de rechtzinnigen niet, in het tegendeel stont hy hen vele gunsten toe op de bede van eenige bisschoppen. Naderhandt beoorloogde hy de Rugiërs, volkeren van Duitslandt omtrent de Baltische zee. Hy versloeg de zelve in eenen veldslag in den jare 487, nam hunnen koning Pheletus of Pheba met zyne gemalinne Gisa gevangen, en zondt hen naar Italië. Frederik hun zoon nam de vlucht, en ging in Mœsië Theodoricus koning der Gotthen vinden, die hem krygsbenden gaf om zich te herstellen; het welk hy deedt; doch hy wierdt wederom verjaagd. Theodoricus kwam ondertusschen tot in Italië in den jare 482. Odoacer kwam hem te gemoet om hem het voorttrekken te beletten, en hy verloor den slag in het landt der Venetianen. Hy hadt het zelve ongeluk nog tweemaal, en zag zich genoodzaakt om zich in den jare 490 in Ravenna te sluiten, waar in Theodoricus hem belegerde. Het beleg duurde twee jaren, en deze prins verdrietig wordende om die langdurigheit, maakte vrede met Odoacer, en verdeelde het ryk van Italie met hem. Theodoricus deedt hem kort daar na op eene maaltydt doden in den jare 493. *Procop. l. I. de bell. Got. Jornandes de Reb. Got. Cassiodorus in Chron. Nicephor. Paul. Diac.*

ODOLLAM, een zeer groot vlek, twaalf mylen Oostwaarts van Eleutheropolis afgelegen, als Eusebius zegt op het woordt *Egloom. II Mach. XII.* 38. wordt het even zo genoemd: doch Josephus *Oudh. VIII.* doedt 'er eene letter af, schryvende *Odolam.* En als men die plaats van Josephus vergelykt met *II Chron. XI.* 7. ziet men dat het de zelve is, die daar Adullam genoemd wordt. *Reland. Palaest.*

ODOMASTES, zoon van Cyrias, (een der dertig tyrannen, waar van Trebellius Pollio de Historie geschreven heeft,) voor zynen vader vluchtende, week by de Persianen, en wierdt een vriendt van Sapor, koning van Persië, dien hy verplichtte de Romeinen te beoorlogen. *Pollio in* 30 *Tyrannis. Vita Cyriadis.*

ODOORN, van ouds *Odoren*, een dorp in het landschap Drenthe, onder het gerecht van Zuiderveldt gelegen, en staande, volgens Pikart, onder den schout van Emme. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Emmen. *Pikart Oudheden van Drenthe pag.* 269.

ODORAM, een ryk en aanzienlyk man onder de Joden. Hy verliet zynen Godsdienst, om dien der Grieken te volgen. Hy voegde zich by Bacchides. Maer Simon Machabeus doodde hem en roeide zyn geslacht uit. *I Mach. IX.* 66.

ODORANUS, een monnik van de abdy van S. Pierre le Vif van Sens, leefde in de XI eeuw, in den jare 1045. Hy schreef eene Kronyk onder den tytel van *Chronica rerum in orbe gestarum.* Pithæus brengt eene plaats daar van by in zyne Jaarboeken van Vrankryk. De kardinaal Baronius haalt hem mede aan onder den jare 875. *Possevin. in Appar. Sacr. Vossius de Hist. Lat.*

ODOUTBACHA, een slot, dat de groot-Sultan Mahometh de IV niet verre van Adrianopel in Romanië tot zyn verblyf liet bouwen, wanneer hy in den jare 1664 een misnoegen tegen de stadt Constantinopel hadde opgevat. Het dorp *Chiomlichoi*, daar naby gelegen, moest mede den naam van Odoutbacha aannemen, en het kostte den genen, die het zelve alzo niet noemde, het leven. *Ricaut Ottom. Pf. P. II. p.* 11.

ODRA, eene rivier in Croatië, die naby Sisseck in de Culpa, en deze laatste aldaar in de Sau valt. Den 22 Juny des jaars 1593 is Hassan Bassa van Bosnië daar omtrent door de keizerschen geslagen.

ODRYSEN, volkeren van Thracië, welke Solinus langs de Ebre plaatst, en Thucydides tusschen Abdera en Istre. Strabo noemt hunne stadt Odryse. Daar wordt ook van gesproken by Claudianus, by Statius en by Silius Italicus. Zy zyn aldus genoemd naar Odrysus, dien men voorgeeft de oorspronk van dit volk geweest te zyn, en dien men in Thracië vereerde. *Solin. cap.* 16. *Thucydid. hist. Claudian. Gigantomach. Stat. Achilleid. lib. I. Sil. Italic. lib. VII. Valer. Flacc. lib. V. Epiphan. lib. I. Voss. de Idololatr. l. I.*

ODWAL, eene kleine stadt van Noorwegen, in het gouvernement van Bahus, aan eene kleine golf van het Kattegat, acht of negen mylen van Bahus. *Maty Dict.*

ODYK, een dorp en heerlykheit in het overkwartier van het sticht van Utrecht, vier uuren ten Oosten van die stadt, aan den Rhyn gelegen. Naar deze plaats begon *Wilhem van Nassau* den naam te voeren, wiens vader *Lodewyk*, heer van Lek en Beverwaardt, een natuurlyke zoon was van Maurits, prins van Oranje. Kerk en predikant staan onder de classis van Rhenen en Wyk.

ODYS-

ODYSSEA, de Griekſche naam van een der dichtſtukken van Homerus, vervattende in XXIV boeken de reizen, de gevallen en de heldendaden van Ulyſſes.

OEA, eene biſſchoplyke ſtadt van Afrika, in de Tripolitaanſche provincie. Eenigen noemen de zelve *Aea. Plin. l. V. Ptolomæus. Sil. Italic.*

OEAGRUS, de vader van Orpheus. Het is ook de naam van eene rivier, welke de oorſpronk is van de Ebre. *Apollon. in Argonautic. l. I. Virg. Georgic. l. IV.*

OEAGRUS, een treurſpeelder, die in achting was by de Atheniënzen. *Ariſtoph. Veſp.*

OEASO, een voorgebergte van Gascogne, omtrent de Biſcaïſche zee, dat men gemeenlyk de Kaap van Fontarabië of de Vygeboom noemt, naby den mondt van Bidaſſoa. Daar is ook een *Oeaſo* of *Oeaſopolis*, dat eenigen houden voor 't *Oiarçou* aan de Leço. Maar het is zeker dat *Oeaſopolis* Fontarabie is, en *Oiarçou* is Olarſo.

OEBALIE is de naam van eene landſtreek van het Peloponneſus, en van de ſtadt Tarente, aldus genoemd naar eenen koning van dien naam. Virgilius ſpreekt 'er van *lib. VII. Æneid.*

OEBALUS, koning van Lacedemonië, volgde op zynen vader Cynortas, koning der Lacedemonienzen. Hy was de gemaal van Gorgophona, dochter van Perſeus, en vader van Hippocoon, van Tyndareus en van Leda. Hippocoon was zyn opvolger. Gorgophona trouwde na de doodt van haren gemaal met Perieres. Oebalus hadt ook eenen zoon Hyacinthus genoemd. *Pauſan. l. III.*

Daar is ook een OEBALUS geweeſt, die een zoon was van Telo, koning van Caprea, en van de Nymphe Sebethis, waar van Virgilius ſpreekt *Æneid. l. VIII.*

OEBARES, in het artykel van DARIUS *Ebares* genoemd, was de ſtalmeeſter, door wiens behendigheit Darius zyn meeſter koning van Perſië wierdt. Na de doodt der Wyzen, die zich meeſter gemaakt hadden van de Monarchie, vonden de voornaamſte groten, die naar de kroon konden ſtaan, zich belemmerd in de verkiezing van eenen ſouverein; en beſloten het oordeel daar van te ſtellen aan 't geluk. Zy kwamen overeen dat zy op een zekeren dag alle te paardt voor het paleis zouden komen, en dat de kroon te beurt zoude vallen aan den gene wiens paardt voor het opgaan van de zon het eerſt zoude brieſchen. Want de Perſianen hielden de zon voor eene godheit, en waren gewoon paarden aan de zelve toe te wyden. Darius, de zoon van Hyſtaſpes, was een der mededingers. Oebares zyn ſtalmeeſter beloofde hem dat hy hem in dit geval met vrucht zoude dienen; en des nachts voor den dag, die vaſtgeſteld wierdt, bragt hy het paardt van zynen meeſter met eene merry op eene plaats voor het paleis, alwaar Darius zoude moeten ſtaan. Des anderen daags, wanneer alle de medeſtrevers op het geſtelde uur verſchenen waren, begon het paardt van Darius, de plaats riekende alwaar het den voorgaanden dag de merry gezien hadde, het eerſte van alle te brieſchen. Onder de begunſtiging van dit gewaande voorteken wierdt Darius voor koning erkent, in het 3485 jaar der wereldt, en het 519 voor Jeſus Chriſtus. Zie daar hoe deze verkiezing toeging. Maar anderen zeggen, dat de ſtalmeeſter van Darius zyne handt geſtreken hebbende over de delen van eene merry, de zelve bragt aan de neusgaten van het paardt van zynen meeſter, dat door de reuk aangedaan wierdt, en terſtondt brieſchte. *Herodotus l. III. c. 8.*

OEBARES, Satraap van Cyrus, koning van Perſië, vluchtte in den veldſlag, dien hy ſloeg tegen de Meden; en deze vlucht was oorzaak van de nederlaag van het leger. *Polyæn. Strat. l. VII. c. 45. §. 2.*

OECHALIA, eene ſtadt van Theſſalië, volgens Strabo. Pauſanias ſtelt eene andere van dezen naam in het landt der Meſſenen, en in Laconië, en Mela ſpreekt van eene andere in Arcadië en in Eubea. Maar men heeft tegenwoordig daar van geen kennis. *Ovid. l. IX. Metam.*

OECOLAMPADIUS, (JOHANNES) een van de hervormers der kerke in de XVI eeuw, wierdt geboren te Weinsberg in Franken, in den jare 1482. Zyn rechte naam was *Hauſzſchein*, welken hy, naar de gewoonte van die tyden, met den Griekſchen van *Oecolampadius* verwiſſelde. Zyne moeder was oorzaak dat men hem tot de ſtudien ſchikte; want zyn vader hadt beſloten een koopman van hem te maken: maar, overwonnen door de gebeden van zyne vrouwe, veranderde hy van beſluit. Zy zonden hunnen zoon naar het collegie van Heilbron, en naderhandt naar de akademie van Heidelberg. Hy wierdt vervolgens naar Bononië gezonden om aldaar in de rechten te ſtuderen; doch dewyl hy de Italiaanſche lucht niet konde verdragen, moeſt hy, na een verblyf van zes maanden, weder naar Heidelberg keren, alwaar hy zich met naarſtigheit toeleide op de ſtudie van de Theologie. De ſchryvers die hy met de meeſte oplettendheit gebruikte waren Thomas van Aquino, Richardus en Gerſon: hy verachtte de ſcherpzinnigheden van Scotus, en volgde den geeſt niet, die in dien tydt regeerde in de univerſiteiten. Hy hieldt zich weinig op met de vitteryen der ſchoolgeleerden, en onthieldt zich van twiſtredeneringen: hy trachtte zich te vervullen met eene wetenſchap, die nuttig was, en bekreunde zich niet met den luiſter en het gerucht dat de openbare bedryven der univerſiteiten verzeld. Hy wierdt voor een zeer geleerd jongeling gehouden. Deze achting, gevoegd by die van zyne deugdt en wysheit, bewoog den keurvorſt van de Palts hem leermeeſter te maken van zyn jongſten zoon. Na dat hy deze waardigheit eenigen tydt bekleed hadde, kreeg hy een tegenzin in het hof, en hervatte zyne Theologiſche ſtudien. Wanneer hy naar huis kwam, wierdt hy aldaar tot prieſter geordend. Doch alzo hy bemerkte dat hy noch niet bekwaam genoeg was om dit ampt te bedienen, verliet hy zynen dienſt, en begaf zich naar Tubingen, alwaar hy door Reuchlinus onderrecht wierdt in de Griekſche taal, gelyk hy zich ook te Heidelberg op het Hebreeuſch toeleide. Hier op nam hy zyn vorigen dienſt in zyn vaderlandt weder aan, van waar hy tot prediker te Baſel beroepen wierdt, alwaar hy door zyne zonderlinge geleerdheit wel haaſt een groten roem verkreeg, en genoodzaakt wierdt den graadt van het doctorſchap aan te nemen. Hier op beriep men hem naar Augsburg, alwaar hy zyn ampt mede maar een korten tydt bekleedde. Want hy begon de toenmaals voorgenome hervorming in de kerke te billyken, doch was te beſchroomd om zulks te bekennen, waarom hy zich begaf in een klooſter van de Brigitten orde naby Augsburg. In dezen ſtandt gaf hy een boek uit van de biecht, waar in hy eene lere voorſtelde, die zyne medebroederen niet wel konden verdragen. Wanneer hy al gedurig verder ging, en zyne mening duidelyker openbaarde, kreeg hy vele aanvechtingen, zo dat hy eindelyk gedwongen wierdt het klooſter te verlaten. Hy kwam alzo in den jare 1522 naar Baſel, alwaar hy de uitleggingen van Chryſoſthomus over het eerſte boek van Moſes in 't Latyn vertaalde, en door den Raadt tot profeſſor in de Theologie en prediker aangeſteld wierdt. Hy begon daar op met goedvinding van den Raadt vele gebruiken van de Roomſche kerke af te ſchaffen. Ondertuſſchen ontſtondt de twiſt over het H. Avondmaal tuſſchen Lutherus aan de eene, en Zwinglius en Calvinus aan de andere zyde, in welken Oecolampadius mede ingewikkeld wierdt, wanneer hy zich door het boek *de vero intellectu verborum Domini: Hoc eſt corpus meum*, waar in hy het gevoelen van Calvinus yverig verdedigde, zeer beroemd maakte. Hy twiſtte daar na opentlyk te Baden met Eccius, en kort daar op moeſt hy te Bern diergelyke proeve van zyne geleerdheit geven, waar op hy de kerke te Baſel in den jare 1528 volkomen hervormde, gelyk hy ook benevens eenige anderen te Ulm deedt. Eindelyk woonde hy in den jare 1529 de onderhandeling of zamenſpraak te Ulm mede by, en wanneer hy van daar weder te Baſel kwam, verviel hy in eene krankheit, waar aan hy in den jare 1531, in het 49 jaar zyns ouderdoms, ſtierf. Van zyne doodt wierden vele geruchten verſpreid; eenigen gaven voor, dat hy zich zelf omgebragt hadde; en anderen, dat hy door vergift zoude omgebragt zyn, het welke alles echter een ſlechten grondt hadde. Wat zyne menigvuldige ſchriften aangaat, hy heeft niet alleenlyk verſcheide ſchriften der oudvaderen, als van Chryſoſthomus, van Gregorius Nazianzenus en anderen uit de Griekſche in de Latynſche tale overgezet, maar ook zelf vele andere vervaardigd, als: *Annotationes in Geneſin*; *Exegemata in librum Job*; *Commentariorum in Eſaiam libr. ſex*, en andere; van gelyken: *De riſu Paſchali*; *De diſcrimine verbi interni & externi*; *Quod non ſit oneroſa Chriſtianis confeſſio*; enz. inzonderheit ook verſcheide ſtrydſchriften tegen de Roomſchgezinden, tegen Lutherus en tegen de Herdopers. *Capito in vita Oecolampadii. Grynæus de obitu Oecolampadii, Spondanus in Annal. ad an.* 1525. *& alibi. Sanderus hæreſ.* 210. *Genebrardus in Leone X. & Clemente VII. Raimundus de origine hæreſium l. II. c.* 8. *Lavaterus in Hiſtoria Sacramentaria. Sleidanus de Statu religion. imp. Seckendorfius Hiſt. Lutheraniſmi. Adami in vitis Theolog. Germ. Verheiden Theolog. Elog. Freherus in Theatro.*

OECONOMUS, het welk zo veel betekent als *huismeeſter*, *penningmeeſter*. Het ampt van *Oeconomus* is oud in de Ooſterſche en Weſterſche kerken. De biſſchoppen, die in 't eerſt het bewindt der geeſtelyke inkomſten hadden, maakten zich den meeſten tydt meeſter daar van, waarom men genoodzaakt wierdt deze penningmeeſters aan te ſtellen om de zelve te beheeren en te bewaren. Niettemin, dewyl zy door de biſſchoppen verkoren wierden, waren zy het dikwils met hen eens, 't welk de oorzaak was, dat in het concilie van Chalcedonië beſloten wierdt, dat zy zouden verkoren worden door de geeſtelykheit. Deze bediening is niet zo aanzienlyk geweeſt in de Weſterſche kerke als in de Ooſterſche, en zy wierdt zo groot in de kerk van Conſtantinopel, dat de keizers het begeven van de zelve de geeſtelykheit afnamen, en voor zich zelf alleen behielden, 't geen, volgens de aantekening van *R. Simon* in zyn *Hiſtorie van de geeſtelyke inkomſten*, duurde tot aan Iſaak Comnenus, die dit recht weder aan de patriarchen gaf. In de lyſt der bedienden van de grote kerk van Conſtantinopel, aangehaalt door Codin, en door vader Goar in zyn *Euchologus*, wordt het eerſt aangetekent *de groot-Oeconomus*, die den dienſt doedt van aartsdiaken, wanneer de patriarch de Liturgie leeſt, ſtaande aan zyn regter handt, doch zyn voornaamſte werk is kennis te nemen van de geeſtelyke goederen, om de zelve te verantwoorden, 't geen nog in verſcheide Roomſche kerken waargenomen wordt, daar de aartsdiakenen met die zorge belaſt zyn. Daar wordt ook in die lyſt der bedienden van de grote kerk van Conſtantinopel gevonden, dat hy onder zich heeft een ſchryver, welken de Grieken noemen *Chartularius*, die hem den laſt helpt dragen, om dat de groot-Oeconomus een naauwkeurig regiſter moet houden van alle de inkomſten van het bisdom, en daar van ieder jaar twee maal rekening doen. Hy bewaart ook de inkomſten na de doodt van den patriarch, tot dat 'er een ander verkoren is, in de verkiezing van de welke hy zelf zyn ſtem geeft. Eindelyk, het is zyn werk de meergemelde inkomſten uit te delen aan de genen, die de zelve toebehoren. In de bovengenoemde *Euchologus* vindt men het formulier van zyne aanſtelling. *Richard Simon.*

OECUMENICUS betekent *algemeen*, en komt van het Griek-

Griekſche woordt οἰκουμένη, dat voor *de bewoonbare aarde* genomen wordt; als willende zeggen, erkent door de ganſche aarde, of, waar van het vermogen zich over de ganſche aarde uitſtrekt. Men gebruikte op het Concilie van Chalcedonië, in den jare 451 gehouden, voor de eerſte maal deze benaming. De prieſters en de diakenen der kerke van Alexandrië, hun verzoekſchrift aan dit Concilie aanbiedende, op het welke S. Leo voorzat door zyne legaten, gaven dezen tytel aan den paus, wanneer zy hunne redenen aan hem richtten met deze uitdrukkingen, als of hy tegenwoordig ware: *aan den alderheiligſten en gelukzaligſten algemenen* (*Oecumenicus*) *patriarch van het grote Rome, Leo.* De patriarchen van Conſtantinopel eigenden zich in het vervolg deze hoedanigheit toe, en zie hier op wat wyze. Het eerſte Concilie van Conſtantinopel, dat gehouden wierdt in den jare 381, onder den paus Damaſus en den keizer Theodoſius den Groten, maakte een Canon, waar door het zelve geboodt, *dat de biſſchop van Conſtantinopel de voorrechten van eere zoude hebben na den biſſchop van Rome, om dat het zelve het nieuwe Rome was.* Het welke hem niet alleenlyk patriarch maakte, maar ook de eerſte van de Ooſterſchen. Deze eer wierdt hem ook opgedragen door het Concilie van Chalcedonië in den jare 451, maar in noch krachtiger termen: want het XXVIII Canon beveelt dat de ſtoel van Conſtantinopel gelyke voorrechten zal hebben met dien van het oude Rome; zo dat, gelyk de biſſchop van Rome, door het voorrecht van zyne opperhoofdigheit, rechtsgebiedt heeft over alle de patriarchen, die van Conſtantinopel het ook hebbe, na den paus, over alle die van de Ooſterſche kerke. Deze Canon wierdt beveſtigd door de keizerlyke wetten, en de patriarchen van Conſtantinopel hebben zich altoos ſedert dien tydt in het bezit van dien eertytel en van deze voorrechten verdedigd. Maar de nieuwe patriarchen van Conſtantinopel bleven daar niet by; want ziende dat men den paus Leo algemeen patriarch (*Oecumenicus*) genoemd hadde in het Concilie van Chalcedonië, zo namen zy dezen tytel mede aan, die vervolgens aan hen opgedragen wierdt door den keizer en door de Concilien der Grieken. Aldus wierdt Johannes de III, biſſchop van Conſtantinopel, in den jare 518 in een Concilie te Conſtantinopel gehouden *Algemeen* patriarch genoemd; en in een ander Concilie, in den jare 536 gehouden, wordt Epiphanius biſſchop van Conſtantinopel, het nieuwe Rome, en *algemeen* patriarch genoemd. Maar Johannes de IV, bygenoemd *de Vaſter*, nam dezen tytel met meer luiſter aan dan de anderen, in een algemeen Concilie van het ganſche Ooſten, dat hy byeen vergaderd hadde zonder medeweten van den paus. De paus Pelagius de II vondt dit zo kwalyk, dat hy alle de acten van dit Concilie vernietigde, uitgezonderd het vonnis, dat men aldaar gegeven hadde ten voordele van den patriarch van Antiochië; en hy verboodt aan den gemelden patriarch Johannes den tytel van *Oecumenicus* of algemeen patriarch meer te voeren, doch deze volhardde nochtans met zich den zelven altoos toe te eigenen, zelfs in de acten van een ſynode, die hy naar Rome zondt.

Het zal niet ondienſtig zyn hier aan te merken, dat het woordt algemeen (*Oecumenicus*) dubbelzinnig is. Want *algemeen* patriarch zeggende, kan men verſtaan den gene, wiens rechtsgebiedt zich uitſtrekt in het algemeen over de ganſche wereldt, in het gene het algemeen beſtier der kerke betreft: of den genen die alleen biſſchop of patriarch in de wereldt zoude zyn, alle de anderen in hunne kerken niet meer dan zyne vikariſſen of medehelpers zynde: of eindelyk den gene die de macht heeft over een aanmerkelyk gedeelte van de aarde, een gedeelte voor het geheel nemende, door eene ſpreekwyze welke zeer gemeen is aan de H. Schrifture, die door deze woorden οἰκουμένη; *de ganſche aarde*, zomtyds maar een ganſch landt verſtaat. Wat de eerſte van deze drie zinnen aangaat, welke de natuurlykſte is, het is zeker dat het dien was van het Concilie van Chalcedonië, wanneer het zelve goedvondt dat men den tytel van *algemeen* patriarch zoude geven aan den paus S. Leo. De patriarchen van Conſtantinopel gaven zich zelfs den tytel van *Oecumenicus* in den derden zin; want volgens de Canons der Concilien van Conſtantinopel en van Chalcedonië eiſchten zy maar de twede plaats, en de hoedanigheit van *Oecumenicus* te bekleden na de pauzen in de Ooſterſche kerke, en niet in de ganſche wereldt. Wat den tweden zin aangaat, het is onbetwiſtelyk, dat het die niet geweeſt is van de biſſchoppen die het Concilie van Calcedonië uitmaakten, als of de zelve den paus erkend hadden voor den eenigen biſſchop in de kerke, waar van zy alleenlyk de enkele vikariſſen waren; en de patriarchen van Conſtantinopel hebben van gelyken den tytel van *Oecumenicus* niet gevoerd, als of zy de eenige biſſchoppen van het ganſche Ooſten waren. S. Gregorius de Grote nam den naam van *Oecumenicus* in dezen zin, wanneer hy dezen tytel zo krachtiglyk veroordeelde, den zelven eene laſtering noemde tegen het Euangelium, en tegen de Concilien; om dat, naar het gevoelen van dezen paus, den gene die zich *Oecumenicus*, *algemeen* biſſchop noemde, zich zelf de eenige biſſchop zeide te zyn, en alle de anderen beroofde van hunne waardigheit, die van Goddelyke inſtellinge is. Ten opzichte der Concilien gaf men den naam van *Oecumeniſche* aan de *algemene* of *univerſele* Concilien, beſtaande uit alle de biſſchoppen der wereldt, of uit het grootſte gedeelte der zelve. *Maimbourg Hiſt. du Pontificat de S. Gregoire le Grand.*

OECUMENIUS, een Griekſch ſchryver, die de ſchriften van den H. Chryſoſtomus in het kort byeen getrokken heeft. Men weet eigentlyk niet omtrent wat tydt hy leefde; want eenigen ſtellen hem in de IX, eenigen in de X, en anderen zelfs in de XI eeuw. Men heeft zyne werken in twee ſtukken in het Griekſch en in het Latyn in den jare 1631 te Parys in folio gedrukt, waar by eenige verhandelingen gevoegd zyn, die Areta, eenen biſſchop van Ceſarea in Cappadocië, toegeëigend worden. Alle deze werken zyn door Johannes Henlenus, eenen monnik van de orde van S. Hieronymus, overgezet onder den tytel van *Enarrationes* of *Catenæ in Acta Apoſtolorum; comment. in epiſt. S. Jacobi & alias canonicas, &c. Sixt. Sinenſ. Bibl. Sacr. Bellarmin. Poſſevinus. Cave.*

OEDENBURG, in 't Latyn *Sopronium*, en by eenigen *Sempronium*, in 't Hungariſch *Sopron*, eene koninklyke vryſtadt in neder-Hungarië, is zeer oud, en wordt door Bonfinius en Ranzanus voor eene Romeinſche volkplanting gehouden, welke *Sempronius* derwaarts bragt; doch Lazius meent, dat zy den naam *Sempronium* niet van den Romein Tit. Sempronius Gracchus, maar van *Apronianus*, den landvoogdt van Pannonië, ten tyde van den keizer Valentinianus den I, bekomen zoude hebben. Doch *Oedenburg* zoude zy genoemd zyn, om dat zy door keizer Karel den Groten of Henrik den III verwoeſt en tot eene *wildernis* (in 't Hoogduitſch *Ode*) gemaakt, doch naderhandt wederom opgebouwd en met Duitſche inwoners bezet zoude zyn. Ten tyde van keizer Henrik den IV zoude zy hare voorrechten verkregen hebben, wanneer zy haren koning Salomon by Griekſch-Weiſſenburg tegen de Biſzenen en Bulgaren dapperen byſtandt verleende. Zy legt twee mylen van de Ooſtenrykſche grenzen, acht van Wenen, zes van Presburg, en eene myl van het Neuſiedler-meir, is eene kleine ſtadt, doch met goede muren, bolwerken en watergraften verſterkt, op de Duitſche wyze met ſtene huizen wel gebouwd, en zeer volkryk; zo dat zy eene van de ſchoonſte en beſte ſteden van Hungarië is. Zy heeft drie poorten, en voor de zelve grote en welgebouwde voorſteden, die mede met muren, rondeelen, graften, en 5 poorten voorzien zyn. Buiten de zelve leggen zeer naby de heerlyke wynbergen, in welke de voortreffelykſte wynen waſſchen, die meeſt naar Sileſië vervoerd werden, en waar van de inwoners hunne beſte nering hebben. De zelve zyn meeſt alle Duitſchen, en den Lutherſchen Godsdienſt toegedaan, die aldaar in een bedehuis in de ſtadt opentlyk hunnen Godsdienſt plegen, zynde ook verſcheide adelyke en graaflyke perſonen uit de oude Ooſtenrykſche geſlachten vergunt zich alhier op te houden, en is dit bedehuis door den keizer in den jare 1675 op nieuws beveſtigd, en bevoorrecht dat de Proteſtantſche Ryks-hofraden en agenten van Wenen af aldaar hunnen Godsdienſt plegen mogten. De overige kerken, als S. Johannes Baptiſt, S. Michaël, S. George en de Hungariſche kerk zyn van den R. Katholyken Godsdienſt. Aldaar is ook een Franciſkaner klooſter, en George Draskowitz, biſſchop van Raab, heeft aldaar een Jeſuitiſch kweekſchool benevens een *Convictorium* voor Hungariſche edellieden geſticht, het welk de vorſt Paulus Eſterhaſi, Palatyn van Hungarië, verbeterd heeft. De magiſtraat der ſtadt is half R. Katholyk en half Luterſch. Aldaar zyn verſcheide landdagen gehouden, en de laatſte maal in den jare 1681. Van gelyken zyn ook verſcheide koningen en koninginnen aldaar gekroond. In den jare 1490, na de doodt van den koning Matthias, heeft zich deze ſtadt aan den keizer Maximilianus den I overgegeven. In den jare 1605 hebben de Turken, Tartaren en Heidukken de zelve in het begin van Juny belegerd, waar op den 6 van de zelve maandt de daar in leggende overſte van Trautmansdorf eenen uitval deedt, en na een hard gevecht den vyandt in de vlucht ſloeg. In den jare 1659 nam de vorſt van Zevenbergen, Bethlen Gabor, de zelve in, en liet zyne ſoldaten alle de goederen die daar in gevlucht waren plunderen. Den 29 November des jaars 1676 is zy benevens de voorſtadt op 20 huizen na afgebrand. In de onluſt der Coruzzen, in het begin van de XVII eeuw hebben zy de zelve ſtreng belegerd en gebombardeerd, maar onverrechter zake moeten aftrekken, en zelfs de voorſteden niet kunnen innemen. Zy is ook de hoofdſtadt van een graafſchap, dat wegens zyne vruchtbaarheit en groten wynbouw beroemd is, en naar de ſtadt den Latynſchen naam van *Comitatus Soprenienſis* draagt. Het zelve heeft tegen 't Zuiden en 't Weſten de grenzen met Ooſtenryk, tegen 't Ooſten grenſt het aan het Raber- en tegen 't Noorden aan het Wieſelburger geſpanſchap. In dit graafſchap legt het Neuſiedler-meir, rondom het welke welgebouwde markten en dorpen zyn, als mede de ſtadt Ruſt; voorts zyn daar in twee koninklyke vryſteden, Eiſenſtadt en Ruſt, de vermaarde vorſtelyke Eſterhaſiſche ſloten Eyſenſtadt en Forchtenſtein, de warme baden te Hoflein, en het gezond-badt te Wolfs, in 't Latyn *Fanum S. Wolfgangi.* In deze ſtadt zyn door een fellen brandt op den 17 September des jaars 1728 honderd en twintig huizen en een kerk in de aſſche gelegt. *Amm. Marcellin. lib. XXV. Bonfin. dec. 1. Ranzani epit. Hung. Ind. 1. Lazius de Rep. Rom. ſect.* 3. *cap.* 7. *f.* 973. 975. *Iſthuanſ. Szentyvani Miſcell. dec.* 2. *P. 1. p.* 142. *dec.* 3. *P. 1. p.* 11. *Stubels Hungaria p.*678. *ſeq.*

St. OEDENROEDE, of OEDENROYE, een dorp in de meiery van 's Hertogenboſch, drie mylen van die ſtadt, aan de vliet den Dommel gelegen. Aldaar heeft een heerlyk collegie of zamening van kanunniken geweeſt, dat een groot inkomen hadt, zynde de deken, in den tydt van Guicciardyn, ryker dan eenig ander prelaat in Brabandt. Oedenroede heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Peel-en Kempelandt. *Guicciardyn Beſchryving der Nederlanden fol.*127.

OEDERN, eene kleine ſtadt in het Meisniſche Ertzgebergte, twee mylen van Freiberg, welke in de jaren 1467 en 1708 door brandt op weinig huizen na in de aſſche wierdt gelegd. *Molleri Freyb. Chron.*

OEDIPUS, een zoon van Lajus, koning van Theben, en van Jocaſte, wierdt zo haaſt als hy geboren was weggebragt, dewyl het orakel, wanneer men het wegens zyne geboorte raadpleegde, een nadelig antwoordt gaf. Doch wanneer men hem op den berg Cytheron vondt, wierdt hy aan het hof van Polybius,

bius, koning van Sycionië of Corinthen gebragt, en aldaar opgevoed. Naderhandt verliet hy deze plaats, kwam naar Theben, en doodde zynen vader, met wien hy by geval verschil kreeg, zonder hem te kennen. Hy verloste vervolgens het landt van de Sphinx, en tot zyne beloning trouwde hy met zyne moeder Jocaste, en hadde kinderen by haar. De kennisse welke hy verkreeg van zyne geboorte ontdekte hem ondertusschen te gelyk zyn vadermoordt en bloedschande, deedt hem afstaan van den throon, en verplichtte hem zich zelf de oogen uit te steken, als zich zelven het daglicht onwaardig oordelende. *Diodor. l. I. Theb. Seneca. Hygin. Apollodorus.*

OEGERKOOSTER. Zie OOGEKLOOSTER.

OELANDT, in 't Latyn *Olandia*, een eilandt in de Oostzee, aan Oost-Gotlandt en de Zweedsche kroon behorende, welks oever met vele vaste sloten voorzien is. Het is 18 mylen lang en eene myl breed, legt niet verre van de provincie Smalandt, van welke het door de Calmer-Zondt afgescheiden is, tegen over de stadt Calmar, en behoort onder de zelve.

OELS, in 't Latyn *Olsna*, en door de Poolsche schryvers *Olesnicia* genoemd, eene middelmatige stadt en vorstelyk verblyf in Silesië, 4 mylen van Breslau aan de Poolsche grenzen. Men zegt, dat de keizer Henrik de I de zelve in den jare 936 van een marktvlek tot eene stadt maakte, en met schone vryheden begiftigde, het welk echter valsch is, en mogelyk van Oelsznitz in Voigtlandt te verstaan. Onder hare gebouwen zyn van de geestelyken de grote parochiekerk met haar oude klok-toren, vorstelyke monumenten, bibliotheek, orgel, en predikstoel, van gelyken de Proostdykerk; doch van de wereldlyke het slot beziens-waardig. De overige huizen in de stadt zyn merendeels van steen, onder welke het Raadhuis op de vierkante marktplaats staat. Voor het overige heeft deze stadt inzonderheit van den dertig-jarigen oorlog, en in den jare 1710 door de pest veel geleden. *Lucæ Schlesf. Chron. p.* 2234.

OELS (HET VORSTENDOM) legt aan gene zyde van den Oder, en grenst ten Oosten aan het Briegsche, ten Zuiden aan het Breslausche, ten Westen aan het Wohlausche vorstendom, en ten Noorden aan de standsheerlykheden Wartenberg, Militsch en Trachenberg. Het behoorde eertyds aan het Breslausche hertogdom, tot dat Henrik de V de Dikke het zelve in den jare 1293 benevens andere plaatsen aan den hertog van Glogau moest afstaan, en verkreeg eerst in den jare 1309 de gedaante van een vorstendom, na dat Conradus de V, zoon van Henrik den III, hertog van Glogau, het Oelsnische aandeel benevens het Wohlausche erfde, en de stadt Oels tot zyn bestendig verblyf verkoos. Behalven de hoofdstadt zyn daar in Bernstadt, Trebnitz, Constadt en Medzibor. In den beginne beheerschten de Piastisch-Breslausche, naderhandt de Piastisch-Glogausche, vervolgens de Podiebradsche, Munsterbergsche, en eindelyk de Wurtenbergsche hertogen dit landt. Wat nu het laatste geslachte aangaat, het zelve heeft zynen oorspronk den hertog *Sylvius Nimrod*, den tweden zoon van Julius Frederik, hertog van Brentz, te danken. Deze wierdt geboren in den jare 1622, en was een zeer geleerd vorst, die zo wel in de Theologische als Historische wetenschappen wel geoefend was. Hy trouwde in den jare 1647 met Elisabeth Maria, erfdochter van Karel Frederik, hertog van Munsterberg en Oels, wierdt ook naderhandt door den keizer Ferdinand den III, in het volgende jaar met het laatste vorstendom, als mede met de heerlykheden Stenberg in Moravië en Medzibor beleend. Waar op hy in den jare 1664 stierf, by zyne gemalinne nalatende *Ferdinand Karel*, die in den jare 1668 in het 18 jaar zyns ouderdoms stierf; *Sylvius Frederik*; *Christiaan Ulrich*, en *Julius Sigismundus*. Sylvius Frederik wierdt geboren in den jare 1651, en regeerde te Oels, doch stierf kinderloos in den jare 1697. Zyn broeder Christiaan Ulrich, die de Bernstadsche linie opgerecht heeft, wierdt geboren in den jare 1652. Hy trouwde eerst met Anna Elisabeth, dochter van Christiaan, vorst van Anhalt-Bernburg, en teelde by haar, onder andere kinderen, *Louisa Elisabeth*, die in den jare 1688 trouwde met Philippus hertog van Saxen-Merseburg, in den jare 1690 weduwe wierdt, en haar verblyf hieldt te Forst in neder-Lausnitz, en *Sophia Angelica*, gemalinne van Frederik Henrik, hertog van Saxen-Zeits in Pegau, welke stierf in den jare 1700. Sibylla Maria, twede gemalinne van den hertog Christiaan Ulrich, dochter van Christiaan, hertog van Merseburg, baarde hem onder andere kinderen in den jare 1690 *Karel Frederik*, en in den jare 1691 *Christiaan Ulrich*. De derde gemalinne, Sophia Wilhelmina, dochter van Enno Lodewyk, vorst van Oost-Vrieslandt, baarde hem in den jare 1698 *Augusta Louiza*. Na hare doodt, die in het laatstgemelde jaar volgde, trouwde hy in den jare 1700 met Sophia, dochter van Gustavus Adolphus hertog van Mekelenburg Gustrau, welke hy weduwe naliet. Hy erfde van zyn ouden broeder Oels, en verplaatste zyn verblyf derwaarts. Hy stierf in den jare 1704, wanneer zyn oudste zoon Karel Frederik zyn opvolger wierdt, welke in den jare 1709 trouwde met Juliana Sibylla Charlotta, dochter van Frederik Ferdinand hertog van Wurtenberg-Weiltingen. De twede broeder, Christiaan Ulrich, verkreeg Wilhelmine, een oordt en steedtie, en trouwde in den jare 1711 met Charlotta Philippina, dochter van Erdman graaf van Redern. Julius Sigismundus, de jongste zoon van den hertog Sylvius Nimrod, wierdt geboren in den jare 1653. Hy woonde te Juliusburg, en stierf in den jare 1684, by Anna Sophia, dochter van Adolf Frederik hertog van Mekelenburg-Swerin, *Karel* nalatende. Deze wierdt geboren in den jare 1682, en nam zyn verblyf te Bernstadt. Hy trouwde in den jare 1703 met Wilhelmina Louïsa, dochter van Bernhard hertog van Saxen-Meiningen. *Helenius Silesiogr. renov. Lucæ Schlesf. Chron. Zeilerus Topogr. Silesf. Sinapii Olsnographia.*

Q.

OENANTHIUS, eene Heidensch afgodt, dien de Pheniciërs aanbaden. Het was deze godt, aan wien Heliogabalus zyn keizerlyk gewaadt toewyde. *Lamprid.*

OENAS, eene stadt van Hetrurië, in het midden van welke een zeer hoge berg was met een bosch. *Aristot. l. de auscult.* Daar was eene stadt van dezen naam in Argië. *Hecat. l. I. Hist.* en eene rivier van Assyrië, die met den Tygris Adiabene bepaalt. *Ammian. Marcellin.*

OENEIS, een der twaalf stammen van Athene, aan welke Oeneus, een heldt van 't landt, zynen naam gaf. Zy was de achtste, gelyk men ziet in een opschrift in marmer, door Spon bygebragt, in zyne Reizen, *P. III.*

OENEUS, koning van Calydon, een zoon van Parthaon, die een zoon was van Jason Phereus, hadt by Althea, eene dochter van Phestius, Meleager, Tydeus, en Dejanira, die de gemalinne was van Hercules. Oeneus aan alle de goden geofferd hebbende, behalven aan Diana, zo zondt deze godinne, om zich daar over te wreken, een wild zwyn in zyn landt om het zelve te verwoesten: dit zwyn wierdt gedoodt door Meleager. Na de doodt van Tydeus wierdt Oeneus afgezet door Agrius; maar zyn kleinzoon Diomedes herstelde hem. *Apollon. Scholia in Aristophan. Acharn.* Daar is eene rivier van Lyburnië, die den naam droeg van OENEUS, welke tegenwoordig *Fiume di Carnero* genoemd wordt: haar oorsprong is in Carniole. Zy loopt tusschen Croatië en Istrië, en ontlast zich in de Adriatische zee.

OENINGEN was eertyds een graafschap, doch is tegenwoordig eene proostdy aan de Bodenzee, alwaar de Rhyn wederom uit de zelve voortkomt, en behoort den bisschop van Constans, die zich zelf heer daar van plagt te noemen. Cuno van Oeningen heeft met zyne gemalinne Richlinda, eene dochter van keizer Otto den Groten, de gemelde proostdy in den jare 980 gesticht, en eenen zoon geteeld, Rudolf genoemd, die zyn geslacht besloten heeft. *Bucel. G. S. P. I. Crusii Annal. Suev. Spangenb. Adelsp. P. I. l. X. c.* 15.

OENKERK, een dorp van de Vriesche grietenye Tietjerksteradeel, in het kwartier Oostergoo, het welk met Giekerk en Wyns door een Gereformeerd predikant bedient wordt, staande onder de classis van Leeuwarden.

OENO, eene der dochters van Anius en van Dorippe, aan welke Bacchus het vermogen gegeven hadde om alles wat zy aanraakte in koren, in wyn, of in oly te veranderen. *Cœl. Rhodigin. l. VII. c.* 15.

OENOE, eene oude stadt van het landschap Attika, eene provincie van Griekenlandt, was gelegen aan eene rivier, waar van de inwoners van deze plaats den loop ophielden, om hare wateren in hunne landen te leiden, wanende de zelve daar door vruchtbaar te maken: maar, wel verre van hun oogmerk te bereiken, deze wateren bedorven volkomen hunne landen, waar in zy eene menigte van gaten maakten, die de zelve in 't vervolg onbekwaam deden zyn om bebouwd te worden; waar door het spreekwoordt ontstont, *Oenoës Charadran*, dat is te zeggen *Oenoës graften*, dat in gebruik was onder de Grieken, die het zelve toepasselyk maakten op de genen, die zich zelf een ongeluk op den hals haalden, zelfs door dat gene, het welk zy dachten hen het voordeligst te zullen zyn. *Thucydides. Strabo Geograph. lib. VIII.*

OENOMAUS, een zoon van Mars en van Elis, en vader van Hippodamia, koning van Pisa, door het orakel verstaan hebbende, dat hy gedood zoude worden door den gene, die met zyne dochter zoude trouwen, daagde tot den loop uit alle de genen, die zich aanboden om met haar te trouwen, onder voorwaarde, dat hy zyne dochter zoude geven aan den overwinnaar, maar dat hy de genen die overwonnen wierden zoude doen doden. Hy ontfloeg zich door dit middel van dertien mededingers: maar Pelops, de zoon van Tantalus, begaf zich mede op de baan, en vondt middel om Myrtiles, den wagenvoerder van Oenomaus, te winnen, die zwakke spillen, of assen, welke gemakkelyk breken moesten, aan den wagen van Oenomaus deedt stellen. Deze spillen braken wel haast in den loop; en Oenomaus, ter neder geworpen en gepletterd door den val, badt Pelops hem te wreken aan Myrtiles, waar na hy stierf. Pelops, een voorwendzel nemende tegen Myrtiles, dat de zelve met te veel hoogmoedigheit de beloning eischte van zyne onwaardige daadt, wierp hem in de zee, en stelde zich in het bezit van het koninkryk van Oenomaus, dat naar zynen naam *Peloponnesus* genoemd wierdt. *Hygin. Strabo. l. VIII. Apollodor.*

OENOMAUS, een Grieksch Philosooph en redenaar, die, dikwils door het orakel van Delphos bedrogen zynde, eene verzameling maakte van des zelfs logenen. Lucianus in zyne zamenspraken van de orakels van Apollo, toont dat hy 'er weinig beter gevoelen van hadde dan Oenomaus. Hy verzekert,,, dat „ deze godt zich bemoeide met het toekomende te voorzeggen, en dat hy de eenvoudigen verleid door bedrieglyke „ orakels, die altoos eene achterdeur tot eene uitvlucht open houden.

OENOMAUS, een vermaard Philosooph in de II eeuw, omtrent den jare 119, hadt een boek geschreven van de Philosophie van Homerus, en over de Cynische Philosophie, de levens van Crates, van Diogenes, en van andere Cynische Philosophen. *Eusebius in Chron. Theodoret. Therap. Serm.* 6. & 10. *Suidas.*

OENONE, dochter van eene rivier van Phrygië, Sebrenus genoemd, en eerste gemalinne van Paris, was eene Nymphe van den berg Ida, welke zich ophieldt met het toekomende te voorzeggen, en geneesmiddelen te geven. De fabel zegt dat Apollo haren maagdom roofde, en dat hy haar tot vergelding de kracht der kruiden leerde kennen. Zy verliefde op Paris, en trouwde met hem. Zy voorzeide hem de ongelukken, die op zyne reize

naar Griekenlandt zouden volgen, en ſtelde alle hare pogingen te werk om hem van deze onderneming af te keren. Zy zeide hem zelfs dat hy gewond zoude worden, en dat hy als dan verplicht zou zyn by haar zyne toevlucht te nemen om genezen te worden. Zy hadt by Paris eenen zoon, Corithus genoemd, dien zy tederlyk beminde. Paris tegen haren dank naar Griekenlandt getrokken zynde, en Helena geſchaakt hebbende, wierdt Oenone daar over wanhopig, en zondt, om zich te wreken, naar het verhaal van eenigen, haren zoon Corithus aan de Griekſche vorſten om de zelve tot den oorlog op te wekken, en, volgens het verhaal van anderen, naar Helena om zyn hof by haar te maken. Men zegt dat Helena, gevoelig geworden zynde voor de bekoorlykheden van Corithus, en dat Paris daar over minnenydig geworden zynde, hem doodde. Wanneer Paris door Philoctetes gewond was in het beleg van Troje, erinnerde hy zich de voorzegging van Oenone, en geboodt dat men hem op den berg Ida zoude brengen, op dat Oenone hem genas van zyne wonde. De bode ging haar aanzeggen, dat Paris zich liet brengen op den berg Ida, op dat zy hem verbondt: zy zondt hem ruwelyk torug, zeggende, *dat hy henen ga om zich van zyne Helena te laten verbinden*. Eene vernieuwing van tederheit deedt haar wel haaſt beſluiten Paris te gemoet te gaan, met de nodige hulpmiddelen om hem te genezen; maar zy kwam te laat. De bode haar antwoordt aan Paris gebragt hebbende, wierdt de zelve zodanig door de ſmart overwonnen, dat hy daar door in het zelve oogenblik ſtierf. Oenone daar by gekomen zynde, doodde den bode, die de onvoorzigtigheit hadde van haar verwytingen te doen; zy omhelſde vervolgens het ligchaam van haren gemaal, en na vele klagten verwurgde zy zich zelf met haren gordel. Anderen zeggen, dat Paris geſtorven zynde, men zyn ligchaam aan Oenone zondt, en dat zy het zelve gezien hebbende van verdriet ſtierf. Daar zyn 'er die verhalen dat Oenone Paris noch levende vondt, en dat zy de onmenſchelykheit hadde hem zyne trouwloosheit te verwyten, en hem hare hulp te weigeren, en dat Paris geſtorven zynde, zy daar over zo veel verdriet hadde, dat zy zich zelf ombragt. De ſchryvers komen niet overeen wegens de wyze van haar doodt; eenigen zeggen dat zy zich verwurgde met haren gordel; anderen dat zy zich verhing, en eenigen dat zy zich in het vuur der houtmyt wierp, waar mede het ligchaam van Paris verbrand wierdt. *Apollodor. l. III. Parthen. in Erotic. Conon apud Phot. cod.* 186. *Ovid. Epiſt. Oenone ad Paridem. Clem. Alexand. Stromat. l. I. Quint. Calaber lib. X.* De uitlegger van *Lycophr. Bayle Dict. Crit.*

OENOPIDAS is de naam van een ſchryver, van wien geſproken wordt in de zamenſpraak van Plato, *de Medeminnaars* genoemd. Dacier bekent over deze plaats, dat hy 'er niets meer van weet. Het is goed van deze ſchryvers te ſpreken, zo wel als van degenen, waar van men veel weet, op dat de lezers die op de plaatſen der ouden vallen, alwaar van de zelve geſproken wordt, verzekerd zyn dat men 'er niets van weet, en dat zy in het onderzoeken te vergeefſch veel tyds zouden ſpillen.

OENOPIDES, een vermaard wiskunſtenaar van het eilandt Chios, leefde eenigen tydt na Anaxagoras. Hy ſtelde eene Aſtronomiſche tafel op van 59 jaren, waar uit hy voorgaf dat het grote jaar beſtont. *Hiſt. Var. c. 7. Diodor. Sicul. l. I.*

OENOTRUS, koning der Sabynen, volgens Varro, of der Arkadiers, als Pauſanias wil, bevolkte de kuſt van de golf van Tarente, en gaf den naam van *Oenotria* aan dit landt, dat naderhandt nieuwe volkplantingen van Grieken ontfangen hebbende, in vervolg van tydt den naam van groot Griekenlandt verkreeg. *Virgil. l. VII. Æneid.*

OEPFFINGEN, eene kleine ſtadt benevens een ſlot, tusſchen Ulm en Ehingen gelegen, dat onder de heerlykheit van Juſtingen gerekend wordt. Voortyds behoorde zy aan het adelyk geſlachte van Berg, dat zich zelf daar naar noemde, doch in den jare 1503 aan den vryheer van Freyberg, die de zelve door verkoping afſtondt. *Tromsder.*

OERINGEN, eene kleine ſtadt, ampt en ſlot aan de rivier Ora in Franken, aan de Wurtenbergſche grenzen, in Oergou, den graven van Hohenlo toebehorende.

OESEL, in 't Latyn *Oſilia*, een eilandt in de Ooſtzee, aan den ingang van de golf van Riga, begrypt van 12 tot 14 mylen in de lengte, en 7 in de breedte. De voornaamſte plaatſen op dit eilandt zyn Arensberg en Zonenburg, buiten welke het noch 18 parochien heeft. De koning van Denemarken bezat dit eilandt, dat hy in den jare 1584 aan den beroemden Poolſchen generaal George Fahrensbach, die toen zyn opper-hofmaarſchalk was, voor zyn leven inruimde; doch daar na wegens aangeklaagde ontrouw weder introk, als by *Chytræus in Saxon.* te lezen is. In den jare 1645 wierdt dit eilandt door de vrede aan Zweden afgeſtaan, en in den jare 1710 door de Ruſſen ingenomen. *Zeilerus Deſcr. Livon. Baudrand.*

OESFELDT, eene kleine ſtadt van Neder-Saxen. Zy is gelegen in het hertogdom van Maagdenburg, aan de grenzen van dat van Brunswyk, aan de Aller, zeven mylen boven Gyforn. *Maty Dict.*

OESTGEEST, van ouds ook *Oiregeſt*, *Osgeſt*, *Oisgeſt*, enz. genaamd, een oud dorp en heerlykheit in Hollandt, onder het baljuwſchap van Waſſenaar en de ſtadt Leiden. Het zelve ſtaat onder anderen al vermeld in een openbrief van Willem, voogdt van Hollandt, van den jare 1258. Het plagt ook *Kirkwerve*, *Kirkwerf* en *Kerkwerve* genoemt te worden, en ſtaat onder dien naam vermeld in het verdrag met den abt van Epternach van het jaar 1063. Ook heeft het zyne eigene heeren gehad, de welke *Kirkwerf* genoemt wierden, welke geſlachtnaam onder anderen voorkomt in een openbrief van de markgravinne Ada van het jaar 1205. Dit Kerkwerve heeft keizer Henrik de IV van de landen, die zyn vader gewonnen hadt in het jaar 1064, wedergegeven aan den biſſchop van Utrecht Wilhelmus. De naam van Kerkwerve geeft te kennen, dat hier een kerk heeft geſtaan. Deze kerk is, volgens het gevoelen van Oudaan en anderen, gebouwt op het grondwerk van een oud, en miſſchien een Romeinſch kaſteel, en ſtaat, volgens hen, zo hoog, dat de onderſte drempel van de kerkdeur in het koor gelyk is met de ſpits van den Sparendamſchen toren. De kerk van Oeſtgeeſt wordt onder de oudſte kerken van Hollandt gerekent, en was in de Roomſche tyden ingewyd op den naam van St. *Willebrordus*.

Van het geſlacht van OESTGEEST, het welk deze heerlykheit bezeten heeft, wordt gewag gemaakt in een brief van graaf Willem den II, aangehaalt door Boxhorn in zyn *Toneel van Hollandt pag.* 274. Men vindt in de Nederlandſche geſchiedeniſſen van de navolgende uit dit geſlacht vermeld, als:

Jan Heerman van Oeſtgeeſt, knaap, in den jare 1150. *Willem van Oeſtgeeſt* in 't jaar 1285. *Willem Heerman van Oeſtgeeſt*, prieſter te Leiden, in 't jaar 1366. *Bertrande Heerman van Oeſtgeeſt* was getrouwt met Willem van Guynes, Willems zoon, rentmeeſter van Kennemerlandt, in den jare 1360, en komen van dezen die van *Boſchuizen*. *Jan Heerman van Ooeſtgeeſt* was Raadt van hertog Willem van Beveren, grave van Hollandt, in den jare 1409. *Catharina Heerman van Oeſtgeeſt*, Jakobs dochter, trouwde in den jare 1439 met Gerrit van Lokhorſt. *Goverste Heerman van Oeſtgeeſt*, Jacobs dochter, trouwde met Ysbrand van Schoten in den jare 1440, en wan twee zonen. *Gerrit van Oeſtgeeſt* wordt als burgemeeſter van Leiden vermeld in den jare 1437. *Machteld Heerman van Oeſtgeeſt* was getrouwt met Pieter Ruiſch te Utrecht in den jare 1442. *Judith Heerman van Oeſtgeeſt* trouwde met Jan van Egmondt van der Nyenburg, ſchout van Alkmaar, in 't jaar 1484. Zyn vader was Gerard van Egmondt van der Nyenburg, gewonnen uit een heimelyk huwelyk door Willem, grave van Egmondt, by Margareta van Hoogwoude, en komen van den zelven die van *Egmondt van der Nyenburg*. *Gerrit Heerman van Oeſtgeeſt* was getrouwt met Elizabeth Spruit van Kriekenbeek omtrent den jare 1470, en verwekte *Kornelis Heerman* en *Bruning Heerman van Oeſtgeeſt*, vermeld te Leiden in 't jaar 1509. *N. Heerman van Oeſtgeeſt* was getrouwt met Floris van Jutfaas op Wyveſtein, by Utrecht, en hadden kinderen, omtrent den jare 1475. *Arend Heerman van Oeſtgeeſt*, te Leiden, trouwde met Elizabeth van der Does, dochter van Henrik van der Does, en van Machteld Vranken, Iſaaks dochter. *Gerrit Heerman van Oeſtgeeſt* was getrouwt met Heilwig, dochter van Klaas de Vriezen, in den jare 1475. *Jan Heerman van Oeſtgeeſt* trouwde met N. van Zonneveldt, en wan eene dochter, *Wyve Heerman van Oeſtgeeſt*, die trouwde met Diderik van Haaſtrecht, heere van Tilburg, zone van Paulus van Haaſtrecht, en van Catharina van Naaldwyk, Albrechts dochter. *Simon Heerman van Oeſtgeeſt* was prioor van 't Karmeliter konvent te Haarlem in den jare 1508. *Gerrit Heerman van Oeſtgeeſt* was pater of rector van 't klooſter te Rhoon, by Leiden, in den jare 1542. *Jakob Heerman van Oeſtgeeſt* leefde in 't jaar 1520, was getrouwt met Henrika van der Does, dochter van Willem van der Does en van Henrika van Poelgeeſt, en teelde (1) *Gerrit Heerman van Oeſtgeeſt*, die ſtierf zonder kinderen, zynde getrouwt met Adriana van Zwieren, dochter van Gysbert, heere van Zwieren, en van Maria van Wyngaarden, Floris dochter. (2) *Jan Heerman van Oeſtgeeſt*, kanunnik te Leiden. (3) *Henrika Heerman van Oeſtgeeſt*, die trouwde met Adriaan van Egmondt van Mereſtein, heer van Kenenburg, zone van Otho van Egmondt en van Catharina van Raaphorſt, en wonnen kinderen. *Alit Heerman van Oeſtgeeſt* was getrouwt met Jakob van Boſchuizen, zone van Willem van Boſchuizen en van Catharina van Noorde, in den jare 1504, hebbende kinderen.

Naderhandt zyn die van Waſſenaar langen tydt heeren van Oeſtgeeſt geweeſt: doch in 't jaar 1616 is deze heerlykheit door koop aan de ſtadt Leiden gekomen. Hier is ook een Weeshuis gebouwt. Kerk en predikant ſtaan onder de claſſis van Leiden en neder-Rhynlandt. *Boxhorn. Junius. Van Leeuwen.* enz.

OETA, een berg in Theſſalië, op de grenzen van Achaje, of het eigentlyke Griekenlandt, tuſſchen den Pindus ten Noorden, en den Parnaſſus ten Zuiden. De Thermopylen was een doortocht van dezen berg, ten Ooſten. Men noemt den zelven tegenwoordig *Bunina*. Deze berg is vermaard door de doodt en door het graf van Hercules, die zich aldaar op een brandende houtmyt wierp, die hy vervaardigd hadde tot eene offerhande, na dat hy het hembdt of het gewaadt aangedaan hadde, dat hem door zyne gemalinne Dejanira gezonden was. De dichters zeggen dat Jupiter van daar de ziele van dezen heldt ten hemel nam. Dewyl de berg Oeta zich uitſtrekt tot in de Egeeſche zee, tegenwoordig de Archipel, alwaar het uiterſte van Europa is ten Ooſten, zo hebben de dichters voorgegeven dat de zon en de ſterren opgingen aan de zyde van dezen berg, en dat van daar de dag en de nacht kwam. Titus Livius brengt de reden daar van by *l. XLVI*, wanneer hy zegt, *Extremos ad Orientem montes Oetam vocant*, men noemt Oeta den langen keten van bergen, die aan het uiterſte van Griekenlandt is ten Ooſten. Men weet dat de dichters de zon by zyne opkomſt uit de zee doen voortkomen, en dat de hoogſte bergen het eerſte deszelfs ſtralen ontfangen. Aldus heeft men van den berg Oeta, van eene ongemene hoogte en aan den oever van de Egeeſche zee gelegen zynde, geſproken als van dien die het eerſte verlicht was door het licht van de opgaande zon: waarom Seneca alzo de beſchryving maakt van het begin van den dag. De berg Oeta is op verſcheide plaatſen met boſſchen bedekt, en vruchtbaar in goede Nieswortel. De golf van Zeiton was eertyds *Sinus Oetæus* genoemd,

noemd, om dat deze berg zich tot daar toe uitstrekte. *Ptolomaus. Pausanias. Plinius. Seneca in Hercule Oetæo, & in Hercule Furente. Sil. Italic. l. III. Titus Livius l. XLVI.*

OETGENSHOLM, ODENSHOLM, een klein eilandt in de Finnische golf, naby Lyflandt, de kroon Zweden toebehorende.

OETTINGEN, in 't Latyn *Ottinga*, de hoofdstadt van het graafschap van den zelfden naam, benevens een slot aan de rivier Wernitz op de Riesz, legt twee mylen van Nordlingen, aan de Frankische grenzen. De Roomsch-Katholyke en de Luthersche Godsdienst worden beide aldaar geduld, dewyl de vorstelyke linie den Lutherschen, doch de graaflyke den R. Katholyken toegedaan is.

OETTINGEN, een graafschap in de Zwabische kreits, dat ten Noorden en ten Oosten aan Franken, ten Zuiden aan het hertogdom Neuburg, en ten Westen aan het hertogdom Wurtenberg grenst. De voornaamste steden en ampten daar in zyn Oettingen, Wallerstein, Spielberg, Allerheim, Baldern, Durwangen, Flockberg, Hoog-en Nederhausen, Harburg, Katzenstein, Marck-en Minder-Oeffingen. Het vorstelyke huis bezit daar van zeven twaalfde delen, en de daar bygevoegde ampten en Bailluages, Allerheim, Aufkirch, Christgart, Harburg, Hochhausen, Kirchheim, Munchsroth, Oettingen, Sonnenheim en Simmeren: doch het graaflyke huis bezit vyf twaalfde delen daar van. Eertyds bezaten de graven ook het landgraafschap Elsas, hoewel het niet volkomen bewezen is wanneer zy het zelve eigentlyk verkregen hebben. *Hertzog Elsas. Chron. Obrechtus Prodr. rerum Alsat. Zeilerus Topogr. Suevia.*

OETTINGEN, een oud graaflyk geslacht in Duitschlandt, welkers oorspronk velen afleiden van eenen der twaalf zonen van Isenbarth, graaf van Altorff en hertog van Zwaben, welke leefde ten tyde van Karel den Groten; daar is echter tot op den tydt van Otto den Groten van de Oettingers niets te vinden. Onder de zelve was *Grajus*, die wegens zyne dapperheit de Strydbare genoemd wierdt, en, gelyk men gemeenlyk voorgeeft, Hedwig, dochter van den keizer Henrik den vogelaar, en weduwe van Eberhard graaf van Eberstein, tot zyne gemalinne zoude gehad hebben. Uit dit huwelyk zoude Notkerus, bisschop van Luik, die in den jare 1007 stierf, en in 't getal der Heiligen aangenomen wierdt, benevens Otto geboren zyn. De gemelde *Otto* heeft by zyne gemalinne Windelmuthis, eene gravinne van Sleutelberg, zyn geslacht voortgeplant. Zyn zoon *Richard* was beroemd omtrent den jare 998, en wierdt door zyne gemalinne Wolffilda, eene gravinne van Veringen, vader van verscheide kinderen, waar van de twede zoon, *Henrik*, by zyne gemalinne Richildis, gravinne van Oeningen, *Udalricus* teelde, die by Geertruida, Paltsgravinne van Tubingen, *Henric* naliet. Dezen baarde zyne gemalinne Luitgarda, eene gravinne van Sleutelberg, verscheide kinderen, van welke *Otto* omtrent den jare 1150 leefde, en by Dietburgis, gravinne van Werdenberg, vier zonen benevens eene dochter naliet. Onder de eersten verkreeg *Lodewyk*, door zynen zoon *Frederik*, dien hy teelde by Cunigunda van Nellenburg, eene gezegende nakomelingschap. Uit de zelve leefde *Lodewyk* de II in den jare 1212, en liet eenen zoon, van dien naam de III, na, die het Franciskaner klooster te Nordlingen stichtte, en by Margaretha van Hohenzolleren, benevens verscheide andere zonen, *Lodewyk* den IV teelde, dien zyne gemalinne, eene gebore markgravinne van Burgau, *Lodewyk* den V ter wereldt bragt. Deze was een aanzienlyk heer en leefde in den jare 1295. Het klooster van Kirchheim en het Duitsche huis te Oettingen hebben hem hunnen oorspronk te danken. Zyn zoon *Henrik* wierdt aldaar kommandeur. De derde zoon, *Lodewyk* de VI, stichtte een huis voor de Johanniters te Erplingen, en de vierde zoon, *Conradus*, wierdt door Agneta, burggravin van Neurenberg, vader van *Lodewyk* den VII, en *Frederik* den I. Lodewyk de VII stierf in den jare 1313, en liet na by zyne gemalinne Anna van Dorenberg, *Lodewyk* den VIII, die in zulk een groot aanzien was, dat hy Gutha of Bona, de dochter van den keizer Albertus den I, tot zyne gemalinne verkreeg. In den jare 1319 hielp hy de strydigheden van den bisschop Godfried van Wurtzburg met den graaf van Henneberg byleggen, verkreeg ook den tol, en andere gerechtigheden, welke het stift over de stadt Anspach bezat, te leen, na dat de zelve reets van te voren aan hem verpand waren. *Albert*, de zoon van dezen Lodewyk, teelde *Lodewyk* den IX en *Frederik* den II, die in den jare 1341 in den Elsasschen landvrede als landgraven van Elsas voorkomen. Het recht daar toe zoude Lodewyk met zyne gemalinne Adelheida, dochter van Henrik den III, graaf van Egisheim en landgraaf van Elzas, dien *Albertus Argent.* voor den laatsten van zyn geslacht opgeeft, verkregen hebben. Doch Lodewyk heeft noch omtrent den jare 1359 geleefd, en kan de dochter niet ten huwelyk gehad hebben van dien Henrik, wiens doodt valt in den jare 1238. Daarom is 't vermoedelyk, dat indien Lodewyk de IX eene Adelheida van Egisheim gehad heeft, de zelve eene dochter is geweest van Henrik landgraaf van Elzas, die in het begin van de XIV eeuw in de geschichten voorkomt. Van dezen beweert echter geen schryver dat hy de laatste van zyn geslacht geweest is. Zo is ook niet te denken dat Lodewyk zyn recht op de Elzas met zynen broeder Frederik gedeeld zoude hebben, indien hy het zelve door zyne gemalinne verkregen hadde. Eindelyk getuigt het *fragmentum Urstisianum* dat Henrik van Egisheim zo wel eenen broeder als eenen zoon, die na zyn doodt ter wereldt kwam, heeft nagelaten. En hoewel het *fragmentum* zegt, dat de broeder geen recht tot het leen hadde, zo heeft nochtans de nageboren noodzaaklyk moeten erven, en Obrecht vermoedt zeer wel, dat de landgraaf Johannes van Elzas, noch in den jare 1376 by Albertus Argent. bekend, en de laatste van zynen stam genoemd, van de nakomelingschap van dezen Henrik is geweest. Waarom het waarschynlyk wordt, dat die van Oettingen een gedeelte van de neder-Elzas onder den naam van een landgraafschap, door keizerlyke gunst of op eene andere wyze, lang na de doodt van Henrik aan zich gebragt, en dien landgraaflyken tytel met de nakomelingen van Henrik gemeen gehad hebben. Zy hebben echter dit landgraafschap niet lang behouden, maar *Lodewyk* de XI, Frederiks zoon, en *Lodewyk* de Oude of de X hebben hun leen, dat zy van het bisdom van Straasburg hielden, in den jare 1359 aan den bisschop Johannes verkocht. In den zelven jare ontsloegen zy Simon van Lichtenberg koopswyze van de leens-heerschappy, die zy over eenige Lichtenbergsche goederen hadden, waar uit te gelyk volgt, dat de graven van Oettingen niet alles, wat zy van het landgraafschap bezaten, aan het bisdom verkocht hadden. Gelyk ook noch tegenwoordig de vryheeren van Fleckenstein hunne heerlykheit in de Elzas van Oettingen te leen ontfangen. De gemelde Lodewyk de XI teelde met Imagna, dochter van Henrik graaf van Schaumburg, benevens twee dochters, drie zonen, *Frederik* den III, *Lodewyk* den XII, en *Frederik* den IV. De eerste wierdt bisschop van Eichstadt en stierf in den jare 1415. De twede, Lodewyk de XII, de Gebaardde genoemd, was hofmeester van den keizer Sigismundus, en stierf in den jare 1440, eene eenige dochter nalatende, die abdisse wierdt van Kirchheim. Frederik de IV, die hofmeester was van den keizer Rupertus, verkreeg eene gezegende nakomelingschap, dewyl hem van Euphemia, dochter van Victorinus, hertog van Munsterberg in Silesie, benevens verscheide andere kinderen van beiderlei kunne, *Johannes*, *Ulricus* en *Wilhem* geboren wierden. Deze deelden alzo, dat Wilhem Oettingen, Ulrich Flochberg, en Johannes de Gestrenge Walderstein verkreeg. Johannes deedt den keizer Maximiliaan den I goede diensten in de Nederlanden. Waarom hy ook met de ridderorde van het Gulde Vlies begunstigd wierdt. Zyn zoon *Lodewyk* de XIII, die reets in den jare 1489 niet meer leefde, liet eene eenige dochter na, *Magdalena* genoemd, welke trouwde met Ulrich graaf van Montfort. De middelste broeder van Johannes, Ulrich van Flochberg, was in den jare 1458 Raadt van Ulrich graaf van Wurtenberg. Hy kocht van zynen broeder de stadt Wemdingen, en stierf in den jare 1477. Hy liet by Barbara, gravinne van Thengen, een minderjarigen zoon na, *Joachim* genoemd, wiens voogdt was George, hertog van Beyeren. De zelve wierdt in den jare 1520 op de reize van zyne vyanden gevangen en dodelyk gewond. Wilhem, graaf Ulrich van Flochbergs oudste broeder, hadt tot zyne twede gemalinne eene gravinne, die hem ook overleefde. Doch de eerste was Beatrix, dochter van Paulus de la Scala, heer van Verona en Vincenza, by welke hy *Frederik*, *Wolfgang* en *Johannes* teelde, die met den hertog George geweldige moeielykheden hadden, waar door zy hun meeste landt verloren. Magdalena namelyk, de dochter van den verstorven Lodewyk den XIII, hadde haar erfrecht op het Wallersteinsche aandeel aan den hertog George verkocht. Deze, dewyl hy te gelyk voogdt was van den jongen Joachim, en wegens zyne magt van een ieder gevreest wierdt, stelde zich met geweldt in het bezit van zyn gekocht recht. De twist wierdt echter door de tusschenspraak van den keizer Maximiliaan, en een verdrag van den jare 1489 in dier voegen bygelegd, dat de graven den hertog zyn geldt wedergeven zouden, waar tegen de hertog, benevens afstandt van de voogdy, hen het afgenomene weder inruimen moest. Door deze schade ondervonden zy hoe gevaarlyk het voor een huis is, wanneer magtigen de voogdy hebben, en de dochters te gelyk met de zonen erven. Waarom zy zich in den jare 1495 door eene erfvereeniging wegens 9 punten verdroegen, welke de keizer Maximiliaan bekrachtigde, waar onder de voornaamste waren: 1) dat geen vorstelyk persoon eens graven voogdt zoude mogen zyn; 2) dat de dochters van den wereldlyken standt met 6000 fl. doch de geestelyke met 2000 fl. zouden uitgezet worden; 3) dat een graaf wel het eigendom en de vruchten van zyn aandeel aan vremden zoude kunnen verkopen; doch de regering en de *Regalia* zouden aan het huis blyven. Gelyk zy dan 4) de regalien, bergwerken, leenverheffingen, enz. in het gemeen behouden zouden; doch de oudst-levende graaf, zo hy zich werkelyk in het landt ophieldt, zoude het bestier daar over hebben. Deze erfvereeniging is daar na in den jare 1522 herhaald, en door den keizer Leopoldus in den jare 1663 bekrachtigd. In zulker voegen deelden nu de vier heeren, Frederik, Wolfgang, Johannes en Joachim, de Wallersteinsche nalatenschap zodanig, dat ieder een deel daar van verkreeg. Maar Johannes stierf uit in den jare 1515, na dat hy met zyne gemalinne, Elisabeth van Condé, een gedeelte der heerlykheit Condé in Henegouwen behuwelykt hadde, het welk zyne dochter *Elizabeth* haren gemaal Wilhem van Roggendorf aanbragt. Frederik, bisschop van Passau, stierf ook in den jare 1490, zo dat Wolfgang 7 twaalfde-delen van het graafschap te zamen verkreeg, waar tegen Joachim maar 5 twaalfde delen hadde, welke verdeeling ook naderhandt gehouden wierdt, wanneer de beide zonen van Lodewyk de XV het gansche graafschap onder zich verdeelden. Gelyk dan het vorstelyke huis noch tegenwoordig de 7 delen, en het Wallersteinsche maar 5 bezit. Op die wyze waren nu noch maar twee hoofden van den ganschen stam overig, Wolfgang en Joachim, die men ook beide in het Zwabische verbondt in de jaren 1496 en 1522 vindt. Wolfgang wierdt in den jare 1502 met bewilliging der keurvorsten en vorsten op de vergadering te Heilbron tot hoofdman van het verbondt verkoren: hoewel het schynt dat hy die eere afgeslagen heeft, dewyl noch in het zelf-

de jaar Hans Caspar van Bubenhoven voor 10 jaren daar toe benoemd wierdt. Zyne twee zonen, *Karel-Wolfgang* en *Lodewyk* de XV, geteeld by Anna van Waldburg, als mede die van Joachim, *Martinus* en *Lodewyk* de XIV, staan alle in de elfjarige vereeniging van het Zwabische verbondt te Ulm in den jare 1522. Doch zy stierven alle uit, zo dat Lodewyk de XV de algemene stamvader der beide noch levende liniën wierdt. Hy begaf zich aan de zyde der Protestanten, voerde den Lutherschen Godsdienst in, en begaf zich benevens zyn oudsten zoon Lodewyk den XVI in het Smalkaldische verbondt, dat echter zo ongelukkig voor hem uitviel, dat hy dieswegen door den keizer van zyn landt ontzet, en het zelve aan zyne andere zonen *Wolfgang* en *Frederik*, die het niet met hem gehouden hadden, ingeruimd wierdt. Eindelyk wierdt hy in den jare 1552 wederom met den keizer verzoend, en stierf in den jare 1557. Zyne gemalinne, Salome van Hohenzollern, legt te Calw begraven. Van zyne 6 zonen hebben alleenlyk Lodewyk de XVI en Frederik den stam voortgeplant. De eerste is de stamvader van de vorstelyke, en de laatste van de Wallersteinsche linie. Lodewyk de XVI wierdt geboren in den jare 1508, en stierf in den jare 1569. Hy studeerde in zyne jeugdt te Tubingen, en hadt in zyne volwasschen jaren het zelfde lot met zynen vader. Hy bleef nochtans volstandig by den Lutherschen Godsdienst, en teelde by zyne 3 gemalinnen, benevens andere kinderen, *Gothofredus*, *Wippertus* en *Philippus*. De laatste was Wurtenbergsche amptman te Neustadt, en stierf in den jare 1627 in het klooster Zimmeren zonder kinderen. Wippertus stierf in den jare 1604. Doch Gothofredus plantte het geslacht voort, en teelde by de dochter van Eberhard graaf van Hohenlo, *Lodewyk Eberhard*, wiens zoon *Joachim Ernestus*, geboren van Margaretha, dochter van George graaf van Erpach, in den jare 1612 midden in den Duitschen oorlog tot de regering kwam, waarom hy zyn verblyf meest te Ulm nam. Hy hadt drie gemalinnen. De eerste was Anna Sibylla, dochter van Wilhem graaf van Solms, by welke hy maar twee dochters teelde, waar van de twede in den jare 1635 de moeder het leven kostte, doch terstondt stierf; doch de eerste, *Sophia Margareta* genoemd, trouwde in den jare 1651 met den markgraaf Albert van Anspach. De twede, Anna Dorothea, dochter van Craftus graaf van Hohenlo, die in den jare 1643 stierf, baarde hem twee dochters en twee zonen, *Maria Dorothea*, *Suzanna Johanna*, *Crato Lodewyk* en *Albertus Ernestus*. De derde, Anna Sophia, dochter van Augustus, Paltsgraaf van Sultzbach, die in den jare 1675 stierf, baarde hem *Joachim Ernestus*, *Maria Eleonora*, *Christianus Augustus*, *Hedwig Augusta*, *Magdalena Sophia*, *Eberhardina Sophia*, benevens 3 jong gestorvene, zo dat hy vader wierdt van 15 kinderen, van welke alle byna iets staat aan te merken. Maria Dorothea trouwde met Eberhard den III, hertog van Wurtenberg. Crato Lodewyk zoude naar het kortelyk vastgestelde eerstgeboorte-recht de erfvolging gehad hebben, doch hy stierf in den jare 1660, en liet den rang aan zynen broeder Albertus Ernestus, van wien in 't vervolg meerder zal gezegd worden. Joachim Ernestus is als overste luitenant van het Deensche lyfregiment in den jare 1677 in Schonen gebleven. Maria Eleonora trouwde in den jare 1665 met Gottlieb, graaf van Windischgratz. Christianus Augustus was kommandant van Offenburg, en stierf in den jare 1684. Hedwig nam in den jare 1677 eenen vryheer van Stadel. Magdalena Sophia hadde ten gemaal Johan Lodewyk graaf van Hohenlo, en stierf in den jare 1689. Eberhardina trouwde met haren neef, den graaf Philippus, van de Wallersteinsche linie, en wierdt R. Katholyk. De stamhouder was alzo Albertus Ernestus de I, geboren in den jare 1642. De keizer Leopoldus verhief hem in den jare 1674 in den vorstelyken standt, en gaf hem den tytel van *Oom*. Tegen deze nieuwe waardigheit kantten zich niet alleen het Zwabische graven-collegie, maar ook de Wallersteinsche linie, en verkregen eene verklaring van den keizer Leopoldus in den jare 1675, dat deze verheffing niemands rechten nadeelig, en de vorstelyke waardigheit maar een personeel-character zoude zyn, onaangezien het welke het graafschap Oettingen by zyne vorige kreits-en erf-besluiten zoude moeten blyven. Echter drong het vorstelyke huis daar op, dat de vorstelyke goederen door de verhoging uit de graaflyke kas en den vorstendommen toegeteld moesten worden. Albertus Ernestus de I konde het echter by zyn leven niet afdoen, maar moest de zaak na zyn doodt in den jare 1683 den voogden van den jongen *Albertus Ernestus* den II, Christiaan Ernestus, markgraaf van Brandenburg, en Frederik Karel, hertog van Wurtenberg, overlaten; die zich ook in den jare 1686 met het Zwabische graven-collegie zodanig verdroegen, dat de nieuwe vorst tegen betaling van 700 fl. in den graven-kas van de graaflyke kreits-omslagen bevryd wierdt, waar op de plaatsing op de Zwabische kreits-vorstenbank volgde. Doch de Wallersteinsche linie protesteerde niet alleen tegen deze verplaatsing, maar stelde ook aan het keizerlyke hof voor, hoe hunne *Pacta familiæ* door de nieuwe vorstelyke waardigheit gansch te gronde gingen, wanneer de vorstelyke linie niet meer onder het opper-gezag, in hunne linien gebruikelyk, staan, en eene byzondere stem op den Ryksdag in den vorsten-raadt hebben wilde. Ten minsten begeerde de graaflyke linie, dat men de gemeenschaplyke zaken verdelen zoude. Ten welken einde het *Schrift-gronddelyk Bericht* van de gemeenschaplyke rechten van het huis Oettingen, en hoe de zelve verdeeld konden worden, uitgegeven wierdt. Het gebeurde hier door, dat de inleiding in het vorsten-collegie te Regensburg bleef dralen. Dewyl het vorstelyk huis daar door echter eenig nadeel zoude kunnen lyden, dat de vorst van Waldeck, die eerst 8 jaren na Oettingen den vorstenstandt verkregen hadde, in het vorsten-collegie ingeleid zoude worden; zo gaf men van de zyde van Waldeck eene verklaring, dat deze inleiding het huis van Oettingen niet zoude benadelen. Eindelyk troffen zy in den jare 1696 ook met de Wallersteinsche linie dit verdrag, dat het bestier der gemeenschaplyke zaken, als regalien, bergwerken, leenszaken, landgerichten, tollen, enz. als van te voren aan den oudsten van het huis blyven, en dat men van de vorstelyke zyde den agnaten nergens in zoude te na komen. Hier tegen beloorden de R. Katholyke graven, dat zy de stem op den Ryksdag verder niet hinderen, ook toelaten zouden, dat de nieuwe vorst zo wel in persoon als in ondertekening van de gemeenschaplyke besluiten en overeenkomsten den rang zoude hebben. Zo wilde men ook bewerken, dat de erfvereeniging, in den jare 1522 gesloten, in die deelen veranderd mogte worden, welke met de nieuwe vorstelyke waardigheit niet bestaan konde. Want in de zelve is voorzien, dat geen vorstelyk persoon, en die hoger is dan de graven van Oettingen zyn, tot voogdt mag aangesteld worden, 't welk echter nu by de vorstelyke linie niet meer doenlyk is, ook in den persoon van den vorst Albertus Ernestus den II, wiens voogden Wurtenberg en Brandenburg waren, reets veranderd was, nadien de vorstelyke linie zelfs andere vorsten toegevoegd waren. Dit verdrag heeft de keizer Leopoldus in den jare 1696 bevestigd. Dus was Albertus Ernestus de eerste vorst. Zyne gemalinne was Christina Frederika, dochter van Eberhard den III hertog van Wurtenberg, na welkers doodt hy in den jare 1682 hare lyflyke zuster, na gedane billyking van vele zo geestelyke als wereldlyke geleerden, ten huwelyk nam. By de eerste hadt hy geteeld *Eberhardina Sophia*, die in den jare 1685 trouwde met Christiaan Eberhard vorst van Oost-Vrieslandt, en die in den jare 1700 stierf; *Albertus Ernestus* den II, die volgt; *Christina Louïsa*, gemalinne van Lodewyk Rudolph hertog van Brunswyk-Blankenburg; en *Henriëtta Dorothea*, getrouwd met George Samuel vorst van Idstein. By de twede gemalinne teelde hy *Albertus Ernestus* den III, die echter wel haast stierf. Albertus Ernestus de II, keizerlyke generaal majoor, wierdt geboren in den jare 1669, en trouwde in den jare 1688 met Sophia Louïsa, dochter van Lodewyk den IV landgraaf van Hessen Darmstadt, by welke hy teelde *Albertus Ernestus* den IV, die geboren wierdt en stierf in den jare 1689, en in den jare 1691 *Sophia Magdalena Elizabeth*, zo dat het vorstelyke huis op zwakke voeten staat.

De Wallersteinsche linie wierdt gesticht door *Frederik*, den derden zoon van Lodewyk den XV, geboren in den jare 1516 en gestorven in den jare 1579. Hy beleedt den R. Katholyken Godsdienst, dien ook zyne nakomelingen toegedaan bleven. Hy wierdt by zyne gemalinne Euphrosina, eenige dochter van Martinus graaf van Oettingen, vader van 19 kinderen, waar van maar drie tot volwasschen jaren gekomen zyn. De jongste, *Frederik*, verliefde op eene vrouwspersoon van Nordlingen, Ursula Heilbrunner genoemd, by welke hy twee zonen teelde, die kort daar na wederom stierven. De dochter *Euphrosina* wierdt gegeven aan Karel den II graaf van Hohenzollern, en *Wilhem* zette het geslacht voort met zyne gemalinne Johanna, dochter van Karel graaf van Hohenzollern, by welke hy drie kinderen teelde, *Wilhem*, *Wolfgang* en *Ernst*. Na des vaders doodt in den jare 1602 hebben deze de noch bloeiende byzondere Wallersteinsche linie gesticht. Wilhem verkreeg Spielberg en des zelfs toebehoren tot zyn aandeel, en heeft met zyne gemalinne Elisabeth, dochter van graaf Maximiliaan Fugger, *Marcus Wilhem*, en *Johannes Albertus* geteeld. Deze laatste, die ter wereldt kwam in den jare 1591, wierdt in den jare 1628 door Maria Geertruid, erfmaarschalkin van Pappenheim, vader van *Johannes François*, welke trouwde met Louïsa Rosalia, gravinne van Altimis, by welke hem 7 zonen en 2 dochters geboren wierden, hoewel maar 3 daar van een volwasschen ouderdom bereikten, namelyk 1) *Johannes Sebastianus*, die als kornet onder het keizerlyke regiment van zynen neef den graaf Philippus, in den jare 1675 by Baden stierf. 2) *Johannes Wilhelmus*, die in den jare 1685 stierf, en by zyne gemalinne Maria Anna Theresia, dochter van zynen neef, den graaf Wolfgang, eene dochter, *Maria Josepha Antonia*, naliet, welke in den jare 1686 stierf. 3) *François Albertus*, die eerst kanunnik was te Saltzburg, doch na zyns broeders doodt keizerlyke kamerheer wierdt. In den jare 1681 trouwde hy met Johanna, dochter en erfgename van François vryheer van Schwendi te Hohen-Landsberg en Camberg, en verwekte 2 dochters en zo vele zonen, namelyk in den jare 1695 *Joseph François*, en in den jare 1697 *François Antony*.

De Wallersteinsche byzondere linie heeft, gelyk reets boven gemeld is, de graaf *Wolfgang*, die in den jare 1573 geboren wierdt, opgerecht. Hy stierf in den jare 1598, en liet na *Ernestus*, die hem in den jare 1594 van Johanna van Molle geboren wierdt. Ernestus, graaf van Oettingen en Wallerstein, wierdt ryks-hofraads-president en keizerlyke geheime Raadt. Hy verkreeg door een vonnis van den keizerlyken ryks-hofraadt de onder-verdeling van het Wallersteinsche aandeel in drie gelyke delen, en verkreeg daar door het slot en ampt Wallerstein. Hy stierf hier op in den jare 1670, na dat hem by zyne gemalinne, Maria Magdalena, dochter van graaf Antony Fugger, 16 kinderen geboren waren, waar van echter 6 zonen en 4 dochters jong stierven. Van de overigen wierdt *Wilhem*, die in den jare 1627 geboren was, keizerlyke opper-hof- en land-jagermeester, ook naderhandt geheime Raadt, en stierf in den jare 1692, zonder kinderen na te laten. De twede zoon *Ernest Wolfgang* wierdt geboren den 1 February des jaars 1629, en stierf in den jare 1708. Hy was keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, ryks-hofraads-president, als mede eerste plenipotentiaris op de vrede-

han-

handeling met de Turken te Carlowitz in Hungarië in den jare 1699, en naderhandt groot-boodfchapper aan de Ottomanniſche Porte. Hy wierdt ook met de orde van het gulde vlies vereerd, en bezat met zyne gemalinne, Anna Dorothea, dochter van Johannes, graaf van Wolckenſtein, een gezegenden echt. Onder anderen wierden hem daar uit geboren in den jare 1662 *Maria Anna Thereſia*, gemalinne van Johan Wilhem graaf van Oettingen-Spielberg; in den jare 1663 *Maria Erneſtina*, twede gemalinne van Rotger Wilhem graaf van Oettingen-Katzenſtein; in den jare 1665 *Maria Magdalena Felicitas*; in den jare 1666 *Maria Sophia*, gemalinne van Chriſtophorus Franciſcus, opdiſſer van Trauchberg; in den jare 1668 *Erneſtus*; in den jare 1672 *Franciſcus Joſephus Ignatius*, kanunnik van Saltzburg; in den jare 1676 *Dominicus Joſephus*, keizerlyke ryks-hofraadt; en in den jare 1677 *Wilhem Joſeph Ignatius Antonius*. *Philippus*, de derde zoon van Erneſtus, die geboren wierdt in den jare 1640, was keizerlyke kamerheer en overſte van een regiment te paardt, en ſtierf in den jare 1680, by zyne gemalinne Eberhardina Juliana Sophia, gravinne van Oettingen, *Antony Karel* en *Maria* nalâtende. *Johannes Antonius*, de vierde zoon van Erneſtus, wierdt geboren in den jare 1641, en wierdt domheer te Paſſau, Olmutz en Breslau, en ſtierf te Rome in den jare 1673. *Ignatius*, de vyfde zoon van Erneſtus, wierdt geboren in den jare 1642, en bekleedde de plaats van keizerlyke kamerheer.

De Balderſche of Ratzenſteinſche linie heeft, als reets boven gezegd is, *Erneſtus*, de jongſte zoon van graaf Wilhelm, opgerecht. Deze wierdt geboren den 24 October des jaars 1584, en ſtierf den 18 May des jaars 1626, by zyne gemalinne Catharina, dochter van Rudolf den Ouden, graaf van Helffenſtein op Wieſenſteig, benevens *Ulricus*, die in den jare 1644 by Dutlingen bleef, en *Margareta Anna*, graaf Johan Sigismund van Thuns, en *Maria Magdalena*, markgraaf Wilhelm van Badens gemalinne, *Martinus François*, en *Wilhem Frederik* nalatende. Martinus François, die in den jare 1611 geboren wierdt, en in den jare 1653 ſtierf, heeft den Balderſchen tak geſticht, die echter in zynen zoon *Ferdinand Maximiliaan*, keizerlyke kamerheer, in den jare 1687 weder verſtierf. De twede zoon, Wilhem Frederik, die in den jare 1622 geboren wierdt, en in den jare 1677 ſtierf, ſtichtte den Katzenſteinſchen tak met Roſina Suzanna van Trubeneck, weduwe van Gottfried, graaf van Tattenbach. Want zy baarde hem in den jare 1647 *Maximiliaan Erneſt*, die in den jare 1668 te Regensburg des nachts omgebragt wierdt; voorts in den jare 1651 *Maria Thereſia*, gemalinne van Frans Ernſt Fugger graaf van Gloth, en eindelyk in den jare 1653 *Notgerus Wilhelmus*. Deze wierdt keizerlyke kamerheer, generaal-veldmaarſchalkluitenant, kommandant van Conſtans, en mede-directeur van het graaflyk Zwabiſch collegie. Hy ſtierf te Villingen in den jare 1693, en liet na by zyne eerſte gemalinne Maria Sidonia, dochter van Philippus vryheer van Soler, *Crato Antony Wilhem*, die geboren wierdt in den jare 1684; verder *Iſabella Sidonia*, en *Maria Thereſia*: van zyne twede gemalinne, Maria Erneſtina, dochter van Wolf graaf van Oettingen Wallerſtein, liet hy na *Maria Joſepha*, die in den jare 1714 te Wenen met eenen graaf van Thurn trouwde. *Bucelinus in Germ. ſtemmatogr. T. II. Rittershuſius in tab. Genealog. Obrechtus in prodromo rerum Alſat. Imhof N. P. l. V. c. 11. & lib. VII. cap. 9. Europ. Herold. Souvereinen von Europa.*

OEUF, een kaſteel van de ſtadt Napels, in de zee gelegen, op een rots, was eertyds vaſtgehecht aan het vaſte landt, waar van het afgeſcheiden wierdt door laſt van Lucullus, en waar mede het nu wederom gemeenſchap heeft door een ſchone brug. Het zelve is in eene langwerpig ronde gedaante gebouwd door Wilhelmus Normannus den III. *Guicciard. l. II.*

OFANTO. Zie OFFANTO.

OFEN. Zie OFFEN.

OFFA, toegenaamd de Grote, koning van Mercië, in Engelandt, volgde op Ethelbaldus in den jare 758, na dat hy Beornred, die zich onrechtmatiglyk het ryk aangematigd hadde, uit den weg hadt geruimd. Hy was een krygszuchtig, liſtig en eergierig vorſt, die zyne naburen van alle kanten aantaſtte. De grootſte ſchandvlek van zyne regering was, dat hy Ethelbertus, den koning der Ooſt-Angelen, vermoordde, na dat hy hem onder ſchyn van vriendſchap by zich gelokt, en hem zyne dochter ten huwelyk beloofd hadde, in plaatſe van het welke hy hem in zyn eigen paleis om het leven bragt, en zich daar op zyn ryk aanmatigde. Zyne vyandſchap tegen Karel den Groten was zeer groot, waarom hy allen handel met des zelfs landen liet verbieden, tot dat door bemiddeling van Alcuinus, een geleerd en ſtaatkundig monnik, die om eenige gewigtige belangen van daar naar Vrankryk ging, de gemelde haat in eene beſtendige vriendſchap veranderd wierdt. Tegen den paus, die hem daar in te wil geweeſt was, dat hy het aardsbisdom van Kantelberg naar Lichfield verplaatſt hadde, toonde hy zich hoffelyk, en ſtont hem eene altoosdurende ſchatting toe uit alle huizen zyns koninkryks. Zyne regering duurde 8 jaren, en is inzonderheit vermaard wegens de graft, (gemeenlyk *Offas Dike* genoemd) die hy van de eene zee tot de andere tuſſchen zyn koninkryk en de Britſche grenzen liet maken, waar van noch hedendaagſch een gedeelte te zien is. Zy loopt omtrent 100 Engelſche mylen over heuvelen en bergen van den uitloop van de Dee in Flintshire af, tot aan dien van de Wye in Glocestershire. Zyn oogmerk daar in was, de overgeblevene Britten daar door binnen hunne grenzen te houden. Tot dien zelven einde maakte Harold eene wet, dat wanneer zich een Walliſer met geweer aan deze zyde liet zien, hem de regter handt afgehouwen zoude worden. *Vergil. hiſt. Angl. l. IV. Matth. Weſtmonaſt. in Flor. hiſt. Vita duorum Offarum ap. Matth. Pariſ. edit.* 1684. *fol*

OFFA, eerſte koning der Ooſt-Angelen, of Ooſt-Engelſchen, in Groot-Brittannië, ſtichtte zyn koninkryk byna in den zelfden tydt, wanneer de andere koningen de hunne oprechtten, welke de zeven koninkryken van Engelandt uitmaakten, namelyk in de VI eeuw. *Chronologia Anglo-Saxonica.*

OFFA, koning der Ooſt-Saxen in Engelandt, volgde op den koning Senfredus, en begon zyne regering met de VIII eeuw. Na dat hy 8 jaren geregeerd hadde, verliet hy zyn koninkryk, om met Kenred, den koning van Mercië, naar Rome te reizen. *Chronologia Anglo-Saxon. Matth. Weſtmonaſt.*

OFFANTO, in 't Latyn *Aufidus*, eene rivier in het koninkryk van Napels, welke haren oorſpronk heeft in het *Principato Oltra*, in het Apennynſche gebergte, en die zich ontlaſt in de golf van Venetië.

OFFEN, of OFEN, in 't Latyn *Buda*, eene grote en ſterke ſtadt in Neder-Hungarië, is de hoofdſtadt van het ganſche koninkryk, benevens een vaſt ſlot, en een kaſteel van veel belang, dat de ſtadt gebiedt. Zy zoude haar Latynſchen naam hebben naar *Buda*, broeder van Attila, koning der Hunnen, en den Hoogduitſchen *Oſen* naar de menigvuldige kalk-ovens, welke aldaar zyn. Zy legt in een zeer aangenamen en vruchtbaren oordt, die inzonderheit goeden wyn voortbrengt, en was eertyds de verblyfplaats der koningen van Hungarië. De keizer Sigismundus en de koning Matthias Hunniades verſierden Offen met vele aanzienlyke gebouwen, inzonderheit liet hy het ſlot prachtig opmaken. De ganſche ſtadt wordt in 6 byzondere delen verdeeld, waar onder het ſlot het eerſte, het twede de bovenſtadt Offen op eenen heuvel, het derde de lange voorſtadt, het vierde de Joden- of Water-ſtadt, het vyfde eene voorſtadt, en het zesde de ſtadt Peſt is, welke over den Donau legt. Deze ſtadt geraakte in den jare 1526 in handen der ongelovigen; doch wierdt door de zelve verlaten, en daar op het volgende jaar door den aardshertog Ferdinand weder ingenomen. In den jare 1529 moeſt zy zich op nieuws aan de Turken overgeven, die de zelve na hunnen aftocht aan Johannes van Zapolia inruimden. De koning Ferdinand zocht haar naderhandt eenige malen onder zyn geweldt te brengen, doch te vergeeſſch. In den jare 1598 hadt de aardshertog Matthias wel verſcheide gedeeltens daar van veroverd, maar de aanhoudende regen noodzaakte hem de belegering wederom op te breken. Niet beter ſlaagde het Zwartſenberg in het volgende jaar, gelyk ook in den jare 1602 de onderneming der Chriſtenen vruchteloos uitviel. In den jare 1684 greep men deze hoofdſtadt op nieuws met groten yver aan, doch andermaal bleef daar voor veel volks, en de Turken daar van meeſter; tot dat het eindelyk in den jare 1686 gelukte, dat deze ſtadt ſtormenderhandt, en in het gezigt van een Turkſch leger van 60000 mannen ingenomen wierdt. Gedurende den tydt dat zy onder de Turkſche gehoorzaamheit is geweeſt, en daar na fel beſchoten, zyn de oude heerlyke gebouwen ganſchelyk vernield. In den jare 1715 heeft de kommandant, graaf van Regal, op de plaats, alwaar het koninklyke ſlot geſtaan heeft, een nieuwen keizerlyken burg gebouwd, en de veſting treffelyk herſteld en verbeterd. De warme baden aldaar zyn zeer wel gebouwd, en eenige door de Turken prachtig opgehaald. De wynbouw wordt tegenwoordig aldaar zeer krachtig voortgezet. *Bonfinius & Iſthuanfius in hiſt. Hungar. Zeiler. Johannes Beza & Georg. Kreckwitz in deſcript. Hungar. &c.*

OFFENBACH, het verblyf der graven van Iſenburg-Offenbach, legt aan den Zuidelyken oever van den Mayn, een uur boven Frankfort. Het behoort tot de opper-Rheinſche kreits, en wordt wegens zyne goede gelegenheit jaarlyks meer aangebouwd.

OFFENBURG, eene vrye Ryksſtadt in de Ortenau, in Zwaben, aan de rivier Kintzig, twee mylen van Straasburg, ſtaat onder de beſcherming van het huis van Ooſtenryk, en is den R. Katholyken Godsdienſt toegedaan. Zy zoude een Engelſch ridder, *Offo* genoemd, tot haren ſtichter gehad hebben. Tot bewys daar van vertoont men eene munt, de oude Offenburger penning genoemd, waar van men eenige in den jare 1626 te Straasburg by het afbreken van het klooſter van S. Clara gevonden heeft. Zy behoorde eertyds aan het bisdom van Straasburg, dat de zelve in den jare 1330 van den markgraaf van Baden, aan wien zy door het ryk verpand was, gekocht heeft. Wilhem, biſſchop van Straasburg, gaf de helft van de ſtadt over aan den keizer Ruprecht, om dat de zelve hem zoude helpen tegen de ſtadt Straasburg; zo dat zo wel de biſſchop als het ryk te gelyk daar aan deel gehad hebben. Doch eindelyk is zy volkomen van den biſſchop ontſlagen, het welk niet lang voor de XVI eeuw moet geſchied zyn, dewyl men de zelve in de Rheinſche, noch in de Zwabiſche ſtads-verbonden van dien tydt vindt. In den jare 1632 ging zy met verdrag over aan de Zweden. Drie jaren daar na wierdt zy wederom in den Zwabiſchen ryks- en kreits-ſtandt geſteld. In den jare 1688 hielden de Franſchen aldaar zeer ſlecht huis, en lieten de veſtingwerken ſpringen. *Munſter. Coſmogr. Cruſius in Annal. Suevicis. Hertzog Elſ. Chron. l. III. c. 13. Topogr. Suevia.*

OFFIDA, een vlek van den kerkelyken ſtaat in Italië. Het zelve is gelegen in het mark van Ancona, omtrent de grenzen van Abruzzo, en vyf mylen van Fermo ten Zuiden. *Maty Dict.*

OFFINGAWIER, een dorp van de Vrieſche grietenye Wimbritzeradeel, onder het kwartier Weſtergoo, wordt met twee andere naburige dorpen door een gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Sneek.

OFFTON, of OFFAS TOWN, eene ftadt gebouwd door Offa, koning van Mercië, naby Netlefted in Suffolk, alwaar men noch de overblyffelen ziet van een flot, mede door den zelven gebouwd, na dat hy Ethelred, koning der Ooft-Angelen, vermoord, en zyn koninkryk overweldigd hadde. *Camdeni Britann. Speedaus in Theatr. magnæ Britann.*

OFICA, een klein eilandt van den Oofterfchen Oceaan. Het zelve is een der eilanden van Japan, ten Weften van dat van Ximo, tuffchen de eilanden Firando en Goto. Het zelve heeft eene kleine ftadt, die den zelfden naam draagt. *Maty Diction.*

OG, koning van Bafan, uit het geflachte der Reuzen. Hy wilde den Ifraëliten den doortocht beletten door zyn landt, doch verloor daar door met zyne zonen en zyn ganfche leger het leven, en de Ifraëliten vermeefterden zyn klein koninkryk, dat Argob of Trachonitis genoemd wierdt. *Numer. XXI. Deuter. III.*

OGEN, een landfchap, dat voor een der vruchtbaarfte van de Indiën gehouden wordt. Het zelve is gelegen tuffchen Brampour, Scronge, en Amadabat. Het zelve heeft zyn byzonderen prins, maar afhankelyk van den Groten Mogol. *Engelfch Diction.*

OGERSHEIM, eene kleine ftadt in de neder-Palts, tegen over Manheim. Zy is reets in de Karolynfche tyden als een dorp onder den naam van Agridesheim bekend geweeft. De Paltsgraaf Coenraad heeft het door erfenis van zyne moeder Agneta van den graaf van Tweebrugge aan zich gebragt, en de keurvorft Adolf hadt het zo lief, dat hy het zelve niet alleenlyk tot eene ftadt maakte, maar ook na het afftaan van de regering aan zynen broeder Rudolph aldaar zyn overigen leeftydt doorbragt. In den jare 1621 kwamen de Spanjaarden onder Don Cordoua voor deze plaats, doch alle de inwoonders vluchtten daar uit, behalven een vee-herder, die met zyn zwanger wyf, in mansgewaadt verkleed, op den wal tradt, en een verdrag floot met de belegeraars. In den jare 1644 wierdt deze ftadt door de Spanjaarden byna ganfch afgebrand, en in den jare 1680 beklommen de Franfchen de zelve. *Freherus in Orig. Palat. P. II. c. 13. p. 64. Theatr. Europ. p. 599. Tolner H. P. p. 48. 73.*

OGIER (KAREL) wierdt geboren te Parys in den jare 1595 van Petrus Ogier, procureur van 't parlement. Hy leerde de talen en de rechten te Bourges, en naderhandt te Valence in het Dauphiné. Hy wierdt in 't vervolg advokaat van het parlement van Parys; maar dat flag van beroeping niet overeenkomende met zyne neiging, wierdt hy fecretaris van Claudius de Mefmes, graaf van Avaux, dien koning Lodewyk de XIII in den jare 1637 voor ambaffadeur zondt naar Zweden, Denemarken en Polen. Ogier fchreef een dagverhaal van dit gezantfchap, dat men na zyn doodt in den jare 1656 heeft uitgegeven. Hy was gelukkig in het maken van Latynfche vaarzen, en hadt deel aan de achting der geleerden van zynen tydt. Op de wederkomft van zyne reizen viel hy in eene moeielyke krankheit, waar door hy het flinker oog verloor. Zulks belette hem ten dele een voornemen te volvoeren, dat hy hadde om zich onder de Karthuizers te begeven. Hy begaf zich onder de Reguliere kanunniken van S. Genoveva van Parys; maar zyne gedurige ongemakkelykheden hem verplicht hebbende zich in zyn vaders huis te laten brengen, ftierf hy aldaar 9 maanden daar na, op den 11 Auguftus des jaars 1654, dat het 59 was van zynen ouderdom. Zyn lighchaam wierdt begraven in de kerke van S. Jan in Greve. Hy hadt zich zelf dit graffchrift gemaakt, dat als een korte inhoudt is van zyn leven:

Pio Viatori.
Perlege, parva mora eft; tumulo decumbit in ifto
Carolus Ogerius,
Natus Parifiis, Mederici fonte renatus.
Prima elementa puer
Parifiis didicit. Humanis artibus illum
Inftituit Biturix.
Inde Valentinâ, ftudiis non fegnibus, haufit
Jura Latina, fcholâ.
Parifio demum exercens utcumque Senatu,
Munera Caufidici;
Heu fata! heu levitas! mutatur & ad nova vertit
Illico confilia.
Ergo abit ad Danos, ad Suecos, atque Polonos,
Memmiademque fequens
Per mare, per terras, vires amifit eundo:
Atque finiftro oculo
Captus; fcribendis animum, quæ plurima vidit,
Appulit Hiftoriis
Fors fortem mutaffet adhuc, fixiffet in ifto
Hunc nifi mors tumulo.

Karel Ogier was een broeder van FRANÇOIS OGIER, een kerkelyk perfoon van eene zonderlinge verdienfte, welke met den grave van Avaux op de vredehandeling van Munfter was in den jare 1648. Hy gaf in den jare 1665 eene verzameling van predikatien uit, onder den naam van *Actions Publiques.* De zelve hadt ook de Reize van zynen broeder doen drukken.

OGIGES. Zie OGYGES.

OGILVY, (GEORGE BENEDICTUS, VRYHEER VAN) koninklyke Poolfche en keur-Saxifche generaal veldmaarfchalk. Hy was uit een oud vryheerlyk geflacht gefproten, dat in Ierlandt bloeit onder den naam van *Muredon*, en waar van de oudfte altoos de waardigheit van Lord heeft, en eene grote heerlykheit bezit. Zyn vader begaf zich in zyne jeugdt, wegens de binnenlandfche onluften, waar mede zyn vaderlandt toen geplaagd wierdt, naar Duitfchlandt, en tradt in keizerlyken krygsdienft, wanneer hy in den dertigjarigen oorlog Spielberg, by Brunn in Moravië gelegen, tegen de Zweden dapper verdedigde, en zich daar door by den keizer zo geacht maakte, dat hy de kommandantsplaats van de zelve vefting tot zyn doodt toe behieldt. Hy zelf volgde de beroemde voetftappen van zynen vader, en bragt het in den keizerlyken dienft zo verre, dat hy tot de waardigheit van generaal-majoor geraakte, waar by hy te gelyk het keizerlyk kamerheerfchap bekleedde. Doch wanneer de Czaar zich in den jare 1698 te Wenen bevondt, kreeg de zelve zulk eene hoogachting voor hem, dat hy koit daar op naar Muscou beroepen, en na de doodt van den beroemden generaal Le Fort tot generaal-veldmaarfchalk verklaard wierdt. Hier op deedt hy in den jare 1704 by de verovering van de vefting Narva, waar by hy het leger geboodt, voortreffelyken dienft; floot ook de verdragpunten van Ivanogorod, en hadt de eer, dat de koning Auguftus van Polen hem met de ridderorde van den witten adelaar begiftigde. In het volgende jaar ging hy met goedvinden van den Czaar over in Poolfchen- en keur-Saxifchen dienft, en bekleedde de waardigheit van generaal-veldmaarfchalk tot zyn doodt toe, welke in den jare 1710 in October te Dantzig, in het 62 jaar zyns ouderdoms, volgde. Hy kocht het ridderlyke goedt Sauerhan naby Praag voor 120000 fl. en liet het zelve na aan zyn eenigen zoon, Frans Karel, keizerlyke kamerheer en overfte. *Curric. Vitæ.*

OGILVY, (JOHANNES) of OGILBY, begon zeer laat te ftuderen; maar hy maakte in weinig tyds een groten voortgang. Zyn voornaamfte werk is zyn *Atlas*, welke hem de waardigheit verkreeg van Cosmographus van den koning van Engelandt. Hy heeft *Homerus* en *Virgilius* vertaald, eene verklaring der fabelen van *Æfopus* uitgegeven, en eene befchryving van de intrede van koning Karel den II in Londen, wanneer hy in die ftadt kwam om aldaar gekroond te worden. Men weet niets van zyn geflachte; maar zyn naam doedt vermoeden, dat hy een Schot was van oorfpronk. *Engelfch Dict.*

OGINA, of OGIVA, koningin van Vrankryk, gemalin van koning Karel den III, gezegd *de Eenvoudige*, was eene dochter van Eduard den I, en zufter van Adelftan of Edelftan koning van Engelandt. Zy hadt by Karel, Lodewyk den IV, dien men de Overzeefche bynoemde, om dat deze princeffe de tyding bekomen hebbende van het gevangennemen van den koning haren gemaal, een toevlucht voor haren zoon zocht aan het hof van den Engelfchen vorft haren broeder. Lodewyk wierdt ook uit Engelandt te rug geroepen, om op den throon gefteld te worden, gelyk elders gezegd is. Hy deedt omtrent den jare 938 zyne moeder te Leon komen, die van daar vertrok in den jare 951, meer dan 45 jaren oud zynde. Ogiva hertrouwde toen met Herbert van Vermandois, graaf van Troyes, den zoon van Herbert den II, die Karel haren gemaal gevangen gehouden hadde. De koning haar zoon betuigde daar over een groot misnoegen. Zy hadt uit dit twede huwelyk Stephanus, zonder nakomelingfchap geftorven in den jare 1019, en Agnes, twede gemalinne van Karel hertog van Lotteringen, met hem in de gevangeniffe te Orleans geftorven. *Sammarth. Mezeray Hift. de France.*

OGINSKI, (KAREL) een Litthaufch edelman, maakte eene Latynfche vertaling van den *Eerlyken man* van *Faret*, en gaf de zelve te Franeker uit in den jare 1643, onder den tytel van *Honeftus Homo, five ars placendi in Aula, ex Gallico opere Fareti verfa in Latinum.* Hy droeg de zelve op aan SAMUEL OGINSKI zynen vader, die een voornaam ampt hadde in het palatynfchap van Trocko in Litthauwen. Het is zeker, dat OGINSKI, van wien eenige jaren voor en na den jare 1700 zo veel gefproken wierdt, en die het hoofdt was van eenen aanhang tegen het huis van Sapieha, van het zelfde geflachte was van den vertaalder van Faret. Indien Konig deze vertaling gezien hadde, zo zoude hy niet gezegd hebben dat Karel Oginski in den jare 1643 de kunft om het hof te behagen uitvondt, want de tytel zoude hem het tegendeel getoond hebben. Daar was iemandt, die een Franfch klinkdicht maakte tot lof van den vertaler. Het is een klinkdicht dat men vindt aan het hoofdt van het werk, en dat vol is van de plompfte misflagen, die tegen de wetten van de klankmaat (Profodia) begaan kunnen worden. De maker van het zelve merkt aan dat dit boek van Faret reets in het Italiaanfch, in het Spaanfch, in het Engelfch en in het Hoogduitfch vertaald was. De Latynfche vertaling is vry goed: het is jammer dat de drukfouten daar in zo menigvuldig zyn. *Bayle Dict. Crit.*

OGLE, een kafteel van Northumberlandt in Engelandt, tuffchen Nieuwkafteel en Morpeth. Het behoorde eertyds aan de baronnen van Ogle, en gaf naderhandt den graaflyken tytel aan de hertogen van Nieuw kafteel. De Ogles bezaten den tytel van barons federt het begin der regeringe van Eduard den IV. De mannelyke linie eindigde in Cuthbert, den zevenden baron. *Cambden Britann.*

OGLIO, eene rivier van Lombardyë, in Italië. Zy heeft haren oorfpronk op de grenzen van het bisdom van Trente en van de landen der Grifons, doorloopt een gedeelte van het Brefsaneefche, en het meir van Ifeo; vervolgens loopt zy op de grenzen van het Bergameefche en van het Cremoneefche, en in het Mantuaanfche gekomen zynde, voegt zy zich aldaar by den Po, by eene kleine plaats, Torre d'Oglio genoemd. Zy befpoelt gene ftadt van eenig belang. *Maty Dict.*

OGNA SANCHA, gravin van Caftilië, leefde omtrent den jare 990. Weduwe zynde, verliefde zy op een Moorfch prins, en befloten hebbende met hem te trouwen, maakte zy een

een toeleg om haren zoon Sanchus Garçias, graaf van Castilië, die zich daar tegen zoude kunnen stellen, door vergift om te brengen. Garçias wierdt daar van verwittigd; en aan tafel zynde, ontveinsde hy, wanneer men hem door last van zyne moeder vergiftigden wyn aanboodt, het gene hy wist, en badt als door beleefdheit zyne moeder eerst te drinken. Ogna, haar wanbedryf ontdekt ziende, en wanhopende vergiffenis daar van te verkrygen, dronk wel haast alles uit wat in de kelk was, en stierf weinig tyds daar na. Men zegt dat hier van de gewoonte kwam in Castilië van de vrouwen eerst te doen drinken; het welk noch tegenwoordig in verscheide oorden van Spanje by wyze van beleefdheit in gebruik is. De graaf van Castilië, die misschien geen ander voornemen hadt dan om de waarheit te ontdekken, scheen zeer gevoelig geraakt te zyn door dit ongeluk, en stichtte het klooster van S. Salvator van Ogna, waar uit men sedert de nonnen genomen heeft om monniken daar in te plaatsen. *Louis de Mayerne Turquet Hist. d'Espagne.*

OGOUZKHAN, een der oude Mogolsche koningen, een zoon van Carakhan, en kleinzoon van Mogulkhan. Men kan een gedeelte van zyne historie zien in het artykel van CARAK KHAN. Deze prins was een Mahometaan, en hadt verscheiden oorlogen te voeren tegen zyne oomen, ter oorzake van zyn nieuwen Godsdienst, die het geloof in een eenigen Godt vaststelde en de afgodery vernietigde; maar hy verkreeg eene volkome overwinninge op zyne vyanden, die hy gedurende den loop van 72 jaren te bestryden hadde. Hy bekeerde een groot deel der Mogols, en de overige weêrspannelingen wierden verplicht tot in China te vluchten, alwaar zy den bystandt verzochten van eenen koning van het geslachte van Tatar, die aldaar regeerde, waar op de vereenigde Chinezen en Tartaren Ogouz kwamen aantasten. Maar deze prins hen in een geregelden veldslag geslagen hebbende, onderwierp hun gansche landt, en bleef meester van alle die Turquesqsche natien van het Oosten. Hy trok vervolgens naar de oevers van de rivier Gihon, en onderwierp aan zyn ryk al het uitgestrekte landt, waar van de stadt Bokhara toen de hoofdplaats was. Hy vernietigde de afgodery in alle die gewesten, en stelde aldaar gouverneurs, die de Ogouziaansche wetten deden onderhouden, die hy hadde doen afkondigen voor alle zyne onderdanen. De zes kinderen, die Ogouz Khan naliet, namelyk Gun, Aï, Ildiz, Ghiuk, Tak, en Tenghin, hebben hunnen naam gegeven aan de volkeren van Turquestan, die zich verder in verscheide geslachten verdeelden. Alle deze geslachten of stammen verdeelden de landen onder zich, die aan de regter of slinker zyde van het veldt van Ogouz waren, en maakten daar van als de twee vleugelen. De regter vleugel droeg den naam van Berengar, en de slinker dien van Giouangar. De volkeren van dat landt hebben de verdeling, welke Ogouz van het zelve onder hen maakte, en de gedachtenisse van hunne geslachtrekening zo heimelyk onderhouden, dat zy noch tegenwoordig zorg dragen om niet buiten hunnen stam of hun geslachte te trouwen. De zes kinderen van Ogouz op eenen tydt, wanneer zy op de jagt waren, eenen boog en drie goude pylen gevonden hebbende, bragten de zelve aan hunnen vader, die den boog gaf aan de drie oudsten, die den zelven onder hen verdeelden, en de drie pylen aan de drie jongsten; hy noemde de eersten *Bozok*, en de anderen *Outchok*, namen welke het geschenk betekenen, dat hy hen gedaan hadde. Sedert dien tydt hadden de drie oudsten onder hen het voorrecht van den koninklyken staat, waar van de boog by de Turken het zinnebeeldt is, en de drie jongsten vergenoegden zich met de luitenants of de afgezanten te zyn van hunne broeders. De pyl betekent by de zelfde volkeren den gene, die geboden of gezonden is. De Turken, die men Ottomannen noemt, om de zelve van de Oostersche te onderscheiden, geven voor afkomstig te zyn van het geslachte van Ogouz Khan, dat zy *het gelovige geslacht* noemen. *Herbelot Biblioth. Orient.*

OGUELLA, in 't Latyn *Oquela*, een schoon vlek met een slot in de Portugeesche provincie Alentejo, op eenen berg, aan welkers voet de rivier Chevora voorby loopt, vier mylen van Elvas. Aldaar is eene merkwaardige bron, in welke alle dieren en visschen, uitgezonderd de vorschen, sterven.

OGULIN, een grensvesting in Croatië.

OGYGES, een koning der Thebanen, of, zo anderen willen, van Ogygia en Æta, of Acta, naderhandt Beotië en Attica genoemd, zoude de eerste stichter geweest zyn van Eleusine. Daar was in zynen tydt een watervloedt, waar in eenigen geloven dat hy behouden wierdt; doch anderen verzekeren dat hy in den zelven omkwam met zyne meeste onderdanen. De tydt van dezen watervloedt is bezwaarlyk te bepalen. Torniel, Salianus, Spondanus, Riccioli en verscheiden anderen, volgens de ouden, Julius Africanus, Clemens Alexandrinus, enz. stellen dezen vermaarden watervloedt in het 2258 jaar der wereldt, het 60 van Jacob, 1020 jaren voor de instelling der Olympiaden, en 1043 voor de stichting van Rome. Petavius heeft den zelven in zyne Kronyk gesteld in het 2952, of 2958 jaar van de Juliaansche periode: maar hy veranderde naderhandt van gevoelen. Want in zyn regifter der tyden plaatst hy dezen watervloedt in het 1937 jaar van de zelfde periode, steunende op het gezag van de oude Chronologie van Smyrne, welke eenige tydbestekken gegraveerd hadde op marmertafelen, in Engelandt overgebragt door de zorg van den graaf van Arundel. Daar zyn anderen, die dit tydbestek bepalen tot het 2292 jaar der wereldt, 636 jaren na den algemenen zondvloedt, 986 voor de Olympiaden, en 1438 voor de doodt van Alexander den Groten. Dit gevoelen wordt bevestigd door het getuigenis van een oud schryver, door Cedrenus bygebragt. Anderen maken 'er mede gewag van, *Ce-drenus in Compend. hist. Jul. Afric.* by *Euseb. lib. I. de Præpar. Evang. Augustin. lib. X. de Civ. Dei cap.* 8. *S. Justin. Serm. ad Gent. Clem. Alexandr. lib. I. Strom. Oros. lib. I. Torniel. Salian. & Spond. A. M.* 2258. *Riccioli Chron. reform. lib. III. cap.* 1. *n.* 4. *&c.*

OGYGIE, een eilandt tusschen de Phenicische en Syrische zeën, vermaard door het verblyf van Calypso, welke Ulysses aldaar ontfing na zyne schipbreuk, en alwaar hy zeven jaren by haar bleef. De abt Danet gelooft, dat dit eilandt ingebeeld is, om dat de schryvers wegens des zelfs gelegenheit niet overeenkomen. Plutarchus stelt het zelve in den Oceaan, vyf dagen zeilens bewesten Engelandt. Plinius plaatst het zelve in de Middelandsche zee, naby Locres, en noemt het Calypsus; het welk hy schynt te doen ten voordele van Homerus, en om te doen zien dat deze dichter eenige reden hadde om Ulysses in het eilandt van Ogygië te brengen, alwaar deze heldt heimelyke gunsten ontfing van de koninginne Calypso. Lucianus bespot op eene aangename wyze hier over Homerus en Ulysses, wanneer hy in zyne hemelsche scheepvaart zegt, dat hy Ulysses vondt in het gelukzalig eilandt, en dat deze heldt hem belastte met eenen brief voor Calypso in het eilandt van Ogygië; waar omtrent men zich moet erinneren, dat hy in het begin van zyn verhaal betuigd heeft geen woordt van waarheit te zullen spreken. Ptolomeus spreekt van eene stadt van Beotië in Griekenlandt, welke hy *Ogyge* of *Thisbe* noemt, gebouwd door een prins van dat landt, *Ogyges* genoemd. Baudrand spreekt van een eilandt *Ogygië* genoemd, dat hy plaatst in de zee van Ausonië, welke een gedeelte is van die van Ionië, naby de kaap van Lacinium in groot-Griekenlandt, en geeft voor, dat dit het zelfde is, alwaar Ulysses zich ophieldt by Calypso.

OHIO, OUABACHE, of de *schone rivier*, is eene rivier in Nieuw-Vrankryk, in Noord-Amerika, welke zich uitstort in de rivier Missisippi.

OIE, een stadt en graafschap van Vrankryk, in Pikardië. Dit graafschap strekt zich uit van Calais tot aan Grevelingen en Duinkerken. Dit landschap is verscheide maal genomen en hernomen. De Engelschen hebben het zelve gedurende meer dan twee honderd jaren behouden. De Spanjaarden hadden het mede ingenomen gedurende de burgerlyke oorlogen van de Ligue; maar gaven het weder door de vrede van Vervins.

OIE, een klein eilandt naby dat van Rhe.

OIRSCHOT, een goed vlek met een kasteel gelegen in het Hollandsch Brabandt. Zie OORSCHOT.

OISE, een rivier van Vrankryk, welke de Latynsche schryvers *Oesia* of *Æsia* noemen. Zy heeft haren oorspronk in Picardyë, omtrent de grenzen van Henegouwen en Champagne, acht mylen boven Guise naby Vervins, te Hiesson in Tierache. Zy doorloopt Picardyë, bespoelt Guise, en la Fere, alwaar zy de Sarre ontfangt, loopt naby Nojon voorby, en te Compiegne, en ontfangt beneden die stadt de Aisne, *Axona*, welkers oorspronk is in het Barrois op Clermont naby Souilli. De Oise loopt ook te Pont S. Maixant, te Creil, te Beaumont, te Pont d'Oise, en beneden Pontoise omtrent Poissi ontlast zy zich in de Seine, op de plaats Fin d'Oise genoemd. Dit is zes uren van Parys, naar den kant van Rouaan. *Papyr. Masson Descr. Flum. Gall.*

OISELY, een vast slot in het Franche-Comté.

OISERPITS, zekere holen naby Feversham, in de Engelsche provincie Kent, die aan den ingang naauw, doch van binnen wyd zyn, en van onderen vele kamers hebben. Men houdt de zelve voor de holen, waar uit de oude Britten hun kreit groeven, waar mede zy den akker plagten te mesten; hoewel anderen menen, dat de Saxen de zelve gegraven hebben om hun graan en anderen voorraadt voor hunne vyanden daar in te verbergen.

OISTA, of OSTIA, in 't Latyn *Oista*, *Phestus*, *Phestos*, een oud vlek van Griekenlandt. Het zelve is in Thessalië, op de grenzen van Albanië, ten Noord-Westen van de stadt Janna, daar zy omtrent twaalf mylen afgelegen is. *Maty Dict.*

OKEHAM, eene stadt van Engelandt, de hoofdstadt van Rutlandt, 74 Engelsche mylen van Londen gelegen. Zy legt in de aangename vlakte van Catmos. Zy is klein naar mate van het landschap, dat daar toe behoort, dat het kleinste is van Engelandt. De huizen van het zelve zyn van weinig belang. Het kasteel, daar de justitie bediend wordt, is aanmerkenswaardiger om zyne oudheit dan om zyne schoonheit. Het heeft een oud zonderling voorrecht, dat is, dat wanneer eenig vremdeling te paardt in zyn gebiedt komt, hy een hoefyzer van zyn paardt verlieft, 't en zy hy het zelve vrykope. Verscheide personen van aanzien, die van dit recht niet wisten, hebben het zelve betaald, gelyk blykt door verscheide hoefyzers, welke aan de poort van het stadhuis gespykerd zyn. In de zaal van dit huis, alwaar de rechters hunne zitting houden, is een hoefyzer, dat zeer fraai gewerkt is. Het is 5½ voeten lang, en van eene evenredige breedte. *Engelsch Dict.*

OKEHAMTON, een vlek van Engelandt, van de landstreek van Lington, in het Westelyke gedeelte van Devonshire *Engelsch Dict.*

OKELEY, eene stadt van Engelandt, van het gebiedt van Darking, in het graafschap Surrey. Zy is aanmerkenswaardig door de overwinning, welke de koning Ethelwolf, tweede Saxische koning, aldaar behaalde op de Denen. *Engelsch Dict.*

OKINGHAM, een vlek van Engelandt, van het graafschap Bark, in de landstreek Sunning genoemd. Het zelve legt

 om

omtrent tien Engelsche mylen ten Zuid-Oosten van Windsor. *Engelsch Dict.*

OKOLSKI, (SIMON) een Dominikaner monnik, leefde in de XVIII eeuw. Hy gaf in den jare 1641 een boek uit, genoemd *Orbis Polonus*, dat verdient gelezen te worden. *Le Laboureur* heeft het zelve meer dan eenmaal bygebragt in zyne reize van de koninginne van Polen *P. II. p.* 50. 58.

OLAI (ERICUS) was omtrent den jare 1464 Dom-deken te Upsal, en schreef eene Zweedsche Historie, welke begint met den koning Erik den Wyzen, en voortloopt tot op de tyden van Karel Canut. Quensted zegt, hoewel zonder grondt, dat hy omtrent het jaar 1550 aartsbisschop van de genoemde stadt was. *Schefferi Suec. lit. cum Molleri Hypomn. Quensted de patr. illustr. vir.*

OLAU, OHLAU, eene kleine stadt, met een schoon slot in het Silesische vorstendom Brieg, tusschen Breslau en Grotkau, aan de rivier OLAU gelegen. De gemelde rivier ontstaat niet verre van Munsterberg, en na dat zy by Henrichau, Strelen, Wansen, als mede by de gemelde stadt Olau, voorby gelopen is, valt zy by Breslau in de Oder. Verscheide hertogen van Liegnitz en Brieg hebben op deze plaats hun verblyf gehouden, en in den jare 1672 wierdt zy aan Louisa, nagelate gemalinne van den hertog Christiaan, uit het vorstelyk huis van Anhalt tot haar weduwelyk verblyf ingeruimd. Naderhandt heeft de Poolsche prins Jacobus Sobiesky, na dat hy in den jare 1691 met eene keur-Paltsche princesse getrouwd was, en haar weduwlyke uitzet-penningen aan den keizer te leen opgeschoten en zyne verzekering op deze stadt bekomen hadde, aldaar zyn verblyf gehouden. *Henelii Siles. renovata. Luca Chron.*

OLAUS is de naam van eenige koningen van Denemarken geweest. De eerste was een zoon van den koning Ingellus, en vader van de koningen Frotho den V, en Harald den I. Zyne regering zoude geduurd hebben van den jare 102 tot den jare 112. De twede, met den bynaam *Vegetus*, by eenige schryvers ook *Olo* genoemd, wordt voor een Noorweegsch prins uitgegeven, zwaaide den Deenschen scepter van den jare 327 tot 331, en hadt tot zynen opvolger zynen zoon Osmundus. De derde volgde in den jare 810 op zynen vader Siegfridus, en stierf in het volgende jaar 811; waarom eenigen hem niet onder de Deensche koningen tellen. De vierde wilde in den jare 864, na de doodt van Erik den II, des zelfs nagelaten minderjarigen zoon Canutus den I uit den throon dringen, doch moest eindelyk voor den zelven wyken. De vyfde was een zoon van Sueno den III, en eerst hertog van Sleeswyk, doch beklom den throon in den jare 1086, na dat op zyne aanhitsing, of met zyn goedvinden, zyn ouder broeder Canutus de IV in eenen opstandt zyn leven verloren hadde. Hy verkreeg den toenaam van *den hongerigen*, dewyl onder zyne regering een onbeschryflyke hongersnoodt ontstont. Wanneer hy in den jare 1095 gestorven was, volgde hem zyn jonger broeder Erik de III. De zesde was geboren in den jare 1365, van de beroemde koninginne Margaretha. Zyn moederlyken grootvader Waldemarus den III volgde hy op in Denemarken in den jare 1375, onder de voogdy van zyne moeder. Hy erfde van zynen vader Haquinus in den jare 1380 het koninkryk van Noorwegen. Hy zoude ook in den jare 1372 zyn vaderlyken grootvader Magnus Smeek in het koninkryk hebben moeten opvolgen, (gelyk hy zich zelf ook daarom zo lang hy leefde een waarachtig erfgenaam van Zweden noemde,) maar Albertus van Mekelenburg, de zusters-zoon van den gemelden Magnus, onttrok hem deze kroon. Men maakte grote verwachting van dezen Olaus. Maar hy stierf vroegtydig en ongetrouwd te Falsterburg in den jare 1387. *Saxo Grammat. Harald Huitfeld Chron. Dan. Meursii Hist. Dania. Beringii Flor. Danicus.*

OLAUS was de naam van verscheide koningen van Noorwegen. De eerste beklom den throon in den jare 996, na dat hy drie jaren van te voren het Christelyk gelove hadt aangenomen. Hy hadt het ongeluk in eenen oorlog te vervallen met Sueno den I koning van Denemarken, en in den zelven in den jare 1000 niet alleen het ryk, maar ook het leven te verliezen. De twede, *de Dikke* bygenoemd, als mede *de Heilige*, ontfing de kroon in den jare 1015, liet zich aan de voortplanting van den Christelyken Godsdienst en het onderdrukken der tovery inzonderheit gelegen zyn. Hy hadt een gevaarlyken vyandt aan den Deenschen koning Canutus den groten, dien hy in den beginne wel te sterk was, doch eindelyk de overhandt moest laten, en wierdt naderhandt in den jare 1030 door zyne eige onderdanen omgebragt, waar op des overwinnaars zoon, Sueno, het koninkryk van Noorwegen verkreeg. De derde heeft van den jare 1067 tot 1093 den throon van Noorwegen bekleed, en de eerste drie jaren zynen broeder Magnus den II tot mede-regent gehad. De vierde heeft van den jare 1103 tot 1117 te gelyk met zyne broeders Sivardus den I, en Ostenus den I, die hem beide overleefden, in Noorwegen geregeerd. De vyfde, van wien in het voorgaande artykel gesproken is, was een zoon van de beroemde koninginne Margaretha, by den koning Haquinus, en was koning van Noorwegen van den jare 1380 tot 1387. *Snorro Sturla in Chron. Reg. Norv. Adam. Bremens.*

OLAUS was de naam van twee koningen van Zweden. De eerste kwam tot de regering in den jare 893, en daar alle zyne voorzaten Heidenen geweest waren, deedt hy belydenisse van den Christelyken Godsdienst. Om de afgodische hoogtens uit te roeien, of om andere oorzaken, liet hy veleboffchen omhouwen, en verkreeg daar door den bynaam van *Tratelga*. In een ontstanen hongersnoodt begeerden zyne onderdanen, dat hy zich weder tot den afgodendienst zoude begeven, en inzonderheit den afgodt Othinus offeren. Wanneer hy nu weigerde zulks te doen, moest hy in den jare 900 zich zelf als eene offerhande aan dezen afgodt laten slachten. De twede was een zoon van Erik den VII, of den Zegehaftigen, en volgde op zyn ouder broeder Erik den VIII in den jare 980. Op dat hy den Christelyken Godsdienst te beter mogte voortplanten, ontboodt hy verscheide geestelyken uit Engelandt, welke hem onder anderen bewogen, dat hy den paus in zyne landen een zekeren stuiver liet heffen tegen de ongelovigen, waarom zyne onderdanen hem naderhandt *Scotkonug* of *Schatting-konig* noemden. Hy voerde een bloedigen oorlog met Sueno den I, koning van Noorwegen, en ontnam hem het grootste gedeelte van zyn ryk, doch konde het zelve niet behouden. Daar tegen maakte hy eene wet, dat Zweden en Gotlandt voortaan bestendig onder een eenig opperhoofdt zoude staan. Hy stierf in den jare 1018. *Saxo Grammat. Olaus Magn. hist. gent. septentr. Johann. Magn. hist. Reg. Suec. Albert. Krantz. Chron.*

OLBA, of OLBE, door Strabo *Olbasa* en *Olbus* genoemd, was voortyds eene vermaarde stadt in Cilicië, alwaar een tempel was van Jupiter, welken Ajax, de broeder van Teucer, gebouwd zoude hebben, welkers opperste priester de heerschappy over het geweft van Trachea hadde. *Strabo. Ptolomeus. Solinus. Salmas. in eund. Moletius.*

OLBERT, OSBERT, of ALBERT, abt van S. Jacob, naderhandt van Gemblours, was geacht om zyne Godsdienstigheit en om zyne geleerdheit, welke, volgens Sigebertus, boven die der geleerdsten geschat, of ten minsten daar mede gelyk gesteld mogt worden. Hy was in achting in de XII eeuw. Hy wierdt geboren te Ledern in de Nederlanden, wierdt opgevoed in het klooster van Lobes, en naderhandt te Parys gekomen zynde, bleef hy eenigen tydt in dat van S. Germain, alwaar hy zich aan de studien overgaf, en was een leerling van Fulbert van Chartres en van Burchard van Worms. Men maakte hem ondertusschen abt van Gembleu of Gemblours. Hy schreef de historie van het Oude en Nieuwe Testament, en eenige levens van Heiligen, en stierf in den jare 1148. Sigebertus spreekt van hem op verscheide plaatsen. Vossius meent dat de abt Olbert onderscheiden is van dien van Lobes, wat Arnoldus Wion en Valerius Andreas daar van ook zeggen, welke laatste dit grafschrift bybrengt:

Hic jacet Abbatum speculum, decus & monachorum;
Abbas Olbertus, flos, Paradise, tuus.
Prafuit Ecclesiis normali tramite binis.
Legia, corpus habes, Gembla carendo doles.

Sigebert. de script. Eccl. cap. 142. *& in Chron. Gemblac. Arnold. Wion de Ligno vita. Valer. Andr. Bibl. Belg. Miraus Bibl. Belg. Vossius.*

OLBIA is de naam van verscheide steden, als: (1) eene in het Europische Sarmatië, by den uitloop van den Boristhenes of Dnieper, welke door de Milesiërs gebouwd wierdt, en met de stadt Borysthenes, waar van men vindt dat zy in het zelfde geweft gelegen was, voor de zelfde gehouden wordt. *Strabo lib. VIII. Herodot. lib. IV. c.* 18. *Jul. Capitolin. in Anton. Pio cap.* 9. *Dio Chrysost. Plin. l. V. c.* 32. *Casaub. not. ad Capitolin.* (2) Eene andere in Bithynië, by het zogenoemde *Mar di Marmora*, naby Nicea en Apamea. *Mela lib. I. c.* 19. (3) Eene andere aan de zeekusten van Pamphylië, aan de grenzen van Lycië. *Moletius.* (4) Eene andere in Vrankryk, aan de kusten van Provence, naby de eilanden, tegenwoordig Hieres genoemd. *Cic. lib. II. ad Quint. Fratr. ep.* 8. *Mela l. II. c.* 1. *Strabo. Baudrand. Hadr. Vales. Not. Gall.* (5) Eene andere aan de Oostelyke kusten van Sardinië, welke eertyds voor eene van de beste in dat eilandt gehouden wierdt. Men ziet tegenwoordig noch de overblyffelen daar van onder den naam van *Olbia*, of *Obia distrutta*, niet verre van de golf van Sinifcola, naby de stadt Lode. *Claudian bell. Gildon. vs.* 519. *Solin. c.*4. *Cluver. Baudrand. Stephan.*

OLD-AMPTEN, eene landstreek in de Groninger Ommelanden, gelegen tusschen het kwartier Fivelingo, de stadt Groningen, Westerwold, en den Dollaardt. De fortres van *Winschoten* is daar van de hoofdplaats. Het overige bestaat maar in dorpen. De stadt Groningen heeft het gezag daar over.

OLD-CASTLE (JOHANNES) is in de Engelsche historie bekend als een yverig verdediger van de lere van Wiclef. Hy wordt door eenigen voor een baron Cobham gehouden, en was een bediende van koning Henrik den V, by wien hy in aanzien was. Dewyl nu onder des zelfs regering de vervolging tegen de zogenaamde Lollarden of Wiclefiten door de geestelykheit met ernst begonnen wierdt, zo trof het ongeluk ook dezen Old-Castle, dien de koning wel niet terstondt zyn proces liet maken, maar hem eerst door zyne eige aanspraak zocht te bewegen. Doch wanneer hy niet horen wilde, en de koning zyne handt van hem aftrok, wierdt hy voor den aartsbisschop van Kantelberg gedagvaard, wiens dagvaarding hy echter niet wilde aannemen, waar op de koning hem in den Tour liet zetten. Wanneer hy nu in den Tour gebragt wierdt, moest hy op verscheide artykelen, zyne geloofsbelydenis betreffende, antwoorden, waar in hy wegens de Transsubstantiatie en het vereeren der beelden zyne gedachten zeide, ook den paus voor den Antichrist verklaarde, en de gansche geestelykheit hard aantastte. Hier op wierdt hem zyn proces als een ketter gemaakt, doch eer het vonnis voltrokken wierdt, vondt hy middel, misschien door toedoen van den koning zelf, om uit de gevangenis te ontkomen, maar wierdt ondertusschen by den koning zo gehaat gemaakt, dewyl men voorgaf, dat hy benevens de andere Wiclefiten eenen toeleg gehad hadde,

hadde; om de ganſche koninklyke familie uit te roeien; dat men eene grote beloning beloofde aan den genen die hem gevangen zoude leveren. Dit werkte ook zo veel uit, dat hy in den jare 1417 betrapt en levende verbrand wierdt. *Acta Anglicana T. IX. pag.* 61. 89 *&c. Le Clerc Bibl. anc. & mod. T. I. P. II. p.* 287. *ſeq.*

OLDEBERKOOP, of OLDERKOOP, een aanzienlyk dorp van de Vrieſche grietenye Stellingwerf Ooſteinde, onder het kwartier der Zevenwolden. Het zelve heeft twee grote jaarmarkten, de eene vrydaags voor Pinxteren, en de andere op den 26 Auguſtus. Onder dit dorp is de *Deddinger-buurt* gelegen. De kerk, Domsgewyze gebouwt, is, als men zegt, ver over de drie honderd jaren oud. In den jare 1585 ondergroeven de Spanjaarden den toren, zo dat hy kort daar na inſtortte. Oldeberkoop wordt met Nyeberkoop door een Gereformeerd predikant bediend, ſtaande onder de claſſis van Zevenwolden. *Winſemius. Schotanus. &c.*

OLDEBOORN, een groot en beſtraat dorp in de Vrieſche grietenye Utingeradeel, onder het kwartier der Zevenwolden; is ten Zuiden en Noorden omringt van de twee rivieren de Boorn; komende uit de grietenye Opſterlandt, door het Koningsdiep. Het heeft een fraaie kerk, de welke, volgens eene oude overlevering, over een born is gebouwt. De jaarmarkt wordt 'er gehouden op den achtſten dag na Pinxteren. Kerk en predikant ſtaan onder de claſſis van Zevenwolden. *De zelve ſchryvers.*

OLDEGA. Daar zyn vier dorpen in Vrieslandt, welke dezen naam dragen, te weten: 1) in de grietenye Smallingerlandt, in Ooſtergoo; 2) in de grietenye Hemelumer Oldevaart en Noordwolde, in Weſtergoo; 3) in de grietenye Winbritzeradeel, in Weſtergoo; en 4) in de grietenye Schoterlandt, onder de Zevenwolden. *De zelve.*

OLDEHASKE, een dorp van de Vrieſche grietenye Haskerlandt, in het kwartier der Zevenwolden.

OLDEHOLTPADE, een dorp van de Vrieſche grietenye Stellingwerf Weſteinde, in het kwartier der Zevenwolden.

OLDEHOLTWOLDE, een dorp van de zelve grietenye, en het zelve kwartier.

OLDEHORN, een dorp van de Vrieſche grietenye Schoterlandt, onder het kwartier der Zevenwolden. Het zelve wierdt in den aanvang van den oorlog met Spanje beſchanſt, om de Zevenwolden te beter te verzekeren. Zie *Van Meteren*, die het een vlek noemt.

OLDEHOVE, of OLDENHOVE, een dorp van de Groninger Ommelanden, onder het Weſterkwartier. In dit dorp ſtaat het adelyke ſlot *Ripperda*. Op de kerk ſtaat een ouderwetſche toren, te weten dik en ſtomp. Kerk en predikant ſtaan onder de claſſis van het Weſterquartier. Men leeſt in een brief van *Viglius* aan *Eraſmus* van het jaar 1533, dat de ſekte der Herdopers omtrent dit dorp, en trouwens in ganſch Groningerlandt, geweldig voortgelopen was, en dat een ſlecht en ongeſtudeert perſoon, die men daar geloofde dat de gave der tongen van Godt ontfangen hadt, zich voor den Meſſias uitgaf.

OLDEKLOOSTER, een klooſter by Damme. Zie FELDWIRTH.

OLDEKLOOSTER, van ouds genaamt BLOEMKAMP, is een vermaard klooſter of abdy van de Ciſterci-orde geweeſt, gelegen in Vrieslandt, in de grietenye Wonzeradeel, onder het kwartier Weſtergoo. Het is omtrent den jare 1191 voortgeplant uit de abdy van Klaarkamp, en *Bloemkamp* genoemt naar een bloemhof, die ten Weſten van de abdy gelegen was. Het is zyn begin ſchuldig aan drie broeders van Wommels, namentlyk *Tethardus*, of *Cythardus*, *Herdradus*, en *Siboldus*, zynde de twee eerſte prieſters, en de derde een leek. Deze broeders, hebbende hunne loffe en vaſte goederen aan het klooſter geſchonken, hebben zich vervolgens in het zelve begeven, en daar op heeft Balduinus de II, biſſchop van Utrecht, zyne toeſtemming tot deze ſtichtinge gegeven, wordende Tethardus tot eerſten abt van dit klooſter aangeſtelt. Het zelve heeft onder zyne opvolgers, ten getale van dertig, zodanig gebloeit, dat het een der vermaardſte klooſters van deze provincie is geweeſt. Winſemius noemt het zelve het ſierlykſte en voortreffelykſte van Vrieslandt, zo van inkomſten, als anderszins. De zelve ſchryver verhaalt, dat in het jaar 1537, als de Makkumer-zyl vermaakt wierdt, zo vele menſchen door dit klooſter geſpyſt zyn, dat men van 54 koeien, die in het zelve waren, geen boter genoeg tot hun onderhoudt kreeg; zo dat de kellenaar, Johan van Leeuwarden, gedurende het opmaken van de zyl twaalf tonnen boter tot laſt van het konvent heeft moeten kopen, het welk alles binnen korten tydt voldaan is geweeſt. Den 30 Maart des jaars 1535 vielen omtrent vier honderd Herdopers, vermengt met vrouwen en kinderen, des morgens, na het eindigen van de Metten, op dit klooſter aan, namen het in, en ſtelden zich in ſtaat om daar uit tegenweer te bieden, ja gaven voor, dat het geſchut van hunne beſpringers, op hen aankomende, zich omkeeren en hen zelf vernielen zou. Zy hielden den abt en de monniken twee dagen by zich, en poogden hen aan hunne zyde te brengen; maar dat niet gelukkende lieten zy hen met deze woorden gaan: *Vermits gylieden niet blyven wilt, gaat dan naar de godlozen, op dat gy met hen omkomt*; maar de ſtadhouder van Vrieslandt, Georg Schenk, belegerde het klooſter, en toonde, dat zyn geſchut kracht daar op hadt, waar op het door Diderik van Bronkhorſt wierdt ingenomen. Een groot getal Herdopers bleef in de veroveringe dood, vier en twintig wierden opgehangen, vyftien onthoofd, en eenige van de vrouwen verdronken. De laatſte abt is geweeſt *Thomas van Groningen*. Het klooſter wierdt daar op den 19 October des jaars 1572 uitgeplundert en afgebroken. *Winſemius. Schotanus. Oudheden en Geſtichten van Vrieslandt.*

OLDELEMMER, een dorp van de Vrieſche grietenye Stellingwerf Weſteinde, onder het kwartier der Zevenwolden.

OLDEMARDUM, een dorp van de grietenye van Gaaſterlandt, onder de Zevenwolden.

OLDEMARKT, een dorp, en een der negen ſchoutsampten onder het droſtſchap van Vollenhoven, in Overyſſel.

OLDENBARNEVELDT, (JOHAN VAN) ridder, heer van den Tempel, Berkel en Rodenrys, advokaat en grootzegelbewaarder van Hollandt, is een der beroemdſte, maar ook ten laatſte een van de ongelukkigſte ſtaatsmannen van zynen tydt geweeſt. Hy wierdt geboren te Amersfoort den 14 September des jaars 1547 uit een adelyk geſlacht. Hy ſtudeerde in zyne jonge jaren in de Nederlanden, Vrankryk en Duitſchlandt, en wierdt na zyne wederkomſt door de beide prinſſen van Oranje, Willem en Maurits, maar inzonderheit door den laatſten, in de behandeling der gewigtigſte ſtaatszaken getrokken. In den beginne was hy Raadt en penſionaris te Rotterdam, en wierdt in den jare 1585 aan de koninginne Elizabeth in Engelandt gezonden om aan de zelve de beſcherming der Vereenigde Nederlanden op te dragen. Na dat hy met een gewenſchten uitſlag wedergekeerd was, deedt hy afſtandt van de gemelde ampten, maar moeſt dat van advokaat van Hollandt en Weſt-Vrieslandt tegen zyn dank aannemen. Doch hy bedong daar by, dat hy terſtondt van zyne bediening ontſlagen zou zyn, wanneer men over eene vrede met Spanje wilde handelen, of hem buitens lands zenden. Hy was nochtans naderhandt een van de genen, die het yverigſte den ſtilſtandt met Spanje aandrongen, en liet zich verder ook tot verſcheide gezantſchappen gebruiken; want in den jare 1598 ging hy naar Vrankryk by koning Henrik den IV, dien de Vereenigde Nederlanden in den inlandſchen oorlog byſtandt gezonden hadden. Hy trok ook nog in het zelve jaar naar Engelandt by de koninginne Elizabeth, en in den jare 1603 by den koning Jacobus. Dewyl hy echter een man van groot aanzien was, en het zelve door zyne goede dienſten aan zyn vaderlandt, in het ſtillen van verſcheide oproerente Geertruidenberg, Medenblik, en elders, als mede door andere gelukkige verrechtingen, vermeerderde, zo vergrootte zulks de afgunſt van zyne vyanden. Onder de zelve was inzonderheit van Aarſen, heer van Sommelsdyk, die zynen ondergang zocht. Hy poogde hem by prins Maurits van Oranje verdacht te maken, als of hy poogde des prinſſen aanzien te verzwakken, gelyk eertyds dat van den grave van Leiceſter. Het verdroot boven dien den prins, dat Oldenbarneveldt zo krachtig op den ſtilſtandt hadt aangedrongen. De gemelde van Aarſen ſtrooide ondertuſſchen verſcheide laſterſchriften tegen hem uit, waar in hy hem als een verrader afmaalde, die zich door het Spaanſche geldt hadt laten omkopen; en door de Roomſch-Katholyken overreden zo wel tot vernieling van de vryheit, als van den hervormden Godsdienſt in de Vereenigde Nederlanden. Doch hy vondt niet eerder een recht voorwendſel voor dat de zaken der Arminianen, welke hy hadt begunſtigt, door het houden van het nationale ſynode van Dordrecht een anderen keer namen, wanneer hy als een Arminiaan den 29 Auguſty des jaars 1618 in den Haag, met Hogerbeets, en de Groot, de eerſte penſionaris van Rotterdam, en de twede van Leiden, nevens Ledenberg, ſecretaris der Staten van Utrecht, gevangen genomen wierdt. Men waarſchouwde hem van te voren; maar hy vertrouwde op zyne onſchuldt. Twee edelen poogden wel hem wederom in vryheit te ſtellen; maar zy wierden van gelyken gevangen genomen. Hier tegen wierdt terſtondt een manifeſt, hoewel zonder zegel en naam, aangeſlagen, waar in men voorgaf, dat men zich van hem en van de overige gevangenen hadt moeten verzekeren, om alle onheil, dat anders den Staat getroffen zou hebben, voor te komen. Vele groten hadden wel het oog daar op, dat zulk eene gevangenneming door de algemene Staten bevolen zou zyn, daar Oldenbarneveldt een bediende van de provincie van Hollandt was, en alzo zonder het recht van die provincie te krenken door hen niet gevangen genomen hadt kunnen worden. Maar des prinſſen aanzien was te groot, tot zo verre, dat ook de Franſche gezanten met hunne menigvuldige voorbeden, die zy in den name van hunnen koning voor Oldenbarnevelts leven deden, niets konden uitrechten. Hy wierdt alzo door vier en twintig rechters, van de algemene Staten geſtelt, te weten twaalf uit Hollandt, en de overige twaalf uit de zes overige Vereenigde provinciën, gevonniſt om onthoofd te worden, het welk den 13 May des jaars 1619, des morgens tuſſchen 8 en 9 uuren, in het openbaar ter uitvoeringe wierdt gebragt, hebbende den ouderdom van omtrent 72 jaren bereikt. Wanneer hy den voet op het ſchavot zette, ſprak hy, eenigzins met een zwakke ſtem: *Ach Godt, wat is zo ellendig als den menſche!* Doch hy herhaalde zich wel haaſt wederom, viel op zyne knieën, en badt byna een vierendeel uurs. Daar na ſtondt hy op, en ſprak de omſtanders met de volgende woorden aan: *Lieve burgers, ik ſterve niet als een landverrader, maar als een goed patriot.* Hy trok hier op zyn damaſten ſlaaprok uit, en gaf den zelven, benevens een ring, aan zynen dienaar Jan Vranken. Na dat hy zyne muts voor de oogen getrokken hadde, knielde hy wederom neer, en riep met opgeheven handen: *Heer, in uwe handen bevele ik mynen geeſt!* waar op hem de ſcherprechter het hoofd, en iets van de voorſte vingeren van zyn regterhandt met eenen houw affloeg. Zyne beſchuldigingen, die men bekend maakte, beſtonden in de volgende: dat hy den Godsdienſt en de kerke verward hadde, tot welken einde hy ganſch ongerymde en voor het

het gemeen ten hoogſte gevaarlyke en ſchadelyke regelen en redenen voor zich zelve hadde willen beweeren, ook anderen ingeſcherpt, en door zyne aanhangers laten inſcherpen, dat ieder provincie de macht hadt in Religiezaken naar haar eigen gevallen te ſchikken; dat hy naar Engelandt en Vrankryk nadeelige dingen geſchreven, onwettige leeraars ingedrongen, met hen conventiculen gehouden, en zich tegen het ſynode aangekant hadde, enz. *Uitenbogaart Kerkelyke Hiſtorie van het jaar* 1609 *tot* 1619. *Theatr. Europ. T. I. pag.* 286. *ſeq. Waarachtige Hiſtorie van het geſlacht, leven en ſterven van wylen den heere Johan van Oldenbarneveldt*. enz.

OLDENBURG, eene fraaie ſtadt aan de Hunte in Weſtphalen, is 8 mylen van Embden gelegen, en met wallen en watergraften wel geſterkt. Aldaar zyn bezienswaardig de kerken van S. Nicolaas, als mede niet minder het ſlot, waar in de afgeſtorvene graven hun hof gehouden hebben, het raadhuis, het nieuwe huis, de kancelery, het tuighuis, en andere gebouwen. In den jare 1164 is de hertog Henrik de Leeuw van Saxen voor Oldenburg getrokken, en heeft daar in den graaf Chriſtiaan; die gedurende de belegering ſtierf, hard benaauwd, ook eindelyk de ſtadt veroverd. Het graafſchap, dat daar van den naam voert, is een der aanzienlykſte en machtigſte Ryks-graafſchappen, dewyl het byna 11 mylen lang en over de 9 breed is. Zyne gelegenheit is tuſſchen het vorſtendom Ooſt-Vrieslandt, het ſtift Munſter en het graafſchap Delmenhorſt. Het zelve wordt verdeeld in het Butjadinger- Stadiger- Ruſtinger- en Jeverlandt. De ſteden en voornaamſte plaatſen daar van zyn Oldenburg, Apen, Beckern, Giſelhorſt; Nienborg, Ovelgunne, Wardenborg, Weſterſtede, Wivelſtede; en andere meer. In het klooſter Raſtede leggen vele der Oldenburgſche graven begraven. Na het affterven van den laatſten graaf Antonius Guntherus; welke ſtierf den 19 Juny des jaars 1667, deden zich verſcheide mededingers op tot des zelfs nagelaten goederen, waar onder nevens andere goederen ook het graafſchap Delmenhorſt behoort. De koning van Denemarken en de hertog van Holſtein-Gottorp; die uit den Oldenburgſchen ſtam geſproten waren, deden als hoofden van dit huis hunnen eiſch daar op, en ſtelden zich ook in het bezit. De hertog van Holſtein-Pleun deedt mede zynen eiſch daar op, en trof in den jare 1671 een verdrag met den koning; dat de helft aan het koninklyke huis zoude blyven. Holſtein Gottorp wilde in der minne niet verdragen, maar liet het zo verre komen; dat de zaak ten voordele van Holſtein-Pleun wierdt uitgeſproken. Ingevolge van deze uitſpraak wierden in den jare 1677 de zonen van Joachim Ernſt, hertog van Pleun, in de hen toegewezen landen geſteld, welke zy naderhandt aan de kroon Denemarken tegen een equivalent van nader gelegen ampten; als Segeberg; Norburg, enz. weder afſtonden. De vorſt Johannes van Anhalt-Zerbſt verkreeg wegens zyne moeder Magdalena, de lyflyke zuſter van den laatſten graaf van Oldenburg, door het teſtament de heerlykheit Jevern, en de natuurlyke zonen van den graaf verkregen vele ſchone goederen, gelyk in het volgende artykel blykt. *Kranzius in Metropoli l. III. c.* 25. *Hamelman Chron. Oldenb. Zeil. Topogr. Weſtphal. Europ. Herold. P. I.*

OLDENBURG. Het geſlacht der graven van Oldenburg is een der oudſte en voornaamſte van ganſch Duitſchlandt. Eenigen geven voor, dat het zelve afkomt van den groten *Wittekind*: want des zelfs zoon *Wigbertus* zou Wallpertus, graaf van Ringelheim, eerſten graaf van Oldenburg, geteeld, en deze den naam van Oldenburg by de volgende gelegenheit op zyn geſlacht voortgeplant hebben. Hy bouwde namelyk ter eere van zyne gemalinne Altburgis, eenige dochter van den graaf van Leſmona of Leſthem, de ſtadt *Altburg* of *Oldenburg* aan de Weſer, en zoude hier op in den jare 856 geſtorven zyn. Men geeft hem tot zoon *Theodoricus*, die de eer hadt door zynen zoon *Immodus* de graven van Savoje, door den tweeden zoon *Wittekindus* die van Ferrara, door den derden zoon *Theodoricus* de markgraven van Brandenburg, en door *Regimbertus* het Oldenburgſche huis te bouwen. Op hem volgde zyn zoon *Siegfridus*; en op dezen des zelfs zoon *Ulricus*. Deze teelde Otto, van wien iets zonderlings verhaald wordt: Want wanneer hy eens op de jagt was, zoude hy door groten dorſt gezegd hebben: *Ach Godt! die nu een koelen dronk hadde!* Hier op zou zich de Oſenberg geopend hebben, waar uit eene jonkvrouw met prachtige klederen kwam, en hem een zilver vergulden en kunſtig gewerkten kelk of bokaal, op de wyze van een jagthoorn, aanboodt, dat hy daar uit zoude drinken, met verzekering dat het zyn huis zoude welgaan, indien hy den ganſchen beker zoude uitdrinken. Doch de graaf wilde daar niet aan, maar goot de onbekende drank over den ſchouder op den grondt, en reedt met den hoorn weg. De jonkvrouw ging hier op terſtondt te rug; en wierdt door een geopenden berg wederom bedekt. Daar viel iets van den weggegoten drank op het paardt, waar door de haairen weggingen als of zy verbrand waren. De hoorn wierdt naderhandt in de graaflyke verblyfplaats vele honderd jaren na malkanderen aan vele duizend menſchen getoond, en ten laatſten naar Coppenhagen gebragt. Hem wierden twee zonen geboren, waar van *Johannes* het graaflyke Oldenburgſche, en *Conradus* het graaflyke Alvenslebiſche huis voortgezet hebben. Johannes deedt den keizer Henrik den II goede dienſten tegen de Saracenen en Grieken in Italië in den jare 1007, en 10 jaren daar na tegen de Polen, bragt ook een goed gedeelte van Vrieslandt onder zyne macht. Onder des zelfs zoon Huno rebelleerden de Vriezen op het aanſtoken van Albertus, aardsbiſſchop van Bremen, die ook Huno by den keizer Henrik zo geweldig beſchuldigde, dat zyn lyf verbeurd verklaard wierdt. Doch de keizer ſcheen eindelyk te bemerken, dat het met den aardsbiſſchop niet al te oprecht was, en deedt alzo naar de wyze van die tyden den graaf den voorſlag, dat hy zyne onſchuldt door een kampgevecht met een ſchrikkelyken leeuw zoude aantonen. Dewyl nu zulks den graaf om zyn hogen ouderdom onmogelyk was, zo beſloot zyn zoon *Frederik* het kampgevecht voor den vader aan te gaan. Hy verſloeg den leeuw door eene aardige liſt, dewyl hy eenen ſtro-man, die met vet beſmeerd, en met runder-ingewanden gevuld was, voor zich heen voerde, en den leeuw, die op den pop losging, en hem de ingewanden uit het lyf rukte, ondertuſſchen een dodelyken ſteek gaf. Hier door behieldt de oude Huno het leven en te gelyk ook de macht om de Vriezen te bedwingen. Eindelyk bouwde hy ter eere van de H. Moedermaagdt het klooſter Raſtede, waar in zyn zoon Frederik ongetrouwd ſtierf. Hier door kwam, hoewel met tegenſpraak der graven van Alvensleben, als die den gemelden Frederik nader wilden zyn, het graafſchap Oldenburg aan *Elimarus*, den zoon van Rixe, des ouden Hunoos zuſter, dien zy geteeld hadde by haren gemaal Hojus, heer in Vrieslandt, in Potenburg en Memmenburg, en daar door wierdt tot de twede linie der Oldenburgſche graven de grondt gelegt. De gemelde Elimarus hadt twee zonen, *Elimarus* den II, en *Johannes*, welke zich in twee byzondere linien uitgebreid hebben. Hoewel die van den laatſten, de Wildeshuſiſche, in de XV eeuw wederom uitſtierf. Elimarus de II plantte den Oldenburgſchen hoofdſtam voort, en teelde drie zonen, *Chriſtiaan* den krygszuchtigen, *Henrik* en *Otto*. De laatſte wierdt een geeſtelyk te Bremen, en Henrik ſtichtte de Brockhuſiſche zyde-linie, die echter in zynen kleinzoon *Thomas* weder uitgeſtorven is; hoewel anderen het verſterven van dezen tak ten onrechten noch later ſtellen. Chriſtiaan, de oudſte zoon, plantte den hoofdſtam voort, en ſtierf in de ſtadt Oldenburg, na dat de zelve door den hertog Henrik de Leeuw van Saxen belegerd was. Zyn zoon *Chriſtiaan* de II wierdt in een treffen tegen de Vriezen doorſteken, waar op de twede zoon, *Maurits* de I, op hem volgde, die echter in zynen ouderdom in een klooſter ging. Van des zelfs zonen bouwde de eerſte, *Otto* genoemd, het ſlot Delmenhorſt, aan de rivier Elme in den jare 1247, en ſtierf zonder kinderen; de twede zoon, *Chriſtiaan* de III, hadt echter het geluk zyn geſlacht voort te planten. Van zyne zonen wierdt *Theodoricus* in den jare 1335 tot grootmeeſter in Pruiſſen verkoren, welke in den jare 1341 te Mariënburg ſtierf. De jongſte zoon, *Otto* de III, maakte Delmenhorſt tot eene ſtadt; en de middelſte zoon, *Johannes* de I, door anderen, die de namen van de Wildeshuſiſche linie mede tellen, de X genoemd, plantte met Anna, dochter van Gerhard, graaf van Hoja, het geſlacht voort. Want de zelve baarde hem *Johannes* den II (XI) en *Chriſtiaan* den IV. De laatſte van de zelve rechtte de Delmenhorſtſche linie op; en wierdt vader van *Chriſtiaan* den V, wiens zoon *Otto* de V het graafſchap Delmenhorſt aan het ſtift Bremen voor 6000 mark verpandde, waar op in den jare 1414 het gemelde graafſchap door hem volkomen aan het ſtift onderworpen wierdt, met bygevoegd beding, dat wanneer zyn zoon *Nicolaas* het geldt niet betalen zoude; daar tegen door het ſtift Bremen tot aardsbiſſchop verkoren worden, Delmenhorſt alsdan met het gemelde ſtift voor eeuwig vereenigd zoude blyven. Deze Nicolaas wierdt ook wel tot aardsbiſſchop benoemd; maar dewyl hy deze waardigheit tegen zyne mededingers niet konde verdedigen, zo ſtont hy de zelve af aan Balduinus, abt van Luneburg. Dewyl deze nochtans niet voldeedt aan alles wat hy hem beloofd hadde, en noch een verdrag der beide linien Oldenburg en Delmenhorſt van den jare 1360 te voorſchyn kwam, uit kracht van het welke alle vervremding der landen zonder wederzydſche bewilliging krachteloos zoude zyn, zo verklaarde hy het verdrag door zynen vader met het ſtift aangegaan, wegens het afſtaan van het graafſchap Delmenhorſt, voor nietig, en gaf het zelve zynen neef *Theodoricus*, graaf van Oldenburg, welke Adelheida, de zuſter van Nicolaas, tot zyne gemalinne hadde. Met dezen Nicolaas is in den jare 1435 de Delmenhorſtſche tak wederom uitgeſtorven. Doch de Oldenburgſche hoofdlinie wierdt door den eerſtgeboren zoon Johannes den II (XI) voortgezet. Deze teelde by Margaretha, gravin van der Lippe, onder andere kinderen, *Coenraad* den I, welke de burgers van Bremen, die zynen neef Maurits adminiſtrateur van het zelve ſtift, niet gehoorzamen wilden, bedwong, doch naderhandt met zyn gemelden neef in het Budjadinger-landt door de rebellen in den jare 1368 geſlagen wierdt. Hy liet onder andere kinderen na *Coenraad* den II, en *Chriſtiaan* den VI. De eerſte daar van ſtierf in den jare 1420 wederom uit in zynen zoon *Maurits*, welke tot zyne gemalinne hadt Elizabeth, dochter van Magnus met den Keten, hertog van Brunswyk. Chriſtiaan de VI was eerſt domheer te Keulen, doch verliet naderhandt den geeſtelyken ſtandt, en trouwde met Agnes, gravinne van Hohenſtein, waar by hem *Theodoricus* geboren wierdt. Deze Theodoricus wierdt de Gelukzalige genoemd, dewyl hy by zyne eerſte gemalinne op de bovenverhaalde wyze het graafſchap Delmenhorſt, en by de twede, Hedwig, dochter van den laatſten hertog van Sleeswyk en graaf van Holſtein uit het Schaumburgſche huis, zuſter van Adolph den VIII, de Holſteinſche landen erfde. Hy ſtierf in den jare 1440, en liet van zyne twede gemalinne drie zonen na, *Chriſtiaan*, *Maurits* en *Gerhard*. Chriſtiaan wierdt koning van Denemarken, Noorwegen en Zweden; als mede graaf van Sleeswyk en Holſtein. Maurits ſtierf uit in zynen zone *Jacob*. De derde zoon, Gerhard, de Strydbare genoemd, plantte den Oldenburgſchen ſtam voort. Zyn oudſte broeder, de koning Chriſtiaan, liet hem zyn aandeel in de graafſchappen Oldenburg en Delmenhorſt over, doch behieldt zich de vryheit het zelve ten allen tyde weder te kunnen eiſchen. Wanneer echter naderhandt de ſucceſſie van Holſtein door de

doodt

doodt van den hertog Adolph den VIII op hen verviel, verdroegen zy zich zodanig, dat de koning Christiaan volkomen afstandt deedt van Oldenburg en Delmenhorst, en aan ieder van zyne twee broeders 40000 Rheinsche guldens betaalde, waar tegen deze van allen eisch op Sleeswyk en Holstein afstonden. Naderhandt, dewyl Gerhard grote knevelaryen pleegde tegen de naburige kooplieden, zo stelde de administrator van Bremen en bisschop van Munster zich tegen hem, en nam hem gevangen, vereenigde ook Delmenhorst met het bisdom van Munster. Hy stierf eindelyk in den jare 1500, na dat hy vader geworden was van verscheide kinderen, onder welke *Johannes* de III (XIV) aan te merken is. Deze bragt de Budjadingers en de Stadlanders onder zyne gehoorzaamheit, en na dat zy wederspannig wierden, leide hy hen met hulp der hertogen van Brunswyk-Luneburg in den jare 1514 op nieuws het juk op, en verkreeg in de deling met de gemelde hertogen Stadlandt voor zich, waar op hy in den jare 1526 stierf. Zyn zoon *Antony* de I rukte het bisdom Munster in den jare 1547 het graafschap Delmenhorst met geweldt weder uit de handen, waar uit naderhandt by het keizerlyke kamergericht een langdurige strydt ontstont, die eerst in den jare 1670 ten voordele der Oldenburgers eindigde. Des zelfs zonen waren *Johannes* de IV (XV) en *Antony* de II, die wegens de deling verschil hadden, alzo de eerste den laatsten maar een apanage wilde geven, doch eindelyk door keizerlyke uitspraak genoodzaakt wierdt met hem gelyk te delen, en Delmenhorst aan hem te laten, dat echter door de doodt van *Christiaan*, den zoon van Antony den II, zonder erfgenamen, in den jare 1647 aan de erven van Johannes den IV (XV) verviel. Johannes de IV (XV) erfde na de doodt van vrouwe Maria in den jare 1575 de heerlykheit Jevern, en bragt ook naderhandt de heerlykheit Kniphausen aan zich. Hy liet na by Elisabeth, dochter van Gunther, graaf van Schwartzburg, onder andere kinderen, *Antony Gunther*, die na de doodt van den gemelden Christiaan Delmenhorst erfde, doch eindelyk den 19 Juny des jaars 1667 zonder erfgenamen stierf, en den ganschen graaflyken Oldenburgschen stam eindigde. Hy hadt een natuurlyken zoon, Antony genoemd, dien hy geteeld hadde by de jonkvrouwe van Ungnad, welke de heerlykheit Kniphausen in Vrieslandt, benevens andere goederen in het Oldenburgsche, door het vaderlyke testament verkreeg. Het huis van Anhalt erfde de heerlykheit Jevern. Doch wegens de overige erfvolging is tusschen Denemarken en Holstein-Gottorp aan de eene, en Holstein-Pleun aan de andere zyde grote twist ontstaan. De koning van Denemarken verkreeg by verwisseling de helft van den eisch van Holstein-Pleun, Gottorp verloor zyn proces aan het keizerlyke hof wegens de andere helft, die Pleun ook naderhandt aan Denemarken afstont; by welke kroon alzo gansch Oldenburg en Delmenhorst bleef, doch in den jare 1711 aan keur-Brunswyk verpand wierdt. *Hamelmann. Gisekenius. Winckelman in Chron. Oldenb. Spenerus in Sylloge. Rittershusius Tab. Geneal. Bucelinus in Germ. Stemmat. Imhof Not. Proc. Diarium Europaeum P. XLIII. ad an.* 1681.

OLDENBURG, of ALTENBURG, eene middelmatige stadt in de Holsteinsche provincie Wagrië, aan de Wester zyde van de Oost-zee, behoort den hertogen van Holstein-Gottorp. De Wenden zouden de zelve *Stargard*, dat is eene oude stadt of oude burg, doch de Denen *Brannese* of *Brandenhuse* genoemd hebben, gelyk zy dan de hoofdstadt van een groot gedeelte van Wenden-landt geweest zoude zyn. De keizer Otto de Grote heeft aldaar een wydlopig bisdom opgerecht, dat Albertus Magnus aardsbisschop van Hamburg naderhandt in drie verscheide bisdommen, namentlyk Oldenburg, Radzeburg en Mekelenburg, verdeelde. Eindelyk heeft de hertog Henrik de Leeuw van Brunswyk het bisdom van de stadt Oldenburg, dat reets tamelyk vervallen was, ganschelyk weggenomen, en naar Lubek verplaatst. In den jare 1065 is deze stadt door de Wenden ganschelyk verwoest, en in den jare 1259 door den hertog Albrecht van Brunswyk veroverd. In het midden van de XIV eeuw heeft Oldenburg weder tamelyk gebloeid; en hebben de burgers door de Brockaw naar 't Oosten en Westen scheepvaart gehad. Doch na dat de Wester-mondt van de gemelde Brockaw voorlang door het dryfzandt, of met opzet door de koninginne Margaretha, gansch verstopt wierdt, en nu ook de Ooster-mondt tot de scheepvaart onbekwaam is, zo is deze plaats op nieuws tot groot verval geraakt; en daar zy eertyds eene koninklyke en bisschoplyke verblyfplaats is geweest, moet zy zich met den laatsten rang op een na onder alle de Sleeswyk-Holsteinsche steden, welke mede tot de landdagen beschreven worden, vergenoegen. In den jare 1700 hadt zy het ongeluk voor een zesde-deel door den brandt in de assche gelegd te worden. *Kranz. in Wandal. l. II & IV. c. 26. in Saxon. l. I. c. 1. l. III. c. 25. l. IV. c. 17. Bangoti notit. ad Helmold. l. I. c. 12. Molleri Isag. ad hist. Cherson. Cimbr. P. II. p. 77 seq. p. 419. Angelus Chron. Holsat. Danckwerth in Chorogr. ducat. Slesvic. & Holsat. Zeiler. Topogr. Holsat. Hamburg. Remarq. ad a.* 1700. *p.* 222.

OLDENBURGER, (PHILIPPUS ANDREAS) een bekend schryver in de XIII eeuw, die zich door verscheide schriften bekend maakte. Hy was een leerling van Conring, en leefde te Geneve, alwaar hy de vremde heren, die zich aldaar ophielden, in het openbare recht en in de historie onderwees. Men beschuldigt hem in 't gemeen, dat hy zich in zyne schriften deswegen zo verscheide namen gaf, op dat hy te ongemerkter altoos zyn eigen arbeidt aanpryzen konde. Het voornaamste, dat hy uitgegeven heeft, is zyn *Thesaurus Rerumpubl.* dien hy echter, en wel met zeer slecht oordeel, uit de lessen van Conringius heeft opgemaakt, en den zelven daar door zeer vertoornt. Verders zyn nog bekend zyn *Limnaus Enucleatus*, *discursus in Instrumentum pacis*, *Strictura in Monzambanum*, en nog eenige andere kleine werken, in welke hy zich merendeels *Pacificus à Lapide* noemde, en daar door gelegenheit gaf, dat men hem spotswyze *Lapis pacificans* noemde.

OLDENDORF, eene kleine stadt in het vorstendom Grubenhagen, derdehalve myl ten Westen van Eimbeck, welke in den dertigjarigen oorlog veel geleden heeft. *Zeil. Topogr. Brunsv.*

OLDENDORP, eene stadt tot Hessen-Cassel behorende, in het graafschap Schauenburg, tusschen Hamelen en Rintelen, in welkers gebiedt de keizerschen den 28 Juny des jaars 1633 tegen de Zweden, Brandenburgers en Hessen eenen slag verloren. *Winckelm. Beschr. Hess. p.* 335.

OLDENPO, eene kleine landstreek van Lyflandt, waar van Derpt de hoofdstadt is. Zy behoort aan de Zweden, 't en zy de zelve hen in de laatste onlusten door de Muscoviten ontnomen zy; want zy is op de grenzen van hun landt, 't welk zy ten Oosten heeft; Lettonië ten Zuiden; Esthonië ten Westen, en Alemak ten Noorden. *Maty Dict. Engelsch Dict.*

OLDENSEEL, OLDENSAAL, in het Latyn *Salia vetus*, of *Odesalia*, voor dezen een fraai steedtie in Nederlandt, de hoofdstadt van het drostampt Twenthe, in de provincie van Overyssel, niet verre van de grenzen van het graafschap Benthem. Het heeft zynen naam buiten twyfel van de oude Saliërs, die hier hunne woonplaatsen hadden, gekregen. De vryheeren van Kleef hebben deze plaats eertyds in eigendom bezeten, die zy van keizer Lodewyk den Goeden verkregen hadden. De eerste van allen, die ze dus bezeten hebben, is geweest de vryheer *Boudewyn* de I, die in het jaar 821 overleedt, na dat hy de stadt vier jaren te voren, te weten in 't jaar 817, met vesten hadt omringt. De laatste bezitter was *Baldericus*, bygenaamt de Goede, die de vyftiende bisschop van Utrecht is geweest, en de stadt in 't jaar 970 aan de St. Martenskerk, zegt men, in eigendom overgaf. Oldenseel is in later tyden eene vry sterke stadt geweest, waar in de Staten sedert den jare 1597, wanneer prins Maurits het zelve veroverde, eene bezetting gehouden hebben. In den jare 1605, den 8 Augustus, kwam de markgraaf Spinola voor deze stadt, en beschoot de zelve, waar op zy zich den volgenden dag overgaf. Zy bleef tot den jare 1626 in de handen der Spanjaarden; maar wierdt in Juny van dat jaar door graaf Ernst Casimir van Nassau verovert, en, door last der Staten, van alle hare vestingwerken ontbloot. *Topogr. Circ. Burg. p.* 105. *Petit Nederl. Republyk. Oudheden van Deventer.*

OLDENZYL, een dorp van de Groninger Ommelanden, in het Westerkwartier.

OLDE-OUWER, een dorp van de Vriesche grietenye Doniawerstal, in het kwartier der Zevenwolden. Onder het zelve behoort de buurt *Scharbuizen.*

OLDERKOOP. Zie OLDEBERKOOP.

OLDESCHOOT, een oud dorp van de Vriesche grietenye Schoterlandt, in het kwartier der Zevenwolden. Hier heeft eertyds een klooster van de Duitsche orde gestaan, het welk gesticht is in 't jaar 1209, en in den beginne bewoont geweest van juffrouwen van de gemelde orde; maar naderhandt zyn 'er priesters en dienstbroeders van de zelve orde in hare plaats gekomen. Het adelyk geslacht der *Sterringaas* is afkomstig uit dit dorp. *Oudheden van Vrieslandt.*

OLDESLO, eene kleine stadt in Wagrië, 6 mylen van Hamburg en 4 van Lubek, aan de Trave, welke Noordwaards daar voorby loopt. In de XII eeuw hebben de burgers alhier door het zout goede neering gehad. Doch dewyl de stadt Luneburg, welkers voornaamste handel in het zout bestaat, groten afbreuk daar door geschiedde, heeft hertog Leo van Brunswyk van graaf Adolph den III van Holstein in den beginne in der minne wegens de schade, die Luneburg leedt, de helft der inkomste van het zout geëischt; en wanneer de graaf niet wilde, heeft de hertog de zoutbronnen te Oldeslo laten bederven. Deze stadt heeft daarom tegenwoordig weinig handel, hoewel zy eene van de zogenaamde vier steden in Holstein is. Voorts heeft de stadt altoos tot het koninklyke gedeelte van het hertogdom Holstein behoort. *Kranzius in Saxon. Angelus Chron. Holsat. Regkman. Lubeck. Chron. Danckwerth. Chorogr. ducat. Holsat. P. III. c.* 10. *p.* 238. *Zeiler. Topogr. Sax. inf. Hamb. Remarq. ad an.* 1700. *p.* 223.

OLDETRYNE, een dorp van de Vriesche grietenye Stellingwerf Westeinde, in het kwartier der Zevenwolden.

OLDEWOLDE, of OLDWOLDE, een dorp van de Vriesche grietenye Kollumerlandt, onder het kwartier Oostergoo.

OLDHAM (JOHANNES) was de zoon van een prediker te Edmundhall, in Oxford opgevoed, en een zinryk schryver. Men geeft voor dat zyne overzettingen het oorspronkelyke zelfs overtreffen, en zyne vindingen iets ongemeens hebben. Inzonderheit is zyn hekelschrift tegen de Jesuïten zeer merkwaardig, als in welkers schryfwyze hy iets byzonders gehad heeft. Hy stierf in den eersten bloei van zyne jaren in het huis van den graaf van Kingston, en wierdt door den gekroonden dichter Dryden met een lykvaars vereerd, waar in hy de *Marcellus* der Engelsche taal genoemd wordt.

OLDISLEBEN, een Saxen-Ernestisch vlek en ampt in Thuringen aan de Unstrut, en naast de Saxen-Weissenfeldsche ampten Heldrungen en Saxenburg gelegen. Lambertus noemt het *Holdesleben*, en 't kan zyn dat de naam zo veel wil zeggen, als *Holde*, dat is *aangename leube*, of *olde*, dat is *alte leube*, 't welk daarom te geloofelyker schynt, dewyl men ook enkel *Leube* vindt. Eertyds was aldaar een Benedictyner klooster, dat in den jare 1089 gebouwd wierdt, het welk de hertog

hertog Georg van Saxen met bewilliging van zynen neef hertog Albrecht het dorp Oldisleben met alle toebehoren voor 3500 florynen wederkopelyk overliet. Door het Naumburgsche verdrag van den jare 1554, tusschen de Ernestische en Albertynsche liniën, is het goedt Oldisleben aan Jena overgegeven. In den jare 1555 den 28 Augustus is het gemelde goedt en dorp Oldisleben door eene ruiling, welke de 3 zonen van den keurvorst Johan Frederik van Saxen, Johan Frederik, Johan Wilhelm en Johan Frederik de III, met de graven van Mansfeld tegen het Mansfeldsche gedeelte aan de Hennebergsche heerlykheit Romhild troffen, met toegift van 50000 gulden aan de graven van Mansfeld, tot een Saxisch riddergoedt en leen geworden. Het wierdt echter door den keur-administrateur Frederik Wilhem van Saxen-Altenburg, zoon van den hertog Johan Wilhem, in den jare 1591 van den graaf Bruno van Mansfeld, tegen overneming van den toenmaals daar op staanden pandschelling, en betaling van 12000 florynen tot eene rechte koopsomme, weder volkomen aan het huis van Saxen gebragt. Hier op is het ampt Oldisleben in den jare 1603 by deling der Altenburgsche en Weimarsche huizen aan dit laatste of den hertog Johannes gekomen. Wanneer naderhandt in den jare 1640 des zelfs zonen Wilhem, Albrecht en Ernst weder deelden, en verscheide dingen noch gemeen bleven, is daar over een Directorium aangesteld, en tot des zelfs vermaak het ampt Oldisleben (uitgezonderd de schattingen, die men den hertog van Weimar toebedeelde) gesteld geworden. Hier op hebben ook hertog Wilhem van Saxen-Weimar, hertog Johan George van Saxen-Eisenach, hertog Frederik van Saxen-Gotha, hertog Albrecht van Saxen-Coburg, en hertog Bernard van Saxen-Meinungen, na malkander als *Seniores* gemelde hoofddirecteurschap in 't Weimarsche, of, gelyk het tegenwoordig genoemd wordt, het Ernestische huis gevoerd, en het gemelde voorrecht genoten hebben; naderhandt heeft men echter de volgende *Seniores* dit recht betwist, en bleef dus het ampt Oldisleben in het bezit aan den hertog Ernest van Saxen-Weimar; waar in het door een verdrag met den hertog Frederik van Gotha gekomen is. Voorts kan men ook van het klooster Oldisleben nazien *Leuckfelds Antiquitat. Bursfeldens. p.* 122 *seq.* en *Bucelini Germania sacra P. II. p.* 67. Zo heeft ook de beroemde Sagittarius een byzonder *Chronicon* van Oldisleben nagelaten, dat noch in geschrifte is. *Mulleri Annal. Sax. Lamberti Schafnab. addition ad an.* 1244.

OLDKALEN, eene kleine stadt in het Rostoksche gebiedt, aan de grenzen van het vorstendom Wenden; naby Dargun en Nienkalen. *Topogr. Sax. inf. p.* 186.

OLDKERKE, een zeer vermakelyk dorp in de Vriesche grietenye Dantumadeel, onder het kwartier Oostergoo; heeft een kerk, met een fraaien preekstoel. De predikant van dit dorp bedient ook Roodkerk, en staat onder de classis van Leeuwarden. Een ander OLDKERK, of OLDEKERK, is gelegen in de grietenye Tietjerksteradeel, onder het zelve kwartier van Oostergoo. Nog twee andere dorpen van dezen name zyn gelegen in de Groninger Ommelanden, en van malkander onderscheiden door de bywoorden *Boven* en *Beneden*.

OLD-SARUM, dat is te zeggen, *het oude Sarum*, een vlek of steedtie van Engelandt, in het graafschap Wilt, of Wiltshire, dat men *Under-Ditch* noemt. Het zelve is zeer afgenomen sedert dat men *New-Sarum*, of het nieuwe Sarum gebouwd heeft. Het heeft echter zyne voorrechten behouden, en zendt twee gedeputeerden in het Parlement. *Engelsch Dict.*

OLEARIUS, (GODEFRIDUS) doctor in de Theologie en superintendent te Hall, gaf in den jare 1676 eene Positive, Polemische, Exegetische en Morale Theologie uit in 4. en in den jare 1677 bespiegelende en oefenende aanmerkingen over den Bybel. Hy leefde nog in den jare 1678, en was toen 73 jaren oud. *Konig Biblioth.* Men ziet in de Handelingen der geleerden van Leipzich van den jare 1713, dat hy eerst in den ouderdom van 82 jaren stierf.

OLEARIUS, (GODEFRIDUS) een Theologant te Leipzich, was de oudste zoon van Johannes Olearius, van wien in het volgende artykel zal gehandeld worden, en wierdt geboren in den jare 1672. Hy liet wel haast in zyne jeugdt de vaardigheit van zyn verstandt blyken, en begaf zich, na dat hy zyne akademische studien volbragt hadde, in den jare 1693 op reis naar Hollandt en Engelandt. In het laatstgemelde ryk hieldt hy zich inzonderheit een geruimen tydt op te Oxford, en maakte zich aldaar de Bodlejaansche bibliotheek treffelyk te nutte, verkreeg zich ook door zyn verstandigen ommegang met allerlei personen eene zonderlinge hoogachting. Kort na zyne wederkomst in zyn vaderlandt verkreeg hy het professorschap in de Griekshe en Latynsche talen, en begon toen aan het uitgeven van de werken der Philostraten te arbeiden. In den jare 1708 wierdt hem het professorschap in de Theologie aanvertrouwd, en wanneer men in den jare 1711 de universiteitskerk tot den openbaren Godsdienst opgerecht hadde, liet hy zich met veel welsprekendheit daar in het eerste, en verder ook in het vervolg met veel vlyt horen. In den jare 1714 wierdt hy assessor van het consistorie te Leipzich, en begon werkelyk aan den Josephus te arbeiden, waar in, als mede in vele andere heilzame voornemens, hem in den jare 1715 zyn vroegtydige doodt verhinderde, niettegenstaande men hem naar zyne uitwendige ligchaams gesteldheit een veel langer leven toeschreef. Zyne schriften zyn: *Dissertationes in Matthaeum*; eene overzetting van de *Historia symboli Apostolici* en *Stanleji Historia Philosophica*; *Einleitung zur Romisch Teutschen Historie*; *Beweis, dass Jesus der wahre Messias sey*; *Philostratorum Opera*; *Collegium Pastorale*, en verscheide Dissertatiën. Verders heeft hy ook den gemelden druk van *Josephus*, en *Commentarius Procopii Gazaei in Octateuchum*; *Genesii Historia Byzantina*; eene uitbreiding over den Bybel van Luther; eene uitlegging over Genesis en de brieven des N. Testaments, en *Isagoge ad studium Theologia* willen laten drukken, tot welkers uitgave echter weinig hoop meer overig is, dewyl hy uitdrukkelyk voor zyne doodt verboden heeft, dat men eenige van zyne schriften te voorschyn zou laten komen; gelyk hy dan ook bevolen heeft, dat men zyn ligchaam in alle stilte, zonder lykpredikatie, enz. ter aarde zou bestellen, en op zyn graf niet meerder, of iets anders stellen dan: *D. Gottfridus Olearius, Theologus Lipsiensis, hic situs est. Domine misertus es mei, ut mihi promiseras.* Zie *Acta Erud.* 1716.

OLEARIUS, (JOHANNES) een zoon van Godefridus Olearius, van wien hier het eerst is gesproken, wierdt geboren te Hal in Saxen den 5 May des jaars 1639, ten 4 uren des morgens. Na dat hy zeer wel in de talen en in de philosophie gestudeerd hadde, wierdt hy doctor in die faculteit gemaakt in den jare 1660. Hy verstont toen reets de Oostersche talen. Hy studeerde in de Theologie onder Hulseman, en predikte verscheide malen. Hy bezocht vervolgens verscheide akademien van Duitschlandt; en ging om met alle de geleerden. Hy kwam te Leipzich in den jare 1661, en in den zelfden tydt, waar in hy noch studeerde onder de geleerde professoren van deze universiteit, begon hy zelf de philosophie en de goede letteren in het byzonder te onderwyzen. Hy wierdt professor in de Griekshe taal gemaakt in den jare 1664. Hy heeft zyne bekwaamheit in dat slag van geleerdheit doen zien door *LII Exercitationes in Epistolas Dominicales*, dat is te zeggen oefeningen of verhandelingen over de plaatsen der Zendbrieven, die men leest in de openbare oefeningen, en die by de Lutherschen het onderwerp zyn van een gedeelte van hunne predikatien. Hy wierdt baccalaureus en vervolgens doctor in de Theologie gemaakt in den jare 1668. Hy wierdt in den jare 1677 professor gemaakt in de zelve faculteit, als tegen zyn dank, en hy ontfing den doctoralen hoedt in den jare 1679. CVI Theologische en LXI Philosophische Disputen, geschriften over moeielyke stoffen, Redevoeringen, Theologische raadgevingen, die twee goede stukken uitmaken, zyne zedekundige Theologie, zyne inleiding tot de Theologie, welke handelt van de gevallen van conscientie, en zyne *Hermeneutica Sacra*, betonen zyne geleerdheit en zyne arbeidzaamheit. Hy was een der eersten, welke arbeidden aan de Acten van Leipzich, met Carpzovius, Alberti, en Ittigius. Hy bekleedde de gewigtigste ampten in de kerke en in de universiteit. Hy was onder anderen tien maal Rector. Hy was in den jare 1667 getrouwd met Anna Elizabeth, eenige dochter van Philippus Mullerus, professor in de wiskunst. Hy hadt by haar 6 zonen en 6 dochters; waar van drie zonen en eene dochter jong stierven. De zonen waren: *Godefridus Olearius*, professor in de Theologie te Leipzich; *Johannes Fredericus Olearius*, professor der Instituten, en *M. Philippus Olearius*, assessor in de philosophische faculteit, en baccalaureus in de Theologie. Hy stierf den 6 Augustus des jaars 1713. *Acta Erud.* 1713. *pag.* 428.

OLEASTER, (HIERONYMUS) een monnik van de Dominikaner orde, was geboortig van Lissebon in Portugal, of, volgens anderen, van Azambuja, dat een vlek is naby de Taag. De Portugezen hebben hem mogelyk om deze reden *Oleaster van Azambuja* bygenoemd. Wat 'er van zy, hy was één der geleerdste mannen van zyne orde in de XVI eeuw. Oleaster was een goed philosooph op de wyze als men het toen was; een verstandig Theologant; ervaren in de talen, voornamelyk in 't Hebreeusch, het Grieksch en 't Latyn. Hy maakte met behulp van de zelve een groten voortgang in de studie van de H. Schriftuur. Zyne achting maakte hem begeerd in Italië, werwaards hy eene reize deedt in den jare 1545, en was een der Theologanten, welke Johannes de III, koning van Portugal, benoemde om zynent wegen het concilie van Trente by te wonen. Op zyne wederkomst in Portugal benoemde de koning hem tot het bisdom van het eilandt S. Thomas in Afrika; maar hy verschoonde zich daar van. Men maakte hem naderhandt inquisiteur; hy bekleedde de voornaamste ampten van zyne orde in zyne provincie, en stierf in den jare 1563. Oleaster hadt verscheide uitleggingen over de Schriftuur vervaardigt; maar men heeft gene andere van de zelve dan die hy gemaakt heeft over de V boeken van *Mozes*, en over *Jesaias*. *Anton. Tienens. Bibl. Domin. Nic. Anton. & Andr. Scot. Bibl. Hisp. Miraus de script. sac. XVI.*

OLEN, een Grieksch dichter, ouder dan Orpheus, was van Xanthus, eene stadt van Lycië. Hy schreef verscheide lofzangen, die men zong in het eilandt van Delos in de grote plechtigheden van den Godsdienst, voornamelyk ter eere van de godinne Lucina, welke hy zeide de moeder te zyn van Cupido. Hy was de eerste, die verzekerde, dat Achaja uit het landt der Hyperboreën in het eilandt van Delos gekomen was. Anderen zeggen, dat hy een der Hyperboreën was, die het Orakel van Delphos stichtten, en dat hy aldaar de eerste het priesterschap van Apollo oefende, en antwoorden gaf aan de genen, die het orakel raadpleegden. Hy gaf de zelve in zesvoetige vaarzen.

OLERON, of OLORON, aan de Gave, anders de rivier van Oleron genoemd, eene stadt van Vrankryk in Bearn, met een bisdom, onder dat van Auch behorende. De ouden noemden de zelve verscheidentlyk, *Iluro*, *Ilurano*, *Loronensium*, en *Ellorensium civitas*, *Elorona* en *Olero*. De stadt, die groot en schoon was, wierdt door de Normannen verwoest in de IX eeuw, en vervolgens herbouwd omtrent den jare 1080 door Centullus, vicomte van Bearn en van Oleron. Zy is gelegen op een hoogte, met een ouden toren, en wordt bespoeld door de

rivier

rivier de Gave, die de zelve affcheidt van eene voorftadt, St. Maria genoemd; alwaar de bisfchoplyke fetel is. S. Gratus, bisfchop van Oleron, woonde het concilie van Agde by in den jare 506. Licerius bevondt zich op het IV van Parys in den jare 573, en op het twede van Macon in den jare 585. Abientus onderfchreef het VIII van Toledo in den jare 657. De ftadt Oleron leedt veel in de XVI eeuw, wanneer de Hervormden daar van meefter waren, en Gerard Le Roux, of Rouffel, die het met hen hieldt, door de koninginne van Navarre in den fetel van die ftadt gefteld wierdt. De Gave van Oleron wordt gemaakt door die van Afpe en van Offeau, welke zich beneden de ftadt te zamen voegen. *De Marca hift. de Bearn. Arn. Oihenard l. III. Notit. utriusque Vafcon. c.* 13. *Sammarth. Gall. Chrift.*

OLERON, een eilandt van Vrankryk op de kuften van Xaintonge, met eene fortreffe van den zelfden naam. De Latynen noemen het zelve *Uliarus*. Het heeft de lengte van vyf, en eenen omtrek van tien of twaalf mylen. Het is het *Olarion* van Sidonius Apollinaris, overvloedig in konynen, gelyk Savaron heeft aangemerkt. Scaliger en Merula hebben misgetaft, gelovende dat Sidonius van de ftadt van dien naam wilde fpreken. Want Petrus de Marca verzekert, dat men aldaar gene konynen vindt. Oleron (het eilandt) heeft 'er in 't tegendeel zeer vele.

OLERONSCH RECHT, in de oude Franfche taal *le ley Olyroun*, is dat, het welke Eduard de I, koning van Engelandt, op het reetsgemelde eilandt Oleron voor de inwoners en vremdelingen, die derwaards voeren en handel dreven, gegeven heeft, doch dat Richard de I na zyne wederkomft uit het Beloofde Landt veel verbeterd en vermeerderd heeft. Seldenus beweert, dat het nog hedendaagfch op de zelfde plaatfen in gebruik is en geoefend wordt. Voor dezen is het echter by de Wefterfche volkeren, gelyk voortyds de Rhodifche wetten in de Middelandfche zee, en de Wisbyfche wetten by de Noordfche volkeren voor een gemeen volkeren-recht aangezien geworden. Het zelve is in de Latynfche taal befchreven, en de gedrukte exemplaren maken des zelfs begin ruim zeftig jaren jonger, dewyl zy het zelve ftellen in den jare 1266. *Seldenus de mari claufo c.* 24. *Conring. de O.J. Germ. c.* 19.

OLESKO, OLEZKO, eene ftadt benevens een flot in Root-Reuffen, welke de Poolfche koning Uladiflaus in den jare 1432 innam, en voor eene fomme gelds aan Johannes van Syenno overliet. De rivier Bug neemt naby de zelve haren oorfpronk. *Sarnic. Defer. Polon. Dlugofj. hift. Polon. l. XI.*

OLETZKOW, OLECKOW, eene ftadt benevens een ampt aan de rivier en het meir van dien naam, in het Brandenburgfch Pruiffen, naar den kant van de Litthauwfche grenzen gelegen. Zy is voor dezen een jagthuis geweeft, doch in den jare 1560 door den hertog Albertus tot eene ftadt gemaakt, en een flot daar by gebouwd, waarom het noch tegenwoordig *Margrabowa* of *Markgraaffladt* genoemd zoude zyn. In den jare 1656 wierden de Tartaren aldaar door de Zweden en Brandenburgers geflagen, en de gevangen vorft van Radzivil verloft. *Preuf. Staats-Geographie, P. I. pag.* 84. *Hartknoch Preuf. Hift.*

OLGERDUS, groothertog van Litthauwen, volgde in den jare 1325 op zynen vader Gidiminus, die den groothertoglyken tytel verkreeg, dewyl hy zyne heerfchappy tot aan den Pontus Euxinus uitgebreid hadde. Hy rukte ganfch Podolië uit handen der Tartaren, en zette zyne grenzen tegen Mufcovië verder uit. Hy ftierf in den jare 1381, 6 zonen nalatende. Onder de zelve volgde hem zyn zoon Jagello in de regering, welke met eene Chriften princeffe trouwde, zich daar op van gelyken liet dopen, en den naam van Uladiflaus aannam. *Kojalowitz P. I. Hift. Lith. lib. VIII. pag.* 287 *feq. Hartknoch de rep. Polon. pag.* 191.

OLIBRIUS. Zie OLYBRIUS.

OLIENA, eene kleine ftadt van Sardinië. Zy is gelegen omtrent de Ooft-kuft van het eilandt, omtrent 18 mylen beooften de ftadt Cagliari. *Maty Dict.*

OLIER, (JACOBUS) inftelder en ftichter van het kweekfchool (*Seminarium*) van S. Sulpitius te Parys, wierdt in die ftadt geboren den 20 September des jaars 1608, en was de zoon van N. Olier, requeftmeefter. Na dat hy zyne ftudiën voltrokken hadt, en den graadt van baccalaureus in de Theologie aangenomen, deedt hy eene reize naar Rome, en naar onze L. Vrouwe van Loretto. Te Parys wedergekeerd zynde, begaf hy zich door toedoen van M. Vincent in 't gezelfchap der Zendelingen; en de orde van het priefterfchap ontfangen hebbende in den jare 1633, ondernam hy eene zending in Auvergne, alwaar zyne abdy van Pebarc gelegen was. Ten einde van zes maanden wierdt hy verplicht door de vervolgingen van de genen, die zich tegen de hervorming van deze abdy aankantten, weder te Parys te komen. Aldaar zynde dankte hy zyne karoffe en zyn gevolg af, en bereidde zich tot eene twede zending in Auvergne, welke hy deedt gedurende achttien maanden, met een gelukkigen uitflag. In den jare 1638 deedt hy eene reize in Bretagne, om aldaar een nonnen-klooster te hervormen, alwaar hy de waarneming van den regel herftelde. In het volgende jaar fchreef de kardinaal van Richelieu aan hem, dat de koning hem benoemd hadt tot het coadjuteurfchap van het bisdom van Chalons aan de Marne, en zondt hem ter zelver tydt het brevet; maar Olier floeg deze waardigheit af, en eenigen tydt daar na verbondt hy zich met eenige kerkelyken in het voornemen van een kweekfchool op te rechten, om de genen, die den kerkelyken ftaat omhelzen, te bereiden tot de H. ordens en tot de priefterlyke dienften, waar toe hy aangemaand was door den vader Codren, generaal der Congregatie van het Oratorie. Olier wierdt gefchikt tot overfte van dit kweekfchool, dat men eerft beproefde te Chartres op te rechten; maar men oordeelde in het vervolg beter het zelve te Parys of daar omtrent te doen. Olier huurde in het begin van 't jaar 1642 een huis te Vaugirard; en vier maanden daar na badt hem M. de Fiesque, parochiaan van S. Sulpitius, zyne parochie aan te nemen, die hy verlaten wilde ter oorzake van de verwarring, die hy in de zelve zag. Olier bewilligde daar in, om dat hy een groten yver hadde tot de eere Gods; en een bisdom geweigerd hebbende, nam hy bezit van deze parochie in de maandt Auguftus des jaars 1642. Ter zelver tydt riep hy de kerkelyken, die te Vaugirard waren, by zich, en gebruikte zommigen tot den dienft van de parochie, en anderen tot de beftiering van het kweekfchool, waar van de inftelling goedgekeurd en beveftigd wierdt door de kerkelyke overften, en door de opene brievea des konings. Hy wierdt ziek in den jare 1652, en ontdeedt zich van zyne parochie in handen van den abt van S. Germain des Prez, die de zelve opdroeg aan M. de Bretonvilliers. Van deze ziekte weder herfteld zynde, ging hy een vierde kweekfchool oprechten te Pui in Velai; want behalven dat van Parys hadt hy 'er noch twee opgerecht, het eene te Nantes, en het andere te Viviers. Hy ondernam vervolgens een algemeen zendelingfchap in het Vivarais, en herftelde de oefening van den Roomfch-Katholyken Godsdienft in de ftadt Privas, waar uit de zelve federt meer dan dertig jaren was verbannen geweeft. Van daar keerde hy weder naar Parys, om aldaar zyne Godsdienftige oefeningen te vervolgen: maar in het volgende jaar, zynde toen vier en veertig jaren oud, wierdt hy aangetaft van eene beroerdheit, die hem lam maakte aan het halve ligchaam. Hy zondt in den jare 1654 van zyne kerkelyken naar Clermont in Auvergne, om aldaar een kweekfchool op te rechten. Hy gaf anderen van hen laft om eene volkplanting van Franfchen te verfellen, welke het eilandt van Montreal in Nieuw-Vrankryk gingen bewonen, en om de Wilden te bekeeren. Eindelyk, na dat hy zulke grote dienften aan de kerke gedaan hadde, ftierf hy den 2 April des jaars 1657, in den ouderdom van acht en veertig en een half jaren. Hy heeft eenige Godsdienftige werken nagelaten, welke zeer geacht zyn. *Le P. Giri Vie des Grands Serviteurs de Dieu.*

OLIKA, eene fterke ftadt in opper-Volhynië, in Polen, aan een meir, hebbende eene fchone ftift-kerke en een vaft flot. Zy draagt den tytel van een hertogdom, heeft eene univerfiteit, en behoort aan het huis van Radzivil.

OLIMPIODORUS. Zie OLYMPIODORUS.

OLINCKHUSEN, eene ftadt in het hertogdom Weftphalen, den keurvorften van Keulen toebehorende.

OLINDA DE PERNAMBUCA, eene vermaarde ftadt in Brafilië, in Zuid-America, in een ongemeen vermakelyken, doch niet al te vruchtbaren oordt. Zy behoort den Portugezen, is de hoofdftadt van de *Capitania* van *Pernambuco*, heeft eene goede haven en eene vefting S. George genoemd. Haar bisfchop behoort onder het aardsbisdom van S. Salvador. De koning Sebaftiaan van Portugal ftichtte hier een Jefuïten-collegie. Daar benevens zyn aldaar twee kloofters, acht kerken en 2000 inwoners, behalven de geeftelykheit en de bedienden. In den jare 1595 kwam Jacobus Lancafter, een Engelfch zee-overfte, met 11 fchepen en 270 perfonen in deze haven, en veroverde in den eerften aanval het flot, hoewel het zelve met eene bezetting van 600 man en 7 metale ftukken voorzien was. Hy plunderde hier op omtrent 100 huizen onder het flot, en bleef aldaar 34 dagen, doch konde geen meefter worden van de ftadt. Hy belaadde zo wel zyne eigen, als mede 3 Hollandfche en 4 Franfche fchepen, welke hy aldaar vondt, met den gemaakten buit, en keerde weder naar Engelandt. Na dat de Hollandfche Weft-Indifche Compagnie in den jare 1628 een groot gedeelte van de Spaanfche zilvervloot genomen hadde, en voornemens was haar ongeluk by S. Salvador te wreken, zondt zy eene fterke vloot uit onder Henrik Lanquy, die in den jare 1630 Olinda innam. Men heeft zeker flag van degen-klingen van hier naar Europa gebragt, welke zeer goed zyn, met een hoorn gemerkt, welke naar deze ftadt *Olinden* genoemd worden. In deze ftadt zyn meer dan honderd fuiker-molens. *Baudrand.*

OLITE, eene kleine ftadt van het koninkryk van Navarre, in Spanje. Zy is de hoofdftadt van eene Kafteleny of Majorat, en gelegen aan de rivier Cicados, acht mylen bezuiden Pampelona. *Maty Dict.*

OLIVA, eene kleine ftadt in de Spaanfche provincie van Valencia, tusfchen Gandia en Denia. Zy voert den tytel van een graaffchap, en behoort den hertogen van Gandia. *Colmenar Delices de l'Efpagne p.* 555.

OLIVA, een Ciftercienzer kloofter in Pomerellen, eene myl van Dantzig, welke de vorft Subislaus van Pomeren, wanneer hy het Chriftelyk gelove aangenomen hadde, in den jare 1170 ftichtte, en welke zyn zoon Sambor met 7 dorpen en andere inkomften verbeterde. Het is eene Reguliere abdy, en onder alle de Pruiffifche kloofters het rykfte en aanzienlykfte. Zy is ook de eenige plaats in Polen, alwaar eene drukkery gevonden wordt. Zy wierdt in den jare 1224 door de Heidenfche Pruiffen verbrand; het welk andermaal door hen in den jare 1234, en door de Duitfche orde in de jaren 1243, 1247, en 1250 gefchiedde. In den jare 1350 geraakte dit kloofter door een ontftanen brandt wederom in de affche. In den jare 1433 ftaken de Huffiten de vlam daar in; en in den jare 1520 wierdt het zelve door de Duitfche volkeren, welke den Hoogduitfch-meefter te hulp kwamen, verwoeft. In den jare 1577 flechtten de Dantzigers het zelve in den oorlog met den koning Stephanus van Polen, op dat de koning

ning zich daar in niet mogte legeren, waar voor zy by het volgende verdrag 20000 guldens tot de wederopbouwing van het zelve moesten betalen. Men ziet aldaar in de kerke de oude begraafplaatsen der hertogen van Pomeranië, welke vernieuwd zyn. Den 3 May des jaars 1660 is hier de bekende vrede tusschen de Polen en Zweden gesloten, in welke de Zweden van Pruissen, en daar tegen de Polen van Lyflandt, doch inzonderheit hun koning van de Zweedsche kroon afstandt deden. In den jare 1697 moest de Fransche prins van Conti met zyn byhebbende volk hals over kop van hier wyken, waar door in Pruissen het spreekwoordt ontstaan is: *Het zal u gaan als den Franschen te Oliva.* In den jare 1703 wierdt dit klooster door de Zweden gebrandschat, en, om Dantzich allen toegang te sluiten, met de versterking van het zelve begonnen. Zy moesten het zelve echter kort daar na weder verlaten. De abt wordt door den koning benoemd, doch moet altoos een Pruissisch edelman zyn. *Hartknoch Beschreib. von Preussen. Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

OLIVA, (ALEXANDER) generaal van de Augustyner orde, en naderhandt kardinaal, hadt zyne verheffing alleenlyk aan zyne verdiensten te danken. Hy wierdt geboren van arme ouders te Saxoferrato, dat ook vereerd is geweest door de geboorte van Bartholus en van Nicolaas Perrot, aardsbisschop van Siponte. Hy ontfing met den ouderdom van 3 jaren eene twede geboorte; want hy viel toen in een regen- of water-bak, en wierdt voor dood daar uit gehaald. Zyne moeder, die zeer Godsdienstig was, bragt hem in eene kerk van de H. Maagdt, alwaar hy weder hersteld wierdt. Men verbreidde dit terstondt als een mirakel, en al de wereldt verwonderde zich daar over. Deze goede moeder, eene gelofte gedaan hebbende om den jongen Alexander aan Godt toe te wyden, gaf hem over aan de Augustynen. Hy studeerde daar na te Rimini, te Bolonje en te Perugia, en maakte zulk een groten voortgang in de gewyde wetenschappen, dat hy in de laatste stadt de philosophie geleraard hebbende, ook benoemd wierdt om de Theologie aldaar te onderwyzen. Hy wierdt ondertusschen tot provinciaal verkoren, en men verplichtte hem eenigen tydt daar na het procureurschap generaal der orde aan te nemen. Hy was hier door genoodzaakt naar Rome te gaan, alwaar zyne deugdt en geleerdheit hem zeer geacht maakten. Alexander Oliva verburg nochtans met zorg alle zyne grote hoedanigheden, en de kardinaal van Tarente, protector van zyne orde, konde hem nooit overreden om zich te laten vinden by de openbare twistredeneringen, waar in al de wereldt wenschte zyne grote geleerdheit en schranderheit te zien uitblinken. Hy konde zich echter niet onthouden van prediken en schryven; en dewyl hy een verheven en welsprekend Theologant was, schreef en predikte hy met zo veel kracht, dat de ondeugdt en ongeregeldheit hem niet wederstonden dan door hare natuurlyke hardnekkigheit. Hy vertoonde zich op de stoelen der eerste steden van Italië; en Rome, Napels, Venetië, Bolonje, Mantua en Ferrare waren even veel verwonderd over hem. Hy wierdt vikaris generaal van zyne orde, naderhandt generaal in den jare 1459, en eindelyk kardinaal in den jare 1460. Het was paus Pius de II, die hem den hoedt gaf. Deze grote paus, die zelf een der geleerdste mannen van zynen tydt was, van de verdiensten wetende te oordelen, schepte zyn vermaak in het verheffen van Alexander Oliva. Hy gaf hem vervolgens het bisdom van Camerino, en bediende zich van hem in verscheide gelegenheden. Deze grote man stierf weinig tyds daar na te Tivoli, alwaar het Roomsche hof was, en daar hy als een heilig geacht wierdt, den 21 Augustus des jaars 1463, in het 55 jaar van zynen ouderdom. Zyn ligchaam wierdt gebragt in de kerk der Augustynen te Rome, alwaar men zyne marmere grafstede ziet. Hy liet verscheide verhandelingen na, als: *De Christi ortu Sermones centum; De cœna cum Apostolis facta; De peccato in Spiritum sanctum; Orationes elegantes l. I.* enz. *Joseph Pamphilius Chron. Ord. S. Aug. Ambrof. Coriolan in Chron. August. Onuphr. in Chron. Thom. Gratiani in Anastas. Possevin. in Appar. sacro. Bzovius in Annal. Eccl. T. XVII. ad ann.* 1463. *n.* 34. *Corn. Curt. in elog viror. illustr. August. Aubery hist. des Card. &c.*

OLIVA, (JOHANNES PAULUS) generaal der Jesuïten, wierdt geboren te Genua in den jare 1600, uit een doorluchtig geslachte, dat twee dogen gegeven heeft aan deze republyk. Hy baarde verwondering door zyne predikatien, en dewyl hy niet minder wysheit hadde om te regeren, dan welsprekendheit om te overreden, zo gaf men hem het bestier van het collegie der Duitschen, naderhandt dat van het Noviciaat, en eindelyk wierdt hy tot generaal van de orde verkoren in den jare 1661. Hy verliet nochtans de oefeningen van den predikstoel niet; en paus Innocentius de X hem prediker gemaakt hebbende van het Apostolische paleis, volhardde hy die bediening te bekleden onder drie andere pauzen, Alexander den VII, Clemens den IX, en Clemens den X. Hy stierf in den jare 1681 in het huis van het Noviciaat te Rome, na dat hy meer dan 65 jaren in de societeit gesleten hadde, en meer dan 20 jaren generaal daar van geweest was. Hy was het die de schone kerk der Jesuïten te Rome deedt bouwen en schilderen, welke een der wonderen van die stadt is. Zyne doodt wierdt zeer betreurt. Verscheide doorluchtige personen stelden het tot hun vermaak briefwisseling met hem te onderhouden. Men heeft eene verzameling van zyne Brieven te Venetië gedrukt in den jare 1681, uit welke men kan oordelen van de achting, die hy zich verkregen hadde, zo wel als uit zyne andere werken, die te Lyon gedrukt zyn. *Memoires du Temps.*

OLIVA. (PETRUS JOH.) Zie OLIVI.

OLIVAREZ, een Spaansch graafschap in oud-Castilië, naby Valladolid, het huis van Guzman toebehorende. Zie GUZMAN.

OLIVARIUS of OLIVIER, (JOHANNES) een rechtsgeleerde, was van Gent. Hy was maar zeventien jaren oud, wanneer hy het Griekisch in zyn vaderlandt begon te onderwyzen. Hy heeft verscheide poëtische werken geschreven, en twee Toneelstukken, *Micheus* en *Nabuchodonosor. Zweertius p.* 457.

OLIVE, eene Cistercienzer nonnen-abdy in Henegouwen, tusschen Binche en Nivelle.

OLIVE. (PETRUS JOHANNES) Zie OLIVI.

OLIVENZA, in 't Latyn *Oliventia, Evandria*, eene versterkte stadt in Alentejo, in Portugal, aan eene kleine rivier, welke een stuk weegs van daar in de Guadiana valt. Zy is eene grensvesting tegen Spanje, met 9 grote bolwerken en eene diepe watergraft omringd, legt 3 of 4 mylen van Badajoz, en heeft eene schone brug. Zy wierdt in den jare 1658 door de Spanjaarden ingenomen, doch in de vrede van den jare 1668 aan de Portugezen weder afgestaan. De marquis de Bay, generaal van Philippus den V, koning van Spanje, belegerde deze stadt in den jare 1709, en liet 6 bogen van de gemelde brug springen, om de plaats door honger te dwingen: hy moest de zelve echter weder verlaten. *Colmenar Delices de l'Espagne p.* 495.

OLIVERA, een vlek van Spanje, gelegen in Andalusië, op de grenzen van het koninkryk Grenade, zeven of acht mylen van Corduä, ten Zuiden. Men gelooft, dat Olivera wel de kleine stadt der Turdulen zoude kunnen zyn, die men *Atsubi, Atubi, Acubis*, en *Claritas Julia* noemde. *Maty Dict.*

OLIVERIO, van ouds *Helicon*, eene kleine rivier van de valeie van Demona in Sicilië. Zy bespoelt Monte Albano, en Oliverio, en ontlast zich in de zee van Toscane tusschen Pati en Melazzo. *Maty Dict.*

OLIVETANEN, in 't Latyn *Monachi S. Mariæ montis Oliveti*, zyn zekere monniken, die gantschelyk in 't wit gekleed zyn, doch verder in de meeste overige stukken den regel van den H. Benedictus in acht nemen. Zy hebben vele kloosters, en onder anderen een te Rome by de kerk *di S. Maria nuova, in foro Boario*, of *Vaccino*. Het hoofdklooster van hunne orde, met den tytel van eene abdy, is gelegen tusschen Siena en Pienza, op eenen berg, *Monte Oliveto* genoemd. De stichter is geweest Johannes Tolomei, die naderhandt den naam van Bernardus aannam, een edelman van Siena. Hy leide zich toe op de geestelyke en wereldlyke rechten, verkreeg daar in het doctorschap, en leeraarde de zelve opentlyk te Siena. Na eenigen tydt wierdt hy met eene grote verzwering aan de oogen overvallen, 't welk hem bewoog de H. Maagdt Maria eene byzondere gelofte te doen, ingevalle zy hem weder wilde helpen. Na dat hy zynen wensch verkregen hadt, begaf hy zich, met voornemen van een gestreng leven te voeren, op een van zyne landgoederen, Accona genoemd, naby Monte Elcino, in gezelschap van twee andere edellieden van Siena, waar van de een Patricio Patricius, en de andere Ambrosius Piccolomini genoemd was. Wanneer zy aldaar, en naderhandt op den *Monte Oliveto*, een tydt lang op eene bespiegelende wyze geleefd hadden, gaf paus Johannes de XXI of XXII, die toen te Avignon zyn verblyf hieldt, aan Guido, bisschop van Arezzo, bevel, om hen en hunne navolgers een zekeren regel voor te schryven; het welk ook op den 21 May des jaars 1319 geschiedde. Gregorius de IX heeft naderhandt in den jare 1371 deze orde door eene afzonderlyke bulle op nieuws bekrachtigd. *Delic. de L'Ital. l. p.* 268. *Ferrario Catalogo de Santi. Joh. Azor. institut. moral. lib. XII. Chronic. Mont. Olivet. Bonanni Catal. de gli ordini religiosi n.* 126.

OLIVETANUS, (ROBERT) was de eerste, die een Franschen Bybel uitgaf, tot gebruik der Protestanten in de valeien, welke hem verzochten dit werk op zich te nemen. Hy wierdt in den jare 1553 te Neufchatel gedrukt, en wordt noch van de Fransche Protestanten gebruikt, hoewel zy op eenige plaatsen veranderd en verbeterd is. *Richard Simon.*

OLIVETO, een prinsdom in het koninkryk van Napels, byna in het midden van Basilicata. *Rogissard Delices de L'Italie. Alberti Descr. Ital.*

OLIVI, (PETRUS JOHANNES) van Seignano, of Serignano, een Minderbroeder in het bisdom van Beziers, stierf omtrent het einde van de XIII eeuw. Hy maakte eene uitlegging over de Apocalypsis, waar in hy van de kerke handelende beweerde, dat de zelve stondt om volmaakter te worden dan zy tot noch toe geweest was; dat zy, verlicht door den H. Geest, nieuwe verlichtingen zoude hebben, en dat de oude bedurve kerk haast vernietigd zoude worden, om plaats te maken voor eene volmaakter kerke. Dit boek in Italië gebragt zynde door een Minderbroeder, Bodicis genoemd, wierdt als een vyfde Euangelium aangenomen door de Frerots en door de Beguards. Eenige Franciscanen ondernamen, op den grondt van deze voorzegging, eenen paus van deze nieuwe kerke te verkiezen. Zy maakten voor zich zelf een byzonder generaal en oversten, bouwden nieuwe kloosters, namen een eng en sluitend gewaadt aan, en voeren uit tegen de R. kerke. Deze dwalingen wierden veroordeelt door 12 doctoren in de Theologie, benoemd door den kardinaal Nicolaas, bisschop van Ostia, dien paus Johannes de XXII aangesteld hadde om deze zaak te onderzoeken. De paus veroordeelde het werk en de geheugenisse van den schryver, die gestorven was. Deze schryver hadt nog verscheide andere werken geschreven, en onder anderen eene verhandeling van de armoede, in welke hy het tegengestelde van de volkomen toeëigening of eigendom beweerde, zo in het byzonder, als in het ge-

meen

meen, als de hoogste Euangelische volmaaktheit. Hy was ook beschuldigd dwalingen voorgesteld te hebben, die in het Concilie van Vienne veroordeeld waren; te weten, dat de kinderen gene genade of kracht door den doop ontfangen; dat de ziel de gedaante niet is van het ligchaam; dat het Goddelyke wezen voortbrengt en voortgebragt is. Paus Johannes de XXII deedt de beenderen van Olivi verbranden. De Minderbroeders schreven verantwoordingen voor hem, en beweerden dat men hem ten onrechte beschuldigd hadde, en dat hy zelfs wonderwerken gedaan hadde na zyn doodt. *S. Antonin. tit.* 24. *cap.*9. §. 11. *&* 13. *Wading in Annal. Min. T. II. Spond. A. C.* 1278. *n.* 20. *&* 1297. *n.* 7. *Sanderus. Sixt. Sinens. &c. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. XIII siecle.*

OLIVIER, (FRANÇOIS) kancelier van Vrankryk, was een zoon van Jacobus, eerste president, van wien hier na gesproken wordt, en van Genoveva van Tulleu, zyne eerste gemalinne. Hy was zynen vader met alleenlyk gelyk in geleerdheit en deugdt; maar hy ging hem in waardigheit en in grootheit te boven: want na dat hy Raadsheer van 't hof was geweest, en zich wel gekweten hadde in verscheide gewigtige gezantschappen, eindelyk door zyne eige verdienste, en op de aanpryzing van Margareta koninginne van Navarre, zuster van den koning François den I, gaf deze monarch hem een presidentschap à Mortier in 't parlement van Parys den 12 Juny des jaars 1543. Hy was alreets hoofdt van den Raadt en kancelier van de gemelde koninginne geweest. Hy geraakte tot deze eerste waardigheit van den tabbaardt van Vrankryk. Want eerst de bewaring der zegels gehad hebbende, die men Mattheus Longue-jouë ontnomen hadde, wierdt hy vervolgens tot kancelier van Vrankryk benoemd, door opene brieven, gegeven te Remorentin den 18 April des jaars 1545. Olivier was geleerd, welsprekend, scherpzinnig, oprecht, een goed vriendt, en het gene aanmerkenswaardiger is in den persoon van een hoog-magistraats-persoon en van een groot staatsbedienar, hy was begaafd met eene onbeweeglyke kloekmoedigheit, en met eene kracht van geest die nooit verslaaude in het gene hy aan zynen koning en aan zyn vaderlandt verschuldigd was. Na de doodt van François den I ontnam zyn zoon Henrik de II, op overreding van de hertoginne van Valentinois, hem de zegels, onder voorwendsel van hem te ontlasten in zyne zwakheden en in zynen ouderdom. En inderdaadt deze grote man was aangetast door eene lammigheit, en zich vervolgens een weinig te vroeg weder tot de oeffeninge van zyn ampt begeven hebbende, wierdt hy ongemeen gehinderd aan het gezicht door eene zinking op de oogen. Zyn ampt neêrleggende, verkreeg hy de behouding der voorrechten en eere van het zelve, door opene brieven gegeven te Chambor den 2 January des jaars 1551. Hy week daar na van het hof, en de koning François de II herriep hem in den jare 1559, en herstelde hem in de oeffeninge van zyn ampt: doch zulks was maar voor een korten tydt; want hy stierf te Amboise den 30 Maart des jaars 1560. Zyn ligchaam wierdt naar Parys gebragt, en te S. Germain L'Auxerrois by zynen vader begraven. De schryvers spreken zeer voordeliglyk van hem, van zyne standvastigheit, en van zynen moedt. De keizer Ferdinand de I zondt den bisschop van Trente voor ambassadeur in Vrankryk, om aldaar de wedergeving van Mets, Toul en Verdun te eischen. Dit geschiedde in het begin der regering van François den II, en de keizer bediende zich met opzet van de voordelige gesteldheit van de regering van een onmondig koning om iemandt van den Raadt te winnen. Maar de kancelier, die daar in gelukkiglyk voorzat, en die al te veel ervarenheit hadde om de oogmerken van den bisschop van Trente niet te ontdekken, opende zelf de overweegingen in den Raadt, en zeide stoutmoediglyk, dat men het hoofdt moest doen afhouwen aan den gene, die de eischen van den keizer zoude begunstigen. Zulk een stout voorstel sloot den mondt aan de genen, welke de bisschop van Trente gewonnen hadde. De kancelier Olivier was getrouwd met Antonetta van Cerisai, dochter van Nicolaas, heer van Rivieres, waar by hy onder andere kinderen hadde *Johannes Olivier* den I, heer van Leuville. Deze trouwde met Suzanna van Chambanes, dochter van Karel, heer van la Palisse, en hadt by haar *Johannes Olivier* den II, heer van Leuville, getrouwd met Magdalena l'Aubespine, dochter van Wilhem, heer van Chateauneuf en van Maria van la Chastre. Hunne kinderen waren Lodewyk, die volgt; *Claudius*, ridder van Malta; *Anna*, gemalinne van Petrus van Mornai heer van Villarceaux; *Maria*, en *Magdalena*. *Lodewyk Olivier* de II, marquis van Leuville, kornet der ligte paarden van de koninklyke wacht, stierf in het begin van de maandt November des jaars 1671, zonder kinderen na te laten by N. de Laigue, dochter van N. heer van Laigue en baron van Chandieu in het Viennois en Dauphiné. Verscheide schryvers hebben met lof gesproken van den kancelier Olivier, en van zyn geslachte, als *Thuanus*, *Godefroi*, enz.

OLIVIER, (JACOBUS) eerste president van het parlement van Parys, was in grote achting in het begin van de XVI eeuw. De koning Lodewyk de XII, overtuigd van zyne bekwaamheit en verdienste, benoemde hem tot zyn advokaat generaal in het parlement van Parys, alwaar hy reets zeer in aanzien was. De diensten, welke hy aan den koning en aan het gemeen deedt in deze bediening, overreedden dien vorst dat hy noch gewigtiger ampten verdiende. Hy vereerde hem in den jare 1507 met een presidentschap aan het hof, en drie jaren daar na maakte hy hem kancelier van zyn hertogdom van Milaan, waar van de dappere Gaston van Foix gouverneur was. De koning François de I verhief hem tot de eerste waardigheit van het parlement van Parys in den jare 1517, en hy stierf den 20 November des jaars 1516. Hy was heer van Leuville, Puifieux, enz.

OLIVIER VAN CLISSON. Zie CLISSON. (OLIVERIUS DE)

OLIVIER LE DAIN. Zie DAIN, (OLIVIER LE)

OLIVIER VAN MALMESBURY, dien anderen *Elmer* of *Egelmer* noemen, een Benedictyner monnik, was een Engelschman, en leefde in de XI eeuw. Hy was zeer geleerd in de wiskunst, inzonderheit in de Astrologie, en hieldt zich op met het toekomende te voorzeggen. Dewyl hy zyn behagen schepte in ongemene zaken, wilde hy op een tydt Dedalus navolgen, en in de lucht vliegen. Met dit voornemen klom hy op de hoogte van eenen toren, van waar hy zich in de lucht schoot; maar de vleugels, die hy aan zyne armen en aan zyne voeten vastgehecht hadde, droegen hem niet verder dan omtrent honderd en twintig treden van dezen toren; en ongelukkiglyk ter neder gestort zynde, brak hy zyne benen, waar aan hy te Malmesbury stierf in den jare 1060. *Pitseus de Illust. Angl.*

OLIVIER, (....) een schilder van Londen, schilderde te Gomme allerlei slag van voorwerpen: maar hy hieldt zich meerder op met het schilderen van portraitten. Hy heeft eene menigte der zelve gemaakt in de hoven der koningen van Engelandt, Jacobus en Karel, en niemandt heeft hem in dat slag van stukken overtroffen. Hy hadt een leerling, Couper genoemd, die overging in dienst van de koninginne Christina van Zweden. *De Piles Abregé de la vie des peintres.*

OLIVOLI, een klein eilandt en een van die gene, op welke de stadt Venetië gebouwt is. De bisschoppen van Venetië hebben zich een langen tydt naar het zelve *Sanctæ Olivolensis ecclesiæ Episcopi* genoemd, dewyl hun verblyf en de hoofdkerk op het zelve gebouwd waren. Zy hadden echter toen gene andere inkomsten; dan een zekere stuiver van de begraveniſſen; waarom men hen *Vescovi de' morti*, of bisschoppen der doden noemde. In den jare 1091 nam Henrik Contareni, die de XXIII bisschop van Olivoli was, den tytel aan van bisschop van Castel, dat de naam is van een der zes delen van de stadt Venetië. Doch eindelyk is in den jare 1451, na de doodt van den patriarch van Grado, Dominicus Michieli, dit patriarchschap, uit krachte van eene bulle van paus Eugenius den IV, of Nicolaus den V, met het bisdom van Castel in den persoon van Laurentius Giustiniani vereenigd geworden, en de tytel van patriarch van Venetië opgekomen. *Amelot de la Houssaie hist. du Gouvernement de Venise p.* 235. *Ughelli Ital. sacr.*

OLKA, OLHA, een klein meir van Litthauwen, tien mylen benoorden de stadt Rochaczow. Daar loopt gene rivier in dit meir, en echter komen 'er twee uit het zelve voort, de Olha, en de Dobossna. *Maty Dict.*

OLMEDO, eene kleine stadt in oud-Castilië, tusschen Valladolid en Avila, aan de grenzen van het koninkryk Leon, in eene aangename en vruchtbare vlakte gelegen. Deze stadt en Arevalo wierden eertyds voor de twee Westelyke sleutels van oud-Castilië gehouden. Zy is het meest vermaard door twee slagen, waar van de eene geschiedde naby deze stadt den 19 May des jaars 1445 tusschen de Kastilianen en de Aragonnezen, tot voordeel van de eersten, en de andere den 20 Augustus des jaars 1647 tusschen het leger van Henrik den IV, koning van Castilië, en den aanhang van zynen broeder Alphonsus, met twyfelachtig geluk. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 212. *Mariana hist. d'Esp. lib. XXII. c.* 2. *l. XXIII. c.* 10.

OLMUTZ, in 't Latyn *Olmutium*; de hoofdstadt van eene byzondere kreits, als mede van het gansche markgraafschap Moravië, is eene schone, volkryke en sterke stadt, en een bisschoplyke setel, welke onmiddelyk aan den Roomschen stoel onderworpen is, en 6 mylen van de Silesische grenzen gelegen. Men gelooft dat zy de oude stadt der Quaden is, *Ebusum* genoemd. In den jare 1642 wierdt zy door de Zweden ingenomen, en door hen tot den Munsterschen vrede toe behouden. Zy legt aan de rivier Marck of Morau, en heeft eene fraaie Domkerk, die de markgraaf Uladislaus, broeder van Primislaus Ottocarus, koning van Bohemen, gesticht heeft, als mede eene proostdy en verscheiden schone kloosters, van de Jesuiten, Kapucynen en anderen. De eerste bisschop alhier was de H. Cyrillus, welke leefde omtrent den jare 887, die de Wandaalsche letteren, welke naar hem genoemd zyn, zoude uitgevonden, en den Bybel in die taal overgebragt hebben. Onder de volgende bisschoppen heeft zich omtrent den jare 1250 Bruno, een graaf van Holstein en Schauenburg, door zynen tocht tegen de Heidensche Litthauwers, en Dubravius, de XLIV bisschop, door zyne Boheemsche historie bekend gemaakt. De bisschoplyke verblyfplaats is te Kremsier, dat de bisschop Karel van Lichtenstein zeer wel gebouwd heeft; na hem kwam Karel, hertog van Lottheringen, in den jare 1695, die in den jare 1711 keurvorst van Trier wierdt, wanneer Wolfgang Hanniball, graaf van Schrotenbach, den 23 December des zelven jaars in zyne plaats kwam, daar op in den jare 1712 kardinaal, en in den jare 1713 onder-koning van Napels wierdt. De bisschop van Olmutz voert den tytel als hertog, des H. Roomschen Ryks vorst, en koninklyke Boheemsche Kapel-graaf. *Paprocii spec. Morav. Brussch de Episc. Germ. Cromerus lib. IV. Rer. Pol. pag.* 71. *Boregk. Dubravius. Balbinus, &c. de reb. Bohem. Zeiler. Topogr. Morav. Bucelin. Topogr. Germ. p.* 10.

OLONA, eene rivier van het hertogdom van Milaan. Zy heeft haren oorsprong omtrent het meir van Lugano, bespoelt de stadt Milaan, en ontlast zich in den Po, zes of zeven mylen beneden Pavia. *Maty Dict.*

OLONE, een vlek van Vrankryk op de kust van Poitou gelegen

gen, alwaar het eene grote haven heeft, negen mylen beweften Luçon. Olone heeft een groot voor-vlek, het *Zandt* of de *Zanden van Olone* genoemd, in 't Latyn *Arenæ Olonenfes*. De bewoners van dit vlek zyn goede zeelieden. *Maty Dict.*

L'OLONOIS, een vermaard zeerover van de XVII eeuw, geboren in Poitou, naby Olone; waar naar hy den naam behouden heeft. Hy verliet in zyne jonkheit Vrankryk, en ging fcheep te Rochelle, alwaar hy zich verbondt aan een bewoner van de Amerikaanfche eilanden, die hem derwaards bragt, en hem drie jaren in zyn dienft hieldt, na verloop van welken tydt L'Olonoïs zich begaf naar de kuft van S. Domingo, alwaar hy zich voegde by de Boccaniers. Eenigen tydt dit leven geleid hebbende, wilde hy eenen tocht doen met de Franfche zeerovers, welke zich begaven op het Schildpad-eilandt, naby het grote Spaanfche eilandt. Hy deedt weinige reizen voor fcheepsgefel, want zyne makkers namen hem wel haaft tot hunnen meefter aan, en gaven hem een fchip, waar mede hy eenige pryzen maakte. Door de Spanjaarden gevangen zynde, die byna al zyn volk doodden, begaf hy zich onder de doden, en behieldt zyn leven door deze lift. De Spanjaarden daar op geweken zynde, nam hy het gewaadt van eenen Spanjaardt aan, die in het gevecht gedood was, en begaf zich naby de ftadt Campeche, alwaar hy middel vondt om te fpreken met eenige flaven, aan welke hy beloofde hen in vryheit te zullen ftellen, indien zy hem wilden gehoorzamen; dat zy aannamen. Deze flaven bragten de Cano van hunnen meefter op eene plaats alwaar L'Olonois hen verwachtte, om zich fcheep te begeven en zich te redden. Dit gelukte hen zo wel, dat zy in weinig dagen aan het Schildpad-eilandt kwamen. De Spanjaarden, die ondertusfchen geloofden dat zy hem gedood hadden, ftaken vreugdevuren aan over zyn doodt. Maar zy vernamen wel haaft dat hy in ftaat was om hen moeite te maken. De gouverneur van de Havana, bericht zynde dat L'Olonois naby die kuft kruifte, met twee Canoos, in ieder van de welke elf mannen waren, deedt een Armadilla, dat is een ligt fregatje uitruften, gewapend met tien ftukken kanon, en tachtig uitgelezene mannen: maar L'Olonois maakte zich na een hard gevecht daar van meefter, en hieuw zelf alle de Spanjaarden het hoofdt af, die hy den eenen na den anderen voorby hem deedt gaan, den laatften alleenlyk verfchonende, dien hy aan den gouverneur van de Havana zondt, om hem te zeggen dat hy hem het zelfde onthaal zoude doen, indien hy konde. Hy nam vervolgens twee grote Spaanfche fchepen, en verfcheide andere rovers op zyne zyde getrokken hebbende, bragt hy eene vloot te zamen, waar mede hy de ftadt Maracaibo in de provincie van Venezuëla, aan den oever van het meir van Marecaye, ging plunderen, naderhandt de ftadt Gibraltar aan den anderen oever van dit meir, welke hy deedt verbranden. Na verfcheide andere ondernemingen, waar in hy zynen moedt deedt blyken, wierdt hy, voor Carthagena kruiffende, verplicht aan landt te gaan, om eenig groot vlek te plunderen, alwaar hy door de wilde Indianen gevangen wierdt, die hem in vierendelen hakten, hem deden braden, en hem alzo aten. *Oexmelin hift. des Indes Occidentales.*

OLOT, eene zeeftadt van de Tarraconeesfche provincie, is waarfchynlyk de oude ftadt, *Bafy* genoemd door Ptolemeus. Zy was eertyds gebouwd aan de andere zyde van de rivier; maar de aardbevingen de zelve verwoeft hebbende in den jare 1528, herbouwden de inwoners de zelve op de plaats alwaar zy tegenwoordig is. Men geeft voor, dat de lieden van het landt, volgens een oud vooroordeel dat de aardbevingen veroorzaakt worden door de onderaardfche winden, welke geboren worden in de holen, waar van deze plaatfen vol zyn, fchrander genoeg zyn geweeft, om tot hun gemak te doen dienen het gene zy voorgaven de oorzaak van hunne verwoefting te zyn geweeft; en het middel gevonden hebben om de winden, die 'er mogten zyn, zonder aardbevingen te veroorzaken, door verborgene leidingen te doen komen in hunne huizen, om de zelve gedurende de grote hette te verfrisfchen. *De Marca*, in zyn boek genoemd *Marca Hifpanica.*

OLSNITZ, eene kleine ftadt of vlek van Voigtlandt in Meisfen, aan de Elfter, eene myl boven Plauen. *Maty Dict.*

OLSNE, eene kleine ftadt van Silefië, een vierendeel uurs beooften Breslau gelegen. Zy heeft een zeer goed kafteel, en is de hoofdftadt van het vorftendom Olfne, het welk beooften dat van Breslau gelegen is, en niets aanmerkenswaardigs heeft dan de hoofdftadt. *Maty Dict.*

OLST, OULST, een fchoutsampt en dorp in Overysfel, onder Zallandt. Het eerfte legt in de Veluwe, over den Yffel.

OLT, ALT, in 't Latyn *Aluta*, eene rivier van Turkye in Europa. Zy neemt haren oorfpronk in den berg Krapach, naby de kleine ftadt Czuck, op de grenzen van Polen en van Zevenbergen; befpoelt een gedeelte van dit laatfte landfchap, en Wallachië doorlopen hebbende, ontlaft zy zich in den Donau, negen mylen boven Nicopolis, zonder eenige ftadt van belang voorby gelopen te hebben. *Maty Dict.*

OLTEN, eene kleine hoofdftadt van een baljuwfchap van het Canton van Solothurn in Zwitferlandt. Zy is gelegen aan de Aar, die men aldaar overgaat over eene brug, tusfchen Arwangen en Aran, *Maty Dict.*

OLTENDORP. Zie OLDENDORP.

OLTERTERP, een dorp van de Vriefche grietenye Opfterlandt, in het kwartier der Zevenwolden. Het heeft een kerk, zonder toren, die in de Roomfche tyden St. Hippolytus was toegewyd.

OLYBIUS, een doorluchtig burger van Padua, in wiens graf men zegt eene lampe gevonden te hebben, die aldaar gebrand hadde federt omtrent 1500 jaren, tusfchen twee vazen, de eene van goudt en de andere van zilver, vervuld met eene zeer heldere vocht, met een opfchrift, waar van dit de twee laatfte regels zyn:

Donum hoc maximum Maximus Olybius
Plutoni facrum facit.

Deze lamp wierdt gevonden in het omfpitten van een kamp van het gebiedt van Atefte, tegenwoordig Efte, in den ftaat der Republyk van Venetië, naby Padua, omtrent den jare 1500. Eenigen hebben gemeend, dat deze Olybius een zeer geleerd Heiden was; en die de onfterflykheit der ziele geloofde; welke hy betekend hadde door deze vlam die niet uitging; en dat van deze twee fiolen of vazen die, welke van goudt was; de wil betekende; en de andere, die van zilver was, verbeeldde den geeft. Anderen hebben zich ingebeeld, dat deze fiolen vol waren van eene olie, welke de Chymifche elementen, en de ftoffe van den Philofophifchen fteen bevatte. *Licet. de Lucernis antiq.*

OLYBRIUS, veldheer van den keizer Aurelianus; aan wien deze keizer omtrent den jare 274 de bewaring gaf der grenzen van het keizerryk aan de zyde van den Euphraat. Alzo hy toen eene volftrekte macht hadde in ganfch Pifidie, eene provincie van klein-Afië, vervolgde hy aldaar de Chriftenen met veel wreedheit, en deedt de H. Margaretha fterven, om dat zy eene Chriften was, en weigerde met hem te trouwen. *Petr. Natal. Metaphraft.* in het verhaal van het huwelyk van S. Margaretha.

OLYBRIUS (FLAVIUS ANICIUS) was zo geacht, dat de Oofterfche keizer Leo hem Placidia, de dochter van Valentinianus, ten huwelyk deedt geven, welke Genferik koning der Wandalen, te rug zondt naar Conftantinopel, gelyk elders gezegd is. Naderhandt volgde hy in het keizerryk op Anthemius, door de gunft van Ricimer. Maar hy genoot die waardigheit geen langen tydt, want hy wierdt zeven maanden daar na door de Gotthen gedood, die Glycerius in zyne plaats ftelden in den jare 472. Hy liet eene dochter na, Juliana genoemd, getrouwd met Areobindus, dien het volk wilde ftellen in de plaats van Anaftafius. *Casfiodorus & Marcellinus in Chron.*

OLYBRIUS, (HERMOGENIANUS) proconful van Africa onder Konftantyn den Groten, in den jare 354, en vervolgens prefect of gouverneur van Rome. In de Theodofiaanfche Codex wordt dikwils gewag van hem gemaakt, en te Rome is noch een opfchrift tot zyner eere. *Jac. Gothofred. in Profopogr. Cod. Theodofiani.*

OLYFBERG. Deze berg heeft ook andere benamingen in de H. Schrift, als van den berg, die ten Ooften der ftadt is, die voor Jerufalem is; op den welken Salomon gezegd wordt hoogten gebouwd te hebben voor de afgoden der Moabiten, en der Ammoniten, *I Reg. XI.* 7. maar *II Reg. XXIII.* 13. leeft men dat die hoogten zyn geweeft *voor aan Jeruzalem ter rechterhandt van den berg Mashith*, dat is, *des verdervers.* De zelve berg wordt gezegd gelegen te zyn geweeft tegen den tempel over, *Marc. XIII*, 3. De Joden noemen hem *den berg der Zalvinge*, of *der Olyven.* Quaresmus tekent aan, dat deze berg ook *de berg der drie lichten* is genoemd geweeft; en dat men *Actor. I*, 12. in plaats dat men nu leeft, *van den berg die genaamd wordt de Olyfberg*, in eene oude uitgave gelezen heeft, *a monte trium luminum*, *van den berg der drie lichten*; en dat, om dat hy aan de Weftzyde befchenen wierdt door het geftadige vuur, 't geen op den altaar des brand-offers was; en aan de Ooftzyde door de eerfte ftralen van de zon, eer de zelve de ftadt raakten, en dat hy buiten dat eene grote menigte olyven voortbragt tot voedfel des lichts. Doch het is eerder te geloven, dat hy genoemd is geweeft *de berg der drie toppen* (*trium culminum*), dewyl hy waarlyk drie toppen hadde, als verder zal aangeroerd worden. Deze berg wordt *Actor. I*, 12 gezegd, dat *eene Zabbaths-reize* van Jeruzalem aflag. Dit maakt twee duizend ellen, de welke overeenkomen met een Italiaanfche myl, volgens het gene Oecumenius uit Origenes fchryft. Maar dat is te verre; gelyk Reland elders aangetoond heeft. Alle ooggetuigen zeggen, dat deze berg, als men dien van de Ooftzyde aankomende befchouwt, zeer hoog fchynt te zyn: maar als men hem uit de ftadt beziet, fchynt hy zo hoog niet, om dat de ftadt zelf op hoge heuvelen gelegen is, hoewel de Olyfberg nochtans boven de ftadt uitfteekt. Deze berg legt dan naby Jerufalem Ooftwaards, en is van de beke Kidron af, die onder in het dal Jofaphats loopt, tot boven op den top 600 fchreden hoog. Dit komt overeen met het gene Jofephus daar van fchryft, welke de hoogte van dezen berg bepaalt op 750 fchreden: want in zynen tydt is het dal beneden dieper geweeft dan tegenwoordig; dewyl het zelve naderhandt met de puin van de verwoefte ftadt Jerufalem en van den Tempel aangevuld is. Deze berg heeft een ongemeen vermakelyk aanzien, is van 't Noorden naar het Zuiden omtrent 2000 fchreden lang, en in drie toppen of kleine heuvels verdeeld, onder welke de middenfte, van welken onze Heilandt ten hemel gevaren is, de hoogfte geweeft zoude zyn: die ten Zuiden, welke de laagfte was, wierdt *de berg des Aanftoots* of *der Ergernisfe* genoemd, van wegen de afgodsbeelden, welke door Salomon aldaar geplaatft zouden zyn geweeft. De derde top ten Noorden, zegt Reland, dat de hoogfte is, en twee ftadien van de plaats der opvaart onzes Heilands afgelegen. Men zegt dat alle drie deze heuvelen, door de tempelen der valfche goden, welke Salomons bywyven vereerden, verontreinigd zyn; namelyk de hoogfte door den afgodt Aftaroth, de twede door Chamos, den gruwel der Moabiten, en de derde door Milcom, den afgodt der Ammoniten. Deze berg is zeer vruchtbaar, en met vele granen en olyf-bomen, waar van hy ook den naam bekomen heeft, bedekt.

bedekt. Op den middensten heuvel zyn noch eenige overblyfzelen van eene schone kerke, welke Helena, de moeder van den keizer Constantinus, aldaar liet bouwen, te weten eenige stukken van de muren, benevens de grondvesten of pylaren, welke het gewelfzel gedragen hebben. In het midden is eene kleine achtkante kapelle van stenen gebouwd. De grondt is mede van stenen, behalven de plaats, alwaar onze Heilandt, wanneer hy ten Hemel wilde varen, gestaan zoude hebben. Aldaar is de blote rots in welke de slinker voet des Heilands op eene wonderdadige wyze drie duimen diep ingedrukt is. Op dat deze H. rots van het volk niet betreden mogte worden, hebben de Christenen de zelve rondom met stenen afgemuurd, en eene zyde daar van open gelaten, om den voetstap te kunnen kusschen. Ten Westen is eene kleine mosquee voor de Turken, welke deze plaats in hun geweldt hebben. Aan de gedaante van den ingedrukten voetstap van Christus in de rots is te zien, dat zyn aangezicht naar 't Noorden gekeerd moet zyn geweest. Eenigen zeggen dat zyne beide voeten in de rots gedrukt geweest hebben, en dat het indrukzel van de rechter voet door de Turken weggenomen is, om het zelve in hunne grote mosquee te hebben. Men zegt dat de oude Christenen, wanneer zy de kapelle met marmer- en jaspisstenen wilden pleisteren of bevloeren, zulks nooit konden doen, op de plaatse van den ingedrukten voetstap; en dat wanneer de Christenen iets van deze rots wegnamen, de zelve voetstap altoos dieper wegzonk. Verders wordt verhaalt, dat, wanneer Helena den voorgemelden heerlyken tempel liet bouwen, de plaats, van welke Jesus ten hemel voer, niet toegemaakt konde worden, zo dat zy genoodzaakt waren de zelve open te laten, gelyk het Pantheon te Rome; doch tegenwoordig is alles veranderd. Want hedendaagsch is de pleistering in de kapelle met de rots volkomen vereenigd. De voetstap is niet meer zo volkomen, als hy van te voren geweest is, dewyl de pelgrims van tydt tot tydt eenige kleine stukken daar uit gebroken hebben, om die als Heiligdommen mede te nemen, en de kapelle is van boven ganschelyk toe en gedekt. Aan of tegen den voet van den middensten heuvel zyn noch eenige merktekenen te zien van den hof van Gethzemane, welken men gemeenlyk zegt op den Olyfberg gelegen te zyn geweest: welken hof het echter niet te denken is, dat zynen naam gekregen zoude hebben van de tekenen der nieuwe maan, de welke men door het aansteken van fakkelen op den top van dezen berg deedt; maar eerder van den oly en de olypers. Want het is niet waarschynlyk dat de plaats, daar Jesus in 't verborgen ging bidden, op den top van den berg was. Tegen den top is ook een hol *de Graven der Propheten* genoemd. Het volk gaat eerst in de rots in, en van daar door eene kleine deur in de graven, welke zeer diep onder de aarde uitgewerkt zyn, en twee brede, ronde, uitgehouwen galeryen maken, alwaar onder op den grondt eenige holen of graven zyn, om de dode lighamen daar in te leggen. Een weinig boven den grondt is als een kabinet, waar in de propheten Haggai en Zacharias begraven zouden leggen. Omtrent het midden van dezen heuvel is eene kleine mosquee, en noch eene andere boven op den top. Ten tyde van Hieronymus stont op de kerk, op dezen berg gelegen, een teken van 't kruis, 't geen zeer verre konde gezien worden, waar van hy eenige malen gewag maakt, als in het grafschrift van Paula: *Ik zal het blinkende kruis van den Olyfberg aanschouwen, van den welken onze Zaligmaker tot zynen Vader is opgevaren.* Op den laagsten heuvel of berg der ergernisse, zyn noch de overblyfzelen van het dorp Sidoam te zien, en een weinig hoger ziet men noch eenige overige merktekenen van den tempel Molochs. Onder de latere schryvers is 'er byna niemandt, die dezen berg netter en duidelyker beschryft, dan *Jan Kootwyk*, een Utrechtenaar, in zyne Jeruzalemsche Reize. *Jozephus Joodsche Oudheden XX*, 5. *Eusebius in vita Constantini l. III. cap.* 43. *Burchardi Itinerar. terræ sanctæ. Radzivil peregrinat. Hierosolym. Adrichom. Descript. terræ sanctæ. Doubdan Vojage du Levant. Reland Palest.* op de artykelen *Olyfberg* en *Jerusalem.*

OLYMPIA, eene stadt van Elis, in Peloponnesus, alwaar een vermaarde tempel was, toegewyd aan Jupiter, naar deze stadt *Olympianus* bygenoemd. Het gebouw van dezen tempel was verwonderlyk, en in denzelven waren onuitsprekelyke rykdommen, ter oorzake van de orakels, welke aldaar gegeven wierden, en van de Olympische spelen, welke men ter eere van deze godheit daar om heen vierde. Maar het standbeeldt van Jupiter, gemaakt door Phidias, wierdt het meeste geschat, en men stelde het zelve in het getal van de wonderen der wereldt. Pausanias doedt 'er deze beschryving van. Men ziet den Godt, gezeten op eenen troon, welke van goudt en yvoor is; even als het standbeeldt. Hy heeft op het hoofdt eene kroon, welke van olyftakken schynt te zyn: in de regterhandt draagt hy eene Victorie van yvoor, de welke op haar kapzel eene kroon heeft van louter goudt; en in de slinker handt houdt hy eenen scepter, gemaakt van een mengzel van alle metalen, en op welkers top een arendt is. Het schoeisel van Jupiter is ganschelyk van goudt, en op zyn kleedt, dat van de zelfde stoffe was, waren dieren en leliën in groten getale. De troon is verrykt met yvoor, ebbenhout, goudt, gesteenten, en verscheide afbeeldzels in verheven beeldwerk: en men ziet aan de vier voeten van dezen throon vier Victorien, en twee aan de twee voeten van het standbeeldt. Aan de twee voorste voeten van den troon heeft men noch aan de eene zyde Sphynxen geplaatst, welke Thebaansche jongelingen opheffen; en aan de andere zyde, de kinderen van Niobe, welke Apollo en Diana met pylschoten doden. Tusschen de voeten van dezen troon heeft men Theseus en de andere helden verbeeld, welke Hercules verzelden, om de Amazonen en verscheide strydbare oorlogslieden te bevechten. De gansche plaats, welke den troon omringt, is verrykt met taferelen, welke de voornaamste stryden van Hercules, en verscheide andere doorluchtige onderwerpen van de Historie verbeelden. Op het verhevenste van den troon heeft Phidias aan de eene zyde de Bevalligheden geplaatst, en aan de andere zyde de Uuren, om dat de eenen en de anderen dochters van Jupiter zyn, naar het getuigenis der dichters. Op de voetbank van den troon, daar men goude leeuwen geplaatst heeft, ziet men noch den strydt van de Amazonen en van Theseus. Op den voetstal zyn verscheide afbeeldingen van goudt, te weten de zon op zynen wagen klimmende: Jupiter en Juno; de Bevalligheden, Mercurius, Vesta, en Venus die de Liefde, ontfangt. Behalven deze afbeeldingen vindt men 'er die van Apollo, van Diana, van Minerva, van Hercules, van Amphitrite, van Neptunus, en van de Maan, welke men op een paardt verbeeldt. Zie daar wat 'er Pausanias van zegt. Hoewel dit werk tot eene verwondering gestrekt heeft aan alle de ouden, zo merkt Strabo daar in noch een groten misslag aan ten opzichte van de evenredigheit (*proportie*) om dat dit standbeeldt van zulk eene verwonderlyke grootheit was, dat het zelve niet overeinde zoude hebben kunnen staan, zonder door het gewelf te stoten. Dio, Suetonius, en Josephus, hebben geschreven dat de keizer Caligula dezen Jupiter wilde doen wegvoeren; en deze historieschryvers verhalen de wonderen, die hem van deze onderneming afkeerden. Men moet hier noch aanmerken, dat men in dezen tempel verscheide altaren zag, waar van 'er een was toegewyd *aan de onbekende goden*, het geen overeenkomst heeft met den altaar van Athenen, waar van het opschrift was: *aan den onbekenden Godt. Chevreau Histoire du Monde.*

OLYMPIA, een Roomsche vrouw, die Christen wierdt, en welke Paulus groet in zynen brief aan de Romeinen *XVI*, 15.

OLYMPIA, dochter van Herodes den Groten, koning van Judea, en van zyne vyfde gemalinne, die eene Samaritaansche was. Zy was eene zuster van Archelaus en van Antipas, en trouwde met Joseph, den schoon-broeder van haren vader. *Jozephus Oudh XVII.* 1.

OLYMPIA. Zie OLYMPIAS.

OLYMPIADE, OLYMPIAS, een tydt van vier jaren, aldus genoemd naar de Olympische spelen, die van vier tot vier jaren gevierd wierden omtrent den somer-zonnestandt, aan de oevers van de rivier Alphea, naby de stadt van Piza en den tempel van Jupiter Olympianus, in Elis, eene provincie van Peloponnesus. Deze spelen wierden hersteld door Iphitus, 442 jaren na dat zy eerst door Hercules ingesteld waren. Deze herstelling geschiedde 22 of 23 Jaren voor de grondlegging van Rome, en de Grieksche historieschryvers begonnen eene nieuwe rekening met het eerste jaar van de eerste Olympiade. Men moet aanmerken, dat om recht te spreken ieder Olympiadisch jaar behoort tot twee Juliaansche jaren: te weten de zes eerste maanden van January aan het voorgaande, en de zes laatste maanden, van January tot in July aan het volgende. Maar de meeste schryvers spreken van de Olympiaden als of de zelve op den eersten dag van January begonnen hadden: zodanig dat het, by voorbeeldt, het zelfde is te zeggen: *Dat is geschied in het 1 jaar van de VI Olympiade*; als te zeggen: *Dat is geschied in het Juliaansche jaar, waar in de VI Olympiade begonnen is.* Om de tydrekening (*Chronologie*) te verstaan, welke door de Olympiaden betekend wordt, en te weten met welke jaren voor J. Christus de zelve overeenkomen, kan men geen gereder of zekerder middel vinden dan de volgende tafelen, welke geschikt zyn op eene wyze waar door men de evenredigheit der getallen ziet tusschen de ryen en kolommen. Ieder lager vierkant 20 verminderende van het even bovenstaande; en ieder zydelings vierkant 4 van het even voorgaande.

TAFEL
TOT UITREKENING DER OLYMPIADEN
TEGEN DE JAREN VOOR DE GEBOORTE VAN J. CHRISTUS.

Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.
1.	1	776	2.	1	772	3.	1	768	4.	1	764	5.	1	760
	2	775		2	771		2	767		2	763		2	759
	3	774		3	770		3	766		3	762		3	758
	4	773		4	769		4	765		4	761		4	757
6.	1	756	7.	1	752	8.	1	748	9.	1	744	10.	1	740
	2	755		2	751		2	747		2	743		2	739
	3	754		3	750		3	746		3	742		3	738
	4	753		4	749		4	745		4	741		4	737
11.	1	736	12.	1	732	13.	1	728	14.	1	724	15.	1	720
	2	735		2	731		2	727		2	723		2	719
	3	734		3	730		3	726		3	722		3	718
	4	733		4	729		4	725		4	721		4	717
16.	1	716	17.	1	712	18.	1	708	19.	1	704	20.	1	700
	2	715		2	711		2	707		2	703		2	699
	3	714		3	710		3	706		3	702		3	698
	4	713		4	709		4	705		4	701		4	697
21.	1	696	22.	1	692	23.	1	688	24.	1	684	25.	1	680
	2	695		2	691		2	687		2	683		2	679
	3	694		3	690		3	686		3	682		3	678
	4	693		4	689		4	685		4	681		4	677
26.	1	676	27.	1	672	28.	1	668	29.	1	664	30.	1	660
	2	675		2	671		2	667		2	663		2	659
	3	674		3	670		3	666		3	662		3	658
	4	673		4	669		4	665		4	661		4	657
31.	1	656	32	1	652	33.	1	648	34.	1	644	35.	1	640
	2	655		2	651		2	647		2	643		2	639
	3	654		3	650		3	646		3	642		3	638
	4	653		4	649		4	645		4	641		4	637
36.	1	636	37.	1	632	38.	1	628	39.	1	624	40.	1	620
	2	635		2	631		2	627		2	623		2	619
	3	634		3	630		3	626		3	622		3	618
	4	633		4	629		4	625		4	621		4	617
41.	1	616	42.	1	612	43.	1	608	44.	1	604	45.	1	600
	2	615		2	611		2	607		2	603		2	599
	3	614		3	610		3	606		3	602		3	598
	4	613		4	609		4	605		4	601		4	597
46.	1	596	47.	1	592	48.	1	588	49.	1	584	50.	1	580
	2	595		2	591		2	587		2	583		2	579
	3	594		3	590		3	586		3	582		3	578
	4	593		4	589		4	585		4	581		4	577
51.	1	576	52.	1	572	53.	1	568	54.	1	564	55.	1	560
	2	575		2	571		2	567		2	563		2	559
	3	574		3	570		3	566		3	562		3	558
	4	573		4	569		4	565		4	561		4	557
56.	1	556	57.	1	552	58.	1	548	59.	1	544	60.	1	540
	2	555		2	551		2	547		2	543		2	539
	3	554		3	550		3	546		3	542		3	538
	4	553		4	549		4	545		4	541		4	537

Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.
61.	1	536	62.	1	532	63.	1	528	64.	1	524	65.	1	520
	2	535		2	531		2	527		2	523		2	519
	3	534		3	530		3	526		3	522		3	518
	4	533		4	529		4	525		4	521		4	517
66.	1	516	67.	1	512	68.	1	508	69.	1	504	70.	1	500
	2	515		2	511		2	507		2	503		2	499
	3	514		3	510		3	506		3	502		3	498
	4	513		4	509		4	505		4	501		4	497
71.	1	496	72.	1	492	73.	1	488	74.	1	484	75.	1	480
	2	495		2	491		2	487		2	483		2	479
	3	494		3	490		3	486		3	482		3	478
	4	493		4	489		4	485		4	481		4	477
76.	1	476	77.	1	472	78.	1	468	79.	1	464	80.	1	460
	2	475		2	471		2	467		2	463		2	459
	3	474		3	470		3	466		3	462		3	458
	4	473		4	469		4	465		4	461		4	457
81.	1	456	82.	1	452	83.	1	448	84.	1	444	85.	1	440
	2	455		2	451		2	447		2	443		2	439
	3	454		3	450		3	446		3	442		3	438
	4	453		4	449		4	445		4	441		4	437
86.	1	436	87.	1	432	88.	1	428	89.	1	424	90.	1	420
	2	435		2	431		2	427		2	423		2	419
	3	434		3	430		3	426		3	422		3	418
	4	433		4	429		4	425		4	421		4	417
91.	1	416	92.	1	412	93.	1	408	94.	1	404	95.	1	400
	2	415		2	411		2	407		2	403		2	399
	3	414		3	410		3	406		3	402		3	398
	4	413		4	409		4	405		4	401		4	397
96.	1	396	97.	1	392	98.	1	388	99.	1	384	100.	1	380
	2	395		2	391		2	387		2	383		2	379
	3	394		3	390		3	386		3	382		3	378
	4	393		4	389		4	385		4	381		4	377
101.	1	376	102.	1	372	103.	1	368	104.	1	364	105.	1	360
	2	375		2	371		2	367		2	363		2	359
	3	374		3	370		3	366		3	362		3	358
	4	373		4	369		4	365		4	361		4	357
106.	1	356	107.	1	352	108.	1	348	109.	1	344	110.	1	340
	2	355		2	351		2	347		2	343		2	339
	3	354		3	350		3	346		3	342		3	338
	4	353		4	349		4	345		4	341		4	337
111.	1	336	112.	1	332	113.	1	328	114.	1	324	115.	1	320
	2	335		2	331		2	327		2	323		2	319
	3	334		3	330		3	326		3	322		3	318
	4	333		4	329		4	325		4	321		4	317
116.	1	316	117.	1	312	118.	1	308	119.	1	304	120.	1	300
	2	315		2	311		2	307		2	303		2	299
	3	314		3	310		3	306		3	302		3	298
	4	313		4	309		4	305		4	301		4	297
121.	1	296	122.	1	292	123.	1	288	124.	1	284	125.	1	280
	2	295		2	291		2	287		2	283		2	279
	3	294		3	290		3	286		3	282		3	278
	4	293		4	289		4	285		4	281		4	277
126.	1	276	127.	1	272	128.	1	268	129.	1	264	130.	1	260
	2	275		2	271		2	267		2	263		2	259
	3	274		3	270		3	266		3	262		3	258
	4	273		4	269		4	265		4	261		4	257

Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.	Olympiaden.	Jaren.	Jaren voor J. Christus.
131.	1	256	132.	1	252	133.	1	248	134.	1	244	135.	1	240
	2	255		2	251		2	247		2	243		2	239
	3	254		3	250		3	246		3	242		3	238
	4	253		4	249		4	245		4	241		4	237
136.	1	236	137.	1	232	138.	1	228	139.	1	224	140.	1	220
	2	235		2	231		2	227		2	223		2	219
	3	234		3	230		3	226		3	222		3	218
	4	233		4	229		4	225		4	221		4	217
141.	1	216	142.	1	212	143.	1	208	144.	1	204	145.	1	200
	2	215		2	211		2	207		2	203		2	199
	3	214		3	210		3	206		3	202		3	198
	4	213		4	209		4	205		4	201		4	197
146.	1	196	147.	1	192	148.	1	188	149.	1	184	150.	1	180
	2	195		2	191		2	187		2	183		2	179
	3	194		3	190		3	186		3	182		3	178
	4	193		4	189		4	185		4	181		4	177
151.	1	176	152.	1	172	153.	1	168	154.	1	164	155.	1	160
	2	175		2	171		2	167		2	163		2	159
	3	174		3	170		3	166		3	162		3	158
	4	173		4	169		4	165		4	161		4	157
156.	1	156	157.	1	152	158.	1	148	159.	1	144	160.	1	140
	2	155		2	151		2	147		2	143		2	139
	3	154		3	150		3	146		3	142		3	138
	4	153		4	149		4	145		4	141		4	137
161.	1	136	162.	1	132	163.	1	128	164.	1	124	165.	1	120
	2	135		2	131		2	127		2	123		2	119
	3	134		3	130		3	126		3	122		3	118
	4	133		4	129		4	125		4	121		4	117
166.	1	116	167.	1	112	168.	1	108	169.	1	104	170.	1	100
	2	115		2	111		2	107		2	103		2	99
	3	114		3	110		3	106		3	102		3	98
	4	113		4	109		4	105		4	101		4	97
171.	1	96	172.	1	92	173.	1	88	174.	1	84	175.	1	80
	2	95		2	91		2	87		2	83		2	79
	3	94		3	90		3	86		3	82		3	78
	4	93		4	89		4	85		4	81		4	77
176.	1	76	177.	1	72	178.	1	68	179.	1	64	180.	1	60
	2	75		2	71		2	67		2	63		2	59
	3	74		3	70		3	66		3	62		3	58
	4	73		4	69		4	65		4	61		4	57
181.	1	56	182.	1	52	183.	1	48	184.	1	44	185.	1	40
	2	55		2	51		2	47		2	43		2	39
	3	54		3	50		3	46		3	42		3	38
	4	53		4	49		4	45		4	41		4	37
186.	1	36	187.	1	32	188.	1	28	189.	1	24	190.	1	20
	2	35		2	31		2	27		2	23		2	19
	3	34		3	30		3	26		3	22		3	18
	4	33		4	29		4	25		4	21		4	17
191.	1	16	192.	1	12	193.	1	8	194.	1	4	195.	- - 1	Het 1 jaar van J. Ch.
	2	15		2	11		2	7		2	3			
	3	14		3	10		3	6		3	2			
	4	13		4	9		4	5		4	1			

Het getal der Olympiadiſche of Iphitiſche jaren, tot op de geboorte van Jeſus Chriſtus, is van 776: dat der jaren van Rome is maar van 753, om dat de eerſte Olympiade begint 23 jaren voor de grondlegging van Rome.

OLYMPIANEN, *Olympii*, was een naam, dien de Atheniënzen gaven aan de twaalf voornaamste goden, aan de welke zy een prachtigen altaar toegewyd hadden. Deze valsche godheden waren Jupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo, Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, en Venus. Men zegt dat Alexander, Persië gewonnen hebbende, aan de Atheniënzen schreef, om van hen te begeren dat zyn standbeeldt onder het getal van deze goden, en op den zelfden altaar gesteld wierde: het welk de bygelovigheit der Grieken hem ligtelyk deedt verkrygen. *Dempster. in Rosin. Ælian. l. V.*

OLYMPIAS. Zie OLYMPISCHE SPELEN, en OLYMPIADE.

OLYMPIAS, moeder van Alexander den Groten, en zuster van Alexander koning der Epiroten, gaf zulke sterke vermoedens van onkuisheit aan Philippus, koning van Macedonië, haren gemaal, dat hy haar verstiet. Men geeft zelfs voor dat zy tegen hem bekend hadde, dat hy de vader niet was van Alexander, en dat zy met een slang te doen gehad hadde wanneer zy dezen zoon ontfing. Zy is de eenige niet, van welke men deze zamenvoegingen verhaald heeft. De genen, welke voorgeven dat Nectanebus, uit Egypten verdreven, en aan het hof van Macedonië gevlucht zynde, Olympias verleidde, hebben misgetast. Zy vatte zulk eene grote verontwaardiging op tegen haren gemaal toen hy met eene andere vrouwe trouwde, dat zy Pausanias aanspoorde om hem te doden. Zy wilde wel dat men wist wat deel zy hadt aan dezen moordt. Zy was in het begin niet moeielyk, dat men zich inbeeldde dat Jupiter haar bezwangerd hadde van Alexander; maar in het vervolg spotte zy met dit gevoelen. Zulks blykt door eenen brief, dien zy schreef aan dezen prins, wanneer zy verstaan hadde, dat hy zich opentlyk een zoon van Jupiter noemde, en dat hy zich goddelyke eerbewyzingen liet doen. Antipater was byna altoos met haar in twist gedurende het afzyn van Alexander; en het was bezwaarlyk dat zulk eene achterdochtige vrouwe, en van zulk een kwaden aardt als deze, overeenstemde met den gene die geboodt in Macedonië. Dit was de last en de waardigheit welke Alexander aan Antipater gegeven hadde, wanneer hy vertrok om Asië te winnen. Na de doodt van dezen overwinnaar wierdt zyne moeder verplicht in Epirus te wyken, van waar Polysperchon haar zes jaren daar na herriep. Arideus en zyne gemalinne Euridice, die in Macedonië regeerden, wilden haar beletten daar weder in te komen: maar hunne pogingen waren vruchteloos; de Macedoniënzen verklaarden zich voor haar, en zy ontsloegen zich door haren last van den eenen en van de andere. Zy deedt Nicanor, den broeder van Cassander, sterven, en honderd Macedoniënzen, vrienden van den zelfden Cassander, verkoren hebbende, deedt zy die alle ombrengen. Deze wreedheit deedt haar wel haast de vriendschap van hare onderdanen verliezen; al de wereldt bragt zich toen de laatste woorden van Antipater te binnen; en men merkte de vermaning, die hy stervende gedaan hadde, van niet te dulden dat eene vrouw ooit den throon beklom, gelyk een Orakel aan. Olympias dan de genegenheit van het volk mistrouwende, ging zich zelf opsluiten in Pydna, zo haast zy de komste van Cassander vernomen hadde. Zy wierdt aldaar belegerd, en door den honger genoodzaakt van overgave te handelen. Men beloofde haar het leven; maar Cassander voldeedt niet aan dit artykel van het verdrag. Hy vergaderde het volk, en vroeg wat men doen zoude met deze princesse. De genen, die hy omgekocht hadde, en die de nabestaanden waren van de personen die zy hadde doen sterven, eischten hier op dat men haar over hare wreedheden zoude straffen. Men sloeg acht op hunne klagten, men verwees haar tot de uiterste straffe. Zy onderging de zelve kloekmoediglyk, en met blyken van schaamte. *Bayle Dict. Crit.*

OLYMPIAS, eene heilige weduwe en diakonesse der kerke van Constantinopel ten tyde van den H. Johannes Chrysostomus. Zy was eene dochter van den graaf Anisius, en nichte van den prefect Ablavius, vermaard ten tyde van Konstantyn den Groten: maar hare deugdt was noch doorluchtiger dan hare geboorte. Nebridius trouwde met haar, en het Menologium der Grieken zegt dat hy stierf voor de voltrekking van het huwelyk, zo dat zy te gelyk maagdt en weduwe bleef. Maar Palladius schryft dat hy maar 20 maanden met haar leefde. De vermaardste bisschoppen van het Oosten wierden op hare bruiloft genodigd; en Gregorius Nazianzenus op de zelve niet kunnende komen, zondt haar een uitmuntend huwelykszang. Nebridius verloren hebbende, was zy uitnemende ryk geworden; en de keizer Theodosius wilde haar weder uittrouwen aan Elpidius, die zyn neef was; zy sloeg zulks af, en hoewel de prins niet vergenoegd was met deze weigering, zo overwon zy nochtans door hare standvastigheit: en zy maakte zich zelf door haar boetvaardig leven den roem der kerke van Constantinopel, waar van zy diakonesse was, gelyk gezegd is. Zy besteedde hare goederen niet anders dan voor de kerken en voor de armen. Men zondt haar in ballingschap in den zelfden tydt met Chrysostomus, en zy stierf heiliglyk omtrent den jare 404. Het Grieksche Menologium eert hare gedachtenisse den 25 July. *Pallad. Lauf. Hist. cap. 42. & de vit. Chrysost. Sozomen. lib. VIII. Baron in Annal. &c.*

OLYMPIAS. Zie OLYMPIA.

OLYMPIODORUS, een veldoverste van Athene, leefde omtrent het 3730 jaar der wereldt. Hy geboodt een leger voor de Atheniënzen tegen Demetrius, den zoon van Antigonus, eenen der opvolgers van Alexander den Groten, dien hy overwon, hoewel hy minder krygsbenden hadde. Hy hernam het Musæum, waar van de Macedoniënzen zich meester gemaakt hadden, en de zelve uit deze sterkte verdreven hebbende, verloste hy zyne stadt van hunne heerschappy. Hy overwon vervolgens Cassander, door de hulp der Etoliërs: en versloeg eindelyk de Macedoniënzen in een derden strydt, met eene bende Eleusinianen. Hy verdiende aldus dat de Raadt, tot erkentenisse van zyne deugdt, en van de diensten aan zyn vaderlandt bewezen, hem na zyne doodt de eer toewees van een koper standbeeldt, dat te Delphos voor hem opgerecht wierdt. *Pausanias in Attic.*

OLYMPIODORUS, een Grieksch monnik, dien eenigen voor een Peripatetisch philosooph houden, en anderen voor een diaken van Constantinopel, of van Alexandrië, leefde in de IX of in de X, en zelfs, naar 't gevoelen van Bellarminus, in de XI eeuw. Hy maakte uitleggingen over den Prediker en over Job, welke men heeft in de bibliotheek der vaderen en elders. Sixtus Sinensis stelt 'er twee van dezen naam, de eene een monnik, en de andere een diaken. *Sixt. Sinens. lib. IV. Bibl. S. Bellarm. de Script. Eccl. Possevin. in Appar. Sacr.*

OLYMPIODORUS, oorspronkelyk van Theben in Egypten, een historieschryver en Heidensch dichter, leefde in de V eeuw. Hy schreef eene historie, welke hy onderscheidde in XXII boeken, en die hy begon met het zevende burgermeesterschap der keizers Honorius en Theodosius den jongen, aan wien hy zyn werk opdroeg. De zelve loopt tot het eerste jaar van het keizerryk van Valentinianus; dat is te zeggen van den jare 407 tot in den jare 425. Zyn styl was klaar, maar zwak; zo dat het zelve niet meer dan voor gedenkschriften gehouden konde worden. Men ziet het gene daar van overig is in Photius *Cod.* 80.

OLYMPIODORUS, van wien Suidas spreekt, was van Alexandrië, een Peripatetisch philosooph, die men opgeeft voor leermeester van Proclus, en schryver van de uitleggingen over eenige verhandelingen van Aristoteles en van Plato. Hy leefde in den jare 480.

OLYMPISCHE SPELEN, vermaarde spelen van Griekenlandt, hadden hunnen naam van de stadt *Olympia*, welke inzonderheit door den tempel van Jupiter *Olympius* vermaard was. Naar het gevoelen van zommigen zoude Pelops de insteller daar van geweest zyn. Doch anderen zeggen dat Hercules de zelve ingesteld heeft omtrent het 2836 jaar der wereldt. Iphitus herstelde de zelve 442 jaren daar na. De zelve wierden om de vier jaren eenmaal omtrent den zomer zonnestandt gehouden, aan de oevers van de rivier Alphea, naby de stadt Olympia, tegenwoordig Langanica genoemd. De Grieken begonnen na de herstelling van deze spelen hunne tydrekening der Olympiaden, welke ieder eenen tydt van vier jaren uitmaken. Varro vindt voor deze tydrekening niet dan fabelen en duisterheden in de historie der Grieken. Wat de Olympische spelen aangaat, de zelve duurden vyf volle dagen; en gansch Griekenlandt kwam byna op dien tydt te zamen om deze plechtigheden te zien. De vrouwen waren daar van uitgesloten, waar van de oorzaak mogelyk was dat de mannen meest naakt verschenen. Waarom Pherenice door een byzonder voorrecht daar by toegelaten wierdt, dewyl haar vader en haar broeder in deze schouwspelen overwonnen hadden, en zy eenen zoon bragt, die mede stryden wilde. Daar waren vyfderlei oefeningen, waar in men inzonderheit naar den prys dong, welke met een woordt πένταθλον, of *Pancratium* genoemd wierden, en waren: I. het wedlopen, wanneer zy naar een zeker doel of wit liepen. De plaats daar zulks geschiedde was *Stadium* genoemd, en de lopers, op dat zy door al te grote schielykheit niet achterwaards raakten, moesten zich gematigd houden. II. Het worstelen, gelyk in den cirkel. De plaats daar het zelve geschiedde was *Palæstra* genoemd. III. *Discus*, was een rond bordt of eene ronde plaat van metaal, en tamelyk groot, dat zy in de hoogte wierpen, en met de handen ondervingen, waar door men zien konde wie de meeste kracht in de armen hadde. IV. *Cestus* waren ledere riemen, aan welkers einden lode koegels vastgemaakt waren, die zy zich wel vast aan de handen gespten, en smeten malkander daar mede wakker op den huidt en in 't aangezicht. In deze oefening bestont de eer daar in, dat men zien konde, wie het meeste aan zyn ligchaam konde uitstaan. V. Reden zy met wagenen, gelyk de Romeinen in den cirkel. De genen welke in alle deze vyf oefeningen om den prys streden, wierden *Pancratiastæ* genoemd. Op deze spelen verschenen ook wel de geleerden, en lazen hunne werken of vaarzen, of oefenden malkanderen met vragen, enz. Uit krachte der wetten, die omtrent deze spelen in acht genomen wierden, wierdt een ieder tot deze stryden niet toegelaten, maar hy moest zich eerlyk gedragen, en niet schandelyk geleefd hebben. Hier toe waren zekere rechters gesteld, die zo wel de onbekwamen afwyzen, als den overwinnaars den prys toewyzen moesten. Deze prys bestont meestentyds in eenen olyfkrans of kroon, of in eene opgerechte eerzuil, en dat zy door veel volks met grote eerbewyzing naar huis geleid wierden. Meerder onkosten spilden de Grieken daar niet aan, en hadden nochtans dat voordeel daar by, dat zy dappere mannen verkregen, die altoos kloekmoedig streden voor hun vaderlandt. Athenæus zegt dat Coroebus de eerste was, die in deze spelen gekroond wierdt, hebbende de anderen in den wedloop overwonnen. Men hieldt diergelyke spelen ook te Athene, Smyrne, Alexandrië, Nicea, en in Macedonië. *Ælianus V. H. X. 1. Dougtæus Annal. sacr. N. T. Aldus Manutius de quæstis per epist. Interp. Horatii l. I. od. I. Lonicerus ad Pindarum p. 3. Nergerus diss. de athletis & gladiatoribus tollendis sect. 3. Mayeri diss. de Lud. Olympicis. Pitiscus. Strauchius diss. de ὀλυμπικῷ ἀγῶνι. Meursius Græcia Feriata. Fasoldus de Festis Græc. I. 1.*

St. OLYMPIUS, bisschop van Oenes, in Thracië, in de IV eeuw,

eeuw, was een van de grootſte tegenſtanders der Arianen. Hy woonde in den jare 347 het Concilie van Sardis by, en hadt veel deel aan de Canons, die aldaar gemaakt wierden. De Arianen, verſcheide laſteringen verdicht hebbende tegen hem en tegen zynen amptgenoot, den biſſchop van Trapanopolis in Thracië, hadden hen beide ter doodt doen veroordelen door den keizer Conſtantius. Na het houden van het Concilie van Sardis vervolgden zy de uitvoering van dit bevel. Men weet niet wat daar van de uitſlag was; maar Olympius is als een belyder vereerd, zo wel in 't Ooſten als in 't Weſten, op den 12 Juny.

OLYMPIUS, of OLYMPUS, was de naam van twee verſcheide perſonen, waar van Plutarchus gewaagt in zyn boek van de muzyk. De oudſte was de Myſier, een leerling van Marſyas, dien men gelooft zynen naam gegeven te hebben aan den berg Olympus. Hy heeft geleeft voor den Trojaanſchen oorlog, en men ſchryft hem gezangen, treurdichten en lofzangen ter eere van de goden toe. Plato, Ariſtophanes, Ariſtoteles en Ovidius brengen zyne vaarzen of muzykale gezangen by. De andere *Olympius* was een muzykant van Phrygië, welken Suïdas zegt gebloeid te hebben ten tyde van Midas. *Du Pin Bibl. univerſ. des hiſt. prof.*

OLYMPIUS, een biſſchop, oorſpronkelyk uit Spanje, leefde in de V eeuw, en woonde het eerſte concilie van Toledo by, gehouden in den jare 405. Auguſtinus brengt hem met lof by. Hy hadt eene verhandeling geſchreven tegen de genen, die onze zonden aan de natuur toeſchryven, en niet aan de vrye wil. *Gennad. de Scrips. Eccleſ. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccleſ. V. ſiecle.*

OLYMPIUS, een Ariaanſch biſſchop, op een tydt te Carthago de Godheit van den Zone Gods aſterende, wierdt door drie blixemſlagen gedood, en zyn ligchaam door het vuur van den hemel tot aſſche verteerd, naar het getuigenis van *P. Diac. Sigebertus*, in zyne Kronyk, en *Sabellic. l. II. Ennead.* 8.

OLYMPUS, een berg in Theſſalië, naby Oſſa en Pelion, dien Caſtaldus en Niger *Lucha* noemen. Daar was een andere berg van dezen naam in Myſië, eene provincie van Aſië, naby de ſtadt Pruſia, welke de Turken *Anotolaidag*, *Emerdag*, *Emiodag* en *Keſchisdag* noemen. Daar was ook een berg en eene ſtadt van dezen naam in Lycie; en een in Cyprus, welken Stephanus Luſignanus *Troas* noemt. Plinius, Ptolemeus, Strabo en Solinus ſpreken van eenige andere bergen van dezen naam; maar de zelve zyn zo aanmerkenswaardig niet. Men moet ze niet vermengen met den berg *Olympus* in Champagne omtrent de Maas.

De Grieken, welke de zaken van hun landt gaarne groot maken, weten den berg Olympus in Theſſalië niet hoog genoeg te verheffen, in zo verre dat ook Homerus den zelven voor de woning van Jupiter en van de goden opgeeft, en den zelven roemt zonder wolken te zyn. Eenige reizigers beveſtigen, dat eenige delen der Alpen hen veel hoger voorkomen, dan de Olympus, dat zy eenige wolken daar boven gezien hebben, en dat in September geen ſneeuw daar op geweeſt is. Waar tegen eenige toppen van de Alpen, en van de Pyreneen, als mede van de Carpatiſche en vele andere Europiſche gebergten nooit gebrek daar aan hebben. Deze Olympus gaat niet ſpits in de hoogte, gelyk hy door eenigen beſchreven wordt, maar ſtrekt zich van het Ooſten naar het Weſten tamelyk lang uit, zo dat ook de inwoners onder aan de Noordelyke en Zuidelyke kanten eene ganſch onderſcheide lucht hebben, gelyk of zy in verſcheide klimaten leefden. In de Romeinſche hiſtorie wordt deze berg zeer dikwils gemeld. Paulus Æmilius trok den zelven om aan den zeekant, ſloeg den koning Perſeus, en maakte zich daar door meeſter van Macedonië. Wanneer Antiochus Lariſſa belegerde, bragt Appius Claudius door een groot vuur, dat hy op den Olympus maakte, hem in gedachten dat de ganſche macht der Romeinen op hem aantrok, en noodzaakte hem alzo hier door om de belegering op te breken. Doch boven alles was het gene de burgermeeſter Martius op dezen berg ondernam aanmerkenswaardig en eene onvergelykelyke daadt. Want wanneer hy tegen den koning Philippus, den laatſten van dien naam, gezonden wierdt, bragt hy zyne ſoldaten door onbekende en zulke moeielyke wegen over den Olympus, dat zy genoodzaakt waren zich daar af te laten rollen, doch zyne elephanten wierden door zekere onder malkander geſtelde ſeldzame werktuigen, welke byna valbruggen geleken, in de vlakte afgelaten, gelyk Walther Raleigh het zelve wydlopig beſchreven heeft. In den heten en drogen zomer van den jare 1669 bragt de Groot-Sultan meer dan twee maanden door op den berg Olympus, om zich aldaar aan het ſchone gezicht van de onder gelegene vlakte van de Ægeeſche zee te verluſtigen. Doch eenige honderden van zyne bedienden moeſten daar door het leven verliezen. Want wanneer zy zich in het opklimmen al te veel verhit hadden, en daar na de lucht van boven hen al te ſcherp aantaſtte, wierden zy ziek, en vielen daar heen, en wel dikwils op zulke plaatſen, daar niet aarde genoeg was om hunne dode ligchamen te bedekken. Velen van hen ſtierven ook daar door, dat zy in de hette wegens al te groten dorſt dronken uit eene bron, waar van het water eene witachtige verwe hadde, en dat hen drie of vier dagen lang voor hun doodt eene koude en gebrek van teering in de maag veroorzaakte. van gelyken ſtierven ook vele van hunne kameelen en paarden, en de Sultan zelf wierdt onpaſſelyk. De zelve was zo ſtout, dat hy met een paardt over eene grote kloof van eene rots wilde ſpringen, van welk vermetel voornemen hy naaulyks door vele gebeden van zyne byzynde voorname miniſters afgehouden konde worden. *Lucanus lib. II. vs. 266. Strabo. Plinius. Mela. &c. Bruins Reize door de Levant.*

OLYMPUS. Zie OLYMPIUS.

OLYNTHE, eene ſtadt, welke Stephanus *de Urbibus* in Thracië plaatſt, naby het Macedoniſch Sithonië. Scylax ſtelt de zelve in Macedonië, op het voorgebergte van Pallene; en zegt dat zy Grieksch was, dat is door Grieken bewoond. Zy was eene zeeplaats tuſſchen Pallene en Mecyberna. De hiſtorie van Philippus koning van Macedonië, en de Redevoeringen van Demoſthenes hebben de zelve vermaard gemaakt. Zy is tegenwoordig eene verwoeſte plaats, die men noch *Olyntho* noemt.

OLZOWSKI, (ANDREAS) aartsbiſſchop van Gnezen, was geboren uit een oud geſlacht in Pruiſſen. Wanneer hy in het collegie te Kaliſch ſtudeerde, leide hy zich inzonderheit op de poëzy, en bragt het daar in zo verre, dat hy in 't ſpreken vaarzen konde maken. Na dat hy te Warſchau in de Theologie en in de rechten geſtudeerd hadt, reiſde hy naar Italië; bezocht aldaar de voornaamſte bibliotheken, en wierdt te Rome doctor in de rechten. Daar na begaf hy zich naar Vrankryk, en drong zich in te Parys by de Mantuaanſche princeſſe Maria Louiſa uit den huize Nevers, als aanſtaande gemalinne van Uladislaus den IV, koning van Polen, keerde ook met de zelve weder naar Polen, alwaar de gemelde koning hem tot zynen ſecretaris wilde maken, welke waardigheit hy echter afſloeg om zyne ſtudien te beter voort te zetten. Kort daar op wierdt hy kanunnik te Gneſen en aartsbiſſchoplyke kancelier, wanneer ook de aartsbiſſchop van Gneſen als primaat van het ryk de rykszaken wegens hogen ouderdom niet wel konde waarnemen, moeſt Olzowski het zelve verrichten, het welke hy ook met roem deedt gedurende de tuſſchenregering na de doodt van Uladislaus den IV. Na de doodt van den aardsbiſſchop wierdt hy aan 't hof geroepen, alwaar hem wegens zyn ſchonen Latynſchen ſtyl alle gewigtige afvaardigingen uit de kancelery wierden toevertrouwd. In den Poolſchen oorlog van dien tydt met Zweden, ſchreef hy, hoewel op eene heftige wyze, *Vindiciæ Polonæ*, tegen Zweden. By de verkiezing van den keizer Leopoldus te Frankfort was hy koninklyke afgezant, en wierdt aldaar door de drie geeſtelyke keurvorſten wegens zyne hoedanigheden hoog in waarde gehouden. Naderhandt wierdt hy als Poolſch gezant aan het keizerlyke hof naar Wenen gezonden, om te verzoeken dat de keizerlyke volkeren Polen mogten ruimen. Hier op wierdt hy ryks referendarius, en kort daar na biſſchop van Culm. Wanneer hy zich aankantte tegen het voornemen van de koninginne Maria Louiſa, die op den gevolgden val des konings een Franſch prins op den throon poogde te brengen, geraakte hy in ongenade by de zelve; het kroons vicekancelierſchap wierdt hem nietemin opgedragen. Hy bemoeide zich met alle macht, hoewel te vergeefſch, om den koning Johannes Caſimir den II de nederlegging van de kroon af te raden, gelyk dan de koning zelfs by zynen afſtandt in den jare 1669 verhaalde, dat niemandt met meerder ernſt en oprechtheit dieswegens met hem geſproken hadde, dan deze Olzowski. Wanneer zich naderhandt, gedurende de tuſſchenregering verſcheide mededingers naar de kroon opdeden, gaf Olzowski wydlopige Cenſuren uit wegens de zelve; de zelve waren nochtans tamelyk partydig, waarom kort daar op *cenſura cenſuræ candidatorum* daar tegen uitkwam; ook zoude hem zyne genome vryheit byna duur geſtaan hebben, dewyl de Ruſſiſche Czaar, die zich wegens de Cenſuur van zyn achtjarigen zoon en mededinger naar de Poolſche kroon hooglyk beledigd hieldt, de onderhandeling van vrede afbrak, en vele bedreigingen deedt, byaldien hem geen volkome voldoening gegeven wierdt. Na dat Michael Korbut op den throon gekomen was, heeft hy des zelfs huwelyk met de Ooſtenrykſche princeſſe te wege gebragt, en dieswegen een gezantſchap naar Wenen bekleed, waar op hy kroons groot-kancelier wierdt. Hy was kwalyk te vrede over de vrede met de Turken in den jare 1676, en ſchreef daar op ook aan den groot-vizier, dat de Republyk van Polen de zelve, als een onbehaaglyke vrede, niet mogte noch zoude houden, weshalven de Turkſche keizer in een ſchryven aan den koning zich heftiglyk over hem beklaagde. Dewyl hy veel bygebragt hadde tot de verkiezing van den koning Johannes den III, wierdt hy aardsbiſſchop van Gneſen en primaat van het ryk. Hy zoude ook den kardinaals-hoedt verkregen hebben, indien hy den zelven niet hadt afgeſlagen. Wanneer de biſſchop van Cracau het primaatſchap van Polen, als mede den tytel van geboren legaat, en andere voorrechten van den aardsbiſſchop van Gneſen in twyfel wilde trekken, en inzonderheit de pontificalia by de koninklyke lyken verrichten, gaf Olzowski eene wydlopige verantwoording uit wegens de voorrechten van het gemelde aardsbisdom. Naderhandt heeft hy ook *Singularia juris Patronatus R. Poloniæ*, doch zonder zynen naam te noemen, geſchreven, waar in hy het koninklyke recht om abten aan te ſtellen verdedigt. Eindelyk wanneer Olzowski in den jare 1678 op koninklyk bevel te Dantzich de verſchillen van den Raadt met de burgery wilde byleggen, wierdt hy aldaar onpaſſelyk, en wanneer hy van Stephanus Wittwicki, die als ryks-kancelier met hem derwaards gekomen was, een geneesmiddel ingenomen, en de koninklyke lyf-arts van Braun, die van den eerſten niet wiſt, hem een ander voorſchreef, is hy den derden dag daar na daar aan geſtorven, en zyn ligchaam naar Gneſen gebragt. Hy was omtrent 60 jaren oud, en verders een man van zonderlinge welſprekendheit, van deftig aanzien, en van groten yver voor de Republyk, waarom zyn doodt door alle Waywoodſchappen zeer beweend wierdt. Zyn geſlacht ſchynt eerſt in zynen tydt in Polen in aanzien gekomen te zyn. Van het zelve was Hieronymus in den jare 1670 ryks-vice-opdiſſer, Johannes ter zelver tydt Caſtellan van Brzcziz, en Martyn in den jare 1683 hoofdman te Vielun. *Zalusky epiſt. Hiſt. Famil. pag.* 739.

OMAN, een valſche godt der Perſianen, dien de Magi verplicht

plicht waren alle dagen aan te bidden, en hem gedurende een uur lofzangen te zingen, hebbende hunne mutſen of tulbanden op het hoofdt, en yzerkruidt in de handt. Anderen noemen hem *Aman. Strabo l. XV. Voſſius de Idol.*

OMAN (HET PRINSDOM VAN) is eene landſtreek van gelukkig Arabië. Viſſer, in zyne algemene kaart van Turkyë, bepaalt dit prinsdom tuſſchen die van Fartach en van Alibinali, die ten Zuiden en ten Ooſten daar aan grenzen; en die van Maſcalat, van Elcatit en van Jamana, die ten Noorden daar aan grenzen, en die van Hagiaz en van Tehama ten Weſten. De plaatſen, welke men daar in ſtelt, zyn Amanzirifdin, de hoofdſtadt, Gariremart, en Marair. Sanſon in zyne grote kaart van Turkyë geeft meerder uitgeſtrektheit aan Oman, en breidt het zelve uit tot aan de golfen van Balſera en Ormus, en hy begrypt daar in de landſtreken van Maſcalat en van Vodana, waar van Viſſer twee byzondere prinsdommen maakt. Alle de kaarten van het Turkiſche keizerryk zyn in het algemeen zeer onvolkomen. *Maty Dict.*

OMAR de I, twede Kalif, of opvolger van Mahometh. Hy wierdt tot deze waardigheit verheven na de doodt van Abubequer in den jare 634. Hy hadt terſtondt oorlog tegen Ali, die de wettige opvolger was van Mahometh, volgens den zin of toeleg van dezen valſchen propheet, en die in Arabie geweken was, na dat hy zich van zyn recht hadde zien verſteken. Na dat hy Ali verſlagen hadde, de ſtadt Boſra en vele andere plaatſen van Arabië ingenomen, keerde hy zyne wapenen tegen de Chriſtenen, en trok in Syrië, alwaar hy den veldſlag won tegen Theodorus Bogarius, broeder van den keizer Heraclius; daar na keerde hy overwinnaar in Arabië. De keizer, die toen te Jeruzalem was, willende voorzien in zyne zekerheit, nam de H. overblyfſelen en de koſtelykſte ſieraden van den tempel, en Theodorus by Bahamo latende, week naar Conſtantinopel. Omar herzamelde in den jare 635 zyne krygsbenden, en trok tegen Damaſcus, dat hy innam in den jare 636, en vervolgens ganſch Phenicië, plegende duizend geweldenaryen om de volkeren tot de omhelzing van zynen Godsdienſt te dwingen. In het volgende jaar nam een gedeelte van zyn leger de ſtadt Alexandrië in, en daar na ganſch Egypten, waar uit het de keizerlyke bezettingen joeg. Omar taſtte ondertuſſchen in perſoon de ſtadt Jeruzalem aan, en trok zegepralende binnen de zelve, na een beleg van twee jaren, in den jare 638. Omar bragt vervolgens ganſch Judea onder zyne gehoorzaamheit, en Jeruzalem wierdt ſedert door de ongelovigen bezeten, tot de overwinninge van Godefroi van Bouillon in den jare 1099. In den jare 639 onderwierp hy zich ganſch Meſopotamië, en deedt ter zelver tydt de ſtadt Caïro bouwen naby de puinhopen of overblyfſelen van Memphis in Egypten. Eindelyk maakte deze Kalif zich in den jare 643 meeſter van Perſië. Na de verovering van Jeruzalem hieldt hy aldaar zyn gewoon verblyf, en bouwde daar een prachtigen tempel ter eere van Mahometh. Na dat hy tien jaren geregeert hadde, wierdt hy gedood door een Perſiaan, die van zyne huisgenoten was, en wierdt te Medina begraven in den jare 644. Hy maakte eene verzameling van de gedenkſchriften van Mahometh, welke genoemd wierdt *Haneſia*, of *Aſaſia*, dat is te zeggen koning van Godsdienſt en van Godsdienſtigheit, en geboodt dat men dezen Alcoran opentlyk zoude lezen in alle de moſqueën in de maandt van September. *Marmol de L'Afrique. Herbelot Bibl. Orient.*

OMAR de II, tiende Kalif of tiende opvolger van Mohometh, wierdt verkoren na de doodt van zynen neef Solyman Haſcein in het begin van den jare 721, gedurende het beleg van Conſtantinopel, en wierdt bygenoemd *Aced Ala* of *Leeuw Gods.* Hy verzamelde alle zyne machten, om de ſtadt aan te grypen met allerlei werktuigen, welke de behendigheit der menſchen kan uitvinden: maar de belegerden deden wonderen met hunne vuurwerken, en hy wierdt eindelyk genoodzaakt het beleg te doen opbreken. Marvan of Maſelma, die toen generaal van het leger en van de vloot was, was naauwlyks uit het kanaal van Conſtantinopel gekomen, of het meeſte gedeelte van zyne ſchepen raakte door een vreeslyken ſtorm te gronde, en eene menigte anderen wierdt verteerd door het vuur van den hemel, waar door men de zee zag zieden: zo dat van drie duizend ſchepen niet meer dan vyftien ontkwamen, waar van 'er vyf door de Chriſtenen genomen wierden, en de tyding van dezen rampſpoedt aan den Kalif Omar die zich inbeeldende dat de hemel tegen hem verbitterd was, om dat hy den Chriſtenen de oefening van hunnen Godsdienſt toeliet in zyn ryk, wilde dat alle de genen, die van een Mahometaanſchen vader of moeder geboren waren, terſtondt het Mahometaandom omhelzen zouden, op verbeurte van het leven, en dat niemandt de ſtoutheit zoude hebben om zwynen-vleeſch te eeten, noch wyn te maken, of die te drinken. Hy gaf vryheit van alle laſten en ſchattingen aan de Chriſtenen, die Mahometaanſch wierden, en vervolgde de anderen wredelyk. Hy dorſt zelfs door een valſchen yver den keizer Leo Iſauricus aanzoeken om zyne ſecte te omhelzen, en zondt een renegaat aan hem om hem daar in te onderrechten: maar hy ſtierf wel haaſt daar na, hebbende maar twee jaren geregeerd. *Marmol de L'Afrique l. II.*

OMBIASSEN, in het eilandt van Madagaſcar, zyn de prieſters en leeraars van den valſchen Godsdienſt der volkeren van dat landt. Zy zyn gelyk de genen, die men *Marabous* te Cabo Verdo noemt, dat is te zeggen geneesmeeſters, toveraars en bezweerders. Daar zyn 'er twederlei ſlag, de Ompanorats, en de Ompitſiquilis: de Ompanorats zyn de ſchryfmeeſters, die het Arabiſch onderwyzen, het ſchryven lerende, en de zelve verdelen zich in verſcheide ordens, welke eenige overeenkomſt hebben met de waardigheden in de R. kerke, waar van de benamingen zyn als volgt. *Malé*, dat zo veel is als of men zeide, een klerk die noch leert ſchryven: *Ombiaſſe*, ſchryver of geneesmeeſter: *Tibou*, onder-diaken: *Mouladzi*, diaken: *Faquihi*, prieſter: *Catibou*, biſſchop: *Lamlamaha*, aartsbiſſchop: *Sabaha*, paus, of Kalif. Zy maken *Hiridzi*, of Talismans andere toverkarakters, welke zy verkopen aan de groten, en aan de ryken, om de zelve voor alle kwade toevallen te bewaren, en om hunne vyanden te doen omkomen. Zy hebben ook *Auli*, dat kleine hoofdties zyn van hout, die men in doosjens ſluit, daar men die uit neemt om de zelve te raadplegen in gelegenheden, waar in men zegt dat de zelve vermogen hebben, want daar worden velerhande voordelige uitwerkingen aan toegeſchreven. Deze bedriegers zyn in groot aanzien by het volk, dat hen voor toveraars houdt. Deze Ombiaſſen hebben openbare ſcholen in het landt van Matatane, alwaar zy hunne bygelovigheden en verfoeiſelen onderwyzen. De Ompitſiquilis zyn overgegeven aan de ſtipwaarzeggery, en trekken hunne figuren op een klein plankie met zandt bedekt. De zieken komen by hen om de middelen en den tydt van hunne genezing te weten, anderen om den uitſlag van hunne zaken, den uitſlag van eene reize en diergelyke dingen te onderzoeken; want deze volkeren ondernemen byna niets zonder het orakel van de ſtipwaarzeggery te raadplegen. In het trekken van hunne figuren met de vinger op de plank geven zy acht op het uur, de planeet, het hemels-teken, en de andere bygelovigheden van deze kunſt. De Ombiaſſen hebben verſcheide boeken, in welke eenige kapittelen zyn van den Alcoran: en anderen om de Arabiſche taal te leren, of de hulpmiddelen tegen ziekten en wonden. Het zyn in den grondt grote bedriegers, die de prinſſen en het volk verleiden. *Flacours Hiſtoire de Madagaſcar.*

OMBLA, oudtyds *Arjona*, eene kleine rivier van Dalmatië, welke zich ontlaſt in de kleine golf van S. Croce, omtrent twee mylen van de ſtadt Ragusa, ten Noorden. *Baudrand.*

OMBRAS. Zie AMRAS.

OMBRIE. Zie UMBRIE.

OMBRONE, eene rivier van Toskane. Zy loopt door het ganſche gebiedt van Siëna, van het Noorden naar het Zuiden, loopt naby Groſſeto, en ontlaſt zich kort daar na in de Toskaanſche zee. *Maty Dict.*

OMBRONE, een vlek van het gebiedt van Siëna in Toskane. Het zelve is een en een halve myl van Groſſeto, ten Zuiden, tuſſchen de rivier van Ombrone en het meir van Caſtiglione. *Maty Dict.*

St. OMER, ſtadt. Zie SAINT OMER.

St. OMER, in 't Latyn *Audomarus*, biſſchop van Terouane in de VII eeuw, was een zoon van Friulfus en van Domitta, beide van een edel en ryk geſlachte, en wierdt geboren te Goldenther naby Conſtans aan den boven-Rhyn. Hy begaf zich jong in het klooſter van Luxeu, alwaar hy door den abt Euſtatius ontfangen wierdt in den jare 615. De koning Dagobert benoemde hem in den jare 636 tot het bisdom van Terouane, dat ſedert den jare 552 open geſtaan hadde door de doodt van Athalbert, tweden biſſchop van dit landt. Hy arbeidde krachtiglyk tot herſtelling van de tucht in dit bisdom, dat zulk een langen tydt verlaten was geweeſt. Hy ſtichtte het klooſter van Sithiu, waar van Mommolinus de eerſte abt was, en daar na S. Bertinus, die aan het zelve zynen naam gegeven heeft, en die naderhandt biſſchop was van Noyon. S. Omer wierdt blind in de laatſte jaren van zyn leven. Hy woonde in dien ſtaat de vervoering der overblyfſelen van S. Waaſt by in den jare 667, en ſtierf in den jare 668. Hy wierdt door S. Bertinus in de abdy van Sithiu begraven. Zyn dienſt was vaſtgeſteld in Vrankryk ſedert den tydt van Lodewyk den Goedertieren. Men houdt de gedachteniſſe van hem in de Martyrologen op den 9 September, den dag van zyn doodt. *Anonym. apud Mabill. ſecul. II. Bulteau. Hiſt. Monaſt. d'Occident. Baillet Vies des Saints.*

OMMELANDEN, in 't Latyn *Tractus adjacens*, het grootſte gedeelte der provincie van Groningen, wordt in de kwartieren van *Hunſingo*, *Fivelingo* en het *Weſterkwartier* verdeelt. Zie verder het artykel GRONINGEN.

OMMEN, een ſteedtie, of vlek, en ſterkte in de provincie van Over-Yſſel, op den regter oever van de rivier de Vecht, twee mylen van Hardenberg. Het heeft wel eer veſten gehad; maar de zelve zyn nu geheel vervallen.

OMMIADEN. Zie het volgende artykel.

OMMIAH is de naam van een merkwaardig perſoon onder de Arabiers, die een zoon was van *Abdal Schems*, en wiens nakomelingſchap den naam draagt van *Banou Ommiah*, dat is te zeggen, *kinderen van Ommiah*, of *Ommiaden*, welke het Kalifſchap bezeten hebben gedurende den tydt van XCI jaren, en welke de Aliden en de Abbaſſiden ſpotswyze genoemd hebben *Pharaoos* of *tyrannen van het huis van Ommiah.* Daar zyn ſchryvers, die de duurzaamheit van deze Dynaſtie tot honderd jaren toe uitſtrekken, van den jare 32 tot het 132 jaar van de Hegire; dat is te zeggen van het 652 tot het 749 jaar van J. C om dat zy de regering van Moavie beginnen ſedert de doodt van Othman, om dat Moavie zich ſtelde tot wreker van zyn bloedt, en weigerde Ali voor wettigen Kalif te erkennen. Daar zyn veertien Kalifs van dit huis geweeſt, welke in de volgende order geregeerd hebben.

I. *Moaviah Ben Abou Sofian* regeerde 19 jaren en 3 maanden.

II. *Jezid Ben Moaviah* regeerde 3 jaren en 2 maanden.

III. *Moaviah Ben Jezid* regeerde maar veertig dagen.

IV. *Marvan Ben Hakem*, die niet lynregt van Moavie afkwam, maar die van een anderen tak van het zelfde geſlachte was; want Hakem, de vader van Marvan, was een zoon

van Aſf, en kleinzoon van Ommiah. Hy regeerde 1 jaar en 9 maanden.

V. *A'bdalmalek Ben Mervan* regeerde 1 jaar en 1 maandt.

VI. *Valid Ben A'bdalmalek* regeerde 9 jaren en 8 maanden.

VII. *Solyman Ben A'bdalmalek*, broeder van Valid, zynen voorzaat, regeerde 2 jaren en 8 maanden.

VIII. *Omar Ben A'bdalâziz*, kleinzoon van Marvan, regeerde 2 jaren en 5 maanden.

IX. *Jezid Ben A'bdalmalek*, of *Jezid* de II, broeder van Valid en van Solyman, zyne voorzaten, regeerde 4 jaren en 1 maandt.

X. *Heſcham Ben A'bdalmalek*, broeder van Valid, van Solyman en van Jezid, zyne voorzaten, regeerde 12 jaren en 8 maanden.

XI. *Valid Ben Jezid Ben A'bdalmalek*, of *Valid* de II regeerde 1 jaar en 2 maanden.

XII. *Jezid Ben Valid Ben A'bdalmalek*, of *Jezid* de III, regeerde maar 6 maanden.

XIII. *Ibrahim Ben Valid Ben A'bdalmalek*, broeder van Jezid den III, regeerde 2 maanden.

XIV. *Marvan Ben Mohammed Ben Marvan Ben Hakem*, of *Maran* de II regeerde 5 jaren, en was de laatſte der Ommiadiſche Kalifs in Syrië; want na hem was 'er van dit ganſche huis maar een *Abdalrahman*, die ontvluchtte uit handen der Abbaſſiden, en die eene Dynaſtie van Ommïadiſche Kalifs oprechtte in Spanje. Het is ondertuſſchen waar, dat Marvan, de laatſte van deze Kalifs, twee zonen naliet, *A'bdallah* en *Obeidallah* genoemd, welke in Ethiopië vluchtten. Ben Schuhnah ſchryft dat Obeïdallah op den weg gedood wierdt, en dat A'bdallah, die aldaar kwam, leefde tot den tydt van den Kalif Mahadi den Abbaſſider, en aldaar zonder kinderen ſtierf. De Abbaſſiden roeiden volkomelyk alle de Ommiaden uit, die in hunne handen vielen, en der zelver geſlacht zoude verdelgd zyn geweeſt, zo Abdalrahman Ben Môaviah, die een kleinzoon was van den Kalif Heſcham, het zelve niet bewaard hadde in Spanje, alwaar hy begon te regeren in het 139 jaar van de Hegire, onder de regering van Almanſor den II, Kalif van het geſlachte der Abbaſſiden. Deze Dynaſtie der Ommiaden in Spanje duurde eenen tydt van 285 jaren, tot het 424 jaar van de Hegire, en het 1032 van J. C. dat het jaar was, waar in *Heſcham*, de zoon van *Abdalmalek*, bygenoemd *Moëzz Billah*, eindelyk volkomen afgezet wierdt door de Aliden, welke begonnen hadden op te ſtaan tegen de Ommiaden ſedert het 400 jaar van de Hegire, en het 1009 van J. C. Om den oorſpronk en den val van de Dynaſtie der Ommiaden, zo in Syrië als in Spanje, wel te verſtaan, moet men de artykelen nalezen van Ali, van Moaviah, van de Abbassiden, en van Marvan; maar men kan niet nalaten hier twee merkwaardige gevallen aan te merken. Het eerſte is dat Abdallah, oom van Aboul Abbas Saffah, eerſte Kalif van het huis der Abbaſſiden, Marvan verſlagen hebbende, omtrent 80 van de voornaamſten van het huis van Ommiah vergaderde, aan welke hy het leven geſchonken hadde, en hen alle deedt ombrengen door mannen met houte knodzen gewapend, die onder hen vermengd waren; waar na hy hunne ligchamen deedt bedekken met tapyten, op welke hy een groot banket gaf aan de officiers van zyn leger, zo dat dit vermaak genoten wierdt onder de laatſte ſnakken van deze elendigen, welke noch zieltoogden. Abdallah vergenoegde zich niet met deze wrede uitvoering; want hy deedt de graven der Kalifs van dit huis openen, behalven dat van *Omar Ben Abdalâziz*, deedt hunne ligchamen aan galgen hangen, en vervolgens op den meſthoop ſlepen. De hiſtorieſchryvers der Abbaſſiden merken aan, dat men in het graf van Môavie niet anders vondt dan ſtof, en in dat van Jezid zynen zoon niets anders dan benen. Nouaïri ſchryft, dat de Dynaſtie der Ommiaden in Spanje vyftien koningen gehad heeft, die op malkander geregeerd hebben, ſedert het 138 jaar van de Hegire en het 755 van J. C. tot het 290 van de Hegire en het 902 van J. C. het welk zonder tuſſchenpozing of afbreking te verſtaan is, ſedert *Abdalrahman*, tot op *Naſſer Ledinillah Ben Mohammed Ben Abdallah*, welke begon te regeren omtrent het 300 jaar van de Hegire, en het 912 van J. C., volgens *Ebn Amid*. Maar deze zelfde Ommiaden, welke afgezet waren door de Aliden, beklommen wederom den throon. Want *Jahia*, de zoon van *Ali*, gedood zynde, beſloot de Raadt der Muſulmans, dat men genen koning van het geſlachte der Ommiaden meer zoude aannemen: maar de zaken van Spanje ongemeen verward zynde, omtrent het 414 jaar van de Hegire en het 1023 van J. C. regeerde *Heſcham* de III noch: deze mede verdreven zynde ter oorzake van zynen Hageb, die toen de plaats van vizier of eerſte miniſter bekleedde, eiſchte een ander prins van het huis van Ommiah, in het midden van deze onluſten, tot koning verkoren te worden, en wanneer men hem vertoonde, dat 'er na het beſluit van den Raadt van Cordua groot gevaar voor hem in was, zo antwoordde hy den genen, die aldus ſpraken, *maakt my heden koning, en doodt my morgen.* Na al dezen twiſt der Ommiaden en der Aliden 'wonnen de Marabouts of Almoraviden Spanje, in het 477 jaar van de Hegire, en het 1084 van J. C. Men kan de Almoraviden voor navolgers rekenen van de Ommiaden in Spanje. Men vindt de Hiſtorie van deze Ommiaden van Spanje aan het einde van den *Tarikh Alkolafa*, of Hiſtorie der Kalifs van Soïouthi, als mede in die van Nouaïri. Behalven deze twee Dynaſtien der Ommiaden, zo in Syrië als in Spanje, waar van alle de prinſſen den tytel van *Emir Almoumenin* of van Kalif aangenomen hebben, wordt 'er noch eene derde gevonden, welke zich veſtigde in Jemen of gelukkig Arabië, waar over men kan nazien den tytel van *Amer Ben Abdalvahab*, in de *Bibliotheque Orientale* van Herbelot, waar uit dit artykel genomen is. Daar zyn twee gemene Hiſtorien van de Ommiaden onder den tytel van *Akhbar Beni Ommiah*, waar van de eerſte opgeſteld is door Abou Megiahed; en de twede door Khaled Ebn Heſcham Alommaoui, of Ommoui. Men kan hier noch byvoegen, dat onder de Kalifs de Ommiaden gehouden worden zeer onwetende geweeſt te zyn, en de Abbaſſiden zeer geleerd, en dat Motadhed de Abbaſſider de Ommiaden hebbende willen doen vloeken, gelyk deze Ali en die van zyn geſlachte gevloekt hadden, zich daar van hadde laten afraden.

OMMIRABI, OMMIRABISCH, OMARABEA, eene rivier van Barbarye in Africa. Zy neemt haren oorſpronk in den berg Atlas, loopt door Tedles, eene provincie van het koninkryk van Marocco. Vervolgens ſcheidt zy dit koninkryk van dat van Fez, en ontlaſt zich te Azamor in de kleine golf van Ommirabi, welke men houdt voor de *Portus Ruſibis*, *Ruſubis*, of *Rusubis* der ouden. Alzo zou de rivier Ommirabi, naar de geſteldheit der kaarten van Ptolemeus, de oude *Cuſa* moeten zyn, en niet de *Aſania*. *Maty Dict.*

OMNIBONUS, in 't Italiaanſch *Ognibuono*, was een der goede letterkundigen van de XV eeuw. Hy nam den bynaam aan van *Leonicenus*, om dat hy geboren was te *Lunigo*, in 't Latyn *Leonicum*, in het Vicentyniſche. Hy was een leerling van Victorinus van Feltri, een der eerſte herſtelders van de oude Latiniteit. Hy ſtudeerde in de Griekſche taal te Venetië onder Emanuel Chryſoloras. Hy maakte aantekeningen over Lucianus, over Salluſtius, over Valerius Maximus, over Quintilianus, over de verhandelinge *de Oratore* van Cicero, enz. Hy ſtelde in het Latyn een gedeelde der fabelen van Eſopus, de verhandeling van Xenophon *de Venatione*, en die van S. Athanaſius *contra Gentes & Hæreticos*. Dit is maar een gedeelte van zyne ſchriften. *Bayle Dict. Crit.*

OMOAL, dat het *Nabarcha* is der ouden, is eene ſtadt van Perſië, benoorden den berg Taurus gelegen. Zy beſtaat uit omtrent 300 huizen, door Armeniers, Georgianen, Joden, Perſianen, enz. bewoond, welke zeven verſcheide talen ſpreken. Zy was eertyds de grootſte en de hoofdſtadt van het landt. Het is noch eene fraaie ſtadt, die een goed kaſteel heeft met eene diepe graft omringd. In hare mosquee zyn drie honderd prinſſen of propheten begraven, waar van 'er verſcheiden prachtige grafſteden hebben. *Herbert p.* 106.

OMOPHAGIA, van ὠμὸς, *raauw*, en φάγω, *eeten*, wierdt het feeſt van Bacchus genoemd, dewyl des zelfs prieſters, die zich ganſch onzinnig aanſtelden, en daar wilden doen geloven, dat zy door hunnen godt vervoerd waren, raauw vleeſch aten, en ſlangen om het hoofdt wonden. *Caſtellanus de feſtis Græcorum in Dionyſia. Meurſius Græcia feriata.*

OMOPHORIUM, van ὦμος, *ſchouder*, en φέρω, *dragen*, was by de Grieken een kleedt, dat de vrouwen het hoofdt en de ſchouders bedekte. Doch by de Griekſche biſſchoppen en aartsbiſſchoppen was het een lange bandt, welke hen om den hals hing, en daar na zo wel voor op de borſt als achter op den rug afhing. Het ſchynt dat de Latynſche aarts-biſſchoppen hun zogenaamd *Pallium* daar van ontleend hebben. *Du Freſne Gl. Gr. p.* 1789.

OMPHALE, eene koninginne van Lydië, en Hercules gemalinne, door welkers betoverende ſchoonheit men wil dat hy zodanig ingenomen was, dat hy zyne knodze weggelegd, en gelyk hare maagden met haar geſponnen hadde. Men zegt ook dat Hercules naby de rivier Sangaris een ſerpent doodde, dat het landt verwoeſtte; het welke hem waardig maakte aan Omphale. *Propert. lib. III. el. XI. Senec. in Hippol. Athen. l. VI. Plutarch. in Theſ. Ovid. de Arte amandi, & in epiſt. de Dejan. & in faſt. Natalis Comes Myth. &c.*

OMPHALIUS, (Jacobus) een vermaard Hoogduitſch rechtsgeleerde van Andernach, was Raadt van den hertog van Kleef, en profeſſor te Keulen, en ſchreef de volgende boeken: *De Officio & poteſtate principis in rep. l. X; De Uſurpatione legum & earum ſtudiis l. VIII; De Civili Politia; Nomologia; De elocutionis imitatione & apparatu; Comment. in Ciceronis Orat. III.* Hy ſtierf in den jare 1570. *Pantaleon l. III. Proſopogr. Simler. in Epit. Geſner. Adam. in Vitis JCt.*

OMRAS, of OMHRAS, worden de grootſte en voornaamſte heren en miniſters aan het hof van den Mogol genoemd. Zy zyn gemeenlyk uitlanders, en meeſt Perſianen, bedienen de grootſte ampten aan het hof, doch bezitten gene eigen landgoederen, dewyl de grote Mogol de eenige eigenaar en heer van alle zyne heerſchappyen is. De zonen van deze Omhras kunnen de goederen van hunne vaders niet erven, welke aan den Mogol vervallen, als den algemenen erfgenaam van alle zyne onderdanen: doch de zelve geeft hen alleenlyk eenige geringe inkomſten. Doch het is anders, wanneer hunne vaders noch by hun leven zorg gedragen hebben hen aan het hof te brengen, dat lichtelyk geſchieden kan, wanneer zy ſchoon zyn, zo dat zy voor rechte Mogols kunnen doorgaan; want zy zyn blank, waar tegen de Indianen zwart-bruin zyn. Eenige van deze Omhras hebben het gebiedt over 1000 ruiters; andere over noch meer, tot 12000 toe. Hunne ſoldy ſtrekt zich uit naar het getal hunner paarden, die altoos meer zyn dan de ruiters, dewyl men in deze landen altoos 2 paarden by der handt moet hebben, om daar mede te kunnen verwiſſelen. Daar zyn altydt 25 of 30 van deze Omhras aan 't hof, uit welke de gouverneurs der provinciën, en andere grote ſtaatsbedienaars gekoren wierden. Behalven deze grote heren is 'er noch een minder ſlag van *Ombras, Manſebdars*, kavalliers, of ruiters van Manſeb genoemd, welk woordt eene ſoldy betekent, welke

groter is dan de gene, die aan de gemene ruiters gegeven wordt. Deze hebben geen ander generaal, dan den groten Mogol zelf, en kunnen uit dezen ſtandt terſtondt tot dien der Omhras komen. De zelfde naam wordt ook aan de groten van het koninkryk Golconda, op het Indiaanſche half-eilandt, aan deze zyde van den zeeboezem van Bengale gegeven, welke van gelyken meeſt Perſianen zyn. Wanneer zich deze nu op de ſtraten laten zien, hebben zy een of twee elephanten, die voor hen gaan, op ieder van welke drie mannen zitten, die vanen dragen. Na deze elephanten volgen 50 of 60 welgewapende ruiters op Perſiaanſche of Tartariſche paarden, met bogen en pylen, zwaarden aan hunne zyde, en ſchilden op hunnen rug hangende; waar op andere mannen te paardt volgen, die op trompetten en fluiten blazen. Na deze komt de Omra te paardt, die 34 pagies te voet gaande rondom zich heeft. Daar na komt zyn draagſtoel, die door vier mannen gedragen wordt; men ziet ook doorgaans by den trein een of twee kamelen, waar op mannen zitten, die op herpauken ſlaan. Wanneer het den Omra behaagt, klimt hy van het paardt af, en zet zich in zynen draagſtoel, waar in hy gelyk op een bedt leggen en ruſten kan. *Thevenot Indiaanſ. Reizebeſchr.*

OMRI, of AMRI, veldoverſte van Ela, koning van Iſraël, verſtaande in de belegering van Gibbethon, dat zyn heer door Zimri gedood was, en dat die moordenaar het ryk hadt ingenomen, brak hy de belegering van de gemelde ſtadt op, en wierdt tot koning van zyn leger uitgeroepen. Hy trok daar op tegen Zimri op, taſte hem te Tirza, daar hy zich naar toe hadt begeven, kloekmoedig aan, en benaauwde hem zodanig, dat hy gedwongen wierdt zich en alle de zynen te verbranden in het paleis, daar hy zich in opgeſloten hadt. Na des zelfs doodt wierdt Iſraël in twee delen geſcheurt; de eene helft van het volk erkende Omri voor koning, en de andere helft volgde Tibni, den zone Ginaths. Deze ſcheuring duurde vier jaren, te weten tot na de doodt van Tibni, wanneer zich het volk weder vereenigde, en Omri voor koning van ganſch Iſraël wierdt erkent. Hy deedt dat kwaad was in de oogen des Allerhoogſten, en zyne ſchenddaden gingen die van zyne voorzaten verre te boven. Hy ſtierf te Samaria na eene regering van twaalf jaren. Zyn opvolger was *Achab*, die hem in godlooſheden nog overtrof. *1 Kon. XVI.*

OMRI. Zie HOMRI.

OMUNDUS, OSMUNDUS, is de naam van twee koningen van Denemarken. De eerſte was een zoon van Olaus den II, en kwam in den jare 331 tot de regering. Hy verzocht de Noorweegſche princeſſe Eſa ten huwelyk, doch haar vader, de koning Ringo, wilde niet eer daar in bewilligen, voor dat hy zyne dapperheit hadde doen zien. Hier op verſloeg hy Ringo zelf in een gevecht, die in zyn laatſte oogenblik tegen hem zeide, dat hy met blydſchap ſtierf, dewyl hy zag dat hy zulk een dapperen ſchoonzoon verkregen hadde. Hy zelf ſtierf in den jare 341, na dat hy het koninkryk Noorwegen onder zyne gehoorzaamheit gebragt hadde, en liet zynen zoon Sivardus den I tot zynen opvolger. De twede was een zoon van Vermundus den II, bedwong de Vriezen, en regeerde van den jare 621 tot 696. *Kranzius. Meurſius. Pontan. Hiſt. Dan.*

ON, een zoon van Peleth, een der zonen van Ruben, een der twaalf patriarchen, zich in den aanhang der oproermakers Korah, Dathan en Abiram begeven hebbende, was ook een medgezel van hunne ſtraffe, welke was levende door de aarde verzwolgen te worden, welke zich onder hen opende. *Numer. XVI.*

ONAGER, anders de naam van een woud-ezel, was echter by de Romeinen en Grieken ook die van een werktuig, niet ongelyk aan eene ſlinger, waar mede zy in belegeringen grote ſtenen in de ſtadt ſlingerden. *Stewechius ad Vegetium IV. 21. Du Freſne Gl. Gr. p. 1044.*

ONAM was een zoon van Sobal, van het geſlachte van Eſau. Men vindt gewag van hem gemaakt *Geneſ. XXXVI.* 23.

ONAN, een zoon van Juda, een der twaalf patriarchen, en van Sua, eene Cananitiſche. Godt deedt hem in zyne onreinigheit ſterven. *Geneſ. XXXVIII.* 4. 9.

ONANO, een vlek met den tytel van een hertogdom. Het zelve is gelegen in Orvietano, eene provincie van den Kerkelyken Staat, tuſſchen Aquapendente en Petigliano, twee mylen van ieder van die ſteden. *Maty Dict.*

ONAR, eene ſtadt en koninkryk, benevens een vaſt ſlot en goede haven in Indië, op de Malabaarſche kuſt, den koning van Canara toebehorende. Zy legt 5 mylen van Goa, en de Portugezen hadden daar weleer eene veſting.

ONASIMUS, of ONESIMUS, ſchreef het leven van Probus en van eenige anderen, gelyk men ziet by *Vopiſcus in Caro &c.*

ONATE, OGNATE, in 't Latyn *Onnatum*, eene kleine ſtadt, met eene univerſiteit en den tytel van een graafſchap, in Biſcaje. Zy behoort aan het huis van Guevara, dat het generaal poſtmeeſterſchap bekleedt in Spanje. *Imhof Grand. van Spanje. Colmenar Delices de l'Eſpagne p.* 96. 97.

ONE, of NONE, (DE KAAP VAN) in 't Latyn *Ona Caput*, van ouds *Magnum Promontorium* genoemd, eene grote kaap of voorgebergte van Barbarye. Het zelve is gelegen in het koninkryk van Teleſin, benoorden de ſtadt van dien naam, aan den mondt van de Mulvia, tuſſchen Ora en Alcudia, of tuſſchen Cabo Falcon en Cabo de tres Forcas. Zy heeft haren naam naar de ſtadt One, die op de zelve gebouwd is. *Maty Dict.*

O-NEAL, (JOHANNES) een Ierſch edelman uit de provincie van Ulſter, matigde zich den koninklyken tytel aan. Hy was een zoon van Cane O-Neal, Baco of Claudius toegenoemd, die een der machtigſte prinſen in het gemelde gedeelte van het eilandt was. Na dat hy zynen vader uit het zyne verdreven hadde, rechtte hy grote onluſten aan in Ierlandt, werwaards de koningin Elizabeth eenige krygsbenden zondt, om hem tot gehoorzaamheit te brengen; doch na dat hy in den jare 1567 eene zege tegen de Schotten verkregen hadde, die zyn landt plunderden, wierdt hy daar door zo hoogmoedig, dat hy uit toorn tegen den aartsbiſſchop van Armagh den aartsbiſſchoplyken ſetel van Ierlandt in den brandt ſtak. Daar op beroofde hy de andere prinſſen van hunne goederen; en eindelyk, wanneer hem alle tytels, die de koninginne Elizabeth hem liet aanbieden om hem daar door tot gehoorzaamheit te brengen, te gering waren, liet hy door zyn leger, dat uit 1000 ruiters, 4000 voetknechten, en 700 mannen, die zyne lyfwachten waren, beſtont, zich tot koning van Ulſter verklaren, en de boeren in den wapenhandel onderwyzen. Hy bouwde een kaſteel, dat hy *Feoquegal*, dat is, *den ſchrik der Engelſchen*, noemde, als welker dood-vyandt hy was. Eindelyk trok de lord ſtedehouder van Ierlandt, door laſt van de koninginne Elizabeth, tegen de rebellen, en ſloeg de zelve in den eerſten aanval. Wanneer zich nu Johannes O-Neal om zyne wreedheit van zyn volk zag verlaten, wilde hy zich aan den onder-koning onderwerpen. Maar zyn ſecretaris riedt hem tot het tegendeel. Dewyl hy nu in de Weſtelyke eilanden van Schotlandt byſtandt meende te vinden, vluchtte hy met zyne overige manſchap derwaards, doch wierdt aldaar met het grootſte gedeelte van zyn volk verſlagen. *Camdenus de Reg. Eliſabeth.*

O-NEAL, (TERENTIUS) de *grote O-Neal* genoemd, was de eerſte edelman van Ierlandt, en met den bovengemelden Johannes uit een geſlachte geſproten. Hy wilde, gelyk zyne voorzaten mede volſtandig gedaan hadden, nooit pair worden, dat hem echter dikwils aangeboden wierdt, zodanig dat de koning George de I ten laatſten noch den hertog van Bolton aan hem zondt, om hem eenen eertytel benevens een regiment te paardt, dat hy gemakkelyk van zyne eige onderdanen hadde kunnen oprechten, te laten aanbieden, dat hy echter nochmaals weigerde, voorgevende dat hy liever de oudſte edelman, dan de jongſte pair van Ierlandt wilde zyn. Ondertuſſchen is hy echter een lidt van den Ierſchen geheimen Raadt geweeſt. Hy was een goedaardig en geleerd man, gelyk hy dan vele vervalle Ierſche geſlachten jaargelden gegeven, en eene Ierſche hiſtorie geſchreven heeft. Hy reiſde tot dien einde ten laatſten naar Londen, om eenige oude geſchriften aldaar op te zoeken, doch ſtierf in deze ſtadt den 1 Juny des jaars 1716, in het 98 jaar zyns ouderdoms, en liet zynen neef, Johannes O-Neal, een jaarlyks inkomen na van 8000 ponden ſterlings. Zyne gemalinne was eene dochter van den hertog van Bolton.

ONEGA, een groot meir in Muscovie, dat een der grootſte is van ganſch Europa, dewyl het 50 Engelſche mylen in de lengte, 18 in de breedte, en 120 in den omtrek heeft. Het legt tuſſchen de Witte zee ten Noorden, tuſſchen Ladoga, een ander groot meir, ten Weſten (waar in het zich uitſtort door de rivier Suri) tuſſchen Cargapolia ten Ooſten, en Megrina ten Zuiden. Het Noordelyk gedeelte van dit meir behoort den Zweden, en het Zuidelyke den Muskoviten. Eenige Engelſche ſchepen, die in den jare 1566 over dit meir voeren, vonden het 320 Engelſche mylen lang, 70 breed, en aan den oever meer dan 40 vademen diep. Het zelve onderſcheidt Muscovië van Zweden. Daar is ook eene rivier van dezen naam in Reuſſen, welke Weſtwaards van S. Nicolaas in de baai van Solonzko valt, en onder Cargapolia zich met de Wolga vermengt, welke naby Zama in het Finniſche meir valt, en een doortocht van de haven S. Nicolaas in den Finniſchen zeeboezem, en van daar naar de Sunde maakt. *Baudrand.*

ONEGLIA, een prinsdom in het gebiedt van Genua, den hertogen van Savoje toebehorende. Het is een vruchtbaar landſchap in wyn, oly en ooft, en behoort onder de regering van het graafſchap Nizza. Voor dezen behoorde het aan 't Genueeſche geſlachte van Oria, tot dat in den jare 1576 de hertog Emanuel Philibert van Savoje het zelve kocht van den prins Hieronymus d'Oria, en hem ook daar tegen het markgraafſchap Ciriez in Piemont gaf. Tegenwoordig is ook het graafſchap Muro met Oneglia vereenigd. De hoofdſtadt ONEGLIA, in 't Latyn *Unelia*, *Onelia*, is verſterkt, heeft eene haven, legt aan de Genueeſche kuſten, aan den mondt van de rivier Imperiale, en dryft een groten handel in oly. *Alberti Deſcr. Ital. Schauplatz des Kriegs von Italien p.* 125. *Rogiſſart Delices de L'Italie.*

ONESICRITUS ASTIPALEANUS, dat is te zeggen geboortig van Aſtipalea, eene ſtadt aan de Egeeſche zee, en een philoſooph en hiſtorieſchryver, bloeide omtrent de CXIV Olympiade, het 324 jaar voor J. C. en het 430 jaar van Rome. Hy was van den aanhang van Diogenes Cynicus. Hy volgde Alexander den Groten in den oorlog, die hem in de Indiën zondt, alwaar hy omging met de Brachmannen. Hy deedt eene reize op den Indiaanſchen Oceaan door laſt van dezen prins; en op zyne wederkomſt verwittigde hy hem, dat hy, naar den raadt der Chaldeën, niet in Babylon moeſt trekken. Hy deedt een verhaal aan Alexander van het gene hy in de Indiën gezien hadde. Hy ſchreef de hiſtorie van dezen vorſt, die met fabelen vervuld was. Suidas, van zynen ſtyl ſprekende, zegt dat hy zich voorgeſteld hadde Xenophon na te volgen; maar dat hy de verhevenheit van ſtyl van dezen ſchryver niet naby gekomen was. Arrianus geeft voor, dat hy geen hoofdt of overſte geweeſt was van de vloot, maar alleenlyk piloot of ſtuurman der ſchepen van Alexander. *Diogen. Laërt. lib. VI. Vita Phil. Strabo l. XV. Plutarchus in Alexandr. Aul. Gell. l. IX. c.* 4. *Ælian. Quintus Curtius*

tius. Arrian. Suidas, en verscheide andere, bygebragt door *Vosfius l. l. de Hist. Græc. c.* 10. *&c. Du Pin Bibl. Univers. des Hist. Profanes.*

ONESILUS, koning van Salamine in Cyprus, vermeesterde de kroon in het afzyn van zynen broeder Gorgo, die de zeemacht van Xerxes, koning van Persiё, was gaan gebieden tegen de Ioniers. Hy belegerde de stadt Amathonte, maar de Persianen kwamen dit volk te hulp, wonnen eenen veldslag tegen Onesilus, en hieuwen hem het hoofdt af, dat zy op de beukeryen der muren van Amathonte bragten. Men zegt dat een zwerm van beien het zelve byna terstondt met honig vervulde; het welke de inwoners als een wonder aanmerkten, en het orakel daar over raadpleegden, dat hen geboodt dit hoofdt te begraven, en offerhanden aan het zelve te doen. *Herodotus.*

St. ONESIMUS, zo men zegt bisschop van Ephezen en martelaar in de I eeuw der kerke, was uit Phrygiё. Hy was eerst een slaaf van Philemon, dien hy bestal, en hy ging vervolgens Paulus bezoeken, die te Rome gevangen was. De H. Apostel met hem gesproken hebbende, bewoog hem niet alleenlyk om berouw te hebben van zynen misslag, maar bekeerde, onderwees en doopte hem. Hy hieldt hem eenigen tydt by zich, en zondt hem vervolgens wederom aan Philemon, dien hy hem aanbeval in den brief, dien men van dien Apostel heeft in de H. Schriftuur. Philemon ontfing hem met veel toegenegenheit, en stelde hem in vryheit. Onesimus muntte in het vervolg zodanig uit in deugdt, dat men wil dat hy bisschop van Ephese wierdt, en S. Ignatius geeft hem groten lof. Hy stierf voor het geloove onder de regeringe van Trajanus, zynde te Rome gestenigd, alwaar hy gekomen was op het verzoek van den Proconsul.

Zie daar het gene men van Onesimus zegt. De Apostolische Constitutien tekenen echter aan, dat de Onesimus, voor wien Paulus tusschenspraak by Philemon, door Paulus zelf tot bisschop van Bereen wierdt aangesteld. Het is niet waarschynlyk dat de Onesimus, bisschop van Ephese, tydgenoot van S. Ignatius, de zelfde zy met dien, waar van Paulus spreekt, hoewel de Martyrologen de zelve ondereen vermengd hebben. De Grieken stellen het martelaarschap van Onesimus onder het keizerryk van Domitianus omtrent den jare 95, en voegen hem by Philemon en by de andere martelaren van Colossus, waar van zy de gedachtenisse vieren op den 22 November; maar zy maken een afzonderlyk feest van Onesimus op den 16 February. *Paulus in zynen brief aan Philemon. S. Ignatius Epist. ad Ephes. Baron. in Annal. Tillemont Vies de S. Paul. Baillet Vies des Saints.*

ONESIPHORUS, een leerling van Paulus, woonde in klein-Asiё, en mogelyk te Ephese zelfs, wanneer Paulus het licht van het Euangelium aldaar bragt: hy bekeerde zich tot het geloove in Jesus Christus, en deedt grote diensten aan de gelovigen van dat landt. Paulus geeft hem het getuigenis dat hy hem bygestaan en ondersteund hadde, zo wel te Ephese als te Rome, alwaar hy hem was komen zoeken, terwyl hy aldaar gevangen was ten tyde van zyne twede reize. Dit is alles wat men van Onesiphorus weet door de H. Schriftuur en de ouden hebben 'er niets bygevoegd; maar de later Grieken hebben geschreven, dat hy een der twee en zeventig discipelen geweest was, en dat hy naderhandt bisschop was en martelaar. Het Roomsch Martyrologium zegt dat Onesiphorus in den Hellespont gevangen zynde met S. Porphyrius, door last van den proconsul Adrianus strengelyk geslagen wierdt, en vervolgens gesleept door ongetemde paarden. Doch dit alles is onzeker. De Grieken vieren zyn feest op den 26 April en op den 8 December; doch de Latynen stellen het zelve op den 6 September. *II. Timoth. I. 16. enz. Menolog. & Menæa Græcorum. Martyrologia. Baillet Vies des Saints.*

ONGOSCHIO, een groot heer aan het hof van den keizer van Japan, wierdt door Taicko verkoren tot voogdt en opvoeder van den prins Fideri, dien deze vorst stervende tot opvolger van zyne kroon naliet, in den ouderdom van zes jaren. Hy aanvaardde de voogdy, en beloofde door eene acte, met zyn bloedt getekend, dat hy de kroon zoude overgeven aan Fideri, zo haast als hy den ouderdom van vyftien jaren bereikt zoude hebben, en dat hy hem tot keizer zoude doen kronen. Maar zyne heerschzucht deedt hem besluiten zich zelf op den troon te verheffen. Hy deedt zyne dochter met den prins Federi trouwen, en bragt ondertusschen een machtig leger op de been, om zich meester te maken van het Ryk. Fideri wilde zyne keizerlyke waardigheit verdedigen, maar hy kon de macht van Ongoschio niet tegenstaan, die hem in de stadt Ozacha belegerde, waar in hy geweken was, en verbrandde hem in zyn paleis met zyne gemalinne, die zyne eige dochter was, en met verscheide persоnen van aanzien, die hen verzelden. Deze tyran vergenoegde zich niet met deze wreedheit, hy deedt ook alle de groten sterven, die zich voor Fideri verklaard, of die het allerminste verstandt met hem gehouden hadden: en door dit middel bleef hy in het bezit van het keizerryk van Japan. *Mandeslo Indiaansche Reize.*

ONIAS de I, hogepriester der Joden, volgde op Jaddus. Hy bekleedde deze waardigheit omtrent 14 jaren, onder de regering van Lagus, koning van Egypten. Hy hadt Simon Justus tot zynen opvolger.

ONIAS de II, mede hogepriester der Joden, en een zoon van den evengenoemden Simon, was byna oorzaak van den ondergang der Joden, in gebreke gebleven zynde om Ptolomeus Evergetes den behoorlyken tribuit te betalen. Hy liet na Simon den II, en deze

ONIAS den III, dien men zegt de zelfde te wezen, welke, genoodzaakt zynde in Egypten te vluchten, aldaar in de stadt Heliopolis een tempel bouwde, welke gelyk was aan dien van Jerusalem, en die in wezen bleef tot den tydt van Vespasianus. Antiochus Epiphanes ontnam hem het hogepriesterschap, om het zelve te geven aan Jason den broeder van Onias, die het kocht: en deze, die de wettige bezitter daar van geweest was, wierdt vermoord omtrent het 3881 jaar der wereldt. *II Machab. III en IV. Josephus Oudh. Usserius Annal. V. T. Spondan. Salian. Torniell. &c.*

ONIAS, een rechtvaardig man en bemind van Godt, die den regen verkreeg door zyne gebeden gedurende eene ongemene droogte. Een heftigen burgerlyken oorlog ontstoken ziende tusschen Hyrcanus en Aristobulus, die malkander den koninklyken staat en het hogepriesterschap der Joden betwistten, verburg hy zich in een hol. Men vondt hem, men trok hem daar uit, en bragt hem in het leger. De Joden bezwoeren hem, dat gelyk hy eertyds den honger gestuit hadde, hy nu ook vervloekingen zoude uitspreken tegen Aristobulus en alle die van zynen aanhang waren. Hy stelde zich een langen tydt daar tegen: maar eindelyk noodzaakte het volk hem daar toe. Hy deedt zyn gebedt in deze uitdrukkingen: *Grote Godt, die de opperste Heerscher zyt van 't heelal, dewyl de genen, die hier tegenwoordig zyn, uw volk zyn, en dat de genen, die men belegert, uwe priesters zyn, ik bidde u de gebeden van de eenen noch van de anderen te verhoren.* Hy hadt naauwlyks deze woorden gesproken, of hy wierdt door eenige boze menschen gestenigd. Zy wierden dieswegens zichtbaarlyk van Godt gestraft, gelyk men zien kan by *Josephus, Oudh. XIV.* 3.

ONIES, gebergten, waar van Plutarchus spreekt in het leven van *Cleomenes.* Thucydides maakt 'er mede gewag van, maar hy noemt de zelve in het eenvoudig getal. Strabo zegt in zyn VIII boek dat deze bergen uitgestrekt waren van de Scironische rotsen af, door den weg, welke in Attica loopt, tot aan Beotiё en den berg Citheron en dat de zelve aldus genoemd waren, als of men zeggen wilde *de bergen der ezelen.* Zy waren in het half-eilandt van Corinthus, ten Noorden.

ONION was de naam van den tempel, welken Onias de III. hogepriester der Joden, deedt bouwen in Egypten. *Simon Dict. de la Bible.*

ONKELOS, *Hagher*, *Proselytus* of de *Jode-genoot* bygenoemd, een vermaard Rabbyn en uitlegger, leefde omtrent den tydt van onzen Heilandt, zo men de Joodsche schryvers wil geloven. Azarias, de schryver van het boek genoemd *Meor Enaïm*, dat is te zeggen, *het licht der oogen*, zegt dat Onkelos een Jodegenoot wierdt ten tyde van Hillel en van Sammai, en dat hy Jonathan den zoon van Uziel gezien hadde. (Deze drie leeraars bloeiden in het 372 jaar der wereldt; dat is 12 jaren voor de komst van den Messias, volgens de tydrekening van den Joodschen schryver Gans.) Hy voegt 'er by, dat Onkelos een tydgenoot was van den ouden Gamaliël, (welke leefde in het 3768 jaar der wereldt, volgens Gans, 28 jaren na J. C.) De zelfde Gans stelt ondertusschen Onkelos in het 3840 jaar der wereldt; dat is 100 jaren na onzen Heilandt, volgens zyne rekening; en om zyn gevoelen met dat van Azarias overeen te brengen, zegt hy dat Onkelos zeer lang geleefd heeft. Deze Onkelos was de schryver van de eerste Chaldeeusche uitbreiding over het *Pentateuchum*, of de vyf boeken van Moses. De zelve was naauwlyks vaardig, of wierdt in alle de Joodsche synagogen opentlyk gelezen; waar tegen men alle overige uitbreidingen afschafte, en de zelve wierdt even daarom zo hoog als de grondtext zelf gehouden. Zy is by de grote Hebreeusche Bybels, die te Venetiё, Basel, Parys, in Engelandt en elders uitgegeven zyn, mede gevoegd. Eenige Joden hebben hem voor een zusters zoon van den keizer Titus uitgegeven; en eenige Christenleeraars zyn van gedachten geweest, dat hy de befoemde schryver was van eene Grieksche overzetting van den Bybel, welke anders die van Aquila genoemd wordt. Doch geen van beide heeft eenige waarschynlykheit; en hy is veeleer de gene, die, naar het verhaal der Talmudisten, zo vele kosten deedt tot de uitvaart van den Rabbyn Gamaliël, dien de geleerde Schifckard houdt voor den leermeester van den Apostel Paulus, en die, om deze begravenisse te prachtiger te maken, voor de waarde van 7000 Constantinopelsche kronen aan meubelen verbrandde. De Talmud zegt voor de waarde van 70 mynen van Tyrus. De myn gewigts van Tyrus hieldt vyf en twintig sela, of sikkelen, en ieder sela was waardig vier zilvere penningen. De zilvere penning was een kroon Constantinopelsche munt. Aldus maakten 70 mynen 7000 kronen. De gewoonte der Hebreeuwen was het bedde en de andere meubelen der koningen na hunne doodt te verbranden, misschien om te kennen te geven, dat niemandt waardig was zich na hen daar van te bedienen; en dewyl zy geen minder achting hadden voor de presidenten en oversten der Synagogen, (gelyk Gamaliël was) dan zy aan de koningen zelf toedroegen, zo verbrandden zy ook in hunne uitvaart hun bedde en hunne meubelen. Abraham Zacuth, schryver van het *Juchasin*, spreekt van deze overgrote kosten. Vorstius in plaatse van te lezen *Tsouri*, dat meubelen betekent, heeft gelezen *Tsori*, dat balsem wil zeggen: maar hy heeft niet opgemerkt, dat het de gewoonte der Joden niet was reukwerk te branden in de plechtigheden der begravingen, gelyk de Romeinen in de uitvaarten deden, en op de mythopen der gestorvenen. Men verhaalt noch van Onkelos dat hy zulk een afschuwen hadde van den Heidenschen Godsdienst, dien hy van te voren aangekleefd hadde, dat hy zyne vaderlyke erfenisse liever in de zee wierp, dan dat hy de zelve langer voor zyne oogen wilde zien. *Fagius præf. in Targum Pentateuchi. Martini de versiom Script. S. Helvicus de Paraphras.*

raphras. Chald. Hottinger. Thes. Phil. lib. I. c. 3. *sec.* 1. *Walthernu Offic. Bibl. Buxtorff. Abbrev. Rabbin. & Lexic. Talmud. Walton Bibl. Angl. prol.* 12. *Leusden. Phil. Hebraeo-mixta. Kortholt de variis Script. sacr. edit. cap.* 3. *Pfeifferus Critica sacra cap.* 8. *Bartoloccius Bibl. Rabb. P. I. Ferrand Reflexions sur la Religion Chrétienne.*

ONO, eene stadt gebouwd door de Benjamiten, *I Chron. VIII.* 12. drie mylen van Lydda.

ONO, een Israëliet, wiens kinderen wederkeerden uit de Babylonische gevangenisse. *Ezra II.* 33.

ONOCENTAURUS, een wanschepsel, of monsterdier, met een mannelyk aangezichte, een vrouwe-boezem, en het onderlyf van een ezel. Hieronymus tracht aan te tonen uit de H. Schriftuur, dat 'er diergelyke wanschepsels geweest zyn. Theodoretus zegt, dat deze Onocentauren duivels of spoken waren, die zich des nachts vertoonden. *Hieron. contra Vigilant. Theodoret. Isaias c.* 13. & 34. *Bochart Hierozoic.*

ONOCROTALUS, dien men gemeenlyk *Pellikaan* noemt, is een moeras-vogel van de grotte van een zwaan, en byna van des zelfs aardt. Hy zoekt zyne prooi in de wateren met eenen bek van een voet lengte, om te beter op zyn gemak te kunnen visschen: onder dezen bek, van het onderste einde des zelfs af, tot aan het midden van den hals, is een ruime huidt op de wyze van een bedelzak, waar in deze vogel de visch bewaart, die hy vangt. Men heeft 'er te Versailles een gezien, die een duif levendig inslokte, die hy betrapte op den oever van de vyver: dat niet te verwonderen is; dewyl deze zak meer dan zes ponden visch zoude kunnen houden, om dat de zelve zich zeer uitrekt. De benen van den Onocrotalus zyn glinsterende, zonder merg, en doorschynende; de Wilden maken 'er blaaspypen van. *Onocrotalus* komt van het Grieksche ὄνος, *ezel*, en κρόταλον, *geruchte*, of *geluidt*, om dat hy een geluidt heeft, dat niet minder onbehaaglyk is, dan dat van eenen ezel, die ruchelt. Men zegt nochtans dat hy gaarne het muzyk hoort, zo wel van stemmen als van speeltuig. Willugby verhaalt ten dien opzigte, dat de hertog van Beieren een Onocrotalus, hadde dien hy veertig jaren bewaarde, die gaarne de concerten hoorde, die in zyn paleis gehouden wierden; en hy voegt 'er by, dat deze vogel, om zo te spreken, de maat scheen te slaan door de bewegingen van zyn hoofdt, wanneer de trompetten speelden. *Aldrovandus. Willugby Ornithologie. Le Cabinet de la Bibliotheque de Sainte Genevieve par le P. Claude du Molinet, Chanoine Regulier de la Congregation de France.*

ONOLTZBACH. Zie ANSPACH.

ONOMACRITUS, een Grieksch dichter, wordt gehouden voor den schryver der vaarzen, die aan Orpheus toegeschreven worden, en van de orakelen van Museus. Hy leefde omtrent de LXVI Olympiade, wanneer hy uit Athene verdreven wierdt door Hipparchus, een der zonen van Pisistratus. *Herodot. & Suidas in Onom.*

ONOR, een koninkryk van Asië, in het landschap van Bisnagar, op het half-eilandt van Indië, aan deze zyde van den Ganges, behorende onder den koning van Baticala. Het zelve is langs de Malabaarsche kust gelegen. De inwoners noemen het zelve *Ponaran*. De hoofdstadt ONOR heeft eene zeer grote haven, en een fort, dat de Portugezen bezitten. Aldaar is zeer zware peper, en zwarte rys, die beter is dan de witte.

ONOTH, eene kleine stadt, en een kasteel in opper-Hungarië, aan de rivier Saya, in het graafschap Bars, tusschen Tockay en Erlau.

ONTARIO, (HET MEIR) eertyds het meir van S. Lodewyk genoemd, of van Frontenac. Het zelve is in Nieuw-Vrankryk, in Noorder-Amerika. Het zelve wordt gemaakt door verscheide rivieren, die zich daar in ontlasten, maar inzonderheit door die van S. Laurens, die van de Westzyde daar in loopt, en van de Oostzyde daar uit voortkomt. Des zelfs gedaante is langwerpig rond, en de P. Hennepin, die het zelve dikwils doorgevaren is, geeft daar aan 80 mylen in de lengte van het Westen naar het Oosten, en 25 of 30 van het Noorden naar het Zuiden; in zyne grootste breedte. Hy verzekert dat het overal vaarbaar is, en zeer overvloedig in visschen. *Mary Dict.*

ONTFANGENIS, (ONBEVLEKTE) *conceptio immaculata*, van de Maagdt Maria was by de vaders der eerste Christen kerke niet bekend, maar wierdt van Scotus, een Franciskaner monnik, allereerst op de baan gebragt, en is naderhandt van die gansche orde staande gehouden; waar uit tusschen de zelve en die der Dominikanen een hevig verschil is ontstaan. Het concilie van Basel verklaarde zich voor de lere der onbevlekte ontfangenisse. Sixtus de IV, zynde van de orde der Franciskanen, gaf aan ieder vryheit daar omtrent te geloven wat hy wilde. Het concilie van Trente heeft dit geschil onbeslist gelaten. Echter ziet men op 't einde van 't besluit, waar in beweert wordt, dat alle menschen in zonde ontfangen worden, uitdrukkelyk daar by gevoegt, dat de Maagdt Maria hier onder niet moet begrepen worden. Pius de V heeft in 't jaar 1570 de constitutie van Sixtus den IV, door 't concilie van Basel goedgekeurt, bevestigt. Het feest, ter eere en gedachtenisse van deze ontfangenisse ingestelt, is door verscheide pauselyke bullen, voornamentlyk door die van Alexander den VII, bevestigt. *Du Pin Bibl. Baillet Vies des Saints* 8. *de Decembre.*

ONTFANGENIS VAN MARIA, *Conceptio Mariae*, is een ridderorde, door Ferdinand, hertog van Mantua, Karel Gonzaga, hertog van Nevers, Adolph, grave van Alla, voorts door de hertogen van Saxen-Lauenburg en Radzivil, in 't jaar 1619, onder den name van *S. Militia* gesticht. Het oogmerk was de bescherming van de Roomsche kerk, en de uitroejing der zogenaamde ketters. Deze orde is in 't jaar 1624 door paus Urbanus den VIII bevestigt, die haar den tegenwoordigen naam, en den hertog van Nevers het kruis heeft gegeven. *Spondan. an. C.* 1619. *n.* 14.

St. ONUPHRIUS, een Anachoreet van Thebaïs in de IV eeuw der kerke, hadt de proeve van het eenzaam leven begonnen in het klooster van Abage naby Hermopolis. Na dat hy eenigen tydt in dit klooster gesleten hadde, besloot hy zich in de wildernis van Thebaïs te begeven, en aldaar een heremyt ontmoet hebbende, bleef hy eenige dagen by hem. De zelve bragt hem in een afgryffelyker en afgelegener wildernis, alwaar Onuphrius byna zeventig jaren leefde, zonder iemandt te zien dan dezen kluizenaar, welke hem in deze plaats gebragt hadde, en die hem eenmaal in 't jaar kwam bezoeken. De abt Paphnutius ontmoette hem in deze wildernis, byna niet meer de gedaante van een mensch hebbende. Hy hadt lange redewisselingen met hem, waar van de laatste eindigde door de doodt van Onuphrius, die in zyne tegenwoordigheit stierf op eenen dag, welke overeenkwam met den 12 Juny. *Paphnut. apud Rosveid. in vitis Patrum. Baillet Vies des Saints.*

OORSCHOT, of OIRSCHOT, een groot en fraai dorp, met een slot, in de meiery van 's Hertogenbosch, onder Kempenlandt, omtrent drie uuren van 's Hertogenbosch, en niet verre van Eindhoven gelegen.

OOSTBROEK, voor dezen een klooster buiten de Wittevrouwenpoort van Utrecht, in tweën verdeelt, wordende het eene gebouw door monniken, en het andere door nonnen bewoont. Het kreeg den naam van *Oostbroek* om dat het op een broekachtige plaats en ten Oosten van de gezegde stadt gelegen was, en was de H. Maagdt Maria en den martelaar St. Laurens toegewyd. Het is door Godebaldus, XXIV bisschop van Utrecht, gesticht kort na het begin van de XII eeuwe. De abdy der nonnen wierdt het *Vrouwenklooster* genaamt, en beide waren van de orde van St. Benedictus. Oostbroek wierdt, om dat 'er de regel zo stipt onderhouden wierdt, de kerker van de orde genaamt, als boven, in het artykel van bisschop GODEBALD, al is aangemerkt, maar alwaar verkeerdelyk het woordt *kerk* voor *kerker* is gezet, welke drukfeil men hier nodig geacht heeft te verhelpen. Tot de landeryen van den abt behoorde onder anderen de heerlykheit van Zuilen, indien niet in het geheel, ten minste voor een gedeelte, het welk hy in den jare 1446, volgens een brief van het zelve jaar, aangehaalt door Matthæus *de fatis ecclesi. lib. II, pag.* 413, in erfpacht heeft gegeven aan den grave van Oostervandt. De abt was een zeer aanzienlyk man en van groot gezag, en hadt zitting op de landdagen onder de Staten van Utrecht. Hy hadt zyn eigen rechtsgebiedt, rechtsbannen, lenen, zeer aanzienlyke landgoederen, cynzen en tienden. Het Vrouwenklooster was eigentlyk gesticht voor adelyke juffers, de welke eerst maar onder eene priorin stonden; maar na verloop van tydt, wanneer het klooster ryk wierdt, en de eerzucht het hoofdt opstak, kregen zy ook eene abdis, die eene priorin onder haar gebiedt hadt staan. Beide deze kloosters zyn in het selfste van den oorlog met Spanje afgebroken. Bisschop Adelbold, de stichter van de zelve, was aldaar in het laatste van zyn leven monnik geworden, en na zyne doodt begraven. In het koor van het monnikenklooster heeft ook begraven gelegen Willem, graaf van Rennenberg, in zyn leven heer van Zuilen en Westbroek, de welke in het jaar 1546, den 8 July, overleden was op het slot Zuilen. Zyn ligchaam is naderhandt in een lode kist opgesloten. By de gemelde grafstede in de kerke van Oostbroek plagt ook te hangen het afbeeldsel van den gemelden graaf, en van des zelfs huisvrouwe Kornelia, gravinne van Rennenberg, enz. de welke in het jaar 1541, den 23 Juny, te Kempen, een stedeke onder het aartsticht van Keulen, is begraven. *Ant. Matthæus de fund. eccl. p.* 436 &c. *Batav. Sacra II Deel. Hist. van het Utrechtsche Bisdom I Deel.*

OOSTBURG, een klein sterk steedtje, behorende aan de Vereenigde Nederlanden, en gelegen in het Hollandsch Vlaanderen, eene myl beoosten Sluis, en vier van Brugge.

OOSTDORP. Zie OSDORP.

OOST-DUIVELANDT. Zie DUIVELANDT.

OOSTENBEY, eene kleine stadt van Zweden. Zy is gelegen in het eilandt Oelandt, elf mylen van de stadt Berkholm, ten Zuiden. *Mary Dict.*

OOSTENDE, eene kleine, doch volkryke koopstadt aan de kusten van het Oostenrykfsche Vlaanderen, alwaar zy eene zeer goede haven heeft, aan den mondt van de Guele, vier mylen van Brugge. Zy is zo wel door de moerassen, als ook wegens hare vestingwerken zeer sterk, met eene diepe graft, sterke wallen, en tien bolwerken voorzien. Zy wierdt van den 5 July des jaars 1601, tot den 22 September des jaars 1604 door de Spanjaarden belegerd, en eindelyk door de Hollanders op zeer eerlyke voorwaarden aan hen overgegeven, na dat de belegering 3 jaren, 3 maanden, 3 weken, 3 dagen, en 3 uuren geduurd hadde. De dappere tegenstandt, welken zy deedt aan den aartshertog Albertus en den marquis Ambrosius Spinola, kan niet alleen aan de onvermoeide kloekmoedigheit van de Hollandsche bezetting, maar ook aan de hulpe, welke zy verkreeg uit Engelandt, en aan de kloekheit van den ridder François Vere toegeschreven worden. Men houdt het daar voor, dat de Spanjaarden omtrent 100000 man voor deze plaats verloren hebben; hoewel de aartshertog Albertus, wanneer hy de zelve berende, niet dacht dat zy het 14 dagen zoude kunnen uithouden; gelyk dan ook de hertoginne zeide, dat zy niet eerder het hembdt, dat zy toen aan hadde, wilde uittrekken, voor dat deze plaats veroverd was. In den jare 1706 is zy in korten tydt aan de bondgenoten overgegaan. *Grotius in Annal. Belgic. Guicciardin Descr. Belg. Topogr. circuli Burgund.*

OOSTERBEEK, een Geldersch dorp onder het kwartier van Arnhem, in Veluwenzoom.

OOSTERBEERSE, een Brabandsch dorp in de meiery van 's Hertogenbosch, onder het kwartier van Kempenlandt.

OOSTERBIERUM, een Vriesch dorp van de grietenye Barradeel, in het kwartier Westergoo.

OOSTERENDT, een Vriesch dorp van de grietenye Hennaarderadeel, in het zelve kwartier van Westergoo.

OOSTERENDT, een dorp op het eilandt Texel, aldus buiten twyfel genoemt, om dat het aan de Oostzyde van dit eilandt gelegen is.

OOSTERGOO, eene landstreek, of een der drie, of, als men de steden mede rekent, der vier kwartieren van Vrieslandt, gelegen tusschen Westergoo, de Zevenwolden, Groningen en de Duitsche zee. Onder het zelve behoren de navolgende grietenyen, als: *Leeuwaarderadeel*, *Ferwerderadeel*, *Westdongerdeel*, *Oostdongerdeel*, *Kollumerlandt*, *Achtkarspelen*, *Dantumadeel*, *Tietjerksteradeel*, *Smallingerlandt*, *Idaarderadeel*, en *Rauwerderhem*. De voornaamste plaatsen van het zelve zyn *Dokkum* en *Leeuwarden*, de hoofdstadt van Vrieslandt. Het heeft in de vergadering der Staten de eerste stem. *Winsemius.*

OOSTERLANDT, een dorp en heerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Duivelandt. Een ander OOSTERLANDT is een dorp op het eilandt Wieringen.

OOSTERLEEK, een dorp in Noord-Hollandt, onder het schoutsampt van Hoorn.

OOSTERLITTENS, een dorp van de Vriesche grietenye Baarderadeel, in het kwartier Westergoo.

OOSTERMEER, een dorp van de Vriesche grietenye Tietjerksteradeel, in het kwartier Oostergoo.

OOSTERMOER, een dingspil in het landschap Drenthe. De dorpen, daar in gelegen, zie in het artykel DRENTHE.

OOSTERNYLANDT, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier Hunsingo.

OOSTERSTEIN, een heerlykheit op het Zeeuwsche eilandt Duivelandt, waar van het hoge rechtsgebiedt den heere van Oosterlandt toekomt. Het slot te Oostersteín is al overlang vervallen.

OOSTERWITWERT, een dorp in het zelve landschap, in het kwartier Fivelingo.

OOSTERWYK, een der vier kwartieren van de meiery van 's Hertogenbosch, het eerste in order, met een steedtie of vlek van den zelven naam, twee mylen van 's Hertogenbosch gelegen.

OOSTERWYK, een Hollandsch dorp in het landt van Arkel, onder Gorkum.

OOSTERWYK, (MARIA VAN) geboren den 20 Augusty des jaars 1630 binnen Nooddorp, buiten Delft, alwaar haar vader, Jacobus van Oosterwyk, predikant was. Zy gaf van der jeugdt af aan blyken van een groot vernuft en drift tot de schilderkunst, koos voor zich een geacht en bekwaam leermeester, namentlyk den vermaarden bloemschilder Johan de Heem, te Utrecht. Hare wyze van schilderen was uitvoerig, krachtig, zacht, en weder snel, naar de voorwerpen, die zy zich voorstelde, gelyk bloemen, die zulks om hare dunheit en helderheit, zo men de natuur in hare schoonheit wil nabootzen, vereischen. Het was de kunstluister, die hare tafereelen zo bemind maakte, dat de meeste hoven, waar in de kunstliefde huisvest, daar op verliefden. Lodewyk de XIV heeft een van hare kunsttafereelen in zyn kunstkabinet geplaatst. De keizer Leopold en zyne gemalin hebben 't zelve gedaan, en die het zo hoog hebben geschat, dat zy haar hunne portretten, omzet met diamanten, tot een vereering hebben toegezonden. Ook pronkten koning Willem en Maria van Engelandt met een van hare kunststukken, daar zy 9000 guldens voor ontfing. Eindelyk maakte zy drie stukken voor den koning van Polen, waar voor haar 2400 guldens betaalt wierden. Zy was buitengemeen zedig en Godsdienstig, nochtans vrolyk en byzonder yverig in 't voortzetten van hare kunst, 't geen langzaam, om dat zy de netheit en uitvoerigheit betrachtte, voortging, waarom 'er ook maar een klein getal van bloemstukken (en echter genoeg om hare gedachtenis te vereeuwigen) in de wereldt is. Zy is in haar 63 jaar, nog ongetrouwt, gestorven ten huize van haar zusters zoon Jacobus van Assendelft, predikant te Eutdam, in Waterlandt, dien zy, van zyne ouders vroeg berooft, als haar eigen kindt hadt opgebragt, den 12 November des jaars 1693. *Houbraken Schouburg der Nederl. kunstschilders en schilderessen II Deel.*

OOSTERZEE, een dorp van de Vriesche grietenye Lemsterlandt, in het kwartier der Zevenwolden, het welk een groten rechtsbaan heeft. Hier stondt eertyds een kasteel, het welk Willem, de broeder van graaf Dirk den VII, uit de gevangenisse van zynen broeder ontsnapt, aan den oever van de Zuiderzee opgeworpen heeft tegen die van de Kuinder, de welke, gelyk een oud handschrift der Utrechtsche kerke, nevens Beka en Heda in het leven van *Balduinus* den II vertellen, zich verstout hadden de grenzen van de Zevenwolders aan te tasten. In dit zelve kasteel heeft hy ook Theodoricus den II, bisschop van Utrecht, in het jaar 1198 gevangen gezet, dien hy om het invorderen van zekere bede uit het klooster te Stavoren gevankelyk hadt weggevoert. *Dumbar Analecta Tom. II. Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

OOSTERGRAFTDYK, een dorp gelegen in Noord-Hollandt.

OOSTFRIES, (JOSEPH) geboren te Hoorn in 't jaar 1628, was een kunstig glasschilder, van wien nog verscheide kerkglazen op dorpen in 't Noorderkwartier te zien zyn, als ook te Hoorn in verscheide huizen, die naar de kunst los en fraai behandelt zyn. Hy stierf in zyne geboortestadt den 8 October des jaars 1661. Zyne zuster, huisvrouw van Klaas van der Meulen, mede een kunstschilder, was zo kunstlievende, dat zy tot in haar 72 jaar dagelyksch nog yverde en zich naarstig oeffende, zo in 't tekenen als glasschilderen.

OOST-INDIE. Zie INDIE.

OOST-INDISCHE MAATSCHAPPY. Zie VEREENIGDE OOST-INDISCHE MAATSCHAPPY.

OOST-VRIESLANDT, of OOST-FRIESLANDT. Wat den oorspronk van den name *Vrieslandt* aangaat, daar omtrent verschillen de oude schryvers: want Martinus Hamconius haalt in zyn *Frisia, de viris rebusque Frisia*, de benaming van een Indiaan, *Friso*, 314 jaren voor Christus, 't welk de doorgeleerde Ubbo Emmius voor eene fabel te boek zet, en met reden zegt: *Wanneer wy dit van Friso geloven, moeten wy de geloofwaardigste oude schryvers en ontwyffelbare geschiedenissen verwerpen:* want of schoon Bodinus *in Meth. Hist. cap.* 4 zegt, *dat hem geoorloofd is de eer van zyne landslieden met eene eerlyke leugen te verdedigen* (*honesto mendacio tueri*): zo acht de geleerde Alting *in Notit. Germ. infer. pag.* 73, dat geen verstandig man dezen oorspronk van dat schandelyk verdichtsel zal halen. Pikard haalt de *Friezen*, of *Vriezen* van *Firasi*, een zeker oud volk in West-Gothlandt, lang voor Christus geboorte, doch ook zonder grondt; zie zyne *Drentsche Oudheden pag.* 15, en 20; en ruim zo zot en ongegrond is de afleiding van 't werkwoordt *Friesen*, in 't Latyn *congelascere*, en dit van wegens de vorst, of vriest, in deze koude waterachtige landen; maar dan mogt men Groenlandt, en andere naar 't koude Noorden gelegene landen liever *Vrieslandt* noemen. Deswegen deze benaming al zo dwaas is, als te zeggen, dat de oude *Κέλτοι*, *Celtæ*, *Celten*, en *Galli* benoemt zyn *kelt*, *frigus*, *koude*, zo veel als *keltische* of *koude landen*, gelyk dit het gevoelen was van Adrianus Scrieck, heer van Rodorn, die in 't tegendeel de *Ethiopiërs* van 't warme Zuiden zegt zo veel te zyn als *aet-i-oppen*, of *heet-oppen*, *calentes*, *flagrantes superiores*, Zie *Scrieckii præfat. pag.* 7. *&* *origin. index* 1. *in voce Celtæ*, *&* *orig. Celticar. lib.* 1. *n.* 49. Doch boven op het woordt CELTEN is in 't tegendeel gezegt, dat de oorspronk der Celten en Gallen van 't Hebreeusch moet gehaalt worden, en dat ook de benaming van *Vriezen*, gelyk het gevoelen der voornaamste geleerden is, afkomstig is van *vry*, als zynde een *vry volk*, gelyk keizer Sigismundus dit volk ook noemde in zynen leenbrief *die vry Vriezen*. En waarom van Leeuwen *in Batav. illustr. pag.* 40 schreef: *De naam Friesen en Frieslandt schynt zynen oorspronk te hebben van Fry.* Alzo de Vriezen zich beroemden van den tydt van keizer Karel den Groten vry te zyn geweest, als de edele Hr. Beninga in zyne Kronyk in de voorreden aantekent; en Eneas Sylvius, by hem aangehaalt, ook zeide: *Het volk der Vriezen is stout met wapenen; sterk en lang van ligchaam en van onvertzaagden moedt: zy beroemen zich vry te zyn, schoon Philippus, hertog van Burgundië, zich des landes heer noemt. Voorwaar Vrieslands is vry, zyne eige manieren gebruikende, willende gene vremdelingen onderworpen zyn: zy zyn ook niet onwillig de doodt voor de vryheit te lyden.* Men leze ook maar *den vryheitsbrief* van keizer Karel den Groten by Beninga in zyne Kronyk op 't jaar 801, en by meer anderen te vinden, en men zal 'er deze woorden in vinden: *Voorts hebben wy van onze keizerlyke macht den voorgeschrevenen Vriezen, met alle hunne kinderen, geborene en ongeborene, gegeven, dat zy alle vry zullen wezen in der eenwigheit*; uit alle het welke dan allernatuurlykst schynt te blyken, dat de *Friezen*, of *Vriezen*, dus benoemt zyn van *Frie*, *Fry*, of *Vry*. Dit dus in 't gemeen van alle Vriezen, en byzonder ook van de Oost-Vriezen, waar zynde, zal men in 't byzonder berichten, welke de *Oost-Vriezen* oudtyds waren, en nu heden ten dage zyn.

Ten tyde van Tacitus wierden de *Frisii*, of Vriezen, onderscheiden in *majores & minores*, dat is, *groter* en *kleiner*, *naar de mate hunner krachten*, zeggende ook, hoe de Vriezen van 't volk der Chauken zodanig, dat de rivier de *Amasis*, ook *Amisia* genoemt, dat is, de Eems, de scheidpaal is tusschen de Vriezen en Chauken, zie Tacitus *van de zeden der Duitschers*. Even gelyk Ptolomæus ook zeide: *Tusschen den Rhyn en Eems wonen de Busacteri en Vriezen, en tusschen den Eems en de Wezer wonen de groter Chauken.* Zie ook breder hier van Winkelman *in Notit. Hist. Polit. Vet. Saxo-Westphal. cap.* 5, §. 84, zo dat oudtyds tusschen den Eems en de Laauwers lagen de *Groningers en Ommelanders*: tusschen de Laauwers en het Vlie de *Oost-Vriezen*, of *hedendaagsche Vriezen*, als de Staverders, Snekers, Franekers, Harlingers, Leeuwarders, Dokkumers, enz. en tusschen het Vlie en de Schelde de *West-Vriezen*, nu byzonder de *Noord-Hollanders* genoemt, gelyk ook de Hollandsche Kronykschryver *Melis Stoke* aldus *Oost-Vrieslands*, dat is, het hedendaagsche Vrieslandt, stelt tegen *West-Vrieslands*, nu Noord-Hollandt, zeggende van 't verdrag tusschen Theodoricus den VII en des zelfs broeder Willem:

Ende de Vriesen huldens saen
Willem wert geweldig Grave
Van Oost-Vrieslant, ende stont stryts ave
Jegen den broeder, ende hadt in hant
To te Lavece al dat lant.

Maar van den Eems, eene rivier langs Embden lopende, tot aan de Elve, by Hamburg, wierden alle de inwoonders genoemt *Chauci*, Chauken. En deze wierden onderscheiden in *Chauci majores*, of groter Chauken, van den Eems tot aan de *Visurgis*, of Wezer, by Bremen, en in *Chauci minores*, of minder Chauken, van de Wezer tot aan de Elve, gelyk men by Ptolomæus, Emmius, Beninga, en anderen nader kan zien;

zo dat door de groter Chauken de hedendaagſche Ooſt-Vriezen verſtaan worden, als de Embders, Aurikers, Norders, en alle Harlingerlanders, of naar den eerſten graaflyken leenbrief wordt door Ooſt-Vrieslandt verſtaan al het landt gelegen tuſſchen den Eems en de Jade, doch dan wordt 'er Jeverlandt, of Wangerlandt, Oſtringen en Ruſtringen mede onder gerekent, 't welk toch niet eigentlyk tot het hedendaagſch Ooſt-Vrieslandt behoort, maar tot den vorſt van Anhalt-Zerbst, als te voren op 't woordt Jever omſtandig is aangetekent. Maar de twee voorname delen van Ooſt-Vrieslandt zyn nu *Ooſt-Vrieslandt* en *Harringerlandt*, gelegen tuſſchen de Noordzee, den Eems, Oldenburg en Jever- of Wangerlandt, en de byzondere delen van Ooſt-Vrieslandt zyn volgens de gemaakte landkaarte van Ubbo Emmius deze zes, als: 1. *Eemslandt*, of *Embderlandt*, 2. *Reiderlandt*, 3. *Overledigerlandt*, 3. *Meermerlandt*, 4. *Aurikerlandt*, 5. *Broekemerlandt*, 6. *Norderlandt*, waar naaſt dan Harlingerlandt volgt, 't welk zich tot aan Wangerlandt uitſtrekt.

Doch na dat Ooſt-Vrieslandt in 't jaar 1464 door den keizer tot een graafſchap wierdt verklaart, is het vervolgens aldus verdeelt, dat het drie ſteden begrypt, als:

Embden
Norden } van welke op hare plaatſen is geſproken.
Aurik

Voorts begrypt Ooſt-Vrieslandt negen zogenaamde *ampten*, die elk in *voogdyen* verdeelt worden, als:

1. Het *Embderampt*, verdeelt in vyf voogdyen: 1. de Hinter, 2. de Middelumer, 3. de Larrelter, 4. de Jemmiggumer, 5. de Ditſumer.
2. Het *Lierderampt*, verdeelt in zes voogdyen: 1. de Lierder, 2. de Weender, 3. de Bunder, 4. de Binninger, 5. de Moermer, 6. de Overledinger.
3. Het *Grietmerampt*, verdeelt in twee voogdyen: 1. de Weſtervoogdy, 2. de Ooſtervoogdy. In de Weſtervoogdy is het vlek *Grietzyl*, aan de zee gelegen, en zogenoemt, om dat vrouw Griete aldaar een zyl, of ſluis liet leggen, alwaar het ſtamhuis van de Zirxenaas, of vorſten van Ooſt-Vrieslandt is, zynde het oude huis wel afgeſleten, maar het tegenwoordige gebouwt van graaf Edzard in 't jaar 1457, zynde nu met Brandenburgſche ſoldaten bezet; terwyl het eilandt *Borkum*, aan den mondt van den Ooſter-Eems, ook tot deze voogdy behoort, en van welk eilandt Borkum, by Plinius genoemt *Burchana*, de Kruisdragers oudtyds ſcheep gingen naar Paleſtina, als Emmius bericht *Rer. Friſ. Hiſt. pag.* 135; en tot dienſt der ſchippers hebben burgermeeſteren en Raadt van Embden op dit eilandt in 't jaar 1576 eenen hogen toren laten bouwen.
4. Het *Norderampt*, waar in alleen de ſtadt Norden is.
5. Het *Aurikerampt*, verdeelt in vyf voogdyen, als: 1. de Auriker, 2. de Holtropper, 3. de Marienhaver, 4. de Rypſter, 5. de Bakbander. Alwaar aan te merken is, dat *Broekemerlandt*, en *Marienhave*, aan welkers kerkring Klaas Stortenbecher zyne rooſſchepen vaſt bondt, tot de derde voogdy behoren.
6. Het *Bierumerampt*, verdeelt in vier voogdyen, 1. Bierum, alwaar de vorſten een ſchoon huis hebben, gelegen in de Hager voogdy, 2. de Neſmer, 3. de Arreler, 4. de Ooſtmarſcher, tot welke laatſte voogdy de eilanden Norderney en Baltrum behoren.
7. Het *Stikhuzerampt*, verdeelt in twee voogdyen, 1. de Filſumer, 2. de Bakemoermer. In de eerſte voogdy is Stikhuzen, alwaar de vorſten van Ooſt-Vrieslandt ook een huis of burgt hebben, gebouwt in 't jaar 1435.
8. Het *Vredeborgerampt*, verdeelt in twee voogdyen, 1. de Horſter, 2. de Reepsholter.
9. Het *Vorſtelyke*, of *Peuwſumerampt*, alwaar oudtyds eigene hoofdlingen waren, tot dat Hoiko Manninga Peuſum voor een ſtuk gelds aan graaf Edzard verkocht, die aldaar eenen droſt zet, welke op den vorſtelyken burgt woont. Nog behoren onder dit ampt de dorpen Kampen, en Loquart, welke Hr. Okkoos zoon Victor Freſe aan den grave van Ooſt-Vrieslandt verkocht.

Behalven deze gemelde negen ampten bevat Ooſt-Vrieslandt nog tien *heerlykheden*, welke oudtyds alle hunne gebiedende hoofdlingen hadden, en de zelve zyn in order deze:

1. De *Olderſumer*, nu aan Embden toebehorende, en bevat Olderſum, Rorichum, ter Gaſt, Ganderſum, en Simons woldt.
2. De *Petkumer*, of *Betkumer*, welke heerlykheit als een *Fideicommis* door den hoofdling Ripperda wierdt beheerſcht, door een plegtelyk verdrag beveſtigt in 't jaar 1461. Zie daar van Emmius *in Hiſt. Rer. Friſ. lib. XXV, pag.* 387. Eerſt was Petkum na de hervorminge gereformeerd, gelyk blykt uit Wilhelmus N. die in 't jaar 1576 lidt van de Embder Coetus was; doch nu is 't Lutherſch.
3. De *Borſumer*, beſtaande uit drie kerkdorpen, als Groot-Borſum, Kleen-Borſum, en Jarſum. Deze heerlykheit behoort nu ook aan Embden.
4. De *Op* en *Wolthuzer*, begrypende twee kerkdorpen, als *Ophuzen* en *Wolthuzen*, in welke heerlykheit wel eer de brave Howerdaas hoofdlingen waren; doch de laatſte overleden zynde is deze heerlykheit door Ette aan de ſtadt Embden verkocht voor 63000 guldens.
5. De *Ryſumer*, van welke heerlykheit zie in 't byzonder op 't woordt Risum.
6. De *Jendelter*, welke hoogadelyke heerlykheit tegenwoordig beheerſcht wordt door den Welgeb. Hr. baron van Knyphuizen, als hoofdling.
7. De *Luitborger*, van welke heerlykheit reets geſproken is op 't woordt Luitsborg.
8. De *Dornumer*, waar toe behoren *Dornum*, of *Dornhum*, en *Reſterhave*: welke vrye heerlykheit geregeert wordt door de welgeb. familie van Klooſter, als hoofdling zynde de welgeb. Hr. Haro Joachim van Klooſter, vryheer van Dornum, en Petkum, en landdroſt van Jever, en adminiſtrator van 't Ooſt-Vrieſche landſchaps collegie, in 't jaar 1703 getrouwt met de welgeb. vreule Sophia Louiza Charlotta van Dankelman, dochter van den Hoogwelgeb. Hre. Johan van Dankelman, zyner koninkl. Majeſt. in Pruiſſen geheime Raadt, en preſident van de Admiraliteits en Afrikaanſche Amerikaanſche compagnie te Embden, en reſident in den Weſtphaalſchen kreits. Zie *G. Oudhofs Poëzy II Deel.*
9. De *Goedenſter*, waar toe behoort *Goedens*, of *Gudenſe*, en *Dykhuzen*, en welke hoogadelyke heerlykheit bezeten en geregeert wordt door de graven van Vrydag, als hoofdlingen.
10. De *Loegemer* of *Logemer* heerlykheit, welke als eene vrye adelyke heerlykheit bezeten en geregeert wordt door de graven van Wedel als hoofdlingen, of leenmannen.

Allernaaſt Ooſt-Vrieslandt volgt dan *Harringerlandt*, gelegen tuſſchen Norder-, Auriker- en Wangerlandt, aan de Noordzee, en is benoemt van de aloude rivier *Harle*, tuſſchen de eilanden Wangerooge en Spykerooge uitlopende, en ſpoelende oudtyds door Witmundt, tot aan Reepsholt, waar van 't uiterſte einde de *Upſchloot* genaamt wordt, zynde het hedendaagſche *Funniskſerdiep* nog de oude rivier Harle.

In dit *Harringerlandt*, of *Herſingerlandt*, gelyk men in het teſtament van den Hre. Hikko Boings van Wardum leeſt, en 't welk den vorſt van Ooſt-Vrieslandt nu toebehoort, is eigentlyk maar eene ſtadt, namentlyk *Ezens*, zynde het ganſche landt verdeelt in twee ampten, als *Eſener-* en *Witmunder ampt*, gelyk te voren op 't woordt Harringerlandt omſtandiger is bericht; dies men voortgaat tot Ooſt-Vrieslands regeringsſtaat.

Van *Ooſt-Vrieslands regeringsſtaat* geeft de Hr. G. Outhof in zyn boek, genaamt: *Waarſchouwing*, een duidelyk en kort bericht van *pag.* 401 *tot* 459, tonende, hoe men in Ooſt-Vrieslandt drie onderſcheidentlyke graden of ſtanden moet aanmerken, als:

1. Eene *Demokratiſche* of *mera popularis libertas*, dat is, enkele vrye volksſtandt, zynde niemandt onderworpen dan alleen Godt en hunne eige vrywillig gekorene overheden, of rechteren, achtervolgens zelfs de verklaringe van keizer Karel den Groten, die de Vriezen niet alleen voor een vry volk verklaarde; maar hen ook wel nadrukkelyk macht gaf om eigene Raadsmannen en rechteren te verkiezen, met de benaminge van *Poteſtates*, om alle hunne landzaten te beſtieren, en geſchillen te beſliſſen. Even gelyk ook in de verklaring van keizer Sigismundus in 't jaar 1417 nadrukkelyk ſtaat, dat alle de Ooſt-Vriezen vry zyn, en onder gene vremde macht of vorſt ſtaan. Gedurende welken ſtandt zomtyds alle Vriezen, zomtyds ook de Ooſt-Vriezen gewoon waren jaarlykſch dingsdags na Pinxter te vergaderen by den Upſtalsboom in Aurikerlandt, in welke vergadering men alle zaken tot bewaringe der gemene vryheit en 's lands welſtandt met gemeenzame beſluiten bevorderde, en telkens zeide, *alzo heeft het ons welgevallen*. Wordende het beſlotene bekrachtigt met 's lands algemeen zegel, beſtaande in de afbeeldinge van een geharnaſden man, houdende in de regterhandt eene lancie, of ſpeer, in de linkerhandt een bloot zwaardt, naar den ſchouder toe gedraait, door welkers ſtanden zegel in 't geharnaſt wapen vertoont wordt hoe hun kling tot ſcherm der vryheit is geſchapen. Zie hier van nog meer over het woordt Upstalsboom in dit Woordenboek.

De twede ſtandt was wat enger geſpannen, in welken tydt eenige voorname edellieden en hoofdlingen, *Capitanei* genoemt, hier en daar de *Juriſdictiën*, of gerechtigheden aan zich trokken, en de zelve erflyk en altydt aan hunne nakomelingen nalieten, blyvende nochtans de oude afgebragte vaderlyke vryheden, rechten en gewoonten ongeſchonden. Doch voor dien tydt ſtonden de Ooſt-Vriezen, wat het geeſtelyke betreft, ten dele onder den biſſchop van Bremen, wiens ſprengel zich uitſtrekte van 't Noord-Ooſter gedeelte tot aan Upgant in Broekemerlandt; ten dele waren zy onder den biſſchop van Munſter, onder wiens ſprengel behoorde het overige gedeelte langs den Eems, waar in hy al voor 't jaar 1270 zeven *prooſdyen* ſtichtte, twee in Reiderlandt, te *Wener* en *Hatſum*, de andere vyf waren *Leer*, *Embden*, *Hinta*, *Uttum*, en *Groothuzen*: door deze twee biſſchoplyke vleugels is Ooſt-Vrieslandt in 't geeſtelyke beſchermt. Eerſt hadden zy *Decani*, gelyk men in 't jaar 1363 nog leeſt van *Fredericus*, *Decanus in Emetha*, dat is, Embden, welke in 't jaar 1363 genoemt is *Prapoſitus*, prooſt te Emeden; aangezien de naam *Decani* nu in *prooſten* verandert wierdt. Doch hoe 'er meermaals twiſt en tweedragt tuſſchen deze *Decani* of geeſtelyke dekenen en wereldlyken, of hoofdlingen, is ontſtaan zie by Beninga in zyne *Kronyk* op 't jaar 1270, terwyl de hoofdlingen eerſt te zamen beſloten de vryheit der Ooſt-Vriezen te beſchermen, en alle Duitſche heeren uit het landt te houden.

Einde-

Eindelyk de derde ſtandt is uit de twede voortgekomen; want dewyl van de voornaamſte hoofdlingen zommige oneenig wierden, en de een den anderen begon te onderdrukken, heeft men een hoofdt verkoren, waar uit vervolgens de graaflyke regering is gevolgt, die nu vorſtelyk is: want als onder alle de hoofdlingen Fokko Uken, die ſtrydbare heldt, na dien zwaren ſlag den biſſchop van Bremen verſloeg, de Groningers verwon, en Okko, heer van Broekemerlandt, gevangen kreeg, zich alom ſterker maakte, en door zyne forſe wreedheden tegen geeſtelyken en wereldlyken zich by elkeen verhaat maakte, vielen de meeſten over aan de zyde van Edzard Zirxena, zoon van den ouden Enno Zirxena, hoofdling van Grietzyl, en verkoren hem tot eerſten *Poteſtaat*, welke Edzard met hulpe van de Hamburgers zich tegen Fokko Uken ſterk maakte, en Embden innam, de huizen of burgten te Froepſum, Weſterhuzen, Neſſe, en Wilgum innam, afbrak, en de ſtenen tot bemuuringe van Embden gebruikte; terwyl Fokko Uken, ten lande uitgedreven, zich by Appingadam in Groningerlandt op 't kaſteel te Dykhuizen, of Dikhuizen, ter woon begaf, en in 't jaar 1435 aldaar overleedt, ſtaande van dit huis by Appingadam heden nog een oud ſtuk muurs overig digt aan de trekvaart.

Gelyk de ondergang van den eenen is de opkomſt van den anderen, zo wierdt by 't ondergaan van Fokko Uken het adelyk huis van Grietzyl machtig: want *Enno Zirxena*, hoofdling van Grietzyl, droeg de regering van zyn adelyk huis, wegens ouderdom, op aan zynen oudſten zone, en overleedt in 't jaar 1450. Hy hadt ter vrouwe Gela van Manſlagt, dochter van Thyo van Pilſum en Ava Beninga: waarom 't Ooſt-Vrieſche huis wegens die vlek Manſlagt nog drie halve manen in 't vorſtelyke wapen voert. Uit deze Gela teelde Enno Zirxena dan twee dochteren, als:

1. *Adda*,
2. *Frouwa*, welke trouwde aan Sibet Attena, hoofdling te Dornum, uit welke geboren wierdt *Sibet*, een ſtrydbaar heldt;

en nog twee zonen, als:

1. *Edzard Zirxena*, eerſt getrouwt aan *Moeder*, dochter van *Aſſa Beninga* te Pilſum; daar na aan *Frouwe van Berum*. Hy regeerde 14 jaren, en ſtierf met zyne vrouwe aan de peſt, nog by zyns vaders leven, in 't jaar 1441.
2. *Ulrich* volgde zynen broeder Edzard by 's vaders leven in de regeringe als hoofdling van Grietzyl: doch door zyn huwelyk wierdt hy machtiger; want hy trouwde in 't jaar 1439 aan *Foelke*, dochter van *Wips*, of *Wibeth*, hoofdling van Ezens, welke Wibeth in 't jaar 1447 ſtierf, en de ſtadt Ezens aan zynen ſchoonzone Ulrich gaf. Voorts was deze *Foelke* weduwe van *Hero Omken*, hoofdling te Stedesdorp, en bragt alzo, uit krachte van haar man Omkes teſtament, Stedesdorp aan haren tweden man Ulrich. Omke hadt wel eene dochter by Foelke geteelt, genoemt juffer Onne, doch die onterfde hy om hare ongehoorzaamheit; echter was Ulrich zo goedig, dat hy deze juffer Onne, nu zyne ſtiefdochter, uithuwelykte aan Sibet, zone van zyne zuſter Frouwa, gevende hem Ezens en Stedesdorp ten bruidſchat, op dat beding, dat hy en zyne erven Ulrich altydt voor heere zouden erkennen. Voorts wierdt deze Ulrich nog al machtiger, wyl hy eendragtig te Embden, Norden, Aurik en Lier voor heer wierdt verkoren, latende ook in 't jaar 1442 goudguldens ſlaan, waar op aan de eene zyde zyn wapen, namentlyk eene harpy, ſtondt met deze letteren: MON. ULRICI. CAP. IN. NORDA. Dat is, *de Munte van Ulrich, hoofdling in Norden*; aan de andere zyde las men: SANCTUS. LUDERUS. EPIS. dat is, *de heilige Luderus, biſſchop*, als zynde patroon van Norden, tot wiens eere aldaar eene kerk was gebouwt. In 't jaar 1448 liet Ulrich den burgt by Aurik bouwen, welke nu nog de reſidentie van de Ooſt-Vrieſche vorſten is.

In 't jaar 1453 wierdt Ulrich van de ſtanden van Ooſt-Vrieslandt, of van de prelaten, hoofdlingen en eigen erven tot algemeen opperhoofdt en landsregeerder verkoren, op dat de twiſten, die gedurig onder de edelen waren, door een ſcheidsman mogten beſliſt worden: mits dat evenwel alle de ingezetenen en andere prelaten en hoofdlingen hunne oude privilegien, voorrechten en vryheden zouden behouden, voerende nu dezen tytel: *Ulrich tot Grietzyl, Norden, Aurik, Embden, Berum, enz. in Ooſt-Vrieslandt hoofdling.* Ook kocht Ulrich in dit jaar de ſtadt Embden en 't huis Lieroort van de Hamburgers voor de ſomme van 10000 marken. En toen zyne huisvrouw Foelke ſtierf, trouwde Ulrich, om alle twiſten weg te nemen, zyne twede vrouw, eene Theda, dochter van Uko Ukonis, en Heba Attena, welke Uko de zoon was van gemelden Fokko Ukens.

Graven in Ooſt-Vrieslandt.

In 't jaar 1454 wierdt deze heer Ulrich van keizer Frederik den III tot graaf in Ooſt-Vrieslandt verhoogt, en met het landt, tuſſchen den Eems en de Wezer leggende, begiftigt: zo echter, dat de inwoonders hunne oude vryheden en rechten zouden behouden, zo als zy die van keizer Karel den Groten en andere keizeren hadden gekregen. Doch met dezen tytel van graaf dorſt Ulrich in 't eerſt nog niet pronken, want uit eene verzegeling van 't jaar 1463 blykt, dat hy zich maar hoofdling ſchreef. Maar in 't jaar 1464, den 21 December, op St. Thomasdag, wierdt Ulrich te Embden in de Franciskaner kerk door een keizerlyken afgezant opentlyk als graaf des H. Roomſchen Ryks, en met het overgeven van 't zwaardt en vaandel tot graaf in Ooſt-Vrieslandt geadelt en beveſtigt, wordende belaſt, dat die van Jever, Inhuizen, Knipens, en Godens hem ook voor graaf zouden erkennen. Doch niet lang genoot graaf Ulrich deze vreugde, aangezien hy den 27 September 1466 op zyn gebouwt huis te Embden overleedt, en na 25 jaren regerings te Norden in 't klooſter Mariendaal wierdt bygezet, nalatende zyne weduwe Theda, en drie dochteren, als:

1. *Heba*, geboren 1457, en getrouwt aan den grave van Schouwenburg.
2. *Gela*, geboren 1458.
3. *Almet*, geboren 1465.

En ook nog deze drie zonen, als:

1. *Enno*, geboren 1458.
2. *Edzard*, geboren 1462.
3. *Uko*, geboren 1463.

Wyl de oudſte van deze zonen nog gene zeven jaren oud was, nam de gravin weduwe Theda de regering van 't graafſchap nog 26, of 28 jaren waar, voerende met hare naburen vele oorlogen, en vermeerderde Ooſt Vrieslandt niet weinig, overlydende den 17 Sept. 1494, oud 60 jaren.

Graaf *Enno* de I, de twede van dien naam in zyn geſlacht, doch de eerſte van dien name als graaf, reiſde in 't jaar 1489 met Victor Vrieze en Foelof te Knipens naar 't heilige Graf te Jeruzalem, en liet zich aldaar ridder ſlaan. Weder te huis komende, verſtondt hy, dat Engelman, amptman te Vredeborg, zyne jongſte zuſter Almet op 't ſlot Vredeborg verlokt hadde; dies graaf Enno dezen Engelman geharnaſt over 't ys nazette, doch verdronk den 22 Febr. 1491, zynde te Norden by zynen vader bygezet.

Edzard de I, wel de twede van dien name in zyn geſlacht, maar de eerſte van dien name als graaf, volgde zynen broeder Enno den I in de regeringe, na dat die ook ridder by 't heilige Graf geſlagen was, en tot het jaar 1494 met zyne moeder, en tot het jaar 1507 met zynen anderen broeder Uko regeerde, welke ſtervende, nam Edzard de I de regering alleen waar tot het jaar 1528. Deze was die beroemde oorlogsman, die om zyne grote daden *Edzard de Grote* wierdt genoemt. Eerſt verſloeg hy in 't jaar 1492 den biſſchop van Munſter in Reiderlandt, zette hem na en verbrandde 't ſteedtje Rede in Munſterlandt. In 't jaar 1493 met de Hamburgers nader over Embden gehandelt hebbende, erkenden hem ook de Burjadingers en Stadlanders voor heere. In 't jaar 1494 taſtte Edzard de I Jever aan, verſloeg den biſſchop van Munſter andermaal in Reiderlandt, ſloeg ook Hero Omkes, die hem Stedesdorp wilde onthouden, wiens veldoverſte Wittenhorſt doorſtoken, en Eylko van Uphuzen te Ezens gevangen wierdt. In 't jaar 1497 trok Edzard in Harringerlandt, nam de beſchanſte kerk te Weſterholt ſtormenderhandt in, ſloeg 'er vele dood, en bragt van daar 180 gevangen te Aurik. In 't jaar 1498 trouwde graaf Edzard met Elizabeth, dochter van Konraad, graaf van Rietbergen, en zuſter van den biſſchop van Munſter, welk trouwfeeſt te Embden met ridderlyke ſteekſpelen prachtig wierdt geviert.

In de jaren 1498 en 1499 beoorloogde graaf Edzard de Groningers, die met de Omlanders overhoop lagen, verſterkte Appingadam, hielp de Omlander edelen, geholpen door hertog Albert van Saxen, en poteſtaat van Vrieslandt; en wyl de Vriezen Alberts zoon, Henrik, om geëiſchte ſchattinge gevangen hielden, rukten graaf Edzard, hertog Albert, en hertog Erik van Brunswyk hunne machten byeen, ſloegen de Vriezen en Groningers braaf by de Warfumerzyl, dat 'er by de 2000 van ſneuvelden; dies de ſoldaten wakker roofden, de heilige kerken plunderden, en zo grote buit maakten, dat men een koe voor een *ſchrikkenborger*, dat is, voor 4 ſtuivers, en een ſchaap voor een ſtukie geldt, 't welk Edzard hadt laten ſlaan, en 2 ſtuivers waardig was, kon kopen, zynde dat geldt ſedert dien tydt *een ſchaap* genoemt, zo dat als nog te Embden die benaming in gebruik is. Hier op rukte Albert van Saxen voor Groningen, liet 'er vuur in werpen, en trok met graaf Edzard naar Appingadam, alwaar hy krank wierdt, en met graaf Edzard naar Embden overſtak, alwaar hy overleedt, wordende zyn gebalzemd lichaam naar Meiſſen gevoert, en zyne ingewanden in de grote kerke te Embden begraven, als 't opſchrift onder zyn wapen toont, in dit werk op 't woordt EMBDEN (*pag.* 90) te zien. De Groningers rukten in 't jaar 1501 met 4000 ſoldaten en 3000 burgers voor Appingadam, doch graaf Edzard kwam hen tegen met 1000 Embders en eenige Budjadingers, en ander krygsvolk, vocht als een leeuw, ſloeg de Groningers, dat 'er wel 3000 ſneuvelden, velen gevangen raakten, ook twee burgermeeſters, en veroverde al 't kanon, als ook elf vaandelen, welke te Embden in 't koor der Grote kerke wierden opgehangen. In 't jaar 1504, als Georg, hertog van Saxen, zynen vader als poteſtaat in Vrieslandt gevolgt was, belegerde graaf Edzard, op Georgs verzoek, de Groningers, en dacht hen te laten uithongeren. De biſſchop van Utrecht, op wiens hulpe de Groningers hoopten, liet aan hertog Georg en graaf Edzard weten, dat zy den oorlog zouden ſtaken, doch Edzard antwoordde: *De paap van Utrecht mag zyne kerk regeren, en laten wereldlyke heeren doen waar toe zy gerechtigt zyn.* Graaf Edzard wierp voor Groningen een blokhuis op, waar op zy geweldig raaſden; doch niet durvende uitkomen, en door honger geprangt wordende, zodanig, dat de Saxen op laſt van Vyt van Traxdorp, die ook boos op de Groningers was, een armen man, met zyne vrouwe om hongersnoodt uit de ſtadt gegaan, elendig bejegenden, de vrouw op den wang brandmerkten, en den man de ooren afſneden, de handen op den rug bonden, twee

twee haringen met wat zout en broodt op den borst bonden, en dus naar binnen zonden, spytig zeggende: *Gaa, breng dit den burgermeester Schaffer, en Harmen Leeuw.* Door dit alles begonnen de Groningers tot graaf Edzard over te hellen, maakten een verdrag met hem alleen, gaven hunne stadt aan hem over, waar binnen hy met meer dan 6000 man trok, juichende elkeen op zyne inkomst.

Hertog Georg van Saxen schrolde over dit inhalen, doch graaf Edzard vertoonde, dat hy Groningen om vredes wille in den name des Ryks hadde aangenomen, en liet de beslissing aan den keizer Maximiliaan. Aanstonts bouwden de Groningers binnen hunne stadt een beschanst slot voor graaf Edzard, die ook in 't jaar 1506 geldt liet slaan met dit opschrift:

Edzardus Comes & Conservator Groningensis.

Dat is:

Edzard, graaf en behouder van Groningen.

Zware beschuldigingen bragt hertog Georg van Saxen tegen graaf Edzard in, die zich echter zeer wel verdedigde, en in de handeling te Munster met een stoet van adel en 80 ruiters verscheen, en volgens zyne welsprekendheit zyne zaak deftig bepleitte; doch 't kon niet helpen, men deedt graaf Edzard in den Ryksban, en de keizer schreef aan de Groningers, dat zy zich van Edzard zouden ontdoen. Hertog Georg, geholpen van de hertogen van Brunswyk, kondigde graaf Edzard den oorlog aan, die wel van 24 vorsten, graven en baanderheren wierdt aangetast, Jeverlandt innamen, en ook Vredeborg, enz. Graaf Edzard, zeer benaauwt, zocht hulp by Karel van Egmondt, hertog van Gelder, doch kreeg niet veel hulp van hem. Dies graaf Edzard alle deze vyanden zelf ridderlyk afsloeg; terwyl, als hertog Henrik van Brunswyk, voor Lieroort stormende, door een jongen met een kanonkoegel den kop afgeschoten wierdt, graaf Edzard alle zwarigheden te boven kwam. Doch de Groningers, die hem voor 8 jaren en 6 maanden zo blydelyk inhaalden, lieten hem nu in 't jaar 1514 met een stillen trom weder vertrekken, en vernielden zyn kasteel tot den grondt toe; waar na graaf Edzard nog een tocht in Groningerlandt en Vrieslandt deedt, de Brunswyksche guarnisoenen uit Butjadingerlandt wegjoeg, en Vredeborg innam, daar na een gesprek met den Burgundischen stadhouder, graaf Floris, hieldt, die hem rykelyk begiftigde, en te Brussel by keizer Karel den V bragt, die hem van den Ryksban ontsloeg, en stadhouder van de Ommelanden maakte, ja hem by zyne kroninge in 't jaar 1520 met eene bulle van beleninge van 't graafschap van Oost-Vrieslandt beschonk, en tot heere van al 't landt tusschen den Eems en de Wezer benoemde. Waar na graaf Edzard in 't jaar 1524 Balthasar van Ezens tot gehoorzaamheit dwong, en hem 19000 guldens ter afstocht noodzaakte te geven, en dus kwam hy eindelyk alle zyne vyanden te boven.

Maar zo groot een oorlogsman als deze graaf Edzard de I was, zo groot een minnaar was hy ook van den Godsdienst: want als de Reformatie in Duitschlandt door Luther, en in Zwitserlandt door Zwinglius wierdt voortgezet, en graaf Edzard de I byna in rust was, behaagde het Godt hem ook tot een hervormer in Oost-Vrieslandt te maken: want hy ging met Georgius Aportanus, een Zwollenaar, en leermeester van Edzards drie zonen, vlytig aan 't lezen van de uitgekomen schriften van Luther, en daar door, als ook door 't vlytig lezen van den Bybel, wierden graaf Edzard de I en G. Aportanus volkomen verlicht, plantende de zuivere Evangelische waarheit alom in 't landt voort, zodanig, dat het zonder oproer of bloedstorting geschiedde: want graaf Edzard wilde niemandt vervolgen, maar liet toe, dat de schriften van Luther alom in de boekwinkels verkocht wierden, en van elk, die wilde, zonder schroom gelezen mogten worden: daar by liet hy de zuivere waarheit in 't jaar 1519 te Aurik door Henrik Bruin, te Norden door Joh. Stefanus, en te Embden door G. Aportanus prediken; ja moedigde de edelen des lands tot het voortzetten der hervorminge wakker aan, gelyk dan ook op zyn voorbeeldt Ulrich van Doornum te Oldersum, en anderen elders dit werk voortzetten. Hy overleedt den 15 Februaty 1528, oud 66 jaren, te Embden, doch wierdt te Norden in 't klooster Mariëndaal bygezet. Hy liet na vier dochteren, als:

1. *Theda.*
2. *Anna*, aan Anthonius, graaf van Oldenburg verlooft.,
3. *Armgard.*
4. *Margareta*, die aan Philippus van Waldek te Embden stastelyk trouwde.

Als ook drie zonen, namentlyk:

1. *Ulrich*, geboren 1499.
2. *Enno*, geboren 1505.
3. *Jan*, geboren binnen Groningen 1506.

Ulrich was wel de oudste van Edzards zonen, en wierdt naar Spanje geschikt, daar hy eene wedde van 4000 guldens voor hofdienst zou genieten, en wierdt verlooft aan Anna, dochter van Jever; doch kwam uit Spanje weder in 't verstandt verzwakt. *Jan*, de jongste, trouwde in 't jaar 1538 met keizer Maximiliaans natuurlyke dochter Dorothea, wierdt ridder van 't gulde vlies en graaf van Valkenburg, gouverneur van Limburg, Durby en Dahlem, en teelde twee kinderen, een zoon, Maximiliaan van Valkenburg, geboren 1542, en getrouwt aan de dochter van Karel Philips, grave van Hoogstraten, en eene dochter, Dorothea, getrouwt in 't jaar 1604 aan den grave van Tilli. Hy stierf te Valkenburg in 't jaar 1572, oud 66 jaren. Hoe deze graaf Jan van Valkenburg 't Pausdom was toegedaan, en in 't jaar 1550 in Oost-Vrieslandt uit 's keizers last het boek *Interim* aandrong, zie by Emmius *Hist. Rer. Fris. l. LIX, pag.* 915, en *l. LX, p.* 943, en in G. Outhofs *Waarschouwing p.* 393.

Enno de II volgde dan op Edzard den I in de regering als graaf van Oost-Vrieslandt, en wierdt ook alzo gehuldigt. Hy voerde oorlog tegen Balthasar van Ezens, nam Witmond in, belegerde Ezens, stormde tweemaal daar op, en kreeg het met verdrag, terwyl Balthasar een voetval voor hem deedt, en door bemiddeling van Christoffel, graaf van Oldenburg, Ezens op zeker beding wederkreeg. Doch Balthasar maakte door hulp der Gelderschen weder nieuwe onrust, en Enno wierdt geslagen, doch de vrede gemaakt. Graaf Enno was den Lutherschen Godsdienst toegedaan, en liet in 't jaar 1530 eene nieuwe kerkenordening drukken en afkondigen, 't welk eenige onlust baarde. Graaf Enno trouwde in 't jaar 1530 met Anna, dochter van Jan den XIV, graaf van Oldenburg, en van Anna, vorstinne van Anhalt. Hy overleedt den 24 Sept. 1540, oud 36 jaren, wierdt te Embden in de Grote kerk bygezet, en liet na drie dochteren, als:

1. *Elizabeth*, getrouwt aan Jan, graaf van Schouwenburg, in 't jaar 1555.
2. *Heilwich*, of *Hedwich*, getrouwt aan Otho, hertog van Lunenburg, in 't jaar 1562.
3. *Anna*, aan 't Paltsische hof besteed, doch stierf te Heidelberg.

Ook nog drie zonen, als:

1. *Edzard*, geboren 1532.
2. *Christoffel*, geboren 1536, en overleden te Comorra, in Hungarië, 1566.
3. *Jan*, geboren 1538.

De weduwe van graaf Enno den II, Anna van Oldenburg, geboren in 't jaar 1501, zette den Gereformeerden Godsdienst getrouw voort, en stelde den beroemden Poolschen baron Joh. a Lasko tot superintendent, of algemeen opziender over alle de kerken van geheel Oost-Vrieslandt aan: ook liet zy door hem instellen het beroemde *Cœtus* te Embden in 't jaar 1544, waar toe alle predikanten van Oost-Vrieslandt behoorden, om dus door deze vergadering een bandt van eendragt te maken, van welk alles men een omstandig bericht ziet in G. Outhofs *Waarschouwinge pag.* 493, 494, en ook in dit Woordenboek op 't woordt Coetus (*pag.* 272). Toen 't Paapsche boek *Interim* uitkwam, en graaf Jan van Valkenburg het zelve uit 's keizers last in Oost-Vrieslandt bragt, maakten zommigen, ook haar eigen raadsman Frederik Westen, een doortrapt mond-Christen, haar bang voor 's keizers dreigementen; ja de hoogleeraar Perizonius zegt *Hist. seculi XVI, pag.* 394, dat deze gravin dit boek schoorvoetende aannam; doch dit is niet zo; maar zy liet een nieuw *religie-formulier* maken, ten dele uit haars mans voor 19 jaren afgekondigde kerkenordeninge, ten dele uit 't *Interim* zamengeflanst, welke zy liet afkondigen, zonder strafoeffening, zo dat zy het boek *Interim* eigentlyk nooit aannam, gelyk 't ook van hare standen kloekmoedig wierdt van de handt gewezen. Zie G. Outhofs *Waarschouwing pag.* 386, 387, enz. Na dat deze gravin den tydt van 21 jaren de regering na haren man, in den name van hare drie zonen, hadt waargenomen, overleedt zy den 10 Nov. 1575, oud 74 jaren, wordende te Embden bygezet, en van Menso Alting met eene lykpredikatie gedacht. Hare drie zoons lieten in 't jaar 1565 geldt slaan met dit opschrift om de harpy, of 't graaflyke wapen:

Edz. Chr. Joh. Co. e. Do. Phri. Ori.

Dat is:

Edzard, Christoffer, Johan, Graaven en Heeren van Oost-Vrieslandt.

Aan de andere zyde staat het gewone opschrift:

Da. pace. Do. in. diebus. nostris.

Dat is:

Heere, geef vrede in onze dagen.

De middelste van deze drie broederen overleedt in Hungarië in den jare 1566, doch wierdt te Embden 1567 bygezet. De twee andere, Edzard de II en Jan, kregen geschil om de regering; doch volgens een besluit van keizer Rudolf den II in 't jaar 1589 wierden aan graaf Jan drie ampten, als 't Stikhuzer, Lierder en Grietmer, toegekent. Graaf Edzard trouwde in 't jaar 1559 te Stokholm met de koninklyke princesse Catharina, dochter van Gustavus, koning van Zweden, welke princesse in April 1561 te Aurik prachtig wierdt ingehaalt. Zy was van den Lutherschen Godsdienst, welken haar gemaal, graaf Edzard de II, ook aannam, sedert welken tydt, tot heden toe, de graven van Oost-Vrieslandt Luthersch zyn gebleven. Maar graaf Jan bleef by den Gereformeerden Godsdienst, en op zyn bevel wierdt te Embden opentlyk in 't jaar 1578 eene zamenspraak gehouden tusschen de Gereformeerde predikanten en de Vlaamsche Weederdopers, als uit *het Protokol des Gespreks*, op graaf Jans bevel gedrukt, te zien is. En toen zyn broeder Edzard de II het *Cœtus* te Embden

den in 't jaar 1583 deedt ophouden, deedt graaf Jan dit *Coetus* van 't jaar 1583 tot 1592 in 't Lierder en Grietmer houden, vereerde ook twee zilvere Avondmaals-bekers aan de Embder-kerke, welke aldaar nog gebruikt worden. Hy overleedt kinderloos den 29 September 1591 op zyn slot te Lieroort, en wierdt te Embden rouwstatig bygezet, en van Menso Alting met een lykpredikatie gedacht. Na zyne doodt regeerde graaf Edzard de II nog eenige jaren alleen: doch overleedt ook den 1 Maart 1599, oud 67 jaren, hebbende 11 kinderen geteelt, als 5 dochteren, en 6 zonen. De dochters waren:

1. *Margareta*, geboren in Zweden 1560, gestorven en te Embden begraven 1588.
2. *Anna*, geboren 1562, eerst getrouwt aan Lodewyk den V, keurvorst van de Paltz, daar na hertrouwt met Ernest Fredrik, markgraaf van Baden, en nog eens hertrouwt met Henrik, hertog van Lunenburg.
3. *Elizabeth*, geboren 1573.
4. *Sophia*, geboren 1574.
5. *Maria*, geboren 1579, getrouwt met Julius Ernest, hertog van Brunswyk en Lunenburg.

De zes zonen van graaf Edzard den II zyn:

1. *Enno* de III, geboren 1563.
2. *Gustavus*, geboren 1565, en gestorven 1608.
3. *Jan*, geboren 1566, welke met zyns broeders Ennoos oudste dochter Sabina Catharina trouwde in 't jaar 1601.
4. *Christoffel*, geboren 1569.
5. *Edzard*, geboren 1571, en gestorven 1572.
6. *Karel Ottho*, geboren 1577, stierf in zyne wederkomst uit Hungarië te Znaim in Moravië, doch te Aurik bygezet, oud 26 jaren.

Graaf Edzards gemalin Catharina van Zweden was 12 jaren weduwe, en overleedt den 11 Maart 1611, oud 71 jaren, 9 maanden, en 5 dagen.

Enno de III volgde zynen vader in de regering, en wierdt te Embden plegtelyk den 28 November 1599 ingehaalt, en op de nieuwe markt gehuldigt. Hy trouwde eerst met vreulin Walpurgis, of Walburg, gebore gravin van Rietbergen den 29 January 1581, welke den 26 May 1586 te Ezens van vergift stierf, en by 't welke Enno teelde 2 dochteren, als:

1. *Sabina Catharina*, geboren 1582, en getrouwt aan haren oom Jan, broeder van Enno den III.
2. *Agnes*, geboren 1583, en getrouwt aan Gundaker, vorst van Lichtenstein, 1604.

Voorts teelde Enno nog een zoon, als:

Jan Edzard, die voort met de moeder stierf, en den 1 Juny 1586 begraven wierdt.

Daar na hertrouwde graaf Enno de III den 24 Juny 1598 met Anna, dochter van Adolf, hertog van Holstein, welke prachtig op een vergulden wagen hare intrede in Oost-Vrieslandt deedt. Graaf Enno de III overleedt den 19 Augusty 1625 op 't slot Lieroort, en wierdt te Aurik bygezet, oud 62 jaren. Hy teelde by Anna 2 dochteren, als:

1. *Christina Sophia*, geboren 1600, getrouwt aan Philippus, landgrave van Hessen, den 2 Juny 1632.
2. *Anna Maria*, welke trouwde aan Adolf Frederik, hertog van Mekelenburg.

Voorts nog drie zonen, als:

1. *Edzard Adolf*, geboren 1599, gestorven 1612.
2. *Rudolf Christiaan*, geboren den 25 Juny 1602.
3. *Ulrich*, geboren 1605, den 6 July.

Rudolph Christiaan volgde in de regering op zynen vader Enno den III, en wierdt den 21 Juny 1627 te Embden gehuldigt. Hy regeerde maar kort: want hy wierdt den 17 April 1628 van een keizerlyken luitenant, Thomas Stroyf, voor zyn huis Bierum in 't linker oog dodelyk gewond, overleedt 16 uuren daar na, en wierdt den 16 May te Aurik bygezet.

Ulrich de II volgde op zynen broeder in de regering, en wierdt den 7 February 1631 te Embden gehuldigt, gevende in zyn *nader bericht aangaande het guarnisoen binnen Embden*, aan hunne Hoog-Mog. den 17 May 1646 overgegeven, deze verklaring: „ Het is ongerymd, dat men uit de historiën wil gaan verhalen „ hoe 't met de regering van Oost-Vrieslandt in oude tyden is „ geschapen geweest, alzo het genoeg zy, dat die van Embden „ tegenwoordig zyn de voornaamste van de gehele provincie, zich „ bevindende in volkomen liberteit"; zeggende ook, nog zeer opmerkelyk, „ Wy graven hebben ons ooit of ooit met keizerlyke „ Constitutie, of Mandaten beholpen". Voorts was graaf Ulrich de II getrouwt met Juliana, geboren uit den vorstelyken huize van Hessen-Darmstadt, dochter van Lodewyk den V, landgrave van Hessen, en van Magdalena, markgravinne van Brandenburg. Hy overleedt den 1 November 1648, wordende te Aurik bygezet, oud 43 jaren. Na Ulrichs doodt regeerde zyne weduwe Juliana als voogdesse, en overleedt den 15 January 1659 te Westerhave in 't Lunenburgsche. Graaf Ulrich liet drie zonen na uit Juliana, als:

1. *Enno Lodewyk*, geboren 1632.
2. *Georg Christiaan*, geboren 1634.
3. *Edzard Ferdinand*, geboren 1636, welke trouwde aan Anna Dorothea, geborene gravinne van Krichlingen en Puttingen, en overleedt den 1 January 1668 te Norden, nalatende twee zonen, als:

1. *Eberhard Wilhelm*, geboren 1666.
2. *Frederik Ulrich*, geboren 1668, den 1 January, even voor zyns vaders overlyden.

Vorsten van Oost-Vrieslandt.

Enno Lodewyk, of *Enno* de IV, volgde zynen vader Ulrich den II in de regering. Toen hy nog pas tien jaren oud was, wierdt 'er by zyns vaders leven tusschen hem en Henriëtta Catharina, dochter van Frederik Henrik, prins van Oranje, in 's Gravenhage den 27 December 1641 een huwelyksverbondt gesloten, en 't huwelyk met eene lustige maaltydt op het hof geviert; gelyk men by L. v. Aitzema breder kan zien in zyne *Hist. van Staat en Oorlog V Deel*, 21 *boek*, en waar toe men nog heden te Embden in de grote zale van den Hre. burgermeester H. Lambegeois de wapens en namen van deze prinsselyke personen ziet, alle in 't jaar 1643 daar in gezet, namentlyk van Frederik Henrik, prins van Oranje, en des zelfs gemalinne Emilia van Solms, en van prins Willem den II en des zelfs gemalinne Maria, dochter van Karel den I, koning van Engelandt, als ook nog van graaf Ulrich den II, en des zelfs gemalinne Juliana, benevens der zelver drie zonen, Enno Lodewyk, Georg Christiaan, en Edzard Ferdinand, en allernaast Enno Lodewyk ziet men in een venster het wapen van de prinsselyke bruidt met deze letteren:

Henriette Catharina
De Nassou, neé princesse de Aurange, fiancée
Contes de la Frise Orientale l'an. 1643.

Dat is:

Henriëtta Catharina
Van Nassou, geborene princesse van
Oranje, verloofde gravin van Oost-
Vrieslands in 't jaar 1643.

Doch dit huwelyk ging niet aan, en Henriëtta trouwde met den prins van Anhalt.

In 't jaar 1651 kwam Enno Lodewyk van eene langdurige reize door Vrankryk, Italië, enz. te huis, na dat hy te Wenen van keizer Ferdinand den III rykshofraadt en kamerraadt gemaakt was; en in 't jaar 1654 wierdt graaf Enno Lodewyk te Regensburg op den Ryksdag van gemelden Roomschen keizer tot vorst des heil. Roomschen Ryks verheven. Voorts trouwde vorst Enno Lodewyk in 't jaar 1656 te Aurik met vreulin Justina Sophia, geborene gravinne van Barby en Muhlingen, dochter van Albert Frederik, graaf van Barby, en Sophia Ursula, geborene gravin van Oldenburg. Eindelyk overleedt vorst Enno Lodewyk in 't jaar 1660, den 4 April, oud 27 jaren, 5 maanden, 5 dagen, nalatende zyne weduwe en 2 dochteren, als:

1. *Juliana Louize*, geboren 1657, den 6 November.
2. *Sophia Wilhelmina*, geboren 1659, den 18 October, getrouwt aan Christiaan Ulrich, hertog van Wurtemberg, overleden den 25 January 1698.

Georg Christiaan volgde dan, wyl zyn broeder Enno Lodewyk gene mannelyke erven naliet, in de vorstelyke regering in 't jaar 1660, welke den 4 May 1662 trouwde met Christina Charlotta, dochter van Eberhard den III, hertog van Wurtemberg en Tek, uit de Stutgardsche linie, geschiedende de inhaling te Aurik zeer prachtig den 3 July 1662; waar op deze vorst Georg den 18 Nov. 1663 te Embden voor 't Raadhuis op een opgerecht toneel met blydschap gehuldigt, en van de Embders om zynen zachtzinnigen imborst en goedaardigheit byzonder gelieft wierdt. Op deze inhuldiging zag de Rykshofraadt F. F. van Andleru, zeggende in zyn *Corp. Constit. Imper. sub voce* Embden, *pag.* 685: „ Embden, „ eene stadt van Oost-Vrieslandt, schoon die bezetting van de „ Vereenigde Nederlanden heeft ingenomen, is nochtans *sui juris*, vry, en heeft de inhuldiging in de maandt November 1663 „ aan vorst Georg Christiaan gedaan; schoon die anders uitmuntende rechten en voorrechten, en byna de gedaante van een „ vrystrekt gemenebest vertoont". Vergelyk hier mede 't geen Burchold zegt *in Disc. Polit. ad instrum. pac. Westphal. P. III, D.* 8, *pag.* 65. Doch de ingezetenen genoten niet lang vorst Georgs zachtmoedige regering, alzo hy den 9 Juny 1665 overleedt, oud 31 jaren. Zyne kinders waren deze:

1. *Eberhardina Sophia Christiana*, welke vroeg den 10 July 1664 stierf.
2. *Christina Charlotta*, overleden 1666.
3. *Christiaan Eberhard*, geboren byna 4 maanden na zyns vaders doodt, den 1 October 1665.

Dies regeerde de vorstin weduwe Christina Charlotta als voogdesse, en reisde in 't jaar 1668 met haren zone Christiaan Eberhard naar den Hage, om dezen jongen vorst van de kanker te laten snyden. En den 16 May 1699 overleedt deze schrandere en gestrenge vorstin te Broekhuizen in 't Zeltsche, doch wierdt te Aurik statelyk bygezet.

Vorst *Christiaan Eberhard*, na dat hy den 7 September 1667 in 't genootschap der Ryksvorsten zitting en stem gekregen hadde, vaardde de regering aan, en trouwde den 8 May 1685 met zyne

zyne nicht Eberhardina Sophia, dochter van Albert Ernst, graaf van Oettingen, en van Christina Frederika, dochter van Eberhard den III, hertog van Wurtemberg. In 't jaar 1689 den 11 Maart kwam vorst Christiaan Eberhard van eene langdurige reize met zyne gemalinne te Aurik, en wierdt den 10 October 1699 te Embden zeer statelyk ingehaalt, en was by uitstek van de ingezetenen, ook byzonder van de Embders om zynen zachtmoedigen en vreedzamen aardt gelieft en hooggeacht, wordende daarom zeer tederlyk te Embden verwelkomt.

Vorst Christiaan Eberhard overleefde zyne gemalinne, welke den 30 October 1700 te Aurik overleedt. Daar na hertrouwde deze vorst den 2 September 1701 met Anna Juliana van Klenau, vrouwe van Zandhorst, en overleedt den 30 Juny 1708, hebbende uit Eberhardina Sophia geteeld tien kinderen, als vyf dochteren:

1. *Christiana Sophia*, geboren den 16 Maart 1688.
2. *Maria Charlotta*, geboren den 10 April 1689, getrouwt met Frederich Ulrich, graaf van Oost-Vrieslandt, den 19 April 1709, en wierdt weduwe den 13 Maart 1710, houdende haar verblyf te Norden.
3. *Frederika Wilhelmina*, geboren den 4 October 1693.
4. *Juliana Louiza*, geboren den 13 Juny 1698.
5. *Christina Charlotta*, geboren den 7 September 1699, overleden den 21 April 1719.

De vyf zonen zyn deze:

1. *Leopoldus Ignatius*, geboren den 10 February 1683, overleden den 21 Juny 1683.
2. *Georg Albrecht*, geboren den 13 Juny 1690.
3. *Ulrich Frederik*, geboren den 19 July 1691, overleden den 19 September 1691.
4. *Karel Emanuel*, geboren den 25 December 1692, overleden den 3 Augusty 1709.
5. *Enno Augusi*, geboren den 13 February 1697, nu ook onlangs overleden.

En uit mevrouwe van Zandhorst teelde vorst Christiaan eene dochter, als:

Sophia Antonetta Juliana, geboren den 14 January 1707.

Georg Albrecht volgde dan zynen vader Christiaan Eberhard in de vorstelyke regering, en wierdt den 19 November 1708 van de drie steden van Oost-Vrieslandt te Aurik gehuldigt, luidende de huldiging der stadt Embden, op den landdag in geschrift overgegeven, aldus van woordt tot woordt:

„ Wy Burgermeesters en Raadt der stadt Embden, benevens „ de veertigen aldaar, voor ons en in name der algemeene Borgerschap beloven en verspreeken by waare woorden, trouw en „ geloove, in plaatse eenes solemneelen en lyflyken eeds, den „ doorluchtigsten Vorst en Heere, Hr. Georg Albrecht, Vorst tot „ Oost-Vrieslandt, Heer tot Ezens, Stedesdorp en Witmondt „ enz. als onzen genadigen Vorst en Heere te erkennen, en te gehoorzaamen, ook den zelven houw en getrouw te zyn, alles „ naar den inhoudt der Stads privilegien en geregtigheden, als ook „ tusschen zyne Vorstel. Doorl. Heeren Voorvaderen en deeze „ Stadts opgeregte Accoorden ende Verdragen. Deezes tot waare „ oorkunde hebben wy deeze verpligtinge door onze op den Landdag te Aurik aanweezende en speciaal hier toe bevolmagtigde „ Gedeputeerden kennelyk onderschryven en verzegelen laaten. „ Zoo geschiedt te Aurik op den algemeenen Landdag den 21 „ Nov. 1708.

Den 23 September 1709 trouwde vorst Georg Albrecht aan Christina Louiza, dochter van Georg August Samuel, vorst van Nassau, graaf van Saarbruk, en Saarwerden, heer te Laar, Wisbaden en Idstein, en van Henriëtta Dorothea, geborene vorstin te Oettingen, gravin te Saarbruk enz. op 't huis Bibrich aan de Rhyn, by welke hy deze kinderen teelde:

1. *Georg Christiaan*, geboren den 13 October 1710, overleden den 28 April 1711.
2. *Henrietta Charlotta*, geboren den 23 October 1711, overleden den 29 October 1711.
3. *Karel Christiaan*, geboren den 4 January 1715, overleden den 15 January 1715.
4. *Karel Edzard*, geboren den 18 January 1716, nog levende erfprins.
5. *Henriëtta Augusta Wilhelmina*, geboren den 21 April 1718, overleden den 21 April 1719.

Nog wierdt hare Hoogheit den 3 November 1720 van eene dode princesse ontbonden, en overleedt den 13 April 1723. Hare Godvrucht wordt zeer geprezen, en gelyk zy gewoon was aantekeningen by haar hand-Bybel te maken, zo schreef zy by *I Kor. XV*, 10 dit: „ *Van ons zelven vermogen wy niets: Godt moet het* „ *in den mensche werken.* En by Joh. III, 9 schreef zy dus: „ *Dat zyn zonden der boosheit; want de vromen zondigen zon-* „ *der opzet.* Den 8 December 1723 hertrouwde deze nog regerende vorst met Sophia Carolina, markgravin van Brandenburg-Culmbach, dochter van Christiaan Henrik, markgraaf van Brandenburg-Culmbach te Weverlingen, en zuster van de kroon-princesse van Denemarken Sophia Magdalena, zynde geboren den 21 Maart 1707.

OOSTHEM, een dorp van de Vriesche grietenye Wimbritzeradeel, in het kwartier Westergoo.

OOSTHUIZEN, ook genoemt *Luttikhoefshuizen*, een dorp en heerlykheit in Noord-Hollandt, onder Edam.

OOST-KAPEL, een dorp en ambachtsheerlykheit gelegen in het Noorden van het Zeeuwsche eilandt Walcheren, aan de duinen. Het heeft een grote kerk, met een hogen en dikken toren. Het plagt de stadt Middelburg toe te behoren, maar is in het jaar 1679 in eigendom verheven op den heere *Willem de Sage*, heere van Oost-Kapél, Rymerswale, Lodyke, enz. de welke aldaar een prachtig en destig huis heeft getimmert, en heerlyke tuinen en hoven aangelegt, en de zelve met lustige geboomten versiert, zo dat het naar een vorstelyke lustplaats gelykt. Kerk en predikant staan onder de classis van Walcheren. *Smallegange Kronyk van Zeelandt. Gargon Walchersche Arkadia I Deel. Oudheden van Zeelandt I Deel.*

OOSTKERK, voor dezen een dorp op het Zeeuwsche eilandt Borssélen Bewester-Schelde; doch nu verdronken. *De zelve.*

OOST-SOUBURG, of OOSTER-SOUBURG, een fraai dorp en heerlykheit op het eilandt Walcheren, halfwegen Middelburg en Vlissingen. Het wordt aldus genoemt met opzicht van de nabuur-plaats, die ten Westen legt, en *West-Souburg* geheten is. Deze heerlykheit strekt zich wyd uit, en heeft meer dan 1397 gemeten, nevens het vrye, en de heerlykheit van den Abeele, de welke al van overlang daar onder is geraakt. Hier staat een grote kerk, met een hogen, dikken en spitsen toren. Kerk en predikant behoren onder de classis van Walcheren. *De zelve.*

OOST-VLIELANDT, een dorp in Noord-Hollandt, onder de stadt Alkmaar, met kerk en predikant, staande onder de classis van Enkhuizen.

OOST-VOORN, van ouds, volgens van Leeuwen, *de kapel van Voorn* genoemt, een Hollandsch dorp in het landt van Voorn. Hier stondt voor dezen een slot, daar het hof plagt gehouden te worden. In de kapel, die 'er aan was, was een Kapittel gesticht, bestaande uit acht kanunniken en eenen deken. De laatste wierdt door het kapittel gekozen. Oost-Voorn heeft kerk en predikant, staande onder de klassis van Voorn en Putten. *S. van Leeuwen Batavia illustr. Oudheden en Gestichten van Zuid-Hollandt.*

OOSTWOLD, van ouds op zyn Latynsch *Asterwalda* genoemt, een dorp in de Groninger Ommelanden, behorende onder de Oldampten. Het is door den Dullaardt zeer vermindert. Daar zyn nog twee dorpen, die den naam van OOSTWOLD voeren, het eene onder Westerwold, het andere onder Fredewold.

OOSTWOUD, een dorp in West-Vrieslandt, digt by Medenblik gelegen, met kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn.

OOST-ZAAN, of OOST-ZANEN, een oud dorp in Waterlandt, aldus genaamt om dat het ten Oosten van den vliet de Zaan gelegen is. Het strekt zich omtrent een uur gaans uit in de lengte, en is zeer welvarende door den akkerbouw, de visschery, blekeryen, en den koophandel op het Oosten. Volgens een rympie, op de kerk te lezen, is de zelve in het jaar 1573 afgebrand, het welk de Spanjaarden, zo als Zoeteboom meent, na het innemen van het dorp gedaan hebben. De kerk was in den jare 1601 ten dele wederom opgebouwt, en is in het jaar 1630 met een kruiswerk uitgezet, hebbende toen haar volkomen beslag gekregen. Kerk en predikant staan onder de classis van Haarlem in het lage. *Zoeteboom Zaanlandsche Arkadia. Van Leeuwen Batavia illustr.* enz.

OOST-ZAANREDAM, of OOST-ZAARDAM. Zie op ZAARDAM.

OOTMARSEN, OTMARSEN, OOTMERSUM, OTMARSUM, OTMARSCH, enz. een oud steedtie in de Nederlandsche provincie Over-Yssel, in het landschap Twenthe, naby de grenzen van het graafschap Benthem gelegen. Men houdt daar voor, dat het zynen naam ontleent heeft van de *Marsen*, die men gelooft de oude inwoners daar van geweest te zyn. Trithemius wil, dat het dezen naam heeft gekregen van *Odemaar*, koning der Franken, en dat hy deze stadt gesticht heeft op het graf van zynen groten boezemvriendt *Vechtan*. Maar dit is maar eene vertelling. In de nabuurschap legt eene kleine plaats, *Old*-of *Oud-Ootmersum* genoemt. *Guicciardyn. Picard.* enz.

OPALEN, *Opalia*, feesten ter eere van de godinne *Ops*, gemalinne van Saturnus, welke de Romeinen vierden den 14 der Kalenden van January, dat is den 19 December, dat de derde dag was van de Saturnalen. Saturnus en Ops wierden aangebeden als goden die het bestier hadden van de goederen der aarde, waarom men hen offerhanden deedt na het inzamelen van alle de granen en vruchten; en men gaf maaltyden aan de slaven die gearbeid hadden om de aarde te bebouwen, en om den oogst in te zamelen. *Macrob. Saturn. lib I. cap.* 10. *Varro de L. Lat. l. V.*

OPATOW, eene stadt in het klein-Poolsche Waiwoodschap Sendomir, naby de stadt van den zelven naam, aan eene kleine rivier, en in een zeer vermakelyk oordt gelegen. In de zelve zyn verscheide fraaie kloosters. Op den nabygelegen hogen berg Calvaria vindt men een Benedictyner klooster, dat de Poolsche koning Boleslaus de I gesticht heeft, en Emericus, de zoon van Stephanus, koning van Hungarië, met eenige overblyfselen van het kruis van Christus beschonken, waarom jaarlyks grote bedevaarten derwaards geschieden. *Dlugoss. hist. Pol. P. I. p.* 32.

OPATOWITZ, eertyds een voornaam Benedictyner klooster naby Konigingratz in Bohemen gelegen, was van wegen den groten schat, die ten tyde van Karel den IV aldaar geweest zoude zyn, vermaard. Men zegt dat niemandt dan de abt en de twee oudste monniken den zelven wisten, en dat de gemelde kei-

zer eenmaal, doch met geblinde oogen, daar by gebragt wierdt. Naderhandt is dit gansche klooster in de Elve verzonken, en men kan, wanneer de Elve helder en laag is, noch iets van de muren zien. Niet verre van daar is het zogenaamde Duivels rak of Diepgat, dat altoos met ftenen opgevuld en bepaald moet worden, om te beletten dat de Elve aldaar niet doorbreke. *Zeiler. Topogr Bohem. p.* 50. *Vogt ietzl. Böhm. p.* 112.

OPDAM, of OBDAM, een dorp en heerlykheit in Noord-Hollandt, onder het fchoutsampt van Hoorn, met kerk en predikant, ftaande onder de claffis van Hoorn.

OPERA, toneelfpel in muzyk, met kunftwerken. De abt Perrin, die inleider der ambaffadeurs was geweeft by den hertog van Orleans, was de eerfte, die in den jare 1669 van den koning het privilegie verkreeg om in Parys eene Opera op te rechten, in navolging van die van Venetië, onder den tytel van Academie van de Opera in muzyk. De ongemene koften, welke tot zulk eene oprechting vereifcht wierden, verplichtten dezen abt om deel van zyn privilegie te geven aan een perfoon van aanzien, van een zonderlingen geeft tot uitvinding der toneel-werken, en aan de heer Champeron, die zeer ryk was. Na dit verdrag deden deze drie verbondenen de vermaardfte muzykanten uit Languedoc komen, waar van de voornaamften waren Clediere, Baumaviel en Miracle. Lambert, organift van S. Honoré, wierdt verkoren tot componift van de muzyk van de Opera, en de befte ftemmen verzameld hebbende, die hy kon vinden, om ze te voegen by de muzykanten van Languedoc, begon hy zyne repetitien in de grote zaal van het paleis van Nevers, alwaar te voren de bibliotheek was van den kardinaal Mazarin. Na deze toebereidfelen een toneel opgerecht hebbende in het paletfpel van de ftraat Mazaryn, tegen over de ftraat Guenegaud, vertoonde men aldaar in de maandt Maart des jaars 1672 Pomona, van het opftel van den abt Perrin; en de muzyk van Lambert. Dit flag van vertoningen wierdt vervolgd met een goeden uitflag: maar een jaar daar na, verplichtte de oneenigheit, welke tusfchen deze verbondenen ontftondt, zyn privilegie af te ftaan aan J. Baptift Lulli, opper-intendant der muzyk van de kamer des konings, voor eene fomme gelds. Lulli deedt een ander toneel oprechten naby het paleis van Orleans, onder het beftier van Vigavani, Machinift van den koning, dien hy in maatfchappy nam. De bende van de toneelfpeelders des konings in de zaal van het koninklyk paleis den vermaarden Moliere, die hun hoofdt was, verloren hebbende op den 17 February des jaars 1673, verkreeg Lulli het gebruik van deze zaal, en de toneelfpeelders, die te voren aldaar fpeelden, vergenoegden zich met het toneel van de Opera in de ftraat van Mazaryn. *Brice Defcr. de la Ville de Paris.*

OPHELTES, zoon van Lycurgus. Zie ARCHEMORUS.

OPHIOGENES, een Griekfch woordt, het welk betekent *door flangen geteelt.* Dit is de naam, welken oudstyds een geflachte droeg in het eilandt van Cyprus, het welk men zeide zynen oorfpronk van flangen te hebben, die hen geen kwaad deden. Deze Ophigenen, zegt men, dat in het tegendeel de macht hadden door hunne enkele aanraking de beten van deze dieren te genezen, en met hunne handen het fenyn uit de wonden te doen komen, dat men daar door ontfangen hadde. Men zegt dat een van dit geflachte, Hexago genoemd, in gezantfchap te Rome gekomen zynde, de Romeinen, om de waarheit te onderzoeken van het gene men zeide, hem noodzaakten zich in een vat vol flangen te begeven, die hem geen kwaad deden. Om de genen die waarlyk Ophiogenen waren, te onderfcheiden, deedt men hen door eene adderflang fteken, welkers beet de genen, die van hun geflachte waren, niet befchadigde, en in het tegendeel anderen doodde. Daar waren noch andere tekenen om hen te kennen, om dat in de voortydt uit hun ligchaam eene zonderlinge reuk voortkwam, en hun zweet, als mede hun fpeekzel, was een hulpmiddel tegen het fenyn. Men zegt ook dat 'er volkeren waren naby den Hellefpont, die van nature de macht hadden om de flangebeten te genezen, gelyk de *Pfyllen* en de *Marfen. Plinius l. VII. c.* 2. *& l. XXVIII. c.* 3. *Aul. Gell. l. XVI.*

OPHIONEUS, de voornaamfte onder de Demons of Duivelen, welke, naar het verhaal van den Syrifchen fchryver Pherecydes, tegen den godt Jupiter opgeftaan zouden zyn; waar uit fchynt te blyken, dat de Heidenen eenige kennis van den val van Lucifer gehad moeten hebben. Homerus fchynt in zyne Ilias hier op te zinfpelen, wanneer hy de verftoting van Ates uit den hemel befchryft. En Plato leerde van de Egyptenaars, dat Jupiter de onreine geeften uit den hemel geworpen hadde, welke naderhandt fteeds getracht hebben de menfchen tot zich in den afgrondt des verderfs te trekken. Het is aanmerkenswaardig, dat *Ophioneus* zo veel betekent als eene flange, onder welkers gedaante de Duivel de eerfte maal verfchenen is. *Juftin. Martyr Orat. ad Gent. Ficin. in Apolog. facr. Cæl. Rhodigin Lect. antiq. l. I.*

OPHIOPHAGEN, een zeker volk in Ethiopië, dat van flangen leefde. *Plin. l. VI. c.* 29.

OPHIR, een zeker landt, werwaarts Salomon fchepen zondt, om goudt van daar te brengen. Men is zeer belemmerd om te weten waar dit landt van Ophir was. Om de verfcheide gevoelens der uitleggers te begrypen, moet men vooronderftellen, en zulks blykt klaar door de H. Schriftuur, dat de vloten, welke naar Ophir gezonden wierden, uit de Rode zee zeilden, dat zy drie jaren op de reize waren, en dat zy goudt, zilver, elephantstanden, apen, paauwen, perroquets, allerlei koftelyke gefteentens, welriekend hout en andere koftelyke waren medebragten. Het landt van Ophir moet dan alle deze koopmanfchappen uitgeleverd hebben. Jofeph Acofta gelooft, dat, gelyk men den naam van Indië geeft aan de verft afgelegene landen, en dat men aldus America, Mexico, Brafilië en China noemt, men van gelyken in de H. Schriftuur door Ophir de landen verftaat, die zeer verre van Judea afgelegen zyn. Volgens dit gevoelen, het zy dat de vloot van Salomon naar America, naar Africa, of in Afië gezeild is, zo kan men zeggen dat zy in het landt van Ophir geweeft is, dewyl deze landen verre afgelegen waren. Maar het is niet waarfchynlyk dat deze naam van Ophir zulk eene ruime betekenis zoude gehad hebben, en de geleerdften komen overeen, dat het eene zekere bepaalde plaats is, welke aldus is genoemd geweeft. Men kan over dit onderwerp drie verfchillende gevoelens aanmerken. Het eerfte is van de genen, welke zeggen dat Ophir in Africa is. Het twede van de genen die het zelve in Amerika plaatzen. Het derde van de genen die het zelve in 't Ooften van Afië ftellen. Maar ieder van deze gevoelens verdeelt zich noch in verfcheide andere.

Belangende het eerfte gevoelen, dat Ophir in Africa gelegen zoude zyn, Nihufius, Volaterranus, en de andere Portugezen, willen dat Ophir Melinde zy, of Sofala op de Ooft-kuft van Ethiopië in Africa; om dat men aldaar op de oevers van de zee goud gevonden heeft, en dat 'er verder in de landen zeer ryke mynen zyn. Cornelius à Lapide geeft voor dat het Angola is op de Weft-kuft van Africa, en brengt het getuigenis van Jofephus by, welke verzekert dat de vloot van Salomon, behalven veel gouds, ook Afrikaanfche koopmanfchappen, en Ethiopifche flaven medebragt. Deze gevoelens hebben eenige waarfchynlykheit, maar men kan de zelve met goede redenen beftryden. Want Angola is geen landt aan de zee, en de goudmynen zyn aldaar zo overvloedig niet. Melinde en Sofala hebben gene zilvermynen, noch paarlen, noch paauwen, waar van in de Schriftuur gefproken wordt, en deze landen zyn niet verre genoeg gelegen, om drie jaren aan de reize derwaards te befteden. Daar zyn zelfs fchryvers geweeft die voorgegeven hebben dat de ftadt Carthago Ophir was, niet aanmerkende dat de ftadt Carthago meer dan honderd jaren na de doodt van Salomon gebouwd is.

De genen welke willen dat Ophir in America was, plaatfen het zelve in het eilandt Hifpaniola, anders S. Domingo, aan den ingang van de golf van Mexico; in Peru, of in Mexico. Genebrardus en Vatablus ftellen Ophir in Hifpaniola, en verzekeren dat Chriftoffel Colombus, die het eerft dit eilandt ontdekte in den jare 1492, gewoon was te zeggen, dat hy het Ophir van Salomon gevonden hadde, om dat hy aldaar goudt vondt. Zy zeggen dat de fchepen van Aziongaber aan de Rode zee vertrokken, in de Indiaanfche zee kwamen, langs het half-eilandt aan deze zyde van de golf van Bengale heenvoeren, en Malacca en het eilandt van Sumatra gingen ontdekken: dat zy daar na Madagafcar en de Kaap de Goede Hoop voorby gezeild zynde, Brafilië ontdekten, van waar zy aan het eilandt Hifpaniola kwamen. Goropius, Poftel en eenige anderen zeggen dat Ophir Peru is, en dat Salomon byna het zelfde deedt, dat tegenwoordig de Spanjaards doen: dat zyne fchepen het goudt van Peru bragten tot aan de landengte van Panama: dat zy van daar zich kwamen ververfchen aan de eilanden van Cuba en S. Domingo, vervolgens de Kaap de Goede Hoop voorby zeilden; en langs de Ooft-kuften van Afrika varende, wederom in de Rode zee kwamen. Arias Montanus verbeeldt zich eene fchoonder zeetocht, doende hen regelrecht naar 't Ooften zeilen, de Molucques voorbyvaren, de onmetelyke zeën doorzeilen, die de Molucques van Mexico affcheiden, in Peru aankomen, aldaar goudt laden, naderhandt voorby Chili en door de ftraat van Magellanus zeilen, de Kaap de Goede Hoop voorby varen, en vervolgens wederom in de Rode zee komen.

François Ribera, Torniel, Adrichomius, Bochart, Maffeus, en verfcheide anderen, ftellen Ophir in Afië in de Indiën. Zy fteunen op het gezag van Jofephus, die zegt dat de vloot van Salomon naar de Indiën zeilde naar een landt, het *Goud-landt* genoemd. Het is zeker, naar het verhaal van Diodorus Siculus, dat de Ethiopiërs van alle tyden af een groten handel ter zee hadden met de Indianen. Strabo zegt dat de kooplieden van Alexandrië koopmanfchappen naar de Indiën zonden door de Arabifche golf; en Plinius verzekert dat 'er in zynen tydt, en verfcheide eeuwen van te voren, een grote handel gefchiedde van Egypte naar de Indiën door de Rode zee. Het is dan waarfchynlyk dat de vloot van Salomon naar dien kant zeilde, te meer, dewyl men, naar het getuigenis van Plinius, van Diodorus en van Philoftratus, aldaar alle de koopmanfchappen vondt, waar mede de fchepen van Salomon geladen wederkeerden. Maar de fchryvers komen niet overeen wegens de plaats der Indiën, alwaar Ophir was. Eenigen willen dat het Ormus zoude zyn, aan den ingang van de Perfiaanfche golf, of het eilandt Urphen in de Rode zee: maar men zoude geen drie jaren nodig gehad hebben om die reize te doen.

Bochart zegt, dat 'er twee landen van Ophir waren, het eene in Arabië, van waar David eene grote menigte gouds deedt komen; en het andere in Indië, waar henen Salomon zyne vloot zondt; en dat dit laatfte het Trapobana der ouden was, tegenwoordig het eilandt Ceilon, alwaar eene haven is Hippor genoemd, welke de Pheniciërs Ophir noemden. Maffeus verzekert dat het Pegu is, alwaar noch tegenwoordig vele goud en zilvermynen zyn: hy veftigt zyn gevoelen op de brieven van den pater Bomfer, een Franfch Cordelier, welke zegt dat de Peguanen voorgeven afkomftig te zyn van de Joden, welke Salomon gebannen en verwezen hadde om in de goudmynen van het landt te arbeiden. Pererius zegt dat het Malacca is, aan de engte van den zelfden naam, beooften het eilandt van Sumatra. Johannes Tzetza wil dat het 't eilandt van Sumatra zy, alwaar

noch goudmynen zyn. Eindelyk wil Lipenius, die opzettelyk eene verhandeling over Ophir geschreven heeft, volgens het gevoelen van Hieronymus, dat een kleinzoon van Heber, den zoon van Noach, Ophir genoemd, zynen naam gaf aan het gedeelte van Indië aan gene zyde van den Ganges: en aldus noemt hy het landt van Ophir niet alleenlyk het goud-Chersonesus, dat Josephus het *Goud-landt* noemt, tegenwoordig Malacca, maar ook de eilanden van Java en van Sumatra, en de koninkryken van Siam, van Pegu, en van Bengale. In der daadt, men vindt aldaar noch tegenwoordig alles wat de schepen van Salomon naar Jerusalem bragten; en de reize konde drie jaren duren: want de schepen uit de Rode zee komende, voeren voorby Arabië, Persië, en de landen van den Mogol: vervolgens zeilden zy om het halfeilandt heen aan deze zyde van de golf van Bengale, en namen diamanten in te Golconda, en kostelyke stoffen te Bengale; daar op gingen zy goudt en robynen laden te Pegu, en van daar te Sumatra: van waar zy wederkeerden langs het goud-Chersonesus of Malacca, tot aan Siam, alwaar zy elephantstanden en zelfs goudt vonden. Dit gevoelen wegens Ophir, dat zekerlyk het redelykste schynt, vernietigt de andere, en voornamelyk het gevoelen van de genen, die Ophir in America stellen, en die de schepen van Salomon, om daar te komen, de wereldt doen omzeilen, in eenen tydt wanneer het kompas noch niet uitgevonden zynde, men het landt byna niet uit het gezicht durfde verliezen. Zie Tharsis. *L'Abbé de Choisi Vie de Salomon. Lipenius.* Zie hier over ook de verhandeling van *P Dan Huet*, bisschop van Avranches, dat gevoegt is in het *Recueil des Critiques de la Bible*, van den Amsterdamschen druk.

OPHIR, een zoon van Joktan, van wien in Genesis gesproken wordt. Eenige schryvers menen dat hy het is, die zynen naam gaf aan het landt van Ophir, waar van hier voor gesproken is. *Genes. X.* 28.

OPHITEN waren zekere ketters in de twede eeuw, welke van het Grieksche woordt *slang* hunne benaming hadden, hoewel de geleerden wegens de oorzaak van deze benaming verscheide gevoelens hebben. Eenigen zeggen dat zy zo genoemd waren, dewyl zy leeraarden, dat de wysheit tot eene slange geworden was, gelyk Irenæus verhaalt. Anderen zeggen dat zy de slang, als eenen oorspronk van de kennisse van het goed en kwaad, zo hoog in waarde hielden, dat zy de zelve boven Christus stelden; wederom anderen geven voor, dat zy geloofden dat de slang in het Paradys Christus zelf geweest was, waarom zy ook eene slang in een hol voedden en vereerden, welke zich door toverkunst op hunnen altaar begaf, en de spyze, waar van zy zich tot het H. Avondmaal wilden bedienen, belikte, en naar hunne mening heiligde. Eenigen zeggen, dat de stichter van deze kettery Euphrates genoemd was, doch loogchenen daar by, dat zy Christenen geweest zyn, dewyl zy niemandt aannamen, die niet van te voren Christus verloogchend hadde. *Irenæus l. I. c.* 34. *Tertullian. de præscript. adv. hæreticos c.* 47. *Origenes contra Celsum lib. VI. & VII. Philastrius de Hæresib. c.* 1. *Epiphanius hæres.* 37. *Augustinus de hæresib. c.* 17. *& Lambertus Danæus ad h. l. Ittigius de hæresiarchis sect.* 2. *c.* 4. *&c.*

OPHRA, eene stadt van Benjamin, *Jos. XVIII*, 23, *I Sam. XIII*, 17. Eusebius maakt gewag van een vlek van dien naam, 5 mylen van Bethel Oostwaards. Daar was ook nog een ander Ophra in Manasse, alwaar Gideon woonde. *Judic. VI*, 11, en *VIII*, 27, het welk Hieronymus *Ephrata*, en Josephus Ephra noemt. *Reland Palest.*

OPIGENA was een bynaam, die aan Juno gegeven wierdt ter oorzake van de hulpe, die men geloofde dat zy gaf aan de vrouwen die in barensnoodt waren, welke haar daarom met een groot vertrouwen aanriepen, naar het verhaal van Festus. *Ops* in 't Latyn betekent hulp of bystandt, en *geno*, een oud woordt, baren.

OPILIUS. Zie AURELIUS.

OPILIUS MACRINUS. Zie MACRINUS.

OPINIO, eene zekere godheit der oude Heidenen, welke naar hun gevoelen de gedachten en meningen der menschen, die meest in blote vermoedens en gissingen bestaan, bestierde. Zy wierdt in de gestalte van eene jonkvrouwe met een stout gezicht en onbestendige gebaarden afgebeeld. *Lactantius.*

OPIQUEN, *Opici*, zekere volkeren, die zich, uit verscheide plaatsen komende, in Campanië nedergeslagen hadden, en welker taal een mengsel was van die van verscheide natien, zo dat zy noch goed Latyn, noch goed Grieksch spraken, dat de twee beschaafdste talen van hunne nabuurschap waren. Aristoteles zegt dat zy ook *Ausoniers* genoemd wierden. Zy woonden naby de Toscaansche zee, en strekten zich uit tot in het nieuwe Latium. De landbeschryver Stephanus zegt, dat zy aldus genoemd zyn door verbastering, in plaats van te zeggen *Ophices*, van een Grieksch woordt, dat eene slang betekent. Zy wierden naderhandt *Opsces* en *Osques* genoemd, volgens Cluverius. De naam van *Opici* wierdt in het vervolg zo veel als een lasternaam, welke het zelfde betekende als *plomp, onbeschaafd, onwetende.* Daarom beklaagt zich Cato in Plinius, dat de Grieken de Romeinen by verachting *Opici* noemden. *Baudrand. Plinius Hist. Natur. lib. XXIX. c.* 1. *& Hardouin.* over deze plaats. *Martini Lexicon Philologicum. Dan. Le Clerc hist. de la Médecine Part. II. l. III. c.* 1.

OPIS, of OPS, de naam van eene byzondere godheit, van welke de Heidenen verdicht hebben, dat zy de barende vrouwen en de nieuwgebore kinderen hulp verleende. Om de zelve oorzaak verkreeg ook de godinne Diana dezen bynaam, dewyl zy terstondt na hare eige geboorte hare moeder Latona bystont, wanneer de zelve Apollo ter wereldt bragt. Voorts heeft men ook de godinne Cybele onder dezen naam verstaan, dewyl men haar toeschreef, dat zy alle dingen op de wereldt hulp verleende. *Augustinus de civ. Dei l. IV. Callimach. hymn. in Dian. Pomey Panth. Myth. p.* 139. 173. 227.

OPITZ, in 't Latyn *Opitius*, (Martinus) van Boberveldt, vorstelyke Lignits-Briegsche Raadt, en daar na koninklyke Poolsche historieschryver, een vermaard Silesisch dichter, te Buntzlau van middelmatige ouders geboren den 23 December des jaars 1597. Zyne moeder verloor hy in zyne tedere jaren; doch zyn vader droeg grote zorge voor zyne opvoeding, zondt hem ook wel haast in de scholen, om hem in de goede kunsten en wetenschappen te laten onderwyzen. Dewyl hy nu van zyne jeugdt af een schranderen geest en bekwaamheit tot alle zaken liet blyken, zo kwam zulks inzonderheit te stade aan Christoffel Opits, zyn vaders broeder, die het bestier hadde van de schole te Buntzel. Dewyl deze echter wel haast stierf, zo volgde op hem Valentinus Senftleben, welken Martinus Opitz van gelyken met allen bystandt ondersteunde. Wanneer hy nu een goeden grondt tot zyne studien gelegd hadde, begaf hy zich naar Breslau, om de zelve aldaar verder voort te zetten, wierdt aldaar ook bekend by vele geleerde en beroemde mannen. Eindelyk ging hy naar de universiteit te Frankfort. Wanneer hy aldaar een jaar doorgebragt hadde, en zich inzonderheit door zyne fraaie vaarzen bekend gemaakt, trok hy naar Heidelberg, en zette zyne studien yverig voort. Doch alzo Berneggerus, die te Straasburg woonde, toen zeer beroemd was, hadt Opitz begeerte om met den zelven te spreken. Hy ging dan naar Straasburg; en na dat hy met Berneggerus bekend geworden was, velde deze het oordeel, dat Opitz eenmaal, wegens de grote wetenschap, die hy reets in de poëzy hadde, een rechte Duitsche Virgilius zoude worden. Hier op keerde hy door het Wurtenbergsche weder naar Heidelberg, en bezag op de reize de universiteit van Tubingen. Hy bleef te Heidelberg zo lang tot dat in de Palts eene ziekte dreigde door te breken, en ook in Bohemen grote onlusten ontstonden, wanneer hy met een Deensch edelman naar de Nederlanden ging, zich met den zelven van daar naar Holstein begaf, en aldaar zyne boeken van de volstandigheit schreef. Wanneer de onlusten in Bohemen weder eenigzins gestild waren, keerde hy in zyn vaderlandt, en dewyl hy niet langer in stilte by zich zelf leven konde, begaf hy zich aan 't hof. Zyn roem konde ondertusschen niet in Duitschlandt alleen besloten blyven, maar breidde zich ook in andere gewesten uit. Daarom wanneer Gabriel Bethlen, vorst van Zevenbergen, een gymnasium te Weissenburg liet oprechten, en ten dien einde eenige geleerde mannen uit Duitschlandt aldaar wilde roepen, wierdt ook Opitz dezen vorst, door Casparus Conradus, een vermaarden geneeskundigen en dichter te Breslau, aangeprezen. Hy wierdt ook aldaar professor, en heeft Horatius en Seneca opentlyk verklaard. Doch de grootste nuttigheit van deze reize was, dat hy gelegenheit hadde den oorspronk der Dacische geslachten, den vermaarden slag van Decebalus, eertyds een koning aldaar, als de zege van Trajanus, en de Romeinsche volkplantingen, die derwaards gezonden wierden, na te sporen. Hy zocht ook oude Roomsche opschriften op, verbeterde de zelve in eenige stukken, en zondt die aan Grotius, Gruterus, en Berneggerus. Wanneer het hem echter in Zevenbergen niet meer behaagde, keerde hy naar zyn vaderlandt. Hy bezocht hier op eenige plaatzen in Saxen, en hieldt zich byna een half jaar op by Buchnerus, en keerde daar op weder naar huis. Na dat hy met een voornaam minister naar het keizerlyke hof gereist was, en van daar weder in zyn vaderlandt gekomen, bezocht hy nu deze dan gene plaats. Wanneer hy hier op voornemens was naar Vrankryk te gaan, geviel het dat hy by een burggraaf van Dhona, die in keizerlyken dienst was, secretaris wierdt. Hy hieldt, niettegenstaande vele andere verrichtingen, briefwisseling met vele uitlanders, als Grotius, Gruterus, Lingelshemius, Berneggerus, Heinsius, Salmasius, Rigaltius en anderen. Wanneer hem nu door den gemelden burggraaf tot zyne reize naar Vrankryk de nodige penningen verzorgd waren, aanvaardde hy de zelve door Duitschlandt derwaarts. Hy wierdt aldaar inzonderheit bekend met Hugo Grotius, die zich toen in Vrankryk ophieldt, en van wien hy veel leerde. Hy bragt vele seldzame handschriften en munten met zich uit Vrankryk. Doch wanneer zyn weldoender stierf, begaf hy zich in dienst aan het Lignitsche hof. Wanneer hy nu een tydt lang daar in gesleten hadde, en voortaan naar rust uitzag, zo verkoos hy daar toe de stadt Dantzich, alwaar hy ook zyn werk van de oude Daciërs voltooide, doch stierf aldaar aan de pest in onbeampten staat den 20 Augustus des jaars 1639. Wat zyne vaarzen belangt, in de eerste, die hy geschreven heeft, zyn vele spreekwyzen van den ouden tydt, om te rymen, behouden, gelyk men in de voorreden van de verduitschte Arriana zien kan, alwaar eenige van zyne diergelyke eerstelingen bygebragt worden; gelyk dan ook in zyne vertaalde Argenis de vaarzen niet alle even sierlyk zyn. Doch hy heeft daar na, naar het voorbeeldt van Ronsard in de Fransche, en van Dousa en Heinsius in de Nederlandsche tale, zyne poëzy en schryfwyze veel verbeterd. Zyne schriften zyn onder anderen de volgende: *Sylvarum l. II*; *Epigrammatum I*; *Oratio ad serenissimum & potentissimum principem, Fridericum, regem Bohemiæ*; *incerti auctoris Teutonici rhytmus de sancto Annone, Coloniensi Archiepiscopo, ante D aut circiter annos conscriptus, ex membrana veteri editus, & animadversionibus illustratus*; *Florilegium variorum epigrammatum*; *Hoheslied Salomonis*; *Von der welt eitelkeit*, uit het Fransch vertaald; *Schäferey von der nymphen Hercinie*; *Hugonis Grotii bucher von der warheit der Christlichen religion*, uit het Latyn vertaald; *Vesuvius, Poëma Germanicum oder buch von der Teutschen poëterey*; *Die Psalmen Davids* und

und die Sontags-Epifteln, op de Franfche wyze gefteld: *Johannis Barclaji Argenis* verduitfcht; *Opera Poetica, d. i. Geift-und weltliche Poëmata*; enz. *Witte In Memor. Philof. Morhofius von der Teutfchen Sprache. Anonymus differt. de Poët. hujus fec. p.* 76. *Henelius Silef. c.* 7. *&c.*

OPMEER, een dorp in Noord-Hollandt, onder het fchoutsampt van Hoorn.

OPMEER, (Petrus) geboren te Amfterdam den 13 September des jaars 1528 (eenigen zeggen 1525, en anderen 1526), was in de talen, in de goede letteren, in de philofophie en in de Theologie wel ervaren; inzonderheit betoonde hy een groten yver voor den Roomfch-Katholyken Godsdienft, en ftierf te Delft den 9 November des jaars 1595, verfcheide fchriften nalatende, als: *Hiftoria Martyrum Gorcomienfium Hollandiæque*; *Affert. Hift. Miffæ*; en *Opus Chronographicum*, door zynen zone te Antwerpen uitgegeven. Zyn leven is voor dit laatfte werk geplaatft. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

OPOLIA, eene ftadt in het Waiwoodfchap Sendomir.

OPORINUS, (Johannes) een der vermaardfte boekdrukkers, wierdt geboren te Bafel in den jare 1507, en door zynen vader Johannes Herbft, een fchilder van gering vermogen, in de eerfte gronden der geleerdheit onderwezen, voor welke grote trouwe hy hem naderhandt zyn leven lang onderhieldt. Hy begaf zich hier op naar Straasburg, alwaar hy vier jaren benevens andere arme fcholieren onderhouden wierdt. Daar na keerde hy te rug naar Bafel, om zich van het onderwys der geleerdfte mannen te bedienen, doch moeft zich, door gebrek van middelen, generen met op het landt fchool te houden. Doch hy hadt aldaar het geluk, met Xylotectus, een kanunnik van Lucern, die de verandering van den Godsdienft toeviel, bekend te worden. Hy begaf zich met den zelven wederom naar Bafel, en fchreef vele Griekfche fchryvers en goede dichters af. Xylotectus verloor niet lang daar na door de peft zyn leven, waar op Oporinus in den jare 1527 met des zelfs weduwe trouwde, die hem echter naderhandt zeer groot verdriet veroorzaakte, waarom hy haar dikwils zyne Xantippe plagt te noemen. Drie jaren daar na verkreeg hy eenen fchooldienft in zyne geboorteftadt. Niet lang daar na leide hy, op het aanraden van Oecolampadius, zich toe op de geneeskunde, en begaf zich ten dien einde voor fchryver by den vermaarden Theophraftus Paracelfus. Hy verfelde den zelven naderhandt in de Elzas, en bleef twee jaren by hem, in geftadige hoop dat hy hem de kunft zoude leren, om zyn beroemd geneesmiddel, namelyk het *Laudanum*, te maken. Dewyl hy echter eindelyk aan de trouw van Theophraftus begon te twyfelen, nam hy zyn affcheidt, en vergenoegde zich met een weinig van het gemelde *Laudanum*, dat Theophraftus hem vereerd hadde, naar Bafel te rug te keren. Hy hadt echter eene zonderlinge drift betoond voor de geneeskunde, dewyl hy zich eens drie ganfche dagen van alle fpyze en drank onthieldt, dewyl Theophraftus voorgaf, dat men anders onmogelyk zyne gefteldheit (complexie) konde weten. Maar wanneer hy na dit lang vaften iets van zyn water aan Theophraftus bragt, en van hem begeerde, dat hy hem nu zyne gefteldheit zoude aantonen, wierdt hy, in plaatfe van de gehoopte onderrechting van hem te bekomen, door hem uitgelagchen. By nacht moeft Oporinus ook van hem verdragen, dat hy dikwils dronkener wyze een half uur tyds met den bloten degen in de kamer omliep, en daar op Oporinus opwekte, om het gene dat hy hem wilde opgeven te fchryven. Na dat hy nu Theophraftus weder verlaten hadde, wierdt hy in den jare 1534 profeffor gemaakt in de Griekfche taal. Hy bekleedde deze plaats met grote trouwe en bekwaamheit. Dewyl hy echter weigerde het bevel van de akademie te gehoorzamen, dat ieder profeffor de hoogfte graadt in zyne faculteit zoude aannemen, wierdt hy genoodzaakt deze plaats wederom te verlaten. Hy zocht hier op de geleerde wereldt met de boekdrukkery ten nutte te zyn, en gaf benevens zynen zwager, Robertus Wintherus, de voortreffelykfte fchriften uit. Hy befteedde daar toe al het zyne, en verviel daar door dikwils in grote fchulden. Doch eindelyk fcheidde hy, op het menigvuldig bidden van zyne vierde vrouwe, van dezen arbeidt af, verkocht de boekdrukkery, en begaf zich tot ruft, waar op hy in den jare 1568 ftierf. Hy heeft zelf verfcheide fchriften vervaardigd; als *Onomafticon propriorum nominum*; *Annotationes in Quæftiones Tufculanas*; eene vertaling van *Theocritus* en *Xenophon*; wydlopig Regifter over *Plato*, *Ariftoteles*, *Plinius*, en andere. Hy befteedde ook een ongemenen vlyt tot de correctie van zyne drukken, waarom de geleerden van dien tydt ook in menigte by hem aanhielden om hunne werken te drukken. Men vindt eene wydlopige lyft van de drukken, die by hem uitgekomen zyn, by zyn leven, dat Andreas Jocifcus, een profeffor in de zedekunde te Straasburg, in den jare 1569 heeft laten drukken. Daar zyn ook noch verfcheide van zyne brieven in den jare 1697 te Utrecht uitgekomen. *Pantaleon l. III. Profopogr. Adam in vitis Philof. Urftifius epit. hift. Bafil. Freherus.*

OPPA, eene rivier van Silefië. Zy befpoelt Jagerndorf en Troppaia, en ontlaft zich in de Oder, tegen over het vlek Oderberg. *Maty Dict.*

OPPAS, een zoon (of, naar eeniger gevoelen, een kleinzoon) van den Gotthifchen koning Egika, in Spanje regerende, en een jonger broeder (of, zo anderen fchryven, een zoon) van den koning Witiza. Hy was eerft aardsbiffchop van Sevilië, en wierdt naderhandt tot aardsbiffchop van Toledo benoemd, niettegenftaande deze laatfte waardigheit reets door een ander bekleed wierdt. Zyne zufter was getrouwd met een Gotthifch graaf, Julianus genoemd. Dewyl nu der zelver dochter Cava door Rodericus, den navolger van Witiza, gefchonden was, zo hielp deze Oppas uit wraakzucht de Saracenen in Afrika aanhitfen om met eene fterke macht in Spanje te vallen, het welk ook oorzaak was dat naderhandt het Gotthifche ryk aldaar te gronde ging, en daar tegen het Mauritaanfche opgerecht wierdt. Hier by ging deze prelaat zo verre, dat hy het leger der Moren, dat tegen zyne geloofsgenoten trok, geleidde, en zich liet gebruiken om in den jare 718 de overige Chriftenen, welke zich onder Pelagius in het gebergte van Afturië te zamen gevoegd hadden, tot de overgave te overreden. Doch hy wierdt niet alleenlyk afgewezen, maar ook in den daar op volgenden flag, welke gelukkig uitviel voor de Chriftenen, door hen gevangen, en daar na, zo eenigen willen, door hen gedood. *Mariana hift. Hifp. lib. VI. c.* 19. 20. *l. VII. c.* 2. *Turquet hift. d'Ef. p.* 214.

OPPAU. Zie TROPPAU.

OPPEDE, (Johannes Meynier, baron van) eerfte prefident van 't Parlement van Aix, in Provence onder François den I, heeft zich inzonderheit door zyne wreedheit tegen de Waldenzen bekend gemaakt, dewyl hy het vonnis, dat onder zynen voorzaat Caffaneus tegen de inwoners van Merindola en Cabrieres, dewyl zy Waldenzen waren, uitgefproken was, en waar van zyn genoemde voorzaat altoos de uitvoering belet hadde, weder levende maakte, en volkomen volvoerde. Hy bediende zich hier toe van den tydt, wanneer hy, in plaatfe van den afwezigen graaf van Grignan, het hoogfte gezag hadde in Provence, gaf berichten tegen de inwoners van de gemelde plaatfen aan het hof, en befchuldigde hen, dat zy eenen aanflag hadden op Marfeille, alwaar hy dan door toedoen van den kardinaal van Tournon wel haaft een befluit te weeg bragt, om het voorgaande vonnis tegen hen volkomen ter uitvoering te brengen, het welk alle huisvaders ten vure doemde, doch hunne wyven, kinderen en goederen voor den koning verbeurd verklaarde. Oppede bragt dan in den jare 1545 in ftilte eenig volk te zamen, ging op de Waldenzen los, verwoeftte alle hunne woningen, zocht hen zelfs in de boffchen op, waar heen zy gevloden waren, en pleegde tegen hen, ten dele uit haat tegen den Godsdienft, ten dele uit byzondere wraakzucht, dewyl die van Cabrieres, in welker nabuurfchap hy zyne goederen hadde, hem eenigzins benadeeld hadden, verfchrikkelyke wreedheden. Hoewel nu na de doodt van François den I de zaak op de klagten der overige Merindolenzen voor het parlement van Parys onderzocht wierdt, zo wierdt echter Oppede, door de voorfpraak van zyne vrienden aan het hof, vrygefproken, doch ftierf kort daar op met fchrikkelyke fmerten in zyne ingewanden. *Thuanus l. VI. Maimbourg hift. du Calvinifme.*

OPPELEN, een vorftendom in Opper-Silefië, aan de Poolfche grenzen, den keizer als koning van Bohemen toebehorende, het welk byna het vyfde deel van Silefië uitmaakt. Tegen 't Ooften en Noorden grenft het aan Polen, tegen 't Weften aan Brieg en Grotkau, tegen 't Zuiden aan Jagerndorf, Troppau, en Ratibor. Het heeft grote boffchen, veel wildt, yzer-molens, enz. en wordt tegenwoordig in zeven landftreken verdeeld, namelyk in het Oppelfche, Opper-Glogaufche, Groot-Strelitfche, Kofelfche, Toftarifche, Rofenbergfche en Falkenbergfche. Het is met het vorftendom Ratibor vereenigd, en beide deze vorftendommen ftaan onder een keizerlyk gevolmachtigd lands-hoofdman. Het vorftendom Oppelen hadt voortyds zyne eige hertogen, welke afkomftig waren van Mieciflaus, een zoon van Uladiflaus, verdreven opper-regent van Polen en Silefië uit het Piaftifche geflachte. Boleflaus de I, een zoon van Uladiflaus, hertog van Tefchen, die over ganfch Opper-Silefië geregeerd hadde, verkreeg dit vorftendom tot zyn gedeelte, nam in den jare 1272 zyn verblyf te Oppelen, en wierdt eigentlyk de eerfte Oppelfche hertog. Van zyne nakomelingen waren de 3 broeders Nicolaas, Henrik en Johannes, die te zamen regeerden. Henrik ftierf in den jare 1494 zonder erfgenamen. Nicolaas was een onruftig prins. Wanneer in den jare 1497 de Silefifche vorften vergaderd waren, ontfing de opper-hoofdman, Cafimir de IV, hertog van Tefchen, eenen brief, en gaf den zelven den biffchop van Breslau te lezen; de hertog Nicolaas dacht dat in dien brief iets tegen hem ftont, en ftiet met zynen degen zo wel naar den opper-hoofdman, als naar den bifschop. Hy mifte nochtans, en week in de kerk, doch hy wierdt daar uit gehaald, en om geoordeeld te worden overgeleverd aan de ftads fchepenen, welke hem den volgenden dag op de markt opentlyk lieten onthalzen. De derde broeder Johannes erfde in den jare 1516 het vorftendom Ratibor, en ftierf in den jare 1532 mede zonder erfgenamen, wanneer de beide vorftendommen Oppelen en Ratibor aan de koninklyke Silefifche kamer getrokken wierden. Kort daar op wierden zy aan den Brandenburgfchen markgraaf George van Jagerndorf verpand, die echter Sagan en Sora daar na daar voor te pande nam. In den jare 1550 verruilde keizer Ferdinand de I deze beide vorftendommen tegen Zevenbergen met den vorft Johannes Sigismundus Bathori. Diergelyke ruiling gefchiedde ook in den jare 1598 door keizer Rudolph den II met den vorft Sigismundus Bathori van Zevenbergen, die ook te Oppelen zyn verblyf nam, doch na twee maanden weder te rug keerde naar Zevenbergen. In den jare 1621 verkreeg de derde vorft van Zevenbergen, Bethlen Gabor, deze twee vorftendommen van den keizer Ferdinand den II, om hem daar door tot vrede, en in het toekomende tot onzydigheit te bewegen, en voornamelyk, om hem van zyne eifchen op de Hungarifche kroon te doen afftaan; doch hy hadt daar in geen behagen. Hier op verpandde de keizer en koning Ferdinand den III Oppelen en Ratibor in den jare 1645 aan den koning van Polen tegen 1100000 Rheinfche guldens voor 50 jaren. Zy wierden echter in den jare 1664 voor de onkoften in den Poolfchen oorlog tegen de Zweden in den jare 1658 be-

besteed weder ingeloft. *Luca Schl. Chron. pag.* 689 *seq.*

OPPELEN, in 't Latyn *Oppolia*, de hoofdstadt van het reets gemelde vorstendom van dien naam, legt aan de Oder, 12 mylen van Breslau, dryft sterken houthandel op de Oder, en heeft een kanunnikaal collegie, benevens een oud slot, dat echter ganſch vervallen is.

OPPENAU, NOPPENAU, eene kleine stadt in de Ortenau, aan de rivier Reuch, 4 mylen van Straasburg gelegen, en tot des zelfs bisdom behorende. Hier begint de weg door het Zwarte Waldt in het hertogdom Wurtenberg lopende. Niet verre van deze plaats vindt men de beroemde zuurbron Andegast aan een meir van den zelfden naam; zo is ook maar eene myl van daar het bekende Petersdal gelegen, dat wegens de Griesbacher en andere gezondbronnen vermaard is. *Tromsd.*

OPPENHEIM, eene middelmatige stadt aan den Rhyn, benevens een slot, Landskroon genoemd, en een ampt, den keurvorsten van de Palts toebehorende. In den jare 775 heeft de keizer Karel de Grote deze plaats aan het klooster Lorsch geschonken, en des zelfs abt Theodruch ten tyde van den keizer Lotharius de voortreffelyke kerk van S. Catharina gebouwd, welke men altoos voor eene der schoonste aan den Rhynstroon gehouden heeft. Naderhandt is deze plaats onder Coenraad den II by verruiling aan het Ryk gekomen, en vervolgens door keizer Karel de IV in den jare 1356 aan de stadt Ments verpand. Kort daar na heeft hy de zelve weder geloſt, en aan den Paltsgraaf Rupert gegeven, wiens nakomelingen eerst in den jare 1412 het volkomen eigendom daar van verkregen hebben, dewyl uit een brief van koning Rupert blykt, dat de plaats in den jare 1401 noch eene Ryksstadt is geweest. In den jare 1620 wierdt deze plaats door de Spanjaarden, in den jare 1631 door de Zweden, in den jare 1637 andermaal door de Spanjaarden, en in den jare 1644 door de Franschen veroverd. In den jare 1688 leiden de Franschen ook eene bezetting daar in, en slechtten de zelve in het volgende jaar. *Telner H. P. pag.* 51. *Lehman. Chr. Topogr. Pal.*

OPPENHUIZEN, of OPNAHUZUM, een dorp van de Vriesche grietenye Wimbritzeradeel, onder het kwartier Westergoo. Daar in staat het adelyke huis *Syarda. Winsemius.*

OPPERDOES, een dorp in Noord-Hollandt, onder Medenblik, met kerk en predikant, staande onder de classis van Hoorn.

OPPIA, door anderen *Pompilia* genoemd, was eene Vestaalsche maagdt te Rome, dat is te zeggen eene der maagden, welke haar zelven aan den dienst van de godinne Vesta toewydden: maar om dat zy overtuigd wierdt de zuiverheit geschonden te hebben, waar toe deze staat haar verplichtte, wierdt zy levende in de aarde gedolven, volgens de wet tegen de gene welke hare eere te kort deden terwyl zy aan den dienst van deze godinne toegewyd waren. *T. Liv. J. Scaliger Animad. in Euseb.*

OPPIA, eene wet, welke aan de Roomsche vrouwen de pracht en overdaadt in kledinge verboodt, wierdt aldus genoemd naar den naam van C. Oppius, gemeentsman, die de zelve in Rome deedt aannemen onder het burgermeesterschap van Q. Fabius Maximus en van Sempronius Gracchus, gedurende den tweeden oorlog van Carthago. Deze wet verboodt aan de vrouwen meer dan een halve once gouds op hare klederen te dragen, welke maar van eenerlei verwe mogten zyn: als mede in koetſen te ryden binnen de stadt, of duizend schreden rondom de zelve, 't en zy het ware wegens eenige zake, die den Godsdienst of de offerhanden betrof. Maar na dat men Africa en Spanje onderworpen hadde, ondernamen M. Fundanius en L. Valerius, gemeentsmannen, deze wet te vernietigen, tegen Brutus en T. Junius, die de zelve verdedigden. Hier over ontstonden toen twee machtige aanhangen, het welk grote onluſten in de stadt veroorzaakte gedurende verſcheiden dagen; en de vrouwen kwamen met menigte rondom den Raadt, om de Raadsheren en andere overheits-personen te bidden haar te herstellen in hare eerste vryheit. Eindelyk, zy maakten zo vele kuiperyen, dat zy haren eisch verkregen, en deze wet deden vernietigen twintig jaren na dat de zelve ingesteld was. *Joan. Gerund. lib. VI. Paral. Hispaniæ.*

OPPIANUS, een Griekſch dichter en letterkunstenaar, was van Anazarba, eene stadt van Cilicië, en bloeide in de II eeuw onder den keizer Caracalla. Men heeft van dezen schryver vyf boeken van de visschery, welke hy den keizer Caracalla aanboodt by het leven van zynen vader, den keizer Severus, en vier van de jagt, die hy den zelfden Caracalla aanboodt na de doodt van Severus. Deze keizer was zo voldaan over het werk van Oppianus, dat hy hem een goude kroon deedt geven voor ieder vaars: men gaf daarom den naam van goude vaarzen aan die van Oppianus, hoewel de zelve buiten dat dien naam konden verdienen door hunne fierlykheit. Deze poëzy heeft hem door eenige later oordeelkundigen doen aanmerken als een zeer uitmuntend dichter en als een byzonder gunsteling van de Muzen. Hy munt inzonderheit uit in de zinspreuken en in de gelykenissen, dat is te zeggen in de gedachten en de vergelykingen; maar dat het zonderlingste is in dezen dichter, is de grote geleerdheid, die zyne vaarzen ondersteunt. Oppianus hadt eenige andere werken vervaardigd, welke verloren zyn, onder anderen eene verhandeling van de valkery. Hy stierf in zyn landt aan de pest maar 30 jaren oud zynde. Zyne medeburgers rechtten hem een standbeeldt op, en stelden een grafschrift op zyne grafstede, waar van de zin was, dat de goden hem hadden doen sterven, om dat hy alle de stervelingen overtroffen hadde. De beste druk van dezen dichter is die van Leiden van den jare 1597 met de aantekeningen van Conradus Rittershusius, aan welkers hoofdt men de beschryving vindt van het leven van Oppianus. *Euseb. in Chronic. Suidas. Jul. Cæſ. Scalig. in Crit. seu libros de Poëtica, &c. Ant. Godeau hist. de l Eglise, fin du III. siecle. Baillet Jugem. des sav. sur les Poëtes Latins.*

OPPIDO, eene kleine stadt van het koninkryk van Napels, in Calabria oltra, aan het Appennynsche gebergte. Zy heeft den tytel van een graafschap, en een bisdom, dat onder het aardsbisdom van Rheggio behoort. Cluverius houdt deze stadt voor het oude *Mamertum. Rogissart Delic. de l'Ital.*

OPPINEN, of OPPYNEN, een Geldersch dorp gelegen in den Thieler waardt.

OPPIUS, (CAJUS) een Latynsch historieschryver, aan wien eenigen de Commentarien van Julius Cesar van de Alexandrynsche, Afrikaansche en Spaansche oorlogen toeschryven. Suetonius maakt 'er gewag van. Men gelooft ook, dat hy eene verhandelinge der doorluchtige mannen geschreven heeft. Tacitus zegt, dat hy een der eersten was, aan welke Cesar de macht gaf om over de vrede en den oorlog te handelen. *Sueton. in Cæſ. c.* 53. *Tacit. hist. l. II. Aul. Gell. l. VII. Noct. Attic. c.* 1. *Plinius Hist. Nat. l. XI. c.* 145. *Vossius l. l. de Hist. Lat. c.* 13. *&c.*

OPS. Zie CYBELE, en OPIS.

OPSLO. Zie ANSLO.

OPSTERLANDT. Zie UPSTERLANDT.

OPTATUS, bisschop van Mileve, eene stadt van Numidië in Africa, in de IV eeuw, onder het keizerryk van Valentinianus en van Valens, schreef omtrent den jare 370 zyne boeken van de scheuring der Donatisten tegen Parmenianus, een bisschop van dien aanhang. Men weet niets byzonders van het leven van dezen schryver. Augustinus, Hieronymus en Fulgentius brengen hem met lof by. Zyn werk was van den tydt van Hieronymus af verdeeld in zes boeken. Dat, het welk men tegenwoordig het zevende noemt, is te zamengesteld van de vermeerderingen, welke Optatus gemaakt hadde aan zyne andere boeken. De eerste druk van dit werk geschiedde te Ments in den jare 1549, door de zorg van Johannes Cochlæus. Balduinus gaf in den jare 1563 een nieuwen druk uit, dien hy te Parys deedt herdrukken met zeer geleerde aantekeningen. Naar dezen druk wierdt die van Commelin uitgegeven van den jare 1599. Albaspinæus, bisschop van Orleans, gaf een nieuwen druk daar van uit, in den jare 1631 te Parys gedrukt met zyne aantekeningen en die van Balduinus. Mericus Casaubonus deedt in het zelfde jaar den text van Optatus met oordeelkundige noten te Londen drukken. Philippus prioor heeft een nieuwen druk daar van uitgegeven naar dien van Albaspinæus in den jare 1676, en du Pin heeft sedert in den jare 1700 dezen schryver uitgegeven, hebbende den text verbeterd naar vier handschriften. Hy heeft korte aantekeningen gesteld aan den voet der bladzyden met de verscheide lezingen, en heeft aan het einde de aantekeningen van Balduinus Albaspinæus, Casaubonus, Barthius en anderen doen drukken, met eene verzameling van alle de akten der Concilien, en van de bisschoppelyke onderhandelingen, van de brieven der bisschoppen, van de edicten der keizers, en van de akten der martelaren, welke betrekkelyk zyn tot de historie der Donatisten, geschikt in eene Chronologische order, van het begin af tot op den tydt van Gregorius den Groten. Men vindt aan het hoofdt van dezen druk eene voorreden wegens het leven, de werken en de drukken van Optatus; en twee redevoeringen, vervattende de eene de Historie der Donatisten, en de andere handelende van de gewyde Geographie van Africa. Optatus verdedigt in zyne boeken de kerk tegen de scheuring der Donatisten, welke hy bestrydt. Zyn styl is edel, krachtig en gedrongen; en het blykt door zyn werk, dat hy veel studie en geest hadde. Hy stierf omtrent den jare 380. De kerk houdt zyne gedachtenisse den 4 Juny. *Hieron. de script. Eccleſ. c.* 110. *Augustin. de Doct. Christ. l. II. c.* 40. *cont. Parm. &c. Honor. Augustod. de lumin. Eccleſ. Trithem. & Bellarm. de Script. Eccleſ. Baron. in Annal. Martyr. Balduinus & Albaspinæus in notis. Pithæus. Possevin. Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ. IV. siecle.*

OPTATUS, burgermeester met Paulinus in den jare 334 onder Constantinus. Daar is een OPTATUS geweest, dat een patricius was onder den zelven, waar van Zosimus spreekt *l. II.* Daar is een derde geweest onder Theodosius den Groten, die overste van de lyfwacht was. In de Theodosiaansche Codex wordt van hem gesproken, in de brieven van Libanius, en in *Socrates l. VI. c.* 16. *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theod.*

OPTIMATEN, *Optimates*, zyn anderzins de voornaamsten van eene stadt en republyk. Doch te Constantinopel wierden *Optimates* genoemd zeker slag van soldaten, welke in den beginne uit Gotthen bestonden, en in grote achting gehouden wierden; maar naderhandt gaf men dezen naam aan de trosboeven, welke de andere soldaten ten dienste moesten staan. *Du Fresne.*

OPTIO wierdt meestentyds by de oude Romeinen een bediende genoemd, die een anderen behulpzaam moest zyn; doch inzonderheit eenen, die de Decurionen of Centurionen behulpzaam was, en door hen afgezonden wierdt. In volgende tyden gaf men dezen naam aan den gene, die den soldaten den leeftocht uitdeelde. *Panciroll. not. imp. Orient. c.* 11. *Pitiscus. Du Fresne.*

OPUNTE, eene stadt van Griekenlandt, in Beotië, naby de golf van Negroponte. Zy hadt eertyds den tytel van een bisdom, onder dat van Athene. Strabo, Plinius, Ptolomæus en anderen maken 'er gewag van. Zie ook *Ovid. l. I. de Ponto, eleg. IV.*

OQUELA. Zie OGUELLA.

OQUI, of VUOQUI, een klein eilandt, dat eene stadt heeft van den zelfden naam. Het is een der Japansche eilanden, gelegen naby de Noordkust van het eilandt van Niphon, op de plaats alwaar het zelve Westwaards draait. *Mary Diction.*

OR, (DE BERG VAN) in Auvergne, is zeer hoog, en vyf mylen ten Noord-Westen van Clermont gelegen. Men heeft aldaar het eerst de verscheide hoogte van het kwikzilver beproeft, in de verscheide hoogtens op den Horisont. Zie *L'Equilibre des liqueurs de Mr. Pascal.*

ORACH, eene kleine stadt, eertyds van Servie, tegenwoordig van Bosnie. Zy is gelegen naby de Drina, vier en twintig mylen van Belgrado, ten Zuid-Oosten. *Mary Dict.*

ORAKEL, *Godspraak.* Verscheide natiën hebben Orakels gehad, maar daar zyn 'er gene vermaarder geweest dan die van de Grieken. Eenige schryvers verbeelden zich, dat deze Orakels niet anders waren dan menschelyke kunstenaryen, en gene voorzeggingen, welke door den duivel geschiedden. Zy zeggen, dat, indien men deze Orakels met oplettendheit onderzoekt, men bevinden zal dat daar in niet anders dan valschheit en bygelovigheit is geweest, en dat de priesters, die daar belang in hadden, het volk bedrogen hebben. Zie hier hunne aanmerkingen en hunne redenen. De oorspronk der Heidensche Orakels is zeer oud, dewyl Homerus, die een der oudste Heidensche schryvers is, daar van gewag maakt. Hy spreekt van dat van Dodona, het welk door middel van eene eike gegeven wierdt, en zegt in zyn XIV boek van de Odyssea, dat Ulysses het zelve ging raadplegen. Hy maakt ook gewag van dat van Delphos in het VIII boek van zyne Odyssea, alwaar hy het Orakel bybrengt, dat gegeven wierdt aan Agamemnon. Wanneer men de historien aanmerkt, op welke men deze Orakelen vestigt, zo gelyken de zelve eerder naar fabelen dan naar waarachtige geschiedenissen. Herodotus in zyn II boek beschryft in het brede den oorspronk van dat van Dodona, dat het oudste is van allen. Hy verhaalt, dat de priesters van die plaats zeiden, dat twee zwarte duiven waren weggevlogen van Thebe in Egypten, waar van de eene naar Lybie en de andere by hen gevlogen was: dat de laatste zynde gaan zitten op eene eike, men de zelve hadde horen spreken en zeggen, dat men op die plaats een Orakel voor Jupiter moest oprechten, het welk de priesters terstondt volvoerden, zich inbeeldende dat zulks hen van wegen de goden aangezegd was. Wat de andere duive belangt, die naar Lybië gevlogen was, de zelve diende om een Orakel op te rechten aan Jupiter Ammon.

Dewyl men klaarlyk ziet, dat dit verhaal eene fabel is, zo heeft Herodotus getracht daar in een historischen zin te vinden, op deze plaats zelfs, die zo even bygebragt is. Hy geeft voor dat deze twee duiven twee vrouwen waren van Thebe in Egypte, de welke vervoerd waren door de Pheniciers, en de eene verkocht in Griekenlandt, en de andere in Lybië, en dat de fabel zegt dat het duiven waren, om dat zy vreemden waren. En dewyl hare taal van niemandt verstaan konde worden, zo geloofde men dat de zelve gelyk was aan die der vogelen. Men zegt ook dat deze duiven zwart waren, om dat deze vrouwen Egyptische waren, en dat zy metter tydt de taal van het landt leerden, het welk heeft doen zeggen dat deze duiven de taal der menschen spraken. Men doedt de zelve uit Egypten komen, om dat Egypte in der daadt de bron en oorspronk is van alle de Orakels, en de Grieken hebben uit dat landt alles ontleend wat de waarzeggingen betreft. De philosooph Hermeias verhaalt eene andere reden van deze fabel. Hy zegt dat men voorgegeven heeft dat het eene eike was, die deze Orakels gaf te Dodona; om dat het vrouwen waren, duiven genoemd, die het hoofdt gekroond hadden met eike, en dat haar naam en hare kroon gelegenheit gegeven heeft tot deze fabel. Plutarchus over Pyrrhus maakt dit Orakel ouder: want hy wil dat Deucalion en Pyrrha het zelve raadpleegden tot herstelling van het menschelyk geslacht na den algemenen zondvloedt. Dit heeft gelegenheit gegeven aan Goropius om eene schrandere uitlegging van deze fabel uit te vinden. Hy geeft voor, dat men door Deucalion Noach moet verstaan; en door de twee duiven twee schepen, waar mede hy aankwam in het Peloponnesus. Hy voegt 'er by, dat hy deze twee schepen duiven noemde ter gedachtenisse van de duive, die hy tot tweemaal toe uitzondt buiten de arke. Maar daar is weinig schyn van waarheit in deze gansche historie: want indien men de oude schryvers raadpleegt, die daar van geschreven hebben, zo komen zy niet overeen wegens de plaats alwaar dit Orakel was, Dodona genoemd. Eenigen stellen de zelve in Epirus, andere in Thessalië, en anderen in het Peloponnesus. Dit blykt uit Strabo, Plinius en Pausanias. Maar waar de zelve ook geweest mag zyn, indien men dit Orakel van naby beschouwt, en zelfs alle de andere, welke de Heidenen geraadpleegd hebben, men vindt daar in niets ongewoons. De zelve steunden alleenlyk op dubbelzinnige antwoorden, en op de kunstenary der priesters. Pausanias brengt zekere oude vaarzen by, welke zeggen, dat de menschen van de Hyperboreën gekomen de Orakels stichtten, Pagasus en Agya genoemd. Deze Hyperboreën waren volkeren van Sarmatië, die boven de Arimaspen woonden naby de Yszee. Herodotus in zyn IV boek verhaalt, dat twee maagden oudtyds in Griekenlandt kwamen, alwaar zy kleine kapelletjes bragten in tarwenstroo gewonden, welke in grote achting waren in het eilandt van Delos. De inwoners van Delos zeggen, dat de zelve van de Hyperboreën tot de Scythen kwamen, en van de Scythen, na dat zy by eenige andere volkeren doorgetrokken waren, kwamen zy tot in het Westen, en van daar zich verspreidende door het Zuiden, wierden zy door die van Dodona ontfangen, van waar zy overgebragt wierden in verscheide andere plaatsen van Griekenlandt, en eindelyk in het eilandt van Delos. Zo men acht geeft op de namen, welke Herodotus aan deze twee maagden geeft, men zal ligtelyk bevroeden dat dit verhaal gansch fabelachtig is. Hy noemt de zelve Hyperoche en Laodice, dat zuivere Grieksche namen zyn, en die gene overeenkomst kunnen hebben met de barbaarsche taal van het landt, waar uit men zegt dat deze maagden gekomen waren.

Wat 'er ook zy van alle deze historien en van verscheide andere, welke men vindt in de oude schryvers, wanneer zy van den oorspronk der Orakelen handelen, het is gemakkelyk aan te tonen, (zeggen de geleerden) dat alle hunne antwoorden, die men aan de duivelen toeschryft, niet anders dan bedriegeryen geweest zyn van de Heidensche priesters, die zelfs door den mondt van Pythia antwoordden, en aan het onnosele volk deden geloven, dat een duivel, of een halve godt gesproken hadde. Dit gevoelen wordt bevestigd door de getuigenissen van verscheide grote mannen, zo Christenen als Heidenen. Clemens Alexandrinus van deze Orakelen sprekende in zyne redevoering, *Protrepticos* genoemd, dat eene vermaning is aan de Heidenen, zegt dat alle deze razende vervoeringen waarachtige bedriegeryen van trouwloze menschen zyn. Eusebius, die dit verschil vry wydlopig verhandelt in zyne boeken van de Euangelische Voorbereiding, stemt toe dat de genen die de moeite zullen willen nemen om deze zaak zorgvuldiglyk te onderzoeken, bevinden zullen, dat daar in niet anders is dan kunstenary en bedrog: dat deze Orakelen noch van Godt kunnen komen, noch van den duivel, maar dat het vaarzen zyn, gemaakt door menschen, die eenige bekwaamheit hadden, en die de zelve uitventten als Orakelen der goden. Hy voegt 'er by, dat het vooroordeel, waar in de volkeren sedert langen tydt waren wegens de Goddelykheit van deze Orakelen, veel toegebragt hadde om de zelve te doen gelden, zo wel als de duisternissen, waar onder men de zelve uitsprak, en de holen en heimelyke plaatsen, daar men in ging om de zelve op te stellen. De zelfde Eusebius bevestigt zyn gevoelen ook met dat der oude philosophen, om aan te tonen dat 'er niet dan valschheit en bedrog was in de antwoorden der Orakelen. Hy brengt onder anderen Aristoteles en alle de Peripatetischen by, welke verzekerd hebben, dat 'er in de Orakelen niet anders dan kunstgrepen der priesters waren, welke het volk verleidden onder voorwendsel van Goddelykheit. Cicero in zyn II boek van de waarzeggery spreekt van andere secten van philosophen, die de zelfde gevoelens hadden wegens de Orakels, en die voornamelyk spotten met het vermaarde Orakel aan Cresus gegeven. Cicero voegt 'er by, dat dat van Ennius, *Ajo te Æacida Romanos vincere posse,* diergelyk is, dat het in navolging van het andere gemaakt is, en belagchelyker om dat Apollo nooit Latyn gesproken heeft. Demosthenes, een langen tydt voor Cicero, hadt deze bedriegery der Orakelen ontdekt, zich beklagende dat de Pythia philippiseerde, dat is te zeggen, dat zy door geldt omgekocht zynde, voordelige antwoorden gaf aan Philippus, koning van Macedonië. Minutius Felix spreekt ook niet anders van de Orakelen in zynen *Octavius,* alwaar hy zegt, dat dat van Delphos, het welk niet dan dubbelzinnige en kunstig gesmeedde antwoorden gaf, verdwenen is wanneer de menschen begonnen beschaafder en minder ligtgelovig te worden. Cicero verzekert daarom, dat men in zynen tydt, en zelfs lang van te voren, het Orakel van Delphos veracht hadde. Het gaf ook veel achting aan de Orakels, dat de regeerders der staten hunne wetten door middel van deze Orakelen bevestigden, gelyk Lycurgus deedt ten opzichte der Lacedemonienzen. Themistocles nam ook zyn toevlucht tot het Orakel om den Raadt te ondersteunen, dien hy aan de Athenienzen gaf om hunne stadt over te laten aan de Persianen, en zich op de schepen te begeven, om hen te bestryden. Het volk, dat niet wilde horen naar dezen voorslag, en dat liever wilde sterven dan zyne stadt en zyne goden verlaten, wierdt eindelyk overreed door het antwoordt van Apollo, die hen geboodt zulks te doen. Het Orakel wierdt ten minsten op die wyze uitgelegd, gelyk men zien kan in het zevende boek van Herodotus. Plutarchus, van Themistocles sprekende, zegt, dat hy wanhopende het volk door menschelyke redenen tot zyn gevoelen te brengen, besloot zyne toevlucht te nemen tot de hemeltekenen, tot de Orakelen, en tot de antwoorden der goden. Wanneer Pompejus Ptolomeus wilde herstellen in Egypten, gaf hy aan de Romeinen te verstaan, dat 'er een Orakel was van de Sybille, het welk zeide, dat 'er, wanneer het koninkryk van Egypten zou ontbreken, een prins geboren zoude worden, die koning zoude zyn van de gansche aarde. Aldus versterkt het gezag der overheden de bedriegeryen der Orakelen.

Behalven deze getuigenissen kan men ook eenige redenen bybrengen, om te bewyzen dat het niet eenige godheit of eenig Duivel was, die deze Orakelen gaf, en dat het de Heidensche priesters alleen waren, die de zelve opstelden. Men kan in Plutarchus zien, wanneer hy van het ophouden der Orakelen spreekt, dat men, eer men de zelve raadpleegde, eene offerhande moest offeren, waar van de priesters met oplettendheit de ingewanden beschouwden, en wanneer zy de zelve niet bevonden als zy wenschten, bragten zy de Pythia niet in de grotte: het welk zy deden om dat zy de toekomende zaken gisten naar de ingewanden der offerhanden, volgens de gewone waarzeggery, die in gebruik was by de Heidenen; en de priesters schikten daar na de antwoorden, die zy wilden geven aan de genen, die hen kwamen raadplegen. Boven dien was 'er altoos een groot getal van dichters rondom het Orakel, die de antwoorden van de Pythia in vaarzen bragten. Het bedrog dat by het Orakel van Dodona geschiedde was plomper: want, naar het getuigenis van Suidas op het woordt *Dodona,*

was

was het niet anders dan een standbeeldt op eene kolom gesteld, houdende in zyne handt eene roede, waar mede het een koper bekken sloeg, wanneer eene eike door den windt bewogen wierdt; en wanneer men dit geluidt hoorde, dat eenige overeenstemming maakte, zo riepen de propheteslen dat Jupiter geantwoord hadde: zodanig dat, indien men Suidas gelooft, de stemmen van deze Duivelen niet duidelyk waren. Hy verhaalt noch dat het orakel van Dodona omringt was van kopere vaten, die het een het ander raakten; het welk oorzaak was dat het een geslagen zynde, de andere gedurende eenigen tydt een overeenstemmend geluidt gaven. Hy voegt 'er by, dat Aristoteles spotte met deze kunstenary, voorgevende dat het niet anders was dan twee kolommen, op eene van welke èen koper vat was, en op de andere het beeldt van een kindt, dat een geessel in zyne handt hieldt, waar van de riemen mede van koper waren, en wanneer de zelve door de windt bewogen wierden en tegen het vat aangeslagen, gaven de zelve een aangenaam geluidt; waar door het spreekwoordt ontstaan is by de Grieken, *het koper van Dodona*, waar van zy zich bedienden, zegt Suidas, tegen de genen die zich met iets gerings ophielden.

Men kan eenige tegenwerpingen maken tegen het gene wegens de orakelen gezegd is. Men zegt voor de eerste tegenwerping dat de orakelen opgehouden hebben met de komste van onzen Heilandt; en men bewyst zulks door een werk van Plutarchus, die eene verhandelinge gemaakt heeft, waar in hy de redenen van het ophouden dezer orakelen tracht by te brengen. Hy verhaalt zelfs eene vremde historie van de doodt van den groten Pan, welke voorviel onder den keizer Tiberius, waar uit men besluit dat de orakels door Duivelen moeten gegeven zyn; anderzins zouden de Heidensche priesters, indien zy inderdaadt de oorzaken der orakelen waren geweest, de zelve eerder vermeerderd dan vernietigd hebben ten tyde de Christenen daar mede spotten. Men antwoordt daar op, dat de orakelen, over welker stilzwygendheit Plutarchus zich beklaagt, meer dan vier honderd jaren voor de komst van den Heilandt opgehouden hadden; daar men by kan voegen, dat de gene, welke in kracht waren voor zyne geboorte, noch met luister bestonden na zyn doodt. Men vindt in de historien geen gewag gemaakt van eenig orakel na den oorlog der Persianen, dan van dat van Delphos. De orakels van Amphiaraus, van Ptous, van Branchis en de andere hadden geen gezag meer. Plutarchus zelfs, in zyne verhandeling van het ophouden der orakels, bragt geen nieuwer voorbeelden by van hunne antwoorden, dan van die welke zy gaven in den tydt van den oorlog der Persianen, en gaf om die oorzaak deze verhandeling uit, waar in hy gene redenen geeft om te bewyzen dat de orakels in zynen tydt hadden opgehouden, maar hy onderzoekt waarom zy sedert zulk een langen tydt niet meer in kracht waren. Wat de doodt van den groten Pan aangaat, dat is een fabel welke Plutarchus verhaalt met verscheide anderen, waar mede hy gewoon is zyne redenering op te tooijen. Wanneer men zelfs wilde vooronderstellen dat deze vertelling waarachtig was, men zoude daar uit niets anders kunnen besluiten, dan dat de Duivelen, na dat zy een langen tydt geleefd hadden, zo wel stierven als de menschen. Dat is de zin dien men geven moet aan de woorden van Plutarchus; en Eusebius verklaart het zelve op gene andere wyze in zyn boek van de voorbereiding tot het Euangelium. In de twede plaats maakt men eene tegenwerping, dat de Duivelen zelfs in hunne orakelen betuigd hebben, dat de vreze van den naam van Jesus Christus hen belette naar hunne gewoonte te antwoorden; gelyk dat van Delphos deedt aan Augustus wegens zynen opvolger; dat Cedrenus uit Eusebius bygebragt heeft. Suidas en Nicephorus voegen daar by, dat Augustus te Rome wedergekeerd zynde, op het Kapitool een altaar deedt oprechten met dit opschrift: *Ara primogeniti Dei*. Daar zyn daar en boven, zegt men, orakelen, die niet alleenlyk aan onzen Heilandt deze kracht toegeschreven hebben, maar ook aan de martelaren, gelyk dat, het welke gegeven wierdt aan Julianus den Afvalligen in den tempel van Daphne, naby Antiochië, het welke zeide dat de doden daar naby begraven zyne antwoorden beletten; en door deze doden verstondt het de gebeentens van den martelaar Babylas, welke Julianus om die reden elders deedt verplaatsen door de Christenen. Men kan zulks zien in de kerkelyke historie van Theodoretus *l. III*, *c.* 10, en dat ook bygebragt wordt door Socrates en door Sozomenus. Deze tegenwerping is gemakkelyk te beantwoorden, want het is zeker dat de orakelen in dien tydt niet volkomen opgehouden hebben, gelyk men door Plutarchus kan aantonen, die van eenige der zelve gewag maakt, welke noch in wezen waren, en hy verzekert zelfs dat het orakel van Delphos in zynen tydt in groter achting was dan het ooit was geweest. Wat aangaat het orakel dat Cedrenus, dat Eusebius bygebragt heeft, het zelve is klaarblykelyk valsch; want daar is geen een historieschryver die gewag gemaakt heeft dat Augustus ooit het orakel van Delphos geraadpleegd heeft. Daar is boven dien niet de minste waarschynlykheit dat Augustus in zynen ouderdom van Rome naar Delphos geweest is, om te weten wie zyn opvolger zoude zyn, Tiberius daar toe geschikt hebbende: het is zelfs ontwyfelbaar dat Augustus, na de burgerlyke oorlogen, niet buiten Italië getrokken is. Wat de tegenwerping aangaat, welke men trekt uit het orakel van Daphne, dat weigerde den keizer Julianus te antwoorden, men kan zeggen dat deze gansche zaak niet anders was dan een kunstgreep der priesters, vyanden van de Christenen, welke door deze kunstenary Julianus dachten te bewegen om deze overblyfselen ganschelyk te vernielen. Men zegt niet dat het orakel antwoordde, na dat de overblyfselen naar eene andere plaats gevoerd waren. En in der daadt het is waarschynlyk, dat Julianus op die plaats alleenlyk aan Apollo offerde, gelyk Zosimus verhaalt. Het blykt zelfs niet dat aldaar eenig orakel geweest is, maar alleenlyk een tempel, welken Antiochus Epiphanes aldaar hadde doen bouwen, naar het getuigenis van Ammianus Marcellinus.

Voorts kan men zeggen, dat de orakelen, welke zo vermaard waren by de Grieken, meest opgehouden hebben na den oorlog der Persianen; om dat voor dien tydt Griekenlandt zeer ryk was, en vervuld met eene grote menigte van onwetende en bygelovige volkeren: het welk aan de priesters gelegenheit gaf om orakelen uit te vinden, en die te vermenigvuldigen. Maar na de oorlogen, welke de steden en gansche provincien verwoestten, wierden de priesters genoodzaakt hunne posten te verlaten, en naar plaatsen te wyken, welke de oorlogen niet verwoest hadden; waar door de orakelen, welke de priesters verlaten hadden, wel haast verdwenen. Het kan ook zyn dat de tempels van Griekenlandt door Xerxes verbrand zynde, een groot gedeelte van deze orakels vernield wierden. De oorzaak van hunne ophouding na Jesus Christus moet toegeschreven worden aan de prediking van het Euangelium, dat de bedriegeryen en listen der priesters deedt ontdekken. *R. Simon.* Zie het boek *de Oraculis* van *Van Dale*, te Amsteldam gedrukt in den jare 1683, waar in de Schryver beweert dat de orakelen maar bedriegeryen waren van de priesters.

Zie daar het gevoelen van eenige geleerden. Maar de meesten geloven, dat indien de orakelen der Heidenen dikwils bedriegeryen geweest zyn, gepleegd door de priesters die het eenvoudige volk misleidden, zulks niet belet dat de Duivel eenig deel daar in gehad hebbe, om eenigen Godsdienst voor zich te verkrygen, en om de bygelovigheit te vermeerderen. De Heidensche philosophen zyn van dit gevoelen geweest, inzonderheit Plato, Xenocrates, Chrysippus, Democritus; voor de geboorte van Jesus Christus, Porphyrius, Jamblichus, en anderen, die in de eerste eeuwen der kerke geleefd hebben. Deze philosophen schreven de orakelen niet alleenlyk toe aan de goden en aan de goede geesten, maar ook aan de kwade. Zy zeggen dat de goden en de goede Demons of geesten nooit bedriegen, en niets onrechtvaardigs raden: en dat de kwaden in hunne orakelen liegen, en schadelyken raadt geven. Alle de Christen schryvers van de eerste kerke hebben geloofd dat de Duivel de orakelen gegeven hadde; onder anderen Athenagoras, Tertullianus, Minutius Felix, Origenes, Eusebius, Firmicus, enz. Zie hier wat Tertullianus van de Duivelen zegt: *Zy willen de Godheit nabootsen, zich zelf de voorzegging toeschryvende. Maar Crœsus, en Pyrrhus weten met wat kunst zy hunne dubbelzinnige orakelen geven, om de zelve te schikken naar de uitkomsten.* Minutius Felix spreekt 'er aldus van: *Deze Duivelen en onreine geesten, gelyk de Magi, de Philosophen, en Plato aangetoond hebben, verbergen zich onder de standbeelden en de beelden, die hen toegewyd zyn*, enz. *Zy geven orakelen, omzwachteld met verscheide valschheden; want zy bedriegen zich zelfs, de waarheit niet wetende, en zy bedriegen de anderen, niet ontdekkende die, de welke zy kunnen weten.* Eusebius laat zich in 't brede uit wegens de kunststreken en de bedriegeryen der genen, die het volk door hunne valsche orakelen verleidden; maar daar na voegt hy 'er by, dat men moet toestaan, naar het gevoelen van de vaders der kerke, dat de Duivelen mede orakelen gegeven hebben in de standbeelden, die hen toegewyd waren, of door de personen, welke zy bezaten. Onder de latere schryvers beweert de geleerde Vossius, *dat indien eenige orakelen bedriegeryen geweest zyn van verborgene personen, daar uit niet volgt dat 'er niet geweest zyn welke door de Duivelen gegeven wierden, om de genen die hen raadpleegden te verleiden en te bedriegen: en dat indien 'er dubbelzinnigheden waren, zulks was om dat de Duivelen het toekomende niet wisten, en alleenlyk eenige behendige gissingen daar van konden maken, maar die de dwaling onderhevig waren. Daarom waren zy verplicht zich van duistere en dubbelzinnige woorden te bedienen, om te doen geloven dat men den zin van het orakel niet wel verstaan hadde, indien de uitkomste zodanig niet was als men gehoopt hadde.* In de H. Schrifture wordt van deze orakelen des Duivels gewag gemaakt. In het II boek der Koningen *kap.* 1. wordt gezegd dat Ahazia, koning van Israël, zondt om Beëlzebub den godt van Ekron raadt te vragen wegens de uitkomst van zyne ziekte, en dat de propheet Elias van wegen den waren Godt de dienaars van dezen koning te gemoet ging, om hen te vragen waarom zy dezen valschen godt van Ekron gingen raadplegen. Daar wordt van eene toveresse, of waarzegster gesproken, by welke Saul zyne toevlucht nam, in het I boek Samuels kap. 28, en van eene andere waarzegster, uit welke Paulus den Duivel verdreef, die haar het toekomende deedt voorzeggen. *Act. XVI.* Men zal dit artykel besluiten met de woorden van Cœlius Rhodiginus, in 't 12 kapittel van het II boek der Oude Lezingen: *Omnino non absque Dæmonum participatu hac tractabatur negotiatio, ut quidquid sensero promam ingenue.* Na dat hy alle de bedriegeryen der priesters verhaald heeft, besluit hy aldus: *Zekerlyk dit alles geschiedde niet zonder het deelgenootschap en de tusschenkomst der Duivelen, om openhertiglyk te zeggen het geen ik 'er van denke.* De vermaardste orakelen waren die van Apollo in den tempel te Delphos, eene stadt van Phocis in Griekenlandt: van Jupiter Dodonæus, in Epirus: van Jupiter Ammon in Africa: van Apollo Clarius naby Colophon, eene stadt van Ionië in klein-Asië: van Serapis te Alexandrië in Egypten: van Trophonius in Beotië: van de Sybille van Cuma in Italië, enz. *Tertullianus Apologet. cap.* 22. *Minutius Felix in Octavio. Eusebius Præpar. Evang. lib. IV. Vossius de Idol. lib. I. cap.* 6.

ORAN, in 't Latyn *Icosium, Oranum*, eene kleine versterkte stadt in het koninkryk Telensin, in het Africaansche Barbarye

ryë, op de Algierſche grenzen, met twee kaſtelen en eene zeer goede haven aan de Middelandſche zee. In den jare 1509 wierdt zy als eene onderhorige plaats van Algiers door den kardinaal Ximenes den Moren afgenomen, die de zelve naderhandt verſcheide maal te vergeefs belegerd, doch eindelyk in den jare 1718 na een beleg van 6 maanden veroverd hebben, na dat de gouverneur met zyne bezetting en de beſte huisgezinnen naar de veſting Mazarquivir geweken was.

ORANJE, eene ſtadt, bisdom, univerſiteit en onafhankelyk prinsdom, beſloten in het koninkryk van Vrankryk, na dat de provincien van Languedoc, het Dauphiné en Provence met de kroon van Vrankryk vereenigd wierden, makende een gedeelte van de oude Roomſche provincie, of het twede Narboneeſche Gaule, tegenwoordig Provence genoemd. De ouden hebben aan de ſtadt Oranje verſcheide namen gegeven, als *Arauſio Cavarum*, of *Secundanorum*, *Arauſica Civitas*, & *Arouſionenſis urbs*, dat de naam is, welken Sidonius Apollinaris daar aan geeft. Eenigen hebben gemeend dat zy door de Phocenzen gebouwd was, die Marſeille geſticht hebben: maar deze oorſpronk is onzeker. Alles wat men daar van oordelen kan, is dat Oranje eene zeer oude ſtadt is, en dat zy eertyds eene plaats van veel belang is geweeſt, wanneer men de vermaarde overblyfſelen aanmerkt van de pracht der Romeinen, waar over de reizigers zich aldaar verwonderen. Men ziet 'er een cirkel met veel kunſt gebouwd; waterleidingen, en een gedeelte van een groten toren, welken eenigen voor eenen tempel van Diana houden; maar onder alles dat 'er het merkwaardigſte is, en dat men buiten de muren ziet, is het overblyfſel van eenen zegeboog, welken Cajus Marius en Luctatius Catulus deden oprechten na het behalen van eene beroemde overwinninge op de Cimbren en de Teutonen. Deze ſtadt was eertyds veel groter dan zy tegenwoordig is, gelyk noch blykt door de ſtukken der oude muren: zy heeft veel geleden door de invallen der naburen, en zelfs door die van verſcheide barbaren, en vooral van de Gotthen en van de Saracenen, die gedurende eenigen tydt haar ſpel daar van maakten.

De oude muren en omtrent drie vierde delen van deze ſtadt wierden geſlecht in de V en VII eeuwen; en het overige bleef met eene geringe verſterking tot in den jare 1130, wanneer de princeſſe Tiburga de I de zelve met een goeden muur liet beſluiten, welke noch geſtaan heeft tot in den jare 1682, wanneer de zelve volkomelyk afgeworpen wierdt door laſt van Lodewyk den XIV koning van Vrankryk, en de inwoners aan de woede der ſoldaten bloot geſteld.

Daar was op den heuvel, of de hoogte van Oranje, een oud prachtig kaſteel, en een put van eene ongemene diepte, in de rots uitgehouwen. De prins Maurits deedt in den jare 1622 op den zelfden heuvel zulk eene geregelde veſting bouwen, dat de zelve Oranje als eene der ſterkſte veſtingen van Europa deedt aanmerken: maar Lodewyk de XIV deedt de zelve op zyn eigen gezag ſlechten in den jare 1660, hoe wel hy door een verdrag den 25 Maart des zelfden jaars te Avignon met den graaf van Dhona, toen gouverneur van de plaats, geſloten, zich verplicht hadde alles in zyn geheel te bewaren, om het over te geven aan den prins van Oranje, zo haaſt als hy meerderjarig zoude zyn. De ſlechting van het oude kaſteel en van alle de tegenweer der ſtadt volgde op die van de ſterkte, 22 of 23 jaren daar na, door laſt van den zelfden koning.

In deze ſtadt zyn drie vermaarde Concilien gehouden, het I in den jare 441, onder paus Leo den I gedurende de regering van den keizer Valentinianus, wegens de kerkelyke tucht en het recht van patroonſchap, aan de leken opgedragen. Het II wierdt byeen geroepen onder paus Felix den IV, ten tyde van Atalaricus koning van Italië, en van Childebert koning van Vrankryk, in den jare 529, door Liberius, een van de gouverneurs der Gaulen, die zyn verblyf hieldt te Oranje, in welk Concilie de dwalingen der Pelagianen veroordeeld wierden. En het III wierdt aldaar vergaderd tegen de Albigenzen, door Romanus kardinaal diaken, legaat van den paus Honorius, in den jare 1229, ten tyde van den keizer Conraad, waar op zich gene anderen bevonden dan de biſſchoppen van Italië, die hem verſeld hadden.

Daar zyn te Oranje eenige doorluchtige prelaten geweeſt, als Conſtantius, die zich bevondt op het Concilie van Aquileja in den jare 361. S. Eutropius, aan wien de paus Hilarius en Sidonius Apollinaris verſcheide brieven geſchreven hebben; S. Florentius, St. Cæſarius, en anderen. Daar is in de ſtadt een parlement, en eene tamelyk vermaarde univerſiteit, welke geſticht wierdt door Raimundus den V in den jare 1365, en het parlement door Wilhem den VII in den jare 1470.

Het prinsdom van Oranje was eertyds van eene aanmerkenswaardige uitgeſtrektheit, het zy in de bisdommen van S. Paul-trois-Chateaux, van Avignon, van Valence, van Die, van Gap, van Siſteron, en van Nice, het zy in die van Montpellier, van Niſmes en van Lodeve; maar in vervolg van tydt, wierdt het grootſte gedeelte daar van afgenomen door geweldige vermeeſteringen, of door giften, en door apanagies of erfbedelingen, en vooral in den jare 1150 door de princeſſe Tiburga de I, die het zelve in vier delen verdeelde, latende aan Wilhem, haar oudſten zoon, de helft van Oranje, en byna alle de landen die in het Dauphiné waren, afhankelyk van dit prinsdom, als mede die van Provence en Piemont; en aan Rambaldus, haar tweden zoon, de andere helft van Oranje, en de ſteden van Courtheſon, Jonquieres, en Gigondas in haar geheel, de valei of het val van Bueire en andere landen. Men telde in dien tydt in het ligchaam van het prinsdom twee bisdommen; te weten dat van Oranje en van S. Paul-trois-Chateaux, zes abdyen en meer dan 30 prioryen; de graafſchappen van S. Paul en van Suza; de baronnyen van Gigondas, van Serignan, en van Lers; vier heerlykheden, te weten, Chateau-neuf, Donzere, Tulette en Montbriſon, waar van de biſſchop van Viviers, de prioor van S. Eſprit, en de hertog van Ventadour zich prinſſen noemen.

De princeſſe Tiburga verdeelde noch verder het gedeelte dat zy aan Rambaldus gegeven hadde. Zy gaf een gedeelte daar van aan hare dochter Tiburga, gemalinne van Bertrand van Baux; en alle de landen welke zy in Languedoc bezat, aan hare andere dochter Tiburga, getrouwd met Adhemarus van Marvieux.

Behalven deze laatſte ſmaldeling heeft 'er het prinsdom noch andere aanmerkelyke geleden; want daar is niet meer van overig dan de ſteden Oranje, Courtheſon, Jonquieres, en Gigondas, en eenige andere plaatſen, die daar onder behoren. Zo dat dit prinsdom tegenwoordig maar de lengte heeft van zes, en de breedte van vier mylen, en zich beſloten vindt tuſſchen het graafſchap Venaiſſin, den paus toebehorende, en de rivier de Rhone. Het wordt beſproeid door de rivieren de Eygues, de Maine en de Louveze. De grondt is 'er uitnemend vruchtbaar, en vooral in granen, in wyn, in ſafferaan, in zyde, en in alderlei goede vruchten.

Oranje hadt in den jare 700 eenen prins *Theofretus* genoemd, op wien zyn zoon *Theofretus* volgde, die in den jare 730 het martelaarſchap leedt, zynde met koevoetſlagen gedood door de wreedheit der Saracenen. *Wilhem Cornet* of *Courtnez*, die leefde ten tyde wanneer Karel de Grote in Vrankryk regeerde, is de eerſte graaf of prins van Oranje geweeſt, deze ſtadt in den jare 793 gewonnen hebbende van Therbaldus of Theobardus, een Saraceenſch koning, die aldaar zyn verblyf hieldt. Men gaf dezen prins den bynaam van *Cornet*, ter oorzake van den *jagthoorn*, die noch tegenwoordig het wapen van Oranje maakt. Anderen hebben hem *Courtnez* genoemd, om dat hem in een gevecht het einde van de neus door den ſlag van een degen wierdt weggenomen. Hy was van den koninklyken ſtam van Bourgonje, en was konneſtabel van Vrankryk onder de regering van Pepinus den Korten. Hy ſtierf in eene abdy welke hy ſtichtte, en die noch zynen naam draagt, naby Agniane, in het bisdom van Lodeve, in Languedoc. Hy was de eerſte, die den tytel van graaf, *door de genade Godt*, aannam, waar toe de ſouvereinen alleen recht hebben. Daar zyn in deze abdy verſcheide handſchriften wegens het leven en de daden van Wilhem, eene van zyne acten, welke is de ſtichting van de abdy, van den 14 December des jaars 804, eene bulle van paus Alexander den II, en eene acte van Lodewyk den Goedertieren, wanneer hy noch maar koning van Aquitanie was, behalven de legende en memorieboeken, welke in de Cathedrale kerke van Oranje zyn: alle welke ſtukken deze waarheit bewyzen. Wilhem hadt twee gemalinnen, de eene genoemd Chunegonda of Cunibalda, en de andere Orable. De laatſte was eene dochter van den koning Therbaldus, welke Wilhem nam met de ſtadt, en deedt haar dopen, en Guitburga of Guibera noemen. Men vindt wel dat hy drie zonen hadde, maar niet dat de zelve getrouwd zyn geweeſt, of dat zy kinderen nagelaten hebben. Hy hadt eene dochter, *Herimbrua* genoemd, die zyne algemene erfgename was, en die zyne goederen ten huwelyk bragt aan Rolinus, of Goſſelinus, een groot heer in het koninkryk van Arles, en die, naar het getuigenis van zommigen, van het huis van Baux was. Eenige hiſtorieſchryvers hebben gemeend, dat deze Wilhem de I de eerſte graaf van Touloufe is geweeſt, maar Catel, die zeer naaukeurig is, ſtelt zulks onder de twyfelachtige zaken. Inderdaadt, de graven van Toulouſe hebben nooit den jagthoorn in hunne wapenen gebragt, noch zich ooit tot afkomelingen van Wilhem verklaard hebbende de prinſſen van Oranje zulks alleen gedaan.

Deze zelve Wilhem ſtierf in den jare 809, en wierdt in de bovengemelde abdy begraven. Hy hadt eene zuſter, Bertha genoemd, welke in den jare 810 trouwde met keizer Karel den Groten. Rollinus of Goſſelinus hadt by zyne gemalinne Herimbrua twee zonen, *Hugo* en *Bogo*, die in eene acte van den jare 839 den tytel van marquis of graaf van Oranje aannamen, daar in het recht van patroonſchap over het bisdom van Oranje voerende. Deze begonnen het prinsdom te verdelen. De oudſte behieldt voor zyn gedeelte de ſtadt Oranje, met de voornaamſte plaatſen daar onder behorende. Hugo hadt eene dochter, *Alatais* genoemd, die in den jare 880 of 890 op hem volgde, en die de moeder was van *Rhambaldus* den I, die in den jare 910 ſtierf, nalatende zynen zoon *Boſo*, welke ſtierf in den jare 924. De vervoering der charters, of de brandt van den jare 1562, hebben ons de kenniſſe der opvolgers van Boſo beroofd, tot op *Gerardus Adhemarus*, welke ſtierf in den jare 1086, nalatende *Rhambaldus* den II, graaf van Oranje, die eene reize deedt naar het H. Landt, alwaar hy ſtierf in den jare 1115. Deze liet eene eenige dochter na, *Tiburga* de I genoemd, die de gemalinne was van *Wilhem* den II, die den tytel van Oranje voerde voor zyn huwelyk, als afkomſtig zynde van Rogo, kleinzoon van Wilhem *Cornet*. Uit dit huwelyk wierden twee zonen geboren, waar van de oudſte was *Wilhem* de III, en twee dochters, aan welke Tiburga de I het prinsdom van Oranje verdeelde, gelyk reets gezegd is, op voorwaarde dat zy zich nochtans nergens in onderwerpen zouden aan den graaf van Provence, uitgezonderd wegens Serignan en Camaret, en dat zy gene van de onroerende goederen geven zouden aan de Roomſche kerke, op ſtraffe van onterving, het welk zy by acte beloofden na te komen. Wilhem de III hadt eenen zoon, welke was *Wilhem* de IV, en eene dochter *Thibour* genoemd, welke trouwde met Rambaldus Guiranus, en die zonder kinderen

ren ſtervende, aan het gaſthuis van S. Johannes van Jeruſalem het vierde deel van de ſtadt Orange gaf, dat het recht tot een ander vierdedeel op die ſtadt hadt. Wilhem de IV hadt eenen zoon, *Rhambaldus* genoemd, die zonder kinderen ſtierf, en die zyn gedeelte en het vierdedeel dat hy aan Oranje hadde aan het zelfde gaſthuis gaf. *Rhambaldus* de III, een zoon van Tiburga de I, was ongetrouwd, en gaf door zyn teſtament van den jare 1173 alle zyne goederen aan *Tiburga* de II, zyne zuſter en gemalinne van Bertrand van Baux, die vermoord wierdt door laſt van Raimundus den V; graaf van Toulouſe, op Paaſchdag van den jare 1181, in de aardsbiſſchoplyke kerk van Arles, drie zonen nalatende, *Wilhem* den V; *Bertrand*, die den tak van Iſtre en van Brantons maakte, welke overgingen in het koninkryk van Napels; en *Hugo*, die maar eenen zoon naliet, welke kanunnik was in de Cathedrale kerk van Oranje. Wilhem, van dien naam de II, prins van Baux en de V prins van Oranje, begon te regeren in den jare 1182. Zyn recht van patroonſchap over het bisdom en andere beneficien van het prinsdom wierden behoorlyk erkend door de biſſchoppen van Toulouſe, van S. Paul, en van Oranje, als mede door de ganſche geeſtelykheit en het volk van het prinsdom, waar van twee acten zyn van de jaren 1184 en 1208, welk recht hy gedwongen wierdt af te ſtaan aan de kerke, door uitdrukkelyk bevel van den legaat Milo, in de ſtadt van S. Gilles den 17 January des jaars 1209, zynde de tydt, in welken de legaat den graaf van Toulouſe van alle zyne goederen beroofde, en hem geeſſelde, onderſteund door een leger van 3000 mannen. Wilhem ontfing onder den tytel van gifte van den keizer Frederik den II het koninkryk van Arles, door eene gulde bulle van den jare 1214, beveſtigd door eene andere van den 29 September daar aan volgende. Deze keizer kenniſſe gekregen hebbende van de giften van de helft van Oranje, gedaan ten voordele van het gaſthuis van S. Johannes van Jeruſalem, tegen de bepaling en het verbodt van Tiburga de I, en tegen de verplichting van Wilhem den III, vernietigde deze giften door zyne bullen van den 7 January des jaars 1214, in gevolg van welke Wilhem de II zich in het dadelyke bezit ſtelde van de andere helft van Oranje, welke hy niettemin uit eige beweging aan het gaſthuis wedergaf; door eene acte van den 6 October des jaars 1215, op voorwaarde dat de prinſſen alle recht van *Commis* en van *Retention* zouden hebben: dat het gaſthuis gehouden zoude zyn hem hulde te doen, en dat het zelve op generhande wyze deze helft aan vremden zoude mogen overdoen; het welke vervolgens beveſtigd wierdt door drie acten van den 8 September des jaars 1266, van den 15 Auguſtus des jaars 1272, en van den 15 February des jaars 1288. Karel de I, graaf van Provence, erkent de kracht van dit recht in eene acte van den 10 September des jaars 1257, waar in hy belooft dat het gaſthuis onderworpen zal zyn aan de prinſſen, dat hy zelfs het recht op zyne koſten zal verkrygen, om het hen weder te geven, zonder iets te eiſchen, en dat noch hy, noch de zynen, iets zullen mogen hebben of bezitten, voor eenig gedeelte, of in het gemeen met de prinſſen, overal daar zy rechten zullen hebben. Zyn zoon Karel de II verkreeg van het gaſthuis deze helft van Oranje, door verwiſſeling tegen andere landen in Provence, den 17 October des jaars 1307, het welk gelegenheit gaf aan Bertrand den III, prins van Oranje, om zyn ſouverein recht en dat van de verdragen te doen gelden. Hy ſtelde zich tegen de bezitneming, welke Bertrand van Marſillac daar van wilde doen in den naam van Karel den II, verklarende door eene opentlyke acte van den 21 November des jaars 1307, dat hy de zelve behieldt uit krachte van zyn recht: het welk Karel gehoord hebbende, lokte hy den prins met zyne gemalinne en kinderen behendiglyk in de ſtadt van Aix in Provence, alwaar hy hen dwong hem hulde te doen van het ganſche prinsdom van Oranje onder zeer harde voorwaarden: en zich aldus vergenoegd hebbende, gaf hy den prins de helft van Oranje wederom, als blykt in de acte van den 22 Maart des jaars 1308, in welkers voorrede Karel de onafhankelykheit van het prinsdom tot dien tydt toe toeſtaat. Caſſan, en na hem Du Pui, trekken ondertuſſchen uit deze acte alle de eiſchen der graven van Provence op Oranje, zich wel wachtende de oorzaken van nulliteit by te brengen, welke daar uit ontſtaan. Maar behalven de voorgaande acten, deedt Bertrand de III tegen deze zeker ſlag van proteſt, zo veel als de tydt, de plaats, en het geweldt van Karel het zelve toelieten, in het III artykel der privilegien, welke hy toeſtondt aan de ſtadt Oranje in den jare 1311. Maar de plechtigſte proteſtatie geſchiedde in de vergadering der Staten van Provence, gehouden te Aix den 22 November des jaars 1288, alwaar Raimundus de hoedanigheit van prins, *door de genade Gods*, wederom aannam; in de tegenwoordigheit der amptenaars van den graaf, en proteſteerde plechtelyk, tot bewaring van alle zyne rechten, waar van de Staten hem zonder eenigen tegenſtandt acte verleenden. Het recht dat aan den graaf bleef is overgegaan aan Lodewyk van Chalon, prins van Oranje, door de zuivere overgifte en door den afſtandt, welken Renatus graaf van Provence hem daar van deedt den 6 Auguſtus des jaars 1536, beveſtigd door drie andere acten van den 14 en 27 van de zelfde maandt, en van den 18 September daar aan volgende; en na dien tydt erkende Renatus den prins, als onafhankelyk, in verſcheide acten, en onder anderen, in die van den 14 April en den 5 September des jaars 1347; zo dat dit recht voor de prinſſen onbetwiſtelyk verkregen bleef, en vooral na dat Karel, de laatſte graaf van Provence, door zyn teſtament van den jare 1481 Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, tot zynen erfgenaam aanſtelde, op voorwaarde dat hy alles zoude houden het gene de graven en gravinnen van Provence, en hunne amptenaars vervremd, gegeven of verpand hadden: het welk Lodewyk de XI en zyne opvolgers by gelegenheit in acht genomen hebben. Dit alles toont de nietigheit aan van het gene men gedaan heeft ingevolge van de acte van den jare 1308, als mede van de drie gedwongen huldigingen, en van het vonnis van de koninginne Johanna, tegen Raimundus den VI, waar van Du Pui en anderen zo veel ophef maken. Boven dien zyn 'er verſcheide acten van de XIII XIV en XV eeuwen, die het opperſte domein en patrimonie van Oranje onvervremdbaar maken, en die volſtrektelyk vernietigen de vooronderſtelling, welke men gedaan heeft, dat de graven van Provence de hoge ſouvereiniteit van het prinsdom van Oranje hadden, en dat Lodewyk de XI dit prinsdom eertyds onderworpen hadde aan het parlement van het Dauphiné. Deze waarheit wordt noch beveſtigd door de hiſtorie, waar uit men ziet dat de prinſſen van Oranje begonden te voorſchyn te komen omtrent de VIII eeuw, en dat het niet meer dan omtrent 200 jaren is dat Provence graven gehad heeft: het welke verdient aangemerkt te worden, en dat deze prinſſen en graven altoos onafhankelyk zyn geweeſt van malkanderen: waar by men voegen kan, dat in de verdelingen, welke geſchiedden in de jaren 1030 en 1125 van het graafſchap van Provence, de graven niets hadden aan deze zyde van de Durance, ten Noorden, uitgezonderd de helft van Avignon, Tort, en Caumont, omtrent het prinsdom van Oranje. Het welk ook blykt door verſcheide acten der graven van de jaren 1126, 1257. en 1308, als mede door de bullen van eenige pauzen, en door de uitſpraak der Bauxiaanſche landen, in de tractaten van de jaren 1157 en 1177, in welkers aanhaling Du Pui zich volkomen vergiſt heeft. Deze onafhankelykheit blykt noch daar uit, dat de keizers Frederik de I en de II in de privilegien van de jaren 1178 en 1214 zeggen, dat Wilhem de II en Wilhem de III het prinsdom als *acephaal* bezeten hebben; het welk in vervolg van tydt de andere keizers mede erkenden, hebbende zelfs de rechten der prinſſen beweerd tegen de eiſchen van Vrankryk in de tractaten met die kroon van de jaren 1526, 1529, 1544 en 1559. Wat Lodewyk den XI aangaat, in het vervolg zal daar van geſproken worden, om dat hier de Kronyk der prinſſen weder aangehecht moet worden.

Wilhem de V hadt by Eloiſa, zyne eerſte gemalinne, *Wilhem* den VI, en by Ermengarda, zyne twede gemalinne, *Raimundus* den I, die hem in het prinsdom volgden in den jare 1225. Wilhem de VI hadt by Precieuſe van Aix, zyne gemalinne, vier zonen, *Wilhem* den VII; *Bertrand*, die op hem volgde, en die overging in Italië; waar van de hertogen van Andria, van Tarente, en van Urſino afgekomen zyn; *Hugo*, die groot-ſeneſchalk was van Sicilië, en *Raimundus* den II, prins van Oranje. Wilhem de VI ſtierf in den jare 1239. Wilhem de VII, gene kinderen gehad hebbende by Galburga zyne gemalinne, ſtierf in den jare 1248. Raimundus de II, zyn broeder, op hem gevolgd zynde, ſtierf in den jare 1272, by zyne gemalinne Bigna twee zonen nalatende, *Bertrand* den II, en *Raimundus* den III, en twee dochters. Bertrand de II en Raimundus de III op hem gevolgt zynde, gaf Raimundus de III aan Bertrand den II alle de rechten over, die hy hadde op het prinsdom. Gedurende de regering van dezen ſtierf Raimundus de I, zyn oudoom, in den jare 1280, nalatende *Bertrand* den III, die een verdrag maakte met Bertrand den II in den jare 1293; volgens het welke het ganſche prinsdom onverdeeld aan hem bleef, zo voor hem als voor zyne erfgenamen; uitgezonderd de ſtadt Courtheſon, en des zelfs onderhorigheden, welke Bertrand de II voor zich behieldt onder trouw en hulde, met recht van wederkering en vereeniging met het prinsdom, indien hy of zyne kinderen kinderloos kwamen te ſterven, het welk gebeurde in den jare 1349. Bertrand de II, heer van Courtheſon, liet kinderen na, welke zich doorluchtig maakten in Italië onder de regering van den koning Robert en van de koninginne Johanna de I. Raimundus de III hadt by Eleonora van Geneve zyne gemalinne drie zonen, *Wilhem*, *Raimundus* en *Henrik*. Wilhem ſtierf by het leven van zynen vader, twee zonen en eene dochter nalatende: *Bertrand*, *Wilhem* en *Thiburgeta*, welke hy hadde by Thiboura van Baux, zyne gemalinne. Raimundus de IV, twede zoon van Raimundus den III, zynen vader overleefd hebbende in den jare 1314, volgde op den zelven, aan welken Bertrand en Wilhem zyne neven alle de rechten afſtonden, die zy op het prinsdom hadden. Henrik was kanunnik van Autun. Raimundus de IV hadt by Anna van Vienne, dochter van Guido, Dauphin van Viennois, en van Beatrix van Baux, zes zonen; *Raimundus*, die op hem volgde in het prinsdom van Oranje in den jare 1340; *Wilhem* en *Gionetus*, die ongetrouwd ſtierven; *Bertrandet*, heer van Gigondas, *Guido* en *Johannes*, die mede ongehuuwd ſtierven; en drie dochters, die Raimundus hadde, wierden nonnen gemaakt. Raimundus de V trouwde in zyn eerſte huwelyk met Conſtantia van Tallard, die zonder kinderen ſtierf; en in zyn twede huwelyk met Johanna, dochter van Anne graaf van Geneve, waar by hy eene eenige dochter hadde, *Maria* van Baux genoemd, aan welke hy alle zyne goederen gaf door een huwelyksverdrag, gemaakt tuſſchen haar en Johannes van Chalon heer van Harlai, van den 11 April des jaars 1386. Dit huwelyk wierdt geſloten in de ſtadt Avignon, in tegenwoordigheit van paus Clemens den VII, oom van Johanna van Geneve; alwaar ter zelfder tydt overeengekomen wierdt, dat het prinsdom van Oranje, met alle zyne onderhorigheden, verkregen zoude zyn en blyven aan de eerſte mannelyke nakomeling, die uit dit huwelyk geboren zoude worden, welke was *Lodewyk* van Chalon, die volgt. Raimundus de V ſtierf in den jare 1393. Men moet aanmerken dat Raimundus de V, en Maria zyne dochter, de laatſte zyn, in welke het geſlacht van Baux een einde geno-

men heeft; en die erfgenamen zynde van alle de goederen, welke die van dit doorluchtige huis verkregen hadden, de zelve in rechten overgedragen hebben aan Lodewyk van Chalon, en aan zyne erfgenamen, die in gevolge der finale dispositien, in hun voordeel gemaakt, verscheide aanzoeken en vervolgingen deden, om het bezit van hunne rechten in Provence te verkrygen, en vooral in de jaren 1384, 1429, 1446 en 1447. *Johannes* van Chalon, die den derden tak maakt der prinsen van Oranje, stierf in den jare 1418, een jaar na zyne gemalinne, en liet twee zonen en twee dochters na, *Lodewyk*, zynen opvolger; en *Johannes*, van wien de graven van Joigni afkomstig zyn; *Alix*, getrouwd met Wilhem van Vienne; en *Maria*, gemalinne van den graaf van Fryburg. Lodewyk van Chalon was een zeer goedaardig, onvertzaagd en kloekmoedig prins. Hy trouwde eerst met Johanna van Montbeliard, en daar na met Eleonora van Armagnac. Hy gaf blyken van zynen moedt en van zyne goedheit aan Lodewyk den XI, wanneer hy, zonder acht te slaan op het gezag van zynen vader Karel den VII, hem onder zyne bescherming nam in de stadt Oranje, hem onthaalde, en hem op zyne eigen kosten geleidde tot in Brabandt, by den hertog van Bourgonje.

Deze prins hadt zich met den hertog van Savoje verklaard tegen Karel den VII, ten voordele van den hertog van Bourgonje. Zy hadden malkander zelfs beloofd het Dauphiné te delen; maar Gaucour, gouverneur voor den koning in die provincie, brak wel haast alle hunne maatregels, den prins aantastende, dien hy sloeg tusschen Colombier en Anthon. De prins wilde zich liever gewapend in de Rhone werpen, en de zelve over zwemmen, dan in de macht van den overwinnaar vallen. Dit gebeurde in den jare 1429. Hy hadt by zyne eerste gemalinne *Wilhem* den VIII, die op hem volgde in den jare 1466; en by zyne twede *Lodewyk*, heer van Chateau-Guyon, en *Johanna*, welke trouwde met Lodewyk graaf van la Chambre. Wilhem de VIII, door den hertog van Bourgonje ontbloot zynde van alle de goederen, die hy in het graafschap bezat, vertrok van Oranje om zich wederom in het bezit daar van te stellen; hy wierdt boven Montelimart aangehouden, en gevangen naar Vienne gebragt, en van daar geleid naar Bourges, door last van Lodewyk den XI, onder voorwendsel dat de prins van Oranje in Bourgonje trok, zonder vrygeleide, gelyk men noch zien kan in de informatien gedaan door Imbert de la Grolle, gouverneur van het Dauphiné, in February, Maart en April des jaars 1473. De prins, om uit de gevangenis te raken, vondt zich toen gedwongen het recht van souvereiniteit van zyn prinsdom van Oranje te verkopen aan Lodewyk den XI, voor de somme van 40000 kronen, waar van hy kwitantie gaf, zonder de zelve ontfangen te hebben. De acte van deze verkoping is van den 9 Juny des jaars 1475, waar na hy hersteld wierdt in zyne goederen, door de proceduren van den here van Ludes, gouverneur van het Dauphiné, van den 17 Juny en 29 July van het zelfde jaar. Deze prins stierf omtrent drie maanden na dat hy dit geweldt geleden hadde, te weten den 24 September des jaars 1475. Hy was getrouwd met Catharina, dochter van Richard van Bretagne, graaf van Estampes, en van Margareta van Orleans. Uit dit huwelyk sproot *Johannes* van Chalon de II, prins van Oranje: hy was van de Ligue van den hertog van Orleans tegen de regering, gedurende de minderjarigheit van koning Karel den VIII, en viel in zyn geweldt in den slag van S. Aubin en Cormier, in den jare 1488, en daar na in vryheit gesteld zynde, bewerkte hy het huwelyk van den koning met Anna, hertoginne van Bretagne, zyne nichte, dat gesloten wierdt den 16 November des jaars 1491. Deze dienst en andere, welke hy deedt aan den hertog van Orleans, voor en na dat hy onder den naam van Lodewyk den XII tot de kroon gekomen was, gaf hem een goed deel in de vriendschap en gunst van dezen monarch, en hy wierdt niet alleenlyk luitenant generaal gemaakt van Bretagne, maar hy verkreeg ook de bevestiging van alles wat de laatste hertog van Bretagne hem gegeven hadde, en men vermeerderde zelfs deze giften, welke waren van de jaren 1487, 88, 90, 91, 98, 1501 en 1503 van de havenen welke zyn tusschen Crenon en Harganon, van het graafschap van Ponthieu, van de steden van Lamballe, van Montcontour, van Surfine en van Tourfou, met andere huizen en plaatsen, als lichtelyk aan te tonen is door tien acten, waar in zyne opvolgers ontrust zyn geweest. Het is waar dat zy, volgens de vredenstractaten tusschen den keizer en Vrankryk van de jaren 1526, 1529, 1544, en 1559, hersteld moesten worden, maar zulks is niet ter uitvoering gebragt. Lodewyk de XII, wetende de geweldenary, den voorzaat van den gemelden Johannes den II aangedaan, en dat de 40000 kronen niet betaald waren geworden, deedt opene brieven aan hem verlenen, vernietigende de verkoping van het recht van souvereiniteit, en gaf kwitantie van de 40000 kronen: het welke naderhandt bekrachtigd wierdt door François den I, waar van de opene brieven zyn van de jaren 1498, 1500, 1515, 1516 en 1518. De oorlogen van het begin van de XVII eeuw waren oorzaak dat de prins onder verscheide gezochte voorwendsels ontrust wierdt; om dat hy zich aan de keizerlyke zyde begaf. Eindelyk wierden de prinsen volkomen in hun recht van souvereiniteit hersteld door de voorgemelde tractaten. Johannes de II stierf den 9 April des jaars 1502, en liet na by Philiberta van Luxemburg, zyne gemalinne, gravinne van Charmi, *Philibert*, die volgt, en *Claudia* van Chalon, die getrouwd was met Henrik graaf van Nassau. Philibert van Chalon, prins van Oranje en van Melphe, verklaarde zich voor keizer Karel den V tegen François den I, die zich meester maakte van zyne goederen in den jare 1520, en het prinsdom van Oranje gaf aan Anna van Montmorenci, weduwe van den maarschalk van Châtillon. De zelfde Philibert wierdt gevangen genomen in den jare 1523, wanneer hy naar Spanje trok, en wierdt uit Vlaanderen naar Lyon gebragt, en van daar naar Bourges, wordende niet eerder in vryheit gesteld dan door het vredensverdrag van Madrid van den jare 1526. Hy is ook de zelfde, die het keizerlyk leger geboodt in de inneming van Rome, na de doodt van den hertog van Bourbon, die door den schoot van een vuurroer gedood wierdt, terwyl hy de stadt deedt bestormen. Philibert deedt hem bedekken met eenen mantel, om zyn doodt voor de soldaten te verbergen; en met yver den storm voortzettende, vermeesterde hy de voorstadt, en vervolgens ook de stadt zelf. Hy sneuvelde eindelyk in het beleg van Florence in den jare 1530, zonder getrowud te zyn geweest. Men kan aantonen dat alle de goederen, die aan het doorluchtige huis van Chalon behoord hebben, door dezen prins of door zynen vader wettelyk verkregen zyn geweest, welke hy by testament gelaten heeft aan Renatus van Nassau, zoon van Henrik en van Claudia van Chalon, zyne zuster. Het is aan te merken dat het huis van Nassau in twee voorname takken verdeeld is, en dat de twede, gezegd Nassau-Dillenburg, die tot zynen stamvader heeft den graaf Otto, oom van den keizer Adolph van Nassau, vyf andere takken gemaakt heeft, waar van de eerste die van Oranje is. Otto, een zoon van Henrik den Ryken, trouwde met Agnes, gravinne van Solms, en teelde by haar Henrik, die volgt; Johannes en Erik. Otto van Nassau de II bragt zyn huis over in Vlaanderen, en liet drie zonen na; Johannes van Nassau, die de twede was, was vader van Ingilbert den I, welke trouwde met Johanna Baronesse van Breda, waar uit geboren wierdt Johannes gezegd, de Oude, graaf van Nassau en gouverneur van Brabandt, die by Maria van Bohemberg zyne gemalinne hadde Engilbert den II, gouverneur der Nederlanden, die zonder erfgenamen stierf in den jare 1504, en Johannes graaf van Nassau, gezegd de Jonge, welke trouwde met Elisabeth van Hesse, en die stierf in den jare 1516. Deze liet twee zonen en twee dochters na: te weten Henrik, die volgt; en Wilhem, gezegd de Oude, van wien in 't vervolg gesproken zal worden. Henrik graaf van Nassau trouwde met *Claudia* van Chalon, welke stierf in den jare 1521, na dat zy ter wereldt gebragt hadde *Renatus* van Nassau, die een aanvang maakte van het vierde geslacht der prinsen van Oranje. Philibert zyn oom, gelyk hier voor gezegd is, maakte hem zyn erfgenaam, onder beding dat hy zynen naam en zyne wapens zoude voeren. Dit testament wierdt betwist door den hertog van Longueville, afkomstig van Alix van Chalon, dochter van Johannes den I en van Maria van Baux, bybrengende eene substitutie begrepen in het testament van de zelfde Maria, gemaakt in den jare 1416. De graaf van la Chambre deedt mede zynen eisch, als afkomstig van Johanna van Chalon, dochter van Lodewyk prins van Oranje, mede eene substitutie bybrengende, welke hy meende dat gevonden wierdt in het testament van Lodewyk van den jare 1466, waar op de hertog van Longueville en de graaf van la Chambre verscheide besluiten deden nemen tegen de prinsen van Oranje, die ongehoord veroordeeld wierden, terwyl Vrankryk het prinsdom van Oranje bezat, dat het vermeesterd hadde, om dat de prinsen in de belangen van het keizerryk waren. Alle deze besluiten wierden nochtans vernietigd door de vredenstractaten van Madrid, van Crespi, van Nice, en van Kameryk, van de jaren 1526, 1529, 1544 en 1559. Deze twee laatste tractaten vernietigden ook het arrest van het parlement van Provence van den 30 Juny des jaars 1543, het welke inhieldt verbeurdverklaring van het prinsdom van Oranje. Boven dien wierden de clausulen, in deze tractaten vervat, bevestigd door verscheide verklaringen der koningen van Vrankryk, sedert François den I tot op Henrik den IV, en door de besluiten van hunnen raadt, welke bekende onbevoegd te zyn om kennisse te nemen van de zaken van het prinsdom van Oranje. Het huwelyksverdrag van Johannes den I en van Maria van Baux, uit krachte van het welke het prinsdom van Oranje vry wierdt aan Lodewyk van Chalon zynen zoon, maakt volkomen krachteloos de gewaande Constitutie van den hertog van Longueville: en is van gelyken met de eischen van den graaf van la Chambre; behalven dat de Constitutie, begrepen in het testament van Lodewyk, ten voordele van Johanna, nietig geworden is, om dat de mannelyke nakomelingen van Lodewyk de nakomelingen van Johanna overleefd hebben. Renatus, die, gelyk gezegd is, de goederen van Philibert erfde, verbondt zich aan de zyde van Karel den V, tegen François den I. Hy stierf, zonder kinderen, aan eene wonde, bekomen in het beleg van S. Disier, den 15 July des jaars 1544. Hy hadt, door zyn testament van den 20 Juny van te voren, tot zynen erfgenaam aangesteld *Wilhem* van Nassau den IX, prins van Oranje, zyn vollen neef, zoon van Wilhem, gezegd de Oude, en van Juliana van Stolberg. Gedurende de regering van dezen prins verwoestten de burgerlyke oorlogen Vrankryk, en Oranje gevoelde deze nabuurschap; want die stadt wierdt ingenomen, geplunderd en verbrand in den jare 1562 door Sabellon, die de pausselyke krygsbenden geboodt, en door den graaf van Suza, welke het gebiedt hadt over die van Karel den IX, het welk de stadt Avignon vermogende maakte, gelyk Thuanus aanmerkt: en in den jare 1571 geschiedde aldaar een moordt van alle de inwoners van den Hervormden Godsdienst, die aldaar van de eerste wanorder overig gebleven waren, het welk gebeurde juist op Vrouwendag; waar na men verbrandde of vervoerde alle de papieren, en alle de bewysstukken van den prins, die van veel belang waren: en het beste gedeelte wierdt naar Rome gebragt door den kardinaal van Armagnac. Het welke zeer strydig is met het gene men ten dien opzigte vindt in de eerste drukken van het Fransche Woordenboek van Moreri, alwaar op het artykel van Oranje het volgende ingevoegd is:

Dat

Dat het geweldt der Calvinisten, ondersteund door het gezag van den prins, die van hunnen aanhang was, alle deze elenden op Oranje haalde, en vooral, zegt men, *om het verjagen van den bisschop en de kanunniken, het verwoesten der kerken, enz. gelovende dat alles hen geoorloofd was in eenen tydt van ongebondenheit en woede: maar in deze eeuw*, voegt men 'er by, *zyn de kerken weder opgemaakt, de bisschop hersteld, en de rechtzinnige Godsdienst is aldaar weder in bloei gebragt, door de zorgen des konings, die de benoeming doedt tot het bisdom, als eerste souverein, in de hoedanigheit van graaf van Provence, om dat de prins Protestantsch is.* Doch alzo dit allezins eene loutere lastering is, is het nodig aan te merken, dat het de krygsbenden van den paus, en die van Karel den IX waren, die de kerken en het bisschoplyk paleis plunderden, waar na zy den brandt daar in staken. Het is waar dat de prins den bisschop en de geestelykheit uit de stadt joeg; maar zulks was alleenlyk, om hen te straffen over het gedrag, dat zy gehouden hadden in het bedryf van den jare 1562, en in dat van den jare 1571, want zy verwekten den moordt, uit haat om dat de prins de onderdanen van den Hervormden Godsdienst spaarde, niettegenstaande de drie brevetten van paus Pius den IV, van den 22 Augustus des jaars 1561, den 26 October, en den 29 December des jaars 1563, welke hem vermaanden om de zelve uit te roeien. De zelfde prins, die den bisschop en de overige geestelykheit uit zyne stadt verjaagd hadde, herriep de zelve eenigen tydt daar na, op het verzoek van Henrik den III, koning van Vrankryk, gelyk men aantonen kan door drie van zyne brieven, over het zelve onderwerp geschreven aan Wilhem den IX, en het was Philippus Wilhelm de IX, die de Cathedrale kerk weder deedt opmaken, en de zelve verrykte: maar nooit deedt eenig koning van Vrankryk eenige verbetering of herstelling, of gaf eenig goed aan de kerke van Oranje, en de eenige van deze koningen, welke tot dit bisdom benoemd heeft, is geweest Lodewyk de XIV gedurende de laatste oorlogen, wanneer hy Oranje vermeesterd hadde, en het bisdom openstaande was. Maar het is waar dat hy in twee verscheide gelegenheden van te voren den prins verzocht hadde, door zyne brieven, aan den paus de personen te willen benoemen, welke hy hem voorstelde, het welk Lodewyk zich wel zoude gewacht hebben te doen, indien de graven van Provence, gelyk eenigen durven voorgeven, het recht van benoeming gehad hadden tot de kerkelyke beneficien van het prinsdom van Oranje. Het blykt boven dien door verscheide bullen der pauzen, en door verscheiden acten der graven van Provence; en der prinssen van Oranje, van de IX tot de XVI eeuw, dat de prinssen van Oranje de eenige stichters, weldoenders en herstelders zyn der kerken van hun prinsdom. Om weder te komen tot Wilhem den IX, hy wierdt door de algemene Staten der Vereenigde Nederlanden erkend als het hoofdt van hunne republyk, die ook haren roem en vaststelling aan hem verschuldigd is. Hy was een groot krygsoverste en een verstandig staatkundige, voorzigtig in de tegenspoeden, geheim in zyne voornemens; en zeer bekwaam om die van andere te ontdekken. De Spanjaarden hadden daar van eene droevige ondervinding; maar dewyl zy geloofden dat alles hen geoorloofd was, wanneer het zulk een vyandt goldt, zo was de prins van Oranje grote gevaren onderhevig, en sneuvelde eindelyk in de zelve. Eerstelyk wierdt hy gekwetst in zyn huis, van de tafel komende, door een pistoolschoot, welke hem toegebragt wierdt door Jauragui, den dienaar van zeker bedurven bankier, dien men verdacht hieldt Don Jan van Oostenryk vergeven te hebben. Dit gebeurde den 18 Maart des jaars 1582. De Spaansche brieven, die men in de zak van dezen moordenaar vondt, ontdekten wie hy was. De prins wierdt ondertusschen van deze wonde genezen; maar eenen Balthasar Gerard uit het Franche-Comté, een zendeling der Spanjaarden, vermoordde hem door eene andere pistoolschoot in zyn huis te Delft den 10 July des jaars 1584. Deze prins was viermaal getrouwd geweest; eerst trouwde hy met Anna, gravinne van Buren, waar by hy hadde *Philips Wilhem*, en *Maria*, welke trouwde met den graaf van Hohenlo. Zyne twede gemalinne was Anna, dochter van Maurits, keurvorst van Saxen, en hy hadt by haar *Maurits* van Nassau, van wien hier na gesproken wordt; *Anna*, gemalinne van Wilhem Lodewyk, graaf van Nassau, en *Emilia*, in den jare 1597 getrouwd met Emanuel den I, prins van Portugal en onder koning der Indiën. De derde gemalinne van dezen prins was Charlotta van Bourbon, dochter van Lodewyk van Bourbon den II, hertog van Montpensier enz. en van Jacoba van Longivic, waar mede hy trouwde den 10 Juny des jaars 1574, en by welke hy zes dochters hadde: *Louisa Juliana* van Nassau, gemalinne van Frederik den IV, Paltsgraaf aan den Rhyn en keurvorst van het H. Roomsche Ryk, gestorven den 15 Maart des jaars 1644; *Elizabeth*, twede gemalinne van Henrik de la Tour, hertog van Bouillon en prins van Sedan; maarschalk van Vrankryk, gestorven te Sedan in September des jaars 1642; *Catharina Belgica*, getrouwd met Philips Lodewyk den II, graaf van Hanau; *Charlotta Brabantina*, gemalinne van Claudius, heer van la Tremouille, hertog van Thouars, *Charlotta Flandrina*, abdisse van S. Croix van Poitiers, gestorven den 10 April des jaars 1640; en *Emilia* van Nassau, gemalin van Frederik Casimir, Paltsgraaf van den Rhyn te Landsberg. Wilhem de IX ging zyn vierde huwelyk aan met Louisa van Coligni, dochter van Gaspard, admiraal van Vrankryk, en van Charlotta van Laval, zyne eerste gemalinne. Hy hadt by haar *Henrik Frederik* van Nassau, prins van Oranje, als gezegd zal worden, na dat van zyne broeders gesproken zal zyn; en *Renatus*, te Rochel ongetrouwd gestorven. Philips Wilhem van Nassau, prins van Oranje, was in handen der Spanjaarden, wanneer zyn vader stierf, en wierdt eerst een langen tydt daar na ontslagen. Hy trouwde in den jare 1606 met Eleonora van Bourbon, dochter van Henrik van Bourbon den I, prins van Condé, en van Charlotta Catharina van la Tremouille, zyne twede gemalinne. Deze princesse stierf op het kasteel van Muret den 20 January des jaars 1619. De prins van Oranje was reets zonder nakomelingschap gestorven den 20 February des jaars 1618. Maurits van Nassau wierdt prins van Oranje na de doodt van zynen broeder. Wanneer zyn vader in den jare 1584 gedood wierdt, droegen de Staten het gouverneurschap van Hollandt, Zeelandt en Utrecht, benevens het admiraalschap aan hem op, hoewel hy niet meer dan 18 jaren oud was, en hy beantwoordde zeer wel de achting die men van zyne dapperheit en beleidt hadde opgevat. Hy veroverde alle de steden, welke de Spanjaarden in Hollandt hadden. Hy overrompelde Breda met een turfschip, in het welke hy omtrent 60 soldaten verborgen hadde, en won in weinig tyds gansch Vrieslandt, Groningen, Over-Yssel, Nimwegen en het landt van Gelderlandt: hy veroverde Hulst, het fort S. Andries, enz. en daar waren zeven provincien, die zich vereenigden onder het gouvernement van dezen prins, tot grote verwondering van gansch Europa. Hy nam naderhandt Sluis in Vlaanderen, de Graaf, en eenige andere plaatsen in gedurende het vermaarde beleg van Oostende in den jare 1604. In den jare 1609 maakten de Spanjaarden en de Staten een stilstandt voor twaalf jaren, welke te Antwerpen afgekondigd wierdt den 14 April des zelven jaars. De oorlog begon wederom in den jare 1621. De marquis Spinola, generaal der Spaansche krygsbenden, veroverde Breda in den jare 1625. De prins Maurits, die zich gevleid hadde ter zelfder tydt het kasteel van Antwerpen te overrompelen, gevoelde veel verdriet over het mislukken van dien toeleg, en stierf in 's Gravenhage den 23 April des jaars 1625, in den ouderdom van 58 jaren, zonder getrouwd te zyn geweest. Frederik Henrik van Nassau zyn broeder volgde op hem in het prinsdom van Oranje en in de waardigheden van de republyk, en hieldt zeer wel in standt de grote achting die zyn vader en zyn broeder zich verkregen hadden. Hy nam Grol in in den jare 1627, en 's Hertogenbosch in den jare 1629, dat de prins Maurits niet hadt kunnen vermeesteren. In het vervolg veroverde hy Bergen, Venlo, Roermondt, Maastricht, en naderhandt Breda in den jare 1637. Hy behaalde verscheide andere overwinningen, en veroverde vele andere plaatsen, zonder veel volks te verliezen, en bewaarde zyne krygsbenden zo wel, dat hy de *Vader der soldaten* genoemd wierdt. Deze prins stierf in 's Gravenhage den 14 Maart des jaars 1647. Hy was getrouwd met Emilia van Solms, en hadt by haar *Wilhem* den II, die volgt; *Louisa Henrietta* van Nassau, in den jare 1646 getrouwd met Frederik Wilhem, keurvorst van Brandenburg, gestorven den 9 May des jaars 1688, en zy den 15 Juny des jaars 1667; *Albertina* van Nassau, in den jare 1648 getrouwd met Wilhem Frederik, prins van Nassau, haren neef; gouverneur van Vrieslandt; *Henrietta*, in den jare 1659 getrouwd met Johannes George, prins van Anhalt-Dessau, en *Maria* van Nassau, getrouwd met den hertog van Simmeren, van het Palatynsche huis, gestorven in de maandt Maart des jaars 1688. Wilhem van Nassau de X, prins van Oranje, volgde in de waardigheden van zynen vader den 23 January des jaars 1648. De Staten sloten in het zelve jaar de vrede met de Spanjaarden te Munster. In het einde van de maandt October des jaars 1650 keerde de prins van Oranje wederom van de vergadering der Staten van Gelderlandt in 's Gravenhage, alwaar hy ziek wierdt, en stierf den 6 November des zelven jaars, in den ouderdom van 24 jaren. Hy was getrouwd met Henrietta Maria van Engelandt, dochter van Karel den I, koning van Groot-Britannië, en van Henrietta Maria van Vrankryk. Acht dagen na de doodt van dezen prins, 't welk was den 14 November des jaars 1650, beviel de koninklyke princesse, weduwe van den prins *Wilhem Henrik*, die volgt; en zy stierf den 3 January des jaars 1661 te Londen, werwaarts zy gegaan was om Karel den II, koning van Groot-Britannië, haren broeder, te bezoeken, en zich met hem te verheugen over zyne gelukkige herstelling in zyne koninkryken. Wilhem Henrik van Nassau de XI, prins van Oranje, volgde in den jare 1672 in alle de waardigheden van zynen vader, en van zyne voorvaderen, en trouwde den 14 November des jaars 1677 met Maria van Engelandt, zyne volle nichte, dochter van het eerste bedde van den hertog van Jork en nichte van Karel den II. *Willem Henrik* heeft uitgemunt door zyne dapperheit en door zyn beleidt in de laatste oorlogen van den jare 1672, en heeft den Staat gered door eene kloekmoedigheit, die hem een onsterflyken roem verworven heeft. Deze heldt heeft het daar by niet gelaten: hy toog over zee in November des jaars 1688, met meer dan 600 zeilen, en trotste een eindeloos getal van gevaren om Engelandt te verlossen van de verdrukking, waar onder het zuchtte. Hy was gelukkig in deze hoge onderneming, en zyne beloning was eene drievoudige kroon. Hy wierdt den 21 April des jaars 1689 te Londen gezalfd en gekroond in de kerk van Westmunster, met de koninginne Maria zyne gemalinne, na het vertrek van Jacobus den II naar Vrankryk; en hunne Majesteiten wierden op den zelfden dag tot koning en koninginne van Schotlandt geproclameerd in de stadt Edenburg, de hoofdstadt van dat koninkryk, onder den naam van *Wilhem* den III en *Maria* de II.

Weinig tyds daar na ging de koning Jacobus, ondersteund van Vrankryk, over naar Ierlandt, alwaar hy een leger van omtrent 60000 mannen, Ieren en Franschen op de been bragt, hopende dat hy zich ten minsten in dat koninkryk zoude kunnen verdedigen. Maar de koning Wilhem, wetende van hoe

veel belang het was de voornemens van den vyandt tydig voor te komen, deedt eene kleine krygsmacht naar Ierlandt overgaan, onder het bevel van den hertog van Schomberg, om zich te stellen tegen den koning Jacobus, wachtende dat hy zelf in persoon derwaards konde gaan, gelyk hy deedt in het volgende jaar 1690 op het einde van de maandt Juny. Hy hadt zyn leger niet zo haast in staat gebragt om voort te trekken, of hy ging den vyandt opzoeken; en den zelven gedekt gevonden hebbende met eene rivier en eene goede battery met kanon, trok hy dwars door water en vuur, verplichtte den koning Jacobus voor de twede maal naar Vrankryk te vluchten, zonder den uitslag van den strydt af te wachten, en bragt zyn leger op de vlucht. Waar na hy zich te Dublin, de hoofdstadt van het koninkryk, voor koning hebbende doen proclameren, het gebiedt over een gedeelte van zyn leger aan eenige generaals overliet om de rebellen verder tot gehoorzaamheit te brengen, en weder in Engelandt overgegaan zynde, vergaderde hy het parlement, en bragt zo veel te weeg, dat hy in zeer weinig tyds een aanmerkelyk fonds vondt, om te voorzien in de noodzaaklykheden van den staat; en zonder zich te verbazen over de onlusten, welke de aanhangers dagelyks in dit koninkryk verwekten, besloot hy naar Hollandt over te gaan, om aldaar met de Staten, en met zyne andere bondgenoten over de zaken van den oorlog te handelen. Deze monarch begaf zich dan op zee, zonder acht te slaan op de gestrengheit van het saizoen; en na het doorstaan van grote gevaren gedurende zeven dagen, die hy op het water bleef, landde hy eindelyk in Hollandt den 31 January des jaars 1691, en deedt zyne intrede in 's Gravenhage, onder het gedonder van het kanon en het luiden der klokken. Daar was geen teken van blydschap, dat men niet zag in deze gelegenheit, zo van de zyde van de voornaamsten van den staat, als van al het volk in 't algemeen. Daar was mogelyk nooit diergelyk een toevloedt van menschen by de wederkering van eenen overwinnaar in zyn vaderlandt, dan men gedurende zes weken in 's Gravenhage zag, ter oorzake van den koning Wilhem; want men zag 'er niet alleenlyk uit alle oorden van het landt eene eindeloze menigte van menschen komen van allerlei ouderdom, staat en kunne, maar men zag 'er ook een ongelooflyk getal van vremde vorsten, onder welke waren de keurvorsten van Beyeren en van Brandenburg; de landgraaf van Hessen-Cassel, de hertogen van Zell, van Wolffenbuttel, van Wurtenberg, van Courlandt, en van Saxen-Eisenach; de marquis van Gastanaga, gouverneur der Spaansche Nederlanden; de prins van Commerci, generaal der keizerlyke krygsbenden; de prinssen van Waldek, van Nassau-Saarbruk, en van Nassau-Vrieslandt, veldmaarschalken in de legers van hunne Hoog-Mog. behalven eene grote menigte van aanzienlyke personen. De ambassadeurs van den keizer, van den koning van Spanje en die van Denemarken bevonden zich aldaar, zo wel als de buitengewone gedeputeerden van de keurvorsten van Ments, van Keulen, van Trier, van Saxen, en van de Palts, van de hertogen van Holstein-Gottorp, van Savoje, en van den prins van Luik. Het overige dezen vorst betreffende is in het brede op zyn artykel te zien. Hy stierf zonder nakomelingschap in den jare 1702, na dat de koninginne zyne gemalinne reets in den jare 1695 gestorven was. Het prinsdom van Oranje is by het leven van dezen vorst meestentyds in handen der Franschen geweest, en zeer mishandeld. In de Ryswyksche vrede wierdt het hem wel wedergegeven, doch na zyne doodt vermeesterde de prins van Conty het zelve, die het in den jare 1703 afstondt aan den koning van Vrankryk. Ondertusschen twistten de koning van Pruissen, de prins van Nassau-Diets, stadhouder van Vrieslandt, en de vorst van Nassau-Siegen om het naaste recht tot dit prinsdom, en voerden het alle in den tytel. Eindelyk heeft de koning van Pruissen, ongeacht den tegenstandt der andere mededingers, het zelve aan Vrankryk overgelaten, waar voor het gedeelte van Gelderlandt, dat aan hem toegestaan wierdt, in het toekomende *Oranje* genoemd zoude worden. *Plin. lib. III. c. 4. Pomp. Mela l. II. Paradin. Belleforest. Thuanus. De Marca. Besse. Mezeray. &c. Joseph & Caspar de La Pise Hist. & prerogative d'Orange. Catel Hist. de Toulouse & du Languedoc. du Chesne. Nostradamus. Bouche. Ruffy & Bonis hist. de Provence. Cassan & Du Puy Recherche des droits de France. Luca in Oraniens Triumph- und Ehren-fahne &c. Europ. Herold P. II. Imhof N. P.*

Erfrecht van Oranje, na de doodt van Wilhem den III, koning van Groot-Britannië, enz. den XI prins van Oranje van dien naam.

Na de doodt van den koning Wilhem waren 'er twee, die voor hoofd-en universeel erfgenamen aangezien wilden zyn, de koning van Pruissen, en prins Johannes Wilhem Friso van Nassau-Diets. De laatste beriep zich op het testament van den laatstgestorven koning, waar in hy tot universeel erfgenaam, en de Staten-Generaal tot Executeurs van het zelve aangesteld wierden. De koning van Pruissen hadt daar tegen voor zich het testament van zyn moederlyken grootvader prins Frederik Henrik van Oranje, in het welke hy zyne eerstgebore dochter Louisa, de moeder van den koning, en hare erfgenamen, na zyn eenigen zoon Wilhem den II en des zelfs erfgenamen tot zyne erfgenamen benoemt. Dit testament konde door de aanstelling van den koning Wilhem niet krachteloos gemaakt worden, dewyl het niet anders was dan eene voortzetting van het *fideicommis*, dat door het testament van Renatus van Chalon den I ingevoerd, en van dien tydt af bestendig in het geslachte onderhouden geworden is. Dit testament van Renatus wierdt den 20 Juny des jaars 1544 in het keizerlyk paleis te Richemont met keizerlyke bewilliging gemaakt, en door Karel den V, als mede in eenige vredens-tractaten bevestigd, en hieldt in dat des zelfs vaders broeders zoon Wilhem de I en zyne erfgenamen op hem zouden volgen, en wel eerst de naaste mannelyke, en by gebreke van de zelve ook de vrouwelyke erfgenamen; en wanneer ook gene vrouwelyke erfgenamen meer voorhanden waren, zo zoude alsdan eerst de erfvolging aan des eerstgemelden Wilhems broeder Johannes en des zelfs mannelyke en vrouwelyke nakomelingschap komen. Nu was de koning van Pruissen van Wilhem den I, den oudsten broeder, doch de overige Nassausche prinssen van Johannes den II, den jonger broeder, afkomstig. Wilhem de I heeft dit testament bekrachtigd, en des zelfs gemalinne Anna van Egmondt, gravinne van Buren, heeft door haar testament van den jare 1554 het *fideicommis* met hare goederen vermeerderd, dewyl zy na hare kinderen haren gemaal, en na den zelven de kinderen, die hy uit een ander huwelyk telen mogte, tot erfgenamen benoemt, onder beding, dat wanneer twee zonen uit een ander huwelyk voorhanden waren, de twede daar van hare gansche erffenisse verkrygen zoude. Deze twede zoon nu was Frederik Henrik, welke zynen broeder Maurits het vruchtgebruik der moederlyke nalatenschap goedwillig overliet, dewyl hy buiten dat des zelfs universeel erfgenaam was, op wien de vaderlyke en moederlyke nalatenschap uit krachte van het *fideicommis* komen moest. Dit *fideicommis* nu konden de testamenten der twee ouder en zonder erfgenamen gestorvene broeders van Frederik Henrik; Philippus Wilhem en Maurits, (van welke testamenten terstondt gesproken zal worden) en het evengemelde testament van koning Wilhem niet benadelen, om dat zy zelfs de erffenis niet anders van hunnen vader en overgrootvader Wilhem, en des zelfs neef Renatus, dan met het daar aanklevende *fideicommis* ontfangen hadden. Veeleer moest het by het bovengemelde testament van Frederik Henrik blyven, dat hy den 30 January des jaars 1640 in den Haag met alle vereischte en behoorlyke omstandigheden gemaakt heeft, en mede de Staten-Generaal tot des zelfs executeurs aangesteld, waar in hy, ingevolge van het meermaal gemelde *fideicommis*, na zyn eenigen zoon Wilhem den II en des zelfs mannelyke en vrouwelyke erfgenamen, die met koning Wilhem uitgestorven zyn, zyne eerstgebore dochter Louisa, moeder van Frederik, koning van Pruissen, en hare erfgenamen tot zyne erffenis benoemt. In gevolge van dit testament moet dat van koning Wilhem alleenlyk van zulke goederen verstaan worden, waar over hy macht hadde om de zelve te vermaken, doch niet van de universele erfvolging in zyne landen, en zulks zo veel te meer, dewyl de gemelde koning by zyn leven het testament van Karel den II, koning van Spanje, voor onwettig hieldt, om dat het zelve anderen in hun *jus quæsitum* zoude benadelen, en boven dien noch weinig dagen voor zyn doodt den koning van Pruissen van zyne byzondere liefde in een eigenhandigen brief verzekerde. Uit het bygebragte kan men ook meestendeels de gronden der redenen van de Nassausche prinssen afnemen. Namelyk Johannes Wilhem Friso van Nassau Dietz, (wiens eisch na zyn doodt, welke voorviel in den jare 1711, de nagelate princesse weduwe in den naam van haar onmondigen zoon voortzette,) beroept zich niet alleenlyk op de klare woorden van het meergemelde testament van koning Wilhem, welke gene uitzondering lyden, maar ook op de aanstelling van prins Maurits, den tweden zoon van prins Wilhem den I, die na 't afsterven van de mannelyke (doch niet van de vrouwelyke) linie van zynen broeder prins Frederik Henrik, den derden zoon van Johannes, graaf van Nassau, den overgrootvader van Ernst Casimir van Dietz, en des zelfs mannelyke erfgenamen de universele erfvolging heeft opgedragen. Hy wil alzo van geen *fideicommissum familiæ* iets weten. En indien 'er een geweest ware, was het zelve door het willig verdrag van verdeling der 3 zonen van Wilhem den I in den jare 1609 weggenomen. Prins Wilhem Hyacinthus van Nassau-Siegen daar tegen erkende een fideicommissum familiæ; doch maar zodanig, dat na het uitsterven van den mannelyken, zonder te wachten naar dat van den vrouwelyken stam van Oranje, terstondt het huis van Nassau, en uit het zelve, de oudste mannelyke afkomeling, van de oudste linie, moeste opvolgen, en beriep zich op het testament van Philips Wilhem, den eerstgeboren zoon van Wilhem den I, die het oude *fideicommis* op zulk eene wyze vernieuwd heeft: het welk ten minsten moeste gelden ten opzichte van de goederen, die in het voorgemelde verdrag van verdeling van den jare 1609 den zelven toegevallen waren, inzonderheit het gene dat zyne moeder, Anna van Egmondt en Buren, zynen vader Wilhem den I aangebragt hadde. De koning van Pruissen hadt ondertusschen reets in den jare 1702, eer het testament van den koning van Engelandt bekend gemaakt wierdt, de graafschappen van Meurs en Lingen, niet alleenlyk uit krachte van zyn erfrecht, maar ook als afhankelykheden, het eerste van Kleef, en het twede van Tekelenburg, in bezit genomen, en Meurs in den jare 1706 door den keizer in den vorstelyken standt laten verheffen. De Staten Generaal hebben zich ondertusschen te vergeefsch bevlytigd om de mededingers met malkander te vereenigen. De koning Frederik van Pruissen deedt verscheide reizen naar den Haag, en wanneer de prins Johan Wilhem Friso zich in den jare 1711 uit het leger tot het houden van een mondgesprek dies aangaande mede derwaards wilde begeven, verdronk hy ongelukkiglyk op die reize, als op zyn plaats gezegd wordt.

Het eigentlyk zogenoemde prinsdom van Oranje zelf heeft Vrankryk in de Ryswyksche vrede wel aan den koning Wilhem wedergegeven, doch naderhandt wederom ingetrokken. In de Utrecht-

Utrechtsche vrede heeft Pruissen zyn recht daar op afgestaan, doch zich het zyne onder protest voorbehouden. Van wegen de belang hebbende prinssen zyn verscheide geschriften tot verdediging van ieders voorgewende recht in het licht gegeven; waar door het echter zo verre niet gebragt heeft kunnen worden, dat tot den jare 1730 toe, waar in dit artykel gedrukt is, de zaak van deze erfvolging nog is afgedaan.

ORANJE, een fort van dien naam in Nieuw-Nederlandt, in Noorder-Amerika, omtrent 80 mylen boven Nieuw-Amsterdam: en een ander in Brasilië, op de kust van de Capitania van Tamaraca. *Maty Dict.*

ORANJEBOOM, eene kleine stadt benevens een lustslot in het vorstendom Anhalt, in een vermakelyk boschachtig oordt, den vorsten van Dessau toebehorende, twee mylen van Dessau.

ORANJEBURG, in 't Latyn *Castrum Arausionis*, een koninklyk Pruissisch slot benevens een steedtie aan de Havel, in de Middelmark, vier mylen van Berlyn, en drie van Spandau. Voor dezen wierdt het *Bozau* genoemd; doch wanneer Louisa, uit het huis van Oranje, gemalinne van Frederik Wilhem den Groten, keurvorst van Brandenburg, wegens de vermakelykheit van de plaats aldaar hare vergenoeging vondt, en de zelve door haren gemaal aan haar geschonken wierdt, is de zelve tot een voortreffelyk lustslot aangelegd; en daar aan de naam van Oranjeburg gegeven. Dewyl daar om heen vele grote en schone bosschen zyn, zo hebben, ten dele wegens de jagt, ten dele wegens de aangename gelegenheit, de oude markgraven van Brandenburg zich aldaar dikwils vermaakt, tot dat de keurvorst Joachim de II aldaar een lusthuis bouwde. In den jare 1590 is het steedtie gansch afgebrand.

ORANJE-POLDER wordt in Zuid-Hollandt een kleine oordt genoemd aan den uitloop van de Maas in zee, niet verre van Maaslandsluis, en byna tegen over de stadt Briel gelegen.

ORANTES, (FRANÇOIS) bisschop van Oviedo, was een Spanjaardt. Hy begaf zich in de Franciscaner orde, en dewyl hy uitmuntte door zyne geleerdheit, nam de bisschop van Palenza hem met zich als Theologant op het Concilie van Trente, alwaar hy eene fraaie redevoering uitsprak op het Alderheiligenfeest van den jare 1562. Orantes was naderhandt biechtvader van Don Jan van Oostenryk, gouverneur der Nederlanden, en na de doodt van dezen prins benoemde de koning Philippus de II hem in den jare 1581 tot het bisdom van Oviedo, alwaar hy stierf den 12 October des jaars 1584. Hy heeft verscheide werken geschreven, en onder anderen: *Locorum Catholicorum pro Romana fide adversus Calvini Institutiones lib. VII. Eisengr. in Catalog. test. verit. Ægidius Gonçalez d'Avila in Theat. Episcop. Hispan. Nic. Ant. Bibl. Hisp. &c.*

ORATORIE, eene Congregatie of geselschap van priesters te Rome, gesticht door Philippus Neri van Florence. Paus Gregorius de XIII heeft het zelve in den jare 1575 bevestigd, en Paulus de V in den jare 1612 des zelfs instellingen bevestigd. Dit geselschap heeft vele onvergelykelyke mannen voortgebragt, en onder anderen ook den kardinaal Baronius. *Vita S. Philippi Neri. Spondan. in Annal.*

ORATORIE VAN JESUS, een andere Congregatie, of geselschap van priesters, in den jare 1611 door den kardinaal van Berulle in Vrankryk gesticht, en in den jare 1613 door paus Paulus den V bevestigd, heeft zich naderhandt zo wel in Vrankryk als in de Nederlanden zeer uitgebreid. De priesters van dit Oratorie zyn uit krachte van hunne instelling gehouden zo veel hen mogelyk is de verborgendheden van de kindsheit, van het leven en van de doodt van onzen Heilandt te vereeren, en de jeugdt in hunne Collegien te onderrechten, ook in hunne kweekscholen geestelyke persoonen tot den dienst der kerke op te trekken, en het gemene volk in hunne predikatien te leren, tot welken einde zy van de eene plaats naar de andere gezonden worden. De kardinaal van Berulle was de eerste generaal overste van deze Congregatie, welke vele wakkere mannen voortgebragt heeft, die wegens hunne Godvruchtigheit, geleerdheit en schriften zeer beroemd zyn geweest. *Vita Cardinal. Berull. Sammarth. Gall. Christ. Spondan. a.* 1613. *n.* 2.

ORBA, eene rivier van Italië in het Milanees. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Urbs* en *Orobis*, en die van het landt *Orba* of *Urba*. Zy ontstaat in het Genueesche gebergte, en werpt zich tegen over de stadt Alessandria in de Bormida. Claudianus maakt 'er gewag van *lib. de Vict. Scil. Baudrand.*

ORBASSAN, eene kleine stadt in het eigentlyk zo genoemde Piemont, tusschen Turin en Pignerol. *Baudrand. Maty Dict.*

ORBAY, *Orbacum*, eene plaats boven Chateau-Thierri, alwaar Frodoard, aardsbisschop van Rheims, een klooster bouwde met bewilliging van Thierri koning der Franschen. *Valesf. Notit. Galliar.*

ORBAY, (FRANÇOIS VAN) geboortig van Parys, was een van de bekwaamste bouwmeesters van zynen tydt, en overtrof zynen leermeester, den vermaarden Lodewyk le Vau, zeer verre in zyne kunst. Hoewel hy tot verscheide zeer gewigtige ondernemingen van gebouwen gebruikt wierdt, als tot het paleis van de Tuilleries aan de Louvre, enz. zo was nochtans zyn ganschelyk onbaatzuchtig gemoedt oorzaak dat hy steets, in tegenstelling van anderen, die minder verdienden dan hy, in een zeer middelmatigen staat bleef. Hy stierf in den jare 1698.

ORBE, *Orbis*, of *Orobris*; eene rivier van Vrankryk in Languedoc. Zy ontstaat in de Sevennes naby S. Pons de Tomieres, loopt voorby Besiers, en ontlast zich in de zee beneden Serignan.

ORBE, ORBEN, URBE, in 't Latyn *Urbigenum*, eene kleine stadt onder het gebiedt van de Cantons Bern en Freyburg, aan de rivier Orbe, welke zich uitstort in het Neuenburger meir. Zy is eene vermaarde stadt, en het hoofdt van de *Pagi Urbigeni* geweest. Aldaar is noch een oude Roomsche toren te zien.

ORBEC, in 't Latyn *Orbecum*, eene kleine stadt van Normandië, met den tytel van eene baronny, is gelegen aan eene rivier van den zelfden naam in het Lieuvin, vier mylen van Lizieux. Zy behoort aan eenen heer van het huis van Chaumont. *Baudrand.*

ORBEGA, in 't Latyn *Urbicus*, eene rivier in het koninkryk Leon, welke ontstaat op het Asturische gebergte, Zuidwaarts loopt, naby Astorga de rivier Asta met zich neemt, en daar op in de Esla valt, welke voorby de stadt Leon loopt, en tusschen Miranda West- en Zamora Oostwaarts zich met de rivier Duoro vermengt. De Zwaben leden aan den oever van deze rivier eene grote nederlaag van Theodoricus, eenen koning van Spanje. *Baudrand.*

ORBIOU, eene kleine rivier van Languedok. Zy heeft haren oorsprong naby het vlek, la Grace genoemd, en ontlast zich in de Aude; drie mylen boven Narbonne. *Maty Dict.*

ORBITELLO, de hoofdstadt van het *Stato delli presidii*, is eene kleine sterke stadt in het gebiedt van Siena in Toscane, en heeft eene haven, die door eenige forten beschermd wordt. Zy legt aan een meir, dat door een breden uitloop in de zee loopt, en door de inwoners *het meir van Orbitello* genoemd wordt. Den 20 December des jaars 1707 hebben de keizerschen onder den generaal Wetzel deze plaats den Franschen en Spanjaarden afgenomen, die de zelve in den jare 1710 vruchteloos belegerden.

ORBO, of ORBE, eene kleine rivier van het eilandt van Corsica. Zy ontlast zich in de zee, vier mylen van *Aleria distructa*, ten Zuiden. *Maty Dict.*

ORBONA, eene Heidensche godin, van welke men geloofde, dat zy de zorge hadde over de wezen. De Romeinen vereerden haar, om het ongemak van den weduwlyken staat, of het verlies van hunne kinderen daar door te ontgaan. Haar naam komt af van het Latynsche woordt *orbus*, dat zulk eenen betekent, die vader, moeder, vrouw of kinderen verloren heeft. Zy hadt in de stadt Rome eenen altaar, naby den tempel of altaar der *Lares* of huisgoden. *Arnob. adversf. Gent. l. IV. Plin. l. I. c. 7. Rosin. Antiq. Rom. l. II.*

ORCADISCHE EILANDEN. Zie ORKNEY.

ORCAN was eertyds eene stadt op het eilandt Rugen, welke Waldemarus koning van Denemarken in den jare 1168 verwoest heeft. Op de Noordelyke zyde van het gemelde eilandt voert noch eene plaats den naam daar van.

ORCHAMP, ORCAM, een dorp met eene abdy. Het zelve is in het gouvernement van l'Isle de France, eene myl van Noyon ten Zuiden. *Maty Dict.*

ORCHAMUS, door eenigen ORCHANUS genoemd, koning der Assyriërs, zoon van Achemenes, hadt by zyne gemalinne Eurynoma eene dochter, Leucothoë genoemd, die hy levende liet begraven, om dat zy by de Zon gelegen hadde, zo men Ovidius gelooft, die aantekent dat Orchamus de zevende koning der Assyriërs was na Belus. *Ovidius Metamorph. lib. IV.*

ORCHAN, of ORCHANES, keizer der Turken, was de jongste zoon van Ottoman, doch beklom echter, na dat hy twee van zyne broeders geslagen en overwonnen hadde, den throon. Hy breidde zyne grenzen uit in de naburige provincien van Asië, als Mysië, Phrygië, Lycaonië, Lydië, Karië, en het gansche gewest tot aan den Hellespont. Hy nam ook Nicea, Nicomedië en andere gewigtige plaatsen in, en maakte dat zyn eigen schoonvader, de koning van Caramanië, als mede de Griekfche keizer, die wederzyds bondgenoten waren, voor hem vrezen moesten. Hy stierf in den jare 1379, het 760 van de Hegire of Mahometaansche jaarrekening, in het 23 van zyne regering, en het 80 van zynen ouderdom. *Chalcocondylas Hist. Leunclavius in Pandect. Turcar. Herbelot Bibl. Orient.*

ORCHIES, eene kleine stadt der Nederlanden in Walsch-Vlaanderen, tusschen Ryssel, Doornik en Douay, omtrent vier mylen van ieder van die steden. De meeste landbeschryvers houden Orchies voor *Origiacum*, eene stadt van het Belgische Gaule. Eenigen plaatsen nochtans deze oude stadt te Arras. Orchies is in de Utrechtsche vrede van den jare 1713 aan Vrankryk afgestaan. Ptolomeus noemt het zelve de hoofdstadt der Atrebaten.

ORCHIMONT, eene kleine stadt, en eene heerlykheit daar toe behorende, in het hertogdom Luxemburg, aan de rivier Semoy, in het gewest van het Ardenner-Wald, niet verre van Bouillon gelegen.

ORCHO, in 't Latyn *Orgus*, eene rivier in Italië, welke ontstaat in Piemont in de valei van Aosta, en zich by Chivas in den Po stort.

ORCHOMENUM, of ORCHOMENUS, eene stadt in Beotië, welke noch tot heden dien naam draagt, en den Turken toebehoort. Daar was noch eene andere stadt van den zelfden naam in Arkadië, en eene rivier in Thessalië. Deze plaats was eertyds veel machtiger en ryker dan Theben, en wegens hare goede paarden, het Tyresisch orakel, en de nederlaag van Mithridates, die door de Romeinen bedwongen wierdt, vermaard. *Homerus Iliad. III. & Scholiast. ad h. l. Cellarius Geogr. Antiq.*

ORCI NUOVI, in 't Latyn *Urceanum novum*, doch eertyds *D. Georgi oppidum* genoemd, is eene kleine stadt in het Bresciaansche

ciaanſche gebiedt, aan de rivier Oglio, niet verre van Crema gelegen, en den Venetianen toebehorende. Zy is met een ſterk ſlot verzien, heeft ook eertyds eenen biſſchop gehad, en dryſt goeden handel in lywaten. Daar naby legt eene kleine plaats, *Orci vecchi*, in 't Latyn *Urceanum vetus*, of *Orci veteres* genoemd.

ORCO, in 't Latyn *Orgus*, *Morgus*, eene rivier van Piemont, die haren oorſpronk heeft naby de valei en het vlek van Campiglia, loopt door het Canaveeſche, en een klein gedeelte van het Savoiſche Montferrat, en ontlaſt zich in den Po, naby Chivas. *Maty Dict.*

ORCUS, een naam, onder welken de Heidenen den helgodt Pluto betekenden. Den oorſpronk van het woordt leiden eenigen af van het Latynſche *Urgere*, dewyl hy namelyk alle menſchen dringt en tot hunnen ondergang aandryft, anderen daar tegen van het Griekſche *ὀυραγὸς*, het welke een perſoon betekent, die eenen hoop beſluit, en de laatſte van den zelven is; waar mede zy daar op zinſpelen, dat Pluto zo veel als het laatſte bedryf van het menſchelyke leven voorſtelt. *Cic. in Verr. Orat.* 6. *Guth. lib. I. cap.* 4. *de Jur. Man. Pomey Panth. Mythic. pag.* 200.

ORDENS zyn of monnikordens, of ridderordens. Deze laatſte worden wederom in geeſtelyke en wereldlyke verdeeld. De geeſtelyke worden in het gemeen alzo beſchreven, dat zy zekere geſelſchappen zyn, uit hogen en lagen adel beſtaande, welke zich uit eigen beweging te zamen gevoegd hebben, of door geeſtelyke of wereldlyke vorſten tot beſcherming en uitbreiding van het Chriſtelyk gelove, en tot beſtryding der ongelovigen ingeſteld wierden. Het is onbetwiſtelyk, dat men den eigentlyken oorſpronk van deze geeſtelyke ridderordens in geen anderen tydt dan in dien der kruistochten in het beloofde landt moet zoeken. Want wanneer vele perſonen uit eene zonderlinge drift van Godsdienſtigheit begonden bedevaarten in het beloofde landt, en inzonderheit naar het H. graf te doen, zo wierden ook wel haaſt zulke gevonden, die in den beginne zonder twyfel wel uit goede mening zich aan de bewaring en beſcherming der zelven lieten gelegen zyn. Men vindt dat dit het oogmerk der eerſte ordens van dezen aardt, welke de namen van de Johanniter- of Malthezer-orde, van Tempel-heren, van de Duitſche-orde, enz. droegen, geweeſt is, hoewel men niet loochenen kan, dat wanneer naderhandt het vermogen van deze ordens en der zelver rykdom, door het bygeloof van die tyden, ontzagchelyk geworden was, de ridders van tydt tot tydt van dit eerſte oogmerk ganſchelyk afgeweken zyn. Wanneer naderhandt deze ordens door de aanwaſſchende macht der Saracenen genoodzaakt wierden het beloofde landt te verlaten, begon een gedeelte der zelven hier en daar den noch onbekeerde heidenſche volkeren in Pruiſſen en elders het Evangelium gewapenderhandt te prediken, welke wyze van bekering den ridders een vaſten voet en het bezit van de landen dezer bekeerde volkeren verſchafte. Behalven de reetsgenoemde geeſtelyke ridders van de Johanniter-, van de Duitſche- en Tempel-heren-orde, zyn de voornaamſten en machtigſten de ridders van S. Jacob, *Calatrava* en Alcantara in Spanje, de Zwaarddragers in Lyflandt, de ridders *B. Virginis annunciatæ* te Mantua, en verſcheide andere, van welker inſtelling, regelen en geſchiedeniſſen op der zelver byzondere artykelen in het brede gehandeld wordt. Wat eindelyk de wereldlyke ridderordens betreft, de zelve zyn daar in van de geeſtelyke onderſcheiden, dat zy niet, gelyk de andere, tot bevordering van de Godsdienſtigheit en van het Chriſtelyke gelove, maar tot uitbreiding der dapperheit, trouw en andere edele deugden, tot onderhouding van eendragt in zekere vorſtelyke huizen, als mede tot vermeerdering van den roem van zekere volkeren geſticht zyn geworden. Diergelyk ſlag van ordens vindt men byna aan alle koninklyke en vorſtelyke hoven in Europa. De oudſte van de zelve zoude de ridderorde van de gulde tafel zyn, welke de koning Artus in Engelandt omtrent den jare 516 geſticht zoude hebben. Van de ſtichting, inſtellinge, en andere zaken, deze wereldlyke ridderordens betreffende, wordt mede in der zelver byzondere artykels gehandeld. *Giuſtiniani Hiſtorie chronologiche dell'origine de gl'Ordini militari. Miræi Origines ordinum militarium. Herman hiſtoire des ordres militaires de l'Egliſe. Hiſtoire des ordres militaires an.* 1700. *Gryphii Entwurff von Geiſtlichen und Weltlichen Ritter-orden.*

ORDINGEN, eene kleine ſtadt van het bisdom van Keulen in Duitſchlandt. Zy is naby het graafſchap van Meurs, aan den Rhyn, omtrent twee mylen beneden Keizerswaart gelegen. *Maty Dict.*

ORDONNO de I, koning van Leon en Aſturië, volgde op zynen vader Ramirus den I in den jare 850. Die van Toledo tegen de Saracenen opgeſtaan zynde, riepen hem te hulp in den jare 854. Maar naderhandt eenig nadeel geleden hebbende, ſtierf hy den 27 May des jaars 862, na eene regering van twaalf jaren. Hy hadt by Nunna *Alfonſus* den III, en deze liet na *Garcia*, *Ordonno*, en *Froila*, welke alle na hem koningen wierden. De eerſte in den jare 913 geſtorven zynde, wierdt opgevolgd door ORDONNO den II. Deze behaalde eene vermaarde overwinning op Almanſor vorſt der Moren, en doodde van den zelven byna 70000 mannen. Hy ſtierf in den jare 923. Zyn broeder Froila, gezegd de Mehaatſche, de Wrede, en de Onkuiſche, overweldigde den troon van Alphonſus den IV, den zoon van Ordonno. Maar Alphonſus beklom den zelven wederom veertien maanden daar na, en bekleedde dien tot in den jare 931, wanneer Ramirus de II, zyn broeder, hem in een klooſter ſtak, en regeerde tot in den jare 950. ORDONNO de III, zyn zoon, volgde op hem, en was geduriglyk in orlog met zyne onderdanen. ORDONNO de IV, gezegt de Kwade, een zoon van Alfonſus den IV, gezegd den Monnik, overweldigde het koninkryk in den jare 955; maar in het volgende jaar wierdt hy verdreven door Sanchus den I, gezegt de Vette, zoon van Ramirus den II, en broeder van Ordonno den III. *Vaſeus, Turquet, Mariana &c. Hiſt. d'Eſp.*

ORDUNA, eene der voornaamſte ſteden in Biskaje, legt tuſſchen Laredo en Victoria, omtrent 10 mylen ten Zuid-Weſten van Bilbao, alwaar vele citroenen en oranje-appelen waſſchen. *Maty Dict. Schaupl. von Spanje p.* 313.

OREADEN, of ORESTIADEN, wierden by de Heidenen de Nymphen genoemd, welke een byzondere zorg hadden voor de gebergtens, of zich in de zelve opgehouden zouden hebben. Het woordt komt van het Griekſche *ὄρος*, een berg. *Pomey Panth. myth. p.* 180.

OREB, een rots vermeld *I Judic. VII*, 25, alwaar Gideon de koningen *Oreb* en *Zeeb* overwon, ving, of doodde, *Jud. X.* 26. Herman van der Hart is van gevoelen, dat de inwoners van die ſtadt Elias, wanneer hy aan de beke Krith verborgen was, hebben geſpyſt; dat Reland niet toeſtemt, en om de byzonderheit der zake de redenen van den zelven ſchryver bybrengt. Te weten, Van der Hart meent, dat de rotsſteen Oreb, waar van gewag gemaakt wordt *Judic. VII*, 25. de zelfde is met *Aorabi*, waar van Hieronymus ſpreekt, en met de ſtadt *Sippori*, daar de zelve nochtans drie verſcheide plaatſen zyn geweeſt. Dit zyn de woorden van Van der Hart: *In de landſtreke van Bethſan was eene kleine ſtadt*, Oreb *genoemd, gelegen aan een vermaarden rotsſteen*; (Judic. VII, 25) *of* Aorabi, *gelyk Hieronymus, en de landkaartſchryvers die noemen; of* Harabin, *als Bertius: lang daar na is ze genoemd geworden* Zipporin, Sephorin, Sapphura, Sephoris, Sephet; *welke benamingen in de jongere geſchiedboeken meer bekend zyn.* Men moet dan eerſt zien waar dat Oreb geweeſt is, daar *Judic. VII*, 25 van geſproken wordt. Uit de H. Schrift blykt niet anders, dan dat Oreb of Zeëb, vorſten der Midianiten, door de Iſraëliten gedood zyn: Oreb *op of aan den rotsſteen* Oreb, (dat is, *aan den rotsſteen, die naderhandt van de doodt van Oreb dien naam gekregen heeft*) *en Zeeb in de perskuipe Zeeb*, en dat de hoofden van Oreb en Zeeb gebragt zyn tot Gideon over de Jordane: gelyk hy ook zelf daar na over de Jordane gegaan is. *Judic. VIII*, 4. Waar uit men ziet dat die rotsſteen Oreb in het over-Jordaanſche landt geweeſt is; en dewyl 'er alleenlyk gewag gemaakt wordt van *den rotsſteen Oreb*, niet van eene ſtadt, zo ſchynt het onzeker, of 'er in 't geheel wel eene ſtadt van dien naam is geweeſt: en indien zy 'er al geweeſt mogte zyn, zo was de zelve over de Jordane gelegen. Doch dat *Aorabi*, waar van Hieronymus ſpreekt, was aan deze zyde van de Jordane. Wanneer men de woorden van Euſebius zelf, en van zynen vertaler of uitlegger Hieronymus inziet, daar ze van deze plaats ſpreken, ziet men hoe het bygekomen is, dat die geleerde ſchryver van Sippori en Oreb eene plaats gemaakt heeft. Zo zegt Euſebius: Arava *wordt ook boven* eene vlakte *genoemd. Daar is ook noch een vlek* Arava *geheten in de landpalen van Dioceſarea, en noch een ander drie mylen Weſtwaards van Scythopolis.* Hieronymus heeft *Araba*: Aquila vertaalt het *vlak*, Symmachus *een veldt. Daar is ook nog een ander dorp* Araba *genoemd in de landpalen van Dioceſarea; 't welk eertyds* Saphorine *geheten wierdt; en nog een ander drie mylen van Scythopolis Weſtwaards.* Dat Araba dan, het gene in de landpalen van Dioceſarea was, was aan deze zyde van de Jordane, niet daar over. Want Dioceſarea was eene ſtadt van Galilea, en hare landſtreek heeft zich nooit tot over de Jordane uitgeſtrekt. Daar en boven ſtaat 'er niet dat het dorp Araba, maar wel dat Dioceſarea *Saphorine* is genoemd geweeſt. Niets is zekerder, dan dat Sipporis, eene ſtadt midden in Galilea gelegen, en eertyds de hoofdſtadt daar van, naderhandt Dioceſarea is genoemd geweeſt. En op dat niemandt denke, dat zulks wel zeker is, maar dat Hieronymus miſſchien gemeend heeft, dat Araba en Dioceſarea de zelve ſteden waren, zo zie hier zyne woorden uit zyne voorreden over Jonas: *Geth verders gelegen ter tweder myle van Saphorin, 't geen heden Dioceſarea genoemd wordt, is een klein vlek naar den kant van Tiberias.* Waar by noch gevoegd kan worden, dat zo Hieronymus hadde willen zeggen, het geen Van der Hart wil, hy zoude hebben moeten ſchryven, *welke eertyds* Araba *geheten wierdt*, niet, *welke eertyds* Dioceſarea *geheten wierdt*: want zekerlyk heeft *Araba* de oude naam moeten zyn, en de later *Saphorin*, niet anders om, indien het zelve het Oreb van *Judic. VII*, 25 is geweeſt. En zo iemandt omtrent Sipporis mogt twyfelen, of het niet de zelfde plaats was geweeſt met Arava, hoewel dat gevoelen ganſch ongegrond is, zo kan men overwegen het geen Hieronymus van Arava zegt, dat het een vlek was in de landpalen van Dioceſarea; nu was Dioceſarea Sipporis zelf. En boven dien was Sipporis eene vermaarde ſtadt, en geen dorp of vlek. En zo 'er al ten tyde van Euſebius, of van Hieronymus een vlek was geweeſt niet verre van Scythopolis, dat Araba genoemd was, hoe zal men verzekerd zyn, dat het vlek Arava ten tyde van Elias aldaar geweeſt is, daar zo vele eeuwen tuſſchen Elias en Euſebius verlopen zyn; en daar het landt zo vele veranderingen heeft moeten ondergaan door de Aſſyriers, Babyloniers en Romeinen? In tegendeel, dewyl Godt aan den zelven propheet in zyne andere ſchuilplaats door den dienſt des engels ſpyze verſchaft heeft, *I Reg. XIX*, 6, en het woordt *Arabim* in de H. Schrift gewoonlyk *ravens* betekent, zo is 'er gene reden om van dien eenvoudigen en letterlyken zin af te wyken; of waarom de H. Schryver, zo hy van de inwoners van Araba hadde willen ſpreken, een dubbelzinnig woordt gebruikt zoude hebben, ja zulk een, dat in de H. Schrift altydt *ravens* betekent, daar hy andere en klaarder woorden

den hadde kunnen gebruiken. En waren die *Abarim*, die den propheet broodt en vleeſch bragten, menſchen, waarom bragten zy hem dan ook geen water, toen de beke Krith uitgedroogd was? want dat zouden ze gemakkelyk hebben kunnen doen. Maar Elias, geen drank meer hebbende, toen de beke uitgedroogd was, moeſt van plaats veranderen. Niemandt behoeft te zeggen, dat de ravens hem ook wel water zouden hebben kunnen brengen; dat is waar, en Godt hadt zelfs wel zonder eenig uiterlyk middel Elias in het leven kunnen behouden: maar de uitkomſt heeft getoond, dat zulks zyn wil niet is geweeſt, en men kan niet zien, waarom de genen, die menen, dat het menſchen geweeſt zyn, die tweemaal des daags broodt en vleeſch aan Elias bragten, ook niet met een zeggen, dat die hem water gebragt hebben. Met een woordt, gelyk men geen wonderwerken moet ſtellen zonder noodt, zo moet men die, daar ze klaarlyk beſchreven zyn, niet loogchenen, of pogen te verzwakken. Eer men verder gaat, moet men ook noch letten op het gene Van der Hart ſchryft, dat Hieronymus deze ſtadt de Ooſter landpale van Judea ſtelt te zyn. Hieronymus konde zulks niet ſtellen, die zelf wel wiſt, dat Judea zich tot gene van beide die vlekken Araba genoemd uitſtrekte, waar van het eene in de landpalen van Dioceſarea lag, gevolgelyk in Galilea, niet in Judea, daar het ganſche landt van Samaria noch tuſſchen beide lag; het andere naby Scythopolis, gevolgelyk niet in Judea, zelfs niet aan des zelfs grenzen; gelyk een ieder zien kan, die maar aanmerkt dat het ganſche Iſraëlitiſche landt aan deze zyde der Jordane gemeenlyk in Judea, Samaria en Galilea afgedeeld wordt. Hieronymus heeft ook nooit geſteld, dat deze ſtadt *Adorabi* de landpale van Judea was. Hy heeft dat geſchreven van *Adorabi*. Doch dit woordt is door de uitſchryvers bedorven, 't welk blykt zo uit het gene hy verder van dat woordt ſchryft, als uit Euſebius, wiens voetſtappen hy nagaat. *Akrabbim* moet men lezen, niet *Adorabi*. Wanneer men maar ziet wat Euſebius op het woordt *Akrabbim* zegt, en Hieronymus op het woordt *Adorabi*, zal men gewaar worden, dat het al het zelfde is, 't geen de een en de ander van die plaatſen zeggen. Een vlek dat ten Weſten van Scythopolis lag zoude ook de Ooſter landpale van Judea niet kunnen genoemd worden. De Jordaan en het Aſphaltitiſche meir waren des zelfs landpalen. Tuſſchen Judea en Scythopolis was het landt van de ſtammen Ephraim en Manaſſe, of, dat op het zelfde uitkomt, het Samaritiſche gelegen, zo dat die plaatſen malkander niet konden raken, ſchoon Scythopolis zelf, hoewel in Iſſaſchar gelegen, tot Manaſſe behoord heeft. *Reland. Paleſt.*

OREB, een vorſt der Midianiten, die benevens Zeëb door Gideon gevangen en gedood wierdt. *Judic. V. Jozephus Oudh. V.* 8.

OREBRO, de eenige ſtadt in de provincie Nericia in Zweden, aan de rivier Troſa, en het meir Hielmern. Zy is klein, doch heeft een goed Gymnaſium.

OREGIUS, (Augustinus) een philoſooph in de XVII eeuw, wierdt door den kardinaal Barberini, naderhandt paus onder den naam van Urbanus den VIII, en toen legaat van Bolonië, belaſt om te onderzoeken wat het gevoelen van Ariſtoteles was over de ſterflykheit der ziele. Hy maakte over dit onderwerp eene verhandeling van de onſterflykheit, waar in hy Ariſtoteles rechtvaardigde. Hy heeft noch eene verhandeling van de Engelen geſchreven, en eene andere over het zesdaagſche werk der Scheppinge, welke te Rome gedrukt zyn in den jare 1642. *Bayle Dict. Crit.*

OREGRUND, eene middelmatige ſtadt in Zweden, aan de kuſten van Uplandt, met eene haven.

ORELHANA, of *rivier der Amazonen*, eene grote rivier van Zuider America, tuſſchen Guiane en Braſilie. Zie Amazonen.

OREM. Zie OUREM.

ORENBAU, OHRNBAU, of ARNBAU, eene kleine ſtadt en ampt aan de rivier Altmuhl, in het bisdom Eichſtadt, zes uuren van Neurenberg.

ORENOQUE, PARIA, in 't Latyn *Orenochus*, eene grote rivier in Zuid-America, tuſſchen Terra Firma en Guiana, welkers eene arm onder den naam van Rio Negro, in de rivier Amazone, doch de andere by het eilandt Trinidado in de Noorderzee valt. Zy vloeit alle jaren zo ſterk over, dat de inwoners zich uit hunne huizen op de bomen moeten begeven. Naar deze rivier voert een vruchtbaar gedeelte van het landſchap Guiana den naam, dat zeer ryk in goud- en zilver-bergwerken is. De rivieren, welke daar in gevonden worden, zyn zeer ryk in viſch, en de boſſchen in wilde dieren en vogelen. Men zegt, dat geen landt in de wereldt, zelfs ook Peru in ryke ſchatten met dit te vergelyken is. De inwoners zyn geen eenerlei volk, en alzo ook van verſchillenden aardt, de *Capuri*, of *Macureos*, die merendeels timmerluiden zyn, maken kanen en ſchepen, welke zy naar Guiana voor goud, en naar Trinidado voor tabak verkopen, in welkers onmatig gebruik zy alle andere volkeren in de wereldt overtreffen. Wanneer een van hunne bevelhebbers of regenten ſterft, maken zy daar over een groten rouw, en na dat des zelfs vleeſch verrot en van de benen afgevallen is, nemen zy het geraamte, hangen het zelve op in het huis, waar in hy gewoond heeft, verſieren de herſſenpan met vederen van verſcheide verwen, en hangen brede goude ſtukken om de benen van zyne armen en dyen. Walther Raleigh zegt van de *Tivitiven*, een volk aan de Noordelyke grenzen wonende, dat de zelve zeer dapper zyn, en de mannelykſte en wakkerſte ſpraak van alle volkeren der wereldt hebben. Zy zouden niets eeten, dat geplant of gezaaid is, en zy zyn zo oprecht als de kinderen. In plaats van broodt gebruiken zy de punten van palmbomen, en tot toeſpyze viſch, geiten- en zwynen-vleeſch. De *Aſſarus* en *Aroras* zyn zo zwart als de Negers, en gebruiken vergiftigde pylen, welke den gene, die daar mede getroffen wordt, niet alleen doden, maar hem daar by ook eene onuitſprekelyke pyn veroorzaken. Wanneer een van hunne koningen of *Canques* ſterft, zo ſlaan zyne vrouw en zyne naaſte bloedverwanten zyne benen tot pulver, en vermengen daar mede, als met ſpeceryen, hunnen drank. In het Zuidelyk geweſt worden jaarlyks vrouwenjaarmarkten gehouden, alwaar een zeker Engelſchman, die Walther Raleigh in den jare 1595 aldaar gelaten hadde, acht meisjes kocht, waar van de oudſte niet boven acht jaren oudt was, en gaf daar voor niet meer dan een mes met een rood hecht, dat niet meer dan een halve ſtuiver gekoſt hadde. *Heylin.*

ORENSE, in 't Latyn *Aturia*, eene Spaanſche ſtadt in Gallicië, is een biſſchoplyke ſetel onder het aartsbisdom van Compoſtelle, legt aan de rivier Minho, 14 mylen van Compoſtella ten Zuiden, en 20 van Braga ten Noorden. Zy is wegens hare warme baden zeer beroemd, waarom zy ook den naam van *Aquæ calidæ*, en *Aquæ calinæ* bekomen heeft. Eenig water van de zelve is zo kokend heet, dat men wel eieren en vleeſch daar in gaar kan maken. *Schauplatz von Spanien. Colmenar Delic. de l'Eſpagne.*

OREO was oudtyds eene biſſchoplyke ſtadt onder den ſtoel van Athene behorende. Tegenwoordig is het maar een klein vlek op de kuſt van het eilandt Negroponte gelegen, zeſtien mylen van de ſtadt van dien naam ten Noorden. *Maty Dict.*

ORESMUS, (Nicolaas) biſſchop van Liſieux in Normandië, leefde in de XIV eeuw. Men weet de plaats van zyne geboorte niet, maar alleen dat hy doctor van Parys geweeſt zynde, grootmeeſter van het collegie van Navarre, en kanunnik van de H. kapelle, verkoren wierdt tot leermeeſter van Karel den V, die het dekenſchap van Rouaan voor hem verkreeg en het bisdom van Liſieux. De zelfde monarch, zegt men, verplichtte Oresmus om den Bybel in het Franſch te vertalen, van welke vertaling het handſchrift bewaard wordt in de bibliotheek van de Louvre. Zyn naam wordt echter daar niet by gevonden, en het kan zyn dat men aan Oreſmus en aan Karel den V een werk toeëigent, dat gemaakt is door Guiars des Moulins, door laſt van Karel den VIII. Dit is het gevoelen van R. Simon. Oreſmus vertaalde ook het boek van den hemel, van de wereldt, de zedekunde en de ſtaatkunde van Ariſtoteles, en het boek der hulpmiddelen van het een en 't ander geluk, gemaakt door Petrarcha. Hy gaf ook een fraai werk uit onder den tytel *de Communicatione idiomatum*. Hy wierdt in den jare 1363 naar Rome gezonden aan Urbanus den V, en maakte eene redevoering tegen de ongeregeldheden van het hof van Rome, welke Illyricus heeft doen drukken in zynen Catalogus van de Getuigen der waarheit. Men heeft in de bibliotheek der vaderen eene andere redevoering van hem tegen de verandering van de munt. Daar zyn handſchriften van verſcheide andere werken van hem in de bibliotheken. Hy was een man, die voor zeer geleerd gehouden wierdt, en bekwaam om aan de boeken die hy vertaalde hun waarachtigen en natuurlyken zin te geven. Hy wierdt biſſchop gemaakt in den jare 1377, na Alfonſus Chevrier, en ſtierf in den jare 1382. *Du Tillet in Chron. Papyr. Maſſon in Annal. Franc. Dupleix & Mezeray Hiſt. de France. La Croix du Maine Biblioth. Franc. p.* 360. *Sammarth. Gall. Chriſt. T. II. de Epiſc. Lexovienſ. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. du XIV. ſiecle.*

ORESTES, koning van Mycene, was een zoon van Agamemnon en van Clytemneſtra, die met hulp van haren minnaar Egyſthus haren echtgenoot omgebragt hadde. Hier op wreekte Oreſtes, op aanrading van zyne zuſter Electra, zyns vaders doodt, en verſchoonde ook zyne eige moeder niet. Hy doodde Pyrrhus, om dat de zelve Hermione, die aan hem ten huwelyk beloofd was, vervoerd hadde, en maakte met Pylades eene vertrouwelyke vriendſchap. Eenige ſchryvers verhalen, dat hy, na het vermoorden van zyne moeder, in razerny omzwierf, en, om voor deze euveldaadt te boeten, genoodzaakt wierdt eene reize te doen naar den tempel van Diana in het halfeilandt Taurica, tegenwoordig klein-Tartarye genoemd, werwaards zyn vriendt Pylades hem geleidde. Wanneer hy nu aldaar gekomen was, beſloot de koning Troas hem aan de godinne Diana, welke men gewoon was menſchen op te offeren. Wanneer Pylades het levensgevaar van zynen vriendt zag, verzekerde hy, om hem te redden, den koning dat hy Oreſtes was, alleenlyk uit begeerte, om in plaatſe van zynen vriendt geofferd te worden, en door zyn doodt hem te behouden. Oreſtes hieldt daar tegen van gelyken ſtaande, dat hy de ware Oreſtes was, en dat het voorgeven van zynen vriendt uit eene al te grote liefde ontſtont. Ondertuſſchen, terwyl zy aldus met malkander ſtreden, ontdekte Iphigenia, de prieſtereſſe van Diana, dat Oreſtes haar broeder was, en verloſte hier door hen wederzyds van het dreigende gevaar. Eenige dagen daar na nam Oreſtes benevens zyn vriendt Pylades, na dat hy den koning Troas gedoodt hadde, alle des zelfs rykdom weg, en voerde zyne zuſter Iphigenia met zich naar Arcadië. Naderhandt zoude hy door de beet van eene ſlang te Oreſtion geſtorven zyn. Zyn doodt wordt geſteld in het 2948 jaar der wereldt, na dat zyne regering 70 jaren geduurd hadde. Hy liet drie zonen na, te weten, Tiſamenes, Penthilus en Cometes. *Cic. de Amicit. Vell. Paterc. l. I. Pauſanias. Euripid. in Oreſt. Sophoc. in Electra. Euſebius in Chron.*

ORESTES, patricius en ritmeeſter onder den keizer Nepos, maakte gedachten om den keizerlyken troon te overweldigen. En in der daadt, te Ravenna gekomen zynde, deedt hy aldaar zynen zoon Romulus Auguſtulus, ook Momilus genoemd, den 31 October des jaars 475 als keizer groeten. Nepos hitſte O-

doacer den koning der Herulen tegen hem op, die, in Italië gekomen zynde, Rome innam op den 23 Augustus des jaars 476, en vyf of zes dagen daar na Orestes te Piacenza deedt sterven, zynen broeder Paulus verfloeg, en Augustuius in een kasteel naby Napels bande. *Cassiodor. in Chron. Jornandes. Paul. Diac. Procopius, &c.*

ORESTES, ORESTEN, volkeren van Macedonië, omtrent de Adriatische zee en Epirus. *Strabo. Plinius. Lucanus lib. III.*

ORESTION, eene stadt in Arcadië, die in het begin naar haren stichter Orestheus, een zoon van Lycaon, *Oresthasion* genoemd wierdt, en den eerstgemelden naam eerst naderhandt naar Orestes verkreeg, om dat de zelve door den steek of de beet van eene slange, welke hy aldaar ontfangen hadde, gestorven zoude zyn. *Pausan. l. VIII. Stephan.*

ORFA, eene stadt in Diarbek, welk landschap eertyds Mesopotamië genoemd wierdt, gelegen omtrent den Euphraat in eene zeer vruchtbare vlakte. De muren van de stadt zyn van gehouwen steen, met hunne schietgaten en torens. Zy is eene der steden, alwaar goed Turksch leder gemaakt wordt, en het zyn de wateren, die aan ieder landt in het byzonder eigen zyn, die haar dezen luister geven. Het zwarte wordt gemaakt te Orfa, het gele te Mossul, het blaauwe te Tocat, en het rode te Diarbekir. Aldaar is een Bassa, die het bevel heeft over honderd en vyftig Janitzaren, en zes honderd Spahis, hebbende meer ruitery nodig dan voetvolk, om dat de Arabiers dikwils stropingen doen in de vlakte, inzonderheit wanneer men de granen snydt. De inwoners van het landt geven voor, dat Abraham gewoond heeft op de plaats alwaar deze stadt gebouwd is; dat zy eertyds Edesse genoemd was; en dat de koning Abgarus aldaar zyn gewoon verblyf hieldt, in het kasteel, waar van men noch de overblyffelen ziet, alwaar Mosaïsche schilderyen zyn. In het binnenste van de voornaamste mosquee, die ter eere van Abraham gebouwd is, is eene bron, welke eenen groten vyver maakt, welke de Turken in gehouwe stenen besloten hebben, en die vol is van visschen, welke de genen volgen die langs de kanten wandelen, en die hen broodt toe werpen. Maar men zoude de zelven niet durven aanroeren, om dat de Turken eerbiedt hebben voor deze visch, die zy Abrahams-visch noemen, en zy bedekken zelfs de plaats welke rondom de vyver is, tot twintig treden in de breedte. Op den hoogsten heuvel van de stadt ziet men eene kerk, welke de Armeniers bezitten, onder het portaal van welke men zegt dat S. Alexis zeventien jaren doorbragt, om aldaar een verborgen leven te leiden. De voornaamste kerk der Armeniers is een vierdendeel uurs van de stadt, en wierdt gebouwd door S. Ephremus, die aldaar begraven is in eene grotte. *Tavernier Persiaansche Reisbeschryving.*

ORFEA, in 't Latyn *Alpheus*, eene rivier in Morea. Zie ALPHEUS.

ORFORD, een goed vlek, of eene kleine stadt van Engelandt, in het Oostelyke gedeelte van het graafschap Suffolk, en in de landstreek Plumsgate genoemd. Zy is gelegen tusschen twee rivieren, en twee mylen van de zee. Zy is Orford genoemd naar de rivier *Ore*, die haar bespoelt aan de Oostzyde. Ten tyde van Henrik den II ving men een visch naby deze stadt, die gelyk was aan een mensch. Men voedde den zelven zes maanden in het kasteel; hy at allerlei spyze die men hem gaf; maar hy at voornamelyk zeer gaarne visch. Daar na ontsnapte hy, en wierp zich in de zee. Orford heeft in het einde van de laatste eeuw den tytel van graaf gegeven aan Eduard Russel, ridder en admiraal van de vloot van Wilhem den III, koning van Engelandt. *Cambd. Britann. Mem. du Temps.*

ORFORD, (GRAAF VAN) in Engelandt. Met dezen tytel wierdt het aldereerst vereerd *Eduard Russel*, de vierde zoon van François graaf van Bedford. Deze was een van de genen, die in den jare 1688, wanneer de religie en vryheit van de Britsche ryken met ondergang gedreigd wierden, zich naar Hollandt begaven by den prins van Oranje, met wien hy in het zelfde jaar in Engelandt te rug kwam; en na de verheffing van den gemelden prins op den throon wierdt hy in den jare 1689, tot een der leden van den geheimen Raadt benoemd, en in den jare 1690 tot admiraal van de blaauwe vlag. In den jare 1691 wierdt die graaf, na het afzetten van den graaf van Torrington, tot opper-admiraal en tresorier van de gansche Engelsche vloot aangesteld, met de welke hy in den jare 1692 gevoegd met de Hollandsche het geluk hadt de Fransche vloot, onder 't gebiedt van den admiraal de Tourville, den dodelyken slag te geven omtrent de baai *la Hogue*, in welken meer dan 20 kapitale Fransche oorlogschepen, behalven zeer vele transport-en andere schepen, verbrand wierden of in den grondt geschoten, en onder de eersten het Fransche admiraalschip de *Goude Zon*, die achter aan het schip verbeeld was met dit omschrift:

Je suis l'unique sur l'Onde,
Comme mon Roi l'est dans le monde.

Voor dien gewigtigen dienst ontfing hy de plechtige dankzegging van het huis der Gemeenten. Doch in het volgende jaar wierdt hy, om dat men hem beschuldigde de verkrege zege niet behoorlyker wyze vervolgd te hebben, afgedankt, en het bevel over de vloot aan Henrik Killigrew, den ridder Ralph Delaval, en den ridder Cloudesly Shovel, als commissarissen opgedragen. In den jare 1693 verkreeg hy op nieuws de waardigheit van opper-admiraal, en verhinderde in de Middelandsche zee de vyandelyke aanslagen tegen Barcelona. In den jare 1694 zeilde hy met de Engelsche vloot naar de Fransche kusten, en bragt daar door te weeg, dat de inval, welken Jacobus de II met eene Fransche macht voorhadde, moest achterblyven. In den jare 1697 was hy in het afzyn van den koning een der opper-regenten van Engelandt, en in het zelfde jaar verklaarde den 7 May de koning hem tot pair van het koninkryk, met den tytel van baron van *Shingey* in *Cambridgeshire*, vicomte van *Barfleur*, en graaf van *Orford*. In den jare 1701 beschuldigde het Lagerhuis van het Parlement hem wegens het tractaat van verdeling van de Spaansche monarchie; doch hy wierdt volkomen vrygesproken. Onder de regering van de koninginne Anna wierdt hy aangesteld tot lidt van den geheimen Raadt, en der commissarissen tot het grote werk der vereeniging van de twee koninkryken Engelandt en Schotlandt. In den jare 1710 benoemde die koninginne hem tot het hoofdt der commissarissen, tot waarneming van het grootadmiraalschap van Engelandt. Na het overlyden van die vorstinne wierdt hy door koning George den I aangesteld tot een der regenten van 't koninkryk, tot op zyn Majesteits aankomste van Hanover, na welken tydt hy tot lidt van den geheimen Raadt bevestigd wierdt. By zyne gemalinne Maria, eene dochter van zynen bloedverwant Wilhem, hertog van Bedford, heeft hy gene kinderen geteeld, en stierf den 8 December des jaars 1627, in den ouderdom van 76 jaren, zynde alzo zyne tytels en zyn naam met zyn doodt uitgestorven. Hy liet zyne goederen by testament na aan de Lady Anna Tipping, dochter van de Lady Lætitia Russel, zuster van den overleden. *Heylin's help to Engl. history pag.* 436. *Peerage of Engeland I. pag.* 353. *The compleat Hist. of England vol. III. Europische Mercurius XXXVIII. stuk, II Deel, pag.* 307.

ORGAGNA DICIONE, (ANDREAS) een vermaard schilder van Florence, leefde in de XIV eeuw. Hy arbeidde in Piza aan grote historische taferelen: onder anderen schilderde hy in de grote kerk het algemeen oordeel op eene ongemene wyze. Want aan de eene zyde verbeeldde hy alle de groten der aarde, als gedompeld in het midden van de tydelyke vermaken en wellusten. Aan de andere zyde schilderde hy eene wildernisse, alwaar S. Macarius aan drie koningen, die ter jagt gingen met hunne meesteressen, den staat van het menschelyke leven vertoonde, hen de dode lighamen van drie andere prinsen aanwyzende; het welk hy op zulk eene naakte en duidelyke wyze uitdrukte, dat men de verbaasdheit zag op het aangezicht van deze drie koningen. Daar was 'er zelfs een, die zyn neus toe hieldt, om den stank van deze half verrotte lighamen niet te ruiken. In het midden van dit grat schilderde Orgagna de doodt met zyn seissen, die zo even het leven aan een groot getal van menschen benomen hadde: en omhoog verbeeldde hy Jesus Christus, op de wolken zittende in het midden der twaalf Apostelen. Deze schilder schepte zyn behagen in dat slag van werken, en begunstigde zyne vrienden, de zelve in het Paradys plaatsende; gelyk hy zich wreekte van de genen, die hy niet beminde, met de zelve in de hel hun verblyf te geven. Hy stierf in den jare 1389, 60 jaren oud zynde. *Vasari Vit. Pit. Felibien Entret. des Peint.*

ORGAZ, oudtyds *Riguza*, eene kleine stadt in Nieuw-Castilië, 4 mylen Zuidwaarts van Toledo gelegen. Keizer Karel de V heeftze met den tytel van een graafschap vereerd, en don Alvaro Perez de Guzman, tot beloning voor zyne goede diensten, daar mede begiftigd. *Colmenar Delic. de l'Espagne p.* 356.

ORGELET, eene kleine stadt met een ampt, daar toebehorende, in het graafschap Burgundië, tusschen Clerval en S. Laurent de la Roche, niet verre van de rivier Dain gelegen. Zy dryft sterken handel, inzonderheit in lywaat, waar van aldaar zeer veel gemaakt wordt. Men zegt van haar voor een spreekwoordt, dat zy velden zonder gras, rivieren zonder visch, en bergen zonder bosschen heeft.

ORGETORIX, een man van groot aanzien en zeer ryk in het landt der Helvetiërs, ten tyde van Julius Cesar, was met de edelen van het landt te zamen gespannen om zich koning der Gaulen te maken. Maar deze zamenzwering ontdekt zynde, benam hy zich zelf het leven. *Cæsar Comment. lib. I.*

ORGIA wierdt by de Grieken het feest van Bacchus genoemd, ἀπὸ τῆς ὀργῆς, *a furore*, dewyl des zelfs priesters zich of zo gelieten, of werkelyk van den Duivel aangedreven wierden, dat zy als onzinnig omliepen, alderhande verrukkingen hadden, en vele wonderlyke dingen, die hen echter niet schaadden, voornamen. Diergelyke feesten waren ook by de Romeinen niet ongebruikelyk, en zyn inzonderheit de *Trieterica* bekend, welke alle drie jaren eenmaal gehouden wierden. Men hadt in de zelve alderhande verborgendheden, maar voornamelyk slangen, die men in een kasje omdroeg, en niemandt dan de *Initiati* vertoonde. *Castellan. de festis Græcor. in Dionys. Saubertus de sacrif. c.* 17. *Pitiscus.*

ORGON, een goed vlek met een verwoest kasteel in Provence, aan den Zuider-oever van de Durance, eene myl boven Cavaillon. Eenige landbeschryvers nemen het zelve voor het oude *Ernaginum*, dat anderen plaatsen te Eragnac, een dorp tusschen Cavaillon en Arles gelegen. *Maty Dict.*

ORGOSOLO, een klein vlek van het eilandt van Sardaigne, omtrent de Oostkust, drie mylen van Lode, ten Westen. Het was oudtyds eene stadt, *Grillena* genoemd. *Maty Dict.*

ORIA, eene stadt in het koninkryk Napels, in het landschap Otranto, is een bisschoplyke setel onder den aartsbisschop van Tarento, en legt onder aan den Apennyn. Deze plaats was eertyds zeer aanzienlyk, doch is tegenwoordig slecht bewoond, en heeft niets merkwaardigs dan een oud slot. *Alberti Descr. Ital. Rogissart. Baudrand.*

ORIBASIUS *van Pergamus*, een leerling van Zeno van Cyprus, was geneesmeester van Julianus den Afvalligen, die tot het keizerryk verheven zynde, hem aanzienlyke ampten gaf. De volgende keizers zonden hem in ballingschap, maar zyne deugdt deedt hem door de barbaren zelfs achten. Men herriep hem vervolgens, en hy maakte verscheide werken, gelyk men ziet by Eunapius, die het leven van dezen geneesmeester geschreven heeft, by Suidas, enz. *Castellan. in vit. Medic. Just. in Chron. Med. Van der Linden de Script. Med. Vossius de Philos. cap.* 12. §. 28.

ORICELLARIUS, (BERNARDUS) een Florentyn, een bloedverwant der Medicis, hadt deel aan de schoonste waardigheden van zyn vaderlandt. Hy bloeide omtrent het einde van de XV eeuw. Hy schreef zeer wel in het Latyn; maar Mabillon verwyt hem in zyn *Musæum Italicum* al te eenzydig geweest te zyn in het gene hy zegt van de onderneming van Karel den VIII, koning van Vrankryk, in Italië. Hy is de zelfde met *Ocricularius*, waar van Erasmus verhaalt, dat hy hem nooit konde verplichten Latyn te spreken; niet om dat hy die taal niet verstont, maar om dat hy de fynheden daar van gestudeerd hadde, en dat hy vreesde barbaarsch te zyn, indien hy zich waagde om voor de vuist te spreken. Pierius Valerianus en Petrus Crinitus hebben van Oricellarius gesproken. *Poccianti de scriptorib. Florentin. pag.* 32. *Pierius Valerianus de Literator. infelicit. lib. II. Thuan. lib. XCII.*

ORICHOVIUS, of ORECHOVIUS, (STANISLAUS) een Poolsch edelman, was in het begin van de XVI eeuw in het bisdom Premislau, in Reussen, geboren, en verkreeg, wegens zyne voortreffelyke welsprekendheit, en de onbeschroomdheit die hy in zyne redenen betoonde, den bynaam van den Poolschen Demosthenes. Hy studeerde in den beginne te Wittenberg onder Lutherus en Melanchthon, en daar na te Venetië onder Johannes Baptista Egnatius. Na zyne wederkomst in zyn vaderlandt wydde hy zich zelf tot den geestelyken standt, en wierdt kanunnik te Premislau. Hy betoonde onderuitsschen altoos veel neiging tot de Luthersche lere, en wierdt dieswegens door zynen bisschop dikwils ondervraagd, het welk hy echter zo weinig achtte, dat hy eindelyk de beneficie die hy tot noch toe genoten hadde verliet, en zich in 't huwelyk begaf. Zyn bisschop deedt hem daar over in den ban, doch hy stoorde zich ook daar niet aan, en vatte niet alleenlyk de pen op tegen de geestelykheit, maar hielp ook nevens hunne andere tegenstrevers overal hunne goederen verwoesten, en verwekte hen onuitsprekelyk veel verdriet. Maar na eenige jaren beleedt hy op het synode te Warschau in den jare 1561 weder opentlyk den R. Katholyken Godsdienst, liet zyne geloofsbelydenis drukken, en betoonde voortaan in zyne schriften en by andere gelegenheden zo veel yver tegen de zogenaamde ketters, als hy van te voren tegen de Roomschen gedaan hadde. Men heeft van hem vele verschilschriften, waar van men de lyst kan zien by *Staravolscius in elogiis centum Polonorum. Bayle.*

ORICUM, waar van Plutarchus spreekt in de levens van Paulus Æmilius, van Pompejus, en van Cesar, eene stadt van Chaonië, eene landstreek van Epirus, eene zeeplaats op de kust van de Iönische zee. Scylax noemt de zelve in zyne zeevaart nochtans de hoofdstadt van het landt, dat naar haren naam *Oricia* genoemd wierdt, en zegt dat zy 80 stadien van de zee afgelegen was. De zee moet naderhandt het landt tot aan de stadt overstroomd hebben. Zy was gelegen aan den voet van den Acroceraunischen berg. Men noemt haar tegenwoordig *Orchà. Lubin Tabl. Geograph. sur les vies de Plutarque.*

ORIFLAMME, standaardt van de abdy van S. Denys in Vrankryk, welke de abt in handen stelde van den beschermer van dat klooster, wanneer het nodig was de wapenen aan te nemen tot de behouding der goederen of der voorrechten van de abdy. De zelve was gemaakt op de wyze van eene oude banier, of van een standaardt, met drie punten of staarten, gelyk men ziet in de processien van eenige parochien. Men gaf daar aan dezen naam, om dat hy van eene goude en vuurverwige zyde stoffe was: de kwasten waren echter groen, zonder goude franjen, gelyk eenigen gezegd hebben. Anderen geloven dat de naam van Oriflamme komt van *Flammulum*, of *Flammula*, dat eene banier betekende, of een standaardt, en van *aurea*, om dat hy vastgehecht was aan eene vergulde lancie. De andere kerken hadden mede hare beschermers, die dikwils *Signiferi Ecclesiarum*, de Vaandragers der kerken, genoemd worden. Ten opzichte der abdy van S. Denys behoorde deze tytel aan de graven van Pontoise, of van het Vexin, die de beschermers van dit klooster waren, aan welke deze standaardt eigen was. De oude schryvers noemen den zelven daarom gemeenlyk het Vaandel of de Banier van S. Denys, en hy was geschikt om gedragen te worden door de graven van het Vexin, in de oorlogen, waar in de abdy van S. Denys hunne bescherming nodig hadde. Lodewyk de VI, gezegd de Vette, was de eerste der koningen van Vrankryk, die in de hoedanigheit van graaf van het Vexin de Oriflamme in zyne legers deedt brengen in den jare 1124, wanneer hy vernam dat de keizer Henrik de V met zyne krygsbenden in Vrankryk kwam. Zyn zoon Lodewyk de VII, gezegd de Jonge, deedt den zelven dragen in zynen tocht over zee in den jare 1147; Philippus Augustus in den slag van Bovines in den jare 1214; Lodewyk de VIII in den oorlog tegen de Albigenzen; S. Lodewyk in den oorlog tegen Henrik, koning van Engelandt, in den jare 1242, en in zyne reizen over zee; Philippus de Stoute in den oorlog tegen Alphonsus, koning van Castilië, in den jare 1276; Philippus de Schone in den slag van Mons en Puelle in den jare 1304. Meyer schryft dat de Franschen de Oriflamme in dit gevecht verloren, en dat hy door de Nederlanders genomen en verscheurd wierdt. Maar Guyart, die aldaar tegenwoordig was, verzekert dat de standaardt, die aldaar verloren wierdt, eene nagemaakte Oriflamme was, welke de koning op dien dag hadt doen oprechten om de soldaten aan te moedigen. Het gene men wil dat te zekerder is, alzo men voorgeeft dat de rechte Oriflamme weinig tyds daar na in het Fransche leger gezien wierdt. Want de koning Lodewyk Hutin deedt den zelven in den jare 1315 dragen in den oorlog, welken hy voerde tegen de zelve Nederlanders. Vervolgens wierdt hy gedragen in den slag van Mont-Cassel in den jare 1328. Hy wierdt ook gezien in den slag van Poitiers in den jare 1356. Koning Karel de V verkoos Arnoldus van Andrehan, maarschalk van Vrankryk, om den zelven in zyne legers te dragen. Koning Karel de VI gaf de bewaring daar van aan Petrus van Villiers, heer van L'Isle Adam, grootmeester van het Hôtel van Vrankryk, die den zelven droeg in de oorlogen van Vlaanderen in den jare 1381, naderhandt aan Petrus van Aumont in den jare 1412, en kort daar na aan Wilhem Martel zynen kamerling. Na dien tydt maakt de Historie geen gewag meer van de Oriflamme, zynde het waarschynlyk, dat de koningen van Vrankryk ophielden den zelven in hunne legers te doen dragen sedert dat de Engelschen zich meester maakten van Parys, onder de regering van Karel den VII, die, na dat hy de zelve verdreven hadde, de compagnien van ordonnantie instelde, en de witte kornet uitvondt, welke naderhandt de voorname banier van Vrankryk is geweest. *Du Cange dissert.* 18. *sur l'Hist. de S. Louis.*

ORIGANUS, (DAVID) een bekend mathematicus, of wiskundige, was geboren te Glatz den 9 July des jaars 1558. Hy leide den grondt zyner studien zo wel in zyne geboortestadt als op andere plaatsen, inzonderheit te Breslau; van daar begaf hy zich in den jare 1578 naar Frankfort aan den Oder, na dat hy van te voren in plaatse van zyn vorigen toenaam *Tost* zich Origanus hadde laten noemen. In den jare 1586 wierdt hem opgedragen de Grieksche tale en de *Mathemata inferiora* te leeraren; gelyk hy in het volgende jaar ook het professorschap in de *Mathemata superiora* verkreeg. Hy poogde ook door openbare schriften de wereldt nutte te zyn, gelyk hy dan *Ephemerides* van den jare 1595 tot den jare 1630 vervaardigde, die hy met 25 jaren en met vele andere stukken vermeerderd, in den jare 1609 uitgaf. Doch hy kreeg hier over eenige moeielykheit met den Italiaanschen Mathematicus, Johannes Magino, en eenen Rector te Maagdenburg Rollenhagius genoemd, welke hem van naschryving beschuldigden. Hy poogde zich ondertusschen ook door vervaardiging van den almanak enz. bekend te maken. Hy verbeterde in den jare 1620 met eigen handt de Chronologische werken van Sethus Calvisius, en voegde verscheide nieuwe zaken daar by. Hy stierf eindelyk in den jare 1629. *Becman Notit. univers. Francof. Vossius de Scient. Mathem. cap.* 68. § 21.

ORIGENES, gezegt *Adamantius*, aldus bygenoemd, volgens het getuigenis van Photius, ter oorzake van de kracht van zyne redeneringen, of, volgens Hieronymus, om dat hy de dwalingen wederstont met zo veel bestendigheit als een diamant, wierdt geboren te Alexandrië in den jare 185. Hy was een zoon van Leonides, die grote zorg droeg voor zyne opvoeding, en die hem van zyne tederste jeugdt af hieldt aan de studie van de H. Schriftuur. De zoon beantwoordde volkomelyk het oogmerk van zynen vader, en maakte in weinig tyds een groten voortgang in de kennis van de Schriftuur: het welk Hieronymus heeft doen zeggen, dat Origenes een groot man was geweest van zyne kindsheit af. Toen hy een weinig ouder geworden was, hadt hy tot zynen meester in de Philosophie den vermaarden Ammonius, een Christen philosooph; en in de Theologie S. Clemens Alexandrinus. In den tydt der vervolging van den keizer Severus in den jare 202 wilde Origenes zich bloot geven aan het martelaarschap; maar zyne moeder stelde zich krachtig daar tegen, en was zelfs verplicht zyne klederen te verbergen om hem te beletten uit te gaan. Zyn vader Leonides wierdt gevangen, en leedt het martelaarschap. De goederen van zynen vader verbeurd verklaard zynde, vondt hy zich met zyne moeder en zyne broeders tot de uiterste armoede gebragt; maar hy wierdt ondersteund door de milddadigheden van eene ryke vrouwe van Alexandrië, en geneerde zich vervolgens met de letterkunst te onderwyzen. De schole van Alexandrië opengevallen zynde door het vertrek van S. Clemens, arbeidde Origenes aan de bekering der Heidenen, en wierdt tot leeraar van de H. letteren te Alexandrië benoemd. Hy was toen maar 18 jaren oud; en men droeg hem echter deze bediening op, die men gemeenlyk niet anders gaf dan aan personen, die in ouderdom gevorderd waren. Hy versterkte de belyders in het gelove, bekeerde verscheide afgodendienaars, en telde zo vele martelaars onder zyne leerlingen, dat men konde zeggen, dat hy eerder eene schole van het martelaarschap hieldt dan van de Theologie. Plutarchus, Serenus, Heraclides, Hero, enz. waren van het getal der martelaren, die uit zyne schole gekomen waren. Origenes onderwees de Theologie aan de maagden en aan de vrouwen, zo wel als aan de mannen; en om den laster van zich te weren, waar mede men hem zoude hebben kunnen bekladden, ontmande hy zich zelf en maakte zich tot een gesnedenen, nemende te veel naar den letter het gene de Zone Gods in het Euangelium zegt van de gewillige gesnedenen om het koninkryke der Hemelen. Deze daadt openbaar geworden zynde, wierdt verscheidelyk uitgelegd; maar Demetrius bisschop van Alexandrië prees zynen yver, en vermaande hem zyne lessen te vervolgen. Het getal van zyne leerlingen dagelyks vermeerderende, beval hy aan de zorge van zynen vriendt Heraclas die genen, welke in de eerste gronden van den Godsdienst onderwezen moesten wor-

worden, en behieldt voor zich de genen, die het meest gevordert waren: hy deedt eene reize naar Rome in den jare 211, onder het keizerryk van Antoninus Caracalla. Te Alexandrië wedergekeerd zynde, stelde hy aldaar zyne *Tetrapla* te zamen, een moeielyk werk, vervattende den text des Bybels, zo in het Hebreeusch, als de Grieksche vertalingen der Zeventigen, van Aquila, van Symmachus en van Theodotion, in verscheide kolommen, waar by hy naderhand noch twee Grieksche vertalingen voegde, om daar van de *Hexapla* te maken. Deze werken vermeerderden zyne achting, en trokken een groot getal van geleerde mannen tot hem, die zyne leerlingen wierden, onder anderen Ambrosius, die de dwalingen van Valentinus veroordeelde. Origenes wierdt vervolgens verplicht verscheide malen van Alexandrië te vertrekken, eerstelyk om eenen gouverneur van Arabië te onderwyzen, en de twede reize, wanneer de stadt Alexandrië gedrukt wierdt door den wreden oorlog, welken Antoninus Caracalla haar aandeedt, week hy naar Palestina in den jare 216. De bisschoppen van deze provincie baden hem de heilige Schriftuur opentlyk uit te leggen in de kerke, en het volk in hunne tegenwoordigheit te onderwyzen, hoewel hy noch geen priester was: het welk Demetrius mishaagde, die daar over schreef aan deze bisschoppen. Alexander van Jeruzalem en Theoctistus van Cesarea verschoonden Origenes, door verscheide voorbeelden aantonende, dat zulks verscheide malen geschied was. Demetrius herriep Origenes, en verplichte hem zyne eerste bediening weder aan te nemen; maar de keizerinne Mammea deedt hem te Antiochië komen om met hem te spreken. Hy bleef niet lang by haar, en kwam weder te Alexandrië, alwaar hy bleef tot in den jare 228, wanneer hy van daar vertrok met brieven van aanpryzing van zynen bisschop, om naar Achaje te gaan. Hy wierdt op deze reize, door Palestina trekkende, door de bisschoppen van die provincie tot priester geordend, 42 jaren oud zynde. Deze ordening van Origenes, door vremde bisschoppen geschied, zonder de bewilliging van zynen bisschop Demetrius, verbitterde dezen prelaat tegen hem. Origenes liet niet na te Alexandrië te komen; maar Demetrius verjoeg hem van daar in den jare 231, een concilie tegen hem gehouden hebbende. Origenes week naar Cesarea in Palestina, alwaar hy wel ontfangen wierdt van den bisschop; maar Demetrius deedt hem afzetten, en zelfs in den ban doen in een concilie van bisschoppen van Egypten, het welk goedgekeurd wierdt door den bisschop van Rome, en door de meeste andere bisschoppen, uitgezonderd die van Palestina, van Arabië, van Phenicië en van Achaje, die Origenes in 't byzonder kenden. Hy vervolgde alzo de Schriftuur uit te leggen te Cesarea gedurende het leven en na de doodt van Demetrius, die niet lang leefde na dat hy Origenes veroordeeld hadde. Hy hadt verscheide leerlingen, en onder anderen Gregorius, naderhandt *Thaumaturgus* bygenoemd, en bisschop van Neocesarea, met zynen broeder Athenodorus. Het vonnis door Demetrius gegeven tegen Origenes hieldt standt in Egypten onder Heraclas en Denys, opvolgers van Demetrius; maar hy vervolgde niettemin zyne bediening in Palestina. De vervolging van den keizer Maximinus opgekomen zynde, week Origenes voor eenigen tydt naar Athene, van waar hy weder te Cesarea in Palestina kwam, en van daar te Cesarea in Cappadocië, alwaar hy woonde by Firmilianus, die hem genodigd hadde om aldaar te komen, onder het keizerryk van Gordianus, die begon te regeren in den jare 238. Berillus, bisschop van Bostre in Arabië, tot eene grote dwaling vervallen zynde, bewerende dat het Woordt geen zelfstandig persoon was voor zyne menschwording, wierdt Origenes geroepen om tegen hem te twisten, overtuigde hem, en bragt hem weder op den weg der waarheit. Hy wierdt eenige jaren daar na, onder het keizerryk van Philippus, noch geroepen op eene vergadering van bisschoppen, welke gehouden wierdt tegen eenige Arabiers, die beweerden, dat de zielen der menschen stierven en wederopstonden met de ligchamen: hy bestreedt aldaar deze dwaling, en deedt de genen, die daar in gevallen waren, van gevoelen veranderen. Eindelyk leedt Origenes standvastelyk voor het gelove in de vervolging van Decius: hy wierdt gevat, in de gevangenis gezet, met ketens beladen, en leedt veelderlei straffen met eene verwonderenswaardige standvastigheit. Epiphanius zegt, dat hy, om zich uit de gevangenis te redden, zich geliet den afgoden wierook te offeren, en verhaalt dat de rechter, die ondernomen hadde zyne standvastigheit te overwinnen, ziende dat hy dat oogmerk niet konde bereiken, eene duivelsche list bedacht, welke was hem te dreigen, dat hy hem ten prooi zoude geven aan de vuile drift van eenen Ethiopiaan, indien hy den afgoden geen wierook offerde. Hy tekent aan dat Origenes, om deze gruwel te ontgaan, zich wierook in de handt liet geven, en voor eenen afgodt geleiden, aan welken men geloofde dat hy geofferd hadde: men voegt 'er by, dat de Christenen, welke in de gevangenissen waren, zich afscheidden van zyne gemeenschap; dat de kerke van Alexandrië hem niet wilde ontfangen, en dat hy naar Jerusalem gegaan zynde, wanneer hy op den stoel klom, om aldaar volgens zyne gewoonte de Schriftuur te verklaren, den Bybel openende op deze woorden van den L Psalm viel: *Maar tot den godlozen zegt Godt; wat hebt gy myne inzettingen te vertellen? en neemt myn Verbondt in uwen mondt?* Men zegt dat deze lezing hem traanen deedt storten, en dat 'er de gansche vergadering met hem vergoot. De bekwaamste oordeelkundigen twyfelen of dit verhaal, aan Epiphanius toegeschreven, van hem is; dewyl hy op andere plaatsen van zyne werken, alwaar hy van Origenes spreekt, niets zegt van dezen gewaanden val, niet meer dan de andere vaderen, en voo al Hieronymus, Theophilus van Alexandrië, en Vincent van Lerins, die tegen Origenes geschreven hebben. Zyne verdedigers hebben zich niet bemoeid om hem van dit misdryf te verschonen, dat men niet nagelaten zoude hebben hem te verwyten, indien hy daar van alleenlyk was verdacht geweest. Deze grote man stierf te Tyrus, naar zommiger gevoelen in den jare 256, in den ouderdom van 71, of liever in den jare 254, in den ouderdom van 69 jaren. Du Pin zegt in den jare 252, in den ouderdom van 66 jaren. De achting van Origenes is niet alleenlyk na zyn doodt aangetast geweest, gedurende zyn leven hebben verscheide grote mannen, als Dionysius van Alexandrië, Pierius, priester van die stadt, Theognostus en verscheide anderen zyne gedachtenis verdedigd; maar Methodius bisschop van Tyrus heeft hem aangegrepen. De Arrianen bedienden zich in de IV eeuw van het gezag van Origenes: S. Athanasius, S. Basilius en S. Gregorius Nazianzenus verdedigden hem als rechtzinnig. S. Hilarius, Titus van Bostra, Didymus, S. Ambrosius, Eusebius van Vercelli, Victor Petavius, en S. Gregorius van Nyssa hebben met lof zyne werken nageschreven, maar Theodorus van Mopsueste, Apollinarius en Cesarius zyn hem niet voordeelig geweest In de V eeuw ontstont het verschil over de rechtzinnigheit van Origenes: Johannes van Jerusalem en Rufinus verdedigden de zelve, en S. Chrysostomus ondersteunde de verdedigers van dezen schryver; maar S Epiphanius en S. Hieronymus bestreden hem scherpelyk, en Theophilus van Alexandrië vervolgde de monniken van Nitrië, die hy van Origenistery beschuldigde, en die hy veroordeelde in een concilie van Alexandrië: zyn oordeel wierdt goedgekeurd door den paus Anastasius en door de meeste Westersche bisschoppen; maar hy hadt eene menigte van verdedigers in het Oosten. De keizer Justinianus verklaarde zich in de VI eeuw tegen de geheugenisse van Origenes, schreef eenen brief aan Mennas tegen zyne lere, gaf een edict tegen hem uit in den jare 540, en deedt hem veroordelen in een concilie, in het zelfde jaar te Constantinopel gehouden, waar van de acten gevoegd zyn by die van het V algemeen Concilie. Na dien tydt hebben de schryvers verscheidelyk geoordeeld over de lere van Origenes, zommigen hem beschuldigende, en anderen hem verdedigende over verscheide stukken. Men kan niet loogchenen dat hy in eene menigte van dolingen vervallen is; maar men moet daar by toestaan dat hy veel wetenschap hadde, en dat hy met nuttigheit gearbeid heeft voor de kerke: hy heeft zich in zyne uitleggingen voornamelyk gebonden aan den verborgen zin, heeft de verbloeming zo verre getrokken als de zelve konde gaan, en stoffe verschaft aan alle de Grieksche en Latynsche vaders, die op hem gevolgd zyn, en die byna niet anders gedaan hebben dan hem na te schryven. S. Hieronymus en Rufinus hebben verscheide van zyne werken vertaald. Eusebius hadt eene naaukeurige lyst gemaakt van zyne werken, waar van het getal verwonderenswaardig was, en, naar het getuigenis van S. Epiphanius en Rufinus, zes duizend stukken beliep, dat is te zeggen zes duizend rollen. Hy hadt driederlei boeken geschreven over de heilige Schriftuur, zonder te spreken van de *Hexapla* en de *Tetrapla*, te weten aantekeningen, uitleggingen en predikatien. Daar zyn ons gene uitleggingen meer overig; wy hebben byna gene predikatien in 't Grieksch, en een groot gedeelte der aantekeningen is verloren. Men heeft maar eene Latynsche vertaling van zyn boek der *Principia*; maar men heeft in 't Grieksch zyne acht boeken tegen Celsus, en verscheide andere verhandelingen De meeste werken van Origenes, in 't Latyn vertaald, zyn byeen verzameld en door Merlinus uitgegeven, en naderhandt door Erasmus Genebrardus heeft daar van noch eene groter verzameling gemaakt, te Parys in twee stukken *in folio* gedrukt in den jare 1574 Huetius, onder-leermeester van den Dauphin van Vrankryk, naderhandt bisschop van Avranches, heeft de aantekeningen van Origenes over de Schriftuur in 't Grieksch en in 't Latyn uitgegeven, met het leven van Origenes en aantekeningen van zyn maaksel, te Rouaan in den jare 1668 Men heeft een tweden druk daar van gemaakt in Duitschlandt in den jare 1685. Huetius hadt ook beloofd de andere verhandelingen van Origenes uit te geven. Johannes Tarinus gaf in den jare 1618 te Parys in een stuk *in quarto* uit: *Philocalia de obscuris S. Scripturæ locis, à Basilio M. & Gregorio Theologo ex variis Origenis Comment. excerpta.* Tarinus, die dit werk in 't Latyn vertaald hadde, voegde aanmerkingen daar by. Michael Ghrislerius gaf in den jare 1623 aantekeningen uit van Origenes over Jeremias, met VIII predikatien over den zelfden propheet, in 't Latyn vertaald door Mattheus Caryophilus en door Allatius; en de laatste gaf ter zelver tydt uit de aantekeningen over het 28 kapittel van het I Boek der Koningen. Guillielmus Spencer deedt in den jare 1658 in 't Grieksch en in 't Latyn drukken, *Opus contra Celsum & Philocalia*, met aantekeningen. Eindelyk liet Johannes Rudolphus Wetstein, professor te Basel, aldaar in den jare 1674 eenige verhandelingen van Origenes drukken onder dezen tytel: *Dialogus contra Marcionitas, sive de recta in Deum fide; Exhortatio ad Martyrium; Responsum ad Africani Epistolam de Historia Susannæ, Græcè primum è MS. edita, versiones partim correctæ, partim novæ adjecta, cum notis, indicibus, variantibus lectionibus & conjecturis.* Johannes Fell, bisschop van Oxford, deedt aldaar in den jare 1658 het boek van Origenes over het gebedt in 't Grieksch en in 't Latyn drukken. Verscheide grote mannen hebben zeer voordeliglyk van Origenes gesproken, en tot zyne verdediging gearbeid. Eusebius schreef zyne verantwoording, onder den naam van den martelaar Pamphilius, of liever, gelyk hy zegt, zy arbeidden beide om hem te verdedigen tegen de lasteringen, waar mede men hem in hunnen tydt bekladde. Ruffinus deedt zulks van gelyken, en verscheide anderen hebben daar aan gearbeid, zelfs in onzen tydt,

vooral de vader Petrus Halloix Jesuit, in een boek, waar in hy Origenes verdedigt. Men moet niet vergeten dat eenigen geloofd hebben, dat 'er twee personen van den naam van Origenes geweest zyn, de een een Platonisch philosooph, en de ander een Christen, het welk men getrokken heeft uit het gene Porphyrius zegt, door Eusebius bygebragt *l. VI. c. 19.* Zie de aanmerkingen van Valesius over Eusebius. *Epiphan. har. 64. de Ponder. ac Mensur. Hieron. in Catal. c. 54 &c. Euseb. in Chron. & Hist. Socrates l. V. Hist. c. 12. Horbius Hist. Orig. Ruffin. Vinc. Lerinensis. Theodoretus. Cassiodorus. Photius. Suidas.* enz. en onder de later schryvers *Joh. Pic. Mirandulanus. Genebrardus. Merlinus. Bellarminus. Baronius. Possevinus. Valesius. Horbius in hist. Origeniana. Binetus de Salute Origenis*, in 't Fransch geschreven. *Halloix in Origene defenso. Huetius in Origenianis. Cave in Antiq. patr. eccl. P. I. in vita Origenis. it. in Hist. Lit. scriptor. eccl. Du Pin Bibl. des Aut. eccles. Doucin hist. des Mouvemens arrivez dans l'Eglise au sujet d'Origene & de sa doctrine. Bayle. La Motte Vie de Tertullien & d'Origene*, te Parys gedrukt in den jare 1675.

ORIGENES, een leerling van Ammonius, die met Photinus en Herennius zich in de philosophie by hem geoeffend heeft, is wel te onderscheiden van Origenes Adamantius, die anders ook Ammonius gehoord heeft, gelyk Henricus Valesius en Huetius aangetoond hebben. *Henric. Vales. Not. ad Euseb. H. E.*

ORIGENISTEN, oude ketters van de secte der Gnostiken, aanhangers van Epiphanes, volgens Epiphanius, die hen beschuldigt het huwelyk te veroordeelen; zich aan alderlei ontuchtigheden en eerloosheden over te geven; de apocryphe boeken van het oude en nieuwe Testament te begunstigen, onder anderen de acten of handelingen van S. Andreas en van eenige andere Apostelen. Men moet hen onderscheiden van de genen, die men Origenisten genoemd heeft in de V en VI eeuwen; welke de gevoelens van Origenes beweerden, en waar van het volgende artykel spreekt.

ORIGENISTEN, ketters, welke de dolingen beweerden, getrokken uit het boek van Origenes, genoemd περὶ Ἀρχῶν, *peri Archôn*, of *van de grondbeginselen*; het zy dat de zelve waarlyk daar in waren, of dat zy kwaadaardiglyk daar ingelascht waren. Het is dit boek, waar uit Pelagius zyne kettery getrokken hadde, het welk Hieronymus heeft doen zeggen, dat Origenes de gunsteling der Pelagianen was. De Origenisten zeiden dat Jesus Christus alleenlyk de Zoon Gods was door genade en door aanneming; dat hy, met de menschen vergeleken, niet anders was dan waarheit; maar dat hy, vergeleken met Godt, niet anders was dan logen; en beweerden andere dweperyen, die nadelig waren aan den Heilandt. Zy verbreidden, dat de ziele voor het ligchaam geschapen is, en dat zy zondigt in den hemel. Dat de zon, de maan, de sterren en de wateren, die boven het firmament zyn, zielen hebben. Dat de ligchamen in de opstandinge eene ronde gedaante zullen hebben: dat de pynigingen der duivelen en der verdoemden zullen ophouden, en dat deze gevallene engelen in hun eersten staat zullen hersteld worden. Zy hadden verscheide andere snode dwalingen, en eenigen onder hen wierden de Vuilen en de Onreinen bygenoemd, om dat zy de versoeiselen der Gnostiken vernieuwden. De monniken van Egypten en van Nitrië waren inzonderheit met deze dwalingen besmet; en de zelve drongen door tot Rome, door het lezen der vertaling van de grondbeginselen van Origenes, gemaakt door Ruffinus. Dit verplichtte Hieronymus tot het maken van eene die oprechter was. Hy ondernam de zelve op het verzoek van Pammachius. Deze ketteryen beroerden dikwils de kerke op het einde van de IV eeuw, en in de V en VI. Theophilus van Alexandrië veroordeelde de zelve in den jare 399. De paus Anastasius, S. Epiphanius en verscheide andere prelaten deden het zelfde. De boeken van Origenes wierden mede veroordeeld, en de lezing van de zelve verboden: het welk vernieuwd wierdt in het V algemene concilie, het II van Constantinopel, gehouden in den jare 553. *S. Epiphan. de Har. 64. Augustin. de Har. c. 44. Hieron. Epist. ad Pammach. & alibi. Baronius A. C.* 393. 399. 400.

ORIGNY, een dorp met eene abdy. Het zelve is gelegen in Picardië aan de Oyse, drie mylen van S. Quintin, ten Oosten. *Maty Dict.*

ORIGUELA, eene stadt benevens een slot in het Portugeesche Estremadura. Zy legt in het gebergte, en heeft eene universiteit, die in den jare 1555 gesticht wierdt.

ORIGUELLA, ORIHUELLA, in 't Latyn *Oriola*, eene stadt aan de rivier Segura, in 't gebergte, in 't koninkryk Valentia, benevens een oud slot op eenen berg, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Valentia behorende, 4 Spaansche mylen van Murcia.

ORILLAC. Zie AURILLAC.

ORIO is de naam van eene rivier in het Spaansche landschap Biscaje, welke voortkomt uit het gebergte van S. Adriaan, voorby Segura en Tolosetta loopt, alwaar zy de kleine rivier Araxe in zich ontfangt, en eindelyk by eene kleine stadt, mede *Orio* genoemd, niet verre van S. Sebastiaan, in de Biscaische zee valt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 72. 84. 86.

ORIO, een klein steedtje of vlek van Spanje. Het zelve is gelegen op de kust van Guipuscoa, aan den mondt van de Orio, en drie mylen van S. Sebastiaan, ten Westen. Eenige landbeschryvers houden Orio voor het oude *Menosca*, eene kleine stadt der Vardulen, welke anderen plaatsen te Guetaria. *Maty Diction.*

ORIOLE, (PETRUS) in 't Latyn *Aureolus*. Zie AUREOLUS. (PETRUS)

ORIOLO, een klein vlek van den Kerkelyken staat. Het zelve is gelegen in Romagna, tusschen de steden Fayence en Citta del Sole. *Maty Dict.*

ORIOLO, een vlek van het Patrimonie van S. Petrus in Italië. Het zelve is eene myl van het meir van Bracciano, ten Westen gelegen. Het was oudtyds eene bisschoplyke stadt, welke men *Forum Claudii*, of *Forum Clodii*, noemde. *Maty Diction.*

ORION was, volgens de fabel, een zoon van Jupiter, van Neptunus, en van Mercurius: anderen zeggen van Apollo, het welk de fabelen op deze wyze verhalen. Op eenen tydt wanneer deze drie goden op de aarde reisden, kwamen zy in de hutte van een arm dorpeling, Hyrieus genoemd, die hen het beste onthaal dede dat hy konde, tot zo verre dat hy hen zelfs onthaalde op eenen os, die al zynen rykdom uitmaakte. Deze goden zich over zyne Godsdienstigheit verwonderende, en de zelve willende belonen, gaven hem de keur om te eischen het gene hy meest begeerde, met verzekeringe van het zelve te zullen verkrygen; waar op hy antwoordde, dat hy niets zo zeer begeerde dan eenen zoon te hebben, zonder echter verplicht te zyn om te trouwen, om dat hy de belofte niet wilde schenden, welke hy aan zyne vrouwe gedaan hadde eer zy stierf. Deze goden deden hier op den huidt van dien os brengen, waar in zy hun water maakten, en hem vervolgens geboden den zelven te verbergen onder de aarde, met verbodt om dien aan te roeren of te ontdekken binnen negen maanden; deze tydt verstreken zynde, wierdt een kindt geboren, dat Hyrieus *Urion* noemde ter oorzake van het water der goden, en door verandering van eene letter wierdt hy naderhandt *Orion* genoemd. Tot zyn rypen ouderdom gekomen zynde, gaf hy zich over aan de jagt, en hy was zo vermetel, dat hy zich beroemde dat hy allerlei beesten zoude kunnen vangen, hoe wild de zelve ook mogten zyn, waar door de aarde verbitterd, een scorpioen deedt voortkomen, door wiens beet hy stierf: maar de jagt-godinne Diana voerde hem in den hemel naby het teken van den stier. Horatius zegt dat Diana zelf hem doodde, om dat hy haar hadde willen verkrachten. Wat 'er van zy, de dichters zeggen dat dit het hemellicht is, dat de sterrekundigen plaatsen aan den Zuid-pool, bestaande uit zestien of zeventien sterren, die eenen man schynen te verbeelden, houdende een sabel in de handt, en dit teken verwekt by zynen opgang altoos grote stormen, waarom het *Regenachtig* genoemd wordt; en eenigen leidden zynen naam van Orion af van het Grieksche woordt Ὀρίνω, *Orino*, dat zeggen wil, ik *beroere* en *bewege*. Indien het nochtans helder komt te schynen, dat is een voorteken van droog en stil weêr. Plinius stelt zynen opgang op den 9 Maart, en zynen ondergang op den 29 Juny. De zelve Plinius zegt, dat eene aardbeving in Creta een ligchaam ontdekte van de lengte van 46 ellebogen, of 69 voeten, het welk men geloofde dat van Orion te zyn. *Hygin. in Astron. Plin. l. VII. c.* 16.

De natuurkundigen brengen deze gansche fabel van Orion tot de oorzaak en de uitwerkingen van het hemelteken aldus genoemd. Hy was de zoon van Neptunus, van Jupiter en van Apollo, geboren van hun water in een ossen-huidt besloten. Door deze ossen-huidt verstaan zy de zee, die gelyk is aan een os, zo wel ter oorzake van haar geloei als van hare onstuimigheit: en door Neptunus wordt verstaan de geest, die over de wateren verspreid is. Wanneer dan Apollo, dat is te zeggen de zon, de dampen van het water tot zich trekt, en de zelve verdunnende, die verheft in de lucht, door Jupiter betekend, zo ontstaat, wanneer deze drie goden hunne vermogens te zamen voegen, eene stoffe van windt, regen en donders, die men Orion genoemd heeft. Zo hy bemind is geweest van Diana, die hem vervolgens met pylschoten gedood heeft, zulks toont de kracht van de maan, verbeeld door Diana, welke de dampen vergadert, en de zelve daar na verdryft door hare stralen. En dewyl het teken van den scorpioen rechtsdraads gesteld is tegen dat van Orion, en dat wanneer het een opgaat, het ander ondergaat, zo hebben de dichters daar door aanleiding genomen om te zeggen dat een scorpioen hem door zyne beet gedood hadde. Maar zo het geoorloofd is de gewyde zaken met de ongewyde te vermengen, zo kan men zeggen dat deze fabel van Orion, of liever de historie van zynen vader Hyrieus eene loutere bederving of verbastering is van de waarheit der historie van Abraham, die men vindt in het XVIII kapittel van *Genesis*, alwaar gezegd wordt, dat Abraham omtrent den middag drie mannen zag, (deze drie mannen verbeeldden de drie personen der Drie-eenheit) welke hy heuschelyk ontfing, en onder anderen onthaalde op een teder en goed kalf, dat hy hadde: en na de maaltydt beloofden zy hem, dat hy eenen zoon zoude hebben; het welk gebeurde op eene buitengewone wyze, om dat hy en zyne vrouwe boven den bekwamen ouderdom waren, en door een wonderwerk, dat de krachten der nature te boven ging. Indien 'er gene waarheit is in deze overeenbrenging, ten minste is daar in eenige waarschynlykheit. Men zoude byna het gene men in Genesis vindt kunnen uitdrukken door de woorden van Ovidius, de fabel van Orion verhalende:

Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
Hos videt exiguam stetit ut ante casam.

Men erkent lichtelyk in dezen *Hyrieus* dien, die van *Hur* of *Ur* van Chaldea in het landt van Canaan kwam. Dit woordt heeft de zelfde uitgang, als de woorden welke de letterkunstenaars *volksnaamwoorden* noemen, dat is te zeggen de namen, welke de inwoners van eenige provincien en van eenige steden betekenen; en indien de Grieken in hunne taal een inwoner van Hur of Ur wil-

den zeggen, zy konden niet anders zeggen dan ὀρισός. Het gene noch zonderling hier in is, dat de Hebreeuſche woorden van de gewyde Hiſtorie, door welke de mannen beloofden aan Sara eenen zoon te geven, aldus vertaald kunnen worden: *Daar zal een zoon zyn, in den ſtier van uw brandoffer*, in plaatſe van: *Sara uwe huisvrouw zal eenen zone hebben.* Palephatus in het 5 kapittel *de rebus incredibilibus* zegt, dat de goden *projecerunt ſemen in taurum*; en *dare ſemen* in 't Hebreeuſch betekent *nakomelingſchap geven.* *Biblioth. univerſ. T. VII. p.* 106. *& ſeq.*

ORIONES wierden in het koninkryk Peru de ridders genoemd, die van koninklyken bloede afkomſtig waren, en in de oor-lellen gulde ringen of andere ſieraden droegen, waar door zy zich van het andere volk onderſcheidden. Deze naam zoude zo veel als *Auricularis*, dat is tot het oor behorende, betekenen. In Spanje is het oor-ſieraadt mede een kenteken van adeldom, en de genen, die het zelve gebruiken, plagten een anderen naam aan te nemen. *Bonanni de ord. eq. n.* 140.

ORIOU, ORIHOW, eene kleine ſtadt van Polen. Zy is gelegen in Podolië, op de grenzen van Moldavië, en aan de rivier den Nieſter, elf mylen boven Tekin. *Maty Dict.*

ORISTAGNI, in 't Latyn *Oriſtanum*, eene ſtadt aan de golf van Oriſtagni in Sardinië, legt in het Weſtelyke gedeelte van dat eilandt. Zy wordt door eenige Latynſche ſchryvers *Arborea* en *Uſellis* genoemd. De Franſchen belegerden deze plaats in den jare 1639. Zy is de ſetel van eenen aartsbiſſchop, en geeft den naam aan een markgraafſchap. *Baudrand. Rogiſſart.*

ORITHIA, een koningin der Amazonen, welke volgde op Mattheſia of Marpeſia, en zich door hare zonderlinge dapperheit in de oorlogen, welke zy tegen de Grieken voerde, vermaard maakte. Pentheſilea wierdt na haar koninginne. *Juſtin. lib. II. c. 4. Boccat. de clar. mulier.*

ORITHYIA was, naar het voorgeven der dichters, eene dochter van Erichtheus, eene kleindochter van Pandion, koning van Athene, en zuſter van Procris, welke laatſte met bewilliging van haren vader trouwde met Cephalus, een zoon van Æolus. Daar tegen wilde Erichtheus niet bewilligen, dat Aquilus of Boreas (dewyl des zelfs vaderlandt Thracie hem vyandelyk was) met zyne twede dochter Orithyia zoude trouwen. Maar Boreas vervoerde haar met geweldt, en teelde by haar de tweelingbroeders Zaethes en Calais. *Ovid. Metamorph. VI. Id. Amor. l. I. 6. Hiſt des dieux p.* 100. 305.

ORIVELHA. Zie ORIGUELLA.

ORIXA, eene Aſiatiſche ſtadt in Indie, aan deze zyde van den Ganges, benevens een koninkryk op de Ooſtelyke kuſt van het voorgebergte van Malabar, aan den zeeboezem van Bengale, behoort den koningen van Golconda, welk koninkryk naar deze ſtadt zomtyds het koninkryk Orixa genoemd wordt. De waren van dit geweſt zyn rys, rode lyf-verwe, peper, gember, boomwol, enz. *Baudrand.*

ORKNEY, ORCADES, of ARKADISCHE EILANDEN, zyn 32 eilanden in de Noordzee, naby Schotlandt, waar van 'er 13 bewoond zyn. Het eilandt Pomona of Mainland, het voornaamſte van de zelve, heeft een biſſchoplyken ſetel, onder S. Andrews behorende. Het zelve is inzonderheit ryk in viſch en haring, waar van dikwils zo grote hopen komen zwemmen, dat zy 10 of 12 Engelſche mylen lang en 3 breed zyn. Zy houden zo vaſt aan malkander, dat de netten dikwils ſcheuren, wanneer men ze daar mede uit het water wil trekken. Voortyds was de haringvangſt in de Ooſtzee, langs de kuſten van Lyflandt, Pomeren en Gothlandt, alwaar zy zich in zo grote menigte lieten zien, dat zy met de handt gevangen wierden, en de ſchepen naaulyks hunne roeren konden gebruiken. Na weinig tyds verlieten zy de Belt, en breidden zich uit langs de kuſten van Noorwegen, tot aan het eilandt Meerſtrandt; doch eindelyk zyn zy tot aan het Noorden van Schotlandt, en aan de Orcadiſche eilanden gelopen. Deze viſſchery begint in July, en duurt tot het einde van Auguſtus. Daar op verlaten zy die oordt, volgen den Noordelyken ſtroom, en komen in September tegen 't Zuiden, zo dat de viſſchers hen tot op de hoogte van Flamborough in Yorkshire navolgen. De derde haringvangſt wordt de kleine genoemd, en geſchiedt tuſſchen Calais en Dieppe van September tot tegen Kerſtydt. De beſte haringvangſt is op zulke plaatſen, daar het water 15 of 20 vademen diep is, alwaar de grote menigte van haring het water ganſch vet en glanſig maakt. Eenige ſchryvers berichten, dat het getal dezer eilanden zich niet verder dan tot 28 uitſtrekt. De kleine welke niet bewoond zyn, geven voeder voor het vee. Dat, het welke het Zuidelykſte legt, is omtrent 10 mylen van Cathnes in het Noorden van Schotlandt afgelegen, waar van het door een *Firth* afgeſcheiden is, welke Penthlandt of de Pictiſche Firth genoemd wordt, dewyl het overige gedeelte der Picten aldaar verdronk, wanneer de zelve na een geleden nederlaag van de Schotten naar deze eilanden vluchtten. De Orcades hadden voortyds hunne eige koningen, van drie van de welke de Schotſche Hiſtorien eenigzins gewagen. Deze zyn *Gavus*, die door Claudius Ceſar in triomph weggevoerd wierdt, van wien Tranquillus, Eutropius en Beda gewag maaken: *Belus*, die zich zelf ombragt, na dat hy door Evenus koning van Schotlandt geſlagen was, en *Gethus*, broeder van den Gotthiſchen koning Gethus, die, na dat hy uit Albion gevlucht was, alhier koning gemaakt wierdt. Men twiſt of de Picten, Saxen, Denen, of Noorwegers de eerſte bezitters van deze eilanden geweeſt zyn. De ſpraak en de zeden der inwoners ſchynen aan te tonen, dat zy van de Noorwegers voortgekomen zyn; hoewel tegenwoordig de Schotſche taal en zeden onder hen de overhandt hebben. Men vindt gene vergiftige gediertens op deze eilanden. Daar tegen heeft men daar op allerlei ſlag van vee, als mede vele hazen, konynen, kranen, zwanen en ander gevogelte meer. De inwoners hebben ook een ryken viſchvangſt, die hen veel voordeels toebrengt. Julius Agricola was de eerſte onder de Romeinen, die deze eilanden ontdekte, en de zelve onder de Roomſche gehoorzaamheit bragt. By den afgaanden bloei van het Roomſche ryk ſchynen de Picten alhier hunnen ſetel gehad te hebben, als by den dichter Claudianus blykt. Naderhandt wierden deze eilanden door de Saxen overheerd, en daar op door de Denen bezeten, die aldaar eenige kentekenen van hunne taal gelaten hebben. Maar Chriſtianus de I, koning van Denemarken, gaf de zelve in den jare 1369 mede aan zyne dochter Margaretha, wanneer zy trouwde met Jacobus den III, koning van Schotlandt. Alhier waſcht veel gerſte, waar van de inwoners een zeer ſterken en hen zeer aangenamen drank maken, waar van zy echter ſelden dronken worden. De lucht is 'er zeer gematigd, zo dat velen aldaar hun leven tot 100 jaren toe brengen. Buchananus gewaagt van eenen man, met name Laurentius, die 140 jaren leefde, in het 100 jaar zyns ouderdoms noch trouwde, en op den zelfden dag wanneer hy ſtierf noch in zee hadt wezen viſſchen. Daar zyn weinig bomen op deze eilanden, het welk veel meer aan de nalatigheit der inwoners, dan aan de natuur des landts toe te ſchryven is. Daar tegen hebben zy vele kruid- en koolhoven, als mede yzer- lood- en tin-groeven. *Camdenus Deſcr. magna Britan. Thormodus Torſfaus in rerum Orcadenſium hiſtor. Wallace an account of the Islands of Orkney.*

ORLAMUNDA, of ORLEMUNDE, een kleine ſtadt benevens een ampt in Thuringen, 3 uuren van Rudelſtadt gelegen, en tot het vorſtendom Altenburg behorende. By deze plaats valt de kleine rivier Orla in de Saal. Het ſlot aldaar is meeſt verwoeſt. De vermaarde graven van Orlamunde hebben eertyds hunnen naam van het zelve gevoerd. Deze graven hadden niet alleenlyk eene grote ſtreek aan de Saal-ſtroom onder hun gebiedt, maar bezaten ook elders uitgeſtrekte landen aan de Frankiſche grenzen op den Fichtelberg. In Thuringen behoorde hen Olbersleben, Brembach, Vogtey, Buchfort of Buffart, Cala, Dromlitz, Droszig, Eberſtedt, Hardisleben, Heszler, Hummelshahn, Jena, Kotendorff, Loſenitz, Madela, Maſtet, Mellingen, Membleben-klooſter, Neuſtet, Orlamunde, Teutleben, Thondorff, Schauenforſt-ſlot, Vippach, Weimar, Wendelſtein-ſlot, Wiehe, Willerſtett, Zimmern. Aan den Fichtelberg behoorde hen Gold-Kronach, Himmels-krone-klooſter, Meinar, Mittelberg, Wiedersdorf, Wiersberg, en Zwernitz. Zo hadden zy ook aanzienlyke leenen te begeven, diergelyke de Wangenheimſche dorpſchappen waren. Den oorſpronk van hun geſlacht leidt men af van Witikind den Groten. Want des zelfs zoon, met hem van den zelfden naam, hadt drie zonen, onder welke Frederik voor een ſtichter der graven van Orlamunda opgegeven wordt. In de volgende tyden hebben zy zich in verſcheide linien uitgebreid. Eenigen hielden hun verblyf te Orlamunde, anderen te Lowenſtein in Voigtlandt, anderen wederom bezaten de heerlykheit Wihe aan de Unſtrut, en de vierde linie hadt haren hofſetel genomen te Droszig. Sigismundus was de laatſte graaf van zyn geſlacht, en ſtierf in den jare 1447. *Ditmarus Merſeburgenſis. Lambertus Schafnaburgenſis, &c. Merckwurdige und auserleſene geſchicht von der landgrafſchafft Thuringen. Zeilerus Topogr. Saxon. ſuper. Luca Uralter Grafen-ſaal pag.* 365. *ſeq.*

ORLANDINUS, (Leonardus) geboortig van Drepanum in Sicilie, en niet van Palermo, als anderen zeggen, zag het licht der wereldt in den jare 1552, en verkreeg den eertytel van Doctor in de H. Godgeleerdheit en in beide de rechten, zynde daar by zeer ervaren in de beſchaafde wetenſchappen. Hy heeft 't eerſt de Italiaanſche rymen naar den trant van Horatius gemaakt, van welke hy eenige uitgaf. Hy wierdt kanunnik te Palermo, daar na abt, vikaris generaal en ſynodale rechter, en was in groot aanzien. Hy ſtierf te Palermo den 13 September des jaars 1618 in den, ouderdom van 66 jaren, nalatende: *Variarum imaginum libri tres*; en in 't Italiaanſch: *Trapani in una brieve deſcrittione*; en nog ongedrukt: *Hortus Geographicus*; *Oracula Sybillarum cum expoſitione & comment. lib. XII. Biblioth. Sicula.*

ORLANDINUS (Nicolaus) was in den jare 1564 te Florence geboren, en begaf zich in den jare 1572 in de ſocieteit der Jeſuiten, en verkreeg in de zelve door de Latynſche taal, waar in hy zonderling uitmuntte, een groten roem. Maar na dat zyne gedurige onpaſſelykheit hem niet langer wilde toelaten den ſchool-arbeidt waar te nemen, wierdt hy in den jare 1598 naar Rome beroepen, om de hiſtorie der Societeit te vervaardigen, welke naderhandt onder den tytel van Ignatius uitgekomen is. Hy ſtierf den 17 May des jaars 1606, en liet na behalven de reetsgemelde *Annuae Litterae S. J. an.* 1583, 1584 *&* 1586; *Vitam Petri Fabri S. J. Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. biogr.*

ORLANDUS, (Hieronymus) geboortig van Palermo, een vermaard boekdrukker en boekverkoper, was zeer ervaren in de krygskunde en de kenniſſe van allerhande krygsgevaarten. Hy ſchreef daar van een werk in 't Italiaanſch, onder ten tytel van: *Inſtruttione d'Artigliere di Santo Ajello Capo Maſtro della Scuola Reale nella citta di Palermo, corretto, e riſtampato con alcune aggiunte per Girolamo Orlando, Artigliero ſtraordinario Biblioth Sicula.*

ORLANDUS, (Mattheus) een Italiaan, van de orde der Karmeliten, wierdt geboren den 10 February des jaars 1610, en was wegens zyne geleerdheit en zyne bedieningen vermaard. Hy ſtudeer-

ſtudeerde naarſtig, en wierdt meeſter in de H. Godgeleerdheit, en wordende tot regent aangeſtelt leeraarde hy de ſchoolſche Godgeleerdheit in de kloosters te Napels en Florence, en naderhandt te Rome. In de laatſte ſtadt wierdt hy beroepen om nevens anderen de H. Schrift in de Arabiſche tale over te zetten, bekledende vervolgens nog meer waardigheden in Dacie, en wierdt provinciaal van Ierlandt. Hy is ten laatſte biſſchop van Ceſaledi geworden, en ſtierf in die ſtadt den 13 November des jaars 1695, nalatende de volgende ſchriften, als: *Curſus Theologicus in tertiam partem D. Thomæ ad methodum Scholaſticam ordinatum, Tomus primus; Conſtitutiones Synodales pro Cathedrali Cephalœdenſi, totaque diœceſi componenda, ex ſelectioribus ſummorum pontificum decretis, conciliis generalibus, aliisque ſacrorum canonum inſtitutis excerpta, ab incarnato Verbo Anno M. DC. XCIII, die vero prima Novembris. Biblioth. Sicula.*

ORLAUS, (Lodewyk d') advokaat generaal van de Ligue, heeft aantekeningen gemaakt over Seneca, en eene uitlegging over Tacitus, die den lezer afſchrikt door hare grootheit, en die zelfs geen eenen korrel zouts heeft in hare ganſche grote uitgeſtrektheit. *J. Hallewoord. Spicileg. Hiſt. Lat. Baillet Jugem. des Sav. ſur les Crit. Grammair.*

ORLAY, of ORLEY, (Bernard van) een vermaard ſchilder van Bruſſel, leefde omtrent de jaren 1535 en 1540. Men zegt, dat hy het opzicht hadt over alle de tapiſſeryen, welke de pauzen en de grote prinſſen in Vlaanderen lieten maken naar de Italiaanſche tekeningen. In het eerſt hadt hy een Gotthiſchen trant, maar door het vlytig beſchouwen der werken van Raphaël en van Julius van Urbino veranderde hy den zelven. Keizer Karel de V hadt veel achting voor de ſtukken van Bernard van Orlay, en hy hadt het opzicht over alle de ſchilderyen en tapyten, welke die vorſt liet maken, en zelfs over de glazen, welke in de kerken van Bruſſel zyn. Hy was beroemd voor den beſten ſchilder van jachteryen, in dienſt van den gemelden keizer, voor wien hy heeft geſchildert het boſch van Soigne met alle de aangename gezichten om en by het zelve. Diergelyke heeft hy ook geſchildert voor de hertoginne van Parma, om de tapiſſeryen na te bootſen, voor welke hy, als ook voor de afbeelding van den keizer, en voornaamſten van het hof, rykelyk beloont wierdt. Te Antwerpen heeft hy voor de kanunniken, om een hunner klooſter-kapellen te ſieren, de verbeelding van het laatſte oordeel geſchildert op een vergulden grondt, en voor het gebroederſchap te Mechelen een groot ſtuk, waar in St. Lucas zit de beeldtenis van de waardige Moeder-maagdt af te malen. Het jaar van zyne doodt is onbekend; alleen weet men, dat hy een goeden ouderdom bereikt heeft. Hy hadt onder zich een ſchilder, *Tons* genoemd, een groot landſchapſchilder, en een ander van zyne leerlingen, *Petrus Cock* genoemd, geboortig van Aloſt, die een goed ſchilder en bouwkundige is geweeſt. *Vaſari Vie des Peintr. Felibien Entret. des Peint. P. I. Houbraken Schouburg der Nederl. Kunſtſchilders I Deel.*

ORLEANS, *Ager Aurelianenſis*, eene kleine provincie in Vrankryk, tuſſchen Gatinois, Blaiſois, en Beauce, aan de Loire gelegen. Orleans is daar van de hoofdſtadt.

ORLEANOIS, in 't Latyn *Præfectura Aurelianenſis*, een der 12 generale gouvernementen van Vrankryk, dat tegen 't Noorden aan Normandië en Iſle de France, tegen 't Ooſten aan Champagne en Bourgondië, tegen 't Zuiden aan 't Bourbonnois, Marche, Perigord en Saintogne, en tegen 't Weſten aan de zee van Gasconje en aan Bretagne grenſt. Het is een vruchtbaar landt in granen, wyn, ooft, en aardgewaſſchen, en beſtaat uit 14 kleine provincien, welke zyn Beauce, Perche, Vendomois, Maire, Poitou, Angoumois, Aunis, Nivernois, Berry, Gaſtinois, het eigentlyk genoemde Orleanois, Blaiſois, Touraine en Anjou. Het nieuwe kanaal van Orleans is in de provincie Gâtinois, naby Gien, en vereenigt de beide rivieren Loire en Seine met malkander.

ORLEANS, aan de Loire, eene ſtadt van Vrankryk, het hoofdt van een klein landſchap, met den tytel van een hertogdom, univerſiteit, preſidiaalſchap, en een bisdom, ſtaande onder Parys ſedert den jare 1622, en eertyds onder Sens. De Latynſche ſchryvers noemen deze ſtadt verſcheidelyk *Aurelia*, *Aurelianum*, *Aurelia* en *Genabum*. Deze laatſte naam wierdt haar gegeven door Ceſar. Eenige ſchryvers geloven dat de Druïden daar van de ſtichters zyn geweeſt. Sabellicus en anderen willen, dat haar naam genomen is van het goudt, dat haar koophandel haar aanbrengt, als of men zeide Or-leans. Daar zyn 'er die menen dat de keizer Aurelianus, haar vergroot hebbende, haar zynen naam *Aurelia* gaf. Otto van Freiſingen was van dit gevoelen, maar Glaber Rodulphus heeft, van Orleans ſprekende, dezen oorſpronk van elders genomen. *Ex Ligeri ſibi contiguo etiam ſluмine agnomen habet inditum, diciturque Aureliana quaſi ove Ligeriana, eò videlicet quòd in ore ejusdem fluminis ripa ſit conſtituta, non, ut quidam minus cauti exiſtimant, ab Aureliano Auguſto, &c.* Wat 'er van zy, deze ſtadt is eene der ſchoonſte en oudſte van Vrankryk, met eene haven aan de Loire, die zeker is, en gemakkelyk voor den koophandel. Attila, koning der Hunnen, belegerde Orleans, dat wonderdadig verloſt wierdt door de gebeden van zynen biſſchop S. Agnanus in den jare 450. Het wierdt noch door de Engelſchen belegerd in den jare 1417, en verloſt door de zorgen van Johanna d'Arc, gezegd de Maagdt van Orleans, waar van het ſtandbeeldt aldaar op de brug gezien wordt. Deze ſtadt leedt ook veel, en wierdt ingenomen in de oorlogen wegens den Godsdienſt in de XVI eeuwe. François van Lotharingen, hertog van Guiſe, wierdt aldaar gedood in den jare 1563. Deze ſtadt hadde den tytel van een koninkryk onder de Franſche koningen van het eerſte geſlachte. *Clodomirus*, zoon van Clodoveus den Groten, was koning van Orleans, en wierdt gedood in den ſlag van Voiron in den jare 524. *Clotarius* de I, zyn broeder, die op hem volgde, hadt Gontranus, geſtorven in den jare 592. *Philippus* van Vrankryk, vyfde zoon van den koning Philippus van Valois, was hertog van Orleans, en ſtierf zonder wettige kinderen in den jare 1375. *Lodewyk* van Vrankryk, twede zoon van Karel den V, maakte den koninklyken tak van Orleans. Deze prins wierdt te Parys vermoord in den jare 1407, onder andere kinderen nalatende *Karel*, hertog van Orleans, vader van koning Lodewyk den XII, en *Johannes*, graaf van Angoulême, welke hadde Karel, vader van François den I. Lodewyk van Vrankryk hadt ook een natuurlyken zoon, *Johannes*, baſtaardt van Orleans, graaf van Dunois, die den tak gemaakt heeft der hertogen van Longueville. *Karel* van Vrankryk, derde zoon van koning François den I, was hertog van Orleans. Men gaf den zelfden tytel aan *Lodewyk*, twede zoon van koning Henrik den II. En dit hertogdom is de apanage geweeſt van *Gaſto Johannes Baptiſta* van Vrankryk, zoon van koning Henrik den IV, van *Philippus* van Vrankryk, eenige broeder van Lodewyk den XIV, naderhandt van des zelfs zoon, en eindelyk van zynen kleinzoon. De univerſiteit van Orleans wierdt geſticht door koning Philippus den Schonen. De oudſte biſſchop van deze ſtadt is S. Altinus. Zy heeft ook andere doorluchtige en heilige prelaten gehad. Hare biſſchoppen hebben aanmerkelyke voorrechten, als van de gevangenen te ontſlaan op den dag van hunne intrede, en naar de Cathedrale kerke gedragen te worden door de baronnen van Yevre le Chaſtel, van Sulli, van Cherai, van Acheres en van Rougemont. De ſtraten zyn aldaar ſchoon, de plaatſen groot, de kerken prachtig. Die van Ste. Croix, die verwoeſt was in de oorlogen, wierdt herſteld door de zorgen van koning Henrik den Groten. De Cathedrale, geprezen door paus Gregorius den VII, door S. Bernardus, en door Petrus Venerabilis, heeft 59 kanunniken en 12 waardigheden. Daar zyn ook te Orleans vier andere Collegiale en 22 Parochie-kerken. De ſtadt, in het hangen van eenen heuvel gelegen op de wyze van eenen boog, is geſterkt met een aarden wal, en omringd met een ſterken muur met veertig torens. Daar zyn acht poorten en eene brug van 16 bogen, die de ſtadt vereenigt met eene der voorſteden. Men ziet op deze brug drie metale ſtandbeelden, van de H. Maagdt, van Karel den VII, en van de Maagdt van Orleans, gelyk gezegd is. *Cæſar in Comm. Sidonius Apollinaris in Epiſt. Greg. Turon. Hiſt. Franc. Oth. Friſing. l. IV, c. 41. Glaber l. II. c. 6. Du Sauſſai Annal. Eccl. Aurel. Tripaut Antiq. de la Ville d'Orleans. Rodolphe Boterei Aurel. Simphorien Guion Hiſt. des Eveq. d'Orl. Robert & Sammarth. Gall. Chriſt. Du-Pleix. Papyr. Maſſon & Mezeray Hiſt. de France.*

Conciliën van Orleans.

Het I concilie van Orleans wierdt vergaderd met bewilliging van Clodoveus, koning van Vrankryk, in den jare 511. Het was zeer vermaard door het getal en door de verdienſte der prelaten, die zich op het zelve bevonden, want zy waren 32 ſterk. Cyprianus biſſchop van Bourdeaux, die reets voorgezeten hadde op het concilie van Agde, zat aldaar mede voor. Men maakte aldaar 31 kanons tot regeling van de kerkelyke tucht. Het II concilie van Orleans wierdt gehouden door 30 biſſchoppen in den jare 533, naar het getuigenis van Sirmondus, of in den jare 536, gelyk de kardinaal Baronius wil. Honorius van Bourges was voorzitter op het zelve. Men maakte aldaar 21 kanons, en men regelde aldaar de verkiezing der metropolitanen. In den jare 538, en niet in den jare 540, hielden vyf en twintig prelaten, te Orleans vergaderd, aldaar het III concilie. S. Lupus van Lyon zat voor op het zelve. Men maakte aldaar 33 kanons tot regeling van den Goddelyken dienſt, van het leven der klerken, van de huwelyken, en van de boetvaardigheit der leken. Het IV concilie wierdt gehouden in den jare 541 door 38 biſſchoppen en 12 prieſters, procureurs der afwezige prelaten. Leontius van Bourdeaux zat aldaar voor en men maakte 38 kanons, om verſcheide zaken wegens de tucht te regelen. De biſſchoppen vergaderden in den jare 549, en niet in den jare 552 te Orleans; en hielden aldaar het V concilie, waar op S. Sacerdos van Lyon voorzat. Men maakte aldaar 24 kanons; waar door de dwalingen van Eutyches en van Dioſcorus veroordeeld, en verſcheiden zaken wegens de kerkelyke tucht geregeld wierden. In den jare 645, wanneer de kerk van Orleans beſtierd wierdt door Leger, hieldt men aldaar, op het aandringen van S. Eloy, een concilie tegen eenen Griek van geboorte, die de lere der Monotheliten verbreidde, gelyk men zien kan in het leven van S. Eloy *l. I, c.* 34, door Audeon geſchreven, en door Surius bygebragt. Men ſtelt een ander concilie te Orleans gehouden in den jare 766. De prelaten vergaderden in deze ſtadt in den jare 1017, of 1022, in tegenwoordigheit van den koning Robert, en van de koninginne Conſtantia zyne gemalinne, en zy veroordeelden zekere ketters, die de dwalingen van Manes vernieuwden. De voornaamſte wierden verbrand, gelyk elders gezegd wordt. De zelfde prins vergaderde in den jare 1030 verſcheide prelaten te Orleans, tot de overvoering van verſcheide zogenaamde H. overblyfſelen, en vooral van het ligchaam van S. Agnanus, dat men plaatſte in de nieuwe kerke welke hy eerſt hadde doen bouwen. Nicolas Gille ſpreekt van een concilie van Orleans, waar op Johannes hertog van Burgundië met zyne aanhangers in den ban gedaan wierdt. Hy ſtelt het zelve in den jare 1411. Bertaud van S. Denys, biſſchop van Orleans, maakte ſynodale ordonnantien in den jare 1300, Johannes van Conſtans in den jare 1333, en Johannes van Orleans, kardinaal van Longueville,

ville, in den jare 1525 maakten synodale ordonnantien, welke Germanus Valliant in beter order bragt in den jare 1587.

ORLEANS (HET EILANDT VAN) is in Canada, in Noorder-America. Het zelve wordt gemaakt door de rivier van St. Laurens, eenige mylen van Quebec. Men geeft aan het zelve de lengte van agt, en de breedte van omtrent vier mylen, en men zegt dat het wel bebouwd is. *Maty Dict.*

ORLEANS, (LODEWYK VAN) een vermaard liguist ten tyde van Henrik den IV koning van Vrankryk, heeft een boek geschreven, genoemd *Plante Humaine*, waar in hy poogt de Aristodemocratische Monarchie van *Louis de Maierne* te wederleggen. Hy hadt ook zeer hekelachtig geschreven tegen Henrik den IV. Hy wierdt verplicht naar Antwerpen te wyken, alwaar hy huisveste by den Jesuit Karel Scribanius. De vader Coton sprak voor hem by Henrik den IV, en verkreeg zyne genade. Hy stierf te Parys in den jare 1627 in den ouderdom van 87 jaren. Hy liet twee zonen na, waar van de een blind was, en de ander wierdt tot de galeien verwezen, om dat hy in haastigheit eenen man gedood hadde. *Patin Lettre* VIII.

ORLEANS. (DE MAAGDT VAN) Zie ARC. (JOHANNA D')

ORMESKIRK, een vlek van Engelandt, in het graafschap Lancaster. *Engelsch Dict.*

ORMOND is het Noordelyke gedeelte van het graafschap Tipperari, in de provincie van Mounster in Ierlandt. Dit bergachtig en onvruchtbaar landt geeft den hertoglyken tytel aan het geslacht der *Butlers*. De eerste was *Jacobus Butler*, graaf van Ormond gemaakt door Eduard den III koning van Engelandt. Een andere *Jacobus Butler* wierdt om zyne gedane diensten in den jare 1643 in Ierlandt door Karel den I marquis van Ormond gemaakt in den jare 1660. Koning Karel de II maakte hem hertog van Ormond in Ierlandt, en in den jare 1661 graaf van Brecknock in 't landt van Walles. Zie verder BUTLER. *Engelsch Dict.*

ORMUS, in 't Latyn *Ormuzium*, *Armuzia*, een klein eilandt op de kust van Persië, benevens eene stadt van den zelfden naam. Zy legt by den uitgang van den Persiaanschen zeeboezem, naby de provincie Schiras, tegen over den uitloop van de rivier Drut, heeft 9 Spaansche mylen in den omtrek, en is 12 mylen van de naaste kusten van Persië afgelegen. Het legt zeer bekwaam tot den koophandel, doch heeft geen versch water. Eenigen houden het daar voor, dat de Egyptische Mercurius aldaar eene volkplanting gesticht heeft. Het is zeker, dat een Mahomethaansch prins in de IX of X eeuw dit eilandt in bezit genomen heeft, en dat des zelfs navolgers den Persianen cynsbaar geweest zyn. In den jare 1507 namen de Portugezen onder het bevel van den hertog van Albuquerque deze stadt in, en bouwden tot der zelver verzekering een sterk kasteel. Maar Schach-Abas rukte hen de zelve door hulp der Engelschen den 25 April des jaars 1622 weder uit handen; na welken tydt die grote handelstadt zeer woest, en de handel van daar naar Gombron, eene stadt op het vaste landt, gebragt wierdt. De Portugezen verloren 6 of 7 millioenen by de verovering dezer stadt, die ook inzonderheit wegens den parelhandel vermaard is. Ormus wierdt eerst in den jare 1331 door een Franciskaner monnik ontdekt, in welken tydt het eene zeer sterke en gewigtige handelplaats was. De gebouwen aldaar, inzonderheit de openbare, waren zeer groot en prachtig. Wanneer de Engelschen de Persianen deze stadt hielpen veroveren, verkregen zy de helft van den buit, doch wierden door een diefachtig schipper daar van beroofd. Uit aanmerking van dezen bewezen dienst aan de Persianen hebben de Engelschen noch de helft van den tol van den Persiaanschen zeeboezem te genieten. In den jare 1671 wierden de inkomsten hier van jaarlyks op 40000 ponden sterlings gerekend, waar van de Oost-Indische Compagnie daar na jaarlyks 30000 ponden sterlings genoot. De oorzaak waarom de koning van Persië dit verdrag noch houdt, is op dat de Engelschen dit eilandt niet bemachtigen, dat den koophandel ganschelyk zoude bederven, dewyl de koning gene krygsmacht ter zee heeft, waar mede hy dit gevreesde onheil zoude kunnen beletten. Ormus wordt voor het alderonvruchtbaarste eilandt der wereldt gehouden, dewyl het niet anders voortbrengt dan hout en zout, het welk aldaar als sneeuw legt. Wanneer de Portugezen deze stadt hadden, was zy eene der rykste en heerlykste: maar tegenwoordig is zy zeer afgenomen. *Tavernier P. I. l. V. c.* 23.

ORNAIN, eene kleine rivier van Vrankryk. Zy bespoelt Bar-le-Duc in het hertogdom van Bar, en ontlast zich in de Marne te Vitri in Champagne. *Maty Dict.*

ORNANO, oudtyds *Pitanus*, *Titianus*, *Titanus*, eene rivier van het eilandt Corsica. Zy neemt haren oorspronk naby de plaats *Casa di S. Pietro* genoemd, en ontlast zich in de golf van Talabo, van de Noordzyde. *Maty Dict.*

ORNANO, (JOHANNES BAPTISTA D') marquis van Montlaur en maarschalk van Vrankryk, was geboren in den jare 1584. Na zyns vaders doodt, wiens geslacht oorspronkelyk was uit het eilandt Corsica, en die mede maarschalk van Vrankryk en gouverneur van Guienne was geweest, wierdt hy generaal der Corsen. Koning Lodewyk de XIII betoonde in den beginne groot vertrouwen in hem, gelyk hy hem dan kennis gaf van het besluit, dat hy genomen hadde tot den val van den maarschalk d'Ancre, en hem ook na des zelfs ombrenging geboodt daar van kennis te geven aan het parlement. In den jare 1619 wierdt hem na de doodt van den graaf van Lude de opvoeding van des konings broeder, den hertog Gaston van Anjou, toevertrouwd, in welk ampt hy wel een ongemeen goed verstandt en grote bekwaamheit liet blyken, doch den jongen hertog, om des zelfs liefde voor zich te verkrygen, wat te veel vryheit liet. Dewyl men hem toen reets verdacht hieldt, als of hy den hertog geraden hadde, dat hy verlof zoude verzoeken om den geheimen Raadt mede by te wonen, en dewyl men geloofde, dat hy zulks om gene andere oorzaak gedaan hadde, dan dat hy zelf door den hertog mogte regeren, viel het den marquis van Vieuville te lichter hem by den koning in ongunst te brengen, die hem van zyn ampt beroofde, en hem in den jare 1622 geboodt zich in zyn gouvernement van Pont S. Esprit te begeven, waar op hy, dewyl hy, uit al te groot vertrouwen op zyne onschuldt, weigerde zulks te doen eer hy met den koning gesproken hadde, tot onuitsprekelyk verdriet des hertogs Gaston eerst in de Bastille, en naderhandt naar Caen in Normandië gebragt wierdt. Maar wanneer kort daar op de gemelde marquis van Vieuville zelf in des konings ongunst verviel, wierdt hy niet alleen weder op vrye voeten gesteld, maar ook tot groot genoegen van den hertog Gaston tot opziender over des zelfs huis en zaken. De koninginne moeder, die zeer gaarne het huwelyk des gemelden hertogs met Mademoiselle van Montpensier door de overreding van Ornano hadde bevorderd gezien, verkreeg voor hem in den jare 1625 den maarschalks-Staf van Vrankryk, wanneer hy reets eenigen tydt van te voren het gouvernement van Pont de l'Arche, Pont S. Esprit, Honfleur, Tarascon en S. André bekomen hadde. Hy geraakte nochtans kort daar op op nieuws in des konings ongunst, en wierdt in den jare 1626 op koninklyk bevel te Fontainebleau gevangen genomen, eerst in de Bastille, en daar na naar Bois de Vincennes gebragt. Zyne voornaamste vyanden, die het meeste tot zyn ongeluk toebragten, waren de hertog van Elboeuf, de heer van Andilly, en inzonderheit de kardinaal van Richelieu. Men beschuldigde hem toen dat hy zyn ampt niet wel waargenomen hadde, oneenigheit tusschen den koning en zynen broeder zoeken te verwekken, den zelven geduriglyk aangespoord, door het huwelyk met eene princesse van een buitenlandsch machtig huis zich meer aanzien in het koninkryk te verkrygen, ja dat hy niet alleenlyk gepoogd hadde den kardinaal te doen vallen, maar ook nevens andere zaamgezworen den koning in een klooster te stoten, en daar na des zelfs gemalinne met den hertog van Anjou te doen trouwen. Alle deze beschuldigingen vonden by den koning te meer waarschynlykheit, dewyl de kardinaal den maarschalk door den vader Joseph gestadig heimelyk het aandringen, dat hy te weeg wilde brengen dat de hertog meer deel aan de staatszaken verkrege, en daar na den koning, wanneer de maarschalk dit aan 't hof voordroeg, en ten minsten het bevel der legers begeerde, deze begeerte als de onverantwoordelykste zaak voorstelde. Hier by kwam noch, dat de maarschalk al te veel zyne moeielykheit tegen den koning hadt laten blyken, wanneer men hem niet toelaten wilde, den hertog mede in den geheimen Raadt te verzellen, en zich aldaar als alle staats-secretarissen neder te zetten. Voor het overige was de haat, dien de kardinaal hem toedroeg, daar door ontstaan, om dat de zelve uit byzondere inzichten den maarschalk hadde aangedrongen het gemelde huwelyk des hertogs met Mademoiselle van Montpensier te bevorderen, waar toe echter deze, of om dat hy in der daadt zulks niet voordeelig vondt voor den hertog, of om dat hy de princesse van Condé, waar op hy verliefd was, en die zich heftig tegen dit huwelyk aankantte, eenen dienst wilde doen, ganschelyk niet te overreden was. Hoewel nu de hertog zo wel als des maarschalks gemalinne alles deden om hem van de gevangenisse te bevryden, zo waren toch alle hunne pogingen vruchteloos, en men meent, dat het hem zelfs het leven gekost zoude hebben, indien hy niet in den jare 1626 te Bois de Vincennes door de doodt eene scherpe straffe ontgaan was. Zyne vrienden verspreidden dat de kardinaal hem door vergift hadde laten ombrengen. De geneesmeesters hebben echter getuigd, dat hy aan de steen gestorven was. Hy betuigde standvastig op zyn doodbedde, dat noch hy noch de hertog iets tegen den koning voorgehad hadden, niettegenstaande hun oogmerk geweest was, dat men het gezag van den kardinaal mogte verminderen, en daar tegen den hertog meer deel geven aan de regering. Zyne gemalinne was Maria van Montlaur, met welke hy benevens andere goederen ook het markgraafschap Montlaur verkreeg, doch by haar gene kinderen teelde. *Vassor hist. du regne de Louis XIII. T. IV. & V.* en de schryvers aldaar bygebragt.

ORNANO. (SAN PIETRO BASTELICA, HEER VAN) Zie BASTELICA.

ORNE, eene rivier van Vrankryk in Normandië. Zy heeft haren oorspronk boven Sées, dat zy bespoelt, van waar zy haren loop ten Noorden nemende door Argentau en andere plaatsen, de Noireau in zich neemt te Pont d'Ouilly: vervolgens loopt zy voorby Tury-Harcourt en Caen, en werpt zich eindelyk in 't kanaal beneden Estrehan. *Baudrand.*

ORNE, in 't Latyn *Odorna*, eene rivier in Lotharingen, welke tusschen Mets en Diedenhoven in de Moezel valt. Aan de zelve legt eene stadt van den zelfden naam, niet verre van de Maze.

OROBIO, die zich *Isaac* deedt noemen, te Amsteldam, en *Don Balthasar*, voor dat hy uit Spanje vertrok, heeft zich vermaard gemaakt door de onderhandelingen, welke hy hadde over den Godsdienst met *Philippus van Limborch*, van wien op zyne plaats gesproken is. De vader en de moeder van Orobio hadden hem opgevoed in de gevoelens der Joden, hoewel zy belydenisse deden van den R. Katholyken Godsdienst, zonder nietternin iets anders van het Jodendom waar te nemen, dan de Vaste van den groten Verzoendag, in de maandt van *Tisri*, dat is te zeggen in de maandt September. Hy hadt in de schoolsche Philosophie gestudeerd op de Spaansche wyze, en zich daar in zo bekwaam gemaakt, dat hy aangesteld wierdt tot lezer in de Metaphysica in de universiteit van Salamanca. Hy leidde zich vervolgens op de geneeskunde, en oefen-

oeffende dezelve te Seville. In dien tydt wierdt hy van Joodſchap beſchuldigd, en in de gevangenis van de inquiſitie gezet, alwaar hy drie jaren bleef, en waar van men hem zulk eene levende en verſchrikkelyke beſchryving heeft horen doen, dat het te wenſchen ware, dat hy de zelve geſchreven hadde, om altoos meerder afgryzing in te blazen voor die duivelſche rechtbank. Onze Jood, in een hok geſloten zynde, waar in hy moeite hadde zich om te keren, en waar in hy alle bedenkelyke ongemakken leedt, heeft dikwils verzekerd, dat het langdurig verblyf, dat hy in deze plaats hieldt, hem byna het oordeel beroerde, en dat hy dikwils aan zich zelven vroeg, *ben ik wel die Don Balthaſar Orobio, die in Sivilla wandelde, die op zyn gemak leefde, en die vrouw en kinderen hadde.* Hy geloofde zomtyds dat zyn voorleden leven maar een droom was, en dat het hok, waar in hy zich toen bevondt, hem hadde zien geboren worden, gelyk het hem waarſchynlyk zoude zien ſterven. Op een ander tydt, alzo hy zich zeer benaarſtigd hadde in de Metaphyſica, zo maakte hy zich zelf metaphyſiſche tegenwerpingen, en loſte de zelve op. Zodanig dat hy de *Oppoſant*, de *Repondant*, en de *Preſes* te gelyk was. Hy heeft gezegd dat hy zich van tydt tot tydt trooſtte door diergelyk ſlag van vreemde vermaken. Hy loogchende ondertuſſchen altoos ſtandvaſtelyk dat hy een Jood was, en leedt, door eene uitwerking van de vreze voor de doodt, de verſchrikkelykſte pynigingen, liever dan de waarheit te bekennen. Na dat hy twee of drie malen voor de inquiſiteurs verſchenen was, wierdt hy overgegeven tot de pyniging, welke hy aldus verbeeldde. In het herte van een onderaardſch verwulfſel, dat door een klein getal toortſen verlicht was, verſcheen men voor twee perſonen, waar van de een een rechter is van de inquiſitie, en de ander een ſecretaris, die, gevraagd hebbende of men de waarheit wil bekennen, indien men ontkent, betuigen dat het *S. Officio* geen oorzaak zal zyn van de doodt van den ſchuldigen, indien het gebeurde dat hy in de pyniging ſtierf, maar enkelyk zyne halſterrigheit. Vervolgens ontkleedt hem een beul, bindt hem de handen en voeten met een touw, en doedt hem op een kleinen ſtoel klimmen, om het touw te kunnen ſteken door yzere ringen, die in den muur vaſt gemaakt zyn. Daar na trekt men den ſtoel van onder de voeten des lyders, zo dat hy aan het touw blyft hangen, het welk de beul gedurig ſterker toetrekt, tot dat de ſchuldige beleden heeft, of dat een chirurgyn, die mede tegenwoordig is, de rechters verwittige, dat hy niet meer kan lyden zonder te ſterven. De touwen veroorzaken, gelyk men ligtelyk denken kan, eene eindeloze ſmart, wanneer de zelve in het vleeſch beginnen in te dringen, en de handen en voeten te doen zwellen, tot zo verre dat het bloedt by de nagelen uitberſt. Dewyl de lyder zich geweldig tegen den muur geperſt vindt, en dat men de touwen met zo veel krachts toetrekkende, gevaar zoude lopen van alle zyne leden te verſcheuren, zo draagt men van te voren zorge hem met eenige banden te omgorden op de borſt. Men haalt de zelve ongelooflyk ſterk toe, en hy zoude in eenig gevaar zyn van zynen adem niet weder te kunnen halen, zo hy dien niet inhieldt, terwyl de beul hem deze banden aandoedt. Hy bewaart aldus voor zyne longe ruimte genoeg om hare werking te doen. In het oogenblik wanneer hy het meeſte lydt, zegt men, om hem te verſchrikken, dat dit maar het beginſel der ſmarten is, en dat hy wel zal doen te bekennen, eer men tot het uiterſte kome. Orobio verzekerde noch, dat de beul, behalven de gemelde pynigingen, op de benen van den lyder eene kleine leer, waar op hy geklommen was, liet nedervallen, veroorzakende de ſcherpe ſporten der zelve eene ongelooflyke pyn, op het gebeente der benen vallende. Eindelyk indien de beſchuldigde ſtandvaſtelyk ontkent, laat men hem van zyne wonden genezen, welke de touwen hem gemaakt hebben, en men laat hem uit. Zo haaſt onze Jood in vryheit was, dacht hy nergens anders op dan om Spanje te verlaten, en hy trok naar Vrankryk, alwaar hy profeſſor in de geneeskunde gemaakt wierdt te Thouloufe. Hy beweerde aldaar akademiſche ſtellingen *de putrefactione*, en hy verzekerde dat hy door middel van zyne Metaphyſica de genen belemmerde, welke naar een openſtaande Profeſſorſchap in de geneeskunde ſtonden. Hy woonde aldaar eenigen tydt, altoos belydeniſſe doende van den R. Katholyken Godsdienſt; maar vermoeid zynde van zulk eene langdurige veinzery, kwam hy te Amſteldam, alwaar hy de beſnydeniſſe ontfing, en belydeniſſe deedt van het Jodendom. Hy heeft drie kleine geſchriften opgeſteld, die men vindt in de *Amica Collatio cum Judæo* van Philippus van Limborch. Orobio ſtierf in den jare 1687. *Biblioth. Univerſ. Tom. VII. p. 289. & ſuiv.*

ORODES, koning der Parthen, volgde op zynen broeder Mithridates, gezegd den Groten, dien hy van den throon verdreven hadde. Hy verſloeg in het 701 jaar van Rome M. Craſſus, en zynen zoon Publius, nam de Roomſche vanen, en maakte een zeer groot getal gevangenen. Men voegt 'er by, dat hy geſmolten goudt deedt gieten in den mondt van Craſſus den vader, om te ſpotten met zyne onverzadelyke gierigheit, die hem zo vele onrechtvaardigheden en heiligſchendingen hadde doen bedryven. Hy koos naderhandt de zyde van Caſſius en van Brutus, maar tot zyn nadeel. Men zegt dat deze prins gedood wierdt door zyn eigen zoon Phraätes; en dat deze ſneuvelde door de verradery van een natuurlyken zoon, Orodes genoemd gelyk zyn grootvader. *Vellejus Paterculus l. II. Appian. in Parth. Plutarchus in Craſſo. Juſtin. l. XLII. c. 4. Florus. Eutrop. Oroſ. &c.*

ORODES, prins der Meden; was een zoon van Artabanus koning der Meden, die zich meeſter gemaakt hadde van het koninkryk der Parthen. Zyn vader zondt hem tegen Pharaſmanes koning der Hiberen, en hy wierdt gedood aan het hoofdt van zyn leger ſtrydende. Dit gebeurde in het einde der regeringe van Tiberius, in het 36 jaar van Chriſtus. *Tacit. Annal. lib. V.*

OROMAZES was de naam, welken de Magi en de Chaldeën gaven aan den hoogſten Godt, en die in 't Chaldeeuſch betekent *brandend licht.* Zy beſchreven Godt van vuur omringt, en waren gewoon te zeggen, dat *zyn ligchaam gelyk is aan het licht, en zyne ziel aan de waarheit*, volgens het verhaal van Porphyrius in het leven van Pythagoras. Deze Godt was de goede oorzaak, maar daar was eene kwade oorzaak, die zy noemden *Arimanes*, (dat is in 't Chaldeeuſch te zeggen, *die myn vyandt is*, of *loos* en *bedrieglyk*) welke zich aankantte tegen Oromazes, en die eindelyk daar van vernield moeſt worden. *Plutarch. de Iſid. & Oſir. Diogen. Laërt. in Proœm. Stanley de Philoſ. Oriental. Herbelot Biblioth. Orient.*

ORONTES, eene vermaarde rivier in Cele-Syrië, welke ontſtaat op den berg Libanon, naderhandt zich in de aarde verlieſt, en in Apamene weder uitbreekt, vervolgens Antiochië voorby loopt, en benevens Seleucië zich in de zee ſtort. Hedendaags wordt zy *Soldino* genoemd. *Baudrand.*

ORONTES, een berg bekend onder den naam van berg van Taurus.

ORONTES was in den Trojaanſchen oorlog een krygsoverſte der Lyciërs, en trok na de verovering van Troje met Eneas naar Italië, doch verloor onderweeg door ſchipbreuk het leven. *Virg. Æneid. l. I. vs.* 113, 220.

OROPE, eene ſtadt van Attica, welke eenigen *Zucamini* noemen, en anderen *Suzamino.* Aulus Gellius zegt, dat de Romeinen eene aanmerkelyke ſomme gelds deden geven aan die van Athene, die de zelve verwoeſt hadden.

OROPE, eene ſtadt van Macedonië, en de geboorte-plaats van Seleucus Nicanor, die men niet vermengen moet met eene andere in Eubea, welke Ariſtoteles Grea noemt. Stephanus plaatſt 'er eene in Syrië, die ook *Telmiſſe* genoemd wordt.

OROPESA, met den toenaam *La vieja*, of het oude, is eene kleine ſtadt in het Spaanſche koninkryk Valencia, aan den voet van eenen berg, zeer naby den oever van de Middelandſche zee, tuſſchen Peniscola en Villa-Real gelegen. Zy voert den tytel van een graafſchap. *Colmenar Delic. de L'Eſp. p.* 570. Eene andere ſtadt OROPESA legt in het middenſte gedeelte van het Americaanſche landſchap Peru, niet verre van Lima.

OROPEZA is de naam van een voornaam geſlachte in Spanje, het welk eene zyd-linie is van het koninklyke huis van Portugal. *Ferdinand Alvarus van Toledo*, graaf van Oropeza, teelde in de XV eeuw by Eleonora, eene dochter van Petrus van Zuniga, *Ferdinand Alvarez*, of *Alvarus*, die by Maria, eene dochter van Johannes Pacheco, markgraaf van Villena, *Franciſcus Alvarez* naliet. Deze hadt by Maria Manuel, eene dochter van Goniez Suarez van Figueroa, graaf van Feria, *Ferdinand Alvarez*, en deze wierdt by Beatrix van Monroy Ayala vader van *Johannes Alvarez*, dien Louiſa van Pimentel maar eene dochter, *Beatrix*, ter wereldt bragt. Deze trouwde met Eduard, markgraaf van Flechilla, vaders broeder van den namaligen koning van Portugal, Johannes den IV, en teelde met den zelven *Ferdinand Alvarez*, die zich van *Toledo*, van *Monroy*, en van *Ayala*, als mede markgraaf van *Xarandilla*, en graaf van *Oropeſa* noemde. Deze kreeg by Mencia, dochter van Johannes Alphonſus van Pimentel, graaf van Benevente, eenen zoon, genoemd *Eduard Alvarus* van Toledo, Portugal, Monroy, Ayala, hertog van Oropeza, welken Anna de Zuniga Modica de Cordoua Pimentel, gravinne van Alcaudete, eenen zoon baarde, genoemd *Manuel Joachim Alvaro de Toledo*, markgraaf van Xarandilla. De zelve wierdt generaal-kapitein van het koninkryk Toledo, Raadt van Staat, en preſident van den Raadt van Italië en Caſtilië; daar na geraakte hy in den jare 1690 tot de waardigheit van Grande van den eerſten rang, en ſtierf in den jare 1709 te Barcelona. Zyn zoon, *Petrus Vincentius*, die met keizer Karel den VI naar Duitſchlandt ging, wierdt in den jare 1712 tot ridder van het gulde vlies en keizerlyke kamerheer benoemd. *Spener Theatr. nobil. P. III. p. 94. id. P. I. p. 159. Imhof Grand. in Spanje.*

O-RORCK, (BRIEN) heer van Breany en Minterolise in Ierlandt, wiens geſlacht zynen oorſpronk afleidde van een oud Ierſch monarch, *Rotheric* genoemd, waar van daar na het woordt *Rorck* ontſtaan is. Hy liet zich door paus Sixtus den V, als mede door den koning van Spanje, zodanig opzetten tegen de koninginne Eliſabeth, dat hy niet alleen onder de handt den opſtandt, dien Alexander Mac-Conel aanrechtte, begunſtigde, maar ook de beeldtenis van de gemelde koninginne aan een paardeſtaart gebonden door de ſtraten liet ſlepen, en daar na in ſtukken houwen; voorts den Spanjaarden, die van de zogenaamde onoverwinnelyke vloot aan de Ierſche kuſten geſtrand waren, verblyf gaf, daar tegen de genen, die het met de koninginne hielden, met vuur en zwaardt vervolgde, en eindelyk de Ierſche kroon den koning van Schotlandt aanboodt. By dezen laatſten koning, die toen Jacobus de VI was, zocht hy in den jare 1590 zyne toevlucht. Maar deze leverde hem over aan de koninginne Elizabeth, die hem zyn proces liet maken, en in den jare 1591 de gewoonlyke ſtraffe van hoog-verraadt in Engelandt met alle ſtrengheit tegen hem uitvoeren. Hy toonde in deze gelegenheit eene ongemene kloekhertigheit, te gelyk echter ook tekenen van hoogmoedt en zonderlinge ydelheit, dewyl hy eerſtelyk begeerde, dat de koninginne in het gezichte tegen hem aangeſteld perſoonlyk zoude voorzitten, by gebreke van het welke hy naderhandt inderdaadt op de beſchuldigingen, die hem voorgeſteld wierden, zich ganſchelyk niet wilde inlaten; ten anderen, dat hy tot den voetval, die de kwaaddoenders in Engelandt voor het uitvoeren van hun doodvonnis doen moeten, op generlei wyze te bren-

brengen was, en eindelyk dat hy begeerde, dat men hem niet met eenen strik, maar, naar de gewoonte zyns lands, met te zamengevlochten wilgen takken verwurgen mogte. De aartsbisschop van Cashel, een geboren Ier, wilde hem voor zyn einde met troost en vermaning bystaan; maar hy hieldt den zelven voor, dat hy van de R. Katholyke tot de Protestantsche kerke overgegaan was, en wees hem daar mede ganschelyk af. Zyne goederen wierden aan de kroon toegewezen, waar op Johannes Perrot de zelve in een graafschap veranderde, dat naar de voornaamste plaats den naam van *Leitrim* verkreeg. Een zoon van dezen Brien O Rorck geboodt in den jare 1599 de weerspannelingen in de provincie Connaught, en was zo gelukkig, dat hy 1500 mannen onder het bevel van den ridder Clifford sloeg, waar by die Engelsche generaal, als mede de ridder Alexander Ratclif, benevens vele brave lieden het leven verloren. *Cambden Britann. p.* 1006. *de Larrey hist. d Anglet. T. II. p.* 515. 596.

ORORICE, koning van Methie in Ierlandt ten tyde wanneer Henrik de II in Engelandt regeerde, was oorzaak van den ondergang der koninkryken van dat eilandt. Daar waren 'er toen vier: Ultonie, Lagenie of Lemster, Mommonie en Connacie of Connaught. De machtigste der souvereinen van dit koninkryk wierdt koning van Hibernie of van Ierlandt genoemd. Dermitius, koning van Lagenie, de gemalinne van Ororice weggevoerd hebbende, begaf deze laatste zich by Roderic koning van Connacie, om recht te verkrygen wegens deze wegvoering. Dit veroorzaakte een binnenlandschen oorlog tusschen de koningen van Hibernie. Dermitius zich de zwakste bevindende, nam zyn toevlucht tot den koning van Engelandt, die hem onderstand zendende, zich meester maakte van gansch Ierlandt. *Hist. Hibern. & Anglic. Hornius Orbis Imper.*

OROSANGÆ wierden in de Persiaansche taal de genen genoemd, die zich op zekere wyze by den koning verdienstelyk gemaakt hadden, der zelver namen wierden in de historie-boeken opgeschreven, en daar by gesteld wat beloning zy ontfangen hadden. Diergelyk is ook met Mardochai voorgevallen, die eene zamenzwering tegen den koning ontdekt hadde. *Esther VI. Brissonius de regno Persarum l. I. p.* 93.

OROSIUS, (PAULUS) een priester, geboortig van Tarragona in Spanje, een leerling van den heiligen Augustinus, wierdt in den jare 414 door Eutropius en Paulus, twee Spaansche bisschoppen, naar Africa gezonden, om den heiligen Augustinus tegen eenige ketters, die hunne kerken verwarden, te raadplegen. Hy bleef een gansch jaar by den zelven, en schreef op des zelfs aanraden zyne historie, die noch voorhanden is, in VII boeken, lopende van het begin der wereldt tot op het 416 jaar na de geboorte van Christus. Men schryft hem ook eene verantwoording toe van de vrye wil tegen Pelagius, en *Consultatio ad S. Augustinum*, wegens de dwalingen der Priscillianisten en der Origenisten. Tot zyne historie, welke *Hormesta* genoemd wordt, kreeg hy deze aanleiding: wanneer de Gothen onder Alaric de stadt vermeesterden, schreven de heidenen dit en alle ongelukken daar aan toe, dat zy de Christenen onder hen duldden. Om deze oorzaak schreef Orosius, op het aanhouden van den heiligen Augustinus, eene historie van VII boeken, waar in hy aantoont, dat van het begin der wereldt af tot op dien tydt, het welk hy op 5618 jaren rekent, in de meeste gewesten der aarde steets openbare landplagen en allerlei ongeluk gegrasseerd hadden. Een der beste drukken daar van is de Mentzische, welke in den jare 1618 door *Andreas Schottus* met *Franc. Fabritius* en *Lud. Lantius* aantekeningen *in* 8. uitgegeven is. *Gennad. c.* 39. *Catal. Cassiodor. c.* 17. *Divin. Lect. Cave Vossius.*

OROSPEDA is de naam van een groot en lang gebergte in Spanje, het welke voor een gedeelte van het gebergte *Orca* aangezien wordt, en zynen aanvang neemt in oud-Castilie, beneden den berg *Caunus* of *Mon Cayo*. Na dat het zich aldaar allengs verheven heeft, verkrygt het den naam van *Sierra Molina*, en gaat daar na in eene gedurige reeks voort door nieuw-Castilie, Andalusie, en Granada, alwaar het dan in verscheide oorden ook verscheide namen ontfangt, als *Sierra de Alcaraz*, *Sierra Segura*, *Sierra Nevada*, *Sierra de Ronda*, enz. tot dat het eindelyk by de zee-engte van Gibraltar eindigt. De rivieren *Tajo*, *Guadalquivir* en vele andere ontstaan uit dit gebergte. Men wil dat het zelve den naam van *Orospeda*, welke in 't Arabisch zo veel betekent als *Zilver-berg*, wegens de daar in zynde zilvermynen bekomen zoude hebben. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 19. 32. 47. 513.

OROVA. Zie ARVA.

ORPHEUS, uit Thracie, of, gelyk eenigen willen, uit Egypten geboortig, een oud Griekisch dichter, wordt voor noch ouder dan Homerus gehouden, en zoude ten tyde der rechters in Israel, 40 jaren voor den Trojaanschen oorlog geleefd hebben. De dichters verhalen in 't gemeen, dat Orpheus een zoon van Apollo, en zulk een voortreffelyk muzykant geweest is, dat ook de rivieren haren loop ophielden, om zyne muzyk te horen, en dat de rotsen, bomen en dieren hem navolgden, dewyl zy door de bekoorlykheit van zyn gezang geheel en gansch betoverd waren. Hy daalde, gelyk zy verder verdichten, in de helle, om Euridice, zyne beminde, die gestorven was, weder van daar te halen. Niettegenstaande zo vele omstandigheden van hem verhaald worden, zo zyn eenigen van gevoelen, dat 'er nooit een man van dezen naam in de wereldt geweest is. Zy geven voor, dat het woordt Orpheus in de Pheniciesche taal zo veel betekent als een wys en geleerd man. Anderen leiden het af van het Hebreeusche *rapha* of *helen*, dewyl Orpheus een voortreffelyk geneesmeester geweest zoude zyn. Dit vermoeden wordt waarschynlyk daar uit opgemaakt, dat Pausanias meldt, dat eenige ouden Orpheus voor een Egyptischen *Magus* gehouden hebben, gelyk dan ook eenigen de *Hymni*, die hem toegeeigend worden, meer voor betoverende uitroepingen der goden, dan voor gezangen, welke ter eere van de zelve gemaakt waren, aanzien. Uit dit alles willen zy beweren, dat 'er een zeker persoon in Griekenlandt geweest mag zyn, die voor alle anderen *Harophe* of *Medicus* genoemd wierdt, wiens zonderlinge ervarenheit in de *Magie* aanleiding tot de fabel van Orpheus gegeven heeft. Doch de meeste getuigenissen der ouden komen daar op uit, dat deze Orpheus inderdaadt in de wereldt geweest is, en eindelyk een schrikkelyk einde gehad heeft. Doch wat deze doodt van Orpheus aangaat, daar over zyn de dichters het niet eens. Want eenigen geven voor, dat hy, na dat Euridice gestorven was, alle gezelschap van vrouwen vluchtte, en alle overige menschen vermaande hem hier in na te volgen, om dat het echtelyke leven vele ongemakken na zich sleepte. Hy zoude daar voor echter eene slechte beloning verkregen hebben, dat eindelyk de vrouwen hem in stukken verscheurden, om daar door alle gevreesde onheil voor haar voor te komen. Anderen verhalen daar tegen, dat na dat Calliope door Jupiter verkoren was, om den twist die tusschen Venus en Proserpina ontstaan was wegens Adonis te beslechten, en deze uitspraak gedaan hadde, dat Adonis aan haar beide gemeen zoude zyn, Venus, om zich te wreken, de wyven tegen Orpheus opgehitst hadde. Noch anderen geven voor, dat de gemelde godinne de wyven met zulk eene grote liefde tegen hem ontstoken hadde, dat zy, dewyl een ieder hem gaarne wilde hebben, onder malkanderen handgemeen raakten, en hy alzo verscheurd wierdt. Eindelyk geven ook eenigen voor, dat hy zich zelf gedood hadde, om dat hy zyne vrouwe niet wilde overleven. Gelyk hy in zyn leven ongeloofelyke blyken van zyne ervarenheit in de muzyk gegeven hadde, alzo heeft men ook willen waarnemen, dat in de bosschen om zyn graf in Thracie gelegen, de nachtegalen alle andere in lieflykheit van zang overtroffen. Zyne schriften zyn *Argonautica*, dat hy het best konde beschryven, dewyl hy zelf zich by den tocht der Argonauten bevonden hadde; verder *Hymni*; *Præcepta de lapidibus*. Boven dien heeft men van hem noch eenige fragmenta. De nieuwste druk van zyne werken is te Utrecht in den jare 1689 door Andr. Christianus Eschenbach met geleerde aanmerkingen uitgegeven. *M. Manlius Astronom. l. I. Diog. Laërtius in vit. Philosoph. in proœm. Diodor. Sicul. Bibl. hist. l. IV. Suidas in Lex. voce* Ὀρφεύς. *Virgil. in Georg. Ovid. l. X & XI. Metamorph. Vossius de Poët. c.* 13. *Lambecius in Prodrom. hist. litter. l. II. c.* 4. *Fabric. in Bibl. Græc. l. I. c.* 18. *Eschenbachii Epigenes de Poesi Orphica.*

ORPHONA, een ryk inwoner van Jerusalem, wiens leven door David koning van Israel behouden wierdt, wanneer hy die stadt innam, zo om dat hy veel toegenegenheit betoond hadde voor de Israeliten, als om dat hy David in het byzonder verplicht hadde. *Josephus Oudh. l. VII. c.* 3.

ORSERA, eene kleine stadt der Venetianen. Zy is gelegen op de kust van Istrie, aan den mondt van de Lemo, tusschen de stadt Rovigno, en die van Parenza. *Maty Dict.*

ORSI, een naam, welken de Magi van Persie aan Godt gaven. Marsilius Ficinus heeft scherpzinniglyk aangemerkt, dat de voorname naam van Godt van vier letters is in alle talen: want de Hebreen zeggen יהוה, de Grieken Θεὸς, de Latynen *Deus*, de Arabiers *Alla*, de Egyptenaars *Theut* (hunne *Th* maar een letter zynde, gelyk in 't Griekisch) de Persianen *Cyre*, de Magi *Orsi*, de Franschen *Dieu*, de Hoogduitschers *Gott*, de Nederduitschen *Godt*, enz. Het is waarschynlyk, dat het woordt *Orsi* een woordt is, ontstaan door den misslag van eenig afschryver. *Marsilius Ficinus Argum. in Plat. Cratyl. Clem. Alexandr. Strom.* 5. *Pfanner. System. Theol. Gentil.* Zie ook de Historie van de Orientaalsche philosophie van *Thom. Stanley*, en die van den Godsdienst der oude Persianen, door *Thom. Hyde.*

ORSIESE, opvolger van S. Pacomius in het klooster van Tabenne, heeft eene geestelyke verhandeling geschreven van de lere of van de instellinge der monniken, die hy stervende aan zyne monniken naliet. De zelve is vervuld met verscheide plaatsen uit de Schriftuur: het welk Gennadius heeft doen zeggen, dat het met een Goddelyk zout toebereid was, *Divino sale conditus.* De zelve is afzonderlyke Keulen gedrukt in den jare 1536 en naderhand gevoegd in de Bibliotheek der vaderen. De zelve wordt ook gevonden in de verzameling der regelen van de abdy van Aniane, uitgegeven door *Holstenius. Gennad. de Script. Eccles. Honor. Augustodun. Du Pin Bibl des Aut. Eccl. IV. siecle.*

ORSILOCHUS, zoon van Idomeneus, zynen vader gevolgd zynde in den Trojaanschen oorlog, en gelukkig geweest zynde in alle zyne ondernemingen, kantte zich tegen de beloning, die men geven wilde aan Ulysses, en wierdt dieswegen gedood door de handt van dezen prins. *Iliad.* 5.

ORSIMARSO, een vlek van het koninkryk van Napels. Het zelve is in Calabria Citra, naby de rivier van Laino, drie mylen van de stadt en van de golf van Scalea. Men houdt het zelve voor de kleine stadt der Bruttien, *Abystrum*, *Albistrum*, en volgens zommigen *Ursentinum* genoemd. *Maty Dict.*

ORSINES, een der Satrapen of landvoogden van Darius, was van het geslachte van een der zeven prinssen van Persie, welke zamenzwoeren tegen Smerdes, en daalde af van Cyrus. Hy was een der legerhoofden van het leger der Persianen, dat geslagen wierdt door Alexander in den slag van Arbella. Beschuldigd zynde door den gesneden Bagoas van het vervoeren der rykdommen van het graf van Cyrus, wierdt hy door Alexander veroordeeld om het leven te verliezen. *Quint. Curt. l. X.*

ORSINI, een geslacht te Rome, is een der edelste en oudste, dat gevonden kan worden. Wegens den eigentlyken oorsprong

fpronk van het zelve zyn verfcheide meningen. Eenigen leiden den zelven af uit Vrankryk, anderen daar tegen uit Duitfchlandt. Sigismundus van Foligni geeft voor, dat dit geflacht gefproten is uit zekeren *Urfino*, die een legerhoofdt was van den keizer Conftantius, en door de vervolging van eenige afgunftigen zich genoodzaakt vondt naar Italië te wyken, alwaar de Romeinen hem uit aanmerking van zyne verdienfte zonderlinge eer bewezen. Petrarcha en Volaterranus ftemmen daar in overeen, dat dit huis van onbedenkelyke tyden af vele floten in Umbrië en vele andere heerlykheden bezeten heeft. By Spoleto ziet men de overblyffelen van eene oude ftadt, welke den naam van *Urfina* gedragen zoude hebben, en in verfcheide oorden van het landfchap Sabina worden diktwils oude gedenktekenen gevonden, waar op het wapen van dit geflachte gezien wordt. Men zegt dat de keizer Theodofius de II omtrent den jare 431 de Urfinen voor prinflen verklaarde, en de keizer Juftinianus heeft eenen van dit geflachte tot prefect van Umbrië gemaakt. Uit de Duitfche Kronyk wordt bewezen dat dit geflacht in oude tyden in Saxen, in het Mark Brandenburg en in het Kleeffche aanzienlyke goederen, en wel een zeer langen tydt bezeten heeft, als mede dat de laatfte bezitter der zelve, *Theodofius Urfinus* genoemd, in Italië het landfchap Romagna, het hertogdom Spoleto en de ftadt Verona onder zyne gehoorzaamheit hadde. Verders wordt verzekerd, dat het geweft in Duitfchlandt, dat tegenwoordig onder den naam van het markgraaffchap Baden begrepen wordt, eertyds den Urfinen toebehoorde, en eenigen leiden van de zelve het geflacht der hedendaagfche markgraven van Baden af. Zo veel is zeker, dat het Orfinifche huis zich byna met alle Chriften potentaten vermaagfchapt heeft. Men vindt dat de koningen van Denemarken, van Zweden, van Schotlandt, en van Noorwegen zich gemalinnen uit het zelve verkoren hebben. *Agnes Urfina* was gemalinne van Primislaus, koning van Polen. *Cunigunda Orfina* was getrouwd met Bela, koning van Hungarië. Ladiflaus, koning van Napels, trouwde met de weduwe van *Romandelli Urfini*. *Bonellus Urfinus* was getrouwd met Agnes, de dochter van een Theffalifch koning. Van des zelfs beide zufters wierdt de eene gemalinne van den Oofterfchen keizer Andronicus, en de andere van een koning van Caftilië. De eerfte, die ooit den tytel van kardinaal gevoerd heeft, zoude uit het Orfinifche geflacht geweeft zyn, na welken tydt zeer vele anderen uit het zelve zich in het collegie der kardinalen bevonden hebben. Het zelve heeft ook ten allen tyde beroemde generaals en vele andere grote mannen voortgebragt. Omtrent den jare 1150 wierden de *Orfini*, dewyl zy het met den aanhang der Guelphen al te veel met den paus hielden, door de Gibellinen uit Rome verdreven. In dien tydt zouden twee broeders, *Vitellus* en *Nicolottus Orfini*, uit welke het ganfche geflacht beftont, zich in Duitfchlandt begeven, en aldaar veel roems verwurven, ook hunne namen aan verfcheide landeryen, doch inzonderheit aan het flot Rofenberg in Bohemen, gegeven hebben; gelyk dan zo wel het geflacht der vorften van Rofenberg, dat in den jare 1611 uitgeftorven is, als ook het noch bloeiende huis der graven van dien naam, de gemelde beide Urfinen voor hunne ftamvaders erkennen. Het graaffchap Anguillara, dat een geruimen tydt aan het Orfinifche huis geweeft was, verkocht Jordanus Orfinus voor 52000 fcudi aan paus Alexander den VI, en hielp met het zelve geldt zynen zwager den koning van Napels. De oudfte linie der Orfinen, die haar gewoon verblyf te Rome gehad heeft, is met *Flavius Orfini* uitgeftorven, dewyl de zelve den 5 April des jaars 1698, in het 76 jaar zyns ouderdoms, ftierf, zonder by zyne beide gemalinnen (waar van de laatfte uit den huize van Chalais de la Tremouille in het begin van de XVIII eeuw wegens hare kuiperyen aan het Madritfche hof zeer bekend, en eene zufter der hertoginne van Lanti geweeft is) kinderen na te laten. Het hertogdom Bracciano, dat hy en zyne voorvaderen bezeten hadden, bragt de prins Livius Odefchalchi aan zich, en van eenige landeryen, als Tori, Roccantica, Caftiglione en Selci, nam de Apoftolifche kamer bezit, dewyl zy als lenen aan de zelve vervallen waren. In het koninkryk van Napels bevinden zich noch twee zydlinien van het Orfinifche huis. De genen, welke tot de eene behoren, fchryven zich hertogen van Gravina, en die van de andere worden prinffen *de la Madriccia* genoemd. *Hift. des Conclav. Mercure Hift. de l'an* 1698, *May*, *p.* 483. 501. *Balbin. in epit. & mifcellan. regn. Bohem. & in ftemmatogr. p.* 11.

ORSINA, (MARIA FELIX) eene dochter van Virginius Orfini, hertog van Bracciano, en gemalinne van Henrik den II, hertog van Montmorency. Deze laatfte gaf haar dikwils oorzaak om minnenydig of misnoegd te zyn. Daar tegen gedroeg zy zich van hare zyde zodanig tegen hem, dat hy altoos te vrede moeft zyn. In den jare 1632, den 30 October, beleefde zy het ongeluk, dat deze haar gemaal, dewyl hy, ten beften van den hertog van Orleans, tegen des zelfs broeder den koning Lodewyk den XIII de wapenen aangegrepen hadde, te Touloufe onthoofd wierdt. Op dat zy niet voor hem mogte bidden, ontfing zy van te voren bevel op haar huis la Grange, naby Pezenas, in arreft te blyven. Acht dagen na zyn doodt bragt men haar, als eene die kenniffe van zyne aanflagen gehad hadde, gevankelyk op het flot van Moulins, alwaar men haar een ganfch jaar zeer naau bewaarde. Daar na verkreeg zy verlof om uit te ryden en bezoeken te ontfangen. Doch zy bleef dag en nacht in een donker vertrek, waar in geen ander licht kwam dan van ontftoken wafchkaarffen, en deedt geen ftap ergens heen dan in eene naburige kapelle. Na verloop van eenigen tydt liet zy zich overreden naby een nonneklooster te Moulins een huis te betrekken, waar op zy haar ganfchen tydt, ten dele met bewening van haren gemaal, ten dele met werken van liefde tegen den armen, en ten dele met aandachtige oefeningen, in het gezelfchap der gemelde nonnen, doorbragt. Eenige jaren daar na, wanneer zy te vergeefs gepoogd hadde de gedachteniffe van haren gemaal herfteld te zien, bouwde zy eene byzonderlyke kerke, en richtte hem ter eeren eene prachtige grafftede op, liet ook zyn ligchaam uit de kerke van S. Saturnyn te Touloufe derwaards brengen. Zo haaft dit gefchied was, wierdt zy in het gemelde kloofter eene nonne, en ftierf niet lang daar na. *Hift du Duc de Montmorency l. III. c.* 8. *Vie de Madame de Montmorency c.* 8. 9. 10. 13. 21.

ORSINO, (CAMILLUS) een vermaard generaal in de XV eeuw. In zyne jeugdt diende hy de Venetianen in den oorlog tegen den keizer Maximiliaan, daar na den koning van Vrankryk Lodewyk den XII in des zelfs ondernemingen in Italië, en eindelyk den Florentynen. Paus Leo de X begeerde hem van de laatften, om hem te gebruiken tegen den hertog van Urbino. Maar wanneer de gemelde paus Johannes Paulus Baglione, den fchoonvader van Orfino, hadde laten ombrengen, voerde de laatfte de wapenen tegen de pauffelyke krygsbenden, en herftelde de Baglioonfche familie met geweldt wederom in Perugia. Naderhandt diende hy de Venetianen tegen den koning van Vrankryk, François den I, en wanneer tuffchen de gemelde republyk en keizer Karel den V eenige oneenigheden ontftaan waren, verdedigde hy met groten lof Bergamo, Lodi, en andere plaatfen, die door de keizerfchen aangetaft wierden, noodzaakte ook Georgius Fronfperg, die tweemaal met een ligchaam van Duitfche krygsbenden door het Brefciaanfche wilde trekken, dat hy een anderen weg moeft nemen. Wanneer Karel van Bourbon de ftadt Rome aantaftte, deedt hy alles wat hem mogelyk was om het gedeelte van die plaats, dat hem toevertrouwd was, te verdedigen. Dewyl hy echter aldaar voor fterker macht moeft wyken, zo ging hy als generaal-gouverneur der Venetiaanfche krygsbenden in het koninkryk van Napels, om aldaar den Franfchen generaal Lautrec by te ftaan. In deze onderneming ftont hy in Monopoli verfcheide vyandelyke aanvallen uit, veroverde ook Molfetta en andere plaatfen. Na dat kort daar op tuffchen den keizer en de mogentheden, die tegen hem verbonden waren, een vrede gevolgd was, en de Venetianen daar tegen met de Turken in oorlog geraakt waren, wierdt Orfini gouverneur van Dalmatië; waar op hy by Oftrovicz de vyanden floeg, en deze plaats benevens anderen innam. Naderhandt diende hy den paus Julius den III tegen den hertog Octavius Farnefe en des zelfs bondgenoot, den koning Henrik den II van Vrankryk, in welken oorlog hy inzonderheit uitmuntte by Mirandola. Ten laatften verkiaarde de paus Paulus de IV in den twift, waar in hy verviel met Spanje, wegens het huis Colonna, hem tot generaal over de krygsbenden van den Kerkelyken ftaat, welke bediening hy van gelyken loffelyk bekleedde. Niet lang daar na ftierf hy te Rome in den jare 1559, in het 70 jaar zyns ouderdoms. *Alipr. Caprioli ritratti di cento capit. illuftri p.* 64.

ORSINO, (JOHANNES ANTONIUS) prins van Taranto, een zoon van Raimundus Orfino, van gelyken prins van Taranto. Wanneer Alphonfus de V, koning van Aragon, oorloogde tegen Johanna de II, koninginne van Napels, koos hy de zyde van den eerften, betoonde zich zeer dapper tegen Lodewyk den III, hertog van Anjou, dien de gemelde Johanna tot haren opvolger benoemd hadde, en ftelde zich weder in het bezit van zyne vaderlyke goederen, welke Renatus van Anjou den Caldori gegeven hadde. Hy veroverde ook verfcheide plaatfen in het Napolitaanfche voor den genoemden Alphonfus, doch wierdt benevens den zelven door de Genuezen, die het met den huize van Anjou hielden, gevangen. Na dat hy zyne vryheit weder bekomen hadde, hielp hy het Aragonfche belang op alle wyzen weder bevorderen, inzonderheit tegen den patriarch Vitellefchi, die de andere party toegedaan was. Maar na dat het by Montefarchio met den zelven tot een treffen kwam, wierdt hy na een dapperen tegenftandt overwonnen en op nieuws gevangen. Doch wanneer Vitellefchi hem weder losgelaten hadde, veroverde hy vele plaatfen in Calabrië en Apulië, en bragt zeer veel toe, dat eindelyk Renatus van Anjou het ganfche koninkryk Napels aan Alphonfus den V moeft overlaten. Doch wanneer na des laatftens doodt des zelfs zoon en navolger, Ferdinand, zich niet zodanig tegen Orfino betoonde, als hy dacht verdiend te hebben, rechtte hy benevens vele andere Napolitaanfche groten eenen opftandt tegen hem aan, floeg by Sarno des zelfs leger, en nam daar na Nola, Salerno, benevens andere plaatfen in. Ten laatften fchoot hy te kort in eenen flag by Troja in Apulië, en maakte daar op een verdrag met Ferdinand. Hy ftierf niet lang daar na in den jare 1465, in het 70 jaar zyns ouderdoms. *Alipr. Caprioli ritratti di cento capitani illuftri p.* 61.

ORSINO, (JORDANUS) de derde kardinaal van dien naam uit het vermaarde Roomfche geflachte, en een broeder van François, gouverneur van Rome. Bonifacius de IX bevorderde hem tot het aardsbisdom van Napels, en Innocentius de VII benoemde hem tot kardinaal, met den tytel van *S.S. Silveftri & Martini in montibus*, ook tot protector van de Franciscaner-orde. Wanneer Gregorius de XII, dien hy onder dat beding tot paus hielp verkiezen, dat hy hem van die waardigheit weder zou ontflaan, indien het tot wegneming der fcheuring van dien tydt nodig was, deze toezegging vergat, hielp hy hem op het concilie te Pifa afzetten, en Alexander den V op den throon verheffen, die hem daar op den tytel gaf van *S.S. Laurentius & Damafus*; waarom men hem daar na gemeenlyk den kardinaal Damafus noemde. Johannes de XXIII zondt hem als zyn legaat naar Spanje, om aldaar den aanhang van den tegen-paus Benedictus den XII te verzwakken, gebruikte hem ook in vele andere gewigtige

wigtige gelegenheden, tot dat hy hem eindelyk tot bisschop van Albano en groot-penitentier der Roomsche kerke verklaarde. In den jare 1415 gaf hy op het concilie te Constants (niettegenstaande de vyandschap, welke tot dien tydt toe tusschen de Colonnasche en Orsinische huizen geweest was) zyne stem tot de pausselyke waardigheit aan Otto Colonna, die daar op den naam van Martinus den V aannam, en hem in den jare 1418 naar Vrankryk, in den jare 1425 naar Hungarië, Bohemen en de Noordsche koninkryken zondt, met den tytel van zynen legaat. Eugenius de IV maakte hem bisschop van Sabina, en gaf hem bevel, benevens 3 andere kardinalen op het concilie van Basel te presideren; alwaar hy dan byna de eenige was, die zich te recht aan het belang van dezen paus liet gelegen zyn. Ten laatsten ging hy noch als pausselyk legaat den keizer Sigismundus tot naar Pisa te gemoet, en geleidde hem naar Rome. Kort daar op, namentlyk den 30 May des jaars 1439, stierf hy in de Petriolaansche baden by Siëna, en wierdt in de S. Pieters-kerke te Rome begraven. Hy liet aan de Vaticaansche bibliotheek voor 8000 goude kronen aan boeken na, en bewees ook door geestelyke gebouwen en andere stichtingen zyne milddadigheit. *Franc. de Biliis* zegt dat hy *de Legationibus Principum*; *De unione ecclesiæ*; *De detrimentis schismatum*, *Quodlibeta*, en *Sermoenen* geschreven heeft, waar van men de handschriften in de Vatikaansche bibliotheek bewaart. *Sansovin. Hist. Fam. Ursinæ. Garimbert. Vit. Pontif. & Card. Aubery. Panvin. Chiocarell. Cat. Archiep. Neap. Maracci Purp. Marian. Wadding Annal. Min. S. Antonin. Hist. Florentin. Paul Morosin. Hist. Venet. Mariana Hist. Hispan.*

ORSINO, (Matthæus) met den bynaam *de Montefiore*, een kardinaal, en broeders zoon van den kardinaal Franciscus Neapoleo Orsino. Hy begaf zich in de Dominikaner-orde, leeraarde naderhandt met zonderlingen roem de Theologie te Parys, te Florence en te Rome, bekleedde in verscheide Kapittelen van de orde de plaats van *Definitor*, wierdt provinciaal van de Roomsche provincie, en verkreeg daar na het bisdom van Gergenti, het aardsbisdom van Siponto, en eindelyk de waardigheit van het kardinaal-priesterschap, met den tytel van *SS. Johannis & Pauli*. Tot deze laatste waardigheit verhief hem Johannes de XXII, wanneer hy in den naam des Roomschen volks by den zelven moest aanhouden, dat hy den pausselyken setel van Avignon weder naar Rome wilde verplaatsen. Benedictus de XII gaf dem het bisdom van Sabina. Doch hy bragt zyn meesten tydt door in de kloosters van zyne orde, welke, als mede de armen, veel goeds van hem genoten. Uit aanmerkinge, zo wel hier van, als van zyn overigen voorbeeldelyken wandel, wordt jaarlyks in September zyne gedachtenisse als van eenen gelukzaligen door de Dominikanen gevierd. Zyn doodt volgde te Avignon den 18 Augustus des jaars 1341. Hy zoude *Commentaria in universam Theologiam*; *Sermones de tempore*, enz. nagelaten hebben. *Ughelli. Aubery. Panvin. Sanson de Famil. Ursin. Raynald. Annal. Leand. Alberti. Rocca Pyrrus in Not. ecclesiar. Siciliæ.*

ORSINO, (Matthæus Rubeus) een zoon van Johannes Cajetanus Orsino, begaf zich in zyne geboortestadt Rome al vroegtydig in den geestelyken staat, en ontfing van Urbanus den IV in den jare 1263 de waardigheit van kardinaal-diaken met den tytel *S. Mariæ in Porticu*. Het Patrimonie van Petrus, waar over men hem gesteld hadde, beschermde hy gewapenderhandt tegen Petrus a Vico, die het hieldt met den Siciliaanschen Manfredus. Nicolaus de III, zyn neef, maakte hem aardspriester der Vatikaansche kerke, voorstander van het gasthuis *di S. Spirito in Saxia*, en tot protector der Minoriten. Wanneer men na de doodt van den laatstgenoemden paus te Viterbo tot eene nieuwe verkiezing wilde treden, rechtten de inwoners aldaar, op het aanhitsen van Richard Hannibal, eenen opstandt aan, zetten dezen kardinaal Matthæus, benevens een ander kardinaal Jordanus, mede van het Orsinische geslachte, gevangen, en spysden hen eenige dagen enkelyk met water en broodt. Zy verkregen echter wel haast weder hunne vryheit, en die van Viterbo wierden wegens deze daadt met den ban gestraft, waar van hem eindelyk de kardinaal Matthæus zelf door zyne voorbede bevrydde. Na dat hy de verkiezing van 12 pauzen bygewoond hadde, en onder anderen Bonifacius den VIII, die toen van zyne vyanden veel te vrezen hadde, met gewapende manschap van Anagnia naar Rome geleidde, stierf hy te Perugia in den jare 1306 (doch niet, gelyk Wadding schryft, den 12 November des jaars 1305 te Lion door een ingevallen muur.) Zyn lighaam wierdt van Perugia, alwaar men het zelve na 9 jaren gansch onverseerd vondt, naar Rome in de Orsinische begraafplaats gebragt. Hy heeft *de autoritate ecclesiæ*; *expositio in Psalmos*; *sermones sacri*, en *epistolae* geschreven. *Ciacon. Bzov. Stephaneschi lib. carminum. Wadding Annal. Minor. T. III. Raynald Annal. T. XIV. Malaspina Hist. Viterb. Villan. Hist. Cortes. de Cardin. scriptor. Frizon.*

ORSINO (Neapoleo) begaf zich in den beginne uit zyne geboortestadt Rome naar Parys, en wierdt aldaar kanunnik. Daar na benoemde Nicolaus de IV hem tot *Magister scrinii*, en eindelyk tot kardinaal-diaken van *S. Adrianus*. Zyne geleerdheit, en verscheide gewigtige legaatschappen, welke de pauzen hem toevertrouwden, maakten hem voor anderen beroemd. In den jare 1306 kwam hy als legaat naar Bononië, om de onlusten, die aldaar de overhandt genomen hadden, te dempen. Hy maakte zich op deze plaats eerstelyk daar door gehaat, dat hy tot onderhoudt van hem en zyne bedienden, van den aardsbisschop van Ravenna en van andere geestelyken een jaarlyks onderstandt vorderde, en daar na verbitterde hy de sterkste der twistende partyen zodanig tegen zich, dat 'er den 23 May des gemelden jaars een sterke oploop ontstont, waar in men met geweldt zyn doodt eischte. Hy ontkwam nochtans ter naauwer noodt in vermomd gewaadt naar Imola; maar alles wat hy aldaar hadde wierdt door de oproerigen geplunderd. Dit bewoog hem de stadt Bononië in den ban te doen, en van alle hare voorrechten vervallen te verklaren. Maar hy voor zyn persoon ontsloeg zich in het toekomende van zulke openbare bedieningen, en besteedde zyn meesten tydt aan de studien; gelyk hy dan verscheide Theologische werken geschreven heeft. Na dat hy meer dan 60 jaren kardinaal was geweest, en in dien tydt 7 pausselyke verkiezingen bygewoond hadde, ook drie pauzen met eigen handt de kroon opgezet, stierf hy, over de 90 jaren oud zynde, te Avignon in den jare 1347. *Sansovin. de Famil. Ursina. Vizan. Hist. Bononiens. Bzov. Panvin. Aubery. Wadding Annal. Minor.*

ORSINO, (Nicolaus) graaf van Pitigliano, een der beroemdste generaals in het einde van de XV en het begin van de XVI eeuw. In de strydigheden wegens het koninkryk van Napels hieldt hy het met het huis van Anjou tegen het huis van Aragon, en wanneer hy ten dien einde met Jacobus Piccinnino in het Napolitaansche getrokken was, toonde hy zich in vele gelegenheden, inzonderheit in het treffen by Sarno en by Troja in Apulië, zeer dapper. Daar na maakten die van Siena hem, en vervolgens die van Florence, tot hunnen generaal; wanneer hy den Genuezen Serzana en Pietra-Santa benevens andere plaatsen wegnam, ook ten voordele van paus Sixtus den IV tegen Ferdinand den I koning van Napels de wapenen voerde, doch voornamelyk in den slag van Campo Morto grote eer inleide. Geen minder goede diensten deedt hy den paus Innocentius den VIII tegen den gemelden koning. Naderhandt hielp hy de beide koningen van Napels, Alphonsus den II en Ferdinand, tegen de Franschen, en in den slag, die in den jare 1494 by Fornuovo aan de rivier Taro voorviel, was Orsino de voornaamste oorzaak, dat de Venetiaansche en Milaansche wapenen tegen de Fransche de overhandt behielden. Wanneer de Venetianen in den jare 1499 met Lodewyk den XII, koning van Vrankryk; tegen Ludovicus Morus, hertog van Milaan, een verbondt gesloten hadden, geboodt Orsino de krygsbenden van deze Republyk, en veroverde met de zelve de stadt Cremona, benevens het gansche landt tusschen de rivieren Adda en Oglio, als mede de stadt Faënza. In den gevaarlyken oorlog, waar in Venetië verviel door het bondgenootschap in den jare 1507 te Kameryk gesloten, stelde hy zich met grote kloekmoedigheit tegen de Duitschen by Cadoro, in het Veroneesche, en op andere plaatsen. By Ghierra d'Adda deedt hy in den jare 1509 zyn best tegen de Franschen, hoewel hy hen het slagveldt moeste laten. Hy verdedigde de stadt Padua met groten roem tegen het leger van den keizer Maximiliaan, en Vicenza en andere plaatsen, die het zelve reets ingenomen hadde, bragt hy weder onder de gehoorzaamheit der Venetianen. Eene gevaarlyke krankheit verhinderde zyne verdere voortgangen, en wierdt gevolgd van zyn doodt te Lonigo in het 70 jaar zyns ouderdoms in den jare 1510. Zyn lighaam wierdt naar Venetië gebragt, en aldaar tot zyner eere, op bevel van den Raadt, een standbeeldt te paardt opgerecht. *Alipr. Caprioli Ritratti di cento capit. illustri p. 63.*

ORSINO, (Virginius) een vermaard Romein in de XV eeuw, een zoon van Napoleo, groot-gonfalonier der Roomsche kerke. Hy bragt zich door zyn verstandt, door zyne dapperheit en door zyn groot vermogen byna by alle Europische vorsten in groot aanzien, doch verwekte daar door te gelyk by eenige Italiaansche prinssen zodanige afgunst, dat zy hem in de koop van eenige landeryen op alle wyzen zochten te hinderen, en wanneer hen zulks niet gelukte, tot zo velerlei partyschappen aanleiding gaven, dat daar door eindelyk vreemde natien in Italië gelokt wierden. Paus Sixtus de IV maakte hem tot generaal van het leger der kerke, eerst tegen de Colonnaas, welke buiten dat vyanden van het Orsinische geslachte waren, en daar na tegen Alphonsus, hertog van Calabrië, zoon van Ferdinand, koning van Napels, tegen welken hy by Velitri zulk eene gewigtige overwinning behaalde, dat het concilie van Basel hem dieswegen de eenige toevlucht van het verdrukte Italië noemde. Naderhandt, wanneer de omstandigheden veranderden, maakte de zelfde koning Ferdinand hem tot zynen generaal, dien hy ook tegen die van Colonna, en tegen anderen zo goede diensten deedt, dat de zelve hem niet alleenlyk tot groot-konnestabel van het koninkryk Napels maakte, maar ook zynen zoon Johannes Jordanus Orsini aan eene van zyne dochteren uithuwelykte. Wanneer hier op de koning van Vrankryk, Karel de VIII, toebereidselen maakte tot zyne onderneming tegen Napels, bewerkte Virginius Orsini daar tegen eene sterke Ligue, en onthaalde ten dien einde op zyn slot Vicovaro met koninklyke pracht den paus Alexander den VI, benevens vele kardinalen, den koning van Napels, benevens zynen zoon Alphonsus, als mede de gezanten van Venetië, Florence, en Pisa. Hy wierdt ook tot generalissimus der vereenigde krygsbenden benoemd; waar op hy zich zelf met een gedeelte der zelve te Viterbo neêrsloeg, en den graaf van Pitigliano, Nicolaus Orsini, in de provincie van Romagna zondt. Maar dewyl zyne goede voornemens noch door de Florentynen, noch door den koning Ferdinand naar behoren ondersteund wierden, zo moest hy den vryen doortocht laten aan het Fransche leger, ook eindelyk benevens zynen neef, den gemelden graaf van Pitigliano, zich in de stadt Nola aan den heer van Ligny gevangen geven. Hoewel hy door eene gunstige gelegenheit met de vlucht ontkwam, zo bevondt hy echter, dat zyne vyanden den koning van Napels zodanig tegen hem ingenomen hadden, dat hy zwarigheit maakte tot hem te reizen. Ondertusschen bevlytigde hy zich om Petrus de

de Medicis, wiens moeder en gemalinne beide uit den huize van Orsini waren, weder in Florence te herstellen. Maar wanneer zulks niet wilde gelukken, en hem daar by bericht wierdt, dat zyne vyanden, de Colonnaas, vele van zyne goederen van den koning van Napels verkregen hadden, begaf hy zich in dienst van den bovengenoemden koning van Vrankryk, Karel den VIII, hielp ook des zelfs zaken in het koninkryk Napels, die een tamelyken stoot bekomen hadden, weder in goeden standt stellen. Gansch Abruzzo verklaarde zich op nieuws voor hem, en alles zoude voor de Franschen naar wensch afgelopen zyn, indien der zelver veldoverste, de heer van Montmorency, zynen raadt hadde willen volgen. Doch dewyl zulks niet geschiedde, kregen de Franschen het overal te kwaad, en eindelyk wierdt hy zelf genoodzaakt zich met den gemelden Montmorency, benevens de stadt Atella over te geven. Niettegenstaande nu het verdrag luidde, dat hy in gezelschap van dezen Franschen generaal het koninkryk zoude verlaten, zo wierdt hy echter in het kasteel *dell' Uovo* te Napels gevangen gezet, en aldaar na eenigen tydt met vergift uit den weg geruimd. Zyn ligchaam begroef men te Cerveteri, welke plaats van oude tyden af het Orsinische geslachte in eigendom toebehoorde. *Primo Damaschino nella Spada e' Orione P. I. p.46.*

ORSIPPUS, van Megara, in Achaje, zynen gordel afgedaan hebbende, om te gemakkelyker te lopen in de openbare spelen, en den prys van den loop gewonnen hebbende, was oorzaak dat men vervolgens gansch naakt liep in diergelyke oefeningen, waarom de genen, die zulks deden, *Gymnici* genoemd wierden van het Grieksche woordt γυμνὸς, dat naakt betekent. Dit gebeurde in het eerste jaar van de XV Olympiade. *Pausan. in Attic. Euseb. Chron. l. I.*

ORSOWA zyn drie sterkten beneden Belgrado, in en aan den Donau, alwaar de rivier Eserna in de zelve valt. Het eene legt op een eilandt midden in den Donau, zynde het eilandt *Orsowa* genoemd; het andere wordt *Oud-Orsowa* genoemd, en legt aan gene zyde van den Donau in Servië; het derde is *Nieuw-Orsowa* genoemd, en benevens een daar by leggend dorp aan de Temeswarsche zyde gelegen. De Turksche ruitery is in den jare 1716 derwaards, achter een retrenchement, dat van eene hoogte tot aan de rivier Eserna getrokken was, geweken; doch na de overwinning by Belgrado zyn deze plaatsen door de Keizerschen bezet.

ORSOY, in 't Latyn *Orsovium*, *Orsoium*, eene versterkte stadt benevens een slot en ampt in 't hertogdom Kleef aan den Rhyn, wierdt in den jare 1634 door den prins van Oranje voor de Hollanders veroverd, en in den jare 1672 door de Franschen ingenomen, doch in den jare 1674 weder door hen verlaten. *Zeilerus in Topogr.*

ORSZZA, eene stadt en starostdy in het Waywoodschap Mscislaw, in Litthauen, benevens een slot, alwaar de rivier Orszza in den Dnieper valt. Zy legt 18 mylen van Smolensko, en is in den jare 1708 door de Muscoviten afgebrand. In den jare 1514 verkreeg de koning van Polen, Sigismundus de I, naby deze plaats, tegen Basilius, groot-vorst van Muscou, die Smolensko ingenomen hadde, eene heerlyke zege, waar by 40000 Muscoviten op de plaats sneuvelden, en 4000 gevangen wierden. *Zeiler. Descr. Polon. & Lith. p. 152.*

ORT, of OORT, (ADAM VAN) een schilder van Antwerpen, een zoon van Lambert van Oort, waar van hy ook een leerling was geweest. Hy schilderde in 't groot, en was in zynen tydt in achting. De gedurige bezigheden, welke men hem gaf, beletten hem buiten zyn landt te trekken. Hy was de eerste meester van Rubbens, en stierf te Antwerpen, in den ouderdom van 84 jaren, in den jare 1641. *De Piles Abregé de la Vie des Peintres.*

ORTA, eene kleine stadt in het hertogdom Milaan, in de provincie Novara, den bisschop van Novara toebehorende. By de zelve legt een groot meir, dat naar deze stadt den naam heeft.

ORTA, in 't Latyn *Hortanum*, eene kleine stadt in het erfdeel van St. Pieter, niet verre van den Tyber, heeft den tytel van een bisdom. *Rogissart Delices de l'Italie.*

ORTEGAL is de naam van een slot aan de Noord-Westelyke kust van het Spaansche koninkryk Gallicië, naar 't welke het vermaarde voorgebergte, dat aldaar gevonden wordt, den naam draagt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p. 124.*

ORTELIUS, (ABRAHAMUS) een vermaard *Geographus* of landbeschryver, was geboortig van Antwerpen. Hy begon eerst in het 30 jaar zyns ouderdoms zyne studien, zonder iemands aanleiding, en bragt het echter zo verre dat hy de Ptolomeus van zynen tydt genoemd, en door den koning van Spanje, Philippus den II, tot koninklyke Geographus gemaakt wierdt. Hy heeft uitgegeven: *Theatrum orbis terrarum*; *Synonyma Geographica*; *Thesaurus Geographicus*; *Itinerarium per nonnullas Galliæ Belgicæ partes*; *Antiquitates Gallo-Belgicæ*, nevens meer andere schriften, welke zyne geleerdheit en onvermoeiden vlyt genoegzaam betonen, en te gelyk doen blyken, dat hy zyne reizen door Duitschlandt, Vrankryk, Engelandt en Ierlandt, Italië en Hollandt niet te vergeefs onderhomen heeft. Hy stierf ongetrouwd in den jare 1598, 71 jaren oud zynde. Justus Lipsius, zyn zonderlinge vriendt, heeft hem een grafschrift gemaakt. *Miraus in Elog. Andr. Bibl. Belgic. Crasso elog. Teissier Addit. aux Elogès de Thou Tom. II.*

ORTENAU, een klein landschap in Zwaben, tusschen het markgraafschap Baden en de graafschappen Eberstein en Furstenberg, 't welk door den Rhyn van de Elzas afgescheiden wordt. *Topogr. Suevia.*

ORTENBERG, eene heerlykheit, slot en steedtje van den zelfden naam, tusschen de graafschappen Hanau en Nidda en de heerlykheit Lisperg in de Wetterau gelegen, is in den jare 1360 van de heeren van Trimberg door huwelyk aan de graven van Epstein gekomen, van wien de Ysenburgers het zelve in den jare 1389 meestendeels pandswyze verkregen hebben, tot dat het Eberhard van Epstein weder gelost heeft. Doch wanneer in den jare 1535 Eberhard de VII, de laatste heer van Epstein en Konigstein, stierf, is de heerlykheit Ortenberg benevens Konigstein en andere aan graaf Bothon van Stolberg vervallen, die des gestorvenen zuster Anna tot gemalinne hadde, en reets van te voren door keizer Karel den V een gunstbrief tot die erfvolging verkregen hadde. Maar na dezen hadt de keurvorst van Ments, wegens eene verkrege verwachting (expectantie), zo wel deze heerlykheit als ook het graafschap Konigstein zich aangematigd, gelyk uit de *Acta* en *Deductiones* dies aangaande blykt. Zie KONIGSTEIN. *Lunig R. A. unter den Grafen von Stolberg. Sprengeri bonus Princeps & ib. præsens. illustr. p. 232. Schwederi Theat. prætens. Imhof N. P. l. VI. c. 12. Winckelm. Beschr. Hessenl. p. 156.*

ORTENBORN, eene stadt van Engelandt, in Northumberlandt, drie Engelsche mylen van Nieuwkasteel. Zy is vermaard door den slag, die aldaar voorviel tusschen de Engelschen onder het bevel van Piercy, en de Schotten onder den generaal Douglas. Deze laatste aan zyne wonden op het slagveldt stervende, beval drie zaken aan zyne vrienden: 1. Zyn doodt te verbergen. 2. Zynen standaardt te bewaren. 3. Zyn doodt te wreken: waar op zy, volgens de gewoonte, roepende, *aan Douglas*, *aan Douglas*, een groot getal Schotten vergaderende, de Engelschen op de vlucht bragten, en met eene grote slachting Piercy gevangen namen.

ORTENBURG, eene kleine stadt in het hertogdom Karinthië, digt aan de Saltsburgsche grenzen, by de rivier Drau gelegen. Het vorstelyke huis van Porcia heeft het zelve met den tytel van een onmiddelbaar Ryksgraafschap verkregen.

ORTENBURG, een Ryksgraafschap in den Beyerschen kreits, heeft zynen naam van een marktvlek en een slot aan de zyde van het zelve, 2 mylen van Passau gelegen. Het zelve slot is het stamhuis van het graaflyk geslacht, dat dieswegens stem en zitting heeft op de Ryks- en Beyersche kreits-dagen, hoewel de hertogen van Beyeren zulks in de XVI eeuw hebben willen betwisten, na dat ook van te voren de graaf Georgius, benevens zynen broeder Azelo, zich door gevangenis-dwang hadden moeten bekennen landzaten te zyn. Doch in den jare 1573 wierdt den graven door het Kamer-gericht de Ryks-onmiddelbaarheit toegewezen. Behalven het gemelde graafschap behoort hen de heerlykheit Seldenau en de heerlykheit Neydeck. Eertyds bezaten zy noch vele aanzienlyke goederen, waar onder het Paltsgraafschap in Beyeren met de aanhorige plaatsen Dachsberg, Giesbach, Marquardstein, Meszig, Pleinting, Reichenberg en Rottenburg geweest zyn, die echter ten dele door koop, ten dele op andere wyze vervreemd zyn, echter hebben zy noch hedendaags een meer dan gemeen vorstelyk leenhof, dewyl omtrent 42 graven en heeren zich moeten erkennen hunne vasallen te zyn. *Aventinus Annal. Bojor. lib. VII. Zeilerus Topogr. Bavar. Europäischer Herold P. I. p. 631.*

ORTENBURG. Het geslacht der overoude graven van Ortenburg, of Artenberg, in Beyeren, wordt gerekend van den grave *Ortlieb* van Artenberg, die omtrent den jare 740 in den vermaarden slag by Feilenforst tegen Karel Martel voor de vryheit des vaderlands gesneuveld is. Na hem wordt gewag gemaakt van *Rapato* omtrent den jare 801, gelyk onder Lodewyk den Godzaligen van *Rapato* den II gemeld wordt, dewyl hy den bisschop van Passau aanzienlyke goederen geschonken heeft. *Arnolphus*, of *Arnoldus* van Artenberg zou onder de regering van Karel den Eenvoudigen graaf van Parys geweest zyn; doch zulks steunt alleenlyk op vermoedens, en men kan den oorsprong van dit huis niet zekerder afleiden, dan van den graaf *Frederik* van Spanheim en Ortenburg, die omtrent het einde van de X eeuw leefde. Zie SPANHEIM. Onder zyne kleinzonen waren onder anderen *Ulricus* en *Rapato*. De eerste heeft de Karinthische linie voortgezet; doch de laatste heeft de Beyersche opgerecht. Ulricus stierf in den jare 1180, en liet na by zyne gemalinne Agnes, eene gebore hertoginne van Meran, onder andere kinderen *Hermannus*, die met zyne twede gemalinne Agnes, dochter van Henrik, hertog van Oostenryk, *Hermannus*, *Bernhardus*, en *Ulricus*, bisschop van Gurk, teelde. Bernhardus hadt tot gemalinne *Gutta*, dochter van Primislaus, koning van Bohemen, en zuster van Ottocarus, waar by hem onder andere kinderen *Ulricus* geboren wierdt, die echter in den jare 1269 zonder erfgenamen stierf, waar op het hertogdom Karinthië verviel aan *Ottocarus*, niettegenstaande van den gemelden Hermannus noch erfgenamen in wezen waren. Doch na dat ook deze nakomelingschap met graaf *Frederik* van Ortenburg en Sternberg in den jare 1420 uitgestorven was, kwam dit graafschap aan des zelfs zuster *Catharina*, welke getrouwd was met den graaf Ulricus van Cily. Van dezen kwamen in den jare 1456 zo wel het Ortenburgsche als Cilysche graafschap aan het aardshuis Oostenryk. Hier op heeft de keizer Ferdinand de I het graafschap Ortenburg aan *Gabriël Salamanca* wegens zyne grote verdiensten in den jare 1524 te leen gegeven. Maar na dat des zelfs mannelyke lyfs-erfgenamen in den jare 1640 gestorven waren, en de zelve goederen alzo wederom aan Oostenryk vervallen, wierden zy den beiden heeren *Widman*, van Venetiaanschen adel, verkocht, die de zelve door koop aan de vorsten van *Portia* overlieten.

De Beyersche linie heeft, als gemeld is, *Rapato*, broeder van Ulrich den I, hertog van Karinthië, opgerecht. Zyne gemalinne Elizabeth,

zabeth, gebore gravinne van Sultzbach, baarde hem *Henrik* en *Rapato* den II. De laatſte daar van wierdt markgraaf van Craynburg en Paltsgraaf in Beyeren, in plaatſe van den gebannen graaf Otto van Wittelſpach, en teelde *Hartmannus*, markgraaf van Craynburg, en *Rapato* den IV, Paltsgraven. Des laatſten dochter *Eliſabeth* hadde tot gemaal graaf Herman van Werdenberg, welke alle de ſloten, die hy met haar erfde, verkocht aan Otto, hertog van Beyeren, dewyl de vaders broeder van zyne gemalinne hem het bezit der zelve wilde verhinderen. Henrik, broeder van Rapato den II, liet onder andere na *Rapato* den III, graaf van Ortenburg en Murach, die alle zyne goederen, welke hy tuſſchen den Donau en het Boheemſche woudt hadde, met het ſlot Murach en Viechtach, in den jare 1272 verkocht aan Lodewyk hertog van Beieren. Zyn zoon *Aleramus* de I teelde *Henrik* den IV, die de dochter van den graaf Alramus van Hals tot gemalinne nam, en met haar door erfenis Lenberg, Paumgarten, Thann, Harbach, Genckhofen in Pina, den hof in Moringen, benevens de tienden aldaar aan zich bragt. Zyne zonen waren *Alramus*, *Attila* en *Georgius*, waar van de twee eerſten in het twede gelidt uitſtierven. Georgius teelde *Henrik* den V, die vader was van *Henrik* den VI en grootvader van *Sebaſtianus*. Deze hadt tot gemalinne Maria, dochter van Johannes heer van Rorbach en graaf van Neuburg aan de Inn, en zocht daarom na zyn ſchoonvaders doodt des zelfs landen met geweldt te behouden, doch wierdt door de Ooſtenrykſche volkeren wel haaſt tot andere gedachten gebragt, zo dat hy zich met geldt liet vergenoegen. Zyne drie zonen, *Ulricus*, *Wilhelm*, en *Chriſtoffel*, rechtten zo vele byzondere linien op. Wilhem ſtierf in zyne zonen wederom uit. Chriſtophel of Chriſtophorus verkreeg met zyne gemalinne Anna de heerlykheit Niedeck, en teelde by haar *Joachim*, op wiens aandryven in het graaflyke huis in den jare 1565 het erfverdrag opgerecht wierdt, het welke de keizer Maximiliaan de II daar na beveſtigde. Hy zelf eindigde nochtans zyne linie, na dat hy van te voren zynen zoon en kleinzoon hadt zien ſterven. Ulrich verkreeg by zyne gemalinne Veronica, dochter van Johannes vryheer van Aichberg, die hem de heerlykheit Seldenau tot een morgengave aanbragt, eene gezegende nakomelingſchap; want zy baarde hem *Karel* en *Alexander*. Hoewel nu de eerſte in zynen zoon *Leonard* weder uitſtierf, zo heeft toch Alexander zyn geſlacht te beſtendiger voortgeplant. Zyne zonen waren *Johannes* en *Ulricus*. De eerſte wierdt vader van *Henrik*, en grootvader van *Frederik Caſimir*, *Johannes Philippus* en *Henrik*, welke ongetrouwd ſtierven. Ulrich trouwde met Catharina, Truchſeſſe van Waldpurch, en wierdt door haar vader van Georgius, die met zyne gemalinne Anna Maria, gravinne van Leiningen-Dagsburg, onder andere kinderen *Georgius Reinhardus* en *Chriſtianus* teelde. De laatſte daar van was keur-Beyerſche Raadt, kamerheer en ſtadhouder in de opper-Palts, en ſtierf den 11 September des jaars 1684 te Amberg, zonder kinderen na te laten. Georgius Reinhardus trouwde met Eſther Dorothea, gravinne van Criechingen, waar by hem 6 kinderen geboren wierden, van welke hy by zyn afſterven in den jare 1666 twee dochters, *Anna Sibylla* en *Anna Elizabeth*, benevens eenen zoon *Georgius Philippus*, nagelaten heeft. De dochters ſtierven in haar beſten bloei: maar de zoon Georgius Philippus, graaf van Ortenburg, van het oude geſlacht, heer van Seldenau, Neideck en Eggelheim, geboren den 10 September des jaars 1655, wierdt door zynen vader, niettegenſtaande hy uiterlyk de Roomſche kerke aankleefde, in den Lutherſchen Godsdienſt opgetrokken. Hy trouwde in den jare 1685 te Neurenberg met Amalia Regina, dochter van Maximilianus Eraſmus, graaf van Sintzendorf, en teelde met haar *Johannes Georgius* en *Albertus Fredericus*, welke laatſte het volgende jaar na zyne geboorte in den jare 1688 ſtierf. *Hund Bayriſch Stammbuch. P. II. Henning Theatr. geneal. T. III. P. I. Spener Oper. herald. lib. III. cap. 48. Rittershuſ. Tab. geneal. Imhof N. P. l. VI. c. 11. Europ. Herold P. I.*

ORTES, of OURTES, eene kleine ſtadt in het Franſche landſchap Bearn, aan de rivier *Le Gâve de Pau*, by de grenzen van het eigentlyk genaamde Gasconje gelegen. Wanneer de hervormde Godsdienſt in Bearn noch de overhandt hadde, was op deze plaats eene academie. De prinſſen van Bearn en de graven van Foix plagten aldaar ook hun verblyf te houden.

ORTHAGORAS, die in het gevolg was van Alexander, hadt eene hiſtorie der Indiën geſchreven, welke door Ælianus bygebragt wordt, die zegt, dat deze ſchryver verhaalde, dat 'er in den Indiaanſchen Oceaan walviſſchen waren van eene halve ſtadie lang, die zo veel waters uitwierpen door de blaaskaken of neusgaten, dat de genen, die zulks niet gewoon waren, geloofden dat het een tempeeſt was. Strabo beſchryft op het gezag van dezen ſchryver, en op dat van Nearchus, de gelegenheit van het eilandt Tinna, het graf van den koning Erythreus, en den oorſpronk van den naam van de Erythreeſche zee. *Ælian. de Animal. l. XVI. XVII. Voſſius de Hiſt. Græc. Du Pin Biblioth. univerſ. des Hiſt. Prof.* Daar is ook een ORTHAGORAS, dwingelandt van Sicyone, welkers nakomelingen een langen tydt bezitters van die ſtadt waren; en een ORTHAGORAS, een vermaard fluitſpeelder, die Epaminondas daar op leerde ſpelen. *Athen. lib. IV.*

ORTHOGRUL, een zoon van Solyman Schah, dien men den eerſten van dien naam kan noemen. Orthogrul, na dat zyn vader in den Euphraat verdronken was, hieldt zich eenigen tydt op den oever van die rivier met drie van zyne kinderen. Hy verzocht vervolgens verblyf voor hem en voor zyne krygsbenden aan den ſultan Alaeddin, van het geſlachte der Selgiuciden, die toen in Natolië regeerde, en zulks verkregen hebbende, legerde hy zich aldaar met 400 Turken, en diende den ſultan zo wel tegen zyne vyanden, dat hy zyn gunſt volkomen won. De eerſte vaſtſtelling of legering der Turken geſchiedde tuſſchen de gebergtens van Thoumalag, in klein-Armenië, alwaar Orthogrul ſtierf in het 687 jaar van de Hegire, dat het 1288 is van Chriſtus. Hy liet drie zonen na, *Ghenduz*, *Sarvin*, en *Othman*. Van dezen laatſten zyn de Othomanniſche ſultans afkomſtig, die noch tegenwoordig te Conſtantinopel regeren. *Herbelot Bibl. Orient.*

ORTHOSIA. Zie TORTOSA.

ORTIAGON, prins en generaal der Galaten, was een zoon van Sinatus, prins van de zelve natie. Hy was getrouwd met eene vrouwe, Chiomara genoemd, die zo wel om hare deugdt als om hare ſchoonheit geacht was. Deze vrouw gevangen zynde in eene nederlaag der Gauloiſen, die door Manlius overwonnen wierden, wierdt geſchonden door den gene, die haar gevangen nam. Eenigen tydt daar na haar losgeldt betaald zynde, bewoog zy, zo haaſt zy in vryheit geſteld was, een dapper man om den hoon te wreken, dien zy ontfangen hadde, en om dezen Romein te doden, die haar misbruikt hadde, het welk hy deedt. Deze deugdzame vrouw nam terſtondt zyn hoofdt, en bragt het aan haren gemaal, om hem te trooſten over de ſmarte, die hem deze ſmaadt mogte veroorzaken. *Plutarchus de virtute mulierum.*

ORTON, een marktvlek in het Ooſterſche gedeelte van het graafſchap van Weſtmorlandt in Engelandt. *Engelſch Dict.*

ORTONA, *Ortona a mare*, eene kleine ſlecht bewoonde ſtadt aan de kuſten van *Abruzzo citra*, in het koninkryk van Napels, den hertogen van Parma toebehorende. Haar bisdom behoort onder den aardsbiſſchop van Civita di Chieti. Eene andere ſtadt van dezen naam legt in de zelfde provincie, en wordt tot onderſcheiding ORTONA *di Marſi* genoemd, zynde mede een bisdom.

ORTRAND, een keurvorſtelyk Saxiſch ſteedtie aan de Lauſitz en het water Pulsnitz, dat de beide landen van een ſcheidt, in het markgraafſchap Meiſſen, en den omtrek van het ampt. In den dertigjarigen oorlog is het zelve afgebrand. *Zeilers Topogr. Sax. ſup. p. 148. Knaut Prodrom. Miſn. p. 239.*

ORTRUF, een fraai ſteedtie, met een ſlot, eene myl beneden Gotha in Thuringen, behoort den graven van Hohenlo. *Zeil. Topogr. Sax. ſuper.*

ORTYGIA is de naam, dien men aan het eilandt Delos in den Archipel gegeven heeft, naar de grote menigte van kwakkelen, die in 't Griekſch ὄρτυγες genoemd worden. Men heeft dezen naam ook gegeven aan een luſt-boſch by Ephezen. *Tacit. Annal. l. III. c. 61. Suidas.*

ORUBA, een der Antilliſche eilanden van Sottavento. Het zelve is tuſſchen die van Curaçao en Venezuela gelegen, en behoort aan de Hollanders. *Maty Dict.*

ORUS, de I van dien naam, was, volgens eenige hiſtorieſchryvers, de twede koning van Egypten, en *Apollo* bygenoemd. Hy was, zeggen zy, de zoon van Mesraïm, en kleinzoon van Cham. Hy verjoeg uit Egypten den reus Typhon, die Oſiris gedood hadde, en vervolgde hem met hulp van den Libyaanſchen Jupiter tot in Arabië, alwaar hy hem in eenen veldſlag doodde naby het vlek Anthea. Men zegt dat hy het was, wiens droom Joſeph uitleide, en die met zo veel goedheit den patriarch Jacob ontfing. Hy ſtierf in het 2241 jaar der wereldt. *Oroſius l. I. Diodorus l. I. Juſtinus l. XXXVIII.*

ORUS de II, bygenoemd *Pharao*, koning van Egypten, volgde op Amenophis den II, of Memnon, omtrent het 2469 jaar der wereldt. Zyne regering was van 38 jaren. Eenigen menen dat hy *Buſiris* genoemd wierdt, om zyne ſchrikkelyke wreedheit, en dat hy de grote ſtadt Thebe met honderd poorten bouwde, en verſcheide van de grote pyramiden, die zo vermaard zyn in de oudheit, en die noch in onze dagen in wezen zyn, gelyk men ziet in de Reisbeſchryvingen van dat landt. *Euſeb. in Chron.*

ORVAL, een dorp met eene vermaarde abdy van de Ciſtercienzen. Het zelve is gelegen in het hertogdom van Luxemburg, twee en een halve myl van Montmedy, ten Noorden. *Maty Dict.*

ORVIETANO, in 't Latyn *Ager Urbevetanus*, een pauſſelyk landſchap tuſſchen het hertogdom Caſtro, het Patrimonie van S. Pieter, het landſchap Perugino, en 't Siënneeſche, in Toſcane gelegen.

ORVIETO, in 't Latyn *Urbevetum*, *Ornitum*, de hoofdſtadt van het landſchap Orvietano, in het Erfdeel van St. Pieter, benevens een bisdom, dat onmiddelbaar onder den paus ſtaat. Zy is zo wel wegens hare werken als wegens hare gelegenheit tamelyk ſterk, dewyl zy op een ſteile rots gebouwd is. Alhier is zeker tegengift, *Orvietaan* genoemd, door een vermaard Chymicus uitgevonden, het welk men gebruikt wanneer men eenig vergift bekomen heeft.

ORWELL, eene rivier van Engelandt, in het graafſchap van Suffolk. Zy loopt in de landſtreek Thedwaſtry genoemd, en ontlaſt zich in de zee in het Ooſtelyke gedeelte van dit graafſchap. Needham en Ipswich zyn aan deze rivier gelegen. *Engelſch Dict.*

ORY, (FRANÇOIS) doctor in de rechten en regent in de univerſiteit van Orleans, is ſchryver van eenige werken, als van *Diſpunctum ad Merillium, ſeu de variantibus Cujacii*; *Apparatus Jurisprudentiæ*, & *de Pacto dotalibus inſtrumentis adjecto*. Hy ſtierf in den jare 1657, meer dan vyftig duizend kronen ryk zynde. In plaats van zich in 't Latyn *Ordericus* te noemen, waar

van *Ory* gemaakt is, heeft hy zich *Osius* genoemd in zyn boek tegen Merillius. Hy noemde zich aldus door de liefde, welke hy hadde voor de oudheit, ter oorzake van deze plaats van de 2. Wet in de Digest. *De Origine Juris: Appius Claudius R. litteram invenit, ut pro Valesiis Valerii essent, & pro Fusiis Furii*; en deze naam van *Osius* behaagde hem zo zeer, dat hy, met vremdelingen sprekende, zich van het geslachte van den kardinaal Osius zeide te zyn. *Menagiana Tom. II. p.* 272.

OSA, (Bartholomeus d') van Bergamo, heeft geleefd in de XIV eeuw, omtrent den jare 1340. Hy heeft zich veel achting verkregen door zyne werken, en onder anderen door eene historie der pauzen en keizers, verdeeld in XVI boeken. *Philip. Bergam. in suppl. Chron. ad an.* 1334. *Leand. Alberti. Vossius.*

OSASCO, een klein en open plaatsje in het Piemontsche graafschap Lucern, zeer naby Pignerol gelegen. Het zelve voert den tytel van een graafschap.

OSBALD, koning van Northumberlandt, wierdt op den throon verheven na de doodt van Ethelredus den II. Maar hy wierdt binnen een maandt verdreven, en eindelyk verplicht van Lindisfarn over zee te vluchten naar den koning der Picten, alwaar hy als een abt stierf. Want in die tyden was een klooster de gewone toevlucht der rampzalige prinssen. *Engelsch Dict.*

OSBERNE, dien anderen *Obserne* of *Osbert* noemen, een Engelsch Benedictyner monnik van de congregatie van Cluni en voorzanger van de kerk van Cantelberg, leefde in de XI eeuw, in den jare 1074 ten tyde van Wilhem den Bastaardt koning van Engelandt. Hy hadt veel deel in de vriendschap van Lanfranc, aartsbisschop van de zelve kerke, en was geacht onder de geleerdste mannen van zynen tydt. Hy schreef het leven van S. Dunstan, en verscheide andere werken, waar van Pitseus, Balæus, en de andere Engelsche schryvers gewagen; zo wel als Baronius, onder de jaren 840, 855, enz. *Molan. in Not. Usuard. Possevin. Vossius.*

OSBOR, of OLBOR, zekere plaats in Duitschlandt, die weinig bekend is by de landbeschryvers, zelfs by de inboorlingen van het landt. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Osborium.* Men maakt daar van gewag by gelegenheit van een concilie, dat S. Annon, aartsbisschop van Keulen, aldaar in den jare 1062 hieldt in tegenwoordigheit van den keizer Henrik den IV. Cadalous, bisschop van Parma, tegenpaus onder den naam van Honorius den II, wierdt aldaar veroordeeld; en de verkiezing van Alexander den II, wettig paus, wierdt bevestigd.

OSBOURN, (Thomas) zoon en erfgenaam van Eduard Osbourn baronet, vice-president van den Raadt van Karel den I koning van Engelandt, voor het Noorden van het koninkryk, en luitenant-generaal van het leger, dat aldaar op de been gebragt was tot verdediging van dien prins. Zyne getrouwheit en zyne goede diensten in die waardigheit, en het deel, dat hy hadde in de herroeping en in de herstelling van Karel den II, verkregen hem terstondt het ampt van tresorier van de vloot, vervolgens dat van geheime Raadt, daar na den tytel van Vicomte van Dumblane in Schotlandt en groot-tresorier van Engelandt. Hy wierdt eindelyk baron van het koninkryk gemaakt, onder den tytel van baron van Riveton, en vicomte van Latimer, zyne moeder de oudste dochter en mede-erfgenaam zynde van Johannes Nevil, lord Latimer. Door andere opene brieven van het 26 jaar der regeringe van koning Karel den II verkreeg hy den tytel van graaf van Danby. Hy trouwde met Bridgetta, eene der dochters van Montagu, graaf van Lindsey, groot-kamerling van Engelandt. Hy hadt by haar twee zonen, *Eduard*, gemeenlyk lord Latimer genoemd, en *Peregrinus*, vicomte van Dumblane gemaakt, na dat zyn vader de opene brieven van dezen tytel overgegeven hadde. Uit dit zelfde huwelyk wierden zes dochters geboren. I. *Anna*, getrouwd met Robert Coke van Holkam in het graafschap van Norfolc, achter-klein-zoon en erfgenaam van Eduard Coke, die opper-rechter geweest was van het hof van de bank des konings. II. *Bridgetta.* III. *Catharina*, getrouwd met Jacobus, zoon en gewaande erfgenaam van Jacobus Herbert, jongste zoon van Philippus graaf van Pembroke en van Montgomery. IV. *Martha.* V. *Sophia*, die in den jare 1701 de gemalin was van Eduard Baynton, ridder van het Badt. VI. *Elizabeth*, die jong stierf. De gemelde graaf van Danby, medehulpzaam geweest zynde in de staatsverandering te weeg gebragt door Wilhem Prins van Oranje, naderhandt koning van Engelandt, wierdt marquis van Carmarthen gemaakt, en president van den geheimen Raadt, en vervolgens hertog van Leeds. *Dugdale.* enz.

OSCHATZ, OSCHITZ, OSSATZ, eene stadt en ampt in het markgraafschap en kreits van Meissen, aan de Dolnitz, of Dolzsch, die by Strehlen in de Elve loopt. Deze naam is Slavonisch, en zoude zo veel als Oost- of morgen-licht betekenen. In eenige oude gedenkstukken wordt gevonden, dat het omtrent den jare 1048 door den keizer Henrik den III, onder den naam van *Ostzich*, benevens Leuszing en Strehla aan het stift Zeitz ingelyfd, en in de *Pagus Dalemencus* gelegen zoude zyn; gelyk dan niet verre van Oschatz het oude steedjen Dalen of Dahlen legt, welks naam een overblyfsel van de gemelde *Pagus* schynt te zyn. De landgraaf Frederik van Thuringen en markgraaf van Meissen heeft dit Oschatz in byzondere eere gehouden, en plagt het zelve zynen *Schat* te noemen; gelyk hy dan aldaar een Franciskaner klooster stichtte, een aarts-diakenschap van het stift Meissen, benevens zes kanunnikschappen derwaards overbragt, en op een slot voor de stadt (waar van noch overblyfselen zyn) dikwils zyn vermaak genomen zoude hebben. De hertog Georgius van Saxen was voornemens een kollegiaal stift alhier te stichten, en heeft ook tot opbouw der kerken, raadhuis en andere gebouwen veel bygebragt. Voorts zouden de Hussiten aldaar zeer slecht huis gehouden hebben. In den jare 1616 is de stadt byna gansch afgebrand, en hoewel zy zich eenigzins weder hersteld hadde; zo wierdt zy in den jare 1632 door de keizerschen, en in den jare 1637 door de Zweden uitgeplunderd, en de laatste maal te gelyk afgebrand. *Zeil. Topogr. Sax. sup. p.* 148. *Knaut Prodr. Misn. p.* 239.

OSCHERSLEBEN, eene stadt, benevens een slot en ampt, in het vorstendom Halberstadt, aan de Bode gelegen. Zy is in de XVI eeuw vyf maal afgebrand, doch sedert den jare 1688 tamelyk weder opgebouwd. Tusschen Oschersleben en Hornburg is de Brug, eene zeer lange en op eenige plaatsen tamelyk brede streek lands, welke voortyds enkel moeras is geweest; doch na dat men het water door vele graften van daar in de Bode geleid heeft, zyn daar van de schoonste weiden gemaakt. Daar door lopen maar drie dammen, de zogenaamde Hessen- Kidwitz- en Nieuwen-dam, op ieder van welke zekere toe betaald moet worden. *Script. Brandenb. Abels Preuss. und Brandenb. Staats Geogr.*

OSCHOPHORIA, van ὄχη, dat een wyngaardrank met druiven betekent, was een feest, dat te Athene om de volgende oorzake gevierd wierdt. De Athenienzen moesten jaarlyks zeven jongelingen en zeven dochters tot een tribuit naar Creta zenden, welke door den Minotaurus verscheurd wierden. Maar wanneer Theseus voornemens was den zelven om te brengen, verkleedde hy daar toe twee jongelingen in maagdelyk gewaadt, en bragt losselyk zo veel te weeg, dat hy verder met hulp van Ariadne, dochter van Minos, koning van dat eilandt, den Minotaurus ombragt. Wanneer hy nu weder te Athenen kwam, was het juist de tydt dat de druiven ryp waren, waarom de Atheniënzen ter gedachtenisse hier van een jaarlyks feest hielden. Op het zelve hielden de edele jongelingen, die een rank met druiven in de handt hadden, een wedloop van den tempel van Bacchus af tot dien van Minerva Sciradis toe. Die nu het eerste aldaar kwam, dien gaf men tot beloning van een gebak te eeten, dat uit wyn, honing, kaas, meel, en oly bestondt, en πενταπλῆ, *vyfderlei*, genoemd wierdt. Daar by was 'er een choor van maagden, benevens twee jongelingen in vrouwelyk gewaadt, welke mede zulke ranken in de handt hadden, en ter eere der wedlopers liederen zongen. *Meursius Græcia feriata. Castellanus & Fasoldus de Festis Græc.*

OSDORP, of OOSTDORP, een dorp en ambachtsheerlykheit in Amstellandt, door de stadt Amsteldam in den jare 1529 met eenige andere ambachts-heerlykheden, onder dit baljuwschap gelegen, gekocht van de heeren van Brederode, zo als de zelve die heerlykheden, met den aankleven van dien, zo leen, als allodiaal, van de graven van Hollandt in leen bezeten hadden. Keizer Karel de V bevestigde dien koop in den jare 1531, onder zekere voorwaarde, breder te zien by Commelin in zyne *Beschryving van Amsteldam, fol.* 872, 873, daar meer byzonderheden, dit dorp rakende, gevonden worden.

OSERO, OSORO, in 't Latyn *Absorus*; een eilandt van de golf van Venetië, op de kust van Dalmatië, den Venetianen toebehorende. Het heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Zara behorende, en de hoofdstadt is mede Osero genoemd. Men gaat van dit eilandt over eene brug op het eilandt Cherso, dat voortyds met Osero een aan malkander gehecht landt is geweest, doch door het geweldt der zee van malkander gescheurd wierdt. Zy worden beide te zamen *Absyrtides*, als mede *Absorus* genoemd, dewyl, gelyk de dichters verzieren, *Absyrtus*, de broeder van Medea, aldaar gestorven zoude zyn.

OSIANDER, (Andreas) wierdt den 19 December des jaars 1498 te Guntzhausen in Beyeren geboren. Hy was van te voren *Hosmann* genoemd, welken naam hy in dien van *Osiander* veranderde. Wanneer hy in de gemene scholen goede gronden tot de studie gelegd hadde, zoude hy, zo eenige willen, zich van gene leermeesters meer bediend, maar by zich zelf gestudeerd hebben. Dat echter zo niet te verstaan is, als of hy op gene academie geweest ware, dewyl anderen berichten, dat hy te Ingolstadt en te Wittenberg zich opgehouden heeft. Daar na leerde hy te Neurenberg de Hebreeusche taal, alwaar hy ook tot prediker beroepen wierdt, en den 23 February des jaars 1522 de eerste Luthersche predikatie met grote toejuiching deedt. De monniken stelden zich wel heftiglyk tegen hem, doch konden hun oogmerk niet bereiken, en Osiander redentwistte opentlyk tegen hen. In den jare 1529 zonden de Neurenbergers hem op de zamenspraak te Marpurg, die tusschen D. Luther en de Zwitsersche Theologanten gehouden wierdt, alwaar hy 'reets in eene predikatie zou hebben laten blyken, dat hy byzondere gevoelens hadde, hoewel hy zich echter bestendig by de andere Theologanten der Luthersche kerke hieldt, en zich ook in den jare 1530 op den vermaarden ryksdag te Augsburg bevondt. Voor het overige, wanneer keizer Karel de V het zogenaamde *Interim* met geweldt den Protestanten wilde opdringen, en vele Theologanten dieswegens hunnen dienst moesten verlaten, begaf Osiander zich in den jare 1549 naar Pruissen, dewyl hy den hertog Albert van Pruissen in den Lutherschen Godsdienst onderwezen hadde. Zo haast hy aldaar kwam, wierdt hy niet alleenlyk prediker te Koningsberg, maar ook eerste professor in de Theologie. Aldaar onstondt ten eersten een grote twist en onrust, dewyl hy in verscheide stukken andere gevoelens hadde dan de Luthersche Theologanten: want hy leeraarde van het evenbeeldt Gods, dat het zelve het lighaamlyk evenbeeldt des Zoons Gods was, of de zelfstandigheit en het wezen van het mensch geworden Woordt; want de zichtbare Christus was een beeldtenis des onzichtbaren Gods, naar welks evenbeeldt de mensch geschapen was. Zyne leer van de rechtvaardigmaking des menschen voor Godt kwam daar

daar op uit, dat wanneer de zelve zoude geſchieden, den menſche eerſtelyk de zonden moeſten vergeven worden, daar na greep het gelove Chriſtus aan, die benevens Godt den Vader en den H. Geeſt wezentlyk in des menſchen herte kwam, en in het zelve zyne woninge nam, en deze wezentlyke gerechtigheit van Chriſtus, waar door een menſch voor Godt gerechtvaardigt wierdt. Waar uit hy daar na verder zoude beſloten hebben, dewyl Chriſtus met den Vader en den H. Geeſt wezentlyk in ons woonde, dat Chriſtus onze gerechtigheit alleenlyk naar zyne Godheit en niet naar zyne menſchheit was, hoewel hy zulks daar na krachtig ontkend heeft, en zyne leerlingen zulks nooit hebben willen beweren. Deze leerſtukken nu van Oſiander hebben zo wel zyne amptgenoten als anderen heftig wederlegd, waar uit dan grote onruſt en vele moeielykheden ontſtonden, in alle welke omſtandigheden Oſiander zich zeer hoogmoedig betoonde, dewyl hy zich op de grote gunſt van den hertog Albert verliet. Hy ſtierf ook eindelyk gedurende deze oneenigheden den 2 October des jaars 1552, na dat hy van te voren het vice-preſidentſchap van het Samlandſche bisdom van den hertog Albertus verkregen hadde. Van zyn doodt heeft men toen verſcheiden tydingen verſpreid, die echter naderhandt valſch bevonden wierden. Dit is echter zeker, dat hy in zyne levenswyze veel over zich hadde, dat geen Theologant betaamt, ook in het beweeren van zyne dwalingen zich zeer trotſch, hoogmoedig, en hardnekkig betoonde. Hy heeft ook verſcheide ſchriften nagelaten, als daar zyn: *Harmonia Evangelica Græcè & Latinè, cum annotationibus & Elencho Harmoniæ; Epiſtola ad Huldericum Zwinglium apologetica, quâ docet, quam ob cauſam quidque poſthac ab eo in negotio Euchariſtiæ expectandum ſit; Diſputationes duæ, una de Lege & Evangelio, altera de Juſtificatione; Liber de imagine Dei quid ſit, it. an Filius Dei fuerit incarnandus, ſi peccatum non introiviſſet in mundum*, en vele andere. Inzonderheit is onder zyne twiſtſchriften zyne geloofsbekentenis, die hy in den jare 1551 uitgegeven heeft, bekend; als mede eene verhandeling, welke hy onder den naam van *Schmeckbier* geſchreven heeft, waar in hy uit alle ſchriften en oordelen der Theologanten, met verdraaiïng hunner woorden, het ergſte uitgetrokken en hen zulks voorgehouden heeft. *Thuanus*, en uit den zelven *Teiſſier Eloges des hommes Sçavans P. I. Junccius Bericht von den Oſianderiſchen ſtreit. Morlinus in Hiſtoria Oſiandriſmi. Spondanus in Annalibus an.* 1551 *n.* 10 & 21. *Chytræus Chron. Sax. Camerar. in Vita Philippi Melanchthon. Hartknoch Preuſſ. Kirchen-hiſt. l. I. c. 2. Adamius Vitis Theol. Freherus in Theatro.*

OSIANDER, (Lucas) een zoon van den voorgaanden, wierdt geboren te Neurenberg in den jare 1534. Zyne ſtudien, waar in hy te Neurenberg den grondt gelegd hadde, vervolgde hy te Koningsberg, na dat zyn vader aldaar beroepen was. In den jare 1555 wierdt hy tot *Diaconus* te Goppingen, en van daar verder gevorderd, tot dat hy eindelyk de plaats van hofprediker aan het Wurtenbergſche hof, van aſſeſſor van het conſiſtorie, en van abt te Adelsberg verkreeg. Ten laatſte kwam hy als eerſte ſarheer naar Eslingen. Hy heeft verſcheide zamenſpraken bygewoond, als die te Maulbrun in den jare 1564, waar in hy het ampt van notaris bekleedde; die te Mompelgard in den jare 1586, alwaar hy benevens Jacobus Andreæ tegen Theodorus Beza redentwiſtte, en die te Regensburg in den jare 1594, alwaar hy benevens Jakob Heilbrunner met Samuel Huberus te doen hadde. Met het *Formulier van Overeenſtemming* is hy ook zeer gemoeid geweeſt, en heeft toen op bevel des hertogs van Wurtenberg Lodewyk eene reize naar verſcheide ryksſtanden op zich genomen. Van Eslingen kwam hy eindelyk weder naar Tubingen, alwaar hy den 17 September des jaars 1604 in het 70 jaar zyns ouderdoms geſtorven is. Zyne ſchriften zyn: *Commentarius in tota Biblia; Inſtitutiones Chriſtianæ religionis; Epitome Centuriarum Magdeburgenſium; Enchiridion controverſiarum religionis, quæ Auguſtanæ Confeſſionis Theologis cum Pontificiis, Calvinianis & Anabaptiſtis intercedunt*, en vele andere. *Freherus in Theatro. Witte in Diar. Simon Hiſtoire Critique du Vieux Teſt.*

OSIANDER, (Andreas) een zoon van den bovengemelden Lucas, wierdt in den jare 1562 te Blaubeuern in het Wurtenbergſche geboren. Na dat hy te Tubingen zyne ſtudien voltrokken hadde, verkreeg hy verſcheide bedieningen, tot dat hy eindelyk in den jare 1598 abt van het klooſter Adelberg, en ſuperintendent der omleggende kerken wierdt. In den jare 1605 wierdt hy weder naar Tubingen beroepen, en tot *Kancellaris* der univerſiteit aldaar aangeſteld. Hy ſtierf den 21 April des jaars 1617. Zyne ſchriften zyn: *Biblia cum obſervationibus; Aſſertiones de conciliis; Diſputationes in librum Concordiæ; Papa non Papa; Reſponſa ad Analyſin Gregorii de Valentia de Eccleſia*, en andere. *Adami in vitis Theol. Freherus Theatr. Witte in Diar. Simon Hiſt. Critique du Vieux Teſt.*

OSIANDER (Johannes Adamus) wierdt in den jare 1622 te Vaihingen, eene ſtadt in het Wurtenbergſche aan de Entz gelegen, geboren. Zyn vader, Joh. Balthaſar Oſiander, was paſtoor en ſuperintendent op de gemelde plaats, doch zyn grootvader Joh. Oſiander eerſt abt in het klooſter Murhard, en daar na te Adelberg. Hy gaf in zyne jonge jaren uitmuntende blyken van zyne vatbare geheugenis, en liet zich in zyne ſtudien nergens door verhinderen, hoewel de keizerlyke ſoldaten toen in het Wurtenbergſche eenen inval deden, en de peſt aldaar ook heftig woedde; hoewel hy veel moeſt uitſtaan, en al het zyne door de vyanden zien verwoeſten. Johannes Frederik Jager, geheime Raadt aan het Wurtenbergſche hof, kwam hem nochtans inzonderheit te hulp, die hem een inkomen verſchafte. Wanneer hy nu eenigen tydt op de univerſiteit te Tubingen zyne ſtudien voortgezet, en zich door leeren en diſputeren in goede achting gebragt hadde, wierdt hy eerſtelyk tot vikaris naar Stutgard beroepen. Daar op wierdt hy predikant te Goppingen, alwaar hy 5 jaren bleef, tot dat men hem te Tubingen dat ampt opdroeg. Hy bekleedde het zelve ook met zo groten vlyt, dat hy in het zelve tegen gewoonte in den jare 1656 de waardigheit van doctor in de Theologie verkreeg. In het zelve jaar wierdt hy buitengewoon profeſſor in de Griekſche taal te Tubingen, in den jare 1660 gewone in de Theologie, en te gelyk paſtoor der kerke, ook eindelyk in den jare 1680 kancellier van de univerſiteit. Hy ſtierf in den jare 1697, vele ſchriften nalatende, als onder anderen: *Obſervationes in Grotium de Jure belli & pacis; Diſputationes de myſterio Trinitatis, ex utroque Teſtamento probato; Deus in lumine naturæ repræſentatus; Deus in lumine gloriæ delineatus; Specimen Janſenismi, aliquot Diſputationibus exhibitum; Typus legis naturæ; Ultima Jacobi, h. e. Oracula de* 12 *filiis, Iſraeliticarum tribuum capitibus, ex Gen.* 49; *typus legis moralis; Exercitationes de Sabbatho; Chronotaxis Hiſtorica patriarcharum, regum, imperatorum, pontificum, conciliorum, patrum, hæreticorum, ſcholaſticorum; Comment. in Pentateuchum, Joſuam, Judices, Ruth & duos libros Samuelis; De Jubilæo Hebræorum, Gentilium & Chriſtianorum; De aſylis Hebræorum, Gentilium & Chriſtianorum; Theologia caſualis, in qua quæſtiones dubiæ & caſus conſcientiæ circa credenda & agenda enucleantur; Diſpoſitiones in Catechiſmum Wurtembergicum; Diſp. in Catech. Lutheri; Collegium Theologicum in Auguſtanam Confeſſionem; Prælectiones Academicæ in præcipua & maximè controverſa N. T. loca, in II partes diſtributæ; Tract. Theologicus de Magia; Animadverſiones Orthodoxæ in tres libros Franc. Turretini Theologiæ elenchthicæ*; enz. *Pipping. in Decad. V Memor. Theologorum.*

OSIMANDUAS, koning van Egypten, is de eerſte geweeſt van alle monarchen der wereldt, die zich bevlytigd heeft eene menigte van boeken te verzamelen, om eene bibliotheek daar van te maken. Maar het zonderlingſte in deze naaukeurige opſporing was de tytel van Ψυχῆς ἰατρεῖον, dien hy daar aan gaf, welke in het Latyn betekent *Animæ Medica Officina*, en in 't Nederduitſch *De Apotheek van de heelmiddelen der ziele*, of *der geneesmiddelen van den Geeſt. Juſt. Lipſius in Syntagmate de Biblioth. Diodor.*

OSIMO, OSMO, in 't Latyn *Auxinum*, eene kleine ſtadt aan de rivier Muſone, in 't mark van Ancona, benevens een bisdom, dat onmiddelyk aan den paus onderworpen is. *Alberti Deſcr. Ital. Rogiſſart Delic. de l'Ital.*

OSIRIS, zoon van Jupiter en van Niobe, regeerde over de Argiven. Maar weinig voldaan over deze volkeren, ſtondt hy dezen ſtaat af aan zynen broeder Egialeus, en reiſde naar Egypte, alwaar hy wetten ingeſteld en het koninkryk der Egyptenaars beſchaafd hebbende, zich daar van meeſter maakte. Ondertuſſchen met Io getrouwd zynde, welke Jupiter in eene koe veranderd hadde, en die men naderhandt Iſis noemde, gaf zy aan de Egyptenaars de uitvinding van verſcheide kunſten: zodanig dat de een en de andere met Goddelyke eerbewyzingen vereerd wierden. Men zegt dat de vyanden van Oſiris hem doodden, en dat hy in een os veranderd zynde, de Egyptenaars hem in deze gedaante aanbaden, onder den naam van Apis en Serapis. *Plutarch. tract. de Iſid. & Oſir.* Zie Apis.

Oſiris, of Adonis, was een oud koning van Egypten, bekend onder verſcheide namen. Gelyk *Adonis* betekent *Heere*, zo wil *Oſiris*, of *Ahhaſi erets* in 't Pheniciſch zeggen, *de aarde is myne bezitting.* Hy hieldt zich veel bezig met den landbouw en de jagt, waar op hy door een wild zwyn in den lies gewond zynde, als dood beweend wierdt, maar hy genas daar van. Om de gedachtenis van dit geval te vieren, geboodt Iſis zyne gemalinne, dat men alle jaren Adonis zoude bewenen als verloren, en dat men zich vervolgens zoude verblyden, als hem weder gevonden hebbende. Zie *L'Explication hiſtorique de la Fable d'Adonis, dans le* 2. *Art. du III. Tome de la Bibliotheque univerſelle.*

OSIUS, biſſchop van Cordua in Spanje, wierdt geboren in den jare 257, en men benoemde hem tot dat bisdom in den jare 295. Hy deedt loffelyk belydeniſſe van het gelove gedurende de vervolging van Diocletianus en van Maximianus, en verdiende den tytel van Belyder, die hem gegeven wordt door het concilie van Sardis, door S. Athanaſius, en door eenige anderen. Hy is genoemd onder de biſſchoppen, die het concilie van Elvire uitmaakten, en hy bragt naderhandt een Canon daar van by in dat van Sardis. De keizer Conſtantinus de Grote hadt veel achting voor zyne deugdt, en het is waarſchynlyk, dat hy een van de prelaten was, die hy raadpleegde over kerkelyke zaken. Men heeft eene wet, welke die vorſt aan hem gericht hadde den 18 April des jaars 321, om voor vryen te verklaren de genen, die vrygemaakt zouden zyn, in tegenwoordigheit der biſſchoppen of der kerken en der klerken. Zyn yver voor den Godsdienſt verwekte hem den haat der Donatiſten, der Arianen, en der andere ketters. Conſtantinus zondt hem omtrent den jare 319 naar Alexandrië, alwaar hy een concilie hieldt, in het welke men handelde van de Meletianen, van de Arianen, van den tydt der vieringe van het Paaſchfeeſt, en van de aanhangers van Colluthus. Oſius was naderhandt een der voornaamſte prelaten, die zich op het I concilie van Nicea bevonden, als mede op dat van Sardis in den jare 347. Deze grote man was een zeer verſchrikkelyk vyandt voor de ketters, en zy geloofden de rechtzinnigen niet overwonnen te hebben zo lang als deze prelaat in ruſt bleef. Zy overreedden den keizer Conſtantius hem by zich te doen komen, om pogingen te doen om hem door gevlei of door bedreigingen te verleiden. En deze prins ontboodt hem inderdaadt naar Milaan; maar hy was zo verbaaſt over de ſtantvaſtigheit van dezen groten biſſchop, dat hy hem te rug zondt naar zyne kerke. Weinig tyds

daar na schreef hy noch aan hem, maar hy won niets. Osius wederstont hem kloekmoediglyk, en schreef aan hem dien heerlyken brief, door S. Athanasius bygebragt. Dit antwoordt verbitterde de Arianen zo geweldig, dat zy, niet ophoudende te schreeuwen by Constantius, dien vorst verplichtten om hem te Sirmich te doen komen, alwaar hy hem een jaar gevangen hieldt: dit gebeurde omtrent den jare 355, het 60 van het bisdom van Osius. Deze prelaat afgemat van te lyden in zyn persoon en in die van zyne nabestaanden, ondertekende de geloofs-belydenis, welke de ketters te Sirmich gemaakt hadden, en hy bevlekte in een hogen ouderdom den luister van zyn voorgaande leven. Het is waar dat de val van Osius verbeterd wierdt door zyne boetvaardigheit: want twee jaren daar na op zyn sterfbedde zynde, betuigde hy tegen het geweldt dat hem te Sirmich aangedaan was, en vervloekte de Ariancry. Marcellinus en Faustinus, Luciferiaansche ketters, door Isidorus van Seville bygebragt, zeggen dat Gregorius bisschop van Elvire geen gemeenschap willende hebben met Osius, deze hem in ballingschap willende zenden, en een vonnis van afzetting uitsprekende, van zynen stoel viel en schielyk stierf. Maar dit verhaal is t'eenemaal verdacht; gelyk de geleerden daar in overeenkomen. S. Athanasius en S. Augustinus spreken zeer voordelig van hem, en Sulpitius Severus verhaalt zynen val niet anders dan een gemeen gerucht, dat hem ongelooflyk scheen. Hy stierf in het einde van den jare 357 meer dan 100 jaren oud zynde, in het 62 of 63 jaar van zyn bisdom. Isidorus schryft hem een verhandeling toe van den maagdelyken staat. *S. Athanas. Epist. ad Solit. Apol.* I. *&c. Euseb. in Vita Const. & Hist. S. Augustin. lib. I. cont. Parm. Theodoret. Sozom. Zosim. &c.* bygebragt door Baronius *in Annal. Eccl. & Hermant. in Vit. Athan.*

OSLAVESLEN, zekere plaats in het koninkryk van Mercië, in Engelandt, welke men niet recht weet waar zy gelegen was, en waar van de schryvers verscheidelyk spreken. Men maakt 'er gewag van by gelegenheit van een concilie, dat aldaar vergaderd wierdt in den jare 821, onder Ulfredus aartsbisschop van Kantelberg. Deze plaats is mogelyk *Holsworthy* in de provincie van Devon.

OSMAN, keizer der Turken, wierdt uitgesloten van de erfvolging van Achmet zynen vader, ter oorzake van zyne jonkheit: maar dewyl Mustapha zyn oom, op den throon gesteld na de doodt van den Sultan Achmet in de maandt van November des jaars 1617, zich wel haast die hoge waardigheit onwaardig betoonde te zyn, zette men hem weder in zyne celle, en men droeg het keizerryk op aan Osman in het begin van den jare 1618, wanneer hy maar twaalf jaren oud was. Hy wierdt beluit om zyne regering te doen uitmunten door eene grote onderneming tegen Polen; maar hy was daar in zeer ongelukkig. Hy bragt in den jare 1621 een leger van byna 400000 mannen tegen de Polen te veld, doch verloor meer dan 100000 van de zelve, wanneer hy het Poolsche leger met geweldt wilde aantasten, dat uit 60000 Polen en Cozakken bestont, welke door den vorst Ladislaus geboden wierden. Osman schreef dezen kwaden uitslag toe aan de Janitsaren, welke hy haatte, en hen beschuldigde dat zy zo vreesachtig waren in het leger, als zy baldadig waren te Constantinopel. Na dat hy dan de vrede op nadelige voorwaarden gesloten hadde, zocht hy in den jare 1622, onder voorwendsel van eene Godsdienstige reize, een goed middel om de Janitsaren van een te scheiden en af te danken. Hy deedt dan afkondigen dat hy om eene godsdienstige beweegreden eene reize naar Mecca wilde doen. Eenige geloofden wel dat dit eene reden in de lucht was, en een voorwendsel om gelegenheit te hebben van langer in rust te blyven in het Serrail. Maar anderen menen dat hy daar door den toeleg bedekte, dien hy hadde om de Janitsaren af te trekken van de hoofdstadt; hen in Asië te voeren, en hen over te leveren aan de Spahis, die hunne mededingers en vyanden zyn; hen af te danken, en eene nieuwe militie op te rechten. Men laadde reets het reistuig en nodig gereedschap op de galeien; men bragt de tenten en paviljoenen by een, met grote schatten, om op deze reis te dienen, en om door ryke geschenken het graf van hunnen propheet te vereeren; wanneer de Janitsaren malkanderen begonnen voor te houden de ongemakkelykheden van zulk eene langdurige reis, en het gemak dat zy zouden verlaten. De wetgeleerden en de Janitsaren deden aan Osman te kennen geven, dat hy niet naar Mecca kon gaan, zonder te zondigen tegen de Wet van Mahometh; want zy hadden deze uitspraak in geschrifte van den Mufti verkregen: Osman sloeg geen acht daar op en verscheurde het papier. Dit verbitterde de Janitsaren, die zich te meer verbeeldden, dat zy, verre van Constantinopel vervoerd zynde, zo veel te meer bloot gesteld zouden zyn aan den haat en aan de wreedheit van Osman. Zy gingen dan in hunne legerplaatsen van het murmureren over tot oproerigheit: daar waren 'er eerst weinigen, die den oproer begonnen, doch zy wierden door alle gevolgd, en begaven zich ten getale van dertig duizend naar de plaats Hippodromus. Van daar ging een gedeelte naar het huis van den Coza, of leermeester van den Sultan, dien men geloofde den aanstoker van deze reis te zyn; en dewyl zy hem niet vonden, wreekten zy zich aan zyn huis, dat zy plunderden; de anderen liepen met een groot geschreeuw naar het Serrail, en eischten aldaar de hoofden van den Vizier, van den Chislar Aga, en van den Coza. De genen, die in het Serrail waren, waren niet alleenlyk ontbloot van macht, maar ook van raadt, en de genen, die door hun gezag zich tegen deze oproerigen zouden hebben kunnen stellen, waren het voorwerp van hunnen haat, en de zelve die zy eischten om hen te verscheuren. De keizer deedt hen zeggen, om hen te stillen, dat hy zyne reize herriep: maar dit zoude van geen vrucht geweest zyn om deze menigte te verstrooijen, die niet te vrede is wanneer men haar zelfs de zaken toestaat, die zy tot een voorwendsel neemt van hare muitery, en zy zoude zich niet van een gescheiden hebben, zo 'er geen grote regen opgekomen was, die door deze bygelovige natie als een nadelig voorteken aangemerkt wierdt. Misschien zoude deze woede met den nacht geëindigt hebben; indien eenige wetgeleerden, die door het onwetende gemeen zeer hoog geacht worden, de Janitsaren niet op nieuws hadden opgestookt, en verklaard dat Osman van het ryk vervallen was, om dat hy den Alcoran door schendelyke bedryven geschonden hadde. Daar na, alle eerbiedt voor hunnen vorst verloren hebbende, verjoegen zy door het werpen van stenen hunnen Aga, die hen hunnen eedt van getrouwheit voorhieldt, en wezen Cussain Bassa af, die hen drie honderd duizend Sequinen aanboodt, indien zy hunne muitery wilden staken. Hoewel het Serrail ongemeen versterkt was gedurende den nacht, zo overweldigden zy het zelve. Zy doodden terstondt eenige gesnedenen met den Chislar Aga hun hoofdt, en zochten vervolgens Mustapha, den oom van Osman, die eertyds veelmeer tot een spooksel dan tot een waarachtig hoofdt van het keizerryk gediend hadde. Zy hieuwen het hoofdt af aan alle de genen, die hen niet aanwezen waar hy was, zonder te onderzoeken of zy het wisten of niet. Eindelyk door zekere tekenen vermoed hebbende, dat hy in eene onderaardsche kelder zoude kunnen zyn, zochten zy hem aldaar, en vonden hem als half dood, hebbende reets in twee dagen niets te eeten gehad, wanneer men hem aanzeide dat men hem keizer wilde maken: hy eischte voor alles dat men hem eenige druppelen waters gaf; maar naaulyks was hy op den throon, of hy betuigde dat zyn dorst niet volkomen gelescht was, en dat zulks verder moeste geschieden door het bloedt van zynen neef. Na de verkiezing van Mustapha waren 'er, die door de stadt riepen, *lang leve Mustapha, Sultan der Turken*, en die uit een bladt papiers de oorzaken lazen van de afzetting van Osman, zeggende, dat zulks was *om dat hy jaour was*, (dat is te zeggen ongelovig) *en dat hy het keizerryk der Turken wilde stellen in handen der honden van Christenen*: al het welke zy deden om hem te hatelyker te maken voor het volk. Osman hadt zich ondertusschen verborgen: maar des avonds gevonden zynde, wierdt hy door den Bustangibassi bewaard, en in het huis van den Aga der Janitsaren gebragt, alwaar Cussain Bassa was. Het mededogen begon te volgen op den toorn in den geest van eenigen, ziende van zulk een hogen staat tot zulk een grote rampspoedt dezen jongen vorst vervallen, die hen verder willende winnen, aan ieder Janitsaar vyftig Sequinen aanboodt. Velen gaven zich over aan zulk eene aanbieding en voorslag, en hunne hoofden raadpleegden door welke middelen zy hem zouden kunnen behouden, en op den throon herstellen, wanneer de woedende menigte hem uit hunne handen rukte, en voor Mustapha bragt. Osman, met de tranen in de oogen, badt om het leven aan zynen oom, hem voorstellende de goedheit, welke hy voor hem gehad hadde, met hem voor den throon te bewaren, tegen de gewoonte der Ottomannen. Maar Mustapha verschoonde zich daar van, naar het gebruik der barbaren, die het noodlot oorzaak maken van hunne misdryven, en zeide, dat hy wel wist, dat hy verscheide malen bevolen hadde dat men hem zoude doen sterven; maar dat Godt zulks nooit toegelaten hadde. Op deze wyze wierdt hy van de Janitsaren verlaten, en in de zeven torens gebragt, midden door en onder de vervloekingen van het volk, dat gedurende zyne regering den honger, de pest, en den oorlog beproefd hebbende, van hem, als de oorzaak van alle hunne kwalen, een afschrik hadde: en hy was niet zo haast in deze gevangenisse gekomen, of men hieuw hem het hoofdt af. Mustapha aldus op den throon gevestigd zynde, regeerde nochtans zo zottelyk, dat men hem in het kort weder afzette. Zyne eerste afzetting bestont daar in, dat men hem noodzaakte te zeggen, dat hy vrywillig afstont van het ryk. Osman in den brief, dien hy schreef aan Lodewyk den XIII, zegt, dat Mustapha zich zelf van zyne waardigheit ontbloot, en die veracht hadde. Deze twede afzetting moet gesteld worden op rekening van den Alcoran, als nader kortelyk aangemerkt zal worden; want de zelve geschiedde in gevolge van een besluit of uitspraak van den *paus der Turken*; want men kan met recht dien naam aan den Mufti geven. Mustapha was een zot prins. De eerste Vizier en de andere gunstelingen gaven een schonen naam aan deze zwakheit; zy noemden de zelve heiligheit, Godsdienstigheit, onderwerping aan de Goddelyke bevelen. Zy verplichtten hem de oogen ten hemel te heffen, wanneer hy zich in 't openbaar vertoonde, en zy verzierden van hem wonderwerken. De Mufti liet zich echter niet bedotten. Hy deedt bekendmaken dat de Alcoran verboodt een zinnelozen te gehoorzamen, en dat onder de regering van zulk een monarch alle de gebeden vruchteloos waren, en alle huwelyken nietig. Men was derhalven genoodzaakt Mustapha af te zetten; en Amurath, de broeder van Osman, wierdt in zyne plaats gesteld.

Tot besluit van dit artykel kan men niet nalaten hier aan te merken, dat 'er gene natie in de wereldt is, die voordeliger spreekt van hare monarchen, en van de gehoorzaamheit, die hen toekomt, dan de Turken: zy weten niets van alle die grote verschillen der staatkundigen van het Westen, over den oorspronk van de souvereiniteit: zy spreken niet van een oorspronkelyk verdrag tusschen de volkeren en de koningen; zy onderzoeken niet of het recht van te gebieden afkomt van het volk, noch tot hoe verre men het zelve mededeelt. Naar hun voorgeven is de onbepaalde macht van den monarch de beste gestalte van regering; het is een trap om tot de beste plaatsen van het Paradys te

te komen, in het gehoorzamen van den Sultan te ſterven. Wie zoude dan niet geloven dat de throon van den Groten Heer op onbeweeglyke fondamenten geveſtigd is; en niettemin, zo wy de hiſtorie raadplegen, wy zullen bevinden dat 'er geen monarchen zyn, welker gezag broſſer is dan dat der Ottomanniſche keizers. Men vergenoegt zich niet met tegen hen te muiten, hen te ontthronen, hen te wurgen, eer dat de oproer eindige; men bedient zich ook van andere middelen: men zet hen zeer wel af door gerechtelyke rechtsplegingen; men houdt vreedzame en ernſtige overwegingen over hun noodlot; men zamelt de ſtemmen op, en men veroordeelt hen tot eene eeuwige gevangeniſſe. Men deedt zulks aan Mahometh den IV in den jare 1687, en men heeft gezien dat in den jare 1622 het zelfde beſloten wierdt tegen Muſtapha. De Alcoran wordt daar over geraadpleegd, gelyk eertyds te Rome de Prophetien van de Sibyllen: en indien men het hoofdt van den Godsdienſt in zyne belangen kan brengen, men kan zich van een goeden uitſlag verzekeren. Indien de Mufti verklaart dat de Goddelyke wet niet toelaat een prins, die ziek, zinneloos, ongelukkig, of gevangen is, voor wettig te erkennen, dat is even zo veel of meer dan of de paus een Chriſten prins in den ban doedt. *Bayle Dict. Crit.* en de ſchryvers door den zelven bygebragt.

OSMAN, of OTHMAN, derde Kalif of opvolger van Mahometh, wierdt verkoren in den jare 648 door de hoofden van het leger, die hy door zyne milddadigheden gewonnen hadde. Hy zondt in den jare 649 zeven honderd ſchepen van oorlog naar Cyprus, onder het bevel van Moavia, gouverneur van Egypten, die het grootſte gedeelte van dat eilandt verwoeſte, en in het volgende jaar derwaards gekeerd zynde, de ſtadt Nicoſië ſlechtte, en het ganſche eilandt woeſt liet. Osman verzamelde ondertuſſchen de gedenkſchriften van den Godsdienſt van Mahometh, en de zelve doende afdeelen in hoofdſtukken, rechtte hy de ſecte op, *Chetaya* genoemd, naar den naam van den ſchryver die dezen Alcoran in order bragt. Osman zondt in den jare 651 Occuba met een machtig leger in Africa, die het Ooſtelyke gedeelte van Barbarye veroverde, en aldaar de ſtadt Cayravan of Carvan, vyf en dertig mylen van Tunis, aan de Ooſtzyde, bouwde. Hy bevolkte aldaar ook verſcheide plaatſen, en vermengde de Arabiers met die van het landt, om eene gemene grondveſting te maken. Ibni Alraquiq zegt dat dit de eerſte Arabiers waren, die den Mahometaanſchen Godsdienſt in Africa bragten. Moavia won aan deze zyde in den jare 654 een vermaarden zeeſlag tegen den keizer Conſtans den II, die met duizend ſchepen in de zee van Phenicië kruiſte, en hy veroverde in den jare 655 het eilandt Rhodes. waar van hy den Coloſſus verbrak: daar na verwoeſte hy een gedeelte van Armenië. Gedurende den loop van zyne overwinningen zondt Ali, die den tytel van Kalif in Arabië aannam, verſcheide van zyne onderdanen uit om Osman te doden; het welk zy volvoerden in de ſtadt Damaſcus: hoewel andere zeggen dat hy zich zelf doodde, zyne vyanden meeſter ziende van zyn paleis, uit vreze van in hunne handen te vallen. Hy leefde 87 jaren, en wierdt begraven in den jare 658, zonder eenige pracht, om dat men zeide dat hy zich zelf gedood hadde. *Marmol de l'Afrique l. II. Herbelot Bibl. Orientale.*

OSMAN (SULTAN) was een man, wiens gevallen zo twyfelachtig en wonderlyk geweeſt zyn, dat hy wel een omſtandig artykel verdient. Ibrahim, Turkſch keizer, zoon van Solyman, die den Ottomanniſchen throon beklom na de doodt van zynen broeder Amurath, ſcheen in 't eerſt weinig genegen tot de liefde der vrouwen, waar van hy geen gebrek hadt in het Serrail, en weinig bekwaam om kinderen te verkrygen. Zyne gunſtelingen overreedden hem eene gelofte te doen, dat hy den zoon, dien hy zoude hebben, aan Mahometh zoude toewyden, en dat hy hem naar Mecca zoude zenden om zich aldaar te doen beſnyden. Hy hadt terſtondt gemeenſchap met eene van zyne meeſtereſſen, Emina genoemd, waar by hy eindelyk een zoon kreeg, geboren den 22 Maart des jaars 1642, Mahometh den IV genoemd, die op zyn beurt regeerde, en die afgezet wierdt gedurende de laatſte oorlogen van Hungarië. Eene andere van zyne meeſtereſſen, Zafira genoemd, van eene uitgeleze ſchoonheit, die hem aangeboden wierdt door den Aga der geſnedenen, was gelukkiger; zy bekoorde terſtondt den Sultan, en wierdt wel haaſt zwanger. Zy verloſte van eenen zoon den 2 January van te voren, dien Ibrahim wilde dat men Osman noemde, en die het onderwerp is van dit artykel. De wreedheden, de trotſchheit en de ondankbaarheit van Ibrahim verkregen hem ondertuſſchen den haat van zyne moeder Kioſem, en van den Mufti, die het hoofdt is van den Mahometaanſchen Godsdienſt. Zy maakten eene zamenzwering tegen hem; maar zy wilden hun voornemen niet ter uitvoering brengen voor dat zy zyn oudſten zoon in zekerheit geſteld hadden, uit vreze dat de vader zelf zich van hem niet ontſloege, zo wel als van zyn anderen zoon, op dat niemandt dan hy van het Ottomanniſche bloedt overig zynde, niemandt hem de kroon zoude kunnen betwiſten. De Mufti hieldt dan by den Sultan aan, dat hy zich kwyten zoude van de gelofte, die hy gedaan hadde, om zynen zoon Osman naar Mecca te zenden, om hem volgens zyne belofte aan Mahometh toe te wyden. Ibrahim hadt veel moeite om daar toe te beſluiten, uit vreze van beroofd te zyn van zyne waarde Zafira, zonder welke hy niet konde leven, en zonder welke hy niettemin zynen zoon op zulk eene langdurige reize niet durfde wagen. Hy bewilligde nochtans eindelyk daar in, en vooral om dat hy daar door Zafira bevryden zoude van de dodelyke gevolgen, welke de minnenydt van Emina hare medeminnareſſe zoude kunnen hebben, die razende was, om dat zy de eerſte meeſtereſſe van den Sultan geweeſt zynde, niet de eerſte moeder geweeſt was. Zy hadde haar zelfs vergift doen geven, doch dat gene uitwerking gedaan hadde, om dat zy tegengift hadde genomen. Ibrahim de waarheit vermoed hebbende, deedt haar voor hem komen. Zy verſcheen vol van vertrouwen, dragende haren zoon Mahometh in hare armen. En onbeſchaamdelyk de misdaadt loogchenende, waar mede men haar beſchuldigde, ontſtak zy zodanig den toorn van den Sultan, dat hy, zynen ſabel uitgetogen hebbende, haar daar mede zoude doorſtoken hebben, zo Emina haren zoon niet voor zich gehouden hadde, om haar tot eenen ſchildt te dienen, en eindelyk niet gevlucht was. Het kindt wierdt daar door aan het voorhoofdt gekweſt, en droeg naderhandt altoos daar van de tekenen. Ibrahim dan de gewelddadigheden van deze vrouwe vrezende, deedt een ſchip uitruſten, dat men de grote Sultane noemt, gewapend met 120 ſtukken geſchut, 600 Janitſaren, verſcheide ſlaven van beide kunnen, en voorzien met alles wat tot het nutte en tot het vermakelyke nodig was. Zafira ging aan boordt van het zelve met haren zoon Osman, Gele, Aga Zumbul en Aga Mahometh, admiraal van de vloot, en ging onder zeil naar Mecca. Daar was, zo het ſcheen, toen op zee niets te vrezen, de Turken in vrede zynde met de Venetianen, de Franſchen, de Engelſchen, en de Hollanders, en negen Turkſche oorlogſchepen de Sultane geleidende. Boven dien hadt de kapitein-Baſſa laſt Zafira met de vloot te Rhodes te wachten, en haar tot Alexandrië toe te geleiden. In het midden van September des jaars 1644 kwam de Sultane te Rhodes aan. Maar Gele, Aga Zumbul, de komſt van den kapitein-Baſſa niet willende afwachten, riedt aan Mahometh Aga weder in zee te lopen met de vloot. Zy wierdt ongelukkiglyk ontmoet door zeven galeien van Malta; en na een hardnekkig wreed gevecht van vyf volle uren wierdt zy genoodzaakt zich den 28 van de zelfde maandt over te geven. Zumbul, de gever van zulk een ongelukkigen raadt, wierdt, gelukkiglyk voor hem, door een kanonſchoot gedood. De kapitein-Baſſa, die te laat gekomen was, bragt zich zelf door vergift om het leven, om ſtrenger ſtraffe te ontgaan. De galeien van Malta keerden naar huis, met onuitſprekelyke rykdommen, en een ongelooflyken buit beladen. Aga Mahometh, het oogenblik naderende, waar in hy aan zyne wonden en door verdriet ſtierf, beleedt, den jongen Osman omhelzende, dat hy een zoon van Ibrahim was, en ſtierf kort daar na. Zafira, nu gevangen zynde, droeg grote zorg om hare waardigheit te verbergen, en hadde aan al haar gevolg verboden te zeggen wie zy was. Maar de Maltezen zagen genoegzaam, door de belydeniſſe van den ſtervenden Mahometh, en door de rykdommen, die zy in de Sultane gevonden hadden; en door het talryke gevolg van hare bedienden, wie zy mogte zyn. Men deedt haar dan geleiden van de baden, alwaar zy was met de andere ſlavinnen, in het huis van Ignatio Ribera, een zeer ryk koopman, alwaar zy als een perſoon van haren rang onthaald wierdt. Het ontviel ondertuſſchen eene van hare ſlavinnen, die zich moeielyk maakte tegen Ribera, in toorn te zeggen, dat het tegen alle recht was, de vrouwe van den Groten Heer als eene ſlavinne te handelen. Het is waar dat het haar wel haaſt berouwde zich dit woordt te hebben laten ontſnappen, en dat zy in het vervolg ſterk loogchende zulks gezegd te hebben. Ribera boven dien uit een verborgen venſter ziende, zag meer dan eens de buitengemene eerbewyzingen, welke de Turken, wanneer zy waanden buiten het oog der Chriſtenen te zyn, aan Osman en aan Zafira gaven. Deze Sultane wierdt gevaarlyk krank in den jare 1645. De ridders van Malta begonnen haar toen te verklaren, dat zy van hare ſlavinnen verſtaan hadden wie zy was. Zy geraakte hier op in razerny, ſcholdt de trouwloosheit van hare huisgenoten, en hare ſmarten niet langer kunnende verdragen, ſtierf zy eindelyk op den 6 January. Men ſtelde na haar doodt verſcheide middelen in 't werk om de waarheit uit hare bedienden te trekken, en de zelve beleden, dat zy de gemalinne was van Ibrahim; men maakte een proces verbaal op, dat alle twyfeling wegnam, die men zoude kunnen hebben over de geboorte en waardigheit van Osman. De Grote Heer, de doodt van zyne gemalinne en de ſlaverny van zynen zoon verſtaan hebbende, was zich zelf geen meeſter. Hy dreigde alle de Chriſtenen, en vooral de ridders van Malta den oorlog aan te doen. Hy deedt overal krygsvolk op de been brengen, met bevelen, waar van men zegt dat de Venetianen eenig afſchrift hebben, en die noch de waarheit van deze hiſtorie beveſtigen. Terwyl de Maltezen den vyandt verwachtten, keerde hy zich tegen de Venetianen, en maakte zich meeſter van Canea, onder voorwendſel dat zy een toevlucht verſchaft hadden aan de Maltezen na het veroveren van de Sultane. Dit was de oorſpronk van dien ſchadelyken oorlog der Turken tegen de Venetianen, die niet geëindigd wierdt voor den jare 1669 door eene vrede, die niet voordeliger was voor de Chriſtenen. Ibrahim boodt ondertuſſchen den Maltezen zeer grote ſommen aan voor het losgeldt van zynen zoon. Deze eiſchten niets minder dan de wedergeving van het eilandt Rhodes, dat zy wel wiſten dat zy niet verkrygen zouden, de wet van Mahometh verbiedende vrywilliglyk den Chriſtenen een landt over te geven, op het welke ooit eene moſquee was gebouwd geweeſt. Zy gaven door dezen eiſch te kennen, dat men tot geen prys een kindt konde wederkopen, dat door den doop aan J. C. was toegewyd. Weinig tyds daar na ontſloegen de zaamgezwoornen zich van Ibrahim, dien zy deden ſterven, en ſtelden zynen zoon Mahometh, die noch jong en minderjarig was, in zyne plaats. De Sultan kocht in het vervolg de meeſte vrouwen weder vry, die met Zafira waren genomen geweeſt, de andere van te voren geſtorven zynde, of den doop ontfangen, en zich in den dienſt van de koninginne van Spanje begeven hebbende. Sultan Osman wierdt opgetrokken in de gronden van het Chriſtendom door de

vaders

vaders Dominikanen, en na verscheide verhinderingen en verscheide verzoekingen van den duivel, (zo men verhaalt) wierdt hy plechtiglyk gedoopt den 23 October des jaars 1656, en ontfing den naam van *Dominicus van S. Thomas*. Onmiddelyk daar na wierdt hy tot de Communie toegelaten. Den 4 Augustus des jaars 1658 ontfing hy het Sacrament van de Confirmatie, den 29 October van het zelfde jaar wierdt hy in de orde der Dominikanen aangenomen, en deedt zyne gelofte ten einde van een jaar. Hy wierdt in den jare 1660 naar Napels gezonden, om aldaar te studeren, en aldaar ziek geworden zynde, wierdt hy naar Rome geroepen door den generaal van zyne orde. Hy zag aldaar Alexander den VII, en wierdt door den zelven gunstig ontfangen. Op den raadt van den kardinaal Antonio Barberino, protector van Vrankryk, vertrok hy naar Parys den 30 Augustus des jaars 1664 met Thomas Ignozzi en Henrik Chamos, monniken van de zelfde orde, waar van de eerste Osman niet verliet tot zyn doodt toe, en was getuige van alle zyne bedryven. Hy was het die de zelve mededeelde aan Octavianus Bulgarinus, die daar van de historie geschreven heeft. Die van Modena, van Milaan, van Parma, van Savoje, welker landen hy doortrok, naar Vrankryk gaande, betoonden hem, tegen zynen dank, alle de eerbewyzingen, die aan eenen zoon van den Groten Heer toekomen. De koning van Vrankryk ging ondertusschen hen alle te boven door zyne pracht en zyne milddadigheden, wanneer hy den 15 January des jaars 1665 te Parys kwam. De koning van Engelandt betuigde ook de achting die hy voor hem hadde, wanneer hy, op zyn verzoek, aan eenige Armeniers de goederen deedt wedergeven, welke de Engelsche kapers hen naby Smyrna ontnomen hadden. De Turksche ambassadeurs te Parys wierpen zich voor hem ter aarde, en betuigden met tranen hoe veel smart zy hadden, den zoon van een groot keizer zo slecht gekleed te zien. Waar op Osman antwoordde, dat hy veel meer smart hadde over hunne verblindheit, en dat het kleedt, dat zy voor zo slecht aanzagen, hem kostelyker scheen, dan of het van purper geweest ware. Terwyl hy noch te Parys was, ontfing hy brieven van alle de Griekse patriarchen en van den zoon van den prins van Walachië, die zelfs een Armenier aan hem zonden, om hem aan te manen om de wapenen op te vatten tegen zynen broeder Mahometh, en beloofden hem den bystandt van verscheide natiën. Na dat hy dan met den ambassadeur van Venetië geraadpleegd hadde, vertrok hy van Parys naar Venetië den 17 July des jaars 1667. Hy wierdt door den Senaat met grote eerbewyzingen ontfangen, en men betuigde hem veel erkentenisse over het voornemen dat hy hadde om naar Candia te gaan, dat door de Turken belegerd was. Hy ging van daar den 10 January des jaars 1668 naar Rome, om den raadt in te nemen van den nieuwen paus Clemens den IX. Zyne toestemming ontfangen hebbende, begaf hy zich te scheep op de Venetiaansche galeien, en kwam te Candia. Aldaar zynde, poogde hy vruchteloos den groten vizier te winnen; hoewel hy zich gevlyd hadde dat oogmerk te zullen bereiken. Van dien kant geen geluk hebbende, ging hy naar Zante, uit vreze dat zyne tegenwoordigheit de Turken eerder tegen de Republyk zoude verbitteren, dan eenige goede uitwerking doen. Te Zante zynde, trachtte hy den Bacha van Patras in zyn belang te trekken, en de Griekse Christenen, die onder de tiranny van den Turk zuchtten: maar dit alles was vruchteloos. Candia ingenomen, en de vrede gesloten zynde, keerde Osman naar Venetië. Hy ontwierp in het vervolg verscheide ondernemingen tegen de Turken door middel van de Muscoviten. Maar alles in rook verdwenen, en hy zulk een ongerust leven moede zynde, ging hy naar Rome, alwaar hy de orde van het priesterschap ontfing, en benaarstigde zich om afgezonderd te leven, de Mis lezende, en zich in alle de plichten van zyne bediening kwytende. Hy wilde in zendelingschap gaan naar de ongelovigen, maar de kardinaal Altieri, neef van den paus, riedt hem daar van af. Hy bleef in Italië tot in den jare 1675, wanneer hy den tytel van Doctor verkreeg, en de waardigheit van prioor en vikaris generaal van alle de kloosters van zyne orde, die in het eilandt Malta zyn. Hy kwam in dat eilandt den 28 Maart des jaars 1676, alwaar hy zich met veel achting gedurende eenige maanden kweet in de plichten van den last, waar mede hy vereerd was. Eindelyk, ziek geworden zynde aan de derdendaagsche koorts, stierf hy den 25 October, en men hieldt op eene prachtige wyze zyn uitvaart. *Vita del P. M. T. Domenico di S. Thomaso, &c. door den vader Octavianus Bulgarinus, vikaris generaal van de Congregatie van Ste. Maria van de gezondheit te Napels.*

Men moet hier byvoegen, dat 'er zyn, die de historie van Osman voor valsch verklaard hebben. In Engelandt is een boek uitgekomen, dat in het Hoogduitsch overgezet is, en in den jare 1669 gedrukt, onder dezen tytel: *Historie der drie vermaarde bedriegers van deze eeuw. De vader Ottoman; Mahometh Bei, of Johannes Michaël Cigala; en Sabatai Sevi, door Johannes Evelin, ridder, en lidt van de koninklyke societeit van Londen.* Volgens dezen schryver was *Zafira*, of, gelyk hy haar noemt, *Sciabas*, de slavinne en byzit van Zumbul, gesnedene van den Aga, en niet van den Sultan. Zwanger geworden zynde, men weet niet by wien, wierdt zy uit zyn huis verjaagd. Ottoman ter wereldt gebragt hebbende, die zeer schoon was, en waar door Zumbul bekoord wierdt, stont men haar toe voedster te zyn in het Serrail. Dit verwekte haar, rechtvaardig of onrechtvaardig, de afgunst van de keizerinne; Zumbul nam haar op nieuw aan, en zy versel de hem naar Mecca, alwaar hy, met bewilliging van den keizer, het graf van Mahometh ging bezoeken. Zy wierden op zee genomen, gelyk hier voor verhaald is. Men moet de bewyzen van den eenen en van den anderen kant onderzoeken eer men daar van kan oordeelen.

O.

OSMIAN, een van de drie districten van 't Littausche Waiwoodschap Vilna, met eene van hout gebouwde stadt van den zelfden naam. Zy heeft een groot rechtsgebiedt, en verscheide fraaie steden onder zich. Aldaar plagten de kleine landdagen gehouden te worden. *Connor State of Poland P. I. lett. 6. P. II. lib. III.*

OSMO, of OSMA, *Oxama*, *Oxoma* en *Uxama*, eene verwoeste stadt van Spanje, in oud-Castilië, met een bisdom onder dat van Burgos. Men ziet naby de oude overblyfsels van deze stadt een vlek, dat de Spanjaarden *Borgo d'Osma* noemen.

OSNABRUG, of OSNABRUGGE, in 't Latyn *Osnabruga*, is de hoofdstadt van het bisdom van den zelven naam, en genoot eertyds de Ryks-vryheit, als mede die van het Hanseatisch verbondt. Zy legt 8 mylen van Munster, en 5 van Hervord, aan het Water Hosa, of, gelyk het voormaals genoemd wierdt, Hose, waar van eenigen den oorsprong van den naam afleiden. Sommigen geven voor, dat deze stadt door Julius Cesar gebouwd wierdt. Doch dewyl zulks op zwakke gronden steunt, menen anderen het beter te treffen, wanneer zy die bouwing eenen graaf van Engern, Hermannus genoemd, toeschryven. Naderhandt heeft zy van verscheide keizers aanzienlyke voorrechten verkregen, die zy echter in de XVI eeuw verloren heeft. Want zy stont, wegens verscheide bezwaarnissen door hare Domheeren geleden, op tegen den bisschop Erik uit den huize van Brunswyk. Deze leidde haar dieswegens eene grote geldstraffe op, die eindelyk tot op 6000 goudguldens verminderd wierdt. Aldus wierdt deze plaats in den jare 1525 onder volkomen gehoorzaamheit gebragt, en sedert is noch tot meerder zekerheit des bisschops eene citadelle, die Petersburg genoemd is, aan het einde der stadt gebouwd. Wat de voornaamste geestelyke gebouwen belangt, daar onder zyn de kerken van Johannes, Ignatius, Catharina, onze L. Vrouwe, S. Pieter, en andere bezienswaardig. Deze stadt is meest beroemd geworden door de vredehandeling tusschen den keizer en de Fransche en Zweedsche kronen, die in den jare 1644 aldaar begonnen, en vier jaren daar na ten einde gebragt wierdt. Van de schole, welke keizer Karel de Grote aldaar opgerecht hadde tot onderwys van de Griekse en Latynsche talen, hebben de Jesuiten onder den bisschop Frans Wilhem, die in den jare 1625 verkoren wierdt, eene academie gemaakt.

Het bisdom heeft zynen oorsprong den keizer Karel den Groten te danken, die den 29 Maart des jaars 772 tot bekering der overwonne Saxen de eerste kerke van deze plaats ter eere van S. Pieter en de H. martelaars Crispinus en Crispinianus stichtte. De gemelde keizer beschonk dit stift met de landeryen en boschadien tusschen Fannewinkel, Rusten, Heyn, Engern, Osningsnethe, Dershoffet en Egesterfeldt, benevens de wildbaan en goede visscheryen, die in deze bosschen gevonden worden. De keizers Arnulphus en Otto de I hebben mede hunne milddadigheit aan dit stift betoond; en de bisschop Philip, geboren graaf van Katzenellebogen, heeft het graafschap Holte den onrustigen graven van dat geslacht afgenomen, en aan het stift toegeëigend. De gezamentlyke landen van het bisdom hebben tot grenzen tegen 't Noorden en 't Westen het stift Munster, als mede het graafschap Teckelenburg en Lingen, tegen 't Zuiden het graafschap Ravensberg, tegen 't Oosten het stift Minden, strekkende zich in de lengte op 8, en in de breedte op 6 mylen. Daar in zyn, behalven de hoofdstadt Osnabrug, Bostel, Borstenau, Gronsburg, Hunteburg, Holte, Iburg, Melle, Quakkenbrugge, Reckenberg, Wittlage, Worden, enz. De rivier Hase loopt midden door het bisdom. By het Dummer-meir worden vele valken gevangen. De eerste bisschop zoude Wietho, een Vries, geweest zyn. Van den XVIII bisschop Bernhard wordt verhaald, dat hy de ratten door eene vastgestelde aalmoesse uit het gansche bisdom verdreef, die echter na 280 jaren wederkwamen, wanneer die vaststelling vernietigd wierdt. In den jare 1634 bragt het de koninginne van Zweden, Christina, by het Dom-kapittel zo verre, dat haar natuurlyke broeder, Gustavus, de bisschoplyke waardigheit verkreeg. By de gevolgde Westphaalsche vrede stont de zelve daar van weder af, waar tegen hem 80000 daalders tot vergoeding van zyne schade beloofd wierden. Ter zelver tydt wierdt besloten, dat voortaan by verwisseling een R. Katholyk en Protestantsch bisschop regeren zouden, doch zo, dat de laatste altoos uit het huis van Brunswyk en Luneburg genomen moet worden. Op dat daar omtrent nochtans alle wanorder verhoed mogte worden, zo is vastgesteld, dat zo dikwils als een Augsburgsch geloofsgenoot het bisdom bekleedt, de aardsbisschop van Keulen over de R. Katholyke stiftsgenoten en onderdanen het recht van 't Metropolitaanschap zoude oefenen, het welk echter tegen de Protestanten, wanneer een R. Katholyk bisschop regeert, ganschelyk zoude ophouden. De overige *regalia* en landshoogheit blyven aan den bisschop, van wat Godsdienst hy ook zyn moge, alles zonder eenige inbreuk; doch zo veel het *jus reformandi* betreft, is het niemandt geoorloofd de met hem strydige geloofsgenoten te ontrusten. *Osnabrugense Chronicon, quod Ertuinus Erdmannus cum notis & continuatione edidit. Bilstein in Athenao Encyclopadia & Academia Carolina Osnabrugens. Werdenhagen de Rebuspubl. Hanseat. Zeil. Topogr. Westph. Imhof N. P. Europ. Herold.*

OSOPO, een vlek, met een sterk kasteel. Het zelve is gelegen in Frioul, eene provincie van den staat van Venetië, aan de rivier Tajamento, omtrent eene myl van de kleine stadt Gemona, ten Zuiden. *Maty Dict.*

OSORIO, (ALVAR NUNEZ) een vermaard gunsteling van den Castiliaanschen koning Alphonsus den XI. Hy was van eene voorname afkomst, en van een groot verstandt, waar by noch

kwam eene langdurige ervarenheit, die hy zich onder de voorgaande regeringen verkregen hadde. Dewyl de gemelde koning in den jare 1322 zeer jong aan de regering geraakte, zo viel het hem niet zwaar zo verre in des zelfs genegenheit te komen, dat hy benevens een ander ridder, Garci Lasso de La Vega genoemd, en een ryke Jood, met name Joseph, zo wel zynen persoon, als de koninkryken Leon en Castilië, naar zyn welgevallen te regeren, waar in hy niet naliet op allerlei wyze een groot vermogen aan zich te trekken. De koning maakte hem ook tot graaf van Trastamara, Lemos, en Sarria, diergelyke verheffing in den graafstyken standt lang van te voren in Castilië niet voorgevallen was. Dit veroorzaakte niet alleenlyk by vele groten eene geweldige afgunst, maar ook op verscheide plaatsen een gevaarlyken opstandt. Eindelyk wierdt Garci Lasso in de Franciscaner kerke te Soria, daar hy de Misse hoorde, doorstoken, en niet lang daar na de koning door de burgers van Valladolid, die hem, gelyk andere oproerige steden, onder gene andere voorwaarden hunne poorten wilden openen, genoodzaakt Osorio uit zyn paleis en van zyn hof weg te zenden. Hier over wierdt hy zodanig ontrust, dat hy zich opentlyk tegen den koning verklaarde, en ten dien einde zich met eenen van de hoofden der misnoegden, Don Juan Manuel genoemd, die het meeste tot zyn verderf bygebragt hadde, vereenigde. Daar wierdt 'er echter een gevonden, met name Ramiro Flores de Gusman, die, onder schyn als of hy de zyde des konings verlaten hadde, zyne vriendschap zocht, en hem by voorkomende gelegenheit onverhoeds vermoordde. Hier op maakte men hem als een weerspanneling en verrader zyn proces, en dewyl geen mensch iets tot zyn voordeel voortbragt, zo sprak de koning zelf op eene plaats Tordehumos genoemd, het vonnis tegen hem uit, waar op de verbeurtenis van alle zyne goederen volgde. Zo wel van hem, als van den bovengenoemden Jood, (dien niets anders wedervoer, dan dat men hem van het hof verzondt,) wordt voorgegeven dat zy in hun voorspoedigen staat met den koning niet veel beter, dan met eenen slaaf handelden, ja hem zomtyds zelfs met slagen bejegenden. Dit gebeurde omtrent den jare 1328. *Mariana Hist. d'Esp. lib. XV. cap.* 18. 19. 20.

OSORIUS, (Hieronymus) bisschop van Silves in Algarve, was van Lisbon, alwaar hy geboren wierdt uit een doorluchtig geslachte van Johannes Osorio de Fonseca en van Francisca van Gegea. Hy maakte zich zeer bekwaam in de wetenschappen en in het verstandt der talen, welke hy te Salamanca en te Bologne in Italië leerde. Zyne verdienste was ondersteund door eene zonderlinge Godsdienstigheit. Hy begaf zich, noch jong zynde, in den kerkelyken standt, en dewyl hy zich met eene grote gemakkelykheit en welsprekendheit uitdrukte, gaf men hem den bynaam van *den Cicero van Portugal.* Hy was aan zich zelf veeleer dan aan zyne geboorte de achting verschuldigd, die men hem aan 't hof betoonde. Johannes de III koning van Portugal begeerde dat Osorio de Schrifture verklaarde in de universiteit van Coimbra, het welk hy met groot geluk deedt. Men vertrouwde hem naderhandt het bestier der kerke van Tavera. De kardinaal Henrik gaf hem het aards-diakenschap van Evora, en men benoemde hem vervolgens tot het bisdom van Silves. Osorio zag met smart de ongelukken, die zyn vaderlandt verwoesten na de doodt van den koning Sebastianus in den jare 1578. Hy hadt deze rampen voorzien, die men zoude hebben kunnen voorkomen indien men zynen raadt gevolgd hadde. Hy zelf stierf van verdriet hier over te Tavila, in zyn bisdom, den 20 Augustus des jaars 1580. Verscheide schryvers spreken met lof van dezen prelaat, die zeer geacht was om zyne deugdt. Hieronymus Osorio, zyn neef, kanunnik van Evora, heeft zyn leven beschreven. Onder zyne werken zyn inzonderheit geacht zyne verhandeling *de Gloria*, en die de *Nobilitate Civili & Christiana.* De zelve zyn ieder in V boeken verdeeld, en verscheide malen gedrukt. De druk van Keulen van den jare 1577 is verzeld van een opdragt van Bartholomeus Bodegemius aan Matalius Metellus Sequanus, in welke gewag gemaakt wordt van eenen druk van Florence, en van eenen druk van Duitschlandt. Deze opdragt wordt gevonden in den druk van Basel *ex officina Pernea* 1584 *in* 8; maar niet in den druk van Antwerpen *apud Henricum Aertssens* 1635 *in* 12. Daar tegen heeft hy by den laatsten gevoegd het leven van Osorius door zynen neef geschreven. Men heeft noch verscheide andere werken van dezen prelaat, als aantekeningen en uitleggingen over verscheide boeken van de Schriftuur; *De Regis institutione lib. VIII; De rebus Emmanuelis Lusitaniæ Regis lib. XII; De Justitiâ cœlesti lib. X; De Sapientiâ lib. V. &c. Osorio in vita Hier. Osor. Matamor. de Arcad. & Doct. Hisp. Andreas Schottus & Nicolas Antonio Bibl. Scr. Hisp.*

OSORNO, eene kleine stadt van Chili in Zuider-America. Zy is gelegen omtrent den Archipel van Ancud, aan de rivier van Cabrero, 45 of 50 mylen van Villa-Ricca, ten Zuiden. Men ziet in de Andes, ten Oosten van deze stadt, den Vulcaan van Osorno, dat een der bergen is, die vlammen uitspouwen. Daar wascht niets om deze stadt dan goudt. Zy moet zo klein niet zyn als men zegt, indien het waar is, gelyk anderen verzekeren, dat 'er 20000 werklieden aan de manufacturen van linne en wolle stoffen gebruikt worden. De Indianen belegerden deze stadt in den jare 1600, en zouden die ingenomen hebben, indien de Spanjaarden haar niet uit Peru te hulp gekomen waren. *Maty Dict. De Laet.*

OSORNO, een vlek van oud-Castilië in Spanje. Het zelve is in de gebergtens gelegen, op de grenzen van Asturië, en 5 mylen van Villa-Diego. Eenige landbeschryvers houden Osorno voor de kleine stadt der Vacceen, die men *Segisama Julia*, of *Segesama* noemt, welke anderen plaatsen te Veyzama, een dorp van dezelfde landstreek. *Maty Dict.*

OSRANACH, OSRUHNAH, eene grote stadt van Usbeck, of Mawaralnahra, in Asië. Zy is de hoofdstadt van eene provincie, die haren naam draagt, en omtrent twintig mylen van Samarcand ten Oosten gelegen. *Maty Dict.*

OSRIC, koning van Deira in het Noorden van Engelandt, een zoon van Elfric, oom van Edwin, volgde in het koninkryk na de doodt van Edwin, en de nederlaag van des zelfs leger door de vereenigde machten van Kedwalla Bretonsch koning, en Penda de Mercier, en door dit middel wierden de koninkryken van Bernicia en van Deira op nieuws verdeeld. Eanfridus verkreeg het eerste, en Osric het laatste. Deze een koninkryk verkregen hebbende, verliet den Christelyken Godsdienst, in welken hy gedoopt was; maar weinig tyds daar na wierdt hy gedood in eenen uitval, dien Kedwalla deedt uit eene sterke plaats, waar in Osric hem belegerd hieldt; zo dat hy maar een jaar regeerde, van den jare 633 tot 634. *Engelsch Dict.*

OSRIC de II, koning van Northumberlandt, volgde onmiddelyk op Kenred in den jare 718, en regeerde 11 jaren. *Engelsch Dict.*

OSRID, koning van Northumberlandt, volgde op den koning Alfried zynen vader in den jare 705, noch maar 8 jaren oud zynde. Hy regeerde 11 jaren. Hy gaf zich over aan een spoorloos leven, verschonende zelfs de gewyde maagden niet om te voldoen aan zyne geile lusten. Hy wierdt dieswegens ook door zyne eige bloedverwanten gedood. *Engelsch Dict.*

OSRID de II, koning van Northumberlandt, was een zoon van Alfredus, die zich het ryk met geweldt aangematigd hadde, en volgde op Elfwald den ongelukkigen in den jare 780. Het was de gewoonte van het volk van Northumberlandt van die tyden, dat verscheide van hunne koningen afgezet of ter doodt gebragt waren kort na hunne komst tot de kroon. Hy wierdt overweldigd in een klooster van York, alwaar hy van een koning een monnik geworden was. Men kan de oorzaak en de wyze van zyne doodt zien onder de regering van Ethelred den II. *Engelsch Dict.*

OSROHENE, dat de oude schryvers verscheidelyk *Osroene*, *Osrhoene*, en *Osdroene* genoemd hebben, eene provincie van Asië, naby Comagene aan den Euphraat. Eenigen vertalen het 'Thilite, in Diarbek. Achttien bisschoppen vergaderden aldaar in den jare 197, wegens de viering van het Paaschfeest. Procopius, Pausanias, Dio, Ammianus Marcellinus, Stephanus van Byzance, en anderen spreken dikwils van Osrohene.

OSSA, een berg van Thessalië, welken Sophianus *Monte Cassovo* noemt, en Pinet of Pinetus *Olira*. Hy is gelegen naby den Pelion en den Olympus, omtrent de riviere Penea. Strabo, Plinius en de dichters maken 'er dikwils gewag van. Strabo spreekt ook van eenen berg van dezen naam in Peloponnesus, en Ptolemeus van eene stadt in Macedonië.

OSSA, eene rivier van Toskane, ook *Albegna* genoemd. Zie Albegna.

OSSAT, (Arnaldus) kardinaal, bisschop van Rennes, en naderhandt van Bayeux, een der vermaardste staatsmannen van zynen tydt, wierdt geboren den 23 Augustus des jaars 1536 te Castagnabere, een klein dorp in het graafschap Armagnac. Zyne ouders waren van zeer geringe afkomst, zo dat men naauwlyks weet van wat hanteering zyn vader was, hoewel eenigen zeggen, dat hy een hoefsmidt geweest is. Dit is zeker, dat de zelve zo veel niet naliet, dat hy daar van eerlyk ter aarde besteld konde worden. Arnaldus was maar 9 jaren oud toen zyn vader stierf, en wist in zyne armoede niet werwaards hy zich keren zoude. Doch eindelyk was 'er een edelman, de Marca genoemd, die hem in dienst aannam voor zynen neef, den jongen heer van Castelnau de Magnoac, in het bisdom van Auch, die mede een wees en onder de voogdy van den gemelden heer de Marca was. Hy studeerde dan met den zelven jongen heer, maar ging hem wel haast te boven. Na dat zy hunne studien voltrokken hadden, wilde de voogdt van dezen jongen heer hem naar Parys zenden en dacht niet beter te kunnen doen, dan hem te vertrouwen aan het bestier van Arnaldus d'Ossat, als zynen leermeester en pedagoog. Door dit middel wierdt hy meester van zynen meester. Zy kwamen te Parys in den jare 1559, op vrydag den 5 May. Men zondt hem vervolgens noch twee andere jongelingen, volle neven van dezen jongen heer. Zy bleven te Parys onder het bestier van Ossat tot de maandt May des jaars 1562, wanneer hy hen te rug zondt naar Gasconje. In het zelfde jaar keerde hy mede te rug naar die provincie, doch toog kort daar op naar Bourges, alwaar hy in de rechten onder den beroemden Cujacius studeerde. Na dat hy verlof bekomen hadde om de zelve te onderwyzen, ging hy naar Parys, alwaar hy als advokaat de rechtbank volgde, en zich by vele aanzienlyke personen bekend en geacht maakte, en onder anderen by Paulus van Foix, die toen Raadsheer was in het parlement van Parys. Hy verflaauwde daar door niet in zyne studien, maar gaf in den jare 1564 eene verklaring uit over de *Disputatio van Jacobus Carpentarius de methodo*, in welke hy de *Dialectica* van Ramus tegen Carpentarius poogde te verdedigen. Deze bleef wel niet weder in gebreke, doch stelde zich zelf daar door veelmeer ten toon, dan dat hy Ossat eenigzins zoude beschadigd hebben. De zelve kreeg in tegendeel door zyne verdiensten en door zyne vrienden een raadsheersampt in het presidiaalschap van Melun, dat hy noch bekleedde in den jare 1588, als blykt uit eene procuratie, die hy in dien tydt naar Parys zondt, om eene begunstiging te ontfangen, welke de koning hem hadde toegestaan. In het brevet des konings tot deze begunstiging wordt hy abt van onze L. Vrouwe van Varennes genoemd, dat eene abdy is in het bisdom van Bourges. De verdienste van Ossat was ondertusschen zo bekend geworden, dat hy

aangesteld wierdt tot secretaris van den aardsbisschop van Toulouse, Paulus van Foix, dien de koning Henrik de III naar Rome zondt. Hy bekleedde deze plaats tot groot genoegen van den gemelden ambassadeur, en bragt zich by den zelven en by het Roomsche hof in grote hoogachting. Waarom hy in dit ampt op nieuws bevestigd wierdt by den kardinaal Joyeuse, na dat de gemelde gezant in den jare 1586 gestorven was. De zelve kardinaal verkreeg voor hem, tot een blyk van de hoogachting die hy voor hem hadde, het prioorschap van Bellesme. De kardinaal d'Este, die ter dier tydt protector van de Fransche natie te Rome was, ontfing hem als zyn huisgenoot, maakte hem in zyn testament 4000 daalders, en boodt hem ondertusschen tot verzekering eenen diamant aan, die 2000 daalders waardig was. Terwyl hem nu te Rome het geluk zo gunstig toelonkte, wierdt hem ook door den koning van Vrankryk het secretarisschap van staat aan zyn hof opgedragen: doch hy verschoonde zich deze waardigheit aan te nemen, om dat hy reets in den kerkelyken standt was. Hier op kwam Henrik de IV tot de regering, welke hem de behandeling van een der gewigtigste belangen opdroeg. Namelyk hy moest by den paus om des konings absolutie aanhouden, na dat de zelve zich tot den R. Katholyken Godsdienst begeven hadde. Hoewel nu de Hugenoten voorgaven, dat Henrik de IV alleenlyk in schyn den Roomschen Godsdienst aangenomen hadde, de koning van Spanje en de prinssen uit het huis van Lotteringen ook alle mogelyke hinderpalen zochten by te brengen, zo wist Ossatus nochtans door zyne schranderheit zulk eene moeielyke zaak tot een gewenscht einde te brengen. De koning wilde hem ook zyne erkentenisse betuigen, en gaf hem het bisdom van Rennes. In den jare 1597 wierdt hy tot Staats-Raadt benoemd, en twee jaren daar na den 13 Maart ontfing hy den kardinaals-hoedt. In den jare 1600 wierdt hy tot vice-protector van de Fransche natie verkoren. De koning gaf hem ook het bisdom van Bayeux; hy liet het zelve echter na 3 jaren weder varen, om de verrichtingen te Rome te beter te kunnen waarnemen. Eene van de laatste en gewigtigste zaken, welke hy gelukkiglyk uitvoerde, was die, waar door hy van den paus de bevestiging verkreeg van het huwelyk, tusschen den hertog van Bar en de zuster des konings, die den hervormden Godsdienst toegedaan was, niettegenstaande de koning zelf reets in den jare 1598 een weigerend antwoordt bekomen hadde. Hy stierf eindelyk te Rome in den jare 1604. Men heeft van hem zyne brieven, die met historische aanmerkingen door Amelot de la Houssaie op nieuws uitgegeven zyn. Onder zyne verrichtingen moet niet vergeten worden, dat hy voor de Jesuïten de vryheit verkreeg om zich wederom in Vrankryk te onthouden, na dat hy van te voren den koning de argwaan benomen hadde, als of zyne voorspraak voor deze societeit uit eene byzondere toegenegenheit voor de zelve sproot. *Thuan. in Hist. ad an.* 1604 & *Teissier Addit. aux elog. T. II. p.* 361 *seq. Sammarth. in Elogiis it. in Gall. Christ. Dupleix Hist. de Henri IV. Perrault les hommes illustres P. II. p.* 12. *Wicquefort de l'Ambassadeur l. II. s.* 2. *Amelot de la Houssaye in vita ipsius*; *Epistolis præmissa. Bayle.*

OSSERY, eene landtstreek van de provincie Leinster in Queens-County, in Ierlandt. Het zelve is te gelyk een graafschap en een bisdom. De bisschop heeft zyn verblyf te Kilkenny, en is suffragaan van den aardsbisschop van Dublin. Het graafschap behoort aan het geslachte van Ormond. In den jare 1170 was het een klein koninkryk vol van bosschen, maar het wierdt veroverd door de Engelschen onmiddelyk na dat zy Wexford ingenomen hadden, de eerste maal dat zy in Ierlandt kwamen. *Engelsch Dict.*

OSSET, eene oude stadt van het Betische Spanje, gelegen naby de stadt Hispal, is tegenwoordig de stadt *Triana* genoemd, in Andalusië, naby Seville. Aldaar was in de VI eeuw eene prachtige kerke der Katholyken, (welke de Arianen *Romeinen* noemden) en men zag aldaar doopvonten, gemaakt van schoon marmer in de gedaante van een kruis, en van een wonderlyken arbeidt. De bisschop, van al zyn volk verzeld, kwam aldaar alle jaren in processie op den witten donderdag; en na dat hy de gewone gebeden gedaan hadde, en al het volk daar uitgegaan was, deedt hy de deuren daar van sluiten, die men verzegelde, om te beletten dat niemandt daar in konde komen. Op den H. Zaturdag keerde de bisschop, gevolgd van de Catechumenen, die den doop zouden ontfangen, weder derwaards, wanneer de vonten, die men ledig gelaten hadde, vol gevonden wierden: wanneer de laatste gedoopt was, zag men terstondt geen water meer. Dit wonderwerk, zo men voorgeeft, duurde zeer langen tydt, gelyk het badwater aan de Schaapspoorte te Jerusalem. Men voegt 'er noch by, dat de Spanjaarden in den jare 573 Paaschen gesteld hebbende op den 21 Maart, en de Franschen op den 18 April, deze vonten eerst begonnen vol te worden op den 15 April, dat de donderdag was voor het Paaschen der Franschen: waar op men verder zegt, dat Theudisclus, koning der Visigothen, een Ariaan, zich inbeeldende dat 'er bedrog in was, alles naaukeuriglyk deedt waarnemen, en ziende dat dit wonderwerk vervolgde, deedt hy rondom de kerk eene graft graven van 15 voeten breed, om te ontdekken of 'er eenige onderaardsche kanalen waren, welke tot het bedrog dienden: maar hy vondt niets waar uit men eenige kunstenary konde vermoeden. *Maimbourg Hist. de l'Arianisme.*

OSSILAGO, eene godheit door de Heidenen verdicht, die de nieuwgebore kinderen het gebeente versterkte, en den zwakken ligchamen kracht moest geven. *Pomey Panth. Myth. pag.* 227.

OSSILEGIUM noemde men by de Romeinen de verzameling van de assche der verbrande ligchamen, en het besluiten van de zelve in urnaas of doodbusschen. Zulks geschiedde door de naaste bloedverwanten en goede vrienden; welke zich van te voren de handen gewasschen hadden; doch de gebeenten wierden afgewasschen met melk, wyn en alderlei welriekend water. *Kirchmannus de fun. Rom.* 3. 6. *Gutherius de Jure Man. Pitiscus.*

OSSMIANA, eene kleine stadt met eene Kasteleny. Zy is gelegen aan de rivier OSSMIANA, in het palatynschap van Wilna in Littauen, tien mylen van Wilna ten Zuid-Oosten. *Maty Diction.*

OSSOLINSKI, een graaflyk en ten dele een vorstelyk geslacht in Polen, dat zynen naam heeft van de stadt *Ossolin* in het waywoodschap Sendomir, en uit het huis *Starra*, of *Topor*, dat met Lecho in Polen kwam, afkomstig was. Des zelfs stamvader *Zegota* is omtrent den jare 1271 waywode van Crakau en ryks-veldheer geweest. De zelve hadt twee zonen: 1) *Andreas*, van wien de voormalige graven van *Tenczyn* afstamden, die omtrent het midden van de XVII eeuw uitgestorven zyn. 2) *Jasconus* of *Johannes*, bygenoemd *Owca*, den stichter van het geslachte van *Ossolinsky*, dat naderhandt ook den tytel van *Tenczyn* aannam. Hy verkreeg uit de vaderlyke erfenis Balice en andere goederen. Zyn zoon *Nicolaus*, kastellan van Vislicz, wierdt een der voornaamste ryksraden, wanneer Jagellus den Poolschen troon beklom, en liet na 1) *Andreas* den II, die naar het vaderlyke goedt gemeenlyk *Balicki* genoemd wierdt, en zich ten tyde van den koning Sigismundus in de Hungarische oorlogen vermaard maakte, doch zonder erfgenamen stierf. 2) *Nicolaus* den II, kastellan van Vislicz, die de waardigheit van Ryks-raadt bekleedde, en het vervallen slot Ossolin weder opbouwde, doch in den jare 1451 mede zonder erfgenamen stierf. 3) *Johannes*, die de goederen van zyne broeders erfde; kastellan van Radom, als mede voogdt van den kroonprins Uladislaus den III, en te gelyk administrator van het ryk geweest is. Van zyne zonen heeft *Nicolaus* de III den stam voortgeplant. Van des zelfs nakomelingen leefden in het einde van de XVI eeuw de volgende: *Nicolaus* de IV, koninklyk kamerheer, en naderhandt staroft van Radoskowice; *Nicolaas* de V, kastellan van Pernau en ryks-Raadt; *Hieronymus*, kastellan van Sandecz, en staroft van Sendomir; *Sbigneus*, eerst opper-kamerheer van den koning Henrik van Valois; naderhandt kastellan van Sendomir, en eindelyk waywode van Podlachië en staroft van Dobrzyn, die in den jare 1622 in het 68 jaar zyns ouderdoms stierf, na dat hy kort van te voren in zyne stadt Climuntów een klooster voor de Dominikaner orde gebouwd hadde. Hy liet drie zonen na: 1) *Christophorus*, onder-kamerling van Sendomir, daar na kastellan van Sandecz, en eindelyk waywode van Sendomir, die zynen stam voortgeplant heeft. 2) *Maximilianus*, die by de verkiezing van Uladislaus den IV generaal-maarschalk der ridderschap, en daar na hof-schatmeester en hoofdman van Mariënburg wierdt, en eenige zonen naliet. 3) *Georgius*, directeur der ridderschap in Polen, die zich door de gezantschappen naar Rome, Florence, Venetië, in Engelandt, te Wenen, enz. beroemd gemaakt heeft, en in den jare 1635 in den toenmaligen oorlog met een aanzienlyk leger als gouverneur in Pruissen gezonden wierdt. Na den vrede wierdt hy waywode van Sendomir, na dat hy de koninginne Renata Cecilia in het ryk begeleid hadde, kroons-vicekancelier, en eindelyk kroons grootkancelier, ook door den keizer Ferdinand den II in den Ryksvorstelyken-standt verheven, gelyk paus Urbanus de VIII hem ook kort van te voren in een brevet den vorstelyken tytel gegeven hadde. Zyn zoon *François* was in den jare 1646 hoofdman van Bydgost. In den jare 1699 leefde *Sbigneus* als abt van Copriunicz, en een *Ossolinsky* was in den jare 1705 hoofdman van Chelm. *Okolski Orb. Pol. T. III. Zaluski epist. hist. famil.*

OSSONA, eene kleine en woeste stadt in Catalonië, legt in eene vlakte, niet verre van de rivier Tera. Zy heeft een bisdom, dat onder Taragona behoort. *Colmenar Delic. de l'Espagne pag.* 810.

OSSONOBA was oudtyds eene grote stadt, met een afzonderlyk bisdom voorzien, in het koninkryk Algarve, uit welker puinhopen de stadt Faro daar na haren wasdom bekomen heeft. Op de plaats, alwaar Ossonoba is gelegen geweest, ziet men hedendaagsch een bloot dorp, *Estoy* genoemd. *Colmenar Delic. du Portugal p.* 810.

OSSULSTON (LORDS) in Engelandt. Met dezen tytel is den 24 November des jaars 1682 door koning Karel den II eerstmaal vereerd geweest *Johannes Bennet*, ridder van het Badt, gesproten uit een aanzienlyk geslachte, dat te Arlington, in het graafschap Middlesex, zyn verblyf genomen hadde, en waar uit Henrik Bennet, dien Karel de II in den jare 1672 tot graaf van Arlington maakte, zynen oorspronk hadde. De gemelde Johannes Bennet, eerste lord Ossulston van Ossulston, teelde by Brigitta, eene dochter van den ridder How van Langor, (1) zynen navolger, *Karel*; (2) *Annabella*, gemalinne van Johannes Cecil, graaf van Exeter. Karel trouwde met Maria, de eenige dochter van Ford lord Grey van Wark, graaf van Tankerville, en van Maria, eene dochter van Georgius, graaf van Berkley, die hem, voor dat zy in den jare 1710 stierf, de volgende kinderen ter wereldt bragt: 1) *Karel*; 2) *Henrik*, 3) *Grey*; 4) *Brigitta*; 5) *Annabella*; 6) *Maria. Peerage of England II. p.* 116.

OSSUNA, eene stadt, benevens eene universiteit, in het koninkryk Andalusië, in het bisdom van Seville, tusschen la Sierra de Ronda en Ecya. In den jare 1652 wierdt zy tot een hertogdom gemaakt, waar van het huis van *Giron* den tytel voert. Zie GIRON. *Schaupl. van Spanien pag.* 617. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 480. *Leti in vita Petri Gironis Ducis de Ossuna.*

OSTABARETZ, eene kleine landstreek van neder-Navarre in Gasconje. Het vlek Ostabat, twee mylen van S. Palais, ten Zuiden, is daar van de hoofdplaats. *Maty Dict.*

OSTADE, (ADRIAAN VAN) een vermaard kunstschilder, was geboren te Lubek in 't jaar 1610. Adriaan Brouwer en hy waren op een tydt leerlingen van Frans Hals. Hy woonde lange te Haarlem; maar begaf zich van daar in den jare 1662, al zyne kunst en huisraadt tot geldt gemaakt hebbende, naar Amsterdam, met voornemen om daar mede, beducht voor de geweldenary der Franschen, naar Lubek te vluchten; doch de kunst beminnende Konstantyn Sennepart wist hem zo schoon te belezen, dat hy by hem bleef in zyn huis, alwaar hy die kunstige gekoleurde tekeningen, die de heer Jonas Witzen naderhandt nevens eenige tekeningen van Battem kocht, voor 1300 guldens gemaakt heeft. Boerehuisies, keeties, stalleties, inzonderheit binnehuisies, met al hun bouwvalligen sieraadt, herbergies en kroegies, met hun ganschen toestel, heeft hy zodanig geestig en natuurlyk weten te verbeelden, als ooit iemandt gedaan heeft; als ook de beeldties in hunne kleding, en allerhande bedryven, zo natuurlyk boersch en geestig, dat het om te verwonderen is hoe hy 't heeft weten te bedenken: met een woordt, hy heeft het gansche boerenleven zo natuurlyk door 't penceel als L. Rotgans door de pen afgemaalt. Hy stierf in den jare 1685. Hy hadt een broeder, *Izaak* genoemt, die de schilderkunst onder hem leerde, maar stierf eer hy de hoogte van den kunstberg beklommen hadt. *Houbraken Schouwburg I Deel.*

OSTALRIC, eene kleine stadt van Spanje. Zy is gelegen in Catalonië, aan de rivier Tordera, acht mylen van Gironne ten Zuiden. Zy is gedekt geweest door een kasteel, dat ontoegankelyk was, behalven alleenlyk van de zyde van de stadt, alwaar zeven affnydingen, de eene boven de andere, waren, maar zeer kwalyk onderhouden. De Franschen veroverden dit kasteel in den jare 1694, en slechtten het zelve in den jare 1695. *Maty Dict.*

OST- of OOST-ANGELN was de naam van een der zeven koninkryken, welke de Saxische natie in Britannië oprechtte. Het zelve begrypt in zich het gene dat hedendaagsch Norfolk, Suffolk, Cambridgeshire, en het eilandt Ely genoemd wordt. De byzondere koningen, welke daar over geheerscht hebben, zyn de volgende geweest: (1) *Uffa*, in den jare 575. (2) *Titullus*, in den jare 582. (3) *Redwald*, in den jare 593. (4) *Erpenwald*, in den jare 624. (5) *S. Sigebert*, in den jare 636. (6) *Egric*, in den jare 638. (7) *Anna*, in den jare 642. (8) *Ethelbert*, in den jare 654. (9) *Ethelwald*, in den jare 656. (10) *Alduf*, in den jare 664. (11) *Elsewolf*, of *Ælfwald*, in den jare 683. (12) *Beorne*, in den jare 714. (13) *S. Ethelred*, in den jare 714. (14) *S. Ethelbert* de II, in den jare 749. (15) *S. Edmund*, van den jare 857, tot den jare 870. Na dat deze door de Denen in eenen slag gevangen, en met pylen doorschoten was, stelden de overwinnaars eenen, *Gothrun* genoemd, over de Ost-Angeln; en na den zelven zoude een met name *Eric* over hen geregeerd hebben; tot dat eindelyk in den jare 915 de koning der West-Saxen, *Eduard* de Oude, het koninkryk Ost-Angeln met de overige koninkryken vereenigde. *Cambden's Britann. The compleat hist. of England vol. I. Heylyn's help to English history p.* 22.

OSTERBURG, eene stadt in het oude mark Brandenburg, tusschen Stendel en Seehausen, alwaar de Bise en de Ucht te zamen lopen. Zy legt in een vruchtbaar en vermakelyk oordt, dewyl het byleggende dal het gezicht aangenaam maakt. Eertyds hadde zy hare eige graven, welker stichter Gero, heer van Zernmunde, zich in den jare 804 tot het Christelyk gelove bekeerd zoude hebben. Henrik de II heeft in den jare 1188 eene kerke ter eere van den H. Nicolaas gebouwd, en het inkomen der stadt aan het klooster Krevest (Crevese) in Mariënthal toegewyd. De mannelyke nakomelingschap van dezen graaf is reets in den jare 1215 met Sigfridus den II uitgestorven. Dezen heeft markgraaf Albert de II in den jare 1207 onder anderen de burgt, die door Henrik den Vogelaar in den jare 924 versterkt, doch toen door de veelvuldige oorlogen reets zeer bedorven was, afgenomen, die vervolgens in den jare 1243 met het nabygelegen slot Gladigau door de Maagdenburgsche en Halberstadsche krygsbenden ganschelyk verwoest wierdt, zo dat niets dan de plaats daar van overig bleef. In den dertigjarigen oorlog is de stadt ook zeer verwoest, doch weder opgebouwd. De dorpen, die tot dit graafschap behoren, zyn door de erfdochter aan de heren van Bartensleben gekomen, zo dat de stadt alleenlyk noch het dorpje Zedan onder zich heeft, dat de kerke en den opper-parochiaan toebehoort. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geogr.*

OSTERVELD, een steedtie in Osterlande, tusschen Naumburg en Zeitz gelegen, behoort aan 't stift Naumburg, en wel inzonderheit aan het Dom-Kapittel aldaar.

OSTERHOVEN, eene stadt in neder-Beyeren, alwaar voortyds een koninklyk paleis voor de Beyersche regenten gestaan heeft. De zelve behoort tot het ampt Landshut. Daar naby legt de Premonstratenzer abdy Osterhofen, die door de oude hertogen van Beyeren gesticht wierdt. *Ertels C. B. Atlas P. I. II.*

OSTERHOLM is een slot op het eilandt Alsen, by het hertogdom Sleeswyk, naby Norburg gelegen.

OSTERLANDT, in 't Latyn *Ostia*, eene landstreek in Meissen, die tegen 't Westen aan Thuringen, tegen 't Zuiden aan Voigtlandt, tegen 't Noorden aan de Leipziger kreits, en tegen 't Oosten aan 't Meisnische erts-gebergte grenst. Het grootste gedeelte daar van behoort den hertogen van Saxen-Gotha. De hoofdstadt daar in is Altenburg; de overige kleine plaatsen zyn Orlamunde, Eisenberg, Doornburg, en andere. De oude landgraven van Thuringen en markgraven van Meissen hebben zich daar naar ook *Marchiones Orientales* of markgraven van Osterlandt, laten noemen. *Topogr. Sax. super.*

OSTERODA, een keur-Brunswyksche stadt in het vorstendom Grubenhagen aan het Hartzwald en de rivier Sose, vier mylen van Gottingen, en even zo veel van Eimbeck en Goslar, heeft haren oorspronk van een overoud klooster, dat eerst van zynen stichter, hertog Bruner, vader van Ludolph, *Brunsroda* genoemd wierdt. De naam *Osteroda* is echter niet zo veel van de Phenicische godheit *Astaroth*, als van de gelegenheit ten aanzien van de Wefer af te leiden. De stadt is door de oudste hertogen van Saxen den graven van Lutterberg te leen gegeven. Na dat nu de laatste graaf Herman in den jare 1143 gestorven was, is zy weder aan Henrik den Leeuw gekomen, (die zich dikwils aldaar bevonden heeft) en aan zyne nakomelingschap gebleven. Naderhandt hebben de Grubenhaagsche hertogen hier dikwils hun hof gehouden, en na dat dit vorstendom op de Zellsche linie gekomen is, is alhier de kancelary opgerecht, en van hier door den land-drost en overige Raden de regering gevoerd geworden. De stadt heeft 4 poorten, even zo vele kerken, namelyk 2 parochie-kerken, van S. Ægidius en van S. Jacob, en twee in de daar naar genoemde voorsteden, van Maria en van S. Jan; de laatste is de Kerkhofs-kerke, en in de eerste leggen de Grubenhaagsche hertogen begraven. De nieuwe stadt is gebouwd in den jare 1238, en door den hertog Otto gelyk de oude stadt bevoorrecht geworden. In den jare 1545 is de stadt gansch afgebrand, doch in den dertigjarigen oorlog is zy tamelyk verschoond. *Zeil. Topogr. Brunsvic. p.* 165 *seq.*

OSTERODE, eene stadt, benevens een slot en ampt, aan de Dreventz, in het zogenaamde Hoekerlandt in Pruissen, welke in den jare 1270 of 1302 haren aanvang genomen heeft, en na een groten geleden brandt in den jare 1400 weder toegenomen is. Johan Christiaan, hertog van Brieg, heeft de zelve van keur-Brandenburg te pande gehad, en stierf aldaar in den jare 1639. *Tromsdorf. Hartknoch Preuss.*

OSTERVANG, OOSTERVANG, OSTREVANDT, of OSTERBANDT, in 't Latyn *Austerbatium*, door eenigen *het eilandt S. Amant* genoemd, is de naam van eene streek lands in het Nederlandsche graafschap Henegouwen, tusschen de rivieren de Schelde, de Scarpe en de Senset gelegen, waar toe men onder anderen de stadt S. Amand rekent. Eertyds plagten de graven van Henegouwen dit oordt hunnen oudsten zonen tot een appanage te geven.

OSTERWICK, of OSTERWIEG, eene kleine stadt aan het water Ilse, in het vorstendom Halberstadt, naby Hornburg gelegen. Niet verre van daar legt het ampt Stotterlingenburg, of Stohrlingenburg, dat in den jare 975 tot een nonnenklooster gesticht, doch ten tyde van Luther in eene schole, en naderhandt in een ampt veranderd wierdt. Zie HALBERSTADT. *Reimm. Hist. Halberst.*

OSTERWITZ, (HOHEN-) een vast slot in het hertogdom Karinthië, 3 of 4 mylen van Gurck, Oost-Zuidwaards, op een hoge rots gelegen. Men telt 20 poorten, door welke men gaan moet, eer men recht om hoog in dit slot komen kan. In den jare 1334 belegerde Margareta Maultasch het zelve eenige maanden te vergeefsch. Het is het stamhuis der heeren van Osterwitz, die eertyds het erf-schenkers ampt in Karinthië bezeten hebben. Van de zelve is Gregorius in het einde van de XIV eeuw aartsbisschop van Saltzburg geweest, doch George, als hoofdman, in een treffen by Rain in Karinthië in den jare 1475 in der Turken handen gevallen, en in het volgende jaar te Constantinopel gestorven; des zelfs zoon van den zelfden naam heeft kort daar na zyn geslacht besloten, waar op naderhandt het gemelde slot aan de graven van Khevenhuller gekomen is. *Megiseri Annal. Carinth. Valvasor Ehre des H. Crain l. XV.*

OSTHEIM, eene kleine stadt in Franken, tusschen Kitzingen en Schweinfurth, alwaar in den jare 1414 Erckinger van Seinsheim een Karthuizer klooster bouwde, Maria-bruck genoemd, en het zelve aan de stadt schonk.

OSTHEIM *voor de Rhon*, eene kleine stadt in Franken, aan de Hennebergsche en Wurtsburgsche grenzen, aan Saxen-Eisenach behorende. Een half uur van daar legt op een hogen berg het slot Lichtenberg. *Tromsdor.*

OSTIA, eene kleine stadt aan de zee, in het landschap Campagna di Roma, in het kerkelyke gebiedt, met een bisdom, welkers bisschop altoos deken is van het collegie der kardinalen. Zy legt aan den uitloop van den Tyber in de Thyrrhenische zee, en is wegens de ongezonde lucht slecht bewoond. Zy heeft ook eene haven, die nochtans tegenwoordig in een slechten staat is. Zy is door Ancus Martius, een Roomsch koning, gebouwd, en door de Saracenen verwoest. Alhier stierf Monica, de moeder van den H. Augustinus. *Alberti Descr. Ital. Rogissart Delic. de l'Ital.*

OSTIANO. Zie USTIANO.

OSTIGLIA, in 't Latyn *Hostiglia*, eene kleine doch welgebouwde stadt in het Mantuaansche gebiedt, den hertogen van Mantua toebehorende. Zy legt aan de grenzen van Ferrare, naby de rivier de Po. *Baudrand. Rogissart*

OSTIOUG eene stadt en provincie in het Oostelyke gedeelte van Muscovië. Zy legt aan de rivier Suchana, in het gewest, alwaar de Zug daar in valt. *Baudrand.*

OSTRACINE was oudtyds eene bisschoplyke stadt, onder den stoel van Alexandrië behorende, en gelegen in Egypten, aan de kust van de Middelandsche zee, 18 mylen van Damiate. Zy is tot een dorp geworden, *Ostragioni* genoemd. *Maty Diction.*

OSTRACISMUS, eene wet der Athenienzen. Wanneer

te Athene een aanzienlyk, groot en ryk man was, die in grote gunst was by het gemeen, zo was men steets bevreest, dat hy hen tot een opperhoofdt mogt wasschen, en zich, gelyk Pisistratus, de regering aanmatigen. Om nu van diergelyke vreze ontslagen te zyn, bedacht men eene wyze, op welke men zulke lieden gevoeglyk uit de stadt konde wegzenden, en zulks wierdt op de volgende wyze in 't werk gesteld. Op de markt, alwaar men het gerichte hieldt, wierdt eene zekere plaats afgeperkt, alwaar een vat stont, en de 9 Archonten benevens den Raadt zaten. Hier op wierdt de gansche burgery te zamen geroepen, en ieder bragt een dop of schelp (*testula*) met zich, op welke hy den naam geschreven hadde van den gene, die hem verdacht was. Hier op gingen zy door 10 deuren of poorten, volgens de 10 stammen, naar de reetsgemelde plaats, en ieder wierp zyne *testula* in het gemelde vat. Deze *testula* wierden in het Grieksch ὄστρακα genoemd, waar van het woordt *Ostracismus* afgeleid wordt. Hier op telden de Raadsheeren de *testulas* af, en leiden die van ieder naam afzonderlyk. Die nu de meeste hadde, doch het mogt niet onder 6000 zyn, moest 10 jaren lang in ballingschap naar Argos trekken, daar na kwam hy weder, en verder geschiedde hem niets. Daar zyn veelderlei gevoelens wie dit Ostracismus uitgevonden en ingevoerd heeft, schryvende sommigen het zelve toe aan Theseus, en anderen aan Clisthenes en aan anderen; doch dit alles is onzeker. In het gebruik van deze wet wierden vele misbruiken gepleegd, dewyl menigeen alleenlyk uit nydt zyne stem aan eenen gaf; gelyk het zo ging met den gene, die bekennen moest, dat Aristides hem nooit iets gedaan hadde, maar dat het hem in den zelven mishaagde, dat hy zich zo zeer bevlytigde om den naam van een rechtvaardig man te behouden. Wanneer men eindelyk een onwaardig en ondeugdzaam man door het Ostracismus in ballingschap wegzondt, daar men zulks tot dien tydt toe alleenlyk brave mannen gedaan hadde, zo nam Alcibiades daar door gelegenheit om het volk tot de volkome afschaffing van het Ostracismus te overreden. *Meursius Attic. lect.* 5. 11. *Nepos Attic.* 2. 30. *Battierius Diss. de Ostracismo Athen. Scherzii Diss. de Ostracismo.*

OSTREVANDT. Zie OSTERVANG.

OSTRITZ, een marktvlek in de opper-Lausnits, 3 mylen boven Gorlitz, aan de rivier Neisse, behoort onder het nabygelegen maagdenklooster Marienthal. Het zelve was eertyds van gedachten Ostritz in eenen ringmuur te besluiten, en tot eene byzondere vry-burg te maken. Doch dewyl zulks de 6 steden, en inzonderheit Zittau, tot nadeel zoude strekken, stelden zy zich gezamentlyk tegen dit voornemen, en lieten in den jare 1368 door hunne uitgezonde manschap de reetsgebouwde poorten afwerpen; doch moesten op keizerlyk bevel zich met het stift, wegens de toegebragte schade, verdragen. De inwoners zyn meest R. Katholyk, doch velen ook de Augsburgsche Confessie toegedaan, welke zich by de naastgelege Luthersche gemeente in het dorp Leuba houden. Verders heeft deze plaats door oorlog en brand veel geleden. In den jare 1527 brandde zy gansch af; en in de jaren 1661 en 1683 heeft zy weder grote schade door het vuur geleden. *Grossers Laus. Merckw. P. III.*

OSTROROG, eene versterkte stadt aan de rivier Horin, in opper-Volhynië, in Polen, met een slot en een groot Jesuitencollegie voorzien. Zy heeft eertyds den naam gegeven aan een hertoglyk geslachte. *Sarnicii Descr. Pol. p.* 1911.

OSTROVIZZA, eene vesting in het graafschap Zara in Dalmatië, legt in een oordt, alwaar schone vee-weiden, vermakelyke bosschen en aangename bronnen zyn, hebbende eene zeer heldere en gezonde lucht, waarom het eene ongemene vermakelyke plaats is. In het einde van de XVI eeuw hebben de Venetiänen deze plaats van de Turken veroverd, die verbrand, doch een tydlang daar na weder opgebouwd. In den jare 1681 wierdt zy door de Morlakken van Croatië, onderdanen van de Venetiaansche republyk, op nieuws in de assche gelegd, en in het volgende jaar door de Venetianen volkomen in bezit genomen. *Coronelli Descr. Morea. Casimirus Freschotus Memoire Historiche della Dalmatia. Lucius in regno Dalmat.*

OSTUNI, eene kleine en volkryke stadt in het koninkryk van Napels, in de provincie van Terra d'Otranto, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Brindisi behorende. Zy voert den tytel van een hertogdom, en legt twee mylen van de golf van Venetië.

OSVIECZIN, een hertogdom in het klein-Poolsche waywoodschap Cracau, waar over hedendaagsch een kastellan gesteld is. De voornaamste plaats, van den zelfden naam, daar in gelegen, heeft houte huizen, en een slot op de zelfde wyze gebouwd. Het legt aan de Weissel, in eene vlakte, tusschen moerassen, naby de Silesische grenzen.

OSWALD, koning van Bernicië, in het Noorden van Engelandt, was een zoon van Ethelfredus, en volgde in den jare 634 op zynen broeder Ethelfrid of Eanfrid. Zyn vader Ethelfridus in den jare 617 gestorven zynde, maakte zyn moederlyke oom Edwin zich meester van het koninkryk, waar door hy verplicht was met zyne broeders en andere groten te vluchten by de Picten; in het Noorden van het landt, dat men naderhandt Schotlandt genoemd heeft, en van daar naar Ierlandt, alwaar zy onderwezen wierden in den Christelyken Godsdienst, en den doop ontfingen. Edwin in den jare 633 gedood zynde in eenen veldslag, dien hy sloeg tegen Penda, koning van Mercië, en tegen Cedwal of Kedwalla, koning der oude Bretons, zo kwamen Oswald en zyne broeders weder in hun landt. Eanfrid, de oudste broeder van Oswald, wierdt koning gemaakt der Berniciers; en Osrich, de volle neef van Edwin, wierdt koning van Deira, een gedeelte van het koninkryk van Northumberlandt. Deze twee prinssen zich aan allerlei ondeugden overgegeven, en het gelove verzaakt hebbende, sneuvelden elendiglyk. Osrich wierdt gedood door de soldaten van Kedwalla, koning der Bretons, die in het volgende jaar Eanfrid door verraadt deedt ombrengen. Oswald volgde aldus in de plaatse van zynen broeder Eanfrid in het koninkryk, dat hy in een zeer verwarden toestandt vondt, dewyl Kedwalla, zo wel aldaar als in het koninkryk Deira, naar zyn welgevallen huis hieldt en alles verwoestte. Maar Oswald, een klein getal krygsbenden vergaderd hebbende, ging op hem los, en sloeg zyn talryk leger, niettegenstaande het zelve door hem een onverwinnelyk heir genoemd wierdt. Hy vereenigde vervolgens de beide koninkryken van Northumberlandt, en vestigde aldaar den Christelyken Godsdienst. Deze slag geschiedde naby eene rivier op eene plaats, genaamd Heavenfield of Hemels-veldt, wegens een kruis dat voor miraculeus gehouden wierdt, en dat Oswald aldaar voor eenen slag tegen eene grote menigte van zyne vyanden, tot een teken van zyn gelove, opgerecht hadde. Na dat hy alzo zyn koninkryk in zekerheit gesteld hadde, droeg hy zorg om zyn volk op nieuws in het Christelyk gelove te laten onderwyzen. Ten dien einde liet hy uit Schotlandt, alwaar hy zelf in zyne ballingschap onder de regering van Edwin bekeerd was, bekwame leeraars komen, welke den Christelyken Godsdienst, die door de laatste onrusten byna ganschelyk te niet gegaan was, weder zouden invoeren. Onder anderen wierdt tot dit werk ook medegezonden een Schotsche monnik, Aidan genoemd, een man van groten yver en zachtmoedigheit, die *Holy Island*, of het zogenaamde heilige eilandt, dat men toen *Lindisfarn* noemde, tot zynen setel verkoos, als eene eenzame plaats, en daarom te bekwamer tot geestelyke oeffeningen. De koning was van zulk een groten yver en ootmoedigheit, dat hy zich niet schaamde zynen edellieden en bedienden te verklaren het gene Aidan, die toen bisschop was van Lindisfarn, in de Schotsche taal predikte. Op zulk eene roemwaardige wyze regeerde Oswald 8 jaren. Eindelyk verklaarde Penda, koning van Mercië, hem den oorlog, en leverde hem eenen veldslag in de vlakte van Maserfield in Shropshire, naby eene plaats naderhandt Oswestre genoemd, in welken slag Oswald het leven verloor in den jare 642. Men heeft hem in den ry der Heiligen gesteld, en viert zyne gedachtenisse den 5 Augustus. *Beda Histor. Angl. Cambd. Britan. Baillet Vies des Saints.*

OSWALD, (ERASMUS) een Duitscher, wierdt geboren in het graafschap Merckenstein in Oostenryk in den jare 1511. Hy studeerde op de voornaamste universiteiten van Duitschlandt, als te Ingolstadt, te Leipzich, en te Basel, alwaar hy de talen en de wiskunst leerde onder den vermaarden Sebastiaan Munster. Naderhandt leeraarde hy te Memmingen, te Tubingen en te Fryburg, alwaar hy professor was in de Hebreeusche taal en in de wiskunst. Hy stierf in den jare 1579, in den ouderdom van 68 jaren. Hy hadt het N. Testament in 't Hebreeusch overgezet, dat noch niemandt voor hem ondernomen hadde. Zyne andere voornaamste werken zyn aantekeningen over de *Sphæra* van Johannes van Sacrobosco, over de *Almagestus* van Ptolomæus; *In primum mobile & theorias Planetarum*; *Paraphrasis in Cant. atque Ecclesiastem*; *Gentium calendaria*, enz. *Pantaleon lib. III. Prosop. Thuan. Hist. lib. LXVIII. Melchior. Adam. in vit. Philos. Germ. Vossius de Math. c.* 36. §. 18.

OSWESTRE, OSWESTREE, of OSWALDSTREE, eene kleine stadt in de Engelsche provincie Shropshire, die met eene graft, eenen muur en een kasteel versterkt is, ook groten handel dryft in Walsche boomwol. Deze plaats is vermaard door de nederlaag van den koning Oswald, waar van hier voor gewag gemaakt is. *Cambd. Britan.*

OSWIN, koning van Deira, in het Noorden van Engelandt, een zoon van Osrich, en een neef van Edwin, was een prins, die in 't algemeen geprezen wierdt om zyne schone gestalte, om zyne andere goede hoedanigheden, en voornamelyk om zynen yver voor den Godsdienst. Hy regeerde maar zeven jaren omtrent het midden van de VII eeuw. Hy wierdt gedood door Oswy, koning van Bernicië, ter oorzake van eenige verschillen die tusschen hen ontstaan waren, en welke tot een openbaren oorlog uitborsten. Maar Oswin zich de zwakste ziende, vondt raadzamer zyn leger van een te scheiden, dan eenen veldslag te wagen. Hy vertrouwde zich zelf en een van zyn gevolg aan den graaf Hunwald, die hem laf hertiglyk overgaf aan Oswy, die hem deedt sterven. Men verzekert dat deze doodt voorzegd was door den bisschop Aidan, die van verdriet kort na hem stierf. Om deze onmenschelyke daadt van Oswy, die door alle brave lieden vervloekt wierdt, uit te wisschen, stichtte men een klooster op de plaats alwaar de zelve gepleegd was, alwaar men dagelyks gebeden deedt, zo voor den moorder, als voor den gene, die gedood was. *Speed Hist. de la grande Bretagne.*

OSWULF, koning van Northumberland, volgde op zynen vader Eadbert of Eduard in den jare 759. Hy wierdt door zyne bedienden wredelyk vermoord, na dat hy maar een jaar geregeerd hadde. *Speed Hist. de la Grande Bret.*

OSWY, koning van Bernicië in het Noorden van Engelandt, was een zoon van den koning Ethelfridus, en volgde in het koninkryk op zynen broeder Oswald in den jare 642. Hy regeerde 28 jaren. In het begin met vele moeielykheden ter oorzake van Penda, koning van Mercië, die gedurige invallen en grote verwoestingen deedt in zyne landen, ondersteund door Etelwald, zoon van Oswald, die toen te Deira regeerde; tot zo verre, dat Oswy, iets ergers vrezende, aanboodt, ten prys van verscheide kostelyke geschenken de vrede te kopen. Maar de heidensche koning verwierp zyne aanbiedingen, en zyne vyandelykheden vervolgende, vergaderden Oswy en Alfridus een klein leger,

leger, en vielen aan op de talryke krygsmachten van die van Mercië, geboden door ervarene krygshoofden, en sloegen de zelve te Leeds op de vlucht, in het graafschap van Yorck in den jare 653. Ethelwald week met zyne krygsbenden, ten tyde van het gevecht, in eene plaats van zekerheit, alwaar hy den uitslag afwachtte. Dit verbaasde de Merciers, die dit bedryf als eene verradery aanmerkten, en hunne vrees verplichtte hen te vluchten. Men deedt eene grote slachting onder hen, de meesten van hunne hoofden, en daar onder Penda zelf, wierden gedood. Door dit middel overwon Oswy het koninkryk van Mercië, waar uit hy weinig tyds daar na verdreven wierdt door den adeldom van het landt, en Wulfer in zyne plaats gesteld. Oswy hieldt ook Oswin koning van Deira in toom, en bragt zo veel te weeg, dat deze provincie en die van Berniciё naderhandt het koninkryk van Northumberlandt uitmaakten. Eindelyk wierdt hy ziek en stierf. Hy was zodanig vastgehecht aan de Roomsche plechtigheden, dat hy, zo hy zyne gezondheit weder bekomen hadde, naar Rome gegaan zoude zyn, om aldaar zyne dagen te eindigen. *Speed Hist. de la grande Bretagne.*

OSZURGHETI, eene kleine stadt van Georgië, in Asië. Zy is de hoofdstadt van het koninkryk van Guriel, en het verblyf van den prins van dien naam. *Maty Dict.*

OTACILIA, MARCIA SEVERA, gemalin van den keizer Philippus, was eene Christen, zo de kerkelyke schryvers voorgeven, en maakte haren gemaal gunstig voor de Christenen. Ondertusschen wordt zy op de gedenkpenningen der steden van dien tydt verbeeld met alle de merktekenen van den heidenschen Godsdienst. Deze steden volgden daar in hun gebruik, en zulks belet niet, dat zy gene Christen geweest zy, gelyk Eusebius getuigt; *Hist. l. VI. c. 36. De Tillemont Vies des Empereurs T. III.*

OTFORD, eene stadt van Engelandt, in het Westelyke gedeelte van het graafschap Kent, en in de landstreek Godsheath genoemd. Zy is gelegen aan het Oostelyke gedeelte van de rivier Darent, en vermaard door den slag tusschen den koning Eduard, *Ironside* bygenoemd, en Canut, koning van Denemarken, die het slagveldt verloor en 5000 man. Warham aartsbisschop van Kantelberg, hadt aldaar een schoon huis doen bouwen, dat de aartsbisschop Cranmer by verwisseling afstont aan koning Henrik den VIII. *Engelsch Dict.*

OTHMAN. Zie OSMAN.

OTHO. Zie OTTO.

OTHOMAN. Zie OTTOMAN.

OTHNIEL, de zoon van Kenaz, jonger broeder van Caleb, en getrouwd met des zelfs dochter Achsa, was na Josua de eerste rechter der Israëlieten, die hy verloste van de dienstbaarheit van Cusehan Rischataïm, koning van Mesopotamië. Hy regeerde Israël veertig jaren, hieldt het volk in den dienst van den waren Godt, en stierf in het 2640 jaar der wereldt. *Judic. III. Joseph. Oudh. Torniel A. M. 2601. & 2640.*

OTHRYADES, een der 300 Lacedemoniënzen, welke streden tegen 300 Argiven, om de bezitting van het landt van Thyrea, op de grenzen van Laconië. Daar was eene overeenkomst gemaakt tusschen deze twee volkeren, dat deze landen aan de overwinnaars zouden toebehoren. De strydt was zo hard tusschen deze twee partyen, dat 'er niemandt dan Othryades op de plaats van het gevecht overig gebleven was, de twee laatste Argiven de vlucht genomen hebbende. Deze wakkere krygsman rechtte toen eene trophee op van den roof der vyanden, welke hy aan Jupiter toewydde, en deze woorden, *Ik hebbe overwonnen*, met zyn bloedt op zynen schildt geschreven hebbende, doodde hy zich zelf, willende zo vele dappere medgezellen niet overleven, en alleen de triomph genieten voor eene overwinninge, die zy met hem behaald hadden. *Val. Max. l. III. c. 2.*

OTHRYS, een berg van Thessalië, naby dien van Oeta, het oude verblyf der Centauren en Lapithen, welke tegenwoordig *Delacha* genoemd wordt, was het gansche jaar met sneeuw bedekt. *Nicand. Theriac. Virgil. Æneïd. lib. VII. Strabo lib. IX. Stat. l. III. & Achilleïd. l. I. Valer. Flacc. l. VI.*

OTLEY, een vlek van Engelandt, in 't Westen van het graafschap York, in de landstreek Skirach genoemd, aan de rivier Warf. *Engelsche Dict.*

OTLON, of OTHOLON, een monnik van Fulda, die leefde in het einde van de X eeuw; was in grote achting, en schreef het leven van S. Priminus en eenige anderen, door Canisius bygebragt, *in Ant. Lect.* als mede door Surius enz. *Vossius l. II. de Hist. Lat.*

OTMARSEN. Zie OOTMARSEN.

OTOMIS, volkeren van America, in Mexico, twaalf of zestien mylen van de hoofdstadt van dat koninkryk. Hun landt is gelegen in de nabuurschap der bergen van Selascala. *Baudrand.*

OTRANTO, *La Terra d'Otranto*, in 't Latyn *Provincia Hydruntina*, een gedeelte van Apulië, en eene der 12 provincien van het koninkryk van Napels. Zy is een groot half-eilandt, grenzende ten Westen aan Terra di Bari en aan Capitanata, ten Noorden aan de golf van Venetië, ten Zuiden aan de golf van Taranto, en ten Oosten aan de Iönische zee. Het is een bergachtig en dor landt; maar brengt echter veel olyven, vygen, en wyn voort, en is wegens de zeerovers en Turken, die aldaar dikwils geland zyn, vele gevaren onderworpen. Zy wordt ook in het byzonder *la Provincia di Lecce*, in 't Latyn *Provincia Aletina*, genoemd, en in de zelve zyn doorgaans vele sprinkhanen. De steden van deze provincie zyn Otranto, Lecci, of Lecce, in 't Latyn *Aletium*, (dat de schoonste en grootste stadt in het gansche landt is) Alessano, Brindisi, Gallipoli, Castalaneta, Taranto, Nardo, Ostuni, Matera, en Oria.

OTRANTO, in 't Latyn *Hydruntum*, eene sterke stadt in het landschap van dien naam, aan de Oostelyke zee-kust gelegen, benevens eene haven en een kasteel, is de setel van eenen aartsbisschop. Zy wierdt door Mahometh den II ingenomen en geplunderd; maar na de doodt van dezen tyran, die kort daar na voorviel, door Alphonsus, hertog van Calabrië, weder verovered. By deze stadt is het voorgebergte of *Capo d'Otranto*, dat de golf van Venetië en de Iönische zee van malkander scheidt, wanneer men eene linie van het voorgebergte tot aan de kusten van het landschap Epirus trekt. Petrus Antonius van Capua, aartsbisschop van deze stadt, hieldt aldaar een provinciaal synode in den jare 1567. Antonio Ferrarius heeft in het Latyn de verovering van die stadt door de Turken beschreven, welke door Michaël Martianus in den jare 1612 in 't Italiaansch overgezet is. *Alberti in descript. Ital. Mazella in descriptione regni Neap. Rogissart Delices de l'Italie. Baudrand.*

OTREUS, een zoon van Cisseus, den broeder van Hecuba. Daar was ook een Otreus, prins der Marandynen, minnaar van Hesione van Troje, gedood door Amycus. *Hesych. Valer. Flacc.*

OTREUS, zoon van Ascylus en van Arthemosia, gedood in den oorlog van Colchis, dien Perseus Aëtas aandeedt. *Herodot. lib. VI.*

OTRICOLI, eene kleine stadt van den Kerkelyken staat in Italië. Zy is gelegen in het hertogdom van Spoleto, tusschen Narni en Citta Castellana, op een kleinen berg, een halve myl van den Tyber, alwaar het dorp gelegen is, *Civita d'Ocria* genoemd, dat eigentlyk de oude bisschoplyke stadt is, die men *Ocriculum*, *Otriculum*, *Otriculi* en *Utriculum* noemde. *Maty Diction.*

OTTAGIO, in 't Latyn *Ottagium*, een kleine plaats in het Genueesche gebiedt, ter halver weg van Genua naar Novi gelegen.

OTTAJANO, de naam van een bosch, dat omtrent 500 schreden van den berg Vesuvius gevonden wordt, en in den jare 1682 door eene ontbranding van dien berg ganschelyk in de assche gelegd wierdt. *Delic. de l'Ital. V. p. 68.*

OTTENBEUERN, in 't Latyn *Utenburga*, *Ottenbura*; een schoon Benedictyner klooster tusschen Mindelheim en Memmingen aan de Guntz gelegen. De abt van het zelve is een standt des ryks, en heeft in den jare 1641 den ryks-affscheidt te Regensburg mede onderschreven, is ook reets lang van te voren op de ryksdagen geroepen geworden; maar op de Zwabische kreits-dagen heeft de zelve geen zitting. In den beginne heeft op deze plaats een burg-slot der graven van Ilergow gestaan, een van welke, Syllachus genoemd, die te gelyk hertog van Franken en landvoogdt van Alemannië was, benevens zyne gemalinne Ermitwinda in den jare 764 een klooster daar van gemaakt heeft. De eerste abt was S. Totto, een zoon van den stichter. Onder de abten is Wicherus in den jare 887 bisschop van Augsburg geworden. Bertholdus heeft omtrent den jare 1242 te Ulm de *Regalia* van Henrik, den zoon van keizer Frederik den II, en de muts van paus Gregorius den IX ontfangen. Zo heeft ook de 35 abt, Eggo genoemd, een geboren graaf van Schwabeck, de *Regalia* van den keizer Rupertus bekomen, en het concilie te Constans mede bygewoond. Van gelyken heeft keizer Sigismundus de zelve *Regalia* aan den 36 abt, Johannes Schadler, bevestigd. Eindelyk heeft keizer Karel de V in den jare 1521 den abten het halsgerecht in 't markt Ottenbeuern en den bloedban tot een ryksleen gemaakt. *Merian Topogr. Suec. Imhof N. P. Pfeffinger ad Vitriar.*

OTTENSTEIN, eene heerlykheit en kleine stadt, benevens een slot, in Westphalen, aan de Zutphenische grenzen, tusschen Vreden en Ahusen gelegen. Zy behoort aan het sticht Munster sedert dat de bisschop Otto van Hoja de zelve in den jare 1407 den graaf Henrik van Solms met geweldt heeft afgenomen. *Hanckelm. de Fam. emort. l. I. p. 55. Tromsd. Geogr. Spen Hist. inf. l. III. c. 25.*

OTTENWALD. Zie ODENWALD.

OTTERBOURN, eene stadt in de Engelsche provincie Northumberlandt, omtrent eene myl van Newcastle, is vermaard wegens den slag, welken de Engelschen onder den generaal Henrik Piercy, en de Schotten onder Wilhem of James Douglas alhier tegen malkander sloegen. *Cambden in Britan.*

OTTERNDORF, de hoofdstadt in het landschap Hadelen in neder-Saxen, benevens een slot, op het welke de stadhouder woont. Zy stont na het afsterven van haren heer, den laatsten hertog van Saxen-Lauenburg, noch in den jare 172 onder keizerlyke sequestratie. *Topog. Saxon. infer.*

OTTERSBERG, eene goede vesting en gewigtige doortocht in een moeras in het hertogdom Bremen, drie mylen van de hoofdstadt van dien naam gelegen. Een musket-schoot van daar legt het daar toe behorende dorp, van waar het guarnisoen zyne levensmiddelen plagt te halen, het welk in vredens tydt bestaat in een kapitein en 100 man. In den jare 1627 wierdt deze vesting door de keizerschen eerst te vergeefsch aangetast, doch daar na veroverd. Zy moest zich in den jare 1645 ook aan de Zweden overgeven. In den jare 1675 wierdt zy door den bisschop van Munster veroverd, die de vestingwerken daar na liet verbeteren. Voorts legt ook eene kleine stadt van dezen naam in het hertogdom Twebruggen, eene myl van Keizers-Lauteren. *Zeiler. Topogr. Saxon.*

OTTMACHAU, eene kleine stadt met een slot in het Silesische vorstendom Neisse, alwaar in den jare 1406 een Domstift opgerecht wierdt. In den jare 1429 maakten de Hussiten, en in den jare 1646 de Zweden zich meester van deze plaats. *Luca Schl. Chron. Tromsdor.*

OTT-

OTTMARSHEIM, OTMARSEN, een vlek in Sundgau, twee mylen van Basel, benevens een adelyk vrouwen-ftift, dat in den jare 1060 door Rudolph graaf van Habsburg gesticht wierdt, uit het welke de ftifts perfonen mogen trouwen. Aldaar is noch een Heidenfche tempel te zien, waar in Mars vereerd zoude zyn geworden. De zelve wordt tegenwoordig voor de klooster-kerke gebruikt. *Topogr. Alsat. p.51.*

S. OTTO, bisfchop van Bamberg in Frankenlandt, apostel of bekeerder van Pomeren, was geboren omtrent den jare 1069 in Zwaben, en een zoon van Otto en van Adelaïs, lieden van een gemenen ftaat. Zich in den kerkelyken ftandt begeven hebbende, verkoos de keizer Henrik de IV hem tot kapellaan van de princeffe Judith zyne zuster, wanneer hy haar uittrouwde met Boleslaus, hertog van Polen. Na de doodt van Judith verliet hy het Poolfche hof, om naar Duitfchlandt te keren, alwaar hy eenigen tydt leefde onder de kanunniken van Regensburg, tot dat de abdisse van neder-Munfter, nichte van den keizer, hem het beftier gaf der zaken van haar klooster. De keizer hem by deze gelegenheit kennende, maakte hem zyn kancelier en ftaatsbedienaar. Het bisdom van Bamberg opengevallen zynde, wierdt Otto in den jare 1100 door den keizer verkoren om het zelve te vervullen. Hy wierdt in den jare 1103 gewyd door Pascal den II, en beftierde zyne kerk met veel verftandt en naarftigheit. Hy wierdt in den jare 1123 door Boleslaus, hertog van Polen, beroepen, om een zendelingfchap te bekleden in Pomeren. Hy ging derwaards met bewilliging van paus Calixtus den II, en bekeerde aldaar den hertog Wratislaus, en eene menigte van zyne onderdanen. Hy ftichtte verfcheide kerken in Pomeren, en keerde vervolgens naar Bamberg; maar verftaan hebbende, dat de fteden Stettin en Julin den Chriftelyken Godsdienft verlaten hadden, keerde hy wederom naar dat landt, en arbeidde om aldaar de overblyffelen van de afgodery te vernietigen. Naar Bamberg herroepen zynde door den keizer Lotharius, woonde hy in den jare 1131 het concilie van Ments by, en ftierf den 30 Juny des jaars 1139. *Ebbo & Andr. Abb. de S. Mich. apud Surium. Baillet Vies des Saints au 2 de Juillet*, zynde de dag op welken men de gedachtenis van dezen heilig viert.

OTTO, of OTHO, (M. SALVIUS) Roomfch keizer, en een der genen, welke men de 12 Cefars noemt, was een zoon van Lucius Otto en van Albia Terentia. Hy wierdt de gunfteling van den keizer Nero door de overeenkomft, welke hy met dien vorft hadde in het beminnen der ontuchtigheit en andere fpoorloosheden. Deze kwade neiging vervoerde hem tot grote ongeregeldheden. Hy verleidde omtrent den jare 57 Poppea, de gemalinne van Rufus Crifpinus, een Roomfch ridder, en trouwde met haar. Hy roemde vervolgens de fchoonheit van deze vrouwe by Nero, die de zelve voor zich nam, en om te beter van hem ontflagen te worden, hem voor gouverneur naar Portugal zondt. Otto zich beter in de bezigheit dan in de ledigheit kunnende fchikken, gelyk Tacitus zegt, leefde met zo veel zedigheit en gematigdheit, als hy van te voren drift gehad hadde tot de ongebondenheit en buitenfporigheit. Omtrent tien jaren daar na verbondt hy zich met Galba, die op den throon gefteld wierdt na Nero, in den jare 68. Otto hadt zich verbeeld, dat Galba hem tot zynen zoon zoude aannemen; maar met verdriet gezien hebbende, dat Pifo voor hem gefteld was, won hy het krygsvolk, deedt hen beide ombrengen, en wierdt zelf als keizer gegroet. Het leger van Duitfchlandt hadt ondertusfchen Vitellius tot keizer verheven, die, in Italië komende, Otto floeg by Bebriacum, een dorp tusfchen Verona en Cremona; waar op Otto zich zelf wanhopig doodde in het 38 jaar zyns ouderdoms, op den 20 April des jaars 69, na dat hy maar drie maanden en vyf dagen geregeerd hadde. *Sueton. & Plutarch.* in zyn leven. *Tacit. Annal. l. XIII. & Hift. l. I.*

DUITSCHE KEIZERS.

OTTO de I, de Grote bygenoemd, een der beroemdfte Duitfche keizers, een zoon van den koning Henrik den Vogelaar, en van Mathilda, wierdt geboren den 20 November des jaars 912, en kort voor het affterven van zynen vader op den Ryksdag te Erfurt in den jare 963 tot des zelfs navolger benoemd, doch naderhandt te Aaken door alle de Duitfche ftanden plechtelyk verkoren, en aldaar, met zyne gemalinne Editha, door den aardsbisfchop Hildebertus van Ments gekroond. Terftondt in het eerfte jaar van zyne regering deden de Hungaren eenen inval in Duitfchlandt, tot boven Maagdeburg, doch wierden door eene grote nederlaag wel haaft weder te rug gedreven. In dat zelfde jaar ftierf ook Arnulphus de Kwade, hertog van Beyeren; dewyl nu zyne zonen, zonder Otto van te voren te begroeten, de erffenis onder zich verdeelden, en des konings opperheerfchappy niet wilden erkennen, verjoeg Otto hen met geweldt, en gaf het hertogdom Beyeren aan haar vaders broeder Bertholdus. Deze onluften gaven ook gelegenheit aan Eberhard, hertog van Franken, broeder van den gewezen koning Conradus den I, vyandfchap aan te vangen tegen Otto, dewyl hy Bruno, een graaf van Thuringen, vyandelyk aantaftte. Hy wierdt echter op den Ryksdag te Strelen, als een fchender van de landvrede veroordeeld, doch kocht de ftraffe af; maar terftondt daar op begon Tancmarus, Ottoos natuurlyke broeder, eenen opftandt, dewyl hy het markgraaffchap tegen de Slaven niet verkregen hadde; waar op Eberhard dus zich terftondt weder by den zelven voegde, en benevens hem Ottoos rechten broeder in hun belang bragten, dien zy in het hoofdt bragten, dat dewyl hy, wanneer Henrik de Vogelaar reets koning was, doch Otto de Grote van te voren geboren wierdt, een nader recht tot de kroon hadde. Doch Otto ging terftondt op hen los, Tancmarus wierdt tegen des zelfs wil in eene kerke omgebragt, doch Eberhardus en Henricus, dewyl zy Otto het hoofdt niet konden bieden, onderwierpen zich, hoewel maar in fchyn, dewyl zy alleenlyk op beter gelegenheit wachtten om hunne voornemens uit te voeren. Ondertusfchen hadt Boleslaus, hertog van Bohemen, zynen broeder S. Wenceslaus omgebragt, waarom Otto, om deze doodt te wreken, en de macht van Boleslaus te ftoren, in Bohemen viel, Boleslaus onderwierp, en hem tot een vazal van het ryk maakte. Kort daar op in den jare 939 braken Eberhard en des konings broeder Henrik, die midlerwyl Gifelbert, hertog van Lotharingen, op hunne zyde getrokken hadden, in volkome wederfpannigheit uit, doch wierden door Otto met grote dapperheit by Burthen naby Wefel geflagen; en hoewel Lodewyk van Overzee, koning van Vrankryk, het belang der wederfpannelingen aangenomen hadt, wierden zy nochtans door Otto zodanig in de engte gebragt, dat Gifelbert in den Rhyn verdronk, Eberhard op eene andere wyze omgebragt wierdt, Henrik zich onderwierp en den keizer te voet viel, en de koning van Vrankryk andermaal tot eenen afftandt van Lotharingen moeft befluiten. Hy gaf hier op Lotharingen aan zynen broeder Henrik, die echter wel haaft weder nieuwe moeielykheit begon, en na dat de Lotharingers hem zelf verjaagd hadden, eene grote zamenzwering tegen den koning ftichtte, die echter ontdekt wierdt; waar op Otto alle de fchuldigen het leven liet benemen, het welk ook Henrik getroffen zoude hebben, indien de voorbede van Mathildis, de moeder, hem niet gered hadde. Henrik verkreeg alzo niet alleenlyk vergiffenis, maar hem wierdt ook het hertogdom Beyeren gegeven, na dat hy reets van te voren met de nagelate dochter van Arnulphus den Kwaden getrouwd was. Van dien tyd af bleef Henrik zynen broeder getrouw. Otto beoorloogde hier op in den jare 948 de Denen, en dwong den Deenfchen koning Harald zyn vazal te worden, en het Chriftelyk gelove aan te nemen; hy ftichtte aldaar ook drie bisdommen, die hy onder het Hamburgfche bisdom trok, en droeg zich zelf niet anders dan als heer van het ryk. In de toenmalige onluften in Vrankryk tusfchen Lodewyk van Overzee (*Transmarinus*) en Hugo den Groten, vader van Hugo Capet, gedroeg hy zich zo, dat hy beide niet zocht te bederven, ten dele dewyl zy beide zyne zwagers waren, ten dele om om dat het zyn belang was, dat Vrankryk onruftig bleef. (Zie LODEWYK de IV, van Overzee.) In den jare 951 ontftonden grote onluften in Italië, welke Otto zich gelukkiglyk te nutte maakte. Berengarius de II, toen koning van Italië, vervolgde geweldig Adelheida, de weduwe van zynen voorzaat Lotharius, en na dat hy haar Pavia ontnomen hadde, en zy naar Canosfa geweken was, belegerde hy haar aldaar. Maar Adelheida benevens vele Italiaanfche groten zochten hulp by Otto, die zulks ook niet affloeg, maar boven dien, dewyl zyne gemalinne Editha onlangs geftorven was, zich aan Adelheida ten huwelyk belootde, en daar door Italië poogde aan zich te brengen. Hy zondt daarom zynen zoon Ludolf terftondt derwaards, dien hy zelf kort volgde, de gemelde Adelheida van het beleg verlofte, met de zelve trouwde, en na dat hy tot by Pavia toe gekomen was, met zyne nieuwe gemalinne naar Duitfchlandt te rug keerde, en Conradus hertog van Lotharingen, zynen fchoonzoon, in Italië liet. Deze bragt eindelyk alles onder Ottoos geweldt, en dwong Berengarius, dat de zelve naar Duitfchlandt moeft gaan, en zich voor Otto te voet werpen, die hem daar op Italië met de verplichting van een vazal overgaf, uitgezonderd Frioul en Verona, dat hy Beyeren toevoegde, en aan zynen broeder Henrik toeëigende. Dit laatfte gaf nochtans aanleiding tot grote onluften in Duitfchlandt. Want Ludolph, de zoon van Otto, hertog van Zwaben, die federt langen tydt zyn vaders broeder Henriks doodvyandt was geweeft, hadt gaarne gezien, dat men Frioul en Verona aan hem gegeven hadde; dewyl zulks echter niet gefchied was, verbondt hy zich met den aardsbisfchop van Ments, Frederik, en met zynen zwager Coenraad, hertog van Lotharingen; viel in Beyeren, hitfte de kinderen van Arnulph den Kwaden weder op, bemachtigde Regensburg, en wanneer Otto hem aldaar belegerde, riepen de misnoegden de Hunnen te hulp. Dewyl zy echter zagen, dat hunne zaken ongelukkig zouden aflopen, onderwierpen zy zich gewillig; Ludolph te Saalfeldt, waar heen hy met blote voeten gegaan was, en Coenraad te Arnftadt. Zy verkregen hier op beide wel vergiffenis, doch wierden van hunne landen beroofd, en Zwaben aan Burchard, doch Lotharingen aan Bruno, aardsbisfchop van Keulen, des keizers broeder, gegeven. Wanneer de Hunnen hier op naar Duitfchlandt kwamen, wierden zy by Augsburg geflagen. Midlerwyl hadt Berengarius de II zich in Italië van deze onluften bediend, en de keizersgezinden zeer vervolgd, waarom Otto de Grote in den jare 956 zynen zoon Ludolph andermaal naar Italië zondt; en wanneer de zelve in het volgende jaar ftierf, en Otto in Duitfchlandt alles in ruft gefteld hadde, ook zyn tweden zoon Otto den II tot opvolger in het ryk laten verklaren, begaf hy zich in den jare 961, op het aanhouden van paus Johannes den XII, die hem de keizerlyke kroon aanboodt, in perfoon op de reize. By zyne aankomft gingen hem de voornaamfte groten en bisfchoppen te gemoet: Berengarius hieldt zich heimelyk in eenige veftingen op, doch Otto wierdt zonder eenigen tegenftandt te Pavia ingelaten, en wanneer hy in den jare 962 naar Rome kwam, door den gemelden paus tot keizer gekroond. Otto beveftigde by deze gelegenheit den paus alle de rechten en giften, welke zyne voorzaten van Pipinus en van Karel den Groten verkregen hadden; daar tegen wierdt hem en allen zynen navolgers in het Duitfche Ryk de keizerlyke waardigheit en alle macht in Italië, doch inzonderheit by de paufzelyke verkiezingen, overgelaten, gelyk zulks van te voren by de Fran-

Frankische keizers geweest was. Dewyl ondertusschen Otto in het volgende jaar Berengarius te Montefeltro belegerde, ging de paus weder van hem af, nam Adelbertus, den zoon van Berengarius, in Rome aan, en poogde Otto weder uit Italië kwyd te raken. Dit verdroot den keizer zodanig, dat hy ten twede maal naar Rome ging, en in een concilie den paus Johannes den XII liet afzetten, en Leo den VIII verkiezen. Hy kreeg ook in het volgende jaar 964 Berengarius benevens des zelfs gemalinne gevangen, en liet de zelve wel bewaard naar Duitschlandt brengen, alwaar zy beide daar na stierven. De onlusten hielden nochtans daar door niet op. De afgezette paus Johannes de XII wierdt in het zelfde jaar door zynen aanhang weder in Rome ontfangen, en na zyne doodt, die kort daar op volgde, Benedictus de V verkoren. Doch zo haast Otto zulks hoorde, belegerde hy Rome, dwong de stadt door hongersnoodt tot overgave, zette Leo den VIII weder op den pausselyken stoel, en liet Benedictus den V plechtelyk afzetten, en naar Duitschlandt brengen, alwaar de zelve in het volgende jaar stierf. In dien tydt zoude paus Leo de VIII uit krachte van eene constitutie den keizer en zynen navolgers het recht om eenen paus te maken, als mede de bisschoppen in hun ampt te stellen, gegeven hebben. Maar deze constitutie is zeer verdacht. De keizer begaf zich hier op weder naar Duitschlandt, en wanneer in den jare 965 Leo de VIII stierf, zondt hy zyne bisschoppen, enz. naar Rome, die Johannes den XIII op den pausselyken stoel stelden. Wanneer de Romeinen echter in den jare 966 op nieuws eenen opstandt aanrechtten, en Adelbertus in Italië velen op zyne zyde trok, deedt Otto de vierde reize naar Rome, verdelgde ganschelyk den aanhang van Adelbertus, en zette Johannes den XIII weder aan; waar by het naderhandt gerustelyk bleef. In het volgende jaar 967 liet hy zynen zoon Otto den II uit Duitschlandt naar Italië komen, en te Rome door den paus tot keizer kronen. Toen wierdt ook met de Griekschen gezanten het huwelyk van Otto den II met de keizerlyke Grieksche princesse Theophania afgesproken, en uit aanmerking van het zelve door Otto den Groten en zynen zoon een tocht tegen de Saracenen in Apulië en Calabrië voorgenomen. Dewyl de Grieken echter Ottoos gezanten, die de bruidt zouden afhalen, smadelyk handelden, en de bruidt niet wilden laten volgen, nam Otto Apulië en Calabrië in, en behieldt die landen voor zich zelven. De Grieksche keizer Johannes Zimisces leverde wel in den jare 969 Theophania over; doch Apulië en Calabrië bleven in handen van Otto, en zyne navolgers. In den jare 972 kwam Otto weder in Duitschlandt aan, en stierf in het volgende jaar den 7 May te Memleben. Hy was, na Karel den Groten, een der voornaamste, machtigste en dapperste keizers. Men houdt het in 't gemeen daar voor, dat onder hem de hertogdommen en graafschappen in Duitschlandt erffelyk wierden; doch zulks is in den grondt valsch. Hy heeft boven dat het aardsbisdom van Maagdeburg, desgelyks de bisdommen Havelberg, Meissen, Merseburg, Zeitz, Brandenburg, en Posen in Polen, gesticht. By zyne eerste gemalinne Editha, dochter van Eduard, koning van Engelandt, met welke hy in den jare 930 by zyn vaders leven trouwde, teelde hy eenen zoon, Ludolph, van wien gesproken is, en eene dochter, Luitgarda, welke hy uittrouwde aan Coenraad, broeder van Eberhard, hertog van Franken. De twede gemalinne, Adelheida, eene dochter van Rudolph, koning van Burgundië, en weduwe van Lotharius, koning van Italië, baarde hem zynen navolger Otto den II, en Wilhem, aardsbisschop van Ments. *Gundling de Henr. Auc. Wittechind. Corbey. Annal. Vita Mathild. ap. Leibnit. c.* 2. §. 8. *p.* 196. *Ditmar. Merseb. vita Brunon. Æp. Col. ap. Leibnit. T. I. p.* 275. *Cont. Reginonis. Herm. Contract. Flodoard. Marian. Scot. ad an.* 937.

OTTO de II, *Sanguinarius*, of *de Bleke doodt der Saracenen* bygenoemd, wegens zyne oorlogen tegen de zelve, volgde in de regering op zynen vader Otto den I in den jare 973, na dat hy reets in den jare 961 te Aaken tot Duitsch-koning, (*a*) en in den jare 967 te Rome tot keizer gekroond was, (*b*) ook de Saracenen in Apulië en Calabrië, als mede de Grieken, die hem zyne beloofde bruidt, de keizerlyke princesse Theophania, niet wilden laten volgen, geslagen hadde. (*c*) Het huwelyk met de zelve wierdt echter in den jare 969 werkelyk voltrokken. (*d*) (Zie OTTO de I.) Na dat Otto de II hier op den throon beklommen hadde, kreeg hy moeielykheit met Henrik van Beyeren, die zyn vaders broeders zoon, en, gelyk Otto de II, de kleinzoon van Henrik den Vogelaar was, en eenen eisch deedt op de keizerlyke waardigheit, ook dieswegens zich met Boleslaus, hertog van Bohemen, die zich van den tribuit poogde te ontslaan, en met Harald, koning van Denemarken, in een verbondt begaf. Otto ging eerst op Harald los, en dwong hem naar Wismar te komen, en den leens-eedt af te leggen. Hier op ging hy naar Bohemen, sloeg Boleslaus by Pilzen, en noodzaakte hem tribuit te betalen. Hier op wierdt Henrik in Passau belegerd, en wanneer hy zich overgaf, gevankelyk naar Utrecht gevoerd, en ondertusschen zyn hertogdom aan Otto, den zoon van des keizers broeder Ludolph, gegeven. (*e*) Naderhandt verviel Otto in eenen oorlog met Lotharius, koning van Vrankryk, die in den jare 978 onverwacht in Lotharingen gevallen was, met voornemen om het zelve in te nemen, en aan zynen broeder Karel te geven. Maar Otto trok dezen Karel, met toezegging van dat landt, op zyne zyde, en hoewel Lotharius ondertusschen gansch opper-Lotharingen weggenomen, en den keizer zelfs te Aaken byna overrompeld hadde, zo trok de keizer met een machtig leger op hem los, en toog tot naby Parys. Doch de pest, die onder zyn volk ontstaan was, noodzaakte hem spoedig te rug te trekken, wanneer hem door de Franschen tamelyke schade toegebragt wierdt. Lotharius maakte nietteinin in den jare 980, tegen den wil van zyne Ryksstanden, een vrede met Otto, en stondt Lotharingen weder aan hem af, doch onder voorwaarde, dat Karel, de broeder van Lotharius, neder-Lotharingen, als een Duitsch leen, zou hebben. (*f*) (Zie LOTHARIUS, koning van Vrankryk.) Terwyl dit in Duitschlandt en Vrankryk voorviel, vergaten de Italianen hunne achting tegen den keizer, en Cincius, een voornaam Roomsch burger, ondernam inzonderheit het Duitsche juk af te schudden, en liet, om zyne onderneming te beter uit te voeren, den paus Benedictus den VI verwurgen, en in des zelfs plaats uit eige macht, zonder toedoen des keizers, in den jare 974 Bonifacius den VII verkiezen. Doch de graaf van Tusculum stelde zich tegen hem, en noodzaakte den paus uit Rome te wyken; die dan met den ganschen schat naar Constantinopel ging, en de Grieken aanspoorde om de provincien van Apulië en Calabrië weder in te nemen. Otto liet ondertusschen door zyne aanhangers te Rome Benedictus den VII tot paus verkiezen, en na dat hy te huis rust bekomen hadde, ging hy in den jare 980 naar Italië, ten dele om zyn gezag als keizer te doen zien, ten dele om Apulië en Calabrië, dat de Grieken reets weggenomen hadden, weder in te nemen. Maar deze sloegen met hulp der Saracenen de keizerschen by Bassantello in Calabrië den 15 July des jaars 982; en Otto konde ter naauwernoodt op een schip naar een slot, hem toebehorende, ontvluchten. (*g*) Eenigen zeggen dat hy gevangen, en eer men iets daar van vernam, terstondt weder vrygekocht wierdt. Want als hy byna gansch alleen uit den slag ontvlucht en aan den zeeboezem van Tarente gekomen was, doch op generlei wyze naar Rossano wist over te komen, alwaar de keizerinne was, zo was hy in zee gesprongen, en wilde alzo over zwemmen; doch geraakte onder eenige Grieksche zeerovers. Dewyl hy nu hunne taal wel konde spreken, zo meenden zy dat hy van hunne natie was, en zetten hem naby Rossano aan landt, alwaar men hem rantzoeneerde. (*h*) Naderhandt hieldt hy te Verona een algemeen concilie, en wilde den geleden hoon wreken; waarom hy een nieuw leger byeen trok. Hy stierf nochtans onder deze toebereidselen den 26 December des jaars 983, (*i*) na dat hy kort van te voren bevolen hadde zynen zoon Otto den III te Aaken te kronen. (*a*) *Chronogr. Saxo Cont. Reginon. & Sigebert. ad a.* 961. (*b*) *Contin. Regin. Chron. Hildesheim. Lamb. Schafnab. ad a.* 967. *Sigebert. ad an.* 968. *Pagi Crit. in Baron. tom. IV. ad an.* 967. *n.* 11. (*c*) *Contin. Regin. d. l.* (*d*) *Wittechind. Annal. l. II. Ditmar. l. II. Chron. Flaviniac. p.* 166. (*e*) *Ditmar. l. III. p.* 342. *seq. Chronogr. Sax. ad an.* 974 *seq.* (*f*) *Flodoard. Herm. Contr. Lamb. Schafnab. Sigebert. Nangius. Hepidan. Hildesheim. Chron. ad an.* 978 *seq. Ditmar. l. III. p.* 343. *Glaber. Radulf. l. I. c.* 3. *conf. Blondell. Geneal. Franc. plen. assert. p.* 265. *Obrecht Prodrom. Rer. Alsat. c.* 7. *p.* 137. (*g*) *Hepidan. ad an.* 988. *Herm. Contr. Lamb. Schafnab. Sigebert. Chronogr. Hildesh. ad an.* 982. (*h*) *Ditmar. l. III. p.* 346. (*i*) *Hepidan. ad an.* 989. *Vita S. Adalberti Prag. c.* 2. *Herm. Contr. Marian. Scot. Chronogr. Hildesh. Chronogr. Sax. ad an.* 983. *Ditmar. l. c.*

OTTO de III, *Mirabilia mundi*, of *het Wonder der wereldt*, om zyne goede studien, zo eenigen menen, of om dat hy door zyne daden aller menschen verwondering was, bygenoemd, volgde in den jare 983 op zynen vader Otto den II, die kort voor zyn doodt den aardsbisschop van Ravenna naar Duitschlandt gezonden hadde, om zynen zoon te Aaken te laten kronen, het welk ook op het Kersfeest, wanneer juist Otto de II stierf, geschiedde. (*a*) Doch alzo Otto de III maar een kindt, en zyne moeder Theophania als eene vremde gehaat was, wilde Henrik, gewezen hertog van Beyeren, die reets Otto den II de kroon betwist hadde, en door den zelven te Utrecht gevangen gezet was, zich van deze gelegenheid bedienen, en na dat hy zich van zyne gevangenis ontslagen hadde, nam hy onvermoed den jongen Otto te Keulen gevangen, onder voorwendsel, van de voogdy over den zelven, als welke niet de keizerlyke moeder, maar hem toekwam, te voeren. Doch niet alleenlyk de Saxische Standen, maar ook Lotharius, koning van Vrankryk, namen het belang van den jongen Otto aan, en dwongen Henrik den zelven aan zyne moeder weder over te geven, die hem daar op door Bernhardus, die naderhandt bisschop van Hildesheim wierdt, als mede door Gerbert, die naderhandt paus wierdt onder den naam van Sylvester den II, liet onderwyzen. (*b*) De Normannen deden niet lang daar na eenen inval in Vrieslandt, en de Wenden, die sedert Henrik den Vogelaar in rust geweest waren, namen Brandenburg in, en bragten gansch Saxen in verbaasdheit. Doch de eersten wierden door een bloedigen slag afgewezen, en de laatsten door het bouwen van vele sterkten aan de Elve en Aller in verdere stroperyen verhinderd. (*c*) Midlerwyl pleegde Crescentius, een burgermeester te Rome, alle tiranny, en dreef den paus Johannes den XV in den jare 994 ter stadt uit, die zyne toevlucht tot den keizer nam. Hier op ging deze in het volgende jaar naar Rome, alwaar hy in den jare 996, na de doodt van Johannes den XV, zynen neef Bruno onder den naam van Gregorius den V tot paus verkiezen, en zich door den zelven tot keizer kronen liet. Crescentius wierdt toen op des pauzen voorbede begenadigd; maar wanneer de zelve terstondt daar op, als de keizer naaulyks den rug gekeerd hadde, dezen paus zelf verjoeg, en eenen tegenpaus, Johannes genoemd, aanstelde, ging Otto weder te rug naar Rome, en liet dezen valschen paus de vingers afhouwen, en de oogen uitsteken; doch Crescentius liet hy neus en ooren afsnyden, hem ruggelings op een esel omvoeren, en eindelyk in den jare 998 jammerlyk om 't leven brengen. (*d*) Daar na deedt hy in den jare 1000 eene bede-

vaart naar Polen, naar het graf van den H. Adelbert, hieldt aldaar een concilie, en richtte te Gnesen een aardsbisdom op. Ter zelver tydt ontfloeg hy den Poolschen hertog Boleslaus Chrobri van den jaarlykschen tribuit, (e) zynde onwaar het gene eenigen schryven dat hy den zelven tot koning maakte. (f) Naaulyks was hy uit Polen wedergekeerd, of de inval der Saracenen in Italië riep hem derwaards, die hy ook in den jare 1001 van voor Capua wegfloeg. Hier op wierdt hy door eenige oproerigen te Rome belegerd, en wanneer hy, om zulks te wreken, na zyne bevryding wederom met een leger derwaards wilde gaan, stierf hy den 17 January des jaars 1002, in het 28 jaar zyns ouderdoms, te Paterno in Italië, en men zegt, dat de weduwe van Crescentius, die hoop gehad hadde om keizerin te worden, doch die na zyn vertrek de zelve verloren hadde, hem met een paar toegezonden geparfumeerde handschoenen door vergift ombragt. (g) Hy heeft gene gemalinnen gehad, (h) hoewel eenigen (i) verdichten, dat hy Maria van Aragon wegens beschuldiging van echtbreuk levend liet verbranden. Om de keizerlyke Griekfche princesse heeft hy wel aangehouden, doch te vergeefsch. (k) Het is ook niet waar dat in den jare 996 te Rome de zeven keurvorsten gesticht zouden zyn. (l) Zo is ook de constitutie valsch, (m) die Otto den paus Sylvester den II gegeven zoude hebben, en waar in hy alle voorgaande giften aan den pauslelyken stoel zoude wederroepen hebben. Henrik de II was de navolger van Otto den III in het ryk (n). (a) *Chronogr. Hildesh. & Lambert. Schafnab. ad an* 984. (b) *Ditmar l. III. p.* 347. *seq. Sigebert. ad an.* 984. *seq. Gerbert. epist.* 22, 35, 58. *conf. Blondell. Geneal. Franc. plen. adsert. p.* 266. *Pagi Crit. in Baron. T. IV ad an.* 984. *n.* 2. *seq. p.* 50. (c) *Ditmar. l. IV. p.* 349. *Chron. Sax. Leibnit. ad an.* 885 *seq. pag.* 198 *seq.* (d) *Chron. Hildesh. ad an.* 996 *seq. Vita S. Adelberti n.* 30. *Chron. Saxo d. a.* (e) *Ditmar. l. IV. p.* 353 *seq. Lambert. Schafnab. d. a. Chron. Magd. MS. ap. Pagi Crit. in Baron. T. IV. ad an.* 998. *Chron. Magdeb. Meibom. ad an.* 1000. *Chron. Hildesh. d. a.* (f) *Conring. de fin. imp. Pagi Critic. in Baron. ad an.* 1000. *n.* 5. *p.* 87. *Chron. Hildesh. Saxo. Sigebert. Lamb. Schafn. ad an.* 1000. (g) *Ditmar. l. IV. p.* 354 *seq. Leo Ostien. l. II. c.* 24. *Lambert. in vita S. Heriberti c.* 2. *Flaber. Rad. l. I. c.* 4. (h) *Schurzfl. Innoc. Kunigund. Pagi Crit. in Baron. ad an.* 998, *n.* 17. *p.* 81. *col.* 1. (i) *Godefrid. Viterb. Kranz. Saxon. l. IV. c.* 26. (k) *Chron. Hildesheim. ad an.* 995. (l) *Aventin. Annal. Boj. l. V. Panvin. in Not. ad Platin. sub Gregor. V. Vorburg Hist. Otton. p.* 142. *Pagi Crit. in Baron. T. IV. ad an.* 996. *n.* 10 *seq. &c.* (m) *ap. Goldast. Tom. I. Constit. Imper. p.* 40. *Schilter. Instit. J. P. T. II. p.* 99. (n) *Pagi Crit. in Baron. T. IV. ad an.* 999. *n.* 3. *pag.* 83.

Aldus luidt het artykel, het welk in het Hoogduitsch Woordenboek van *Buddeus* van dezen Otto den III gevonden wordt; maar alzo hy een vorst is geweest, van wien de historieschryvers zeer verschillende gesproken hebben, zal het niet ondienstig zyn het gene *Bayle* daar van heeft aangetekent hier mede plaats te geven, op dat de naauwkeurigen door de vergelyking van de verschillende getuigenissen der schryvers te beter in staat mogen zyn om van de waarheit te oordeelen. Zie hier dan wat 'er Bayle van zegt.

Otto was maar omtrent 12 jaren oud wanneer hy volgde op zynen vader, gestorven in den jare 983. Dit was oorzaak, dat de beginselen van zyn keizerryk niet vry waren van onlusten: maar alle deze wanorders wierden gelukkiglyk verdreven; en wanneer zyn ouderdom hem toeliet zelf te gebieden, deedt hy zien dat hy deze waardigheit wel waardig was. Hy hadt tot zynen leermeester gehad den vermaarden Gerbert, geboortig van Auvergne, (a) dien hy aardsbisschop van Ravenna maakte, en naderhandt paus onder den naam van Sylvester den II. De moeielykste zaken, die hy op den hals hadde, waren te Rome, alwaar Crescentius de hoogste macht voor zich wilde behouden, en van waar hy den paus Gregorius den V verdreef; die een nabestaande was van den keizer. Hy was Bruno genoemd, en een zoon van Otto van Saxen, hertog van Franken en van Zwaben, welke Otto een zoon was van Ludolf, en kleinzoon van Otto den I, zo dat Bruno achter-kleinzoon was van Otto den I, grootvader van Otto den III. De genen, die hem tot leermeester gemaakt hebben van Otto den I, zyn op eene vreemde wyze te verre achterwaards gegaan. (1) Iemandt zoude mogen twyfelen, dat de berisping met recht de hoedanigheit van hertog van Beyeren gegeven hadde aan Otto, den zoon van Ludolph; want aan de eene zyde is het zeker, dat Beyeren, door Otto den I aan zynen broeder Henrik gegeven, aan de nakomelingen van dezen Henrik bleef, en aan de andere zyde, dat Otto de zoon van Ludolph hertog van Zwaben was na zynen vader: maar het is daar benevens zeker dat Otto de II gedurende eenen oorlog, dien hy hadde met Henrik den II, hertog van Beyeren, aan Otto den zoon van Ludolph Beyeren gaf. (2) Wat aangaat Crescentius, hy bereidde zich tot een krachtige tegenweer, wanneer hy verstont dat Otto de III naar Rome trok, om hem te straffen: maar hy deedt weinig tegenstandt; hy wierdt gedwongen zich in weinig dagen over te geven, met den tegenpaus, dien hy gemaakt hadde. Deze laatste wierdt gegeesseld, de oogen uitgestoken, en eindelyk door het volk omgebragt, eer de keizer den tydt gehad hadde om hem te veroordelen. Daar zyn 'er, die zeggen, (3) dat het volk den tegenpaus gevangen nam, eer dat Otto in Rome gevangen was, dat men hem de oogen uitrukte, dat men hem neus en ooren afsneedt, en dat men hem op een esel zette met het aangezicht naar den staart gekeerd, en dat *Otto, aan wien men vervolgens de poorten opende*, hem *in het hert van Duitschlandt bande, alwaar hy weinig tyds daar na van hertzeer stierf.* Zie daar hoe zommigen van den tegenpaus verzekeren een gedeelte van het gene de anderen zeggen van Crescentius. Daar zyn 'er, die zeggen (4) dat het Otto was, die den tegenpaus den neus afsnyden, en de oogen uitsteken liet, en die hem van boven van het kasteel van S. Angelo liet afwerpen. Deze strydigheden veroorzaken geweldiglyk een tegenzin in de studie der historie, en zyn de oneere van het menschelyk geslacht; want indien de mensch ergens goed toe was, zo zou 'er eene volkome overeenkomst zyn tusschen de historieschryvers over gevallen zo openbaar en gewigtig als deze. Maar hoe zouden verscheide historieschryvers overeenkomen, dewyl dikwils een eenige niet overeenkomt met zich zelf? Zie het *Theatr. Hist.* van Matthias: men zal daar zien, *p.* 888, *Dat de tegenpaus gegeesseld wierdt, de oogen uitgestoken, en eindelyk door het volk gedood, eer dat Otto hem veroordeeld hadde*; en in de volgende page zal men vinden, *dat de keizer, den tegenpaus den neus hebbende doen affnyden en de oogen uitrukken, hem van boven van het Kapitool naar beneden deedt werpen.* Deze laatste woorden zyn zeer vremd; de schryver brengt zich zelf valschelyk by; want hy hadde gansch wat anders gezegd, dan het gene hy op deze plaats verhaalt. Wat de straffe van Crescentius aangaat; men deedt hem op eenen esel ryden, met het aangezicht naar den staart gekeerd, en men leidde hem in dien staat om door de gansche stadt: naderhandt sneedt men hem verscheide leden af, en men hing hem op, zyne medeplichtigen wierden zommigen op deze, en anderen op eene andere wyze gestraft. (5) Zie hier hoe eenige schryvers de zaak verhalen (6). Crescentius, zich zo veel als hem mogelyk was in de fortres van Rome verdedigd hebbende, trachtte zyn ondergang voor te komen, met zich voor de voeten van Otto te komen nederwerpen; maar deze prins deedt hem weder naar het kasteel brengen, om hem aldaar door geweldt te nemen. Crescentius verdedigde zich aldaar wanhopiglyk; men deedt eindelyk den storm, men won de plaats, men bragt alles door den degen om, *behalven Crescentius, die zeer gewond gevangen wierdt, en terstondt van boven van de fortresse afgeworpen, door de modder gesleept, en naderhandt aan zulk eene hoge galg gehangen,* (7) *dat hy van de gansche stadt gezien konde worden* (8). Volgens het verhaal van *Moreri* wierdt hy maar onthoofd; maar Heiss (9) zegt, dat zo wel hy, als twaalf van zyne medeplichtigen, aan den hoogsten boom gehangen wierden, dien men kon vinden. Dit gebeurde in den jare 998. De paus Gregorius de V, ter zelver tydt hersteld zynde, stierf eenige maanden daar na, en het was toen dat Otto Sylvester den II tot het pausschap verhief. De Romeinen, stout geworden door het afzyn des keizers, die naar Duitschlandt gekeerd was, wierden op nieuws oneenig en oproerig; want zy waren niet genegen om van de Duitschen af te hangen. Otto was genoodzaakt hoogmaals te arbeiden om de rust in deze stadt te herstellen; maar hy beleide zulks kwalyk: hy hoopte, dat, indien hy zich vertoonde, *alleen met zyne majesteit gewapend*, iedereen tot zynen plicht zou keren, en hy bevondt ganschelyk het tegendeel. Hy was een voorbeeldt, dat nooit een vorst zyne majesteit ongewapend moet blootstellen aan de bescheidenheit van het muitende volk. Het volk van Rome bediende zich zodanig daar van, dat Otto byna gene krygsbenden by zich hadde, dat men hem insloot in zyn paleis; en indien Hugo, marquis van Toscane, en Henrik, hertog van Beyeren, niet toegeschoten waren naar Rome, en het volk door verscheide voorstellen van verdrag opgehouden hadden, tot dat zy aan den keizer de middelen verschaft hadden om te ontkomen, men weet niet wat van hem geworden zoude zyn in de gevangenisse, die onvermydelyk voor hem was. Dit gebeurde in den jare 1001. Maar dewyl deze prins geen gebrek hadt van goede krygsbenden in Italië, werwaarts hy alleenlyk wedergekeerd was om de Saracenen van daar te verjagen, van welke hy Capua herwonnen hadde, zo toefde hy niet lang om weder in Rome te komen, zo sterk en zo machtig, dat hy het zelve naar zyne begeerte strafte. Na eene rype overweging van het verhaal van verscheide historieschryvers schynt het onbetwistelyk, dat Matthias zich vergist heeft, wanneer hy zegt dat Otto naar Duitschlandt wilde wyken, om aldaar een leger op de been te brengen, dat hem in staat konde stellen om de weêrspannigheit der Romeinen te straffen, maar dat hy op den weg stierf. Op dien voet zoude hy gestorven zyn, zonder zich gewroken te hebben; doch dat is strydig met de goede schryvers (10). Het zou nochtans te vermetel zyn, dit onder het getal der misslagen te stellen; want de Historie van dezen middelbaren tydt is zo verward, en door zo vele kwade handen gegaan, dat men bewyzen vindt van het voor en tegen, en van duizenderlei verschillen of strydigheden. Dit neemt vele stoffen weg; want indien men het waagde de genen te veroordelen, die een geval op eene zekere wyze verhalen, anderen zouden geen gebrek van getuigen hebben om daar tegen te stellen. Het is byna onmogelyk wegens die eeuwen te liegen, (dat is te zeggen zaken zonder bewys, of zonder getuigenissen voort te brengen.) Men mag volgens zyne verbeelding en by de gis de omstandigheden van eenige zaak of eenig geval verhalen, het zal selden gebeuren, dat niet eenig schryver het zelve begunstige. Otto nam de wederom-reize naar Duitschlandt aan in het begin van den jare 1002; maar hy stierf te Paterno, voor dat hy buiten Italië gekomen was, den 28 January van het zelfde jaar. Men schryft zyn doodt toe aan vergiftigde handschoenen, welke de weduwe van Crescentius, eene der schoonste vrouwen van haren tydt, hem gaf, om zich te wreken over het niet nakomen van zyn woordt. Hy hadt haar eene trouwbelofte gedaan, om haar te genieten; en naderhandt hadt hy met deze belofte gespot, wanneer hy zich genoeg vermaakt hadde. (b). Hy was niet gelukkig geweest in vrouwen: want die, met welke hy getrouwd was, Maria van Aragon, voegde by hare ontuchtighe-

den een ander misdryf, waarom hy haar deedt verbranden, en die, met welke hy niet trouwde, gaf hem de doodt. Glaber zegt, dat hy met haar getrouwd was. Het fchynt, dat die fexe hem in 't algemeen ongeluk toegebragt heeft, want behalven het gene wegens zyne gemalinne, en zyne meefterefle aangeroerd is, leeft men (11) dat het ter liefde van deze meefterefle (de weduwe van Crefcentius) was, dat hy zo kwalyk verfeld in Rome kwam, dat het weinig verfcheelde of hy hadde eene eeuwige gevangenifle gevonden. Voeg hier by dat Theophania zyne moeder, dochter van eenen keizer van Conftantinopel, hem gehaat maakte by vele groten (12); en dat hy na de doodt van zyne moeder, (voorgevallen in den jare 989, volgens *Cluverus*, of in den jare 991, volgens *Calvifius*, *Matthias*, enz.) opgevoed zynde door Adelais, zyne grootmoeder, zich verplicht oordeelde haar van hem weg te zenden. Dit gefchiedde waarfchynlyk niet door den raadt der verftandigften van zyn hof, maar hy geloofde nochtans dat het welzyn van zyne zaken zulks vorderde. Dit belette hem niet om gouvernementen aan vrouwen te geven: gedurende zyne Roomfche reize in den jare 996 gaf hy dat van Saxen aan Mathilde, zyne moederlyke moeie, en na haar doodt aan zyne zufter Adelais. Die genen, welke zeggen, dat het collegie der zeven keurvorften in zynen tydt opgerecht wierdt, hebben gemist, (*c*) het zy dat zy de oprechting daar van toefchryven aan paus Gregorius den V, of aan Otto zelf. Men heeft meer reden te zeggen dat Polen door dezen keizer tot een koninkryk gemaakt wierdt (13). Men heeft wonderen verhaald van de boetvaardigheit van Otto. Men geeft voor dat hy zomtyds de ganfche week vastte, uitgezonderd des Donderdaags, en dat hy hete tranen ftortte om zyne zonden uit te wiffchen. Het Latyn zal zulks beter zeggen: *Plurima ingemifcens facinora noctis filentio, vigiliis & orationibus intentus, lacrimarum quoque rivis abluere non deftitit, fæpenumero omnem hebdomadam excepta quinta feria jejunium producens, in eleëmofynis valdè largus* (14). Hy was devoot tot het ondernemen van pelgrimagies toe (15); en men zegt zelf dat hy beloofd hadde een monnik te worden (*d*). Men zoude tot geen teken van zyne devootheit willen bybrengen het kleedt, waarop hy de ganfche *Openbaringe* hadde doen borduren (*e*). (*a*) *Du Chefne Vie des Papes.* (1) *Specimen errorum à Perizonio vulgatum anno* 1693, *pag.* 119. (2) *Blanc Hift. de Baviere T. II. p.* 138. (3) *Petr. Damian. Ep. II. ad Cad. Ciaconius, Sigonius*, bygebragt door *Maimbourg, Decadence de l'Empire L. II.* (4) *Heifs Hift. de l'Empire T. I. pag. m.* 122. (5) *Ex Cetho Calvifio.* (6) *Glaber l. I. & Ditmar. l. IV.* bygebragt door *Maimbourg, Decad. de l'Emp. l. II.* (7) *Bayle Rem. B. de l'Article* BABELOT. (8) *Maimbourg Decad. de l'Emp. pag. m.* 123. (9) *Hift. de l'Emp. T. I. pag. m.* 122. (10) *Ditmar. apud Calvifium, ad ann.* 1001. 1002. (*b*) *Maimbourg Decad. de l'Emp. l. II.* (11) *Huber. Hiftoria Civil. T. I.* (12) *Cluver. Hift. univ. in Othone III.* (*c*) *Maimbourg Decad. de l'Emp. l. II.* (13) *Bayle dans l'Article de* BOLESLAS *I.* (14) *Ditmar. l. IV.* bygebragt door *Maimbourg Decad. de l'Emp. p.* 128. (15) *Bayle Rem. A. de l'Article de* BOLESLAS I. (*d*) *Calvifius ad ann.* 1001. (*e*) *Matthias Theatr. Hift. pag. m.* 886.

OTTO de IV, een zoon van Henrik den Leeuw, hertog van Saxen, wierdt door den broeder van zyne moeder Mechtildis, Richard den I, koning van Engelandt, tot graaf van Poitou gemaakt; (*a*) doch naderhandt door eenige ryks-ftanden, na de doodt van Henrik den VI, tot Roomfch-koning verkoren, en in den jare 1109 door den aartsbiffchop Adolph van Keulen te Aaken gekroond, na dat hy die ftadt, na eene korte belegering, met verdrag, en tegen betaling van 70000 mark zilvers, onder zyn geweldt gebragt hadde. De paus Innocentius de III, die het Weiblingiche huis poogde te grondt te brengen, hadt deze ganfche verkiezing aangeftookt, om Philippus den Zwabe, den broeder van den geftorven keizer Henrik den VI, een tegenftrever te verfchaffen, gelyk hy hem dan ook in den ban deedt, en geen biffchop wilde confirmeren, die niet de zyde van Otto den IV aannam. Philippus bragt het niettemin zo verre, dat alle de Standen, en de paus zelf, zich met hem verzoenden, en Otto zoude zich vermoedelyk aan hem hebben moeten onderwerpen, indien niet Philippus in den jare 1208 moorddadiger wyze was omgebragt, als breder in zyn artykel te zien is. Hier op wierdt nu Otto door alle de ftanden eenftemmiglyk te Halberftadt tot keizer aangenomen, en na dat hy ook met Beatrix de dochter van Philippus getrouwd was, was het ganfche Ryk in ruft. (*b*) Het eerfte dat hy vervolgens deedt was dat hy den moorder van den vorigen keizer Philippus, Otto van Wittelfpach, door een algemeen ryksbefluit van alle eere en goederen liet beroven. (*c*) Hier op ondernam hy eene reize naar Italie, en liet zich den 7 October des jaars 1209 te Rome door den paus Innocentius den III kronen. (*d*) Hy kreeg echter terftondt hier op groot verfchil met dezen paus. Want in plaatfe van den zelven, volgens zyne gedane belofte voor de kroning, de landen van Mathildis te geven, zo eifchte hy veeleer eenige plaatfen van hem wederom, die de paus gedurende den Duitfchen oorlog aan zich getrokken hadde, en wilde inzonderheit ook Napels als een ryks-leen hebben, het welk Frederik, de zoon van Henrik den VI, daartegen als een pauffelyk leen bezat. (*e*) Hy wierdt dieswegens, zonder uitftel, door den paus in den ban gedaan, en de gemelde Frederik tegen hem gefteld, dien ook de aartsbiffchop van Ments, benevens verfcheide andere vorften, in den jare 1212 tot keizer uitriepen. Frederik ging hier op naar Duitfchlandt, en dewyl Otto ondertuffchen een onnodigen oorlog met Vrankryk aangevangen hadde, en in den jare 1214 by Bovines geflagen wierdt, zo hadt Frederik gelegenheit grote voortgangen te maken, en tot naar Aaken te gaan, alwaar hy zich in den jare 1215 liet kronen. (*f*) Doch Otto behieldt Saxen onder zyne gehoorzaamheit, ftierf kort na Innocentius den III, den 19 May des jaars 1218, (*g*) en wierdt na zyn doodt eerft van den ban vrygefproken. Hy liet noch by zyne eerfte gemalinne, de gemelde Beatrix, noch by de twede, Maria, eene dochter van Henrik den IV, hertog van Brabandt, eenige erfgenamen na (*h*). (*a*) *Hoveden Annal. Angl. part. poft. p* 685. (*b*) *Arnold. Lubec l. VII. c.* 15, 16. *Otto de S. blaf. c.* 51. *Conr. Urfp. p.* 326. *Alb. Stad. & Godefr. Colon. ad an.* 1208. (*c*) *Arnold. Lubec. l. VII. c.* 16. *Otto de S. Blaf. d. l.* (*d*) *Id. c.* 52. *Arnold. Lubec. lib. VII. cap.* 20, 21. *Alb. Stad. ad an.* 1209. *Conr. Urfp. pag.* 326. *Godefr. Colon & Albericus ad d. a.* (*e*) *Godefr. Colon. ad an.* 1210. *Matth. Parif. ad an.* 1211. *Alberic. ad an.* 1210. *Alb. Stad. ad d. a.* (*f*) *dd. Autores ad an.* 1211. *ad* 1218. (*g*) *dd. Autor. ad. an.* 1218. (*h*) *Hift. de Guelphis Princip. ap. Leibnit. T. I. p.* 805.

GEESTELYKE EN WERELDLYKE KEURVORSTEN.

OTTO, aartsbiffchop en keurvorft van Trier, was een zoon van Gottfried den V, ridder en graaf van Ziegenheim, geboren van Agnes, eene hertogin uit den huize van Brunswyk. Hy verkoos den geeftelyken ftandt, en verfcheen in den jare 1414 met een aanzienlyk gevolg op het concilie van Conftans, en maakte zich aldaar ook den wereldlyken vorften bekend. Hy wierdt in den jare 1418 tot aartsbiffchop en keurvorft van Trier verkoren, en voerde daar na eene loflyke regering, zo wel ten opzichte van het kerkelyke als van het wereldlyke. De Joden verdreef hy uit het aartsbisdom, en bragt het hoofdt van den apoftel Mattheus, dat tot dien tydt toe op het flot Ehrenbreitftein in bewaring was geweeft, naar Trier. Dewyl de heeren van Gimmich zich tegen hem aankantten, veroverde hy hunne ftadt Wafferbillich, en verwoeftte de zelve ganfchelyk. Het flot Ottenftein te Wittlich heeft hy gebouwd, en naar zynen naam genoemd. Dewyl hy de zeden der geeftelyken van dien tydt met ernft verbeterde, haalde hy zich veel haats op den hals. Hy ftierf den 13 February des jaars 1429, waar op in het aarts-ftift wegens de verkiezing van eenen opvolger grote onluften ontftonden. *Bertii Comm. Rer. Germ. l. III. p.* 694. *Bucel. Germ. facr. P. I. Winckelmanni Befchr. Heffens P. II. p.* 245.

OTTO HENRIK, de *Grootmoedige* bygenoemd, keurvorft van de Palts, was een zoon van den Palts-graaf Rupert den Deugdzamen, en wierdt geboren in den jare 1502 van des zelfs gemalinne Elizabeth, eene dochter van Georgius den Ryken, hertog van Beyeren. Zyn vader matigde zich de erfvolging van zynen fchoonvader den gemelden hertog Georgius van Beyeren aan, doch wierdt daar over door den keizer Maximiliaan in den ban gedaan, en was reets in den jare 1504 byna uit alle zyne landen verjaagd. Hier kwam nog by, dat zyn vader in het zelfde jaar aan de rode loop ftierf. Doch de zaak wierdt eindelyk zodanig verdragen, dat men hem en zynen broeder door de Keulfche uitfpraak van de moederlyke erffenifle Neuburg, dat ook de Jong-Palts genoemd wordt, inruimde, welke hy echter naderhandt aan den Palts-graaf Wolfgang van Tweebrugge overliet. Hy reifde hier op uit devotie naar het H. Landt, en kwam in den jare 1521 van daar wederom te rug. Na dezen beleedt hy in den jare 1542 opentlyk den Lutherfchen Godsdienft, en tradt in het Smalkaldifche verbondt, doch was zo ongelukkig, dat hy dieswegens van landt en luiden verjaagd, ook niet eer dan in den jare 1552 met hulp van den keurvorft Maurits van Saxen herfteld wierdt. Na dezen fchafte hy de Miffe af, en verordende overal den Godsdienft in de Duitfche taal te verrichten. Op het aanraden van Philippus Melanchthon bragt hy de univerfiteit te Heidelberg in beter ftandt, en leide den grondt tot de beroemde bibliotheek aldaar. Hy ftierf hier op in den jare 1559 zonder kinderen by zyne gemalinne Suzanna, dochter van Albertus den IV, hertog van Beyeren, na te laten, waar van hy de fchuldt gaf aan den gemelden Albertus, die den onfchuldigen Johannes Hus ten vure hadt helpen doemen. *Thuan. Hift. l. XVII. Sleidan. Comment. de ftatu religion. & reip. l. XXVI. Spenerus Sylloge Hiftorica Geneal. p.* 205. *feq.*

OTTO de IV, keurvorft van Brandenburg, was een zoon van Johannes den I, en wierdt *de Markgraaf met de pyl* bygenoemd, dewyl hy in de belegering van Stasfurt met een pyl in het hoofdt gefchoten wierdt, waar van hy het yzer een ganfch jaar in de wonde droeg. In den oorlog, dien hy voerde met de biffchoppen van Maagdenburg en Halberftadt, als mede met de vorften van Anhalt, was hy ongelukkig, dewyl hy tweemaal gevangen wierdt, en zyne vryheit voor 7000 marken zilvers moeft kopen. Hy hitfte den koning Wenceslaus van Bohemen en de Polen tegen malkander aan, waar door hy gelegenheit kreeg om de grenzen van de nieuwe Mark uit te zetten. Voorts heeft hy het flot Zielenzig in de Sternbergfche kreits, als mede het Franciscaner klooster te Pafewalk gebouwt, en is in den jare 1308 geftorven, zonder kinderen na te laten by zyne gemalinne Elifabeth, dochter van Johannes, graaf van Holftein. *Brotuff. in der Geneal. und Chronic. des haufes Anhalt. Spenerus in Sylloz.*

OTTO, keurvorft van Brandenburg, een verwyfd en ontuchtig vorft, was een zoon van den keizer Lodewyk van Beyeren. Hy kwam tot het keurvorftendom van Brandenburg in den jare 1366, na de doodt van zynen broeder Lodewyk den Jongen. Hy hadt wel tot zyne twede gemalinne Anna, dochter van keizer Karel den IV; maar dit hielp hem zo weinig, dat de gemelde keizer veel eer een inval deedt in de Mark Brandenburg, en zyn luien fchoonzoon noodzaakte dat hy hem in den jare 1373 de Mark Brandenburg voor 200000 Hungarifche dukaten verkopen, en zich met een klein gedeelte lands op de grenzen van Bohe-

men en Beyeren vergenoegen moest. Doch van de gestelde somme zoude hy niet meer dan 6000 dukaten bekomen hebben, die hy in ontucht met een molenaars wyf verbraste, waar op hy in den jare 1379 zonder erfgenamen stierf. *Andreas Presbyter in Chronic. de Ducibus Bavariæ. Aventinus in Annalibus Bojorum. Spenerus in Sylloge p.* 263.

Hertogen van Beyeren.

OTTO de Grote, graaf van Wittelspach, een aanzienlyk en grootmoedig prins, was een zoon van den Paltsgraaf Otto van Wittelspach, die hem geboren wierdt by zyne gemalinne Holica, geborene gravinne van Lengenfeldt. Hy bragt zich in grote gunst by den keizer Frederik den I, in wiens naam hy eenige gezantschappen met lof bekleedde, en wierdt zo wel dieswegens, als om andere grote verdiensten, met het hertogdom Beyeren, na dat de hertog Henrik de Leeuw in den ban gedaan was, beleend. In het volgende jaar leide hy den grondt tot opbouwing der stadt Landshut. Hy stierf hier op in den jare 1185, en liet by zyne gemalinne Agnes, eene gravinne van Wasserburg, of, zo anderen willen, van Losz, Lodewyk na, die hem in 't hertogdom gevolgd is. *Andreas Presbyter in Chron. de Ducibus Bavariæ. Aventinus Annal. Bojor. Brunnerus Annal. Boj. &c.*

OTTO, de Verlichte, of de Goedertieren, hertog van Beyeren en Paltsgraaf aan den Rhyn, was een zoon van Lodewyk, hertog van Beyeren, en van Ludomilla, dochter van Uladislaus den II van Bohemen. Na den ban van Henrik, hertog van Saxen en Paltsgraaf aan den Rhyn, hadt zyn vader de Palts van keizer Frederik den II te leen bekomen, dien nochtans Henrik zulks nooit wilde toestaan. Dewyl nu Otto zich met dit recht zyns vaders niet zeker genoeg dacht te zyn, zo trouwde hy met Agnes, de dochter van den gemelden Paltsgraaf, door welke na des zelfs doodt in den jare 1227 de Palts zonder iemands tegenspraak aan Beyeren verviel, uitgenomen het gene der gemalinne zuster, de markgravinne van Baden, daar tegen zocht in te brengen. Kort daar op wierdt zyn vader in den jare 1231 vermoord, en Otto geraakte tot de regering van de Palts, en van het hertogdom Beyeren, by welks aanvaarding hy met den keizer in goed verstandt tradt: want schoon de keizer onlangs met zynen vader in oneenigheit geraakt was, en men verspreidde, dat de zelve door zyn toedoen omgebragt was, zo liet hy zich echter door de waarschynlyke tegenverzekeringen des keizers te vrede stellen, zo dat hy den Roomschen koning Henrik, die hem gaarne tegen zynen vader den keizer te hulp gehad hadde, geen gehoor gaf. Weshalven Henrik in den jare 1223 in Beyeren inbrak, onder voorwendsel dat Otto eenen landdag te Regensburg hieldt, daar nochtans de zelve stadt door keizer Frederik den I van de Beyersche heerschappy bevryd, en onder de ryks-steden gesteld was. Maar dewyl Otto niet raadzaam hieldt den koning verder tegen zich op te hitsen, zo liet hy hem door den aartsbisschop Eberhard van Saltsburg van zyne gehoorzaamheit verzekeren, en gaf hem zynen zoon Lodewyk tot gyselaar, waar mede Henrik te vrede was, en Otto vryheit gaf om zyn recht over Regensburg te oeffenen. Hier door hadt Otto zich zodanig in des keizers gunst gebragt, dat de zelve hem zyn gevangen zoon, den gemelden Henrik, te Heidelberg in bewaring overgaf, van waar hy naderhandt naar Apulië gebragt wierdt. Het duurde echter niet lang, of allerlei misverstanden deden zich tusschen hem en den keizer op, die byna tot een gevaarlyk gevolg uitgebroken waren. De eerste gelegenheit daar toe gaf de bisschop Coenraad van Freysingen, welke die stadt, die zyn voorzaat, de bisschop Geroldus, aan Otto verkocht hadde, zonder losgeldt weder willen hebben, en zich deswegens aan den keizer hieldt; die hem zulks beloofde, en Otto noodzaakte zich door hulpe van den paus tegen dezen eisch van Coenraad te verdedigen. De paus bediende zich van deze langgewenschte gelegenheit tot zyn voordeel, en bragt dezen machtigen ouden vriendt des keizers zodanig op zyne zyde, dat hy naderhandt den Passauschen aartsdiaken Albert, dien de paus, om den ban tegen den keizer te voltrekken, naar Duitschlandt gezonden hadde, tegen de Beyersche bisschoppen, die zich daar tegen wilden stellen, in dat voornemen op allerhande wyze ondersteunde. Maar zo haast de keizer hem de gevolgen van dezen handel door een bedreigend schryven voorstelde, scheidde hy zich terstondt van Albert af, en begaf zich weder aan de zyde des keizers, wiens twede zoon Coenraad, naderhandt keizer, zyne dochter Elizabeth tot gemalinne nam. Hier door ontrustte Otto het Roomsche hof zodanig, dat het zelve alle de kerken in Beyeren voor zeven jaren beval te sluiten, het welk echter niet machtig was Otto van des keizers zyde af te trekken. Hy bleef ook daar by, wanneer keizer Frederik de II in den jare 1250 stierf, en des zelfs zoon Coenraad de IV tot keizer verkoren wierdt, het welk Wilhem, graaf van Hollandt, die reets by den leeftydt van den vorigen keizer tot tegen-keizer verkoren was, zodanig verdroot, dat hy in Beyeren inbrak, doch het zelve wel haast weder verliet. Voorts heeft deze hertog Beyeren merkelyk vermeerderd. Want, om niet te zeggen dat onder hem de Palts aan Beyeren gekomen is, zo zyn de graafschappen Phalai, Libenau, Gruenbach, Wasserburg, Bogen, als mede de heerlykheden Schardingen en Neuburg, benevens een groot gedeelte van het hertogdom Meran, na het afsterven van hunne bezitters, of door andere toevallen, aan Beyeren geraakt. Ja indien hy niet zo beschroomd en langzaam geweest was, zo hadt hy na het afsterven van den hertog Frederik van Oostenryk des zelfs landt weder aan Beyeren kunnen brengen: aangezien een groot gedeelte der machtigste Oostenrykse standen zyn jonger zoon Henrik tot zich riepen. Maar dewyl zyn vader den Bohemers zo lang tydt liet, dat zy zich in het bezit konden stellen, zo was het bezwaarlyk de zelve daar weder uit te verdryven, hoewel zich de jonge Henrik van den bystandt zyns schoonvaders den koning Bela van Hungarië bediende, en de Bohemers daar mede beoorloogde. Het hielp nochtans ten minsten zo veel, dat aan Otto een gedeelte van Oostenryk tot aan de Ens moest overgelaten worden. Hy stierf hier op in den jare 1253, en wierdt in zyne erf-begraaffenis naar Scheyern gebragt. Doch dewyl hy noch niet van den pauselyken ban ontslagen was, zo scheelde het weinig, of paus Clemens hadt hem 10 jaren daar na weder laten opgraven, indien niet, op het onderzoek van eenige daar toe aangestelde bisschoppen, bevonden was, dat Otto eenige jaren voor zyn doodt door eenige stichtingen een teken van zyne bekeering getoond hadde. *Adizreiter P. I. l. XXIV. Brunner Ann. Boj. P. III. lib. IV. Andr. Ratisbonens. Chron. Bav. p.* 30. *Aventinus.*

OTTO, hertog van Beyeren en koning van Hungarië, was een zoon van Henrik, hertog van neder-Beyeren, en wierdt geboren in den jare 1261. Hy hadt tot zyne eerste gemalinne Catharina, dochter van den keizer Rudolph. Wanneer nu zyn zwager Albertus hem de beloofde morgengave niet geven wilde, viel hy met hulp van den aartsbisschop Coenraad van Saltsburg in Stiermarken, doch moest op de aankomst van den gemelden Albert te rug trekken. Hier op koos hy tegen den zelven de zyde van den keizer Adolph, doch was in den slag, in welken Adolph het leven verloor, zo ongelukkig, dat hy drie wonden bekwam, en zorgelyk moest vluchten. In den jare 1305 wierdt hy op den Hungarischen troon verheven, dewyl zyne moeder Elizabeth eene dochter van den Hungarischen koning Bela den IV was geweest, doch wanneer hy drie jaren daar op door Zevenbergen reisde, wierdt hy door den Waywode aldaar, Ladislaus zynen schoonvader, gevangen, en niet eer, dan na dat hy afstandt van de kroon gedaan hadde, weder vrygelaten. Hy stierf hier op in den jare 1312, by zyne twede gemalinne Agnes, dochter van den gemelden Ladislaus, Henrik nalatende, die tot koning van Hungarië geschikt wierdt, doch in het 21 jaar zyns ouderdoms door een val een been, en kort daar op in het jaar 1333 het leven verloor. *Andreas Presbyter Chron. de Ducib. Bavar. Aventinus & Brunnerus in Annal. Boicis.*

Hertogen van Saxen.

OTTO, bygenoemd *de Doorluchtige*, hertog van Saxen, een zoon van Ludolph en Oda, (*a*) was van zulk een aanzien, dat hy na de doodt van Arnulpus, koning van Duitschlandt, tot voogdt van des zelfs navolger Lodewyk het Kindt, aangesteld, (*b*) en na des zelfs doodt door de Duitsche standen tot koning van Duitschlandt voorgeslagen wierdt; welke laatste hoogheit hy echter onder voorwendsel van zyn hogen ouderdom niet aannam, maar Coenraad, hertog van Franken, tot die waardigheit aanprees, die ook daar op koning wierdt. (*c*) Otto behieldt niettemin zo lang hy leefde noch groot gezag, (*d*) en stierf in het volgende jaar 912 den 29 November. (*e*) Hy bezat, behalven het hertogdom Saxen, ook gansch Thuringen, het welk zynen zoon Henrik in den jare 909, na de doodt van den laatsten hertog Burchardus den III, toegevallen was. (*f*) Zyne gemalin was Hedwig; welkers afkomst niet recht klaar is. (*g*) Hy hadt by haar geteeld Henrik den Vogelaar, die na Coenraad den I koning van Duitschlandt wierdt. (*a*) *Wittechind. Corbej. l. I. p.* 634. *Roswita in panegyr. Otton. M.* (*b*) *Aventin l. IV. p.* 616. (*c*) *Witech. Corbej. di l. Bodon. syntagm. Gandersh. ap. Meibom. T. II. Rer. Germ. &c. vi Conrad. I.* (*d*) *ll. cit.* (*e*) *Supplem. Reginon. ad an.* 912. *Ditmar. Merseb. l. I.* (*f*) *Regino ad an.* 988. *& Hist. de Landgrav. Thuring.* (*g*) *Ditmar. Merseb. ap. Leibniz. p.* 324. *Conf. Gundling de Henrico Aucupe* §. 2. *p.* 19. *lit. n.*

OTTO, hertog van Saxen aan de Weser, of te Gottingen, was in eene rechte linie afkomstig van Henrik, hertog van Beyeren, broeder van keizer Otto den Groten. Zyn vader was Siegfried, graaf van Northeim en Gottingen, die na de doodt van keizer Henrik den II het naaste recht tot het hertogdom Beyeren gehad zou hebben, indien deze het niet noch by zyn leven aan graaf Henrik van Lutselburg gegeven hadde. Hy was nochtans zo gelukkig, dat de keizerin Agnes hem als voogdt van haren zoon, den jongen keizer Henrik den IV, in den jare 1061 het hertogdom inruimde, na dat het van te voren door den ban van den hertog Coenraad aan den keizer vervallen was. Otto bewees haar hier voor nochtans slechte dankbaarheit, dewyl hy haar in den jare 1062 in gezelschap met den aartsbisschop Anno van Keulen en Eckbert, markgraaf van Saxen, den jongen Henrik uit het Rhyn-eilandt van S. Suibertus ontvoerde, waar door haar gezag zodanig verviel, dat zy zich eindelyk in een klooster moest begeven. Hoewel nu Otto met zyne medehelpers alle krachten inspanden om den jongen Henrik van hunne goede mening te overreden, en deze bewilligen moest, dat Otto in den jare 1068 als keizerlyk gezant naar Italië ging, zo konde echter Henrik den ganschen tydt zyns levens dezen trek niet vergeten, inzonderheit wanneer hy by den aanwasch van zyne jaren wel bemerkte, hoe kwalyk zyne moeder hem geraden hadde, dat zy Beyeren vrywillig in handen van eenen prins uit het huis van Saxen overgeleverd hadde, dat zyn geslacht altoos partydig geweest was. Hy stelde het daarom tot een grondregel van zyne regering Otto weder van het hertogdom Beyeren te ontbloten, waar toe hy zich van eene byeenkomst van Otto met Godofredus, hertog van Lotharingen, tot een voorwendsel bediende, als of de zelve gericht was geweest om hem om te brengen. Hy bestelde tot dien einde eenen, Egin genoemd, die Otto openlyk

dieswegens zoude beschuldigen, en zich zoude aanbieden om de waarheit daar van door een tweegevecht staande te houden; hoewel Aventinus en anderen alles op Otto schuiven, en beweren willen, dat alles in der daadt alzo geweest was, als in de beschuldiging des keizers voorgesteld wierdt. Doch het zy daar mede zo het wil, Otto wierdt eerst in den jare 1070 naar Ments, en naderhandt naar Goslar op de vergadering des keizers en der standen geroepen, om van de daden, waar mede hy beschuldigd wierdt, rekenschap te geven, of zyne onschuldt door eenen twee-strydt met Egino aan te tonen. Doch alzo Otto het voor een hoon hieldt met zulk een gering persoon te stryden, Henrik ook boven dien hem niet toezeide dat hy vry zoude mogen vertrekken, ingevalle hy het te kwaad krygen mogte, of anders blyken schuldig te zyn; zo verscheen hy wel te Goslar, doch keerde terstondt weder te rug, en stelde zich in staat om het gedreigde geweldt met den degen te kunnen afkeeren. Dit wist hem Henrik in tegenwoordigheit der vorsten, die buiten dat meest Otto niet gunstig waren, zo kwalyk uit te leggen, dat deze op des keizers voorstel zyne landen verbeurd verklaarden, waar op Henrik met den ban tegen hem voortvoer, en het hertogdom Beyeren aan Welf, den zoon van Azo Atestinus, overgaf. Deze was anders Ottoos oude vriendt en schoonzoon, doch wierdt door dit middel op des keizers zyde getrokken, zo dat hy ten gevalle van den zelven Otto alle ongelyk aandeedt, en hem zyne dochter, die Welf ten huwelyk hadde, weder t'huis zondt, het welk den zelven niet weinig smertte. Hoewel Otto zich nu gewapenderhandt tegen Henrik stelde, zo was hy nochtans tegen den zelven niet gewasschen, maar moest besluiten zich der aangebode genade over te geven, die echter tegen belofte in eene gevangenis veranderd wierdt. Maar Otto bragt eindelyk den aartsbisschop van Bremen, Albertus, op zyne zyde, die hem met den keizer verzoende, dat hy uit de gevangenis ontslagen, en in zyn Saxisch aandeel weder ingezet wierdt. Doch hy bediende zich van deze verzoening niet verder, dan dat hy zich aan Henrik wilde wreken, gelyk hy zich dan in den jare 1073 tot aanvoerder over de opgestane Saxen tegen den zelven opwierp, en hem tot zo verre dwong, dat hy te Gerstingen den Saxen een billyken stilstandt moest toestaan. Doch Henrik vergoldt hem zulks wel haast wederom, dewyl hy onder voorwendsel, dat de Saxen den Gerstingschen stilstandt gebroken hadden, in gezelschap van den hertog Rudolph van Zwaben op hem los ging, en hen na een gewonnen slag dwong, dat zich Otto benevens alle zyne medehelpers op genade en ongenade moest overgeven. Hier op zette de keizer hem in de gevangenis, en gaf daar na bevel, hem heimelyk ten hove te brengen, alwaar hem de doodt bereid was: doch dewyl zulks onvermoedelyk voor den tydt ruchtbaar wierdt, en de keizer niet gezegd wilde hebben dat hy hem heimelyk uit den weg hadde doen ruimen, zo liet hy hem tegen overgeving van zyne twee zonen als gyselaars los, en gaf hem niet alleenlyk zyne zonen wederom, maar hieldt hem aan zyn hof, en bediende zich, hoewel maar in schyn, van zynen raadt. Maar Otto zag wel hoe zulks gemeend wierdt, en voegde zich by den nieuwen tegenkeizer Rudolph van Zwaben, in hoop, om door des zelfs bystandt zyn hertogdom Beyeren weder te bekomen, ingevalle hy tegen Henrik gelukkig mogte zyn. Hy stelde dan zyne uiterste poging te werk, en was byna alleen de geen, die in den jare 1078 den half verloren slag tegen Henrik hielp winnen. Doch al zyn hoop ging weder te niet, wanneer Rudolph kort daar op in den slag aan de Elster de rechter handt verloor, en aan eene dodelyke wonde stierf: want schoon zich graaf Herman, met wien het Otto op nieuws hieldt, weder tot tegen-keizer opwierp tegen Henrik, zo hadt hy nochtans de macht niet om de vervallene zaken met geweldt weder te herstellen. Eindelyk stierf Otto in den jare 1083, en liet na Henrik, hertog van Saxen, aan de Wezer, en Coenraad, Paltsgraaf van Saxen en graaf van Beichlingen. *Adlzreiter Ann. Boj. P. I. lib. XVIII. Aventin. Annal. l. V. c. 11. &c. Lambertus Schafn. ad an.* 1070. *Helmoldus Chron. Sclav. l. I. c.* 27. §. 2. *Bruno de Bello Sax. ap. Freher. p.* 106. *Chronogr. Sax. ad an.* 1071. *Pfeffinger ad Vitr. l. I. T. II. p.* 107.

HERTOGEN VAN BRUNSWYK EN LUNENBURG.

OTTO, eerste hertog van Brunswyk en Lunenburg, een zoon van hertog Wilhelm, en kleinzoon van den groten hertog Henrik de Leeuw, wierdt *het Kindt*, of *Otto Puer* genoemd, dewyl hy, wanneer zyn vader stierf, eerst 10 jaren oud was. Hy kreeg wel haast moeielykheden in het begin van zyne regering. Zyns vaders broeder Henrik, die het grootste gedeelte der Brunswyksche landen in hadde, en ook Paltsgraaf was aan den Rhyn, liet twee dochters na, Agnes, gemalinne van Otto, hertog van Beyeren, en Irmengarda, gemalinne van Henrik, markgraaf van Baden. Deze verkochten haar gewaand vaderlyk erfdeel in neder-Saxen aan den keizer Frederik den II voor 2000 mark zilver, waar by zy zich wel beriepen op een vaderlyk testament; maar Otto bragt daar tegen in, dat de vrouwelyke erfgenamen niet konden succederen zo lange noch mannelyke erfgenamen, hoewel eenigzins verder, in wezen waren. Hy vermeesterde alzo in den jare 1227 de stadt Brunswyk, welke door den keizer bezet was, met goedvinden der burgers, eer de keizer de zynen te hulp konde komen, en schreef zich van dien tydt af hertog van Brunswyk, eer hy noch de keizerlyke investiture dieswegens verkregen hadde. In het gemelde jaar 1227 hadt de hertog Otto het ongeluk, dat hy in den oorlog tegen Holstein, en inzonderheit tegen Lubek, in welken hy zynen neef den koning Waldemarus den II van Denemarken bystont, by een dorp Bornhovede door graaf Henrik van Zwerin gevangen wierdt, en zich eerst in het volgende jaar met Hitzacker en eenige andere plaatsen weder ranzoeneerde. Gedurende deze gevangenis hadden de aartsbisschop van Maagdenburg Albertus, en de bisschop van Halberstadt Frederik, op het aanstoken van den keizerlyken prins Henrik, de Brunswyksche dienstmannen of ridderschap tegen den hertog opgerooid, welke de stadt Brunswyk door het wegnemen van de leeftocht en anders geweldig benaauwden. Doch Johannes en Otto, zonen van Albrecht, markgraaf van Brandenburg, met welkers zuster Mechtilda hy getrouwd was, kwamen hem te hulp, tot dat hy na zyne ontslaging de onrustige hoofden zelfs ten dele liet ombrengen, en alle de andere tot reden bragt. Daar op leefde hy zonder merkelyke onrust, als dat hy oneenig wierdt met den bisschop van Bremen, en het graafschap Stade, dat door zynen grootvader Henrik den Leeuw aan het stift geschonken zoude zyn geworden, te vergeefsch door vuur en zwaardt poogde te vermeesteren; doch in den jare 1236 wierdt een verdrag gesloten, waar in de hertog van zynen eisch afstondt, en in het slechten der sloten van Haarburg en Ottersberg bewilligde, en de bisschop daar tegen eenige plaatsen van den hertog te leen nam. Voor het overige liet hy zich door de gezanten van den paus Gregorius den IX niet tegen keizer Frederik den II opzetten, uit aanmerking van het welke hy ook te lichter de verzoening met den keizer verkreeg, die in den jare 1235 op den ryksdag te Ments volgde. Want aldaar gaf Otto het van zyne grootvaderlyke erf- en eigen landen noch overgebleven Luneburg met des zelfs toebehoren op de knien aan den keizer over, en ontfing het zelve benevens de Brunswyksche landen, waar op de keizer nu allen eisch liet varen, als een ryksleen onder den tytel van het hertogdom van Brunswyk en Luneburg wederom, en wel zo, dat de erfvolging, in de leen-brieven noch in wezen zynde, ook aan de dochters voorbehouden wierdt. Deze plechtigheit geschiedde den 21 Augustus des gemelden jaars 1235. Het schynt dat de keizer hier in het oogmerk gehad heeft, dat door dezen nieuwen tytel, die van hertog van Saxen, en te gelyk den eisch op het gene Henrik den Leeuw ontnomen wierdt, in vergetelheit mogt geraken. Want dat toen onze hertog Otto uitdrukkelyk van den eisch en tytel van Saxen ten voordele van het Ascanische huis afstandt gedaan heeft, daar van is geen duidelyk bewys voorhanden. Ondertusschen is in 't gemelde investituur-diploma den hertog Otto ook de tiende van de stadt Goslar, die anders het Ryk toebehoorde, ingeruimd geworden. Na den ryksdag verzelde hertog Otto den keizer op zyn prachtig byleger te Worms met de Engelsche princesse Isabella, die zusters-kindt was met den hertog. Op die wyze is in den jare 1236 de twist met Bremen geëindigd. In den jare 1237 trok Otto de Duitsche ridders in Pruissen te hulp, welke landmeester in de vesting Balga ingesloten was; verjoeg de daar voor leggende ongelovige Pruissen, slechtte der zelver nieuwe vesting Partigal, en hielp de ridders Ermlandt, Natangie en Barthen onder hunne gehoorzaamheit brengen. In den jare 1243 stont hy den markgraaf Otto van Brandenburg by tegen de bisschoppen van Maagdeburg en Halberstadt; gelyk dan by Oosterburg de Maagdeburgsche Willebrand, en de Halberstadsche Ludolph gevangen wierden. In den jare 1246 zoude hy de stadt Munden, toen Gemunde genoemd, van het ryk te leen bekomen, en met eenige voorrechten voorzien hebben. In de laatste jaren van dezen hertog was het landt in goede rust, en nam toe in handel, waar toe inzonderheit de zorge des hertogs voor de zekerheit der wegen veel toebragt. Hy stierf den 9 Juny des jaars 1252, wanneer hy naar den Ryksdag wilde gaan, dien de Roomsch-koning Wilhem te Frankfort uitgeschreven hadde; of, zo anderen willen, wanneer hy van daar te rug gekomen was. Wegens zyn huwelyk en kinderen kan het Brunswyksche geslacht-artykel nagezien worden. *Feller Geneal. Historie des Braunschweig-Luneburgischen hauses cap.* 13. *Buntings Braunschw. und Luneb. Chron. Giovanni oder Ludwig in Germ. Principe p.* 25. *it. p.* 62. *seq.*

OTTO, vorst van Taranto, uit het huis van Brunswyk, zoon van Henrik den Jongen van Grubenhagen, is geboren omtrent den jare 1307. In zyne volwasschene jaren heeft hy zyn niet al te wigtig erfdeel verkocht en verpand, en zich benevens zynen broeder Balthasar in dienst des Boheemschen konings Johannes in Italië begeven, en in den verwarden toestandt van dien tydt den Roomschen stoel, inzonderheit paus Gregorius den IX, grote diensten gedaan, gelyk hy dan in 40 slagen tegen de overhandt nemende tyrannen en onrustige hoofden, inzonderheit Barnabas en Galeazzo, vicomten van Milaan, gelukkig geweest is, de zelve Pavia, Aqui, Vercelli, en wel 40 sloten afgenomen, en hunnen rechten bezitters wedergegeven heeft. In den jare 1355 bevondt hy zich te Rome by de kroning van keizer Karel den IV. De grote daden en de bekende dapperheit van den hertog Otto maakten, dat de vermaarde koninginne Johanna van Napels, die reets twee mannen gehad hadde, en met den derden, Jacob, hertog van Kalabrië, in huwelyks onderhandeling was, om dies te machtiger bescherming te hebben, hem haar persoon en landen liet opdragen. Hy hieldt zich toen te Ferrare op by zyne vorstelyke bloedverwanten van het Atestynsche geslacht, en liet zich op der zelver aanraden bewegen deze party te sluiten, hoewel wegens den 50 jarigen ouderdom der koninginne, en den 70 jarigen des hertogs gene hoop tot het verkrygen van ligchamelyke erfgenamen overig was. De voltrekking van het huwelyk zoude in den jare 1376 gevolgd, en het Tarantynsche vorstendom te gelyk aan den hertog overgegeven zyn geworden. In den jare 1378 wierdt Urbanus de VI paus, welke tot dien tydt toe zo wel met de koninginne Johanna, als met onzen hertog vriendschap gehouden hadde. Johanna hoopte het hier door wel haast zo verre te brengen, dat haren gemaal ook de Napelsche kroon opgezet wierdt

wierdt. Maar deze paus betoonde zich niet alleenlyk gansch ongenegen en onheusch tegen den hertog, maar deedt kort daar op de koninginne Johanna in den ban, en droeg haar koninkryk op aan Karel, vorst van Durazzo, dien der koninginnes eerste gemaal Andreas, met dezer gemalinne Johannaas lyflyke zuster geteeld hadde. Hier op volgde nu het gene op zyn plaats van de koninginnes laatste ongeluk en elendige doodt verhaald wordt. In 't kort, Karel kwam tot het bezit van 't gansche koninkryk, en de hertog Otto zelf geraakte door verdichte brieven van de ingeslote koninginne in handen van zyne vyanden, en moest drie jaren in de gevangenisse slyten. Zyne soldaten, ja ook de andere Duitschen, wanneer het handwerkslieden waren, wierden opgezocht, en door het woedende volk van Napels ter doodt gevorderd. Maar koning Karel gaf den Duitschen hunne wapenen, en den Napolitanen vryheit om de zelve aan te grypen: dewyl deze nu daar toe geen lust hadden, verkregen de Duitschen den vryen aftocht. De hertog Otto ontkwam op de volgende wyze uit zyne gevangenisse. Hy hadt vryheit om zich met de jagt te vermaken, by die gelegenheit wierdt hy door eenige Engelschen opgevangen, en naar Avignon gebragt, alwaar hy met den tegen-paus van Urbanus, Clemens, en met Lodewyk den II, hertog van Anjou, zich beraadslaagde, hoe men Urbanus tot reden brengen, en Sicilië en Napels weder uit handen van Karel van Durazzo rukken mogte. Doch alzo deze wel haast door het bestier van de Hungarische koninginne Elizabeth omgebragt wierdt, zo viel het onzen hertog dies te gemakkelyker alles wederom in te nemen, wat zyne gemalinne en hy van te voren bezeten hadden. Tot de verovering van Napels hielp hem inzonderheit veel Thomas van S. Severin, die tot dien tydt toe bestendig tegen Karel en des zelfs weduwe gerebelleerd hadde. De paus liet wel het kruis tegen Otto en zyne aanhangers prediken, doch niemandt taste hem aan. Veel meer goldt het in den beginne tamelyk de hoofden en goederen der Napolitanen, welke tot het ongeluk van Otto en zyne gemalinne vorderlyk geweest waren. Dit gebeurde in den jare 1385. In het volgende jaar kwam de gemelde Lodewyk de II van Anjou met een leger in Italië, en wilde de koninkryken Sicilië en Napels, welke de koninginne Johanna aan zynen vader gemaakt hadde, in bezit nemen. De hertog Otto wilde, uit aanmerking der Fransche macht, en van de ontrouw der Italianen, zyne gryze haairen gaarne met rust ten grave brengen, en stondt Lodewyk goedwillig alles af, was den zelven ook zelfs behulpzaam, dat hy zich vast konde zetten, en behieldt niets voor zich dan het prinsdom Taranto. Hy verzoende zich ook noch voor zyn einde met Karel van Durazzo zyn tegenstrevers weduwe, en stierf in den jare 1387. Hercules, hertog van Ferrare, heeft zyn graf te Foggia laten openen, alwaar men bevonden heeft, dat hy aan ieder voet zes teenen hadde. Hy heeft den roem van een dapper, grootmoedig en verzoenlyk heldt verkregen; maar den koninklyken tytel van Napels of Sicilië nooit gevoerd. Ook is het niet wel geloofIyk, dat hy, gelyk eenigen voorgeven, na zyn 70 jaren, met de 50 jarige koninginne Johanna eene dochter, Helena, geteeld zoude hebben, welke de twede gemalinne wierdt van Johannes of Janus, koning van Cyprus. *Script. Brunsvic. inzonderheit H. Meibom. in Notis ad Auream Bullam Andronici Imperatoris, die in des zelfs Scriptoribus Rer. Germ. T. I. p. 469 seq. gevonden worden. Add. Baluzius not. ad vitas Paparum Avenion. T. I. pag. 1123. seq.*

OTTO, hertog van Brunswyk en Luneburg, toegenaamd *met de scheve benen*, als mede *de grote hertog van der heide*, een zoon van hertog Bernhard van Brunswyk, hadt noch by zyn vaders leven de regering op zich genomen, en gelegenheit gegeven, dat eene verruiling der landen moest voorgenomen worden, gelyk in de levens van den gemelden hertog Bernhard, en van Wilhem den Ouden aangetoond wordt. Hy is verders wegens zyne gestrengheit tegen de struik- of straatrovers beroemd, welke hy terstondt op de plaats, daar zy gevat wierden, aan den naasten boom met de halsters van hunne paarden deedt opknopen. Hy heeft zyn landt met het steedtie Borchtorf vermeerderd, den graven van Spiegelberg het slot Hachmolen afgenomen, en is door den aartsbisschop Nicolaus van Bremen tot schutsheer verkoren geworden. In den jare 1435 zoude de hertog den ryksban helpen uitvoeren, waar in de stadt Bremen, wegens het ombrengen van haren burgermeester Rasmer gevallen was. Doch de zaak wierdt noch in der minne bygelegd. In den jare 1441 hielp hy het slot Arxleben, dat dien van Schwiecheld toebehoorde, vruchteloos belegeren. Hy stierf in den jare 1445, en de proost van Epstorf wierdt verdacht, dat hy den hertog vergift gegeven hadde, waarom de zelve zich plechtelyk moest zuiveren. De hertog liet by zyne gemalinne Elizabeth, erfdochter van Hermannus, den laatsten graaf van Eberstein, gene kinderen na. *Buntings Braunschw. und Luneb. Chron. p. 430. seq.*

OTTO *de Kwade*, hertog van Brunswyk en Luneburg, van de Gottingsche linie, wierdt ook *de hertog aan de Leine* genoemt, en was een zoon van den hertog Ernestus en des zelfs twede gemalinne Judith, die eene dochter geweest zoude zyn van Henrik den Yzeren, landgraaf van Hessen. Deze zyn moederlyke grootvader zoude hem, na dat hy zyne zonen verloren hadde, belooft hebben hem tot zynen erfgenaam aan te stellen. Doch onze hertog Otto zoude zich eens op de jagt hebben laten verluiden: *Waren twee oogen dood, zo geraakte ik uit 'al myn noodt, en zou een ryk vorst zyn.* Als dit den ouden landgrave aangediend wierdt, zoude hy van gedachten veranderd zyn, en zyn broeders zoon, Herman den Geleerden, voor hem gesteld hebben. Zo veel zegt Bunting, dat Otto voor het hoofdt der rovers gehouden is, die omtrent 2000 paarden van den Rhyn, uit Westphalen, Saxen, Hessen, Wetterau en Franken te zamen gebragt hadden, en wegens de sterre, die zy op hunne klederen droegen, de Sterrebroeders genoemd wierden, en dat dit rot inzonderheit voornemens geweest was den landgraaf van Hessen van zyne landen te beroven. Men zegt ook, dat de hertog Otto ten dien einde de vesting Sichelstein aan de Hessische grenzen liet bouwen, en daar op zich zo veel inbeelde, dat hy een gulden zikkel aan zynen hals gewoon was te dragen, en ook alzo op zyn graf afgebeeld wierdt. De Hessen hadden echter dit Sichelstein van den hertog eene andere vesting, Sensenstein genaamd, op de neus gezet, en daar door des zelfs voornemen vernietigd. Bunting zegt echter, dat de hertog Otto om de volgende oorzaak de gulde zikkel aan den hals gedragen hadde. De landgraaf Herman van Hessen hadt zich onderstaan de oude heerlykheit Sichelstein, als mede het Kauffunger-waldt aan zich te brengen; doch de hertog Otto den landgraaf gedwongen, dat hy die beide moest verlaten. Wat aangaat de overige verrechtingen van den hertog Otto, hy hadt in den jare 1370 den graaf van Wernigeroda de Hartesburg afgenomen, en de zelve dien van Schwiegfeld geschonken. Wanneer in den jare 1373 hertog Magnus Torquatus van Brunswyk omkwam, nam onze hertog benevens zyn vader Ernestus Brunswyk en Wolfenbuttel in, ten beste der 4 nageblevene jonge prinssen; hoewel het gevolg getoond heeft, dat het oogmerk daar in niet ten beste was geweest: want in den jare 1381 moest de jonge hertog Frederik, een zoon van Magnus, byzondere list gebruiken, om het slot van Wolfenbuttel door hulp der Brunswykers te bemachtigen. In den jare 1383 heeft de hertog Otto het vlek Hardegsen, dat hy in den jare 1380 Christoffel van Rostorp afgenomen hadde, stads-rechten gegeven. In den jare 1385 heeft zy zich met andere vorsten en standen in de nabuurschap vereenigd, dat zy de landvrede handhavenen, en de wegen van roveryen bevryden zouden. Wanneer de graaf Dietrich van Wernigerode in het volgende jaar tegen deze vereeniging de landvrede gebroken hadde, is den hertog Otto de executie tegen hem opgedragen, die hem na gehouden gerichte in het open veldt door eenige edelen liet nedermaken, en daar op met een paarde-toom aan een doornebosch of hage binden, op dat het vonnis voldaan mogte worden, het welk den graaf tot de koorde veroordeelde. In de jaren 1386 en 1390 heeft onze hertog moeielykheden gehad met zyne stadt Gottingen, en de zelve tweemaal, hoewel te vergeefsch, belegerd. Hy stierf den 13 December des jaars 1394, en dewyl hy in den ban was van den aartsbisschop van Ments, moest zyne gemalinne met vele beden en geschenken verkrygen, dat hy eindelyk geabsolveerd wierdt, en op zyn graf te Wibbrechtshausen eene kapelle gebouwd mogt worden. *Script. Brunsvic.* inzonderheit *Bunting in der Braunschw. Luneb. Chronick P. III. pag. 16. seq.*

OTTO *Cocles*, of *de Eenoogige*, een zoon van den voorgaanden Otto den Kwaden, hertog van Brunswyk en Luneburg des lands Gottingen, of van de Leine, was zynen vader gansch ongelyk, en een vredelievend en deugdzaam vorst, die alle vlyt aanwendde om zyn landt in rust te brengen. Hy verkreeg in den jare 1398 *veniam ætatis*, na dat hy reets in den jare 1397, met hulp der steden Erfurt, Nordhausen en Mulhausen, het roofslot Hindenburg veroverd en verwoest hadde, en 42 daar in gevondene rovers laten ophangen. Het slot Greiffenstein heeft hy van gelyken verwoest, doch de rovers ontkwamen. In den jare 1400 ontfing hy van den Raadt en de burgery te Brunswyk, als de oudste heer, de erfhuldiging. In het volgende jaar stont hy zyne neven, de andere hertogen van Brunswyk en Luneburg, by in den oorlog tegen den aartsbisschop van Ments, dien men beschuldigde, dat hy den nieuw-verkoren keizer Frederik van Brunswyk hadt laten ombrengen. In den jare 1423 zyn de steden Hanover, Brunswyk, Goslar, Maagdeburg, met bisschop Johannes van Halberstadt en des zelfs coadjutor, hertog Magnus van Saxen, voor de stadt Halberstadt getrokken, en hebben door eene tweejarige belegering het eindelyk zo verre gebragt, dat de onrustige hoofden, welke hun eigen Raadt gevangen en onthoofd hadden, overgeleverd en omgebragt wierden, en daar tegen een nieuwe Raadt aangesteld wierdt. In den jare 1453 heeft de hertog Sesen met stads rechten begunstigd, en is in den jare 1463 gestorven. Hy moet zeer jong getrouwd zyn geweest, dewyl hy in eenen brief van den jare 1401 den landgraaf Herman van Hessen reets zynen schoonvader noemt, met wiens dochter Agnes hy echter maar eene dochter, Margaretha, geteeld heeft. *Bunting Braunschw. und Luneb. Chronick P. III. pag. 20. seq.*

OTTO, *de Oude*, hertog van Brunswyk en Luneburg, uit de Middel-Luneburgsche linie, zoude na de doodt van zynen vader Henrik den Jongen de vorstelyke lands regering op zich hebben moeten nemen, doch stont uit begeerte tot rust van de zelve af, en liet zich met Haarburg en eene jaarlyksche somme gelds vergenoegen. Hy hadt tot zyne gemalinne Mechtilda, eene edele vrouw van Kampen, by welke hem, nevens andere kinderen, die in hunne kindsheit stierven, geboren wierdt de hertog Otto, die terstondt volgt.

OTTO *de Jonge*, hertog van Brunswyk en Luneburg, een zoon van den voorgaanden, was geboren den 25 September des jaars 1528 by de voorgemelde Mechtilda van Kampen. Dewyl de zelve alzo van ongelyken standt was, wilden de bloedverwanten van onzen Otto hem in den beginne niet voor een vorstelyk en leenmatig erfgenaam houden, tot dat hem de successie door de uitspraak van het kamer-gerechte van Spiers toegewezen wierdt. Hy begunstigde met alle macht de geleerden, en was zelf een geleerd prins. In den jare 1576 hielp hy den twist tusschen den hertog Wilhem en de stadt Luneburg byleggen; liet ook het slot van

van Haarburg prachtig opbouwen en versterken. Hy stierf den 26 October des jaars 1603. Zyne linie is uitgestorven met zynen zoon, den hertog Wilhem, den 30 Maart des jaars 1642, en het landt aan de hertogen van Zell vervallen. *Bunting Braunschw. und Luneb. Chron. p.* 443. *seq.*

Hertog van Pomeren.

OTTO, hertog van Pomeren, een zoon van Barnim den Goeden, hadt na de doodt van zynen broeder Barnim den II met zyn anderen broeder Bogislaus den IV het landt gedeeld, en tot zyn aandeel verkregen het gene tusschen de Peene, Frische Haf, Oder en Ihna gelegen was, benevens het gedeelte van de Ucker- en Neumark, ook het recht van eerstegeboorte in zyne landen ingevoerd. Hy voerde in het begin van zyne gedeelde regering gelukkige oorlogen met de markgraven van Brandenburg; liet den langen dam tusschen Stettin en de stadt Dam aanleggen, tot versterking van het landt de Peene in het Vergische meir brengen, en verders op alle wyze het landt verbeteren. Als in den jare 1322 de stam der markgraven van Brandenburg uitstierf, trok onze hertog Otto, in de toenmalige onlusten, de Ucker-Mark, die eertyds tot Pomeren behoorde, weder aan zich, verdedigde de zelve ook met hulp van zynen neef, Wratislaus den IV van Wolgast, tegen hertog Frederik van Mekelenburg. Wanneer naderhandt keizer Lodewyk zynen zoon, van gelyken naam, de Mark overgaf, matigde deze zich niet alleenlyk deze gemelde landen weder aan, maar bragt het ook by zynen vader zo verre, dat de zelve uitspraak deedt, dat de markgraaf Lodewyk de Pomersche landen (dewyl de hertogen in de toenmalige onlusten, wanneer niemandt wist wie keizer was, verzuimd hadden het leen te ontfangen) onmiddelyk van het ryk, en de hertogen allereerst van hem te leen zoude voeren. Het kwam hier over tot eenen oorlog, in welken inzonderheit onzes Ottoos zoon, de hertog Barnim, dien ook de overige hertogen van Pomeren de zaak opgedragen hadden, uitmuntte: dewyl hy zo wel tegen de Markers als Mekelenburgers, die in het landt gevallen waren, zich dapper verdedigde, en verscheide slagen won, waar door het ook in den jare 1338 tot een vergelyk kwam, in het welke de Pomersche hertogen van de gemelde Brandenburgsche leenspligt vrygesproken, en daar tegen den markgraaf Lodewyk en des zelfs erfgenamen de verwachting op Pomeren, ingevalle de mannelyke stam der hertogen uitsterven mogte, toegestaan wierdt. De hertog Otto sleet het laatste jaar van zyn leven in een klooster, Colbats, en stierf in den jare 1345. *Micralii Pommerl. lib. III.*

Landgraven van Hessen.

OTTO, met den bynaam van *de Schutter*, of *Schieter*, geboren landgraaf van Hessen, welken Henrik, *de Yzere* toegenoemd, by Elizabeth, de dochter van Frederik, markgraaf van Meissen, geteeld hadde. Dewyl een ouder broeder, Henrik genoemd, voor handen was, zo zoude hy den geestelyken standt aangenomen hebben, ten welken einde men hem ook op de universiteit naar Parys zondt. Maar deze levenswyze geviel hem zo kwalyk, dat hy heimelyk van daar vertrok, en omtrent den jare 1340 zich onbekend aan het hof van Adolph, graaf van Kleef, begaf. Deze nam hem wegens zyne aangename gestalte gewillig in zynen dienst, en maakte hem eindelyk tot hoofdman over zyne boogschutters, in welke toenmaals gebruikelyke oefening hy boven anderen ervaren was. Terwyl hy, zonder zich bekend te maken, op deze plaats leefde, stierf zyn gemelde ouder broeder, zonder ligchamelyke erfgenamen, en vermeerderde daar door by zynen vader de bekommering over de onzekerheit, waar in hy zynentwegen leefde. Eindelyk geviel het omtrent den jare 1347, dat een Hessisch edelman, Henrik van Homburg genoemd, by gelegenheit van eene voorgenome bedevaart naar Aaken, naar Kleef kwam, en aldaar den waarachtigen standt van Otto openbaarde. Hier op gaf de graaf Adolph zyne dochter Elizabeth, eene zeer schone princesse, aan hem ten huwelyk, met welke hy zich daar op by zynen vader vervoegde. Hy stierf echter noch voor den zelven, zonder erfgenamen, en wel met eenige tekenen van vergift. *Adelar Erich. Julichische Chron. l. VI. f.* 261.

OTTO, landgraaf van Hessen, administrator te Hirschfeld, was een zoon van den geleerden landgraaf Maurits, geboren den 25 December des jaars 1594, van des zelfs eerste gemalinne Agnes, dochter van Johan Georg graaf van Solms. Na dat hy een goeden grondt in de wetenschappen gelegd hadde, ging hy in den jare 1611 met een aanzienlyk gevolg naar Hollandt, en van daar naar Engelandt. Aldaar bezocht hy Oxford en Cambridge, en ontfing van den koning Jacobus vele blyken van eene zonderlinge hoogachting, die hem ook op de wederom-reize te Brussel door den aards-hertog Albertus gegeven wierden. In den jare 1605 wierdt hy tot administrator der abdy van Hirschfeld benoemd. In den jare 1612 bevondt hy zich by de verkiezing en kroning van den keizer Matthias te Frankfort. In het volgende jaar wierdt hy door zynen vader stadhouder gemaakt van opper-Hessen. In den jare 1615 zondt zyn vader hem benevens andere Unions-verwanten naar Vrankryk, om den koning Lodewyk den XIII wegens des zelfs huwelyk te begroeten. Ondertusschen stierf zyne eerste gemalinne Catharina Ursula, dochter van Georg Frederik markgraaf van Baden; waar op hy in den jare 1617 byleger hieldt met Agnes Magdalena, dochter van Johan Georg, vorst van Anhalt. Doch in het zelfde jaar wierdt hy te Hirschfeld van de kinderpokken overvallen, en wanneer hy den 7 Augustus vroeg omtrent 4 uuren, naar eenen hondt, die hem des nachts door veelvuldig huilen ontrustte, eenen schoot wilde doen, trof de zelve hem zo ongelukkig, dat hy zich zelf dodelyk wondde, en alzo zyn leven eindigde, zonder kinderen na te laten.

Bisschoppen.

OTTO, een vermaard kardinaal en bisschop van Augsburg, uit het geslacht der Truchses van Waldburg, een zoon van Wilhem en Johanna; eene gebore gravinne van Furstenberg. Hy studeerde in den beginne te Tubingen, daar na te Dole, Pavia, Padua, en Bononië; op welke laatste plaats hy Hugo Buoncompagno hoorde, die naderhandt paus wierdt onder den naam van Gregorius den XIII. Naderhandt wierdt hy eerst kanunnik te Augsburg, daar na deken te Trente, en paus Paulus de III maakte hem, wanneer hy te Rome gekomen was, tot zynen kamerling. In deze bediening zondt hy hem in den jare 1542 op de Ryksvergadering te Neurenberg, om de bulle, waar in het Trentsche concilie vastgesteld wierdt, derwaards te brengen. In den jare 1543 wierdt hy, na het afsterven van Christophel van Stadion, bisschop van Augsburg, en den 19 December des jaars 1544 kardinaal-priester, onder den tytel van S. Balbina, dien hy daar na verscheide malen verwisselde, en ten laatste dien van S. Maria Transtevere, benevens dien van het Palestrynsche bisdom voerde. Hy heeft zich inzonderheit door zynen yver tegen de Protestanten vermaard en te Rome aangenaam gemaakt; zo dat hy aan alle religie-zaken, die toen voorvielen, veel deels hadde. Hy liet zich voornamelyk aangelegen zyn een storm tegen de Protestanten te verwekken, en wanneer hy in den jare 1545 een der keizerlyke gezanten was op den Ryksdag te Worms, liet hy genoegzaam zyne neiging blyken. Omtrent den zelven tydt zou hy zich eindelyk met den keurvorst van Beyeren verbonden hebben de Protestanten met geweldt aan te tasten, waar door hy hoopte, in plaatse van Herman van Weyde, keurvorst van Keulen, die wegens den Godsdienst verdacht was, keurvorst te worden. Daar na was hy, wanneer de oorlog in den jare 1546 begon, werkelyk by het keizerlyke leger, en hadt de proviandering van het zelve op zich genomen; wierdt ook door den keizer, wanneer zich Nordlingen overgegeven hadde, met 1500 mannen in die stadt gelegd. In den jare 1548 bemachtigde hy weder de Augsburgsche Kathedrale kerk en het bisdom, welke tot dien tydt toe in handen der Protestanten schynen geweest te zyn, en vorderde van de stadt Augsburg veel gelds, waar van hy door zyne menigvuldige reizen en aanslagen nooit een groten voorraadt hadde. Van daar ging hy naar het concilie van Trente, en van daar in het conclave, in het welke in den jare 1550 Julius de III verkoren wierdt. Hy verwierf van dezen voor zyne wederom-reize den hamer, waar mede de zelve de gulde poort geopend hadde, waarom eenigen spottelyk zeiden, hy wilde met den zelven de Protestanten den kop inslaan. Hy woonde in het reetsgemelde jaar den Ryksdag te Augsburg by, en predikte op den zelven zeer heftig tegen de Protestanten. In den jare 1552 wierdt hy door den keurvorst van Saxen, Maurits, en des zelfs bondgenoten, uit landt en goedt verdreven, wanneer hy naar Rome ging, om zich by den paus van zyne in den voorgaanden oorlog verkrege en noch niet verwonne, als mede van zyne nieuwgeledene schade te verhalen, die hem ook in den jare 1553 twee proostdyen, te Elwangen en te Wurtzburg, opdroeg. Wanneer hy in den jare 1555 op den Ryksdag te Augsburg was, alwaar over eene religie-vrede gehandeld wierdt, wilde hy in den zelven niet bewilligen, ging ook, eer het noch tot een besluit kwam, na dat hy van te voren zyne gedachten schriftelyk overgegeven hadde, naar Rome, om de pauslelyke verkiezing by te wonen, en hoewel hy te laat kwam tot die van Marcellus den II, zo hielp hy echter kort daar op Paulus den IV verkiezen, en bleef een gansch jaar in Italië. Ondertusschen beschuldigde men hem in Duitschlandt, dat hy een nieuwen oorlog smeedde tegen de Protestanten, waar tegen hy in den jare 1556 by zyne wederkomst een verdedig-schrift uitgaf, en terstondt weder naar Italië keerde. In dat landt heeft hy zich naderhandt meest opgehouden, behalven wanneer hy tot de Ryksvergaderingen naar Duitschlandt kwam. De keizer Maximiliaan de II vertrouwde hem in den jare 1563 zyne beide zonen, Rudolph en Ernestus, om de zelve naar Spanje te brengen. Hy zelf stierf te Rome in April des jaars 1573, en legt in de kerke dell'Anima begraven. Hy was benevens zynen yver voor den R. Katholyken Godsdienst ook een byzonder vriendt van de orde der Jesuïten, voor welke hy in den jare 1549 de universiteit te Dillingen stichtte. *Palatius in vit. Cardin. T. III. Thuanus Hist. T. I. Sleidanus. Seckendorf Hist. Luther. l. III.*

OTTO FRISINGENSIS, of *van Freisingen*, dewyl hy bisschop van die stadt is geweest, was een zoon van Leopoldus hertog van Oostenryk, en van Agnes, eene dochter van keizer Henrik den IV. Zyn vader liet hem opvoeden in een klooster, dat hy zelf te Neuburg in Oostenryk gesticht hadde, en maakte hem proost van het zelve. Wanneer hy een tydlang zyne studien vervolgd hadde, kwam hy te Parys, om de zelve op die universiteit te voltrekken, en begaf zich naderhandt naar Morimond, een Cisterciënzer klooster in Burgundië, alwaar hy tot abt verkoren wierdt. Doch wanneer zyn broeder, de keizer Coenraad de III, hem naderhandt tot bisschop van Freisingen benoemde, kwam hy naar Duitschlandt, en trok in den jare 1148 met hem in 't Beloofde landt. Na zyne wederkomst hadt hy een zonderling verlangen naar zyn vorig afgezonderd leven, en begaf zich daarom weder naar Morimond, alwaar hy den 21 September des jaars 1158 stierf. Hy was zeer ervaren in de

philosophie van Aristoteles, en in de Historien, schreef ook eene Kronyk in VIII boeken, van het begin der wereldt tot den jare 1146. Cuspinianus en Urstisius hebben dit werk uitgegeven. Hy schreef ook II boeken van het leven van Frederik Barbarossa, welke Radevicus, een domheer van Freisingen, vervolgde. *Radevicus l. II. c. 11. Trithemius. Bellarminus. Baronius. Simlerus. Vossius.* enz.

Bisschoppen van Utrecht.

OTTO de I, drie en dertigste bisschop van Utrecht, volgde na Theodoricus of Diderik den II, van Are, overleden in den jare 1212. (Anderen zeggen eenige jaren vroeger.) Hy was geboren uit den doorluchtigen stam der vorsten van Gelder, en de zoon van Otto den II, de broeder van Gerard den III, graven van Gelderlandt, als mede van Adelheit, getrouwt met Willem den I, grave van Hollandt. Hy was eerst prooft van Zanten geweest, zynde van een zeer goeden inborst. Heda zegt tot zynen lof, dat hy met groter voorzichtigheit, dan men van zyne jaren hadt verwacht, (want hy was nog geen dertig jaren oud toen hy bisschop wierdt, het welk tegen de gewoonte van dien tydt streedt,) heeft geregeert, en dat hy zeer oplettend is geweest in het handhaven van de gerechtigheit en van de vrede. Als hy voornemens was naar het Roomsche hof te reizen, om van de wet omtrent den ouderdom der bisschoppen (waar van zo even gesproken is) verschoont te worden, is hy by Noordhuizen, naar het gemene gevoelen in Over-Yssel gelegen, van een koorts aangetast, en op den 26 Maart, of, zo als Bokkenberg schryft, op den 7 April gestorven, na dat hy drie jaren en een half, of, volgens Gerardus Noviomagus, of van Nimwegen, vier volle jaren geregeert hadt. Hy is van daar naar Utrecht gevoert, en in de Domkerke van St. Marten begraven. Zyn grafschrift is door den Vertaalder van *Batavia Sacra* aldus overgezet:

't Is OTTO, *die hier rust, de eerste van dien naam;*
Een man van vorst'lyk bloedt; vraag 't and're van de faam.
Als hy reisvaardig stondt naar 't machtig hof van Romen,
Heeft hem een hete koorts uit 't leven weggenomen.

Zie *Heda. Beka. Barlandus. Bokkenberg. Batavia Sacra.* enz.

OTTO de II, vier en dertigste bisschop van Utrecht, verkoren na het overlyden van Otto den I, van welken in het voorgaande artykel is gesproken. Hy was prooft van Utrecht, en een zoon van Bernard, grave van der Lippe, en wierdt op het verzoek der graven van Hollandt en Gelderlandt gekozen. Na dat hy door den aartsbisschop van Keulen te Frankfort gewyd was, en als vorst van het keizerryk zyne leenhuldiging van keizer Frederik den II hadt ontfangen, heeft hy de bestiering van het bisdom voor een tydt aan zynen broeder Herman overgelaten, om den zelven keizer, die een tocht naar Syrië voorhadt, op die reize te volgen. Maar dewyl deze reis des keizers, volgens het schryven van Sigebertus (*lib. II, Epitome ad ann.* 1227) niet eerder is gelukt dan in het jaar 1229, zo zal Otto zonder den keizer, en mogelyk in het gezelschap van Willem den I, grave van Hollandt, de reis naar Syrië aangenomen hebben. Niet lang daar na te huis gekeert zynde, heeft hy een machtig leger verzamelt, en oorlog gevoert tegen den vorst van Gelderlandt, die, met de Sallanders zamengespannen hebbende, de goederen van het bisdom gewapenderhandt hadt aangetast. Maar volgens Beka en Heda is de schuldt aan den kant van den bisschop geweest. De eerstgemelde schryver zegt, dat de bisschop, uit het H. Landt te huis gekomen zynde, en alles in rust en in goeden staat vindende, zich zelf in grote onlusten heeft gestoken, en dat eenige vazallen van den Gelderschman, in Sallandt (daar door wordt hier het grootste gedeelte van Over-Yssel verstaan) woonachtig, door de amptenaren van den bisschop zodanig geschat en geschoren wierden, dat zy tot armoede vervielen, waar uit alle de volgende onlusten ontstaan zyn. De geschiedenissen getuigen, dat Otto de overhandt in dezen oorlog heeft gehad, en zyne vyanden ten dele verslagen, ten dele op de vlucht gedreven. Als hy naderhandt naar Vrieslandt was gereist, om eene inlandsche beroerte, die onder de burgers van Groningen was gerezen, te dempen, is hy door de oproerigen in het jaar 1226 moorddadiglyk gedood, tot zo verre, dat zy de kruin van zyn hoofdt, en het bloedig vleesch met scherpe messen afgevilt hebben. Hier mede was hunne woede nog niet verzadigt; maar om hun hert nog beter op te halen hebben zy het dode lichaam nog lelyk gesneden en gekurven, en het zelve, dus gruwelyk gewond, onder een moeras gedompelt. Zyn lyk is daar heimelyk uit gehaalt, en te Utrecht gebragt, daar het in de hoofdkerk is begraven, na dat hy dertien jaren op den bisschoppelyken stoel hadt gezeten; doch naar de rekening van Bokkenberg zou hy maar twaalf jaren geregeert hebben. Hy rust in de St. Martenskerke, nevens Otto den I, zynen voorzaat, onder een Latynsch grafschrift, het welk uit de ongedrukte levens der bisschoppen van Utrecht van Bokkenberg is getrokken, en door den vertaalder van *Batavia Sacra* op deze wyze in het Nederduitsch overgebragt:

Dees wakk're kerkvoogdt is ter kruisvaart opgetogen *,
Doch t'huis gekomen schiet het yzere harnas aan,
En trekt de Drenthenaars manhaftig onder de ogen;
Om de beleg'ring van Groninge op te slaan.
Doch 't wilde en woeste volk weet 't leger te verrassen,
En te misleiden door de onkunde van het landt.
Daar staat zyn heir bezet in 't midden der moerassen,
Daar sneuvelt 't beste volk: daar raakt hy zelf aan kant.

Zie *de voorgemelde schryvers.*

OTTO de III, tot zes en dertigsten bisschop van Utrecht verheven na de doodt van Willebrandus, voorgevallen in den jare 1235 (Anderen zeggen 1236, of 1233.) Hy was van eene doorluchtige afkomst, als zynde een zoon van Willem den I, en een broeder van Floris den IV, graven van Hollandt: daar by was hy een man, die zyne tydelyke goederen wysselyk en met goed overleg bestierde, hebbende het bisdom van Utrecht, het welk wegens de gedurige oorlogen en menigvuldige watervloeden zeer diep in schulden stak, door zyn vernuft en naarstigheit, en zelfs met het verkopen van zyn vaderlyk erfdeel, in een goeden standt gebragt. Na de ongelukkige doodt van zynen broeder, graaf Floris den IV, wierdt hy tot voogdt over des zelfs minderjarigen zone, Willem, de II van dien name, naauwlyks zes jaren oud, aangestelt. Otto, de voogdyschap aangenomen hebbende, heeft de Drenthenaars, die op nieuw waren opgestaan, t'ondergebragt, het slot Koevorden, met het omleggende landt, verovert, en den graaf Nyelle, handdadig aan den moordt van graaf Floris, gedwongen om ter plaatse, daar het feit begaan was, een kerk te stichten. Hy woonde vervolgens de kroning van zynen neef, den voorgemelden Willem, tot Roomsch koning te Aken by, en wierdt door de Ryksvorsten tot een der Raden van den zelven benoemt. Willem, daar na te Utrecht gekomen zynde, wierdt van zynen oom, bisschop Otto, treffelyk onthaalt, en bevestigde in den jare 1252 door een nieuwen brief den vrydom der kerke en der burgeren, waar door hy de laatsten onder anderen vergunt, dat zy niet buiten de stadt zullen mogen gedagvaard worden; en om de gunst der Utrechtsche burgeren nog meer te winnen, heeft zich Willem onder de burgers laten opschryven. Otto stierf, na eene regering van zestien jaren, den 4 April in het jaar 1249, en wierdt in de Domkerke te Utrecht begraven, met het volgende grafschrift:

Als 't Stift met schulden was beladen
Kwam OTTO *'t zelve wel te staden;*
En heeft het alles afgedaan:
Hy ging daar toe zyn goedt verkopen;
Des mogen wy met reden hopen,
Dat 't hem nu eeuwig wel zal gaan.

Zie *de zelve schryvers.*

Andere vermaarde Mannen.

OTTO, hertog van Burgundië, zoon van Hugo den abt, en broeder van Hugo Capet, trouwde met Leutgarda van Burgundië, dochter van Gilbert, hertog van Burgundië en graaf van Autun. Hy stierf den 22 February des jaars 965, zonder kinderen na te laten. *Flodoard. in Chron.*

OTTO, gezegt *van S. Blasius*, om dat hy monnik was van een klooster van dien naam, in het bisdom van Constans, leefde omtrent den jare 1209. Hy verkortte de Kronyk van Otto van Freisingen, en maakte eenige andere werken; maar hy bragt zyn werk zo verre niet als Simler verzekert. *Naucler. l. II. Gener.* 39. *Vossius l. II. de Hist. Lat.* enz.

OTTO, of *Otho Waldsassensis*, abt van de Cistercienzer orde in Beyeren, heeft geleeft in het einde van de XIII eeuwe, en stierf in den jare 1308. Hy was geleerd, en schreef de Jaarboeken van zyne voorzaten. Verscheide schryvers spreken met lof van hem. *Guillielm. Eisengr. in Cat. test. verit. Jongelin. in Notit. l. III. Possevin. in Appar. Sacr. Charles de Visch Bibl. Cist.* enz.

OTTOBONI, een adelyk geslacht in Italië, dat zyne opkomst meest heeft dank te weten aan paus Alexander den VIII. Eenigen leiden des zelfs oorsprong af van Padua, anderen uit Dalmatië; maar het is waarschynlyker, dat het zelve afkomstig is uit het eilandt van Negroponte, uit het welke, alzo het dikwils door de Venetianen den Turken afgenomen is, de voornaamste geslachten zich naar Venetië begeven hebben, alwaar zy in meerder rust dan op de grenzen der ongelovigen konden leven. Het zelve is geen van de oudste, dewyl het eerst in den jare 1646 onder het getal der Venetiaansche edele geslachten aangenomen wierdt, dewyl het de republyk met geldt bystondt, waarom zy zeer benodigt was. Ondertusschen hebben zich reets lang van te voren eenige van hunne voorvaders door de aanzienelykste bedieningen bekend gemaakt. Men leest in de Venetiaansche Kronyken, dat de kapiteinen *Antonius* en *Stephanus Ottoboni*, vader en zoon, de republyk goede diensten deden tegen de Turken; en dat naderhandt *Johannes Franciscus*, *Leonard* en *Simon Ottoboni* alle drie, de een na den anderen met het grootkancelierschap vereerd wierden, dat de hoogste waardigheit is, waar toe een burger geraken kan, dewyl de tytel van Excellentie en het dragen van een roden rok daar aan vast gehecht

* De aanmerking van Buchelius aangaande den kruistocht van den bisschop Otto verdient hier bygevoegt te worden. *Deze bisschop*, zegt hy, *is met den keizer (of liever zonder hem) naar Syrië getrokken; maar of hy daar door wel voldaan heeft aan den plicht van een goeden kerkherder, daar laat ik een ander van oordeelen. Dit is althans waar, dat hy, die zyne schapen zo lygtvaardig, en als of het een spel was, heeft verlaten, te huis kerende, de zelve, door een rechtvaardig oordeel van Godt, in wolven verandert heeft gevonden.*

gehecht is. Leonardus was een goed Jurist, en verstont vele talen. Hy verselde als secretaris de ambassadeurs der republyk naar het concilie van Trente, alwaar hy een naaukeurig dagverhaal opstelde van alles wat 'er voorviel. Daar na was hy agent van de republyk in Spanje, Duitschlandt, Portugal en elders. Johannes Franciscus Ottoboni verstont de rechten en de talen, inzonderheit de Griekſche en Hebreeuſche, zeer wel, en wierdt in den jare 1559 tot kancelier van Venetië benoemt. *Marcus Ottoboni* deedt de republyk in de 60 jaren goede diensten in Vrankryk, Duitschlandt, Engelandt, en Polen. Hy bevlytigde zich ook den hertog van Ferrara met paus Clemens den VIII te bevredigen, gelyk hy in de jaren 1607 en 1608 een goed verstandt poogde te bewerken tusschen de republyk van Venetië en paus Paulus den V. Wegens deze en andere goede diensten wierdt hy in den jare 1639 tot het kanselierschap gevordert, waar op hy in den jare 1646 den adeldom met 100000 dukaten betaalde. Zyn zoon *Petrus* hadt het geluk, den 6 October des jaars 1689 onder den naam van Alexander den VIII den pausselyken stoel te beklimmen. De Venetianen verklaarden, tot een teken van hunne hoogachting tegen den nieuwen paus, terstondt *Antonius*, den zoon van zynen broeder Franciscus, tot procurator van S. Marcus, gaven hem ook de ridderlyke waardigheit met eene gulde *stola*, welke altoos by den oudsten van de Ottobonische linie zoude blyven. De paus zondt hen daar tegen tot erkentenis eenige galeien tegen de Turken. Deze paus zocht het verstorven Roomsche neefschap weder levendig te maken, gelyk hy dan terstondt na zyne verheffing zyne bloedverwanten by zich deedt komen, en hen zeer aanzienlyk verrykte. Want Antonius Ottoboni, die nooit den oorlog gezien hadde, verklaarde hy tot generaal van de krygsbenden der kerke, wanneer hy wel haast de lieden wegnam, en met geweldt tot soldaten maakte, doch in den winter de zelve uit karigheit weder afdankte, en verders de voornaamste krygsampten aan plompe en onnosele menschen verkocht, waarom het volk hem eens byna stenigde. Doch dit ampt wierdt hem in den jare 1691 weder ontnomen. Des zelfs zoon, *Petrus Ottoboni*, maakte de paus tot kardinaal patroon, tot vice-kancelier en opper-intendant van den ganschen Kerkelyken Staat; ja hy gaf hem zo veel, dat de Italianen zeiden, dat de paus den Apostel Petrus niet alleenlyk zyn patrimonium, maar ook zynen mantel ontnomen hadde, om daar mede zynen kardinaal-neef te bedekken. Den broeder van den gemelden Antonius, *Marcus Ottoboni*, die kreupel en gebogcheld was, maakte hy tot generaal van zyne galeien, en tot prins van Fiano, en gaf hem de verstandige, buitengemeen schone en ryke princesse Tarquinia Altieri in den jare 1690 tot gemalinne. Doch deze verloor mede zyne waardigheit onder den volgenden paus. *Leti Ital. regnant. Tomasini in Elog. Doct. p. 2. Palazzi Gesta Pontif. T. V. Lehmann. erste fortsetzung des itzherrsch. Europa. Souverainen von Europa p.* 1548.

OTTOCARUS, een toenaam der Boheemsche koningen Primislaus den II, Wenceslaus den III, en Primislaus den III, welke eigentlyk den eersten gegeven wierdt, om dat hy met zo veel yver de zyde hieldt van keizer Otto den IV, dat men hem *Otto gar*, of *gansch en al Otto*, noemde. Deze toenaam is hem niet alleen gestadig bygebleven, maar ook uit gewoonte zynen zoon Wenceslaus den III, doch voornamelyk des zelfs zoon, den voornoemden Primislaus, zodanig toegeëigent, dat de laatste meer onder dien naam, dan onder zyn rechten naam bekend is. Zyn artykel behoort echter onder Primislaus, alwaar het ook gevonden wordt.

OTTOMAN. Zie OSMAN.

OTTOZIZ, eene vesting aan de zeegrenzen in Croatië, aan het water Gaczka, waar in eene keizerlyke bezetting legt, welke door de Krainsche landstanden betaalt wordt. Buiten de vesting staan vele huizen in het water op palen, van hout en rys te zamen gevlochten, en met witte aarde overtogen. Daar naby is een schans, de Forfetz genoemt. Voortyds was op deze plaats eene voorname abdy, die echter nu, als eene parochie, onder het kapittel van Zeng behoort. In het gewest rondom deze plaats houden de mannen hunne wyven tot de verachtelykste knechtelyke diensten, en wanneer zy de zelve noemen, is hunne gewoonte te zeggen: *mit ehren zu melden, myn weib*; dat is zo veel te zeggen als, *met verlof gezegt, myn wyf. Valvas. Ehre des H. C. p.* 93.

OTTWEILER, in 't Latyn *Ottonis Villa*, eene kleine stadt in het Westerryk, omtrent 4 mylen van Saar-Louis Oostwaarts gelegen, van welke eene zydelinie der graven van Nassau-Saarbruk haren naam heeft. *Imhof N. P. l. V. c. 6. n.* 10.

OUARTIS, een klein landschap in 't Beauvaisin, in Isle de France, den hertog van Berwyk toebehorende, 't welk in den jare 1710 tot een hertogdom gemaakt wierdt, wanneer de gemelde Berwyk als Pair van Vrankryk zyne zitting in den koninklyken Raadt nam.

OUCHE, (HET LANDT VAN) in 't Latyn *Uticensis tractus*, eene kleine landstreek van Normandië, bewesten de rivier Iton, en de stadt Evreux, vervat de stadt en het gebiedt van Conches, en het bosch van Ouche, en strekt zich uit tot aan de oorsprongen van de rivier van Carenton. *Baudrand.*

OUDAAN, gelegen in het nedergedeelte van het sticht van Utrecht, op den regter oever van de rivier de Vecht, byna over de ridderhofstadt Nieuwenrode, tusschen de dorpen Maarsen en Breukelen, in het gerecht van Breukeleveen, is leenroerig aan het sticht van Utrecht, en wierdt den 27 October des jaars 1536 plegtelyk door de Ed. Mog. Heeren Staten van dat landschap voor een ridderhofstadt erkent. Dit huis wierdt eertyds bezeten door een geslacht van dien zelven naam, 't geen men stelt afkomstig te zyn uit het geslacht van *Loenderstoot*, welkers wapen met dat van *Oudaan* overeenkomt, uitgenomen alleen, dat die van Oudaan hun wapen tot een teken van een jonger zoon eenigzins verandert hebben door het zelve te breken met een baarstel van drie voeten. In de XIV eeuwe leefde uit dit geslacht *Dirk van Oudaan*, die de ridderhofstadt van dien naam bezat, en door zyn overlyden nagelaten heeft aan zynen zone *Zweder van Oudaan*, die wegens de zelve den leeneedt aan den onlangs verkoren bisschop van Utrecht, Frederik van Blankenheim, vernieuwde den 14 May des jaars 1394. Deze geen kinderen nalatende, is de leenweer gekomen op de nakomelingen van zyne zuster *Alyd van Oudaan*, die getrouwt zynde met Ernst Taets, onder andere kinderen nagelaten heeft een zoon, die zyn moeders naam aannemende *Dirk van Oudaan* genaamt is, en na de doodt van zyn moeders broeder, *Zweder van Oudaan*, de ridderhofstadt Oudaan bekomen heeft, door wiens overlyden de zelve gekomen is op zyne dochter *Kornelia van Oudaan*, die met Frederik van Drakenborch getrouwt zynde Oudaan aan dat geslacht gebragt heeft: want na hare doodt is daar mede beleent *Ernst van Drakenborch*, haar zoon, des zondags op St. Valentynsdag in het jaar 1451, die het door zyn afsterven wederom nagelaten heeft aan zynen zone *Johan van Drakenborch* (ook namaals heer van Drakenborch) daar mede beleent den 21 October des jaars 1495. Hem is van gelyken in de bezitting opgevolgt zyne eenige erfdochter *Josina van Drakenborch*, met Oudaan den 3 September des jaars 1520 beleent, de welke met Dirk van Zuylen van de Haer, ridder, haar man, gesterkt, Oudaan den 5 Maart des jaars 1578 opgedragen heeft aan *François van Sneek*. Den zelven volgde zyne dochter *Johanna van Sneek*, na de doodt haars vaders den 13 Juny des jaars 1605 beleent, die met Jakob van der Burch getrouwt geweest, en nu weduwe zynde het opgedragen heeft ten behoeve van haren oudsten zone, *Arnoud van der Burch*, op den 20 Maart des jaars 1648. Door zyne doodt is het gekomen op zynen zone *Jakob van der Burch*, den 7 May des jaars 1653 verlyd, en na zyn overlyden op des zelfs zuster *Johanna Maria van der Burch*, den 27 July des jaars 1689 beleent, die getrouwt zynde met Philibert de Clerque, viconte van Wissocq, heer van Wieze, Boningues, enz. het stervende nagelaten heeft aan haren zone *Philibert Belizaire de Clerque*, burggraaf van Clerque, Wissocq, heer van Boningues, Wieze, Soestbergen, enz. den 8 April des jaars 1718 beleent, die het nog tegenwoordig bezit.

OUDDORP, in Zuid-Hollandt. Zie OUDORP.

OUDDORP, anders OLDDORP, en in oude brieven *Okdorp* en *Okerdorpe* genaamt, maar in een brief van keizer Henrik den IV van den jare 1084 onder den name van *Altadorpa* vermeld, is een dorp in Noord-Hollandt, boven Alkmaar. Hier heeft van ouds een Karmeliter klooster gestaan, het welk daar gebouwt is in den jare 1467, en waar toe Karel van Burgundië, en Albert van Raaphorst, baljuw van Haarlem, en ontfanger van Noord-Hollandt, de penningen hadden opgeschoten. *Oudheden van Noord-Hollandt.*

OUDEGEYN, ook genaamt HET GEYN, en SNOJENTOREN, gelegen in het nedergedeelte van het sticht van Utrecht, in 't gericht van het Geyn, niet verre van den linker oever van de Vaartse Rhyn en Yssel, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten van het sticht van Utrecht, van welke het ook den 27 October des jaars 1536 plegtelyk voor een ridderhofstadt erkent wierdt. Dit huis is oudtyds bezeten geweest door een geslacht, *Snoy*, en *Snoy van Oudegeyn* genaamt, die uit het geslacht der Wulvens afdalen, het geen haar wapen, alleen in koleuren van dat der *Wulven* verschillende, schynt te kennen te geven: want daar het wapen der Wulven is gestukt in acht gegolfde fasces, of linten, van goudt en keel, bestaat dat van de Snoyen uit een schildt gestukt in acht diergelyke gegolfde fasces, of linten, van zilver en azuur. Voor het jaar 1400 wierdt dit goedt bezeten door *Herberen van Oudegeyn*, die het den 30 July des jaars 1400 opdroeg ten behoeve van *Gerrit Bouman*, door wiens doodt het kwam op *Lodewyk Bouman*, zynen zone, beleent den 28 Augusty des zelven jaars, gelyk het door de doodt van dezen op zyn broeder *Jan Bouman*, den 11 Juny des jaars 1457 daar mede beleent, gekomen is. Ook deze heeft geen kinderen nagelaten; waarom *Jan Jansz. de Coninck*, na de doodt van *Jan Gerritz. Bouman*, zyn oudoom, en Alyd Stevens, dochter van der Sleen, daar mede beleent wierdt den 28 Augusty des jaars 1484. Ter zelver tydt heeft hy het weder opgedragen ten behoeve van *Johan van Renesse van Rynouwen*, kanunnik in den Dom te Utrecht, na wiens doodt des zelfs broeder *Johan van Renesse*, heer van Rynouwen, met Oudegeyn beleent wierdt den 9 May des jaars 1506. Deze heeft by zyne huisvrouwe, Kornelia van Bockhoven, maar eene dochter, *Anna van Renesse van Rynouwen*, gehad, aan Godefroi of Goert van Herst getrouwt, en voor haar vader overleden: waarom dan ook na zyne doodt eene zyner kleindochteren, *Alyd van Herst*, den 12 April des jaars 1514 met Oudegeyn beleent is, die met Dirk van den Boetzelaar getrouwt zynde het stervende nagelaten heeft aan haren zone *Jan van den Boetzelaar*, de welke de beleening ontfangen heeft den 1 Juny des jaars 1560, gelyk wederom na zyne doodt des zelfs dochter, *Theodora van den Boetzelaar*, weduwe van Willem Ketelaar, heer van Assche, den 30 May des jaars 1594, ten welken dage zy het wederom opdraagt aan *Kornelia, Henriks* dochter, weduwe van Thomas Both. Na haar overly-

overlyden is dit leen in twee byzondere lenen gesplitst. Met de eene helft wierdt *Gerrit van Leeuwen*, zo voor zich zelve, als mede ten behoeve van zyne broeders en zusters, na het overlyden van Kornelia, Henriks dochter, weduwe van Thomas Both, haar lieder grootmoeder, volgens des zelfs uiterften wille beleent den 31 Maart des jaars 1598, van wie het ten behoeve van Doctor *Sixtus Donia* den 3 Augusty des jaars 1620 wederom opgedragen wierdt. Met de andere helft is *Gerrit Both*, mede voor zich zelve, en ook ten behoeve van zyne broeders en zusters, na de doodt van de zelve Kornelia, Henriks dochter, weduwe van Thomas Both, hare grootmoeder, volgens des zelfs uiterften wille, den 14 October des jaars 1598 beleent, en na zyne doodt *Wouter Both*, des zelfs broeder, wederom voor zich zelve, en ten behoeve van zyne overige broeders en zusters, den . . . . Doch beide de delen zyn naderhandt wederom in malkander gesmolten, en tot een leen gemaakt: want *Adriaan Ploos*, heer van Tienhoven, wierdt eerst beleent met de eene helft door opdragt van *Wouter Both* den 25 January des jaars 1626, en namaals ook met de andere helft door opdragt van *Sixtus Donia*, Doctor in de rechten, den 27 May des jaars 1627. Door zyne doodt is de belening gekomen op zynen zone *Gerard Ploos van Amstel*, luitenant houtvester des lands van Utrecht, den 28 Maart des jaars 1640. Als nu na het overlyden van dezen zyn boedel zeer verschuldigt was, is *Godart van Ochten* ten behoeve van zyne schuldeisschers met Oudegeyn beleent den 19 Maart des jaars 1698, die het den 23 September des jaars 1699 weder opgedragen heeft ten behoeve van *Johan Adolph van Alendorp*, kanunnik van St. Maria te Utrecht, gelyk deze weder den 15 September des jaars 1705 ten behoeve van *Frederik Jakob Hereman*, heer van Zuidwyk, van wien het tegenwoordig (1730.) bezeten wordt. Zie ook boven het artykel van GEYN. (HET)

OUDEKARSPEL. Zie OUDKARSPEL.

OUDEKERK, of OUWERKERK, een dorp in Zeelandt, op het eilandt Schouwen, met kerk en predikant, staande onder de classis van Schouwen.

OUDEKERK, een dorp, op het eilandt Zuid-Bevelandt, anderhalve myl van Ter Goes gelegen. Het wordt tegenwoordig *Hoedenskerk* of *Hoedekenskerk*, en by verkortinge *Hoetjeskerk* genaamt. Zie HOEDENSKERK.

OUDEKERK. Zie OUWERKERK.

OUDEKOOP, en by verkorting OUKOOP genaamt, een buurt in het Sticht van Utrecht, by het vermakelyke dorp Loenen gelegen.

OUDELANDT, of OUDELANDE, en thans genaamt OUWELANDT, een dorp met eene gemakkelyke haven, in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt. Het heeft eene fraaie kerk, met een dikken en hogen toren. Kerk en predikant behoren onder de classis van Zuid-Bevelandt.

OUDENAARDE, in 't Latyn *Aldenarda*, *Aldenardum*, eene welgesterkte stadt in Vlaanderen. Grammaje en anderen geven voor, dat de beginselen van Oudenaarde komen van eene sterkte, gebouwd door de Hunnen aan de Schelde in den jare 411: doch zulks is niet wel te bewyzen. Wat 'er van zy, deze stadt wordt door de Schelde in twee delen onderscheiden, en heeft een slot, *Pamele* genoemd, dat door middel van een brug over de gemelde rivier met de stadt te zamen gehecht is. Zy legt 5 mylen van Gent, en 6 van Doornik, is eene ryke plaats, en dryft groten handel in tapisseryen. In den jare 1658 wierdt deze stadt door de Franschen ingenomen, doch door de Pyreneesche vrede aan de Spanjaarden weder afgestaan. In den jare 1667 wierdt zy door de eersten op nieuw veroverd, en door de Spanjaarden in den jare 1674 vergeefsch belegerd, doch in de Nimweegsche vrede in den jare 1678 weder aan hen ingeruimd. Den 11 July des jaars 1708 verkregen de Engelschen en Hollanders eene heerlyke overwinning op de Franschen naby deze stadt. *Zeil. in Topogr. circ. Burgund. p.* 162.

OUDENBURG, eene kleine stadt in het Oostenryksche Vlaanderen, tusschen Brugge en Nieupoort, 3 mylen van Oostende gelegen. De Benedictyner abdy, door den H. Arnulphus, bisschop van Soissons, alhier in den jare 1084 gesticht, is in de XVII eeuw door de Hollandsche oorlogen verwoest, waar op de overige Conventualen zich in het Benedictyner klooster te Brugge begeven hebben. *Cellarii Geogr. Antiq. T. I. l. II. c.* 3. *p.* 395. *Grammaje de Antiq. Flandr. De Bruza p. I. c.* 8. 9. *&c.*

OUDENDYK, een dorp in Noord-Hollandt, onder het schoutampt van Hoorn, heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Edam.

OUDENHOORN, een dorp in het landt van den Briel, met kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn en Putten.

OUDERSCHIE. Zie OVERSCHIE.

OUDEWATER, in 't Latyn *Veteres Aquæ*, een Hollandsch stedeke, gelegen aan den Yssel, byna op de helft tusschen Schoonhoven en Woerden. Boxhorn wil, dat men het zelve *Oudewaars*, dat is het oude eilandt of bedykte polder, moet noemen, tot onderscheidt van een anderen waardt, de welke, digt by de eerste plaats gelegen zynde, nog tegenwoordig den naam behoudt van de nieuwe waardt. Henrik van Vianden, XXXVIII bisschop van Utrecht, heeft het zelve kort na het midden van de XIII eeuwe tot een stadt gemaakt, en aan de ingezetenen burgerrechten gegeven, die by hen in gebruik zyn gebleven. Zy was sedert eene welgestelde stadt tot den jare 1349, wanneer zy door bisschop Jan van Arkel stormenderhandt wierdt ingenomen, geplundert, en verbrand. Maar dit kwam den Stichtschen duur te staan, alzo 'er, door den dapperen tegenstandt der burgeren, meer van de eersten dan van de laatsten gesneuvelt waren: onder anderen bleven 'er van de Utrechtschen *Johan van Ryfenburg*, *Jakob* en *Jan van Luchtenburg*, broeders, *Everhard van Driel*, enz. De stadt wierdt naderhandt wel herbouwt, maar verloor veel van haren vorigen luister. In het jaar 1572 hadt jonker Adriaan van Swieten, door heimelyk verstandt daar binnen, met weinige soldaten deze plaats voor den prins van Oranje in gekregen; maar in het jaar 1575, den 19 July, kwamen 'er de Spaanschen, onder 't beleidt van den heere van Hierges, weder voor. Hy stopte 't water, dat van Gouda derwaarts komt; daar door sneedt hy de stadt allen toevoer af, en deedt de wateren verdrogen; beschoot de stadt heel fel; maakte den 7 Augusty eene bresch, die de belegerden 's nachts weder stopten; maar den volgenden dag vernielde Hierges hunnen arbeidt weder; deedt daar op een algemenen storm, en wierdt 'er den 8 meester van. De Spaanschen gingen daar zo gruwelyk te werk, dat zy byna alles vermoordden, en geen twintig mannen in 't leven lieten: daar by kwam het vuur in de stadt, zo dat ze geheel afbrandde, behalven de kerk, 't klooster, en zommige slechte huisiens. Na den brandt wierden de huizen echter weder opgebouwt, en de wallen herstelt; maar in langen tydt wierdt de gelede schade niet herwonnen. De Staten gaven den burgeren schone privilegiën, en vele vryheden, op dat zy 'er allengskens weder boven op mogten raken. By den inval der Franschen in het jaar 1672 in den Vereenigden Staat zagen die van Oudewater, onvoorzien van alle behoorlyke tegenweer, des middags den 13 Juny vele vluchtelingen, met zak en pak, vrouw en kindt, uit de Betuwe en het sticht van Utrecht door hunne stadt naar andere Hollandsche steden trekken. De magistraat zondt nog dien zelven avondt, al vry laat, eenige gedeputeerden naar de Staten van Hollandt, om haren slechten staat te vertonen, en bystandt en order te verzoeken, maar kregen een slechten troost, en tot antwoordt, *dat Oudewater niet wel beschermt kon worden*, vermits Utrecht en andere steden van 't Sticht reets sauvegardes ingenomen hadden; dat daarenboven het leger van den Vereenigden Staat onder zyne Hoogheit was afgezakt, en zich beneden hunne stadt, aan de Gouwerwelsche sluis, Nieuwerbrugge, enz. neergeslagen hadt. Zy, dus afgesneden van de andere Hollandsche steden, zonden daar op den 23 Juny burgermeester *Tromper*, nevens meer anderen, naar de Staten van Hollandt, om 't gevaar der stadt schriftelyk met een smeekschrift voor te stellen, en advys te verzoeken wat den regenten, ten beste der ingezetenen, te doen stondt. Zy kregen geen apostille, en by monde wierdt hen 't innemen van sauvegarden noch af- noch aangeraden: doch daar by gezegt, *dat Hunne Ed. Gr Mog. Oudewater in dezen tydt niet konden helpen*. Daar op nam de overheit den 24 van die maandt een besluit, om met Woerden, Utrecht, enz. sauvegarden te verzoeken. Ten dien einde zonden zy den burgermeester C. de Lange, nevens den oudburgermeester P. van der Horst, den 25 af, om van koning Lodewyk sauvegarde af te smeken, op zulk een verdrag, als die van Utrecht, Woerden, enz. bekomen hadden. Het wierdt hen terstondt toegestaan, en de sleutels wierden daar op aan den marquis de Genlis overgegeven. Echter hadden zy deze inlegering niet langer dan tot den 11 July: want de koning van Vrankryk, die te Zeist, niet verre van Utrecht, met zyn leger lag, horende, dat de prins van Oranje stadhouder van Hollandt enz. geworden was, vondt goed van daar op te breken, en zyn volk uit Oudewater te trekken. De graaf van Hoorn, die zyn kwartier aan de Gouwerwelsche sluis hadt, dat vernemende, kwam straks met 60 of 70 man voor Oudewater, waar op de burgers de overgeblevene Fransche sauvegardes de sleutels afnamen, en de poorten voor den gedachten grave openden, die 'er vervolgens, gelyk na hem zyn broeder Jan, gouverneur van wierdt. Braaf wierdt ook deze stadt, als eene uiterste grens tegen den vyandt, gesterkt, alle de landen op de toegangen onder water gezet, en met eene sterke bezetting, zo van burgeren uit de hoofdsteden van Hollandt, als van 's lands besoldelingen, voorzien; geen klein geluk voor den Staat, alzo Oudewater voor een der sleutelen van Hollandt, by overweldiging van 't Sticht, te houden is.

De kerk van Oudewater was in de Roomsche tyden eene parochiekerk, de welke eerst St. *Willebrordus* tot haren patroon hadt, en naderhandt St. *Michiël* tot tweden patroon kreeg. De kerk van Oudewater wordt tegenwoordig door twee Gereformeerde predikanten bedient, staande onder de classis van Gouda en Schoonhoven. Alhier heeft van ouds ook een klooster gestaan, van den derden regel van St. Franciscus, hebbende tot patronesse St. Ursula met haar geselschap. Het stondt onder het Kapittel van Utrecht, en onder het opzicht, of de bezoekinge der Utrechtsche bisschoppen: doch de zogenaamde Broeders van het gemene leven, gemeenlyk de *Fratres* genaamt, hadden 'er de bestiering over. Nog stondt voor dezen te Oudewater een Cellebroers- en Cellezusters-huis. De laatste maakten haar werk van de zieken te dienen en op te passen, de eerste van de lichamen der overledenen te begraven. Eindelyk hebben de St. Jans-ridders hier een huis gehad, staande onder het landkommandeurschap van Utrecht. *Egbert Speyers*, te Oudewater geboren, pastoor te Berkou, heeft eene zonderlinge milddadigheit aan de inge-

zetenen van dat dorp en die van Oudewater betoont. Namentlyk, hy heeft in het jaar 1580 in deze zyne geboorteſtadt een gaſthuis geſticht, op dat zyne bloedverwanten, indien zy tot armoede vervielen, daar de koſt zouden krygen, en ten dien einde zeer ſchone en vruchtbare landeryen aan het gaſthuis gegeven. Hy belaſtte daarenboven by uiterſten wille, dat 'er alle jaren in dat gaſthuis op Goeden Vrydag aan allen den genen, die daar verſchenen, broodt en haring zou uitgedeelt worden; en deze uitdeling geſchiedt nog jaarlykſch aan eene grote menigte kinderen der ingezetenen, die op den gemelden dag naar het gaſthuis lopen. Op een zilveren beker, welken zyne vrienden nog bewaren en in waarde houden, ſtaan deze Nederduitſche vaarzen te lezen:

„ Weynich wyns die verſtaeyt het hert;
„ Maer veel gedroncken baert ſmert.
„ Tot gedenckenis zyn wy gelate
„ Voor de vrienden hier uyt charitate.

Oudewater heeft verſcheide geleerde en vermaarde mannen uitgelevert, namentlyk: *Johannes Paleonydorus*, anders in 't Nederduitſch *Jan van Oudewater*, zie PALEONYDORUS; *Cornelius Valerius*, zie hier na op VALERIUS; *Gerardus de Roo*, opziender van de bibliotheek van den aartshertog Ferdinand van Ooſtenryk; *Rudolphus Snellius*, een uitſtekend wiskundige, geboren in 't jaar 1546, wierdt te Leiden profeſſor in de Hebreeuſche tale en de wiskunde 34 jaren lang, en overleedt in 't jaar 1613, oud over de 67 jaren; *Jakob Arminius*, zie ARMINIUS, en meer andere.

In eene bibliotheek dezer ſtadt heeft men den brief van St. *Hulderik*, biſſchop van Augsburg, geſchreven aan paus *Nicolaus* den I aangaande het huwelyk der prieſteren, toen verboden. Hy verhaalt daar in, dat paus Gregorius de I het huwelyksverbodt wel beſloten hadt; doch dat hy naderhandt eenige gezonden hebbende om zynen vyver uit te viſſchen, enz. vernomen hadt, daar meer dan 6000 kinderhoofden uit gehaalt, en voor hem gebragt te zyn; dat hy daar op, innerlyk bewogen, zeer gezucht en beleden hadt, dat het beſluit van het verbodt des huwelyks aan de geeſtelyken, door hem gemaakt, de oorzaak was van zo vele moorden; dat hy gevolgelyk de voornoemde zyne ordonnantie en dekreet te niet gedaan, en den Apoſtoliſchen raadt verre boven zyn verbodt geprezen hadt, namentlyk, *dat het beter was te trouwen dan te branden*; daar nog van zynent wegen byvoegende: *Het is beter te trouwen dan gelegenheit tot moordery te geven.* Men kan dezen ganſchen brief vinden in *Flaccus Illyricus Naamregiſter van de getuigen der waarheit fol.* 593 *enz.* Het is wel waar, dat een Roomſch-Katholyk naamloos ſchryver, die in het jaar 1559 het leven van St. *Udalricus*, biſſchop van Augsburg, heeft uitgegeven, in de Voorreden poogt te beweren, dat de brief van St. *Huldericus* aan paus Nicolaus valſch is, om dat zyn St. Udalricus, biſſchop van Augsburg, is geboren in 't jaar 890, en biſſchop geworden in 't jaar 923, terwyl paus Nicolaus de I al geſtorven was in het jaar 867; maar hy bemerkt niet, dat zyn St. Udalricus een ander is dan St. *Hildericus*; gelyk dan ook zelf de Augsburgſche monnik, *Onuphrius Panvinius*, getuigt, dat *Hildericus* biſſchop van Augsburg geweeſt is in het begin van het pausſchap van *Nicolaus* den I, in het jaar 850, (zie zyne *Kerkelyke Kronyk*, gedrukt te Keulen, *fol.* 97) en zelfs *Æneas Sylvius*, naderhandt paus geworden in het jaar 1458, en *Pius* de II hernoemt, in zyne Reizen en Beſchryvinge van Duitſchlandt, ook in zyne *Apologia ad Mayerum*, bekent, dat S. Hildericus, biſſchop van Augsburg, den paus in het verbodt van niet te mogen trouwen wederſtaan heeft. Dit getuigt ook *Caſparus Hedio* in zyne *Kerkelyke Hiſtorie*, en dat al lang voor den aanvang der Reformatie deze brief van St. Hildericus, biſſchop van Augsburg, in eene bibliotheek in Hollandt, (en, gelyk gezegt is, in de ſtadt, of het ſteedtje Oudewater) gevonden is. Ook is die niet alleen te Oudewater, maar boven dat zyn 'er nog verſcheide afſchriften van in vele oude boekeryen van Duitſchlandt. *Caſp. Hedio Hiſt. Eccl. l. VIII, p.* 12. *Goudhoeven Oude Holl. Kronyk fol.* 222. *Boxhorn Theatr. Holl. Hooft en Van Meteren Nederl. Hiſt. Valkenier Verwerd Europa. Hiſt. van 't Utrechtſche Bisdom II Deel.* enz.

OUDEWETERING, een dorp in Zuid-Hollandt, aan den Zuidkant van het Haarlemmer-meer, aldus genaamt van de doorwatering, die uit het Brazem-meer valt, en zeer bekend wegens de gedurige doorvaart. Het zelve heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Woerden en Over-Rhynlandt.

OUDIN, (CESAR) ſekretaris en tolk der vremde talen, was een zoon van Nicolaas Oudin, grootprovooſt van Baſſigni. Hy wierdt opgevoed aan het hof van koning Henrik den Groten, wanneer hy nog maar koning van Navarre was, en deze prins gebruikte hem in verſcheide onderhandelingen in Duitſchlandt en elders. Hy bediende zich van hem gedurende de burgerlyke oorlogen, en gaf hem de waardigheit van ſekretaris en tolk der vremde talen, door brieven van den 18 February des jaars 1597. Oudin arbeidde met vrucht voor het gemeen. Men heeft verſcheide werken van zyn maakſel, vertalingen, Letterkunſten, Woordenboeken, enz. Hy ſtierf den 1 Octo-ber des jaars 1625.

OUDIN, (ANTONIUS) de oudſte zoon van den voorgemelden Ceſar Oudin, muntte mede uit door zyne taalkunde. Hy hadt de zelfde waardigheit van tolk der vremde talen, en maakte verſcheide werken. Koning Lodewyk de XIII zondt hem in Italië, alwaar hy een langen tydt doorbragt, zo aan het hof van Savoje, als aan dat van Rome, alwaar paus Urbanus de VIII een groot vermaak hadt om zich met hem te onderhouden. By zyne wederkomſt in Vrankryk verkreeg hy zich de gunſt van verſcheide perſonen van aanzien, en de koning deedt hem de eer van hem in den jare 1651 te verkiezen om hem in de Italiaanſche taal te onderwyzen, het welk Oudin tot zyne doodt toe vervolgde, welke voorviel den 21 February des jaars 1653.

OUDIN, (CASIMIR) een geeſtelyke in Vrankryk, van de orde der Premonſtratenzen, hadt zich met groten vlyt in de kerkelyke hiſtoriën geoeffent, en in den jare 1686 te Parys uitgegeven: *Supplementum ſcriptorum Eccleſiaſticorum, à Bellarmino omiſſorum*, tot vermeerdering van welk werk veel geholpen heeft, dat hy den naamlyſt der Latynſche en Griekſche handſchriften, de koninklyke boekery, nevens die van Colbert en Seguier, als mede die van verſcheide geeſtelyke ordens door ganſch Vrankryk en de Nederlanden heeft kunnen gebruiken. Dit werk kwam in 't licht te Leipzich in den jare 1722 in twee ſtukken in folio. Hy hadt ondertuſſchen beſloten naar Hollandt te gaan, en aldaar belydenis van den Hervormden Godsdienſt te doen. Hy tradt die reis aan in het jaar 1690, en nam van alle zyne verzamelingen maar twee ſtukken in folio mede, na dat hy vele nog nooit gedrukte ſchriften aangaande de XI en XII eeuwe verbrand hadde. In Hollandt wierdt hem in het jaar 1691, door de voorſprake van Spanheim, Trigland en Mareſius, van de Staten Generaal een jaargeldt toegelegt, zonder van hem eenigen dienſt te begeren, tot dat men hem eindelyk onder-bibliothekaris te Leiden maakte, welk ampt hy ook tot aan zyn einde bekleed heeft. Hy ſtierf in den jare 1718 zeer ſchielyk, in den ouderdom van 70 jaren. Men geeft hem den lof van een zeer oprecht man geweeſt te zyn, en dat hy den Hervormden Godsdienſt door overtuiging van gewiſſe heeft aangenomen. Behalven het bovengemelde werk heeft men van hem: *Diſſertationes Criticæ*; *Epiſtola de ratione ſtudiorum ſuorum*, eene Verhandeling tegen den vader *Banduri*, waar in hy des zelfs verzameling van eenige tot de Conſtantinopolitaanſche geſchiedeniſſe behorende ſchryvers onderzoekt, de welke in de *Hiſtoire Critique de la Republ. des lettres* gevonden wordt. Hy meende ook een nieuwen druk der werken van *Eugenius Lugdunenſis*, *Hilarius Arelatenſis*; en *Fauſtus Regienſis*, uit de oude drukken en handſchriften vermeerdert en verbetert, in het licht te geven; maar daar is niet van gekomen, om dat hy geen drukker naar zyn zin daar toe kon vinden. *Gelehrte Zeitungen* 1718.

OUDKARSPEL, of OUDEKARSPEL, een dorp in Noord-Hollandt, onder het rechtsgebiedt van Alkmaar, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis der gemelde ſtadt.

OUDOCEUS, derde biſſchop van Landaf, in het landt van Walles, in Engelandt, bloeide in den jare 560. Hy vergaderde in dat jaar een ſynode, beſtaande uit zyne geeſtelykheit en de abten van zyn bisdom, op het welke hy Mourice, koning van Glamorgan, plegtelyk veroordeelde, om dat hy Cynetus gedood hadde. De koning bleef twee jaren in den ban, maar eindelyk, door wroeging geraakt, kwam hy Oudoceus vinden met tranen in de oogen, en verzocht hem toegelaten te worden tot de vrede der kerke. De biſſchop leidde aanſtonds hem boete op, doende hem begrypen, dat hy verplicht was tot meerder boetvaardigheit, bidden, en vaſten, dan naar gewoonte, om vergoeding te doen aan Godt en aan de kerke. De koning onderwierp zich gewilliglyk aan alles. *Spelman Concil. Vol. I. p.* 62.

OUDON, of ODON, in 't Latyn *Uda*, *Odonus*, eene kleine rivier van Normandië, die haren oorſpronk heeft boven het dorp Doude-Fontaine. Zy beſproeit de abdy van Aulnay, doorloopt de ſtadt Caen, en werpt zich in de Orne. *Baudrand.*

OUEN, of OWEN, in 't Latyn *Audoenus*, of *Dado*, aartsbiſſchop van Rouaan, was kancelier of referendarius van den koning Dagobert den I, of Cloveus den II. Hy was de zoon van een aanzienlyk man, Audearius genoemd. Hy ſtierf te Clichi, naby Parys, den 24 Auguſty des jaars 689, dat het 90 was van zynen ouderdom. Zyn lighaam wierdt in den jare 693 gebragt in de kerke van S. Pieter te Rouaan, welke tegenwoordig zynen naam draagt. Hy hadt in den jare 672 het leven van S. Eloi, biſſchop van Nojon, geſchreven, dat door *Caniſius*, en door D. *Lucas d'Achéri* in hunne Verzamelingen uitgegeven is. Surius brengt onder den 24 Auguſty zyn leven by, door een ſchryver van den tydt van S. Ouen beſchreven. Het zelve is in het Franſch vertaalt door *d'Andilly. Du Pin.*

OUESSANT, dat is te zeggen *het Weſtlandt*, anders ook *Heyſandt* genoemt, een klein eilandt van Vrankryk, drie mylen van de Weſtkuſt van Bretagne gelegen, op de plaats alwaar de zelve Noordelyk begint te draaien. Het heeft maar drie mylen omtreks, eenige dorpen, en een kaſteel om het te verdedigen. Men ziet tuſſchen dit eilandt en de kuſt van Bretagne verſcheide andere kleine eilanden, welke men in 't algemeen de eilanden van Oueſſant noemt. *Maty Dict.*

OUGHTRED (GUILIELMUS) wierdt geboren te Eaton, in Engelandt, omtrent den jare 1573, en opgetrokken in de ſchole van die ſtadt. Hy ſpreekt zelf in zeker verdedigſchrift, of brief, dien hy ſchreef, van het armelyke, arbeidzame en moeielyke leven, dat hy in het begin leidde. Van daar wierdt hy ontfangen in een der collegiën van Cambridge,

bridge, waar van hy elf of twaalf jaren een lidt was. Hy besteedde aan de wiskunst den tydt, dien hy kon woekeren van de akademische studiën; en door zyne vermaningen, zyne hulp, en zyne onderwyzingen bewoog hy 'er vele om zich tot deze nuttige en zekere studiën te begeven. Hy wierdt priester gemaakt door Doctor Bilson, bisschop van Winchester, en kreeg een beneficie te Alderbury, naby Guilford, in het graafschap van Surrey. Hy bekleedde het zelve vele jaren, en men meent, dat hy aldaar stierf en begraven wierdt. Hy hieldt zich tot zyne uitspanning op met verscheidenerlei studiën, gelyk uit zyne werken en handschriften blykt. Hy oeffende zich in de medicynen, in de chymie, enz. Hy leefde 87 jaren, en stierf omtrent het begin van May des jaars 1660. Hy hadt zich zodanig overgegeven aan het belang van Karel den I, en van Karel den II, dat wanneer hy bericht kreeg van de akte van den 1 May van dat jaar, tot herroeping van den laatsten prins, hy zo veel blydschap dieswegens ontfing, dat hy schielyk daar door stierf. *Wallis* verhaalt zulks in zyne Verhandeling van de *Algebra*, waar in hy zeer voordelig spreekt van Oughtred, betuigende dat hy veel voordeel getrokken hadde uit zynen omgang, en het lezen van zyne boeken. Deze Wallis heeft eenigzins de werken van dezen schryver doen herleven. Zie hier de voornaamste van de zelve: I. *Clavis Mathematica.* Dit werk was eerst gedrukt in den jare 1631 onder dezen tytel: *Arithmetica in numeris & speciebus Institutio &c.* Maar de schryver gaf het zelve in het vervolg zelf uit onder den eerstgenoemden tytel, met de volgende vermeerderingen: *Æquationum affectarum Resolutio, ubi multa de Logarithmorum usu, & Elementi Decimi Euclidis Declaratio. De Solidis regularibus Tractatus. De Anatocismo. Regula falsi demonstrata. Theorematum Archimedis de Sphæra & Cylindro, Declaratio, Horologiographica Geometrica.* II. *De Cirkelen van evenredigheit, en het Horisontaal werktuig.* Dit werk wierdt met zyne toelating in het Engelsch gedrukt; veeleer dan met zyne goedkeuring. Het was een van zyne leerlingen, die het trok uit het Latynsch handschrift. III. *Trigonometria*, in 4. die nooit door hem zelf voltooit of uitgegeven is. IV. *Opuscula*, in 8. te Oxford uitgegeven in den jare 1677; vervattende IX Verhandelingen; maar de zelve kwamen na zyne doodt uit, vol van gebreken en misslagen. Zie de *Algebra* van *Wallis*, en de Brieven, die hy aan Oughtred geschreven heeft.

OUGLIN, een vlek of klein steedtie van Morlachië. Het zelve is gelegen aan den oorsprонk van de rivier Dobra, en vyf mylen van de stadt Segna, ten Noorden. Men houdt de zelve gemeenlyk voor de kleine stadt van Liburnië, die men oudtyds *Avendo*, en *Vendum* noemde. *Maty Dict.*

OUGNON, L'OUGNON, of DE LOUGNON, in 't Latyn *Ligno*, eene rivier, die haren oorsprong heeft in de bergen van Vauge, op de grenzen van Lotharingen, doorloopt een gedeelte van het graafschap Burgundië, bespoelende Servance, Monboson, en eenige andere geringe plaatsen, en ontlast zich in de Saone, tegen over Talemay, drie mylen beneden Gray. *Maty Dict.*

OUKHAM, een vlek met een kasteel. Het is de voornaamste plaats van het kleine graafschap van Rutlandt, in Engelandt. Zy is gelegen aan de rivier Guvash, tusschen Leicester en Peterbierg, omtrent vyf mylen van ieder van die steden. *Maty Dict.*

OULNEY, eene stadt van Engelandt, in de landstreek van het graafschap Bukkingham, welke men Newport noemt, op den Wester-oever van de rivier Ouse.

OULO, ULA, ILLA, eene kleine stadt of vlek van Zweden. Deze plaats, nieuwelyks gebouwt en versterkt, is gelegen in Cajanië of Oost-Bothnië, aan den mondt van de rivier Ula, in de Bothnische golf. *Maty Dict.*

OULX, eene stadt in 't Dauphiné, aan de Piëmonetesche grenzen, waar naar het naburig dal de vallei van Oulx genoemt wordt. *Baudrand.*

OUMAING. Aldus moet men het uitspreken, hoewel het *Humain* geschreven wordt. Dit is de naam van eene stadt van Ukranië, die eertyds zeer ryk was, en een groten handel hadde; maar die de Turken volkomen verwoest hebben, en daar in meer dan 300000 zielen hebbende doen omkomen, over de acht millioenen aan koopmanschappen vernield hebben. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

OUNDLE, een steedtie, of vlek van Engelandt, in de landstreek van het graafschap van Northampton, welke men Polbrook noemt. Zy is van eene aangename gelegenheit op den Wester oever van de rivier Nyne, over welke zy twee bruggen heeft. Zy heeft eene schone kerk, een collegie, en een hospitaal. Maar zy is voornamelyk aanmerkelyk door het gerucht of gedruis, dat voortkomt uit een put, 't welk men zegt een zeker voorteken te zyn van oorlog, of van de doodt van eenig prins. Men heeft een verhaal daar van in het Engelsch uitgegeven. Deze put verschaft water aan verscheide huisgezinnen, en is ten allen tyde goed, het zy dat hy gedruis make, of niet. Men heeft willen onderzoeken van waar dit gerucht kwam; maar de geen, die zulks ondernam, vondt niets, dan dat hy gedruis hoorde op den grondt van de put. Dit gedruis is niet ongelyk aan dat van eene trommel, waar op de marsch geslagen wordt; maar het zelve duurt niet altoos op eene gelyke wyze. Zomtyds houdt het wel haast op, zomtyds duurt het eene week en langer. Men hoort het zelve ook niet altoos op de zelfde tusschenwydte.

OUNSBURY, een berg van Engelandt, in het graafschap van Jork, van eene ongemene hoogte. Het gezicht van den top van dezen berg is verwonderlyk. Daar komt een bron voort uit een grote rots, die gansch omhoog is, waar van het water het kwaadt der oogen geneest. *Cambd. Britann.*

OURAGAN, een schrikkelyk en geweldig tempeest. Men gelooft, dat het zelve ontstaat door de strydigheit van verscheide winden, die dan van de eene dan van de andere zyde blazende, de baren, die zich tegen malkander verbreken, wonderbaarlyk verheffen. Men geeft voor, dat deze Ouragans eertyds maar om de zeven jaren gebeurden; maar de zelve zyn tegenwoordig veel gemener, en doen zich vrezen in de verandering der saizoenen, voornamelyk omtrent de Antilles, of Karibische eilanden, in Amerika. Wanneer de Ouragan komen zal, wordt de zee gemeenlyk zo gelyk en effen als het ys, zonder de minste verheffing van het water op zyne oppervlakte te vertonen: waar na de lucht duister wordt, en van alle kanten met zware wolken betrokken zynde, ontbrandt zy, en opent zich van alom met zware weêrlichten, die tamelyk lang duren. Vervolgens hoort men zulke verschrikkelyke donderslagen, dat de aarde op vele plaatsen daar van beeft. De ongestuimigheit van den windt ontwortelt de grootste bomen in de bosschen, werpt byna alle de huizen ter neder, vernielt byna alles wat zich op de aarde vertoont; en indien de menschen, die zich in het veldt bevinden, zich niet krachtiglyk vasthouden aan de stammen der bomen, zo zyn zy in gevaar van door den windt weggevoert te worden. Het gevaarlykste van allen is noch, dat in den tydt van vier en twintig uuren, en dikwils nog minder, de Ouragan, die in 't Westen begint, alle de streken van den windt doorloopt, latende noch haven noch reê bevryd van zyne woede; zo dat alle de schepen, die dan op de kusten zyn, ongelukkiglyk vergaan, zonder dat eenig mensch, die daar op is, zich zelf kan behouden. Men kan de beschryving van een van deze Ouragans zien in het II Stuk van de *Geographie* van *Robbe.*

OUREM, of OREM, een vlek in het Portugeesche landschap Estremadura, tusschen Leiria en Tomar gelegen, op eene hoogte, die bezwaarlyk is om by te komen. Het behoort in eigendom aan het huis van Bragance, en voert den tytel van een graafschap. *Colmenar Delic. du Portug. p.* 741.

OURIE, in 't Latyn *Urius*, eene rivier in Schotlandt, welke ontstaat in het graafschap Buchain, naby het slot Gartley, en in 't begin tusschen loutere gebergtens loopt, doch daar na de gemelde provincie van 't Noord-Westen tegen 't Zuid-Oosten doorloopt, en eindelyk by Inner-Ourie, in 't Latyn *Innurera*, de voornaamste plaats van het zelve geweest, welke het recht verkregen heeft gedeputeerden in het Parlement te zenden, zich met de rivier Don vereenigt.

OURIQUE, een vlek in Portugal. Het zelve is gelegen in Alentejo, naby de Zadaon, elf mylen van Silves, ten Noorden. Alfonsus, hertog van Portugal, versloeg op deze plaats vyf Moorsche koningen in den jare 1139, nam den tytel aan van koning van Portugal, en tot zyn wapen vyf hoofden van Moren, welke zyne navolgers nog in hun wapenschildt voeren. De koning Sebastiaan heeft, om deze daadt te vereeuwigen, eene schone kerk aldaar laten bouwen. *Colmenar Delic. de Portugal p.* 806. *seq. Maty Dict.*

OURTE, of DE OURT, *Urta*, eene rivier in de Nederlanden. Zy heeft haren oorsprong naby de grenzen van Luxemburg, loopt voorby Offallize, Rochefort, en Durbui, en de Albe ontfangen hebbende, neemt zy den naam aan van *Uri-Ourt*, en werpt zich in de Maas te Luik.

OUSCHE, of OUCHE, *Oscaris*, eene rivier van Vrankryk in Burgundië. Zy loopt voorby Fleury, en te Dijon en eenige wateren in zich ontfangen hebbende, werpt zy zich in de Saone, naby S. Jean de Lône. *Papyr. Masson Descr. Flum. Gall. Robert Cenalis*, enz.

OUSE, is de naam van drie rivieren in Engelandt. De eerste loopt voorby Jork, en werpt zich in de Humber. De twede, de *grote Ouse* genoemt, neemt haren oorsprong op de Zuidkust van het graafschap Northampton, van waar zy loopt door de graafschappen van Bedfort, Huntington, Cambridge, en Norfolk, alwaar zy zich ontlast in de zee. Zy bespoelt Brackly, Buckingham, Stony-Strafford, Newport, Oulney, Bedfort, S. Neots, Huntington, S. Ives, Downham, en Kings-Lyn. De derde is de *kleine Ouse* genoemt, welke loopt van 't Oosten naar 't Westen, en zich ontlast in de eerste, scheidende altoos het graafschap van Norfolk van dat van Suffolk. Thetford, in het eerste van deze twee graafschappen, en Brandon in het twede, zyn aan deze rivier gelegen. *Engelsch Dict.*

OUSTE, of L'AUST, *Ousta* en *Austa*, eene rivier van Vrankryk, in Bretagne. Zy heeft haren oorsprong in het bosch van Laudeak, naby Avaugour, loopt voorby Rohan, Jocelin, Malestroit, Pont-Corbin, ontfangt de Ars en de Claye, en voegt zich by de Vilaine, naby Redon.

OUSTIOUG, eene provincie van Moskovië, gelegen tusschen de provinciën van Dwina, Wologda, Nisi-Novogrod, Czermissi, Wiadski, Permski, en Condiski. Zy is van eene grote uitgestrektheit: maar een groot gedeelte van de zelve is met bosschen bedekt. Zy wordt besproeid door de rivier Zuchana, of Dwina, en door die van Jug, en van Witsogda. Zy zyn alle zo vischryk, dat de inwoners, de zelve in de zon gedroogt en hard gemaakt hebbende, die tot hun voornaamste voedsel gebruiken. *Maty Dict.*

OUSTIOUG, de hoofdstadt van de provincie van dien naam in Moskovië. Zy is gesterkt met een kasteel, en aan de

de Suchana, of Dwina gelegen, tegen over den mondt van de Jug, 80 mylen beneden Wologda, en even zo verre boven Archangel. *Maty Dict.*

OUTEIRO, een slot in het Portugeesche landschap Transmontana, tusschen Miranda del Douro en Bragance, op den top van eenen berg, aan welkers voet de kleine rivier Sor of Sabor voorbyloopt, gelegen. Men houdt het noch voor een gebouw der Moren, en daar in wordt een guarnisoen van 25 mannen onderhouden. *Colmenar Delic. du Portug. p.* 715.

OUTREMAN (PETRUS D') was in den jare 1591 te Valencyn, in de Nederlanden, geboren, en begaf zich in den jare 1611 in de societeit der Jesuïten, waar op hy in verscheide steden het ampt van prediker bekleedde. Hy stierf in den jare 1656, en liet in de Fransche tale na: *Historia urbis Valentinianens.*; *Tab. vir. illustr. S. J.*; *Vita Petri Eremitæ*; en in het Latyn: *Constantinopolis Belgica*; *Vita & gesta Balduini & Henrici Imp. Constant.*; *De excidio Græc. lib. sing.*; *Amor increatus*; enz. *Sotw. Bibl. S. J.*

OUTREMAN (PHILIPPUS D') was geboren in den jare 1585 te Valencyn, begaf zich in den jare 1607 in de societeit der Jesuïten, en stierf in den jare 1652, na dat hy 26 jaren prediker geweest was. Hy heeft in de Fransche taal geschreven *Verus Christianus Catholicus*, en *Pædagogus Christianus* in II stukken. Van het laatste is het I stuk in verscheide talen overgezet, en in eenige jaren over de 40 malen gedrukt. *Sotwel Bibl S. J.*

OUWERKERK. Zie OUDEKERK.

OUWERKERK, OUDE- of OUDERKERK, een Hollandsch dorp onder het baljuwschap van Amstellandt, aan de rivier den Amstel gelegen. Het wierdt voor dezen *Ouden Oost-Amstel* genoemt. Men is van gevoelen, dat hier het *Reigerbosch*, daar in de oude brieven, en in dit Woordenboek op meer dan eene plaats gewag van gemaakt wordt, gestaan heeft. De kerk van dit dorp was in de Roomsche tyden St. *Urbanus* toegewyd; de pastoor wierdt door de graven benoemt, en moest door den aartsdiaken der Utrechtsche Domkerke bevestigt worden. Sedert de hervorminge en de verandering van Godsdienst wordt de kerk van dit dorp door een eigen predikant bedient, staande onder de classis van Amsterdam.

OUWERKERK, (HENRIK VAN NASSAU, HEER VAN) Hollandsche generaal veldmaarschalk. Zyn vader was Lodewyk van Nassau, heer van Beverwaardt, welken prins Maurits van Oranje buiten huwelyk geteelt hadt by de vrouwe van Beverwaardt, of van Mechelen. Zyne moeder was Elizabeth, eene geborene gravin van Horn. Hy verkoos straks in zyne jeugdt de handeling der wapenen, en deedt daar in zyn vaderlandt den eersten zonderlingen dienst in den Franschen oorlog van den jare 1672 tot den jare 1678. Wanneer in het laatstgemelde jaar, den 14 Augustus, prins Wilhem van Oranje by St. Denys, naby Bergen in Henegouwen, met het leger onder den maarschalk van Luxemburg in een bloedigen slag, en in den zelven zeer diep onder de vyanden geraakt was, doodde de heer van Ouwerkerk een Fransch officier, welke gereed stondt een pistool op den prins te lossen, waar voor de Staten Generaal hem met een kostelyken degen begiftigden; doch de prins, die hem reets van te voren hoog in waarde gehouden hadt, hem met nog groter toegenegenheit vereerde. De zelve maakte hem ook hoofdman van zyne lyfwacht, en nam hem in den jare 1688 met zich naar Engelandt, alwaar hy, na het beklimmen van den Engelschen troon, hem tot zyn opper-stalmeester, als mede tot hoofdman over de vierde bende van zyne lyfwacht verklaarde. Hy wierdt daar na den 11 May des jaars 1689 door eene akte van het Parlement genaturaliseert, en gaf in de volgende veldtochten in de Nederlanden, waar in hy den gemelden koning Wilhem telkens verselde, zo vele nieuwe blyken van zyn beleidt en dapperheit, dat hy gedurig tot hoger krygswaardigheden opklom, en in de laatste jaren de Engelsche ruitery als generaal geboodt. Na dat Wilhem gestorven, en de oorlog wegens het Spaansche erfrecht begonnen was, gaven de Algemene Staten hem een gewigtig bevel in hunne legers, tot dat zy hem eindelyk in April des jaars 1704 tot hunnen generaal veldmaarschalk verklaarden. Hier op deedt hy vyf veldtochten nevens den Engelschen generaal, den hertog van Marleborough, ten dele ook nevens den keizerlyken generaal, den prins Eugenius, tegen de Franschen, en wel op zulk eene roemruchtige wyze, en met zo grote voordelen voor zyne meesters, als men van te voren ooit gezien hadt. Eindelyk stierf hy in 't leger by Rousselaar den 17 October des jaars 1708, en wierdt van daar gevoert, en in zyne erfbegraveniffe te Oude- of Ouwerkerk, in Zeelandt, begraven. Zyne kinderen by Izabelle, eene dochter van Kornelis Aarssens, here van Zommelsdyk, zyn geweest: (1) *Henrik van Nassau*, dien koning Willem den 24 December des jaars 1698 Pair van Engelandt maakte, met den tytel van graaf van Grantham, vicomte Boston, en baron van Alford. De zelve trouwde met Henriëtta Buthler, dochter van Thomas, graaf van Offery, waar by hem den 27 October des jaars 1697 *Henrik van Nassau*, Lord vicomte Boston, als mede twee dochters, *Françoisa* en *Amalia*, geboren wierden. (2) *Kornelis*, graaf van Nassau-Woudenburg, generaal majoor onder de krygsbenden der Staten Generaal, en naderhandt verder gevordert. (3) *Maurits*, graaf van Nassau, mede generaal der Hollanders. (4) *François*, graaf van Nassau, die als overste van een regiment Engelsche dragonders naar Spanje ging. (5) *Izabelle*, getrouwt met Karel Lord Granvil, naderhandt graaf van Bath. (6) *Françoisa*, getrouwt met Nausan Coot, graaf van Bellamont, in Ierlandt. Zyn broeder was de vermaarde staatsman *Willem Adriaan*, heer van Odyk. Van zyne zusters is (1) *Amalia* getrouwt geweest met Thomas, graaf van Offery, en by hem moeder geworden van *Jakob*, hertog van Ormond. (2) *Izabelle*, gemalin van Henrik Bennet, graaf van Arlington, en moeder van *Izabelle*, gemalin van den hertog van Grafton. (3) *Charlotta*, als kamer- of staatjuffer van de princesse Anna (naderhandt koningin van Engelandt) gestorven. *The Peerage of England P. I. p.* 358. *The Compleat Hist. of England vol. III. Mercure Historique.*

OUWERSCHIE. Zie OVERSCHIE.

OVATIO wierdt by de Romeinen een kleine triomph genoemt, welke in eenige delen van de triomph onderscheiden was. Want de *ovans*, dat is te zeggen de geen, die op zulk eene wyze triompheerde, mogt op geen triomphwagen in Rome trekken, maar moest te voet gaan, of te paardt ryden, gelyk naderhandt opkwam. Van gelyken moest hy met een myrtenkrans en *toga prætexta* te vrede zyn, en in plaats van eenen stier wierdt een schaap geofferd; waarom ook Plutarchus en anderen dezen naam van *ovatio* van *ovis* afleiden. De oorzaken waarom eenen overwinnaar zomwylen alleenlyk de ovatio, en niet de triomph toegestaan wierdt, bestonden meest daar in, dat namelyk de oorlog niet op eene rechte wyze aangekondigt, noch met een rechtmatigen vyandt gevoerd was; of dat de vyanden te gering waren, als knechten, zeerovers, enz. of ook wanneer zich de vyanden zonder slag of stoot overgegeven hadden; als mede wanneer iemandt de daar toe vereischte eerampten niet bekleedde, dat hy Dictator, Consul, noch Proconsul was. *Bulenger. de Triumph. c.* 11. *interpp. ad Sueton. August. c.* 22. *Nicolai de Triumpho c.* 2. 3. *Pitiscus.*

OVENS (JURIAAN) een braaf kunstschilder van historiën en nachtlichten, waar in hy grote kracht bragt. Van hem is onder anderen te zien een groot stuk in de galdery van 't Amsterdamsche Raadhuis, verbeeldende de zamenzweringen der oude Batavieren in 't Heilig of Schakerbosch, daar Claudius Civilis de voornaamste hoofden en edelen, op een gastmaal genodigt, in zyn belang overhaalt, om 't juk der Romeinen van hunne halzen af te werpen. Hy was in 't jaar 1675 nog in leven, en schilderde voor den hertog van Holstein in Frederikstadt.

OVER-BETUWE. Zie BETUWE.

OVERBLYFSELEN, (HEILIGE) of RELIQUIEN, by de Latynen *Reliquiæ*, by de Grieken *Λείψανα* genaamt, zyn de overblyffels van een dood lichaam. De Romeinen noemden dus de beenderen en asch van een verbrand lyk. Men deedt deze overblyffelen in doodbusschen en graftombeh, alwaar zy bewaart wierden. Niemandt vermogt de zelve te verplaatsen buiten uitdrukkelyke toestemming van 't collegie der priesteren. In de Christen kerk gaf men dien naam aan de beenderen der martelaren, die men sedert het begin der eerste Christen kerke reets vergamelt heeft. Men eerde de zelve, zonder de zelve echter aan te bidden. In de V eeuwe begon zich Vigilantius daar tegen aan te kanten; doch Hieronymus wederstondt hem, die op de oude gewoonte der kerke aandrong. Voorhenen bezocht men de graffteden der martelaren, en vierde jaarlyksch der zelver gedachtenis; en wanneer de martelaren op de wyze der redenaren wierden geprezen en aangesproken, heeft zulks allengskens aanleiding gegeven tot der zelver aanroeping, om dat de omstaande menigte geloofde, dat zy zulks hoorden en verstonden. Men verdeelde de leden van een en het zelve lyk niet, om het naar verscheide plaatsen te zenden, gelyk naderhandt geschied is: ook droeg men wel zorgvuldig zorg, dat de Christenen gene valsche overblyffelen eerden; hoewel het bedrog daar omtrent in vervolg van tyden, en naar mate dat de bygelovigheit vermeerdert wierdt, groot geweest is. Men vervoerde ze allengskens van de eene plaats naar de andere, tot zo verre, dat men 'er begon koophandel mede te dryven. Men noemde H. overblyffelen niet alleen het gebeente der heiligen en martelaren, maar ook der zelver klederen en huisraadt. Hier onder noemde men valschelyk zommige van den Zaligmaker zelve, van de Moeder maagdt, de Apostelen, martelaren, en heiligen van den eersten tydt der Christen kerke. Hier van daan zo vele gewaande wonderwerken dezer zogenoemde heilige overblyffelen. De Roomsche kerk gebruikt de zelve doorgaans by het stichten en inwyden van kerken en altaren.

OVERBURROW is tegenwoordig maar een klein dorp, doch eertyds eene grote stadt geweest, gelyk uit verscheide gedenktekens, ingegravene stenen, Roomsche munten, enz. die in de nabuurschap uitgegraven worden, blykt. Deze plaats legt aan de rivier Lak, in de Engelsche provincie Lancashire, en wordt voor het oude *Bremetonacum* gehouden. *Cambden's Britannia.*

OVERBURY, (THOMAS) een zoon van Nicolaas Overbury, een hoofdrechter in Engelandt, geboren te Boston, in Glocestershire, en te Oxford opgevoed, wierdt een ongemeen bekwaam man, gelyk zulks het geluk van zyne pen, zo wel in ondicht als in vaarzen, kan getuigen. In de laatste was hy de merkwaardigste schryver van de Engelsche natie. Hy was by den vicomte van Rochester, naderhandt graaf van Sommerseth, in zonderlinge gunst, die hy echter verloor, wanneer hy den zelven van den al te vertrouwlyken omgang met Françoisa Howard, gemalinne van den grave van Essex, afmaande. Kort daar na wierdt koning Jacobus de I van gedachten hem als afgezant naar Moscou te zenden; doch zyne valsche

fche vrienden overreedden hem die waardigheit af te ftaan, als welke niet beter dan eene eerlyke begravenis was, en voerden hem te gemoet, dat het beter was eenige dagen in den Tour te zyn, dan vele maanden in eene nog veel erger gevangenisse, namentlyk een fchip op zee, en een onbefchaafd landt. Boven dien maakten zy hem ook wys, dat de koning in korten tydt tot beter gedachten voor hem gebragt zou worden. Terwyl nu Thomas in den Tour was, wierdt zyne weigering den koning als eene zaak van grote verachting voorgeftelt, en zyne vyanden lieten niet eer af, voor dat zy hem uit den weg geruimt hadden, het welk in den jare 1615 door vergift gefchiedde. Hier over moeften eenigen het hoofdt verliezen, en anderen wierden van hunne ampten ontbloot. De graaf van Sommerfeth en de gemelde Françoifa Howard, met welke hy behoorlyk getrouwt was, wierden, als de voornaamfte aandryvers van dezen moordt, beide ter doodt veroordeelt, doch verkregen eindelyk, na eene langdurige gevangenis, nog genade. Zie SOMMERSETH. *De Larrey Gefchiedenis van Engelandt III Deel.*

OVER-FLACKEE. Zie FLACKEE. (OVER-)

OVERSCHIE, OUDERSCHIE, of OUWERSCHIE, aldus genoemt naar de vliet de *Schie*, een dorp ten dele onder Schielandt, ten dele onder Delflandt gelegen, en zeer bekend wegens de fchepen en trekvaart van Delf, Delfshaven, Rotterdam, enz. daar door gaande. Het heeft eene fraaie kerk, met een hogen en fierlyken toren, wiens trans nog daarenboven met vier kleine torenties praalt. Kerk en predikant ftaan onder de claffis van Delflandt.

OVERSTICHT, of het OVERKWARTIER des lands van Utrecht. Zie op UTRECHT.

OVERTOOM, (DE) een vermakelyke buurt omtrent een half uur gaans van de ftadt Amfterdam, onder Amfterveen gelegen, daar het water van het Haarlemmer-meer is afgedamt. Sedert de nacht-trekfchuiten in gebruik zyn gebragt, blyven de kagen aan den Overtoom leggen, komen en varen van daar op geftelde uuren van en naar Leiden. In de jaren 1572 en 1573, toen de Spaanfchen Haarlem en Leiden belegert hadden, wierdt de Overtoom geheel weggenomen, om de vrye vaart naar het meer voor hunne fchepen en galeien te hebben. *Commelin Befchryving van Amfterdam fol.* 161 *en* 1050.

OVERVEEN, een Noord-Hollandfch dorp, gelegen in Kennemerlandt.

OVER-YSSEL, in 't Latyn *Trans-Ifalania*, de zesde der zeven Vereenigde Nederlandfche provinciën, is befloten ten Oosten door het graaffchap Benthem en het bisdom van Munfter, ten Zuiden door het graaffchap Zutphen, ten Weften door de Veluwe en de Zuiderzee, en ten Noorden door Vrieslandt, en Drenthe. Het heeft zynen naam ontfangen van de gelegenheit des lands, als zynde ten opzichte van het fticht van Utrecht, onder wiens biffchoppen het eertyds mede behoort heeft, ten meeften dele over den *Yffel* gelegen, en daarom ook het *Overfticht*, als mede het *Bovenfticht* genoemt. Deze rivier, de Yffel, uit Weftphalen komende, en by Limbeek ontfpringende, loopt voorts voorby de fteedties Ringelburg, Yfelburg, Anholt, Dotechem, en Doesburg, vereenigt zich verder omtrent Zutphen met de *Berckel*, en valt, van daar Deventer en Kampen voorby vlietende, eindelyk in de Zuiderzee; waar omtrent ftaat aan te merken, dat de Yffel van Doesburg tot Kampen de gegraven gracht van Drufus niet is, als *Pontanus* en anderen zeggen; maar men moet door de *foffa Drufiana*, of gracht van Drufus niet anders verftaan dan dien arm, waar door Drufus (zie van hem boven op zynen naam) twaalf jaren voor Chriftus geboorte den Rhyn van Yffeloordt tot by Doesburg in den Yffel liet graven, en leidde, om dus te gemakkelyker met zyne vloot voorby Kampen den Yffel af in de Zuiderzee te komen, en zyne verdere oogmerken uit te voeren, dewyl Kampen aan de linker zyde van den Yffelftroom legt, welke rivier daar Ooftwaarts voorby loopt, en zich Noordwaarts in de Zuiderzee, langs het eilandt Schoklandt, uitftort. En gelyk *Cluverus* toont, dat de rivier *Navalia*, by *Tacitus*, de Yffel is, wordende van ouds genaamt *Sal*, (waar van daan *Ifal*, *Ifel*, *Iffel*, en *Yffel*, en dat gedeelte van Over-Yffel, nog bekend met den naam van *Sallandt*, by zommigen *Ifallandt*, of *Yfallandt*, de oude zitplaats der Saliërs, en waar van het dorp *Sellik*, twee uuren gaans van Kampen, aan den flinker Yffelboordt, nog in wezen is) kan het wel zyn, dat *Sal*, *Sala*, *Yfala* ontftaan zyn van die zee, of van dat water, waar in die rivier uitloopt, als of men zeide *het water van de Sala*; want *Y* betekent water, (gelyk *'t Y* of water voor Amfterdam) waar omtrent Pontanus breder kan nagezien worden, die ook aanwyft, dat die van Over-Yffel en Twenthe volkeren van de oude Franken zyn geweeft. Zie *Pontani Orig. Franc. lib. I, cap.* 9, *pag.* 67, *& lib. II, cap.* 3, *pag.* 113. Behalven deze rivier, den Yffel, zyn in deze provincie de rivier de *Vecht*, de welke haren naam verlieft in het *Zwarte water*, en eenige kleiner rivieren, als de *Schipbeke*, de *Reefte*, de *Aa*, de *Dinckel*, en de *Regge*, van welke de twee laatfte, zich met de Vecht vermengt hebbende, den naam daar van behouden. Deze riviertjes, of wateren, hoewel onbekwaam tot grote fchepen, zyn echter zeer gemakkelyk tot het afbrengen van hout, Benthemer fteen, turf, en andere zaken, en tot het opvoeren van verfcheide koopmanfchappen.

Deze provincie, met eenige naburige van ouds bewoont door Ufipeten, Bufakters, bygenoemt de kleine, door Bruktcrs, Tubanten, Franken, Saliërs, en Saxen, wordt tegenwoordig in drie delen verdeelt; doch niet in *Sallandt*, *Twenthe*, en *Drenthe*, gelyk Guicciardyn, Mercator, Cluverus, en eenige anderen, die hen hebben gevolgt, gefchreven hebben, en waar van mogelyk de reden zal geweeft zyn, dat de biffchop van Utrecht zyne magt over Over-Yffel, Drenthe, en Groningen uitftrekte; maar de drie delen van Over-Yffel zyn *Salandt*, *Sallandt*, of *Zallandt*, *Twenthe*, en *Vollenhoven*, de welke in dit Woordenboek ieder afzonderlyk befchreven worden. De fteden, zo bemuurde, als onbemuurde, in deze provincie (van welke laatfte eenige door den oorlog zo bedorven zyn, dat zy maar naar dorpen gelyken) zyn: (1) in Sallandt, de drie hoofdfteden, *Deventer*, *Kampen*, en *Zwol*, de welke in 't jaar 1495 in het Hanfeatifche verbondt wierden aangenomen, en voorts: *Haffelt*, *Genemuiden*, *Ommen*, *Hardenberg*, *Gramsberg*, *Wilfem*, en *Grafhorft*; (2) in Twenthe, *Oldenfeel*, *Ootmarfen*, *Enfchede*, *Goor*, *Gelden*, *Ryffen*, *Almelo*, en *Diepenheim*; en (3) in Vollenhoven, de fteden *Vollenhove* en *Steenwyk*, de fchans *Blokzyl*, *Kuinre*, en de *Zwarte Sluis*. Tot deze provincie behoort ook het kleine eilandt *Ens*, in de Zuiderzee gelegen, gelyk het ook in het geeftelyke onder de claffis van Kampen ftaat.

Het landt is doorgaans, en bynà overal, vlak en laag. De grondt is 'er zeer vruchtbaar, zo in allerhande gewafch, als wel voornamentlyk in koren. Aan de rivieren, voornamentlyk aan den zeekant, heeft men ook goede en zeer vette weiden, waar in *Mafterbroek* boven andere lage landeryen dezer provincie uitmunt. Eenige oorden zyn vry moeraffig, en met fchrale heiden bezet, voornamentlyk in het landt van Twenthe. Weinig bergen worden 'er gevonden, uitgezondert ter plaatfe, daar zich Sallandt van Twenthe fcheidt, als mede gene grote bosfchen, maar evenwel vele vermakelyke nieuwe plantadiën. De moeraffen en venen leveren veel turf uit.

Langen tydt ftondt Over-Yffel onder keizer Karel den Groten, en daar na geraakte het zelve, zo in het wereldlyke, als in het geeftelyke, onder de biffchoppen van Utrecht, uit welken hoofde Jan van Dieft, XLV biffchop van Utrecht, aan de burgeren van Deventer, Kampen en Zwolle by opene brieven in 't jaar 1328 de tolvryheit in Twenthe en op de Regge fchonk. In 't jaar 1495 verklaarde keizer Maximiliaan de I deze drie fteden vóór Ryksfteden. De regering der gezegde biffchoppen over deze provincie duurde tot den jare 1528, wanneer het landt, door vele binnen- en buitenlandfche oorlogen verniełt en bedorven, en de biffchoppen niet in ftaat zynde om de oorlogen te weren, Karel den V, als hertog van Brabandt en graaf van Hollandt, onder zekere voorwaarden als opperheer aannam. Hoe deze provincie eindelyk in 't jaar 1578 onder den vryen Nederlandfchen Staat is geraakt, is, onder anderen, boven in het artykel van KAMPEN reets in 't brede verhaalt, alwaar ook een omftandiger berecht aangaande de overdragt van deze provincie door Henrik van Beyeren, LVIII biffchop van Utrecht, aan keizer Karel den V, waar van zo even kortelyk gefproken is, gevonden wordt. Voorts worden de zaken, de Over-Yffelfche fteden en plaatfen in 't byzonder betreffende, op ieders naam in dit Woordenboek afzonderlyk verhaalt, zo dat men zich daar mede hier niet behoeft op te houden. Alleen zal men hier inlaffchen een kort verhaal rakende de oneenigheit en onluften, eenigen tydt voor en in de rampzalige jaren van 1672 en 1673 in deze provincie voorgevallen, zo als het zelve door Valkenier in zyn *Verwerd Europa*, en in 't byzonder Verhaal, daar van uitgekomen, wordt opgegeven. Namentlyk, wanneer Zweer van Haarfolte, droft van Sallandt, die het huis van Oranje altydt zeer genegen was geweeft, in den jare 1644 overleden, en Hiddo van Voorft in zyn plaats tot droft aangeftelt was, die de voetftappen des overleden wilde volgen, begonnen de regenten der provincie, inzonderheit na het overlyden van prins Willem den II van Oranje in 't jaar 1651, van grondregelen te veranderen. Die van de zyde der Raasvelden, in Over-Yffel, met de ftadt Deventer, hielden het met de Loevenfteinfche heeren. waar op kort daar na volgde de doodt van Jan van Ripperda van Weldam, droft van Twenthe, in wiens plaats Rutger van Haarfolte tot Haarfe, droft van Lingen, verkoren wierdt. Adolf Henrik van Raasveldt ftelde zich daar tegen met eenige weinige edelen, nevens de ftadt Deventer: hy was zeer op de zyde van den penfionaris de Witt, zocht 'er met die van zynen aanhang Haarfolte uit te houden, en 't liep zo ver, dat de Staatfche vergadering afgebroken wierdt, en het tot 't uiterfte begon te komen. De ridderfchap, met de fteden Kampen en Zwol, wilden den verkoren Rutger van Haarfolte tot droft van Twenthe huldigen: Raasveldt, met de zynen, en de ftadt Deventer, ftelden zich daar met dadelykheden tegen, zich aanmatigende en aannemende den naam en het zegel der Staten, ook te gelyk foldaten of waardgelders ten kofte van 't landt, die in Oldenfeel, en andere Twenthfche fteedtiens gelegt wierden. Zy gaven voor de vryheit te willen handhaven, met een de gemeente zoekende in te drukken, dat Haarfolte en de zynen den jongen prins van Oranje te zeer toegedaan waren. De vlam van dat twiftvuur verfpreidde zich zo verre, dat die van de ridderfchap, met de fteden Kampen en Zwol, om verderen brandt te ftuiten, of voor te komen, geen ander middel, hen voegzamer toefchynende, zagen, dan in het jaar 1654 den jongen prins van Oranje tot ftadhouder van Over-Yffel te verkiezen, en tot onderftadhouder, ter meerderjarigheit toe, prins Willem van Naffau, ftadhouder van Vrieslandt, die allen vlyt aanwendde om de verfchillen by te leggen; maar Raasveldt, met de zynen, en de Bylanden, binnen Deventer, riepen uit, dat men de vryheit verkrachtte, enz. Prins Willem

lem van Vrieslandt, als onderſtadhouder in Over-Yſſel, liet het aan zich niet ontbreken om alles in ruſt te brengen, kwam perſoonlyk te Deventer, doch zonder iets verrecht te hebben weder te Zwol. Ondertuſſchen wierdt in Hollandt de akte over het niet verkiezen van een ſtadhouder gemaakt, nevens 't geen 'er meer by kwam. Die van Haſſelt ſpanden met Deventer aan, gaven voor, dat de Zwolſche veerſchepen aldaar moeſten aanleggen, ſchoten 'er op, en haalden ze gewelddadig aan. Die van Zwol klaagden daar over aan de ridderſchap en de ſteden, welke beſloten Haſſelt te benaauwen, en het te dwingen, 't geen ook volbragt wierdt. De Raad-penſionaris de Witt, voorziende, dat 'er meer zwarigheit uit ſtondt te ryzen, wiſt het zo ver te brengen, dat de ganſche handel daar over aan de uitſprake van hem en den heere De Graaf verbleven wierdt, die van hen ook op den naam van de Staten van Hollandt afgedaan wierdt, voorſchryvende vele reglementen, daar de Over-Yſſelſche regenten zich naar richten zouden, uitſluitende Oranje als ſtadhouder, en prins Willem als onderſtadhouder; daar nog by kwam het opzeggen aan Haarſolte van het Twenthiſche droſtampt. Dus bereikte Raasveldt zyn oogmerk door De Witt; maar kort daar na overleedt de droſt van Zallandt. Toen ſpande Raasveldt alle zyne krachten in om, hoewel het tegen de nieuwe reglementen aanliep, met Haarſolte en zyne vrienden in verſtandt te treden, en gezamentlyk alle openſtaande ampten te vergeven. Het gelukte: Haarſolte, dien het van te voren betwiſt was droſt van Twenthe te zyn, wierdt droſt van Zallandt gemaakt, daar by preſident van Over-Yſſel; Raasveldt kreeg het droſtampt van Twenthe, die evenwel een wrok in 't hert tegen de Haarſolten om hunne geneigtheit tot het huis van Oranje behieldt. Hy beſnoeide de op ſchroeven geſtelde reſolutie over de invoeringe van zyn Hoogheit, prins Willem den III, in den Raadt van State, en als generaal over de krygsmacht. In verſcheide andere gelegenheden toonde Raasveldt zyne bitterheit tegen Oranje: zocht het ook zodanig te beſtieren, dat hy, vele regenten op zyne zyde gekregen hebbende, de zaken daar henen mogt brengen, dat Haarſolte, droſt van Zallandt, uit zyn droſt- en preſidentſchap, en alle zyne vrienden, die Oranje genegen waren, uit de regering gezet wierden, hen den voet dwars te zetten, en het gehele bewindt aan eenige weinige van zynen aanhang te trekken. Ondertuſſchen kreeg de biſſchop van Munſter door dezen handel kennis van den ſtaat dezer provincie; want de krygsmacht bleef onbetaalt en buiten tucht; Over-Yſſel bezwaart met millioenen kapitalen, bleven zelfs de buitengewone inwilligingen, in dien gevaarlyken tydt van de jaren 1671 en 1672 achter, en de nieuwe wervingen wierden geſtaakt: het invoeren der nieuwe middelen, by de andere provinciën beraamt en beſtemt, wierdt ganſch verwaarlooſt; compagniën, tegen de order der Generaliteit, afgewezen; ook wierdt door buitengewone gedeputeerden getracht den landdag te verhinderen en te vernietigen. Als zulks niet gelukken wilde, wierdt die door allerlei grepen op de lange bank geſchoven, zodanig, dat hy op der vyanden aankomſte nog niet geëindigt was, zo dat 'er bygevolg geen beſluit tot wervinge en andere hoognodige voorzieningen genomen hadt kunnen worden. Zulke en diergelyke handelingen hebben 't landt zware onheilen veroorzaakt. Onder het bewindt dezer regenten kwam de gemeente aldaar een ander onheil over: in de muntſteden, inzonderheit te Kampen, hadden zy het munten van velerlei zeer ſlechte pajementen geoogluikt; die, in Hollandt en elders meer voor billion verklaart, in Over-Yſſel blyven moeſten, daar 'er de inwoner geen handel meê kon dryven. Eindelyk beriepen die van de Raasveldſche zyde den 11 Juny des jaars 1672 eene vergadering van de Over-Yſſelſche ridderſchap en ſteden in de Maſtenbroeker kerk. Daar toe beſchreven zy niet alleen de ridderſchap, en gewone ſtemmende ſteden, maar ook, tot hier toe buiten gebruik (behalven in 't verkiezen van een anderen heer, of op het ſtuk van nieuwe laſten) de ſteden Haſſelt en Steenwyk. Daar ſtelde men voor eene bezending aan Vrankryk te doen, velen wel onſmakelyk, doch wier gezag, als veel te zwak, daar niet goldt. De vremde beſtiering dezer regenten bleef niet verborgen, maar wierdt kundig, zo dat zeker voornaam heer, wegens Hollandt mede afgezonden te velde, uit het leger aan den Yſſel, eer de vyanden de grenzen van dezen Staat aangedaan hadden, aan de Staten van Hollandt ſchreef: *Dat hy genoeg bemerken kon, dat men zich op de Over-Yſſelſche ſteden ganſch niet te verlaten hadt; dat het daarom 't zekerſt zou zyn in Hollandt op zyns hoede te zyn, alzo hy in Over-Yſſel alles verkeerd zag lopen.* Ook is zulks kort daar na aan het ſchandelyk overgeven van de gehele provincie voor al de wereldt gebleken. Daarom wierdt naderhandt, al mede by waarſchouwinge, naar Hollandt overgeſchreven, dat alle, die eenige gevluchte goederen van hen in bewaring mogten hebben, die op eene hoge ſtraffe hadt aan te brengen aan de commiſſariſſen, die ten dien einde met byzonderen laſt naar Amſteldam en de Noord-Hollandſche ſteden afgezonden waren, en alle goederen, die bevonden wierden Over-Yſſelſche regenten eigen te zyn, die al vry vele waren, wierden aangehouden. Maar ondertuſſchen moeſten de gemeenten aldaar de bittere vrucht dezer ondernemingen van hunne regenten gevoelen. De ſtadt Deventer heeft zware knevelaryen van den aartsbiſſchop van Keulen en den biſſchop van Munſter moeten uitſtaan, en Kampen dertele uitſporigheden en afperſſingen der Franſchen lyden; Zwol van de Munſterſchen en Keulſchen te zamen. Het platte landt heeft van de Munſterſchen geleden het geen van niemandt dan van gevleeſchte duivels kon gedaan of bedacht worden, nog niet buiten geheugen en 't gevoelen van velen, waar van ook in de gedenkboeken, die 'er in dien tydt van geſchreven zyn, breder onderrechting en kennis gegeven wordt.

De regering van deze provincie betreffende, de zelve beſtaat uit twee leden, te weten de *Ridderſchap*, en de *hoofdſteden*, hebbende de Ridderſchap de eene helft, en de ſteden, of hoofdſteden, Deventer, Kampen en Zwol, de andere in de vergadering der Staten van Over-Yſſel. De Ridderſchap beſtaat uit de edelen, die op de landdagen verſchynen wegens het platte landt, het welk, als boven is gezegt, verdeelt is in drie kwartieren, namentlyk Sallandt, Twenthe en Vollenhoven, hebbende ieder zynen byzonderen droſt, of opperrechter. Maar, behalven deze drie droſten, verſchynen en zitten ook de droſten van Yſſelmuiden, van Haaksbergen en van Diepenheim, gelyk ook de hoogſchout van Haſſelt en Haſſelerampt, die, hoewel zy ieder een byzonder gerecht hebben, nochtans, om de gelegenheit der byzondere plaatſen, onder Sallandt of Twenthe gerekent worden.

Om in de Ridderſchap plaats te hebben, is nodig 1) de vereiſchte hoedanigheden van adeldom, enz. te hebben; 2) dat men belydenis doedt van den Hervormden Godsdienſt, en een lidmaat der Gereformeerde kerke is, waar van men een atteſtatie moet bybrengen; 3) zeker getal van jaren, ten minſte van vier en twintig gepaſſeert, en in het vyf en twintigſte getreden te zyn; 4) de eigendom van een havezate, dat is van zulk een adelyk huis, waar op het recht van verſchryvinge legt; 5) de eigendom van vaſte goederen, de havezate daar onder gerekent, ter waarde en taxatie van vyf en twintig duizend guldens in dat zelve kwartier, het zy in dat van Sallandt, Twenthe, of Vollenhoven, daar de havezate in gelegen is, en waar van men verzoekt in de Ridderſchap verſchreven te worden. Maar indien een vremde, buiten deze provincie oorſpronkelyk en geboren, verzoekt in de Ridderſchap van deze provincie aangenomen en verſchreven te worden, moet hy niet alleen aan de vyf voorgemelde requiſiten voldoen, maar ook aantonen 1) dat hy zyne woonplaats of domicilie den tydt van twee jaren binnen de provincie al gehad heeft; 2) dat in zyn landt de Ridderſchap een gelyken ſtandt maakt van regeringe, en dat de Ridderſchap van deze provincie aldaar ook in de Ridderſchap toegelaten en verkoren mag worden.

De preſident der Staten-vergadering van deze provincie is altydt de Hr. droſt van Sallandt, in des zelfs afwezendheit de Hr. droſt van Twenthe, en in 't afwezen van beide de Hr. droſt van Vollenhoven. Als het ook mogt gebeuren, dat alle drie deze droſten niet tegenwoordig waren, kunnen de Hrn. droſten van Yſſelmuiden, en van Haaksbergen, of de Hr. hoogſchout van Haſſelt in de Staatſche vergaderinge preſideren.

De uitſchryving van de zelve wordt gedaan door den Hre. droſt van Sallandt; doch de poincten van beſchryvinge worden door de Hrn. gewone Gedeputeerden (zynde een collegie als dat van de Hrn. Gecommitteerde Raden in Hollandt, beſtaande in zes leden, drie uit de Ridderſchap, en drie uit de ſteden) nevens den Hre. droſt voornoemd geformeert.

De begeving der openſtaande droſtampten ſtaat aan de Ridderſchap en de ſteden, gelyk mede op de derde en vierde tourbeurt het droſtampt van *Drenthe*, als in het artykel van DRENTHE al is gezegt. Uit wat hoofde de provincie van Over-Yſſel dat recht heeft, is by den geleerden en oudheitkundigen Hre. *Dumbar* te zien in zyne *Analecta*, *Tom. II*, *p.* 347. &c.

De landdag wordt gemeenlyk eenmaal des jaars gehouden in eene der grote ſteden, die elkander in haren rang volgen, en de gewonelyke vergaderingen geſchieden alle zes weken door de Gedeputeerden der Heeren Staten van de provincie, zynde, als reets is aangetekent, drie uit de Ridderſchap, en drie uit de ſteden.

Deze provincie heeft geen hoog hof van juſtitie, als de provinciën van Gelderlandt, Hollandt, Utrecht, en Vrieslandt, hoewel het de koning van Spanje heeft gepoogt in te voeren, maar in des zelfs plaats een oppervierſchaar, die, zynde ſedert eenige eeuwen bekend onder den name van *Klaring*, binnen de ſtadt Deventer, als van ouds daar toe alleen gerechtigt, om de twee jaren geſpannen wordt, en wegens de hoogheit door den *Dingwaarder* of voorzitter in de hoge rechtbank, en twee *Keurnoten*, en, by beroep, door den Stadhouder, de Ridderſchap en de ſteden bekleed. Voor deze hoge rechtbank dienen de zaken in appél van het platte landt; en in den zelven tydt wordt ook het hoge *Dingwaarders-gerecht* gehouden, voor het welke de edelen en riddermatige perſonen moeten geroepen worden. Van de zelve valt appél aan de Ridderſchap en ſteden: doch alsdan zonder eenige verdere revokatie, of reviſie. Zie het *Landrecht van Over-Yſſel I Deel*, *Tit.* 20 *en* 22, en *Arn. Moonen* in de *Inleiding* tot zyne *Korte Kronyk der ſtadt Deventer*.

De drie hoofdſteden, Deventer, Kampen en Zwol, hebben haar eigen jurisdictie of rechtsgebiedt, waar van geen appél valt. Maar eenige kleine ſteden appelleren aan de ſteden Deventer en Zwol; andere aan de Ridderſchap en ſteden in Klaringe; namentlyk, aan Deventer, uit Sallandt, *Haſſelt* en *Ommen*, uit Twenthe, *Oldenſeel*, *Ootmarſen*, *Enſchede*, en alle andere plaatſen; aan Zwolle, uit Vollenhoven, *Steenwyk*, uit Sallandt, *Genemuiden*, *Hardenberg*, *Granzberg*, *Wilſum* en *Grafhorſt*.

Nevens de Ridderſchap en de drie hoofdſteden worden in

kas van oorlog en vrede, of het opſtellen van nieuwe ſchattingen, mede beſchreven de ſteden Haſſelt en Steenwyk; doch de zelve hebben geen beſluitende, of concluderende, maar alleen eene adviſerende ſtem.

De Provinciale munt is by tourbeurten in de drie hoofdſteden, hebbende deze drie ſteden daarenboven het recht van de munt ieder afzonderlyk.

In de buitenlandſche hoge Collegiën zendt de provincie van Over-Yſſel hare Gedeputeerden, namentlyk, in de vergadering van de *Staten Generaal* zes, als drie uit de Ridderſchap, uit ieder kwartier een, en uit elke der drie hoofdſteden een; in den *Raadt van State der Vereenigde Nederlanden* een Gedeputeerde by tourbeurten van zes jaren; in de *Generaliteits Rekenkamer* twee, een uit de Ridderſchap, en een uit de ſteden; in de *Admiraliteiten* op de *Maze*, te *Amſterdam*, het *Noorderkwartier en Weſt-Vrieslandt*, en *Vrieslandt*, in ieder een Gedeputeerde; gelyk ook een Bewindhebber in de *Ooſt-Indiſche maatſchappye* ter kamer van *Delft*, en een in de *Weſt-Indiſche maatſchappye* ter kamer van *Amſterdam*, alle by tourbeurten, en gemeenlyk in deze order: Sallandt, *Deventer*; Twenthe, *Kampen*; Vollenhoven, *Zwol*: hoewel in eenige commiſſiën nog wel eene andere order gehouden wordt.

Voorts is het nedergraafſchap *Benthem* een leen van deze provincie, zynde de Staten van dit landſchap wegens hunne goederen, aldaar gelegen, ook Standen van het gezegde graafſchap, zendende daar jaarlykſch op de landdagen gemeenlyk twee Gecommitteerden, of meer, naar goedvinden, te weten een uit de Ridderſchap, en een uit de ſteden, de welke dan uitmaken het eerſte lidt, en die, in de afwezendheit van den grave, aldaar ook preſideren. Ook zyn *Wedde* en *Weſtwoldingerlandt* lenen van deze provincie, welke landen te voren zyn bezeten door de familie van Addinga, en naderhandt door de prinſen van Ligne, graven van Arenberg; maar thans behoren zy aan de ſtadt Groningen, die als nog daar mede beleent wordt, uitwyzens de akte van beleninge. Nog zyn lenen van deze provincie het graafſchap *Lingen*, waar mede laatſt is beleent geweeſt zyne Majeſteit, koning Willem de III; maar het welk nu bezeten wordt door den koning van Pruiſſen, die meermalen de belening daar van heeft laten verzoeken, gelyk ook de prins van Oranje en Naſſau; doch dat tot nog toe om redenen onverheft is gebleven; en eindelyk de heerlykheit *Lage*.

Aangaande het kerkelyke der provincie van Over-Yſſel, dit landſchap, als boven gezegt is, het zesde in rang van de zeven Vereenigde Nederlandſche provinciën, levert ook het zesde kerkelyke Synode uit, na dat van Gelderlandt, Zuid- en Noord-Hollandt, Utrecht, en Vrieslandt: want in de provincie van Zeelandt is zulk eene vergadering, die, onder het gezag van de hoge overheit, en onder het beſtier van hare gevolmachtigden, of commiſſariſſen, gemeenlyk eenmaal des jaars plegende zamen te komen, den naam van een *Synode* draagt, niet bekend. De ſtadt Groningen en de Ommelanden, die het zevende der Vereenigde Nederlanden uitmaken, en het naburig landſchap Drenthe, by de gemelde provinciën gevoegt, hebben elk wel diergelyk een Synode; maar dat van Over-Yſſel houdt geen zit- en raadgemeenſchap met het zelve, als met de andere vyf, namentlyk die van Gelderlandt, Zuid- en Noord-Hollandt, Utrecht, en Vrieslandt den naam dragen. De verdeling der kerken van Over-Yſſel was in het eerſt gedaan in twee claſſen, als blykt uit een beſluit der ſynodale vergaderinge, gehouden te Kampen in 't jaar 1596, en hare vergadering wierdt toen tweemaal in 't jaar gehouden, te weten om St. Michiel en in de Vaſten. Tot de eerſte claſſis behoorden *Deventer*, *Zwol*, *Haſſelt*, *Zwarte Sluis*, *Maſtenbroek*, en *Genemuiden*; tot de twede *Kampen*, *Steenwyk*, *Steenwykerhout*, *Vollenhove*, *Kuinre*, *Blokzyl*, *Yſſelmuiden*, *Oldemarkt*, *Blankenham*, *Kamperveen*, en *Zallik*. Zie *Acta Syn. Camp. anni* 1596, §. 4. Maar wanneer de hervorming kort daar na groter ruimte kreeg, groeiden de claſſen ook in getal, en wierden in 't jaar 1598 op vyf gebragt, namentlyk I. de *Claſſis van Deventer*, waar onder behoorden: *Deventer*, *Olſt*, *Wezepe*, *Bathmen*, *Holten*, *Goor*, *Markelo*, *Diepenhem*, *Ryſſen*, en *Delden*. II. De *Claſſis van Kampen*, beſtaande uit *Kampen*, *Genemuiden*, *Maſtenbroek*, *Kamperveen*, *Zallik*, *Wilſem*, *Yſſelmuiden*, *Zwarte Sluis*, en *Ens*. III. De *Claſſis van Zwolle*, die begreep *Zwol*, *Haſſelt*, *Wyhe*, *Ter Heine*, *Raalte*, *Hellendoren*, *Ommen*, *den Ham*, *Daltſen*, *Hardenberg*, *Heemſe*, *Staphorſt*, *Rouveen*, *Thorſt*, *Gramsberg*, en *Overreeſt*. IV. De *Claſſis van Steenwyk*, waar onder behoorden *Steenwyk*, *Steenwykerwolde*, *Vollenhove*, *Oldemarkt en Paaſchlo*, *Blankenham*, *Kuinre*, *Kuinerdyk*, (waar onder miſſchien *Baarlo* verſtaan wordt, nog kenbaar door zyne oude kapel, en nevens het vergetene *Yſſelham* en *Scherwolde* onder het dekenſchap van Steenwyk ſtaande) *Blokzyl*, *Wanneperveen*, en *Geithoren*. V. De *Claſſis van Oldenſeel*, waar onder ſtonden *Oldenſeel*, *Ootmarſen*, *Enſchede*, *Loſſer*, *Denichem*, *Tubbergen*, *Almelo*, *Wierden*, *Vriezenveen*, *Borne*, *Hengelo*, *Weerſelo*, en *Haaksbergen*. Aldus beſtondt het Synode van Over-Yſſel in dien tydt niet alleen uit vyf byzondere Claſſen, maar het kreeg ook de gedaante, dat het zes onder zich begreep, zo haaſt als de kerken van *Lingen* by die van Over-Yſſel gevoegt wierden, waar in naderhandt verandering is gekomen. Maar men heeft in vervolg van tydt goedgevonden een nader verdeling der kerken van deze provincie te maken, wanneer de vyfde Claſſis, te weten die van Oldenſeel, is vernietigt, en met die van Deventer vereenigt, het welk in den jare 1637, met goedkeuringe der Ed. Mog. Heeren gedeputeerde Staten van deze provincie, is uitgevoert, welke verdeling ſedert dien tydt, tot heden toe, heeft ſtandt gehouden. Volgens deze gemaakte verdeling beſtaat het Synode van Over-Yſſel uit vier claſſen, zynde I. de *Claſſis van Deventer*, waar onder behoren *Almelo*, *Ootmarſen*, *Oldenſeel*, *Enſchede*, *Goor*, *Delden*, *Haaksbergen*, *Kolmſchate*, *Borne*, *Markeloo*, *Loſſcher*, *Tubbergen*, *Denichem*, *Wierden*, *Wezepe*, *Weerſelo*, *Ryſſen*, *Olſt*, *Vrieſeveen*, *Bathmen*, *Enters*, *Hengelo*, *Holten* en *Diepenhem*. II. De *Claſſis van Kampen*, waar onder ſtaan *Genemuiden*, *Kamperveen*, *Yſſelmuiden*, *Wilſem*, *Maſtenbroek*, *'t Kampereilandt*, *Zallik*, *Ens* en *Emmeloort*. III. De *Claſſis van Zwolle*, waar onder behoren *Haſſelt*, *Dalſſen*, *Hellendoren*, *Ommen*, *Thorſt*, *Wyhe*, *Raalte*, *Nieleuſſen*, *Staphorſt*, *Gramsbergen*, *Heemſe*, *Overreeſt*, *Windesheim*, *Rouveen*, *Heino*, *Hardenberg*, en *de Ham*. IV. De *Claſſis van Vollenhoven en Steenwyk*, onder welke behoren *Steenwyk*, *Vollenhove*, *Wanneperveen*, *Geithoren*, *Zwarte-Sluis*, *Blokzyl*, *Blankenham*, *Kuinre*, *Steenwykerwolde*, *Beulake*, en *Oldemarkt*. De ſynodale vergadering wordt jaarlykſch 14 dagen na Pinxteren gehouden te *Deventer*, *Kampen*, *Zwolle*, en te *Vollenhove*, of *Steenwyk*, welke twee laatſte ſteden alle acht jaren verwiſſelen.

M. Alting Notitia Germ. Inf. P. II, fol. 182. *Korte Beſchryving van de provincie van Over Yſſel door W. Nagge. Dumbar Analecta. Landrecht van Over-Yſſel. A. Moonen Korte Chronyk van Deventer en Naamketen der Predikanten van het Over-Yſſelſche Synode, als mede in zyne Aantekeningen over zyne Poëzye. Valkenier Verwerd Europa. Aitzema Zaken van Staat en Oorlog.* enz.

OVERZANDE, en by verkorting OVEZAND, een dorp van het Zeeuwſche eilandt Zuid-Bevelandt, omtrent twee mylen van Ter Goes gelegen. Het is bedykt in 't jaar 850, en heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zuid-Bevelandt.

OVIAK, OVIAX, eene ſtadt in het Crimſche Tartaryë, aan de Weſtzyde van de Wolga, legt op een vruchtbaren grondt, was eertyds zeer ſchoon, en hadt een kaſteel, dat de Muſcoviters Sodom noemen. Men ziet aldaar verſcheide oude begraafplaatſen van prachtige gebouwen. *Hackluit*.

OVIDIUS NASO, (PUBLIUS) een Roomſch ridder, en een Latynſch dichter. Hy was geboren in het 711 jaar van Rome te Sulmona, of Solmona, eertyds Sulmo genoemt, eene aanzienlyke ſtadt in het landſchap der Pelignoren, onder het burgermeeſterſchap van Hirtius en Panſa. Hy hadt van Natuur zulk eene ſterke neiging en bekwaamheit ontfangen tot de poëzy, dat hy ter liefde van de zelve alle zorgen verzaakte, die men behoort te werk te ſtellen om tot ſtaat en waardigheden te geraken. Want hoewel hy, om te voldoen aan de begeerte van zynen vader, die hem de redekunſt hadde doen leren in de ſchole van Arellius Fuſcus, zich ophieldt met bezigheden, die aan jongelingen van zynen ſtaat paſten, en dat hy zelfs met lof zaken bepleit hadde voor de rechtbank der *Centumviri*, of honderdmannen, hy gaf zich eindelyk weder volkomen over aan zyne neiging tot de poëzy. Maar indien die neiging in hem het vuur van eerzucht verdoofde, zy voedde en vermeerderde daar tegen in hem het vuur der liefde. Hy was geweldig overgegeven aan de liefdensvermaken, en dat was byna zyne eenige ondeugdt. Hy vergenoegde zich niet met te beminnen, en overwinningen van minnery te behalen, hy onderwees ook aan het gemeen de kunſt van te beminnen, en de kunſt van zich te doen beminnen, dat is te zeggen, dat hy tot een opſtel van regelen bragt eene ſchadelyke wetenſchap, waar in de Natuur maar al te veel leſſen geeft, en die geen ander doelwit heeft dan de oneer der huisgezinnen, en voornamelyk die der arme mannen. En hoe bemint hy zich door zyne poëzy gemaakt hadde in het hof van Auguſtus, hy wierdt nochtans gebannen om dat hy diergelyke boeken geſchreven hadde: maar dit was volgens alle waarſchynlykheit eerder het voorwendſel dan de waarachtige oorzaak van zyne ballingſchap, gelyk uit verſcheide plaatſen van zyne werken blykt. Velen hebben daarom de voornaamſte reden van zyne ballingſchap, die hy geheim houdt, willen giſſen. Wat hier van ook zy, hy gebruikte vruchteloos al de ſchranderheit van zynen geeſt om den keizer te bevredigen; niets was bekwaam om zyne genade te verkrygen. Hy trok dan naar de plaats van zyne ballingſchap, welke was Tomos, eene ſtadt van Europa, aan den Pontus Euxinus, omtrent de monden van den Donauw. Hy ſtierf na verloop van meer dan zeven jaren in deze zyne ballingſchap in het landt der Gethen, in het vierde jaar van Tiberius, onder het burgermeeſterſchap van Rufus en Flaccus. Van drie vrouwen, met welke hy trouwde, verſtiet hy de twee eerſte, en beroemde zich geweldig over de derde. Daar zyn oordeelkundigen geweeſt, die zyne Latiniteit veracht hebben. Zy zouden hun hof zeer kwalyk gemaakt hebben by Alfonſus, koning van Napels. Deze prins, met zyn leger in de nabuurſchap van Sulmona zynde, vroeg of men verzekert was, dat Ovidius aldaar geboren was, en wanneer men hem antwoordde, dat zulks zeker was, groette hy die ſtadt, en betuigde zyne erkentenis aan den Schermgodt van een landt, dat zulk een groot dichter hadde voortgebragt. Hy voegde daar by, dat hy gewilliglyk een gedeelte van zyne ſtaten zoude afſtaan, om dezen man te doen herleven, wiens gedachtenis hem waardiger was dan het bezit van Abruzzo. Ovidius ſchreef een eindeloos getal van vaarzen gedurende zyne ballingſchap. Men moet zich daar over niet verwonderen; want de Muzen, van nature kakelachtig, zyn het vooral in tegenſpoedt, en behalven dat hadt hy gebrek van verkeering, hy was geen liefhebber van drinken of van ſpelen. Dit waren

alle oorzaken van de vruchtbaarheit van zynen geeft; maar de voornaamfte oorzaak daar van was nog, dat de Muze van Ovidius zonder moeite baarde, en zich ontfloeg van de zorge om het kindt te voeden; want hy was zeer achteloos en nalatig in het overzien en verbeteren van zyne werken; zo dat het hem wel gaan moeft gelyk het gemeenlyk gaat met eene vrouwe, die nooit voedfter is; zy wordt te eerder wederom zwanger. Indien onze dichter lieden gevonden hadde, waar voor hy zyne vaarzen hadt kunnen opfnyden, hy zou met meerder voldoening gearbeid hebben; want hy bekent, dat in de duifterheit te wandelen, en vaarzen te maken, die men voor niemandt lezen kan, de zelve zaak is. Hy hadt onder andere goede hoedanigheden die van niet hekelachtig te zyn, en hy was nochtans zeer bekwaam om ftekelige vaarzen te maken, gelyk hy deedt zien in zyn dichtftuk tegen Ibis; want daar was nooit gal bitterder dan die, welke hy daar in uitftortte, noch gene vloeken of vervloekingen fchrikkelyker. Hy fchreef het zelve een weinig na zyne verbanning. Onder de menigvuldige werken van Ovidius, die verloren zyn, telt men ook een treurfpel van Medea, dat door Tacitus en Quintilianus geprezen wordt, de zes laatfte boeken der Tydwyzers (*Fafti*), eene verhandeling van de natuur der viffchen, enz.

Het is onnodig eene optelling te doen van de werken, welke de tydt gefpaart heeft, om dat de zelve gevonden worden in de meefte drukken, waar van men zegt dat die van Heinfius den Jongen en van den Hre. P. Burman de naaukeurigfte zyn: men zal zich vergenoegen een gedeelte der oordelen by te brengen, welke men in het byzonder gevelt heeft over de voornaamfte van deze werken, die ons overig zyn.

I. De *Herfcheppingen* of *Gedaant-wiffelingen* (*Metamorphofis*) van Ovidius zyn een der gedenkwaardigfte en fchranderfte werken van de ganfche oudheit. De zelve zyn ten allen tyde geacht geweeft, en overgezet in byna alle talen, die in gebruik zyn geweeft onder de volkeren, by welke men zorg gedragen heeft voor de aankweking der letteren. De vermaarde *Vondel* heeft ze in 't Nederduitfch in rym, en de Hr. *Is. Verburg*, Rector te Amfterdam, op nieuw in onrym overgezet, zynde alle de voorgaande vertalingen, daar van gemaakt, zeer gebrekkig bevonden. Deze overzetting van den Hre. Verburg is zeer heerlyk gedrukt in twee ftukken in folio, zynde de bladzyden in twee kolommen verdeelt, waar van de eene den Latynfchen text, en de andere de Nederduitfche overzetting vervat. Voor elke Fabel komt eene fchone kopere plaat, en na de zelve volgt eene geleerde Verklaring, opgeftelt door den Hre. *Ant. Banier*, lidt van de Academie der Opfchriften, enz. te Parys, en in deze uitgave in 't Nederduitfch overgebragt. Deze overzetting is gedrukt te Amfterdam 1732 by R. en J. Wetftein en W. Smith, de welke dit werk op de zelve wyze in 't Latyn en Franfch, als mede in 't Latyn en Engelfch hebben uitgegeven.

Het fchynt, dat Ovidius zelf ons heeft willen voorkomen, wegens het gevoelen, dat men van dit werk behoort te hebben, en dat hy terftondt geoordeelt heeft van de waarde, waar in het zelve zou zyn in de volgende eeuwen, wanneer hy verzekert, dat zyn werk eeuwigdurend zou zyn.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuftas.

Dat is: „ Nu heb ik myn werk voleind, dat noch Jupyns „ gramfchap, noch vuur, noch ftaal, noch knagende tydt zal „ verflinden."

Dit is het gevoelen, dat hy daar van hadde, zyn vyftiende Boek befluitende, indien dat befluit van hem is; maar welk een goed gevoelen hy van zyne Gedaant-wiffelingen fchynt gehad te hebben, wanneer hy nog in de drift van zyne zamenftelling was, hy veranderde naderhandt: tot hoger ouderdom gekomen zynde, merkte hy dat werk niet anders aan dan als *een proefftuk van de jeugdt*, dat nodig hadt overzien en verbetert te worden: hy oordeelde het werk zelfs zo gebrekkelyk, en zyns zo weinig waardig, dat hy het in 't vuur wilde werpen, en de nakomelingfchap het zelve onherftelbaar doen verliezen. Hy volvoerde eenigermaten dit voornemen voor zyn vertrek naar zyne ballingfchap; maar het was te laat, om dat de affchriften van dit werk vermenigvuldigt waren, en dat een groot getal der zelve in handen van zyne vrienden waren. Dit is eene omftandigheit, die hy zelf in zyne Treurzangen verhaalt. De Gedaant-wiffelingen zyn tot ons gekomen, ondanks de zedigheit en de voorzorge van haren fchryver; en het fchynt, dat de nakomelingfchap zo kiefch, noch moeielyk te voldoen is geweeft, als hy, in den fmaak, dien zy daar in gehad heeft. De ftyl is inderdaadt zo verheven niet als die van zyne andere werken; maar hy is nochtans naauwkeurig: hy heeft daar in redenvoeringen en algemene redeneringen gebragt, met eene fchranderheit en met bevalligheden, die verwonderlyk zyn. Zyne verhalen zyn zo vele Sirenen-zangen: de eenvoudigheit van zynen ftyl, altoos verfelt en onderfteunt van de regelen der kunft, befluit in een volkomen cirkel alles, wat men uit de fabelen kan trekken; niet een van alle de dichters heeft de grootfte en de kleinfte onderwerpen met meerder fieraadt verhandelt. Daar wordt in de Gedaant-wiffelingen eene wonderlyke aaneenfchakeling der fabelen van de oudheit gevonden. Men moet zich wel verwonderen over dat gedurig vervolg, zonder afbreking, en dat verbandt van zo vele verfchillende zaken, met zo veel kunft te zamen geweven, van het begin der wereldt af tot op zynen tydt.

II. De *Tydwyzers* (*Fafti*) zyn van het getal der werken, welke Ovidius in een hoger ouderdom gemaakt heeft: de ftyl daar van is gemakkelyk, zacht en natuurlyk. Men befpeurt daar in veel geleerdheit, vooral van die geleerdheit, welke men put uit de fchoonfte oudheit. Hoewel zyne ftoffe niet altoos bekwaam is tot vele fieraden, hy heeft nochtans zich zelf dikwils daar in te boven gegaan, en hy weet aan de dorfte onderwerpen bekoorlykheden te geven; maar het was te wenfchen, dat hy zyne verfcheide ongebondenheden nagelaten hadde, en dien verwyfden zwier, dien hy zomtyds geeft aan het gene hy zegt. Des niettegenftaande zyn de Tydwyzers mogelyk van den beften fmaak en het verftandigfte onder alle zyne werken.

III. De *Gezangen* (*Elegiæ*). Men begrypt onder den naam van de Gezangen van Ovidius de vier Boeken der *Treurzangen* (*Triftium Elegiarum*), en de vier *van Pontus* (*de Ponto*) genoemt. De zachtheit en de gemakkelykheit, overal in de zelve, waar over men zich verwondert, gevonden wordende, hebben hem, naar het oordeel van verfcheide geleerden, de eerfte plaats doen verdienen onder alle de minnedichters. Ovidius zelf verzekert, dat hy in het Minnedicht den zelfden rang bekleedde als Virgilius in het Heldendicht. Eenigen ftellen hem boven Propertius en Tibullus in zyne zangen; om dat hy natuurlyker is, beweeglyker en tederder, en dat hy den zwier en den geeft der zangen beter verftaan heeft dan de andere.

IV. De *Brieven* van *Ovidius*, die men *Heroïdes* noemt. Alle deze Brieven in vaarzen, die den naam van eenige heldinne dragen, zyn niet altoos van Ovidius, hoewel zy onder de zyne gevonden worden. Hy zelf getuigt, dat die van Penelope, van Phyllis, van Canace, van Hypfipyle, van Ariadne, van Phedra, van Dido, van Sappho, van hem waren. Jofephus Scaliger voegt 'er die van Brifeis, van Oenone, van Hermione, van Deïanira, van Medea, van Laodamia en van Hypermneftra by. De andere zyn of van Aulus Sabinus, of later, of valfchelyk voor het werk van Ovidius opgegeven. Eenige later oordeelkundigen (als Julius Cæfar Scaliger, Roftreau en Rapin) geven voor, dat de Brieven van Ovidius onnavolgelyk zyn, dat 'er niet befchaafder is onder alle de werken van dezen dichter, en dat zy de Gedaant-wiffelingen en de Tydwyzers overtreffen, dat zyne Heldinne-brieven de fierlykfte zyn onder de werken van louter geeft, en dat men zyne Brieven *de bloem van den Roomfchen geeft* mag noemen, hoewel zy niets hebben van die rypheit van oordeel, die de grootfte volmaaktheit is van Virgilius. De ftyl daar van is zeer zuiver, en de nabootzing der hertstochten, zo wel als de uitdrukkingen der zielsbewegingen, blinkt daar in op zulk eene wyze uit, dat men wel ziet dat Ovidius in dat flag van fchryven uitmuntte.

V. De Boeken van Ovidius, die van de *Liefde* handelen, of van de *Kunft van te beminnen*. Men leeft nog tegenwoordig in de werken, die van dezen dichter overig zyn, deze vaarzen, die de dochter van Auguftus bedurven, en die het bloeiendfte gedeelte van het hof van dien vorft befmetten; en het was te wenfchen, dat de zelve niet tot ons gekomen waren. Maar hoe gevaarlyk deze vaarzen ook zyn, men kan niet nalaten de order en de leerwyze der boeken van de Kunft en van de Hulpmiddelen der Liefde, de deftigheit der fpreekwyzen, en de fchoonheit der uitdrukkingen te pryzen. *Ovid. in Peroratione totius operis Metamorphof. ad fin. l. XV. l. I. de Triftib. Eleg. VI. & in fin. libri de Remedio Amoris &c. L. Seneca Quæft. Nat. l. III. c. 27. & Marc. Senec. Controv. X. Velleius Paterculus l. II. Eufeb. & Hieron. in Chron. Jul. Cæfar Scaliger Hypercrit. Muret. Camerarius. Regius. Pafferat. Voffius. Marolles en fa vie. Roftreau Sentimens fur quelques Livres qu'il a lus. Rapin Reflexions fur la Poëtique. Baillet Jugemens des Sçavans fur les Poëtes Latins. Bayle Dict. Crit.*

OVIEDO, eene ftadt van Spanje, in het koninkryk van Leon. Zy is de hoofdftadt van het landt, dat men de Afturiën van Oviëdo noemt, en gelegen in de gebergtens, aan den zamenloop der rivieren Ovo en Deva, alwaar de zelve den naam van Afta aannemen. De Latynfche fchryvers noemen deze ftadt *Ovetum*. Zy heeft eene univerfiteit en een bisdom, onder het aartsbisdom van Compoftel behorende. Het is waar, dat zy tot een Metropolitaanfchap gemaakt is geweeft in een concilie, waar van terftondt nader gefproken zal worden: het welk eenigen heeft doen zeggen, dat zy onmiddelyk van den H. ftoel afhing. De hoofdkerk van S. Salvador is eene plaats van grote devotie. Zy is omringt van fchone huizen, gebouwt op overwulfde galderyen. De marktplaats is de voornaamfte. Alle de ftraten van de ftadt lopen daar op aan. De collegiën van de univerfiteit hebben niets aanmerkelyks dan hunne oudheit. Voorts heeft Oviëdo zynen naam gegeven aan een koninkryk, dat aldaar opgerecht wierdt door de Chriftenen, welke door de Moren verdreven waren. Pelagius was daar van de eerfte koning omtrent den jare 717, en zyne navolgers voerden den naam daar van tot in den jare 913, wanneer Ordonno de II dien van koning van Leon aannam. *Mariana Hift. d'Efp.*

Concilie van Oviëdo.

Het zelve was begonnen geweeft ten tyde van paus Johannes den VIII omtrent den jare 878. Maar de oorlogen waren oorzaak, dat men het houden van het zelve uitftelde tot in den jare 901. Achttien biffchoppen, die op het zelve vergadert waren, maakten aldaar heilzame ordonnantiën tot welzyn der kerke, en tot de beftiering van het koninkryk, dat het zelve toen zeer nodig hadde door de ongelukken der tyden. Men maakte met bewilliging van den paus de kerk van Oviëdo tot

een Metropolitaanschap, en Ermenegildus was daar van de eerste aartsbisschop. De naauwkeurigen kunnen Baronius nazien op het jaar 901, en de akten van dit concilie, bygebragt door Sampirus en door Ambrosius Moralis; men vindt het ook in het *LX Stuk* der Conciliën.

OVIEDUS, (ANDREAS) een lidt van de societeit der Jesuïten, en patriarch van Ethiopië, was geboren te Illesa in Castilië, en wierdt in den jare 1543 door St. Ignatius naar Parys gezonden om aldaar te studeren, doch wegens de krygsberoerten kon hy zich aldaar niet lang ophouden. Hy begaf zich derhalven naar Loven, en in het volgende jaar naar Keulen, op welke laatste reize hy het ongeluk hadde, dat eenige straatschenders hem niet alleenlyk plunderden, maar ook slegt toestelden. In den jare 1545 ging hy naar Coïmbra in Portugal, en hielp aldaar een nieuw collegie in standt brengen. In het zelve jaar wierdt hy tot eerste rector van het collegie van Gandia benoemt, en in den jare 1549 verkreeg hy deze waardigheit in de nieuwe akademie, welke aldaar gesticht was. In den jare 1550 reisde hy met den hertog François Borgia naar Rome, en in den jare 1551 moest hy het ampt van rector in het nieuwe collegie te Napels op zich nemen. Omtrent dezen tydt verzocht de koning van Portugal den paus, dat hy eenige vaders van de societeit der Jesuïten naar Ethiopië wilde zenden, waar op Oviedus benevens noch twee andere daar toe benoemt wierdt. Hy ging ten dien einde in den jare 1554 weder naar Portugal, en verkreeg in het volgende jaar de waardigheit van bisschop van Hierapolis; doch eindelyk ging hy in den jare 1556 te scheep, en kwam met zyne beide reisgenoten, waar van een den tytel van patriarch van Ethiopië voerde, gelukkiglyk te Goa aan. Van daar moest hy alleen naar Abyssinië gaan, om te beproeven of hy de Abyssynsche kerk met de R. Katholyke konde vereenigen. By zyne aankomst ontfing men hem zeer wel, doch wanneer hy iets van zyn voornemen liet blyken, was de keizer van Abyssinië zeer kwalyk voor hem te spreken, maar vergunde hem echter, dat hy zich met zyne doktoren in een redenstrydt mogt inlaten. Hoewel de zelve nu door zyn tegenparty met groot geschreeuw aangevangen wierdt, zo hadt hy echter het geluk, dat eenige Abyssinen den R. Katholyken Godsdienst aannamen. Hy moest naderhandt veel vervolging uitstaan, en kwam dikwils in het uiterste doodsgevaar, doch voer nochtans in zyn voornemen bestendig voort. Eindelyk volgde hy in den jare 1561 op den gemelden patriarch van Ethiopië, en stierf in die waardigheit in den jare 1580, en niet, gelyk eenigen willen, in den jare 1577. Hy heeft vele schriften in de Ethiopische taal overgezet. *Nicol. Godigni Hist. Abyssinorum gestorum. Sotwel Bibl. S. J. Hist. S. J. P. V. l. X.*

OWEN, *Owenus*, (JOHANNES) een zoon van Henrik Owen, vikaris of stedehouder van Stadham, naby Watlington, in het graafschap van Oxford, in Engelandt. Hy wierdt opgetrokken in het collegie van de koninginne te Oxford, en meester in de kunsten gemaakt in den jare 1635. Hy ontfing weinig tyds daar na de orders, volgens de gewoonte van de Anglikaansche kerk. Maar ten tyde dat het parlement van Engelandt volstrekt meester was predikte hy tegen de bisschoppen, tegen de ceremoniën, enz. Hy wierdt vervolgens prediker te Fordham in het graafschap Essex, en daar na van Coggeshal in het zelfde graafschap. In het einde van den jare 1648 verdedigde hy in zyne predikatiën de genen, die koning Karel den I hadden doen sterven, en predikte tegen Karel den II en tegen alle de koningsgezinden. Men kan deswegen nazien den *Brief aan een vriendt over eenige gronden en oeffeningen van den Doctor Owen*, te Londen gedrukt in den jare 1670. Den 17 September des jaars 1650 wierdt hy door de parlementarissen met het leger in Schotlandt gezonden, en den 28 Maart daar aan volgende wierdt hy deken gemaakt der Christ-kerke te Oxford. In den jare 1652 wierdt hy onderkancelier der universiteit, en vervolgens een der commissarissen tot de voortplanting van het geloof. Hy wierdt als gedeputeerde in het Lagerhuis gezonden voor de universiteit van Oxford; maar hy woonde de vergaderingen van het parlement niet lang by. In den jare 1657 benam men hem het vice-kancelierschap, en in den jare 1659 het dekenschap van de Christ-kerke. Na de herstelling van koning Karel den II predikte hy eenige malen in zyn huis te Stadham, en naderhandt in eene kerke der Nonconformisten te Londen, tot zyne doodt toe. Hy was tweemaal getrouwt. Zyne twede gemalin was weduwe van Thomas d'Oyley, ridder, jonger broeder van Johannes d'Oyley van Chesilampton, naby Stadham, baronet. Hy was van den aanhang der genen, die men Independenten noemt; maar in het einde van zyn leven verklaarde hy verscheide malen, dat hy gemakkelyk overeen zoude komen met de Presbyterianen. Hy schreef volkomen wel, en in het redentwisten hieldt hy zich vast aan zyn onderwerp, zonder op te stuiven in persoonele verwytingen tegen zyne tegenpartyen. Hy hadt de boeken der Rabbynen zeer wel gelezen, was een man van eene algemene geleerdheit, en een der grootste mannen, welke de Engelsche Nonconformisten gehad hebben. Hy baarde verwondering door zyne predikatien. Hy heeft een groot getal werken uitgegeven, waar van de volgende de voornaamste zyn: *Discussio Arminianismi*; *Salus electorum sanguis Jesu Christi contra universalem redemptionem.* in 4to; *Diatriba de justit. Divina*; *Doctrina de Sanctorum perseverantia contra Joh. Goodwin*; *Vindiciæ Evangelicæ contra Socinianismum & vindicatio testimoniorum Scripturæ de Deitate & satisfactione Christi, ut & responsio ad Baxteri animadversiones*; *Consideratio annotat. Grotii de Deitate & sanctificatione Christi*, &c. *qua respondetur H. Hamondo*; *Pro sacris Scripturis adversus hujus temporis fanaticos Exercitationes Apologeticæ*; *Of the Divine original Authority of evidencies ligt and power of the Scripture*; *Vindication of the integrity and purity, of the Hebrew and Greek text. Considerations of the late Biblia Polyglotta* Dit alles is te zamen gedrukt tegen Doctor Brian Walton. *Θεολογούμενα, sive de natura, ortu, progressu & studio veræ Theologiæ lib. VI*; *Exercitations on the Epistle to the Hebrews &c. fol. Truth and Innocence vindicated in a survey of a discourse concerning Ecclesiastical Politicks against S. Parker a brief declaration & vindication of the Doctrine of the Trinity. Discourse concerning the Holy Spirit, its name, nature, personality, dispensation, operation, and effects*; *Exercitations and an exposition of the 3d, 4th, and 5th Chapter of the Hebrew*; *The Doctrine of Justification by faith throug the imputed Righteousness of Christ vindicated*; *A Continuation of the exposition of the Hebr. viz* 6, 7, 8, 9, *and X Chap. The Church of Rome no safe Guide several vindications of the Nonconformist from schism.*, nevens nog vele andere verhandelingen. Hy bevlytigde zich ook om de Aanmerken over den Bybel te voltooien, welke door Polus begonnen waren. Hy stierf den 24 Augustus des jaars 1683, in den ouderdom van 67 jaren, te Eling, naby Acton, in het graafschap van Middlesex, en is begraven op het kerkhof der Nonconformisten, daar een gedenkteken van gehouwen steen op zyn graf opgerecht is, met eene marmere tafel, en daar op een groot Latynsch opschrift. *Witte in Diario Biogr. Engelsch Dict.*

OWEN, *Owenus*, (JOHANNES) geboren in Carnarvanshire, wierdt in de schole te Wickham opgevoed, en tot een bestendig lidt van het nieuwe collegie van Oxford aangenomen. In den jare 1590 nam hy den graadt van baccalaureus in het burgerlyke Recht aan, en wierdt daar na te Tryleigh naby Monmouth, en vervolgens te Warwik over de nieuwlyks gestichte schole van Henrik den VIII gesteld. Hy was een zeer bekwaam man, en inzonderheit een goed dichter. Zyne puntdichten zyn vooral vermaard, voornamelyk wegens zyne zinryke schertsery. Hy was arm, maar vondt echter een groot weldoender aan zynen landgenoot en bloedvriendt D. Johannes Williams, bisschop van Lincoln. Zyne puntdichten worden doorgaans door de geleerden zeer in waarde gehouden, doch zyn door de Roomsche kerke mede in de *Index expurgatorius* gestelt wegens de volgende twee vaarzen:

An Petrus fuerit Romæ sub judice lis est;
Simonem Romæ nemo fuisse negat.

Om de zelve oorzaak floot een van zyne neven, een Roomsch-Katholyk, van wien hy eenige erffenis verwachtte, hem buiten zyn testament. Hy stierf in den jare 1623, en wierdt in de S. Pauluskerke te Londen, op kosten van den gemelden D. Williams, begraven, die tot zyner eere een gedenkteken met zyn beeldtenis liet oprechten, dat een borstbeeldt was van metaal, gekroont met een laauwerkrans, benevens de daar by gevoegde zes vaarzen, onder welke ook de twee volgende zyn:

Parva tibi statua est, quia parva statura, supellex
Parva, volat parvus magna per ora liber.

Witte in Diar. Biograph.

OWERRE, of OVEIRO, een klein koninkryk van Afrika. Het zelve is besloten in de palen, welke men geeft aan dat van Benin, en het heeft zyne hoofdstadt van den zelfden naam, omtrent 20 mylen van de stadt van Benin, ten Zuiden. Het gene men byzonders zegt van dit landt is, dat, wanneer men het ontdekte, de koning, en zonder twyfel verscheide van zyne onderdanen, Christenen waren. *Maty Dict.*

OWRUCZ, eene stadt van het koninkryk van Polen, in het hoge Volhynië, op de grenzen van het lage en van Lithauwen, aan de rivier Noren, dertig mylen van Kiow ten Noord-Westen. *Maty Dict.*

OXENSTIRN, een vermaard graaflyk geslacht, dat reets voor langen tydt in Zweden gebloeit, en zich door het voortbrengen van verscheide dappere mannen in groot aanzien gebragt heeft. *Benedictus*, een zoon van *Nicolaus*, leefde omtrent den jare 1365, en was Raadsheer in het koninkryk van Zweden. By zyne gemalinne Brigitta teelde hy *Johannes* en *Arvidus*, welke laatste aartsbisschop wierdt van Upsal, en eene dochter, *Martha* genoemd, naliet, welke trouwde met Gustavus Sture. Zyn broeder Johannes van Salestad, Raadsheer van het koninkryk Zweden, wierdt vader van *Nicolaus* en *Benedictus*. Nicolaus van Diursholm en Frazwyk, Raadsheer van het koninkryk Zweden, en in den jare 144 gouverneur, stierf zonder kinderen. Zyn broeder Benedictus van Salestad, kroons-maarschalk en medegouverneur des ryks, wierdt by zyne eerste gemalinne, Christina Wasa, vader van *Erik*, *Christiern* en *Johannes*. De laatste wierdt aartsbisschop van Upsal, en stierf in den jare 1467. Erik stierf uit in zyne dochter Barbara. Doch Christiern van Salestad, die Ryks-Raadt wierdt, hadt het geluk met Margaretha, eene dochter van Magnus Steno-Green, eene gezegende nakomelingschap te verkrygen. Want zy baarde hem onder andere kinderen *Benedictus* van Salestad, Moerby en Stenning, die in den jare 1476 ryks-Raadt wierdt, en *Christiern* naliet, welke gelyke waardigheit bezat met zynen vader, en by zyne gemalinne Anna Sehestad *Gabriel* teelde. Deze wierdt in den jare 1561 ryks-Raadt, en 7 jaren daar na door koning Erik den XIV tot vryheer, en daar op tot admiraal en gouverneur van

Esthen gemaakt. By zyne gemalinne Beata, eene dochter van Erik Trolle in Langoo, verkreeg hy eene talryke nakomelingschap. Want deze baarde hem zes zonen en vyf dochteren. Van de eerste stierf *Christiern*, vryheer van Steninge, in zyne dochters wederom uit. De vyfde zoon, *Arwidus*, wierdt gouverneur van Aspenas en Enczoo. Doch de laatste zoon *Johannes* wierdt tot gouverneur van Lindoo verklaard. De twede zoon *Erik*, vryheer van Lindoo en gouverneur van Revel, liet na *Karel* van Ecka, ryks-Raadt, die in den jare 1629 stierf na dat hy vader van *Erik*, vryheer van Ecka en Lindoo, geworden was. Van de nakomelingschap van den derden zoon *Gustavus* zal hier na meerder gesproken worden. De vierde zoon, *Benedictus*, vryheer van Lindholm, teelde *Gabriel*, vryheer van Morby, en Lindholm, die in den jare 1634 ryks-Raadt, in den jare 1651 ryks-schatmeester, en in den jare 1656 admiraal gemaakt wierdt. Hy verkreeg ook vier jaren van te voren den tytel van graaf van Korsholm en Wasa. By zyne gemalinne Anna, dochter van Gustavus Banner, teelde hy, benevens vyf dochters, drie zonen. De oudste van de zelve, *Gabriel*, wierdt in den jare 1653 ryks-Raadt, en in den jare 1657 ryksmaarschalk. Hy stierf in den jare 1671. By zyne gemalinne Maria Christina, gravinne van Lowenstein en Wertheim, weduwe van den Zweedschen veldmaarschalk Johannes Banner, *Gustavus* nalatende, die in den jare 1680 trouwde met eene vrouw uit den huize Duglasz, en *Gabriel* naliet. De derde zoon van Gabriël, *Gustavus*, graaf van Korsholm en Wasa, wierdt ryks-Raadt, en stierf in den jare 1694. De middelste zoon van Gabriël, *Benedictus*, graaf van Korsholm en Wasa, vryheer van Morby en Rosenberg, eerste minister, koninklyke Raadt, president van den kancelery-Raadt, en kancelier van de akademie te Upsal, stierf den 22 July des jaars 1702. Hy hadt twee gemalinnen, Eva Wachtmeester en Magdalena, dochter van Erik, graaf van Steenbok. De eerste baarde hem, benevens twee dochters, *Gabriël*, die zich in Hollandschen krygsdienst begaf. By de andere wierdt hy vader van *Benedictus*; van *Eva*, welke trouwde met Magnus, graaf van Steenbok; van *Charlotta*; van *Eleonora*; van *Erik* en *Axel*. *Gustavus*, vryheer van Fyholm, heer van Rinckestag en Ronoen, ryks-Raadt en afgezant aan den koning Sigismundus van Polen, was, als reets boven gemeld is, een zoon van Gabriël, gouverneur van Esthen. Hy hadt tot gemalinne Barbara, dochter van Axel Bielcke, en wierdt by haar vader van verscheide kinderen, onder welke *Gabriël* en *Axel* aan te merken zyn. Gabriël, vryheer van Toresia, wierdt in den jare 1617 gouverneur van Stokholm en landshoofding over Uplandt, en in den jare 1634 ryks-drost, waar op hy in den jare 1640 stierf, verscheide kinderen nalatende, als *Gustavus*, *Turonus*, *Johannes* en *Gabriël*. De eerste daar van wierdt met zyn broeder graaf van Kronenburg gemaakt, en in het volgende jaar tot ryks-Raadt verheven. Zyne gemalin Maria Sophia, dochter van Jacob de la Gardie, baarde hem *Martha*, getrouwt met Erik Christophorus van Guldenstirn, en *Gustaviana*, gemalin van Gustavus Banner. De twede zoon, Turo of Turonus, die in den jare 1614 geboren wierdt, verkreeg de waardigheit van landshoofding van Uplandt, en hadt twee gemalinnen. De eerste Sigridis, dochter van Gabriël Oxenstirn van Wasa, baarde hem *Turo*, die in den jare 1676 in het beleg van Wolgast sneuvelde. Voorts *Gabriël*, die ryks-Raadt en afgezant aan den keizer wierdt, en trouwde met Christina, dochter van Erik, graaf van Sodermore. Hare overige kinderen waren dochters. De twede gemalin van Turo was Beäta, dochter van Gustavus Loyonhufwud, waar by hy onder andere kinderen teelde *Gustavus* en *Johannes*, welke laatste abt in Polen wierdt. De derde zoon van Gabriël, *Johannes*, wierdt in den jare 1662 tot ryks-Raadt benoemd. Des zelfs jongste broeder *Gabriël*, president van het hofgericht te Dorpt, trouwde met Brigitta Kurck, en teelde by haar *Gabriël*, die wegens vele gezantschappen aan het keizerlyke hof, in Spanje, Engelandt, Portugal, en in den Haag zich bekend gemaakt, en als stedehouder te Tweebruggen geresideerd heeft. Zyne gemalin, eene Oxenstirn van Kronenburg, baarde hem verscheide kinderen, en daar onder in den jare 1692 tweelingen, waar van de eene wel haast weder stierf. *Axel*, een zoon van Gustavus, en broeder van Gabriël, wierdt geboren in den jare 1583, en in den jare 1645 tot graaf van Sodermore gemaakt; in 't vervolg zal meerder van hem gesproken worden. Hy teelde, benevens twee dochters en eenen zoon *Gustavus*, die ongetrouwt stierf, *Johannes* en *Erik*. De eerste daar van kwam ter wereldt in den jare 1611, en stierf in den jare 1657, na dat hy van te voren ryks-Raadt en ryks-maarschalk gemaakt was. Hy trouwde in den jare 1636 met Anna Margaretha Sture, dochter van den graaf van Westerwick, en na der zelver doodt in den jare 1648 met Margaretha Brahe. De twede zoon, Erik, wierdt geboren in den jare 1624, in den jare 1651 ryks-Raadt, in den jare 1654 ryks-kancelier, en in het volgende jaar gouverneur van Poolsch-Pruissen gemaakt, waar op hy den 15 October des jaars 1656 aan eene hete koorts stierf, by zyne gemalinne Elisabeth, dochter van Nicolaas Brahe, en naderhandt gemalinne van Adolph Johannes, Paltsgraaf aan den Rhyn, drie dochters en even zo veel zonen nalatende. Van de dochters wierdt *Anna Margaretha* gemalin van Claudius Tott, *Christina* trouwde met Gabriël van Oxenstirn, en *Elisabeth* met Gustavus Adolphus de 'la Gardie. Van de zonen stierf *Axel* in den jare 1676 ongetrouwd als ritmeester. *Karel Gustaaf*, die zeer geleerd was, trouwde in den jare 1684 met Hedwig, gemalinne van den graaf Magnus Gabriël de la Gardie, doch is reets met haar gestorven. *Spicileg. Rittershus. P. II. Loccenius in Hist. Suec. Pufend. in Comment. de rebus Suec. Souvereinen von Europa p. 634. seq.*

OXENSTIRN, (AXEL) een der beroemdste staatsmannen van zynen tydt, was een zoon van Gustavus, en van Barbara, dochter van Axel Bielke. Hy wierdt geboren den 15 Juny des jaars 1583. Koning Karel de IX gebruikte hem in den jare 1605 als afgezant in Mekelenburg. Hy wierdt daar op in den jare 1609 ryks-Raadt, en in den jare 1612 rykskancelier gemaakt, in welk jaar hy ook de vrede met Denemarken floot. In den jare 1617 wierdt hy ridder geslagen, en in den jare 1622 maakte hy stilstandt met de Polen. In den jare 1630 nam de koning Gustavus Adolphus hem om zyn beleidt, voorzichtigheit, ervarenheit en trouwe mede naar Duitschlandt, en gebruikte hem als zyn geheimen Raadt. Na de doodt van dezen koning wierden hem de meeste zaken der Protestanten in den naam der kroon Zweden opgedragen. Hy bevlytigde zich met groten yver voor de gemene welvaart, en gelyk hy van te voren zyne aanslagen den Protestanten te Frankfort aan den Meyn voorgedragen hadde, alzo deedt hy zulks inzonderheit te Dresden by keur-Saxen, als die zich niet gaarne het directeurschap wilde laten ontwringen. Na dezen ontdekte hy ook zyne mening op het Heilbronsche konvent, en verkreeg de Palts weder voor de nakomelingen van den ongelukkigen Frederik den V. Hier op hieldt hy met verscheide andere standen zamenkomsten, zocht zich ook den bystandt van vremde kronen te verzekeren, en deedt zelfs ten dien einde eene reize naar Vrankryk, en van daar naar Hollandt, om de schade, in den slag van Nordlingen geleden, en de algemene welvaart der Protestanten weder te herstellen. Maar alzo de gezamentlyke bondgenoten ten dele in grote vreze, ten dele in gevaarlyke ontsteltenis geraakt waren, en boven dien keur-Saxen een afzonderlyke vrede met den keizer gesloten hadde, zo vondt hy op nieuw vele zwarigheden, die hy echter tot groot voordeel van zyne natie gelukkiglyk overwon. Na het sluiten van de Munstersche vrede deedt hy het koninkryk Zweden in de gewigtigste belangen op nieuw goede diensten, en stierf eindelyk in September des jaars 1654, verscheide kinderen nalatende, die hier voor in het geslachtartykel van Oxenstirn bygebragt zyn. *Pufendorf de Rebus Suec. & de Reb. gest. Frid. Wilhelm Elect. Brand.*

OXENSTIRN, (GABRIEL) vryheer van Toresio, was een zoon van Gustavus, en broeder van den voorgaanden Axel. Hy was by de koningen Karel den IX, en Gustavus Adolphus in een zonderling aanzien, wierdt in den jare 1612 als gouverneur in Lyflandt en Esthen gezonden, en moest ter zelver tydt de vredens-traktaten met den koning van Polen tot standt brengen. Naderhandt verkreeg hy de waardigheit van slotshoofdman te Stokholm, en gouverneur van Uplandt, als mede van ryks-Raadt. In den jare 1621 wierdt hy als afgezant naar Denemarken gezonden, om aldaar het verschil, dat wegens den tol in den Zondt ontstaan was, af te doen. In den jare 1625 moest hy in den naam des konings in 's Gravenhage by de Staten het rouwbeklag afleggen over de doodt van prins Maurits, en te gelyk hulp aanbieden voor het gemene wezen in Duitschlandt. Na dat de koning Gustavus Adolphus den gewigtigen tocht naar Duitschlandt voorgenomen hadde, bleef hy ondertusschen in Zweden, bekleedde nevens anderen de regering van dat koninkryk, en wierdt in den jare 1633 tot ryks-drost benoemd, waar door hy de hoogste waardigheit in Zweden verkreeg. Boven dien was hy president van den koninklyken opper-justitie-Raadt, en land-rechter in West-Gothlandt. Gedurende de minderjarigheit van de koninginne Christina was hy mede een der vyf regenten. In den jare 1633 wierdt hy ook naar Duitschlandt gezonden, om het lyk van zynen koning van daar naar Zweden over te brengen. Na zyne wederkomst in Zweden stierf hy in den jare 1640, by zyne gemalinne Martha Bielke verscheide kinderen nalatende, die in het voorgaande geslachtregister te vinden zyn. *Pufend. de Reb. Suec. A.*

OXFORD, of OXON, in het Latyn *Oxonium*, de voornaamste plaats in het graafschap Oxfordshire, in Engelandt, is een bisschoplyke setel onder den aardsbisschop van Kantelberg, heeft eene vermaarde universiteit, en is 47 Engelsche mylen van Londen gelegen. Deze stadt heeft haren oorspronk den ouden Britten te danken, is eene gezonde vermakelyke plaats, en legt in het gewest, alwaar de Charwell en Isis te zamen lopen; welke laatste rivier zich in zo vele stromen verdeelt, dat het grootste gedeelte der stadt daar mede omringt is. Zy is zo groot en volkryk, dat zy tegenwoordig 13 parochiekerken heeft, en doorgaans zo schoon, dat zy, zo wel uit aanmerking van de gelykheit der byzondere huizen, als van de pracht en schoonheit der openbare gebouwen, billyk voor eene der schoonste steden van gansch Engelandt kan doorgaan. Het tegenwoordige bisdom wierdt gesticht door Henrik den VIII, die het met de inkomsten der goederen, die voorheen tot de vernietigde kloosters van Abington en Osney behoorden, begiftigd heeft. Het wierdt afgenomen van het bisdom van Lincoln, en hadt in den beginne de abdykerk van Osney, omtrent eene halve myle van Oxford gelegen, tot zyne Cathedrale-kerke, tot dat de Christ-kerk daar toe gemaakt wierdt, het welk kort daar na geschiedde. Het Kapittel van de zelve bestaat uit een deken en 8 prebendarissen, tot welker onderhoudt een gedeelte der goederen, welke de kardinaal Wolsey voor het Christ-collegie geschikt hadde, door den gemelden koning gesteld wierden. De grenzen

van dit bisdom ftrekken zich niet verder dan de grenzen van het graaffchap, waar in van 195 parochiën 88 leenroerig gemaakt zyn. De univerfiteit van Oxford ftrydt wegens den ouderdom met die van Cambridge, en zoude ten aanzien van hare heerlyke fcholen, en openbare bibliotheek, hare byzondere collegiën van gepolyfte fteen gebouwd, de daar toe gemaakte heerlyke inkomften, en de ryke befoldingen, gefchikt tot aanmoediging van den vlyt der profefforen in de meefte kunften en wetenfchappen, in de gansche Chriftenheit haars gelyken niet hebben. Oxford is reets voor de overwinningen der Saxen eene plaats geweeft, alwaar men de ftudiën aankweekte. Doch in dien tydt hielden de ftudenten zich op in de burgerhuizen, en hadden alleenlyk eenige vergaderplaatfen, daar zy byeenkwamen om de leffen en redentwiften te hooren, gelyk noch hedendaagfch op vele uitlandfche univerfiteiten gefchiedt, zonder eenig onderfcheidt van kledinge. Wanneer Oxford mede deel moeft nemen in de algemene rampen, welke de Saxen en Denen door het gansche ryk van Engelandt veroorzaakten, wierden de ftudenten genoodzaakt om hunne zekerheit van hier te vertrekken, tot dat Alfredus, de geleerde Saxifche koning van Engelandt, haar derwaards herriep, welke, na dat hy de Denen gansfchelyk onderworpen hadde, zyn voornaamfte werk daar van maakte, dat hy deze univerfiteit wederom in een rechten ftandt mogte brengen. Het eerfte collegie wierdt door hem gefticht omtrent den jare 872 en met inkomften begiftigd. Hy zondt zyn eigen zoon daar heen, om aldaar te ftuderen, en trok daar door te gelyk eene grote menigte van den jongen adel derwaarts. In dien tydt waren aldaar onderfcheide huizen, die tegenwoordig *Halls* genoemd worden, waar in de ftudenten in gezelfchap by malkander leefden, gelyk in de zogenaamde *Inns of Court* of *Chancery* te Londen gefchiedt. Onder deze huizen wierden eenigen metter tydt door verfcheide voorname vrienden der geleerden met inkomften begiftigd. Deze dachten het goed beftendige ryke inkomften van goederen en huizen te vermaken, waar door zulke ftudenten, die men van tydt tot tydt naar hunne verdienften uitkiezen zoude, onderhouden konden worden. Desgelyks deden zy ook met de bezoldingen voor de profefforen, die hen zouden onderwyzen, als mede voor de genen, die hen naar zekere bevelen en wetten, door de gemelde patronen gemaakt, moeften regeeren. Daar zyn te Oxford 18 diergelyke Collegiën, en 7 Hallen, in welke laatfte de ftudenten onder gelyke tucht leven als die van de collegiën, doch van hunne eigene middelen, behalven dat een of twee van hen zeker jaargeldt genieten. De namen der collegiën en hunner ftichters, nevens den tydt van der zelver ftichting, kunnen uit het volgende gezien worden. Namelyk de univerfiteit is gefticht door den koning Alfredus in den jare 872. Het collegie *Baliol* door Johannes Baliol, ridder, en zyne gemalinne Debis, in den jare 1263: deze was de vader van Baliol, koning van Schotlandt. Het collegie *Merton* door Walter van Merton in den jare 1274. Het collegie *Exeter* door Walter Stapleton, graaf van Exeter, in den jare 1316. Het collegie *Oriel* door koning Eduard den II in den jare 1323. Het *Queens-collegie* door Robert Eaglesfield in den jare 1340. Het *Nieuwe-collegie* door William van Wickham, biffchop van Winchefter, in den jare 1375. Het collegie *Lincoln* door Richard Flemming, biffchop van Lincoln, in den jare 1420. Het collegie *All Souls* door Henrik Chaichelley, aardsbiffchop van Kantelberg, in den jare 1437. Het collegie *Magdalen* door William van Wainfleet, biffchop van Winchefter, in den jare 1459. Het collegie *Brazen Nose* door William Smith, biffchop van Lincoln, en Richard Sutton in den jare 1513. Het collegie *Corpus Chrifti* door Richard Fox, biffchop van Winchefter, in den jare 1516. Het collegie *Chrifts-Church* door koning Henrik den VIII in den jare 1546. Het collegie *Trinity* door Thomas Pope in den jare 1556. Het collegie *S. Johns* door Thomas White in den jare 1557. Het collegie *Jefus* door Dr. Hugh Price in den jare 1571. Het collegie *Wadham* door Nicolaas Wadham en zyne gemalinne Dorothea, in den jare 1612. Het collegie *Pembroke* door Thomas Difdale Efq. en R. Witwich in den jare 1624. De zeven Hallen zyn *Magdalen Hall*, *Edmund Hall*, *Albon Hall*, *Hart Hall*, *S. Mary Hall*, *Glocefter Hall*, en *New Inn-Hall*. Het getal der ftudenten, welke van de gemelde inkomften leven, beloopt omtrent 1000; doch de andere ftudenten zyn noch tweemaal zo veel, buiten de regenten, proviforen, keldermeefters, koks, portiers, hoveniers en andere diergelyke lieden. Wat belangt de Bodlejaanfche bibliotheek, het nieuwe Theater, het zogenaamde Mufeum, en de Medicynhoven, welke alle aanmerkenswaardige zaken zyn, men kan daar van de omftandige befchryving vinden in het boek *the New-ftate of England*, waar in ook de wyzen, op welke de akademifche graden medegedeeld worden, benevens de regering van de univerfiteit omftandig te vinden zyn. Voorts is aan te merken, dat Oxford over 500 jaren na malkander 20 perfonen uit het voorname geflachte van Vere met den graaflyken tytel vereerd heeft. Antonius Vere, de eerfte, welke deze waardigheit genoot, wierdt door Henrik den II in den jare 1155 tot graaf van Oxford gemaakt, in wiens linie deze waardigheit bleef, tot dat Aubery Vere den 12 Maart des jaars 1702 zonder mannelyke erfgenamen ftierf. Het flot Oxford wierdt door Robert d'Ocly, een Norman, gebouwd. *Cambdenus in Britann. Speedaus in Theatro Britan. Wood in Hift. & Antiq. Univerf. Oxon. it. in Athenis & Faftis Oxon. Benthems Engel. Kirchen und Schulen-ftaat. Hamb. Hift. Remarq.* 1703.

O.

OXFORDSHIRE, in 't Latyn *Oxonienfis comitatus*, een van de vermakelykfte graaffchappen in Engelandt, legt Weft-Noordwaarts van Londen, en heeft tegen 't Noorden Warwikshire, en Northamptonshire, tegen 't Zuiden Barkshire, tegen 't Oooften Buckinghamshire, en tegen 't Weften Glocefters hire. De Chiltern heuvelen onderfcheiden het ten deele van Buckinghamshire, en de beide rivieren Ifis en Thames van Barkshire. In de lengte van het Noorden tegen het Zuiden heeft het omtrent 40, en in de breedte van het Ooften naar het Weften omtrent 20 Engelfche mylen. Het gansche graaffchap wordt in 14 hondreds onderfcheiden, waar in 280 parochiën, en 15 marktfteden of vlekken zyn, welker oude inwoners, benevens die van Glocefterhire, de volkeren waren, door de oude Romeinen de *Dobini* genoemd. Ten tyde van de Saxifche Heptarchie was dit landfchap een gedeelte van het koninkryk Mercië, gelyk het zelve tegenwoordig het bisdom van Oxford uitmaakt. Het heeft eene aangename en gematigde lucht, een vruchtbaren grondt; en is zeer ryk in granen, vee en weiden. Buiten de aangrenzende rivier de Ifis en een gedeelte van den Teems zyn alhier ook de rivieren Charwel, Tame, Evenlode, en Windrush; die niet weinig toebrengen tot de vruchtbaarheit van het landt. In het Weften van dit graaffchap is tuffchen de rivieren Evenlode en Windrush het bekende bofch *Whichwood*, en noch eenige mylen van daar Noord-Ooftwaards *Woodftock-Park*; of de diergaarden van Woodftok, alwaar voortyds een koninklyk huis ftont, genaamd *Woodftock-Bower*. Tuffchen Ensham en de rivier Evenlode is een gedenkteken van een groten onuitgewerkten fteen, *Rolrich-ftone* genoemd.

OXNEY, een klein Kentfch eilandt op de grenzen van de Engelfche provincie Suffex, dat maar eenige weinige mylen Noordwaards van Rye af gelegen is, en voornamentlyk door de rivier Rother tot een eilandt gemaakt wordt, als welke het zelve van alle zyden omringt, uitgezonderd aan eenen kant, die door eene andere kleine rivier, die in de Rother valt, bewaterd wordt. *Speedaus Theatr. Magn. Britann.*

OXUS, eene rivier in Afië, welke ontftaat op het gebergte Paraponifus in Indië, en in de rivier Ardak valt, welke tegen 't Noorden loopt, eenen hoek onder de aarde doorloopt, en in het meir Pathak valt.

OXUS, eene rivier van Sogdiane, welke zich ontlaft in de zee van Hyrkanië, anders genoemd *Geichon Deiflan*, *Xa-Bappanach*, *Monarach*, door de Arabiers; *Nicaprach*, en *Abiamus* door de inwoonders van het landt. Zy maakte eene affcheiding tuffchen Bactriana en Sogdiana. *Ptolomaus lib. VI. Dionyf. Perieget. Arrian. lib. III. Strabo lib. XI. Quint. Curt. lib. VII.*

OXYBIERS, een volk van Ligurië. *Steph. de Urbib. Strabo.*

OXYCANUS, koning van een Indiaanfch volk, *Prefturi* genoemt. *Quint. Curt. l. IX.*

OXYLUS, een eenoogige, welken de Heracliden, weder in het Peloponnefus willende trekken, aan hun hoofdt ftelden in den tweden oorlog tegen het Peloponnefus, om dat het Orakel hen ten antwoordt gegeven hadde, dat, indien zy gelukkig wilden zyn, zy een derde oog moeften nemen. Hem gevonden of ontmoet hebbende, namen zy hem met zich; en na dat zy zich meefter gemaakt hadden van het Peloponnefus, gaven zy hem Elis, dat zy hem belooft hadden. Iphitus was van hem afkomftig, die de Olympifche fpelen inftelde. *Paufan. in Arcadic.*

OXYLUS, een koning der Eliden of Elianen, vermaard om zyne rechtvaardigheit, die den eigenaars der landen verboodt de zelve te verbinden of te verpanden, op dat een ieder verplicht ware de zelve te bebouwen. *Ariftot. lib. VI. Politic. c. 4. Paufan. l. V. Strabo l. X.*

OXYRYNCHUS, zekere ftadt van Egypten, waar van Evagrius fpreekt. Hy zegt, dat byna alle de inwoners monniken of maagden waren; dat 'er twaalf kerken waren, waar in het volk zich vergaderde, behalven de oratoriën of bedeplaatfen der kloofters, die mede op zekere uuren bezocht wierden, om aldaar het gebedt te doen. Deze ftadt hadde haren naam van zekeren vifch, welken deze volkeren aanbaden, terwyl dat Egypten Heidenfch was. *Strabo. Ptolomaus.*

OYE, in 't Latyn *Comitatus Oyus*, of *Oyenfis*, een graaffchap op de uiterfte grenzen van de Franfche provincie Pikardië, naby het graaffchap Guines gelegen. Het zelve heeft overvloedt van granen, doch geen wyngewafch. De voornaamfte plaats in het zelve is *Calais*. Daar naaft is een vlek, dat met het graaffchap den zelven naam heeft, het aanmerkenswaardigfte. Eenigen rekenen ook Bourbourg, Grevelingen, ja Duinkerken zelf daar toe, welke plaatfen echter door de meeften onder het Franfch Vlaanderen begrepen worden.

OYEND, (St.) in 't Latyn *Eugendus*, of *Ogendus*, abt van het kloofter van Condat, in het bisdom van Lyon, in den Mont-Jou, tegenwoordig S. Claudius genoemd. Zyne ouders boden hem in den jare 456, in den ouderdom van 7 jaren, S. Romanus, eerften abt van dit kloofter, aan. Hy ging na dien dag niet meer uit het kloofter, en wierdt tot abt verkoren na Lupicianus, den opvolger van S. Romanus. Hy ftierf omtrent den jare 510. Men viert zyn feeft den 1 January. *Baillet Vies des Saints au Mois de Janvier.*

OYSEL (JACOBUS) heeft in den jare 1666 aantekeningen en verbeteringen uitgegeven, die geacht worden, over *Aulus Gellius*, gevoegt met die van *Thyfius*, die dit werk begonnen hadde. *Baillet Jug. des Sçav. fur les Grammairiens.*

P OZAKA,

OZAKA, eene grote ſtadt van Japan, op het eilandt Niphon, nevens een prachtig ſlot, den koning toebehorende, dat tegen het einde van de XVII eeuw naby de zee gebouwt is. Dit eilandt legt aan een zeer groten zeeboezem van de provincie Jetſegen, en de ſtadt legt in 't midden van het zelve. *Baudrand.*

OZANAM (Jacobus) was in den jare 1640 in het prinsdom van Dombes van welgegoede ouders geboren, die, gelyk uit den naam blykt, van Joodſche afkomſt waren. Hy was de jongſte broeder, en zou alzo, dewyl naar de lands wetten de oudſte zoon alles erfde, tot den geeſtelyken ſtandt opgetrokken worden, waar toe hy echter geen byzondere genegenheit betoonde, doch echter 4 jaren lang by zyn vaders leven in de Theologie ſtudeerde. Gedurende dezen tydt was zyne genegenheit tot de Mathematiſche wetenſchappen gedurig vermeerderd. Hy hadt de zelve zonder eenig onderwys, buiten een weinig onderrechting, welke zyn leermeeſter in de Theologie hem daar in gegeven hadde, uit zich zelf geleerd, en reets in zyn vyftiende jaar een Mathematiſch geſchrift vervaardigt, waar in verſcheide zaken waardig waren naderhandt in zyne gewigtige werken gebragt te worden. Na zyn vaders doodt verliet hy de Theologie, en onderwees te Lion de Matheſis, dat hem echter, dewyl hy zich niet veel daar voor liet betalen, zeer weinig opbragt, gaf ook in den jare 1670 aldaar *Tabula ſinuum* uit, die veel zekerder en naaukeuriger waren dan die, met welke men zich tot dien tydt toe beholpen hadde. Het geviel hier op, dat hy door twee vremden, die hy te Lion onderwezen hadde, en aan welke hy op hun woordt, zonder ſchriftelyke verzekering, 50 dubbloenen geſchoten hadde, by den vader van den kancelier Dagueſſeau bekend gemaakt wierdt. Deze deedt hem naar Parys komen, met belofte van aldaar voor de bevordering van zyn geluk zorg te dragen. Op den weg naar Parys trof hem een onbekend man aan, die hem onder anderen ganſch byzondere omſtandigheden, die alle volkomen gevolgt zyn, verzekerde, indien hy het ſpelen, waar aan hy tot dien tydt toe krachtig was overgegeven geweeſt, konde nalaten, zou hy zyn geluk te Parys maken, zich zelf grote eer verwerven, en in zyn 35 jaar trouwen. Hy volgde dezen raadt, en na dat hy het ſpel opgegeven hadde, leide hy zich voortaan met groten ernſt toe op de Matheſis, waar door hy in vredenstyden, inzonderheit van de vremden, veel geldt verkreeg, doch wanneer de oorlog aanging, eene grote vermindering van zyne inkomſten beſpeurde, dewyl hem zyne landgenoten, die hy altoos voor de vremden geſtelt hadde, niet veel betaalden. In den jare 1701 verloor hy zyne vrouw, die hy, hoewel zy zeer arm geweeſt was, hertelyk beminde, en by haar 12 kinderen geteelt hadde, die meeſt in hunne jeugdt geſtorven waren. Dit ſterfgeval, en de daar op gevolgde oorlog om het Spaanſche erfrecht ſtelden hem in een bedroefden toeſtandt, welke nochtans niet machtig was hem in zynen altoos vrolyken en verheven geeſt te ſtoren, vooral dewyl hy omtrent dien tydt het genoegen hadde in de akademie der wetenſchappen aangenomen te worden. Hy hadt van zyne doodt, zonder dat hy van te voren krank geweeſt was, zulk een krachtig voorgevoelen, dat hy eenige vremde heeren, die zich van zyn onderwys wilden bedienen, daarom afwees, en, als hy den 3 April des jaars 1717 op den middag, wanneer hy des morgens vroeg noch hadt wezen wandelen, krank geworden was, zyne dienſtmaagdt, die met haaſt zynen zoon by hem wilde halen, zulks uitdrukkelyk verboodt, dewyl hy zeker wiſt, dat zyn zoon niet ſpoedig genoeg daar konde zyn om hem nog levende te vinden, gelyk hy dan ook twee uuren daar na ſtierf. Men geeft hem het loffelyk getuigenis, dat hy een zeer aangenaam, oprecht en vroom man geweeſt is, gelyk hy dan inzonderheit gezegt zou hebben, de Sorboniſten moeten over den Godsdienſt twiſten, de paus daar in ſcheiden, of uitſpraak doen, maar de Mathematici in eene perpendiculaire linie of lynrecht ten hemel varen. Hy was ganſch geen liefhebber van de Aſtrologie, en men verhaalt, dat hy eens een zeker Ryksgraaf, dien hy echter van te voren uitdrukkelyk gewaarſchouwt hadde hem niet te geloven, zyn geboortepunt gezegt hadde, waar op hy, zonder alle anders gewone regelen van de Aſtrologie, van zyn aanſtaande geluk alles wat hem in 't hoofdt kwam voorzeide, dat ook alles, gelyk de graaf zelf hem 20 jaren daar na verhaalde, veel nader gebeurd was, dan het gene hem door een ander geneeskundige, die van deze kunſt zyn werk maakte, en die toen ook daar by geweeſt was, naar alle de regelen van de kunſt voorzegt was geweeſt. Zyn arbeidt viel hem doorgaans niet zwaar, en hy zou dikwils op de ſtraat in het gaan, en by den nacht in den ſlaap de zwaarſte voorſtellen of verſchillen opgeloſt hebben. Hy heeft vele werken geſchreven, die zo veel te nutter zyn, om dat de meeſte tot de oeffening dienen; te weten: *Traité de la Gnomonique*, of van de wyze om zonnewyzers te trekken op allerlei vlaktens; *La Geometrie pratique*; *Methode facile pour arpenter ou meſurer toutes ſortes de ſuperficies*; *Nouvelle Trigonometrie*; *Uſage de l'Inſtrument univerſel, pour reſoudre promptement & très-exactement tous les Problêmes de la Geometrie pratique ſans aucun calcul*; *Cours de Mathématiques, qui comprend toutes les parties de cette ſcience*; *Recreations Mathématiques & Phyſiques*; *l'Uſage du Compas de proportion, expliqué & demontré d'une maniere correcte & facile*; *Nouveaux Elemens d'Algebre*; *Traité des lignes du premier genre, ou des Sections Coniques*; *Dictionnaire Mathématique, ou Idée generale des Mathématiques.* Zie *Hiſtoire du renouvellement de l'Acad. des Sciences T. II. Memoires du Temps.*

OZEMAN, eene kleine ſtadt in Natolië, onder aan een heuvel, op welken een ſterk ſlot ſtaat. Ten Zuiden van de zelve ſtroomt de brede en diepe rivier Guſelarnak, over welke alhier eene der ſchoonſte bruggen legt. *Tavernier Voyages P. I. l. I. p. 9.*

OZIAS, een zoon van Micha, van den ſtamme Simeon, was een der eerſte gouverneurs van Bethulië, wanneer Holophernes het zelve belegerde. Hy ontfing in zyn huis Achior, hoofdt der Ammoniten, en verdedigde de ſtadt kloekmoediglyk: maar zich niet hebbende willen overgeven, gelyk het volk begeerde, wierdt hy byna door deze muitelingen geſtenigt. In vele plaatſen van het boek van Judith wordt van hem geſproken.

OZMEN, de XXIII Kalif van Egypten, of opvolger van Mahometh, begon te regeren in den jare 865, na de doodt van Memon. De Perſianen ſtonden tegen hem op; maar hy bragt de zelve wel haaſt weder onder zyne gehoorzaamheit. Wanneer hy het eilandt Cyprus aantaſtte, ontfing hy eene wonde in het beleg van Famagoſta, waar aan hy ſtierf in den jare 873.

OZUN-ASEMBEK. Zie USUM-CASSAN.

OZURGHETI, in 't Latyn *Ozurietum*, de hoofdſtadt van het koninkryk Gory, in Georgië, en de verblyfplaats van den koning.

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK.

P.

Is een der letteren, welke stomme, of medeklinkende genoemt worden, en heeft gene uitblazing van H achter zich dan in de woorden, die van Griekschen oorspronk zyn, als in *Phaëton*, *Philotas*, enz. Men heeft de zelve ook zomtyds in een B verandert, als in *Byrrhus*, voor *Pyrrhus*, *Balatium*, voor *Palatium*, enz; het welk nog by eenige volkeren in Duitschlandt gevolgt wordt. De ouden bedienden zich dikwils van deze letter om het *volk* (*populus*) of het *gedeelte* van eenige zake (*pars*) te betekenen. Ausonius spreekt 'er op deze wyze van *de litt. monos.*

Ausonium si P scribas, ero Cecropium P.
Et Rho de Graco mutabitur in Latinum P.

Men drukte ook door de letter P den naam van *Publius* uit.

PAAP-JAN, of PRIESTER JOHANNES, een oudt koning der Indiën, of van Tartaryë. Du Cange zegt dat een groot Indiaansch koning dezen naam gehad heeft, om dat hy zynen oorspronk hadde van eenen Joannes Presbyter, een Nestoriaan, die in den jare 1145 Coirem-Cham doodde, en zich meester maakte van de kroon. Godigno verzekert dat priester Johannes een machtig Nestoriaansch koning was in Tartaryë omtrent China, en dat die van het landt hem met eenen naam, die aan alle de prinssen van dat ryk gemeen was, *Juhanna* of Johannes noemden. Hy voegt 'er by, dat de laatste van deze koningen verslagen wierdt door Zinges, keizer der Tartaren. Scaliger zegt dat de naam van *Priester Johannes* komt van de Persiaansche woorden *Preste Cham*, welke betekenen *Apostolische* of *Christen koning*. Mullerus gelooft mede dat men eerst gezegt heeft *Preste Cham*, dat is *Christen koning*, of *keizer*, *Cham* koning of keizer betekenende, en *Preste* de gewone naam der Christenen in 't Oosten geweest zynde. Anderen zeggen dat *Prester* slaaf betekent, en dat *Prester Cham* koning der slaven te zeggen is. Eenigen willen dat deze naam ontleent is van *Preschteh-Gehan*, dat *Engel der wereldt* betekent, van *Preschteh*, engel, en *Gehan*, of *Gian*, wereldt. Zy merken aan dat de Mogols, die een goedt gedeelte van de Indiën bezaten, dikwils den tytel van *Schah-Gehan* aangenomen hebben, dat koning der wereldt betekent, en dat men zeggen kan dat het woordt *Gehan*, by hunnen naam gevoegt, betrekking heeft tot dien welken deze koning, Paap-of Priester-Jan genoemt, droeg. Eindelyk zyn 'er die zeggen dat 'er op de grenzen van Tartaryë, van de Indiën, en van China Nestoriaansche Christen prinssen geweest zyn, die *Uncha* genoemt wierden, en hunne volkeren *Jouan*; en dat men den naam van priester Johannes of Paap-Jan aan deze prinssen gaf, om dat zy een kruis voor hen lieten dragen, gelyk de bisschoppen doen. Dit kruis, zeggen zy, was van goudt, met gesteenten verrykt; maar wanneer zy ten oorlog gingen, deden zy 'er twee dragen, het eene van goudt, en het andere van kostelyke gesteenten: en zulks betekende dat zy beschermers waren van het geloof. De genen, die zich ingebeeld hebben dat Paap-Jan de keizer was der Abissynen, zeggen dat deze volkeren hunnen koning *Belul-Gian* noemen, en dat *Belul* dierbaar of kostelyk betekent, waar van de later Latynen *Pretiosus Joannes*; en andere volkeren in hunne taal *Priester Johannes* of Paap-Jan gemaakt zouden hebben. Deze grote verscheidenheit van gevoelens doedt zien, dat men den rechten oorspronk van dezen naam niet weet. Wat aangaat de historie van Paap-Jan van Indië, men zegt dat hy zeventig koningen tot vasallen hadde, maar het gebeurde dat David, die in den jare 1180 regeerde, zynen staat en het leven verloor in eenen veldslag tegen de Tartaren, die opgestaan waren, en Singi of Chingi, die zyn opvolger was, na dat hy zyne dochter getrouwt hadde, verliet den tytel of bynaam van Paap-Jan, om dien van Cam van Catai (dat het Noorder China, of het Zuider Tartaryë is,) aan te nemen. Anderen, die de Chronyk der Tartarische koningen in het Persiaansch geschreven volgen, zeggen dat 'er in den jare 1240 noch een van deze prinssen was, *Uncha* en Paap-Jan genoemt, en dat hy door de Arabiers gekwelt zynde, in den jare 1246 zyne toevlucht nam tot paus Innocentius den IV, die Dominikaner monniken zondt aan den afgodischen prins der Tartaren, om hem te bidden zyne handen niet te bezoedelen met het bloedt der Christenen, en om hem tot aanneming van het gelove te bewegen. Aldus was de naam van Paap-Jan toen zeer vermaard in de Latynsche kerke. In vervolg van tydt, en voor dat de Portugezen de Indiën door den Oceaan ontdekt hadden, deedt Johannes de II koning van Portugal, die in den jare 1490 regeerde, grote naarstigheit om een Christen prins te ontdekken, die in Ethiopië regeerde, en waar van eenige Abissyner monniken met hem gesproken hadden. Om dat zy zeiden, dat zy onderdanen waren van eenen koning, die een kruis droeg als beschermer van het geloof, geloofde men dat het de vermaarde Paap-Jan was; dit vermeerderde de nieuwsgierigheit van Emanuel, den opvolger van Johannes den II. Maar men ontdekte dat de rechte Paap-Jan in Tartaryë was, en dat het gene misschien gelegenheit gegeven hadde om dezen Tartarischen koning met den keizer der Abissynen te vermengen, was dat de Ethiopiërs hunnen prins *Belul-Gian* noemden, als hier voor is aangemerkt. Men wierdt noch beter van de waarheit onderrecht, sedert dat Estevan de Gama, gouverneur der Indiën, in den jare 1541 de engte van de Rode zee doorliep, en aan David, keizer van Ethiopië, vier honderd Portugezen liet, onder het bevel van zynen broeder Paulus de Gama, om hem te helpen tot wederverkryging van zynen staat, dien de Mahomethanen sedert dertien jaren bezeten hadden: want zy doorliepen dat gansche geweft, en men verstondt van de genen, die wederkeerden, dat deze prins der Abissynen een Jacobitisch Christen was. *Marmol de l'Afrique l. X. Ricaut de l'Empire Ottoman. Ludolf Hist. Æthiopic.* Zie Abissynie.

PAASCH-CIRKEL, in het Latyn *Cyclus Paschalis*, is een tydt van 732 jaren, na verloop van welken het Paaschfeest telkens weder op een en den zelven zondag valt. Men noemt deze tydrekening ook *Periodus Dionysiana*, om dat Dionysius Exiguus of de Kleine zyn werk daar van gemaakt heeft om de zelve wederom in order te brengen; en hoewel de zelve na het invoeren van den Gregoriaanschen Almanak geen zonderlinge nuttigheit meer heeft, mag ze echter daarom wel aangemerkt worden, om dat men zonder de zelve de oude historieschryvers niet kan verstaan, zo dikwils als de zelve van 't Paaschfeest, of eenige andere veranderlyke feesten spreken; en om dat nog hedendaags de Engelschen en eenige andere volkeren den ouden styl, *Stilus Julianus* genaamt, gebruiken, en bygevolg Paaschen op een anderen dag; en zomwylen wel een maandt later vieren, dan andere volkeren, die den nieuwen Almanak of styl hebben aangenomen. *Petav. Doctr. Temp.*

PAAR, een voornaam graaflyk geslacht in de Oostenryksche erflanden, het welk het overste-erf-ryks-hofs- en algemeen erflands postmeesters ampt bekleedt. Het is afkomstig van den Milaneeschen en Bergameeschen stam der heeren *Belli Boni*, of *Belidori* van *Casnio*, welken keizer Frederik de I omtrent den jare 1170 in den Ryksvryheerlyken standt verheven, en hen het slot nevens de stadt en heerlykheit *Paare*, als een Ryksleen geschonken heeft, waar op zy hunnen ouden naam verlaten, en zich niet meer *Belli Boni* van *Casnio*, maar Ryks-vryheeren *van Paar* genoemt hebben. *Marcus Beliboni*, heer van Casnio, des Roomschen Ryks vryheer van Paar, was de vader van *Petrus*, Ryks-vryheer van Paar, heer van Casnio, welke naliet *Bernardus*, wiens zoon *Zeninus* (of *Scurrim* genoemd by Bucellinus) omtrent den jare 1450 geleeft, zich by de keizers Frederik den IV en Maximiliaan den I in de Milaneesche onlusten zeer verdienstelyk gemaakt, en by Anna van Borella, benevens andere kinderen, *Petrus* en *Mundinus* geteelt heeft. (1) *Petrus* hadt eenen zoon en eenen kleinzoon van den zelfden naam, doch de zoon van den laatsten was *Julius*, vryheer van Paar, pandsbezitter der heerlykheit Wolkenstein, Raadt en kamerheer van keizer Ferdinand den II en Steyersche hof-kamer president, wiens mannelyke nakomelingschap met de eenige dochter van zynen zoon *Julius Rupertus*, *Maria Anna*, gemalinne van *Rudolph* vryheer van Talmberg, uitgestorven is. (2) *Mundinus*, Ryksvryheer van Paar, teelde by Francisca, de dochter van Boromeus de Castellis van Gandino, *Martinus*, welke overste postmeester te Presburg wierdt, en by Camilla, de dochter van Petrus van Spino, uit een voornaam geslachte van Bergamo, *Petrus*, *Josephus*, *Mun-*

dinus, en *Johannes Baptiſt* teelde, aan welke de keizer Ferdinand de I in den jare 1559 alle voorrechten en opene brieven, die zy van den keizer Maximiliaan den I en van koning Lodewyk van Hungarië ontfangen hadde, beveſtigde, en hun wapen vermeerderde, ook den vryheer *Petrus* van Paar dien byzonderen lof gaf, dat hy den keizer Karel den V met de poſtery groten dienſt gedaan, en daar in geen lyfsgevaar ontzien hadde, waarom hy met groot recht het overſte poſtmeeſtersampt in de Nederlanden bezat. *Johannes Baptiſt* wierdt overſte-hof-en binnen-Ooſtenrykſche erflands poſtmeeſter van den aartshertog Karel van Ooſtenryk, trouwde met Afra Sidonia, een dochter van Chriſtophorus, vryheer van Haimb, kocht de heerlykheit Hartberg in Stiermarken, en trouwde, na de doodt van zyne eerſte gemalinne, met Demutha van Gleinitz, by welke hem geboren wierdt *Veſpaſianus*, vryheer van Paar, tot Hartberg en Krottenſtein, kamerheer van den groot-Duitſchmeeſter Karel, aartshertog, en keizerlyke overſte wachtmeeſter over 500 paarden. Deze begat zich wel in huwelyk met Franciſca van Chiroga uit Spanje, maar beide zyne zonen *Jacobus* en *Franciſcus Erneſtus* ſtierven zonder erfgenamen. De gemelde Johannes Baptiſt ſtierf in den jare 1592, en liet uit zyn eerſte huwelyk drie zonen na, (1) *Johannes Fredericus*, keizerlyke Raadt, kamerheer, erf landt- en overſte hof-poſtmeeſter, hoofdman te St. Veit in Pflaum en burggraaf te Gratz, die by Benigna Catharina van Haunsberg maar eene dochter teelde. (2) *Rudolphus*, grootprioor der Malthezer-orde in Bohemen, van wien hier na; en ten (3) *Johannes Chriſtophorus*, die, na vele aanzienelyke hofdienſten, Raadt en kamerheer wierdt van keizer Ferdinand den II, in den jare 1622 het overſte-Ryks hof-poſtampt voor zyn geldt kocht van Johannes Jacobus Magnus, die het toen bezat, in het volgende jaar 1623 beveſtiging van alle privilegiën, en in den jare 1624 de belening met het overſte-hof-poſtmeeſtersampt, over de poſten in de koninkryken Hungarie en Bohemen, en der zelver ingelyfde provinciën (behalven Sileſië) als ook in het aartshertogdom Ooſtenryk verkreeg, waar op in den jare 1630 de beveſtiging van dit leen gevolgt is, met byvoeging, dat altoos de oudſte van dezen naam en ſtam zich overſte-erfpoſtmeeſter, doch de jongſte zich alleen erfpoſtmeeſter noemen zouden. Hy heeft ook in den jare 1629 het binnen-Ooſtenrykſche poſtampt, dat wel 60 jaren aan het geſlacht geweeſt is, daar by bekomen. Daar boven verkreeg hy den Ryksgraaflyken tytel, dien hy echter niet gebruikte. Van zyne kinderen, geteelt by Catharina, dochter van Andreas, vryheer van Herberstorf, heeft maar een zoon het geſlacht in ſtandt gehouden. Deze was *Carolus*, des H. R. Ryks graaf van Paar, vryheer te Krottenſtein, en Hartberg, kamerheer van keizer Ferdinand den III en Leopoldus, als mede overſte Ryks-hof-, en der erfkoninkryken en landen generaal-erfpoſtmeeſter, welke trouwde met Franciſca Polyxena, dochter van Johannes Wilhelmus, heer van Zwanberg, en van Johanna, gravinne van Tersky, eenige erfgename van het overoude en voorname Zwanbergſche huis, by welke hy, behalven de dochters, twee zonen, *Carolus Joſephus* en *Joſephus Ignatius*, teelde. *Carolus Joſephus*, des H. R. Ryks graaf van Paar, vryheer te Hartberg en Krottenſtein, heer der heerlykheit Furſtenveldt, keizerlyke werkelyke geheime Raadt en kamerheer, overſte Ryks-hof-en der erfkoninkryken en landen generaal-erfpoſtmeeſter, en ridder van 't gulde vlies, wierdt geboren den 20 May des jaars 1654, en na dat hy den keizers Leopoldus en Joſephus grote dienſten gedaan hadde, ging hy den keizer Karel den VI by des zelfs aankomſt naar Italië te gemoet, geleidde hem tot de kroning naar Frankfort aan den Mayn, en van daar naar Wenen, bekwam daar voor de ridderorde van 't gulde vlies in den jare 1712, en woonde de grote Cavalcade dezer orde op het Andreas-feeſt in den zelven jare te Wenen mede by. Hy hadt een gezegenden echt met zyne gemalinne Maria Renata, dochter van Adolphus Wratislaus, graaf van Sternberg, overſte burggraaf in Bohemen, en van Anna Lucia, gravin van Slavata. Zyn zoon, *Johannes Adam*, is keizerlyke kamerheer en hofraadt, en getrouwt met Maria Joſepha Antonia, dochter van Johannes Wilhelmus, graaf van Oettingen in Spielberg. Zyne dochter *Thereſia* is in Auguſtus des jaars 1699 getrouwt met Johannes Joſephus, graaf van Trautmansdorf, keizerlyke kamerheer en rykshofraadt. *Joſephus Ignatius*, des H. R. ryks graaf van Paar, keizerlyke werkelyke geheime Raadt en kamerheer, wierdt by keizer Joſephus overſte keukenmeeſter, daar na overſte jagermeeſter, in den jare 1709 geheime Raadt, en overſte hofmeeſter der keizerinne Wilhelmina Amalia; een heer, die om zyne heerlyke hoedanigheden, inzonderheit om zyne uitmuntende en alom beroemde geſchiktheit in 't ryden, bekend is. Zyne gemalinne, Mariana Franciſca, is eene dochter van Octavianus Ladislaus, graaf van Waldſtein. *Bucelin. Stemm. P. III. pag.* 159. 160. *J. W. Com. de Wurmprand collect. Hiſt. Geneal. p.* 326. *ſeq. Lunigs R. A. P. I. p.* 450. *ſeq.*

PAAR, (Rudolph, vryheer van) ridder van Malta, verkoren groot-prioor van de zelve orde in Bohemen, en heer te Strackonitz, kommandeur te Furſtenveldt en Medling, geheime Raadt, kamerheer en opperſtalmeeſter van keizer Ferdinand den II, en eindelyk generaal overſte der Croatiſche en zeegrenzen, was een zoon van Johannes Baptiſt, vryheer van Paar, en van Afra Sidonia, vryvrouw van Haimb, en wierdt in den jare 1594 in de Maltezer orde aangenomen. Hy was zeer bedreven in de ridderlyke oeffeningen, en kwam daar door aan het aartshertoglyke, naderhandt het keizerlyke hof van Ferdinand, die hem tot zynen kamerheer, en na dat Georg Ruprecht, vryheer van Herberſtein, zich om zyn hogen ouderdom op zyne landgoederen begeven hadde, hem in des zelfs plaats opperſtalmeeſter maakte, en hem eene grote liefde toedroeg; doch dewyl hy deze gunſt misbruikt hadde, moeſt hy van het hof vertrekken, maar wierdt weder aangenomen en omtrent den jare 1620 met de plaats van overſte van Karelſtadt en der zelver grenzen voorzien. Hy wierdt wel in den jare 1626 tot groot-prioor der orde van S. Jan van Jeruzalem te Strackonitz, in Bohemen, verkoren, doch ſtierf te Karelſtadt eer hy bezit van deze waardigheit genomen hadde. *Khevenhuller Annal. Ferdinand. J. W. C. de Wurmpr. Collect. Hiſt. Gen. pag.* 331. 334. *Cruger Sacra Memor. reg. Boh. ad d.* 11 *Oct.*

PAASENS, PAESENS, of PASENS, een dorp van de Vrieſche grietenye Ooſt-Dongerdeel, in het kwartier Ooſtergoo.

PAASLO, PAESLO, of PAESLOE, een dorp in Over-Yſſel, behorende onder het droſtampt van Vollenhove.

PAAUW, (Petrus) in 't Latyn *Pavius*, profeſſor in de medicynen op de akademie te Leiden, was geboren te Amſterdam in den jare 1564. Hy ſtudeerde eerſt in de talen en goede letteren, en in den jare 1584 in Vrankryk, te Parys, en te Orleans in de medicynen. Daar na ging hy naar Denemarken, daar hy eenigen tydt op de akademie te Roſtok leeraarde. Kort daar na reiſde hy naar Italië, en wanneer hy wedergekeert was in Hollandt, wierdt hy aldaar in den jare 1587 profeſſor in de medicynen te Leiden, in welke plaats hy den 1 Auguſtus des jaars 1617 ſtierf, in den ouderdom van 53 jaren. Hy heeft eene verhandeling van Galenus *de cibis boni & mali ſucci* met aantekeningen uitgegeven. Zyne andere werken zyn: *De exercitiis, lacticiniis & bellariis; De oſſibus; De vulneribus capitis;* enz. *Meurſius Athen. Batav. Mercklinus in Lindenio Renov. Valer. Andr.*

PACÆUS, of PAZ, (Richard) deken van S. Paulus te Londen, was van een adelyk geſlachte in Engelandt. Hy was zeer ervaren in de goede letteren, waar door hy zich de vriendſchap verkreeg der voornaamſte mannen van zynen tydt, en in het byzonder van Thomas Morus, kanſelier van Engelandt, van Eraſmus, van Renaldus Polus, en van anderen. Henrik de VIII gebruikte hem in verſcheide gewigtige onderhandelingen in Zwitſerlandt, te Venetië, te Rome, en elders. Ondertuſſchen verwekte de kardinaal Wolſey hem zo vele moeielykheden ten hove, dat hy daar door in des konings ongunſt geraakte. Pacæus trok zich deze onrechtvaardigheit zo geweldig ter herte, dat hy daar door zyn verſtandt verloor, en ſtierf in den jare 1532. Hy heeft verſcheide zinryke werken geſchreven, als: *De lapſu Hebraicorum interpretum; De fructu ſcientiarum; Epiſtolae*, enz. *Eraſmus in Epiſtolis. Pitſeus de Scriptoribus Anglicanis. Miraeus de Scriptoribus ſec. XVI. &c. Seckendorf Hiſt. Lutheraniſm. l. I. §. 80. addit. 6.*

PACAMOREN, volkeren van Zuider-Amerika, in Peru. Zy wonen langs de rivier Maragno, of Xauxa, daar de zelve in die der Amazonen valt, gelyk *Petrus Texera* zegt.

PACATUS. Zie LATINUS PACATUS.

PACCIUS, een Latynſch dichter, en tydgenoot van Martialis. *Voſſius de Poëtis Latin.*

PACEM is de hoofdſtadt van een koninkryk van den zelven naam, in het eilandt van Sumatra, wordende in het Latyn *Pacemum* genoemt. Zy heeft eene grote ſterkte, en drie toegangen, waar langs men in komt door een hoek lands, ten Noorden. De zee waſt aldaar byna van zes tot zes uuren. Mandeſlo verhaalt, dat de koning van Achim de koninkryken van Pacem en Pedir aan zyne kroon gehecht heeft, met het grootſte gedeelte van de Noordkuſt van het eilandt van Sumatra, dat eertyds in tien koninkryken verdeelt was, en van welke men zich vergenoegt heeft die te ontdekken, welke aan de kuſt gelegen zyn, zonder in het landt doorgedrongen te zyn, waar in men rykdommen gevonden zoude hebben, welke aan de bewoners van de zeeſteden onbekend zyn. Hy voegt 'er by, dat de Portugezen maar van twee koninkryken in het midden van 't landt ſpreken, Andrigidan en Arvan, en van die van Achim, Pedir, Pacem, Camparam, Zaude, en Manancabo, die alle aan deze zyde van de Linie, en aan de oevers der zee gelegen zyn. De Hollanders hebben het koninkryk van Palimbam aan de andere zyde ontdekt, tot gemak van hunnen handel in het eilandt Java, en zy hebben zich aldaar zeer machtig geveſtigt. Het koninkryk van Pacem is tachtig mylen van dat van Manancabo, vier graden van den Middellyn, en honderd twee en dertig van den eerſten Meridiaan.

PACHACAMAK, eene beroemde vallei vier mylen van Lima, in Peru. Zy is uitnemende vruchtbaar en aangenaam, en men hadt aldaar eertyds onnoemelyke ſchatten verborgen in een prachtigen tempel, welken de Incas, of keizers van Peru daar hadden doen bouwen. Deze ſchat zegt men dat zo groot was, dat Ferdinand Piſarro aldaar meer dan negen hondert duizent dukaten vondt, behalven de grote rykdommen, welke de ſoldaten te voren gerooft hadden, of welke de Indiaanſche prieſters vervoert hadden voor de komſt der Spanjaarden. Want het gemene gevoelen is, dat de Wilden zo veel daar van weggevoert hadden, als vier hondert ſterke mannen op hunne ſchouders konden dragen. De Spanjaarden hebben echter niets kunnen ontdekken van den ſchat, die door de inboorlingen van het landt verborgen was, hoewel zy deze elendige Indianen met de gruwelykſte wreetheden gepynigt hebben, om hen te doen zeggen het gene zy niet wiſten. Men ziet noch de overblyfſelen van dit prachtige gebouw, dat een tempel was, toegewyd aan den Schepper van 't heelal, gelyk Garcilaſſo ſchryft, en niet aan de zon, gelyk anderen gemeent hebben. Deze vallei is onderſcheiden

den van die van Lima, waar van op zyn plaats gesproken is. *De Laet Hist. du Nouveau Monde.*

PACHACAMAK, of PACHAKAMOK, was de naam, welken de afgodische Peruanen aan den Schepper van hemel en aarde gaven, betekenende dit woordt in de tale van het landt zo veel als *de ziele der wereldt.* Zy hielden hem voor een onzichtbaren godt; waarom zy hem ook geen tempel bouwden, maar hem alleen in hunne ziele vereerden, en zynen naam nooit dan met de grootste eerbiedigheit noemden. Doch wanneer de Incas dezen hunnen godsdienst door hun gansche ryk uitgebreid hadden, bouwden de voorzaten des konings Cuismaniu den Pachakamok eenen tempel in het dal, waar aan zy den zelfden naam gaven, en waar van hier voor gesproken is. Deze tempel was de prachtigste en voornaamste, welke op deze kusten gevonden wierdt. Zy eerden den Pachakamok in dezen tempel op eene aanmerkelyke wyze, en hadden zo groot eene eerbiedigheit voor hem, dat zy hem niet durfden aanzien; waarom de koningen en priesters zelf ruggelings in zynen tempel gingen, hebbende altoos den rugge gekeert naar den altaar, en aldus gingen zy, zonder zich om te keren, weder uit den tempel. Dit gebouw was om zyne heerlykheit zeer beroemd, en om de plechtigheit van den offerdienst de eenige, in welken de Incas dieren, en op hunne grootste feestdagen zelfs mannen, vrouwen, en kinderen offerden. In later tydt stelden de Peruanen in dezen tempel hunne afgoden onder de gedaante van verscheide visschen, als mede van eenen vos. Men wil dat de Duivel door deze goden den offeraars antwoordde, die hem raadpleegden. De overblyfsels van dezen tempel tonen heden noch de pracht van het gebouw, en des zelfs wonderbaarlyke grootheit. *Pedro de Ciecâ de Leon Hist. de Peru cap.* 79. *Hieron. Roman. Republ. des Indes Occident. l. I. c.*5, *La Vega Hist. des Yncas T. I. l. II. c.*2. *T. II. l. VI. c.*30. *Jovet Histoire des Religions.*

PACHECO, (ALVAREZ) een Spaansch kolonel, en nabestaande van den hertog van Alba, diende onder den zelven in de Nederlanden. Hy wierdt naar Vlissingen gezonden in den jare 1572 om aldaar het gebiedt te voeren, en den opbouw van het kasteel te verhaasten; maar eer hy aldaar landde was men reets opgestaan, en hadt de Spaansche bezetting verjaagt. Hy viel dan als uit de lucht, en zag zich ter bescheidenheit van den vyandt bloot gestelt. Men deedt hem zonder genade ophangen, en zonder naar zyn vertoog te horen, dat men hem, uit aanmerking van zynen adeldom, zou onthoofden, dewyl men het leven niet schenken wilde voor den prys, dien hy daar voor boodt. Treslong, verbitterd tegen den hertog van Alba, die zynen broeder hadt doen sterven, wilde nergens naar luisteren. Pacheco moest met twee andere Spanjaarden klimmen. Meursius verhaalt deze zaak omstandig; maar hy heeft dezen Pacheco vermengt met een vermaard krygsvernufteling (*Ingenieur*) dien de hertog van Alba medegebragt hadt uit Italië, en die *Paciotti* genoemd was. Hy vooronderstelt, dat de geen, die gehangen wierdt, *Paciottus* genoemd was. Du Maurier merkt in zyne gedenkschriften eenige andere misslagen aan rakende dezen Spanjaardt, die waarschynlyk van het geslacht der kardinalen *Pacheco* was. *Hooft. De Groot. Van Meteren.* enz.

PACHECO DE CERALBO, (FRANCISCUS) kardinaal, aartsbisschop van Burgos, was een Spanjaardt, geboortig van Castel-Rodrigo. Zyn vader was Johannes Pacheco, een edelman van veel verdienste en aanzien, welke achting Francisco door zyne geleerdheit en bekwaamheit ondersteunde. Keizer Karel de V en zyn zoon Philippus de II, koning van Spanje, gebruikten hem in verscheide gewigtige onderhandelingen, waar in hy zich zeer wel kweet. De hertog van Alba bediende zich van hem tot het sluiten van de vrede tusschen den paus Paulus den IV en Philippus den II, dien hy ging zien in Engelandt. Paus Pius de IV plaatste hem op de voorspraak van dezen koning onder het getal der kardinalen in den jare 1561. Hy wierdt naderhandt protector van Spanje, en aartsbisschop van Burgos, en hy bewerkte de Ligue, die onder paus Pius den V gesloten wierdt tegen den Turk. Hy was ook Inquisiteur, en stierf te Burgos den 23 Augustus des jaars 1579. *Petramellario. Strada. Thuan. Aubery. Ciaconius in Contin.*

PACHECO, (JOHANNES DE) markgraaf van Villena, en grootmeester der orde van S. Jakob, een vermaard gunsteling van Henrik den IV, koning van Castilië. Hy was een zoon van Alphonso Tellez Giron, heer van Belmonte, en wierdt geboren in den jare 1410. In zyne eerste jeugdt kwam hy aan 't hof van den Castiliaanschen koning Johannes den II, welke hem den Infant zynen zoon, den gemelden Henrik den IV, toevertrouwde. Hy drong zich by den prins, die geboren scheen om zich van anderen te laten dienen, zodanig in gunst, dat hem de zelve, niettegenstaande ontallyke buitensporigheden, nooit volkomen ontnomen, maar altoos weder op nieuws bewezen wierdt. Gedurende het leven van Johannes den II hielp hy tusschen den zelven en zynen zoon Henrik allerhande oneenigheden stichten, en deedt ook den eersten minister, Don Alvaro de Luna, die echter veel tot zyn geluk hadde bygebragt, zo lang vervolgen, tot dat in den jare 1453 des zelfs ongelukkig einde volgde. Om hem eenigermaten te bevredigen, zag zich de koning Johannes de II genoodzaakt, hem in den jare 1445 de plaatsen Barcarota, Salvatierra, en Salvaleon aan de Portugeesche grenzen in te ruimen. In het zelfde jaar maakte deze koning hem tot markgraaf van Villena, en zynen broeder, Don Pedro Giron, tot grootmeester van Calatrava. In den jare 1454, toen Henrik de IV den Castiliaanschen troon beklom, nam het gezag van Pacheco zodanig toe, dat hy nevens den aartsbisschop van Sevilië, Alphonso de Fonseca, naar zyn welgevallen, zo wel binnen als buiten het konink-ryk, alles vermogt. Wanneer tusschen zynen koning, en dien van Navarre, Johannes den I, wegens het prinsdom van Katalonië onlusten ontstonden, waar in de koning van Vrankryk, Lodewyk de XI, tot scheidsman verkoren wierdt, liet hy zich van den laatsten door een jaarlyks pensioen van 12000 daalders omkopen, dat hy in den jare 1463 vele zaken tot nadeel van Henrik den IV aanving. Dewyl deze daar over eenig misnoegen liet blyken, verwekte Pacheco in het volgende jaar tegen hem eene gevaarlyke zamenzwering, waar van de uitslag was, dat men Henrik als eenen, die onbekwaam was tot den echten staat, en daar boven de princesse Johanna, die zyne gemalinne in onecht geteelt hadde by Bertrando de la Cueva, den standen als eene rechtmatige erfvolgeresse opdringen wilde, de regering onthemen, en daar tegen de zelve den prins Alphonso, zynen broeder, overgeven zoude. Na dat hem de koning een vrygeleide gezonden hadde om naar Madrid te komen, zocht hy door allerhande kuiperyen des zelfs aanhang te verzwakken, ja hem zelfs met geweldt uit zyn paleis weg te voeren. Ongeacht deze snode handelingen liet Henrik de IV, uit aanmerking van het beloofde vrygeleide, dezen trouwlozen staatsbedienaar onverhindert te rug reizen, waar op de zelve hem noch verder op allerhande wyzen belaagde of afbreuk deedt, en ten laatsten zo verre ging, dat hy in den jare 1465 te Avila den prins Alphonsus als koning van Castilië deedt uitroepen, doch vooraf den koning Henrik den IV met bespottelyke plechtigheden van de kroon vervallen liet verklaren. Deze laatste liet zich echter, als een vorst die niets minder dan hoge en koninklyke gedachten hadde, met de misnoegden, en afzonderlyk met den markgraaf van Villena, in verscheide onderhandelingen in, zo verre, dat hy ook de princesse Isabella, zyne zuster, aan des zelfs broeder Don Pedro Giron wilde uithuwelyken, doch de doodt van den laatsten, welke kort daar op volgde, belette zulks. In den jare 1467 liet zich de markgraaf tot groot-meester van S. Jakobs-orde te Ocana benoemen, en wist ook zo veel te weeg te brengen, dat niet alleen de paus, maar ook Henrik de IV daar in bewilligden. Hier mede wierdt hy volkomen bevredigt, na dat in den jare 1468 de gemelde prins Alphonsus, (niet zonder krachtig vermoeden, dat de markgraaf zelf hem met vergift hadt doen ombrengen,) gestorven was. Hy hielp noch in het zelfde jaar Henrik den IV overreden, dat hy, met achterstelling van zyne gewaande dochter Johanna, de gemelde Isabella, zyne zuster, voor zyne aanstaande erfgename tot de kroon verklaarde. Doch hy hadt ter zelfder tydt tot zyn oogmerk dat de genoemde infante zoude trouwen met Alphonsus den V, koning van Portugal; en als de zelve daar na zich heimelyk liet trouwen met Ferdinand, kroonprins van Aragon, kantte hy zich op alle wyzen tegen haar aan, en porde Henrik den IV om de schikking, die tot haar voordeel gemaakt was, weder om te stoten, en Johanna, de dochter van zyne gemalin, tot zyne navolgeresse te benoemen. Henrik deedt ook alles wat hy begeerde, en vernederde zich menigmaal zo veel voor hem, als of hy zyn onderdaan geweest ware. Dit geweldt gebruikte de markgraaf inzonderheit daar toe, dat hy voor zich zelf en voor zyne gunstelingen verscheide steden, sloten, en andere begeerde plaatsen verkreeg, en de zelve ook meestendeels met geweldt of met list vermeesterde. In den jare 1473 nam hy voor ook het slot te Truxillo aan zich te trekken. Als hy nu met den overste, die daar in lag, genoemt Gratiano de Sesa, in onderhandeling was, en zich tot dat einde 2 mylen van daar te Santa Cruz de la Sierra bevondt, stierf hy plotseling aan een gezwel in den hals, dat onvermoedelyk doorbrak, en hem verstikte. Men wil dat hy in de laatste oogenblikken voor zyn doodt niet anders dan van de overgeving van het gemelde slot zoude gesproken hebben, welke ook, dewyl men een tydt lang zyn doodt verborgen hieldt, in der daadt gevolgt is. Henrik de IV beklaagde zich onmatelyk over zyn verlies, en liet hem in het klooster der Hieronymiten te Parral de Segovia zeer prachtig begraven. Hy hadt eerstelyk tot zyne gemalinne Maria Portocarero, en na dat de zelve in den jare 1471 te Segovia aan een kanker gestorven was, trouwde hy kort daar na met de dochter van Petrus Fernandez de Velasco, graaf van Haro, voor welken hy niet lang daar na de waardigheit van konnestabel verkreeg. Zyne eerste gemalin baarde hem onder anderen eenen zoon, Diego genoemd, aan wien hy noch by zyn leven het markgraafschap Villena afstondt, en dien Henrik de I na zyn vaders doodt met het grootmeesterschap van S. Jacobs orde begiftigde; vervolgens een anderen zoon, van wien de markgraven van Villanova del Fresno en Barcarotta afkomstig zyn; van gelyken twee dochters, waar van de eene getrouwt wierdt met Don Alonzo Pimentel, graaf van Benevente, die met zynen schoonvader wegens het grootmeesterschap van S. Jakob in grote oneenigheit geraakte; de andere dochter, Beatrix genoemd, trouwde met eenen uit den huize Ponce, graven van Arcos, en markgraven van Cadix. *Historia de los Reyes Godos lib. IV. discurso* 10. *Mariana Hist. de Espanna lib. XXI. XXII. XXIII. XXIV. Turquet Hist. d'Espagne l. XIX. XX. XXI. Saavedra Idea de un Principe empres.* 22.

PACHECO DE MONTALVAN, (PETRUS) kardinaal, bisschop van Siguenza, was een zoon van Alonzo Tellez Giron, die afkomstig was van Martin Vasquez de Acunna, die getrouwt was met Theresia Tellez Giron, eene erfgename van dat geslachte. Deze Alonzo Tellez Giron trouwde met Maria, de erfdochter van den huize Pacheco, en teelde by haar Johannes Pacheco Giron, kommandeur van S. Jakob, eerste marquis van Villena en hertog van Escalona. Deze hadt verscheide kinderen, en onder de zelve Alonzo, den vader van Johannes Pacheco, van den kardinaal Petrus, van Alfonso, den kommandeur van Calatra-

va, en van eenige anderen. Deze Petrus Pacheco begaf zich zeer jong in den geestelyken staat. Hy verkreeg door zyne verdiensten het bisdom van Ciudad Rodrigo, en naderhandt dat van Pampelona. In den jare 1545 gaf hem paus Paulus de III, op de voorspraak van keizer Karel den V, den kardinaalshoedt. Hier op verkreeg hy de bisdommen van Jaen; Siguenza, en Albano. Onder paus Julius den III ging hy naar Rome, daar hy door zynen yver veel toebragt tot de rust van Italie. Men vertrouwde hem de regering van het koninkryk Napels, daar hy de gemoederen des volks, inzonderheit des adels, weder tot zich wist te trekken. Door zyne bekwaamheit leide hy ook de oneenigheden by, welke den paus Paulus den V tegen Philippus den II de wapenen hadden doen opvatten, en hy geraakte in zulk een aanzien, dat men sprak van hem na de doodt van Paulus den V op den pauselyken stoel te verheffen. Doch hy stierf kort na den zelven te Rome op den 4 February des jaars 1560, en wierdt te Montalvan in Spanje begraven, daar zyn broeder, *Johannes Pacheco*, een klooster gesticht hadde.

Philippus Johannes Balthazar Pacheco, hertog van Escalona, marquis van Moya, leefde in den jare 1619. *Diego Lopez Pacheco*, hertog van Escalona, marquis van Villena, onderkoning van nieuw Spanje en Navarre, ridder van 't gulde vlies, stierf in den jare 1655, en liet na by Johanna de Zuniga, een dochter van Francisco Diego Lopez, hertog van Vejar, *Johannes Emanuel Fernandez Pacheco Cabrera Bodavilla*, den VIII hertog van Escalona, marquis van Villena en Moja, graaf van Estevan de Gonnaz en Ovixena, onderkoning van Napels, en ridder van 't gulde vlies, die in den jare 1648 geboren was, en by Josepha van Benavides en Silva drie zonen teelde, waar van de oudste, *Mercurius Lopez de Pacheco*, de X graaf van Estevan de Gonnez, die in den jare 1679 geboren wierdt, by Maria Petronella van Toledo *Antony Rupertus Pacheco* teelde. *Alphonsus Melchior Tellez Giron Pacheco* van Toledo en Mendoza stierf in den jare 1650, nalatende by Vittoria Doria en Caretto, dochter van Carolus Doria, hertog van Tursis, *Johannes Franciscus Pacheco Tellez Giron* van Toledo en Mendoza, hertog van Uzeda, marquis van Velmonte, graaf van Montalvan, enz. koninklyke staats-Raadt der ridderorde, ambassadeur te Rome, en ridder van de orde van den H. Geest, die in den jare 1648 geboren wierdt, en by Izabella Maria van Sandoval en Giron, hertoginne van Uzeda, enz. verscheide kinderen geteelt heeft.

Dit geslacht van *Pacheco* heeft zynen oorspronk uit Portugal. In den jare 1693 zondt de koning van Portugal *Franciscus de Susa Pacheco* als ambassadeur naar den Hage, daar hy in den jare 1706 trouwde met eene princesse uit den huize van Nassau, die zich te Brussel opgehouden hadde. *Sandoval Hist. de los Obisp. de Pampel. Petramellario. Aubery Hist. de la Famil. de Giron.*

S. PACHOMIUS, abt van Tabenne in Egypten, leefde in de IV eeuw. Hy was van afgodische ouders geboren, en men verplichtte hem in zynen ouderdom van 20 jaren zich in te schryven onder de krygsbenden van Licinius, of van Maxentius, gelyk anderen zeggen. Hy was zo gevoelig geraakt door de liefde, die hy eenige Christenen zag oeffenen, dat hy met het einde van den oorlog de handeling der wapenen verliet, en in Thebais wederkeerde, daar hy in de kerk van het vlek Chirobisque gegaan zynde, een onderwezene wierdt, en weinig tyds daar na ontfing hy den doop. Vervolgens wierdt hy leerling van eenen heremyt, Palemon genoemd, en hy maakte zo veel voortgang onder zulk een goeden meester, dat hy het wierdt van vele anderen, die hy onder zyne tucht optrok in het klooster van Tabenne. Men geeft voor, dat hy het zelve bouwde door bevel van eenen engel, die hem ook den regel gebragt zoude hebben, welken Godt wilde dat hy gaf aan zyne monniken. Men wil dat zyn gelove zo uitmuntende krachtig was, dat hy, zo men zegt, over serpenten wandelde, en, wanneer hy wilde, zich door krokodillen over den Nyl deedt voeren. Na dat hy verscheide kloosters gebouwt, en een volkomen boetvaardig leven geleid hadde, stierf hy in de maandt May des jaars 350, of 360. Sigebert zegt, dat het was in den jare 406, en Trithemius, dat het was in den jare 396. Men heeft zynen regel, zo men voorgeeft, door eenen engel opgestelt, in de Bibliotheek der vaderen, en elders. Gerardus Vossius deedt de *Monita Pachomii* met de werken van *Georgius Thaumaturgus* drukken. Een Griek schreef het leven van Pachomius, dat Dionysius Exiguus in 't Latyn, en Arnaud d'Andilly in 't Fransch vertaalde, dat by de levens der vaders woestyniers gevonden wordt. *Vita Patrum. Acta Sanctorum. Genadius c. 7. de Vir. illustrib. Trithemius. Bellarminus. Baronius. Possevinus. Cave.*

PACHOMIUS, patriarch van Constantinopel, een Griek, was bisschop van Zichne, in Macedonie. Hy wierdt tegen zynen dank verkoren in den jare 1500, en hy bekleedde deze waardigheit tot omtrent den jare 1513. *Onuphr. in Chron. & Spond. A. C. 1500. n 12. & 1513. n. 22.*

PACHORUS, grootschenker van Pachorus, zoon van Artabanes, koning der Parthen. Hy trok door last van zynen meester in Judea, aan het hoofdt van eene ruiterbende, die hy gebodt, om het landt te bezichtigen, en zich te voegen by Antigonus. Hy deedt Phasael en Hyrcanus in zyne lagen vallen, hen radende Barzapharnes te gaan zien, om van vrede te spreken. Herodes, die achterdochtiger was, en die de trouwloosheit van deze barbaren wel kende, wilde dezen raadt niet volgen, maar redde zich gedurende den nacht door de vlucht. *Jozephus Oudheden XIV. 24.*

PACHORUS, broeder van Vologeses, koning der Parthen. Zyn broeder gaf hem het koninkryk van Medië tot zyn deel, om dat hy van zyne eisschen op het ryk der Parthen afstandt gedaan hadde. *Jozephus Oudh. XX. 2. Tacitus Annal. XII. c. 44. Dion l. LXIII.*

PACHYMERES, (Georgius) een oud Griekfsch historieschryver, uit een voornaam geslacht gesproten. Hy wierdt omtrent den jare 1242 te Niceen geboren, en aldaar opgevoed. Zyn vader was van Constantinopel, doch hadt zich, dewyl deze stadt van de Latynen verovert wierdt, als een balling naar Nicea begeven. Doch na dat de Grieken Constantinopel weder ingenomen hadden, kwam Georgius Pachymeres in het 19 jaar zynes ouderdoms derwaarts. Dewyl hy nu zo wel tot de Theologische als Philosophische en andere studien van nature grote genegenheit hadde, zo oeffende hy zich daar in ook met groten vlyt. Hy bloeide inzonderheit omtrent den jare 1280 onder de keizers Michaël Paleologus, en des zelfs navolger Andronicus. Hy bekleedde niet alleen hoge geestelyke, maar ook andere gewigtige ampten aan het hof. Wanneer in den jare 1267 eene zamenzwering tegen den keizer Michaël Paleologus ontdekt, en Arsenius, patriarch van Constantinopel, ook daar mede beschuldigt wierdt, zo zondt de keizer onder andere geestelyken ook Pachymeres aan den gemelden Arsenius, als welken hy op zyn Synode aangeklaagt hadde. Pachymeres moest op de wederomreize veel uitstaan; doch hy kwam met de andere afgezanten te Constantinopel gelukkig wederom aan, en verzoende Arsenius met den keizer. Hier op deedt de keizer eenen veldtocht in de naburige landen van Persië. Op dezen tocht heeft zich, benevens Athanasius, patriarch van Alexandrië, Pachymeres mede bevonden. Men weet niet zeker wanneer hy eigentlyk gestorven is. Doch Lambecius geeft voor dat zulks omtrent den jare 1340 geweest is. Alzo moest Pachymeres, indien zulks zo ware, byna honderd jaren oud geworden zyn. Hy heeft geschreven: *De rebus Constantinopolitanorum*, inzonderheit het gene onder Michaël Paleologus en Andronicus voorgevallen is. Zyne historie is achting waardig, om dat hy de meeste zaken zelf gezien heeft, en daar in vermengt is geweest. Zyne schriften dienen tot aanvulling van de Byzantynsche Historie, welke van dien tydt aan afgebroken was, daar Nicetas en Acropolites opgehouden hadden, tot daar Cantacuzenus aanvangt. Zyn styl is echter moeielyk en duister, gelyk die der meeste geleerden, die eene diepe geleerdheit hebben, onder welke Pachymeres getelt mag worden. Men bespeurt deze duisterheit inzonderheit in de aantekeningen, die men van hem heeft over Dionysius Areopagita en Aristoteles. Maar de wyze, op welke hy zyne historie handelt, is niet onaangenaam; alzo hy alle de omstandigheden der zaken, die hy verhaalt, zorgvuldig verklaart, en daar over somtyds zeer naaukeurige aanmerkingen maakt. Zyne Historie is met eene Latynsche overzetting, en aanmerkingen, door den Jesuit Possevinus in den jare 1666 in 't licht gegeven. *Leo Allatius diatrib. de Georgiis. Possevinus in Præfatione Georgii Pachymeris. Hanckius de Byzant. rerum script. P. I. c. 34. p. 566. seq. Cave. Du Pin. Memoires Savans.*

PACIANUS was een Spanjaardt van geboorte, en uit een voornaam geslacht. Hy bekeerde zich tot het Christen gelove, en wierdt bisschop van Barcelona. Hy wordt om zyne kuisheit, om zyne welsprekendheit, en om zyne lere van Hieronymus geroemt. Hy bloeide inzonderheit omtrent den jare 370 onder de regering van den keizer Valens. Eindelyk stierf hy in een hogen ouderdom onder den keizer Theodosius den Groten in den jare 380, of 383. Hy schreef eene verhandeling, *Cervus* of *Cervulus* genoemd, als mede: *Contra Novatianos Epistolæ III*; *Pareneticum ad pœnitentiam*; *Ad libellum de Baptismo ad Catechumenos.* enz. *Hieronymus in Catal. c. 106. Baronius in Annal. Cave.*

PACIFICATION. Zie PACIFIKATIE.

PACIFICUS, (Maximus) van Ascoli, stierf in 't begin van de XVI eeuw, byna honderd jaren oud zynde. Hy schreef tegen Angelus Politianus, en gaf verscheide vaarzen uit van Lucretia, van Virginia, van de oorlogen van Cyrus, van Sylla en Marius, enz. *Vossius de Hist. Lat. l. III. c. 8.*

PACIFIKATIE, in 't Fransch *Pacification.* Men onderscheidt door dit woordt de edicten, welke de koningen van Vrankryk aan hunne hervormde onderdanen toestonden, om de onlusten van het koninkryk te stillen, na dat zy te vergeefsch verscheide scherpe edicten gegeven hadden om de zogenaamde kettery in hare geboorte te smoren. François de I poogde den Roomschen Godsdienst te verdedigen door zyn edict van den 29 January des jaars 1534, en door een ander van den jare 1540. Henrik de II vernieuwde de gestrengheit van deze edicten door die, de welke hy gaf den 19 November des jaars 1549, en den 27 Juny des jaars 1551. Karel de IX, tegen de beroerten in het koninkryk willende voorzien, kwam in den jare 1561 in het parlement, met de koninginne, de prinssen van den bloede, en alle die van zynen Raadt, om zich te beraden met het hof: en het besluit van deze overweging was, dat men het onderzoek van de gewaande misdaadt van kettery zoude overlaten aan de kerkelyken; met verbodt van geene vergaderingen te houden, daar eenige predikatien, of bedieningen van Sakramenten zouden geschieden, op eene andere wyze dan volgens het gebruik van de Roomsche kerke: waar op de koning het edict van July tegen de Hervormden deedt afkondigen. Maar de hervorming meer en meer doordringende, wierdt de zelfde Karel de IX verplicht tot de bewilliging van het eerste edict van Pacifikatie, in de maandt January des jaars 1562. Dit edict herriep dat van de maandt July des voorgaanden jaars, en stondt voor de eerste reize aan de Hervormden toe hunne predikatien in 't openbaar te doen naby alle de steden en vlekken van het koninkryk. De parlementen weigerden eenigen tydt het zelve te bekrachtigen: men moest zich van twee bevelbrieven

brieven bedienen tegen dat van Parys, waar op de registrering in het zelve geschiedde, met deze betuiging, *Dat het alleen was uit noodzaaklykheit, en zonder den nieuwen Godsdienst goed te keuren.* Den 19 Maart des jaars 1563 gaf de koning een tweede edict van Pacificatie, dat afgevaardigt wierdt in het kasteel van Amboise. Het eerste artykel bewilligde aan de edellieden en de heeren van de hoge gerechtshoven de oeffening van den hervormden Godsdienst voor hunne huisgezinnen, en voor hunne onderhorigen alleen. Het vyfde was nadeelig voor de Calvinisten; want, hoewel het hen de vryheit gaf om hunne predikatien te doen in de steden, dat was in die, waar in zy zulks opentlyk gedaan hadden tot den 17 Maart, welke niet veel in getal waren. Maar het onverdraaglykste voor hen was de wedergeving, die zy verplicht waren te doen, van de kerken, die zy in bezit genomen hadden gedurende de onlusten. Een ander edict van den 27 Maart des jaars 1558 (genoemd het edict van Lonjumeau, om dat de afgezondenen aldaar vergaderden om over de vrede te handelen,) geboodt de uitvoering van dat van Amboise. Deze vrede, dien men noemde *La Paix fourrée*, dat is, *de bedrieglyke vrede*, wierdt wel haast van een bloedigen oorlog gevolgt, en Karel de IX een algemenen opstandt in zyn koninkryk ziende door de standvastigheit en tegenstreving der hervormden, deedt een edict afkondigen, gegeven te S. Maur in de maandt September des jaars 1568, waar door de voorgaande edicten van Pacificatie herroepen wierden, de openbare oeffening van den hervormden Godsdienst verboden, en alle de predikanten verplicht om binnen veertien dagen na de afkondiging van dit nieuwe edict uit het koninkryk te vertrekken. De koning deedt ter zelfder tydt eene andere verklaring afkondigen, waar door hy geboodt dat 'er voortaan gene amptenaars van de justitie of van zyne financien zouden zyn, die belydenisse deden van den hervormden Godsdienst. Den 8 Augustus des jaars 1570 maakte koning Karel de IX vrede met de Hervormden, tot welker voordele hy den 11 van die maandt een edict deedt afkondigen, dat aan de amptenaars van de gerechtshoven toestondt predikatien te hebben in hunne huizen, niet alleen voor hunne huisgenoten en onderhorigen, maar ook voor allerlei personen. Het 8 artykel stondt aan de Hervormden in ieder gouvernement twee plaatsen toe tot de openbare oeffening van hunnen Godsdienst. Het 9 vergunde hen met de oeffening van hunnen Godsdienst voort te gaan in alle de plaatsen, daar zy de zelve in 't openbaar gehad hadden tot den 1 Augustus, dat is te zeggen, in alle de steden en vlekken, die zy door hun krygsvolk bezet hielden. Door het 39 artykel wierden tot zekerheit ook vier vaste plaatsen toegestaan, te weten, Rochelle, Montauban, Cognac, en la Charité, om hen gedurende den tydt van twee jaren tot een veilige toevlucht te dienen.

Na de Parysche bruiloft, of de wrede moordt van S. Bartholomeus in den jare 1572, begaf zich de koning op den 27 Augustus in het parlement, om te verklaren wat redenen hy gehad hadde om de Hugenoten door deze bloedige slachting te doen uitroeien. Hy gaf ter zelfder tydt eene verklaring uit, waar door hy den Hervormden verboodt eenige vergaderingen te houden tot het plegen van hunnen Godsdienst, en hy schreef den 28 aan alle de gouverneurs der provincien, om hen bekent te maken, dat hy geen anderen Godsdienst in zyn koninkryk wilde dulden, dan den Roomschen. Maar de koning Henrik de III maakte vrede met de Hervormden in April des jaars 1576, en het edict van pacifikatie wierdt afgekondigt in het parlement den 14 May. Dit edict gaf hen vryheit om hunne predikatiën in het openbaar te doen in alle de steden, vlekken en dorpen, zonder bepaling van tyden, plaatsen, of personen, met toelating om kerken te bouwen. Dit zelfde edict stondt hen *Chambres Mi-parties*, halfverdeelde kamers of gerechten toe, en acht plaatsen van zekerheit, Aiges-mortes en Beaucaire, in Languedok; Perigueux en le Mas de Verdun, in Guienne; Nions en Serres, in het Dauphiné; Issoire, in Auvergne; en Seyne la Grand Tour, in Provence. Eenige Roomschgezinden, aanhangers van het huis van Guise, konden niet gedogen dat men zulk eene algemene vryheit hadt toegestaan aan de Calvinisten, en begonden de Ligue te formeeren te Peronne, om, zo zy zeiden, den Katholyken Godsdienst te verdedigen tegen de pogingen der ketters. Deze Ligue wierdt zo machtig, dat zy den koning Henrik den III noodzaakte de algemene Staten in December des jaars 1576 in de stadt Blois te vergaderen, alwaar besloten wierdt, dat 'er maar een eenige Godsdienst zoude zyn in Vrankryk, en dat men de bedienaars van den Hervormden Godsdienst daar uit zoude verbannen. Dit besluit wierdt den koning aangeboden, die in de vergadering betuigde, dat hy den Roomschen Godsdienst wilde verdedigen, de predikanten verbannen, en uitsluiten van de ampten en bedieningen der justitie en van zyn huis alle de genen, die belydenisse zouden doen van den nieuwen Godsdienst, latende alleenlyk in vrede in hunne huizen alle die genen van dezen Godsdienst, die gene beroerten in den staat verwekken. Ten opzigte van het laatste edict van den jare 1576 verklaarde hy dat hy gedwongen en genoodzaakt was geweest het zelve toe te staan om zynen broeder, den hertog van Alençon, te ontheffen van de verbintenissen, die hy gemaakt hadde met de Calvinisten en de misnoegden, en om de vremdelingen weder naar hun landt te zenden. De koning in den jare 1577 de beroerten van zynen staat volkomen willende stillen, zondt zyne afgezondenen naar Bergerac, daar de vrede den 17 September gesloten wierdt. De artykelen wierden den koning gebragt, die zich naar Poitiers begeven hadde om de onderhandeling te begunstigen, waar op het edict van September afgevaardigt wierdt, en in het parlement van Parys den 8 October afgekondigt. Dit edict bewilligde aan de hoge amptenaars van de justitie de zelfde voorrechten, welke de voorgaande edicten hen gegeven hadden. Maar het 7 artykel stondt de oeffening van den hervormden Godsdienst niet toe, dan in de plaatsen, daar zy die den 17 September hadden, en niet in alle de steden, vlekken, en dorpen, gelyk hen toegestaan was door het edict van den jare 1576. Het 8 artykel gaf hen eene openbare oeffening in de voorsteden van eene stadt in ieder seneschalkschap. Dit zelfde edict stondt hen half verdeelde kamers of gerechten toe, en acht plaatsen van zekerheit voor zes jaren; te weten, Montpellier, Aiges-mortes, Seyne la grand Tour, Nions, en Serres in het Dauphiné, Perigueux, la Reole, en le Mas de Verdun in Guienne.

In July des jaars 1585 verplichtte de Ligue den koning Henrik den III een edict te maken, dat het edict van wedervereeniging genoemt wierdt. Door dit edict herriep hy alle de voorgaande, die gegeven waren ten voordele der Hervormden, welker Godsdienst hy door zyn gansche koninkryk verboodt: hy beval aan alle de predikanten een maandt na de afkondiging uit het zelve te vertrekken, en aan alle die van den nieuwen Godsdienst binnen zes maanden zich zelfs Roomsch-Katholyk te verklaren; en zulks niet doende geboodt hy hen van gelyken het koninkryk te verlaten: hy vernietigde ook alle de half verdeelde gerechten. In de maandt October des zelfden jaars verkregen de voorstanders van de Ligue van den koning een tweede edict van wedervereeniging, noch gestrenger dan het voorgaande, waar in hy aan de Hervormden niet meer dan vyftien dagen tyds gaf om hunnen Godsdienst of hun vaderlandt te verlaten. In July des jaars 1588 noodzaakte de Ligue den koning Henrik den III om nog een derde edict uit te geven, inhoudende dat alle zyne onderdanen weder vereenigt zouden worden met de waarachtige kerke, en dat men tot genen koning zoude aannemen, na de doodt van zyne Majesteit, eenig prins, die gene belydenisse deedt van den Roomschen Godsdienst. Maar Henrik de IV, tot de kroon gekomen zynde, gaf eene verklaring uit te Mante den 4 July des jaars 1591, door welke hy de drie edicten van wedervereeniging vernietigde, en geboodt dat het edict van September des jaars 1577 van Poitiers standt zoude grypen volgens des zelfs zin en inhoudt. Deze verklaring wierdt bekrachtigt in het parlement zitting hebbende te Chalons den 24 der zelfde maandt. Maar de beroertens, die in de provincien aanhielden, beletten dat de zelve niet bekrachtigt wierdt in de andere parlementen; zo dat de zelve vruchteloos bleef, en de Hervormden gene vryheit hadden tot het doen van hunne predikatien, dan in de plaatsen, daar zy meester waren, en waar uit zy den Roomsch-Katholyken Godsdienst hadden verbannen. De koning, te Nantes zynde, deedt den laatsten April des jaars 1598 een nieuw edict van pacifikatie opstellen, dat aan de Hervormden de openbare oefening van hunnen Godsdienst verleende in alle de plaatsen, daar de zelve in 't openbaar was gepleegt geweest gedurende de jaren 1596 en 1597 tot het einde van de maandt Augustus; en stont hen eene openbare oefening toe voor ieder Bailluage, twee mylen van de hoofdsteden, in welke men de openbare oefening niet zonder beroerte konde vast stellen. Dit edict van Nantes wierdt bevestigt door den koning Lodewyk den XIII in 't jaar 1610 en door Lodewyk den XIV in 't jaar 1652. Doch in den jare 1656 herriep hy het zelve, met alles wat daar uit gevolgt was. Eindelyk in den jare 1685 vernietigde hy volkomen het edict van Nantes, en dat van Nimes, en noodzaakte alle zyne Protestantsche onderdanen den Roomschen Godsdienst aan te nemen, of zyn ryk te verlaten. *Soulier Hist. des Edits de pacification.*

PACIMONTANUS, (Balthasar) van Zurich, volgde de gevoelens der Wederdopers, en predikte hunne leer. De overheit, hier van verwittigt, wilde hem daar over straffen. Pacimontanus zwoer in schyn deze gevoelens af; maar het vervolg deedt blyken dat zulks niet van herten geschied was. Hy verliet zyn landt en week naar Moraviё, daar hy voortvoer de gemelde leer te prediken. Maar gevangen zynde, wierdt hy naar Wenen gevoert, en veroordeelt om verbrand te worden; het welke ook kort daar na in den jare 1525 wierdt uitgevoert. *Prateol. Spond. A.* 1525. *n.* 14. *Ottius in Annal. Anabaptist. ad an.* 1524.

PACINELLI, (Augustus) geboortig van Siëna, heeft uitgemunt onder de geleerde Italianen, die in het begin van de XVII eeuw gebloeit hebben, onder het pausschap van Paulus den V en Urbanus den VIII. Hy was ervaren in het kanonyke recht en in de goede letteren, en was voorzigtig, zachtmoedig, en bescheiden. De kardinaal Paulus Emilius Sfondrato nam hem in zyn huis, en verkoos hem om groot-vicaris te zyn van het bisdom van Cremona. Na de doodt van dezen prelaat was Pacinelli ook by de kardinalen Scaglia en Marcus Antonius Bragadinus. Hy weigerde verscheide prelaatschappen, en onder anderen het aardsbisdom van Siëna. Zyne goederen verdeelde hy onder den armen. Hy heeft verscheide werken geschreven, die niet uitgekomen zyn. *Erythraus Pin. II. c.* 29.

PACIUS, (Fabius) een zeer vermaard geneesmeester, wierdt in den jare 1547 te Vicenza geboren, in de zevende maandt der zwangerheit van zyne moeder. Hy leide zich in zyne vroege jeugdt op de goede letteren, de philosophie, de geneeskunde, en de talen. Al de wereldt verwonderde zich over zyne geleerdheit. Hy maakte in dien tydt een Italiaansch blyspel, *Eugenius* genoemd. Pacius ontfing de eer van het doctorschap in den jare 1575 en oefende vervolgens de geneeskunst in zyn vaderlandt; en leeraarde de zelve in het byzonder, gelyk mede de philosophie. Dewyl zyne

verdienste uitmuntende was, wierdt hy wel haast bekend, en het was hem niet moeielyk zich doorluchtige vrienden te maken. Men wilde hem te Pavia, te Messina, en op andere vermaarde akademien tot professor hebben; de koning van Polen wilde hem ook tot zyn eersten geneesmeester maken; maar de liefde voor zyn vaderlandt, en de zorg voor zyne familie, wederhielden hem in Italië. Hy bleef eenigen tydt te Venetië, en stierf den 11 October des jaars 1614 in den ouderdom van 67 jaren. Hy heeft verscheide verhandelingen geschreven, die niet uitgekomen zyn. Zyne zonen hebben de achting, die hy verkregen hadt, zeer wel staande gehouden. *Thomasini Elog. doct. viror.*

PACIUS, (JULIUS) ridder van S. Marcus, een Philosooph en Rechtsgeleerde, was een broeder van den voorgaanden, en wierdt geboren te Vicenza in den jare 1550. Men zegt, dat hy in zyn dertienjarigen ouderdom eene verhandeling schreef van de Arithmetica. Hy scheen tot de wetenschappen geboren te zyn: hy begreep alles met eene wonderlyke gemakkelykheit: hy leerde in weinig tyds de talen, voornamelyk de Grieksche en de Hebreeusche, en bragt met de zelfde gemakkelykheit de geheimen der kunst van Raimundus Lullius in een kort begrip, het zelve naderhandt ook zeer gelukkig oefenende. Te Vicenza wedergekeert zynde, bragt hem zyne weetgierigheit tot het lezen van verbode boeken. Men beschuldigde hem daar over by zynen bisschop, die last gaf om hem gevangen te nemen. Zyne vrienden zouden zyne vrede wel hebben kunnen maken; maar Pacius was daar door verbaaft, en week naar Zwitserlandt. Dewyl hy niets hadde om van te leven, was hy genoodzaakt zich tot het onderwyzen te begeven; het welk hy met zo veel toejuiching deedt, dat men hem wel haast naar Heidelberg riep, daar hy professor was in de philosophie. Pacius liet zich *Beriga* noemen, dat de naam was van een landhuis, dat zyn geslacht hadde naby Vicenza. Naderhandt deedt de begeerte, die hy hadde om Duitschlandt te zien, hem tot in Hungarië trekken, alwaar hy het burgerlyke recht leeraarde. Op zyne wederkomst riep hem de hertog van Bouillon op zyne nieuwe universiteit van Sedan, welke de grote geleerdheit van Pacius in aanzien bragt. Maar de woede der burgerlyke oorlogen deedt hem deze stadt verlaten. Hy week naar Nimes in Languedok, en van daar ging hy als professor in de burgerlyke rechten naar de universiteit van Montpellier, alwaar de vermaarde Peirescius hem kwam zien. Uit aanmerking van dezen groten man ging Pacius vervolgens te Aix in Provence leeraren. Van deze universiteit kwam hy op die van Valence in het Dauphiné, daar hy meer voordeel vondt. Dewyl zyne verdienste ongemeen groot was, verspreidde de achting van zynen naam zich ondertusschen door gansch Europa. Men boodt hem een professorschap aan in de universiteiten te Leiden in Hollandt, te Pisa, en te Padua. Hy verkoos Padua, en begaf zich met eenen van zyne zonen derwaarts. Hy wierdt met achting ontmoet in alle de steden, die hy doortrok, en de Republyk van Venetië vereerde hem met de ridderorde van S. Marcus. Zy gaf ook een professorsplaats aan zynen zoon, die de zelve met lof bekleedde. Maar de gebeden van zyne familie, die hy te Valence gelaten hadde, verplichtten hem naar Vrankryk te keren, hoewel deze wederkering hem voor onstandvastig deedt houden. Hy vervolgde zyne gewone oefeningen in de zelve stadt Valence, daar hy in den jare 1635 stierf, in den ouderdom van 85 jaren. Een van zyne vrienden maakte voor hem deze zinryke vaarzen:

Itala dat cunas tellus, Germanica famam;
Gallica jus civis. Dic mihi quæ patria?

Pacius hadt zyn leven in het kort in vaarzen beschreven. Behalven verscheide verhandelingen van philosophie, en verscheide boeken van Aristoteles, die hy in 't Grieksch en in 't Latyn, met aantekeningen en verklaringen van zyn maaksel uitgaf, vervaardigde hy een groot getal van rechtsgeleerde schriften, als: *De contractibus Tract. VI; Com. ad tit. Cod. de rebus creditis, seu obligationibus quæ re contrahuntur Centuriæ aliquot; Isagoge in Institut. Imper. lib. IV; Notæ in easdem; Epitome Juris; In Decretales lib. V; De Juris methodo lib. II; Synopsis Juris Civil.; Com. ad lib. IV. Cod. de oblig. & de rebus creditis; De Jure Maris Adriatici; De arte Lulliana; Oeconomia Juris; Com. in tit. de pactis & transactionibus; Analysis V partis Digesti; Pictura II; De gradibus secundum Jus Civile & Canonicum; De Gradibus affinitatis; Editio Corporis Juris Civilis, cum notis & Legum argumentis.* enz. *Gassend. in vit. Peirescii. Thomasinus Elog. Crasso Elog. d'huom letter. Witte Diar. biogr.*

PACONIUS, (AGRIPPINUS) een Romeinsch Raadsheer, wierdt onder Nero ingewikkelt in de ongenade van Soranus en van Thrasea, welker gansche misdaadt, gelyk de zyne, daar in bestondt, dat zy al te eerlyke lieden waren. Toen men hem bekend maakte, dat men hem uit Italië gebannen hadde, en dat men hem zyne goederen liet, zeide hy op eene koele wyze: *Laat ons te Aricia gaan eeten.* Deze Paconius, wiens bescheidenheit Tacitus uitnemende pryst, was de zoon van eenen MARCUS PACONIUS, dien Tiberius hadt doen sterven, enkelyk om vermaak te geven aan eenen dwerg, van wien hy zich bediende in zyne vrolykheden. *Tacitus Annal. XVI. Suetonius l. III.*

PACORUS, koning der Parthen, was een zoon van Orodes, den opvolger van zynen broeder Mithridates. Hy gaf blyken van zynen moedt in de nederlaag van Crassus, omtrent de maandt Juny van het 701 jaar van Rome. Sedert zich gevoegt hebbende by den jongen Antigonus, by Labienus, een aanhanger van Pompejus, en eindelyk by Cassius en Brutus, deedt hy zich vrezen; dewyl hy Syrië en Judea verwoestte. Maar zulks berouwde hem; want Ventidius doodde Pacorus, en verdreef de zynen in het 715 jaar van Rome, 39 jaren voor Christus. Josephus spreekt van Pacorus by gelegenheit van Antigonus, die hem naar Jeruzalem deedt komen, om Phasaël en Herodes te belegeren. *Jozephus Oudh. XIV. 23. 24. enz. Vellejus Paterculus lib. II. Justin. lib. XLII. Dion. Florus. Eutrop. Xiphilin. cap. 35.*

PACTIUS (ALEXANDER) van Florence, die omtrent den jare 1537 bloeide, heeft eene goede vertaling gemaakt van de dichtkunst van *Aristoteles*, naar het oordeel van *Paulus Jovius*, in zyne *Elog. n.* 146.

PACTIUS, (COSMUS) broeder van den voorgaanden, aartsbisschop van Florence, heeft zeer wel uit het Grieksch in het Latyn overgezet *Maximus van Tyrus*, Platonisch philosooph. *Konig Bibl.*

PACTOLUS, eene rivier van Lydië, die haren oorspronk hadde op den berg Tmolus, liep door Sardis, en wierp zich in de Hermus. De hedendaagschen noemen hem *Sarabat.* Plinius, Strabo, Solinus, en anderen maken 'er gewag van, zo wel als de dichters, die dikwils van zyn gulden zandt spreken, als Ovidius *Metam. l. II:*

Pactolumque petit, quamvis non aureus ille
Tempore.

PACUVIUS, (MARCUS) een treurspeldichter van Brindisi, was in het 600 jaar van Rome in grote achting. Hy was de zoon van eene zuster van Ennius, en Plinius verhaalt, dat hy een beminnaar was van de schilderkunst, en wel tekenen konde. Hy gaf verscheide Treurspelen uit, en stierf te Tarente meer dan 90 jaren oud zynde. Hy maakte zyn eigen grafschrift, dat by Aulus Gellius te vinden is. *Noct. Attic. lib. I. cap.* 24. *Plinius lib. XXXV. c.* 4. *Hieronymus in Chron. Euseb.*

PACY, in 't Latyn *Paciacum*, eene kleine stadt van Normandië aan de rivier Eure, met een verwoest kasteel, aan de grenzen van Isle de France, drie mylen van Vernon, en vier van Evreux. *Baudrand.*

PADEN, in 't Latyn *Padæ*, volkeren, die de afgelegenste gewesten van Asie bewonen, en die hunne zieken opeeten. *Herodotus* en *Tibullus* maken 'er gewag van.

PADERBORN, *Paderborna*, de hoofdstadt van een bisdom van den zelfden naam, legt in Westphalen, naby de rivier Lippe, en heeft haren naam van de rivier Pader, welke onder het Chooraltaar in de Domkerk haren oorspronk neemt. Ten tyde van Karel den Groten is hier maar een groot dorp geweest, en die keizer, wanneer hy in dit gedeelte van het oude Saxenlandt was, plagt zich zelf aldaar op te houden. In den jare 777 heeft die vorst alhier eene algemene vergadering der Franken en Saxen gehouden; ook zyn drie Saraceensche koningen uit Spanje derwaarts gekomen, en vele Saxen en Westphalingers gedoopt geworden. Hy heeft toen ook aldaar eene kerk gebouwt, S. Salvator genaamt, welke de Saxen echter verstoort hebben. Hy wilde in den jare 780 hier wel een bisdom oprechten, doch alzo Paderborn toen noch niet gesterkt was, noch de Saxen volkomen te onder gebragt waren, zo was de bisschoplyke zetel tot den jare 795 op het sterke slot Heristel, vyf mylen van daar aan de Weser, en de bisschoppen van Wurtsburg Burchard, Maingaudus, en Bernulphus hadden ook te gelyk het opzicht over dit nieuwe sticht. De kerk te Paderborn wierdt weder opgebouwt, en nademaal Witikind gedoopt, en niets van belang meer te vrezen was, zo wierdt het bisdom in den jare 795 hier verlegt. De eerste bisschop daar van was *Hatamarus.* Toen paus Leo de III in 't jaar 799 hier kwam, bevestigde hy het bisdom, deedt zelf de inwyding van het altaar ter eere van S. Stephanus, en schonk de overblyfselen van dezen martelaar, welke hy met zich gebragt hadde van Rome, aan het zelve. Men wil, dat de keizer Otto de II alhier een geschenk van een gouden kruis ter waarde van 60000 guldens gedaan zou hebben. In den jare 999 is de Domkerk met de boeken, privilegien, en het grootste deel der stadt verbrand. In 't volgende jaar heeft de keizer Otto de III echter hare privilegien vernieuwt, waarom men haar voor dezen voor eene Ryksstadt gehouden heeft, doch tegenwoordig is zy niet meer in de Ryks-lyst begrepen, maar door den bisschop daar uitgesloten, dewyl de zelve haar om de beroerte, die om den Godsdienst in de XVI eeuwe ontstondt, hare vryheit benomen heeft. Zo is zy ook van te voren eene aanmerkelyke Hanzeestadt geweest, dat tegenwoordig mede ophoudt. In den jare 1002 liet de keizer Henrik de II alhier zyne gemalinne kronen. De tiende bisschop *Meynwercus*, die in het begin van de XI eeuwe leefde, heeft Paderborn met muren omringt. Onder den twaalfden bisschop *Imadus* is in den jare 1058 de Domkerk en het grootste deel der stadt wederom verbrand, het welk ook in de jaren 1133, 1165, en omtrent het jaar 1340 geschied is. Wanneer de stadt zich in den jare 1530 tegen de geestelykheit begon aan te kanten, wierdt zy door den bisschop *Ericus*, die een hertog van Brunswyk was, met een geldboete van 2000 guldens gestraft, en van eenige vryheden beroofd, moetende ook beloven den Lutherschen Godsdienst nooit plaats te zullen geven. Wanneer echter de burgers eenige Luthersche predikers tot zich beriepen, heeft de volgende bisschop *Herman*, graaf van Weeda, aartsbisschop van Keulen, in den jare 1532 de gemelde drie predikers laten gevangen nemen, en van daar vervoeren, ook zestien burgers te Paderborn, die hunne zyde gehouden hadden, bevolen te onthalzen, welke echter door voorspraak alleen met eene gevangenis gestraft wierden. In den jare 1604 heeft de bisschop *Theodoricus*

doricus van Furstenberg, met hulp van graaf Johannes van Oost-Vrieslandt, de stadt by verdrag ingenomen. Wanneer echter de burgermeester Liberius Wichard het zelfde vergelyk, toen het op het Raadhuis gelezen wierdt, om dat de bisschop eenige nieuwe punten daar in gevoegt hadde, verscheurde, zo ontstondt daar over een oproer in de stadt. De landgraaf van Hessen-Cassel, haar oude beschermheer, kwam haar wel met genoegzame macht te hulp, doch te laat, alzo de graaf van Oost-Vrieslandt met zyn volk reets in de stadt gedrongen was. Aldus wierden alle, die tegen den bisschop waren, gevangen genomen, gemelde burgermeester gevierendeelt, de overigen ten dele aan het leven, ten dele aan hunne goederen gestraft, en daar door de stadt van alle hare vryheden en privilegien berooft, de stads regering verandert, en de kerken den Jesuiten of anderen Roomsch-Katholyken ingeruimt. In den jare 1615 heeft de gemelde bisschop Theodoricus alhier eene universiteit gesticht, en in het volgende jaar ingewyd. In 't jaar 1617 begon deze bisschop de hervorming in zyne landen, en dewyl de Protestanten geen hulp aan 't keizerlyke hof verkregen, zochten zy de voorspraak der Hollanders, 't welk echter vergeefsch was. In den jare 1622 heeft de hertog *Christiaan* van Brunswyk, bisschop van Halberstadt, byna het gansche bisdom Paderborn bemachtigt, en in deze hoofdstadt groten buit gemaakt, inzonderheit van de goude en zilvere beelden der heiligen, waar onder voornamelyk dat van den H. Liborius van goudt alleen 80 ponden zwaar was, waar van hy munt liet slaan. In 't jaar 1633 is deze plaats van den landgraaf Willem van Hessen, en in 't jaar 1636 van de keizerschen wederzydsch by verdrag ingenomen. In den jare 1646 moest zy zich aan de Zweden en Hessen onder den generaal veldmaarschalk, Karel Gustaaf Wrangel, op bescheidenheit overgeven: doch wanneer de Hessen voorhadden deze stadt te versterken, verjoeg hen Frans Wilhem, bisschop van Osnabrugge, in December des zelven jaars daar uit. Zy kwamen in beide de volgende jaren wel wederom daar voor, doch konden niets uitrechten, en ondertusschen wierdt de vrede gesloten. De stadt is schoon herbouwt, en de grondt daar rondom goed en vruchtbaar. Niet verre van Paderborn legt het klooster Nien-Herse, in 't Latyn *Novæ Herisiæ*, alwaar de nonne Helentrudis als eene heilige vereert wordt. *Gobelinus Persona in Cosmodr. æt.VI.c.* 38. *Franc. Irenic. Exeges. Germ. l. XII. Chytræus Chron. Saxon. Werdenhagen de rebusp. hanseat. P. IV. cap.* 7. *Van Meteren. XXV. boek. Furstenberg Monumenta Paderborn. Schateni Annales Paderborn. Topogr. Westphaliæ. Thuan. l. CXXXI. Ludolfs Schaubuhne T. I. p.* 123. 617. *Pfeffingers Memorab. sec. XVII. ad an.* 1604.

PADERBORN (HET BISDOM VAN) is, gelyk hier voor gezegt is, door Karel den Groten, na dat hy de Saxen overwonnen hadde, en zich bevlytigde om de zelve tot het Christelyke gelove te bekeeren, in den jare 795 gesticht. De eerste eigen bisschop was *Hatamarus*, aan wien Karel de Grote het slot Iburg, tegenwoordig Drieburg genoemt, schonk. Op dat deze nieuw opgerechte kerk niet zonder advokaat en schutsheer mogt zyn, droeg hy dat advokaatschap Witekind, graaf van Zwalenberg en Waldek, op, aan wiens geslacht het ook gebleven is, tot op een anderen graaf Witekind, die, wanneer hy met den keizer Frederik Barbarossa naar het Beloofde Landt wilde reizen, het zelve voor 300 marken zilvers omtrent den jare 1189 aan den bisschop verkocht. De twede bisschop *Baduradus* heeft de begonne Domkerk volkomen volbouwt, en eene kweekschole in de stadt opgerecht. Hy heeft ook in den jare 836 de overblyfselen van den bisschop Liborius, die in 't jaar 383 te Mans in Vrankryk gestorven was, van daar laten afhalen. Onder den tienden bisschop *Meinwercus*, een Saxisch graaf uit Witekinds geslacht, die van het jaar 1009 tot 1036 dit sticht bestierde, heeft het zelve in goederen krachtig toegenomen: want in den jare 1011 stierf een ryke graaf in Westphalen, Haholt genoemt, wiens gansche nalatenschap de bisschop van den keizer Henrik den II verkreeg, die hem ook, op zyn aanhouden, in den jare 1013 het goedt Hoenstide en Bernehaus, in den jare 1014 de stadt Morungen, in den jare 1017 de abdy Helmershauzen, in den jare 1019 het klooster Schelke, in den jare 1024 het landgoedt Hammonstadt, benevens de stadt Tribur, in den jare 1021 beide de graafschappen Warburg en Immedeshausen, en verscheide andere goederen schonk. Hy hadt van zyne vaderlyke goederen het sticht negen heerlykheden aangebragt. Onder den 25 bisschop, *Otto*, graaf van Rietberg, in het einde van de XIII eeuw, hadt de geestelykheit en de Raadt te Paderborn zulk een heftigen twist met malkander, dat de bisschop zyn verblyf naar Neuhaus verplaatste, daar het ook nog is. Onder den 27 bisschop *Theodoricus* den II, in 't jaar 1312, stierven de graven van Stoppelberg uit, en het meeste van hunne nalatenschap verviel aan dit sticht. De 40 bisschop, *Rembertus van Kesenbruk*, wilde gaarne het graafschap Pyrmont aan zich trekken, naardien Philips, de laatste graaf van Spiegelberg, in 't jaar 1557 in den slag by S. Quintyn sneuvelde. De graven van der Lippe behielden echter het zelve, van welke het aan de graven van Gleichen, en eindelyk aan de graven van Waldek gekomen is, met welke in den jare 1668 de bisschop *Herman Werner*, vryheer Wolf Metternicht, overeengekomen is, dat wanneer de graven van Waldek zonder mannelyke erven stierven, het graafschap Pyrmont aan Paderborn zou komen. Ondertusschen voeren zy den tytel daar van. De 44 bisschop *Diderik*, vryheer van Furstenberg, heeft in den jare 1598 het slot Wevelsburg, en in 't jaar 1608 het slot Herestal aan de Weser voor zyne kerke gekocht. Hy heeft ook omtrent den jare 1590 het verblyf Neuhaus voortreffelyk laten bouwen, en te Paderborn eene universiteit opgerecht. De 47 bisschop, *Ferdinand*, vryheer van Furstenberg, is inzonderheit beroemd, dewyl hy de oudheden van zyn bisdom heeft laten onderzoeken, de plaatsen, daar in oude tyden merkwaardige zaken gebeurt waren, met gedenktekens en opschriften versiert, en zelf daar van een voortreffelyk werk, onder den tytel van: *Monumenta Paderbornensia*, in den jare 1672 uitgegeven. Zyn opvolger was *Herman Werner*, vryheer Wolf Metternicht, die den 21 May 1704 stierf, wiens plaats door zynen neef, *Frans Arnold*, vryheer Wolf Metternicht, vervult wierdt, die ook te gelyk het bisdom van Munster verkreeg.

Dit bisdom behoort onder den aartsbisschop van Ments. Het legt in den Westphaalschen kreits, en heeft de graafschappen Lemgouw en Pyrmond ten Noorden, het hertogdom Brunswyk ten Oosten, het landschap Hessen ten Zuiden, en het bisdom Munster benevens de graafschappen Lippe en Ravensberg ten Westen. De omtrek van dit bisdom is niet ongemeen groot, doch het landt is vruchtbaar. In het zelve zyn hoge bergen, waar in yzerwerken gevonden worden. Deze gebergten scheiden het landt in twee deelen. Het gedeelte tegen het Westen bestaat uit schone vlaktens, die door de rivieren de Lippe, de Alme en Hastenbeek bevochtigt worden. Dat, het welke tegen 't Oosten legt, is niet zo vlak, maar heeft echter overvloedt van veldgewasschen en granen; de rivieren Dymel en Neete lopen daar door, en vallen vervolgens in de Weser. Men telt in dit sticht 25 steden, 20 sloten en voogdyen, 16 kloosters, en 54 Parochien of Kerspels. Onder de steden zyn, behalven de hoofdstadt Paderborn, Lipspring, Soltkotten, Buren, Wunneburg, Zwalenburg, Warburg, Borcholte, Beveringen, Brakel, enz. Behalven de gemelde rivieren heeft men 'er nog de Weser, Becke, Emmer, Ems, en Grune. Te Soltkotten maakt men zout, en te Smechten, Drieburg, en op andere plaatsen zyn goedgekeurde zuur- en gezondbronnen. Het Kapittel te Paderborn bestaat uit 24 Kapittelheren, waar onder niemandt aangenomen wordt, die niet 21 jaren oud is, op eene buitenlandsche universiteit, in Vrankryk en Italië, gestudeert heeft, en 16 adelyke vooronders aanwyzen kan. De hoge Kapittelampten zyn de prooftdy, het dekenschap, het domzangerschap, het senioraat, de prooftdy te Busdorf, het scholarchschap, het cellariaat, het kameriaat, en het thesaurierschap. De bisschop is een vorst des ryks, en heeft tot zyn bediening zes erfampten. Die van Spiegel te Desfenburg zyn erfschenkers, de ridders Sepel erfopdisschers, de Spiegels te Bekelsen erfmaarschalken, de edelen van Schiller erfkamerlingen, die van Haxthausen erfhofmeesters, en de ridders van Westphal erfkeukenmeesters. *Brusch. de Episcop. Imhof N.P. Furstenb. Monum. Paderb.*

Oudheden en Gedenktekenen van het bisdom van Paderborn.

Hier voor is gesproken van de gedenktekens der oudheit, die in 't bisdom Paderborn gevonden worden, en opgerecht zyn door den 27 bisschop Ferdinand, vryheer van Paderborn, die daar van ook zelfs in den jare 1672 een boek heeft uitgegeven, onder den tytel van *Monumenta Paderbornensia*. De plaatsen en gedenktekenen, waar van dit boek handelt, zyn 24 in getal, die men kortelyk tot voldoening der naauwkeurigen zal beschryven, als: I. *Elsen* of *Neuhaus*; II. *Lipspring*; III. *Wintfelt*, of *het veldt der nederlaag van Varus*; IV. *het bosch van Teuteberg*, of *van Dethmold*; V. *de oorspronk van de rivier Ems*; VI. *Delbruck*; VII. *de Weser*; VIII. *Remen*; IX. *Stadberg* aan de Dymel; X. *Brunsberg* naby Heuxer; XI. *Bocke* aan de Lippe; XII. *Desenberg* naby Warburg; XIII. *Paderborn*; XIV. *Drieburg*; XV. *Lugde* aan de Emmer; XVI. *Het veldt van Sintfeld*; XVII. *Herstel* aan de Weser: XVIII. *Wevelsburg* naby Bodeck; XIX. *de wildernis van Sende*, of *Sinede*; XX. *Bullerborn*; XXI. *het paleis van Neuhaus*; XXII. en XXIII. *de wateren van Drieburg*; en *Smechten*; XXIV. *Oldenburg*. Omtrent deze plaatsen is kortelyk het volgende aan te merken.

I. *Elsen*, in 't Latyn *Aliso*, is een vlek en burgt van Westphalen, aan den zamenloop van de rivieren de Alme en de Lippe, een halve myl van Paderborn. Drusus, de broeder van keizer Tiberius, en vader van Germanicus, deedt deze sterkte bouwen, om de Sikambren te dwingen in het 742 jaar van Rome, 12 jaren voor Christus. Men twyfelt of deze sterkte was op de plaats, daar tegenwoordig het dorp Elsen gelegen is, of te Neuhaus. Men heeft reden om te geloven, dat des zelfs omtrek al de tusschenwydte besloeg van Elsen, tot aan den zamenloop van de Alme en de Lippe, maar dat het kasteel was ter plaatse daar nu de stadt Neuhaus gelegen is. De stadt Paderborn heeft haren aanwasch gekregen door de verwoestingen van Elsen, en de bisschoppen van die stadt hebben een kasteel en een prachtig paleis doen bouwen te Neuhaus, op de plaats daar het oude kasteel geweest was.

II. *Lipspring*, in 't Latyn *Fontes Luppiæ*, is eene kleine stadt naby den oorspronk van de Lippe, een myl van Paderborn gelegen. Zy is vermaardt in de historien, om dat de keizer Tiberius aldaar eene winterlegering overbragt, wanneer hy de omleggende volkeren beoorloogde, en om dat Karel de Grote aldaar de Saxen verplichtte den Christelyken Godsdienst te omhelzen, en aldaar drie vermaarde vergaderingen hieldt.

III. *Wintfeldt*, dat is *het veldt der overwinninge*, tusschen Paderborn, Dethmold en Horne, welke plaats alzo genoemt wordt ter gedachtenisse van de nederlaag van Varus. Daar zyn twee kleine rivieren, Rodenbeek en Knockenbeek genoemt, om dat de eerste geverwd wierdt met het bloedt, en de twede vervult met de beenderen der verslagenen in dezen vermaarden veldslag.

IV. *Het bosch van Teuteberg*, of van *Dethmold*, is in het graaf-

graaffchap Lippe, en ontleent zynen naam van den Teuteberg, of van de ftadt Dethmold. Deze plaats is vermaard door de nederlaag der overige benden van Varus, en door de overwinning welke Karel de Grote in den jare 783 aldaar behaalde tegen de Saxen.

V. *De oorfpronk van de rivier Ems*, welke de Duitfchen *Emfprink* noemen, is in de wildernis van Sende, van waar zy naar Retberg loopt: en na verfcheide fteden bevochtigt te hebben, ontlaft zy zich in den Oceaan. Deze rivier is vermaard door de overwinninge van Drufus tegen de volkeren, van ouds Bructeren genoemd.

VI. *Delbruck* is eene ftadt tuffchen de rivieren de Ems en de Lippe, eertyds bewoont door de Bructeren, die door Germanicus, den zoon van Drufus, geflagen wierden. Na deze overwinninge herftelde Germanicus de eertombe, *Ara Drufi*, dat is te zeggen *het altaar van Drufus* genoemd, welke deze vyanden van het Roomfche volk omver geworpen hadden. Deze altaar of tombe was gebouwt naby Wintfeld, of het veldt der nederlaag van Varus. Hy vergaderde ook alle de beenderen der genen, die met Varus geflagen waren, en begroef die in een zelfde graf.

VII. *De Wefer*, in 't Latyn *Vifurgis*, neemt haren oorfpronk in Frankenlandt: zy ontfangt de Dymel op de grenzen van Weftphalen, Heffen, en 't hertogdom van Brunswyk. Men merkt in de Hiftorien aan, dat Drufus de eerfte der Romeinen was, die de Wefer naderde, om de Cherufcen te beftryden; en dat hy in zyne wederkeering gevaar liep om van de Sikambren geflagen te worden, naby de ftadt Horne, aan den ingang van het bofch van Dethmold, daar het kafteel Exterftein is, op den vermaarden Exterberg. Germanicus, de zoon van Drufus, droeg zich uitmuntende omtrent deze rivier, in den veldflag tegen Arminius, veldheer der Cherufcen, op het flagveldt *Idiftavifus* genoemd. De Wefer is ook noch beroemd door de veldflagen en overwinningen der Franfchen tegen de Saxen, en voornamelyk door die van Karel den Groten in den jare 743.

VIII. Het vlek *Remen* is gelegen aan den zamenloop van de Wefer en de Verne. Dit is de plaats daar Pepyn in den jare 753 de Saxen overwon. Eenige fchryvers zeggen dat Karel de Grote aldaar eene kerk deedt bouwen, en aan de zelve den naam gaf van de aardsbiffchoplyke kerk van Rheims: maar men weet dat de naam van *Rema*, *Rimi*, of *Rimia* in de hiftorie voor den tydt van dezen keizer gelezen wordt.

IX. *Stadberg* is een ftadt naby de Dymel, op de grenzen van het graaffchap Waldeck gelegen. Men noemde de zelve eertyds *Eresburg*, of *Eresberg*, en *Mersberg*. De Saxen hadden aldaar een prachtigen tempel gebouwt ter eere van hunnen afgodt Irmenful, of Ermenful, dien zy als den befchermer van hunne natie aanbaden. Men gelooft dat het Mars was, waar voor deze oorlogzuchtige natie eene byzondere Godsdienftigheit hadde. Anderen noemen dezen afgodt Hermenful, en zeggen, dat deze naam betekent ftandbeeldt van *Hermes* of van *Mercurius*. Maar het eerfte gevoelen is waarfchynlyker, want men noemde dezen berg federt *Mons Martis*, dat is, *den berg van Mars*. Karel de Grote, de Saxen overwonnen hebbende, nam dezen afgodt weg, en wydde dezen tempel aan den waarachtigen Godsdienft in den jare 799.

X. Het kafteel van *Brunsberg*, naby Heuxer, eene ftadt aan de Wefer gelegen, is vermaard door den veldflag, welken Karel de Grote aldaar won tegen de Saxen, die hem den overtocht van de rivier wilden betwiften.

XI. *Bocke* aan de Lippe, is eene kleine ftadt, daar Karel de Grote eenigen tydt zyn verblyf hieldt, en daar hy in den jare 775 de vrede gaf aan de Angaren, bondgenoten der Saxen.

XII. *Defemberg*, naby Warburg, eene ftadt aan de Dymel gelegen, is een verwoeft kafteel, waar uit de Franfchen met geweldt de Saxen afkeerden, die in den jare 776 deze fterkte kwamen aantaften.

XIII. *Paderborn* is eene aanmerkelyke ftadt, alwaar de oude Duitfche keizers dikwils de vergaderingen der Staten hebben gehouden. Karel de Grote deedt aldaar een groot getal Saxen dopen in den jare 777. De paus Leo de III vluchtte aldaar by dezen keizer in den jare 799, en de keizerinne Cunegonda wierdt aldaar in den jare 1002 gekroont.

XIV. Het oude kafteel van *Drieburg*, eertyds *Iburg*, wierdt door de Saxen gebouwt; en Karel de Grote, deze volkeren overwonnen hebbende, gaf deze gehele landftreek aan den biffchop van Paderborn, in tegenwoordigheit van paus Leo den III.

XV. *Lugde* is eene ftadt aan de rivier de Emmer, daar de keizer Karel de Grote het Kersfeeft vierde in den jare 784, en alwaar fonteinen zyn van zeer heilzaam water tot genezing van verfcheide ziekten.

XVI. *Het veldt van Sintfeld* is naby het kafteel van Furftenberg, en het vlek Wunnenberg. De keizer Karel de Grote overwon aldaar de Saxen in den jare 794 in een vermaarden veldflag.

XVII. De ftadt *Herftel*, aan de rivier der Wefer, is vermaard in de hiftorie, om dat Karel de Grote aldaar eene winterlegering overbragt, en aldaar gehoor gaf aan de afgezanten van Alphonfus, koning van Gallicië en van Auftrië. De biffchoplyke fetel was eenigen tydt in deze ftadt, ter oorzake van de trouwloosheit en van de zamenzweringen van het volk van Paderborn tegen zynen biffchop, en wierdt vervolgens te Paderborn herfteld in den jare 799. Herftel heeft een langen tydt toebehoort aan de heren van Falkenberg, welker recht de biffchop van Paderborn verkreeg in den jare 1608, mits betalende zeventien duizent zes hondert zes en zeftig goude guldens.

XVIII. *Wevelsburg*, naby Bodeck, is een kafteel aan de rivier de Alme gebouwt, dat de graven van Waldek in den jare 1301 aan den biffchop van Paderborn gaven. Deze plaats met zyn toebehoren federt verpand geweeft zynde, vereenigde Theodorus van Furftenberg, biffchop van Paderborn, de zelve in den jare 1589 wederom met zyne kerke, en herftelde het kafteel aldaar, welkers bouworde zeer prachtig is.

XIX. *De wildernis van Sende* is zeer aanmerkelyk door de oorfprongen der rivieren de Ems en de Lippe, die uit het zandt der zelver voortkomen, en door de nederlaag van Varus, die naby deze plaats overwonnen wierdt. De biffchop van Paderborn heeft federt eenigen tydt deze wildernis doen bebouwen, en heeft de zelve met nieuwe inwoners bevolkt.

XX. *Bullerborn* is eene fontein naby het dorp Oldenbeck, in het bofch van Teuteberg, of van Dethmold. Zy heeft eene wonderlyke eigenfchap, want na omtrent een uur gelopen te hebben, houdt zy drie uuren op, en begint vervolgens wederom te lopen: daar na wederhoudt zy noch hare wateren, om die wederom uit te geven als van te voren, en vervolgt aldus met eene ganfch wonderlyke beurtwiffeling, waar van de tyden echter niet altydt regelmatig zyn. De wateren van deze fontein of welle zyn overvloedig; maar hun loop ftrekt zich niet verder dan eene myl uit, en ten einde van deze uitgeftrektheit vallen zy in onderaardfche afgronden. Men beufelt, dat in den jare 1630 in de maandt December, wanneer de Proteftanten uit Heffen in het bisdom van Paderborn gekomen waren, deze fontein (die haar water met zo veel overvloedt uitgaf, dat de zelve de molens van eene fmedery deden omdraaien,) terftondt opdroogde, en eerft wederom begon te lopen in den jare 1638, wanneer de zelve dit landt verlaten hadden. Eenigen zeggen dat zy niet meer loopt by pozen, gelyk van te voren, en dat deze wonderlyke werking van de natuur, die men gedurende zo vele eeuwen gezien hadde, ophieldt in den jare 1638, federt welken tydt zy geduriglyk wateren uitgeeft, gelyk de andere fonteinen en wellen.

XXI. *Het paleis van Neuhaus* is het oude verblyf van de biffchoppen van Paderborn, en is gebouwt ter plaatfe daar het kafteel van Drufus was, waar van hier voor (onder *n.* I) gefproken is. De opftandt van het volk tegen de geeftelykheit, en voornamelyk tegen zynen prelaat, verplichtte de eerfte biffchoppen van Paderborn hunne ftadt te verlaten, om naar eene plaats van zekerheit te wyken, gelyk aan verfcheide andere biffchoppen gebeurt is.

XXII. XXIII. *De wateren van Smechten* en van *Drieburg* zyn medicinaal, en doen wonderlyke uitwerkingen tot de genezing van verfcheide ziektens.

XXIV. *Oldenburg* is een verwoeft kafteel, gebouwt op eenen berg van Furftenberg, daar het verblyf was der eerfte baronnen van Furftenberg. *Furftenb. Monumenta Paderbornenfia.*

PADILLA, (JOAN DE) een der hoofden van den oproer, die in Caftilië verwekt wierdt in den jare 1520. Men zegt, dat zyne vrouw hem overreedde tot dezen opftandt, en dat zy zich zelve daar ingewikkeld hadde, om dat zy hem in een droom grootmeefter van S. Jakob gezien hadde. Men voegt 'er by, dat zy eene dienftmaagdt hadde, die zich met tovery ophieldt, en die haar eene grote verheffing voorzeide. Wat 'er van zy, daar was in dit eedgefpan geen heer, die meer yvers betoonde dan deze vrouw, om Karel den V de kroon te doen verliezen. Zy beroofde de kerken, om geldt te hebben tot onderfteuning van den oproer; maar zy bedreef deze heiligfchennis godsdienftelyk. De opftandt van dezen man en van zyne vrouwe maakte den meeften opgang te Toledo. Zy waren beide van doorluchtigen huize. De man hadt weinig verdienften, en de vrouwe niet veel; hoewel zy zich zelf zeer hoog fchatte; want zy was zeer heerfchzuchtig. Hy wierdt geflagen naby Villalar, en viel in handen van den overwinnaar. Men deedt hem twee dagen daar na het hoofdt afhouwen. Zyne vrouw vluchtte in Portugal. Zy was genoemd Maria Pacheco, en was eene dochter van Tendillos de Mendoza, indien men Paulus Jovius gelooft in het XIX boek van zyne hiftorie; die ook zegt dat zy geleerd was. *Bayle Dict. Crit. Le Comte de la Roca Hiftoire de Charles Quint. Brantome Capitaines Etrangers.*

PADILLA, (LORENZO DE) een Spanjaardt, aartsdiaken van Mallaga, leefde in de XVI eeuw, en was hiftoriefchryver van keizer Karel den V. Hy hadt verfcheide hiftorifche werken vervaardigt, waar van hy niets uitgaf dan eene algemene lyft der Heiligen van Spanje. Men heeft eenige handfchriften van zyn maakfel. Een van zyne neven FRANCISCO DE PADILLA heeft zich mede beroemd gemaakt door zyne geleertheit. Hy is profeffor geweeft in de Theologie te Seville, en kanunnik van Malaga. Hy ftierf den 15 May des jaars 1607. Men heeft eene kerkelyke hiftorie van Spanje van zyn maakfel in II ftukken; Eene Chronologie der concilien, enz. *Ambrofius Moralis Hift. Hifp. l. XIII. cap. 13. Alphonfo Lopez de Haro Hifp. nobilior. Nic. Antonio Bibl. Hifp.*

PADILLA, (LOUÏZA DE) gravinne van Aranda in de XVII eeuw, is by uitnemendheit geprezen geweeft door de Spanjaarden. Joan de Laftanofa, in zyne voorreden voor de verhandeling van *Gracian*, genoemd *Le Difcret*, noemd haar de *Fenix van de eeuw*, waar van de naam gefchreven blyft door vier onfterflyke pennen. Zy vondt het kwalyk, dat men door den druk de uitmuntende zaken ontheiligde, die in de verhandeling van *Gracian* gevonden worden. *Bayle Dict. Crit.*

PADILLA, (MARIA VAN, of DE) meefteresse van Petrus den Wreden, koning van Caftilië. Zy wierdt opgevoed by Alphonfus van Albuquerque, wanneer zy dezen vorft op haar deedt ver-

verlieven; gedurende de onderneming van Asturië. Een van des konings broeders hadt in dat landt de wapenen opgevat. Deze opstandt, ondersteunt door een anderen broeder in Aragon, konde kwade gevolgen hebben; het hof oordeelde derhalven dat men spoedig daar tegen voorzien moest. De koning trok in persoon met een leger naar Asturië. De gemalinne van Alphonsus van Albuquerque deedt mede deze reize. Maria de Padilla verzelde haar, als eene der dochters, die zy in haren dienst hadde, en trof door hare schoonheit het woeste hert van dezen vorst. Zy liet hem niet lang zuchten. Hy genoot haar gedurende de reize. Joan de Hemistrosa, een moederlyke oom van deze dochter, hadt hen tot middelaar en vertrouweling gedient. Dit gebeurde in den jare 1352. De koning was alreets ondertrouwt met Blanche van Bourbon, dochter van Petrus den I, hertog van Bourbon, en zuster van de schoondochter van den koning van Vrankryk. Maar, hoewel zyne ondertrouwde zo schoon was als zyne meestereffe, en van een oneindig veel doorluchtiger geslachte, hy hadt geen ongeduldt om het huwelyk te voltrekken; hy vondt niet goed dat Albuquerque hem hier toe aandrong, en deze deedt zulks, om dat hy vreesde, dat de nabestaanden tot den hoogsten trap van gunst mogten geraken. De bruiloft wierdt eindelyk in 't begin van Juny des jaars 1353 zonder eenige pracht gehouden. De meestereffe was reets eenigen tydt geleden van eene dochter bevallen. De koning hadt wel haast een groten afkeer van zyne gemalinne; want op den derden dag na het byleger bereidde hy zich tot zyn vertrek naar zyne meestereffe, die hy in eene sterkte aan den oever van de Taag gelaten hadde. De koninginne, zyne moeder, en de princesse Eleonora, zyne moeie, van zyn voornemen verwittigt, bezworen hem om niet aldus te handelen, en vertoonden hem de gevolgen van dit gedrag. Hy wierdt niet geraakt door hare gebeden, noch door hare redenen. Hy loogchende alleen dat hy zulks voorgenomen hadde, en vertrok terstondt heimelyk. Verscheide hovelingen volgden hem, voornemens zich eerder te voegen naar zyne driften, dan hem zynen plicht te vertonen. Daar waren 'er echter, die zich bevlytigden om hem weder by zyne gemalinne te doen keren, en die zulks van hem verkregen. Maar toen hy twee dagen by haar doorgebragt hadde, wierdt hy door de kracht van zyne drift wederom vervoert naar zyne meestereffe. Men geloofde, dat hier betovering mede gemengt was, want in die eeuwen wierdt alles dat een weinig buitengewoon was aan den duivel toegeschreven. Anderen geloven dat hy zyne gemalinne verdacht van trouwloosheit, en dat het zelve oorzaak was dat hy haar niet konde dulden. Van dag tot dag voegde hy nieuwe beledigingen by het verachtelyk onthaal, dat hy haar aandeedt, en hy deedt haar eindelyk in 't jaar 1361 door vergift ombrengen. Al de wereldt beklaagde het lot van deze princesse, die dus in den ouderdom van 25 jaren uit de wereldt gerukt wierdt. De meestereffe stierf kort daar na te Seville, en wierdt begraven in het klooster dat zy hadde doen bouwen. Hare uitvaarten wierden door het ganfche koninkryk gehouden, gelyk of zy eene wettige koninginne geweest ware, en men voedde hare kinderen op als vermoedelyke erfgenamen van de kroon. Zy hadde het uiterste aanzien gehad. Diego de Padilla, haar broeder, wierdt verheven tot de waardigheit van groot-kamerling in den jare 1353 en tot de waardigheit van grootmeester van de orde van Calatrava in het volgende jaar. Joan de Padilla, haar andere broeder, wierdt grootmeester van S. Jakob gemaakt, in plaatse van Don Frederik, des konings broeder, in den jare 1354. Zyn huwelyk belette hem niet tot dit groot-meesterschap bevorderd te worden; hoewel 'er geen voorbeeldt was dat het zelve door getrouwden was bekleed geweest. Maria de Padilla genoot echter die grote gunst des konings niet zonder eenige mengeling van verdriet. Eene andere meestereffe scheen in den jare 1357 beminnelyker in de oogen des konings. Deze prins gaf zich zodanig over aan de drift, die hy ontfing voor Alphonsa Coronella, dat hy niet meer aan Maria de Padilla dacht. Hy was ook zo verlieft op eene weduwe, Johanna de Castro, dat hy, om haar te genieten, haar overreedde dat hy ongetrouwt was, en dat hy met haar konde trouwen. Hy trouwde in der daadt met haar, en schoon hy haar wel haast verliet, zulks geschiedde niet zonder dat hy geweldige ongerustheden en ontroeringen veroorzaakt hadde in het herte van zyne byzit. Het gene van onze Maria gezegt wordt in de *Histoire des Favorites*, is door vele verdichte vertellinkjes bedurven. Mariana, een geloofwaardiger schryver, verzekert dat 'er niets aan haar ontbrak dan de kuischheit, om de kroon te verdienen. *Baile Dict. Crit.* en de schryvers door hem bygebragt, inzonderheit *Mariana.*

PADIS, een vast slot aan de Noordwestkust van de Lyflandsche provincie Estlandt, aan de rivier Assa, tusschen Revel en Hapsal gelegen. In den jare 1579 vermeesterden de Zweden het zelve door honger, en bragten de Russen, die daar in lagen, aan welke het in den jare 1576 zonder noodt overgegeven was, gezamentlyk om. Erik, koning van Denemarken, zoude op deze plaats in den jare 1249 een klooster gesticht hebben. *Zeileri Topogr. Liv. Pufend. Einl. zur heut. Histor. Pontan. de Reb. Dan.*

PADISCHAH, een naam, welken de Turksche keizer zich zelf in geschrifte geeft. De zelve betekent in de Turksche taal zo veel als *keizer*, of *grote koning*. De Sultan geeft dezen tytel ook aan den koning van Vrankryk, en aan geen anderen vorst, zelfs niet aan den Duitschen keizer. De reden daar van is, dat hy den Allerchristelykften koning voor zyn bloedverwant rekent; waarom hy hem ook zyn eigen tytel geeft. De Turken, om deze namaagschap te bevestigen, zeggen dat eene Fransche princesse de gemalinne was van Amurath den II, en moeder van Mahometh den II, bygenoemd *den Groten*, welke geboren wierdt in den jare 1428. Het is waar, dat deze Sultane eene Christe was, doch van de Griekfche kerke, en de dochter van eenen Despoot van Servië; gelyk Paulus Jovius en verscheide anderen getuigen, die haar Hiernia noemen. Het gene gelegenheit gegeven kan hebben om te denken dat zy van Vrankryk was, is, dat de Turken wel met den naam van Frank en van Vrankryk alle de Europische Christenen noemen. Wat de namaagschap belangt, het zoude wel kunnen zyn dat deze prins Despoot van Servië, of zyne voorzaten, wanneer hunne staten in bloei waren, zich verbonden hadden met het huis van Vrankryk, en dat aldus de moeder van Mahometh den II dit bloedverwantschap hadde doen overgaan in het geslachte der Ottomannen. Men ziet te Constantinopel het graf van deze Sultane aan de zyde van de mosqueé van Mahometh haren zoon. Eenigen spreken van eene Sultane, welke de Turken Francoisa noemen, die te Brusse in Natolië begraven is, en zeggen, dat de zelve een princesse was van Vrankryk, uitnemende schoon, die op zee genomen zynde, den groten heer wierdt aangeboden, die haar zo krachtig beminde, dat hy haar in den Christelyken Godsdienst liet leven en sterven. *Pietro della Valle T. I. Thevenot Vojage du Levant.*

PADRON, een vlek van Gallicië, in Spanje. Het is aan de rivier Ulla, vier mylen van Compostella, ten Zuiden, gelegen. Het was eertyds eene bisschoplyke stadt, *Iria Flavia*, of *Iria Flavia Caporum* genoemd. Het bisdom is van daar verplaatst naar Compostella. *Maty Dict.*

PADSTOW, eene kleine stadt, met eene grote haven; zy is op de Noordkust van Cornwal, acht mylen van Falmouth en tien van Plymouth gelegen, aan de Westkant van de rivier Camel, vier mylen van des zelfs uitloop in de Saverniche zee. *Maty Dict. Engelsch Dict.*

PADUA, eene Italiaansche stadt, den Venetianen toebehorende, met een bisdom, behorende onder dat van Aquileja. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Patavium*, en zomtyds *Padua.* Men zegt gemeenlyk dat deze stadt ouder is dan Rome en Venetië, en dat zy door Antenor gebouwt is. Men toont aldaar zelfs zyn graf: maar het opschrift, dat men daar op ziet in Gottische letteren, is zekerlyk van een later tydt. Wat 'er van zy, de grondlegging van de stadt Padua door Antenor wordt bevestigt door het getuigenis van Titus Livius, en door dat van Virgilius *l. I. Æneid.*

Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit, &c.

Padua wierdt sedert onderworpen aan de Romeinen. Attila verwoestte het zelve; het wierdt hersteld door Narses, en bleef een langen tydt onder de heerschappy der Longobarden. Maar dit koninkryk door Karel den Groten vernietigt zynde, bloeide deze stadt onder de koningen van Italië. Zy hadt vervolgens hare byzondere dwingelanden. Na dat zy eene Republyk geweest was sedert Otto den I, tot het jaar 1237, wierdt zy door Ezzelinus van Romano ingenomen. Na zynen ondergang, en dien van zyn huis in den jare 1259, waren de Carrares heren van Padua. De Venetianen maakten 'er zich meester van in den jare 1406, na dat zy François Carrares en twee van zyne zonen verwurgt hadden. De keizer Maximiliaan, die het ingenomen hadde, verloor het weinig tyds daar na, en belegerde het vruchteloos in den jare 1509. Men verweerde het zo wel, dat de keizer op den 17 dag van het beleg aftrok. Padua is in eene vruchtbare landstreek gelegen, het welk aanleiding gegeven heeft tot het spreekwoordt: *Bologna la grassa, Venitia la guasta, ma Padoa la passa.* De rivier de Brente geeft haar byna al dit voordeel, en maakt haar sterk, en het bolwerk van Venetië, naar den kant van Lombardyë. Men verdeelt deze stadt gemeenlyk in de *oude* en de *nieuwe.* De *oude* heeft noch hare kasteelen, hare torens, hare muren, en hare grachten vol waters van de rivieren de Bachiglione en de Brente. Men ziet daar het paleis, daar de justitie geoeffent wordt, het welk een prachtig gebouw is. Het vertoont zich van buiten zeer heerlyk; in het zelve is ook de schone bibliotheek van Padua. Behalven dat is 'er een grote zaal, die men noemt *Palagio de ragione*, die honderd en tachtig treden lang is, en veertig breed, zynde door gene pylaren ondersteunt. Deze zaal is open van vier zyden, en op ieder der poorten is het standbeeldt van eenig groot man van Padua. Aan het einde van deze zaal is een grote ronde steen, op welken de genen die hunne schulden niet betalen kunnen gaan zitten, wordende de zelve *de steen van schande* genoemd. Na het paleis heeft de oude stadt noch de Kathedrale kerk, en de universiteit. Men kan onder de portalen der huizen wandelen bevryd van den regen, en bedekt voor de zon. Men ziet in de nieuwe stadt de kerk en de abdy van S. Justina; die van S. Antony van Lisbon, gezegt *van Padua*, en verscheide andere geestelyke en wereldlyke gebouwen van eene prachtige bouwkunst. De universiteit meent men gesticht te zyn door Karel den Groten. Zy is hersteld in de jaren 1179 en 1222, en sedert zo aanmerkelyk toegenomen, dat zy altoos in grote achting geweest is, en bezocht door vele uitlandsche beroemde mannen, die aldaar grote geleerden in allerlei slag van geleerdheit ontmoet hebben. Padua, dat de geboorteplaats is geweest van Titus Livius, heeft een groot getal van grote mannen voortgebragt, waar van veel gesproken wordt, als Paulus Paduanus, Petrus Aponensis, Albertus Paduanus, Speron Speroni, Zabarella, en verscheide anderen. Padua is zo volkryk niet meer als eertyds. Men ziet aldaar verscheide kentekenen van oudheit, als de overblyfselen van een Amphitheater, enz. Men ziet ook overal de grote grafsteden der grote mannen, wel-

ke deze ſtadt gehad heeft. Daar zyn twee akademien van grote verſtanden, die zich *gli Recoverati* en *gli Inflammati* noemen. De univerſiteits tuin is bezienswaardig, en heeft vele artſenykruiden. Het gebiedt van Padua, *il Paduano*, het Paduaanſche genoemd, begrypt Eſte, Arquato, Polverara, Caſtelbaldo, Montagnana, Oriago, Monſelice, Piove di Sacco, Campo S. Pietro, en Citadella, onder zich. Men wil dat Padua de grootſte ſtadt van Italië, en noch boven Venetië geweeſt zy, waar van het tegenwoordig afhangt, en de minſte vryheit geniet onder alle de ſteden, welke tot die republyk behoren. De univerſiteit is door de ongeregeltheit der ſtudenten zeer vervallen, en de adel heeft zich onder malkander, door allerhande vyandlykheden, byna ganſch uitgeroeit. In den jare 1510 voerde een Franſch ambaſſadeur de Venetianen te gemoet, dat zy Padua, Verona, en Vicenza met onrecht bezaten, wyl deze plaatſen ryksleenen waren. Paus Clemens de VI zondt legaten van Avignon in Italië, tot het Jubilé, dat hy in den jare 1350 afkondigde Guido van Auvergne, of van Bolonië, die een dezer legaten was, vergaderde in het zelfde jaar een concilie te Padua tot hervorming der zeden, en tot welzyn der kerke. Men heeft de acten daar van in de verzameling der concilien. *Plinius l. VI. Livius lib. I. Pompon. Mela lib. II Paul Diacon. l. XV. Blondus l. II. Leand. Alberti. Deſcr. Ital. Monachus Paduanus. Monumenta Zabarellana. Riccobon. de Gymnaſ. Patav. Angeli Portenari della felicita di Padua. Scardeoni de Antiquit. urbis Patav. & de claris civib. Patav.*

PADUANO, (Lodewyk Leo) een vermaard ſchilder van Padua in Italië, was in grote achting in het begin van de XVII eeuwe. Hy maakte goede portretten, en ſneedt zeer goede ſtempels in ſtaal tot medailles. Behalven dat hy in zyne kunſt uitmuntte, was hy ook om zyne deugdt in hoogachting. Hy hieldt altoos in gedachten dat men dit leven moeſt verlaten: en om te beter aan zyn doodt te gedenken, hieldt hy eene doodkiſt by of onder zyn bedde, die hy dikwils als zyne laatſte woning beſchouwde. Hy leefde in deze goede gedachten tot den ouderdom van vyf en zeventig jaren, en ſtierf onder het pausſchap van Paulus den V. Hy liet eenen zoon na, *den Paduaner* genoemd, hoewel hy te Rome geboren was, die een erfgenaam was van zyne goederen en van zyne deugdt. Hy muntte mede uit in het ſchilderen van portretten. *Felibien Entret. ſur les Vies des peintres.*

PÆAN, een vrolyke gezang, dien men zong ter eere van Apollo, en waar in men dikwils de woorden *Paan*, en *Io Paan* herhaalde. Zie hier den oorſpronk van dit woordt. Apollo, groot geworden zynde, bragt zich den hoon te binnen, dien zyne moeder van den draak Python geleden hadde; en den zelven bevechtende doodde hy hem met pylen. Gedurende dezen ſtrydt hoorde men deze woorden verdubbelen *Io Paan*, welke men gelooft te komen van drie Griekſche woorden, welke betekenen kunnen; *Ila myn zoon* Hier van komt de gewoonte van de zelfde woorden in de openbare ſpelen, by victorien en zegepralingen, te Rome en in Griekenlandt te zingen. Men bediende zich ook van dit gezang na de overwinning ter eere van Mars, als mede om van eenige kwaal genezen te worden, waar mede men gekwelt was. En ter zelfder tydt richtte men zich aan Apollo, den godt der medicynen. *Danet.*

PÆANIEA was, volgens Suidas, een vlek in Attica, van den Pandioniſchen ſtam, in het *meerder-* en het *minder-Paeniea* verdeelt, waar van de inwoners op eenerlei wyze Pæanieanen genoemd wierden. Plutarchus, in het leven van Demoſthenes, ſpreekt van Dæmon, dien hy zeide van het Pæanieaanſche vlek geweeſt te zyn.

PÆDAGOGUS, in 't Nederduitſch *onderwyzer*, *leermeeſter*, is een naam van παῖς, *puer*, en ἀγωγὸς, *dux*, en wierdt gegeven aan de genen, welken de jeugdt toevertrouwt wierdt om acht daar op te ſlaan, dat zy tot geen ongeregeld leven verviel. Daarom moeſten zy 'er ſteets omtrent zyn, den jongelingen goede leſſen geven, en het voorbeeldt hunner voorvaderen, die naar de deugdt geſtreeft hadden, voorſtellen, in welk laatſte ſtuk hun ampt inzonderheit beſtont, dewyl zy niet als leermeeſters, maar alleen als opzienders over de kinderen geſtelt wierden. Zy moeſten met hen op den weg gaan, en hen naar de ſcholen geleiden, ook wanneer hen eene uitſpanning vergunt wierdt, dat zy mede de ſchouwſpelen mogten gaan zien, by hen zyn. De ouders namen echter gemeenlyk de geringſte en ſlechtſte lieden, en meeſtentyds dienaars, tot dit opzicht over hunne kinderen: gelyk zo de keizer Claudius een oſſenhoeder tot zynen Pedagoog in zyne kindsheit gehad heeft. Deze lieden waren echter gemeenlyk hoogmoedig en opgeblazen, hielden zich zelf voor de geleerdſte, waren heerſchzuchtig, vertoonden ſteets een ernſthaftig gelaat, en wilden *Domini*, of *heeren*, welke tytel de keizers toekwam, genoemd worden, en de andere dienaars niet alleen gebieden, maar ſloegen ook de zelve. *Taubmannus ad Plaut. Pſeud* 1. 5. 32. *Lipſius ad Senec. de Ira* 2. 22. *Clemens Alexandrinus in Pædagogo* 1. 7. *Suetonius c.* 2. *Pignorius de Servis pag.* 236. *Claude de nutric. & Pædag. c.* 6. 7. *Pitiſcus.*

PÆDONOMUS, van παῖς, *puer*, en νέμω, *diſtribuo*, was te Lacedemonië een voornaam magiſtraatsperſoon, die de jongelingen onder zyn opzicht hadt: want zo haaſt de zelve 7 jaren oud waren, wierden zy tot hem gebragt, die hy dan in zekere claſſen verdeelde, welke ſteets by malkander waren, te zamen aten en dronken, en zich in allerlei oeffeningen oeffenden, waar by zy zeer ſtreng en ſtraf gehouden wierden. Uit de grootſte en verſtandigſte jongelingen ſtelde hy over ieder claſſe een byzonder *onder-pædonomus*, die nevens hem toezicht hadden. Voor het overige mogt een iegelyk burger te Lacedemonië de jongelingen vermanen en beſtraffen: want zy wierden gerekent als of zy niet ieder hunnen vader alleen, maar de ganſche Republyk in gemeenſchap toebehoorden. *Cragius de Rep. Laced.* 2. 11.

PÆNULA was een dik kleedt of mantel, welken de Romeinen alleen tegen den regen en de koude gebruikten. Als zy eene reize over landt te doen hadden, was de zelve hen zeer dienſtig, doch zy droegen hem ook by voorvallende regen in de ſtadt, waar toe eenige oude lieden gelegenheit gegeven hadden, die zich gaarne daar door verwarmen wilden. De Lacedemonienzen zyn de eerſten geweeſt die zulke rokken of mantels gedragen hebben, welke naderhandt door de Romeinen daar in nagevolgt zyn. Zy wierden ten dele van leder, en wel in de eerſte tyden, ten dele echter ook naderhandt van wolle gemaakt. Die van wolle waren wederom tweederlei. Want eenige waren vry glad, die men ook *Canuſinae* noemde; doch eenige hadden grote pluizen of noppen, en wierden *Gauſapinæ* genoemd. Deze gebruikte men in de winter tegen de koude, doch de andere gemeenlyk tegen den regen. Wat het maakſel van deze klederen belangt, eenigen menen, dat de zelve zo gemaakt waren, dat zy aan alle kanten om het lyf ſloten, en de menſchen alzo daar in opgebakerde poppen gelyk waren. Doch zo veel men uit de oude ſtandbeelden afnemen kan, zyn de zelve geweeſt gelyk de hedendaagſche vrouwe-rokken, die van den hals tot over de knieën, en om het ganſche lyf hingen, en alles, behalven het hoofdt, den hals, en de halve benen, bedekten. Om den hals waren de zelve zo naauw, dat 'er niet meer dan het hoofdt door konde. De zelve hadden gene armen, maar de armen waren onder de *pænula*: wilde men echter de handen gebruiken, zo konde men de armen aan de zyden door de openingen ſteken, of, zo men die niet hadde, den rok op beide zyden opheffen, en op den ſchouder laten rullen. Van voren was hy onder wat open, maar verder ganſch toe. Dit kleedt trokken zy over een ander, op de wyze van onze veſten of kamizolen, dat zy *tunica* noemden, en dit onderkleedt gordden de ſoldaten, dienaars, en het gemene volk om hun lyf, om hunnen arbeidt te beter te kunnen verrichten. Die van vellen gemaakt waren mogten niet geverwd zyn; de *gauſapinæ* waren wit, doch de *canuſinæ* waren bruin of roodachtig. De mannen droegen niet alleen zulke klederen, maar ook de vrouwen. Lampridius gedenkt, dat de keizers de vrouwen verboden hebben zulke rokken te dragen. Deze rokken waren voor de vrouwen veel koſtelyker, en van beter verwe, dan voor de mannen, dewyl zy met goudt geſtikt waren, en allerhande figuren, als de afbeelding van Alexander *den Groten*, en diergelyke vertoonden. Waarom het ook zeer verwyft was, dat de keizer Caligula zulke *Pænulæ* droeg, welke zo geborduurt en met edelgeſteenten bezet waren, dat het rondom hem flikkerde en ſchitterde. By de Griekſche geeſtelyken was het een lang prieſterkleedt, dat tot aan de voeten afhing, en zonder armmouwen was. *Meurſius Miſc. Lacon.* 1. 15. *Ferrarius de Re Veſtiar.* 2. 6. *Kippingius Antiq. Rom.* 4. 5. 15. *Martialis* 14. 145. *Lipſius Elector.* 1. 25. *Beroaldus & Torrentius ad Sueton. Ner. cap.* 30. *Lamprid. in Alex. Severo c.* 17. *Suetonius cap.* 52. *Bartholinus de Pænula. Pitiſcus. Du Freſne Gl. Gr.*

PÆONIA was een feeſt, dat te Athene ter eere van Apollo met den bynaam *Pæan* gehouden wierdt. *Meurſius Græcia feriata.*

PAESENS. Zie PASENS.

PAEZING, een Beyerſch ſticht en klooſter in 't bisdom Regensburg en het Munchiſche landgericht Abensberg, niet verre van den groot-Laber-vloedt gelegen, is in den jare 1141 door Coenraad, Henrik en Gebhard, gebroeders, graven van Raming, voor de Reguliere Auguſtyner Koorheren geſticht; die echter ten tyde der hervorming, wyl zy Luther niet ongenegen ſchenen, daar uit verdreven wierden, en het klooſter door den paus aan de hertogen van Beyeren overgelaten, die het zelve tegen een ander voordeel aan het Andechs klooſter inruimden, dat het noch heden bezit. *Chur-Bayern p.* 202.

PAGAN (Blasius François, graaf van) wierdt in Provence geboren den 3 Maart des jaars 1604, en omhelſde ſedert zynen ouderdom van twaalf jaren de oeffening der wapenen, waar in hy met eene ongemene zorg opgetrokken wierdt. Hy bevondt zich in den jare 1620 in 't beleg van Caen, in 't gevecht van Pont de Ce, en by het onderbrengen van Navarreins, en het overige van Bearn, waar by zynen moedt deedt uitblinken, en zich eene achting verkreeg verre boven die van eenen man van zyne jaren. In het volgende jaar bevondt hy zich in de belegeringen van S. Jan d'Angely, Clerac, en Montauban, waar in hy het ſlinker oog verloor door een musket-ſchoot. Hy leedt in dit beleg een ander verlies, dat hem niet minder gevoelig was, 't welke was dat van den konneſtabel de Luynes, die aldaar van het pepervuur ſtierf. Deze konneſtabel was zyn nabeſtaande bloedverwant, en zyn beſchermer aan het hof, daar hy hem geroepen hadde, en zyne verdienſte bekent gemaakt. In plaatſe van door dit ongeluk den moedt te verliezen, verdubbelde hy zyne pogingen, en ſtelde zich te voren, dat de Voorzienigheit hem alleen bewaard hadde om hem met nieuwe voorſpoeden te begunſtigen. Daar was ſedert dien tydt geen beleg, geen gevecht, noch gene gelegenheit, waar in hy niet door eenige daadt van beleidt of van moedt uitmuntte. In den doortocht der Alpen, en by de beſchanſſingen van Suza, ſtelde hy zich aan het hoofdt van de vrywilligen, de lyfwachten, en de bloem der jonge manſchap, en ondernam de eerſte tot den aanval te komen door een byzonderen weg, maar die uitnemende gevaarlyk was, de hoogte van een ſteilen berg gewonnen hebbende. Aldaar tot de genen die hem volgden geroepen hebbende, *zie hier den weg ter eere*, zo liet hy zich langs dezen berg afglyden; en zyne mede-

medgezellen hem gevolgt zynde, kwamen zy de eersten tot den aanval, gelyk hy zich voorgestelt hadde. Op hunne aankomst ontstont 'er een hevig gevecht, en de krygsbenden tot hunne hulp toegeschoten zynde, vermeesterden zy de beschansfing. Hy hadt de eere, na deze heldhaftige daadt, den koning, wiens slinkerhandt hy ondersteunde, de zelve te horen verhalen aan den hertog van Savoje, met ongemene loftuitingen, in de tegenwoordigheit van een talryken hofstoet. De koning in den jare 1633 Nancy belegert hebbende, hadt hy ook de eere om met dezen prins de linien en de forten van circumvalatie af te tekenen. In den jare 1642 verkoos hem de koning, in Portugal te gaan dienen in de waardigheit van veldmaarschalk, en hy verloor in dat zelfde jaar volkomen zyn gezicht door eene ziekte. Hy hadt eene byzondere bekwaamheit, die hem in alles wel dede flagen; zo dat hy, zich ganschelyk aan de krygskunde overgegeven hebbende, en inzonderheit tot dat gedeelte, het welk de fortifikatien betreft, zich van zyne eerste jeugdt daar in oeffende, en ongemene voortgangen daar in maakte. Hy verstondt de wiskundige wetenschappen niet alleen, verder dan een edelman, die zyne bevordering door de wapenen wil zoeken, de zelve leert, maar zelfs verder dan de meesters, die de zelve onderwyzen, gewoon zyn die te weten. Hy hadt zulk eene grote doordringendheit van geest voor diergelyke wetenschappen, dat hy de zelve vaardiger leerde door de enkele overdenking, dan door het lezen der schryvers, die daar over handelen. Hy besteedde ook minder zynen tydt tot deze lezing, dan tot die der historische en geographische boeken. Hy hadt ook eene byzondere studie gemaakt van de zedekunde, en van de staatkunde; zo dat men zeggen kan dat hy zich eenigerwyze afgeschetst heeft in zyn *Homme héroïque*, en dat hy zich zelf tot een der volmaaktste edelluiden van zynen tydt gemaakt heeft. Lodewyk de XIII was daar van zo wel overtuigt, dat men hem dikwils heeft horen zeggen, dat de graaf van Pagan een der eerlykste, der welgemaaktste, der schranderste, en der dapperste mannen was van zyn koninkryk.

Zo haast hy zich buiten staat zag om te dienen door zynen arm en door zynen moedt, hervatte hy met meer yver dan ooit de oeffeninge van wiskundige wetenschappen en van de fortifikatien, om door zynen geest en door zyne schranderheit van nuttigheit te zyn, en om noch daar door voor zynen vorst en voor zyn vaderlandt te kunnen stryden. Hy gaf eerst zyne verhandeling van de fortifikatien uit in den jare 1645. Alle die deze wetenschap verstaan, stemmen overeen, dat 'er tot dien tydt toe niets schoonder of beter over die stoffe gezien was, en dat zo men sedert nieuwe ontdekkingen daar in gedaan heeft, de zelve eenigerwyze daar uit voortgesproten zyn, gelyk de sluitredenen uit de grondregelen voortkomen. Hy gaf in den jare 1651 zyne *Théorêmes Geometriques* in 't licht, die eene volkome kennisse van de meetkunde, en van alle de delen van de wiskunst aantonen. Hy deedt in den jare 1655 drukken eene *Paraphrase de la Relation Espagnole de la riviere des Amazones, du P. Christophe de Rennes, Jesuite*. Men verzekert, dat hy, zo blind als hy was, zelf de kaart van deze riviere en van de bygelegen landen schikte, welke aan het hoofdt van dit werk gezien wordt. Hy gaf in den jare 1657 zyne *Théorie des Planetes* uit, dat is *de bespiegeling der sterren*, ontslagen van de menigvuldigheit der onevenmiddelpuntige en by-kringen, welke de sterrekundigen uitgevonden hebben, om hunne beweging uit te leggen, de zelve door eironde wegstrepen doende bewegen, die met eene ongeloofiyke gemaklykheit de waarachtige plaats en de waarachtige beweging der sterren doen vinden. Dit werk heeft hem niet minder beroemd gemaakt onder de sterrekundigen, dan dat der fortifikatien onder de ingenieurs. Hy deedt in den jare 1658 zyne *Tables astronomiques* drukken, die zeer beknopt en klaar zyn. Maar gelyk het selden gebeurt, dat de grote mannen niet eenige zwakheit hebben, zo bestont de zyne daar in, dat hy te veel ingenomen was met de voorzegging uit de sterren; en hoewel hy een der gematigdsten geweest is van de genen, die over deze stoffe geschreven hebben, zo kan echter het gene hy daar over geschreven heeft niet gestelt worden onder het getal der zaken, die hem tot eere strekken. Hy was bemint en wierdt bezocht van alle doorluchtige personen in aanzien en in geboorte, en zyn huis was eene vergaderplaats van de wakkerste mannen aan het hof en in de stadt. Hy stierf te Parys den 18 November des jaars 1665, in den ouderdom van 61 jaren en 8 maanden. De koning deedt hem gedurende zyne ziekte bezoeken door zyn eersten lyfarts, en gaf vele andere blyken van de byzondere achting, die hy voor zyne verdiensten hadde. Hy is te Parys begraven in de kerke der nonnen van het kruis, in de voorstadt van S. Antony. Hy stierf zonder kinderen, en zonder getrouwt te zyn geweest; Aldus eindigde de tak van zyn geslachte, die in den jare 1552 van Napels overging in Vrankryk, in zynen persoon. *Perrault les hommes illustres, qui ont paru en France pendant ce siecle.*

PAGANALEN, *Paganalia*, een feest, dat de landlieden vierden in de vlekken of dorpen, *Pagi* genoemt. Servius Tullius, de VI koning der Romeinen, stelde dit feest in, na dat hy de landstammen hadde opgericht, die hy te zamenstelde uit een zeker getal van dorpen, in ieder van de welke hy geboodt eenen altaar voor de beschermgoden op te rechten, om jaarlyks op den zelven eene offerhande te doen, die alle de inwoners moesten bywonen, en ieder een geschenk doen, dat een stuk gelds was, verschillende naar de verscheidenheit der personen. De mannen boden een geschenk aan, de vrouwen een ander, en de kinderen een kleinder, 't welk diende om het getal der inwoners te weten, en om hen te onderscheiden in hunne kunne en in hunnen ouderdom. Dit feest wierdt geviert in de maandt January, na den zaaitydt, en de landlieden boden dan aan Ceres en aan de godinne Tellus koeken aan, om een overvloedigen oogst te verkrygen. *Dion. Halicarn. l. IV.*

PAGENSTECHER, (Alexander Arnold) een beroemd rechtsgeleerde van onzen tydt, wierdt geboren te Bentem den 20 February des jaars 1659, en studeerde naderhandt te Keulen onder Jacobus Masenius, verder te Helmstadt, Jena, Leipzich, Praag, te Groningen onder Veltman, en te Leiden onder Boekelman, waar op hy te Utrecht doctor wierdt. Twee jaren hieldt hy zich als advokaat te Kleef op, tot dat men hem voor professor in de rechten beriep naar Steinfurt; zes jaren daar na naar Duisburg, en eindelyk naar Groningen, alwaar hy 22 jaren de rechten leeraarde, en eindelyk den 22 October des jaars 1716 aldaar stierf. Zyne schriften zyn: *Aphorismi ad Institutiones; Manual. ad Institutiones; Res quotidiana; Sicilimentorum ad Compendium Lauterbachianum manipuli 4; Irnerius injuria vapulans; Benedictorum liber unus*; enz. *Neue Zeit. von gelehrten sachen.*

PAGET is de naam van een voornaam geslachte in Engelandt. De eerste van dezen naam, die pair van het ryk wierdt, was Willem Paget, een man van verdienste, en die vele goede hoedanigheden bezat, hoewel hy van een geringe geboorte was, zynde de zoon van een *Sergeant of the macer*, of stafdrager van Londen. In het 23 jaar der regering van Henrik den VIII wierdt hy om zyne verdienste verheven tot klerk van het koninklyke zegel. Negen jaren daar na wierdt hy secretaris of griffier van den Raadt en van 't geheim zegel; en kort daar na Parlements-secretaris voor zyn leven. Hy droeg zich zo voorzichtig in alle deze waardigheden, dat hy in het 33 jaar der regering van Henrik den VIII voor ambassadeur naar Vrankryk gezonden wierdt, en op zyne wederkomst, twee jaren daar na wierdt hy secretaris van Staat. Hy wierdt benoemd tot een der commissarissen, om te handelen met Mattheus, grave van Lenox, tot bevordering der belangen van den koning van Engelandt in Schotlandt, deze graaf zullende trouwen met de nicht des konings. Hy wierdt ook benoemt tot de vredehandeling met Vrankryk: en de koning maakte hem op zyn doodbedde tot een der executeurs van zyn testament. Hy was een der geheime Raden van koning Eduard den VI, en wierdt voor ambassadeur gezonden aan keizer Karel den V, om des zelfs hulpe te verzoeken tegen de Schotten en Franschen. In het 4 jaar der regering van Eduard den VI, den 3 December, ridder zynde van de Kousseband, controlleur van 't huis des konings, en kancelier van 't hertogdom Lancaster, wierdt hy in 't parlement geroepen, onder den tytel van Lord Paget van Baudisert, in 't graafschap Stafford, en den 19 January daar aan volgende wierdt hy plechtelyk tot Lord aangestelt, en vervolgens benoemd tot de vredehandeling met Vrankryk. In het 5 jaar der regering van Eduard den VI, ten tyde van de ongunst van den hertog van Sommerset, wierdt hy naar den Tour gezonden, beschuldigt zynde van de doodt van eenige personen van aanzien bewerkt te hebben op zyn huis van Paget, dat men tegenwoordig het huis van Essex noemt, en zonder last eenige koninklyke landen verkocht te hebben, en hy wierdt ontbloot van zyne waardigheit van ridder van de Kousseband; en om dat men toen, zegt Dugdale, geldt nodig hadde, wierdt hy verwezen in eene boete van 6000 ponden sterlings; en genoodzaakt zyne ampten neder te leggen. Maar na de doodt van den koning Eduard den VI zich voor de koninginne Maria verklaart hebbende, hadde deze princesse zo veel achting voor hem, dat zy hem in zyne waardigheden herstelde, en hem als ambassadeur aan den keizer zondt, na de herstelling van het Pausdom; vervolgens maakte zy hem geheim zegelbewaarder. Maria gestorven zynde, verkreeg hy wel ontslaning van zyne diensten wegens zyn hogen ouderdom, doch bleef echter in grote gunst by de koningin Elizabeth, hoewel hy den Roomschen Godsdienst yverig toegedaan was. Hy stierf in den jare 1564, in het 6 jaar der regeering van de gemelde koninginne. Hy hadt tot zynen opvolger zynen zoon Henrik Paget, die zo wel als zyn jongste broeder Karel zonder mannelyke erfgenamen stierf. Thomas Paget, de middelste van deze drie broeders, was een yverig Roomsch-Katholyk, en een gunsteling van de koninginne van Schotlandt. Dit noodzaakte hem naar Vrankryk te vluchten. Hy wierdt in het 22 jaar der regering van Elizabeth door het parlement veroordeelt, en stierf in het 32 jaar van de zelfde koninginne te Brussel, tot zynen erfgenaam nalatende eenen zoon Willem Paget genoemd, die den graaf van Essex verzelde op den vermaarden tocht naar Cadix, en in zyne waardigheden en goederen herstelt wierdt in het eerste jaar der regering van Jacobus den I. Hy stierf in den jare 1628, tot zynen opvolger latende eenen zoon, mede Willem Paget genoemt. Deze trouwde met Françoisa, dochter van Henrik, graaf van Hollandt, en teelde by de zelve Willem Paget den IV, die zich door zyne gezantschappen onder koning Willem den III van den jare 1689 tot den jare 1692 te Wenen, en van daar tot den jare 1702 te Constantinopel, als mede door zyne diensten in het sluiten van de Carlowitsche vrede, zeer beroemd gemaakt heeft. Hy trouwde met Françoisa, dochter van François Pierrepont, ridder, jonger zoon van Robert, graaf van Kingston. De twede zuster van den lord Paget, *Lettice* genoemd, trouwde met Richard Hambden, ridder, lidt van den geheimen Raadt van koning Willem den III en kancelier van den Exchequer. De vierde, *Françoisa*, was getrouwt met Rowland Hunt, ridder. De vyfde, *Penelope*, hadt tot haren gemaal Philip Powley van Preswood, in het graafschap Stafford, ridder; en de zesde, *Diana*, is getrouwt geweest met Henrik Ashhurt van Londen, ridder. *The Peerage of England T. I. Cambdeni vita Elisabeth. Imhof Hist. Gen. magn.*

Brit. De Larrey Hist. d'Anglet. T. I. Thuan. l. XXXVI. Dugdale.

PAGETS BROOMLEY, een vlek van Engelandt, aan de rivier de Blithe, in het graaffchap Stafford, dat men *Pirehill* noemt. *Engelsch Dict.*

PAGI, (ANTONIUS) een Franciskaner monnik; wierdt in den jare 1624 te Rognes, een klein fteedtie van Provence, niet verre van Aix geboren, en begaf zich in den jare 1641 in den geeftelyken ftaat. Ongeacht de belemmeringe van vele bezigheden befteedde hy zyn meeften tydt aan de Chronologifche en Hiftorifche wetenfchappen, in de welke hy eené ongemene geleerdheit bezat, en zich daar door den roem van een volkomen oordeelkundigen verkreeg. Hy heeft eene geleerde verhandeling uitgegeven over de burgermeefterfchappen, en eene berifping over de Jaarboeken van Baronius, welke niet alleen verfcheide verbeteringen vervat, maar ook dienftig is tot de hiftorie van dien kardinaal. Hy gaf het eerfte ftuk van dit werk, over de vier eerfte eeuwen, te Parys uit in den jare 1689, en federt is het na zyn doodt in 't geheel in 4 ftukken *in fol.* gedrukt te Antwerpen, of liever te Geneve, in den jare 1705. Hy heeft, in navolging van Scaliger, eene nieuwe *Periode* uitgevonden, die hy de *Roomsch-Griekfche* noemt, waar van hy zich bedient om alle de tydbeftekken overeen te brengen. Hy ftierf te Aix in Provence den 7 Juny des jaars 1699. Antonius Pagi was zeer kundig in de Hiftorie en in de Chronologie, een verftandig en goed oordeelkundige, zacht én gematigd in zyne uitdrukkingen: zyn ftyl is eenvoudig, en overeenkomftig met een tydrekenkundig verhaal. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XVII. fiecle.*

PAGIEL, de zoon van Ochran, een overfte der kinderen Afer. Hy was de elfde, die zyne offerhande deedt, tot inwyding van den altaar. Zyne offerhande was eene zilvere fchotel, wegende honderd en dertig fikkelen, enz. *Numeri VII. 72.*

PAGLIA, eene kleine rivier van Italie. Zy heeft haren oorfpronk naby het vlek PAGLIA in het gebiedt van Siena, befproeit Aquapendente, en valt een myl boven Orvieto in den Tyber. *Maty Dict.*

PAGLIANO, *Pallianum*, eene kleine ftadt met een flot in Campagna di Roma, tufchen Paleftrina en Veroli, Zuidwaards gelegen. Zy voert den tytel van een hertogdom, en behoort aan het geflachte der Colonnaas.

PAGLION, eene kleine rivier van het graaffchap Nizza, in Italië. Zy befproeit Scarena en Nizza, alwaar zy in de zee van Genua valt. *Maty Dict.*

PAGMAGMARISI, of SPAGMAGMARISI, eene rivier in Epirus. Zy heeft haren oorfpronk in het gebergte van Chimera, en ontlaft zich in den zeeboezem van Arta, naby de ftadt van dezen naam, ten Weften. Eenige landbefchryvers houden de zelve voor de oude *Arachtus*. *Maty Dict.*

PAGNINUS, (SANTES) een Dominikaner monnik van Lucca, was in de talen, en inzonderheit in de Oofterfche, wel ervaren. Hy gaf eene overzetting van den Bybel uit, als ook *Isagoge ad facras literas*, en *Thefaurus linguæ fanctæ*. Hy ftierf in den jare 1541 te Lyon, alwaar zyne fchriften gedrukt zyn. *Sixt. Sinenf. Albert. Poffevin. Anton. Bibl. Hisp.*

PAGO, in 't Latyn *Giffa*, *Paganorum Infula*, een eilandt, met eene kleine ftadt van den zelven naam. Het is in de Adriatifche zee, omtrent een myl van de Morlachfche kuft in Dalmatië gelegen. Het heeft de lengte van omtrent zes Duitfche mylen. Pago behoort den Venetianen. Het voert den tytel van een graaffchap, waar onder behoort het kleine landfchap van Banadego, daar S. Michiel en Budino zyn, het eilandt Arbe, en eenige anderen van minder belang. *Maty Dict*

PAGODE is de naam, welken de Indiaanfche en Chineefche afgodendienaars aan hunne tempelen geven, als mede aan de afgoden in de zelve. *Mandeflo T. II.*

PAGON, of *het eilandt van S. Ignatius*, een der Mariaanfche of Dieven-eilanden. Het zelve heeft den omtrek van veertien mylen, en is onder de negentiende graadt Noorder breedte, tien mylen van het eilandt van Alamagan, en even veel van dat van Agrigan gelegen. *Charles le Gobien Hist. des Isles Marianes.*

PAHANG, de hoofdftadt van een klein landfchap, waar aan men den tytel geeft van een koninkryk. Zy is op de Ooftkuft van het half-eilandt van den Indus, aan deze zyde van den Ganges, veertig mylen van Malacca gelegen. *Maty Dict.*

PAIRS VAN VRANKRYK worden de voornaamfte amptenaars der Franfche kroon genoemd, welke de eerfte Raadsheeren zyn van het parlement van Parys, dat daarom het hof der pairs genoemd wordt. Daar zyn eigentlyk zes geeftelyke en zes wereldlyke pairs. De eerften zyn de aardsbiffchop van Rheims, en de biffchoppen van Langres, van Laon, hertogen en pairs, en die van Beauvais, van Nojon, en van Chalons aan de Marne, die graven en pairs zyn. De wereldlyke zyn de hertogen van Bourgonje, van Normandië, en van Guienne, en de graven van Vlaanderen, van Touloufe en van Champagne. Men komt niet overeen wegens de inftelling van deze amptenaars. De genen, die de zelve ftellen onder Karel den Groten gefchied te zyn, worden in het algemeen verworpen. Men heeft echter niets zekers om de zelve te bepalen op den tydt van Hugo Capet, en men is gemeenlyk van gevoelen, dat de zelve gebeurt is onder Lodewyk den jongen, of liever onder Robert den wyzen, gelyk Favin wil. En in der daadt, het is waarfchynlyk, dat deze prins de groten van zynen ftaat door dezen prachtigen tytel van pairs tot zich wilde trekken, als of zy hem gelyk waren. Alle de pairs bevonden zich by de zalving en kroning van den koning Philippus Auguftus in den jare 1179, en verrichtten door de kroning, de zalving, en het dragen van de Rykstekenen hun ampt. De pairs waren ook ingefteld om den koning by zyne komfte tot de kroon by te ftaan, in leenszaken recht te fpreken, de verfchillen onder de vazallen te beflechten, in wichtige zaken raadt te geven, en in den kryg dienft te doen. Het eerfte der pairs, dat van belang was, wierdt gehouden in den jare 1202 tegen Johannes, bygenoemd Zonderlandt, koning van Engelandt, die zelf pair was, als hertog van Normandië. De koningen van Vrankryk hebben dikwils nieuwe pairfchappen boven de twaalf oude opgericht, als in de volgende lyft daar van te zien is. In den jare 1711 in de maandt May liet Lodewyk de XIV een opentlyk edict, tot bepaling van den rang, het recht en de erfvolging der pairs uitgaan. In het zelve wordt bevolen, dat de pairfchappen, die door de brieven van aanftelling op de vrouwelyke nakomelingen kunnen vervallen, geen plaats zullen hebben dan ten opzichte van de gene, die afkomftig zullen zyn van 't huis van den gene, tot wiens voordeele de brieven verleent zyn; en dat de perfonen, met welke zy met bewilliging des konings zullen trouwen, geen rang en zitting zullen hebben, dan van den dag der bevestiging van het pairfchap in hun perfoon, en van hunne aanneming in het parlement.

Hier volgen nu naar de order van het alphabeth de pairfchappen, die boven de twaalf oude ingeftelt zyn.

HERTOGLYKE PAIRSCHAPPEN.

A.

AARTSBISDOM VAN PARYS, tot een hertoglyk pairfchap gemaakt door Lodewyk den XIV in den jare 1674 ten voordeele van François van Harlai, van Chanvalon, aardsbiffchop van Parys.

Aiguillon, een hertoglyk pairfchap, eerftelyk ingeftelt voor het huis van Lotharingen van Mayenne, in den jare 1599 door brieven van koning Henrik den IV bekrachtigt in het Parlement in den jare 1600, en federt op nieuws ingeftelt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1638, door brieven in het zelve jaar bekrachtigt.

Albret, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1556 door koning Henrik den II voor Antony van Bourbon, koning van Navarre, en Johanna d'Albret, zyne gemalinne, moeder van Henrik den Groten. Dit hertogdom, federt weder met de kroon vereenigt zynde, wierdt in den jare 1632 gegeven aan Fredrik Maurits de la Tour, hertog van Bouillon, fouverein prins van Sedan, en vicomte van Turenne, die in den jare 1642 het prinsdom van Sedan en het hertogdom van Bouillon aan den koning afftont.

Alençon, een oud graaffchap, in den jare 1413 in een hertoglyk pairfchap verandert, door brieven van koning Karel den VI, in het zelve jaar in het parlement bekrachtigt.

Angoulesme, een hertoglyk pairfchap, in den jare 1515 ingeftelt, door brieven in het zelve jaar bekrachtigt ten voordele van Louisa van Savoje, moeder van den koning François den I.

Anjou, een oud graaffchap, in den jare 1350 in een hertoglyk pairfchap verandert door den koning Johannes; eerft tot een lyftocht gegeven aan den eenigen broeder van den koning Lodewyk den XIV, naderhandt hertog van Orleans, en federt wederom met de kroon vereenigt.

Antin, tot een hertoglyk pairfchap ingeftelt door den koning Lodewyk den XIV in den jare 1711, ten voordeele van Lodewyk Antony van Gondrin van Pardaillan, marquis van Antin.

Arpajou, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1651 door Lodewyk den XIV, ten voordele van Lodewyk van Arpajou, marquis van Severac, luitenant generaal der legers van den koning in Languedoc.

Aubigny, tot een hertoglyk pairfchap ingeftelt door den koning Lodewyk den XIV in den jare 1684, ten voordeele van Louifa Renata van Pennancouet, van Querroval, van Ploëuc, hertoginne van Portsmouth in Engelandt.

Aumale, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1547 door brieven van koning Henrik den II, in den jare 1548 in het parlement bekrachtigt, en in den jare 1631 beveftigt door koning Lodewyk den XIII.

Aumont, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1665, door brieven van koning Lodewyk den XIV, in het zelve jaar in het parlement bekrachtigt.

Auvergne, tot een enkel hertogdom gemaakt door den koning Johannes, in den jare 1360 weder met de kroon vereenigt zynde, is in den jare 1652 met het hertogdom van Albret gegeven aan den hertog van Bouillon, vicomte van Turenne, in verwiffeling van het prinsdom van Sedan, van het hertogdom van Bouillon.

B.

BAR-LE-DUC, tot een enkel hertogdom ingeftelt door den koning Johannes in den jare 1357.

Beaufort, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1597, door brieven van koning Henrik den IV, in het zelve jaar in het parlement bekrachtigt.

Beaumont le Sonnois, aan de Mayne, of *Beaumont le Vicomte*, tot een enkel hertogdom gemaakt door koning François den I in den jare 1543, is tegenwoordig weder met de kroon vereenigt.

Beaupreau wierdt in den jare 1562 tot een enkel hertogdom gemaakt door koning Karel den IX. Het was tot een graaflyk pairfchap gemaakt geweeft door Lodewyk Hutin in den jare 1316, nader-

naderhandt tot een marquisaat door koning Henrik den II in den jare 1554.

Bellegarde, een hertoglyk pairschap, ingestelt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1619, door brieven in den jare 1620 in het parlement bekrachtigt.

Berri, tot een enkel hertogdom gemaakt door den koning Johannes in den jare 1360, is tot een lystocht gegeven geweest aan Karel van Vrankryk, den derden zoon van den Dauphin, die een zoon was van Lodewyk den XIV.

Bethune d'Orval. Zie hier na *Orval.*

Bethune-Charrôts. Zie hier na *Charôts.*

Boufflers. Koning Lodewyk de XIV maakte in den jare 1695 de landstreek van Craigni, in 't Beauvais, tot een hertogdom onder dezen naam; ten voordeele van Lodewyk François van Boufflers, maarschalk van Vrankryk.

Bourbon, tot een enkeld hertogdom gemaakt door koning Philippus van Valois in den jare 1399, gegeven aan den prins van Bourbon.

Bournonville, een hertoglyk pairschap, ingestelt in den jare 1600 door koning Henrik den IV.

Bretagne, een hertoglyk pairschap, opgericht in den jare 1297 door koning Philippus den Schonen, en sedert weder met de kroon vereenigt.

Brienne, tot een enkeld hertogdom gemaakt door koning Henrik den III in den jare 1587; maar de brieven daar van zyn niet bekrachtigt geweest.

Brissac, een hertoglyk pairschap, opgericht in den jare 1611, door brieven van koning Lodewyk den XIII, in het parlement bekrachtigt in den jare 1620.

C.

Candale. Zie hier na Haluyn.

Cardone, in Katalonië, een hertoglyk pairschap, ingestelt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1642, ten voordeele van den maarschalk de la Mothe-Houdancourt, en van Louïsa de Prié, hertoginne van Cardone zyne gemalinne, die gouvernante is geweest van den Dauphin.

Carignan, een hertoglyk pairschap, opgericht in den jare 1662 door koning Lodewyk den XIV, ten voordeele van den grave van Soissons. De brieven zyn bekrachtigt in het zelfde jaar in het parlement van Metz. Het landschap, dat dezen naam draagt, was te voren genoemd Ivoi in Luxenburg.

Charrôts, of *Bethune-Charrôts*, een hertoglyk pairschap, ingestelt in den jare 1672 door koning Lodewyk den XIV, ten voordeele van Lodewyk van Bethune, graaf van Charrôts.

Chartres, tot een enkeld hertogdom gemaakt door koning François den I in den jare 1528. Het was een gedeelte van de lystocht van den hertog van Orleans, eenigen broeder van koning Lodewyk den XIV.

Château-roux, een hertoglyk pairschap, opgericht in den jare 1616, door brieven van koning Lodewyk den XIII, in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt.

Château-Thurry, een hertoglyk pairschap, ingestelt in den jare 1566 door koning Karel den IX, waar van de brieven in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt wierden. Het wierdt in den jare 1652 gegeven aan den vicomte van Turenne, in verwisseling van het prinsdom van Sedan, en van het hertogdom Bouillon, dat hy aan den koning afstont.

Château-Villain. Zie hier na *Vitri.*

Châtelraud, een hertoglyk pairschap, dat koning François de I oprichtte in den jare 1514.

Châtillon, tot een hertoglyk pairschap, gemaakt door koning Lodewyk den XIV, ten voordeele van Paulus Sigismundus Montmorency-Luxenburg.

Chaûnes, een hertoglyk pairschap ingestelt door koning Lodewyk den XIII, waar van de brieven in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt wierden.

Chevreuse, tot een enkeld hertogdom gemaakt zynde door koning François den I in den jare 1545, sedert bevestigt door Henrik den II in den jare 1555, verkreeg den tytel van pairschap, door de brieven van Lodewyk den XIII in den jare 1612, bekrachtigt in het parlement in den jare 1627. Koning Lodewyk de XIV heeft in den jare 1667 zyne bevestigende brieven van het hertogdom gegeven, die in 't jaar 1668 in 't parlement bekrachtigt zyn.

Choiseul. Zie hier na *Plessis-Prâlin.*

Clermont wierdt in den jare 1561 tot een hertoglyk pairschap gemaakt door een brevet van koning Karel den IX, ten voordeele van den zoon van den graaf van Clermont; maar Antony, graaf van Clermont, zyn vader, zwarigheit makende zich van het graafschap te ontslaan, verleende de koning vervolgens een ander brevet tot de oprichting van het graafschap van Tonnerre tot een hertoglyk pairschap. Beide deze brevetten hadden hun gevolg niet.

Coaslin, een hertoglyk pairschap, ingestelt door koning Lodewyk den XIV, waar van de brieven in het parlement bekrachtigt wierden op den 15 December des jaars 1663.

Crequi, een hertoglyk pairschap, opgericht door koning Lodewyk den XIV in den jare 1653, waar van de brieven den 15 December des jaars 1663 in het parlement bekrachtigt wierden.

Croui wierdt in den jare 1598 tot een hertogdom gemaakt door koning Henrik den IV. Dit pairschap is tegenwoordig te niet, en het landt behoort aan de nakomelingen van Karel van Croui, hertog van Aarschot.

D.

Damville, een hertoglyk pairschap, ingestelt in den jare 1610 door koning Lodewyk den XIII, is tegenwoordig te niet: het landt behoort aan M. de Ventadour.

Dunois wierdt in den jare 1525 door de regentinne, moeder van koning François den I, tot een hertoglyk pairschap gemaakt; maar het zelve is in 't parlement niet bekrachtigt.

Duras, in Guienne, een hertoglyk pairschap, opgericht in den jare 1668 door koning Lodewyk den XIV, ten voordeele van Jacob Henrik van Durafort, hertog van Duras, maarschalk van Vrankryk.

E.

Elbeuf, een hertoglyk pairschap, dat ingestelt wierdt in den jare 1581 door koning Henrik den III, waar van de brieven in het parlement bekrachtigt wierden in den jare 1582.

Espernon, een hertoglyk pairschap, opgericht in den jare 1581 door Henrik den III, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden.

Estampes wierdt tot een enkel hertogdom gemaakt in den jare 1536 door koning François den I. Het was van te voren een graaflyk pairschap, ingestelt in den jare 1326.

Estouteville, tot een enkel hertogdom gemaakt in den jare 1534 door brieven van koning François den I, in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt.

Estrées, een hertoglyk pairschap, ingestelt in den jare 1645 door koning Lodewyk den XIV, waar van de brieven op den 15 December des jaars 1663 in het parlement bevestigt zyn. Dit is het marquisaat van Cœuvres in 't Soissonnois, onder den naam van Estrées.

Evreux wierdt tot een graaflyk pairschap gemaakt door koning Lodewyk Hutin in den jare 1316, naderhandt tot een enkel hertogdom in den jare 1569, door Karel den IV wederom met de kroon vereenigt zynde geweest, is het graafschap gegeven aan het huis van Bouillon, in verwisseling van het prinsdom van Sedan, en van het hertogdom van Bouillon in den jare 1652.

F.

La Ferté-Senneterre, een hertoglyk pairschap, ingestelt door brieven van koning Lodewyk den XIV, in het parlement bekrachtigt in den jare 1665.

Fitz-James. Lodewyk de XIV maakte in den jare 1710 het landgoedt van *Warty* tot een hertoglyk pairschap onder dezen naam, ten voordeele van Jacob-Fitz-James, hertog van Barwyk, natuurlyken zoon van Jacob den II, koning van Engelandt, maarschalk van Vrankryk, enz.

Foix-Randan, tot een hertoglyk pairschap gemaakt door brieven van koning Lodewyk den XIV, den 15 December des jaars 1663 in het parlement bekrachtigt.

La Force, een hertoglyk pairschap, ingestelt door koning Lodewyk den XIII, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden.

Fronsac, een hertoglyk pairschap, dat koning Lodewyk de XIII in den jare 1634 oprichtte voor den kardinaal de Richelieu. De brieven wierden in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt.

G.

Grammont, een hertoglyk pairschap, ingestelt in den jare 1663 door brieven van koning Lodewyk den XIV, waar van het brevet is van den jare 1643, en de brieven van 't jaar 1644, den 15 December des jaars 1663 bekrachtigt.

Guise, een hertoglyk pairschap, dat koning François de I oprichtte in den jare 1527, door brieven in den jare 1528 bekrachtigt.

H.

Haluin, of *Magnelers*, wierdt tot een hertoglyk pairschap gemaakt in den jare 1587, en koning Lodewyk de XIII deedt het herleven onder den naam van Candale, door brieven verleent in den jare 1611, en in het zelfde jaar geregistreert, wanneer Anna van Haluyn, erfgename van het hertogdom, zoude trouwen met M. de Candale, zoon van den hertog van Espernon: maar dit huwelyk gebroken zynde, verleende de koning de zelfde brieven van pairschap ten voordeele van het huwelyk van Anna van Haluyn, met Karel van Schomberg, marquis van Espignai, graaf van Duretal.

I.

Ivoi in Luxenburg. Zie hier voor in dit artykel, op *Carignan.*

J.

Joyeuse, een hertoglyk pairschap, dat koning Henrik de III in den jare 1581 oprichtte, door brieven, die in het zelfde jaar bekrachtigt wierden.

L.

Lausun wierdt tot een hertoglyk pairschap gemaakt door koning

ning Lodewyk den XIV in den jare 1692, ten voordeele van Antonyn Nompar van Caumont Laufun, 't welk in 't zelfde jaar in 't parlement bekrachtigt wierdt.

Lesdiguieres, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1611, waar van de brieven in 't parlement bekrachtigt wierden in den jare 1620.

Liancourt. Zie hier na op *Rocheguyon*.

Longueville wierdt tot een enkeld hertogdom gemaakt door koning Lodewyk den XII in den jare 1505: de bekrachtiging gefchiedde in het zelfde jaar in 't parlement van Rouaan, en in de kamer der Rekeningen in den jare 1515.

Lorge. Koning Lodewyk de XIV maakte in den jare 1691 het landgoedt van Quintin in Bretagne tot een hertogdom onder dezen naam, ten voordeele van Guido van Durfort, maarfchalk van Vrankryk, het welk in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt wierdt.

Loudun, tot een enkeld hertogdom gemaakt in den jare 1579 door koning Henrik den III, wierdt als zodanig beveftigt in den jare 1591. De hertog van Tremouille verkreeg het zelve in 't jaar 1654.

le Lude wierdt tot een hertoglyk pairfchap gemaakt door koning Lodewyk den XIV in den jare 1675, ten voordeele van Henrik van Daillon, graaf van le Lude, grootmeefter der Franfche artillery.

Luynes, of *Maille-Luynes*, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1619, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden.

Luxemburg, of *Pinei-Luxemburg*, een hertoglyk pairfchap, opgericht in den jare 1581 door koning Henrik den III, waar van de brieven in het zelfde jaar in 't parlement bekrachtigt wierden. François Henrik van Montmorenci, graaf van Bouteville, maarfchalk van Vrankryk, wierdt den 22 May des jaars 1662 in 't parlement als hertog en pair van 't hertogdom Luxemburg ontfangen.

M.

Magnelers. Zie hier voor in dit artykel, op Halduyn.

Maillé. Zie hier voor in dit artykel op *Luynes*.

La Marche wierdt in den jare 1326 door koning Philippus den Langen tot een graaflyk pairfchap gemaakt, en federt in den jare 1327 door Karel den Schonen tot een hertogdom. Het is wederom met de kroon vereenigt.

Mayenne, een hertoglyk pairfchap, in den jare 1573 ingeftelt door koning Karel den IX, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden.

Mazarini, of *Retelois Mazarini*, een hertoglyk pairfchap, onder dezen naam opgericht in den jare 1663, ten voordeele van Armandus de Mazarini, van te voren de la Meilleraye-Retelois genoemt; was eerft tot een graaflyk pairfchap gemaakt door koning Lodewyk den XI in 't jaar 1464, federt door Henrik den III tot een hertoglyk pairfchap in den jare 1581, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden.

La Meilleraye, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1642, in het parlement bekrachtigt den 15 December des jaars 1663.

Mercœur in Auvergne wierdt tot een prinsdom gemaakt in den jare 1563 door koning Karel den IX, federt tot een hertoglyk pairfchap in den jare 1569 door brieven, in den jare 1576 bekrachtigt.

Montaufier, tot een hertoglyk pairfchap gemaakt in den jare 1664 door koning Lodewyk den XIV, waar van de brieven bekrachtigt wierden in den jare 1665.

Montbazon, een hertoglyk pairfchap, dat koning Henrik de III in den jare 1588 oprichtte, door brieven, in den jare 1589 bekrachtigt. Deze tytel wierdt in den jare 1594 beveftigt door andere brieven, in den jare 1595 in 't parlement geregiftreert.

Montmirail. Zie hier na in dit artykel op *Noirmoutier*.

Montmorenci, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1551 door koning Henrik den II, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden. Dit pairfchap federt te niet gegaan zynde, herftelde koning Lodewyk de XIII het zelve in den jare 1633.

Montpenfier, een hertoglyk pairfchap, opgericht in den jare 1538, door brieven van koning François den I, in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt, en beveftigt wegens het pairfchap in den jare 1608.

Mortemar, een hertoglyk pairfchap, dat de koning Lodewyk de XIV in den jare 1653 inftelde, door brieven, den 15 December des jaars 1663 bekrachtigt.

N.

Navailles, een hertoglyk pairfchap, in den jare 1650 opgericht door koning Lodewyk den XIV, ten voordeele van Philippus de Montaut van Benac, hertog van Navailles, maarfchalk van Vrankryk.

Nemours, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1404 door koning Karel den VI.

Nevers wierdt eerft tot een graaflyk pairfchap gemaakt door Karel den VII in 't jaar 1457, en federt tot een hertoglyk pairfchap door den koning François den I in den jare 1538, waar van de brieven in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt wierden.

Noailles, tot een hertoglyk pairfchap gemaakt door koning Lodewyk den XIV: de bekrachtiging daar van gefchiedde in het parlement den 15 December des jaars 1663.

Nogent. Zie hier na in dit artykel op *Orval*.

Noirmoutier, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1650 door koning Lodewyk den XIV voor het marquifaat van Noirmoutier. Sedert bragt de koning in den jare 1657 den tytel van het hertoglyke pairfchap over op de baronny van Montmirail in Brie, onder den naam van Noirmoutier.

O.

Orleans, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1344 door den koning Philippus van Valois. Het zelve wierdt gegeven aan den eenigen broeder van koning Lodewyk den XIV.

Orval, of *Bethune d'Orval*, of *Nogent d'Orval*, een hertoglyk pairfchap, opgericht in den jare 1652 door koning Lodewyk den XIV, ten voordeele van François van Bethune, graaf van Orval, marquis van Nogent.

P.

Pavan. Zie hier na in dit artykel op *Viéville*.

Pontiévre, een hertoglyk pairfchap, dat koning Karel de IX in den jare 1569 inftelde, door brieven, in het zelfde jaar in het parlement bekrachtigt.

Pinei-Luxemburg. Zie op *Luxemburg* hier voor in dit artykel.

Pleffis-Pralin, een hertoglyk pairfchap, dat koning Lodewyk de XIV opgericht heeft, door brieven, in den jare 1665 in het parlement bekrachtigt.

Pondevaux wierdt tot een enkeld hertogdom gemaakt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1623, waar van de brieven in 't jaar 1632 bekrachtigt wierden in 't parlement van Dyon.

R.

Rayx, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1581, door brieven van koning Henrik den III, in den jare 1582 in 't parlement bekrachtigt, naderhandt vernieuwt door koning Lodewyk den XIII in 't jaar 1634, ten voordeele van Petrus van Gondi, graaf van Joigni, generaal der Franfche galeien, die getrouwt was met zyne volle nichte Françoifa van Gondi, erfgename van het hertogdom. De nieuwe brieven bragten mede, dat hy geen zitting zoude nemen, dan van den dag van hunne bekrachtiging, welke gefchiedde in de maandt Maart des jaars 1634.

Retelois. Zie op *Mazarini* hier voor in dit artykel.

Richelieu, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt in den jare 1631 door koning Lodewyk den XIII, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden voor de mannelyke en vrouwelyke nakomelingen.

La Rochefoucaud, een hertoglyk pairfchap, dat koning Lodewyk de XIII in den jare 1622 ingeftelt heeft door brieven, die in den jare 1637 bekrachtigt wierden.

Rocheguyon, een hertoglyk pairfchap, opgericht in 't jaar 1643 door Lodewyk den XIV, waar van de brieven eerft beveftigt wierden in den jare 1663 den 15 December. Het draagt ook den naam van *Liancourt*.

Rohan, een hertoglyk pairfchap, eerft ingeftelt door Henrik den Groten, en in 't jaar 1603. Sedert, by gebrek van manlyk oir, aan het vrouwlyke vervallen zynde, heeft koning Lodewyk de XIV het zelve in den jare 1645 doen herleven.

Roquelaure. Dit langoedt, dat in Guienne legt, wierdt in den jare 1651 door koning Lodewyk den XIV tot een hertoglyk pairfchap verheven, ten voordeele van Gafton Jan Baptift van Roquelaure, hertog van Roquelaure, marquis van Biran, luitenant generaal van de legers des konings.

Rouanez, tot een enkeld hertogdom gemaakt door koning Karel den IX in den jare 1566, door brieven, in 't jaar 1567 in 't parlement bekrachtigt. Daar zyn brieven van pairfchap voor het zelfde hertogdom, die niet bekrachtigt zyn. Het behoort aan M. de la Feuillade.

S.

S. Aignan, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt door koning Lodewyk den XIV, waar van de brieven in het parlement bekrachtigt wierden den 15 December des jaars 1663.

S. Fargeau, een hertoglyk pairfchap, dat koning Karel de IX oprichtte in den jare 1569 door brieven, in het zelfde jaar beveftigt.

S. Simon, in Vermandois, een hertoglyk pairfchap, dat koning Lodewyk de XIII inftelde in den jare 1635, door brieven, in het zelfde jaar in het parlement beveftigt.

Seurre. Zie op *Bellegarde* hier voor in dit artykel.

Sulli, een hertoglyk pairfchap, dat koning Henrik de IV in den jare 1606 oprichtte, zynde de brieven daar van in het zelfde jaar bekrachtigt.

T.

Thouars, eerft tot een hertogdom gemaakt door Karel den IX in den jare 1563; wierdt naderhandt ook tot een pairfchap verheven door koning Henrik den IV in den jare 1595: de bekrachtiging daar van gefchiedde in den jare 1599.

Touraine, tot een enkeld hertogdom gemaakt door den koning Johannes in den jare 1360, is wederom met de kroon vereenigt.

Tremes, een hertoglyk pairfchap, ingeftelt door Lodewyk den

XIV in den jare 1645, waar van de brieven bekrachtigt wierden den 13 December des jaars 1663.

V.

Valentinois, een hertoglyk pairschap, dat koning Lodewyk de XII in den jare 1499 tot een hertogdom maakte, en door koning Henrik den II in den jare 1548 gegeven wierdt aan Anna van Poitiers; maar na haar doodt, dit hertogdom met de kroon wederom vereenigt zynde, gaf Lodewyk de XIII het zelve in den jare 1642 als een hertoglyk pairschap aan den prins van Monaco, wordende de brieven daar van noch in het zelfde jaar bekrachtigt.

La Valette, een hertoglyk pairschap, (zynde Villebois in Angoumois) wierdt ingestelt door koning Lodewyk den XIII in den jare 1622, waar van de brieven in 't jaar 1631 in 't parlement bekrachtigt wierden.

La Valiere, een hertoglyk pairschap, opgericht door koninklyke brieven van Lodewyk den XIV, die in het jaar 1667 bekrachtigt wierden. Het draagt ook den naam van *Vaujour*.

Valois, een hertoglyk pairschap, door koning Karel den VI in den jare 1402 ingestelt. Het is gegeven aan den eenigen broeder van koning Lodewyk den XIV.

Vendôme, een hertoglyk pairschap, opgericht door brieven van koning François den I in den jare 1514, welke in 't zelfde jaar bevestigt wierden.

Vendatour wierdt eerst tot een hertogdom gemaakt door koning Henrik den III, en sedert tot een hertoglyk pairschap in den jare 1589, door brieven in den jare 1594 bekrachtigt, en in den jare 1609 bevestigt.

Verneuil wierdt tot een hertoglyk pairschap gemaakt door koning Lodewyk den XIV in den jare 1652, waar van de brieven in het parlement bekrachtigt wierden op den 15 December des jaars 1663.

La Viéville, of *Paran-La-Viéville*, wierdt in den jare 1652 tot een hertoglyk pairschap gemaakt door koning Lodewyk den XIV.

Villars tot een hertogdom gemaakt in den jare 1627 door koning Lodewyk den XIII, en tot een pairschap in 't jaar 1652 door koning Lodewyk den XIV, waar van de brieven bekrachtigt zyn in 't parlement van Provence in den jare 1657, en in de kamer der rekeningen te Aix, in 't jaar 1662. Koning Lodewyk de XIV verhief ook in den jare 1705 het landgoedt van Vaux-le-Vicomte tot een hertogdom, ten voordele van Lodewyk Hector, hertog van Villars, maarschalk van Vrankryk, onder den naam van Villars, en tot een pairschap door brieven van de maandt September des jaars 1709.

Villeroi wierdt tot een hertoglyk pairschap gemaakt in den jare 1651 door brieven van koning Lodewyk den XIV, die den 15 December des jaars 1663 bekrachtigt wierden.

Vitri, zynde het landgoedt van Chateau-Villain, wierdt onder dien naam tot een hertoglyk pairschap verheven door koning Lodewyk den XIV in den jare 1643.

Usez, een hertoglyk pairschap, wierdt eerst tot een hertogdom gemaakt in den jare 1565, en sedert door koning Karel den IX tot een hertoglyk pairschap verheven in den jare 1572, waar van de brieven in het zelfde jaar bekrachtigt wierden.

Oude Graaflyke Pairschappen; *waar van de meeste wederom met de kroon vereenigt zyn.*

Auxerre, een graafschap door koning Karel den VIII in den jare 1435 tot een pairschap verheven, waar van de brieven in den jare 1436 bekrachtigt wierden. Het is door Lodewyk den XI wederom met de kroon vereenigt.

Beaumont le Roger, een graafschap, tot een pairschap gemaakt door koning Philippus van Valois in den jare 1328.

Clermont, in den jare 1331 door den zelfden koning tot een pairschap verheven.

Dreux, tot een pairschap gemaakt door Karel den IX in October des jaars 1569.

Eu, een graafschap, in den jare 1458 door koning Karel den VII tot een pairschap verheven.

Evreux, een graaflyk pairschap, in den jare 1652 gegeven aan den hertog van Bouillon. Koning Karel de IX het graafschap van Gisors genomen hebbende van François van Vrankryk, hertog van Alençon zynen broeder, gaf hy hem het graafschap van Evreux, dat hy tot een hertogdom verhief. Maar deze prins in den jare 1584 zonder kinderen gestorven zynde, wierdt Evreux wederom met de kroon vereenigt.

Foix, een graafschap, dat in den jare 1458 door Karel den VII tot een pairschap gemaakt wierdt.

Le Forez, een graafschap, dat in pairschap gehouden wierdt door de hertogen van Bourbonnois.

Maçon, een graafschap, wierdt tot een pairschap verheven door Karel, dauphin regent, in den jare 1359, de koning Johannes zyn vader in Engelandt zynde.

Le Maine, een graafschap, dat tot een pairschap gemaakt wierdt door koning Johannes in den jare 1360.

Mortaing, een graafschap, tot een pairschap verheven in den jare 1331 door koning Philippus van Valois.

Le Perche, een graafschap, in den jare 1566 door koning Karel den IX tot een pairschap gemaakt.

Le Poitou, tot een graaflyk pairschap verheven door Lodewyk Hutin in den jare 1315.

La Saintonge, een graafschap, dat koning Karel de VII in den jare 1428 tot een pairschap verhief.

Soissons, een graaflyk pairschap, ingestelt door koning Karel den VI in den jare 1404.

Baronnale Pairschappen; *wederom met de kroon vereenigt.*

Beau-Jolois is in pairschap gehouden geweest door Petrus hertog van Bourbonnois omtrent den jare 1480.

Chateauneuf in Timerais wierdt in pairschap gehouden door Karel van Valois in den jare 1314.

Coulomiers is een oud pairschap, en voornaam lidt van het hertogdom van Nemours. Koning Lodewyk de XIV deedt het zelve herleven in den persoon van Henrik van Orleans, hertog van Longueville, als door zyne moeder afkomstig zynde van de oude hertogen van Nemours.

Couci, Peronne, Montdidier, Roye en Ham hadden den tytel van pairschap in den jare 1404, onder de regering van Karel den VI.

La Fere in Tartenois, tot een pairschap verheven door brieven van koning Lodewyk den XII in den jare 1507.

Mante en *Meulan*, tot een pairschap gemaakt in den jare 1331 door koning Philippus van Valois.

Mortagne, naby Doornik in Vlaanderen, wierdt tot een pairschap verheven door koning Karel den VI in den jare 1407. *Favin des Offices de France. Du Tillet Memoires Historiques.*

PAIRS VAN ENGELANDT, zynde de genen die de kamer van het Hogerhuis van het Parlement van Engelandt uitmaken. Zie het artykel van Engelandt.

PAIFA, eene kleine stadt aan de Zuidzee, door de Spanjaarden gebouwt. Zy bestaat uit meer dan 200 welgebouwde huizen. Zy wierdt ingenomen door de Engelschen, onder 't bevel van Cavendish, in den jare 1587. Hy plunderde de plaats en verbrandde ze. De Laet zegt, dat het eene vermaarde haven is van Peru, in een zandig en onvruchtbaar landt zonder water gelegen; maar dat zy eene grote en zekere baai heeft, en dat alle de koopmanschappen, naar Guatimala geschikt, aldaar ontladen worden. Zy wierdt in den jare 1615 noch ingenomen door George Spilberg, en van alle hare inwoners verlaten. Sedert dien tydt wordt zy meer door de Indianen bezocht, dan door de Spanjaarden.

PALACAS, of PLATAMONA, van ouds *Haliacmon*, *Aliacmon*, of *Aliagmon*, eene rivier van Griekenlandt. Zy loopt door Macedonië, daar hare snelheit, en hare overvloejingen veel kwaad doen, en zy ontlast zich in de golf van Salonichi, te Chito. *Maty Dict.*

PALACIOS is een oud vlek van Spanje. Het is in Andalusië, twee mylen van Guadalquivir, en zes van Seville ten Zuiden gelegen. *Maty Dict.*

PALACIOS, (Michiel de) een Theologant van Grenada, bloeide omtrent den jare 1584. Men heeft van hem eene uitlegging over den propheet *Jesaia*, over *Johannes*, en over den brief aan de *Hebreën*: voorts noch eene uitlegging over de III boeken van Aristoteles over de ziel. *Konig Bibl.*

PALACIOS, (Paulus de) van Grenada, een broeder van den voorgaanden, gaf in den jare 1569 eene beknopte, maar geleerde uitlegging uit over *Mattheus*. *Konig Bibl.*

PALADYN is een naam, dien men in de oude Romans aan zekere vermaarde ridders heeft gegeven, die ontmoetingen gingen zoeken. Deze naam ontstaat door verbastering van Palatyn, en men heeft Paladyns genoemd, Roeland, Reinout, en Olivier, die prinssen waren van het hof van Karel den Groten, welker dappere daden de oude Romanschryvers beschreven hebben. *Corneille Dict. des Arts.*

PALÆSCEPTE, eene stadt van Troas. Strabo zegt in zyn XIII boek, dat zy boven Cebrena gebouwt was, naby het hoogste gedeelte van den berg Ida, en dat zy dezen naam bekomen hadde, om dat men haar van verre konde zien; dat zy sedert 40 stadien lager overgebragt was, en dat de nieuwe stadt alleen *Scepsis* genoemd wierdt. Palæsceptis is tegenwoordig *Elmachani* genoemd. *Lubin Tables Geographiques sur les Vies de Plutarque.*

PALAFOX en MENDOZA, (Johannes van) bisschop van Los Angelos in Amerika, en naderhandt van Osma in oud-Castilië, was een zoon van Hariza in 't koninkryk van Aragon, alwaar hy in den jare 1600 geboren wierdt. Hy oeffende zich in de Philosophie en in de rechten op de universiteit van Salamanca, en muntte zodanig uit door zyne wetenschap en door zyne Godvruchtigheit, dat Philippus de IV hem verkoos om een lidt van den Raadt van oorlog te zyn, en sedert hem in dien van de Indiën plaatste. Deze ampten verschaften hem gelegenheit om grote diensten te doen aan zynen vorst, doch konden hem niet wederhouden zich in den geestelyken staat te begeven, en de koning benoemde hem den 3 October des jaars 1639 tot het bisdom van Los Angelos in America. Doch alzo hy een groot voorstander was van de bisschoplyke rechten, wierdt hy door verscheide voorname personen vervolgt. Hy was ook gouverneur van nieuw-Spanje, in het afzyn van Diego Pacheco, hertog van Escalona. Hy kwam rekening geven van zyn gedrag aan den koning, die hem den 24 November des jaars 1653 het bisdom gaf van Osma. Hy voer vervolgens voort voorbeeldelyk te leven, en stierf den 30 September des jaars 1659 in den ouderdom van 59 jaren. Hy heeft in het Spaansch verscheide werken geschreven; als, onder anderen, de *Historie van 't beleg en ontzet van Fontarabië*, in den jare 1638. Voorts *Discorso espiri-*

eſpirituales; *Varon de Deſeos*; *Paſtor de Noche buena*; *Cartas paſtorales*; *Hiſtoria real*; *Anno eſpiritual*; *Cartas de S. Tereſa, con notas*; *Memorial por la Dignidad Epiſcopal*; enz. Antonius Reſendus heeft zyn leven beſchreven, dat ook in den jare 1690 in 't Fransch gedrukt is. *Antonius Bibl. Hiſp.*

PALAFUGELLO, een voorgebergte, met een vlek van den zelfden naam, aan de kuſt van Catalonië, naby Palamos. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 617.

PALAMAS, (GREGORIUS) aartsbiſſchop van Theſſalonika in de XIV eeuw. Hy was geboortig uit Aſië, en aan het keizerlyke hof opgevoed. Toen hy een weinig in ouderdom toegenomen was, verachtte hy het hoofſche leven, verkocht alles wat hy hadde, deelde het onder de armen, en toog met zyne twee broeders op den berg Athos, alwaar hy meer dan 10 jaren doorbragt, en als een monnik leefde. Doch krank geworden zynde, ging hy, om zich een weinig wederom te herſtellen, naar Theſſalonica, en dewyl dit in den zelfden tydt geſchiedde wanneer Barlaam de monniken aantaſtte, wierdt hy der zelver advokaat, en beſchuldigde dezen Barlaam als een ketter en laſteraar; waarom de zelve hem wederom van allerlei dwalingen beſchuldigde. De zaak wierdt op een ſynode gebragt, en hen beide een ſtilzwygen opgelegt. Hy hieldt het toen met eenige Grieken, welke voorgaven, dat het licht, door de Apoſtelen op den berg Tabor gezien, geen geſchapen licht, maar veel eer het Goddelyke wezen zelf geweeſt was. Wanneer Cantacuzenus, by wien Palamas wel ſtont, keizer te Conſtantinopel wierdt, bragt hy het wel zo verre, dat men Barlaam in eenige Synoden veroordeelde, doch kon 'er echter de beveſtiging van zyne meninge wegens het Thaborſche licht niet verkrygen. Wanneer in den jare 1347 tuſſchen Cantacuzenus en Paleologus oorlog ontſtont, beval de patriarch Johannes Palamas, dien hy verdacht hieldt naar zyne waardigheit te ſtaan, Cantacuzenus in den ban te doen; en toen hy zulks weigerde, ſloot hy hem zelf uit de gemeente, en liet hem in de gevangeniſſe werpen. Waarom Palamas, toen Cantacuzenus de ſtadt Conſtantinopel veroverde, door de keizerinne Anna uit de gevangenis verloſt, en aan paus Victor gezonden wierdt. Wanneer de patriarch Johannes afgezet, en kort daar na geſtorven was, wierdt hy door den keizer Cantacuzenus in des zelfs plaatſe tot patriarch benoemd, hoewel hy, dewyl de biſſchoppen Iſidorus begeerden, afſtaan moeſt. Naderhandt wierdt hy door den patriarch Iſidorus, op bevel des keizers, omtrent den jare 1354 tot aartsbiſſchop van Theſſalonica benoemt; doch dewyl de ſtadvoogdt hem niet aannemen wilde, konde hy niet tot het werkelyke bezit geraken. Hy ging derhalven naar Lemnos, en leefde aldaar op koſten des keizers in genoegen en ruſt. Kort daar op wierdt hy door den keizer en den patriarch Caliſtus tegen de Barlaamiſten op het ſynode te Conſtantinopel geroepen, tegen welke hy ook met veel yver redentwiſtte, en te wege bragt, dat de zelve, benevens de Quietiſten, beide door een gezegeld vonnis veroordeelt wierden. Men weet niet wel wanneer hy geſtorven is. Zyne ſchriften zyn: *Orationes demonſtrativæ de proceſſione Spir. ſancti contra Latinos*; *Refutatio expoſitionum ſeu epigrapharum Jo. Vecci*; *Orationes in transfigurationem dominicam. Greg. l. II. Cantacuzenus lib. I. Cave Hiſt. litter. app. p.* 31.

PALAMEDES, de zoon van Nauplius, prins van het eilandt Eubéa. Hy was zeer ſchrander, en ontdekte den toeleg van Ulyſſes, die zich zinneloos veinſde, om niet in den Trojaanſchen oorlog te trekken. Deze was daar over zo verſtoort, dat hy hem gedurende het beleg van Troje van verradery hebbende doen beſchuldigen, Palamedes geſtenigt wierdt. Euripides, door Laërtius bygebragt, pryſt hem als een zeer geleerd dichter, en Suidas verzekert, dat zyne poëzy door Agamemnon, of zelfs door Homerus, gedrukt en verduiſtert is. Men ſchryft hem gemeenlyk de uitvinding der gewigten en maten toe; de kunſt om een hoop krygsvolk in order te ſtellen, en de ſchikking van den loop van 't jaar door den loop der zonne, en die van de maandt door den loop der mane. Hy vondt ook het ſchaakſpel, dat der taarlingen, en eenige andere uit. Plinius zegt, dat hy noch gedurende het beleg van Troje deze vier letteren van het Griekſche alphabeth uitvondt, Θ, Ξ, Φ, Χ. Philoſtratus tekent deze drie maar aan, Υ, Φ, Χ, en men voegt 'er by dat Ulyſſes, met Palamedes ſpottende, zeide, dat hy 'er zynen roem niet op dragen moeſte de letter Υ uitgevonden te hebben, dewyl de kraanvogels de zelve in het vliegen formeren. Dit heeft gelegenheit gegeven aan Lucanus eene ſchone beſchryving van deze vogelen te maken in het V boek van zyne *Pharſal.* Men noemt ook gemeenlyk de kraanvogels de vogelen van Palamedes, als Martialis *l. XIII. ep.* 75:

Turbabis verſus, nec littera tota volabit,
Unam perdideris ſi Palamedis avem.

Men is echter in twyffel of deze letter waarlyk de Υ is, of wel Λ, of Δ. *Plinius Hiſt. Nat. l. VII. c.* 56. 72. *Philoſtratus in vita Apollonii Thyan. l. IV. Meurſius Græcia ludibunda. Souter Palamed. ſive de Aleatorib. Fabritius Bibl. Græc. l. I. c.* 23.

PALAMOS, eene kleine zeeſtadt in Catalonië, den Spanjaarden toebehorende. Hare fortifikatiën waren bekleed met een bedekten weg, die wel gepaliſſadeert was, en met eene bezetting van 3000 mannen voorzien. Zy hadde buiten dat van de Ooſtzyde een klein fort met vier bolwerken, honderd en twintig roeden van de ſtadt gelegen. Alle deze voordeelen beletten niet, dat de Franſche maarſchalk de Noailles deze ſtadt den 30 May des jaars 1694 belegerde, en de zelve den 7 Juny ſtormenderhandt innam; waar na het fort zich op den 10 der zelfde maandt op beſcheidenheit overgaf, blyvende den Spaanſchen gouverneur Avelaneda met 1400 mannen, die hem overig waren, krygsgevangen. In het volgende jaar in Auguſtus taſtten de Spanjaarden onder den marquis de Caſtanaga te landt, en den admiraal Ruſſel met eene Engelſche vloot en 20 Spaanſche galeien de ſtadt te water aan; doch moeſten in het einde van de zelfde maandt, op de aannadering van den hertog van Vendôme, het beleg opbreken. Twee maanden daar na ſlechtten de Franſchen alle de werken van de ſtadt en het fort. *Memoires du Temps.*

PALANZA is een klein vlek, maar zeer oud. Het zelve is in het hertogdom van Milanen, aan het grote meir, vier mylen van Arona ten Noorden gelegen. *Maty Dict.*

PALAPOLI, *Palapolis*, van ouds *Celenderis*, *Colenderis*, eene kleine ſtadt van Natolië. Zy is op de kuſt van Caramanie, tuſſchen Scalemura en Tharſis gelegen. Zy heeft een bisdom, behorende onder dat van Seleucië. *Maty Dict.*

PALARIA wierdt eene zekere oeffening van jonge en onbedreve ſoldaten genoemd, welke op tweederlei wyze geſchiedde. De eerſte was, dat palen vaſt in den grondt geſlagen wierden, welke zes voeten hoog waren, hebbende ieder ſoldaat zulk een paal voor zich. Hier aan oeffenden zy zich in dezer voegen: zy voerden een houten degen, met welken zy dan van boven en dan van beneden op den paal ſtieten, als of zy hunnen man voor zich hadden. Daar door leerden zy den degen voeren, en hoe zy voor den vyandt vechten moeſten. Dit deden zy des voor- en des namiddags, gelyk Vegetius beſchryft. Wat belangt de andere wyze van oeffening, zo hadden zy eene werpſpies in de handt, met welke zy van verre naar den paal wierpen. De Roomſche vrouwen plagten zich dikwils op die wyze mede te oeffenen. *Lipſius Saturn. I.* 15. *de milit. Rom.* 5. 14. *Lydius in Agoniſt. ſacr. cap.* 15. *Vegetius* 2. 23. *Stevechius. Pitiſcus. Du Freſne. Juvenalis Sat.* 2. 266. *Ferrarius elect.* 2. 14.

PALASSY, (BERNARD) een Franſchman van afkomſt, en een aarde pottebakker van hanteering, heeft over de natuur van de wateren, van de fonteinen, van het zout, van de geſteenten, en van den landbouw geſchreven. Hy verſtont Griekſch, noch Latyn, en heeft echter met verſtandt over alle deze ſtoffen geſproken. *Sorell. de la Perfection de l'homme p.* 470.

PALATEA, of PALATUA, eene godin by de Romeinen, die den Palatynſchen berg en het *Palatium* onder hare beſcherming hadde. Hare offerhande wierdt *Palatual*, en hare prieſters wierden *Palatualen* genoemt. *Feſtus. Varro l. VI. de Ling. Lat.*

PALATIUM wordt het verblyf des keizers genoemt, 't welk daar uit ſpruit, dat keizer Auguſtus den Palatynſchen berg tot zyn verblyf verkoos, en aldaar zyne hofſtadt hadde, en zyn paleis *Palatium* genoemd, naar welken Latynſchen naam noch alle de huizen der keizers, koningen, prinſen en groten de naam van *Paleizen* gegeven wordt. Romulus heeft eerſt op den Palatynſchen berg zyn verblyf gehouden, waar door dit oordt in zulk een aanzien gekomen is. Het Palatium op dezen berg was ook eertyds het huis van den orateur Hortenſius geweeſt. Het zelve wierdt vergroot en verſiert door Tiberius, Caligula, Alexander Severus, den zoon van Mammea, en andere keizers; maar wierdt verwaarlooſt, en raakte tot verval onder de regering van Valerianus den III in de V eeuw. Dit Palatium was van een zeer groten omtrek. Want in het zelve was een theater, vele ſchone kruis- en wandelwegen, luſthoven, baden, twee tempelen, eene vrye plaats, daar men op het gevogelte acht konde geven, eene ſtallinge, renbanen, enz. *Sueton. in Auguſto. Roſin. Antiq. Rom. l. I. Donat. de Urb. Rom. III.* 2. *Nardin. Rom. vet. VI.* 13. *Panvinius deſcr. Urb. Rom. pag.* 272. *Fabritius Rom. c.* 3. *Pitiſcus.*

By de Franſche koningen en keizers wierden *Palatia* of Paltsſteden genoemt verſcheide ſteden in Vrankryk en Duitſchlandt, daar zy zich, in het omreizen door hunne landen, ophielden, doch inzonderheit die, daar zy de hoge feeſten plagten te houden. *Du Freſne.*

PALATIUS, (JOHANNES) een Venetiaan, was der beide rechten doctor, en profeſſor in de rechten in het Lycæum te Venetië, *Plebaan* van de Collegiale kerk van S. Maria de moeder des Heeren, aartsprieſter van der zelver Congregatie aldaar, en hertoglyk kanunnik; daar na profeſſor *Juris Canonici* te Padua, keizerlyke Raadt en hiſtorieſchryver, en is in den jare 1600 en eenige in de negentig geſtorven. Zyne ſchriften zyn: *Monarchia occidentalis a Carolo Magno usque ad Leopoldum I, elogiis, hieroglyphicis, numismatibus &c. exarata*, welke hy in 8 ſtukken in fol. uitgegeven, en met deze tytels voorzien heeft: *Aquila inter lilia*; *Saxonica*, *ſancta ſeu Bavarica*, *Franca*, *Sueva*. *Vaga*, *Auſtriaca I*; *Auſtriaca II.* Verders *Geſta Pontificum Romanorum à S. Petro usque ad Innocentium XI* in 4 ſtukken in fol. waar by hy in den jare 1690 het 5 deel van Innocentius den XI en Alexander den VIII gevoegt heeft. Zyne *Faſti Ducales ab Anafeſto I. ad Sylveſtrum Valerium Venetorum Ducem* zyn te Venetië in den jare 1696 in 4 gedrukt, en wordt dit werk voor het naaukeurigſte onder zyne ſchriften gehouden. Verders vindt men van hem: *Commentarii ſuper IV Inſtitutionum libros*; *Leo maritimus, ſeu de dominio maris Adriatici*; *vita Marci Antonii Juſtiniani, Venetorum principis*; *Vita di S. Pietro*; *Meditazioni ſotra la paſſione di Chriſto*; *Ornamenti di* 123 *Figure iſtoriale in Thomas Kempis dell' Imitazione*; *Harmonia contemplativa*, *Caccie ſotto nome di Raimondi*; *Metamorfoſi d'Ovidio in proſa, con allegorie figurate ſotto nome di Franceſco Bardi &c.* In de ſtamboeken plagt hy te ſchryven: *Optat ſibi magnum Palatium. Joh. Palatius.*

PALATYN, (DE BERG) of PALATYNSCHE BERG, *Palatinus mons*, is een der zeven bergen van Rome, aldus genoemd naar de Palanten, die met Evander aldaar kwamen

woonen; of naar Palantia de vrouwe van Latinus; of naar Pales de godinne der herders. Op dezen berg was het paleis der koningen, waarom noch de paleizen der koningen *Palatia* genoemt worden. Romulus wierdt op dezen berg opgevoed.

PALATYN is in de oude tytels en gewoontens een gemeene naam, dien men gaf aan alle de genen, die eenig ampt of eenige waardigheit aan het paleis van eenig vorſt bekleedden. En Paltsgraaf was een eertytel, dien men verkreeg door den dienſt, dien men hem deedt in eenigen ſtaat of in eenige waardigheit van zyn paleis. Matthæus zegt dat de Palatynen van ouds die genen waren, die het opzicht hadden van het paleis, en van het hof van den vorſt. De Grieken noemden hen *Curopalata*, en de Franſchen *Maitres du Palais*. In Duitſchlandt is de Palatyn van den Rhyn alleen overig gebleven. Sedert heeft men dezen naam gegeven aan de genen, die door den vorſt afgezonden wierden om de juſtitie in eenige provincie te oeffenen. Men heeft ook Palatynen of Paltsgraven genoemt die groten, de welke een paleis hadden, daar men de juſtitie oeffende. Zo maken de hiſtorien gewag van de Palatynen van Champagne, welke eerſt opgehouden hebben wanneer Champagne wederom met de kroon vereenigt is. Zy zyn 'er geweeſt van het begin der Franſche monarchie af, en noemden zich Palatynen van Vrankryk, en niet van het keizerryk, de andere natiën den naam van deze waardigheit van de Franſchen ontleent hebbende. Daar zyn ook Palatynen van Bearn geweeſt, gelyk men ziet in Froiſſart. Maar tegenwoordig betekent het woordt Palatyn alleen een prins van Duitſchlandt of een grote van Polen, die een Paltsgraafſchap heeft. Dit woordt heeft daar door zynen oorſpronk, dat de keizers eertyds rechters van hun paleis, die men anders Palts-graven noemde, zonden, om de miſſlagen der andere rechters van de provincien van Saxen, Beieren, Frankenlandt, en van den Rhyn, welke alle Paltsgraafſchappen genoemt wierden, te verbeteren. De naam daar van is gebleven aan den keurvorſt Paltsgraaf aan den Rhyn. Men noemde ze in 't Latyn *Comites Palatini*, om dat zy van het hof of van het gevolg van den keizer waren. Men zegt ook Palatynen van Beieren. Men vindt in de eene en in de andere Codex een tytel van *Palatinus ſacrarum largitionum*, dat zekere treſoriers of ſchatmeeſters van den keizer waren. Daar zyn ook Palatynen in Polen, welke gouverneurs zyn van provinciën.

PALATYN (DE) van het koninkryk Hungarië is de eerſte naaſt den koning, van wien en van de ſtanden hy op den algemeenen landdag verkoren wordt. Zyne voorrechten beſtaan daar in, dat hy by de verkiezing des konings de eerſte ſtem heeft; dat hy des konings voogdt is, als die onmondig mogt zyn; dat hy, als 'er geen koning tegenwoordig, of de zelve een kindt is, den landdag kan uitſchryven. Hy is generaal en overſte hoofdman over het Hungariſche ryk en des zelfs inwoners. Hy moet alle onluſten en beroerten, die in het ryk ontſtaan, ſtillen; hy bekleedt het middelaarsampt in de verſchillen tuſſchen den koning en zyne onderdanen, en hoort den laſt der afgezanten, wanneer de koning hen geen gehoor kan geven. Hy is de grootſte rechter des ryks, en in zyne afwezigheit is zulks zyn ſtedehouder. Hy is rechter der Cumanen, en heeft ook Dalmatië onder zyn rechtsgebiedt. De lyſt dezer Palatynen, van Ceba af, van wien in den jare 1001 onder koning S. Stephanus gemeldt wordt, heeft Caſpar Jongelinus gevoegt by de *Centuria de Rewa de monarchia & S. corona Hungariæ* en daar by aangemerkt, dat na het affterven van den 75 Palatyn Thomas Nadaſti in den jare 1562 deze waardigheit opgehouden heeft, en het ryk door koninklyke ſtedehouders geregeert is tot in den jare 1608, wanneer de keizer Rudolph de II Stephanus Illieshazi wederom tot Palatyn aanſtelde. Op den landdag te Presburg wierdt in den jare 1715 tot 85 Palatyn verkoren graaf Nicolaas Palfy van Erdodi, in plaatſe van den prins Paulus Eſterhazy van Galantha, die den 11 Maart des jaars 1713 geſtorven was. *Jongelinus cat. Palat. p. 152. ſeq. Stent-Yvani Miſcell. dec. 3. P. I. p. 210. Artic. diætæ Poſon. an. 1715. art. 3.*

PALATYNEN VAN POLEN is de naam van de genen, die den Staat regeerden na dat het geſlacht van Lech, den eerſten grondlegger der Poolſche monarchie, uitgeſtorven was omtrent den jare 695. Men verdeelde in dien tydt het koninkryk in twaalf provincien, en men verkoos twaalf Palatynen, om als gouverneurs en prinſſen te zyn, ieder in zyne provincie. Zy wierden in de gemeene taal Woiewoden of Waywoden genoemt, dat is te zeggen kapiteins en krygshoofden. Deze wyze van regering duurde geen langen tydt, ter oorzake van de oneenigheit en het kwade verſtandt van deze Palatynen, die ieder op het vermeerderen van hunne macht bedacht waren: en de Polen beſloten in den jare 700 zich onder de regering van eenen eenigen te ſtellen. Aldus eindigde voor de eerſte reize de regering der twaalf Palatynen, en Cracus aanvaardde de regering van den gehelen ſtaat; maar zy wierden herſtelt na de doodt van de princeſſe Wenda, en regeerden eenige maanden, tot de verkiezing van Leſc of Leſticus den I, die in den jare 760 verkoren wierdt. De naam van Waywode is noch in wezen onder de Polen, en de genen, die deze waardigheit bezitten, bekleden den eerſten rang naaſt de biſſchoppen in den Raadt des konings. Hun getal is vermeerdert of vermindert, naar mate dat het Poolſche ryk minder of meerder uitgebreid is geweeſt. *Jean Herbert de Fulſtin Hiſt. des Rois de Pologne.*

PALAZZA DI ADRIANO, een vlek van de valeie van Mazara in Sicilië. Het zelve legt omtrent aan den oorſpronk van de rivier Calatabellota, zeven mylen ten Noord-Ooſten van Xacca. *Maty Dict.*

PALAZZOLO of PALAZUOLO, een vlek van Italië met een ſtene brug over de Oglio. Het zelve is in het Breſciaanſche gelegen, in den ſtaat van Venetië tuſſchen Breſſe en Bergamo. *Maty Dict.*

PALAZZUOLO, een vlek of klein ſteedtie van de valeie van Noto in Sicilië. Deze plaats, die omtrent de oorſprongen van de Anapo, zeven mylen boven Syracuza gelegen is, wordt van eenigen voor het oude *Herbeſſus* of *Erbeſſus*, en van anderen voor het oude *Patiorus* gehouden. *Maty Dict.*

PALEA is de naam van eenen leerling van Gratianus, die in het Latyn *Palea*, en in 't Italiaanſch *Pagnia* genoemt wierdt, dat de naam is van een edel geſlachte van Cremona. Hy was, volgens het gemeene en het waarſchynlyke gevoelen, de geen, die by het dekreet van Gratianus de Canons voegde, die den tytel dragen van *Palea*, welke anderen toeſchryven aan eenen kardinaal *Protopalea* genoemt. Het is zeker, dat deze Canons in de oudſte handſchriften niet gevonden worden, of ten minſten zeer weinige; en dat die, welke daar in gevonden worden, niet in den text ingevoegt zyn, maar alleenlyk bygevoegt op den kant. De naam van *Palea* komt niet van het Griekſch πάλαια, dat *ouden* of *oud* betekent: noch van πάλιν, dat *andermaal*, of *meer dan eens* betekent: want de Canons, die aldus genoemt worden, zyn niet ouder, of minder in gebruik dan de andere: daarenboven worden alle deze Canons niet meer dan eenmaal in het dekreet gevonden, en alle de Canons, die herhaalt worden, hebben dit kenteken niet. Het is noch minder waar, dat deze naam zou komen van het Latynſche woordt *Palea*, dat *ſtroo* of *kaf* betekent, en dat daarom aan de zelve deze naam gegeven zoude zyn om ze te onderſcheiden van die, welke meerder gezag hadden, als om het ſtroo of kaf van het goede graan te onderſcheiden. *Pancir. de claris legum interpr. l. III. c. 2. Doviatius Hiſt. Juris Canon. Van Maſtricht Hiſt. Jur. eccl. n. 314.*

PALEARIUS (AONIUS) was een der deugdzaamſte en eerlykſte mannen, en een der goede ſchryvers van de XVI eeuw. Hy was te Veroli, eene biſſchoplyke ſtadt in Campagna di Roma, geboren. Hy wierdt ervaren in de Latynſche en Griekſche talen, en hy voegde by de kenniſſe der goede letteren die van de Philoſophie en van de Theologie; en om tot meerder volkomenheit te geraken, doorliep hy byna ganſch Italië, en begaf zich onder de tucht der uitmuntendſte profeſſoren, die hy konde vinden. Hy verſleet zes volle jaren te Rome, eer deze ſtadt door het leger van Karel den V ingenomen wierdt, en keerde naderhandt verſcheide malen derwaards. Hy gaf openbare blyken van zyne vordering door een heerlyk dichtſtuk over de onſterflykheit der ziele, en hy verkreeg zich de achting van de geletterden, en van de grote geeſten van dien tydt. In Toskane geweken zynde, verkoos hy de ſtadt Siëna tot zyn vaſt verblyf. Hy wierdt aldaar profeſſor in de talen, en hadt 'er een groot getal van leerlingen. Hy trouwde aldaar ook in den ouderdom van 34 jaren met eene jonge dochter, die hy gedurende zyn ganſche leven tederlyk beminde, en by welke hy vier kinderen teelde. Zyne ruſt wierdt een weinig geſtoort door de moeijelykheden, welke hem een van zyne amptgenoten aandeedt, die verdrietig was om dat hy zyne achting door den luiſter van dien van Palearius verduiſtert zag. Maar Palearius kwam deze benyders wel haaſt te boven. Vervolgens verhefte zich een onweder dat veel verſchrikkelyker voor hem was. Antony Bellantes, een edel Siennois, van verſcheide trouwloze behandelingen beſchuldigt, kwam die zwarigheit te boven door middel van de ſchone pleitrede, welke Palearius voor hem dede. Eenigen tydt daar na beſchuldigde hy eenige monniken zyne grootmoeder berooft te hebben, en bediende zich wederom van de welſprekendheit van Palearius, om zyn goed recht te beweeren. De verweerders gezworen hebbende dat zy de goede vrouwe niets ontnomen hadden, wierden van de beſchuldiging en van den eiſch ontſlagen: maar zy behielden een dodelyken haat tegen den advokaat van hunnen aanklager, en namen hunne toevlucht tot hunne gewonelyke liſten, om hem te bederven. Zy kreten hem uit als een godlozen, en predikten tegen hem, als zulk eenen. Hy maakte zyne verantwoording, met zo veel kracht en welſprekendheit, dat de beſchuldiging verdween. Hy wierdt echter vermoeit door de vervolgingen, waar aan hy zich bloot geſtelt zag, vertrok van Siena, en zette zich te Lucca neder, van waar hy, ten einde van eenige jaren, zich naar Milaan begaf. De overheden riepen hem aldaar, en gaven hem blyken van hunne achting, hem verſcheide vryheden, behalven een goed jaargeldt, vergunnende. Maar tot zyn ongeluk wierdt een kardinaal, die een Dominicaner en een ſtreng Inquiſiteur geweeſt was, paus, na de doodt van Pius den IV onder den naam van Pius den V. Deze wilde, door de ſtraffe van eenige vermaarde ketters, het begin van zyne regering uitmuntende maken, en ten dien einde beval hy dat de zaak van Palearius overzien zoude worden. Deze goede man wierdt te Milaan gevangen genomen, en naar Rome gevoert, daar hy gemakkelyk overtuigt wierdt ten voordeele der Lutheranen, en tegen de Inquiſitie, geſproken te hebben. Hy wierdt ten vure gedoemt, en het vonnis wierdt zonder eenige barmhertigheit in den jare 1566 voltrokken. Men heeft voorgegeven, dat hy om zyn boek van de onſterflykheit der ziele verbrand is, maar zulks is een miſſlag. De monniken, die hem te Siena zochten te bederven, kreten hem uit als een ketter, om dat hy duidelyk genoeg verklaarde, dat hy zekere bygelovigheden afkeurde. Boven dien keurden zy het boek niet goed, dat hy geſchrezen hadde over de verdienſte van de doodt van Jeſus Chriſtus. In de verantwoording, die hy genoodzaakt was uit te geven, ontveinſde hy niet te zeggen, dat de Duitſche Doctoren, die Luther volgden, in zekere zaken pryswaardig waren, en dat de

Inquisitie geschikt was om de geleerde mannen om te brengen. Zyne zaak wierdt in der minne afgedaan, en men zeide dat men alle de exemplaren van zyne Apologie zoude verbranden. Daar bleven 'er echter drie overig, waar van hy het eene bewaarde: zyn aanklager bewaarde een ander; het derde was dat, het welk Petrus Victorius gehadt hadde. Dat, het welk in handen van zynen beschuldiger bleef, diende tot overtuiging van Aonius. Deze verantwoording geschiedde waarschynlyk in den jare 1542, of 1543. Palearius was van dien tydt af een goed Protestant; maar hy zeide niet alles wat hy dacht. Men vondt in den jare 1596 een boek met zyn handt geschreven, waar van de tytel is, *Testimonium ad gentes & nationes, qua invocant nomen Domini nostri Jesu Christi*, gevolgt van eene lange verhandelinge, die den tytel draagt van *Actio ex declaratione testimonii in Pontifices Romanos & eorum assectas, ad Principes Christianos, & Prafectos Concilio, in quibus habitat Spiritus Dei.* Hy schreef dit werk een weinig voor de opening van het concilie van Trente: zyn oogmerk was het zelve door de ambassadeurs des keizers aan deze vergadering te doen aanbieden. Het is eene welgeschikte verdediging van de zaak der Protestanten. Men vindt echter daar in twee gevoelens, die zy niet goed keuren; het eene, dat het huwelyk een sakrament is: het andere, dat een Christen niet moet zweren, zelfs niet voor de rechters. Dit werk is niet voor het jaar 1606 in het licht gekomen. Zyne nagelatene schriften zyn: *Orationes XIV*; *Actio in Pontifices Rom.* (hier voor gemeld); *Epistola*; *De immortalitate animarum l. III*; en *Poemata*, welke verscheide malen in 8 gedrukt zyn, doch de laatste druk van Amsteldam van Henr. Wetstein, van den jare 1696, is de beste. Zyne *Commentarii* over de *Orationes Ciceronis*; zyne *Dialogi*; *Oda*; *Commentationes Theologica*; *Laudationes in versibus scripta*; Italiaansche fabelen, en eindelyk het boek *de meritis mortis Jesu Christi*, zyn verloren gegaan. Morhof verzekert, dat niemandt beter dan hy door zyne schryfwyze Cicero nagevolgt heeft. *Palearius in epist. Prafatio operibus ejus pramissa. Thuan. Hist. l. XXXIX. Morhof Polyh. c. 23. Bayle Dict. Crit.*

PALEMON, een zoon van Athamas, koning van Thebe, en van Ino, wierdt eerst *Melicertes* genoemt. Zyn vader wierdt zo verwoed, dat hy een van zyne kinderen nam, en het zelve tegen den muur verpletterde. Ino, diergelyk een lot vrezende, nam Melicertes in hare armen, en wierp zich in de zee. Zy wierden in zeegoden verandert; de moeder onder den naam van Leucothea, en de zoon onder dien van Palemon. Men geloofde dat Leucothea de zelfde godinne was met Aurora. Palemon wierdt door de Latynen Portunus genoemt, om dat hy de beschermgodt was der havens. Men verhaalt de zaak ook een weinig anders; daar zyn 'er, die zeggen dat Melicertes, van een rots vallende, op den rug van een dolfyn ontfangen wierdt, en doodt op den *Isthmus* of de landengte van Corinthe geworpen wierdt; en dat Sisyphus, de zoon van Eolus, en oom van Melicertes, die te Corinthe regeerde, grote eerbewyzingen deedt aan de geheugenis van zynen neef, die voortaan Palemon genoemt wierdt; want hy stelde tot zyner eere de Isthmische spelen in, dat een der vier spelen was, die in Griekenlandt met eene ongemeene pracht geviert wierden. *Ovidius Metam. l. IV. Pausan. in Attic. Natalis Comes Mytholog. l. VIII. c. 4.*

PALEMON, (Q. RHEMMIUS) een letterkunstenaar, die ten tyde van Tiberius en Claudius te Rome vermaard was. Hy was geboren te Vicenza, en de zoon van eenen slaaf. Men zegt, dat hy eerst het weven leerde, maar dat hy naderhandt, den zoon van zynen meester op het collegie verzellende, kennis kreeg van de talen, en dat hy, vrygemaakt zynde, de zelve te Rome leeraarde. Men kan niet ontkennen dat hy geleerd was, en Juvenalis geeft hem dien lof in zyn VII hekeldicht:

Quis gremio Enceladi, doctique Palamonis affert
Quantum Grammaticus meruit labor?

Hy hadt boven dien een uitmuntend goed geheugen, sprak gemakkelyk, en maakte vaarzen voor de vuist. Deze hoedanigheden waren oorzaak, dat hy, ondanks zyne ontuchtigheit (die zo groot was, dat Tiberius en Claudius opentlyk zeiden, dat niemandt minder waardig was dat men hem de jeugdt toevertrouwde,) de eerste plaats bekleedde onder die van zyn bedryf. Zyne verwaandheit was zo onmatig, dat hy zeide dat de geleerdheit met hem geboren was, en met hem zoude sterven. Hy maakte buitensporige kosten om zyn wellustigen aardt te voldoen; zo dat de grote sommen, die hy won, en het grote voordeel, dat hy deedt, door het bebouwen van zyne landen, of door den koophandel dien hy dreef, niet toereiken konden. Daar zyn van zyne werken maar eenige onvolkome stukken overig. *Sueton. de Clar. Grammat. Plinius l. XIV. c. 4. Vossius de Grammat l. I. c. 4.*

PALEMON, een Anachoreet, leefde in het Thebaansche, ten tyde van den keizer Diocletianus, en van zyne navolgers, en leidde aldaar een ongemeen gestreng leven. Hy was de meester van S. Pacomus, die vele jaren met hem in de eenzaamheit leefde, eer hy het klooster van Tabennes stichtte. Palemon stierf in de armen van S. Pacomus omtrent den jare 315. Men viert zyn feest den 11 January. *Vie de S. Pacome. Baillet Vies des Saints au Mois de Janvier.*

PALENCIA, eene stadt van Spanje in het koninkryk Leon, met een bisdom, dat eertyds onder dat van Toledo stont, maar nu onder dat van Burgos behoort. De Latynsche schryvers noemen deze stadt verscheidelyk *Palantia*, *Pallantia*, en *Palentia in Vacceis.* Zy is eertyds zeer sterk en van aangelegenheit geweest, maar tegenwoordig is zy van weinig aanzien. Alfonsus Fernandez van Madrid heeft de historie van de stadt Palentia geschreven, onder den tytel van *Antiguedades & nobleza de la Ciudad de Palencia. Pomponius Mela. Strabo. Livius. Mariana Hist. Hisp. Merula Descr. Hisp. Les Delices d'Espagne.*

Concilien van Palencia.

Willem, bisschop van Sabina, legaat van den H. stoel in Spanje onder het pausschap van Johannes den XXII, vierde in den jare 1322 een nationaal concilie te Valladolid, in het bisdom van Palencia. Men maakte aldaar zeer gewigtige bevelen voor dien tydt, welke men heeft in 27 kapittelen. De kardinaal Petrus de Luna, naderhandt tot tegenpaus verkoren, legaat in Spanje voor Clemens den VII, vergaderde in den jare 1388 een ander concilie te Palencia, waar van men de acten heeft in 7 kapittelen.

PALENTZER-THAL, dat is, *De valei van Palens*, *Vall Bregnia*, is eene landvoogdy en kleine landstreek der baillungen, welke de Zwitsers in het Milanees bezitten, den Cantons Uri, Zweits, en Underwalden toebehorende. Zy legt langs den Oostkant van de rivier de Brenne, tusschen de stadt Bellinzone, en de oorsprongen van den Ryn. *Maty Dict.*

PALENZUOLA, *Palentia parva*, een vlek van oud-Castilie, in Spanje. Het is aan de Arlançon, vyf mylen ten Oosten van Palencia gelegen. *Maty Dict.*

PALEOCASTRO, een vlek op de Noordkust van het eilandt Kandie gelegen, omtrent drie mylen van de stadt van dien naam, ten Westen. *Baudrand.*

PALEOCASTRO, van ouds *Apteris*, *Apteron*, *Attera*, is een oud vlek van het eilandt Kandie. Het is vier mylen van Canea, ten Zuiden, gelegen. *Baudrand.*

PALEOCASTRO, een vlek met eene goede haven op de Oostkust van het eilandt Kandie, tusschen de kaap Sicero en die van Salomon. Eenige landbeschryvers nemen het zelve voor de oude stadt van *Itanus*, en anderen voor die van *Minoa*, welke vele echter te Castel-Mirabelo stellen. *Paleocastro* betekent een *oud kasteel. Baudrand.*

PALEOLOGUS, *Palaologus*, is de naam van een oud geslacht in het Grieksche keizerryk, dat reeds by de Oostersche keizers in de III eeuw in aanzien was. De Paleologen waren prinsen van Romanië, vermaagschapten zich met de keizerlyke huizen, en geraakten naderhandt volkomen tot de keizerlyke waardigheit.

ALEXIS PALEOLOGUS, despoot van Romanië, trouwde met Irene, de oudste dochter van den keizer Alexis den Engel, en teelde by haar maar eene dochter, welke trouwde met

ANDRONICUS PALEOLOGUS, gouverneur van Thessalonië. Deze hadde vele kinderen, daar onder waren, Michiel, die volgt; *Johannes Paleologus*, despoot, welke trouwde met de dochter van Constantinus Tornices, waar by hy kinderen hadde; *Constantinus*; *Cesar*; *Sebastocrator*; *Maria*, of *Martha*, gemalinne van Nicephorus Tarchaniotes, en *Eulogia*, welke trouwde met een prins van het huis van Cantacuzenus.

MICHAEL PALEOLOGUS wierdt Grieksch keizer in den jare 1259, en stierf in den jare 1283. De Grieksche schryvers spreken niet van zyne voorvaders; maar zy verzekeren, dat hy, van vaders en moeders zyde, van het huis der Paleologen was, en dat men hem om die reden den naam gaf van *Diplopaleologus*, dat is te zeggen, *dubbeld afkomstig van de Paleologen*. Deze keizer trouwde met Theodora, eene dochter van Johannes Ducas, waar by hy teelde, *Manuel*, die jong stierf; Andronicus, die volgt; *Constantinus*, die kinderen naliet; *Theodorus*, die trouwde met de zuster van Limpidaris; *Irene*, de vrouw van Johannes Azen; en *Anna*, getrouwt met Michiel Cotrules, een zoon van Michiel den Engel, despoot van Epirus. Michiel liet ook noch twee natuurlyke dochters na, *Irene*, de vrouw van Noga, een aanzienlyk Tarter; en *Maria*, gemalinne van Theodosius van Villehardouin.

ANDRONICUS PALEOLOGUS, gezegt *de Oude*, keizer van Constantinopel na de doodt van zynen vader, stierf in den jare 1327. Hy trouwde voor zyne eerste gemalinne Anna van Hungarie, en voor zyne twede, Irene, dochter van Willem den VI, marquis van Monferrat. By de eerste hadde hy Michiel, die volgt en *Constantinus*, gouverneur van Thessalonica. De kinderen van het twede bedde waren *Johannes Paleologus*, die trouwde met Irene Chumnes; *Theodorus*, die den tak maakte der marquisen van Monferrat, van het huis der Paleologen; *Demetrius Paleologus*; en *Simona*, gemalinne van Urosc, koning der Russen. Andronicus *de oude* liet ook eene natuurlyke dochter na, *Maria*, gemalinne van Tuchais, koning der Tartaren.

MICHIEL PALEOLOGUS wierdt keizer gekroont, en stierf voor zynen vader in den jare 1320. Hy hadde by Maria van Armenië zyne gemalinne, Andronicus *den Jongen*, die volgt; *Manuel*, despoot; *Anna Maria*, eerst getrouwt met Thomas, despoot van Etolië, en daar na met Thomas, graaf van Zante; en *Theodora*, die getrouwt was eerst met Wenceslaus, en daar na met Michiel, koningen van Bulgarie.

ANDRONICUS PALEOLOGUS, gezegt *de Jonge*, volgde op zynen grootvader, en stierf in den jare 1341. Hy was getrouwt eerst met Irene van Brunswyk, en daar na met Anna, dochter van Amadeus den IV, graaf van Savoje, waar by hy onder andere kinderen hadde

JOHANNES PALEOLOGUS, keizer van Constantinopel, gestorven in den jare 1355. Deze trouwde met Irene, dochter van Johannes Cantacuzenus, en in zyn twede huwelyk met Eudoxe,

dochter van den keizer van Trebiſonde. Hy hadt onder andere kinderen *Andronicus*, die van het ryk verſtoten wierdt, om dat tegen zynen vader aangeſpannen was; Manuel, die volgt; en *Theodorus*, deſpoot van Sparte.

MANUEL PALEOLOGUS, keizer van Conſtantinopel, ſtierf in den jare 1425. Hy trouwde met Irene, dochter van Conſtantinus Dragas, en teelde by haar

JOHANNES PALEOLOGUS, keizer van Conſtantinopel, geſtorven in den jare 1449. Deze trouwde eerſt met *Anna*, dochter van den koning der Ruſſen; daar na met Sophia van Montferrat; en in zyn derde huwelyk met Maria, dochter van Alexis, keizer van Trebiſonde. Zyne kinderen waren, *Theodorus*, deſpoot van Morea, getrouwt met Cleopa van Malateſta, waar by hy hadde *Helena*, gemalinne van Johannes den II, koning van Cyprus; *Andronicus*, deſpoot van Theſſalonica; Conſtantinus, die volgt; *Demetrius*, deſpoot van Morea, die by zyne gemalinne Afanna eene dochter hadde, welke trouwde met Mahometh den II, Sultan der Turken; en *Thomas*, mede deſpoot van Morea, die in den jare 1464 ſtierf, kinderen uit zyne gemalinne Catharina Centurion nalatende.

CONSTANTINUS PALEOLOGUS, keizer van Conſtantinopel, wierdt door de Turken gedood in de verovering van Conſtantinopel, den 29 May des jaars 1453, zonder kinderen gehad te hebben by Theodora van Tocco zyne eerſte gemalinne, of by Catharina Gatiluſio, die hy in zyn twede huwelyk trouwde. *Niceta. Gregor. Georg. [illegible]. [illegible]. du Cange Hiſt. Conſtant. Banduri. Hiſt. Conſtantinopel.*

PALEOLOGUS. Zie de artykels van de keizers van dit geſlacht ook in 't brede onder hunnen eigen naam.

PALEONYDORUS, (JOHANNES) aldus genoemt om dat hy geboren was uit Holland, van een klein ſteedje *Oudewater* genoemt. Hy was een Karmeliter monnik, en heeft geſchreven eene hiſtorie, genoemt *Faſciculus temporum tripartitus*; Van de onderſcheide overleggingen; Eene hiſtorie van zyne orde, dragende den tytel van *Trimeriſtus Antiquorum*, *Panegyricus de origine, ſtatu & progreſſu Ordinis Carmelitani*, te Ments gedrukt; *het [illegible] der Karmeliten*, enz. Hy heeft tot in den jare 1507 geleeft. *Trithem. Valer. Andr. M. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XV. ſiecle.*

PALEOTUS (GABRIEL) van Bolonie, kardinaal en biſſchop van Sabina, was een zoon van Alexander Paleotus, kleinzoon van Vincent, en neef van Hannibal en van Camillus, vermaarde rechtsgeleerden. Hy wierdt den 4 October des jaars 1522 geboren. Hy hadt eene grote neiging tot de letteroefeningen, en maakte grote voortgang in de rechtsgeleerdheit. Hy was eerſt kanunnik van Bolonie, en profeſſor in het Canonyke en burgerlyke recht. Paulus de IV maakte hem auditeur van de Rota. Pius de IV zondt hem naar het concilie van Trente, en hy kweet zich zo wel van dezen laſt, dat hy hem den kardinaalshoet gaf in den jare 1565. Pius de V maakte hem biſſchop van Bolonie, dat Gregorius de XIII in zynen tydt tot een aartsbisdom maakte. De kardinaal Paleotus heeft een groot getal van werken nagelaten, die altoos tot blyken van zyne geleerdheit zullen dienen. De voornaamſte van de zelve zyn, *De bono ſenectutis; Archiepiſcopale Bononienſe; De Imaginibus ſacris & profanis*, enz. S. Karel was een byzonder vriendt van dezen kardinaal, die ook in byzondere achting was by paus Sixtus den V. Wanneer deze paus geſtorven was, hadde hy meer dan dertig ſtemmen in het Conclave om tot paus verkoren te worden. Clemens de VII, die zyn leerling geweeſt was in de ſchole der rechten, hadde mede eene byzondere hoogachting voor dezen prelaat, die te Rome ſtierf den 23 July des jaars 1597, in den ouderdom van 75 jaren. ALFONSUS PALEOTUS, zyn bloedverwant, was zyn opvolger in het aartsbisdom van Bolonie. *Sigon. de Epiſc. Bonon. Bumaldi Bibl. Bon. Petramellar. de Card. Victorell. Add. ad Ciac. Spond. A. C. 1597. n. 16. Riccioli Chron. reform. Auberi.* enz.

PALEPHATUS, een heidendichter van Athene, was een zoon van Actæus en van Boio, naar ſommiger gevoelen; doch naar het voorgeven van anderen van Diocleus en Metanira, of van Hermes. Suidas ſtelt hem in den rang der dichters, die voor Homerus geleeft hebben. Hy wordt door Caſſiodorus, in de *Anthologia*, als een oud dichter bygebragt. Suidas ſchryft hem de *Coſmopæia* in 5000 vaarzen toe; *de generatie van Apollo en van Artemis*, in 3000; *de Redenen van Venus en Cupido*, in 5000; *den twiſt van Pallas en Neptunus*, in 1000 vaarzen; en een werk wegens *Latona*. Hy voegt 'er by, dat men hem een werk toeſchryft, 't welk anderen doen aan eenen Egyptiſchen of Atheenſchen letterkundenaar van later tydt, waar van het eerſte boek door Harpocration en Stephanus Byzantinus bygebragt wordt. Suidas maakt hem noch den ſchryver *Incredibilium libri V*, en men heeft een werk dien tytel dragende, onder den naam van Palephatus, gedrukt met de fabelen van Eſopus, dat zeer oud ſchynt. Eenigen menen dat Suidas twee perſonen onder een vermengt heeft, en dat dit werk aan Palephatus van Paros, of van Priena moet toegeſchreven worden. *Du Pin Bibl. univ. des Hiſt. Prof.*

PALEPHATUS, een letterkundenaar van Egypte, of van Athene. Men weet niet zeker in wat tydt hy geleeft heeft, doch dewyl hy een Peripatetiſch philoſooph geweeſt is, moet men beſluiten dat hy na Ariſtoteles leefde. Hy heeft geſchreven *Theologia Ægyptiaca; Fabularum l. I; Fabuloſe dictorum ſolutiones; Res Trojanas* welk werk eenigen den Atheenſchen heidendichter Palephatus; doch anderen den Palephatus van Paros, of van Priena, toeſchryven. Hy hadt ook te zamengeſteld *Argumenta in Simonidem*, en *Hiſtoria propria*. *Theon. in Progymn. Tzetzes. Voſſius. Meurſius.*

P.

PALEPHATUS van Abydena, een Griekſch hiſtorieſchryver, was een leerling van Ariſtoteles, van wien hy al te veel bemind wierdt, gelyk Philo de Jood en Theodorus Iltenſis aangemerkt hebben. Hy leefde ten tyde van Alexander den Groten, en ſchreef, *Cypriaca; Deliaca; Attica* en *Arabica*. Men moet hem onderſcheiden van Abydenus, die de hiſtorie van Aſſyrië geſchreven heeft. *Petit de bibl. admirab. l. I. Theod. Antiq. l. II. [illegible] Voſſius de hiſt. Græc.*

PALEPHATUS van Paros, of van Priena, leefde ten tyde van Artaxerxes, en wordt eigentlyk voor den ſchryver van de *Incredibilium libri V* gehouden, waar van het eerſte boek noch gevonden wordt, zynde dikwils, in het Griekſch en Latyn, in Engeland en Holland gedrukt; doch de beſte druk is die van Amſteldam van den jare 1688 in 8. *Suidas. [illegible].*

PALERMO, eene ſtadt van Sicilië, in de valei van Mazara, met een aartsbisdom en eene zeehaven. De ſtadt legt aan den mondt van de rivier Oreto, en is groot en ſterk, hebbende aan den ingang van de haven, die zeer goed is, 2 kaſteelen. Zy is de verblyfplaats der onderkoningen, en eene der ſchoonſte ſteden van Italie, om hare vruchtbare gelegenheit, hare prachtige gebouwen, haren koophandel, en de edelheit en den rykdom van hare inwoners. Verder heeft zy zulk een groten overvloedt van fonteinen en bronnen, dat de Napolitanen, die vyanden zyn van die van Palermo, voor een ſpreekwoordt zeggen, *a Palermo l'aqua non val niente.* De Latyniſche ſchryvers hebben deze ſtadt *Panormus, Panormum* en *Littus pulcrum* genoemt. Den 2 Juny des jaars 1676 wierden de Spaanſche en Hollandſche vloten naby deze plaats van den Franſchen admiraal Du Queſne geſlagen. In den jare 1693 leedt zy door eene grote aardbeving vry veel ſchade aan hare nieuwſte gebouwen, hoewel de ſchade in de andere ſteden van het ryk veel groter was. Den 24 December des jaars 1713 wierdt de hertog van Savoie hier als koning van Sicilië gekroont. In den jare 1718 wierdt deze ſtadt van de Spanjaarden, en in 't jaar 1720 van de keizerlichen verovert. De kardinaal Jannetin Doria, aartsbiſſchop van Palermo, gaf in den jare 1625 aldaar ſynodale bevelen uit. De ſchryvers gewagen noch van eenige andere ſteden van dezen naam. *Margred. de Maj. eſt. Panorm. Alberti Deſcr. tot. Ital. Inveges Palermo nobile.*

PALES was eene godin der herders, welke zy aanriepen om het vee vruchtbaar te maken, goede weide te geven, en voor de wolven en allerhande toevallen te bewaren. Het feeſt, dat de herders tot harer eere vierden, wierdt *Palilia* of *Parilia* genoemt, en gehouden op den 17 February, op welken dag Romulus den grondt der ſtadt Rome gelegt hadde. Allerhande plechtigheden gingen het zelve voor. In de ſtadt reinigde en wierookte het volk zich met een poeder, waar toe men paardebloedt, aſſche van een nieuwgeboren kalf, en bonenſtroo gebruikte. Op het landt berookte het volk al vroeg de ſtallen met lauwrier, rozemaryn, en zwavel, en beſprengde ook de ſchapen met water. Daar na deedt men aan de godinne eene offerhande van melk, gekookten wyn, of moſt, en geerſte. Op den avondt maakten zy hopen van ſtroo en andere ſtoffe, ſtaken die in den brandt, en ſprongen naar de ry daar over. *Struvius Antiq. Rom. I. pag. 179. Stuckius de Sacrific. II. pag. 41. Kippingius I. 4. 3. Ovid. Faſt. IV. 629. ſeq. Pomey in Pantheo mythico pag. 175. Pitiſcus.*

PALESTINA. Zie JUDEA.

PALESTRA, *Palæſtra*, was by de Grieken een openbaar gebouw tot allerlei oeffeningen, zo voor den geeſt, als voor het lichaam, als makende de oeffenaars een collegie of akademie uit. De meeſte ſchryvers nemen echter de Paleſtra alleen voor eene akademie van lichamelyke oeffeningen, volgens de afkomſt en betekenis van het woordt, dat men afleidt van πάλη, dat de worſteling, eene van de vermaardſte oeffeningen der ouden, betekent. Deze plaats was met allerlei ſchilderyen, inzonderheit met de afbeeldingen der ſtryders verſiert. Men ſtrooide ſchoon zandt op den grondt daar de worſtelingen geſchiedden, op dat de voeten in 't worſtelen niet uitglyden mogten. Daar waren ſtryden en worſtelpryzen op de Olympiſche ſpelen. Het zetten van de voeten dwars tuſſchen des anderen benen is een greep van de worſtelkunſt. Mercurius zou de uitvinder van deze lichaams oeffening geweeſt zyn. Philoſtratus heeft een tafereel van de Paleſtra gemaakt, die hy verbeeldt onder de gedaante van eene jonge nymph, vol van vuur en kracht, die hy eene dochter maakt van Mercurius, en die dit ſlag van oeffening in Arkadië, naar ſommiger gevoelen, zou uitgevonden hebben. De genen, die zich oeffenden, wierden *Palæſtritæ* genoemt. *Turnebus Adverſ. 28. 26. Panvin. de ludis Circenſ. Plin. H. N. XXXV. 2. Faber Agoniſtic. II 20. Horatius Od. I. 10. 2. Perſius Sat. IV. 38. Salmaſ. ad Tertull. de pallio p. 273. Pitiſcus. Danet.*

PALESTRINA, eene ſtadt van Italië, in Campagna di Roma, in den Kerkelyken ſtaat, voerende den tytel van een prinsdom, en met een biſſchoppelyken ſetel voorzien. De Latyniſche ſchryvers noemden de zelve *Præneſte*, en Polydephanes, gelyk Strabo wil. Zy behoort aan het geſlachte van Barberini, die daarom prinſſen van Paleſtrina genoemt worden. De ſtadt was eertyds vermaard door een tempel van de Fortuin, waar heen men van alle oorden toevloeide om zyn lot te weten. Men ziet noch op eenen berg verſcheide overblyfſels van dezen tempel, en van de oude ſtadt, welke paus Bonifacius de VIII deedt verwoeſten, leggende de nieuwe ſtadt tegenwoordig aan den voet van dien berg, aan de Oſte, of Vereſis. Het bisdom van Paleſtrina wordt gemeenlyk door eenen van de zes oudſte kardinalen bekleedt. *Suarez Antiq. Præneſt.*

PALESTRINA, een van de eilanden, genaamt de Lagunen, in de Venetiaanſche golf, en wel het grootſte en beſt be-

woondſte van alle. Het grenſt ten Noorden aan de haven van Malamocca, en tegen 't Zuiden de haven van Chioggia. In de lengte heeft het omtrent 15000, doch in de breedte maar van 3 tot 400 ſchreden. Voorts ziet men op het zelve byna niet dan luſthuizen en hoven. De voornaamſte plaats op het zelve wordt mede PALESTRINA genoemt. *S. Didier ville & republ. de Veniſe pag.* 10.

PALETYRUS en *Tyrus* zyn naburige ſteden geweeſt: want *Paletyrus* is niet anders te zeggen dan *het oude Tyrus.* Zo heeft men by Plinius *Byblus* en *Palebiblus*: *Paphus* en *Palepaphus.* Men heeft diergelyke benamingen niet alleen van ſteden, maar ook van rivieren; als *Scamander* en *Paleſcamander*, in het landt van Troje, enz. Paletyrus was, volgens Strabo, wat minder dan een Duitſche myl van Tyrus Zuidwaards afgelegen. Jozephus zegt, dat ze van de Tyriërs tot de Aſſyriërs afgevallen is. *Jozephus Oudh. IX.* 14. *Plinius Nat. hiſt. V.*20 30.31.

PALFI, een graaflyk geſlacht in Hungarië, dat ſedert het einde der XVII eeuw den bynaam van *Erdodi* gevoert heeft, en mogelyk met de graven van dien naam eenerlei oorſpronk zal gehad hebben; gelyk dan hunne wapenen in het voornaamſte gedeelte met malkander overeenkomen. PETRUS PALFI, vryheer van Bethleemfalfa, trouwde omtrent den jare 1520 met Sophia, de dochter van Nicolaus Dersffi, en teelde by haar vyf zonen, van de welke NICOLAUS in den gravenſtandt verheven, en in 't jaar 1589 onder de landſtanden van Ooſtenryk aangenomen wierdt. Hy ſtierf in den jare 1600, en liet drie zonen na. I. MATTHIAS, aardsabt te Martensburg in Hungarië; II PAULUS, werkelyk keizerlyke geheime Raadt, Palatyn in Hungarië, en ridder van het gulde vlies, die in den jare 1653 ſtierf, en onder andere zonen naliet, JOHANNES CAROLUS, die in 't jaar 1694 als keizerlyke generaal veldmaarſchalk te Milanen ſtierf, en zyn geſlacht door twee zonen voortgezet heeft; III. STEPHANUS, die in 't jaar 1608 kroonbewaarder in Hungarië, en graaf van Presburg wierdt, doch in den jare 1621 als overſte der Huſſaren in eene ſchermutſeling bleef, en NICOLAUS naliet, die als groot-kancelier van Hungarië in 't jaar 1679 geſtorven is. Des zelfs oudſte zoon, mede NICOLAUS genoemt, werkelyk keizerlyke geheime Raadt, generaal veldtuigmeeſter, hoofdman der hellebardiers, overſte kamerheer van de kroon van Hungarië, overſte hoofdman te Presburg, des zelfs graafſchaps over-geſpan, en overſte ſtalmeeſter der keizerinne weduwe, wierdt in den jare 1715 op den landdag te Presburg tot den vyf en tachtigſten Palatyn van Hungarië verkoren; en heeft by zyne gemalinne, eene vryvrouwe van Weix, twee zonen geteelt: I. NICOLAUS JOSEPHUS PALFI, keizerlyke kamerheer; en II. JOHANNES PALFI, keizerlyke kamerheer en generaal majoor. Een ander graaf, JOHANNES PALFI, was onder den keizer Joſephus, en onder den keizer Karel den VI ban van Croatië. *Bucell. ſtemm. P. III. Lehm. Jetzh. Europa. Spen. Hiſt. inſign. l. II. c.* 64. *Ortel. rediv. P. I.* 2.

PALIANO, een klein ſteedtie, of geſterkt vlek, in Campagna di Roma, tien mylen beooſten de ſtadt Rome gelegen. *Maty Dict.*

PALICATE, of PALIACATTA, eene ſtadt van het halfeilandt van den Indus, aan deze zyde van den Ganges. Zy legt op de kuſt van Coromandel, in het Aſiatiſche koninkryk Bisnagar, ten Noorden van de ſtadt S. Thomas, of Maliapur. By de zelve is een welgeſterkt fort, Geldria genoemt, en eene reede, daar de ſchepen voor anker kunnen leggen. Deze ſtadt behoort de Hollanders, die aldaar een directeur hebben over hunne faktoryen in het koninkryk Golconda, en de byleggende landen. *Maty Dict. Tavernier.*

PALICE, (LA) een vlek van Vrankryk. Het zelve legt in het Bourbonnois, aan de Besbre, negen mylen van Moulins, ten Zuid-Ooſten. *Maty Dict.*

PALICENA, eene fontein van Sicilië, naby de ſtadt Catanea. Zie PALIQUEN.

PALICI. Zie PALIQUEN.

PALICONIA, PALIGONIA, een vlek van de valei van Noto, in Sicilië. Het zelve is gebouwt naby het meir van Naphtia, en van de overblyfſels van het oude Palica, vier mylen van Leontini, ten Weſten. *Maty Dict.*

PALILIA. Zie PALES.

PALIMBAN is de hoofdſtadt van een koninkryk van den zelven naam. Zy is gelegen op het eilandt van Sumatra, naby de ſtraat van Sonda, en aan die van Palimban, welke is tuſſchen het kleine eilandt van Banca en dat van Sumatra. *Baudrand.*

PALING, of BALING, eene kleine ſtadt van de Zwabiſche kreits. Zy is aan de Teyac, vyf mylen bezuiden Tubingen gelegen. Paling is de hoofdſtadt van een klein landſchap, dat aan de hertogen van Wurtenberg behoort, en inſchiet tuſſchen de landen van Ooſtenryk, Furſtemberg en Hohenzollern. *Maty Dict.*

PALINGENIUS (MARCELLUS) leefde in de XVI eeuw, en is zeer bekent door een Poëtiſch werk, dat hy in XII boeken verdeelde, onder den tytel van *Zodiacus vitæ, hoc eſt, de hominis vita, ſtudio, ac moribus optime inſtituendis.* Hy arbeidde daar aan verſcheide jaren, en droeg het op aan Hercules d'Eſte den II, hertog van Ferrare. Eenigen zeggen, dat hy lyfarts van dezen prins was. Anderen ſtellen hem onder het getal der geleerde Lutherſchen, welke de hertoginne van Ferrare, Renata van Vrankryk, aan haar hof ontfing, en met hare beſcherming vereerde. Het is zeker dat hy tegen de monniken, en tegen de misbruiken der kerke, met veel vryheit geſchreven heeft; en daarom wordt zyn naam in de *Index librorum prohibitorum*, als van eenen Lutheraan, onder de ketters van den eerſten rang gevonden. Men zegt zelfs, dat zyn ligchaam opgegraven wierdt, en, onder voorwendſel van kettery, verbrand. Hy verklaarde zich zelf echter voor een goed Roomſch-Katholyk aan het einde van zyn opdragt, bekennende, dat hy, de gevoelens der philoſophen bygebragt hebbende, miſſchien valſchheden gezegt hadde, maar dat hy daar over niet verantwoordelyk was: zo dat de Inquiſitie met geen goed recht iets tegen zyn perſoon konde doen, noch hem voor een ketter verklaren: dit brandmerk moeſt ten meeſten alleen op zyne lere hechten; want het is de hardnekkigheit, en niet de dwaling, die men in eenen perſoon veroordeelt. Hy onderwierp dan alle zyne gevoelens aan het oordeel der kerke. De zelve waren echter alle niet van dien aardt, dat ze aan de Proteſtanten konden behagen: hy trekt zomtyds de tegenwerpingen der Libertynen al te verre, en vertoont de zelve op eene wyze, die getuigt dat hy ze niet veroordeelde. Buiten dat is zyn *Zodiacus* vol van goede zaken, en van eene ganſch philoſophiſche hekeling tegen de kwade zeden, en tegen de valſche vooroordeelen. Men heeft een eindeloos getal van drukken van dit poëtiſch werk, en een der zelve is met geleerde commentarien van Chriſtophel Wirſung verzelt. Het is wat vremd, dat een dichter van zo veel verdienſte zo weinig gevonden wordt in dat grote getal van loffchriften, welke de Italianen van de ſchryvers van hunne natie hebben uitgegeven. Waarſchynlyk is de naam van ketter, dien men hem gegeven heeft, daar van de oorzaak. Wat 'er van zy, men weet byna niets van het leven van dezen dichter. Een geleerd ſchryver gelooft dat Marcellus Palingenius een verbloemde naam is, onder welken Marſilius Ficinus zich vermomt heeft. Hy bekrachtigt zyne giſſing door eene plaats, waar in Ficinus zich zelf twee vaders geeft, *ſe duos habuiſſe patres, Ficinum Medicum, & Coſmum Medicen; ex illo natum, ex iſto renatum.* Men zoude ligtelyk overreed worden, dat de naam *Palingenius* de geſlachtnaam van den ſchryver van de *Zodiacus vitæ* niet was. Men kan nochtans niet geloven dat dit werk van het maakſel van Ficinus zoude zyn, als men aanmerkt, wat van de proceduren, tegen de aſſche van den ſchryver van dit werk gehouden, door Geraldi, des zelfs land- en tydgenoot, verhaalt wordt. *Bayle Dict. Crit. en de ſchryvers, door hem bygebragt.*

PALINURUS, een ſcheepshoofdt van de vloot van Eneas, die, in ſlaap gevallen zynde, met het roer in de handt over boordt viel, en, na drie dagen zwemmens, door de baren op de kuſt van Italië geſmeten wierdt, alwaar de inwoners van het landt hem doodden, naakt uitſchudden, en weder in zee wierpen. Hun landt wierdt naderhandt hier over met een zware peſt geſtraft, en het orakel, dat zy hier over raadpleegden, hen geantwoord hebbende, dat zy, om dit kwaadt te doen ophouden, den ſchim van Palinurus, dien zy gedood hadden, moeſten bevredigen, zo wydden zy hem een boſch, en richtten hem eene graftombe op, op het voorgebergte van Palinurus; dit is het voorgebergte in het *Principato Oltra*, in het koninkryk van Napels, dat de Italianen noch tegenwoordig *Capo di Palinuro* noemen. *Virgilius l VI. Æneid.* ſpreekt 'er dus van:

Æternumque locus Palinuri nomen habebit.

PALIQUEN, in 't Latyn *Palici*, zyn twee meiren in Sicilië, naby de ſtadt Catanea, en de fontein van Palicena, tegenwoordig *Nattia*, *Naſſia*, of *Naphtia* genoemt. De fabel zegt, dat Jupiter de nymph Thalia genoot aan den oever van de rivier Simethus, naby Catanea, en dat Thalia, zwanger zynde, zo beſchaamd was over deze daadt, en zo bevreeſt voor de wraak van Juno, dat zy de aarde badt zich te openen, en haar te verzwelgen; dat hare bede verhoord zynde, en de aarde haar in zyne ingewanden ontfangen hebbende, zy daar van twee zonen verloſte, welke de aarde door eene twede opening te voorſchyn bragt, en die *Paliquen* genoemt wierden, ter oorzake van de omſtandigheden van hunne geboorte; om dat zy, ontfangen zynde buiten de aarde, voor hunne geboorte daar in verzonken, en geboren zynde daar wederom uit voortgekomen waren; waarom zy *Palici* genoemt wierden, van het Griekſche woordt *πάλιν*, dat *wederom* betekent. De Paliquen wierden in Sicilië als goden geëert. Eenigen zeggen, dat op de plaats, daar zy uit de aarde voortkwamen, ter zelver tydt twee vuurkolken uitborſten, waar door de vlammen van den berg Ætna ontſtaan zouden zyn: maar anderen geven in het tegendeel voor, dat op die plaats twee kleine meiren uit de aarde voortkwamen, die daar noch zyn, en welke de oude inwoners *Delli* of *Palici* noemden. De wateren van deze meiren waren om die oorzaak in zo groot eene achting, dat men zich daar van bediende om de genen, die van meineedigheit beſchuldigt wierden, te beproeven. De beſchuldigde ſchreef op panneeltjes het gene hy beweerde waarachtig te zyn, en wierp de zelve vervolgens in het water: zo de zelve de waarheit inhielden, bleven ze op het water dryven, anders gingen ze te gronde: of liever, zo de zelve op het water dreven, wierdt de beſchuldigde onſchuldig geacht; indien ze te gronde gingen, wierdt hy veroordeelt. Eenige anderen hebben gezegt, dat de beſchuldigde zich zelf in het water ſtortte, en zo hy 'er onbeſchadigt weder uitkwam, wierdt hy vrygeſproken; doch indien niet, wierdt hy ſchuldig verklaard. Het is waarſchynlyk, dat beide deze wyzen van beproeving in gebruik zyn geweeſt, maar dat het de eerſte alleen geweeſt is ten opzichte van de fontein Palicena, waar van hier voor geſproken is, en dat de laatſte waargenomen wierdt ten opzichte van deze meiren. Men offerde, door laſt van het orakel, menſchelyke offerhanden in Sicilië aan de Paliquen, om den toorn van deze twee kinderen en van hunne moeder te ſtillen, maar in het vervolg wierdt deze barbaarſche

fche gewoonte veranderd, en men offerde aan deze godheden voortaan niet anders dan onbezielde dingen. Daarom zegt Virgilius dat de *Palici* gemakkelyk te vrede te ftellen waren:

Placabilis ara Palici.

Ovidius Metam. l. V. Macrob. Saturn. l. V. c. 19.

PALLA was een lang onderkleedt, dat tot aan de voeten afhing, het welk de voorname matronen aantrokken. De Grieken noemden het *Peblum.* Wanneer het haar wat te lang was, floegen zy een deel over den linker fchouder, en hielden het onder den arm vaft, of zy gordden zich om het midden des ligchaams. Zy droegen ook het zelve wanneer zy ter lykfeefte gingen, doch de zelve moeften alsdan zwart geverwd zyn. Dit flag van kleding was niet alleen voor vrouwen, maar ook voor mannen in gebruik; want de koningen en de oude Romeinen bedienden zich mede daar van. Naar het verhaal van Plautus droegen de genen, die op het toneel verfchenen, mede dezen langen rok: zo dat de dichters, dewyl de toneelfpeelers, danffers, en muzykanten zich daar van bedienden, ook den godt Apollo met zulk een rok gekleed invoerden. *Bayfius de Re veftiar. c.* 13. *Salmafius in Tertullian. de Pallio p.* 469. *Ferrarius de Re veft.* 1. 3. 18. 2. 4. 3. *Bartholin. de Tibiis vet.* 3. 4. *Claudianus in* 6 *conful. Honor. v.* 165. *ib. Barthius p.* 736. *Pitifcus.*

PALLADEN, dochters, welke de Thebanen aan Jupiter toewydden; het welk op deze wyze gefchiedde. Men verkoos eene der edelfte en fchoonfte dochters, welke men hem heiligde. Het was haar geoorlooft zich ten befte te geven aan wien zy wilde, tot dat zy hare ftonden hadde; vervolgens gaf men haar aan eenen man. Maar van den tydt af dat zy zich ten befte gegeven hadde, tot haar huwelyk toe, beweende men haar als of zy geftorven was geweeft. *Euftathius over de Ilias van Homerus.*

PALLADIO, (ANDREAS) een geleerd bouwkunftenaar, geboortig van Vicenza, eene ftadt van Italië, in Lombardyë, leefde in de XVI eeuw. Hy is een der genen geweeft, die het meefte gearbeid hebben om de oude fchoonheden der bouwkunft te doen herleven. Zo haaft hy de geheimen van deze kunft geleert hadde van Johannes Georgius Triffini, een ervaren kunftenaar en Patricius van de zelfde ftadt, toog hy naar Rome, daar hy; door zyne grote arbeidzaamheit, en zyne naaukeurige aanmerkingen, zynen geeft vervulde met de fchone denkbeelden der oude bouwkunftenaars, en herftelde de regelen der bouwkunft, die door de barbaarfchheit der Gotthen bedorven waren. Hy maakte aftekeningen van de voornaamfte ftukken der oudheit, die hy daar vondt, waar over hy eenige aantekeningen maakte, die verfcheide malen met de printverbeeldingen gedrukt wierden. Maar dit werk is van geen belang in vergelyking van de vier boeken der bouwkunft, die hy in den jare 1570 in het licht gaf, en waar van het laatfte, dat van de Romeinfche tempels handelt, doedt zien, dat zyn fchryver alle de genen, die voor hem over deze ftoffe gefchreven hadden, overtroffen heeft. Dit werk is in het Franfch overgezet door Rolland Friart. *Memoires Hiftoriques.*

PALLADIUM, een ftandbeeldt van de godinne Pallas, verbeeld met eene piek in de handt, welke het van tydt tot tydt beweegde, en ook de oogen verdraaide. Dit ftandbeeldt, dat van hout was, geloofde men uit den hemel gevallen te zyn; wanneer men den tempel van deze godinne in het kafteel te Troje bouwde, en het hadde zich aldaar geplaatft eer de tempel overdekt was. Het orakel van Apollo, dat men toen raadpleegde, antwoordde dat de ftadt onoverwinnelyk zoude zyn, zo lang dit hemelfche gefchenk aldaar bewaart zoude worden, en dat de zelve verwoeft zoude worden, indien men het zelve buiten hare muren vervoerde. Gedurende het beleg van Troje kwamen Diomedes en Ulyffes, legerhoofden der Grieken, door onderaardfche toegangen in het kafteel, en de wacht gedood hebbende, vervoerden zy het Palladium in hunne legerplaats. Men bewaarde ook een diergelyk ftantbeeldt in den tempel van de godinne Vefta te Rome: dat eenige fchryvers voorgeven het waarachtige ftantbeeldt van Pallas geweeft te zyn, dat Diomedes naderhandt aan Eneas wedergegeven zoude hebben, die het met zich naar Italië gebragt; en in de ftadt Lavinia geplaatft hadde, van waar het naar Rome gevoert, en als een onderpandt der veiligheit van het Roomfche ryk bewaart wierdt. Vives merkt aan, dat 'er twee Palladiums te Troje waren; het eene, dat als een heiligdom bewaart wierdt; en het andere eene afbeelding, die naar de gelykeniffe van het eerfte gemaakt was, het welk men in 't openbaar vertoonde. Dat Ulyffes het laatfte Palladium vervoerde; maar dat het waarachtige Palladium met de Penaten en de andere befchermgoden van Troje door Eneas naar Italië overgebragt wierdt. Men hieldt te Troje verfcheide plechtigheden, om dit ftantbeeldt in te wyden: en wanneer het te Rome gebragt wierdt, deedt men 'er verfcheide op de zelfde wyze van hout maken, op dat de gelykheit van deze afbeeldingen beletten mogte, dat de genen, die het zelve zouden willen wegvoeren, het waarachtige Palladium zouden kunnen kennen. Het zelve wierdt te Rome voor zo heilig gehouden, dat het van niemandt buiten de overfte der Veftaalfche nonnen gezien wierdt. Naderhandt wierdt het door den keizer Heliogabalus uit den tempel weggenomen, en in zyn kabinet bewaart, op welken tydt het buiten dat met de Roomfche vryheit reets gedaan was. Verder was het PALLADIUM, of eigentlyk τὸ ἐπὶ Παλλαδίῳ fcil. δικαστήριον, te Athene, eene rechtplaats, daar de genen die onverhoeds een doodflag gedaan hadden te recht gefteld wierden. Het zelve hadde zynen naam naar een PALLADIUM, dat aldaar opgericht was, doch zynen oorfpronk daar van, dat de geen, die het Palladium van Troje, zo men ook voorgeeft, naar Athene gebragt hadde, wanneer hy in gevaar was dat het hem zoude afgenomen worden, zo fnellyk naar Athene was geylt, dat hy op den weg eenen menfche hadde ter neder gelopen. *Herodianus* 1. 14. 7. *Panvinus de Imp. Rom. c.* 30. *Rhodigin. Ant. Lect.* 28. 9. *Lipfius de Vefta c.* 9. *Vives ad Auguftin. de Civitate Dei. Livius l. XXVI. Rofin. Antiq. Rom. l. III Freinshem. ad Florum* 1. 2. 3. *Daniet p.* 647. *Pitifcus. Lamprid. Heliog. c.* 6. *Meurfius Areopago c.* 11. *Attic. Lect.* 5. 4. *Sigon. de Rep. Athen.*

PALLADIUS, biffchop van Helenopolis in Bithynië; en een heremyt op den berg Nitria. Hy wierdt in den jare 388, of waarfchynlyker in den jare 401 tot het bisdom van die ftadt verheven. Hy hadt deel in de vriendfchap van Johannes Chryfoftomus, dien hy niet verliet gedurende al den tydt van zyne vervolging. Hy wierdt zelfs in het landt der Blemmianen gebannen. Hy fchreef ten verzoeke van den landvoogdt van Cappadocië, Laufiacus genoemt, de hiftorie der heremyten, die naar des zelfs naam *Hiftoria Laufiaca, five Paradifus de vitis patrum* genoemt wierdt. De zelve is door Meurfius in het Griekfch uitgegeven, en te Amfteldam in den jare 1619 gedrukt, en in 't Griekfch en Latyn in de Bibliotheek der vaderen. Men gelooft dat deze zelfde Palladius de fchryver is geweeft van het leven van Johannes Chryfoftomus, door Bigot in het Griekfch en Latyn uitgegeven, en in den jare 1680 gedrukt: maar men heeft reden om daar aan te twyfelen, als in 't volgende artykel blykt. Palladius is befchuldigt geweeft een Origenift te zyn, en uit dien hoofde een vyandt van Hieronymus, van wien hy niet al te voordeelig fpreekt. Zyne grote vriendfchap met Ruffinus dient noch tot een bewys van deze waarheit. Hy was een leerling geweeft van Evagrius van Pontus, en was zelfs verdacht de gevoelens der Pelagianen aangekleeft te hebben. Palladius ftierf in de V eeuw, maar men weet niet wel in wat jaar zulks geweeft is. *S. Epiphan. ep. ad Joan. Jerofol. Socrates l. IV. Hift. c.* 18. 23. *Caffiod. Hift. Trip. l. VIII. c.* 1. *Joan. Damafc. de his qui in fide dormiunt. Nicephor. lib. XI. cap.* 44. *Baron. Bellarm. Voffius. Poffevin.*

PALLADIUS; een biffchop in 't Ooften, ftelde eene zamenfpraak op, inhoudende het leven van Joannes Chryfoftomus. Men kan niet twyfelen of de Palladius, fchryver van dit leven, was biffchop, dewyl het opfchrift der handfchriften zulks te kennen geeft. Maar het verfchil is, of deze Palladius de zelfde Palladius is geweeft, die biffchop was van Helenopolis; en fchryver van de hiftorie *Laufiaca* genoemt; want het is zeker, dat deze twede Palladius mede een byzonder vriendt was van Chryfoftomus, en dat zyn yver tot verdediging van dezen heilige hem aan de vervolging bloot ftelde. Bigot, in den druk, dien hy uitgegeven heeft van het leven van Chryfoftomus door Palladius, meent dat men de zelve moet onderfcheiden om drie redenen. De eerfte, om dat Palladius, de fchryver der zamenfpraak, eerft naar Rome ging na de doodt van Chryfoftomus, dat is omtrent den jare 408, daar Palladius, de fchryver van de *Laufiaca*, zich aldaar bevondt drie of vier jaren van te voren. De twede, om dat het blykt door de zamenfpraak van den eerften, dat hy oud was, en dat hy gryze hairen hadde; daar de fchryver van de *Laufiaca* toen maar 40 jaren oud was. De derde, om dat de fchryver van de zamenfpraak daar in van dezen tweden Palladius als van een anderen perfoon fpreekt, en betuigt dat hy toen in ballingfchap was in het uiterfte van het landt Thebaïs, omtrent Ethiopië, of het landt der Blemmianen. Trithemius, Balæus, en eenige anderen, hebben voor den fchryver van deze zamenfpraak of het leven van Chryfoftomus gehouden dien PALLADIUS, diaken, dien de paus Celeftinus in den jare 430 in Schotlandt zondt, om zich aldaar te ftellen tegen de dwalingen van Pelagius, en die in dat landt als biffchop ftierf. Daar is nochtans tuffchen den eenen en den anderen veel onderfcheidt, als ligtelyk af te nemen is. De zamenfpraak wierdt in de XV eeuw in 't Latyn overgezet door den geleerden Ambrofius, generaal van de orde der Camaldoulen, die de zelve opdroeg aan den paus Eugenius den IV. Het oorfpronkelyke Griekfch is een langen tydt verloren geweeft; maar Bigot, die in de bibliotheek van Florence een handfchrift vondt, inhoudende het oorfpronkelyke Griekfch van deze zamenfpraak, deedt het zelve in den jare 1680 te Parys drukken, met eene nieuwe Latynfche overzetting, die zeer naaukeurig is. *S. Epiphan. Epift. ad Joan. Jerofol. Socrates l. IV. Hift. c.* 18 *&* 23. *Caffiodor. Hift. Tripart. l. VIII. c.* 1. *S. Joan. Damafc. de his qui in fide dormiunt. Niceph. l. XI. c.* 44. *Baron. Bellarm. Poffevin. &c. Oudin. fupplem. fcriptor. Ecclef. Profper in Chron. Tritbem. in Catalog. Balæus Cent.* 14. *Voffius l. II. de Hiftoric. Græc. & Latin. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. V. fiecle. Cave.*

PALLADIUS, of PALLATIUM, biffchop van Xaintes in de VI eeuw, was de zoon van een ryk edelman van Auvergne, die zich zelf in den jare 566 doodde, om niet te vallen in handen van Sigebertus koning van Auftrafië. Hy wierdt biffchop van Xaintes in den jare 573, en woonde het concilie van Parys by, dat in het zelfde jaar gehouden wierdt, en dat van Macon van den jare 585. Hy begaf zich aan de zyde van Gondebaud, die zich een zoon noemde van Clotarius den I, en die Aquitanië vermeefterde. Hy ordende den priefter Fauftianus tot biffchop van Acqs. De koning Gontram verweet hem naderhandt deze trouwloosheit, en wilde den dienft dien hy deedt niet bywonen. Hy woonde op het vertoog der biffchoppen den zelven niettemin by, en verzocht hem zelfs aan zyne tafel; daar Bertrand, aardsbiffchop van Bourdeaux, en Palladius, driftig geworden zynde tegen malkander, in het byzyn des konings de een den anderen verfcheide euveldaden verweten.

Fauſtianus wierdt op het concilie van Macon afgezet. Bertrand, aardsbiſſchop van Bourdeaux, Palladius, biſſchop van Xaintes, en Oreſtes van Bazas, die zyne ordening toegeſtemt hadden, wierden veroordeelt om hem te voeden, en hem eene ſomme tot zyn onderhoudt te betalen. Bertrand op de wederkering van dit concilie geſtorven zynde, verdreef en mishandelde Palladius verſcheide perſonen van zyne geeſtelykheit, die beſchuldigt wierden vertogen tegen hem overgegeven te hebben aan zynen aardsbiſſchop. Twee jaren daar na wierdt Palladius noch van trouwloosheit beſchuldigt tegen Gontram, in het ontfangen der afgezanten, welke Vredegonda in Spanje zondt tegen Gontram. Anteſtius gouverneur van Angers te Xaintes gekomen zynde, deedt hem buiten Xaintes aanhouden, en liet hem daar niet binnen komen voor dat hy borg ſtelde, en hem een landgoedt afſtondt, dat hy hadde in Berri. Palladius kwam vervolgens ten hove om zich te rechtvaardigen. Het oordeel over zyne zaak wierdt geſtelt aan het eerſte concilie. Palladius bezat ſedert dien tydt in vrede het bisdom van Xaintes. Hy leefde noch in den jare 596, dewyl Gregorius in dat jaar aan hem ſchreef, om hem S. Auguſtinus, en de andere zendelingen van Engelandt aan te bevelen, en H. overblyfſelen aan hem zondt. *Gregor. Turon. l. IV. c. 34. l. VII. Hiſt. c. 31. l. VIII. c. 9. 21 & 22. l. de Gloria Confeſſor. c. 56. 57 & 60. Gregor. Mag. l. V. Epiſt. 50 & 52.*

PALLADIUS, een Deenſch Godgeleerde, die, te zamen met Hemmingius, de hervorming van Denemarken te wege bragt. Hy is mogelyk de zelfde met *Petrus Palladius van Ripen*, biſſchop van Roſchild, die in den jare 1660 ſtierf. Men heeft van hem een boek *over de boetvaardigheit*, eene *uitlegging over Geneſis*, eene andere *over de Klaagliederen van Jeremias*, enz. *Vindingius in R. H. p. 95. Bartholin. in Dan. ſcr. p. 122.*

PALLADIUS, een ketterſch prelaat in de V eeuw. Hy wierdt in den ſtoel van Antiochië gedrongen na Petrus Fullonius, en om aan te tonen dat zyne gevoelens niet rechtzinnig waren, zegt men, dat hy altoos gemeenſchap hieldt met Petrus Mongus, een valſch prelaat van Alexandrië.

PALLADIUS, een Griekſch Sophiſt, die de geneeskunde leeraarde, en uitleggingen ſchreef over het VI boek van Hippocrates. Men weet niet wel in wat tydt hy geleeft heeft.

PALLADIUS was een dichter, die in den jare 390 leefde, en *de Jonge* bygenoemt wierdt.

PALLADIUS, gezegt *Fuſcus*; of *Niger*, een vermaard redenaar en dichter omtrent den jare 1470, was van Padua, en maakte zich bekend door zyne uitgegeven ſchriften. Men heeft van hem *uitleggingen over Catullus*; verder heeft hy *De bello Turcico*; *De Inſulis lib. III*; *De ſitu & ora Illyrici*; en *Collectanea rerum vulgarium* naar de wyze van Aulus Gellius geſchreven. Hy was ook in de Griekſche en Latynſche talen wel ervaren, en heeft in de poëzy vele puntdichten verzamelt. Eindelyk wierdt hy in de ſtadt Capo d'Iſtria tot profeſſor beroepen, daar hy de welſprekendheit en de poëzy leeraarde, en aan eene beroerte ſtierf. Sabellicus ſpreekt met lof van hem. *Sabellic. Ænead. Scardeoni de clar. Patav l. II. claſſ 10. p. 240.*

PALLADIUS. (ANDREAS) Zie PALLADIO.

PALLADIUS RUTILIUS TAURUS, een geneesmeeſter, die omtrent den jare 129 leefde, en verſcheide verhandelingen geſchreven heeft, en onder anderen eene van den landbouw. Hy was ook een dichter. *Riccioli Chron. reform. Juſt. in Chron. Med. Van der Linden de ſcript. Med.*

PALLADIUS *van Methone*, was de zoon van een anderen van den zelfden naam, en een Sophiſt ten tyde van Conſtantinus den Groten. Hy ſchreef verſcheide werken, en onder anderen eene verhandeling der Roomſche feeſten, gelyk Suidas verhaalt; en verklaringen, welke Photius gelezen hadde, *Cod.* 132.

PALLANKA, eene ſtadt met een ſlot in 't opper-Hungariſche graafſchap Neuſol, aan de rivier Ibola, niet verre van der zelver zamenloop met de rivier Gran gelegen. Zy is een doortocht naar de koninklyke bergſteden.

PALLANTIUM, Stephanus (*de Urbibus*) ſchryft het zelve met eene enkele L, Pauſanias met twee LL, en Plutarchus dan op de eene en dan op de andere wyze. Pauſanias zegt dat het eene ſtadt was van Arcadië. Zy was eerſt eene ſtadt geweeſt, naderhandt tot een dorp geworden; doch de keizer Antoninus gaf haar de waardigheit van eene ſtadt weder, met de voorrechten en vryheden, haar aanmerkende als de moeder van Pallantium, eene ſtadt van Italië, welke volgt.

PALLANTIUM, eene ſtadt van Italië, gebouwt in Latium, naby den Tyber, door Evander, een Griek, die aldaar eene volkplanting gebragt hadde van de ſtadt Pallantium in Arcadië, en haar den zelfden naam gaf. Zy maakte naderhandt een gedeelte van de ſtadt Rome uit. Pauſanias zegt, dat, de L en N uit dit woordt genomen zynde, zy ſedert *Palatium* genoemt wierdt. Zy was gebouwt op eene der heuvelen van Rome, de Palatynſche berg genoemt.

PALLAS. Zie MINERVA.

PALLAS, een zoon des konings Evander, die het belang van Eneas aannam, wanneer de zelve naar Italië kwam.

PALLAS, de zevende vrouw van Herodes *den Groten*, by de welke hy eenen zoon hadde, Phalaël genoemt. *Jozephus Oudh. XVII.* 1.

PALLAS, een vrygemaakte van den keizer Claudius, hadt het grootſte gedeelte van het gezag onder het keizerryk van dezen prins, en was eerſte ſtaatsbedienaar en beſtierder der financien. Hy was eertyds ſlaaf geweeſt van Antonia, de ſchoonzuſter van Tiberius, en was belaſt geweeſt met den brief, waar in zy bericht gaf van de zamenzwering van Sejanus. Hy bewoog Claudius om te trouwen met Agrippina, zyne nichte, na de doodt van de eerloze Meſſalina, en verplichtte hem in 't vervolg noch om Nero aan te nemen, en hem tot zynen erfgenaam in het ryk te benoemen, tot nadeel van Britannicus, zyn eigen zoon. Men verdacht van toen af Agrippina ten koſte van hare eere de gewichtige dienſten gekocht te hebben, welke Pallas haar deedt; en Claudius, zo plomp als hy was, dezen handel bemerkende, zeide eens opentlyk, in de verhitting van den wyn, dat hy zich daar over zou wreken. Agrippina en zyn gunſteling kwamen hem voor, en deden hem in champignons een vergift geven, dat door de vermaarde Locuſta bereid was. Hoewel Nero het keizerryk aan Pallas verſchuldigt was, hy ſtelde zich wel haaſt tegen de baldadigheit van dezen vrygemaakten, dien hy het beſtier der financien ontnam. Zyne ongenade was zeer ſmertelyk voor Agrippina. Pallas trooſtte zich echter daar over door het gezag, dat hy behieldt, en door de onnoemelyke rykdommen die hy mede bleef bezitten. Maar deze zelfde rykdommen waren de oorzaak van zynen ondergang, want Nero, om daar van erfgenaam te worden, deedt hem ſterven zeven jaren na dat hy hem van zyn gedeelte in 't ſtaatsbeſtier ontbloot hadde. *Suetonius l. V. Tacitus Annal. XII &c. Dio l. LX.*

PALLAS, een Griekſch ſchryver, die *de Myſteriis mithra* geſchreven heeft. *Voſſius lib. III. des hiſt. Græc. Porphyr. de abſtin. l. III.*

PALLAVICINI, een oud en adelyk geſlacht in Italië, daar het zich te Rome, te Genua, en in Lombardyë, in verſcheide takken verdeelt, die alle den zelfden oorſpronk ſchynen gehadt te hebben, hoewel Sanſovino niet van dit gevoelen is. Men geeft voor dat het zelve afkomſtig is van Adelbert, die in den jare 980 uit Duitſchlandt in Italië kwam, en aldaar in den jare 1034 ſtierf, nalatende van zyne gemalinne Adelheide, die men voor eene nabeſtaande houdt van den keizer Otto den III, UBERTINUS en BERTHOLDUS. De Pallavicinen te Rome hebben voorname mannen, en twee kardinalen onder hen gehad. LAZARUS PALLAVICINO wierdt door paus Clemens den IX in den jare 1669 kardinaal gemaakt, en ſtierf te Rome den 20 April des jaars 1680. Zy zyn prinſſen van Civitella. NICOLAUS MARIA PALLAVICINO, prins van Civitella, ſtierf in den jare 1679, in het 23 jaar zyns ouderdoms. Zyne voorvaders zyn dappere krygslieden geweeſt. RAINUTIUS PALLAVICINO, die ſtadvoogdt is geweeſt van Rome, en den 17 May des jaars 1706 den kardinaalshoedt verkreeg van Clemens den XI, is uit Lombardye van Parma geboortig, en inzonderheit bekent wegens de moeijelykheden, die hy in den jare 1696 wegens den rang den keizerlyken gezant, den graaf van Martinitz, aandeedt. Onder de Pallavicinen van Genua zyn mede aanzienlyke mannen geweeſt. AUGUSTINUS PALLAVICINO wierdt in den jare 1637 Doge van de zelve republyk, en was de eerſte, die eene koninklyke kroon gedragen heeft. Hy ſtierf in den jare 1649. Een ander van den zelfden naam heeft uitleggingen over Ariſtoteles geſchreven. Hy leefde in den jare 1614 en 1618. JACOBUS MARIA PALLAVICINO, die in de XVI eeuw leefde, was de vader van STEPHANUS, uit wien geſproten is JOHANNES BAPTISTA, marquis van *Pallavicino*, ambaſſadeur in Vrankryk. CYPRIANUS PALLAVICINO geraakte in zulk eene hoogachting by den paus Pius den V, dat hy hem in den jare 1567 aardsbiſſchop maakte van Genua. Hy hieldt een provinciaal concilie, en ſtierf in den jare 1587, in het 76 jaar zyns ouderdoms. FABRICIUS PALLAVICINO wierdt in den jare 1571 Jeſuit. Hy leeraarde de Griekſche taal en de Matheſis te Rome en te Florence, naderhandt de philoſophie in Polen, daar hy Rector was van het Krakauſche Collegie. Naderhandt bekleedde hy noch de zelfde waardigheit in dat te Avignon, en hy ſtierf te Genua in den jare 1600. Men heeft van hem deze twee verhandelingen: *De perfectione religioſa e S. S. Patribus*; en *de Cambiis mercatorum. Sanſovin. Origine delle Caſe d'Ital. Foglieta in Elog. illuſtr. Ligur. Priorato ſcena d'huom. illuſtr. d'Ital. Ughel. Ital. Sacra. Alegambe Bibl. ſcript. S. J. Erythræus Pinacoth. c.* 46.

PALLAVICINO, (ANTONIUS) kardinaal, biſſchop van Vintimiglia en van Pampelona, een zoon van Babilanus Pallavicino, en van Peregrina Salvagia, was van Genua, daar hy in den jare 1441 geboren wierdt. Hy wierdt in den koophandel opgetrokken op de wyze der edele Genuezen, en hy volgde een langen tydt zyne broeders, die in Spanje handelden. Maar deze levenswyze moede zynde, kwam hy in den jare 1470 te Rome, daar de kardinaal Johannes Baptiſta Cibo hem aannam in het getal van zyne huisgenoten, en het ſecretarisſchap van de Apoſtoliſche brieven voor hem verkreeg. Dit ampt maakte hem bekent by paus Sixtus den IV, die zynen geeſt beſpeurde, en hem het bisdom gaf van Ventimiglia. Hy bereidde zich om naar zyn bisdom te vertrekken, wanneer paus Sixtus de IV den 13 Auguſty des jaars 1484 ſtierf. De kardinaal Cibo badt hem toen zyne reize uit te ſtellen tot na de verkiezing van een nieuwen paus, en om hem te krachtiger daar toe te verplichten, deedt hy hem benoemen onder de prelaten, die men gemeenlyk verkieſt tot de bewaring van het Conclave. Het zelve duurde niet lang. De zelfde kardinaal Cibo wierdt in het zelve op den pauſſelyken troon verheven op zondag den 29 van de zelfde maandt Auguſtus, en hy nam den naam aan van Innocentius den VIII. Dit was eene grote oorzaak van blydſchap voor Antonius Pallavicino, dien de nieuwe paus te Rome hieldt. Hy maakte hem terſtondt dataris en vervolgens kardinaal in de maandt Maart des jaars 1489. Alexander de VI, de opvolger van Innocentius, hadt veel achting voor den kardinaal Pallavicino, dien hy met verſcheide bisdommen begiftigde. Wanneer koning Karel de VIII van Vrankryk op den 21 December des jaars 1494 in Rome kwam,

geboodt

geboodt deze paus, die in het kasteel van S. Angelo geweken was, den kardinaal Pallavicino hem te ontfangen, en met hem te handelen, dat hy met veel vrucht deedt. De zelfde vorst vertrok den 20 May des volgenden jaars 1495 van Napels. De paus hadt hem te veel beledigt, om hem te durven afwachten. Hy vertrok van Rome, en week naar Orvieto, latende wederom de zorge aan den zelfden kardinaal om met den koning te handelen, dat hy alle de plaatsen van den Kerkelyken staat, die hy in bezit hadde, afstont. Deze paus stierf den 17 Augustus des jaars 1503. Zyn ongeregeld leven hadt den H. stoel zodanig onteert, dat men bedacht was om een opvolger te verkiezen, die, door de vroomheit van zyn leven, zulk een schandelyk gedrag konde verbeteren. Antonius Pallavicino was een van de genen, die men terstondt voorstelde, en die verscheide stemmen hadde. Zyne bedekte vyanden toonden zich hier over verdrietig; en Garimbert zegt dat zy hem hatelyk zochten te maken door dit hekelachtige puntdicht:

Genua cui patrem, genitricem Græcia, partum
Pontus & unda dedit, hic bonus esse potest?
Vani sunt Ligures, mendax est Græcia, Ponto
Nulla fides. Hæc tu singula solus habes.

Een der vrienden van den kardinaal vondt het antwoordt in deze zelfde vaarzen, die hy omzette in deze uitdrukkingen:

Qui malus esse potest, patrem qui Genua, matrem
Græcia, cui partum Pontus & unda dedit?
Sunt malo & assueti Ligures, & Græcia docta est.
Æneadum & genitrix est Venus orta mari.

Wat 'er van zy, Pius de III wierdt tot paus verkoren, en Julius de II volgde wel haast op hem. Deze gebruikte den kardinaal Pallavicino in de gewigtige zaken, en zondt hem als legaat naar Savona, daar de byeenkomst geschiedde van den koning Lodewyk den XII, en van Ferdinand, koning van Aragon. Deze vorsten sloten daar een verbondt tegen de Venetianen, naar de begeerte van den paus. De legaat spoedde zich om hem zelf van den uitslag van zyne onderhandeling verslag te doen; maar op het einde van de maandt Augustus te Rome komende, viel hy in eene ziekte, en stierf den 10 September des jaars 1507, in den ouderdom van 66 jaren. Zyne beenderen, die men in de Vaticaansche kerk begraven hadde, wierden sedert in den jare 1596 overgebragt in die van *S. Maria del Popolo*, door de zorgen van Johannes Baptista en Babilanus Pallavicino, zyne klein-neven. *Guicciardin Hist. lib. II. Paul. Jovius l. II. Foglieta in elog. Ligur. Garimbert l. III. & IV. Ciaconius. Aubery.*

PALLAVICINO, (Ferrante) Regulier kanunnik van S. Augustyn, van de Lateraansche congregatie, was van Piacenza. Hy wierdt aangenomen in het huis gezegt *van de Passie*, dat de Reguliere kanunniken te Milaan hebben; hy maakte zich uitmuntend door den luister van zyn groten geest, en was een liefhebber van hekelschriften. De natuurlyke neiging welke de menschen voor dat slag van werken hebben, verschafte hem verwonderaars en vrienden, die hunne toejuiching gaven aan alles dat van hem kwam. Paus Urbanus de VIII beoorloogde in dien tydt den hertog van Parma Odoardus Farnese. Ferrante Pallavicino niet in staat zynde om zynen prins met de wapenen te verdedigen, bediende zich van de pen, en gaf verscheide stukken uit, die ongemeen nadeelig waren aan den H. stoel, en aan het gansche Barberynsche huis. De naam van dezen kanunnik wierdt tot een afschrik aan het hof van Rome, daar men eenen prys op zyn hoofdt zette. Hy week naar Venetië, en leefde aldaar in rust. Een jongeling, die veinsde deel te nemen in zynen tegenspoedt, riedt hem in Vrankryk te komen, daar hy hem grote voordeelen deedt hopen. Hy overreedde hem zelfs zich te Oranje neder te zetten, daar hy niets te vrezen hadde onder de bescherming van een Protestantsch vorst. De ongelukkige Ferrante viel in dezen strik. Hy liet zich geleiden door dezen valschen vriendt, die hem over de brug van Sorgues in het graafschap Venaissin deedt trekken. Men zegt dat Pallavicino, het pausselyke wapen boven aan den toren van het marktvlek ontdekt hebbende, geheel verschrikt uitriep: *Ach! ik ben verloren.* Zyn ontrouwe leidsman zocht hem gerust te stellen, maar te vergeefsch. Hy wierdt ook byna in het zelfde oogenblik gevangen genomen door omgekochte mannen, die hem naar Avignon bragten, daar hem veertien maanden daarna, in den jare 1644, het hoofdt afgehouwen wierdt. Men zegt dat de geen, die hem zo lashertig verriedt, de zoon was van een boekverkoper van Parys, de Bresche genoemt, en dat een der vrienden van Pallavicino hem kort daarna te Parys doodde, wanneer hy zich het veiligste waande voor zyn misdryf, en dat hy ongestraft de beloning genoot, die hy daar voor getrokken hadde. Ferrante Pallavicino heeft verscheide verhandelingen geschreven: *La Tallichea*; *La Susanna*; *Il Giuseppe*; *Il Sansonne*; *L'Ambasciatore invidiato*, onder den naam van *Alcinio Lupa*, dat eene omzetting van de letteren van zynen naam is; *La Pudicitia schernita*; *Il Divortio celeste*; *La Rhetorica delle P.* en andere meer, die men in 2 stukken by malkander heeft. Zyn doodt gaf gelegenheit tot de zamenspraken, die men heeft onder den tytel van *Anima errante di Ferrante Pallavicini*. In de nieuwe Fransche overzetting van zyn *Divorce Celeste*, die te Amsteldam in den jare 1696. gedrukt is, wordt een korte inhoudt van zyn leven gevonden. *Ghilini Theat. d'huom. letter. P. II. Hallevord. Bibl. curios. Bouche Hist. de Prov. Pierre de St. Romuald. Tes. Chron.*

PALLAVICINO (Horatius) was uit het bekende voorname Genueesche geslacht van dien naam gesproten, en van zeer groot vermogen. Hy ging over tot den hervormden Godsdienst, zette zich in Engelandt ter neder, en deedt de koninginne Elizabeth ongemeene diensten tegen Philippus den II, koning van Spanje, dien hy een ongemeenen haat toedroeg. In den jare 1581 schoot hy de koninginne al het geldt, dat zy aan den hertog van Alençon liet betalen, wanneer de zelve den hertog van Parma noodzaakte de belegering van Kameryk op te breken, en in het volgende jaar maakte hy alle de wissels over, welke de koningin naar Vrankryk, naar Duitschlandt, en naar de Nederlanden te doen hadde. Men zegt ook dat hy op zyne eige kosten eenige der schepen uitrustte, die tegen de zogenaamde onoverwinnelyke Spaansche vloot gestelt wierden. *Strada de Bello Belg. de Larrey Hist. d'Angl. T. II. p.* 498.

PALLAVICINO, (Sfortia) een beroemd generaal in de XVI eeuw. Hy was gesproten uit het geslacht der markgraven van Cortemaggiore, en hadt tot zynen vader Manfredus, en tot zynen grootvader Orlandus, *de Grootmoedige* bygenoemt. Zyne moeder was Ginevra Bentivogli, eene dochter van Santus, een Boloneesch. Hy verliet tydig de studie, waar toe hy geschikt was, voor de wapenen, waar in hy onder den markgraaf del Vasto, en onder den prins van Bisignano in Piemont zich het eerst beproefde. Keizer Karel de V nam hem daar na met zich in de Nederlanden, wanneer hy de stadt Gent weder tot gehoorzaamheit bragt. Van daar zondt hy hem met eenige ruitery weder te rug naar Piemont, daar hy op nieuws onder den markgraaf del Vasto diende. Na eenigen tydt voerde hy Ferdinand den I 600 ruiters toe, die hy op eige kosten geworven hadde, met welke hy zich by Offen zo wel droeg tegen de Turken, dat de gemelde keizer hem tot zynen kamerheer en krygsraadt aanstelde. Na den gesloten stilstandt met de Turken keerde hy naar Italië, en trouwde met Julia Sfortia, eene bloedverwante van den toenmaligen paus Paulus den III. Kort daar na, wanneer in den jare 1544 de keizerschen by Cerizoles door de Franschen geslagen waren, hielp hy de voortgangen der laatsten in het hertogdom van Milaan stuiten. Van daar ging hy met den hertog Octavius Farnese naar Duitschlandt, en liet zich tegen de Smalkaldische bondgenoten gebruiken. Na dat de zelve tot reden gebragt waren, begaf hy zich weder naar Italië, en wierdt door paus Paulus den III tot generalissimus van de pausselyke krygsbenden benoemt. Na des zelfs doodt in den jare 1549 stont hy met groten nadruk het huis van Farnese by. Doch wanneer hy zich eindelyk tegen des zelfs vyanden niet bestand zag, ging hy als keizerlyk generaal krygscommissaris naar Zevenbergen, en bragt veel toe tot de wederverovering van Lippa. Het volgende jaar belegerde hy op keizerlyk bevel het slot Drigal, doch leedt by het zelve eene grote nederlage, en wierdt zelf van de Turken gevangen, die hem eerst na vier jaren, die hy te Constantinopel in de 7 torens doorbrengen moest, op vrye voeten stelden. Keizer Ferdinand de I maakte hem tot vergelding groot-maarschalk van Hungarië. Doch hy verliet dit koninkryk, na de geslotene vrede met de Turken, en aanvaardde by de Venetianen het generaalschap over het voetvolk, welk ampt hy een tydt lang bekleedde. De eerste jaren besteedde hy voornamelyk om de vestingen der republyk in een goeden staat te brengen. Inzonderheit droeg hy zorge voor het eilandt Cyprus, dat echter niet verhinderde, dat niet de Turken in den jare 1570 de stadt Nicosia, en ook het volgende jaar Famagusta zouden verovert hebben. Om deze laatste plaats te behouden, riedt Pallavicino, dat men tegen Rhodus, of tegen Negroponte, of tegen de Dardanellen zelfs, iets ondernemen, en daar door den Turken eene afwending maken moest; doch deze voorslag vondt tot nadeel van de republyk geen ingang. In 't laatstgemelde jaar 1571 hielp hy de Spanjaarden, die daar toe ongenegen waren, overreden tot een zeetreffen tegen de Turken, en was daar na zelf mede een van de voornaamsten, die de voortreffelyke zege by de Echinadische eilanden, naby Lepanto, tegen de Turksche vloot bevochten. Na dat in den jare 1574 de vrede tusschen de Ottomannische porte en de Venetianen gevolgt was, gaven deze hem het opperbevel over al hunne zeemacht, en wel met zulk eene onbepaalde macht, dat het zelve, als eene zaak die met de wetten en staatkundige grondregelen van deze republyk strydig was, van een ieder, ook van Pallavicino zelf, met verwondering wierdt aangezien. Wanneer deze eindelyk wegens hogen ouderdom zyn commando, dat hy met algemeene goedkeuring gevoerd hadde, nederleide, gaf hy den Venetiaanschen Raadt te verstaan, *dat het wel gedaan zoude zyn nooit eenen vreemden wederom zo veel macht te geven:* hy ontfing echter deze loflyke tegenverklaring, *dat de republyk, om zyne byzondere verdiensten, ook iets byzonders omtrent zynen persoon had le laten geschieden, en dat de zelve te minder nadenken gehadt hadde om zulks te doen, dewyl hy uit een bloedt afkomstig was, welkers nakomelingen zich zonen van S. Marcus noemen konden.* Hy stierf eindelyk in den jare 1585 te Busseto. *La Spada d'Orione di primo Damaschino P. I. p.* 152.

PALLAVICINO, (Sfortia) een Jesuit, en naderhandt kardinaal, was van Rome, daar hy den 28 November des jaars 1607 geboren wierdt van den marquis Alexander Pallavicino, en van Francoisa Sforce. Men trok hem op in de wetenschappen, en hy maakte daar in goede voortgangen, vooral in de philosophie en in de rechten. Hy was de oudste van zyn huis, en zonderde zich echter af tot den kerkelyken staat, wat tegenzin zyne ouders ten opzichte van dit voornemen hadden laten blyken. Zyn gedrag was zo geregeld, dat men hem terstondt verkoos om van het getal der prelaten te zyn, die de vergaderingen bywonen, welke men te Rome *Congregatien* noemt. Hy was van die *del buon governo*, van die *dell' immunita ecclesiastica*, en van eenige andere. Men ontfing hem ook in de vermaarde akademie der Humoristen,

moriften; en hy zag zich zelfs dikwils aan het hoofdt van deze akademiften als prefident. Sfortia Pallavicino was gouverneur van Jefi, en naderhandt van Orvieto en van Camerino, onder paus Urbanus den VIII. Deze voordeelen vleiden hem niet; hy was bedacht om het wereldlyke geheel te verlaten, en de achting, die hy altoos gehadt hadde voor de Jefuïten, deedt hem hun gezelfchap verkiezen, waar in hy ontfangen wierdt den 28 Juny des jaars 1638. Uit het nieuwlingfchap getreden zynde, leeraarde hy de philofophie, en naderhandt de Theologie. Paus Innocentius de X benoemde hem tot het onderzoek van verfcheide gewigtige zaken, en paus Alexander de VII maakte hem zyn biechtvader, en, na tweemalige weigering door zyn derden onvermydelyken laft, kardinaal. Deze paus was eens oud vriendt van den vader Pallavicino, die hem edelmoediglyk gedient hadde, wanneer hy te Rome kwam onder den naam van Fabio Chigi. Hy hadt zelfs eenigermate medegewerkt tot zyne bevorderinge door de dienften, die hy hem gedaan hadde. Pallavicino hadt hem aangenomen in de akademie der Humoriften, waar van hy prefident was, gelyk gezegt is; en Fabio Chigi betuigde hem toen daar over zyne dankbaarheit door vaarzen, die gedrukt zyn in een boek, *Carmina Philomatis* genoemt. Het ganfche geflacht van Chigi heeft ook reden zich over den vader Pallavicino te bedanken, die in het Sacro Collegio aangenomen wierdt den 10 November des jaars 1659. Hy was alreets onderzoeker der biffchoppen, hy wierdt vervolgens een lidt van de congregatie van 't S. Officio, en van die van het concilie, enz. Zyne vordering tot het kardinaalfchap deedt hem niet veranderen van levenswyze: hy leidde het zelve met eene grote geregeltheit tot zyn doodt toe, welke voorviel op den 5 Juny des jaars 1667, het 60. van zynen ouderdom. Men zegt, dat de paus ook onder anderen hem kardinaal maakte, om dat hy hem in zyn voornemen, om de Italiaanfche taal tot volkomenheit te brengen, bygeftaan hadde. Hoewel hy in den beginne in zyne fchriften paus Alexander den VII ongemeen geprezen hadde, zo kon hy echter, wanneer de zelve naderhandt het neeffchap invoerde, niet nalaten daar over zyn mishagen duidelyk te betuigen; gelyk hy dan ook een gefchrift daar tegen vervaardigde; en als men hem de loftuiting, die hy van te voren aan den paus gegeven hadde, te binnen bragt, antwoordde hy; *dat hy toen van den paus als eenen paus gesproken hadde; maar dat hy toen van Alexander als Alexander fprak.* Deze kardinaal heeft eene hiftorie van het concilie van Trente vervaardigt, om gefielt te worden tegen die van Fra Paolo. Tegen dit werk is eene verhandeling uitgegeven, genoemt het *Nieuwe Euangelie van den kardinaal Pallavicino.* Men heeft noch andere werken van zyn maakfel, als *Trattato dello ftile. Vindicatione Soc. J. &c. De bono lib. IV. &c. Alegambe Bibl. S. J. Craffo Elog. d'huom lett. Cefar Aquilinus de tribus hiftoricis concil Trid. Struvius Bibl. Antiq. an.* 1706. *Heideggerus Hift. Pap.* §. 291. *& alibi. Witte Diar. biogr.*

PALLAVICINO, (LO STATO) door eenigen ook *lo Stato di Buffeto* genoemt, een landfchap behorende tot het gebiedt des hertogs van Parma, in Italië. Het zelve formeert op de landkaarten een triangel, waar van de bovenfte zyde aan Cremona, die ter rechterhandt aan het eigentlyk gezegde hertogdom Parma, en die ter flinkerhandt aan het hertogdom Piacenza grenft. Men zegt dat het zelve byna 50000 fchreden in zynen omtrek heeft. De voornaamfte plaats in het zelve wordt Buffeto genoemt. Daar naaft komen het meeft in aanmerking, Borgo fan Donnino, Corte-Maggiore, Fiorenzuola, Gibello en Scipione, of Sepione. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 450. 451.

PALLENA, eene plaats, van welke Plutarchus fpreekt in het leven van Thefeus. Stephanus *de Urbibus* zegt, dat het een vlek was in Attica.

PALLIUM, zeker flag van een keizerlyken mantel, waar mede de Chriften keizers in de IV eeuw de kerkprelaten begonden te vereeren, willende, dat dit het fieraadt dezer prelaten zoude zyn, en het teken van hun gezag in het geeftelyke over de mindere ordens in hunne kerken, gelyk de keizers het hadden in het wereldlyke over die van hun ryk. Het bedekte in het begin het ligchaam van den prelaat, en hing af van den hals tot aan de hielen, byna gelyk de kappen doen, behalven dat het van voren toe was, en geweven, niet van zyde of linnen, maar van wolle, om het fchaap te verbeelden, dat Jefus Chriftus, de goede herder, op zyne fchouderen draagt. Sedert was het maar een flag van een ftool, die van voren en van achteren afhing, en bezet was met vier fcharlaken kruiffen, geplaatft op de vier zyden van het pallium; dat is te zeggen op het hert, op den rugge, en op de twee fchouderen, dat byna de gedaante is van het pallium der tegenwoordige prelaten. De patriarchen ontfingen het pallium voor het altaar in de plechtigheit van hunne inwyding. Zy zonden het zelve aan de aardsbiffchoppen van hun patriarchfchap, wanneer zy hunne verkiezing beveftigden, en deze gaven het aan de biffchoppen van hunne provincie, dezelve inwydende, na dat zy de keur beveftigt hadden, die op eene kanonyke wyze van hen gedaan was: zo dat de een noch de ander geen pontifikalen dienft konden doen, 't en zy dat zy het pallium ontfangen hadden. Zy droegen dit fieraadt niet anders dan voor den altaar, in het doen van de plechtige miffe; en zy leiden het zelfs af terwyl men het Euangelie las. Dewyl deze eer eene loutere gunfte der keizers was, gaf men het pallium niet zonder hunne bewilliging daar toe te hebben. Aldus verzocht S. Gregorius den keizer Mauritius, aan den patriarch Anaftafius den Sinaït, dien men afgezet hadde, de vryheit te geven om te Rome te komen, en hem toe te ftaan het pallium te dragen, op dat hy aldaar pontifikalyk dienft zoude kunnen doen. Dit was het gebruik van het pallium in de Oofterfche kerke.

Het was daar mede niet volkomen even eens in het Weften, daar men niet vindt dat de prelaten dit fieraadt hadden voor de VI eeuw. Het was in 't begin van deze eeuw, dat de paus Symmachus, Cefarius aardsbiffchop van Arles zyn vikaris gemaakt hebbende in de Gaulen, hem het pallium zondt; en de paus Vigilius, een van zyne opvolgers in de zelfde eeuw, gaf het aan Auxentius, mede aardsbiffchop van Arles, en vicaris van den H. Stoel. Want dit teken van de mededeeling der pauffelyke macht, wierdt toen alleen aan de primaten en apoftolifche vikariffen gegeven: en het was eerft lang daar na, omtrent het midden van de VIII eeuw, wanneer de paus Zacharias het zelve toeftont aan alle de aardsbiffchoppen. De pauzen gaven vervolgens dit fieraadt aan verfcheide voorname biffchoppen, waar van eenige zich aardsbiffchoppen noemden, ter oorzake van dit voorrecht, als hebbende eene waardigheit boven de gemeene biffchoppen. Eertyds wilde men de aardsbiffchoppen verplichten het pallium te Rome te halen: tegenwoordig doet men het hen verzoeken met dit formulier, *inftanter, inftantius, inftantiffimè.* Een aardsbiffchop kan gene biffchoppen inzegenen, gene kerken toewyden, noch geen pontifikalen dienft doen in zyne kerke, dan na dat hy het pallium ontfangen heeft. Zo hy van aardsbisdom verandert, moet hy een nieuw pallium verzoeken. Hier voor is van de gedaante en van de ftoffe van het pallium gefproken, waar by men hier moet voegen, dat de wolle, waar van men het maakt, genomen wordt van de vacht van twee lammeren, die men jaarlyks offert op het altaar der kerke van S. Agnes te Rome, op den dag van het feeft van deze heilige. Twee kanunniken van S. Jan Lateraan geven deze lammeren aan de apoftolifche onderdiakonen, om de zelve op te voeden, tot dat het tydt is hen te fcheren. Dan vermengt men hunne wolle met andere witte en fyne, om daar van de ftoffe der palliums te maken. *Maimbourg Hift. van 't pausfchap van S. Gregorius den Groten. Garnier Differt. de Pallio. Marca de Concord. Thomaffin Difcip. de l'Eglife.*

PALLU, of PHALLU, was de twede zoon van Ruben, eenen der twaalf patriarchen. Hy was het hoofdt van een geflacht, dat naar zynen naam het geflacht der Palluiten genoemt wierdt. Hy was de vader van Eliab, en grootvader van Nemuël, en van Dathan en Abiram, die twee rampzaligen, die met Korah opftonden tegen Mozes en Aaron, en die door de aarde ingezwolgen wierden. *Num. XXVI.* 8. 9. *Genef. XLVI.* 4.

PALMA, een flot en fteedtje in Caftilie, 't welk de Caftiliaanfche koning Alphonfus de XI in den jare 1342 fchonk aan Ægidio Boccanegra, wiens nakomelingen den naam van Portocarero aangenomen hebben, en in den jare 1507 daar van den graaflyken tytel verkregen. *Imhof Grand. in Span.*

PALMA, een vlek van Spanje, in Andalufië. Het is aan den zamenloop van de Guadalquivir en van de Xinil, een of twee mylen beneden Ecija gelegen. *Maty Dict.*

PALMA, eene ftadt in de Portugeefche provincie Eftremadura, aan de rivier Cadaon. Een eilandt, PALMA DE SOL genaamt, legt beneden het koninkryk van Sardinië, waar toe het ook behoort. Ook is noch de zeeboezem DI PALMA tusfchen de Zuidkuft van Sardinië en het kleine eilandt S. Antiochus, bekent.

PALMA NUOVA, eene beroemde vefting in Frioul, aan de rivier Nariffa, en aan de grenzen van het graaffchap Gorits, of *Gradifca.* Zy dekt het Venetiaanfche gebiedt tegen de Ooftenrykfche grenzen, en is van den Doge Ciconia in den jare 1593 tot befchutting van hunne landen tegen het huis van Ooftenryk gebouwt. Zy heeft 9 bolwerken, 18 katten, of opgeworpene hoogten, die het omleggende landt gebieden, en een goed kafteel; ook zyn de watergraften 30 fchreden wyd, en 12 fchreden diep. Zy behoort den Venetianen, en wordt van hen voor de fterkfte vefting der wereldt gehouden. *Baudrand. Brown Voyage.*

PALMA, een vlek op de kuft van Calabria Ultra, acht mylen benoorden Rheggio gelegen. Dit vlek is gebouwt op de overblyffelen van eene oude ftadt der Brutiën, *Taurianum*, en *Tauri civitas* genoemt, welke verwoeft wierdt door de Saracenen. *Maty Dict.*

PALMA, of LA PALMA, een van de Canarifche eilanden in de Atlantifche zee in Africa, behoort aan de Spanjaarden, die zich in den jare 1493 daar van meefter maakten. Zyn omtrek is van 25 mylen, en het is zeer wel bebouwt. Op het zelve is eene kleine ftadt, *Santa Cruz de la Palma* genoemt, verfcheide vlekken, en een vuurbrakende berg. Men zag in den jare 1677 daar uit veel onderaardfch vuur te voorfchyn komen, met aardbevingen, die zeer aanmerkelyk waren, om hunne zwaarheit en langdurigheit. Den 13 November, een weinig na zonnen ondergang, beefde de aarde dertien mylen verre langs de kuft. Deze aardbeving, verzeld van een fchriklyken donder, duurde vyf dagen, gedurende welken tydt de aarde zich op verfcheide plaatfen opende. De grootfte opening was op *Mont aux Chevres*, of den Geitenberg, anderhalve myl van de zee, daar een groot vuur uitborft, dat ftenen en gefmoltene rotfen uitwierp. Het zelfde gebeurde op verfcheide plaatfen daar rondom, en men zag in minder dan een vierendeel uurs aan den voet der bergen tot achttien openingen toe, die vlammen en gebrande ftenen uitwierpen, en in zo groot eene menigte, dat het zelve als een ftroom van vuur maakte, die haren loop nam over de vlakte van *los Camos*, en liep met groot geweldt naar den kant van de zogenaamde heilige fontein: maar gekomen zynde naby den randt van den groten afgang, keerde zy zich ter rechterhandt, en richtte haren loop naar de oude haven, daar de Spanjaarden aankwamen, wanneer zy zich van dit eilandt meefter maakten. Den 20 November gefchiedde eene twede opening op den Geitenberg, die brandende ftenen uitwierp, met grote aardbevingen en donder-flagen, het welke verfcheide dagen duurde. Men vondt de zwarte affche ver-

ſpreidt zeven mylen verre: het omleggende landt wierdt t'eenemaal verwoeſt, en de inwoners genoodzaakt hunne woningen te verlaten. *Memoires hiſtoriques. J. Nunno de Penna.*

PALMA (Aulius Cornelius) was een der gunſtelingen van Trajanus, die hem een ſtandbeeldt deedt oprechten. Hy was burgermeeſter in de jaren 99 en 109. Voor zyn twede burgermeeſterſchap, in den tydt dat hy landvoogdt was van Syrië, onderwierp hy het ſteenachtige Arabië aan het Roomſche ryk, welk landt een langen tydt zyne byzondere koningen gehadt hadde. Zyne gunſt eindigde met het leven van Trajanus, en zyne dienſten verhinderden niet dat Adrianus, die altoos zyn vyandt geweeſt was, hem aan zyne wreedheit opofferde, na dat hy tot het ryk gekomen was in het 119 jaar van Chriſtus. *Dio l. XVIII. Euſebius Chron.*

PALMA, (Jakob) gezegd *de Oude Palma*, was een ſchilder, geboren in het Bergameeſche in den jare 1548. Hy heeft met een krachtig koloryk geſchildert, dat door eene goede tekening onderſteunt was. Hy was een leerling van Titiaan, en zyne wyze was zo gelyk aan die van zynen meeſter, dat deze eene afneming van het kruis begonnen hebbende, het welke de doodt hem belette te voltooien, Palma verkoren wierdt om de laatſte handt daar aan te ſlaan, het gene hy met eerbiedigheit voor de geheugenis van Titiaan deedt, gelyk hy getuigen wilde door de volgende woorden, die men noch heden in dat tafereel leeſt:

Quod Titianus inchoatum reliquit,
Palma reverenter perfecit,
Deoque dicavit opus.

Onder zyne werken, die men te Venetië ziet, is de *H. Barbara*, die in S. Marie Formoſo is, zyn alderbeſte. Hy ſtierf in den jare 1596, acht en veertig jaren oud zynde, het welke doedt zien dat men hem alleen *den Ouden* noemde, om dat hy geweeſt is voor den gene, dien men *den Jongen* PALMA noemde, die zyn neef was, en een leerling van Tintoret, en die op de wyze van zynen meeſter geſchildert heeft. Hy heeft een goed getal van werken te Venetië gemaakt, daar hy in den jare 1623 geſtorven is. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

PALMACIA, of Palmaria, een klein eilandt in de zee van Genua. Het zelve is aan den ingang van de golf van Spezza, een weinig beweſten de ſtadt Porto-Venere. Men neemt dezelve gemeenlyk voor het oude *Venaria. Maty Dict.*

PALMAJOLA, in 't Latyn *Palmariola*, van ouds *Artemiſia*, een klein eilandt in de Toſcaanſche zee. Het is naby de Noordkuſt van het eilandt Elba, naar den kant van Porto-Ferrajo. *Maty Dict.*

PALMARIA, of Palmarola, is een klein eilandt in de Tyrrheniſche zee, tegen over de ſtadt Terracina, eene ſtadt in Campagna di Roma, naby het eilandt Ponza.

PALMARIA, anders ook *Felicur* of *Fenicuſa* genoemt, is een van de Lipariſche eilanden, in de Tyrrheniſche zee, tuſſchen de eilanden Alicur en Lipara gelegen.

PALMAS, (La Ciudad de las) in 't Latyn *Palmarum civitas*, de hoofdſtadt van het eilandt Canaria, in welks Ooſtelyk gedeelte zy legt, met eene haven aan de Atlantiſche zee. Zy is onder het gebiedt der Spanjaarden, en wierdt eertyds *Canaria* genoemt. Aldaar is het voornaamſte gezichte van het ganſche eilandt. De ſtadt is ſchoon, en derzelver inwoners zyn ryk en prachtig. De grondt daar om heen is zandig, en drinkt den regen in, zo haaſt die gevallen is, zo dat alles terſtondt weder droog is. *Hackluit. Baudrand.*

PALMAS, *de kaap van Palmas*, van *Palmeiras*, of van *Segogora*, is een groot voorgebergte van de provincie van den Indus, aan deze zyde van den Ganges. Het is op de kuſt van het koninkryk van Orixa, en ſtrekt zich uit in de golf van Bengale, bezuiden den mondt van de Guenga en van den Ganges. *Maty Dict.*

PALMATUS, of Palmatius, van Ceſarea, in Cappadocië, voedde paarden op, welke men naar zynen naam noemde. Hy leefde ten tyde van den keizer Valerianus. *Cod. Theodoſ. tit. de equis curulibus & de grege dominico c. not. Jac. Gothofred.*

PALMELA, eene kleine ſtadt in de Portugeeſche provincie Eſtremadura, naby Setubal, in het afhangen van eenen berg gelegen, en met een ſlot op eenen rots voorzien. De ridderorde van S. Jakob bezit deze plaats als eene commandery. *Colmenar Delic. du Portugal p. 779.*

PALMERIUS (Jacobus) was geboren op een landgoedt, 10 mylen van Caen in Normandië, den 5 December des jaars 1587. Zyn vader was Julianus Palmerius, die den roem van zyn oud geſlacht door zyne ontwyking om den Godsdienſt niet verduiſtert heeft. Dit tydig vertrek van Julianus maakte de opvoeding van zyn achtergelaten zoon vry moeielyk, tot dat zyne moeders zuſter die zorge op zich nam, en hem te Rouaan inzonderheit in de Griekſche taal liet onderrechten. Van daar begaf hy zich naar Parys, en genoot by Petrus Molinæus alles wat hem tot een geleerd en deugtzaam man konde maken, waar toe ook de onderwyzingen van Caſaubonus veel bybragten. Te Sedan zette hy in het byzonder zyne Griekſche ſtudien voort. Doch wierdt echter door eenen zo verre verleid, dat hy een ganſch jaar lang byna niet als Romannen las, waar van hy echter eindelyk zulk een afkeer hadde, dat hy niet alleen den tydt, maar ook de ydelheit van zulke gedachten beklaagde. Toen hy weder te Parys kwam, leerde hy de wiskunſt, en oefende zich in 't vechten en 't ryden; en begaf zich vervolgens op de reize door de provincien van Vrankryk, waar in hy zo naauwkeurig was, dat hy de moeite nam de byzondere uitſpraak en ſpreekwyze van ieder provincie, door behulp van hunne ſpreekwoorden en liederen uitwendig te leren. Na 't afleggen van deze reize hieldt hy zich een tydt lang met ſtuderen op, en vergaderde tot in zyn 32 jaar zeer vele aantekeningen tot de letteroefening dienſtig: doch alzo hy zich ook in den oorlog wilde oefenen, zo begaf hy zich onder de benden van Mauritz van Naſſau als vrywillige; begaf zich ook naderhandt in Vrankryk voor eenigen tydt in krygsdienſt. Doch de gedurige onruſt, die met het ſoldaten-leven verknocht is, de doodt van zynen broeder, en van deszelfs huisvrouwe, deden hem bedacht zyn mede de huiſſelyke zorgen aan te nemen. Hy begaf zich naar Caen; trouwde met Margareta Sambornea, uit een voornaam Engelſch geſlachte; en was de akademie aldaar niet alleen tot een ſieraadt, maar hielp dezelve ook aan vele voordeelen. Hy was een man, die zich de elende van anderen, door zyne tederhertigheit medelydende, en door zyne eerzucht kloekmoedig en ſtandvaſtig aantrok, en hen daar in onderſteunde. Hy ſtierf buiten opentlyke bediening den 1 October des jaars 1670, en heeft onder andere ſchriften in het byzonder nagelaten, *Exercitationes in optimos Græcos auctores*, en *Græciæ antiquæ deſcriptio.*

PALMERIUS, (Mattheus) van Florence, leefde in de XV eeuw. Zyne geleerdheit maakte hem geacht by alle, die hem kenden, en hy verſcheen met luiſter op het concilie van Florence. Hy vervolgde de Kronyk van Proſper tot op den jare 1449, en Matthias Palmerius van Piſa deedt zulks tot op den jare 1481. Hy ſchreef ook een boek van den Piſaanſchen oorlog; het leven van *Nicolaus Acciajoli*; eene verhandeling van het burgerlyke leven, dat Claudius de Roſiers in het Franſch overzette; en verſcheide andere werken. Doch alzo hy van Goddelyke zaken begon te ſchryven, en eenige byzondere gevoelens voortbragt wegens de natuur der engelen, gaf zulks aanleiding tot het verbranden van zyn boek. Trithemius en Genebrardus hebben gezegt, dat Palmerius het zelfde lot hadde als zyn boek, en dat hy ten vure veroordeelt wierdt. Voſſius heeft nochtans aangemerkt, dat Philippus van Bergamo, Volaterranus, noch de andere Italiaanſche ſchryver van dit ongeval ſpreken. Paulus Jovius zegt alleen, dat zyn boek verbrand wierdt; maar hy meldt zulks niet van zyn ligchaam. Men vindt 'er ook niets van by Nicolaus Verrino, die zyn medeburger en tydgenoot was. *Nic. Verrin. l. II. Florus illuſtr. Philipp. de Bergamo in ſupplem. Chron. A. C. 1439. Volaterranus Comment. Urb. l. XXI. Trithemius in Cat. Genebrard. in Chron. Bellarm. de ſcript. Eccleſ. Voſſius l. III. de Hiſt. Lat. Jovius in elog. c. 122.*

PALMERIUS, (Matthias) van Piſa, leefde in de XV eeuw. Hy maakte een byvoegſel tot de Kronyk van Mattheus Palmerius van Florence, van den jare 1449 tot 1481. Matthias Palmerius vertaalde ook uit het Griekſch in het Latyn de hiſtorie van Ariſteus van de zeventig overzetters. De zelve ſchryver hadde ook noch andere werken geſchreven, die niet tot ons gekomen zyn. *Voſſius l. III. de hiſt. Lat.*

PALMYRA, ook *Thamar* of *Thadmor* genoemt, was eene ſtadt van Syrië, naby het woeſt Arabië. Zy is eertyds de ſetel geweeſt van eenen aardsbiſſchop. Zy is gebouwt door den koning Salomon. Joſephus plaatſt de zelve twee dagreizens van het hoge Syrië, eenen dag van den Euphraat, en zes dagen van Babylon. Hy zegt ook dat 'er geen water in deze woeſtyne gevonden wordt, dan alleen op deze plaats. Abulfeda zegt dat deze ſtadt drie dagreizens beooſten Emeſa, en even zo verre van Salamya gelegen was. Alazizi telt van Thadmor tot Damaſcus negen en vyftig mylen. Palmyra was de hoofdſtadt van het koninkryk der Palmyrenen, beroemt wegens de dapperheit van de koningin-ne Zenobia. De keizer Adrianus herbouwde en verbeterde deze ſtadt, noemende de zelve Hadrianopolis. Men ziet noch tegenwoordig grote overblyfſelen van deze ſtadt, welke van de prachtigſte zyn, die in het Ooſten gevonden worden. Halifax heeft daar van eene beſchryving uitgegeven, welke Le Brun (*p.* 342) in zyne Reisbeſchryving heeft doen drukken. De meeſte oude opſchriften, die 'er gevonden worden, zyn in het Griekſch in een groot getal, en de andere zyn in Palmyreenſche karakters. Men vindt gene blyken van het Jodendom in de Griekſche opſchriften, en de Palmyreenſche zyn volkomen onbekend, zo wel als de taal en de karakters van dat landt. *I. Reg. IX. 18. II. Par. VIII. 4. Jozephus Oudh. VIII. 2. Ptolomæus. Plinius l. V. c. 25. Zoſimus l. I. c. 54. 61. Spon recherch. curieuſ. p. 59. Cellar. Geogr. Antiq. l. III. c. 12.*

PALO, een ligt geſterkt vlek in den Kerkelyken Staat in Italië, aan de kuſt, drie mylen bezuiden het meir en de ſtadt Bracciano. *Maty Dict.*

POLOMBARO, een vlek van den Kerkelyken Staat. Het zelve is in het Sabynſche, twee mylen van Tivoli ten Noorden gelegen. *Maty Dict.*

PALOS (Cabo de) is een vermaard voorgebergte aan de kuſt van het Spaanſche koninkryk Murcia, naby Carthagena gelegen. Men plagt gemeenlyk de breedte van ganſch Spanje van deze plaats tot aan Cabo Finis Terræ te rekenen, 't welk 170 mylen uitmaakte. *Colmenar Delic. de L'Eſp.*

PALOS DE MOGUER, een vlek of klein ſteedtje van Andaluſië, in Spanje. Het is naby den mondt van de Tinto, in de golf van Cadix, tien mylen van S. Lucar de Barramedo ten Noordweſten gelegen. Dit Palos is de plaats, van waar Chriſtophel Colombo in den jare 1492 vertrok, om Amerika te gaan ontdekken. *Maty Dict.*

PALOTTA, eene ſtadt in neder-Hungarië, in 't graafſchap Stoelweiſſenburg, met eene wyde graft en hoge muren voorzien. In den jare 1586 wierdt zy van den baſſa van Offen naauw belegert en ſterk beſchoten, doch wilde zich echter niet overgeven. Naderhandt is zy noch in der Turken handen gevallen;

len; en in den jare 1687 in October hen door de keizerschen weder ontweldigt. *Memoires du Temps.*

PALTI, of PHALTI, een zoon van Raphu, van den stamme Benjamin, was een der verspieders die naar het Beloofde landt gezonden wierden uit de woestyne. *Num.* XIII. 9.

PALTI, of PHALTI, een zoon van Laïs, van de stadt Gallim, trouwde met Michal de vrouwe van David, welke Saul de koning van Israël haren man ontnam. Maar na dat David op den troon geklommen was, ontnam by Palti zyne wettige vrouwe, en nam haar weder tot zich. Deze was daar over zeer bedroeft, en scheidde met verdriet van haar. *I. Sam. XXV.* 44. *II. Sam. III.* 15.

PALTIEL, of PHATIEL, een zoon van Azzan, van den stamme Issaschar, was een der genen, die men benoemde om het landt Canaans te verdeelen onder de kinderen Israëls. *Num. XXXIV.* 26.

PALTS, (DE NEDER-) eene provincie in Duitschlandt aan den Rhyn, welke het keurvorstendom van de Palts, als mede de Tweebrugsche, Birkenfeldsche, en Veldentsche landen in zich begrypt. De keur-Palts bestaat uit deze vyftien ampten, Heidelberg, Mosbach, Bretten, Boxberg, Uzberg, Neustadt, Germersheim, Lautern, Altzey, Oppenheim, Creutznach, Stromberg, Bacherach, Simmern, en Kirchberg. Aan de Tweebrugsche linie behoren de vyf ampten, Tweebruggen, Lichtenberg, Meisenheim, Landsberg, en Neuchastel: en de Birkenfeldsche linie behoort het vorstendom Birkenfeldt. Den Veldentschen behoorde eertyds het graafschap Veldents, en het ampt Lauterek, welke echter tegenwoordig, na het uitsterven der Veldentsche tak, de keur-Palts weder ingelyft is. Deze gezamentlyke landen nu hebben op de eene zyde tegen de Elzas het koninkryk van Vrankryk tot een nagebuur, waar van zy gestadig gevaar gelopen hebben om overweldigt te worden, indien zulks niet door toedoen van anderen was afgekeert. Men heeft om die reden ook sedert een langen tydt aan een verbondt tusschen de zes tegen den Rhyn leggende Kreitsen gearbeidt, dat echter tot noch toe niet tot een goeden uitslag heeft gebragt kunnen worden. Tegen Zwaben grenzen deze landen met Baden en Wurtenberg; tegen Franken met Ments en Hessen; en aan de andere zyde met Lotharingen en Trier. Om zyne ongemeene vruchtbaarheit wordt dit landt *Duitsch-Italië* genoemt; wordende daar eene menigte van voortreffelyke wynen gevonden, waar onder de Bacherachsche en de Neustadsche aan den ganschen Rhyn den prys behalen, en waarom voor dezen het landt den naam van de *wynkelder van het Roomsche Ryk* gevoert heeft. De vruchten zyn hier veel smakelyker dan elders, en de kastanjen wasschen ook in de bosschen in zulk een menigte, dat men de zelve slechts de Paltsische akers placht te noemen. De Rhyn, de Nekker, de Altzens, de Lauter, de Nahe, de Queich, de Spierbach, en andere kleinder rivieren, leveren ook een menigte van goede visch uit. Doch het zout moeten de inwoners uit Zwaben en Beieren bekomen. Zo worden ook gene wel uitgevende bergwerken in de Palts gevonden; uitgezondert dat voor dezen de Rhyn veel riviergoudt uitgelevert heeft, waar naar de Rhynsche goudguldens misschien den naam gekregen hebben. De inwoners zyn niet grof noch sterk, maar zeer bekwaam tot de studiën, waar door het Paltsche hof sedert een geruimen tydt het geleerde hof genoemt wierdt. De voornaamste steden zyn Heidelberg, Creutsnach, Oppenheim, Keizersheim, en Ingelheim. Manheim, het slot Fredriksberg, en Frankendaal, zyn mede voor goede vestingen gehouden, doch door de Franschen in steenhopen verandert; zo dat die plaatsen tot noch toe niet weder op haar verhaal kunnen komen. De inkomsten van den keurvorst komen voor een groot gedeelte van de wyngewasschen en Rhyntollen, die echter, zo men zegt, wegens de vermindering van de voorbyvaart zo voordeelig niet meer zouden zyn. Daar zyn gene landstanden, dan eenige in het Neuburgsche, welke den vorst in de regering kunnen tegenspreken. De Godsdienst is zeer dikwils in deze landen verandert, waar door de gemoederen tegen malkander in yver en verbittering geraakten: want alzo dan een Luthersch, dan Gereformeerd, en dan weder een Roomsch prins regerde, zo hebben de genen, die den Godsdienst van den vorst aankleefden, over de anderen geheerscht en tot allerlei mishandelingen aanleiding gegeven. De keurvorst Lodewyk de V heeft den Lutherschen Godsdienst meer gedoogd dan opentlyk ingevoert, hoewel hy in den jare 1521 op de Ryksvergadering te Worms zyne genegenheit voor Luther duidelyk liet blyken, dewyl hy voor de voldoening van het vrygeleide, aan den zelven belooft, met veel ernst sprak, en ook in den jare 1532 de Religie-vrede te Neurenberg hielp uitwerken. Zyn zoon Frederik de II maakte wel met de verandering van den Godsdienst in de kerken en op de akademie te Heidelberg een aanvang, doch moest uit vreze voor koning Karel den V de volvoering daar van aan zynen navolger Otto Henrik overlaten, die den Roomschen Godsdienst volkomen afschafte, en zich in het Smalkaldisch verbondt begaf. Het leedt echter niet lang of de keurvorst Frederik de III keerde zich tot de Zwitsersche leere, en liet den hervormden Cathechismus, die naderhandt de andere gereformeerde kerken mede tot een symbolum geworden is, na gehoudene byeenkomsten dieswegens, invoeren. Hoewel nu zyn zoon Lodewyk de zelve weder afschafte, en de Formula concordiæ ondertekende, zo nam echter na zyn doodt Johannes Casimir, de voogdt van den keurvorst Frederik den IV, gedurende des zelfs minderjarigheit het belang der Gereformeerden wederom aan, en voerde den Cathechismus in de kerken en scholen in. De Lutherschen wierden echter by de openbare oefening gelaten; waar by het ook onder Frederik den V bleef, als die wegens de Boheemsche onlusten op wat anders te denken hadde. Doch wanneer in dien tydt de Spanjaarden in de Palts den meester begonnen te spelen, drongen zy de veroverde plaatsen den Roomschen Godsdienst weder op; en zyn zoon Karel Lodewyk was na de wederverkryging dezer landen meer bedacht om de drie Godsdiensten te vereenigen, dan dat hy gepoogt zoude hebben om eenen der zelve te verheffen, schoon hy voor zyn persoon zich voor de Gereformeerde kerke verklaarde. Maar na dat het keurvorstendom aan de Roomsch-Katholyke linie der Paltsgraven van Neuburg verviel, hebben de Roomsch-Katholyken de overhandt behouden, en zyn allerlei veranderingen in den Godsdienst tot hun voordeel ondernomen. Hoewel nu in den jare 1685 te Halle in Zwaben, eer de Neuburgsche linie tot het keurvorstendom geraakte, met de zelve een verdrag gemaakt wierdt, waar in de Neuburgschen beloofden de Euangelische Godsdiensten in hunnen standt te laten, en boven dien de eerste keurvorst van de Neuburgsche linie, Philips Wilhem, by het aanvaarden van de regering alle verzekeringen door openbare verklaringen alom heeft laten doen; zo heeft zich toch de keurvorst Johan Wilhelm daar aan niet willen binden, maar door de gansche Palts geboden den Roomsch-Katholyken nevens de anderen de gemeenschap van de kerken en kerkhoven in te ruimen. Hier tegen heeft het Euangelische Corpus wel door byzondere gezantschappen aan de keurvorsten voorstellingen laten doen, en Pruissen heeft wel gedreigt represalien in zyn landt tegen de R. Katholyken te gebruiken; doch de keurvorst van de Palts heeft zich altoos met zyne Reformationsrechten ontschuldigt, tot dat hy eindelyk in den jare 1705 in een verdrag met Pruissen iets nader gekomen is; gelyk zulks uit de bewyzen by *Lunig* en anderen blykt. *Giovanni Germ. Princ. lib. V. cap.* 5. *Europ. Herold. Zeiler. Topogr. Pal. Freher. Chron. Heidelb.*

PALTS, (DE OPPER-) een naam, die eerst in den jare 1329 gehoord is: want in 't verdrag van Pavie tusschen den keizer Lodewyk van Beieren en de zonen van Rudolph, keurvorst van de Palts, wierdt dit stuk lands van Beieren afgenomen, en den Paltsgraven aan den Rhyn toegevoegt. Te voren was het een onderhorig gedeelte van Beieren, waar aan het zelve by gedeeltens, en op verscheide wyzen, gekomen is. Een gedeelte hebben de hertogen van Beieren, na 't versterven der hertogen van Meran, aan zich gebragt. Het meeste gedeelte daar van heeft echter aan de hertogen van Zwaben behoort, zynde het van de graven van Altorf aan Frederik, hertog van Zwaben en keizer, en vervolgens aan des zelfs nakomelingen gekomen. Doch alzo Conradinus, hertog van Zwaben, tot zyne Italiaansche handelingen geldt nodig hadde, verkocht hy een groot gedeelte daar van aan Lodewyk, hertog van Beieren, en benoemde den zelven daar na tot zyn volkomen erfgenaam, wanneer hy te Napels onthalst wierdt. Dewyl nu de keizer Rudolph de I Lodewyk genegen was, zo bevestigde hy niet alleen den zelven in zyn recht, maar bewoog ook den koning van Bohemen, en den bisschop van Bamberg, van de welke eenige gedeeltens daar van te leen gingen, dat zy mede hunne bewilliging daar toe gaven. Dit stuk lands nu hebben de Paltsgraven aan den Rhyn een geruimen tydt bezeten; en naderhandt de zogenaamde Jonge-Palts, of het hertogdom Neuburg, daar afgenomen, en eene zyd-linie daar mede te vrede gestelt. Het overige echter, of de eigentlyke hedendaagsche opper-Palts is aan de Paltsische keurlinie gebleven, tot dat het zelve door de Westphaalsche vrede aan Beieren, tot voldoening der 13 millioenen daalders, die hy in den oorlog ten dienste van het huis van Oostenryk besteed hadde, wierdt afgestaan, onder voorwaarde, dat het na het uitsterven der Wilhelmynsche linie weder aan de Palts zoude vervallen. Na dat nu in den jare 1706 de keurvorst Maximiliaan Emanuel van Beieren in den ryksban verviel, stelde de keurvorst van de Palts aan 't keizerlyke hof voor, hoe het geval in de Westphaalsche vrede uitgedrukt tegenwoordig was, en bragt het zo verre, dat de keizer hem tot beloning van zynen yver, in den oorlog wegens het Spaansche erfrecht betoont, met de opper-Palts beleende, uitgenomen dat Rothenberg, enz. aan de Neurenbergers overgelaten wierdt. Doch wanneer de keurvorst van Beieren door de Badensche vrede in alle zyne landen moest herstelt worden, verkreeg hy ook de opper-Palts wederom, en keur-Palts wierdt door Oostenryk met den afstandt van het hertogdom Limburg bevredigt. Wat verder dit landt aanbelangt: de hoofdstadt van het zelve is Amberg, daar de keurvorst van Beieren een eigen rentampt heeft. Het overige bestaat in 22 ampten of gerichten, als daar zyn Aurbach, Bernau, Eschenbach, Freudenberg, Murach, Gravenwerd, Hirschau, Hartenstein, Hollenberg, Nabburg, Neumark, Neuburg, Pfaffenhofen, Retz, Rieden, Tennersperg, Tirschenreit, Treswitz, Waldsassen, Waldek, Wald-Munchen, en Wetterfeld. *Tolner Hist. Pal. p.* 41. *Adlzr. P. I. lib. XXV. Aventin. Annal. Freber. Orig. Pal. Churb. p.* 337.

PALTS. Het geslacht der tegenwoordige Paltsgraven wordt gemeenlyk met Otto den Doorluchtigen, graaf van Wittelsbag en hertog van Beieren, begonnen, dewyl voor zynen tydt de Palts niet erfelyk geweest zoude zyn. Doch men bevindt dat reets Herman, de zoon van Adolph den kwaden van Beieren, die, ten tyde van den keizer Otto den Groten, den beroemden Paltsgraaf Eberhard in de Palts-graaflyke waardigheit, en in een gedeelte der landen, door den zelven aan den Rhyn verkregen, opvolgde, de zelve landen erflyk aan zyn geslachte heeft nagelaten: want hem volgde in de regering der zelve zyn zoon *Ezo*, of Ehrenfried, door recht van 't bloedt, gelyk de historiën uitdrukkelyk melden, van wien de Palts op zynen zoon *Otto* kwam. Doch wanneer de zelve in den jare 1045 door keizer Henrik den III hertog van Zwaben gemaakt wierdt, liet hy de Palts over aan zynen broeder *Henrik van Lach*, alzo bygenoemt naar zyn verblyfplaats van de heerlykheit Lach, dien derhalven Munsterus en

Sprenger

Sprenger verkeerdelyk tot eenen graaf van Lutzelberg maken. Deze ſtierf zonder erfgenamen, en vermaakte zyne landen, door een teſtament, aan zyn ſtiefzoon *Siegfried*, dien zyne gemalinne by eenen graaf van Loven geteelt hadde; waar uit meer dan te klaar blykt, dat de Paltsgraven toen al eene tamelyke macht om van hunne landen te ſchikken moeten gehad hebben. De gemelde Siegfried trok in den jare 1095 met Godefridus van Bouillon, naar het Beloofde landt, en gaf aan Godfried, graaf van Calwe, het regentſchap van de Palts over, die daarom dikwils Paltsgraaf aan den Rhyn genoemt wordt. Na zyn doodt erfde zyn driejarige zoon *Willem*, en de zelfde Godfried van Calwe verkreeg de voogdy over hem, dat aan den zelven den naam van Paltsgraaf aan den Rhyn noch meer beveſtigde. Doch wanneer Willem in den jare 1140 zonder erfgenamen ſtierf, trok de keizer Koenraad het landt aan zich, en beleende daar mede *Herman*, graaf van Staleck, die mede in den jare 1156 zonder erfgenamen ſtierf: waarom keizer Frederik met dit landt zynen broeder *Koenraad* beleende, die het zelve naliet aan *Henrik* den Schonen, hertog van Saxen, die met zyne dochter getrouwt was. Op dezen volgde mede zyn dochters man Otto, graaf van Wittelsbach en hertog van Beieren, van wien vervolgens het geſlacht in eene ry tot op onze tyden voortgaat. Hoewel alreets Lodewyk hertog van Beieren, dezes Ottoos vader, het bezit van de Palts verkregen hadde, nadien de gemelde Henrik, om dat hy zynen broeder Otto den IV tegen keizer Frederik den II aangehangen hadt, van den zelven in den ban gedaan was. Doch Henrik hadt in zyn leven den tytel niet afgelegt, noch zich uit zyne landen begeven. Waarom ook Otto, des gemelden Lodewyks zoon, zich door het vaderlyke recht niet zeker genoeg achtte, en Agneta Henriks dochter ten huwelyk nam, waar door hy een dubbeld recht verkreeg, en aldus het bezit der landen van de Palts zonder eenige tegenſpraak behieldt. Zyne beide zonen Lodewyk en *Henrik* maakten in den jare 1255 eene verdeeling, waar door de laatſte neder-Beieren, en de eerſte opper-Beieren, en de Palts verkreeg, doch de keurvorſtelyke waardigheit in 't gemeen bleef, tot dat de zelve door een byzonder verdrag na Henriks doodt aan Lodewyk alleen verviel. Beide hebben zy hunne ſtammen voortgezet; doch Henriks nakomelingſchap ſtierf in den jare 1340 met *Johannes* wederom uit. Lodewyk liet na Rudolph den I, en *Lodewyk*, welke laatſte naderhandt keizer wierdt. In de verdeeling, welke gedurende dezes minderjarigheit geſchiedde, gaf Rudolph hem opper Beieren, waar tegen hy zich, tot zyne mondige jaren gekomen zynde, met zo veel nadruk aankantte, dat zyn broeder met hem een verdrag moeſt ingaan, uit krachte van het welke de landen in 't gemeen bleven, en de keurvorſtelyke waardigheit aan Rudolph voor zyn leven gelaten moeſt worden, na des zelfs doodt aan Lodewyk, en dan wederom in 't gemeen aan beider kinderen komen zoude. Het leedt echter niet lang of zy wierden weder met malkanderen oneens, dewyl Rudolph zynen broeder de ſtem tot de keizerlyke kroon niet geven wilde; welke twiſt zo heftig wierdt, dat Rudolph daar door het landt ruimen moeſt, en in den jare 1319 in Engelandt in ballingſchap ſtierf. Doch zyne kinderen wierden wederom ingezet, en tuſſchen hen en den keizer Lodewyk in den jare 1329 een verdrag te Pavia getroffen, waar by de Palts, en een gedeelte van Beieren tegen 't Bohemerwaldt, dat men naderhandt de opper-Palts noemde, voor hen bedongen wierdt. De keurvorſtelyke waardigheit zoude echter tuſſchen hen en des keizers kinderen gemeen blyven; op welk verdrag, in later tydt, het huis Beieren zynen eiſch op het keurvorſtendom gegrondt heeft, die echter van de Paltſiſche ſchryvers volſtandiglyk ontkent wordt. Het is ten minſten zeker, dat keizer Karel de IV in de goude bulle van den jare 1356 voor Palts ſpreekt, en dat de zonen van Rudolph, Adolph, Rudolph de II, en Rupert de Oude, na malkanderen het keurvorſtendom bekleed hebben. Na de doodt van Rupert den Ouden volgde eerſt Rupert de Jonge, de zoon van Adolph. Deze voerde met keizer Wenceſlaus een zwaren oorlog wegens een gedeelte van de opper-Palts, dat zyn oom Rudolph de II aan keizer Karel den IV met zyne dochter Anna, die des keizers gemalinne was, en die weder zonder kinderen ſtierf, belooft en mede gegeven hadde. Aanmerkenswaardig is de ordening, die hy en zyn zoon Rupert maakten wegens de toekomende erfvolging en regering, dewyl de zelve de grondt der verdeelingen en der regeringsgeſtalte is, naar welke de Paltsgraven zich naderhandt in alle hunne erfvergelyken gericht hebben. Deze Rupertus de III wierdt in den jare 1400 in plaats van den afgezetten Wenceſlaus tot keizer verkoren, gelyk op zyn artykel breder te zien is. Eer hy noch in den jare 1410 ſtierf, benoemde hy zeven perſonen, welke de landen, onder zyne noch levende vier zonen, Lodewyk met den baardt, Johannes, Stephanus, en Otto, verdeelen zouden; uit welke verdeeling hier na vier liniën ontſtonden. I. Lodewyk was de oudſte, nadien zyne broeders *Rupert* en *Frederik* noch voor den vader geſtorven waren, en verkreeg het keurvorſtendom met zyn toebehoren. II. *Johannes* verkreeg Sultzbach en Neuburg; doch nadien zyne linie, in den jare 1448, in zynen zoon *Chriſtophel* wederom uitſtierf, zo verviel zyn aandeel, uit krachte van de bovengezeide ordening van Rupert den II en Rupert den III, wederom aan Lodewyk. III. *Stephanus* verkreeg Simmern, Tweebrugge, en Veldentz, en is een ſtamvader van alle de noch levende Paltsgraven geworden. IV. *Otto* verkreeg Sintzheim en Mosbach, naar welk laatſte, als zyne verblyfplaats, hy ook den naam gevoert heeft. De keurvorſt Lodewyk maakte zo veel werk van hem, dat hy hem, in de voogdy over zynen zoon Lodewyk den Ouden, voor zyne broeders Johannes en Stephanus ſtelde. Zyne linie ſtierf echter

P.

daar na mede uit in zynen zoon *Albert*, biſſchop van Straasburg: zo dat alleen de keurvorſtelyke, en de Simmerſche linie overbleven. De laatſtgemelde Lodewyk, dien men de Zachtmoedige noemde, zette de keurvorſtelyke linie voort. Na des zelfs doodt in den jare 1508 zoude zyn zoon Philippus de Keurlanden hebben moeten bekomen. Doch Frederik de Zegehaftige, Lodewyks broeder, trok de zelve aan zich, en behieldt die tot zyn doodt toe, onder ſchyn van eene aanneming (*adoptio*), waar in Philippus in zyne minderjarigheit bewilligt hadde. Zyn broeder *Rupert*, die naderhandt keurvorſt van Keulen wierdt, leefde in den beginne aan zyn hof, en moeſt zich daar naar zynen wil ſchikken. Op Frederik den I volgde alzo zyn aangenomen zoon Philippus, die een zoon was van Lodewyk den Zachtmoedigen. Deze kreeg om zynen zoon Rupert oneenigheit met Beieren, en met den keizer, waar door hy het landt ruimen moeſt. Onder zyne zonen komen inzonderheit Lodewyk de V, de Vreedzame; *Rupert*, Frederik de Wyze, en *Wolfgang*, in aanmerking. Lodewyk volgde den vader in den jare 1508 in het keurvorſtendom, en bekleedde het zelve tot den jare 1541. Na zyn doodt zoude het aan den zoon van Rupert, Otto Hendrik, te beurt hebben moeten vallen: maar Philippus hadde in een teſtament zyn vierden zoon Frederik, de Wyze bygenoemt, de keurvorſtelyke waardigheit toegewezen, die de minderjarige zonen van Rupert, Otto Henrik, en *Philippus* de Strydbare, hem ook overlaten moeſten. Van deze gelegenheit hadden zich de hertogen van Beieren, Wilhem en Lodewyk, bedient, en van den keizer Maximiliaan den I de verwachting op het keurvorſtendom van de Palts verkregen, toen de keurvorſt Philippus met den keizer oneënig was. Dit gaf den Paltsgraven altydt oorzaak zich om het belang van de erfvolging te naauwer te verbinden, indien Frederik de II en zyn broeder Wolfgang, als mede hunne broeders kinderen, Otto-Henrik en Philippus, gene erfgenamen mogten nalaten. Zy vereenigden zich alzo in de jaren 1548 en 1551 alle te zamen zo verre, dat na het uitſterven van de oude keur-linie de Simmerſche, en na de zelve de Tweebrugſche linie ſuccederen zouden; waarom deze ook by keizer Karel den V de beveſtiging en mede-beleening tydig verzochten en verkregen. Als nu in den jare 1559 de keurvorſt Otto Henrik de laatſte uit den ſtam van Lodewyk met den Baardt ſtierf, zo verviel het keurvorſtendom en de landen aan Frederik den III van de Simmerſche linie, die uit de oudſte linie der nakomelingen van Stephanus van Simmeren was. Want de zonen van Stephanus van Simmeren hadden zich zodanig verdeelt, dat *Frederik*, die de oudſte was; Simmern en Spanheim, en *Lodewyk* de Zwarte, de jongſte, Tweebruggen en Veldentz verkreeg. De kleinzonen van den laatſten, *Lodewyk* en *Rupert*, verdeelden zich wederom in Tweebrugſchen en Veldentzſchen. Doch Frederik hadt zyn Simmern byeen gehouden, en aan zynen zoon *Johannes* den Ouden nagelaten, die het zynen zoon *Johannes* den Jongen naliet, wiens zoon Frederik de keurlanden op de gemelde wyze daar toe bragt, en de derde keurvorſt van dien naam was. Onder alle zyne zonen heeft de keurvorſt Lodewyk alleen het geſlacht voortgezet. Hy was de vader van Frederik den IV, wiens zoon, Frederik de V, de Boheemſche kroon aannam, en zynen zoon Karel Lodewyk de Palts naliet, met wiens zoon Karel deze linie in den jare 1685 uitſtierf. Waar op het keurvorſtendom aan Philips Wilhem *van Neuburg* kwam; van welk alles onder ieders naam, en onder Neuburg, Simmeren, Veldentz, Birckenfeldt, en Tweebruggen, breder gehandelt wordt.

Verders hebben de Paltsgraven zeer grote voorrechten, welke zy by de keizers, dien zy ſteets naby geweeſt zyn, gemakkelyk hebben kunnen bewerken. Naar de Rycksconſtitutie, die *Goldaſt T. III. p.* 403. opgeeft, zoude een Paltsgraaf eens onmondigen keizers voogdt zyn, Ryksdagen uitſchryven, in oorlog het leger voeren, by een ledigſtaanden keizerlyken troon het vikarisſchap alleen oefenen, en wat diergelyke dingen meer zyn, welke zich nooit een Paltsgraaf aangematigt heeft, en die boven dien oogenſchynlyk met de oude gewoonten en Rykswetten ſtrydig zyn. Waarom de gemelde conſtitutie meer voor een byzonder naricht, dan voor een Rykswet te achten is. Eertyds hadde de Palts nevens het erf-opdiſſchersampt naaſt Bohemen de voornaamſte plaats onder de wereldlyke keurvorſten. Doch dit is beide door den ongelukkigen ban van Frederik den V verloren gegaan, en daarom het achtſte keurvorſtendom benevens het aartsſchatmeeſtersampt door de Weſtphaalſche vrede aan de Palts gehecht. Wat naderhandt in den ban van Maximiliaan Emanuel van Beieren daar omtrent is voorgevallen, is in het artykel van den keurvorſt Johannes Wilhelm aangeroert. Gelyk ook de twiſt wegens het recht van Vicaris, mede elders in 't brede te zien is. Als keurvorſt behoort een Paltsgraaf tot den Rhynſchen Keur-kreits, waar van hy met Mentz directeur is. Als hertog van Simmeren wordt hy onder de Over-Rhynſche-kreits gerekent, en is daar van met den biſſchop van Worms directeur in 't gemeen, die hem echter zulks poogt te betwiſten. Want wanneer in den Duitſchen oorlog de keurvorſt Frederik uit zyne landen moeſt wyken, wierdt dit ampt aan de landgraven van Heſſen gegeven, die het zelve tot op de Weſtphaalſche vrede bezaten, dewyl de Palts het door de zelve weder bekwam. Dewyl echter zo wel Heſſen uit oorzake dat dit directeurſchap niet altoos by hem blyven konde, als ook de herſtelde keurvorſt Karel Lodewyk, in zulk eene ongemeene verwarring, tot het in acht nemen van dit recht wel zo zorgvuldig niet geweeſt mogte zyn; zo maakte Worms zich zulks ten nutte, en weigerde in den jare 1664 het mede-directeurſchap; voorgevende, dat de Paltsgraven zich nooit meer dan de mede-uitſchryving en communicatie aangematigt hadden. Hier op kwam de zaak tot een penne-ſtrydt, waar door de zelve echter niet be-

flecht wierdt; waarom de R. Katholyke Standen van deze kreits zich aan Worms, doch de Proteſtantſche zich aan het Palts-Simmerſche directeurſchap hielden. In de Weſtphaalſche kreits heeft de Paltsgraaf, als hertog van Gulik, uit krachte van een verdrag met den keurvorſt van Brandenburg, het directeurſchap met den zelven by beurtverwiſſeling. Het wildfangs-recht, dat de keurvorſten ook in eenige plaatſen der nabygelegen ſtanden oefenen, en waar over zo veel twiſt met Worms, Lotharingen, en Trier ontſtaan is, wordt elders verhandelt. Zy hebben het recht de rykspandſchappen om den pandſchelling weder in te loſſen; 't welk echter door de Weſtphaalſche vrede en de Capitulatiën, waar door de pandsbezitters in hun bezit beveſtigt worden, ten deele gematigt is. In den jare 1405 heeft keizer Rupert hen daar mede begunſtigt, dat alle koperſlagers in de Elzas, Frankenlandt en Zwaben Paltſiſche dienſtmannen zyn; welke gerechtigheit in Frankenlandt aan de Zobels van Gibelſtadt, en voordezen in de Elzas aan die van Rathſamhauſen verleent is. Het recht boven den keizer te richten wordt Keur-Palts door vele Publiciſten, als mede door de gulde bulle, en eene Ryks-conſtitutie, waar op zich Altenius in zyne Kronyk beroept, toegeſchreven. De oorſpronk daar van wordt van de tyden van den keizer Albertus den I getrokken, wanneer de keurvorſten zulk een recht aan den Paltsgraaf Rudolph beſtendig opgedragen zouden hebben. In de *Europiſche Herold P. I. p.* 298. is echter aangetoont, dat de goude bulle nooit hier omtrent in gebruik gebragt is, en dat het gevoelen van Altenius, en van de byzondere Publiciſten niet dienen kan om de aangehaalde Conſtitutie te bewyzen. Waar by hy noch andere gewigtige oorzaken voegt, waarom zulks nooit geſchieden zal, noch ooit geſchiedt is, hoewel Keurpalts in den jare 1608 voor dit recht hevig geſtreden, en het zelve in gebruik te brengen gezocht heeft. Het *jus de non appellando* is Keurpalts in den jare 1652 door keizer Ferdinand den III vernieuwt. In de Ryks- en kreits-vergaderingen heeft Keurpalts vier ſtemmen in te brengen; eene in het keur-collegie, en de andere wegens Lautern, Simmern, en Neuburg in den vorſten-Raadt. Zy hebben het recht edellieden en graven te maken, die in het ganſche Ryk moeten gelden; tot een bewys waar van keurvorſt Frederik de IV aan zynen Raadt Læſenius uit eige Keurpaltſchelyke macht zulks gedaan heeft, gelyk de openbrief (*Diploma*) luidt. Over den Rhyn ſchryven zy zich zekere rechten toe, waar door zy erfvoogden des Rhyns genoemt worden; 't welke echter door de Weſtphaalſche vrede ten deele beſnoeid is. Van de eiſchen en ſtrydigheden geeft *Schweder in Theatr. prætenſ.* goed naricht. *Monachus Brunwilerenſis ap. Papebrochium. Giovanni Germ. Princ. l. V. Imhof N. P. l. II. c.* 10. *Tolner H. P. & C. D. Freher. Orig. Pal. Trithem. Chr. Sponh. Paræus Hiſt. Pal. Hofmans Geneal. der Pfaltzgrafen am Rhein. Lotichius de Familia Palat. Fabricii Tag geſchichte von Chur-Pfaltz. Leodius de Palat. orig. Lunig in dem Reichs-arch. P. Spec. cont.* 1. *abth.* 4. *erſter abſatz und cont.* 2. *abth.* 4. *erſter abſatz.*

PALTSBURG, PFALTZBURG, eene kleine ſtadt en vaſt ſlot, met den tytel van een vorſtendom, in Lotharingen, aan de grenzen van de Elzas, tuſſchen Saarburg en Straasburg gelegen, behoorde eertyds den hertogen van Lotharingen; maar de Franſche koning Lodewyk de XIV heeft de zelve van Lotharingen gekocht, en eene vaſte plaats daar van laten maken, die eene lange belegering kan verduren, dewyl de toegangen derwaarts zeer moeielyk, en gene hoogten daar om heen zyn, die de zelve benadeelen kunnen. *Rouviere voyage de la France p.* 29.

PALTSBURG, (LODEWYK VAN GUIZE, PRINS VAN) was een natuurlyke zoon van den kardinaal Lodewyk van Guize, aardsbiſſchop van Rheims, die in den jare 1588 te Blois omgebragt wierdt. Deze prelaat hadt hem geteelt by Emeria van Leſcherenne, gemeenlyk *la Demoiſelle de Grimancourt* genoemt. Hy was wel met geen byzonder ſcherpzinnig verſtandt begaaft, doch van eene goede geſtalte, luſtig, hoflyk, mild, en dapper, en wiſt zich door deze eigenſchappen by Hendrik, regerend hertog van Lotharingen en Bar, zo aangenaam te maken, dat de zelve, dewyl hy gene zonen hadde, vaſt voornam zyne oudſte dochter Nicoletta aan hem uit te trouwen, en dezelve na zyn doodt tot zyne volkome erfgename in zyne hertogdommen en landen te ſtellen; tot welken einde hy op alle wyzen poogde dezen Lodewyk van Guiſe, die toen den tytel van here van Ancerville en graaf van Boulе voerde, by de Lotharingſche Standen bemint te maken. Maar des gemelden hertogs broeder, François, graaf van Vaudemont, en des zelfs oudſte zoon, Karel, ſtelden zich met zo veel kracht tegen dit voornemen, dat beide de broeders in den jare 1620 in opentlyke vyandſchap geraakten. Eindelyk liet Lodewyk van Guiſe zich bewegen de princeſſe Nicoletta aan den genoemden Karel over te laten, en daar tegen deszelfs ſchone zuſter Henrietta tot gemalinne, benevens den tytel van prins van Paltzburg, en een aanzienlyk huwelyksgoedt, aan te neemen. Het bylegger van beide wierdt in den jare 1631 op eenen dag gehouden. Doch deze prins Lodewyk ſtierf in 't zelfde jaar te Munchen zonder kinderen; waarop zyne gemalinne, die hem veel verdriet veroorzaakt hadde door hare minnehandelingen met M. de Puylaurens, een gunſteling van den hertog Gaſton van Orleans, wederom trouwde met Hieronymus Grimaldi, prins van Lixheim. *Amelot de la Houſſaye Not. ſur les lettres d'Oſſat T. I. p.* 189. *Mezeray Hiſt. de France T. III. Lohmey. Tabb. Geneal. le Vaſſor Hiſt. de Louis XIII. T. V. p.* 65. *T. VII. p.* 18. *Memoires de Beauvai. p.* 2. 4. 8.

PALTSGRAVEN hebben hunnen naam naar de keizerlyke *Palatia* of *Pfaltzen*. Wat de waardigheit der Paltsgraven belangt, de zelve waren ten tyde der Karolingiſche keizers niet anders dan hofrichters, die in de plaats des keizers recht ſpraken, niet alleen in de *Palts-Palanz-* of *Paltz-ſteden*, daar keizerlyke *Palatia* waren, maar ook in de land- en graafſchappen. Hen was, als keizerlyke hoge gerichts amptslieden, een zeker omtrek tot hun onderhoudt aangewezen. Doch in de tyden der Saxiſche keizers bekwamen zy, gelyk de andere Ryksvorſten een veel groter aanzien, terwyl zy zich die aangewezen goederen erfelyk aanmatigden, ook in plaatſe des keizers in den Ryksraadt voorzaten, den keizerlyken *fiſcus*, de *Prædia Salica*, en het Ryks patrimonie, als mede de regalien beſtierden, en des konings tol en inkomſten hier en daar invorderen lieten. Zo mogt ook geen hertog, land- en markgraaf, zonder het gezag van een Paltsgraaf, iets gewigtigs in zyne landen doen. Ten tyde van de Saxiſche keizers telde men de Paltsgraven van Saxen, van Karinthië, van Burgundie, van den Rhyn, van Zwaben, van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, van Pfirt, van Kyburg, van Namen, van Rouſſillon, van Cerdaigne, en van Zutphen.

Maar inzonderheit kwamen de Paltsgraven van Saxen, en die aan den Rhyn in aanmerking. Doch gelyk als de keizers eertyds zelf geen beſtendig verblyf hadden, maar tot de gerichtsoefening van de eene provincie naar de andere omtogen, zo konden noch minder hunne Palts- of hofrichters een beſtendig verblyf hebben. Was de keizer in de landen, daar het Frankiſche recht of der Zwaben-ſpiegel geldt, zo hadde de Paltsgraaf aan den Rhyn te ſpreken. Doch hieldt zich de keizer in de Saxiſche landen op, zo moeſt de Paltsgraaf van Saxen dit ampt bekleeden. Deze ampten waren in den beginne ook nergens aan zekere geſlachten gebonden. *Freher. Orig. Pal. Leodius Orig. Palat. Pithæi obſervat. de comitib. Palatin. tam German. quam Galliæ. Limnæus in Jure publ. Pfeffingeri Vitriar. illuſtr. Becman. Not. dign. illuſtr. diſſ.* 9. *c.* 2. *Coccej. jur. publ. prudentia c.* 3. *ſect.* 6. *& alibi. Ludwig in Germ. Princip. l. IV. c.* 1. §. 2. *ſeq. Europ. Herold. T. I.*

PALTSGRAVEN VAN SAXEN. Wanneer deze eigentlyk opgekomen zyn, kan men niet naaukeurig weten. Schilterus ſtelt wel eenen Trutman genoemt, die in den jare 789 ten tyde van Karel den Groten leefde; doch alzo de toenmalige *Comites Palatini* zeer veel onderſcheiden waren van de genen, welke naderhandt opgekomen zyn, en die benevens de hertogen van Saxen als vorſten zaten, en de keizerlyke landen en rechten in acht namen, zo gaat men billyk tot latere tyden over, alwaar men by Ditmar van *Burchardus* gewaagt vindt, dien keizer Hendrik de heilige in den jare 1004 tot graaf over de Paltz-Saxen te Merſeburg, of tot Paltsgraaf maakte, daar by echter een byzonder graaf, Dido genoemt, het graafſchap Merſeburg hadde, zo dat de Paltsgraven en de graven aldaar onderſcheiden waren. By het Goſeckiſche geſlachte vindt men dat de Palts-Saxen erfelyk gemaakt wierdt. De eerſte uit dit geſlachte was *Dido van Goſeck*, die uit het geſlachte der graven van Wettin en Merſeburg afkomſtig was. Hy wierdt in den jare 1040 door den keizer Hendrik den III om zyne treffelyke krygsdienſten tot deze waardigheit verheven. Na dat hy in den jare 1050 by Rolde door eenen paap omgebragt was, en zonder rechtmatige erfgenamen ſtierf, kwam deze waardigheit aan zynen broeder *Frederik* den II, en zyne nakomelingen. Deze ſtierf in den jare 1088, en zyn zoon *Frederik* de III trouwde met eene ſchone vrouwe Adelheide van Alſleben aan de Sale, met welke hy naauwlyks 4 jaren leefde, dewyl hy in den jare 1085 by Schiplitz op de jagt door drie edellieden, te weten twee broeders van Dedenleibe, en eenen van Reinſtett, overvallen en omgebragt wierdt. Eenigen tydt daar na beviel zyne weduwe, en bragt *Frederik* den IV ter wereldt. Daar na trouwde zy met Lodewyk van Thuringen, den vader van den eerſten landgraaf van zynen ſtam. Deze wierdt hier door verdacht als of hy aan den doodſlag van Frederik medeplichtig was; dewyl hy ook zynen ſtiefzoon, wanneer die zyns rechten vaders erfenis aanvaarden wilde, in het een en 't ander tegenſtont, wierdt hy van den zelven by Merſeburg tot een tweeſtrydt uitgedaagt, doch door de tuſſchenſpraak des keizers daar van verſchoont. Men kan echter niet zeker zeggen, dat graaf Lodewyk of Adelheide aanleiding tot dezen moordt gegeven hebben. Terwyl nu *Fredericus Poſthumus* noch onmondig was, matigde zich *Frederik* graaf van Sommerſenburg, Palts-Saxen aan, en behieldt dat ook tegen den zelven. Het ſchynt echter dat het Goſeckſche geſlacht eenige gedeeltens daar van behouden heeft, en Palts-Saxen toen alzo verdeelt, dat het gene naby Goſeck, als de Palts van Merſeburg of Lauchſtett, gelegen was, met andere keizerlyke rechten en vryheden, daar by gebleven is; doch Allſtett en het overige aan de Sommerſenburgſchen, en eindelyk aan de hertogen en keurvorſten van Saxen gekomen is; gelyk men niet vindt, dat het Goſecker geſlacht en deszelfs opvolgers, de Thuringers en de Meiſners, ooit Palts-Allſtett gehadt hebben. De wapenen van beide de deelen zyn ook ten voornaamſten eenerlei, en weinig verſchillende. Daar door is de dwaling ontſtaan, dat onervarenen gemeent hebben, dat 'er twee Paltſen te Saxen en te Thuringen waren, daar maar alleen Palts-Saxen verdeelt was, dat eindelyk, wanneer de markgraven van Meiſſen keurvorſten van Saxen wierden, wederom byeengekomen is. Dewyl nu Palts-Saxen verdeelt was, zo voerde zo wel het Sommerſenburgſche geſlacht als des Goſeckſchen omgebragten Frederiks zoon den tytel van Paltsgraven van Saxen; de laatſte, namelyk *Frederik van Goſeck* de V, beſloot wel zyne mannelyke linie, doch liet eene dochter na, Sophia genoemt, welke trouwde met *Herman* van Thuringen, *Raſpe* bygenoemt, die mede Paltsgraaf van Saxen wierdt. Omtrent dezen tydt ſtierf ook met *Albert* den II in den jare 1180 de Sommerſenburgſche Paltsgraaflyke linie uit, wanneer eenigen ſtellen dat de landgraaf *Lodewyk* van Thuringen door keizer Frederik in den jare 1180 tot Paltsgraaf gemaakt wierdt: anderen beweeren dat zulks aan den gemelden Herman, en wel in den jare 1182 op den Ryksdag te Erfurt, gebeurt zy. Latere ſchryvers geven echter voor, als of her-

hertog Henrik de Leeuw Palts-Saxen te voren aan zich getrokken, en de keizerlyke bewilliging daar toe verkregen, doch dezelve door den ban wederom verloren hadde; 't welke echter al zo wel een misslag is, als dat hertog Henrik de Leeuw de Palts aan den Rhyn te gelyk gehadt zoude hebben. Daar en tegen stryden de twee eerste gevoelens niet tegen malkanderen; dewyl keizer Frederik wel eerst, terstondt na des Sommerfenburgschen Paltsgraafs doodt, den landgraaf Lodewyk van Thuringen in deszelfs plaats in den jare 1180 tot Paltsgraaf kan aangestelt hebben. Dewyl nochtans deze, wegens de vyandlykheden met Henrik den Leeuw, van wien hy ook gevangen genomen wierdt, en die het graafschap Sommersenburg eischte, geen kans zag om in het bezit te komen, maar zyn broeder Herman, door zyne gemalin Sophia, die eene Goseckische Paltsgravin was, een billyken eisch op de Palts hadde, zo kan het zyn, dat hier na in den jare 1182 de keizer hem in dit recht gesterkt en Palts-Saxen werkelyk toegewezen heeft: doch het is gelooflyk, dat de landgraaf Herman de landen, die de Sommersenburgsche Paltsgraven wegens de Palts bezaten, niet mede verkreeg, dewyl dezelve eerst aan de markgraven van Brandenburg, en naderhandt aan het geslachte der hertogen van Saxen-Meissen, gekomen zyn. De markgraaf *Henrik* van Meissen, die de landgraven van Thuringen opvolgde, verkreeg ook te gelyk dat gene, het welk de landgraaf Herman by Palts-Saxen bezeten, en op zyne nakomelingen gebragt hadde; en alzo hebben de keurvorsten en hertogen van Saxen uit het Meissensche geslacht Palts-Saxen wederom ganschelyk byëengevoegt. Men verwondert zich, waarom *Frederik* de Strydbare, na dat hy het keurvorstendom verkreeg, en de volgende hertogen van Saxen na *Frederik* den Eenvoudigen, die den 4 May des jaars 1440 stierf, den Paltschen tytel niet meer gevoert hebben. Doch wanneer men aanmerkt, dat de hertogen van Saxen het gene zy wegens de Palts bezaten, niet meer zo wel in vremden als des keizers eigen name in bezit hadden, even als het hertogdom Saxen, waar aan de Palts ingelyft, en alzo onder den tytel des hertogdoms Saxen mede begrepen is geworden, zo vervalt hier door van zelfs alle twyfeling. Dat echter de Askanische keurvorsten, die het hertogdom Saxen benevens de Palts mede hadden, den tytel van Palts-Saxen gevoert hebben, is geschiedt om dat de markgraven van Meissen zich mede van den tytel bedienden, en de Askanische keurvorsten van Saxen zich tegen hen, door die uitdrukkelyke tytelvoering, verzekeren wilden. De keurvorst *Frederik* de III, of de Wyze, droeg wel den tytel van *S. Lateranensis Palatii & Casarea aula ac imperialis consistorii Comes Palatinus*; doch zulks geeft gansch wat anders te kennen, namelyk dat hy van keizer Maximiliaan den I in den jare 1500 de macht verkregen hadt, om edellieden te maken, doctoren en notarissen aan te stellen, en onechte kinderen te wettigen, gelyk de tegenwoordige zo genaamde *Comites Palatini Casarei* de zelfde macht eenigermate hebben. *Schilterus Comment. Jur. Feud. Allem. Ditmar. Chron. Merseb. Liber de Fundat. monast. Gosecens. Meibom. Chron. Marienth. p.* 253. *Struvii Diss. de Comitiis Palat. Saxon Sereniss. genti communi. Dedechin Append. ad Mar. fict. Chron. Gosecense. Hist. Landgrav. Thur. Chron. Montis Sereni & Chron. Bigav. ad an.* 1180. *Arnoldus Lub. Chron. Sclav. l. II. c.* 30. *seq. ap. Pistorium T. I. Rer. Germ. Reinhard de Offic. Imp. Saxon. p.* 50. *seq.*

PALTS- of RYKS-HOF GRAAF, *Comes Palatinus*, wordt de geen genoemt, die van den keizer de macht verkrygt om notarissen en dichters, ook wel doctoren, die men *bullati* noemt, aan te stellen, bastaarden te wettigen, voogden te bevestigen, en meer andere kleine vryheden te oefenen. Deze waardigheit wordt hedendaags in 't gemeen aan lieden van den geleerden burgerlyken standt medegedeelt; doch eertyds wierden aanzienlyke standpersonen daar toe gevordert, welke behalven de bovengemelde vryheden, de genen, die zulks verdient hadden, in den adelyken standt verhieven, ja ook zelfs *Comites Palatini* (Paltsgraven) maken konden. Berthold, graaf van Henneberg, hadt in den jare 1310, wanneer hy te Frankfort aan de Main in den vorstenstandt verheven wierdt, te gelyk de waardigheit van Paltsgraaf verkregen; en in den jare 1524 is graaf Gabriel van Ortenburg met zyne nakomelingen door Karel den V daar mede beleent geworden. *Oldenb. Pand. Jur. Publ. l. II. c.* 15. *Spangenb. Henneb. Chron.*

PALTS-STEDEN waren zulke plaatsen, in welke de Roomsche keizers en koningen hunne *palatia* en sloten hadden, en de Ryksdagen plagten te houden. In hunne afwezendheit stelden zy zekere *Comites*, of rechters, die men Paltsgraven noemde, en die strydige zaken en verschillen moesten afdoen. In de landen, daar het Frankische recht in gebruik was, zyn Aken, Ingelheim, Trebur, Spiers, enz. doch in de provincien, daar het Saxische recht goldt, Merseburg, Alstadt, Werlatz, in 't graafschap Arnsberg, (van waar het naderhandt naar Goslar verlegt wierdt) Grona by Gottingen, en Wahlhausen by Sangerhausen de voornaamste geweest. *Sachsensp. l. III. art.* 62. *Meibom. Rer. Germ. T. II. p.* 28. 29. *Ahasv. Fritsch. Diss. de Palatin.*

PALU, (PETRUS DE LA) een Dominikaner monnik, doctor van de universiteit van Parys, en patriarch van Jeruzalem, is in de XIV eeuw in achting geweest. Hy was van Bresse, en niet van Burgundië, of van Lion, gelyk eenige schryvers gezegt hebben. Zyn vader was Gerard de la Palu, ridder, heer van Verambon, van Richemont, van Bouligneux en van Tossia. Het geestelyk gewaadt van Dominicus aangenomen hebbende, wierdt hy te Parys voor Doctor aangenomen in den jare 1314, en tot vikaris generaal van zyne orde in den jare 1317. De pauzen Johannes de XXII en Benedictus de XII gebruikten hem in verscheide handelingen, om de kruisvaart te prediken, of om gewigtige zaken te beslissen. De eerste van deze pauzen maakte hem in den jare 1329 patriarch van Jeruzalem. De koningen Philippus de Lange en Philippus van Valois bedienden zich mede van hem, en de laatste zondt hem aan den Soudaan van Egypte, om hem zyne vervolgingen tegen de Christenen te doen staken. De godsdienstigheit en de geleerdheit van dezen Petrus de la Palu zyn af te nemen uit de werken, die hy heeft nagelaten, en welke zyn: *Commentarii in Magistrum sententiarum*; *De causis potentia ecclesiastica*; *Postillen over den ganschen Bybel*; *De Confessione*; predikatien onder den tytel van *Thesaurus Novus*; een *Kronyk der koningen van Jeruzalem*; de beschryving van eene reize over zee, onder den tytel: *Liber Bellorum Domini*; *Commentarien over de Psalmen*, enz. De schryvers spreken verscheidentlyk over den tydt en de plaatse van zyn doodt. Daar zyn 'er, die zeggen, met *F. Etienne* de Luziguen, dat hy stierf te Nicosië, de verblyfplaats der patriarchen van Jeruzalem sedert de inneming van Ptolemaïs. Maar het is zeker, dat hy in den jare 1341 of 1342 gestorven is te Parys, daar men zyn graf ziet en zyn grafschrift in de kerk der Dominikanen. Johannes de la Palu, graaf van Bouligneux, deedt in den jare 1634 dit graf herstellen, waar by men in een zwarten steen een nieuw lofschrift voegde. *Sixtus Senensis*, *Trithemius*, *Bellarminus*, *Spondanus*, *Bzovius*, *Alphons. Fernandez*, *Possevinus*, *Frizon*, en anderen spreken van hem; maar meer dan alle *Guichenon Hist. de Bresse P. III.*

PALUDAMENTUM, een kleedt, dat de gebiedende legerhoofden der Romeinen in den oorlog droegen, waarom zy ook *paludati* genoemt wierden, gelyk de gemene soldaten, naar hunne *sagi*, *sagati*. Het zelve was wit of rood, en hing over de schouders tot aan de voeten af. In den beginne wierden zy maar van slechte wolle gemaakt, gelyk alle de Romeinsche burgerklederen, doch eindelyk kwam het zo verre, dat dezelve van purper gemaakt en met goudt gestikt wierden. De afbeelding kan men zien in eene munt, die in *Florus* in de uitgave van *Gravius*, I, 5, 6, gevonden wordt. *Ferrarius de re vest.* 2. 3. 12. *Danet p.* 647. *Pitiscus.*

PALUDANUS, (BERNARDUS) of *van den* of *ten Broek*, een geleerd onderzoeker en naauwkeurig verzamelaar van allerhande wonderen der nature en seldzaamheden, was geboren te Steenwyk, in Over-Yssel, den 28 October in den jare 1550, maar heeft zynen meesten levenstydt te Enkhuizen doorgebragt. Hy wierdt in den jare 1580 te Padua doctor in de Philosophie en geneeskunde, en verkreeg den tytel van protonotaris, of oppernotaris. De waardigheit van Paltsgraaf (*Comes Palatinus*) is hem van den keizer gegeven: ook vindt men brieven, in den jare 1579 aan hem geschreven, in welker opschriften hy geheten wordt ridder van Jeruzalem. Na 't volbrengen van zyne reizen in Asië, Europa en Afrika woonde hy eenigen tydt te Zwol, daar hy tot stads Doctor wierdt aangenomen, en van waar hy eenige jaren daar na naar Enkhuizen verhuisde, om 't zelve ampt te bekleden. In den jare 1591 wierdt hy als hoogleeraar te Leiden beroepen, 't welk hy ook aannam; maar die van Enkhuizen hielden dezen man in zo hoge waarde, dat zy alle krachten inspanden om hem te behouden, en maakten eindelyk, dat het beroep geen voortgang hadt. Hy was zeer gelukkig van verstandt, scherp van oordeel, zeer welsprekend en vroomhertig. Van zyne schriften zyn wel het meest bekend zyne geleerde aantekeningen op de Reisbeschryving of Schipvaart van J. Huigen van Linschoten, in den jare 1596 in 't licht gebragt, vervattende de verklaring van verscheide landen, steden, zeden, gewoonten, kunsten, kruiden, vochten, zappen, geneesmiddelen, wonderen en verborgendheden der nature. De gemelde Linschoten heeft de kaart van de afbeelding van 't eilandt *Ascensio*, of Hemelvaart, in 't genoemde Reisboek tot een teken van vriendschap aan hem opgedragen. Zyne afbeelding heeft de zeer geleerde G. van Nieuwenhuizen, zyn schoonzoon, voor dezen rector der Latynsche schole te Enkhuizen, en daar na te Haarlem, met een Grieksch, en S. Ampsing met een Latynsch gedicht versiert. Hy overleedt te Enkhuizen den 3 April in den jare 1633. In het grafteken, het welk hem zyne kinderen en erfgenamen in de Zuiderkerk te Enkhuizen hebben opgerecht, wordt zyn lof en leven in zwart marmersteen, met gulde letteren, met deze woorden kort en bondig beschreven:

D. O. M. S.
Æterna Memoria
D. BERNARDI PALUDANI,
Viri pietate, eruditione & morum
Candore spectatiss. Deo ac hominib.
Exteris civibusq. aque chari;
Com. Palatini Casar. Antiquar. Medici,
Summi ac Reipubl. Enckhujan. Primarii;
Qui,
Post Asiam, Europam, Africam
Fere universas lustratas,
Naturam totam indefessa cura
Curiositate arcis inclusam
LXXXIII An. cursum, nemini gravem,
Quamplurimis utilem, Deo duce
Peractum,
Ad bona patria visu majora &
Perenniora vocatus sacros cineres
Hic deposuit.
Liberi ac haredes mœsti
Monum. hoc posuer.
Anno M.D.C.XXXV.

van Pamiers heeft doorluchtige biſſchoppen gehadt; eenen heiligen, welke was S. Lodewyk, gezegt *van Marſeille*; eenen paus, welke was Benedictus de XII; vier kardinalen; Henricus Spondanus, en andere grote prelaten. In de XVI eeuw leedt deze ſtadt veel door de burgerlyke oorlogen, in welke ook hare kerken verwoeſt wierden, maar kort daar na wederom herſteit door de zorgen van François Stephanus van Caulet, biſſchop van Pamiers. *Guill. de la Periere Annal. de Foix. Bertrand Elie Hiſt. Fur. Pierre Olhagary Hiſt. de Foix. De Marca Hiſt. de Bearn. Spondan. in Annal. Des Caſes Hiſt. de Foix. Sammarth. Gall. Chriſt. T. II.*

St. PAMMACHUS, een prieſter te Rome, was van een doorluchtig geſlachte. Na de doodt van zyne vrouwe Paulina, eene dochter van Paulus, omhelſde hy het kloosterleven, en beſteedde alle zyne goederen tot onderſtandt der armen, inzonderheit der vremdelingen, in een gaſthuis, dat hy oprichtte te Porto naby Rome. Hy was een byzonder vriendt van Hieronymus, die dikwils met veel lof van hem ſpreekt. S. Paulinus van Nole was mede een van zyne byzonderſte vrienden. Hy ſtierf gedurende het beleg van Rome door Alaric in den jare 409. *Pammach. Epiſt. ad Hieron.* 64. *Hieron. Epiſt.* 26. 50. 52. 30. & 33. 65. 66. 59. *Apolog. ad Pammach. Proœmio in lib. Ezechielis. Paulin. Ep.* 37.

PAMMUS, een machtig overwinnaar, vermeeſterde het Koninkryk van Thebe in Egypten.

PAMPELONA, in 't Latyn *Pampelona*, *Pampelon*, *Pompelo*, en *Pompejopolis*, de hoofdſtadt van Navarre, aan de rivier Arga, in een vruchtbaar dal gelegen, en met toppige heuvelen omringt, die van nature veel bybrengen tot hare ſterkte. Zy is groot, ryk, en eene der beſte Spaanſche grensveſtingen tegen Vrankryk. Zy heeft twee ſterke kaſteelen; het eene buiten de ſtadt, met vyf bolwerken, dat met eene graft en met een groot moeras omringt, en door Philippus den II gebouwt is; het andere binnen de ſtadt. Deze plaats praalt met een bisdom, en met eene univerſiteit. Zy is zeer oud; zoude door Pompejus geſticht zyn, en was eertyds de hoofdſtadt van Gaſconje. Karel de Grote, in Spanje trekkende, maakte zich meeſter van de ſtadt, en liet der zelver muren ter neder werpen in den jare 778. Sedert de overweldiging van Navarre behoort deze ſtadt den Spanjaarden. Paus Johannes de XXII ſtelde het bisdom van Pampelona onder het aardsbisdom van Saragoſſa: doch ſedert den tydt van Gregorius den XIII heeft dit bisdom geſtaan onder dat van Burgos. Pontius, biſſchop van Oviedo, was voorzitter van een concilie, dat in den jare 1032 te Pampelona vergadert was tot herſtelling van den biſſchop van die ſtadt, die door de invallen der Moren genoodzaakt was geweeſt naar het klooſter Leira in het Pyreneeſche gebergte te wyken. Men vindt daar van de acten in het IX ſtuk der Conciliën. Arnoldus de Puyana, biſſchop van deze ſtadt, hieldt in de zelve, in den jare 1315, eene kerkelyke vergadering van zyn bisdom, en gaf ter zelfder tydt Synodale ordonnantien uit. Het zelfde deden ook de kardinaal Beſſarion in den jare 1459, en de kardinaal Alexander Ceſarini, toen zy biſſchoppen van deze ſtadt waren. Prudentius Sandoval heeft eene verhandeling van de biſſchoppen dezer ſtadt geſchreven. *Strabo l. III. Mariana l. III. & ſeq. Favin Hiſt. de Navarre Oihenart Not. utriusque Vaſconiæ. de Marca Marca Hiſpanica. Garibai l. XXII. & ſeq. Cellarii Geograph. Antiq. l. II. c.* 1.

PAMPHAES, van Priena, aan Creſus, wiens vader noch leefde, een geſchenk gedaan hebbende van dertig mynen, eene munt die toen gangbaar was, wierdt rykelyk daar voor beloont: want zo haaſt Creſus tot het koninkryk van Lydië verheven was, zondt deze prins hem een wagen vol zilver. *Ælianus Variar. Hiſtor. l. IV.*

PAMPHILA, eene geleerde vrouw in Egypten, leefde in de I eeuw, ten tyde van den keizer Nero. Photius zegt, dat zy 13 jaren met haren man, die geleerd was, geleeft hebbende, door haren ommegang met hem, en met de geleerde lieden, die dagelyks in haar huis verkeerden, vele wetenſchappen geleert, en VIII boeken *Miſcellaneorum* geſchreven heeft. Suidas voegt 'er by, dat zy uit Epidaurus geboortig, de dochter van den beroemden letterkunſtenaar Soterides, en de huisvrouw van Socratides was; dat hare *Miſcellanea* in XXXIII boeken beſtonden; en dat zy behalven de zelve noch geſchreven heeft, *Epitome Cteſiæ* in III boeken: *Epitome hiſtoriarum*; *De controverſiis*; *De re venerea*, en andere verhandelingen. *Photius cod.* 175. *Suidas in Lex. Aulus Gellius l. XV. c.* 17 & 23. *Diogenes Laërt. in Pittaco. Socrates. Menag. Hiſtor mul. Philoſ. n.* 13.

St. PAMPHILUS, een prieſter van Ceſarea in Paleſtina, en martelaar, was zo groot een beminnaar van boeken, dat hy eene heerlyke bibliotheek vergaderde. Hy maakte ook een afſchrift van de werken van Origenes, waar van Hieronymus, die dezelve naderhandt verkreeg, zeide, dat hy die hoger waardeerde, dan of hy alle de ſchatten van Creſus bezeten hadde. Hy wierdt onder de vervolging van Maximianus gevangen genomen, en eindigde na eene tweejarige gevangenis zyn heilig leven door een ſtandvaſtige marteldoodt omtrent den jare 308. Men zegt dat hy gedurende zyne langdurige gevangenis arbeidde aan de verantwoording voor Origenes, welke Euſebius daar na ten einde bragt. Deze hadt zulk eene grote achting voor hem, dat hy hem niet alleen ongemeen prees, maar ook zynen naam wilde dragen, en drie boeken van zyn leven ſchreef, welke verloren zyn. *Hieron. de ſcript. Eccleſ.* 75. *Euſebius Hiſt. l. VI. & ſeq. Photius cod.* 118. *Baron. in Annal. Cave. Du Pin.*

PAMPHILUS, of liever PAMPHILIUS, alzo genoemt naar de Provincie Pamphilia, welkers rechte naam anders Er is, was een zoon van Armenius, en een krygsman, die vermaart is door het gene Plato van hem verhaalt, dat hy in eenen ſlag zo vele wonden ontfangen hadde, dat men geloofde dat hy geſtorven was. Doch wanneer men hem op den tienden, of, gelyk anderen melden, op den twaalfden dag opnam om hem te verbranden, was hy onverhoopt weder levend geworden, en hadde wonderlyke zaken verhaalt, die hy gezien hadde ſedert dat hy geſtorven was. Met dit voorbeeldt hebben de kerkvaderen willen aantonen, dat de opſtanding der doden ook naar het gevoelen der Heidenen niet onmogelyk was. *Plato. Valer. Maxim. l. I. c.* 8. *Macrob. l. I. in Somn. Scipion. c.* 1. *Plutarch. l. IX. Sympoſiac. probl.* 5. *Clem. Alexandr. Stromat. l. V. Juſtin. Martyr. in Paranet. Origenes contra Celſ. l. II. Euſebius Præpar. Evangel. l. XI. Theodoretus de curand. Graecor. affect. l XI.*

PAMPHILUS, een philoſooph van Amphipolis, of Sicyone, of Nicopolis, wierdt bygenaamt *Philopragmatos*, en ſchreef over de letterkunſt, over de ſchilderkunſt, van de beroemde ſchilders, III boeken van den akkerbouw, en *imagines herbarum* naar het alphabeth. *Suidas.*

PAMPHILUS was een leerling van Plato, en leermeeſter van Epicurus. *Diogen. Laërtius in vit. Epic.* Athenæus brengt in zyne ſchriften ook eenen ſchryver by van dezen naam, die van Alexandrië geboortig was. *Geſner. in Bibl. Poſſevin. in Appar. Voſſius l. II & III. de Hiſt. Graec. Fabricius Bibl. Graec. lib. III. cap.* 3.

PAMPHILUS, geboortig van Macedonië, een beroemd ſchilder, leefde omtrent het 375 jaar van Rome, in de C Olympiade. Hy voegde de geleerdheit by zyne kunſt, en maakte zich ongemeen geacht. Hy verſtont volkomen de mathematiſche wetenſchappen, die hy noodzakelyk oordeelde voor de ſchilderkunſt. Deze Pamphilus was de leermeeſter van Apelles, en hadde ook vele andere voorname perſonen tot zyne leerlingen. *Suidas.*

PAMPHILUS, een letterkunſtenaar te Alexandrië, een leerling van den vermaarden en oordeelkundigen Ariſtarchus. Hy ſchreef een boek onder den tytel van *Pratum*, waar in verſcheide zaken byeen gevoegt waren; vervolgde *Zophyrionis gloſſae*, of zyn Woordenboek der duiſtere woorden; en ſchreef noch verſcheide andere letterkunſtige werken, die men niet meer heeft.

PAMPHUS, of PAMPHO, van Athene, leefde ten tyde van Linus. Hy hadt lofzangen gemaakt, welke men met die van Olenus en Orpheus zong op de feeſten van Ceres. Pauſanias zegt de zelve gelezen te hebben, en brengt die by, welke hy gemaakt hadde op Ceres, op Neptunus, op Diana, op de Min, op Proſerpina, op de Bevalligheden, en op de doodt van Linus. *Du Pin. Bibl. univerſelle des Hiſt. Prof.*

PAMPHYLIE, eene provincie van klein-Aſië, hebbende ten Zuiden de Middelandſche zee, Cilicië ten Ooſten, Piſydië ten Noorden, en Lycië ten Weſten. Zy maakt tegenwoordig een gedeelte uit van de provincie, welke de Turken Karamanië noemen. Hare voornaamſte ſteden waren eertyds Perga, Aſpendus, Termeſſus, en Attalia, welke laatſte plaats tegenwoordig Satalië genoemt wordt, en de hoofdſtadt is van de provincie. Naar dit landſchap wordt dat gedeelte van de Middelandſche zee, dat het zelve beſpoelt, *de Zee van Pamphylië* genoemt. In Macedonië is ook eene ſtadt, die den zelfden naam draagt. *Strabo. Ptolemæus. Cellarius Geogr. antiq. l.* III. *c.* 6. *Baudrand.*

PAMPLIEGA (MARTINUS DE) was een man van groot aanzien, oom van den prins Ferdinand, zoon van Alphonſus den X, koning van Caſtilië. Men geeft voor, dat een engel, dien hy in den droom zag, hem van Gods wegen verklaarde, dat de doodt van den koning zynen meeſter, en het verlies van zyne kroon beſloten waren, tot eene ſtraffe over de ſtoutheit, die hy hadde van te zeggen, dat hy vele zaken verbetert zou hebben in de huishouding van het heelal, indien Godt zich met hem beraden hadde, toen hy het zelve uit niet wilde ſcheppen. De koning hieldt Pampliega voor eenen buitenſporigen, wanneer hy hem te Burgos bericht kwam geven van het gezichte, dat hy gehadt hadde. Men zegt dat hy op de zelfde wyze eenen monnik handelde, die hem een vertoog kwam doen over een diergelyk gezichte: en men voegt 'er by, dat een blixemſtraal, die op eenen tydt zyne klederen en die van de koninginne verbrandde, de uitwerking deedt, welke deze twee gezichten niet hadden kunnen doen. Hy erkende opentlyk zyne dwaasheit, en aanbadt de wysheit en de voorzienigheit Gods. *Rodrig. Sanch. Annal. l.* IV. *c.* 5.

PAMPLONA, eene kleine ſtadt van het vaſte landt in Zuider-America. Zy is in het nieuwe koninkryk van Grenade, vyf en zeventig mylen ten Noordooſten van Santa Fé de Bogota gelegen. *Maty Dict.*

PAMPREPIUS, een Egyptenaar, geboortig van Thebe, of van Dioſpolis, leefde in de V eeuw, onder de regering van Zeno, by wien hy in groot aanzien was. Hy was een Heiden, en leerling van Proclus. Hy ſchreef verſcheide werken in vaarzen, en in onrym den oorlog van Iſaurië. *Suidas in Pamprep.*

PAN was een godt der Egyptenaren, die hem onder de gedaante van eenen bok vereerden: zy noemden hem ook *Mendes*, om dat dit woordt in de Egyptiſche taal eenen *bok* betekent. Euſebius verhaalt de gevoelens en de uitdrukkingen van Porphyrius, die zeide dat Pan een der goede beſchermgeeſten was aan den dienſt van Bacchus verbonden, die zich zomtyds aan de landlieden vertoonde, en hen dodelyke verbaaſtheden veroorzaakte, waar door verſcheide onder hen ſtierven, waarom deze verſchrikkingen *Terrores Panici* of *Pans verſchrikkingen* genoemt wierden. Euſebius merkt verſtandiglyk de ſtrydigheden van dezen philoſooph aan, die wilde dat Pan een goede beſchermgodt ware, en dat zyn gezicht niet te min het leven koſtte aan de genen, aan welke hy zich vertoonde. Het is waar dat Pan in Egypte vereerd wierdt

onder

onder de afbeelding van eenen bok, wiens gedaante men wil dat de duivelen dikwils aannamen. In de Schrifture worden de boze geeſten dikwils *Piloſi*, *bokken*, genoemt. Het Hebreeuwſche woordt *Sehirim* betekent eenen *bok*, *piloſi*, *hirci*. Zelfs van de tyden van Moſes af was deze afgodery gemeen, en onder de Iſraëliten ingeſlopen. *Non ſacrificabunt amplius ſacrificia ſua Piloſis, poſt quos fornicati ſunt.* Herodotus zegt, dat die van de provincie van Mendes Pan ſtelden onder de acht godheden, die de twaalf anderen waren voorgegaan; dat men Pan met het hoofdt van eene geite, en met de beenen van eenen bok verbeeldde, hoewel men hem in der daadt aan de andere goden gelyk oordeelde; en eindelyk, dat te *Mendes* (welken naam aan Pan, aan eenen bok, en aan eene ſtadt gemeen is,) een gewyde bok was, na wiens doodt het ganſche landt rouwe bedreef, gelyk elders geſchiedde na de doodt van Apis of van Mnevis. Plutarchus verhaalt dat de Pans en de Satyrs, het eerſte de doodt van Oſiris vernomen hebbende, die door Typhon omgebragt was, en de mare daar van verbreid hebbende, de volkeren in eene grote verbaaſtheit bragten; het welk men ſedert *Terrores Panici* noemde: het woordt *Pan* in het Hebreeuwſch betekent *verſchrikking*. Diodorus van Sicilië zegt, dat de prieſters van Egypte zich eerſt aan Pan toewydden, en dat zy in hunne tempelen verbeeldingen maakten van Pans, onder de gedaante van eenen bok, voorgevende dat zulks enkelyk was om de goden te danken over de vruchtbaarheit van de natuur en van hunne natie.

De Grieken vernamen laat de hiſtorie van Pan. Herodotus zegt dat zulks maar acht honderd jaren voor zynen ouderdom was, en dat de Grieken vooronderſtelden, dat hy een zoon was van Mercurius en van Penelope: hy verzekert dat de Grieken maar naar vervolg gewaar wierden welke de godheden waren der Egyptenaars, en dat zy dezelve eenen oorſpronk gaven naar den tydt, dat zy 'er kenniſſe van gekregen hadden: zy kenden in der daadt Pan eerſt na den Trojaanſchen oorlog, dewyl zy voorgeven dat Penelope zyne moeder is. Men geeft voor dat, toen Mercurius haar bezwangeren wilde, zy zich zeer weigerachtig hieldt, en dat hy zich in een witten bok veranderde, en by haar kwam, wanneer zy haar vaders vee op den berg Taygetis hoedde, daar hy ook zyne begeerte en zyn genoegen van haar genoot. Wat zyn bedryf belangt, hy konde ongemeen fraai op de fluit ſpelen, waar by de nimphen danſten: zyn fluitſpel was ook van die uitwerking, dat de ſchapen veel melks gaven.

Men geeft voor dat, hoewel hy wanſchapen was, Luna of de maan echter behagen in hem hadde, wanneer hy zich in een witten ram veranderde. De nymphe Echo was ook op hem verlieft, waar by hy eene dochter, Iringa genoemt, teelde. Hy beminde ook Dryope, by welke hy kwam in de gedaante van een hart. Wanneer hy zich wilde voegen by de nymphe Syrinx, vluchtte zy voor hem, en begaf zich aan het water, biddende de Najaden, of Stroomgodinnen, dat zy haar hare ſchone gedaante benemen wilden, het welk zy verkreeg en in een riet verandert wierdt, waar van hy naderhandt zyne fluit gemaakt zoude hebben, die ook naar deze nymph den naam van Syrinx verkreeg.

Pan wierdt niet alleen aangemerkt als een godt der herders en landlieden, maar ook als een godt der bergen, om dat hy op den berg Mænalus van de Arkadiërs opgevoed wierdt. De ouden geloofden ook dat Pan des nachts over de bergen liep; het welk de oorzaak is dat men *Terrores Panici* noemt den ſchrik en verbaaſtheit, waar mede men bevangen wordt gedurende de duiſterheit des nachts, of door eene ongegronde inbeelding; het welk dikwils gebeurt is aan talryke legers, welke diergelyk een ſchrik eensſlags verbaaſt heeft. De Arkadiërs hielden Pan ook voor eenen Godt der jagt: daarom vereerden zy hem, als zy in 't jagen gelukkig waren geweeſt; doch zo het gebeurde dat zy niets gevangen hadden, wierpen zy naar hem. Dewyl hy daar ook inzonderheit vereert wierdt, wordt hy dikwils *Deus Arcadiæ* genoemt. Pan wordt boven dit alles noch aangemerkt als een godt der natuur, het welk zyn naam ſcheen uit te drukken; want Πᾶν betekent in het Griekſch *al* of *alles*. Men wil dat deze naam daar op zag, dat *alle* minnaars, die tot zyne moeder kwamen, zyne vaders zouden zyn; of dat hy *alle* de goden verheugde door het fluitſpel, dat hy uitvondt, gelyk hy noch jong zynde door het cytherſpel gedaan hadde; of om dat hy als een godt der nature aangemerkt *alles* regeerde. Daarom wierdt zyn beeldt te zamen geſtelt van de voornaamſte zaken, die in de wereldt gevonden worden. Men verbeeldde hem met hoornen, zegt men, om de ſtralen van de zon en de hoornen van de maan af te beelden. Zyn wezen was geheel rood en vlammig, om het element van het vuur na te bootſen. Hy hadt het hert met ſterren bedekt, om den hemel te betekenen. Zyne dyen en zyne benen waren ruig en borſtelig, om de bomen, de kruiden, en de dieren te vertonen. Hy hadt geiten-voeten, om de vaſtigheit der aarde uit te drukken. Zyne fluit betekende de overeenſtemming, die 'er, naar het gevoelen van eenige oude philoſophen, tuſſchen de hemelen is, of liever de overeenſtemming van hemel en aarde tot onderhouding van den menſche. Zyn gekromde ſtaf vertoonde de omwenteling der jaren. Men zegt dat Pan Bacchus verſelde op zynen tocht in de Indien, tot behaling van zo vele overwinningen, van waar hy wedergekeert zynde, zich in Iberië zoude nedergeſlagen hebben, dat daarom naderhandt *Hiſpania* genoemt zoude zyn. Men heeft ook gelooft dat de Athenienzen door zynen byſtandt den veldſlag tegen de Perſianen gewonnen hadden in de vlakte van Marathon. Want men zegt dat, Miltiades vaardig zynde om den vyanden ſlag te leveren, Pan aan het hoofdt van 't leger verſcheen onder eene meer dan menſchelyke gedaante; dat hy op de trompetten en horens hebbende doen blazen, met eenen toon die verſchrikking veroorzaakte, het ganſche leger der Perſianen verbaaſt wierdt; gelyk de Gallen, met de Grieken oorlogende, en onder het beleidt van Brennus tot aan den tempel van Delphos genadert zynde, ook des nachts zodanig door hem verſchrikt wierden, dat zy over hals over kop van daar vluchtten, zonder door iemandt gejaagt te worden; waarom *terrores Panici* by de Latynen *grote verſchrikkingen* betekent.

Pauſanias zegt dat onder de regering van Pandion den II te Athene de ſpelen en ſtryden, die men *Lupercalia Lycea* noemde, in Arcadie ingeſtelt wierden door Lycaon, die daar van koning was, naby den tempel van Pan, hoewel de zelve aan Jupiter *Lyceus* toegewyd waren. Wanneer Evander uit Arcadie naar Italie toog, bragt hy de Lupercaliſche feeſten ter eere van Pan aldaar over; Dionyſius van Halicarnaſſus doedt daar van de beſchryving, als van eene gewoonte die in zynen tydt noch in gebruik was. Pauſanias verzekert dat Lycaon deze ſpelen aan Jupiter *Lyceus* toewyddde; en Dionyſius van Halicarnaſſus zegt dat dezelve aan Pan toegewyd waren. Men mag daarom geloven dat de Arcadiers Jupiter en Pan onder een vermengden: de zelfde hiſtorieſchryver verſchaft ons daar van noch een overtuigend bewys, wanneer hy elders verzekert dat Pan de grootſte en oudſte godt van Arcadie was. Dewyl Arcadie een berg- en boſchachtig landt was, is het niet te verwonderen dat zy den godt der bergen en boſſchen tot den grootſten der goden maakten, *montes & nemora Pani dicari*. Ovidius betuigt zelfs in zyne *Faſti*, dat de opperprieſter van Pan *Flamen Dialis* genoemt wierdt, gelyk die van Jupiter. Zo dat het klaarblykelyk is, dat men aan Jupiter zelfs den naam van Pan, of aan Pan de majeſteit van Jupiter gegeven hadde. *Antiq. Græc. & Rom. Pauſanias. Apollodorus. Plin. l. VII. Natalis Comes Mytholog. 5. 6. p. 445. ſeq. Danet p. 647. Pitiſcus. Ang. Polit. in Miſcellan.*

PANACTE, waar van Plutarchus gewag maakt in de Levens van *Alcibiades*, van *Nicias*, en van *Demetrius*, was een kaſteel en ſterkte van Attica, op de grenzen van Beotië. Suidas plaatſt het in Beotië zelfs. Thucydides ſpreekt 'er van op verſcheide plaatſen. De Beotiers het zelve den Athenienzen ontnomen hebbende, ſlechtten het, eer zy het wedergaven.

PANÆTIUS *de oude*, van Rhodus, een beroemd philoſooph van de Stoïſche ſecte, heeft vele philoſophiſche boeken geſchreven, naar het bericht van Suidas, die ook meldt, dat Polemon zyn toehoorder geweeſt is. *Suidas. Fabricii Bibl. Græca T. II. l. III. c. 15.*

PANÆTIUS *de jonge*, een zoon van Nicagoras, in de CLII Olympiade te Rhodus geboren, was een beroemd Stoïſch philoſooph, en omtrent het 625 jaar van Rome aldaar in groot aanzien. Hy was een leerling van Diogenes van Babylon, en van Antipater van Tarſus, en leermeeſter van Mneſarchus, van Poſidonius, van Lælius Sapiens, en van Scipio, die hem in zyn huis, en ook op zyn gezantſchap naar Egypte by zich hadde; van gelyken van Fannius Hecaton, van Apollonius Nyſæus, en van Polybius. Hoewel hy de Stoïſche ſecte toegedaan was, zo was hy echter daar in zo yverig niet, of hy hadde ſteets de ſpreekwyzen van Plato, van Ariſtoteles, van Theophraſtus, en van anderen in den mondt. Hy heeft geſchreven: *De Philoſophorum Sectis; De civili ſtatu; De Animi tranquillitate; De Officiis;* enz. *Diog. Laert. Suidas. Ponſius de Script. Hiſt. Philoſ. l. II. c. 13. Meurſius in Rhodo p. 101. ſeq. Fabricii Bibl. Græca T. II. l. III. c. 15.*

PANÆTIUS maakte zich in het 140 jaar van Rome door oproer tot dwingelandt van de ſtadt Lentini in Sicilie. Daar was ook een kok van dezen naam, van wien Ariſtophanes meldt, dat hy klein van geſtalte was, doch zyn wyf des te groter, waarom hy ook, hoewel hy haar op echtbreuk betrapte, haar echter onderdanig moeſt zyn. *Polyaen. l. V. Scholiaſtes Ariſtoph. ad aves. Suidas.*

PANÆUS, een broeder van den beroemden Phidias, was een voortreffelyk ſchilder, en leefde in de LXXXIII Olympiade, 448 jaren voor Chriſtus. Hy ſchilderde met zulk eene ongemeene naaukeurigheit den ſlag by Marathon, dat hy zelfs de gelykheit van het wezen der krygshoofden van beide de legers getroffen hadde. *Plinius l. XXXV. c. 8.* Deze Panæus wordt Panænus genoemt door Pauſanias.

PANAGIA wierdt in de Griekſche kerke eene plegtigheit genoemt, die op de volgende wyze onderhouden wierdt. Eer zy ter maaltydt gingen, nam een der monniken, de *Ephemerius*, wiens beurt het op dien dag was, een rond broodt op een bordt, en ſneedt een driehoekig ſtuk daar uit, doch leide het weder in zyne plaats, dekte het met een doek of met een bordt toe, en zette het op de tafel waar aan zy alle aten. Wanneer nu de maaltydt gedaan was, en men een teken gegeven hadde, ſtonden zy alle op, en de Ephemerius hefte het bordt met het broodt omhoog, waar by zy alle hun gebedt deden. Hier op ontdekte hy het broodt, keerde het uitgeſneden ſtuk om, en gaf het zelve in 't rondt, daar zy dan ieder in rang een weinig afbraken, en zo aan hunnen arbeidt gingen. Deze plechtigheit wierdt alzo genoemt, om dat onder anderen deze woorden in het gebedt invloeiden: Παναγία Θεοτόκος, βοήθει ἡμῖν &c. *Sanctiſſima Deipara, auxiliare nobis. Du Freſne Gl. Gr.*

PANAGIOTI was de naam van een geleerd Griek, die in de XVII eeuw eerſte tolk was van den Turkſchen keizer, en die veel gezag hadde by de Ottomanniſche Porte, daar hy grote dienſten gedaan heeft aan die van zyne natie. Hy was geboortig van het eilandt Scio, en een Chriſten, die zeer yverig was in de verdediging van het oude gelove der Grieken, tegen de nieuwigheden, welke Cyrillus Lucaris, patriarch van Conſtantinopel, hadde willen invoeren in zyne kerke door de geloofsbelydenis, die hy ſchreef in den jare 1629, en die meeſt getrokken was uit de boeken van Calvinus. Panagioti heeft voor-

namelyk

namelyk zyn yver doen blyken in den druk van het Griekſche boek, genoemt *Rechtzinnige Geloofsbelydenis van de Katholyke en Apostolische kerke van het Oosten*, dat hy in Hollandt heeft doen drukken, en waar van hy vervolgens alle de afdrukken in 't Oosten deedt komen, om dezelve aan het volk voor niet uit te delen. Dit boek is in het gemeene of nieuwe Griekſch geſchreven. Antonius Arnoud ſpreekt op verſcheide plaatſen in zyne boeken *de la Perpetuité* van dezen Panagioti. Richard Simon merkt aan dat Panagioti zyn boek in het Latyn liet vertalen, om het zelve met het Griekſche te zenden aan den koning van Vrankryk, op dat het zelve tot een overtuigend bewys zoude dienen van het gelove der Griekſche kerke. Hy voegt 'er by, dat het Griekſche en Latynſche handſchrift van dit boek, met de ondertekeninge der Oosterſche biſſchoppen, in de bibliotheek van Charles le Tellier, aardsbiſſchop van Rheims, gevonden wierdt: en dit handſchrift is het zelfde, dat aan den koning gezonden wierdt. De Grieken hebben een ſpreekwoordt onder hen, het welk zegt, dat men eerder een groen paardt zoude zien dan een verſtandig man, die op het eilandt Scio geboren was. Dewyl nu Panagiotio van een ongemeenen geeſt, en in dit eilandt geboren was, noemde men hem ſchertſender wyze *het groene paardt*. Hy ſtierf den 21 September des jaars 1673. Men ziet zyn graf in het klooſter op het eilandt Chalcis naby Conſtantinopel. *Richard Simon Creance de l'Eglise Orientale sur la Transubstantiation. J. Spon Vojage d'Italie, &c. en 1673.*

PANAMA, eene ſtadt, met eene goede haven, op de landengte van den zelfden naam; welke landengte tuſſchen het Noorder en Zuider-America gelegen is, en ook *Terra Firma* genoemt wordt. Deze ſtadt behoort onder Spanje, en heeft een gerichtshof, beſtaande uit eenen preſident en zes richters, die de kooplieden, en de aankomende vloten afvaardigen. De landengte van Panama is een ſtrook lands tuſſchen de zeën, *Mar del Sur* en *Mar del Nort* genoemt; hebbende de lengte van omtrent 80 of 90 mylen van 't Ooſten naar 't Weſten, en de breedte van zeſtig mylen tuſſchen de twee zeën, daar de zelve het meeſte uitgeſtrekt is; maar daar de zelve ſmalder is, tuſſchen de ſteden Panama en Porto Bello, is de breedte maar van 18 mylen, en zo de weg recht en zonder kromtens was, zoude men maar zeven of acht mylen rekenen. Dit landt is vol gebergtens en moeraſſen. De lucht is 'er byna altoos zwaar en betrokken, doch echter zeer heet, dat dezelve ongezond maakt, voornamelyk van May tot November. De aarde brengt 'er niets anders dan weinig mays, en zekere Indiaanſch graan voort. De weiden zyn 'er nochtans goed en grasryk, en kunnen veel vees voeden. De wilden maken 'er koorden van een kruidt, dat zy *Nequen*, of *Henechen* noemen. Dit kruidt heeft bladen gelyk de diſtel, waar mede zy byna op de zelve wyze handelen als men met de hennep en het vlas doedt. De koorden of het touw, dat zy daar van maken, dient niet alleen om te binden, maar ook om het yzer te ſnyden, door het heen en weder trekken met deze koorden, als met eene zage, het welk gemakkelyk geſchiedt door het ſtrooijen van fyn zandt op de plaatſe daar men ſnyden wil. De bomen zyn hier altydt groen, en dragen vele bladeren, maar gene vruchten. De ſtadt Panama is volkryk, en legt aan dat gedeelte van de Zuidzee, dat *de Golf van Panama* genoemt wordt, waar in men vele eilanden ziet, die de *Paarl-eilanden* genoemt worden, om dat men aldaar vele paarlen viſcht. Zy heeft een bisdom, behorende onder het aardsbisdom van Lima. Het oude Panama wierdt in den jare 1515 door Pedro Ario gebouwt, om het gene men uit Peru bragt aldaar in te nemen. Deze ſtadt is by de Spanjaarden inzonderheit beroemd wegens de geboorte van de H. *Rosa* van *Panama*, van welke de generaal der Jeſuiten, P. Oliva, in hare levensbeſchryving verhaalt, dat zy zo heilig was, dat zy zelfs van de muggen en vliegen in hare celle vereert wierdt. In den jare 1665 wierdt deze ſtadt door de Franſchen, en in den jare 1686 door den Indiaanſchen zeerover Laurence geplundert. Na dat deze oude en eertyds grote ſtadt door den ridder Henri Morgan verbrand wierdt, is zy door de Spanjaarden niet weder opgebouwt, en daar van niets meer dan eenige omgeſtorte muren, en weinige huizen, die van arme lieden bewoont worden, te zien. Doch op eene andere plaats ten Weſten is nieuw-Panama aangelegt, het welk daar in het oude overtreft, dat zyne rede voor kleine ſchepen zo goed als eene haven is. *De Laet Hist. Nov. Orbis. Gage Reisbeschr. Dampiers Reizen.*

PANARI, in 't Latyn *Panaria*, van ouds *Icesia*, *Hicesia*, *Hicesium*, *Thermissa*, een der Lipariſche eilanden, in de Toſcaanſche zee gelegen, drie mylen van dat van Lipari, ten Noorden. Het zelve is geenzins aanmerkelyk, zynde woeſt, en hebbende maar twee mylen in zynen omtrek. *Maty Dict.*

PANARMAN, of PANARUCAN, de hoofdſtadt van een klein koninkryk van den zelfden naam op het eilandt Java, een van de eilanden van Sunda. Zy is aan de Straat van Palmabuan gelegen. Aldaar geſchiedt grote handel. Naby deze ſtadt is een ſulferberg, die in den jare 1586 met zo veel geweldt vuur en vlammen begon uit te braken, dat meer dan 10000 menſchen door het eerſte vuur omkwamen. De natuurlyke inwoners zyn Heidenen. *Mandeslo Indiaansche Reizen.*

PANARO, of SCULTENA, eene rivier van Italië. Zy neemt haren oorſpronk in den Apennyn, en loopt door de valei van Fignano, onder den naam van Scultena. Zy neemt den naam van Panaro aan beneden Acquaria, en langs de grenzen van het Modeneeſche en van het Boloneeſche lopende, beſproeit zy Finalo, en ontlaſt zich in den Po naby Bondeno, of Brondeno, vier mylen boven Ferrare. *Maty Dict.*

PANATHENÆA was een feeſt, dat men te Athene ter eere van Minerva vierde, en dat te voren alleen *Athenæa* genoemt wierdt. Het zoude door Erichtoń, den zoon van Vulcanus, of door Orpheus opgebragt, doch door Theſeus eerſt in zyne volkomenheit ingeſtelt zyn. In den beginne duurde het zelve maar eenen dag, doch naderhandt voegde men, om de pracht daar van te vermeerderen, noch eenige dagen daar by. Daar waren echter tweederlei feeſten van Panathenæa, het kleine en het grote, waar van het eerſte alle jaren, doch het andere alle 5 jaren eens gehouden wierdt. Het eerſte viel op den 20 van de maandt *Thargelion*, in 't voorjaar, wanneer men weder ter zee ging; doch het andere op den 23 der maandt *Hecatombaeon*. In het kleine waren driederlei ſtryden te zien. De paardeloop wierdt op den eerſten dag gehouden, waar in men zich des avonds te paardt zette, en met brandende fakkels reedt, zynde de geen, die zyne fakkel brandende het verſte bragt, overwinnaar. Dit duurde den gehelen nacht door in het *Ceramicum*; en men wil dat deze wedlopen ook eertyds te voet geſchiedden. De worſtelſtrydt, waar in men zich in 't worſtelen vertoonde, wierdt ook wel εὐανδρίας ἀγὼν, *virtutis & roboris certamen*, genoemt, en in de Panatheneeiſche ſchouplaats gehouden. De kampvechters verſchenen geheel naakt; waarom de vrouwen en vremdelingen niet in de ſchouplaats toegelaten wierden. De muzykſtrydt heeft Pericles opgebragt, en dezelve wierdt in het *Odeum* gehouden, alwaar zich de muzykanten op verſcheide ſpeeltuigen, en de dichters met hunne toneelpoëzy horen lieten. De toneel- of dansmeeſters bragten ook hunne jonge leerlingen te voorſchyn, die aldaar hunne kromme ſprongen maken moeſten. Die nu in deze ſtryden den prys behaalde, moeſt zyne medgezellen eene maaltydt geven, en hy zelf wierdt met eenen olykrans, en een vat met oly beſchonken, dat hy, hoewel zulks anderszins op hoge ſtraffe verboden was, buitens lands verkopen mogt. Boven dien zag men ook de ſpringers en ſchermers, die luſtig omſprongen en tuimelden. Niemandt mogt op dit feeſt geverwde klederen dragen, maar dezelve moeſten alle wit zyn, gelyk de ouden die in vrolyke tyden plagten te dragen. Men hadt ook eene grote ofterhande, tot de welke ieder ſtadt en volkplanting, onder de Atheniënzen behorende, eenen os moeſten leveren: waarom ook al het volk, dat van daar naar Athene kwam, tot een openbaar gaſtmaal toegelaten wierdt, waar by zy ook het drinken niet vergaten. *Meursius libro sing. de Panathenaeis. Castellanus & Fasoldus de festis Graecorum.*

PANCALIER, eene kleine ſtadt in Piemont aan den Po, drie mylen boven Turin. *Baudrand.*

PANCARPUS, een ſchouwſpel by de Romeinen, waar in eenige ſterke en ſtoute mannen, die daar toe gekocht wierden, met allerlei wilde beeſten ſtreden. Deze naam betekent eigentlyk een *zamenmengsel van allerlei vruchten*, van het Griekſche woordt πᾶν, *alles*, en καρπὸς, *vrucht*; maar naderhandt wierdt deze naam gegeven aan het gene dat uit allerlei bloemen beſtont, en eindelyk aan het gene dat van allerlei zaken te zamen geſtelt was, gelyk deze openbare ſtrydt, waar in men eene menigte van dieren van alderhande ſlag te voorſchyn bragt. De plaats, daar men dit ſchouwſpel hieldt, was het Roomſche Amphitheater. Dit ſlag van ſpelen was tot den tydt van den keizer Juſtinianus, die in de VI eeuw regeerde, in gebruik. Eenige ſchryvers vermengen het *Pancarpus* met het *Sylva*; maar daar was dit onderſcheidt in deze twee openbare vermaaklykheden, dat het Pancarpus een gevecht was tegen de beeſten, dat in het Amphitheater geſchiedde: en het Sylva was eene zekere jagt, die men in den cirkel vertoonde. In het Pancarpus waren het mannen, die voor geldt daar toe gekocht waren, welke ſtreden; en in het Sylva was 't het Roomſche volk, dat in een boſch, 't welk door kunſt gemaakt was, jaagde. Zie SYLVA. *Salmasius. Pithaeus. Casaubonus. Cassianus Coll.* 5.

PANCIROLLUS, (GUIDO) een beroemd rechtsgeleerde, was te Rheggio uit een voornaam geſlacht geboren. De goede letteren leerde hy onder Seb. Corrado en Baſſianus Laudo, en in het veertiende jaar zynes ouderdoms bragt hem zyn vader Albertus aan de rechtsgeleerdheit. Hier op ſtudeerde hy op de voornaamſte Italiaanſche univerſiteiten, te Ferrare, te Pavië, te Bolonië, en te Padua, op welke laatſte plaats hy aangeſtelt wierdt om te leeraren, eer hy noch eens doctor was, het welk hy zeven jaren lang met grote toejuiching vervolgde, en toen tot doctor en gewoon profeſſor in de rechten wierdt aangenomen. Doch hy leide niet al zynen tydt aan deze wetenſchappen te koſte, maar las ook de oude kerkvaderen, en bragt het in de hiſtoriſche wetenſchappen zeer verre. Philibert Emanuel, hertog van Savoje, die grote achting voor hem hadde, riep hem in den jare 1571 op zyne univerſiteit te Turin, alwaar hy zyne ſcherpzinnige verhandeling *de rebus inventis & deperditis* ſchreef, waar op Henricus Salmuth aantekeningen gemaakt heeft. Doch de lucht van Turin was hem ſchadelyk; hy verloor aldaar een oog, en was in gevaar om ook het andere te verliezen. De vreze, die hy daar voor hadde, was oorzaak dat hy zich in den jare 1582 wederom naar Padua begaf, alwaar hy voortvoer de rechten te leeraren, en ſtierf den 16 May des jaars 1591, of 1599. Zyn lighchaam is in de kerk van St. Juſtina begraven. Hy heeft noch verſcheide uitmuntende werken geſchreven, en onder anderen. *Comment. in notitiam dignitatum utriusque Imperii; De magistratibus municipalibus & corporalibus artificum; Thesaurus variarum lectionum utriusque Juris; De origine & auctoritate ICtorum. & de viris illustribus maxime in jure*; enz. Verſcheide geleerden hebben zich bevlytigt zynen lof te beſchryven. *Vita praemissa libro de cl. L L. interpret. Thomasini elogia. Hanckius de Rer. Rom. script. P. I. c. 73. Leickheni vitae p.* 393.

PANCIROLLUS, (JOHANNES JACOBUS) een kardinaal, was een ſnyders zoon, en in den jare 1587 te Rome geboren. Na dat hy een goeden grondt gelegt hadde in de goede letteren, wierdt hy in het 18 jaar zyns ouderdoms doctor in de rechten,

trechten, en maakte zich de kennis van Johannes Baptista Pamphili, auditeur van de Rota, en van Julius Saccheti wel te nutte. De eerste nam hem, toen hy als nuncius naar Napels ging, met zich tot zynen auditeur. Na dat deze Pamphilius door Urbanus den VIII kardinaal gemaakt was, begaf zich Pancirollus in den geestelyken staat, en verkreeg zich de vriendschap van de Barberinen, by eenen van de welke hy hofmeester, en door hunne voorspraak pauzelyk kamerling wierdt. Men begon hem hier op in verscheide gewigtige handelingen te gebruiken, die de Italiaansche zaken betroffen. Men zondt hem tot het sluiten van de vrede te Cherasco als pauselyke nuncius, waar op hy auditeur van de Rota, verder patriarch van Constantinopel, en als zodanig voor nuncius naar Spanje gezonden wierdt. Gedurende zyne afwezigheit maakte hem Urbanus de VIII kardinaal priester, waar na hy uit Spanje wederkeerde; doch hy vondt den paus reets dood, en de kardinalen bezig met in het Conclave te gaan, alwaar hy den brief des konings van Spanje, waar in hy den kardinaal Pamphili tot de pausselyke waardigheit aanprees, overleverde. Hy zelf toonde zich in het Conclave opentlyk Spaansch- noch Fransch gezind, doch hielp onder de handt tot de verheffing van den kardinaal Pamphili medearbeiden. Wanneer de zelve hier na in der daadt volgde, beloonde de nieuwverkoren paus, onder den naam van Innocentius den X, deze gedane diensten rykelyk, gaf hem een verblyf in het pausselyk paleis, droeg hem het bestier der kerkelyke zaken en het eerste secretarisschap op, en gaf hem den tytel van *St. Stephanus op den berg Cœlius.* Hoewel nu de weduwe van des pauzen broeder, Donna Olympia Maldachini, veel op den paus vermogt, zo vondt echter onze kardinaal altoos gelegenheit hare voornemens te dwarsbomen, en inzonderheit om te verhinderen dat aan haar, volgens hare begeerte, geen verblyf in het pausselyk paleis ingeruimt wierdt; ja hy bragt het eindelyk, door behendige voorstelling van het nadeel, dat de paus daar door lyden zoude, zo verre, dat haar door een ander aangezegt wierdt, dat zy zich uit het pausselyk paleis onthouden, en in het toekomende niet weder voor den paus verschynen moest. Deze vrouw bevlytigde zich wel om dezen kardinaal door zyne vyanden wederom den voet te lichten, doch konde zo veel niet uitwerken dat de paus zyne genegenheit tegen hem verminderde, dewyl de kardinaal, om de pogingen van zyne vyanden te beter te ontgaan, hoewel hy ongezond en van een zwak en bouvallig gestel was, den paus selden alleen liet, en hem altoos met gesprekken onderhieldt. Hy stierf in den jare 1651 tot groote droefheit van den paus, en tot onuitspreekelyke vreugde van zyne vyanden. Men roemt van hem dat hy een eerlyk en vroom man geweest is, en zich byna nooit over zyn geluk verheste. Aan het Fransche hof was men hem niet gunstig, dewyl men hem vooral te Spaanschgezind aanzag; en de Barberinen waren zyne grootste vyanden, om dat zy meenden dat hy veel deels gehadt hadde in hunne vervolging. *Palatii fasti Cardinal.*

PANCORBO, een vlek van Spanje, in oud-Castilië, tusschen S. Domingo de la Calçada, en Miranda de Ebro, omtrent vyf mylen van beide gelegen. *Maty Dict.*

St. PANCRAS, of PANKRAS, *Pancratius*, een martelaar te Rome onder de vervolging van Diocletianus, is in de Latynsche kerke vereert, en daar is al van de IV eeuw af eene kerk van zynen naam te Rome geweest. Maar de historie van zyn leven en martelaarschap is zo onbekent als die van S. Nereus en van S. Achilleus. *Baillet Vies des Saints.*

PANCRAS, of PANKRAS, een dorp in Noord-Hollandt, onder Alkmaar.

PANCRATES, een Egyptenaar, oeffende zich in de dichtkunst omtrent den jare 127, onder het keizerryk van Adrianus, die hem in het Museum van Alexandrië deedt aannemen. Men weet niet of hy het is, aan wien men een werk de *Concoreïde* genoemt moet toeschryven, dat Athenæus onder den naam van Pancrates aanhaalt. Want deze schryver noemt elders een anderen PANCRATES, die van Arcadië was, en die een dichtkundig werk gemaakt hadde over de zeevaart. *Athenaus l. VII. XI & XV. Vossius de Poetis Graecis.*

PANCRATIASTEN, *Pancratiastae*, anders ook Πένταθλοι, en *Quinquertiones* genoemt, waren, volgens eenige schryvers, de genen, die den prys behaalden in deze vyfderlei oefeningen, die op de Grieksche spelen in gebruik waren, als het worstelen, het vechten met de vuisten, het paletten, het lopen, en het springen. Doch het PANCRATIUM was, volgens het gevoelen van zommige schryvers, eene oeffening in de Grieksche spelen, welke van de vyf voorgenoemde onderscheiden was, en met den naam van Pancratium, dat *alle krachten* betekent, genoemt wierdt, van πᾶν dat *alle*, en van κράτος dat *kracht* betekent, om dat het geoorloost was zich daar in van alle zyne krachten te bedienen. Zy voegen 'er by dat dit slag van stryden in Griekenlandt ingevoert wierdt omtrent de XXVIII Olympiade, en 666 jaren voor Christus, en dat het een zekere Lygdamis van Syracuse was, die daar in voor de eerste maal den prys behaalde. *Cœlius Rhodiginus l. XIII. Antiq. Lect. Pausanias l. V. Panvinius de ludis circ. 2. 1. Mercurialis Art. Gym. 2. 9. Faber Agon. 1. 30. 1. Pitiscus. Laur. Joubertus de Gymnas. vet. 1. 9.*

PANCRATIUS, stadvoogdt van Rome onder Theodosius den Groten in den jare 389. Verscheide wetten van de Theodosiaansche Codex zyn aan hem opgedragen. *Jac. Gothofr. Prosopographia Cod. Theodos.*

PANDAREN, PANDOREN, of PANDEREN, (want men leest het op deze drie verschillende wyzen in de verscheide handschriften van Plinius,) waren zekere Indiaansche volkeren in de vlakten wonende, die tot twee honderd jaren toe leefden, en welker haairen, die in hunne jonkheit wit waren, in hunnen ouderdom zwart wierden. *Plinius Hist. Nat. l. VII. c. 2.*

PANDARUS, een zoon van Lycaon, scheidde door het bevel van Minerva Menelaus en Paris, die zich in een tweegevecht ingelaten hadden, door het tusschenwerpen van een pyl van malkander. De Pinacenzen, een volk in Lycië, plagten zyne geheugenis op eene zonderlinge wyze te vereeren. *Homerus Iliad. δ. Eustathius ad d. l. Virgil. Æneid. l. V. v. 495. Strabo l. XIV. Vossius de Orig. & Progr. Idolol. l. I. c. 21.*

PANDARUS, een zoon van Alcanor. Zie BITIAS.

PANDATARIE, een klein eilandt, tegenwoordig *Sancta Maria* genoemt, tegen over het uiterste van het landschap Lavoro. Het zelve is tegenwoordig woest, doch eertyds was het beroemd door de ballingen, die men derwaarts zondt. Julia, de dochter van Augustus, wierdt aldaar gehouden door last van haren vader, en Agrippina, de huisvrouw van Germanicus, wierdt derwaarts gebannen door Tiberius, en stierf aldaar. *Tacitus. Suetonius. Baudrand.*

PANDECTEN (DE FLORENTYNSCHE) is de naam van het vermaarde handschrift van een boek, anders ook *Digesta Justiniani* genoemt, begrypende de antwoorden der oude rechtsgeleerden. Pandecten is een Grieksch naamwoordt, dat eigentlyk iets dat alles vervat betekent, van πᾶν, *alles*, en van δέχομαι, *ik ontfang, ik vervat.* Politianus is van gedachten geweest, als of Tribonianus het zelve met zyn eigen handt geschreven hadde; het welk nochtans Alciatus en Lambecius tegengesproken hebben, dewyl de getallen der boeken, uit welke de plaatsen der oude rechtsgeleerden genomen zyn, niet volkomen uitgeschreven, maar door de voorste letteren, *per litterarum conjequentias*, die Justinianus verboden hadde, geschreven gevonden worden. Het is niettemin zeker dat het handschrift zeer oud is, zo dat Mabillonius en Lambecius, die het beide gezien hebben, en in de kennis van de oude schryfwyzen zeer bedreven waren, het zelve, de eerste tot de VI en de tweede tot de VII eeuw brengen: en Antonius Augustinus, die zich met vlyt daar van bedient heeft, en Thuanus, hebben geloost, dat alle de andere afschriften daar naar gemaakt zyn. Het zelve is in de XIII en XIV eeuwen zodanig beroemt geweest, dat, wanneer over de lezing van eenen text getwist wierdt, Bartolus en andere rechtsgeleerden hunne toevlucht daar toe namen. Dit boek wierdt eerst te Amalphi, eene stadt naby Salerno gelegen, welke de meesten met Malfi in Apulië vermengen, gevonden, en dat wel in den jare 1137 in den oorlog, dien Lotharius de Sax voerde voor paus Innocentius den XIII tegen Rogerius, koning van Sicilië, die zich aan de zyde van den tegenpaus Anacletus den II begeven hadde. Dewyl nu de stadt Pisa, die in dien tydt ter zee zeer machtig was, den keizer met eene aanzienlyke vloot bystont, heeft hy haar het zelve tot een teken van zyne dankbaarheit geschonken; sedert welken tydt het door de oude uitleggers *Litera Pisana* genoemt wierdt. Doch wanneer de Florentynen in den jare 1406 zich door hunnen veldoverste Ginus Capponi de stadt Pisa onderwierpen, bragten zy dezen heerlyken schat naar Florence, alwaar de zelve tot nu toe in het Musæum van den groothertog bewaart, en den vremdelingen niet zonder zyne bewilliging, en met byzondere plechtigheden vertoont wordt. Het zelve is met vierkante letteren geschreven, die zonder eenige tusschensnyding aan malkanderen hangen, waarom het wel zyn konde, dat de genen, die het afgeschreven hebben, zomtyds verscheide woorden ineen getrokken, of van een twee gemaakt, en daar door het rechte verstandt der plaatsen hier en daar verduistert hebben. Politianus heeft het zelve 't eerst tegen de gemeene afschriften gezien, wiens aanmerkingen naderhandt in handen van Ludovicus Bolognini, en eindelyk in die van Haloander, die de zelve by zynen druk gebruikt heeft, geraakt zyn. Doch Franciscus Taurellius heeft eindelyk den volkomensten druk, naar het oorspronkelyke, in den jare 1553 te Florence uitgegeven, dien naderhandt anderen, en inzonderheit Dionysius Gothofredus, gevolgt zyn. *Thuanus de vita propria l. I. Taurellius in Præfat. Augustinus Emendat. l. I. c. 1. Gentilis de libris Juris civilis c. 2. Lambecius epist. ad Slusium T. I. Comment. Bibl. Vindob. Mabillon de re diplomat. p. 357.*

Daar zyn ook geneeskundige PANDECTEN, dat is te zeggen een Woordenboek der zaken die de geneeskunde betreffen, waar in alle de Latynsche, Grieksche, Arabische, en andere vremde woorden verklaart worden. Matthæus Sylvaticus van Mantua, die het zelve te zamen gestelt heeft, wordt daarom *Pandectarius* genoemt. *Dictionaire des arts.*

PANDEN, *Pandæ*, zekere Indiaansche volkeren, die geregeert wierden door vrouwen, by eene van welke Hercules eene dochter teelde, die ter oorzake van haren oorspronk op den troon van een der voornaamste koninkryken van deze volkeren verheven wierdt. Plinius zegt, dat de nakomelingen van deze koninginne het gebiedt over drie honderd en vyftig duizent voetknechten en vyf honderd elephanten hadden. *Plinius l. VI. c. 20. Solinus c. 52. Salmasius ad Solinum.*

PANDION, de vyfde koning van Athene, begon te regeren omtrent het 2615 jaar der wereldt, na Erichthonius. De overvloedt van het koren en van den wyn was in zynen tydt zo groot, dat men zeide dat Ceres en Bacchus in Attica gekomen waren. Het einde van zyne regering beantwoordde den voorspoedt van het beginsel der zelve niet. De bystandt, welken Tereus hem zondt tegen eenen koning van Pontus, bewoog Pandion hem zyne dochter Progne ten huwelyk te geven. Maar de onmenschelykheit van dezen schoonzoon omtrent Philomela, zyne schoonzuster, bragt het gansche huis van Pandion in verwarring, die eindelyk daar door van hertzeer stierf, na eene regering van veertig jaren, in het 2655 jaar der wereldt. Erechtheus bekleedde

na

na hem den troon, en wierdt gevolgt van Cecrops den II, die in het 2745 jaar der wereldt ftierf. Op dezen volgde PANDION de II, die vyf en twintig jaren regeerde. *Euseb. in Chron. Ovidius.*

PANDORA, eene fchone vrouw, welke Vulcanus gemaakt hadde, en aan welke alle de goden iets medegedeelt hadden, als Venus de fchoonheit, Pallas de wysheit, Mercurius de welfprekendheit, enz. Men zegt dat Jupiter, vertoornt zynde tegen Prometheus, die het vuur van den hemel geftolen hadde, Pandora met eene fchadelyke doos of buffe zondt, welke Epimetheus, de broeder van den zelfden Prometheus, opende; zo dat alle de kwalen, waar mede zy vervult was, zich op de aarde verfpreidden, blyvende de hoop alleen overig, die op den bodem gevonden wierdt. Deze fabelleer der Heidenen vertoonde de natuur in den perfoon van Pandora. *Paufanias in Attic. Hefiodus in Oper. & Diebus. Ovidius.*

PANDOSIE, eene oude ftadt van Italië in het koninkryk van Napels, en in het landt der oude Brutiën. Men gelooft dat Caftel-Franco naby des zelfs overblyffelen gelegen is. Alexander, koning van Epirus, door het orakel misleid, fneuvelde op deze plaats. Deze ftadt wierdt door de Romeinen ingenomen, benevens Cofenza, gelyk Titus Livius in het X boek van zyne hiftorie aanmerkt. Men plaatft in Epirus eene andere ftadt, die mede PANDOSIE genoemt was. *Plinius. Strabo.*

PANDULPHUS, dien Ciacconius den toenaam van *Mafca* geeft, was geboortig van Pifa, en wierdt door paus Lucius den III in den jare 1182 kardinaal gemaakt. Hy bekleedde verfcheide gewichtige ampten, en Eifengrein zegt dat hy ook aan eene hiftorie der pauzen gearbeid heeft. Voffius meent dat hy de zelfde is, die in het uittrekfel der hiftorie van Sicilië van Felinus aangehaalt wordt, daar gezegt wordt dat Pandulphus een aanhangfel tot de Kronyk van DAMASUS gemaakt heeft. *Onuphr. & Ciaccon. in vit. Pontif. Aubery Hift. des Card. Voffius de Hift. Lat. l. II. c. 53.*

PANEAS is de zelve ftadt in Phenicië, die ook *Cæfarea Philippi*, of het *Cefarea van Philippus* genoemt wierdt. De Pheniciërs gaven haar den naam van Paneas. Zo men Philoftorgius gelooft heeft deze ftadt haren naam gekregen van een beeldt van Pan, 't welk de Heidenen aldaar hadden opgerecht. *Paneas*, zegt hy, *wierdt eertyds* Dan *genoemt, naar den naam van* Dan, *den zoon van Jacob, het hoofdt van den ftamme, welke toen in deze landftreek zyne woonplaats gehad heeft. Daar na is ze* Cæfarea Philippi *genoemt: maar als de Heidenen daar een beeldt van Pan geplaatft hadden, heeft zy den naam van* Paneas *gekregen.* Doch het is niet waar, dat die ftadt daar van Paneas genoemt is, maar van den berg *Paneum*. Deze naam is ook niet jonger dan die van Cefarea, gelyk ook uit de woorden van Philoftorgius zoude fchynen, maar ouder, het welk blykt uit Jofephus: hoewel ze naderhandt ook Paneas genoemt is, als uit Theodoretus en uit Epiphanius blykt. De zelfde Philoftorgius zegt, dat een van de oorfprongen van de Jordaan van Paneas ontfpringt, en dat de andere 160 ftadiën van daar gelegen is. De Samaritaanfche overzetter van de boeken van Mofes vertaalt het woordt *Dan*, *Genef.* XIV, 14, en op andere plaatfen door *Paneas*; gelyk de Arabifche door *Banias*; want de Arabiers hebben de letter P niet. Maar deze laatfte overzetter is van die oudheit noch van dat gezag niet. Eufebius doedt beter, Dan en Paneas onderfcheidende, en als naburige plaatfen opnoemende in zyn Woordenboek, alwaar hy ook op het woordt *Dan* fchryft, dat het zelve een vlek is ter vierder myl van Paneas naar den kant van Tyrus. Zo maken ook de Hebreeufche fchryvers onderfcheidt tuffchen Dan en Cefarea. Hieronymus in zyn Woordenboek, op het woordt *Aermon*, (HERMON) zegt, *dat de Joodt, door wiens leffen hy de H. Schrift hadde leren verftaan, zeide dat de berg Aermon boven Paneas lag, de welke eertyds door de Heviten en Amoriten bewoont was geweeft: van den welken nu des zomers de fneeuw naar Tyrus gebragt wierdt.* En ftraks vervolgt hy, Eufebius overzettende: *Men zegt dat op den top van den zelfden berg een vermaarde tempel is*, (Eufebius hadt niet gezegt, dat daar ἱερὸν, *een tempel* was; maar dat de berg ὡς ἱερὸν *als heilig* van de Heidenen geëert wierdt) *waar in de Heidenen, die de landftreek van Paneas, en den Libanus bewonen, hunnen Godsdienft plegen.* Dit is de berg *Paneum*. Jozephus zegt, dat Paneas eene dagreize van Sidon lag, en elders, dat de ftadt Paneas tuffchen Galilea en het Trachonitifche is gelegen geweeft. Derhalven fchynt zy onder het Gaulonitifche, niet onder Galilea gerekent te moeten worden, dewyl Jofephus zegt dat ze van Philippus *Cefarea* is genoemt: nu is Philippus viervorft geweeft van het Gaulonitifche, niet van Galilea, 't geen onder Antipas behoorde. Daar na is ze door den jongen Agrippa *Neronias* genoemt, gelyk de zelfde Jofephus verhaalt. Hy maakt ook gewag van *Panium*, 't welk een hol was in eenen berg, uit het welke de fonteinen van de Jordaan ontfprongen; doch hy verhaalt zulks naar het algemeen gevoelen, niet naar het zyne: want hy toont op eene andere plaats aan, dat de rechte oorfpronk van de Jordaan is het meir Phiala, 120 ftadiën van daar gelegen. Herodes, de vader van Philippus, hadde al lang voor dat de laatfte deze ftadt aan Auguftus toewydde, aldaar ter eere van dien keizer een prachtigen tempel gebouwt. Ten tyde van Wilhelmus van Tyrus noemde men deze ftadt *Belinas*.

In den tydt der kruisvaarten wierdt deze ftadt den Chriftenen ontweldigt door Saladyn, die aldaar zyn fchonen robyn verloor, die gelukkig wedergevonden wierdt. Verfcheide fchryvers verhalen, dat te Paneas een beeldt van Chriftus geftaan heeft, opgerecht door die vrouwe, welke Chriftus van het bloedvloeien genezen hadde. De keizer Julianus heeft het aan ftukken gebroken. Glycas noemt het *het kopere beeldt van Chriftus, het geen de bloedvloeiende vrouw heeft opgerecht te Cefarea Philippi, welke plaats heden Paneas heet.* Theophanes verhaalt, in zyne Tydbefchryving deze daadt van Julianus op deze wyze: *Te Cefarea Philippi, tegenwoordig* Paneas *genoemt, daar de bloedvloeiende vrouw van daan was, ftondt voor haar huis een beeldt van onzen Heere en Godt Jefus Chriftus, het geen zy, naar de wyze der Heidenen, tot een gedenkteken van hare dankbaarheit aldaar hadde opgerecht. De godloze Julianus heeft bevolen het zelve ter neder te werpen, als ook gefchied is. Want de Grieken het zelve beeldt tot eenen fpot omgefleept hebbende, hebben een beeldt onder den naam van Julianus in de plaats geftelt. Zo dat de Chriftenen dat beeldt van Jefus in de kerk hebben weggezet: doch het beeldt van den godlozen menfche is door het hemelfche vuur verteert. Onder het voetftuk des beelds was een kruidt uitgefproten, dat een hulpmiddel was voor allerlei krankheden; het welk ook den afvalligen Julianus bewogen heeft om het beeldt onzes Heren omver te werpen.* *Jofephus Oudh. XV. 13. XVII. 13. XVIII. 3. XX. 8. Oorl. I. 16. Sozomenus Hift. l. V. c. 21. Eufebius Hift. l. VII. c. 16. Philoftorgius Hift. lib. VII. cap. 3. Reland. Paleft. Herbelot Bibl. Orientale.*

PANEAS, eene fonteine van Paleftina, op de grenzen van Cœlefyrië, volgens Plinius, van waar de Jordane haren oorfpronk hadde, lopende vervolgens naar Cefarea Philippi, anders Paneas genoemt, twintig duizend fchreden van Sidon, ten Ooften. *Baudrand.*

PANEN, of PANS, was een naam, dien men aan de Satyrs gaf, om dat Pan het hoofdt daar van was; waarom Pan en de Satyrs ondereen vermengt worden. Men ziet zulks in dit vaars van Aufonius:

Capripedes agitat cum læta protervia Panes.

Zy waren goden der boffchen, der velden, en der jagers, en men nam hen dikwils tot een zinnebeeldt der onbefchaamdheit en onkuifcheit. *Danet.*

PANETARIA, het *Refectorium*, of vertrek daar de monniken aten; van gelyken de plaats in het Lateraanfche paleis te Rome, alwaar de paus op den witten Donderdag tafel hieldt. *Schmidius Lex. eccl. P. II. p. 182.*

PANETIUS. Zie PANÆTIUS.

PANEUS, PANEUM, of PANIAS, een berg, anders ook *Hermon* genoemt, makende een gedeelte van den Libanus. Aan den voet van dezen berg is de ftadt Paneas gelegen, waar van hier voor gefproken is. Men wil dat op dezen berg een oude tempel geweeft zy, en dat hy zo hoog was, dat men den ganfchen zomer door fneeuw daar op vondt, die men van daar ook naar Tyrus bragt. *Hieron. in Hermon, feu Ærmon. Eufeb. ad vocem Ærmon. Onomaft. in Ærmon.*

PANEUS. Zie PANÆUS.

PANHAPEL, eene kleine ftadt van het half-eilandt van den Indus, aan deze zyde van den Ganges. Zy is in Malabar, op het gebergte van Gata, gelegen, zeven mylen van de ftadt Angamale, ten Noorden. Panhapel is de hoofdftadt van een klein landfchap, dat zyn byzonderen koning of prins heeft. *Maty Dict.*

PANIASIS, *Panyafis*, een Griekfch fchryver, geboortig van Samos, of, naar het gevoelen van anderen, van Heraclea; want de ouden zyn het niet eens over den naam van zyn vaderlandt, noch over dien van zynen vader, dien eenigen Diocles noemen, en anderen Polyarchus. Zy verfchillen ook over den tydt, in welken hy geleeft heeft. Hy fchreef een dichtkundig werk van Hercules, en verfcheide andere werken, die dikwils door Athenæus, door Stephanus, door Hyginus, en door anderen bygebragt worden. *Suidas. Poffevin. in Appar. facr. Gefner. in Bibl. Voffius de Hift. Græc. l. IV. c. 6.*

PANIASIS, PANYASIS, een Griekfch fchryver, die jonger was dan de voorgaanden. Hy gaf twee boeken van dromen uit. *Lilio Giraldi Dial. 3. de Poët.*

PANICAROLA, of PANIGAROLA, (FRANCISCUS) biffchop van Afti, wierdt uit een adelyk geflachte te Milaan op den 6 January des jaars 1548 geboren. Hy ftudeerde te Pavia en te Bolonië, en begaf zich vervolgens onder de monniken van de ftrenge obfervantie van de Francifcaner orde. Hy wierdt een der bekwaamfte predikers van zynen tydt. Hy liet zich in de voornaamfte fteden van Italië horen, en zyne achting verfpreidde zich wel haaft door alle de provinciën. Italië hadt toen drie vermaarde predikers, François Tolet, Jefuit, naderhandt kardinaal; Alfonfus Lobo of Loup, een Kapucyner, en Panicarola. Men zeide van den eerften, dat hy onderwees door de vaftheit van zyne redeneringen; van den tweden, dat hy zyne toehoorders door de kracht van zyne zedekunde wift te raken; en van Panicarola, dat hy hen bekoorde door de aangenaamheit van zyne welfprekendheit. Hy trok naar Vrankryk met den kardinaal Cajetano. Men hadt hem het bisdom van Ferrare belooft, dat hy verloor door zyne onvoorzigtigheit. Om hem te trooften gaf men hem dat van Afti, en hy ftierf jong den 31 May des jaars 1590, 46 jaren oud zynde. Hy heeft eene grote menigte van boeken gefchreven. Men heeft verfcheide ftukken van zyne predikatien in het Latyn en in 't Italiaanfch, als mede, *Difceptationes Calviniftice; Paraphrafi fopra Demetrio Falerio*, &c. *Imperialis in Mufæo Hiftor. Ghilini Theat. d'Huom. letter. P. I. Janus Nicius Erythræus Pinac. I. Imag. Illuftr. c. 46. Ughel. Ital. Sacra. Poffevinus.*

PANICHA, PANICHE, eene haven van Portugal, omtrent vyf mylen benoorden Lisbon, tegen over het eilandt Barlenga. De Engelfchen landden in den jare 1589 op deze plaats, wanneer zy in Portugal kwamen, ten voordeele van Antonius, een natuurlyken

tuurlyken zoon van het koninklyk geslachte, die tot koning van Portugal verkoren was door eenige vluchtelingen, die eenen haat hadden tegen de Spaansche regering. Zy trokken van daar naar Lisbon; maar niemandt vindende, die de wapenen voor den gebannen prins opvatte, keerden zy naar Cascháis. Het was toen eene ope stadt, buiten staat van tegenweer te kunnen doen, welke de Spanjaarden verlaten hadden. Het kasteel was aan den prins Antonius overgelevert door Antonio d'Aurida. *Hackl. P. II. T. II. p.* 143.

PANIONIA, een feest, waar op gansch Iönie, of eene plaats van den zelfden naam, by het voorgebergte Mycale, tegen over het eilandt Samos, te zamen kwam, en aan Neptunus Heliconius eene offerhande deedt, waar over de inwoners van de stadt Priëna het opzicht hadden. Wanneer de os, dien men offerde, zyne stem liet horen, zo geloofde men dat het offer aangenaam was. *Meursius Græcia feriata. Castellanus & Fasoldus VIII.* 7. *de Festis Græc.*

PANIUM, of PANION, eene spelonk in den berg Paneus, naby den oorspronk der Jordane. Herodes de Grote deedt niet verre van deze plaats een prachtigen tempel van witten marmer bouwen ter eere van den keizer Augustus. *Jozephus Oudh. XV.* 13.

PANIZA, eene rivier van Turkye in Europa. Zy heeft haren oorspronk in Romanië, loopt door Bulgarië, daar zy Develtus besproeit, en ontlast zich in de Zwarte zee een weinig bezuiden Rosico. *Maty Dict.*

PANNIAS, de drie en twintigste koning der Assyriers, volgde op Lampares in het 2758 jaar der wereldt, en regeerde tot in den jare 2802, wanneer Sosarmus op hem volgde. *Eusebius in Chron.*

PANNONIE is een groot landschap in Europa, tusschen het gebergte Cetius, den Donau, en Illyrië. Het zelve wordt in *Hoog-* en *Neder-Pannonië* onderscheiden. Hoog-Pannonië, dat ook *Prima Consularis* genoemt wierdt, lag tegen 't Westen, daar nu Stiermarken, Carniole, Croatië, Karinthië, Windisch Mark, en het grootste gedeelte van Oostenryk gelegen zyn. Neder-Pannonië wierdt *Secunda Consularis* genoemt, en begreep in zich Bosnië, Slavonië, en dat gedeelte van Hungarië, dat tusschen den Donau, de rivier Raab, en de Drau gelegen is. De vermaardste steden van dit grote landschap waren *Sigesta*, of *Siscia*, tegenwoordig *Siseck*, in Croatië; *Petovio* of *Petovium*, tegenwoordig *Petau*, in Stiermark; *Amona* of *Emona*, tegenwoordig *Neder-Laubach*; *Nauportum*, tegenwoordig *Opper-Laubach* in Carniole; *Vindoniana* of *Vindobonna*, nu *Wenen*, in Oostenryk; *Scrabantia*, tegenwoordig *Scrabing*; *Sirmium*, nu *Belgrado*, en *Taurum*, tegenwoordig *Weissenburg*. De Pannoniers waren Celtische volkeren, welke Tiberius cynsbaar maakte aan het Roomsche ryk: hoewel Julius Cesar de eerste der Romeinen was, die in deze landen kwam. Naderhandt bragten de Hunnen, Gothen, en andere barbaarsche volkeren het zelve onder hun geweldt. Daar was ook *Pannonia Riparia*, dat een gedeelte van Slavonië en Bosnië in zich begreep; en *Pannonia Valeria*, bestaande uit een gedeelte van Stiermark, dat aldus genoemt was naar *Valeria*, de gemalinne van den keizer Galerius. *Aurel. Vict. de Cæs. c.* 40. *Ptolom. l. II. c.* 15. *Ortelius. Cluverius. Otrokoosi Origin. Hung. c.* 2. 11. *Briet & Sanson Geogr. Valvasor Ehre des Hertzogthums Crain.*

PANNONIUS, (JANUS) bisschop van de stadt Vyfkerken in Neder-Hungarië, door de Duitschen *Funfkirchen* genoemt; door de Hungaren *Otegiazac*, en door de Turken *Peuschen*. Hy leefde onder den koning Matthias Hunniades in het begin van de XVI eeuw. Hy was de geleerdste man van zynen tydt in de goede letteren, waar in hy zich in Italië oefende, eer hy dezelve in Hungarië deedt bloeien. Men zegt dat hy in 't Latyn sprak en schreef, gelyk een Romein van de goede eeuw; en in het Griekfch, als een oprecht Atheniënzer. Hy heeft *Elegia* en *Epigrammata* nagelaten, waar door hy veel achting verkregen heeft, ten minsten in zynen tydt. Eenigen geven voor dat hy zich zelf overtroffen heeft in de Jaarboeken van Hungarië, die hy in heldendicht gebragt heeft. *G. Matth. Konigius Biblioth. vet. & nov. Jozeph. Pierius Valerian. de infelicitate Litteratorum. Baillet Jugem. des Savans sur les poëtes modernes.*

PANODORUS, een Egyptisch monnik, die in de V eeuw leefde. Hy schreef eene Chronologie, getrokken uit Eusebius, die hy met veel oordeel verbeterde. Syncellus spreekt van hem, en Scaliger brengt verscheide plaatsen van hem by in zyne aanmerkingen over Eusebius. *Cave.*

PANORMITA, (ANTONIUS) van wien op een klein artykel van ANTONIUS iets gezegt is, was te Palermo in Sicilië geboren, en afkomstig van het geslacht van *Beccatelli*, dat een langen tydt te Bolonië beroemd was geweest. Hy was een der bekwaamste mannen van de XV eeuw. Zich verlatende op zyne goede zeden, en op zyne geleerdheit, boodt hy den hertog van Milane, Philippus, zynen dienst aan, en wierdt van den zelven met grote blyken van goedheit en van milddadigheit ontfangen. Hy onderwees hem in de historien, en deedt openbare lessen, waar voor hy een jaargeldt van 800 kronen genoot. Hy was naderhandt secretaris van Alphonsus, koning van Napels, en zyn voornaamste geleerde. Deze prins verleende aan Panormita brieven van het geboorterecht en burgerschap van Napels, en maakte hem tot zyn raadsheer, en president van de koninklyke kamer. De twist van geleerdheit, dien hy hadde met Laurens Valla, deedt wederzyds stromen van beledigingen en verwytingen vloejen, die hunne gemeene vyanden niet weinig tot vermaak strekten. Hy wachtte, tot dat hy oud geworden was, met trouwen, en nam eene jonge dochter, waar voor hy eene tedere liefde hadde, en verwekte kinderen by haar, die nakomelingen nalieten. Hy was een man van een goeden aardt, en die het *Porticum* te Napels beroemd maakte, daar zich vele mannen van geest vergaderden om over vele zaken met hem te redeneren. Dewyl Panormita een man was die goede woorden en zeggingen voortbragt, zoude men mogen denken, dat, zo in dien tydt de mode der verzamelingen, die in *ana* uitgaan, geregeert hadde, gelyk de zelve sedert eenigen tydt doet, men een boek zoude hebben *Panormitaniana* genoemt, dat ons vele zaken zoude leeren. Men mag zonder twyffel de vergaderingen van dit *Porticum* vergelyken by de Mercurialen van Menagius. Om bewyzen te hebben dat Panormita goede woorden gesproken heeft, behoeft men maar het werk van Pontanus, *de Sermone*, te lezen, daar men 'er eenige ontmoeten zal: onder anderen vindt men daar eene gedachte van Panormita, die de dagelyksche ondervinding de gehuwden in 't algemeen doedt toestemmen, dat is, *dat men om aanleiding te geven tot eene goede huishouding, eene blinde vrouwe en een doven man moet te zamen voegen.* Hy was de beste dichter van zynen tydt, en hy ontfing van den keizer Sigismundus de poëtische kroon, volgens de oude plechtigheden. Hy verstont daarenboven de rechtsgeleerdheit, hy schreef zeer wel in onrym, en hy was een goed redenaar. Hy wierdt in staatzaken gebruikt, om zyne bekwaamheit, en om de achting van zyne wysheit. Hy wierdt in den jare 1451 door den koning Alphonsus aan de Venetianen gezonden, om het gebeente van den arm van Titus Livius van hen te vorderen, welk verzoek hem toegestaan wierdt. Hy verkocht een landgoedt, om het werk van dezen historieschryver te kopen, door Poggius geschreven, in tegenstelling van den laatsten, die het zelve verkocht, om voor de penningen een ander landgoedt te kopen. Zie hier eene vertaling van den brief, dien Panormita daar over schreef aan den koning Alphonsus.

SIRE,

Gy hebt my van Florence gemeld dat de werken van Titus Livius, met goede letteren geschreven, te koop zyn, en dat men 'er hondert en twintig kroonen voor begeert. Ik bid uwe Majesteit my dien schryver te laten toekomen, dien wy gewoon zyn den koning der boeken te noemen, en ik zal niet nalaten den prys daar voor te zenden. Maar ik verlang van uwe voorzigtigheit te verstaan, wie beter doet, Poggius of ik, hy, die, om eene landhoeve te kopen naby Florence, Titus Livius verkoopt, en ik, die, om hem te kopen met zyne handt geschreven, myn landgoedt verkope. Uwe goedheit en uwe bescheidenheit hebben my overreed om u deze gemeenzame vrage te doen. Vaarwel, en triompheer. Hy maakte in zyne ziekte zyn eigen grafschrift niet lang voor zyn doodt. Men ziet in het zelve te gelyk zynen waan en zyne rechtzinnigheit. Het zelve bestaat uit deze vier vaarzen:

Quarite, Pierides, alium qui ploret amores,
Quarite qui regum fortia facta canat.
Me Pater ille ingens hominum Sator atque Redemptor,
Evocat, & sedes donat adire pias.

Dat is te zeggen, *O Muzen, zoekt een ander dichter, die minnevaarzen make, en die de heerlyke daden der koningen zinge; want voor my, ik ga naar 't Paradys, de grote Godt, Schepper en Verlosser der menschen, roept my derwaarts.* Gyraldi heeft dit grafschrift aangemerkt in den nadeeligsten zin, hy heeft daar in de fierheit, maar niet het gelove van den dichter aangemerkt. Het is niet te denken dat hy daar in eenigen grondregel van kettery ontdekt heeft, onder voorwendsel dat 'er het vagevuur uitgesloten was. Hy verdroeg met veel standvastigheit de langdurige smarten, die hem de moeielykheit, waar mede hy waterde, veroorzaakte, en hy redeneerde wonderlyk over den tegenspoedt en over den voorspoedt. Zyn grondregel was Gode alles aan te beveelen, en vast te stellen dat de oorzaken van het ongeluk en van het geluk voor ons verborgen zyn, en dat 'er vele toevallen gevonden worden die men ongelukkig oordeelt, en die het echter niet zyn, dewyl ze slechts dienen tot gelegenheden, welke de Voorzienigheit ons aanbiedt om onze standvastigheit te doen blyken. Het gemeen heeft eenige van zyne werken gezien, men drukte in den jare 1553 te Venetië van dezelve, V boeken van zyne brieven, twee redevoeringen, en eenige vaarzen; hy heeft ook eene verzameling geschreven *De dictis & factis Alfonsi Regis Aragon. Libri quatuor.* Deze prins beloonde den schryver daar voor met een geschenk van duizent kronen. Zyn Latynsch poëtisch werk, *Hermaphroditus* genoemt, dat aan Cosmus de Medicis opgedragen was, die een groot vermaak hadde in het lezen van het zelve, is niet in 't licht gekomen. Dit is een werk zo vol van vuile uitdrukkingen, dat zelfs Poggius het laakte. Het is waarschynlyk dat Panormita den koning Alfonsus overleefde, die in den jare 1458 stierf, en dat hy na den jare 1460 geleeft heeft. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers door hem bygebragt.*

PANORMO, een oud vlek van Romanië. Het zelve is op het half-eilandt, bezuiden de stadt Caridia, gelegen. *Maty Dict.*

PANORMUS en GONIPPUS, twee jongelingen van Messene, in Peloponnesus, waren welgemaakt, en door eene nauwe vriendschap met malkanderen vereenigt. Wetende dat de Lacedemoniers het feest van Castor en Pollux met buitengewone blydschap vierden, drongen zy in de schouwplaats met lange purpere mantels of overkleden boven een wit onderkleedt omhangen, met bloemkronen op hun hoofdt, en met eene lancie in de handt. De Lacedemoniers hen voor Castor en Pollux nemende, vielen voor hen neder en aanbaden hen. Maar deze jongelingen hunne kans waarnemende, deden eene bloedige slachting onder hen, en ontkwamen daar na in aller yl door de vlucht te Messene. *Pausanias in Messeniacis.*

PANSA (Q. Apulejus) was in het 454 jaar van Rome burgermeester van die stadt, met M. Valerius Maximus Corvinus. In zynen tydt verkregen de gemene burgers van Rome het voorrecht, dat zy zo wel als de patricien tot de grootste eerampten geraken konden. Apulejus belegerde ook de stadt *Nequinum*, hedendaags *Narni* genoemt, in Umbrië, en veroverde dezelve eerst in 't volgende jaar door verradery, waar op de Romeinen eene volkplanting tegen de Hetruriërs daar in stelden. *Titus Livius Hist. l. X.*

PANTALAREA, of CAUSERA, *Pantalaria*, *Pataria*, *Datalaria*, *Cossyra*, *Cossura*, *Cosura*. Een eilandt van de Middelandsche zee in Africa, tusschen het koninkryk van Tunis, waar van het eertyds afhing, en het koninkryk van Sicilië, waar onder het tegenwoordig behoort. Het heeft omtrent dertig mylen omtreks, en eene kleine plaats met een kasteel op de Noordkust. Het is voorzien met den tytel van een prinsdom van het huis van Requesens, dat den zelven bezeten heeft sedert den jare 1620, onder de opperheerschappy der koningen van Spanje. Op het zelve zyn niet meer dan zes hondert inwoners, ter oorzake dat de grondt van dit eilandt, ruw en bergachtig zynde, weinig graan voortbrengt, en om dat 'er zelfs weinig water is. Het legt vyftig mylen van Caap-bon a-la-Tramontane, naar den kant van Caap-Boco in Sicilië, daar het byna even verre afgelegen is. Naby dit eilandt bevochten de Engelschen ter zee een groot voordeel tegen de Spanjaarden in den jare 1586. *Sanson. Baudrand.*

St. PANTALEON, of PANTELÆMON, (dat is te zeggen, *gansch barmhertig*, of *gansch medelydzaam*) was een martelaar van Nicomedië, wiens dienst zeer vermaard is geweest by de Grieken. Maar de Acten van zyn martelaarschap, door Metaphrastus opgestelt, zyn vol van fabelen. Men gelooft dat hy gemartelt is onder het keizerryk van Galerius omtrent den jare 305. Van de V eeuw af was 'er te Constantinopel eene kerk tot zyner eere. S. Johannes van Damascus zegt, dat men de overblyfselen van S. Pantaleon onder de regeering van Theodosius aldaar overgebragt hadde. Men bragt nochtans ten tyde van Agobard gewaande overblyfselen van S. Pantaleon van Africa te Lyon. *Acta apud Surium. Joann. Damasc. Orat. III. de Imagin.*

PANTALEON, diaken, en vervolgens priester van Constantinopel, is de schryver van vier predikatien; de eerste van het Drie-koningen-feest (*Epiphania*); de tweede van de Kruisverheffing, en twee van de Verheerlyking (*Transfiguratio*). Men weet niet in wat tydt deze schryver geleeft heeft. Eenigen stellen hem in de VII eeuw, anderen in de XIII. Men eigent hem noch eene onbekende verhandeling toe tegen de dwalingen der Grieken, over den uitgang van den H. Geest, door Steward uitgegeven; maar het is genoegzaam zeker, dat de Pantaleon, die de verhandeling over den uitgang van den H. Geest, en over de andere verschilpunten tusschen de Grieken en Latynen geschreven heeft, van de XIII eeuw is. Wat aangaat de predikatien, dezelve kunnen van een ander zyn. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques VII. & VIII. siecles.*

PANTALEON (Henrik) was den 13 Juny des jaars 1522 te Basel geboren, en dewyl hy al vroeg op de scholen gehouden wierdt, leerde hy het spreken en schryven te gelyk. Zyn lust in 't studeren was ongemeen, en hoewel men hem tweemaal tot de boekdrukkery poogde te overreden, zo liet hy zich echter daar niet van aftrekken. Hy hadt drie jaren op vremde academien, namelyk te Heidelberg en Ingolstadt, doorgebragt, en was op de eerste in 't jaar 1540 tot poëet gekroont. Hy wierdt vervolgens te rug geroepen naar Basel, daar hy zich in de talen, in de natuurkunde, en in de wiskunst oefende, en in het 22 jaar zyns ouderdoms magister wierdt. In den zelfden tydt was men op deze universiteit bezig om de studenten in zekere classen te verdeelen, en ieder aan zekere lessen te verbinden, waar door zy van tydt tot tydt tot hoger studien geschikt wierden, by welke gelegenheit Pantaleon een der eerste professorsplaatsen in deze classen verkreeg, en de jeugdt den historieschryver Justinus en de letterkunst opentlyk verklaarde. In het 23 jaar zyns ouderdoms trouwde hy, waar op hy begon de hoger wetenschappen, namelyk de Theologie en de geneeskunde, te gelyk open te leggen. Daarna wierdt hy diaken, doch behieldt daar benevens de academische bediening. Hoewel hy alreeds Theologische lessen en twistredenen gehouden hadde, en den 2 Juny des jaars 1552 den graadt van licentiaat in de Theologie aangenomen, zo liet hy echter, dewyl zyne al te rasse uitspraak niet tot het prediken geschikt was, de Theologie varen, en leide zich met allen vlyt op de medicynen, waar in hy zich al van te voren te Ingolstadt geoeffent hadde. Het kolyk en het graveel, door al te veel studeerens verkregen, waren oorzaak dat hy in July des jaars 1553 eene reize deedt naar Vrankryk. Na dat hy in het 31 jaar zyns ouderdoms te Valence doctor in de medicynen geworden was, en verder onderzoek gedaan hadde, kwam hy weder te huis, en begon aldaar de geneeskunst te oeffenen, wierdt in den jare 1556 professor in de talen, en in het volgende jaar in de natuurkunde. Dewyl het tot dien tydt toe in de faculteit der geneeskunde niet al te geregeld toegegaan was, bevlytigde zich Pantaleon, wanneer hy in 't volgende jaar deken wierdt, om de regelen van deze faculteit wederom in bloei te brengen; en maakte ten dien einde eene nieuwe naamlyst, een kasse, en een rekeningboek, en deedt de *documenta facultatis* in eene byzondere lade bewaren; op dat men ze jaarlyks den nieuwen deken in eene welgeschikte order zoude kunnen overleveren. Van tydt tot tydt wierden hem van verscheide plaatsen goede bedieningen opgedragen; maar uit liefde tot zyn vaderlandt sloeg hy die alle af; gelyk hy dan veertig jaren te Basel geleeraard hebbende, aldaar op den 3 Maart des jaars 1595, in het 73 jaar zyns ouderdoms, gestorven is. Hy was zo arbeidzaam, dat hy vele jaren dagelyks des morgens vyf uren na malkander met vertalen of aantekeningen te maken doorbragt. Zyne menigvuldige schriften zyn daar van klare bewyzen, waar onder zyn de *Chronographia Ecclesiæ*, die hy in den jare 1550; de *Acta martyrum Galliæ*, *Germaniæ & Italiæ*, die hy in den jare 1563; en het grote werk *De Viris Germaniæ illustribus*, dat hy in den jare 1566 onder den tytel van *Prosopographia* volkomen uitgegeven heeft, als mede de *Historia Militaris Ordinis Joannitarum*, *Rhodiorum*, *aut Melitensium equitum*, bestaande uit XII boeken, die aanmerkenswaardig zyn. Hy heeft ook vele verhandelingen in 't Hoogduitsch overgezet, waar van de historie van den toestandt van den Godsdienst en van den Staat onder de regering van keizer Karel den V in den jare 1556 is uitgekomen, en naderhandt met drie boeken, door hem in 't Latyn en in 't Hoogduitsch geschreven, vermeerdert geworden. Het historisch werk van Paulus Jovius, en *Cardani Opus Physicum de Rerum varietate*, heeft hy mede in 't Hoogduitsch vertaalt, en by het laatste een kort uittreksel der beste zaken uit de verhandeling *de Rerum subtilitate* gevoegt. Hy was, niettegenstaande zyn onvermoeiden vlyt, van een vrolyken aardt. Hy was uitnemend gespraakzaam, en plagt byzonder veel werks te maken van den arbeidt van anderen. Gelyk hy dan ook den lof gehad heeft dat hy zich bevlytigde een ieder te bevoordeelen, en niemandt te benadeelen. Hy was derhalven by de vorsten en by de groten in ongemeene gunst, die hem zyne opdragten altoos rykelyk betaalden. De keizer Maximiliaan de II, aan wien hy het III deel van zyne *Prosopographia* opdroeg, heeft hem tot gekroond poëet en *Comes Palatinus* verklaart. *Adami in Vitis Philos.*

PANTALEON, (Jacobus) van Trojes, in Champagne, aardsdiaken van Luik, bisschop van Verdun, patriarch van Jerusalem, en naderhandt paus. Zie Urbanus de IV.

PANTALICA, een vlek van de valleie del Noto, in Sicilië. Het zelve is aan de rivier Anapo, vyf mylen boven Syracusa gelegen. *Maty Dict.*

PANTENUS, PANTÆNUS, een Stoïsch philosooph, geboren in Sicilië, leeraarde sedert het beginsel van de regeringe van den keizer Commodus, omtrent den jare 185 in de vermaarde schole van Alexandrië, alwaar men wil dat sedert den tydt van S. Marcus, stichter van deze kerke, altoos eenig geleerd Theologant was geweest die de H. Schriftuur verklaarde. De Ethiopiërs aan den bisschop van Alexandrië gezonden hebbende om eenen Godgeleerden te verzoeken, om hen in den Christelyken Godsdienst te onderwyzen, zondt Demetrius Pantenus derwaarts, die deze zending met blydschap aannam, en zich daar in zeer wel kweet. Men zegt dat hy bevondt, dat de Ethiopiërs alreets eenige kennisse hadden van de waarheden van het geloof, dat hen door den Apostel Bartholomeus was verkondigt geweest; en dat hy daar een Euangelium van Mattheus zag, in 't Hebreeusch geschreven, dat deze Apostel hen gelaten hadde. Na dat Pantenus te Alexandrië wedergekeert was voer hy voort de H. Schriftuur in 't openbaar uit te leggen, onder de regering van Severus en van Antoninus Caracalla, en diende de kerke meer door zyne redevoering dan door zyne schriften. Hy schreef niettemin aantekeningen over den Bybel, die geheel verloren zyn. Hy onderwees ook eenen regel, die door alle de uitleggers der prophetiën gevolgt is; te weten, dat de zelve dikwils in onbepaalde spreekwyzen uitgedrukt zyn, en dat de tegenwoordige tydt daar in gestelt is voor den voorleden, en voor den toekomenden. Theodotus verhaalt zulks. Men kan van de wyze, op welke Pantenus den gewyden text verklaarde, oordeelen door die, welke Clemens Alexandrinus, Origenes, en alle de genen, die in deze schole onderwezen zyn, gevolgt hebben. Hun styl is vol van verbloeming; zy wyken dikwils af van den letter, en vinden byna overal verborgenheden. Wat belangt het Euangelium van Mattheus, waar van hier voor gesproken is, Hieronymus zegt dat Pantenus het mede bragt, en dat het noch in zynen tydt in de bibliotheek van Alexandrië bewaart wierdt: maar de meesten kunnen deze historie bezwaarlyk geloven; want waarom, zeggen zy, zoude Bartholomeus een Hebreeusch boek aan de Ethiopiërs gelaten hebben? *Clemens Stromat. l. I. Euseb. l. V. Hieron. in Catal. Du Pin Bibl. des Aut. Ecclesiast. Cave.*

PANTHEA, gemalinne van Abradates. Zie ABRADATES.

PANTHEEN, in 't Latyn *Panthea*, of *Signa Panthea*, waren oude standbeelden, die door de verscheide tekenen, waar van zy verseld waren, alle de goden, of ten minsten een groot gedeelte van de voornaamste der zelve verbeeldden, πᾶν in 't Griekch *alle*, en Θεὸς *Godt* betekenende. Zo noemde men *Panthea* de tempels, daar men alle de goden te zamen aanbadt, en daar men alle hunne afbeeldingen zag. Zodanig was dat vermaarde *Pantheum* te Rome, dat door Agrippa gebouwt, en volgens Plinius aan Jupiter den Wreker toegewyd wierdt. Het zelve wierdt naderhandt door Bonifacius den III aan de H. maagdt en aan alle de heiligen toegewyd. Het was van eene ronde gedaante, en men noemt het tegenwoordig *Santa Maria della rotonda*. Daar was te Athene een *Pantheum*, dat Pausanias den gemenen tempel der goden noemt, en men zag dit slag van tempels in verscheide andere steden. Lucianus zegt dat hy in Syrië het standbeeldt van eene godinne gezien hadde, dat in der daadt voor eene Juno gemaakt was, maar dat iets hadde van Pallas, van Venus, van de Maan, van Rhea, van Diana, van Nemesis, en van de Parquen. Ruffinus schryft in zyne kerkelyke historie, dat 'er te Alexandrië, onder het keizerryk van Theodosius een afgodt van Serapis was, van alderhande metalen, en van allerlei godheden te zamen gestelt. De ouden maakten dan standbeelden

den. Daar waren Pantheesche opschriften, Pantheesche snywerken, en Pantheesche feesten, welke alle *Pantheën* genoemt wierden. *Danet.*

PANTHEON was een tempel ter eere van alle de goden, welken M. Agrippa, de schoonzoon van Cesar Augustus, deedt bouwen. Hy was van eene ronde gedaante, van buiten van gehouwen steenen, en van binnen met marmer van verscheide verwen versiert. Hy vervatte in zynen omtrek vele nissen, waar in men de standbeelden der goden zag, voornamelyk dat van Minerva, van yvoor gemaakt door de handt van Phidias, een vermaard beeldhouwer; en dat van Venus, aan welkers ooren die zeldzame paarl hing van de koninginne Cleopatra, welke Augustus in tweeën deedt kloven, om dat hy de wedergade niet konde bekomen, dewyl deze koninginne de zelve gesmolten hadde op een gastmaal met Marcus Antonius, en de zelve hadde doorgezwolgen. Zy woog een halve once, en wierdt geschat op tien millioenen sestercen, het welk uitkomt op tien millioenen, achttien duizent vyf hondert vier en vyftig Fransche ponden. De poorten van dezen tempel waren van metaal, de balken waren met verguld metaal, en het dak met zilvere platen bedekt, welke Constantinus naar Constantinopel deedt voeren. Hy was toegewyd aan Jupiter den Wreker. De keizer Adrianus deedt te Athene een diergelyken tempel maken ter eere van alle de goden. Hy verrykte dien met hondert en twintig kolommen van Phrygiaansch marmer, en hy deedt aldaar eene bibliotheek oprechten, en eene kweekschole, die zynen naam droeg, en die hy met hondert kolommen van Lybisch marmer versierde. *Danet.*

PANTHER is de naam van eenen, welken de Joden, en na hen eenige oudvaders getelt hebben onder de voorvaderen van J. Christus: maar zy zyn het niet eens wat plaats hy in deze geslachtrekening moet houden. Het zekerste is hem t'eenemaal te verwerpen, als strydig met de Euangelisten, die niet van hem spreken, en als kwaadaardiglyk door de Joden ingevoert in de geslachtrekening des Heilands; om de zelve van valschheit te doen verdenken, of die verachtelyk te maken. *Origen. lib. I. contra Cels. p. 25. Epiphan. hæres.* 78. *Joan. Damascen. l. IV. c.* 15. *de fide orthod.*

PANTHEUS, (JOANNES ANTONIUS) van Verona, leefde in de XVI eeuw. Hy schreef verscheide verhandelingen, en onder anderen eene *De Pliniorum Patria.*

PANTICO, *Panticapæum*, eene oude stadt in het Crimsche Tartarië, aan de straat van Caffa, naby het Meotische meir, en zes of zeven mylen ten Noorden van Kerci gelegen. Eenigen noemen ze Vospero, een naam, die afkomt van dien van *Bosphorum*, welken zy eertyds gedragen heeft. *Maty Dict.*

PANTINUS (GUILIELMUS) geboortig van Thiel in Vlaanderen, en deken van S. Gudula te Brussel, is in achting geweest door zyne taalkunde. Hy leerde eerst te Loven, en naderhandt te Toledo in Spanje, en stierf te Brussel op Kersdag des jaars 1611, in den ouderdom van 56 jaren. Men heeft van hem verscheide werken in rym en in onrym, hy heeft 'er verscheide uit het Griekseh in 't Latyn overgezet, en hy heeft de spreuken van Michael Apostolius uitgegeven met aantekeningen, die hy 'er op gemaakt heeft. PETRUS PANTINUS heeft eene verhandeling *De dignitatibus & officiis Regni ac Domus regiæ Gothorum* geschreven, dat wy hebben in de verzamelinge der concilien van Garsias Loaisa. Petrus Pantinus was een neveef van GUILIELMUS PANTINUS, een geneesmeester te Brugge, daar hy stierf in den jare 1583. Hy was een geletterd man, en gaf aantekeningen uit over de verhandelinge van Celsus *De Re Medica*, welke men heeft in VIII boeken. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Miræus.*

PANTOMETER, een landmeeters werktuig, bekwaam om allerlei hoeken te maken, om allerlei gedaanten te passen en te meten. Het is te zamen gestelt van drie takken, die in graden verdeelt, en beweegbaar zyn, op twee halve cirkels, die mede verdeelt zyn. De zelve zyn aan het grondstuk vast gehecht, en het eene, dat op zyn grondstuk mede beweegbaar is, nadert het andere, of wykt daar van af, om allerlei driehoeken te maken. Het woordt *Pantometer* komt van het Grieksche πᾶν, *al*, en μέτρον, *maat.*

PANTOMIMEN, of *Pantomimes*, *Pantomimi*, waren zekere poetsemakers, die door behendige gebaarden allerlei zaken verbeelden, en door de bewegingen van het ligchaam, van de vingeren, en van de oogen, de voorname daden van het onderwerp van een blyspel vertoonden. Deze naam komt van het Grieksche woordt πᾶν, παντὸς, *alles*, en μῖμος, *nabootser*; willende zo veel zeggen als een *nabootser van alles.* Men noemde hen ook *Mimen*, maar *Pantomimen* zeide iets meer. Men gaf ook den naam van *Mimes* aan kleine dichtstukken, welke de Mimes dansende op het toneel zongen, met gebaarden, die den zin van hunne woorden uitdrukten, volgens deze wonderlyke wyze der ouden, die weinig bekent is in onzen tydt. Eenigen hebben gemeent, dat Pylades en Bathyllus, die onder den keizer Augustus te voorschyn kwamen, de eerste Pantomimen waren, maar dit is te verstaan van de genen, die zich van de toneelspeelders afscheidden, om eene bende op zich zelf uit te maken, en hunne vertoningen in 't *Orchestra* te doen zonder toneelspel. Want het is zeker dat 'er ten tyde van Æschylus alreets Pantomimen waren; en Aristocles pryst Telestes, van wien zich deze dichter bediende, om dat hy by uitnementheit wel gedanst hadde in het treurspel, genoemt *De zeven voor Thebe.* Maar Pylades, geboortig van Cilicië, en Bathyllus van Alexandrië, te Rome gekomen zynde ten tyde van Augustus, die zy de Italiaansche noemden, om dat zy de zelve in Italië begonnen te vertonen; waar in ze treurige, belagchelyke, en berispende onderwerpen vertoonden, op eene wyze, die het Roomsche volk behaagde, het welk zich verwonderde over de kunst van deze stomme toneelspelen, waar in de gebaarden byna al zo wel uitdrukten als de woorden. Pylades muntte uit in de treurige, en Bathyllus in de belagchelyke of berispende onderwerpen: het welk hen gelegenheit gaf om twee benden te maken, die afzonderlyk speelden. Tiberius verdreef deze Pantomimen, om dat de onderscheide benden steets met malkander overhoop lagen, en ook onder het volk partyschap verwekten. Onder Nero en Domitianus wierden zy ook niet wel geleden; en hoewel Nerva hen herriep, zo heeft Trajanus hen echter volkomen overhoop geworpen. Plutarchus heeft twee grote redevoeringen in zyne tafelredenen over de behendigheit van deze schrandere danssers, om door bewegingen en gebaarden de personen en daden te verbeelden; waar in hy zegt dat de poëzy een sprekende dans is, en de dans eene stomme poëzy. *Plut. Synops. l. VII. Athenæus l. I & XI. Zosimus. Suidas. Suetonius in August. Lucianus de Saltat. Salmas. ad Vopisci Carinum. Ferrarius de Pantomimis & Mimis.*

PANUCO, eene provincie van Noorder-Amerika, in nieuw-Spanje, of Mexico, tusschen de golf van Mexico en nieuw-Biscaje. De provincie van Panuco is aan deze golf in het gouvernement van Mexico gelegen. Men vindt 'er Spaansche volkplantingen in de hoofdstadt van Panuco, die haren naam aan de provincie geeft, en welke eenigen *S. Estevan del Puerto* noemen. De andere zyn S. Jago de las Valles, S. Duis de Tambico, en andere van minder belang. Dit landschap wierdt in den jare 1522 door Cortez verovert, die alle de inwoners liet ombrengen.

PANUR, eene kleine stadt van het halfeilandt van den Indus, aan deze zyde van den Ganges. Zy is in het Malabaarsche, omtrent het gebergte van Gata, bewesten Tanor gelegen. Zy is de hoofdstadt van een klein landschap, onder de bescherming van den koning van Calicut. *Maty Dict.*

PANVINIUS ONUPHRIUS, geboortig van Verona, was een Augustyner monnik, en een man van grote geleerdheit, inzonderheit in de oudheden. Zyn vlyt was zo groot, dat hy dikwils gansche nachten studeerde, en zich zelfs onder het eeten geen rust gaf. Paus Pius de IV, de keizers Ferdinand de I en Maximiliaan de II, als mede Philippus de II, koning van Spanje, verwaardigden hem met eene byzondere toegenegenheit. Hy vervolgde de levensbeschryving der pauzen, welke Platina begonnen hadde, en dewyl zyn vriendt Jacobus Strada van Mantua, hem dit werk heimelyk afhandig gemaakt hebbende, het zelve in den jare 1557 te Venetië hadde laten drukken, gaf hy het zelf in den jare 1566 met zyne verbeteringen uit, en droeg het op aan paus Pius den V. Hy schreef noch eenige andere werken, en nam onder anderen voor eene Genealogische Historie der pauzen en kardinalen te vervaardigen; doch hy stierf ondertusschen in den jare 1568 te Palermo in het 39 jaar zyns ouderdoms. *Theatr. degli huom. letter. Teissier in Elog. P. I. Freher. Theat. viror. erudit. claror. P. Manut. l. II. ep. 9. Possevin. in Apparat. Petramellar. in præfat.*

PANZOWA, eene sterke Turksche Palanka, in 't Palatynschap van Temeswar, aan de slinker oever van de rivier Themis, die zich anderhalf uur beneden Belgrado in den Donau werpt. Zy wierdt den 6 November des jaars 1716 door den keizerlyken generaal graaf Mercy verovert, en met verscheide nieuwe vestingwerken voorzien. In Juny des jaars 1717 trok hier het gansche keizerlyke leger over den Donau, en vatte post in Servië.

PAOGAN, eene stadt van China, die eertyds den Tartaren wakkeren tegenstandt boodt. Zy moet niet vermengt worden met eenige andere steden in het zelfde gewest, die den zelfden naam schynen te dragen; als *Paoking*, waar onder vier andere steden behoren; *Paoning*, omtrent de rivier Kialing; en *Paoting*, de hoofdstadt van negentien andere steden. *Martin Martini Atlas Sinic.*

PAOKING, eene stadt van China, waar onder vier andere steden behoren.

PAOLA, eene stadt van het koninkryk van Napels in Calabria citra. Zy is vermaard door de geboorte van Franciscus de Paula, stichter van de orde der Minimen.

PAONING, eene stadt van China, aan de rivier Kialing in Suchuen, waar in zy de twede is. Zy heeft negen andere steden onder haar gebiedt. *Martin Martini.*

PAOTING, eene grote stadt van China. Zy is in de provincie van Peking gelegen, en heeft negentien andere steden onder haar gebiedt. *Martin Martini.*

PAPA, een naam, welken de Grieken aan hunne priesters geven, en somtyds aan hunne patriarchen of bisschoppen. Dit woordt betekent *Vader.* Goarus maakt onderscheidt tusschen πάπας en παπᾶς, zeggende dat de eerste tytel eigen is aan den Roomschen opperpriester, en de twede aan de priesters en zelfs aan de klerken. De Grieken noemen den eersten onder hunne priesters *Protopapa.* Daar is noch tegenwoordig in de kerke van Messina in Sicilie eene waardigheit onder den tytel van *Protopapa*, dewyl deze provincie eertyds onder het Grieksche keizerryk behoort heeft. De bisschop van het eilandt Corfu matigt zich mede den tytel van *Protopapa* aan. Joseph a Costa verhaalt ook, dat de Indianen hunnen opperpriester Papa noemen. *Du Cange Gloss. Latinit.*

PAPA, eene kleine sterke stadt in 't graafschap Vesprin in neder-Hungarië, aan de rivier Marchats, met een vast slot, vyf mylen van Raab. Deze stadt is met een dubbelden wal en diepe watergraften omringt. In den jare 1597 veroverde de aardshertog Maximiliaan deze plaats van de Turken, die de zelve eenige jaren te voren ingenomen hadden. In den jare 1600 gaf de bezetting

Papa

Papa aan de Turken over, doch die wierden genoodzaakt het zelve door honger weder te verlaten. In den jare 1683 onderwierp zich deze ſtadt benevens Tous, Veſprin, en Lewentz aan Teckely, doch raakte ſtraks na het ontzet van Wenen weder onder de keizerlyke macht. In de beroerten van Ragotsky viel zy in handen der wederſpannigen, doch wierdt in den jare 1709 door de keizerlichen weder ingenomen.

PAPA, een der Orkadiſche eilanden. Het zelve is een myle van dat van Veſtra, ten Noorden gelegen. Het zelve is zeer klein, en heeft niets aanmerkelyks dan zyne haven, welke zeer gemakkelyk is. *Maty Dict.*

PAPADOROS, een vlek van Albanië, tuſſchen Aleſſio en Durazzo gelegen. Men houdt het zelve voor het oude *Epicaria*, eene ſtadt van Dalmatië, doch met weinig grondt. *Maty Dict.*

PAPALOAPAM, of ALVARADO, eene rivier van Mexico. Zy is de voornaamſte van de provincie van Guaxaca, heeft haren oorſpronk in het gebergte Zoucoliucan, beſproeit de ſtadt van dezen naam, en die van S. Ildefonſus, en ontlaſt zich in de golf van Mexico. *Johannes à Turrecremata.*

PAPEBROCH, (DANIEL) een geleerd Jeſuit, was te Antwerpen geboren den 16 Maart des jaars 1628. Hy wierdt van zyne jeugdt af onder de Jeſuiten opgevoed, en begaf zich in het 18 jaar zyns ouderdoms in hunne orde. Wanneer hy naauwlyks een jaar profeſſor in de Theologie te Antwerpen was geweeſt, wierdt hem opgedragen benevens Bollandus de *Acta Sanctorum* te verzamelen; en hy moeſt zich deswegen in den jare 1660 met Henſchenius naar Italië begeven. Hy bragt twee jaren door met deze reize, waar op hy, inzonderheit na Bollandus doodt, benevens Henſchenius en anderen de beroemde *Acta Sanctorum*, die om hare tamelyke oprechtheit en grote geleertheit hoog geſchat worden, hielp vervaardigen, tot den jare 1709, wanneer hy door zyne lichamelyke zwakheit dezen arbeidt niet verder konde voortzetten. Hy ſtierf den 28 Juny des jaars 1714. Hy hadt oneenigheit met de Karmeliten, die tegen hem en zyne medegenoten vele ſchriften uitgaven, aan de welke, en inzonderheit aan Sebaſtiaan de S. Paul, een Karmeliet, Papebroch met grote geleertheit antwoordde. Evenwel verkregen de Karmeliten, door hun aanzien te Rome zo veel, dat de *Acta Sanctorum* in de Index der verbode boeken geplaatſt wierdt. *Epiſtola de obitu Papebroch. in Act. Erud.* 1715 *p.* 180. *ſeq. Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſ. XVII ſiecle.*

PAPENHEIM. Zie PAPPENHEIM.

PANNEERDEN, een Gelderſch dorp in de Opper-Betuwe, digt by Aarden gelegen.

PAPENBURGH. (HET HUIS TE) Zie GROENEVEEN, nu PAPENBURGH.

PAPENBRIL, of PAPENMUTS, eene ſchans, welke prins Maurits kort voor het eindigen van het twaalfjarige beſtandt met Spanje, te weren in den jare 1620, op een eilandtje van den Rhyn, tuſſchen Bon en Keulen gelegen, en *Kemperwaardt* genoemt, heeft laten maken. Het gemene volk gaf haar den naam van *Papenbril*, maar Maurits gaf haar, om aan Keulen geen argwaan te geven, den naam van *Papenmuts*, om dat zy om de vier hoeken, die ze hadt, daar niet ongelyk aan was. De Spanjaarden veroverden deze ſchans na het eindigen van het twaalfjarige beſtandt, in den jare 1622, en gaven haar den naam van *St.* ELIZABETH. *Baudartius Memorien II Deel.*

PAPENDRECHT, een dorp en hoge heerlykheit in Zuid-Hollandt, aan de Merwede, regt tegen over de ſtadt Dordrecht gelegen. Volgens eene overlevering van oude lieden heeft deze plaats dezen naam gekregen, om dat de papen of prieſters hier een overtocht hadden. Anderen zeggen, dat een paap, of prieſter, Menco genoemt, den naam aan dit dorp heeft gegeven, hebbende van ouds den naam gevoert van *Menkensdrecht*: want volgens een openbrief van keizer Henrik den IV van het jaar 1064 moet dat Menkensdrecht omtrent de zelve plaats geſtaan hebben, daar thans Papendrecht is gelegen. Ondertuſſchen vindt men het onder den naam van Papendrecht al vermeld in een openbrief van graaf Floris den V, gedagtekent te Medenblik den 3 May des jaars 1283, waar uit blykt dat het van een hoger oudheit is dan de Hr. *Lud. Smids* in zyne *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden* voorgeeft. Papendrecht heeft een hoog rechtsgebiedt, en wordt van de graaflykheit van Hollandt te leen gehouden, zynde van die *van Brederode* op die van *van Gent*, van de laatſte op die van *van Hemert*, en van deze op die van *van Oem* en *van Muilwyk* overgegaan. De hoogedele heer *Tielman van Muilwyk* kocht deze heerlykheit in het jaar 1625, en in het jaar 1648 is ze, nevens het hoge en lage rechtsgebiedt, opgedragen aan heer *Adriaan van Muilwyk.* Kerk en predikant van dit dorp ſtaan onder de claſſis van Dordrecht.

Het HUIS TE PAPENDRECHT, daar ter plaatſe ſtaande, is gebouwt door den ridder Tielman van Muilwyk. *Oudenhoven Zuid-Hollandt. S. van Leeuwen Batavia illuſtrata Lud. Smids Schatkamer der Nederl. Oudh Oudheden van Zuid-Hollandt*, daar de openbrief, boven-gemeld, wordt aangehaalt.

PAPENKOP, een buurt en ambachtsheerlykheit in het ſticht van Utrecht, gelegen onder het kwartier van Montfort.

PAPENSTRAAT, (DE) in 't Hoogduitſch *die Pfaffengaſſe*, wordt door eenigen het landt rondom den Rhyn leggende genoemt; van wegens de verſcheide bisdommen, die in dit geweſt gevonden worden. Van de zelve wordt dat te Chur, dewyl het niet verre van den oorſpronk des Rhyns legt, *het hoogſte*, Baſel *het luſtigſte*, Straasburg *het edelſte*, Spiers *het aandachtigſte*, Worms *het armſte*, Ments *het waardigſte*, Trier *het oudſte*, en Keulen *het rykſte* bygenoemt.

PAPHLAGONIE, een landſchap van klein-Aſië, tegenwoordig *Bolli* genoemt. Het zelve is tuſſchen den Pontus Euxinus en Galatië langs de zeekuſt gelegen. Des zelfs ſteden waren Sinope, en Tripoli, of Tribicelli, dat het *Teuthrania* der ouden is. De dichters zeggen dat dit landſchap zynen naam bekomen heeft van Paphlagon, den zone van Phineus, een prins van dit landt. *Strabo l. VII. Plin. Ptolomeus.*

PAPHNUTIUS, een belyder van Chriſtus in de III eeuwe, was biſſchop van het hoge Thebais. Men hadt hem gedurende de vervolging ten tyde van den keizer Maximinianus het regter oog uitgeſtoken, en de ſlinker knieſchyf afgeſneden, en hem toen in de mynen gebannen. Hy bevondt zich ſedert op het concilie van Nicea in den jare 324, alwaar men eene grote achting voor hem hadde. Zo het zeker is dat Rufinus van hem verhaalt, zo heeft hy zo wel wonderwerken gedaan als de Apoſtelen, dewyl op zyn enkeld woordt de duivelen uit de bezetenen weken, de blinden ziende, en de lammen gezond wierden. De zelfde ſchryver zegt, dat Konſtantyn de Grote hem zodanig beminde en vereerde, dat hy hem dikwils by zich liet komen, omarmde, en de ledige plaats zynes oogs, dat hy om zyne belydenis verloren hadde, hertelyk gekuſt zoude hebben. Socrates en Sozomenus verhalen, dat de vaders van het gemelde concilie een nieuwe wet in de kerke invoeren, en uit kracht van de zelve den biſſchoppen, ouderlingen, diakonen, en onder-diakonen verbieden wilden hunne wyven, die zy voor hunne inwyding gehad hadden, by te wonen; daar zich Paphnutius echter tegen aankantte, en beweerde dat men den echt in eere houden, en den byſlaap met zyne vrouwe als eene kuiſchheit aanmerken moeſt. Waarom hy dan het concilie dat voorgenomen beſluit afriedt, daar by voegende, dat uit het zelve ligtelyk gelegenheit tot hoerery ontſtaan zoude kunnen. Het concilie zoude hier op zyn gevoelen gebillykt, het gemelde beſluit nagelaten, en aan een ieder zyne vryheit hier in vergunt hebben. De Roomſchen houden deze hiſtorie verdacht; de Proteſtanten daarentegen verdedigen de zekerheit der zelve. Voorts is Paphnutius ook noch op het concilie van Tyrus, en op dat van Sardis geweeſt, en waarſchynlyk niet lang daar na geſtorven. *Rufin. Hiſt. Eccl. l. I. Socrat. l. I. c.* 8. *Sozomen. l. II. c.* 22. *Vita patrum. Baron. ad an.* 58 *&* 325. *Bellarm. de Cler. Calixtus de Cœlib. clericor. &c.*

PAPHOS, eene ſtadt aan 't Weſteinde van 't eilandt Cyprus, welke beroemt is om dat zy aan Venus was toegewyd; die aldaar eenen tempel hadde. Paulus bekeerde alhier den proconſul Sergius Paulus, en ſloeg Elymas den toveraar met blindheit. Zy was ſedert de ſetel van eenen biſſchop: maar deze ſtadt is tegenwoordig verwoeſt, en tot een vlek geworden, *Baffo* of *Baffa* genoemt. *Act. XIII. Ptolom. Plin. Strabo. Mela. Ovid. lib. X. Metam.*

PAPHUS, een zoon van Pygmalion, en van eene vrouwe, welke de fabel zegt dat te voren een yvoren ſtandbeeldt was geweeſt. De dichters verhalen, dat Pygmalion, een vermaard beeldhouwer, in het eilandt van Cyprus gekomen zynde, en gezien hebbende, dat de vrouwen zeer ongebonden leefden, beſloot nooit te trouwen; dat hy ter zelver tydt een vrouwelyk yvoren ſtandbeeldt maakte van eene volmaakte ſchoonheit, waar op hy verliefde, en dat hy, om zyne drift te voldoen, de godinne Venus badt, welke in dit eilandt op eene byzondere wyze vereert wierdt, dat zy hem eene vrouwe wilde geven, zo ſchoon als dit ſtandbeeldt dat hy gemaakt hadde. Venus, zeggen deze dichters, zyn gebedt verhorende, veranderde dit yvoren ſtandbeeldt in eene ſchone dochter, welke Pygmalion tot zyne vrouwe nam; waar by hy Paphus teelde, die op deze plaats eene ſtadt bouwde, aan de welke hy zynen naam gaf. *Ovid. Metam. X.*

PAPIAS, biſſchop van Hierapolis, eene ſtadt van Phrygië, in klein-Aſië, naby Laodicea gelegen, was een leerling van Johannes den Evangeliſt, of van een ander, die den naam van Johannes droeg. Irenæus, Hieronymus, de Martyrologen van Beda, van Uſuardus en van Adon, het Roomſche Martyrologium, Trithemius, Andreas Cæſar en Anaſtaſius Sinaïta, noemen hem mede een leerling van Johannes den Evangeliſt. Euſebius in het tegendeel, eene plaats bybrengende uit Papias, merkt aan, dat de meeſter van Papias niet was Johannes de Evangeliſt, maar een ander, Johannes de Oude genoemt. Zyne reden, of liever zyne giſſing ſteunt daar op, dat Papias in het begin van zyne boeken niet zegt, dat hy een leerling der Apoſtelen geweeſt is; maar alleen, dat hy het gene hy zegt geleert heeft van de genen, die gemeenzaam waren met de Apoſtelen. Het ſchynt niettemin, dat men eenige achting moet hebben voor het gezag van Irenæus, die zekerlyk van den Evangeliſt Johannes ſpreekt: want Polycarpus was een leerling van Johannes den Evangeliſt, en hy zegt, dat Papias een medgeſel was van Polycarpus. Papias hadt V boeken geſchreven, genoemt *de Uitleggingen van de redenvoeringen des Heren*, die ten tyde van Trithemius noch voorhanden zouden zyn geweeſt, maar tegenwoordig worden daar van maar eenige kleine ſtukken in de oude en hedendaagſche ſchryvers gevonden. Men wil dat hy de uitvinder is geweeſt van het gevoelen, dat vele ouden gehadt hebben wegens de tydelyke regering, of het aardſche koninkryk van Jeſus Chriſtus, die zy geloofden dat wederom op de aarde moeſt komen duizend jaren voor het oordeel, om de uitverkorenen te vergaderen, na de opſtandinge, in de ſtadt Jeruſalem, en hen aldaar allerlei bedenkelyke weelde te doen genieten gedurende deze duizent jaren. Irenæus, die van het zelfde gevoelen geweeſt is, brengt eene plaats by uit het IV boek van Papias, daar hy voorgeeft dit gevoelen te bewyzen door eene plaats uit Eſaias: en Euſebius, eene plaats uit de voorreden van Papias bygebragt hebbende, voegt daar by, *Dat deze ſchryver verſcheide zaken verhaalt heeft, die hy voorgaf door ongeſchrevene overleveringen vernomen te hebben; hoedanige zyn de nieuwe on-*

derrechtingen van onzen Heilandt Jeſus Chriſtus, die niet verhaalt worden in de Euangelien, en eenige andere fabelachtige hiſtorien, onder welker getal men ſtellen moet zyn gevoelen rakende de regering van Jeſus Chriſtus op de aarde gedurende duizend jaren, na de wederopſtandinge der ligchamen. Het gene hem in deze dwaling heeft doen vervallen (zegt ook Euſebius) *is, dat hy de redenen en onderwyzingen der Apoſtelen te bot opvatte, niet begrypende dat zulke gedachten een verborgen zin moeſten hebben, en dat de Apoſtelen dezelve alleen gehad hadden om tot voorbeelden te dienen: want hy was een man van geringe kenniſſe, gelyk zyne boeken doen zien, die nochtans gelegenheit gegeven heeft aan vele ouden, en onder anderen aan Ireneus, om deze dwaling ſtaande te houden, die zy door het gezag van Papias beweerden.* Euſebius verhaalt in de zelve plaats twee mirakelen, welke Papias vernomen hadde van de dochters van Philippus den diaken, welke te Hierapolis woonden; te weten, dat in dien tydt een dode opgewekt was; en dat Barſabas, bygenoemt *Juſtus*, die nevens Matthias geſtelt was om tot Apoſtel verkoren te worden, een dodelyke viſch doorgezwolgen hebbende, daar door geen hinder bekomen hadde. Hy zegt noch, dat Papias in zyne boeken verzamelt hadde de uitleggingen, welke Ariſtion, een leerling der Apoſtelen, gegeven hadde aan eenige woorden van Jeſus Chriſtus, en de overleveringen van den eerwaardigen gryzaardt Johannes: maar deze zaken voorbygaande, vergenoegt hy zich eene plaats by te brengen, in welke Papias zegt, dat Marcus zyn Euangelium te zamen geſtelt hadde uit het gene hy Petrus hadde horen zeggen van de daden en van de redenen van Jeſus Chriſtus, en dat zulks de reden is waarom hy de orde van de hiſtorie niet gevolgt heeft: dat Mattheus zyn Euangelie in 't Hebreeuwſch geſchreven hadde, en dat het zelve ſedert in het Griekſch was overgezet. Euſebius zegt eindelyk, dat Papias de eerſte brieven van Petrus en van Johannes bybragt, en dat hy de hiſtorie verklaarde van eene vrouwe van verſcheide misdaden beſchuldigt voor Jeſus Chriſtus, welke gevonden wierdt in het Euangelium volgens de Hebreeuwen. Andreas Cæſareus, *Serm. XII.* over de Openbaringe, brengt eene plaats by van Papias, waar in gezegt wordt dat de Engelen, die rondom de aarde zyn, belaſt waren met de zorge der ondermaanſche zaken. Oecumenius, over de Handelingen, merkt aan, dat Papias gelooft heeft dat Judas niet opgehangen geſtorven was, maar dat hy verplettert wierdt door eenen wagen. Maar het is niet zeker, dat deze plaatſen van Papias zyn, die boven dien, gelyk Euſebius zegt, een ligtgelovig man was; en dewyl hy aan al de wereldt vroeg, en dat hy geneigt was om alles te geloven dat men tegen hem zeide, zo heeft hy dwalingen voor de gevoelens der Apoſtelen doen doorgaan, en fabelachtige hiſtorien verhaalt gelyk of dezelve waarachtig waren. *Irénaus l. V. c.* 33. *Hieron. ep.* 29. *ad Theodor. & Catal. Script. Eccleſ. Euſeb. Hiſt. Eccleſ. l. III. c.* 39. *Baron. Bellarm. Spanhem. Du Pin Nouvelle Biblioth. des Auteurs Eccleſ. Cave.*

PAPIAS, of PAPPUS, een philoſooph van Alexandrië, leefde in het einde van de IV eeuw, ten tyde van Theodoſius den Groten, en ſchreef in VIII boeken mathematiſche verzamelingen, waar van de twee eerſte verloren zyn. Dit werk kwam in den jare 1588 te Peſaro in 't Latyn uit, en zou ook nog in eenige bibliotheken in 't Griekſch gevonden worden. Boven dien ſchreef hy uitleggingen over het *Almageſtum* van Ptolomæus; *Chorographia Univerſalis*; eene beſchryving der rivieren in Libyë; en eene verhandeling van de oorlogsgereedſchappen. Men vindt ook van hem aantekeningen over *Ariſtarchus Samius* van de grootte en afſtandt van de zon en van de maan; en meer andere verhandelingen. *Suidas. Voſſius de Scient. Mathem.*

PAPIAS was de ſchryver van een boek, genoemt, *Elementarium Doctrinæ Rudimentum.* Dit is een Woordenboek naar de order van 't alphabeth, dat te Venetië uitkwam in den jare 1496. Dit tydbeſtek heeft Trithemius aanleiding gegeven om Papias onder het jaar 1200 te plaatſen, maar het is zeker, dat 'er een misſlag is in deze uitrekening, want men hadt al ſedert den jare 1173 een handſchrift van het Woordenboek van Papias gezien, het welk Albericus getuigt dat al van den jare 1053 geſchreven was.

PAPIER, *Papyrus*, is eene plante, of een ſoort van biezen, welke in Egypten aan de oevers van den Nyl voortkomen. De Egyptenaars bedienden zich daar van tot verſcheiden gebruik, als om manden, ſchoenen, klederen, kleine vaartuigen om mede op den Nyl te varen, en ſchryfpapier daar van te maken. Men zegt zelfs, dat het gedeelte van de Papyrus, dat het naaſte aan de wortel is, goed is om te eeten. Jeſaias ſpreekt van zeker ſlag van een klein vaartuig van papier, gemaakt by wyze van een hoofdt, waar mede de Egyptenaars eenen brief zonden om aan die van Biblos op de Pheniciſche kuſt kennis te geven van de ontdekking van hunnen godt Adonis, waar van op zyn plaats geſproken is. De Hebreeuwſche uitdrukking *gomé*, waar van zich Jeſaias bedient, betekent eene *bieze*, een *riet*, en Moſes bedient zich van de zelfde uitdrukking om de ſtoffe te betekenen van het kleine vaartuig, waar in zyne ouders hem ſtelden aan den oever van den Nyl. Wat aangaat het ſchryfpapier, waar van zich de ouden bedienden, en dat zeer verſchillende was van het gene dat wy gebruiken, het zelve was gemaakt van bladen van de Papyrus, waar van hier geſproken wordt; waar door het den naam van *papier* bekomen heeft. Men maakte het zelve op deze wyze. De ſtam van de Papyrus is van verſcheide bladen te zamen geſtelt, die op malkander gevoegt zyn, welke men met eene naaldt van malkander ſcheidde. Men ſpreidde de zelve vervolgens uit op eene natte tafel, op de lengte en breedte die men aan het bladt papiers geven wilde. Boven deze eerſte laag papierbladen leide men eene laag zeer fyne lym, of ſlechts warm gemaakt en ſlykachtig Nylwater, waar op men een twede laag papierbladen leide. Vervolgens liet men alles in de zon drogen. De bladen, die het naaſte aan 't hert van de plant zyn, zyn de fynſte, en het papier dat men daar van maakte was het meeſt geacht. Men maakte daar van het fyne papier, *Papyrus Auguſta* genoemt, naar den keizer Auguſtus. De bladen, die onmiddelyk na deze eerſte volgden, leverden een papier uit, dat minder in fynheit was, en *Papyrus Julia* genoemt wierdt, naar de keizerinne Julia. De keizer Claudius eindelyk een ſoort van papier uitgevonden hebbende, dat noch minder fyn was, gaf men daar aan den naam van *Papyrus Claudia.* Gelyk Guillaudinus over deze ſtoffe in het brede handelt. Het is zeer waarſchynlyk het Egyptiſche papier, dat in eenige plaatſen van de heilige Schriftuur door *charta* en *liber* wordt uitgedrukt; en dat de oude boeken niet anders dan van Egyptiſch papier gemaakt waren. Men begon eerſt laat zich van perkament te bedienen. De koningen van Pergamus waren de eerſten, die het zelve in gebruik bragten, daar toe genoodzaakt zynde; want de koningen van Egypte den uitvoer van het papier buiten hun landt verboden hebbende, waren die van Pergamus verplicht zich te bedienen van beeſte vellen, die bereidt waren, om op te ſchryven, en om de bibliotheek te zamen te ſtellen, die zy in navolging van de Ptolomeën wilden oprechten. Men maakte met deze vliezen tweederlei ſlag van boeken: de eene in rollen, gemaakt van verſcheide vellen, aan de einden aan malkander gehecht, en maar aan de eene zyde beſchreven; en de andere van verſcheide vellen te zamen gebonden, het eene achter het andere, en, gelyk onze gewone boeken, aan beide de zyden beſchreven. Voſſius gelooft echter, dat het gebruik van 't perkament ouder is dan de koningen van Pergamus zyn. Wat aangaat het papier, waar van wy ons tegenwoordig bedienen, en dat te zamen geſtelt is van oude lompen, en verrot linnen, dat gemalen, tot een pap gemaakt, en vervolgens uitgeſpreidt en tot bladen gemaakt wordt, het gebruik daar van is niet zeer oud. Men vindt niet dat daar van uitdrukkelyk geſproken wordt voor den tydt van Petrus Venerab. Abt van Cluny, die omtrent voor 500 jaren leefde. Aldus kan het niet van dat ſlag van papier zyn, waar van in de H. Schrift geſproken wordt. Plinius zegt, dat de Papyrus ook in Syrie waſcht, naby het meir, van waar de *Calamus odoratus* komt; en dat men dezelve ook vondt niet verre van Babylon, naby den Euphraat. Eenigen leiden het woordt *Papyrus* af van *πῦρ*, *vuur*, om dat deze plant ligtelyk aan 't branden raakt. *Jeſaias XVIII.* 2. *Herodot. l. II. c.* 37. 92 *Theophraſt. Plant. l. IV. Plin. l. VI. c.* 22. *l. VII. c.* 56. *l. XIII. c.* 11 *Strabo l. XVII. Lucan. l. IV. Procop. in Iſai. Tit. Liv. l. XIII. c.* 11. *Iſidor. Origin. l. VI. Hieron. Ep. ad Chromat. Petr. Venerab. contra Judæos. Bibliot. Cluniac. p* 1070. *Mabillon de Re Diplomat. l. I. c.* 8. *p.* 38. *Voſſius Origin. & l. I. de Arte Gramm. c.* 38.

PAPIN, (N) een prieſter van de Anglikaanſche kerk, en vervolgens wederom vereenigt met de R. Katholyke kerke, is de ſchryver geweeſt van eenige werken, waar van in het vervolg van dit artykel geſproken wordt. Zie hier wat hy zelf van zyn leven verhaalt. Uit een Gereformeert geſlachte in Vrankryk geboren, deedt hy zyne eerſte Theologiſche ſtudien te Geneve. De akademie was toen verdeelt in *Particulariſten* en *Univerſaliſten*, en de eerſten waren de ſterkſten. De Univerſaliſten verzochten maar, dat men hen verdragen zoude; en Mr. Claude ſchreef aan Mr. Turretin, hoofdt van de bovendryvende party, om hem tot de verdraagzaamheit te vermanen. Behalven dat hy van zich zelf weinig hier toe geneigt was, drong Des Marets, profeſſor te Groninge, die krachtig tegen Daillé over deze ſtoffe geredentwiſt hadde, op het tegendeel, en ſteunde op het gezag der Synoden, welke uitſpraak over deze zaken gedaan hadden. Dit ergerde onzen jongen ſtudent, die geloofde, dat de verdraagzaamheit een leerſtuk was der Gereformeerden, die het gezag verwerpende, niets wilden toeſtaan, dan op het onderzoek. Een andere twiſt over de zelfde ſtoffe deedt hem nieuwe aanmerkingen maken. De vermaarde Pajon was zyn oom. Hy ſtont het leerſtuk der werkende genade toe. Maar hy leide het niet uit op de zelfde wyze, als de Gereformeerden in 't algemeen, en als Jurieu in het byzonder. Ieder van deze twee hoofden hadt zyne doorluchtige aanhangers. Het Synode van Anjou, gehouden in den jare 1667, zondt na langdurige twiſtredenen Pajon weder naar Saumur, om zyne Theologiſche leſſen te vervolgen. Maar hy was de ſterkſte niet op deze akademie. Men drong zynen neef aan, die aldaar in den jare 1683 ſtudeerde, om het gene dat men het *Pajoniſmus* noemde te veroordeelen. Hy verklaarde, dat zyn geweten hem niet toeliet de veroordeeling van een der beide partyen te onderſchryven, het welk de akademie van Saumur deedt beſluiten hem een getuigenis op de gewone wyze geſtelt te weigeren, zonder welke hy echter niet als een predikant in het koninkryk konde aangenomen worden. Deze weigering, zegt hy, deedt hem het verſchilpunt van de verdraagzaamheit doorgronden. Hy ſtelde zich voor, dat de vryheit van te redeneeren de eerſte grondregel was der Proteſtanten, en dat zy deze vryheit aan niemandt konden betwiſten, zonder zich zelven te veroordeelen, dat is te zeggen, dat hy zich ophieldt met eene zwarigheit, op welke men duizendmaal geantwoord heeft. De Gereformeerden verbieden niemandt zich van zyne verlichting te bedienen, en dezelve te volgen. Maar zy maken een ligchaam uit, waar in men zekere leerſtukken onderwyſt, die men gelooft overeen te ſtemmen met de H. Schriftuur. Zy willen, dat de genen, die zich met hen vereenigen willen, of met hen vereenigt willen blyven, daar van belydeniſſe doen. Zy dwingen niemandt om het zelve te doen, of om leden te zyn van hunne gemeente; maar zy menen recht te hebben om uit te ſluiten of niet aan te nemen de genen, die dezelve niet voor waarachtig houden. Wat 'er van zy, de aanmerkingen van Papin ſchenen hem van zo veel belang te zyn, dat hy daar over

de

verhandeling schreef, die den tytel draagt van *La foi réduite à ses justes bornes*. Hy beweerde daar in, dat de R. Katholyken hunne eer stellende in het volgen van de H. Schrifttuur, de yverigste Protestanten verplicht zyn hen te verdragen. Vervuld met deze gedachten, schreef hy verscheide brieven aan de Gereformeerden van Bourdeaux, om hen te overreden, dat zy zalig konden worden in de R. Katholyke kerke; met welke zy zich weder vereenigt hadden. Dit werk haalde hem de party der Gereformeerden op den hals. Om hunne vervolgingen te ontwyken begaf hy zich naar Engelandt op den 6 January des jaars 1686. De Anglikaansche kerke scheen hem gematigder in hare beschuldigingen tegen de Roomsche kerk, redelyker omtrent de noodzakelykheid der goede werken, (gelyk of de andere Gereformeerden dezelve loogchenden, het welk een verfoeielyke laster is,) omtrent de burgerlyke regeringe, en omtrent de kerkelyke plechtigheden; het welk de geneigtheit, die hy in zich bespeurde voor de Roomsche kerke, niet weinig vermeerderde. Hy ontfing ondertusschen de ordens van het diakenschap en van het priesterschap van den bisschop van Ely. Hy deedt in dien tydt een werk drukken tegen Jurieu, waar van dit de volkomen tytel is: *Essais de Theologie sur la Providence & la Grace, où l'on tache de delivrer Mr. Jurieu de toutes* les difficultez accablantes, *qu'il rencontre dans son Systême. En deux Tomes. Le I. contre son livre intitulé*: Jugement sur les Methodes rigides & relachées &c. *Le II. contre son Traité* de la Grace immediate. *A quoi l'on a ajouté une Refutation du sentiment de la Prédétermination au peché & à la damnation, pour servir de Reponse au Traité du même Theologien sur le* Concours immediat. *à Francfort* (of liever in Hollandt) *chez Frederik Arnaud* 1687. Dit boek behaagde niet aan Jurieu. Zo haast hy vernam, dat Papin eene bediening ging zoeken in Duitschlandt, schreef hy overal, dat men hem geen bediening moest geven. Men hoorde hem ondertusschen met veel vermaak; want hy was inderdaadt van goede gaven en geleerdheit voorzien, en men hieldt hem zelfs eenige maanden te Hamburg op, om aldaar te prediken. Maar Jurieu bragt zo veel te weeg dat men hem zyn afscheidt gaf. De verhandeling over *La foi reduite à de justes bornes*, was gevallen in handen van Bayle. Hy voegde eenige bladzyden daar by, en deedt het vervolgens drukken. Jurieu eigende het zelve toe aan onzen schryver, die de voornaamste grondregelen daar van niet ontkende. Dezelve wierden in een Synode veroordeelt. Papin nam ondertusschen het predikampt der Fransche Gereformeerde kerk te Dantzig aan. Wanneer hy het zelve eenigen tydt bekleed hadde, stelde men hem voor zich te onderwerpen aan de besluiten van de Synoden der Waalsche kerken van de Vereenigde Nederlanden, en dezelve te ondertekenen. Hy weigerde zulks te doen, om dat 'er eenige leerstukken waren, die hem niet voldeden, en in het byzonder dat, het welk leeraart dat Jesus Christus alleen voor de uitverkorenen gestorven is. De genen die hem geroepen hadden schenen weinig voldaan te zyn over deze weigering. Men kwam ondertusschen overeen, dat hy zyn afscheidt niet bekomen zoude voor dat het half jaar vervult zoude zyn waar in hy getreden was, dat is te zeggen in den jare 1689. Toen merkte hy aan, (hy is het die doorgaans spreekt) dat men van alle kanten zyne onderwerping begeerde; dat de grondregel der hervorming hem onvermydelyk verder bragt dan het Christendom, en hem verplichtte allerlei Godsdienst te verdragen: (men heeft hier voor met een woordt aangetoont dat dit valsch was) *op het gezicht van dezen afgrondt, aangedaan door verschrikking, deedt hy eene trede achterwaards, hy begaf zich tot de overdenking van het heilige en onvermydelyke gezag van de kerke, hy geloofde, hy onderwierp zich. Alreets bekeerd in het herte, schreef hy van Dantzig, aan Bossuet bisschop van Meaux.* Zo haast Papin wedergekeert was in Vrankryk, ontfing deze prelaat zyne afzwering in de kerk der vaders van het Oratorie te Parys op den 15 November des jaars 1690. Jurieu schreef een pastoralen brief over deze veranderinge aan de Gereformeerden van Parys, van Orleans en van Blois. Hy geeft voor in dezen brief, dat Papin alle Godsdiensten altoos als onverschillig hadde aangemerkt, en dat hy in dit verstandt wedergekeert was tot de Roomsche kerke. Papin schreef, om dezen brief te beantwoorden, eene verhandeling van de verdraagzaamheit der Protestanten, en van het gezag der kerke. Dezelve wierdt goedgekeurt door den bisschop van Meaux, en in den jare 1692 gedrukt. De schryver veranderde sedert den tytel, die dubbelzinnig was, en voegde eenige plaatsen daar by. Toen hy arbeidde tot het verzamelen van stukken, om deze verhandeling volkomener te maken, en om eenige andere boeken over de zelfde stoffe te voltrekken, stierf hy te Parys den 19 Juny des jaars 1709. Zyne weduwe, die mede den Roomsch-Katholyken Godsdienst omhelst heeft, heeft zyne papieren overgegeven, welke gedient hebben tot een nieuwen druk, uitgekomen te Luik in den jare 1713 in 12, onder dezen tytel: *Les deux voyes opposées en matiere de Religion, l'examen particulier & l'authorité*, seconde Edition du *Livre intitulé: La Tolérance des Protestans, avec d'autres Traitez sur le même sujet, par Mr. Papin, ci-devant prêtre de l'Eglise Anglicane, & ensuite réuni à l'Eglise Catholique.* Het is dit boek, dat de stoffe tot dit artykel verschaft heeft.

PAPINIANUS, (ÆMILIUS) een zeer vermaard rechtsgeleerde, dien Spartianus de eer der rechtsgeleerden, en een schat der wetten noemt, leefde in de III eeuw. Hy was eerst *libellorum praefectus*, daar na *advocatus fisci*, en eindelyk *praefectus pratorii*, onder den keizer Severus, die hem zeer genegen was, en hem, wanneer hy sterven zoude, zyne beide zonen Antoninus Caracalla en Geta aanbeval. Wanneer naderhandt de eerste zynen broeder liet ombrengen, en Papinianus dezen broedermoordt verdedigen noch verschonen wilde, wierdt hy deswegen in den jare 212 onthoofd. Hy heeft eene menigte van beroemde leerlingen nagelaten, onder welke Ulpianus en Paulus zyne amptgenoten en navolgers in het pretoriaansche prefectorschap de voornaamsten waren. Zyne schriften zyn: *Quaestionum l. XXVII; Responsorum l. XIX; Definitionum l. II; De Adulteriis l. II. Spartian. in Sev. Geta & Carac. Dionys. in Carac. Herodian. l. III. Fichard. de vit. Jurisconf. Wesemb. in exempl. Jurispr. Rutilius de vit. Jurisconf. c. 70. Bertrand. de Pit. ICt. l. l. c. 2. Grotius de vit. ICt. lib. II. cap. 9.*

PAPINIUS, (SEXTUS) eerstgeboorne uit een burgermeesterlyk geslachte, en ongetwyffeld een zoon van SEXTUS PAPINIUS, burgermeester onder Tiberius, in het 36 jaar van Christus, zag zich in het volgende jaar genoodzaakt zich zelf van eene hoogte af te storten, om het ontuchtige aanzoek van zyne eige moeder te ontgaan. Men vergenoegde zich met deze rampzalige moeder voor tien jaren te bannen, tot dat haar twede zoon, die noch jong was, en in staat om hare aanzoekingen niet te vrezen. *Tacitus Annal. l. VI. c.* 49.

PAPINIUS, (SEXTUS) een Raadsheer, en broeder van den voorgaanden, wierdt op de alleronwaardigste wyze gehandelt door den keizer Caligula, die hem deedt pynigen, en in zyne tegenwoordigheid wredelyk geesselen, met Belienus Bassus, niet om eenige misdaadt, die zy bedreven hadden, maar alleen tot eene zekere verlustiging, welke deze onwoede prins zich zelf daar door wilde aandoen. Het is niet waarschynlyk, dat deze Papinius de zelfde zy, die sedert hoofdman was van de lyfwacht van Caligula, en een medegenoot van Cherea, hoofdt van de zamenzwering, in welke deze onwaardige prins om het leven raakte. *Seneca. Tacitus Hist. l. IV. c.* 68.

PAPINIUS STATIUS. Zie STATIUS.

PAPINOWGOROD, eene kleine stadt van Muscovië; naby de rivier Petzora, in de provincie van dien naam, omtrent vyf en zeventig mylen van de stadt Petzora, ten Oosten. *Maty Dict.*

PAPIRIUS was de naam van een geslacht, dat onder de patriciën uitgemunt heeft. L. PAPIRIUS of *Papisius Mugilanus* was burgermeester in het 310 jaar van Rome, met L. Sempronius Atratinus. Men verhief hem in den jare 324 nogmaals tot deze waardigheit, en hy was tweemaal tucht- of zedemeester (*Censor*). Hy hadt twee zonen L. en M. PAPIRIUS. De eerste was veldmaarschalk (*Tribunus militaris*) in den jare 331, of 332, en de ander verdiende tweemaal de zelfde waardigheit, en hy was burgermeester in den jare 343 met C. Nantius Rutilius. M. PAPIRIUS *Crassus* (de Dikke) was burgermeester in den jare 313 met Furius. Zyn zoon Lucius PAPIRIUS was burgermeester in de jaren 318 en 324, en tuchtmeester in den jare 336. Deze liet twee zonen na, M. PAPIRIUS *Crassus*, oppergezaghebber (*Dictator*) in den jare 422, op het gerucht, dat 'er ontstondt, dat de Gauloizen een inval deden in Italië; en L. PAPIRIUS *Crassus*. Deze verliet den naam van *Papisius* om dien van *Papirius* aan te nemen, gelyk men ziet in het IX boek der brieven van Cicero. Zyne verdiensten verhieven hem dikwils tot de hoogste waardigheden. Hy was tweemaal burgermeester, oppergezaghebber, overste van de ruitery, en tuchtmeester. Zyn zoon L. PAPIRIUS *Crassus* was generaal van de ruitery in den jare 434 onder den Dictator Manlius. L. PAPIRIUS *Cursor*, (de Loper) die de stamvader van een anderen tak van dit geslachte was, wierdt Censor in den jare 361, en naderhandt tribunus militaris. Zyn zoon SP. PAPIRIUS *Cursor* leefde als een onbeampt man. Deze hadt twee zonen, SP. PAPIRIUS, overste van de ruitery; en L. PAPIRIUS *Cursor*, oppergezaghebber, en de grootste veldoverste van zynen tydt. In het volgende artykel wordt omstandiger van hem gesproken. Hy liet twee zonen na, SP. PAPIRIUS, vader van een anderen van den zelven naam, aan wien zyn grootvader armringen en eene kroon schonk, om hem te belonen voor de dapperheit, die hy betoont hadde in den oorlog tegen de Samniten, gelyk Titus Livius heeft aangemerkt; en L. PAPIRIUS *Cursor*, die overste was van de ruitery, en naderhandt burgermeester in het 461 jaar van Rome, met Sp. Carvilius Maximus. Dit was kort na de doodt van zynen vader. Zyn naam was verschriklyk aan de Samniten; hy versloeg hen t'eenemaal, nam hunne steden in, en verkreeg de eere der zegepraal. Papirius spotte by deze gelegenheit met de bygelovigheit der gewyde hoenders, waar mede men te Rome het eenvoudige volk verblindde. Zyne voorspelling was redelyker dan die van deze hoenders. De zelve was ook gegrond op de dapperheit van zyne soldaten, en op de maatregels, die hy genomen hadde, welke zo wel gelukten, dat hy meer dan 30000 der vyanden doodde, drie duizent acht hondert gevangenen bekwam, en 97 vaandelen veroverde. Papirius wierdt Censor, en voor de twede maal burgermeester met den zelfden Sp. Carvilius in den jare 482. Men vervolgde den oorlog tegen de Samniten en de Tarentynen, die tot voorwerpen van de zegepraal der burgermeesteren dienden. Titus Livius verhaalt zulks in het XXIV boek van zyne Historie. Papirius voleindigde zelf den oorlog tegen de Samniten, die 71 jaren geduurt hadde, en dien tegen de Tarentynen, die sedert tien jaren begonnen was. Papirius Masson heeft den lof van het geslachte der Papiriën beschreven, dien hy genomen heeft uit het IX boek der Brieven van Cicero. Gesnerus spreekt noch van PAPIRIUS *Frontus*, en van eenen PAPIRIUS *Justus*, beide vermaarde rechtsgeleerden; ook van PAPIRIUS *Pratextatus*, een letterkunstenaar, en van PAPIRIUS *Sextus*, mede een rechtsgeleerde, dien men beter *Publius Papirius* noemt, als in zyn artykel blykt. *Titus Livius Hist. l. IV. VIII. IX. X & XIV. Dionys. Halicarn. l. XI. Plinius l. VII. Cassiodor. in Fast. Rutilius de Antiq. Juriec. Gesner. in Bibl.*

PAPIRIUS CURSOR, (LUCIUS) Roomsch oppergezaghebber, de grootste veldoverste van zynen tydt, zegepraalde

over de Samniten; en wilde zynen generaal van de ruitery Q. Fabius Maximus Rutilianus doen sterven, om dat hy tegen zyn bevel de vyanden bestreden hadde, hoewel hy de zelve versloeg. Fabius vloodt uit de stadt, en wanneer de Tribunen hem niet in hunne bescherming wilden nemen, liet het volk zich door de tranen van zyne bloedverwanten eindelyk bewegen om voor zyn leven te bidden. Dit gebeurde in het 429 jaar van Rome. Papirius was voor de eerste maal burgermeester geweest in den jare 428, met C. Pœtilius Libo, en men maakte onder dit burgermeesterschap eene wet te Rome, waar by verboden wierdt den gene, die zyne schuldt niet betalen konde, tot eenen lyfeigen te maken, gelyk men tot dien tydt toe gewoon was geweest. De gelegenheit, die daar toe gegeven wierdt, was zeer aanmerkelyk, en is nodig hier verhaalt te worden, dewyl een andere L. Papirius daar van oorzaak was. Deze was een Patricius, die grote rykdommen bezat, en dagelyks door woekeren zyne goederen vermeerderde. Hy hadde door dezen handel een zekeren Publius uitgeput. De tydt verschenen zynde, en Publius niet kunnende betalen, deedt Papirius zich den zelven tot eenen slaaf toewyzen. C. Publius, een jongeling die by uitnemendheit schoon was, boodt zich aan in slaverny te gaan, om zynen vader daar van te bevryden. De schuldeischer weigerde zulk eene voordeelige verwisseling niet; maar wanneer hy zich in het bezit zag van zulk een schonen slaaf, vierde hy aan zyne onmenschelyke drift zo ruim eenen teugel als aan zyne gierigheit. De vrygebore en edelmoedige jongeling wederstondt moediglyk de ontuchtige aanzoekingen en de bedreigingen van zyn onwaardigen meester; tot dat hy, zich te sterk gedrongen ziende, zich op de straat begaf, en om de hulp van het volk badt, dat zich rondom hem vergaderde, en hem voor het geweldt van Papirius verzekerde, waar na de wet gemaakt wierdt, waar van hier voor gesproken is. Papirius Cursor was naderhandt noch driemaal burgermeester, in de jaren 435, 439 en 441. Hy versloeg wederom de Samniten, bragt 'er 100000 onder het juk, deedt hen onder een dekbalk of galg doorgaan, en veroverde de stadt Luceria. Dit was het eenige voordeel niet, dat hy op deze volkeren behaalde, welke hy nochmaals sloeg, wanneer hy in den jare 445 voor de twede maal Dictator was. Hy liet twee zonen na, waar van in het voorgaande artykel gesproken is. *Titus Livius Hist. l. IX. Aurelius Victor de vir. illust. c. 31. Florus.*

PAPIRIUS, (Justus) een oud Roomsch rechtsgeleerde, was een leerling van Papinianus, en leefde te Rome onder Severus en Antoninus. Men weet niets anders van hem, dan dat hy *Libri XX Constitutionum*, gelyk de zelve in de *Index Florentinus* genoemt worden, geschreven heeft. Dewyl nu de plaatsen, welke uit deze werken in de Pandecten gebragt worden, byna alle van de *Goddelyke gebroeders*, (onder welke benaming de keizers M. Antoninus Philosophus of *Divus Marcus*, en zyn broeder L. Aurelius Verus verstaan worden) gewag maken, zo vermoeden de geleerden, dat hy in de gemelde boeken ook alleen de *Constitutiones* van deze keizers byeen getrokken heeft. *Panciroll. l. I. c. 41. Cujacius obs. l. I. c. 4. 5. Henelius c. 21. Grotius lib. I. c. 8. Ravardus lib. III cap. 10.*

PAPIRIUS, (Publius) de eerste Roomsche rechtsgeleerde, die iets in geschrifte heeft aangetekent. De geleerden zyn altoos met yver bezig geweest zyn rechten voornaam te ontdekken, dewyl zy meenden, dat Pomponius *in Enchiridio* hem *Sextus* en ook *Publius*, en Dionysius Halicarnassensis hem *Cajus* noemde. Doch gelyk deze laatste Cajus Papirius, die opperpriester geweest is, buiten noodzaaklykheit hier by getrokken wordt, alzo is hem ook de voornaam van Sextus alleen door verkeerde lezing der woorden van Pomponius toegeëigent. Want dewyl, naar het getuigenis van Cujacius, die zich echter zelf daar niet uit wist te redden, in de beste en oudste verzamelingen der rechten, en in plaats van den naam van Sextus de talletters VI gevonden worden, zo dat men zoude lezen: *quæ omnes conscriptæ extant in libris sex Papirii*, zo hebben ten dele de oude schryvers, ten dele de nieuwe rechtsgeleerden, dit teken van het zestal in den voornaam van Sextus verandert. Op gelyke wyze veroorzaakt het den oordeelkundigen gene geringe zwarigheit, dat Pomponius van hem zegt: *eum fuisse illis temporibus, quibus superbus Demarathi Corinthii filius ex principalibus viris*; welke omschryving meer op Tarquinius *Priscus* dan op Tarquinius *Superbus* toepasselyk is: dewyl echter Dionysius Halicarnassensis dezen Tarquinius *Superbus* tot een achter-klein-zoon (*Pronepos*) van Demarathus Corinthius maakt, zo is het zeer waarschynlyk, dat in de oude verzamelingen der rechten gestaan hebbende: *quibus superbus Demarathi Corinthii P.* de drukkers de P in een F verandert, en hier door de zaak verduistert hebben. Puplius Papirius hadt alle de wetten der Roomsche koningen van Romulus af tot op den laatsten Tarquinius Superbus in een boek by malkander gevoegt, dat naar zynen naam *Jus civile Papirianum* genoemt wierdt, waar van echter maar eenige weinige stukken overig gebleven zyn: Granius Flaccus, een oud Roomsch rechtsgeleerde, zoude aanmerkingen daar op gemaakt hebben, die echter mede verloren zyn. *Dionys. Antiquit. Rom. l. III Pomponius in l. II. §. 2. 36. ibi Cujacius. Muretus. Garronius. Corasius. Rupertus. Schubarth. de fatis Jurisprud. ex. 1.*

PAPIRIUS MASSON, (Johannes) advokaat van het Parlement te Parys, was geboortig van S. Germain Laval, dat een vlek is van Forets. Hy studeerde te Billon, in Auvergne, in 't collegie der Jesuiten: het welk hem de gedachten gaf om in dit beruchte gezelschap te treden. En in der daadt, hy nam het kleedt van hunne orde te Rome aan, verzeld van Antony Challon, die mede van Forets was. Hy leeraarde byna twee jaren te Napels; en in Vrankryk gekomen zynde, leeraarde hy nog in het collegie van Tournon in Vivarez, en in dat van Clermont te Parys. Zyn vriendt Antony Challon, die grootvikaris is geweest van drie aardsbisschoppen van Lyon, ondertusschen de Jesuiten verlaten hebbende, deedt Masson het zelfde, en maakte op het huwelyk van koning Karel den IX eenige stukken, waar door hy veel achting verkreeg, en de genegenheit der geleerden en der staatsbedienaars. Hy studeerde verder in de rechten te Angers onder François Balduin, en wierdt aangenomen tot advokaat van het parlement van Parys. Hy veranderde zynen naam van Johannes Masson in dien van Papirius Masson; 't zy om zich te onderscheiden van zynen broeder, aartsdiaken en kanunnik van Bayeux, die den zelfden naam van Johannes voerde, of om eenige andere reden. Hy gaf vervolgens uit eene historie der pauzen; jaarboeken van Vrankryk; Latynsche lofschriften der doorluchtige mannen; de beschryving van Vrankryk door de rivieren; en verscheide andere werken, vol van verstandt, en van geleerdheit. Hy stierf in de maandt January des jaars 1611, omtrent zeven en zestig jaren oud zynde, zonder kinderen na te laten by zyne vrouwe Denyse Godard. Men heeft in het begin van zyne lofschriften zyn leven, geschreven door den president Jacobus Augustus Thuanus, die een goed vriendt was van Masson. *La Croix du Maine Bibl.*

PAPIRON, eene vermaarde plaats tusschen Judea en Arabië, daar een grote veldslag geschiedde tusschen Aristobulus, koning van Judea, en Aretas, koning van Arabië, die zich gevoegt hadde aan de zyde van Hyrcanus, en den zelven ondersteunde. Aretas en Hyrcanus wierden overwonnen, en lieten zeven duizent mannen op het slagveldt, onder welke was Cephalus, de broeder van Antipater, oom van den groten Herodes. Dit gebeurde in het 3989 jaar der wereldt, 62 jaren voor Christus. *Josephus Oudh. XIV. 4. Simon Dict. de la Bible.*

St. PAPOUL, priester en martelaar naby Toulouze, op de plaatse, die men noemt Lauragais in Languedoc, in de IV eeuw, is meer bekend door den naam van de stadt, tegenwoordig een bisdom, die zynen naam draagt, dan door zyn martelaarschap, waar van de acten van een laten tydt zyn. *Acta apud Bolland. Baillet au 3. de Novembre.*

PAPOUS is de naam van een landschap in de Zuidlanden, door de Franschen *La Terre des Papous*, en door de Portugezen *La Tierra dos Papoas*, dat is te zeggen *het landt der zwarten*. Eenigen maken het tot een gedeelte van nieuw-Guinea, en anderen zeggen, dat het door eene kleine zeeëngte daar van afgescheiden is. Het zelve is naby de linie *equinoctiaal*, en beoosten het eilandt Gilolo gelegen, dat een der grote Moluksche eilanden is. Daar zyn 'er, die menen dat dit het zelfde landt is, dat men het eerste landt in nieuw-Guinea noemde, ontdekt in den jare 1527. De dapperheit en de getrouwheit der volkeren van dit landt zyn in zulk eene hoogachting, dat verscheide prinssen van de naby-gelegen eilanden hen voor hunne soldaten en lyfwachten in soldy nemen. *Herrera Descr. des Indes.*

PAPPENHEIM is een graafschap, dat voor een gedeelte aan het Oettingsche, aan Franken, en aan het Palts-Neuburgsche grenst. Het ander gedeelte legt over den Donau, en zyn daar in Pfaffenhofen en Wertingen. Tusschen het graafschap Rechenberg en de abdy Kempten legt Rotenstein met zyne onderhorige landstreek, dat mede tot de heerlykheit van Pappenheim behoort.

PAPPENHEIM is eene kleine stadt aan de rivier Altmuhl, en de hoofdstadt van het graafschap Pappenheim in Zwaben, aan de Frankische grenzen. Zy wierdt in den jare 1633 van den generaal Horn belegert, wanneer zich de stadt wel haast overgaf, doch de bezetting verweerde zich in het slot zeer wel, en bedong by de overgave eerlyke voorwaarden. Twee jaren daar na moesten de Zweden de stadt wederom verlaten. *Pufendorf de Rebus Suec. l. V. & VII.*

PAPPENHEIM (de graven van) hebben met de graven van Rechberg eenerlei oorspronk, en rekenen hun geslacht van Rudolph, eenen zoon van Henrik, af, die Ernst maarschalk van Calatin tot zynen vader hadt, welke in den jare 1170 stierf. Henrik, Rudolphs kleinzoon, ridder van Pappenheim, heeft den stam voortgeplant, en is in den jare 1278 gestorven. Van hem was afkomstig in den zesden graadt Haupt de II, met des zelfs vier zonen, Henrik, Koenraad, Georg, en Sigismund, uit de welke de vier hoofdlinien gesproten zyn; namelyk, de Algowsche, die in den jare 1639 met Maximiliaan, landgraaf te Stulingen; de Grafenthalsche, die in den jare 1575 met Joachim uitstierf; vervolgens de Treutlingsche, welke door den achter-kleinzoon van Georg, graaf Gotfried Henrik Pappenheim, wiens leven hier na volgt, een groten roem verkreeg, doch mede met zynen zoon Wolfgang Adam in den jare 1647 uitgestorven is; en eindelyk de Altsheimsche linie, die door de kleinzonen van den gemelden Sigismund, Thomas en Haupt de III, in twee takken verdeelt wierdt, waar van de eerste met den kleinzoon van Thomas, Johan Georg, een einde genomen heeft. Doch Georg Philip, de kleinzoon van Haupt den III, heeft den stam tot op dezen tydt voortgezet, en in den jare 1622 twee zonen nagelaten, Wolfgang Philip en François Christophel, welke zich in twee naar hunne namen genoemde linien, (die men naderhandt, naar hunnen onderscheiden Godsdienst, de bynamen van de R. *Katholyke* en de *Euangelische* gegeven heeft,) verdeelt hebben. Wolfgang Philip stierf in den jare 1671, en liet na I. Karel Philip Gustaaf, die in den jare 1690 zyne waardigheit by de kroning van den Roomschen koning bekleedde, en in den jare 1692, in het 43 jaar zynes ouderdoms, zonder mannelyke erfgenamen stierf. II. Marquard Johan Wolfgang, des H. Roomschen Ryks erfmaarschalk, die in den jare 1686, in 't 34 jaar zynes ouderdoms, by Stoelweissenburg

senburg sneuvelde, en eene dochter naliet: III. LODEWYK FRANÇOIS, des H. Roomschen Ryks erfmaarschalk, die in den jare 1697 in 't 45 jaar zyns ouderdoms zonder kinderen gestorven is, en daar door te gelyk de mannelyke stam der R. Katholyke linie geëindigt. Uit de Euangelische linie was WOLFGANG CHRISTOPHEL WILHELM, des H. Roomschen Ryks erfmaarschalk, graaf en heer van Pappenheim, heer van Kalden en Bellenberg, die in den jare 1651 geboren wierdt, en in den jare 1685 stierf. Hy liet na I. CHRISTIAAN ERNEST, geboren den 4 Juny des jaars 1674, die in den jare 1697 trouwde met Eva Regina, vryvrouwe van Zocha, waar by hy in den jare 1698 FREDERIK ERNST, en naderhandt noch andere kinderen teelde: II. JOHAN FREDERIK, geboren in den jare 1680. Verder is noch aan te merken, dat het ampt van erfmaarschalk des Ryks altoos op den oudsten van het geslacht vervalt, en dat daar in de erfvolging der linien, noch eenige *fictio juris* of *representatie* plaats heeft, maar enkel en alleen op den natuurlyken ouderdom, en op den voorrang in jaren, maanden, dagen, en uren gezien wordt. *Europ. Herold p.* 753 *seq. Wagenseil de Officialib. & Subofficial. Imp. Rom.*

PAPPENHEIM, (GOTFRIED HENRIK VAN) des H. Roomschen Ryks erfmaarschalk, graaf van Pappenheim, en generaal over de krygsbenden van het R. Katholyke verbondt in den dertigjarigen oorlog. Men heeft aangemerkt, dat hy, sedert dat hy leefde, maar eenmaal, namelyk in zyne eerste afwassching, geweent, en twee rode zwaarden aan het voorhoofdt mede ter wereldt gebragt heeft, die naderhandt wel verdwenen, doch die men echter, wanneer hy zich vertoornde, weder volkomen gewaar wierdt. In het 14 jaar zyns ouderdoms wierdt hy naar Altorf gezonden, en aldaar Rector gemaakt. Hier op ging hy naar Tubingen, en begaf zich van daar op zyne reize naar vremde landen. Wedergekeert zynde maakte hem de keizer Matthias tot Rykshofraadt. Hy was in den jare 1620 mede in den vermaarden slag van Praag, en wierdt aldaar onder de doden gevonden; alwaar hy, zo hy daar na zelf verhaalde, niet recht wist waar hy zich bevondt; en dewyl hy gene rechte hemelsche vreugde, noch rechte helle-kwaal ondervondt, zo geloofde hy dat hy omtrent in het vagevuur moest zyn. Eenigen zyner vrienden, noch eenig bewys van leven in hem bespeurende, droegen zorge voor hem, dat hy geheelt wierdt, en rukten hem, om zo te spreken, de doodt uit de kaken. Deze hulp kwam de party des keizers treffelyk te stade, als welke deze Pappenheim groten dienst dede. Hy sloeg in den jare 1626 de oproerige boeren in Duitschandt, boodt met tamelyken voortgang in verscheide gelegenheden den Zweden het hoofdt, en begon in den jare 1630 de belegering van Maagdenburg, tot welkers verovering, maar ook, gelyk in 't algemeen gelooft wordt, tot welkers verbranding en verwoesting hy niet weinig toebragt. Na den slag, die in den jare 1631 by Leipzig voorgevallen was, bragt hy het overige van het keizerlyke leger weder byeen, sloeg Banier en eenige andere hoofden der bondgenoten, en verkreeg daar door een tamelyk aanzien. Doch de hulp, die hy den Spanjaarden toebragt, konde niet beletten dat de prins van Oranje Mastricht veroverde. Hierop kwam hy in Westphalen, joeg de vyanden van daar, en voegde zich by Wallenstein, aan wien zich daarop Leipzig moest overgeven. Naderhandt nam hy de stadt Halle weg, doch moest zich te rug ylen naar Wallenstein, dien de koning van Zweden by Lutzen eenen veldslag leverde. Hy kwam echter eerst tegen den avondt aan, wanneer het keizerlyke leger alreets verstrooit was. Hy bevlytigde zich wel om het zelve wederom in order te brengen; maar zyne moeite was vruchteloos, en hy zelf wierdt ondertusschen met een pistoolkogel zodanig aan het hoofdt gewondt, dat hy den volgenden dag, zynde den 7 November des jaars 1632, stierf, na dat hy zyn leven niet verder dan tot zyn 38 jaar gebragt hadde. Men heeft aan zyn ligchaam over de honderd lidtekenen van oude wonden getelt. Gustavus Adolphus, koning van Zweden, die mede in dezen slag sneuvelde, plagt hem altoos *den Soldaat* te noemen: en in waarheit, Duitschlandt heeft weinig helden van zynen ouderdom gehadt, die hem in kloekmoedigheit, in beleidt, en in geluk overtroffen hebben. Hy liet eenen zoon na, *Wolfgang Adam*, die in den jare 1647 in het 29 jaar zyns ouderdoms in eenen tweestrydt zyn leven verloor. *Brachelius Hist. nostr. temp. l. II. III. IV. Mascard. elog. di capit. illustr. Pufendorf de Rebus Suec. l. III & IV.*

PAPYRIA, of PAPIRIA, is de naam van de wetten, de willekeuren der Roomsche koningen in zich vervattende, welke door *Sextus Papyrius*, of liever door *Publius Papyrius*, onder de regering van Tarquinius den Hovaardigen by malkander gebragt zyn. De koninklyke wetten wierden door de *Tribunitia*, of de wetten der Tribunen wel haast afgeschaft, zo dat geen van deze koninklyke wetten meer in de Roomsche wetboeken gevonden wordt. Zie PAPIRIUS. (PUBLICUS) *Balduin. Rosin. Antiq. Rom.*

PAPYRIUS. Zie PAPIRIUS.

PAPYRIUS MASSON. Zie PAPIRIUS MASSON.

PAPYRIUS PRÆTEXTATUS. Zie PRÆTEXTATUS. (PAPYRIUS)

PAPYRUS, eene Egyptische plant. Zie PAPIER.

PAR (THOMAS) is vermaard wegens zyn hogen ouderdom. Hy was een zoon van JOHANNES PAR, geboortig van Winnington, in het bisdom van Adberbury, in Shropshire, in Engelandt. Men zegt, dat hy in het jaar 1483 geboren, en alzo 152 jaren oud geweest is, wanneer hem de graaf van Arundel in September des jaars 1635 uit Shropshire naar Londen bragt, en hem den 9 October voor koning Karel den I stelde. Hy hadt onder de regering van tien koningen geleeft, namelyk Eduard den IV en V, Richard den III, Henrik den VII en VIII, Eduard den VI; Maria, Elizabeth; Jacobus den I, en Karel den I. Hy hadt ook beleeft, dat de Godsdienst in zyn vaderlandt driemaal verandert was, onder Henrik den VIII, onder Maria, en onder Elizabeth. Hy hadt zich echter altoos aan den R. Katholyken Godsdienst gehouden. Men verzekert, dat hy hondert jaren oud zynde, voor het gerichte gevordert wierdt, en, dewyl hy eene jonge dochter bezwangert hadde, veroordeelt wierdt om eene openbare kerke-boete te doen, met een wit hembdt bedekt; en met een waskaars in de handt. Zestien jaren voor zyn doodt verloor hy zyn gezicht; en stierf te Londen den 14 November des jaars 1635. Men gelooft, dat de moeielykheit der reize, en de verandering van zyne gewone spyze zyne doodt misschien nog verhaast heeft. *Memoir. Hist. Theat. Europ. The History of England T. XI. p.* 188.

PARA, eene stadt van Zuider-America, in Brasilië; omtrent de rivier der Amazonen. Zy geeft haren naam aan een klein landschap, het gouvernement of *Capitania de Para* genoemt; waar van de Portugezen meester zyn, en daar zy eenige volkplantingen hebben.

PARABITA, van ouds *Bavota*, is een oud vlek der Salentynen, dat een dorp geworden is. Het zelve is in 't landschap Otranto, twee mylen beoosten Gallipolis gelegen. *Maty Dict.*

PARACELSUS, (PHILIPPUS AUREOLUS THEOPHRASTUS) *Bombast van Hohenheim* genoemt, was te Einsiedeln, een steedtje naby Zurich gelegen, in den jare 1493 geboren. Zyn vader was een licentiaat in de medicynen, en de natuurlyke zoon van een groot-Duitschmeester. Dewyl hy nu eene schone bibliotheek hadde, en in vele wetenschappen wel ervaren was, zo voedde hy zynen zoon met grote zorge op. Onder anderen gaf hy hem den vermaarden chymist Basilius Valentinus tot een leermeester, van welken Paracelsus leerde, dat men door het disteleeren de meeste ligchamen in water, oly, en zout verdeelen konde, waarom hy naderhandt deze drie dingen niet alleen tot grondbeginselen der ligchamelyke zaken gemaakt, maar ook alle ziektens onmiddelyk van een der zelve afgeleid heeft. Hy studeerde daarop onder Sigismundus Fugger noch verder in de chymie; doorreisde noch in zyne jeugdt niet alleen Duitschlandt, Italië, Vrankryk, en Spanje, maar ook Muskovië, Asië, Egypte, en Arabië, daar hy overal ongemene dingen in de natuur aangemerkt, zich by de beste en beroemdste geneesmeesters bekent gemaakt, en verscheide hopeloze krankheden genezen zoude hebben. In het 28 jaar zyns ouderdoms zoude hy den zogenaamden Steen der Wyzen bekomen hebben; waarom hy zich te Bazel neêrzette, en wegens zyne gelukkige genezingen eene medicynsche proceffie hieldt. Hy leeraarde alzo drie jaren te Bazel, doch geraakte, zo eenigen verzekeren, hier by een weinig tot een ongeregelt leven. Hy begon ook den leeraarsstoel, en het Latyn, dat hy byna vergeten hadt, te verachten, en wierdt van gevoelen, dat men de waarheit slechts in het Duitsch moest aantonen. Wanneer hy Cornelius van Lichtenstein, een kanunnik, dien geen geneesmeester wist te helpen, hoewel hy voor de genezing hondert guldens bedongen hadt, met drie van zyne pillen gezond maakte, en deze het beloofde geldt niet betalen wilde, ook de rechters Paracelsus tegenspraken, gaf hy door heftige woorden, ja, zo anderen willen, door scherpe schriften, zyn misnoegen hier over te kennen, en verliet Bazel. Eindelyk stierf hy in den jare 1541 te Saltsburg, in het zeven en veertigste jaar zyns ouderdoms. In het grafschrift, dat de bisschop aldaar in 't hospitaal van S. Sebastiaan op zyn graf deedt stellen, wordt tot zyn lof gezegt, dat hy de lazery, de jicht, en de waterzucht genezen, doch zyn vermogen onder de armen uitgedeelt heeft. Het is zeker, dat hy de gemene Galenische wyze van genezing zeer veracht, en de natuur-, de sterre- en de stoffcheikunde, benevens de Godvrucht, de vier zuilen der waarachtige artzenykunst genoemt heeft; ook in de Theologie zelf zich van zyne vryheit bedient, hoewel hy zich in 't openbaar van de Roomsche kerke niet afgezondert heeft. Die genen, welke zich *Mystiken* en *Theosophen* noemen, moeten hem als hunnen voorganger eeren. Hem wordt veel kwaads nagegeven, 't welk zyne liefhebbers pogen te wederleggen, waar onder ook behoort de beschuldiging, dat hy onderling verstandt met den duivel zoude gehad hebben. Zyne werken, die in den jare 1658 in III stukken in folio in de meeste volkomenheit uitgekomen zyn, heeft hy niet zelf uitgegeven, maar dit is door anderen gedaan. Hy zou de zelve zynen huisknecht, Johan Oporin, in de pen opgegeven hebben. Dewyl hy niet in order geschreven heeft, zo heeft Severinus Danus zyne leer in een systema gebragt. *Van Helmont Oper. T. I. p.* 249. 413. *seq.* 462. 481. *Wurstteysen in der Basler Historie l. VII. c.* 19. *Adami vit. German. Medic. Hoornbeck Summ. Controv. Verulam. Oper. p.* 89. *Paracelsi kleine hand-Bibel. Arnoldi Ketter-Hist. II D. p.* 15. *k.* 22. *Colbergs Hermet. Platon. Christend. P. I. c.* 4.

PARACLET, eene abdy van nonnen, waar van Petrus Abelard de stichter was. Deze geleerde man monnik geworden zynde in de abdy van S. Denys, na dat de bloedverwanten van Heloïse hem hadden doen snyden, wierdt meer dan eenmaal oneenig met zyne medgezellen, en hadt eindelyk te vrezen, dat men hem aan den wereldlyken arm zoude overleveren, om dat hy gezegt hadde, dat S. Dionysius Areopagita Vrankryk niet bekeert hadde, het gene men tegenwoordig opentlyk durft zeggen, zonder de Inquisitie te vrezen. Hy week in de landen van Thibaud graaf van Champagne, en hieldt zich naby Provins in eene celle, welke behoorde onder de monniken van Trojes. Eenigen tydt daar na, verlof gekregen hebbende van den abt van S. Denys

S. Denys om zich in eenige hermitagie te begeven, die hem zoude behagen, mits dat dezelve onder gene gemeenfchap zoude behoren, zo verkoos hy zich eene zeer eenzame plaats in het bisdom van Trojes. Hy bouwde aldaar op den grondt, dien men hem gaf, een hutje, en maakte, met bewilliging van den biffchop, dit hutje tot een Oratorie, dat hy aan de Drieëenheit toewydde. Zyne leerlingen zulks vernomen hebbende, vloeiden van alle kanten toe naar deze wildernis, en maakten zich aldaar mede hutten, wel vernoegt van kruiden en wortelen te leven, willende gaarne, om zo te fpreken, te water en te broodt verwezen zyn, mits dat zy met de leffen van dezen vermaarden profeffor hun voordeel mogten doen. Hy konde fpitten noch delven, en fchaamde zich te bedelen. Hy vondt dan goed te beftaan door zyne tong, zyne oude hanteering weder aannemende; dewyl zyne leerlingen hem wilden verzorgen het gene tot zyn onderhoudt nodig was. Zy deden noch meer; want zy vergrootten het Oratorie, en bouwden het van hout en van fteen. Toen gaf Abelard aan het zelve den naam van *Paraclet*, om de geheugenis te bewaren van de *vertroostingen*, die hy in deze wildernis ontfangen hadde. De afgunft van hanteering, die federt een langen tydt Alberic van Rheims, en Ludolf van Lombardye tegen hem aangeftookt hadden, was krachtig weder levende geworden, wanneer zy zagen, dat zo vele leerlingen zich rondom hem begeven hadden, niettegenftaande de ongemakkelykheden van de plaats, en tot verachting der meefters, die zy zo gemakkelyk in de fteden konden vinden. Zy zochten dan naar gelegenheden om hem te kwellen, en vergaten die niet, welke de tytel van Paraclet hen verfchafte. Zy zeiden, dat dit eene nieuwigheit was, en dat het niet toegelaten moeft worden kerken aan den H. Geeft toe te wyden, dan aan Godt den Vader. Dit bragt eene grote menigte van menfchen in beroerte: maar de vervolging wierdt eindeloos fchrikkelyker, wanneer deze twee perfonen S. Bernard en S. Norbert in hun belang gebragt hadden, die veel yvers en eenen geeft van hervorming poogden te vertonen. Daar was geen middel om het tegen zulke tegenftrevers te houden. Abelard gaf het hen gewonnen, en week naar neder-Bretagne, daar de monniken van de abdy van S. Gildas de Ruys hem tot hun hoofdt verkoren hadden. Het Paraclet bleef ledig, tot dat de abt van S. Denys de nonnen van Argenteuil uit haar kloofter verjaagt hadde. Heloïfe hare priorin niet wetende waar het hoofdt te keren, was verrukt te zien dat haar oude man het Paraclet aan haar afftont. Paus Innocentius de II beveftigde deze gifte in den jare 1131, en zie daar den oorfpronk van de abdy van Paraclet. Heloïfe was daar van de eerfte abdiffe. Men deedt aan dezelve veel goeds in weinig tyds. De abdiffen, die op haar gevolgt zyn, waren dikwils van de oudfte huizen van het koninkryk. Men ziet de lyft daar van in de werken van Abelard, federt de eerfte ftichting in den jare 1130, tot den jare 1615. Maar men heeft niet goed geoordeelt daar in aan te merken, dat *Johanna Chabot*, die den 25 Juny des jaars 1593 ftierf, den Proteftantfchen Godsdienft opentlyk beleedt, zonder nochtans te trouwen, of haar geeftelyk gewaat te verlaten, dat zy altoos behieldt, hoewel men haar uit haar abdy verjaagt hadde, gelyk *Maimbourg*, in zyne *historie van de Kalvinistery*, verhaalt. Om niet te vergeten dat Heloïfe veel Griekfch verftont, hebben de nonnen de gewoonte den dienft in die taal te doen op den Pinxterdag. *Abelard dans ses Oeuvres. Notes d'André du Chesne sur les malheurs d'Abelard. Bayle Dict. Crit.*

PARACLETICUM is de naam, welken de Grieken geven aan een van hunne boeken tot den dienft, willende zo veel zeggen als *boek der aanroepinge*, van het Griekfch παρακαλεῖν, *aanroepen*: om dat het zelve vele gebeden of aanroepingen aan de Heiligen vervat. De Grieken bedienen zich het ganfche jaar door dagelyks van dit boek, zynde altoos iets in hunnen dienft, dat daar uit getrokken is. Zie *Leo Allatius* in zyne eerfte verhandeling over de kerkboeken der Grieken.

PARADINUS, (GUILIELMUS) geboren te Cuifeaux in Bourgonje, en deken van Beaujeu, was in grote achting in de XVI eeuw, en leefde noch in den jare 1581. Hy gaf een groot getal van werken uit, die tonen, dat hy van gene geringe geleerdheit was. De voornaamfte van dezelve zyn, *De Chronyk van Savoje*, in II delen; het eerfte fpreekt van de graven in LX kapittels, en het twede van de hertogen; *Historie van de Gallikaanfche kerke*; *Memorien der doorluchtigste huizen van Vrankryk*; *Historie van Aristeus wegens de overzetting van de Wet van Mozes*; *De Historie onzes tyds*; *De Jaarboeken van Burgundië, in III boeken*; *Memorien van de historie van Lyon*, en verfcheide andere verhandelingen, alle in 't Latyn, of in 't Franfch, benevens verfcheide vertalingen. Een der broeders van Guilielmus Paradinus was CLAUDIUS PARADINUS, kanunnik van Beaujeu, en een geletterd man. Deze leefde in den jare 1565, en fchreef verfcheide werken, als: *Les Alliances Genealogiques des princes de la France & des Gaules: les Quadrains de la Bible: Emblêmes heroïques, &c.* Een van hunne neven, geboortig van S. Jean de Lône, en JOHANNES PARADINUS genoemt, was geneesmeefter van koning François den I. Hy ftierf in den jare 1588, meer dan tachtig jaren oud zynde, en liet verfcheide verhandelingen in rym en in onrym na. *Baron. in Annal. ad an.* 1177. *Gesner. Bibl. ant. du Verdier-Vauprivas & Franc. de la Croix du Maine Bibl. Franc. Possevin. in Appar. sacr. Sanmarth. Hist. Geneal. de la maison de France. Lud. Jacob de Script. Cabilonens.*

PARADIS, (ROMULUS) een kerkelyk perfoon, leefde in het begin van de XVII eeuw, onder het pausfchap van Paulus den V, en was fecretaris van de kardinalen Crefcentio en Capponi, welke dezelfde paus tot die waardigheit verheven hadde. Citta Caftellana, eene ftadt van den Kerkelyken Staat, was zyn vaderlandt. Hy was ervaren in de goede letteren, en in de rechten; hy fchreef zuiver Latyn, en hy was een goed dichter. Maar hy was boven al een deugtzaam man, en onbekwaam om iets lafhertigs of onwaardigs te bedryven. Hy ftierf jong, wanneer hy een poëtifch werk, *Maxentius* genoemt, en een boek van brieven ftondt uit te geven. Hy hadt eene verzameling van poëzy doen drukken. De Inquifiteur, die dezelve goedkeurde, was geërgerd den naam van Paradis te zien aan het hoofdt van een ongewyd werk, en zeide in ernft tegen hem, dat hy den naam van *Paradis* moeft uitlaten, en in plaatfe van den zelven drie punten achter den voornaam zetten, op deze wyze; *Romulus* . . . Onze Paradis fpotte met de onwetendheit van dezen man, en uit vreze van zich zelf aan moeite te helpen liet hy het blyven zo als het de verftandige Inquifiteur geboden hadde. Zyn werk maakte ondertuffchen een groten opgang, en zyne vrienden begroetten hem daar over van alle kanten. *Ach! Monsr. Paradis*, zeide men, *hoe aangenaam zyn uwe vaarzen! Ik bid u*, antwoordde hy, *noemt my niet meer Monf. Paradis, gy zoudt my in de Inquisitie doen raken. Men heeft myn naam verandert, en ik hiet Monsieur Drie punten.* Deze hiftorie wierdt wel haaft ruchtbaar, en zy diende eenigen tydt om het hof van Rome te vermaken. *Jan. Nic. Erythraeus Pinac. Imag. Illust. P. II. c.* 54.

PARADYS, of HET AARDSCHE PARADYS, is de naam, die gemeenlyk gegeven wordt aan de vermakelyke plaats, waar in Godt Adam en Eva ftelde onmiddelyk na hunne fcheppinge, en uit welke zy onmiddelyk na hunnen val verdreven wierden. Omtrent deze plaats en der zelver gelegenheit, als mede omtrent de verblyfplaats van Enoch en Elias, en van de zielen der rechtvaardigen na dit leven, waar aan in het Nieuwe Teftament ook de naam van het Paradys wordt gegeven, en dat gemeenlyk het HEMELSCHE PARADYS wordt genoemt, zyn onder de geleerden verfcheide gevoelens, die men kortelyk zal voorftellen.

Het woordt *Paradys* komt van het Griekfch Παράδεισος, *Paradeisos*, ontleent van het Hebreeuwfch of liever van het Chaldeeuwfch פרדס *Pardes*, waar van de Latynen *Paradisus* gemaakt hebben: en het gemene gevoelen is dat de Joden dit woordt ontleent hebben van de Perfianen, die hunne vruchthoven, en hunne waranden of parken, daar zy allerlei wilde dieren voedden, *Paradyzen* noemden; gelyk Xenophon en de andere Griekfche fchryvers zich dikwils van de zelve uitdrukking in dien zin bedienen. Naar de kracht van den oorfpronk van dit woordt betekent het zelve eigentlyk een *boomgaardt*, of eene plaats met vruchtbomen beplant, en zomtyds een bofch van hooggeftamde bomen. Men vindt dezen naam niet meer dan in drie plaatfen van den Hebreeuwfchen text van het Oude Teftament. I. *Nehemia II.* 8. Daar Nehemias zegt dat hy van den koning Arthahfafta brieven verzocht en verkreeg aan Afaph, den bewaarder van den lufthof (*pardes*) des konings, op dat die hem het nodige hout gave tot de gebouwen, die hy te Jerufalem zoude maken. In welke plaats dit woordt dient om een bofch te betekenen, waar in bomen waren, daar van het hout bekwaam was om te bouwen. II. Salomon, *Ecclesiastes II.* 5, zegt dat hy zich hoven en *paradyzen* (of *boomgaarden*) maakte, en bomen van allerlei vrucht in dezelve plantte. III. Hooglied IV. 13, daar de bruidt vergeleken zynde by een befloten hof, eene beflote welle, en eene verzegelde fonteine, verder gezegt wordt, dat hare fcheuten een *paradys* zyn van granaat-appelen, met edele vruchten, enz. De zeventig Griekfche overzetters hebben zich ook van de uitdrukking *paradeisos* bedient, fprekende van den hof, welken de Heere geplant hadde in Eden. Hieronymus, naar het voorbeeldt der zeventigen, heeft dikwils den naam *paradisus* in de Latynfche overzetting geftelt, vertalende gemeenlyk het Hebreeuwfche woordt *gan* door *paradisus*: maar *gan* betekent enkelyk een *hof*, 't zy zulks verftaan worde van eenen moeshof, van eenen boomgaardt, of van een park: ja dat meer is, dit woordt drukt eigentlyk niet meer uit dan eene *omtuininge*, of eene *omheininge*; zo dat Godt, naar de eigentlyke betekenis van den text, eene omheininge gemaakt hadde, die door het geboomte, dat hy uit de aarde deedt fpruiten, tot eenen hof wierdt.

Wat de gelegenheit van het Aardfche Paradys belangt, de gevoelens daar omtrent zyn oneindig en zeer verfchillende. De Seleucianen, Origenes, Philo, enz. hebben gemeent, dat er nooit een aardfch paradys geweeft is, en dat men op eene zinnebeeldifche wyze moet uitleggen alles wat daar van in de H. Schriftuur gezegt wordt. Anderen, gelyk men in de verhandeling van Huet over de gelegenheit van dit paradys vindt, hebben gemeent dat men het zelve buiten de gehele wereldt moeft plaatfen. Eenigen hebben voorgegeven, naar het getuigenis van Hieronymus, dat het zelve *in den beginne* geweeft was, dat is te zeggen, voor de andere ftoffelyke wezens. Men heeft het geplaatft in den derden hemel; in den hemel der maan; in de maan zelf; in de middenfte luchtftreek; boven de aarde; onder de aarde; in eene verborge plaatfe, onbekend voor de menfchen; op de plaats daar tegenwoordig de Kafpifche is; onder den Noordpool, en aan het uiterfte van 't Zuiden. Onder de genen, die het zelve op de aarde geplaatft hebben, zyn de gevoelens wederom zeer verfchillende, en daar is geen gedeelte van de wereldt, waar in men het zelve niet heeft willen zoeken; in Afië, in Africa, in Europa, in America; in Tartarië; aan de oevers van den Ganges; in de Indiën; in China; in het *Taprobana* der ouden, tegenwoordig het eilandt van Ceilon genoemt; in het eilandt van Sumatra; in de Gelukkige eilanden, tegenwoordig de Canarifche eilanden genoemt; in Africa; in eenig landfchap onder de middellyn gelegen; in Mefopotamië, in Syrië; in Perfië; in Arabië; in Ethiopië, daar de gebergtens van de maan zyn; omtrent de gebergtens van den Libanon, van den Antilibanon, en van Damafcus; en op de vlakte van eenen berg, die zich tot in de bovenfte luchtftreek naby den hemel van de

de maan verhefte. Behalven de reetsgemelde gevoelens zyn 'er noch drie andere, welke wel de meeste waarschynlykheit hebben, en die het aardsche paradys in Palestina, in Babylonië, of in Armenie stellen. De schryvers, welke menen dat dit aardsche paradys het Westelykste gedeelte van Eden was, en gelegen in het landt dat naderhandt het landt Canaans, Palestina, en het Heilige Landt, genoemt wierdt, brengen daar van deze waarschynlyke bewyzen by. I. *Genesar*, dat de naam is van een meir van Palestina, en dat eertyds eene vlakte was, betekent in 't Hebreeuwsch, *eersten hof*, of *hof van den prins*, dat is van den eersten mensche. *Jordan*, de naam der riviere, die wy Jordaan noemen, is te zamen gestelt van *Jeor* en *Eden*, dat *rivier van Eden*, of *vyver van wellust* betekent. Om deze reden wil men geloven dat het aardsche paradys omtrent dit meir en deze rivier geweest zy. II. Godt heeft dit landt altoos meer bemint en begunstigt dan eenig ander landt der aarde, het geen men ziet in deze woorden van Deuteronomium: *Hy heeft aldaar zynen tempel gestelt, en de verborgenheden van onze verlossing aldaar vervult.* III. Moses en de propheten geven den naam van den hof Gods, of van het aardsch paradys aan verscheide plaatsen van Palestina. IV. Jozephus verhaalt, dat de twee kolommen, waar op Seth de zoon van Adam een kort begrip der wetenschappen en kunsten gegraveert hadde, in Syrië zyn gevonden geweest. Ten opzichte der rivieren van het aardsche paradys zeggen zy, dat de Jordaan de grote rivier was, die zich vervolgens verdeelde in vier andere, Pison, Gihon, Tigris, en Euphrates genoemt, en dat het zandt der zelver oude oorsprongen, of eerder de killen vervult heeft daar zy haren oorspronk namen: dat de Pison van te voren liep door het woeste Arabië, en door het gelukkig Arabië, van waar zy zich ging ontlasten in de Persiaansche Golf: de Gihon besproeide het steenachtig Arabië, en liep uit in de Arabische Golf of Rode Zee: de Euphrates en de Tigris liepen van Eden in Assyrië en Chaldea, van waar zy zich ontlastten in de Persiaansche Golf, waar in zy noch haren uitloop hebben. Huet, oud-bisschop van Avranches, plaatst het aardsche paradys in Babylonië, aan de rivier welke gemaakt wordt door de zamenvoeging of zamenloop van den Euphraat en van de Tigris, die men tegenwoordig de rivier der Arabiers noemt, tusschen dezen zamenloop, en de verdeeling, welke deze zelfde rivier maakt eer zy in de Persiaansche zee valt. Hy plaatst het zelve aan den Oost kant van deze rivier, welke, zegt hy, aangemerkt zynde naar de gelegenheit van zyne kil, en niet naar den loop van zyn water, zich in vier hoofden of vier verscheide openingen verdeelde. Deze vier takken maken vier rivieren: twee naar boven, te weten, den Euphraat en de Tigris, en twee beneden, te weten, de Pison en de Gihon. De Pison is, naar zyn gevoelen, het Westelyke, en de Gihon het Oostelyke kanaal van de Tigris, die zich door deze beide takken in de Persiaansche Golf ontlast. Bochart is byna met Huet van dezelfde gedachten. Dit gevoelen heeft echter zyne zwarigheden, en het is kwalyk te geloven, dat twee kleine kanalen of takken van eene rivier, die zich door het landt verspreiden, en zo veel als moerassen zyn, in vergelyking gestelt zouden kunnen worden met twee grote rivieren, die een geregelden loop hebben, als de Tigris en de Euphraat. Andere geleerden hebben het aardsche paradys geplaatst in Armenië, tusschen de oorsprongen van de Tigris, van den Euphraat, van de Araxes, en van de Phasis, welke zy met de meeste waarschynlykheit van allen geloven de vier rivieren te zyn, welke Moses uitgedrukt heeft. De Euphraat is klaar genoeg door Moses uitgedrukt onder den naam van *Phrath*. De Hiddekel of Chidkel is de *Tigris*, noch tegenwoordig *Diglito* genoemt. De Phasis is de *Pison* of Phison, welke namen in der daadt eene grote gelykheit hebben. De Gihon is de *Araxes*. *Araxes* in 't Grieksch, en *Gihon* in 't Hebreeuwsch, betekenen beide *driftig*, *geweldig*, en men kent gene rivier in de wereldt, die met een geweldiger drift en snelheit loopt, dan de Araxes. Het landt van Eden schynt in dit landt gelegen te zyn geweest, zo veel men oordeelen kan door eenige voetstappen, die daar van in de H. bladeren gevonden worden. Het landt van Cus is het oude Scythië, aan de Araxes gelegen. Havila is waarschynlyk Colchis, een landt dat vermaard is door zyn goudt. De abt Calmet heeft, in zyne verklaring over Genesis II. 8. enz, dit gevoelen door vele bewyzen, die hy byeen verzamelt heeft, pogen te bevestigen. De reizigers, die in deze landen geweest zyn, geven getuigenis van der zelver grote vruchtbaarheit; en het is noch tegenwoordig de overlevering dezer volkeren, dat het aardsche paradys in hunne landstreek geweest is. Doch alle deze gevoelens omtrent de gelegenheit van het aardsche paradys aangemerkt, en de waarschynlyke redenen, die tot bevestiging van dezelve bygebragt worden, wel overwogen hebbende, moet men echter bekennen, dat men, dewyl de zondvloedt zekerlyk het aardsche paradys verwoest, en de gelegenheit der plaatsen en rivieren waarschynlyk verandert heeft, daar omtrent niets met volkome zekerheit kan besluiten.

Gelyk de geleerden het niet eens zyn omtrent de gelegenheit van het aardsche paradys, zo zyn zy ook verschillende van gedachten, wanneer men hen vraagt of het zelve noch in wezen is. De eenen geloven dat het door de wateren van den zondvloedt zodanig verdorven en vernietigt is, dat daar van gene kentekenen noch overblyffelen meer te vinden zyn. Viega, Genebrardus, Oleaster, Eugubinus, Janssenius, en anderen zyn van dit gevoelen. De anderen beweeren, dat het altoos in zyn eersten staat is gebleven: en Augustinus zegt zelfs, dat de Christenen niet twyfelen of dit paradys is noch in wezen, *Esse Paradisum illum Fides Christiana non dubitat.* Men vindt 'er onder hen, die zeggen dat het in wezen is op eene plaats in Armenië die met gebergtens omringt is, aan den voet van dewelke diepe afgronden zyn, die het zelve ontoegankelyk zouden maken. Maar wie weet zulks, zo het mogelyk is derwaards te gaan, of het te zien? Dit is de plaats, naar hun gevoelen, waar henen Enoch en Elias gevoert zyn geweest, om aldaar buiten het gezicht der menschen te leven tot de komste van den Antichrist. Dat men ook zoude willen beweeren, dat het zelve, op den top van eenen hogen berg geplaatst zynde, die tot den hemel van de maan reikte, in staat zoude gebleven kunnen zyn, dewyl de wateren der zondvloedt, zo hoog niet gesteigerd zynde, het zelve aldaar niet hadden kunnen vernielen, zulks is rechtdraads strydig met het getuigenis van Moses, die zegt, dat *de wateren gansch zeer de overhandt namen op der aarde: zo dat alle hoge bergen, die onder den ganschen hemel zyn, bedekt wierden.*

In het Nieuwe Testament wordt het woordt paradys genomen voor eene plaats van volkome vreugde en wellust, daar de zielen der uitverkorenen, terstondt na hunnen doodt, de eeuwige gelukzaligheit genieten.

Gelyk in het Oude Testament het woordt paradys op drie plaatsen wordt gevonden, zo vindt men het ook juist driemaal in den Griekschen text van het Nieuwe Testament: I. *Lucas XXIII.* 43. daar Christus zegt tegen den bekeerden moordenaar, *Voorwaar, zeg ik u, heden zult gy met my in 't paradys zyn*, dat is te zeggen, in het verblyf der gelukzaligen: II. *Paulus*, 2 *Cor. XII.* 2. 4. in den derden persoon van zich zelven sprekende, zegt: *Ik kenne eenen mensche, die opgetrokken is geweest tot in den derden hemel, in het paradys, en gehoort heeft onuitsprekelyke woorden, die 't eenen mensche niet geoorloft is te spreken*: III. *Apoc. II.* 7. daar Christus zegt, *Die overwint ik zal hem geven te eeten van den boom des levens, die in 't midden van het paradys Gods is*: alwaar gezinspeelt wordt op den boom des levens, die in het aardsche paradys was.

Even gelyk men twist over de gelegenheit van het aardsche paradys, zo heeft men ook verschil over dit geestelyke of hemelsche. Want daar zyn 'er, die deze plaats niet bepalen, en dezelve onbekend maken, hoewel zy die ontwyfelyk buiten den hemel en het genot van de volstrekte gelukzaligheit stellen; zommigen maken een onderscheidt, en stellen tweederlei slag van paradyzen; en anderen kennen in het tegendeel geen ander paradys dan den derden hemel, de plaatse der volkome gelukzaligheit. De Oostersche Christenen geloven, dat de zielen in den hemel de eeuwige gelukzaligheit eerst zullen genieten na den dag van het algemeene oordeel. Men vindt 'er ook onder de hervormde Theologanten, die het zeggen van Christus tegen den bekeerden moordenaar verklarende, hoewel zy het Roomsche vagevuur, of voorburg der helle, als ongegrond in Gods woordt verwerpen, nochtans dit paradys met immers zo weinig grondt, en zonder eenig waarschynlyk bewys uit Gods woordt, zo veel als voor een voorburg van den hemel aanmerken, ten minsten voor eene plaats van den derden hemel of het hemelsche paradys, de plaats van het genot der volkome gelukzaligheit, onderscheiden; daar zy willen dat Enoch, Elias, de bekeerde moordenaar, en alle de zielen der verstorvene heiligen hun verblyf zouden hebben tot de opstanding en wedervereeniging van ziel en lichaam. R. Simon zegt, dat de Grieken tweederlei slag van paradyzen onderscheidden: het eerste is eene plaats van licht en rust, waar van in de gebeden van hunne Liturgie gesproken wordt, in welke de zielen der gelukzaligen rusten, verwachtende het laatste oordeel. En deze plaats wordt in den openbaren dienst, dien men doedt voor de doden, genoemt het Paradys, het Licht, het Leven, de Gelukzaligheit, de Schoot Abrahams, het Verblyf der levenden, enz. Het tweede paradys zal zyn de eeuwige gelukzaligheit, die zy in den hemel zullen genieten na het oordeel. Dat zal eerst zyn, zeggen de Grieken, op dien dag wanneer Christus verschynen zal als Rechter, en tegen de uitverkorenen zeggen: *Komt, gy gezegende myns Vaders, beërft dat koninkryk, het welk u bereidt is van de grondlegginge der wereldt.* De schryver van het Apocryphe boek, *Ecclesiasticus* genoemt, *XLIV.* 17. zegt, dat *Enoch overgevoert was in het paradys, om den geslachten te zyn een voorbeeldt van boetvaardigheit.* De Latynsche vaderen, die in de *Vulgata* het woordt paradys gelezen hebben, geloofden, dat deze patriarch in het paradys overgevoert was, dat is te zeggen, in den hemel, naar het gevoelen van zommigen, of in het aardsche paradys, naar het gevoelen van anderen. Maar de Grieksche vaderen, die het woordt paradys in den Griekschen text van *Ecclesiasticus* niet gelezen hebben, bepaalden de plaats niet werwaards Enoch overgebragt was. De Joden noemen gemenelyk het paradys den Hof van *Eden*, of der *wellust*, en verbeelden zich dat zy aldaar na de komste van den Messias eene natuurlyke gelukzaligheit zullen genieten in het midden van allerlei wellusten; en zy geloven dat de zielen, de opstanding en de komste van den Messias verwachtende, daar in eenen staat van rust hun verblyf hebben. Ondertusschen ziet men in de gansche wet van Moses niet, dat 'er van deze plaats, het Paradys genoemt, gewag gemaakt wordt, om dat Moses in zyne boeken niet spreekt van den staat der zielen na dat zy van hunne lichamen afgescheiden zyn. Daar is niettemin eenige waarschynlykheit, dat Moses eenige plaats heeft willen te kennen geven, waar henen de zielen der Joden na deze scheidinge gingen, wanneer hy, van Isaac sprekende, zich van deze uitdrukkinge bedient: *En Isaac gaf den geest, en stierf, en wierdt verzamelt tot zyne volkeren*; gelyk of hy in eenige byzondere plaatse gegaan was, alwaar die van zyne natie waren; en dat is het dat de Joden den Schoot Abrahams noemden, die de vader der gelovigen geweest is; waarom ook met zinspelinge hier op gezegt wordt, *dat Lazarus*, na zyn doodt, *van de Engelen gedragen wierdt in den schoot Abrahams*. Maldonat, in zyne uitlegging over *Mattheus XXVII*, wil daarom die plaats, *heden zult gy met my in het paradys zyn*, dat is te zeggen, *in den schoot Abrahams*, op diergelyke wyze verstaan hebben,

ben, om dat die uitdrukking het paradys van dien tydt betekende: want de ſchoot Abrahams, gelyk hy aanmerkt, was de plaats, daar de heiligen gehouden wierden voor dat de hemel geopend wierdt na de hemelvaart van Chriſtus. Ondertuſſchen komen de meeſte hedendaagſche Theologanten, en inzonderheit die der Proteſtanten, byna alle daar in overeen, dat men door het paradys en den ſchoot Abrahams, in alle de plaatſen van het Nieuwe Teſtament, zonder eenige uitzondering of onderſcheiding, alleen den derden hemel, dat is, de verblyfplaats der volmaakte rechtvaardigen, zo wel naar de ziele na hunne doodt, als naar ziel en ligchaam beide na de opſtanding, tot de genietinge der hoogſte en eeuwige gelukzaligheit verſtaan moet. *Jozephus Oudh. I. 1. Epiphan. in Ancorato & Epiſt. ad Joan. Hieroſol. Auguſtin. in Geneſ. it. contra Julian. l. VI. operis imperfecti, n.* 30. *Chryſoſtom. Homil.* 21. *in Geneſ. Theodor. qu.* 25. *in Geneſ. &c. Hieron. de Loc. Hebraic. Quæſt. Hebr. in Geneſ. & in Amos VIII. Ambroſ. l. de Paradiſo c.* 3. *Doroth. in Synopſi. Irenæus l. V. c.* 5. *Auth. Quæſt. ad Orthodox. qu.* 85. *Malvenda de Paradiſo voluptatis. Hopkins in deſcriptione Paradiſi. Jo. Vorſt. Diatribe de Paradiſo. Huetius de Situ Paradiſi. Bochart Phaleg l. I. c.* 4. *de Anim. Sacr. Parte II. l. V. c.* 6. *Van Till de Situ Paradiſi. Marckii Hiſtoria Paradiſi. Burnetii Theoria telluris. Du Pin Diſſert. Hiſtor. Chronol. & Critique ſur la Bible. Joan. Clerici Comment. in Geneſ. c.* 2.

PARÆUS. Zie PARE, en PAREUS.

PARAGOIA, PARAGAYA, ook *Puloan*, of *Calamianes* genoemt, een eilandt en koninkryk in de Indiaanſche zee, dat onder de Philippynſche eilanden gerekent wordt. Het heeft byna honderd mylen in de lengte, twintig in de breedte, en twee honderd in zynen omtrek. Het zelve is het Weſtelykſte, het onvruchtbaarſte, en het onbewoondſte van de zelve eilanden. Zyne gelegenheit is ten Weſten tuſſchen de eilanden van Borneo en Manilla. De Europeanen hebben zich nooit daar van meeſter kunnen maken.

PARAGUAI, PARAGUARIA, dat Herrera *Rio de la Plata* noemt, is een groot landſchap van Zuider-America, dat ten Noorden aan Braſilië, ten Weſten aan Peru en Chili, ten Zuiden aan Terra Magellanica, en ten Ooſten aan de zee van Magellanus grenſt. In dit landſchap zyn vele mynen; in het zelve valt ook veel boomwol, zuiker, en couchenilje; ook vindt men daar eene plant Coparibas genoemt, waar van het ſap een uitmuntende balſem is. De Spanjaarden hebben aldaar vele volkplantingen, die in zeven provinciën verdeelt zyn; namelyk, het eigentlyke Paraguai, Chaco, Rio de la Plata, Varaguai of Urvaig, Tecuman, Parana, en Guaira. De ſteden van de provincie van Paraguai in het byzonder zyn, Aſſomptio, eene biſſchoplyke ſtadt, Buenos Ayres, Santa Fé, Corrientes, en Itapoa.

PARAGUAI, eene der grootſte rivieren in America, welke haren oorſpronk heeft uit het meir van Xaraja, naby de grenzen van het landt der Amazonen, en zich ontlaſt in de zee van Magellanus.

PARAIBA, eene provincie en ſtadt van Zuider-America, in Braſilië, met eene grote en bekwame haven. Het omleggende landt wordt het gouvernement van Paraiba, of *La Capitania di Paraiba* genoemt. De ſtadt legt aan eene rivier van den zelven naam, 'en wierdt in den jare 1634 door de Hollanders den Portugezen ontweldigt, en Fredrikſtadt genoemt. Doch de Portugezen wierden daar van wel haaſt wederom meeſter, en geven aan de zelve dikwils den naam van *Noſtra Segnora das Nieves, onze lieve Vrouwe ter Sneeuw.* Zy hebben ook in dit landſchap de forten van Catharina en S. Antonio. Men vindt alhier drie rivieren van dezen naam. De eerſte is tuſſchen la Plata en S. Vincent. De twede is groot en viſchryk. De derde is in 't Noorden van Braſilië, en valt twee mylen van Capablanio in zee. De Franſchen waren de eerſten, die zich aan deze rivier ter neder ſloegen; doch zy wierden in den jare 1585 door de Portugezen van daar verdreven, ſedert welken tydt de zelve daar van in 't bezit gebleven zyn. Na dat de Hollanders Olinda ingenomen hadden, hebben de Portugezen deze volkplanting veel vermeerdert. Paraiba legt aan den Zuidelyken oever van deze rivier, drie mylen van de openbare zee, en wordt Philippea genoemt. Het zelve is eene welbewoonde, doch onvaſte plaats.

PARALIPOMENA zyn twee kanonyke Hiſtorieboeken van de H. Schriftuur, welke de Hebreën *Dibré iamim*, *de Woorden der dagen*, of *Dagverhalen* noemen. Men geeft aan de zelve ook den naam van *Jaarboeken*, of *Kronyken*. De naam van Paralipomena is genomen uit het Griekſch, en betekent *vergeten* of *overgeſlagen zaken*, gelyk of deze boeken een byvoegſel waren, om te verhalen het gene vergeten, of te veel verkort was in de boeken Samuels, en der Koningen, en in de andere boeken van de Schriftuur, vervattende de zelve een kort begrip van de gewyde Hiſtorie, ſedert der zelver beginſel tot de eerſte wederkeering der Joden, getrokken uit de andere boeken van den Bybel, en uit andere jaarboeken, welke noch in den tydt van den ſchryver gevonden wierden. En inderdaadt, men vindt daar in verſcheide byzonderheden, die nergens anders gelezen worden. Men zoude echter ook kunnen zeggen, dat deze naam ten onrechte aan deze boeken gegeven wordt, gelyk of de zelve niets anders inhielden, dan het gene in de boeken der Koningen, enz. vergeten was, in plaatſe dat daar in verſcheide herhaalde hiſtoriën, en andere, die meer uitgebreid of verkort zyn, gevonden worden. Men moet ook niet geloven, dat dit de boeken der Kronyken zyn van de koningen van Juda en Iſraël, die zo dikwils in de boeken der Koningen worden bygebragt. Deze oude gedenkſchriften waren veel uitgebreider en omſtandiger dan het geen hier gevonden wordt, en de boeken der Paralipómena zelf wyzen de lezers tot deze gedenkſchriften, en brengen grote uittrekſels uit de zelve by.

Men kent den ſchryver van deze boeken niet. Eenigen hebben gemeent, dat het de zelfde was, die de boeken der Koningen geſchreven heeft. Maar indien zulks waar was, waarom zou 'er dan verandering zyn in de tydrekeningen, in de verhalen, in de geſlachtrekeningen, en in de eige namen? waarom zouden de zelfde zaken zo dikwils met de zelfde uitdrukkingen verhaalt worden? De Hebreeuwen ſchryven gemeenlyk de Paralipomena toe aan Ezra, die de zelve opſtelde, zegt men, by de wederkeering uit de gevangeniſſe, geholpen door Zacharias en Haggai, die toen leefden. Men bewyſt dit gevoelen I door de gelykheit van ſtyl, door de korte herhalingen, en door de algemeene aanmerkingen, die hy zomtyds maakt over een lang vervolg van gevallen: ten II. de ſchryver leefde na de Babyloniſche gevangeniſſe, dewyl hy in het laatſte hoofdſtuk van het tweede boek verhaalt het beſluit en gebodt van den koning Cyrus, waar door aan de Joden de vryheit wierdt gegeven. Daarenboven brengt hy de geſlachtrekening van David tot na Zerubbabel, die het hoofdt was van de genen, die wederkeerden uit de Babyloniſche gevangeniſſe: ten III. het blykt dat de ſchryver nochtans ouder was dan Nehemia, dewyl die in zyn boek, XII. 23, de Paralipomena aanhaalt: ten IV men merkt daar in verſcheide ſpreekwyzen en uitdrukkingen aan, die men gelooft aan den perſoon en aan den tydt van Ezra eigen te zyn. Maar indien deze kentekenen ſchynen aan te tonen dat Ezra de ſchryver van deze boeken is, daar zyn andere aanmerkingen die daar tegen ſchynen te ſtryden. I. De ſchryver brengt de geſlachtrekening van Zerubbabel tot op de twaalfde generatie; doch Ezra heeft niet lang genoeg daar toe geleeft. II. Hy vooronderſtelt in meer dan eene plaats, dat de zaken, waar van hy ſpreekt, toen in den zelfden ſtaat waren, als zy by voorbeeldt waren onder Salomon en voor de gevangeniſſe. III. De geen, die deze boeken geſchreven heeft, was noch tydgenoot, noch oorſpronkelyk ſchryver, maar uitſchryver en uittrekker. Hy hadt een groot getal van oude gedenkſchriften, geſlachtrekeningen, jaarboeken, regiſters, en andere ſtukken in handen, die hy dikwils bybrengt, waar van hy zomtyds afſchriften geeft, en zomtyds maar korte inhouden. Elders geeft hy daar van grote gedeeltens, zonder iets daar in te veranderen, en zonder zich de moeite te geven van die te vergelyken of overeen te brengen. Dit is oorzaak dat men zomtyds de geſlachtrekening van den zelfden perſoon meer dan eenmaal vindt opgegeven.

Het voorname oogmerk van den ſchryver ſchynt geweeſt te zyn eene naaukeurige aantekening te maken van de geſlachtrekeningen, van den rang, van de bedieningen, en van de ordeningen der prieſters en Leviten, op dat zy by de wederkeering uit de gevangeniſſe te gemakkelyker hunnen rang hernemen mogten, en wederom in hunne bedieningen treden. Zyn oogmerk was ook om aan te tekenen welke de verdeeling der geſlachten geweeſt was, op dat by de wederkeering uit Babylonië ieder ſtam, zo veel mogelyk was, weder zoude kunnen keren in de erffeniſſe zyner vaderen. De ſchryver brengt *IV.* 22 oude gedenkſchriften by, onder den naam van *oude woorden*. Hy verhaalt vier tellingen of opnemingen van het volk; de eerſte geſchiedde ten tyde van David, de twede ten tyde van Jeroboam, de derde ten tyde van Jotham, en de vierde ten tyde van de gevangeniſſe der tien ſtammen. Hy ſpreekt elders van de telling van het volk, die geſchiedde door laſt van David, en welke Joab niet volvoerde. Men ziet daar door de uitnemende naaukeurigheit, welke de Hebreeuwen hadden om hunne geſlachtrekeningen en hiſtoriſche gedenktekenen te bewaren.

De uitleggers hebben niet veel werks gemaakt van deze boeken der Kronyken, door de verkeerde verbeelding dat de zelve weinig zaken inhielden, die niet opgeheldert waren geweeſt in de boeken der Koningen: maar het is zeker, gelyk Hieronymus aanmerkt, dat deze boeken een groot getal van zaken vervatten, die van veel belang zyn tot verklaring der H. boeken, dat al de overlevering der ſchriften daar in vervat is, en dat men zich zelf misleidt, zo men zich vleit eenige kenniſſe van de H. boeken te hebben, zo men in deze onkundig is. Hy zegt eindelyk, dat men in de Paralipomena de ontknoping van een oneindig getal van vragen en verſchilpunten vindt, die het Evangelium betreffen.

Niemandt betwiſt het gezag of de Kanonykheit van deze boeken. De oude Hebreeuwen maakten daar van maar een boek: maar de Joden maken tegenwoordig in de Hebreeuwſche Bybels, die tot hun gebruik gedrukt zyn, daar van twee boeken, gelyk wy. Daar is een vry groot verſchil in de zaken en in de tydrekeningen tuſſchen deze boeken en die der Koningen, welke men verklaart en overeengebragt vindt in de ſchriften der uitleggers. Het eerſte boek vervat eene zekere korte herhaling van de gewyde hiſtorie, door de geſlachtrekeningen, ſedert het beginſel der wereldt tot de doodt van David, in het 2289 jaar der wereldt, 1711 jaren voor Chriſtus, 1705 voor de gemene tydrekening. Het tweede boek vervat de hiſtorie der koningen van Juda, en van een gedeelte van die van Iſraël, ſedert het begin der regering van Salomon alleen, in het 2290 jaar der wereldt, tot de wederkeering uit de Babyloniſche gevangeniſſe, in het 3468 jaar, 532 voor Chriſtus, en 586 jaren voor de gemeene tydrekening. *Hieron. Epiſt. ad Dommion. Paulin. & Rogatian. Joan. Clerici Comment. in Paralipom.*

PARAMARIBO is een vlek, dat de Hollanders gebouwt hebben in Zuid-America, in hunne opgerechte volkplanting te Suriname. De gouverneur van de gemelde volkplanting houdt aldaar zyn verblyf. Ook moeten alle ſchepen uit Hollandt naar dat

geweest komende, aldaar hun anker werpen, en hunne koopmanschappen te markt brengen.

PARAN, eene woestyne, in welke Ismaël gewoont heeft, *Genes.* XXI. 21. De kinderen Israëls uit de woestyne Sinaï optrekkende zyn gekomen in de woestyne Paran. *Num.* X. 12. Daar was ook eene stadt PARAN, waar van deze woestyne en het omleggende landt hunnen naam hadden. *Genes.* XIV. 6. Van het gebergte PARAN wordt gemeld *Deuter.* XXXIII. 2.

PARANA, eene provincie van Zuid-America, in het landschap van Paraguai, alwaar de Spanjaarden vier volkplantingen hebben. S. Ignatio, Itapoa of La Incarnation, Acaraio, of la Navedad, en S. Maria de Ignacio. Hier is ook eene rivier van den zelfden naam, die zich uitstort in de Rio de la Plata, en eene andere, PARANAIBA genoemt, welke zich ontlast in die der Amazonen.

PARANYMPH betekent, volgens de kracht van het oorspronkelyke Griekfche woordt, *Paranymphos*, den gene, die naby den bruidegom is, den vriendt des bruidegoms. Johannes de Doper, van den Heilandt en van zich zelven sprekende, geeft in eene gelykenisse te kennen, dat 'er groot onderscheidt is tusschen den bruidegom en den paranymph of vriendt des bruidegoms, zeggende: *Die de Bruidt heeft is de Bruidegom; maar de vriendt des Bruidegoms*, (Paranymphos) *die staat en hem hoort, verblydt zich met blydschap om de stamme des Bruidegoms. Zo is dan deze myne blydschap vervult geworden.* By de Hebreeuwen en by de Grieken hadden de bruidegom en de bruidt hunne Paranymphen, die hen naar het huwelyksbedde geleidden; en by de Grieken bewaarde de Paranymph den toegang tot het zelve, en hadde ook de zorge voor den omslag van de bruiloft en van alle de vermakelykheden. Byna alle deze omstandigheden hebben noch plaats omtrent onze bruilosten en vrolyke byeenkomsten ter gelegenheit van onze huwelyken, waar by de Paranymphen onder den naam van speelnoots bekent zyn. De Rabynen zeggen, dat de voornaamste plicht van den Paranymph was zorge te dragen, dat de bruidegom of de bruidt geen bedrog pleegden in het gene het bloedt betreft, dat het teken was van den maagdelyken staat der bruidt, en waar van Mozes spreekt *Deuter.* XXII, 13 *tot* 21, uit vreeze dat de bruidegom het lywaat niet wegname, waar aan dit teken gevonden wierdt; of dat de bruidt niets dat verdicht of valsch ware daar omtrent te voorschyn bragte. Daar zyn 'er die menen, dat de *hofmeester*, op de bruiloft te Cana in Galilea, waar van *Joann.* II, 8, gesproken wordt, de Paranymph was. S. Gaudentius van Bresse verzekert, dat, volgens de overlevering der ouden, de Paranymph of voorzitter van het bruiloftsfeest genomen wierdt uit de Priesters, op dat hy zorg droege dat 'er niets geschiedde, dat strydig ware met de wetten of met de welvoeglykheit. Hy was 't ook, die het gebiedt hadde over de bedienden, en het beschik hadde van de maaltydt. In de Decretalen welke aan de pauzen Evaristus en Soter toegeschreven worden, wordt van de Paranymphen der Christenen gesproken; maar dit zyn verdichte stukken. In het IV Concilie van Carthago, gehouden in den jare 398, is vastgestelt dat de bruidegom en de bruidt door hunne ouders of door Paranymphen moesten geleid worden om de zegening des Priesters te ontfangen. Burchardus en Gratianus hebben dezen Canon gevoegt in hunne verzamelingen. Men ziet het zelfde gebruik vastgestelt in de *Capitularia* van Karel den Groten, en in de wetten der Lombarden.

Men geeft ook den naam van Paranymphen op de akademiën aan de gene, die by de plegtigheit der promotie den gene verzellen, die eenigen graadt van Doctor of meesterschap verkrygt. *Pollucem. Gemar. Jorosol. Cithubth c. 1. Gaudent. Brix. tract.* 9. *Du Cange Glossar. Hofman Lex. univ.*

PARASANGA, eene maat der Persianen, die, naar het gevoelen der beste oude en hedendaagsche schryvers, dertig stadien of drie duizend zeven honderd en vyftig schreden uitmaakt. Daar zyn echter veel groter en kleiner parasangen, gelyk Plinius aanmerkt, *Inconstantiam mensuræ diversitas auctorum facit, cum Persæ & Ægyptii schœnos & parasangas alii aliâ mensurâ determinent.* De verschillendheit der schryvers veroorzaakt eene grote onzekerheit in deze maten, dewyl de Persianen en de Egyptenaars hunne parasangen en schœnen de eenen van eene, en de anderen van eene andere grootte maken. Strabo zegt dat de parasangen der Persianen door zommigen gerekent worden op zestig stadiën, door anderen op veertig, en noch door anderen op dertig. Agathias, in zyne Gothische oorlogen, maakt de zelve maar van een en twintig schreden; waarom men zeggen kan, dat 'er parasangen geweest zyn van twintig tot zestig stadiën. Men merkt hier omtrent aan, dat ieder landt niet alleen zyne byzondere maten heeft, maar dat het 'er zelfs heeft van verscheide grootten: by voorbeeldt de gemene Fransche myl is van 2400 geometrische schreden, de kleine van 2000, de grote van 3000, en op zommige plaatsen van 3500. *Herodot. l. II. c. 6. l. V. c. 53. Plinius l. VI. c. 26. Strabo l. X. Danet.*

PARASCEVA, een naam, welken de Joden aan den vrydag gegeven hebben, die by hen de zesde dag van den sabbath was. Deze naam wil betekenen den dag der voorbereiding van den sabbath, van het Griekfch *παρασκευή*, *voorbereiding*, om dat de Zaturdag de rustdag was, welke by Mattheus XXVII. 62. genoemt wordt *de dag na de parasceva*, op welken de wet uitdrukkelyk geboodt zich van allen arbeidt te onthouden, en zelfs, volgens de uitlegging der Joden, alle zaken tot het leven nodig te bereiden: daarom bereidden zy de zelve des voorgaanden daags, en daar door is aan dezen dag de naam van Parasceva gegeven. Johannes zegt dat de vrydag, op welken Christus leedt, de parasceva van het Paaschen was; en alle de Euangelisten merken aan, dat men zich haastte om Jesus van het kruis te nemen, en hem in een nabygelegen graf te leggen, dewyl het de avondt was der parasceva, en dat de sabbath stont te beginnen zo haast als de zonne ondergegaan was, of de sterren opkwamen.

PARASITEN, *Parasiti*, waren eigentlyk by de Grieken zeker slag van geestelyken, die zo wel als de andere priesters hun deel genoten van de offerhanden, waarom zy ook met dien naam genoemt wierden. Diergelyke lieden wierden ook mogelyk den aanzienlyken persoonen in hunne gezantschappen of by andere gelegenheden toegevoegt; waar van men echter niets meer zeggen kan, dewyl men weinig naricht daar van vindt by de ouden. Naderhandt heeft dit woordt een kwade betekenis verkregen, en gaf eenen tafelbezem te kennen, die by de Grieken en Romeinen niet zeldzaam waren. Men hadt driederlei slag van deze tafelschuimers of tafelbezems: I. die allerlei poetsen aan de tafel voortbragten, en de aanschouwers daar door aan 't lagchen maakten: II. die hunne patronen of meesters oneindig vleiden, en alles wat zy zeiden tot den hemel verheften: III. die zich sollen en slaan lieten, en alles wat men hen aandeedt verdroegen. Diergelyke parasiten kwamen ook dikwils in de blyspelen voor, en sneden zulke ongehoorde dingen op, dat men daarom lagchen moest. Men konde hen lichtelyk kennen, want zy droegen gemeenlyk eenen roskam, eene olykruik, en eenen stok, en kwamen gemeenlyk eerst in de naspelen. *Niger de luxu Græc. c.* 10. *van Dalen Dissert. I. c.* 11. *p.* 159. *Ferretius Mus. lapid.* 3. 42. *Scaliger Poët. Laurentius de Conviv. vet. c.* 6. *de prandio & cœnâ c.* 7. *Pitiscus.*

PARAY LE-MONEAU, *Pareium Moniacum*, eene stadt van Vrankryk in Bourgonje, in het landt van Charolois. Zy is aan de rivier van Brebinche, twee mylen van de Loire gelegen.

PARCELLIS, (JAN) een braaf kunstschilder, was van geboorte uit de Kaag, een dorp in 't meir by Leiden, doch naar anderen uit de stadt Leiden. Hy was een leerling van Vroom, schilderde natuurlyk en kunstig zeeschepen, zeestormen en zeestrandties, met fraaie beeldties. Men ziet 'er van hem, verbeeldende hoe de visschers hunne pinken over rollen op 't strandt slepen, en weder daar zy met hunne vracht in manden op hun rug het duin optortsen; maar inzonderheit steekt zyne penceelkunst uit in het natuurlyk verbeelden van zeestormen, waar in hy de onweerswolken, die den dag in een nacht zetten; en de geweldige blixemstralen, die uit de zamengeperste wolken doorbreken, zo natuurlyk tegen rotsen, stranden en in 't schuimende pekel doedt flikkeren, dat een hannekemaaier wel schrik zou krygen voor 't zeewater. Hy hadt een zoon, *Julius* genaamt, die hem zo naby in die kunst kwam, dat 'er dikwils in gedoolt wordt, te meer om dat hy mede als zyn vader onder zyne stukken J. P. schreef. Men weet noch den tydt van zyne geboorte, noch dien van zyne doodt: doch men zegt, dat hy te Leiderdorp begraven is. *A. Houbraken Schouwburg der Nederl. kunstschilders I Deel.*

PARCHIM, eene kleine stadt in het Mekelenburgsche vorstendom Wenden. Zy legt aan een klein meir, het welk ontstaat uit de rivier Elde, naby de plaats daar de rivier Lockenitz zich met de zelve vereenigt, en heeft een ampt daar onder behorende. Ook plagt het Mekelenburgsche hof-en landgericht aldaar gehouden te worden. In de XIII eeuw was deze stadt eene hertoglyke verblyfplaats, en tegenwoordig behoort zy den hertogen van Zwerin. *Tromsd.*

PARCHWITS, eene kleine stadt, met een slot en ampt daar toe behorende, in het Silesische vorstendom Liegnits, legt niet verre van den Oder, daar de Katsbach in de zelve valt, twee mylen van Liegnits. Eertyds hadt de zelve zyne eigen heren, die uitgestorven zyn, van welke zy in den jare 1280 gebouwt is, en van de zelve aan de hertogen van Liegnits, in den jare 1401 aan de heren van Zedlits, en van de zelve in den jare 1563 weder aan de hertogen gekomen is. In den jare 1639 is zy door de Zweden, daar na door de keizerschen, en in den jare 1642 wederom door de Zweden ingenomen. *Luca Schl. Chron.*

PARDO is een koninklyk slot en lusthuis in Spanje, twee mylen van Madrid, en heeft van rondomme eene schone en ruime diergaarde. Men ziet aldaar verscheide kunstige schilderyen, en inzonderheit die, waar in alle de koningen van Spanje in eene byzondere kleding geschildert zyn.

PARDUBITS, eene kleine stadt, met een schoon en sterk slot, leggende op een eilandt in de Elve, in den Chrudimschen kreits, in Bohemen, naby de stadt Chrudim. Een klooster, dat aldaar gevonden wordt, zoude, behalven andere goederen, alleen 400 visch vyvers bezitten. Deze plaats heeft eertyds aan een vryheerlyk geslachte den naam gegeven, is naderhandt aan het geslachte van Kostka en Pernstein gekomen, en eindelyk door de Boheemsche kamer gekocht.

Daar legt noch een ander PARDUBITS in Bohemen aan de rivier Lublow, in den Bechiner-kreits, naby de Moravische en Oostenrykfche grenzen. *Balbin. Miscell. Boh. l. III. dec.* 1. *l. III. c.* 7. §. 2. *p.* 76. *Zeiler. Topogr. Boh. p.* 51. *Vogt Jetzl. Böhm. p.* 113. *Maty Dict.*

PARE, (AMBROSIUS) in 't Latyn *Paræus*, geboortig van Laval, in 't landschap van Maine, was heelmeester van drie koningen van Vrankryk na malkanderen, namelyk van François den II, Karel den IX, en Henrik den III. Hy was van den hervormden Godsdienst, en wierdt in het leven gehouden door eene byzondere gunste van koning Karel den IX, die hem verstak in zyne eige kleerkamer. Hy heeft zynen naam beroemt gemaakt by de nakomelingschap door de werken, die hy heeft nagelaten. Hy leefde in de XVI eeuw, en aangemerkt hebbende dat 'er zeer weinig boeken van de Chirurgie in de Fransche

taal waren, die 'er andere genoeg hadde in allerlei wetenschappen, besloot hy de zelve te verryken met het schoonste, dat 'er gevonden wierdt in eene kunst, die hy meer dan veertig jaren met veel achting geoeffent hadde. Hy arbeidde aan zyn groot werk, het welk bestaat uit XXVI verhandelingen met printverbeeldingen, en Jacob Guillemeau, mede heelmeester des konings, vertaalde het in 't Latyn, en deedt het in den jare 1582 drukken. Ambrosius Paré schreef ook noch andere verhandelingen. Hy hadt eenige beletselen weg te nemen eer het collegie der Doctoren van Parys hem toestont zyne werken te laten drukken. Hy hadt zich al te weelderig en een weinig oneerbiedig-lyk uitgedrukt in eenige plaatsen van zyn boek van de generatie, welke hy genoodzaakt wierdt vooraf te veranderen. Een later schryver verhaalt in het leven van Caspar de Coligny, van den druk van den jare 1686, van hem twee zaken: de eene, dat Ambrosius Paré, heelmeester zynde van François den II, in vertrouwelykheit tegen den admiraal de Coligny bekende, dat het ongemak aan het oor van dezen vorst by uitnementheit gevaarlyk was; de andere, dat men hem verdacht vergift gebragt te hebben in het oor van dezen prins wanneer hy het verbondt. De schryver van wien men spreekt voegt vele omstandigheden by beide deze zaken. Men kan de zelve bezwaarlyk geloven, dewyl men van 't een noch van 't ander iets vindt in de goede historieschryvers: men weet alleen dat Beaucaire verhaalt heeft het gene het vermoeden van 't vergif betreft. Spondanus verhaalt het na hem, en schynt daar aan ook zelf geen geloof te slaan. Paré leefde noch in den jare 1584, en stierf kort daar na. *La Croix du Maine, & du Verdier-Vauprivas Bibl. Franc. Van der Linden de Script. Med. Bayle Dict. Crit.*

PARE, (Guido) in 't Latyn *Paraus*, kardinaal, bisschop van Preneste, en, volgens anderen, aardsbisschop van Rheims, was een Franschman van geboorte, en een der verstandigste prelaten van de XII eeuw. Hy begaf zich, noch jong zynde, onder de Cistercienzer monniken, en zyne verdienste verhief hem tot de waardigheit van abt van zyne orde. Hy schreef in den jare 1187 *Constitutiones & Leges nova pro militibus Calatrava*, het welk de vader Henriquez in den jare 1630 te Antwerpen uitgaf in de verhandelingen der voorrechten van Citeaux. Paus Celestinus de III, overtuigt van de geleertheit en Godvruchtigheit van Guido Paré, maakte hem in den jare 1190 kardinaal. Men gebruikte hem in verscheide legaatschappen te Keulen, en sedert in Vlaanderen, daar hy aan de pest stierf, in de stadt Gent, den 20 May des jaars 1220. Zyn lichaam wierdt naar Citeaux gebragt, daar men zyn graf ziet in het choor, met dit grafschrift, dat hem stelt onder de aardsbisschoppen van Rheims:

Nobis donatus de culmine Pontificatus,
Rhemis translatus, jacet hic vir Guido beatus.

Men schryft hem verscheide werken toe, als *Summa Theologia; Quastiones Theologica*; enz. *Casarius Mirac. l. IX. c. 71. Wion in ligno vita l. V. Ughel. Ital. Sacr. T. I. Sammarth. Gall. Christ. Frizon Gall. Purp. Jongelin in Purp. S. Bern. De Visch Bibl. Script. Cisterc. Aubery Hist. des Card. Miraus Bibl. Eccl.*

PARENZO, *Parentium*, eene kleine stadt op een klein halfeilandt aan de Westkust van Istrië, den Venetianen toebehorende. Zy is wel versterkt, heeft eene goede haven, en een bisdom, onder den patriarch van Aquileja behorende, doch van eene ongezonde lucht.

PAREUS, (David) een vermaard Gereformeerd Godgeleerde, wierdt geboren te Frankenstein, in opper-Silesië, den 30 December des jaars 1548. Johan Wengler, zyn vader, de zoon van een ryken boer, die over de hondert jaren leefde, en meer dan twintig kinderen by malkander in 't leven zag, liet hem eerst in de scholen te Frankenstein studeeren, daar na bestelde hy hem voor leerling by een apotheker te Breslau, en naderhandt by een schoenmaker. Maar dit kindt was tot zulke geringe zaken niet geboren, en, gelyk de schryver van zyn leven zegt, de goede beschermengel der Muzen liet hem niet over aan de styfzinnigheit van eene stiefmoeder, die oorzaak was van deze onwaardige behandeling. De goede Johan Wengler zyn vader deedt hem in den jare 1564 zyne studien hervatten, en zondt hem naar Hirschberg, in de nabuurschap, daar een collegie was, waar van een geleerd man, Christophel Schilling genoemt, rector was. Aldaar moest onze jonge scholier tegen zyn dank den naam aannemen van Pareus, getrokken uit het Grieksch met zinspeeling op dien van zyn geslachte. Dit was in dien tydt de gewoonte, en in het byzonder van Schilling. De kwade aardt van de stiefmoeder wierdt zonder twyfel een weinig verzacht, om dat men het kostgeldt niet behoefde te betalen voor David; want hy onderhielt zich zelven door middel van een leermeesterschap, en door het geldt dat hy ontfing van Albert Kindler, heer van Zackenstein, die naderhandt gouverneur wierdt van Lusatië of de Lausnitz, zo menigmaal als hy hem vaarzen aanboodt. Zyn rector vergenoegde zich niet met hem zyn vaderlyken naam te benemen, hy benam hem ook het Lutherdom, hem naar reden doende luisteren over de wezentlyke tegenwoordigheit, zo wel als zyne andere scholieren. Dit bragt den meester en den leerling in eene kwade omstandigheit van zaken: de eerste wierdt uit zyne schole verjaagt op het aanhouden van den predikant van de plaats, en de laatste was in groot gevaar van onterft te worden door zynen vader, van wien hy met de grootste moeite der wereldt de bewilliging verkreeg om naar de Palts te gaan, hoewel hy zich bediende van eene reden, die gemeenlyk alles vermag, dat is dat hy door dit middel zyne studien zoude voltrekken zonder dat het iets zoude kosten aan zyne familie. Eindelyk dit verlof verkregen hebbende, volgde hy zynen meester, die door Frederik den III, keurvorst van de Palts, geroepen was tot bestierder van zyne nieuwe schole te Amberg. Het laatste uitzet, dat zyn vader hem gaf, was zo schraal, dat hy eenige malen verplicht was passantgeldt tot een teerpenning te verzoeken. Kort na zyne aankomst te Amberg in den jare 1566 wierdt hy met tien van zyne makkers door hun gemeenen meester naar Heidelberg gezonden, die hen van zulke goede aanpryzingen voorzag, dat zy alle in het *Collegium sapientia* ontfangen wierden, waar van Zacharias Ursinus, professor in de Theologie, bestierder was. De akademie van Heidelberg was toen zeer bloeiende in alle de faculteiten, en aldus ontbrak Pareus niets om merkelyke voortgangen te doen in de talen, in de philosophie, en in de Theologie. Hy wierdt tot predikant aangenomen in den jare 1571, en in de maandt May gezonden in een dorp Schlettenbach genoemt, daar hy veel moeielykheit hadde, ter oorzake dat de Protestanten en de R. Katholyken aldaar met malkander overhoop lagen. Men hadt geweldt moeten gebruiken om de eischen van den keurvorst van de Palts staande te houden tegen die van den bisschop van Spiers, welke beweerde dat de begeeving der geestelyke ampten in de gemeenschap van Annestadt aan zyn Kapittel behoorde; de keurvorst stont zulks toe, maar hy beweerde dat, dewyl het patronaatschap aan hem behoorde, de begevers verplicht waren, volgens de Passausche vrede, hem pastoren aan te bieden, welker Godsdienst hem aangenaam was. Uit kracht van dit recht vestte hy den hervormden Godsdienst in deze gemeenschap, en zondt Pareus in de pastory van Schlettenbach. De R. Katholyken sloten de deuren van de kerk voor hem toe; maar men liep de zelve op, en men wierp vervolgens de beelden en altaren af. Hier op was de grootste moeielykheit van Pareus de kerk te doen zuiveren, want de een schoof op den ander de moeite om het puin en de vuiligheit daar uit te brengen. Hy stont niettemin op het punt om voor den winter aldaar te trouwen, wanneer men hem te Heidelberg herriep tot het regentschap van de III classe of schole. Deze beroeping deedt het gansche voornemen van het huwelyk verdwynen en hy kweet zich zo wel in zyn ampt, dat hy ten einde van twee jaren tot de II classe gevordert wierdt: maar hy stont daar van af ten einde van zes maanden, om de bediening van het predikampt wederom te aanvaarden, welke hy ging bekleden te Hemsbach in het bisdom van Worms, werwaards hy door den keurvorst van de Palts als eerste Gereformeerde pastoor gezonden wierdt. Hy vondt het volk aldaar veel gemakkelyker dan te Schlettenbach: want na dat de keurvorst van de Palts, die, als patroon van deze parochie, besloot dezelve te hervormen, de deuren van de kerk hadde doen opbreken, deedt Pareus alle de beelden daar uit brengen, en met bewilliging van het volk verbranden. De gelegenheit, die den prins bewoog om de hervorming op deze plaats in te voeren, is te byzonder om die niet aan te roeren. De priester voor Paaschen den ganschen nacht over gedronken hebbende, sliep zynen wyn uit in den tydt van den dienst. Eindelyk door den koster wakker gemaakt zynde, gaat hy naar de kerk, en klimt na het gezang op den kansel, zegt zyn Exordium, begeeft zich op zyne knien, volgens de gewoonte, om het *Ave Maria* te lezen, en valt in slaap. Het volk gelooft, dat deze lange knieling ontstaat uit een verzamelden yver, maar de al te lange duurzaamheit verplicht den koster om den priester by den rok te trekken. Hy staat half ontwaakt op, en schreeuwt al vloekende uit dat hy niet prediken kan, met deze woorden, *Ich kan beym Sacrament nicht predigen.* De bisschop van Worms, bericht van deze ergernis, deedt den priester gevangen nemen, en stelde een anderen in zyne plaats, die zeven bastaarden hadde. Pareus, het wonen in eene herberg moede zynde, trouwde vier maanden na zyne aankomst met de zuster van Johannes Stibelius, predikant te Heppenheim. Men vierde de plechtigheden der trouw en van de bruiloft den 5 January des jaars 1574 in 't aanzien van de gemeente, dat eene vertoning was, die men in de parochie van Heinsbach noch nooit gezien hadde; byzitten en bastaarden van priesters was men genoegzaam gewoon, dat was gene vertoning die zo vreemd was als deze. Doch het volk liet zich gemakkelyk verwinnen om deze nieuwigheit goed te keuren, onderrecht zynde van het gene Paulus leert wegens het huwelyk der opzienders en ouderlingen of bisschoppen, 1 *Timoth. III.* 2. *Tit. I.* 5. 6. 7. Hy verloor deze kerke in den jare 1577, om dat na de doodt van den keurvorst Frederik den III Lodewyk zyn zoon, een groot yveraar voor het Lutherdom, Luthersche predikanten in zyne staten aanstelde in plaatse der Gereformeerde. Pareus week in de landen van den prins Johannes Casimir, broeder van dezen keurvorst, en was predikant te Ogersheim naby Frankenthal gedurende den tydt van drie jaren, en naderhandt te Winzingen naby Neustadt. Deze nabuurschap was hem zo veel te nuttiger en aangenamer, dewyl de prins Casimir eene doorluchtige schole te Neustadt hadde opgerecht in den jare 1578, daar hy alle de professoren plaatste, die uit Heidelberg verdreven waren. De keurvorst Lodewyk in den jare 1583 gestorven zynde, hadt de prins Casimir alleen de voogdy over Frederik den IV zynen neef, en de bestiering van de Palts. Toen wierden de Gereformeerde predikanten herstelt, en men gaf aan Pareus het twede professorschap in het *Collegium sapientia* te Heidelberg. Zulks geschiedde in de maandt September des jaars 1584. Hy begon twee jaren daar na zich als een schryver te vertonen door het uitgeven van zyne *Methodus Ubiquitaria Controversia.* Hy deedt te Neustadt in den jare 1589 den Hoogduitschen Bybel met aantekeningen drukken; het welke hem in een groten twist bragt met een Lutheraan te Tubingen, Jacobus Andreas genoemt. Hy wierdt in de maandt January des jaars 1591 eerste professor van het collegie, en in de maandt November des jaars 1592 raadsheer van den kerkelyken Raadt. In het volgende jaar wierdt hy plechtelyk tot Doctor in

de

de Theologie aangenomen. Hy hadt alreets verscheide twisten gehad met de schryvers van de Augsburgsche Confessie; maar die van den jare 1596 was van de aanmerkelykste. Dezelve deedt eene verantwoording te voorschyn komen voor Calvinus, dien men beschuldigt hadde het Jodendom te begunstigen, in de uitlegging van verscheide plaatsen der Schrifture. Twee jaren daar na wierdt hy vereert met het Theologische professorschap van het Oude Testament in de akademie, waar door hy zich ontlastte van de wonderbaarlyke moeielykheden, die hy gedurende veertien jaren hadde moeten ondergaan in het bestieren van de jeugdt, die in het *Collegium Sapientiæ* onderhouden wierdt; moeielykheden die zo ongemeen lastig waren, dat de goede Zacharias Ursinus zich gelukkig achtte door de Lutherschen gebannen te zyn, dewyl deze ballingschap hem uit dit elendige tuchthuis verloste. Pareus ging in den jare 1602 over tot het Theologische professorschap van het Nieuwe Testament, opengevallen door de doodt van Daniel Tossanus. Zyne achting vermeerderde van dag tot dag zodanig, dat men uit het hert van Hungarië en van Polen om zynent wille vele studenten te Heidelberg zag komen. Hy gaf verscheide verklaringen over de Schriftuur uit, en onder anderen eene over den brief van Paulus aan de Romeinen, die ongemeen gelaakt wierdt in Engelandt, om dat dezelve grondregelen vervatte, die de alleenheersching een weinig te veel aantastten. Koning Jacobus de I deedt dezelve door beuls handen verbranden, en de univerfiteit van Oxfort veroordeelde dezelve op de schandelykste wyze. Haar gedrag hier in vindt men in een boek van Grotius, genoemt *Votum pro Pace Ecclesiastica.* Men vierde in den jare 1617 te Heidelberg het Evangelische Jubilé met veel luister gedurende drie dagen. Men hoorde niet dan redevoeringen, twistredenen, vaarzen, en predikatien over de genade, welke Godt honderd jaren te voren aan de kerke gedaan hadde, met dezelve te ontslaan van het juk van het Pausdom. Pareus maakte daar over mede eenige schriften, die hem bloot stelden voor de aanvallen der Jesuiten van Ments, aan de welke hy moest antwoorden. Maar deze twist was de moeielykste niet die hy gehadt hadde; hy leedt meer van de zyde van Scaliger, met wien hy mede in twist geraakte. Men wilde hem in het volgende jaar naar het Synode van Dordrecht zenden, volgens de begeerte van de H. Staten Generaal; maar hy verschoonde zich daar van om de zwakheden van zynen ouderdom, die hem niet toelieten zich op eene lange reize, noch tot het gebruik van nieuw voedsel in te laten. Hy zoude anders van nuttigheit en bekwaam geweest zyn voor deze vergaderinge; want hy was een groot vyandt van nieuwigheden in 't stuk van de lere. Deze eerwaardige gryzaardt hadde sedert dien tydt niet veel rust. Hy vreesde het gene gebeurde aan den keurvorst zynen meester, door het aanvaarden van de kroon van Bohemen. Hy maakte zich zelf vele verdrietige voorzeggingen, gegrond op verscheide zaken, die hy gezien hadde, 't zy wakende, 't zy slapende; want hy sloeg geloof aan de dromen, en terwyl hy zag arbeiden aan de fortifikatien van Heidelberg, zeide hy, dat het verlore moeite was. Zich te binnen brengende de boeken, die hy tegen den paus hadt uitgegeven, merkte hy het als een schrikkelyke rampspoedt voor hem aan in de handen der monniken te vallen; hy leende daarom het oor aan den raadt, dien men hem gaf om in eene plaats van zekerheit te wyken. Hy koos tot zyne wykplaats Anweil in het hertogdom van Tweebrugge, naby Landau, en kwam aldaar in de maandt October des jaars 1621. Eenige maanden daar na vertrok hy van daar, om zich naar Neustadt te begeven, van waar hy noch wilde wederkeren naar Heidelberg, verkiezende liever te sterven in zyn *Pareanum*, (dus wierdt het huis genoemt, dat hy zich te Heidelberg gebouwt hadde,) en begraven te worden by de professoren van de akademie, dan op eenige andere plaats. Hy verkreeg dien troost; want den 15 Juny des jaars 1622 in zyne woning gestorven zynde, in den ouderdom van byna 74 jaren, ontfing hy de eer van de begravenisse, zodanig als de akademien van Duitschlandt dezelve geven aan hunne professoren. Zyne *Exegetische* werken zyn in drie stukken in folio byeen verzamelt. Hy gaf verscheide verhandelingen uit tegen den kardinaal Bellarminus, en liet eenen zoon na, Philippus genoemt, van wien in 't volgende artykel gesproken wordt, en die eene beschryving van het leven van zynen vader opgestelt heeft, waar uit dit artykel genomen is. Men vindt daar in niets wegens zynen twist met den Jesuit Johannes Magirus, met wien hy verscheide schriften wisselde, welk werk in den jare 1604 gedrukt wierdt, en vervatte: *Disceptatio Epistolaris Joannis Magiri Jesuitæ Concionatoris, & Davidis Parei Christiani Theologi, de Authoritate Divina & Canonica S. S. déque absoluta Ecclesiæ infallibilitate. De S. S. authoritate adversus Jesuitarum imposturas. Exegesis Disputationis de Authoritate Divina & Canonica, &c. adversus Jesuitarum strophas & imposturas.* Men heeft ook van hem: *Paratitla Parthenica*; *Collegii Theologici partes duas*; *Thesaurus Biblicus*; *Calvinus orthodoxus*; *Commentarii in Genesin, Jonam, in Evangelium S. Matthai*; *Adversaria in Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, &c*; en verders de werken van welke in dit artykel gesproken is. *Bayle Dict. Crit.*

PAREUS, (PHILIPPUS) de zoon van den voorgaanden, wierdt geboren te Hemsbach, in het bisdom van Worms, den 24 May des jaars 1576. Hy is een der arbeidzaamste letterkunstenaars geweest, welke Duitschlandt ooit voortgebragt heeft. Hy begon zyne studien te Neustadt, en vervolgde dezelve te Heidelberg, en sedert ten koste van den keurvorst van de Palts op de buitenlandsche akademiën. Hy bezocht die van Bazel in den jare 1599. Hy toog vervolgens naar Geneve, daar hy meer dan een jaar bleef. Hy zag 'er noch eenige andere op zyne reize, en deedt zich overal achten, zo wel om zyne geleertheit, als om de grote eerbiedigheit, die men voor zyn vader hadde. Hy hadt te Parys veel toegang by den vermaarden Casaubonus. Hy wierdt rector gemaakt van het collegie van Neustadt in den jare 1610, en bekleedde deze bediening tot dat de Spanjaarden, zich in July des jaars 1622 meester van de stadt gemaakt hebbende, hem geboden terstondt het landt te ruimen. Zyne bibliotheek wierdt geplundert. Hy hadt alreets verscheide boeken uitgegeven, die overtuigende bewyzen waren van zynen wonderbaarlyken vlyt, en van de grote zucht, die hy hadde voor de blyspelen van Plautus. Doch de geweldige twist, die 'er ontstont tusschen hem en Johannes Gruterus, professor te Heidelberg, ter gelegenheit van Plautus, was van een kwaad voorbeeldt, en zy voegden malkander scheldwoorden toe, die aan het geboefte eigen waren, naar de schandelyke gewoonte van vele letterkunstenaars. Pareus vatte ook de zaak van zyn overleden vader op tegen David Owen, die in den jare 1622 te Cambridge een *Anti-Pareus* hadde doen drukken. Hy antwoordde hem kort daar na door een *Anti-Owenus*. Hy is rector geweest van verscheide collegien, en was het noch in den jare 1645 van dat van Hanau, gelyk blykt door de opdragt van zyn *Lexicon Criticum*, in dat jaar te Neurenberg gedrukt. Het is maar een groot octaaf, maar dat veel arbeidt gekost heeft, *ærumnabili labore congestus*, gelyk de schryver zegt. Hy heeft ook eenige uitleggingen over de Schriftuur, en eenige Theologische werken geschreven. Zie hier eenige van zyne boeken, van welke in dit artykel nog niet gesproken is. *Calligraphia Romana, sive Thesaurus phrasium Linguæ Latinæ* 1616. *Electa Symmachiana*; *Lexicon Symmachianum*; *Calligraphia Symmachiana.* 1615. *Plautus* met aantekeningen, in den jare 1609. *Lexicon Plautinum*, in den jare 1614 *Analecta Plautina*, in den jare 1617. *De Imitatione Terentiana, ubi Plautum imitatus est*, in den jare 1617. Een twede druk van *Plautus* in den jare 1619. *Electa Plautina*, in den jare 1620. *Bayle Dict. Crit.*

PAREUS, (DANIEL) zoon van den voorgaanden, volgde de voetstappen van zynen vader, en bevlytigde zich gelyk hy uit al zyne macht in de studie der goede letteren. Hy verstont ook vry wel de Griekfche tale, en gaf eenige werken uit. Hy deedt in den jare 1627 het poëtisch werk *Musæum* wegens de minneryen van *Hero* en *Leander* uitgeven, met aantekeningen, opgevuld met Griekfche aanhalingen en spreekwyzen, of die uit de oudste Latiniteit getrokken waren. Hy gaf ook in het zelfde jaar een groot quart-boek uit, dat den tytel voert van *Mellificium Atticum.* Hy gaf in den jare 1631 een ander werk uit, genoemt *Medulla Historiæ Ecclesiasticæ*, en aantekeningen met een Lexicon over *Lucretius.* Daar is ook een *Spicilegium Subsicivum* van aantekeningen van Daniel Pareus over *Quintilianus* in den druk van Quintilianus van Londen van den jare 1641 in 8. Hy wierdt door struikrovers gedood gedurende het leven van zynen vader, of, gelyk anderen zeggen, in de verovering van Keizerslauteren. Vossius hadt veel achting voor hem, en bevlytigde zich om boekverkopers voor hem te vinden, die zyne werken wilden doen drukken. *Bayle Dict. Crit.*

PARIA, eene provincie van Terra-Firma in Zuid America, met eene golf van den zelfden naam, en eene rivier, die ook Orenoque genoemt wordt, tusschen Castille d'Oro, of het Goude Castilië, en Guiana.

PARIMA, een meir van Zuid-America, in de provincie van Guiana, en onder den middellyn. Eenigen noemen het ook *Roponouvini.*

PARINACOCHA, eene provincie van Zuid-America, in 't koninkryk van Peru, naby het Andische gebergte. De Spanjaarden zyn meester van dezelve.

PARIO, PARIS, of PARADISO, eene oude stadt van Mysië, in klein-Asië. Tegenwoordig is zy in het eigentlyke Natolië gelegen, aan de zee van Marmora, daar zy eene haven heeft, tegen over het eilandt van Marmora, en zeven mylen van Lampsacus, ten Oosten. *Maty Dict.*

PARIS, een zoon van Priamus en Hecuba, wierdt ook *Alexander* genoemt. Wanneer zyne moeder van hem zwanger was, droomde zy, dat zy eene vuurvlam gebaart hadde; dewyl nu de waarzeggers dit alzo uitleiden, dat het kindt, dat zy ter wereldt zoude brengen, den ondergang van Troje veroorzaken zoude, beval zyn vader dat men zo haast het kindt geboren was het zelve ombrengen zoude. Doch dewyl zyne moeder Hecuba zag, dat hy een schoon kindt was, wierdt zy door medelyden bewogen, en liet hem door de herders op den berg Ida opvoeden. Wanneer nu Paris groot geworden was, verliefde hy op de nymph Oenone, en teelde by haar twee zonen. Na dat hy zich door zyne verstandige en billyke oordeelen allenthalven zeer beroemt gemaakt hadde, verkozen Juno, Pallas, en Venus hem, om den twist by te leggen, die tusschen hen ontstaan was, om te weten wie van haar de schoonste was, en het meeste recht hadde tot den appel, welken Eris op de hoogtydt van Peleus onder hen geworpen hadde, met dit opschrift: *voor de schoonste.* Paris nu oordeelde, dat Venus de schoonste was, die hem daar voor de schoonste vrouw der wereldt toegezegt hadde, welke hy voor het beloofde koninkryk van Juno, en voor de wysheit van Pallas verkoos. Hy won den gestelden prys in de worstelspelen te Troje, en overwon zelfs Hector, die hierom zyn zwaardt trok, en hem wilde ombrengen. Doch hy zeide hem, dat hy zyn broeder was, en wierdt daar op van zynen vader vriendelyk ontfangen en aangenomen. Kort daarna wierdt hy met een vloot van twintig schepen naar Griekenlandt gezonden, om Helena zelf van daar te halen. Wanneer hy nu van Menelaus ontfangen was, die ter zelfder tydt naar Crete moest vertrekken, zo bediende zich Paris van deze gelegenheit, en voerde Helena met zich weg. Herodotus zegt, dat hy Sparte met geweldt veroverde, en haar tegen haren zin benevens alle de koninklyke schatten wegvoerde. Op deze schaking volgde de Trojaansche oorlog, waar in hy en Menelaus in persoon met mal-

kander ſtreden. Doch eindelyk wanneer Troje byna verovert was, voerde Venus hem uit den ſtrydt weg. Naderhandt doodde hy Achilles met eene pyl, die hy in zyne voetzole ſchoot, wanneer hy voor eenen altaar knielde, om met zyne zuſter Polyxena te trouwen, waarom hy daar na door Pyrrhus vermoord wierdt. Men hieldt hem voor bekwamer om de vrouwen te bediënen, dan om te ſtryden. Daarom zegt Ovidius:

Bella gerant alii, tu Pari, ſemper ama.

Homerus. Ovidius. Herodotus. Hyginus. Apollodorus. &c.

PARIS, (BONDONE) een Italiaanſch ſchilder in de XVI eeuw, was te Trevizo geboren, en door Titiaan opgevoed, wiens wyze van ſchilderen hy nader gevolgt heeft dan iemandt. Na dat hy met oly en op kalk geſchildert hadde te Venetië, te Vicenza, en te Trevizo, toog hy naar Vrankryk, en wierdt aldaar gebruikt door François den I, wiens afbeelding hy maakte. Hy ſchilderde ook de ſchoonſte vrouwen van het hof, en maakte verſcheide hiſtoriſche tafereelen. De prinſſen van het huis van Lotharingen gebruikten hem op hun beurt. Paris, naderhandt noch te Augsburg en te Milaan geſchildert hebbende, keerde eindelyk naar zyn vaderlandt, daar hy, niet meer dan tot zyn vermaak arbeidende, leefde tot den ouderdom van 75 jaren. *Memoir. Hiſtor.*

PARIS, (JOHANNES) een Engelſchman, heeft geſchreven: *Hiſtoria Univerſalis*; *Flores Hiſtoriarum*, en *Memoriale Hiſtoriarum*: doch anderen ſchryven dit werk toe aan *Johannes van Parys. Voſſius de Hiſt. Lat.*

PARIS. (JOHANNES) Zie JOHANNES *van Parys.*

PARIS, (JULIUS) een Latynſch ſchryver. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleen, dat hy een kort uittrekſel maakte van voorbeelden uit *Valerius Maximus.*

PARIS, of PARISIENSIS, (MATTHÆUS) een Engelſch Benedictyner monnik van de Congregatie van Cluny, in 't klooſter van S. Albans, heeft zich door zyne menigvuldige ſchriften een onſterflyken roem verworven. Hy begaf zich in den jare 1217 in de gemelde orde, en bloeide inzonderheit van den jare 1245 tot den jare 1259, wanneer hy geſtorven is, en wierdt om zyne bekwaamheit voor een wonder van zynen tydt gehouden, want hy kon ſchilderen, verſtondt de bouwkunſt en de wiskunſt, was dichter, redenaar, Theologant, en hiſtorieſchryver, en daar benevens van eene grote deugdt. Men gebruikte hem tot verſcheide verrechtingen, ten dele om klooſters te bezoeken, ten dele om te hervormen, en allenthalve de klooſtertucht in te voeren; tot welken einde hy ook door laſt van Innocentius den IV naar Noorwegen trok. Hy beſtrafte de ondeugdt zonder onderſcheidt van perſonen; hy ſprak tegen die van het Engelſche hof, en dewyl hy ook yverde om de voorrechten van zyn vaderlandt te verdedigen, voer hy dikwils zeer heftig uit tegen de bedienaars der pauzen, die de zelve poogden weg te nemen: waarom de kardinaal Baronius van hem zegt, dat hy al te ſtraf en bitter tegen het Roomſche hof is geweeſt. Matthæus Paris ſchreef zyne Hiſtorie, die hy *Hiſtoria Major* noemde, in twee delen. Het I deel ſtrekt zich uit van het beginſel der wereldt tot op Willem den I, den Overwinnaar, koning van Engelandt, (eenige ſchryvers twyfelen of dit ſtuk wel van hem is) en het II ſedert dien koning tot den jare 1250; en dewyl dat jaar een jubeljaar was, ſloot hy zyn werk met deze vaarzen:

Terminatur hic Matthæi
Chronica. Jam Jubilæi
Anni diſpenſatio
Tempus ſpondet requiri.
Detur ergo quies ei,
Hic, & cœli ſolio.

Naderhandt vervolgde hy echter dezen arbeidt tot den jare 1259 toe, wanneer hy ſtierf. Een monnik uit het zelfde klooſter van S. Albans, dien eenigen voor Guilhelmus Risbanger houden, heeft een vervolg op dit werk gemaakt tot den jare 1272, of 1273, dat het jaar was van de doodt van Henrik den III. Dit heeft Arnoldus Wion bedrogen, die gemeent heeft, dat Matthæus Pariſienſis ook de ſchryver van dit vervolg was, en tot dien tydt toe leefde. Matthæus maakte ook een kort uittrekſel uit zyn grote werk, 't welk hy *Hiſtoria Minor* noemde. Zyne *Hiſtoria Major* is eerſt in den jare 1571 te Londen in folio gedrukt; naderhandt in den jare 1609 te Zurich, en eindelyk heeft D. Willem Wats de zelve in den jare 1640 te Londen vermeerdert en naaukeuriger uitgegeven. In den jare 1686 is die druk in folio te Londen andermaal uitgekomen; doch die van den jare 1640 is veel beter. Voorts heeft Matthæus Pariſienſis nog vele andere verhandelingen geſchreven, als: *Vitæ duorum Offarum, Merciæ regum, cœnobii S. Albani fundatorem*; *Vitæ XXIII Abbatum S. Albani*; *Additamenta ad Hiſtoriam Majorem* enz. *Pitſæus & Balæus de ſcript. Angl. Wion Lign. vitæ. Bellarm. de ſcript. Eccleſ. Poſſev. Appar. ſacr. Geſner. in Bibl. Voſſius de Hiſt. Lat. lib. II. Nicolſon Engliſh Hiſtor. library c. 5. Flac. Catalog. teſt. verit. lib. XVI. Caſaubon. in Epiſt. & in Prolegom. ad exercit. Baronian. Baron. Annal. Lelandus. Cave.*

PARISET (LODEWYK) was van Rheggio, in Italië, en leefde in de XVI eeuwe. Hy is de ſchryver van drie Redevoeringen *De Divina in hominem benevolentia atque beneficentia*, die van eene goede Latiniteit zyn, en zeer lang, uitmakende 239 bladen in 8. Hy droeg dezelve op aan paus Julius den III: de zelve wierden in den jare 1553 te Venetië gedrukt by de zonen van Aldus Manutius, die ook verſcheide van zyne Latynſche vaarzen drukten; zyne *Theopœia* in VI boeken, in de jaren 1550 en 1553, en zyne Brieven in VI boeken in 8, in den jare 1553. *Bayle Dict. Crit.*

PARITA, eene kleine ſtadt van het gouvernement van Guatimala, in Noorder America. Zy is in de provincie van Veragua gelegen, aan de golf van Parita, die ten Zuid-Weſten is van die van Panama. *Baudrand.*

PARKER, (HENRIK) zoon en erfgenaam van William Parker, en van Alix zyne gemalinne, dochter en erfgename van Hendrik Lovel. Hy nam zitting in het parlement van Engelandt in het 21 jaar der regeringe van Henrik den VIII, onder den tytel van lord *Morley*, dien hy geërft hadde van zyne moeder, op welke hy vervallen was, als afkomſtig zynde van een tweeden zoon van dat geſlachte. Hy hadt tot opvolger zynen kleinzoon *Henrik*, en deze zyn zoon, den lord *Eduard*, die een der pairs was, die Maria koninginne van Schotlandt ter doodt veroordeelden. Deze Eduard trouwde met Elizabeth, eenige dochter en erfgename van William Stanley, lord Monteagle, waarom zyn zoon *William* den zelfden tytel voerde van lord Monteagle. Deze was het, aan wien men den brief gaf, door welken het ſchriklyk buspoeder-verraadt ontdekt wierdt, waar door men het ganſche parlement in de lucht wilde laten ſpringen. Deze brief waarſchouwde hem zich niet te laten vinden by de zitting van het parlement, welke beginnen moeſt den 5 November van het 3 jaar der regering van Jacobus den I, om dat de genen, die zich daar by bevinden zouden, aan een ſchrikkelyk ongeluk zouden bloot geſtelt zyn. Hy hadt tot opvolger zyn tweeden zoon *Henrik*, die in den jare 1655 ſtierf, nalatende een eenigen zoon, *Thomas* genoemt, die trouwde met Maria, dochter van den ridder van Langworth in Berkshire. *Dougdale.*

PARKER (MATTHEUS) wierdt geboren te Norwich in Engelandt den 6 Auguſtus des jaars 1504. Hy wierdt te Cambridge opgetrokken in het Collegie van Bennet te Cambridge, daar hy eindelyk meeſter of regent wierdt. Daar na wierdt hy aalmoeſſenier van de koninginne Anna Boleyn, en deze rampzalige princeſſe geboodt hem ſtervende, hare dochter Elizabeth in de leerſtukken van den zuiveren Godsdienſt op te brengen en te onderwyzen. Onder de regeering van Eduard wierdt hy deken gemaakt van Lincoln. Onder Maria moeſt hy veel vervolging uitſlaan, om dat hy zich met zo veel zorg bevlytigt hadde omtrent de opvoeding van Elizabeth. Doch wanneer deze princeſſe eindelyk den Engelſchen troon beklom, benoemde zy hem in den jare 1559 tot aardsbiſſchop van Kantelberg. Hy deedt alle mogelyke pogingen om van den laſt van dit ampt ontſlagen te blyven, dewyl hy nederig was, de eenzaamheit beminde, en zyn ligchaam door ziekten verzwakt was. Hy wierdt ondertuſſchen genoodzaakt te gehoorzamen, en den laſt van dit ampt tegen zyn dank op zich te nemen. De genen, die gezegt hebben, dat hy en eenige anderen, by gebrek van biſſchoppen, die hen wyden wilden, gewyd wierden in een herberg, het paardshoofdt genoemt, in Cheapſide, eene ſtraat van Londen, zyn wederlegt door authentyke ſtukken, die noch in wezen zyn, en welke aantonen dat hy op de gewonelyke plaats en wyze gewyd wierdt. Deze laſtering is ook wederlegt in het II boek van de Hiſtorie der Reformatie van Burnet, onder den jare 1559. Parker ſtierf den 17 May des jaars 1575. Men heeft van hem een boek in folio, *de Antiquitate Brittannicæ Eccleſiæ*, waar in hy een beſchryving geeft van de voorrechten der kerke van Cantelberg, met de hiſtorie van 70 van hare biſſchoppen, ſedert den monnik Auguſtinus, tot op den kardinaal Polus. Hy gaf voor zyn doodt een groot getal van gewigtige handſchriften aan de bibliotheek van het Bennets Collegie te Kambridge. Johannes Strype gaf in den jare 1711 te Londen een werk in folio uit, betreffende onzen aardsbiſſchop, waar van dit de tytel is: *Vita & res geſtæ Matthæi Parkeri, archiepiſcopi Cantuarienſis primi ſub Regina Elizabetha, libris IV. Addita eſt Appendix, Apographa plus quàm centum monimentorum, epiſtolarum, relationum, ſchedarumque continens, ex quibus hæc Hiſtoria partim compilata eſt, partim aſſeritur & illuſtratur. Auctore Johanne Strype M. A.* De genen, die zulk een lang werk niet lezen willen, zullen daar van een goed uittrekſel vinden in de *Acten* van *Leipzich* van 1712 *pag.* 433. Men kan ook nazien het aangehaalde boek van Burnet; de werken van den aardsbiſſchop *Brammal*, en *Smith. Bibliotb. Cotton. Hiſt. & Synopſ.*

PARKER, (SAMUEL) zoon van Johannes Parker, een edelman, wierdt geboren te Northampton in den jare 1640, en onderwezen in 't Wadhams Collegie te Oxfort, en van daar in dat van de Triniteit, daar hy, zegt men, zich volkomen ontſloeg van de vooroordeelen van eene Presbyteriaanſche opvoeding. Weinig tyds daar na wierdt hy kapellaan gemaakt van den aardsbiſſchop *Shelden*, die hem ook aartsdiaken maakte van Kantelberg, met eene prebende in deze kerke. In den jare 1686 wierdt hy gewyd tot biſſchop van Oxfort, en ſedert preſident gemaakt van het Magdaleens-Collegie door koning Jacobus den II. Hy ſtierf in de maandt Maart des jaars 1687. Deze biſſchop was zeer geleerd, en ſchreef wel. Men heeft een groot getal werken van zyn maakſel, zo in 't Latyn als in 't Engelſch. Zie hier de voornaamſte. Die, waar van de tytels in 't Nederduitſch geſtelt zyn, zyn in 't Engelſch geſchreven. *Tentamina Phyſico-Theologica de Deo, ſive Theologia ſcholaſtica, &c.* Vrye en onzydige beriſping van de philoſophie van Plato. Verhandeling van de natuur en van de uitgeſtrektheit van Gods goedheit, enz. Redevoering over de kerkelyke regeering, enz. Verdediging en vervolg over de kerkelyke regering, enz. tegen *Dr. Owen.* Redevoering ſtrekkende tot verdediging voor den biſſchop Bramhall, en de Clergie van de Anglikaanſche kerke, tegen de ydele beſchuldigingen

van

van papery. Berisping van *het verhaal verandert van vaarzen in onrym*, dat is een geschrift dat tot zyn tytel heeft, *Rehearsal Transpros'd. Disputationes de Deo & providentia Divina, &c.* Betoog van het Goddelyk gezag, van de wet der nature, en van den Christelyken Godsdienst, in twee deelen. Het verschil betreffende de Anglikaansche kerke, gesteld op de drie eerste en fondamenteele grondregelen van het Christendom, I. de verplichting van het Christendom, volgens het Goddelyke recht; II. het rechtsgebiedt der kerke, volgens het Goddelyke recht; III. de vaststelling van het bisschoplyke gezag door het Goddelyke recht. Staat van de regering der Christelyke kerke in de VI eerste eeuwen. Godsdienst en trouw, of betoog van de macht der Christelyke kerke in zich zelf, enz. Godsdienst en trouw, II deel, of Historie van de betrekking van het keizerlyk en kerkelyk rechtsgebiedt, sedert het begin van het keizerryk van Jovianus, tot het einde van dat van Justinianus. Redenen voor de vernietiging van de Test, waar toe alle de leden van het parlement verplicht zyn. Redevoering gericht aan zyn koninklyke hoogheit den hertog van Jork, om hem te overreden den Protestantschen Godsdienst te omhelzen. *Engelsch Dict.*

PARLEMENT is de naam der hoven van justitie in Vrankryk, (van het parlement van Engelandt zal hier na afzonderlyk gesproken worden) die aldus genoemt wierden van het Fransche woordt *parler*, *spreken*, om dat men in de zelve sprak tot onderzoek van het recht der partyen, en om het zelve uit te spreken. Onder het eerste en twede geslachte der koningen wierdt gemeenlyk het recht geoeffent in het gevolg dezer koningen, en in hunne tegenwoordigheit. De koning Pipin naar Italië willende gaan, en niet kunnende voorzitten in de gewone vergaderingen van justitie, stelde omtrent den jare 755, of 756 een parlement in, bestaande uit de voornaamste groten van zyn hof. Het zelve wierdt gemeenlyk twee maal des jaars gehouden, maar op onzekere dagen en plaatsen. De volgende koningen veranderden iets in het parlement, dat altoos van zitplaats veranderde tot de regering van Philippus den Schonen. Deze prins zich willende ontslaan van den overlast der pleiters, en het volk grote kosten sparen, die men gemenelyk maakte aan 't gevolg van 't hof, maakte het parlement bankvast te Parys. Dit edict is van den jare 1302. Het zelve moest gehouden worden tweemaal des jaars, met de Octaven van Paaschen en van Alderheiligen, en ieder zitting twee maanden duren. De koning verkoos tot voorzitters twee prelaten en twee baronnen, die naderhandt gemeenlyk aardsbisschoppen of bisschoppen waren, en prinsen, of van de voornaamste heeren van het hof. Daar was toen maar eene kamer, die men de kamer der prelaten noemde, om dat dit gezelschap bestont uit verscheide kerkelyken. De noodzaaklykheit en het groot getal van voorkomende zaken verplichtten sedert de koningen deze kamers te vermeerderen. Men begon door die der *Enquêtes*. De eerste wierdt toen de Grote kamer of 't Groot verwulf genoemt. De kancelier of een der prelaten hadt de voorzitting in deze kamer, en in hunne afwezigheit drie der voornaamsten en oudsten. Men noemde ze meesters van 't parlement tot dat koning Philippus van Valois door zyn edict van den jare 1344 hen met den tytel van presidenten vereerde. De eerste was Simon de Bucy, hebbende de vier voorgaande, die voor hem geweest waren in den tydt dat het parlement te Parys gezeten hadde, dien tytel niet gevoert. Het parlement van Parys wordt het hof der pairs genoemt, daar de hertogen, pairs, en andere amptenaars van de kroon den eedt afleggen: zy hebben aldaar het beroep of appel van hunne zaken, en zy worden aldaar geoordeelt wanneer zy van eenige misdaadt beschuldigt worden. Dit recht is zo eigen aan dit genootschap, dat het als eene grote onbillykheit, en een inbreuk in zyne voorrechten aanmerkt, de commissien, die gegeven wierden om het rechtsgeding op te maken van den maarschalk van Marillac, en naderhandt van den hertog van Montmorenci. De provincien onder dit parlement behorende zyn, Isle de France, Beaussé, Sologne, Berry, Auvergne, Lyonnois, Forets, Beaujolois, Poitou, Anjou, Angoumois, Maine, La Perche, Picardië, La Brie, Champagne, Touraine, Nivernois, Bourbonnois, en Maconnois. Het I parlement van Parys heeft verscheide schone voorrechten; eerstelyk neemt het kennis van de rechten van de Regalia en van de pairschappen, met uitsluiting van de andere parlementen. Het neemt ook in den eersten opslag, zo in 't civiel als in 't crimineel, kennisse van de zaken der pairs van Vrankryk, en van de rechten van hunne pairschappen, die zy van de kroon houden. Verders behoren ook voor dit parlement de verschillen van de univerfiteit van Parys, en van verscheide andere gemeenschappen; de zaken waar in de procureur generaal party is; de criminele processen van de voornaamste amptenaars van de kroon, en van de presidenten en raadsheeren van het hof; de misdaden van gekwetste majesteit tegen allerlei personen; de bevestiging der privilegien van steden en gemeenschappen; de uitleggingen en het onderzoek der gewoontens; de bekrachtiging van edicten, ordonnantien, en verklaringen der koningen van Vrankryk. Het parlement van Parys ontfangt ook den eedt van de hertogen en pairs, van de Baillifs en Seneschalken, en van alle de rechters en magistraten, waar van de appellen onmiddelyk voor het zelve gebragt worden. Het zelve bestaat uit acht kamers, welke zyn de grote kamer, de vyf kamers der *Enquêtes*, en de twee kamers van de *Tournelle*. De grote kamer bestaat uit den eersten president, uit negen andere presidenten à Mortier, en uit negen en twintig Raadsheeren, te weten tien kerkelyke en negentien wereldlyke. De hertogen en pairs hebben daar in zitting en beradende stem, als mede de Raadsheren van eer, en de tytelvoerende Raadsheren; de abt van S Denys in dien rang, en de aardsbisschop van Parys als hertog en pair. De requestmeesters hebben daar in mede zitting en een beradende stem, doch hebben niet meer dan ten getale van vier ingang. Ieder kamer der Enquêtes bestaat uit twee presidenten en acht en twintig Raadsheeren. De crimineele Tournelle bestaat uit vier presidenten à Mortier, en achttien Raadsheeren; acht van de grote kamer, en tien van de Enquêtes. De civile Tournelle bestaat uit vier presidenten, en zes en twintig Raadsheeren; zes van de grote kamer, en twintig van de Enquêtes. Daar was eene kamer van het edict, die kennis nam van de zaken en rechtsgedingen, waar in die van den gereformeerden Godsdienst belang hadden; maar de zelve is vernietigt door een edict van de maandt January des jaars 1669. Gedurende de vakantie sedert den 7 September tot daags na S. Martin is 'er eene kamer opgerecht door de oude ordonnantien, om zekere zaken te oordeelen, die eene spoedige afdoening vereischen, en niet uitgestelt kunnen worden. Het II parlement van Vrankryk is dat van Toulouse. Het zelve wierdt ingestelt door koning Philippus den Schonen in den jare 1332, en bankvast gemaakt door koning Karel den VII in den jare 1443. Onder het zelve behoren Languedoc, Vivarais, Velai, Gevaudan, Albigeois, Le Querci, Rouergue, Lauragais, het landt van Foix, en een gedeelte van Gascònje. De Raadsheren van het parlement van Parys geven voor recht van zitting te hebben in de andere parlementen. Koning Karel de VII stont in den jare 1454 aan de Raadsheren van Toulouse toe het zelfde recht te hebben in het parlement van Parys, daar men weigerde dit edict te bekrachtigen. Het hof van Toulouse nam daarom in den jare 1466 een besluit, waar by het zelve betuigde, dat de Raadsheren van Parys niet ontfangen zouden worden te Toulouse voor dat zy aan dat edict voldaan zouden hebben. III. Grenoble; hier onder behoort de provincie van het Dauphiné. Het hadde eerst den naam van *Conseil Delphinal*, en koning Karel de VII maakte het tot een parlement in den jare 1453. IV. Bourdeaux, ingestelt door koning Lodewyk den XI in den jare 1462. Onder dit parlement behoort Perigord, 't Limosin, Bourdelois, Landes, Saintonge, Basadois, Hoog-Gascònje, een gedeelte van Biscaje, en Medoc. V. Dyon, voor Bourgonje, ingestelt door Lodewyk den XI in den jare 1476, en bankvast gemaakt door koning Karel den VII in den jare 1494. VI. Het hoge gerechtshof te Rouaan, voor Normandië, aangestelt onder den naam van *Echiquier*, door koning Philippus den Schonen, in den jare 1302, wierdt eeuwigdurend gemaakt door koning Lodewyk den XII in den jare 1499, en koning François de I gaf het zelve den naam van parlement in den jare 1515. VII. Het parlement van Provence, zittende te Aix, wierdt ingestelt door koning Lodewyk den XII in den jare 1501. VIII. Dat van Bretagne wierdt in den jare 1553 te *Rennes* opgerecht door koning Henrik den II, en in den jare 1675 overgebragt naar *Vannes*. Het zelve zit om de zes maanden. IX. Het parlement van Pau, vervattende de bisdommen van Lescar en van Oleron, wierdt ingestelt in den jare 1519 door Henrik den II, koning van Navarre, prins van Bearn, en herstelt in den jare 1621 door koning Lodewyk den XIII. X. De zelfde vorst rechtte in den jare 1633 het parlement te Mets op voor het landschap Messin, en voor de bisdommen Mets, Toul, en Verdun. XI. Het parlement van Franche-Comte, dat Lodewyk de XIV in den jare 1674 te *Dole* oprechtte, is tegenwoordig te *Besançon*. Men mag ook onder de parlementen rekenen de souvereine Raadsvergaderingen die vonnissen zonder appel. Die te *Perpignan*, daar de leden een roden rok dragen; *Arras*, zonder appel in civile zaken; van gelyken *Doornik* en *Pignerol* voor eenigen tydt. De Raadt van de *Elzas*, die te Ensisheim was, wierdt den 23 September des jaars 1675 overgebragt naar Brisac, en in den jare 1698 verlegt naar Colmar. Die van den Gereformeerden Godsdienst hadden in eenige parlementen kamers, die *van het Edict* genoemt, welke genoegzaam alle vernietigt zyn, die van Parys en Rouaan in den jare 1669. De *Chambre mipartie* te Castres is in den jare 1679 vernietigt. Verscheide schryvers hebben in het byzonder gehandelt van het gene de parlementen betreft, als *Fauchet*, in zyn boek *Origines des dignitez & Magistrats de France. Vinc. Lupian. Comment. de Magistratibus & Praefecturis Francorum. Charles de Figon Discours des Etats & Offices tant du Gouvernement, que de la justice. Bernard de la Roche-Flavin des Parlemens de France. Barth. Chassan De Praesidibus Parlamentorum, P. VII. Catal. gloriae mundi. Jean Chenu Livre des offices de France. Pierre de Miraumont Memoires sur l'Origine & Institution des Cours souveraines. Jean Bapt. de L'Hermite & Franç. Blanchard* hebben *Eloges des Presidens du Parlement de Paris* uitgegeven. De zelfde *Blanchard* heeft ook uitgegeven *L'Histoire des Presidens au Mortier du parlement de Paris, & le Catalogue des Conseillers. Pierre Palliot* heeft uitgegeven *L'Histoire du parlement de Bourgogne.* Van dat te Toulouse handelt *Catel* in zyne *Memoires de Languedoc*; van dat te Grenoble *Nicolas Chorier* in *L'Histoire & L'Etat Politique du Dauphiné*; van dat te Aix *De Bouche*, in *L'Histoire de Provence*, en *Jean Scholastique Pitton* in *L'Histoire de la Ville d'Aix.*

PARLEMENT VAN GROOT-BRITANNIE is eene der aanzienlykste en talrykste vergaderingen des werelds. Het zelve wordt in het *Hoger-* en *Lager-huis*, of in de Kamer of het Huis der Pairs of Lords, en in de Kamer of het Huis der Gemeenten verdeelt. Eer de Normannen Engelandt innamen, bestont alleen de grote koninklyke Raadt uit de voornaamste heren des ryks, en wierdt *Magnatum Conventus*, en *Praelatorum procerumque Concilium* genoemt. De Saxen gaven aan de zelve in hunne taal den naam van *Michel gemote*; (de Grote Zamenkomst) tot eindelyk met het begin der regeringe van koning Eduard den I, of, zo anderen willen, ten tyde van Henrik den I, aan

deze vergadering de naam van parlement van het Fransche woordt *parler*, *spreken*, gegeven is. In dien tydt zoude het zelve echter alleen uit de voornaamsten van den adel bestaan hebben, tot het 49 jaar der regering van Henrik den III in de XIII eeuw, wanneer ook die van de gemeente daar toe geroepen wierden. De koning heeft alleen de macht een parlement te beroepen; doch wanneer hy afwezig is gesch\ufffdiedt zulks door den *Custos Regni*, en gedurende des konings minderjarigheit door den *Protector Regni* in den naam des konings. Het parlement kan ook zyn aanvang niet nemen, 't en zy de koning daar by tegenwoordig is, in persoon of door zyne commissarissen. Daar is alsdan ook niets dat hy niet doen kan, en zyne macht is onbepaalt. Hy kan met bewilliging van de lords en van de gemeente oude wetten vernietigen, nieuwe maken, mate, gewichte, en munt veranderen, schattingen opleggen, pardon verlenen, onechten wettig maken, vremden tot inboorlingen verklaren, en wat dies meer zy. In alle diergelyke gevallen wordt de bewilliging van het parlement voor de bewilliging van het gansche ryk gehouden. Wanneer een parlement beroepen zal worden, laat de koning 40 dagen te voren circulaire brieven *cum advisamento concilii sui* uitgaan, met dit opschrift: *Per ipsum regem & concilium*. De brief des konings, die zeer kort is, wordt aan ieder geestelyk en wereldlyk lord gezonden, en beveelt den geestelyken *in fide & dilectione*, doch de wereldlyken *per fidem & allegiantiam* in zekeren tydt te verschynen. Andere brieven wierden aan de Sherifs en opperrechters in ieder graafschap toegezonden, om het volk aanzegging te doen, dat het twee ridders voor ieder graafschap, twee gedeputeerden voor ieder stadt, en een of twee voor ieder marktvlek te verkiezen heeft. Eertyds hadde ieder een stem tot deze verkiezing, doch Henrik de VI beval door eene acte van 't parlement, dat alleen de *Freeholders*, dat is de genen, die vrye goederen in eigendom bezaten, in het zelfde graafschap woonden, en 40 schellingen (dat toen zo veel was als nu 500 guldens) jaarlyks inkomen hadden, in deze verkiezing stemmen zouden. De persoonen, die voor ieder graafschap verkoren wierden, moesten ten minsten *Esquires* of *Gentlemans* zyn, die bekwaam waren om ridders te worden. Geen van de twaalf rechters des ryks, noch de Sherif van een graafschap, noch eenig geestelyk persoon, noch een vremdeling, die niet genaturaliseert is, kan een lidt van 't Parlement in 't Lagerhuis zyn. Niemandt is verkiesbaar dan die ten minsten 21 jaren oud is, en het Sakrament ontfangt naar het gebruik der Anglikaansche kerke. Alle de leden des parlements van beide de Huizen hebben grote vryheden voor zich zelf en voor hunne huisgenoten, en kunnen van dien tydt af dat zy naar 't parlement reizen tot dat zy wederom naar huis gekeert zyn over gene zaken aangehouden worden, ten zy over verradery en openbare vredebreuk. Doch deze vryheden zyn, om het misbruik dat voor dezen daar van gemaakt wierdt, op het einde der regering van Willem den III een weinig besnoeit. De plaats, daar het parlement gehouden zal worden, kan de koning naar zyn believen benoemen; doch het zelve is sedert vele jaren herwaards in het koninklyke paleis te Westmunster gehouden, het Hoger-huis in een schoon en groot gebouw, en het Lager-huis daar naby in de kapelle van koning Stephanus. Wanneer de koning in het Hogerhuis komt, is hy in zyn koninklyk gewaadt, met kroon en scepter, op een verheven armstoel, onder een verhemelsel, waar onder ook aan de zyden zyne kinderen zitten. Ter regter handt van den koning is een stoel, waar op de koning van Schotlandt zat, wanneer in *fide & legiantia* tot het parlement geroepen wierdt; maar tegenwoordig is de zelve voor den prins van Walles, en een stoel ter slinker handt voor den hertog van Jork. Ter regter handt van den koning aan den muur is eene bank voor de twee aardsbisschoppen, en wat verder daar beneden eene bank voor de bisschoppen van Londen, Durham, en Winchester; de overige bisschoppen zitten op andere banken, naar den tydt hunner inwyding; aan des konings slinker handt tegen den muur zyn banken voor den kancelier, groot-thresorier, president van den Staats-Raadt, en geheim-zegel-bewaarder. Wanneer de zelve baronnen zyn, nemen zy hunne plaats voor de hertogen, die niet van koninklyken bloede zyn; doch zo zy zulks niet zyn, zitten zy aan het hoger einde op de rood-lakensche wolzakken, (die daar toe in plaats van banken dienen, om het grote voordeel, dat dit ryk van de wolle heeft, daar door aan te wyzen.) Aan deze zyde zitten ook de hertogen, marquizen, en graven, naar hunne standsverheffing. Op de eerste bank, die dwars overgaat ten einde der wolzakken, zitten de vicomtes, en op de volgende dwarsbanken de baronnen. De kancelier of groot-zegel-bewaarder houdt zich, wanneer de koning tegenwoordig is, achter het verhemelsel, of zit op de eerste wolzak, aan de zyde van het verhemelsel, by zich hebbende het groot-zegel, en eene zilver vergulde *Mace*, of een soort van een scepter. Hy is de spreker van het Hogerhuis. De ryks-rechters, koninklyke Raden, en meesters van de kancelary zitten op andere wolzakken. Wanneer zy gene baronnen zyn, hebben zy geen stem in dit huis. Op de laatste wolzak zitten de secretarissen des ryks en van het parlement, waar van de laatste twee schryvers of klerken onder zich heeft, die, in plaatse dat zy voortyds geknield waren, tegenwoordig achter eene tafel zitten. Buiten den omtrek of baly van het Hogerhuis zit des konings voornaamste kamer-jonker, die de *Zwarte-roede* genoemt wordt, naar een zwarten staf, dien hy in zyne handt draagt. Hy heeft onder zich eenen *Yeomen Usher*, of deurwaarder, die de deur van binnen bewaart, en eenen van buiten, die de genen roept, met welke men spreken wil, en eenen *Sergeant at mace*, die den scepter voor den kancelier draagt. Wanneer de koning de kroon op 't hoofdt heeft, is geen van de lords gedekt. In 't Lager-huis zitten de leden zonder onderscheidt, hebbende de spreker alleen eenen armstoel in 't midden, en de secretaris van dit huis eenen stoel beneden hem. De gedeputeerden alhier hebben gene staats-klederen aan gelyk de lords, die scharlake rokken aan hebben met hermelyn uitgemonstert. De byeenkomst van het parlement, zo lang de zitting duurt, geschiedt alle dagen, uitgezondert op de zondagen, en op de grote feestdagen, van 's morgens ten negen tot 's namiddags omtrent drie uuren. Het zelve hervat nooit wederom zyne vergadering des namiddags, al moest het ook van den morgen tot in den avondt laat byeen blyven. By het openen van de zitting van het parlement doedt de koning eene aanspraak, en verklaart de oorzaken van de beroeping des parlements. Onderdusschen staan die van het Lager-huis met bloten hoofde achter de baly in 't Hoger-huis, en krygen last uit de naam des konings om eenen spreker onder hen te verkiezen; waar op zy in hunne kamer gaan, en eenen Spreker verkiezen, die eenige dagen daarna den koning aangeboden, en door hem goedgekeurt wordt. Eer het parlement eenige zaken voorneemt, moeten alle de leden van 't Lager-huis den eedt *of allegeance & supremacy* (opperhoofdigheit des konings in het wereldlyke en in het geestelyke) afleggen, in tegenwoordigheit van een koninklyk amptenaar, die daar toe gestelt is, en na de laatste staatsverandering van den jare 1688 ook de *Test*, of *het Getuigenis*, dat is, dat zy de leer van de Transsubstantiatie, aanroeping der Heiligen, en het Mis-offer afzweren, welke *Test* ook de lords moeten afleggen. Boven dien zyn ook alle de leden des parlements door eene parlementsacte, die koning Willem eenige uuren voor zyn doodt ondertekende, verbonden den gewaanden prins van Walles af te zweren. De macht en de voorrechten der beide Huizen zyn zeer onderscheiden. Het Hoger-huis heeft de macht niet alleen om wetten te maken en weg te nemen, maar ook om over de gewigtigste belangen van het ryk te raadplegen en raadt te geven; in alle verschillen recht te spreken; van de aanklagten der lords of pairs van het koninkryk kennis te nemen; in gewigtige gevallen eeden te doen afleggen, enz. Het Lager-huis heeft ook de macht wetten te geven en af te schaffen; doch het zelve heeft echter maar *votum negativum*, en wordt alleen beroepen *ad consentiendum*. De billen of acten van schattingen komen eerst uit dit huis, dewyl de gemeenen byna al den last der schattingen moeten dragen. Het Lager-huis kan ook wetten voorslaan, en lyfstraffelyke persoonen, al waren zy ook de grootste heren des ryks, gerechtelyk aanklagen. Alzo is het zelve als de grote *Inquisitie* des ryks, welke zich vergadert om alle openbare bezwaringen en schennissen den koning en het Hoger-huis voor te dragen, om daar door gestraft te worden. In beide de Kamers wordt niet alleen het gene, dat de koning voorstelt, maar ook wat verder voorkomt, overwogen, en het is iedereen geoorlooft eene bill in te geven, 't zy in 't Hoger- of in 't Lager-huis. Alles wat voorgestelt wordt, om zulks in rechten kracht g te maken, wordt schriftelyk opgestelt, en alsdan eene bill genoemt. Deze wordt des morgens in de volle vergadering gelezen, en zo de zelve geheel verworpen, noch geheel goedgekeurt wordt, stelt men eenige commissarissen aan om de zelve nader te onderzoeken, wordende het ligchaam van deze commissarissen te zamen een *Committé* genoemt. Wanneer dezelve in 't net gebragt is, wordt zy aan 't Huis voorgedragen, en zo zy goedgekeurt zal worden, wordt zy tweemaal op verscheide dagen gelezen, alsdan op parkement geschreven, en daarna ten derden male gelezen. Wanneer zy in 't Hoger-huis is, vraagt de kanselier, en in 't Lager-huis de spreker; *zal die bill doorgaan?* Wanneer de meeste stemmen het zo willen, zo schryft de secretaris in 't oud Fransch: *soit baillé aux communes*, of *soit baillé aux Seigneurs*. Daarna plagten de beide Kamers door gedeputeerden malkander de bills toe te zenden om de bewilliging tot de zelve te verkrygen. Wanneer een gedeputeerde in 't Lager-huis zyne mening zegt, zo staat hy met ontbloten hoofde overeinde, en wanneer een ander dezelve wederlegt, zo is 't niet meer toegelaten op den zelfden dag daar op te antwoorden. De spreker heeft daar by geen stem, dan wanneer de andere stemmen gelyk zyn. In 't Hoger-huis zegt de laatste baron zyne mening eerst, en alsdan zeggen de anderen naar hunnen rang *content* of *not content*. In 't Lager-huis zeggen zy *yes*, of *no*, (ja of neen) en wanneer men om de grote menigte het getal der stemmen niet onderscheiden kan, zo gaan die, welke ja gezegt hebben, uit, daar tegen blyven de genen, die neen gezegt hebben, zitten, en worden getelt. Wanneer het eene Huis eene bill, die in het andere doorgaat, niet wil laten doorgaan, zo houden eenige gedeputeerden van de beide Huizen in de zogenaamde geschilderde kamer eene byeenkomst. Wanneer zy het niet eens worden is de bill te niet, doch wanneer zy zich verdragen, zo wordt die, gelyk de andere, den koning, wanneer hy in zyn koninklyk gewaadt in het parlement komt, voorgedragen; en als dan de tytel van ieder bill door den kroons secretaris gelezen, waar op de parlements secretaris, in gevolge van des konings last, zyne bewilliging verklaart. Wanneer de bill het gemene welzyn aangaat, zegt hy in 't Fransch: *le Roi le veut*, dat is, *de koning wil het*, waar door zy kracht verkrygt, en een acte des parlements genoemt wordt. Wanneer de zelve eene byzondere zaak betreft, zegt hy, *soit fait comme il est desiré*, dat is, *het geschiede gelyk het begeert is*. Wanneer de koning zyne bewilliging niet tot de bill geven wil, zegt de secretaris, *le Roi s'avisera*, dat is, *de koning zal zich beraden*, waar door zy vernietigt wordt. Wanneer de bill eenige schatting of eenige lasten betreft, zegt de secretaris, *le Roi remercie ses loyaux sujets, accepte leur benevolence, & aussi le veut*, dat is, *de koning bedankt zyne getrouwe onderdanen, neemt hunnen goeden wil aan, en wil het ook alzo*. Voor de regering van Henrik den VII wierden alle acten des parlements in de Fransche taal geschreven of geregistreert, doch tegenwoordig geschiedt zulks in het Engelsch. De-

zelve

zelve worden ook opentlyk door den druk bekent gemaakt: van gelyken laat het Lager-huis zyne *votes* (stemmen) en overwegingen drukken. Dewyl de koning het hoofdt en de zuil des parlements is, zo wordt het door deszelfs doodt, wanneer hy gedurende de zitting des parlements sterft, gedissolveert of gebroken. Het staat ook aan den koning het zelve te adjourneren, te prorogeren, of te breken, en plagten by het eindigen van het zelve byna de zelfde plechtigheden gebruikt te worden, als by deszelfs opening; ook wierdt eenige dagen te voren door eene openbare koninklyke verklaring bekent gemaakt op wat dag het zelve een einde zoude nemen.

In het Engelsche parlement waren voor den jare 1706 in het Hoger-huis 2 aardsbisschoppen, 19 hertogen, 1 marquis, 70 graven, 9 vicomtes, 24 bisschoppen, en 62 baronnen, in alles 187 lords. In 't Lager-huis waren te zamen 513 personen. Doch na de vastgestelde unie tusschen Engelandt en Schotlandt in den jare 1706 hebben noch 16 Schotsche pairs in 't Hoger-huis, en 45 Schotsche gedeputeerden in 't Lager-huis van 't parlement van Groot-Britannië zitting en stem bekomen. Ondertusschen is het getal der leden van het Hoger-huis niet bepaalt: het staat aan den koning het getal daar van naar zyn welgevallen te vermeerderen. Door een bill of acte van 't parlement van den jare 1695 wierdt vastgestelt, dat het parlement in het toekomende ten minsten eenmaal in drie jaren zoude byeen geroepen worden, en dat het zelfde parlement niet langer zoude duren dan drie jaren, na welken tydt het gebroken zoude worden, om te treden tot eene nieuwe verkiezing van de leden, die het zelve uitmaken, zo de koning het goedkeurt. Deze acte wordt genoemt de acte van het driejarig parlement. In Schotlandt of Noorder-Britannië plagt voor de unie het parlement met grote plechtigheden te Edenburg gehouden te worden. In Ierlandt is van gelyken een parlement. *Smith's Commonwealt of England. Ejusd. the authority, form and manner of holding parliaments. Cambden's high court of parliament. Cotton's Posthuma, the opinions of several learned antiquaries viz. Dodrige, Agar, Tate, Cambden, Holland, Cotton, Selden, touching the antiquity, power, order, state, persons, manner, & proceeding of the high court of parliament in England; Memorials of the method & manner of proceedings in parliament in passing bils by H. S. E. C. P. Precedents concerning elections, proceedings, privileges, and punishments in parliaments. Henry Elsinge's method of passing bills in parliament. Chamberlayne's present state of England P. II. c.* 13. & *P. III. p.* 484. *seq. Unio magna Britannia art. XXII.* En vooral *Verhandeling over den oorspronk der Parlementen, hunne rechten, en hunne macht*, achter het I Deel der *Geschiedenisse van Engelandt, Schotlandt en Ierlandt, in het Fransch beschreven door den Here de Larrey.*

PARMA, *het Parmesaansche* (PARMEGIANO) een landschap, zynde een hertogdom en leen van den Kerkelyken Staat, in Lombardië, dat ten Noorden en Westen aan 't hertogdom van Milaan, ten Oosten aan 't hertogdom Modena, en ten Zuiden aan 't Appennynsche gebergte grenst, waar door het van het Genueesche en van het Toskaansche gebiedt gescheiden wordt. Het zelve heeft in voorgaande tyden verscheide heeren gehad; doch na verscheide veranderingen de kerk in het geruste bezit van dezen staat geraakt zynde, gaf paus Paulus de III, te voren Alexander Farnese genoemt, het zelve hertogdom in den jare 1545 aan zynen zone Petrus Lodewyk van Farnese, die in het bezit van dezen staat ontrust wierdt door keizer Karel den V: doch dit hertogdom wierdt in het zelve huis bevestigt door het huwelyk van den hertog Octavius met Margareta van Oostenryk, eene natuurlyke dochter van den zelfden keizer. Van dit geslachte is onder den naam van FARNESE gesproken. De grondt van dit landschap is vruchtbaar in granen, wyn, oly, hennep, en gras. Dit hertogdom wordt in vier delen verdeelt, te weten, in het eigentlyke hertogdom van Parma, het hertogdom van Piacenza, den Staat van Busseto, en dien van Val di Taro. Het eigentlyke hertogdom Parma is het Oostelyk gedeelte van dit gansche gebiedt, en langs de rivier Parma van den Po tot aan het Appennynsche gebergte gelegen. Het hertogdom Castro en het graafschap Ronciglione behoorden eertyds mede tot dezen Staat, doch wierden in den jare 1664 weder aan de pauselyke kamer ingelyft. De voornaamste steden van dit gebiedt zyn, Parma, de hoofdstadt, Plaisance of Placentia, *Borgo di val di Taro*, Busseto, Borgo S. Donino, en Fiorenzuola. *Arrighi hist. di Parma. Alberti Descr. Ital. Sansovin. Riccioli.*

PARMA, eene stadt van Italië, aan eene rivier van den zelfden naam, die de stadt in drie deelen verdeelt, welke door drie bruggen aan malkander gehecht zyn, is de hoofdstadt van het hertogdom van den zelfden naam, met een bisdom, eertyds onder dat van Ravenna, en tegenwoordig onder den aardsbisschop van Bologne behorende. Deze stadt is zeer oud, en wierdt door den keizer Frederik Barbarossa twee jaren vruchteloos belegert. Zy heeft omtrent 3 mylen in haren omtrek, is wel versterkt, en met een goed kasteel voorzien. Het landt rondom Parma is uitnemende vruchtbaar, en men maakt daar kaas, die, onder den naam van Parmezaan, door geheel Europa geacht is. Het paleis, waar in de hertog zyn verblyf houdt, zyne tuinen, het kasteel, de fortifikatien, en de hoofdkerk zyn aanmerkenswaardig. De gemelde kerk heeft een fraaien Dom, welke door Corregio geschildert is, die van Parma was, zo wel als Parmigiano. Men vindt by de Kapucynen het graf van den vermaarden Alexander Farnese, hertog van Parma. De hertog Rainutius Farnese de I stichtte alhier in den jare 1599 eene univerfiteit; waar by ook het zo genaamde Collegie der Edelen aangelegt is, dat een groot en schoon gebouw is, waar in gemeenlyk omtrent 200 jonge edellieden in alderhande wetenschappen en oeffeningen onderwezen worden. Parma is de geboorteplaats geweest van verscheide grote mannen, en in den jare 1602 wierdt aldaar een Synode gehouden. Men vindt aldaar ook eene akademie van grote geesten, de *Innominati* genoemt. Verscheide schryvers onder de ouden hebben ook van deze stadt gesproken. *Strabo l. V. Agathias l. I. Livius. Plinius. Bonaventura. Schauplatz des kriegs van Italien p.* 437. *seq.* en de schryvers onder het voorgaande artykel bygebragt.

PARMA, het geslacht der hertogen van Parma. Zie FARNESE.

PARMA, eene rivier van Lombardië, heeft haren oorspronk in het Appennynsche gebergte, loopt door het hertogdom Parma, van het Zuiden naar het Noorden, bespoelt de stadt van dien naam, en ontlast zich in den Po, tusschen Brissello, en Cazal-Major. *Maty Dict.*

PARMENAS was een der zeven mannen, onder welke ook Stephanus was, die op het vertoog der Apostelen tot diakonen wierden verkoren. Epiphanius is van gevoelen, dat deze mannen uit het getal der zeventig discipelen des Heilands genomen wierden. Dit is zeker, dat zy, volgens de gedane vermaning der Apostelen voor de verkiezing, mannen zyn geweest, die een goed getuigenis hadden, en welke vol van den H. Geest en van wysheit waren. Wat Parmenas belangt, men vindt niets zekers van zyn leven of van zyne doodt. De Grieken zeggen, dat hy ontsliep voor de oogen der Apostelen. Adon stelt zyn martelaarschap te Philippis, in Macedonië, op den 23 January. Het Menologium der Grieken, en het Roomsche Martyrologium maken gewag daar van, en het laatste bepaalt zyne doodt onder Trajanus in de zelfde stadt Philippis. Simon Metaphrastus verhaalt de acten van zyn martelaarschap. *Actorum VI*, 3. 5. *Epiphanius de Christo. Baron. A. C.* 109.

PARMENIANUS, een scheurziek bisschop in Africa. De Donatisten verkoren hem na de doodt van hun hoofdt Donatus om hunne kerk van Carthago te bestieren. Dit gebeurde in den jare 368. Parmenianus wilde zyn aanvaarding van dit gewaande bisdom uitmuntende maken door zyne heftige schriften tegen de rechtzinnigen. De prelaten daagden hem uit tot eene openbare redentwist; doch hy weigerde zulks, onder voorwendsel dat zy onrein, en hy en zyn aanhang heilig zynde, gene gemeenschap tusschen hen konde zyn. Optatus wederleide zyne bedriegeryen; en Augustinus schreef ook tegen hem, en tegen die van zynen aanhang. *Optatus l. I. Baronius A. C.* 368.

PARMENIDES, van Elea, een philosooph, bloeide in de XCVI Olympiade. Eusebius zegt, dat hy in de LXXXVI Olympiade, omtrent het 316 of 318 jaar van Rome leefde. Hy is een leerling geweest van Xenophanes, of, naar het getuigenis van Theophrastus, van Anaximander, doch heeft zich echter meer aan Diochetus, eenen Pythagorist, gehouden; dien hy na zyn doodt tot zyner eere eene kapelle gebouwt heeft. Hoewel hy van voornamen huize was, en goede middelen hadde, zo liet hy zich nochtans bewegen om een stil en ingetogen leven te leiden. Men wil dat hy zynen landgenoten wetten gegeven zoude hebben. Zyne gevoelens waren, dat alles in de wereldt naar den regel der noodzaaklykheit geschiedde, welke niets anders zoude zyn dan de Voorzienigheit, die de wereldt gemaakt hadde; dat alle zaken in de zinnen vallende twee grondbeginselen hadden, namelyk het vuur en de aarde, of het licht en de duisternisse, en dat de aarde als de stoffe, doch het vuur als de werkmeester aangemerkt moesten worden; dat de aarde uit de dikke en onzuivere lucht gemaakt, en daar benevens rond, en in 't midden der wereldt gelegen was; dat de mensch uit het leem der aarde gemaakt was, en zyne ziele in de borst hare voornaamste zitplaats hadde; en dat 'er tweederlei philosophie was, waar van de eene de waarheit, doch de andere de enkelde mening tot eenen grondslag hadde. Hy heeft zyne philosophie in vaarzen beschreven, waar van maar eenige stukken voor handen zyn, welke Henricus Stephanus in zyn boek *Poësis philosophica* genoemt, byeen verzamelt heeft. Plato heeft eene zamenspraak geschreven, die hy den naam van *Parmenides* of *Van de denkbeelden* gegeven heeft. Deze philosooph is onderscheiden van een PARMENIDES, een redenkunstenaar, die een boek over de Redenkunst geschreven heeft. *Laërtius l. IX. Plutarchus de plac. Phil. l. I. c.* 25. *l. IV. c.* 5. *Aristot. l. I. Metaphys. & l. I. Physic. Cicero Acad. Quæst. l. II. Euseb. Prapar. Evang. l. I. c.* 8. *Clemens Alexandr.*

PARMENIO, een veldoverste van Alexander den Groten, welke in verscheide gelegenheden hem blyken hadde gegeven van hoogachting, gelyk Parmenio dikwils blyken hadde gegeven van zyne dapperheit. Deze koning liet hem echter eindelyk met zynen zoon Philotas ombrengen, dewyl zy beschuldigt wierden met Dimnus en Nicomachus tegen zyn persoon te zamen gezworen te hebben. Wanneer Darius koning van Persië aanboodt om Alexander al het landt aan de andere zyde van den Euphraat af te staan, en hem zyne dochter Statira met tien duizend talenten gouds ten huwelyk te geven, tot eenen prys der vrede, dien hy hem verzocht, zo scheen deze voorslag zo voordeelig aan Parmenio, dat hy zeide: *Ik zoude deze aanbieding aannemen, zo ik Alexander was.* Waar op deze prins antwoordde, *En ik zoude het zelfde doen, zo ik Parmenio was. Plutarchus in Apophth. Quintus Curtius l. VII.*

PARMENISCUS, een letterkunstenaar, heeft verscheide verhandelingen geschreven, en onder anderen aantekeningen over Aratus, en eene historie van het gesternte, welke Hyginus aanhaalt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Varro l. IX. de L. L. Vossius de Hist. Græc. & Scient. Math.*

PARNASSUS, door de Barbaren *Liacura* genoemt, gelyk Sophinus bericht, is een berg in het Griekschelandschap Phocis, welke twee spitsen hadde, die aan de Muzen gewyd, en der zelver gewonelyke verblyfplaatsen waren. De dichters maken daar

daar van dikwils gewag in hunne schriften. Daar was ook eene stadt van dien naam in klein-Asië, in de provincie van Cappadocië, met een bisdom.

PAROCZLO, een vlek van opper-Hungarië. Men plaatst het zelve naby de stadt Agria, ten Oosten, en men houdt het voor het *Partiscum* van Ptolomeus. *Maty Dict.*

PARODIE, *Parodia*, zeker slag van poëzy, waar in men, om met eenige personen te spotten, de ernstige vaarzen van een vermaarden dichter met verstandt in een schertsenden zin verandert en nabootst. Daar is eene aardige Parodie van een der toneelen van de *Cid*, toegepast op Chapelain en op Cassagnes, in de werken van Boileau.

PAROPAMISSUS, PAROPANISUS, een zeker oud landschap van Persië. De nieuwe landbeschryvers zyn van gedachten, dat het ten dele in de provincie van Candahar, welke den koningen van Persië toebehoort, en ten dele in Cabul, eene provincie den Groten Mogol behorende, tusschen Aria, Bactriana, Indië, en Arachosië gelegen was. Ptolomeus zegt, dat de inwoners van dit landt, aan welke hy verscheide benamingen geeft, zeer wild waren: en Quintus Curtius voegt 'er by, dat zy gene gemeenschap met de andere volkeren hadden; dat het landt koud en onvruchtbaar was en dat de inwoners in huizen van gebakke stenen woonden. Het leger van Alexander leedt veel ongemak in dit landt. *Strabo l. XI. Quintus Curtius l. VII. Ptolomeus. Plinius. Sanson.*

PAROPAMISSUS, PAROPANISUS, was de naam van eenen berg gelegen in 't Noorden van het landschap van den zelven naam, waar van in 't voorgaande artykel gesproken is. Eenigen, die het leven van Alexander beschreven hebben, noemden dezen berg verkeerdelyk *Caucasus*, dewyl de Caucasus gevonden wordt tusschen de Kaspische zee en den Pontus Euxinus, in het Noorden van Iberië, een landschap dat Alexander nooit gezien heeft. Maar de naam van den Caucasus vermaarder zynde dan die van Paropanisus, zo hebben de Grieken ongetwyfelt Alexander daar door eere willen doen, dat zy voorgaven dat hy doorgedrongen was tot aan den Caucasus, aan welken Prometheus vastgehecht was geweest. *Arianus. Plutarchus.*

PAROS, of PARIO, tegenwoordig *Paxio* genoemt, een eilandt van de Egeesche zee, is een van de Cycladische eilanden. De ouden hebben aan het zelve verscheide namen gegeven, als *Demetrias*, *Zazinthus*, *Hyria*, *Hyliessa*, *Cabarnis*, *Pactia*, en *Minoëa*, gelyk Plinius en Stephanus van Byzance verhalen. Het zelve is altoos door zyn witten marmersteen vermaard geweest, als mede door des zelfs schoon water, en om dat aldaar gene muizen gevonden wierden. De Griekssche keizers hebben het zelve bezeten, tot dat Marcus Sanudo het zelve in den jare 1207 veroverde, en met het hertogdom Naxos vereenigde. Florentia Sanudo van den Archipelagus gaf het zelve aan hare eenige dochter Maria, die met Caspar van Sommaripa trouwde. Van dit geslachte kwam het aan het Venetiaansche huis van Venier, door het huwelyk van Florentia van Sommaripa met Francisco Venier, wiens kleinzoon, de vermaarde Venier, dit eilandt, door gebrek van water, aan Barbarossa onder Solyman den II moest overgeven, na welken tydt de Turken het zelve behouden hebben. Dit eilandt heeft omtrent zeventien mylen omtreks, en op het zelve zyn verscheide dorpen, en eene stadt Paros of Pario genoemt, welke eertyds een bisdom hadde, onder dat van Nacsia, of onder dat van Rhodus behorende. *Plinius. Strabo. Stephanus Byzant. Baudrand & Ferrari in Lexic. Geogr. Maty Dict. Sanson Geogr. Tournefort Vojage du Levant op. V.*

PARPAILLOTS is een naam, dien men eertyds gaf aan de Hervormden in Vrankryk, die men ook *Hugenoten* of Kalvinisten noemt. Voor het edict van Nantes noemde men de Protestanten Parpaillots, om dat François Fabricius Serbellon, nabestaande van den paus, op den 8 Augustus des jaars 1562 te Avignon Johannes Perrin, heer van Parpaille, president van Oranje, hadt doen onthalzen. De naam van Parpaillot heeft hier door zynen oorsprong gekregen, welke vernieuwt wierdt in het beleg van Montauban, en die noch in Vrankryk onder het gemene volk in gebruik is.

PARR, of PARRE, (Catharina) gemalinne van Henrik den VIII, koning van Engelandt. Zie CATHARINA PARRE.

PARR, of PARRE, (Wilhelm) graaf van Essex, en markgraaf van Northampton, was een broeder van Catharina Parr, de zesde gemalinne van Henrik den VIII, koning van Engelandt, en bezat alle eigenschappen, die in een wakker en beleeft hoveling gevordert konden worden. Daar benevens beminde hy de muzyk en de dichtkunst, hadt grote geleertheit, en een goed begrip. Hy bekleedde ook aanzienlyke ampten onder Henrik den VIII, Eduard den VI, en Elizabeth. Hy trouwde met Anna, eene dochter en erfgename van den grave van Essex, en verkreeg met haar den graaflyken tytel van dat huis; doch liet zich echter, dewyl hy haar van echtbreuk overtuigde, onder de regering van Henrik den VIII tafel en bedde belangende van haar scheiden. Hy was hier mede niet vergenoegt, maar begeerde met eene andere te trouwen, zocht daarom onder Eduard den VI eene volkome echtscheiding te verkrygen, en eer noch eene uitspraak volgde, trouwde hy met Elisabeth Broke, eene dochter van den Lord Cobham. Door deze verhaasting maakte hy zyne zaak bezwaarlyker, doch bragt eindelyk zo veel te weeg, dat in den jare 1548 door zekere geestelyke commissarissen, en in den jare 1552 door het parlement zyn twede huwelyk wettig verklaard wierdt. Maar in 't eerste parlement, dat in den jare 1553 onder de koninginne Maria vergaderde, wierdt de gemelde echtscheiding wederom vernietigt. Den 6 February des jaars 1547 maakte hem Eduard de VI tot markgraaf van Northampton, en opper-kamerling van Engelandt, en in den jare 1549 gebruikte deze koning hem tegen de wederspannelingen, welke in de provincie van Nordfolk onder Wilhelm Kets eenen opstandt verwekt hadden; hoewel hy in deze onderneming wat te veel vuur liet blyken, en daarom, na dat hy eenig verlies geleden hadde, het bevel tegen de gemelde misnoegden aan den graaf van Warwyk moest overlaten. Na de doodt van Eduard den VI wierdt hy in den jare 1553 nevens den hertog van Northumberlandt, voor wien hy zich altoos al te genegen getoont hadde, ter doodt veroordeelt, dewyl hy het met Johanna Gray tegen de koninginne Maria gehouden hadde. Doch in het volgende jaar verkreeg hy vergiffenis, en wierdt door het parlement in alle zyne ampten en tytels herstelt, de waardigheit van het markgraafschap van Northampton alleen uitgezondert, welke de koningin Elisabeth hem eerst wederom gaf. De zelfde koningin gaf hem ook de ridderorde van den Kousseband, en gebruikte hem in gezantschap naar Vrankryk. Eindelyk stierf hy in den jare 1571 zonder kinderen na te laten; waarom Mylord Herbert, graaf van Pembroke, zyner zusters zoon, op hem volgde. *Cambden Britann. p. 440. De Larrey Geschiedenis van Engelandt II. Deel.*

PARREGA, een dorp van de Vriesche grietenye Wonseradeel, in het kwartier Westergoo. In het zelve stondt het adelyke huis *Eminga*, of *Æminga*, daar de buurt nog tegenwoordig den naam van voert. De kerk heeft een dikken en stompen toren. *Winsemius.*

PARRET, eene rivier van Engelandt, in het graafschap van Sommerset. Zy loopt van het Zuiden naar het Noorden, en ontlast zich in het meir van Saverne. Zy besproeit Croket-Horn, South-Petherton, Longport, en Bridgewater. *Engelsch Dict.*

PARRHASIUS, een beroemd schilder van Ephezen, of, zo anderen willen, van Athene, was een zoon van Evanor, en leefde ten tyde van Socrates, omtrent de XC Olympiade, en het 420 jaar voor Christus, zo men Xenophon gelooft, die hem ingevoert heeft in eene zamenspraak, zich met dien philosooph onderhoudende. Hy was een der uitmuntendste schilders van zynen tydt. „ Hy was de eerste (zegt *Plinius*) die de evenredigheit, en „ de juiste overeenkomst (*proportie*) aan de schilderkunst gegeven „ heeft; hy was de eerste, die de levendigheit der kentekenen, en „ van de verscheide trekken van het wezen heeft weten uit te „ drukken, die de nette schikking van het haair heeft uitgevonden, „ en die de bevalligheden van het aangezicht wel heeft weten te „ vertonen; met toestemming van de meesters zelfs heeft hy boven alle de anderen de eer behaalt van volkomen wel te slagen „ in de omtrekken; en dat is het grootste geheim en de grootste „ behendigheit van den schilder." Maar Parrhasius hadt zich, volgens de aanmerking van den zelven schryver, onverdraaglyk gemaakt door zynen hoogmoedt. Hy wierdt echter van Timanthes in het schilderen van Ajax overtroffen. Hy schilderde met Zeuxis om den voorrang. De laatste hadt druiven geschildert, die zo natuurlyk getroffen waren, dat de vogelen daar op kwamen vliegen, en daar van eeten wilden. Parrhasius daar tegen schilderde een linnen doek, welke zo gelyk was aan natuurlyk linnen, dat Zeuxis, die zich zelf veel daar van beloofde, dat hy de vogelen bedrogen hadde, wilde dat men dezen linnen doek wegnemen zoude, op dat hy de schildery van Parrhasius, die hy meende dat daar achter verborgen was, zien mogte. Doch wanneer hy zyne doling gewaar wierdt, gaf hy het Parrhasius gewonnen, die hem als eenen kunstenaar misleid hadde, daar hy in 't tegendeel slechts de vogelen bedrogen hadde. Parrhasius hadt Theseus geschildert; hy hadt ook in een eenig tafereel Meleager, Hercules, en Perseus geschildert, en in een ander Eneas, Castor en Pollux. Cicero vergelykt hem by eenen beeldhouwer, Scopa genoemt, *l. I. de Divin. Plinius l. XXXV. c. 10. Sueton. in Tib. Quintilian. l. XII. c. 10. Diodor. Sicul. l. XXVI. Athenaus l. XII. Vasari & Ridolfi vite de Pittori. Felibien Entretiens des Vies des Peintres. Junius de Pictura veterum. Sandrart Teutsche Acad. P. I.*

PARRHASIUS, (Janus) geboren te Cosenza in het koninkryk van Napels, in den jare 1470, volgde de gewoonte der geleerden van dien tydt, die hunne namen veranderden in andere, welke veel overeenkomstiger waren met het Heidendom dan met het Christendom. Hy liet zich noemen *Aulus Janus Parrhasius*, in plaats van *Johannes Paulus Parisius*. Hy was ervaren in de goede letteren, en was daar in met veel achting professor in de stadt Milaan. Hy hadt het genoegen den generaal Trivulcio in zyn gehoor te zien, die zestig jaren oud was. Hy hadt ongemeene bevalligheden in zyne uitspraak, en overtrof daar in voornamelyk alle de andere professoren, zo dat hy door zyne schone stem een groten toeloop van toehoorders tot zich trok. De vryheit, die hy gebruikte om de genen, die de classen der scholen in het Milanees bestierden, te berispen, verbitterde hen zodanig, dat zy eene schriklyke zamenzwering tegen zyne achting maakten: zy kreten hem uit als eenen man, die zyne scholieren ontuchtelyk beminde. Dit kwade gerucht, dat den Milanezen geweldig mishaagde, noodzaakte hem zyn post te verlaten. Hy begaf zich naar Vicenza, daar men hem een beter wedde aanboodt, en leeraarde aldaar de goede letteren, tot dat de oorlog hem deze plaats deedt verlaten om naar zyn vaderlandt te wyken. Hy wierdt te Rome geroepen door paus Leo den X, om aldaar in 't openbaar de goede letteren te leeraren. Hy bragt aldaar met zich Basilius Chalcondylus, den broeder van zyne vrouwe, en een zoon van Demetrius Chalcondylus, professor in de Griekssche taal te Milaan. Hy genoot niet lang de waardigheit, die de paus hem gegeven hadde; buiten staat geraakt door de jicht, en gedrongen door armoede, was hy genoodzaakt wederom naar zyn vaderlandt te wyken,

wyken; daar hy een korten tydt daar na stierf. Hy liet zyne boeken aan Antonio Seripandi, zyn goeden vriendt, een broeder van den kardinaal Hieronymus Seripandi, die hem eene grafstede deedt bouwen by de Augustynen te Napels. Hy wordt omstandig geprezen door Henrik Stephanus in eene opdragt. Andreas Alciatus beschuldigt hem schryvers bygebragt te hebben, die hy nooit gezien hadde. De zelfde Alciatus beklaagt zich ook een handschrift van Juvenalis niet weder bekomen te hebben, dat hy hem geleent hadde. Men heeft eene redevoering van Alciatus, waar in hy vele klagten doedt tegen de fortuin. Hy zegt daar in, dat de fortuin niet ophoudt hem te bestryden, om hem te dwingen tot die bekentenis dat hy overwonnen is, maar dat de kwalen, die hem drukken, hem niet verplichten deze bekentenis te doen. Hy vertoont, dat hy niet in de rechtsgeleertheit hebbende willen studeeren, gelyk zyne voorouders gedaan hadden, de verontwaardiging van zynen vader daar door op zich haalde, die de kosten van zyne studie niet meer wilde dragen. Hy verzekert, dat hy tot vyfmaal toe zyne bibliotheek verloren heeft; dat hy gedwongen wierdt zyn vaderlandt te verlaten, wanneer de Franschen in het koninkryk van Napels gevallen waren; dat hy in weinig tyds zyne moeder, zynen vader, zyne twee broeders, en alle zyne kinderen verloor. Hy beklaagt zich over 't verlies van Theophilus en Basilius Chalcondylus zyne twee schoonbroeders, die jong gestorven waren, en die grote zaken beloofden. Men heeft eenen brief uitgegeven, dien hy schreef aan Basilius Chalcondylus, weinig tyds voor de zekerheit van zyne beroeping te Rome. Hy vertoont in dezen brief twee huisselyke kwellingen, die hem smerten veroorzaakten. De eerste was, dat de weduwe van zynen broeder, na dat zy drie jaren lang, als eene andere Penelope, alle aanzoek hadde afgeslagen, heimelyk met een zekeren Caputus getrouwt was, en al het vaderlyk goedt van hare kinderen gerooft hadde. De andere was, dat de dochter van zynen broeder zich hadde laten bezwangeren door eenen advokaat, die weduwenaar was van de zuster van deze dochter. Om de doodstraf te ontgaan, welke zy beide te vrezen hadden in diergelyk een geval van bloedschande, waren zy heimelyk getrouwt; en dewyl hen zulks niet van 't gevaar konde bevryden zonder eene toelating (*dispensatie*) van den paus, gebruikte Parrhasius alle zyne vrienden om dezelve van Leo den X te verkrygen. Hy beklaagt zich, dat zyne andere ongelukken noch daar mede verselt zyn, dat hy te arm is om de kosten van deze zaak te dragen. Hy bidt daarom zynen schoonbroeder niets na te laten om deze toelating tot den minsten prys te verkrygen. Men antwoordde hem, dat de toelating verleent was, en dat hy zich haasten moest te Rome te komen om het professorschap te aanvaarden, dat de paus hem met een jaargeldt van twee hondert dukaten hadde opgedragen; dat hy het vereischte geldt voor de toelating moeste mede brengen, en dat zyne vrienden misschien te weeg zouden kunnen brengen, wanneer hy gekomen was, dat hy van zo vele onkosten ontslagen wierdt. Parrhasius heeft een groot getal werken geschreven, doch het meeste gedeelte is niet gedrukt. Men heeft echter van hem *De Quæsitis per epistolam liber*, in den jare 1567 door Henrik Stephanus uitgegeven. Aldus Manutius zegt ook, dat hy te Milaan professor zynde, eenige overgeblevene brokken van de oudheit (*Fragmenta Antiquitatis*) uitgegeven heeft. Verder vindt men van hem: *Commentar. in Horatium de Arte Poëtica*, welke Bernardinus Martiranus heeft uitgegeven. Het is onzeker of hy *Commentarii in Claudianum*, en zonder eenige waarschynlykheit, dat hy *Commentar. in Nasonis Ibin* uitgegeven heeft. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers door hem bygebragt.*

PARRICIDA is eigentlyk de naam van een vader- of moeder-moorder, hoewel men daar aan somtyds een ruimer betekenis geeft. De Romeinen hadden gene wetten gemaakt tegen de vadermoorders, om dat zy niet geloofden, dat 'er een mensch boos genoeg zoude zyn om zynen vader of zyne moeder te doden. L. Ostius was de eerste, die zynen vader doodde, vyf hondert jaren na de doodt van Numa, en toen wierdt de wet Pompeia gemaakt, die geboodt dat de geen, die van deze misdaadt overtuigt zoude zyn, gegeesselt zoude worden tot den bloede toe, dat hy vervolgens in een lederen zak besloten zoude worden met eenen hondt, eenen aap, eenen haan, en eenen adder; en dat hy aldus in de zee of in de naaste rivier geworpen zoude worden. *Hist. Rom.*

PARSHORE, of PERSBORE, een vlek van Engelandt, en een doortocht in het graafschap Worcester, aan de rivier Avon, waar over het eene brug heeft. Het is de hoofdplaats van eene kleine omleggende streek lands, en was eertyds vereert met eene abdy. Het zelve legt 78 Engelsche mylen van Londen. *Engelsch Dict.*

PARSIS, een soort van Heidenen in 't koninkryk van Cambaje, of van Guzurate, eene provincie van het ryk van den Groten Mogol, in het vaste landt van Indië. Zy zyn afkomelingen der Persianen, die in de VII eeuw in dit landt weken, om de vervolgingen der Mahomethanen te ontgaan. Want Abubeker ondernomen hebbende het Mahomethanendom in Persië te bevestigen, ging de koning, die zich te zwak bevondt om hem tegen te staan, met 18000 mannen te Ormus scheep, en landde te Indostan, of het vaste landt van Indië. De koning van Cambaya, die mede een Heiden was, ontfing hem, en stondt hem toe in zyn landt te wonen. Deze vryheit trok verscheide andere Persianen derwaarts, die aldaar hunne wyze van leven en hun ouden Godsdienst behouden hebben. Deze Parsis geloven dat 'er een eenig Godt is, die het heelal geschapen heeft, en het zelve onderhoudt; maar dat hy zeven opzienders heeft, die alles onderzoeken wat 'er in de wereldt gebeurt, en aldaar de bevelen Gods uitvoeren, ten beste der menschen, en tot onderhouding van alle dingen. Onder deze zeven opzienders stellen zy 'er noch zes en twintig andere, die minder zyn in waardigheit en in bedieninge, en zy roepen hen alle aan, en aanbidden hen byna als goden. Zy hebben gene mosqueën of tempelen tot de oefening van hunnen godsdienst, maar zy zonderen eene kamer van hun huis af tot dit gebruik. Zy verkiezen, om hunnen godsdienst te verrichten, den eersten, en den twintigsten dag van de maan. Hunne leeraars of priesters zyn niet anders van de andere Parsis onderscheiden, dan door eenen gordel van wolle of van kemelshaair. Zy bewaren zorgvuldiglyk het vuur, als het zinnebeeldt van de Godheit. Daarom doven zy nooit eene lampe of eene kaars uit, en laten nooit het vuur ten eenemaal uitgaan. Schoon zelfs het huis in gevaar mogte zyn van te verbranden, zy zouden geen water daar in werpen: maar zy zouden trachten het vuur met aarde uit te blusschen. Hunne wet verbiedt hen te eeten van het gene dat leven gehad heeft, waar in zy de Banjanen gevolgt hebben: maar dit verbodt is zo streng niet, dat zy in gevalle van noodzakelykheit, of in den oorlog gene schapen, geiten, harten, gevogelte, of visch, zouden doden en eeten: maar zy onthouden zich godsdienstelyk van ossen, koeien, en hazen, en doden ook gene elefanten, kamelen, of paarden. *Mandeslo T. II. Olearius.*

PARTENKIRCK, een oud vlek van Beyeren, is gelegen in het bisdom van Freisingen, aan de Loysa, negen of tien mylen van Inspruk, ten Noord-Westen. *Maty Dict.*

PARTHAMASIRIS, een zoon van Pacorus, koning der Parthen, ontfing Armenië voor zyn gedeelte van zynen broeder Cosroës, die op Pacorus gevolgt was; maar hy regeerde aldaar maar een jaar, want Trajanus trok in het 107 jaar van Christus in zyn landt, daar hy alles vermeesterde wat hy op zynen tocht ontmoette. Parthamasiris, verbaast, zondt afgezanten; en zelfs in persoon hem zynde komen ontmoeten, leide hy zyne kroon voor zyne voeten. Hy geloofde ydelyk, dat Trajanus hem de zelve zoude wedergeven, gelyk Nero eertyds aan Tiridates gedaan hadde. De keizer vergenoegde zich met hem in zekerheit te rug te zenden, met de Parthen, die hem verselt hadden. De pogingen, die Parthamasiris sedert deedt om zich door de wapenen te verdedigen, waren vruchteloos. Hy sneuvelde in dezen oorlog, en liet door zyn doodt het bezit van Armenië aan de Romeinen. *Dio l. LXVIII.*

PARTHAMASPARTIS, dien Spartianus *Psamatossiris* noemt, wierdt door de handt van Trajanus in het 116 jaar van Christus tot koning der Parthen gekroont, na dat die keizer Cosroës verjaagt hadde, willende den opstandt dezer volkeren voorkomen, met hen een anderen koning van hunne natie te geven. De nieuwe vorst bleef den Romeinen getrouw; maar hy wierdt door zyne onderdanen veracht, die sedert door den keizer Adrianus van hem ontslagen wierden, die hem koning maakte van eenige naburige volkeren, welke de historie niet noemt. *Dio l. LXVIII. Hist. Aug. in vita Adrian.*

PARTHE, of PARTHENLANDT. Zie PARTHIE.

PARTHENAI, eene stadt van Poitou, onder het presidiaalschap van Poitiers. Zy is de hoofdstadt van het kleine landschap van Gastine, en van het hertogdom van Meilleraye. Deze stadt wierdt dikwils genomen en hernomen gedurende de oorlogen om den Godsdienst in de XVI eeuw. De Protestanten weken naar deze plaats op den dag van den veldslag van Montcontour den 3 October des jaars 1569; maar niet gelovende, dat zy daar standt zouden kunnen houden, verlieten zy de zelve op de aannadering der krygsbenden van den hertog van Anjou. Zy hadden zich in het voorgaande jaar daar van meester gemaakt, en zy hadden zelfs Malo, die in het kasteel geboodt, doen ophangen. De reden van deze gestrengheit was, dat hy de verwaandheit gehad hadde van zich tegen een leger te verdedigen. De historie van den Heer van Aubigné bericht, dat in den jare 1588 hun toeleg meer dan eens mislukte om deze plaats te overrompelen. Zy zyn daar in groten getale geweest sedert het Edict van Nantes, gelyk men oordeelen kan door de kwalyk gegronde klagten van de geestelykheit van Vrankryk, en door het antwoordt, dat Drelincourt gaf op deze klagte in den jare 1656. De heren van Parthenai zyn tytelvoerende de seculiere kanunniken van S. Martyn van Tours. De heerlykheit van Parthenai wierdt in den jare 1422 wederom met de kroon vereenigt door de doodt van Johannes l'Archevêque. *Bayle Dict. Crit.*

PARTHENAI, (ANNA VAN) gemalinne van Antony de Pons, graaf van Marennes, en dochter van Johannes van Parthenai l'Archevêque en van Michelle van Saubonne, is eene vrouw geweest van veel verstandt en geleerdheit. Zy was een der voornaamste sieraden van het hof van Renata van Vrankryk, dochter van Lodewyk den XII, en hertoginne van Ferrare. Doch men weet, dat 'er weinig hoven in de wereldt waren zo beschaaft als dat hof. Anna van Parthenai niet te vrede met de kennis van de Latynsche taal, ondernam ook met zo veel yvers de studie van de Grieksche, dat zy zich gemakkelyk van de Grieksche boeken konde bedienen. Hare naaukeurigheit drong haar zelfs tot het onderzoek der Theologische boeken. Zy verkreeg veel ervarenheit in de heilige letteren, en schepte een byzonder vermaak om byna dagelyks over deze stoffe met de Theologanten te redekavelen. De schryvers van dien tydt zyn niet spaarzaam geweest haren lof te beschryven, en vergaten niet te zeggen, dat zy hemelsch zong, en dat zy allerlei muzyk in volkomenheit verstont. De gunst die zy bezat by de hertoginne van Ferrare, en de Theologische verlichtingen, waar mede zy begaaft was, zouden haar zonder twyfel verdacht genoeg maken by de R. Katholyke lezers van Kalvinistery; maar Bayle heeft alle twyfeling willen wegnemen, en uit Theodorus Beza aangetoont, dat zy eene goede en openbare Hugenote was, en eene waardige zuster van de Soubise,

die

die een der pylaren was van die gemeenschap. Haar generaal wierdt verplicht het hof van Ferrare te verlaten, daar hy eerste edelman was van de kamer des hertogs. *Bayle Dict. Crit.*

PARTHENAI, (CATHARINA VAN) dochter en erfgename van Johannes van Parthenai-l'Archevêque, heer van Soubise, nichte van de voorgaande, wierdt in den jare 1568 getrouwt met den baron van Pont, en naderhandt in den jare 1575 met Renatus van Rohan, den II van dien naam, waar van zy weduwe gebleven zynde in den jare 1585, niet anders bedacht was dan om haar huisgezin wel op te voeden. Hare zorgen hadden al het goede gevolg, dat zy zich daar van konde beloven; want haar oudste zoon was de vermaarde hertog van Rohan, die het belang van den hervormden Godsdienst met zo veel kracht staande hieldt in Vrankryk, gedurende de burgerlyke oorlogen, onder de regering van Lodewyk den XIII. Haar twede zoon was de hertog van Soubise. Zy hadde drie dochters: Henrietta, die in den jare 1624 stierf, zonder getrouwt te zyn geweest; Catharina, die trouwde met eenen hertog van Tweebrugge in den jare 1605, en stierf in den jare 1607, en die dit schone antwoordt gaf aan Henrik den IV, die om hare liefde zuchtte: *Ik ben te arm om uwe gemalinne te zyn, en van te goeden huize om uwe meesteresse te wezen*; en Anna, die nooit getrouwt was, en die alle hare broeders en zusters overleefde, en zich zo doorluchtig maakte door hare Godvruchtigheit en door haar verstandt. Men kan genoegzaam verstaan dat 'er gesproken wordt van de vermaarde ANNA VAN ROHAN, die met zo veel standvastigheit de ongemakken van het beleg van Rochelle verdroeg. De moedt van hare moeder was noch verwonderenswaardiger, dewyl zy, ondanks haren groten ouderdom, zich met eene wonderlyke standvastigheit gedroeg in de noodt, waar toe zy zich gebragt zag, van drie maanden lang te leven van paardevleesch, en van vier oncen broodt des daags. Deze elendige staat belette haar niet aan haren zoon te schryven, dat hy zoude volharden gelyk hy begonnen hadde, en dat de aanmerking van het uiterste, waar toe zy zich gebragt zag, *hem nergens in moest doen verslaauwen tot nadeel van zyne party, wat men haar ook mogte doen lyden.* Zy en hare dochter weigerden begrepen te zyn in de Capitulatie, en bleven krygsgevangenen. Zy wierden gebragt naar het kasteel van Niort den 2 November des jaars 1628. Daar zyn 'er, die zeggen, dat Catharina van Parthenai toen een en negentig jaren oud was; maar anderen geven haar maar zeventig jaren. Zy was ervaren in de dichtkunst, volgens het getuigenis van La Croix du Maine, in zyne *Biblioth. Franc. pag.* 478. *Deze vrouw*, zegt die schryver, *verdient veel lof door hare uitmuntendheit en grootheit van geest, waar van hare schriften blyken genoeg geven, zonder ander getuigenis nodig te hebben; want zy heeft verscheide Fransche Treur- en Blyspelen geschreven en opgestelt, en onder anderen het Treurspel van Holofernes, het welk in 't openbaar vertoont wierdt te Rochelle in den jare* 1574, *of daar omtrent; het zelve is noch niet gedrukt. Zy heeft verscheide Treurzangen opgestelt op de doodt van den baron van Pont, haar eersten gemaal, op den admiraal, en op andere grote heren en doorluchtige personaadjen. Zy heeft de voorschriften van Isocrates aan Demonicus vertaalt, die mede noch ongedrukt zyn. Zy bloeit*, vervolgt hy, *in dezen jare* 1584. *Ik heb gene van hare andere werken, om dat ik het geluk niet hebbe van haar te kennen.* Indien het zeker is dat Baillet van haar zegt, (in zyne *Auteurs deguisez* p. 255) dat men *van de jonkvrouwe van Parthenai, vrouwe van Soubise, sprak*, als van eenen schryver, *eer men Mevrouwe van Rohan in de wereldt gekent hadde*, zo zoude zy zeer jong geschreven moeten hebben; want zy verloor den naam van jonkvrouwe van Parthenai in den jare 1568 door haar huwelyk met den baron van Pont, en konde toen maar veertien jaren oud zyn, dewyl het huwelyk van haren vader en van hare moeder geschiedde in de maandt May des jaars 1553. Zommigen hebben gemeent, dat zy eene verantwoording geschreven hadde voor Henrik den IV, die in den grondt niets anders is dan een vinnig schimpschrift; en men heeft het zelve als een werk van de hertoginne van Rohan gedrukt in de nieuwe uitgave van het *Journal de Henri III.* Men moet niet stilzwygende voorbygaan het moeielyk proces van onmacht, dat haar eersten man den baron van Pont wierdt aangedaan. Dit rechtsgeding moet nochtans niet gestelt worden op rekening van onze Catharina van Parthenai, maar op die van hare moeder. Het was de vrouw niet, die haren man in rechten betrok, het was de schoonmoeder, die zich verklaarde tegen haren schoonzoon: aldus, schoon men met reden niet twyfelen kan aan de heimelyke vertrouwelykheit van de dochter voor de moeder, men moet nochtans toestemmen dat de aanmerking van Des Preaux, in zyn VIII. hekeldicht, geen betrekking heeft op de erfgename van Soubise:

Jamais la Biche en rut n'a pour fait d'impuissance
Trainé du fond des bois un Cerf a l'audience;
Et jamais Juge entr'eux, ordonnant le congres,
De ce burlesque mot n'a fali ses arrêts.

Zo het aan de eene zyde verwondering baart, dat, wanneer de Protestantsche vrouwen uitmuntten door de hervorminge der zeden, al zo wel als door die der leerstukken, eene der voornaamsten onder haar besloot een proces aan te vangen, dat weinig stichtte; men moet aan de andere zyde aanmerken, dat de gedurige lezing van den Bybel toen meer in staat was om zekere neigingen mede te delen: want men beschouwde toen met meer yver den geest der heilige patriarchen, en dien van hare vrouwen, onder welke eene vurige, doch heilige drift regeerde om nakomelingen te verwekken. De vrouw van Soubise konde boven dien eene beweegreden van yver hebben, die niet ongegrond was. De Protestantsche Godsdienst was noch niet wel gevestigt: men arbeidde met geweldt om denzelven te verstoren, en men moest derhalven door alle behoorlyke en redelyke middelen de geslachten vereeuwigen, die, gelyk het hare, daar van de zuilen geweest waren. Maar eer men aanroert wat de historieschryvers zeggen van de nieuwsgierigheit der vrouwen van het Fransche hof omtrent dit stuk, moet men weten dat het proces afgebroken wierdt door den moordt van S. Bartholomeus, waar in de baron van Pont het leven verloor. Varillas in zyne Historie van Karel den IX verhaalt 'er dit van: „ De tegenweer van den baron van Pont-Quellence „ duurde zo lang, dat de genen die hem niet zagen bezwyken „ voor dat hy als een zeef doorstoken was, hem het getuigenisse „ gaven, dat hy meer dan een man was in het gevecht, indien hy „ het niet genoeg was in het huwelyksbedde. Hy was getrouwt „ met de erfgename van Soubise, en de moeder van zyne vrou„ we hadde hem een proces aangedaan ter zake van onmacht, „ waar van noch geen uitspraak was. Zyn ligchaam wierdt ge„ sleept tot voor de poort van de Louvre, daar het medelyden, „ dat het moest verwekken, verscheide hofdames niet konde be„ letten nieusgieriglyk op te merken of zich niet eenig teken zou„ de opdoen van het gebrek, dat men hem verweet". Verscheide andere historieschryvers hebben ook van dit stuk gesproken. Die het Latyn verstaan, kunnen nazien met welk eene edelheit van uitdrukkingen Thuanus het zelve verhaalt, *Libr. III. pag.* 1076. *Bayle Dict. Crit.* daar de evengemelde plaats uit Thuanus ook op den kant van de aantekeningen van dit artykel gevonden wordt.

PARTHENIUS is een naam geweest, die aan verscheide rivieren gemeen was. Strabo en Plinius maken van eenige gewag. Daar was 'er eene in Bithynië, ook *Parthemi* genoemt naar het gevoelen van Moletius, en *Dolap* naar de mening van Niger: daar was 'er eene in Arcadië: eene andere in het eilandt Samos; en eene in het Europische Sarmatië, waar van Ovidius gewag maakt *l. IV. de Ponto, el.* 10.

PARTHENIUS was de schryver van een boek, genoemt *Περὶ ἐρωτικῶν παθημάτων*, dat is te zeggen, *van de driften der liefde*, welk boek door Janus Cornarius in 't Latyn is vertaalt. Deze Parthenius was van Nicea, en leefde ten tyde van Augustus, dewyl zyn boek aan Cornelius Gallus is opgedragen. Daar zyn 'er van gevoelen, dat men hem niet moet onderscheiden van den dichter PARTHENIUS, die de vryheit verloren hebbende ten tyde van den oorlog van Mithridates, de zelve weder verkreeg uit aanmerking van zyne geleertheit. Suidas, die deze omstandigheit verhaalt, doedt dezen dichter leven tot den tydt van Tiberius, en eigent hem verscheide werken toe, als Minnezangen op Venus, een Lofdicht op Areta zyne vrouwe, en een Treurzang op hare doodt. Elders schryft hy hem ook een boek, *Metamorphosis*, toe, waar van Plutarchus en Eustathius gewag maken. Stephanus van Byzance heeft verscheide andere stukken van Parthenius bygebragt. Casaubonus en Vossius passen op dezen Parthenius het getuigenis van Suetonius toe, dat hier voor op 't artykel van Parthenius van Chio is bygebragt. Deze dichter was het ongetwyfelt ook, die Virgilius onderwees in het Grieksch, en die zorgvuldig van Parthenius van Chio moet onderscheiden worden, dewyl verscheide schryvers daar omtrent wat verward zyn. *Bayle Dict. Crit.*

PARTHENIUS, een letterkunstenaar door Athenæus bygebragt, met dit byvoegsel, om hem te onderscheiden, *ὁ τοῦ Διονύσου*, dat te zeggen is *zoon van Dionysius*, naar het gevoelen van zommigen, en *leerling van Dionysius*, volgens dat van anderen. Hy was de schryver van een werk, genoemt *περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς λέξεων ζητουμένων*, *De vocabulis quæsitis apud historicos.* Vossius houdt hem voor een leerling van Dionysius van Alexandrië, een vermaard letterkunstenaar, die sedert Nero tot Trajanus toe gebloeit heeft. *Athenæus l. XI. p.* 467 & 501. *Vossius de Hist. Græc. l. II. c.* 1. *Bayle Dict. Crit.*

PARTHENIUS, van Chio, die *Chaos* bygenoemt wierdt, een zoon van Thestor, die afkomstig was van Homerus. Deze Parthenius was een heldendichter, en maakte vaarzen op zynen vader. Giraldi wil, dat het deze dichter is van wien Suetonius getuigt dat hy door Tiberius wierdt nagevolgt in zyne Grieksche vaarzen, en dat deze keizer wilde, dat het afbeeldsel en de werken van Parthenius in de openbare bibliotheken gestelt zouden worden. *Bayle Dict. Crit.*

PARTHENIUS, van Phocis, een schryver, die door Stephanus van Byzance bygebragt wordt op twee plaatsen, als *in Γότθοι*, en *in Δεκέντιοι*. Het schynt dat hy ten langsten in de IV eeuw geleeft heeft; want de gemelde Stephanus brengt hem by onder eenen naam (in *Δεκέντιοι*) die aan een zeker volk gegeven wierdt ter oorzake van Decentius, den broeder van Magnentius, die eenigen tydt keizer was, en zich zelf in den jare 353 doodde. *Bayle Dict. Crit.*

PARTHENOPÆUS wordt door den dichter voor een zoon van Meleager en Atalante, of van Mars en Menalippe, of Milanio uitgegeven. Hy zoude koning van Arcadië geweest, en zeer jong in den Thebaanschen kryg getogen zyn, in welken hy ook zyn leven verloren heeft. *Stat. in Thebaid. Virg. Æneid. l. VI. vs.* 480.

PARTHENOPE wordt in de fabel-historie voor eene dochter van Eumelus, koning van Thessalië, en voor eene kleindochter van Admetus en Alcestis uitgegeven. Zy zoude uit de landschappen van haren vader eene volkplanting gevoert hebben naar het geweft, daar de stadt Napels gelegen is; welke men zegt dat zy eerst gebouwt, of ten minsten bevolkt en naar haren naam genoemt heeft. *Delic. de l'Ital. IV. p.* 27.

PARTHIE, of PARTHE, PARTHENLANDT,

Parthia, eene provincie van Perfië, die eertyds den naam heeft gegeven aan een machtig ryksgebiedt. De Parthen, inwoners van dit landt, waren met de Perfianen van eenerlei oorfpronk, zynde de oude naam der Perfianen Elamiten, zo dat de Parthen en Elamiten, die in de Handelingen der Apoftelen II, 9 fchynen onderfcheiden te worden, oorfpronkelyk maar eenerlei volk uitmaken. In verfcheide handfchriften draagt de eerfte brief van den Apoftel Johannes den naam van *den Brief aan de Parthen*. Anders wordt van hen in de H. fchriften geen gewag gemaakt dan in de aangehaalde plaats, gelyk ook van de Perfianen niet gemeld wordt in de H. bladeren voor omtrent de tyden van Cyrus; zynde zekerlyk de Parthen en Perfianen beide van te voren begrepen geweeft onder de Elamiten, die gefproten waren uit Elam den zone Sems. Wat de provincie van Parthië aangaat, de zelve is gelegen in Afië, tusfchen Medië, Hyrcanië, Arië, Carmanië, en de provincie van Pharfi. Men noemt de zelve tegenwoordig *Aarak*, *Ayrak*, *Yerak*, en *Arak Atzen*, door welken laatften naam zy onderfcheiden wordt van het Arabifche Arak, dat het landt van Bagdet is. Anderen zeggen noch dat het tegenwoordige Parthië de Provincie Khömus en een gedeelte van Khorafan in zich begrypt. Het landt der Parthen was verdeelt in Comifena, Parthiena, Corœna, Paratanticena, en Tabiena. Ptolomeus rekende in zynen tydt vyf en twintig fteden van Parthië, waar van Hecatompyle de hoofdftadt was, welke eenigen voor Ispahan nemen. Dit landt was woeft en onvruchtbaar, en Strabo zegt dat de Macedoniers het zelve verachtten, en dat zy zich nooit in het zelve ophielden, om dat zy daar in geen onderhoudt voor hun leger konden vinden. Het zelve wierdt nochtans zo machtig dat de Parthen het gebiedt van 't Ooften aan de Romeinen betwift hebben. Arfaces was de ftichter van dit machtige ryk, en zyne navolgers namen den naam van Arfaciden aan tot op Artabanus, die door den Perfiaan Artaxerxes gedood wierdt. Dit ryk duurde meer dan 400 jaren, zynde omtrent 250 jaren voor Chriftus opgerecht, en omtrent het 227 of het 228 jaar van Chriftus geëindigt. De Parthen waren zeer wreed, en overgegeven aan het misbruik van vrouwen en van wyn; doch anderszins goede krygslieden, en onvermoeid in den arbeidt. Inzonderheit waren zy vermaard door hunne wyze van vluchten, waar in zy in eene geregelde orde achter zich wiften te fchieten. Hunnen koningen bewezen zy grote ja zelfs bygelovige eerbiedigheit, zo dat zy der zelver voeten kusfchten, en altoos op zulk eene onderdanige wyze tot hen kwamen, dat zy met hunnen mondt de aarde raakten. De tydt van het begin en van het einde van het ryk der Parthen is hier voor aangewezen; doch den juiften tydt en de langdurigheit der regering van ieder van hunne koningen aan te wyzen is bezwaarlyk, dewyl de fchryvers daar omtrent te veel verfchillen. Doch het vervolg der koningen uit Juftinus, Appianus, en eenige anderen getrokken laat men hier volgen.

Vervolg van de koningen der Parthen.

Arfaces de I omtrent het 508 jaar van Rome, het 3808 der wereldt.
Arfaces de II.
Arfaces de III, gezegt *Priapatius*.
Phraätes de I.
Mithridates de I, broeder van Phraätes.
Phraätes de II, die zyne zufter Rodogune uithuwelykte aan Demetrius Nicanor, koning van Syrië, omtrent het 620 jaar van Rome.
Mithridates de II, gezegt de Grote, die verjaagt wierdt door zynen broeder.
Orodes de I, die Crasfus verfloeg in het 701 jaar van Rome, en door zyn eigen zoon gedood wierdt.
Phraätes de III, gedood door zyn natuurlyken zoon.
Orodes de II.
Vonones de I, die gyfelaar was te Rome.
Artabanus de I, een Meder van afkomft.
Tiridates, verdreven door Artabanus.
Gotarzes, de broeder en moorder van Artabanus.
Vonones de II.
Vologefes de I.
Pacorus.
Cosroës, verjaagt door Trajanus.
Parthamaspertes, of *Pfamatosfiris*, door Trajanus tot koning der Parthen gekroont, maar door Adrianus tot koning over eenige andere volkeren geftelt.
Cosroës, herftelt.
Vologefes de II.
Artabanus de II, die door Artaxerxes, koning van Perfië, gedood wierdt.

Xenophon. Juftin. l. XLI. Herodian. l. VI. Agathias l. I. Strabo l. XIII. Plinius. Appian.

PARTS, (Jacobus des) in 't Latyn *de Partibus*, was in de XV eeuw geneesmeefter van Philips den Goeden, hertog van Burgundië, en naderhandt van Karel den VII, koning van Vrankryk. Eenigen zeggen, dat hy van Doornik, doch anderen, dat hy van Parys geboortig was. Hy was kanunnik te Parys, als mede kanunnik thefaurarius te Doornik, op welke plaats hy in den jare 1463 ftierf. Hy is de eerfte geweeft die van de purperkoorts iets gefchreven heeft. Wanneer hy de overheit van Parys riedt in den peftydt de badftoven te verbieden, raakte hy in gevaar van zyn leven, dewyl de baders hem ombrengen wilden. Zyne fchriften zyn een langen tydt in achting gebleven, als: *Summa alphabetica morborum ac remediorum ex libris P. Mefua excerpta*; *Inventarium feu Collectorium omnium medicaminum*; *Commentarius in Avicennam*, &c. *Linden renov.*

PARTULA, eene godin, van welke de Romeinen geloofden, dat zy zorg droeg voor de zwangere vrouwen, die op het punt ftonden om te bevallen. Want zy hadden eene andere godinne, die zy Natio noemden, om zorg te dragen voor de kinderen die geboren wierden. Partula was niet de zelfde met *Lucina*, gelyk Auguftinus fchynt gemeent te hebben, wanneer hy in zyn boek van de Stadt Gods daar van fpreekt, daar hy aan Lucina den naam van Partunda geeft. Partula beftierde en regelde, volgens Tertullianus, den tydt der zwangerheit: doch Lucina bragt het kindt te voorfchyn. Maar de bygelovigheit der Romeinen ging noch verder; want zy hadden ook eene godinne gemaakt om de vrucht te voeden, welke *Alemuna* genoemt wierdt; eene andere om de zelve voor alle toevallen te bewaren gedurende de negende maandt der zwangerheit, welke godinne *Nona* genoemt wierdt; en eindelyk eene andere om de zelve te bewaren tot op de geboorte, wanneer het tegen de tiende maandt liep, zy wierdt Decima genoemt. Aulus Gellius zegt, dat Nona en Decima twee godinnen waren, die beide *Partes* genoemt wierden met een gemeenen naam; maar dat de zwangere vrouwen de eene aanriepen in de negende maandt, en de andere, wanneer zy tot de tiende liepen.

PARUAH, de vader van Jofaphat, die beftelmeefter was tot bezorginge van het huis van den koning Salomon, in den ftamme van Isfafchar. *I Reg. IV.* 17.

PARUTA, (Paulus) een Venetiaan, was gefproten uit een geflacht, dat uitmuntte door de goede dienften, die het aan zyn vaderlandt gedaan hadde. Hy bragt het zeer verre in alderhande wetenfchappen, en wierdt om zyne goede hoedanigheden wel haaft in gewigtige zaken gebruikt. Hy wierdt gezonden om de grenzen tusfchen den ftaat van Venetië en het Oostenrykfche gebiedt te helpen vaftftellen, dat hy gelukkig volvoerde. Naderhandt wierdt hy gouverneur van Brefcia, ridder, Procurator van S. Marcus, en ambasfadeur by paus Clemens den VIII te Rome. Men zondt hem ook als ambasfadeur aan de aartshertogin Margareta van Oostenryk, wanneer de zelve naar haren gemaal geleid wierdt. Men gebruikte hem ook noch in verfcheide andere gewigtige handelingen, waar in hy zich met zo veel voorzichtigheit gedroeg, dat men hem den Venetiaanfchen Cato noemde. Hy ftierf in den jare 1586, na dat hy het 58 jaar zynes ouderdoms bereikt hadde, en naar Spanje gezonden was, om Philippus den III over het affterven van zynen vader en het aanvaarden van de regering te begroeten. Niettegenftaande alle deze gewigtige bezigheden zette hy zyne ftudiën voort, en vervaardigde verfcheide heerlyke werken; als eene hiftorie van den oorlog van Cyprus, die zo goed bevonden wierdt, dat de Republyk hem den laft opdroeg om de Hiftorie van Venetië te fchryven, die in II deelen gedrukt is: verders heeft men van hem: *Diforfi politici*; *Della perfezzione della vita politica l. III.* enz. *Lorenzo Crasfo Elog. d'huom letter. Ghilini Theatr. d'huom. letter. P. I. Miraus de fcript. fec. XVI. Thuan. Teisfier P. II. p.* 295. *feq.*

PARYS, aan de Seine, in Isle de France, is eene van de fchoonfte en grootfte fteden des werelds, de hoofdftadt van Vrankryk, en de fetel der Franfche koningen, pralende met een parlement, eene univerfiteit, en een aartsbisdom, waar onder de bisdommen van Chartres, Meaux, Orleans en Blois behoren. De fchryvers zyn het niet eens over den oorfpronk van den naam dezer ftadt, en wie der zelver ftichters zyn geweeft. Verfcheide hebben gezegt dat Sammothes, die ten tyde van Noach leefde, de eerfte grondlegger daar van was. Anderen verzekeren dat het een Paris was, de zeventiende koning der Gallen, en opvolger van Romus. Maar, wat men hier omtrent ook bybrenge, men kan alleen zeggen met Eufebius, dat deze ftadt ouder is dan Rome; hoewel men niet kan zeggen door wien zy gebouwt is. Julius Cefar fpreekt van Parys, zo wel als Julianus de Apoftaat, die zich een langen tydt aldaar ophieldt, gedurende zyn verblyf in de Gaulen. De Grieken en Latynen hebben deze ftadt verfcheidentlyk genoemt: *Lutetia*, *Lucotia*, *Leucotetia*, *Parifii*, en *Lutetia Parifiorum*. Rigord en eenige anderen zoeken den oorfpronk van den naam van Parys in de puinhopen van Troje, zeggende dat eenige Trojanen, na den ondergang van deze ftadt, in de Gaulen getrokken zynde, aldaar Parys bouwden, en aan het zelve den naam gaven van den zoon van Priamus. Anderen willen dat deze naam die zy van Lucus, den achtften koning der oude Gallen, of van den genoemden Paris den zoon van Romus. Men leidt den zelven ook af van het Griekfche woordt, dat naby Ifis betekent, om dat deze afgodt aldaar aangebeden wierdt; of van de Parrhafianen, volkeren van Arcadië, welke Hercules in de Gaulen geleidde. Anderen maken dezen naam afkomftig van λευκότης, dat *blankheit* te zeggen is, 't zy dat het de ftadt of hare inwoners waren. Daar zyn 'er die liever zeggen, dat de naam van Parys afgeleid is van een ander Griekfch woordt παῤῥησία, dat ftoutheit, en vryheit van fpreken zonder veinzery betekent, om dat deze hoedanigheit den Parifianen niet oneigen is. Zy brengen daar toe deze woorden by van *Guill. Briton l. I. Philipp.*

> *Finibus egresfi patriis, per Gallica rura,*
> *Sedem quærebant ponendis mœnibus aptam;*
> *Et fe Parifios dixerunt nomine Græco;*
> *Quod fonat expofitum noftris, audacia, verbis;*
> *Erroris caufa vitandi, nomine folo*
> *A quibus exierant Francis diftare volentes.*

Ondertusfchen wordt de oorfpronk van dezen naam door byna

alle de schryvers toegeschreven aan de moerassen, die naby deze stadt waren, welke de zelve uitnemende slykachtig maakten. Aldus leiden zy den naam *Lutetia* af van *lutum*, dat slyk betekent; dit gevoelen steunt op een doorluchtiger getuigenis van den zelfden ouden schryver *Guil. Briton*. Het zelve verdient hier bygebragt te worden:

Urbibus urbs speciosa magis, bona cujus ad unguem
Commendare mihi sensus brevitate negatur,
Quæ caput est Regni, quæ grandia germina Regum
Educat, & doctrix existit totius orbis,
Cui quamvis verè toto præluceat orbi,
Nullus in orbe locus: quoniam tunc temporis illam
Reddebat palus & terræ pinguedo lutosam,
Aptum Parisii posuere Lutetia nomen.

Maar wat 'er ook zy van den oorsprong van dezen naam, het is zeker dat Parys aanmerkenswaardig is in allen opzichte. Zyne grootheit is wonderlyk: het getal van zyne kerken, geestelyke gebouwen, en kloosters is byna ongelooflyk: de schoonheit van zyne gebouwen, bruggen, openbare plaatsen, fonteinen en straten, en de eindeloze menigte van volk, die daar in gevonden wordt, maken het tot de eerste stadt des werelds. Men kan daar by voegen, dat, behalven dat zy de zitplaats is van het eerste parlement van Vrankryk, en van eene menigte van andere hoge gerechtshoven, en onderhorige rechtbanken, zy ook de gewone verblyfplaats is van de koningen, van de prinssen, en van byna alle de voornaamste groten van het koninkryk. Men verhaalt dat keizer Karel de V (anderen zeggen Sigismund) zeide, dat hy in Vrankryk gezien hadde eene wereldt, eene stadt, en een dorp. De wereldt was Parys, de stadt Orleans, en het dorp Poitiers. Men verdeelt Parys gemeenlyk in drie delen, in de *Cité*, of 't oude Parys, *La Ville*, of de stadt, en de universiteit. De *Cité* is de oude stadt, gebouwt op het eilandt van 't paleis, dat door de Seine geformeert wordt; en men ziet daar van noch de twee oude poorten, welke zyn het grote en het kleine Chatelet. De aanmerkenswaardigste gebouwen, welke daar in voorkomen, zyn de hoofdkerk van Nostre-Dame, de H. Kapelle, met verscheide andere kerken, waar van noch verder gesproken wordt, en het paleis, daar het parlement en de andere hoge gerechtshoven hunne zitting houden, waar van hier voor in een byzonder artykel gesproken is. Dit Paleis was het oude verblyf der koningen, en men ziet noch in de Conciergery de zaal van den H. Lodewyk. *La Ville* of de stadt is het Noordelykste gedeelte, zy is lager dan de andere, en het laatste gebouwt. Zy begrypt in haren omtrek acht poorten, en men ziet daar in een eindeloos getal van volk, eene wonderlyke menigte van kerken, paleizen, enz. Het vermaardste van de gebouwen der stadt is de Louvre, het gewone verblyf der koningen sedert Lodewyk den XII. Des zelfs naam wil zeggen *het werk* of *het meesterstuk*. Philippus Augustus maakte in den jare 1214 een begin van dit prachtige gebouw, om in het zelve zyne brieven, schatten, en gevangenen van staat te bewaren. Karel de V herstelde en vergrootte het zelve, en François de I, Henrik de II, Karel de IX, Henrik de IV, en Lodewyk de XIII, hebben het naderhandt dikwils verbetert. Maar Lodewyk de XIV, zulk eene grote menigte van werkmeesters en bouwkunstenaars daar aan gebruikt hebbende, gelyk bekent is, heeft het zelve eindelyk tot het schoonste en prachtigste gebouw der wereldt gemaakt. Men ziet noch in de stadt het paleis Kardinaal, gebouwt door den kardinaal hertog van Richelieu, en tegenwoordig het paleis Rojal genoemt, en meer dan zestig andere paleizen of aanmerkenswaardige heerenhuizen. Daar in is ook het Stadhuis, het Arzenaal, de Bastille, en het groot en klein Chatelet, welke alle wel eene byzondere beschryving zouden verdienen, indien men zich de kortheit niet hadt voorgestelt. De universiteit, welke Balzac *het Latynsche landt* noemde, en welke anderen *De stadt der geleerdheit* hebben genoemt, is het derde gedeelte van Parys, en verhevener dan de andere. Men gelooft dat Karel de Grote de eerste fondamenten daar van leide. Lodewyk de VII, en Philippus Augustus hebben veel toegebragt om het zelve te vermeerderen. Het huis van de Sorbonne heeft den eersten rang in de universiteit. Van des zelfs oprechting en roem wordt elders gesproken. Het huis van Navarre of van Champagne is gesticht door Johanna van Navarre, gemalinne van den koning Philippus den Schonen, in den jare 1304. Daar is noch het Collegie van Harcourt, gesticht door Raoul van Harcourt, kanunnik van Parys, in den jare 1280. De kardinaal Le Moine was de stichter van dat, het welk zynen naam draagt, in den jare 1302. Dat van Bajeux is gesticht door Wilhem Bonnet, bisschop van die stadt, in den jare 1308. Het Collegie van Montaigu is zyne instelling verschuldigt aan Gilles Asselyn, aardsbisschop van Rouaan, die het zelve stichtte in den jare 1314. Die van Rheims en van Narbonne zyn gesticht door prelaten van die steden; het eerste door Guido van Roye in den jare 1412, en het andere door Bernard van Fargie in den jare 1317. Men zal stilzwygende voorbygaan de andere zo wereldlyke als geestelyke, welke alle meer dan zestig uitmaken, met omtrent acht duizend scholieren. Vervolgens is aan te merken dat te Parys het eerste parlement is van Vrankryk, gelyk reets gezegt is. Philippus de Schone bepaalde de zitplaats van het zelve, en was de insteller van de kamer der Enquêtes, welke Karel de VIII in tweën verdeelde, en de Tournelle oprechtte. Sedert is de kamer der Enquêtes tot vyf toe vermeerdert. François de I stelde die van de Domeinen aan, en Henrik de III voegde die van de Requesten van het paleis daar by. Het hof der Rekeningen wierdt op den zelfden tydt met het parlement te Parys bepaalt. Karel de VI rechtte het hof der Aides op in den jare 1355. Henrik de II voegde eene kamer daar by in den jare 1551, en koning Lodewyk de XIII stelde naderhandt eene derde aan. Daar is ook een hof der munten. De schatkamer is het gerichte van de algemeene Thesauriers van Vrankryk. De kamer van het edikt wierdt ingestelt door Henrik den IV in den jare 1597. Zy wierdt vernietigt in den jare 1679. De konnestabel, de maarschalken van Vrankryk, de admiraal, de groot-meesters Equesteurs, en de algemeene Reformateurs der wateren en bosschen hebben hun gerichte aan de marmere tafel. De Bailli van het paleis heeft zyne kamer in de grote zaal. Buiten de muren van het paleis is de grote Raadt, in 't klooster van St. Germain de l'Auxerrois, en dat is het gerichte van den groot-prevooft van het paleis. De Raadt, waar in de zaken, het gerichte en de regering van deze grote stadt betreffende verhandelt worden, wordt in het grote Chatelet gehouden. De prevooft der kooplieden en de schepenen hebben mede hunne Raadsvergadering. Daar is een opperste gerechtshof boven alle de genoemde gerechtshoven en Raadsvergaderingen, namelyk de koninklyke Raadt. De zelve is verdeelt in de Raadt van Staat, de finantie-Raadt, en de geheime Raadt, waar in de kancelier voorzit by afwezigheit des konings. De Raadt van Staat bestaat uit zulke personen, welke de koning naar zyn welgevallen daar toe beroept, en die Staats-ministers genoemt worden. De finantie-Raadt bestaat uit den opper-intendant, de intendanten, de controlleurs der finantien, de griffiers, en andere amptenaars. De geheime Raadt bestaat uit den kancelier, de Staats-Raden, en de Requestmeesters. Zie daar de verscheide gerechtshoven, die te Parys gevonden worden. De genen, die eertyds de oudheden van deze stadt beschreven hebben, verzekerden dat de zelve bestont uit 34000 huizen, en dat hare muren in den omtrek 1800 roeden uitmaakten. De hedendaagsche schryvers verzekeren dat zy tegenwoordig omtrent 50000 huizen in zich vervat, en 450 straten, gestadig aangegroeit zynde, sedert dat Clodoveus de I de zelve tot zyn verblyf verkoren hebbende, byna alle de andere koningen, zyne opvolgers, het zelfde deden. Vervolgens komen de hospitalen, bruggen, plaatsen, poorten en voorsteden van Parys in aanmerking. In de stadt zyn het hospitaal van *St. Jacques*, in de straat van S. Denys, waar van men Karel den Groten gelooft de stichter te zyn: dat der *quinze-vingts aveugles*, of der drie hondert blinden, en het *Hôtel-Dieu*, toegeëigent aan den H. Lodewyk: dat van *S. Gervais* en van *S. Catharina*, *les enfants rouges*, *S. Esprit*, en *la Trinité*; het hospitaal *des incurables*, het *hotel des invalides*, het *hospital general*, en verscheide andere, die in de voorsteden zyn, alle ten getale van meer dan dertig. De voornaamste bruggen zyn, *le Petit-pont*, *le Pont-S. Michel*, *le Pont-Nôtre-Dame*, *le Pont-au-Change*, *le Pont-neuf*, en *le Pont-Rojal*. In het eilandt zyn noch, *le Pont-Marie*, *le Pont-de-la Tournelle*, en *le Pont-au-double*. De andere zyn, *le Pont d-hotel Dieu*, en *le Pont-des-Thuilleries*, de Rode-brug genoemt. De koninklyke plaats in de straat van S. Antony is niet alleen de schoonste plaats van Parys, maar mogelyk van de gansche wereldt. In het midden is het metalen standbeeldt van koning Lodewyk den XIII te paardt. Daar is noch de plaats *de Greve* voor het stadhuis, de plaats *du Marché-neuf*, tusschen de kerk van *Nôtre-Dame* en het paleis; de plaats *Dauphine*, de plaats *S. Michel*, de plaats *Maubert*, de plaats *des Victoires*, daar het beeldt van koning Lodewyk den XIV te paardt, en de plaats *des Conquêtes*, daar het zelfde standbeeldt te voet te zien is, enz. Men merkt onder de sieraden van deze stadt zeventien schone poorten aan; acht in den omtrek van de stadt, en negen in den omkring van de universiteit, waar van 'er verscheide afgebroken zyn, als die van Nesle, van S. Michel, enz. Daar is byna geen van deze poorten, die niet verseld is van eene schone voorstadt, als die van S. Antony, van Charonne, van S. Martin, van S. Marcel, van S. Victor, en van S. Germain. De laatste, die tegenwoordig aan de stadt gevoegd is, is in hare grootheit, en in de pracht van hare gebouwen gelyk aan de schoonste stadt van Vrankryk. Elders wordt gezegt hoe veel Parys leedt door de invallen der Normannen, die voor deze stadt kwamen in de jaren 845 en 856, en de zelve belegerden in de jaren 886 en 890. Zy leedt ook veel door de wreedheit der vreemden, onder de regering van Lodewyk van Overzee. Onder Karel den VII maakte de Engelsche koning Henrik de V zich daar van meester in den jare 1420. Henrik de VI, koning van Engelandt, trouwde aldaar met eene dochter van Karel den VI van Vrankryk, en wierdt dieshalven in den jare 1422, en daar na wederom in den jare 1431 te Parys gekroont. Deze stadt bleef in handen der Engelschen tot den jare 1435; doch wanneer daarna ten tyde van Henrik den VI grote verwarringen ontstonden in Engelandt, zo verloren de Engelschen alles wat zy in Vrankryk gewonnen hadden. In den jare 1572 wierden in het bloedbadt op S. Bartholomeus dag 10000 Protestanten van adel of andere voorname lieden in deze stadt vermoord, hoewel men hen een zeker-geleide gegeven hadde. In den jare 1588 verschansten de inwoners, op het aanhitsen van den hertog van Guise, als het hoofdt van de toenmalige Ligue, de straten tegen Henrik den III, en toen de koning deze ongeregeldheit wilde wreken, wierdt hy door Jacob Clement, een Dominicaner monnik, doorsteken. In den jare 1590 wierdt de stadt door Henrik den IV in een verschriklyke hongersnoodt gebragt; in den jare 1610 wierdt deze koning door Ravaillac aldaar doorstoken. In den jare 1649 wierden de inwoners andermaal in hongersnoodt gebragt, en daar door genoodzaakt zich aan den wil van de koninginne moeder te onderwerpen. Parys wierdt byna geheel verbrand in den jare 585. Gregorius Turonensis verhaalt eene byzondere

zaak

zaak, die hy schynt te geloven, en dat eene bygelovige overlevering was der Parisianen: namelyk men zeide, dat deze stadt gebouwt was onder een gesternte, dat haar beschermde voor brandt, voor slangen, en voor muizen; maar dat men, een weinig voor den brandt, waar van zo even gesproken is, den boog van eene brug ondergravende, eene slang en een muis van koper gevonden hadde, die de twee behoedende tekenen van deze stadt waren. Zy leedt een tweeden brandt in den jare 1034, en eene schriklyke overstroming van water in den jare 1206. Parys is gelegen in *L'Isle de France*, en haar gebiedt wordt PARISIS genoemt, het welk eertyds in zich begreep alles wat gevonden wordt tot Pontoise, aan de eene, en tot Claye omtrent la Brie toe, aan de andere zyde. Deze naam is noch overig gebleven aan eenige dorpen, die gezegt worden in Parisis te zyn. Het omleggende landt van Parys is volkryk, want men vindt in den omtrek van tien mylen daar in tien duizend dorpen of gehuchten.

Van de kerke van Parys.

Volgens het gevoelen in de voorleede eeuwen was deze kerk kort na den tydt der Apostelen gesticht door S. Dionysius Areopagita, die daar van de eerste bisschop geweest zoude zyn, en dezelve met zyn bloedt bevestigt hebben. Verscheide hebben dit gevoelen gevolgt, onder anderen ook Moreri: doch de vader Sirmond in zyne Dissertatie van de twee Dionysen, en J. de Launoy Doctor van de Sorbonne, in een werk onder den zelfden tytel, hebben beweert dat het een ander Dionysius was, die een langen tydt daarna leefde. Andere hebben gepoogt hen te wederleggen, en men kan de redenen van den eenen en van den anderen zien in *Schelstrate Ant. illustr. II. P. Diss.* 3. *c.* 3. *art.* 3. Wat 'er van zy, Dionysius heeft beroemde opvolgers gehadt, waar van verscheide voor heiligen erkent zyn; als S. Marcellus, S. Germanus, S. Lyranus, S. Landry, S. Hugo, enz. Andere zyn beroemt door hunne daden of door hunne geleerdheit; als Gozlin, Rainaldus de Vendôme, Gallon, Gilbert, Stephanus de Senlis, Petrus Lombardus, Mauritius en Odo de Sully, Wilhelmus de Seillenay, Wilhelmus d'Auvergne, Stephanus Tempier, Wilhelmus Chartier, Stephanus en François Poncher, en de kardinalen Petrus de la Foret, Stephanus van Parys, Aimericus van Magnac, Johannes du Bellay, en Petrus, Henricus, en Joh. Franc. Paul. van Gondi. Parys was eertyds maar de setel van een bisdom, onder dat van Sens behorende: maar paus Gregorius de XV maakte het zelve in den jare 1622, ten verzoeke van koning Lodewyk den XIII, tot een aardsbisdom, dat Chartres, Meaux, Orleans, en Blois tot zyne onderhorige bisdommen heeft, als reets gezegt is. Het aardsbisdom van Parys wierdt vervolgens tot een hertogdom en pairschap verheven ten gevalle van den aardsbisschop François de Harlay de Chanvallon. De hoofdkerk of aardsbisschoppelyke kerk is die van *Nôtre-Dame*, waar van de eerste stichting toegeschreven wordt aan Childebert den I. De koning Robert deedt dezelve herbouwen, en zyne opvolgers voeren daar mede voort tot den tydt van Philippus Augustus, onder wien deze prachtige kruiskerk volmaakt wierdt, door de zorg van den bisschop Mauritius de Sulli. Verscheide schryvers hebben de beschryving gemaakt van de gestalte, van de schoonheit en van de rykdommen van deze hoofdkerk, waar by zyn een en vyftig kanunniken, en acht waardigheden, welke zyn die van den deken, den zanger, drie aardsdiakenen van Parys, van Josias en van Brie; van den onder-zanger, den kancelier en den penitencier. Men voegt 'er by zes grootvikarissen, tien kanunniken van S. Denys de Pas, zes kanunniken en twee parochianen van S. Jean le Rond, twee kanunniken en twee vikarissen van S. Agnan, twaalf choor-kinderen, de klerken die men *Matines* noemt, en hondert veertig kapellanen. Behalven deze hoofdkerk vindt men in de oude stadt de heilige kapelle, gebouwt door S. Lodewyk, en verrykt met de doornekroon, en een groot getal van andere heilige overblyfselen. Daar zyn te Parys noch vier abdyen, die van S. Genoveva en van S. Victor, beide van reguliere Augustyner kanunniken: die van S. Germain des Prez, van reguliere Benedictynen van de Congregatie van S. Maur, en die van S. Magloire, waar in tegenwoordig de vaders zyn van het Oratorie. Men telt tot 48 parochien, byna 80 prioryen, collegialen, of kapellaanschappen, verscheide kerkelyke kweekscholen, en een groot getal van kloosters, meer dan 45 voor mannen, en byna zo veel voor vrouwen. *Cæsar l. VII. Strabo l. IV. Julianus in Misopog. Ptolom. l. II. Ammian. Marcell. l. XV. Aimoin. de Gest. Franc. Gregor. Turon. Hist. Franc. Fortunat. l. II. Du Saussay Metrop. Paris. De Knobelsdorf Descr. Lutetiæ. Boterec Lutet. Raoul de Praesles Descr. de Paris. Fauchet de la ville de Paris. Merula Descr. Paris. Sincerus Itin. Gall. Gaguin Hist. Franc. Masson & Pithœus Annal. Franc. Dupleix, Du Chesne & Mezerai Hist. de France. Corrozet Ant. & Chron. de Paris. Du Brueil Antiq. de Paris. S. Maurice Tableau de France. Malingre de S. Lazare Ant. & Annal. de Paris. Robert. & Sammarth. Gall. Christ. Du Chesne Recherche des Ant. Car. Le Maire Lutetia vetus & nova. Brice Descr. de Paris.*

Concilien van Parys.

Onder de concilien, die in Vrankryk gehouden wierden, door de zorg van S. Hilarius van Poitiers, om het rechtzinnige gelove te herstellen tegen de Arianen, was dat van Parys een der voornaamste. Men meent dat het zelve gehouden wierdt omtrent den jare 362. Le Fevre, leermeester van Lodewyk den XIII, heeft ons dit concilie gegeven in de stukken van S. Hilarius: de tytel brengt mede dat het zelve gehouden is geweest *apud Parisiaam civitatem*: *P.* het welk Le Fevre, de kardinaal Baronius, en alle de anderen zonder tegenspraak verklaren van Parys. Men heeft in dezelve plaats den brief, dien de bisschoppen van Vrankryk van daar schreven aan de Oostersche prelaten, waar in zy hun gelove verklaren wegens de medezelfstandigheit van den Zone met zynen Vader; en zy maken hen de veroordeeling bekent van Saturninus van Arles. De prelaten vergaderden in den jare 555 te Parys ter oorzake van Saffarachus bisschop van deze stadt, die van verscheide misdryven overtuigt zynde, afgezet wierdt, en in een klooster gebannen, om aldaar boete te doen. Sapaudus van Arles was voorzitter op dit concilie, gelyk Probianus van Bourges op een ander, dat 15 bisschoppen hielden in den jare 557 tegen de genen, die zich met geweldt de goederen der kerke aanmatigden; het welk men ziet in het eerste der tien canons, die noch overig zyn. De koning Gontran vergaderde in den jare 575 het IV concilie van Parys, om de verschillen tusschen Chilperic en Sigebert by te leggen. Maar zulks was te vergeefsch, zo dat de prelaten niets anders deden dan Promotus te veroordeelen, die de bisschoplyke waardigheit bekleedde in de stadt Chateaudun, behorende onder het kerkgebiedt van Chartres. Twee jaren daarna deedt Chilperic een concilie houden te Parys, tegen Pretextatus van Rouaan, die hem overreedt hebbende zich zelf schuldig te erkennen, deedt hy zulks, en wierdt in ballingschap gezonden in een eilandt naby Coutances. Onder vyf en veertig prelaten, die zich op deze vergadering bevonden, was 'er niemandt dan Gregorius van Tours, die zyn edelmoedigen yver betoonde in het kiezen der zyde van zynen medebroeder. Het V concilie van Parys wierdt beroepen in den jare 624, door de zorg van Clotarius den II, tot de hervorming der misbruiken. Daar waren op het zelve 79 bisschoppen, waar van men de ondertekeningen verloren heeft; en men heeft maar vyftien canons van dit concilie, met het edict van den zelfden koning om de zelve te doen gelden. Men hieldt in den jare 824 eene vergadering te Parys over het verschil wegens de beelden. De keizer Lodewyk de Goedertieren, bedacht zynde op alles wat de regering van de kerke en van den staat konde bevoordeelen, en tot het beramen van middelen om de Goddelyke gramschap te stillen, die klaarlyk bleek door de gedurige invallen der Normannen, geboodt in den jare 828 het vergaderen van vier concilien in het volgende jaar. Men hieldt de zelve te Ments, te Parys, te Lyon en te Toulouse; en die vorst stelde zelf de artykels op van het gene daar op verhandelt moest worden. Hy bevestigde de decreten van deze vier concilien op dat van Worms, dat in het zelfde jaar 829 gehouden wierdt in tegenwoordigheit der legaten van den paus Gregorius den IV. Men heeft alleen de akten van dat van Parys, dat het VI is van dien naam. Deze akten zyn zeer schoon, en verdeelt in III boeken. Het VII concilie wierdt gehouden in den jare 846, tot voltooijing der regelen, die niet tot volkomenheit hadden kunnen gebragt worden op het concilie van Meaux; en in het volgende jaar hieldt men een ander wegens de zake van Ebbo van Rheims. Koning Henrik de I, zynen zoon Philippus den I willende doen kronen, vergaderde de prelaten te Parys in den jare 1059. Hy hadt een ander doen houden tegen Beranger, dat men stelt in den jare 1050. Giraldus kardinaal van Ostia, legaat van den H. Stoel, vergaderde een concilie te Parys in den jare 1073. Manasse van Rheims, Richard van Bourges, en verscheide andere prelaten, te Parys vergadert in den jare 1091 of 92, veroordeelden de genen, die zich van de goederen der abdy van Compiegne meester gemaakt hadden. Otho van Freisingen spreekt van eene vergaderinge van bisschoppen in den jare 1145 te Parys gehouden, op welke Hugo van Amiens, aardsbisschop van Rouaan, redentwistte tegen Gilbert de La Porrée bisschop van Poitiers. Eene andere vergadering wierdt aldaar tegen den zelven gehouden in den jare 1147. De koning Philippus Augustus deedt in de jaren 1186 en 1187 concilien houden te Parys, om middelen te beramen tot ondersteuning van het H. Landt. Op het laatste wierdt hem de tiende toegestaan, welke de Saladynsche tiende genoemt wierdt, om dat zy gebruikt moest worden tegen den Sultan Saladyn. De legaten van den paus hielden in den jare 1196 een concilie in de zelve stadt, om den zelfden vorst Philippus te noodzaken om Agnes van Meranië te verlaten. Daar was 'er een in den jare 1202 tegen eenen ketter Eberard genoemt, en een in den jare 1210 tegen eenige ketters, die hunne dwalingen getrokken hadden uit de schriften van den gestorven Amalricus. Le Moine van Auxerre voegt 'er by, dat men het lezen der boeken van Aristoteles verboodt, welke men geloofde de veroordeelde dwalingen in zich te vervatten. Robert van Corceon, legaat van den H. Stoel, hieldt het concilie van den jare 1212. De bevelen van dit concilie zyn uitgedrukt in vier kapittelen, waar van het eerste gericht is aan de priesters van de geestelykheit: het twede aan de Regulieren: het derde aan de nonnen: en het vierde aan de prelaten. Coenraad, die mede legaat was, vergaderde in den jare 1223 een concilie te Parys tegen de Albigenzen, en de kardinalen Romanus en Petrus hielden een ander om de zelfde oorzake in den jare 1225. De Kronyk van S. Denys maakt gewag van een concilie in den jare 1284 gehouden door Jean Cholet, legaat van den H. Stoel; en van eene andere vergadering in de kerk van S. Genoveva in den jare 1290, door de legaten Gerardus en Benedictus. Men heeft in den laatsten druk der concilien eene vergaderinge te Parys gehouden in den jare 1310; eene van de provincie van Sens, gehouden in den jare 1314; eene in den jare 1323, waar op Guillielmus van Melun voorzat: eene andere, die zeer aanmerkelyk was, in den jare 1329, wegens de vryheit en het rechtsgebiedt der Gallikaansche kerke; en eene in den jare 1379, wegens de verkiezing van Urbanus den VI en Clemens den VII. Spondanus en de andere

dere ſchryvers der jaarboeken ſpreken van het concilie te Parys gehouden in den jare 1394, na het indringen van den tegenpaus Petrus de Luna. De vergadering beſtont in meer dan vyftig, zo aardsbiſſchoppen als biſſchoppen; behalven de voornaamſte abten van Vrankryk, en eene menigte van Doctoren. Simon de Cremault, patriarch van Alexandrië en biſſchop van Carcaſſone, was daar op voorzitter. De zelfde prelaten vergaderden nochmaals te Parys om de zelfde reden in den jare 1398. Jean de Nanton aardsbiſſchop van Sens was voorzitter van het concilie van Parys in den jare 1429 tot hervorminge van den Goddelyken dienſt, van de kerkendienaars, van de abten, van de monniken, enz. De kardinaal Antony Du Prat, aardsbiſſchop van Sens en kancelier van Vrankryk, zat voor op het concilie van zyne provincie, te Parys gehouden ſedert den derden February des jaars 1528 tot den negenden October, tegen de lere van Lutherus en van de andere hervormers. Men heeft daar van de akten in III delen, met eene voorreden. De kardinaal du Perron, aardsbiſſchop van Sens, vergaderde in den jare 1612 zyne onderhorige biſſchoppen te Parys, en veroordeelde den 13 Maart het boek van Edmond Richer, genoemt *De Eccleſiaſtica & Politica poteſtate.* Jean François de Gondi, eerſte aardsbiſſchop van Parys, vergaderde in den jare 1640 een concilie, waar op het geſchrift, genoemt *L'Optat Gaulois*, veroordeelt wierdt. Jean Simon, biſſchop van de zelve ſtadt, gaf aldaar ſynodale ordonnantiën uit in den jare 1495. Stephanus Poncher deedt het zelve in den jare 1514. Men heeft ook die van Euſtathius du Bellai van den jare 1557 en van den kardinaal Henri de Retz de Gondi, van de jaren 1608 en 1620.

PARYSATIS, eene zuſter van Xerxes, en gemalin van Darius Ochus, koning van Perſië, die in het 330 jaar van Rome begon te regeren. Zy was zo wreed, dat zy in den jare 352 Statira, de gemalinne van haren zoon Artaxerxes, die zy haatte, met vergift ombragt, nadien zy met een vergiftig mes een kleinen vogel verdeelde, en het vergiftigde deel aan hare ſchoondochter gaf, die, ziende dat hare ſchoonmoeder het eene gedeelte at, het andere zonder eenig kwaad vermoeden mede at. Zy liet ook alle de genen die met haren aardt niet overeenkwamen ombrengen, gelyk Cteſias van Guido, een geneesmeeſter, die in den zelfden tydt in Perſië geleeft heeft, getuigt. Zy zette ook in het 358 jaar van Rome Tiſſaphernes den gouverneur van Aſva af, dien Tithrauſtes, zyn opvolger, naderhandt doodde. Verſcheide andere Perſiaanſche princeſſen hebben ook dezen naam gedragen. *Plutarchus in Dar. Juſtinus.*

PAS, *trede* of *ſchrede*, eene maat, die genomen wordt van de tuſſchenwydte tuſſchen de twee voeten van een gedierte. De gemene pas is de ruimte, die men vindt in het doen van eene trede voorwaarts; de geometriſche pas is tweemaal zo groot; de gemeene is van twee en een half, en de geometriſche van vyf voeten; en deze geometriſche is de gemeenſte, de naauwkeurigſte en de zekerſte maat by de oude en nieuwe ſchryvers.

PAS, eene landſtreek en een vaſt ſteedtie, zynde eene heerlykheit, in het graafſchap Artois, dat zynen naam gegeven heeft aan een der oudſte en doorluchtigſte huizen van het landt, zynde dat der tegenwoordige marquizen van Feuquieres. Deze heerlykheit is tegenwoordig eene der voornaamſte baronnyen van het graafſchap van S. Pol, en is aan de rivier Authie gelegen. Des zelfs bailluagie wierdt uit kracht van de XXXVII en XLI artykelen van de Pyreneeſche vrede aan de kroon van Vrankryk ingelyft, en heeft een groten omtrek. De baronny heeft twaalf pairs, en verſcheide voorname vaſallen, onder de welke zelfs eenige vicomten zyn. De ſtadt hadt eertyds een kaſteel, dat door den tydt verwoeſt is. Men vindt in de Kronyk van Badric biſſchop van Nojon, dat aldaar in den jare 1032 een kollegiale kerk was, waar van de prebenden een langen tydt gedient hadden om de krygslieden te belonen: het welk Aloiſius biſſchop van Arras, op het aanhouden van Thibaldus, prioor van S. Martin des Champs te Parys, verplichtte de zelve te vereenigen met de priory van Pas in den jare 1138.

PAS, (MANASSE DE) marquis van Feuquieres, is een der grootſte mannen geweeſt, die in de XVII eeuwe de wapenen gedragen hebben. Hy was een zoon van FRANÇOIS DE PAS, eerſte kamerling van koning Henrik den IV, van het oude huis van Pas in Artois, waar van hier voor geſproken is, en van Magdalena de la Fayette, dochter van Claudius, baron van S. Romain. Hy wierdt geboren te Saumur den 1 Juny des jaars 1590, en bevondt zich ter wereldt komende de eenigſte van zyn huis; want zyn vader was geſneuvelt in den veldſlag van Ivry den 14 Maart des zelfden jaars, en zyne vaderlyke omen, DANIEL en GEDEON DE PAS, waren mede gebleven in den dienſt des konings, de een voor Parys, en de ander voor Dourlens. Dit hadt Henrik den IV bewogen onder andere gunſten aan de weduwe van François de Pas een jaargeldt te geven van duizend kronen, voor haar en voor het kindt dat zy droeg, indien het zelve een zoon was: en door dit middel zag Manaſſe, ter wereldt komende, zich alreets voorgekomen door de weldadigheit des konings. Hy nam het musquet op in den ouderdom van 13 jaren; hy klom langs alle de trappen van het voetvolk op tot de waardigheit van kapitein, waar toe hy noch zeer jong zynde geraakte. Het vervolg van zyn leven is niet anders dan een gedurige dienſt geweeſt in alle de achtereenvolgende krygsbedieningen. Hy was Aide de Camp toen 'er maar twee waren: veldmeeſter (*Maitre de camp*) van het voetvolk; veldmaarſchalk in acht veldtochten; driemaal luitenant generaal; hoofdgeneraal of veldoverſte van een leger, tweemaal, en in alle gelegenheden muntte hy uit door zyne dapperheit. Hy hadt gedurende het beleg van la Rochelle het beſtier over het heimelyk verſtandt, dat 'er gehouden wierdt om deze ſtadt te verraſſchen, en hy wierdt gevangen in het bezichtigen van de plaats waar door men zoude intrekken. De koning deedt grote aanbiedingen om hem te loſſen, maar de belegerden ſloegen alles af, om dat zy zich verzekerden, dat het aanzien van dezen gevangen het leven zoude behouden van vele van de hunnen, die in des konings macht waren. Zyne gevangenis duurde negen maanden, en belette hem niet veel toe te brengen tot de overgave van deze gewigtige plaats, door middel van de vrouwe van Navaille, ſchoonmoeder van zyne vrouwe. Na de doodt van Guſtavus Adolphus, koning van Zweden, wierdt hy als buitengewoon ambaſſadeur in Duitſchlandt gezonden aan de bondgenoten: en, ondanks de kunſtenaryen van de vyanden en valſche vrienden van de kroon, bewerkte hy aldaar door verſcheide onderhandelingen de gewigtige vereeniging van de Zweden, en van verſcheide prinſſen en ſtaten van het keizerryk met de Franſche kroon, waar van de gevolgen zo voordeelig aan Vrankryk, en zo nuttig voor de vryheit van Europa waren. Hy hadt aldaar ook het beleidt van de beruchte onderhandeling met Wallenſtein, hertog van Friedlandt, veldoverſte der keizerlyke legers, die een gelukkiger gevolg zoude gehadt hebben, zonder de doodt van Wallenſtein, maar die roemryk was voor den marquis van Feuquieres, door deze omſtandigheit, dat, in den tydt dat de zelve begonnen was, (de koning eene aanſtelling van ridders van den H. Geeſt gedaan hebbende,) hy de zelve niet wilde vertragen, om eene reize van drie weken te doen, tot het ontfangen van het teken van deze ridder-orde, waar mede hy begiftigt was, en dat aan hem niet gezonden konde worden, zonder den hertog van Savoje te beledigen, die de zelfde gunſt verzocht hadde voor den afwezigen maarſchalk van Toiras.

De marquis van Feuquieres was in den jare 1631 vereerd geweeſt met de luitenant-generaalſchappen van de provincien van Metz en Toul, met de byzondere gouvernementen van de ſteden Vic, Moyenric, en Toul: maar hy ſtondt met goedvinden des konings het laatſte af aan Henrik van Hardoncourt, here van Rozieres, de zoon van zyne zuſter, en ſtelde in den jare 1636 het overige in handen des konings, die hem gouverneur en overſte luitenant-generaal maakte van de provincie, de ſtadt en het kaſteel van Verdun. De openbare oorlog in het voorgaande jaar begonnen zynde tegen het huis van Ooſtenryk, gaf de koning hem het opperbevel van een leger van twaalf duizent Duitſchers, die hy meeſt gelicht hadde, en die hy geleidde op de reize naar Ments met den kardinaal de la Vallette en den hertog Bernard van Saxen-Weimar, by wien hy ook luitenant-generaal was van het byzonder leger, dat deze prins in den dienſt des konings gebragt hadde. De ongemene vermoeitheit van dezen veldtocht deedt hem ziek worden, welke de eenigſte ziekte is, die hy in zyn ganſche leven gehadt heeft, gedurende de welke hy niet naliet den koning met vrucht te dienen, die den krygsraadt voor zyn bedde deedt vergaderen, alwaar tot zesmaal toe de generaals van het leger, de vader Joſeph, en de ſecretariſſen van ſtaat de Chavigny en des Noyers, die de zorge der buitenlandſche en oorlogszaken hadden, zich bevonden. Na zyne volkome herſtelling de wapenen weder aangenomen hebbende, volhardde hy in het betonen van zyne dapperheit en bekwaamheit in verſcheide gelukkige verrechtingen: maar de grootheit van zyn gemoedt blonk nergens met zo veel luiſter in uit dan in de rampſpoedt van Didenhoven. Men drong hem zo ſterk aan om deze plaats te belegeren, dat hy verplicht was de zelve den 28 Juny des jaars 1639 te berennen, niet meer by zich hebbende dan zeven duizent vyf hondert mannen, in plaats van twintig duizent, die zyn leger moeſten uitmaken. De vyanden, het ontzet van Didenhoven derhalven gemakkelyk oordeelende, mits dat zy het zelve met eene grote vaardigheit in 't werk ſtelden, ylde Piccolomini, een van hunne generaals, met veertien duizent mannen derwaarts. Men ſloeg tweemaal op den zelfden dag, en de marquis van Feuquieres, tweemaal verlaten van zyne ruitery, welke beſtont uit twee duizent paarden, en het hoofdt van zyn voetvolk niet verlatende, wierdt aldaar de arm in ſtukken geſchoten naby den ſchouder, het welk hem niet hebbende kunnen verplichten om den tydt te nemen van zich te laten verbinden, verloor hy zo veel bloeds, dat hy daar door in onmacht van zyn paardt viel, en aldus door de vyanden in de ſtadt gevoert wierdt, daar hy al den tydt van zyne gevangenis, die het overige van zyn leven duurde, eene heldhaftige bezadigtheit betoonde. De koning gaf verſcheide bevelen om over zyn losgeldt met de vyanden te handelen, die overeengekomen zynde om hem voor tachtig duizent kronen los te laten, hun woordt verbraken. Na het verloop van negen maanden ondertekenden zy eindelyk het verdrag van zyne uitwiſſeling tegen den generaal Ekemfort, twee kolonellen, en achttien duizent kronen. De generaal Ekemfort vertrok uit krachte van dit verdrag van Bois de Vincennes, en was reets by den heer d'Andilly, een nabeſtaande en vertrouwt vriendt van den marquis van Feuquieres, wanneer een poſtloper de tyding bragt dat de laatſte te Didenhoven den 14 Maart des jaars 1640 overleden was, een dag die ongelukkig was geweeſt voor zynen vader vyftig jaren van te voren, gelyk in het begin van dit artykel gezegt is. De zelve poſtloper verhaalde ook, dat Beck, gouverneur van het hertogdom Luxemburg, daags voor dit overlyden het tractaat van uitwiſſeling verſcheurt hadde. En de zelfde Beck wilde in der daadt het vertrek van de weduwe beletten, zonder acht te ſlaan op de brieven van vrygeleide, maar zy voorkwam door eene behendige vaardigheit zyne bevelen. Zy was Anna Arnaud, dochter van Iſaac here van Corbeville, Raadsheer van ſtaat en Intendant der financien, die zo geacht is geweeſt onder Henrik den Groten door zyne uitmuntende

muntende verdiensten en seldzame deugdt. De marquis van Feuquieres was met haar getrouwt in den ouderdom van 22 jaren, en liet stervende by haar na vyf zonen en drie dochters, waar van de oudste Isaac de Pas, marquis van Feuquieres, luitenant-generaal van de legers des konings, gewone Raadsheer van staat, gouverneur der steden en kastelen van Verdun, luitenant-generaal van het bisdom en de provincie van Toul, als buitengewoon ambassadeur in Spanje stierf den 6 Maart des jaars 1688, na dat hy viceroi was geweest van America in den jare 1660, afgezant in den jare 1672 aan verscheide Duitsche hoven, en in het zelfde jaar ambassadeur in Zweden, daar hy tien jaren bleef, en aldaar vele blyken gaf, niet alleen van zyn wys gedrag als ambassadeur, maar ook van zyne dapperheit als krygsoverste. Hy was in den jare 1647 getrouwt met Anna Louïsa van Gramond, dochter van Antoninus hertog van Gramond, en van Claudia van Montmorenci-Bouteville, waar by hy zeven zonen gehadt heeft, waar van de twede, François de Pas, graaf van Rebenac, luitenant-generaal van Navarre en Bearn, en van het bisdom en de provincie van Toul, en seneschalk van Bearn, eerst door den koning gezonden wierdt naar het leger van den koning van Zweden in Pomeren, waar over de graaf van Koningsmark het bevel hadde, en vervolgens naar de hoven van Denemarken, Zell, en Brandenburg, en naderhandt als buitengewoon ambassadeur in Spanje, in de plaats van zynen vader. *Memoires Historiques.*

PASCAL, (Blasius) een van de verhevenste geesten der wereldt, wierdt geboren te Clermont in Auvergne den 19 Juny des jaars 1623. Hy hadt nooit eenig ander leermeester dan zynen vader Stephanus Pascal, van wien hier na gesproken wordt, die een geleerdt man was, een ervaren wiskunstenaar, en president van het hof der Aides van zyne provincie, en daarenboven vol van eene uitnemende tederheit voor dit kindt, zynen eenigen zoon. Deze liefde bewoog hem zyn ampt af te staan, en zich in den jare 1631 metter woon naar Parys te begeven, om met te meerder vrucht zich bezig te houden met de onderwyzing van zynen zoon, die van zyne kindsheit af blyken gaf van eenen geest, die verre boven het gemeen verheven was; want hy wilde de reden weten van alle zaken, en konde zich niet overgeven dan aan het gene hem ontwyfelbaar waarachtig voorkwam, zo dat hy, wanneer men hem gene goede redenen zeide, die zelf zocht; en wanneer hy eenige zaak hadde aangenomen, stapte hy daar niet van af, voor dat hy eenige reden gevonden hadde die hem konde voldoen. Het was te vrezen dat hy door zulk eene gesteltheit van geest mogte vervallen tot vrygeestery; hy was niettemin altoos verre van dit gebrek: hy onderscheidde naaukeuriglyk gedurende zyn gansche leven de rechten van het gelove in den Godsdienst van die van de reden, en bepaalde zyne nieuwsgierigheit omtrent de natuurlyke zaken alleen. Hy hadt daar in veel verplichting aan zynen vader, die eene grote eerbiedigheit voor den Godsdienst hadde, en zynen zoon inboezemde, dat het gene een voorwerp was van het gelove zulks niet zyn konde van de reden, en noch veel minder daar aan onderworpen konde zyn. Deze grondregelen, die hem dikwils herhaalt wierden door eenen vader, voor wien hy eene uitnemende hoogachting hadde, en in wien hy eene grote geleerdheit zag, verzelt van eene naauwkeurige en krachtige redeneering, maakte zo groot eenen indruk in zynen geest, dat hy nooit door de redeneeringen, die hy van de vrygeesten hoorde, in het minste aangedaan, en noch veel minder bewogen wierdt. Het gene men verhaalt van de wyze, op welke hy de wiskunstige wetenschappen leerde, zo wel als van den voortgang, dien hy in weinig tyds daar in maakte, schynen wonderwerken te zyn. Zyn vader, hem altoos ongemeen genegen gezien hebbende voor de zaken van redeneeringe, vreesde dat de kennisse der wiskunst hem hinderlyk mogt zyn in het leren der talen. Hy besloot dan zo veel mogelyk was hem alle denkbeelden van de Geometrie weg te nemen; hy sloot alle zyne boeken weg, die daar van handelden, en hy onthieldt zich in zyne tegenwoordigheit met zyne vrienden daar van te spreken. Hy konde echter aan de lastige nieuwsgierigheit en de onvermoeide vragen van zynen zoon dit algemeene antwoordt niet weigeren: *de Geometrie is eene wetenschap, die het middel onderwyst om juiste figuren te maken, en de evenredigheit te vinden welke zy onder malkanderen hebben*: maar hy verboodt hem ten zelfden tydt daar van te spreken, of meer daar aan te denken. Op deze eenvoudige uitlegging begon dit kindt, dat toen maar twaalf jaren oud was, te peinzen in de uren van zynen speeltydt, en met houtskool figuren te maken op de vierkante vloersteenen van zyne kamer. Hy zocht de evenredigheit der figuren, maakte zich zelf bepalingen en grondregels, en vervolgens bewysredenen; en hy bragt zyne onderzoekingen zo verre, dat hy kwam tot de 32 voorstelling van het boek van Euclides. Want zyn vader, hem op eenen tydt verrascht hebbende in het midden van zyne figuren, en hem gevraagt hebbende wat hy deedt, antwoordde hy, dat hy zulk eene zaak zocht, dat juist deze voorstelling van Euclides was. Hy vroeg hem vervolgens, wat hem daar op hadde doen denken, en hy antwoordde, dat zulks was om dat hy zulk eene andere zaak hadde uitgevonden, en aldus te rugge gaande en gedurig verklarende door zyne benamingen van *streep* en van *ronds*, kwam hy tot aan de bepalingen en grondregels, die hy zich zelf gemaakt hadde. De vader stont hier over verbaast, en de Heer le Pailleur, zulks verstaan hebbende, riedt hem zynen zoon niet meer te pynigen. De oude Pascal volgde dezen raadt, en gaf aan dit kindt de *Elementa Euclidis*, welke het zelve alleen verstont zonder ooit eenige uitlegging nodig gehadt te hebben, en hy vorderde terstondt daar in zo verre, dat hy van dien tydt af aan gezettelyk verscheen op de byeenkomsten die alle weken gehouden wierden, waar op alle de bekwaamste mannen van Parys zich lieten vinden, om hunne werken aldaar te brengen, of om die van de anderen te onderzoeken. De jonge Pascal hieldt aldaar van dien tydt af zyne plaats zo wel als een der anderen, het zy tot het onderzoek, het zy tot voortbrenging van zyne eige werken. Hy bragt aldaar ook zo dikwils als iemandt nieuwe zaken, en het is zomtyds gebeurt, dat hy in de voorstellingen welke men onderzocht gebreken ontdekte, welke de anderen niet gemerkt hadden. Hy gebruikte ondertusschen niet meer dan zynen speeltydt tot de studie van de Geometrie, lerende toen de talen, waar in zyn vader hem onderwees. Maar dewyl hy in deze wetenschappen de waarheit vondt, die hy in alles met eene ongemene drift beminde, vorderde hy daar in zodanig, naar mate dat hy zich weinig daar mede bezig hieldt, dat hy in den ouderdom van zestien jaren eene verhandeling maakte van de ronde spitsen, die, naar het oordeel der bekwaamste mannen, voor eene der grootste uitwerkingen van den geest te houden was, welke men zich konde verbeelden. Descartes in Hollandt dit werk gelezen, en gehoort hebbende dat het gemaakt was door een jongeling van zestien jaren, geloofde eerder dat het de vader gemaakt hadde, en dat hy zich beroven wilde van eene eere, die hem billyk toekwam, om zynen zoon dezelve te doen genieten, dan te denken dat een kindt van dien ouderdom bekwaam zoude zyn om zulk een werk te maken; doende, door dit verwerpen van eene zaak die waarachtig was, zien, dat de zelve in der daadt ongelooflyk en wonderbaarlyk was. Sedert den ouderdom van achttien jaren vondt hy zich benadeelt in zyne gezondheit door zyne al te vlytige studie. In zynen ouderdom van negentien jaren vondt hy dat wonderlyke werktuig van de Arithmetica uit, dat gehouden is geweest voor eene van de ongemeenste zaken, die men ooit gezien heeft, en waar door men niet alleen allerlei uitrekeningen maakt zonder pen en zonder legpenningen, maar zelfs zonder de Arithmetica te verstaan, en met eene onfeilbare zekerheit. Vervolgens in het 23 jaar zyns ouderdoms, de ondervinding van Torricelli gezien hebbende, deedt hy de uitvinding en daar na de uitvoering van vele andere proeven van het ledige (*vacuum*), en was de eerste, die klaar aantoonde dat de uitwerkingen, die men tot dien tydt toe aan de verschrikking van het ledige hadde toegeschreven, veroorzaakt worden door de zwaarte van de lucht. Hy heeft noch verscheide andere nieuwe uitvindingen gedaan. Men kan niet nalaten als een krachtig kenteken van de vroege rypheit van dezen groten geest aan te merken, dat, wanneer hy noch maar elf jaren oud was, iemandt aan de tafel zittende, zonder daar op te denken, met een mes op een aarden tafelbordt geslagen hebbende, hy in acht nam dat zulks een groot geluidt gaf, maar dat ook, zo haast als men de handt daar op leide, dat geluidt ophieldt. Hy wilde op den zelfden tydt de reden daar van ontdekken, en deze proeve gaf hem aanleiding tot het doen van vele andere over de geluiden, waar in hy zo vele zaken aanmerkte, dat hy daar van eene kleine verhandelinge schreef, die zeer schrander en bondig geoordeelt wierdt. Maar indien men zyne vordering in deze wetenschappen als een wonderwerk aanmerkte, het gene men verzekert van zyne Godsdienstigheit, en van zyne nedrigheit, is niet minder wonderlyk. Na dat hy met zo veel yvers gearbeidt hadde in de ondervindingen van de nieuwe philosophie, liet hy deze studie, en alle de andere wetenschappen varen, om zich alleen bezig te houden met dat *eenige*, dat Jesus Christus *nodig* noemt. Eene grote verhandeling geschreven hebbende van zyne ondervindingen omtrent de zwaarte van de lucht, enz, waar in hy deze stoffe in den grondt verklaarde, en alle de tegenwerpingen wederleide, en dit werk nader in het kort begrepen hebbende in de twee kleine verhandelingen, die na zyn doodt uitgekomen zyn, en waar van de eene genoemt is, *De l'Equilibre des Liqueurs*, en de andere, *De la Pesanteur de la masse de l'Air*: zo was hy noch geen vier en twintig jaren oud, wanneer hy, door het lezen van eenige Godsdienstige schriften, dat heilige besluit nam, waar van zo even gesproken is. De lydzaamheit, die hy dede blyken in zyne menigvuldige en langdurige ziekten, was ook verwonderenswaardig. Men verhaalt daar omtrent vele byzonderheden, waar van men 'er hier maar eene zal bybrengen. Hy zeide tegen de genen, die hun leedwezen betuigden van hem te zien in den staat waar in hy was, dat hy, wat hem belangde, daar over geen leedwezen hadde, en dat hy zelfs vreesde herstelt te zullen worden: en wanneer men hem daar van de reden vroeg, zeide hy, „Dat is om dat ik de gevaren der gezondheit, en de voordelen van de ziekte kenne“. Hy zeide noch in het hevigste van zyne smarten, wanneer men zich bedroefde hem die te zien lyden, *beklaag my niet, de ziekte is de natuurlyke staat der Christenen, om dat men daar door is gelyk men altoos moeste zyn in het lyden der kwalen, in de ontbloting van alle de goederen, en van alle de vermakelykheden der zinnen, ontslagen van alle de driften die gedurende den ganschen loop van het leven in arbeidt zyn, zonder eerzucht, zonder gierigheit, in de gedurige verwachting van de doodt. Moesten de Christenen niet aldus het leven doorbrengen, en is het niet een groot geluk wanneer men zich door noodzakelykheit in den staat bevindt, waar in men verplicht is te zyn, en dat men niets anders te doen heeft dan zich onderdanig en gerustelyk te onderwerpen? Daarom begeer ik niets anders, dan Godt te bidden dat hy my deze genade doe.* De schryver van de *Nouvelles de la Republique des Lettres* heeft daar over eenige aanmerkingen gemaakt, en over het voordeel dat men trekken kan uit de ongemeene Godsdienstigheit van zulk een uitmuntenden wiskunstenaar, en van zulk een groten philosooph. Zy dient, zegt hy, tot wederlegging der vrygeesten; *zy kunnen niet meer tegen ons zeggen, dat 'er niet anders dan kleine verstanden zyn, die Godsdienstigheit hebben.* Men kan niet ontkennen dat het seldzaam is eene grote Godsdienstigheit te zien in de personen, die eenmaal de mathematische studien gesmaakt

geſmaakt hebben, en die in deze wetenſchappen ongemeen gevordert zyn. Men zoude byna daar van kunnen zeggen het gene de abt Furetiere zeide van de procureurs. „ Daar zyn Heiligen „ die advokaten geweeſt zyn, deurwaarders, komedianten zelfs, „ in 't kort daar is geen hanteering, hoe gering zy wezen mag, „ waar uit gene Heiligen voortgekomen zyn; maar uit de procureurs zyn 'er gene.“ Hy was zo nederig dat de parochiaan van *S. Etienne du Mont*, die hem zag gedurende zyne ganſche laatſte ziekte, gedurig zeide dat hy zo nedrig en onderdanig was als een kindt. In zynen ouderdom van dertig jaren eene levenswyze omhelſt hebbende, die afgezondert was van de wereldt, ſchikte hy zich naar den grondregel van alle vermaak en alle overtolligheden te verzaken; en in deze oefeninge heeft hy het overige van zyn leven doorgebragt. Om dit oogmerk te bereiken, begon hy van dien tydt af, gelyk hy ſedert altoos deedt, den dienſt van zyne huisgenoten zo weinig te gebruiken als hy konde, zelf zyn bedde makende, zyne ſpyze halende, enz. Men moet zich ook verwonderen over zyn gedrag omtrent de genen die hem in 't byzonder beledigden, en omtrent de genen die nalatig waren in de gehoorzaamheit, die men aan den koning verſchuldigt was. Hy was ongevoelig en vergetende omtrent het gebrek der eerſten, en onverzoenelyk voor de laatſten. Hy hadt zulk een groten yver voor de eere Gods, dat hy niet konde dulden dat die ergens in geſchonden wierdt; dit maakte hem zo yverig voor den dienſt des konings, dat hy al de wereldt wederſtont in de beroerten van Parys, en ſedert altoos ydele voorwendſels noemde alle de redenen, die men gaf om deze wederſpannigheit te verſchonen, en hy zeide dat het in eenen Staat die geveſtigt was als eene republyk gelyk Venetië, een groot kwaadt was mede te werken, om aldaar eenen koning te ſtellen, en de vryheit te onderdrukken van de volkeren, aan welke Godt dezelve gegeven heeft; maar dat men in eenen Staat, daar de koninklyke macht vaſtgeſtelt is, de eerbiedigheit niet konde ſchenden, die men daar aan ſchuldig is, dan door een zeker ſlag van heiligſchending, dewyl zy niet alleen een beeldt is van de Goddelyke macht, maar een deelgenootſchap van de zelfde macht, waar tegen men zich niet konde kanten zonder zichtbaarlyk het gebodt Gods te wederſtaan; en dat men aldus de grootheit van dit misdryf niet genoeg konde uitmeten, behalven dat het altoos verzelt is van den burgerlyken oorlog, dat de grootſte zonde is, welke men tegen de liefde van den evennaaſten begaan kan; en hy nam dezen grondregel zo oprechtelyk in acht, dat hy in dien tydt aanmerkelyke voordeelen van de handt wees, om daar in niet gebrekkelyk te zyn. Hy zeide gemeenlyk dat hy zulk een groten afſchrik hadde van deze zonde als van de moordery, en van het roven op de grote wegen; en eindelyk dat 'er niets was dat meer ſtreedt tegen zynen aardt, en waar in hy minder verzocht was. Dit waren zyne gevoelens voor den dienſt des konings: ook was hy onverzoenbaar met de genen, die zich daar tegen ſtelden; en het gene deedt zien dat zulks niet ſproot uit eene gemoedsgeſteltenisſe, of door eene aankleving aan zyne gevoelens, was dat hy eene wonderbaarlyke zachtheit hadde voor de genen die hem in het byzonder beledigden; zodanig dat hy nooit onderſcheidt gemaakt heeft tusſchen de zulken en de anderen, en hy vergat zo volkomen het gene ſlechts zyn perſoon betrof, dat men moeite hadt om hem het zelve indachtig te maken, en men moeſt daar toe de zaken omſtandig beſchryven. En dewyl men zich zomtyds daar over verwonderde, zeide hy, „ Verwondert u „ daar niet over, dat is niet door deugdt, het is door eene wezentlyke vergetelheit, ik kan"er my niets van te binnen brengen“. Het is ondertusſchen zeker dat men daar door ziet, dat de beledigingen, die alleen zyn perſoon betroffen, geen groten indruk by hem maakten, dewyl hy die zo licht vergat; want hy hadt zulk een uitmuntende geheugenis, dat hy dikwils zeide, dat hy nooit iets vergeten hadde van de zaken die hy in zyn geheugen hadde willen houden. Blaſius Paſcal ſtierf te Parys den 19 Auguſtus des jaars 1662, negen en dertig jaren en twee maanden oud zynde. Hy hadt een langen tydt gearbeid aan een werk tegen de Atheïſten, en tegen alle de genen die de waarheden van het Evangelium niet toeſtemmen. Hy leefde niet lang genoeg om eene ſchikking en gedaante te geven aan de ſtoffen die hy verzamelde. Het gene men daar van vondt onder zyne papieren, is uitgegeven onder den tytel van *Penſées de Mr. Paſcal*, en door al de wereldt met verwondering geprezen. Hy ſtelt daar in eene gedachte waar van Arnobius zich bedient, heeft in haren vollen dag; dat is, dat de genen die in eenen Godt geloven eeuwig gelukzalig kunnen zyn zo zy gelyk hebben, en niets verliezen zo zy zich bedriegen; maar een Atheïſt wint niets zo hy gelyk heeft, en maakt zich eeuwig rampzalig zo hy zich bedriegt. Hy ſtelde by wyze van zamenſpraak tusſchen Cleander en Eudoxe dat heerlyk werk op, dat genoemt wierdt *Lettres Provinciales de L. de Montalte, ou Entretiens de Cleandre & d'Eudoxe*, en dat altoos voor een meeſterſtuk gehouden is. Van alle de boeken die men tegen de Jeſuïten heeft uitgegeven, is 'er geen dat hen meer benadeelt heeft en meer verdriet veroorzaakt dan dit werk, dat in 't Latyn, in 't Italiaanſch, in 't Spaanſch, en in 't Engelſch overgezet is, en oneindig veelmaal gedrukt. De Jeſuïten hebben het zo verre gebragt, dat dit boek veroordeelt en opentlyk verbrand is. Men heeft verſpreid dat Paſcal in de laatſte dagen van zyne ziekte dit werk verfoeit heeft, en berouw gehad van een Janſeniſt geweeſt te zyn; maar zulks is valſch bevonden, zonder dat men echter kan loogchenen dat 'er niet eenig verſchil geweeſt zy tusſchen hem en de heren van Port Royal. *Vie de Monſr. Paſcal par Madame Perier. Preface de l'Equilibre des Liqueurs. Baillet vie de Des Cartes T. II. Bayle Dict. Crit.*

PASCAL, (STEPHANUS) een geleerd man en een bekwaam wiskunſtenaar, was in den jare 1588 te Clermont in Auvergne geboren, uit een der goede huizen van de provincie. Zyn vader was threſorier van Vrankryk geweeſt te Riom, en zyne moeder, die van gelyken den toenaam van Paſcal droeg, was eene dochter van den ſeneſchalk van Auvergne te Clermont. Stephanus was preſident van het hof der Aides van zyne provincie. Doch na dat hy dit ampt hadde doen overgaan op eenen van zyne broeders, verliet hy de provincie, en begaf zich naar Parys, als zynde eene bekwame plaats tot zyn voornemen, om zynen zoon Blaſius Paſcal, van wien in het voorgaande artykel geſproken is, wel op te voeden. Hy voegde zich by Roberval, om te antwoorden op de tegenwerpingen van Des Cartes tegen een werk van Mr. de Fermat, *de maximis & minimis*; maar hy hadt weinig deel in het vervolg van dezen letterſtrydt, want hy moeſt zich van Parys af begeven, en den openbaren ommegang myden, uit vreze dat zyne tegenwoordigheit niet eenige beledigde macht mogte verbitteren, en dezelve iets doen ondernemen tot nadeel van zyne vryheit. De ongunſt, waar in hy geloofde vervallen te zyn, was niets anders dan het gevolg van die van eenen van zyne vertrouwdſte vrienden, die gevat en in de baſtille gebragt was, om eenige beroerten op het ſtadhuis verwekt. Paſcal, overtuigt van de oprechtheit van het hert van zynen vriendt, hadde aangemerkt, dat 'er meer ongeluk dan misdryf was in de wyze, op welke hy aanleiding gegeven hadde tot den oproer. Hy hadt zich niet vergenoegt ten voordeele van zynen vriendt te ſpreken, hy hadt noch de verdediging durven ondernemen van verſcheide perſonen, die onrechtvaardig gehandelt waren door den overlaſt van eenige baatzuchtige officieren. Hy hadt daarenboven verſtaan dat deze zaak met hatelyke omſtandigheden verhaalt was aan den kancelier Seguier. Dit was oorzaak dat de vreze van den eerſten ſtaatsbedienaar van het koninkryk mishaagt te hebben hem hadde doen vertrekken, om de uitwerkinge van zyne gevoeligheit te ontgaan. Hy bleef omtrent een jaar in zyne gewillige ballingſchap, tot dat de kardinaal de Richelieu, onderrecht van zyne verdienſte, en van de oorzaak van zyn vertrek, door de hertoginne van Aiguillon, en door den kancelier zelfs, hem deedt wederkeren in den jare 1639, en hem kort daar na aanſtelde tot Intendant van Normandië te Rouaan. Hy was een vriendt geworden van Des Cartes. Behalven zynen zoon hadde hy noch twee dochters, waar van de eene nonne was te Port-Royal, en de andere getrouwt met Mr. Pezier. Stephanus Paſcal ſtierf in den jare 1651. *Bayle Dict. Crit.*

PASCAL. Zie PASCHALIS.

PASCHAL, (KAREL) ridder, vicomte van Quente en van Dargny, raadsheer van Staat, en advokaat generaal van het parlement van Rouaan, was een zoon van Bartholomeus Paſchal, een Piemonteeſch edelman, en van Catharina van Fiesque, en wierdt geboren te Caune in Piemont, in den jare 1547. In den jare 1575 te Parys zynde, verkreeg hy aldaar veel achting, en wierdt zeer bemint van den doorluchtigen Guido du Faur, heere van Pibrak, wiens leven hy beſchreven heeft. Hy wierdt in den jare 1576 door den koning Henrik den III verkoren om als buitengewoon ambasſadeur naar Polen te gaan, en hy kweet zich zo wel in dezen laſt, dat hy de Magnaten van dat koninkryk verplichtte toe te ſtaan dat men alle de achtergelatene koninklyke huisſieraden wederom naar Vrankryk voerde, waar voor hem de koning tot erkentenisſe met den ridderlyken tytel vereerde, en eene leiy by zyne wapens voegde, die in het midden van zyn ſchildt geplaatſt wierdt. Koning Henrik de IV hadt geen minder achting voor Paſchal, en zondt hem voor ambasſadeur aan Elizabeth, koninginne van Engelandt, in den jare 1589; hy bediende zich ook noch van hem in den jare 1593 in Provence, in Languedok, en in het Dauphiné, gedurende de woede der beroerten. Hy wierdt vervolgens raadsheer, naderhandt advokaat generaal van 't parlement van Rouaan, en in den jare 1604 zondt de koning hem naar de Griſons, daar hy tien jaren bleef. In den jare 1614 kwam hy weder in Vrankryk, en volhardde aldaar gedurende eenige jaren in zyne goede dienſten in den Raadt van ſtaat; maar beroert geworden zynde aan het halve ligchaam, week hy op zyn landgoedt van Quente, naby Abbeville, daar hy, elf jaren daar na, in den jare 1625 ſtierf, omtrent negen en zeventig jaren oud zynde. Hy heeft verſcheide ſchone werken nagelaten, die genoegzame blyken zyn van zyn groten geeſt; onder anderen die, welke genoemt zyn, *Legatus*, en: *Cenſura animi ingrati*; de *Coronis*, enz. *Ignace de Jeſus Maria Hiſt. Eccleſ. d'Abbeville.*

PASCHALI (GIULIO CESARE) was een der Italianen, die in de XVI eeuw hun vaderlandt verlieten, om belydenisſe te kunnen doen van den hervormden Godsdienſt. Hy was een goed dichter in zyne moedertaal, en hy gaf de Pſalmen uit in Italiaanſche vaarzen te Geneve in den jare 1592. Hy was toen vyf en zeſtig jaren oud. Hy voegde daar by eene verzameling van *Rime ſpirituali*, en het eerſte gezang van een heldendicht, genoemt: *Univerſo.* Dit heldendicht was voltrokken, en vervatte in XXXII gezangen de ganſche hiſtorie van Mozes, ſedert de ſchepping der wereldt tot den ingang der Iſraëliten in het landt van Kanaan. Men meent dat hy niet onderſcheiden moet worden van Giulio Ceſare P., die in den jare 1557 te Geneve zyne Italiaanſche overzetting van de Inſtitutie van Kalvyn in 4 liet drukken, en de zelve opdroeg aan Galeas Caracciol, marquis del Vico. De opdragt is gedagtekend van Geneve den 4 Auguſty des jaars 1558. *Bayle Dict. Crit.*

PASCHALIS de I, een Romein van geboorte, wierdt na Stephanus den IV op den 27 January des jaars 817 tot paus verkoren. Zyne verkiezing wierdt in 't algemeen van al de wereldt goedgekeurt, om dat men overtuigt was dat hy godsdienſtig, geleerd, en goedertieren was, en verſierd met alle kerkelyke deugden. Terſtondt na zyne kroning zondt hy legaten aan Lodewyk

den

den Goedertieren, koning van Vrankryk en keizer, die, veel blydschap betuigt hebbende van hem op den Apostolischen Stoel te zien, aan hem alle de giften bevestigde, welke zyne voorzaten ten voordeele van den H. Stoel gedaan hadden. Paschalis zondt ook andere legaten in 't Oosten tegen de beeldstormers. Maar zyn oogmerk aldaar niet bereikt hebbende, deedt hy den keizer Leo den V met zyne Iconomachen in den ban, en ontfing te Rome de Grieken die om den beeldendienst gebannen waren. Men zegt dat hy in den jare 821 het ligchaam vondt van de H. Cecilia, en in het volgende jaar kroonde hy Lotharius tot keizer op Paaschdag. Men beschuldigde hem last gegeven te hebben tot een moordt, die in zynen tydt geschiedde; maar hy zuiverde zich daar van met eede voor de ambassadeurs van den zelfden Lodewyk, en stierf den 12 May des jaars 824, na dat hy 7 jaren, 3 maanden en 16 dagen den H. Stoel bekleedt hadde. *Anastasius in vit. Pontif. Baronius in Annal.*

PASCHALIS de II, een Toskaner, van te voren *Rainerus* genoemt, wierdt tegen zynen dank verkoren, na Urbanus den II, op den 19 Augustus des jaars 1099: alle zyne tegenstandt om zich tegen zyne verkiezing te stellen vruchteloos geweest zynde, begaf hy zich met ernst om tot voordeel der kerke te arbeiden. Hy deedt den tegenpaus Guibert in den ban, en bragt verscheide kleine dwingelanden tot gehoorzaamheit, die de Romeinen drukten, en de rust van Italië stoorden. Hy hieldt in den jare 1102 een concilie te Rome, en een ander te Guastalla aan de Po in Lombardyë, tot hervorming der zeden: en van daar naar Vrankryk getrokken zynde, hieldt hy een ander concilie te Trojes in Champagne. Deze paus veroorzaakte zich zelf vele moeielykheden door het verdedigen van het recht tot de benoeming der beneficien, tegen Henrik koning van Engelandt, en tegen den keizer Henrik den IV. Hy vergeleek zich eindelyk daar over met den eersten; doch de ander ongelukkig gedurende dezen twist gestorven zynde, wilde zyn zoon Henrik de V, die, op het aanhouden van paus Urbanus den II, zynen vader van den troon verdreven hadde, zich door den paus in den jare 1111, op de gewonelyke wyze laten kronen. Paschalis weigerde zulks te doen zo hy van dat voorrecht geen afstandt deedt. Deze jonge prins, om de halstarrigheit, met welke de paus in zynen eisch volhardde, verstoort, deedt den paus, de geestelykheit, en de voornaamsten der stadt Rome in verzekering nemen, en op een kasteel in het landt der Sabynen twee maanden lang gevangen houden, tot dat de paus in zyne begeerte bewilligde, en, van zynen eisch afstandt doende, hem kroonde. Men zegt ook dat Paschalis, wanneer hy aan den keizer een gedeelte van de hostie toereikte, die hy in de misse gezegent hadde, deze woorden sprak: *Gelyk dit gedeelte van het levendmakende ligchaam afgezondert is, alzo moet ook die geen, die zich onderwinden zal om dit verdrag te breken, afgezondert worden van het Ryke onzes Heren Jesu Christi.* De kardinalen veroordeelden ondertusschen dezen gedwongen afstandt van den paus, die dezelve herriep in een concilie: en de keizer was naauwlyks weder in Duitschlandt gekomen, of de paus hitste de Saxen tegen hem op, van welke hy overwonnen wierdt, en alzo gedwongen om het recht tot de benoeming der beneficien te laten varen. Paschalis wilde een vrywilligen afstandt doen van het pausschap, doch konde daar toe niet geraken. Platina zegt, dat, na de doodt van den tegenpaus Guibert, de graaf van Capua Richard Albertus in deszelven plaats zich opwierp, die echter wel haast gedwongen wierdt zyne eischen te laten varen, en zich weg te maken. Naderhandt verkozen zy een anderen, Frederik genoemt, dien men van gelyken binnen 150 dagen verstiet. Na den zelven matigde zich een Romein, Maginulphus genoemt, den pausselyken tytel te Ravenna aan, doch wierdt wel haast verdreven. Paschalis stierf den 22 January des jaars 1118, na een pausschap van 18 jaren, 5 maanden en eenige dagen. Hy hadt verscheide concilien gehouden, en een groot getal brieven geschreven, waar van 'er XXXII by Binius gevonden worden. *Platina. Baronius. Canisius T. II. Lect. Sigonius. Pandulphus. Ciaconius. Lehmanni Speyer. Chron. Schilterus de libertate Eccles. Germania. Heideggerus Hist. Papatus.*

PASCHALIS, aardsdiaken der Roomsche kerke, wierp zich tot tegenpaus op by de verkiezing van den paus Sergius den I, maar hy stierf weinig tyds daarna in den jare 687. *Ciacon. in vit. Pont.*

PASCHALIS, een tegenpaus, te voren *Guido van Crema*, wierdt in den jare 1155 kardinaal gemaakt door Adrianus den IV, en in Duitschlandt gezonden om den toorn van den keizer Frederik Barbarossa te stillen. Maar zich door dezen prins hebbende laten omzetten, voegde hy zich aan de zyde van Octavianus, die tot tegenpaus verkoren was, en den naam van Victor hadde aangenomen. Guido was zyn opvolger onder den naam van Paschalis in den jare 1164, en stierf elendiglyk zes jaren daar na. *Baronius A. C.* 1164. & 1170. *Ciacon. in vit. Pont.*

PASCHALIS, (PETRUS) was een Gasconjer van geboorte, en maakte zich by de voornaamste dichters bekent, die ten tyde van Henrik de II in Vrankryk leefden. Wanneer hy zag dat zich alle deze mannen door het schryven van boeken eenen naam zochten te maken, zo hieldt hy het zich tot schande alleen stil te zwygen. Hy beloofde dan opentlyk dat hy de merkwaardigheden van zynen tydt, en de levens der beroemde mannen, naar het voorbeeldt van Jovius schryven zoude. Vele treflyke dichters, zulks in acht nemende, en eene begeerte hebbende om een plaats in zyne werken te verkrygen, maakten eene menigte van lofdichten tot zyner eere, waar onder inzonderheit die van Ronsard bekent zyn. Zyn naam kwam eindelyk ook voor den koning, die hem tot zynen Historieschryver aanstelde, en met een jaargeldt van 1200 ponden begunstigde. Doch na zyn doodt in den jare 1565 bevondt men hoe slecht het met zyne geleertheit was gestelt geweest; want hy verstont in der daadt geen recht Fransch noch Latyn; en de Latynsche schriften die hy naliet waren van stuk tot stuk uit *Nizolii commentariïs* te zamen gelapt. Wanneer de Dauphin, naderhandt François de II, met Maria Stuart trouwde, voerde hy deze jonge princesse in eene lange gedrukte Redevoering op zulk eene wyze sprekende in, dat men gedacht zoude hebben, dat zy reets over de 30 jaren oud was; en het aanmerkelykste is, dat hy op het tytelbladt voorgaf, dat hy deze rede uit het IV of V boek zyner historie, die nooit door hem begonnen was, getrokken hadde. Adrianus Turnebus was de eerste, die dit bedrog ontdekte, en een geestigen brief daar over schreef met dit opschrift: *Ego tibi*, welken Bellay naderhandt in 't Fransch heeft overgezet. Ronsard heeft eene Latynsche Herroeping (*Palinodia*) van de lofdichten, die hy te voren gespilt hadde, geschreven, welke Pasquier daar na in 't Fransch vertaalde. *Scaliger in epist. ad Ferrerium p.* 227. *Pasquier Epitr. l. IX. p.* 677. *Konig Bibl.*

PASCHASINUS, dien Isidorus van Seville te onrecht *Paschasius* noemt, was bisschop van Lilybea in Sicilië, en leefde in de V eeuw. Paus Leo de Grote, overtuigt van zyne verdienste, benoemde hem tot den eersten der legaten, die van zynent wegen voorzaten op het concilie van Chalcedonië in den jare 451. Men meent, dat hy de akten van dat concilie geschreven heeft. De zelve paus gebruikte hem in andere legaatschappen, en hy beantwoordde volkomen het vertrouwen, dat men in hem stelde. Men ziet door eenen brief, dien hy schreef aan Leo, dat de Wandalen in den jare 454 onder het beleidt van Genserik Sicilië verwoesten, en dat hy zelfs in deze algemene elende tot slaaf gemaakt wierdt. Hy schreef een anderen aan hem om te antwoorden op het bevel dat hy hem gegeven hadde, om eene uitrekening te maken wegens het Paaschfeest. Zy is de 63 onder die van Leo, en begint aldus: *Apostolatus vestri scripta, &c. Isidorus c.* 11. *de Vir. illust. Ado in Chron. Binius T. II. Concil. Baron. in Annal. Vossius de Hist. Lat. l. II. c.* 17.

PASCHASIUS, diaken van de Roomsche kerke, was in achting op het einde van de V en in het begin van de VI eeuwe. Men zegt, dat hy de zyde koos van den tegenpaus Laurentius tegen Symmachus, die wettig verkoren was. S. Gregorius verhaalt dat hy stervende verschenen was aan S. Germanus, bisschop van Capua, en zich hadde aanbevolen in zyne gebeden, veroordeelt zynde om te lyden over het kwaadt dat hy bedreven hadde. Hy schreef twee boeken van den H. Geest, die men vindt in de Bibliotheek der vaderen. Men schryft hem ook andere verhandelingen toe, en men bepaalt zyn doodt omtrent den jare 512. *S. Gregor. l. IV. Dial. c.* 40 & 41. *Sigebert. c.* 17. *de Vir. illust. Trithem. & Bellarm. de Script. Eccles. Vossius l. II. de Hist. Lat. c.* 20. *Baron. in Annal. Miraeus.*

PASCHASIUS, een ander diaken van de Roomsche kerke, leefde in de VI eeuw, ten tyde van Martinus van Brague. Hy vertaalde op het verzoek van dien bisschop vragen en antwoorden van eenige Griekse monniken, die het VII boek van de levens der Vaderen van *Rosweidus* uitmaken. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. VI siecle.*

PASCHASIUS RATBERT, abt van Corbey in de IX eeuw, ten tyde van Lodewyk den Goedertieren, en van Karel den Kalen, was van Soissons, en wierdt buiten de abdye van onze Lieve Vrouwe van Soissons opgevoed door de barmhertigheit der monniken. Hy nam vervolgens het geestelyke gewaadt aan in de abdy van Corbey onder S. Adelardus, en wierdt naderhandt tot abt van dit klooster verkoren; maar hy wilde niet tot priester geordent worden, en vergenoegde zich met de orde van het diakenschap, die hy ontfangen hadde noch monnik zynde. Hy verkreeg de bevestiging van de voorrechten zyner abdy, en maakte zich beroemd door het groot getal van zyne werken. Men heeft de zelve in een stuk in folio door de zorg van den vader Jacobus Sirmondus, die de zelve voor de eerste reize uitgaf te Parys in den jare 1618. Men vindt daar in XII boeken van uitleggingen over Mattheus; III van verklaringen over de Psalmen; V over de Klaagliederen van Jeremias; eene verhandeling van het ligchaam en van het bloedt van Jesus Christus in de Eucharistie; eenen brief over het zelfde onderwerp, en de levens van de Heiligen Adelardus, Rufinus en Valerius. D. Lucas d'Acheri heeft sedert van den zelfden schryver eene verhandelinge uitgegeven *de Partu Virginis*. Spicil. T. XII. en D. Johannes Mabillon eene andere, welke den tytel draagt van *Vita Sancti Walae Comitis & Abbatis Corbeiensis*. Tom. I. Sanct. Ordin. Bened. Sec. IV. De zelfde vader heeft aangetoont in het twede deel van de VI Eeuw der Heiligen van de Benedictyner orde, in zyne voorreden, dat het werk, dat Paschasius zegt geschreven te hebben *de Sacramentis*, het zelfde is met dat van de Eucharistie, tegen het gevoelen van den vader Cellot, en van eenige andere geleerden die het tegendeel geloven. Hy toont dat deze verhandeling geschreven is geweest ten dienste der jonge monniken van het nieuwe Corbey in Saxen, die kinderen zynde van vaders, die nieuwelyks tot het gelove bekeert waren, nodig hadden onderwezen te worden in eene der voornaamste verborgendheden van den Godsdienst, om daar aan waardiglyk deel te hebben; dat de leer door Paschasius vastgestelt in deze verhandelinge over de Eucharistie, niets anders vervat dan het gelove der kerke van zynen tydt, hoewel de Protestanten gemeent hebben dat deze abt nieuwe gevoelens over dit Sakrament uitgevonden, en het eerste dat van de wezentlyke tegenwoordigheit ingevoert hadde; en eindelyk dat het in den twist, die tusschen Paschasius en zyne tegenstrevers ontstaan was, te weten of het ligchaam van Jesus Christus in de Eucharistie het zelfde is dat van de maagdt Maria geboren wierdt, geenzins aankwam op de wezentlykheit, welke zy beide als zeker vaststelden;

Paschasius stierf den 26 April des jaars 865, niet meer abt van Corbey zynde, om dat eenige moeielykheden met zyne monniken hem verplicht hadden zich van zyne waardigheit te ontslaan. Trithemius heeft gemeent dat Paschasius in den jare 880 leefde onder Karel den Vetten: waar door Gesnerus, Simler, en Possevinus misleid zyn, die dezen schryver Ratbertus Paschasius noemen. Sirmondus heeft zyn leven voor zyne werken doen drukken.

Het verschil van Paschasius wegens het bloedt en het lighaam van Jesus Christus is zo vermaard geweest in de IX eeuw, en heeft zo vele twisten veroorzaakt in deze laatste tyden, dat men het zelve om die reden in weinig woorden zal uitleggen. Paschasius schreef zyne verhandeling *van het ligchaam en het bloedt van onzen Heere Jesus Christus*, noch een flecht monnik zynde, gedurende de ballingschap van zynen abt Wala, omtrent den jare 831. Hy beweert daar in duidelyk de wezentlyke tegenwoordigheit van Jesus Christus in de Euchariſtie. Een langen tydt na dat deze verhandeling uitgegeven was, stelde Frudegard, monnik van de nieuwe abdy van Corbey, omtrent den jare 864 aan Paschasius de zwarigheden voor, die hy en eenige anderen maakten over zyn gevoelen, en zeide dat vele met Augustinus de woorden van de Instelling: *Dit is myn ligchaam, dit is myn bloedt*, in een figuurlyken zin verstonden. Paschasius beweerde het gene hy geschreven hadde, en verdedigde de uitdrukking, die hy gebruikt hadde, dat het ligchaam van Jesus Christus in de Euchariſtie het zelfde was dat uit de Maagdt geboren, gekruissigt en weder opgewekt was, zonder eenig onderscheidt. Verscheide vonden deze uitdrukking te hard; want hoewel zy overeenkwamen omtrent de wezentlyke tegenwoordigheit van het ligchaam van Jesus Christus in de Euchariſtie, zo konden zy zich niet verbeelden dat men zeggen konde, dat het in de Euchariſtie was op de zelfde wyze als het geboren, gekruissigt, en opgestaan was, zonder bewindsel en zonder gedaante, en dat het gene men zag en dat men tastte, het ligchaam en het bloedt van Jesus Christus was. Paschasius erkende in der daadt in de Euchariſtie de gedaante gevoegt by de wezentlykheit; maar zyne tegenstrevers beschuldigden hem dat hy de gedaante loogchende, en hy geloofde dat zy de wezentlykheit niet erkenden. Aldus betrof al de twist, die tusschen hen was, alleen de uitdrukkingen, en wierdt door misverstandt veroorzaakt. De voornaamste tegenstrevers van Paschasius waren twee onbekende schryvers, Bertrand, of liever Ratramnus, Jan Scot Erigena en eenige anderen. Hy hadt een ander verschil wegens de wyze op welke Jesus Christus was te voorschyn gekomen uit het ligchaam van de Maagdt. Ratramnus abt van Corbey, verstaan hebbende dat 'er in Duitschlandt eenigen waren die voorgaven dat Jesus Christus niet uit de Maagdt geboren was door den gewonen weg, dacht dat dit gevoelen gevaarlyk was, en dat daar uit zoude volgen dat Jesus Christus niet uit de Maagdt geboren was. Hy bestreedt dit gevoelen in de verhandeling, welke de vader D. Lucas d'Acheri heeft uitgegeven, waar in hy erkent als eene zekere waarheit, dat Maria maagdt gebleven is *post partum*, na de baaring, hoewel hy die genen tegenspreekt, welke geloven dat Jesus Christus niet ter wereldt gekomen was *per semitam vulva*, door de gewone wegen. Paschasius, zich zelf overreed hebbende dat Ratramnus in zyne verhandelinge zaken voorgestelt hadde, die de eeuwige maagdschap van Maria benadeelden, en dat hy reden gegeven hadde om te doen geloven dat zy Jesus Christus ter wereldt gebragt hadde op die wyze, gelyk de andere vrouwen hare kinderen doen, *aperta, scilicet vulvâ*, maakte een geschrift *de partu Virginis*, waar in hy Ratramnus wederlegt zonder hem te noemen. Hy schreef ook noch eene redevoering over het zelfde onderwerp; en deze twee verhandelingen zyn een langen tydt bekent geweest onder den naam van Ildefonsus van Toledo. Paschasius was geleerd en Godsdienstig. Hy schreef zuiver, en zelfs op eene fierlyke en verstaanbare wyze. Hy was ervaren in de kerkelyke en wereldlyke schryvers. Daarenboven was hy van een scherpzinnig oordeel, doch maakte mogelyk wat te veel zaken tot geheimenissen. Hy heeft zyn werk over de Euchariſtie met veel zorg en vlyt bearbeid. Zyn lof is in vaarzen beschreven door Eugemoldus, en wordt aan 't hoofdt van zyne werken gevonden. Hy stierf op den dag van S. Riquier omtrent den jare 860. *Bellarm. Vossius. Miraus. Loup de Ferrieres Ep.* 46. 57. 58. *Sigebert. c.* 97. *de Vir. illust. Honor. Aut. l. IV. Lumin. Eccl. c.* 10. *Ant. Arnaud & Jean Claude sur L'Euchariſtie. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. IX siecle.*

PASCHATIR, PASCATIR, of BESEGERT, een gedeelte van het koninkryk van Bolgar, in Moscovië. Het zelve is bewesten de rivier Kam, tusschen het koninkryk van Casan en Siberië gelegen. Pascatir & Sagatin zyn de voornaamste plaatsen van het zelve. Dit landt schynt het zelfde te zyn dat de Hr. Witsen in zyne grote kaart Bakron noemt, in 't Latyn *Baskiria*, waar in hy de steden Kamassina, Nisne, Usolia, Vergno-Usolia, of Perecop, Kungur, Ufinskoy, Bir en Osa, plaatst. *Maty Dict.*

PASCHEN, PAASCHEN, PASCHA, of PAASCHFEEST, is een der grote feesten van de Joden, waar van de naam oorspronkelyk Hebreeusch is, en door de Joden wordt uitgesproken *Pesach*. Zommige hebben dezen naam willen afleiden van het Grieksche woordt *pascho, ik lyde*, met zinspeling op het lyden van onzen Heilandt, maar de waarachtige oorspronk van dezen naam is het Hebreeusche werkwoordt *pasach, doorgaan, voorbygaan, overslaan.* Men gaf den naam van Paschen aan het feest dat ingestelt wierdt ter gedachtenisse van den uittocht uit Egypte, om dat in den nacht voor dezen uittocht de verdervende engel, die alle de eerstgeboorenen der egyptenaars doodde, de huizen der Hebreeuwen voorby ging zonder in te komen, om dat de zelve alle getekent waren met het bloedt van het lam, dat men des voorgaanden avonds geslacht hadde, en dat om die reden het Paaschlam genoemt wordt. Wat de instelling van het Pascha der Joden belangt, men leest dat Godt beval dat de maandt Abib, naderhandt Nisan genoemt, in welke de uittocht uit Egypte geschiedde, na dien tydt het hoofdt en de eerste der maanden van het jaar zoude zyn, en dat men op den veertienden dag dezer maandt tusschen twee avonden, dat is te zeggen tusschen het afgaan van de zon en zynen ondergang, of, volgens onze wyze van rekenen, tusschen twee uren na de middag en zes uren des avonds in de nachtevening, het Paaschlam zoude slachten, en zich van gedeessemt broodt onthouden. De volgende vyftiende dag, te beginnen ten zes uren des vorigen avonds, die het einde maakte van den veertienden, was het grote Paaschfeest, dat zeven dagen duurde. Maar de eerste en de zevende alleen waren plechtige vierdagen, op welke men zich onthouden moest van alle werk, met dat onderscheidt nochtans, dat men de spyze op deze dagen mogte bereiden, het welk niet geoorlooft was op den Sabbath. Het lam dat geslacht wierdt moest volkomen zyn, zonder gebrek, mannelyk, en een jaar oud; men mogt het zelve nemen van de schapen of van de geitenbokken. Wanneer het lam geslacht was, moest men van des zelfs bloedt nemen, en bestryken daar mede een iegelyk de bovendorpel en de beide zydposten van zyn huis, op dat de verdervende engel, dit bloedt ziende, voorby ginge, en de kinderen der Hebreeuwen spaarde. Dit Paaschlam moest in den zelfden nacht na de slachting gegeten worden, met ongezuurde broden en bittere sausse. Ieder huisgezin moeste een lam slachten, doch zo een lam te veel was voor een huis, slachtte men het met zynen nabuur. Men at dit Paaschlam aan den vure gebraden, zynde het verboden iets daar van raauw of gekookt te eeten, of eenig been daar van te breken; moetende het zelve volkomen gegeten worden, met het hoofdt, de schenkelen en de ingewanden; en zo 'er iets overig bleef, wierdt het zelve den volgenden morgen in het vuur geworpen. Die het Pascha aten moesten hunne lendenen opgeschort hebben, hunne schoenen aan de voeten, en hunnen staf in de handt: alzo moesten zy het met haaste eeten. Doch deze laatste plechtigheit hadde wel in het byzonder plaats in den nacht van den uittocht uit Egypte, zynde men in de vieringe van de volgende Paaschfeesten daar aan zo stiptelyk niet verbonden geweest: ook hadden in het vervolg van tydt de genen, die wettige verhinderingen hadden, vryheit het Paaschfeest op den veertienden dag van de volgende maandt Jiar, die overeenkomt met April en May, op de zelfde wyze te houden, *Num. IX. II Paral. XXX.* Voorts mogt men gedurende de zeven dagen van het Paaschfeest geen ander dan ongezuurd broodt eeten, want die gedeessemt of gezuurd broodt gegeten hadde wierdt bedreigt uitgeroeit te worden uit zynen volke; gelyk ook zo de geen, die, zonder eenige wettige verhinderingen te hebben, het Pascha niet zoude houden op zyn gezetten tydt, uit zyne volkeren uitgeroeit moeste worden. De Joden vieren heden noch een week lang het Paaschfeest op den gezetten tydt. Men heeft aangemerkt dat de genen, die buiten Palestina zyn, het Pascha acht dagen houden, volgens eene oude gewoonte; en dat de twee eerste en de twee laatste dagen plechtige feestdagen zyn. De eerstgeborenen der huisgezinnen zyn gewoon op den 14 dag der maandt Nisan voor den aanvang van het feest te vasten, ter gedachtenisse dat Godt in den volgenden nacht alle de eerstgeborenen in Egypte sloeg. In plaats van de oude gewoonte, die *Exod. XII* aangetekent staat, hebben zy in eene schotel eenig lams- of geitenvleesch, dat zy met bittere kruiden, als sellerie, suikereye, of latuuw, toebereid, en met eene sausse in een klein aarden vat of schoteltie eeten, ter gedachtenisse van den arbeidt, dien men hen opleide in Egypte, lezende de *Hagada*, of de historie vervattende de elenden, welke hunne vaderen leden in Egypte, en de wonderwerken welke Godt dede om hen te verlossen.

Dit is het gene kortelyk wegens de instelling en de viering van het Paaschfeest der Joden aan te merken was. Wat het Christendom aangaat, het zelve heeft eigentlyk geen Paaschfeest op deze wyze. Dewyl Christus het waarachtige Paaschlam voor de zynen gestorven zynde, die schaduwachtige plechtigheit heeft weggenomen, zo wel als alle de andere plechtige offerhanden, feesten, Sabbathen, enz., van het O. Testament. Zo dat 'er op zulk eene wyze geen Pascha voor hen overig is, maar zy in tegenstelling van de feesthoudende Joden niet eenmaal des jaars, maar gedurig en onophoudelyk den ouden zuurdeessem moeten uitzuiveren om een nieuw deeg te zyn, dewyl hun Pascha, namelyk Christus, voor hen geslacht is, op dat zy alzo feest houden, niet in den ouden suurdeessem, noch in den suurdeessem der kwaadheit en boosheit, maar in de ongezuurde broden der oprechtheit en waarheit. Doch zo men zeggen zoude dat de Christenen een byzonder bepaalt Paaschfeest hadden, dat in de plaatse van het oude Pascha aan hen gegeven was, het zelve zoude zyn de viering van het H. en hoogwaardige Sacrament des Avondmaals, het welk de Heilandt zelfs, onmiddelyk na de laatste viering van het Joodsche Paaschfeest met zyne discipelen, heeft ingestelt ter gedachtenisse van zyn lyden en doodt, waar door hy hen uit de slaverny en dienstbaarheit der zonde, en uit de macht des Satans verlost heeft. Nochtans, even als alle de Christenen in plaatse van den Sabbath, of laatsten dag der weke, die vernietigt is en afgeschaft door de rust des Heilands in het graf, den eersten dag der weke, dat is den Zondag, Godsdienstelyk vieren, om gedachtenisse te houden dat hy op den zelven, het werk der verlossinge voleindigt, en zyne ruste in 't graf volbragt hebbende, weder is opgestaan uit den doden: alzo hebben zy ook de loffelyke gewoonte om eenmaal des jaars op eene byzondere

dere en plechtige wyze gedachtenisse te houden van de glorieuse opstandinge des Heilands, na dat hy door zyn doodt, als het lam Gods, de zonde der wereldt weggenomen, en onze zielen van het eeuwige verderf verlost hadde. Over den tydt van het houden van dit laatste zogenaamde Pascha waren in vorige tyden verschillende gevoelens en gebruiken. Van den tydt van Polycarpus af vierden de Asiatische kerken het Paaschfeest op den veertienden van de maan van Maart, op wat dag der weke zulks ook vallen mogte, in navolging der Joden; en de Westersche kerken deden zulks, gelyk zy noch doen, op den Zondag, die volgt na den veertienden der maan van Maart. Polycarpus, te Rome gekomen zynde onder het pausschap van Anicetus, hieldt daar over eene onderhandelinge met den zelven: maar de een den anderen niet hebbende kunnen bewegen om van gewoonte te veranderen, dachten zy niet genoodzaakt te zyn de vrede der kerke te breken om het verschil over eene zake van loutere gewoonte. De twist over dit stuk toegenomen zynde, onder den paus Victor, omtrent den jare 188, de Asiatischen zich onverzettelyk aan hun gebruik houdende, en Polycrates bisschop van Ephese, met de andere bisschoppen van Asië, een langen brief aan den paus geschreven hebbende, om het zelve te verdedigen, zondt Victor brieven aan alle de kerken, waar door hy hen in den ban deedt. De andere kerken veroordeelden de strengheit van Victor, en bleven, ondanks zyn vonnis, vereenigt in de gemeenschap met de genen, die het Paaschfeest op den veertienden dag der maan van Maart bleven vieren. De zaken bleven in dien staat tot op het concilie, dat in den jare 325 te Niceen gehouden wierdt, hoewel met dit onderscheidt, dat de meeste kerken van Asië ongevoeliglyk tot het gebruik der Westersche kerken waren overgegaan. Het gemelde concilie maakte een algemenen regel, waar door bevolen wierdt dat alle de kerken het Paaschfeest zouden vieren op den Zondag, welke volgde na den veertienden dag der maan van Maart; en de keizer Constantinus deedt dit besluit door het gansche Roomsche keizerryk afkondigen, wordende de genen, die zich daar aan niet onderwierpen, als scheurmakers in de kerke aangemerkt. Gelyk men deze stoffe en de verschillen, die verder daar over ontstaan zyn, in de kerkelyke historie breder verhandelt vindt.

Eer men dit artykel besluit, staat noch aan te merken, dat 'er een groot verschil is onder de uitleggers, of de Heilandt in het laatste jaar van zyn leven het Joodsche Pascha gehouden heeft. Eenigen hebben gemeent dat hy het zelve niet gehouden heeft, maar dat de maaltydt die hy hieldt met zyne discipelen op donderdag avondt, voor de instellinge van het H. Nachtmaal, eene gemene maaltydt zoude geweest zyn, waar op men het Paaschlam niet gegeten hadde. Anderen hebben voorgegeven, dat de Galileërs, even als Christus, het Pascha op donderdag hadden gehouden, en de andere Joden op vrydag. Het grootste getal der uitleggers schynt echter van gevoelen te zyn, dat Christus, met alle de andere Joden, het Pascha op donderdag avondt heeft gehouden. De Euangelisten Mattheus, Marcus en Lucas schynen door hun verhaal in den eersten opslag dit laatste gevoelen te begunstigen. Daar in tegendeel Johannes geen gewag makende van de toebereiding en viering van het Joodsche Paaschfeest door Christus en zyne Apostelen, gelyk de drie andere Euangelisten, alleen zegt, dat Christus *voor het feest van Pascha* na het avondmaal zyne discipelen de voeten gewasschen heeft. En daar na, wanneer de Joden Christus tot Pilatus geleid hadden, om veroordeelt en gedood te worden, merkt hy aan, *dat zy niet in 't rechthuis gingen, op dat zy niet verontreinigt zouden worden, maar op dat zy het Pascha eeten mogten.* Eindelyk zegt hy, dat de vrydag *de voorbereidinge was van het Pascha*, en dat de volgende zaturdag de grote feestdag was, *want die dag des Sabbaths was groot.* Doch wanneer men de Euangelisten vergelykt, zal men bevinden, dat 'er gene strydigheit is tusschen hun getuigenisse; maar dat men uit de vergelyking van het zelve veilig mag besluiten, met vele voorname Godgeleerden, dat Christus met zyne Apostelen het Pascha gegeten heeft op donderdag avondt, en alzo eenen dag vroeger dan de andere Joden, dewyl het Pascha in dat jaar viel op vrydag, den dag, op welken Christus op den Kruisberg gestorven is, in het zelfde oogenblik wanneer de Joden in den Tempel het Paaschoffer slachtten: zo dat het voorbeeldt en het tegenbeeldt, of de schaduw en het ligchaam als op een bestemden tydt malkander ontmoet hebben; en dat Christus, zulks wetende, alzo met zyne Apostelen het Pascha heeft willen eeten tot eene voorbereidinge van zyne doodt, gelyk hy onmiddelyk daar op, na het vertrek van Judas den verrader, het Nachtmaal heeft ingestelt tot eene gedachtenisse van de zelve.

De naam van Pascha wordt genomen voor den doortocht van den slaanden Engel in Egypte; voor het Paaschlam; voor de maaltydt, op welke het zelve gegeten wierdt; voor het feest dat ingestelt wierdt ter gedachtenisse van den uittocht uit Egypte, en van den doortocht des Engels; voor alle de byzondere slachtoffers die gedurende de plechtigheit van het Paaschfeest geoffert wierden; voor de ongezuurde broden die gedurende de zeven dagen van het feest gebruikt wierden; voor alle de plechtigheden die de viering van het feest voorgingen, en het zelve verzelden: en Durant merkt aan dat men in eenige provincien den naam van Pascha gaf aan alle de grote feesten. Dit doen noch tegenwoordig de Italianen, die onder anderen het Pinxterfeest *Pascha Rosada* noemen, om dat de rozen gemeenlyk, in dien tydt uitkomen. Men ziet ook in de historie van Otto Morena, *Pascha Resurrectionis, Pascha Pentecostes, Pascha Epiphania*, enz. *Tertullian. contra Judaeos c.* 8 *Hilar. Diac. P.* of de schryver der Vragen over het Oude en over het Nieuwe Testament, *qu.* 55. *p.* 63. *&* *qu.* 94. *p.* 85. *T. III. Oper. S. August. nov. edit.* De schryver der Vraagstukken aan de rechtzinnigen, onder den naam van S. Justin. *qu.* 65. *S. Chrysost. homil.* 82. *in Joan. p.* 414. *a. S. Cyrill. Alex. l. XII. in Joan. p.* 1032. *Theophylact. in Joan. Victor. Antioch. Caten. in Marc. XIV.* 1. *Apollinar. Caten. in Joan. XVIII.* 28. *apud Toynard. Harmon not. p.* 151. *Epiphan. haeref.* 52. *Euthym. Zygaben. l. XIX. Bibl. Patr. p.* 577. *Petr. Alex. in Chronico Alex. Praefat. Apollinar. Hierapolit. ibidem. Philopon. Metridor. Alii duo apud Photium Cod.* 115. 116. *Cedren. Alii quidam Graeci apud Michael. Le Quien Dissert. de Pascha T. I. p.* 71. *Edit. S. Joan. Damasc. &c. Onuphr. Grot. Jansen. Maldon. Scalig. Calvis.* Men vindt deze verschillen over het Paaschfeest ook verhandelt door *Lamy*, *Toynard*, *de Tillemont*, *Hardouin*, en de uitleggers over de Euangelisten. *R. Leon de Modene Traité des Ceremonies des Juifs P. III. c.* 3. *Du Cange Glossarium Latinitatis.*

PAS-DAMMIM, eene plaats waar van gesproken wordt *I Kron. XI*, 13, en daar de Philistynen zich vergaderden om David te bestryden. Men meent, dat het de zelve plaats is, die in den grondtext *I Sam. XVII*, 1. *Ephes-Dammim* genoemt wordt, waar voor in de Nederduitsche overzetting staat *het einde van Dammim. Reland Palestina.*

PASES, een vermaard toveraar van de oudheit, die door middel van zyne bezweringen welgeschikte maaltyden, met de vereischte tafelbedienaars, deedt te voorschyn komen, en de zelve weder deedt verdwynen als hy wilde. Men zegt ook van hem, dat hy hadde het gene men in Vrankryk een vliegende pistool noemt, dat is te zeggen een stuk gelds, dat hy gemaakt hadde, en dat, in betaling gegeven zynde, altoos weder in zyn beurs keerde; waar uit dit spreekwoordt ontstaan is: *Pasetis obulus*, waar van men zich bediende, wanneer men iets zag, dat seldzaam of onverwacht was. *Suidas. Erasmus in Adagiis.*

PASIPHAE was, naar het verhaal der fabeldichters, eene dochter van Apollo en van de Nymphe Perseïs, die eene dochter was van den Oceaan en van Thetis. Zy trouwde met Minos, koning van Creta, die een der drie helsche rechters wierdt. Zy verviel naderhandt in zulk eene razende liefde tot eenen stier, dat zy zich, om den zelven te genieten, door Dedalus in eene houte koe liet besluiten, uit welke ongeregelde vermenging het wangedrogt Minotaurus geboren wierdt, dat ten halven eenen mensche en ten halven eenen stier vertoonde. Zommige menen dat deze fabel daar uit ontstaan is, dat Pasiphaë, door bemiddeling van Dedalus met eenen, die *Taurus* genoemt was, echtbreuk pleegde, en daar na tweelingen ter wereldt bragt, waar van de een haren minnaar, doch de ander haren gemaal Minos gelyk was. *Ovid. Metam. l. Serv. ap. Boccat. l. IV. Hist. des Dieux p.* 13. 106.

PASITHOE was, volgens het verhaal der fabeldichters, eene der zeven Hyaden, of dochters, welke Atlas by zyne gemalinne Æthra teelde. *Ovid. Fast. V. Arat. in Astronom.*

PASLEY, eene stadt van het graafschap Clydesdale in Schotlandt, welke den baronnelyken tytel geeft aan het geslachte van Hamilton. Daar was eertyds een vermaard klooster, waar van Alexander de II, opper-rechter van Schotlandt, de stichter was. De monniken van dit klooster schreven eene Kronyk van dit koninkryk, *Liber Pasletensis* of *het Zwarte boek van Pasley* genoemt. De kerk van deze plaats behoefde eertyds in pracht en kostelykheit van sieraden voor weinige andere te wyken. *Cambden Britann.*

PASOR, (GEORGIUS) professor in de Grieksche taal te Franeker, leeraarde eerst negentien jaren de Theologie en de Hebreeusche taal te Herborn, waar op hy in den jare 1626 te Franeker beroepen wierdt, daar hy ook eindelyk den 1 December des jaars 1637 stierf. Hy heeft verscheide boeken geschreven, waar onder inzonderheit zyn *Lexicon Novi Testamenti*, *Manuale Novi Testamenti*, en *Grammatica Graeca N. T.* in de scholen met veel nuttigheit gebruikt worden. Men heeft ook van hem *Oratio funebris Piscatoris*; *Analysis Hesiodi*; *Collegium Hesiodeum*, *&c. Bayle Dict. Crit.*

PASOR, (MATTHIAS) professor in de Theologie te Groningen, was een zoon van den voorgaanden, en wierdt geboren te Herborn, in het graafschap van Nassau, den 12 April des jaars 1599. Hy hadt alreets goeden voortgang gemaakt in de studiën, wanneer de pest oorzaak was dat men hem in den jare 1614 naar Marpurg zondt. Hy sleet aldaar zynen tydt zeer ongemakkelyk: de professoren vluchtten hem als een ongelukkigen pestzieken, en daar waren studenten die hem op allerlei wyze verongelykten, en hem sloegen, om zich te wreken, dewyl zyn vader, Rector te Herborn zynde wanneer zy aldaar eenige ongeregeltheden pleegden, hen in eene boete verwezen hadde. Hy wierdt genoodzaakt deze stadt te verlaten, en keerde in het volgende jaar naar Herborn, daar hy zich met veel vlyt in de studien oefende. Hy ging in den jare 1616 naar Heidelberg, en aldaar allerlei goede professoren vindende, deedt hy daar mede uitnemend veel voordeels. Hy vondt zelfs middel om de kosten van zyne huishouding te verminderen, want hy onderwees in zyne kamer de wiskunst en de Hebreeuwsche taal, en was leermeester by een braaf man van Heidelberg. Hy maakte zich zo bekend door verscheide akademische akten, dat hy, tegen dank van alle de pogingen van eenen zyner mededingers, die meer vrienden hadde dan hy, den 23 April des jaars 1620 professor in de wiskunde wierdt. Hy wierdt kort daar na door den inval in de Palts genoodzaakt te vluchten. Deze storm een weinig bedaart zynde, hervatte hy de waarneming van zyne bediening te Heidelberg, en beproefde in deze ongelukkige stadt alle bedenkelyke ongemakken

en gevaren. Hy verliet de zelve eerst na dat zy in den jare 1622 door het krygsvolk van Tilly geplundert was. Hy kwam met vele moeielykheden van daar te Herborn, en besloot in den jare 1624 eene reize te doen naar Engelandt. Hy gaf byzondere lessen te Oxfort over de Hebreeuwsche taal en over de Mathesis, en deedt vervolgens met eenige Duitschen een tocht in Vrankryk. Hy bragt den winter te Parys door, en hoorde onder andere lessen die van Gabriël Sionita, professor in de Chaldeeuwsche en Arabische talen. Deze professor hadt alreets eenige jaren opgehouden zyne lessen te doen, om dat 'er niemandt was die de zelve kwam horen. Hy hervatte de zelve op het ernstig verzoek van onzen Pasor, doch deedt zulks niet in het koninklyk collegie, maar in zyn huis. Het is vreemd, dat een groot koninkryk, en eene stadt als Parys, geen drie toehoorders uitleverde voor eenen professor, die zo beroemd was in vreemde landen, dat Bangius, een geleerde Deen, het professorschap in de Hebreeuwsche taal te Coppenhagen niet aanvaarden wilde, dan onder beding dat men hem den tydt zoude geven om zich daar in tot volkomenheit te brengen onder dien professor. En hier ziet men een professor van Heidelberg, die begeert een leerling van den zelfden meester te zyn, terwyl 'er gene twee scholieren te Parys zyn, die het de moeite waardig is om hem te gaan horen. Matthias Pasor wedergekeert zynde in Engelandt in den zomertydt des jaars 1625, vondt de univerfiteit van Oxfort in eene grote verstrooijing, welke veroorzaakt was door de pest. Wanneer het kwaadt ophieldt vondt hy weder leerlingen in de Theologie en in de Oostersche talen; en hy wilde liever daar blyven dan naar Ierlandt gaan met den geleerden Usserius, die hem zyne tafel, en een eerlyk jaargeldt aanboodt. Het verzoekschrift dat hy overgaf om professor in de Oostersche talen gemaakt te worden, wierdt gunstig ontfangen, zo dat hy den 25 October des jaars 1626 het verzochte professorschap aanvaardde. Hy bekleedde het zelve tot dat hy in den jare 1629 te Groningen geroepen wierdt tot professor in de philosophie, van welke plaats hy den 27 Augustus des zelfden jaars bezit nam. Zes jaren daar na wierdt hy ook professor in de Mathesis, en in den jare 1645 in de Theologie: het welk oorzaak was dat hy niet naar Harderwyk ging, daar men hem het gewone professorschap in de Theologie en in de Hebreeuwsche taal hadde aangeboden. Hy ontfing het doctorschap in de Theologie te Groningen den 21 October des jaars 1645, en deedt afstandt van zyne plaats in de wiskunde, doch behieldt die van de zedekunde. Hy deedt in den jare 1653 eene reize in zyn vaderlandt Nassau, en trok tot Heidelberg toe, daar hy vele beleeftheden ontfing van den keurvorst van de Palts. Hy stierf den 28 January des jaars 1658. Hy was nooit getrouwt geweest, doch zyn ongehuwde staat was buiten opspraak. Hy onthieldt zich niet van het huwelyk uit kracht van eene byzondere gelofte, of om dat hy een afkeer hadde van een welgeschikt huwelyk, dat hy in het tegendeel altoos verdedigde en prees, hoewel hy beklaagde dat zulk een nutte en nodige staat, zelfs in den tydt der oprechtheit ingestelt, door de zonde zo vele zwarigheden onderworpen was. De redenen dan waarom hy niet trouwde waren, dat de eerste jaren van zyne jonkheit hem niet toelieten zich met huisselyke zorgen te belasten; dat hy zich vervolgens in eenen staat van vervolging en ballingschap bevondt; dat hy naderhandt zyne gezondheit gekrenkt voelde; en eindelyk dat hy veel hoop gestelt hadde op Johannes Georgius Pasor, den zoon van zynen broeder. Hy gaf niet vele boeken uit, en geeft daar van deze goede redenen: I. dat hy geen oorzaak wilde zyn om de jeugdt af te keren van het lezen der goede boeken die men alreets heeft: II. dat hy het geldt der boekverkopers niet in de waagschaal wilde stellen, die dikwils grote kosten doen aan drukken die langzaam verkocht worden, of zelfs voor altoos in de winkels blyven leggen. Deze aanmerkingen behoorden in der daadt aan vele schryvers tot regels te dienen. Hy overzag met veel zorg het *Lexicon Novi Testamenti*, *Manuale Novi Testamenti*, en de *Grammatica Græca*, van zynen vader. Men weet niet dat 'er iets anders is van hem dan zyne Theses, of algemene denkbeelden of schetsen van verscheide wetenschappen. Men heeft niet wel gedaan het journaal, dat hy van zyn leven opgestelt hadde, uit te geven, zonder daar uit te laten verscheide onnoodzakelyke kleinigheden. Doch het is niet vreemd dat men zulke journalen uitgeeft, dewyl men in de lykredenen der professoren gemeenlyk eene naaukeurige beschryving vindt van alle de toevallen van hunne laatste ziekte; of zy op zulk eenen dag gezweet hebben, of zy hardlyvig waren, of geperst door eenen buikloop, enz. *Bayle Dict. Crit.*

PASQUIER, (STEPHANUS) of *Paschasius*, advokaat des konings in de kamer der rekeningen te Parys, was een der geleerdste mannen van zynen tydt, en de grootste minnaar der wetenschappen in het einde van de XVI, en het begin van de XVII eeuw. Hy was geboren te Parys in den jare 1528, onder de regering van François den I, en gedurende 87 jaren, die hy leefde, oefende hy zich altoos met eene ongemeene zucht in de wetenschappen. Hy was de eerste die zynen landgenoten riedt de philosophie en de andere wetenschappen in de Fransche tale voor te dragen; waar in zy hem naderhandt ook gelukkig gevolgt hebben, hoewel hy toen daar in tegengesproken wierdt door Turnebus. Scevola Sammarthanus zegt van hem in het uitmuntend lofschrift, dat hy ter gedachtenisse van Pasquier vervaardigde, dat, het zy dat men aanmerkte met welk eene wonderlyke rykheit van redeneering, gevoegt by eene diepe geleertheit, hy pleitte in het aanzien van het gansche parlement, daar hy byna altoos met de beste zaken beladen was; het zy dat men hem beschouwde in het midden van een groot getal van personen, die hem dagelyks als een orakel gingen raadplegen; het zy dat men hem aanmerkte als eenen man die door naaukeurige onderzoekingen zich zo vele heerlyke wetenschappen verkregen hadde; het zy dat men eindelyk in acht nam hoe gelukkig en hoe gemakkelyk hy schreef in rym en in onrym; dat men met waarheit kan zeggen, dat hy zich zo voordeelig in alle deze zaken kweet, als of hy tot ieder van dezelve in het byzonder geboren was. Hy hadt in zyne jeugdt weinig genegenheit tot de Fransche dichtkunst, doch Sibelet, met wien hy naar Italië reisde, wekte hem door zyn boek *de l'Art Poëtique Françoise* het eerste daar toe op, en Marilhac, dien hy te voren onderwezen hadde, onderhieldt hem by deze neiging, terwyl hy hem dikwils over de zwaarste rechtszaken om raadt vraagde. Hy reisde in den jare 1583 met den president de Morsan naar Trojes, en wanneer deze aldaar een beroemd schilder ontmoette, badt hy hem de afbeelding van zynen reisgenoot te maken. Pasquier, die niet wist op welk eene wyze de kunstenaar hem zoude verbeelden, begeerde dat hy hem in plaatse van de handschoen een boek in de handt zoude geven; doch de schilder oordeelde dat deze aanmaning te laat geschiedde, dewyl hy hem zonder handen byna afgeschildert hadde. Dit gaf gelegenheit aan Pasquier het volgende byschrift onder deze schildery te maken:

Nulla hic Paschasio manus est. Lex Cincia quippe
Caussidicos nullas sanxit habere manus.

Antonius Mornacius, die mede een beroemd parlements advokaat, en zyn goede vriendt was, schreef hier op het volgende:

Paschasio pictis manus est occulta tabellis,
Ut nec eget sterili picta tabella manu.
Sed qui Paschasium dubia de lite moratur,
Caussidicos binas discet habere manus.

Doch de ander was terstondt vaardig met dit antwoordt:

Esse manus nobis, verum non esse tabella,
Carmine dum Mornax ludis in ambiguo.
Luserit an Mornax, an mordax laeserit, Hercle,
Nescio, sed tales vellet habere manus.

Hy schreef zelf hier op *Apologiâ manus*: en deze gelegenheit scherpte in dien tydt de pennen der beste Fransche dichters, om hier mede te schertsen, onder welke het inzonderheit Cailly niet kwalyk gelukte in deze vaarzen:

Une certaine Loy ches les premiers Romains,
A tous les advocats defend d'avoir des mains.
Elle a trop de rigeur. Il falloit la combattre:
Je pense qu'ils revoient ces gens du temps passés:
Deux mains ce n'est pas trop: point, ce n'est pas assez.
Pleut a Dieu, qu'en ce temps ils n'en eussent que quatre.

Koning Henrik de III begunstigde Pasquier met het ampt van advokaat generaal in de kamer der rekeningen. Hy was van nature goedaardig en beleeft, hy was aangenaam en gemeenzaam in ommegang, van goede zeden, vrolyk van geest, en wist op eene bevallige wyze te schertsen. Het was niet vreemd dat deze grote man, die boven alle deze goede hoedanigheden van een gezonde gesteltenisse was, en zeer vredig leefde, zulk een hogen ouderdom bereikte. Hy stierf te Parys op den 31 Augustus des jaars 1615, en wierdt begraven in de kerke van St. Severinus. Hy hadt drie zonen: I. THEODORUS, aan wien hy het ampt van advokaat generaal afstont: II. NICOLAAS, requestmeester: III. GUIDO, of VIDUM, koninklyke raadt en auditeur in de rekenkamer. Zyne werken zyn: *Dialogues de l'amour f. de Monophile*, welke hy noch jong zynde geschreven heeft. *Recherches de la France* in VI boeken, waar van hy 'er echter eerst maar twee heeft uitgegeven, dewyl anderen met zyne veeren pronkten zonder hem te noemen, en hy het zelfde voor de andere mede vreesde. Voorts: *Lettres, par les quelles se voit plusieurs belles manieres & grand discours sur les affaires de la France, concernantes les guerres civiles*, te Arras in den jare 1598 in 12 gedrukt; hoewel de eerste druk in den jare 1586 uitgekomen is. *Pasquier Epitres. Sammarth. in Elog. doct. Gall. l. V. La Croix du Maine. Thuan. Loisel. Le Vassor Hist. de Louis XIII. T. I. p. 211. Brummer ad L. Cinciam.*

PASQUYN, *Pasquino*, is de bekende naam van een marmer standbeeldt, dat te Rome aan eenen hoek van het paleis der Ursinen gevonden wordt, in de wyk genaamt, *Rione di Parione*. De Romeinen verzekeren, dat omtrent het midden van de XV eeuw in dit oordt van de stadt een schoenlapper, of, gelyk anderen zeggen, een kleermaker woonde, wiens werkplaats gemeenlyk met ledigganger opgevult was, die zich vermaakten om de scherpe spotternyen en hekelingen te horen, die hy tegen allerlei personen voortbragt. Na zyn doodt wierdt zyn huis afgebroken om herbouwt te worden, en men vondt onder de aarde een onbekend standbeeldt van een schermer of vechter, het welk de omstanders gelegenheit gaf om te zeggen, dat Pasquino weder opgestaan was. Daarom gaf men ook dien naam aan dit standbeeldt toen het zelve opgerecht wierdt. Men hechtte aan dit beeldt sedert dien tydt by nacht hekelschriften tegen personen, die men op gene andere wyze durfde aantasten; en men deedt in deze geschriften dien stommen persoon ook dikwils zamenspraken houden met den Marforio in het Kapitool. Men ziet aan dit standbeeldt de volgende woorden gegraveert:

Pasquinus eram, nunc lapis;
Forsan apis, quia pungo.
Dii tibi culeum, si spernis aculeum.
Etiam mellibus ungo; Veritas dat faves;
Et felle purgo. Si sapis,
Audi lapidem
Magis lepidum quàm lividum.
Fruere salibus, insulse,
Ut bene sapias.
Calcibus calceos olim aptavi,
Nunc rectos pedibus gressus inculco;
Abi in lapidicinam, si spernis lapidicinium.

Memoires de Nodat. T. II. p. 139. Sandrart Sculpturæ veteris Admiranda.

PASSADER-ZEE, een klein vischryk meir in het Holsteinsche landschap Wagern, heeft de lengte van omtrent 860, en de breedte van 300 roeden. Dit meir wordt alzo genoemt naar het dorp, dat aan het zelve gelegen is. *Danckwerth Schlesw. P. III. c. 6.*

PASSAGE, *Portus Passagius*, eene stadt met een kasteel en eene haven in Guipuscoa, in de Spaansche provincie Biscaje, tusschen Fontarabië en S. Sebastiaan, alwaar vele schepen gebouwt worden. *Colmenar Delic. de l'Espagne.*

PASSALORINCHYTEN, *Passalorynchitæ*, of *Pattalorynchitianen*, zekere ketters, navolgers van Montanus, die niet spreken wilden, en tot dien einde steets de vinger op den mondt hielden, tot hunnen grondt stellende deze woorden uit *Psalm* CXLI. 3. *Here, zettet een wacht voor mynen mondt: behoedet de deure myner lippen.* Zy kwamen in de twede eeuw te voorschyn. Hieronymus getuigt, dat hy 'er in zynen tydt noch eenige gevonden heeft in Galatië, wanneer hy naar Acre reisde. *Philastr. de her. c. 77. S. August. c. 36. Baron. in Annal.*

PASSARO, *de kaap Passaro*, of *Pachino*, in 't Latyn *Pachynum Promontorium.* Dit is eene der drie beroemde kapen van Sicilië, in de vallei del Noto, beoosten de stadt van dien naam gelegen, en hecht de Oostelyke en Zuidelyke kusten van dit eilandt aan een. *Maty Dict.*

PASSARO, in 't Latyn *Posidium*, eene kaap op de kust van Thessalië in Griekenlandt, tusschen de golf van Armiro en die van Zeto. *Maty Dict.*

PASSARVAN, eene Indiaansche stadt in het Oostelyke gedeelte van het eilandt Java, naby het voorgebergte Balambuan, met eene haven. Zy legt tusschen Panarucan en Jortam, twee andere steden van het zelfde landschap.

PASSAU, *Passavium*, *Patavium*, eene oude en grote bisschoplyke stadt aan den Donau, daar dezelve zich met de Inn en met de Iltz vereenigt, in de Beyersche kreits. Deze grote en schone stadt is in vier delen afgezondert. Dat gedeelte, dat boven legt eer de Inn in den Donau vloeit, wordt *Passau* genoemt, doch beneden, wanneer de Inn in den Donau gevallen is, legt *Innstadt.* Beneden den invloedt van de Iltz vindt men *Iltzstadt*, en boven dezelve legt *Oberhausen.* De eerste drie delen zyn eenigermaten versterkt, doch het vierde deel is eene voorstadt, alwaar de bisschop van Passau een vast slot *Oberhaus* genoemt op den S. Georgs-berg heeft. De hoofdkerk van S. Stephanus is wegens hare bouwkunst beroemt, en praalt met eenige bisschoplyke graffteden. De Jesuïten hebben hier een collegie, en eene schone kerk. De andere merkwaardige kerken zyn die van de Lieve-Vrouwe, van de Kapucynen, van S. Michiel, van 't Kruis, de Paulus kerk, enz. De stadt is groot, heeft vele fraaie gebouwen, en is rondom met rivieren, bosschen en bergen omringt. Gumaldus, hertog van Beyeren, schoonvader van Pipinus Heristallus, heeft te Passau zyn hof gehouden. In den jare 477 is deze stadt door Cunimund, koning van Zwaben, verovert en verwoest. Wanneer de keizer Frederik de eerste naar Asië trok, wierdt Passau door eenige Beyersche groten met zwaardt en vuur vermeestert. In den tydt van keizer Frederik den II hebben de Bohemers Passau ingenomen, en in den jare 1266 heeft hertog Henrik van Beyeren deze stadt, om dat zy het met de Bohemers gehouden hadde, verovert en uitgeplundert. In de jaren 1517 en 1661 heeft zy door brandt veel geleden. In den jare 1704 in January wierdt zy met Beyersche soldaten bezet, die echter, na de overwinning tegen de Franschen en Beyerschen by Hochstet, noch in het zelfde jaar daar wederom uit moesten trekken. Inzonderheit is deze stadt beroemt wegens het Passausche verdrag, dat in Augustus des jaars 1552 tusschen keizer Karel den V en den keurvorst Maurits van Saxen opgerecht wierdt, uit krachte van het welke de Luthersche Godsdienst in Duitschlandt vastgestelt wierdt. Het voornaamste artykel, dat den Godsdienst betrof, verplichtte den keizer daar toe, dat hy den gevangen keurvorst Johan Frederik, benevens den landgraaf van Hessen, weder in vryheit stellen moest, en beloven binnen zes maanden eenen ryksdag aan te stellen, om een middel te beramen tot wedervereeniging der Duitschen, die wegens den Godsdienst onder malkander verdeelt en van een gescheurt waren, het welk door een algemeen concilie, een nationaal synode, en eene algemeene Ryksvergadering geschieden zoude. Deze vergadering zoude uit een gelyk getal van verstandige personen van den Roomschen en Lutherschen Godsdienst bestaan, welke een bekwaam middel zouden uitvinden om het Ryk in opzicht van den Godsdienst wederom in rust te stellen: midlerwyl zoude de keizer noch iemandt anders bevoegt zyn onder eenig voorwendzel iemandt in zaken van den Godsdienst te dwingen. De vorsten en standen, die de Augsburgsche confessie toegedaan waren, zouden de geestelyke noch wereldlyke personen van den Roomschen Godsdienst kwalyk handelen; noch hen in het genot hunner goederen krenken, en de zelfde vryheit zouden ook de Lutherschen van de Roomschen genieten. De gerechtigheit zoude in het kamergerechte te Spiers zonder aanzien van Godsdienst geoeffent worden, waar in een gelyk getal van Roomsche en Luthersche rechters zitten zoude. *Aventin. Brunnerus in Annal. Bavar. Hundii Metrop. Salisbur. Velseri Bojica. Sleidan. de Statu Relig. Zeileri Topogr. Bavar.*

PASSAU, (HET BISDOM) legt in Beyeren, aan den Donau, niet verre van de Oostenrykſche grenzen, en heeft zynen oorspronk van het aardsbisdom Lorch in opper-Oostenryk, dat onder de 4 eerste Beyersche Stiften het voornaamste geweest is. Na dat de stadt Lorch of Laureacum door Attila te vuur en te zwaardt verwoest was, en door het aardsbisdom grotelyks afgenomen, zo heeft Theudo, hertog van Beyeren, in het begin der VII eeuw benevens Saltsburg ook dit bisdom opgerecht, en de stadt Passau aan den eersten bisschop Erchenfried geschonken, wiens navolgers eenige hondert jaren lang den tytel en de waardigheit van aardsbisschoppen van Lorch gevoert hebben, naardien het zelve Sticht naar Passau verlegt wierdt, en de bisschop Gerhardus ook noch in 't midden der XI eeuw door de pauzen Leo den VII en Stephanus den IX tot aardsbisschop van Lorch ingewyd wierdt. Doch alzo de aardsbisschoppen van Saltsburg zich verscheide maal daar tegen aankantten, zo geschiedde toen in deze zaak eene uitspraak door den paus Agapetus den II, tusschen Heroldus van Saltsburg en Gerhardus van Passau, dat in het toekomende in dit gewest twee aardsbisschoppen zyn zouden, en wierdt wegens het geestelyke rechtsgebiedt het oude Noricum en Pannonië in twee delen verdeelt: het Oostelyke deel zoude den aardsbisschop van Lorch, en het Westelyke den aardsbisschop van Saltsburg onderworpen zyn. Christianus, de derde navolger van Gerhardus, die in den jare 991 verkoren wierdt, liet wel den aardsbisschoplyken tytel varen, doch het bisdom van Passau bleef echter *exempt*, en onmiddelyk aan den Roomschen Stoel onderworpen. Om die reden, wanneer de kardinaal graaf Johan Philip van Lamberg in den jare 1689, in de plaats van Sebastianus, graaf van Potting, tot dit bisdom verheven wierdt, bevlytigde hy zich om de daar aanklevende aardsbisschoplyke waardigheit wederom te vernieuwen, en het geestelyke rechtsgebiedt over de keizerlyke erflanden, die eertyds daar onder behoorden, wederom in te voeren. Hy hieldt in den jare 1694 daar toe aan by het pausselyke hof, doch zulks wierdt hem afgeslagen, hoewel de *exemptie* van zyn bisdom van het Saltsburgsche aardsbisdom bevestigt wierdt. Keizer Otto de III heeft dit hoge Sticht met vele voorrechten en regalien beschonken, en van alle keizerlyke opperheerschappy over de stadt Passau afstandt gedaan. Behalven deze stadt behoren noch verscheide ampten, vlekken, heerlykheden en sloten, zo wel in Beyeren als in opper- en neder-Oostenryk, onder dit Stift. De erfbeampten van het zelve zyn de volgende; erfschenkers de graven van Lamberg, erfmaarschalken de graven van Nothhaft, erfkamerlingen de ridders van Ahaim, erfhofmeesters die van Pentzenau. Het Domkapittel bestaat uit 24 kanunniken, die alle personen van den Herenstandt moeten zyn. Naast den domproost zyn de dekens *Senior* en *Custos.* Onder de bisschoppen zyn, behalven de bovengenoemden, bekent, Conradus, een markgraaf van Oostenryk; Albertus de II, hertog van Saxen, die in den jare 1342 stierf; Georgius, graaf van Hohenlo; Ernestus, hertog van Beyeren; Leopoldus Wilhelmus, aardshertog van Oostenryk; en Johannes Philippus, kardinaal van Lamberg, die in den jare 1712 stierf, waar op in den jare 1713 Raimondus, graaf van Rabatta, verkoren wierdt, op wien in 't jaar 1723 *Jozephus Dominicus*, graaf van Lamberg, is gevolgt. *Velseri Bojica. Hund Metrop. Salisb. Mezgeri Hist. Salisb. Europ. Herold.*

PASSAVA, eene sterkte van de provincie van Maina, of Tzaconië, in Morea, op het voorgebergte van Matapan gelegen, naby den oever van de golf van Colochina. De generaal Morosini maakte zich meester van deze plaats in September des jaars 1685, en liet dezelve terstondt slechten, als onnut zynde, dewyl daar naby een enge doortocht is, daar een handt vol volks een machtig leger kan ophouden en het hoofdt bieden. *P. Coronelli Description de la Morée.*

PASSENHEIM, eene schone sterke stadt in de provincie van Galinderlandt, in het Brandenburgsch Pruissen, die in den jare 1336 van het Elbingsche konvent, waar in Siegfried Walpot van Passenheim overste was, wierdt opgebouwt. Zy geraakte ten tyde van den hertog Albertus aan het adelyke geslacht van Schartwitz, dat daarop aan de stads muur een slot liet oprechten; doch wanneer in den jare 1616 Lodewyk van Schartwitz zonder erfgenamen stierf, verviel zy wederom aan de landsheren, waar op de burgers het gemelde slot afbraken, en een nieuw raadhuis daar van bouwden. Deze plaats heeft niet recht weder op haar verhaal kunnen komen sedert dat dezelve in den jare 1656 in den toenmaligen oorlog op de kerk na afgebrand is, en ook nåderhandt door eene hevige pest bezocht. *Hartkn. Preuss. Hist. P. II. c. 3. p. 427.*

PASSENTINA is de naam van een der twee eilanden in het meir van Bolsena, aan de grenzen van het *Patrimonium* van Petrus, en van het hertogdom van Castro. Behalven de kerke wordt op dit eilandt weinig gevonden dat aanmerkenswaardig is. Zommigen geven voor, dat de Gothische koninginne Amalasuntha op dit eilandt omgebragt wierdt. *Delic. de l'Ital. I. p. 273.*

PASSERA, PASSARINI, ook MARCUS ANTONIUS GENUA PASSARINI, of DE PASSERIBUS genoemt, was van Padua, en een beroemd philosooph in de XVI eeuw. Hy was een zoon van Nicolaas Passerà, een geneesmeester, en afkomstig uit een doorluchtig geslachte, dat, te Modena en te Mantua deel gehadt hebbende aan de regering, naar Genua geweken was, waar van het zynen toenaam ontleent heeft. Onze Marcus Antonius was zeer geacht door de zachtheit van zynen aardt, en

door de grootheit van zyn verstandt. Alle de universiteiten van Italië rekenden het zich tot eere hem tot professor te hebben; en de republyk van Venetië, overtuigt van zyne grote bekwaamheit, deedt hem aanmerkelyke en verplichtende geschenken. Hy schreef verscheide werken, en hadt tot leerlingen, Jacobus Zabarella, Bernardinus Tomitani, Speronus Speronius, en verscheide andere geleerden, welker verkregen roem hunnen leermeester zelfs tot lof diende. Hy hadt by zyne vrouwe, Beatrix van de Zonne genoemt, eenen zoon, genaamt *Nicolaas*; en vier dochters, *Paula*, *Helena*, *Laura*, en *Cassandra*, die door haren vader in de philosophie onderwezen wierden, en zich door hare grote wetenschap by alle de geleerden van Italië geacht maakten. Passarini stierf in den ouderdom van 72 jaren. *Jac. Phil. Thomasini in Elog. Doct. P. I.*

PASSERAT, (JOHANNES) van Trojes in Champagne, koninklyk professor in de welsprekentheit te Parys, wierdt in zynen tydt voor eenen der geleerdste oordeelkundigen gehouden. In zyne jeugdt hadt hy zulk een straffen leermeester, dat hy uit het school wegliep, en eenen smidt, en naderhandt eenen geestelyken diende. Eindelyk echter zyn misslag erkent hebbende, kwam hy wederom in zyn vaderlyk huis, en zette zyne studien met zo veel vlyt voort, inzonderheit onder den beroemden rechtsgeleerde Cujacius te Bourges, dat hy wel haast bekwaam wierdt om zelf in het openbaar te leeraren, en na dat hy regent in de twede schole van het collegie van du Plessis geworden was, verkoos de koning hem in de plaats van Petrus Ramus tot professor in de welsprekendheit, in welke waardigheit hy in zulk eene hoogachting geraakte, dat de geleerdste mannen van zynen tydt, ja zelfs de Raden der hoogste gerechtsboven te Parys met hopen tot zyne lessen kwamen. Hy hadt het ongeluk in het balspelen zyn eene oog te verliezen. Doch zo onbehaaglyk, donker, en straf als zyn gezicht was, zo aangenaam en vermakelyk was zyn ommegang. Hy hadt zich zo zeer overgegeven aan de studiën, dat hy dikwils gansche dagen zonder eens te eeten daar mede doorbragt. Zyne verdiensten verkregen hem de vriendschap van Henrik de Memes, die hem in zyn huis nam, waar in hy 31 jaren bleef, en vele vaarzen maakte. De dichters Ronsard, Belleau, Baïf en Des Portes hadden eene grote achting voor hem, het welk zy, en inzonderheit de laatstgenoemde, door hunne vaarzen op hem gemaakt betuigden. Passerat maakte zeer goede Latynsche vaarzen. Men vondt in zynen tydt niets zuiverder, noch mogelyk niets natuurlyker. Behalven deze twee hoedanigheden kan men zeggen, dat zyne vaarzen nog zeer geleerd zyn, en zelfs eene beschaafdheit hebben, die 't zelve onderscheidt van die der gemeene dichters; maar de zelve hebben nochtans niets van die hemelsche kracht, die men eene poëtische razerny of verrukking noemt, noch van die wonderlyke zwier, die een verstandig lezer verbaast, ontsteekt, en vervoert. Eindelyk, na dat hy vyf jaren krank gelegen hadde stierf hy in het 73 jaar zynes ouderdoms in den jare 1602. Dewyl hy zeer kiesch was in de poëzy, en gene slechte vaarzen konde dulden, maakte hy voor zich zelf een Latynsch grafschrift, waar in hy te kennen gaf, dat hy gene lamme vaarzen op zyne doodt gemaakt wilde hebben. Het zelve was aldus:

Hic situs in parvâ Janus Passertius urnâ
Ausonii Doctor regius eloquii.
Discipuli memores tumulo date serta Magistri,
Ut vario florum munere vernet humus.
Hoc culta officio mea molliter ossa quiescent,
Sint modo carminibus non onerata malis.

Behalven zyne poëtische schriften in de Latynsche en Fransche talen heeft men zyne *Orationes* en *Praefationes*; *Conjecturarum liber*; *Commentar. in Catullum*, *Tibullum*, *Propertium.* &c. Men zegt, dat hy ook het Woordenboek van *Calepinus* heeft vermeerdert; doch alzo in deze vermeerdering de goede van de kwade Latiniteit niet naaukeurig genoeg onderscheiden is, en Passerat een man was van een voortreffelyk oordeel, zo willen anderen zulks in twyffel trekken. *Du Maine & du Vauprivas Bibl. Franc. Sammarth. in Elog. Thuan. Teissier Addit. T. II. p.* 335.

PASSEWALCK, of PASEWALK, eene kleine stadt in het Pomersche hertogdom van Stettin, aan de rivier de Uc-ker, naby de grenzen van de Ucker-Marck gelegen. Een geruimen tydt eer Gustavus Adolphus, koning van Zweden, op den Duitschen bodem kwam, wierdt zy den keizerlyken overste Johan van Gotz tot een kwartier aangewezen, die door het invorderen van ondraaglyke schattingen, en op andere wyzen de inwoners onmatig bezwaarde, tot dat zy in den jare 1630 door de Zweden bezet wierdt. Doch de gemelde overste kwam noch in het zelfde jaar met 3000 man daar voor, veroverde de plaats, na een kleinen tegenstandt, op den 7 September, en liet de zelve niet alleen in de assche leggen, maar ook daar in zo grote wreedheden en gruwelen plegen, dat daar van eene byzondere verhandeling, onder den tytel van *Laniena Pasevalcensis*, in den druk is uitgekomen. *Pufend. Comm. Rer. Suec. l. II.* §. 32. *Theatr. Europ. T. II. fol.* 246. 435.

PASSIE, of *Neiging*, (DE RIDDERORDE VAN DE EDELE) is ingestelt door Johannes Georgius, hertog van Saxen-Weissenfels, wanneer hy wegens het vorstendom Querfurth zitting en stem verkreeg in de Ryksvergadering op den 24 Juny des jaars 1704. Het ordensteken is eene goude ster, in welkers midden de letteren J G. als de naam des doorluchtigen stichters, in een blaauw geëmailjeert veldt, en achter de zelve een rood kruis gezien worden, en rondom een witte bandt met gouden borduursel, waar op men deze woorden leest; *J'aime l'honneur, qui vient par la vertu.* Op de andere zyde vertoont zich het Saxen-Querfurthsche wapen, met deze woorden: *Societé de la noble Passion*, *instituë par J. G. D. D. S.* ♌ 1714. Dit ordensteken wordt aan een witten bandt met gouden borduursel, van de regter schouder naar de slinker zyde afhangende, gedragen. Het oogmerk schynt daar toe te strekken, om dit gezelschap tot eene volstandige trouw voor het huis van Saxen, en tot eene ridderlyke edelmoedigheit aan te manen, en daar benevens eene gedachtenis van het vorstendom Querfurth, als aan het hoogvorstelyk Saxen-Weissenfeldsche huis behorende, te stichten. Uit kracht van de instelling is de hertog het opperhoofdt der orde, en zyn alle de mannelyke nakomelingen van het vorstelyk geslachte geborene leden der zelve. Het getal der ridders is by de stichting niet bepaalt, doch de zelve moeten van ridderlyke afkomst, en van genoegzame verdienste zyn. Het feest van deze societeit wordt jaarlyks op S. Jansdag gehouden. *Gryphii R. O. pag.* 433 *seq.*

PASSIE JESU CHRISTI (DE RIDDERORDE VAN DE) zou in den jare 1380 door koning Richard den II in Engelandt, en door koning Karel den VI in Vrankryk gesticht zyn, wanneer zy het Beloofde landt weder wilden innemen. Het voornaamste doelwit strekte daar toe, dat de euveldaden in het leger door de erinnering van het lyden Christi geweert mogten worden. De grootmeester was van een vorstelyk aanzien, en de ridders, die over de 1100 sterk waren, moesten de drie gewonelyke gelofters afleggen. Zy droegen in de plechtigheden een purperen kleedt, dat tot aan de kniën afhing, en met een zyden gordel gegord was; doch op het hoofdt hadden zy een zogenaamt rood *Caputium*. Anders was hun kleedt met een witten wollen overrok bedekt, die aan beide zyden open was, om de armen te vryer uit te strekken, en op de borst van den hals af tot de voeten toe met een rood wollen kruis, drie vingeren breed, versiert. Men nam ook weduwenaars aan in deze orde, welke de kranken dienen moesten. *Bonanni Catal. ord. equ. Elias Ashmole inst. ord. Periscel. c.* 11. *f.* 83. *Justinian. p.* 697.

PASSIENUS (CRISPUS) was de twede man van Agrippina, de dochter van Germanicus, en zuster van den keizer Caligula. Agrippina hadde in den jare 40 haar eersten man Domitius Ænobarbus verloren. Zy was zelfs gebannen geweest door haren broeder Caligula ter oorzake van hare onkuischheit. Uit hare ballingschap wederkerende, deedt zy den ongelukkigen Passienus sterven, om de erfenisse te genieten, die hy haar naliet. *Tacit. Annal. XII. Sueton. l. VI.*

PASSIENUS, (VIVIUS) proconsul of voorburgermeester van Afrika in den jare 265, in onderling verstandt zynde met Fabius Pomponianus, generaal van de grenzen, deedt T. Cornelius Celsus, die afgezondert op het landt leefde, tot keizer verklaren. Deze nieuwe vorst, die met het purper bekleed was, zelfs door een gezegelden lastbrief van Gallienus, regeerde niet lang; want hy wierdt ten einde van zeven dagen gedood, en de medeplichtigen van zynen opstandt hadden waarschynlyk deel aan zyne straffe. *Sueton. in vita Claud.*

PASSIGNIANO, een klein steedtie, of een goed vlek in den Kerkelyken Staat, in Italië. Het zelve is aan het meir van Perugia gelegen, dat dikwils den naam van dit vlek aanneemt, en ook dien van Castiglione. *Maty Dict.*

PASSO DEL CANE, van ouds *Climax*, een berg van Syrië. De zelve is in Phenicië, naby Giblet, en zeven mylen ten Zuiden van Tripoli gelegen. *Maty Dict.*

PASTO, eene kleine stadt van Zuider Amerika, in Popayan, tusschen de stadt van dien naam, en tusschen Quito, omtrent veertig of vyf en veertig mylen van beide die steden afgelegen. *Maty Dict.*

PASTOR, een Roomsch ridder, hadt het ongeluk van te mishagen aan den keizer Caligula, die besloot hem te doen sterven, om dat hy te net was in zyne kledinge. De vader kwam genade verzoeken voor zynen zoon, welken Caligula terstondt ter straffe deedt voeren. Hy voegde zelfs de beschimping by zyne wreedheit; want hy nodigde op den zelfden dag den vader aan zyne tafel, eene plechtigheit, waar van hy zich niet verschonen durfde, om dat hy noch eenen zoon hadde. Hy was verplicht zyn gelaat te veranderen, de kronen en de wierook te ontfangen, waar mede men hem beladde, en eindelyk wrede blyken van blydschap te geven in de overmaat van zyne droefheit, om zyn tweeden zoon te behouden; om dat hy zelfs de vryheit niet hadde kunnen verwerven om de beenderen van den eersten byeen te vergaderen. Suetonius verhaalt iets diergelyks; en hy voegt 'er by, dat de vader door een overmaat van wreedheit genoodzaakt wierdt de doodt van zynen zoon by te wonen. *Seneca de ira l. II. cap.* 33. *Sueton. lib. IV. cap.* 27. Daar is een PASTOR geweest, die burgermeester was onder den keizer Marcus Aurelius in den jare 163. *Idat. Prosp. in Chronic.*

PASTORIUS, (JOACHIMUS) van Hirtenberg, was van groot-Glogau uit Silesië geboortig, en leide zich benevens de geneeskunde, waar in hy Doctor wierdt, voornamelyk op de historien. In den beginne bekleedde hy te Elbing en daar na te Dantzig in het Gymnasium de waardigheit van professor honorarius: doch alzo hy wegens de Sociniaansche lere, die hy toegedaan was, veel aanstoot leedt, ging hy over tot de Roomsche kerke, en baande zich daar door den weg tot aanzienelyke eerampten; gelyk hy dan niet alleen in den adelyken standt verheven wierdt, maar ook Apostolische protonotaris, kanunnik te Warmië en Chelm, deken, parochiaan en algemeen officiaal te Dantzig, en koninklyke Poolsche historieschryver, secretaris en commissaris wierdt. Hy stierf in den jare 1681 den 26 December, te Frauenburg, in Pruissen, in het 71 jaar zynes ouderdoms, nalatende de volgende schriften;

schriften : *Vita Crellii*; *Florus Polonicus*; *Historia Polon. plen. Part. II*, *cum Dissertat. de origin. Sarmat.*; *Aulicus inculpatus*; *Palestra nobilium*; *Peplus Sarmaticus*; *Bellum Scythico-Cosaccicum*; *Tacitus Germano-Belgicus*; *Orationes*, *Panegyr. Poëmata*, enz. De oudste van zyne zonen, *Georgius Adam*, wierdt apostolische protonotaris en Poolsch secretaris. *Sandii Bibl. Anti-Trin. Schediasm. de script. Pol. Op. Dlugoss. Praef. Witte Diar. biogr. Hartkn. Preuss. Praefat.*

PASTOS, *Pastorum Regio*, eene landstreek van Zuider-Amerika. Zy legt op de kust van de Zuidzee, aan de grenzen van Popayan, en van Quito. Men vindt gene steden in dit landt; maar aldaar is een berg, die vlammen uitbraakt. *Maty Diction.*

PASTRANA, een klein steedtie, met den tytel van een hertogdom. Het zelve is in Spanje, in nieuw-Castilië, tusschen de Taag en de Taiuna gelegen, dertien mylen van Madrid ten Oosten. *Maty Dict.*

PATA, een stadt en koninkryk van Afrika, op de kusten van Zanquebar. De Portugeesche Reisbeschryvingen verhalen, dat de koning van Pata in Mozambique in zyne staten herstelt wierdt door Don Pedro d'Almeida, onder-koning der Indiën voor den koning van Portugal.

PATACINA, eene kleine plaats in Aragon, op de grenzen van oud Castilië, naby de stadt Tarracona, alwaar in den jare 1640 de bekende Michael Molinos geboren wierdt.

PATAGONEN, of *Patagons*, volkeren van de Zuid-Amerikaansche provincie Magellanika, naby de Brasiliaansche zee, welkers landt door Magellanus eerst ontdekt wierdt. Doch alzo daar in gene stadt is, zo heeft men ook weinig kennis daar van. De inwoners worden voor reuzen gehouden.

PATALENA, eene godinne der oude Heidenen, van welke Augustinus gewag maakt in het 8 kap. van het IV boek van de Stadt Gods. Zy hadde het bestier over de granen wanneer de halmen gereed waren om zich te openen. Deze naam komt af van *patere*, zich openen, geopent zyn. *Varro. Arnob.*

PATALENES, in 't Latyn *Pallena*, *Patalena*, van ouds *Phlegra & Cassandria Peninsula.* Het zelve is een klein halfeilandt van Macedonië, tusschen de golf van Salonichi, en die van Ajomama. Men ziet aldaar de steden Mendina, Cassandria, en Canipro, dat het oude Pallena is. *Baudrand.*

PATANA, een koninkryk naby dat van Malacca, op het halfeilandt van Indië, aan de andere zyde van de Golf van Bengale. Het zelve is cynsbaar aan den koning van Siam. De stadt Patana, die aan het zelve den naam geeft, is aan den oever der zee gelegen. Het paleis van den koning, en het gedeelte der stadt, daar de hovelingen wonen, is met palissaden versterkt. De lucht is aldaar zeer aangenaam, niettegenstaande de grote hette. De somer begint 'er in de maandt van Frebruary, en duurt tot het einde van October; en gedurende de maanden November, December, en January regent het 'er gestadig met een Noord-Oosten windt. Zy hebben alle maanden verscheide nieuwe vruchten, en de hoenders leggen 'er twee maal des daags. Men ziet 'er eene grote menigte van vee en van wildt. In de bosschen is een eindeloos getal van tygers, apen, en elephanten. De inwoners volgen den Mahomethaanschen Godsdienst, en eeten tamme noch wilde zwynen. Zy schynen op 't aanzien trotsch en hoogmoedig te zyn, doch zyn geschikt in den ommegang. De Chinezen, en de Siamezen, die zich aldaar gevestigt hebben, zyn verstandig, en hebben kennis van de zeevaart. De Malakken geneeren zich aldaar met den landbouw en de visschery. *Mandeslo T. II. Olearius.*

PATANEN, *Patans*, volkeren van Indostan, of het ryk van den groten Mogol in Indië, die geweken zyn in de gebergtens omtrent de Ganges, en van hunne Rajaas geregeert worden. Eertyds uit hun landt getrokken zynde, dat omtrent Bengale gelegen is, maakten zy zich machtig te Deli, en maakten verscheide van de omleggende Rajaas cynsbaar, maar de Mogolistanen, volkeren van groot Tartarië, omtrent den jare 1401 een gedeelte van de Indiën ingenomen hebbende, verdreven deze Patans van daar, die naar de bergen vloden, daar zy zich versterkten. Zy haten de Mogolistanen dodelyk, en verachten de Indianen, en alle de afgodendienaars, doende belydenis van het Mahometaandom, en altoos gedachtig zynde aan de macht, die zy te Deli hadden, voor den inval der Mogolistanen. *Bernier Hist. du Grand Mogol.*

PATARA, eene zeestadt van Lycië, met een bisdom, onder dat van Mira behorende. Paulus, van Philippis naar Jeruzalem gaande, kwam te Milete, van daar te Cos of Coos, daar na te Rhodus, en van Rhodus te Patara, alwaar hy wederom te scheep ging, en vervolgens te Tyrus landde. Patara is zeer vermaard geweest door het orakel van Apollo, dat aldaar gedurende zes maanden van het jaar antwoordt gaf. Het was ook de geboorteplaats van S. Nicolaas, bisschop van Mira. Ovidius spreekt van deze stadt *Metam. l. I.*

PATARYNEN, *Patarini*, ketters, die zich opdeden in de XII eeuwe, en vaststelden, dat Lucifer alle zichtbare dingen geschapen hadde; dat de echte staat eene echtbreuk was; dat het een bedriegelyk gezichte was dat Moses zag in den brandenden braambosch; en verscheide andere dwalingen meer, die in den jare 1179 veroordeelt wierden in een algemeen concilie van Lateraan, onder Alexander den III. Men meent dat hun naam afgeleid is van het Latynsche woordt *pati*, dat *lyden* betekent, om dat zy voorgaven alles met lydzaamheit te ondergaan, en zich noch heroemden in de wereldt gezonden te zyn om de verdrukten te vertroosten. *Baron. A. C.* 1179. *Spondan. an.* 1198. *n.* 28. *Sander. Har.* 147.

PATCUL. Zie PATTKULL.

PATERCULUS, (Cajus Vellejus) een Latynsch historieschryver onder het keizerryk van Tiberius. Het is waarschynlyk, dat hy geboren wierdt in het 735 jaar van Rome. Zyne voorouders waren doorluchtig door hunne verdiensten en door de waardigheden, die zy bekleed hadden. Hy was Tribunus van het krygsvolk, wanneer Cajus Cesar, de kleinzoon van Augustus, een mondgesprek hieldt met den koning der Parthen in een eilandt van den Euphraat in den jare 753. Hy geboodt de ruitery in Duitschlandt onder Tiberius, en hy verzelde dien prins negen achtereen volgende jaren in alle zyne ondernemingen. Hy ontfing daar voor heerlyke beloningen. Men vindt dat hy verheven wierdt tot het schoutschap, maar niet tot hoger waardigheden. De lof, dien hy geeft aan Sejanus, doedt met eenige waarschynlykheit vermoeden, dat hy aangemerkt wierdt als de vriendt van dezen gunsteling, en dat hy by gevolg ingewikkeld wierdt in zynen ondergang. Hy schreef een kort begrip van de Romeinsche historie, dat zeer naauwkeurig is, en hy beloofde eene omstandiger historie. De loftuitingen die hy aan Tiberius geeft zyn onmatig, en hy verstont zo wel de kunst van dezen keizer te vleien, dat men gelooft dat hy niet vergat kwalyk te spreken van Germanicus. Het is niet waar dat een Romeinsch Jaarboekschryver Cnejus Vellejus is genoemt geweest, gelyk Glandorp zich inbeeldt. *Bayle Dict. Crit.*

PATERIUS, leerling van S. Gregorius, notaris van de Roomsche kerke, heeft gebloeit in het einde van de VI en in het begin van de VII eeuwe. Hy heeft eene verzameling opgestelt van uitleggingen van moeielyke plaatsen van het Oude en Nieuwe Testament, getrokken uit de werken van S. Gregorius den Groten. Eertyds waren daar van drie boeken, twee van het Oude en een van het Nieuwe Testament. Tegenwoordig heeft men daar van niet meer dan het eerste en het laatste, welke met de werken van Gregorius gedrukt zyn. De vader Oudin verzekert ook, dat hy het tweede handschrift gezien heeft in de bibliotheek der Celestynen te Parys. Men zegt dat Paterius bisschop is geweest van Bresse. *Cave Hist. litter. secul. Monothelit. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. VI. siecle.*

PATERNIANEN, *Paterniani*, ketters van de IV eeuwe, die de dwalingen van Symmachus van Samarië, en van de Patricianen volgden. Zy beweerden, dat het vleesch een werk was van den duivel, en wentelden zich in allerlei schandelykheden en onreinigheden. *August. de Har. c.* 85. *Sander. Har.* 71. *Prateol. V. Parmen.*

PATERNO, van ouds *Hybla Major*, een vlek, met den tytel van een prinsdom. Het zelve is in de valleie van Demona in Sicilië gelegen, aan den voet van den berg Gibel, naby de rivier Jaretta, en zes mylen van de overblyfselen van Catania, ten Westen. *Maty Dict.*

PATERNUS, (Bernardinus) een beroemd geneesmeester, was van Salo, een vlek van Italië in het Bressaansche. Zyn vader, die mede een geneesmeester was, hadt hem met veel zorg opgevoed, en hy onderwees sedert zynen ouderdom van 19 jaren de philosophie, en beweerde stellingen van de geneeskunst met eene algemeene toejuiching. Paternus was de mismaaktste man der wereldt, hy was vol van oogen, plat van neus, en hadde de eene schouder veel hoger dan de andere, en hy was een oprechte copy van Æsopus naar geest, en naar lighaam. Hy onderwees de geneeskunst te Pavië, te Piza, te Padua, en elders. De kardinaal Grimani deedt hem te Rome komen omtrent den jare 1580, en hieldt hem aldaar eenigen tydt; maar vernomen hebbende dat de stadt Verona hem een openbaar bewys hadde willen geven van de achting, die zy voor hem hadde, hem het burgerrecht toestaande, kwam hy in deze stadt om François Venerio, en de anderen, die hem dit voordeel verkregen hadden, te bedanken. De republyk van Venetië benoemde hem byna in den zelfden tydt tot professor te Padua, daar hy het overige van zyne dagen doorbragt. Verscheide personen van aanzien, en zelfs prinssen, poogden hem tot zich te trekken. Stephanus Bathory, koning van Polen, deedt hem de voordeeligste aanbiedingen, om hem in zyne staten te lokken. Paternus durfde zulk eene moeielyke reize niet ondernemen, zynde alreets bejaard en ongemakkelyk. Hy stierf in den jare 1592. Hy heeft eene verhandeling nagelaten *De humorum Purgatione*; *Explanationes in primam partem primi Canonis Avicenna*; enz. *Jac. Phil. Thomasini in Elog. Illust. Viror. P. I. Castellan. in Vit. Illust. Medic. Vander Linden de Script. Med.*

PATERNUS, (Tarruntius) geheimschryver van den keizer Marcus Aurelius, wierdt door dezen prins gezonden aan de Cotiërs, volkeren van Duitschlandt, die beloofden onder zyn beleidt, ten voordele der Romeinen, de Marcomannen te bevechten; maar wel verre van hun woordt te houden mishandelden zy Paternus op eene ongemene wyze; eene trouwloosheit, waar over zy in 't vervolg gestrengelyk gestraft wierden. Paternus was naderhandt veldoverste van het leger der Romeinen in den jare 179, en behaalde eene grote overwinning tegen de Marcomannen, de Quaden, en de Hermonduren. Hy was vervolgens Prefect van het Pretorium onder Commodus, die hem deedt sterven, op het aanhouden van den tweden Prefect Perennis, na dat hy hem eenige dagen van te voren raadsheer gemaakt, en hem de burgermeesterlyke sieraden gegeven hadde. Het voorwendzel van zyn doodt was, dat hy te zamen gespannen was tegen den keizer met Salvius Julianus, om den laatsten in zyne plaats te stellen. *Dio l. LXXI & LXXII. Spartian. Vit. Comm.*

PATHMOS, een eilandt van de Egeesche zee, dat Sophianus en anderen *Palmosa* noemen. Philippus de Via zegt, dat deszelfs tegenwoordige naam *Patina* is, en dat Palmosa de naam is van

van een naburig eilandt van Pathmos. Het eilandt van Pathmos wordt tegenwoordig ook wel *Patino* of *Pattino* en *Patmol* genoemt. Het zelve is een der Sporaden, tusschen het eilandt van Icarië en het voorgebergte van Milete gelegen. Zyn omtrek is van 25 of 30 mylen. Het heeft eene stadt met eene haven, PATHMOS genoemt, en eenige kloosters van Griekſche monniken. Dit eilandt is vermaard om dat de Evangelist Johannes op het zelve gebannen wierdt, en aldaar de openbaringen hadde, die in zyn laatste boek, *Apocalypsis* genoemt, begrepen zyn. De meeste uitleggers geloven, dat hy dit boek ook aldaar geschreven heeft gedurende de twee jaren van zyne ballingschap; maar anderen zyn van gedachten dat hy zyne openbaringen eerst opgestelt heeft te Ephese, na dat hy van Pathmos wedergekeert was. Men vertoont op dit eilandt noch hedendaags eene grotte, waar in men voorgeeft dat Johannes zyne Openbaring zoude geschreven hebben.

PATIN, (GUIDO) professor in de geneeskunde in het koninklyke collegie te Parys, is een man geweest van veel verstandt en van grote geleerdheit. Men vindt zyn lof beschreven aan het hoofdt van zyne brieven, dezelve zyn zo bekent door de gansche wereldt, dat het onnodig is van zyne verdienste te spreken. Hy wierdt geboren te Houdan in Bray, drie mylen van Beauvais, in den jare 1602. Hy beroemt zich niet van eene grote afkomst te zyn. Hy spreekt byna van zyn geslacht, als Horatius spreekt van het zyne. Door zyne ouders naar Parys gezonden zynde, die hem de zorge aanbevolen om zyn eigen geluk te bevorderen, studeerde hy aldaar na het voltrekken van zyne schooloefeningen enkel in de medicynen. Hy maakte aldaar kennis met Naudeus. Dewyl zy beide zo wel in het gene de wetenschap als in het gene de deugdt betrof, eensgezint waren, hadden zy zo haast malkander niet leren kennen, of zy maakten terstondt eene bestendige vriendschap, die alle proeven heeft uitgestaan. Na dat hy eenige jaren in de geneeskunde gestudeert hadde wierdt hy Doctor, doch de noodzakelykheit dwong hem zich tot Corrector te laten gebruiken van eene drukkery. Hy wierdt hier door bekent by den groten geneesmeester Riolan, die hem het eerst in kennis bragt, waar door hy veel bezigheit verkreeg in het oefenen der geneeskunde, en in 't kort koninklyk professor wierdt. De genegenheit, die de groten voor hem hadden, verwekte hem vele benyders, die door zyne vrymoedigheit in 't spreken gelegenheit namen om hem verdacht te maken van vrygeestery. De schryver van zynen lof, die voor zyne brieven gevonden wordt, zegt, „ dat hy de zaken zeide „ met eene Stoïsche koelheit, maar dat hy scherpelyk spotte, „ en dat hy in dat stuk lessen zoude hebben kunnen geven aan „ Rabelais. Men zeide dat hy dien schryver verklaart hadde, „ en dat hy alle deszelfs oogmerken wist. Hier door wierdt hy „ beschuldigt van een weinig vrygeestery. De waarheit is dat „ hy de geveinstheit, het bygeloof, en de slinksche kunstenaryen „ niet konde gedogen; maar hy was oprecht en openhertig: hy „ was genegen voor zyne vrienden, minzaam en gedienstig voor „ al de wereldt, en in het byzonder voor de vremdelingen en „ de geleerden." Men moet aanmerken dat de schryver van zynen lof, om de beschuldiging van vrygeestery te beantwoorden, niet zegt, dat Patin in den grondt wel overtuigt was van de Christelyke rechtzinnigheit; maar men vergenoegt zich te verzekeren dat hy het bygeloof haatte, en een eerlyk man was. Men merkt ook aan dat hy de beroemde heidenen Aristoteles, Cicero, enz. in den hemel heeft willen vinden. Dat hy een groot hekelaar is geweest getuigen zyne brieven. Hy maakte veel werks van Hippocrates en van Galenus; maar hy was een vyandt van de chymisten en apothekers, en was niet gewoon eenen apotheker anders te beschryven dan: *animal bene faciens partes & lucrans mirabiliter.* De genen, die hem in geschrifte aantastten, verachtte hy, en liet zich in genen twist met hen in. De groten hadden hem zo gaarne by zich, dat eenigen altydt een gouden Louïs onder zyn bordt leiden, wanneer hy aan hunne tafel kwam. Doch hy achtte zyn geluk niet. Hy hadt eene grote kennisse van goede boeken, en wist door zyne grote geheugenisse zulk een goed gebruik van het groot getal van zyne boeken te maken, dat hy van alle de plaatsen, die hy daar uit bybragt, ook terstondt de paginaas wist te noemen daar de zelve te vinden waren. Het blykt uit zyne brieven dat hy eene grote tederheit hadde voor zyne kinderen; dat alleen genoeg is tot wederlegging van de gruwelyke valschheit die een Duitsch schryver, Axtius genoemt, uitstrooide in eenen brief over het *Antimonium*, die gevoegt is by eene verhandelinge de *Arboribus coniferis*, in den jare 1679 te Jena gedrukt; waar in de schryver voorgeeft, dat Patin zyn eigen zoon hadde willen ombrengen door het Antimonium, dat hy geloofde een vergift te zyn, doch dat dezelve tegen zyne verwachting gelukkig daar door genezen was. Karel Patin, zyn zoon, zich over dit laster beklaagt hebbende by de faculteit der geneeskunde te Jena, verkreeg alle voldoening die hy kon begeren; want de faculteit geboodt aan den geneesmeester Axtius zyn voorgeven opentlyk te herroepen. Men heeft aangemerkt dat Guido Patin zeer wel geleek naar Cicero, wiens standbeeldt men ziet te Rome. Hy stierf in den jare 1672 in den ouderdom van 70 jaren, en liet eenen zoon na, Karel genoemt, die zich zeer beroemt gemaakt heeft, en die uitmuntte in de penningkunde. In 't voorgaande artykel is in 't brede van den zelven gesproken. Hy hadt een jaar voor zyn doodt zyn oudsten zoon verloren, die Robert genoemt was, voor wien hy in den jare 1667 de opvolging in zyn professorschap verkregen hadde, en die de erkentenisse niet hadde, die hy aan de genegenheit van zulk een goeden vader verplicht was. Dit diende tot vermeerdering van zyne droefheit in het verdriet, dat hy hadde over de ongunst van zyn tweden zoon, op welken hy al zyn hoop gestelt hadde, en dien hy gewoon was zynen Karel te noemen. Een van zyne vrienden stelde de volgende vaarzen onder zyne afbeelding:

Galeni vindex, peregrini dogmatis osor
Errorumque, ita cernitur effigie.

Het is niet ligtelyk te oordeelen, of het beter zoude geweest zyn, dat de brieven, die men van hem heeft, door den schryver voor het gemeen geschikt waren geweest, dan dat dezelve onbeschaaft opgestelt zyn tot het byzonder gebruik van de genen, aan welke hy die schreef. Zo hy die geschreven hadt om ze uit te geven, hy zoude dezelve vervult hebben met geleerdheit, en met naaukeurige aanmerkingen over de historie der geleerden, en over die van hunne werken; want hy hadde een uitmuntende geheugenisse, veel belezenheit, en eene uitnemende bibliotheek. Hy zou met zo weinig onderzoek zo vele zaken niet gezegt hebben zo als de zelve in zyne gedachten kwamen: in 't kort, men zoude minder onwaarde in zyn werk gevonden hebben; maar zoude daar in ook zo natuurlyk zynen geest en zyne neiging niet gezien hebben; men zoude daar in zo vele geestige zaken niet gevonden hebben, noch zo vele levendige en stoute slagen, die tot vermaak verstrekken, en gewigtige aanmerkingen doen maken. Doch op wat wyze men daar van oordeele, het is zeker dat men overeenstemmen zal dat het goed is dat deze brieven in het licht gekomen zyn. Deze brieven zyn zeer nadeelig voor de stadt Parys, die zy vertonen als met een afschouwelyk verderf besmet zynde, en als vervult met schepsels, die alles gedaan hebbende wat nodig was om de aarde te bevolken, vervolgens alles doen dat nodig is tot bevolking van het voorburg der zuigelingen. Men verkoos een gedeelte van zyne brieven, dat te Geneve in den jare 1683 gedrukt wierdt, en kort daar na herdrukt in Hollandt. De aftrek moedigde eenen boekverkoper te Geneve aan om die uit te geven, welke in de eerste uitgave verworpen waren: hy voegde dezelve by de eerste, en gaf door dit middel eene verzameling in drie stukken uit in den jare 1691. Weinig tyds daar na zag men daar van eenen nadruk in Hollandt. Het zou beter geweest zyn dat zulks in Duitschlandt geschied was, om dat de Duitsche boekverkopers de pryslyke gewoonte hebben, van goede tafelen te doen voegen by de boeken, die zy herdrukken, en geen werk heeft zulks ooit nodiger gehad dan dit. *Avis au Lecteur devant les Lettres de Gui Patin*; *Preface pour Naudeana & Patiniana. Marville Melanges d'Hist. & de Litterat. T. I. & II. Sorbiere Lettr.* 63. *Valesiana p.* 137. *seq. Morhof Polyhist. Bayle Dict. Crit.*

PATIN, (KAREL) een zoon van Guido Patin, van wien in het voorgaande artykel is gesproken, wierdt geboren te Parys den 23 February des jaars 1633. Hy maakte zulk een groten voortgang in zyne studiën, dat hy in den jare 1647 Griekſche en Latynsche stellingen over de gansche philosophie verdedigde. Zyn professor Rogerius Omoloy, een Iersman, die de Griekſche taal niet verstont, verwierp straffelyk deze stellingen, die men hem verzocht te willen nazien; maar ziende dat de jongeling zich bereidde om de zelve zonder voorzitter te verdedigen, was hy genoodzaakt voor te zitten in deze twistredeneering, om zyne achting niet te verliezen. De nuncius van den paus, vier en dertig bisschoppen, en verscheide aanzienlyke personen van het hof en van de stadt woonden deze twistredeneering by. De verdediger wederstont den aanval gedurende vyf uren in beide de talen, en wierdt roemruchtig tot meester in de kunsten aangenomen. Hy studeerde in de rechten om een moederlyken oom te believen, die advokaat was van het parlement; hy wierdt ten einde van zestien maanden meester in de rechten te Poitiers, en wierdt aangenomen tot advokaat van het parlement te Parys. Hy sleet zes jaren in deze studie, maar konde die van de geneeskunde niet nalaten: zyne neiging hadde hem altoos daar toe gedrongen. Het was hem dierhalven niet bezwaarlyk zich te schikken naar de begeerte van zynen vader, welke was, dat hy de rechtsgeleertheit zoude verlaten, en zich aan de geneeskunst overgeven. Hy begreep zonder moeite de goede redenen die men hem bybragt, gesterkt met het getuigenis van Marescotti. Deze vermaarde geneesmeester erkende zich verplicht aan zyne hanteering voor drie zaken, die hy nooit verkregen zoude hebben door het priesterschap, waar toe zyn vader hem geschikt hadde. Hy hadt eene volkome gezontheit genoten tot den ouderdom van 82 jaren, en hy hadde hondert duizent kronen gewonnen, en de vertrouwde vriendschap van verscheide doorluchtige personen. Zo haast Karel Patin Doctor was geworden in de geneeskunst, begaf hy zich tot de oefening van dezelve, en verkreeg daar in veel bezigheit. Hy deedt geneeskundige lessen in de plaats van den professor Lopez, die naar Bourdeaux gegaan was. Doch eindelyk moest hy Vrankryk verlaten, dewyl hy, volgens het algemeen gerucht, dat misschien weinig grondt hadde, door last des konings in Hollandt was gezonden geweest, om alle de afdrukken van de *Amours du Palais Roial te kopen en dezelve te verbranden*; doch dat hy alle de afdrukken gekocht hebbende dezelve niet verbrandde, en een groot getal der zelven in het koninkryk bragt. Hy was van voornemen naar Hollandt te wyken, maar de Oostendische kapers belemmerden de vaart zodanig, dat hy van Havre de Grace naar Parys keerde, en vervolgens zynen weg nam naar de Palts. Hy hieldt zich eenigen tydt te Heidelberg op, en reisde vervolgens door Duitschlandt, Hollandt, Engelandt, Zwitserlandt, en Italië. Hy hadt zich te Bazel neergezet; maar de oorlog, welken de Franschen en Duitschen malkander aandeden op die grenzen, mishaagde hem zo zeer, dat hy zich met zyn gansche huisgezin naar Italië begaf. Men maakte hem professor in de geneeskunst te Padua in den jare 1676: drie jaren daar na wierdt hy vereert met de ridderlyke waardigheit van S. Marcus. Hy verstont in den jare 1681, dat de koning van Vrankryk hem wederom

derom in gunst wilde aannemen; en hy zoude misschien weder gekeert zyn naar Parys, zo men hem te Padua niet het eerste professorschap in de chirurgie, en eene vermeerdering van jaargelden hadde gegeven. Hy stierf in deze stadt in den jare 1694, twee dochters nalatende, die zich beroemd gemaakt hebben door de werken die zy hebben uitgegeven. Zy zyn beide leden geweest van de akademie der *Ricovrati* te Padua, waar van haar vader een langen tydt het hoofdt en de bestierder was geweest. Charlotta Catharina, de oudste, dede in den jare 1683 eene redevoering over het ontzet der stadt Wenen, welke naderhandt gedrukt wierdt. Gabriela Charlotta, de jongste, heeft byna ter zelfder tydt eene Latynsche verhandeling van den Phenix, die op eene munt van Antoninus Caracalla gevonden wordt, uitgegeven, en in den jare 1685 in de zelfde akademie eene lofreden op den groten Lodewyk laten horen. Hare moeder wordt mede in den rang der schryvers gevonden, en liet in den jare 1680, een *Recueil des reflexions Morales & Chrétiennes* drukken. Karel Patin heeft sedert den jare 1662 tot het jaar 1682 de volgende werken uitgegeven: *Itinerarium Comitis Brienna*, te Parys 1662 in 8; *Familia Romana ex ant. Numismatibus*, te Parys 1663 in fol.; *Traité des Tourbes combustibles*, te Parys 1663 in 4.; *Introduction à l'Histoire des Medailles*, te Parys 1665, en Amsterdam 1667 in 12.; *Imperatorum Romanorum Numismata*, te Straasburg 1671 in fol.; *Thesaurus Numismatum*, te Amsterdam 1672 in 4.; *Quatre Relations Historiques*, te Bazel 1673 en te Lion 1674 in 12.; *Prattica delle Medaglie*, te Venetië 1673 in 12.; *Suetonius Illustratus*, te Bazel 1675; *De Numismate antiquo Augusti & Platonis*, te Bazel 1675 in 4.; *Encomium Moriæ Erasmi, cum fig. Holbenianis*, te Bazel 1676 in 12.; *De optima Medicorum Secta*, te Padua 1676 in 4.; *De Febribus*, 1677 in 4.; *De Avicenna*, 1678 in 4.; *De Numismate ant. Horatii Coclitis*, 1678 in 4.; *De Scorbuto*, 1679 in 4.; *Judicium Paridis*, 1679 in 4.; *Le Pompose Feste di Vicenza*, 1680 in 4.; *Natalitia Jovis*, 1681 in 4.; *Quod optimus Medicus debeat esse chirurgus*, 1681 in 4.; *Lycæum Patavinum*, 1682 in 4. Hy heeft zelf deze lyst opgegeven in zyn *Lycæum Patavinum*. Hy heeft zyne *Epistola ad Eggelingium de Numismatibus quibusdam abstrusis Imperatoris Neronis* in den jare 1681 te Bremen uitgegeven met de antwoorden van *Eggelingius*. Hy heeft sedert dien tydt eene Latynsche vertaling gemaakt van de Inleiding tot de penningkunde, gelyk hy dat werk in zyne lyst noemt, hoewel de rechte tytel is: *Inleiding tot de historie door de penningkunde*, welke vertaling in het jaar 1683 te Amsterdam in 12 gedrukt is. *Dissertatio Therapeutica de Peste*, te Augsburg 1683 in 4.; *Commentarius in tres Inscriptiones Gracas Smyrnâ nuper allatas*, te Padua 1685 in 4.; *Commentarius in antiquum Monumentum Marcellinæ*, te Padua 1688 in 4; *Commentarius in antiquum Cenotaphium Marci Arterii Medici*, te Padua 1689 in 4. Hy hadt deel in de uitgave van de *Thesaurus Numismatum Petri Mauroceni*, welke te Venetië geschiedde in den jare 1683, en voegde daar by eenige aantekeningen. Men zal misschien noch wel eenige van zyne werken vergeten hebben. Zyne *Relations Historiques* wierden in den jare 1695 in Hollandt gedrukt, en zyne *Introduction à la Science des Medailles* wierdt in het zelfde jaar herdrukt te Parys. Dit boek wierdt berispt door Sallo, toen het zelve voor de eerste maal gedrukt wierdt. De schryver antwoordde op deze hekelinge door een geschrift, genoemt: *Lettre d'un Ami de Mr. Patin sur le Journal des Sçavans du* 23 *Fevrier* 1665. Sallo, van dezen brief sprekende, voer voort Karel Patin met veel verachting te handelen. Zyn vader Guido was daar over geweldig verstoort, als blykt in zynen CCCLI brief, waar in hy zegt, dat zyn zoon verongelykt wierdt in dit verschil door zynen onwetenden tegenstrever in dit stuk, doch dat zyn zoon, door zware bedreigingen, zelfs met de gevangenis in de bastille, verhindert wierdt om met goede redenen verder te antwoorden, alzo Mr. Colbert den hekelaar in zyne bescherming hadde genomen. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers door hem bygebragt.*

PATIZITHES was een der wyzen, aan welke Cambyses het bestier van Persië overliet wanneer hy vertrok tot zyne onderneming in Egypte. Hy stondt op tegen zynen vorst. Zich bedienende van de doodt van Smerdis, die aan weinigen bekend was, dorst hy in plaats van denzelven zynen broeder Oropastes stellen, die hem van gestalte en wezen zeer gelyk was. Hy plaatste hem op den troon, en zondt van zynent wegen herauten aan het leger in Egypte, om het zelve bevel te geven van hem voortaan te erkennen en Cambyses te verlaten. De laatste hadt zich op weg begeven om de stoutheit der wyzen te straffen: maar gestorven zynde aan eene wonde die hy zich zelven hadde toegebragt met zyn eigen degen in het klimmen op zyn paardt, in het 522 jaar voor de tydrekening der Christenen, zo bleef Smerdis in het bezit van het koninkryk, tot dat zeven van de aanzienlykste der Persianen, het bedrog ontdekt hebbende, zich van den valschen Smerdis, van zynen broeder Patizithes, en van de andere wyzen ontsloegen, en Darius Hystaspes tot koning verkoren in het 521 jaar voor de tydrekening der Christenen. *Herodotus l. III. Justinus l. I.*

PATKULL. Zie PATTKULL.

PATNA, een koninkryk van het gebiedt van den Mogol in Asië. Het zelve is ten Zuiden van het koninkryk van Pitan, tusschen den Ganges en de Perseley omtrent der zelver zamenvloeijing gelegen. Men vindt daar in niets aanmerkenswaardigs dan de stadt Patna, aan de Perseley. *Maty Dict.*

PATOUREAUX, of PASTOUREAUX, (dat is *Herders*) eene bende landlopers, welke een zeker Hungaar Jakob, een verlopen Cistercienzer monnik, in Duitschlandt vergaderde in den jare 1250, onder voorwendsel van een kruistocht te doen tot verlossing van den H. koning Lodewyk. Deze Hungaar, die bekwaam was, en kundig in verscheide talen, trok met zyne bende naar Vrankryk, en predikte den kruistocht van Gods wegen; verhalende verscheide openbaringen, die hy voorgaf gehadt te hebben, waar door hy eene menigte van dorpelingen en herders tot zich trok, hen doende geloven; dat Jesus Christus, die de goede herder is, zich van herders wilde bedienen om den besten der koningen te verlossen. Hy verdeelde dit zamengerotte leger in verscheide hopen, die een lam in hunne vaandels voerden: om die reden wierdt hen ook de naam van *Patoureaux* of *Herders* gegeven. Hy stelde zelfs hoofden onder hen aan, die Meesters genoemt wierden, en welken hy vryheit gaf om de priesterlyke waardigheit en macht te oefenen: zo dat zy de zonden vergaven die bedreven waren, en zelfs die, welke noch bedreven zouden worden, en pleegde duizent andere buitensporigheden, de priesters en monniken ombrengende, welke zy zeiden dat oorzaak waren van de gevangenisse des konings, dewyl zy den toorn Gods over zyn volk verwekt hadden door hunne ongeregeltheden, en door hun ergerlyk leven. Het volk begunstigde in den aanvang deze nieuwe kruisvaarders, en die van Orleans hadden de dwaasheit van hen in hunne stadt te ontfangen, daar zy de kerkelyken ombragten. Zy wilden het zelfde doen in Berri, maar zy vonden aldaar groter tegenstandt, en de edellieden hieuwen de meesten van hen in stukken, tusschen Mortemar en Villeneuve aan de Cher, daar hun opperhoofdt op de plaats dood bleef. Het overschot van dit geboefte, dat door de vlucht ontkomen was, kwam kort daar na mede om door de straffen, die hunne misdaden vereischten, of door handen van de genen, die het voorbeeldt van die van Berri volgden. *Nangis in gestis sancti Ludovici. P. Maimbourg Hist. des Croisades l. XII.*

PATRAS, eene stadt van het hertogdom Clarence in Morea, naby den mondt van de Lepantische golf en kaap Rio. De Turken noemen dezelve *Badra* en *Balabatra*, en eenigen *Phares*. De Italianen hebben de zelve eertyds *Neopatria* genoemt. Zy is omtrent zeven hondert schreden van de golf van Patras gelegen, daar de haven is van Panorme. Het kasteel van deze stadt is op den top van een berg gelegen. De keizer Augustus gaf aan de inwoners der stadt het Roomsche burgerrecht, dewyl de haven der zelve tot eene wykplaats diende voor zyne schepen. De Heidenen aanbaden aldaar Diana, de boschgodin, en offerden haar jaarlyks eenen jongeling, en eene jonge maagdt. Daar waren ook vermaarde tempelen, aan Minerva, aan Cybele, aan Atys, aan Jupiter Olympianus, en aan andere gewaande godheden toegewyd. Men raadpleegde aldaar ook een orakel van Mercurius en van Vesta, dat op de grote markt was. De plechtigheit, die men daar by waarnam, bestont in het bewieroken van hunne stantbeelden, en het ontsteken der lampen die rontom dezelve hingen. Vervolgens wydde men ter rechter zyde van den altaar eenen gedenkpenning van het koper van dat landt, en men vroeg het stantbeeldt van Mercurius naar het gene men weten wilde. Daar na moest men het oor daar aan brengen, en van de marktplaats gaan, de ooren met zyne handen gesloten houdende. De eerste stem, die men na het wegnemen van de handen hoorde, zeiden zy dat het antwoordt was van het orakel. De Apostel Andreas predikte in deze stadt het Evangelium, en ontfing aldaar de krone van het martelaarschap. Patras is eene tamelyk volkryke plaats, inzonderheit van Joden, die dezelve door hunnen handel tot eene koopstadt maken, en zy is de eenige op deze kusten, alwaar de Grieken van de nabygelegene eilanden met de Franschen en de Engelschen gewoon zyn te handelen. De lucht is aldaar niet gezond, ter oorzake van de nabyleggende bergen, en van de wateren die dezelve omringen. Zy was een hertogdom ten tyde der despoten van Morea: en een van deze prinssen, zich niet machtig genoeg bevindende om deze plaats te kunnen behouden, verkocht dezelve in den jare 1408 aan de Venetianen, aan wien de Turken die in den jare 1463 ontweldigden. De vermaarde Andreas Doria belegerde Patras in den jare 1533, en maakte zich daar van meester, zonder veel tegenstandt te ontmoeten, om dat de sterkten in een slechten staat waren. Weinig tyds daar na verzekerde hy deze winst door het bemachtigen der fortresse, die gedwongen wierdt zich over te geven, hoewel zy zich eertyds een gansch jaar verdedigt hadde tegen den keizer Constantinus Paleologus, omtrent den jare 1450. In het volgende jaar 1534 keerden de Turken weder met eene talryke macht, en dreven de Venetianen uit de stadt, die dezelve eindelyk in den jare 1687 herwonnen. De krygsbenden van de republyk wierden geboden door den generaal Morosini, en den graaf van Koningsmark, veldmaarschalk, den generaal prins Maximiliaan Wilhem van Brunswyk en van Lunenburg, en den luitenant-generaal d'Avila. Onder het beleidt van deze hoofden brak het Venetiaansche leger op van Chmno den 20 July des jaars 1687, en bevondt zich des volgenden daags in de nabuurschap van Patras. Den 24 geschiedde een veldslag tusschen de Venetianen en de Turken. De laatste wierden geslagen, en hadden naby de 2000 doden, de overige gevlucht zynde. De bezetting van Patras, deze nederlaag gezien hebbende, verliet de stadt met alle de artillery en voorraadt. De Bassa Mehemet, die zich met zes duizent mannen bevondt aan den kant van het kasteel van Romelie, dat een der Dardanellen is van Lepante, nam mede de vlucht met de bezetting van die plaats. Guisulderem Mehemet, die zyne legerplaats hadde naby het kasteel van Morea, deedt het zelfde. En dat noch meer te verwonderen was, de stadt Lepante, die ongemeen sterk is, gaf zich terstondt zonder eenigen tegenstandt over.

De Grieken hebben te Patras eene Cathedrale kerk, die eene is der vier aardsbisschoplyke kerken van Morea: de drie andere zyn die van Napoli di Romania, van Corinthe, en van Misitra. Men zegt, dat de aardsbisschop van Patras byna duizend kerken heeft in

de uitgestrektheit van zyn aardsbisdom. De Joden, die omtrent het derdendeel van de inwoners der stadt uitmaken, stellen ouderlingen onder hen, om over hunne verschillen te oordeelen, en zy hebben vier Synagogen. Het getal van alle de inwoners in 't gemeen beloopt vier of vyf duizent. De Turken hadden aldaar zes mosqueën. Eene halve myle van de stadt zyn de tuinen of hoven van Patras, in eene plaats, genoemt *Glycada*, dat is te zeggen, *zoetheit*, om dat aldaar citroenen, oranje- en granaatappelen van eene aangename zoetheit wasschen. Vier of vyf van deze citroenen kosten daar niet meer dan een stuiver, hoewel de zelve twee vuisten groot zyn. Der zelver vleesch is zoet, en wordt als een appel gegeten: maar het weinige sap, dat in 't midden is, is zuur. Men vindt 'er ook oranje-appelen zo groot als die van Portugal, welker vleesch bitter is, en het sap zeer zoet. Daar is eene menigte van schone cederen in de hoven, en men moet 'er zich verwonderen over een vermaarden cypresseboom, die mogelyk de oudste en de grootste der wereldt is. Zyn stam heeft de dikte van achttien voeten in den omtrek, en breidt zyne takken twintig voeten over zyne middellyn uit, zynde van dat slag van cypressen, die de zelve buitenwaards uitschieten. *J. Spon Vojaze d'Italie &c. en 1675. P. Coronelli Description de la Morée.*

PATRES CONSCRIPTI, dat is *Beschrevene Vaderen.* Aldus wierden alle de Raadsheeren te Rome genoemt, dewyl zy de oudste der stadt waren, toen Romulus dit collegie oprechtte. Junius Brutus, eerste burgermeester van Rome, stelde ook Raadsheeren aan, die hy voegde by de oude, welke door Romulus en door Tarquinius den ouden aangesteldt waren. Men noemde hen *Conscripti*, om dat zy aangeschreven wierden in de lyst der oude Raadsheren. Zo wierdt de gansche Raadt aangesproken met den naam van *Patres Conscripti*, wanneer iemandt eene zake voor te dragen hadde, of eene aanspraak aan de zelve geschiedde. *Pitiscus. Rosin. Antiq. Rom. l. VIII. c. 5.*

PATRIARCH, dat is *Aartsvader*, is een naam, die afkomt van het Grieksche woordt Πατριάρχης, dat is te zeggen hoofdt van een geslachte. Men heeft dezen naam eerst gegeven aan alle de hoofden der geslachten, die in het Oude Testament gemeld worden, van Adam af tot Jacob en zyne twaalf zonen toe, ook worden noch andere voorname personen, als David was, mede onder het getal der aardsvaderen gerekent. Vervolgens is deze naam van Patriarch gegeven aan den voornaamsten van de overheit der Joden, na de verwoesting van Jerusalem. De Montanisten ontleenden den zelven van de Joden, om dien te geven aan de hoofden van hunne kerken; men heeft den zelven gegeven aan de bisschoppen; eindelyk heeft men den zelven alleen gegeven aan de bisschoppen der grote stoelen. Socrates, en het concilie van Chalcedonië geven den zelven aan alle de bisschoppen, die den stoel bekleedden van de vyf hoofdsteden der bisdommen van het Oosten. Hy wierdt in het concilie van Chalcedonië ook gegeven aan S. Leo. Eindelyk heeft men hem bepaalt aan de bisschoppen der vyf voornaamste bisdommen van de kerke, Rome, Constantinopel, Alexandrië, Antiochië, en Jerusalem. Deze naam is in 't Westen weinig in gebruik geweest, en zomtyds aan aardsbisschoppen en bisschoppen gegeven. Men heeft ook Patriarchen genoemt de bisschoppen der natien die zich bekeert hebben, of die zich van de Grieksche of van de Roomsche kerken hebben afgezondert. Van de patriarchen van Venetië, van Aquileja, en van Moscou of Moscovie, wordt onder de artykels der plaatsen van hunne patriarchschappen gesproken

De patriarchen hebben voorrechten van eere en van rechtsgebiedt. Het voorrecht van eere is de voorrang en voorzitting voor de andere aardsbisschoppen. De voorrechten van rechtsgebiedt zyn, het inwyden van de aardsbisschoppen van hun patriarchschap; het vergaderen van conciliën van alle de bisschoppen van het patriarchschap; en het algemeene toezicht en onderzoek over alle de provincien, die onder het zelve behoren. *Du Pin de Antiq. Eccl. Discipl.*

Men noemt te Rome patriarchschappen de vyf voornaamste kerken van die stadt, welke zyn, die van S. Jan Lateraan, van S. Pieter in 't Vatikaan, van S. Paulus buiten de stadt, van S. Maria Maggiore, en van S. Stephanus en S. Laurens.

PATRIARCHA, *Porto del Patriarcha*, oudstyds *Phthia*, eene kleine stadt, met eene goede haven. Zy is op de kust van het koninkryk van Barca, in Barbaryë, negen of tien mylen ten Westen van de stadt Tabarca gelegen. *Maty Dict.*

PATRIARCHSCHAP, eene der hoogste geestelyke waardigheden, welke, naar het gevoelen der geleerden, eerst in de V eeuwe haren oorspronk heeft genomen, en noch de instelling van den H. Apostel Petrus, noch die van den H. Marcus, noch de VI Canon van het concilie van Niceen tot haren grondt heeft. Socrates schryft wel den oorspronk dezer waardigheit toe aan de II Canon van het tweede algemene concilie onder Theodosius den I gehouden: doch een patriarch was toen niet meer dan een *Exarcha* van een geheel provinciaal kerkgebiedt. De patriarchen hebben echter, naar het hedendaagsche gevoelen, eerst in de V eeuw aangevangen, en zyn in de VI eeuw noch bekender geworden. De kerk zich gevestigt hebbende volgens de gedaante van het keizerryk, heeft van gelyken een ligchaam gemaakt van de kerken dezer provincien onder het gebiedt van den bisschop der voornaamste stadt *Exarch* of *Patriarch* genoemt. Daar waren in het Oosten vyf provinciale of voorname bisdommen van dezen aardt; Egypte onder den bisschop van Alexandrië; het eigentlyk gezegde Oosten, onder dien van Antiochië; Asië, onder dien van Ephese; Pontus en Thracië, die in de eerste tyden gene bisschoppen hadden, wierden naderhandt onderhorig gemaakt aan Byzance, sedert dat die stadt eene keizerlyke hoofdstadt geworden, en Constantinopel genoemt was, want zy wierdt terstondt in het kerkelyke de hoofdstadt van Thracië, daar na ook van Pontus, en eindelyk zelfs van Asie, en men gaf aan den bisschop van Jerusalem, ter eere van de stadt, alwaar de Christelyke Godsdienst geboren was, eenige provincien van Palestina: zo dat 'er vier Patriarchschappen in het Oosten waren; dat van Constantinopel, dat den tweeden rang hadde; dat van Alexandrië; dat van Antiochië; en dat van Jerusalem. In 't Westen strekte het patriarchschap van Rome, volgens het verhaal van Rufinus, zich niet verder uit dan over de onderhorige provinciën, dat is, over de provinciën, waar over de Roomsche vikarissen gestelt waren. Naderhandt heeft het zelve zich uitgestrekt over Illyrië, Macedonië, en een gedeelte van het Westen. Het patriarchschap van Alexandrië hadt onder zich de provinciën van Egypte, van Pentapolis, van Lybië, en van Marmarica. Dat van Antiochië hadt alle de provinciën van het Oostersche kerkgebiedt. De drie Palestinaas zyn toegevoegt aan dat van Jerusalem door het concilie van Chalcedonië; en Thracië, Asië, en Pontus aan dat van Constantinopel. Dit laatste patriarchschap, aan welkers grootheit de keizers zich lieten gelegen zyn, strekte zyn rechtsgebiedt zeer verre buiten zyne grenspalen uit, in Asië en in Europa; want het onderwierp zich Thessalië, Macedonië, Griekenlandt, Epirus, Illyrië, en alles wat tot het Oostersche keizerryk behoorde. Paus Adrianus de I, die zyne legaten zondt op het twede concilie van Niceen, in den jare 787 gehouden tegen de zogenaamde kettery der Iconoclasten, bleef niet in gebreke om van de Grieken weder te eischen de provincien, welke de keizer Leo Isauricus afgescheurt hadde van het patriarchschap van Rome, gedurende de kettery, en die hy toegevoegt hadde aan dat van Constantinopel; maar men gaf hem geen voldoening omtrent deze wedergeving. In de IX eeuw twistten de pauzen met de bisschoppen van Constantinopel over Bulgarië, dat ieder van hem meende tot zyn patriarchschap te behoren. Dit was eene der voornaamste oorzaken van de verdeling tusschen de Grieksche en Latynsche kerke. De bisschoppen van Carthago waren in Africa als Patriarchen van alle de Afrikaansche kerken. Men zoude zich zelf bedriegen, zo men geloofde dat alle de kerken der wereldt eertyds onder deze vyf patriarchen behoorden, want daar waren 'er verscheide, die door hunne provinciale of nationale conciliën bestiert wierden, en welker aardsbisschoppen door de bisschoppen der provincie gewyd wierden. In de VI eeuw ontstondt de bekende twist tusschen de patriarchen van Rome en van Constantinopel over het primaatschap of den voorrang, waar in ieder van hen, wegens het aanzien van hunne steden, namelyk oud- en nieuw-Rome, dat voorrecht begeerden; tot dieswegens eene gelykheit van rechtsgebiedt onder de patriarchen vastgestelt wierdt. Hier op matigden zich de patriarchen van beide die steden den tytel van algemeen patriarch aan. Die van Constantinopel wierdt van de keizers zelfs, gelyk uit de Codex van Justinianus blykt, als mede van de conciliën en van de geestelykheit alzo genoemt. Doch de pauzen Pelagius de II en Gregorius de I kantten zich daar tegen. Niet minder matigden zich hunne navolgers, door het afzyn der keizers, die zich te Constantinopel onthielden, en by gelegenheit van den verwarden toestandt der kerke niet alleen over de patriarchen van Constantinopel, maar eindelyk zelfs boven de keizers de opperheerschappy aan. Daar zyn te Rome vyf kerken, die *Patriarchale* genoemt worden; S. Jan Lateraan verbeeldt den paus; S. Pieter den patriarch van Constantinopel; S. Paulus dien van Alexandrië; en S. Laurens dien van Jerusalem. De bisschoppen, die met de tytels van deze kerken vereert zyn, volgen in de openbare plechtigheden, na den paus en de kardinalen, en gaan voor den gouverneur van Rome, en de andere prelaten. Het is zelfs den kardinalen niet geoorloofd Misse te doen voor het grote altaar dezer kerken, zonder eene vergunning van den paus, vervat in eene bulle, die men aanslaat aan den hoek des altaars. *De Dominis de Republ. eccles. Petr. de Marca de primatu. Blondel primat de l'Eglise. Vorst. de sedib. Episcop. Spanheim in hist. eccles. sec. I. §. 8. & alibi. Becman Notit. dign. dissert. XIV. c. 2. Du Pin de Antiqua Eccl. Disciplina.*

PATRICA, een vlek van den Kerkelyken Staat in Campagna di Roma gelegen, naby de zeekust, drie mylen beoosten Ostia. Eene halve myl van dit vlek ziet men eenen heuvel, *Monte di Livano* genoemt, daar men gelooft dat het oude *Lavinium*, *Lavinum*, en *Lauro-Lavinium*, dat door Eneas gesticht wierdt, gelegen is geweest; en men houdt de kerk van S. Petronella, die op dezen heuvel is, voor den ouden tempel van Anna Porenna, die in de stadt Lavinium was. *Baudrand.*

PATRICIEN, *Patricii*, wierden aanvankelyk te Rome genoemt de genen, die kinderen of nakomelingen van de *Patres* of Raadsheeren waren. De Patricien waren driederlei; *Majorum gentium*, van de grote of eerste geslachten, welker vaderen door Romulus; *Minorum gentium*, van de mindere of twede geslachten, die door Brutus, en *Medii*, van den middelbaren standt, die door de andere koningen in den Raadt aangenomen waren. Naderhandt wierden ook zommige, die van geringer en burgerlyke geslachten waren, met dezen naam vereert. De Patricien waren eigentlyk niet anders dan de geslachten, waar tegen de *Plebeji*, of burgerlyke geslachten gestelt waren.

In later tyden onder de regering der Oostersche keizer was het Patriciaatschap eene nieuwe waardigheit, die door den keizer Constantinus ingestelt wierdt, volgens Zosimus, die alleen in een bloten tytel bestondt, zonder eenige byzondere gerechtsoefening. Deze Patriciën wierden aldus genoemt om dat zy als de vaders der keizers aangemerkt wierden; maar hoe groot hunne verheffing was, zy hadden echter geen rang dan na de burgermeesters. Julius Constantius, broeder van Constantinus, en Optatus, die

die men meent zyn schoonbroeder geweest te zyn, ontfingen deze eere van hem, die gemeenlyk zo lang duurde als het leven. De keizers van Constantinopel gaven ook den naam van *Patricius* aan de landvoogden en gouverneurs, die zy in de steden van Italië, Sicilië, en Africa zonden. Zy gaven den zelven ook aan buitenlandsche koningen en prinssen. Pipin de Korte, Karel, en Karloman, koningen van Vrankryk, zyn door de pauzen Patriciën van Rome genoemt; en paus Adrianus de I deedt Karel den Groten den tytel van Patricius voor dien van keizer aannemen. Deze tytel van *Patricius* is in gebruik geweest in Vrankryk ten tyde der Bourgonjonsche koningen, die hunne eerste staatspersonen, de landvoogden der provinciën, enz. Patriciën noemden, en deze Patriciën hadden rang voor de hertogen. In Duitschlandt worden die van de adelyke geslachten, welke het burgerrecht in de steden aangenomen hebben, Patriciën genoemt. Deze tytel is ook nog in kracht in eenige steden der Nederlanden. Zo zyn 'er te Brussel zeven adelyke geslachten, of Patriciën, die grote voorrechten genieten. Puteanus, Divæus, en la Roque merken aan, dat het door eene wet in den jare 1306 vastgestelt is dat de burgemeesteren en schepenen van Brussel uit de zeven geslachten der Patriciën genomen zouden worden, en uit gene andere. Voorts zyn de meeste oorspronkelyke geslachten der Patriciën uitgestorven, en hebben door de vrouwen hunne voorrechten aan andere adelyke geslachten doen overgaan. Daar zyn ook oude geslachten, die Patriciën genoemt worden te Leuven, daar de overlevering zegt, dat een graaf van Leuven, die zeven dochters hadde, de zelve uittrouwde aan zeven edelen van die stadt, aan welke hy den naam van Patriciën, en de voorrechten daar toe behorende opdroeg. *Cod. Theod. Zosimus. Du Cange Glossar. Latin. Jurisprudentia Heroica*, te Brussel gedrukt in den jare 1668. *fol.* 61. 62. *seq. Erycius Puteanus Bruxella septenaria. André la Roque Traité de la Noblesse.*

St. PATRICIUS, apostel van Ierlandt. Daar is geen heilig, waar van zo vele levensbeschryvingen en historiën geschreven zyn dan van S. Patricius. Die, welke men aan Beda toeschryft, is niet van hem; en die van Jocelinus, een Engelsch Cistercienzer monnik, is vol van verdichtselen. Zie hier het gene men daar van met de meeste waarschynlykheit kan geloven. Hy wierdt geboren in den jare 377 in 't landschap van Albanië in Schotlandt; hy wierdt gevangen, en in slaverny gebragt naar Ierlandt in den jare 392; hy ontkwam in den jare 397, en keerde weder in Schotlandt; hy verloor zynen vader en zyne moeder op eene reize die zy met hem deden in Bretagne; hy wierdt gevangen door de Barbaren, en verkocht aan de Picten, die zyne landgenoten waren, en hem in vryheit stelden: hy wierdt voor de derde reize gevangen, en naar Bourdeaux gebragt door de zeerovers, die hem verkochten aan eenen meester, die hem weder zyne vryheit gaf. Hy begaf zich in het klooster van Marmoutier, dat S. Martyn naby Tours hadde doen bouwen; hy ontfing de geestelyke en kloosterlyke kruinscheering van de handt van den opvolger van S. Martyn, en keerde in den jare 402 naar Groot-Britannië, voornemens zynde om het Euangelium in Ierlandt te gaan prediken; maar zulks niet hebbende kunnen volvoeren, keerde hy weder naar Vrankryk, en trok naar Italië, daar hy de orde van het priesterschap ontfing. Vervolgens toog hy wederom naar Vrankryk, en hieldt zich drie jaren op by S. Amator, bisschop van Auxerre. Na de doodt van dezen prelaat bleef hy negen jaren in het klooster van Lerins, en ging in den jare 430 naar Rome, om verlof te verzoeken van den paus Celestinus om naar Ierlandt te gaan; maar deze paus, Palladus naar dat landt gezonden hebbende, vondt niet goed dat Patricius derwaards ging. De tyding van de doodt van Palladus te Rome gekomen zynde, wierdt Patricius tot bisschop van Ierlandt gewydt door den paus, en trok naar dat eilandt in den jare 432. Hy maakte verscheide Christenen in Lagenië en in Ultonië; stichtte aldaar kloosters, en bouwde kerken. Hy bragt ook het licht des Euangeliums in de andere gedeeltens van Ierlandt. In den jare 444 keerde hy naar Rome, om dēn paus Leo den Groten te raadplegen. Hy kwam vervolgens wederom in Ierlandt, en deedt daar na zyne laatste reize naar Rome, om de kerke van Armach tot een aardsbisdom te doen verklaren. Eindelyk in Ierlandt wedergekeert zynde, stierf hy aldaar in den jare 460 in den ouderdom van 83 jaren. Men viert zyn feest op den 17 Maart. Zie daar de voornaamste omstandigheden van het leven van S. Patricius, waar voor men echter in het geheel niet zoude willen instaan. *Baillet Vies des Saints*, en de schryvers door hem bygebragt.

PATRICIUS (ANDREAS) was een der geleerde mannen, die in de XVI eeuwe in Polen geboren wierden. Hy studeerde te Padua, en verkreeg zich de achting der doorluchtigste professoren van Italië, en voornamelyk van Sigonius, en van Paulus Manutius. Hy gaf eenige werken uit, die hem beroemt maakten, en hy verkreeg aanzienlyke waardigheden in Polen. Hy was prevoost van de kerke van Warschau, aardsdiaken van die van Wilna, en naderhandt bisschop van Wenden. Stephanus Battory, koning van Polen, Lyflandt herwonnen hebbende, waar van zich de Moscoviten meester gemaakt hadden, maakte aldaar de stadt Wenden tot een bisdom, en gaf dit prelaatschap aan onzen Patricius, die het zelve niet lang bekleedde; want hy stierf kort daar na in den jare 1583. Hy maakte aantekeningen over twee redevoeringen van Cicero; hy verzamelde ook verscheide stukken van dezen redenaar by malkanderen. Hy deedt verscheide maal aanspraken aan den Poolschen koning Stephanus Battory, in den naam der geestelykheit, over het driemaal slaan van het leger des Moscoviters. Hy schreef ook eenige werken over verschilpunten, als: *Paralleli Ecclesiæ Orthodoxæ cum Synagoga Hæreticorum; De vera & falsa Ecclesia Libri quinque.* enz. *Simon Starovolscius in Elogiis centum Polonorum. Bayle Dictionaire Critiq.*

PATRICIUS, (AUGUSTINUS) kanunnik van Siena, naderhandt ceremoniemeester van de pauzelyke kapel, en eindelyk bisschop van Pienza in Toscane, bloeide omtrent het einde van de XV eeuw. De kardinaal François Piccolomini, aardsbisschop van Siena, die paus geweest is onder den naam van Pius den III, gaf hem last een kort begrip op te stellen van de akten van het concilie van Basel, dat hy deedt; maar dit werk is nooit gedrukt. Dit is het eenige niet geweest van Augustinus Patricius. Hy stelde nog een ander werk op van de plegtigheden der pauzelyke kapelle. Hy was secretaris van dezen kardinaal François Piccolomini in het legaatschap van Duitschlandt, onder het pausschap van Paulus den II. *Spondan. Annal. Bayle Dict. Crit.*

PATRICIUS, (FRANÇOIS) bisschop van Gajetta, of Gaëta, leefde in de XV eeuw. Hy was van Siena, en om zyne geleerdheit in grote achting. Men heeft verscheide werken van zyn maaksel, en onder anderen, *De Regno & Regis institutione l. IX; De institutione Reipublicæ l. IX.* enz. Deze twee werken wierden voor de eerste maal in het Latyn gedrukt met aantekeningen van Joann. Savigni, en zyn naderhandt verscheide maal herdrukt. In den jare 1549 of 1550 wierdt te Parys een kort begrip daar van in de Fransche taal uitgegeven. De schryver deedt in beide deze werken veel belezenheit blyken. *Miræus de Script. Sæc. XVI. Ughel. Bayle Dict. Crit.*

PATRICIUS, (FRANÇOIS) een groot antiperipatetisch philosooph, wierdt geboren in het Venetiaansche gebiedt in den jare 1529, of 1530. Thuanus zegt, dat Clissa in Istrië, doch anderen, dat Clissa in Dalmatië zyne geboorteplaats is. Hy was een der geleerdste mannen van zynen tydt, en heeft zeer omgezworven sedert het negende jaar van zynen ouderdom ter zee en te lande; hy beklaagt zich in zyne schriften over zyn rampspoedig lot, en onder anderen over zyn zevenjarig verblyf in het eilandt van Cyprus, afgescheiden van zyne studien, en belemmert met zaken, waar van het voordeel voor anderen was. Moede zynde van zulk een onvoordeeligen arbeidt voor zich zelven, hieldt hy zich by Philippus Mocenigo, aardsbisschop van dit eilandt, en eenigen tydt by hem geweest zynde, volgde hy hem naar Venetië, en naderhandt naar Padua. Zich wederom met vermaak aan de studiën begeven hebbende, arbeidde hy aan het leven van Aristoteles; maar zyn ongelukkig lot trok hem van deze aangename bezigheit, en voerde hem naar Spanje; doch hy kwam weder te Venetië ten einde van zes maanden. Hy leeraarde vervolgens zeventien jaren te Ferrare, en eindelyk, door Clemens den VIII te Rome geroepen zynde, ook aldaar met veel achting. Dewyl hy een tegenstrever was van de gevoelens der Peripatetische philosophen, veroorzaakte hem zulks moeite met een vermaard geneesmeester, Theodorus Angelutius genoemt, en met Jacobus Mazzoni. Hy vermomde zich onder den naam van *François Mutus* aan het hoofdt van zyne *Disceptationes contra Theodori Angelutii calumnias.* Deze Angelutius hadt de verdediging van Aristoteles tegen hem ondernomen. Men heeft van hem *Discussionum Peripateticarum Tom. IV; Nova de universis Philosophia lib. L. comprehensa; Paralleli Militari; Nova Rhetorica; Nova Geometria; Della Poëtica, Della Istorica; Risposta a due oppositioni del Mazzoni; Diffesa delle cento accuse del Mazzoni*, enz. Patricius gaf ook de werken uit van *Mercurius Trismegistus*, die men in den jare 1591 te Ferrara drukte, onder den tytel van: *Oracula Zoroastris Hermetis Trismegisti & aliorum ex scriptis Platonicorum collecta Græcè & Latinè, præfixa Dissertatione Historicâ. Miræus de script. Sæc. XVI. Lorenzo Crasso Elog. d'huom. letter. Lambecius Prodrom. Hist. litter. Bayle Diction. Critiq.*

PATRICIUS, (PETRUS) geboortig van Thessalonica in Griekenlandt, een beroemd advokaat te Constantinopel, bloeide onder het keizerryk van Justinianus, die hem in den jare 534 als ambassadeur zondt aan Amalazonte, koninginne der Gotthen, die, na de doodt van haren zoon Atalaric, voornemens was het koninkryk van Italië in de macht van dezen keizer te doen overgaan, en te beletten dat Theodatus niet op den troon klom. Patricius, de doodt van deze princesse verstaan hebbende, verklaarde, zo haast als hy in Italië gekomen was, den oorlog aan dezen dwingelandt en aan de gansche natie der Gotthen. Na dat hy zich in deze en andere gezantschappen wel gekweten hadde, maakte de keizer hem tot zyn hofmeester. Hy wierdt noch in gezantschap gezonden in den jare 550 aan Cosroës, koning van Persië, om met hem de vrede van het Oosten te sluiten; en deze grote man deedt niet alleen zyne ongemeene bekwaamheit blyken in deze bedieningen, maar ook in de historien, die hy schreef van de gezantschappen, die men verdeelt in twee delen; waar van het eerste begint met het gezantschap, dat de Parthen zonden aan den keizer Tiberius, om eenen koning van hem te verzoeken, en eindigt met het gezantschap dat door de barbaren gezonden wierdt aan Julianus den afvalligen, tot keizer verkoren in het 361 jaar na Christus. Het twede deel begint met het gezantschap, dat de keizer Valerianus zondt aan Sapor, koning van Persië, om de vrede van hem te verkrygen, in den jare 258, en eindigt met dat van Diocletianus en Galerius aan Narses, koning van Persië, om met hem van vrede te handelen, in den jare 297. Deze stukken der Historien van Patricius zyn door Chanteclair uit het Griekſch in 't Latyn vertaalt, en met aantekeningen verzelt, by welke Henricus Valesius de zyne gevoegt heeft in den jare 1648. *Hankius de Roman. Rerum Script. part. I. c.* 40.

PATRIMONIE of HET ERFDEEL VAN PETRUS, *Patrimonium Petri*, een landschap aan den Roomschen Stoel behorende

horende in Italië, en aldaar *La Provincia del Patrimonio* genoemt. Dit landschap is tusschen den Tyber, de Marta, en de Toskaansche zee gelegen. De hoofdstadt van het zelve is Viterbo; de andere steden zyn, Nepi, Toscanella, Civita-Vecchia, Orvieto, Bagnarea, Bracciano, Bolsena, en Monte Fiascone. Deze provincie wierdt, zo men voorgeeft, in den jare 1115 door Mathildis, eene princesse van Hetrurië, aan de kerke geschonken. Doch de keizer Henrik de IV bekreunde zich weinig met deze gift, en verzamelde een leger, om dezelve den paus weder uit de handen te rukken. Zo wel deze keizer als eenige van zyne navolgers hadden zomtyds een goed geluk. Doch de pauzen behielden echter dit landschap. Men gaf eertyds den naam van Patrimonie van S. Pieter aan alle de landen, welke de Roomsche kerke bezat, waar dezelve ook gelegen waren.

PATRINGTON, eene marktstadt in Holdernes, in het Oostelyke gedeelte van de provincie van Jork in Engelandt.

PATRIPASSIANEN, *Patripassiani*, *Patropassiani*, of *Vaderlyders*, wierden in het Westen de *Sabellianen* genoemt, om dat zy, den persoon des Vaders van dien van den Zone niet onderscheidende, verplicht waren te zeggen dat de Vader ook aan het kruis geleden hadde. Zie SABELLIUS.

PATROBAS, een leerling van den Apostel Paulus, was van Rome, of bevondt zich ten minsten in die stadt in het 58 jaar van Christus. Men weet gene omstandigheden van zyn leven. Origenes gelooft dat Patrobas woonde by Asyncritus, dien Paulus in het zelfde vaars van zynen brief aan de Romeinen benevens hem doedt groeten. De Grieken zeggen dat hy bisschop is geweest van Pozzuolo in Campanië, of in het koninkryk van Napels. Men geeft voor, dat hy den 4 November gemartelt is. *Rom. XVI.* 14. *Origin. in Rom. p.* 630. *a.*

PATROCLES, een Griekscg historieschryver, hadt eene reize gedaan in Indië ten tyde van Seleucus Nicanor, en van Antiochus, gelyk Plinius verhaalt. Strabo houdt hem geloofwaardiger dan de anderen, niet alleen om dat hy, gelyk Nearchus en Onesicritus, de plaatsen gezien hadde; maar ook om dat hy het bestier van die provincien gehadt hadde; dat hy boven dien ervaren was geweest in de Mathematische wetenschappen; dat hy zich hadde doen onderrechten door de genen, die het landt kenden; en dat hy zich bedient hadde van de gedenkschriften die de schatbewaarder Xenocles hem verzorgt hadde. *Plin. Hist. Nat. l. VI. c.* 17. *Du Pin Bibl. Univ. des Histor. Prof.*

PATROCLUS, een zoon van Meneces en van Stenele, wierdt met Achilles opgevoedt door Chiron, en door Hector in het beleg van Troje gedoodt. Zie ACHILLES en HECTOR.

PATROCLUS was de vader van Nicanor, die door Ptolemeus, overste van Celo-Syrië en Phenicië, met twintig duizent mannen tegen de Joden gezonden wierdt ten tyde van Judas Machabeus. *II. Machab. VIII.* 9.

PATRON, eene zeestadt van Sourië, eenige mylen van Tripoli gelegen, was eertyds beroemt door hare gebouwen en door haren koophandel; maar tegenwoordig is zy verwoest. *Carré voyages des Indes Orientales.*

PATRONIS, eene plaats van Phocis, tusschen Titora en Elatea. Plutarchus is de eenige, die van deze plaats spreekt in het leven van Sylla.

PATROON was een naam, die by de Romeinen gegeven wierdt aan de genen, onder wier bescherming men zich stelde. Op die wyze hadden niet alleen enkele persoonen, en geslachten, maar ook gansche steden en volkeren hunne patronen onder de patriciën, die hun belang bevorderden, en voor hen spraken. Deze naam was ook in gebruik van eenen meester ten opzichte van zynen slaaf, aan wien hy de vryheit gegeven hadde. De wet der twaalf tafelen benoemde de patronen tot de erfenisse der goederen van hunne vrygemaakten, die stierven zonder wettige kinderen die geboren waren sedert hunne vrymaking, en zonder hun testament gemaakt te hebben. Want hoewel de slaven, door de loslating of de vrymaking, niet alleen de vryheit verkregen, maar ook het burgerrecht, en dat zy medeburgers van Rome gemaakt wierden, en by gevolg bekwaam om allerlei goederen te verkrygen en te bezitten, en ook daar van te schikken, zy waren niettemin veel onderscheiden van de vrygeborenen; want de wet onderwierp hen, ten opzichte van hunne patronen, aan grote eerbiedigheden, en aan aanmerkelyke diensten en plichten, tot waarneming van dewelke zy zo strengelyk verplicht waren, dat zy, indien zy daar in nalatig bleven, niet alleen met eene geldboete, en met het verlies van een gedeelte van hunne goederen, maar ook aan den lyve konden gestraft, en zelfs zomtyds weder tot hunne voorgaande dienstbaarheit veroordeelt worden, naar mate dat hunne ondankbaarheit gebleken was, gelyk zulks volkomelyk uitgedrukt is in den tytel: *De Jure parricidii.* Behalven deze rechten, welke de patroon oefende over den persoon der vrygemaakten gedurende hun leven, hadden zy noch een ander voorrecht over hunne goederen na hunne doodt, te weten, dat zy tot hunne erfenis geroepen wierden, wanneer de vrygemaakte stierf zonder kinderen sedert zyne vryheit en zonder testament. Daar waren maar tweederlei persoonen, die de patroon konde uitsluiten; te weten, de wettige kinderen na de loslating overgewonnen, en de erfgenaam, die by testamente benoemt was, dien de wet voor den patroon stelde. Maar om dat het den vrygemaakten zeer licht te doen was hunne patronen van het toeval van hunne erfenisse te versteken, en dat meestentyds de genen, die gene kinderen hadden, dezelve by aanneeming verkregen, of hunne goederen by testament aan vremden maakten; zo voorzag de pretor door een edict tegen dit kwaadt, gevende aan den patroon het bezit van de helft der goederen van den vrygemaakten, tegen de aangenome kinderen en de vremde erfgenamen. En dewyl door dit edict een eenig wettelyk kindt van den vrygemaakten, tot de erfenis van zynen vader komende, den patroon volkomen uitsloot, maakte de wet Papia een byvoegsel tot het edict van den pretor, en vermeerderde het voorrecht der patronen, bevelende dat, indien de vrygemaakte aanmerkelyke goederen hadde boven de hondert duizent sestertiën, en dat hy minder hadde dan drie kinderen, de patroon daar van zyn deel zoude hebben, gelykmatig met dat van eenen der kinderen, het welke hem door een testament benomen zoude kunnen worden. *Antiq. Grac. & Rom. Rosin.*

PATROS, of PATHROS, een landschap van Egypte, waar henen een gedeelte week van de Joden, die de woede der Chaldeën ontkomen konden, wanneer Nebucadnezar Jeruzalem hadt ingenomen. *Jeremia XLIV.* 1-15.

PATRU, (OLIVIER) parlements-advokaat, en deken van de Fransche akademie, wierdt geboren te Parys in den jare 1604. In zyne jeugdt eene reize doende naar Rome, ontmoette hy te Turin H. d'Urfé, die een weinig te voren de Astrea hadde uitgegeven, en sprak met hem van de bekoorlykheden van dit werk op zulk eene verstandige wyze, dat deze edelman hem verplichtte om op zyne te rug reize hem te komen zien in zyn huis van Forets, om een langduriger onderhandeling met hem te hebben over dit onderwerp. Maar deze jonge reiziger verstont de doodt van H. d'Urfé in het wederkeren door Lyon. Wederom te Parys gekomen zynde, besteedde hy dagelyks zynen tydt voor de rechtbank, en kweekte met zorg de seldzame begaaftheit, die hy hadde om wel te spreken, en om wel te schryven. De achting die hy verkreeg, maakte hem waardig om eene plaats te bekleden in de Fransche akademie, waar in hy aangenomen wierdt in den jare 1640. Hy deedt by zyne aanneeming eene redevoering tot dankbaarheit, die de akademisten zo wel behaagde, dat zy geboden dat voortaan alle de genen, die aangenomen wierden, eene redevoering zouden doen om het gezelschap te bedanken; het welk sedert altoos in acht genomen is. Dewyl niemandt in het gansche koninkryk de Fransche taal beter kende dan Patru, zo bediende Vaugelas zich met vrucht van zynen bystandt in het vervaardigen van zyne aanmerkingen over de Fransche taal; Boileau, en anderen, die sedert het beste Fransch geschreven hebben, bragten hunne werken by hem ter toets; en zyne pleitredenen, die verscheidemaal gedrukt zyn, dienen tot een voorbeeldt om naaukeurig in de Fransche taal te schryven. Voorts oordeelde hy gezond en rechtmatig over alles; en niets was billyker dan de berisping, die hy deedt over de werken in rym of in onrym, die men onderwierp aan zyn oordeel; maar de hoedanigheden van zyne ziel weken niet voor die van zynen geest. Hy hadt eene deugdt die onkreukbaar was voor de verleiding en het bederf der wereldt, en nooit vondt men een getrouwer of godsdienstiger vriendt. Hy was zeer vlytig in zyne studien, en verzuimde daar door het pleiten, 't welk oorzaak was van het verval van zynen staat, zo dat hy op eenen tydt zo sterk door zyne schulden gedrukt wierdt, dat hy genoodzaakt geweest zoude zyn zyne bibliotheek voor een geringen prys af te zetten, indien Boileau hem niet veel meer daar voor gegeven hadde, dan hy gedacht hadde daar van te maken, en hem noch daar en boven verplicht dezelve te behouden zo lang hy leefde. Deze tegenspoedt, die hy beproeft heeft, volgens het noodlot der meeste geleerden, die van eene uitmuntende verdienste zyn, veroorzaakte hem nooit eenig verdriet. Men moet bekennen dat hy een langen tydt eenigzins als een philosooph leefde; maar hy wierdt gedurende eene langdurige ziekte een goed Christen, en betoonde eene oprechte boetvaardigheit. Hy ontfing gedurende deze ziekte een bezoek van wegen een groot staatsbedienaar, die een bewys aan hem zondt van de koninklyke gunst. Na zyn doodt wierdt hy van alle eerlyke lieden van het koninkryk beklaagt. Hy stierf te Parys den 16 January des jaars 1681 in den ouderdom van 77 jaren. Zie hier zyn grafschrift, dat des Raux gemaakt heeft:

Le celebre Patru sous ce marbre repose.
Toujours comme un Oracle il s'est vu consulter,
Soit sur les Vers, soit sur la Prose.
Il fut jeunes & vieux au travail exciter;
C'est a lui qu'ils devront la gloire
De voir leur noms gravez au Temple de Mémoire.
Tel esprit qui brille aujourd'hui
N'eut eu, sans ses avis, que lumieres confuses;
Et l'on n'auroit besoin d'Apollon ni des Muses,
Si l'on avoit toujours des Hommes comme lui.

P. Bouhours Eloge de M. Patru. Boileau Oeuvres Ed. 1717. *Vigneul-Marville Melanges de litterat. T. III. p.* 18.

PATTENSEN, van eenigen *Battenzen* genoemt, is eene kleine stadt in het Hanoversche gebiedt, naby de rivier de Leine, tusschen Hanover en Hildesheim gelegen.

PATTI, eene stadt van Sicilië, met een bisdom, onder dat van Messina behorende. De Latynsche schryvers noemen dezelve *Pacta* en *Pacta*. De graaf Rogier, de Saracenen overwonnen hebbende, bouwde deze stadt naby de overblyfselen van Tindaro, en paus Bonifacius de XIII stichtte aldaar een bisdom. *Pirrhus Roccus in Siol Sancta. Ferrari in Lex. Geogr.*

PATTKULL, een der oudste en aanzienlykste riddermatige geslachten in het hertogdom Lyflandt, van het begin van de dertiende eeuwe tot dezen dag toe aldaar zeer bekend. Dit geslacht heeft zynen oorsprong uit den neder-Saxischen kreits: doch men moet tot verklaring van dit en andere aloude geslachten, welke de eerste stichters zyn geweest van die door gansch Europa beroemde rid-

ridderorde en ridderſtandt van Lyflandt hier vooraf laten gaan, hoe de zelve zo uit den neder-Saxiſchen kreits meeſtendeels, en uit andere gedeelten van het Duitſche Ryk zich naar Lyflandt begeven hebben, hunne vaderlyke ſetels merendeels verlatende, en tot bevordering van den Chriſtelyken Godsdienſt zich begevende naar een landt, door de Heidenen bewoont.

Het is uit de hiſtoriën bekend, dat in de provincie van Lyflandt omtrent den jare 1158 de eerſte beginſelen van 't Chriſtelyk gelove door de beſtiering van eenen Meinhard, een Auguſtyner monnik, zyn doorgebroken, welke ook vervolgens is geweeſt de eerſte biſſchop van Lyflandt, en heeft zynen ſetel gehad op Kexholm, alwaar de eerſte Chriſten kerk geſticht is, hoewel anderen willen op een hogen berg, alwaar naderhandt gebouwt is het nog op dezen dag in wezen zynde kaſteel Uxkull genaamt, zyne benaming bekomen hebbende van den ſtichter, een aloud en riddermatig geſlacht als nog in Lyflandt overgebleven. Op dezen Meinhard is gevolgt Barthold Lochau, en op Barthold Lochau Albrecht van Buxhoefden. Deze biſſchop Albrecht deedt paus Celeſtinus den III voordragen zekere ridderorde te ſtichten, door welker dapperheit deze provincie geheel uit de heidenſche duiſterniſſe tot het licht des Evangeliums mogt gebragt worden, welke ſtichting ook in den jare 1204 haren voortgang heeft gehad. Hun ordenskleedt was een witte mantel met twee kruiswys over malkander leggende rode zwaarden, en een rode ſter, wordende *Gods ridders* genaamt. De regels van hunne orde waren dat zy vlytig de Miſſe zouden moeten horen, ongetrouwt blyven, kuiſch en tuchtig leven, tegen de ongelovigen en vyanden van de Chriſtelyke religie dapper ſtryden, en altydt beſchermers van den pauſſelyken ſtoel blyven, waarom zy ook van den toenmaligen paus, en daar na van zyne opvolgers in de beſcherminge Gods en zyne Heiligen zouden aangenomen worden. Tot beloninge van deze gelofte zou alles, wat zy van de heidenſche volkeren zouden kunnen winnen, ten eeuwigen dage aan die orde erfſelyk eigen zyn.

De eerſte heerenmeeſter is geweeſt Wynand van Rohrbach. Deze ridderorde is vervolgens genaamt *Enſiferi*, of Zwaardbroeders, en wierden de zelve de jonkvrouwe Maria toegewyd, waarom ook ieder ridder by de aanneminge in deze orde door den heerenmeeſter driemaal met een zwaardt op de ſchouder geſlagen wierdt, onder het zeggen van de volgende woorden:

Dis ſchweerd empfang von meiner hand
Zu ſchutzen Gods en Marien land.

Dat is: „Ontfangt dit zwaardt uit myne handt, om daar mede te „ beſchermen Gods en Mariën landt." Eindelyk is deze orde in 't jaar 1239 met de Duitſche orde vereenigt. Alzo nu deze provincie van Lyflandt een byzonder gezegend en vruchtbaar landt was, vervoegden zich vele aanzienlyke geſlachten derwaarts, welker nabeſtaanden zich reets in de voorgemelde ridderorde begeven hadden, zo in opzichte van de bevordering van de religie, als ook om hun eigen nut en voordeel by overwinningen te zoeken, waar onder dan die van bovengemelde familie van *Pattkull* geweeſt zyn.

De eerſte, die van het geſlacht van Patkull in de zogenaamde *Schauwbuhne des Liefländiſchen Ridderſtants* enz., en in *Coumers Theatridium* voorkomt, is Ewald van Pattkull, die in den jare 1249 gevonden wordt het als nog in Lyflandt en zeven mylen van Riga gelegen bekende kaſteel Pattkull geſticht, en naar zynen name genoemt te hebben. De geſlachtregiſters van gemelden jare 1249 tot den jare 1340 worden niet gevonden, 't welk ligtelyk te begrypen is, doordien de gemelde provincie van Lyflandt byna van haar eerſte beginſel tot de laatſte en deze eeuw de droevigſte gevolgen, zo van verwoeſtingen van hare huizen, en wegvoeringe van hare inwoonders, zo wel edele als onedele, en veranderinge van heerſchappye, waar door vele van de aloudſte archiven zyn vervremd en verduiſtert, is onderworpen geweeſt. Doch in den jare 1340 wordt gevonden Fromholt van Pattkull, tot Pattkull, Poſendorpf, en Moaen, die in huwelyk heeft gehad Elſa van Groothuis; by welke hy verwekt heeft Ewald van Pattkull, die in den jare 1370 is getrouwt geweeſt met Martha van Plettenberg, dochter van Wolmer van Plettenberg en Godel van Tieſenhauzen, uit welken echt voortgekomen is Wolter van Pattkull, die hier volgen zal, en Hans van Pattkull. Deze is ridder geweeſt.

Wolter van Pattkull in den jare 1398 heeft in huwelyk gehad Kion van Tieſenhauzen, dochter van Frans Diderik van Tieſenhauzen, van Kongthael, en Elſa van Ungeren, uit welk huwelyk is voortgekomen

Bartholomeus van Pattkull. Deze is in den jare 1424 getrouwt met Arnolda van Vytinkhof, dochter van Arnold van Vytinkhof, van Welfert en Lemnits, en Helena van Farenbeek, uit welken echt gekomen is Ewald van Pattkull, en *Geert van Pattkull*, die ridder is geweeſt.

Ewald van Pattkull heeft in de jaren 1453, 1454, 1458 en 1461 verſcheide adelyke goederen aangekocht en bezeten, als Keegel, met de dorpen Cammer en Sylen, van Diderik van Keegel, Jaunkalpen van den ridder Jurrien Uxhull, Douwenholm en Metenholm, van Geert van Crudener, met de dorpen Boudzel en Weidaun van Hans en Diderik van Roſen, en den ridder Perſeval.

Geert van Pattkull, hier boven gemeld, wordt gevonden in den jare 1478 als ridder, en uit dien hoofde gevolmachtigde van den toenmaligen heere meeſter Barend van der Borch, en wegens de gezamentlyke ridders en ridderſchap van Lyflandt, het bekende klaaggeſchrift tegen den aartsbiſſchop Sylveſter aan paus

P.

Sixtus den IV en het collegie der kardinalen ondergeſchreven en overgegeven te hebben.

Ewald van Pattkull, hier boven gemeld, is in den jare 1470 getrouwt geweeſt met Martha van Brinken, dochter van Johan van Brinken en van Anna van Brakel, uit welken echt is voortgekomen *Andreas van Pattkull*, die ridder is geweeſt, en Bartholomeus van Pattkull. Deze beide broeders hebben in den jare 1498 gekocht het bekende oude kaſteel Roſenbeek, acht mylen van Riga gelegen.

Bartholomeus van Pattkull trouwde in den jare 1510 met Catharina van Saliſch, dochter van Johan van Saliſch van Berſon, en Helena van Godsleben. Hy verwekte uit dezen echt

Wolter van Pattkull, aan welken zynen zone hy heeft nagelaten de bezitting van zes adelyke en heerlyke goederen, als Poſendorpf, Keegel, Roſenbeek, Jaunkalpen, Leekebroek en Moaen. Deze Wolter van Pattkull trouwde in den jare 1554 met Agneta van Roſen, dochter van Johan van Roſen van Kleinroop, en van Geertrui van Ungeren van Pirkel, by welke hy geteelt heeft twee zonen, als Johan van Pattkull, geboren in den jare 1563, die hier volgen zal; en *Ewald van Pattkull*, geboren 1566, van welken herkomſtig zyn drie takken van gemelde familie, als I. die van *Keegel*, uit welke geſproten is die beroemde generaal Johan Reinhold van Pattkull, die martelaar van ſtaat wegens het verdedigen van de privilegiën en vryheden van zyn vaderlandt, zo dierbaar door de koningen van Zweden, tot hertogen van Lyflandt gehuldigt, bezworen; II. die van *Roſenbeek*, en III. die van *Hogenheide*, welke drie takken als nog in Lyflandt in wezen zyn.

Johan van Pattkull wierdt in den jare 1601 van Karel den IX, koning van Zweden, tot kolonel van een regiment ruiters aangeſtelt, en naderhandt in den jare 1611 door koning Guſtaaf Adolf tot des zelfs kamerheer en generaal majoor verheven. Hy is getrouwt geweeſt met Agneta van Falkenberg, dochter van Henrik van Falkenberg van Saliſburg, koninklyke Zweedſche geheime kamer-Raadt, en Elizabeth van Vytinkhof van Daudel. In den jare 1612 begiftigde de laatſtgemelde koning hem met twee adelyke goederen, Schelby en Greva. Deze Johan van Pattkull heeft vier zonen nagelaten.

Fromhold van Pattkull, de oudſte, die in den jare 1629 van koning Guſtaaf Adolf, toenmaals op zyne vloot by Dalchamp zich bevindende, wegens de ridderſchap van Lyflandt deswegen afgezonden, ontfing de beveſtiging der privilegiën van gemelden ridderſtandt, als toen door den gemelden koning vernieuwt.

Ewald van Pattkull, in den jare 1603 geboren, wierdt in den jare 1627 nevens Henrik van Ungeren van Aſſoten door de ridderſchap van Lyflandt gemachtigt om aan koning Guſtaaf Adolf over te brengen en te vertonen het gehele *Corpus* of verzameling van de aloude rechten en privilegiën van de ridderſchap van Lyflandt, zo en als van den beginne van der zelver ſtichtinge, zo van de keizeren, pauzen, enz. en zo vervolgens ontfangen en genoten hadden, zo ten tyde van de aartsbiſſchoppen en heren meeſters, als ook na dat in den jare 1561 aan den koning Sigismundus Auguſtus van Polen zich hadden moeten onderwerpen, waar op toen in den jare 1629 de beveſtiging, hier voren gemeld, is gevolgt.

Henrik van Pattkull, geboren den 20 July 1607, is de derde zoon geweeſt, en

Frederik Wilhelm van Pattkull de vierde, die in den jare 1643 wegens het landſchap, of gedeelte van Lyflandt, het Pernauſche, tot land-Raadt wegens de ridderſchap verkoren wierdt. Hy ſtierf in den jare 1650, zonder nakomelingſchap, en ongetrouwt.

Henrik van Pattkull, van Poſendorpf, Moaen, Jaunkalpen, Leekebroek, Schelby en Greva, wierdt eerſt door de koninginne Chriſtina van Zweden tot kapitein van de lyfwacht en edelman van hare kamer aangeſtelt; in het vervolg tot kolonel van een regiment te voet, en kamerheer van de koninginne Hedwig Eleonora verheven. Hy trouwde in den jare 1638 met Lucia van Treiden, dochter van Johan van Treiden van Sompa, wegens den koning ſtadhouder en gouverneur op Andouwa, en van Elizabeth van Tieſenhauzen van Kongthaele, by welke hy verwekt heeft zeven zonen en drie dochters.

Johan Henrik van Pattkull, geboren in den jare 1640, is getrouwt geweeſt met Helena van Vrangel, by welke hy twee dochters verwekt heeft.

Henrik van Pattkull, in den jare 1644 geboren, is geweeſt gouverneur van Reval, in Lyflandt, toen het nog onder de Zweedſche heerſchappye ſtondt, en luitenant generaal van de ruitery in dienſt van den koning van Zweden, in welke hoedanigheit hy ook in den bekenden ſlag van Gadebuſch, en naderhandt in de daar op gevolgde retraite, nevens den grave van Steenbok, het Zweedſche leger in Holſtein heeft gekommandeert. Hy is in den jare 1720 zonder kinderen geſtorven.

Ernest Gustaaf van Pattkull, geboren den 10 October 1650, diende in den jare 1672 in de Nederlanden, als kapitein van een Zweedſch regiment, en overleedt, zynde kolonel en kommandeur der ſtadt Kampen, en de vader van Rutger Andreas van Pattkull, die zich in de provincie van Over-Yſſel heeft nedergezet, en hier na volgen zal.

Beata van Pattkull, geboren den 10 July 1645.
Agnes van Pattkull, geboren in den jare 1647.
Ewald van Pattkull, minderjarig geſtorven.
Jurriaan van Pattkull, minderjarig geſtorven.
Catharina van Pattkull.
Reinholt van Pattkull, geboren in den jare 1660, is in den jare

1686

1686 kapitein van de guardes geweest van koning Karel den XI, vervolgens tot kolonel van een regiment voetvolk aangestelt, en tot generaal majoor verheven. Hy bekleedde eenige jaren de aanzienlyke bediening van lands-heufdink van Gottenburg, en eindelyk tot luitenant generaal van het voetvolk, en gouverneur van Jencopink, in oud-Zweden, aangestelt zynde, stierf hy in den jare 1722.

RUTGER ANDREAS VAN PATTKULL voornoemd wierdt in den jare 1708 door de Staten van de provincie van Over-Yssel aangestelt tot rentmeester generaal van de domeinen van voorgemelde provincie van den lande van Twente. Hy trouwde voor de eerste maal met Arnoldina Maria van Lintelo, dochter van Johan van Lintelo tot de Marsch, landdrost van het graafschap van Zutphen, en president van de Staten van het gemelde graafschap, en van Johanna Florentina, geborene van Lintelo. Hy kocht in den jare 1717 het riddermatige huis en de havezate Kranenburg, in de provincie van Over Yssel, en wierdt in den jare 1720 by resolutie van gemelde Staten op den landdag binnen Deventer verklaart toegelaten te zullen worden in het lidt van de ridderschap van gemelde provincie. Uit voorgemelden echt zyn geboren vyf zonen en drie dochteren, als:

Ernest Gustaaf van Pattkull.

Johan Andreas van Pattkull, in den jare 1720 overleden.

Anna Lucia van Pattkull.

Johanna Florentina van Pattkull.

Adolf Everhard van Pattkull.

Geertruid van Pattkull.

Johan Anton van Pattkull.

Arnold Wilhelm Thymen van Pattkull, overleden.

Rutger Andreas van Pattkull trouwde in den tweden echt in den jare 1724 Susanna Leonora van Tuil van Serooskerken, dochter van Godaard van Tuil van Serooskerken, tot Welland en Nederhorst, in de Geëligeerden van het eerste lidt van de Staten van de provincie van Utrecht, en wegens de zelve Gecommitteerde ter vergadering van Hunne Hoog-Mogende.

PATULCIUS, of PATULACIUS, een toenaam, die van het Latynsche woordt *patere*, openstaan, den heidenschen godt *Janus* gegeven wordt; dewyl men in oorlogstyden zynen tempel plagt te laten openen. Daar tegen, dewyl in vredenstyden de tempel van dezen Godt gesloten wierdt, zo gaf men hem dan den bynaam van *Clausius*, of *Clusius*, van *claudere*, toesluiten. *Ovid. in Fast. Serv. l. Æneid. Claudian. de honor. consol. 6. Virgil. Æneid. lib. II. & VII. Pomey Pantheon mythic. p.* 123. 124.

PAU, aan de rivier *Gave de Pau*, eene stadt van Vrankryk, en de hoofdstadt van Bearn, met een parlement. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Palum*. Zy is groot en welgebouwt. Henrik d'Albret, koning van Navarre, begon aldaar een groot en schoon paleis te bouwen, en richtte aldaar een parlement op in den jare 1519, dat door Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, in den jare 1621 herstelt wierdt met den Roomschen Godsdienst, die aldaar afgeschaft was geweest gedurende de burgerlyke oorlogen. Alhier is ook eene rekenkamer, en een collegie der Jesuïten. Pau is de geboorteplaats van Henrik den Groten. *De Marca Hist. de Bearn.*

PAULA, een klein vlek van het landschap Campagna di Roma. Het zelve is naby den berg Circello, aan een klein meir, of een golfie gelegen, dat men *Port de Paula* noemt, en dat men zegt dat meer dan twee duizend schepen kan bevatten, maar tegenwoordig is het zelve zeer onnut. *Maty Dict.*

St. PAULA, eene vrouw vermaard door hare Godsdienstigheit, en door haar bekend verstandt, was eene leerling van Hieronymus, en leefde in de IV eeuw. Zy was afkomstig van de edelste geslachten der Romeinen, de Scipioos en de Gracchen. Zy was getrouwt met Taxotius, die van geen minder afkomst was, en by wien zy eenen zoon en vier dochters hadde. Weduwe geworden zynde, liet zy al de Roomsche pracht en wellust varen, om zich zelf te besluiten in eene spelonke naby Bethlehem, en aldaar een boetvaardig leven te leiden. Zy leerde de Hebreeuwsche taal, om te gemakkelyker de H. Schriftuur te verstaan, welker onderzoek alle hare vertroosting was. Maar boven dit alles verstrekte zy tot eene moeder van de armen der wereldt, die de H. plaatsen kwamen bezoeken, en was een levend voorbeeldt van alle Christelyke deugden. Zy stierf den 26 January des jaars 404. Hieronymus, die haar leven beschreven heeft, zegt, dat zy vyf jaren te Rome, en twintig jaren te Bethlehem in hare H. afzondering leefde, en in 't geheel den ouderdom van 56 jaren, 8 maanden en 21 dagen bereikte. *Hieron. in ejus vita & in Epist. &c.*

PAULET, of PAWLET, ook POULET, of POWLET genoemt, is eene kleine stadt in North-Peterton-Hundred in de Engelsche provincie Sommersetshire, van welke een voornaam en oud geslacht zynen toenaam ontleent heeft. *Johannes Paulet*, een ridder, die in den jare 1379 stierf, liet na by Elizabeth, eene dochter en erfgename van William Credi, twee zonen, waar van de jongste, Willem, een stichter is geweest van de linie, die met den hertoglyken tytel van Bolton vereert wierdt in den jare 1689. Daar tegen teelde de oudste, Thomas, by Elizabeth, eene dochter en erfgenaame van Johannes Denibands van Hinton S. George in 't graafschap Sommerset, *Amian Paulet*, ridder, kapitein van het eilandt Guernsei, en geheime Raadt van de koninginne Elizabeth, in het 29 jaar der regering van die princesse, die hem ook, benevens den ridder Drew Drury, de bewaring der Schotsche koningin Maria toevertrouwde. Zyn zoon was *Antony Paulet*, die by zyne vrouwe Catharina, eene dochter van Henrik Lord Norris, *Johannes Paulet* van Hinton S. George teelde. Koning Karel de I maakte den zelven tot baron van Engelandt, met den tytel van *Lord Paulet van Hinton S. George*. In den tydt van den burgerlyken oorlog hadt hy last van dezen prins om een regiment van 1500 paarden te ligten. Hy stierf in den jare 1649, en liet, behalven vyf dochters, drie zonen na: Johannes, *François*, en *Amias*. De oudste, *Johannes*, hadde by zyne eerste vrouwe, Catharina, eene dochter van den Lord Horatius Vere, twee zonen, Johannes, en *Horatius*, benevens drie dochters, Elizabeth, Vera, en Catharina, waar van de eerste met den baronet Johannes Sydenham trouwde. By zyne twede vrouwe Anna, eene dochter van den ridder Thomas Brown van Walcote, teelde hy twee zonen, *Amias* en *Karel*, benevens vier dochters, Anna, Florentia, Maria, en Margaretha. Na dat hy in den jare 1665 gestorven was, volgde hem zyn oudste zoon *Johannes*, die by zyne eerste vrouwe Essex, de oudste dochter van Alexander Popham van Littlecotte, twee dochters teelde, namelyk Catharina, gemalinne van William Farmers, Lord Lempster; en Letticia, getrouwt met William Monson van Broxborn; by zyne twede gemalinne, Susanna, eene dochter van Philippus, graaf van Pembroke, teelde hy een eenigen zoon, *Johannes*. Deze wierdt den 24 December des jaars 1706 tot vicomte van Hinton S. George, en graaf van Paulet verklaart. Zyne gemalin Brigitta, eene dochter van Peregrinus Bertin, een broeder van Robert, graaf van Lindsey, baarde hem *Johannes*, by zyns vaders leven *vicomte Hinton* genoemt, *Peregrinus*, Brigitta, en Catharina. *Heylyn's help to English History p.* 355. *Peerage of England I. p.* 569.

PAULET, (KAREL) kamer-secretaris van Henrik den IV, koning van Vrankryk, de eerste uitvinder en pachter van het recht, dat naar hem *la Paulette*, of, gelyk men in eenige oorden plagt te zeggen, inzonderheit in Bretagne en Anjou, *le Paulet* genoemt wierdt. Eenigen hebben het zelve ook naar den tweden pachter, die Palot genoemt was, *la Palotte* geheten. Naar den gewonen styl der finantien wordt het *le Droit annuel*, of het *Jaarlyksch recht*, genoemt. Het zelve bestondt daar in, dat, daar te voren de ampten met geldt gekocht weder aan den koning vervielen, wanneer de genen, die de zelve bezaten, die voor hunne doodt niet aan een ander afgestaan, en na dien afstandt noch 40 dagen geleeft hadde, namelyk na den jare 1605 zulke ampten aan de weduwen en erfgenamen der laatste bezitters in eigendom bleven, indien de zelve met den aanvang van ieder jaar het zestigste deel van de somme, waar op zulk een ampt in den beginne geschat was, aan den koning opbragten. De marquis van Rosny, in dien tydt opziender der finantien, prees deze uitvinding den koning Henrik aan, als een middel, waar door hy niet alleen zyne kamer verryken, maar ook (dewyl toch buiten dat de ampten byna nooit uit aanmerking van loutere verdienste begeven wierden) zich van den moeielyken aanval van de genen, die voor zich zelven of voor anderen om de openstaande ampten aanhielden, bevryden konde. Daar tegen wierdt ingebragt, dat op die wyze de verkoping en de vermeerdering der ampten, die tot nog toe uit noodzaaklykheit geduld was, nooit weder afgeschaft, noch de zaken op den ouden voet gebragt zouden kunnen worden: veel meer zoude de schadelyke prys dezer waren van dag tot dag steigeren; de genen, die ampten verkregen hadden, zouden zich daar voor niet den koning maar hunne beurs verplicht achten; hunne kinderen zouden wegens de zekere erfvolging niet rechtschapen leergierig zyn, maar in het tegendeel hoogmoedig en onrechtvaardig worden; lieden van bekwaamheit en verdienste zouden moeten toezien, en zulke lieden voor zich in de gewigtigste eerampten gestelt zien, met welkers bekwaamheit en gemoedsgesteltenisse het zo slecht als met hunnen oorsprong gestelt schapen stont; boven dit alles zoude daar door de begeerte tot het geldt vermeerderen, en de liefde tot de deugdt in eene verachting van de zelve veranderen; die zich onrechtmatiger wyze van een overheits persoon zoude hebben moeten laten onderdrukken, konde op die wyze niet de minste hoop hebben, by den navolger, indien die des voorgaanden erfgenaam ware, zyn recht weder te bekomen; enz. Niettegenstaande alle deze aanmerkingen hadt het edict van het jaarlyksche recht zyn voortgang; de kancelier Bellievre, uit vreze van de zegels te verliezen ('t welk echter naderhandt nog geschiedde) vaardigde het zelve af, na dat het eenige maanden was opgehouden; de genen, die in 't begin het meest daar tegen gesproken hadden, vonden voor zich zelven en voor hunne familien daar by zo vele byzondere voordeelen, dat zy eindelyk mede stil zwegen, en het gemene best niet verder voorstonden; in 't kort, men heeft dit recht van *La Paulette*, dat eerst maar voor 9 jaren bekrachtigt was, naderhandt geduriglyk, en wel gemeenlyk om de 9 jaren vernieuwt en bekrachtigt; niettegenstaande dat in den jare 1614 by de laatste algemene vergadering der standen van het ryk op de volkomen afschaffing van het zelve door de geestelykheit en den adel aangedrongen, en door den zo genaamden *derden* of burgerstaat, en door de overheden zelf daar in bewilligt wierdt. Tot den ontfangst van dit recht wierdt jaarlyks eene zekere kamer geopent, die door de commissarissen der zelve den 15 January wederom gesloten wierdt. De koninklyke secretarissen zyn van de Paulette bevryd. Dit jaarlyksch recht van La Paulette is in standt gebleven tot in den jare 1710, zynde de afschaffing en vernietiging van het zelve door den koning geboden, by een edict van de maandt December des jaars 1709. Mad. PAULET, waar van Voiture, Chapelain, Mad. Scudery, en anderen met lof in hunne schriften gewagen, is eene dochter van den voorgenoemden Karel Paulet geweest. *Thuan. hist. l. CXXXII. Mezeray Hist. de France*

France. T. III. p. 1262. Dictionaire de Trevoux. Le Vaſſor Hiſt. de Louis XIII. T. II. l. VI.

PAULET, (William) een zoon van Johannes Paulet, afkomſtig uit het bovengemelde oud geſlacht uit het graafſchap Sommerſet. Hy was een geleerd man, en met vele voortreflyke eigenſchappen begaaft. In het 29 jaar der regering van Henrik den VIII, wanneer Eduard verklaart wierdt tot prins van Wales, wierdt hy aangeſtelt tot theſaurier van het huis des konings; in het volgende jaar wierdt hy verheven tot de waardigheit van baron van het ryk, onder den tytel van Lord S. John. Hy was eerſte kapitein der lytwachten, en ridder van den Kouſſebandt. Hy verzelde koning Henrik den VIII by de inneming van Boulogne. Hy wierdt executeur gemaakt van het teſtament van dien prins, en Raadsheer van den prins Eduard zynen zoon en erfgenaam. In het eerſte jaar der regering van dezen prins, de graaf van Southampton ontſlagen zynde van het groot-theſaurierſchap van Engelandt, wierdt Paulet, toen groot-hofmeeſter zynde, groot-zegelbewaarder gemaakt. Twee jaren daar na wierdt hy graaf van Wilt, het volgende jaar groot-kancelier, en noch een jaar later verkreeg hy den tytel van marquis van Wincheſter. Hy wierdt aangeſtelt tot rechter in het rechtsgeding van den hertog van Sommerſet, toen preſident van den Raadt zynde, welke waardigheit hy byna gedurende deze ganſche regering bekleedde. Hy hadt veel gezag onder de koninginne Maria, die op haren broeder Eduard den VI volgde, om dat hy een van de hoofden was der genen, die haar tot koninginne hadden uitgeroepen, in tegenſtellinge van de rampzalige Johanna Grey, die tegen haar dank tot koninginne uitgeroepen wierdt. Maria beveſtigde hem in de waardigheit van het groot-theſaurierſchap, het gene ook de koninginne Elizabeth deedt in het eerſte jaar van hare regering, het welk Burnet bybrengt als een goed bewys van de gematigtheit en goedaardigheit van deze grote koninginne. Hy ſtierf dertien jaren daar na in den ouderdom van zeven en negentig jaren, het genoegen gehadt hebbende van hondert en drie perſonen te zien, die uit hem geſproten waren. Men zegt, dat wanneer men hem vroeg, hoe hy zich gedragen hadde, om zich in aanzien te houden onder vier verſcheide regeringen, onder zo vele beroerten en omkeeringen in den ſtaat en in de kerke, hy antwoordde, *als eene wilge, en niet als een eike zynde*, dat is te zeggen, dat hy in plaatſe van zich tegen het geweldt te ſtellen, zich hadde weten te ſchikken naar den tydt. *Johannes* zyn zoon was zyn opvolger, en wierdt in het 15 jaar der regering van Elizabeth een der rechters in het rechtsgeding van den hertog van Nordfolk. Hy hadt by Elizabeth, dochter van Robert Willougby, eenen zoon, *Johannes*, die zyn opvolger was. Deze hadt by Anna, dochter van Thomas Lord Howard van Effingham, tot zyn oudſten zoon *William*, de welke by Lucia, dochter van Thomas graaf van Exceſter, tot zyn opvolger hadde zynen zoon *Johannes*. Deze trouwde driemaal, en hadt by Johanna, dochter van Thomas vicomte Savage van Rock-Savage, *Karel*, zynen oudſten zoon, die trouwde met Chriſtina, de oudſte dochter van Johannes van Freſcheville Staveley in 't graafſchap Derby, ridder, welke zonder kinderen ſtierf. Hy trouwde in zyn twede huwelyk met Maria, eene dochter van Emanuel graaf van Sunderlandt, by welke hy twee zonen hadde, Karel en *William*; en drie dochters, Johanna, getrouwt met den graaf van Bridgewater; Maria, en Elizabeth. *Karel*, marquis van Wincheſter, wierdt hertog gemaakt van Bolton. Zyn zoon, die na zyne doodt hertog van Bolton wierdt, ging met den prins van Oranje naar Engelandt, en hadt veel deel in de ſtaatsverandering, waarom hy ook kamerling gemaakt wierdt van Maria koninginne van Engelandt, gemalinne van Willem den III, en ſedert een der regenten van Ierlandt. *Dugdale. Memoires du Temps.*

PAULI, (Gregorius) een Sociniaanſch prediker te Crakau, was van geboorte uit Polen, en in den jare 1555 prediker te Wola naby Crakau, doch naderhandt paſtoor en *Senior* te Crakau. Wanneer hy aldaar op het feeſt der H. Drievuldigheit tegen de algemeene leere der zelve predikte, zegt men dat de donder aldaar in de kerke ſloeg. Na dat hy om zyne aanſtotelyke gevoelens uit Crakau verjaagt was, begaf hy zich naar Rackau, alwaar hy omtrent den jare 1591 in een hogen ouderdom ſtierf. Hy plagt te zeggen, Godt hadde Luther niet alles geopenbaart, maar Zwinglius hadde hy meer te kennen gegeven, Calvinus veel meer, en hem noch meer dan die alle; hy geloofde ook dat na hem anderen komen zouden, die eene volkome kenniſſe van alle zaken zouden hebben. Hy heeft geſchreven: *Tabula de Trinitate; Turris Babel; Antidotum contra Canones decretorum Sarnicii; Epiſtola monitoria ad Tigurinos miniſtros & Calvinum; De Antichriſti Deo eſſentia perſonata ſeipſum expugnante brevis demonſtratio; Explicatio difficilium S. Scripturæ locorum; Catecheſis Racovienſis prima.* enz. *Spondan. A. C.* 1571. *n.* 33; 1566. *n.* 30. *Sandii Bibl. Antitrinit. p.* 43 *ſeq.*

PAULI, (Hieronymus) een Katalaan, kanunnik van Barcelona, leefde in het einde van de XV eeuw. Hy was kamerling van paus Alexander den VI, en men zegt zelfs dat hy het opzicht hadde over de bibliotheek van het Vatikaan. Hy was Doctor in de rechten, en niet onervaren in de goede letteren. Hy gaf het *Provinciale Romanum* uit; maar het is niet waarſchynlyk, dat dit werk van hem was, gelyk men gemeent heeft, dewyl men het voor dien tydt geſchreven in verſcheide bibliotheken, en onder anderen in die van S. Victor te Parys, gevonden heeft. Wat 'er van zy, Hieronymus Pauli heeft andere werken geſchreven, als *Practica Cancellariæ; Commentariolum de urbe Barcinonenſi*, in den jare 1491 gedrukt; en *De Hiſpaniæ fluminibus & montibus*, dat men vindt in het II ſtuk van *Hiſpania illuſtrata. Miræus de Script. Sæc. XVI. Voſſius de Hiſt. Lat.*

PAULI, (Petrus Franciscus) van Pezaro in Umbrië, of liever in het hertogdom van Urbino, een Italiaanſch dichter, en ſecretaris van den prins Sabelli, leefde ten tyde van den paus Urbanus. Deze ſchryver heeft in 't licht gegeven twee ſtukken van Italiaanſche vaarzen, en twee andere van uitgezochte poëzy in de zelfde taal, eenige echtzangen, en eenige gezangen op verſcheide onderwerpen. De Italianen zeggen, dat hy een der goede dichters van zyne eeuw en van zyn landt was. Zyne lierzangen zyn inzonderheit in goede achting. De ridders Marini en Guarini maakten veel werks van den perſoon en van de poëzy van Franc. Pauli. *Baillet Jugemens des Savans ſur les Poëtes Italiens.*

PAULI, (Simon) koninklyke Deenſche lyfarts, wierdt te Roſtok den 6 April des jaars 1603 geboren. Hy was een zoon van Henrik Pauli, die profeſſor was in de geneeskunde, en naderhandt lyfarts wierdt van de koninginne weduwe Sophia van Denemarken. Na dat hy zich in de philoſophie en in de geneeskunde, zo wel in zyn vaderlandt, als in de Hollandſche, Engelſche, Deenſche, en Franſche akademien, met bewilliging van de koninginne Sophia geoeffent hadde, wierdt hy in den jare 1630 te Wittenberg Doctor in de geneeskunde, die hy van den jare 1631 tot 1635 te Lubek hanteerde, waar op hy te Roſtok in de geneeskunde, doch in den jare 1639 te Coppenhagen in de Anatomie, in de Chirurgie, en in de Botanie profeſſor wierdt. In den jare 1648 wierdt hy geneesmeeſter van den koning van Denemarken, en kanunnik te Aarhuiſen. In den jare 1666 verkreeg hy eene erfelyke prebende van deze kerke. Zyn ampt als koninklyk lyfarts heeft hy onder Frederik den III en Chriſtaan den V bedient, en is den 23 April des jaars 1680 geſtorven. Hy heeft vele ſchriften uitgegeven, als: *Quadripartitum de ſimplicium medicamentorum facultatibus; De Anatomiæ origine, præſtantia & utilitate Syntagma; Flores Danici*, dat in den jare 1648 te Coppenhagen in 4 gedrukt is, en waar in hy van de byzondere gewaſſchen en planten in Denemarken en Noorwegen handelt; *Viridaria varia regia & academica publica; Digreſſio de vera, unica & proxima cauſa febrium; Comment. de abuſu tabaci & herbæ thee*, in den jare 1665 te Straatsburg gedrukt. *Vindingius in Acad. Hafnienſi p.* 355. 359. *Freher. in Theat. Mercklin. in Linden. renov. Witte Diar. biogr. Albert. Barthol. de ſcript. Dan. & Moller. in Hypomn.*

PAULINIANISTEN. Zie PAULUS SAMOSATHENUS

PAULICIANEN wierden de Manicheën in Armenië genoemt, wanneer een zekere Paulus zich zelf tot hun hoofdt opwierp in de VII eeuw. „ Zy kwamen tot zulk eene grote macht door de „ zwakheit der regering, of door de beſcherming der Saracenen, „ of zelfs door de gunſt van den keizer Nicephorus, die deze „ ſecte aankleefde, dat zy eindelyk, vervolgt door de keizerinne „ Theodora, de gemalinne van Baſilius, zich in ſtaat bevonden „ om ſteden te bouwen, en de wapenen te voeren tegen hunne „ prinſſen. Deze oorlogen waren langdurig en bloedig onder „ het keizerryk van Baſilius den Macedoniër, dat is te zeggen, „ in het einde van de IX eeuw". Men hadt nochtans zulk eene grote ſlachting gemaakt onder deze ketters onder de keizerinne Theodora, dat het ſcheen dat zy nooit in ſtaat zouden zyn om zich wederom te herſtellen. Men gelooft dat de predikers, die zy in Bulgarië zonden, aldaar de Manicheeſche kettery voortplantten, en dat de zelve zich wel haaſt van daar door het overige van Europa verſpreidde. Zy veroordeelden den dienſt der Heiligen, en de beelden van het kruis; maar dit was niet beriſpelyk: hun voornaamſte merkteken en hunne grondleere was die der twee oorzaken mede-eeuwig, en onafhankelyk van malkanderen. Dit leerſtuk verwekt terſtondt een afgryzing, en het is by gevolg vreemd dat de Manicheeſche ſecte zo vele menſchen heeft kunnen verleiden. Maar aan de andere zyde heeft men zo veel moeite om hare tegenwerpingen wegens den oorſpronk van het kwaadt te beantwoorden, dat men zich niet moet verwonderen dat de ſtelling der twee eerſte oorzaken, de eene goedt en de andere kwaad, verſcheide oude philoſophen verblindt heeft, en zo vele aanhangers gevonden in het Chriſtendom, daar de leer van de hoofdvyandſchap der duivelen tegen den waren Godt, altoos verzelt is van de leere van de wederſpannigheit en van den val van een gedeelte der goede engelen. Deze ſtelling van de twee eerſte oorzaken zoude waarſchynlyk meer voortgang gemaakt hebben, zo men de beſchryving daar van niet zo plomp gedaan, en de zelve niet met verſcheide hatelyke praktyken verzelt hadde, of indien 'er toen zo veel twiſt geweeſt was, als tegenwoordig, over de predeſtinatie, in welke de Chriſtenen de een den ander beſchuldigen, of Godt tot een oorzaak te maken van de zonde, of hem de regering der wereldt te benemen. De meeſte Heidenen konden de tegenwerpingen der Manicheën beter beantwoorden dan de Chriſtenen; maar eenige van hunne philoſophen vonden zich daar mede belemmert. Men kan aanmerken, dat de rechtzinnigen eenigzins twee oorzaken ſchynen toe te ſtemmen, te weten Godt als de volmaakte oorzaak van het goede, en den duivel als een oorzaak van het kwade, en dat men in zekeren zin met de Manicheën niet kan zeggen dat Godt een oorzaak is van de zonde. Een ſchryver van later tydt heeft geloochent dat de leere, die Godt tot een oorzaak maakt van de zonde, aanleiding geeft tot ongodsdienſtigheit. Hy heeft zelfs gezegt, dat deze leer Godt verheft tot den hoogſten top van grootheit die te begrypen is. De oude vaders zyn niet onkundig geweeſt, dat de twiſt over de oorzaak van het kwade zeer moeielyk was. Zy hebben deze zwarigheit niet kunnen wegnemen door de ſtelling der Platoniſten, die in den grondt een tak was van de Manicheiſtery, dewyl de zelve mede twee eerſte oorzaken ſtelde, zy zyn verplicht geweeſt hunne toevlucht te nemen tot het voor-

voorrecht van de vryheit van den mensche; maar hoe meer men deze wyze van het ontbinden van de zwarigheit beschouwt, hoe meer men bevindt dat het natuurlyke licht en de redenering der philosophie dient om dezen Gordiaanschen knoop vaster toe te trekken en te ve warren. Het zekerste is dan de philosophie en de natuurlyke redeneering te laten varen, en zich te onderwerpen aan het getuigenis van het geopenbaarde en onfeilbaare Woordt Gods; antwoordende verders op de vrage: *Waarom heeft Godt toegelaten dat de mensch zondigde?* op deze wyze: *Ik weet daar van niets, ik geloof alleen dat hy daar toe redenen gehadt heeft, zyner eindelooze wysheit waardig, maar die voor my onbegrypelyk zyn.* Men heeft voorgegeven, dat de Pythagoristen gelegenheit gegeven hebben tot dit moeielyk verschil. Zy zochten in alles de overschrydende trap, dat is te zeggen, dat zy door hunne vragen poogden naar de kennisse van het gene in alle zaken de hoogste plaats bekleedde. Zy vroegen, by voorbeeldt, wat is het sterkste, het oudste, het gemeenste, het waarachtigste? Men antwoordde ten opzichte van het laatste, dat de menschen boos zyn, en dat Godt goed is. Hier uit wierdt deze andere vraag geboren: Hoe komt het dat Godt goedt zynde, de menschen misdadig zyn? De oplossing van deze zwarigheit heeft aan Simplicius van veel belang geschenen. Hy verzekert dat de valsche uitlegging van de oorzaak van den oorspronk van het kwade oorzaak is geweest van de godloosheit, en de gronden van de zedeleer omver geworpen heeft, en de genen die kwalyk geredeneert hebben over deze stoffe geworpen in verscheide onoplosselyke twyfelingen. Hy wederlegt met eene wonderlyke kracht de stelling der Manicheën, in 't algemeen aangemerkt: hy wederlegt de zelve noch beter ten opzichte van de byzondere verklaringen, waar van zy zich bedienden. Maar wanneer hy op zyn beurt zich zelf zal verklaren, en zyne stelling bewyzen, voldoet hy zynen lezer zo volkomen niet. Hy bedient zich van de zelfde wyze der oude vaderen, dat is hy geeft gene andere oorzaak aan het kwade dan de vrye wil van de menschelyke ziele. Dit is de eenige weg, dien hy konde inslaan, men moet noodzakelyk dat middel by der handt nemen, waar na men zich in 't midden van eenen kruisweg vindt, waar van zeker geleerd abt te Parys onlangs zeide: Ik heb vier wegen rondom my, dien der Calvinisten, dien der Jansenisten, dien der Thomisten, en dien der Molinisten. Ik weet wel welken ik niet moet inslaan, maar niet welken ik immers inslaan moet. De eerste weg is strydig met het concilie van Trente, de tweede met de constitutien der pauzen, de derde met de reden, en de vierde met Paulus. De Onroomschen, en inzonderheit de Calvinisten, kunnen zich met minder moeite uit deze twyfeling redden, het gezag van Paulus boven dat van de concilien, van de pauzen, en van de reden doende gelden. *Bayle Dict. Crit.*

PAULINA, (Lollia) kleindochter van Marcus Lollius, burgermeester van Rome. Zie Lollia Paulina

PAULINA, eene Roomsche vrouw, gemalin van Saturninus, was niet minder doorluchtig door hare deugdt dan door hare geboorte, en hare schoonheit was niet minder dan haar rykdom. Een jongeling, Mundus genoemt, wierdt met de geweldigste liefde voor haar aangedaan, die men zich zoude kunnen verbeelden; en haar door zyne geschenken noch gebeden hebbende kunnen verwinnen, besloot hy, na dat hy haar te vergeefsch twee hondert duizent drachmen aangeboden hadde, zich zelven dood te hongeren. Een der vrygemaakten van zynen vader, Idus genoemt, vertrooste hem, en wist eenige der priesters van de godinne Isis om te kopen, die aan Paulina te kennen gaven dat de godt Anubis haar heimelyk en alleen wilde zien. Deze vrouw schatte zulks voor eene grote eere, zo dat zy zich daar over beroemde by hare vrienden en by haren man, en lag in de kamer van den gewaanden Anubis, waar in zich Mundus verborgen hadde. Deze haar eenigen tydt daar na ontmoetende, verhaalde haar wat 'er gebeurt was. Paulina, hier door verwoed geworden zynde, badt haren man dezen smaadt te wreken. Saturninus beklaagde zich hier over terstondt by den keizer Tiberius, die, de waarheit onderzocht hebbende, deze verdoemelyke priesters, en Idus met hen deedt kruissigen, den tempel van Isis deedt hy afbreken, en het standbeeldt van de godinne in den Tyber werpen, zich vergenoegende Mundus in ballingschap te zenden. *Jozephus XVIII. 4. Boccac. de clar. mulier.*

PAULINA, gemalin van den philosooph Seneca, wilde met dezen groten man sterven, dien Nero ter doodt veroordeelt hadde. Zy liet zich ten dien einde de aderen openen, benevens haren man; maar Nero, die geen byzonderen haat tegen haar hadde, belette haar voornemen. Zy leefde noch eenige jaren, dragende in haar ligchaam en op haar aangezicht de roemruchtige merktekenen van hare huwelyksliefde, en vertonende door hare bleekheit hoe veel bloeds zy verloren hadde. *Tacitus l. XV. Annal.*

PAULINEN wierden zekere ketters in Bulgarië genoemt, welke den Apostel Paulus boven den Heere Christus stelden, en met vuur doopten, in plaats van met water. Na dat zy door zendelingen onderwezen waren, omhelsden zy den Katholyken Godsdienst. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

PAULINI (Christiaan Franciscus) heeft door zyne geleerdheit in Duitschlandt en elders veel achting verkregen. Hy was philosooph, geneesmeester, dichter, historieschryver, Godgeleerde, en zeer bedreven in de kennisse der talen. Hy stierf den 10 Juny des jaars 1712 te Ysenach, in den ouderdom van 70 jaren. Hy is inzonderheit bekent door zyne verhandeling van de Muskaatnoot. *Act. Erud Lips. 1712, pag. 335.*

PAULINUS van Aquileja, patriarch van die stadt, of, volgens anderen, van Friaul, was een letterkunstenaar, die om zyne deugdt in gunst was by Karel den Groten, door wiens gunst hy in de plaats van Signaldus tot de gemelde waardigheit verheven wierdt in den jare 774, of 776, volgens anderen. Hy verscheen met luister op verscheide concilien, die tegen Elipantus van Toledo, en tegen Felix van Urgel vergadert wierden, tegen de welke hy een boek schreef, dat men heeft in de Bibliotheek der vaderen, onder dezen tytel: *Libellus de sanctissima Trinitate adversus Elipantum Toletanum & Felicem Urgelitanum antistites dictus Sacrosyllabus.* Andreas du Chesne heeft ook eene andere verhandeling van Paulinus tegen den zelfden Felix uitgegeven. Hy stierf den 2 January des jaars 802 of 803, en wierdt onder de Heiligen getelt. De grote yver, dien hy besteedde tot bekeering der naburige Heidenen, bragt te wege dat de Hunnische vorst Thudun gezanten zondt aan Karel den Groten, om den doop te begeeren. *Alcuin. in Epist. LXXXI. & in Poëm. 114 & 213. Ughel. in Ital. Sacr. Bellarm. de Script. Eccl. Bolland. in Act. S. S. ad d. 2 Jan. Cave Hist. liter. Valvasor Ehre des Hertzogth. Crain l. VIII. 624.*

PAULINUS, bisschop van Antiochië in de IV eeuw, wierdt priester gemaakt door Eustachius, en besmette zich nooit door eenigen omgang met de ketters. De kerk van Antiochië was verdeelt door eene scheuring, en hadde twee bisschoppen, namelyk Meletius en Eustachius. Na de doodt van den laatsten hadt Lucifer van Cagliari Paulinus in zyne plaats doen stellen; zo dat Eusebius van Vercelli, dien het concilie van Alexandrië naar Antiochië zondt om de vrede te bewerken, bespeurde dat deze verkiezing zyne genomene maatregels verydelt hadde. In der daadt Paulinus was waardig bisschop te zyn, maar hy konde het op deze plaats niet zyn, zonder altaar tegen altaar op te rechten. Men beschuldigde hem van Sabellianery; maar hy toonde het tegendeel aan Athanasius, die eene byeenkomst met hem deedt aanstellen. Naderhandt verzoende hy zich met Meletius, en kwam te Rome om de bescherming van den paus Damasus te verzoeken, tegen Flavianus, dien men in de plaats van den zelfden Meletius gestelt hadde. Deze Paulinus was de geen die Hieronymus zynen vriendt en beschermer tot priester maakte. Hy stierf in den jare 389, en moet onderscheiden worden van een anderen Paulinus, mede bisschop van Antiochië, die op Philogonus volgde in den jare 319, en die stierf in den jare 324. *Socrates l. III. Theodoret. l. III. Sozom l. VI. Ruffin. l. I. Baron. in Annal. A. C. 362. & seq.*

PAULINUS van Nola was omtrent den jare 353 te Bourdeaux, of naby die stadt geboren, uit een geslacht, dat doorluchtig was door de burgermeesterlyke en raadsheerlyke waardigheden. Hy hadt den beroemden Ausonius tot zynen leermeester, wierdt tot de gewigtigste ampten van het keizerryk gevordert, en verkreeg het burgermeesterschap in den jare 378 na de doodt van Valens. Hy trouwde met eene ryke vrouwe Therasia, of Theresia genoemt, die hem grote goederen aanbragt; maar hy verkoos de eenzaamheit voor het bezit van alle de wereldsche goederen, en begaf zich met zyne vrouwe naar Spanje. Hy wierdt in den jare 389 gedoopt door Delphinus, bisschop van Bourdeaux, en bleef vier jaren in Spanje, daar hy eene vrywillige armoede omhelsde, van tydt tot tydt alle zyne goederen verkopende om dezelve uit te delen aan den armen. De inwoners van Barcelona, daar hy zich ophieldt, verkregen zulk een hoge achting voor hem, dat zy hem op Kersdag des jaars 393 tot priester deden ordenen, zonder dat hy daar op gedacht hadde. In het volgende jaar verliet hy Spanje, en begaf zich naar Italië. Hy zag op zyne reize Ambrosius te Florence, van wien hy veel vriendschap genoot. Te Rome gekomen zynde, wierdt hy door de personen van aanzien en door het volk wel ontfangen. Maar de paus Siricius en de geestelykheit vatten afgunst tegen hem op; het welk hem noodzaakte naby Nola te wyken, alwaar hy op een landhuis leefde. Na dat hy met zyne vrouwe zestien jaren in de oefeningen van het kloosterleven op deze plaats hadde doorgebragt, wierdt hy in den jare 409 tot bisschop van Nola verkoren en gewydt. De beginselen van zyne bisschoplyke bestiering wierden ontrust door de invallen der Gotthen, die de stadt Nola innamen. Na dat hy dezen aanstoot hadde doorgestaan, bezat hy zyn bisdom in vrede tot zyne doodt toe, welke voorviel in den jare 431. Men leest in de zamenspraken van Gregorius, dat hy zich vrywillig in slaverny begaf in Africa, om den zoon van eene weduwe te verlossen, die door de Wandalen gevangen genomen was. Maar dit geval stemt geenzins overeen met de omstandigheden van den tydt en van het leven van Paulinus, en schynt fabelachtig te zyn. Men heeft zyne brieven en zyne poëzy, waar voor men verschuldigt is aan de zorge van Amant, bisschop van Bourdeaux, die dezelve bewaarde. De eerste druk van zyne werken geschiedde te Parys door Badius in den jare 1516. De Jesuït Heribert Rosweida gaf te Antwerpen een tweden druk uit in den jare 1622, in een stuk in 8. Dezelve is verrykt met het leven van dezen Heilige, door den Jesuït Franc. Sachin beschreven, met zyne aantekeningen, en met die van den Jesuït Fronto-le-Duc. Uranius, een leerling van Paulinus, en priester der kerke te Nola, heeft een verhaal van de doodt van dezen Heilige nagelaten. Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Eucherius, Cassiodorus, en anderen, spreken voordeelig van Paulinus. Men moet hem niet vermengen met een anderen Paulinus, priester van Milaan, die ten verzoeke van Augustinus het leven van Ambrosius geschreven, en het zelve aan hem opgedragen heeft, gelyk Sigebertus, Trithemius, en eenige anderen, zelfs van de latere schryvers gedaan hebben. *Ausonius in Epist. Idacius & Prosper in Chron. Sulpit. Sever. l. II. hist. Gennadius Catal. c. 48. Sigebert. c. 14. Trithem. & Bellarmin. de Script. Eccles. Isidor. Hispalens. c. 17. Jac. du Brueil in not. ad Isid. Vinet. in Auson. de l'Urbe Chron. de Bourd. Barthius Advers. l. LX. Scaliger. Baronius. Vossius. Possevin. Cave. Du Pin.*

PAULINUS, bisschop van Perigeux, heeft in Latynsche vaar-

vaarzen het leven van St. *Martinus van Tours* beſchreven. Hy leefde dertig of veertig jaren na Paulinus van Nola, aan wien eenige geleerden dit werk ten onrechte hebben toegeſchreven. Het zelve is opgedragen aan Perpetuus, biſſchop van Tours, die voorzitter was op het concilie, dat in den jare 480 in die ſtadt gehouden wierdt. Het is te verwonderen dat Gregorius Turonenſis, die honderd jaren na Perpetuus den zelven biſſchoplyken ſtoel bekleedt heeft, deze levensbeſchryving aan Paulinus van Nola heeft toegeſchreven. Hy heeft zulks waarſchynlyk alleen gedaan om S. Martinus te meerder te vereeren, met hem een vermaard biſſchop tot zynen lofdichter te geven. Franc. Juret was de eerſte die dezen ſchryver in het licht gaf, naar een handſchrift van Petrus Pithœus, in den jare 1585; naderhandt is dit werk gevoegt in de Bibliotheek der Vaderen, en men heeft het in den jare 1688 te Leipzich in 8 gedrukt, met aantekeningen van Juret en Barthius, en van eenige andere geleerden. Deze Paulinus van Perigeux moet ook onderſcheiden worden van eenen PAULINUS, biſſchop van Beziers, die eenen brief geſchreven hadt, waar van Idacius gewag maakt in zyne Kronyk onder den jare 420; en van eenen PAULINUS, neef van Auſonius, die ſchryver was van een dichtſtuk, genoemt: *d'Actions de Graces* aan Auſonius. *Bibliotheque Universelle T. I. Du Pin Biblioth. des Autheurs Eccleſiaſtiques V ſiecle.*

PAULINUS, biſſchop van Rocheſter in Engelandt, wierdt in den jare 601 door Gregorius den Groten naar dat koninkryk gezonden, om het Evangelium te prediken benevens Auguſtinus, die toen alreeds eene grote menigte der inwoners bekeert hadde. Hy maakte een groten voortgang onder de regering van Edelbert, den eerſten Chriſten Saxiſchen koning in Engelandt; doch hy leedt veel onder deszelfs zoon Edovaldus, die zich niet wilde laten overreden om den Chriſtelyken Godsdienſt aan te nemen, zo dat eene grote menigte der nieuwbekeerden omtrent den jare 614 weder afviel. Wanneer Edwinus, koning van Northumberlandt, aan Cadwaldus, koning van Kent, gezonden hadt, en deszelfs zuſter Edelburga ten huwelyk laten verzoeken, gaf deze Chriſtelyke koning den afgezanten ten antwoordt, dat hy zyne zuſter aan geen heidenſch vorſt konde uittrouwen. Hier op beloofde Edwinus, dat zy met haar ganſchen hofſtoet volkome vryheit van Godsdienſt zoude hebben, en dat hy zelf haar gelove zoude aannemen, indien hy overtuigt wierdt dat het zelve het beſte was. Op deze belofte wierdt de princeſſe aan hem gezonden, geleid zynde door Paulinus, dien de aartsbiſſchop S. Juſtus, een der zendelingen naar Engelandt, tot biſſchop geordent hadde. Hier op liet zich Edwinus met zyne twee zonen, Osfried en Eanfried, en zyn ganſche hofgezin, in den jare 627 te Jork dopen, in eene kerk, welke ten dien einde gebouwt was. Paulinus volhardde het Evangelium te prediken, bekeerde de inwoners der provincien Linſen en Blecca, en den gouverneur van Lincoln in den jare 628, en hadt zo veel zegen, dat hy genoodzaakt was de grote menigte van het volk, dat van alle kanten met hopen toevloeide, in eene rivier te dopen. De paus Honorius, die op Bonifacius den V gevolgt was, zondt hem het *pallium*, of den mantel, en ſchreef te gelyk eenen brief van gelukwenſching aan den koning. Kort daarna Edwinus in eenen veldſlag tegen Kedwalla, koning van Schotlandt, geſneuvelt zynde, raakte zyn koninkryk in grote verwarring; waar op Paulinus de koninginne weder te rug voerde naar Kantelberg, alwaar haar broeder hem tot biſſchop van Rocheſter maakte, welke waardigheit hy bekleedde, tot dat hy op den 10 October des jaars 644 aldaar ſtierf. *Chronicon Saxon. ab Edmundo Gibſono editum. John Milton Hiſt. of Engl. l. IV. Surius in Act. S. S.*

PAULINUS, biſſchop van Trier, en opvolger van S. Maximinus omtrent den jare 349, beweerde kloekmoedig het rechtzinnige gelove tegen de Arianen. Hy trok naar Rome in den tydt toen Athanaſius wedergezonden wierdt naar Alexandrië, en was belaſt met de akte van herroepinge, welke de Ariaanſche biſſchoppen Urſacius en Valencius zonden aan paus Julius. Hy was de eenige, die volſtandig bleef in de verdediging van Athanaſius, op het concilie te Arles gehouden in den jare 353, en wierdt daarom naar Phrygië in ballingſchap gezonden, alwaar hy in den jare 358 ſtierf. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ.*

PAULINUS, biſſchop van Tyrus, was een der biſſchoppen, die den aanhang der Arianen begunſtigde. Hy hadt buiten dat veel verdienſte. De Euſebianen deden hem tot biſſchop van Antiochië verkiezen in den jare 330; doch hy bekleedde dien ſtoel maar zes maanden, en Eulalius was zyn opvolger in den jare 331. *Euſebius. Athan. Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ. IV. ſiecle.* 2de Paryſche druk van den jare 1709.

PAULINUS volgde op Lupus in het gouvernement van Alexandrië. Hy noodzaakte de Joodſche prieſters van den tempel, welken Onias in die ſtadt hadde doen bouwen, alle de cieraden, welke hen overig waren, aan hem over te geven, waar na hy den tempel deedt ſluiten, geboodt dat niemandt in den zelven zou gaan bidden, en vernietigde aldus volkomen den openbaren Godsdienſt, welken de Joden in deze ſtadt pleegden. Het was toen 343 jaren dat deze tempel gebouwt was geweeſt. *Jozephus Oorl. VII. 37.*

PAULINUS, een geleerd man, was in groot aanzien aan het hof van den keizer Theodoſius den Jongen. De geleerde keizerinne Eudoxia hadde eene grote achting voor hem om zyn verſtandt en zyne geleerdheit. Deze princeſſe op een tydt eene vrucht ontfangen hebbende van Theodoſius, gaf de zelve aan Paulinus, die, niet wetende van wien dit geſchenk eerſt gekomen was, het zelve wederom aan den keizer gaf. Deze prins vroeg aan Eudoxia wat zy met deze vrucht gedaan hadde: zy antwoordde, dat zy die gegeten hadde; en Theodoſius de zelve aan haar vertoont hebbende, beſchuldigde haar van trouwloosheit, en zyn minnenydt borſt uit tegen Paulinus, dien hy ligtvaardiglyk deedt ombrengen omtrent den jare 440. *Oroſius.*

PAULO, (VINCENTIUS DE) de ſtichter en eerſte algemene overſte van de congregatie der zendelingen, wierdt in het dorp Pouy naby Acqs in den jare 1576 geboren. Zyne ouders waren arm, doch deugdzaam. Hy ſtudeerde te Acqs, naderhandt te Thoulouſe, en na dat hy zich te Marſeille, daar hy om eenige noodzakelyke reden gekomen was, te ſcheep begeven hadde, wierdt hy door de zeerovers gevangen en naar Barbarye gevoert. Hy hadt echter het geluk dat hy weder in vryheit raakte, en in Vrankryk gekomen zynde, bleef hy twee jaren by de vaders van het Oratorie, daar na gaf de vader Bourgoin hem de parochie te Clichi, dewyl hy dit kleine beneficie voor de abdy van S. Leonard de Chaume, welke de kardinaal Oſſatus hem hadde doen geven, en voor eene aalmoezeniers-plaats by de koninginne Margareta verkoos. Naderhandt kwam hy in het huis van Gondi, en de algemeene belydenis, welke hy eenen boer uit het dorp Gannes in Picardyë liet doen, gaf aanleiding tot zyne eerſte zending, en de goede voortgang van deze zending bragt te weeg dat hy 'er noch andere ondernam. Dezelve hadden mede zulk een goeden uitſlag, dat men daar door te rade wierdt eene congregatie der zendingen op te rechten, welke inſtelling geſchiedde in den jare 1626. Hy ſtichtte ook geeſtelyke kweekſcholen; maakte de inſtelling van de geeſtelyke jonkvrouwen van de barmhertigheit; verſchafte den nooddruftigen onderſtandt, en deedt den koning Lodewyk den XIII groten dienſt in zyne laatſte krankheit. Onder de regering van de koninginne weduwe wierdt hy in verſcheide geeſtelyke belangen van het ryk gebruikt, en deedt in alle zyne verrichtingen eene grote bekwaamheit en minzame nedrigheit blyken. Hy ſtierf in den roem van heiligheit den 27 September des jaars 1660, in het 85 jaar zyns ouderdoms. Ludov. Abelli, biſſchop van Rodez, heeft zyn leven beſchreven.

PAULUCCI, (FRANCISCUS) een kardinaal, was afkomſtig uit het oude geſlacht der graven van Calbulo, en in den jare 1581 te Forli geboren. Zyne ouders, die toen gene andere kinderen hadden, wilden door hem hun geſlacht voortplanten, waar toe hy echter geen luſt betoonde. Hy kwam in het 12 jaar zyns ouderdoms te Rome, en wierdt eerſt in het collegie der Jeſuïten opgetrokken, vervolgens in de congregatie welke de kardinaal Baronius opgerecht hadt, en verder in die der Vaders van het Oratorie, door Philippus Neri geſticht, overgebragt; waar op hy in kennis by den kardinaal Aldobrandini, en in deszelfs dienſt geraakte. Hy nam, dewyl hy zich in de rechten geoeffent hadde, den doctoralen graadt aan, en wierdt eindelyk zo beroemt, dat zich vele voorname vorſtelyke perſonen van zyne bekwaamheit bedienden, en hem de waarneming van hunne belangen aan het pauzelyke hof opdroegen. Onder de regering van Paulus den V was hy auditeur van de kamer, en ſchoon deszelfs navolger Gregorius de XV hem verſcheide malen biſſchop wilde maken, ſloeg hy zulks af, doch nam onder de regering van Urbanus den VIII verſcheide ampten aan het hof en in de kerke aan, en bragt het door de genegenheit, welke deze paus voor hem hadde, zo verre, dat dezelve hem tot Raadt van de Inquiſitie en onderzoeker der biſſchoppen aanſtelde. Onder Innocentius den X leedt hy vele vervolgingen, tot eindelyk Alexander de VII hem kardinaal-prieſter maakte, en hem het beſtier van de congregatie der concilien opdroeg. Zyn vaderlandt, dat ſedert 130 jaren gene van zyne inboorlingen in de waardigheit van het kardinaalſchap gezien hadde, liet zyn beeldtenis van marmer op de openbare markt oprechten. Hy ſtierf in den jare 1661, en liet in geſchrifte na XX boeken *de gravioribus ſedis Romanæ cauſis.* Men zegt van hem dat hy zyne gedachten dikwils al te vry openleide, en dat hy ſtreng en moeielyk van aardt geweeſt zoude zyn. *Palatii Faſti Cardin.*

PAULUS, of SAULUS, een Apoſtel van Jeſus Chriſtus, en een leeraar der Heidenen, by uitnemendheit *de Apoſtel* genoemt, was uit den ſtamme Benjamin, geboortig van Tarſus, eene ſtadt in Cilicië, en uit dien hoofde een burger van Rome. Men gelooft dat hy omtrent twee jaren voor den Heilandt geboren wierdt, vooronderſtelt zynde dat hy acht en zeſtig jaren geleeſt heeft, gelyk men in de werken van Chryſoſtomus leeſt. De Ebioniten verhaalden verſcheide byzonderheden wegens de opvoeding, het geſlachte en de bekeering van dezen groten Apoſtel, welke onnodig zyn hier verhaalt te worden, en die men vinden kan by *Epiphan. Hæreſ. XXX. c.* 16. In zyne geboorteplaats, die de hoofdſtadt was van Cilicië, en door haren rykdom, goede kunſten en wetenſchappen beroemt, leide Paulus, die van zyns moeders lyve af door Godt tot een heerlyk vat verkoren en afgezondert was, den grondt van zyne ſtudien. Doch gelyk het by de Joden zeer gebruikelyk was, benevens de ſtudien ook eenige eerlyke handwerken te leren, zo oeffende hy zich in het tente-maken, dat hem naderhandt zo wel te ſtade kwam, dat hy zich van den arbeidt zyner handen geneeren konde, zonder tot zyn onderhoudt de Chriſtelyke gemeentens tot een laſt te zyn. Na dat hy zich te Tarſus in de wetenſchappen geoeffent hadde, zonden zyne ouders hem naar Jeruſalem, daar hy aan de voeten van den vermaarden Schriftgeleerden Gamaliël onderwezen wierdt in de wet. Hy maakte een groten voortgang in zyne ſtudien, levende naar de beſcheidenſte ſecte van den Joodſchen Godsdienſt als een Phariſeer, vol van yver zynde voor de onderhouding van de Moſaiſche wet. Maar deze yver vervoerde hem te verre, en maakte hem tot een bloedig vervolger van den Heilandt in zyne gelovige leden. Wanneer Stephanus, de eerſte martelaar, geſtenigt wierdt, hadde Paulus niet alleen een welgevallen in zyne doodt, maar bewaarde zelfs de klederen der genen, die hem ſtenigden, hem aldus eenigerwyze zelf ſtenigende door de handen van alle de anderen. Dit

gebeurde

gebeurde in den jare 33, eenigen tydt na de doodt des Zaligmakers. Gedurende de vervolging, die 'er ontſtont na de marteldoodt van Stephanus, was Paulus, die niet dan dreigingen en moordt blies tegen de gelovigen, een der yverigſte om hen te vervolgen en te mishandelen. Hy verwoeſtte op eene gruwelyke wyze de gemeente te Jeruzalem, vallende in de huizen, en ſlepende mannen en vrouwen in de gevangeniſſe. Hy viel zelfs in alle de Synagogen, ſtrafte dikwils de Chriſtenen, dezelve dwingende te laſteren, en boven maten tegen hen wöedende vervolgde hy hen zelfs tot in de buitenlandſche ſteden; en brieven van den hogepriester Cajaphas verkregen hebbende aan de Synagogen, en aan de Joden te Damaſcus, met macht om alle de Chriſtenen zonder onderſcheidt, die hy zoude vinden, gebonden naar Jeruzalem te brengen, begaf hy zich op de reize om zyn bloeddorſtig voornemen te volbrengen. Maar wanneer hy op den weg was, en alreeds naby Damaſcus gekomen, omſcheen hem en de genen die met hem reiſden op het onverwachtſte van den hemel een licht boven den glanſch der zonne: en wanneer zy alle ter aarde gevallen waren, hoorden zy eene ſtemme, welke zeide in de Hebreeuwſche tale: *Saul, Saul, wat vervolgt gy my? Het is u hard tegen de prikkels de verzenen te ſlaan.* En Paulus, bevende en verbaaſt zynde, zo wel als de genen die met hem waren, zeide; *Wie zyt gy, Heere?* en de zelfde ſtemme antwoordde: *Ik ben Jeſus,* dien gy vervolgt. Maar recht u op, en ſtaat op uwe voeten: want hier toe ben ik u verſchenen, om u te ſtellen tot een dienaar en getuige der dingen, beide die gy gezien hebt, en in welke ik u noch zal verſchynen: verloſſende u van dit volk, en van de Heidenen, tot dewelke ik u nu zende, om hunne oogen te openen, en hen te bekeeren van de duiſterniſſe tot het licht, en van de macht des Satans tot Godt: op dat zy vergevinge der zonden ontfangen, en een erfdeel onder de geheiligden, door 't gelove in my.* Paulus antwoordde: *Heere, wat wilt gy dat ik doen zal?* En de Heere zeide: *Staat op, en gaat in de ſtadt, en u zal aldaar gezegt worden wat gy doen moet.* Aldus wierdt Paulus, die geen der twaalf Apoſtelen was, op eene ongemene wyze tot het Apoſtelſchap inzonderheit der voorhuidt, dat is der Heidenen, onmiddelyk van Jeſus zelfs uit den hemel geroepen. Wanneer hy nu opgeſtaan was, opende hy zyne oogen, doch zag niemandt; en die met hem waren geleidden hem by de handt naar Damaſcus, alwaar hy zich begaf ten huize van eenen Jood, Juda genoemt: en hy bleef drie dagen blind, en at noch dronk niet. Zommige meenen dat hy gedurende dezen tydt de verrukking gehadt heeft, waar in hy opgetrokken is geweeſt tot in den derden hemel. Ten einde van deze drie dagen kwam tot hem, door Goddelyk bevel, een diſcipel te Damaſcus wonende, en Ananias genöemt; deze leide de handen op hem, en daar vielen als ſchellen van zyne oogen, en hy wierdt terſtont wederom ziende, ſtont op, en wierdt gedoopt, en vervult met den H. Geeſt: en gegeten hebbende bekwam hy zyne krachten wederom. Te Damaſcus bleef hy eenigen tydt, predikende terſtondt Chriſtus in de Synagogen, dat hy de Zone Gods is, tot verbaaſtheit en overtuiging van alle die hem hoorden. Vervolgens deedt hy eene reize in Arabië, en keerde wederom naar Damaſcus, daar hy door zyne prediking de verharde Joden zodanig verſtomde, dat zy vol ſpyts besloten hem te doden. Maar Paulus ontdekte hunne lagen; en dewyl zy, door bewilliging van den ſtadhouder des Arabiſchen konings Aretas, die hen begunſtigde, en met hulp van zyne ſoldaten, dag en nacht de poorten bewaarden, op dat hy niet ontkomen mogte, zo wierdt hy door de diſcipelen des nachts in eene mandt afgelaten over den muur, en ontvloodt alzo zyne vyanden. Het was nu drie jaren na dat hy van Jeruſalem naar Damaſcus was vertrokken geweeſt, en hy begaf zich wederom derwaards, om Petrus te bezoeken, by wien hy vyftien dagen bleef, in 't eerſt niemandt van de Apoſtelen buiten hem ziende dan Jacobus; want de Diſcipelen, daar hy zich poogde by te voegen, vreeſden alle voor hem, twyfelende aan de oprechtheit zyner bekeeringe. Maar Barnabas leidde hem tot de Apoſtelen, hen verhalende wat op den weg van Damaſcus en verders aan en door Paulus geſchiedt was. Vervolgens was hy te Jeruzalem met de Apoſtelen, ſprekende en predikende vrymoedig in den name Jeſu, en twiſtende tegen de Griekſche Joden, welke hem poogden te doden; doch zulks ontdekt zynde, geleidden de broeders hem naar Ceſarea, in Paleſtina, van waar hy waarſchynlyk ter zee verder toog naar Tarſus zyne geboorteſtadt. Hy predikte het Euangelium in Cilicië en vervolgens in Syrië gedurende drie jaren; daar na kwam hy weder te Tarſus, alwaar hy omtrent twee jaren bleef; wanneer Barnabas, door laſt der Apoſtelen te Antiochië gekomen zynde, en aldaar vele Chriſtenen gevonden hebbende, Paulus te Tarſus ging zoeken, en hem met zich nam naar Antiochië, daar zy te zamen een geheel jaar met zo veel vruchts predikten en leeraarden, dat eene grote menigte zich bekeerde, en de diſcipelen te Antiochië eerſt Chriſtenen genoemt wierden. Gedurende dien tydt ontſtont 'er een hongersnoot over de gehele wereldt, onder de regeringe van den keizer Claudius, welke voorzegt was door Agabus; en de Chriſtenen van Antiochië eenige verzamelingen gedaan hebbende tot onderſtandt der broeders in Judea, zonden Paulus en Barnabas met hunne aalmoezen af naar Jeruzalem, alwaar zy kwamen in den jare 43, gedurende de vervolging der Chriſtenen door den koning Agrippa; en als zy hunnen laſt volbragt hadden, keerden zy wederom naar Antiochië, met hen brengende Joannes-Marcus den neef van Barnabas. Te Antiochië gekomen zynde, wierden Paulus en Barnabas door bevel van den H. Geeſt afgezondert tot de prediking van het Euangelium in alle plaatſen daar de geeſt hen leiden zoude. De gemeente ſtelde zich dan tot vaſten en bidden; en de propheten Simeon-Niger, Lucius van Cyrenen, en Manahen, die met Herodes den vier-vorſt opgevoed was, leiden hen de handen op en lieten hen gaan, in geſelſchap van den genoemden neef van Barnabas, die hen diende. Daar zyn 'er die giſſen dat Paulus omtrent dezen tydt, dat is omtrent den jare 44, opgetrokken zynde tot in den derden hemel, gehoort heeft die onuitſprekelyke woorden, die 't eenen menſche ongeoorlooft is te ſpreken. Paulus en Barnabas trokken dan door Seleucië naar het eilandt Cyprus, alwaar zy predikten tot Salamis, in de ſynagogen der Joden. En het eilandt doorgereiſt zynde kwamen zy te Paphos, daar zy een Jood vonden, die een toveraar was en een valſch propheet, met namen Bar-Jeſus of Elymas, welke zich ophieldt by den ſtadhouder of proconſul Sergius Paulus, die een verſtandig man was. Deze proconſul, Paulus en Barnabas by zich hebbende doen komen, begeerde van hen het woordt Gods te horen. Maar Elymas de toveraar wederſtont hen, zoekende den proconſul van het gelove af te keren. Maar Paulus, vervult met den H. Geeſt, en ſterk op hem ziende zeide: *O gy kindt des duivels, vol van alle bedrog, en van alle argliſtigheit, vyandt van alle gerechtigheit, zult gy niet ophouden te verkeeren de rechte wegen des Heeren? Nu ziet de handt des Heeren is tegen u; en gy zult blint zyn, en de zonne niet zien voor eenen tydt*; en terſtondt wierdt hy geſlagen met blindheit, en rondom taſtende, zocht hy naar iemandt die hem met de handt leiden mogte. Als de ſtadhouder het wonderwerk zag, dat geſchiedt was, wierdt hy bekeert, en geloofde, verſlagen zynde over de Goddelyke leere. Vele geloven met de meeſte waarſchynlykheit, dat Paulus op dien tydt eerſt den naam van Paulus heeft aangenomen, (welken Lucas hem altoos in het vervolg geeft, in plaatſe van dien van Saulus,) ter gedachteniſſe van deze bekeering van Sergius Paulus, welke Godt door hem hadde te weeg gebragt. Aſterius meent dat hy zynen naam veranderde in Damaſcus by gelegenheit van zyne eige bekeeringe. Chryſoſtomus wil dat hy zulks gedaan heeft wanneer hy tot de prediking verordent en van Antiochië afgezonden wierdt. Anderen willen dat hy den Latynſchen naam van Paulus eerſt aangenomen zoude hebben, na dat hy begonnen hadde den Heidenen, en voor al den Romeinen, het Euangelium te verkondigen. Eindelyk zyn 'er vele van gedachten, dat hy gedurende al zyn leven de namen van Saulus en Paulus zoude gedragen hebben, in navolging van vele andere Joden, die een Hebreeuwſchen en een anderen Griekſchen of Latynſchen naam hadden. Maar indien zulks waar was, waarom zoude Paulus zich zelf, noch Lucas, noch eenig ander Apoſtel hem, na de bekeering van Sergius Paulus, dan ook niet den naam van Saulus gegeven hebben, als te voren; en waarom zoude hy na dien tydt van alle eenpariglyk altoos Paulus genoemt zyn geworden? Van Paphos afgevaren zynde, kwamen zy te Pergen, eene ſtadt in Pamphilië, daar Joannes-Marcus zich van hem afſcheidde, om weder te keren naar Jeruzalem. Van daar, het landt doorreizende, kwamen zy te Antiochië in Piſidië, daar zy, in de ſynagoge gegaan zynde, van de overſten verzocht wierden te ſpreken; waar op Paulus eene lange reden voerde, en bewees dat Jeſus de Meſſias was, welke belooft was door de propheten, en verkondigt door Joannes den Doper; dat hy onrechtvaardig ter doodt gebragt was door de nydigheit der Joden, en dat hy ten derden dage was opgeſtaan. Na dat zy dit gehoort hadden, baden de Heidenen Paulus dat hy op den volgenden Sabbath de zelve woorden wederom tot hen wilde ſpreken; en vele van de Joden en van de Godsdienſtige Jodengenoten volgden Paulus en Barnabas, die hen vermaanden by de genade Gods te blyven. Op den volgenden Sabbath kwam byna de gehele ſtadt te zamen om het woordt Gods te horen. Doch de Joden, dezen groten toeloop ziende, wierden met nydigheit vervult, en wederſpraken met laſteringe het gene van Paulus gezegt wierdt. Maar Paulus en Barnabas zeiden met vrymoedigheit tegen de Joden: *Het was nodig, dat eerſt het woordt Gods tegen u geſproken zoude worden: doch nademaal gy het zelve verſtoot, en u zelven des eeuwigen levens onwaardig oordeelt, ziet wy keeren ons tot de Heidenen: want alzo heeft ons de Heere geboden*, enz. De Heidenen, zulks horende, prezen het woordt, en zo vele als 'er tot het eeuwige leven geordineert waren geloofden, en het Euangelium wierdt met vrucht door het gehele landt uitgebreid. De Joden, dezen voortgang van het woordt Gods niet kunnende verdragen, verwekten eene vervolging tegen Paulus en Barnabas, en verdreven hen uit hunne landpalen. Doch zy ſchudden het ſtof van hunne voeten af tegen de zelve, en kwamen te Iconië, daar zy een tydt lang bleven, predikende met vrymoedigheit, en vele wonderwerken verrichtende, waar door eene grote menigte van Joden en Grieken bekeert wierden. Doch de nydige Joden en Heidenen verwekten eenen oploop tegen hen, om hen ſmaadheit aan te doen, en te ſtenigen; waar door zy genoodzaakt wierden naar de ſteden van Lycaonië te vluchten, alwaar zy mede het Euangelium verkondigden. De eerſte ſtadt daar zy kwamen was Lyſtren. Hier genas Paulus eenen lammen, die kreupel zynde van zynes moeders lyf af, nooit gegaan hadde. Het volk, ziende dat deze door het enkele woordt van Paulus opſprong en wandelde, riep luidskeels in 't Lycaoniſch: *De goden zyn de menſchen gelyk geworden, en tot ons neder gekomen.* En zy hielden Barnabas voor Jupiter, en Paulus voor Mercurius, om dat hy het woordt voerde: en de prieſter van Jupiter voor die ſtadt, ſtieren en kranſſen aan de voorpoorte des tempels gebragt hebbende, wilde offeren met het volk; maar Paulus en Barnabas, zich onder het volk geworpen hebbende, betuigden met kracht, dat zy niet meer dan ſterfelyke menſchen en verkondigers van het woordt Gods waren, om hen van de ydele afgodery tot den levenden Godt te bekeeren, enz. waar door zy naaulyks het volk beletten hun afgodiſch voornemen te volvoeren. Ondertuſſchen kwamen te Lyſtren eenige Joden van het Piſidiſch Antiochië en van Iconië,

die

die het overreedden en ophitsten tegen Paulus en Barnabas, waar na zy Paulus stenigden, en hem buiten de stadt sleepten, menende dat hy dood was. Doch de broeders zich rondom hem vergadert hebbende, stont hy op, en kwam in de stadt, van waar hy des anderen daags met Barnabas vertrok naar Derben. Na dat zy in de laatste stadt mede het Euangelium gepredikt hadden, keerden zy wederom naar Lystren, Iconië, en het Pisidisch Antiochië, de nieubekeerde Christenen versterkende, en hen tot vollandigheit in het gelove en lydzaamheit in de verdrukkingen vermanende, ook ouderlingen in de gemeentens aanstellende. Vervolgens begaven zy zich door Pisidië naar Pamphilië; en te Pergen het woordt verkondigt hebbende, trokken zy naar Attalië. Van daar gingen zy scheep naar Antiochië in Syrië, van waar zy in het voorgaande jaar door bevel van den H. Geest afgezonden waren geweest. Zy vergaderden by hunne aankomst de gemeente, en verhaalden wat grote dingen Godt met hen gedaan hadde, en dat hy den Heidenen de deure des geloofs geopent hadde, en zy verkeerden aldaar geen kleinen tydt met de Discipelen. Dewyl Lucas niet verhaalt wat Paulus verricht heeft sedert den jare 45, tot het concilie van Jerusalem, dat in den jare 50 of 51 gehouden wierdt, zo zyn 'er die het waarschynlyk oordeelen, dat de Apostel Paulus in dezen tusschentydt het Euangelium verkondigt zoude hebben van Jerusalem af tot in Illyrië of Illyricum toe, gelyk hy in den brief aan de Romeinen zegt; en dat hy zulks gedaan zoude hebben, zonder zich op te houden in de plaatsen, daar anderen alreets gepredikt hadden. Hy verhaalt de omstandigheden van deze reizen niet, noch den uitslag van zyne predikatien: maar hy zegt in 't algemeen, dat hy meer gearbeidt heeft dan iemandt, dat hy in slagen uitnemender is geweest, in gevangenissen overvloediger, in doodsgevaar menigmaal, dan op de rivieren, of op zee, en dan onder de struikrovers. Hy liep veel gevaars dan van wegen de Joden, dan van wegen de Heidenen, en onder de valsche broeders; gevaren in de steden en in de wildernissen. Hy leedt honger, dorst, naaktheit, koude, vasten, waken, en alle de ongemakken, die onafscheidelyk waren van de langdurige en onophoudelyke reizen die hy ondernam, ontbloot van menschelyken onderstandt; hier in verschillende van vele anderen, die van het Euangelium leefden, die onderstandt ontfingen van de genen, dien zy predikten, en die zich deden verzelien van Godsdienstige vrouwen, welke zorgden voor het gene hen nodig was, en hen dienden: hy stelde zynen roem daar in om het Euangelium voor niet te verkondigen, met zyne handen werkende, en zich met zyn tenten-maken generende, om niemant tot last te zyn. Gedurende den tydt van zyne predikinge ontfing hy vyfmaal van de Joden negen en dertig geesselslagen. Driemaal wierdt hy van de Romeinen met roeden gegeesselt. Driemaal leedt hy schipbreuk. Eenen ganschen nacht en dag heeft hy in *de diepte* overgebragt. Dit laatste wordt op verscheide wyzen door de uitleggers verstaan. Zommige geloven dat hy in der daadt eenen nacht en dag in de diepte des waters was, Godt hem daar in wonderlyk bewarende, gelyk eertyds Jonas in den buik van den visch. Andere willen dat hy eenen nacht en dag verborgen was op den grondt van eenen put, na het gevaar dat hy te Lystren gelopen hadde, daar hy gestenigt was. Andere leggen het uit, dat hy te Cyzicum in eene gevangenisse was *Bythos*, of *de diepte* genoemt: want dit is de uitdrukking waar van zich Paulus bedient, zonder het woordt *zee* daar by te voegen, dat in de Latynsche overzetting gevonden wordt. Maar de meeste oudvaders, als Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Ambrosius, Thomas, en verscheide later schryvers, leggen het zelve aldus uit, dat Paulus na eene schipbreuk eenen dag en nacht in volle zee was, worstelende met de baren: en dit gevoelen is het waarschynlykste. Het Grieksch *bythos*, wanneer het alleen gevonden wordt, wordt gemeenlyk voor de diepte der zee, of voor de volle of hoge zee genomen. Men moet aanmerken dat Paulus al het voorverhaalde geleden hadde voor den jare 58, wanneer hy zynen tweden brief aan de Corinthers schreef. Paulus en Barnabas bevonden zich te Antiochië, wanneer eenigen, van Judea gekomen, leeraarden dat men niet zalig konde worden, zonder besneden te zyn en naar de wet van Moses te leven. Epiphan. en Philastr. zeggen dat het Cerinthus en zyne aanhangers waren die deze leere verbreidden. Paulus en Barnabas wederstonden de zelve; waar uit een grote twist ontstont; zo dat de gemeente besloot over dit verschil Paulus en Barnabas met eenige anderen, waar onder ook Titus was, naar Jerusalem te zenden aan de Apostelen. Deze reisden dan door Phenicië en Samarië, en kwamen te Jerusalem, verhalende de bekeering der Heidenen, en wat grote dingen Godt met hen gedaan hadde, en daar benevens om wat reden zy afgezonden waren. Maar de Apostelen en ouderlingen vergadert zynde, om dit verschil te onderzoeken, besloten, na een groten redentwist, dat men de Heidenen, die zich tot het Christendom bekeerden, niet verplichten zoude het juk der wet te dragen; maar zich te onthouden van afgodery, van bloedt, van het verstikte, en van hoerery: en zy erkenden de genade Gods die aan Paulus gegeven was in de verkondiging van het Euangelium; en Jacobus, Petrus, en Joannes gaven hem en Barnabas de handt der gemeenschap, op dat de zelve den Heidenen prediken zouden, gelyk als zy den Joden; mits dat zy der behoeftigen in Judea zouden gedenken. Paulus en Barnabas keerden dan met dit besluit en de brieven der Apostelen, verzelt van Judas-Barsabas en Silas, die hen door de Apostelen toegevoegt waren, naar Antiochië. Aldaar gekomen zynde, gaven zy getuigenis van het gene voorgevallen en besloten was, en leverden hunne brieven over. Silas bleef te Antiochië; maar Judas keerde weder naar Jerusalem. Petrus eenigen tydt daarna mede te Antiochië gekomen zynde, en zich gevoegt hebbende by de bekeerde Heidenen, met welke hy zonder schroom at en met hen leefde, scheidde zich terstondt van hen af, zo haast als 'er eenige Joden van Jerusalem gekomen waren, om dat hy de zelve vreesde. De andere Joden veinsden niet alleen mede; maar Barnabas wierdt ook zelfs afgetrokken door hare veinzinge. Paulus zulks ziende, bestrafte Petrus in aller tegenwoordigheit, om de kwade gevolgen, die zyn voorbeeldt zoude kunnen na zich slepen. Na dat Paulus en Barnabas eenigen tydt te Antiochië geweest waren, zeide Paulus tot Barnabas: *Laat ons wederkeeren en bezoeken onze broeders in de steden, daar wy het woordt Gods verkondigt hebben, om te weeten in wat staat zy zyn.* Barnabas keurde zulks goed, en riedt dat men Joannes-Marcus zoude mede nemen. Maar Paulus achtte dat niet billyk, om dat hy in Pamphilië van hem geweken was. Hier over ontstont eene verbittering, zo dat zy van malkander scheidden: en Barnabas nam zynen neef met zich, en ging te scheep naar Cyprus; maar Paulus verkoos Silas, en met hem Syrië en Cilicië doorreizende kwamen zy te Derben en Lystren. Hier vonden zy eenen discipel, Timotheus genoemt, die de zoon was van eene gelovige Joodsche moeder, doch van een Griekschen vader. Dezen wierdt goed getuigenis gegeven van de broeders; en Paulus, willende dat hy met hen zoude reizen, besneedt hem, om der Joden wille van die plaats. En Phrygië en Galatië doorgetrokken zynde, wierden zy door den H. Geest verhindert in het proconsulaarsche Asië, vervattende Ionië, Eolië, en Lydië, het woordt te prediken. Tot aan Mysië gekomen zynde, poogden zy naar Bithynië te reizen; doch de H. Geest liet hen ook zulks niet toe. Wanneer zy dan Mysië voorbygetrokken waren, kwamen zy af tot Troas, daar Paulus des nachts een gezichte hadde, waar in een Macedonisch man hem verscheen, die hem badt, zeggende, komt over in Macedonië, en helpt ons. Paulus hier uit besloten hebbende dat de Heere hem geroepen hadde om naar Macedonië te gaan, zo poogden zy terstondt derwaarts te reizen. Zy voeren dan af van Troas, en liepen recht naar Samothracië, en des volgenden daags naar Philippi, dat de eerste stadt is van dat gedeelte van Macedonië, en eene Romeinsche volkplanting; en zy onthielden zich aldaar eenige dagen. Op den Sabbath gingen zy buiten de stadt, aan de riviere daar het *Proseucha*, of de plaatse des gebeds voor de Joden was, en spraken tot de vrouwen die aldaar vergadert waren; by welke gelegenheit eene purperverkoopster van Thyatire, Lydia genoemt, bekeert wierdt en gedoopt met haar gansche huis. Deze vrouwe overreedde Paulus om met zyn gezelschap in haar huis zyn verblyf te nemen. Op eenen dag wanneer zy wederom tot het gebedt gingen, ontmoette hen eene dienstmaagdt, welke een waarzeggenden geest hadde, en hare meesters grote winst toebragt met waarzeggen. Deze volgde Paulus en zyne reisgenoten, roepende: *Deze menschen zyn dienstknechten des alderhoogsten Gods, die ons den weg der zaligheit verkondigen.* Dit dede zy vele dagen lang. Maar Paulus, daar over misnoegt, keerde zich eindelyk om, en zeide tot den geest: *Ik gebiede u in den name Jesu Christi, dat gy van haar uitgaat:* en hy ging van haar uit ter zelver uure. Maar de meesters van deze dienstmaagdt, de hope van hunne winst aldus verloren ziende, trokken Paulus en Silas voor de overheit, hen beschuldigende van beroerte te verwekken, en eene ongeoorloofde leer te prediken. De overheit deedt hen geesselen, en beval den cipier hen zekerlyk te bewaren in de gevangenisse; die hen derhalven opsloot in den binnensten kerker. Wanneer het middernacht was, baden Paulus en Silas, en zongen Gode lofzangen; waar naar de gevangenen hoorden. En daar geschiedde haastelyk eene grote aardbevinge, die de fondamenten des kerkers beweegde en alle de deuren opende; en de banden van alle de gevangenen wierden verbroken. De cipier wakker wordende, en de deuren open ziende, wilde zich zelf doorsteken, menende dat de gevangenen ontvlucht waren: maar Paulus riep; *Doet u zelf geen kwaadt, want wy zyn alle hier.* De cipier, ingekomen zynde, viel bevende voor de voeten van Paulus en Silas; en hen uitleidende zeide hy: *Lieve Heren, wat moet ik doen, op dat ik zalig worde?* En zy predikten Christus aan hem en zyn huisgezin. De cipier nam hen terstondt in zyn huis, en wierdt gedoopt met alle de zynen. En hunne striemen gewasschen hebbende, gaf hy hen te eeten met vreugde. Als het dag geworden was, kwamen de gerechtsdienaars met last van de overheit dat zy los gelaten zouden worden. Maar Paulus zeide tot hen: *Zy hebben ons, die Romeinen zyn, onveroordeelt opentlyk gegeesselt, en in de gevangenisse geworpen; en werpen ze ons nu heimelyk daar uit? Niet alzo: maar dat ze zelve komen, en ons uitleiden.* De overheit, gehoort hebbende dat zy Romeinen waren, wierdt bevreest, en by hen komende verschoonde zich: en hen uitgeleid hebbende, begeerde zy dat ze uit de stadt gaan zouden. Van daar trokken zy, door Amphipolis en Apollonia, naar Thessalonica, daar eene Joodsche Synagoge was, daar Paulus inging naar zyne gewoonte, drie achtereenvolgende sabbathen het woordt verkondigende, in den jare 52. Zommige van de Joden, en vele van de Grieken en voorname vrouwen geloofden. Maar de hardnekkige Joden zulks benydende, vergaderden het snoodste gespuis tot zich, en verwekten eenen oploop: en op het huis van Jason aanvallende, daar Paulus en Silas herbergden, vonden zy hen niet, maar sleepten Jason en eenige broeders voor de regenten der stadt, roepende: *Deze beroerders der wereldt zyn ook hier gekomen; welke Jason in zyn huis genomen heeft: en alle deze doen tegen de geboden des keizers, zeggende dat 'er een ander Koning is, namelyk eenen Jesus.* Doch Jason en de anderen genoegen gegeven hebbende aan de overheit, lieten zy ze gaan. Doch de broeders zonden Paulus en Silas des nachts weg naar Berea, alwaar zy mede in de synagoge

nagoge gingen, en het Euangelium verkondigden. Doch de Joden van Berea waren edelder dan die van Thessalonica, het woordt ontfangende met toegenegenheit, en dagelyks de schriften onderzoekende, of die dingen alzo waren. Vele Joden en Grieken dan geloofden. Maar de Joden van Thessalonica zulks gehoort hebbende, kwamen te Berea, en beroerden het volk; waarom de broeders terstondt Paulus wegzonden, dat hy ging als naar de zee; maar Silas en Timotheus bleven aldaar. En die met Paulus waren geleidden hem tot Athene toe, van waar Paulus hen te rug zondt, met last aan Silas en Timotheus, dat zy spoedig by hem zouden komen. Terwyl Paulus hen verwachtte, wierdt zyn geest in hem ontsteken, om dat hy de stadt zo ongemeen afgodisch vondt. Hy handelde dan in de Synagoge met de Joden, en dagelyks op de markt met de genen die hem voorkwamen; by welke gelegenheit zommige Epicurische en Stoische philosophen, met hem twistende, zeiden: *Wat wil toch deze klapper zeggen?* en andere: *Hy schynt een verkondiger te zyn van vremde goden:* om dat hy hen Jesus en de opstandinge verkondigde. En zy grepen hem, en bragten hem op de plaatse genaamt Areopagus, als eenen die een nieuwen Godsdienst verkondigde. Paulus voor de rechters, en in 't midden staande, deedt eene heerlyke redevoering, onder anderen zeggende dat hy de tempelen bezichtigd hebbende, eenen altaar hadt gevonden, op welken geschreven stont: DEN ONBEKENDEN GODT, en dat het die Godt was, dien hy hen verkondigde. Vervolgens sprak hy van Godt den Schepper der wereldt; van de schikking der voorzienigheit; van het laatste oordeel; en van de opstanding der doden. Maar toen zy van de opstanding hoorden, spotten zommige, en andere zeiden dat zy hem daar over nader zouden horen. Alzo ging Paulus uit het midden van hen weg. Doch zommige mannen geloofden, onder welke was Dionysius Areopagita, en eene vrouwe genoemt Damaris, en andere met haar. Terwyl Paulus te Athene was, kwam Timotheus van Berea by hem, en verhaalde hem de vervolging welke de Christenen van Thessalonica leden; waarom Paulus hem wederom naar Macedonië zondt, om die van Thessalonica te versterken en te vertroosten. Daar na vertrok hy van Athene, en kwam te Corinthe, daar hy zyn verblyf nam by een Jood, Aquilas genoemt, en by wien hy arbeidde, dewyl deze Jood mede een tentemaker was. Hy handelde ondertusschen ook op de Sabbathen in de Synagoge, en beweegde Joden en Grieken tot het geloove. Silas en Timotheus keerden ondertusschen weder uit Macedonië by Paulus te Corinthe, en troostten hem door het verhaal van den staat, waar in zy de gemeente te Thessalonica gevonden hadden; waar na hy zyn eersten brief schreef aan die gemeente, zynde dit ook de eerste van alle de brieven, welke hy geschreven heeft. Kort daar na schreef hy ook zyn tweden brief aan haar, beide van Corinthe. Want als men het verhaal van Lucas *Handel.* *XVII* en *XVIII* vergelykt met het gene Paulus zegt I *Thessalon.* III, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, en met de opschriften van beide die brieven, zo blykt onwedersprekelyk dat deze brieven beide van Corinthe geschreven zyn, en niet van Athene, gelyk men in den Bybel onder dezelve gestelt heeft. Want men zal in de aangehaalde plaats zien, dat Paulus in dien eersten brief spreekt van de wederkomst van Timotheus, uit welke het blykt, *Actor.* *XVIII*, dat 't eerst is voorgevallen na dat Paulus alreets van Athene vertrokken, en te Corinthe gekomen was. In den eersten brief vertroost hy de gelovigen van Thessalonica; hy pryst hunnen yver, hunne volstandigheit, en hunne liefde omtrent alle de Christenen van Macedonië; hy geeft hen eenigen raadt omtrent het gebruik van 't huwelyk, het vermyden van de ledigheit, de wyze van het beschreien der doden, de voorzorgen, die men gebruiken moet om niet verrascht te worden van het verderf en den dag des oordeels, en over verscheide andere zaken. In den tweden brief stelt hy hen gerust tegen de verschrikkingen, welke eenige valsche leeraars hen hadden ingeboezemt, zeggende dat het einde der wereldt naby was, en die zelfs een valschen brief van den Apostel verdichtten om zulks te bewyzen. Hy berispt daar in de genen, die in ledigheit leefden, en vermaant de Thessalonicenzen om met lydzaamheit de vervolgingen te verdragen. Paulus zich dan te Corinthe, door de tegenwoordigheit van Silas en van Timotheus, vertroost vindende, predikte door den Geest gedrongen met een nieuwen yver, betuigende den Joden dat Jesus is de Christus. Maar als zy hem wederstonden met lasteringe, schudde hy zyne klederen af, en zeide tot hen: *Uw bloedt zy op uw hoofdt. ik ben rein: en ik zal voortaan tot de Heidenen henen gaan.* Hy verliet dan ook het huis van Aquilas, en begaf zich in het huis van eenen Justus, die Godt diende, wiens huis paalde aan de Synagoge. En Crispus de overste der Synagoge met zyn huisgezin, en vele andere Corinthers geloofden, en wierden gedoopt. Ondertusschen zeide de Here tot Paulus door een gezichte des nachts: *Zyt niet bevreest en zwygt niet; want ik ben met u, en niemandt zal de handt aan u leggen om u kwaadt te doen: want ik hebbe veel volks in deze stadt.* Paulus bleef dan te Corinthe achttien maanden. Maar als Gallio Proconsul van Achaje was, stonden de Joden op tegen Paulus, en bragten hem voor den rechterstoel, hem beschuldigende dat hy een ongeoorloofden Godsdienst leeraarde. Maar Gallio zondt hen weg, zeggende dat hy geen rechter wilde zyn in dezen twist, die zyn ampt niet raakte. Paulus, noch een tydt lang te Corinthe gebleven zynde, vertrok eindelyk van daar naar Syrie, met Priscilla en Aquilas, eer hy te schepe ging zyn hoofdt te Cenchrea geschoren hebbende, om dat hy eene gelofte gedaan hadde. Hy kwam dan te Ephese, alwaar hy zich niet ophouden wilde, maar voer van daar weg, en kwam te Cesarea in Palestina; van waar hy naar Jerusalem ging; en aldaar zynen Godsdienst verricht hebbende, kwam hy te Antiochië, daar hy eenigen tydt doorbragt, en doorreisde vervolgens Galatië en Phrygië, versterkende alle de gemeenten. Naderhandt, de bovenste delen des lands doorgetrokken zynde, kwam hy te Ephezen, daar hy drie jaren bleef, van den jare 54 tot in het jaar 57. Hy vondt te Ephezen eenige discipelen, die door Apollos onderwezen waren, die hen alleen gedoopt hadde met den doop van Johannes. En Paulus, hen verder onderwezen hebbende, doopte hen in den name Jesu; en als hy hen de handen opgelegt hadde, ontfingen zy den H. Geest, en zy spraken met vremde talen en propheteerden. Vervolgens ging hy in de Synagoge, en predikte den Joden drie maanden lang. Maar zommige, verhard zynde, spraken kwalyk van den weg des Heren, waarom hy van hen week, de discipelen van hen afscheidende, en dagelyks leerarende in de schole van zekeren Tyrannus. Dit deedt hy twee jaren, zo dat alle de Joden en Grieken in Asie het woordt des Heren hoorden. Hy hieldt niet op dag en nacht, predikende in 't openbaar en by de huizen: en Godt deedt ongewoonlyke krachten door zyne handen, in zo verre, dat zelfs door zyne zweetdoeken of gordeldoeken de kranken genezen wierden, en de boze geesten uitgedreven. Hy hadt aldaar ook veel te lyden, dienende den Heere met alle ootmoedigheit, en vele tranen, en verzoekingen, die hem overkwamen door de lagen der Joden. Hy getuigt zelfs *I Cor.* *XV*, 32, dat hy te Ephezen naar den mensche tegen de beesten gevochten hadde; dat is te zeggen dat hy in de schouwplaatse den beesten was voorgeworpen, zo dat men dacht dat hy daar van verscheurt zoude zyn geworden; doch Godt verloste hem wonderbaarlyk. Paulus schreef, gedurende zyn verblyf te Ephezen, in den jare 56, zynen brief aan de gemeentens van Galatië, die hy onderwezen hadde, en welke verleid en ontrust waren door valsche leeraars, die haar overreedden, dat zy, om zalig te worden, zich moesten laten besnyden, en de gansche wet onderhouden. Paulus schreef hen dan met veel yver, en met kracht, zyn Apostelschap verheffende, en de valsche leeraars met levende verwen afmalende. Hy bewyst in dien brief door de schriften dat de Christenen vry zyn van het juk der wet. Hy geeft daar in ook aan de Galaten verscheide vermaningen wegens hunne zeden en levensgedrag. In het slot van dien brief vindt men dat de Apostel zegt: *Niemandt doe my moeite aan. Want ik drage de lidtekenen des Heeren Jesu in myn ligchaam.* Zommige willen dit alzo verstaan hebben, als of de Apostel Paulus de lidtekenen der vyf wonden, die de Heilandt aan het kruis ontfing, door eene bovennatuurlyke werkinge Gods in zyn ligchaam ingedrukt gehadt zoude hebben. Doch andere menen met veel schyn van waarheit, dat zulks alleen te verstaan zoude zyn van de lidtekenen die hy in zyn ligchaam bekomen zoude hebben door het lyden, dat hy zo dikwils hadde uitgestaan om de lere en om den naam des Heilands, waarom hy de zelve lidtekenen des Heeren Jesu konde noemen. Omtrent dien brief is noch aan te merken, dat Paulus denzelven volkomen geschreven hadde; daar hy gewoon was zyne brieven door anderen te laten afschryven, en die alleenlyk te ondertekenen. Zommige hebben gemeent dat deze brief van Rome geschreven was, en niet van Ephezen; doch dit gevoelen is niet waarschynlyk, dewyl de meeste schryvers overeenstemmen dat Paulus denzelven in den jare 56 geschreven heeft. Terwyl Paulus te Ephezen was, waren 'er zeven omzwervende Joden, zonen van eenen Sceva, een Joodsch overpriester, dat duivelbezweerders waren, die onderwonden zich den name Jesu te noemen over de bezetenen, zeggende: *Wy bezweeren u by Jesus, dien Paulus predikt.* Maar de boze geest, antwoordende, zeide: *Jesus kenne ik, en Paulus weet ik: maar gylieden wie zyt gy?* En de bezetene sprong op hen, en hen meester geworden zynde, kreeg de overhandt; zo dat zy naakt en gewond ontvloden. Dit wierdt allen, die te Ephezen woonden, bekent, en veroorzaakte grote vreze; zo dat vele van de genen die ydele kunsten gepleegt hadden, de boeken byeen bragten, en dezelve opentlyk verbrandden: en men bevondt de waarde derzelve te zyn vyftig duizend zilvere penningen. Na dat dit gebeurt was, nam Paulus voor in den geest, Macedonië en Achaje doorgegaan hebbende, naar Jeruzalem te reizen, om vervolgens ook Rome te zien. Hy zondt dan Timotheus en Erastus vooraf naar Macedonië, en zelfs noch eenen tydt lang in Asië blyvende, verstondt hy de inwendige beroerte, de verdeeldheden, en de misbruiken, die in de gemeente van Corinthe de overhandt namen. Dit deedt den Apostel besluiten zyn eersten brief aan die van Corinthe te schryven, waar in hy hen bestraft wegens hunne verdeeldheit, en de kwade en ergerlyke vryheit, welke eenigen zich aanmatigden om vleesch te eeten, dat den afgoden geoffert was. Hy laat zich met yver uit tegen den bloedschender die met zyne schoonmoeder getrouwt was, en tegen de genen die niet schroomden tegen hunne broeders te pleiten voor de Heidensche rechtbanken: tegen de genen die hoogmoedig en opgeblazen wierden op de bovennatuurlyke gaven, die zy van Godt ontfangen hadden: eindelyk tegen de ongeregeltheden die in hunne vergaderingen in zwang gingen, daar al de wereldt te gelyk wilde spreken, en daar zelfs de vrouwen zulks in 't openbaar wilden doen. Na dat hy hen over alle deze misslagen bestraft hadde, gaf hy hen heerlyke lessen omtrent de zeden. Deze brief was geschreven van Ephezen, omtrent het Pinxterfeest des jaars 57, en gezonden door Stephanus, Fortunatus, en Achaicus. Op dien zelfden tydt, eer Paulus van Ephezen vertrok, ontstont aldaar eene grote beroerte wegens den weg des Heeren: want een zilversmidt, Demetrius genoemt, die kleine zilvere tempelen van Diana maakte, vergaderde de andere zilversmeden, dien hy voorstelde, dat de lere, die Paulus predikte, niet alleen hunne winste, door den weinigen aftrek, welken zy van deze tempeltjes zouden hebben, stont weg te nemen; maar dat dezelve ook zelfs den tempel van Diana, die

voor

voor een wonder van de wereldt wierdt gehouden, in kleinachting zoude brengen, en de majesteit en godsdienst van die godinne vernietigen. De zilversmeden, hier door opgehitst, bragten voorts de gansche stadt in oproer en verwarringe; zo dat men de Macedoniërs Gajus en Aristarchus, reisgenoten van Paulus, naar de schouwplaatse sleepte. Paulus wilde zelf tot het volk gaan, maar de discipelen beletten zulks. De griffier of stadsschryver stilde ondertusschen met veel moeite den oproer, en zondt het volk weg. Paulus, na het stillen van den oproer, de discipelen byeen geroepen en hen gegroet hebbende, vertrok, om naar Macedonië te reizen. Hy ging dan te Troas scheep, en kwam in Macedonië, daar Titus by hem kwam, hem bekend makende wat goede uitwerkinge zyn brief gedaan hadde in de gemeente te Corinthe, en dat de aalmoezen, welke die van Corinthe geschikt hadden voor de gelovigen in Judea, gereed waren. Dit gaf hem gelegenheit, omtrent het midden van den jare 57, zyn tweeden brief aan die gemeente te schryven. Hy verheft zich daar in tegen de valsche leeraars, die hem poogden zwart te maken by de Corinthiërs. Hy beroemt zich op zynen dienst, en spreekt eenigzins voordeliglyk van zich zelf, hoewel met veel zedigheit. Hy spreekt van zyne gezichten, van zyne openbaringen, van zyne weinige baatzucht, van zyne vervolgingen, en van zyn menigvuldig lyden. Hy vermaant de Corinthiërs tot boetvaardigheit, uit vreze dat hy op zyne komste niet verplicht zy zyne macht te gebruiken tegen de kwaadaardigen. Hy bewilligt in de vergiffenisse voor den boetvaardigen bloedschender, en vermaant hen hunne aalmoezen gereed te houden tegen zyne komste. Deze brief, uit Macedonië geschreven, wierdt gezonden door Titus en een anderen broeder, welken de gemeentens hem toegevoegt hadden, om de aalmoezen der gelovigen te vergaderen. Eenige geloven dat het Silas was; andere, Barnabas, en andere, de Evangelist Lucas. Paulus, Macedonië doorgereist hebbende, kwam in Griekenlandt, of in Achaje, en bleef aldaar drie maanden. Hy bezocht de gemeente van Corinthe, en vergaderde hare aalmoezen. Vaardig zynde om naar Syrië te varen, wierdt hy gewaar dat de Joden hem lagen leiden, en besloot daarom weder te keren door Macedonië. Eer hy vertrok schreef hy zynen brief aan de gelovige Romeinen in het begin van 't jaar 58. Hy maakte in dezen brief voornamelyk zyn werk van de verklaring der lere van de genade en van de predestinatie of voorbeschikkinge. Hy toont krachtig en onwedersprekelyk, dat de gelovige Joden geenzins door de werken der wet de genade van hunne roepinge verdient hadden; noch de heidensche philosophen, door het oefenen van hunne zedelyke goede werken, dezelfde genade, met uitsluitinge van vele Joden: maar dat de gelovige Joden en Heidenen aan de loutere genade Gods verschuldigt waren alles het gene zy zyn. Paulus was nog niet te Rome geweest, wanneer hy dezen brief schreef. Hy belooft derwaarts te komen, en groet verscheide gelovigen van die gemeente. De Apostel hadt de woorden van dezen brief voorgezegt aan Tertius, die den zelven geschreven hadde. Uit het begin van het laatste kapittel van dezen brief blykt genoegzaam dat Phebe, de diaconesse der kerke te Cenchrea, denzelven heeft mede genomen naar Rome. Paulus vertrok eindelyk uit Griekenlandt, en kwam in Macedonië, willende voor het Pinxterfeest te Jeruzalem zyn. Hy zondt zyne reisgenoten vooraf naar Troas, en hieldt zich eenigen tydt op te Philippis, en vierde aldaar het Paaschfeest. Van daar ging hy scheep naar Troas, daar hy zeven dagen bleef. De discipelen op den eersten dag der weke vergadert zynde om broodt te breken, deedt Paulus, die den volgenden dag zoude vertrekken, eene predikatie, die tot in den middernacht duurde, waar door een jongeling, Eutychus genoemt, die in een venster zat, door den slaap overvallen wierdt, en van de derde verdiepinge op den benedensten grondt viel; zo dat men hem dood opnam. Doch Paulus, afgekomen zynde, omhelsde hem, en maakte hem levende. Daar na ging hy weder naar boven, en broodt gebroken, en wat gegeten hebbende, sprak hy nog met hen tot het aanbreken van den dag, en vertrok alzo. Zyn gezelschap ging te Troas in 't schip, terwyl hy zelf te voet ging naar Asson, of Apollonië, daar zy hem innamen, en vervolgens te Mitylene landden. Van daar scheepten zy af, en kwamen den volgenden dag tegen over Chio. Des anderen daags leiden zy aan te Samos, bleven te Trogyllion, en landden op den anderen dag te Milete. Hier ontboodt Paulus de ouderlingen der gemeente van Ephezen by zich, om niet zelf derwaards te gaan, dewyl hy vóor het Pinxterfeest te Jeruzalem wilde zyn. Wanneer zy by hem gekomen waren, sprak hy met hen, zeggende, dat hy door den H. Geest gedrongen naar Jeruzalem ging, niet wetende wat hem daar ontmoeten zoude; doch dat de H. Geest van stadt tot stadt getuigde, dat hem banden en verdrukkingen aanstaande waren. Maar hy verklaarde hen, dat niets hem konde afschrikken, en dat hy zyn leven niet dierbaar achtte voor hem zelven, op dat hy zynen loop en zynen dienst met blydschap volbrengen mogte. Voorts hen verzekerende, dat zy zyn aangezichte niet meer zien zouden, nam hy met krachtige vermaningen, zielroerende betuigingen, en tederhertige wenschen zyn afscheidt van hen. Vervolgens met hen allen nederknielende badt hy. En zy alle weenden bitterlyk; en om des Apostels hals gevallen zynde, kusten zy hem, en geleidden hem naar 't schip. En Paulus met zyne reisgezellen afgevaren zynde, liepen zy recht naar Coos, en des daags daar aan tot Rhodes, en van daar tot Patara, daar zy een schip gevonden hebbende, dat naar Phenicië overvoer, daar in gingen, en kwamen aan te Tyrus. Zy bleven aldaar zeven dagen, en kwamen vervolgens te Ptolemaïs, daar zy eenen dag bleven. Van Ptolemaïs kwamen zy te Cesarea, daar zy hun verblyf namen by Philippus den Evangelist, die een der zeven diakenen was. Terwyl zy aldaar vele dagen bleven, kwam de propheet Agabus uit Judea tot hen, en den gordel van Paulus genomen hebbende, bondt hy zich daar mede de handen en voeten, zeggende: „den man „wiens deze gordel is, zullen de Joden alzo te Jeruzalem binden, „en overleveren in de handen der Heidenen“. Maar Paulus liet zich niet verzetten door alle deze voorzeggingen, en zeide, dat hy bereid was niet alleen gebonden te worden, maar ook te sterven te Jeruzalem voor den name des Heren Jesu. Wanneer Paulus te Jeruzalem gekomen was, ontfingen de broeders hem met blydschap, en den volgenden dag ging Paulus tot Jacobus, by wien alle de ouderlingen vergadert waren. Paulus verhaalde hen alles wat Godt door zynen dienst gedaan hadde onder de Heidenen. Zy zulks horende, loofden Godt, en zeiden tot hem, dat vele duizenden van de Joden die geloofden yveraars waren van de wet, en dat zy wegens hem bericht waren, dat hy alle de Joden, die onder de Heidenen waren, leerde van Moses afvallen, en hunne kinderen niet te besnyden, noch naar de wyzen der wet te wandelen. Het is dan nodig (vervolgden zy) dat de menigte te zamen kome, want zy zullen horen dat gy gekomen zyt. Neemt tot u vier mannen, die eene gelofte gedaan hebben. Heiligt u met hen, en doet de onkosten nevens hen, op dat zy 't hoofdt scheren mogen, en alle mogen weten dat gy ook zelve de wet onderhoudt. Paulus volgde naaukeurig dezen raadt, en nam die mannen met hem; en den dag daar aan, met hen geheiligt zynde, ging hy in den tempel, en verklaarde dat de dagen der heiliginge vervult waren, blyvende daar tot dat voor een iegelyk van hen de offerhande opgeoffert was. Maar op den zevenden dag zagen hem de Joden van Asië in den tempel, en beroerden het volk, en sloegen de handen aan hem, roepende: *Helpt gy Israëlitische mannen: deze is hy, die overal tegen het volk, tegen de wet, en tegen deze plaatse leert: en boven dien heeft hy ook Grieken in den tempel gebragt, en deze heilige plaats onthelligt.* Wanneer zy dan Paulus gegrepen hadden, trokken zy hem buiten den tempel, en terstondt wierden de deuren gesloten: en zy zouden hem gedood hebben, zo Lysias, de overste der Romeinsche bende, niet toegeschoten was, en hem uit hunne handen getrokken hadde, om hem in de sterkte te brengen. Paulus op de trappen gekomen zynde, badt den oversten tot het volk te mogen spreken, dat met een groot gedrang volgde. De overste stont zulks toe; en Paulus, met de handt een teken gegeven hebbende, deedt eene redevoeringe tot het volk in 't Hebreeuwsch, verhalende zyne bekeering, en zyne zending van Godt om den Heidenen te prediken. Zo haast zy het woordt van *Heidenen* hoorden, riepen zy: *Weeh van der aarde met zulk eenen: want het is niet behoorlyk dat hy leve.* Aldus roepende, smeten zy hunne klederen van zich af, en wierpen het stof in de lucht: doch de overste geboodt hem in de legerplaats of sterkte te brengen, en deedt hem door geesseling onderzoeken, om te weten om wat oorzake zy alzo over hem riepen. Als men hem nu alreets gebonden hadde, vroeg Paulus, of het geoorlooft was een Romein onveroordeelt te geesselen. De overste zulks verstaan hebbende deedt hem ontbinden, en des anderen daags den gehelen Joodschen Raadt vergadert hebbende, stelde hy hem voor haar, om de reden te weten waarom men hem beschuldigde. Paulus, de oogen op den Raadt houdende, zeide: *Mannen broeders, ik hebbe met alle goede conscientie voor Godt gewandelt tot op dezen dag.* Maar de hogepriester Ananias geboodt de genen, die by hem stonden, dat zy hem op den mondt zouden slaan. Paulus zeide daar op tegen hem: *Godt zal u slaan, gy gewittede want: zit gy ook om my te oordeelen naar de wet, en beveelt gy tegen de wet dat men my zal slaan?* En de omstanders zeiden: *Scheldt gy den hogepriester Gods?* Paulus antwoordde: *Ik wist niet, Broeders, dat het de hogepriester was. Want daar is geschreven, Den oversten uwes volks zult gy niet vloeken.* En dewyl hy wist dat het eene gedeelte van de vergaderinge bestont uit Sadduceën, en het andere uit Pharizeën, riep hy in den Raadt: *Mannen broeders, ik ben een Pharizeër, een Pharizeërs zoon: ik worde over de hope en opstandinge der doden geoordeelt.* En als hy dit gezegt hadde ontstont 'er een grote twist tusschen de Pharizeën en Sadduceën, en de menigte wierdt verdeelt. Wanneer nu de tweedragt en het gedruis toenamen, vreesde de overste dat Paulus van hen verscheurt zoude worden; waarom hy hem door het krygsvolk uit het midden van hen deedt wegrukken en in de sterkte brengen. In den volgenden nacht verscheen de Here aan Paulus, en zeide: *Hebt goeden moedt, Paulus. Want gelyk gy te Jeruzalem van my betuigt hebt, alzo moet gy ook te Rome getuigen.* Wanneer het dag geworden was, maakten meer dan veertig Joden eene zamenzweringe, zich zelf vervloekende, dat zy eten noch drinken zouden, voor dat zy Paulus zouden gedood hebben. Zy gaven kennis van hunnen toeleg aan den Joodschen Raadt, willende dat de zelve begeeren zoude, dat Paulus den volgenden dag weder voorgebragt zoude worden, op dat zy hem doden mogten eer hy in den Raadt kwam. Maar Paulus van dezen toeleg verwittigt zynde door den zoon van zyne zuster, deedt zulks aan Lysias bekent maken, die bevel gaf dat men Paulus in den volgenden nacht naar Cesarea geleidde, aan den stadhouder Felix. Paulus dan te Cesarea gebragt zynde, en Felix den brief van Lysias ontfangen hebbende, zeide hy tegen Paulus, na dat hy verstaan hadde dat hy van Cilicië was, dat hy hem na de aankomste van zyne beschuldigers zoude horen. Hy deedt hem ondertusschen in het rechthuis van Herodes in bewaring stellen. Vyf dagen daar na kwam de hogepriester Ananias, met eenigen van den Joodschen Raadt, en een advokaat, Tertullus genoemt, te Cesarea. Wanneer zy voor den stadhouder stonden, en Paulus geroepen was, beschuldigde Tertullus hem als een oproerigen, en een verstoorder van de gemene ruste, die zich een opperste voorstander betoonde van de secte der Nazareën, en die zelfs den Tempel hadde willen

len ontheiligen. Maar Paulus wederleide gemakkelyk deze lasteringen, en daagde zyne beschuldigers uit eene eenige der hoofdzaken te bewyzen, waar mede zy hem beschuldigden. Hy besloot met te zeggen, dat men hem ter oorzake van de opstandinge der doden wilde veroordeelen. Felix, deze redenen gehoort hebbende, stelde de zaak uit tot op een anderen tydt, en zeide, dat hy de zelve zoude oordeelen wanneer Lysias van Jerusalem gekomen zoude zyn. Eenige dagen daar na, Felix, met Drusilla zyn wyf, die eene Jodinne was, te Cesarea zynde, ontboodt Paulus, en hoorde hem over het gelove in Jesus Christus. Paulus sprak met hem van rechtvaardigheit, en matigheit, en van het toekomende oordeel. Felix, daar door bevreest geworden zynde, zeide: *Voor dit maal gaa henen: en als ik gelegenen tydt zal hebben, zo zal ik u tot my roepen.* En dewyl hy hoopte dat Paulus hem geldt zoude geven, om los gelaten te worden, handelde hy hem wel en ontboodt hem dikwils, en sprak met hem. Maar wanneer twee jaren verlopen waren, kreeg Felix tot zynen opvolger Porcius Festus, en den Joden gunste willende bewyzen, liet hy Paulus gevangen. Festus, in de provincie gekomen zynde, ging na drie dagen van Cesarea naar Jerusalem, daar de hogepriester en de voornaamste der Joden hem baden Paulus te Jerusalem te doen komen, voornemens zynde hem op den weg te laten ombrengen. Maar Festus zeide dat zy te Cesarea konden komen, en dat hy hen recht zoude doen. Wanneer hy wederom in die stadt gekomen was, deedt hy des anderen daags Paulus voor zynen rechterstoel verschynen. De Joden bragten verscheide beschuldigingen tegen hem in, waar van zy 'er gene konden bewyzen; en Paulus verdedigde zich zo wel, dat Festus niets in hem konde vinden dat strafwaardig was. Maar de Joden willende begunstigen, stelde hy hem voor naar Jerusalem te gaan, om daar geoordeelt te worden; doch Paulus antwoordde, dat hy voor den Rechterstoel des keizers stont, daar hy geoordeelt moest worden, en dat hy zich beriep op den keizer. Festus, hier over met zynen Raadt gesproken hebbende, antwoordde Paulus, dat hy, zich op den keizer beroepen hebbende, ook tot den keizer gaan zoude. Eenige dagen daar na, de koning Agrippa en Berenice te Cesarea gekomen zynde, om Festus te groeten, verhaalde Festus de zaak van Paulus aan den koning. Agrippa zich begeerig getoont hebbende om Paulus te horen, liet Festus hem des anderen daags voorbrengen; en Paulus verlof tot spreken bekomen hebbende, verhaalde aan Agrippa op wat wyze hy bekeert was, naar Damascus reizende. Hy sprak ook verder van Jesus Christus, en van zyne opstandinge. Maar terwyl hy deze dingen verhandelde, riep Festus: *Gy raast, Paulus: de grote geleertheit brengt u tot razerny.* Paulus antwoordde: *Ik raas niet, machtigste Festus, maar ik spreke woorden van waarheit, en van een gezond verstandt; en de koning Agrippa is wel bewust van het gene ik zegge. O koning Agrippa, gelooft gy de Propheten? Ik weet dat gy ze gelooft.* En Agrippa zeide tot Paulus: *Gy beweegt my byna een Christen te worden.* Paulus zeide: *Ik wenschte wel van Godt, dat, en byna en geheelyk, niet alleen gy, maar ook alle die my heden horen, zodanige wierden gelyk als ik ben, uitgenomen deze banden!* Als hy dit gezegt hadde, stonden de koning, Berenice, en Festus op: en Agrippa zeide tegen Festus: *Deze mensch konde los gelaten worden, indien hy hem op den keizer niet beroepen hadde.* Wanneer het dan besloten was Paulus naar Italië te zenden, wierdt hy met eenige andere gevangenen overgelevert aan eenen hoofdman over hondert, Julius genoemt; en zy bragten ze te scheep in een Adramytenisch schip; en na dat zy de zeën van Cilicië en Pamphilië doorgevaren waren, kwamen zy aan tot Myra in Lycië. Daar vonden zy een schip dat naar Italië zoude zeilen, en zy gingen in het zelve over. Maar dewyl het jaargety verlopen was, en de windt nadelig, kwamen zy met veel moeite te Schonehaven in het eilandt Creta. Paulus was van gevoelen dat men daar moest overwinteren; maar andere dachten dat het beter zoude zyn naar Phenix te varen, dat eene haven was in het zelfde eilandt om aldaar te overwinteren. Wanneer zy derwaarts zeilden, voerden de stormwinden hen omtrent een klein eilandt, Clauda genoemt: en de matrozen, vrezende op de droogte te vervallen, streken het zeil, en gaven het schip aan de zee over. En het schip van het onweer geweldig geslingert wordende, deden zy des volgenden daags eenen uitworp: en den derden dag wierpen zy des schips gereedschap uit. Zy zagen noch zonne noch sterren in vele dagen; en dewyl een zwaar onweder hen drukte, wierdt hen voorts alle hope van behoudenis benomen: en daar waren in het schip twee hondert zes en zeventig zielen. Als zy in dit uiterste gevaar lang zonder eeten geweest waren, vermaande Paulus hen goeds moeds te zyn, hen verzekerende dat het schip wel blyven zoude, doch dat zy alle zouden behouden worden, dewyl dien nacht een engel Gods aan hem verschenen was, zeggende: *Vrees niet, Paulus, gy moet voor den keizer gestelt worden: en ziet, Godt heeft u geschonken alle die met u varen.* Het schip in de Adriatische zee herwaarts en derwaarts geslingert wordende, wierpen de matrozen in de veertiende nacht het dieploop uit, vermoedende dat hen eenig landt naderde, en zy vonden twintig vademen waters; en een weinig voortgevaren zynde, wierpen zy weder het loot uit, en vonden vyftien vademen. Maar wanneer de matrozen met de boot zochten te vluchten, zeide Paulus tegen den hoofdman en de soldaten, dat zy niet behouden konden worden, zo deze niet in 't schip bleven. Hier op hakten de soldaten de touwen af van de boot, en lieten hem afvallen. Tegen het aanbreken van den dag vermaande Paulus hen alle om te eeten, belovende dat geen van hen een haair van het hoofdt zoude vallen: zo dat zy naar zyn voorbeeldt spyze namen. Wanneer zy nu gegeten hadden, en goeds moeds geworden waren, lichteden zy het schip, en wierpen het koorn in zee. De dag gekomen zynde, kenden zy het landt niet, maar ontdekten een inham, die een oever hadde, daar zy het schip dachten tegen aan te zetten. Maar vervallende op eene plaats, die de zee aan beide zyden hadde, zetten zy het schip daar op: en het voorschip, vast zittende, bleef onbeweeglyk; maar het achterschip brak door het geweldt van de baren. De soldaten wilden alle de gevangenen doden, op dat niemandt, ontzwommen zynde, zoude ontkomen. Maar de hoofdman, willende Paulus behouden, belette dat voornemen, en geboodt dat de genen, die zwemmen konden, zich eerst uit het schip zouden werpen, om naar landt te zwemmen. De anderen begaven zich op planken en stukken van het schip; en alzo kwamen zy alle gelukkiglyk op het landt. Wanneer zy behouden waren, verstonden zy dat het eilandt Melite genoemt wierdt, en de barbaren bewezen hen grote heuschheit. Daar was ook om de koude een groot vuur ontstoken; en als Paulus eenen hoop ryseren byeen geraapt en op het vuur gelegt hadde, kwam daar een adder uit door de hitte, en vatte zyne handt. En de barbaren zeiden tegen malkander: *Deze mensch is gewisselyk een doodslager, welken de wrake niet laat leven, daar hy uit de zee ontkomen is.* Maar Paulus schudde het beest af in het vuur, en leedt daar van niets kwaads. De barbaren zulks ziende, hielden hem voor een Godt. En de voornaamste van het eilandt, Publius genoemt, ontfing Paulus, en herbergde hem drie dagen. En Paulus genas den vader van Publius, die aan de koortse en rode loop te bedde lag; desgelyks genas hy ook alle de andere kranken van het eilandt, die tot hem gebragt wierden. Men geeft ook voor dat na dien tydt geen vergiftige gedierten op het eilandt Melite of Malta gevonden worden. Na drie maanden begaven zy zich wederom te scheep, en kwamen eerst te Syracuse, daar na te Rhegium, en eindelyk te Puteole of Pouzole. Paulus vondt aldaar Christenen, die hem zeven dagen ophielden. Eindelyk namen zy den weg naar Rome. De broeders, welke in die stadt waren, van de komst van Paulus verwittigt zynde, kwamen hem te gemoet tot Appymarkt, en de drie Tabernen. En te Rome gekomen zynde, wierdt Paulus vergunt op zich zelf te wonen, met den krygsknecht die hem bewaarde. Op den derden dag riep Paulus de voornaamste Joden te zamen, en verhaalde hen op wat wyze hy te Jerusalem gevangen was, en wat hem verplicht hadde zich op den keizer te beroepen. De Joden antwoordden, dat zy nog geen bericht van die zaak bekomen hadden; maar dat zy van het Christendom wisten dat het overal tegengesproken wierdt, en wel begeerig waren van hem te horen wat hy gevoelde. En als daar toe een dag gestelt was, predikte hy hen het koninkryke Gods, en poogde hen te overtuigen en te bewegen uit Moses en de propheten tot het gelove Jesu. Zommige geloofden, doch andere niet; en oneenig geworden zynde gingen zy weg. Paulus bleef twee volle jaren te Rome, in zyne eige gehuurde woninge, en ontfing alle die tot hem kwamen, predikende het koninkryke Gods, met alle vrymoedigheit, onverhindert. Tot hier toe heeft de Evangelist Lucas in de Historie van de Handelingen der Apostelen het levensverhaal van den Apostel Paulus vervolgt; waar by men voegen kan dat zyne gevangenis diende tot bevorderinge van het Euangelium, en dat hy zelfs verscheide persoonen tot in het hof van den keizer bekeerde. Men geeft voor dat hy gedurende zyn verblyf te Rome eene overvloedige briefwisseling onderhieldt met Seneca; maar de brieven, die men tegenwoordig daar van toont, worden van al de wereldt verworpen: hoewel Augustinus en Hieronymus de zelve schynen voor waarachtig gehouden te hebben, en dat Hieronymus om die reden Seneca zelfs onder de kerkelyke schryvers geplaatst heeft. De kerk heeft de brieven aan Seneca geschreven, welke aan Paulus toegeëigent worden, nooit erkent of aangenomen; en die welke men ziet onder den naam van Seneca, zyn dien groten man onwaardig. Alle deze brieven hebben den styl van den eenen noch van den anderen: Baronius heeft daar in valschheden aangemerkt, en Lipsius beweert dat zy beide van de handt en van den styl van een zelfden bedrieger zyn. De broeders van Philippis in Macedonië, verstaan hebbende dat Paulus te Rome gevangen was, zonden Epaphroditus, den ouderling van hunne gemeente, om Paulus in hunnen naam met zyn persoon, en met alles wat hem verder nodig was, te dienen. Epaphroditus wierdt krank te Rome, en wanneer hy weder naar Macedonië keerde, gaf de Apostel hem eenen brief mede voor de Philippenzen, waar in hy hen bedankt voor den onderstandt, dien zy hem toegezonden hadden; hen verhaalt de vrucht van zyne banden; en hen vermaant om als kinderen des lichts te leven onder de Heidenen. Hy bezweert hen in volkomen eenigheit en oprechte nedrigheit te leven. Hy betuigt dat hy hoopt hen haast te zien; want schoon hy verlangde te sterven, zag hy nochtans wel dat Godt hem nog in het leven zoude behouden. Onesimus de slaaf van Philemon, weggelopen zynde uit het huis van zynen meester, die te Colossus in Phrygië woonde, kwam mede Paulus te Rome zien, en bewees hem allerlei gedienstigheit. Paulus bekeerde hem, en zondt hem benevens Tychicus met eenen brief wederom aan Philemon. Hy gaf hen ook een anderen brief mede voor de gelovigen van Colossus. Paulus hadt in die stadt niet gepredikt, en was van aangezicht onbekent aan die gemeente; maar hy hadt van Epaphras, die zyn mede-gevangen was te Rome, en die haar Apostel was geweest, verstaan op wat wyze zy het woordt ontfangen hadden, en daar benevens, hoe de vyandt het onkruidt gezaait hadde onder het goede zaadt: want eenige valsche leeraars wilden hen overreden, niet door de bemiddeling van Jesus Christus, als te verre boven ons verheven zynde, tot Godt te gaan, maar door de

be-

bemiddeling der engelen. Paulus schreef dan om zulks te wederleggen. Hy geeft hen verder heerlyke lessen; beveelt hen zynen brief in de gemeente van Laodicea te doen lezen, als ook den brief, welken die gemeente aan hem geschreven hadde. Zommige hebben gemeent dat Paulus ook aan die van Laodicea eenen brief hadde gezonden. Men weet niet op wat wyze Paulus ontslagen wierdt van zyne gevangenisse, en ontlast van de beschuldiging, welke de Joden tegen hem ingebragt hadden. Het is waarschynlyk, dat zy, door gebrek van bewyzen, hem voor den keizer niet hebben durven vervolgen. Het is zeker dat hy in 't jaar 63 in vryheit gestelt wierdt, na dat hy twee jaren te Rome geweest was. Hy was nog in die stadt, of ten minsten in Italië, wanneer hy zynen brief schreef aan de Hebreën. Hy richtte den zelven aan de gelovigen van Palestina, om hen te versterken tegen de verdrukkingen, die zy leden van de ongelovige Joden. Zyn voorname oogmerk is in dezen brief aan te tonen, dat de waarachtige rechtvaardigheit niet spruit uit de waarneming van de wet, maar uit het gelove en de genade van Jesus Christus; en dat het oude priesterschap en de plechtigheden der wet, door het priesterschap van Christus, en door den Christelyken Godsdienst, afgeschaft zyn. Eenige ouden hebben getwyfelt of deze brief wel van Paulus geschreven was; de Arianen geloofden dat hy dien niet geschreven hadde; doch de Marcioniten zeiden, dat hy bedorven was; andere hebben den zelven toegeschreven aan Clemens, aan Lucas, aan Marcus, aan Barnabas, aan Apollos, en aan eenen Paulus die van den Apostel onderscheiden was. De Grieken hebben den zelven langen tydt, doch de Latynen eenige eeuwen later voor kanonyk aangenomen; en dewyl daar in omstandigheden gevonden worden, die alleen op Paulus, en niet op de anderen toepasselyk zyn, zo is 'er byna gene twyfeling meer overig gebleven dat hy daar van niet de schryver geweest zoude zyn. Eenige ouden hebben gemeent dat deze brief in 't Hebreeuwsch geschreven was, en door Lucas of door iemandt anders in het Grieksch vertaalt. Andere hebben beweert, dat het oorspronkelyke van dezen brief het Syrisch was, dat men noch heeft. Men is het wel eens, dat hy geschreven is voor de verwoesting van den tempel te Jerusalem, maar men verschilt wegens het jaar, en ook wegens de plaats van waar hy geschreven is. De Apostel spreekt daar in van de broeders van Italië: maar men weet niet of hy den zelven opgestelt heeft noch te Rome gevangen zynde, of dat zulks geschiedde na dat hy in vryheit gestelt was, en in eenige andere stadt van Italië. Paulus dan, te Rome in vryheit gestelt zynde, doorreisde Italië; ging, naar het gevoelen van verscheide oudvaders, naar Spanje; trok wederom naar Judea; toog naar Ephese, en liet aldaar Timotheus; predikte in Creta, en stelde aldaar Titus, om zorge te dragen tot het bearbeiden van de gemeente die hy aldaar geplant hadde. Het is waarschynlyk dat hy ook de Philippenzen bezocht, gelyk hy hen in zynen brief belooft hadde. Men meent dat hy in 't jaar 64 uit Macedonië zyn eersten brief schreef aan Timotheus, waar in hy hem aanwyst wat de plichten zyn van de opzienders, en hem lessen geeft voor zyn byzonder gedrag. Hy vermaant hem te volharden in het lezen, enz. en een weinig wyns te gebruiken om de zwakheit van zyn maag. Hy meldt hem dat hy Hymeneus en Alexander in den ban gedaan hadde; waar van de eerste zeide dat de opstanding der doden reets geschiedt was. Eenigen tydt daar na schreef hy aan Titus, dien hy in Creta gelaten hadde. Hy beveelt hem te Nicopolis by hem te komen, van waar hy hem waarschynlyk dezen brief zondt. Hy schryft hem wat de plichten en de vereischte hoedanigheden van eenen opziender zyn. Hy beveelt hem de hardnekkigen en halstarrigen met kracht te bestraffen, en geeft hem verscheide lessen, om menschen van allerlei staat te bestieren. In het volgende jaar ging hy naar Asië, en kwam te Troas, daar hy eenen reismantel liet, met eenige boeken en parkementen, by eenen Carpus, die zyn huiswaardt was. Van daar bezocht hy Timotheus te Ephese; vervolgens kwam hy te Milete, daar hy Trophimus krank liet. Eindelyk begaf hy zich naar Rome, (Godt hem, naar 't gevoelen der oudvaders, geopenbaard hebbende, dat hy daar het martelaarschap zoude lyden,) en kwam aldaar in den jare 65. Chrysosthomus zegt, dat men verhaalde dat Paulus, eenen schenker en eene meestéresse van Nero (zommige menen dat het Poppea Sabina geweest is) bezoekende, om hen te overreden tot het gelove, in der daadt de meesteresse bekeerde; zo dat Nero, die hevig op haar verliest was, Paulus deedt grypen, en in de gevangenisse werpen. De Apostel verhaalt in zyn tweden brief aan Timotheus, dien hy schreef uit zyne gevangenisse, dat hy in zyne eerste verantwoordinge voor den keizer door al de wereldt verlaten was geweest. Onesiphorus, te Rome gekomen zynde, zocht hem met veel moeite en stont hem by in zyne gevangenisse. Chrysosthomus merkt den tweden brief aan Timotheus aan als het testament van den Apostel. Hy bidt daar in Timotheus voor den winter by hem te komen. Hy vermaant hem de plichten van eenen opziender te vervullen, en zyn onderwys nooit te vergeten. Hy zegt hem dat hy Tychicus naar Ephese gezonden hadde; het welk doedt vermoeden, dat hy hem derwaarts gezonden hadde met den brief dien hy schreef aan de gemeentens van Ephese, en van de andere kerken van Asië; gelyk ook genoegzaam uit dien brief blykt. De Apostel verklaart daar in de voornaamste verborgentheden van het gelove, van de verlossinge en van de rechtvaardigmakinge door de doodt van Christus; van de genadige voorbeschikking (*predestinatie*); van de roeping der Heidenen; van de wedervereeniging van de Joden en Heidenen tot een ligchaam, waar van Christus het hoofdt is, en van de verheffing van dit hoofdt boven alles. Deze brief is een der verhevenste en zwaarste van alle die Paulus geschreven heeft. Deze grote Apostel volbragt eindelyk zyn martelaarschap, bevestigende en bekronende met een heerlyke en zalige doodt de dierbare leere van het Euangelium, dat hy zo verre hadde uitgebreidt. Hy wierdt onthalst op den 29 Juny des jaars 66, op de plaatse genaamt de Salviaansche wateren. Men heeft voorgegeven, dat zyn hoofdt melk hadde uitgegeven in plaats van bloedt; dat dit wonderwerk den scherprechter en twee anderen bekeerde, welke ook met hem, of eenige dagen daar na gemartelt zouden zyn; dat hy begraven wierdt op den weg van Ostia, daar op zyn graf eene prachtige kerke gebouwt wierdt, die men daar noch zoude vinden; en eindelyk, dat zyne ketenen te Rome bewaard wierden, en dat door de zelve grote wonderwerken geschiedden. Doch alle deze byzonderheden zyn zonder eenigen zekeren grondt in de schriften der ouden. Deze grote Apostel, die meerder door zyne prediking gearbeidt hadde dan alle de Apostelen in zyn leven, heeft ook na zyne doodt overvloediger nuttigheit en stichtinge aan de kerke in de volgende tyden toegebragt dan andere, door zyne nagelatene schriften: want zyne XIV brieven, waar van hier voor gesproken is, maken alleen omtrent het derdendeel uit van alle de schriften des Nieuwen Testaments: en hoewel in de zelve zommige dingen zwaar zyn om te verstaan, die de ongeleerde en onvaste menschen verdraaien tot hun verderf, zo is het zeker dat alle de dwaalgeesten en ketters nooit heftiger dan met de schriften van Paulus bestreden hebben kunnen worden. Behalven deze XIV brieven spreekt Clemens Alexandrinus ook van eenige redevoeringen van Paulus, die men niet meer heeft. Hieronymus spreekt van eenen brief des Apostels aan die van Laodicea, welken hy, als zekerlyk verdicht, verwerpt. Men heeft, behalven dien verdichten brief, noch tegenwoordig een anderen onder den zelfden tytel, die zekerlyk verziert is. Men oordeelt het zelfde van de brieven van Paulus aan Seneca. Men heeft ook voorgegeven dat hy aan de Thessalonicenzen, en aan de Corinthers, beide een derden brief geschreven hadde, en een tweden aan die van Ephese. Men schryft hem ook eene Openbaringe en een Euangelium toe, welke in een concilie te Rome onder Gelasius veroordeelt zyn. De Simoniten hadden onder zynen naam een boek verdicht, genaamt de Prediking van Paulus. Wat aangaat de Handelingen, of Reizen van Paulus en van Thecla, een prediker in Asië wierdt door Johannes den Euangelist overtuigt de zelve gesmeedt te hebben. Zie *Actor. VIII. tot het einde. Alle de Brieven van Paulus. Tertullianus. Eusebius. Hieronymus. Chrysosthomus. Ambrosius. Augustinus. Sophronius. Oecumenius, en de andere oude en hedendaagsche uitleggers der Brieven van Paulus. Dausquaus de Rebus Pauli. Petav. Scaliger, & Riccioli Chron. Reform. J. Pearson Annal. Paulini. Du Pin. Tillemont.* enz.

St. PAULUS, bisschop van Narbonne, was, volgens eene oude overlevering, die krachtig tegengesproken wordt, dezelve *Sergius Paulus*, proconsul, of voorburgermeester, welken de Apostel Paulus tot het gelove bekeerde in het eilandt Cyprus, en van wien ook in het voorgaande artykel van den Apostel PAULUS gesproken is. Men gelooft ook by overlevering, dat Sergius Paulus den Apostel te Rome bezocht, die gevangen derwaarts gebragt was onder den keizer Nero; dat hy den zelven verzelde op zyne reize naar de Gaulen en naar Spanje, en dat hy door dien Apostel tot bisschop van het landt van Narbonne wierdt aangestelt. Daar zyn 'er, die zeggen, dat Sergius Paulus eerst zynen setel hadde te Beziers, en dat hy vervolgens, door die van Narbonne geroepen zynde, S. Aphrodisius tot bisschop liet van Beziers, en alle zyne pogingen besteedde tot de bekeering der Narbonnezen. De Spanjaarden willen ook, dat hy hun Apostel geweest zoude zyn; en de nabygelegenheit van Narbonne heeft aan dat gevoelen eenige waarschynlykheit gegeven. Dat deze Paulus bisschop van Narbonne de gemelde Sergius Paulus geweest zoude zyn, is waarlyk zonder eenigen grondt. De gemeene overlevering, dat hy te Narbonne gekomen is ten tyde van den Apostel Paulus, is niet zekerder. Hy wierdt eerst in de Gaulen gezonden in de III eeuw, onder de regering van Decius, gelyk de geloofwaardigste schryver Gregorius Turonensis heeft aangemerkt. Het is zeker dat deze bisschop te Narbonne gelukkiglyk zyn leven eindigde, hoewel het Fransche Martyrologium zegt dat zulks geschiedde door het martelaarschap, waar van men gene zekere bewyzen heeft. Men viert zyn feest den 22 Maart. *Bellandus. Labé. Sammarth. Baillet Vies des Saints.*

St. PAULUS, eerste heremyt, dat is te zeggen, de eerste der Christen kluizenaars, of woestyniers, waar van de historie ons kennis gegeven heeft, was geboren van ryke ouders in het neder-Thebaïs, ten tyde van den keizer Alexander Severus. Hy verloor zyn vader en zyne moeder in den ouderdom van 15 jaren, en vondt zich in het bezit van grote goederen. De vervolging van den keizer Decius tegen de Christenen opgekomen zynde, week Paulus naar een landhuis; maar zyn schoonbroeder hem aangeklaagt hebbende, vluchtte hy in de wildernis. Hy vondt daar eene spelonk, welkers ingang hy opende, en waar in hy zyn verblyf nam in den jare 250, 22 jaren oud zynde: hy sleet aldaar het overige van zyn leven, zynde in alles 90 jaren, 53 jaren lang zich gevoed hebbende met de vrucht van een palmboom, welke aan den voet van den berg was; en sedert 37 jaren lang op eene wonderlyke wyze door een rave, die hem dagelyks broodt bragt. S. Antonius, in een droom bericht zynde dat 'er een woestynier was, heiliger dan hy, ging in de wildernis, en kwam tot aan de grot van Paulus. Hy hadt het geluk met hem te spreken. Paulus verklaarde hem dat de uur van zyn doodt naby was, en badt hem den mantel te halen, welken Athanasius hem gegeven hadt, en hem

dien te brengen om hem te begraven. S. Antonius keerde vaardig naar zyn klooſter, en kwam weder tot het verblyf van Paulus, daar hy hem dood vondt, en begroef hem. Twee leeuwen kwamen het graf maken, waar in S. Antonius hem begroef. Dit gebeurde in den jare 341. *'t Leven van S. Paulus door Hieronymus. Sozomenus. Baillet Vies des Saints au* 10 *de Juin.*

Daar is eene geeſtelyke orde, welke men gemeenlyk de Heremyten van S. Paulus noemt, om dat zy dezen Paulus den heremyt voor hunnen patroon erkennen. Deze orde wierdt in den jare 1215 door Euſebius van Gran in Hungarië ingeſtelt, omtrent den zelfden tydt wanneer men het ligchaam van dezen Paulus in eene kerke naby Offen, welke hem toegewyd was, gebragt hadde. Paus Urbanus de IV wilde hen den Auguſtyner regel niet toeſtaan, 't welk echter door Clemens den V in den jare 1308 geſchiedde. Omtrent den jare 1363 wierdt deze orde door Paulus biſſchop van Veſprin hervormt, en in Hungarië zyn daar van vele kloofters geweeſt, welke door de Turken verſtoort zyn. In den jare 1553 is eene andere congregatie der Heremyten van S. Paulus in Spanje en in Italië opgerecht. *Polydor. l. VII. Hiſt. der geeſtel. ordens.*

Pauzen van Rome.

PAULUS de I, paus, wierdt op den zogenaamden H. Stoel geſtelt na Stephanus den II, zynen broeder, in den jare 857. Eenige geeſtelyken wilden Theophylactus, die aartspriefter was, tot het pausſchap verheffen; maar de meeſten, overtuigt van de deugdt en Godsdienſtigheit van Paulus, benoemden hem tot deze grote waardigheit. Deze paus ſchreef terſtondt aan Pipyn, koning van Vrankryk, om hem zyne verkiezing bekend te maken, en arbeidde met veel yver tot de bekeering van den keizer Conſtantinus Copronymus, die verſtoorder was van den beeldendienſt; doch zulks was vruchteloos. Hy ſtichtte ondertuſſchen verſcheide kerken, waar in hy de ligchamen van verſcheide heilige martelaars overbragt; en hy riep den koning Pipyn te hulp tegen de Grieken en de Lombarden. Hy ſtierf den 29 Juny des jaars 767, hebbende tien jaren en een maandt den H. Stoel bekleed. *Anaſtaſ. in vit. Pontif. Baron. in Annal.*

PAULUS de II, een Venetiaan, te voren *Petrus Barbus* genoemt, kardinaal van S. Marcus, en een zuſters zoon van paus Eugenius den IV, wierdt na Pius den II, op het einde van de maandt Auguſtus des jaars 1464, tot paus verkoren. Hy was de zoon van Nicolaas Barbus, en van Polyxena, de zuſter van paus Eugenius den IV, die hem het diakenſchap gaf van Bolonië, het bisdom van Cervia in Romagna, een Apoſtoliſch protonotarisſchap van die, welke men *Participanti* noemt, en verhief hem in den jare 1440 tot de waardigheit van het kardinaalſchap. Petrus Barbus was geſchikt tot den koophandel, en maakte zich zelfs gereed tot eene reize door vremde landen, om zyn voornemen te beter te doen gelukken. Maar de tyding van de verheffing van zynen oom tot het pausſchap deedt hem veranderen van gedachten. Calixtus de II zondt hem als zyn legaat in Campagna di Roma. Eenige ſchryvers zeggen dat de kardinaal Barbus gemakkelyk huilde, en dat hy nooit naliet tranen te ſtorten, wanneer het hem aan goede redenen ontbrak om door overreding zyn oogmerk te bereiken. Pius de II noemde hem om die oorzaak *onze Lieve Vrouwe van het medelyden.* Hy was welgemaakt en prachtig, pogende alles wat hy deedt met groten luiſter uit te voeren, en de pracht van het Roomſche hof geſtadig te vermeerderen, bevelende onder anderen, dat de kardinalen ſcharlaken dekkleden op hunne muilezels zouden hebben. Hy wilde den naam van *Formoſus* aannemen, en naderhandt dien van *Marcus:* maar men deedt hem veranderen van gedachten, om dat de eerſte, in 't Latyn *ſchoon* of *welgemaakt* betekenende, te gemaakt ſcheen naar zyne goede geſtalte; en de andere naar den patroon en het oorlogsgeſchrei der Venetianen. Platina beklaagt zich over hem, dat hy vele geeſtelyken, die door gekochte brevetten ampten verkregen hadden, (onder welke ook Platina was) afgezet hadde; hoewel door Apoſtoliſche brieven en door de rechters der pauſſelyke ſchatkamer bevolen was, dat niemandt, die een ampt gekocht hadde, daarom weder afgezet zoude worden. Wanneer nu zulks geſchied was, hielden de afgezette aan om wederom herſtelt te worden. Doch wanneer de paus daar niet naar horen wilde, dreigden zy hem, dat zy aan alle Chriſten vorſten appelleren, en dezelve bewegen zouden een concilie te vergaderen, waar aan hy genoodzaakt zoude worden zyn bedryf te verantwoorden. Hier op wierdt Platina gevangen gezet, in yzers en boeiens geſlagen, en vier maanden zeer ſtreng gehandelt, doch eindelyk door de voorſpraak van den kardinaal Gonzaga van Mantua weder ontſlagen. Deze paus mishaagde ook de Romeinen daar mede, dat hy vele beneficien aan buitenlanders vergaf, welke zyne voorzaten alleen voor Roomſche burgers geſchikt hadden. Wanneer de Turken in zynen tydt in Epirus vielen, zondt hy verſcheide nuncien aan alle de Chriſten vorſten, om hen te vermanen dat zy hunne byzondere verſchillen zouden byleggen, en met eene vereenigde macht op de Turken aanvallen; doch hy rechtte daar door niets uit. Voorts hitſte hy ook den koning van Hungarië op tegen den koning van Boheme, die zich der gehoorzaamheit van den R. Stoel onttrokken hadde. Hy bedwong den zoon van den graaf van Averſa, die de kerke niet gehoorzamen wilde, en binnen 14 dagen negen ſterke kaſteelen ingenomen hadde. Ferdinand, koning van Napels, die hem met zyn krygsvolk byſtont in dezen oorlog, eiſchte dat de paus voor zyne gedane dienſten den tribuit aan hem zoude afſtaan, welken hy gewoon was hem te geven. Doch de paus hieldt hem daar tegen vele goede dienſten voor, welke hy van de kerke ontfangen hadde, en wilde zyne begeerte niet inwilligen, het welk eenig misnoegen tuſſchen hen veroorzaakte. Hy ſtrafte eenige der inwoners van Tagliacozzo, om dat zy voorgegeven hadden, dat 'er ſedert Petrus gene pauzen waarachtige ſtedehouders Chriſti op aarde waren geweeſt, dan alleen die genen, welke den Heilandt in zyne armoede nagevolgt hadden. Vervolgens maakte hy 10 kardinalen, en geboodt, na dat hy onder de Italiaanſche vorſten eene vrede uitgewerkt hadde, koſtelyke ſpelen, prachtige banquetten en feeſtdagen naar de oude wyze aan te rechten; hy liet allerlei ſpelen houden, met paarden, ezels, buffels, enz. tot groot genoegen der aanſchouwers. Maar in het midden van deze vreugde wierdt de paus door een onverwachten ſchrik overvallen, wanneer hy naricht kreeg dat twee zamenzweringen tegen zyn perſoon geſmeedt waren. Hier op liet hy alle verdachte perſonen in de gevangeniſſe werpen, en verſcheide van hen pynigen, om de waarheit uit hen te trekken, onder welke ook Platina was, op wien de paus een ongemeen kwaad vermoeden hadde; hoewel hy na eenige dagen zyn eigen geneesmeeſter aan hem zondt, en hem liet beloven dat hy hem wederom in vryheit zoude ſtellen. Wanneer Platina den gemelden geneesmeeſter vroeg, binnen welk een tydt hy zich zulks mogte beloven, kreeg hy ten antwoordt, dat zulks niet zo haaſtig geſchieden konde, op dat de paus niet eenigzins van lichtvaardigheit en wreedheit beſchuldigt mogte worden. Vervolgens begon hy de genen, welke hy op de gemelde wyze om eene gewaande zamenzwering hadde doen gevangen nemen en pynigen, van kettery te beſchuldigen. Het voornaamſte, waar mede zy beſchuldigt wierden, was onder anderen, dat zy grote liefhebbers der heidenſche oudheden waren. Doch als men eenig onderzoek over deze zaak gedaan hadde, liet men hen wederom los, na dat zy een jaar lang gevangen geweeſt waren. De Proteſtanten hebben zeer nadeelig van dezen paus geſproken. Zy zeggen dat hy medeplichtig was aan de trouwloosheit, met welke Ferdinand, koning van Napels, Picininus deedt ombrengen, en dat hy een vervolger was der geleerden. Wicelius, een groot vleier der pauzen, zegt van Paulus den II: „Dewyl hy ganſch onwetende was, vervolgde hy wredelyk alle de geleerde en eerlyke mannen; hy „ was gewoon alle de Romeinen, die zich aan de ſtudie der goe„ de wetenſchappen overgaven, ketters te noemen, en hy ver„ maande altydt de Roomſche kinderen niet te ſtuderen. Hy „ beroofde niet alleen verſcheide geleerden van hunne goederen, „ maar deedt hen ook gevangen nemen, en wrede pynigingen „ lyden: onder anderen Platina en Mylverton, een Engelſchman, „ provinciaal der Karmeliten." Platina zegt dat hy de Romeinen afmaande hunne kinderen te laten ſtuderen, voorgevende, dat het genoeg was als zy maar lezen en ſchryven konden. Men beſchuldigt hem, dat hy alle de ampten verkocht; dat hy de bisdommen niet gaarne gaf dan aan de genen, die andere ampten hadden, welke zy verkopen konden om hem van die penningen een geſchenk te doen; dat hy de bulle van de zaken, welke de pauzen voor zich behouden, zo verre uitſtrekte als hy konde, zich daar door zo veel te meer voorwendzelen voorbehoudende om van alle kanten geldt te trekken; dat hy, het koſtte wat het wilde, zo vele uitmuntende geſteenten kocht als hy konde, om den pauzelyken myter te verryken, zyn vermaak hebbende zich daar mede, zelfs met een geblanket aangezicht, te vertonen; dat hy de vremdelingen in de ſtadt ophieldt, nalatende den zweetdoek volgens de gewoonte te vertonen, op dat 'er meer menſchen te gelyk zouden zyn om hem te beſchouwen; en dat hy eene baſtaarddochter hadde, het welk uit deze vaarzen van Janus Panonius bewezen wordt:

Pontificis Pauli teſtes ne Roma requiras,
Filia quam genuit, ſat docet eſſe marem.
Sanctum non poſſum, Patrem te dicere poſſum,
Cum video natam, Paule ſecunde, tuam.

Men beveſtigt zulks door deze vaarzen van een ander dichter:

Quum ſit filia, Paule, ſit tibi aurum,
Quantum Pontifices habere raros
Vidit Roma prius, Pater vocari
Sanctus non potes, at potes beatus.

Men voegt 'er by, dat Paulus de II, deze vaarzen gelezen hebbende, begon te ſchreien, en zich te beklagen over de ſtrenge wet van den ongehuwden ſtaat, en dat hy beſloot den zelven af te ſchaffen. Men heeft voorgegeven dat hy des nachts door den duivel verwurgt wierdt in het plegen van hoerery; dat hy de dagen overbragt met ſlapen, en de nachten met geldt te tellen, en zyne geſteenten en ſchilderyen te bezien; dat hy een groot drinker was, en dat hy in de volle vaſten ſpelen van dronkenſchap deedt houden, waar op hy alderlei perſonen deedt nodigen, hen doende hopen op pryzen en beloningen; dat hy zich overgaf aan de Sodomie en aan de toverkunſt. Een deel van deze zaken worden door Platina verhaalt, of als zeker zynde, of als geruchten die 'er gelopen hadden. De andere zyn niet gegrond op genoegzaam zekere getuigeniſſen, gelyk in 't brede by Bayle kan gezien worden. De laatſtgenoemde ſchryver heeft als iets wonders aangemerkt, dat de Proteſtanten geen gewag gemaakt hebben van eene krytende onrechtvaardigheit van dezen paus, dewelke gevonden wordt in de ſchriften van eenen kardinaal van dien tydt, een der doorluchtigſte prelaten van die eeuw. Hy verhaalt dezelve in de eige uitdrukkingen van eenen der ſchryvers van Port-Rojal, in *les Imaginaires, lettre IX. p.* 180 *& ſuiv. de l'Edition de Cologne* 1683 *in* 8. Men zal die plaats, hoewel zy wat lang is, om hare byzonderheit en zekerheit, naar het voorbeeldt van Bayle, hier laten volgen. „ Het is de gewoonte der kardinalen, die vergadert zyn

„ tot

„ tot de verkiezing van eenen paus, onder zich zekere wetten te maken, die zy nuttig oordeelen tot welzyn der kerke, en zich alle onder eede te verplichten om die te onderhouden, ingevalle zy tot het opperpriesterschap verkoren waren. Men nam dit gebruik in acht voor de verkiezing van paus Paulus den II, en men stelde onder anderen vast, dat men nooit in de bullen en in de decreten zoude stellen, dat eenig bevel gemaakt was op den raadt der kardinalen, indien het zelve niet inderdaadt door hen onderzocht was, en zy daar over gestemt hadden: *Nil in diplomatibus factum dicere ex fratrum consilio, quod ad verum consulentibus iis decretum non esset*, zegt de kardinaal Jacobus van Pavia, *Comment. l. II.* Daar was niets wettelyker dan deze ordonnantie, dewyl zulks niets anders was dan zich te verplichten van niet te liegen. Ook bevestigde Petrus, kardinaal van S. Marcus, een Venetiaan, in dit conclave verkoren zynde, en den naam van Paulus den II aangenomen hebbende, het gene hy als kardinaal gezworen hadde; daar by voegende dat hy deze regelen waargenomen zoude hebben, schoon hy zich daar toe niet door eene gelofte en door een plechtigen eedt verbonden hadde. Nochtans, gelyk de menschelyke geest natuurlyk geneigt is zich zo veel hy kan van allerlei verbintenis te ontslaan, en de wetten te beschouwen als eene ongemakkelyke dienstbaarheit, waar van het goed is zich te ontlasten, zo leende deze paus weinig tyds daarna het oor aan eenige heerschzuchtige en vleiende prelaten, welke zeiden dat hy niet gehouden was aan alle deze regelen, die palen stelden aan de pausselyke macht, welke door generhande wetten moeste bepaald zyn: zo dat hy, wel verre van te houden het gene hy gezworen hadde, de kardinalen wilde verplichten de bullen en de decreten te ondertekenen, zonder hen daar van eenige kennisse te geven. Deze handel scheen zeer hard en afschuwelyk voor het S. Collegio, dat volkomen overtuigt was dat de paus zich niet konde ontslaan van het nakomen van zulk eene plechtige en wettelyke belofte: alzo was hunne neiging en gevoelen, dat men volstrektelyk weigeren moest de ondertekeningen, welke de paus van hen vorderde. Maar het bleek wel in deze gelegenheit dat de nodige stantvastigheid om te wederstaan aan zulk een machtig oversten, en die zo vele middelen heeft om te benadeelen, gene zeer gewone deugdt is; en, gelyk 'er niets gemakkelyker en gemeener is dan deze gehoorzaamheit, die zich overgeeft aan alle de begeertens der oversten, hoedanige de zelve zyn, dat 'er ook niets moeielyker en zeldzamer is dan deze heilige ongehoorzaamheit, welke leert hen in de onréchtvaardige en onredelyke zaken tegen te staan. *De kardinalen*, zegt Jacobus van Pavia, *wierden genoodzaakt brevetten te ondertekenen welke zy niet gelezen hadden, ten dele door liefkozingen, en ten dele door bedreigingen; en het geweldt van paus Paulus was zo groot, dat de kardinaal Bessarion uit zyne kamer vluchtende, om zich te ontslaan van de ondertekening van een decreet, dat hy niet gezien hadde, deze paus hem met de handt vast hieldt, en dreigde hem in den ban te zullen doen zo hy het niet ondertekende*, het welk hy eindelyk deedt, niet krachtig genoeg zynde om aan zulk een machtig gezag te wederstaan, hoewel in eene zichtbare onrechtvaardigheit. Die van de kardinalen, welke meerder eere en gewisse hadden, deden ook meerder tegenstandt aan dit bevel van den paus: en de kardinaal van Pavia, dien het daar aan niet ontbrak, vergenoegde zich niet met terstondt te weigeren van daar aan te gehoorzamen, maar hy schreef daarenboven een zeer krachtigen brief aan den paus, waar in hy hem vrymoedig vertoonde de verplichting die hy hadt om den eedt te houden, dien hy gedaan hadde, en hoe onrechtvaardig de ondertekeningen waren, die hy van hen wilde vorderen. Maar hy wierdt eindelyk overwonnen gelyk de anderen, en weggesleept door den stroom van de lafhertigheit; en daar was 'er maar een eenig in het gansche S. Collegio, welke was de kardinaal Carvial, (eigentlyk *Carvagial*) die moeds genoeg hadt om het tot het einde toe tegen te staan, en om stantvastig te blyven in de weigering van het ondertekenen dezer decreten. De kardinaal Jacobus van Pavia zelf vertoont dit, met veel nedrigheit zyne zwakheit bekennende, en in het tegendeel de Christelyke edelmoedigheit van den kardinaal Carvagial, een Spanjaardt van geboorte, verheffende. *Wy hebben alle ondertekent*, zegt hy in zynen 182 brief, *ten dele door de begeerte om te verkrygen het gene wy begeeren zouden, ten dele door de vreze van altoos bloot gestelt te zyn voor de uitwerkingen der gramschap van zyne Heiligheit. Het is waar dat wy laf geweest zyn, en al te vast gehecht aan ons zelven. Wy hebben aangezien, niet de belangen van Godt, maar het vleesch en de goederen der eeuwe. Niemandt heeft echter des pauzen handel goedgekeurt. Maar daar is niemandt geweest dan de kardinaal Joannes Carvagial, van een hogen ouderdom, en doorluchtig door zyne verdiensten, die in deze gelegenheit den roem van de stantvastigheit verkregen heeft. Hy heeft zich verschoont van deze eerloosheit toe te stemmen, en heeft niet omgezet kunnen worden in zyn besluit door alle de behendige aanzoekingen van den paus, die hem daar toe aandrong; antwoordende op alle de aanmaningen, die men hem daar toe deedt, dat men niet verwachten moest dat hy, oud zynde, de gerechtigheit verliete, die hy, jong zynde, nooit verlaten hadde. Ik zal u, zeide hy tegen den paus, gene moeite aandoen wegens deze wetten, maar laat my toe acht te hebben op myn gewisse en op myne eere.* Het welk den kaardinaal van Pavia doet besluiten dat deze persoon waardig was niet alleen onder hen te zitten in de waardigheit van kardinaal, maar hun voorzitter te zyn in de waardigheit van paus: VIR *profecto dignus, non qui nobiscum sedeat, sed qui præsideat ad consilium sedis Romanæ.*

Paus Paulus de II was de geen, die den tydt van het Jubilé verkortte op 25 jaren, in hoop om deel te hebben aan dit voordeelig feest in den jare 1475; doch hy stierf zeer schielyk, zonder dat iemandt hem heeft zien sterven, den 28 July des jaars 1471, in den ouderdom van 53 jaren en 10 maanden; na dat hy 6 jaren 10 maanden en 26 dagen den stoel bekleedt hadde. Andere zeggen, dat het was op den 25 July. Platina is van het eerste gevoelen, en zegt dat hy stierf aan eene beroerte, waar van hy, op eene plaats, de oorzaak toeschryft aan het eeten van twee grote meloenen, en op eene andere plaats aan de zwaarte der gesteentens, waar mede het deze paus behaagde zyn hoofdt te belasten. Hy wierdt begraven in de kerk van het Vatikaan, daar men zyn graf ziet. Men heeft *ordonnantien* en *brieven* van dezen paus, aan wien men ook toeschryft eene verhandeling *de Regulis Cancellariæ. De Vignate Orat. ad Paul. V. Platina in Paul. II. Du Plessis Mystere d'iniquité. Gretser in Exam. Bzovius. Spondan. & Rainald. in Annal. Bayle Dict. Crit. en de schryvers door hem bygebragt.*

PAULUS de III, een Romein, te voren *Alexander Farneze* genoemt, en deken van het Sacro Collegio, en bisschop van Ostia, wierdt na de doodt van Clemens den VII door 34 kardinalen, die zich in het conclave bevonden, eenstemmiglyk tot paus verkoren, tot vergelding van zyne verdiensten, van zyne grote geleerdheit, en van de zeldzame deugden, waar van hy blyken gegeven hadde in de gewichtigste ampten der kerke. Hy was een zoon van Petrus Ludovicus Farneze en van Gianelle Cajetani. Alexander de VI maakte hem kardinaal in den jare 1493. Hy hadt het bestier van het bisdom van Parma, en in verscheide tyden de keur der bisdommen van Frescati, Palestrina, Sabina, Porto, en Ostia. Hy was legaat te Viterbo, in het Mark van Ancona, en deedt den H. stoel en paus Clemens den VII gedurende zyne gevangenisse grote diensten; waarom hy als pauzelyk legaat in Spanje gezonden wierdt, aan het hof van keizer Karel den V. Hy wierdt voorgestelt om paus te zyn na Leo den X, en na Adrianus den VI. Hy wierdt verkoren na Clemens den VII den 13 October des jaars 1534, en gekroont den 3 November, in den ouderdom van 67 jaren. Hy maakte een verbondt met den keizer en met de Venetianen tegen de Turken, dat echter van geen goeden uitslag was, waar van de schuldt gegeven wierdt aan Doria, admiraal van de vloot. Hy bragt zo veel te weeg dat François de I, en keizer Karel de V in den jare 1538, te Nizza in Provence by malkander kwamen, waar by hy zich zelf tegenwoordig bevondt, en hen bewoog een tienjarigen stilstandt te bezweren. Hy hadt een concilie beroepen te Modena: doch alzo de hertog van Modena zyne stadt daar toe niet verlenen wilde, besloot de paus het uitgeschreven concilie te Vicenza in het Venetiaansche gebiedt te houden. Maar dewyl de Protestanten deze plaats niet bekwaam voor hen oordeelden, wierdt het concilie naar Trente verlegt, alwaar de eerste zitting van het zelve den 13 December, op den 3 zondag van den Advent, in den jare 1545 gehouden wierdt. Deze paus stelde de Inquisitie in, en bevestigde de instelling van de orde der Jesuiten, en verscheide andere congregatien. Hy veroordeelde het Interims-verdrag, dat de keizer met de Protestanten in Duitschlandt gemaakt hadde. Hy hadt een zoon, Petrus Ludovicus Farneze genoemt, dien hy hertog van Parma maakte. Deze liet eenen zoon na, Octavius genoemt, welke kennis gekregen hebbende dat de paus voornemens was Parma wederom aan den Kerkelyken staat te brengen, waar van hy het afgescheurt hadde, aan den kardinaal Alexander Farneze zynen broeder schreef, dat indien hem het gemelde hertogdom niet in eigendom toegewezen, en hy daar in bevestigt wierdt, hy zich met Ferdinand Gonzaga, generaal der keizerschen, die alreets Piacenza ingenomen hadde, vereenigen zoude, om het zelve met geweldt onder zyne heerschappy te brengen. Deze ondankbaarheit smertte den paus zodanig, dat hy aan eene koorts op den berg Quirinalis den 10 November des jaars 1549 stierf, in den ouderdom van 81 jaren 8 maanden en 10 dagen. Men verhaalt van hem, dat hy op zyn doodbedde de kleine erkentenisse en ondankbaarheit van zyne bloedverwanten verdoemde, en deze vervloeking dikwils herhaalde. Deze paus was geleerd en van een goed oordeel. In zyne bevorderingen toonde hy zich zeer goedaardig, en in zyne gebouwen was hy zeer prachtig; gelyk hy ook in het eerste jaar zyner regeringe den grondt leide van het kostelyke paleis van Farneze, dat niet alleen een der heerlykste en prachtigste gebouwen van Rome, maar ook van gansch Europa is. De grondregel, welken deze paus in acht nam, dat hy zich altydt tusschen den keizer en den koning van Vrankryk onzydig toonde, bragt niet weinig toe tot de rust en het geluk van zyne regeringe; dewyl zulks oorzaak was dat hy beide de partyen tot vrienden hieldt, en zonder onrust en oorlog leven konde, tot dat hy door andere oorzaken daar toe gedwongen wierdt. Maar tegen den koning van Engelandt, Henrik den VIII, liet hy zo veel gemaklykheit niet blyken, als tegen welken hy den 30 Augustus des jaars 1535 eene bulle uitgaf, uit kracht van de welke hy den zelven dagvaarde, om persoonlyk voor hem en het collegie der kardinalen te Rome te verschynen, en van alle zyne gepleegde gruwelen, echtbreuken, en andere zaken, waar mede deze koning beschuldigt wierdt, reden te geven en zich te verantwoorden, anderszins wilde hy hem en zyne onderdanen in den ban doen, hem verklaren van de kroon en het koninkryk vervallen te zyn, zyne onderdanen van de gehoorzaamheit tegen hem ontslaan, alle Godsdienst in zyne heerschappyen verbieden, allen geestelyken bevelen het zelve koninkryk te ruimen, en den adel gebieden de wapenen tegen hem aan te grypen. In den jare 1540 vermeerderde en vergrootte hy de vryheden en voorrechten der kamer, als mede het gezag der Referendarissen, gaf den kerkbedienden

den verlof zonder bewilliging of verhindering der Apoſtoliſche kamer teſtament te maken over hunne goederen, en gat den Joden, die tot het Chriſtendom bekeert waren, vryheit om met hunne goederen naar hun believen te handelen. Wat aandeel hy in de Europiſche oorlogen gehad, en hoe hy zich omtrent de handelingen van het Trentſche concilie gedragen, als mede hoe hy zich over het gene op den Ryksdag in Duitſchlandt gebeurde getoont heeft, kan alles omſtandig in de hiſtorie van het gemelde concilie en van dien tydt gelezen worden. *Bembus & Sadoletus in Epiſt. Franc. De Beaucaire in Comment. Rerum Gall. lib. XXIII & XXV. Coccius in Theſauro. Onuphr. Ciacon. Victorel & Du Chesne in ejus vita. La Rochepoſai in Nomencl. Card. Spondan. in Annal. Heidegger. Hiſt. Papat.*

PAULUS de IV, van Napels, deken der kardinalen, te voren Joannes Petrus Caraffa genoemt, was een zoon van Joannes Antonius, zoon van den graaf van Matalone. Hy wierdt twee en twintig dagen na de doodt van Marcellus den II, den 25 May, op hemelvaartsdag des jaars 1555, tot paus verkoren. Caraffa was toen byna 80 jaren oud, zynde geboren in de maandt July des jaars 1476. Hy was geleerd, en in de Latynſche, Griekſche en Hebreeuſche talen wel ervaren. Paus Julius de II maakte hem biſſchop van Civita di Chieti, of Theata; om welke reden hy, naderhandt met Gaëtano van Thienne, eene Congregatie van zekere reguliere klerken geſticht hebbende, de zelve den naam gaf van Theatinen, naar de plaats van zyne kerke. Paulus de III maakte hem kardinaal in den jare 1536, en naderhandt aardsbiſſchop van Napels, doch de Spanjaarden beletten hem het bezit daar van te nemen. Hy nam ook tot erkenteniſſe van de weldaden, die hy van dezen paus genoten hadde, na zyne verkiezing den naam van Paulus aan. Zyne ongemeene ſtrengheit veroorzaakte niet weinig ſmerte aan velen na zyne verkiezing. Hy gaf niettemin den Romeinen zo grote privilegien, dat het volk, na dat het hem daar voor bedankt hadde, hem een marmeren ſtantbeeldt in het Kapitool oprechtte. Hy arbeidde ondertuſſchen zo veel hy kon aan de hervorming van de zeden en van de klederen der geeſtelyken. Hy ſchafte de misbruiken af, die door de gerechtsdienaars gepleegt wierden in het ophouden der zaken die onder hunne handen waren. Hy veroordeelde de Godslaſteraars, verboodt de eerloze plaatſen, verdoemde de afvalligen, en joeg zelfs zyne neven uit Rome, om dat zy hun gezag misbruikten tegen de wetten van de gerechtigheit en van den Godsdienſt. Deze zaak was van kwade gevolgen voor de Caraffaas, als elders wordt aangemerkt. Deze paus hadt eertyds Paulus den III de inſtelling van de Inquiſitie aangeraden, welke hy zelf door nieuwe privilegien bevestigde. Hy geboodt den biſſchoppen zich naar hunne bisdommen te begeven, en den monniken in hunne kloosters te keren. In den jare 1559 richtte hy het bisdom van Goa op in de Indiën, en de aardsbisdommen van Kameryk, Mechelen, en Utrecht in de Nederlanden, met verſcheide bisdommen om daar aan voor ſuffraganen te dienen. Hy verbondt zich ook met koning Henrik den II van Vrankryk, dien hy aandreef om de verovering van het koninkryk van Napels te ondernemen; en hy arbeidde tot wederinvoering van den R. Godsdienſt in Engelandt, gedurende de regering van de koninginne Maria. Deze paus was van een ernſthaftig gemoedt, en van zulk eene geſtrenge levenswyze, dat zyne verkiezing alle de genen, die van gene hervorming horen wilden, verſchrikte. Doch ſchoon hy in den beginne zynen aardt veranderde, hy nam daar na zyn gewoonlyken hoogmoedt weder aan, welke in alle zyne handelingen uitblonk. De wrok, dien hy op de Spanjaarden hadt, om dat zy de goederen en inkomſten van zyn huis aangeſlagen hadden toen Rome belegert was, als mede het kwaad onthaal, dat hy van den onderkoning van Napels ontfangen hadde, bewogen hem de zyde der Franſchen en Zwitſers te kiezen, en tegen den toenmaligen koning van Spanje Philippus eenen oorlog aan te vangen, waar door Italië op het ſchrikkelykſte geſchud wierdt. Wanneer nu door de zware onkoſten van dezen oorlog de pauzelyke ſchatkamer ganſch uitgeput was, bedacht men velerlei middelen om deze ſchade te vergoeden. Tot dat einde wierden de tienden op de geeſtelyke ampten en prebenden verdubbelt, en de tol en andere laſten ongemeen verhoogt. Verder eigende hy zich alle paarden toe, die in Rome waren, om de zelve in den oorlog te gebruiken; dwong alle monniken aan de oorlogstoeruſtingen te arbeiden, en aarde tot de veſtingwerken aan te voeren, en veranderde ook vele kerken in koornhuizen en magazynen, waar door hy zich by al het volk ten uiterſten gehaat maakte. Doch niets konde hem tot vrede doen neigen voor dat de Franſchen by S. Quintin geſlagen wierden. Daar op wierdt, door de bemiddeling van de Venetianen en van den hertog van Florence, een verdrag geſloten. Naderhandt bevorderde hy het gerecht van de Inquiſitie, en beval dat verſcheide lyfſtraffelyke zaken, die men voor andere gerichten plagt te onderzoeken en af te doen, in het toekomende nergens anders dan voor de gemelde rechtbank der Inquiſitie afgedaan zouden worden. Omtrent dezen tydt gaf Karel de V de keizerlyke kroon over aan zynen broeder Ferdinand van Ooſtenryk, die toen alreets tot Roomſch-koning verkoren was, doch het koninkryk van Spanje met de onderhorige provincien aan zynen zoon Philippus den II. De paus wilde dezen afſtandt des keizers niet goedkeuren, onder voorwendzel, dat uit kracht der oude canons een keizer zulks zonder bewilliging eens paus niet doen mogte. Hy wilde ook om die reden Ferdinand niet voor keizer erkennen, en gene afgezanten onder zulk een tytel van hem ontfangen. Wanneer deze paus krank lag aan de waterzucht, riep hy alle de kardinalen by zich in zyn vertrek, en geboodt hen voor alle dingen, dat zy toch de Inquiſitie in ſtandt zouden houden, dewyl hy bevonden hadde, dat de zelve het voornaamſte ſteunſel van zyn gezag was geweeſt, en ook alzo in het toekomende de hoofdpylaar en de voornaamſte grondveſt der pauzelyke waardigheit zoude zyn en blyven. Hy ſtierf den 18 Auguſtus des jaars 1559, in den ouderdom van 83 jaren, een maandt, en twee en twintig dagen. Zo haaſt het gerucht zich verſpreidde dat hy te zieltogen lag, rechtte het volk eenen opſtandt aan, door de ſtadt lopende, zynen naam en alle zyne daden, benevens het ganſche Caraffiſche geſlacht vervloekende: ja het wierp zelfs het ſtandbeeldt, dat het zelf tot zyner eere opgerecht hadde, omverre; rukte overal zyne wapens af; opende de deuren der gemeene gevangeniſſe; liep naar het huis van de Inquiſitie; brak aldaar mede de deuren op; liet de gevangenen los; zette het ganſche gebouw in vlammen, en verbrandde alle rechtsgedingen, ſchriften en papieren van dat gerechtshof. Het zelfde zoude ook aan het klooſter della Minerva, daar zich de rechters van de Inquiſitie ophielden, te beurt gevallen zyn, indien men de woede van het volk niet door geweldt geſtuit hadde. Zo haaſt als hy zynen geeſt gegeven hadde, maakte het volk een opentlyk decreet, dat op alle plaatſen, daar men het wapen van de Caraffaas zoude vinden, het zelve afgerukt zoude worden; zo dat binnen eenen dag geen eenig gedenkteken van het Caraffiſche geſlachte in Rome meer overig was. Men was zelfs genoodzaakt het lyk van den paus in een klein graf van ſlechte ſteen in het Vatikaan te plaatſen, om het te verzekeren tegen de grimmigheit van het volk. Paus Pius de V liet het zelve echter naderhandt in een marmerſtenen graf leggen, dat hy daar toe in de kerke der Dominikanen van Minerva hadde doen vervaardigen, en dat hy met een grafſchrift verſierde. Deze paus heeft verſcheide verhandelingen geſchreven, als: *De Symbolo; De emendanda eccleſia ad Paulum III; Regulæ Theatinorum.* enz. *Joan Bapt. Caſtaldi vita Pauli IV. Folieta Vita Pauli IV. La Rochepoſai Nomencl. Card. Victorell. Addit. ad Ciacon. Du Cheſne in vita Pauli IV. Sadolet & Horius in Epiſt. Spondan. in Annal. Jacob Bibl. Pontif. Sonnii totius Belgicæ diviſio ad opprimendum per novos Epiſcopos Euangelium Romæ ſub Paulo IV. P. M. an.* 1558 *definita. Heidegger. Hiſt. Papat.*

PAULUS de V, *Camillus Borgheſe* genoemt, geboortig van Rome, maar oorſpronkelyk van Siena, kardinaal, kwam tot het pausſchap na Leo den XI, en wierdt eenſtemmiglyk verkoren den 17 May des jaars 1605. Hy hadt onder andere medeſtrevers ook Bellarminus, die byna de pauzelyke kroon weggenomen zoude hebben. Hy was een zoon van Antonio Borgheſe van Siena, en van eene Romeinſche vrouwe. Hy hadt in het byzonder wel geſtudeert in de rechten, en zich daar door zo beroemt gemaakt, dat hy geſtadig van de eene eeretrap tot de andere geraakte, tot dat Clemens de VIII hem kardinaal maakte, met den tytel van S. Chryſogonus. Na dat hy op den pauzelyken ſtoel geklommen was, ſtrekten zyne voornaamſte pogingen daar toe, dat hy de geeſtelyke waardigheit en macht wederom tot den hoogſten top mogte brengen, waar van de zelve door de nalatigheit van zyne voorzaten vervallen was. Hy ſtelde ten dien einde te Rome eene nieuwe congregatie aan, om middelen te beramen hoe het gezag der kerke vergroot mogte worden. Alle zyne nunciën waren hier toe gemachtigt, en de voornaamſte yveraar onder de zelve was Horatius Mattei te Venetië. Wanneer de paus zag, dat zyne aangeſtelde congregatie tot uitvoering der zaken in Engeland den koning Jacobus den I dies te waakzamer maakte, verſchoof hy voor eenen tydt de oprechting der gemelde congregatie, om de andere potentaten van gelyken geen argwaan tegen hem te doen opvatten. Voorts wierdt zyn voornemen ook daar door opgeſchort, dat hy in eene droefgeeſtige vreze voor de doodt geraakte, dewyl men in Rome verſpreidde, dat het beeldt der L. Vrouwe van Subiaco gezweet hadde, het welk men voor een gewoonlyk teken hieldt dat een paus haaſt ſterven zoude. Hier by kwam ook, dat een Nederlandſch Aſtrologiſt hem voorzeide dat zyne regering zeer kort zoude zyn. Om deze droefgeeſtigheit te verdryven, vergaderden zyne vrienden alle ſterrekundigen te Rome, welke zeiden, dat zich wel een ongelukkige invloedt vertoont hadde, waar door zyn leven in gevaar geſtelt was geweeſt, doch tegenwoordig was alles wederom ten goede. Na dat hy dan aldus van zyne vrees bevryd was, ſtelde hy zyne voorgenomene aanſlagen wederom in 't werk, en zocht het daar toe te brengen, dat het Trentſche concilie in Vrankryk aangenomen, en de Jeſuïten in Spanje van de tienden bevryd mogten worden. Desgelyks poogde hy ook noch vele andere gewigtige zaken in 't werk te ſtellen. Inzonderheit begon hy met de Venetianen, welken hy beval den keizer, tot voortzetting van den Turkſchen oorlog, met eenige onderſtandgelden by te ſtaan, waar door de zelve zich zeer beledigt hielden, doch echter zyne aanmaning met grote beſcheidenheit affloegen, 't welk den paus niet weinig verdroot, dewyl hy waande, dat hy in diergelyke gevallen den Chriſten ſtaten naar zyn eigen goeddunken laſten opleggen mogte. Echter hieldt hy dit noch voor geen genoegzamen grondt om verwydering met hen te maken, doch bediende zich ten dien einde wel haaſt van eene andere gelegenheit. Naardien Scipio Saracena, een prebendaris te Vicenza, de overheit der zelve ſtadt beledigt, en eene zekere vrouwe, die hy niet tot zynen wille meeſter hadt kunnen worden, zeer beſpot hadde, dagvaardde de zelve hem naar Venetië voor het gerichte, daar hy zich ook zonder uitſtel heen begaf, dewyl hy den pauſſelyken nuncius tot zynen patroon hadde. Wanneer deze zulks aan den paus hadde bekent gemaakt, gaf de zelve den Venetiaanſchen gezant met groot misnoegen te verſtaan, dat hy geenszins wilde, dat een wereldlyk rechter van de zaak van een geeſtelyk perſoon kennis zoude nemen. Hy beklaagde zich van gelyken over de wet der Venetianen,

tianen; waar door den leken verboden wierdt hunne goederen aan de kerke te vermaken, waar door de zelve naar zyn voorgeven in de kerkelyke ftraffe vervallen waren. Hy was ook niet weinig daar over verbittert, dat zy verboden hadden, dat niemandt zonder verlof van den Raadt eenige kerken zoude fiichten, of laten bouwen. Hier op gaf de Republyk haren ambaffadeur laft, den paus voor te ftellen, hoe zy uit hunne oude Archiven bewyzen konden, dat zy reets meer dan 1000 jaren in het bezit waren geweeft van het geweldt en de macht om geeftelyke perfonen over wereldlyke zaken te richten. Doch wat de wet van de vermaking van de goederen der leken belangde, het zelve was ook in andere Chriften landen in gebruik, en zonder dat konden zy hunne macht tegen den gemenen vyandt der Chriftenheit niet ongefchonden behouden. Dit antwoordt mishaagde den paus zodanig, dat hy zyn voornemen met geweldt dreigde uit te voeren, en twee heftige brevetten tegen hen liet afgaan, hoewel de kardinalen Baronius en Perronius hem in 't heimelyk het gevaar van deze handelingen voorftelden. Dewyl nu deze brevetten op Kersdag, wanneer de Raadsheeren in de Miffe waren, aankwamen, wierden de zelve niet terftont geopent, alzo de Doge Grimani toen op het doodbedde lag. Dewyl de zelve den volgenden dag ftierf, wilde men ze naar de gewone wyze der Venetianen niet eerder openen voor dat 'er een nieuwe Doge verkoren was. Wanneer de paus hier van bericht ontfing, beval hy zynen nuncius, tegen de republyk en hunne keur, als nul en nietig te protefteren, zo lang zy in den ban waren, dewyl hy daar door oneenigheit onder hen meende te verwekken; doch deze republyk hieldt vaft aan hare oude grondwetten, en verkoos den 10 Jan. 1606 Leonardo Donato, dien alle uitlandfche minifters behalven de pauzelyke nuncius geluk wenfchten. De nieuwe doge maakte niettemin naar gewoonte zyne verkiezing aan den paus bekent, die tegen zyne vorige gedachten een gunftig antwoordt gaf, en zynen nuncius beval den doge te begroeten. Hier op wierden des pauzen brevetten in aanmerking genomen, waar over zich de Raadt beriedt met de verftandigfte en bekwaamfte rechtsgeleerden van dien tydt, als Marcus Antonius Peregrinus, Ottelinus, en anderen, desgelyks met verfcheide Theologanten, inzonderheit met P. Paulus Sarpius, en andere ervarene mannen: eindelyk wierdt dit befluit genomen, dat de pauzelyke macht zich niet over tydelyke zaken uitftrekte. Dewyl zy dit nu voor een algemeen gevoelen aangenomen hadden, antwoordden zy den 28 January 1606 aan den paus, dat hunne wetten van geen zyner voorzaten berifpt waren geweeft, en dat der zelver vernietiging hunne regering zoude omkeren; waarom zy niet geloofden dat zy zich der kerkelyke ftraffe fchuldig gemaakt hadden, uit aanmerking, dat de wereldlyke overheden de macht van Godt ontfangen hadden om wetten te maken, welke hen alzo geen andere menfchelyke macht ontnemen konde, veel minder zyne brevetten, die in blote tydelyke zaken niets golden. Dewyl dit antwoordt den paus niet behaagde, zo kondigde hy den ban tegen hen af, verboodt allen Godsdienft, en beval op de zelfde ftraffe allen geeftelyken uit het Venetiaanfche gebiedt te vertrekken; 't welk zy echter, uitgezondert de Jefuiten, Kapucynen, Theatynen, en hervormde Francifcanen, niet deden; waarom dan ook de Jefuiten door de Venetianen voor eeuwig uit de ftadt verbannen wierden. Dewyl nu op diergelyke vyandelykheden niets anders dan eene vredebreuk te verwachten was, zo kregen de Venetianen den koning Jacobus van Groot-Britannië, en de Hollanders op hunne zyde, van gelyken waren de koning van Vrankryk, de hertogen van Savoje, Mantua, en Florence hen niet ongenegen. Op des pauzen zyde was Spanje: en fchoon men poogde de Turken tegen de Venetiaanfche republyk op te hitfen, zo wilde zulks echter niet gelukken. De Venetianen hadden daar tegen ook vele verftandige mannen, die hunne party aannamen, waar onder Paulus Sarpius van de orde der Serviten wel de voornaamfte was. Deze zaak wierdt ook in vele fchriften van beide zyden verhandelt, waar by de kardinalen Bellarminus, Baronius, en Colonna inzonderheit voor den paus hunne pennen gebruikten. Men rechtte nochtans door dit alles niets uit, en dewyl de paus meer en meer befpeurde, dat zyn gezag door der Venetianen beftendigen tegenftandt en volharding in hun gevoelen zeer verzwakt wierdt, verkoos hy Spanje en Vrankryk tot middelaars in deze zaak. Doch gedurende de onderhandeling vatten de Spanjaarden de wapenen op, daar tegen ftelde zich de republyk in ftaat om alle geweldt te keren, en verzocht den koning van Vrankryk zich voor haar te verklaren, welke echter antwoordde, dat zulks noch geen tydt was, en men noch hope tot een verdrag overig hadde. Ten dien einde zondt hy den kardinaal van Jojeufe naar Venetië en Rome, die eindelyk na veel twiftens een verdrag te wege bragt, met beding, dat de kardinaal in tegenwoordigheit van den Raadt de republyk uit den pauzelyken ban ontflaan zoude, en die ter zelfder tydt de gedane proteftatie herroepen, daarenboven, dat de gevangenen vrygelaten, en alle geeftelyke perfonen weder in hun vorigen ftaat herftelt zouden worden, uitgezondert de Jefuiten en 14 andere monniken, die om hun bedryf ontweken waren, en dat men dan voorts eenen afgezant aan den paus zoude zenden. Na dat men het dan over deze artykelen eens geworden was, gefchiedde der zelver voltrekking den 21 April des jaars 1607; en aldus eindigde deze ftrydt in dier voegen dat de Venetianen eere daar by hadden. Doch zo hard als de Venetianen tegen dezen paus waren, zo genegen waren hem daar en tegen eenige buitenlanders. In den jare 1607 zondt de koning van Congo, op het aandryven der Jefuïten, een afgezant naar Rome, en liet om eenige predikers verzoeken. Doch alzo de afgezant te Rome ftierf, wierdt 'er niets van deze zaak. In den jare 1609 kwam een afgezant uit Perfië, doch nadethandt wierdt het ruchtbaar, dat hy niet van 't hof, noch over eenige zaken den Godsdienft betreffende gekomen was, maar vermoedelyk door het befchik van eenige Armenifche Chriftenen, om de gunft der R. kerke te verkrygen. Deze paus kanoniseerde in den jare 1610 Ignatius Lojola en Carolus Borromeus, gewezen aardsbiffchop van Milaan. De koning van Vrankryk Henrik de IV wierdt in het zelfde jaar door Ravaillac vermoord, tot groot leedwezen van den paus, die in de Venetiaanfche zake veel dienft van hem genoten hadde; zo dat hy ook eenige Franfchen te Rome, welke zich verheugt getoont hadden over dezen moordt, daar over op de galeien doemde. Geen der voorzaten van dezen paus heeft hem in het voltooijen van openbare en prachtige gebouwen overtroffen; doch het zoude te wydlopig zyn om die alle hier op te tellen: inzonderheit heeft men te roemen dat hy aan het bouwen van de S. Pieters-kerk veel gedaan heeft. Hy ftelde ook zekere inkomften vaft, waar uit alle maanden een tamelyk gedeelte aan eene eerbare en deugdzame dochter uitgereikt wierdt. Gedurende den oorlog tuffchen den keizer en den Paltsgraaf aan den Rhyn geboodt deze paus de geeftelykheit om de Roomfchen by te ftaan, en ftichtte eene nieuwe ridderorde tot verdelging der ketters. Hy beveftigde de congregatie van het Oratorie in Vrankryk, die van de dochters van S. Urzula, de orde der Barmhertigheit, geficht door J. de Dieu, en eenige andere nieuwe inftellingen. In zynen tydt begon de grote twift tuffchen de Dominikanen en de Jefuïten over de onbevlekte ontfanKenis van de maagdt Maria. Hy ftierf eindelyk den 28 January, of, zo anderen zeggen, den 24 Juny des jaars 1621, in den ouderdom van 69 jaren, na dat hy onder zyne regeringe 60 kardinalen gemaakt hadde. *Victorell. Addit. ad Ciacon. Ricaut. Continuatio Platinæ. Bzovius & Spondan. in Annal. Du Chefne in ejus vita. Jacob Bibl. Pontif. Lundorpii Continuatio Sleidani T. III. lib. XII. pag.* 654 *feq. Amelot de la Houffaie Hift. du gouvernement de Venife T. I. Thuanus Hift. Heidegger. Hift. Pap.* §. 219 *feq.*

PATRIARCH VAN ALEXANDRIË.

PAULUS, patriarch van Alexandrië, hieldt zich een langen tydt op in de wilderniffen van Egypte, alwaar hy abt wierdt van Tabennes. Pelagius, nuncius van den paus Agapetus te Conftantinopel, deedt hem tot patriarch van Alexandrië benoemen, na dat men Theodofius en Gajanus afgezet hadde. De keizer Juftinianus gaf hem macht in den jare 536, om de ketters, die eenige geeftelyke ampten bekleedden, af te zetten, welke macht hy zonder eenige voorzichtigheit en voorzorge gebruikte; ook befchuldigden hem zyne vyanden deel gehadt te hebben aan de doodt van den voorftander der kerke van Alexandrië; waar op hy in ballingfchap gezonden wierdt, na dat men hem vooraf te Gaza in den jare 537 afgezet hadde. *Liberatus in Brev. c.* 23. *Baronius an.* 536. 537.

BISSCHOPPEN VAN ANTIOCHIË.

PAULUS de I, biffchop van Antiochië. Zie PAULUS SAMOSATENUS.

PAULUS de II wierdt in den jare 519 in de plaats van den ketter Severus geftelt. Hy was een priefter van Conftantinopel, die gedurende den tydt van negen jaren zich tegen den zelfden Severus geftelt hadde. Hy wierdt volgens het recht en de gewoonte te Antiochië geordent, hoewel de Conftantinopolitanen begeerden dat zulks in hunne ftadt zoude gefchieden. Doch hy deedt wel haaft de goede hoop verdwynen, die men van hem hadde opgevat: want hy leefde op zulk eene aanftotelyke en onbetamelyke wyze voor een geeftelyken, dat de rechtzinnigen zich van hem afzonderden. Deze algemene tegenzin was oorzaak dat hy zich zelf in den jare 521 afzette; en weinig tyds daar na ftierf hy zeer elendig. Men verkoos den priefter Euphrafius in zyne plaats. *Evagr. l. IV. c.* 4. *Baron. in Annal.*

BISSCHOPPEN VAN CONSTANTINOPEL.

PAULUS de I, biffchop van Conftantinopel, was een uitmuntend priefter door zyne Godsdienftigheit en geleerdheit, die zich bevonden hadt op het concilie van Nicea, en dien de rechtzinnigen in den jare 340 verkozen. Eufebius van Nicomedië, een Ariaan, deedt hem in ballingfchap zenden, en matigde zich zyne biffchoplyke waardigheit aan. Na de doodt van dezen ketterfchen prelaat verkoos het volk van Conftantinopel Paulus wederom; doch alzo de Arianen van hunne zyde Macedonius verkozen, wierdt Paulus door den keizer Conftantius uit zyne kerke verdreven. Paulus begaf zich hier op naar Rome, alwaar Marcellus van Ancyra, Afclepias van Gaza, en verfcheide andere verdreven biffchoppen, zich mede ophielden. Paus Julius nam hen aan in een Synode, en gaf hen hunne kerken weder. Doch de Arianen veroordeelden Paulus op een gewaand concilie, in den jare 347 te Philippis in Thracië gehouden. Eenigen tydt daar na wierdt Paulus, op de voorbede van den keizer Conftantius, dien de vreze daar toe aandreef, wederom herftelt. Doch wanneer het gevaar voorby was, befloot de keizer hem te verdryven om Macedonius te herftellen. Deze onrechtvaardige raadflag wierdt uitgevoert door eenen die dezen prelaat wegvoerde: men bragt hem eerft naar Theffalonica, naderhandt naar Singra in Mefopotamië, vervolgens naar Emefa in Syrië, en eindelyk naar Cucuza, alwaar de ketters hem omtrent den jare 351 deden verwurgen. Hy wordt als een martelaar vereert, en de keizer Theodofius de Grote deedt naderhandt zyn ligchaam overbrengen naar Conftantinopel. *Athanaf.*

Ep. ad Solit. Socrates. Sozomen. l. IV. Theodoret. l. II. Baronius in Annal. Philip. Cyprius Chron. Eccl. Grac.

PAULUS de II, een Monothelitisch ketter, wierdt, door de voorspraak van den keizer Constans den II, in den jare 646 tot bisschop van Constantinopel verkoren. Hy verspreidde zyne lere tot in Africa; doch de prelaten stelden zich daar tegen, en verwittigden daar van den paus Theodorus, die hem afzette, en hem in den ban deedt. Deze handel verbitterde Paulus zodanig, dat hy de agenten van den paus, en andere rechtzinnigen deedt geesselen en uit Constantinopel bannen, en eene kapelle omverre werpen, welke de Latynen in die stadt hadden. Hy riedt ondertusschen ook den keizer aan tot de afkondiging van een zeker edict *Typus* genoemt, en deedt het zelve als een geloofsformulier aan de deuren van de kerke aanplakken. Hy stierf in zyne kettery in den jare 651, en zyne geheugenisse wierdt in het VI Synode veroordeelt, en zyn naam weggenomen uit de kerkelyke boeken. *Baron. in Annal.*

PAULUS de III, een leek, wierdt na Theodorus in den jare 685 tot bisschop van Constantinopel verkoren. Hy stierf in den jare 691, en hadt Callinicus tot zynen opvolger. *Baronius in Annal.*

PAULUS de IV, geboren in het eilandt Cyprus, wierdt in den jare 780, na Nicetas, tegen zyn dank tot bisschop van Constantinopel verkoren. Theophanes verzekert, dat hy, uit vreze voor de bedreigingen des keizers, de beeldstormers in de gemeenschap der kerke aannam, hoewel hy in zyn herte de beelden vereerde. Dit was ook de reden dat hy ook eindelyk in den jare 784 zyne waardigheit afleide, en zich in een klooster begaf, om dat hy in dit stuk, naar zyn gevoelen, te toegeeflyk geweest zynde voor den keizer, daar over boete wilde doen. *Theophan. l. XXIII. Baron. A. C.* 780. 784.

ANDERE BEROEMDE MANNEN, DIE DEZEN NAAM GEVOERT HEBBEN.

PAULUS, martelaar van Palestina, wierdt, gedurende de vervolging van Maximianus, den 25 July des jaars 308 ter straffe geleid, en het hoofdt afgehouwen, na dat hy vurige gebeden gedaan hadde voor de Christenen, en voor de bekeeringe der ongelovigen. *Euseb. de Martyr. Palest.*

PAULUS, *de eenvoudige*, een woestynier in Thebaïs in de IV eeuw, 60 jaren als een landman geleeft hebbende, verliet zyn huis, na dat hy zyne vrouwe in overspel bevonden hadde, en begaf zich by S. Antonius. Hy verplichtte hem door zyne standvastigheit om hem in het getal van zyne leerlingen aan te nemen. S. Antonius toetste zyne gehoorzaamheit door vele proeven, welke Paulus met eene wonderlyke nederigheit doorstondt. Men weet den tydt van zyne doodt niet. *Pallad. Hist. Lausiac. c.* 28. *Rufin. Vit. Patr. c.* 31. *Sozomen. l. I. Hist. c.* 13. *Henschenius. Memoires Ecclesiastiques de Tillemont. Baillet Vies des Saints.*

PAULUS DIACONUS. Zie WARNEFRIDUS. (PAULUS)

PAULUS, diaken der kerke te Napels, leefde ten tyde van Karel den Groten in den jare 804. Hy vertaalde uit het Grieksch in 't Latyn het leven van de H. *Maria* van Egypte, dat door Sophronius bisschop van Jeruzalem geschreven was, en by Surius en Bollandus op den 9 April gevonden wordt. Hildebertus van Mans heeft naderhandt dit leven in vaarzen gebragt. Onze Paulus heeft ook noch andere werken uitgegeven. *Sigebert. in Catal. c.* 69. *Henric. Gandav. c.* 8.

PAULUS, een Spanjaardt van geboorte, en geheimschryver van den keizer Constantius, maakte zich vermaard door de wreedheden, die hy onder zyne regering pleegde, en wierdt bygenoemt *de Keten*, ter oorzake van zyne bekwaamheit om de beschuldigingen uit malkander te doen volgen, en daar van als eene aaneenschakeling te maken. Hy wierdt in den jare 353 in Engelandt gezonden, om eenige hoofden van daar te halen, welke beschuldigt waren aangespannen te hebben met Magnentius, hoewel al hun misdryf daar in bestondt, dat zy hem gehoorzaamt hadden, niet machtig genoeg geweest zynde om hem tegen te staan. Deze wrede last wierdt met noch meer wreedheit door Paulus volvoert, die gewoon was de onschuldigen met de schuldigen te vermengen. Martinus, stedehouder van het eilandt, die de gerechtigheit beminde, stelde zich zo veel hy konde daar tegen, met gebeden, en met betuigingen dat hy liever wilde vertrekken. Maar Paulus dreigde hem van zyne zyde hem zelfs met het misdryf der anderen te beschuldigen, en hem geboeit naar Constantius te geleiden. Het was onder dezen vorst byna dezelfde zaak, van diergelyk eene misdaadt beschuldigt en veroordeelt te zyn, zo dat Martinus, tot wanhoop gebragt, den degen trok om Paulus te doorsteken, doch hem maar ligtelyk gewond hebbende, keerde hy zyn degen tegen hem zelfs, en doorstak zich. Zulk een schandelyk ongeval voor de regering van Constantius belette hem niet alle geweldt van pynigingen te gebruiken tegen de genen, welke Paulus tot hem gebragt hadde. De meesten wierden gebannen, en eenigen wierden zelfs met de zwaarste straffen gestraft. De naam en de wreedheden van Paulus worden dikwils in de historie van Ammianus Marcellinus gevonden. Libanius spreekt ook van de lode ballen, waar mede Paulus eenen Aristophanes hadde doen slaan, zo veel als hy nodig geoordeelt hadde om hem het leven te doen verliezen. Deze wrede staatsbedienaar wierdt eindelyk onder Julianus levende verbrand, zonder dat iemandt daar over verwondert was, of hem beklaagde. *Ammian. Marcellin. l. XIV. Liban. Orat.* 9. *Tillemont Histoire des Empereurs.*

PAULUS, een Engelsch schryver, die in het begin van de XV eeuw leefde, heeft omtrent den jare 1404 eene verhandelinge geschreven, genoemt *de Spiegel van den paus en van zyn hof*, by wyze van eene zamenspraak, waar in hy schryft tegen de misbruiken van het hof van Rome wegens de collatie der beneficien. Deze verhandeling is gedrukt in het tweede stuk der Monarchy van Goldast. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XV. siecle.*

S. PAULUS, een congregatie van Reguliere geestelyken. Zie BARNABITEN.

PAULUS (DE RIDDERORDE VAN S.) wierdt in den jare 1540 door paus Paulus den III gesticht, en 200 personen, die 100000 scudi aan de pausselyke kamer opbragten, wierden daar in aangenomen. De ridders, die men *Participantes* noemde, droegen op den dag der kroning van den gemelden paus een rood, en op den dag van zyne doodt een zwart kleedt. Om hen van de ridders der andere ordens te onderscheiden, wierdt op hun kleedt een ontbloten arm met een uitgetogen zwaardt gezien, welk teken andere ridders op straffe van den ban, en eene boete van 1000 goudguldens verboden was te dragen. Alle die niet van adel waren, verkregen terstondt den adelyken standt, en moesten de leliën van het huis van Farneze in hun wapen voeren. *Bonanni Catal. ord. eq. Gryphius.*

PAULUS FLORUS. Zie FLORUS.

PAULUS, (JULIUS) een beroemd rechtsgeleerde in de II eeuw, was te Padua geboren, gelyk Bartachinus meent, of te Tyrus, naar 't gevoelen van Bertrandus, of te Rome, zo Laur. Pignorius wil, en wierdt om zyne grote ervarenheit in de philosophie en rechtsgeleerdheit door Alexander Severus, of, zo anderen willen, door Heliogabalus gebruikt om het recht uit te spreken en wetten te maken. Hy wierdt eerst Prætor (hoofdschout) en klom langs alle trappen tot de burgermeesterlyke waardigheit, en wierdt eindelyk ook overste van de lyfwacht. Hy was met Ulpianus een leerling, en naderhandt een byzitter van Papinianus, en heeft meer dan een van de oude rechtsgeleerden geschreven, dewyl hy byna geen stuk van de rechtsgeleerdheit onverhandelt gelaten heeft. Doch van zyne werken is niets meer voor handen, behalven de wetten, die in het *Corpus Juris* uit zyne boeken op verscheide plaatsen aangehaalt worden, en zyne V boeken *Receptarum Sententiarum*, die hy aan zynen zoon geschreven heeft. Hy was ook raadsheer van Staat geweest onder Pescennius Niger. *Spartian. in Pescenn. Lamprid. in Annal. Scardeon. de clar. Patav. p.* 158. *Henelius de clar. ICtis c.* 29. *Gravina de orig. & prog. Jur. civ. Rom. Labitti Index LL. ff. Rutilius de vit. ICt. c.* 73. *Bertrandus de vit. ICt. l. I. c.* 25. *Pignorius Symbol. Epist. l. I. Epist.* 41.

PAULUS, (JULIUS) een dichter, van wien Aulus Gellius gewag maakt *l. V. Noct. Attic. c.* 4. *& l. XIX. c.* 7.

PAULUS JOVIUS. Zie JOVIUS.

PAULUS, (MARCUS) of MARCO PAULO, van Venetië, was een zoon van NICOLAAS PAULUS. Zy zyn beide bekent geweest door hunne reizen, waar van men de verhalen uitgegeven heeft. Marcus Paulus, bygenoemt *van Venetië*, leefde omtrent den jare 1272. Hy reisde door Syrië, Persië, en Indië. Zyn boek, genoemt *De Regionibus Orientis*, is te gelyk gedrukt met de reizen van Joannes Mandeville, en van Ludolphus van Suchen.

PAULUS SAMOSATENUS, een aartsketter, was bisschop van Antiochië, zynde gevolgt op Demetrianus omtrent den jare 262. Hy loogchende met Sabellius het onderscheidt der Goddelyke personen in de Drie-eenheit, en leerde dat 'er maar een persoon in de Godheit was, en Christus een bloot mensch. Hy loogchende ook de persoonlyke vereeniging der beide naturen in Christus, en wilde niet dat men in den naam des Vaders, des Zoons, en des H. Geestes zoude dopen. Hy was ook van gevoelen, dat 'er twee onderscheiden personen in den Zone Gods waren, namelyk den Zone des woords, en Christus, welke voor dat hy uit Maria geboren wierdt niet geweest was, maar tot beloning van zyne H. werken een Zone Gods genoemt was geworden. De paus Dionysius, en Dionysius van Alexandrië stelden zich tegen hem, en hy wierdt door verscheide bisschoppen, die byeen vergadert waren, veroordeelt. De vreze van afgezet te zullen worden, veel eer dan het gelove der waarheit, deedt hem zyne ketteryen afzweeren; en op die wyze bleef hy in het vredige bezit van zyn bisdom. Maar het was hem niet mogelyk een langen tydt te veinzen: hy begon wel haast wederom zyne dwalingen te leeraren. De bisschoppen, daar van verwittigd zynde, vergaderden wederom te Antiochië, daar een prediker, Malchion genoemt, hem overtuigde en verstomde, en de vaders van het Synode veroordeelden hem, en zetten hem af omtrent den jare 270. Zy schreven een synodalen brief, waar in zy zeiden, dat hoewel Paulus van Samozate gene goederen van zyne ouders bekomen hadde, noch eenige kunst geoefent, waar door hy dezelve verkregen konde hebben, hy echter grote rykdommen vergadert hadde, zyne gunst verkopende aan de genen, die dezelve nodig hadden, onbeschaamdelyk eischende, geweldig rovende, en niets te lashertig vindende, mits dat hy zyne gierigheit konde verzadigen. Hy was niet minder heerschzuchtig, en gelyk hy door kwade middelen tot den bisschoplyken staat geraakt was, gedroeg hy zich daar in op eene volkomen onheilige wyze. Hy vermaakte zich om met een groot gevolg op de openbare plaatsen te verschynen, en verscheide bevelen te geven, en wilde dat men hem onmatelyk prees, wanneer hy voor het volk predikte. Hy verachtte de uitleggers van de H. Schrifture, die voor hem geweest waren, en sprak van zich zelf als van een onvergelykelyk leeraar. Hy ging zelfs tot die uiterste godloosheit over, dat hy op eenen Paaschdag, in plaats van de kerkelyke lofzangen, een liedt deedt zingen dat tot zynen lof gemaakt was. Hy hieldt lichtvaardige vrouwen by

zich,

zich, en gaf aan de geestelykheit, die van zynen aanhang was, verlof om het zelfde te doen. Dit is het gene verhaalt wordt in den brief der bisschoppen, die Domnus, den zoon van Demetrianus, zynen voorzaat, in zyne plaatse stelden. Deze aartsketter het bisschoplyke huis niet willende verlaten, nam men zyne toevlucht tot den keizer Aurelianus, hoewel een Heiden, die hem wees naar den bisschop van Rome. De leerlingen van dezen aartsketter wierden Paulianisten genoemt. *Euseb. l. VII. Hist. Eccl. c.* 22. 23. 24. *Epiphan. Heref.* 65. *Augustin. de Heref. c.* 44. *Nicephor. l. VI. c.* 30. *Dionys. Alexand. ep. adv. Paul. Samozat. Baron. in Annal. Eccl. Godeau Hist. Eccl. Sagittar. Introd. in Hist. Eccl. p.*1165.

PAULUS *van Burgos*, met den toenaam van *Carthagena*, of *S. Maria*, een Spaansch bisschop in de XV eeuw, was in de stadt Burgos geboren, en een Jood van Godsdienst, doch een der edelsten, der machtigsten, en der geleerdsten onder hen. Maar na dat hy de *Summa Theologia* van S. Thomas gelezen hadde, wierdt hy daar door zodanig van de waarheit van den Christelyken Godsdienst overtuigt, dat hy zich dopen liet, en in den doop den naam van Paulus van S. Maria aannam. Wanneer ondertusschen zyne vrouwe gestorven was, begaf hy zich in den geestelyken staat, wierdt aardsdiaken van Trevino, naderhandt bisschop van Carthagena, en eindelyk van Burgos. Koning Henrik de III van Castilië, *de Ziekelyke* toegenaamt, verkoos hem tot leermeester van zynen zoon Joannes den II. Naderhandt zoude hy kancelier van het koninkryk geweest, en eindelyk, als patriarch van Aquileja den 29 Augustus des jaars 1435 gestorven zyn; welke hoge eerampten voor een bekeerden Jood iets byzonders zyn, waar over hy zich ook zelf verwonderde. Hy bevlytigde zich om den Christelyken Godsdienst door zyne schriften te verdedigen, en maakte aanmerkelyke vermeerderingen by de aantekeningen van Nicolaas de Lyra over de gansche Schriftuur: hy schreef ook eene andere verhandeling onder den tytel van *Scrutinium Scripturarum*, *in II. lib. divisum*, welke verhandeling een Augustyner monnik, Christophorus Sanctorisius, vermeerdert met het leven van den schryver, in den jare 1591 heeft uitgegeven. Paulus van Burgos hadt voor zyne bekering drie zonen geteelt, welke met hem gedoopt, en naderhandt zeer beroemt wierden. De eerste, Alphonsus, was na zynen vader bisschop van Burgos, en gaf een kort begrip van de Spaansche historie uit, onder den tytel van *Anacephalaosis Regum Hispania*. De twede, Gonzalvus genoemt, verkreeg het bisdom van Placenzia in Spanje. De derde, Alvarez Gartia, heeft eene historie van Joannes den II koning van Castilië uitgegeven. *Mariana l. IX. Hist. c.* 8. *Sixt. Senens. l. IV. Bibl. Trithem. & Bellarm. de Script. Eccles. Miraus. Possevin.*

PAULUS *van* of *de Castro*, een der beroemdste rechtsgeleerden van de XV eeuw, wierdt gemeenlyk *Paulus Castrensis* genoemt, dewyl hy van Castro, (in 't Latyn *Castrum Minerva*) eene bisschoplyke stadt in het koninkryk van Napels, geboortig was. Zyn ongeachte afkomst was oorzaak, dat hy nooit zynen geslachtnaam voerde, en zyne armoede, dat hy door geringe diensten zyn levensonderhoudt moest zoeken. Hy was schryver by den beroemden Baldus, en was mede toehoorder wanneer deze zyne zonen onderwees, hoewel hy ook veel van Christoph. Castellioneus geleert heeft. Dewyl hy gene penningen hadde om uitleggingen te kopen, hieldt hy zich by het lezen der wetten zelf, en vorderde daar door zo verre in de rechtsgeleerdheit, dat men in 't gemeen van hem plagt te zeggen: *Si Bartholus non esset, esset Paulus*. Te Avignon wierdt hy doctor gemaakt, en verkreeg zich zelf door zyne *Disputat. inauguralis de Prorogatione Jurisdictionis* zulk een groten naam, dat men hem zeer veel raadpleegde, waar mede hy zich ook te Avignon 8 jaren geneerde, tot dat de aardsbisschop van Florence, de kardinaal Zabarella, hem eerstelyk tot zynen auditeur, en naderhandt tot zynen vikaris (*in spiritualibus*) maakte. Na dat hy zich in 't huwelyk begeven hadde, verkreeg hy het professorschap in de rechten te Siëna, verder te Bolonië, en eindelyk te Padua. Op de laatste plaats is hy in den jare 1420 in hogen ouderdom gestorven, na dat hy de rechtsgeleerdheit byna 50 jaren geleeraart hadde. Hy heeft veel geschreven, en zyne werken zyn te Venetië, te Frankfort, en te Lion in den jare 1583, in V stukken in folio gedrukt. Zyn zoon Angelus de Castro is mede een beroemd professor in de rechten te Padua geweest, die door zyne geleerdheit den ridderstandt, en de waardigheit van consistoriaal advokaat verkregen heeft. *Pancirol. de clar. leg. Interpr. l. II. Trithem. de Script. Eccl. Gesner. Bibl. Fichard. in Vit. ICtor. Forster. Hist. Juris. Gravina de ortu & progressu Jur. civ. c.* 166.

PAULUS *van Egina*, alzo bygenoemt om dat hy van dat eilandt geboortig was, dat tegenwoordig Engia genoemt wordt, en in eene golf van dien naam gelegen is, was een der beroemdste geneesmeesters van zynen tydt, en leefde, volgens 't verhaal van Renatus Moreau, omtrent den jare 380, of, gelyk anderen willen, omtrent den jare 420 onder het keizerryk van Honorius en van Theodosius den Jongen. Men zegt dat hy in Griekenlandt en elders reisde, om te zien hoe men aldaar de geneeskunst oefende. Na zyne wederkomst maakte hy een kort begrip van de werken van *Galenus*, en gaf ook noch andere schriften uit, waar van verscheide drukken gevonden worden. *Justi Chronol. Medic. van der Linden de Script. Med. Petrus Castellan.*

PAULUS *van Middelburg*, bisschop van Fossombrona, was in grote achting in de XVI eeuw. Hy voerde den toenaam *van Middelburg*, om dat hy in de stadt Middelburg, in Zeelandt, geboren was. Hy studeerde te Loven, en vorderde zo verre in de geneeskunde en de mathesis, dat Julius Cesar Scaliger bekende, dat hy de voornaamste Mathematicus was van zynen tydt. De begeerte om te reizen deedt hem zyn vaderlandt verlaten. Hy bleef in Italië, en wierdt aldaar eerst lyfarts van den hertog van Urbino. Naderhandt verkreeg hy door de gunst van dezen vorst, en van den keizer Maximilianus, het bisdom van Fossombrona in Umbrië. Hy woonde onder Julius den II, en Leo den X het Lateraansche concilie by, en droeg aan den laatstgenoemden paus op XIV boeken *de Paschali Observatione*, en aan Maximilianus XIX boeken *De die Passionis Dominica*. Hy schreef ook verscheide andere werken, en stierf, 89 jaren oud zynde, in den jare 1535. *Bellarm. de Script. Eccles. Ughel. Ital. Sacr. Scaliger Exercit.* 266. *in Cardan. Andreas Bibl. Belg. Vossius de Scient. Mathemat.*

PAULUS *van Venetië*, of FRA PAOLO. Zie SARPI.

PAULUS VENETUS, of *van Venetië*, was geboortig van Udine, in Friaul, of, gelyk anderen willen, van Kandië. Hy wierdt te Venetië opgevoed, waar naar hy zynen naam hadde, en begaf zich in de orde der heremyten van S. Augustinus. Hy hadt eene ongemeene neiging tot de wetenschappen, en leide zich met zo veel vlyt daar op toe, dat hy, naar het gevoelen van Philippus van Bergamo, voor de eerste philosooph en de schranderste Theologant van zynen tydt gehouden wierdt. Hy predikte ook met veel toejuiching, en de verscheide verhandelingen, die noch tegenwoordig van hem overig zyn, zyn boek tegen de Joden, zyne predikatien, en zyne andere verhandelingen van de philosophie zyn bewyzen van zyne kennisse en geleerdheit. Men zegt, dat hy, te Siëna zynde, eenen ketter Franciscus Porcario genoemt, overwon, en alle de genen, die door dezen ketter verleid waren, weder op den rechten weg bragt. Hy stierf in den jare 1429. *Phil. Bergam. l. XIV. Pamphil. in Chron. Erem. S. Aug. Trithem. de Script. Eccl. Spondan. A. C.* 1429. *n.* 14. *Possevin. Appar. Sacr.* enz.

PAULUZIUS, (ANAFESTUS) was de eerste Doge of hertog van Venetië. Deze republyk wierdt eerst 200 jaren lang door Tribunen geregeert, die jaarlyks verkoren wierden. Doch omtrent den jare 697 verkozen de Venetianen dezen Pauluzi tot hertog, op welken twee andere hertogen volgden. Hier op wierdt de regering van de republyk aan de generaals van het leger gegeven, welker macht maar een jaar duurde. Maar 60 jaren daar na verkoos men op nieuw hertogen, waar by het sedert gebleven is.

PAULUZI ALTIERI. Zie ALTIERI.

PAUS, in 't Latyn *Papa*, is een naamwoordt, dat in de Griekſche taal *vader* betekent. Eertyds wierdt deze naam aan alle de bisschoppen gegeven, gelyk men ziet in de brieven van Augustinus en Hieronymus, en in de werken der oude kerkelyke schryvers. Eutychius verhaalt, dat Heracleas, patriarch van Alexandrië, in de III eeuw den tytel van paus aannam. Alcimus Avitus, aartsbisschop van Vienne, geeft den zeltden tytel aan de patriarchen van Constantinopel en van Jeruzalem: maar, gelyk gezegt is, dezelve was gemeen aan alle de bisschoppen. Omtrent het einde van de XI eeuw wierdt in een concilie, te Rome gehouden door Gregorius den VII, besloten, dat de naam van paus voortaan aan den bisschop van Rome alleen, als aan het zogenoemde zichtbare hoofdt van de R. Katholyke kerke, eigen zoude blyven. *Augustin. Ep.* 13. 18. 222. 256. *Avitus Epist.* 7. & 23. *Baron. ad* 10. *Januarii. Sirmond. ad Ennodii l. IV. Du Cange in Glossar. Latinitatis.*

Verkiezing der pauzen.

Het is zeker, naar het gevoelen der R. Katholyken, (dat in dit artykel gevolgt moet worden, zonder het zelve door het bybrengen der strydige gevoelens van andere Christenen langwylig en vruchteloos te maken) dat Jesus Christus den eersten paus maakte in den persoon van Petrus; dat deze Linus tot zyn eersten opvolger verklaarde, en dat sedert dien tydt alle de andere pauzen verkoren zyn na de doodt van hunne voorzaten, doch op verscheide wyzen. Het volk en de geestelykheit te zamen, en zomtyds de geestelykheit alleen, met toestemming van het volk, deden vrywillig deze verkiezing, by meerderheit van stemmen, in de vyf eerste eeuwen der kerke, tot dat na de doodt van den paus Simplicius in den jare 483 Odoacer, koning der Herulen, die toen Italië beheerschten, eene wet maakte, door de welke, onder voorgeven van de beroerten en ongeregeldheden te beletten, die zomtyds in het verkiezen der pauzen gebeurden, verboden wierdt die verkiezing te doen, zonder voor af de wil van den prins verstaan te hebben wegens den persoon dien men tot het pausschap moeste verheffen. Deze wet wierdt omtrent 20 jaren daar na vernietigt in het IV concilie van Rome, gehouden in den jare 502, onder den paus Symmachus, met bewilliging van den koning Theodoricus. Maar deze prins, naderhandt den paus Johannes in den jare 526 van ongemak in de gevangenis hebbende doen sterven, nam zelf het recht om eenen paus aan te stellen, en benoemde Felix den IV. De Gotthische koningen zyne opvolgers volgden zyn voorbeeldt, behalven dat zy zich naderhandt vergenoegden den gene te bevestigen, welken de geestelykheit verkoren hadde, zo nochtans, dat hy geen bezit van het pausschap konde nemen, zonder dat de prins hem hadde goed gekeurt. Justinianus, die de heerschappy der Gotthen in Italië vernietigde, en de keizers, die na hem volgden, behielden dit recht, dwingende zelfs den nieuwverkoren paus eene zekere somme gelds te betalen, om de bevestiging van zyne verkiezing te verkrygen. Constantinus Pogonatus vernietigde deze gewoonte in den jare 681. De keizers behielden echter altoos eenig gezag in de verkiezing der pauzen, die men niet inwydde zonder de bewilliging en goedkeuring van den prins. De Fransche keizers, Lodewyk de Goedertieren, in den jare 824, Lotharius de I, en Lodewyk de II, in den jare 864,

verklaarden, dat de verkiezingen der pauzen voortaan vrywillig, en naar de oude gewoonte, zouden geschieden. Gedurende de beroerten van de X eeuw geraakte de R. kerk onder de macht der markgraven van Hetrurië en Toskane, die zich gevoegt hebbende by de groten van Rome, de pauzen maakten en afzetten naar hun welgevallen. De keizer Otto de Grote, in den jare 963, en na hem de twee andere Ottoos, zyn zoon en zyn kleinzoon, bragten de verkiezing der pauzen weder onder hunne macht, die volstrektelyk van hen afhingen. Henrik de Heilige, hertog van Beyeren, en zyne navolgers in het keizerryk, herstelden de kerk wederom in hare volkome vryheit in den jare 1014, latende deze verkiezing aan de geestelykheit en aan het Roomsche volk. Koenraad maakte hier in gene verandering: maar Henrik de III, zyn zoon, en Henrik de IV, zyn kleinzoon, herstelden zich zelf in het bezit van de macht om zelf deze keur te doen, of om den gene te doen verkiezen, die zy wilden dat paus zoude zyn, het welk schrikkelyke beroerten in de kerke veroorzaakte, en de scheuring, en vervolgens den oorlog verwekte tusschen de pauzen en de keizers over de leenhuldiginge. Eindelyk, de kerke noch byna eene eeuw beroert geweest zynde door de tegenpauzen, welke de keizers aan de eene, en de oproerigen onder het volk en onder de Roomsche geestelykheit aan de andere zyde dikwils tegen de wettelyk verkorene pauzen opwierpen, zo wierdt de vrede en de vryheit der verkiezinge herstelt onder Innocentius den II. Want na dat de scheuring van Petrus van Leon, gezegt Anacletus, en van Victor den IV weggenomen was, verkregen de kardinalen, die nu alle onder Innocentius vereenigd waren, en, gesterkt met de voornaamste leden van de R. geestelykheit, zo veel gezag, dat zy, na zyne doodt in den jare 1143, alleen de verkiezing deden van den paus Celestinus den II, en na dien tydt hebben zy zich altoos in het bezit van dat recht gehouden, de Raadt, het volk, en de overige geestelykheit opgehouden hebbende eenig deel daar in te nemen. Honorius de III in den jare 1216, of, naar het gevoelen van anderen, Gregorius de X, in den jare 1274, geboodt dat de verkiezing in een Conclave zoude geschieden. Zie CONCLAVE. *Maimbourg Histoire du grand Schisme d'Occident.*

Wanneer een der kardinalen tot paus verkoren is, gaan de ceremoniemeesters in zyne celle hem de tyding brengen van zyne verheffing; daar na wordt hy naar de kapelle gebragt, en met het pauzelyk gewaadt bekleed; vervolgens ontfangt hy de aanbidding, dat is te zeggen de eerbewyzingen, welke de kardinalen gewoon zyn aan de pauzen te geven. Daar na wordt de paus, op zyn opperpriesterlyken stoel gezeten, gedragen naar de kerke van S. Pieter, op het altaar der Apostelen, daar de kardinalen voor de tweedemaal tot de aanbiddinge gaan. Van daar wordt zyne Heiligheit wederom in zyn vertrek gebragt: en eenige dagen daar na viert men de plechtigheit van zyne kroning. Hier omtrent moet in acht genomen worden, dat men tweederlei waardigheden aanmerkt in den persoon van den paus: die van opperpriester, en die van prins. Als opperpriester wordt hy aangemerkt als het hoofdt der Roomsche kerke: als prins heeft hy eene heerschappy en een staat waar over hy met eene volstrekte macht regeert; en dit is de reden dat hy gekroont wordt.

De kroning geschiedt voor de poort der kerke van S. Pieter. Men recht aldaar eenen troon op, waar op men den nieuwen paus doedt klimmen, men neemt hem de myter af, en men zet hem de kroon voor al het volk op het hoofdt. Vervolgens geschiedt de cavalcade van de kerke van S. Pieter tot aan die van S. Jan Lateraan, welke alle de ambassadeurs, de prinssen*, en de groten bywonen, te paardt zittende, en rykelyk gekleed. De paus wordt onmiddelyk voorgegaan door twee kardinalen diakenen met hunne rode kappen, en de andere kardinalen komen achter hem, twee aan twee, gevolgt van de patriarchen, van de aardsbisschoppen, van de bisschoppen, en van de protonotarissen. Wanneer de paus gekomen is aan S. Jan Lateraan, biedt hem de aardsbisschop van die kerke twee sleutelen aan, de eene van goudt, de andere van zilver. Alle de kanunniken vervolgens hunne gehoorzaamheit betoont, en de voeten van zyne Heiligheit gekust hebbende, geeft hy den algemeenen zegen. Deze kroning is altoos door de pauzen aangemerkt geweest als het voornaamste teken van hunne macht in de kerke: waarom zy deze macht aan hunne vikarissen of legaten willende mededelen, hen hunne myter of kroon zonden. Gregorius de VIII zondt zyne kroon aan Anselmus, dien hy zyn algemeenen vikaris gemaakt hadt in Engelandt; en Bernardus zegt, dat Innocentius de II het zelfde deedt aan Malachias, zyn legaat en algemeenen vikaris in Ierlandt. *Memoires Historiques.*

Opperhoofdigheit van den paus.

Naar het gevoelen der R. kerke is het zeker dat Petrus de eerste was der Apostelen: want zy gelooft dat Mattheus (*kap. IX*) zulks naauwkeuriglyk te kennen geeft, wanneer hy, de twaalf Apostelen optellende, zegt: *De eerste, Simon, gezegt Petrus.* Maar wat belangt de andere plaatsen, die bygebragt worden om de opperhoofdigheit van Petrus te bewyzen, te weten deze woorden van Jesus Christus *Math. XVI*: *En ik zegge u ook, dat gy zyt Petrus, en op deze Petra zal ik myne gemeente bouwen*, en wat verder: *En ik zal u geven de sleutelen van het koninkryk der Hemelen*: daar omtrent zyn het de R. Katholyken zo wel niet eens. De Fransche Theologanten inzonderheit, de verklaringen raadplegende, welke de oudvaders daar van gegeven hebben, zyn met de zelve van gedachten, dat deze woorden gericht zyn aan alle de Apostelen, aan hunne navolgers, en aan de gansche kerke, welke Petrus verbeeldde, gelyk Augustinus zegt, ter oorzake van zynen rang of zyne opperhoofdigheit. Alle de oudvaders hebben Petrus erkent voor den eersten der Apostelen. Zommige noemen hem zelfs den Prins en het Hoofdt der Apostelen. Men moet echter onder het getal van deze plaatsen niet stellen een getuigenis van Cyprianus, in zyn boek van de Eenigheit, daar gezegt wordt *Primatus Petro datur*; want dit is een byvoegsel by den text van dien oudvader. Alle de Apostelen waren waarlyk gelyk in macht, gelyk Cyprianus en Hieronymus zeggen; maar men moet de opperhoofdigheit daar van uitzonderen, die aan Petrus toebehoorde.

Deze gewaande opperhoofdigheit in de kerke is overgegaan aan den bisschop van de stadt Rome, waar van de kerk gesticht was door Petrus en Paulus. Alle de ouden hebben de kerk van Rome erkent voor de eerste kerke der wereldt, en de Grieken betwisten haar dien voorrang niet; want hoewel zy den bisschop en de kerk van Constantinopel hebben willen gelyk stellen met den bisschop en de kerke van Rome, in de voordelen en voorrechten; zy erkennen nochtans de opperhoofdigheit van den bisschop van Rome.

Hoewel alle de rechte R. Katholyken de opperhoofdigheit van den paus, en zyn gezag in de kerke moeten erkennen, zo gaan zy alle daar in niet even verre. Byna alle de Italiaansche en vele andere Theologanten en Canonisten maken de opperhoofdigheit en de macht van den paus onbepaald. Zy maken hem tot een volslagen onafhankelyk monarch van de gansche kerke, tot een onfeilbaar orakel der waarheit, en geven hem eene volstrekte en onbepaalde macht in het geestelyke, en in het wereldlyke. De Fransche en eenige andere Theologanten in het tegendeel erkennen wel de opperhoofdigheit van den paus zelfs naar het Goddelyk recht. Zy doen de voorrechten van deze opperhoofdigheit bestaan in het gezag, dat hy heeft om het geloof te verdedigen, en de Canons in de gansche kerke te doen in acht nemen. Zy staan toe, dat zyn oordeel en zyne gevoelens van groot gewigt zyn; maar zy geloven die niet onfeilbaar te wezen. Zy geloven hem onderworpen te zyn aan de algemene conciliën, en zy geloven niet, dat hy der zelver besluiten en wetten kan breken, of vernietigen, hoewel hy in zekere gevallen de zelve kan verzachten. Zy geloven zelfs, dat hy door de concilien kan geoordeelt en afgezet worden, indien hy dwaalt in het gelove, de tucht wil omkeeren, of de kerke ergert. Zy zyn overtuigt, dat hy niet het minste gezag heeft over de tydelyke zaken en belangen van koningen en vorsten, en dat de geestelyke macht bepaald is door de kanonyke wetten. Eindelyk de paus kan aangemerkt worden onder vierderlei tytels: I. als hoofdt der kerke; II. als patriarch; III. als bisschop van Rome; en ten IV. als een wereldlyk prins. Zyne opperhoofdigheit geeft hem het recht om te waken voor alle de byzondere kerken. De rechten van zyn patriarchschap strekten zich eertyds niet verder uit dan onder Rome behorende, dat is te zeggen over een gedeelte van Italië, Sicilië en Sardinië: naderhandt heeft men de zelve willen uitstrekken over het gansche Westen. Als bisschop van Rome doedt hy de gewone diensten in het bisdom van die stadt, waar toe hy geen recht heeft om die te doen in de andere bisdommen. Eindelyk, als een wereldlyk prins is hy opperheer van Rome en van de staten, die door giften of door langdurige bezitting daar aan in eigendom gekomen zyn. *Les Libertés de l'Eglise Gallicane. Simon Vigor. Richer. Launoy. Du Pin de antiqua Ecclesiæ Disciplina.*

Van de Staten van den paus.

De staten van den paus strekken zich uit in alle de provincien, die men te zamen den Kerkelyken Staat noemt; te weten Campagna di Roma, het patrimonie van Petrus, het landschap Sabina, Umbria, of het hertogdom van Spoleto, het mark van Ancona, het hertogdom Urbino, Romaniola, het Boloneesch, het hertogdom van Ferrare, het landschap van Orvieto, het landt van Perouse, het *Contado de Città di Castello*, en in Vrankryk het graafschap Avignon. De voornaamste steden van Campagna di Roma zyn: Rome, Ostia, Palestrina, Frescati, Albano, Tivoli, Terracina, enz. Het patrimonie van Petrus vervat de steden Porto, Civita-Vecchia, Viterbo, enz. Het landschap Sabina heeft tot zyne voorname steden Magliano, Vescovio, enz. Umbria of 't hertogdom van Spoleto heeft Spoleto, Assise, Todi, enz. Het mark van Ancona vervat de steden Ancona, Fermo, Loretto, Ascoli, Jesi, enz. De voornaamste steden van het hertogdom Urbino zyn Urbino, Senigaglia, S. Leo, enz. Romania, heeft Ravenna, Cervia, Faënza, enz. Het Boloneesch heeft tot zyne hoofdstadt Bolonje la Grasse. Het hertogdom van Ferrare heeft Ferrare, Comachio, enz. Het landt van Orvieto heeft de steden Orvieto, Aquapendente, enz. Dat van Perouse heeft Perouse, Citta di Pieve, enz. en het Contado heeft Citta di Castello.

Van de amptenaars van den paus.

De paus heeft eenen vikaris, die altoos een kardinaal is. De geen, die dit ampt bekleedt, heeft het bestier over de priesters en over de regulieren, over de gezelschappen der leken, hospitalen, Godshuizen en Joden. Hy heeft twee stedehouders, den eenen voor het burgerlyke, en den anderen voor het lyfstraffelyke gerecht; en eenen vice-regent, die bisschop is en de bisschoplyke diensten waarneemt.

De penitencier (penitentiarius) heeft het bestier over de zaken, welke de pauzen voor zich behouden, en geeft aan de goedgekeurde biechtvaders de macht van absolutie in die gevallen. Op de plechtige feesten begeeft hy zich in eene der kerken van Rome,

me, daar hy op een verheven ftoel gezeten zynde, met den ftaf in de handt, hoort hy de biecht der voorbehouden gevallene. Dit ampt brengt jaarlyks acht duizend kronen op.

De geheimfchryver van den paus plagt voortyds het kanceliersampt te bekleden; doch tegenwoordig wordt die waardigheit niet dan aan eenen kardinaal gegeven, en verfchaft aan den zelven alle jaren eene inkomfte van vyftien of zeftien duizent kronen. Hy heeft de afvaardiging der apoftolifche brieven, welke de paus ondertekent, uitgezondert die, welke onder den viffchersring door brevetten afgevaardigt worden. Hy heeft onder zich eenen regent en twaalf abbreviateurs *di parco maggiore*, dat alle prelaten zyn. De regent heeft macht om alle zaken van appel aan de Rota en aan de referendariffen over te geven. De abbreviateurs *di parco maggiore* laten de bullen opftellen, en zenden de zelve te rug wanneer ze gefchreven zyn. Daar zyn ook noch abbreviateurs *di parco minore*, fchryvers, en andere bedienden van de kancelary, om de bullen aan te nemen en te ondertekenen. De vice-kancelier doedt het regifter houden van de tytels, die aan de kardinalen gegeven worden, en van de begevingen der bisdommen en confiftoriale abdyen.

De kamerling is altoos een kardinaal, en heeft onder zich de klerken van de apoftolifche kamer, eenen treforier, en eenen prefident. Deze waardigheit brengt hem jaarlyks veertien duizent kronen op. Hy neemt kennis van alle de zaken, die tot de apoftolifche kamer behoren, en fpreekt daarenboven vonnis uit in de zaken van appel van de opzienders der ftraten, bruggen, en gebouwen. Wanneer de ftoel ledig is, heeft de kamerling zyn verblyf in het paleis in het vertrek van den paus; trekt door de ftadt met de Zwitferfche lyfwacht; doedt geldt flaan met zyn wapen, en houdt Confiftorie. Hy heeft eene der drie fleutels van den fchat van het kafteel van S. Angelo, waar van de deken eene andere heeft, en de paus de derde.

De prefect van de ondertekening van de juftitie is altoos een der kardinalen, en hy heeft hondert goude dukaten ter maandt. Zyn ampt is de refcripten op alle verzoekfchriften en commisfien tot handhaving der juftitie af te vaardigen. Alle donderdagen gefchiedt de ondertekening van juftitie in het paleis van den kardinaal prefect, waar by twaalf ftemmende prelaten referendarisfen, en alle de andere referendariffen tegenwoordig zyn; met macht om ieder twee zaken voor te ftellen, benevens een auditeur van de Rota, en de civile auditeur van den kardinaal vikaris, maar zonder te ftemmen, en alleen om hun rechtsgebiedt in het gene hen betreft te bewaren. De prefect van de ondertekening der gunften ondertekent alle de verzoekfchriften en gunften, welke de paus toeftaat in de congregatien, welke eenmaal ter week in het byzyn van zyne Heiligheit gehouden worden. De prefect der brevetten, die altoos een kardinaal is, overziet en ondertekent de opftellen (minuten) der brevetten.

De generaal van de R. kerke wordt door een brevet van den paus aangeftelt, die hem in het byzonder in zyne kamer den ftaf geeft, en hem den eedt afneemt. Hy heeft in vredenstydt duizent kronen ter maandt, en in oorlogstydt drie duizent. Hy heeft het bevel over al het krygsvolk, en over alle de gouverneurs der plaatfen en fterkten van den Kerkelyken Staat. Zyn luitenant heeft drie duizent kronen in 't jaar. De paus maakt noch door een brevet eenen generaal van de artillery, die twaalf hondert kronen in 't jaar heeft. De generaal der galeien heeft drie hondert kronen ter maandt, of drie duizent zes hondert kronen in 't jaar. De kaftelein van 't kafteel S. Angelo heeft zes duizent kronen in 't jaar. Hy heeft hondert foldaten tot bewaring van het kafteel, met hunnen kapitein, luitenant, en andere officieren. De kamerling van het S. Collegio verandert alle jaren. Dit collegie beftaat uit den paus en de kardinalen, welke confiftorie houden over grote zaken.

Van de amptenaars van het gewyde paleis, of van het pausfelyke huis.

De paus heeft vier ceremoniemeefters, die altoos in 't violet gekleed zyn, en een groot gezag hebben in de openbare bedryven. Daar zyn noch twee andere ceremoniemeefters die zich in de vergaderingen der kerkgewoonten bevinden, waar van de een het ampt van fecretaris waarneemt, en de ander de dekreten afvaardigt.

De meefter van het gewyde paleis is altoos een Dominikaner monnik, die in het paleis woont, om alle boeken te overzien die men drukken wil, en de zelve goed te keuren zo 't zyn kan. Hy is verzelt van twee vaders van de zelfde orde, en het paleis onderhoudt voor hem eene koets, behalven zyne tafel.

De facriftein van den paus is een Auguftyner, die de zelfde voordeelen heeft als de meefter van het gewyde paleis. Hy heeft de zorge over alle de rykdommen van de Sacrifty van den paus. Hy gaat in alle openbare bedryven in den rang der prelaten, en zo hy een tytelvoerend biffchop is, gaat hy in den rang der byzittende biffchoppen.

De geheimfchryver van den paus is altoos een kardinaal, en zo de paus neven heeft, is hy gemeenlyk een van de zelve. Dit ampt is gevoegt by dat van 't opper-intendantfchap van den Kerkelyken Staat. Hy doedt fchryven en ondertekent alle de brieven, welke zyne Heiligheit zendt aan de prinffen en aan de nuncien. Alle de ambaffadeurs en alle de ftaatsbedienaars van Rome, met den paus in onderhandeling geweeft zynde, zyn verplicht hem rekenfchap te geven van hunne verhandelingen. De fecretariffen van ftaat ftaan onder dezen fecretaris-opper-intendant, of kardinaal patroon, wiens bevelen zy ontfangen, en aan wien zy hunne brieven zenden om die te ondertekenen. Zy wonen in 't paleis, en zyn prelaten, in 't violet gekleed.

Daar zyn vier en twintig fecretariffen der brevetten, waar van de voornaamfte in 't paleis woont. Hun ampt is alle de brevetten te ondertekenen en af te vaardigen, die ontfangen zyn door den kardinaal prefect der brevetten, waar van gefproken is. De fecretaris der geheime brevetten maakt die op, wanneer de kardinaal patroon, of een der fecretariffen van ftaat hem zulks beveelt. Deze brevetten worden van niemandt gezien, noch door den prefect der brevetten getekent: en na dat de zelve met den viffchersring verzegelt zyn, worden de zelve verzelt met eenen brief van den kardinaal patroon. De opftellen van deze brevetten worden zorgvuldig bewaart, en na dat de paus geftorven is, brengt men de zelve in het kafteel van S. Angelo. De *Maggiordomo*, of hofmeefter van den paus, is altoos een prelaat. De kamerlingen van eer zyn perfonen van aanzien, die niet in 't paleis komen dan wanneer zy willen. De ftalmeefter is een edelman, die de opperftalmeefters plaats bekleedt, zonder den tytel daar van te hebben, welken de paus aan niemandt geeft. Hy is zwaarddrager, en zomtyds een der voornaamfte heeren van Rome, gelyk Pompejus Frangipani was onder Leo den XI.

De generaal der pausfelyke lyfwacht heeft onder zich twee compagnien ligte paarden, en een compagnie van drie hondert Zwitfers, met hunne kapiteinen.

Belangende de amptenaars van de Datarie, van de protonotariffen *participanti*, en van de auditeurs van de Rota, zie Datarius. Protonotarissen. Rota.

De paus heeft eene apoftolifche kamer opgerecht, waar in zich bevinden, de kardinaal kamerling, de gouverneur van Rome, als vice-kamerling, de treforier generaal, de auditeur, en de prefident van de kamer, de advokaat fiskaal van Rome, en verfcheide andere amptenaars, om te oordeelen over zaken betreffende de inkomften der provincien van den Kerkelyken Staat, de munten, de zaken der gemeenfchappen, de laften, de tollen, enz.

De gouverneur van Rome neemt in het byzonder kennis van de burgerlyke en lyfftraffelyke zaken, en heeft in criminele gevallen het *jus præventionis* voor alle andere rechtbanken der ftadt. De treforier generaal overziet de rekeningen der inkomften van de kamer, en neemt kennis van de rovery der kerkelyke perfonen, enz. Dit ampt geldt 70000 kronen, en brengt 'er jaarlyks 12000 op. De auditeur van de kamer heeft een diergelyk inkomen: hy is gewoonlyk rechter van het hof van Rome, van de hovelingen, van de baronnen, van de prinffen, van de biffchoppen en andere prelaten, en van alle de appellen van den Kerkelyken Staat. Hy heeft twee civile luitenants, en eenen criminelen. De prefident van de kamer overziet de rekeningen van de fchattingen en penningen van de kamer en van den apoftolifchen ftoel. De advokaat fifcaal verdedigt het recht der breuken en boetens voor alle de rechtbanken, en de procureur fiskaal beweert de zelve in gefchrifte.

De maarfchalk van Rome heeft onder zich twee civile rechters, de een eerfte collateraal, en de andere twede collateraal genoemt, benevens een criminelen rechter. Hy neemt met deze rechters kennis van de zaken tuffchen burgers en inwoners van Rome. Hy is altoos een vremdeling en woont in 't Kapitool. Hy verfchynt in de openbare plechtigheden, naar de wyze der ouden, in een raadsheerlyk gewaadt, dat is eene goude brokade tot den grondt afhangende, met wyde mouwen, gevoert met karmofyn taf. Hy draagt eene goude keten, naar de oude Romeinfche wyze: in de pausfelyke kapellen heeft hy zitting naaft den keizerlyken ambaffadeur.

Van de regering der pausfelyke ftaten.

De paus regeert zelf de provincie van Rome: maar alle de andere provincien worden door legaten of vice-legaten geregeert. De legaatfchappen zyn Umbria, of 't hertogdom van Spoleto, (het landt van Peroufe daar onder begrepen) het Mark van Ancona, het hertogdom Urbino, Romaniola, het Boloneefch, het hertogdom Ferrare, en Avignon. Buiten dat heeft ieder provincie haren generaal, die 't gebiedt heeft over 't krygsvolk, en ieder ftadt haren gouverneur; welke door den paus naar zyn goeddunken verkoren worden; maar de andere officieren worden door de inwoners verkoren, behalven van de fortreffen, kaftelen, en havens, welker officieren, zo wel als de gouverneurs, alle van de verkiezing van den paus afhangen.

Opvolging der pauzen van Rome.

St. Pieter.	*Calixtus* de I.
St. Linus.	*Urbanus* de I.
St. Cletus.	*Pontianus.*
St. Clemens.	*Anterus.*
St. Anacletus.	*Fabianus.*
St. Evariftus.	*Cornelius.*
St. Alexander de I.	*Lucius.*
St. Sixtus de I.	*Stephanus* de I.
St. Telefphorus.	*Sixtus* de II.
St. Hyginus.	*Dionyfius.*
St. Pius de I.	*Felix* de I.
St. Anicetus.	*Eutychianus.*
St. Soterus.	*Gajus.*
St. Eleutherus.	*Marcellinus.*
St. Victor de I.	*Marcellus* de I.
Zephyrinus.	*Eufebius.*

Miltiades.
Sylvester.
Marcus.
Julius de I.
Liberius, onttroont door de Arianen, en naderhandt herstelt.
Felix de II, verkoren door de Arianen.
Damasus de I.
Siricius.
Anastasius de I.
Innocentius de I.
Zosimus de I.
Bonifacius de I.
Celestinus de I.
Sixtus de III.
St. Leo de I, of de Grote.
Hilarius.
Simplicius.
Felix de III.
Gelasius de I.
Anastasius de II.
Symmachus.
Hormisda de I.
Joannes de I.
Felix de IV.
Bonifacius de II.
Joannes de II.
Agapetus de I.
Silverius.
Vigilius de I.
Pelagius de I.
Joannes de III.
Benedictus de I.
Pelagius de II.
St. Gregorius de I, de Grote.
Sabinianus.
Bonifacius de III.
St. Bonifacius de IV.
St. Deusdedit.
Bonifacius de V.
Honorius de I.
Severinus de I.
Joannes de IV.
Theodorus de I.
St. Martinus de I.
St. Eugenius de I.
St. Vitalianus.
Deodatus.
Domnus de I.
St. Agatho de I.
St. Leo de II.
St. Benedictus de II.
Joannes de V.
Conon de I.
Sergius de I.
Joannes de VI.
Joannes de VII.
Sisinnius.
Constantinus.
St. Gregorius de II.
St. Gregorius de III.
St. Zacharias.
Stephanus de II.
Stephanus de III.
St. Paulus de I.
Stephanus de IV.
Adrianus de I.
Leo de III.
Stephanus de V.
Paschalis de I.
Eugenius de II.
Valentinus de I.
Gregorius de IV.
Sergius de II.
Leo de IV.
* Hier plaatst men *Joannes* den VIII, die men zegt een vrouwspersoon geweest te zyn.
Benedictus de III.
Nicolaus de I.
Adrianus de II.
Joannes de VIII.
Marinus de I.
Adrianus de III.
Stephanus de VI.
Formosus.
Bonifacius de VI.
Stephanus de VII.
Romanus.
Theodorus de II.
Joannes de IX.
Benedictus de IV.
Leo de V.
Christophorus.
Sergius de III.
Anastasius de III.
Lando de I.
Joannes de X.
Leo de VI.
Stephanus de VIII.
Joannes de XI.
Leo de VII.
Stephanus de IX.
Marinus de II.
Agapetus de II.
Joannes de XII.
Leo de VIII.
Benedictus de V.
Joannes de XIII.
Domnus de II.
Benedictus de VI.
Bonifacius de VII.
Benedictus de VII.
Joannes de XIV.
Joannes de XV.
Gregorius de V.
Sylvester de II.
Joannes de XVI, van eenigen de XVIII, of XIX.
Joannes de XVII, van eenigen de XIX, of XX.
Sergius de IV.
Benedictus de VIII.
Johannes de XVIII, of XX, of XXI.
Benedictus de IX. }
Sylvester de III. } te gelyk.
Gregorius de VI. }
Clemens de II.
Damasus de II.
St. *Leo* de IX.
Victor de II.
Stephanus de X, eenigen de IX.
Nicolaus de II.
Alexander de II.
St. Gregorius de VII.
Victor de III.
Urbanus de II.
Paschalis de II.
Gelasius de II.
Calixtus de II.
Honorius de II.
Innocentius de II.
Celestinus de II.
Lucius de II.
Eugenius de III.
Anastasius de IV.
Adrianus de IV.
Alexander de III.
Lucius de III.
Urbanus de III.
Gregorius de VIII.
Clemens de III.
Celestinus de III.
Innocentius de III.
Honorius de III.
Gregorius de IX.
Celestinus de IV.
Innocentius de IV.
Alexander de IV.
Urbanus de IV.
Clemens de IV.
Gregorius de X.
Innocentius de V.
Adrianus de V.
Johannes de XXI of XXII.
Nicolaus de III.
Martinus de IV.
Honorius de IV.
Nicolaus de IV.
Celestinus de V.
Bonifacius de VIII.
Benedictus de X of XI.
Clemens de V.
Joannes de XXII of XXIII.
Benedictus de XI of XII.
Clemens de VI.
Innocentius de VI.
Urbanus de V.
Gregorius de XI.
Urbanus de VI.
Bonifacius de IX.
Innocentius de VII.
Gregorius de XII.
Alexander de V.
Joannes de XXIII of XXIV.
Martinus de III of V.
Eugenius de IV.
Nicolaus de V.
Calixtus de III.
Pius de II.
Paulus de II.
Sixtus de IV.
Innocentius de VIII.
Alexander de VI.
Pius de III.
Julius de II.
Leo de X.
Adrianus de VI.
Clemens de VII.
Paulus de III.
Julius de III.
Marcellus de II.
Paulus de IV.
Pius de IV.
Pius de V.
Gregorius de XIII.
Sixtus de V.
Urbanus de VII.
Gregorius de XIV.
Innocentius de IX.
Clemens de VIII.
Leo de XI.
Paulus de V.
Gregorius de XV.
Urbanus de VIII.
Innocentius de X.
Alexander de VII.
Clemens de IX.
Clemens de X.
Innocentius de XI.
Alexander de VIII.
Innocentius de XII.
Clemens de XI.
Innocentius de XIII.
Benedictus de XIII.

Zie de *Chronologische Tafelen van Jan Lod. Schuer*, en aangaande de levens der pauzen en hunne verrechtingen *Damasi Pontificale. Anastasius in Vit. Roman. Pontif. Luitprand. de Romanor. Pontific. gest. Mart. Polon. in Chron. Imperat. & Pontif. Platina in vit. Roman. Pont. &c. Panvinius. Petramellarius. Cicarellus. Balleus. Stella. Bzovius. Du Chesne. Ciacconius. Cabrera. Victorellus. Aleander. Ughellus. Oldoïnus. Palatius. Molinetus. Bonani.* enz. Aangaande de opperhoofdigheit van den paus zie *Salmasius* en *David Blondel*, als mede *Basnage Histoire de l'Eglise. Pufendorf von der Geistl. Monarchie des Stuhls zu Rom*, en *Mayerus de Romani Pontificis electione.*

Tegenpauzen.

Tegenpauzen, of *Antipapæ*, worden de genen genoemt, die zich in de verkiezing stelden tegen de pauzen, die voor zodanig erkent wierden, en die, zich mede voor pauzen uitgevende, eene scheuring in de Roomsche kerke veroorzaakten. De namen der zelve, van de III eeuwe af tot op onzen tydt, zyn de volgende:

1. *Novatianus*, een Roomsch priester, stelde zich tegen *Cornelius*, die in den jare 252 verkoren wierdt.
2. *Ursicinus* tegen *Damasus*, in den jare 367.
3. *Eulalius* tegen *Bonifacius*, in den jare 419.
4. *Laurentius* tegen *Symmachus*, in den jare 498.
5. *Dioscorus* tegen *Bonifacius* den II, in den jare 530.
6. *Petrus* en *Theodorus* regeerden te gelyk in den jare 686, doch wierden beide afgezet, en *Conon* wierdt in hunne plaats verkoren.
7. Het zelfde wedervoer ook *Paschalis* en *Theodorus*, door de verkiezing van *Sergius*, in den jare 687.
8. *Theophylactus* wierdt in den jare 757 gestelt tegen *Paulus* den I.
9. *Constantinus*, een broeder van Totonus, hertog van Nepi, verkreeg in den jare 767 den pausselyken stoel gewapenderhandt.
10. *Philippus*, een monnik, deedt het zelfde in den jare 768 door een groten aanhang.
11. *Zinzinus* stelde zich tegen *Eugenius* den II in den jare 824.
12. *Anastasius* tegen *Benedictus* den III in den jare 855.
13. *Sergius Formosus*, in den jare 891.
14. *Bonifacius* verkreeg den Roomschen stoel na de doodt van Formosus, in den jare 896, doch wierdt door *Stephanus* den VII of den VI, die zich van gelyken door geweldt indrong, verdreven.
15. *Leo* betwistte den pausselyken stoel aan *Johannes* den XII, en *Benedictus* den V in de jaren 955 en 994.
16. *Gregorius* wierdt in den jare 1013 tegen *Benedictus* den VIII verkoren.
17. *Silvester* de III, *Benedictus* de IX, en *Gregorius* de VI wierden onttroont in den jare 1046, en *Clemens* de II tot paus verkoren.
18. *Mincius*, die zich *Benedictus* noemde, wierdt in den jare 1059 gestelt tegen *Nicolaus* den II.
19. *Honorius* de II wierdt van den keizer Henrik aangestelt, en wilde den pausselyken stoel behouden tegen *Alexander* den II, die in den jare 1061 verkoren wierdt.
20. *Clemens* de III wierdt door het concilie van Brescia gestelt tegen *Gregorius* den VII, die in den jare 1073 verkoren was.
21. *Celestinus* de II moest in den jare 1124 wyken voor *Honorius* den II.
22. *Anacletus* de II stelde zich tegen *Innocentius* den II, die in den jare 1130 verkoren was.
23. *Victor* de IV wilde den stoel bezitten tegen *Alexander* den III, die in den jare 1159 tot die waardigheit verheven was.
24. *Nicolaus* de V wierdt te Rome verkoren, wanneer de pausselyke stoel in Vrankryk was, doch door *Johannes* den XXII, die in den jare 1316 verkoren was, gevangen genomen.
25. *Clemens* de VII verkreeg in den jare 1378 den stoel te Avignon tegen *Urbanus* den VI, en zynen navolger *Bonifacius* den IX.
26. *Benedictus* de XI, of de XII, of de XIII, zo anderen rekenen, nam zynen pausselyken setel te Peniscola in Catalonië, en wierp zich op tegen *Bonifacius*, en zyne navolgers.
27. *Clemens* de VIII stelde zich tegen *Martinus*, van den jare 1424 tot 1429.
28. *Felix* de V, anders *Amadeus* genoemt, hertog van Savoje, wierdt door het concilie van Basel in den jare 1439 verkoren, en behieldt de pausselyke waardigheit tegen *Eugenius* den IV, doch leide de zelve weder af, wanneer *Nicolaus* de V in den jare 1449 ver-

verkoren wierdt. Zie de voorgemelde *Chronologische Tafelen*, daar ook naauwkeurig wordt aangewezen hoe dikwils en hoe lange de Roomsche stoel heeft ledig gestaan.

PAUSA, een steedtje en ampt in Voigtlandt, naby de witte Elster, omtrent Plauen, tot welkers heerlykheit het zelve voor dezen wel behoort mag hebben. Hier is eertyds ook een klooster geweest, doch dat naderhandt in het ampt verandert is geworden. Het zelve behoort den hertogen van Saxen, en wel na het afsterven van den hertog Maurits Wilhem van Saxen-Zeits, of Weida, heeft de keurvorst van Saxen bezit daar van genomen.

PAUSANIAS, koning van Lacedemonië benevens Lysander. Zy wierden beide gezonden tegen die van Athene, van Corinthe, en van Argos, welke te zamen verbonden waren tegen de Spartanen; maar de laatste in het 339 jaar van Rome in eenen strydt gesneuvelt zynde, week Pausanias, uit vreze voor zyne onderdanen, naar Tegea, alwaar hy kort daar na stierf, na dat hy 14 jaren geregeert hadde.

PAUSANIAS, koning van Macedonië, volgde op Amintas den II in het 3663 jaar der wereldt, en regeerde maar een jaar. Zie MACEDONIE.

PAUSANIAS, veldoverste der Lacedemonienzen, was een groot man; maar zyn leven is wonderlyk vermengt geweest, en zo hy zich door zyne deugden een groten roem verworven heeft, dezelve is ook door zyne ondeugden zeer verduistert. Zyne dapperheit bleek met veel luister te Platea, alwaar hy veldoverste was met Aristides, en daar zy Mardonius versloegen in het 275 jaar van Rome. Dit voordeel maakte hem zo hoogmoedig, dat hy onverdraaglyk wierdt; inzonderheit wanneer hy de Persianen ter zee overwonnen hebbende, Byzance van hen veroverde. Hy hadt zeer heerschzuchtige gedachten, en de voornaamste gevangenen zonder losgeldt wederom gezonden hebbende, schreef hy aan Xerxes, dat zo hy hem zyne dochter ten huwelyk wilde geven, hy hem meester zoude maken van gansch Griekenlandt. De koning van Persië beloofde hem zulks; maar de Ephoren begonden Pausanias te mistrouwen, die zyne kunstenaryen vervolgde. Doch zulks duurde niet lang; want een van zyne brieven onderschept zynde, en hy vrezende gevangen te worden, zo week hy in den tempel van Minerva: waar op de Ephoren de deuren des tempels lieten toemetzelen, en het dak affmyten, om hem aldus onder den bloten hemel te doen sterven, brengende zyne moeder zelfs daar toe den eersten steen aan in het 277 jaar van Rome. *Cornel. Nep. in vita ejus. Thucydides. Diodorus. Plutarchus. Suidas.* enz.

PAUSANIAS wordt ten onrechte genoemt de schilder Pausias van Sicyonië. Zie PAUSIAS.

PAUSANIAS, een historieschryver van Lacedemonië, heeft geschreven *de Hellesponto*; *Laconica*; *Chronica*; *de Amphictyonibus*, en *de festis Laconicis*, gelyk Suidas meldt. Misschien is hy ook de geen, van wiens *Tactica* Arianus en Ælianus gewagen.

PAUSANIAS heeft een *Lexicon vocabulorum Atticorum* geschreven, waar van Photius *cod.* 153 gewag maakt, en uit het welke Eustathius veel in zyne aantekeningen over *Homerus* genomen heeft. De uitlegger van Thucydides pryst dit werk ook *ad l. VI. c.* 28. *Ludolph. Kuster in notis ad Suid.*

PAUSANIAS, een letterkunstenaar van Cesarea en Cappadocië, leefde in de II eeuw, onder de regering van Antoninus *Pius*. Hy was een leerling van Herodes den Atheniënzer; hieldt zich een langen tydt op in Griekenlandt; deedt eene reize door het grootste gedeelte van Asië, inzonderheit in het Beloofde landt; en was daar na te Rome, alwaar hy in een hogen ouderdom stierf. Hy gaf eene beschryving uit van Griekenlandt in X boeken, de welke noch gevonden wordt. Doch zyn werk *De Rebus Asiaticis, Syriacis, Phœniciis*; zyne *Declamationes*, en andere meer zyn verloren gegaan. Julius Cæsar Scaliger noemt hem een bedrieger, hoewel ten onrechte, gelyk Vossius heeft aangemerkt. *Suidas. Sylburgius in not. ad Arist. de Anima. Fabritii Bibl. Græc. l. IV. c.* 15.

PAUSANIAS was de moorder, welke Philippus, koning van Macedonië, en den vader van Alexander den Groten, ombragt in het 418 jaar van Rome.

PAUSIAS, van Sicyonië, een schilder, en leerling van Pamphilus, leefde omtrent de CVII Olympiade, 352 jaren voor Christus. Hy was de eerste, die het muur- of tafelwerk en de verwulfzels der paleizen begon te beschilderen. Hy verliefde op de bloemverkoopster Glyceria, die hy zittende verbeeldde, en een bloemkrans makende. Dit tafereel wierdt zo hoog geacht dat Lucullus eene copy daar van te Athene tot een hogen prys kocht. Horatius heeft deze omstandigheit niet vergeten in een van zyne hekeldichten. In de galeryen van Pompejus was een heerlyk tafereel van den zelfden, waar in eene offerhande van ossen verbeeld was, en een os van voren zodanig geschildert, dat men zyne gehele lengte zag. *Plinius l. XXI. c.* 2. *Horatius Serm. II. Satyr.* 7. *Varro l. III. de Re Rust. Vasari. Ridolfi. Felibien.*

PAUSILIPPO, een grote rots op den weg tusschen Napels en Puozzolo, door welken een doortocht gehouwen is van 20 voeten breed, 20 voeten hoog, daar zy het laagste is, en 440 voeten lang. Men gebruikt de stenen, die men daar vindt om te bouwen, 't welk misschien de eerste aanleiding gegeven heeft om dezen doortocht te maken. *Burnet Reize door Italië.*

PAUSIMACHUS, een Griekschh historieschryver, geboortig van Samos. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleen dat hy eene historie of beschryving van de aarde opgestelt hadde. *Rufus Avienus* maakt 'er gewag van *in Descr. ora maritima.*

PAUSON, een oud bekwaam schilder, wiens armoede gelegenheit gaf tot het spreekwoordt: *Pausone mendicior*, dat is, groter bedelaar dan Pauson. Hy hadt zo weinig geluk, dat hy voor de toneelspeelders arbeiden, en sieraden voor hun toneel maken moest. Van iemandt last ontfangen hebbende hem een paardt te schilderen, dat zich omwentelde, schilderde hy hem een paardt dat liep, en dat eerst dezen liefhebber niet behaagde; maar hy keerde het tafereel 't onderste boven, om hem te doen zien, dat hy hadde het gene hy begeerde. *Plutarch. in lib. cur Pythia.*

PAUZEN. Zie PAUS.

PAUZINNE JOHANNA. Zie JOHANNES de VIII, paus.

PAVENTIA, eene Heidensche godin, welke de moeders en voedsters hare kinderen aanbevalen om dezelve te bewaren voor de vreze, welke de Latynen *Pavor* noemen, waar van het woordt Paventia afkomt. Anderen zeggen, dat deze godheit in het tegendeel die was, welke de moeders en voedsters aanriepen, en waar mede zy de kinderen dreigden om dezelve bevreest te maken en te stillen. *August. l. IV. de Civit. Dei.*

PAVESANO, PAVESE, *Papiense*, of *Ticinense territorium*, eene landstreek van het hertogdom van Milane in Italië. Zy is tusschen het Lodesaansche, het eigentlyke Milanees, Laumelina, het Tortoneesche, den staat van Genua, en Plaisance gelegen. Het wordt besproeit door den Po, en door de Tesino. Deszelfs grondt is zo vruchtbaar, dat men het *den hof van Milane* noemt. Het besluit in zich het landschap van Bobbio, en zyne steden zyn Pavië, de hoofdstadt, Vogera, en Bobbio. *Maty Dict. Geogr.*

PAVIE, *Pavia*, *Papia*, *Papia fluvia*, en eertyds *Ticinum* genoemt, eene stadt in Italië, in het hertogdom Milane, aan de rivier Tesino, of Ticino, is de hoofdstadt van het landschap Pavese, of het prinsdom Pavië. Zy heeft eene universiteit, en een bisdom dat onmiddelyk van den H. stoel afhangt. De rivier Tesino, aan welkers oever deze stadt legt, voorziet de inwoners van alle gewenschte noodzakelykheden. Zy legt ook niet meer dan 5 of 6000 schreden van den Po, en 16000 schreden van Milaan. Haar omtrek zoude van 3000 schreden zyn; zy heeft echter niet meer dan 20000 inwoners, en zeer slechte huizen; zo dat zy daar in met de andere Italiaansche steden, noch met haar vorige pracht te vergelyken is. Deze stadt is zo wel door de natuur als door de kunst sterk, waar door niet alleen het landschap Pavese, maar ook gansch Lombardye beschermt wordt. Pavië is eene zeer oude plaats, zo dat de geleerdste historieschryvers niet dan zeer onzekere gissingen wegens haren oorspronk hebben weten voort te brengen. Plinius geeft voor, dat zy van de Levis en Marcis, eene Ligurische natie, gesticht is; anderen willen echter dat zy door de Gauloisen, Bojen, en Cenomanen weinig tyds na de stadt Milaan gebouwt zoude zyn. Zy wierdt door de Romeinen onder hunne gehoorzaamheit gebragt, naderhandt in de V eeuw door Attila geplundert, en door Odoacer verwoest, die Orestus aldaar belegerde. Daar op veroverden de Lombarden de stadt, na eene langdurige belegering, onder hunnen koning Albinus, en maakten dezelve tot de hoofdstadt hunnes ryks. In den jare 773 nam Karel de Grote deze stadt in, en kreeg Didier of Didericus den koning der Lombarden gevangen; waar op deze plaats den koningen van Italië onderworpen wierdt tot op den tydt van keizer Otto den I, die in den jare 951 deze stadt veroverde, en Berengarius met deszelfs zoon daar uit verdreef. In den jare 1004 hadden derzelver inwoners een fellen oorlog met die van Milane. Naderhandt was zy onder het geweldt van verscheide tyrannen, tot dat de burggraven of vicomten van Milane dezelve met hunnen staat vereenigden. By de belegering, welke deze stadt in den jare 1525 uitstont, wierdt François de I, koning van Vrankryk, na dat hy Milane ingenomen hadde, in de grote diergaarde, by Pavia gelegen, gevangen. In den jare 1527 wierdt zy door Lautrec voor de Franschen verovert, en in volgende jaren wederom genomen en hernomen, tot dat zy aan de Spanjaarden gebleven is. In den jare 1655 wierdt zy door de Fransche, Savoische, en Modeneesche krygsbenden twee maanden lang vruchteloos belegert. In den jare 1706 moest zy in den oorlog om het Spaansche erfrecht mede eene harde belegering van de bondgenoten uitstaan; en wanneer de Fransche bezetting weigerde het kasteel aan de keizerschen over te geven, vergaderden de vrouwen, liepen naar het paleis van den kardinaal Moriggia, bisschop der stadt, en baden hem den gouverneur tot de overgave te bewegen; waar op de bisschop den priesters en den monniken geweer deedt geven, en bragt het daar door zo verre, dat de gouverneur tot verdrag en overgave genoodzaakt wierdt. De tegenwoordige universiteit wierdt omtrent den jare 791 door Karel den Groten gesticht, en in den jare 1361 door keizer Karel den IV herstelt. De beroemdste rechtsgeleerden, Baldus, Jason, en Alciatus hebben aldaar geleeraart. Pavia is de tweede stadt in het hertogdom Milane, en heeft eene van de schoonste en grootste bruggen van Italië, benevens vele oudheden, waar onder het slot getelt wordt, dat eertyds de verblyfplaats was van de koningen der Lombarden. Het ligchaam van den H. Augustinus zoude alhier in een klooster van zyne orde bewaart worden; als mede dat van Boëthius, die hier burgermeester is geweest.

Conciliën van Pavië.

Verscheide bisschoppen vergaderden te Pavië in den jare 850, om eenige kerkelyke zaken vast te stellen. Zy maakten aldaar 25 kapittelen, en vyf andere om tydelyke zaken te schikken; het welk bevestigt wierdt door de keizers Lodewyk en Lotharius. Dit concilie wierdt met zulk eene toejuiching gehouden, dat de prelaten vergadert wierden om een ander te houden in den jare 855. Men heeft de ordonnantien, welke daar gemaakt wierden omtrent de kerkelyke tucht. Karel de Kale, zich te Rome als keizer hebbende doen kronen, hieldt eene algemene vergaderinge te Pavië in den jare 876, en zyne verkiezing wierdt aldaar bevestigt

bevestigt door de prelaten en groten van het koninkryk. Paus Leo de IX hieldt in den jare 1049 een concilie te Pavië tegen de plegers van Simonie, en de genen die de zyde volgden van Henrik den IV, gezegt *den Ouden*, aldaar in den jare 1076 vergadert zynde, veroordeelden paus Gregorius den VII, die hen in een concilie te Rome in den ban gedaan hadde. Men ſtelt noch een ander concilie, dat omtrent den jare 1162 hier gehouden wierdt. Angelo Perutio, onderzoeker in deze ſtadt, gaf aldaar in den jare 1576 ſynodale ordonnantien uit. *Europ. Fama. Plinius. Tacitus. Ptolomaus. Strabo. Paul. Diaconus. Luitprandus. Spleta & Sacco in Hiſt. Ticin. Alberti Deſcr. Ital. Gatti in Gymn. Ticin. Hiſtor. & Vind.*

PAVILLON, (Nicolaas) biſſchop van Alet in Languedok, kleinzoon van den voorgaanden, wierdt geboren in den jare 1597. De roem van zynen yver en van zyne deugdt verplichtte den kardinaal Richelieu hem door koning Lodewyk den XIII te doen benoemen tot het bisdom van Alet in Languedok in den jare 1637. Wanneer hy in zyn bisdom kwam, bevondt hy dat de onkunde en de ongeregeldheden daar lang in zwang gegaan hadden. De nieuwe biſſchop arbeidde met een onvermoeiden yver aan de onderwyzing en de hervorming van zyne geeſtelykheit en van zyn volk. Hy heeft onder andere werken een Ritueel uitgegeven met onderwyzingen voor zyn bisdom. Dit boek, te Rome door de congregatie van de Inquiſitie veroordeelt zynde, wierdt aldaar in de Index geſtelt; maar dit decreet wierdt in Vrankryk niet aangenomen, en men voer voort het zelve aldaar te verſpreiden. Pavillon koos ook de zyde der Janſeniſten, en maakte eene fraaie verhandelinge *de la foi humaine*, welke met eenige andere van den zelfden aardt gedrukt is aan het einde der brieven van *L'Hereſie imaginaire*. Hy ſtierf te Alet den 8 December des jaars 1677.

PAVILLON, (Stephanus) een neef van den voorgaanden, was advokaat generaal van het parlement van Mets; maar zyn vermaak beminnende, ontſloeg hy zich van zyn ampt, en aan zich zelf gegeven, maakte eene gemeenſchap van vrienden, lieden van verſtandt, die, aan zyn huis vergaderende, door het vermaak van hunnen ommegang, hem de grote ongemakken hielpen verdragen, waar door hy aangetaſt wierdt. Hy maakte eenige kleine werken in rym en in onrym, welke deden blyken waar toe hy bekwaam geweeſt zoude zyn, indien hy eenig groot werk ondernomen hadde. Ieder van deze werkjes of ſtukken, waar in hy ſcheen te ſpelen, konde voor een meeſterſtuk doorgaan, en niemandt ſchreef beter dan hy naar den ſmaak van Voiture. Hy was aangenomen in de Franſche academie in den jare 1691. Hy was ook een lidt van die der Medailles en Inſcriptien. Hy ſtierf te Parys den 10 January des jaars 1705. Men heeft in 's Gravenhage eene verzameling van zyne werken uitgegeven. *Journal des Savans.*

PAVIN, (Sanguin de Saint) een kerkelyk perſoon, was geboortig van Parys, en de zoon van een preſident der Enquêtes, die door zyne verdienſten verkoren wierdt om het ampt te bekleden van provooſt der kooplieden. Hy was oudoom van den here de Sanguin, eerſte hofmeeſter des konings, en marquis van Livry. Hy leefde van eenige kerkelyke inkomſten, die hy bezat, en hadde geen andere zucht dan voor de wetenſchappen en de dichtkunſt; de ſchone zwier van zyne vaarzen, en de zuiverheit van zyne uitdrukkingen, zyn blyken van zyne bekwaamheit in de poëzy. Hoewel hy van een geſlachte was, dat door zyn aanzien hem tot eenig eerampt hadde kunnen verheffen, hy vergenoegde zich met de achting welke zyn geeſt en zyne geleertheit hem verworven hadden, en ſmaakte aldus, met eene matelyke eerzucht, de wellustigheden van het bekoorlykſte en gemakkelykſte leven der wereldt, waar in men wil dat hy den bekenden Franſchen dichter Theophile nagevolgt zoude hebben. Hy was daar by vry van geeſt, en maakte weinig werks van den Godsdienſt. Het is niet waar dat in de *Valeſiana p.* 32 voorgegeven wordt, dat hy zich al in den jare 1626, door het horen van eene ſtemme by de doodt van Theophile, bekeert zoude hebben, dewyl Boileau hem noch in zyn eerſte hekeldicht, dat in den jare 1660 geſchreven is, als een vrygeeſt bekent maakt. Hy ſtierf te Parys in den jare 1670, na dat hy lang van te voren met de jicht was gekwelt geweeſt, en vermaakte zyne overgebleven middelen tot alderhande geeſtelyke ſtichtingen. Men beſpeurt in zyne vaarzen te gelyk eene ſcherpzinnigheit en eene wonderlyke klaarheit, gevoegt by de kieſchheit van een uitgelezen ſmaak: het gene hem deedt beminnen en achten van de genen, die de wetenſchappen, de naaukeurigheit, en een goeden ſmaak beminden. Hy hadt een tamelyk goed gevoelen van de waarde van zyne eige werken, dewyl hy dit puntdicht maakte:

Thirſis fait cent vers en un heure;
Je vais moins vîte, & n'ai pas tort:
Les ſiens mourront avant qu'il meure;
Les miens vivront après ma mort.

Waar van dit de zin is in 't Nederduitſch:

„ Thirſis kan in een uur wel hondert vaarzen maken;
„ 'k Ben minder haaſtig, en het onderſcheidt is groot:
„ De zyne ſterven eer hy ziet zyn ſterfuur naken;
„ De myne zullen lang nog leven na myn' doodt.

Boileau noemt hem ſchertzender wyze *de Godsdienſtige Saint Pavin.* (*Saint Sorlin Janſeniſte & Saint Pavin bigot.*) *Receuil des Poëtes François de puis Villon jusqu'à Benſerade. Remarques ſur les Oeuvres de Boileau Sat. I. v.* 128. *Patin Lettres T. III. p.* 510. *Bayle Articl. Des-Barreaux.*

PAVOLOCZ, eene kleine ſtadt in Polen. Zy is in Neder-Volhynië, aan de rivier de Roſtowica, twaalf mylen boven Bialacerkieu gelegen. Deze ſtadt was in de macht der wederſpannige Kozakken, en wierdt hen ontnomen door den prins Radzivil in den jare 1575. *Maty Dict.*

PAVONARE, in 't Latyn *Pavonaria Inſula*, oudtyds *Inſula Cyanea, Planeta, Plancta, Symplegades*, genoemt. Dit zyn twee kleine eilanden, gelegen in het Kanaal van Conſtantinopel, aan den mondt van de Zwarte zee, naar den kant van Romania, naby Kaap Fanar. *Maty Dict.*

PAWLET. Zie PAULET.

PAX, of PAXI, een vlek van Neder-Hungarië. Het zelve is aan den Donau gelegen, tuſſchen Offen en Tolna, elf mylen van de eerſte, en anderhalve myl van de laatſte plaats. Men houdt Pax voor het oude *Luſſonium*, of *Luſſunium*, eene kleine ſtadt van Neder-Pannonië. *Maty Dict.*

PAYERNE, in 't Hoogduitſch *Peterling*, en in 't Latyn *Paterniacum*, eene zeer kleine ſtadt, maar zeer fraai en welbevolkt. Zy is de hoofdſtadt van eene der bailluagien, welke die van Bern bezitten in het landt van Vaud. Zy is gelegen aan de Broye, tuſſchen Fryburg en Yverdun, drie mylen van beide die plaatſen. *Maty Dict.*

PAYS (Rene le) is voor een groten geeſt gehouden. Hy was geboortig uit Bretagne; maar vertoonde zich weinig dan in de provincie van het Dauphiné. Allard ſtelt hem in de hiſtorie van die provincie onder der zelver ſchryvers, om dat, gelyk hy zegt, het grootſte gedeelte van zyne werken in het Dauphiné geboren is, zynde in Grenoble of in Valence geſchreven. Hy hadt in deze provincie een ampt in de financien. Zyne *Amitiez, Amours, & Amourettes*, in den jare 1664 gedrukt, waren een voorwerp van verwondering voor de provincien, en verdienden zelfs de goedkeuring van de hoofdſtadt, die gewoonlyk de Franſche werken der provincialen niet veel acht. Daar waren vrouwen van het eerſte aanzien, die de zelve met veel vermaak lazen, en die den boekverkoper ondervroegen van wat geſtalte de ſchryver was. Zo haaſt hy vernam dat de hertoginne van Nemours deze verplichtende nieuwsgierigheit gehad hadde, zondt hy haar eene beſchryving van zynen perſoon. Dit geſchrift is genoemt, *Portrait de l'Auteur des Amitiez, Amours, & Amourettes.* Het zelve is een mengſel van onrym; de ſtyl is levendig en vrolyk, gelyk die van het werk, dat aan deze princeſſe behaagt hadde. De gelukkige uitſlag van dit eerſte boek moedigde onzen ſchryver aan om den drukkers bezigheit te verſchaffen; maar zyne *Zelotide* niet behaagt hebbende, matigde hy zyne drift, en kwam maar van tydt tot tydt te voorſchyn. De brief, dien hy ſchreef aan den Here du Gue, intendant van het Dauphiné, wanneer men het onderzoek deedt naar de valſche edelen, wierdt voor goed gehouden. Hy toonde daar in den adeldom van zyne zanggodin, afgedaalt van die van Voiture, en hy vergaderde verſcheide zeldzame zaken rakende de genealogie der dichters, als dichters aangemerkt. Hy volgde ſlechts eene der fraaiſte epiſodes van de *Clelie* van Mad. de *Scuderi*. Eenigen tydt daar na gaf hy eene nieuwe verzameling van ſtukken uit. Het blykt uit eenige van zyne brieven, dat hy in Hollandt en in Engelandt was geweeſt. De verhalen die hy van deze landen gedaan heeft zyn te belagchelyk, en zeer onbillyk, en hy heeft ernſtige aanmerkingen daar onder gemengt, die volkomen valſch zyn. Als, by voorbeeldt, dat men de R. Katholyken te Amſteldam niet duldt, en dat men 'er nochtans Madrid meerder haat dan Rome. Hy was een lidt van de Academie van Arles. Hy wierdt vereert met de achting van den hertog van Savoje, die hem ridder van S. Mauritius maakte. Hy ſchreef een bevalligen brief over dit onderwerp. Hy beklaagt zich dikwils van zyne fortuin, en ſcheldt de zelve niet minder dan de dichters van het Heidendom. Dit zyn algemene redeneringen, waar in de verwaandheit gewoonlyk wat te veel deel heeft. Vele van zyne brieven ſchynen geſchreven te zyn over ingebeelde ontmoetingen, gelyk byna alle de onvergelykelyke brieven van den ridder *d'Her.* . . Hy verloor een moeielyk proces weinig jaren voor zyne doodt, welke voorviel te Parys den 30 April des jaars 1690. In den jare 1670 kwam een ſcherp hekelſchrift tegen hem in 't licht. *Bayle Dict. Crit.*

PAZ, (la) in 't Latyn *Pax*, eene ſtadt van Zuider-Amerika, in Peru. Zy is in het landſchap Los Charcas gelegen, aan de rivier de Cayane, tuſſchen de bergen van Braſilië ten Ooſten, en het meir van Titiaca ten Weſten. Zy heeft een bisdom, dat onder het aardsbisdom van Lima behoort.

PAZZI, eene kleine ſtadt van het halfeilandt van Romania. Zy is aan de zee van Armora, naby de landengte, twee of drie mylen van Gallipolis gelegen. *Maty Dict.*

PAZZI, (Angelo) van Rimini, een rechtsgeleerde en hiſtorieſchryver in de XVI eeuw, wierdt door de Venetianen tot rechter gebruikt in verſcheide van hunne ſteden, als te Padua, te Verona, te Bergamo, en te Breſcia. Hy gaf een boek uit van Conſultatien, en eene hiſtorie van den oorlog, welken de Venetianen voerden tegen Philippus Viſconti en François Sfortia, hertogen van Milaan, tot op den ſtilſtandt van den jare 1441. Hy ſtierf in den ouderdom van 81 jaren. *Ghilini Theatr. d'Huom. letter.*

Het huis van Pazzi van Florence heeft verſcheide grote mannen voortgebragt, en is aanzienlyk door zyne alliantien. François Pazzi, die een der voornaamſte hoofden was van de zamenzweering tegen het huis van Medicis, in den jare 1478, doodde Juliaan de Medicis, en wierdt zelf kort daar na gehangen

gen door het volk van Florence, met de andere zaamgezwoornen. ANTONY PAZZI, ridder van Malta, leefde in het einde van de XVI eeuw, en hy schreef eenige stukken in vaarzen. Maar zyn geslacht is doorluchtiger geweest door de geboorte van St. MAGDALENA DE PAZZI, eene Karmelyter nonne. Zy stierf te Florence in den jare 1607. De paus Urbanus de VIII verklaarde haar gelukzalig in den jare 1626, en de paus Clemens de IX kanonizeerde haar in den jare 1669. Men heeft haar leven in 't Italiaansch beschreven, en het zelve is in 't Fransch overgezet, en by Cramoisi in den jare 1670 gedrukt. D. Smith, een Protestant, heeft het in 't Engelsch overgebragt in den jare 1687, en gepoogt aan te tonen, dat hare voorgewende wonderwerken loutere natuurlyke zaken geweest zyn. *Machiavellus Hist. Florent. lib. VIII. Erythraus Pin. 1. Imag. illustr. c. 91. Ammirato Fam. Florent.*

PAZZI, (COSMUS) aardsbisschop van Florence in den jare 1508, na Raynaldus Ursinus, was wel ervaren in de goede letteren. Hy vertaalde *Maximus Tyrius* uit het Griekſch in 't Latyn, en arbeidde noch aan andere werken. Men twyfelt niet of paus Leo de X, die zyn oom en zyn vriendt was, zoude hem in 't getal der kardinalen gestelt hebben, indien hy lang genoeg geleeft hadde om deze eere te ontfangen. Maar hy stierf in den jare 1513, kort na de verkiezing van dezen paus. ALEXANDER PAZZI zyn broeder hieldt zich bezig met treurspelen te schryven, maar slaagde daar in niet wel. *Ughel. Ital. Sacr. Paul. Jov. in Elog. doct. viror. c. 46.*

PEACOCK, (REGINALDUS) bisschop van Chichester in Engelandt. Hy geraakte in den jare 1450 tot deze waardigheit, na dat hy de zelve 6 jaren van te voren te S. Asaph verkregen hadde. Zo wel tot de eerste als tot de laatste waardigheit hielp hem de beroemde Humphredus hertog van Glocester, die niet minder door zyn onberispelyk leven dan door zyne geleerdheit eene byzondere hoogachting voor hem hadde. Hy schreef verscheide boeken, waar van de tytels waren: *Van den Christelyken Godsdienst in 't gemeen*; *Van den Echt*; *Van het rechte verstandt der H. Schrift in III Delen*; *Van het Geloove*; *Vervulling der 4 Tafelen*; *Van den Godsdienst*; *Aanmoediging der Christenen*; *Nuttige bedenkingen, of raadslagen*; enz. Beide in deze schriften en mondeling bevlytigde hy zich tot opbouwing en onderrechting van het gemene onwetende volk. Doch hy liet ter zelfder tydt duidelyk blyken, dat hy de Annaten, den Pieters-penning, en vele andere stukken van het pauzelyke gezag in Engelandt kwaad keurde, en schroomde ook niet deze gevoelens op de universiteiten bekent te maken. Dit gaf gelegenheit, dat men hem, na de doodt des hertogs van Glocester, by Thomas Bourchier, aardsbisschop van Kantelberg, die zeer yverig was voor het belang van de Roomsche kerke, als eenen ketter aanklaagde, en wel voornamelyk over de volgende leerstukken: 1. Men hadt niet nodig te geloven, dat Christus ter helle nedergedaalt was; 2. Het konde niet vorderen tot de zaligheit dat men aan de H. Katholyke kerke geloofde; 3. Noch ook aan eene gemeenschap der heiligen; 4. Noch dat het ligchaam Christi op eene stoffelyke wyze in het Sakrament des Avondmaals tegenwoordig ware; 5. Dat de algemene kerk in geloofszaken konde dwalen; 6. Alles wat in ieder algemeen concilie geboden en gewezen was behoefde niet van alle Christenen geloofd en in acht genomen te worden; 7. De voornaamste plicht van een Christelyk bisschop was het woordt Gods te prediken; 8. De bisschoppen, welke hunne bevestiging van den Roomschen bisschop kochten, deden zonde; 9. Niemandt was schuldig de besluiten der Roomsche kerke aan te nemen; 10. De orde der vrywillige bedelmonniken was ydel en onnodig; 11. Geestelyke persoonen mogten van rechtswege gene wereldlyke goederen bezitten; 12 Persoonlyke tienden konden niet als eene zake, die van Godt geboden was, gevordert worden; enz. Eenige van deze stellingen zouden hem door zyne vyanden valschelyk opgeticht zyn. Eenige van de zelve verdedigde hy echter met grote kloekmoedigheit, in de tegenwoordigheit van zyne rechters. Eindelyk liet hy zich door zyne amptgenoten overreden om den 4 December des jaars 1457 opentlyk voor de Paulus-kerk te Londen zyne gevoelens te herroepen, en de verbranding zyner schriften voor rechtmatig te verklaren. Ondertusschen dewyl men geloofde dat deze herroeping hem gansch niet uit het herte kwam, zo ontnam men hem zyn bisdom, en geboodt hem niet uit zyn eigen huis te gaan. Men vergunde hem echter, na eenigen tydt, zich in eene zekere abdy te begeven, alwaar hy tot zyn onderhoudt een jaargeldt ontfing, tot dat hy aldaar zyn leven eindigde. *The compleat Hist. of Engl. vol. I. p. 415. Heylyn's help to Engl. History. Gesner in Bibl.*

PEAK OF DERBYSHIRE, dat is te zeggen, *de Punt, of Top van het graafschap Derby*. Dit is eene plaats tusschen de bergen gelegen, in het Noordwesten van dit graafschap. Zy is aanmerkelyk om driederlei zaken: 1. om hare steengroeven; 2. om haar loot; 3. om hare wonderlyke holen. Men kent de zelve in Engelandt onder de namen van *Devils-arse, het Duivels-gat*; *Eldenhole*; en *Pools-hole*. Zy zyn alle drie zeer wyd en diep. Men zegt dat uit het eerste een water komt, dat vier maal in een uur zyne ebbe en zynen vloedt heeft, en daar toe zyn gezetten tydt zoude houden. Het is daarenboven aanmerkenswaardig door de vremde ongeschiktheit der rotsen, die daar in gevonden wordt. Dat, het welk men *Elden-hole* noemt, is wyd, maar de ingang van het zelve is laag en naauw. Men moet 'er byvoegen dat de wateren, die daar by aflopen, nedervallende, stremmen, en hangende yskegels maken aan het hol. Men kan 'er noch byvoegen de wellen van Buxton, waar uit in eenen omtrek van 8 of 9 Engelsche roeden negen verscheide bronnen van minerale wateren voortkomen, waar van 'er acht warm zyn en de negende zeer kout. *Maty Dictionaire.*

PEAN, een Griekſch Sophist, bragt de Latynsche Historie van *Eutropius* over in zyne taal. Men weet niet in wat tydt hy leefde. Fridericus Sylburgius heeft dat werk uitgegeven.

PEARSON, (JOHANNES) bisschop van Chester in Engelandt, heeft blyken gegeven van zyne grote kennisse in de kerkelyke historie, inzonderheit wat de oudheit betreft. Hy stierf in den jare 1686. Zyne schriften zyn: *Vindicia epistolarum S. Ignatii*, dat in den jare 1672 te Cambridge gedrukt is. *Prolegomena* over de werken van Hierocles, die in den jare 1673 te Londen in 8 gedrukt zyn. Eene geleerde *Voorreden* over de Griekſche vertaling der Zeventigen. Aantekeningen over het *Symbolum* der Apostelen in de Engelsche tale, van het welke naar den vyfden druk in Duitschlandt eene Latynsche en eene Nederlandsche vertaling is gemaakt, en in den jare 1691 uitgegeven. Na zyne doodt zyn in den jare 1688 te Londen zyne volgende werken in 4 uitgegeven. *Annales Paulini*; *Lectiones in Acta Apostolorum*; *Dissertat. Chronolog. II de ordine successionis primorum Episc. Rom.* welk werk Henricus Dodwellus tot volkomenheit gebragt heeft, en eene *Dissertatie* daar by gevoegt. Pearson heeft ook gearbeid aan de uitgave van *Hesychius* en *Suidas*, gelyk Mericus Casaubonus in de voorreden over Hierocles meldt.

PEBILS, *Peblisciam*, eene kleine stadt in Twedale, in 't Zuiden van Schotlandt, aan de rivier Twede, hebbende stem en zitting in het Schotsche parlement. Dit steedtie heeft drie poorten, drie kerken, drie straten, en drie bruggen, en is 6 mylen ten Zuiden van Edenburg gelegen.

PECAIS, een vlek met eene goede sterkte. Het zelve is gelegen in neder-Languedoc, aan den Westelyken mondt van de Rhone, en is vermaard door de grote menigte van zout, dat aldaar gemaakt wordt. *Maty Dict.*

PECHAM, (JOHANNES) aartsbisschop van Kantelberg, die door zyne bekwaamheit, zyne schriften, zyne waardigheden en zyne deugdt zich eene grote achting verkreeg in de XIII eeuwe, was een Engelschman, en te Chichester van arme ouders geboren. Hy begaf zich in de Franciskaner orde; en het voordeel gehad hebbende van een leerling te zyn van S. Bonaventura, maakte hy onder zulk een doorluchtig meester zo groot een voortgang, dat hy in zynen tydt geraadpleegt wierdt als het orakel van de Theologie. Hy leeraarde te Parys, in Engelandt, en te Rome, daar de kardinalen, bekoort door zyne welsprekendheit en door zyn verstandt, niet in gebreke bleven zyne lessen te gaan horen. Paus Nicolaas de III maakte hem in dien tydt aartsbisschop van Kantelberg. Hy stierf in den jare 1292. Het groot getal van werken, die hy nagelaten heeft, getuigt van zyne geleerdheit. *Harpsfield Hist. Angl. sec. XIII. c. 8. Wadding Annal. Minor. Walsingham an. 1279 seq. Spondan. ibid. n. 8. Pitseus de scr. Angl. Daniel's Collection of the Hist. of Engl. in Eduard I.*

PECK, of PECKIUS, (PETRUS) een Nederlandsch rechtsgeleerde, was geboren te Zirikzee in Zeelandt in den jare 1529. Hy studeerde te Loven onder Gabr. Mudæus, en wierdt in den jare 1553 tot Doctor in de rechten aangenomen; en na dat hy aldaar koninklyk professor *Paratitlorum* geweest was, wierdt hy in den jare 1562 tot professor in het kanonyke recht verkoren. De achting die hy kreeg door zyne lessen en door zyne werken, was oorzaak dat in den jare 1586 de waardigheit van raadsheer in den hogen Raadt te Mechelen aan hem wierdt opgedragen. Hy stierf in die stadt den 16 July des jaars 1589, en wierdt naar Loven gevoert om begraven te worden in de kerke van S. Michiel, daar zyne weduwe en zyne kinderen hem een graf deden oprechten met een grafschrift, dat door Miræus en Melchior Adam wordt bygebragt. Zyne werken zyn: *Paraphrasis in universam legatorum materiam*; *De Testamentis Conjugum*; *De amortizatione bonorum à principe impetranda*; *De Ecclesiis Catholicis ædificandis & reparandis*; *De jure sistendi & manuum injectione, quam Arrestationem vocant*; *Commentarius ad regulas Juris Canonici*; *Commentarii ad leges de Re Nautica*; *Nota ad tit. 29 Ulpiani.* Zyn zoon mede, PETRUS PECKIUS genoemt, was eerst Raadt te Mechelen, daar na een lidt van den hogen Raadt, en overste rechter in krygszaken, eindelyk kancelier van Brabandt en koninklyk raadsheer van Staat, en verkreeg zich eene grote achting door zyne voorzichtigheit en welsprekendheit, waar van hy blyken gaf in de bezendingen, waar toe hy gebruikt wierdt by den keizer Matthias en Henrik den IV, koning van Vrankryk. Hy maakte verscheide Latynsche vaarzen, en onder anderen: *Votum pro studiis Humanitatis*, dat gedrukt is. Hy stierf in den jare 1625. *Miræus in Elog. Valer. Andreas Bibl. Belgica. Melchior Adam in vit. Jurisc. Bayle Dict. Crit.*

PECQUENCOUR, eene kleine stadt in de Nederlanden, is gelegen in Henegouwen, naby de Scarpe, omtrent twee mylen beneden Douay. *Maty Dict.*

PECQUET (JOHANNES) van Dieppe, was geneesmeester van de faculteit van Montpellier. Hy heeft zyn naam onsterflyk gemaakt door de ontdekking van het vat, waar in de chyl bewaart wordt, dat naar zynen naam *het vat van Pecquet* genoemt wordt. Hy gaf nieuwe ondervindingen van de Anatomie uit in den jare 1651.

PECUNIA, eene godheit der oude Romeinen, die de zorge hadde over het geldt, en die men aanriep om ryk te worden. Zy baden ook eenen Godt aan, Argentinus genoemt, welken zy zeiden een zoon te zyn van de gemelde godheit. *Augustinus. Speelman Gloss.*

PEDAEL, PEDAHEL, of PHEDAHEL, de zoon van Ammihud, was het hoofdt van den stamme Naphthali, en een der genen, die men benoemde om het landt Kanaan te verdelen. *Num. XXXIV. 28.*

P. N PE-

PEDAJA, of **PHADAJA**, vader van Zebudda, die de moeder was van Jojakim, koning van Juda. Hy was van de ſtadt Ruma. *II Reg. XXIII.* 36.

PEDAJA, de zoon van Parhos, was een der Joden die arbeidden aan de herſtelling der muren van Jeruzalem na de wederkeering uit de Babyloniſche gevangeniſſe. *Nehem. III.* 25.

PEDANEN, of **PEDAREN**, *Pedanei*, *Pedarii*, waren rechters welke zaken van weinig gewigte moeſten afdoen. Voorts wierden ook de raadsheeren van de minſte claſſe alzo genoemt, die niet veel te zeggen hadden. Zy mogten ook niet overluid ſtemmen voor dat zy verlof daar toe hadden van de burgermeeſteren; anders mogten zy geen woordt ſpreken, maar moeſten alleen toetreden aan de zyde waar heen de meeſte ſtemmen helden; van welk toetreden zy ook hunnen naam bekomen zouden hebben. *Pitiſcus.*

PEDANIUS, een Roomſch ridder, een man van eene ongemene ſterkte en dapperheit. Hy muntte uit in het beleg van Jeruſalem door Titus Veſpaſianus. De Joden op de vlucht gebragt zynde, en verdreven in de vlakte, vierde hy zyn paardt den vollen teugel, en greep in 't voorby rennen met eene kracht en behendigheit, die meer dan menſchelyk ſchenen, een jongen vluchtenden Jood op, die kloek en wel gewapend was; hy greep hem by zyn eene been, en bragt hem aan Titus, als een geſchenk dat hy hem aanboodt. *Joſephus Oorl. VI*, 15.

PEDENA, naby de rivier de Arſa, eene Italiaanſche ſtadt in Iſtrië, met een bisdom behorende onder dat van Aquilea. Zy behoort aan het huis van Ooſtenryk. De Latynſche ſchryvers noemen haar *Petina.*

PEDEO, eene rivier van 't eilandt Cyprus. Zy neemt haren oorſpronk in den berg Olympus, welke is omtrent het midden van 't eilandt, en ontlaſt zich in de zee, naby de ſtadt Famagoſta. *Maty Dict.*

PEDIR, eene kleine Indiaanſche ſtadt; zy is op de Weſtkuſt van het eilandt Sumatra, en omtrent 12 mylen van Achem gelegen. Zy is de hoofdſtadt van het kleine koninkryk van Pedir, dat toebehoort aan den koning van Achem. *Maty Dict.*

PEDRACA DE LA SIERRA, een beroemd vlek in Oud-Caſtilië, naby Sepulveda, eenige mylen van Segovia, aan de rivier Duraton gelegen. Aldaar is een zeer vaſt ſlot, op het welke François, de oudſte zoon van François den I koning van Vrankryk, met zynen broeder Henrik vier volle jaren als gyſelaars bewaart wierden. Dit vlek was ook de geboorteplaats van den keizer Trajanus. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 209.

PEDRAGAON, of **PEDRAGAN**, is eene ſtadt in de Portugeeſche provincie van Eſtremadura, gelegen in een ongemeen vruchtbaar, gezond, en vermakelyk oordt, aan den zamenloop van de Zezere, en de Pera, tuſſchen Coimbra en Tomar Ooſtwaart. Toen de koningen van Portugal hun verblyf noch hielden te Coimbra, was deze ſtadt eene van hunne luſtplaatſen. Zy wordt door de rivier Zezere in twee delen geſcheiden, welke wederom door middel van eene brug vereenigt zyn, wordende het gene aan den regter oever gelegen is *Pedragaon o grande*, dat is groot-Pedragaon, doch het gene aan den ſlinker oever legt *Pedragaon o pequenho*, dat is klein-Pedragaon genoemt. *Colmenar Delic. du Portug. p.* 740.

PEEL, een ſteedtje of vlek in 't Weſten van 't eilandt Man, naby het welke een kaſteel is, aan den zeekant, dat men *Peel-Caſtle* of het kaſteel van Peel noemt. *Engelſch Dict.*

PEEL, een groot moeras der Nederlanden. Het ſtrekt zich uit van het Noorden naar het Zuiden, op de grenzen van Hollandſch Brabandt, Spaanſch Gelderlandt, en het landt van Luik. *Maty Dict.*

PEELLANDT, eene kleine landſtreek van de Meiery van 's Hertogenboſch, in Hollandſch Brabandt. De zelve ſtrekt zich uit langs de rivier de Aa, ten Weſten van het moeras van Peel, waar van het zynen naam ontleent heeft. In het zelve is geen aanmerkelyke plaats dan het ſteedtie *Helmont*, dat daar van de hoofdſtadt is, en het dorp *Geldorp*, daar de biſſchop van 's Hertogenboſch thans zyn verblyf houdt. *Maty Dict.*

PEERSON, of **PETRI**, (George) was de zoon van een Zweedſch prieſter van Dalberge, en wiſt zich zo bemind te maken by koning Erik den XIV, dat hem de zelve eerſt tot zynen ſecretaris, en naderhandt tot zyn vertrouwdſten ſtaats-Raadt aanſtelde. Doch hy misbruikte zodanig de koninklyke gunſt, dat hy niet alleen vele onverantwoordelyke dingen ondernam, maar ook in den jare 1566 valſchelyk uitſtrooide, dat 'er eene zamenzwering tegen den koning onder handen was, waar door het Sturiſche huis boven andere veel lyden, en Steno Stur zelf het leven verliezen moeſt. Wanneer nu de koning na dezen moordt in eene krankzinnigheit viel, wierdt Peerſon door 48 edelen, zo wel om den gemelden moordt, als om andere euveldaden, inzonderheit om dat hy 120 perſonen zonder des konings kenniſſe hadde laten ombrengen, ter doodt veroordeelt. Doch de koning ſprak hem volkomen vry, en bleef in zyne genegenheit tot hem onveranderlyk. De landſtanden verzochten derhalven den koning dezen perſoon van zich te verzenden, doch dewyl zulks niet volgde, zo ontzeiden zy hem alle gehoorzaamheit, en verkoren in zyne plaatſe zynen broeder Johannes, die in den jare 1568 Stokholm belegerde, en daar op drong dat men hem Peerſon overleveren moeſt. Dezelve bekende in de pyniging vele ſchriklyke dingen, en wierdt als een dief, verrader en beroerder des ryks op de volgende wyze ter doodt gebragt. Eerſtelyk nagelde men zyne ooren met den adelbrief aan de galg, en hing hem daar op zelf daar aan. Kort daar na wierdt hy weder afgeſneden, en na dat men zyne armen en benen verplettert hadt, met verſcheide houwen hem het hoofdt met eene kleine byl afgehouwen, en zyn ligchaam op vier raderen gebonden. Zyne moeder voerde men ter zelver tydt als eene tovereſſe naar den houtſtapel, doch zy viel op den weg van het paardt, en brak den hals. *Puſend. Zwed. hiſt.*

PEGASUS, een gevleugeld paardt, dat de dichters ons vertoont hebben als een zoon van Neptunus, dee.t door eenen ſlag met zyn voet de bron van Hippocrene ontſpringen. Bellerophon bereedt het zelve om de Chimera te beſtryden, en het wierdt ſedert onder de ſterren geplaatſt. Maar Pegaſus was in der daadt eigentlyk de naam van een ſchip van Bellerophon; en dit is het dat aanleiding gegeven heeft tot zo vele verdichtſels. Anderen willen dat Pegaſus geboren wierdt uit het bloedt van Meduſa, dat uit haar ligchaam vloeide wanneer Perſeus haar het hoofdt afhieuw. Bochart heeft vermoed, dat Pegaſus een Pheniciaanſch woordt was, dat *een gebreidela paardt* betekent, om dat *Pegaſus* in die taal *een paardt met een gebidt* te zeggen is. Dit vermoeden wordt volkomen beveſtigt, om dat *Paras* in de zelve taal een *ridder* of *ruiter* betekent; en dat is de oorſpronk geweeſt van den naam en het verdichtſel van Perſeus, aan wien men vleugelen aan de voeten heeft toegeſchreven, gelyk aan Mercurius, ter oorzake van de ſnelheit zyner paarden. *Bochart P. I. de Animal. l. II. c.* 6.

PEGASUS, een beroemd rechtsgeleerde in het einde der I eeuw. Hy was burgermeeſter met Puſionus ten tyde van Veſpaſianus, en wierdt onder zyn burgermeeſterſchap het Pegaſiaanſche raadſlot gemaakt. Onder Domitianus was hy Prefect van Rome; en het ſchynt dat ook de Pegaſianen hunnen naam van hem ontleent hebben, welke met de Proculejanen in de lere overeenſtemden, doch met de Sabinianen en de Caſſianen ſtrydig waren. *Rutil. de veter. ICt. c.* 56.

PEGAU is eene kleine ſtadt in Meiſſen tuſſchen Leipzich en Zeits, aan den Elſter, met een ampt daar toe behorende, het welk tot het aandeel der hertogen van Saxen-Zeits gerekent wordt. Eertyds heeft dit oordt zyne eige heren gehad, onder welke ook Wiprecht, graaf van Groitſch, geweeſt is, die in den jare 1123 alhier in het Benedictyner klooſter, dat hy geſticht, en met een gedeelte van het kruis Chriſti beſchonken hadt, begraven wierdt. In den jare 1548 den 23 Auguſtus wierdt hier een religions-konvent, afzonderlyk wegens het *Interim*, gehouden. In den jare 1644 eiſchte de Zweedſche generaal Torſtenſon deze ſtadt op, en dewyl de kommandant en overſte van Gersdorf, die met 600 mannen daar in lag, dezelve niet overgeven wilde, beſchoot hy die met gloeiende kogels, waar door dezelve in weinig uren op 20 huizen na in de aſſche gelegt wierdt. Maurits, hertog van Saxen-Zeits, kocht in den jare 1658 deze ſtadt van zynen broeder Johan Georg den II, keurvorſt van Saxen, waar op zyn jongſte prins Frederik-Henrik eenen tydt lang aldaar zyn verblyf hieldt. *Mull. Annal. Sax. Knaut Prodr. Miſn. Theatr. Europ. T. IX. p.* 981.

PEGIAN, een klein landſchap van Amaſië, in Natolië. Het zelve is gelegen tuſſchen de Suras, de Genech, den Euphraat, die het affcheidt van Turcomannië, en den Anti-Taurus, die het afſcheidt van Aladulië. Pegian beantwoordt dat gedeelte van klein-Armenië, dat ten Noorden van den Anti-Taurus gelegen was. *Maty Dict.*

PEGMA was een houten werktuig dat men door zekere ſchroeven om hoog verheffen, en weder nederlaten konde. Men gebruikte het zelve te Rome in de ſchouwplaatſe, om het volk te beter de ſchermers te doen zien: ook wierdt het wel gebruikt om de veroordeelden plotſelyk neder te doen vallen, waar door zy den wilden dieren ten deel wierden, die hen verſcheurden, of in eene groeve vol gloeiende kolen vielen, waar in zy elendiglyk verbranden moeſten. *Lipſius de Amphitheatr. c.* 22. *Dempſterus ad Roſin.* 5. 10. *Argolus ad Panvin. de Ludis Circ.* 2. 3. *Pitiſcus.*

PEGNITZ, *Pegneſus*, eene rivier in Frankenlandt, welke haren oorſpronk heeft by een ſteedtie van den zelfden naam in 't markgraafſchap Culmbach, en vervolgens voorby Veln, Hartenſtein, Herſpruk, Lauf, en Neurenberg loopt, en niet verre van de laatſtgemelde ſtadt zich aan de Bambergſche grenzen met de rivier Regnitz vereenigt.

PEGNITZ, een ſteedtie en ambacht aan de rivier van den zelfden naam, waar van hier voor geſproken is, en dat den markgraven van Brandenburg-Bareith toebehoort.

PEGU is een koninkryk van Aſië, in het Indiaanſche halfeilandt aan gene zyde van den Ganges. Het zelve was eertyds zeer aanmerkelyk, begrypende toen twee keizerlyke ſtaten, en zes en twintig koninkryken; maar ſedert eenigen tydt beſtaat het niet meer dan uit een of twee koninkryken, zynde dikwils verwoeſt geweeſt door de koningen van Aracan, van Brama en van Tangu, en inzonderheit door dien van Siam. Een witte elephant was oorzaak van dezen oorlog. Men zegt dat de Tartaren, China overwonnen hebbende, in den jare 1661 hunne overwinningen vervolgden tot in Pegu, dat tegenwoordig den koning van Ava toebehoort. Het landt is vruchtbaar en wordt veel bezocht door de Europiaanſche kooplieden. De hoofdſtadt is Pegu, aan eene rivier van dien naam gelegen, die den zelven ook geeft aan het ganſche koninkryk, en die zich ontlaſt in de golf van Bengale. Deze ſtadt is in twee delen verdeelt, waar van het eene de oude en het andere de nieuwe ſtadt genoemt wordt. De koning woont met zyn hofſtoet in de nieuwe, en de burgers in de oude ſtadt. De graft aan den voet der ſtads muren is vol water, waar in krocodillen gevoed worden om den vyanden het overtrekken der zelve te beletten om de ſtadt te overrompelen. Het koninklyke paleis is in 't midden van Pegu, en als een kaſteel verſterkt. Alles is daar in rykelyk en prachtig. Het vertrek des konings is azuurverwig geſchildert, met bladeren en fieraden van goudt, en verrykt met een eindeloos getal van geſteenten, die aan alle kanten glin-

glinsteren. In dit paleis is eene *varelle*, of mosquée, die vervult is met eene menigte van pagoden, of afgoden van louter goudt en zilver, met kostelyke gesteenten gekroont, en versierd met diamante ketenen van een onwaardeerlyken prys. Alle deze standbeelden der afgoden wierden hier gestelt door den koning van Pegu na de vermaarde overwinning, die hy in den jare 1568 behaalde op den koning van Siam in den oorlog, dien hy hem aandeedt ter oorzake van een witten elephant. Verstaan hebbende dat de koning van Siam twee witte elephanten hadde, verzocht hy den zelven door ambassadeurs hem eenen daar van te verkopen, aanbiedende hem daar voor den pryste geven, dien hy zoude begeren. Maar hy konde zyn wensch niet verkrygen; en om zich over deze weigering te wreken, viel hy met een machtig leger in het koninkryk van Siam, en nam de hoofdstadt in; het welk den koning zodanig verschrikte, dat hy, vrezende in de handen van zynen vyandt te vallen, zich zelf met vergif ombragt. Sedert dien tydt erkenden de koningen van Siam de opperheerschappy der koningen van Pegu. Raja-Hapi wilde zich van deze onderwerping ontslaan omtrent den jare 1620, maar hy stierf in 't beleg van Aracan. Tegenwoordig behoort Pegu aan den koning van Ava, en de grenzen van Pegu en van Siam zyn zodanig verwoest door de gedurige oorlogen, dat deze beide koningen genoodzaakt zyn geweest malkanderen de vrede te geven, die zy niet breken dan door eenige stropingen, welke zy doen met een vliegend leger van twintig of dertig duizent mannen in het beste saizoen van 't jaar. De bewoners van Pegu zyn Heidenen, uitgezondert eenige, die zich met de Portugezen verbonden, en ook hunnen Godsdienst aangenomen hebben. Deze Heidenen geloven dat Godt de oorzaak is van al het goede dat den menschen gebeurt; maar dat hy de bestiering van al het kwade aan den duivel laat: daarom hebben zy meer eerbiedigheit voor den duivel dan voor Godt. Hunne priesters, die zy *Talapoi* noemen, leven van aalmoezen. Zy schreeuwen geweldig tegen de offerhanden, welke de Peguanen doen aan den duivel, maar zy kunnen dit godloze gebruik niet vernietigen. Het leger waar mede de koning van Pegu in den jare 1567 Siam belegerde, wil men dat uit 1400000 mannen bestaan zoude hebben, het welk die stadt na een en twintig maanden veroverde. De Peguaansche koning hadt in dien tydt zes en twintig gekroonde koningen tot zyne vazallen, en een groten schat aan goudt, zilver, en edelgesteenten. De waaren van dit landt zyn Benjuin, lange peper, ryst, wyn, suiker, enz. Men zegt dat wanneer een vremdeling naar Pegu komt om te handelen, men hem vraagt hoe lang hy zich aldaar denkt op te houden, en verscheide huwbare jonge vrouwspersonen by hem brengt, om eene daar uit te verkiezen die hem gevalt. Wanneer nu eene van de zelve hem behaagt, komt hy met hare vrienden overeen voor eene zekere somme gelds om zich gedurende zyn verblyf van haar te mogen bedienen. Wanneer hy nu weder vertrekt, betaalt hy dat geldt, waarop het jonge vrouwspersoon wederom naar hare ouders en vrienden keert, en voor even goed geacht wordt als van te voren. Indien het nu gebeurt dat zy naderhandt trouwt, en de vremdeling na eenigen tydt weder in het landt komt, zo komt zy, van hoe groot eenen staat haar man ook wezen mag, wederom by hem, en leeft met hem, gaande, wanneer hy wederom vertrekt, te rug by haar echten man. Men geeft voor, dat de inwoners afkomstig zouden zyn van eenige Joden, welke door den koning Salomon ter straffe naar Ophir gezonden wierden, om aldaar in de goude bergwerken te arbeiden. *Mandeslo. Olearius.*

PEIBUS, of PEYPUS, een groot meir, waar van het voornaamste gedeelte in Lyflandt, en het andere in Moscovië legt. Door middel van de rivier Narva stort het zelve zich in den Finnischen zeeboezem. Het zelve zoude byna 120000 schreden hebben in zynen omtrek. In het zelve leggen ook eenige kleine eilanden, en men telt over de 70 rivieren die zich in het zelve zouden uitstorten.

PEINA, in 't Latyn *Castrum Boynum*, een steedtie in 't bisdom van Hildesheim, met een vast bergslot in de vlakte aan de Fuse, drie mylen van Brunswyk gelegen. Deze stadt heeft eertyds den tytel gehad van een graafschap. Zy is inzonderheit vermaard door eenen veldslag, die aldaar voorviel op den 9 July des jaars 1553, tusschen den markgraaf Albertus van Brandenburg, en den keurvorst Maurits van Saxen, waar in de laatste de zege behaalde, doch twee dagen daarna aan zyne bekomene wonden stierf. In den jare 1711 wierdt deze vesting door de Hanoverschen bezet, doch kort daar na, na dat de religie-bezwaarnissen der Lutherschen in 't sticht Hildesheim afgedaan waren, wederom verlaten.

PEIRESC, (Nicolaus Claudius Fabri, Heer van) Raadsheer in 't parlement van Aix, wierdt geboren in Provence den 1 December des jaars 1580, van Reinaldus Fabri, heer van Bougencier, enz. en van Margareta van Bompar. Hy studeerde te Aix, te Avignon, te Tournon, en naderhandt in Italië, en maakte zich bekwaam in allerlei wetenschappen. Hy was een der grootste verstanden van de XVII eeuw. Nooit is 'er iemandt geweest, die meer dienst deedt aan de republyk der geleerden dan hy. Hy was, om zo te spreken, daar van de algemeene voorstander: hy moedigde de schryvers aan, hy verschafte hen licht en materialen; hy gebruikte zyne inkomsten om de zeldzaamste en nutste gedenkstukken te doen kopen of afschryven. Zyne briefwisseling met de geleerden strekte zich uit door alle de delen der wereldt. Balzac schreef aan L'Huillier wegens Peiresc aldus: „Ik stem met „ u toe in het gene gy het verhevenste en het heerlykste zegt van „ uwen vriendt, en, zo gy my toelaat my in het Fransch te be- „ dienen van een woordt ontleent van Griekenlandt, ik voeg 'er „ by, dat wy in dezen zeldzamen man verloren hebben *een stuk* „ *van de schipbreuk der oudheit, en de overblyfselen van de gulde* „ *eeuw*. Alle de deugden der heldhaftige tyden waren gewreken „ in deze verheve ziel. Het algemeen bederf vermogt niets op „ zyne goede gesteldheit, en het kwade dat hem aandeedt be- „ smette hem niet. Zyne edelmoedigheit was niet bepaalt door „ de zee, noch besloten aan deze zyde der Alpen: zy heeft hare „ gunsten en heuschheden verspreid aan alle kanten: zy heeft be- „ tuigingen van dankbaarheit ontfangen van de uiterste delen van „ Syrië, en zelfs van den top des Libanons. Hy hadt in een „ middelbaren staat de gedachten van een groten heer, en zonder „ de vriendschap van Augustus liet hy niet na Mecenas te zyn." De philosophische proeven, de zeldzaamheden der natuur, de uitwerkingen van de kunst, de oudheitkunde, de historie, en de talen waren gelykelyk het voorwerp van zyne zorgen en van zyne naaukeurigheit. Men vindt het omstandig verhaal van alle deze dingen in zyn leven, dat Gassendi zo fierlyk en geleerd beschreven heeft. Bayle heeft als iets byzonders aangemerkt, dat deze grote man, die zo vermaard was door gansch Europa, wiens doodt door zo vele dichters en in zo vele talen beklaagt was, en waar over de Humoristen van Rome zo plechtelyk hunnen rouw betoonden, onbekent was aan verscheide Franschen, dat mannen van verdienste en geleerdheit waren. Hy stierf te Aix den 24 Juny des jaars 1637. De Astrologisten hadden voorzegt, dat hy eene vrouwe en kinderen zoude hebben, en hy was nochtans nooit getrouwt. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

PEITZ, eene koninklyke Pruissische stadt, slot en ampt in de neder-Lausnitz, aan de Spree, niet verre van Cotbus, waar mede het te gelyk in den jare 1462 aan het Brandenburgsche huis gekomen is. Dewyl deze stadt in een zeer moerassigen oordt legt, is dezelve door den markgraaf Johan van Custrin van den jare 1560 tot 1570 tot een voortreflyke vesting gemaakt, gelyk zy dan ook noch nooit verovert, en in staat is om de sterkste belegering te kunnen uitstaan, dewyl niet alleen het slot, maar ook de stadt met eene drievoudige graft, en zeer sterk gewulfden in- en uitwendig gemetselden en met aarde gehoogden wal, vier grote bemuurde bolwerken en buitenwerken voorzien is. In den omleggenden oordt wonen noch de Wenden. Ook zoude hier veel yzer gevonden worden.

PEKAH, koning van Israël, was een zoon van Remalia, en de hoofdman of krygsoverste van den koning Pekahia, tegen wien hy eene verbintenisse maakte, die hy ter uitvoering bragt met Argob en Arje, en vyftig mannen van Gilead, hem dodende in het koninklyke paleis te Samaria, waarop hy koning wierdt in zyne plaatse. Maar na dat hy twintig jaren geregeert hadde wierdt hy op gelyke geweldige wyze door Hosea van het leven berooft, die mede in zyne plaatse den troon beklom in het 3296 jaar der wereldt. De regering van Pekah was niet voorspoedig; want onder dezelve nam Tiglath-Pilezer, koning van Assyrië, Ijon in, en Abel-Beth-Maacha, Jannah, Kedez, Hazor, Gilead, Galilea, en het gansche landt van Naphthali weg, en voerde de inwoners gevankelyk naar Assyrië. *II Reg. XV.*

PEKAHIA, koning van Israël, was een zoon van Menahem, en regeerde maar twee jaren te Samaria, wanneer hy door Pekah wierdt omgebragt, gelyk in het voorgaande artykel gemeld is. *II Reg. XV.*

PEKING. Zie PEQUIN.

S. PELAGIA, eene boetvaardige, was voor hare bekeringe de voornaamste komediespeelster van de stadt Antiochië in de V eeuw. Wanneer zy op zekeren tydt in haar toneelgewaadt voorby de kerk van den martelaar S. Julianus ging, waren Maximianus en de andere bisschoppen daar over geërgert, uitgezondert Nonnus, bisschop van Heliopolis in Syrië, die eene zedelyke aanmerking hier op maakte, dat hy vreesde, dat deze vrouw, die zo vele moeite genomen hadde met zich op te tooien om aan de menschen te behagen, niet eens ter veroordeling zoude dienen van de Christenen, die zo weinig zorge hebben om zich aangenaam te maken voor Godt. Des volgenden daags, zynde een zondag, kwam Pelagia, die eene onderwezene (*Catechumena*) was geweest, in de kerk, wanneer Nonnus aldaar predikte, wierdt bewogen door zyne predikatie, schreef aan hem, dat zy zich wilde bekeeren, en verzocht van hem den doop. Nonnus doopte haar, en gaf haar ter zelver tydt het sakrament van 't vormsel, volgens de gewoonte van dien tydt. Pelagia deelde vervolgens alle hare goederen aan de armen, vertrok uit Antiochië, en week op den olyfberg naby Jerusalem, daar zy vermomt als een man, en zich Pelagius doende noemen, een gestreng leven lydde. Het concilie dat te Antiochië vergadert was geëindigt zynde, keerde Nonnus naar zyne kerke van Heliopolis; en van den heremyt Pelagius hebbende horen spreken, belastte hy zynen diaken Jacobus, die in pelgrimagie ging naar Jerusalem, naar tyding van dezen heremyt te vernemen. Hy bezocht hem in de celle, waar in hy opgesloten was, en sprak met hem van Nonnus. Pelagia, zonder zich te ontdekken, beval zich in de gebeden van dezen H. bisschop. Zy stierf weinig tyds daar na, en men ontdekte hare sexe na hare doodt. Men viert haar feest op den 8 October. *Hist. de Ste. Pelagie dans Rosweid. Bulteau Essai de l'Hist. Monast. d'Orient. Baillet vies des Saints.*

S. PELAGIA, maagdt en martelaresse van Antiochië in de IV eeuw onder de vervolging van Maximinus Daia, was onderwezen in de schole van den vermaarden martelaar Lucianus. Zy wierdt aangeklaagt aan den magistraat, die eenigen zondt om haar te ligten, voornemens zynde haar te misbruiken; maar wanneer men haar buiten haar huis bragt, verzocht zy te mogen wederkeren om hare klederen mede te nemen; zy klom op het dak, en wierp zich van boven neder, om door deze geweldige doodt het verlies van hare eere te ontgaan. Te Constantinopel was eene kerk

kerk van den naam van S. Pelagia, maar de keizer Conſtantinus *Copronymus* deedt dezelve afbreken. Men viert haar feeſt den 9 Juny. *Euſeb. l. VIII. c. 12. Ambroſ. Epiſt. XXXVII. l. III. de Virg. c. 7. S. Chryſoſt. Homil. 40. S. Auguſt. l. I. de Civ. c. 18. Ruinard Acta ſincera martyr.*

PELAGIANEN, leerlingen van Pelagius en van Celeſtius, beweerden dezelfde dwalingen. Deze kettery begon in Italië, en verſpreidde zich vervolgens in Africa en in 't Ooſten, daar zy veroordeelt wierden, niet alleen door de concilien, die in 't artykel van Pelagius gemeld worden, maar ook door het algemeen concilie van Epheſe, dat de veroordeelingen die tegen hen uitgeſproken waren beveſtigde. Naderhandt bleef 'er maar een klein getal Pelagianen overig, die in 't Weſten verſpreid waren. S. Auguſtinus, S. Proſper, en S. Fulgentius hebben tegen de Pelagianen geſchreven.

PELAGIUS de I, paus van Rome, volgde op Vigilius, wiens aardsdiaken en nuncius hy in 't Ooſten geweeſt was, alwaar hy uitgemunt hadde door zyn voorzichtig beleidt, en door zyne ſtantvaſtigheit. Zyne verkiezing geſchiedde den 16 April des jaars 555, en de keizer Juſtinianus, die hem al gedurende het leven van zynen voorzaat tot het pausſchap hadde willen verheffen, hadt veel deel daar in. Men beſchuldigde dezen paus toegebragt te hebben tot de doodt van Vigilius; maar hy zuiverde zich daar van voor al de wereldt, zwerende op de Evangelien. Hy ſtelde alle zyne pogingen te werk om het V concilie te doen aannemen, en de tegenſtandt van den biſſchop van Aquilea veroorzaakte eene langdurige ſcheuring in deze kerke. Deze paus gaf aan Sapaudus van Arles het pallium en het apoſtoliſche vikarisſchap, ten gevalle van den koning Childebert, aan wien hy ſchreef, en ſedert hem zelfs eene geloofsbelydeniſſe toezondt. Pelagius ſtierf den 2 Maart des jaars 559, en wierdt in 't Vatikaan begraven, daar men zyn grafſchrift ziet. Daar zyn noch XVI brieven van hem overig. *Anaſtaſ. in Pelag. Baron. in Annal.*

PELAGIUS de II, een Romein, wierdt verkoren na Benedictus den I den 10 November des jaars 577. Hy was een zoon van den Goth Wingil of Wingilus. Hy bekleedde de pauzelyke waardigheit in een rampſpoedigen tydt; want aan de eene zyde verwoeſtten de Lombarden Italië, en aan den anderen kant ſcheidde de ſcheuring de biſſchoppen van Iſtrië en verſcheide andere prelaten af van de kerke. Pelagius ſtelde zich tegen Joannes, biſſchop van Conſtantinopel, die in een ſynode den tytel van *Oecumenicus* hadt aangenomen. Hy ſtierf aan de peſt den 7 February des jaars 590, na dat hy 12 jaren, 2 maanden, en 27 dagen den H. ſtoel bekleed hadde. Hy hadt van zyn huis een gaſthuis gemaakt om de armen te onderhouden, en eene prachtige kerke gebouwt ter eere van Laurentius. Hy hadt Gregorius den Groten tot zynen navolger. Men heeft tien brieven, die zynen naam dragen. De V, VI en VII zyn gericht aan de biſſchoppen van Iſtrië, om dezelve te doen wederkeeren uit de ſcheuring waar in zy waren ter oorzake van de drie Kapittelen. De X, aan de biſſchoppen van de Gaulen gericht, is verdicht; als mede de I. de II. en de VIII.

Men merkt aan, dat 'er een PELAGIUS diaken is geweeſt van de Roomſche kerke onder Agapetus, Vigilius, en Silveſter; en een Joannes onderdiaken van dezelve kerke, die uit het Griekſch in 't Latyn vertaalt hebben de levens der vaders woeſtyniers. Photius heeft in zyne Bibliotheek van dit Griekſche boek geſproken, zonder den ſchryver daar van te noemen. Sigebertus ſchryft ook, dat Pelagius diaken van de Roomſche kerke, en Joannes onderdiaken van de zelve kerke, uit het Griekſch in 't Latyn hebben overgezet een boek, genoemt Van het Leven en van de Lere der vaderen. Hy tekent niet aan welke deze twee vertaalders geweeſt zyn: maar de Doctoren menen dat deze Pelagius is de I paus van dien naam, om dat hy de Griekſche taal volkomen verſtont, en dat hy in 't Ooſten gereiſt en legaatſchappen bekleed hebbende, dit Griekſche handſchrift, waar van Photius ſpreekt, hem in handen gekomen kan zyn, en hy het zelve alzo vertaalt hebben. *Anaſtaſ. Du Cheſne*, enz. in zyn leven. *Baron. A. C.* 577 *& ſeq. Photius Bibl.* 198. *Sigebert. in Chr. c.* 117 *&* 118. *Voſſius de Hiſt. Lat. l. II. c.* 10. *Poſſevin. in Appar. Sacr. &c.*

PELAGIUS, eerſte koning van Leon, die van eenigen de Heilige bygenoemt wordt, en die anderen afkomſtig doen zyn van de oude Viſigotthen, leefde in de VIII eeuw. Hy hadt gedurende eenigen tydt onderworpen geweeſt aan de heerſchappy der Saracenen in Spanje. Maar kwalyk gehandelt zynde door dezelve, beſloot hy het juk van zulk eene onmenſchelyke tiranny af te werpen. Hy ſtelde zich ten dien einde aan het hoofdt der Chriſtenen, die in de gebergten van Aſturië gevlucht waren, en door de zelve tot koning verklaart zynde, zondt hy krygsbenden om zich tegen de ongelovigen te ſtellen. Deze toeleg gelukte hem, en de Moren in eenen veldſlag overwonnen hebbende, beveſtigde hy de eerſte gronden van het koninkryk van Aſturië, van Leon, en van Oviedo, die hy alreets gelegt hadde omtrent den jare 717, en hy regeerde met het zelfde geluk tot in den jare 736 of 737. *Mariana Hiſt. Hiſp. Vaſæus in Chron.*

PELAGIUS, biſſchop van Laodicea in de IV eeuw, was een van de grootſte tegenſtanders der Arianen. Philoſtorgus zegt, dat hy geordent wierdt door Acacius biſſchop van Ceſarea, in het concilie van den jare 360. Doch hy volgde de zyde van Acacius niet, maar voegde zich by S. Meletius en de andere rechtzinnige biſſchoppen. Hy wierdt door den keizer Valens in Arabië in ballingſchap gezonden. S. Baſilius pryſt zynen yver. Hy keerde weder in den jare 378, en woonde het algemeen concilie van Conſtantinopel by in den jare 380. Men weet den tydt van zyne doodt niet. *Philoſtorg. l. I. Theodoret. l. IV. c.* 12. 13. *S. Baſil. Epiſt.* 311. *Socrat. l. IV. c.* 32. *Sozomenus l. VI. c.* 9.

PELAGIUS, biſſchop van Oviedo in Spanje, leefde in de XII eeuw. Hy hadt eene hiſtorie geſchreven ſedert Weremondus den II tot Alphonſus den VIII, welke Sandoval in den jare 1634 deedt drukken. *Vaſæus c.* 4. *Miræus.*

PELAGIUS, kardinaal, wierdt in den jare 1221 door paus Honorius den III gezonden om zyn legaat te zyn in het Chriſtelyke leger, dat geboden wierdt door Joannes van Brienne, koning van Jeruſalem. Deze legaat ſtelde zich zo hardnekkig tegen het gevoelen van den koning, dat hy hem deedt beſluiten het beleg van groot-Caïro te ondernemen met een leger van zeventig duizent mannen. De Soudaan van Egypte maakte zich meeſter van de doortochten, en ſneedt hen den leeftocht af; zo dat 'er een ongemene overvloeijing van den Nyl voorvallende, die hen veel belemmerde, de Chriſtenen genoodzaakt wierden zich te onderwerpen aan de voorwaarden, die de Soudaan hen wilde opleggen, welke waren dat zy Damiate, Acre, en Tyrus zouden afſtaan, onder beding dat men hen dat gedeelte van het kruis zoude wedergeven, dat hy van Jeruſalem weggevoert hadde. De vrede getekent en geſloten zynde, zondt hy hen mildelyk allerlei mondkoſt, ſchepen, om te gaan waar zy wilden, en zynen zoon tot gyzelaar, tot zekerheit van zyn woordt. Hier op toog het meeſte gedeelte van hen onder 't geleide van den koning Joannes naar Italië, waar heen zy ook Pelagius begeleidden, die groot berouw hadt des prinſſen raadt niet gevolgt te hebben. *Paul. Æmilius. Nauclerus. Boſius A. C.* 1221.

PELAGIUS ALVAREZ, of, gelyk Simlerus, Miræus, Willot, Wading, en eenige anderen willen, ALVAREZ PELAGIUS, een Spanjaardt van geboorte, leefde in de XIV eeuw. Doctor in de rechten zynde in de univerſiteit van Bolonje, begaf hy zich in de Franciſcaner orde, en was een leerling van Johannes Duns, Scotus bygenaamt. Zyne verdienſte maakte hem geacht in zyne orde, waar in hy verſcheide ampten bekleedde, en paus Joannes de XXII maakte hem zyn penitencier; hy gaf hem vervolgens het bisdom van Coron in Peloponneſus, en naderhandt dat van Silves in Algarve in Spanje. Trithemius zegt dat deze paus zich ook van hem bediende om te antwoorden aan Wilhelmus Occam. Hy ſtierf omtrent den jare 1340. Men ziet zyn graf in de kerk van S. Clara van Sevilië. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, en onder anderen een *de Planctu Eccleſ. l. II*, dat hy opdroeg aan Pedro Gomez, generaal van de Franciſcaner orde en naderhandt kardinaal. Dit werk is te Ulm gedrukt in den jare 1474, te Lion in den jare 1517, en te Venetië in den jare 1560. Men heeft nog van hem *Summa Eccleſiæ*, en eenige andere. *Wadding in Annal. & Bibl. Minor. Willot Ath. Franc. Antonin. P. III. Sum. tit.* 24. *c.* 8. §. 2. *Trithem. Bellarmin. de Script. Eccleſ. Simler. Miræus.* enz.

PELAGIUS, een aartsketter, was geboortig uit Groot-Britannië, of, zo anderen willen, uit Schotlandt. S. Proſper noemt hem *de Britſche ſlang*. Hy omhelſde in zyn jeugt het kloosterleven, en bragt aldus naar het getuigenis van Auguſtinus en Chryſoſtomus eenige jaren Godsdienſtig door. De laatſte beweende met bittere tranen zynen afval, die hem een weinig voor zyn doodt bekent wierdt. Doch Iſidorus *Peluſiota* en Hieronymus ſpreken zo voordeelig niet van hem. Het is zeker dat Pelagius een man van een groot en doordringend verſtandt geweeſt is. Hy ſprak met eene kracht, die zyne toehoorders vervoerde, en de fierlykheit van zyne ſchriften, gevoegt by het vuur en de aardige ſpreekwyzen, waar mede de zelve opgetooit waren, deedt die met vermaak lezen. De waan en de philoſophie vervoerden hem tot verſcheide dwalingen. De eerſte die hy beweerde was wegens de zondeloosheit, waar toe hy beweerde dat de menſchen geraken konden in dit leven, en waar toe hy wilde dat zy in der daadt gekomen waren; dat het zelfde is met de *Apathia* of de bevryding van alle hertstochten, welke de Stoïſchen aan hunne wyzen toeſchryven. Pelagius loogchende ook de genade van Jeſus Chriſtus, en beweerde dat men door de krachten van zyn eigen vryen wil het eeuwige leven konde verkrygen. Door deze gevoelens wierdt hy in 't Ooſten bekent omtrent den jare 405. Sedert kwam hy te Rome, en trok van daar, wanneer de Gotthen in den jare 410 die ſtadt plunderden, met zynen leerling Celeſtius naar Africa, en van daar kwam hy in Paleſtina. Hier begon hy zich in waarheit een vyandt der kerke te betonen, vooral wanneer hy zynen brief ſchreef aan Demetrias, en een boek van de natuur, waar in hy zyne leerſtukken voorſtelde. Hy wierdt hier op beſchuldigt voor de biſſchoppen, die te Dioſpolis in Paleſtina vergadert waren; maar zulks ontroerde hem niet: dewyl hy ſchrander was en een vleier, bragt hy zo veel te weeg door zyne dubbelzinnige antwoorden, en door zyne onderwerpingen, dat hy door deze prelaten, die hy bedroog, vrygeſproken wierdt. Om zich te wreken verwekte hy eene vervolging tegen Hieronymus, die de eerſte geweeſt was, die tegen hem geſchreven hadde; en ter zelver tydt vier boeken uitgegeven hebbende van de vrye wil, poogde hy Auguſtinus door liſt te verſtrikken. Maar deze grote man, dien Godt aan de kerke gegeven hadde om over de dwaling te zegepralen, vervolgde altoos met eene onoverwinnelyke kracht hem en zyne aanhangers. De conciliën van Africa veroordeelden zyne gevoelens; de pauzen Innocentius, Zoſimus en Celeſtinus deden hem in den ban, en de keizer Honorius verdreef door een plechtig edict hem en zyne aanhangers uit Rome. Hy begaf zich hier op naar zyn vaderlandt, alwaar Germanus van Auxerre en Lupus van Trojes zyne dwalingen wederleiden; en eindelyk ſtierf hy ellendig in zyne dwalingen. Behalven de voorverhaalde loogchende hy ook de oorſpronkelyke of erfzonde, zeggende dat de zelve niet van Adam tot zyne nakomelingen gekomen was door voortzetting of voort-

planting, maar alleenlyk door navolging. Voorts beweerde hy; dat de Goddelyke genade aan onze verdiensten gegeven, of door ons verdient wierdt. De leerlingen van dezen aardsketter, Pelagianen genoemt, wierden op verscheide synoden, en vervolgens op het concilie van Ephese, veroordeelt. Hunne dwaling, welke de natuur vleit, wierdt veel gevolgt, en dikwils wederom vernieuwt. Augustinus wierdt door de concilien in Africa verkoren om tegen deze dwalingen te schryven, het geen hy ook gedaan heeft in zyne boeken *de Remissione peccatorum*; *de Gratia Jesu Christi*; *de Peccato originis*, als mede in zyne verhandelinge tegen Julianus. De voornaamste gevoelens van Pelagius, behalven de reeds gemelde, waren: dat Adam al voor den val van nature sterflyk geweest was: dat de zonde de oorzaak niet is van de doodt: dat ons menschelyk wezen van Godt, doch onze gerechtigheit van ons zelven komt: dat 'er drie wegen ter zaligheit zyn, namelyk de wet der natuur, de wet van Mozes, en de wet van Christus: dat de werken der Heidenen waarlyk goed en aangenaam zyn voor Godt, niettegenstaande de zelve zonder de bystandt en hulpe der Godlyke genade verricht worden. Hy vermengde de genade met de krachten der natuur, en verstont door de zelve alleen de geopenbaarde wille Gods, benevens eene zekere inwendige verlichtinge des gemoeds, welke den mensche te hulpe gegeven wordt; doch hy wilde echter niets van de noodzaaklykheit der voorkomende en medewerkende genade tot beweging van ons herte en van onzen wille weten. Hy leerde dat de rust des gemoeds, en de rechtvaardigmaking veroorzaakt wierden door onze eige verdiensten, te weten wanneer wy van de vrye wil een recht gebruik maakten, en ons bevlytigden om de geboden Gods te onderhouden; dat alzo de gerechtigheit en zaligheit niet door de enkele genade of het gelove in Christus gegeven wierden; dat de oorzaak der verkiezing tot genade en heerlykheit was de voorziening der goede werken en volharding in de zelve door een recht gebruik van de vrye wil, uitgenomen alleen de genade des Apostelschaps; dat 'er ook een voorschikking (*predestinatie*) en verkiezing ter doodt was, doch dat Godt de zonde alleen van te voren wist. Hy leerde ook noch dat alle eden onrecht waren, en dat de ryken niet zalig konden worden. De voornaamste schriften van Pelagius zyn XIV boeken van uitleggingen over de zendbrieven van den Apostel Paulus, welke door eenigen aan Hieronymus worden toegeschreven, doch door Usserius voor een mengsel van verscheide schryvers gehouden is. Anderen zyn van gedachten dat de zelve door Pelagius alleen geschreven, doch door Cassiodorus van des zelfs ketterische gevoelens gezuivert zyn. Zyne andere schriften zyn: *Epistola ad Demetriadem de virginitate a.* 413. en: *Libellus fidei ad Innocentium Papam a.* 417. *August. c.* 88 *de Haeres. S. Prosper. carm. de ingrat. Baron. A. C.* 405. 410. *Bellarm. de grat. Sander. Haeres.* 59. *Godeau Vie de S. August. & Hist. Eccles. Petavius Dogm. Theolog. T. III. Vossius. Usserius. Norisius in Hist. Pelag. Cave Hist. lit. Le Clerc Bibl. universelle T. VIII. p.* 179 *seq. Arnold. Ketterhist. Sagittar. Introd. in Hist. Eccl. p.* 1121 *seq.*

Men zal hier een twede artykel van dezen aartsketter laten volgen, om dat het in eenigen opzichte van het voorgaande verschilt. Pelagius was een Engelschman, en niet, gelyk eenige gemeent hebben, een Schot, of een Ier. Men geeft voor dat zyn Engelsche naam was *Morgan*, dat *zee* betekent, welken men in het Griekseh en in 't Latyn uitgedrukt heeft door dien van *Pelagius*. Hy was een monnik; maar men weet niet zeker of hy dat slag van leven in Engelandt of in Italië omhelst heeft. De Engelschen geven voor dat hy abt geweest was van het klooster van Bencor, tien mylen van Chester; doch zulks is alleen gegrond op het getuigenis van late schryvers. De Ouden hebben hem niets meer dan de enkele monnikswaardigheit toegeschreven. Orosius en de paus Zosimus zeggen dat hy maar een leek was: waar uit blykt dat hy noch priester noch klerk was. Eenigen hebben gelooft dat hy eenigen tydt in 't Oosten was geweest, en dat Chrysostomus van hem spreekt in een van zyne brieven, waar in hy den val van den monnik Pelagius beklaagt; maar het is waarschynlyk, dat dit een ander monnik is geweest van den zelfden naam, onderscheiden van den aartsketter, die toen niet in 't Oosten was, maar te Rome, daar hy kwam in 't einde van de IV eeuw. De priester Rufinus ('t zy dat het de vermaarde Rufinus van Aquilea was, of een ander) verbondt zich met hem in vriendschap en in de lere. Hy begon toen (omtrent den jare 400) zyne dwalingen te leeraren in Rome. Men kan zyne ketterische dwalingen brengen tot deze drie voorname hoofden: het I dat de mensch zich kan begeven tot het goede zonder de hulp der genade, en dat de genade gegeven wordt naar mate dat men de zelve verdient heeft. Het II dat de mensch kan geraken tot eenen staat van volmaaktheit, in welken hy niet meer onderhevig is aan de hertstochten of aan de zonde. Het III, dat 'er geen oorspronklyke of erfzonde is, en dat de kinderen die zonder doop sterven niet verdoemt zyn. Celestius was een leerling van Pelagius te Rome, en vertrok in den jare 409 met hem van daar. Zy weken naar Sicilië, daar zy eenigen tydt bleven; en van daar togen zy naar Africa, in den jare 411. Maar Pelagius bleef aldaar niet lang, en begaf zich naar Palestina, daar hy wel ontfangen wierdt door Joannes van Jerusalem, een vyandt van Hieronymus. Hy wierdt door Orosius aan dezen bisschop gewezen, en daar was in den jare 415 eene onderhandeling tusschen Orosius en Pelagius, waar van het besluit was dat men eene bezending zoude doen aan den paus Innocentius om over het verschil te oordeelen. Twee bisschoppen van Provence, Hero aardsbisschop van Arles, en Lazarus van Aix, die zich in Palestina bevonden, bragten deze zaak op een concilie van 14 bisschoppen, gehouden te Diospolis. Pelagius verscheen aldaar, en een deel van zyne dwalingen herroepen hebbende, wierdt hy vrygesproken. De bisschoppen van Africa, die Celestius veroordeelt hadden, schreven ondertusschen krachtig naar Rome tegen Pelagius. De paus Innocentius gestorven zynde in den tydt dat hunne brieven daar kwamen, begunstigde Zosimus, zyn opvolger, eerst Pelagius en Celestius; maar vervolgens verliet hy hen, en veroordeelde hunne dwalingen. Pelagius en zyne aanhangers wierden uit Rome en uit Italië verdreven, ingevolge van een edict van den keizer Honorius, gegeven te Ravenna den 30 April des jaars 418. De kettery van Pelagius vestigde zich ondertusschen in 't Westen en in 't Oosten. Atticus bisschop van Constantinopel verwierp hunne afgezondenen: zy wierden verdreven uit Ephezen, en Theodotus bisschop van Antiochië veroordeelde hen, en verdreef Pelagius, die wedergekeert was in Palestina. Men weet niet wat sedert van hem geworden is, en in de historie wordt niet meer daar-van gesproken. Hy heeft eene verhandeling geschreven van de Drie-eenheit; eene verklaring van de brieven van Paulus; een boek van de wyze van wel te leven; verscheide brieven, onder de welke die was, die gericht is aan de maagdt Demetrias, welken men heeft onder de werken van Hieronymus; verscheide geschriften tot zyne verdediging, en IV boeken van de vrye wil. *S. August. contr. Haeres.* 88. *S. Prosper. S. Fulgent. Baron. A. C.* 405. *n.* 7 *&* 8. 410. *n.* 61. *& seq. Bellarm. de Grat. Sanderus Haeres.* 59. *Godeau Vie de S. Augustin & Hist. Eccles. Vossius de Haeres. Pelag. Norisius. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. V siecle.*

PELAGIUS, een patricius in de V eeuw, ten tyde van den keizer Zeno. Hy schreef verscheide verhandelingen, als *Centones Homeri*; eene historie, enz. Zeno, verstoort om dat hy hem dikwils vermaande het schandelyk leven dat hy leidde te veranderen, bande hem in een eilandt, daar hy hem in den jare 490 deedt verwurgen. *Marcellin. in Chron. Cedren. in Comp. Zonaras T. III. Baron. Annal. A. C.* 490.

PELAGOSA, een klein eilandt, gelegen omtrent het midden van de golf van Venetië, vyf en dertig mylen van Mont-Gargan, in de Capitanata, ten Noorden. *Maty Dict.*

PELARGUS, (CHRISTOPHORUS) een Luthersch Godgeleerde, was geboren te Sweidnitz in Silesië, in den jare 1565. Hy wierdt generaal superintendent en professor in de Theologie te Frankfort aan den Oder, en stierf in den jare 1628. Hy heeft veel geschreven, als *Commentar. in Pentateuchum & Johannem*; *Explicationes in Psalmos* 16, 22, 29, *& Psalmos poenitentiales*; *Quaestiones & Resp. in Matthaeum*; *Meditationes in quaedam Lucae loca*; *Expositio in Acta Apostol.* Ὑπομνήματα *in Judam. &c. Berg. in Praxi Cathol.*

PELASGEN, *Pelasgi*, wierden de oudste bewoners van Griekenlandt genoemt, welke *Nomades* waren, dat is herders van woning veranderende, van het Pheniciaansche *Paloutgoi*, vluchtende natie, waar van eenige kennisse overig is onder de Grieken.

PELASGIA, eene provincie in Thessalië, grensde Noordwaarts aan Piëria, eene provincie van Macedonië, Oostwaarts aan den zeeboezem van Thessalonië, en Zuidwaarts aan de rivier Peneus. In deze provincie waren de Pharsalische velden, beroemd wegens den slag, die op de zelve voorviel tusschen Augustus en den jongen Pompejus. Ook was in deze provincie de plaats Tempe genoemd, vermaard wegens hare weergaloze vermakelykheit. *Strabo.*

PELASGUS, een zoon van Jupiter en van Niobe, gelyk Acusilaus voorgeeft. Hesiodus zeide dat hy *van de aarde geboren* was, *Autochton*, om te kennen te geven dat hy van de oudste bewoners van Griekenlandt was. *Apollod. l. II.*

PELEUS was, naar de verziering der dichters, de vader van Achilles by de godinne Thetis, de welke hy, na dat zy zich te voren door allerlei veranderingen hem onttrokken hadde, eindelyk in een hol slapende overviel, en haar overreedde zich met hem te vereenigen. Op hun beider bruiloft zouden alle de goden en godinnen genodigt zyn geweest, behalven de godinne der tweedragt, 't welke daar na door het inwerpen van een gulden appel aanleiding gaf tot den Trojaanschen oorlog. Zie THETIS en PARIS. Van den zelven Peleus wordt verhaalt, dat hy zynen broeder Phocus vermoordde, en daarom genoodzaakt was eerst naar Trachyne, by Thermopylen, tot den koning Eryx, en eindelyk tot den koning Acastus van Thessalië zyne toevlucht te nemen. Des zelfs gemalin Cretheis zoude naderhandt op hem verlieft geworden zyn, en dewyl hy zich onverbiddelyk tegen haar toonde, hem by Acastus valschelyk aangeklaagt hebben, als eenen die haar tot onbetamelyke zaken aangezocht hadde, waar op deze hem tot wraak gebonden den wilden dieren voorgeworpen hadt. Doch op Jupiters bevel hadt Mercurius hem ontbonden, en met een zwaardt dat Vulcanus gesmeed hadt voorzien; waar door hy dan gelukkig gered was, en naderhandt de Argonauten tegen Acastus aangevoert hadde, met welker hulpe hy den zelven benevens zyne gemalinne verwurgt, en zich zelfs zyne kroon opgezet hadde. *Ovid. l. II. Metamorph. Natal. Com. l. VI. c.* 15. *Hist. des Dieux p.* 159.

PELIA, een klein eilandt van den Archipel. Het zelve is zes mylen bewesten dat van Scio, en naby de Westkust van dat van Cia gelegen. *Maty Dict.*

PELIAS, een zoon van Neptunus en van Tyro, de dochter van Salmoneus, wierdt gevoed door eene merri. Hy regeerde met veel onrechtvaardigheit in Thessalië; want na dat hy den troon overweldigt hadde, vestigde hy zich op den zelven door de doodt, of door het vervolgen der genen, die het recht daar toe aan hunne zyde hadden. Het ryk behoorde aan Æson en niet aan Pelias. Want Æson was de zoon van Cretheus, die Eolus

tot zynen vader hadde: maar Pelias was de zoon van Neptunus, en van eene dochter van Salmoneus, den broeder van Cretheus. Nu hadde Jupiter het ryk gegeven aan Eolus voor hem en voor zyne nakomelingschap. Aldus behoorde het zelve volgens de wetten der erfvolging niet aan Pelias, die maar door zyne moeder afkomstig was van Eolus, maar aan Eson, die door den mannelyken lyn van hem afgedaalt was. Eson en Pelias waren broeders van eene moeder; want Tyro de dochter van Salmoneus, de tweelingen Pelias en Neleus gebaard hebbende by Neptunus, trouwde met Cretheus, haren oom, by wien zy drie zonen won, Æson, Amythaon, en Pheres. Het is zeker dat Pelias, op den troon geklommen zynde met uitsluiting van Æson, een geweldenaar was. Æson en zyne huisvrouw vreesden hem zodanig, dat zy Jason hunnen zoon niet dorsten opvoeden, maar hem, zo haast hy geboren was, heimelyk deden brengen in het hol van Chiron, en verspreidden dat hy gestorven was; en om den dwingelandt te beter te misleiden vierden zy alle de plechtigheden der uitvaart. Zy behielden door dit middel hun kindt. Jason den ouderdom van twintig jaren bereikt hebbende, kwam uit het hol van Chiron te voorschyn, en begaf zich naar het huis van zynen vader Æson, daar hy door een groot getal van zyne bloedverwanten bezocht wierdt, onder de welke ook zyne oomen Phereus en Amythaon waren, en zyne neven Acastus en Melampus. Hy besteedde vyf volle dagen om hen te onthalen, en om zich met hen te verheugen, en op den zesden dag vertoonde hy zich met al dat gezelschap voor Pelias, en eischte van hem de overgave van het koninkryk, dat hem wettelyk toebehoorde. Pelias, hem zo wel verzelt ziende, was genoodzaakt goede woorden te geven, en antwoordde dat hy vaardig was om den koninklyken staat aan hem af te staan; maar dat hy hem vermaande vooraf eene onderneming te volvoeren, welke zo Godsdienstig als roemruchtig was, 't welk was naar Colchos te gaan om de schim van Phryxus te bevredigen, en het gulden vlies wederom in Thessalië te brengen, alzo de geest van Phryxus sedert een langen tydt dikwils des nachts aan hem verscheen, hem aanmaande om iemandt naar Colchos te zenden om zyne ziele driemaal te roepen op zyn graf, en om het gulden vlies van daar wederom te brengen, en dat hy het Orakel hier over geraadpleegt hebbende, Apollo hem de zelfde zaak geboden hadde. Hy voegde daar by, dat hy, zo zyn hoge ouderdom hem zulks niet verhindert hadde, zelf die reize zoude hebben willen doen: maar dat Jason geen wettig voorwendsel hadt om zich daar van te verschonen, dewyl hy in den bloei zyner jaren was, en in eenen ouderdom, waar in de begeerte tot verkryging van glorie meer macht op hem moest hebben dan de ydele regeerzucht. Voorts, dat hy hem beloofde en plechtiglyk zwoer hem het koninkryk weder te geven, zo haast hy wedergekeert zoude zyn. Jason verplichtte zich tot dezen tocht. Het gerucht verspreid zynde dat de zelve ongelukkig voor hem uitgevallen was, wierdt Pelias stouter in zyne wreedheden; want hy dwong Æson stierenbloedt te drinken, hy geboodt dat men Amphinoma, de vrouwe van Æson, zoude ombrengen, en hy deedt hunnen zoon Promachus doden. Doch gelyk de dichters en schryvers der fabelachtige gevallen veel verschillen, zo verhalen zommige dat Amphinoma, haar toevlucht genomen hebbende tot de huisgoden van Pelias, na dat zy duizent vloeken tegen hem uitgesproken hadde, zich zelf doorstak. Anderen zeggen dat zy zich verhing. Pelias betoonde ook zyn geweldt omtrent Sidero, de schoonmoeder van Tyro; hy doodde haar zelfs op het altaar van Juno, om zyne moeder Tyro te wreken, die zeer kwalyk was gehandelt geweest door deze stiefmoeder. Doch Pelias wierdt om alle die wreedheden gestraft door de listen van Medea, want zyne eige dochters doodden hem in de hope die zy haar gaf van hem te zullen doen verjongen. Hy wenschte zo vuriglyk dat zy hem dezen dienst deedt, dat hy tegen haar zeide: *Ik sta u toe my levende te villen, mits dat gy my wederom in den staat stelt van een jong kindt.* Eenigen zeggen dat zy hem in der daadt de jongheit wedergaf. Jason handelde edelmoedig met de dochters van Pelias, en trouwde haar voordeelig uit. Alcestis de oudste was de gemalinne van Admetus. De twede was Amphinoma genoemt, en getrouwt met Andremon. De derde hadde tot haren man Canas koning van Phocea en zoon van Cephalus, en was genoemt Evadne. Pelias liet zelfs het koninkryk aan Acastus den zoon des dwingelands. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers door hem bygebragt.*

PELIAS was de naam van de lancie, die men tot een geschenk gaf aan Peleus op den dag van zyne bruiloft. Hy bediende zich daar van in de stryden, en hy gaf die aan zynen zoon Achilles, die de zelve uitnemende vermaart maakte. Zy was zo zwaar dat 'er niemandt was die de zelve konde werpen dan hy. Zy was gemaakt van de tak van een esschenboom, welken Chiron afhieuw op den berg Pelion. In Homerus is het maar een byvoeglyke naam, ontleent van de plaats daar Chiron den esschentak afhieuw, welken de Latynen in een eigen naam verandert hebben. *Homerus Iliad. l. XVI. v.* 143. *Ovid. Metamorph. l. XIII. Plin. l. XVI. c.* 13.

PELIGNI wierden voortyds de volkeren genoemt, die in het Napelsche landschap *Abruzzo citeriore* woonden. Het oordt dat zy besloegen wierdt *Pelignum* genoemt.

PELION, een berg in Thessalië, naby den Ossa en den Olympus. Zy heeft den naam van Petras, naar het getuigenis van Johannes Tzetzes. Dicearchus van Sicilië, een leerling van Aristoteles, bevondt dat hy 1250 schreden hoger was dan de andere bergen van Thessalië, gelyk *Plinius* verhaalt *lib. II. cap.* 65.

PELLA was eene stadt van Decapolis, en rykelyk van water voorzien, naar 't verhaal van Plinius *Hist. Nat. V.* 18. Stephanus noemt haar eene stadt van het holle Syrië. Onder anderen maakt ook Polybius gewag van deze stadt *Hist. l. V. c.* 70. alwaar hy verhaalt dat Antiochus, na dat hy Philoteria, gelegen aan het meir (van Tiberias) waar in de Jordaan vloeit, hadde ingenomen, ook heeft verovert Pella, Camus, en Gephrus, en daar na Abila, Gadara, en Rabbathammana. Epiphanius in zyn eerste boek tegen de ketteryen zegt, dat ze gelegen was in Decapolis, naby Batanea, en het Basanitische. Dit Pella was de grensscheiding van Perea ten Noorden, gelyk het Moabitische des zelfs landpale was ten Zuiden, volgens het bericht van Josephus *Oorl. III*, 2, zo dat deze plaats t'eenemaal onderscheiden is van een ander PELLA, dat eene Moabitische stadt was, waar van Josephus gewaagt *Oudh. XIII*, 23, alwaar hy ook byvoegt dat ze van de Joden geslecht is, om dat de inwoners de Joodsche zeden niet wilden aannemen, *Oorl. II*, 19 voegt hy Pella, Gerasa, en Scythopolis byeen. Pella is ook eene van de landvoogdyen van Judea; *Lydda*, *Emmaus*, Pella, *Idumea*, *Engaddi*, *Oorl. III.* 2. Volgens Eusebius op het woordt *Arisoth* was Jabes tusschen Pella en Gerasa, zes mylen van Pella gelegen: en naar zyn zeggen was 'er ook eene plaats Arbela genoemt in de landstreek van Pella. Weinig tyds voor de belegering der stadt Jerusalem waren de Christenen uit die stadt naar Pella geweken, van Gods wege gewaarschouwt zynde, zo men Eusebius mag geloven, die zulks verhaalt in het III boek zyner historien *c.* 5. Epiphanius in zyn boek van de maten en gewigten verhaalt de zelfde zaak, daar by voegende, dat zy na de verovering van Jerusalem wederom naar die stadt gekeert zyn. Stephanus de landbeschryver zegt dat Alexander de Grote de grondlegger van deze stadt is geweest; waarschynlyk ter gedachtenisse van zyne geboortestadt, die den zelfden naam droeg: anderen willen datze door Seleucus, koning van Syrië, ter eere van den zelven Alexander gebouwt is. Ten tyde der Christenen is Pella een bisschoplyke stadt geweest onder het patriarchschap van Jerusalem behorende. *Reland Palest.*

PELLA, eene stadt van Macedonië, tegenwoordig *Zuchria* genoemt, volgens le Noir. Sophianus noemt haar *Janizza*, maar deze laatste plaats is daar van onderscheiden, en wierdt door de Turken gebouwt, betekenende die naam in hunne taal *Nieuwestadt*. Pella is noch tegenwoordig in wezen, en men graaft aldaar marmer. De Ouden hebben verzekert dat het de geboorteplaats was van Philippus van Macedonië, en van Alexander den Groten, wordende om die reden de eerste van *Lucanus l. X.* en de laatste van *Juvenalis Sat. X. Pellaus* genoemt. Daar zyn noch twee steden PELLA genoemt, de eene in Thessalië, en de andere in Achaje gelegen.

PELLEGRIN *van Modena*, een vermaard Italiaansch schilder, heeft met de andere leerlingen van Raphaël gearbeid aan de werken van het Vatikaan, en ook verscheide tafereelen gemaakt in Rome. Na de doodt van zynen meester keerde hy naar Modena, daar hy veel gearbeid heeft. Hy stierf aan de wonden die hy ontfing wanneer hy zynen zoon wilde redden, die eenen doodslag begaan hadde in eene openbare plaats van de stadt Modena. *De Piles Abregé de la Vie des Peintres.*

PELLEGRIN TIBALDI, gezegt *Pellegrin van Bolonje*, was geboren te Bolonie, en de zoon van een Milaneesch bouwkunstenaar. Hy hadt zo veel neiging voor de kunsten, dat hy van zich zelf de fraaie zaken te Bolonje en te Rome uitgetekent hebbende een der bekwaamste van zynen tydt wierdt in de schilderkunst en in de burgerlyke- en oorlogs-bouwkunst. Hy gaf in Rome de eerste blyken van zyne bekwaamheit, en ontfing ook daar blyken der achting voor zyne verdienste. Maar van welk een goeden uitslag ook zyne werken waren, de werkmeester was daarom niet te gelukkiger, het zy dat hy de begaaftheit niet hadde om zich te doen gelden, of dat hy zich zelf niet konde vergenoegen. De paus Gregorius de XIII, op eenen tydt buiten de Engel-poort gegaan zynde om lucht te scheppen, en van den groten weg afgeraakt zynde, hoorde eene klagende stem, die van achter eene hage scheen voort te komen: hy volgde de zelve allengskens, en zag eenen man leggen aan den voet van eene doornhegge. De paus naderde hem, en ziende dat het Pellegrin was, vroeg hy hem waar over hy zich beklaagde. „ Gy ziet (antwoordde Pellegrin) „ een wanhopig mensch. Ik bemin my„ ne hanteering, ik heb gene moeite gespaart om my daar in be„ kwaam te maken; ik arbeide met naarstigheit, en ik trachte „ myn werk tot volkomenheit te brengen, zo dat ik 'er niet af„ scheiden kan, noch my zelven vergenoegen, en alle deze zor„ gen worden zo weinig beloont, dat ik 'er niet van zoude kun„ nen leven. Dezen wreden staat dan niet kunnende verdragen, „ heb ik my van den weg af begeven, voorneemens zynde hier „ van honger te sterven, om my te ontslaan van de elenden de„ zer wereldt". De paus berispte hem scherpelyk over dit vremd besluit; en vervolgens zynen geest gestilt en zynen moedt herstelt hebbende, beloofde hy hem allen bystandt. En dewyl de schilderkunst tot dien tydt toe zeer ondankbaar was geweest aan Pellegrin, riedt Gregorius de XIII hem zich aan de bouwkunst over te geven, in welke hy veel bekwaamheit hadde laten blyken, en verzekerde hem dat hy hem in zyne gebouwen zoude gebruiken. Pellegrin deedt zyn voordeel met dezen raadt. Hy wierdt een groot bouwkunstenaar en groot ingenieur, en maakte prachtige gebouwen, die hem de middelen moesten verschaffen om vergenoegt te zyn. Naar zyn landt gekeert zynde, deedt de kardinaal Borromeo hem te Pavia het paleis maken van de wysheit, en hy wierdt door de Milaneezen verkoren om het opzicht te hebben over het bouwen van hunne hoofdkerk. Van daar wierdt hy in Spanje geroepen door Philippus den II, om te arbeiden aan het schilderwerk en aan het bouwen van het paleis van 't Escuriaal. Hy maakte

maakte aldaar eene menigte van werken, die zodanig behaagden aan dezen vorst, dat hy hem hondert duizent kronen hebbende doen tellen, hem noch daarenboven vereerde met den tytel van marquis. Pellegrin, met eere en goederen overladen, keerde naar Milaan, alwaar hy ftierf in 't begin van het pausfchap van Clemens den VIII, omtrent zeventig jaren oud zynde. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

PELLEGRINI, of LE PELERIN, anders bekent onder den naam van *Camillus Peregrinus*, wierdt geboren te Capua op den 29 September des jaars 1598. Hy was de klein-neef van één anderen CAMILLUS PELLEGRINI, een geletterd man, die eene grote achting verkreeg door zyne geleerdheit. Hy koos zelfs de zyde van Taffo tegen de Academie *della Crufca* te Florence, en hy beweerde dat deze dichter Ariofto overtrof in het heldendicht. Deze Camillus Pellegrini de jonge volgde dit fpoor van geleerdheit, en maakte zich zelf zeer bekwaam in de wetenfchappen. In het twintigfte jaar zyns ouderdoms fchreef hy eene verhandeling over de dichtkunft. Sedert gaf hy noch andere werken uit, als *Apparato all' Antichita di Capoua*; *Hiftoria Principum Longobardorum*, *&c.* en hy ftierf in den jare 1664, in den ouderdom van 66 jaren. *Lorenzo Craffo Elog. d'Huom. Letter. Toppi Bibl. Napol.*

PELLETIER, (JACOBUS) Doctor in de medicynen, en beroemd wiskunftenaar, was geboren van goeden huize te Mans den 25 July des jaars 1517. Hy bragt vele jaren door met reizen in ver gelege landen, en zette zich eindelyk neder te Parys, alwaar hy rector wierdt van het collegie van Mans, en ftierf in July des jaars 1582. Behalven in de medicynen en de wiskunft was hy ook ervaren in de Latynfche en Franfche Poëzy, in de welfprekendheit en in de letterkunft, in alle welke wetenfchappen hy vele boeken gefchreven heeft, als: *Art Poëtique François*; *Oeuvres Poëtiques*; *La Savoye*, *Poëme*; *Oraifon funebre fur la mort d'Henri VIII, Roy d'Angleterre*; *L'Algebre*; *De l'Ufage de Geometrie*; *l'Arithmetique*; *Commentar. de dimenfione circuli*, *de contactu linearum*, *de conftitutionibus horofcopii*; *In Chrift. Clavium de contactu linearum Apologia*; *in Euclidis Elementa geometrica demonftrationum libri VI*; *De pefte compendium*; *De conciliatione locorum Galeni*. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Sammarth. Elog. doct. Gall. lib. III. Voffius de Mathem. Thuanus & Teiffier Eloges T. II. pag.* 3.

PELLETIER, (JOHANNES) Doctor te Parys, was rector van het collegie van Navarre, waar in hy de philofophie en de wiskunft leeraarde, en paftoor van *S. Jacques de la Boucherie.* Hy was de ouder broeder van den gemelden Jacobus Pelletier, en om zyne verdienften in zulk een aanzien, dat koning Karel de IX hem mede op het concilie van Trente zondt. Hy ftierf te Parys den 28 September des jaars 1583, en liet verfcheide fchriften na. Hy hadt behalven den voorgemelden Jacobus noch vier broeders: Alexander, Victor, Petrus, en Julianus, welke zich alle aan de geleerde wereldt bekent gemaakt hebben. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Poffevin. Appar. Hil. de Cofte Hift. Cathol. l. III. Launoy Hift. coll. nav. Teiffier Addit. aux Eloges par M. de Thou T. III. p.* 295.

PELLETIER, (PETRUS DU) advokaat te Parys. Du Pelletier is de naam van een zeer middelmatig Franfch dichter van de laatfte eeuw. *La Bibliotheque Françoife de Sorel. La guerre des auteurs de Gueret*, & *le Parnaffe reformé de Furetiere. Mem. du Tems.*

PELLEVE' is de naam van een voornaam adelyk geflachte in Normandië. Het zelve draagt den naam van een landgoedt in de zelve provincie, en heeft gehad WILHEM VAN PELLEVE', ten tyde van Wilhem den baftaardt, koning van Engelandt en hertog van Normandië, die hem het landgoedt van Cadi in Engelandt gaf, tot eene beloning voor de dienften die hy hem gedaan hadde in de overwinninge van dat koninkryke. De regifters van de kamer der Rekeningen te Parys fpreken van THOMAS VAN PELLEVE', met den tytel van *Armiger*, *Vicecomes Valoniarum*, die in deze kamer ontfangen wierdt in den jare 1428. Hy leefde noch in den jare 1453, en hadde by zyne huisvrouwe Wilhelmina van Octeville, Thomas, die volgt; *Robert van Pellevé*, dien men requeftmeefter maakte, vader van *Jacobus van Pellevé*, here van Aubigni; en *Joannes van Pellevé*, ftamvader der graven van Flers, heren van Traci. THOMAS VAN PELLEVE' de II van dien naam, heer van Pellevé, van Amayé, enz. trouwde met Johanna van Malherbe, vrouwe van Jouï, waar by hy teelde KAREL VAN PELLEVE', here van Jouï, van Rebets, enz. Deze trouwde met Helena du Fai, waar by hy vyf zonen hadde; Johannes, die volgt; *Nicolaas*, kardinaal; *Robert van Pellevé*, biffchop van Pamiers; *Gillis van Rebets*, kapitein van vyftig Gens-d'Armes, in den jare 1567 gefneuvelt in den flag van S. Denys, kinderen nalatende van Genoveva van Montmorenci zyne huisvrouwe, dochter van Claudius, baron van Foffeux, enz. en van Anna van Aumont; en *Karel van Pellevé*, here van Sauffay, die trouwde met Françoifa d'Affi, vrouwe van Tourni, waar van voortgekomen is *Jacobus van Pellevé*, heer van Tourni, getrouwt met Elizabeth du Bec, baronneffe van Bourvi, grootvader van *Emanuel van Pellevé*, marquis van Bourvi, enz. gefneuvelt den 12 Juny des jaars 1672, in den overtocht van den Rhyn by het tolhuis. Deze was den 25 October des jaars 1663 getrouwt met Anna le Goux, dochter van Petrus le Goux, here van La Berchere, baron van Toiffi, enz. eerfte prefident van 't parlement van Bourgonje, en naderhandt van dat van 't Dauphiné, waar by hy teelde *N. de Pellevé*, marquis van Bourvi. JOANNES VAN PELLEVE' trouwde met Renata van Bouveri, en was de vader van PETRUS VAN PELLEVE', here van Jouï, dewelke ftierf zonder nakomelingen van *Françoifa*, vrouwe van Jouï, in haar eerfte huwelyk getrouwt met Joannes van Piffeleu, here van Heilli, en daarna met Michiel d'Eftourmel, here van Guiencourt, gouverneur van Peronne, Montdidier, en Moye; en van Roberta van Pellevé, vrouwe van Leonora van Mouï.

PELLEVE' of PELVE', (NICOLAAS) kardinaal, biffchop van Amiens, en naderhandt aardsbiffchop van Sens en van Rheims, was een zoon van Karel van Pellevé, here van Jouï, van Rebets, en van Helena du Fai. Hy wierdt geboren op 't kafteel van Jouï op maandag den 18 October des jaars 1518. Hy wierdt met veel zorg opgevoedt, ftudeerde in de rechten te Bourges, daar hy federt leeraarde, en wierdt naderhandt raadsheer in 't parlement en requeftmeefter. Nicolaas van Pellevé hadt zich gedrongen in de gunft van den kardinaal van Lotharingen, die veel toebragt tot zyne bevordering, en het bisdom van Amiens voor hem verkreeg. Koning Henrik de II benoemde hem tot dit prelaatfchap; waar van hy bezit nam in den jare 1553. Men zondt hem in den jare 1559 in Schotlandt met eenige doctoren van de Sorbonne, om zyne pogingen te doen tot wederbrenging der genaamde ketters door zachtheit of door geweldt. Elizabeth, koninginne van Engelandt, zondt onderftandt aan de Schotten, die de haven van Leith belegerden. Pellevé keerde ondertuffchen naar Vrankryk om onderftandt te verzoeken; maar de vrede wierdt ter zelfder tydt gemaakt. Dit gebeurde onder de regering van François den II, die kort daarna ftierf. Nicolaas van Pellevé verliet naderhandt zyn bisdom van Amiens voor het aardsbisdom van Sens. Hy volgde op den kardinaal van Lotharingen op het concilie van Trente, en paus Pius de V maakte hem eindelyk tot kardinaal op de Quatertemper van Pinxter des jaars 1560. Deze prelaat was toen in Vrankryk, en ging eerft twee jaren daarna naar Rome, daar Gregorius de XIII hem den roden hoedt gaf, en den tytel van S. Jan en S. Paulus. Hy hieldt zich twintig achtereenvolgende jaren op te Rome, en diende eerft met veel yver de Franfche koningen, gelyk men ziet in de brieven van Paulus van Foix, maar federt wierdt hy een der voornaamfte hoofden van de Ligue; koning Henrik de III deedt het inkomen in beflag nemen van de beneficien, die hy hadde in Vrankryk, en men noemde hem fchertzender wyze den kardinaal *Le Pelé*, (dat is *den gefchilden* of den *kalen*). Hy hadt toen den byftandt van de Ligue nodig, en de weldadigheden der pauzen, die hem ftelden in het getal der arme kardinalen. Hy wierdt ondertuffchen, na de doodt van den kardinaal van Lotharingen, gedurende de vergadering der Staten van Blois in den jare 1588, aardsbiffchop van Rheims. Hy kwam bezit daar van nemen in den jare 1592, en hieldt in die ftadt eene vergadering met de prinfen van het huis van Lotharingen. Van daar kwam hy te Parys, en hy was aldaar hoofdt van den Raadt van de Ligue, en prefident van de geeftelykheit in de vergadering der Staten, welke die van dien aanhang hielden in die ftadt, alwaar hy ftierf in den jare 1594, een weinig na dat de zelve zich onderworpen hadde aan koning Henrik den Groten. Pellevé was toen 76 jaren oud. Daar zyn boeken, gemaakt ten tyde van de Ligue, die niet voordeelig van hem fpreken. In der daadt hy was een groot voorftander van dien aanhang, het zy door een godsdienftigen yver, het zy door erkenteniffe voor het huis van Guife, of ter wrake van dat koning Henrik de III de inkomften van zyne beneficien in beflag hadde doen nemen. *Frizon Gall. Purp. Sammarth. Gall. Chrift. Auberi Hift. des Card. Memoires de la Ligue. Memoires de Chiverni. Davila. Thuanus. Dupleix. Mezerai. Le Laboureur.* enz.

PELLICANUS, (KOENRAAD) een Gereformeerd Theologant, wierdt in den jare 1478, den 8 January, te Ruffach, eene ftadt in de Elzas, geboren. Zyn vader was Koenraad Kursner, en zyne moeder Elizabeth Galla, by welkers broeder Jodocus Gallus hy in zyne jeugdt te Heidelberg twee jaren den grondt leide van zyne ftudien, doch daarna buiten weten van zyne ouders in den jare 1492 zich in de Franciskaner orde begaf. In den jare 1496 wierdt hy naar Tubingen gezonden, daar hy onder Paulus Scriptoris zyne ftudien vervolgde, en het zeer verre bragt in de Hebreeuwfche tale. In den jare 1501 wierdt hy tot priefter, en in het volgende jaar tot profeffor en lector in de Theologie, in het Franciskaner konvent te Bafel aangenomen; en hy kweet zich zo wel in die waardigheden, dat de kardinaal Reimundus Gallus hem in den jare 1504 door eene openbare bulle befchonk met den doctoralen tytel, dien hy echter nooit gebruikte. Dezelve wilde hem ook met zich nemen naar Italië, maar moeft hem, wegens eene krankheit die hem te Milaan overviel, achterlaten, van waar hy zich na zyne herftelling weder begaf naar Bafel. In den jare 1508 wierdt hy in zyn vaderlandt beroepen, alwaar hy de philofophie en de Hebreeuwfche tale leeraarde, tot dat men hem tot gardiaan van het kloofter te Pfortsheim verkoos, in welke bediening hy zyne mening omtrent de transfubftantiatie openbaarde. Niet lang daar na wierdt hy door den provinciaal der Franciskanen in Duitfchlandt tot fecretaris aangenomen, en hadt daar door gelegenheit om de voornaamfte fteden van Duitfchlandt te zien. In den jare 1516 wierdt hy in den naam van de ganfche provincie naar het algemene kapittel te Rouaan, en kort daar na ook naar Rome afgezonden. Wanneer hy van daar te rug gekomen was, hieldt hy zich te Bafel op, oefende zich met vlyt in de Theologie, en keurde de begonne veranderingen in den Godsdienft goed, tot dat hy in den jare 1526 naar Zurich beroepen wierdt, alwaar hy den 30 February aankwam, het monnikskleedt afleide, en het profesforfchap in de Griekfche en Hebreeuwfche talen aannam, waar by hy ook openbaar bibliothekaris was. Hy bekleedde deze waardigheden tot zyn doodt toe, welke volgde op den 5 April des jaars 1556. Hy is tweemaal getrouwt geweeft na dat hy de Roomfche kerke verlaten hadde. Hy heeft vele werken nagelaten, die in VII ftukken in folio gedrukt zyn, en inzonderheit eenige aantekeningen

tekeningen van de Rabbynen over de H. Schrift en over hunne eigene geheime leeringen, welke hy uit het Hebreeuwsch in 't Latyn hadde overgezet. Verders heeft hy geschreven: *Grammatica Hebraica*; *Dictionarium Hebraicum*; *Argumenta S. Augustini librorum*; *in omnes V. T. libros commentaria*; *Annotationes in omnes Paulinas ac Apostolorum aliorum epistolas*, enz. *Adam Vit. Theol. Germ. Bezæ Icones. Thuan. & Teissier T. I. p.* 91. *T. III.p.* 62. *Seckendorff Hist. Luther. Freher. in Theat.*

PELLICIER, (WILHEM) bisschop van Montpellier, abt van Lerins, was geboren in een klein vlek van dit bisdom. Zyne geleerdheit bragt hem in hoogachting by de geleerden van zynen tydt, en verwierf hem de gunst van den koning François den I, die hem naar Venetië zondt, alwaar hy verscheide Hebreeuwsche, Griekſche en Syrische boeken vondt en verkreeg, die noch tegenwoordig eene der schoonste sieraden zyn van de koninklyke bibliotheek. Op zyne wederkomst in Vrankryk bragt hy den bisschoplyken setel van Maguelona over naar Montpellier, en stelde zich met alle zyne macht tegen de nieuwe lere of de zogenaamde kettery, die een wonderlyken voortgang begon te maken in Languedoc. Men beschuldigde hem echter deze gevoelens toe te stemmen; en hoewel die beschuldiging valsch was, dezelve veroorzaakte nochtans eene grote vervolging tegen hem, welke duurde tot zyne doodt toe, die men stelde voorgevallen te zyn in den jare 1568. Hy wierdt ook ten hove om zyne al te vrye levenswyze aangeklaagt. Hy leedt een langen tydt onverdraaglyke smerten, welke veroorzaakt wierden door eene verzwering, die zyne ingewanden verscheurde, en die hem eindelyk in 't graf sleepte. Dit ongemak wierdt hem te weeg gebragt door de onkunde of door de kwaadaardigheit van eenen apotheker, die hem pillen deedt innemen van kwalyk toebereide colloquinten, en aldus in een dodelyk vergif veranderde een geneesmiddel, dat hem heilzaam geweest zoude zyn. Wilhem Pellicier vergaderde eene fraaie bibliotheek. Hy hadt gearbeid aan verscheide uitleggingen over Plinius, en over eenige andere oude schryvers; maar die werken worden tegenwoordig niet meer gevonden. Guill. Dorotheus en Andreas Morgeus hebben boeken aan hem opgedragen. Verscheide geleerden van zyne eeuw spreken met lof van hem, zo wel als Thuanus en Scevola Sammarth. Men moet niet vergeten aan te merken, dat hy de neef was van een anderen WILHEM PELLICIER, die mede bisschop van Maguelona was, en een zeer geleerd en godvruchtig prelaat, die niets verzuimde van alles wat voordeelig was aan zyne kerke. Hy bestierde dezelve sedert den jare 1498 tot in den jare 1529, het welk dat van zyne doodt was. *Thuan. l. XXXVIII. Hist. Teissier Addit. T. I. p.* 85. *Sammarth. Elog. l. I. Jovius in Elog. Cariel Series Episc. Magal. Sammarth. Gall. Christ.*

PELLIKAAN is de naam van een zekeren vogel, die verscheide malen voorkomt in de H. Schrift. De schryver van de uitlegging over de Psalmen, welke den naam draagt van Hieronymus, zegt dat 'er twederlei slag van pellikanen zyn; het eene onthoudt zich op het water, en heeft de vissen tot zyn voedsel: het andere heeft zyn verblyf in de wildernissen, en voedt zich met slangen en ander kruipend gedierte. Eusebius zegt dat de pellikaan eene zonderlinge tederheit heeft voor zyne jongen. Hy plaatst gemeenlyk zyn nest op een scherpen rots, op dat de slangen daar niet by kunnen komen: maar de slang, een vyandt van dezen vogel, neemt acht op den windt, en wanneer de zelve naar het pellikaans nest waait, schiet hy zyn venyn derwaarts, en doodt de jongen. De pellikaan, om hen het leven weder te geven, verheft zich boven de wolken, en zyne zyden slaande met zyne vleugelen, doedt bloedt daar uit voortkomen, het welk, door de wolken in zyn nest vallende, zynen jongen het leven wedergeeft. Augustinus en Isidorus van Sevilië maken dezelfde aanmerking, hoewel met eenig onderscheidt. Zy willen dat de pellikaan zich zelf met den bek het bloedt uitpikt, en dat hy, zyn nest daar mede besproeiende, de jongen doedt leven. Maar men stelt deze historien onder de dolingen van de oude philosophie. De Hebreeuwsche uitdrukking *Kaath*, welke de zeventigen vertaalt hebben door *pellikaan*, *Psalm CII.* 7. en *Levit. XI.* 18, is op andere plaatsen vertolkt door *Mergulus*, een *duikelaar*, als *Deuteron. XIV.* 17, elders door *vogelen*, als *Jesaia XXXIV.* 11. en elders door *leeuwen*, als *Zephania II.* 14. Hieronymus heeft het zelve vertaalt door *Onocrotalus. Levit. XI.* 18. *Jesaia XXXIV.* 11. en *Zephanja II.* 14. Anderen verstaan onder dezen naam de roerdomp, of den reiger, of de zwaan, of de hop, of de koekoek. Bochart gelooft dat de Hebreeuwsche naam *Kaath* den *pellikaan* betekent, een watervogel, die men zegt dat zyn krop opvult met schelpvisch, die hy vervolgens uitspouwt om 'er de visch uit te pikken, wanneer de warmte van zyn krop dezelve geopent heeft. *Kaath* komt af van *kaah*, dat *uitspouwen* betekent. *Hieron. seu alius in Psal. CI.* 7. *Euseb. in Psal. CI. Augustin. in Psal. CI. Isidor. Hispal. l. XII. Origin. Bochart de Animal. Sacr. Part. II. l. II. c.* 24.

PELLISSON (RAIMOND) was ambassadeur van Vrankryk in Portugal in den jare 1536. In 't volgende jaar wierdt hy president gemaakt van den Raadt van Chambery, en kommandant in Savoje. In den jare 1546 was hy requestmeester. Omtrent den jare 1548 wierdt hy benevens de Raden van den zelfden Raadt door den procureur generaal Julianus Taboué beschuldigt over 't vervalschen van arresten. Dit proces wierdt gewezen aan 't parlement van Dyon, dat in den jare 1552 Pellisson en de anderen overtuigt verklaarde van het misdryf waar mede men hen beschuldigde, en hen onder andere straffen verwees om *amende honorable* te doen in de gehoorkamer te Dyon, het welk volvoert wierdt. Pellisson en de anderen begaven zich tot den koning om revisie te verzoeken van dit proces. Hun verzoek wierdt toegestaan, en de zaak geoordeelt door het parlement van Parys, alwaar ontboden wierden zes requestmeesters, en de rechters van Dyon, die het eerste vonnis uitgesproken hadden. In deze plechtige en buitengewone vergadering wierden Pellisson en de raadsheren volkomen vrygesproken, en Julianus Taboué wierdt veroordeelt om *amende honorable* te doen in de gehoorkamer van het paleis en op de trappen van de marmere tafel. Men zegt dat hy naderhandt genoodzaakt was van aalmoezen te leven. De huisvrouw van Raimond Pellisson hadt zulk eene grote blydschap over het winnen van dit proces, dat zy daar door terstondt of weinig tyds daar na stierf, hoewel men, om deze blydschap te matigen, tegen haar gezegt hadde, dat haar man dood was. Alle de omstandigheden van dit proces en het arrest van 't parlement van Parys zyn te vinden in *Les Arrêts de Papon. l. XIX. Arrêt* 3, en in de *Histoires memorables de Simon Goulart T. III. p.* 6. Raymond Pellisson wierdt weinig tyds daarna eerste president en zegelbewaarder gemaakt van den Raadt te Chambery, en hadt boven dien een jaargeldt van 1400 livres. Hy stierf in die stadt in den jare 1558, en liet verscheide kinderen na, die zich in Auvergne vestigden; onder anderen FRANÇOIS here van Reddon, CLAUDIUS, GASPARUS, MARGARETA, FRANÇOISA, en PETRUS, die volgt.

PELLISSON (PETRUS) was minderjarig, toen zyn vader stierf. Hy was onder de voogdy van *Petrus Pellisson*, here van La-Grange-Blanche. Het is waarschynlyk dat hy in Duitschlandt studeerde, en aldaar kennis kreeg van den hervormden Godsdienst, dien hy omhelsde. Hy hadt een boek geschreven over een redentwist wegens den Godsdienst, die hy te Straasburg hadde met een Hoogduitsch edelman. Paulus Pellisson, van wien in 't vervolg gesproken wordt, het zelve gevonden hebbende in de bibliotheek van Drelincourt, predikant van Charenton, deedt het afschryven. Deze Petrus Pellisson maakte zich zo gehaat by zyn geslachte, door zyne verandering van Godsdienst, dat hy nooit het bezit verkrygen konde van het gene hem toekwam van de erfenisse zyns vaders. De koning hadt hem verscheide orders ten dien einde gegeven. Maar het zy dat hy niet goed vondt de kracht van het gezag des konings te doen gelden, of dat het koninklyke gezag toen noch tot dien top niet was, waar toe het naderhandt gekomen is, alle deze orders waren te vergeefsch, en de koning poogde hem op eene andere wyze vergeldinge te geven. Hy maakte hem den 16 February des jaars 1583 requestmeester van het hotel van Navarre; den 28 September des jaars 1592 raadsheer in den geheimen Raadt van het zelve koninkryk; den 31 July des zelven jaars gaf hy hem een raadsheersplaats in de edict-kamer van Castres, en den 3 October daar aan volgende een jaargeldt van vier hondert kronen. Het blykt dat hy gebruikt is in zaken waar van men kennisse heeft, dewyl 'er een brief is van den koning, waar in hem vergelding belooft wordt voor de diensten die hy deedt. Men vindt in de *Recherches des Antiquitez de la Langue Françoise, ou Dictionaire Gaulois*, van Borel, geneesmeester te Castres, dat Petrus Pellisson een der grootste schaakspeelders van zynen tydt geweest moet zyn. Hy trouwde in den jare 1588 met Anna du Bourg, van het geslachte van Antony du Bourg, kancelier van Vrankryk, en van de vermaarde Anna du Bourg. Hy liet eene dochter na, genoemt Johanna, welke trouwde met Petrus de Doux, here van Ondes, waar uit gesproten zyn: 1. *Petrus de Doux* here van de zelfde plaats, die nagelaten heeft *Petrus de Doux* here van Ondes, gevlucht in Engelandt; ten 2. N. *de Doux*, getrouwt met N. de Seguier, here van Favas, uit welke verscheide dochters geboren zyn, waar van 'er eene is onder de Maltezer nonnen te Toulouse, en N. *de Seguier*, here van Favas, van Boulot, van Villandri, enz, getrouwt met N. de Berthier, zuster van den eersten president van Toulouse, en van den bisschop van Blois; en ten 3. N. *de Doux*, gemalinne van N. de Villette, here van Paillerols, broeder van den luitenant generaal de Nave en de La Vaisse, en vader van N. *Villette*, gouverneur van S. Antonyn. De zoon van Petrus Pellisson was

PELLISSON, (JOHANNES JACOBUS) die in den jare 1614 op zynen vader volgde in het raadsheersampt te Castres. Hy trouwde met Johanna de Fontanier, dochter en erfgename van François de Fontanier, secretaris des konings, die een boezemvriendt was geweest van de Lomenie, secretaris van Staat, en van N. Traversier, van welk geslachte zyn de heren van Montgaillard, en de la Pujade, baron van Athra, dat het huis is van Montgascon, waar uit de Bouillons afkomstig zyn door de vrouwelyke linie. De vader en de moeder van de gemalinne van Johannes Jacobus Pellisson uit het landt van Foix zynde, was hy aldaar in groot aanzien, en ging door last van het hof verscheide maal derwaarts, om het volk in de gehoorzaamheit des konings te houden, die hem door verscheide brieven beloofde zyne diensten te zullen belonen. Hy heeft een kort begrip gemaakt van de arresten van Geraud Maynard, te Toulouse gedrukt by Colomiez, waar door hy een goeden dienst gedaan heeft aan alle de rechtsgeleerden onder het parlement van Toulouse: want, hoewel Maynard zeer geleerd was, hy is zo wydlopig en verward in zyne redeneringen, dat men veel moet lezen, eer men ziet waar hy heen wil, en dat men dikwils het zelve bezwaarlyk kan ontdekken, daar dit kort begrip, dat zeer beknopt is, zomtyds in twee regels het geval en deszelfs uitspraak vertoont. Johannes Jacobus Pellisson was een zeer bekwaam rechtsgeleerde, en overreedde menigmaal de andere raadsheren tot zyn gevoelen door de kracht van zyne redenen. Hy was boven dien een zeer deugdzaam en oprecht man. Zo dikwils als hy over iemands leven moest vonnissen, bragt hy den vorigen dag over met vasten en gebeden, om Godt te bidden dat hy hem wilde inblazen het gene hy zoude moeten oordeelen. Men was hem in het landt van Foix eene somme gelds schuldig, in betaling van welke men hem een zeker landgoedt afstont. Maar gezien hebbende dat dit goedt van meer belang en waardy was dan de schuldt,

schuldt, gaf hy het zelve wederom, en vergenoegde zich met eene nieuwe obligatie van het gene men hem waarlyk schuldig was. Het zelve was uitgedrukt in de nieuwe akte, die men opstelde; maar zyne erfgenamen hadden naderhandt veel moeite om zich te doen betalen, zo zy zulks ooit gedaan zyn. Voor het edict van den jare 1667, *le Code Louis* genoemt, zondt men in gewigtige zaken dikwils een raadsheer als commissaris, om de arresten te doen uitvoeren. Pellisson, van wien men spreekt, wierdt op eenen tydt met een diergelyken last in Guienne gezonden. Wanneer hy op de plaats was, zag hy dat zyne macht niet volslagen genoeg was, om de zaken tusschen de twistende partyen volkomen af te doen. Hy gaf dan eene ordonnantie om zulk en zulk eene zake te bepalen, uit krachte van zyn vermogen, en verder gaande, geboodt hy boven dien, onder goedkeuring van het hof, het gene hy nodig oordeelde, om alles tot de laatste wortel toe van deze zaak weg te nemen. Daar wierdt een appél van hondert en twintig artykelen ingebragt tegen deze ordonnantie: maar alles rypelyk en plechtiglyk onderzocht en overwogen zynde, wierdt dezelve in alle delen bevestigt. Men weet niet juist den tydt van zyne doodt: maar hy maakte zyn testament in den jare 1629, en benoemde tot zyne erfgenamen *Georgius*, *Paulus*, *Margareta*, en *Johanna*, welke laatste de eenige was die kinderen heeft nagelaten. Het recht van La Paulette was niet in zwang toen hy stierf, zo dat zyn ampt, dat vyftig duizent kronen waardig was, verloren ging. Zyne weduwe volgde eenigen tydt het hof, om te trachten het zelve te behouden; maar alles wat zy verkrygen konde was acht duizent kronen, welke de koning haar gaf voor hare moeite en kosten. De reden waarom men doof en onverbiddelyk was voor haar, was dat men daar door een middel vondt om eene plaats te winnen voor de R. Katholyken: want deze door eenen Gereformeerden vervult moetende worden, gaf men die aan de Scorbiac *Juge-Mage* te Montauban, en men gaf het ampt van dezen aan eenen R. Katholyken.

PELLISSON, (Georgius) oudste zoon van Johannes Jacobus, was een man van veel geest; en zyne achting zoude misschien zo groot geweest zyn als die van zynen broeder Paulus, indien hy zo veel wellevendheit gehadt hadde dan de zelve: maar hy maakte daar van weinig werk, zich byna nergens toe bevlytigende dan tot de studien, waar in hy ongemene voortgangen maakte, voornamelyk in de goede letteren, en in de zedekunde en Physica, zonder nochtans veel kennisse te hebben van de nieuwe philosophie. Het schynt dat Petrus Bayle hem niet wel gekent heeft, dewyl hy in zyn Dictionarie zegt, dat hy jong stierf; want hy was op zyn allerlaatste geboren in den jare 1623, en stierf eerst in den jare 1677. Noch jong zynde schreef hy een boek genoemt, *Melange de divers Problêmes*, dat eerst gedrukt wierdt in den jare 1647. Hy onderzoekt daar in, naar de wyze van Aristoteles, verscheide verschilpunten van de Physicaen van de zedekunde, en brengt verscheide redenen by, om verschillende of strydige gevoelens te ondersteunen, zonder iets te bepalen. Daar was te Castres, in den tydt dat hy zich aldaar ophieldt, eene akademie van grote geesten, die geschikt was naar het voorbeeldt van de kamer *Mi-partie*, dat is te zeggen, dat de zelve bestont uit zo vele R. Katholyken als Gereformeerden, en dat daar in kerkelyke personen waren van den eenen en van den anderen Godsdienst. Een ieder konde aldaar de verschillen voorstellen die hy wilde, uitgezondert het gene de Theologie en de Politie betrof. Pellisson, van wien gesproken wordt, was een lidt van deze gemeenschap, zo wel als zyn broeder, met deze byzondere omstandigheit ten opzicht van den oudsten, dat in eene voorbedachte overweging besloten was, dat hy altoos de laatste zoude zyn in het spreken, om dat hy den genen, die na hem hun gevoelen moesten uiten, niets goeds overliet om te zeggen; in plaatse dat hy, wanneer hy de laatste was, altoos iets vondt dat aan de anderen ontsnapt was. Zyne moeder kocht hem een raadsheersplaats in een gerechtshof, dat opgericht wierdt te Bourg, om te dienen voor een parlement in Bresse, enz. Hy ging dan derwaarts, en wierdt met toejuiching ontfangen. Het parlement van Dyon, dat door dit gerechtshof benadeelt wierdt, bragt ondertusschen wel haast de afschaffing van het zelve te weeg. Een gedeelte van de genen, die het zelve uitmaakten, wierdt ingelyft in het parlement van Mets. Pellisson was onder dit getal; maar dewyl hy dit ampt alleen aangenomen hadt om zyne moeder te behagen, ging hy niet derwaards. Hy ontfing den prys van zyn ampt wederom, en verkreeg opene brieven van het raadsheersampt van staat, waar van hy den eedt afleide den 28 Juny des jaars 1660, waar na hy het overige van zyn leven te Parys doorbragt, ingewikkelt in de studien, en byna gene menschen ziende dan een klein getal geleerden. Zyne moeder maakte stervende haar jongsten zoon erfgenaam, en liet aan dezen niets anders na dan een jaarlyks inkomen voor zyn leven, eerstelyk en voornamelyk om dat zy veel meer genegenheit hadde voor den eersten, en in de twede plaats, om dat de oudste gene bekwaamheit hadde tot zaken. Hy was daar over niet wel te vrede: maar hy stelde zich niet tegen dit testament, dat hy ongetwyffelt zoude hebben kunnen doen vernietigen, dewyl een zoon ten minsten zyn wettelyk gedeelte (*legitime*) in eigendom moet bezitten, en hy vergenoegde zich met op zynen tydt zyn jaargeldt te ontfangen, tot zyne doodt toe, welke voorviel, gelyk gezegt is, in den jare 1677. *Mémoire manuscrit, pour ce qui regarde les articles concernant la famille de Pellisson.*

PELLISSON, (Paulus Pellisson Fontanier) twede zoon van Johannes Jacobus Pellisson, van wien in een vorig artykel gesproken is, wierdt geboren te Beziers in den jare 1624, gelyk zommigen willen: of liever te Castres, volgens anderen, die het best behoren te weten. Zyne moeder, die zeer jong weduwe gebleven was, voedde hem op in den hervormden Godsdienst, waar in hy geboren was, zo wel als zyne zusters en zynen broeder. Hy studeerde te Castres in de goede letteren en in de welsprekendheit, in een collegie, dat bestierd wierdt door regenten van beide de Godsdiensten, onder een geleerden Schot, Morus genoemt, wiens zoon Morus was, de vermaarde predikant van Charenton. Hy wierdt vervolgens in den ouderdom van twaalf jaren naar Montauban gezonden, om zich aldaar te oefenen in de philosophie. Van Montauban ging hy naar Toulouse, alwaar hy te paardt leerde ryden, en studeerde in de rechten. Hy betoonde veel levendigheit van geest van zyne tederste jonkheit af. De spelen van zyne kindsheit bestonden om met zyne gezellen dan eens een gerechtshof te verbeelden, waar in men pleitte over zaken, en vonniste, en dan eens eene akademie na te bootsen, waar in men zich gewende met oordeel te denken, zich met naaukeurigheit uit te drukken, en met bevalligheit te spreken. De goede smaak scheen met hem geboren te zyn. Eerst uit het collegie gekomen zynde, boodt men hem eenige nieuwe stukken aan, waar mede hy, zo jong hy was, spotte, altoos wederkerende tot zynen Cicero en tot zynen Terentius, die hy veel redelyker vondt. Eindelyk vielen hem byna ter zelver tydt vier Fransche boeken in handen, welke waren: *Les huit Oraisons de Ciceron*; *Le Coup d'Etat de Mr. Sirmond*; *le IV. Volume des Lettres de Balzac*, die men eerst even gedrukt hadde; en *Les Memoires de la Reine Marguerite*, welke hy tweemaal las van het eene einde tot het andere gedurende een eenigen nacht. Van dien tydt af begon hy de Fransche taal niet alleen niet meer te verachten, maar die zelfs met yver te beminnen, met zorg te oefenen, en te geloven, dat men met geest, met tydt, en met arbeidt de zelve tot alle zaken bekwaam zoude kunnen maken. De tydt, dien hy sedert aan de Fransche taal besteedde, deedt hem de Latynsche of de Griekfche, die hy volkomen verstont, niet verwaarlozen, noch belette hem de Italiaansche en de Spaansche te leren. Hy las alle de goede schryvers van de eenen en van de anderen. Negentien jaren oud zynde maakte hy de uitlegging van het eerste boek der Instituten van Justinianus, welke in den jare 1645 gedrukt wierdt. De rechtbank te Castres gevolgt zynde, maakte hy zich wel haast beroemt door het bepleiten van de voorbereiding der rechtsgedingen, dat gemeenlyk het werk is der jonge advokaten; maar toen hy daar in den grootsten lof verkreeg, viel hem zulk eene geweldige zinking op het gezicht, dat hy genoodzaakt wierdt zich op het landt te begeven met eenen van zyne vrienden, Stephanus de Ville-Bressieux genoemt, van Grenoble, ten gevalle van wien hy het grootste gedeelte der Odyssea van Homerus vertaalde, waar in deze goede man het geheim van den philosophischen steen meende te vinden.

Paulus Pellisson deedt verscheide reizen naar Parys, eer hy zich aldaar neêrsloeg, en hy wierdt aldaar bekend by alle de lieden van de grootste verdiensten, die hem eindelyk volkomen derwaarts trokken. Hy nam een ampt van koninklyk secretaris aan in den jare 1652, en hieldt zich zo veel op met het zegel, dat hy daar door eene volkome kennisse verkreeg van de zaken van den Raadt, het welk hem in 't vervolg veel dienst deedt. Hy hadt eene andere koninklyke secretaris-plaats gehadt in de kamer van Castres, welke zyn grootvader bekleed hadde, en hy behieldt de zelve een langen tydt. Hy hadt hier over moeielykheden met de secretarissen van Toulouse: maar zy kwamen eindelyk overeen, dewyl hy afwezig was, hem twee kronen daags te geven. In het zelfde jaar 1652, de Fransche Academie begeerig zynde om in de volle vergaderinge hare Historie te horen lezen, die hy geschreven hadde op het verzoek der doorluchtigste Academisten, die zyne vrienden waren, en om te voldoen aan de loffelyke nieuwsgierigheit van eenen zyner naaste bloedverwanten, was zy zo vergenoegd over dit werk, dat noch maar geschreven was, en dat in het volgende jaar gedrukt wierdt, dat zy uit eige beweging, ter gunste van den schryver, geboodt, dat de eerste openvallende plaats in haar lighaam aan hem gegeven zoude worden, en dat hy ondertusschen recht zoude hebben de vergaderingen by te wonen, en daar in zyn gevoelen als academist voor te stellen: met die bepaling, dat deze gunst nooit wederom aan iemandt gedaan zoude mogen worden, uit wat aanmerking zulks ook ware. Hy bedankte dit gezelschap daar over den 30 December, en rechtvaardigde noch beter door deze dankreden het gene zy voor hem gedaan hadde. Zes dagen daarna begroette hy voor haar den kancelier Seguier, aan wien de zegels wederom gegeven waren. Hoewel hy zich opentlyk tegen de voorredenen verklaart hadde, liet hy echter niet na die te vervaardigen, welke zo veel verwondering baarde aan het hoofdt der werken van Sarazin zynen vriendt, gedrukt in den jare 1656. Hy zegt in deze voorreden, om zich zelf te rechtvaardigen, dat men op dit slag van zaken kan toepassen het geen een groot man eertyds gezegt heeft van de plechtige uitvaarten en van de plichten der begravinge: dat het eerlyk is daar in veel zorg te dragen voor eenen anderen, en zich daar in geenzins te bemoeien voor zich zelf.

In den jare 1657, door den here Fouquet verkoren zynde tot zyn eersten commies, behieldt hy in de behandeling der financien alle de bevalligheden van zynen geest, niet bekwaam zynde om zich over te geven aan eene snode geldzucht, of om eene loffelyke neiging tot fraaie zaken te loogchenen. Zie hier een aanmerkelyk voorbeeldt van zyne onbegeerlykheit. Op den eersten dag van 't jaar 1661 zondt een partyganger, Monerot genoemt, hem tot eene nieuwejaars gifte een Chineesch kabinet, waar in tien duizend goude Louizen waren. Men vondt hem niet t'huis wanneer dit geschenk hem gebragt wierdt; doch inkomende, verplichtte hy den gene die hem het zelve kwam aanbieden, om het weder mede te nemen. Dit is iets dat ongeloofiyk schynt, ten minsten ten opzichte van de somme. In den jare 1659 wierdt hy

hy aangenomen tot rekenmeester te Montpellier, na dat hy de herstelling van de compagnie te weeg gebragt hadde, die verboden was geweest. In den jare 1660 verkreeg hy opene brieven van het raadsheersampt van staat, waar van hy den eedt afleide den 25 September des zelven jaars. Dewyl hy veel deel gehadt hadde in de vertrouwelykheit van den here Fouquet, hadt hy ook veel deel in zyne ongenade. Hy wierdt in den jare 1661 in verzekering genomen, en gebragt in de Bastille, daar hy eerst vier jaren daar na weder uit kwam. Zyne vrienden begeerig zynde hem kennisse te geven van zekere zaken, en wederom andere van hem te verstaan, vermomde zyn kamerdienaar Soubrier zich als een knecht, en ging zich verhuren in eene herberg, daar men zekerlyk wist dat hy moest intrekken op den weg, dien men hem deedt nemen om hem naar Parys te brengen. Pellisson kwam in deze herberg, omringt van zyne wachten, welke verhinderden dat men niet met hem konde spreken. De gewaande knecht, de gedienstige spelende, vertoonde zich aan hem, en dacht wel dat zulks met eenig inzicht geschiedde. Deze knecht, het licht dragende om hem in zyne kamer te geleiden, vroeg hem als by wyze van voldoening, of hy niet nodig hadt vooraf op eene noodzakelyke plaats te gaan. Pellisson antwordde ja, en daar gekomen zynde, vondt hy 'er een bondel brieven, waar door hy van verscheide zaken onderrecht wierdt, en papier, inkt, en pennen. Hy schreef het gene hy nodig oordeelde, en de knecht liet niet na het zelve van daar te halen. Vervolgens, onder eenig voorwendsel, zyn afscheidt verzocht hebbende, liet hy zich aannemen om soldaat te zyn in de Bastille, daar hy noch grote diensten deedt aan Pellisson. Het zoude te langwylig zyn alle de schrandere vonden te verhalen, die hy daar toe in 't werk stelde, en die men van goeder handt weet. Men zegt dat Pellisson den tydt, dien hy in de Bastille was, doorbragt met het lezen van de H. Schrift en van de oudvaders. Hy las ook het meerendeel der boeken over de verschilpunten van den Godsdienst, en hy kreeg van toen af smaak in den Godsdienst der Roomsche kerke. Hy maakte tot zyne uitspanning een dichtwerk van meer dan dertien hondert vaarzen, onder den tytel van *Alcimedon*, en dewyl hy papier noch inkt hadt, schreef hy het zelve volkomen op de kanten der bladzyden van boeken, met kleine stukies loot, die hy nam van de glazen van zyne kamer. Anderen trekken dit in twyffel, en zeggen dat hy een dichtstuk gemaakt hadt, *Eurimedon* genoemt, voor den zoon van den here Fouquet, of op zyne doodt, eer dat hy in de Bastille gebragt wierdt, en dat, zo hy vaarzen gemaakt heeft in zyne gevangenisse, het niets anders kan zyn dan een treurzang dat aan den here Fouquet gericht is. Gedurende zyne gevangenisse droeg Tanegüy le Fevre zynen *Lucretius* met Latynsche aantekeningen, en zyne verhandeling *de la superstition*, uit Plutarchus vertaalt, aan hem op. Op den dag dat het toegelaten was hem te gaan zien, kwamen de hertog van Montausier, die des morgens in 't parlement ontfangen was, de hertog van S. Agnan, en een grote toevloedt van aanzienlyke personen hem bezoeken. Uit de gevangenisse gekomen zynde, bleef hy noch eenigen tydt zonder het voornemen te voltrekken, dat hy waarschynlyk daar in genomen hadde, dat is te zeggen, van Godsdienst te veranderen. De koning verzekerde hem ondertusschen een jaargeldt van twee duizent kronen, en hem de eer doende van hem voor zich te behouden, voegde hy 'er deze noch by, dat hy hem eene akte van vryen toegang (*Brevet d'entrée*) verleende. Eindelyk deedt hy zyne afzwering in de onderaardsche kerk van Chartres den 8 October, in handen van Gilbert de Choiseul du Plessis-Praslain, toen bisschop van Comminge, en die het sedert geweest is van Doornik. Hy vierde jaarlyks zynen uitgang uit de Bastille door het verlossen van eenige gevangenen. Hy maakte ook van den dag van zynen ingang in de Roomsche kerke eenen feestdag, gebruikte op den zelven de sakramenten, en hieldt zich bezig met Godsdienstige werken. Hy schreef sedert dien tydt niet anders dan voor den Godsdienst, dien hy omhelst hadde, en voor den koning van Vrankryk, die hem belast hadde met de zorge om zyne historie te schryven. François de Harlai van Chanvalon, aardsbisschop van Rouaan, benoemt tot het aardsbisdom van Parys, op den 3 February des jaars 1671 in de Fransche Academie ontfangen zynde, en het gezelschap door eene welsprekende reden bedankt hebbende, antwoordde Paulus Pellisson, die toen directeur daar van was, dien prelaat, en hy maakte in deze gelegenheit die lofreden van Lodewyk den XIV, die vertaalt wierdt in 't Latyn, in 't Spaansch, in 't Italiaansch, in 't Engelsch, en zelfs in 't Arabisch door eenen patriarch van den berg Libanon, waar van het oorspronkelyke in 't kabinet van den koning van Vrankryk gevonden wordt. Hy wierdt in het zelve jaar voor requestmeester ontfangen. Hy kocht dat ampt voor 60000 kronen van den here de Fieubet kancelier van de koninginne, die toen kancelier van staat gemaakt wierdt. Den 22 Maart daar aan volgende voerde hy het woordt noch voor de Fransche Academie, toen zy den zelven prelaat, waar van gesproken is, ging begroeten over zyne inwyding tot het aardsbisdom van Parys. Hy maakte weinig tyds daar na een schoon Latynsch opschrift, voor eene halve-maan van Doornik, want hy schreef zo zuiver in die taal als in de Fransche. Men gelooft ook dat hy de schryver is van het opschrift, dat gevonden wordt op de gedenkzuil van Arles. Hy is de schryver van een Latynsch verhaal van den staat van den Godsdienst in den jare 1682. Hy voegde zich ook by twee andere academisten, om van twee tot twee jaren, zonder zich te doen kennen, een prys van drie hondert livres te geven aan den gene die, naar 't oordeel van de Fransche Academie, in een stuk van honderd vaarzen ten hoogsten, eene van de daden des konings het beste opgezongen zoude hebben. Na de doodt van deze twee academisten volhardde hy alleen in de zelfde kosten, tot het einde van zyn leven. De oorlog in den jare 1672 begonnen hebbende, begon hy ook den koning te volgen in zyne veldtochten, het gene hy sedert altoos deedt, behalven in eenige van den laatste. In die van Mastricht in den jare 1673, of misschien later, ontstal men hem des nachts veertien hondert pistolen uit zyne tente. De koning zulks des volgenden daags verstaan hebbende, gaf hem de zelve somme, die hy verloren hadde. Hy hadt zich in de historie van dezen vorst bepaalt tusschen de Pyreneesche vrede en die van Nimwegen: en noch voltooide hy dit werk niet, waar van nochtans een aanmerkelyk gedeelte onder zyne papieren gevonden is. Anderen geloven dat het zelve volvoert is; maar dat hy het zelve niet nagezien hadde. Het zelve is naderhandt, door last des konings, gestelt in handen van d'Aguesseau, gewoon Raadsheer van staat. In den jare 1674 zag hy den goeden uitslag der zorgen, die hy aangewent hadde voor de academie van Soissons, en hy hadt het vermaak den koning de brieven der oprechting van dit gezelschap voor Dole te zien ondertekenen.

In den jare 1676 deedt hy aan 't hoofdt van de Fransche Academie een aanspraak aan dezen monarch over zyne overwinningen. Deze aanspraak is gedrukt. In den jare 1677 gaf hy, op het verzoek van een aanzienlyk persoon van zyne vrienden, de korte gebeden gedurende de Misse uit, die hy voor zyn byzonder gebruik gemaakt hadde. Men zegt dat de boekverkopers hondert duizent afdrukken daar van verkocht hebben. Paulus Pellisson wierdt *Oeconomus* van Cluny gemaakt in den jare 1674; van S. Germain-des-Prez in den jare 1675; en in den jare 1676 tot de bestiering van Oeconomaatschappen voorgestelt zynde, wierdt hy in den jare 1679 noch benoemt tot *Oeconomus* van S. Denys: en eindelyk, de koning, ziende hoe vele Gereformeerden wederkeerden tot de Roomsche kerke door het gebruik van de penningen der Oeconomaatschappen, met welke men velen won, vermeerderde het inkomen van deze penningen in den jare 1681 zelfs uit de penningen van zyne eige huishouding. De genen, die het gedrag en de handeling van Paulus Pellisson in dezen opzichte willen weten, moeten eenen brief lezen, die gevonden wordt op het einde van het eerste stuk van *la Politique du Clergé de France*. De koning gaf hem noch in den jare 1676 de abdy van S. Bartholomeus van Benevente in de provincie van la Marche, welke tien duizent livres waardig is. Eenige jaren daar na benoemde de bisschop van Bellay vikaris generaal van Clugny hem tot de priory van S. Orens van Ausch. In den jare 1682 maakte hy het grafschrift van Maria Eleonora de Rohan, abdisse van Malnoue, die eene uitlegging van de boeken van Salomon heeft nagelaten, en die eene vriendinne was van Pellisson. Dit grafschrift, dat op het graf van die princesse gegraveert is, wierdt in het Latyn overgezet door den bisschop van Doornik, en in 't Italiaansch door den vermaarden schryver van *la Congiura di Raffaello della Torre*, en drie of vier malen gedrukt. Het eerste deel van zyne *Reflexions sur les differens de la Religion* kwam in II stukken in 12 uit in den jare 1686. In het volgende jaar deedt de schryver het zelve herdrukken met de vermeerdering van een nieuw stuk, genoemt: *Reponse aux Objections d'Angleterre ou de Hollande, ou de l'Autorité du grand nombre dans la Religion Chrétienne*. Eenigen tydt daar na voegde hy 'er een ander stuk by, verdeelt in vier deelen, en genoemt: *Les Chiméres de M. Jurieu: Reponse generale à ses Lettres Pastorales de la seconde année, contre le Livre des Reflexions, & Examen abregé de ses Propheties*. Het vierde deel wierdt te Parys uitgegeven in den jare 1692, en heeft tot zynen tytel: *De la Tolerance des Religions. Lettres de Mr. de Leibnitz, & Reponses de Mr. Pellisson*. Hy arbeidde aan eene verhandelinge over de Eucharistie, wanneer hy door de doodt weggerukt wierdt op den 7 February des jaars 1693. Hy ontfing de Sakramenten niet voor zyne doodt, waar door een twist geboren wierdt, die eenige schriften voortgebragt heeft, te weten of Pellisson in der daadt de Sakramenten geweigert heeft, dan of hy de zelve niet hadt kunnen ontfangen, door de doodt overvallen zynde. Het is zeker dat het gerucht dat men verspreidde van de weigering die hy gedaan hadde, gegrond was op verscheide brieven, die men ontfangen hadde uit Vrankryk, en dat de R. Katholyken van Parys de eerste waren, die deze tyding verbreidden, en die daar over morden. Mademoiselle Scuderi, eene vertrouwde vriendinne van den overleden, was bedroeft over dit gerucht, en badt den bisschop van Meaux haar van de waarheit te onderrechten. Deze prelaat schreef haar eenen brief, die gedrukt wierdt. Men geeft voor dat dit een spel tusschen hen was, en dat, indien men het gemeen daar door niet hadde willen misleiden, de bisschop van Meaux de waarheit wel mondeling aan haar hadde kunnen zeggen. „ Het geen ontwyf-„ felbaar is", voegt 'er Bayle by in zyn *Dict. Historique & Critique*, „ was dat Pellisson stierf zonder gecommuniceert of ge-„ biecht te hebben. Hier over waren driederlei oordeelen, gelyk „ byna doorgaans gebeurt. De vrienden van Pellisson beweerden, „ overeenkomstig met het verhaal van den bisschop van Meaux, „ dat hy eenen biechtvader begeert hadde; maar dat zyne zin-„ king hem verstikte eer de uur, die men aan den biechtvader ge-„ stelt hadde, gekomen was. Zyne vyanden gaven den nadelig-„ sten zin, dien zy konden, aan alle deze omstandigheden. De „ onzydigen vergenoegden zich te zeggen dat men deze zaak „ volkomen moest laten aan den kenner der herten, en stelden „ niets anders vast dan het geval, te weten dat Pellisson niet „ gebiecht hadde. . . . Wat 'er van zy, men zal tegen Pellisson „ een R. Katholyk historieschryver bybrengen, (Mr. de Rien-„ court, correcteur de comptes) wiens werk te Parys gedrukt „ wierdt met privilegie des konings in den jare 1694. Men vindt „ deze woorden op de 223 bladzyde van het twede stuk": *Men*

sprak verscheidelyk van den Godsdienst van Paulus Pellisson; *sommige zeiden dat hy 'er genen hadde, dat hy zich schikte naar den tydt, en dat, naar zyn gevoelen, de Godsdienst van den prins, en die welke het meest aan zyne heerschzucht diende, altoos de beste was. Anderen hebben gelooft, dat hy in zyn hert een Protestant was*; *en wederom anderen dat hy ter goeder trouwe R. Katholyk was. Doch dit is zeker, dat hy beide deze Godsdiensten in verscheide tyden van zyn leven beleden heeft, en dat hy yverig scheen in den eenen en in den anderen. Maar in de ure van zyn doodt deedt hy gene openbare belydenis van eenigen Godsdienst*; *want hy wilde de Sacramenten der Roomsche kerke niet ontfangen, noch durfde zich voor geen Hugenoot verklaren*; *maar hy volhardde tot zyn einde toe in eene diepe stilzwygendheit, waar van Gode alleen de oorzaken bekend zyn.* Zie daar een getuigenis dat uitdrukkelyk schynt; maar de zelfde Bayle verhaalt, dat deze plaats niet in den echten Paryschen druk gevonden wordt; maar in dien van Hollandt, hoewel 'er op den tytel staat, *à Paris chez Claude Barbin, au Palais.* 1694, *avec privilege du Roi.* In der daadt, schoon het gene de aangehaalde plaats vervat waarachtig was, het welk men zich wel wachten zal te bepalen, de genen, die weten hoe weinig vryheit men in Vrankryk heeft in het drukken van boeken, kunnen lichtelyk oordeelen dat Riencourt zich wel gewacht zoude hebben iets diergelyks te schryven. Een der vrienden van Pellisson schreef aan eenen man van grote verdienste, dat hy hem dikwils in den tydt van zyne ziekte, die langdurig was, hoewel men zulks niet gezegt heeft, en zelfs twee of drie dagen voor zyn doodt, hadt gezien wenende, snikkende, en onophoudelyk Gode om vergiffenis biddende. Men zegt dat het zeker is, en men heeft het zelfs terstondt verbreid, dat de koning den bisschop van Meaux, den abt van Fenelon, en den pater de la Chaise aan hem zondt, om hem te overreden om te communiceren, hoewel men sedert dan eens gezegt heeft, dat hy zulks naliet, om dat hy het onlangs te voren gedaan hadde; dan eens dat hy zulks wilde doen, maar dat hy door zyne doodt voorgekomen wierdt. Doch men zegt, dat het bezwaarlyk te begrypen is, dat de koning zich met eenen man als hy was bemoeide, om hem tot het communiceren te bewegen, indien men vooraf niet toestaat dat hy zulks weigerde te doen, en dat zulks ergernis veroorzaakte. De zelfde persoon, waar van gesproken is, zegt uitdrukkelyk in zynen brief, dat hy weigerde te doen dat gene, waar toe deze heeren hem overreden wilden, om al zulke redenen als een Protestant zoude kunnen bybrengen, daar by voegende dat hy aan den bisschop van Meaux, die anders zyn grote vriendt was, verweet, dat hy het was, die hem verleid hadde, door de R. kerke te pleisteren, en hem wys te maken, dat men zyne zaligheid daar in konde uitwerken. De schryver van het artykel van Pellisson, in het *Supplement* van Moreri, dien men gevolgt heeft, merkt aan, dat het eene vreemde zaak is, dat een man gedurende zo vele jaren de grootste vyandt geweest zoude zyn van de genen, die hy geloofde den goeden Godsdienst te hebben, en de yverigste voorstander van de dwaling, en dat hy zo vele boeken geschreven zoude hebben tegen de waarheit en voor de dwaling, om eindelyk de klucht te spelen zo weinig uren voor zyne doodt; en met die vooronderstelling, (zegt de zelfde schryver) dat 'er eene uitdrukkelyke openbaring van den hemel nodig zoude zyn om hem van de zekerheit zyner zaligheit te overtuigen. Na de doodt van Pellisson is 'er iets van zyn grote werk over de Eucharistie uitgekomen. Het gene hy nagelaten heeft was niet genoegzaam tot voldoening van zyne schuldeischers. Maar zulks wierdt veroorzaakt door de betaling uit zyne goederen van verscheide schulden, die hy zelf niet gemaakt hadde. *Journal des Savans de* 1693. *p.* 282. *Perrault les hommes illustres qui ont paru en France. Bayle Dict. Crit. Memoire manuscrit.*

PELLONIA, (van het Latyn *pellere*, verdryven) de naam van eene Heidensche godheit, welke tot afwering en verdryving der vyanden, inzonderheit van die genen, welke den welstandt van byzondere personen ontrustten, aangeroepen wierdt. *Pomey Panth. Myth. p.* 229.

PELOPIDAS, een Thebaansch veldoverste, die uit zyn landt verbannen was door den aanhang der Lacedemoniërs, die zyne dapperheit vreesden. Phebidas hun veldheer veroverde ondertusschen Cadmea, eene sterkte der Thebanen, in de XCIX Olympiade, het 373 jaar van Rome. Pelopidas herwon dezelve door list vier jaren daarna, en verdreef de vyanden daar uit. Sedert bevondt hy zich in de voornaamste ontmoetingen met Epaminondas gedurende den Beotischen oorlog, en voornamelyk in den slag van Leuctra in Beotië, in den jare 383, en in het beleg van Sparte, in den jare 385. De Thebanen zonden Pelopidas voor ambassadeur aan Artaxerxes koning van Persië, die eene grote achting voor hem hadde. Naderhandt eenigen hoon ontfangen hebbende van Alexander, tyran van Pheres, overreedde hy de Thebanen om hem den oorlog aan te doen. Het beleidt daar van wierdt hem toevertrouwt. Hy won eenen slag, waar in hy sneuvelde. Dit gebeurde in de CIV Olympiade, het 390 jaar van Rome. *Xenophon l. VI. Diodor. l. XV. Polyb. l. I. Cornel. Nepos* en *Plutarchus* in zyn leven.

PELOPONNESUS, eene provincie en halfeilandt van Griekenlandt, aldus genoemt naar Pelops, den zoon van Tantalus. Dezelve is tegenwoordig bekent onder den naam van *Morea.* Oudtyds was zy verdeelt in VIII delen, welkers gelegenheit was als volgt:

I. *Het eigentlyke* ACHAJE hadde tot zyne grenspalen de golf van Corinthus ten Noorden; de Iönische zee ten Westen; Elis en Arcadië ten Zuiden; en Sicyonië ten Oosten. Patras was daar van de hoofdstadt.

P.

II. SICYONIE, de engste van deze provincien, hadt zynen naam van zyne hoofdstadt, *Sicyon* genoemt. Het zelve hadde tot zyne grenzen, ten Oosten Corinthie; ten Westen het eigentlyke Achaje; ten Noorden de Corinthische golf; en Arcadie aan de Zuidzyde.

III. CORINTHIE, dat zich in het Noordelyke gedeelte van Peloponnesus uitstrekte, grenste ten Westen aan Sicyonië; ten Zuiden en ten Oosten aan Argos; en was van het grote Achaje gescheiden door de golf en de landengte van Corinthus, en door de Saronische golf.

IV. ELIS hadde tot zyne grenzen, ten Noorden het eigentlyke Achaje; ten Oosten Arcadië; ten Zuiden Messenië; en ten Westen de Iönische zee. De hoofdstadt wierdt mede *Elis* genoemt.

V. MESSENIE was in het Zuider deel gelegen, tusschen Laconië ten Oosten, en Elis ten Westen. Het hadde Arcadië ten Noorden, en strekte zich ten Zuiden uit tusschen de Messenische en Cyparische golf. Messene was daar van de hoofdstadt.

VI. LACONIE was ten Zuiden bepaalt door de Messenische en Laconische golf; ten Oosten door de golf van Argos; ten Noorden door Argos; ten Westen door Arcadië en Messenië. Sparte of Lacedemonië was daar van de hoofdstadt.

VII. ARCADIE was in het midden der landen van de zeekusten afgelegen. Het zelve hadde ten Oosten Argos en Laconië; ten Westen Elis; ten Noorden het eigentlyke Achaje; en ten Zuiden Messenië. Het hadde Megalopolis tot zyne hoofdstadt.

VIII. ARGIE of ARGOLIS was ten Oosten bepaalt door de golf van Argos; ten Westen door Arcadië; ten Zuiden door Laconië; en ten Noorden door de Saronische golf. Argos was de voornaamste stadt van deze provincie.

Tegenwoordig is Peloponnesus of Morea verdeelt I. in het hertogdom CLARENCE, vervattende *Achaje, Sicyonië*, en *Corinthië*: II. BELVEDERE, eertyds *Elis* en *Messenië*: III. TZACONIE, ook *il Braccio di Maina* genoemt, daar eertyds *Laconië* en *Arcadië* waren: en ten IV. SACANIE, oudtyds het landt van *Argos.* De voornaamste steden zyn tegenwoordig, Coron, Clarence, Argos, Belvedere, eertyds *Elis*, Maina *Leuctrum*, Leontari *Megalopolis*, Coranto of Corto *Corinthus*, Misitra *Sparta*, Patras, Napoli di Romania, enz. Men gaf eertyds den naam van *den Peloponneeschen oorlog* aan dien, welken de volkeren van dit halfeilandt ondernamen tegen de Atheniënzen. Dezelve duurde sedert het 323 jaar van Rome, de LXXXVII Olympiade, tot het jaar 350, wanneer de stadt Athene ingenomen wierdt. Peloponnesus behoort aan de Turken sedert Mahometh den II. *Strabo l. VIII. Plinius l. IV. Pausan. in Attic. Thucyd. Xenophon. Diod. Sic. Ortelius.* enz. Zie LACEDEMONIE.

PELOPS, een zoon van Tantalus, koning van Phrygië, trok in Elis, en trouwde met Hippodamia, de dochter van Oenomaus. Hy maakte zich zo machtig, dat al het landt, dat aan gene zyde van de landengte van Corinthus legt, en een groot gedeelte van Griekenlandt uitmaakt, naar zynen naam *Pelops*, en het Grieksche woordt νῆσος, dat zo veel als een *eilandt* betekent, *Peloponnesus*, dat is *Pelops-eilandt*, genoemt wierdt. De dichters hebben verziert, dat Tantalus op zynes zoons feest den goden aan tafel diende. *Ovid. l. VI. Metam.*

PELORIA, een feest in Thessalië, dat aan de Roomsche Saturnalia gelyk was. *Meursius Græcia Feriata.*

PELORUM, een voorgebergte van Sicilië, *Capo di Faro*, of *'t Pharo van Messina* genoemt. Men geeft voor dat het zelve dien naam gekregen heeft naar dien van een scheepshoofdt, welken Hannibal aldaar doodde, wanende dat hy hem verraden hadde; doch sedert van zyne onschuldt bewust zynde, rechtte hy hem aldaar een standbeeldt tot zyner eere op. *Valerius Maximus l. IX. c.* 8. *ex.* 4.

PELTANUS, (THEODORUS ANTONIUS) een Jesuït, wierdt aldus genoemt om dat hy van Pelte, in het bisdom van Luik, geboortig was. Hy was een der eersten van zyne orde, die in de universiteit van Ingolstadt leeraarde, na dat Albert hertog van Beyeren dezelve weder aan de orde ingeruimt hadde in den jare 1556. Hy leeraarde eerst de Grieksche tale, daarna de Hebreeuwsche, en vervolgens de Theologie; het welk hy gedurende den tydt van twaalf jaren deedt met eene ongemeene toejuiching. Daarna zondt men hem in het collegie van Augsburg, om rust te genieten, en hy stierf aldaar in den jare 1584. De vader Peltanus heeft verscheide werken nagelaten. *De peccato originali Tract. XVIII. De satisfactione Christi & nostrâ, & de Purgatorio lib. III. De Christianorum sepulturis, Exequiis & Anniversariis. De tribus bonorum operum generibus. Theologia Naturalis & Mystica. De Sanctorum origine, cultu & invocatione, reliquiis & imaginibus. De matrimonio. Paraphrasis ac Scholia in Proverbia Salomonis. Catena Græcorum Patrum in Proverbia*; enz. Hy vertaalde ook verscheide werken der vaderen uit het Grieksch in het Latyn, als van *Andreas* van Cesarea; van *Victor* van Antiochië; van *Titus* van Bostra; van *Gregorius Thaumaturgus*; *Acta Concilii generalis Ephesini*, enz. *Ratmar de profess. Acad. Ingolst. Ribadeneira & Alegambe Bibl. Script. S. J. Andrea Bibl. Belg. Miræus de Scriptor. Sæc. XVI.*

PELTZHOFFER (JOHAN ALBRECHT VAN) was uit een vryheerlyk geslacht, dat in het hertogdom Krain gebloeid heeft, in den jare 1643 geboren. Hy begaf zich eerst in het gezelschap der Jesuïten, en naderhandt in den echten staat. Hy trouwde tot tweemaal toe. Hy heeft in Krain eenigen tydt de plaats van een landsverordenden bekleed, en stierf in den jare 1710 den 13 October te Rudolphswaardt. Zyne schriften zyn: *Lacon. Politicus*; *Arcanorum Status lib. VIII*; *Tract. var. erudition. Coron. virt. illustr. vir. in vit. Peltzhoferi.*

PELU, (JULIUS) bisschop van Naumburg in Meissen, stierf in den jare 1554. Hy schreef verscheide verhandelingen, *Institutio hominis*

hominis Christiani. De Republica Germaniæ seu Imperio constituendo. &c. Possevin. in Appar. Sacr. Miræus. enz.

PELUSE, of PELUSIE, *Pelusia*, *Pelusium*, eene stadt in Egypten, was eertyds eene aardsbisschoplyke stadt in het patriarchschap van Alexandrië. Damiate is naby de plaats, daar eertyds deze stadt gelegen was, gebouwt, en is door derzelver vermindering zeer toegenomen. Daarom wordt dezelve plaats dikwils met Peluse vermengt. De Hebreeuwsche schryvers noemden deze plaats *Sin* of *Sain*. Ezechiel noemt de zelve *de Sterkte van Egypten*. Het Hebreeuwsch *Sin*, dat *slyk* betekent, komt wel overeen met het Griekseh *Pelusium*, dat afkomt van *Pelos*, en dezelfde betekenis heeft. De zeventigen hebben by Ezechiel *Saïs* gelezen in plaats van *Sin*. In *Exodus* en *Numeri* wordt gesproken van *de woestyne Sin*, tusschen Elim en Sinaï. Deze stadt begreep eertyds twintig stadien in haren omtrek, en was de heerlykste vesting van Egypte. Zy lag aan den Oostelyken oever van den Oostelykften arm des Nyls, het naaste aan Palestina. De koning van Assyrië, Sennacherib, belegerde dezelve, doch wanneer hy hoorde, dat de koning van Æthiopië met een leger kwam om dezelve te ontzetten, brak hy de belegering op in het 3255 jaar der wereldt. Kort daarna wierdt zy door Nebucadnezar verovert, en moest in volgende tyden het zelfde lot ondergaan, dat wedervaren is aan het koninkryke van Egypte; tot dat Antipater, de vader van Herodes den Groten, dezelve omtrent het 3895 jaar der wereldt, of 53 jaren voor Christus geboorte innam. Het is waarschynlyk, dat deze oude stadt door de Saracenen omtrent het 640 jaar van Christus verwoest, en daar na Damiate, dat uit derzelver ondergang gesproten is, door hen gebouwt wierdt. De schryvers van den zogenaamden H. oorlog noemen deze plaats *Belbeis*. Eindelyk wierdt deze stadt in den jare 1167 of 1168 door Amaricus, koning van Jerusalem, ganschelyk in de assche gelegt, en naderhandt nooit weder opgebouwt. *Exod. XVI. 1. Num. XXXIII. 11. Ezechiel XXX. 15. 16. Strabo. Plinius. Ptolom. Wilh. Tyrius. Niger.* enz.

PELYCZ, *Belis*, in 't Latyn *Pelisium*, eene stadt in neder-Hungarië, de voornaamste plaats in een graafschap van den zelven naam, legt 26 mylen van Stoelweissenburg, en 20 Noord-Oostelyk van Buda, of Offen. *Szentyvani Miscell. T. III.*

PEMBRIDGE, eene stadt in het Westelyke gedeelte van het graafschap Herefordshire, Stretforth genoemt, in Engelandt, aan de rivier Loye, of Wye, is eene zeer oude plaats, en bekent wegens haar paardemarkt. Zy legt 100 Engelsche mylen van Londen. *Engelsch Dict.*

PEMBROEK, of PEMBROKE, in 't Latyn *Pembrochium*, de voornaamste plaats van Pembrokeshire, of het graafschap Pembroek, in Zuid-Walles, legt aan een arm van Milfordhaven, en in het beste gedeelte van het zelve landschap. De stadt bestaat voornamelyk uit eene lange straat, legt op een langen smallen top van eene rots, en is weinig bewoont. Alle tyden vloeit de zee op tot aan de muren der stadt. Binnen de stadsmuren zyn twee kerken. De graven van deze plaats waren eertyds Paltsgraven, en beslechtten alle zaken het graafschap betreffende onder het zegel van het graafschap. In dien staat bleven de zaken tot den tydt van koning Henrik den VIII, wanneer Walles het koninkryk van Engelandt ingelyft wierdt, en het gezag der groten aldaar afgeschaft, van welken tydt af de graven van Pembroke alleen den bloten tytel gevoert hebben, na dat William Herbert in den jare 1551 door koning Eduard den IV tot graaf van Pembroek gemaakt wierdt. Zie HERBERT (WILHEM). Pembroek zendt eenen afgezonden in het parlement, en is 107 Engelsche mylen van Londen gelegen.

PEMBROEK, (HET GRAAFSCHAP VAN) of PEMBROKESHIRE, in 't Latyn *Pembrochiensis comitatus*, een graafschap van Zuid-Walles in Engelandt, aan de zee gelegen, strekt zich onder alle de delen van dat landschap het Westelykste uit. Het heeft zynen naam naar de voornaamste plaats in het zelve, waar van in 't voorgaande artykel gesproken is. Het zelve is voor het grootste gedeelte, te weten Westwaarts, Zuidwaarts, en ook ten dele Oostwaarts, van de zee omringt; verders grenst het ten Oosten aan 't graafschap Carmarthen, en ten Noorden aan dat van Cardigan. Dit graafschap strekt zich van 't Noorden ten Zuiden omtrent 26, en van 't Oosten ten Westen byna 20 mylen. In het zelve zyn 145 parochien, 9 marktplaatsen, 16 sloten, en 2 blokhuizen. De Dimeten waren de oude inwoners van dit graafschap. Het zelve is tegenwoordig onder het bisdom van S. Davids begrepen, en wordt onder alle de graafschappen van Walles voor het beste en het vruchtbaarste gehouden, dewyl daar in de minste bergen zyn. Om Tenby of Tenbigh is de zee zo visehryk, dat die van Walles deze plaats gemeenlyk het vischryke Tenby noemen. Westwaarts is eene streek lands, Raose genoemt, welke onder Henrik den I met Vlamingen bezet wierdt, die door eene overstroming van de zee uit hun landt verdreven, en hier neêrgezet wierden, om het landt, dat hen gegeven was, tegen de onrustige inwoners van Walles te beschermen, waar in zy ook des konings begeerte voldeden. Want zy hielden zich zo wel tegen dezelve, en hadden zo weinig gemeenschap met hunne naburen, dat hunne nakomelingen tot op den huidigen dag noch de Welsche taal niet spreken. Deze landstreek wordt ook klein-Engelandt aan gene zyde van Walles genoemt. Alhier vallen vele steenkolen, en goede valken, Peregrynen genoemt. In het Zuidelyke gedeelte van dit graafschap is Milfordhaven, eene der schoonste havenen van gansch Europa. Dit graafschap is ook beroemd door de geboorte van koning Henrik den VII in het zelve. De marktsteden van dit graafschap zyn Pembroke, de hoofdstadt; S. Davids, eene geringe plaats, doch de setel van een bisdom; Haverford-West; Fishgard; Kilgarran; Narbarth; Newport; Tenby en Wiston. Naast Pembroek is Haverford-West de eenige plaats, die een gedeputeerde zendt in het parlement, behalven de ridders van dit graafschap. *Cambden Brit. The present State of Great Britain.*

PENA-FIEL. Zie PENNA-FIEL.

PENATES, of LARES, waren de huisgoden der ouden, waar van zy de standbeelden in hunne huizen hadden, aan welke zy dikwils offerhanden van wyn en wierook offerden. Men vereerde hen opentlyk met hen eene zeuge te offeren. Daar waren noch Penates van de stadt of van het keizerryk. Men geloofde dat deze goden uit Griekenlandt in Italië gekomen waren; dat Eneas dezelve te Lavinium gebragt hadde, en dat dezelve van daar overgebragt waren naar Alba, en vervolgens naar Rome. Dionysius Halicarnasseus, zich bevlytigt hebbende om de gedaante der goden Penates na te vorschen, verzekert dat het standgestaven waren, van yzer, van koper, en van aarde. Maar niet te vrede met dit antwoordt dat hy van Timeus ontfangen hadde, gelooft hy dat het de goden zyn van Samothracië, welke Dardanus te Troje gebragt hadde, te weten de afbeeldingen der grote goden, en het afbeeldsel van Minerva. De Penates of huisgoden waren gemeenlyk kleine beeldties, die men op de schoorstenen der huizen plaatste, en niet ongelyk aan die, welke men ziet in de kabinetten der naaukeurigen. Men schreef hen den voorspoedt der huisselyke zaken toe; zy wierden godsdienstelyk in de geslachten bewaard, en men droeg hen op de begravenissen met de afbeeldingen der vooroudersouders. *Dionysius Halicarnasseus l. I. Hist. Cartari de Imag. Deorum. Ant. Græc. & Rom.* Zie ook LAREP.

PENCO, eene stadt in Chili. Zie CONCEPTION.

PENDA, derde koning van Mercië, in Engelandt, volgde in den jare 626 op Kearl, of Keorle, die het koninkryk een langen tydt voor zich zelf behouden hadde, een zoon zynde van Wilba. Zyne regering was ongelukkig voor vier koningen, die hy versloeg, en doodde; te weten Edwin en Oswald, twee koningen van Northumberlandt; Pigebert en Acma, twee koningen der East-Angles of Oostersche Engelschen. Eindelyk wierdt hy, na eene regering van 30 jaren, zelf gedood in eenen veldslag tegen Oswy koning van Northumberlandt. *Engelsch Dict.*

PENDA, vierde koning van Mercië, en de eerste Christen koning der Mercianen, volgde op zynen vader Penda, in den jare 656. Zyn huwelyk met Alfleda dochter van Oswy, koning der Northumbren, veroorzaakte zyne bekering. Want Oswy, die een Christen was, weigerde hem zyne dochter te geven, indien hy niet met alle zyne onderdanen het Christen gelove omhelsde, welke voorwaarde hy aannam. Alfrid, de zoon van Oswy, wiens gemalinne was Kyniburgis, de zuster van Penda, bragt ook veel toe om hem te bewegen tot zyne bekeering. Penda dan met vermaak horende het gene men onder de Christenen predikte van de opstanding en het eeuwige leven, wierdt wel haast overtuigt van de waarheit van den Christelyken Godsdienst, en vervolgens gedoopt met alle de genen die hem volgden, 't zy of hy de princesse, die hy ten huwelyk verzocht, verkrygen mogte of niet. Dit alles gebeurde gedurende het leven van zynen vader Penda, die om zyne koninklyke deugden prins gemaakt was van Zuid-Mercië; en het is aanmerkelyk, dat, hoewel hy een Heiden was, hy echter niemandt in zyn koninkryk belette om het Evangelium te horen of te omhelzen; in het tegendeel laakte en veroordeelde hy de genen, welker gedrag hun gelove niet beantwoordde; de genen niet kunnende verdragen, die den Godt niet gehoorzaamden in wien zy geloofden. Zyn zoon Penda regeerde maar twee jaren, zynde op eenen Paaschdag gedood, door de verradery van zyne vrouwe, die hy gemeent hadde een goed Christen te zyn, wanneer hy met haar trouwde; zo dat het scheen dat zy beide van Godsdienst verandert waren, en dat zyne vrouw eene Heidinne geworden was, wanneer hy een Christen wierdt. *Engelsch Dict.*

PENDA, een klein eilandt van den Ethiopischen Oceaan: Het zelve is aan de kust van Zanguebar, omtrent twaalf mylen ten Zuiden van Monbaze gelegen. *Maty Dict.*

PENDARACHI was oudtyds eene bisschoplyke stadt van klein-Asië. Tegenwoordig is het maar een vlek van Natolië, aan de Zwarte zee gelegen, omtrent twintig mylen van Samastro, ten Westen. *Maty Dict.*

PENDENNIS-CASTLE, dat is te zeggen *het kasteel van Pendennis*, is gelegen op eene hoogte van den zelfden naam, in het graafschap van Cornwal in Engelandt, aan den ingang van de haven van Falmouth. Het zelve is het grootste kasteel, dat tegenwoordig in Engelandt gevonden wordt. *Engelsch Dict.*

PENE, eene rivier van neder-Saxen. Zy neemt haren oorspronk in het Mekelenburgsche, loopt door twee kleine meiren, en in het Zweedsch Pomeren lopende, bespoelt zy Demmin, Gutzkou, en Anklam, en voegt zich by den Westelyken arm van den Oder, die den naam van Pene aanneemt, en Lassan en Wolgast bespoeiende, niet verre van de laatste plaats zich ontlast in de Oostzee. *Maty Dict.*

PENE DE BILLI, een vlek of steedtie met een bisdom. Het is in 't hertogdom Urbino, naby de rivier Rimino, anderhalve myl van S. Leon. *Maty Dict.*

PENEA, PENEUS, eene rivier van Thessalië, *Peneus*, tegenwoordig *Salampria* genoemt, vergroot door de Jone, de Pamisus, en de Apidanus, loopt hy tusschen de bergen Ossa en Olympus, en ontlast zich in de golf van Thessalonica. Deze rivier bespoeit ook de valei van Tempe in Thessalië, en is vermaard in de schriften der dichters, die verzierd hebben, dat Daphne, deszelfs dochter, herschept wierdt in eenen laurierboom. Plinius, Strabo, en anderen spreken 'er van. *Ovid. l. I. Metam.*

PENELOPE, dochter van Icarius, broeder van Tyndarus, koning van Lacedemonië, was gemalinne van Ulysses, en maakte

te zich zo beroemd door hare kuifchheit, dat men haar noch heden daar in tot een voorbeeldt ftelt, en dat zy tot een fpreekwoordt geworden is. Men zegt dat Ulyffes haar verkreeg door de goede dienften van Tyndarus, tot beloninge van een goeden raadt, dien hy gegeven hadde. Anderen zeggen dat hy haar won met lopen. Ulyffes konde niet befluiten te Lacedemonië te blyven wonen, gelyk zyn fchoonvader begeerde: hy nam den weg naar Ithaca, en wierdt gevolgt door zyne gemalinne, by welke Icarius te vergeefch aangehouden hadt om haar by hem te doen blyven. Haar vader dan hun vertrek verftaan hebbende, vervolgde hen, en haalde hen in, wanneer hy zyne gebeden by zyne dochter vernieuwde. Ulyffes, vermoeit door deze vervolging, verklaarde aan Penelope, dat, indien zy hem vrywillig wilde volgen, hy daar over verblyd zoude zyn; maar zo zy liever naar Lacedemonië wilde keren, dat hy zich daar niet tegen zoude ftellen. Hoewel Penelope niets antwoordde, en dat zy zich vergenoegde met haren fluier nederwaarts te trekken, zo ontdekte Icarius door dit bewys van fchaamte genoegzaam wat zy in 't hert hadde, en dat zy haren gemaal wilde volgen. Hy ftont zulks niet langer tegen, en deedt op die plaats een ftantbeeldt van de Schaamte oprechten. Deze nieuwe getrouwden beminden malkander tederlyk, zo dat Ulyffes alles in 't werk ftelde wat mogelyk was om niet naar het beleg van Troje te gaan: maar alle zyne liften waren vruchteloos, hy moeft zich affcheiden van zyne waarde echtgenoot, die hem eenen zoon gebaart hadde, Telemachus genoemt. Hy was twintig jaren zonder haar wederom te zien. Gedurende deze lange afwezigheit wierdt zy aangezocht door vele minnaars, die haar fterk aandrongen om zich te verklaren; zommige brengen het getal der zelve tot hondert en acht; andere vergrootten het tot op drie hondert. Maar Penelope verydelde hunne vervolgingen tot de wederkomfte van haren man. Homerus verhaalt, dat Penelope, om zich te ontflaan van de laftigheit van hare vervolgers, verklaarde dat zy niet zoude trouwen voor dat zy een lywaat zoude voltooit hebben, dat zy maakte om het ligchaam van haren fchoonvader Laërtus in te winden, wanneer hy zoude fterven. Aldus onderhieldt zy hen drie jaren lang, zonder dat haar lywaat ooit voltooit wierdt, om dat zy des nachts weder te niet deedt het gene zy des daags gemaakt hadde: waar uit het fpreekwoordt ontftaan is, *het lywaat van Penelope*, dat men gebruikt van werken fprekende die nooit voltooit worden. Men pryft ook met veel reden de voorzorg, die zy gebruikte van Ulyffes niet als haren gemaal te willen handelen, eer dat zy volkomen verzekert en overtuigt was dat hy Ulyffes was. Hare deugdt, hoewel gezongen door den grootften van alle dichters, en door een eindeloos getal van fchryvers, is echter bloot geftelt geweeft voor de laftering. Eenige hebben gezegt dat, indien de toeleg van hare minnaars mislukte, zulks gefchiedde om dat zy liever goede cier maakten ten kofte van Ulyffes, dan dat zy het genot zouden gezocht hebben van zyne vrouwe. Anderen zeggen dat zy haar inderdaadt genoten, en dat de godt Pan de vrucht was van hare minneryen. Maar eenige fchryvers hebben liever gezegt dat zy Pan ontfing wanneer Mercurius in de gedaante van een bok haar met geweldt van haren maagdom beroofde. Het is byna een algemeen gevoelen, dat hare minnaars haar niet kunnende verkrygen, zich begaven tot hare dienftmaagden, en dezelve verleidden. Maar het is iets zeldzaams, (ten minfte zou het zulks zyn in deze tyden) dat 'er van vyftig dienftmaagden niet meer dan twaalf waren, die zich overgaven aan de minnaars van hare meeftereffe. De inwoners van Mantinea verhaalden dat Penelope in hunne ftadt ftierf. Bayle merkt aan, dat de genen, die zeggen dat Homerus haar niet zo veel geprezen heeft, dan om dat hy van haar afkomftig was, met weinig naaukeurigheit redeneren. *Bayle, en de fchryvers door hem bygebragt.*

PENEMUNDER-SCHANS legt in den hoek of punt op het eilandt Ufedom, daar de rivier Pene in de Ooftzee valt. Zy wierdt in den jare 1715 op den 22 Auguftus, door de Noordfche bondgenoten ftormenderhandt verovert, en de Zweedfche bezetting van 300 mannen, op negentig mannen na, ter neder gemaakt.

PENETRALE, het binnenfte deel des tempels, daar de afgodsbeelden ftonden. Aldaar wierden de koftelykfte zaken bewaart, wyl men niemandt zo godloos hieldt, dat hy uit zulk eene heilige plaats, daar de goden tegenwoordig waren, iets wegnemen zoude. In zulke plaatfen wierden ook de vorftelyke perfonen begraven, gelyk men zulks van 't ligchaam van Alexander den Groten leeft by *Sueton. Auguft. c.* 18. *Dempfterus ad Rofin.* 1. 2. *Pitifcus.*

PENEUS. Zie PENEA.

PENGA, of LAHOR, een koninkryk in Indië, onder den groten Mogol. Deze naam betekent *vyf-wateren*, om dat dit landt door vyf rivieren bewatert wordt. De hoofdftadt van hetzelve is Lahor. Zie LAHOR.

PENHAMACOR, gemeenlyk in de landkaarten *Panamacor* genoemt, is eene kleine ftadt in de Portugeefche provincie Beira, tuffchen Guarda en Idanha gelegen. Zy is met een bloten muur omringt; maar het daar by leggende flot houdt men voor onge meen fterk, dewyl het op eene hoogte legt, die aan drie kanten ongenaakbaar en ftyl, doch op de vierde zyde naar de ftadt minder ruw, en daar tegen met eenige veftingwerken bedekt is. *Colmenar Delic. du Portugal p.* 734.

PENICHE, eene vafte ftadt in Portugal, in de provincie van Eftremadura, aan de zee, 12 mylen van Lisbon, op een halfeilandt, dat aan de landzyde door een kanaal ganfchelyk van 't vafte landt gefcheiden wordt. Het landt maakt een kaap of voorgebergte, en de zee eene goede, zekere, en bekwame haven. *Colmenar Delic. du Portugal.*

PENICK is eene kleine ftadt met een flot in Meiffen in de Ertzbergfche kreits, tuffchen Rosburg en Hohenftein, aan den flinker oever van de Mulda gelegen. Het voert den tytel van eene heerlykheit, en behoort, als een keur-Saxifch leen, den graven van Schonburg, van welke zich een aldaar ophoudt. Eertyds was deze plaats het verblyf der burggraven van Leisnig, doch na het uitfterven der zelve verviel zy wederom in den jare 1538 aan Georg hertog van Saxen, als leenheer, die dezelve aan de gemelde graven tegen Hohenftein en Lohmen overliet. In den jare 1711 brandde zo wel de ftadt als het flot af. *Knaut Prodr. Mifn. Mulleri Annal. Sax. p.* 100.

PENINNA was de naam van eene der vrouwen van Elkana, van den ftamme Ephraïm, den vader van den propheet Samuel. Zy hadde kinderen by haren man, eer dat 'er Hanna, de moeder van Samuel, de andere vrouw van Elkana, eenige van Godt verkregen hadde. Hare vruchtbaarheit maakte haar hovaardig, en deedt haar Hanna verachten. *I. Sam. I. II.*

PENINSULA, of *Half-eilandt*, is een gedeelte lands van alle kanten door de zee omringt; maar door een zeker flag van een tong of arm aan het vafte landt gehecht. De Grieken noemden zulks eertyds *Cherfonefus.* Zie CHERSONESUS.

PENISCOLA, of *Cabo de Forbat*, een berg van het koninkryk Valence, in Spanje, op de kuften van de Middelandfche zee, is byna volkomen van het water omringt; waarom hem ook die naam gegeven wordt, die met dien van *halfeilandt* byna dezelfde betekenis heeft. Op zynen top is een uitgeftrekte grondt, daar men een fterk kafteel gebouwt heeft, en daar federt van tydt tot tydt eene kleine ftadt is aangebouwt. Aan beide de zyden van dezen berg, die door de zee befpoeld worden, leggen de fchepen in zekerheit voor de ftormwinden, en voor de vyanden, welken het kafteel de aannadering belet. Aan den voet van de rots zyn grote holen, daar het zeewater onder door de aarde indringt, en eene menigte van viffchen daar in brengt. Men ziet 'er ook noch eene fonteine van zoet water, zeer nuttig voor de bewoners. Petrus de Luna, een tegenpaus, die den naam van Benedictus den XIII aannam, begaf zich derwaarts, als in eene plaats van zekerheit, om zyne Pontifikale bezigheden te oefenen. Hy deedt aldaar een prachtig paleis en eene grote kerk bouwen, die men 'er noch vindt, en ftierf in de fcheuring, in den jare 1414. Deze plaats behoorde voortyds aan de Johanniter orde, doch geraakte in den jare 1429 aan de koningen van Arragon. *Nieremberg Hift. Nat. l. I.*

PENITENTIARISSEN. Zie BOETVAARDIGEN.

PENITENTIE. Zie BOETE, BOETVAARDIGHEIT.

PENITENTIEEL. Zie BOETBOEK.

PENITENTIER, of *Boete-oplegger*, was de naam van eenen priefter, die geftelt was om de belydeniffen der boetvaardigen te horen, en hen de penitentie of boetftraffe op te leggen. Socrates en Sozomenus zeggen, dat deze waardigheit ingefteld wierdt in de Oofterfche kerken ten tyde van de vervolging van den keizer Decius, en aldaar ftandt hieldt tot dat Nectarius patriarch van Conftantinopel de zelve omtrent den jare 385 affchafte. Ondertuffchen wordt van dezen penitentier niet gefproken in de Canons, noch in de fchriften der oudvaderen, en het blykt in tegendeel, dat de biffchoppen de boetftraffe opleiden, en de abfolutie gaven, zo wel in 't Ooften als in 't Weften. De penitentiers, die tegenwoordig vaftgeftelt zyn in de meefte Roomfche kerken, hebben eerft begonnen omtrent de XIII eeuw. Het concilie van Lateraan van den jare 1215 geboodt aan alle de biffchoppen eenen penitentier te hebben. Daar waren 'er reets geftelt te Rome en in eenige andere kerken. Het concilie van Trente heeft het zelve federt tot eene waardigheit gemaakt. Deze penitentiers zyn voornamelyk geftelt om de gevallen te abfolveren, die voorbehouden zyn voor den biffchop. *Morin. de Pœnitentia. Thomaffin de Ecclefiæ Difciplina. Godeau Hift. de l'Eglife lib. IV.* Zie ABSOLUTIE, en PAUS.

PENNA of CITTA DI PENNA, in 't Latyn *Penna S. Joannis*, of *Pinna in Veftinis*, eene ftadt van Italië, in het koninkryk van Napels, met een bisdom, onder dat van Chieti of Theato behorende. Het prelaatfchap van Penna is met dat van Atri vereenigt. Men heeft fynodale ordonnantiën van Penna, die in den jare 1585 uitgegeven zyn. Plinius fpreekt van deze ftadt, en Silius Italicus *l. VIII.*

PENNA. (JOHANNES) Zie PENA.

PENNA (LA) DE LOS ENAMORADOS, of *het gebergte der verliefden*, legt in het Spaanfche koninkryk Grenade, tuffchen Antequera en Archidona. Dit gebergte heeft dezen naam verkregen om dat eens een Chriften flaaf met zyn meefters dochter, die uit liefde tot hem in zyn gezelfchap vluchtte, op dit gebergte week, en zich daar na met haar van het zelve ter neder ftortte, om dat zy geen ander middel zagen om de handen haars vaders, die hen aldaar achterhaalde, te ontkomen. Men vindt by eenige fchryvers, dat de flaaf een Chriftelyk ridder, en de Moorinne de dochter was van eenen koning van Grenade. In den jare 1410 behaalden de Chriftenen op deze plaats eene overwinning tegen de Moren. *Mariana Hift. Hifp. l. XIX c.* 22. *Turquet Hift. D'Efpagne p.* 919. *Colmenar Delic. de l'Efp. p.* 510.

PENNA-FIEL, of PENA-PIEL, eene ftadt van Spanje in oudt-Caftilië. De Latynfche fchryvers noemen de zelve *Penna fidelis.* Zy is naby Duero, en zes mylen van Valladolid gelegen. Men hieldt aldaar een concilie in den jare 1302. Ferdinand de Rechtvaardige, koning van Aragon, droeg den tytel van hertog van Penna-fiel van den jare 1395 tot in den jare 1412, wan-

neer hy tot de kroon geraakte. Zyn oudste zoon Johannes voerde den zelven tytel, en wierdt koning in den jare 1458: en dewyl hy niet in de gunst was van zynen neef Johannes den II, koning van Castilië, benam deze hem het hertogdom van Pennafiel, dat hy als eene enkele heerlykheit gaf aan Don Pedro Giron, heer van Offuna, meester van de orde van Calatrava, en stamvader der graven van Urenna, hertogen van Offuna. Sedert wierdt deze heerlykheit tot een marquizaatschap verheven door Philippus den II koning van Spanje, ten voordeele van Don Juan Tellez-Giron, tweeden hertog van Offuna.

PENNA-FIEL (Alfonsus) was van Riobamben in Peru geboortig, doch van afkomst een Spanjaardt. Hy begaf zich in den jare 1610 in de societeit der Jesuïten, en leeraarde te Cuschi in Peru, als mede te Lima, vele jaren de philosophie en Theologie. Eindelyk stierf hy in den jare 1675 te Guancavelica in het 63 jaar zyns ouderdoms, en liet na *Theologia, in II Tom. in folio*; en *Cursus Philosophicus, in IV Tom. Sotw. Bibl. S. J. Witte Diar. Biogr.*

PENNA DI FRANCIA, oudtyds *Lance*, *Lancia oppidana*, eene stadt der Vettonen in Spanje. Tegenwoordig is 't maar een vlek in 't koninkryk Leon, tusschen Alva de Tormes en Ciudad-Rodrigo, negen mylen beoosten de laatste plaats. Dit steedtje of vlek is zeer bekent, ter oorzake van de bedevaarten die derwaards geschieden naar eene kerke, die aan de H. Maagdt is ingewyd. *Maty Dict.*

PENNA DE SAN ROMAN, een gebergte in Spanje, aan de grenzen van oud-Castilië, Leon, en Asturië. Aan den voet van dit gebergte legt de stadt Saldanna, die den hertogen van Infantado toebehoort. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 152.

PENNAFLOR, een klein vlek van Andalusië, in Spanje. Het zelve is vier mylen ten Noorden van Ecija gelegen. Men ziet aldaar puinhopen, welke men houdt voor die van het oude *Celsita. Maty Dict.*

PENNAFLOR, een vlek van Asturië, in Spanje. Het zelve is aan de Ove, vier mylen boven Oviëdo, gelegen. Eenigen nemen Pennaflor voor het oude *Laberris*, eene kleine stadt in Asturië. *Maty Dict.*

PENNARANDA, eene kleine stadt in het Spaansche koninkryk Leon, tusschen Salamanca en Avila gelegen. Zy is door koning Philippus den III, ten voordeele van Don Juan de Zuniga, tot een hertogdom gemaakt, en door des zelfs nakomelingen tot in het uitgaan van de XVII eeuw bezeten, wanneer de zelve uitgestorven zyn. Het omleggende gewest brengt veel wyn, graan, en alderhande vruchten, doch inzonderheit kastanjen, voort. *Colmenar Delic. de L'Esp. pag.* 213. *Imhof Grand. in Span.*

PENNI, (Johannes Franciscus) gezegt *Il Fattore*, een schilder die vry vermaard was, leefde in de XVI eeuw. Hy arbeidde met Julio Romano onder Raphaël, en verkreeg met den zelven na te volgen eene goede wyze van tekenen. Hy schilderde met Johannes van Udine en Perin del Vague de Logies van 't Vatikaan. Hy was bekwaam in allerlei slag van schilderen. Hy vertoont zeer wel de sieraden: hy schilderde de landschappen met veel beduidenis, de zelve optooiende met gebouwen en andere zaken die de zelve aangenaam maakten. Hy arbeidde in natte kalk, in oly, en in waterverw, en was in alle die wyzen van schilderen even gelukkig. Hy hadt zulk eene volmaakte kennisse van zyne kunst, en arbeid'e met zo veel gemak, dat men hem om die reden *il Fattore* noemde. Na de doodt van Raphaël arbeidde hy met Julio Romano aan de historie van Konstantyn in de grote zaal van 't Vatikaan. Perin del Vague in dien tydt met eene zuster van Penni trouwende, gaf dit zwagerschap hen aanleiding om te zamen te arbeiden. Dit duurde nochtans geen langen tydt: zy scheidden van malkander, en *il Fattore* stierf te Napels, omtrent den jare 1528, in den ouderdom van 40 jaren. Hy hadt eenen broeder, Luca Penni genoemt, die een langen tydt in Italië arbeidde, en naderhandt naar Engelandt trok, alwaar hy voor Henrik den VIII eene menigte van tekeningen maakte, die in Vlaanderen gesneden wierden. *Vasari Vit. de Pit. Felibien Entret. sur les vies des Peintr.*

PENNON DE VELEZ, eene goede vesting op de kust van Barbarye in Africa, den koningen van Spanje toebehorende, tusschen Tetuan en Alcadia, 62 Engelsche mylen van ieder van die plaatsen, en 30 beoosten Ceuta. De stadt legt tusschen twee hoogtens in eene schone vlakte. Het kasteel legt op een klein eilandt of rots in zee. De inwoners leven van 't visschen en van de zeerovery. De stadt heeft eene goede haven, en wordt voor onverwinnelyk gehouden. *Maty Dict.*

PENNOT, (Gabriel) een Reguliere Augustyner kanunnik, van de congregatie van Lateraan, heeft geleeft onder het pausschap van Urbanus den VIII, in den jare 1625. Hy was een geleerd en deugdzaam man, die om zyne deugdt tot de eerste waardigheden van de congregatie verheven wierdt. Zyne liefde tot de geregeltheit veroorzaakte hem moeielykheden met de genen die onder hem stonden, welke hem niet veel beminden. Gabriël Pennot was geboortig van Novara. Men heeft eenige werken van zyn maaksel, als, *Generalis totius Ordinis Clericorum Canonicorum Historia tripartita*, te Rome gedrukt in den jare 1624, en te Keulen in den jare 1645. *Propugnaculum humanæ libertatis, &c. Janus Nicius Erythraus Pin. II. Imag. illust. c.* 55.

PENRISE, een vlek van Engelandt in Zuid-Walles, in 't Zuidwestelyke gedeelte van 't graafschap Glamorgan, dat men Swansey noemt, 155 Engelsche mylen van Londen. *Engelsch Dict. The present State of Great Britain.*

PENRITH, of PENRETH, eene stadt van Engelandt, zynde de twede plaats van aanmerking in het graafschap Cumberlandt, naby de rivier Eden, die dit graafschap scheidt van Westmorlandt. De stadt is groot en welgebouwt, en wordt door een groot getal leertouwers bewoont. Zy zendt hare gedeputeerden in het parlement van Engelandt, en is 214 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Maty Dict. Engelsch Dict.*

PENRYN, een vlek van Engelandt, in het gedeelte van 't graafschap Cornwal, dat men Kierrier noemt, aan de golf van Falmouth, anderhalve myl van die plaats. Het zelve heeft het recht om gedeputeerden te zenden in het parlement van Engelandt, en is 219 mylen van Londen gelegen.

PENS, (Georgius) een schilder van Neurenberg, oeffende zich veel in de werken van Raphaël, en voegde by de schilderkunst de graveerkunst in koper. Marcus Antonius bediende zich van hem in de platen, die hy in 't licht gegeven heeft. Wedergekeert zynde in zyn landt, schilderde en graveerde hy verscheide stukken van zyne vinding, die zo vele blyken zyn van zyn groten geest, en van zyne bekwaamheit. Hy tekende zynen naam door deze twee letteren, aldus gestelt zynde, P G. *De Piles Abrégé de la Vie des Peintres.*

PENSFORTH, of PENSFORD, een vlek in 't Noorder gedeelte van 't graafschap Sommerset, Chewe genoemt, 94 Engelsche mylen van Londen. *Engelsch Dict.*

PENSIONARIS, of RAAD-PENSIONARIS, is de tytel van den voornaamsten staatsbedienaar van de provincie van Hollandt. Grotius geeft hem in 't Latyn den tytel van *Adsessor Jurisperitum*, en Merula dien van *Advocatus generalis*; doch de Staten geven hem by zyne aanstelling den tytel van *Raadpensionaris*. Hy is altoosdurend gedeputeerde in de vergadering van de Staten generaal, als mede in den Raadt van State, en in de vergadering der Staten van Hollandt. In de laatste vergadering heeft hy zitting naast de gedeputeerden van den Adel, of van de Ridderschap, doch heeft gene besluitende stem, maar stelt de zaken voor, waar over men zal raadslagen, verzamelt de stemmen, herhaalt kortelyk den inhoudt van 't ingebragte gevoelen, maakt het besluit der zelve op, en doedt daar van de uitspraak. Hy opent alle brieven en geschriften, die aan den Staat gericht zyn, handelt met de binnen- en buitenlandsche ministers over de openbare zaken van 't gemenebest, is verplicht acht te geven op den toestandt der finantiën, de rechten zo wel van de provincie als van de Staten te verdedigen, en zorg te dragen, dat alle ordonnantiën, het gemene welzyn en de openbare rust betreffende, nagekomen en volvoert worden. Zyn ampt vordert ook, dat hy de vergaderingen der Hollandsche ridderschap bywone, en in der zelver name het voorstel doe aan de Staten. Zyn last, of aanstelling is niet meer dan voor vyf jaren, na welker verloop de Staten, indien hy niet zelf zyn ontslag verzoekt, hem telkens weder voor vyf jaren bevestigen. Behalven dezen pensionaris van de gansche provincie heeft ook ieder stadt in Hollandt haren byzonderen pensionaris, doch ieder met eene onderscheide macht: want in eenige steden zyn de pensionarissen geen vroedschappen, of leden van den Raadt der stadt, en komen niet eer in de Raadsvergadering voor dat zy uitdrukkelyk daar toe geroepen worden. Daarentegen zyn zy in eenige andere steden leden van de vroedschap, en wonen alle de vergaderingen by, waar in de Magistraatspersonen iets beraadslagen, wanneer het gebruikelyk is, dat zy in den naam der Burgermeesteren den voorslag doen, de stemmen opzamelen, en de besluiten opmaken. Daarenboven is hun ampt in openbare zaken raadt te geven, en in de vergadering der Staten van Hollandt uit name van hunne steden het woordt te voeren. Voorts heeft de tytel van pensionaris daar uit zynen oorsprong, dat hen in den beginne by het oprechten van de Republyk, of liever van hunne bediening, een zeker *pensioen* of *jaargeldt* toegelegt wierdt. *Oldenbarnevelts Apolog. Temple Gedenkschriften.*

PENSYLVANIE, een vermaard landschap in Noorder-America, den Engelschen toebehorende, heeft West-Jersey ten Oosten, Virginië ten Westen, Marylandt ten Zuiden, en Canada ten Noorden. In de lengte strekt zich het zelve 300, en in de breedte 180 Engelsche mylen uit. Men gelooft van de eerste bewoners van dit landt, dat zy van de tien verstrooide stammen Israëls afkomstig zyn, dewyl zy noch vele plechtigheden hebben welke die der Joden zeer naby komen, ook van uiterlyke gestalte hen zeer gelyk zyn. Van de Europianen kwamen de Hollanders eerst omtrent het midden van de XVII eeuw derwaarts, en noemden dit landt nieuw-Nederlandt, doch maakten daar in een slechten voortgang. Kort na de Hollanders kwamen 'er ook de Zweden en Finnen, en leiden zich op den landbouw. Doch daar ontstonden tusschen hen eenige moeielykheden, welke, door de overgave, die in den jare 1655 door den Zweedschen gouverneur aan den Hollandschen geschiedde, afgedaan wierden. In den jare 1665 nam Robert Carr dit landt den Hollanders af voor de Engelschen, welke het kort daar na weder verloren, doch in de vrede, die daar op volgde, van de Hollanders bedongen, en behielden. Doch zy maakten aldaar mede een slechten opgang tot den jare 1681, wanneer koning Karel de II dit landt, zo als het toen was, aan den beroemden kwaker William Penn, eenen zoon van den ridder Penn, die den koning Karel den II in zyn ongelukkigen toestandt grote diensten gedaan, en daar door zyne goederen verloren hadde, tot vergoeding van zyne schade, met vryheit, recht, en gerechtigheden, en alles wat ten voordele van het zelve landt dienen konde, naar zyn goedvinden erfelyk en in eigendom overliet, doch dat het uiterste appél aan den koning zoude voorbehouden, en hy verbonden zyn tot een leenerkentenis jaarlyks twee bevervellen aan den koning te leveren, en zoude dit landt voortaan altoos *Pensylvanië*, dat *Pens Wildernis*, [illegible]

genoemt worden. Hier op liet Penn een manifest uitgaan, dat hy 3000 akkers voor 100 ponden sterlings verkopen, en niet meer dan een schelling jaarlyks van 100 akkers tot erfpacht hebben wilde. Doch den genen, die geen geldt hadden om te kopen, liet hy ieder akker voor eenen penny, en den dienstboden en kinderen voor een halven penny jaarlyksche erfpacht. Waar door hy vele Europianen derwaarts lokte, invoegen dat hy den 1 November des jaars 1682 met 20 schepen in Pensylvanië aankwam, en eene aanzienlyke stadt, Philadelphia genoemt, welke de hoofdstadt van dit landschap is, aan de rivier de la Ware bouwde, die uit 3000 huizen bestont. Hy verdeelde het landt in zes graafschappen, te weten, Philadelphia, Bukkingham, Chester, New-Castle, Kent, en Sussex, in ieder van de welke gerechtsbanken aangestelt zyn. Het landt heeft overvloedt van vee en vruchten. Daar groeien noten- ceder- cypressen- kastanie- populier- esschen- beuken- en verscheide soorten van ekebomen; ook bomen die gomme en sassafras dragen. De vruchten die in de besschen waschen zyn zwarte en witte moerbezien, kastanies, noten, prummen, aardbezien, framboisen, druiven van verscheide soorten, enz. De vruchten die 'er door den arbeidt der menschen voortkomen, zyn tarwe, garst, haver, rogge, erweten, en bonen, en allerlei kruiden en wortelen, die in Engelandt gevonden worden. Het wildt is ook het zelfde en even goed. Daar zyn elanden zo groot als kleine ossen, dassen, kleinder dan in Engelandt, bevers, konynen, en eekhorens. De tamme vogelen zyn kalkoenen, die ongemeen groot zyn, faisanten, korhanen, duiven, en patryzen in overvloedt. Daar is ook eene menigte van visschen in de zee en in de rivieren. Men vindt 'er eene menigte van medicinale planten en gewasschen, tot sieraadt, of voor de goede reuk. De grondt van dit landt, hoewel ongelyk, is zacht en zuiver, zynde minder koud dan in Engelandt, en zeer gelyk aan die van het beste gedeelte in Vrankryk. Maar van de maandt December af tot Maart toe is 'er veeltyds strenge vorst met helder weer. Men dryft hier groten koophandel zo wel op Engelandt, als op de omleggende Amerikaansche landen. De voornaamste en scheeprykste rivieren zyn die van de la-Ware, op welke een schip van 200 tonnen 200 Engelsche mylen kan opzeilen; de rivieren Christina, Brandewin, Seilpot, en Schuikil. Kleinder rivieren zyn 'er in eene grote menigte. Behalven de stadt Philadelphia heeft eene andere Engelsche societeit de stadt Frankfurt anderhalf uur van Philadelphia gebouwt, alwaar zy behalven den koophandel eenige molens, glasblazeryen, en steenbakkeryen opgericht hebben. New-Castle legt 40 Engelsche mylen van de zee aan de rivier de-la-Ware, en heeft eene goede haven. De stadt Uplandt legt 20 Engelsche mylen van New-Castle hoger op de rivier, en wordt meest van de Zweden bewoont. Den 24 October des jaars 1685 heeft L. Franciscus Daniel Pastorius van Winsheim in Franken twee mylen van Philadelphia eene stadt aangelegt, die hy Germantown of Germanopolis noemde, welke 6000 morgen lands in zich begrypt, behalven de 12000 morgen lands, welke William Penn hem tot het aanleggen van eenige dorpen overgaf; en heeft deze stadt volkomen haar eigen gerichte, ook een eigen burgermeester en Raadt. De inwoners zyn meerendeels handwerkslieden, doch houden zich daar benevens ook op met den akkerbouw en veehandel, ook maakt men daar schoon linnen, wolle en haaire-stoffen, en papier. De Engelschen hebben in dit landt vierderlei kerkelyke vergaderingen, I. die van de Episcopale of Engelsche kerke, II. de Wederdopers, III. de Presbyterianen, IV. de Kwakers, welke tweederlei en de sterkste zyn. De Hollanders hebben hunnen Godsdienst te New-Castle, de Zweden te Christian, te Tenneaim, en te Wicoco, de Hoogduitschen te Germantown. De ingebore Heidensche inwoners van dit landt zyn in 't algemeen groot en welgemaakt, doch bruin van verwe. Zy zyn beleeft en gastvry van aardt. Zy geloven eenen Godt, en de onsterflykheit der ziele. Zy verzekeren dat het een groot koning is, die hen gemaakt heeft; dat hy in het Zuiden woont, in een zeer schoon landt; dat de zielen der goeden na hun doodt derwaards zullen gaan, en aldaar gelukkig leven. Hunne regering is monarchaal of eenhoofdig en erfelyk, want zy worden door koningen geregeerd, die zy *Sachinas* noemen. William Penn maakte met deze prinssen een verbondt, en verplichtte hen door geschenken, dat zy hem 20 mylen lands verkochten, en zich verder in de wildernissen begaven. De erfvolging der koningen is zo geschikt, dat niet des konings, maar zyne moederlyke broeders of zyne zusters zonen hem opvolgen, zonder dat 'er ooit vrouwen tot de regering komen, hoewel de erfvolging haar recht van de moederlyke zyde moet ontlenen. De spraak of taal van deze volkeren is kort en aangenaam. De kinderen hebben geen andere kleding dan zeker slag van een kleinen gordel om den navel, en trouwen zeer jong. Men merkt als iets byzonders aan, dat hier gene bedelaars gevonden worden. Men kan de beschryving van dit landt, en de historie van den voortgang der volkplanting omstandiger weten in een verhaal door Penn in den jare 1683 uitgegeven, het welk men ingelascht heeft in een boek van den staat der eilanden en landen van den koning van Engelandt, gedrukt in den jare 1687. Volgens het zelve bestont de Engelsche volkplanting in den jare 1683 uit omtrent 4000 personen. In den jare 1712 gaf William Penn alle zyne goederen in Pensylvanië voor 20000 ponden sterlings over aan de koninklyke regering in Engelandt. *Blooms Engl. America c.* 8. *Pastorii Beschreib. der Provintz Pensylvania. Thomas Continuatio der Beschr. Pensylv. Falkners Nachricht van Pensylv.* enz. *Croesius Histor. Quakerian. p.* 438. *seq. Engelsch Dict.*

PENTAPOLIS, dat is het *landschap der vyf steden.* Deze naam wierdt gegeven aan eene landstreek in Syrië, waar in de vyf volgende steden gelegen waren: Sodom, Gomorra, Adama, Zeboïm, en Segor, of Bala, anders Zoar. Alle deze vyf steden waren om hunne gruwelen van Godt tot de uiterste omkeeringe door vuur van den hemel veroordeelt. Doch Loth, die verlost wierdt uit Sodom, verkreeg door zyne krachtige voorbiddinge de behoudenisse van Zoar, waar in hy ontweek. De vier overige steden wierden door het hemelsch vuur verteert, en op de plaatse, daar de zelve gelegen hadde, ontstont het Asphaltitische meir, of het meir van Sodoma. *Genes. XIX.* In klein-Asië was mede een PENTAPOLIS, waar in de steden Daris, Camira, Cos, Onido, Lindo, en Jalissa lagen. Desgelyks was 'er een PENTAPOLIS in Lybië, waar onder de steden Berenice, Arsinoë, Ptolemaïs, Cyrene, en Apollonia gerekent wierden. En eindelyk was 'er een PENTAPOLIS in Italië, waar onder de steden Rimini, Pesaro, Ancona, Osmo, en Vocona behoorden.

PENTATEUCHUM, dat is te zeggen *Vyf-boeken*, is een naam, die aan de boeken van Mozes, Genesis, Exodus, Leviticus, en Deuteronomium, gegeven wordt. Deze naam is oorspronkelyk Grieksch. Men vindt 'er die van gevoelen zyn dat deze boeken niet door Mozes, maar in later tydt geschreven zyn; het welk door de uitleggers der zelve wederlegt wordt. De Samaritanen hebben het Hebreeuwsche Pentateuchum, in oude Phenicische karacters geschreven, bewaart, het welk de oude Hebreeuwsche letteren zyn, die in gebruik waren voor de Babylonische gevangenisse.

PENTECOSTARIUM, of PENTECOSTARION, noemden de Grieken een van hunne kerkelyke boeken, vervattende den dienst, welke in de kerke geschiedt sedert den dag van Paaschen tot den achtsten dag na Pinxter, welke achtste dag van hen genoemt wordt de zondag van alle de Heiligen; en is dit boek alzo genoemt naar den Griekschen naam van het Pinxterfeest. *Leo Allatius Dissert. I. Du Fresne Gl. Gr. pag.* 1147.

PENTECOSTE was de naam van eene schatting te Athene, welke de schepen, die in de haven aankwamen, onderworpen waren, wanneer zy het vyftigste gedeelte of den vyftigsten penning van hunne lading opbrengen moesten. Deze schatting bragt de republyk jaarlyks 30 talenten op. *Meursius Attic. Lect. V.* 28.

PENTECOSTE wierden by de oude Christenen de zeven weken van Paaschen tot Pinxter genoemt, dewyl tusschen dien tydt vyftig dagen verliepen. Zy hielden gedurende dien ganschen tydt vele plechtigheden: want in den zelven viel het Paaschfeest, *Dominica in Albis*, *Mesopentecoste*, *Dies rogationum*, de Hemelvaartsdag, en eindelyk het Pinxter-feest. De Christenen gingen alle dagen in de kerke, doch zo, dat ook de huisselyke arbeidt niet vergeten of verzuimt wierdt. In al dien tydt vastten zy niet, vielen ook niet op de kniën, maar verrichtten hunnen Godsdienst staande, om hunne blydschap over de opstandinge Christi daar door te kennen te geven. Dit duurde echter maar tot in de IV of V eeuw na Christi geboorte, na welken tydt men in den yver veel verflaauwt is. *Du Fresne Gl. Gr. p.* 1147. *Schmidius Progr. de Pentecoste vet. S. Quinquagesima Paschali. Helmst.* 1710.

PENTHATLON, eene oefening by de Grieken, welke uit vyfderlei spelen bestont, namelyk het lopen, springen, werpen met paletten of stenen, het werpen met pylen, en het worstelen. De Latynen noemden deze oefening *Quinquertium.* In ieder spel wierdt den overwinnaar een zekere prys toegelegt. Den *Penthatlus* of den overwinnaar in het Penthatlon, of alle deze spelen, wierdt een palmtak in de handt gegeven; waarop de heraut met luider stemme zynen naam uitriep, en zynen lof verhaalde. Vervolgens wierdt dezen overwinnaar eene kroon van eene grote waarde gegeven. *Pausanias l. V. Pollux l. III. c.* 30.

PENTHESILEA, eene koninginne der Amazonen, volgde in de regering op Orithia. Zy kwam de Trojanen te hulp, en wierdt eindelyk, na dat zy vele blyken van hare dapperheit gegeven hadde, door Achilles gedood. Plinius zegt dat de heirbyl door haar uitgevonden is. *Plinius l. VII. c.* 56.

PENTHEUS, een Thebaansch prins, welke spotte met de plechtigheden, die op het feest van Bacchus gepleegt wierden. Deze godt, zich daar over aan hem willende wreken, bragt Agava, de dochter van den koning Cadmus, en moeder van Pentheus, tot zulk eene zinneloosheit en razerny, dat zy in 't gezelschap der Menaden zynde, zich inbeeldden, dat hy een wild zwyn was, en hem doodden. *Ovidius l. III. Metam.*

PENTLAND-FIRTH, in 't Latyn *Mare Pictiсum*, is dat gedeelte van de Noordzee, 't welk tusschen het graafschap van Cathnes in het Noorden van Schotlandt, en de Orcades gelegen is, en dat 24 mylen breedte heeft. Het ty is aldaar zo sterk dat kleine vaartuigen het zelve in twee uuren doorlopen. Men zegt dat deze engte zynen naam heeft van den schipbreuk, welke de vloot der Picten aldaar leedt, na dat zy afgewezen was door de bewoners van het graafschap Cathnes aan de eene, en door die van de Orcades aan de andere zyde. Hunne schepen wierden ingezwolgen door de draaikolken, welke voortgebragt wierden door den zamenloop der strydige of tegen malkander gestelde vloeden, welke komen uit den Chaledonischen Oceaan en de zee van Duitschlandt, en van de grote rotsen dezer eilanden, die daar gevonden worden. Ieder punt van een rots maakt een nieuwen vloedt, en deze vloeden lopen met zo veel geweldt te zamen, zelfs wanneer het stil weer is, dat men zeggen zoude dat de baren zich tot de lucht toe gingen verheffen, en de gansche zee is daar door met schuim bedekt. Maar daar is niets zo verbazende dan dit, in den tydt van eenen storm, wanneer zelfs de visschen en zeekalven in stukken geslagen worden tegen de rotsen. Daar zyn twee tyden, in welke men deze engte zonder gevaar kan doorkomen, namelyk ten tyde van de ebbe en van het hoog water; hoewel 'er dan

noch

noch kleine draaikolken zyn, gevaarlyk voor kleine ſchepen: maar de zeelieden kennen dezelve zo wel, en zyn zo wel ervaren, dat zy dezelve myden, of met veel behendigheit daar over raken. *Buchan. Gordon. Theatr. Scot.*

PENUEL, eene plaats over de Jordane, alwaar die van den ſtamme Gad naderhandt eene ſtadt hebben gebouwt. *Judic. VIII*, 8. De nieuwe Nederduitſche overzetting heeft *Pnuël. Geneſ. XXXII*, 30 wordt zy *Pniël* genoemt, doch in 't volgende vers weder *Pnuël*. Jozephus noemt deze ſtadt *Phanuël*, *Oudh. I.* 19. Naderhandt is het eene ſtadt geworden, daar Jeroboam een paleis heeft gebouwt. *Oudh. VIII.* 3.

PENUEL, PNUEL, of PHANUEL, was de zoon van Hur, en de vader van Gedor, een Israëliet van den ſtamme Juda. *I Chron. IV.* 4.

PENUEL, of PNUEL, een zoon van Saſak, van den ſtamme Benjamin. *I Chron. VIII.* 25.

PENZANCE, eene ſtadt en haven van Engelandt, in het Noord-Ooſtelyk gedeelte van het graafſchap Cornwall, dat men Penwith noemt. De ſtadt is aan den Weſter-oever van Mountsbay gelegen, tegen over de plaats Market-Jew genoemt, welke aan de andere zyde is, en daar amber gevonden wordt. Zy is 201 Engelſche mylen van Londen gelegen. *Engelſch Dict.*

PENZLIN, eene kleine ſtadt in het Mekelenburgſche vorſtendom Wenden, digt aan de grenzen van de heerlykheit Stargard, aan een klein meir, twee mylen van Brandenburg gelegen. *Topogr. Saxon. inf.*

PEON, een beroemd geneesmeeſter, dien de dichters den geneesmeeſter der goden maken. *Lucian. in Tragop.* Homerus zegt in het V boek der Iliade, dat Pluto, door Hercules gewond zynde, door Peon genezen wierdt. Maar Euſtathius en anderen, die aantekeningen over Homerus nagelaten hebben, verzekeren, dat deze naam aan Apollo gegeven wierdt, en dat dezelve in het Griekſch *genezen* betekent.

PEON, de zoon van Endymion, gaf zynen naam aan de PEONIERS, volkeren van Macedonië, welke Philippus t'onderbragt. Herodotus, Strabo, Ptolomeus, Plinius, Dion en anderen maken 'er gewag van. Maar zy ſpreken verſcheidelyk van de gelegenheit van der zelver landt. Zie *Ovid. l. II. de Ponto Eleg.* 2.

PEON *van Amathuza*, een ſchryver door Plutarchus bygebragt. Eenige ſchryvers zyn van gedachten, dat deze Peon eene hiſtorie geſchreven hadde, doch het is onzeker. *Plutarch. in Theſ. Voſſius.*

PEOR, een berg in 't landt Moabs, *Numer. XXIII.* 28, daar Mozes begraven is, *Deuteron. XXXIV.* 6, en niemandt heeft zyn graf geweten tot op dezen dag. *Beth-Peor* wordt onder de ſteden der Rubeniten opgetelt, *Jozua XIII.* 20. Ook is hier een tempel geweeſt, die den Baal toegewyd was, die daarom *Baal-Peor* genoemt wordt, *Num. XXV.* 3, daar de Latynſche overzetter *Beëlphegor* van maakt: en Hieronymus over *Jeſ. XXV.* 10, zegt, dat deze afgodt dezelve is geweeſt, dien de Latynen en Grieken Priapus hebben genoemt, de ſchandelykſte aller afgoden. De Griekſche en Latynſche overzetters hebben op de aangetoge plaatſe, *Joz. XIII.* 20, *Beth-phogor. Reland Paleſt.*

PEPARETHE, een eilandt van de Ægeeſche zee, tegen over en naby de kuſten van Magneſië, eene landſtreek van Theſſalië. Het zelve hadt eertyds eene ſtadt van den zelfden naam. Tegenwoordig wordt het *Piperi* genoemt. *Lubin Tables Geogr. ſur les Vies de Plutarque.*

PEPERGA, een dorp van de Vrieſche grietenye Stellingwerf-Weſteinde, onder het kwartier der Zevenwolden, en door het ſtroomtie Bleſſe van het dorp Blesdyk afgeſcheiden.

PEPIN, of PEPYN. Zie PIPINUS.

PEPLUS wierdt te Athene een zeker groot zeil genoemt, 't welk op het feeſt van Panathenæa, ter eere van Minerva op een ſchip gezet, en door den Ceramicus tot naar Eleuſis met grote plechtigheden voortgetrokken wierdt. Het zelve wierdt door eenige jonkvrouwen, die men Ἀῤῥηφόρους en Ἐργαστίνας noemde, gewerkt. Men zag in het zelve niet alleen de heldendaden van Minerva, als daar zy den groten reus Encedalus ombragt, maar ook de namen en daden van andere beroemde mannen, welke alle kunftig ingewerkt waren. Peplus en Peplum was ook zeker ſlag van klederen, welke zo wel mannen als vrouwen droegen. Men wierp dezelve ten dele over de andere klederen, en aldus waren zy niet ongelyk aan een ſluier of mantel; of men trok dezelve onder de andere klederen aan, en bondtze toe, dat men daar na den mantel of eenig ander overkleedt daar over doen konde. De *Pepli*, welke de vrouwen van Lacedemonië droegen, waren zo gemaakt, dat men *die onder van een doende* terſtondt de kniën zien konde. *Meurſius Attic. Lect. II.* 12. *Panathen. c.* 18. 19. *Joſ. Scaliger ad Cirin. p.* 48. *Jac. Nic. Loënſis Miſc. Epiphyll.* 8. 23. *Pagendarm Diſſ. de Peplo veterum* §. 7. *Witteb.* 1702. *Ferrarius Analect. de Re Veſtiar. c.* 26. *Faes ad Giraldum de vario ſepel. ritu c.* 1. *Piriſcus. Meurſius Miſc. Lacon. III.* 19.

PEPUZIANEN, zekere ketters, welke uit de Montaniſten voortgekomen zyn, welker dwalingen zy volgden. Zy ontleenden hunnen naam van een vlek van Phrygië, PEPUSE genoemt, werwaarts zy wilden dat de menſchen zich van alle kanten begeven zouden. De vrouwen bekleedden onder hen de biſſchoplyke en prieſterlyke waardigheden. Zy kwamen in de II eeuw te voorſchyn. *Epiphanius Hæreſ.* 49. *Auguſtin. de Hæreſ. c.* 27. *Euſebius l. V. Hiſt. Baronius A. C.* 173.

PEQUICOURT, of PEQUESCOURT, eene plaats in 't graafſchap Henegouwen, tuſſchen Douay en Marchiennes, niet verre van de Scarpe gelegen. Voortyds is het eene ſtadt geweeſt, doch naderhandt tot een dorp geworden.

PEQUIN, PEKIN, of PECHELI, eene provincie van China, en eene der voornaamſte van dien Staat. Zy heeft de provincie van Leaotum, en de golf van Nanquin ten Ooſten; Xenſi ten Weſten; Homan en Xantung ten Zuiden; en ten Noorden de gebergtens en den muur, die het landt van Tartarye afſcheiden. De hoofdſtadt van de provincie is mede Pequin genoemt; de andere ſteden zyn Paoting, Hokien, Chinting, Xunta, Quanping, Taming, Junping, enz. *Martini Atlas Sinic.*

PEQUIN, of PEKIN, eene ſtadt van de provincie van dien naam, welke *Hof van 't Noorden* betekent, (in plaats dat de naam van de ſtadt *Nankin*, *het Hof van 't Zuiden* betekent) is ſedert den jare 1404 de hoofdſtadt van China geworden. Zy is op de hoogte van 40 graden in 't Noorden van China gelegen, in eene vruchtbare vlakte, en niet verre van den groten muur. Deze ſtadt, van eene volkome vierkante gedaante, hadde eertyds vier grote mylen in haren omtrek; maar ſedert den inval der Tartaren, de Chinezen bevel gehad hebbende om zich buiten de muren te legeren, hebben zy aldaar eene nieuwe ſtadt gebouwt, *De Stadt der Chinezen* genoemt, en de twee maken te zamen zes grote mylen omtreks, ieder van 3600 ſchreden. Aldus maakt Parys, dat op het meeſte 10000 ſchreden in zynen omtrek heeft, maar het vierde gedeelte van Pequin. De ſtraten van deze Chineeſche ſtadt zyn inderdaadt onvergelykelyk breder, en het paleis van den vorſt is 'er ongemeen groot en weinig bewoond. Ook zyn 'er grote magazynen, grote ledige plaatſen, en de huizen maar eene verdieping hoog, waar door Pequin niet meer huizing of verblyfplaats in zich begrypt dan Parys, hoewel het veel volkryker is, om dat de Chinezen zich in veel nauwer plaats behelpen, en twintig van hen niet meer ruimte van huizing voor zich hebben dan andere tien. De Chinezen begroten de inwoners van deze ſtadt op zes millioenen, maar dat is opſnydery, en men kan, zonder de waarheit te kort te doen, het getal niet hoger dan twee millioenen ſchatten. De ſtraten zyn 'er byna alle lynrecht, de grootſte zyn omtrent 120 voeten wyd, en een grote myl lang, byna alle ter wederzyde met huizen van koophandel bezet, waar van de winkels, met zyde, porceleinen en verlakt werk verſiert, een aangenaam en vermakelyk gezicht veroorzaken. De huizen zyn echter niet wel gebouwt, noch verheven genoeg, en daar by vindt men 'er veel ſlyk of ſtof. Het paleis van den keizer heeft negen grote voorplaatſen van eene hoogte, alle regelrecht achter malkanderen, behalven die, welke aan de vleugelen zyn voor de ſtallingen en andere dienſten. De poorten van gemeenſchap van de eene plaats of voorhof naar de andere zyn van marmer, en hebben grote ronde torens van een Gothiſche bouworde: de vleugels of zyden van de voorplaatſen zyn geſloten door kleine logementen, of door galereien. Het verblyf van den keizer is verſiert met portalen, onderſteunt door grote kolommen. De trappen zyn van wit marmer, de daken met vergulde tegels bedekt, en het binnenſte verſiert met ſnywerk, verlakſel, verguld werk, ſchilderyen, en met vloerſtenen van marmer, of van porcelein. Dit alles gevoegt by het groot getal van verſchillende ſtukken, die dit verblyf uitmaken, doet zien dat het de woning van een groot prins is; maar de kenners vinden in al dit werk grote gebreken. In de ſtadt zyn verſcheide gerechtshoven, waar van de gebouwen uiterlyk ſchoon en groot zyn, doch van binnen zonder pracht en netheit. De tempels, aan de afgoden gewyd, zyn 'er in een groot getal, en prachtig verſiert. Daar is eene ſchone beſchouwplaats (*obſervatorium*) tot oeffening der wiskundige wetenſchappen, maar niet zo prachtig als vele voorgegeven hebben. Daar zyn zeer ſchone mathematiſche werktuigen, welke de Jeſuit Verbieſt, beſtierder van deze beſchouwplaats, aldaar heeft doen oprechten. Het heerlykſte, dat 'er te Pequin is, zyn zyne poorten en zyne muren. De muren zyn zo hoog dat zy het gezicht van alle de gebouwen wegnemen, en zo breed, dat men 'er te paardt de wacht op houdt, verdedigt door goede vierkante torens van de eene tuſſchenruimte tot aan de andere, met eene droge graft, die wyd en wel diep is. Wat de poorten belangt, die zyn noch met beelden, noch met vlak verheven beeldwerk verſierd, gelyk de andere openbare gebouwen van China zyn. Het zyn twee grote ronde torens van eene wonderlyke hoogte, by malkander ſtaande, hoewel de een van den ander geſcheiden, en waar van de zyden door hoge en brede muren aan malkander verbonden zyn: zodanig dat zy in 't midden eene wapenplaats overig laten, bekwaam om over de vyf hondert mannen in ſlagorder te vervatten. De eerſte ronde toren, die naar eene fortreſſe gelykt, is aan de landzyde, en beſtrykt den groten weg. Hy heeft geen doorgang; maar men gaat in de wapenplaats door den zydmuur, waar van de poort wydt, hoog, en welgeſchikt is. Vervolgens draait men ter regterhandt, alwaar de tweede ronde toren, die de ganſche ſtadt gebiedt, in haar voorgevel eene twede poort vertoont, van dezelfde grootte als de eerſte, maar zo digt en diep, dat de doorgang daar door duiſter wordt. Hier houdt men eene wachtplaats, en een zeker ſlag van een klein wapenhuis, om in tydt van noodt het krygsvolk te dienen. Daar is altoos eene talryke bezetting in de ſtadt, gelyk of men in verwachting was van eenig beleg. Men ziet met verwondering in Pequin zeven klokken, onder de regering van Youlo, omtrent het einde van de XIV eeuw gegoten, waar van ieder hondert en twintig duizent ponden weegt, hare opening is van 11 voeten over de middellyn, haar omtrek is van 40, en hare hoogte van 12 voeten, zonder het oor te rekenen, dat 3 voeten hoog is: alles naaukeurig gemeten door den P. Verbieſt; maar het geluidt der zelve is niet fraai, het is zelfs by uitnemendheit dof; ook worden zy maar door een houten hamer geſlagen. *Le P. le Comte, Jeſuite, Memoires de la Chine, lettre* 3.

PERA, in 't Latyn *Cornu Bizantii*, of *Chryſoceras*, eene ſtadt in Aſië, op eene hoogte, naby Galata, waar van het alleen door eenige

eenige kerkhoven afgescheiden is, zynde te gelyk eene voorstadt van Constantinopel, waar van zy door de haven, die eene halve myl breed is, gescheiden wordt. Aldaar onthouden zich verscheide aanzienlyke R. Katholyken en Grieken, als mede de Christen ambassadeurs, uitgezondert die van den keizer, van den koning van Polen, en van de republyk van Ragusa, welke zich te Constantinopel ophouden. De Fransche afgezant heeft hier een groot paleis, dat het konings-huis genoemt wordt, en het gezicht over de gansche haven en het Serrail van den groten Heer heeft, dat daar tegen over aan de andere zyde van het kanaal is. Onder Pera legt een vlek, Tophana genoemt, dat de plaats is, daar men het kanon en ander geschut giet. Galata, Pera en Tophana vertonen te zamen een amphitheater, van waar men alle de schepen en de prachtigste gebouwen van Constantinopel zien kan. *Thevenot Vojage du Levant.*

PERA, eene kleine stadt van Indië, aan gene zyde van den Ganges. Zy is aan de Westkust van het half-eilandt Malaca, veertig mylen benoorden de stadt van dien naam, welke tot het koninkryk van Siam behoort, gelegen. *Maty Dict.*

PERALDUS, (WILHELM) aartsbisschop van Lion, of, gelyk anderen zeggen, een bisschop onder dat aardsbisdom staande, was in grote achting in de XIII eeuw. Hy was een Dominikaner monnik, en maakte dat heerlyk werk, dat men van hem heeft onder den tytel van *Summa virtutum & vitiorum*, het welk men zo dikwils heeft uitgegeven, en dat Jacobus de Voragine in een kort begrip gebragt heeft. Men eigent hem ook noch andere verhandelingen toe, als: *De Religiosorum eruditione*; *Sermones de tempore*, *de sanctis*, enz. Jacobus Severt, Doctor van Parys en Theologaal van die stadt, meent in zyne Chronologische Historie der prelaten van Lion, dat Peraldus, dien Gesnerus *Peraltus*, of *De Petra Alta* noemt, inderdaadt aartsbisschop van Lion was. Hy brengt daar van waarschynlyke redenen by, en plaatst hem tusschen Rainaldus den II van Forêts, en Robert van Auvergne, omtrent den jare 1228. *Severt. de Episc. Lugdun. p. 266. Sammarth. Gall. Christ. T. I. p. 321. Gesner. Bibl. Possevin. Appar. Sac.*

PERASTO, eene kleine stadt van Turkye in Europa. Zy is in Romanië, aan de zee van Marmora, vyftien mylen benoorden Gallipoli gelegen. *Maty Dict.*

PERAULT, of PERALTUS, (RAIMONDUS) bisschop van Xaintes en Gurc, en naderhandt kardinaal, was uit een gering geslachte te Surgeres in Xaintogne geboren, en verhief zich door zyne deugdt. Hy studeerde te Parys, daar hy Doctor was van Navarre. Sedert naar Rome getrokken zynde, maakte hy zich aldaar geacht aan 't hof, en paus Innocentius de VIII zondt hem voor buitengewoon nuncius naar Duitschlandt, om aldaar na het voorafgaande Jubilé de vrywillige giften op te zamelen, die gebruikt zouden worden tegen den Turk. Hy deedt te Neurenberg een Bambergsch domheer, Dietrich van Monrung, straffen, om dat hy zich vyandlyk getoont hadde tegen de kerke en de geestelykheit, tegen welke hy een boek, *Passio Presbyterorum* genoemt, geschreven hadde. De nuncius leide wel niet veel eer in, doch verkreeg echter het bisdom van Gurc in Karinthië in den jare 1459, na Laurentius van Freyburg, en hadt daar in den beroemden kardinaal Mattheus Langen tot zynen opvolger. In dien tydt was Peraltus reets bisschop van Xaintes, paus Alexander de VI maakte hem kardinaal in den jare 1493, en zondt hem weder voor legaat in Duitschlandt. Naderhandt verkreeg hy het legaatschap van 't Patrimonium van den H. stoel, en stierf te Viterbo den 5 November des jaars 1505, in den ouderdom van 70 jaren. Hy was een geleerd man, en heeft eenige werken geschreven, als: *De Dignitate sacerdotali super omnes Reges*; *De actis suis Lubeci & in Dania Epistola. Frizon; Gall. Purp. Sammarth. Gall. Christ. Aubery Hist. des Card. Garimbert. Ciacon. Spondan. Megiserus Annal. Carinth.*

PERAXYLUS was de naam, welken Arnoldus Arsenius zich gaf, om in 't Grieksch zyn vaderlandt uit te drukken, dat een dorp was van La Campine, gelegen aan gene zyde van eene kleine rivier, welke door 's Hertogenbosch loopt, en de Deese genoemt wordt. Hy was zeer arbeidzaam, een groot kenner van de Griekische taal, en die met eene ongelooflyke moeite de oude handschriften onderzocht. Thuanus spreekt van hem, onder den jare 1561, en verklaart, dat, hoewel het hem onmogelyk geweest is de plaats en den tydt van de doodt van Arsenius na te sporen, hy echter gelooft die in dien tydt te moeten stellen. Hy merkt aan, dat deze geleerde man al zyn waken en zynen arbeidt aan het gemene welzyn hadde toegewyd, en dat de nakomelingschap hem altoos verschuldigt zoude zyn voor den druk van Josephus, dien hy in het Grieksch uitgegeven hadde naar het uitmuntend handschrift van Don Diego de Mendoza, ambassadeur van Karel den V te Venetië. Hy voegt 'er by, dat men nergens dan in den zelven de boeken zag tegen Appion, en dat Arsenius van Don Diego gescheiden zynde, wanneer die heer van Venetië vertrok, naar Bazel week, en aldaar eenige jaren zyne talenten oefende, en zich gelukkiglyk bediende van den arbeidt van Henrik Stephanus. Hy maakte ook fraaie Griekische en Latynsche puntdichten, en zoude uitgemunt hebben in de poëzy, indien hy zich niet aan ernstiger studien hadde overgegeven. Maar men heeft voor gedrukte werken genomen die, welke Gesnerus van dezen schryver hadde doen hopen. Arsenius is meer bekend geweest in Italië dan in de Nederlanden. *Thuan. lib. XXVIII. Teissier Addit. aux Elog. tirez de M. de Thou T. I.*

PERCEA, *het eilandt Percea*, is een klein eilandt van de golf van Canada. Het is aan den mondt van de rivier van dien naam, naby de kusten van Arcadië gelegen. *Maty Dict.*

PERCHE, of LE PERCHE, eene provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafschap, tusschen het landt van Chartres, dat zy ten Oosten heeft, het Vendomois en het Dunois ten Zuiden, Le Maine ten Westen, en ten Noorden Normandië. Haar Latynsche naam *Perticus* is nieuw. De volkeren van Perche worden door Cesar *Aulerci Diablintes* genoemt. Het zyn de zelfde niet, die men *Unelli* of *Venelli* noemde, gelyk men gemeent heeft, deze laatsten van het bisdom van Coutances zynde, het welk Briet, en verscheide andere landbeschryvers wel aangemerkt hebben. Men verdeelt het landt in Hoog- en Neder-Perche. Het hoge is eigendlyk het graafschap. Het lage of neder-Perche wordt *Le Perche Gouët* genoemt, naar den naam van zyne oude heren. Anderen verdelen dit landt noch in *Terre Françoise*, in *Grand Perche*, in *Perche Gouët*, en in *Terres demembrées*. Het *Grand Perche* begrypt in zich Nogent le Rotrou, Mortagne, Bellesme, la Perriere; de baronnyen van La Loupe, Illiers, Courville, en Pontgoin, den bisschop van Chartres toebehorende. Deze prelaat en die van Sées hebben byna al dit landt onder hunne bisdommen. *Perche Gouët* heeft vyf oude baronnyen, Auton, Montmirail, Alluye, Bazoche, en Brou. *Terre Françoise* begrypt in zich het gebiedt van La Tour-grise aan de rivier Aure tegen over Verneuil in Normandië. Onder de *Terres demembrées* legt Timerais, met de stadt Chateauneuf en het prinsdom van Senonches. De gansche provincie van Perche heeft omtrent achttien of twintig mylen lengte, en byna omtrent zo veel breedte. De Eure, de Loire, de Haîne, en de Aure hebben in de zelve hunnen oorsprong. Het landt is vruchtbaar in koren en in weiden. Daar zyn verscheide manufacturen van serges, van lakens, en van leer, vooral te Nogent. Het is in de justitie afhankelyk van het parlement van Parys, en in de finantien van de generaliteiten van Orleans en van Alençon. Perche heeft zyne byzondere graven gehad. De oudste, waar van men kennis heeft, is Angombert, of Albert, die in de IX eeuw leefde, ten tyde van Lodewyk den Goedertieren. Sedert bezaten de heren van het huis van Bellesme, graven van Alençon, een gedeelte van Perche. *Ives van Bellesme*, eerste graaf van Alençon, leefde in den jare 940, ten tyde van koning Lodewyk van Overzee. Hy was broeder van Segenfroy, bisschop van Mans, en hy hadde by zyne gemalinne Godehilda Wilhem den I, die volgt; Avisgaudus, bisschop van Mans na zynen oom; Ives, en twee dochters. *Wilhem* de I, graaf van Bellesme en van Alençon, deedt grote diensten aan de koningen Hugo Capet en Robert. Fulbert van Chartres spreekt van dezen graaf in den 74 brief aan den zelfden koning Robert. Wilhem stichtte de kerk van S. Leonard van Bellesme. De naam van zyne vrouwe was Mathilda, by welke hy hadde Guerinus, welken eenige schryvers den stamvader maken van het huis van Perche, en die voor zynen vader stierf; Foulques, die gedood wierdt in eenen strydt tegen de Normannen; *Robert* de I, die ter neder gehouwen wierdt in 't kasteel van Balou in Maine, daar hy gevangen was, en dien zyne onderdanen wilden verlossen; Wilhem de II, die volgt; en Ives, bisschop van Sées. *Wilhem* de II, gezegt *Talvas*, graaf van Alençon en van Bellesme, was een godloos mensch, waar van de schryvers spreken als van den ergsten van alle menschen. Hy deedt op de openbare straat Hildeburga zyne gemalinne verwurgen, wanneer zy ter Misse ging, en maakte zich gevreesd door zyne wreedheden. Arnulphus of Arnoldus zyn zoon verdreef hem uit zyne landen; en deze zoon, die gene beter hoedanigheden hadde dan zyn vader, wierdt dood in zyn bedde gevonden. Ives, bisschop van Sées, was naderhandt graaf van Bellesme, van Alençon, enz. en liet in den jare 1064 deze graafschappen aan Rogerus van Montgomeri, die getrouwt was met Mabila, dochter van Wilhem den II, en nichte van dezen prelaat. Deze *Rogerus* was by uitnemendheit geacht aan het hof der hertogen van Normandië, koningen van Engelandt, alwaar hy grote goederen hadde. Hy stierf in den jare 1094. Mabila zyne gemalinne was eene Megera, alle welker neigingen naar de wreedheit helden. Een ridder Hugo genoemt, wanhopig om dat zy hem zyn kasteel ontweldigt hadde, overviel haar by nacht in een badt, en hieuw haar het hoofdt af. Rogerus, die noch leefde, ging een twede huwelyk aan met Adelaïs, dochter van Everard, here van Puisai. Hy liet verscheide kinderen na, en onder anderen *Robert* den II, graaf van Bellesme, Sées, Alençon, enz., die een heer was van grote achting, en die Henrik den I, koning van Engelandt, beoorloogde. Deze prins deedt hem verrasschen in den jare 1111, en hieldt hem het overige van zyn leven gevangen. Robert was getrouwt met Agnes, eenige dochter en erfgename van Guido den I van dien naam, graaf van Ponthieu, waar by hy hadde *Wilhem*, gezegt *Talvas*, den III van dien naam. Deze konde niet weder in het bezit geraken van verscheide domeinen zyns vaders, en voornamelyk van het graafschap Bellesme. Hy stichtte de abdyen van Perseigne en van S. Josse, en stierf omtrent den jare 1171, by zyne gemalinne Adela van Bourgonje onder andere kinderen nalatende Guido, die den tak gemaakt heeft der laatste graven van Ponthieu; en Jan, graaf van Alençon en van Sées. Verscheide schryvers menen, met Uldericus Vitalis, dat *Guerin* of *Warin* van Bellesme, here van Damfront, mede graaf van Perche was. Zo zulks waar is, moet hy getrouwt zyn geweest met Melisenda, erfgename van Chateaudun. Het gene men zeker weet, is, dat deze vrouw de moeder was van *Godefroy* den I, vicomte van Chateaudun, en here van Rotrou. Deze stichtte de kerk van het graf van Chateaudun, en het klooster van S. Denys van Nogent, in den jare 1031. Hy hadt oorlog met Fulbert, bisschop van Chartres, die hem in den ban deedt, en hy wierdt sedert in de zelve stadt Chartres, uit de kerk komende, om-

omgebragt. Deze graaf liet twee zonen na, Hugo, vicomte van Chateaudun, jong gestorven; en *Rotrou* den I, die graaf was van Mortagne, en mede oorlog hadt met de bisschoppen van Chartres. De naam van zyne gemalinne is onbekend. Zyne kinderen waren, Godefroy de II, die volgt; Hugo, die den tak gemaakt heeft der heren van Chateaudun; Rotrou, heer van Montfort in Maine, enz. *Godefroy* de II verleende onderstandt aan Wilhem den Overwinnaar by zynen overtocht naar Engelandt; hy beoorloogde Robert van Bellesme in den jare 1087; en stierf omtrent den jare 1110, nalatende by Beatrix van Rouci zyne gemalinne, dochter van Hilduinus graaf van Rouci, Rotrou den II, die volgt; Juliana, gemalinne van Gilbert de L'Aigle; en Margareta, getrouwt met Henrik van Beaumont. *Rotrou* de II, graaf van Perche, begaf zich in den oorlog van het H. Landt, en naderhandt in dien van Spanje tegen de Saracenen, en hy stierf omtrent den jare 1149. Hy was in zyn eerste huwelyk getrouwt met Mahauda, natuurlyke dochter van Henrik den I, koning van Engelandt, die ongelukkig bleef in den jare 1120, met twee van hare broeders naar Engelandt overgaande; en hy ging een twede huwelyk aan met Heruisa van Evreux, dochter van Gualterus, baron van Sarisbury in Engelandt. Deze vrouw hertrouwde naderhandt met Robert van Vrankryk, graaf van Dreux, dien de historieschryvers mede graaf van Perche maken. Wat 'er van zy, Rotrou de II hadt van het eerste bedde Philippa, of Philippina, getrouwt met Elias van Anjou, tweden zoon van Foulques, graaf van Anjou; en van het twede bedde Rotrou den III, die volgt, en Stephanus, aardsbisschop van Palermo en kancelier van Sicilië. Hy was in dat eilandt geroepen door de koninginne Margareta, die zyne nichte was, weduwe van Wilhem den I, gezegt *den Kwaden*, gestorven in den jare 1166, en regentinne van het koninkryk voor haren zoon Wilhem den II, gezegt *den Goeden*. Deze princesse was eene dochter van Garçias den V, gezegt Ramirus, die in zyn eerste huwelyk getrouwt was met Margelina of liever Margareta de L'Aigle, dochter van Gilbertus en van Juliana du Perche. Men maakt deze aanmerking, om dat Roderic Ximenes en verscheide andere geschreven hebben dat deze Margelina eene dochter was van Rotrou den II, in plaatse van te zeggen zyne nichte. *Rotrou* de III, graaf van Perche, stichtte de Karthuizers van Val-Dieu in den jare 1170. Hy begaf zich in den oorlog naar 't H. Landt in den jare 1180, en hy stierf in 't beleg van Acre in den jare 1191. Henrik de II koning van Engelandt hadde het kasteel van Bellesme tot een leen gegeven aan Rotrou, die trouwde met Mahauda, dochter van Thibaldus den IV, graaf van Champagne. Hunne kinderen waren, Henrik, die jong stierf: Godefroy de III, die volgt; Stephanus, die ongetrouwt stierf; en Wilhem, bisschop van Chalons. *Godefroy* de III, graaf van Perche en van Mortagne, begaf zich verscheide malen op de kruisvaart naar het H. Landt, en inzonderheit in den jare 1198, en hy stierf op dien tocht in den jare 1205. Villehardouin spreekt van zyne doodt. Hy was getrouwt met Maria, of Mathilda, waar by hy hadde *Thomas*, graaf van Perche, enz. die de abdy der nonnen van Clerets van de Cistercienzer orde stichtte, en die Lodewyk van Vrankryk, naderhandt den VIII koning van dien naam, naar Engelandt volgde, daar hy in den jare 1217 gedood wierdt in den slag van Lincoln, zonder nakomelingen na te laten. *Wilhem*, bisschop van Chalons, zyn oom, volgde op hem in de graafschappen van Perche en van Mortagne, en stierf in den jare 1221. Guill. Le Breton spreekt van hem. De landen van het graafschap Perche wierden vervolgens met de kroon vereenigt, onder de koningen Lodewyk den VIII en Lodewyk den H. Zy waren sedert het erfdeel van Karel van Vrankryk, zoon van koning Philippus den Stouten, en vader van koning Philippus van Valois, en van Karel van Valois den II van dien naam, graaf van Alençon, van Perche, enz. Hy liet na Petrus, wiens zoon Jan de I de vader was van Jan den II, die wederom naliet Renatus, wiens zoon was Karel, hertog van Alençon, graaf van Perche, enz. Deze stierf te Lyon den 11 April des jaars 1525, wederkerende van den slag van Pavia. Van alle deze prinssen wordt in het byzonder gesproken, en hunne successie onder den naam van ALENÇON gevonden. Perche wierdt vervolgens op nieuws met de kroon vereenigt. *Older. Vitalis. La Chron. de Normandie. Wilh. Breton. l. XII. Philipp. Gilles Bry sieur de la Clergerie Hist. du Perche. Sanson Rem. sur l'anc. Gaule & aux veritez Geogr. Briet Geogr. Du Chesne Antiq. des Villes.*

PERCUNOS, de voornaamste afgodt der oude inwoners van Pruissen, tot wiens eere zy een altoosdurend vuur van ekenhout onderhielden. Wanneer de priester, welke het opzicht over dit vuur hebben moest, en die in hunne spraak *Waidelotte* genoemt was, het zelve door zyne onachtzaamheit liet uitgaan, wierdt hy aan het leven gestraft. Deze afgodische volkeren geloofden, dat wanneer het donderde, hun opperste priester, dien zy *Krieve* noemden, met hunnen godt Percunos in gesprek was. In die gedachten vielen zy dan ter aarde om deze godheit aan te bidden, op dat hy hen bekwaam en vruchtbaar weer verlenen mogte. Deze afgodt wierdt voorgestelt met een toornig, vuurrood en brandend gezichte, met een zwarten kroesen kop en baardt, en het hoofdt van gelyken met vuurvlammen omringt. Hy was zo veel als Jupiter, beduidde den donder, gelyk dan noch hedendaags de Lithauwers een donder alzo noemen; zo was hy ook de zonne, en regeerde het weer. *Hartknoch diss. X. de cultu Deorum Pruss. Ej. Preuss. Chronick P. I. c. 6.*

PERCY, een edel en oud geslacht, dat zynen oorspronk heeft van *Manfredus van Percy*, die uit Denemarken in Normandië kwam, voor den tocht van den vermaarden Rollonus in dat landt. *Wilhem* en *Serlo van Percy* verielden Wilhem den Overwinnaar in Engelandt. Wilhem, een der barons zynde, en een gunsteling van dien prins, verkreeg van den zelven grote bezittingen in dit koninkryk, en vooral in de graafschappen van Lincoln en Jork, in welk eerste hy 32 heerlykheden hadde, en in het andere 86. *Wilhem*, zyn kleinzoon, zonder mannelyke kinderen stervende, trouwde *Agnes*, zyne dochter, met Josselinus van Lovaine, op voorwaarde, dat hy en zyne nakomelingschap den naam en wapenen van Percy zouden aannemen. Dit geslacht maakte zich zeer beroemd door de grote diensten, welke het in verscheide gelegenheden deedt tegen de Schotten en de Franschen. *Henrik Percy* wierdt tot vergelding daar van by de kroning van den koning Richard den II graaf van Northumberlandt gemaakt, met die byzondere gunste, dat hy alle de landen, waar van hy in 't bezit was, of die hy noch in 't vervolg verkrygen zoude, zoude houden *sub honore comitatus*, als afhankelyk van dat graafschap. In het 2 jaar der regeringe van Richard den II trok hy in Schotlandt met den graaf van Nottingham, en veroverde de stadt Berwyk. In het 7 jaar der zelve regering trok hy, om zich te wreken over de invallen, welke de Schotten in het graafschap van Northumberlandt deden, in hun landt, en verwoestte hunne grenzen. Maar hy hadt het ongeluk, dat de Schotten, den gouverneur van Berwyk omgekocht hebbende, zich meester maakten van de plaats. De hertog van Lancaster, die zyn vyandt was, zich van deze gelegenheit bedienende, bewoog het parlement het doodvonnis tegen hem uit te spreken, met verbeurtmaking van alle zyne goederen. Maar de koning verschoof de uitvoering van dit strenge vonnis; waar op de graaf Berwyk belegerde, en het zelve innam. Hy wierdt met den bisschop van Durham en anderen benoemt om over de vrede te handelen, en reden te vorderen van de schade, welke de Schotten den Engelschen hadden aangedaan; en kort daar na wierdt hy benoemt om 24000 marken van hen te ontfangen, wegens het overschot van de betaling der 100000 marken, waar voor men overeengekomen was voor het losgeldt van hunnen koning David. Maar in het 21 jaar der regering van Richard den II wierdt hy met zynen zoon Henrik, op de berichten dat zy oproerige taal gevoert hadden, gedagvaard om voor den koning te verschynen; en zulks geweigert hebbende, wierdt hy gebannen. Hy vluchtte in Schotlandt, daar hy bleef tot dat de hertog van Lancaster te Ravenspur in het graafschap Jork landde, daar hy hem ging ontmoeten. De hertog voor koning uitgeroepen zynde, onder den naam van Henrik den IV, maakte hy den graaf, uit aanmerking van zyne verdiensten, konnestabel van Engelandt voor zyn leven, gaf hem het eilandt Man, maakte hem algemeen opziender en bewaarder der Westelyke grenzen tegen Schotlandt, en in het volgende jaar benoemde hy hem om te handelen over het huwelyk van Blanche, zyne oudste dochter, met Lodewyk hertog van Beieren, oudsten zoon van Rupert koning der Romeinen. In het derde jaar der regeringe van Henrik den IV, de Schotten een inval in Engelandt gedaan hebbende, behaalden de graaf en zyn dappere zoon, den graaf van Dunbar, die de zyde van zyne landgenoten verlaten hadde, by zich hebbende, eene volkome overwinning op de Schotten by Halidown-Hill, en namen den graaf van Douglas, generaal van het Schotsche leger, gevangen. In het volgende jaar het geldt gevordert hebbende dat men hem schuldig was voor de bewaring der grenzen, en geen voordelig antwoordt ontfangen hebbende, stont zyn zoon Henrik op, greep de wapenen aan, en wierdt kort na den slag van Shrewsbury gedood. De graaf zyn doodt vernomen hebbende, veroordeelde zyne wederspannigheit, en onderwierp zich aan den koning, die hem het leven schonk, maar hem in eene plaats van zekerheit deedt stellen, tot het zesde jaar van zyne regering, wanneer hy losgelaten en in het bezit van alle zyne goederen herstelt wierdt. In weerwil van deze gunst leide de doodt van zynen zoon hem altoos aan het herte, en zich bedienende van het misnoegen van Thomas Mowbray, graafmaarschalk, en van Richard Scrope, aardsbisschop van Jork, voegde hy zich by hen in hunnen opstandt. Maar deze geen geluk gehadt hebbende in hunne ondernemingen, trok de koning op tegen den graaf, en noodzaakte hem in Schotlandt te vluchten. De graaf trok van daar in het landt van Walles, van waar hy wederkeerde in het graafschap York. Hy deedt aldaar eene proclamatie afkondigen, waar in hy alle de genen, die de vryheit beminden, aanmaande om de wapenen op te vatten en hem te volgen. Maar Thomas Rokesby, sherif van het graafschap York, versloeg hem met alle die van zynen aanhang. De graaf wierdt in den slag gedood. Men hieuw zyn hoofdt af, en men zondt het naar Londen, om op de brug ten toon gestelt te worden; zyn ligchaam in vier deelen verdeelt wierdt mede op vier verscheide plaatsen ten toon gestelt. Maar de koning geboodt eenigen tydt daar na de zelve weg te nemen, en liet zynen bloedverwanten toe de zelve te begraven. Deze graaf hadt by zyne gemalinne, dochter van den Lord Nevil, en zuster van Ralph eersten graaf van Westmorlandt, drie zonen; *Henrik*, *Thomas*, en *Ralph*. Henrik, van wien hier voor gesproken is, ontfing de orde van den Kousseband wanneer zyn vader graaf gemaakt wierdt, en wierdt in het 8 jaar der regering van Richard den II aangestelt tot eenen der commissarissen tot bewaring der Schotsche grenzen, waar in hy zo wakker was, dat hy schertzender wyze *Hot-spur*, dat is *vurige spoor*, genoemt wierdt, om te kennen te geven dat hy brandde om te slaan. In het elfde jaar van de zelfde regering wierdt hy op zee gezonden tegen de Franschen, in welken last hy veel roem behaalde. In het zelfde jaar bevondt hy zich in den slag tegen de Schotten, doodde met eige handen den graaf van Douglas, en wondde den graaf van Murray dodelyk. Maar de vyanden al

al te driftig vervolgende, wierdt hy gevangen door den graaf van Dunbar met zynen broeder Ralph en naar Schotlandt gebragt. Weinig tyds daarna wierdt hy in vryheit gestelt, en in de gewichtigste ampten gebruikt door Richard den II, tot dat de hertog van Lancaster zich meester maakte van Londen. In het derde jaar der regeringe van dezen prins bevondt hy zich met zynen vader in den vermaarden slag van Halidown-Hill tegen de Schotten, waar in de Engelschen eene uitmuntende overwinning behaalden. Maar koning Henrik de IV, zyn onverzoenlyke vyandt zynde, om de reets verhaalde redenen, en op het aandringen van zynen oom Thomas Percy, graaf van Rochester, bediende hy zich van verscheide aannemelyke voorwendsels om het volk te doen opstaan, en wurf krygsvolk op de grenzen van Schotlandt, onder voorgeven van voortgangen in dat koninkryk te maken. De koning, door brieven van uitschryving op alle zyne bezwaarnissen geantwoord hebbende, trok tegen hem op. Henrik Hot-spur naby Shrewsbury verstaan hebbende dat de koning naderde, maande zyne soldaten aan om dapperlyk te stryden, dewyl deze dag hen alle gelukkig zoude maken, indien zy de overwinninge behaalden; of hen voor altoos ontslaan zoude van de macht des konings zo zy overwonnen wierden, zynde het eerlyker voor het gemene welzyn te sterven in eenen slag, dan te sterven door het vonnis van eenen vyandt na den strydt. Zyne soldaten, die een getal van 14000 uitgeleze mannen uitmaakten, aldus aangemoedigt, en het voordeel van den grondt gewonnen hebbende, liet de koning hem zyn pardon aanbieden door den abt van Shrewsbury, op voorwaarde dat hy de wapenen zoude nederleggen. Hy zondt zyn oom Percy aan den koning, om hem de redenen te verklaren waarom hy de wapenen hadde opgevat, en om voldoening te vorderen. Men zegt dat de koning alles wat redelyk was toestont, en groter onderwerpingen deedt dan met zyne koninklyke waardigheit overeenkwam: maar dat de oom, by zynen neef wederkomende, hem de zaken niet verhaalde gelyk die waren, en zynen geest veel verbitterde. De slag wierdt gelevert des daags voor het feest van Maria Magdalena van den jare 1403. Men streedt van wederzyde dapperlyk, tot zo verre dat verscheide van des konings zyde het slagveldt verlieten, denkende dat die vorst gedood was. Want Hot-spur en de graaf van Douglas, welker dapperheit onuitsprekelyk was, deden alle hunne pogingen, voornamelyk tegen den persoon des konings. En verwoed zynde dat zy hun voornemen niet volvoeren konden, vielen zy wanhopig op de vyanden daar de strydt het heetste was, alwaar Hot-spur gedood wierdt, en Douglas en de graaf van Worchester gevangen, het gene die van hunnen aanhang volkomen in verwarring bragt. *Henrik* zyn zoon wierdt herstelt in zyne eer en goederen door koning Henrik den V, en hy en de graven zyne opvolgers genoten de gunst van hunne koningen, tot in het 12 jaar der regering van Elizabeth. Toen wierdt de graaf *Thomas* beschuldigt in heimelyke onderhandeling geweest te hebben wegens het huwelyk van Maria koninginne van Schotlandt met den hertog van Norfolk; boven dien verbitterd, om dat de kopermynen, die in zyne landen gevonden waren, aan de kroon toegewezen wierden, zo voegde hy zich by den graaf van Westmorlandt, en gaf eene proclamatie uit, in den naam van de koninginne, waar door aan het volk geboden wierdt de wapenen op te vatten, tot verdediging van den persoon van hare Majesteit, dan eens voorgevende, dat alles wat zy deden met raadt en bewilliging van den adeldom van het koninkryk geschiedde, en dan eens, dat zy zulks deden door beweegredenen van conscientie, om den Godsdienst te herstellen, alzo de vremde vorsten by nalatigheit van dien onderstaan zouden zulks te doen, tot groot nadeel van het koninkryk. Eene grote menigte volks vergadert hebbende, trokken zy naar Durham met ontrolde vanen, waar in men kruissen verbeeld zag met de vyf wonden des Heilands. Na verscheide optochten van de eene plaats naar de andere kwamen zy op eene plaats, Clifford-moor genoemt, naby Wetherby, in het graafschap York, belegerden kort daar na Bernard-castle, met 2000 paarden en 5000 mannen te voet, en vermeesterden het zelve in elf dagen. Maar de graaf van Sussex, die het bevel hadde in het Noorden, met verscheide andere groten eene grote macht op de been gebragt hebbende, en hen naderende, zo vluchtten zy in Schotlandt. Daar na vervolgde men hen in rechten, zy wierden overtuigt van verraadt, en deze overtuiging wierdt in het volgende parlement, in het 13 jaar der regeringe van Elizabeth, bevestigt. De gouverneur van Schotlandt den ongelukkigen graaf van Northumberlandt, die zich onder de struikrovers verbergde, gevonden hebbende, zondt hem gevangen naar Loclevin, en in het volgende jaar leverde de graaf van Morton, regent van Schotlandt, hem over aan den lord Husdon, gouverneur van Berwyk, en den 22 Augustus wierdt hy te York onthalst, zonder mannelyk oir na te laten. *Henrik Percy* zyn jonger broeder wierdt, door zekere aanstelling van de koninginne Maria, verklaard tot graaf van Northumberlandt in het 18 jaar der regering van Elizabeth. Maar in den Tour te Londen gevangen gezet zynde, op een vermoeden van zamenzwering met de lords Paget, Throghmorton, en den aanhang der Guizen, om Engelandt te overweldigen, en Maria koninginne van Schotlandt uit de gevangenis te verlossen, wierdt hy dood in zyn bedde gevonden, met eene wonde van een pistoolschoot in de slinker zyde. De bedienden, die het onderzoek doen van de doodslagen, oordeelden, dat hy, wanhopende van zyn leven, zich zelven gedood hadde, na dat hy vruchteloos gepoogt hadde den cipier om te kopen. In het 31 jaar der regering van Elizabeth begaf *Henrik*, de zoon van den laatstgenoemden en zyn erfgenaam, zich op de vloot van de koninginne, welke geschikt was om die van den koning van Spanje, welke Engelandt wilde vermeesteren, te bevechten. Deze princesse maakte hem ridder van den Kousebandt, vervolgens wierdt hy lidt van den geheimen Raadt van koning Jacobus den I, en kapitein van de kompagnie pensionarissen. In den jare 1606 wierdt hy voor 't hof van Justitie overtuigt geweten te hebben dat 'er eenige toeleg gesmeed wierdt tegen den koning, zonder bericht daar van gegeven te hebben; dat hy in de kompagnie der pensionarissen aangenomen had de Thomas Percy, zynen nabestaande, (die naderhandt medeplichtig wierdt aan het buspoeder verraadt) hoewel hy wist dat hy een Papist was, en dat hy den eedt van supremacie van hem niet gevordert hadde. Hy wierdt verwezen tot eene boete van dertig duizent ponden, berooft van zyne plaats in den geheimen Raadt, en naar den Tour gezonden, om zyne overige dagen aldaar gevangen te blyven. Hy wierdt echter ontslagen in den jare 1621, waar na hy in het vierde jaar der regeringe van Karel den I eene bevestiging verkreeg voor hem en voor zyne mannelyke erfgenamen van den tytel en de waardigheit van baron van Percy, enz. Zyn zoon Algernon volgde op hem, en wierdt ridder van den Kousebandt gemaakt door koning Karel den I, grootadmiraal van Engelandt, en in het vyftiende jaar van dezelve regeringe wierdt hy benoemt tot kapitein generaal van het leger, dat de koning op de been gebragt hadde tot de onderneming van Schotlandt. Maar hy weigerde die waardigheit aan te nemen, onder voorwendsel dat zyne gezondheit hem niet toeliet dezelve te oefenen. Zyn zoon *Joscelinus* volgde hem op in zyne goederen en waardigheden. Hy trouwde met Elizabeth, derde dochter en mede erfgename van Thomas graaf van Southampton, tresorier van Schotlandt. Zyne twede gemalinne was dochter en mede-erfgename van François graaf van Chichester, by welke hy eenen zoon en twee dochters teelde. Hy stierf te Turin in Piemont den 21 May des jaars 1670. Daar was geen van zyne kinderen, die hem overleefde, dan *Elizabeth*. *Dugdale's Baronage.*

PERDICCAS de I, koning van Macedonië, was een vorst, wiens leven doorluchtig was. Hy volgde in het 3341 jaar der wereldt op Thurmas, of Thurimas, en regeerde 48 jaren. Men zegt dat hy stervende aan zynen zoon Argeus beval hem te doen begraven in het graf, dat hy voor zich verkoren hadde, daar by voegende, dat zo langen tydt als de beenderen van zyne opvolgers daar in gelegt zouden worden, de kroon in hun geslachte zoude blyven. Dit gebeurde in het 3389 jaar der wereldt. Justinus zegt dat men geloofde dat de linie van dezen prins met Alexander den Groten uitstierf, om dat hy op dezelve plaats niet begraven wilde zyn. *Justin. l. VII.*

PERDICCAS de II, een zoon van Alexander den I, volgde op zynen vader in het 3618 jaar der wereldt. Hy hadt veel deel in de zaken van Griekenlandt, gedurende den Peloponneeschen oorlog, waar in hy de zyde der Athenienzen dikwils aannam en wederom verliet. Hy regeerde 23 jaren. Archelaus was zyn opvolger in het 3641 jaar der wereldt, het 341 van Rome, de XCI Olympiade. *Thucyd. l. III. IV. VI. Diodor. l. XII.*

PERDICCAS de III, de derde zoon van Amyntas, regeerde zes jaren, na zyne broeders Alexander en Ptolomeus in het 3668 jaar der wereldt. Hy wierdt gedood in den veldslag, dien hy den Illyriërs leverde, en Philippus zyn broeder was zyn opvolger.

PERDICCAS, een der generaals van het leger van Alexander den Groten, hadt veel deel in de overwinningen van dien koning, en na zyn doodt trouwde hy met deszelfs zuster Cleopatra, en wilde de monarchie bemachtigen. Alexander stervende hadt hem ook zynen zegelring gegeven, en hy hadde ook gedurende eenigen tydt de zorg van alle de zaken. Hy wierdt zelfs tot voogdt verkoren van Arideus, dien Philippus, de vader van Alexander, geteelt hadde by eene van zyne meesteressen, Philinna genoemt, geboortig van Thessalië; of van den nageboren zoon van Alexander, indien Roxane, die zwanger was, een zoon baarde. De voornemens, die hy gesmeed hadde om zyne heerschzucht te voldoen, gelukten hem ondertusschen niet. Want in Egypte getrokken zynde, om Ptolomeus Lagus aldaar aan te tasten, wierdt hy door eenige van zyne ruiters in een oproer gedood, aan den overtocht van den Nyl, in het 432 jaar van Rome, het 3732 der wereldt, twee jaren na de doodt van Alexander. *Diodor. l. XVIII. Quint. Curt.*

PERDOYTUS, een afgodt der oude inwoners van Pruissen, welke inzonderheit van de zeevarenden en van de visschers vereerd wierdt, dewyl zy hem voor den godt der zee en van de schepen hielden. Zy stelden hem voor onder de gedaante van eenen engel van ongemene grootte, die op het water stont, en den windt deedt draaien zo als hy hem hebben wilde. Eer zy gingen visschen plachten zy hem een offer van visschen toe te brengen, waar mede zy hunne tafels dekten, eetende het overschot van het gene zy geoffert hadden, en lustig daar toe drinkende. Hier op zag de priester, dien zy *Sigonotha* noemden, naar den windt, en voorzeide hen den dag en de plaats, wanneer en waar zy eene gelukkige visschery zouden kunnen hebben. *Hartknoch* 10 *Dissert. de cultu Deorum Pruss. Preuss. Chron. P. I. c. 9. n. 4.*

PEREA is de naam van een landstreek over de Jordane gelegen. Als men let op de kracht van het Griekse woordt, betekent het zelve *een landstreek over eene rivier*, of, *over eene zee gelegen*; zo dat vele landen met recht dien naam mogen dragen. Zo wordt het vaste landt over Rhodus gelegen door Polybius *Perea* genoemt, en Strabo geeft den zelven naam aan het landt over den Euphraat; en op eene andere plaats noemt hy het landt over den Acheloüs gelegen *het Perea van den Acheloüs*. Zo dat men in dien zin al het gene beoosten de Jordane was *Perea* zoude kunnen noemen. Deze benaming strekt zich zomtyds ook zeer wyd uit; zo wordt Gerasa door Eusebius eene stadt in Perea genoemt, daar hy echter op eene andere plaats dezelve aan Arabië toeschryft. In het Oude Testament betekenen de woorden *over de Jordane* al

het geen ten Oosten van die rivier gelegen is, en van den derden halven stamme is bezeten geweest: hoewel ook het landt bewesten de Jordane zomtyds genoemt wordt *aan deze zyde der Jordane*; doch dan wordt 'er bygevoegt *tegen 't Westen*, als *Jos. XII.* 7. In het Nieuwe Testament leest men dikwils *over de Jordane*, (gelyk ook eens in de apocryphe boeken, *Judith I.* 9.) waar door betekent wordt *het gansche landt over de Jordane*, en niet alleen dat gedeelte, dat Jozephus *Perea* noemt. *Matth. IV*, 25 wordt *Dekapolis* van *het landt over de Jordane* onderscheiden, hoewel verscheide steden van Dekapolis over de Jordaan gelegen waren; zo dat *Dekapolis* van *Perea eigentlyk alzo genoemt* schynt onderscheiden te worden. Maar ook in het eigentlyk genoemde Perea waren eenige steden van Dekapolis; zo dat dat ook kwalyk van Perea zelve kan onderscheiden worden. Doch gelyk men in die zelve plaats leest van Jeruzalem en van Judea, schoon Jeruzalem in Judea gelegen was, zo wordt ook Dekapolis vermeld als een aanzienlyk gedeelte van 't over-Jordaansche landt, (schoon zelfs de hoofdstadt van Dekapolis, Scythopolis genoemt, niet over de Jordane gelegen was,) en daar na wordt het gene daar en boven genoemt wordt onder den algemenen naam van *over de Jordane* begrepen. Op dezelve wyze wordt gezegt *Marc. III.* 7. 8. *dat Jesus gevolgt wierdt van eene grote menigte van Galilea, en van Judea, en van Jerusalem, en van Idumea, en van die van omtrent Tyrus en Sidon, en van over de Jordaan.* Welk laatste niet van Perea alleen, maar van de gansche over Jordaansche landstreek te verstaan is. Jozephus maakt eenige malen gewag van *Perea*, van *het landt over de Jordane*, en van *Judea over de Jordane:* en beschryft het *Oorlog. III* 2 aldus: *Het is ten grootsten dele woest en onbebouwt:* (dit is aanmerkelyk, dewyl eertyds de Rubeniten, Gaditen, en de halve stam van Manasse zo ernstelyk naar dit landt gestaan hebben, om zyne vruchtbare weiden te genieten) *zyne lengte is van Macherus tot aan Pella; de breedte van de Jordaan tot aan Philadelphia. Zyn Noorder landpaal is Pella; de Wester de Jordaan; de Zuider het Moabitische; de Ooster Arabië en het Silbonitische*, (dus leest Rufinus een afschrift van de hogeschole te Leipzich op deze plaats, de drukken hebben *het Simonitische*) *Philadelphia, en Gerara.* (Rufinus heeft *Gerasa*, dat beter is.) Zie daar de bepaling, die Jozephus maakt van Perea. De hoofdstadt was naar 't getuigenis van den zelven schryver Gadara. *Oorlog. V.* 3. en zyne steden Abila, Julias en Beremoth; welke eindelyk alle tot aan Macherus toe in de macht der Romeinen gekomen zyn. Zo dat Perea van Batanea, het Trachonitische, het Gaulonitische, en het Gamalitische onderscheiden wordt, *Oudh. XVII.* 13. en *Oorl. III.* 2. Het wordt ook op eene andere plaats (*Oudh. VIII.* 2.) onderscheiden van het Gaulonitische en 't Gileaditische, wordende dan de naam van *Gilead* (gelyk in de H. Schrift) gegeven aan den landstreek, die benoorden Perea gelegen is. *Reland Palest.*

PEREASLAW, eene kleine stadt van neder-Volhynië in Polen. Zy is aan de rivier van Trubiecz, omtrent veertien mylen van Kiow, ten Zuidoosten, gelegen. Deze stadt is tamelyk volkryk en sterk, en behoort aan de Muscoviten. *Maty Dict.*

PERECCO, eene stadt van Galilea, waar van Jozephus gewag maakt, *Oorl. II.* 25. Reland gelooft dat men lezen moet *Capher-Ecco*, het veldt of het landt van *Ecco* of van *Acco*. De stadt Ptolemaïs wierdt *Acco* genoemt. Aldus kon het zyn dat *Capher-Acco* niet verre van daar gelegen was. *Reland Palestin. l. III. p.* 925.

PERECZAZ, eene kleine stadt van opper-Hungarië, drie mylen van Debonka en van Mongatz, ten Zuiden. Zy is de hoofdstadt van het graafschap PERECZAZ, dat tusschen de graafschappen van Ungnar, Ugog, en Maramarus, en tusschen de Krapaksche bergen gelegen is. De vesting van Mongats is daar onder begrepen. *Maty Dict.*

PEREFIXE, (HARDOUÏN DE BEAUMONT VAN) aartsbisschop van Parys, kommandeur en ridder van de ordens des konings, en voorstander (*proviseur*) van de Sorbonne, was gesproten uit het oude huis van Beaumont in Poitou. Na 't voltrekken van zyne studien in de Theologie wierdt hy doctor in de Theologie van de faculteit van Parys, het huis, en de societeit van de Sorbonne, en oefende met toejuiching de talenten, die hy hadde in het leeraaren. Hy wierdt verkoren tot leermeester van koning Lodewyk den XIV, en eenigen tydt daarna voorzien met het bisdom van Rhodez. De zwarigheit die hy zich maakte van niet ter zelver tydt de verplichting van de bisschoplyke residentie en die van de opvoeding des konings te kunnen waarnemen, bewoog hem vrywillig afstandt te doen van zyn bisdom: maar de koning benoemde hem eenige jaren daarna tot aardsbisschop van Parys, en gaf hem het kancelierschap, en het teken van het kommandeurschap van zyne ordens. Hy poogde zich waardiglyk te kwyten in de plichten van een goed prelaat, het zy door zyne zorgen, het zy door zyne goede voorbeelden. Hy stierf den laatsten December des jaars 1670. *Martignac Eloges des Archevêques de Paris.*

PEREGRINI, (MARCUS ANTONIUS) een rechtsgeleerde en sekretaris van de republyk van Venetië, was geboren te Vicenza in den jare 1530. Melchior Peregrini zyn vader deedt hem met veel zorg opvoeden, en hy maakte zulk een voortgang in de wetenschappen, die men hem deedt leren, dat hy wel haast zyne meesters overtrof. Hy maakte zich boven al zeer bekwaam in de burgerlyke en kanonyke rechtsgeleerdheit, zo dat hy in die faculteiten doctor zynde, verdiende onder het getal der professoren gestelt, en van alle kanten als het orakel van de rechten geraadpleegt te worden. De republyk van Venetië bediende zich van hem om over verscheide zaken met vremde prinsen te handelen, en de senaat was zo voldaan over zyn gedrag, dat behalven de waardigheit van het sekretarisschap, en de ridderorde van S. Marcus, die aan hem opgedragen wierden, hy ook professor-deken van het kanonyke recht in de universiteit van Padua gemaakt wierdt, na de doodt van Bartholomeus Silvatica. Deze vermaarde Raadt gaf met recht deze vergelding aan Peregrini, dewyl hy zo krachtig haar belang verdedigt hadde in eene zake zo moeielyk en netelig als die, welke de republyk in oneenigheit gebragt hadde met paus Paulus den V. in 't begin van de XVII eeuw. Hy stierf den 5 December des jaars 1616, in den ouderdom van 86 jaren, drie maanden en vier dagen. Men heeft verscheide werken, die hy geschreven heeft, als: *de Jure Fisci lib. VIII*; *De Fideicommissis*, enz. *Thomasini in Elog. Illustr. Vir. Patav. Lorenzo Crasso Elog. d'Huomini Letterati T. II. p.* 105.

PEREGRINUS, bygenoemt *Proteus*, een Cynisch philosooph, verbrandde zich zelf levende te Olympia, gelyk de Brachmannen gewoon waren te doen, ten tyde van Marcus Antoninus. Hy was een Christen geweest, of hadt ten minsten geveinst zulks te zyn, hoewel hy voor het overige van te voren een schandelyk leven geleid hadde, indien het gene Lucianus daar van verhaalt waarachtig is. Aulus Gellius, Athenagoras, Tertullianus, en Ammianus Marcellinus maken gewag van hem. De eenen pryzen hem, en de anderen laken hem. Lucianus stelt hem voor eenen bedrieger te boek, die door verwaandheit voorgaf, dat hy zich zelf levende zoude verbranden, en die daarna zyn woordt wel wederom hadde willen herroepen. *Lucian. de morte Peregrini.*

PEREIRA, (BENEDICTUS) een Jesuit, was in den jare 1535 te Valence in Spanje geboren. Met zynen ouderdom van 17 jaren begaf hy zich onder de Jesuiten, die hem naar Sicilië zonden, en naderhandt naar Rome, daar hy zich bekwaam maakte in de wetenschappen, die hy met roem leeraarde. Zyne neiging bewoog hem tot de studie van de H. Schriftuur: de kennis der talen, die hy sedert langen tydt hadde, was hem zeer dienstig in dit oogmerk. Hy schreef *Commentar.* over Daniël en over Genesis; *Selectarum Disputationum in Sacram Scripturam P. V. adversus fallaces & superstitiosas artes, hoc est, de Magia & observatione Somniorum & de Divinatione Astrologica l. III.* enz. Hy stierf te Rome in den jare 1610, in den ouderdom van 75 jaren. *Possevin. in Appar. Sacr. Ribadeneira. Alegambe. Anton. &c.*

PEREIRA, (GOMEZIUS) een Spaansch geneesmeester, heeft geleeft in de XVI eeuw. Hy stelde het zich tot eene eere een ieder tegen te spreken: want hy geliet zich de bestgegrondste leerstukken te bestryden, en wonderlyke gevoelens te beweren. De vryheit van te mogen philosopheren was voor hem zeer bekoorlyk. Hy bediende zich daar van overvloedig, en misbruikte zelfs die vryheit. De eerste stoffe, waar van de aanhangers van Aristoteles zo veel gerucht maakten, was een der monsters, die hy zich voorstelde uit te roeien. Maar hy schreef aan de elementen de zelfde eenvoudigheit toe, die men in de schole van Aristoteles toeschreef aan de eerste stoffe. Hy handelde Galenus zeer kwalyk over de lere der koortsen. Maar het gene het zeldzaamste was in zyne wonderlyke gevoelens, is, dat hy lang voor Descartes leeraarde, dat de beesten werktuigen zyn, en dat hy de gevoelige ziel verwierp, die men aan dezelve toeschryft. Men kan alle deze dingen zien in het boek, dat hy noemde *Antoniana Margarita*, om den naam van zynen vader en van zyne moeder te vereeren. Men wil dat Descartes zyn gevoelen uit Pereira getrokken heeft, en dat deze daar van ook de uitvinder niet is, dewyl dat het gevoelen was der Stoïschen. Anderen zeggen, dat Descartes, die weinig las, waarschynlyk nooit dezen Spaanschen schryver gelezen hadde. Anderen, die hem niet beminnen, beweren, dat hy meer gelezen hadde, dan hy zeide. Men kan een omstandig onderzoek wegens het tydbestek van dit gevoelen zien in 't *Dictionaire Critique* van *Bayle*, op het artykel van PEREIRA.

PERENNIS. Zie PERRENNIS.

PERENOT, of PERRENOT, (ANTONI) kardinaal van Granvelle, bisschop van Atrecht, en naderhandt aartsbisschop van Mechelen en van Besançon. Hy wierdt in de laatste van die steden geboren, en hadt tot vader *Nicolaas Perenot*, of *Perrenot*, heer van Granvelle, die van een gering geslacht was, en naar het getuigenis van eenigen de zoon van een slotemaker: maar zo hy van eene geringe geboorte was, hy verhief zich door zynen geest: want hy was kancelier van keizer Karel den V, hy presideerde te Worms in den naam van dezen vorst, die hem sedert naar Trente zondt, en hy behieldt, door een geluk, dat zeer zeldzaam is aan de gunstelingen der groten, twintig volle jaren, tot den laatsten dag van zyn leven toe, de gunst en vriendschap van dezen keizer. De kardinaal zyn zoon hadt mede veel geest, en dewyl hy geholpen wierdt door de wetenschappen, die hy geleert hadde in de voornaamste akademiën van Europa, verkreeg hy gemakkelyk, onder het opzicht van zynen vader, die slimheit, die in het behandelen van staatszaken vereischt wordt, zo dat hy tot het bestier van den Staat geroepen zynde, den keizer deedt zien, dat hy daar omtrent van zynen vader niet ontaard was: in 't tegendeel, hy was hem gelyk in vele zaken, en overtrof hem in vele andere, voornamelyk in zyne welsprekendheit, en in de levendigheit van zynen geest, hebbende dikwils vyf sekretarissen vermoeit, met hen ter zelver tydt brieven op te geven in verscheide talen; want hy verstondt 'er zeven volkomen. Hy was eerst kanunnik, naderhandt aartsdiaken van Besançon, en wierdt vervolgens bisschop van Atrecht. Hy sprak in den ouderdom van vier en twintig jaren met eene wonderlyke kracht op het concilie van Trente, en sedert diende hy Karel den V in verscheide gezantschappen in Vrankryk, in Engelandt, en elders. Deze vorst hadt ook veel achting voor hem, en afstandt doende van het ryk beval hy hem aan zynen zone Philips den II. Hy gedroeg zich zo behendig om zich in te dringen in den geest van dezen

vorst,

vorst, en hy bereikte daar in zo wel zyn oogmerk, dat men aanmerkt, dat de zelve byna niets besloot in byzondere, of in algemene zaken dan door den raadt en dienst van Granvelle. By het oprechten der nieuwe bisdommen in de Nederlanden wierdt hy door dien vorst benoemt tot eersten aartsbisschop van Mechelen, kardinaal gemaakt door Pius den IV in den jare 1561, en bisschop van Sabina in den jare 1578. Philips de II hadt hem ook benoemt tot eersten raadsheer van Margareta van Parma, gouvernante van de Nederlanden. Maar naardien hy van natuur zeer trotsch en hoogmoedig was, dus verhief hy zich boven de grootsten des lands, en trok des zelfs regering geheel aan zich; zo dat men hem voor de voornaamste oorzake van de Nederlandsche beroerten houdt. Hy vertrok, alles in de war geholpen hebbende, en van iedereen gehaat wordende, naar Spanje, daar hy Philips den II nog meer tegen de Nederlanders opstookte. De zelve zondt hem eenigen tydt daar na in het Franche-Comté, naderhandt naar Rome, tot de verkiezing van Pius den V, en naar Napels als onderkoning. Deze koning riep hem van daar te rug, en vertrouwde hem de zorg van alle de zaken van de Spaansche kroon in den tydt, wanneer hy bezit ging nemen van die van Portugal. Benoemt zynde tot het aartsbisdom van Besançon, stierf hy te Madrid den 21 September des jaars 1586, in den ouderdom van 70 jaren. Zyn lyk wierdt naar Besançon gebragt, daar het in de kerk der Karmeliten begraven is. *Jovius Hist. l. XLV. Thuan. l. LXXXIV. Bembi Epist. l. VI. Strada de Bello Belg. Dec. I. l. II. Chiflet Hist. Bisunt. Ughel. Ital. Sacra. Petramellar. Nomencl. Card. Sanderus in Elog. Belg. Sammarth. Gall. Chr. T. I. Gazay Hist. Eccl. du Pais-Bas. Havensius de Erect. novor. Episc. in Belg. Seckendorf Hist. Luther. Molan. Zweertius. Hoofs. De Groot. Van Meteren.* enz.

PERERE, of PEYRERE. (Isaac la) Zie PEYRERE.

PERESLAW, in 't Latyn *Pereslavia*, eene volkryke, vaste, en welversterkte stadt in Ukranië, aan gene zyde van den Borysthenes, 12 mylen van Kiow, aan de rivier Truficz, omtrent twee mylen van des zelfs uitloop in den Borysthenes.

PERESLAW, eene stadt van Muscovië. Zy is gelegen in het hertogdom van Rostow, aan den oorspronk van de kleine rivier Nerla, tusschen de steden Moscow en Jeroslow. *Maty Dict.*

PERESTRELLO. (Lodewyk) Zie BEJA.

PERETTI. Zie MONTALTO en SIXTUS de V.

PEREZ, (Antoni) een zeer beroemd Spaansch staatsbedienaar. Zyn vader was *Gonzalo Perez*, die by keizer Karel den V en by des zelfs zoon Philippus den II sekretaris van Staat, en volkomen veertig jaren in hunnen dienst geweest is. Zyn grootvader Bartholomeus Perez heeft het sekretarisschap van de Inquisitie bekleed tot zyn doodt toe. Verders was hy afkomstig van het geslacht van Perez van Monreal in Aragon, doch in genen dele van het huis van Perez van Ariza of Calatayud. Eer hy noch den loop zyner studiën ten Alcala, te Salamanca en te Padua voltrokken hadde, riep de koning Philippus de II hem aan zyn hof. Hy diende dezen vorst 30 jaren lang met zo veel genoegen van de zyde des konings, dat hy hem niet alleen als zynen Staatssekretaris de gewichtigste belangen van zyn ryk, maar ook als zyn vertrouwdsten gunsteling de geheimen van zyn hert toevertrouwde. Nu waren 'er inzonderheit twee zaken, welke dezen koning zeer na aan 't herte lagen. De eerste was de heftige liefde, die hy opgevat hadde voor de princesse van Eboly, Donna Anna de Mendoza y de la Cerda, gemalinne van den prins Ruy Gomez de Sylva, doch waarin deze vrouw hem niet naar zyne begeerte te wille wilde zyn. De andere was eene yverzucht van staat tegen zyn natuurlyken broeder Don Jan van Oostenryk, van wien hy daaglyks berichten kreeg, dat hy onder de handt ver uitziende aanslagen smeedde. Zo wel in de eene als in de andere van deze zaken stelde hy zyn byzonder vertrouwen op Antonio Perez. Doch in de eerste zegt men dat deze zich zelf gedient heeft, dat hy niet alleen de princesse van Eboly beminde, maar ook van haar weder bemind wierdt, en dat naderhandt onder zyne zaken verscheide juweelen en andere tekenen van genegenheit gevonden wierden, die hy van haar ontfangen hadde. In het ander belang diende Perez den koning met zo veel te meerder yver, dewyl hy niet alleen de voornemens van Don Jan heimelyk ontdekte, en ongemerkt verydelde, maar ook des zelfs geheimen sekretaris Juan de Escovedo, die met zeer gevaarlyke bevelen naar Madrid gekomen was, en dien men zonder gevaar weder te rug zenden, noch aan het gerichte overgeven konde, op een uitdrukkelyken, doch heimelyken last des konings, door zes vermomde persones op den helderen dag, en op de openbare straat, in den jare 1578, twee of drie dagen na den eersten Paaschdag liet ombrengen. Eenigen hebben willen voorgeven, dat Perez hier in ook zyne byzondere neigingen voldeedt, dewyl hy Escovedo, als zynen medestrever by de gemelde princesse, of liever voor zynen verrader aangezien zoude hebben. Het zy nu dat de koning ten laatsten mede eenigen argwaan van liefde tegen Perez opvatte, of dat hy de schuldt van den moordt van Escovedo gaarne van zich zelf op een anderen wilde schuiven, vermits des vermoorden vrouw en kinderen, als mede de sekretaris Mattheo Vasquez, dieswegen dagelyks by hem om recht aandrongen, zo gebeurde het eindelyk dat Perez den 28 July des jaars 1579, en ter zelfder tydt ook met hem de princesse van Eboly in verzekering genomen wierden. Daar nu ondertusschen aan de eene zyde de yverzucht en de begeerte om zich zelf te rechtvaardigen den koning tegen Perez aanspoorden; zo konden nochtans aan de andere zyde de vorige genegenheit tegen den zelven, het herdenken van zyne gedane diensten, de twyfeling, die hy wegens zyne minnehandeling met de princesse noch by zich vondt, en boven alles de vreze, dat Perez den last, dien hy van hem hadde benevens andere geheimen openbaren mogte, hem dikwils tot goede gedachten tegen den zelven bewegen. Hier uit ontstont het, dat Perez van den tydt af dat hy in verzekering genomen was, vele byzondere blyken van de koninklyke gunst, doch nooit zyne volle vryheit (voor dat hy zich zelf die te wege bragt) genoot, en gedurende dien toestandt vele straffe behandelingen ondergaan moest, inzonderheit na dat zyn vriendt de marquis de Velez, die den koning het ombrengen van Escovedo mede hadde helpen aanraden, gestorven was. Eerst zat hy omtrent 4 maanden in het huis van een zogenaamden Alcaide de Corte, in welken tydt de koning hem door zynen biechtvader, en zyne vrouw door den kardinaal van Toledo liet bezoeken. Naderhandt was hy zeven of acht maanden onder eene wacht in zyn eigen huis, in welken tydt de koning door den hoofdman van zyne lyfwacht tusschen hem en Mattheo Vasquez een plechtig verdrag liet oprechten. Hier op wierdt hem de wacht afgenomen, en vryheit vergunt om in de Mis en uit wandelen te gaan, ook bezoek te ontfangen, doch niet te geven. In dien staat bleef het tot op den laatsten January des jaars 1585, terwyl ondertusschen de staatszaken zyn sekretarisschap rakende als van te voren in zyn huis door zyne onderhorige bedienden afgevaardigt wierden. Evenwel liet de koning toe dat men het gerichte De la Visita, dat in Castilië gebruiklyk was, tegen hem aanstelde, het welk in een onbepaald onderzoek van iemands bedryf, en byna op de zelfde wyze bestaat als de geestelyke Inquisitie. Dewyl de koning echter door zynen biechtvader Perez dikwils liet verzoeken, dat hy zyn schriftelyken last tot zyne verantwoordiging niet vertonen wilde, met vertroosting en verzekering dat men hem op eene andere wyze helpen zoude, zo viel het vonnis (of veel meer een blote registrature van den fiskaal) zodanig uit, dat Perez eene boete van tusschen de dertig en veertig duizend dukaten betalen zoude, tien jaren in zyn ampt opgeschort, en twee daar van in eene vesting opgesloten worden, doch de overige acht jaren zoude hy van het koninklyke hof afgescheiden leven. Als oorzaken van dit vonnis wierden deze redenen bygebragt: (1) dat hy van Franciscus, groothertog van Florence, wegens de belening met Siena 10000 dukaten genoten hadde; (2) dat hy met de princesse van Eboly in eene onbetamelyke vertrouwelykheit hadde geleeft; (3) dat hy aan Don Jan van Oostenryk verscheide geheimen ontdekt hadde; (4) dat hy in de inkomende geheime brieven in cyffer dikwils iets verandert of bygevoegt hadde. Op het eerste antwoordde hy dat de helft van die somme in des konings kas gekomen was, doch dat de andere helft hem als protonotaris van Sicilië, uit krachte van een gebruik, met recht toebehoorde; op het (2) dat geen genoegzaam bewys tegen hem voortgebragt wierdt; op het (3) en (4) dat hy uitdrukkelyken koninklyken last daar toe gehadt hadde. Niettegenstaande hy nu, om de volvoering van dit vonnis voor te komen, te Madrid in eene kerk geweken was, zo wierdt hy echter daar uit gehaalt, (hoe zeer zich ook de geestelykheit en inzonderheit de pauzelyke nuncius daar tegen stelden,) en niet alleen in het slot Turungano gevangen gezet, maar ook uit voorzorg, dat hy zyne toevlucht mogte nemen tot de Staten van Aragon, die toen vergadert waren, zeer naauw bewaart, ja ganssche drie maanden in de boeien gehouden, en boven dien wierden zyne vrouw en zyne kinderen in eene andere plaatse opgesloten, na dat de zelve vrouw al van te voren eenmaal was gevangen gezet geweest, wanneer zy naar Lissabon tot den koning hadde willen reizen, en haars mans zaken den zelven aanbevelen. Van de gemelde laatste gevangenis bevrydde zy zich, zo haast zy op de begeerte van des konings biechtvader twee koffers met geheime schrifturen aan den zelven overgelevert hadde. Hoewel 'er nu onder deze papieren vele waren, welke Perez tot voordeel hadden kunnen dienen, zo hadde hy echter ongemerkt de gewigtigste noch in zyne handen gehouden. Na dat de koning van de vergadering der Staten in Aragon wedergekeert was in Castilië, verkreeg Perez eenige verligting van gevangenis, wierdt ook niet lang daarna in een der beste huizen in Madrid gebragt, alwaar hy veertien maanden lang genoegzaam maar half gevangen zat, dewyl byna alle de hovelingen hem vry bezochten, ja de koning hem vergunde gedurende de gansche heilige week zyne aandacht in de kerke van Atocha te plegen. Doch dit alles scheen omtrent zyne benyders en vyanden maar olie in het vuur gegoten; waarom zy te weeg bragten, dat men de klagte wegens het ombrengen van Escovedo, (welke des zelfs erfgenamen, door overreding van Don Antonio de Pazos, president van Castilië, byna genoegzaam hadden laten varen, en die ook in het gerichte de la Visita onaangeroert gebleven was,) op nieuw deedt herleven. Perez wierdt dieswegen andermaal in den jare 1589 den 9 Juny in een slot, doch na derdehalve maandt te rug naar Madrid in een voornaam huis gebragt. De koning wilde zelf met hem spreken; doch de rechter Rodrigo Vasquez belette zulks, en Perez moest eindelyk voor den zelven wegens het ombrengen van Escovedo reden en antwoordt geven. By deze gelegenheit ontfing hy nieuwe vertroostingen van den koning en te gelyk bevel, dat hy zich niet op zyn gegeven last in deze zaak beroepen zoude. Na eenigen tydt wierdt hem van 's konings wegen geoorloofd, dat hy des zelfs last, doch niet de oorzaken daar van, voortbrengen mogte. Ten laatste echter ontfing hy een brief des konings aan den gemelden rechter, waar in uitdrukkelyk stont, dat hy ook te gelyk de oorzaken der meergemelde daadt gerechtelyk openbaren zoude. Dewyl nu deze bevelen zo tegen malkander liepen, ook met den voorgaanden heimelyken last, en niet minder met het belang des konings schenen te stryden, nam Perez voor volstandig te loogchenen dat hy, noch ook de koning

aan de doodt van Escovedo het minste deel hadden, het welk te ligter geschieden konde, dewyl 'er nooit twee overeenstemmende getuigen tegen hem voorgebragt konden worden. Ter zelver tydt dacht hy zyne zaken volkomen goed te maken, dewyl hy met aanrading en goedkeuring van den koninklyken biechtvader Diego de Chaves, met Pedro Escovedo, den zoon des omgebragten, voor eene somme van 20000 dukaten zyn verdrag maakte. Maar dit zelfde verdrag gaf zynen tegenpartyders, waar onder waarschynlyk de gemelde biechtvader gerekent mogt worden, goede gelegenheit deze zaak tot het uiterste te brengen, tot zo verre, dat Perez eindelyk tot eens iegelyks verwondering daar over de pynbank moest ondergaan. In den beginne bleef hy volstandig by zyn eerste voorgeven; doch ten laatsten ontdekte hy hoe het eigentlyk met de doodt van Escovedo gestelt was geweest, doch zo, dat hy den koning, zo wel als de princesse van Eboly, en andere personen, zo veel als mogelyk was daar in verschoonde. Dewyl hy echter ligt voorzien konde, dat zyne vervolgers met dit straffe onthaal noch niet te vrede zouden zyn, zo vondt hy kort daar na, namelyk des woensdags voor het Paaschfeest in den jare 1590, een middel om zich door de vlucht te redden. Op welk eene wyze hy ontkomen is, en of zyne vrouw daar toe heeft geholpen, heeft niemandt ooit kunnen ontdekken. Zo veel weet men alleen, dat aan de gansche gevangenisse nergens het minste letsel is te zien geweest, dat een edelman uit Aragon, en zyn bloedverwant, Gil de Mesa genoemt, hem vergezelschapte, dat hy dertig mylen zonder uit te rusten te post reedt, tot dat hy de Aragonsche grenzen bereikte, en dat hy de voorzorge gebruikte, een zekeren Genuees, Giovanni Francesco Maggiorini genoemt, een wyle na zyne afreize te post den zelfden weg te laten ryden, om daar door de genen, die hem zouden willen nazetten, of gansch gene, of niet anders dan afgematte paarden te doen vinden. Zo haast men in Madrid zyne vlucht gewaar wierdt, zette men zyne vrouw, welke gereed stont om hem te paardt na te volgen, met zyne kinderen, gevangen; doch hem zelfs zondt men op het spoedigste na, met bevel, hem levende of dood te leveren, eer hy over den Ebro trok. Hy was alreets wel tien uuren in Calatajud, de eerste stadt in Aragon, aangekomen, en hadt zich aldaar in een Dominikaner klooster begeven, wanneer het gemelde bevel uit Madrid in Aragon kwam. Het zelve was niet aan den magistraat, maar alleen aan een byzonder edelman van die stadt gericht, die hem terstondt eene celle van het klooster, dat hy verkoren hadde, tot zyne gevangenis aanwees. Hier over wierden de inwoners van de plaats zeer ontroerd, maar noch meer toen men hem uit het klooster haalde. Doch Perez zelf stilde hen, en liet zich gewillig naar Saragossa voeren, alwaar de koninklyke gouverneur aan de eene, en de overste-magistraat van Aragon (dien men *Justicia* placht te noemen) aan de andere zyde, tegen malkander twistten onder wiens jurisdictie hy behoorde. Ondertusschen hadt Perez niet alleen uit Calatajud zo wel aan den koning als aan des zelfs biechtvader geschreven, maar hy zondt ook uit Saragossa eenen geestelyken, namelyk den pater prioor van Gotor, naar Madrid, die van de bewysschriften, welke Perez noch tot zyne verdediging overig behouden hadde, goede afschriften overleveren, en daar benevens bidden moeste, dat men beide om der gerechtigheit en om des konings achting wille, de zaak niet verder mogte laten komen. Maar de verbittering tegen hem was zodanig toegenomen, en men hadde den koning vermoedelyk wys gemaakt, dat Perez gene originelen meer van hem in handen hadde, dat de beschuldiging tegen hem, als eenen, die de moorders van Escovedo aangestelt, en zich daar benevens valschelyk op een koninklyk bevel beroepen hadde, op het yverigste aangedrongen wierdt. Wanneer nu eindelyk Perez gene andere uitkomst voor zich zag, bragt hy een tamelyk getal van brieven te voorschyn, welke ten dele Don Jan van Oostenryk, ten dele ook de biechtvader Diego de Chaves, met eige handt geschreven hadden, waar door zyn onschuldt volkomen aan den dag kwam, doch te gelyk ook andere in deze brieven begrepe geheimen bekent wierden, welker gewicht allezins verdiende dat men door eene verdragelyker handeling met Perez der zelver ontdekking voorgekomen ware. De geen, welke toen rechter en relator in deze zake was, schreef aan den koning, dat in zulke omstandigheden de beschuldigde noodzaaklyk moest vrygesproken worden. Hier op kwam eene verklaring van den koning, welke men in Aragon *La Separacion* plagt te noemen, waar in hy zich van deze zake afzonderde, en zyn recht, om zulks op eene andere wyze uit te voeren, zich voorbehieldt, met byvoeging dat Perez hem meer, dan ooit een vasal zynen vorst, beledigt hadde, en dat tegen de bewyzen, die hy gegeven hadde, genoegzame tegenbewyzen konden ingebragt worden, indien men gene aanzienlyke personen daar in zocht te verschonen. Vyf dagen na deze *separacion* moest Perez, als een die zich over den welstandt der vyanden van Spanje verheugt, en voorgehadt hadde zich naar Hollandt of Bearn te begeven, zich verantwoorden voor een nieuw gerichte, dat men *Juyzio de la Enquesta* noemt. Dewyl men ook op deze wyze hem niet hinderen konde, kocht men eenen zyner dienaars om, benevens eenige misdadigen, welke met hem in de gevangenisse *de la Manifestacion* zaten, dat zy iets van hem getuigen zouden, waar over men hem voor de geestelyke Inquisitie trekken, en vervolgens onder een goed voorwendsel weder in Castilië brengen konde. Het zelve bestont daar in, dat hy voornemens geweest zoude zyn, naar een ketterseh landt te wyken, en dat hy een toveraar moest zyn dewyl het volk hem zo gunstig was, waar by zy noch eenige redenen, die hem wegens zyn veelvuldig ongeluk mogten ontvallen zyn, wisten te verdraaien en op het ergste voor te stellen. Onder dit voorwendsel kwamen den 24 May 1591 de bedienden van de Inquisitie en maakten zich meester van zyn persoon. Maar het volk, dat boven dien wegens de voorgaande behandelingen kwalyk te vrede was, en dit nieuwe bedryf als eene openbare onderdrukking zo wel van de onschuldt, als van de voorrechten des lands aanzag, noodzaakte de Inquisiteurs, dat zy na 't verloop van vier uuren Perez in zyne vorige gevangenis leveren moesten. Den 20 Augustus wilde men den vorigen aanslag wederom uitvoeren; doch de genen, welke in grote menigte daar toe bestelt waren, onderwonden zich niet het zelve uit te voeren. Eindelyk op den 24 September, na dat men de voorzorg gebruikt hadde vooraf de bewilliging van den wereldlyken rechter te verkrygen, en 2000 soldaten in gereedheit te houden, wierdt de uitvoering van den gemelden toeleg op nieuw ondernomen, en Perez met den genoemden Maggiorini alreets, aan handen en voeten geboeit, op een wagen gezet. Doch hier over ontstondt onder de aanvoering van Gil de Mesa een algemene, en zo geweldige oploop des volks, dat men gedacht zoude hebben dat alles het onderste boven gekeert zoude hebben. Het gevolg hier van was, dat Antonio Perez in volle vryheit gestelt wierdt, en daarenboven 50 van de genen, die tegen hem waren, en meer dan 150 (ten dele dodelyk) gekwetst wierden. Perez reedt noch den zelven avondt met twee vrienden (waar van Gil de Mesa een was) en met zo vele lakeien uit Saragossa. Na dat hy drie dagen in 't gebergte overgebragt hadde, en vernam dat men hem derwaarts naspoorde, kwam hy te rug naar Saragossa, en hieldt zich aldaar heimelyk 40 dagen by Don Martin de la Nuça, den broeder van den Justicia, op. Na verloop der zelve, en maar een eenigen dag eer de koninklyke benden in de stadt trokken, ontweek hy wederom in het gebergte, en eindelyk den 24 November in Vrankryk. Ondertusschen zondt koning Philippus de II om den voorgevallen opstandt in Saragossa een leger onder Don Alonso de Vargas naar de grenzen van Aragon. Dewyl nu dit zo wel als het voorgaande door de Aragonezen voor eene schending van hunne wettige en door alle koningen zo duur bezworene voorrechten wierdt opgenomen, zo besloten zy den 4 November, dat hunne overste lands-overheit, *Justicia* genoemt, met eene geregelde tegenmacht den Castilianen wederstandt zoude bieden. Maar de verklaringen of bedreigingen van het Spaansche hof, en inzonderheit de aannadering van Vargas met zyne krygsbenden, welke in den beginne voorgaven, als of zy tegen Vrankryk gebruikt zouden worden, bragten te wege dat alles zich onderwierp; waar op men dan eene zeer grote menigte van geringe en aanzienlyke personen, waar onder zich ook de hertog van Villa Hermosa en de graaf van Andrada bevonden, in de gevangenisse wierp, en daar na met geldboetens of op andere wyzen strengelyk strafte, ook de landswetten merkelyk veranderde, doch inzonderheit (het welk te voren nooit gehoord was) den toenmaligen Justicia, welke *Don Juan de la Nuça y Perellos* genoemt was, twintig uuren na zyne gevangenisse opentlyk onthalsde. De stadt Saragossa moest twee jaren Castiliaansche inlegering dulden, en boven dien wierdt het huis van de Inquisitie op de wyze van een kasteel gesterkt, en met eene gedurige bezetting voorzien. Wat de verdere gevallen van Antonio Perez kortelyk aangaat; in den beginne nam de princesse Catharina van Navarre, en naderhandt haar broeder Henrik de IV, koning van Vrankryk, hem in byzondere bescherming, welke hy ook, niettegenstaande vele heimelyke en openbare aanslagen tegen hem, benevens de verdere gunst van dezen koning, en de genegenheit van vele aanzienlyke groten tot zyn einde toe genoot. De gemelde koning hadt hem in den beginne 4000 en naderhandt 3000 daalders tot een jaargeldt doen betalen. In den jare 1592 zondt de gemelde Henrik de IV hem in Engelandt met eenige bevelen aan zynen ambassadeur aldaar, alwaar hy inzonderheit door den beroemden graaf van Essex hoog geacht en bemind wierdt. Hy kwam echter wel haast van daar wederom te rug, en bragt zyn overigen leeftydt meest te Parys door, alwaar hy ook eindelyk in den jare 1611 stierf, en in de kerk der Celestynen begraven wierdt. Hy was buiten twyffel een der verstandigste mannen van zynen tydt. De kardinaal Richelieu heeft onder anderen van hem geschreven, dat hy de eerste geweest is, die den raadt gegeven heeft, dat Vrankryk, indien het zelve zich in der daadt ontzagchelyk wilde maken, op eene sterke toerusting ter zee bedacht moeste zyn. Men heeft van hem verscheide polityke werken, gedenkschriften in het Spaansch, zeer schrandere brieven, en andere werken, die de goedkeuring van het gemeen gehad hebben. Hy hadt te Alcala, te Padua en te Salamanca gestudeert. Behalven het Staatsfekretarisschap van Spanje hadt Philippus de II, toen hy noch by den zelven in gunst was, hem ook het protonotarisschap van Sicilië gegeven, welke bediening voor meer dan 12000 dukaten plagt verkocht te worden. Zyne vrouw was genoemt Donna Juanna de Coello, welke mede uit een goed geslachte gesproten was, en hem gedurende zyne vervolgingen getrouwelyk bystont. Hy hadde by haar acht kinderen in 't leven, toen hy zich genoodzaakt zag Spanje te verlaten. *Pedaços de historia, ò retrato al vivo del natural de la Fortuna, becho por los peregrinos. De Larrey Hist. d'Anglet. T. II. p.* 296. 543. *Varillas. Thuan. Hist. l.* 104. *Testament Politique du C. de Richelieu sect.* 5. *c.* 9. *Oeconomies Royales du Duc de Sully. Em. van Meteren VIII. boek.* 325. *Gonçalo de Cespedes Hist. Apologetica en los Sucessos de Aragon.*

PEREZ, (ANTONI) aartsbisschop van Tarragona, en naderhandt van Avila, een Spanjaardt, was geboortig van S. Domingo de Silos, alwaar hy zich in de Benedictyner orde begaf. Hy wierdt generaal van zyne congregatie in Spanje. Men geloofde hem waardig te zyn om byzondere kerken te bestieren, gelyk hy de kloosters van zyne orde gedaan hadde. Men benoemde hem tot het bisdom van Urgel, vervolgens tot dat van Lerida, van

waar

waar hy overgebragt wierdt op den aartsbisschoplyken stoel van Tarragona. Maar dewyl hy moeite hadde om zich in dat landt te gewennen, verkoos hy voor dit prelaatschap het bisdom van Avila in Castilië; en men was bedacht om hem een ander te geven, wanneer hy te Madrid stierf op den eersten dag van de maandt May des jaars 1637, in den ouderdom van 68 jaren. Hy heeft geschreven: *Commentarii in regulam S. Benedicti*; *Sermones*; *Pentateuchus fidei*; *de Ecclesia*; *de Conciliis*; *de Scriptura S.*; *de Traditionibus Sacris*; *de Romano Pontifice*; *Authentica fides Pauli*, *Matthai*, *Actor. Apostolor.* enz. *Anton. Bibl. Hispan.*

PEREZ, of PEREZIUS, (ANTONI) een Spanjaardt, professor in de rechten in de universiteit van Loven, was geboortig van Alforo aan de Eore. Hy volgde zynen vader, die een der huisgenoten was van de infante Elizabeth, gemalinne van den aartshertog Albertus, wanneer zy in den jare 1599 in de Nederlanden kwam. Hy was toen elf jaren oud. Hy studeerde te Brussel en te Loven, vervolgens door Vrankryk en Italië gereist hebbende, wierdt hy by zyne wederkomst benoemt tot professor van de universiteit te Loven in den jare 1614. Sedert wierdt hy benoemt tot intendant van het leger, dat men in de Palts aan den Rhyn zondt, in den jare 1620. Maar dit leger gescheiden zynde, kwam Antoni Perez zyne waardigheit van het koninklyke professorschap in de burgerlyke en kanonyke rechtsgeleerdheit weder aanvaarden, en leeraarde meer dan dertig jaren met veel achting. Zyne schriften, die tot bewyzen van zyne geleerdheit dienen, zyn: *Institutiones Imperiales*; *Prælectiones seu Commentarii in lib. IX. codicis Justinianei*; *Prælectiones in tres posteriores libros Codicis*; *Jus publicum*; *in XXV Digestorum libros*, enz. *Anton. Bibl. Hispan. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

PEREZ, (JACOB) anders bekend onder den naam van *Jacobus van Valence*, om dat hy uit dit koninkryk in Spanje geboortig was, leefde in het einde van de XV eeuw. Hy nam het geestelyke kleedt aan onder de Heremyten van S. Augustinus; en zich onder hen beroemd gemaakt hebbende door zyne schriften, door zyne geleerdheit, en door zyne Godsdienstigheit, maakte men hem bisschop van Christopolis, en suffragaan van Frederik Borgia, kardinaal van Valence, die naderhandt paus wierdt onder den naam van Alexander den VI. Jacobus Perez schreef verscheide Commentarien over de Psalmen, over het Hooglied, enz.; eene verhandeling tegen de Joden; *De Christo reparatore generis humani*; *Quæstionis finalis discussio*, enz. Hy stierf in den jare 1491. *Bellarm. de Script. Eccl. Thomas de Herrera. Elssius. Simler.*

PEREZ DE SAAVEDRA (JOHANNES) was geboortig van Cordua, of van Jacca, in Spanje. Door valschelyk verdichte Apostolische brieven meer dan dertig duizend dukaten byeen vergadert hebbende, gebruikte hy dat geldt om de Inquisitie in te voeren in Portugal. Hy veinsde tot dien einde kardinaal legaat te zyn van den H. stoel; en zyne huishouding opgerecht, en honderd en vyftig bedienden aangenomen hebbende in zyn gevolg, wierdt hy in die hoedanigheit in Seville ontfangen, en met veel eere in het aartsbisschoplyke paleis gehuisvest: vervolgens tot Badajos op de grenzen van Portugal gekomen zynde, zondt hy eenen sekretaris aan den koning, om hem zyne aankomst bekend te maken, en hem valsche brieven van den paus, van den keizer, van den koning van Spanje, en van eenige andere wereldlyke en geestelyke prinsen over te leveren, die zyne Majesteit ernstelyk baden de Godvruchtige voornemens van dezen gewaanden kardinaal-legaat te begunstigen. De koning, die verheugt was over dit legaatschap, antwoordde hem als aan een legaat, en zondt eenen der groten van zyn hof om hem te begroeten en hem in zyn paleis te vergezelschappen, alwaar hy omtrent drie maanden bleef, en rechtte ondertusschen de Inquisitie op in dit koninkryk. Na dat hy afscheidt genomen hadde van den koning, vertrok hy uit Portugal, verheugt zynde dat zyn toeleg gelukt was; maar hy wierdt ontdekt op de grenzen van Castilië, en gekent voor een oud dienaar van den marquis van Villa-nova; gevangen genomen zynde wierdt hy voor tien jaren op de galeien verwezen, en hem wierdt op levens straffe verboden ooit meer te schryven. Dit vonnis wierdt uitgevoert, en hy bleef verscheide jaren op de galeien, tot dat hy eindelyk daar af genomen wierdt in den jare 1556, door een brevet van paus Paulus den IV, die begeerig was om hem te zien, ongetwyffelt om hem te bedanken voor den goeden dienst, dien hy aan den H. stoel gedaan hadde, door het invoeren van de Inquisitie in Portugal, daar dezelve sedert in standt gebleven is. *Chron. del Card. Taver. Aubery Hist. des Card.*

PEREZ, (JOSEPH) in 't Latyn *Perezius*, een Spaansch monnik, en professor in de Theologie in de universiteit van Salamanca, heeft zich bevlytigt om de historie van Spanje op te helderen, en inzonderheit omtrent het gene de Benedictyner orde betreft. Hy gaf kerkelyke verhandelingen in het Latyn uit te Salamanca in den jare 1688, waar in hy zekere zaken wederleide, welke de vader Papebroch voorgestelt hadde in de Prolegomena van zyne maandt April. Hy vondt hem al te scherp ten opzichte van de akten van S. Eleuthera; maar hy stemde toe dat men wel deedt verscheide apocryphe schriften wegens de Heiligen te verwerpen. Hy stierf omtrent het einde van de XVII eeuw. *Bayle Dict. Crit.*

PERG, aan de Laimb, een slot en hofmarkt, eene myl van Munchen, in het bisdom Freifingen en het Beiersch landgericht Wolfertshauzen behorende. Het slot hebben eertyds de vryheren van Lerchenfeldt bezeten, tot dat Koenraad van Lerchenfeldt het zelve in den jare 1677 aan den bisschop Albert Sigismund van Freysingen en hertog van Beieren overliet, welke het zelve aanzienlyker opbouwde. Na zyn doodt heeft de keurvorst Joseph Clemens van Keulen het zelve verkregen, die ten Oosten aan het zelve eene schans met vier bolwerken aanleide onder den naam van Josephsburg, en daar in eene nieuwe kerk stichtte onder den naam van S. Michaël, waar by hy de aartsbroederschap van Michaël instelde. Niet verre van daar is eene kapelle voor de lieve Vrouwe van Loretto, waar in een mirakuleus Maria beeldt, dat van Munchen aldaar gekomen is, bewaard wordt. *Chur-Bayern p.* 274.

PERGA, eene stadt van Pamphylië, naby welke men op een zeer verheven plaatse een tempel van Diana bouwde. Hy was zeer oud, en men hadde eene grote achting voor den zelven: en hoewel de Diana van Ephese de Diana van Perga overtrof, zo hadde de laatste nochtans een goed deel in de Godsdienstigheit der volkeren. Jaarlyks wierdt aldaar eene vergadering gehouden; en men zong ongetwyfelt in dien tydt de lofzangen, welke Damophila, eene tydgenote van Sappho, te zamen gestelt hadde ter eere van deze godinne, en die noch ten tyde van Apollonius van Tyane gezongen wierden. Daar zyn verscheide gedenkpenningen, die van de Diana van Perga spreken, Περγαία Ἄρτεμις. Het is eene der steden daar Paulus het Evangelie verkondigde, en waar van *Actorum XIII en XIV* gesproken wordt. Deze stadt is gene zeeplaats, maar acht mylen van dezelve gelegen, waarom Paulus de rivier Cœstrus opgevaren, of te voet gegaan moet zyn, om derwaarts te komen. De vermaarde landmeter Apollonius Pergeus, van wien men een boek heeft van de kegelsneden, was in deze stadt geboren. Zy is tegenwoordig in een slechten staat; de aartsbisschoplyke setel is van daar overgebragt naar Attalia, eene der veertien steden, die van te voren daar onder behoorden. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

PERGA, oudtyds *Torona*, een vlek met een goed kasteel. Het zelve is op de kust van Epirus, tegen over het eilandt van Corfu, veertien mylen benoorden Preveza gelegen. Perga behoort aan de Venetianen. *Maty Dict.*

PERGAMAR, of BERGAMO, eene kleine bisschoplyke stadt, onder het aartsbisdom van Andrinopel behorende. Zy is gelegen in Romanië, aan de kleine rivier van Bracz, negentien mylen ten Zuidwesten van Andrinopel. *Maty Dict.*

PERGAMO, of PERGAMUS, eene stadt van Asië in Mysië, en de hoofdstadt van het koninkryk van den zelfden naam, wierdt zeer vermaard onder de koningen die op Phileterus volgden. Hare gelegenheit was zeer voordeelig, voornamelyk ter oorzake van de gemakkelykheit der rivieren, naar het getuigenis van Plinius, die echter van de Caicus, waar aan deze stadt gelegen is, geen gewag maakt, daar die rivier de eenige is, waar van Strabo in de beschryving van deze stadt gesproken heeft. Het was in den beginne eene sterkte, die op eenen berg gebouwt was. Lysimachus, een der opvolgers van Alexander, besloot daar in zyne schatten, en vertrouwde het gouvernement daar van aan den gemelden Phileterus, die met de omstandigheden van den tydt zyn voordeel doende zich het bezit daar van toeëigende in het 468 jaar van Rome. Eumenes zyn neef was zyn erfgenaam, en vergrootte zyne heerschappy door het vermeesteren van verscheide plaatsen rondom Pergamo. Attalus zyn volle neef, die op hem volgde, nam den koninklyken tytel aan. Eumenes, zyn oudste zoon, volgde hem in het koninkryk, waar van hy de grenspalen in de lengte en in de breedte uitzette. Deze Eumenes gestorven zynde, liet de voogdy over zynen zoon, en de bestiering van het koninkryk aan zynen broeder Attalus. Deze regeerde, eigentlyk gezegt, tot zyne doodt toe, waar na zyn neef Attalus alleen regeerde, die, zonder kinderen stervende, het Roomsche volk tot zyn erfgenaam verklaarde; waar door het koninkryk van Pergamo eindigde, dat in eene korte geduurzaamheit van maar 152 jaren zeer machtig geworden was, en waar in de pracht zulk een hogen top bereikte, dat dezelve tot een spreekwoordt wierdt. De prachtige bibliotheek, welke de koningen van Pergamo oprechtten, en de tempel van Æsculapius, waren de voornaamste sieraden van deze stadt. Augustus handelde deze stadt zeer vriendelyk, en stont haar toe tot zyner eere en ter eere van de stadt Rome eenen tempel te bouwen. Pergamo was de geboorteplaats van Galenus, en van verscheide andere doorluchtige mannen, welke Strabo optelt, en waar by men noch kan voegen Oribasius, den geneesmeester van Julianus den Afvalligen. Men zegt dat in deze stadt het parkement of pergament (*pergamenum*) uitgevonden is, en daar van zynen naam bekomen heeft. In deze stadt was ook eene der zeven gemeenten, waar van in de Openbaringe gemeld wordt, en aan welkers engel of opziender Joannes belast wierdt te schryven. Eenigen hebben gemeent dat de engel of opziender, waar aan die Apostel schreef, Carpus was, die te Pergamo gemartelt wierdt, gelyk men by Eusebius vindt. Maar hy meldt niet dat hy toen bisschop van die gemeente geweest is. Het Roomsche Martyrologium maakt hem bisschop van Thyatire. Boven dien is Carpus gestorven onder het keizerryk van Decius: by gevolg is het niet geloofiyk dat hy bisschop van Pergamo geweest is onder Diocletianus. Pergamo is eerst een bisdom geweest, dat onder het bisdom van Ephese behoorde, doch naderhandt is het eene aartsbisschoppelyke stadt geworden. Men ziet noch tegenwoordig in deze stadt de overgebleve puinhopen van het paleis der Attalische koningen, benevens eene waterleiding en een theater. Deze plaats wordt tegenwoordig van omtrent 3000 Turken, en omtrent 15 huisgezinnen van Griekfche Christenen bewoont, aan welke laatste eene kleine kerk vergunt wordt, die toegewyd is aan S. Theodorus, bisschop van Smyrna, onder welken aartsbisschoplyken setel Pergamo behoort. *Strabo l. XIII. Plin. l. V c.* 30. *& l. III. c.* 11. *Justin. l. XXVII. Polyb. l. V. Tacit. l. IV. Annal. Pancirol. Rer. Memorab. P. II. tit.* 13. *Salmuth. in Comm. ad Pancir. Bayle Dict. Crit.*

PERGOLA, een vlek van den Kerkelyken Staat in Italië. Het zelve is aan eene kleine rivier, in het hertogdom Urbino, en zes mylen ten Zuid-Oosten van de stadt van dien naam gelegen.

Eenige

Eenige landbefchryvers houden Pergola voor de oude ftadt *Peritia*, of *Perufia*, welke Ptolomeus in Umbria geplaatft heeft. *Maty Dict.*

PERGOLA, oudtyds *Strongyla*, was eertyds eene kleine ftadt; tegenwoordig is het maar een dorp van het eilandt Naciia, een der eilanden van den Archipel. Men ziet naby Pergola de puinhopen van een ouden tempel van Bacchus. *Maty Dict.*

PERGUBRIUS was de naam van eenen afgodt by de oude inwoners van Pruiffen en Litthauwen, welken zy geloofden het beftier der aardvruchten te hebben. Deze afgodendienaars vierden tot zyner eere een feeft op den 22 Maart, en vergaderden zich in een huis, daar een of twee tonnen biers tot deze plechtigheit gereed gehouden wierden. Wanneer de priefter hier nu eenige lofzangen ter eere van dezen afgodt gezongen hadde, en eenen beker met dezen drank gevuld, vatte hy den zelven tusfchen zyne tanden, dronk dien uit, en wierp hem dan over zyn hoofdt, zonder met zyne handen daar aan te raken; hy herhaalde dit verfcheide malen ter eere van de andere godheden, die hy by hunne namen aanriep, hen om een gelukkigen oogft, en overvloedt van vruchten biddende. Hier op deden alle de anderen van gelyken, zingende den lof van hunnen godt Pergubrius, en bragten het overige van den dag door in vrolykheden en maaltyden. *Hartknoch Differt. XI. de Feftis Vet. Pruff.*

PERGUS, of PERGUSA, is de oude naam van een meir van Sicilië, dat eenigen tegenwoordig noemen *il Lago di Caftro*, en anderen *Lago di Coridan*. Het zelve is in 't midden van 't eilandt, in de provincie *il Val di Noto* genoemt. Men ziet rondom het zelve wyngaarden. Zyne wateren zyn zeer zwart, en voeden gene viffchen; maar het is vol van adders. Het is mogelyk om die oorzaak dat de ouden gezegt hebben, dat Pluto aldaar Proferpina gefchaakt hadde. *Cluver. Antiq. Sic. lib. II.*

PERIANDER, een zoon van Cypfelus, tyran van Korinthe. Men heeft hem geftelt onder het getal der zeven wyzen van Griekenlandt; maar men zoude met veel meer recht hem geplaatft hebben onder de boofte menfchen die ooit geweeft zyn: want hy veranderde de regering van zyn vaderlandt, verdrukte des zelfs vryheit, en ftelde aldaar de eenhoofdige en onbepaalde regering voor zich zelven vaft; en om zich in de geweldenary te verzekeren, deedt hy de voornaamften der ftadt fterven, hen bekwaam oordelende om de zaken in hun eerften ftaat te herftellen. Hy deedt op een plechtigen feeftdag de vrouwen alle hare fieraden ontnemen, en gebruikte die om een gouden ftantbeeldt te doen maken, tot voldoening van eene gelofte. Hy bedreef bloedfchande met zyne moeder Cratea. Eenigen zeggen, dat zy, de onftuimige bewegingen van hare drift niet kunnende bedwingen, aan haren zoon voorftelde om heimelyk te flapen by eene vrouwe, die zeer verlieft op hem was, en niet gekent wilde zyn. Hy bewilligde daar in, en hadde aldus te doen met zyne moeder zonder het te weten; want Cratea hadde zich in het bedde gelegt, daar de gewaande minnareffe, waar van zy met haren zoon gefproken hadde, zich moefte laten vinden. Deze handel duurde een langen tydt op den zelfden voet; maar Periander wilde eindelyk weten wie de perfoon was, die hy zo dikwils genoten hadde. Hy deedt iemandt in de kamer verbergen, en wanneer zyne moeder te bedde ging, kwam hy met eene brandende toorts by haar. Hy zoude haar terftondt gedood hebben, zo een verfchynfel hem zulks niet belet hadde. Sedert dien tydt leefde hy als een verwoed menfch, hy was wreed, en deedt verfcheide perfonen fterven. Wat Cratea belangt, zy beklaagde wanhopig haar noodlot, en doodde zich zelf. Anderen verhalen het geval niet op die wyze: zy ftemmen wel toe dat de handel van Periander met zyne moeder verborgen zy geweeft onder het dekfel van een diepe geheimenis; maar niet dat hy onkundig geweeft zy dat hy te doen hadde met zyne moeder. Zy beweeren dat het fpel hem wel behaagde, en dat hy nergens anders toornig om was, dan dat zyne bloedfchande ontdekt wierdt. Hy ontlaftte zyne gramfchap en verdriet op zyne onderdanen, en gedroeg zich naderhandt tyranniglyk. Hy doodde Meliffe zyne vrouwe, haar met voeten tredende terwyl zy zwanger was. Hy deedt zyne meeftereffen of byzitten verbranden, die door hare lafteringen hem verbittert hadden tegen zyne vrouwe. Hy vertoornde zich zodanig om dat zyn twede zoon de doodt van zyne moeder beweende, dat hy hem wegjoeg en hem ontërfde. Hy hadt een kwaadaardig voornemen, om zyne wraakzucht te voldoen tegen de inwoners van Corcyra; dat was hunne jongelingen te zenden aan den koning Alyattes om ontmant te worden: en wanneer hy verftaan hadde dat het fchip, waar in deze onnozele offerhanden waren, te Samos ingelopen was, en dat deze jeugdt het ongeluk ontkomen was, waar toe hy de zelve gefchikt hadde, wierdt hy hier over zo verdrietig, dat hy daar door van hertzeer ftierf, omtrent tachtig jaren oud zynde. Daar zyn 'er die zeggen dat hy te doen hadde gehad met zyne vrouwe na dat zy geftorven was; eene onmenfchelykheit die niet minder fchriklyk is, dan die van Cambles, koning van Lydië, een groten vraat en zuiper, die men voorgeeft dat zyne vrouwe gegeten zoude hebben. Eenige fchryvers zyn zo onnozel dat zy deze daadt van Periander ftellen onder het getal der grote voorbeelden van de huwelykliefde. Deze dwingelandt was overtuigt dat hy genoodzaakt was de geweldige regering te behouden, om zynen ondergang en ftraffe te ontgaan; want hy antwoordde aan de genen, die hem vroegen waarom hy de regering bewaardt: *Het is zo gevaarlyk zich gewilliglyk van de dwingelandy te ontflaan, als zich daar van te laten beroven door zyne vyanden.* Men vindt in een werk van Heraclides zekere zaken die niet nadeelig zyn voor Periander. Indien hy de inwoners van Korinthe verboodt knechts te houden, hy verboodt hen ook wellufliglyk te leven. Dit was geen kwade wet. Hy leide niemandt eenige fchatting op, en vergenoegde zich met zekere tollen komende van den verkoop, en het inkomen en uitvoeren der koopmanfchappen. Hy haatte de bozen, en deedt alle de genen, die zich met koppelary ophielden, verdrinken. Eindelyk hy ftelde eenen Raadt aan, en hy regelde de koften en verteering, welke de genen die den zelven uitmaakten maken mogten. In der daadt eene loflyke en nodige bepaling, die, indien zy in gebruik was in zulke ftaten, (daar de pracht en overdaadt der Raden en andere regenten, door het misbruiken der geldmiddelen en het knevelen der onderdanen, de gemeente uitmergelen, en door het kwade voorbeeldt, dat byzondere perfonen navolgen, den ftaat doen kwynen,) den ganfchen ondergang der zelve ongetwyffelt zoude kunnen beletten. Periander hadt behalven Lycophron, dien hy verjaagt en onterft hadde, noch eenen zoon Cypfelus genoemt, doch de zelve was zinneloos. Deze dwingelandt bloeide omtrent de XXXVIII Olympiade, en heeft 40 of 44 jaren te Korinthe geregeert. Zyn broeder Gordias was zyn opvolger. *Bayle Dict. Crit. en de fchryvers door den zelven bygebragt.*

PERIBEA, in 't Latyn *Periboea*, dochter van Alcathous, koning van Megara, vrouw van Telamon, koning van Salamine, en moeder van Ajax. Het blykt uit Plutarchus, dat Telamon, al te vryen ommegang gehad hebbende met Peribea, vluchtte. Alcathous, vader van deze princeffe, het geval bemerkende, en gelovende dat dit ftuk door eenen van zyne onderdanen gepleegt was, aan eenen van zyne wachten laft gaf om Peribea in de zee te werpen. De wacht, door medelyden bewogen, befloot haar liever te verkopen. Het fchip, waar in zy ontfangen wierdt, liep aan te Salamine. Telamon kocht aldaar Peribea, welke verlofte van Ajax. Deze princeffe wordt op verfcheide wyzen genoemt, waarfchynlyk door de misflagen der affchryvers. Zommigen noemen haar *Peribea*, anderen *Eribea*, wederom anderen *Melibea*, gelyk men in Athenæus leeft, en eindelyk anderen *Phereboea*. De aangehaalde fchryver zegt dat zy getrouwt was met Thefeus. Het is bezwaarlyk te weten wanneer, en of zulks geweeft zy voor dat zy met Telamon trouwde of daarna. Het verdichtfel en de hiftorie zyn hier, gelyk in vele andere gelegenheden, zodanig vermengt, dat men de zelve niet wel kan onderfcheiden. *Bayle Dict. Crit.*

PERICLES *van Athene* is een der grootfte mannen geweeft van het oude Griekenlandt. Hy was een zoon van Xantippus en van Agariita. Zyne voorouders, zo wel van de vaderlyke als van de moederlyke zyde, waren zeer doorluchtig. Hy was niet alleen een dapper veldoverfte, maar ook een groot redenaar. Hy wierdt met alle bedenkelyke zorgen opgevoed, en hy hadt onder andere leermeefters Zeno van Elea of Elis, en Anaxagoras, twee der doorluchtigfte philofophen die in Athene leeraarden. Hy leerde van den laatften onder andere zaken de goden te vrezen zonder bygelovigheit, en eene reden te geven van de oorzaak der eclipfen, welke op eenen tydt een goeden dienft deedt aan de Athenienzen, de welke daar door ontflagen wierden van de vreze, als of die verduifteringen merktekenen waren van eenige onheilen. Men was onrechtvaardig genoeg ten zynen opzichte om hem te verdenken van Atheïftery, onder voorwendfel dat hy de leer van dezen philofooph in den grondt geleert hadde. Hy muntte uit door een onverzettelyken moedt, en door eene ongemene kracht van welfprekendheit, die gevoed en gewapent was in de kennis van de natuur; en hy fchikte zich naar den tydt zodanig naar den fmaak van het volk, dat hy zich onder eene gemeene ftaatsregering een gezag verkreeg, dat byna zo groot was als of hy daar van monarch geweeft ware. Men zegt dat hy door zyne welfprekendheit deze macht verkreeg, eene welfprekendheit die behaagde, verwondering verwekte, en die men vreefde: zy bekoorde door hare zachtheit; zy baarde verwondering door haren overvloedt; zy verbaafde door hare kracht. Eenigen willen dat hy de eerfte geweeft is, die zyne redenvoeringen gefchreven heeft, eer hy de zelve uitfprak. Hy was zeer geduldig in het verdragen der fpottende hekelingen van het blyfpel. De dichters laakten hem in verfcheide zaken, en voornamelyk over zyne minneryen met Afpafia. Deze vrouw was van Milete: zy volgde het fpoor van Thargelia, die door hare fchoonheit, en door haar verftandt de genegenheit der voornaamfte Grieken van Iönië gewonnen hadde, en hem verplicht hadde den koning van Perfië te begunftigen. Afpafia was zo bekwaam dat zy Socrates in de redenkunde en in de ftaatkunde onderwees. Men zegt dat Pericles zich aan haar verbondt, om dat zy eene grote kenniffe hadde van de grondregelen der regering; maar daar waren andere oorzaken van hunne verbintenis. De liefde was mede in 't fpel: Pericles beminde zyne vrouwe niet, en ftondt haar gewillig af aan een ander, en daar na trouwde hy met Afpafia, en beminde de zelve tederlyk. Men heeft voorgegeven dat hy zyne vrouwe verdreef, en dat hy met Afpafia, die te Megara eene vrouw van vermaak was geweeft, huishoudende, zich in de welluft dompelde, en voor de lichtvaardige vrouwe een goed gedeelte van zyne goederen verkwiftte. Zy verbondt zich na de doodt van Pericles aan eenen man van flechte geboorte, en verhefte hem tot de eerfte waardigheden van de republyk: waar door bleek dat 'er voor de fchranderheit van haren geeft, en voor hare tong niets onmogelyk was. Zy moet de kunft van 't fpreken wel verftaan hebben, dewyl verfcheide Athenienzen hare leerlingen waren in de redekunft. Zy verkreeg zich zelf zo veel achting, dat de jonge Cyrus den naam van Afpafia gaf aan eene meeftereffe, die hy beminde en alleen waardeerde. Onze Afpafia was oorzaak dat de republyk van Athene die van Samos aantaftte. Zy waren in oorlog met de Milefiers om de ftadt Priena, waar van ieder van hen zich

zich het bezit wilde toeëigenen. Die van Samos behaalden de overwinning. Hier op badt Aspasia, om hare landgenoten te dienen, Pericles, dat hy de Athenienzen den oorlog zoude doen verklaren tegen Samos. Men zegt ook dat zy de oorzaak was van den oorlog van Megara, die het beginsel was van den Peloponneeschen oorlog; en dat de beweegreden, welke Aspasia daar toe hadde, zeer schandelyk was. Eenige jonge Athenienzen te veel gedronken hebbende, gingen naar Megara, en vervoerden eene vermaarde lichtekooi. De Megarenzen vervoerden uit weerwraak twee dochters van vermaak van Aspasia. Dit was de oorzaak van hare gramschap: en om die reden, zegt men, stelde zy al haar gezag te werk om te weeg te brengen, dat men die van Megara aantastte, waar toe Pericles genoegzaam geneigt was. Aristophanes heeft daarom gezegt dat gansch Griekenlandt in oorlog was om drie lichtekooien. Men moet de twee misdryven niet vergeten, waar mede Hermippus de blyspeldichter Aspasia beschuldigde: het waren gene lasteringen van het toneel of van het blyspel; want Hermippus stelde zich op de behoorlyke wyze als aanklager in voor de rechters: hy beschuldigde haar van godloosheit, en dat zy vrouwen by haar lokte voor de vermaken van Pericles. Men weet niet wel of men voorgaf dat zy deze koppelary pleegde sedert dat Pericles met haar getrouwt was: in dat geval zoude het twede misdryf immers zo ongemeen zyn geweest als het eerste; want het is byna al zo seldzaam, dat eene vrouw voor koppelaresse dient aan haren man, als het seldzaam is dat zy zonder Godsdienst zoude zyn. Terwyl de zaak bepleit wierdt, stelde Pericles zo vele gebeden en tranen te werk by de rechters, dat hy de vryspreking van Aspasia verkreeg. Men heeft aangemerkt dat Pericles in gevaar van zyn leven zynde, minder tranen gestort hadde, dan hy deedt in het gevaar van Aspasia. Pericles verwachtte die gunst niet voor Anaxagoras, dien men ter zelfder tydt van ongodsdienstigheit beschuldigt hadde, onder voorwendsel dat hy de luchtverschynselen door philosophische redenen verklaarde; maar hy deedt hem uit Athene vertrekken om het gevaar te ontwyken. Uit het gene van de minneryen, en van het huwelyk van Pericles met Aspasia gezegt is, kan men afnemen dat het de dichters niet ontbrak aan stoffe en gelegenheit om Pericles, die, schoon hy buiten dat een deugdzaam man was, de sexe onmatig beminde, te hekelen. Hy verdroeg geduldig niet alleen deze kwaadsprekingen, die welgegrond waren, maar ook allerlei lasteringen. Hy deedt zulks niet alleen uit staatkunde, maar betoonde daar in ook de grootheit van zyn gemoedt; want nooit zoude een man, die zo vol moeds en zo levendig was als hy, de lasteringen met zo veel geduldt verdragen hebben, als men in hem zag, indien hy niet een ongemeen zielsvermogen gehad hadde. Men verhaalt dat 'er een schaamteloze kwaadaardt was, die zomtyds een ganschen dag doorbragt om hem met smaadrovende woorden in 't openbaar te honen, en hem alle lasteringen, die hy bedenken konde, te verwyten: het welk hy geduldiglyk verdroeg, zonder ooit een eenig woordt te antwoorden, ondertusschen eenige zaak van gewigt afdoende, tot des avonds dat hy zich stil in zyn huis begaf, zonder zich eenigzins ontstelt te tonen, hoe deze lastige kwaadspreker hem ook vervolgde, en voortvoer hem op alle mogelyke wyzen te lasteren; en wanneer hy gereed stondt om in zyn huis te treden, als het reets donker avondt was, geboodt hy eenen van zyne dienaars, dat hy eene toorts zoude nemen, om dezen man te verzellen en tot aan zyn huis te geleiden. Pericles was in der daadt gelukkig in zyne ondernemingen: daar was eene grote strydigheit van belangen en van party tusschen hem en Cimon, waarom hy het zo verre bragt door het gerichte van het zogenaamde Ostracismus, dat Cimon uit zyn vaderlandt verdreven wierdt. Doch eenigen tydt daar na liet hy hem wederom te rug roepen. Toen hy naderhandt het leger in Peloponnesus geboodt, overheerde hy een goed gedeelte van de nabygelegene provincien, en behaalde eene vermaarde overwinning op de Sicyoniërs by Nemea. Van daar toog hy in Acarnanië, welk gewest hy plunderde. In den oorlog, dien hy ten gevalle der Milesiërs, op het aanhouden van Aspasia, in het 313 jaar van Rome aanving, belegerde hy de stadt Samos, en veroverde de zelve in negen maanden; in welk beleg Artemon, die van Clazomene geboortig was, den muurbreker en eenige andere krygsgereedschappen het eerst uitvondt. Onder alle de daden van Pericles was 'er geen, welke de schryvers met zo veel kwaadaardige omstandigheden vergiftigt hebben, dan deze tocht van Samos: men heeft voorgegeven dat de hoeren, die Pericles in deze onderneming gevolgt waren, zo veel geldt gewonnen hadden, dat zy voor een gedeelte van het zelve te Samos den tempel van Venus, bygenoemt van het riet of van de moerassen, bouwden; waar door aan dezen veldoverste verweten wierdt dat hy de krygstucht kwalyk onderhouden hadde. Hy overreedde ook de Atheniënzen den oorlog tegen de Lacedemoniërs voort te zetten, alleen, zo men wil, op dat hy niet genoodzaakt zoude worden, indien de vrede gesloten wierdt, rekenschap te geven van de penningen, die hy gedurende den tydt van zyn gebiedt over het leger uitgegeven hadde. Naderhandt sprak men kwalyk van hem wegens dezen gegeven raadt, en de Atheniënzen beroofden hem van zyne waardigheit, die zy echter wel haast genoodzaakt waren wederom aan hem op te dragen. Hy bouwde te Athene den langen muur, en bedreef zo vele roemruchtige en dappere daden, dat hy algemeen veldoverste van Athene zynde negen vermaarde veldslagen won, en ter eere van zyn vaderlandt zo vele zegetekens ter gedachtenisse daar van oprechtte. Hy zou ter oorzake van het grote gezag, dat hy zich verkregen hadde, en van zyne overwinningen, voor gelukkig te achten zyn geweest, indien hy zich niet voor andere ongevallen hadde blootgestelt gezien; maar hy beproefde op verscheide wyzen de kwaadaardigheit van het geluk; en voornamelyk in zyn huisgezin. Zyne eerste vrouw, die hy getrouwt hadde, was zyne bloedverwante, en reets getrouwt geweest met Hipponicus, by wien zy eenen zoon geteelt hadde. Pericles hadt by haar twee zonen, en kreeg een tegenzin in haar. Zy was ook van hare zyde over hem niet wel te vrede, en bewilligde zonder moeite om met den man te trouwen, dien hy haar voorstelde. Het is waarschynlyk dat zy niet in alles ongelyk hadde; want Pericles gedroeg zich door zyne minneryen op eene wyze die bekwaam was om zyne vrouwe moeielyk te maken, en de lasteraars verbreidden duizend zaken die in staat waren om den geest van zyne vrouwe te verbitteren. Zo Pericles niet wel te vrede was over zyne vrouwe, hy was het noch minder over zyn oudsten zoon Xanthippus, dat een jongeling was van een kwaden aardt en een verkwister, die zich altoos over de huishouding van zynen vader beklaagde: zyne klagten verdubbelden na dat hy met eene vrouwe getrouwt was, die veel verspilde. Hy leende geldt op zyn vaders naam; en gezien hebbende dat Pericles, in plaats van deze somme te voldoen, den genen die de zelve geleent hadde in rechten betrok, voer hy schrikkelyk tegen hem uit, en ging opentlyk door de stadt op alderhande wyzen kwalyk spreken van zynen vader, en verspreidde zelf het gerucht dat zyne vrouw verleid was door zynen vader. Men mag met reden geloven, dat Pericles zich niet gelukkig oordeelde eenigen tydt daar na dezen oudsten zoon, die hem zo weinig genoegen gaf, te verliezen; want de natuur doet ons liever het leven van eenen zoon wenschen dan zyn doodt, schoon hy zynen plicht niet betracht. Maar men kan verzekert zyn dat deze grote man met smarte zag, dat de pest hem zyn tweden zoon Paralus wegrukte, het eenig wettig kindt dat hem overig was. Hy behieldt zyne standvastigheit by de doodt van zynen oudsten, by die van zyne zuster, en by die van het meeste gedeelte van zyne vrienden en bloedverwanten; maar hy konde zyne tranen niet weerhouden, en borst luidkeels uit toen deze laatste slag hem trof. Men mag ook als een aanmerkelyk ongeval voor Pericles rekenen het gedrag, dat hy hieldt ten voordele van zynen bastaardt. Hy hadt eene wet doen maken, die het bederf was van verscheide personen; en naderhandt verzocht hy ten voordele van dezen bastaardt, dat men de zelve vernietigen wilde; en hy verwierf deze gunst alleen door het medelyden dat men hadde met zyne ongelukken. Deze gunst zelf moest hem verdriet veroorzaken, dewyl zy hem tot een onderwerp maakte van de kwaadspreking der gansche stadt, om dat hy eene wet gemaakt hebbende, welkers belang vorderde dat men een gedeelte der inwoners aan de slaverny opofferde, naderhandt verzocht dat men de zelve herriep om zyne byzondere belangen, en ter gunste van zynen bastaardt. Deze wet bragt mede, dat alle de genen, die niet van een Atheenschen vader en van eene Atheensche moeder geboren waren, voor bastaarden zouden gehouden worden: en de uitvoering van deze wet was oorzaak dat 'er byna vyf duizend burgers voor slaven verkocht wierden. Hy wierdt eindelyk aangetast van de pest, doch niet zo heftig en geweldig als anderen; zo dat zyne ziekte zwak en langzaam was, door langdurigheit van tydt, en met verscheide veranderingen de kracht en sterkte van zyn ligchaam verzwakkende, en de deftigheit van zynen moedt en van zyn goed oordeel verdovende. Theophrastus in zyne Zedekunde, (daar hy onderzoekt of de zeden der menschen veranderen naar hunne gevallen, en of de driften en droefheden van het ligchaam de zelve zo verre kunnen ontstellen of veranderen, dat zy die het perk of de palen van de deugdt kunnen doen te buiten gaan,) verhaalt echter, dat Pericles op eenen tydt in deze ziekte aan eenen van zyne vrienden, die hem kwam bezoeken, eenig beschermend tovermiddel vertoonde, dat de vrouwen hem als een karkant om den hals gehangen hadden, om hem te verstaan te geven dat hy zich zeer kwalyk bevondt, dewyl hy gedogen moest dat men zulk een zotterny omtrent hem gebruikte. Eindelyk ook wanneer de tydt van zyne doodt naderde, sprak hy eene zeer verstandige rede: want wanneer de deftigsten van de stadt, en zyne overige vrienden, om zyn bedde staande, van zyne deugdt begonden te spreken, en van de grote macht en het gezag dat hy gehad hadde, de grootheit van zyne daden overwegende, en het getal van zyne overwinningen optellende, niet anders denkende of hy hadde reets alle verstandt verloren, zo bevonden zy het tegendeel; want hy hadde alles wel verstaan en opgemerkt: hy zeide tegen hen, dat hy zich verwonderde hoe zy zo grotelyks prezen het gene hem met verscheide andere krygsoversten gemeen was, en waar in de fortuin zelfs haar deel hadde, en dat zy ondertusschen vergaten te spreken van het gene in hem het heerlykst en het verhevenst was: dat is, dat geen Atheniënzer door zyn toedoen of om zynent wille ooit in 't zwart gegaan hadde. In der daadt buiten de zwakheit, die men voornamelyk in hem aangemerkt heeft, en die hy met de grootste mannen gemeen hadde, bezat hy ongemene deugden, en was van eene weêrgaloze goedaardigheit en rechtvaardigheit, waarom hem ook de bynaam van *de Olympiaansche*, dat is *de Goddelyke* of *Hemelsche*, gegeven wierdt. Hy was de uitvinder van het spreekwoordt: *Amicus usque ad aras*, waar mede te kennen gegeven wordt, dat de vriendschap zo verre niet moet gaan, dat men om de zelve den Godsdienst of de gewyde zaken zoude schenden. Hy stierf in het derde jaar van den Peloponneeschen oorlog, dat ook het derde was van de LXXXVII Olympiade. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers door den zelven bygebragt.*

PERICLES, de natuurlyke zoon van den groten Pericles, van wien in het voorgaande artykel gesproken is, overleefde zyne twee echte broeders, en was een der tien krygshoofden, welke de Atheniënzen verkoren in de plaatse van Alcibiades, en wel-

ke grote zaken uitvoerden in dezen oorlog, en de Lacedemonische vloot, waar over Callicratidas het bevel hadt, ſloegen, zo dat de zelve met verlies van 70 ſchepen te rug moeſt keren. Doch Pericles, die wonderen gedaan hadde in deze onderneming, wierdt met zeven anderen van de krygshoofden veroordeelt om het hoofdt te verliezen; doch alzo twee van de zelve afwezig waren, wierden 'er maar zes ter doodt gebragt. De oorzaken van deze ſtraffe waren zo onrechtvaardig, dat men mogelyk onder de volſtrektſte alleenheerſchingen niets affchuwelykers gezien heeft. Men deedt zes krygshoofden ſterven, die de heerlykſte overwinning bevochten hadden, welke de Grieken miſſchien ooit op de Grieken behaalden, en die in vele andere gelegenheden door hunne dapperheit hadden uitgemunt; men deedt hen ſterven om dat zy de genen, die in het gevecht geſneuvelt waren, niet hadden laten begraven, zonder acht te geven op de reden, die hen ontſchuldigde. Men hoorde niet naar het gene zy tot hunne verdediging bybragten: het welk was, dat de genen, die zy met deze zorg belaſt hadden, overvallen wierden door eenen ſtorm, die hen belette dezen laſt uit te voeren. Socrates, een van hunne rechters, ſtelde zich krachtig tegen deze onrechtvaardigheit, maar zyne redenen wierden niet gehoort. De wyze, op welke deze dappere helden de doodt ondergingen, was zeer bekwaam om deze godloze onrechtvaardigheit verfoeielyk te maken. Diomedon, een van hen, voerde het woordt voor hen allen; in plaats van vervloekingen of klachten, in plaats van de kwade beloning van hunne dienſten uit te meten, vergenoegde hy zich met te wenſchen dat hunne ſtraffe heilzaam mogt zyn voor het vaderlandt, en met de vergadering te bidden, dat zy de geloften voldede die zy gedaan hadden tot verkryging van de overwinninge. *Plutarchus in Pericle ſub fin. p.* 172. *Xenophon de Geſtis Græcor. l. I. p.* 265. *Diodor. Sic. l. XIII. Bayle Remarq. Q. de l'Article de Pericles.*

PERICLYMENUS, een zoon van Neleus, koning van Theſſalië, naderhandt ſtichter van de ſtadt Pylos in Peloponneſus, ontfing van Neptunus zynen grootvader de macht om zich zelven in alderlei gedaanten te veranderen: doch hy bediende zich te vergeefſch tegen Hercules van alle deze veranderingen: want deze heldt Neleus gedood hebbende, doodde ook Periclymenus en alle zyne broeders, uitgezondert Neſtor. Ovidius zegt dat Periclymenus zich in eenen arendt verandert hadde, en van Hercules met eenen pyl doorſchoten wierdt. *Apollodor. l. I.*

PERICOFKI, (Albert) een edelman, die op de grenzen van Muſcovië woonde, en threſorier van 't landt was. Hy vorderde de ſchattingen met de uiterſte geſtrengheit, en wanneer de boeren niet vaardig genoeg naar zynen zin betaalden, beroofde hy hen onmenſchelyk van hunne kudde en van hun vee, dat hy zich zelf toeëigende. Maar in zyn afzyn ſtierf in eenen nacht al het vee dat hy zo onrechtvaardig verkregen hadde. Alles wat deze wreedaardt gerooft, alles wat hy gekocht hadde, ſtierf in eenen oogenblik. Op zyne wederkomſt verhaalde een van zyne dienaars, en daar na zyne vrouw hem zyn ongeluk. Hier op verwoed wordende braakte hy duizend laſteringen uit tegen Godt, en ſchoot met een ſnaphaan naar den hemel, onder het ſpreken van deze ſchrikkelyke woorden: *Dat de geen die ze gedood heeft dezelve eete: dewyl gy niet gewilt hebt dat ik ze eeten zoude, eet gy ze zelf.* Ter zelfder tydt ſchreide hy droppelen bloeds. Deze Godslaſteraar wierdt verandert in een zwarten hondt, begon te blaffen, en wierp zich op deze dode beeſten, om daar van te eeten. Cluverius, die deze hiſtorie verhaalt in het aanhangſel tot zyn kort hiſtoriſch begrip X B. zegt, dat hy dezelve verſtaan heeft van perſonen die dit wonderwerk gezien hebben. Zy wordt ook verhaalt door andere ſchryvers: ondertuſſchen doedt men niet kwalyk, tot meerder zekerheit, in dit geval zyn oordeel op te ſchorten.

PERICOPIA, eene ſtadt aan de grenzen van Boſnië, wierdt door den generaal Piccolomini verovert, die in den jare 1689 door den prins Lodewyk van Baden, na den ſlag by Niſſa, met een afgezonderden krygshoop gezonden wierdt om het overige gedeelte van Servië weder onder de keizerlyke gehoorzaamheit te brengen, het welk hy ook volvoerde.

PERIEGETES, (Dionysius) een dichter en landbeſchryver, leefde haar het gemeen gevoelen ten tyde van den keizer Auguſtus. Plinius geeft voor dat hy van Alexandria in Suſiana geboortig was, en al het omleggende landt beſchreven hadde, tot welken einde hy van Auguſtus in het Ooſten gezonden wierdt om dat werk tot volkomenheit te brengen, ten dienſte van Cajus Ceſar, die den oorlog moeſt gaan voeren in Armenië, en in Arabië. Euſtathius plaatſt hem onder de regering van Nero. Maar Suetonius ſchynt met Plinius overeen te ſtemmen. De genoemde Euſtathius meldt ook, dat hem noch andere werken toegeſchreven worden, als *Lithica, Ornithiaca, Baſſarica:* maar dat dezelve mogelyk zyn van Dionyſius van Samos, of van Dionyſius van Philadelphia. *Plinius l. VI. c.* 17. *Fabr. Bibl. Græc. l. IV. p.* 21.

PERIER, (Aimar du) heer van Chamalok, enz. Raadsheer in 't parlement van Grenoble, heeft geleeft in den jare 1600. Hy was een goed rechtsgeleerde, en niet onkundig in de oudheit. Men gaf in den jare 1610 te Lion een van zyne werken uit, waar van de tytel is: *Diſcours hiſtorique touchant l'état general des Gaules, & principalement des provinces de Dauphiné & de Provence, tant ſous la Republique & l'Empire des Romains, que ſous les François, & Bourguignons. Enſemble quelques recherches particulieres de certaines Villes.* Chorier, in zyne verkorte hiſtorie van het Dauphiné voor Monſeigneur den Dauphin, zegt: „ Du Perier was zeer „ verre doorgedrongen in de hiſtorie. Die van dit landt is aan „ hem verplicht. Hy heeft getracht dezelve uit de duiſterheit te „ trekken, met meer geluk dan Aimar du Rivail voor hem ge- „ daan hadde: en hy heeft dezelve niet weinig opgeheldert door „ de hiſtoriſche redevoering die hy opgeſtelt heeft wegens den „ algemenen ſtaat der Gaulen." Du Perier was geboortig uit Provence. Zyn geſlacht is aldaar overvloedig geweeſt in grote mannen. Koning Lodewyk de XII, overtuigt van de verdienſte en kennis van Gasparus du Perier, benoemde hem in den jare 1510 om een der Raden te zyn van het parlement van Provence, dat hy in dit jaar oprechtte. Hy wordt genoemt in de brieven van oprechting, gegeven te Lion in de maandt van July. Dit hoge gerechtshof beſtont toen maar uit elf raadsheren, vier kerkelyke en zeven wereldlyke. Scipio du Perier, een der vermaardſte rechtsgeleerden van de XVII eeuw, wierdt met recht de hedendaagſche Papinianus genoemt. Hy was taalkundig, en hadde zulk eene levende, natuurlyke, en overredende welſprekendheit, dat niets hem konde tegenſtaan. Hy ſtierf omtrent den jare 1666, en een van zyne huisgenoten heeft na zyn doodt een werk van hem uitgegeven, dat hy in zyne jeugdt geſchreven hadde. Karel du Perier is wegens zyne goede Latynſche vaarzen vermaard geweeſt. Hy was geboortig van Aix, en leefde noch in den jare 1686.

PERIERS, (Bonaventura des) geboortig van Bar aan de Aube in Burgundië, was kamerdienaar van Margareta de Valois, koninginne van Navarre, en zuſter van François den I. Men heeft van hem een werk van Franſche poëzy, dat na zyn doodt te Lion gedrukt wierdt door Jean de Tournes in den jare 1544 in 8. en de vertaling van de *Andria* van Terentius in Franſche vaarzen, en verſcheide vertellingen in onrym onder den tytel van *Nouvelles Recreations.* Inzonderheit is zyn boek *Cymbalum Mundi* bekent, dat hy in 't Latyn geſchreven, en daar na zelf onder den naam van Thomas du Clevier in 't Franſch overgezet heeft. Men meent in dit boek onder het dekſel van 't beſpotten van den heidenſchen Godsdienſt vele godloosheden verborgen te zyn. Des Periers kwam ongelukkig aan zyn einde; want hy doodde zich met eenen degen, dien hy zich zelf in den buik ſtiet, verwoed en zinneloos geworden zynde. Verſcheide ſchryvers ſpreken van deze wanhoop. Allard geeft voor dat onze Bonaventura *Perier* genoemt was, en geboortig uit het Ambrunſche, en dat hy eene verantwoording in vaarzen geſchreven heeft voor den afwezigen Marot tegen Sagon in den jare 1580. Het is zeker, dat hy die verantwoording ſchreef, maar niet in dat jaar. Hy was geſtorven voor den jare 1544. *Bayle Dict. Crit.*

PERIGENES, biſſchop van Corinthe in de V eeuw, wierdt eerſt benoemt tot biſſchop van Patras door den biſſchop van Corinthe; en na dat het volk aldaar geweigert hadde hem te ontfangen, kwam hy weder te Corinthe. De biſſchop van deze ſtadt eenigen tydt daarna geſtorven zynde, verzochten de Corinthers hem, door een verzoekſchrift aan den paus Bonifacius den I, tot biſſchop: maar de paus zondt het verzoekſchrift aan Rufus, biſſchop van Theſſalonika, die zyn vikaris was in Achaje, in Illyrië, en in Macedonië, met laſt om hem niet op dezen ſtoel te ſtellen, zonder dat hy vooraf daar over aan hem geſchreven hadde. Rufus vertoonde den brief van den paus aan de biſſchoppen van deze provincien, waar van het meeſte gedeelte in de verkiezing van Perigenes tot biſſchop van Corinthe toeſtemden: het welk Rufus aan den paus geſchreven hebbende, beveſtigde hy hem in het bisdom van die ſtadt in den jare 419. Perigenes bekleedde deze waardigheit tot zyn doodt toe. *L'Abbé Fleury Hiſtoire de l'Egliſe.*

PERIGNAN, eene kleine ſtadt in neder-Languedok, in 't bisdom Brizie, aan het meir Vendras, vier Franſche mylen ten Noord-Ooſten van Narbonne.

PERIGORD, eene provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafſchap, tuſſchen het Limoſin, Angoumois, Xaintogne, Querci, en Agenois. Het is de landſtreek der oude volkeren, *Petrocorii* genoemt. Perigueux is de hoofdſtadt van het landſchap. De andere ſteden zyn Sarlat, Bergerac, Marſac, Caſtillon, Limeil, Montignac, Miremont, La Force, een hertogdom; Hautefort, La Douze, Bourdeilles, Exidueil, dat marquizaatſchappen zyn; Riberac, een graafſchap; Mareuil, Bainac en Biron, oude baronnyen. Perigord wordt beſproeit door verſcheide rivieren, het is bergachtig, rouw en ſteenachtig, maar vruchtbaar. Men vindt 'er een groot getal van medicinale fonteinen, en mynen van yzer en ſtaal. Ceſar ſpreekt van de volkeren van Perigord, die hunne byzondere graven gehad hebben, gelyk in 't vervolg gezegt wordt. Men heeft aan te merken dat eenige ſchryvers Perigord in het hoge en in het lage verdelen. Het laatſte omtrent de rivieren de Dordogne en de Verzere; het eerſte langs de rivier de Iſle. Men geeft ook zomtyds den naam van *het Witte* aan het hoge Perigord, om dat het meer met gebergte bedekt is; en den naam van *het Zwarte* aan het lage, om dat daar in meer boſſchen zyn. De bewoners verzamelen eene grote menigte van noten en van kaſtanjes, verſcheidenerlei geneeskruiden en eenige wynen. Zy dragen zorg dat zy overal ſmederyen hebben, om hun yzer en ſtaal te gebruiken. Perigord, dat een gedeelte van Aquitanië uitmaakt, is onderworpen geweeſt aan de koningen van Vrankryk, tot het verval van de monarchy. Het hadde toen byzondere graven. *Elias* de I, graaf van Perigord in de X eeuw, doodde Benedictus, die coadjuteur was van Ebles biſſchop van Limoges. Deze biſſchop ſtierf hierom van verdriet in den jare 975. Wilhem, gezegt de yzere arm, zyn neef, hertog van Guienne, wreekte deze doodt aan Elias. Want hy deedt hem gevangen nemen door den vicomte van Limoges, zynen vazal, hy deedt zyn rechtsgeding opmaken, en hem veroordelen om zyn graafſchap te verliezen en in de gevangenis te ſterven. Elias wiſt echter behendiglyk in vryheit te geraken, en ſtierf op zyne reize naar Rome, daar hy de abſolutie ging verzoeken van zyne misdaadt. Eenige ſchryvers geven voor dat hy een zoon was van Bozon den Ouden, graaf van La Marche, en van Emma van Perigord. Andere zeggen dat het was

Elias,

Elias, bygenoemt Rudel. Wat 'er van zy, deze hadt tot zynen opvolger *Elias-Taillerand* den I, graaf van Perigord. Hy wierdt gevolgt van *Archambaldus* den I, welke leefde in den jare 1120, en vader was van *Archambaldus* den II, die in den jare 1289 ftierf. Deze graaf trouwde met eene vrouwe genoemt Maria, nabeftaande de bloedverwante van Johanna gravinne van Touloufe; waar by hy hadde Elias-Taillerand, die volgt; Aniffantus, heer van Caumont, en Aremburga van Perigord. *Elias-Taillerand* de II trouwde in zyn eerfte huwelyk met Philippa Leomagna, en in het twede met Bruniffa van Foix; en hy ftierf in den jare 1315. Hy hadt twee dochters van het eerfte, en drie zonen van het twede bedde, Archambaldus den III, graaf van Perigord, die in den jare 1335 ftierf, zonder kinderen gehad te hebben by zyne vrouwe Johanna van Pons en van Bergerac; Rogerius-Bernard, die volgt; en *Taillerand van Perigord*, kardinaal, biffchop van Auxerre. Paus Joannes de XXII maakte hem kardinaal in den jare 1331, en Innocentius de VI zondt hem voor legaat in Vrankryk, om den koning Joannes tot de vrede te bewegen. Hy verzelde dezen prins, die den prins van Walles vervolgde, en die flag willende leveren tegen den raadt van den kardinaal Perigord, den zelven verloor, en gevangen wierdt in den veldflag van Poitiers, in den jare 1356. Taillerand deedt noch eene reize in Engelandt om de vrede; en hy ftierf in den jare 1364 te Avignon, daar hy begraven is. Hy heeft een collegie geiticht te Touloufe, en eene kapelle in de hoofdkerke van Perigueux. *Rogerius-Bernard*, graaf van Perigord, trouwde met Eleonora van Vendôme, en hadde by haar Archambaldus den IV, die volgt; Johanna, gemalinne van Joannes, graaf van Armagnac; Eleonora, getrouwt met den marquis van Beaufort, heer van Canillac; en Helena van Perigord, getrouwt mèt Gaillard van Durfort, heer van Duras. *Achambaldus* de IV, graaf van Perigord, verbondt zich met de Engelfchen, en deedt ftropingen in het landt. Om hem daar over te ftraffen, bande men hem uit het koninkryk, en zyne goederen wierden verbeurt verklaard door een arreft van het parlement, gegeven den 18 April des jaars 1396. Hy was getrouwt met Louïfa van Mathas, waar by hy onder andere kinderen hadde, *Archambaldus* den V, die volgt; en Eleonora, getrouwt met Joannes van Clermont, vicomte van Aunoy in Poitou, uit welk huwelyk fproot Louïfa van Clermont, gemalinne van François heer van Montbeton, van Maulevrier en van Mathas, die voorwendde dat het graaffchap van Perigord hem toebehoorde, als een erfgoedt van zyne vrouwe. *Archambaldus* de V, gezegt de Jonge, trouwde met Perretta Helia, en wierdt daar van gefcheiden wegens onmacht. Zyne oplopendheit veroorzaakte zynen ondergang. Hy kon niets verdragen, en verwoeftte met hulp der Engelfchen het ganfche landt, en inzonderheit de ftadt Perigueux, die aan den koning toebehoorde. Deze graaf zag zich overmeeftert in zyn kafteel van Montignac door Boucicaut, en naar Parys gebragt, daar hy veroordeelt wierdt het hoofdt te verliezen, en zyne goederen verbeurt verklaard wierden door een arreft van het parlement, den 19 July des jaars 1399. De koning fchonk hem het leven, en gaf het verbeurde aan Lodewyk van Vrankryk, hertog van Orleans zynen oom. Deze liet na *Karel*, die in Engelandt gevangen zynde, in den jare 1437 Perigord verkocht aan *Joannes van Bretagne*, den II van dien naam, graaf van Ponthievre. Deze Joannes ftierf zonder kinderen in den jare 1454. Hy hadde twee broeders gehad; Wilhem, vicomte van Limoges, geftorven in den jare 1455; en Karel van Bretagne, baron van Avaugour, die geftorven was in den jare 1434, nagelaten hebbende by Ifabella van Vivonne, zyne gemalinne, Nicola of Nicoletta, getrouwt met Johannes van Breffe den II van dien naam, heer van Bouffac. Wilhem hadde gehad by Ifabella de la Tour, zyne gemalinne, drie dochters, waar van de oudfte, *Françoifa van Bretagne*, vicomteffe van Limoges, en gravinne van Perigord, trouwde met Alanus heer van Albret, en ftierf in den jare 1488. Alanus gaf Perigord aan zynen zoon *Johannes d'Albret*, den zelven uittrouwende met Catharina van Foix, koninginne van Navarre, uit welk huwelyk geboren wierdt *Henrik d'Albret*, koning van Navarre, graaf van Perigord, vader van de koninginne *Johanna van Navarre*, die, by Antony van Bourbon, tot haren zoon hadde den koning *Henrik* den Groten. Deze prins vereenigde Perigord met de kroon, hoewel de nakomelingen van Karel van Bretagne hunnen eifch deden op dat graaffchap. Dit was oorzaak van een lang proces, uitgefproken ten voordele van *Johannes d'Albret*, koning van Navarre. De prinflen van Orleans deden ook eenen eifch op het zelve, en men wees hen een derde deel daar van toe door een arreft van den 14 Auguftus des jaars 1498. Maar koning Lodewyk de XII gaf hen by verwiffeling andere landen, om het huis van Albret te begunftigen. *Du Pui Droits du Roi. Chopin l. I & III du Domaine. Besly Hift. des Comt. de Poit. Juftel Hift. de Turen. Frizon Gall. Purp. Froiffart. Jean Juvenal des Urfins.*

PERIGUEUX, aan de Isle, eene ftadt van Vrankryk, de hoofdftadt van Perigord, met een bisdom, onder dat van Bourdeaux behorende. De ouden hebben dezelve verfcheidelyk genoemt, *Petrocorium*, *Petrigorium*, *Vefuna Petrocoriorum* en *Vefuna*. Deze ftadt is zeer oud; maar het is een verdichtfel, dat men heeft willen voorgeven, dat zy door eenen der zonen Noachs gebouwt was, die haar zynen naam gegeven zou hebben. Het is waarfchynlyker, dat haar naam *Vefuna* afgeleid was van dien van Venus, die aldaar aangebeden wierdt; men ziet 'er noch de oude vervalle muren van eenen tempel van die godinne. De opfchriften, de puinhopen van een amphitheater, en verfcheide andere prachtige overblyffelen zyn doorluchtige getuigeniffen der oudheit van deze ftadt, die dikwils verwoeft is door de Barbaren, die invallen gedaan hebben in de Gaulen. Pipinus de Korte behaalde eene vermaarde overwinninge naby Perigueux op Gai-

P. frus, hertog van Aquitanië, in den jare 768. S. Frontus is de oudfte biffchop dezer kerke, waar van men kennis heeft. *Cæfar l. VII. Comment. Plin. l. IV. c. 19. Ptolom. l. II. c. 7. Sidon. Apoll. Ep. XI. l. 8. Scaliger l. VIII. de Emend. Temp. Sincerus Itiner. Gall. La Boirie Antiq. de Perig. Jean Du Pui des Evêques de Perig. Sammarth. Gall. Chrift.*

PERILLUS van Athene, een vermaard kunftenaar, willende de wreedheit van Phalaris, tyran van Agrigentum, vleien, maakte eenen ftier van koper of metaal, om de veroordeelden daar in te zetten en te braden: maar hy was de eerfte, die door laft van den dwingelandt deze ftraffe ondergaan moeft. *Plin. l. XXXIV. c.* 8.

PERINTHUS. Zie HERACLEA.

PERIODE, (DE JULIAANSCHE) of *Tydkring*, is een omloop van 7980 Juliaanfche jaren, te zamen geftelt van de drie kringen, van de zon, van 28 jaren; van de maan, van 19; en van de Indictie, van 15 jaren, het welk aldus gefchiedt. Men neemt voor het eerfte jaar van deze periode dat, het welk het getal van 1 heeft van den zonnekring, 1 van den maankring, en 1 van de Indictie of vyftienjarigen kring: en men moet 7980 jaren hebben om wederom tot een jaar te komen dat met het zelfde getal van ieder kring gefchreven wordt. De volgende tafel is zeer noodzakelyk om gemakkelyk een denkbeeldt van deze periode te hebben.

PERIODE. Juliaanfche.	Kringen van de zon.	van de maan.	van de Indictie.
1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	1
17	17	17	2
18	18	18	3
19	19	19	4
20	20	1	5
21	21	2	6
22	22	3	7
23	23	4	8
24	24	5	9
25	25	6	10
26	26	7	11
27	27	8	12
28	28	9	13
29	1	10	14
30	2	11	15
31	3	12	1 enz.

Jozeph Scaliger, die omtrent den jare 1580 bloeide, was de uitvinder van deze periode of tydkring, de drie kringen te zamen voegende, in navolging van Victorius, geboortig uit Aquitanië, een zeer bekwaam Chronologift, die leefde ten tyde van paus Leo, en van zynen opvolger Hilarius, omtrent den jare 460, die de kringen van de zon en van de maan by malkander gevoegt hebbende, daar door de periode te zamen ftelde, welke de Victoriaanfche genoemt wordt, welke 532 jaren in zich begrypt. Anderen hebben de uitvinding van de Victoriaanfche periode toegefchreven aan Dionyfius den Kleinen, een geleerd abt, en een Scyth van afkomft, die te Rome bloeide onder de regering van Theodoricus, koning der Oftrogothen, en van zynen kleinzoon Athalaricus, federt het 520 jaar van Chriftus, tot in den jare 533, waarom zy daar aan ook den naam van de Dionyfiaanfche periode gegeven hebben, maar zy hebben zich vergift: want hy heeft daar aan alleen een ander beginfel gegeven, dezelve toepaffende op het jaar der geboorte van den Heilandt, om wederom te beginnen met den jare 533, en alzo te vervolgen tot het einde der wereldt. Het voorname gebruik van de Juliaanfche periode is een vaften en zekeren regel te hebben tot het tellen der jaren, onder de verfchillende gevoelens der Chronologiften, die niet overeenftemmen in de tydbeftekken; en in het bepalen van de jaren federt de fchepping der wereldt: want deze periode begrypt in zich alle de jaren federt de fchepping der wereldt, die zy zelf vooraf ging volgens alle de gevoelens: aldus zich van deze periode bedienende om de Chronologie of tydrekening uit te drukken, laat gene twyfeling overig omtrent den tydt, dien men aantekent: het welk niet gefchiedt wanneer men den tydt uitdrukt volgens de tydbeftekken. Want wanneer een Chronologift, by voorbeeldt, het 3001 jaar der wereldt aantekent, kan men niet weten wat tydt hy daar door verftaat, zo men niet weet, dat hy 4053 jaren telt voor de geboorte van Jefus Chriftus, en dat, naar zyn gevoelen, het eerfte jaar der wereldt het eerfte is van deze 4053. Maar zo hy het 3661 jaar van de Juliaanfche periode aantekent, ziet men klaarlyk wat zyn gevoelen is, om dat deze periode niet verfchilt, en altoos de zelfde is.

Reductie van de jaren van de Juliaansche periode tot de jaren voor J. Christus.

Het eerste jaar sedert de geboorte van J. Christus hadde, volgens het gemene gevoelen, het 10 tal van de zon, 2 van de maan, en 4 van de Indictie. Deze karakters zyn die van het 4714 jaar van de Juliaansche periode. Wanneer men daarom in eene Chronologische historie leest, dat eene zaak, by voorbeeldt, gebeurt is in het 3661 jaar van de Juliaansche periode, moet men dat getal aftrekken van 4714. aldus:

4714.
3661.
———
1053.

en men zal weten dat het 3661 jaar van de Juliaansche periode het 1053 is voor de geboorte van J. Christus. *Petav. de Doctr. Temp.*

PERIOECIANEN, *Periœci*, worden de volkeren genoemt, die onder de delen van een zelfden Meridiaan of middellyn wonen, en onder de punten van een zelfde evenwydige lyn van breedte: zo dat het verschil van hunne lengte altoos is van 180 graden, hoewel zy onder eene zelfde luchtstreek, onder een zelfde klimaat, en onder de zelfde pools hoogte gelegen zyn. Zy hebben de zelfde saizoenen, en de zelfde lengte van dagen; maar wanneer het middag is by de eersten, is het middernacht by de anderen. Deze naam komt van het Grieksch περὶ, *in 't rondt, rondom*, en οἰκεῖν, *wonen*.

PERION, of PERRION, *Perionius*, (JOACHIM) Zie PERRION.

PERIPATETISCHEN, een naam, welke aan de aanhangers van Aristoteles gegeven wierdt, om dat zy in het Lycæum *wandelende* redentwistten. Ammonius verzekert dat Plato de eerste was, die wandelende onderwees; en dat zyne leerlingen *Peripatetici* genoemt wierden; maar zy namen sedert den naam van Akademisten aan, om dat zy in de akademie studeerden. *Diogen. Laërt. in Arist. Ammonius in Categ. Cicero l. I. Quæst. Acad.* Zie ARISTOTELES.

PERIPHAS, een fabelachtig koning van Athene, regeerde, zegt men, voor Cecrops, dat is te zeggen voor het 2448 jaar der wereldt, het 1556 voor Christus, en verdiende door zyne heerlyke daden, dat de Atheniënzen zich onderwierpen aan zyne gehoorzaamheit. Zy bewezen hem zelfs goddelyke eere, en aanbaden hem zelfs onder den naam van Jupiter den Behouder. Deze godt, getergt door zulk een bestaan, wilde Periphas met zynen blixem straffen; maar zich door Apollo latende bewegen, vergenoegde hy zich met hem te veranderen in eenen arendt, en maakte hem koning der vogelen, om hem te belonen voor de diensten, die hy aan de menschen bewezen hadde. Hy wilde ook dat hy de bewaarder van zynen blixem zoude zyn, en zynen troon konde naderen wanneer hy wilde. Zyne vrouw, die het zelfde lot van haren man begeerde, wierdt in een waterhoen verandert. *Ant. Liberal. ex Boc. Ornithogan.*

PERISCELIDES waren goude en zilvere ringen, welke de Romeinsche vrouwen om de schenen droegen. Men vindt echter ook, dat diergelyke by de Hebreën in gebruik geweest zyn. *Clemens Alexandr. Pedagog. 2. 12. p. 209. Ferrarius de Re Vestiar. 1. 3. 17. Id. in Analect. c. 22. Rubenius de Re Vestiar. c. 16. Pitiscus.*

PERISCIANEN, *Periscii*, zyn de volkeren van de koude luchtstreken, die in de saizoenen, wanneer de zon hen verlicht, dezelve rondom hen zien draaien in ieder vier en twintig uuren tyds: zo dat hy hen eene schaduw geeft dan van de eene en dan van de andere zyde. Deze naam komt van het Grieksch περὶ, *rondom*, en σκία, *schaduw*.

PERISTASI, eene kleine stadt van Turkyë in Europa. Zy is in Romanië aan de zee van Marmora, vyf mylen boven de engte van Romanië gelegen. *Maty Dict.*

PERITAS, eene stadt, welke Alexander de Grote in Indië bouwde, en aan welke hy den naam gaf van eenen hondt, dien hy zeer beminde. Plutarchus spreekt 'er van in 't leven van dezen prins.

PERITIANUS (DE MAANDT) is eene maandt der Macedoniërs, die overeenkomt met onze maandt *February*, en welke de Syriërs aannamen ter gedachtenisse van Alexander den Groten, of liever, welke de Macedoniërs invoerden by dit volk, na dat zy het zelve zich onderworpen hadden, gelyk zy aan de meeste steden en rivieren van Syrië de namen gaven van de steden en rivieren van Macedonië. *L'Abbé Danet.*

PERIZONIUS, (JACOBUS) een geleerd letterkundige (*Philologus*) in de XVII en XVIII eeuw. Zyn geslacht was eigentlyk *Voorbroek* genoemt, en was van Schutorf, in 't graafschap Bentheim. Zyn grootvaders broeder Johannes noemde zich het eerst met den Griekschen naam *Perizonius*. Zyn vader Antonius was professor in de Theologie op het Gymnasium te Deventer. Jacobus wierdt den 26 October des jaars 1651 te Dam geboren, daar zyn vader in het begin Rector was. Hy zoude eerst in de Theologie studeren, doch hadt meer lust alleen by de goede letteren te blyven, waar in hy ook na zyns vaders doodt, die voorviel in den jare 1672, onder Ryckius te Leiden groten voortgang maakte, na dat hy ook te voren Cuperus en Grævius gehoort hadde. Hy bragt het door zyn eigen vlyt zo verre, dat hy in den jare 1680 te Franeker beroepen wierdt tot professor in de welsprekendheit en in de historiën, daar men hem ook een aanzienlyk jaargeldt toeleide, op dat hy geen verder beroep mogte aannemen. Echter ging hy in den jare 1693 van daar, wanneer men hem naar Leiden riep, en tot professor in de historiën, in de welsprekendheit en in de Grieksche taal maakte, alwaar hy tot zyn einde toe met groten lof leeraarde. Hy stierf den 6 April des jaars 1715, na dat hy lang te voren krank geweest, en zich door al te vlytig studeren al vroegtyds verzwakt hadde. In zyn testament waren aan de universiteit 20000 guldens gemaakt, op dat van de inkomsten een student, dien hy den aardt van studie benevens de leerwyze voorgeschreven hadde, zeven jaren lang konde onderhouden worden, moetende 300 guldens jaarlyks tot zyn onderhoudt, en het overige aan boeken besteed worden. In de universiteits bibliotheek maakte hy een kabinet vol van oude geschreve boeken, en schryvers, die met geschrevene aantekeningen voorzien waren. Hy beval ook dat men hem, zo haast hy gestorven zoude zyn, aankleden en scheren zoude, op dat zyn begonnen afbeelding afgeschildert konde worden. Zyne voornaamste schriften, behalven eenige kleine philosophische en oordeelkundige verhandelingen, zyn: *Animadversiones Historicæ*, aanmerkingen over *Sanctii Minervam*, en *Ælianus*; *Historia rerum per Europam sec. XVI gestarum*; *Origines Babylonicæ & Ægyptiacæ*, enz. *Orat. Funeb. Schultingii in Perizonium. Histoire Critique de la Republique des Lettres T. IX. p. 395.*

PERKIN. Zie WARBECK.

PERKINS, (WILLIAM) van Warwyk in Engelandt, een vermaard Gereformeerd Theologant, stierf in den jare 1602. Hy was lam aan de regterhandt, en konde daar mede niet schryven, maar hy deedt zulks met de slinkerhandt, en heeft veel geschreven. Zyne werken zyn in III stukken in folio gedrukt. Het meest geachte is zyne verhandeling over de gevallen van conscientie. *Konig Biblioth.*

PERLEBERG is de hoofdstadt van dat gedeelte van 't markgraafschap van Brandenburg, het welk de Priegnitz genoemt wordt. Zy legt aan de kleine rivier Stepenitz, tusschen Wittenberg en Wulfshagen, aan de grenzen van de oude Mark. In den jare 1638 is zy drie dagen na malkander van de keizerschen geplundert.

PERMAWELIKI, eene stadt van Muscovië, met een aartsbisdom, in de provincie van Permki of Permski. Deze provincie is tusschen de rivier Duna of Dzuvina, en die van Obi, en tusschen Candora. Permaweliki is het *Permia magna* der Latynsche schryvers.

PERMESSE, PERMESSA, eene rivier van Beotië, die uit den berg Helicon vloeit. De dichters hebben voorgegeven, dat derzelver water den poëtischen geest inblies: en om die reden was zy aan Apollo en aan de Muzen toegewyd. *Strabo l. VIII. Pausan. in Bœot. Propert. l. II. Eleg. 10. ad Musam.*

PERMIE, PERMSKI, PERMIA, een hertogdom in Ooster-Muscovië, aan de grenzen van Siberië. De inwoonders zyn byna alle wilden en afgodendienaars, dewyl de meesten onder hen de zon, de maan en de sterren aanbidden. Dewyl een klein getal van Christenen onder hen was, wierdt hen omtrent den jare 1550, onder de regering van den grootvorst Johannes Basilowits, een bisschop toegezonden. Maar naauwlyks hadde hy zyn ampt aangevaard, of de gemelde afgodendienaars vilden hem levende. Permia is met zo vele moerassen vervult, dat men des zomers daar niet door reizen kan, maar alleen in den winter als alles bevroren is. Aldaar wasschen gene granen: want de inwoners begeven zich niet tot den landbouw, maar leven van het vleesch van de wilde beesten, die zy op de jagt doden. Zy hebben geen anderen drank dan water, en zy handelen geen geldt. In de plaats van paarden bedienen zy zich van honden om hunne wagens te trekken. *Don Juan de Persa. Olearius Moscow. Reizeb. Perry Staat van Moscou.*

PERNAMBUC, PERNAMBUCO, eene provincie in Zuider-America, in Brasilië, langs de zee, begrypt over de 60 Duitsche mylen in de lengte, is een afzonderlyk gouvernement, *Capitania di Pernambuco* genoemt, en wierdt van de Nederlanders *Fernambuk* genoemt. De Hollanders maakten 'er zich meester van; doch de Portugezen verdreven hen van daar, en bezitten noch tegenwoordig die provincie. In de zelve zyn elf steden, onder welke Olinda de hoofdstadt is. Zy wierdt in den jare 1676 tot een bisdom gemaakt, na dat zy van de Hollanders herwonnen was.

PERNAU, eene stadt in het Esthlandsche landschap Wycke, in Lyflandt, aan den invloedt van de rivier Pernau in den Rigischen zeeboezem. Zy is versterkt, heeft een vast kasteel, met eene goede haven, en dryft een sterken graanhandel. De koning van Zweden Erik veroverde de zelve in den jare 1562 van de Polen; doch deze herwonnen de zelve wederom door list in den jare 1565. In den jare 1575 vermeesterden de Muscoviters deze plaats; doch naderhandt wierdt door eenige vredenstraktaten tusschen Polen en Muscovië de zelve benevens het overige gedeelte van Lyflandt de kroon Polen weder ingelyft. In den jare 1617 veroverden de Zweden deze stadt, en verleiden naderhandt op den 28 Augustus des jaars 1699 de Academie van Dorpt aldaar. In den jare 1710 raakte deze stadt in handen van den Czaar. *Olear. Moscow. Reizeb.*

PERNES, een fraai vlek van de Nederlanden. Het zelve is in Artois aan de kleine rivier van Clarence, drie mylen bezuiden Ariën of Aire gelegen. *Maty Dict.*

PERNIS, of PERNISSE, een Hollandsch dorp in Vlaardinger-ambacht, met kerk en predikant, staande onder de classis van Schielandt.

PERNO, eene middelmatige stadt in het gedeelte van de Zweedsche provincie Finlandt, dat Nylandt genoemt wordt. Zy legt aan den Finnischen zeeboezem, naby de grenzen van het landschap Carelië, en handelt sterk in gedroogde visch.

PERO was, volgens de verziering der dichters, eene dochter van Neleus, koning van Pylon, en van Chloris, eene dochter van den Orchomenischen koning Amphion. Zy wierdt om hare uitmuntende schoonheit van velen ten huwelyk begeert. Doch haar vader, die een onverzoenlyken haat hadde tegen Hercules, verklaarde zich, dat hy haar aan niemandt geven wilde, dan die hem alvorens Hercules ossen toegevoert zoude hebben. Dit wierdt ondernomen en volvoert door Bias, eenen zoon van Amythaon, koning van Argos, met hulp van zynen broeder Melampus; waar op hem ook de princesse Pero ten huwelyk gegeven wierdt. *Homer. Odyss. l. XII.*

PEROK, of liever PEACOK, (RENALDUS) een Engelsch bisschop van S. Azaph, en naderhandt van Chicester in de XV eeuw, schreef eenige werken, waar in veel geleerdheit was, doch waar in ook zo vele dwalingen waren, dat de zelve op het concilie te Lambeth verbrand wierden. De schryver moest alles herroepen, wierdt afgezet, en stierf kort daar na. *Spondan. an.* 1486. *Gesn. in Bibl.*

PERON, of PIERUN, een afgodt by de Slavonische volkeren, even als Jupiter was by de andere Heidenen; gelyk dan ook het woordt *Pierun*, naar zommiger gevoelen, zo veel als den *donder* betekent. Het beeldt van dezen afgodt stondt op eene zuil, hadt een kroon op het hoofdt en zeer lange ooren; met den slinker voet stont het op een kleine klok; voorts was het gelaarst, en hadt in de slinkerhandt een vaandel, maar in de regter een yzer, dat niet ongelyk was aan eene ploegschare. Men gebruikte het zelve, om als iemandt met eenige schennis beschuldigt wierdt, hem het zelve gloeiend in de handt te doen nemen. Ter eere van dezen godt wierdt een altoos brandend vuur gehouden, en het was eene grote misdaadt, wanneer een van de priesters, die daar toe geschikt waren, het zelve liet uitgaan. *Stredowsky Sacra Moravia Hist.* 1. 5. *p.* 33 *s. Miechow. de Sarmat. Europ. c.* 2. *Hartknoch Dissert. Hist. Pruss. diss.* 10. *Aubanus de Morib. Gent.* 3. 8. *Lasicius de Diis Samogetar.*

PERONNE, eene stadt in Picardye, aan de rivier de Somme, in 't gebiedt van Sancerre, is wel gesterkt, en door de moerassen die het zelve omringen byna onwinnelyk. De Spanjaarden hebben dikwils vruchteloos gepoogt zich daar van meester te maken. Karel de II, koning van Vrankryk, wierdt in den jare 826 op deze plaats begraven. Deze stadt wordt voor een sleutel van Vrankryk gehouden, en legt 7 mylen van Kameryk, en 24 van Parys.

PEROSA, in 't Fransch *Perouse*, in 't Latyn *Perugia*, een steedtie aan de Fransche en Piemonteesche grenzen, niet verre van Pignerol, aan de rivier Chison. Eene der drie voornaamste valeien van de Waldenzen wordt naar het zelve de valei van Perosa of Perouse genoemt. De Waldenzen hebben in de zelve vier byzondere kerken of gemeenten, namelyk die van Villars en van S. Germain, die van Pramel, die van Pinache en die van Chapelle, tot welke laatste ook de gemeente van Pomaret en van Mear gerekent wordt. Deze vier gemeenten behoren met de drie, die in de valeie van S. Martin gevonden worden, onder eene classe, welke *Classis Vallis Perosa & Sancti Martini*, of in 't Fransch *Le Collegue du Val de Perouse & de S. Martin* genoemt wordt. Sedert den jare 1631 is de stadt *Perosa* onder de macht der Franschen geweest en eenigermaten versterkt geworden. In den jare 1708 den 11 Augustus moest zy zich aan den hertog van Savoje, Victor Amadeus den II, onderwerpen, welke de bezetting tot krygsgevangenen maakte, en de plaats uit kracht van de Utrechtsche vrede in den jare 1713 behieldt. *Theatr. Sabaud. & Pedemont. Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 190. *Mercure Hist. de l'An.* 1708.

PEROSES, of PEROZAS, koning van Persië in de V eeuwe, volgde op zynen vader Isdigerdes den II in den jare 478. Hy beoorloogde de Hunnen en Euthaliten, of witte Hunnen; doch wanneer hy onbedachtzaam in hun landt getrokken was, voerde hy zyn leger tusschen de klippen in de handen der vyanden. De koning der Euthaliten zondt gezanten aan hem om hem zyne verwaandheit te verwyten, en om hem het leven en de vryheit aan te bieden, met dat van al zyn volk, mits dat hy hem aanbade, en dat hy zich verplichtte hem niet meer te beoorlogen. Peroses nam deze voorwaarden aan, en naar den raadt zyner Wyzen liet hy hem zich tegen den opgang der zonne keren, en geliet zich of hy hem aanbadt, in der daadt de zon aanbiddende. Vervolgens verzekering van de vrede gegeven hebbende, keerde hy te rug in zyn ryk. Weinig tyds daar na zynen eedt brekende, trok hy met een machtig leger tegen de Hunnen op; maar hy sneuvelde in den jare 482 in eene hinderlage, die men hem gelegt hadde, en zyn krygsvolk wierdt daar in geslagen, na dat hy 24, of, zo Calvisius zegt, 16 jaren geregeert hadde. Deze koning was in bondgenoodschap met den keizer Zeno. *Procop. l.* 1. *de Bello Pers. Agathias, &c.*

PEROT, (NICOLAAS) in 't Latyn *Perottus*, geboortig van Sassoferrato in Italië, is een der geleerdste mannen van de XV eeuw geweest. Hy was van een geslachte, dat eertyds doorluchtig was geweest, en zyn vaderlandt goede diensten gedaan hadde; doch tot geringer staat vervallen was, gelyk men kan afnemen uit de weinige goederen die hy hadde, en uit zyn eerste beroep het welk was de Latynsche taal te onderwyzen. Hy kweet zich daar in gelukkiglyk, en lokte in zyn school een groten toeloop van leerlingen. Hy bragt de lessen (*rudimenta*) tot het beginsel der Latynsche tale in beter schikking en in eene korter leerwyze, en gaf de zelve in dien staat uit tot groot voordeel van zyne scholieren. Hy ging vervolgens naar Rome, en studeerde aldaar met grote naarstigheit in de Grieksche taal. Hy wilde aan het gemeen doen zien de voortgangen, die hy daar in gemaakt hadde, en hy ondernam ten dien einde Polybius in het Latyn te brengen. Hy deedt zulks op het bevel van paus Nicolaas den V; en deze vertaling was zeer geacht voor dien tydt. Hy vervaardigde een ander werk, waar aan hy al den oogst van zyne belezenheit te kost leide; namelyk eene uitbreiding over Martialis, welke hy *Cornu copia* noemde: doch alzo hy zich met een verheven ampt bekleed vondt, en met eene uitmuntende kerkelyke waardigheit, vondt hy niet goed dit werk uit te geven. Zulks dacht hem verre beneden zynen staat, en weinig overeenkomstig met zyne aardsbisschoplyke waardigheit te zyn, ter oorzake van de onreinigheden die in Martialis gevonden worden. Dit werk wierdt na zyn doodt uitgegeven door zynen neef PYRRHUS PEROT, aardsbisschop van Manfredonia. Nicolaas hadt veel deel in de gunst en achting van den kardinaal Bessarion; maar men zegt dat zyne onvoorzichtigheit oorzaak was dat de gemelde kardinaal niet tot paus verkoren wierdt na de doodt van Paulus den II, dewyl hy drie kardinalen, die hoofden van aanhangen waren, en eens geworden over zyne verkiezing, wanneer zy hem zulks in 't Conclave bekend wilden maken, en hem daar over begroeten, niet by hem wilde laten. De keizer Frederik de III schonk hem in de stadt Bologne de poëtische kroon, en vereerde hem met de Raadsheerlyke waardigheit. Doch deze waardigheit was van veel minder wezentlykheit en belang dan het gouvernement van Perugia en van Umbria, dat aan Perot gegeven wierdt, en dan het aardsbisdom van Siponto, of Manfredonia, waar toe hy benoemt wierdt den 17 October des jaars 1458. Hy deedt een lusthuis bouwen naby Sassoferrato, en noemde het zelve *Fugicura*, om te kennen te geven, dat het eene verblyfplaats was, die hem verkwikte van de vermoeidheit der bezigheden, en daar hy zonder bekommering leefde. Hy stierf op deze plaats in den jare 1480. Hy was in verschil geweest met Domitius Calderinus. De natuur hadt hem eene hoedanigheit gegeven, die bekwaam was om hem verre te brengen, dat is, dat hy van eenige onbekende zaak hebbende horen spreken, zich eeniglyk bevlytigde om te weten wat het was: hy liet alle andere zaken na, en zelfs tot het slapen toe, om de zelve te beter na te sporen. TORQUATO PEROT, die van het zelve geslacht was, en die kamerling was van Urbanus den VIII, en bisschop van Ameria, deedt hem een gedenkteken oprechten in de grote kerk van Sassoferrato in den jare 1624, met een fraai opschrift, dat onder andere zaken getuigt, dat de pauzen Eugenius de IV, Nicolaas de V, Calixtus de III, en Pius de II hem zeer beminden, voornamelyk om dat hy zich bevlytigt hadde tot de wedervereeniging der Griekfche kerke gedurende het concilie van Ferrare. De zelfde Torquato was voornemens een nieuwen druk in 't licht te doen komen van de werken van onzen Nicolaas Perot, welke bestaan in vertalingen, in brieven, in redevoeringen, in uitleggingen over Statius, over Martialis, enz. Hy wilde ook de lofredenen doen drukken, die hy gemaakt hadde van de doorluchtige mannen van Sassoferrato. Hy is schryver van eenige Italiaansche vaarzen, welke gedrukt zyn met die van Antonius Brunus. *Jovius in Elog. c.* 18. *Ughel. Ital. Sacra. Allatius in Apib. Urban. &c. Bayle Dict. Crit.*

PERPENNA, of PERPERNA, (HOSTILIUS LICINIANUS) wierdt ten tyde van Decius tot keizer zerklaart, doch stierf kort na zyne verkiezing aan de pest omtrent den jare 250. Hy was van te voren door zyne dapperheit tot de hoogste krygsampten gevordert.

PERPENNA, of PERPERNA, (MARCUS) met den toenaam van *Nepos*, een Romein, was burgermeester van Rome met Cajus Claudius Pulcher, of den Schonen, en stierf in het 624 jaar van Rome te Pergamus, na dat hy Aristonicus, den bastaardzoon van Eumenes, verslagen hadde, die zich het koninkryk aanmatigde, dat Attalus by testament aan de Romeinen tot eene erffenisse gemaakt hadde. *Livius l. LIX. Vellejus Paterculus l. II. Strabo l. XIV.*

PERPENNA, of PERPERNA, (MARCUS) een Romein, doodde Sertorius op eene maaltydt te Huesca in Spanje, in het 681 sjaar van Rome. Vellejus Paterculus zegt dat hy onder het getal der bannelingen was, en van veel groter geboorte dan dapperheit. *l. II.*

S. PERPETUA en S. FELICITAS, martelaressen van Afrika ten tyde van de vervolging van Severus in den jare 203, of 205. Perpetua was van een aanzienlyk geslacht, en getrouwt. Zy was maar 22 jaren oud, wanneer zy te Carthago gevangen genomen wierdt, door last van den proconsul Minatius, met Revocatus en Felicitas, Saturninus en Secundula, by welke zich noch een ander voegde, Satur genoemt. De vader van Perpetua besteedde vruchteloos alle zyne pogingen om haar te verplichten den Christelyken Godsdienst te verzaken. Zy ontfing den doop in de gevangenisse; zy hadt in de zelve een gezicht, dat haar te kennen gaf wat lot zy ondergaan moest: zy wierdt ondervraagt met hare medgezellen en medgezellinnen, en hadt noch andere gezichten in de gevangenisse. Secundula stierf in den kerker. Eindelyk wierden deze gevangens veroordeelt om den wilden beesten voorgeworpen te worden, die hen mishandelden zonder hen te doden. Satur stierf het eerste aan de wonde, die hy ontfangen hadde; de anderen wierden door de schermers omgebragt. Men viert het feest van deze martelaars op den 7 Maart. Hunne gedachtenisse was vermaard sedert de tyden van Tertullianus en Augustinus. *Actes de Sainte Perpetué & de Sainte Felicité, dans Ruinard. Augustin. Serm.* 281 *&* 282. *Tillemont Mem. pour l'Hist. Eccl. Baillet Vies des Saints au mois de Mars.*

PERPIGNAN, eene stadt van Vrankryk, de hoofdstadt van het graafschap Roussillon, met een sterk kasteel. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Perpinianum* en *Paperianum*. Zy

is aan de riviere van Tet, drie mylen van de zee gelegen, en sedert den jare 1684 de setel van den bisschop van Elne onder het bisdom van Narbonne geweest. Het is eene schone stadt. Men zegt dat zy gebouwt is van de puinhopen of overblyfselen van Roussillon, dat eene Romeinsche volkplanting is geweest. Deze plaats heeft in den beginne den Spanjaarden toebehoort, tot dat de zelve benevens het gansche graafschap aan Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, verpand wierdt. Doch Karel de VIII stont de zelve weder af aan de Spanjaarden, en deze bezaten Perpignan, tot dat de kardinaal Richelieu hen het zelve weder afnam, waar op het in de Pyreneesche vrede volkomen aan de Franschen afgestaan wierdt, welken het tot een sleutel van hun ryk tegen Spanje dient. De tegenpaus Petrus de Luna, die zich Benedictus de XII noemde, hieldt in den jare 1408 te Perpignan een concilie. *Wilhelm. de Niem l. III. de Schism. c. 37. Surita Ind. l. III. Spondan. an. 1408. Petri de Marca Marca Hispan.*

PERRAULT, (Claudius) van de koninklyke Academie der wetenschappen, en geneesmeester van de faculteit van Parys, heeft gebloeit in de XVII eeuw. Hy wierdt geboren te Parys van Petrus Perrault, advokaat van 't parlement, oorspronkelyk van Tours, en bragt zich zelf in achting door verscheide werken niet alleen zyne professie rakende, gelyk zyn de IV stukken van natuurkundige proeven (*Essais de Physique*), en zyne gedenkschriften (*Memoires*) om te dienen tot de natuurkundige historie der dieren, gericht naar de ontledingen gedaan in de Academie der wetenschappen, maar ook belangende de bouwkunst, in welke hy uitmuntte. Zyne Fransche vertaling van Vitruvius, ondernomen door last des konings, door hem met geleerde aantekeningen verrykt, en voor de eerste reize in den jare 1673 gedrukt, en voor de twede maal in den jare 1684, verschafte hem zo veel eer als hy konde hopen, en hy toonde daar in dat hy volkomelyk verstont alle de verscheide zaken, waar van Vitruvius spreekt, als de schilderkunst, de beeldhouwery, de muzyk, de waterwerktuigen, de kunstwerken, en alles wat tot de kennis der werktuigen behoort. Hy hadt boven dien eene wonderlyke bekwaamheit tot de tekening in de bouwkunst, en in alles wat daar van afhangt. Alle de tekeningen, naar welke de platen van zynen Vitruvius gesneden wierden, waren van zyn handt, en zy wierden naaukeuriger bevonden, en waren meer geacht dan de platen zelf, hoewel die zonderling fraai waren. Hy maakte vervolgens een kort begrip van Vitruvius, tot gemak der genen, die zich in de bouwkunst begonden te oeffenen, en hy gaf in den jare 1683 zyn boek uit, genoemt: *Ordonnances de cinq espéces de colonnes, selon la methode des Anciens*, waar in hy de rechte evenredigheden aantoont, welke de vyf ordens der bouwkunst moeten hebben. De ongemene voorgevel van de Louvre, van de zyde van S. Germain l'Auxerrois, het grote ontwerp van de zegeboog aan het einde van de voorstadt van S. Antony, het Observatorium, en de kapelle van Sceaux, zyn alle naar de tekeningen van Perrault opgerecht. Hoewel hy de geneeskunde weinig anders dan voor zyn huisgezin, zyne vrienden, en de armen geoeffent hadde, de faculteit hadt echter zo veel achting voor hem, dat zy na zyn doodt eene bezending deedt aan zyne erfgenamen om zyne afbeelding te hebben, welke geplaatst wierdt in de openbare scholen by die van Fernel, Acakia, Riolan, en anderen, die aan dit ligchaam het meeste tot eere geweest waren. Hy stierf te Parys den 9 October des jaars 1688, in den ouderdom van 75 jaren. Men drukte in den jare 1700 noch een *Recueil de plusieurs machines* van zyne uitvinding. Alle zyne werken zyn te Parys gedrukt by Jean Baptiste Coignard. Dewyl zyne proeven van de natuurkunde zeer schaars geworden zyn, en dat 'er zelfs noch personen van die professie zyn, die de zelve niet kennen, kan het niet ondienstig zyn der zelver inhoudt kortelyk aan te roeren. Hy spreekt in het eerste stuk van de zwaarte der ligchamen, van hunne werking, en van hunne duurzaamheit. Hy gelooft, dat de opspannende (*elastique*) kracht eene algemene grondoorzaak is, waar aan men het meeste gedeelte der uitwerkingen van de natuur kan toeschryven. Hy handelt in het zelve stuk van de kringswyze beweging, van den omloop van de sappen der planten, van eene nieuwe invoeging of inlyving van de gal-pyp, en van eene nieuwe galbuis. In het twede stuk handelt hy van het *gerucht* (du bruit), dit woordt verkiezende voor dat van *het geluidt* (de son), om dat het algemeender is, hy geeft voor dat de beweging en zwaarte daar van oorzaak zyn. In dit stuk wordt noch gesproken van de muzyk der ouden. Hy toont aan dat de zelve zeer onvolmaakt geweest is in vergelyking van de onze, niet gehad hebbende de overeenstemming van verscheide partyen, die te zamen verschillende zaken zingen: doch die maar een eenig gezang uitmaken. Het derde stuk vervat eene verhandeling van de werktuigkunde (*Mechanica*) der dieren. Men ziet daar in de beschryving van verscheide werktuigen in de redenloze dieren, welke noch niet aangemerkt waren, met de uitlegging van de werking van die, de welke aan deze beesten in het byzonder eigen zyn. Het is verdeelt in drie delen; het eerste is wegens de werking der zinnen; het twede wegens de werking van de beweging; en het derde vervat het gene het voedsel en de voortteeling betreft. Het vierde stuk vervat verscheide naauwkeurige aanmerkingen over de gevoeligheden, en zonderlinge uitleggingen over de doorschynendheit der ligchamen, over de aanmerking van de beweging, over de stremming der vochten, en over de teling der delen, die weder aangroeien by eenige dieren, na dat de zelve afgesneden zyn geweest. De drie eerste stukken van dit werk wierden uitgegeven in den jare 1680, en het vierde in den jare 1688. De byzondere lof, welken Perrault verdiende, is dat hy door de uitgebreidheit van zynen geest en van zyne wetenschap eene menigte van ryke begaaftheden vereenigt hadde, die gemeenlyk niet anders dan van een gescheiden in anderen gevonden worden.

—— Sparguntur in omnes,
In te mista fluunt, & quæ divisa beatos
Efficiunt, collecta tenes.

Claudius Perrault hadde drie broeders. Petrus Perrault den oudsten van alle, die ontfanger generaal was der finantien van de generaliteit van Parys, en die in den jare 1674 eene verhandeling maakte van den oorsprong der fonteinen, en de vertaling van een Italiaansch dichtstuk van Tasso, genoemt, *La Secchia rapita*, gedrukt in den jare 1678. Nicolaas Perrault den tweden, die Doctor van de Sorbonne wierdt in den jare 1652, en die stierf in den jare 1661, schryver van eene verhandelinge *De la Theologie Morale* enz. gedrukt in den jare 1667. En *Karel*, den jongsten van alle, die volgt. *Journal des Savans Tom. XVII. pag. 122.*

PERRAULT, (Karel) jongste broeder van den voorgaanden, maakte zich zelf niet minder uitmuntend dan hy. Hy was zo veel als in het midden der letteren of in den schoot der geleerdheit geboren, hy bevlytigde zich in dezelve van zyne jonkheit af, en hy begon door eene *Dialogue de l'Amour & de l'Amitié*, welke gevolgt wierdt van twee lierzangen (*Odes*), het eene op de Pyreneesche vrede, het andere op het huwelyk van den koning, voordelige denkbeelden te geven van het gene hy in het vervolg doen zoude. Zyne bekwaamheit tot de kunsten, en zyne oprechtheit, ondersteunt door eene grote rechtmatigheit, verkregen hem de achting en vertrouwelykheit van den heer Colbert. Deze grote staatsbedienaar verkoos hem tot eerste commies der gebouwen, waar van hy opper-intendant was. Perrault wierdt vervolgens daar van controlleur generaal: het welk hem opzicht gaf over alles wat betrekkelyk was tot de gebouwen des konings en tot hunne sieraden. Maar hy bediende zich niet anders van het gezag, dat dit ampt hem gaf, dan om de wetenschappen en kunsten te doen bloeien, en voor dezelve, om zo te spreken, eene goude eeuw te maken. De schilderkunst, de beeldhouwery, de bouwkunst, de natuurkunde, en de verborgenste wetenschappen, de welsprekendheit en de dichtkunst, alles wierdt ondersteunt, aangemoedigt, en beloont door de zorgen van Perrault. Zyne natuurlyke bekwaamheit in allerlei kunsten deedt hem ligtelyk de genen, die daar in uitmuntten, of de genen, die eenige bekwaamheit hadden om daar in wel te slagen, onderscheiden; en zulks was genoeg om aan den eenen en aan den anderen de gunst van den staatsbedienaar te verkrygen, en hen beloningen of pensioenen te doen genieten. Niets meer ter herte nemende dan den aanwasch en den voortgang der goede kunsten, volgens de inzichten des konings, en overeenkomstig met de grote drift, welke hy wist dat de heer Colbert hadde voor de grootheit van zynen meester en voor de eere van de natie, bevlytigde hy zich ontwerpen op te stellen, naar welke de akademien van de schilderkunst, van de beeldhouwery en van de bouwkunst opgerecht wierden; en hy hadt de eer een der eerste te treden in die der wetenschappen, en in die der inscriptien. De Fransche Academie, waar in hy ontfangen wierdt den 23 November des jaars 1671, heeft het genot van zyn gezag, dewyl hy voor de zelve na de doodt van den kancelier Seguier de eer verkreeg van ontfangen te worden in de Louvre, om aldaar hare vergaderingen te houden; en dat hy den staatsbedienaar overreedde om den koning het voornemen in te boezemen van aan alle de Academisten eene eerlyke uitdeeling te verzorgen op ieder dag wanneer zy vergaderen, minder om hen uit te lokken, en hen tot de arbeidzaamheit te bewegen, die tot dien tydt toe vrywillig geweest was, dan om den tydt en de geduurzaamheit van hunnen arbeidt te bepalen. De heer Colbert gestorven zynde, wierdt Perrault van zyn ampt ontslagen, en aan een gerust leven overgelaten, waar in hy, gedekt door zyne deugdt, en ryk van zyne gematigtheit, tot de onafhankelykheit geraakt, en meester geworden van zynen tydt, zich zelf volkomen aan de Zanggodinnen toewydde. Men zag hem naar de lust van eene vruchtbare verbeelding, dan eens vrolyk, dan eens ernstig, zich oeffenen in verscheiden slag van poëzy. In den jare 1698 gaf hy zyn gedicht uit van de *schilderkunst*, vervolgens gaf hy dat van *S. Paulinus* uit, en dat *aan den Heer de la Quintinie*, bestierder der koninklyke moestuinen. Dezelve wierden gevolgt van het dichtstuk van *de Scheppinge der Wereldt*, van *Griselidis*, en zelfs van eenige fabelen; en men was in alle deze werken verwondert om de naaukeurige omschryvingen, welke men daar in zag. Geen dichter onderzocht ooit zo verre de natuur, of maakte levendiger en natuurlyker schilderyen, zelfs van zaken, die het onverbeeldelykst schenen. Daar gingen byna gene buitengewone dagen van de Academie voorby, waar op hy niet iets las van zyn maaksel; dat altoos vermaak gaf aan de vergadering. *Le Siecle de Louis le Grand*, een dichtstuk van Karel Perrault, dat uitkwam in den jare 1687, wikkelde hem in een geleerden pennestrydt, die hem verre bragt. Hy toonde daar in aan, dat de wetenschappen onder de regering van dezen monarch tot zulk een hogen top gevyzelt waren, dat daar in veel dingen geschied waren, welke eene menigte van die, welke door de ouden gedaan waren, overtroffen. De beminnaars van de oudheit, vol van erkentenisse voor de genen, by welke zy de onsterflyke schoonheden geput hadden, die men in hunne werken bespeurt, merkten deze waarheit aan als iets vremds, en dat tegen het algemene gevoelen aanliep, waar tegen zy zich ook aankantten. Perrault, om te beweren het gene hy voorgestelt hadde, gaf in de jaren 1692, 1693, en 1696 vier stukken van vergelykingen of *Parallele des Anciens & des Modernes*, enz. uit, waar in hy, (zonder eenige vermindering van de eerbiedt, die men aan de ouden verschuldigt is wegens hunne uitmuntendheit in de kunsten en wetenschappen, en gelovende het by-

bygeloof en de afgodery niet zo verre te moeten laten gaan, van niets in hen te zien dat gemeenschap hadde met de menschelyke zwakheit) eene menigte van misslagen, achteloosheden en klei nigheden aantoonde, welke aan deze grote mannen ontsnapt waren; maar hy weet dezelve eeniglyk aan de weinige beschaafdheit der eeuwen, waar in zy leefden, die hen niet toegelaten hadde beter te doen; aan de andere zyde stelde hy in een helderen dag het schoonste van de hedendaagschen, en toonde daar door aan, dat indien zy in eenige opzichten minder waren dan deze grote voorbeelden van het heerlyke en waarachtige, welker smaak het goed is van zyne jonge jaren af te bestudeeren, om zyn eigen smaak daar naar te richten, zy echter in vele andere opzichten hen gelyk waren, en hen zelfs overtroffen. Die van onze hedendaagschen, welke Perrault het meeste verhefte, schreven nochtans tegen hem, en wel scherpelyk: hy antwoordde met alle mogelyke heuschheit; en eindelyk offerde hy een gedeelte van zyn *Parallele* op aan de liefde tot de vrede, en hieldt eensslags op met schryven, *om*, zeide hy, *een burgerlyken oorlog te stillen, waar door de Republyk der geleerden begon te schudden, en om niet langer in twist te zyn met mannen van zulk eene grote verdienste als de genen, welke hy tot tegenstrevers hadde, en welker vriendschap niet te duur gekocht konde worden.* Hy bereikte zyn oogmerk: maar in der daadt de partyen trokken wederzydsch de zaken wat te verre, en het scheen dat zy malkander niet wilden verstaan: want zo haast zy zulks wilden, naderden zy tot malkanderen, en de rust wierdt herstelt. Perrault hieldt zich sedert bezig aan het *l'Eloge Historique* van een gedeelte der grote mannen, die in de XVII eeuw geleeft hadden, en hy gaf daar van twee stukken uit, het eene in den jare 1697, het andere in den jare 1700, met hunne natuurlyke afbeeldingen, die hem verschaft wierden door den heer Begon, intendant van de Justitie van de zeevaart te Rochelle en in het landt van Aunis. Eindelyk, na dat hy tot den einde toe altoos arbeidzaam en naarstig was geweest, altoos eenvoudig en zedig, getrouw in vriendschap, oprecht deugdzaam, en een volkomen Christen, stierf hy te Parys den 17 May des jaars 1703, in den ouderdom van 77 jaren. *Recueils de l'Academie, & Mem. Hist.*

PERRENOT. (Antoni) Zie PERENOT.

PERRIER, (François) een Fransch schilder, zoon van een goudsmidt van het Franche-Comté, liet zich verleiden, en verliet zyne ouders om naar Rome te gaan, noch zeer jong zynde: maar dewyl hem wel haast geldt ontbrak, liet hy zich overreden door een blinden, die begerig zynde om de zelve reize te doen, hem voorstelde om hem langs den weg te leiden. Perrier in deze uitrusting te Rome gekomen zynde, vondt zich benard om eenig ander middel te vinden waar door hy konde bestaan. Hy leedt in het begin zeer veel: maar de noodzaaklykheit, waar in hy zich bevondt, en de vaardigheit van zynen geest, stelden hem wel haast in staat om te winnen het gene hy nodig hadt. Hy verkreeg zich in het tekenen eene gemakkelykheit, die aangenaam was en van een goed oordeel, waarom verscheide jongelingen zich tot hem begaven om hunne tekeningen te verbeteren, en eenige vremdelingen van de zyne kochten om die aan hunne ouders te zenden, om daar door achting te verkrygen en onderstandt tot hunne teerkosten. Hy maakte zich bekend by Lanfranc, wiens wyze hy poogde na te volgen, en hy verkreeg zich met het penceel de zelfde gemakkelykheit, die hy hadde met het krajon. Zich aangemoedigt vindende door de vaardigheit, met welke hy de verwen behandelde, besloot hy weder te keren naar Vrankryk; en te Lion gekomen zynde, hieldt hy zich aldaar op, om het klooster der Karthuizers te schilderen. Eindelyk, te Parys gekomen zynde, en eenigen tydt gearbeid hebbende voor den schilder Vouet, die toen meester was van alle de grote werken, deedt hy eene twede reize naar Italië, van waar hy, na een verblyf van tien jaren, wederkeerde naar Parys in den jare 1645. Hy schilderde in dien tydt de galery van het Hôtel de la Vrilliére, en verscheide Chevalet-tafereelen voor byzondere personen. Hy stierf professor van de akademie. Hy heeft veel stukken gegraveert of geëtst met sterk water, die vol van vernuft zyn, onder anderen de beste vlak-verheven beeldwerken (*Bas-reliefs*) van Rome, hondert der vermaardste oude stukken, en verscheide andere naar Raphaël. Hy graveerde ook met dag en schaduw eenige oude, op eene wyze waar van men de uitvinding aan hem toeschryft, maar die in gebruik gebragt wierdt door Parmesano. Deze wyze bestaat in twee kopere platen, die op een zelfde papier gedrukt worden, als half schildery, waar van de eene, die op de gewone wyze gesneden is, het duistere drukt, en de andere, waar in het gansche geheim bestaat, drukt het lichte. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

PERRIN DEL VAGO. Zie BUONACORSI.

PERRION, of PERION, (Joachim) Doctor van Parys, en monnik van de Benedictyner orde, was in achting in de XVI eeuw. Hy was geboren te Cormeri in Touraine, alwaar hy zich begaf in de vermaarde abdy aldaar. Hy sprak en schreef het Latyn met veel zuiverheit. Perrion vertaalde eerst in het Latyn eenige boeken van Plato en Aristoteles, waar in hy de fraaiheit van zynen styl vertoonde. Maar dewyl hy in dit werk meer zorg droeg om zyne welsprekendheit te vertonen, dan om een getrouw overzetter te zyn, haalde hy zich de scherpe berispingen van Gruchius en van eenige andere geleerden op den hals. Naderhandt schreef hy de levens der oudvaders, en zette ook eenige van hunne verhandelingen uit het Griekseh in 't Latyn over. De universiteit van Parys geboodt hem uitdrukkelyk tegen Petrus Ramus te schryven, en Aristoteles en Cicero te verdedigen. Hy schreef ook eenige Latynsche zamenspraken wegens den oorspronk der Fransche taal, en de overeenkomst, die dezelve heeft met de Grieksche: verder *Topicorum Theologicorum lib. II*; *Orationes*, enz. en stierf zeer oud in zyn klooster, kort voor de doodt van Henrik den II omtrent den jare 1558, of 1559. Zyn neef François Perrion heeft na zyne doodt zyne verhandeling *de Romanis & Graecis Magistratibus* uitgegeven. *Paul. Jovius in Elog. Doct. Sammarth. in Elog. Doct. Gall. Thuan. & Teissier Addit. T. I. p. 126. La Croix du Maine. Miraeus.*

PERRON, (Jacobus Davy du) kardinaal-priester van S. Agnes, groot-aalmoezenier van Vrankryk, bisschop van Evreux, en naderhandt aartsbisschop van Sens, was afkomstig van de edele huizen van du Perron Creteville, en van Languerville in neder-Normandië, en wierdt geboren den 25 November des jaars 1556. Zyne ouders waren Gereformeerd, en begaven zich naar Geneve, doch vloegen zich naderhandt neder aan de grenzen van Savoje, in het Canton van Bern. Zyn vader Julianus Davy, heer van Perron, die een edelman was van groten geest en van grote geleerdheit, onderwees hem in de Latynsche taal en in de wiskunst tot het tiende jaar zyns ouderdoms, waar na hy by zich zelf de Grieksche taal en de philosophie leerde, beginnende deze studie met de Logica van Aristoteles, waar na hy zich begaf aan het lezen der poëten, waar van hy hondert vaarzen in een uur leerde. Eindelyk begaf hy zich aan de Hebreeuwsche taal, die hy mede alleen leerde, en die hy zelfs gemakkelyk las zonder punten. Dewyl ondertusschen de vrede in Vrankryk gesloten wierdt, keerde hy met zyne ouders derwaarts, daar Philippus Desportes, abt van Tyron, hem leerde kennen, en dewyl hy zich over zynen geest verwonderde, hem zyne vriendschap waardig keurde, en hem bekent maakte aan het hof van koning Henrik den III, die hem in grote waarde hieldt, inzonderheit na dat hy den R. Katholyken Godsdienst aannam, waar op hy zich in den geestelyken staat begaf, en zo wel in byzondere byeenkomsten, als in zyne schriften en in de twistredenen, met de Protestanten gehouden, zyne bekwaamheit, zyne welsprekendheit, en zyne geleerdheit deedt blyken. De koning verkoos hem om de lykrede te doen over de koninginne van Schotlandt, gelyk hy ook het zelfde deedt over Ronsard, en na de doodt van den hertog van Joyeuse, zyn goeden vriendt, in den jare 1587, maakte hy dat voortreflyke vaars, dat onder zyne werken gevonden wordt. Na den moordt van Henrik den III nam hy zyne toevlucht tot den kardinaal van Bourbon, en bevlytigde zich om de genen, welke niet van de Roomsche kerke waren, tot der zelver gemeenschap te brengen, het welk hem ook gelukte met Henricus Spondanus, die naderhandt bisschop wierdt van Pamiers. Doch inzonderheit is byna ganschelyk aan hem toe te schryven dat Henrik de IV van Godsdienst veranderde, die hem daar op naar Rome zondt, om hem met den paus te verzoenen, waar over voor hem vele voorname mannen te vergeefsch gearbeid hadden. Doch de heer van Perron en de heer van Ossat, die naderhandt kardinaal wierdt, bragten zulks te weeg. Perron wierdt te Rome tot bisschop van Evreux gewyd. Als hy by zyne wederkomst het boek van den beroemden heer van Plessis Mornay over het Avondmaal gezien hadde, wederleide hy het zelve, en disputeerde ook met hem op de byeenkomst te Fontainebleau. In den jare 1604 maakte Clemens de VIII hem kardinaal. Daar na bevondt hy zich te Rome, toen Paulus de V paus wierdt, en was aldaar onder de kardinalen, als mede in de congregatie *de auxiliis gratiae & liberò arbitrio*, welke de nieuwe paus deedt voortzetten, in zeer groot aanzien. Na zyne wederkomst in Vrankryk ondernam hy, op het aanhouden van koning Henrik den Groten, den koning van Engelandt te antwoorden; waar op hy tot aartsbisschop van Sens benoemt wierdt. Deze koning zondt hem ondertusschen naar Rome, om de zwevende verschillen tusschen paus Paulus den V en de Venetiänen by te leggen. De kardinaal de Joyeuse ging ook om dezelfde reden met hem derwaarts. Zy bereikten het oogmerk van hunne reize, en de paus schatte het gevoelen van den kardinaal du Perron zo hoog, dat hy gewoonlyk tegen de genen, die het gemeenzaamste met hem waren, plagt te zeggen: *Laat ons Godt bidden dat hy den kardinaal du Perron verlichte, want hy zal ons overreden tot alles waar toe hy zal willen.* Na de doodt van Henrik den IV vergaderde hy zyne onderhorige bisschoppen te Parys, en veroordeelde aldaar het boek van Edmundus Richerius wegens de wereldlyke en geestelyke macht. Naderhandt begaf hy zich op het landt, en voltooide de werken, welke hy uitgegeven heeft, namelyk; een antwoordt aan den koning van Groot-Britannië; eene verhandeling van het Avondmaal tegen du Plessis Mornay; verscheide andere tegen de Protestanten; brieven; redevoeringen, en verscheide andere stukken in vaarzen en in onrym. Hy stierf te Parys den 5 September des jaars 1618, in het 63 jaar zyns ouderdoms. Men vindt een kort begrip van zyn leven aan het begin van zyne werken. Joannes Davy du Perron, dezes kardinaals broeder, wierdt na hem aartsbisschop van Sens, en stierf in den jare 1621. *Ossat l. I. Ep. 26. & 28. l. II. Ep. 41 & 43. Fuligat. in Vita Bellarm. c. 11. Thuan. Hist. Spond. Sammarth.*

PERROT, een geslacht in Vrankryk, dat zich vermaard gemaakt heeft in het parlement en in den tabbaardt. Æmilius Perrot was parlements-Raadt te Parys, en vader van Dionysius Perrot, die om zyne oprechtheit en geleerdheit beroemd was, en in den jare 1572 in de bloedige Parysche bruiloft sneuvelde; en van Nicolaas Perrot, raadsheer van de grote kamer. De zonen van dezen laatsten waren, Cyprianus Perrot, raadsheer in het parlement te Parys, welke Joannes president des enquêtes teelde, die Cyprianus naliet, welke requestmeester was; en Paulus Perrot *de la Saile*, die vermaard was door zyne werken in rym en in onrym, en ook deel hadt in het vervaardigen van 't *Catholicon.* Hy hadt te Oxfort gestudeert, daar hy den Protestantschen Godsdienst aannam, en wederkerende naar Vrankryk, begaf hy zich naar Chalons, daar toen een gedeelte van het parlement van Parys was. Hy trouwde aldaar met eene edele dochter,

dochter, Anna des Forges, waar by hy teelde *Nicolaas Perrot*, heer van Ablancourt, van wien in een volgend artykel gesproken wordt, en twee dochters, waar van de oudste moeder was van *Fremont Perrot d'Ablancourt*, wiens artykel het twede hier na volgt. De Perrots van Geneve, de *Perrotto* van Fra Paolo, Mylord PERROT, die eenigen tydt in de gunst was van de koninginne Elizabeth, de Perrots van la Malmaison, waar van 'er een provoost der kooplieden was, en de schone *Perrot* van de princesse van Conti, waren alle oorspronkelyk van het zelfde geslachte. Christophorus de Thou, eerste president van het parlement van Parys, was getrouwt met eene *Perrotte*. De kancelier Boucherat was de kleinzoon van eene andere *Perrotte*, zonder te spreken van verscheide andere vermaagschappingen met den tabbaardt, volgens eenen brief, welken Fremont d'Ablancourt den 14 April des jaars 1693 schreef aan Petrus Bayle. Het leven van den heer van Ablancourt, geschreven door Patru, kan tot een gedrukt bewys dienen. Het zelve begint met deze woorden: „ Het geslachte „ der Perrots is zeer oudt in het parlement, en vermaagschapt aan „ al wat 'er doorluchtigs is in den tabbaardt." *Bayle Dict. Crit.*

PERROT (FRANÇOIS) is de schryver van een Italiaansch boek, waar van de tytel is: *Aviso piacevole dato alla bella Italia*, en dat Bellarminus wederlegt heeft. Het zelve is eene berisping van het hof van Rome: de bulle van paus Sixtus den V tegen den koning van Navarre wordt daar in wederlegt, en de styl van het zelve is zo schoon, dat de Italianen zelf zich daar over verwonderden. De schryver was een Franschman uit het geslacht der Perrots, waar van hier voor gesproken is. Hy verzelde in zyne jonkheit Gabriël Aramont, ambassadeur van Vrankryk aan den Turkschen keizer Solyman. Sedert naar Italië getrokken zynde, maakte hy kennis met de grootste mannen aldaar, en onder anderen met Fra Paolo, een Theologant van de republyk van Venetië, met wien hy eene vertrouwde vriendschap maakte, welke duurde tot zyn doodt toe. De Italianen hadden van hunne zyde eene byzondere achting voor hem, noemende hem gemeenlyk *den oprechten Israëlyt*, ter oorzake van zyne oprechtheit en goedaardigheit. Men heeft noch van François Perrot eene Italiaansche vertaling van de waarheit van den Christelyken Godsdienst van du Plessis Mornay, te Saumur gedrukt in den jare 1612. Onder de Franschen spreken *Louis des Masures* in zyne Latynsche poëzy, *Hugues Languet* in zyne brieven aan Philippus Sidney, en *de Lignes* in het leven van du Plessis met lof van hem. *Colomies Bibl. Choisie. Bayle Dict. Crit.*

PERROT, (FREMONT) heer van Ablancourt, was een zusters zoon van den beroemden Nicolaas Perrot van Ablancourt, dien hy ook zyne opvoeding en wetenschap ten grootsten dele te danken hadde. Hy was een bekwaam en geleerd man, en wierdt door den maarschalk de Turenne zeer hoog geschat, die ook voor hem de waardigheit verkreeg van Envoje van Vrankryk aan het Portugeesche hof in den jare 1663, en die van resident van Straasburg in den jare 1675. Deze resident keerde naar Vrankryk na de doodt van zynen patroon, en bragt aldaar zynen tydt geruftelyk door met het lezen van goede boeken, en in den ommegang met verstandige lieden, tot dat de laatste slag der vervolgers hem noodzaakte de vryheit van zyn geweten in vremde landen te zoeken. Hy hieldt zich gedurende eenigen tydt op te Groningen, waar na hy zich nederfloeg in 's Gravenhage, en aldaar in ongemene achting was by den prins en de princesse van Oranje. Hy wierdt zelfs begunstigt met een jaargeldt en den tytel van historieschryver. Hy stierf in 's Gravenhage omtrent den jare 1695. Hy was een man van veel verdienste, zeer yverig voor den Protestantschen Godsdienst, en die het niet verachtelyk voor zich oordeelde eenen Franschen Catechismus op te stellen. Hy was door eenen der grootste prinssen van Europa aangezocht om gouverneur van zynen zoon te zyn. Hy was zeer aangenaam van ommegang in gezelschappen. De zachtmoedigheit, die men altoos in hem bespeurde, was oorzaak dat men niet zonder verwondering een klein boekie las, dat hy in den jare 1686 uitgaf tegen Amelot de la Houssaie, waar in hy zich verder liet vervoeren door zyne driften, dan men van eenen man van zyne deftigheit, van zynen ouderdom, en die zyn vaderlandt om den Godsdienst verlaten hadde, konde verwachten. Hy was ook de schryver van de zamenspraak der letteren van het A B, en van eenige andere; als mede van het aanhangsel van de waarachtige Historie, welke aan het einde van Lucianus van zynen oom gevonden wordt. Men heeft ook van hem Memorien rakende de Historie van Portugal, sedert het tractaat der Pyreneen van den jare 1659 tot den jare 1668, welke waardig zyn gelezen te worden. *Patru Vie d'Ablancourt. Bayle Dict. Crit.*

PERROT, (JOHANNES) een Engelsch ridder en onderkoning van Ierlandt. Hy zelf en zeer vele anderen, waar onder men ook de koninginne Elizabeth rekent, waren van gedachten dat zyne moeder hem by koning Henrik den VIII geteelt hadde. Hy zoude den zelven ook zeer gelyk geweest zyn, en niet alleen des zelfs vurigen aardt en stoutheit, maar ook des zelfs gestalte, gebaarden, en stem gehad hebben. Hy was in Ierlandt over de 14 jaren gouverneur van de provincie van Mounster, en naderhandt van den 26 Juny des jaars 1584 tot den jare 1588 onderkoning van gansch Ierlandt. Hy deedt gedurende dien tydt aan de koninginne Elizabeth en aan gansch Engelandt ongemene diensten; dewyl hy de rebellen, die zich van alle kanten met grote macht opdeden, (inzonderheit der zelver hoofden Fitz Moris, Fitz Edmond, Surleboy, Brian-Carrous, Burk, O-Neal, en O-Donel) ten dele door gewigtige slagen en veroveringen, maar ook ten dele door goede en onzydige handhaving der gerechtigheit tot schuldige gehoorzaamheit bragt, het landt met heilzame geestelyke en wereldlyke wetten en met goede vestingen voorzag, de aanslagen der buitenlandsche vyanden verydelde, en de koninklyke inkomsten merkelyk vermeerderde. Dit alles bragt hem in eene ongemene hoogachting, maar verwekte hem te gelyk vele vyanden. In Ierlandt waren onder de zelve voornamelyk de kancelier en aardsbisschop van Dublin, de ridder Bagnal, de secretaris Fewton, en de lord thresorier; en in Engelandt de kancelier Hatton. Dewyl hy nu te verheven was van moedt om zynen vyanden toe te geven, zo verergerde hy zyne zaken zeer veel: waarom hy eindelyk over de menigvuldige moeielykheden zo verdrietig wierdt, dat hy in den jare 1587 begeerde uit Ierlandt te rug geroepen te worden, en zulks ook in het volgende jaar verkreeg. Na zyne te rug komst maakte de koninginne hem tot haar geheimen Raadt, en gaf hem noch vele andere blyken van hare hoogachting. Doch zyne vyanden wierden daar over noch verdrietiger, en de kancelier Hatton, dien hy door zyne danssen bespot hadde, liet zich daar door tot een nieuwen haat tegen hem bewegen. Hy week wel op zyn landgoedt Cary; doch hy stelde zyne tegenstrevers daar door in staat om hem met groter nadruk te benadeelen. Zy bragten het ook eindelyk zo verre, dat hy voor eene geregelde commissie aangeklaagt wierdt, als een, die (1) zeer aanstotelyke redenen van de koninginne gevoert hadde; (2) den Roomschen in hunne oogmerken bygestaan; (3) met den hertog van Parma en andere vyanden van de koninginne verstandt gehouden; (4) eenige weêrspannelingen, inzonderheit Burks en O-Rork, gunstig geweest. Het eerste konde hy niet ganschelyk tegenspreken, doch ontschuldigde zich daar over met eene schielykheit, die uit zyn driftigen aardt voortkwam. Tegen de overige beschuldigingen verantwoordde hy zich zeer wel, doch wierdt niettemin door zyne rechters ter doodt veroordeelt. Maar de koningin weigerde dit vonnis te ondertekenen, en betuigde ook opentlyk, dat zy hem voor een rechtschapen deugdzaam man, zyne vervolgers daar en tegen voor kwaadaardige lieden hieldt; waarom zy ook voornemens was hem hare vryspraak en gunste bekend te maken en te doen genieten. Doch hy stierf noch van te voren in den Tour te Londen in September des jaars 1592. Hy liet eenen zoon na, dien de koningin, niettegenstaande de verbeurdverklaring tegen zynen vader, geboodt in het bezit van zyne goederen te stellen. *Cambdeni Britann. pag.* 1007. 1018. *De Larrey Hist. d'Angl. T. II. p.* 242. 275. 404. 458. 516.

PERROT, (NICOLAAS) heer van Ablancourt, een der grootste en verhevenste geesten van zyne eeuw, wierdt geboren te Chalons aan de Marne den 5 April des jaars 1606. Hy was van het vermaarde geslacht van Perrot, waar van hier voor in een afzonderlyk artykel gesproken is. Hy wierdt met eene byzondere zorg opgevoed, en zyn vader zondt hem naar Sedan om op het Collegie aldaar te studeren. Hy beantwoordde zo wel de onderwyzingen van zyne meesters, dat hy met zyn dertien jaren gelukkiglyk zyne studien in de goede letteren voltrokken hadde. Zyn vader riep hem toen weder by hem, en gaf hem een bekwaam man, niet alleen om alle zyne studien wederom te doorlopen, maar ook om hem eenige schets te geven van de philosophie. Ten einde van omtrent drie jaren, dat deze oefeningen duurden, bragt men hem naar Parys, daar hy vyf of zes maanden in het recht studeerde. Met zyn achttien jaren wierdt hy voor advokaat ontfangen in 't Parlement, en verscheen dagelyks voor de rechtbank. Hy kreeg daar in wel haast een tegenzin, en deedt klaarlyk zyn afkeer blyken van den tabbaardt. Dit mishaagde aan zynen oom Cyprianus Perrot, Raadsheer van de grote kamer, maar hy vertrooste hem daar over voordeliglyk door het verlaten van den Protestantschen Godsdienst, waar in hy geboren was. Hy zwoer den zelven af met zyn twintig jaren, en wilde niettemin het oogmerk niet voldoen van dezen oom, het welk was hem kerkelyk te doen worden, in hoop van met 'er tydt een zeer groot prediker van hem te maken. Hy bragt vyf of zes jaren door in de vermaken der personen van zynen ouderdom, zonder de letteren ganschelyk te vergeten. Hy schreef toen de voorrede van *l'Honneste Femme*, ten voordele van zynen vriendt, den vader Du Bosc. Deze voorreden, een der meesterstukken van de Fransche taal, was naaulyks uitgekomen, of met zynen ouderdom van vyf en twintig of zes en twintig jaren beving hem de lust om den Godsdienst wederom aan te nemen, dien hy verlaten hadde, en waar van de indrukselen nooit volkomen uit zynen geest gewischt waren. Om niets te doen dan met goede wetenschap, begaf hy zich eerst tot de studie van de philosophie, en vervolgens van de Theologie, en hy nam tot zynen meester Stuart, eenen Schotsman en Lutheraan, maar voorts een zeer geleerd man. Hy arbeidde met zo veel verhaasting en yver, dat hy twaalf en vyftien uuren des daags aan de studie besteedde, zonder tegen iemandt iets van zyn voornemen te zeggen, en aldus bragt hy byna drie jaren door. Hy vertrok van Parys om naar Champagne te gaan, daar hy zyne twede afzwering deedt in de kerk van het dorp Helme, naby Vitry, en vertrok daar op naar Hollandt, om de eerste geruchten van deze nieuwe verandering een weinig te laten besterven. Hy was byna een jaar te Leiden, daar hy de Hebreeusche taal leerde, en vriendschap maakte met Salmasius. Van Hollandt ging hy over naar Engelandt. Hy kwam weder te Parys, en vyf of zes weken by Patru gebleven zynde, nam hy zyne huisvesting naby Luxemburg, en deedt twee van zyne neven, zonen van zyne oudste zuster, by zich komen. Zy waren Fremont genoemt, en nooit hadden kinderen eene gelukkiger opvoeding. De twede stierf; maar Fremont d'Ablancourt, van wien in het naastvoorgaande artykel gesproken is, en die de oudste was van hen beide, heeft blyken gegeven, dat men op geen onvruchtbaren grondt gearbeid

arbeid hadde. Onze Nicolaas Perot leidde een vermakelyk leven, en hoewel hy het grootste gedeelte van zynen tydt besteedde in zyne boeken, hy liet echter niet na de gezelschappen te zien. Hy zag de voorname vrouwen, en alle de doorluchtige mannen in de geleertheit te Parys. Daar gingen weinig dagen voorby dat hy niet ging by de heren Du Puy. In den jare 1637, in de maandt September, wierdt hy met eene algemene toejuiching in de Fransche academie ontfangen. Hy ondernam byna terstondt daar op de vertaling van Tacitus. Maar terwyl hy aan deze moeielyke overzetting arbeidde, was hy genoodzaakt Parys te verlaten, om naar de provincie te gaan en acht te nemen op zyne goederen, die van geen groot belang waren, en welke de oorlog dagelyks verminderde. Hy brak dan zyne huishouding op, en begaf zich met zyne zuster op zyn landgoedt van Ablancourt, daar hy sedert tot zyn doodt toe met 'er woon gebleven is. In het begin van zyn vertrek op het landt kwam hy dikwils den winter te Parys doorbrengen. Maar eindelyk verliet hy Parys volkomen, en kwam 'er niet meer dan om zyne werken te doen drukken. Hy was al zyn leven met het graveel gekwelt geweest. Hy was zelfs eenen tydt lang dat hy niet te paardt noch in de karosse kon ryden, en dat hy een stok nodig hadde om te gaan. Maar zich tot de oefening van het beplanten van zynen tuin begeven hebbende, verminderde die arbeidt zeer veel zyne kwaal, en herstelde eenigerwyze zyne krachten zodanig, dat hy allerlei rytuig verdragen konde, en zelfs zynen stok verliet, dien hy nochtans wel haalt daar na weder aannam. In het begin van October des jaars 1664 tastte de pyn van het graveel hem met zo veel geweldt aan, dat men alle oogenblikken dacht dat de zelve hem zoude wegrukken. Ten einde van drie of vier dagen gaf zy hem echter eenige verligting. Maar zy verhefte zich kort daar na wederom, *en bleef hem by tot zyn doodt toe. Hy verdroeg zulke langdurige en zware smerten met veel standvastigheit. Hy wierdt gedurende zyne gansche ziekte bygestaan door den predikant van Vitri, en door Du Bosc, vermaard predikant van Caen, die toen gebannen was te Chalons. Hy stierf eindelyk in de armen van zyne zuster en van zynen neef d'Ablancourt den 27 November, in den ouderdom van acht en vyftig jaren, acht* (het moet zeven zyn) *maanden, en twaalf dagen.* Op deze wyze verhaalt Patru het einde van onzen Nicolaas Perrot, zonder dat men in zyn verhaal vindt het gene de Menagiana van hem zeggen aldus: „De Hr. d'Ablancourt..... studeerde des winters bo„ven een oven by eenen pasteibakker. Omtrent zyn drie en „zestigste jaar" (*dit is een misslag, want hy heeft niet volkomen 59 jaren geleeft*) „zich geperst vindende van den steen, waar „aan zyn vader gestorven was, wilde hy naar Parys gaan om „zich te doen snyden: maar aanmerkende dat het in de „maandt November zynde, hy verplicht zoude zyn tot het voor„jaar te wachten, en dat de onkoste groot zoude zyn, zo nam „hy een besluit zich van het eeten te onthouden, om zyne „kwalen eerder te zien eindigen, en volvoerde zulks. Dewyl „men hem echter aandrong om te eeten, liet hy zich overre„den: maar het was te laat, en hy stierf". Patru zoude waarschynlyk deze omstandigheit verzwegen hebben, schoon hy zelfs geweten hadde, dat zy waarachtig was. Hy heeft het mogelyk voordeeliger geoordeelt voor de gedachtenisse van onzen Perrot, dat men niet wist dat hy op die wyze was gelastert geweest, dan dat hy de valschheit der lasteringen aangetoont hadde. Maar daar zyn gevallen, waar in men zich verplicht acht het gemeen te doen weten dat de onnoselheit wredelyk verscheurt is geweest. Le Gendre heeft aldus gehandelt met Perrot, wanneer hy in 't leven van Du Bosc aldus van hem spreekt: *Godt liet toe dat de Hr. Du Bosc hem bystont in zyn einde, om de wereldt beter te onderrechten in de valsche geruchten, die men verspreidde, en die zelfs den koning ter ooren kwamen, als of hy wanhopig gestorven was. Dit was eene schriklyke lastering, welke Du Bosc tegensprak en doodde in de brieven, die hy dieswegens schreef aan Conrart; die meer bedroeft was om het ongelyk dat men deedt aan de geheugenisse van zynen vriendt, om dat het alle de Gereformeerden beledigde: want dit valsch verhaal aan den koning doende, hadt men 'er bygevoegt, dat dit een staat was, in welken alle de Hugenoten stierven.* Men heeft niets dat zuiverlyk door Nicolaas Perrot geschreven zy, of van zyne vinding, dan de reetsgemelde voorreden van *L'honneste Femme du P. Le Bosc*, de voorredenen en de opdragten, die aan het hoofdt van zyne vertalingen gevonden worden, en eene kleine verhandeling van de kampgevechten en stryden der Romeinen, welke gevoegt is achter de vertaling van Frontinus. Zyne vertalingen, zo als hy die na malkander gedaan heeft, zyn: *Minutius Felix*; vier *Oratien van Cicero*; *Tacitus*; *Lucianus*; *La Retraite des dix mille de Xenophon*; *Arrian des Guerres d'Alexandre*; *Les Commentaires de Cesar*; *Thucydide*; *L'Histoire Gréque de Xenophon*; *Les Apophthegmes des Anciens*; *Les Stratagêmes de Frontin*, en *L'Histoire d'Afrique de Marmol*. Deze laatste vertaling was voltooit wanneer hy stierf, maar hy hadt de laatste handt daar niet aan gelegt, en Patru overzag de zelve naaukeurig eer hy die in 't licht gaf. Het verstandt van Perrot was zeer gelyk aan dat van Montagne; en indien hy uit zich zelf hadde willen arbeiden, daar ontbrak hem niets van alles wat daar toe nodig was. Hy hadt eene vruchtbare verbeelding, en den geest vervult met alle de schone wetenschappen. Wanneer men hem zomtyds vroeg waarom hy liever vertaalde dan uit zich zelven schreef, antwoordde hy, dat hy noch prediker noch advokaat was, om pleitredenen of predikatien op te stellen; dat de wereldt vol van staatkundige boeken was; dat alle de zedekundige redeneringen niets anders waren dan herhalingen van Plutarchus en van Seneca, en dat het om zyn vaderlandt te dienen beter was goede boeken te vertalen, dan nieuwe te maken, die meestentyds niet nieuws zeiden. Hy was nooit getrouwt; hy was van geen verliefden inborst, en zyn aardt, een weinig oplopende, was niet wel eigen voor de liefde. Hy sliep, hy at, en arbeidde onverschilliglyk op alle uren, het zy des daags, het zy des nachts. Maar wanneer hy omtrent twee uren gearbeid hadde, verfrischte hy zich of met te wandelen, of met iets vermakelyks te lezen, en na een half uur rustens keerde hy weder tot zynen arbeidt. Zyn schrift was zeer slecht, tot zo verre, dat hy in het afgaan van den ouderdom het dikwils zelf niet konde lezen. Hy dronk weinig wyn by zich zelf, maar hadt een sterk hoofdt, waar in hy nooit pyn gevoelde. Hy was de zoon van eenen man, die in zyn leven hondert duizent vaarzen gemaakt hadde, en ondertusschen heeft hy 'er nooit twee achter malkander kunnen maken. Zyn ommegang was wonderlyk aangenaam. In zyne jeugt was hy zo vrolyk als men zyn kan. Het was alles levendigheit, het was alles geest dat men in hem bespeurde, en dat alles met een zekeren zwier, die niet dan onder aanzienlyke lieden gevonden wordt. Zyne vrolykheit bleef hem by tot zyne doodt toe. Zyn gezelschap wierdt altoos gezocht van verstandige en grote mannen. Over de tafel in een gezelschap hadt hy nooit gebrek van reden. Hy sprak veel, maar hy verveelde nooit: hy verhaalde altoos nieuwe, altoos aangename zaken. Het scheen dat hy alles wat hy zeide bestudeert hadde, zo wel gepast waren de boerteryen; maar zyne boerteryen waren afwerende zonder iemandt te verstoren. In de Menagiana wordt gezegt: *D'Ablancourt zeide zulke goede en aangename zaken in gezelschap, dat Pellisson zeide, dat het te wenschen geweest ware dat hy altoos eenen griffier aan zyne zyde hadde, om te schryven alles wat hy zeide.* Hy deedt veel voordeel met den raadt van zyne vrienden tot verbetering van zyne werken, maar niet zo veel als hy zoude hebben kunnen doen, indien hy minder haast gehad hadde om huiswaarts te keren wanneer hy iets deedt drukken. Zyne wyze van vertaling heeft niet behaagt aan al de wereldt, hoewel zy geprezen is geweest van alle de doorluchtige verstanden van zyne eeuw. Het is waar dat hy zomtyds eenige vryheit gebruikt. Hy heeft zich daar over verantwoord in zyne voorredenen, en getoont dat hy zich het ware denkbeeldt van eenen vertaalder heeft voorgestelt, die den zin van het oorspronkelyke moet uitdrukken, zonder daar aan iets te benemen van zyne kracht of van zyne bevalligheit. Hy heeft zulks zo gelukkiglyk gedaan; en zyne levendige en stoute uitdrukkingen zyn zo verre van alle slaverny, dat men zyne vertalingen lezende, denkt oorspronkelyke werken te lezen, en gene vertalingen. Patru geeft 'er dit getuigenisse van; maar al de wereldt stemt niet toe dat hy niet anders dan geoorloofde vryheden gebruikt zoude hebben. Hy hadt eene uitgestrekte kennisse, en hieldt op eene byzondere wyze veel op met het lezen van de heilige Schriftuur. Bayle heeft zulks omstandiger aangemerkt, en spreekt ook wydlopig wegens zyne gedachten van de onsterflykheit der ziele. Olivier Patru, een vermaard advokaat van 't parlement van Parys, heeft zyn leven omstandig beschreven, dat onder zyne werken gevonden wordt. *Bayle Dict. Crit.*

PERSEPOLIS, eene oude stadt van Persië, die de hoofdstadt was van dat koninkryk. Zy was gelegen aan eene rivier, welke Strabo en Quintus Curtius Araxes, doch Ptolemeus Rhogomanis noemen, welke deze plaats zeer sterk, en der zelver aannadering moeielyk maakte. Alexander de Grote vermeesterde de zelve, en spaardeze in den beginne; maar naderhandt liet hy, verzopen in den wyn, en op het aanhitsen van Thaïs, de zelve verbranden. Deze Thaïs, eene vermaarde lichtekooi, drong hem aan de Grieken te wreken door het verbranden van deze stadt, die hy met de wapenen in de handt gespaart hadde, en deze prins was de eerste, die een brandende fakkel in het paleis wierp, dat byna ganschelyk van cederen gebouwt was. Aldus wierdt deze heerlyke stadt in het 3624 jaar der wereldt, volgens het bericht van Salianus, verwoest. Het wordt gemeenlyk gelooft, dat de overblyffelen van Persepolis zyn te *Chehil-Minara*, tusschen Ispahan en Shiras. Maar daar is een groot onderscheidt tusschen deze twee plaatsen; en de landbeschryvers na Ptolemeus stellen Persepolis op 91 graden lengte, en Chehil-Minara is op 96 graden lengte gelegen. De naam van deze laatste plaats wil zo veel zeggen als veertig kolommen, ter oorzake van de overig gebleven puinhopen van een gebouw, waar onder men marmere kolommen ziet, en de prachtige overblyffelen van een paleis. De geleerden komen niet overeen welk een gebouw dit geweest zy. Eenigen willen dat het dat zoude geweest zyn, 't welk Diodorus Siculus beschryft; doch anderen dat, waar van Ælianus spreekt. In het II boek der Machabeën wordt gezegt dat Antiochus Epiphanes, naar Persepolis gegaan zynde, voornemens om een ryken tempel, die aldaar was, te plunderen, door het volk, dat de wapenen opvatte, verdreven wierdt met de zynen. In het I boek der Machabeën, daar de zelve historie verhaalt wordt, leest men, dat het te Elymaïs was daar Antiochus Epiphanes tegenstandt vondt wanneer hy den tempel van Nanéa wilde plunderen. Wat de steden Elymaïs en Persepolis aangaat, het is zeker dat de zelve zeer verschillende waren, en verre van malkanderen gelegen. Elymaïs was aan den Euleus, en Persepolis aan den Araxes gelegen. Boven dien was Persepolis al van te voren verbrand en ganschelyk verwoest door Alexander den Groten, gelyk hier boven verhaalt is. Zo dat 'er een misslag is in den text van het II boek der Machabeën, of de schryver moet Persepolis gestelt hebben, om de hoofdstadt van Persië te betekenen, hoewel de rechte naam der zelve Elymaïs was. *I. Machab. VI. 1. enz. II Mach. I. 13. 15. IX. 1. enz. Strabo l. XV. Plin. l. VI. c. 26. Quint. Curt. l. V. Diod. Sic. l. XVII. Ælian. l. 1. Herbert Journey in Persia. Mandelslo Ind. Reizebeschr.*

PERSES, een voornaam man der Elamyten, of Elymeën, verkreeg door zyne verdiensten de regering over deze volkeren, welken hy den naam van Persianen gaf. Hy hadt eenen zoon, Achemenes genoemt, naar wien Persië Achemenië genoemt wierdt. Ælianus zegt dat Perses door eenen arendt gevoed wierdt. Hy wil daar mede te kennen geven, dat deze prins een levendigen, doordringenden, en verheven geest hadde. *Ælian. Hist. Anim. l. XII.*

PERSEUS, een zoon van de zon en van de nymph Perseïs, broeder van Eëtes, van Aloëus en van Circe, regeerde in het landt, dat zich langs het gebergte Taurus tot aan Colchis uitstrekt. Hy trouwde met de vermaarde Hecate:. en na de vlucht van Medea, die den jongen Absyrtus doodde, stiet hy zynen broeder Eëtes van den throon, en maakte zich zelf tot koning van Colchis. Maar Medea wederom te Colchis gekomen zynde, wreekte de doodt van haren vader door die van haren oom Perseus, dien zy door haar vergift doodde. *Apollodorus. Valer. Maxim. l. VI.*

PERSEUS, een zoon van Jupiter en van Danaë, maakte zynen naam vermaard door zyne daden. Hy beproefde van zyne wieg af de ongestuimigheden van de baren der zee, waar aan hy overgegeven wierdt met zyne moeder door Acrisius den vader van deze princesse, welken de voorzeggingen van het orakel verschrikt hadden. Hy wierdt door de golven opgeworpen aan het eilandt Seriphus, alwaar hy door Dictys, den broeder van Polydecta, princesse van dat eilandt, zorgvuldig opgevoed wierdt. Dewyl hy voorzichtig en dapper was, zo hebben de dichters verziert dat Minerva hem haren schildt geleent hadde. Hy overwon Medusa, bragt de volkeren van den berg Atlas t'onder, en verloste Andromeda van een zeemonster en van de vervolgingen van Phineus. Op zyne wederkomst doodde hy onnozel zynen grootvader Acrisius. Dit ongelukkig toeval ging hem zodanig ter herte, dat hy Argos verliet, en zich vergenoegde met Tirynthe. Hy bouwde in het gebiedt van deze plaats Mycene, alwaar zyne nakomelingen byna hondert jaren regeerden. Hy was een beminnaar der geleerden, en stichtte eene schole, waarom de dichters hem onder de sterren geplaatst hebben. Dewyl hy een der beroemdste helden van den fabelachtigen tydt geweest is, en boven maten gelukkig was in zyne ondernemingen, wierdt hy de zoon van Jupiter genoemt. *Ovid. l. IV. & V. Metam. Plutarchus. Eusebius.* Zie ACRISIUS, DANAE, ANDROMEDA, PEGASUS.

PERSEUS, de laatste koning van Macedonië, volgde in het 575 jaar van Rome op zynen vader Philippus, die onvoldaan zynde over zyn gedrag, voornemens was hem te onterven, en het koninkryk te geven aan Antigonus, den zoon van zynes voogds broeder. Maar Perseus ontdekte dezen toeleg, en hielp zynen medédinger van kant. Hy oorloogde zeer ongelukkig tegen de Romeinen, die hem dikwils overwonnen, en eindelyk volkomen versloegen in den slag van Pyna in het 586 jaar van Rome. In de algemene vernieling van zyn leger nam hy de vlucht, en in het eilandt Samothracië geweken zynde, wierdt hy ontdekt door de Romeinen, en te Rome in triumph omgevoerd voor den wagen van Paulus Emilius. Zyne regering duurde elf jaren. *Tit. Liv. l. XL. Justin. l. XXXIII. Plutarchus in vita Pauli Æmilii. Vellej. Paterc. Eutrop. Florus.*

PERSEUS, een schilder, leerling van Apelles, leefde omtrent het 425 jaar van Rome, in de CXII Olympiade. Hy was van een wonderlyken geest, en eene grote schranderheit. Zyne verdienste maakte hem zeer geacht. Hy hadt eene verhandeling van de schilderkunst geschreven, die hy aan Apelles opdroeg.

PERSHORE, een marktvlek in Engelandt, in het Zuidelyke gedeelte van het graafschap Worcester, bewesten de rivier Avon. Het was eertyds eene plaats van groten doortocht tusschen Londen en Worcester; maar zy is zeer vervallen sedert het vernietigen van de abdy aldaar.

PERSIE, een beroemd koninkryk van Asië; dat men anders ook *het Ryk van den Sophi* noemt. In de heilige Schrift heeft het zelve den naam van *Elam*, dat de naam was van eenen zoon van Sem, van wien de Elamyten of Persianen afkomstig zyn. De inwoners gaven aan het zelve voortyds den naam van *Farsi* en *Farsistan*; tegenwoordig noemen zy het *Iruun* of *Iran*, ook *Arack* en *Yerack*. De Grieken noemen het *Persis*; de Latynen *Persis* en *Persia*; de Spanjaarden, Italianen en Engelschen *Persia*; de Franschen *Perse*: Bizarrus noemt het *Azemia*, en de Turken en Arabiers noemen het *Anegeslaam*. Men wil dat de naam van Persië, dat eigentlyk die van eene provincie in dit koninkryk is, afkomstig zoude zyn van *Perses*, den zoon van Perseus, dien hy by Andromeda de dochter van Cepheus teelde, waarom de Persianen, naar 't getuigenis van Herodotus, door de Grieken eerst *Cephanen* genoemt wierden. Anderen leiden den naam af van het Hebreeuwsch; waar onder eenigen den oorsprонk deszelfs in het woordt *peres* zoeken, dat in 't Hebreeuwsch en in 't Arabisch een paardt betekent, om dat de Persianen, naar 't verhaal van Xenophon, door Cyrus tot goede ruiters gemaakt wierden; doch anderen willen den oorsprong vinden in het woordt *phærez*, dat in t Hebreeuwsch en in 't Chaldeeuwsch delen betekent, om dat Cyrus het Babylonische ryk onder de Persen en Meden verdeelt zoude hebben.

Gelegenheit, grenzen en verdeling van Persië.

Dit ryk heeft naar de verscheide staatsverwisselingen verscheide grenzen gehad, waar van de ouden door Bizarrus uit Strabo en den Armenischen landbeschryver Haitho zorgvuldig beschreven worden. Hedendaagsch legt het zelve, volgens het bericht der beste reisbeschryvingen, van het Noorden tot het Zuiden tusschen de Kaspische en Persiaansche zee; van het Oosten tot het Westen tusschen den Euphraat, de provincie Candahar, en het gebiedt van den Groten Mogol. Verders strekt het zich Westwaarts uit byna aan de helft van de Kaspische zee, langs de Armenische grenzen, en Oostwaarts tot aan de rivier Oxus, tegen groot-Tartarië. Persië begreep eertyds Medië, Hyrcanië, Margiana, een gedeelte van Assyrië, Susiane, Parthië, Arië, Paropanisis, Chaldea, het eigentlyke Persië, Caramanië, Drangiana, Arachosië, en Gedrosië, dat byna alle machtige koninkryken zyn geweest. Het getal der provinciën, dat gelyk de grenzen door de verscheide staatsverwisselingen verandert is, bepalen de Persianen op 24, Tavernier op 16, anderen maar op 10. Olearius noemt de volgende 13: Erack, Fars, Schirwan, Kilan, Adirbeizan, Thabristan of Mesandaran, Iran of Karabach, Chorasan, Sablustan, Sitzistan, Kirman, Chusistan, Tzisire of Diarbek; de voornaamste steden zyn Ardebil, Caswin, Com, Derbent, Irivan, Caschan, Ormus, Saba, Schiras, Tauris. Doch Ispahan is de hoofdstadt van het gansche koninkryk, en het tegenwoordige verblyf der Persiaansche koningen.

Hoedanigheden van het koninkryk van Persië.

Persië legt op de lengte van 25 graden van den middellyn, en strekt zich uit tot op 37 graden, en is alzo in de gematigde luchtstreek gelegen. Doch dewyl het gebergte Taurus midden door het landt loopt, zo is de lucht niet overal van de zelfde gesteldheit. De provincien, welke ten Noorden door deze bergen gedekt worden, zyn zeer heet; maar de andere, die de zelve ten Zuiden hebben, zyn van eene gematigde lucht. De koningen van Persië hadden daarom eertyds de gewoonte van verblyf te veranderen naar de saizoenen, brengende den zomer door te Ecbatana, den winter te Suza, en den voortydt en den herfst te Persépolis of te Babylon. De hedendaagsche koningen bedienen zich noch van het zelfde gemak, veranderende byna in alle de saizoenen van verblyf. Deze verschillende lucht is oorzaak dat alle de provincien van Persië niet even gezond zyn. De lucht te Tauris wordt voor de gezondste gehouden, dewyl niet alleen de inwoners nooit met koortsen gekwelt zyn, maar ook andere koortsigen, wanneer zy derwaarts komen, de koorts terstondt kwyd raken. Van het podagra weten zy in Persië ganschelyk niet; daarentegen zyn zy te meer met de Venusziekte gekwelt. Aan de zeekant heeft men zomtyds zeer harde winden. Men bemerkt 'er selden donder, blixem, of aardbevingen; men ziet 'er ook weinig regenbogen, dewyl Persië geen overvloedt heeft van waterachtige stoffen. De grondt is 'er in de vlakte dor en zandachtig, doormengt met kleine rode steenties, en bewasschen met grote distelen, die op eenige plaatsen voor hout gebrand worden. In de valeien van de bergachtige landen, en in de provincie van Kilan is het zeer vruchtbaar; men ziet daar ook vele dorpen, en de inwoners zyn zeer behendig om het water, dat van de bergen loopt, door kanalen op hunne akkers en in hunne tuinen te leiden, om op de plaatsen daar het selden regent, de zelve daar mede te besproeien. Zy zaaien gemeenlyk niet dan rys, tarwe, gerste, geers, linzen, erweten, en bonen, dewyl zy de haver niet kennen, en een afkeer hebben van de rogge. Daar is byna gene provincie in Persië, die geen kattoen of boomwol voortbrengt. Dezelve groeit op struiken van de hoogte van twee of drie voeten. De Persiaansche vruchten zyn zeer goed en heerlyk: men vindt 'er verscheidenerlei meloenen, zelfs van 20, 30, 40 tot 50 pondt zwaar; uiens van 3 pondt, treflyke savooikool, granaten, morellen, amandelen, vygen, en wyn van alderhande aardt. Doch de beste wascht te Schiras. De witte en rode moerbezie-bomen brengen hen echter het meeste voordeel toe, dienende de bladen derzelven tot voedsel voor de zyde-wormen, die hier in eene onuitsprekelyke menigte gevonden worden. De Persianen winnen van dezelve zo veel zyde dat het jaarlyks omtrent 20000 balen uitmaakt. Wanneer men nu rekent dat 'er alle jaren omtrent 15000 balen ieder van ruim twee hondert ponden gewigts uitgevoert worden, is ligt te begrypen hoe groot een schat in geldt en in koopmanschappen daar tegen wederom ingebragt worden. De bergwerken in Persië zyn van weinig belang, yzer wordt 'er echter zo veel als men nodig heeft gevonden. Het beste komt van Masula, en is zo zacht, dat het onder den hamer kan gesmeed worden. Zy hebben ook verscheide bronnen van naphta of steenoly, ook heerlyke zoutgroeven, doch het zout is op verre na zo scherp niet als het Europische. Turkoizen worden 'er in grote menigte verzamelt, en de Persiaansche paarlen, die by Ormus en Baharim in den Persiaanschen zeeboezem gevischt worden, zyn door de gansche wereldt bekent. Aan tamme en wilde dieren heeft Persië ook geen gebrek. Hunne paarden zyn zeer vermaard; zy voedden dezelve met garste of rys met gehakt stroo gemengt. Schapen en geiten hebben zy in grote menigte: doch de zwynen zyn den Persianen een grouwel, als mede de honden, die nooit in hunne kamers mogen komen. Kameelen hebben zy tweederlei; het eene slag met twee bogchels, Bugar, en het andere met een bogchel, Schuttar genoemt. De ezels, anders verachtelyke dieren, genieten echter in Persië de eer, dat zy by grote plechtigheden met kostelyke dekkleden voor het koninklyke paleis pronken. Hoenders, ganzen, eendvogels, en duiven vindt men 'er in overvloedt. Wildt vindt men 'er mede in menigte, doch zy mogen geen wildt eeten, dan dat zo getroffen is, dat het zyn zweet (bloedt) naar de zyde van het Zuiden gestort heeft. Omtrent het verder wildbraadt en gevogelte nemen zy het zelfde in acht, en eeten daar niet van of het moet op dezelfde zyde geschoten of gewurgt zyn, dewyl zy geloven dat het zelve door Mahomeths begravenis

gravenis geheiligt wordt. Visschen worden in de rivieren wel niet veel gevonden, doch dit gebrek wordt door den Persiaansche zeeboezem en door de Kaspische zee vergoed.

Van de zeden en gewoonten der Persianen.

De inwoners van Persië zyn gemeenlyk van eene middelmatige gestalte, welgemaakt, doorgaans matelyk vet, en sterk van leden, zwartbruin en geelachtig bruin van aangezicht. Zy hebben doorgaans haviksneuzen, en houden veel van zwarte oogen, en zwart haair, waarom de vrouwen hunne winkbraauwen en de mannen hunne baarden met zwart bestryken. Zy zyn haters van ros haair, en hebben de gewoonte hun haair en baarden af te scheren, uitgezondert de knevels, die zy zeer lang dragen. Zy schilderen doorgaans hunne vingers, en vooral hunne nagels; doch anderen de gansche handen en voeten. Hun gang is niet recht op en deftig, maar zy waggelen als de ganzen, waar van men de reden toeschryft aan hun gewoonlyk zitten met geboge kniën. Hunne klederen zyn ruim en lang, en hangen flodderig om het lyf. De mannen dragen op het hoofdt een tulbandt, *Mendil* genoemt, gemaakt van katoen lywaat of gestreept zyden stof, verscheide maal om het hoofdt gedraait, en van 16 tot 18 ellen lang, waar van de plooien met een gouden draadt ruim genaait of geregen zyn. Eenigen en wel de voornaamsten in 't ryk dragen gevoerde mutsen van Bucharische schapenvellen. De Mendils of tulbanden van hunne geestelyken, inzonderheit die der *Hafis*, zyn wit; en de *Saids*, welke van het geslachte van Mahometh zyn, dragen groene stroken aan de zelve. Velen dragen rode mutsen, het welk de oorzaak zoude zyn dat de Turken hen verachtelyk *roodkoppen* noemen. Hunne rokken zyn lang, en hangen tot over de kuiten, zyn van katoen of zyde gemaakt, en met boomwol doornaait. Boven de heupen gorden zy zich met eenen bandt, en in dezelve dragen zy hunnen dolk, neusdoek, mes, geldt, en schryfgereedschap. Hunne kousen hangen slenterig om de benen, en zyn meerendeels van groen stof gemaakt, waar aan de Turken zich grotelyks ergeren, dewyl die verwe by hen heilig is. Hunne schoenen lopen spits toe, en hebben lage hielen, om dezelve ligtelyk te kunnen uit en aantrekken. De klederen van de vrouwen zyn gemeenlyk van fynder stof gemaakt dan die der mannen, namelyk in 't gemeen van rood en groen fluweel. Zy dragen gene tulbanden, maar hare voorhoofden beleggen zy met eenen bandt van drie vinger breed, van goudt, of met robynen, diamanten of paarlen bezet. De haairen gevlecht hangen haar onachtzaam voor en achter op de schouders. Aan den hals dragen zy eenige snoeren paarlen, en de jonkvrouwen aan de regter neusgaten goude ringen met edelgesteente. In den wintertydt dragen de vrouwen halve laarzen, doch anders gelyk de mannen zeker slag van pantoffelen. Wanneer zy over de straten gaan, zyn zy met lange witte doeken gehult, en houden by het gezicht maar eene split open, waar door zy even zien kunnen. De Persianen houden zich in 't gemeen zuiver en net; zy zyn scherpzinnig en van een goed oordeel, niet stout, zeer hoflyk, tegen de vremdelingen vriendelyk, en maken zeer vele komplimenten. Wanneer een Persiaan eenen vriendt verzoekt by hem in te komen, of dat hy hem zynen dienst aanbiedt, bedient hy zich gemeenelyk van deze uitdrukkingen: '*Ik bidt u myn huis door uwe tegenwoordigheit te veredelen*; *Ik offer my aan uwe begeerten*; *Dat de appel myner oogen het padt zy uwer voeten*, enz. Zy hebben altoos den naam gehad van niet te zorgvuldig te zyn voor de waarheit: en noch hedendaagsch achten zy de genen, die zich niet met leugenen weten te behelpen, voor gene verstandige of voorzichtige menschen. Voorts zyn zy in hunne vriendschap, en inzonderheit in die, welke zy plechtig te zamen maken, zo getrouw, dat zy dezelve boven het bloedt en de geboorte stellen. Men zegt ook van hen, dat zy voor bewezen weldaden nooit ondankbaar, en in hunnen haat en hunne vyandschap onverzoenlyk zyn. Zy zyn moedig, en goede soldaten, die vrolyk tot den stırydt gaan, en de gevaarlykste kansen durven wagen. In 't uiterlyke aanzien zyn de Persianen zeer schaamachtig, maar in der daadt zo geil, dat zy, behalven dat zy vele vrouwen hebben, noch grote hoerery plegen. De Sodomie, als eene oude en by hen lang gepleegde schande, gaat noch volkomen by hen in zwang, hebbende Mahomeths valsche leer van de wellust ongetwyfelt veel daar toe bygebragt. Om hunne geilheit te ontsteken gebruiken zy nog alderhande middelen. In hunne byeenkomsten bedienen zy zich van dansers en danseressen, die met ligtvaardige en geile gebaarden dansen, en hunne graagheit ontsteken moeten. Zy eeten ook ten dien einde gerooste hennepzaadt, met zout besprengt, hoewel de genen, die zulks doen, by de eerbaarsten verachtelyk gehouden, en met den schimpnaam van *Benbi Kisi Bmgi, hennep vretende en verhoerde honden*, genoemt worden. Na den byslaap baden zy zich altoos weder, en menen, als zy zich maar altoos reinigen, dat zulks niets te beduiden heeft. Hunne huizen zyn, gelyk ligt te begrypen is, naar hunnen staat onderscheiden. In plaatse van vensters hebben zy in den zomer houte traliën, en in den winter geölyd papier. Dewyl het hout in Persië meestendeels schaars is, en in plaatse van het zelve distelen, stroo, kameels- en veemist tot het stoken gebruikt wordt, zo hebben zy in plaats van de kagchels en schoorstenen den *tenour* uitgevonden. Dit is een rond gat midden in het vertrek, waar in zy gloeiende kolen schudden, waar over zy eene tafel of eenen stoel zetten, en de zelve met een kleedt bedekken, dat tot den grondt toe afhangt. Die zich nu warmen wil steekt de voeten onder het dekkleedt. Op dat echter de damp van de kolen niemandt hindere, zo lopen van den tenour tot in den hof zekere pypen onder door de aarde. Achter hunne huizen hebben zy gemeenlyk alle tuinen, 't welk hunne steden zeer groot en uitgestrekt maakt. De steden zyn onzuiver, dewyl de straten onbestraat of onbevloerd, en daar by naauw zyn. Hun toestel om te eeten en te drinken is niet kostelyk. Als 'er tapyten zyn, gebruiken zy tafels, stoelen, noch banken. Hunne gewoonste spyzen zyn rys, schapenvleesch, hoenders, en vogelen. Zy hebben verscheiden slag van broodt. By de maaltyden zetten zy overal tusschen beide een spuwpot, waar in zy uitspuwen, en alles wat niet goed of onrein is werpen. Hun drank is gemeenlyk water, met een siroop, die van wyn gemaakt is, en *Duschab* genoemt wordt, gemengt, dewyl zy geen wyn drinken mogen. Doch velen, die van Mahomeths verbodt niet houden, en van den koning of gouverneur van de provincie verlof kunnen bekomen, drinken wyn. Het gebruik van het opium is by hen zeer gemeen, maar dat van de tabak noch gemeender. Op dat zy dezelve met zo veel te meer aangenaamheit smaken mogen, zo nemen zy een bekken half vol water, dat veeltyds welriekend gemaakt is. Zy laten van boven eene pyp in het water; doch op de pyp is eene kroon of ketel, waar in zy de tabak hebben leggen met eene gloeiende kool daar op. Dan is 'er eene houte pyp van een of twee ellen lang, die met het eene einde in dat bekken boven het water komt: met deze houte pyp, aan het andere einde in den mondt genomen, trekken zy de lucht naar zich, waar door dan de tabaksrook, (dewyl het bekken nevens de pypen onder de tabaksketel gedekt en vast gesloten zyn) door het water moet volgen, doch de zwarte en vette stoffe van den rook blyft in het water. Zy drinken kofty daar by wanneer zy tabak roken, en gebruiken ook thee. Wat hunne huwelyken belangt, daar omtrent is in gebruik, dat de vader of anders een bloedverwant van den gene die trouwen wil, gaat by den gene, die eene dochter heeft, en spreekt hem in den naam zyns zoons of bloedverwants daar om aan, schoon hy de dochter nooit gezien heeft. Selden wordt zulk een verzoek afgeslagen, en men komt terstondt na het verkregen jawoordt overeen wegens het huwelyksgoedt, dat de bruidegom den vader van de bruidt, voor de moeite of kosten by de opvoeding van zyn liefste gedaan, naar zyn vermogen geven zal, dat ook menigmaal enkelyk belooft, doch selden betaalt wordt. Wanneer het huwelyksverdrag gesloten is, zendt de bruidegom zyne moeder, zuster, of andere nabestaande vriendin, naar der bruids huis, en laat haar bezichtigen, of zy lam, bogchelig, mismaakt, en tot de liefde en den echten staat onbekwaam is. Men doedt ook eenig onderzoek naar haar gedrag. Wanneer iets van de gemelde gebreken aan haar gevonden wordt, of op haar gedrag wat te zeggen valt, zo is het huwelyksverdrag te niet. De inzegening of plegtige voltrekking van den trouw geschiedt door den priester, en de bruidegom belooft aan zyne bruidt echtelyke liefde, en bezorging van nodig onderhoudt. Daar tegen belooft zy van hare zyde haren man te dienen, hem, als hy naar huis komt, vyf of zes schreden te gemoet te gaan, zyne pantoffels te brengen, zyn eeten te bereiden, zonder zyne kennisse gene spyze te gebruiken, noch by hem te slapen, zonder dat hy zulks begeert, alleen den vierden nacht uitgezondert, want dan moet het naar de wet ten minsten eenmaal op het bedde geschieden: eindelyk belooft zy ook hem niet te vertoornen. Wanneer de bruidt in des bruidegoms huis komt, breidt zy haren rok uit, op welken de bruidegom nederknielt en zyn gebedt doedt. Doch daar zyn in Persië tweederlei echtverbintenissen; als *Akdi-mottai*, eene verbintenisse van gehoorzaamheit, waar in de bruidegom aan de bruidt onderhoudt en een stuk gelds, en zy daar tegen aan hem gehoorzaamheit en trouwe belooft, zo lang de bepaalde tydt van het verdrag duurt; maar wanneer die tydt verlopen is, kunnen zy weder van malkander scheiden, of ook het huwelyksverdrag vernieuwen. *Acdajemi* is een altoosdurende echt, doch kan echter uit gewigtige oorzaken gebroken worden. Hunne hanteering bestaat nevens den koophandel in den akkerbouw, en voorts in alderlei handwerken, als het zyde-weven, verwen, schryven, en in den krygsdienst. Onder de kooplieden zegt men dat de Armenische Christenen de rykste zyn. De munten, die onder hen gangbaar zyn, worden van koper, zilver en goudt geslagen. Die van koper noemen zy *pul* of *kasbecki*, waar van 'er 40 in de betaling 8 grosschen of eenen *abbas* gelden, welke *abbas* de duurste zilvere munt is. Behalven den *abbas* hebben zy ook *chodabende*, *larin*, *schahi* en *bisti*, van zilver, daar ieder stuk van de eersten acht stuivers, van de tweeden acht stuivers 6 penningen, van de derden vier stuivers, en van de vierden 10 penningen gelden. Van goudt slaan zy *scherafi* of *xerafin*, die op 8 *larin* gerekent, en door de Hollanders voor zes guldens Hollandsch geldt aangenomen worden. In grote sommen wordt alles gerekent in *Tomain*, waar van ieder 15 daalders Duitsche munt uitmaakt.

De taal, de wetenschappen en tydrekening der Persianen.

De Persianen hebben eene byzondere taal, die veel gemeenschap heeft met de Arabische, doch gansch gene met de Turksche taal. Men heeft ook aangemerkt dat in het Persiaansch vele woorden zyn, welke ten dele gansch Duitsch, ten dele de Duitsche taal zo gelyk zyn, als of zy daar uit genomen waren, of eenerlei oorspronk hadden. Men heeft ook reden te geloven dat de oude taal van dit volk gansch anders geweest is dan de hedendaagsche, indien het waar is 't geen Herodotus zegt, dat alle hunne woorden met een S eindigden. Aan het hof wordt de Turksche taal hoog geacht, en de meeste inwoners der provincien, die een langen tydt onder de gehoorzaamheit der Turken geweest zyn, verstaan de zelve, en laten hunne kinderen ook daaglyks in de scholen daar in onderwyzen. Het beste Persisch wordt in de provincie van Fars gesproken, en de Arabische taal is de taal der geleerden,

den. Zy gebruiken ook de Arabische karakters, en schryven gelyk de andere Asiatische volkeren van de regter naar de slinker handt. Zy brengen hunne kinderen vroeg in de scholen, welke in de kerken zyn, en door eenen *Molla* en Khalifs bestiert worden. Hier leren zy den Alcoran lezen en schryven. Wanneer het de knapen wat verkurven hebben, zo slaat de *Molla* hen met stokken op de voetzolen; ja als zy het grof verkurven hadden, plagten zy de voetzolen op te snyden, en zout daar in te strooien. Zy dulden geen boekdrukkeryen, en het schryven is, gelyk men reets aangeroert heeft, eene van hunne beste hanteeringen. Aan univerfiteiten hebben zy geen gebrek. De zelve worden van hen *Medressa* genoemt, en daar is 'er eene te Ispahan, eene te Ardebil, te Tauris, te Com, enz. De hedendaagsche professoren, *Mederis* genoemt, welke de plaatse der voormaals beroemde Wyzen in Persië bekleedden, leren de Theologie en Rechtsgeleerdheit uit den Alcoran, de geneeskunde uit Avicenna, en de philosophie uit Aristoteles, wiens werken zy in het Arabisch hebben, en die zy *Dunja Piala*, dat is *Beker der wereldt*, noemen. Want, zeggen zy, gelyk men zich van den beker of drank tot zynen nutte en tot zyn nadeel bedienen kan, zo kan men ook de philosophie gebruiken en misbruiken. Hunne *Mederis* en *Finsuf* of philosophen dragen lange witte rokken met wyde mouwen, en leren de rekenkunst, geometrie, astronomie, astrologie, natuurkunde, enz. De dichters zyn by hen in goed aanzien, en ieder voornaam heer houdt voor zich eenen der zelve. Zy hebben velerlei slag van vaarzen, die altoos rymen, waar toe zy met vlyt vele gelykluidende woorden zoeken, hoewel zy echter dikwils met de zelfde woorden rymen. In de redevoeringen bedienen zy zich van een verheven en vloeienden styl, en in historische zaken schryven zy zeer fierlyk, doch verliezen byna alle geloofwaardigheit, om dat zy 'er zo vele fabelen ondermengen. Mercond wordt voor de beste van hunne historieschryvers gehouden. Zy hebben verscheide *Epoche* of tydrekeningen, onder welke die van *Isdegerdes*, een Persiaansch koning, en de *Gilleleansche* de voornaamste zyn. De eerste begint met eenen dingsdag in 't 11 jaar der Hegire van Mahometh, den 16 Juny van het 632 jaar na Christi geboorte. Het jaar begint naar deze *Epocha* in 't *aquinoctium autumnale*. Hunne maanden zyn niet in weken verdeelt, maar begrypen 30 dagen na malkander, en ieder dag heeft zyn byzonderen naam. De andere *Epocha*, de *Gillaleansche* genoemt, heeft haren naam van een geleerd astronomist *Melec Schah Gellalden*, die op bevel van den sultan van Chorasan, *Gelan Edin Melixa*, in het 1078 jaar na Christus, of het 466 van de Hegire, 't *aquinoctium vernale* waarnam op een donderdag den 14 Maart, twee uren en negen minuten na den middag, het jaar daar mede begon, en de maanden naar den loop der zonne instelde. De zelfde sultan geboodt ook dat alle vier jaren, en zomtyds ook in het vyfde, een dag ingevoegt zoude worden, welk jaar door hem *Neuras Esultan*, dat is het jaar der majesteit of het koninklyke jaar genoemt wierdt. Deze zonnejaren volgen de Persianen noch hedendaags, en houdt ieder der zelve 365 dagen. In de maanjaren hebben zy 11 dagen minder. Ieder dag verdelen zy in 12 planeet-uren, en in hunne almanakken hebben zy ieder dag met de namen hunner helden betekent. Zy zyn zeer aan de Astrologie overgegeven, en hebben benevens de zelve noch tweederlei wyzen van voorzeggen. De *Remal* verricht zyne werking byna gelyk een *Geomanticus* door 6 of 8 taarlingen, die aan twee kopere draadstrengen geregen zyn. De *Falkir* heeft 30 of 40 dunne bortjens, boven wit en onder beschreven, op de zelve legt de vragende persoon het geldt, daar op haalt hy het bordtjen te voorschyn, en steekt daar mede in een boek, dat met engelen, duivelen, draken, en andere beelden beschildert is, houdt de zelve tegen het schrift, en geeft daar op, na eenig overleg, den vragenden antwoordt.

Van de regering en staatkunde der Persianen.

Het is bekend uit de oude historieschryvers, dat Persië de Assyriers en Meden tot heren gehad heeft, tot omtrent het 3395 jaar der wereldt, het 195 van Rome, wanneer Cyrus of Cores de Persiaansche monarchy begonnen heeft, na dat hy reets in den jare 3391 koning van Meden geworden was. Deze Persische monarchy, welke naar zommiger mening 200, doch naar het gevoelen van anderen 228 jaren duurde, hieldt op met Darius Codomannus, die de laatste der 13 Persiaansche koningen was. Want Alexander de Grote overwon hem ten derden male in het 3619 jaar der wereldt; waar mede hy de Persische monarchy geëindigt en de Griekse opgerecht heeft. Na de doodt van Alexander wierdt zyn ryk onder zyne voornaamste dienaars uitgedeelt, en de Persianen bleven met de Parthen onder de gehoorzaamheit der Syro-Macedoniërs, tot den tydt van Antiochus, die *Theos* bygenoemt wierdt, onder welke de Parthen omtrent den jare 3700 van de Grieken afvielen, onder het beleidt van Arsaces, de Persen onder het juk bragten, en een eigen ryk oprechtten. Deze Parthen, welke zich Arsaciden noemden, beheerschten de Persianen tot het 227 of het 228 jaar na Christus, wanneer Artaxerxes, een Persiaan, Artabanus den Parthischen koning overhoop wierp, en het ryk weder aan de Persen bragt, het welk zy tot den jare 632 behielden, wanneer Isdegerdes of Hormisdas de IV door den Arabischen kalif Omar by de stadt Mergan overwonnen wierdt. Op dezen Omar volgden noch 36 Kalifs, welke de Persianen gansche 271 jaren, tot den jare 908 toe, onder hunne gehoorzaamheit gehouden hebben; wanneer Mardawig het juk der Kalifs eerst afgeschud heeft. Het ryk bleef echter niet by zyne nakomelingen, maar het geslacht *Boja* of *Pujah* stak het hoofdt op, en geraakte eindelyk op den troon. Deze Bojiten waren afkomstig van Darius Hystaspes, en hielpen Mardawig wel in den beginne, doch matigden naderhandt zich zelf de kroon aan. Behalven Mardawig waren 'er uit dit geslachte noch 16 koningen, die gezamentlyk van den jare 908 tot 1055 Persië in 't geheel 147 jaren regeerden. De laatste koning der 17 was Melecrahim, die van de Turksche koningen afgezet wierdt. Na deze Persische koningen uit het Turksche geslacht van Salghuck, die daarom Salghuciden genoemt wierden, viel Persië in den jare 1224 in de handen der Tartaren, van welke tot op Tamerlan 14 koningen geregeert hebben. Doch Tamerlan bragt niet alleen Persië, maar ook het gansche Turksche ryk onder zyne gehoorzaamheit. Hy liet eenige zonen na, die dit grote ryk onder malkander verdeelden, doch het zelve niet behouden konden. Wat Persië inzonderheit belangt, de Turkomannen bragten het zo verre, dat zy in den jare 1408 den Persiaanschen troon beklommen. Daar waren echter toenmaals twee partyen in Turkomanië, die van den zwarten ram, en die van den witten ram. Die van den zwarten ram wierden *Karackianlu* genoemt, en de eerste vyf koningen waren van hunne party. Die van den witten ram waren *Akianlu* genoemt, en van hunne party waren de acht andere koningen, waar van de eerste Ussum-Cassan genoemt wierdt. Deze Ussum-Cassan, of Ozum Assembec, Alibecs zoon, uit het geslachte van Alembejec, die eerst gouverneur van Armenië was, stont op tegen den Persiaanschen koning Jaoncha, doodde den zelven beneven zynen zoon Azen-Aly, en regeerde van den jare 1469 tot 1478, of, gelyk anderen willen, tot den jare 1485. Op hem volgden zyne zonen, en andere van den zwarten ram, waar onder Alvantes de laatste geweest is. Deze Alvantes wierdt in den jare 1499 verslagen door Ismaël Sofi, die afkomstig was uit eene dochter van Ussum-Cassan, en aldus is het Sofysche geslacht op den Persiaanschen throon geraakt, en hebben elf koningen van dezen stam den zelven over de 200 jaren bezeten. Het koninkryk van Persië is erfelyk, niet alleen op de wettelyke, maar ook op de natuurlyke zonen, welke voor andere bloedverwanten gestelt worden. De wyze van regering is zo eenhoofdig en onbepaald, dat de koning met eene volslage macht regeert, zynen wil tot eene wet maakt, en met het leven en de goederen zyner onderdanen handelt naar zyn welgevallen. Zy zyn hem gehoorzaam, en spreken niet anders dan met de grootste eerbiedigheit van hem. Hy wordt *Schach*, *Padschach*, en *Padischach* genoemt, en voert eene gulde zon op een leeuwen rug geschildert in zyn wapenschildt, in plaats dat de oude koningen een halven maan gevoert hebben. In zyn ryks-zegel leest men deze woorden in 't midden: *Ik Schach Sefi ben de slaaf des eenigen Gods van herten*; en rondom aan den randt: *Aly, iemandt mag van u zeggen wat hy wil, ik ben steets uw vriendt; waarom des zelfs toorn niet dan stof en aarde geacht wordt, schoon hy ook een Engel ware, stof en aarde zy op zyn hoofdt.* De kroning der koningen geschiedt met veel plechtigheit te Ispahan. Hunne inkomsten bestaan in tollen, schattingen, en cynsen van de Armenische Christenen. Doch de voornaamste inkomsten komen van den Persiaanschen zeeboezem, op welken de grootste handel gedreven wordt, van de zyde, van de tabak, van de naphta-oly, van de paarlen, van de visschery, van 't wagenrecht op koopmanschappen, van de hoerhuizen, van de nieuwejaars giften, en van den koophandel, welken de koning zelf dryft. Hy heeft verscheide bedienaars, welker waardigheden niet erfelyk zyn. De gouverneurs der provincien, *Kaes* genoemt, zyn verplicht een zeker getal soldaten te onderhouden, die by alle gelegenheden tot den optocht gereed moeten zyn. Hunne meeste krygsmacht bestaat in ruitery, en de zelve voert bogen, pylen en werpspiessen. Zy hebben ook geschut en kleinder schietgeweer, waar van zy zich echter meer in vestingen dan in veldslagen bedienen. De koning heeft ook zyne vazallen in Georgië, den vorst van Tarduel, wiens voornaamste stadt Teflis is, en den vorst van Karcheti, die een gansch woest landt heeft.

Van den godsdienst der Persianen.

Het is bekend, dat de oude Persianen de zon aanbaden, die zy *Mythra* noemden, als mede de maan, het vuur, en de andere valsche godheden van het heidendom. De hedendaagsche inwoners van Persië volgen de lere van Mahometh, gelyk de Turken, doch zyn van de zelve onderscheiden in eenige gevoelens, in welke de vyandschap, die 'er tusschen hen is, voornamelyk haren grondt heeft. Zy verklaren den Alcoran niet gelyk de Turken, en hebben geen eenerlei heiligen en plechtigheden met de zelve. Zy zeggen dat, na dat Mahometh geboden hadt dat Aly zyn opvolger zoude zyn, Abubeker, Omar en Osman zich echter met geweldt de hoogste macht aanmatigden, en dat de eerste onder hen, tot de regering gekomen zynde, niets in den Alcoran verandert hadt, hoewel de eenen en de anderen verschillende uitleggingen aan den zelven gaven. Doch in het einde van de XIV eeuwe kwam een Mahomethaansch monnik te voorschyn, die zich voor eenen van 't geslachte van Aly uitgaf, eene nieuwe lere predikte, en mondelyk en schriftelyk leerde dat Godt hem zondt om de eer van den gemelden Aly, die al voor verscheide eeuwen begraven was, weder op te beuren. Deze nieuwe leeraar, wiens naam Sofi was, leidde een gestreng leven, en bragt zich door de uiterlyke oprechtheit van zynen wandel in zeer groot aanzien, zo dat hy *Scheich*, dat is de zoon eens propheets, genoemt wierdt. Hy verdichtte vele wonderwerken, die Aly zoude gedaan hebben, en bragt het door zyne kunstenaryen zo verre, dat de Persianen de lere der Turken verlieten, en de zyne aannamen, voegende by hun geloofsbegrip, dat Aly de coadjuteur

juteur of stedehouder Gods was. Doch de Persianen houden niet alleen dezen Aly voor een groten heilig, maar zy hebben ook noch twaalf andere van zyne navolgers gekanonizeert, welker graffteden zy bezoeken, en welkers feestdagen zy vieren. Hunne reinigingen, plechtigheden, en gebeden zyn van die der Turken onderscheiden. De vrydag is hun weeklyksche vierdag. Zy hebben ook eene vasten, waar in zy zich den ganschen dag van alle spyzen onthouden, doch des nachts zich daar mede wakker opvullen. Zy hebben de besnyding, en wel zodanig, dat zy mannen en vrouwen besnyden. Boven dien hebben zy ook verscheide monniksordens, en zo vele bygelovige plechtigheden, dat het te verwonderen is dat verstandige menschen zich niet van zodanige bespottelyke vooroordelen ontslaan. Ondertusschen is het in hen te pryzen, dat zy ook de Christenen van alderhande secten, als Roomsch-Katholyken, Armeniers, Grieken, Nestorianen, enz. vrye oeffening van hunnen Godsdienst laten. Zy dulden ook de Joden, doch houden die echter gansch verachtelyk, en kunnen de zelve ook niet tot getuigen gebruikt worden. By de begravingen hebben zy ook wonderlyke plechtigheden. Wanneer iemandt sterft, zo laten zy hem niet boven 3 uren, en doen hem terstondt door den doodgraver afwasschen. Hunne graven zyn hol en gewelft, op dat de lichamen plaats mogen hebben om zich op te rechten, wanneer naar hun gevoelen de beide Engelen *Neckir* en *Muckir* komen om den doden te ondervragen.

Opvolging der oude koningen van Persië.

Jaren der wereldt.		
3391.	*Cyrus*, koning in Meden, in Lydië 3403, in Babylon 3412, regeerde	30 jaren.
3421.	*Cambyses*	7 jaren, 5 maanden.
3428.	De Wyze, *Smerdes* genoemt,	7 maanden.
3429.	*Darius*, de zoon van Hystaspes	37 jaren.
3464.	*Xerxes* de I	20
3485.	*Artaxerxes* de I, genoemt *Langhandt*,	40
3525.	*Xerxes* de II	2 maanden.
3525.	*Sogdianus*, broeder van Xerxes,	7 maanden.
3526.	*Darius* de II, *Nothus*,	19 jaren.
3546.	*Artaxerxes* de II, *Mnemon*,	43
3589.	*Artaxerxes* de III, *Ochus*,	22
3611.	*Arsamenes*	3
3614.	*Darius Codomannus*	5

De opvolging der Parthische koningen, die onder het beleidt van Arsaces van de Syro-Macedoniërs afvielen, de Persianen onder hunne gehoorzaamheit bragten, en een byzonder koninkryk oprechtten, is in het artykel van PARTHIE te zien.

Koningen van Persië van den middel-ouderdom.

Jaren na Christus.		
228, of 229.	*Artaxerxes* regeerde	14 jaren.
242.	*Sapores* de I	31
272.	*Hormisdas* de I	1 jaar.
273.	*Varanes* de I	4 jaren.
277.	*Varanes* de II	7
284.	*Varanes* de III, gezegt *Segansaa*,	1 jaar.
285.	*Narses*	17 jaren.
301.	*Hormisdas* de II	8
309.	*Sapores* de II	70
380.	*Artaxerxes* de II	4
385.	*Sapores* de III	5
391.	*Varanes* de IV, gezegt *Kermansaa*,	11
403.	*Isdegerdes* de I	20
423.	*Varanes* de V	21
445.	*Isdegerdes* de II	17
462.	*Pheroces*	20
483.	*Obalas*, *Balas*, of *Jalas*,	4
486.	*Cabades*, afgezet,	11
497.	*Zamaspes*	4
501.	*Cabades*, wederom herstelt,	30
531.	*Cosroës* de Grote	48
580.	*Hormisdas* de III	11
591.	*Cosroës* de II	37
628.	*Siroës*	1 jaar.
629.	*Adeser*, of *Adhesir*	7 maanden.
629.	*Sarbaras*, of *Barazas*	22 dagen.
629.	*Bornaïs*, ook *Borana*, eene dochter van Cosroës,	7 maanden.
630.	*Joon-Schir*	eenige maanden.
630.	*Turan*, of *Tuwan*, koningin,	16 maanden.
631.	*Gaschanseda*, ook *Jankucar*,	1 dag.
631.	*Azurmi*	1 jaar.
632.	*Kefeke*	weinige maanden.
632.	*Schariar*, of *Perochzad*,	1 maandt.
632.	*Isdegerdes* de III, of *Hormisdas* de IV,	5 jaren.

Opvolging der XXXVII Arabische Kalifs, die van den jare 637 tot 908 Persië geregeert hebben.

Omar van den jare	637 tot 644.
Osman van	644 - 655.
Aly van den jare	655 tot 660.
Hasenus in den jare	660.
Muavias de I van	660 - 679.
Jezid de I van	680 - 683.
Muavias de II in den jare	683.
Abdalla de I in den jare	683.
Mervan de I in den jare	683.
Abdulmelic van	684 - 705.
Walid de I van	705 - 714.
Suleiman van	714 - 717.
Omar de II van	717 - 719.
Jezid de II van	719 - 723.
Hascam van	723 - 743.
Walid de II van	743 - 744.
Jezid de III in den jare	744.
Ibrahim in den jare	744.
Mervan de II van	744 - 749.
Abdalla de II van	749 - 753.
Almansor van	753 - 774.
Mahometh Mahadis van	774 - 785.
Musa Alhardis van	785 - 786.
Rasjid van	786 - 807.
Alamin van	807 - 813.
Almamon van	813 - 833.
Mutasim van	833 - 841.
Haron Waicus van	841 - 845.
Mutewakkel van	845 - 861.
Mustansip in den jare	862.
Mustalmus Billa van	862 - 865.
Mutazzus van	865 - 868.
Muthadis van	868 - 869.
Mutamid van	869 - 892.
Matudius Billa van	892 - 900.
Muctafis van	900 - 907.
Muctadir van	907 - 908.

Opvolging der Bo'itische koningen van Persië, die, als men Mardawig daar by rekent, 17 in getal zyn, en van den jare 908 tot in den jare 1055 geregeert hebben.

Mardawig van den jare	908 tot 934.
Amaduddaulas van	934 - 949.
Muazzuddaulas stierf in den jare	966.
Ruceodaulus stierf	976.
Adaduddaulas stierf	982.
Azuddaulas stierf	977.
Muajidduddaulas stierf	982.
Fachruddaulas stierf	987.
Samsamuddaulas stierf	989.
Siarfuddaulas stierf	989.
Bahajuddaulas stierf	1012.
Mayhduddaulas stierf	997.
Sultanodaulas stierf	1023.
Abucalangar stierf	1048.
Gualaluddaulas stierf	1043.
Abumansor Melecasizus stierf	1046.
Melecrahim tot	1055.

Opvolging van de Persiaansche koningen van Turksch bloedt.

Togrul-Beg van	1056 tot 1063.
Adaduddaulas van	1063 - 1071.
Meliciahus van	1071 - 1092.
Mahmud van	1092 - 1094.
Barckiaruc van	1094 - . . . .
Ghayatuddin van	. . . . - 1104.
Muhammedes van	1104 - 1117.
Abulcasem van	1117 - . . . .

Opvolging der Tartarische koningen, die Persië geregeert hebben.

Chinguisan van	1224 tot 1228
Oktaykahon stierf	1242.
Gayukkan stierf	1247.
Maechukahon stierf	1260.
Ulohkuhan stierf	1262.
Habkaykahon stierf	1282.
Hamedkan stierf	1283.
Argonkhon stierf	1292.
Gaynatukhon tot	1295.
Baydukhan tot	1296.
Gazun tot	1305.
Alyaptu tot	1317.
Abusayd stierf	1337.
Gempsa stierf	1372.
Tamerlan van	1386 tot 1404.

Koningen van Persië, die van den aanhang van den Zwarten Ram op Tamerlan gevolgt zyn.

Karaissaf van	1408 tot 1421.
Mahoreth van	1421 tot 1431.
Amirscandar stierf	1438.
Jaoncha stierf	1468.
Azen Aly stierf	1468.

Koningen van Persië, die van den aanhang van den Witten Ram uit Ussum-Cassan gesproten zyn.

Ussum-Cassan van	1470 tot 1478.
Yacubbeck, of *Jacobus* stierf	1485.
Julaverus van	1485 - 1488.
Baysangor van	1488 - 1490.
Rustan van	1490 - 1497.
Agmat in den jare	1498.
Taraben in den jare	1498.
Alvantes in den jare	1499.

Opvolging der Sophische koningen van Persië.

Jaren na Christus		
1499.	*Schach Ismaël* de I, *Sophi*, regeerde	44 jaren.
1525.	*Schach Thamas*	51 jaren.
1576.	*Schach Ismaël* de II	1 jaar.
1578.	*Schach Chodabenda*	8 jaren.
1585.	*Schach Emir-Hemze*	8 maanden.
1585.	*Schach Ismaël* de III	8 maanden.
1586.	*Schach Abas* de I	44 jaren.
1629.	*Schach Sefi* de I	12 jaren.
1642.	*Schach Abas* de II	24 jaren.
1667.	*Schach Sefi* de II, of *Solyman* de I,	27 jaren.
1694.	*Schach Solyman* de II, onttroont door *Miriweis* in den jare 1722.	

Herodotus l. I. Xenophon. Diodor. Siculus. Strabo. Ptolomaus. Pomponius Mela. Josephus. Arrianus. Curtius. Justinus. Eusebius. Ammianus Marcellinus. Procopius. Agathias. Cedrenus. Wilhelm. Tyrius. Chalcondylas. Paul. Jovius. Salianus & Torniellus in Annal. Scaliger de Emendat. temp. Petavius Rationar. temp. Ricciol. Chronolog. Reform. Isaac in explicat. can. Pers. Christman in comment. in Alfaragam tit. de calend. Pers. Schickardi Tarich. Ortelius. Mercator. Cluverus. Du Val. Sanson. Cellarii Notit. Orb. Antiq. Bizarri Hist. Pers. De Laet Persia. Brissonius de regno Persarum. Hyde de relig. Persar. Busbequii Abassaden. Minados. Garzia de Sylva Figueroa. Reisbeschryvingen van Petrus Della Valle, Olearius, Thevenot, Tavernier. Chardins Voyages. Sanson Relat. de la Cour de Perse. Kämpferus Amœnitates Exotica.

PERSIUS (Aulus) FLACCUS, een hekeldichter onder de regering van Nero, was geboortig van Volterra in Toscane. Hy was een Romeinsch ridder, nabestaande en vermaagschapt met de voornaamste geslachten. Hy studeerde tot zynen ouderdom van twaalf jaren te Volterra, en naderhandt vervolgde hy zyne studien te Rome onder den letterkunstenaar Palemon, onder den redenaar Verginius, en onder een Stoïsch philosooph Cornutus genoemt, die zulk eene zonderlinge vriendschap met hem maakte, dat altoos eene zeer vertrouwde verbintenis tusschen hen was. Persius heeft dit verbandt van vriendschap in zyne werken vereeuwigt, en de erkenteniste, die hy hadde voor de goede diensten van dezen vriendt. Hy betoonde zyne erkentenis noch krachtiger door zyn uiterste wille, want hy maakte hem zyne bibliotheek, en eene somme gelds, die naar de begroting van eenigen vyf en twintig duizend ryksdaalders beliep: maar Cornutus bediende zich alleen van de boeken, en liet het geldt aan de erfgenamen. Hy riedt aan de moeder van zynen vriendt eenige vaarzen niet in 't licht te geven, welke haar zoon in 't beginsel van zyne jeugdt gemaakt hadde. Hy oordeelde zonder twyfel dat dezelve niet zouden beantwoorden de grote achting van die, welke uitgekomen en die met zo veel verwondering van het gemeen ontfangen waren, dat de afschriften terstondt weggenomen wierden. Dit is een goed voorbeeldt, dat men voor kan stellen aan de genen, die de uitgave doen van zo vele kwade werken na de doodt der schryvers, in hope dat de roem van den gestorven hen tot een schildt zal dienen. Onder andere werken van Persius, die men niet uitgaf, waren de vaarzen, die hy gemaakt hadde op Arria, die doorluchtige Roomsche vrouw, die zich zelve doodde om een voorbeeldt te geven aan haar waarden echtgenoot. Moreri heeft zich valschelyk verbeeld, dat het een schimpdicht was tegen Arria. Het was veeleer een lofdicht, en men zoude met reden daar aan niet kunnen twyfelen, wanneer men aanmerkt de naauwe vriendschap, die 'er was tusschen den schryver en Thrasea, den schoonzoon van Arria, zyne bloedverwante. Hy studeerde met Lucanus onder Cornutus, en deedt dezen medeleerling zich zodanig over hem verwonderen, dat wanneer Persius zyne vaarzen opsneedt, Lucanus moeite hadde om zyne toejuichingen te wederhouden. Een seldzaam voorbeeldt onder dichters van gelyke achting: doch echter zomtyds al te gemeen door kunstenary en waan. Persius leerde zeer laat Seneca kennen, en konde nooit eenig behagen in hem vinden. Hy was een goed vriendt, noch beter zoon, beter broeder, en beter bloedverwant. Hy was zeer kuisch, schoon, welgemaakt: hy was matig, zacht als een lam, en schaamachtig als eene jonge dochter: zo waarachtig is het dat men van de zeden vah eenen man niet moet oordeelen naar zyne schriften; want de hekeldichten van Persius zyn schaamteloos, en vol van bitterheit en gal. Men gelooft dat hy zelfs den wreden Nero niet spaarde, en dat hy hem op zulk eene kennelyke wyze afgebeeld hadde, dat Cornutus goed vondt eenige uitdrukkingen daar in te veranderen. Hy stierf in den ouderdom van acht en twintig jaren. Zyne lofbeschryvers mogen zo veel doen en zeggen als zy willen, het zal altoos waar zyn, dat hy hard en duister geschreven heeft. Men zoude hem byna den Lycophron der Latynen kunnen noemen. Scaliger de vader, en verscheide andere uitmuntende oordeelkundigen, zeggen veel kwaads van hem. Zy begeven zich misschien tot een uiterste, dat minder verdraaglyk is, dan eene grote achting voor dezen dichter zoude zyn. Men moet aanmerken, dat de strafheit van den tydt, in welken hy leefde, tot gene verschoning kan dienen voor de duisterheit van zynen styl, gelyk zommigen voorgeven. Zyne hekeldichten en poëzy zyn dikwils met aantekeningen gedrukt. Daar zyn Italiaansche geslachtrekenaars, welke willen, dat de Falconcini van Volterra van zynen vader afkomstig zyn. *Bayle Dict. Crit.*

PERSIUS (Cajus) was een der geleerdste mannen van zynen tydt. Hy was ontfanger in het 608 jaar van Rome, en hoofdschout twee jaren daar na. De dichter Lucilius vreesde hem; en hy bekende ter goeder trouwe, dat hy voor zulke mannen niet schreef, en dat hy lezers zocht, die zo geleerd niet waren. Eenigen geloofden dat Persius de redevoering maakte, die uitgesproken wierdt door den burgermeester Cajus Fannius tegen Cajus Gracchus in het 631 jaar van Rome. De reden van dit gevoelen was dat Fannius maar een middelmatig redenaar was, en dat zyne redevoering zo schoon bevonden wierdt, dat anderen geloofden dat verscheide grote mannen ieder naar hun vermogen daar aan gearbeid hadden. Van dien tydt af was het gene zaak zonder voorbeeldt dat iemandt eene redevoering maakte, en dat een ander dezelve uitsprak. Cicero wederlegt niettemin de genen, die deze redevoering niet aan Fannius toeëigenden. Eenigen hebben, door eene vremde doling in de tydrekening, Cajus Persius vermengt met den dichter Persius, van wien in 't volgende artykel gesproken wordt. *Bayle Dict. Crit.*

PERSONA, (Christophorus) een Romein van geboorte, en prioor van het konvent van S. Balbina, van de orde der Wilhelmiten op den Aventynschen berg, is in de XV eeuw in achting geweest om de kennis van het Griekſch. Men zegt dat hy in Griekenlandt geweest was om aldaar de taal te leren. Hy heeft in 't Latyn overgezet Agathias, en eenige andere Grieksche schryvers, als de historie der Gothen van Procopius, de boeken van Origenes tegen Celsus, XXV leerredenen van S. Chrysostomus, en eenige verhandelingen van S. Athanasius en van Theophylactus. Men verzekert dat hy aan de pest stierf in den jare 1486. Vossius spreekt van hem met de uiterste verachting. Men twist nochtans wie hem hebben zal. De Augustynen willen dat hy van hunne orde zy: maar de Serviten eischen hem weder op, en stellen hem in de lyst van hunne schryvers. *Bayle Dict. Crit.*

PERSONA, (Gobelinus) een Duitscher, was deken te Bylefeldt en officiaal te Paderborn. Hy schreef eene historie, welke begint met den jare 1389, en met het jaar 1418 eindigt. Zy draagt den tytel van *Cosmodromium*, en is door Henricus Meibomius in den jare 1599 te Frankfort uitgegeven, ook in den jare 1688 door een anderen Henricus Meibomius te Helmstadt in zyne *Collectio Scriptorum rerum Germanicarum* ingelyft. Persona was in goed aanzien by den keizer Sigismundus, en stierf omtrent den jare 1420. *Vossius de Hist. Lat. Miraus in Auct. Meibom.*

PERSONIUS, (Robertus) een Jesuït, was geboortig van Sommerset in Engelandt. Hy heeft zich zelf beroemd gemaakt door zynen yver tot voortplanting en verdediging van het R. Katholyke gelove. Hy heeft ten dien einde verscheide werken geschreven, en stierf te Rome in den jare 1610, in het 64 jaar zyns ouderdoms. Men ziet zyn graf en grafschrift in de kerk van het collegie, dat de Engelschen te Rome hebben. Hy hadt in de collegien te Seville, te Valladolid, te Cadix, te Lisbon, te Douay, te S. Omer en te Rome geleeraard. Verscheide prinssen hadden eene byzondere achting voor de Godsdienstigheit en de verdienste van dezen goeden monnik, welke zy door het schenken van kerkelyke waardigheden wilden erkennen; maar zyne nedrigheit verydelde altoos deze edelmoedige voornemens. *Ribadeneira & Alegambe Bibl. Script. Soc. J.*

PERSONNE, (Gilles) heer van Roberval, een meetkundige, en koninklyk professor in de wiskunst, heeft zich door zyne geleerdheit veel achting verkregen. Hy was een zoon van Petrus Personne, en wierdt geboren den 8 Augustus des jaars 1602 in 't bisdom van Beauvais, hoewel zyne moeder door de barensnoodt overvallen wierdt in 't dorp van S. Noël-S. Martin in 't bisdom van Soissons, alwaar zy was om den oogst te doen inzamelen. Roberval is eene parochie in 't bisdom van Beauvais. Hy wierdt opgetrokken in de studien, en dewyl hy neiging hadde voor de wiskunst, maakte hy daar in goeden voortgang. Hy verkreeg daar in den leeraarsstoel in 't collegie van Gervasius, en won vervolgens dien van Ramus met disputeeren. Hy hadt veel deel in de vriendschap van verscheide geleerde mannen, en inzonderheit van Gassendus en van Joannes Baptista Morinus. Deze hadt de koninklyke professorsplaats gehad, en verzocht die stervende voor den heer van Roberval, die de zelve ook met veel lof bekleedde tot zyn doodt toe, zonder die van Ramus te verlaten. Hy was ook een lidt van de koninklyke Academie der wetenschappen. Hy gaf in den jare 1636 eene verhandeling uit van de werktuigkunde, en maakte in de jaren 1647 en 1648 zyne *Experimenta de vacuo.* Naderhandt in den jare 1670 gaf hy eene verhandeling uit van eene nieuwe wyze van wegen, waar van in het *Journal des Savans* van den 10 February des zelven jaars gesproken wordt. Men heeft *Aristarchus Samius* van zyn maaksel gezien, en een ander slag van een balans om de lucht te wegen. Zy is in de bibliotheek des konings, met de werktuigen en de memorien van Roberval, die stierf op Zondag den 27 October des jaars 1675, in het collegie van M. Gervasius, en wierdt te S. Severinus, zyne parochie, begraven. *Baillet Vie de Descartes.*

PERSYN, (het huis te) gelegen in Rhynlandt, naar den duin-

duinkant, onder Wassenaar, by het bosch, aan den weg tusschen den Haag en Leiden, is, naar vermoeden, in het begin van de XVI eeuwe opgebouwt van eenen uit het adelyke geslacht van *Persyn*, en naderhandt gekomen aan de familie van *Bekestein.* Van het laatste geslacht zie op BEKESTEIN; van het eerste zal in het volgende artykel gesproken worden.

PERSYN, (HET GESLACHT VAN) anders ook genoemt *Waterlandt.* Men zegt, dat de eerste stamhouder van dit adelyke geslacht uit Griekenlandt gekomen is met de gravinne Lutgard, gemalinne van Arnold van Hollandt, omtrent den jare 990. In de Hollandsche geschiedboeken vindt men op het jaar 1080 vermeld heer JAN PERSYN, ridder, heer van Waterlandt, zynde de gehele landstreek van Edam, Munnikendam en Purmerende. Hy wan

DIRK PERSYN, ridder, heer van Waterlandt, vermeld onder de baanderheren van Hollandt in den jare 1150, die naliet

JAN PERSYN, ridder, heer van Waterlandt, die leefde onder graaf Dirk den VII van Hollandt, en overleedt in den jare 1226, nalatende *Nicolaas Persyn*, die volgt; *Wouter Persyn*, ridder, de welke met Waalwyn van Leefdaal, mede ridder, in een klooster ging, en daar nog langen tydt in leefde.

NICOLAAS PERSYN, zoon van Jan Persyn, ridder, heer van Waterlandt en Marken, stierf in den jare 1250. Hy was getrouwt met eene dochter uit den huize van Haarlem, en wan by de zelve Jan Persyn, die volgt; *Simon Persyn*, vermeld in den jare 1276. Hy trouwde met Machtelt Potskyn, waar van afkomen die van *Bakenesse*, die de middelste fasce met drie kruissen van *Persyn* hebben gevoert met een bande.

JAN PERSYN, zoon van Nicolaas Persyn en van N. van Haarlem, ridder, heer van Waterlandt en Marken, beschermde in den jare 1268 de stadt Haarlem tegen den aanloop der Kennemerlanders, gaf in den jare 1273 aan die van Waterlandt handvesten en voorrechten, en verkocht in den jare 1282 zyne heerlykheit van Waterlandt aan graaf Floris den V voor de heerlykheden van de Lier en Zouteveen, mits dat Nicolaas Persyn, zyn zoon en erfgenam, voortaan Waterlandt ten leenrechte van den grave zou bezitten. Met Amsterdam is hy begiftigt geweest in den jare 1285. Hy stierf in den jare 1292, zynde getrouwt geweest met Lutgard van Linden, by welke hy heeft nagelaten: Nicolaas Persyn, die volgt; *Jan Persyn* de Oude, ridder, vermeld in de jaren 1322 en 1325; *Jan Persyn* de Jonge, ridder, in den jare 1304 verslagen in Zeelandt, in den oorlog, dien graaf Jan van Henegouwen en Hollandt voerde tegen de Vlamingen; en *Dirk Persyn*, die eenige leengoederen bezat van zynen broeder Nicolaas Persyn, en wan *Nicolaas Persyn*, die eene dochter verwekte, genaamt *Dirkie Persyn*, vermeld op den jare 1321.

NICOLAAS PERSYN, zoon van Jan Persyn en van Lutgard van Linden, ridder, heer van Waterlandt, Marken, de Lier en Zouteveen, was de eerste, die Waterlandt als een leen van den grave van Hollandt bezeten heeft. Hy wordt vermeld op den jare 1301, en is in Duivelandt verslagen in den jare 1305, nalatende Jan Persyn, die volgt, en Nicolaas Persyn, van wien mede hier na breder zal gesproken worden. De oudste zoon,

JAN PERSYN, ridder, heer van Waterlandt, wordt vermeld in het verbondt van hertog Willem van Beyeren, grave van Hollandt, met de zynen van de Kabeljauwsche party, in den jare 1351, tegen die van de Hoekschen. In zekeren brief van den gemelden hertog wordt hy *van Veldsen* genoemt. Hy trouwde met Jutte van Brederode, dochter van Diderik van Brederode, bygenoemt de Goedertieren, en van Maria van der Leek, Henriks dochter. Zy stierf in den jare 1347, en hy in den jare 1354, wordende begraven in de abdye van Leeuwenhorst. Zy hadden zamen verwekt *Nicolaas Persyn*, die volgt; *Maria Persyn*, gezegt *van Veldsen*, en getrouwt met Gysbert van Niënrode; *Catharina Persyn*, getrouwt in den jare 1350 met Willem van Wesemale, maarschalk van Brabandt, zonder oir gestorven; *Gysbert Persyn*, die hier na volgt; en *Heilwig Persyn*, in den jare 1348 abdisse te Leeuwenhorst.

NICOLAAS PERSYN, knape, heer van Waterlandt, zoon van Jan Persyn en van Jutte van Brederode, leefde onder hertog Albrecht van Beyeren, grave van Hollandt, en stierf in den jare 1375, hebbende gewonnen

NICOLAAS PERSYN, knape, de laatste heer van Waterlandt, wordende deze heerlykheit in den jare 1409 met de domeinen van Hollandt vereenigt, alzo hy zonder kinderen stierf.

GYSBERT PERSYN, knape, jonger zoon van Jan Persyn en van Jutte van Brederode, wierdt in den jare 1347 door Jan Persyn, zyn vader, begiftigt met eenige goederen uit de Lier en Zouteveen. Hy trouwde met Anna van Diepenburg, wiens moeder was van der Woert, en wan

NICOLAAS PERSYN, vermeld in een brief van den jare 1383, die naliet

HENRIK PERSYN, aan wien hertog Philips van Burgundië in den jare 1446 een handvest gaf. Hy wan Jan Persyn, die volgt; *Adriaan Persyn*, vermeld op den jare 1529, die trouwde met Geertruid van der Meer, dochter van Engel, en wan *Kornelis Persyn*, verlyd met eenig leenlandt van de graaflykheit van Hollandt in den jare 1565. Hy trouwde met Machtelt Coppier van Ouwendyk, die hem de hofstede en goederen van Ouwendyk ten huwelyk bragt, hebbende een zoon nagelaten, waar van meer dan honderd jaren daar na noch mans oir in het leven is geweest.

JAN PERSYN, zoon van Henrik Persyn, was sekretaris in den Hove van Hollandt in den jare 1530, en trouwde met Digna, dochter van Hypolitus van Gorkum, by welke hy naliet 1. *Nicolaas Persyn*, rentmeester van de exploiten in den Hage, die by zyne vrouwe verwekte *Pieter Persyn*, baljuw te 's Gravezande in den jare 1559, die wan *Jan Persyn*, zonder oir overleden in den jare 1575. 2. *Hypolitus Persyn*, die volgt.

HYPOLITUS PERSYN, zoon van Jan Persyn voornoemd; was eerst Raadt in den Hove van Hollandt, en naderhandt president te Leeuwarden en Utrecht. Hy trouwde met Elizabeth de Jonge, dochter van Jan de Jonge, griffier van den Hove van Hollandt. Hy stierf in den jare 1568, en legt begraven in de grote kerk in den Haag, hebbende gewonnen

JAN PERSYN, die trouwde met Johanna van Heemskerk van Bekestein, dochter van Wouter, hoogheemraadt van Rhynlandt, gestorven zonder wettig oir, en nalatende eene natuurlyke dochter, genaamt *Johanna Persyn*, die mede zonder oir is overleden.

NICOLAAS PERSYN, knape, twede zoon van Nicolaas Persyn, ridder, heer van Waterlandt, die in den jare 1305 in Duivelandt verslagen is, en van Lutgard van Linden, stierf in den jare 1360, en liet na

NICOLAAS PERSYN, gezegt van Waterlandt, die stierf in den jare 1479, en naliet

JAN PERSYN, getrouwt met Klara N. Jans dochter, en gestorven in den jare 1479, na dat hy hadt verwekt

JAN PERSYN, een van de twaalf, die in den jare 1476 by privilegie en handvest, van vrouw Maria van Burgundië de stadt Amsterdam gegeven, verkoren wierden tot Raden van die stadt, en was in den jare 1502 burgermeester van de zelve. Hy trouwde eerst met Margareta van Berkenrode, en na hare doodt met Christina van der Schelling. By de eerste verwekte hy 1. *Elizabeth Persyn*, getrouwt met Lucas van Beverwaarde, Jakobs zoon, burgermeester van Amsterdam in de jaren 1526 en 1527, die ook den toenaam van *Persyn* heeft aangenomen; en *Nicolaas Persyn*, zonder oir overleden. By de twede vrouwe verwekte Jan Persyn 1. *Henrika Persyn*, twee malen getrouwt, zynde haar laatste man genoemt Vincent van Teilingen. 2. *Elizabeth Persyn*, getrouwt met Mr. Gerrit Boel. 3. *Margareta Persyn.* 4. Jan Persyn, die volgt. 5. *Dirk Persyn*, en 6. *Boudewyn Persyn*, beide jong gestorven.

JAN PERSYN, zoon van Jan Persyn en van Christina van der Schelling, wierdt na het overlyden van zyne vrouwe kanunnik te Amsterdam, en stierf in den jare 1573, zynde begraven in de kerk der Minderbroeders aldaar. Zyne vrouw was genaamt Alyd Gaaf, dochter van Nicolaas, by welke hy hadt verwekt Jan Persyn, die volgt; *Alyd*, *Margareta*, en *Christina Persyn*, alle drie geestelyke dochters, nevens *Willem Persyn* en *Pieter Persyn*, beide zonder oir overleden.

JAN PERSYN, zoon van Jan Persyn en van Alyd Gaaf, was Raadt en schepen te Amsterdam in den jare 1578, toen de verandering in den Godsdienst en de regering te Amsterdam voorviel. Hy stierf in den jare 1602, en wierdt begraven in de Nieuwe of St. Catharine-kerk, onder een witte sark, daar zyn wapen in gehouwen was. Zyne huisvrouw was Margareta Moons, Jans dochter, Raadt en procureur generaal, by welke hy naliet *Reinier Persyn*, die volgt; *Nicolaas Persyn*, zonder oir gestorven; *Alyd Persyn*, getrouwt met Jonathan van Luchtenburg, Raadt en rentmeester generaal van Noord-Hollandt.

REINIER PERSYN, zoon van Jan Persyn en van Margareta Moons, was Raadt in den Hove van Hollandt, en getrouwt met Emerentia van Banchem, Jans dochter, die president was van den hogen Raadt. Hy stierf in den jare 1630, nalatende, behalven drie dochters, vyf zonen, namentlyk *Willem*, *Pieter*, *Reinier* en *Henrik Persyn*, alle zonder oir gestorven, en NICOLAAS PERSYN, die drie zonen heeft nagelaten, maar van welke geen verder bescheidt gevonden wordt.

Nog hebben van dit geslacht geleeft de navolgende, als: *Arend Persyn*, Jans zoon, en *Willem Persyn*, Arends zoon, neven, en leenmannen van Hollandt in den jare 1397. *Dirk Persyn*, deken van Naaldwyk, en Raadt in den Hove van Hollandt in den jare 1480. *Nicolaas Persyn*, Andries zoon, schepen te Delft in den jare 1552, en *Cors Nicolaas Persyn*, Andries zoon, burgermeester aldaar in den jare 1551. *Henrik Persyn*, Jans zoon, burgermeester te Delft in den jare 1554, die nagelaten heeft *Jan* en *Pieter Persyn.* Nog, *Jakob Persyn*, Henriks zoon, vermeld onder de lyfrenten van Delft in den jare 1538. Eindelyk, *Jan Persyn*, wiens dochter, *Anna Persyn*, trouwde met Dirk Bugge, Henriks zone, te Delft in den jare 1548, met kinderen.

Het wapen van Persyn zyn zes fasces, of baren, de eerste van goudt, en de twede van lazuur, met negen rode kruissen, namentlyk op de eerste goude fasce vier, op de twede drie, en op de laatste twee, welk wapen Gerrit van Velsen, die graaf Floris hielp vermoorden, mede heeft gevoert. Zie *W. van Gouthoeven Oude Holl. Kronyk fol.* 195, 196. *S. van Leeuwen Batavia Illustr. fol.* 1047. enz. *C. Commelin Beschryving van Amsterdam fol.* 38, 329, 330 *en* 342.

PERTAUH, een admiraal van de Turksche vloot, benevens Ali, in den jare 1571, veroverde de stadt Dulcigno in Dalmatië by verdrag. Doch hy schondt de gemaakte voorwaarden door eene trouwloosheit, die den Turken eigen is; sloeg de soldaten op de galeien in ketenen, verkocht de burgers voor slaven, en liet Joannes Buni aartsbisschop van die stadt verwurgen. Vervolgens plunderde hy het eilandt van Corfu. Doch wanneer hy naderhandt de nederlaag der Turken zag in den zeeslag van Lepanto, ontsnapte hy in een boot dwars door de galeien der Christenen, zonder gekend te zyn. Te Constantinopel komende, wierdt hy door den Groten Heer van alle zyne goederen en waardigheden ontbloot, en uit de stadt gejaagt; dewyl de Sultan aldus de eer van zyn leger dacht te behouden, met de schande der nederlaag

te leggen op het kwade gedrag van eenen zyner admiralen. *Gratian. de bello Cypr.*

PERTH, een graafſchap in Schotlandt, alzo genoemt naar PERTH, of *S. Johnſtown*, de hoofdſtadt van het zelve, welke legt in een vermakelyk oordt, aan de rivier Tay. Zy heeft een zeer goeden handel, en is eene der voornaamſte ſteden in het Noorden. In den jare 1029 wierdt zy door eene overſtroming van water ganſch verwoeſt, doch daar na door koning Wilhem van Schotlandt wederom opgebouwt ter plaatſe daar zy nu gelegen is. Het graafſchap Perth grenſt ten Noorden aan Angus, ten Weſten aan Strathern, ten Zuiden aan Fife, en ten Ooſten aan de Duitſche zee, en wordt door de rivier Tay, welke de grootſte in ganſch Schotlandt is, in twee delen geſcheiden. Het landſchap is zeer vruchtbaar, praalt met de woonhuizen van verſcheide voorname perſonen, en geeft ook aan het hoofdt van het geſlachte van Drummond den graaflyken tytel. Het gedeelte van dit landſchap, dat Goury genoemt wordt, en aan het geſlacht van Rutwon den graaflyken tytel geeft, is wegens zyne vruchtbare koornakkers beroemt.

PERTH. (HET GESLACHT VAN) Zie DRUMMOND.

PERTINAX (ÆLIUS of PUBLIUS HELVIUS) was van eene geringe geboorte, maar die van de minſte krygsbedieningen tot het burgermeeſterſchap, tot het prefectorſchap van Rome, en tot de landvoogdy der voornaamſte provinciën geſtegert was. Hy wierdt in den jare 192 tot keizer verkoren, na de doodt van Commodus, door de gunſt van de lyfwacht. De Raadt bewilligde daar in, hopende dat hy, door zyne voorzichtigheit en deugdt, alles in een goede order zoude brengen. Hy was toen 60 jaren oud, hadt grote ondervinding in de zaken van regering, maakte vele goede wetten, en toonde een afkeer te hebben van de geweldenary zyner voorzaten. Maar Lætus en de ſoldaten van de lyfwacht, die hem tot het keizerryk verheven hadden, de herſtelling der krygstucht en de oprechtheit der zeden van Pertinax niet kunnende verdragen, vermoordden hem den 25 Maart des jaars 193, twee maanden en 25 dagen na zyne verkiezing. *Xiphilin. in Pertin. Aurel. Vict. in Epit. Jul. Caſ. Capitolin. in Pertin. Euſeb. in Chron.*

PERTOIS, een klein landſchap van Champagne in Vrankryk. Het is omtrent de Marne gelegen, hebbende het eigentlyk genoemde Champagne ten Weſten, en het hertogdom Bar ten Ooſten.

PERTUIS, een vlek van Provence aan de Durance gelegen, vier mylen benoorden Aix. Daar zyn te Pertuis wekelykſche markten, waar op grote handel gedreven wordt in granen, die men van daar naar Aix en naar Marſeille voert. *Maty Dict.*

PERTUS, in 't Latyn *Pertuſa fauces*, een doortocht van de Pyreneën. De zelve is tuſſchen Rouſſillon en Catalonië, aan den oorſpronk van de kleine Llobregat, eene myl boven Jonquera, en eene halve myl beooſten Bellegarde. Deze doortocht, die haren naam heeft van het dorp Pertus, wierdt door de ouden *Ad Pyrenæum*, *Trophæa Pompeji*, genoemt, en maakte de ſcheiding van het Narbonneeſche Gaule en het Tarragoneeſche Spanje. *Maty Dict.*

PERU, een landſchap van Zuider-America, eertyds aan de Yncas, en tegenwoordig aan de Spanjaarden toebehorende. Het zelve heeft omtrent zes mylen lengte langs de Stille of Zuidzee; en het geeft gemeenlyk zynen naam aan het ganſche Zuider-America, dat men Peruviana noemt, het welk in zich begrypt Caſtille d'Oro, Popajan, Peru, Chica, Chili en Brazil. Het is byna ganſchelyk tuſſchen den middellyn en de zonnekeerkring van den ſteenbok (*Tropicus Capricorni*) gelegen. Het koninkryk van Chili, Paraguai, en Tucumanië zyn ten Zuiden van het zelve, de Zuidzee ten Weſten; Popajan ten Noorden; en ten Ooſten heeft het gebergte *Las Cordilleras*, en de landen die ons onbekent zyn.

Verdeling, gelegenheit, en vruchtbaarheit van Peru.

Eenigen verdelen Peru in hoog en laag; of in het bergachtige en in het aan de zee gelegene; maar anderen houden zich aan de verdeling die de Spanjaarden van het zelve maken, in drie gouvernementen, welke zyn *La Audiencia de los Reyes*, *la Audiencia de Quito*, en *la Audiencia de los Charcas* of *de la Plata*. De ſteden in dit koninkryk zyn, Cuſco, dat eertyds de hoofdſtadt was, Los Reyes, of Lima, dat het tegenwoordig is, la Plata, Arequipa, Arica, Baez a Quito, Potoſi, Puerto Viejo, La Paz, S. Franciſco de Quito, S. Michaël, Guamanga, S. Crux de la Sierra, Guancabilica, S. Jago de Guyaquil, enz. Deze vermaarde ſtaat behoorde eertyds onder zekere koningen, Yncas genoemt, die daar van de wettige bezitters waren ſedert meer dan zes hondert jaren. Franciſco Pizarro, een Spanjaardt, ontdekte dit landt in den jare 1525, en maakte zich door de oneenigheit van twee broeders meeſter daar van, doende den koning Atabaliba, tegen zyn gegeven woordt, verwurgen. De onverzadelyke begeerte, welke de Spanjaarden hadden tot het goudt, bewoog hen de arme Indianen op eene barbaarſche wyze te vermoorden. Doch Pizarro bekwam dieswegens zyne ſtraffe. De Spanjaarden, die tegenwoordig meeſter zyn van dit koninkryk, houden aldaar eenen onderkoning, en vele van de ſteden van het zelve zyn bisdommen. Voorts is Peru zeer vruchtbaar en ryk in vruchten en in goudmynen. Men merkt aan dat wanneer Pizarro daar kwam, de keukenpotten van goudt waren, en de huizen met het zelfde metaal bedekt. Men zal dit voor geen opſnydery houden, wanneer men aanmerkt, dat de koning van Spanje in minder dan 50 jaren, uit de myn van Potoſi alleen, voor zyn vyfde gedeelte getrokken heeft over de elfhondert millioenen gewigts of ſtukken van dertien en een quart realen het gewigt of ſtuk, makende alzo meer dan veertien duizent vyf hondert vyf en zeventig millioenen realen. Schoon dit koninkryk, gelyk reets aangemerkt is, tuſſchen den middellyn en den Tropicus Capricorni in de hete luchtſtreek gelegen is, zo is het zelve nochtans zo gematigt als eenig landſchap in America. Aan de zeekuſten heeft men nooit eenigen regen noch windt dan uit het Zuiden, welke den inwonderen gezond en aangenaam is. Men heeft 'er ook geen donder, hagel of ſneeuw. Daar na volgt het bergachtige landt, dat koelder is dan de kuſten, en velerlei weder onderworpen. Het derde deel van het koninkryk, Andes genoemt, is zeer koud, geſtadigen regen en ſneeuw onderworpen, doch zeer vruchtbaar. Dit gedeelte van Peru heeft veelderlei vruchten, koorn en vee, en is van alle noodzakelykheden tot het menſchelyke leven overvloedig voorzien.

Oorſpronk en opvolging der Yncas, of oude koningen van Peru.

De Peruanen verhalen verſcheide fabelen van den eerſten oorſpronk hunner koningen, die zy afkomſtig maken van de zon, gelyk men by Garcillaſſo de la Vega kan zien. Doch alle de ſchryvers ſtemmen overeen in het navolgende.

I. De eerſte koning van Peru was *Ynca Manco Capac*, die de ſtadt Cuſco deedt bouwen, omtrent vier hondert jaren eer de Spanjaarden in Peru kwamen, dat is omtrent den jare 1125. Deze volkeren noemden hunne koningen *Yncas*, dat is te zeggen koningen of keizers, en zy noemden de zelve by uitnemendheit *Capac-Yncas*, dat is eenige of doorluchtige koningen. Men gaf hen ook den naam van *Yntip-Chutim*, het welk zonen van de zon betekent; want zy gaven voor van de zon afkomſtig te zyn. De mannelyke kinderen der koningen wierden mede *Yncas* genoemt, doch de groten van het koninkryk voerden den tytel van Curacas.

II. De twede koning was *Sinchi Rocha*, een zoon van Manco Capac: het getal der jaren van zyne regering is onzeker. Hy breidde de grenzen van zyn koninkryk in Collao uit tot aan Chuncara.

III. *Lloque-Yupanqui* volgde op zynen vader, behaalde nieuwe overwinningen, en bouwde de ſtadt Pucara.

IV. *Mayta-Capac*, een zoon van Lloque-Yupanqui, overwon nieuwe provinciën.

V. *Capac-Yupanqui* volgde op zynen vader, wiens oudſte zoon hy was. Hy zette de palen van zyn ryk noch verder uit, en liet zyn oudſten zoon tot zynen erfgenaam, welke was

VI. *Ynca-Rocha*, die mede verſcheide overwinningen behaalde op de naburige volkeren, die hy onderbragt.

VII. *Jahuac-Huacac* regeerde na zynen vader, maar rechtte weinig uit; en door eenig kwaadt voorteken verſchrikt zynde, maakte hy zynen broeder Mayta tot legerhoofdt, die verſcheide volkeren onderbragt.

VIII. *Vira-Cocha* dwong zynen vader de kroon te verlaten en beklom den troon. Hy bedwong de wederſpannigen, en deedt verſcheide prachtige gebouwen oprechten.

IX. *Pachacutec-Ynca* volgde op zynen vader, en vermeerderde de overwinningen van zyne voorzaten.

X. *Ynca-Yupanqui* regeerde na zynen vader, vereenigde nieuwe provinciën met zyn ryk, en hadt zynen zoon tot opvolger.

XI. *Tupac-Ynca-Yupanqui* verrichtte heerlyke daden, en liet de kroon na aan zynen zoon.

XII. *Huayna-Capac* onderwierp zich de volkeren van Quito; en nadat hy andere provinciën gewonnen hadde, verdeelde hy zyn ryk, gevende het koninkryk van Quito aan zynen zoon Atahualpa, anders Atabaliba, en het overige aan Huaſcar, die de oudſte was.

XIII. *Atahualpa* en *Huaſcar* regeerden ieder in hun koninkryk vrediglyk gedurende vier of vyf jaren: maar de nydt deedt twiſt ontſtaan tuſſchen deze twee broeders. Huaſcar, berouw hebbende dat hy zo gemakkelyk een goed gedeelte van het koninkryk aan zynen broeder afgeſtaan hadde, zondt eenen ambaſſadeur aan hem, om van hem te vorderen dat hy zich zyn vazal zoude erkennen. Atahualpa veinſde daar in toe te ſtemmen, en betuigde, dat hy hulde gaande doen aan zynen broeder, ook begeerde de uitvaart van zynen vader te Cuſco te vieren, en dat hy met grote plechtigheit derwaarts komen wilde, het gene Huaſcar hem gewillig toeſtont. Deze geveinſde prins vergaderde alle de beſte ſoldaten van zyne provinciën, en naderde Cuſco, alwaar hy Huaſcar verraſcht hebbende, niet veel moeite hadt om den veldſlag te winnen, die naby deze ſtadt gelevert wierdt. Hy bediende zich wredelyk van deze overwinning: want hy deedt door verſcheide ſtraffen alle de prinſſen van het koninklyke geſlachte en vervolgens ook zynen broeder Huaſcar ſterven. Dit gebeurde terwyl de Spanjaarden alreets in zyn koninkryk gekomen waren, en vaardig om op hem aan te vallen. De onmenſchelyke prins wierdt wel haaſt over deze wreedheit geſtraft door de Spanjaarden, die hem zyn koninkryk en het leven benamen in Caxamalca. De andere Yncas regeerden eenige jaren na hem, doch met weinig gezag. Na dat Huaſcar door de krygshoofden van Atahualpa in Cuſco gevangen was, wierdt hy in de rivier Andamarca verdronken. Weinig tyds daar na, in de maandt May des jaars 1533, deden de Spanjaarden Atahualpa met de doodt ſtraffen. Pizarro, gouverneur van dit overwonnen landt, deedt tot ſpot, of om eenige andere reden *Toparpa*, den zoon van Atahualpa, tot koning van Peru kronen, die als zodanig door de groten van het koninkryk met de gewone plechtigheden wierdt uitgeroepen: maar in het volgende jaar ſtelde hy *Mango* den zoon van Guaynacapa of Huayna-Capac, als wettigen erfgenaam van het koninkryk, in

zyne

zyne plaats. Pizarro en Almagro vervolgens twederlei aanhang gemaakt hebbende, begunstigde Mango dien van Almagro, maar hy verliet hem naderhandt, en week in eene provincie twintig mylen van Cusco. De Spanjaarden voerden eenige jaren onder malkander den oorlog. Almagro wierdt opentlyk ter doodt gebragt, en Francisco Pizarro wierdt in de stadt Lima gedood door die van den aanhang van Almagro. Vaca de Castro wierdt in den jare 1542 door den koning van Spanje derwaarts gezonden. Het gouvernement aanvaard hebbende, leverde hy eenen veldslag aan den jongen Almagro, dien hy de doodstraf deedt lyden in den jare 1543. Daar na zondt de koning Blasco Nunez Vela als onderkoning derwaarts: maar hy wierdt door het leger van Gonzalo Pizarro verslagen, en in den jare 1546 door eenen Neger gedood. Pedro de la Gasca kwam in de plaatse van Blasco Nunez, en hadt het geluk Pizarro te overwinnen, dien hy als een misdadigen te Guaynanima deedt sterven. Aldus verloren de Pizarroos met het leven het gouvernement van het gansche landt, dat zy voor den koning van Spanje gewonnen hadden, en Pedro de la Gasca bleef onderkoning van het zelve.

Van de koninklyke gebouwen van Peru.

De oude koningen van Peru hadden in verscheide plaatsen van hun ryk prachtige gebouwen doen oprechten. De voornaamste tempel van de zon, en het paleis der Yncas te Cusco waren onvergelykelyk in kostelykheit. De muren van het paleis waren bekleed met goude platen, versiert met verscheide afbeeldingen van menschen en dieren. De koninklyke troon, dien zy *Tiana* noemden, was van louter goudt, op een gouden voetstuk. Alle de vaten van het paleis waren van goudt of van zilver, en de koningen deden zelfs van deze metalen allerlei dieren, planten, en bomen, met hunne takken, hunne bloemen, en hunne vruchten maken. De historieschryvers verzekeren, dat alle deze schatten, of het grootste gedeelte der zelve door de Indianen verborgen wierden, na dat hun koning Atabaliba door Francisco Pizarro gevangen genomen was: en men heeft de zelve tot nu toe niet kunnen vinden, wat onderzoek men ook daar naar gedaan heeft: men heeft ten minsten zeer weinig daar van ontdekt. De muren van den tempel van de zon te Cusco waren mede met goude platen bedekt, van de vloer af tot den top toe: en het beeldt van de zon, by hen *Ynti* genoemt, gelyk men die gewoonlyk schildert, was van louter goudt, met zyne stralen. Men zegt, dat een Spanjaardt, de zelve gevonden hebbende, die in eenen nacht met de dobbelstenen verspeelde. Deze tempel is noch tegenwoordig overig, en maakt een gedeelte van het klooster van Dominicus. Naby dezen voornamen tempel waren vier andere, waar van de eerste aan de maan gewyd was, als de zuster en vrouwe van de zon. Zy noemden de zelve *Quilla*. De muren en poorten van dezen waren met zilvere platen bekleed. De twede was gewyd aan de ster van Venus, die zy *Chasca* noemden; en hare muren waren mede met zilver bedekt. De derde was toegewyd aan den blixem, aan de donder, en aan de weerlichten, welke zy met een gemeenen naam *Yllapa* noemden. De vierde tempel was gebouwt ter eere van Iris, of van den regenboog, dien zy *Cuychu* noemden, en van binnen met goudt bedekt. Naby deze tempels was het huis der priesters, die alle van het koninklyke geslachte moesten zyn. Daar waren in verscheide provincien ook andere tempelen, byna op de zelve wyze gebouwt, en aan de zon toegewyd, maar die zo prachtig niet waren dan die van Cusco: uitgezondert een tempel, gebouwt in het eilandt van 't meir van Titicaca, die noch prachtiger was, en in welken de Yncas oneindige schatten verborgen hadden. Dit was de oudste tempel van Peru, en voor welken de Indianen eene byzondere eerbiedigheit hadden, om dat zy geloofden dat hunne eerste koningen in dit eilandt geboren waren.

Van den godsdienst en de gewoonten der Peruanen.

Wat den godsdienst der Peruanen belangt, zy hadden maar eenen tempel, die an Godt toegewyd was, doch vele andere prachtige gebouwen voor de zonne, die zy als den dienaar des Groten Gods, welken zy *Pachacamac* noemden, aanbaden. De andere godheden hielden zy voor geringer dan deze. Zy offerden aan de zelve allerlei dieren en inzonderheit schapen, als mede allerlei granen en dranken. Want men moet de Spanjaarden niet geloven, die verhalen dat men in Peru menschen offerde, en dat men daar zelfs het vleesch van menschen at, gelyk de Mexicanen deden, dewyl de Yncas en hunne volkeren daar van altoos een afschrik gehad hebben. Zy wisten ook iets van den hemel en van de hel, van de onsterflykheit der zielen, en van de beloningen en straffen in eene andere wereldt. Zy wydden maagden toe aan de zon van haren ouderdom van acht jaren af, welke zy opsloten in plaatsen, die tot hare woningen geschikt waren, waar uit zy nooit gingen, zelfs niet naar den tempel. De Spaansche historieschryvers hebben daarom misgetast, welke verhalen dat deze maagden in de gewyde zaken dienden met de priesters in den tempel van de zon. Zy bewaarden eene eeuwigdurende maagdelykheit, zich in haar verblyf ophoudende met het maken van stoffen tot de kledingen van den koning en van de koninginne, en met het bereiden van het broodt en van den drank, waar van men zich in de plechtige offerhanden bediende. Zy waren byna alle van het koninklyke bloedt. Daar waren ook kloosters in de andere steden van het koninkryk, waar in de schoonste dochters van de Curacas of groten en van andere personen van aanzien opgesloten waren: doch deze dochters waren niet aan de zon toegewyd, en bewaarden hunne maagdelykheit niet. In het tegendeel dienden zy gemeenlyk tot byzitten voor den koning, die haar uit het klooster deedt gaan, wanneer het hem geliefde; en dan gingen zy daar niet weder in, maar dienden de koninginne, of wierden aan hare ouders wederom gezonden. Indien eene van deze maagden, voor den koning geschikt, zich liet verleiden, geboodt de wet dat zy levende begraven zoude worden, en de geen die haar verleid hadde gewurgt. Eer de Spanjaarden dit koninkryk te onderbragten, waren de inwoners door de Yncas reets tamelyk beschaafd, dewyl zy de inwoners hunne barbaarsche zeden en gebruiken afgewent, en eene geschikte regeringswyze ingevoert hadden. Hunne klederen waren van boomwolle of van haair gemaakt. Zy waren ook in de kunst van het spinnen en weven ervaren, 't welk de mannen gewoonlyk in huis deden, terwyl de vrouwen zich met den akker- en veldbouw bemoeiden, en alle zaken buitens huis verrichtten. De bewoners der zeekusten leefden merendeels onder den bloten hemel, onder schaduwachtige bomen, of ook in huizen, die met biezen of met een weinig aarde bedekt waren, dewyl het aldaar nooit regende. De inwoners der gebergten leefden in huizen met turf gedekt, en overtroffen de andere in vlyt, in vaardigheit, in verstandt, en in dapperheit. Hunne wyven waren wit, gemeenlyk beter opgetrokken dan de mannen, en den mannen zeer nuttig, dewyl zy hen op de gemelde wyze in den akker- en landbouw hielpen.

Van de philosophie, of geleerdheit der Peruanen, enz.

De voornaamste wetenschappen die men in Peru oefende, waren de Astronomie, de Geographie, de Geometrie, en de geneeskunst. De Astrologisten, of Astronomisten beschouwden niet meer dan drie planeten, te weten de zon, de maan en Venus, die zy *Ynti*, *Quilla* en *Chasca* noemden. In plaats van de zonnewyzers bedienden zy zich van kleine torens, of kolommen, op de welke zy lynen trokken om de zonnestanden, de middellynen en nachtëveningen van de middellyn aan te wyzen. Zy namen ook acht op de verduisteringen van de zon en de maan, maar waren onbewust van de waarachtige oorzaken der zelve, en verhaalden daar omtrent belagchelyke zaken, te weten dat de zon zyn aangezicht verburg, om dat hy tegen hen verstoort was; dat de maan ziek was; en wanneer de zelve volkomen verduistert was, waren zy bevreest dat die vallen mogte en alle menschen verpletteren. Hunne maanden rekenden zy naar de maan, en onderscheidden de zelve in vier delen. Zy begonnen eertyds hun jaar te rekenen in de maandt van January, maar hun negende koning Pachacutec geboodt dat het zelve zyn aanvang zoude nemen in December. Hunne geneeskunde was zeer gemakkelyk, dewyl zy niets anders dan het aderlaten gebruikten, en eene purgering door kruiden, waar van zy de krachten wel genoeg kenden. Voor de komst der Spanjaarden bedienden zy zich van geen schrift, maar van eenige grove figuren of beelden, als de Mexicanen of de Quipes. Deze Quipes waren zeker slag van regifterboeken, welkers verwen en knopen byna het zelfde deden als onze letteren, wanneer de zelve op verscheide wyzen te zamen gevoegt waren. De gele verw betekende goudt, de witte zilver, de rode soldaten, enz. De knopen of zamenvoegsels der kleine snoeren stelden de woorden en spreekwyzen der taal voor. Daar waren zekere bedienden, die gestelt waren om deze boeken te bewaren, en der zelver inhoudt te verklaren, als 't nodig was. In het rekenen bedienden zy zich, gelyk zy noch doen, van de korlen of granen van hun Maiz, welke zy op die wyze zamenvoegden en verzetten als wy onze legpenningen plagten te doen. Men moet zich zeer verwonderen, zegt Acosta, wanneer men ziet, hoe zy in zo weinig tyds iets zo naaukeurig, zonder ooit te missen, divideren of verdeelen kunnen. *Linschot Descr. Americ. Herrera in Americ. Acosta. De la Vega Hist. des Yncas. Barthol. de las Casas. &c. Mariana Hist. l. XXVI. c. 3. Sandoval Vida. de Carl V. De Laet Hist. Novi Orbis. Spondan. ad an. 1525. &c.*

PERUGIA, in 't Latyn *Perusia*, de hoofdstadt van het landschap Perugino in den Kerkelyken Staat. Zy is de beste in het Patrimonie van Petrus, tamelyk volkryk, met een kasteel door paus Paulus den III gebouwt, en met eene akademie van geleerde mannen voorzien. In den oorlog tusschen Augustus en Marcus Antonius wierdt deze plaats afgebrand, ook eens, wanneer L. Antonius daar in lag, door Augustus zodanig met honger benaauwt, dat daar door de Perugiaansche honger tot een spreekwoordt geworden is. Totila, koning der Gothen, belegerde deze stadt zeven jaren lang, en verwoestte de zelve ten laatsten. Doch Narses herwon die, en deedt de zelve nieuwlyks opbouwen. Hier op wierdt zy onderworpen aan de Longobarden, tot dat de koningen van Vrankryk de zelve in de IX eeuw aan den Roomschen stoel gaven. Van dien tydt af is zy niet van meester verandert, hoewel zy dikwils ingenomen is: maar zy heeft veel geleden, inzonderheit in den oorlog tusschen de Guelphen en Gibellinen. Strabo, Plinius, Titus Livius, Tacitus, Clemens Alexandrinus en anderen spreken van deze stadt, die door hare universiteit en collegien in Italië vermaard is, en het verblyf van eenen der legaten van den paus. François Bossi, bisschop van Perugia, heeft in den jare 1575 aldaar een Synode gehouden. Napoleon Comitoli gaf in den jare 1600, en de kardinaal Cosmus de Torrez in den jare 1632 alhier synodale ordonnantien uit. Naby deze stadt legt het grote meir van Perugia eertyds *Lacus Trasimenus* genoemt, naby het welke, in het 537 jaar van Rome, de Romeinen onder den burgermeester Flaminius door Hannibal geslagen wierden. *Felice Ciatti Parad. & Mem. dell Hist. di Perug. Crispoli Perusia Augusta. Alberti Descr. Ital.*

PERUGINO, in 't Latyn *Ager Perusinus*, eene pausselyke provincie, waar van Perugia de hoofdstadt is. Zy grenst ten

Westen aan Toskane, ten Zuiden aan Orvietano, ten Oosten aan de hertogdommen Spoleto en Urbino, ten Noorden aan het graafschap Citta Castellana.

PERUGINO, (PETRUS) een beroemd schilder, geboortig van Perugia in Italië, ging uit armoede naar Florence, daar hy met zo veel naarstigheit arbeidde, dat hy grote rykdommen verkreeg. Zyne werken waren de schoonste van zynen tydt: maar 't gene zyne geheugenisse noch meer vereert, is dat hy Raphaël d'Urbino tot zynen leerling hadde. Hy stierf in den jare 1524, in den ouderdom van 78 jaren. *Felibien Entretiens sur les vies des Peintres.*

PERUSIA. Zie PERUGIA.

PERUZZI, (BALTHAZAR) een schilder en bouwkunstenaar, was van Siena. Hy arbeidde veel te Rome onder het pausschap van Leo den X, en van Clemens den VII. Men zegt, dat hy ervaren was in de wiskunst, en de burgerlyke- en krygsbouwkunst volkomen verstont. Leo de X gebruikte hem om een ontwerp te maken van de kerk van S. Pieter te Rome, die hy wilde doen voltooien. Peruzzi herstelde de oude sieraden van het toneel, waar van het gebruik sedert langen tydt als verloren was geweest. Wanneer de kardinaal de Bibienne zyn nieuw blyspel, *Calandra* genoemt, dat een der eerste Italiaansche blyspelen is, die op het toneel gebragt wierden, voor paus Leo den X deedt vertonen, maakte Peruzzi daar toe de tonelen, en versierde de zelve met zo vele plaatsen, straten, en verscheidenerlei gebouwen, dat al de wereldt zich daar over verwonderde. Hy moet ook aangemerkt worden als de geen, die den weg geopent heeft aan de makers van diergelyke versieringen en werktuigen sedert dien tydt. Peruzzi hadt de schikking van den prachtigen toestel en de toebereiding, die men maakte tot het vieren van de kroning van paus Clemens den VII, en hy arbeidde vervolgens aan verscheide werken in de kerk van S. Pieter en elders. Maar hy bevondt zich in Rome wanneer die stadt ingenomen wierdt in den jare 1527 door het leger van keizer Karel den V. De soldaten ontnamen hem alles wat hy hadde, mishandelden hem geweldelyk, en hy ontkwam niet uit hunne handen voor dat hy de afbeelding maakte van Karel van Bourbon. Hy begaf zich terstondt scheep te Porto-Hercole om over te gaan naar Siena, daar hy in zyn hembt aankwam na dat hy uitgeplundert was. Zyne vrienden ontfingen hem, en die van Siena vertrouwden hem de zorg over de vestingwerken van hunne stadt. Peruzzi arbeidde sedert noch te Rome, daar hy de aftekening maakte van het huis der Massimi, en van de twee paleizen welke de Ursini deden bouwen naby Viterbo. Hy begon ook zyn boek van de oudheden van Rome en eene uitlegging over Vitruvius, waar van hy de aftekeningen maakte naar mate dat hy in zynen arbeidt over dien schryver vorderde. Maar hy stierf eer hy dit werk voltrokken hadde in den jare 1536, niet meer dan 36 of 37 jaren oud zynde. Men gelooft dat Peruzzi door zyne benyders vergeven wierdt. Sebastiaan Serlio erfde zyne schriften en tekeningen, waar van hy zich veel bedient heeft in de boeken van de bouwkunst, welke hy uitgegeven heeft. *Vasari Vit. de Pit. Felibien Entr. des Peintr.* enz.

PERWEYS, eene heerlykheit, met een slot en steedtie, in Brabandt, tusschen Gemblours en Judoigne, aan de grenzen van Namen gelegen. Na 't uitsterven der vryheren van Perweys is zy aan verscheide huizen, en ten laatsten aan het geslachte van Aremberg gekomen. *Zeileri Top. Brab. Tromsd.*

PESARO, *Pisaurum*, eene grote en op de oude wyze gesterkte stadt in 't hertogdom van Urbino in Italië. Zy is zeer oud, en men ziet door het getuigenis der historieschryvers, dat zy eene Romeinsche volkplanting was. Totila verwoestte de zelve, en zy wierdt door Belizarius hersteldt. Sedert heeft zy toebehoort aan het huis van Malatesta, van Sforsa, en van La Rovere; vervolgens is zy met den H. Stoel vereenigt. Zy is naby de zee gelegen, in eene vlakte die besproeit wordt van de rivier Foglia, die vervolgens door de stadt loopt, daar zy eene haven maakt. De stadt is sterk, met een kasteel dat tot een verblyf der hertogen diende, en tegenwoordig eene sterkte is. Aan 't westen van deze stadt ziet men een prachtig paleis, *Poggio Imperiale* genoemt, gebouwt door Constantius, heer van Pesaro, en door anderen versiert. *Titus Livius l. XXXIII & XLI. Procop. l. III. Plinius. Agathias. Sabell. Alberti Descr. Ital.*

PESARO, of PESARI, een oud voornaam en machtig geslacht onder de edelen van Venetië, het welk zyn eersten oorsprong uit de stadt van den zelfden naam in het hertogdom Urbino heeft. Voortyds zoude het zelve den naam van Carosio gevoert hebben, en eenigen willen dat het van de eerste koningen van Engelandt afkomstig is. *Johannes Pesaro*, die zynen naam altoos *Pisauro* plagt te schryven, wierdt in den jare 1658 in plaatse van Bertuccio Valiere tot hertog van Venetië verkoren. In zyne kindschheit viel hy in een kanaal, en was daar in byna verdronken. Zyne verdiensten waren zo groot, dat hy al vroegtyds voor den bekwaamsten in den Raadt gehouden wierdt. Hy heeft vele gezantschappen bekleed, als in den jare 1620 in Savoje; in den jare 1622 in Vrankryk; naderhandt in Engelandt; in den jare 1631 te Rome; in den jare 1636 op den Ryksdag te Keulen; en in den jare 1655 andermaal te Rome by Alexander den VII. Daar benevens was hy vier en twintig maal *Savio Grande*, en in den jare 1643 generaal in Terra-Ferma geweest; zo dat de procurator Johannes Baptista Nani met recht van hem geschreven heeft, dat hy in zyn leven een bevorderaar, of een werktuig van de allergewigtigste handelingen der republyk gestrekt heeft. Zyne hertoglyke regering duurde maar 16 maanden, in welken tydt niets aanmerkelyks voorviel, dan dat de oorlog wegens het koninkryk Kandië met de Turken voortgezet wierdt. Voorts moet men niet vergeten aan te merken, dat hy in den jare 1657 tot het wederaannemen der Jesuiten veel bygebragt heeft. Hy kreeg in den jare 1659 Dominicus Contareni tot zynen opvolger. Onder de procurators van S. Marcus telt het Pesarische geslacht voornamelyk de volgende: In den jare 1459 *Lucas*; in den jare 1501 *Benedictus*, die in 't voorgaande jaar generaal ter zee was, en als zodanig den Turken de eilanden S. Maura en Cephalonië, met meer andere, afnam, en de zelve ook noodzaakte onverrechter zake van Napoli di Romania af te trekken, doch eindelyk op het eilandt Corfu stierf; in den jare 1522 *Petrus*; in den jare 1549 *Hieronymus*, die in 't jaar 1537 het generaalschap ter zee te gelyk met Johannes Vetturi (doch als de voornaamste van hen beide) bekleedde; Johannes den voorgemelden Doge, en *Leonardus*, zyn zoon, die gedurende den Kandischen oorlog de waardigheit van het procuratorschap kocht. In den jare 1659 was Hieronymus Pisaro kapitein van de golf, en in de XVI eeuw maakte zich *Jacobus da Pesaro* zeer vermaard, dewyl hy bisschop van Paphos in Cyprus zynde, echter de pauslelyke galeien als generaal tegen de Turken geboodt. Vele andere uit dit geslachte zyn door aanzienlyke eerampten in hunne republyk bekent geworden. *Nani Hist. Reip. Venet. P. II. l. VIII. Amelot de la Houss. Hist. du Gouvern. de Venise p.* 94. 153. 156. 259. 487. 550.

PESCABARA, eene plaats aan de grenzen van Hungarië en Servië, niet verre van Grieksch-Weissenburg, naby het eilandt Orsowa, dat door den Donau gemaakt wordt. Aldaar is eene opening in eene rots, en een zeer enge doortocht, daar het water van den Donau uittermaten snel is. De Romeinen hebben eertyds aan deze plaats de scheepvaart op den Donau met een keten gesloten. De keizerlyke generaal Veterani bemachtigde deze post in den jare 1692, wanneer de Christenen bedacht waren de belegering van de stadt Griekisch-Weissenburg te ondernemen. Maar de Turken, dewyl hen de aangelegenheit van deze plaats bekent was, grepen de zelve terstondt in 't zelfde jaar wederom aan, en noodzaakten eindelyk de bezetting zich by verdrag over te geven. *Mercure Historique de l'an* 1629.

PESCARA, eene stadt in de provincie *Abruzzo Citra*, in het koninkryk van Napels, aan de zeekusten van de golf van Venetië, naby eene rivier, die den zelfden naam van de stadt voert. Zy is klein, doch sterk, en heeft tegen de zee een goed kasteel. Men houdt dezelve voor het oude *Aternum*. Het landt onder deze stadt behorende heeft den tytel van een Markgraafschap, en behoort aan 't huis van Avalos. Het bisdom, dat eertyds alhier was, is verlegt naar Atri. In den jare 1207 wierdt deze plaats door de keizerschen verovert. *Einleit. zur heutigen Hist.*

PESCARA, eene rivier van Abruzzo, heeft haren oorsprong in den Appennynschen berg, besproeit Aquila, Civita di Chieti, en de stadt Pescara, by welke zy zich ontlast in de golf van Venetië. *Maty Dict.*

PESCARA. (MARKGRAVEN) Zie AVALOS, (ALFONSUS) (FERDINAND FRANCISCUS DE) en FRANCISCUS FERDINAND.

PESCE-COLA, een naam, die omtrent het einde van de XV eeuw gegeven wierdt aan een vermaarden Siciliaanschen duiker, die anders Nicolaas genoemt was. Deze was van zyne jeugdt af aan gewoon oesters en koraal van den grondt der zee te visschen, en men zegt, dat hy zomtyds vier of vyf dagen onder het water bleef, daar hy van raauwe visch leefde. Hy zwom wonderlyk wel, en begaf zich dikwils zwemmende naar het eilandt Lipari, brieven derwaarts brengende, die in eene ledere beurze gesloten waren. Frederik, koning van Sicilië, van de kracht en bekwaamheit van Pesce-Cola onderrecht zynde, geboodt hem zich zelf te werpen in den afgrondt van Charybdis, naby het voorgebergte *Il Capo di Faro* genoemt, om de gelegenheit van deze plaats te onderkennen: en dewyl hy bespeurde dat Nicolaas bezwaarlyk zulk eene gevaarlyke proef wilde doen, wierp hy een gouden kop daar in, en schonk hem den zelven zo hy dien daar uit konde halen. Deze bekwame duiker, aangespoort door die beloning, wierp zich op den grondt des afgronds, daar hy byna drie vierde delen van een uur bleef, en kwam vervolgens boven op het water, houdende den gouden kop in zyne handt. Hy deedt een verhaal aan den koning van de rotsen, van de holen, en van de zeemonsters, die hy onder 't water gezien hadt, en betuigde dat het hem onmogelyk zoude zyn voor de twede maal derwaarts te keren: maar Frederik boodt hem eene beurs vol goudt aan, en wierp noch een gulden kop op die plaats in de zee, het welk Pesce-Cola moedt deedt grypen. Hy wierp zich daar in, maar hy kwam nooit wederom te voorschyn. *Kircher. Mund. Subterran. T. I.*

PESCENNIUS FESTUS, een Latynsch historieschryver, die door Lactantius bygebragt wordt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Lactant. de Falsâ Rel. l. I. c.* 21.

C. PESCENNIUS JUSTUS, (NIGER) een Romeinsch legerhoofdt, die zich veel achting verkregen hadde in de legers, wierdt door de Romeinsche legioenen in Syrië ten tyde van Didius Julianus tot keizer verklaart. Maar na dat hy omtrent een jaar het gebiedt gehad hadde, wierdt hy, wanneer hy naar Antiochië wilde vluchten, by den Euphraat gedood, en zyn hoofdt in den jare 194 naar Rome gebragt. *Aurel. Victor in Epit. Cæs.*

PESCHERIE, de kust van het half-eilandt aan deze zyde van den Ganges, tegen over het eilandt Ceilon, tusschen de kaap van Comorin en het kanaal van la Croux, omtrent Negapatan, strekt zich uit in een droog en verzengt landt. Men ziet 'er omtrent dertig kleine steden, die byna alle onder het gebiedt van den Naïque van Madure behoren. Deze kust is vermaard door de visschery der paarlen, die haar den naam gegeven heeft. Deze visschery is van eene grote koste, het zy om dat dezelve drie volkome

kome maanden zonder ophouden duurt, het zy om dat men dikwils meer dan 150000 menschen te gelyk daar toe gebruikt. Het is altoos omtrent den 15 Maart dat de Paravas (dit zyn de volkeren van deze kust) deze kostelyke visschery beginnen. Men ziet 'er zomtyds tot 3000 barken toe, ieder van dezelve is bemant met 50 of 60 mannen, onder welke 20 duikers zyn, hebbende elk twee helpers, die men daarom *helpende visschers* noemt. Deze gansche vloot, geleid door twee Hollandsche brandwachten (die zich daar voor wel doen betalen) begeeft zich in zee tot op de hoogte van zeven, acht en t... vademen waters. Zo haast het anker geworpen is, bindt ieder duiker eenen steen van zes duim dik, en eenen voet lang, rond uitgehouwen aan de zyde daar hy tegen 't ligchaam gevoegt wordt, onder aan zynen buik wel vast. Zy bedienen zich daar van als van eenen ballast, om door de beweging van het water niet weggevoert te worden, en om met te meerder vastigheit door de baren te gaan. Boven dien maken zy een tweden, die zeer zwaar is, vast aan eenen van hunne voeten, die hen in eenen oogenblik op den grondt der zee brengt, van waar men dien terstondt weder optrekt in de bark. Maar dewyl de oesters zeer dikwils vast zitten aan de rotsen, omwinden zy hunne vingers met verscheide ledere banden, uit vreze van zich te kwetsen, wanneer zy die met geweldt afrukken. Eenige anderen bedienen zich ten dien einde zelfs van yzere vorken. Eindelyk ieder duiker draagt een groot net by wyze van eenen zak, aan zynen hals gehangen met een lang touw, waar van het einde aan het boordt van de bark vast gemaakt is. De zak is geschikt om de oesters te ontfangen, die men byeen vergadert gedurende de vangst, en het touw om de visschers op te trekken, wanneer zy hunnen zak gevult hebben.

Met deze uitrusting springen zy in zee, en dalen zomtyds 60 voeten diep in dezelve. Zo haast zy den grondt raken, lopen zy, geen tydt te verliezen hebbende, van alle kanten op het zandt, op een slymachtigen grondt, en tusschen de punten der rotsen, met haast de oesters afrukkende, die zy in den weg ontmoeten. In welk eene diepte zy ook zyn, het licht is overal zo groot, dat zy alles ontdekken wat in de zee geschiedt, met de zelfde gemakkelykheit als of zy op het landt waren. Het grootste gevaar, dat zy lopen, is van de grote visschen of zeemonsters, die 'er vele verslinden, wat poging zy ook doen met het water te beroeren, of met te vluchten om hen te ontwyken. De goede duikers blyven gewoonlyk een half uur onder water; de andere blyven 'er niet minder dan een groot kwartier, zy weêrhouden enkelyk hunnen adem, zonder zich ten dien einde van oly of eenige andere vochtigheit te bedienen; de gewoonte en de natuur hen deze kracht gegeven hebbende, die al de kunst der philosophen ons tot nu toe niet heeft kunnen mededelen.

Zo haast zy zich gedrongen vinden, trekken zy aan het touw waar aan hun zak vast is, en zy houden zelfs met beide de handen wel sterk daar aan vast. Dan halen de twee helpers die in de bark zyn hen op in de lucht, en ontlasten hen van hunne vangst, welke zomtyds is van 500 oesters, zomtyds ook van 100 of van 50, naar dat het geluk hen gedient heeft of niet. Daar zyn 'er onder deze duikers, die een oogenblik rusten, om zich in de lucht te verfrisschen; maar daar zyn 'er andere, die zonder de minste verfrissching te nemen zich terstondt weder onder water begeven, vervolgende aldus zonder de minste tusschenpoze deze geweldige oefening; zelfs niet eetende dan des morgens voor dat zy in zee gaan, en des avonds wanneer de nacht hen noodzaakt het strandt te kiezen.

Op dit strandt of dezen oever ontlaadt men alle de barken, waar van de oesters gebragt worden in eene eindeloze menigte van kleine kuilen van vier of vyf voeten in 't vierkant, in het zandt gegraven. De hopen, die men daar in smyt, zyn een mans lengte hoog. Men laat de oesters in dien staat, tot dat de regen, de windt, en de zon hen noodzaken zich van zelf te openen, waar door zy wel haast sterven. Dan verrot en verdroogt het vleesch, en men haalt gemakkelyker de paarlen daar uit, die alle in den kuil vallen, naar mate dat men de paarlemoer of schulpen daar uit neemt, die van buiten gelyk zyn aan die van gemene oesters, doch van binnen meer verzilvert en glansiger. De grootste zyn byna zo breed als een handt, en het vleesch daar van is zeer goed. Wanneer men de kuilen van de grofste vuiligheden gezuivert heeft, zift men het zandt verscheide maal, om 'er de paarlen af te scheiden. Maar wat zorg men ook draagt, daar gaat noch altoos veel van verloren.

Wat de natuur van de paarlen aangaat, de paravas hebben daar van deze wetenschap. Zy worden verspreid gevonden door het gansche wezen van de oester, en in het algemeen in alle de spierachtige en vleeschige delen. Het getal daar van is onbepaalt. Dikwils is het gansche vleesch daar mede doorzaait; maar selden vindt men in eene oester meer dan twee paarlen van eene matelyke grootte. Gemeenlyk vindt men daar in eene paarl, die groter en welgemaakter is, en veel eerder zyne volkomenheit verkrygt dan de andere; maar deze paarl heeft gene vaste plaats, en wordt dan eens hier, en dan eens daar gevonden; het gebeurt zelfs zomtyds dat deze paarl zo groot wordt, dat zy de paarlemoer of schulp belet zich te sluiten; waar door de oester sterft en verrot. De paarlen zyn alle blank van aardt meerder of minder naar de hoedanigheit van het paarlemoer. Omtrent den oorsprong of de geboorte van deze paarloesters heeft men het volgende aangemerkt.

In de regensaizoenen lopen de overstromingen van de nabygelegene landen, die zich langs de gansche kust ontlasten, byna twee mylen verre op de oppervlakte van de zee, zonder zich met dezelve te vermengen. Dit water dryft aldus eenigen tydt boven, behoudende zyne zoetheit en zyne natuurlyke verwe; maar het zelve wordt in het vervolg verdikt door de hette van de zon, die het zelve tot een zeker slag van lichte en doorschynende room of oly maakt: het zelve verdeelt zich daar na van zelfs in eene eindeloze menigte van delen, die ieder levende schynen te worden, en het beweegt zich aan alle kanten als zo vele kleine insecten. De visschen nemen 'er zomtyds in 't voorby zwemmen, maar zo haast zy 'er van geproeft hebben, verlaten zy die. Van wat aardt deze kleine beesties ook zyn mogen, het is zeker dat zy op de oppervlakte van het water groeien: hun vel wordt dik en hard, en eindelyk ook zo zwaar, dat zy door hunne eige zwaarte op den grondt van de zee zinken. En daar is het, gelyk de paravas verzekeren, dat zy in 't vervolg de gedaante van de oester aannemen. Zie daar eene gesteltheit, welke de ondervinding aan deze barbaren ontdekt heeft, en die het gevoelen der ouden vernietigt, die gelooft hebben dat de oesters zich des morgens op de oppervlakte van het water verhieven, en dat zy hunne schulpen openden om den dauw des hemels daar in te ontfangen, die de paarlen daar in voortbragt. Deze visschers verzekeren in het tegendeel nooit eenige oester te hebben zien dryven, of op de oppervlakte der zee te voorschyn komen, en betuigen dat zy dezelve vinden op den grondt der wateren, wel sterk vastgehecht aan de rotsen. Zy merken eindelyk aan, dat de plaatsen, daar zy de paarlen vinden, alleenlyk die zyn, daar deze overstromingen zich uitstorten, en dat de regenachtige jaren de beste zyn voor dezen vangst. *Le P. le Comte Memoires de la Chine T. II.* Zyn verhaal komt niet overeen met het gene men daar van gezegt vindt by *Daviti Hist. de l'Asie*, en *Tavernier Voyage des Indes.*

PESCHIERA, in 't Latyn *Pischeria*, van ouds *Ardelica*, eene middelmatige stadt van den Venetiaanschen Staat, die uit de natuur en door de kunst sterk is. Zy legt in het Veroneesche, op een klein eilandt, dat gemaakt wordt door het meir van Garda en de rivier Mincio, die uit het zelve voortkomt in twee takken verdeelt, die zich beneden Peschiera vereenigen. Deze stadt is vyf mylen beweften Verona gelegen, en om de ongezonde lucht niet zonderling bewoont. De heren della Scala hebben dezelve het eerst versterkt. Naderhandt hebben de markgraven van Mantua den eigendom daar van gevordert, doch zyn door de Venetianen uit het bezit der zelve verdreven. Van dien tydt af hebben de Venetianen deze plaats bestendig behouden. Doch in den jare 1509, na den slag by Ghiera d'Adda, gaf zy zich na een slechte tegenweer aan de Franschen over. Maar de Venetianen kregen dezelve wel haast weder onder hunne gehoorzaamheit, en van dien tydt af hebben zy dezelve noch meer versterkt, en als een grensvesting van aangelegenheit met byzonderen vlyt onderhouden. *Maty Dict. Amelot de la Houss. Hist. du Gouvern. de Venise p.* 1034 *Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 566.

PESCIA, oudtyds *Fanum Martis*, eene stadt van Toskane, aan de rivier van den zelven naam, in het gebiedt van Florence, vier mylen van Lucca naar den kant van Pistoya. Daar is een prevooft in Pescia, die de bisschoplyke bezigheden verricht in een klein gebiedt van zestien dorpen, door vergunning van Leo den X, van den jare 1519. *Maty Diction.*

PESCIA, eene kleine rivier van het Florentynsche in Toskane. Zy bespoelt Pescia, loopt door het meir van Fucechio, en ontlast zich in de Arno, een weinig boven den mondt van de Era. *Maty Dict.*

PESEGUEIRO, of PESEGUERO, oudtyds *Petanium*, *Petanius*, een klein eilandt van Portugal. Het zelve is op de kust van Alentejo, naby het vlek Villa Nova de Milfontes. Naby dit eilandt zyn vier of vyf kleine eilandties gelegen, die men gemeenlyk *de Eilanden van Pesegueiro* noemt. *Maty Dict.*

PESONCA, (PETRUS) een Pool, zyn vaderlandt verradende, boodt zich aan tot leidsman aan het Lithausche leger, dat Polen kwam verwoesten in den jare 1352. Om den toeleg der vyanden te begunstigen hadt hy eene droogte in de Weixel met palen afgebakent. Maar eenige visschers, die daar door een kwaad vermoeden kregen, dezelve uitgetrokken hebbende, verydelden zyne maatregels. Eenige dagen daar na het Litthausche leger des nachts derwaards geleid hebbende, om de Polen te overvallen, en de tekens die hy daar gestelt hadde niet vindende, wees hy hen eene andere plaats aan, dan die welke hy getekent hadde. De eerste die 'er in trokken verdronken zynde, hieuwen de vyanden, die geloofden dat deze verrader hen lagen gelegt hadde, hem het hoofdt af op den boordt van deze rivier, en trokken in stilte te rug. *Cromer. L. XII.*

PEISSIER, (JOHANNES LE) van Doornik, wierdt geboren in den jare 1596. Hy heeft drie redevoeringen over de *maan* uitgegeven. In de eerste onderzoekt hy of de maan bewoonbaar is. In de twede, of 'er bergen en valeien in zyn. In de derde, welk een landt de maan is, welke daar in de verscheidenheden zyn van de dagen en van de nachten; welke inwoners en welke dieren daar in zyn. enz. *Alegambe p.* 263.

PESSINA, of PESSINUNTE, eene oude stadt van Galatië, of, volgens anderen, van Phrygië, naby den berg Ida, beroemd door het standbeeldt en den tempel van Cybele. Het is dit standbeeldt, dat Attalus koning van Pergamus gaf aan de Romeinen, die het in het 649 jaar van Rome deden ontfangen door Publius Scipio Nasica, en stelden ter eere van het zelve de Megalesiaansche spelen in. Ptolemeus, Titus Livius, Plinius, en anderen spreken van Pessina, dat tegenwoordig maar een vlek is in het landschap Chiangara, gelyk Castaldus zegt.

PEST, in 't Latyn *Pestum*, eene koninklyke stadt in opper-Hungarië, aan den Donau, tegen over Buda, of Offen, van waar het een zeer aangenaam gezicht heeft. Daar plagt eene schipbrug tusschen beide deze plaatsen te zyn, doch nu is 'er maar eene zo genaamde vliegende brug. Voortyds wierden niet verre van hier de

de ryksdagen in 't veldt, *Ragoz* genoemt, onder tenten gehouden. In den jare 1541 wierdt deze plaats, zonder eenigen tegenstandt, door den Turkschen keizer Solyman ingenomen. In 't volgende jaar poogde de maarkgraaf van Brandenburg die wel wederom met een machtig leger uit der Turken handen te rukken, maar de Duitschen verlieten de belegering, toen Vitellius, een Italiaan, reets eene bresch gemaakt en een aanval gedaan hadt. In den jare 1602, wanneer de Turken Stoelweissenburg belegerden, verover-den de Duitschen deze plaats benevens neder-Offen. Wanneer in den jare 1604 de rivier toegevroren was, verliet de gouverneur de-ze stadt op ontfangen bericht, dat de Turken in aantocht waren om de zelve te belegeren. Hier op bleef zy in hunne handen, tot dat zy in den jare 1684 door den hertog van Lotharingen ver-overt, doch daar na, wanneer hy van Offen aftrok, wederom verlaten wierdt. In den jare 1686 wierdt zy door den zelfden her-tog op nieuws ingenomen, en door de verovering der stadt Offen den keizerschen verzekert. Na de Ragotzkische onlusten, waar in deze plaats mede aangetast wierdt, is de zelve onder de regering van keizer Karel den VI zeer wel en op de Duitsche wyze aange-bouwt, gelyk dan onder anderen het raadhuis zeer fraai opge-bouwt is. Een gansch gespanschap heeft den naam naar deze plaats, en wordt in 't Latyn *Comitatus Pesthiensis* genoemt. *Szentyvani Miscell. Curios. dec.* 3.

PESTI, eene stadt en volkplanting van Laccania, in het zo-genaamde Principato citra van het koninkryk van Napels, is aan den zeeboezem van Salerno gelegen. Deze plaats wierdt door de Saracenen ingenomen, en ganschelyk verwoest, welke alle der zelver inwoners doodden, of met zich wegvoerden, waar op de bisschoplyke setel naar Capaccio verplaatst wierdt.

PET, in 't Latyn *Crepitus*, eene godheit welke door de E-gyptenaars aangebeden wierdt onder eene ontuchtige afbeelding, die men ziet in de kabinetten van eenige liefhebbers der oudhe-den. *L'Abbé Danet.*

PETA, een naam, welken de oude Heidenen aan zekere go-dinne geven, die, naar hun gevoelen, op alle de gebeden en be-geerten der menschen acht sloeg en daar voor zorgde; gelyk dan die naam van het woordt *petere*, bidden, begeeren, afkomstig schynt. *Arnobius.*

PETALISMUS was te Syracusa in Siciliё het geen *Ostra-cismus* te Athene was: het onderscheidt was, dat men de na-men op bladen (πέταλα) schreef, en dat de ballingschap maar 5 jaren duurde. *Meursius Attic. Lect. V.* 18. *Emmius de Rep. Syrac. col.* 534. *Junius Animadv. V.* 18.

PETANTIUS, of PELANTIUS. Zie FELIX PELANTIUS.

PETAVIUS, (DIONYSIUS) een der geleerdste mannen van zynen tydt, was te Orleans in den jare 1583 geboren. Hy ver-stont niet alleen vele talen, en konde de zelve vaardig spreken en schryven, maar was daar benevens een Theologant, een histo-riekundige, een redenaar, een oordeelkundige, en een dichter. In den jare 1605 wierdt hy in de societeit der Jesuïten aangeno-men, en eerstelyk tot professor in de welsprekendheit, daar na tot professor in de Theologie aangestelt, en was 48 jaren lang, die hy naderhandt leefde, een sieraadt zyner orde, en een byzon-der vriendt der geleerden, die zich over zyne schriften verwonder-den. Hy wierdt van vele aanzienlyke persoonen, inzonderheit van paus Urbanus den VIII begeert; maar koning Lodewyk de XIII dacht dat het zyn ryk eene eere was hem daar in te houden. Hy stierf in 't Collegie van Clermont te Parys den 11 December des jaars 1652. Henricus Valesius, zyn byzonder goede vriendt, heeft zyn leven beschreven. Hy kreeg een hevig verschil met Claudius Salmasius, dat eerst ontstont over des zelfs *Commenta-rius in Pallium Tertulliani*, doch naderhandt tot noch verschei-de scherpe twistschriften aanleiding gaf. Hy vertaalde *Synesii Ope-ra* uit het Griekſch in 't Latyn, en gaf de zelve in den jare 1612, en in den jare 1632 met aanmerkingen uit. In den jare 1613 liet hy XVI Oratien van Themistius in 't Grieksch en Latyn met aanmerkingen, en in den jare 1618 in de gemelde twee talen het *Breviarium Historicum* van Nicephorus, patriarch van Constantino-pel, met Chronologische aanmerkingen drukken. In den jare 1622 gaf hy van gelyken in 't Grieksch en Latyn met aanmerkin-gen de werken van Epiphanius uit. Vervolgens voegde hy in den jare 1630 daar by, *Appendix ad Epiphanianas Animadversiones.* In den jare 1634 gaf hy de werken van den keizer Julianus uit. Zyne overige voornaamste schriften zyn: *Miscellanea Exercitationes adversus Claudium Salmasium*; *Opus de Doctrina temporum*; *Ura-nologium sive systema variorum auctorum, qui de sphæra ac sideri-bus Græcè commentati sunt, cum notis*; *Rationarium temporum*; *Pa-raphrasis Psalmorum omnium & canticorum, quæ in Bibliis sparsim occurrunt, Græcis versibus expressa cum Latina interpretatione*; *Dia-triba de potestate consecrandi*; *Paraphrasis in Ecclesiasten*; *De Theo-logicis dogmatibus*; *Orationes & opera poëtica Latina, Græca, Hebraica, &c.* *Perrault Elog. des hommes Illustr. T. I. Alegambe Bibl. S. J. Colomes. Gall. Orient. p.* 217 *seq.* *Baillet Jugem. des Savans. Bayle.*

PETAVIUS, (PAULUS) een man van letteren, een oudheit-kenner, en een ervaren rechtsgeleerde. Hy hadt eene schone bi-bliotheek van seldzame boeken en voortreflyke handschriften, die hy zynen vrienden gaarne mededeelde. Hy schreef zelf ook ver-scheide werken, waar onder de voornaamste zyn: *Veterum nu-mismatum γνώρισμα*; *Antiquariæ supellectilis portiuncula*; *Syntagma de Nithardo comite, Caroli M. ex filia nepote*; *Dissertatio de epo-cha annorum incarnationis Christi.* Hy wierdt Raadt in het par-lement te Parys in den jare 1588, en stierf aldaar den 17 Septem-ber des jaars 1614.

PETERBOROUGH, of PETERBURG, eene bisschop-lyke stadt van Engelandt, onder 't aardsbisdom van Kantelberg behorende. Zy is in 't Noordoostelyke gedeelte van 't graafschap Northampton, aan de rivier Nine gelegen. Hare hoofdkerk was eerst eene abdy, gesticht door Wolpherus, koning van Merciё, en toegewyd aan S. Petrus. De Denen verwoestten de zelve. Zy wierdt herbouwt en vergroot door Ethelwold, bisschop van Win-chester, met hulpe van den koning Edgar, en van Adolph zy-nen kancelier, die daar van abt wierdt. Zy bleef eene abdykerk, tot op Henrik den VIII, die de stadt tot eenen bisschops setel, en de abdykerk tot eene Cathedrale maakte, waar van het Ka-pittel bestaat in eenen deken en zes kapunniken. En in plaats dat zy te voren onder het kerkgebiedt van Lincoln behoorde, wierdt zy zelfs tot een kerkgebiedt, begrypende de graafschappen Nort-hampton en Rutlandt, zynde in beide 293 parochien, waar van 91 leenroerig zyn. Daar is maar een aardsdiaken, bygenoemt van Northampton. Dit vlek wierdt sedert in eene stadt verandert, en vereert met den tytel van een graafschap in den persoon van *Johannes Lord Mordant*, gemaakt tot graaf van Peterborough door koning Karel den I in den jare 1627, van wien deze tytel overgegaan is op zynen zoon *Henrik Mordant*, graaf van Peterboroug, die in den jare 1697 stierf, en *Karel Mordant*, den zoon van zynen broeder Johannes, tot erfgenaam naliet. Deze was onder de re-gering van koning Wilhem den III aan 't hof niet wel gezien; doch onder de regering van de koningin Anna heeft hy zich door zyn commando en door zyn gezantschap in Spanje bekent ge-maakt. De stadt Peterborough legt 62 Engelsche mylen van Lon-den. De Westelyke zyde van de Domkerk overtreft alle gebou-wen in Engelandt in prachtigen arbeidt. *Delices de la Grande Bretagne.*

PETERLINGEN, in 't Latyn *Paterniacum*, in 't Fransch *Payerne* genoemt, waar van reets op den Franschen naam iets ge-zegt is, is een steedtie dat sedert den jare 1475 Bern onderwor-pen is geweest. Men vindt eenige merktekens dat deze plaats van eene grote oudheit moet zyn, en eenigen menen dat Gracchus Paternus de zelve gebouwt heeft. Zy wierdt naderhandt door koning Rudolph den I van Burgundiё in de IX eeuw tot de ko-ninklyke verblyfplaats in *Burgundia Transjurana* verkoren; en heeft Bertha, de weduwe van zynen zoon Rudolph den II, aldaar een Benedictyner klooster gesticht, dat ten tyde der verandering van den Godsdienst wereldlyk gemaakt is. *Plantin. Helvet. Nov. Antiq.* Wegens Peterlingen by Constans zie het artykel PE-TERSHAUZEN.

PETERNEL, in 't Latyn *Fanum S. Petronellæ*, een vlek van neder-Oostenryk, aan den Donau, zes mylen beneden We-nen gelegen. *Maty Dict.*

PETEROA, een Vulkaan, of een berg, die vlammen braakt. Hy is in Chili, tusschen het gebergte van Andes, en ten Zuiden van de stadt Mendoça gelegen. *Maty Dict.*

PETERS, (BONAVENTUUR) een beroemd kunstschilder, ge-boren te Antwerpen in 't jaar 1602, schilderde zeestormen, en schepen door velerhande droevige zeerampen in noodt van te vergaan; hoe Eöol in grammen moede door zyne stormwin-den de wolken van vier oorden perst, en tot een drukt, dat zy met een vervaarlyk geloei van blixemen en donderen uitbarsten, met slag op slag de zeilen, masten, stengen en den romp der zee-hulken rammeien, dat de splinters den matrozen om de ooren stuiven, die in dien noodt hun vege sterfuur met beklemde lippen voorspellen. Dan weder hoe Neptuin, gestoort op den trotsch der zeerotsen, het pekel beroert, en uit de onmetelyke diepten tegen de zelve met zyne drietandige gaffels aandryft, de bovenste toppen met het schuim bespat, en hoe de schepen in die branding vervallen gins en herwaarts geschokt, eindelyk zich te barste sto-ten: volk en goedt in gevaar van omkoming gebragt wordt, ver-tonende zich menigte van menschen op eenig gesloopt wrak, ter-wyl andere weder door 't zwemmen hunne lyfberging zoeken. Of ook wel weer hoe de schipbreukelingen aan eenig bevolkt strandt hun wedervaren met opgeschorte schouderen verhalen, en om bystandt bidden, enz. Deze en diergelyke droevige voorwerpen heeft hy in hunne vertoonselen zo eigentlyk weten uit te beelden, als ook lucht, water, klippen en stranden zo natuurlyk te schil-deren, dat hy geoordeelt wierdt de beste in zyn tydt in die wy-ze van schilderen te zyn. Hy stierf in 't jaar 1652. *A. Houbraken Schouburg II Deel.*

PETERSBERG, een marktvlek, ambacht, en oud hoog bergslot naby Wettin, 't welk tegenwoordig tot het hertogdom Maagdenburg, en wel tot de zogenaamde Saal-kreits behoort. Eertyds was Petersberg, dat ook Lauterberg genoemt wierdt, een klooster, dat graaf Dedo van Wettin gesticht, en des zelfs broe-der graaf Coenraad, die ook markgraaf van Meissen en in Ooster-landt en Lausitz was, omtrent den jare 1124 voltooit heeft. In den jare 1540 heeft Johan Frederik keurvorst van Saxen het zelve wereldlyk gemaakt. In den jare 1567 wierdt het klooster door het weêr in den brandt gestoken, en legt daar door noch tot een puinhoop; doch is wegens de menigvuldige begraveniſſen der Wettinsche graven aanmerkenswaardig. In den jare 1697 is dit ampt door den koning van Polen, als keurvorst van Saxen, aan den keurvorst van Brandenburg voor eene zekere somme gelds overgelaten. *Chron. Montis-Sereni. Knaut Prodr. Misn. illustr. p.* 246. *seq.* *Preuss. und Brandenb. Staats-Geogr. p.* 252 *seq.*

PETERSBERG is een van de twee kasteelen der stadt Erfurt in Thuringen, welke de keurvorst van Ments, Johan Phi-lips, na dat hy in den jare 1664 de gemelde stadt bemachtigt hadt, heeft laten versterken.

PETERSBERG, een hoog gebergte by het vlek Mark-Bergel in Frankenlandt, op het welke eertyds eene S. Pieterskerk gestaan heeft.

PE-

PETERSBERG, of S. PIETERSBERG, een vast slot naby Mastricht, in het sticht van Luik, op eenen berg, die aan de Maas legt, en vol van sterke gewelffelen is.

PETERSBURG, de twede hoofdstadt van het grote Russische keizerryk, en de verblyfplaats van wylen de keizerinne Catharina Alexiewna, gelyk zy het ook geweest is van wylen haren gemaal, den keizer Petrus Alexiewitz, die deze stadt ook gebouwt, en in korten tydt tot eene der grootste en beroemdste plaatsen van Europa gemaakt heeft. Het begin van de opbouwing van deze plaats geschiedde in den jare 1703, na dat de Czaar de vesting Noteburg, en de handelplaats Nieschans verovert hadde, en eene myl beneden de zelve verscheide eilanden aantrof, waar van de Czaar dacht de gelegenheit tot aanlegging van eene stadt bekwaam te zyn. Tot bedekking van dit voornemen wierdt eene grote legerplaats opgeslagen, zo dat de infantery op de Finnische, doch de kavallery op de Ingersche zyde te staan kwam. Men ontdekte kort daar op eenige Zweedsche schepen, die in de zee omkruisten; doch dit belette niet dat de Czaar 1000 mannen op het eilandt Retursari of Rutzari, daar tegenwoordig Kroonslot legt, deedt post vatten, die zich ook tegen de Zweden zo wel verweerden, dat zy de zelve in zee te rug dreven, sedert welken tydt de Czaar het eilandt bestendig behieldt, en eene vesting op een ongenaakbaren grondt gelegen, benevens eene stadt in korten tydt bouwde. De vestingbouw wierdt binnen vier maanden door de menigte der arbeiders, van welke echter meer dan 100000 misschien hun leven daar by inschoten, ten einde gebragt. Gedurende dien tydt wierdt ook aan de stadt gearbeid, en eene grote menigte van menschen in de zelve getrokken. De vesting legt midden in de stadt, en is rondom van den Neva-stroom omringt. Hare gedaante is een langwerpige onregelmatige zeshoek, en zyn de tegen malkander over leggende bastions, uitgezondert de twee middelste, malkander gelyk. De vesting wierdt in den beginne maar van aarde opgemaakt; doch in den jare 1710 heeft men de aarde wallen begonnen in zeer sterke en zware muren te veranderen, die tot aan de borstwering toe de hoogte hadden van 30 voeten. In der zelver flanken zyn sterke verwulfde kazematten, twee over malkander, en tegen de binnen of open-zyde met bogen gewulft. In de gordyn ter rechter handt is de hoofd-apotheek, die, zo wel ten aanzien der voortreffelyke geneesmiddelen, als ook inzonderheit der seldzame vaten van Chineesch porcelein, eene der schoonsten van Europa is. Wat de gebouwen in de vesting aangaat, onder de zelve zyn de grote kerk en de hoge toren het aanmerkenswaardigste. De hoofdkancelary, waar in eertyds de Senaat vergaderde, is met alle de schriften overgebragt op de plaats daar de nieuwe kancelary gebouwt is. Rondom de vesting ten dele op de eilanden, ten dele op het vaste landt, legt de stadt, die meer een landschap van verscheide vlekken, dan eene stadt gelyk is, en is der zelver lengte van eene grote Duitsche myl, en de breedte niet minder: het is alles zeer digt in malkander gebouwt, en weinig plaats meer over voor de genen, die noch zouden willen aanbouwen. Boven by den stroom heeft Schans-ter-Nyen of Neva-schans gelegen, waar van tegenwoordig geen een steen meer te zien is. Het gedeelte der stadt meer nederwaarts legt op het vaste landt, doch is aan de landzyde van een zeer diep moeras omringt, en vertoont veel een de gedaante van een halfeilandt; de oever is langs den stroom tamelyk hoog, en is deze plaats de eenige droogte en hoogte, die buiten gevaar van het water gestelt is. In dit gedeelte der stadt zyn het keizerlyke hof, de ginery, en de woningen van verscheide groten. De meeste huizen zyn van hout, balken op balken te zamen geschoten, van binnen met een byl glad gehouwen, doch van buiten niet. De daken zyn van dunne deelspanen van 10 of 12 voeten lang nevens malkanderen gelegt, en met dwarslatten vast gemaakt. Eenige hebben tot beter bewaring tegen den regen onder de deelspanen grote berken-boom-schorssen, die zeer dun zyn en nooit rotten: noch andere hebben over de spanen de daken met grote vierkante zoden bezet, welke zo lang zy frisch zyn door hare groenheit een aangenaam gezicht op de huizen vertonen. Over den arm des strooms is het keizerlyke zomerhuis, waar by een tuin aangelegt is, welke in korten tydt met des zelfs orangerie in een voortreffelyken staat gebragt is. Aan den stroom legt de zogenaamde Duitsche *Slaboda*, op het Admiraliteits eilandt, waar in zich de meeste Duitschen bevinden. Een hoek van dezen oordt wordt de Finnische Scheeren genoemt, dewyl in de zelve meest Finnische en Zweedsche verdrevenen wonen. Aan het water is het keizerlyke winterhuis, en gewone verblyf van gebakken steen twee verdiepingen hoog opgebouwt, en zo gelegen dat men het meeste gedeelte van de stadt en van de vesting overzien kan. Op dit eilandt staat ook het groot Admiraliteits hof, alwaar de grote oorlogsschepen gebouwt worden. Het bezwaarlykste was noch voor eenigen tydt, dat noch geen eenige straat eenen naam hadde, waar door men kwalyk te recht konde raken, als men van het eene einde tot het andere gaan wilde; waar van misschien de oorzaak was dat de straten ook noch niet recht gereguleerd waren. Door de grote moerassen was 't ook moeielyk om voort te komen. Waarom de Czaar in den jare 1716 beval dat ieder voor zyn huisdeur de breedte van eene roede zoude laten pleisteren. Aan de Finnische en Carelische zyde is de stadt zeer groot en wydluftig, doch aan de Noordelyke zyde achter de Tartarische *Slaboda* noch eenigzins onbewoont. In het oordt aan den oever staan vele huizen der senatoren, die echter merendeels van hout zyn; daar is ook de kancelary, eene schone kerk, de winkels der koopluiden op de markt, de voornaamste herbergen, de boekdrukkeryen, en de Tartaarsche plundermarkt, op welke oude waaren en klederen verkocht worden, achter de zelve de huisraadsmarkt, *Mednoi divor*, een slachthuis, artzenytuinen, en diergelyke. Het beste eilandt is des vorsten Menzikofs eilandt, het welk de Czaar den gemelden vorst geschonken hadde, doch naderhandt zelf daar in zulk een groot genoegen vondt, dat hy besloot op dit eilandt de rechte stadt Petersburg te laten bouwen; en zyn daar toe in den jare 1716 de straten en kanalen afgestoken, en een begin met het bouwen van vele huizen gemaakt. De zelve zyn echter noch meest van hout; doch de Czaar geboodt dat alle de magnaten stene huizen zouden bouwen. De gebouwen, welke hier door de vorsten gebouwt wierden, zyn zeer prachtig; en men vindt daar by eene Russische kerk, waar in tegen de oude gewoonte der Russen gepredikt wordt. Op het keizerlyk bevel begonnen ook de grote heren stenen huizen op dit eilandt te bouwen; doch dit gebodt moest bezwaarlyk vallen voor de genen, die reets aan de Ingermanlandsche zyde gebouwt hadden. De stadt is groot gevaar van water onderworpen, gelyk inzonderheit in den jare 1715 bleek, wanneer door eene onverwachte watervloedt byna alle bruggen en bolwerken gebroken wierden. De Neva-stroom heeft eene grote diepte tot aan de voorzee, daar de zelve wat ondieper wordt, met grote bochten, en met vele zandbanken aan beide zyden, die den stroom gestadig naauwer maken: om deze oorzaak kunnen gene grote schepen met hunne lading binnen lopen, maar moeten in de voorzee voor anker blyven leggen. De stroom loopt uittermaten snel: de breedte des zelven by de stadt is verandert van 7, 8, 9, 12, tot 1600 schreden, en dewyl hy tusschen de eilanden eene grote diepte heeft, zo is 't niet wel mogelyk eene brug daar over te maken; hoewel een kunstenaar hier toe eenen voorslag deedt, doch dien de Czaar, de onmooglykheit daar van wetende, schertsender wyze tot op een anderen tydt verschoof. Het gewest is door het menigvuldige water, moerassen, wildernissen, enz. koud en onvruchtbaar van grondt, waarom des zomers en des winters altoos de toevoer van levensmiddelen van vele hondert mylen verre geschieden moet, en de leeftocht ongemeen duur is. Van boomvruchten vindt men in het gansche landt niet het geringste; daar tegen vindt men 'er zeker slag van aardzwammen of kampernoelje, die voor zeer smakelyke spyze gehouden worden, maar onverduwlyk zyn. Hout en bosschen zyn 'er overvloedig. Men heeft 'er velerlei slag van hout, doch groot gebrek aan eken en boeken, dat uit Casan derwaarts gebragt moet worden. Wolven en beeren zyn hier in groot getal. De lucht is hier in den winter zeer ruw, en in de twee zomermaanden, Juny en July, onmatig warm. Men heeft in dien tydt niet meer dan omtrent drie uuren avondschemering in de 24 uuren; daar tegen zyn in den winter de dagen zo kort, dat men de zon naauwlyks drie uuren op den dag te zien komt. Het landt is doorgaans zeer moerassig, dat de wegen naar en in de stadt zeer moeielyk maakt. Ondertusschen moeten de schikkingen, die tot verbetering der zelve geschieden, ook deze moeielykheit wegnemen, zynde tegenwoordig alle straten bepleistert; boven dien heeft ieder huiswaardt voor zyne deuren lindebomen moeten planten. De oude inwoners zyn verstrooit; hunne spraak is Finnisch; doch hunne huishouding zeer armelyk. De huizen zyn, als boven gezegt is, in Petersburg ook meest van hout, en alzo het gevaar van brandt zeer onderworpen; doch daar tegen zyn onvergelykelyke voorzorgen gemaakt. De Czaar is dikwils zelf toegeschoten, en midden onder de arbeiders, daar de noodt het grootste was, met de byl in de handt op de halfgebrande huizen geklommen. Eindelyk is noch te spreken van het eilandt Retusari. Het zelve legt aan het punt van de Oostzee in den mondt van den Finnischen zeeboezem. Aan de Zuidzyde van het eilandt loopt de enge doortocht der grote oorlogschepen. Het eilandt was eertyds maar met twee visschers huizen bezet; doch de Czaar oordeelde het bekwaam tot het bouwen van eene zekere haven met een kasteel en stadt. De haven is groot en diep, en legt aan de Zuidzyde tegen het eilandt in de vrye zee: waar door landwaarts de diepte zodanig vermindert, dat men met gene vaartuigen aan landt kan komen, maar aan de grote zeebrug moet aanleggen. Het kasteel heeft den naam van Kroonslot, en staat tegen de Ingermanlandsche zyde, een kanonschoot van het eilandt, midden in zee op een zandbank. Het vertoont zich als een ronde toorn met drie omgangen boven malkander, van onder tot boven wel voorzien met geschut. De stadt wordt daaglyks meer en meer aangebouwt, hoewel 'er de levensmiddelen ongemeen duur zyn, en van Petersburg, dat 'er vier mylen afgelegen is, moeten aangevoert worden. Den ganschen weg rondom aan den zeeoever toe leggen niet dan lusthuizen en hoven by malkander, tot aan Petersburg toe; waar onder de voornaamste zyn het lusthuis van den gebannen prins Menzikof, Oranjeboom, en de keizerlyke lusthuizen en tuinen, Petershof genoemt, waar van Petrus de I iets voortreflyks dacht te maken. Vele duizenden van arbeiders hebben den grondt van dit oordt effen gemaakt, en den daar by leggenden berg, waar op men een kostelyk paleis gebouwt heeft, in de gedaante van een Amphitheater steil gemaakt. Zo verre heeft het de gemelde Czaar, door eene onvermoeide naarstigheit, en ongemeene onkosten, in zulk een korten tydt gebragt. In den jare 1715 wierdt in Ruslandt een gebodt afgekondigt, dat noch 12000 huisgezinnen naar Petersburg zouden komen; ja dat de gansche handel van Archangel derwaarts verlegt zoude worden; waar tegen echter vertogen gedaan wierden. Eene halve myl van Petersburg is eene linnenwevery aangelegt, welke de Hollandsche niet wykt. Het garen wordt in een nieuwopgericht spinhuis gesponnen. Twee mylen van daar, achter Duderdorf, vindt men een papier- en hekelmolen, waar van de Russen tot dien tydt toe niet geweten hadden. Over Slusselburg aan den Neva-stroom zyn verscheide

scheide maal-zaag- en snymolens; naby Petersburg leggen kruidmolens, salpeter- en zwavelhutten, en de menigvuldige steenbakkeryen leveren dakpannen en gebakken steen tot het bouwen der huizen in Petersburg. Aldus is het vermoedelyk, dat in een korten tydt deze stadt eene der voortreffelykste en grootste plaatsen van Europa zal worden. *Eigentliche beschr. der stadt Petersburg. Das veränderte Ruslandt. Perry Etat present de la Grande Russie.*

PETERSFIELD, een vlek van Engelandt, in dat gedeelte van Hampshire, of van het graafschap Southampton, dat men Finch-Dean noemt. Het zelve is 45 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Engelsch Dict.*

PETERSHAGEN, eene kleine stadt aan de Weser in 't vorstendom Minden, alwaar voor dezen de bisschoplyke stoel en naderhandt de keurvorstelyke regering geweest is, welke van daar naar Minden verlegt wierdt.

PETERSHAUZEN, in 't Latyn *Petri domus*, eene Ryksabdy van de Benedictyner-orde, behorende onder de onmiddelbare onvorstelyke Zwabische prelaatschappen, en gelegen naby Constans aan de Rhynbrug aan de Zwabische zyde. Dezelve is in den jare 980 gesticht en gegeven door Gebhard den II bisschop van Constans, een geboren graaf van Bregentz, door paus Johannes den XV bevestigt, en door paus Gregorius den V in de byzondere bescherming van den Roomschen stoel genomen, ook door de Roomsche keizers en anderen van tydt tot tydt met schone goederen begiftigt, en van het begin af met heerlyke vryheden begunstigt. In den jare 1583 heeft paus Gregorius de XIII het klooster Stein, aan den Rhyn naby deze abdy gelegen, aan dezelve ingelyft; en in 't begin van de XVIII eeuw raakte de abt alhier deswegen met dien te Creutslingen in Zwitserlandt in eenen voorrangstwist en zwaar rechtsgeding te Rome, daar men den prelaat van Creutslingen begunstigde, en den zelven den voorrang toewees, die naar de rykswyze echter voor, by en na het concilie van Constans door den abt van Petershauzen genoten is; welke laatste daarenboven noch in 238 dukaten proceskosten verwezen wierdt. Doch de keizer en het ryk kozen in deze zaak, die enkel polityk en burgerlyk was, en waar in naar de ryksgrondwetten geen buitenlandsch rechtsgebiedt geduld konde worden, nadrukkelyk de zyde van de abdy van Petershauzen, alzo dat die zaak aan den spyker geraakt en noch niet afgedaan is. *Lünich Spic. Eccl. des Reichs-Archivs 3 th.*

PETERSON, (Laurentius) sekretaris en vertrouwdste dienaar van Gustavus Adolphus eer hy tot de Zweedsche kroon kwam, en na dat de zelve koning wierdt deszelfs voornaamste sekretaris en staatsbedienaar. Hy was van een adelyke afkomst; doch alzo hy van den minsten rang des adeldoms en niet ryk was, zag hy zich genoodzaakt zyne bevordering door de studien te zoeken. Hy bezocht de universiteiten van Saxen, en kwam daar op te rug in Zweden, voornemens zynde den R. Katholyken Godsdienst te verlaten zo haast hy daar toe bekwame gelegenheit konde vinden. Ondertusschen bragt hy zich door zyn verstandt en door de voortreflyke gaven, waar mede de natuur hem versiert, en welke hy door zyne studien volmaakt hadde, in zulk een groot aanzien, dat Gustavus hem tot zynen sekretaris verkoor, hem alle zyne geheimen vertrouwde, en, wanneer hy naderhandt tot de kroon geraakt was, hem tot zynen voornaamsten sekretaris en staatsbedienaar maakte, ook zich van hem en van zynen broeder Olaus Peterson bediende, tot invoering en bevestiging van de Luthersche lere in het koninkryk van Zweden. *Varillas Hist. des Revol.*

PETERTON, PETHERTON, of PEDDERTON. Daar zyn twee steedties, of vlekken van dezen naam in Sommersetshire, waar van het eene *Noord-* en het andere *Zuid Peterton* genoemt wordt. Het laatste is een marktvlek.

PETERWARADYN, in 't Latyn *Acuminium*, *Petrovarodinum*, eene stadt en hoofdvesting in Slavonië, met een slot op een hoge rots, van de inwoners Petrowar genoemt. Zy legt aan den Donau tusschen de Saw en de Draw, zes Hungersche mylen van Belgrado, Noord-Westwaarts, en omtrent twaalf mylen van Essek, ten Zuiden. Deze plaats is in den Hungarischen oorlog in het einde van de XVII eeuw zeer vermaard geworden. De Turken maakten dezelve tot hun gemenen doortocht naar opper-Hungarië, na dat de keizerschen Offen verovert hadden, en hielden ten dien einde aldaar gestadig een schipbrug over den Donau. Na den slag van Mohatz ontstont alhier in den jare 1687 een opstandt tegen den opper-vizier, waar door dezelve, om zyn leven te redden, genoodzaakt wierdt naar Belgrado, en van daar naar Constantinopel te vluchten. Naderhandt is deze plaats van beide zyden verscheidemaal ingenomen. In den jare 1688 lieten de keizerschen de vestingwerken in de lucht springen, en de stadt wierdt kort daar na door de Turken ganschelyk in de assche gelegt. In de Carlowitsche vrede van den jare 1699 behielden de keizerschen de zelve, welke in den jare 1716 den 5 Augustus niet verre van hier, onder het beleidt van den prins Eugenius van Savoje een volkomen zege behaalden op het Turksche leger, dat uit 200000 man bestont, zo dat 'er omtrent 40000 op de plaats bleven, en de gansche legerplaats met al het geschut en de krygsbehoeften tot buit gemaakt wierdt.

PETHOR, eene stadt van Mesopotamië, van waar de kwade propheet Bileam geboortig was. In den Hebreeuwschen text wordt deze stadt *Pethura* of *Pathura* genoemt. Ptolemeus noemt dezelve *Pachora*, en Eusebius *Phathura*. Hy plaatst de zelve in het hoge Mesopotamië. Men gelooft dat dezelve omtrent Thapsaca over den Euphraat gelegen was. Hieronymus in zyne vertaling van het boek *Numeri c. XXII. 5.* heeft dezen naam overgeslagen. Hy heeft alleenlyk: *aan Bileam, die aan de rivier der Ammoniten woonde.* Hy heeft anders gelezen dan de andere overzetters. De zeventigen hebben: *aan Bileam den zone van Beor Pathura, die aan de rivier van het landt zyns volks woont.* Het is zeker dat Bileam uit Mesopotamië was, als blykt *Deuteron. XXIII. 4.*

PETIGLIANO, eene kleine stadt van het gebiedt van Siëna, in Toskane. Zy is versterkt, en gelegen op de grenzen van het hertogdom Castro, anderhalve myl van Savanna, ten Oosten. *Maty Dict.*

PETIGOREN, volkeren van Circassië, in Asië. Zy wonen ten Westen van de eigentlyke Circassen, tusschen de Don, de zee van Zabache, en de Zwarte zee. Zy hangen alleenlyk af van hun hoofdt, en noemen zich Christenen, hoewel zy gene Christelyke oefeningen plegen. *Maty Dict.*

PETILIANUS, een Donatistisch bisschop van Cirtha in Afrika omtrent het begin van de V eeuwe. Hy was eerst een advokaat geweest, en hadt zich daar door in grote achting gebragt. Hy was het hoofdt der Donatisten op de vermaarde byeenkomst met de rechtzinnigen gehouden, welke Augustinus in den jare 411 bywoonde. Men beschuldigde hem dat hy leeraarde, dat de genen, welke zich zelf om de zonde doodden, waarachtige martelaren waren. Hy hadt ook eenige schriften uitgegeven, welke Augustinus wederlegt heeft. *Optatus Milevitanus. Augustinus. Baronius. Ludovicus Elias du Pin Hist. Donatist. Cave.* enz.

PETILIUS, (Attejus) gemeentsman te Rome, wierdt aangezet door Marcus Cato, den vyandt van P. Scipio, om dezen veldheer te beschuldigen van verkorting der gemene schatten, en om met nadruk van den Raadt te vorderen, dat hy rekenschap zoude hebben te doen van het geldt, dat hy getrokken hadde van de stadt Antiochië, en van den buit, dien hy in dezen oorlog gemaakt hadde. P. Scipio, die by deze beschuldiging tegenwoordig was, toonde een boek, waar in zyne rekeningen geschreven waren; en ziende dat zyn vyandt aandrong dat het zelve gelezen mogte worden, verscheurde hy het, zeggende met eene straffe stem, dat de geen, aan wien de republyk hare behoudenis verschuldigt was, niet verplicht was rekening te geven van den buit, dien hy op de vyanden behaalt hadde. *Aulus Gellius L. IV. c. 18.*

PETIT, (Johannes) professor in de Theologie in de universiteit van Parys in het begin van de XV eeuw, verkreeg zich veel achting door zyne welsprekendheit en door zyne geleerdheit; maar hy misbruikte zomtyds zyne gaven om kwade zaken te verdedigen. Hy sprak voor de universiteit van Parys voor den Raadt des konings in den jare 1460, om aan te tonen, dat de kardinaal de Chalant, legaat van paus Benedictus, zich ten onrechte beklaagt hadde over de genen, die zich der gehoorzaamheit van dezen paus onttrokken hadden. Zyn besluit kwam daar op uit, dat deze onttrekking na dezen gehouden en voltrokken mogte worden, en de Gallikaansche kerk ontslagen van de knevelaryen, welke door het hof van Rome zo onrechtvaardiglyk ingevoert waren. De koninklyke Raadt wees deze zaak aan het parlement. Dezelve wierdt aldaar in de grote kamer bepleit den 7 Juny van het zelfde jaar. Johannes Petit deedt aldaar op zyn gemak eene redevoering, die lang was, en zo krachtig als men de zelve konde wenschen. Het parlement deedt gene uitspraak; maar het wierdt eenigen tydt daar na genoodzaakt een besluit te nemen, dat de eischen van de universiteit begunstigde. Johannes Petit was ook onder het vermaarde gezantschap, dat Vrankryk in Italië zondt tot het wegnemen van de scheuring, en deedt eene redevoering in Rome den 20 July des jaars 1407. Tot dus verre ging het wel, en hy bediende zich van zyne welsprekendheit in billyke zaken; maar hy maakte daar van in 't vervolg een kwaad gebruik. De hertog van Bourgogne, den hertog van Orleans, eenigen broeder van koning Karel den VI, hebbende doen vermoorden, hadt de stoutheit eene openbare bekentenis te doen van deze daadt, een misdryf dat gruwelyk was in alle zyne omstandigheden. Hy kwam als in zegepraal wederom in Parys, en hy verzocht gehoor om aan te tonen dat hy goede redenen gehad hadde om den hertog van Orleans te doen ombrengen. Hy verkoos tot zynen redenaar onzen Johannes Petit, wiens eerloos gemoedt omgekocht was ten voordele van deze ongerechtigheit, die in de grote zaal van het koninklyk hôtel van S. Paulus den 8 Maart des jaars 1408 beweerde, dat de moordt van dezen hertog wettig was. Zyne pleitrede wierdt opentlyk uitgegeven, onder den tytel van: *Justification du Duc de Bourgogne*: de eer van den hertog van Orleans wierdt daar in met meer woede mishandelt, dan zyn lighaam gedaan was door de moorders. De weduwe van den hertog deedt de zelve wederleggen door den abt van S. Denys, die voor haar, en voor de gehеugenis van den overleden, met veel welsprekendheit pleitte voor den Raadt des konings den 11 September des jaars 1408. De leer van den redenaar des hertogs van Bourgogne was zo afschuwelyk, en zo bekwaam om allerlei verwarringen in den Staat te brengen, dat zy, zo haast de aanhang van dezen hertog zwakker was, door den bisschop van Parys veroordeelt wierdt, en ingevolge van het uitgesproken vonnis de gemelde pleitrede opentlyk verbrand, schoon de schryver reets dood was. De negen stellingen, die men daar uit getrokken en veroordeelt hadde, konden tot deze eene gebragt worden: „ Dat het „ aan een iegelyk geoorlooft, en zelfs een pryssélyk en verdienstig „ werk was, uit zyn byzonder gezag eenen dwingelandt te do„ den; en dat men zich ten dien einde mogte bedienen van „ allerlei middelen, zelfs tot verraderyen en vleieryen toe, om „ hem te doen vallen in de lagen, die men hem bereid heeft, „ tegen dank van alle de gemaakte verbonden, en van alle de „ eeden, die men zoude mogen gedaan hebben.“ De procureurs van den hertog van Bourgogne beriepen zich van het vonnis van den bisschop van Parys op den paus, en hy schreef zelf

aan het concilie van Constans, om het zelve de zaak van Johannes Petit aan te bevelen. Zyne ambassadeurs en zyne voorstanders beweerden, dat de veroordeelde stellingen niet in het boek van dezen leeraar gevonden wierden; de commissarissen van het concilie vernietigden het vonnis van den bisschop van Parys. Gerson, kancelier van de universiteit, die veel arbeidt gedaan hadde om de gemelde stellingen te doen veroordelen, beriep zich van de uitspraak der commissarissen op het concilie, en verkreeg niet al de voldoening, die hy wettelyk konde vorderen. Deze vergadering deedt zien dat een prins, die macht heeft, een zeer goed beschermer is voor eenen ketter. De uitspraak die zy deedt was onbepaalt, en benadeelde geenzins het boek van Johannes Petit, noch den Bourgonjon. De koning van Vrankryk handelde niet met zo veel omzichtigheit, hy deedt dit schendschrift met de uiterste gestrengheit veroordelen, en hy bande meer dan veertig leeraars uit Parys, die zich aankantten tegen het goede voornemen dat de anderen hadden om de universiteit in het belang van den bisschop te brengen. Maar twee jaren daar na moest deze prelaat zyn vonnis doen herroepen om den hertog van Bourgogne te behagen. Johannes Petit stierf in den jare 1411 te Hedin, eene stadt die dezen hertog toebehoorde. Hy was derwaarts gevlucht uit vreze voor de zonen van den hertog van Orleans, die hem wilden doen overtuigen van kettery. Hy was geen Kordelier, gelyk eenigen gezegt hebben, maar een wereldlyk priester. *Bayle Dict. Crit.* enz.

PETIT, (Petrus) een Parisiaan, Doctor in de medicynen van de faculteit van Montpellier, en Academist van Padua, is door zyne geleerdheit zeer vermaard geweest in de XVII eeuw. Hoewel hy een geneesheer was, bevlytigde hy zich weinig in de oefening der geneeskunst, en hy gaf zich zelf volkomen over aan de wetenschappen. Hy muntte voornamelyk uit in de Latynsche dichtkunst, en in de kennisse der historiën, waar by hy de philosophie voegde, waar in men drie verhandelingen van hem heeft: de eene *de motione animalium*, de twede, *de lacrimis*, en de derde, *de luce*. Het is waar dat hy ook twee geneeskundige werken gemaakt heeft, waar van het eene is eene verhandeling *de nutrimento aquae*, en het andere, dat men tot noch toe niet uitgegeven heeft, is eene nieuwe vertaling van Areteus, verselt met omstandige aanmerkingen. Maar hy heeft zich de meeste achting verkregen door zyne poëzyen en door zyne verhandelingen over verscheide stukken van de historie. Om de uitmuntendheit van zyne vaarzen wierdt hy ontfangen in de Academie van Padua, en hieldt zyne plaats in de *Pleiades* van Parys. Aldus noemden de geleerden de verzameling der zeven bekwaamste Latynsche dichters, die in deze hoofdstadt van het koninkryk waren, met zinspeling op het zevengesternte. Men heeft eene schone verzameling van zyne poëzy, die hy in den jare 1683 deedt drukken, en die hy opdroeg aan M. Nicolaï, eerste president van de kamer der rekeningen, en stelde aan het hoofdt eene verhandeling van de poëtische razerny, welke zeer fraai is. Hy heeft sedert eenige kleine poëzyen doen drukken, te weten eene over de verdrietelykheden van de stadt Parys, verstoken van de tegenwoordigheit des konings; eene over de thee; eene over de knibbelery (*chicane*), opgestelt tegen een zyner bloedverwanten, die hem een proces aangedaan hadde. Hy heeft eene menigte van andere vaarzen nagelaten, waar van men eene twede verzameling zal kunnen maken. Hy heeft ook uitgegeven eene verhandeling van de Amazonen, eene andere van de Sibyllen, een stuk van gemengelde aanmerkingen, verdeelt in IV boeken, waar in hy eene menigte van plaatsen, welke verloren schenen, opgegeven, en verscheide andere, die men tot noch toe niet verstaan hadde, verklaart heeft. Dit stuk wierdt te Utrecht gedrukt in den jare 1682, en daar is een twede van gelyken in staat om uitgegeven te worden, dat in zyn kabinet gevonden wierdt na zyn doodt, welke voorviel den 12 December des jaars 1687, wanneer hy omtrent 71 jaren oud geworden was. Men heeft noch verscheide fraaie verhandelingen van hem gevonden, welke zyne erfgenamen in handen hebben: eene van den menschelyken geest; eene van de Anthropophagen, of menschen-eeters; eene van den Nepentes, vermaard in Homerus; eene van Bacida en van de Nymphen; eene van het Kruis, en eene van den Christelyken Godsdienst.

PETIT, (Samuel) een Theologant onder die van den Hervormden Godsdienst in Vrankryk, was gesproten uit het vermaarde geslacht der Petiten, die eertyds in Vrankryk in goed aanzien waren, doch ten tyde van den Paryschen moordt ten dele het landt verlaten moesten, hoewel de vader van Samuel Petit, na dat de beroerten eenigzins gestilt waren, zich weder derwaards begaf, en by de Hervormden het predikampt bediende. Samuel wierdt alzo in den jare 1594 geboren, en door zyne ouders aan de studien overgegeven, waar in hy zich zodanig bevlytigde, inzonderheit te Geneve onder het bestier van Deodatus, dat hy reets in het zeventiende jaar zyns ouderdoms bekwaam was een openbaar ampt te bekleden. Hy wierdt eindelyk professor in de Theologie, en in de Hebreeuwsche en Grieksche talen te Nimes, welke plaats hy met een zonderlinge uitmuntende naarstigheit bekleedde, en zo wel den roem van eene grote geleerdheit als van een onberispelyk leven verkreeg. Hy stierf eindelyk in deze waardigheit in den jare 1643. Het gemeen is hem verschuldigt voor verscheide uitmuntende werken, die hy uitgegeven heeft, als: *Leges Atticae*; *Ecloga Chronologica*; *Miscellanea*; *Variae Lectiones*; *Observationes*. Toen hy stierf arbeidde hy aan aantekeningen over *Jozephus*. Hoewel dit werk onvolkomen was, kocht Mylord Clarendon, kancelier van Engelandt, het handschrift daar van voor 150 Louis d'Or, en schonk het zelve aan de universiteit van Oxford. Men vindt zyn lof in de brieven van *Salmasius ad Staachmannum. Freherus in Theatro.*

PETKUM, een steedtie in Oost-Vrieslandt, naby Embden, alwaar de Lutherschen in Embden wonende hunnen Godsdienst verrichten, en alwaar de natuurlyke zoon van koning Karel Gustavus, graaf Gustavus Karlson, zich tot zyn doodt toe, welke in den jare 1708 voorviel, ophieldt. Deze plaats was het stamhuis van een adelyk geslachte 't welke naar 'tzelve zynen naam voerde.

PETOLIO, (Marcus Antonius) een Italiaansch rechtsgeleerde, was een man van grote begaaftheit, doch moest echter zich voor corrector van eene drukkery laten gebruiken, om zich zelf te generen. Paus Urbanus de VIII, die, terwyl hy kardinaal was, zyne bekwaamheit hadt leren kennen, gaf hem een jaargeldt en eene goede bediening; doch hy hadt zulk eene grote neiging tot de studiën, dat hy zynen tydt besteedde met schryven, en de gelegenheit, welke hy hadde om zyn geluk te bevorderen, niet achtte. Hy vergaderde aldus gene rykdommen, maar liet verscheide heerlyke werken na, waar onder de voornaamste zyn: *De Exarchia Principis*, of, van de plichten van eenen vorst omtrent zyne onderdanen; *Isarchon Principis*, of, van de plichten van eenen vorst omtrent zich zelf; *Commentarii Politici*, en *Epitome Constitutionum Papalium*, in XIII boeken, nevens noch twee andere geschriften; het eene, *Methodu Juris*, en het andere, eenige aanmerkingen over het aardsche paradys. *Joan. Nic. Erythr. Pinacoth. II.*

PETRA, eene stadt, die eertyds onder Arabië gerekent is geweest, waarom een gedeelte van dat landt *Arabia Petraea*, of *het Petreïsche Arabië* genoemt is, van welke laatste benaming zommigen belagchelyk het Steenachtig Arabië maken, als of de naam kwam van het woordt *Petra*, dat in 't Grieksch en in 't Latyn eenen steen of eene rots betekent. In later tyden is deze stadt onder het derde Palestina gerekent, en wordt ook in de oude kerkelyke aantekeningen, en in de woordboeken van Eusebius, Suidas en Stephanus eene stadt van Palestina genoemt. Zo dat Bonfrerius, en, naar de aanmerking van Reland, onlangs een ander vermaard geleerde misgetast hebben, wanneer zy beweren dat dit een misslag der ouden is, en derhalven hunne schriften in dat stuk pogen te verbeteren. Het is niet waarschynlyk, dat 'er iets in Eusebius of in Hieronymus moet verandert worden; maar dat ze met recht gezegt hebben, dat Petra en Elath steden van Palestina zyn geweest. Ten tyde van Eusebius en van Hieronymus strekte Palestina zich uit tot aan de Arabische golf. In de eerste kerkvergadering van Niceen, welke Eusebius bygewoond heeft, wordt Aila of Elath onder de steden van Palestina getelt. En Eusebius zelf, in zyn woordenboek op het woordt *Arkem*, noemt Petra mede eene stadt van Palestina: hoewel ook anders, zo wel Eusebius als Suidas, Petra eene stadt van Arabië noemen. Maar dewyl de Heidenen en ook de Christenen zelfs dien ouden naam van Arabië zomtyds gaven aan die landstreek waar in Petra lag, zelfs na dat Petra de hoofdstadt, voor zo veel het kerkelyke aangaat, van het derde Palestina geworden was; zo dat het uit dien hoofde aan Eusebius en Hieronymus vry gestaan heeft haar dan eens eene stadt van Arabië, en dan eens wederom van Palestina te noemen. Dus schryven beide Eusebius en Hieronymus, dat de Jordaan Judea van Arabië scheidt; en echter noemen zy op eene andere plaats de steden, die niet in Judea, maar aan de andere zyde van de Jordaan gelegen zyn, gene steden van Arabië, maar van Palestina, of van Perea; zo dat zy dezelve landstreek dan eens Perea, dan eens Arabië noemen. Zo noemt Eusebius op het woordt *Argob* Gerasa eene stadt van Perea; en wederom op het woordt *Eganni* noemt hy dezelve eene stadt van Arabië. Behalven dat men gene zekerheit uit Hieronymus weten kan wat hy in Eusebius heeft gelezen, (zo verre is het 'er van daan, dat men den Griekschen text van Eusebius uit hem zoude moeten verbeteren,) zo vele zaken verandert hy in het werk, en doedt hy 'er van het zyne toe, dat hy dikwils eerder een uitlegger dan een vertaalder schynt te zyn.

Om de gelegenheit van Petra noch nader te weten, die echter bezwaarlyk met zekerheit bepaalt kan worden, moet men aanmerken, dat het maar tien Romeinsche mylen, of tien duizent schreden van Aila of Elath, eene haven van de Arabische golf, afgelegen was, zo men Eusebius mag geloven, welke Petra vyf mylen stelt van Theman, een dag reizens van Carcaria, tien mylen van Béëroth Bene-Jacan, en tien mylen bewesten Elath. Ten minsten dat Petra en Elath niet zeer verre van malkander hebben gelegen, kan men ook hier uit afnemen, dat Hieronymus tot grenzen van het landt der Idumeërs aan de eene zyde stelt Eleutheropolis, en aan de andere zyde Petra en Aila. Waarom in de kaarten van Reland de landstreek tusschen de Arabische golf en het Asphaltitische meir veel kleinder is dan in andere landkaarten. Nu was Petra 300 stadiën van dat meir gelegen, gelyk uit Diodorus Siculus blykt. Maar het blyft even onzeker of het Oostwaarts of Zuidwaarts van dat meir gelegen is geweest. Doch het schynt eerder Oostwaarts, of ten minsten tusschen het Oosten en het Zuiden geplaatst te moeten worden, om dat *Jozephus Oorl. V*, 4 schryft, dat de berg, die het grote veldt aan de Oostzyde omringt, zich uitstrekt van Julias tot aan Somorra in de landpalen van Petra. Behalven dat ook Strabo in zyn XVI boek ons als met de handt daar toe leidt, zeggende, dat van Petra de hoofdstadt der Nabateërs (zo noemt hy deze plaats) tot aan Jericho de weg op zyn kortste van drie of vier dagreizens was. Om dat nu Strabo de stadt Jericho uitkiest om daar door de gelegenheit van Petra te kennen te geven, schynt dezelve onder de voorname steden van Juda de naaste aan Petra geweest te zyn: want indien het Westelyk, of ook recht Zuidelyk van het Asphaltitische meir afgelegen ware geweest, zou hy gezegt hebben, dat het zelve zo of zo vele stadiën van Jeruzalem, of van Gaza, of van andere naburige steden afgelegen was geweest. Maar dewyl hy deszelfs gelegen-

legenheit ten opzichte van Jericho bepaalt, kan men veilig geloven, dat die ſtadt onder de grote Joodſche ſteden de naaſte aan Petra geweeſt is. Daarenboven moet men ook eenigzins letten op het gene Strabo daar by voegt van eenen weg van drie of vier dagreizens tuſſchen Jericho en Petra: want daar uit blykt dat Petra niet recht Ooſtelyk van het Aſphaltitiſche meir heeft afgelegen, maar Zuid-Ooſtelyk. Want de Zuiderlyke hoek van het Aſphaltitiſche meir was omtrent 600 ſtadien van Jericho afgelegen. Een weg nu van drie dagreizens maakt 630 ſtadiën; van vier dagreizens 840 ſtadiën, zo men de rekening van Procopius van Ceſarea volgt, die 210 ſtadiën ſtelt voor eene dagreize. Waar uit dan blykt dat Petra verder dan het Zuider einde van 't Aſphaltitiſche meir van Jericho heeft afgelegen. Plinius plaatſt deze ſtadt zes hondert mylen van Gaza, en hondert vyf en twintig van de Perſiaanſche golf. Maar Cellarius en Reland geloven dat de getallen verandert zyn, en dat men lezen moet, hondert vyf en twintig mylen van Gaza, en zes hondert mylen van de Perſiaanſche golf. Uit de oude penningen ziet men dat Petra de hoofdſtadt van Arabië geweeſt is, hebbende den bynaam van *Hadriana*. Jozephus plaatſt Petra in Arabië, om dat een gedeelte van die landſtreek eertyds Arabië is genoemt geweeſt; gelyk *Oudh. XIV*, 2, alwaar hy het koninklyke hof van Aretas, die een Arabiſch koning was, zegt te Petra geweeſt te zyn. Plinius leert dat de woeſtynen van Palmyra zich tot aan Petra toe hebben uitgeſtrekt. Dioſcorides noemt deze ſtadt *Petra in Judea* gelegen, zeggende dat aldaar myrobolanen waſſen. Strabo in zyn XVI boek beſchryft ze als gelegen zynde in eene vlakke landſtreek, met hoven en fonteinen voorzien, en nochtans rondom met rotſen omringt, voorby de welke woeſtynen zyn, meeſt naar den kant van Judea; zynde de Joodſche ſtadt Jericho drie of vier dagen van daar gelegen: maar tot aan het palmbomen-boſch zyn vyf dagen reizens. Dat palmbomen-boſch is aan de Arabiſche golf gelegen; en moet onderſcheiden worden van het palmboſch van Jericho, daar Strabo van te voren van geſproken hadt. Plinius ſpreekt van deze ſtadt byna op de zelfde wyze *l. VI. c.* 28. De Nabatheërs, zegt hy, bewonen de ſtadt Petra, gelegen in eene vlakte van omtrent twee duizend ſchreden breedte, beſproeid van eene riviere, en van alle kanten door ontoegankelyke bergen omringt. Deze beſchryving is zeer verſchillende van die, welke de landbeſchryver Nubianus daar van geeft, welke zegt dat de meeſte huizen van Petra in de rots uitgehouwen waren; en Herodianus *l. III. p.* 528. beſchryft de hoofdſtadt der Agarenen als op den top van een zeer hogen berg gelegen. Deze ſchryver noemt dezelve *Atra*. Dio noemt ze niet: maar op die wyze als hy 'er van ſpreekt, (*Dio Caſſius l. LXVIII, p.* 785, 786,) moet de zelve op eene ſteile hoogte, en in een dor en onvruchtbaar landt gelegen zyn geweeſt. Trajanus deze ſtadt belegert, en aldaar zelf eene bres gemaakt hebbende, wierdt verplicht het beleg op te breken. Het blykt dat de ſtadt, waar van hy ſpreekt, in Meſopotamië gelegen, en alzo onderſcheiden was van die, waar van hier geſproken wordt.

De oude naam van Petra, zegt men, was *Rekem*, of, gelyk Jozephus en Euſebius lezen, *Arké*, of *Arkémé*, of *Arkem*. Jozephus *Oudh. IV.* 7. zegt dat de ſtadt Rekem haren naam heeft naar eenen koning van Midian, *Rekem* genoemt. Deze is de zelve, van wien Mozes ſpreekt *Num. XXXI*, 8. Maar men vindt nergens in de Schriftuur *Rekem* als den naam van eene ſtadt. In het II boek der Koningen *k. XIV. v.* 7. wordt gezegt dat Amazia koning van Juda *Sela* (de *rots*, of den *ſteen*) door ſtorm ingenomen hebbende, daar aan den naam gaf van *Jektehel* of *Jokteël*, dien zy draagt, zegt de ſchryver, tot op dezen dag. Men gelooft in 't algemeen, dat hy wil ſpreken van Petra, de hoofdſtadt van 't Petreïſche Arabië: maar zulks is ganſch onzeker. Amazia kan ſtormenderhandt eene rots (*Sela*) ingenomen hebben, op welke de Idumeërs geweken waren, en vervolgens aan deze rots den naam gegeven hebben van *Jektehel* of *Jektahel*, dat is te zeggen *de gehoorzaamheit des Heren*. De naam van Petra betekent in 't Griekſch en in 't Latyn eene rots of eenen ſteen, gelyk in 't begin van dit artykel reets gezegt is, en wierdt waarſchynlyk aan deze ſtadt gegeven ter oorzake van hare gelegenheit op eene rots, of om dat zy van rotſen omringt was, om dat de meeſte huizen, zegt men, in de rots uitgehouwen waren. Zy wierdt ook van ouds zomtyds *Agra* of *Hagor* genoemt, waar van de naam van *Agarenen* of *Hagarenen* afkomſtig is. Maar men vindt ook deze namen niet in de Schrifture; zo dat men van deze ſtadt in de gewyde bladen niet geſproken vindt, of 't moeſt zyn onder den naam van *Sela* of *rotſe*, *Jeſaia XV.* 1. *en XLII.* 11.

Eenige landbeſchryvers menen, dat 'er meer dan eene ſtadt is geweeſt van den naam van Petra. Athanaſius onderſcheidt 'er twee; de eene in Paleſtina, en de andere in Arabië. Hy noemt Arius of Macarius biſſchop van Petra in Paleſtina, en Aſterius biſſchop van Petra in Arabië. De uitbreiders Jonathan en Onkelos onderſcheiden ook Rekem en Petra, als twee verſcheide ſteden. Jozephus, *Oudh. III*, 2 ſpreekt van Petra in 't landt der Amalekiten gelegen, dat het zelfde is met Rekem of Petra, naby het welke Aaron ſtierf, *Oudh. IV*, 4, en hy vermengt het zelve met Petra in het landt der Midianiten gelegen, dat zynen naam hadde van den koning Rekem. *Oudh. IV*, 7. Eindelyk, het is waarſchynlyk, dat men Petra of Sela in het landt van Moab, of in het Ooſterſche Idumea, waar van geſproken wordt *Jeſaia XVI*, 1, *XLII*, 11, en *II Kon. XIV*, 7, en dat ſedert *Jokteël* genoemt wierdt, moet onderſcheiden van het andere Petra, *Rekem* genoemt, in Zuid-Idumea, in het Petreïſch Arabië, of in het landt der Amalekiten gelegen. De hedendaagſche naam van Petra, waar van hier geſproken wordt, is *S. Chagra*; en uit de kerkvergaderingen blykt dat 'er een biſſchoplyke ſetel is geweeſt.

PETRAGLIA, een oud vlek, gelegen in de valeie van Demona, in Sicilië, aan de rivier van PETRAGLIA, aan den voet van den berg Mandonia, en acht mylen van de ſtadt Termini, ten Zuid-Ooſten. Petraglia beſtaat uit twee verſcheide vlekken, die men onderſcheidt door de namen van hoog- en laag-Petraglia. *Maty Dict.*

PETRAMALA, of PIETRAMALA, een vlek van het koninkryk van Napels. Het zelve is in Kalabrië citra, naby de Toskaanſche zee, tuſſchen Amantea en Martorano, omtrent twee mylen van beide die plaatſen gelegen. Men houdt dit vlek voor het oude Cleta, eene kleine ſtadt der Brutianen. *Maty Dict.*

PETRARCHA, (FRANCISCUS) een der geleerdſte mannen van zynen tydt, was een Italiaan. Zyn vader was Petrarcha de Parenzo, en zyne moeder Brigitta of Lieta Canigiani, beide van Florence, van waar ze verdreven wierden gedurende de onluſten der Guelphen en Gibellinen. Zy begaven zich naar Arezzo, daar Petrarcha geboren wierdt, gelyk hy zelf zegt in zyne werken, en boven al in zynen brief aan de nakomelingſchap: *Myn afkomſt*, zegt hy, *is noch zeer gering, noch zeer doorluchtig geweeſt; maar ik kan, zo wel als Auguſtus, my beroemen, uit een oud geſlachte geboren te zyn, indien ik niet in een groot huis ter wereldt gekomen ben.* Hy voegt 'er in 't vervolg by: *Ik wierdt geboren te Arezzo in Toskane, op eenen maandag, den* 20 *dag van July des jaars* 1304, *en ontfing het licht met het aanbreken van den dag, en, dat aanmerkelyk is, in de ballingſchap, als of ik, in de gevangeniſſe der wereldt tredende, daar in noch de ballingſchap hadde moeten lyden*, enz. Zyne ouders begaven zich vervolgens naar Avignon, alwaar de pauzen toen hun verblyf hadden. Petrarcha wierdt naar Carpentras gezonden, daar hy zich gedurende den tydt van vier jaren in de letterkunſt, in de redekunſt en in de logica oefende. Hy ging vervolgens naar Montpellier, daar hy van gelyken vier jaren in de rechten ſtudeerde, en boven dien noch drie jaren te Keulen. In den ouderdom van 22 jaren keerde hy naar Avignon, en bekende dat hy in zyne jeugdt eene grote begeerte gehad hadde om Vrankryk, Duitſchlandt en Rome te zien. Naderhandt begaf hy zich naar Vaucluſe, eene plaats naby Avignon, daar hy kennis kreeg aan Laura, die hy zonderling beminde en vermaard maakte in zyne ſchriften. Hy verzekert dat deze eenzaamheit zo bekoorlyk voor hem was, dat hy beſloot zich in deze ſtilte op te houden, dat hy zyne boeken derwaarts deedt brengen, en dat alle zyne werken daar opgeſtelt, begonnen of ontworpen zyn. *Het ſchone gezicht van de plaats*, (vervolgt hy) *deedt my myne* Bucolica *ſchryven, dat een werk is waar in van den landbouw en het landleven gehandelt wordt; en de twee boeken van het eenzaam leven, welke ik opgedragen hebbe aan den biſſchop van Cavaillon, tegenwoordig kardinaal*, (dit is Philippo de Cabaſſole) *die my altoos bemint heeft, niet alleen als een herder, maar als een broeder. Op eenen tydt tuſſchen de gebergten wandelende, beſloot ik een heldendicht te maken ter eere van den groten Scipio, wiens naam my niet minder doorluchtig ſcheen dan zyne daden. Ik maakte dan myn* Africa, *dat voor een volkomen werk gehouden is, hoe onvolkomen het zelve ook ſchynt te wezen*, enz. Petrarcha voegt 'er vervolgens by, dat hy op een zelfden dag brieven ontfangen hebbende van den Raadt van Rome, en van den kancelier van de univerſiteit van Parys, door de welke men hem badt de poëtiſche kroon te komen ontfangen op deze twee toneelen der wereldt, op den raadt van eenen zyner vrienden van het huis van Colonna Rome verkoos voor Parys. Hy was op deze reize te Napels, daar de koning Robert de Goede hem vorſtelyk ontfing, en hem badt zyne poëzy van Afrika aan hem op te dragen. Hy wierdt vervolgens te Rome poëet gekroont. Alle de prinſſen en grote mannen van zynen tydt hadden achting voor Petrarcha. De pauzen, de keizer, de koningen van Vrankryk, de Republyk van Venetië, enz. betoonden zulks in verſcheide gelegenheden. Hy bekent dat hy verplicht was aan de heren Colonna en Correggio, welke laatſte hem het aardsdiakenſchap van Parma deden verkrygen. Hy weigerde verſcheide prelaatſchappen; en de doodt van Laura hem het verblyf van Vrankryk als onverdraaglyk makende, begaf hy zich naar Italië; en na dat hy zich eenigen tydt te Verona, te Parma, te Padua, te Venetië, en te Milaan (daar de vicomte Galeazzo hem tot zynen Raadsheer van ſtaat maakte) hadde opgehouden, ſloeg hy zich metter woon te Padua neder, alwaar hy een kanunnikſchap verkreeg. Hy kocht een huis op eene plaats Arqua genoemt, en leefde aldaar vyf jaren met zyn goeden vriendt Aſſeriguo. Hier zynde verkreeg hy een geluk, waar naar hy eertyds getracht hadde, zonder het te hebben kunnen verkrygen: want de Florentynen zonden Bocaccio aan hem, met opene brieven, inhoudende de wedergeving van zyne vaderlyke goederen, en de herroeping van zynen perſoon. Maar het was geen tydt meer om dezen groten man te genieten: want Petrarcha, zyne philoſophiſche verhandelingen en zyne poëzyen voltrokken hebbende, ſtierf weinig jaren daar na in den jare 1374. Men zegt dat de paus belooft hadde hem kardinaal te maken, indien hy hem zyne zuſter tot zynen wille overlaten wilde, het welk hy echter niet alleen niet doen wilde, maar veel eer het ongebonden leven der geeſtelyken, en ingeſlopene misbruiken in de kerke heftig beſtrafte, gelyk zulks noch in zyne werken te zien is, waar onder inzonderheit bekent zyn, *De remediis utriusque fortunæ l. II; De vita ſolitaria l. II; De otio religioſorum l. II; De vera ſapientia dialog. II; De contemptu mundi; Pſalmi pœnitentiales VII; De republica optimè adminiſtranda; Rerum memorabilium l. VI; Vitarum virorum illuſtrium Epitome; De avaritia*

vitia vitanda Oratio; *Epistolæ*; *Poëmata*; enz. Hy heeft ook in het Italiaansch verscheide *Canzoni* en *Sonetti* geschreven, en nog andere werken, die niet gedrukt zyn, nagelaten. *Pogg. Florent. Hist. de avar. Bocac. Pref. Geneal. deor. & alibi. Volater. l. XXI Antrop. Jacob de Bergamo l. XIII. Chron. suppl. Jovius. Masson in Elog. Trithem. & Bellarmin. Girald. Scaliger. Crinitus. Possiantio. Leand. Alberti. Erasm. Voss. Possevin. Scardeon. &c. Thomasini Petrarch. rediviv.*

PETRAS, in 't Latyn *Pelius*, of *Pelion*, is een grote berg van Thessalië in Griekenlandt. Hy is gelegen omtrent de Oostkust van het halfeilandt, dat gemaakt wordt door de golf van Salonichi en die van Armiro. *Maty Dict.*

PETRA-SANTA, (SYLVESTER) een Jesuït, was van Rome, alwaar hy veel achting verkregen hadde door zyne geleerdheit en welsprekendheit, en is aldaar gestorven den 3 May des jaars 1637. Men heeft verscheide werken van zyn maaksel; *Tessera gentilitia ex legibus fecialium descripta*; *De Symbolis Heroicis l. IX*; *Iter Moguntinum*; *Roma pia*; *Thaumasia vera Religionis contra perfidiam sectarum*; enz. Hy schreef ook tegen *du Moulin* en *Rivetus*, gaf *Edmondi Campiani opuscula* uit, en vertaalde het leven van den kardinaal *Bellarminus*, door *Fuligatti* in 't Italiaansch beschreven, in 't Latyn. *Alegambe Bibl. scr. S. J. Erythraus Pin. III. Imag. illustr. c. 73. Miraus de scr. sæc. XVII. &c.*

PETRE (DE LORDS) in Engelandt, hebben hunnen oorspronk van *William Petre*, van wien in 't volgende artykel afzonderlyk gesproken wordt. Hy was eerst getrouwt met Geertruid, eene dochter van den ridder Johan Tyril van Warley; maar naderhandt met Anna, eene dochter van den ridder William Brown, die in den jare 1514 Lord Major was van Londen, en teelde by de laatste zynen navolger *Johannes*. Deze wierdt in den jare 1576 door de koninginne Elizabeth tot ridder, en door Jacobus den I in den jare 1603 tot pair van Engelandt gemaakt, met den tytel van Lord Petre van Writtle in Essex. Hy teelde by Maria, eene dochter van den ridder Eduard Walgrave, drie zonen, *William*, *Johannes* en *Thomas*. De oudste, William, was zyn opvolger in het Lordschap, en stierf in den jare 1627, na dat hy by Catharina, eene dochter van Eduard Sommerset, graaf van Worcester, 7 zonen en 3 dochters geteelt hadde, namelyk *Robert*, *William*, *Eduard*, *Johannes*, *Thomas*, *Henrik*, *Georgius*, *Elizabeth*, *Maria*, getrouwt met Johannes Lord Tynham, en *Catharina*. Robert, de oudste zoon en opvolger, stierf in den jare 1637, en liet by Maria, eene dochter van Antony Brown, vicomte Montagu, 3 zonen en 2 dochters na, namelyk *William*, *Johannes*, *Thomas*, *Maria*, getrouwt met Eduard, een zoon en erfgenaam van William Lord Stourton, en *Dorothea*. De oudste zoon, William, wierdt in den jare 1678, door last van 't parlement, dewyl hy tot nadeel van 't koninkryk den R. Katholyken Godsdienst begunstigt zoude hebben, in den Tour gevangen gezet, alwaar hy ook in den jare 1683 stierf. By zyne eerste gemalinne, Elizabeth, eene dochter van Johannes graaf Rivers, liet hy gene kinderen na, maar van de twede, Brigitta genoemt, eene dochter van Johannes Pincheon van Writtle, eene eenige in den Tour geborene dochter, Maria, die naderhandt met Georgius Hennage van Hainton trouwde. Zyn tytel verviel dan vervolgens op zyn tweden broeder Johannes, en als deze in den jare 1684 zonder kinderen stierf, kwam de zelve op den jongsten broeder Thomas. Deze teelde by Maria, eene dochter van den baronet Thomas Clifton van Letham, zynen navolger *Robert*, en eene dochter, *Maria* genoemt. *Peerage of England II. pag. 54. 55. The compleat Hist. of England vol. III. p. 368.*

PETRE, (WILLIAM) een zoon van Johannes Petre van Torbigan, in 't graafschap Devon, wierdt opgetrokken in 't collegie van Excester te Oxford. Hy wierdt aldaar Doctor in de rechten, en zo bekwaam in de rechtsgeleerdheit, dat koning Henrik de VIII hem in verscheide gewigtige zaken gebruikte, en bovenal in het afschaffen der kloosters benevens anderen aangestelt zynde door Cromwel om onderzoek te doen naar de bestiering en het gedrag van alle de monniken en nonnen. Hy verkreeg om zyne diensten een merkelyk gedeelte van de kerkelyke goederen, en in het 37 jaar der regering van dezen prins was hy een der voorname secretarissen van staat. Hy wierdt vervolgens benoemt om een lidt te zyn van den Raadt van den jongen Eduard, den zoon en opvolger des konings. Hy was niet minder geacht by dezen jongen prins, in het derde jaar van des zelfs regering aangestelt zynde voor zyn leven lang tot threforier van het zogenaamde Hof der eerste vruchten. De koningin Maria bevestigde hem in zyn secretarisschap van staat, en maakte hem kancelier van de orde des koussebands, en hy verkreeg onder de regering van deze princesse eene byzondere vergunning van den paus om de goederen van zyne abdy te mogen behouden. De koningin Elizabeth maakte hem lidt van haar geheimen Raadt. Vele rykdommen vergadert hebbende, maakte hy het collegie van Excester in de universiteit van Oxford daar aan deelachtig. Hy deedt een huis bouwen in de parochie van Ingerstone, om aldaar 20 arme persoonen te onderhouden. Hy stierf in den jare 1572. Van zyne nakomelingschap is in het voorgaande artykel gesproken. *Peerage of England II. p. 53.*

PETREJUS, (THEODORUS) of PETREI, een Karthuizer monnik, was van Kampen, eene stadt van Over-Yssel. Hy studeerde te Deventer, te Zwol en te Keulen, daar hy in den ouderdom van 22 jaren het Karthuizers kleedt aannam. Hy gaf verscheide gelootsbelydenissen uit, getrokken uit de schriften van Gregorius, Cyprianus, Tertullianus, Bernardus, enz. Hy maakte aantekeningen op de Kronyk der Karthuizers van Dorlandus, schreef *Bibliotheca Carthusianorum*, waar in hy eene naauwkeurige optelling doedt van alle de monniken die geschreven hebben, en heeft het gemeen met verscheide andere verhandelingen begiftigt; die hy aantekent op het einde van de zelve Bibliotheek. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

PETRI. Zie CUNERUS PETRI.

PETRI, (BARTHOLOMEUS) kanunnik te Douay, was geboren in Brabandt. Hy leeraarde gedurende 10 jaren te Loven; maar hy vertrok van daar in den jare 1580, gedurende de woede der burgerlyke oorlogen. Hy begaf zich naar Douay daar hy professor, en eindelyk kanunnik wierdt: hy stierf ook aldaar den 16 February des jaars 1630, in den ouderdom van 85 jaren. Bartholomeus Petri hadt de werken van Vincentius van Lerins uitgegeven. Hy hadt ook aantekeningen geschreven over de Handelingen der Apostelen. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

PETRI, (RUDOLF) of ROELOF PIETERSZ, geboren te Amsterdam, leide zich op de Godgeleerdheit, en wierdt eerst te Zaardam, en vervolgens, in den jare 1612, te Amsterdam tot Gereformeerd predikant beroepen. Hy was een zachtzinnig en vredelievend man, zeer welsprekend, en geleerd, van welk laatste zyne schriften, in een tamelyk groot getal bestaande, en met den druk gemeen gemaakt, getuigen. Hy stierf den 4 Juny des jaars 1649, in den ouderdom van vier en zestig jaren.

PETRI, (SUFFRIDUS) van Leeuwarden, eene stadt van Vrieslandt, was een historieschryver, dichter, redenaar, en ervaren in de Latynsche en Griekssche talen. Hy leeraarde eerst te Erfort, in Thuringen, na de doodt van Eobanus Hessus, wiens plaats hy vervulde. Hy was vervolgens bibliothekaris en secretaris van den kardinaal van Granvelle. Maar het hoofsche leven moede geworden zynde begaf hy zich naar Loven, alwaar hy eenigen tydt de Grieksche schryvers verklaarde. Vervolgens wierdt hy te Keulen beroepen, daar hy vereert wierdt met de waardigheit van professor in de rechten, en met die van historieschryver der Staten van Vrieslandt. Hy was bemind en geacht niet alleen door de geleerdste mannen van zyne eeuwe, maar ook door de kardinalen Paleotto, Caraffa, en Santorio, als mede door de pauzen Gregorius den XIII en Sixtus den V. Hy stierf in den jare 1597, in den ouderdom van omtrent 70 jaren. Zyne voornaamste werken zyn: *De origine Frisiorum*; *Continuatio Chronici Episcoporum Ultrajectensium*, *& Comitum Hollandiæ*; *Notæ in Eusebium*, *Sozomenum*, *&c*; *Athenagoræ Apologia pro Christianis*, *Latinè reddita*, *cum scholiis*, enz. *Thuan. Hist. Miraus. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

PETRIKOW, *Petricovia*, eene oude stadt in Groot-Polen, in het Waywoodschap Siradië, legt in een moerassigen oordt, en is met een goeden muur omringt. Zy is vermaard, dewyl van ouds volgens de gemene wetten der koningen en landstanden alle Poolsche ryksdagen alhier moesten gehouden worden. In de voorstadt is 't koninklyke raadhuis, en de gerechtstoren, met eene diepe watergraft omringt, waar om henen de bisschoppen en groten schone hoven gebouwt hebben. Buiten de stadt legt het koninklyke lusthuis Bugey, het welk wel maar van hout, doch kostelyk en aan een lustbosch gebouwt wierdt, waar in de koning den ryksdag plagt te houden, doch dat nu verwoest is. Alhier wierdt ook het tribunaal van 't koninklyk landgerecht des winters, gelyk te Lublin des zomers, gehouden. Eertyds wierden hier ook de Poolsche koningen verkoren; doch na de vereeniging van Polen en Litthauwen geschiedt deze keur tusschen Warschau en het dorp Wola in 't veldt, alwaar men tot dien einde een gebouw opricht, *Szopa* genoemt. Doch de Raden des ryks, waar onder de gemene adel staat, zitten onder den bloten hemel. In den jare 1640 wierdt deze stadt byna gansch door het vuur verteert.

Conciliën van Petrikow.

De Poolsche prelaten hielden in den jare 1412 een concilie in deze stadt, waar in men geboodt, dat men de bevelen der oude synoden van Gnezen tot een boek zoude te zamen voegen; het welk voltrokken wierdt en bevestigt door paus Martinus den V in den jare 1417. In den jare 1485 hieldt men in deze stadt een ander concilie, op het welke Sbignus Oleniszi aardsbisschop van Gnezen voorzat. Frederik, kardinaal en aardsbisschop van Gnezen, hieldt eene andere vergadering te Petrikow in den jare 1494. Joannes Lasci en Matthias Drzevic, prelaten van de zelve stadt, hielden aldaar andere conciliën in de jaren 1530 en 1532. Men heeft de akten voor de kerkelyke vryheit van Polen, voor de hervorming van de geestelykheit, en om zich te stellen tegen de leer der Protestanten, van de conciliën van deze stadt van de jaren 1539, 1540, en 1542 byeen vergadert. Nicolaas Dzierzgowki, aardsbisschop van Gnezen, hieldt andere conciliën ten zelven einde in deze stadt in de jaren 1551, 1552 en 1553. De prelaten van het koninkryk vergaderden zich ook aldaar in den jare 1578. In den jare 1621 hieldt men aldaar een vermaard Synode, ten voordele der Roomsche kerke. Laurentius Gembiki, Aardsbisschop van Gnezen, was voorzitter op het zelve. Men maakte in het zelve ordonnantiën, welke paus Gregorius de XV bevestigde. Johannes Venzik of Wezik prelaat van Gnezen was voorzitter op een ander provinciaal concilie, te Petrikow gehouden den 22 May des jaars 1628.

PETRINA, of PHONEA LERNO, een oud vlek van Peloponnesus. Het zelve is in Sacanië, in Morea, gelegen, vier mylen van Argos, ten Zuiden, aan een meir, dat mede PETRINA genoemt wordt. De ouden hebben het zelve vertoont als een oorspronk van kwalen; en hebben voorgegeven dat 'er een Hydra was met zeven hoofden, die door Hercules gedoodt wierdt; om dat deze oude heldt dit meir deedt verdrogen, waar

van de kwade uitwaassemingen verscheide ziekten veroorzaakten onder de naby gelegene inwoners.

PETRINA, of PETRINIA, een vast slot, of stadt in Croatië, legt aan eene rivier van den zelven naam, welke in de Kulp valt, 8 mylen van Agram, eene stadt in Slavonië. De Sultan Amurath liet deze vesting in den jare 1592 opbouwen, welke twee jaren daar na door de Christenen verwoest wierdt, doch door de Turken weder opgebouwt, en in den jare 1595 ten tweedemaal door de Christenen verovert en bezet. De zelve hebben de plaats naderhandt behouden, en de keizer heeft de zelve den graven van Erdodi erffelyk overgegeven. *Valvasor Ebre des Hertzogt. Crain L. XII. & XV.*

PETRO-BRUZIANEN. Zie BRUIS.

PETRONIUS, een der doorluchtigste en wakkerste Raadsheeren van Rome. Landvoogdt van Egypte zynde, stont hy toe aan Herodes, koning der Joden, om te Alexandrië al het koorn te kopen, dat hy nodig hadde, om zyn volk te onderstennen, dat door een wreden honger gekwelt was, en behieldt door dit middel het leven van eene eindeloze menigte. Tiberius gestorven, en Cajus Caligula hem in 't ryk gevolgt zynde, benam deze prins Vitellius de landvoogdy van Syrië, om de zelve te geven aan Petronius, die zich in dit ampt waardiglyk kweet, en die den Joden zo gunstig was, dat hy gevaar liep van de gunst des keizers en zyn leven te verliezen. Deze prins geboodt hem zyn standbeeldt te plaatsen in den tempel te Jeruzalem. Petronius, ziende dat de Joden liever wilden sterven dan zulk eene heilige plaats te zien ontheiligen, en de wetten Gods te schenden, die het hen verboodt, wilde hy hen door geen geweldt van wapenen daar toe dwingen. Deze goedheit veroorzaakte byna zyn verderf by den keizer. *Jozephus Oudh. XV.* 12. en *XVIII.* 11.

PETRONIUS (C. of T. ARBITER) leefde ten tyde van Nero, en was een voornaam gunsteling van dezen keizer. Velen geloven, dat hy de zelve is, waar van Tacitus in 't XVI boek van zyne Jaarboeken zegt, dat hy een wellustig man was, die den ganschen dag tot den slaap besteedde, en den nacht tot de vermaken en andere bezigheden; en gelyk anderen zich beroemd maken door hunnen vlyt, verkreeg hy zich eenen naam door zyne ledigheit. Hy wierdt echter voor geen verkwister gehouden, gelyk de anderen, maar voor een man die zyne goederen wel wist te besteden, en van een fyne smaak was. Alle zyne woorden en daden waren zo veel te aangenamer, om dat dezelve zekere openhertigheit en rondborstigheit betuigden, en met eene zekere achteloosheit gezegt schenen. Niettemin opperschout zynde van Bithynië, en naderhandt burgermeester, toonde hy zich ook bekwaam tot de gewigtigste ampten; en wederom wellustig geworden zynde, of door geneigtheit, of door behendigheit, om dat de vorst het buitensporig leven beminde, was hy een van zyne voornaamste vertrouwelingen, en gelyk de opziender en bestierder van zyne vermaken; want Nero vondt niet aangenaam noch wellustig dan het gene Petronius goedgekeurt hadde. Tacitus voegt 'er by, dat daar door de afgunst van Tigellinus, een ander gunsteling van Nero, veroorzaakt wierdt, tegen eenen mededinger die hem in de kennisse der wellustigheden te boven ging. Hy beschuldigde hem deel gehad te hebben aan eene zamenzwering tegen den keizer. Hy wierdt in verzekering genomen; en besloten hebbende volgens zyne veroordeling te sterven, deedt hy zich van tydt tot tydt de aderen openen en wederom toemaken, zich ondertusschen met zyne vrienden met allerlei vermakelyke vaarzen en poëzyen vermakende. Hy beschreef de ongebondenheden des keizers onder ontleende namen, en zondt dat boek, na dat hy het zelve met eige handen verzegelt hadde, aan Nero. Men heeft van hem een hekeldicht en eenige poëzyen. Deze werken zyn met vele vuiligheden vervult; maar de Latiniteit van het zelve is zo zuiver, dat Petronius daarom *Auctor purissimæ impuritatis* genoemt wordt. Plinius zegt, dat Petronius, stervende, een zeker vat verbrak, dat hem 300 sestercien gekost hadde, uit vreze dat Nero zyne aanrecht-tafel daar mede versieren mogt. Hy stierf omtrent den jare 66.

Men heeft sedert eenigen tydt een stuk van zyne werken gevonden te Traou, eene stadt van Dalmatië, in het aartsbisdom van Spalatro. Het zelve is in een handschrift in folio, van de dikte van twee vingeren, dat verhandelingen vervat op zwaar papier geschreven. De dichters Catullus, Tibullus en Propertius zyn in 't begin, en niet Horatius, gelyk de schryver van de voorreden, te Padua gedrukt, gezegt heeft. Daar na volgt Petronius van dezelfde handt geschreven, en op de wyze gelyk men hem in druk heeft. Daar na ziet men een stuk, getytelt: *Fragmentum Petronii Arbitri ex libro decimo quinto & sexto decimo*, waar in begrepen is het avondmaal van Trimaltio, en dat het sedert naar dit oorspronkelyke gedrukt is. De Salas, een Spanjaardt, die aantekeningen gemaakt heeft over dezen schryver, maakt gewag van een vyftiende en van een zestiende boek, maar hy zegt niet waar hy dezelve gezien heeft. Dit oorspronkelyk is overal leesbaar, en de beginselen der kapittelen en vaarzen zyn geschreven met rode en blaauwe letteren. Het jaar, waar in het zelve geschreven is geweest, is op deze wyze uitgedrukt, (1423. 20 *Novemb.*) Dit handschrift heeft een groot gerucht gemaakt onder de geleerden. Men verbeeldde zich terstondt dat het een verdicht stuk was, en een schrander spel van eenig bekwaam man, die den styl van Petronius nagevolgt hadde. Adrianus Valesius was een der genen, die het zelve verdacht hielden: maar M. Lucius, en de abt Gradi van Rome geloofden het zelve echt te zyn. Reinesius maakte aantekeningen op dit handschrift, zonder iets wegens deszelfs echtheit te durven zeggen. De Doctor Statilius heeft het zelve bewaart in zyne bibliotheek te Traou, daar men op het oog konde zien dat het zelve geen verdicht werk was. Men heeft sedert eenigen tydt dit hekeldicht geheel gedrukt te Rotterdam en te Londen in den jare 1692, zo men zegt naar een afschrift van een handschrift, dat te Belgrado gevonden is. Zie *de voorreden van Noodt*. Doch de beste uitgave is die van den here professor *P. Burman* in den jare 1709, met zyne aantekeningen.

Men moet niet vergeten aan te merken, dat verscheide schryvers gemeent hebben, dat Petronius geboortig was van Marseille. Hun gevoelen is gegrond op deze vaarzen van Sidonius Apollinaris:

Et te Massiliensium per hortos,
Sacri stipitis Arbiter colonum,
Hellespontiaco parem Priapo.

Maar het is waarschynlyk, dat Apollinaris zegt dat Petronius een Marseilliaan was van neiging, en door zyne eerloze vryheit in 't spreken, volgens het oude spreekwoordt *Massiliam naviges*, hoewel anderen het toepassen op de Massilianen, volkeren van Africa. Bouche, historieschryver van Provence, gelooft dat Petronius een Provençaal was, en dat hy zynen naam gegeven hadde aan een dorp van het bisdom van Sisteron, Peiruis genoemt, in 't Latyn *Vicus Petronii*, gelyk zulks aangetoont wordt door een opschrift, gevonden in den jare 1560, waar in gesproken wordt van eenen prefect van 't pretorie, vermoord te Peiruis. *A sicariis & Judæis pervicacis: nefandum facinus in vico C. Petronii ad ripam Druentiæ.* Wat 'er van zy, het geslacht der Petronen was zeer doorluchtig te Rome; en de Turpiliën, de Mamertinen, de Septimen, de Volusiën, enz. burgermeesters van Rome, waren uit het zelve gesproten. Men heeft ook onder de werken van Petronius eenige stukken van P. PETRONIUS, een redekunstenaar; van een anderen PETRONIUS, een letterkunstenaar, welke de bisschop van Bolonie kan zyn, van wien hier voor gesproken is; van eenen PETRONIUS bygenoemt *Afranius*; van een anderen PETRONIUS, gezegt *de Indiaan*; van PETRONIUS *Antigenides*, van Pesaro; van C. PETRONIUS *Hilarius*, van dezelve stadt; van PETRONIUS *Apollodorus*, een heidensch priester te Rome, enz. Alle deze schryvers zyn niet zonderling bekend, doch moeten alle onderscheiden worden van PETRONIUS, den landvoogdt van Syrië, van wien in 't voorgaande artykel gesproken is. *Sidon. Apollin. car. 9. ad Mag. Felic. & ad Narbon. Girald. in vit. poët. Petr. Pithaus. Binet de Beauvais. Douza. Giraldi. Scaliger. Lips. Bourdelot. Turnebus &c. in not. ad Petron.*

PETRONILLA. Het gemeen, zyn gevoelen grondende op valsche akten, maakt S. Petronilla, of Petrina, tot eene dochter van den H. Petrus, en zy wordt als zodanig opgegeven in de meeste Martyrologen; maar men vindt 'er niets van in zekere gedenkschriften. Men kan niet ontkennen, dat Petrus getrouwt is geweest, dewyl de H. Schrift van zyne vrouwe en van zyne schoonmoeder spreekt. Men zeide ten tyde van Augustinus, dat Petrus eene dochter gehad hadde, die hy genezen hadde van de geraaktheit; maar deze oudvader merkt aan, dat zulks alleen gegrond was op het getuigenis van apocryphe boeken. Alles wat van Petronilla gezegt wordt is zonder eenigen grondt. Men vierde eertyds te Rome het feest van eene Roomsche maagdt, Petronilla genoemt, zelfs eer men geloofde dat zy de dochter van den H. Petrus was. *Actes supposez de Marcel. Actes de S. Nerée & de S. Achillée. Clem. Alexandr. Strom. l. V. & VII. Augustin. contra Adimant. c. 17. Mem. Eccles. de Tillemont T. I. Baillet Vies des Saints.*

PETRUCCI, (ALFONSUS) kardinaal, bisschop van Saono, in Toskane, was een zoon van PANDOLPHUS PETRUCCI, heer van Siena. Paus Julius de II gaf hem den kardinaalshoedt in den jare 1511. Deze kardinaal was de broeder van BORGHESE PETRUCCI, die op zynen vader volgde in de heerlykheit van Siena, doch een van zyne neven ontnam hem dezelve wel haast met hulp van paus Leo den X. De kardinaal Petrucci was zo misnoegt over dit gedrag van den paus, dat hy den zelven van het leven wilde doen beroven. Maar de zamenzwering ontdekt zynde, wierdt hy in verzekering genomen, en gedurende den nacht in de gevangenis verwurgt, in den jare 1517. De geen, die zich met hulp van den paus meester maakte van Siena, was RAPHAEL PETRUCCI, een byzonder vriendt van dezen paus, die hem gouverneur maakte van het kasteel S. Angelo, bisschop van Grosetto, en naderhandt kardinaal in den jare 1517. Hy stierf te Bibiano, naby Siena, den 17 September des jaars 1522. *Guicciard. l. XIII. & XIV. Paul. Jov. in Vita Leon. X. Bembus in Epist. Cabrera in Elog. Card. Onuphr. Aubery.*

PETRUCCI, (ANTONELLO) geboortig van Tiano, in het landschap van Lavora, maakte zich bekend by Alphonsus den I koning van Napels, door de tusschenkomst van zynen sekretaris Johannes Olzina. Na de doodt van dezen prins was hy zelf sekretaris van Ferdinand den I, zynen opvolger, regeerde een langen tydt onder den zelven als eerste staatsbediénaar, en vermaagschapte zich met de grootste geslachten van den Staat. Maar zyne stoutheit wierdt onverdraaglyk aan al de wereldt, en bragt hem in ongunst by den koning. Petrucci zich hier op gevoegt hebbende by François Coppola, maakte eene zamenzwering tegen zynen vorst, en verwekte beroerten in het koninkryk, welke de koning stilde, doende den verrader gevangen nemen. Zyn proces wierdt hem gemaakt, waar in hy overtuigt wierdt van de misdaadt van gekwetste hoogheit, en veroordeelt om het hoofdt afgehouwen te worden, het welk volbragt wierdt den 15 May des jaars 1487. *Du Puy Hist. des Favoris.*

PETRUCCI, (PETRUS MATTHIAS) een beroemd kardinaal, bisschop van Jesi, was uit een goed geslachte te Jesi in 't Mark van Ancona den 30 May des jaars 1636 geboren. Hy hadt zich

zich van zyne jeugdt af wel aan het geestelyke leven toegewyd; doch leefde in den beginne een weinig vry. Doch wanneer de kardinaal Alderamus Cibo, die toen zyn bisschop en patroon was, hem dikwils bestrafte, wierdt hy zo omzichtig en oplettende, dat de gemelde kardinaal zich daar over verwonderde. Hy begaf zich aldaar onder de vaders van het Oratorie van S. Philippus Neri, en volgde eindelyk op dezen kardinaal in het bisdom van Jesi, welke prelaat hem ook zo wel aanbeval aan den paus Innocentius den XI, dat die hem in den jare 1686 den 11 September kardinaal maakte; niettegenstaande hy het hieldt met D. Michaël Molinos, het hoofdt der Quietisten, en lang van te voren, toen hy noch wereldlyk priester was, eene grote verzameling van geestelyke brieven en mistyke verhandelingen hadt uitgegeven. De zelve wierden door de Inquisitie benevens die van Molinos onderzocht, en Petrucci verdedigde zich zodanig, en droeg zich in de ganſche zaak zo wel, dat hy kort daar na het bisdom van Jesi verkreeg. Doch hoewel de Inquisitie niet alleen Petrucci, maar ook Molinos hare goedkeuring verleent hadde, zo rustten doch hunne vyanden niet, tot dat zy het zo verre bragten, dat zy in den jare 1684 wederom voor de Inquisitie getrokken wierden. Petrucci wist zich met zo veel beleidt en voorzichtigheit te verantwoorden, dat men hem kort daar na vryſprak. Molinos wierdt echter in May des jaars 1685 door de Inquisitie in verzekering genomen, en daar mede was alles in stilte, tot dat op den 9 February des jaars 1687 deze zaak wederom als een vuur uitborst. Wanneer Petrucci te Rome kwam om den kardinaalshoedt te ontfangen, zag hy zich door de Inquisitie gedwongen zyne gevoelens af te zweren, en zyn gedrag in zyn bisdom wierdt naaukeurig onderzocht. Zyne boeken, die hy over de *Theologia contemplativa* hadt laten drukken, wierden scherpelyk verboden, en na dien tydt moest hy lange te Rome blyven, daar hy eenzaam leefde, en mogt ook niet wederom naar zyn bisdom keren voor in Maart des jaars 1694. Hy stierf den 5 July des jaars 1701 te Montefalco. Zyne geestelyke zendbrieven, als mede zyne verhandeling van de ongeregelde gemoedsbewegingen en deugdelyke daden, zyn in 't Hoogduitsch overgezet. *Burnets Verhaal van de Quietistery. Arnold Hist. Theol. Myst. pag.* 384.

PETRUS, een der vertrouwdste Apostelen des Heilands, en naar het gevoelen van de Roomsche kerke de prins van hen allen, was te Bethsaida, in Galilea, ten minste 10 jaren voor de geboorte des Heilands, naar het gevoelen der geleerden, geboren. Hy was een zoon van Jonas, en een broeder van Andreas den Apostel. Zyn eerste naam was *Simeon*, of *Simeon*, waar toe hy van den Heilandt den bynaam van *Cephas* verkreeg, dat is *Petrus* in 't Griekſch, het welk een *steen* of een *rots* betekent. Men vermoedt, dat Petrus eerst een leerling van Johannes geweest is, doch naderhandt door zynen broeder Andreas tot Christus gebragt wierdt. Petrus was getrouwt en hadde zyn huis, zyne schoonmoeder en zyne vrouw te Capernaum aan het meir van Genezareth. Andreas, het eerst geroepen zynde, bragt, als reets gezegt is, zynen broeder, dien hy ontmoette, by Christus. De Heilandt, Petrus aanziende, zeide tot hem: *Gy zyt Simon, de zone Jona: gy zult genaamt worden Cephas*, 't welk overgezet wordt *Petrus*. Na dat zy eenen dag overgebragt hadden met Christus, keerden zy weder tot hunne gewone bezigheit van het visschen. Men gelooft ondertusschen, dat zy met hem waren op de bruiloft te Cana in Galilea. Op het einde van het zelfde jaar gebeurde het dat Christus aan den oever van het meir Genezareth zynde, Petrus en Andreas zag, bezig zynde met de visschery en om hunne netten te wasſen, en hy tradt in hun vaartuig, en predikte uit het zelve tot de menigte van het volk, dat hem gevolgt was. Vervolgens geboodt hy Petrus, die met zyne medgezellen den ganſchen nacht over gevischt en niet gevangen hadde, dat hy zoude afsteken en het net uitwerpen, en zy vingen zo veel dat het net scheurde, en beide de schepen van Petrus en Andreas, en van Jacobus en Johannes vervult wierden van dezen vangst. En Petrus met de genen, die by hem waren, hier door verbaast zynde, viel aan de voeten van Jesus, zeggende: *Heere, gaat uit van my, want ik ben een zondig mensch.* Doch Jesus zeide: *Vreest niet: van nu aan zult gy menschen vangen.* En zy verlieten hunne schepen en netten en volgden hem. Eenigen tydt daar na, Jesus wederom te Capernaum gekomen zynde, ging in 't huis van Petrus, en genas zyn wyfs moeder van de koorts. Weinig tyds daarna, voor het Paaschfeest van het volgende jaar, Jesus in Galilea gekeert zynde, verkoos, na dat hy den ganſchen nacht in het gebedt hadde overgebragt, zyne twaalf Apostelen, onder welke Petrus de eerste genoemt wordt. Van dien tydt af wierdt Petrus met de zonen van Zebedeus altoos mede genomen by zyne geheimste en voornaamste verrichtingen. Wanneer de Heilandt op eenen nacht op de wateren van het meir van Genezareth wandelde, verzocht Petrus tot hem te mogen komen, het welk Jesus hem toestont; doch uit het schip gekomen zynde, en den groten windt ziende, wierdt hy bevreest; en beginnende te zinken, riep hy: *Here, behoudt my.* Doch Christus hem oprechtende zeide: *Gy kleingelovige, waarom hebt gy gewankelt?* Vervolgens aan de andere zyde van het meir gekomen zynde, en de schare, die hy des daags te voren aan de andere zyde van het meir gespyst hadde, te Capernaum by hem gekomen zynde, sprak hy met haar van zyn ligchaam en bloedt, dat hy te eeten en te drinken moest geven aan de zynen, waar door zy geërgert wierden, en vele van zyne discipelen hem verlatende, vroeg hy aan zyne Apostelen, of zy niet mede wilden weggaan; doch Petrus voor hen allen antwoordende zeide: *Heere, tot wien zullen wy henen gaan? gy hebt de woorden des eeuwigen levens*, enz. Wanneer Jesus op eenen tydt gekomen was in de landstreke van Cesarea Philippi, vroeg hy aan zyne Apostelen, wie men zeide dat hy was: en zy zeiden: *Zommigen Johannes de Doper, en anderen Elias, en anderen Jeremias, of een van de propheten.* En Jesus zeide: *Maar gy, wie zegt gy dat ik ben?* Petrus antwoordde: *Gy zyt de Christus, de Zoon des levendigen Gods.* Jesus voerde hem wederom te gemoet: *Zalig zyt gy, Simon Jona zoon: want vleesch en bloedt heeft u dat niet geopenbaart, maar myn Vader, die in de Hemelen is. En ik zegge u ook, dat gy zyt Petrus, en op deze Petra zal ik myne gemeente bouwen, en de poorten der helle zullen de zelve niet overweldigen. En ik zal u geven de sleutelen van het koninkryke der Hemelen, en wat gy zult binden op aarde, zal in de hemelen gebonden zyn. En wat gy ontbinden zult op aarde, zal in de hemelen ontbonden zyn.* Christus begon hier op aan zyne discipelen te vertonen, dat hy opgaan moeste naar Jeruzalem, daar hy zoude lyden en gedood worden, en weder opstaan ten derden dage. Doch Petrus bestrafte Christus hier over, en riedt hem zulks af, zeggende: *Heere, zyt u zelf genadig; dit zal u geenzins geschieden.* Maar Jesus, zich omkerende, zeide tot Petrus: *Gaat weg achter my, Satana, gy zyt my een aanstoot: want gy verzint niet de dingen die Gods zyn, maar die der menschen zyn.* En het geschiedde eenige dagen (Mattheus zegt zes, en Lucas omtrent acht) daar na, dat de Heilandt met hem nam Petrus en Jacobus, en Johannes zynen broeder, en bragt hen op een hogen berg alleen. En hy wierdt voor hen verandert en verheerlykt van gedaante; en van hen wierden gezien Mozes en Elias, met hem sprekende. En Petrus zeide tot Jesus: *Heere, het is goed dat wy hier zyn, zo gy wilt laat ons hier drie tabernakelen maken, een voor u, een voor Mozes, en een voor Elias.* Wanneer Jesus van daar wederkeerde naar Capernaum, twistten de discipelen op den weg, wie van hen de grootste zoude zyn in het koninkryke der Hemelen, dat zy dachten naby te zyn. Jesus kwam ondertusschen met Petrus te Capernaum voor de andere discipelen; en de genen, die de didrachmen of den halven sikkel hoofdgeldt ontfingen voor den tempel, vroegen aan Petrus of zyn meester niet betaalde. Jesus geboodt hier op aan Petrus zyn angel in de zee te werpen, en met het gene hy in den mondt van den eerst opkomenden visch vinden zoude voor hen beide te betalen. Petrus gehoorzaamde, en vondt in den mondt van den visch eenen stater of sikkel, waar mede hy betaalde. Ondertusschen kwamen ook de Apostelen, en Jesus vroeg hen waar van zy met malkanderen gehandelt hadden op den weg, gaf hen heerlyke lessen en vermaningen tot nedrigheit; tonende dat hy wel bewust was van alles wat zy op den weg gesproken hadden. Jesus op eenen tydt sprekende van de vergiffenisse der beledigingen, vroeg Petrus hoe menigmaal men vergeven moest, en of men zulks zevenmaal moest doen; en Jesus antwoordde hem: *Ik zegge u niet zevenmaal, maar zeventigmaal zevenmaal.* In eene andere gelegenheit, wanneer de Heilandt sprak van de gevaarlykheit der rykdommen, zeide Petrus: *Ziet wy hebben alles verlaten, en zyn u gevolgt; wat zal ons dan geworden?* Jesus antwoordde: *Voorwaar ik zegge u, dat gy die my gevolgt zyt, in de wedergeboorte, wanneer de Zone des menschen zal gezeten zyn op den throon zyner heerlykheit, gy ook zult zitten op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls. En wie de zynen of het zyne verlaten zal hebben om myns naams wille, die zal honderdvoud ontfangen, en het eeuwige leven beërven. Maar vele eersten zullen de laatsten zyn, en vele laatsten de eersten.* Des dingsdags voor het Paaschfeest toonde Petrus aan den Zaligmaker den vygeboom, dien hy den vorigen dag gevloekt hadde, en die verdort was. Des donderdags wierdt Petrus met Johannes gezonden om alles te bereiden tot het Pascha; en Jesus des avonds met zyne Apostelen in de stadt gekomen zynde, en aan tafel zittende, wanneer hy sprak van den gene die hem verraden zoude, deedt Petrus een teken aan Johannes dat hy vragen zoude wie het was. Na het avondmaal, dewyl de Apostelen in twist waren wie van hen scheen de meeste te zyn, leide de Heilandt zyne klederen af, en een linnen doek nemende omgordde hem zelven; daar na wiesch hy de voeten der Apostelen, die met den linnen doek afdrogende: en tot Petrus komende, zeide die tot hem: *Heere, zult gy my de voeten wasſen?* Jesus antwoordde: *Dat ik doe weet gy nu niet, maar gy zult het na dezen verstaan.* Petrus zeide: *Gy zult myne voeten niet wasſen in der eeuwigheit.* Doch Jesus zeide tot hem: *Indien ik u niet wasse, gy hebt geen deel met my.* Toen antwoordde Petrus: *Heere, niet alleen myne voeten, maar ook de handen en het hoofdt.* Niet lang daar na zeide de Zaligmaker tegen hem: *Simon, Simon, ziet de Satan heeft ulieden begeert, om te ziften als de tarwe; maar ik hebbe voor u gebeden, dat uw gelove niet ophoude: en gy, als gy eens zult bekeerd zyn, zo versterkt uwe broeders.* Petrus vroeg vervolgens aan den Heilandt waar hy henen ging; en betuigde dat hy bereid was met hem in de gevangenisse en in de doodt te gaan. Maar Jesus voorzeide aan Petrus, dat hy hem in die zelve nacht driemaal zoude verloochenen voor het hanengekraai. Na het zingen van den lofzang ging Jesus met zyne Apostelen in den hof van Gethsemane, en nam Petrus, Jacobus, en Johannes met zich alleen dieper in den hof, op dat zy getuigen zouden zyn van zyne bittere zielsmarten. Petrus, die zo veel moeds betuigt hadde, viel ondertusschen in slaap met de andere Apostelen, waarom de Zaligmaker tot hem zeide: *Simon, slaapt gy? kunt gy niet een ure waken?* Judas met de krygsknechten gekomen zynde om Jesus te vatten, trok Petrus zyn zwaardt, en hieuw eenen dienaar des Hogepriesters, Malchus genoemt, het regter oor af. Maar Jesus geboodt hem zyn zwaardt op te steken, en genas terstondt het oor van Malchus. Petrus volgde den Heilandt van verre tot aan het huis van Cajaphas, en ging zelf daar in, door middel van een ander discipel, die in dat huis bekent was. De soldaten en de dienaars, die Jesus gevangen hadden, vuur gemaakt hebbende, mengde Petrus zich onder hen om zich te warmen, en eene dienstmaagdt, hem sterk aanziende, zeide:

Zekerlyk deze mensch was met Jesus van Nazareth. Petrus antwoordde: *Ik weet niet wat gy zegt, ik kenne dien mensche niet.* Een oogenblik daar na ging hy in de voorzale, en terstondt kraaide de haan. Een weinig daar na zeide eene andere dienstmaagdt tegen de genen, die tegenwoordig waren: *Deze mensch was met Jesus van Nazareth.* Petrus loogchende het met eenen eedt. Omtrent een uur daar na verzekerde een van het gezelschap dat Petrus een discipel van Jesus was. De anderen bevestigden zulks, en zeiden dat hy zekerlyk van zyn gevolg was, en dat zyne spraak zelfs hem kenbaar maakte voor een Galileër. Eindelyk vroeg een van hen, die maagschap was van Malchus, welken Petrus gekwetst hadde, *Heb ik u niet met hem gezien in den hof?* Petrus loogchende het wederom met eede, betuigende dat hy dien mensche niet kende. En ter zelver tydt kraaide de haan voor de twede maal. En Jesus, die naby was, keerde zich om, en zag Petrus aan; en Petrus wierdt gedachtig dat Jesus tot hem gezegt hadde, dat eer de haan tweemaal kraaide, hy hem drie maal zoude verloogchenen, en naar buiten gaande weende hy bitterlyk. Het is waarschynlyk dat hy zich verborgen gehouden heeft, en in tranen geweest is gedurende den verderen tydt van het lyden van Christus, dat is te zeggen den ganschen volgenden vrydag en zaturdag. Ja men heeft aangemerkt, dat hy door de hete tranen, die hy zo overvloedig over zyn droevigen val vergoten hadde, gansch rode en bedurve oogen bekomen hadde. Maar Christus des zondags opgestaan, en Maria naar het graf gegaan zynde, vondt aldaar het ligchaam van Jesus niet, en kwam vaardiglyk in de stadt, om aan Petrus en Joannes te zeggen, dat men hunnen meester weggenomen hadde, en dat zy niet wist waar men hem gebragt hadde. Petrus en Joannes liepen derwaarts. Joannes kwam het eerst, maar ging niet in het graf. Petrus kwam daar na en ging in het graf, daar hy de doeken zag leggen waar in het ligchaam was gewonden geweest. Joannes ging vervolgens mede in het graf: waar na zy wederkeerden naar Jeruzalem, niet wetende wat van dit alles was. Maar een engel verscheen aan de vrouwen, die des morgens vroeg tot het graf kwamen, en beval haar de tyding van Jesus opstandinge te brengen aan de Apostelen, en in het byzonder aan Petrus. En op den zelfden dag verscheen de Zaligmaker ook aan Petrus, als om hem te troosten, en te verzekeren dat hem zyne bekeering aangenaam was. Wat deze verschyning van den Heilandt aan Petrus betreft, men gelooft met veel waarschynlykheit, dat de zelve geschied is op den weg naar Emmaus, en dat Petrus en Cleopas de twee discipelen waren, die naar dat vlek wandelden, wanneer Jesus by hen kwam, en hen bestrafte over hun ongelove, hen aantonende uit alle de propheten, dat de Christus hadde moeten lyden, en alzo in zyne heerlykheit ingaan: waar na hy in het breken des broods aan hen bekend wierdt. Wanneer men de byzondere verhalen van Marcus, Lucas en Paulus van de verschyningen van Christus na zyne opstandinge wel aanmerkt, en met malkanderen vergelykt, zal de aangemerkte waarschynlykheit van de verschyning aan Petrus veel grondt vinden. Want behalven de verschyning aan Maria, blykt uit het verhaal van Marcus, dat de verschyning van Christus aan de Emausgangers de eerste en eenige is geweest voor die, welke voor de eerste reize gebeurde aan de vergaderinge der Apostelen, wanneer Thomas niet by hen was: en Paulus *I Corinth. XV.* 5. sprekende van eene verschyninge van Christus voor die, welke geschiedde aan de Apostelen, zegt, dat hy is van Cephas (Petrus) gezien. Lucas spreekt, wel aangemerkt zynde, zo weinig als een der andere Euangelisten van eene byzondere verschyning van Christus aan Petrus voor dat hy zich vertoonde aan het gezelschap der Apostelen: maar hy verhaalt zeer omstandig het voorgevallene op de reize naar Emmaus, zonder nochtans den reisgezel van Cleopas te noemen; zo dat het geen strydigheit heeft te stellen, dat Petrus een van die reizigers was; want Marcus noemt geen van hen beide met name; Lucas noemt niemandt dan Cleopas, en Paulus spreekt alleen van Petrus. Ondertusschen zoude men uit het verhaal van Lucas in den eersten opslag schynen te moeten besluiten, dat Petrus geen van deze wandelaars was geweest, alzo de Apostelen op hunne wederkomst van Emmaus tegen hen gezegt zouden hebben: *De Heere is waarlyk opgestaan, en is van Simon gezien.* Doch vooronderstelt zynde, gelyk om de gemelde redenen van waarschynlykheit mogelyk zoude mogen geschieden, dat Petrus met Cleopas was geweest; zo zoude men kunnen denken, dat de Apostelen van te voren Petrus met dat treurig en droevig wezen gezien hebbende, door de droefheit en grote bekommering, waar in hy noch was toen hy naar Emmaus ging, en hem nu met Cleopas zo blymoedig en verheugt ziende, niet by wyze van verhaal, tegen deze vrolyk wederkerende wandelaars de gemelde woorden tot hunne vertroostinge gezegt hebben; maar veel eer, dat de Apostelen, zelfs noch in droefheit en onzekerheit zynde, om dat zy het getuigenis van Maria niet gelooft hadden, nu Petrus en Cleopas met zulk een veranderd gelaat en met zo groot eene blydschap ziende wederkeren, vermoed hebben wat 'er gebeurt was, en dierhalven met verwondering en blydschap onder en tegen malkander uitgeroepen hebben: *De Heere is waarlyk opgestaan, en is van Simon gezien.* Petrus eenige dagen daar na, volgens het gebodt van Jesus, wedergekeert zynde naar Galilea, en visschende in de zee van Galilea, of in het meir van Genezareth, met eenige andere Apostelen, zo verscheen Jesus hen in den morgenstondt op den oever, en beval hen hun net uit te werpen aan de regter zyde van het schip, alzo zy in dien nacht niets gevangen hadden; en zy vingen zo veel, dat zy het net niet konden voorttrekken van wegen de menigte der visschen. Joannes dan zeide tegen Petrus: *Het is de Heere.* Petrus, horende dat het de Heere was, omgordde het opperkleedt, want hy was naakt, en wierp hem zelven in de zee, om by Christus te komen. Wanneer nu de anderen het schip aan den oever gebragt hadden, daar zy naby waren, slepende het net met de visschen, zo hieldt hy het middagmaal met hen. Na de maaltydt gaf Jesus gelegenheit aan Petrus, om in tegenstelling van zyne drievoudige verloogchening eene drievoudige belydenisse te doen van zyne liefde, in tegenwoordigheit der andere Apostelen: want hy zeide tegen hem: *Simon Jona zoon, hebt gy my liever dan deze?* Hy zeide tot hem: *Ja, Heere, gy weet dat ik u lief hebbe.* Jesus zeide tot hem, *weidt myne lammeren.* Jesus vroeg ten twedemaal, *Simon Jona zoon, hebt gy my lief?* Petrus antwoordde, *Ja, Heere, gy weet dat ik u lief hebbe.* Hy zeide tot hem, *hoedt myne schapen.* Jesus vroeg ten derdemaal, *Simon Jona zoon, hebt gy my lief?* Petrus wierdt bedroeft, om dat hy ten derde maal vroeg, hebt gy my lief? en zeide tot hem, *Heere, gy weet alle dingen, gy weet dat ik u lief hebbe.* Jesus zeide tot hem: *Weidt myne schapen. Voorwaar, voorwaar zegge ik u, toen gy jonger waart, gorddet gy u zelven, en wandeldet aluaar gy wildet, maar wanneer gy zult oud geworden zyn, zo zult gy uwe handen uitstrekken, en een ander zal u gorden, en brengen waar gy niet wilt.* Jesus gaf hier mede te kennen welk eene doodt hy sterven zoude, en belastte hem te volgen. Petrus zag hier op Joannes volgen, en zeide tegen Jesus: *Heere, maar wat zal deze?* Jesus zeide tot hem: *Indien ik wil dat hy blyve tot dat ik kome, wat gaat het u aan? volgt gy my;* hem niet willende zeggen op wat wyze Joannes sterven zoude. Na dat Christus ten hemel gevaren was, en de Apostelen getuigen waren geweest van zyne hemelvaart, keerden zy naar Jeruzalem om den H. Geest te verwachten, dien de Heilandt hen belooft hadde; en zy bleven alle eendragtelyk volhardende in 't bidden en smeken, met de vrouwen, en met Maria, de moeder Jesus, en met zyne broederen, tot dat de H. Geest op hen nederdaalde in de gedaante van vurige tongen. Gedurende dezen tusschentydt stelde Petrus aan de vergadering der Apostelen en gelovigen voor, om de plaats, welke de verrader Judas door zyne doodt open gelaten hadde in het Apostelschap, te doen vervullen. Dit voorstel wierdt van allen goedgekeurt, en men benoemde twee personen, Joseph Barsabas, en Matthias; en na dat zy gebeden hadden, wierpen zy het lot; en het lot viel op Matthias, die van toen af onder de twaalf Apostelen gerekent wierdt. Op den tienden dag na de hemelvaart des Heilands, de H. Geest nedergedaalt zynde op de Apostelen, en op de genen, die met hen vergadert waren, en hen vervult hebbende met bovennatuurlyke gaven, en bovenal met de gave der talen, zo betuigden alle de genen, die getuigen waren van dit wonderwerk, dieswegens hunne verwondering; en dewyl het de dag van 't Pinxterfeest was, en dat 'er toen te Jeruzalem Joden waren uit alle de Oostersche provincien, zo konden zy niet begrypen hoe deze lieden, die meest Galileërs waren, de talen van alle deze Heidenen spraken. Eenigen zeiden, dat de Apostelen vol waren van zoeten wyn. Maar Petrus het woordt nemende, zeide, dat het gene zy zagen gene uitwerking konde wezen van de dronkenschap, maar dat dit de vervulling was van de belofte, welke Godt gedaan hadde door den propheet Joël, van zynen geest uit te storten over alle vleesch, en den prophetischen geest te geven aan zonen en dochteren, aan jongelingen en ouden, aan dienstknechten en dienstmaagden, enz. Hy sprak vervolgens met hen van Jesus Christus, en zeide dat hy de waarachtige Messias was, en dat hy opgewekt was gelyk de H. Schriftuur het voorzegt hadde, verklarende dat hy en de andere Apostelen getuigen waren zyner opstandinge; dat hy ten hemel gevaren was; en dat hy hen den H. Geest gezonden hadde, waar van zy de uitwerking voor hunne oogen zagen, door de gave der talen, waar mede zy zo schielyk waren vervult geworden. En de genen die dit hoorden wierden verslagen, en zeiden tegen Petrus en de andere Apostelen: *Wat zullen wy doen, mannen broeders?* Petrus antwoordde: *Bekeert u, en een iegelyk van u worde gedoopt, en gy zult de gaven des H. Geestes ontfangen.* Hy onderwees hen dan, en doopte hen; en daar waren 'er op dien dag drie duizent die het gelove omhelsden. Eenige dagen daar na, Petrus en Joannes opgaande naar den tempel, omtrent de ure des gebeds, zynde de negende ure, vonden zy aan de deure des tempels eenen man, die meer dan veertig jaren oud was, en van zyne geboorte af zo lam dat hy niet gaan konde. Deze man, Petrus en Joannes ziende, verzocht hen om een aalmoes. Doch Petrus zeide tegen hem: *Goudt en zilver heb ik niet, maar het gene ik hebbe geef ik u in den name Jesu Christi des Nazareners, staat op, en wandelt.* En hy terstondt opspringende, ging met hen in den tempel lovende Godt. En hy hieldt zich by Petrus en Joannes, en verhaalde aan het volk, dat te zamen liep, wat hem gebeurt was. Doch Petrus het woordt nemende, zeide tegen al het volk, dat zy door hunne eige kracht dit wonderwerk niet gedaan hadden, waar over zy zich verwonderden; en dat het door de kracht van Jesus Christus was dat deze man de genezing ontfangen hadde. Hy vertoonde hen vervolgens het misdryf, dat zy begaan hadden met Jesus Christus te doen sterven, die de Zaligmaker der wereldt en de Messias was; en na dat hy hen aangetoont hadde dat de Christus, volgens alle de prophetien, sterven moest, vermaande hy hen tot bekeering, en om met de doodt des Zoons Gods hun voordeel te doen. Zy spraken noch tot het volk, wanneer de priesters, en de hoofdman des tempels, en de Sadduceën kwamen, en Petrus en Joannes in de gevangenisse stelden tot des anderen daags, want het was reets laat. Doch het getal der genen, die op dien dag bekeert waren door deze twede predikatie van Petrus, was omtrent vyf duizent. En des anderen daags vergaderden de oversten, de ouderlingen, en schriftgeleerden; en beide de Apostelen wierden voor hen gebragt, en men vroeg hen door wat kracht of

door

door wat naam zy dit wonderwerk gedaan hadden. Petrus antwoordde, dat zulks geschied was door den name Jesu Christi des Nazareners, dien zy gekruist hadden, en welken Godt van den doden hadde opgewekt, voorts betuigende, dat deze de hoeksteen was, dien zy verworpen hadden, maar die de eenige was, in wien zy konden hopen zaligheit te vinden. De vrymoedigheit van Petrus en Joannes verbaasde hen; en hen hebbende doen buiten staan, om te overleggen wat zy doen zouden, besloten zy hen te bevelen niet meer te spreken in den naam van Jesus Christus, en hen wederom hebbende doen binnen staan, verboden zy hen iets te zeggen of te leren in zynen naam. Maar Petrus en Joannes zeiden: *Oordeelt gy, of het recht is voor Godt, u lieden meer te horen dan Godt. Want wy kunnen niet laten te spreken het gene wy gezien en gehoort hebben.* Maar zy lieten ze gaan met grote bedreigingen. De beide Apostelen kwamen dan wederom tot de hunnen, en verhaalden hen wat 'er gebeurt was. Deze zulks gehoort hebbende, verheften zy hunne stemmen, en baden Godt hen kracht te geven om het woordt met alle vrymoedigheit te spreken. En als zy gebeden hadden, wierdt de plaats daar zy vergadert waren beweegt; en zy wierden alle vervult met den H. Geest, en spraken het woordt Gods met vrymoedigheit. In dien tydt verkochten verscheide gelovigen hunne goederen, en bragten den prys daar van aan de voeten der Apostelen. Onder dit getal was een man genoemt Ananias en Saphira zyne vrouw, welke met wederzydsche kennisse een gedeelte van den prys van hun landgoedt te rug hielden, en bragten het overige aan Petrus. Ananias kwam eerst, en Petrus zeide tegen hem: *Ananias, waarom heeft de Satan uw herte vervult, dat gy den H. Geest liegen zoudt, en onttrekken van den prys des lands? Gy hebt den mensche niet gelogen, maar Gode.* En Ananias viel terstondt dood neder, en wierdt uitgedragen en begraven. Omtrent drie uren daar na kwam Sapphira zyn wyf in, niet wetende wat 'er gebeurt was, en Petrus zeide tegen haar omtrent het zelfde als tegen haren man, en zy viel terstont aan zyne voeten en gaf den geest. En dit geval verspreidde eene grote vreze over de gansche gemeente, en over alle die het hoorden. En het getal der genen, die geloofden, wiesch dagelyksch; zo dat men de kranken op de straten bragt, op dat wanneer Petrus voorby ging, slechts zyne schaduw iemandt van hen beschaduwen mogte. Toen deden de Hogepriester en die van zynen aanhang, welke waren de Sadduceën, de Apostelen grypen, en in de gevangenisse werpen. Maar een engel opende des nachts de gevangenisse, en leidde hen uit, hen gebiedende in den tempel te gaan om tot het volk de woorden des levens te spreken. Zy gehoorzaamden; en de overpriesters hen in hunne tegenwoordigheit hebbende doen brengen, en hen gevraagt hebbende, waarom zy niet gehoorzaamt hadden aan den last die hen gegeven was, van niet meer te spreken in den naam van Jesus Christus, zo antwoordden Petrus en de Apostelen: *Men moet Gode meer gehoorzamen dan den menschen*, enz. Dit antwoordt vervulde hen met razerny, en zy hielden raadt om hen te doden. Maar Gamaliël deedt hen van besluit veranderen, hen vertonende, dat indien deze zaak van Godt was, het vruchteloos zoude zyn zich daar tegen te stellen; dat indien het niet van Godt was, het van zich zelf verbroken zoude worden. Men hoorde hem, en de Apostelen gegeesselt hebbende, liet men ze gaan, met verbodt van in het toekomende in den naam van Jesus te spreken. Na de marteldoodt van Stephanus begon 'er vervolging te ontstaan tegen de gelovigen te Jeruzalem, en zy wierden genoodzaakt naar verscheide oorden te vluchten. De Apostelen alleen bleven te Jeruzalem. De diaken Philippus naar Samaria gegaan zynde, ontfingen de Samaritanen het woordt des Heren, en velen wierden gedoopt. Toen kwamen Petrus en Joannes aldaar, op dat zy door de oplegging der handen den H. Geest mogten ontfangen. Simon de toveraar, die met de anderen gedoopt was, zich verwonderende over de macht, welke de Apostelen hadden om den H. Geest te geven, wilde de zelve macht kopen, en boodt Petrus geldt aan. Maar Petrus zeide tegen hem: *Uw geldt zy met u ten verderve, om dat gy gemeent hebt dat de gave Gods door geldt verkregen wordt. Gy hebt geen deel noch lot in dit woordt: want uw herte is niet recht voor Godt. Bekeert u dan van deze uwe boosheit, en bidt Godt, of misschien u deze overlegging uwes herten vergeven wierde*, enz. Wanneer de vervolging gestilt was, vertrok Petrus uit Jeruzalem, en van stadt tot stadt de discipelen bezoekende, kwam hy ook tot de Heiligen, die te Lydda woonden. Hy vondt aldaar eenen man genaamt Eneas, die acht jaren was geraakt geweest, en Petrus genas hem en hy stont op. En alle die te Lydda en Sarona woonden, zagen hem, en bekeerden zich tot den Heere. En te Joppe was eene heilige vrouw, Tabitha genoemt, die gestorven zynde terwyl Petrus te Lydda was, zo zonden de discipelen om hem. Petrus kwam terstondt, en in de kamer gegaan zynde daar Tabitha was, deedt hy al het volk vertrekken, en begaf zich tot bidden; vervolgens zich naar het ligchaam kerende, zeide hy, *Tabitha staa op*. En zy deedt hare oogen open, en Petrus gezien hebbende, zat zy over einde. Dit wonderwerk maakte een groot gerucht te Joppe, en was oorzaak dat vele zich bekeerden. En Petrus bleef vele dagen te Joppe by eenen Simon, eenen lederbereider. Te Cesarea van Palestina nu was een hoofdman over hondert, een Godvrezend man, Cornelius genoemt, aan wien door eenen engel gezegt wierdt, dat hy moest zenden naar Joppe, om eenen Petrus, die hem zeggen zoude wat hy doen moest. Cornelius zondt terstondt twee van zyne huisgenoten; en terwyl deze op weg waren, toonde de Here aan Petrus een Goddelyk gezichte, om hem te bereiden om zonder zwarigheit te gaan tot eenen man, die geen Jood was; want tot dien tydt toe was de deure des Euangeliums noch niet geopent voor de Heidenen. Petrus dan op het dak van 't huis zynde om te bidden, zo viel over hem eene vertrekking van zinnen. En hy zag den hemel geopent, en zeker vat tot hem nederdalen, gelyk een groot linnen laken, aan de vier hoeken gebonden, en nedergelaten op de aarde. In het welke waren allerlei dieren, reine en onreine: en hy hoorde eene stemme, welke zeide: *Staa op, Petrus, slagt, en eet.* Maar Petrus zeide: *Geenzins, Heere, want ik hebbe nooit iets onreins gegeten.* De stemme aanwoordde: *'t gene Godt gereinigt heeft zult gy niet gemeen maken.* En dit geschiedde tot driemaal, en het vat wierdt wederom opgenomen in den hemel. En ter zelver tydt kwamen de mannen, die Cornelius gezonden hadde. Zy verhaalden hem wat hunnen meester gebeurt was, en baden hem met hen te gaan naar Cesarea. Des volgenden daags vertrok Petrus met hen, en eenigen der broeders van de stadt Joppe verselden hem. Te Cesarea gekomen zynde vondt de Apostel Cornelius met zyn maagschap en zyne vertrouwdste vrienden byeen vergadert, welke hem verwachtten. Cornelius hem vernomen hebbende, viel aan zyne voeten en aanbadt. Maar Petrus rechtte hem op, zeggende: *Staa op, ik ben ook zelve een mensch.* En tot de genen, die vergadert waren, zeide hy: *Gy weet hoe 't een Jood ongeoorlooft is zich te voegen of te gaan tot eenen vremden: doch Godt heeft my getoont dat ik genen mensche zoude gemeen of onrein heten. Daarom ben ik zonder tegenspreken gekomen, ontboden zynde. Zo vrage ik dan om wat reden gy my ontboden hebt.* Hier op verhaalde Cornelius wat 'er gebeurt was. Waar na Petrus, Godt gedankt hebbende, hen Christus predikte. En terwyl hy noch sprak viel de H. Geest op de genen, die hem hoorden, en zy spraken met vremde talen. Toen zeide Petrus: *Kan ook iemandt het water weren, dat deze niet gedoopt zouden worden, welke den H. Geest ontfangen hebben, gelyk als wy?* En hy geboodt dat men hen doopen zoude in den name des Heren. En Petrus opgegaan zynde naar Jeruzalem, twistten de gelovigen, die uit de besnydenisse waren, met hem, om dat hy ingegaan was tot onbesnedenen en met hen gegeten hadde. Doch de Apostel hen verhaalt hebbende wat 'er gebeurt was, waren zy te vrede, en verheerlykten Godt. Men wil dat Petrus weinig tyds daar na naar Antiochië ging, en aldaar de Christelyke kerk stichtte, waar van hy de eerste bisschop geweest zoude zyn. Chrysostomus zegt dat hy 'er een langen tydt bleef; en men gelooft dat hy aldaar zeven jaren geweest is, niet achter malkander, maar in verscheide reizen, gaande ondertusschen naar Jeruzalem, in de provincien van klein-Asië, in Bithynië, in Cappadocië, en in Pontus, gelyk men besluit uit den brief, dien hy eenigen tydt daar na schreef aan de gelovigen van die provincien. De stichting van de kerke van Antiochië door Petrus heeft geen grondt in de historie des N. Testaments. In het tegendeel blykt uit *Actorum IX.* 32. dat Petrus na de doodt van Stephanus, welke voorviel in den jare 37, niet vertrok uit Judea, Galilea en Samaria; en uit het XI kapittel, dat de kerk van Antiochië gesticht wierdt door eenige discipelen, en dat Barnabas van Jeruzalem derwaarts zondt om deze kerk te bevestigen; het welk niet nodig geweest zoude zyn indien Petrus dezelve alreets gesticht hadde. Men kan niet zeggen dat hy aldaar zeven jaren gebleven zoude zyn, dewyl hy zich te Lydda en te Joppe ophieldt in de jaren 38 en 39, en dat hy in den jare 40 te Jeruzalem kwam. In den jare 42 wierdt hy in de gevangenisse geworpen, en door den engel verlost. Hy kwam eerst te Antiochië na dat het concilie van Jeruzalem gehouden was; en dat was in den zelfden tydt wanneer hem Paulus in het aangezichte tegen stont. Men wil nochtans dat hy van Antiochië naar Rome ging in het 42 jaar van de gemene tydrekening, en het twede der regering van Claudius, omtrent vyf en twintig jaren voor zyn martelaarschap, het welk de tydt is, dien de Roomsche kerk gemeenlyk geeft aan het bisdom van Petrus. Men geeft voor, dat hy, Antiochië verlatende, Ignatius aldaar in zyne plaats stelde. Men zegt ook, dat de Apostel te Rome zynde onder de regering van Claudius, aldaar vriendschap maakte met Philo, een Jood van Alexandrië, en dat hy onderhandelingen met hem hadde. Men heeft ook gemeent, dat de voornaamste oorzaak van zyne reize was om Simon den toveraar te bestryden, die door zyne beguichelingen eene grote menigte verleid hadde, en aldaar zelfs als een Godt geëert wierdt. Petrus te Jeruzalem zynde, wanneer Herodes Agrippa de gemeente vervolgde, en Jacobus den broeder van Johannes met den zwaarde liet doden, wierdt mede in de gevangenisse geworpen, op dat men hem na het Paaschfeest mede doden mogt. En in den zelfden nacht, wanneer Petrus zoude voorgebragt worden voor het volk, sliep hy tusschen twee soldaten, met twee ketenen geboeit, terwyl de wachters voor de deur de gevangenisse bewaarden. Doch een engel des Heeren wekte hem op, verbrak zyne ketenen, opende hem de deure der gevangenisse, en geleidde hem door eene straat. Hier op verliet hem de engel; en Petrus, die tot dien tydt toe gemeent hadde dat hy een gezichte zag, bemerkte dat hy waarlyk door den engel des Heeren verlost was. Hy ging naar het huis van Maria, de moeder van Johannes, die toegenaamt was Marcus, daar vele te zamen vergadert en biddende waren, en als hy geklopt hadde, kwam een dienstmaagdt, Rhode genoemt, aan de deur, en gehoort hebbende aan de stem, dat het Petrus was, dede zy van blydschap niet open, maar boodschapte dat hy 'er was: doch de genen, die haar hoorden, wilden zulks niet geloven, en zeiden: *Het is zyn geest:* maar eindelyk, dewyl hy aanhieldt met kloppen, deedt men hem open, en hy verhaalde hen het gene hem gebeurt was. Hy vertrok uit Jeruzalem naar eene andere plaatse: maar men verhaalt niet wat hy deedt tot op het concilie van Jeruzalem, dat gehouden wierdt omtrent den jare 51.

te 51. Men wil dat het waarſchynlyk is, dat hy in dien tuſſchentydt voor de twede reize naar Rome gereiſt zoude zyn; hoewel anderen verhalen dat hy toen voor de eerſte maal derwaarts trok. Men gelooft ook dat hy toen uit die ſtadt zyn eerſten zendbrief ſchreef. Hy is gedagtekent uit Babylon, dat is te zeggen uit Rome, gelyk de ouden het zelve uitgelegt hebben. Doch daar is in waarheit gene waarſchynlykheit noch noodzaaklykheit om het zelve aldus op te vatten, en men zoude gene redenen kunnen vinden, waarom men niet zoude mogen geloven dat de Apoſtel tot Babylon toe gereiſt, en van daar geſchreven zoude hebben. Deze brief is gericht aan de gelovigen, die verſtrooit waren in Pontus, Galatië, Cappadocië, Aſië, en Bithynië. Hy is inzonderheit betrekkelyk op de bekeerde Joden, hoewel hy ook ſpreekt tot de gelovigen uit het Heidendom. Hy wierdt afgezonden door Silvanus, welken men gelooft de zelfde te zyn, die in de Handelingen der Apoſtelen zo bekent is onder den naam van Silas. Hy is geſchreven in het Griekſch, en men beſpeurt in den zelven eene ongemene kracht en vurigheit. Men zegt dat Petrus genoodzaakt wierdt uit Rome te vertrekken, door het bevel dat de keizer Claudius gaf aan alle de Joden om die ſtadt te verlaten, ter oorzake van de beroerten, die zy geduriglyk aldaar verwekten, aangehitſt, zegt Suetonius, door een *Chreſt*, verſtaande miſſchien door dezen naam J. C. De Apoſtel kwam wederom in Judea, daar men het concilie van Jeruzalem hieldt, op het welke Petrus met de Apoſtelen de zaak, waar over gehandelt wierdt, rypelyk onderzocht en overwogen hebbende, met veel wysheit voorſtelde, dat Godt zyn Heiligen Geeſt en het gelove aan de Heidenen gegeven hebbende, gelyk aan de Joden, zonder aanneming van perſonen, men aan de nieuwbekeerden het juk van de plechtigheden der wet niet moeſt opleggen, dat de bekeerde Joden, noch hunne vaders hadden kunnen dragen, dewyl zy geloofden door de genade des Heeren Jeſu Chriſti zalig te zullen worden, op de zelfde wyze als de Heidenen. En na dat Barnabas en Paulus vertoont hadden wat tekenen en wonderen Godt door hen verricht hadde onder de Heidenen, onderſteunde Jacobus de Kleine het gevoelen van Petrus, en het concilie beſloot, dat men den Chriſtenen uit de Heidenen gene nieuwe verplichting zoude opleggen, maar hen alleen bevelen zich te onthouden van het gene den afgoden geoffert is, van bloedt, van het verſtikte, en van hoerery. Men ſchreef dit beſluit van het concilie aan de gelovigen van Antiochië, om dat de twiſt over deze zake by hen begonnen was. Petrus eenigen tydt daar na te Antiochië gekomen zynde, terwyl Paulus en Barnabas aldaar waren, at met de bekeerde Heidenen, zonder zich te bekreunen met de onderſcheiding der ſpyzen, welke aangetekent was in de Joodſche wet. Maar wanneer zommige Chriſtenen uit de Joden van Jeruzalem gekomen waren, ſcheidde hy zich af uit vreze voor de zelve; en de andere Joden veinſden met hem: zo dat ook Barnabas mede afgetrokken wierdt door hunne veinzery. Maar Paulus ziende dat zy niet recht wandelden naar de waarheit des Evangeliums, wederſtondt Petrus in het aangezicht, en beſtrafte hem in aller tegenwoordigheit, zeggende: *Indien gy, die een Jood zyt, naar de Heidenſche wyze leeft, en niet naar de Joodſche wyze, waarom noodzaakt gy de Heidenen naar de Joodſche wyze te leven?* De oudvaders Auguſtinus en Hieronymus hebben verſchil gehad over deze beſtraffing van Petrus door Paulus, gelyk men in de brieven van beide die vaders kan zien. Men weet niet de omſtandigheden van het leven van Petrus ſedert den jare 51, wanneer het concilie te Jeruzalem gehouden wierdt, tot zyne laatſte reize naar Rome, eenigen tydt voor zyne doodt. Hy wilde toen, door openbaringe verſtaan hebbende dat de tydt van zyn doodt aanſtaande was, ſchryven aan de gelovigen, die hy bekeert hadde, en hen de waarheden erinneren waar in hy hen onderwezen hadde. Hy zondt hen dan zyn tweden brief, in welken hy hen vermaant om te volharden in de lere der Apoſtelen, en in de oefening van goede werken; zonder zich te laten verleiden door de valſche leeraars. Hy ſpreekt met lof van de brieven van Paulus, waar in hy nochtans zegt dat zommige dingen bezwaarlyk te verſtaan zyn, welke de onverſtandige en onvaſte menſchen toen al verdraaiden, gelyk de andere ſchriften, tot hun eigen verderf. Men heeft gedurende eenigen tydt aan de Kanonykheit van dezen brief getwyfelt, waar in men dacht eenen ſtyl te vinden, welke verſchilde van dien van den eerſten brief. Maar deze verſchillendheit kan ontſtaan zyn door de verſcheidenheit der tolken of taalsmannen; want de ouden verhalen dat de Apoſtel, behalven Marcus, die men wil dat den eerſten brief hadt helpen opſtellen, ten opzichte van de uitdrukkingen, ook noch tot zynen tolk hadde Glaucias, dien de aartsketter Baſilides zich beroemde tot meeſter gehad te hebben. Ondertuſſchen blykt uit den text zelfs, dat hy door Petrus geſchreven is, dewyl hy, gelyk de eerſte brief, gericht is aan de bekeerde Joden, die in de provinciën van Aſië verſtrooid waren, en dat de ſchryver zegt, dat het de twede brief is, dien hy hen ſchryft, en zich voor Petrus doedt kennen, niet alleen in het opſchrift, maar ook in verſcheide plaatſen van den zelven. Hy wordt ook onder den naam van Petrus gevonden in alle de oude lyſten der gewyde boeken, en onder zynen naam bygebragt door alle de oude Chriſten ſchryvers. Men wil dat Petrus en Paulus omtrent den zelfden tydt te Rome kwamen, dat is te zeggen omtrent den jare 65. Zy deden aldaar vele wonderwerken en bekeerden 'er velen. Simon de toveraar volhardde noch met het volk te verleiden door zyne betoveringen, en men verhaalt, dat een jongeling van een aanzienlyk geſlachte geſtorven zynde, eenige der bloedverwanten den zelven door Petrus, en anderen door den toveraar uit den doden wilden laten opwekken. Deze, zegt men, verſtoutte zich daar op Petrus voor te ſtellen, dat indien hy den jongeling opwekte, Petrus het leven verbeurt zoude hebben, gelyk hy zich dezelve voorwaarde onderwierp om het leven te verliezen, indien Petrus den doden opwekte. Nu bragt Simon het door zyne begoochelingen zo verre, dat de dode zyne handt ſcheen te bewegen; maar Petrus ontdekte wel haaſt het bedrog, en wekte zelf den jongeling op. Simon, die zich tot dien tydt toe voor de kracht Gods hadde uitgegeven, vrezende dat zulks zyn aanzien zeer zoude verminderen, en dewyl hy zich voor den Meſſias wilde doen erkennen, gaf voor dat hy ten hemel wilde varen. Maar terwyl hy zich reets, tot verwondering des volks, door de duivelen, zo men zegt, in een vurigen wagen in de lucht hadde laten opheffen, begaven Petrus en Paulus zich tot bidden; en deze bedrieger, van zyne duivelen verlaten, viel ter aarde, en ſtierf van zynen val; hoewel niet terſtondt: maar zyne benen gebroken hebbende, deedt hy zich naar Brunde brengen, daar hy zich uit ſpyt en ſchaamte van boven van het huis ter neder ſtortte. Dit Brunde was mogelyk eene plaats binnen Rome gelegen; want verſcheide ouden hebben uitdrukkelyk aangetekent dat hy te Rome ſtierf. Men verhaalt, dat de Heidenen zeer verbittert waren tegen Petrus, om het gene aan Simon den toveraar gebeurt was; en dat de keizer Nero niet om die reden alleen zeer verſtoort tegen hem zoude geweeſt zyn, maar ook om dat de Apoſtel een heiligen wandel ingevoert hadde by verſcheide vrouwen, welke de keizer tot zynen wille begeerde. Eenigen willen dat Petrus, dewyl men hem zocht om hem te doden, op het aandringen der gelovigen zich uit de ſtadt ging begeven; anderen zeggen, dat hy, reets door Neroos laſt gevangen zynde, ontkwam uit de gevangeniſſe; doch men komt daar in overeen, dat Petrus in de poorte der ſtadt gekomen zynde, om te vertrekken, hy Jeſus Chriſtus zag, die ter ſtadt inkwam door dezelfde poorte. Hy vroeg hem: *Heere, waar gaat gy henen?* Jeſus antwoordde: *Ik kom te Rome, om my aldaar op nieuws te laten kruiſſigen.* Petrus verſtont door deze woorden, dat de Heilandt wilde dat hy hem door zyn doodt verheerlyken zoude. Hy keerde te rug, verhaalde aan de gelovigen het gene hem gebeurt was; hy wierdt gegrepen, en in de gevangeniſſe geworpen, daar men wil dat hy negen maanden bleef. Eindelyk wierdt hy te Rome gekruiſt, op den weg van Oſtia, den 29 Juny des jaars 65 (67) op den zelfden dag, en op de zelfde plaats, daar Paulus onthoofd wierdt. Men verzekert dat hy aan het kruis of aan den paal gehecht wierdt met het hoofdt naar de aarde, gelyk hy aan de gerechtsdienaars verzocht hadde, op dat 'er in de ſtraffe zelfs onderſcheidt mogte zyn tuſſchen den meeſter en zynen dienaar. Ambroſius zegt, dat hy zulks dede door een gevoelen van nedrigheit, uit vreze dat men anders geloven mogte, dat hy naar de eere des Heilands getracht hadde, en om noch de ſmarte van deze ſtraffe te vermeerderen. Men zegt dat het ligchaam van Petrus eerſt begraven wierdt in de Catacomben, twee mylen van Rome, en dat men het zelve van daar overvoerde in het Vatikaan, dat de keizer Conſtantinus de Grote tot zyner eere oprechtte, en daar het ſedert gebleven zoude zyn. Men viert zyn feeſt met dat van Paulus op den 29 Juny. Men wil dat hy de kerk van Rome 24 jaren, 5 maanden en 10 dagen beſtiert, en S. Linus tot zynen opvolger zoude gehad hebben. Hy kan den ouderdom van zeventig of vyf en zeventig jaren bereikt hebben.

Wat de reizen van Petrus naar Rome betreft; hoewel de R. Katholyken uit al het verhaalde bewyzen willen, dat deze Apoſtel te Rome geweeſt is, de Proteſtanten ſpreken zulks echter tegen, menende dat het met de ganſche hiſtorie, noch met de tydrekening overeenſtemt dat hy omtrent 25 volle jaren zich aldaar opgehouden heeft, en het bisdom geſticht, dat alle andere in waardigheit overtreffen zoude. Het ſchynt echter zeker uit alle de oudheit, gelyk Pearſon, biſſchop van Cheſter in Engelandt, aantoont tegen Salmaſius, dat Petrus inderdaadt te Rome geweeſt is: het ſchynt ook niet minder zeker dat hy in die ſtadt gemartelt wierdt; maar de jaren van zyne komſt en van zyn martelaarſchap aldaar zyn niet even zeker. Het gemene gevoelen is dat hy daar kwam in den jare 32, na dat hy uit de gevangeniſſe verloſt was; dat hy wederkeerde op het concilie van Jeruzalem, in den jare 50 of 51; en dat hy naar Rome keerde onder de regering van Nero, alwaar hy in den tydt van de vervolging gemartelt wierdt. Zyne eerſte reize naar Rome is zo zeker niet als de twede, die beveſtigt wordt door alle de oude Chriſten ſchryvers, en de tydt der vervolging van Nero dient om den tydt te bepalen van het martelaarſchap van Petrus en Paulus, die te Rome gekomen zynde omtrent het einde van het jaar 64, in het welke de vervolging begon, gevangen wierden, en gemartelt den 29 Juny van het volgende jaar. Nicephorus geeft de volgende afbeelding van Petrus, die hy waarſchynlyk genomen heeft uit de oude tafereelen van dezen Apoſtel, die men bewaarde. Hy was niet zwaarlyvig, maar vry groot en recht; hebbende een blank en bleekachtig wezen. Zyn haair en baardt waren zwaar en gekroeſt, doch niet lang. Zyne oogen waren zwart, en als met bloedt beſprengt: zyne winkbraauwen waren verheven en ſtaken uit: zyn neus was vry lang, en eerder plat dan ſpits. Eenige Heidenen beſchuldigden eertyds Petrus van tovery, en zeiden, dat hy vele laſterſtukken bedreven hadde, en dat hy zelfs een kindt van een jaar hadde gedood, en in ſtukken gehouwen, om te verkrygen, dat J. Chriſtus aangebeden wierdt, gedurende den tydt van drie honderd vyf en zeſtig jaren; en dat daar na de Chriſtelyke Godsdienſt zoude ophouden. De Ebioniten ſchreven hem verſcheide van hunne bygeloviheden toe; onder anderen van zich dagelykſch te baden voor de maaltydt, en niet te eeten van eenig beeſt, noch van alles, dat daar van voortkomt, en zy hadden alle deze logenen ingelaſcht in een boek, genoemt; *De reizen van S. Petrus*, dat zy aan Clemens toeëigenden. Behalven de twee Brieven, waar van hier voor geſproken is, worden aan Petrus noch verſcheide werken toegeſchreven, die zekerlyk alle verdicht zyn. Zo maakt men

hem

hem tot schryver van zyne *Akten* of Handelingen, zyn *Evangelium*, zyne *Openbaringe*, zyn werk *van de Prediking*, en een ander *van het Oordeel*. Men heeft noch eene grote historie van Petrus, *Recognitiones* genoemt, en aan Clemens toegeschreven. Clemens Alexandrinus bragt de Apocalypsis van Petrus by in zyne *Hypothyposes*. Men las deze valsche Openbaring in eenige kerken van Palestina op den goeden Vrydag in de V eeuw. Origenes verwerpt het boek van de prediking van Petrus; maar Clemens Alexandrinus haalt het zelve dikwils aan. Anderen brengen eenen brief van Petrus by, geschreven aan Jacobus bisschop van Jeruzalem. De Nazareesche ketters bedienden zich van het Evangelium van Petrus. Origenes verhaalt iets van het zelve. De Oostersche schreven ook aan Petrus eenige Liturgiën toe: maar men stemt overeen dat dezelve niet van hem zyn. Men kan dit alles breder zien in Baronius en Tillemont. Serapion, die bisschop was van Antiochië omtrent den jare 200, liet vredenshalven toe dat men het Evangelium van Petrus las in de kerke van Rhosses in Cilicië: maar naderhandt verstaan hebbende, dat men zich daar van bediende om de kettery der Doceten te bevestigen, las hy het, en bevondt dat, hoewel het meeste gedeelte der regelen van dit boek goed was, echter ook verscheide, die kwaad en valsch waren, in het zelve gevonden wierden. Hy maakte dan daar van een uittreksel en eene wederlegging, die hy zondt aan de kerke van Rhosses, verwachtende dat hy zelf vervolgens derwaarts zoude kunnen gaan.

Men heeft alreets aangemerkt, dat Petrus getrouwt was. Maar eenige oudvaders zyn van gedachten, dat hy sedert zyne roepinge tot het Apostelschap het gebruik van 't huwelyk verzaakte, en zyne vrouwe niet anders aanmerkte dan zyne zuster. Daar zyn 'er anderen, die willen dat de vrouw van Petrus haren man volgde en hem in zyne reizen verzelde, gelyk de vrouwen der andere Apostelen, die mede getrouwt waren, hare mannen deden: welk gevoelen zynen grondt heeft in het getuigenis van Paulus *I Cor. IX.* 5. uit welke plaats ook niet duister blykt, dat 'er gene wet of regel was, die Paulus konde verhinderen om te trouwen, en zyne vrouwe met zich om te leiden: want zo het den Apostelen of bedienaars van het woordt voortaan ongeoorloofd was te trouwen, zo kon Paulus zich niet beroemen de zelve vryheit en macht te hebben als Petrus en andere Apostelen, die voor hunne roepinge getrouwt waren geweest. Men wil ook dat de vrouwen der Apostelen hare mannen ook dienden in de prediking van het Evangelium naar haar vermogen, die van hare sexe bezoekende en onderwyzende. Men verzekert dat de vrouw van Petrus het martelaarschap geleden heeft, en dat deze H. Apostel, haar ter doodstraffe ziende geleiden, met een stantvastig gelaat tegen haar zeide: *Vrouw, gedenk aan den Heere*. Men wil ook dat hy eene dochter gehadt zoude hebben, Petronilla of Petrina genoemt, welker naam gevonden wordt in eenige Martyrologen op den 31 May. Clemens Alexandrinus en Epiphanius erkennen dat Petrus kinderen gehad heeft en Augustinus spreekt van eene dochter van dezen Apostel. De Akten van S. Nereus en Achilleus verhalen van haar verscheide zaken. *Mattheus*, *Marcus*, *Lucas* en *Johannes* in hunne *Evangelien*. *Lucas* in de *Hand*. *Paulus Galat. II.* 11. *Hieron. in Catal. Eusebius in Chron. & Hist. Baronius. Valesius in not. ad h.l. Clementis Recognitiones. Pearson de Successione primor. Episc. Rom. Fridericus Nausea. Bibliander. Antonius Georgius. Sanctorius &c. in vita Petri. Spanhem. de temere credita Petri in urbem Romam profectione. Salmasius de primatu Papæ. Cave. Natalis Alexander. Tillemont. Du Pin Dissertation Prelim. sur le Nouveau Test. & les III. premiers siecles.* Verders ook de schryvers bygebragt door *Baron. in Annal.* en door *Calmet* in zyn *Dict. de la Bible*.

KEIZER.

PETRUS, heer van Courtenai en van Montargis, de II van dien naam, graaf van Nevers, Auxerre en Tonnerre, marquis van Namen, en keizer van Constantinopel, was de oudste zoon van Petrus van Vrankryk, heer van Courtenai. Hy hadt grote verschillen met Hugo van Noyers, en Wilhem van Seneglay, bisschoppen van Auxerre, die hem in den ban deden. Maar hy gaf hen naderhandt openbare voldoening op Palmzondag des jaars 1204. Hy verdreef de Joden uit Auxerre, en beoorloogde sedert in den jare 1210 de Albigenzen. Hy bevondt zich by het beleg van het kasteel Lavaur in den jare 1211, en in den jare 1214 in den slag van Bouvines. Hy gedroeg zich daar in zo uitmuntende, dat de achting van zyne dapperheit en verdienste tot in het Oosten toe bekend geworden zynde, hy aldaar tot keizer van Constantinopel verkoren wierdt na de doodt van Henrik van Henegouwen zynen schoonbroeder. Deze prins te Rome gekomen zynde in het begin van April des jaars 1217, wierdt aldaar met zyne gemalinne plechtig gekroont door paus Honorius den III. De plechtigheit geschiedde in de kerk van S. Laurens op zondag den 9 van de zelve maandt. Hy zondt vervolgens zyne gemalinne en zyne kinderen naar Constantinopel, en begaf zich naar den kant van Thessalië en Epirus, daar hy de stadt Duras belegerde, volgens een verdrag, dat hy met de Venetianen gesloten hadt. De uitslag van dit beleg was ongelukkig voor hem, en na dat hy het zelve opgebroken hadde, wierdt hy met de voornaamste heren van zyn hof aangehouden door Theodorus Comnenes, prins van Epirus, zynen vyandt, die hem lafhertiglyk verriedt onder voorwendsel van een vredensverdrag. Deze verrader deedt hem sterven gedurende eene plechtige maaltydt, of in de gevangenis, volgens het getuigenis van anderen. Want de schryvers zyn het niet eens over den tydt en de plaats van zyne doodt. Het is nochtans zeker, dat deze prins niet meer leefde in de maandt January des jaars 1218. Hy was in den jare 1184 getrouwt met Agnes, dochter van den graaf van Nevers en Auxerre, en van Mahauda van Bourgogne, en hy ging een twede huwelyk aan met Jolanda van Henegouwen, of van Vlaanderen, dochter van Balduinus den V, graaf van Henegouwen, en van Margareta van Elzas, gravinne van Vlaanderen, en zuster van Balduinus en Henrik, keizers van Constantinopel. Hy teelde in zyn eerste huwelyk Mahauda van Courtenai, gravinne van Nevers, Auxerre en Tonnerre, die in den jare 1199 trouwde met Herveus den IV, heer van Donzi; sedert trouwde zy met Guiges den IV, graaf van Forets; en wederom weduwe geworden zynde, wierdt zy nonne te Fontevraut, daar zy stierf na den jare 1254. De kinderen, welke Petrus van Courtenai hadde by Jolanda van Henegouwen, waren *Philippus*, marquis van Namen, welke streedt tegen de Franschen in den slag van Bouvines in den jare 1214, die weigerde de keizerlyke kroon van Constantinopel te gaan aanvaarden na de doodt van zynen vader, en die sneuvelde in het beleg van Avignon in den jare 1226: *Petrus*, tot den kerkelyken staat geschikt: *Robert van Courtenai* de I, keizer van Constantinopel: *Henrik*, die den tytel aannam van marquis van Namen: *Balduin*, keizer van Constantinopel: *Margareta van Courtenai*, eerst omtrent den jare 1210 getrouwt met Raoul den III, heer van Issoudun, en naderhandt met Henrik, graaf van Vianden: *Elizabeth*, eerst gemalin van Gaucher, zoon van Milo den III, graaf van Bar-sur-Seine, en naderhandt van Eudo den I, heer van Montagu: *Jolanta*, twede gemalin van Andreas den II, koning van Hungarië: *Maria*, die in den jare 1219 trouwde met Theodorus Lascaris, gezegt van Nicea, keizer der Grieken in Asië; *Agnes*, gemalinne van Godefroi van Villehardouïn den II, prins van Achaje: *Eleonora*, getrouwt met Philippus van Montfort den I, heer van la Ferté-Aleps in Beaussé: *Constantia*, die genoemt wordt in een ouden brief van de abdy van Vezelai; en *Sibylla van Courtenai*, nonne te Fontevraut. *Alberic. in Chron. Du Cange Hist. de Const. Du Bouchet Hist. de Courten. Georg. Acropolit. Nicephor. Gregoras Hist. des Eveques d'Auxerre. Contin. Chron. Roberti.*

CZAAR, EN VERVOLGENS KEIZER VAN RUSLANDT.

PETRUS ALEXEWITZ, ALEXOWITZ, of ALEXIEWITZ, bygenoemt de Grote, eerste keizer van Ruslandt, was de zoon van Alexis Michaëlowitz, Czaar van Ruslandt, en van des zelfs twede gemalinne, Natalia Kirolowna Nariskin, en geboren den 11 July des jaars 1672. Fedor of Theodorus Alexewitz, oudste zoon van Alexis Michaëlowitz uit zyn eerste huwelyk met Maria Illiavna, en zyn opvolger, in den jare 1682 zonder kinderen overlydende, hadt zynen vollen broeder Iwan wegens zyn klein verstandt en zwakke gesteldheit voorbygegaan, en zynen halven broeder Petrus tot zynen opvolger verklaart. Iwan hadt nog eene volle zuster, genaamt Sophia, eene verstandige, maar zeer heerschzuchtige princes, de welke met gene goede oogen kon aanzien, dat men haren broeder dit ongelyk aandeedt, niet uit een haat tegen haren halve broeder Petrus, ook niet om dat zy oordeelde, dat Iwan bekwamer was de kroon te dragen dan de andere, maar in hope van onder zynen name het bewindt der zaken in handen te krygen, en meesteresse van Ruslandt te worden. Zy poogde derhalven hem te bewegen, of te noodzaken, het gezag, het welk Fedor hem hadt nagelaten, met Iwan te delen, en dezen prins, in wiens voordeel de wetten en het gebruik lagen, nevens zich op den troon te plaatsen, hopende hem daar door van al het bewindt van zaken af te trekken, en zich zelf daar van meester te maken. Terwyl zy nu met dien toeleg zwanger ging, verwekte Couwanski, het hoofdt der Strelitzen, aan de andere zyde ook een opstandt, misschien om by gelegenheit der jonge jaren van den Czaar Petrus het ryk te vermeesteren. Zyne bediening heeft eene grote overeenkomst met die van den Aga der Janitzaren aan de Ottomannische Porte. Mogelyk is hy door de princesse Sophia daar toe aangezet, en mogelyk heeft zy gedacht, na het vermoorden van die genen, die zy het meest te ontzien hadt, haar oogmerk te zullen bereiken, en ondertusschen den haat van zo veel bloedstorten hem op den hals te schuiven: want inderdaadt hadtze alle de hoge bedienden van de krone te vrezen, als die by de minderjarigheit van den Czaar deel aan de regering hadden. Couwanski, om zyn bloeddorstig voornemen werkstellig te maken, liet een gerucht verspreiden, dat de Czaar Alexis Michaëlowitz door vergift gedood was. Tot dien einde moedigde hy zyne Strelitzen aan om dien moordt te wreken; en terwyl hy den euvelmoedt dezer baldadigen den toom vierde, zo zag men in den tydt van 24 uuren de huizen en straten met lyken vervult, de paleizen geplundert, en de gehele stadt Moscou in de uiterste ellende gebragt. Couwanski zelf liep als een onzinnige langs de straten, en hitste zyne bloedhonden aan, waar door een afgryselyk bloedbadt en jammerlyk gekerm door de stadt verwekt wierdt. De princesse Sophia, by welke de patriarch en een gedeelte der Bojaren gevlucht waren, ziende, dat het moorden overhandt nam, kwam uit haar paleis te voorschyn, en deedt de zwaarden wederom in de schede keren, zonder nochtans eenig voordeel voor haar zelf te behalen: want naauwlyks was die woede voorby, of de Czaar Petrus Alexewitz wierdt voor souverein van geheel Ruslandt erkend. Dus moest Sophia verdragen het geen haar niet mogelyk was te beletten: doch om nog een kans te wagen rooide deze Couwanski met zyne Strelitzen wederom op. Deze dreigden alles in vuur en vlam te zetten, ten ware men den Czarewitz Iwan te voorschyn deedt komen; dien zy daar op ook voor Czaar, nevens zynen broeder, uitriepen, na dat zy hem de kroon op het hoofdt hadden gezet. Ter zelver tydt verklaarden zy de princes Sophia

phia tot gouvernante. Het hoofdt van haren Raadt was de grootkancelier Dolhoruki. Couwanski, nog niet te vrede zynde, bragt zyne Strelitzen voor de derde maal op de been, telkens onder schyn van de doodt van den Czaar Fedor te wreken. In dit bloedbadt wierdt de grootkancelier van de princesse met zynen zone gedood, zonder dat de princes zich uiterlyk gevoelig daar over toonde, zo uit een heimelyke vreze voor Couwanski, als om datze meende zyne hulp in andere ondernemingen nog te kunnen gebruiken. Maar hy, hier door wrevelmoediger geworden, nam voor of zich zelf, of ten minste zynen zoon op den troon te plaatsen. Om dit te doen gelukken zocht hy eerst beide de jonge Czaren by zyne Strelitzen hatelyk te maken. Daar op eischte hy de princes Catharina, jonger zuster van Sophia, voor zynen zone ten huwelyk. De princes Sophia, die toen den toeleg van Couwanski begon te ontdekken, ontveinsde het echter, en prees zyne verkiezing, zoekende ondertusschen tydt te winnen om zyne verderflyke voornemens te verydelen. Zy hadt een vertrouweling onder de Bojaren, genaamd Basilius Wasilowitz Galiczin, uit een aanzienlyk geslacht in Litthauwen gesproten, en een groot voorstander van de algemene rust. Deze riedt de princesse Sophia, datze zich hoe eer hoe liever van Couwanski zou ontdoen, en dus zich zelf en de gehele Czaarsche familie behouden. De beide Czaren onthielden zich dagelyksch in 't klooster der H. Drieëenheit. Men bestemde derhalven den dag van 't feest van St. Catharina om zich van Couwanski te verzekeren. Men maakte een groten toestel tot het vieren van dat feest, onder de genodigde Bojaren kwamen ook Couwanski en zyn zoon zonder eenig gevolg. Op den toegang tot het klooster waren omtrent twee honderd wel gewapende ruiters geplaatst, onder een bevelhebber, waar op Sophia zich zelf veilig kon verlaten. Deze omringde aanstonts Couwanski met zynen zone, en bragt hen in een naburig huis, alwaar hen op staande voet het doodvonnis wierdt voorgelezen, wordende zonder eenig tydverzuim beide onthalst. Dit was het einde van de eerste zamenzwering tegen den Czaar Petrus, over wien de Goddelyke voorzienigheit altydt op eene byzondere wyze gewaakt heeft. De opstandt der Strelitzen, ten getale van meer dan achttien duizend man, wrokkende over 't verlies van hun hoofdt, wierdt gelukkig gestilt, en Galliczin tot grootkancelier en eersten staatsdienaar verheven. Deze strafte zommige der Strelitzen met de doodt, en andere met den ban. Vervolgens wierdt met de kroon van Zweden een eeuwige vrede gesloten, welke de twee Czaren, en vervolgens Karel de XI, koning van Zweden, bezwoeren, en welke de princes Sophia en Galliczin in staat stelde om gerust te regeren; behalven dat deze heerschzuchtige vorstin voor den Czaar Petrus Alexewitz vreesde, die al vroeg boven Iwan blyken van een voortreffelyken inborst gaf. Ziende derhalven de natuurlyke bekwaamheit van dezen jongen Czaar, en de macht der genen, die hun hof by hem maakten, verklaarde zy opentlyk tegen haren vertrouweling Galliczin, dat men op zyne hoede moest zyn: want dat of beide de Czaars moesten om 't leven gebragt worden, of dat hy te verwachten hadt van zyne hoge bediening te zullen berooft worden, en dat zy staat moest maken om wederom in haar klooster te keren. Galliczin, dit horende, ontzette zich; en na zich een tydlang beraden te hebben verklaarde hy, dat men zyn oogmerk wel op een zachter wyze kon bereiken, en langs een weg, die min hatelyk by het volk was. Hy sloeg derhalven voor, dat men den Czaar Iwan moest doen trouwen, op dat de aanhangers van den Czaar Petrus, ziende een erfgenaam van Iwan, daar door bewogen wierden van party te veranderen, en de Czaar Petrus daar door genoodzaakt het kloosterleven te verkiezen; wanneer de princes ondertusschen veilig aan 't roer van zaken kon blyven, aangezienze voor Iwan niets te vrezen hadt. Hy voegde daar by, dat Iwan buiten staat was om kinderen te verwekken, en dat men in zulk een geval des zelfs gemalinne een ander heimelyken minnaar kon beschikken: maar wanneerze een zoon kwam te baren, dat men dan de zaak ligtelyk kon openbaren, en maken, dat zy verstoten, en haar kindt voor onecht verklaart wierdt. Voorts kon men Iwan een twede gemalin geven, die buiten staat was om kinderen te baren, en dat in zulk een geval de princes Sophia eindelyk voor eenige en wettige erfgename van 't ryk stondt verklaart te worden. Sophia keurde dien voorslag goed, latende de uitvoering daar van aan Galliczin, die Iwan ligtelyk in die gedachten bragt, dat het met zyne belangen overeenkwam, dat hy zich in den huwelyken staat begaf. Nu was het de gewoonte der Czaren, dat zy zich een goed getal jonge dochters lieten vertonen, zonder onderscheidt van staat of geboorte. Onder die gene, die voor hem gebragt wierden, liet hy zyn oog vallen op zekere Proscovia Federowna, dochter van den Bojaar Fedor Petrowitz Solticow, van een zeer oude Pruissische familie. Deze trouwde hy met de gewone plegtigheden. Men bespeurde niet lang daar na, dat de Czarin zwanger was, waar door het oogmerk van Galliczin scheen verydelt te zyn; 't welk ondertusschen ook aan 't hof van den Czaar Petrus uitlekte, wiens aanhangers eenen Boris Galliczin, neef van den anderen, tot eersten staatsdienaar van den Czaar Petrus bevorderden, menende, dat hy in staat zou zyn om alle gevaarlyke ondernemingen tegen het leven en de regering van den Czaar Petrus te leur te stellen. Deze was zestien jaren oud, wanneer men hem riedt zich, naar het voorbeeldt van zynen broeder en amptgenoot Iwan, in den huwelyken staat te begeven. Hy trouwde derhalven den 29 January des jaars 1689 met Eudoxia Federowna Lapouchim, dochter van den Bojaar Fedor, van een zeer oud geslacht, by welke hy na verloop van een jaar een zoon verwekte; en wanneer hy zich met zyn hof op het kasteel Preobragenkoe, niet verre van Moscou, onthieldt, gebeurde het, dat de princes Sophia, berouw hebbende, datze den raadt van Galliczin gevolgt hadt, besloot den Czaar Petrus te overvallen, en hem nevens zyn gansche hof te vermoorden.

Het nieuwe hoofdt der Strelitzen was Thekelavitau. Dezen oordeelde de princes bekwaam om het gruwelykste stuk des werelds te ondernemen. Hy vergaderde derhalven zes honderd Strelitzen, die hy het geheim toevertrouwde, belovende hen de goederen der vermoorden, indien zy zyne bevelen getrouwelyk kwamen te volbrengen. Twee nochtans, tot inkeer komende, maakten zich heimelyk zoek, en openbaarden den Czaar Petrus het gevaar, waar in hy en zyn gansche hof zich bevonden. Petrus, een zo afgryslelyk stuk niet kunnende geloven, zondt eenen zyner oomen, nevens Boris Galliczin, naar Moscou, om te ontdekken wat 'er gaande was. Deze ontmoetten Thekelavitau met zyne manschap, en spoeiden zich langs een anderen weg wederom naar den Czaar, die zich daar op met zyn byhebbend gezelschap over hals en kop naar het klooster der H. Drieeenheit begaf. Thekelavitau, te Preobragenkoe aankomende, en het schielyk vertrek van den Czaar Petrus vernemende, begon te vermoeden, dat zyn toeleg verraden was. Hy keerde derhalven vol spyt wederom naar de princesse Sophia. Deze stondt weinig verzet, maar ontveinsde de minste kennis te hebben van 't gene te Preobragenkoe was omgegaan; en wanneer Thekelavitau haar riedt met hem naar Polen te vluchten, weigerdeze zulks, zeggende: *Zo ons de slag met het staal gemist is, zullen wy onze toevlucht tot het vergift nemen.* Ook meendeze, zo langze meester van den Czaar Iwan was, datze geen gevaar te vrezen hadt, en dat de Czaar Petrus in allen gevalle niet meer dan de helft van 't ryk kon eischen: daarenboven, datze de Strelitzen in hare macht hadde, en eindelyk, dat ruim de helft van 't ryk aan haar door weldaden verbonden was. Ondertusschen verspreidde zich des anderen daags het gerucht binnen Moscou van de vlucht van den Czaar Petrus. De princes Sophia ontveinsde de minste kennis daar van te hebben, en stelde zich zelf zeer verbaast aan, voorgevende, datze de behoudenis van den Czaar Petrus ten hoogste ter herte nam. Dus meendeze het gemeen te blinddoeken, en de hatelykheit van dien verfoeielyken toeleg van haren hals te schuiven. Maar een Bojaar, door den Czaar Petrus aan haar gezonden, deedt haar wel haast begrypen, dat men van haar vloekverwantschap ten volle onderrecht was. Deze gezant voerde eene harde taal, noemende haar eene trouwloze en verraderesse. Zy daarentegen loochende alles met styve kaken, klagende over het ongelyk, dat men haar aandeedt, na datze het leven van haren broeder, en teffens souverein gedurende des zelfs minderjarigheit, met zo veel zorgvuldigheit bewaart hadt. Ondertusschen wierden alle Bojaren, nevens den hogen en lagen adel, van wegens den Czaar Petrus en zyne hovelingen van de gevaarlyke zamenzweringe verwittigt. Ter zelver tydt liet men opentlyk uitroepen, dat iedereen, dien het welzyn van zynen souverein ter herte ging, zich by hem zou laten vinden. Dit maakte, dat binnen acht dagen alle de edelen van 't ryk zich by hem bevonden, met belofte van hem te zullen beschermen. Aan de gouverneurs der landschappen wierdt bevel gezonden, dat zy hunne krygsmacht hadden gereed te houden, en vervolgens wierdt Galliczin, eerste staatsbediende van de princes Sophia, gedagvaard; maar hy verscheen niet, voorwendende, dat de Czaar Iwan zyne tegenwoordigheit vereischte. Deze, door Sophia opgehitst, geboodt zyne Strelitzen, dat zy naar 't bevel van zynen broeder, die den Staat zocht te beroeren, niet moesten luisteren, zo dat de Strelitzen, door den Czaar Petrus ontboden, niet wisten welke party zy zouden kiezen. Eindelyk gehoorzaamden zy den Czaar Petrus, zonder dat iemandt by Iwan en de princesse Sophia bleef, uitgezonderd hun hoofdt Thekelavitau, met een kolonel, zyn gewezen vloekverwant. De princes Sophia, zich dus benard ziende, zondt eerst twee moeien, zusters van den Czaar Alexis, aan haren vergramden broeder, om hare onschuldt te betuigen. Deze, van den Czaar Petrus van het tegendeel verzekert zynde, keerden niet weder. Daar op wierdt de patriarch gezonden, die insgelyks van den toeleg der princesse overtuigt zynde by den Czaar Petrus bleef. Sophia, zich dus van allen verlaten ziende, besloot zelf derwaart te trekken, na datze zich van Thekelavitau verzekert hadde, om, des noodt zynde, hem te kunnen overleveren, en dus haar verdrag met den Czaar Petrus te maken. Doch haar wierdt onderwegen van wegens den zelven aangekondigt, datze niet ter gehoor zou toegelaten worden, en derhalven op staande voet weder te rug zou keren, gelykze deedt. Thekelavitau en de andere medeplichtigen wierden overgelevert en met de doodt gestraft; Galliczin wierdt nevens zyne gansche familie in ballingschap gezonden, en de princes Sophia genoodzaakt zich wederom in 't klooster naby Moscou, door haar zelve gesticht, te begeven, rondom het welke de Czaar Petrus een goede wacht stelde, om iedereen den toegang tot het zelve te benemen. Twee dagen na deze opsluiting deedt de Czaar, verselt van zyne gemalinne, moeder, oomen, en het gansche hof, eene zegepralende intrede in de hoofdstadt des ryks, onder het geleide van alle de Strelitzen, die in de wapenen waren. De Czaar Iwan, die deze gehele omwenteling met een onverschillig, of liever ongevoelig oog hadt aangezien, verwelkomde zynen broeder, en na dat zy elkander omhelst, en Petrus Iwans vriendschap verzocht, en hem de zyne belooft hadt, keerde ieder naar zyn paleis.

Sedert dien tydt heeft de Czaar Petrus alleen, en door zich zelve geregeert, zo dat men in 't toekomende weinig van den Czaar Iwan hoort, behalven dat zyn naam in 't begin der opentlyke akten gelezen wordt. Petrus was omtrent zeventien jaren oud wanneer deze omwenteling geschiedde. Om zich voor de Strelitzen, welk voetvolk, ten getale van dertig of veertig duizend koppen, in Moscou en de naby gelegene plaatsen zich onthieldt, en

en wiens muitery hy te duchten hadt, te dekken, begon hy eerſt eene bende van vyftig man, meeſt vremdelingen, en onathankelyk van 't ligchaam der Strelitzen, op te richten. Dit wierdt in 't algemeen aangemerkt als tot vermaak van den Czaar te geſchieden, die zelf eerſt tambour, daar na korporaal, vervolgens ſergeant, en eindelyk kapitein van deze bende of compagnie was. Doch deze kleine hoop wierdt allengskens vermeerdert tot een batallion, daar na tot een regiment, eindelyk tot meer regimenten, die, om dus te ſpreken, het beginſel der brave manſchap geweeſt zyn, die naderhandt tegen den Turk en de Zweden gedient hebben. Deze zyn 't ook, die hem op den troon beveſtigt, en de algemene ruſt in 't ryk verzekert hebben, die de Czaar nodig hadt tot uitvoering zyner grote voornemens. Om klein-Tartarië te beteugelen, en om den koophandel te begunſtigen, oordeelde de Czaar niets nodiger dan zich van Azof meeſter te maken, welke vermaarde plaats eertyds Tanaïs genaamt wierdt, om datze aan de mondt van de rivier Tanaïs gelegen is, nu de Don genaamt, hebbende een voortreffelyk kaſteel en haven. Terwyl men met deze toeruſtinge bezig was, wierdt 'er telkens een nieuwe toeleg tegen 't leven van den Czaar geſmeed, maar ook telkens verydelt, en voorbeeldelyk geſtraft. Hier uit gebeurde het, dat de Czaar Petrus alom als een bloeddorſtig tyran beſchreven wierdt. Maar die dus ſpraken en ſchreven, wiſten nog niet, dat de Ruſſen niet anders dan met de roede in de handt konden geregeert worden.

Het was in 't jaar 1695 wanneer de Czaar met een leger van tachtig tot negentig duizend man te veldt kwam, waar van de eene helft geſchikt was om de ſtadt Azof te belegeren, en de andere om de Donſche Kozakken het hoofdt te bieden, ingeval zy iets tot ontzet van de ſtadt zouden willen ondernemen: doch om dat ter zelver tydt de Turkſche keizer, Muſtapha de II, met een machtig leger naar Hungarië opbrak, moeſt de Han der Tartaren 6000 man daar by voegen, het welk zyne macht tegen de Ruſſen verzwakte. Wanneer nu het geſchut begon te ſpelen, en men hope hadt de veſting te zullen bemachtigen, gebeurde het, dat een verrader de verovering verydelde. Hy hadt het beſtier over de artillery, maar wierdt van den Bojaar, onder wien hy diende, kwalyk gehandelt. Om dit ongelyk te wreken vernagelde hy 's nachts al het geſchut, en ontkwam in de ſtadt, openbarende den Baſſa wat hy gedaan hadt. Deze deedt daar op byna een algemenen uitval. De Ruſſen, horende hun geſchut niet ſpelen, raakten in wanorder, en konden niet beletten, dat de belegerden eene vreeslyke ſlagting onder hen maakten, waar door de Czaar genoodzaakt wierdt de belegering in eene inſluiting te veranderen, en eindelyk de ſtadt te verlaten, en naar Muscou te keren, alwaar hy in een groten krygsraadt preuven van zyne ſchranderheit gaf, aantonende hoe in het volgende jaar de miſſlagen van dezen veldtocht moeſten verbetert worden. Tot dien einde liet hy in allen ſpoedt eene vloot zamenbrengen, om by eene twede belegering de veſting Azof ook te water in te ſluiten, en te beletten, dat 'er van dien kant toevoer wierdt in gebragt. In 't jaar 1696 de belegering dan hervattende, hadt de Czaar in perſoon het bevel over de vloot, de generaal Gordon over de belegering, en het overige leger geboodt de generaal veldmaarſchalk Alexis Schein, zo nochtans, dat de Czaar overal zyne bevelen gaf, en dus met die beide den roem deelde. De belegering duurde twee maanden, wanneer ondertuſſchen de Tartaren het Ruſſiſche leger te landt poogden op te ſlaan, maar van den veldmaarſchalk Schein na een hardnekkig gevecht genoodzaakt wierden te rug te wyken. Daarenboven wierdt de Tartariſche vloot twee maal van den Czaar aangetaſt en geſlagen. Ondertuſſchen dekte Gordon zyne belegeraars tegen de uitvallen, en dwong de veſting, zich van alle hulpe ontbloot ziende, eindelyk tot de overgave. De belegerden trokken uit de plaats zonder geweer of iets anders mede te dragen; maar de verrader Jakob, die in de eerſte belegering het geſchut vernagelt hadt, wierdt overgelevert. Zo dra de Czaar de veſting van al het nodige voorzien hadt, poogde hy van zyne overwinning een verder gebruik te maken, terwyl hy zich reets te water en te lande ontzagchelyk hadt gemaakt. Onder andere plaatſen veroverde hy ook de ſtadt Lutich, eenige mylen van Azof, aan den Noordelykſten arm van de Don gelegen, daar hy eene grote menigte van allerlei krygsbehoeften vondt. Hier mede eindigde de Czaar Petrus dezen veldtocht, na dat hy byna de ganſche zeekuſt van Azof af, tot de Mius toe, hadt onder zyne macht gebragt. Hy deedt op den 9 October zyne intrede binnen Moſcou met eene ongemene pracht en ſtatie. Men hadt zegebogens opgerecht, de welke zyne overwinningen, en inzonderheit die van Azof, verbeeldden. De generaal en admiraal le Fort, en de wakkere veldmaarſchalk Schein trokken voor hem op, de eerſte in een ſlede, en de andere te paardt. Hy was omringt van zyne officieren, en wierdt gevolgt van eene menigte gevangene Turken en Tartaren, in het midden van welke de voornoemde verrader Jakob gezien wierdt, zittende op een wagen, daar een galg boven op ſtondt, aan welken hy eenige dagen daar na wierdt opgehangen. Men deedt hem te voren de ſtraf van de knoet lyden, gedurende de welke men tegen hem zeide, dat hy, toen men hem verongelykte, zulks aan zyne Majeſteit moeſt hebben te kennen gegeven, en dat hem niets kon bevoegt maken om zulk eene gruwelyke misdaadt te begaan. Keizer Leopold, ziende het voordeel, dat de Czaar aan de gemene zake toebragt, en dat hy den gezant der Tartaren, komende met voorſlagen van vrede, niet hadt willen horen, maakte een verwerend en aantaſtend verbondt voor drie jaren met hem, waar by zy zich verbonden geen vrede met den Turk buiten kennis en toeſtemming van malkander te maken. De Venetianen, mede een aanmerkelyk voordeel getrokken hebbende uit het geen 'er was voorgevallen op de Zwarte zee, en onderrecht van de goede geneigtheit van Petrus, die hen door zynen gezant te Wenen kennis hadt laten geven van zyne overwinningen, zonden een volmacht aan hunnen afgezant aan het gemelde hof, om een diergelyk verbondt, als de Czaar met den keizer hadt aangegaan, tuſſchen de republyk van Venetië en zyne Czaarſche Majeſteit te ſluiten, verbindende zich hem te zullen bezorgen al den onderſtandt, dien hy nodig hadt; en ingevolge van dit verbondt zonden zy hem eenigen tydt daar na eenige goede konſtapels.

De Czaar Petrus was zeer voldaan geweeſt over de grote dienſten, welke hy in den voorverhaalden tocht van zyne vloot hadt genoten. Wanneer hem nu zyne Bojaren by zyne zegepralende intrede geluk wenſchten over zyne overwinningen, zeide hy rondtuit tegen hen, dat men den goeden uitſlag daar van t'eenemaal aan zyne vloot verſchuldigt was, als hebbende de zelve niet alleen de vyanden belet onderſtandt in de ſtadt Azof te werpen, maar zelfs eenige ſchepen, die met krygsbehoeften en geldt geladen waren, genomen. De Czaar nam daar uit gelegenheit hen te vertonen wat grote voordelen men uit eene oorlogsmacht ter zee zou kunnen trekken, nademaal deze ſchaduw van eene vloot (want men konze niet wel anders noemen) de ſchrik tot in het paleis van den Groten Heer hadt gebragt. Hy gaf hen derhalven te kennen, dat hy voornemens was eene vloot aan den kant van Azof te onderhouden, zo om die plaats te beſchermen, als om verder in de Zwarte zee door te dringen; en dat zy hem hunnen yver voor zynen dienſt niet beter zouden kunnen tonen dan met werklieden uit Hollandt, Engelandt en Venetië te laten komen, om dit ontwerp ten ſpoedigſte ter uitvoering te brengen. Hy maakte zelf een lyſt, volgens welke hy bepaalde hoe veel de groten van het ryk, de kloosters, de ſteden en onderſcheide ordens van zyne ſtaten zouden moeten geven tot het laten bouwen van deze vloot, naar mate van ieders vermogen, hen toeſtaande aan de ſchepen, die zy lieten bouwen, hunnen naam te mogen geven, en dreigende, dat hy de genen, die daar omtrent nalatig zouden zyn, het dubbeld zou laten betalen. Het oogmerk van den Czaar was, eer drie jaren verlopen waren, veertig oorlogſchepen, tien bombardeergaljoten, twintig galeaſſen, en dertig galeien te hebben; en dit ontwerp is ook met zo veel zorge voortgezet, dat men in den jare 1703 gezien heeft tuſſchen de 36 en 40 oorlogſchepen, 25 galeien en galeaſſen, 200 rootſchepen, bombardeergaljoten en branders, zonder het groot getal kapers op den Nieper en de Wolga te rekenen.

De Czaar zyne bevelen voor het leger en de vloot gegeven hebbende, verwittigde den Raadt van zyn voornemen van in vremde landen te gaan reizen, om zelf te zien de gewoonten, zeden en wetten van alle volkeren, en daar van naar zich te nemen het geen hy het beſt zou vinden om het in Ruslandt werkſtellig te maken. Dit opzet, ſtrydig tegen de gewoonten zyner voorzaten, maakte de Ruſſen misnoegt, en deedt hen eene nieuwe zamenzwering tegen Petrus ſmeden, aan het hoofdt van de welke drie der voornaamſte Bojaren waren, en daar vervolgens een van de eerſte kornellen der Donſche Kozakken en vier van de kapiteinen der Strelitzen wierden ingewikkelt. Het voornemen der zamengezworenen was in eenige naburige huizen van het paleis des Czaars den brandt te ſteken, en den Czaar, die zy wiſten dat in zulke gevallen zeer werkzaam was om den brandt te doen bluſſchen, in die verwarring te vermoorden; vervolgens de princes Sophia uit het klooſter te halen, en haar de kroon op het hoofdt te zetten; eindelyk, de Strelitzen te herſtellen in de poſt van de wacht aan het paleis te doen, de welke de laatſte niet geweeſt zouden zyn om aan hun misnoegen op te offeren alle de vremdelingen, die het voorwerp van hunne afkerigheit waren, en die zy aanmerkten als de misdadige oorzaak van alle de nieuwigheden, in het ryk ingevoert. De dag tot het uitvoeren van deze afgryſſelyke zamenzwering was vaſtgeſtelt op den 2 van Sprokkelmaandt; maar daags te voren kwamen twee kapiteinen, een afkeer daar van krygende, zich voor de voeten van den Czaar werpen, en ontdekten hem de zelve, waar op de zamenzweerders by den kop wierden gevat, en naar verdienſten geſtraft. Vervolgens bereidde zich de Czaar tot de voorgenomene reize. Hy beſloot een plegtig gezantſchap te benoemen naar Hollandt en Engelandt, en in het gevolg der gezanten te reizen. Deze waren de admiraal le Fort, zyn gunſteling, de graaf Golowin, generaal en gouverneur van Siberië, en Wosnifetſtein, geheime Raadt en ſekretaris van Staat. In dit gevolg waren ook verſcheide jonge edellieden en andere perſonen van minder aanzien, en daar onder de beruchte Menzikof, de welke onder de regering van dezen Czaar en die van zyne gemalinne Catharina zo gelukkig, maar onder de daar op volgende regering zo ongelukkig is geweeſt. De Czaar dus de wys vaſtgeſtelt hebbende, op welke hy onbekend wilde reizen, benoemde de heeren, die het ryk gedurende zyne afwezendheit zouden beſtieren. Deze waren de Bojaar Lew Kyrilowitz Nariskin, zyn moeders broeder, de Knees Gallitzin, en de prins Proſorowski. De zorg van den oorlog liet hy aan den opperveldheer Schein. Maar alzo het na zo vele zamenzweringen, waar in de Strelitzen altydt deel hadden gehad, onvoorzichtig zou geweeſt zyn zich op hen te betrouwen, of hen te laten in eene plaats, daar zy zo veel verkeering hadden, en daar men hen dagelykſch in eene nieuwe zamenſpanninge kon trekken, zondt hy hen naar het leger, het welk men op de grenzen verzamelde, en liet in hunne plaats omtrent 12000 vremdelingen, op welke hy ſtaat kon maken, in de voorſteden van Moſcou, van waar zy deze grote ſtadt in toom konden houden. Hy gaf het gezag over hen aan den generaal Gordon, een Schot van geboorte, en zo bemind van de ſoldaten, als gehaat van de Ruſſen.

Na dat nu alles op deze wyze was geſchikt, vertrok de Czaar uit

uit Moscou in 't begin van May des jaars 1697, en kwam eerst te Riga, de hoofdstadt van gansch Lyflandt, toen onder 't Zweedsche gebiedt, aan. Hier gebeurde het hem, dat de gouverneur hem weigerde alle de werken te laten zien, onder voorwendsel, dat het een oorlogsvesting was, en men niet wist wie hy was. Te Koningsbergen, alwaar Frederik de III, keurvorst van Brandenburg, naderhandt Frederik de I, koning van Pruissen, zich alstoen bevondt, wierdt hy prachtig ingehaalt, hoewel hy zich onbekend onder het gezantschap onthieldt. Op deze wyze wierdt dit zo genaamt groot gezantschap voorts overal ontvangen, tot in Hollandt, zynde het voornaamste oogmerk dezer reize van den Czaar. Onderwegen wierdt hem bericht, dat Frederik Augustus, keurvorst van Saxen, tot koning van Polen, in de plaats van den overleden koning Johannes Sobieski, verkoren was, maar dat een gedeelte der Magnaten den prins van Conti hadt verkoren, waar door eene gevaarlyke verdeeldheit in 't ryk wierdt veroorzaakt. De Czaar wettigde de verkiezing van den keurvorst, die daarenboven krachtig onderfteunt wierdt door het hof van Wenen; en wanneer de Czaar vernam, dat Dantzig met eene machtige vloot gedreigt wierdt, ingeval het zich niet voor Conti verklaarde, gaf hy zynen gezant in Polen order om de belangen van den keurvorst te ondersteunen, tot wiens dienst hy zestig duizend man gereed hadt. Alle zeesteden, die hy bezichtigde, deden hem voortreffelyke geschenken, hoewel telkens onder den name van het gezantschap; en hoewel hy overal onbekend doortrok, deden echter de gouverneurs der vestingen, die hy bezag, hun best om hem te laten zien al 't geen aanmerkelyk was in allerlei wetenschappen, voornamentlyk met betrekking tot den koophandel, de scheepvaart, en de krygsoeffening. Van Hamburg, een groten koophandel op Archangel dryvende, ging hy over naar Hollandt, waar van men hem een groot denkbeeldt gegeven hadt, voornamentlyk aangaande de scheepvaart en den koophandel. Hy was reets naby de grenzen van Hollandt, wanneer de algemene Staten een brief van bekendmaking ontfingen, waar by hy verzocht, dat hunne Hoogmogende zyn groot gezantschap behoorlyk geliefden te ontfangen, en gehoor te verlenen. Te Emmerik gekomen zynde verliet hy het gezantschap, en haastte met maar zeven jonge heeren van 't gevolg vooruit naar Amsterdam. Doch nauwlyks hadt men aldaar zyne aankomst verstaan, of men vernam ter zelver tydt, dat hy reets van daar naar Sardam gegaan was. Hier kwam hy met een gehuurde schuit aan, en zat zelf aan 't roer, gekleed als een Hollandsch matroos. Doch aangezien de heeren van zyn gevolg alle in een Russisch gewaadt waren, was de toevloedt van toezienders te Sardam zeer groot. De Czaar, Sardam naderende, zag iemandt visschen, dien hy weleer in Ruslandt gezien en gekend hadde, en riep hem by zyn naam. Wanneer hy by hem kwam, maakte hy zich aan hem bekend, maar verzocht, dat hy hem niet wilde ontdekken. Hy keerde by hem in: doch, om van den toeloop des volks ontslagen te zyn, begaf hy zich in een byzondere kamer, en liet zyn tolk by de menigte, om te vernemen wat men van hem zeide. Hy vernam, dat men wist, dat hy by 't grote gezantschap was. De tolk verzekerde alle de aanwezenden, dat zy byzondere persoonen, en in Hollandt gekomen waren om daar allerlei ambachten te leren. Des anderen daags was de Czaar als een Waterlandsche boer gekleed, en kocht een boejer, waar mede hy dagelyksch van Sardam naar Amsterdam voer, om dus allengskens de stuurmans-kunst te leren; en alzo hy, eer hy zyne reis begon, Hollandsch genoeg geleerd hadt om zich te doen verstaan, en vooral omtrent zaken, de zeevaart rakende, belette hem niets overal te gaan, en zyne nieuwsgierigheit in alles te voldoen.

Ondertusschen zonden de Algemene Staten hunnen introducteur der ambassadeurs met eenige jagten naar Nimwegen. Van daar begaf zich de zelve met drie karossen, bespannen met zes paarden, en verscheide andere met vier paarden, naar de grenzen, om het groot gezantschap te ontfangen, dat te Nimwegen onder 't lossen van 't geschut verwelkomt, en prachtig onthaalt wierdt, nemende des volgenden daags de reize over Gouda en Amsterdam, en wordende overal op kosten van den Staat onthaalt. Te Amsterdam komende, mengde zich de Czaar wederom onder 't gezelschap, en woonde onbekend alle de eerbewyzingen by. Doch alle die uiterlykheden begonnen hem wel haast te vervelen, weshalven hy wederom naar Sardam keerde. Een zeker jong Sardammer, te Moscou zich onthoudende, hadt aan zynen vader te Sardam geschreven, beschryvende de gedaante van den Czaar zo naauwkeurig, dat men niet missen kon hem te kennen; voornamentlyk was hy kennelyk aan een wrat op een zyner wangen. De Sardammer verhaalde zulks aan den barbiers jonge, by wien de Russen zich lieten scheren. Dus wierdt de Czaar beklapt, en by allen, die te Sardam woonden, bekend. Wanneer hy derhalven te voorschyn kwam, zag hy zich van klein en groot omringt. Een zeker jonge, hem te digt op 't lyf komende, en te stout aanziende, wierdt op een onzachte wyze van hem te rug gestoten. De jonge, hier door gaande gemaakt, wierp hem een rotten appel in 't aangezicht. De Czaar veegde zyn aangezicht af, en ging zynes weegs, zonder eenig misnoegen te tonen. Dagelyksch was hy op de scheepstimmerwerf met den byl in de handt, lerende van de meesterknechts de namen van alle de delen, minst en meest, die tot een vaartuig behoren, en hy onthieldt zeer gelukkig 't geen hem maar eens gezegd was. Men noemde hem door de wandeling *Pieter Baas*, met welken name hy zeer in zyn schik was. Voorts bezag hy de smids winkels, lynbanen, zeil-makeryen, zagemolens, olie- en papiermolens, en gaf zich veel moeite om van alles naauwkeurig onderrecht te worden. Omtrent zeven weken vertoefde hy te Sardam, varende tusschen beide zomwylen met zyn boejer naar Amsterdam, hoewel hy gewoonlyk te Sardam vernachtte. Hebbende alle materialen tot een oorlogschip van de twede rang gekocht, begaf hy zich naar Amsterdam, alwaar hy een klein huis by de Admiraliteits-werf huurde, en het vóornoemde oorlogschip onder zyn opzicht en bestier bouwen liet. Men zag hem dagelyksch naar de werf gaan, met een grote Byl op zyn arm. Onderwylen hadden verscheide groten van Amsterdam het vermaak van hem al het merkwaardige van die stadt, en van byzondere rariteiten te laten zien, onder welke de heer Burgermeester Witzen uitmuntte.

Den 27. September was hy onder 't groot gezantschap, dat zyne intrede in 's Gravenhage deedt, die met meer dan zestig karossen geschiedde, in een tydt wanneer de vredehandeling te Ryswyk was, by welke gelegenheit de toevloedt van allerlei volkeren om die intrede te zien zeer groot was. Gelyk nu de Heeren Staten den Czaar met des zelfs gevolg gedurende hun verblyf in deze landen overal op hunne kosten onthaalden, dus vereerde de Czaar aan de Algemene Staten zes honderd stuk zabels, diergelyke van schoonheit men nooit in Hollandt gezien heeft. De Staten daarentegen deden aan het gezantschap een geschenk van drie kostelyke karossen, benevens een goude keten met eene medaille voor ieder der gezanten. De koning van Engelandt, die gedurende den vredehandel te velde was, kwam niet voor den 7 November in 's Gravenhage, wanneer de Czaar zich ook derwaarts begaf, om dien vorst te zien, met wien hy in 't byzonder sprak over zyn voornemen van Engelandt te willen bezien. Terwyl zich de Czaar in 's Gravenhage onthieldt, ontfing hy de aangename tyding van een dubbele overwinning, door zyn krygsvolk by Azof te water en te lande op de Turken en Tartaren bevochten. Tot het midden van January bleef zyne Czaarsche Majesteit te Amsterdam, wanneer hy zich naar Helvoetsluis begaf, om naar Engelandt over te steken, alwaar hy verscheide geheime byeenkomsten hieldt met koning Willem, voor wien hy eene byzondere achting hadt. Wanneer hy de princesse Anna een bezoek gaf, en de zelve hem staande ontfing, boodt hy haar een stoel aan, en nam zelf ook een, zeggende: *Mevrouw, dus zal het gemakkelyker voor ons beide zyn*: want hy hadt een natuurlyken afkeer van vele uiterlyke plegtigheden. Gedurende zyn verblyf te Londen nam hy het vermaak van dikwils de koninklyke Admiraliteits-werf te bezoeken, om de kunst van den scheepsbouw, in Hollandt geleert, nog verder te voltooien. Voorts bezag hy het tuighuis, de munt, enz. Maar niets gaf hem meer vermaak dan het zeegevecht, op order van den koning door den admiraal Mitchel gehouden. Deze admiraal verselde den Czaar tot Portsmouth, en liet de vloot van Spithead in zee brengen. Dit gezicht deedt den laatsten zeggen, dat hy een admiraal van Engelandt gelukkiger achtte dan een Czaar van groot-Ruslandt. Men hadt hem in Hollandt diergelyk een vermaak ook gegeven. Van Portsmouth wederkerende bezocht hy de universiteit van Oxford, en den overigen tydt, dien hy te Londen was, bragt hy door met het bezoeken van allerlei kunstwinkels, beginnende met de horologien, en eindigende met de doodkisten. Ondertusschen verzuimde hy niet zyne aanmerkingen te maken daar hy zulks dienstig oordeelde, om zyne onderdanen in diergelyke kunsten te onderwyzen en te beschaven. Gelyk in Hollandt, dus ook in Engelandt, zag men den Czaar dan eens als een edelman, dan eens als een gemeen matroos gekleed, en altydt met weinig gevolg by zich. Dikwils was hy by den Engelschen Godsdienst tegenwoordig, alle des zelfs plegtigheden naauwkeurig gade slaande, tot welken einde hy ook den aartsbisschop van Kantelberg bezocht. Maar op dat alle zyne aanmerkingen ten opzichte van kunsten en wetenschappen niet te vergeefsch zouden zyn, vondt hy geraden allerlei kunstenaars en ambachtslieden in zynen dienst aan te nemen. Onder de wiskunstenaars, die met hem over zee gingen, was ook de heer Fergharson, wiens naam onder de Russen nog lang in geheugenis zal blyven, om dat hy de eerste is, van wien die natie de cyfferkunst geleert heeft naar de wyze der andere volkeren van Europa, wanneer zy te voren zich, gelyk de boeren by ons, met kruisies (X) moesten behelpen. Ook wierden verscheide scheepstimmerlieden in dienst genomen, en koning Willem vereerde zyne Czaarsche Majesteit zyn koninklyk transportjagt, voerende 24 stukken, en gebouwt op de wyze van een fregat. Dit was toen het schoonste vaartuig van geheel Engelandt, en met het zelve wierden meest alle de Engelschen, die hy in zyn dienst aangenomen hadt, vooruit naar Archangel gezonden. Het was in 't begin van May des jaars 1698, wanneer de Czaar wederom van Londen te Amsterdam aankwam, van waar hy den 25 van die maandt met zyn gansche gevolg zich naar Wenen begaf, zeer voldaan over het onthaal, dat hem in Hollandt en Engelandt was aangedaan. Het groot gezantschap kwam den 26 Juny te Wenen aan, alwaar het met geen minder pracht dan te Koningsbergen en te Amsterdam geschied was wierdt ingehaalt. De keizer Leopold maakte den Czaar in een byzonder gehoor bekend, dat de Turk, volgens het bericht van Mylord Paget, Engelsch gezant aan de Porte, eenige voorslagen van vrede hadt gedaan. Na dat de eerste plichtpleging voorby was, dekte zich de keizer; maar wanneer de Czaar zulks weigerde te doen, onder voorwendsel, dat hy daar onbekend (*incognito*) was, ontdekte zich de keizer Leopold ook weder. Dit gehoor, daar weinigen by toegelaten wierden, eindigde met eene nadrukkelyke betuiging van onderlinge vriendschap en achting, en verzekering van geen afzonderlyke vrede met de Porte te zullen maken. Den 29 hadt de grote ambassade opentlyk gehoor, en wierdt met alle bedenkelyke pracht ontfangen. Onder de geschenken, die den keizer van wegens den Czaar gegeven wierden, was een harnas, rykelyk met juwelen bezet. Maar wanneer zyne Czaarsche Majesteit gereed stondt om met zyn groot gezantschap naar Italië te reizen, en men te Venetië en Rome

reets toeſtel maakte om hem naar behoren te ontfangen, wierdt hem geboodſchapt, dat de Ruſſen wederom aan 't muiten geſlagen waren. Namentlyk de geeſtelykheit en eenige andere oproerigen, horende, dat 'er zo vele vremdelingen in 't ryk ſtonden te komen, hadden de gemeente doen geloven, dat de Godsdienſt daar door gevaar liep van verandert te worden. De Strelitzen wierden ook wederom gaande gemaakt, en kwamen van alle kanten regelregt op Moſcou aan trekken. De regenten poogden te vergeefſch door gemachtigden deze muitelingen te doen wederkeren van waar zy opgebroken waren. Zy klaagden kwanſuis over wanbetaling. Hen wierdt niet alleen al het achterſtallige, maar nog voor zes toekomende maanden ſoldy gegeven. Zy vervorderden echter hunnen marſch, zeggende, dat zy eens kwamen om hunne naaſte bloedvrienden in Moſcou te bezoeken; maar inderdaadt was het om te beramen hoe men de princes Sophia op den troon zetten, en den Czaar buiten het ryk houden zou. De regenten gaven den generaal Gordon order om met een leger van vyftien of achttien duizend man den muitelingen het hoofdt te bieden. Veertig mylen van Moſcou kwamen zy in elkanders gezicht omtrent het klooſter van Jeruzalem. De generaal Gordon zondt eenige heeren van aanzien, die hem als vrywilligers gevolgt waren, om hunnen yver voor den Czaar te betuigen, en verzocht, zy wilden de wederkomſt van hunnen wettigen vorſt verbeiden, met belofte, dat alle hunne billyke eiſchen zouden voldaan worden. Doch zy ſloegen zulks in den windt. Gordon derhalven liet eenige kanonſchoten over hun hoofdt gaan, om hen dus te doen verſchrikken, en de wapenen neder te leggen; doch dit viel geheel anders uit: want de Popen, of prieſters, die de Strelitzen by zich hadden, maakten hen diets, dat zulks een mirakel was, en dat St. Andries de kanonkogels hadt afgewend, en dus baarblykelyk voor hen ſcheen te ſtryden. Daar op wierden beide de legers handgemeen, maar tot nadeel der Strelitzen, die wel haaſt gewaar wierden, dat het geſchut van Gordon hen raken kon. Een groot getal gevangene officiers wierdt naar Moſcou gezonden, en op de pynbank gebragt, wanneer zy de zamenzwering ontdekten. De Czaar, dezen opſtandt vernomen hebbende, begaf zich terſtondt op weg naar Moſcou, door Polen, met een gevolg van dertig perſonen, waar onder le Fort en Golowin, hebbende Wosrifetſtein te Wenen gelaten, om als zyn gevolmachtigde de vredehandeling te Carlowits by te wonen. Hy hieldt zich eenige dagen aan 't Poolſche hof op, om het nodige met den koning Auguſtus te beramen. Van daar trok hy met kleine dagreizen, en heimelyk voort, zo dat niemandt van zyne aankomſt verwittigt was tot dat men hem binnen Moſcou zag. Zyn eerſte werk was zyne getrouwe ſoldaten te belonen, en de oproerigen op 't ſtrengſte met de doodt te ſtraffen, onder welke twee duizend Strelitzen waren. Het gedrag van den generaal Gordon wierdt goedgekeurt. Dit baande hem den weg ter uitvoering van zyne grote ondernemingen. De krygsmacht wierdt op den voet van Engelandt en Hollandt gebragt. Omtrent de verandering van klederen en voering by ieder regiment volgde hy de Franſche mode. Daar na maakte hy een lyſt van alle de ryke edelen van het ryk, die hem geen dienſt deden. Deze wierden alle onder de land- en zeemilitie verdeelt, en dus verſtrooit, dat zy buiten ſtaat waren om eenig kwaad te doen. Naar Veronize trekkende zag hy, dat zyne Hollanders reets verre gevordert waren met hunnen ſcheepsbouw. Hy vermeerderde het getal der werklieden, en gaf order zich te haaſten zo veel als 't doenlyk was, ten einde de vloot in ſtaat mogt geraken om naar Azof zeil te gaan, van waar hyze naar de Zwarte zee wilde zenden. Maar het inwendige van den Staat te hervormen hadt de meeſte moeite in: voornamentlyk leden de onderdanen veel door de byzondere gouverneurs en ondergouverneurs der provinciën. Het gemene ſpreekwoordt des volks was: *Godt is almachtig, maar de Czaar is verre van ons*, als of zy zeggen wilden, dat de Czaar, onderrecht zynde van hunne verdrukkinge, niet nalaten zou hen recht te doen: want deze gouverneurs waren zo ſouverein in hunne provinciën als de Czaar zelf. Deze misbruiken hebbende afgeſchaft, begon hy tot de kleding en lange baarden te komen, die allengskens te Moſcou, en in de ſteden, die de Czaar meeſt bezocht, wierden afgeſchaft, hoewel vele den Czaar om die reden voor een tyran en Heiden hielden. Zommige oude Ruſſen bewaarden hunne afgeſchorene baarden zeer zorgvuldig, omze mede in hunne doodkiſt te nemen: want de Czaar hadt den edelen, kooplieden en anderen onderdanen, behalven den geeſtelyken en boeren, belaſt, voor hun baardt, indien zy dien behouden wilden, jaarlykſch honderd rubels te betalen. Om de vrouwelyke ſexe tot het veranderen van kleding te brengen, wilde de Czaar, dat de vrouwen en jonge dochters zo wel als de mannen en jongelingen by opentlyke geſelſchappen van bruiloften, en anderszins, zouden tegenwoordig zyn, maar op de wyze van Hollandt en Engelandt, zamen in een en de zelve zale, zo nochtans, dat de vrouwen en maagden aldaar verſchenen in een Hollandſch of Engelſch gewaadt. Voorts wilde de Czaar, dat het den vryers vry zou ſtaan hunne toekomende bruiden ten minſte zes weken voor de bruiloft te bezoeken, het welk tot hier toe niet was geoorlooft geweeſt, wanneer men op de blote toeſtemming van wederzyds ouderen en voogden trouwde, zonder elkander ooit gezien te hebben, waar uit vele ongelukkige huwelyken ontſtonden. Deze nieuwe ordonnantie wierdt in 't algemeen by de jonge lieden goedgekeurd. Eindelyk hervormde hy ook de huiſſelyke pracht, waar door een oneindig getal van lediggangers, in 't gevolg der Bojaren en andere groten, tot den krygsdienſt gedwongen wierdt. Om derhalven het misbruik van zo groot een gevolg gemakkelyk af te ſchaffen, verſcheen de Czaar eerſt zelf met een klein gevolg in 't openbaar, en verzocht toen zyne gunſtelingen, dat zy zyn voorbeeldt wilden navolgen.

Ondertuſſchen wierdt den 25 December des jaars 1698 de Carlowitſche vrede geſloten, die de Czaar koning Willem van Engelandt door een brief verzocht, door zyne miniſters mediateurs te willen uitwerken, dat een vrede van dertig jaren mogt zyn, die daar op in de maandt Auguſtus des jaars 1699 getroffen wierdt, en waar by de Czaar de ſtadt Azof, nevens andere veroverde veſtingen aan de Zwarte zee, in zyn bezit hieldt. Maar deze vrede was naauwlyks geſloten, of men hoorde den Czaar opentlyk den oorlog aan Zweden verklaren, welke kroon reets door Denemarken en Polen vyandelyk was aangetaſt. De redenen, of belangen, die de Czaar hadt om dezen oorlog te beginnen, of daar in te treden, waren voornamentlyk zyne eiſchen op de provincie van Lyflandt, het welk de Ruſſen voorgaven hen toe te komen, en ten twede de gedachtenis van het ongelyk, het welk hy, of zyn groot gezantſchap, daar hy onder was, te Riga van den ſtadvoogdt hadt ontfangen, en waar van boven is gewag gemaakt. Men kan daar nog eene derde reden byvoegen, namentlyk, dat hy zyne troepen wilde oeffenen en bekwaam maken in de wyze van oorlogen der genen, met en tegen welke zy zouden moeten vechten, en dat hy, met zynen onderdanen bezigheit te geven, hen den tydt wilde benemen van aanmerkingen te maken op de veranderingen, die hy in zyn ryk invoerde, en hen daar aan gewennen door eene hebbelykheit, die zy zelf niet eens zouden gewaar worden. Deze oorlog wierdt te Moſcou opentlyk afgekondigt, wanneer men daags te voren een plechtige vreugde bedreven hadt wegens de vrede, welke met de Ottomanniſche Porte, als zo even verhaalt is, was geſloten. De Zweedſche krygsmacht beſtondt in 122500 man, en die van den Czaar in 120000: doch de koning van Zweden moeſt dat ontzagchelyk getal al te zeer verdelen. De Czaar kon geen ſtaat maken op zyn voetvolk; maar de ruitery en huistroepen maakten een leger van 12000 man uitgelezene manſchap uit. De eerſte tyding, die men te Stokholm van de Ruſſen ontfing, behelſde, dat zy ten getale van 80000 man een inval in Lyflandt hadden gedaan, om den koning van Polen in zyne onderneming tegen Riga te onderſteunen: maar weinig dagen daar na verſtondt men, dat zy regelregt op Nerva aantrokken. Deze hopfdveſting was nu reets ingeſloten, wanneer de koning van Zweden, Karel de XII, tot het ontzet aankwam. Nooit zag men een prins van achttien jaren eene zo roemruchtige overwinning behalen. De Moſcoviters, tot de ooren toe voor de veſting Nerva begraven, wierden dermaten van de Zweden aangegrepen, dat zy elkander ſchier verpletterden. Daar geſchiedde eene vreeslyke ſlagting. De gelukkigſte ontkwamen het met de vlucht; eene ontallyke menigte verdronk door het breken van de brug, en de overige gaven zich aan den overwinnaar over, die meeſter van 't ſlagveldt blyvende, een overvloedt van oorlogsbehoeften, 145 ſtukken grof geſchut, 28 nieuwe mortieren, 20 ſtandaarden, 150 vaandels, de krygskas, eene menigte van wapenen, enz. veroverde. Omtrent twintig duizend Zweden bevochten deze overwinning op meer dan tachtig duizend Ruſſen, voor dat de Czaar, die naar den kant van Pleskow gegaan was, om den aantocht van 50000 man, die men daar verzamelt hadt, te verhaaſten, daar weder kon zyn. Na dezen ongelukkigen ſlag was 'er een byeenkomſt tuſſchen den Czaar en Auguſtus, koning van Polen, te Birzen, eene kleine ſtadt op de grenzen van Litthauwen, in welke alle de maatregels wierden beraamt, die men nodig oordeelde om den koning van Zweden al het gene hy aan deze zyde van de Ooſtzee, het zy in Polen, of in Duitſchlandt, bezat, af te nemen, over welk traktaat de jonge koning, Karel de XII, toen hy daar van verwittigt wierdt, zeer vertoornt was. Maar terwyl de Czaar met de toebereidſelen tot den naaſten veldtocht bezig was, gebeurde de zware brandt in de ſtadt Moſcou, waar door de zelve grotelyks wierden verachtert. De Czaar verſcheen evenwel met een aanzienlyk leger in het veldt, en legerde zich op de grenzen van Lyflandt, aan den kant van Ruslandt, by Pleskow, van waar hy gedurig grote krygshopen uitzondt, de welke in het landt, aan den kant van Derpt, drongen: ook behaalde hy nu en dan eenige voordelen op de Zweden. Hy veroverde in October des jaars 1702 de veſting Oreska, of Noteburg, gelegen in een eilandt op het meir Ladoga, aan den mondt van de Neva, waar mede hy den veldtocht van dat jaar eindigde, en zich weder naar Moſcou begaf, daar hy eene zegepralende intrede deedt. De volgende veldtocht in den jare 1703 wierdt tydelyk door den Czaar geopent aan den kant van Ingermanlandt, door de belegering en verovering van de Nieuwſchans, of ſchans ter Nye, gelegen aan de Neva, aan de zyde van Finlandt, daar de overgave van het kaſteel Laga, eenige worſten van Nerva gelegen, op volgde. In dit jaar begon de Czaar Petrus de ſtichting van het vermaarde St. Petersburg, waar van op den name van deze ſtadt breder geſproken wordt. In den volgenden jare 1704 veroverde de Czaar de gewigtige plaatſen Derpt en Nerva, nevens de veſting Iwanogrod, in welke hy veel geſchut en allerhande voorraadt vondt, en bouwde het ſterke kaſteel Kroonſlot in het midden van de zee, het welk voor den ſleutel van St. Petersburg gehouden wordt. In den jare 1705 namen de Ruſſen de ſtadt Mittau by verraſſching in, maar verloren kort daar na tuſſchen de vyf en zes duizend man in een treffen tegen den Zweedſchen generaal Löwenhaubt. Ondertuſſchen maakte de verovering van Mittau en die van Bautske den Czaar meeſter van ganſch Courlandt, daar hy den generaal Bauer met eenige troepen liet, en zich in perſoon, aan het hoofdt van zyn leger, naar Litthauwen begaf. Te Grodno gekomen zynde, liet hy deze plaats krachtig verſterken, bemachtigde den doortocht van Tykozin, en ſtichtte in verſcheide plaatſen goede voorraadhuizen. De koning Auguſtus, door de Zweden tamelyk in het naauw gebragt, kwam daar by hem, en zy hadden zamen verſcheide geſprekken over de middelen om den oorlog tegen Zwe-

den voort te zetten. Terwyl men daar mede bezig was, ontfing de Czaar een postbode van Moscou, met de verdrietige tyding van een opstandt in de provincie van Astrakan, het welk hem noodzaakte zich zonder tydverzuim naar zyne staten te begeven, latende zyn leger onder het bevel van den koning Augustus, van den prins Menzikof, en van den veldmaarschalk Ogilwy. Maar naauwlyks was de Czaar vertrokken, of koning Augustus, lenende het oor aan zyne Raden, en aan die der groten van Litthauwen, die met hertzeer hunne landen door de Russen vernielt zagen, begon een achterdocht op te vatten, waar door het vertrouwen tusschen deze twee vorsten zeer verminderde. Ondertusschen was de oproer, om welken te stillen men den Czaar hadt genoodzaakt naar zyn ryk te keren, maar die inderdaadt maar een beuseling was, door hem wel haast gedempt: doch alzo het midden in den winter was, vondt de Czaar niet raadzaam weder naar Litthauwen te keren, maar vergenoegde zich zyne generaals geldt en levensmiddelen, het welk zy nodig hadden, ten spoedigste toe te zenden. Op den 14 February des jaars 1706 viel de beruchte slag van Fraustadt voor tusschen de Zweden en de zamen vereenigde Russische en Saxische troepen, in welken de Zweden eene volkome overwinning behaalden, bemachtigende dertig stukken geschut en al het legertuig, nevens drie duizend gevangenen. Het verlies van dezen slag opende den Zweden den ingang in Saxen, daar zy den koning Augustus zodanig benaauwden, dat hy eindelyk genoodzaakt was de zyde van den Czaar te verlaten, en eene afzonderlyke vrede van Karel den XII te verzoeken, de welke te Alt-Ranstadt gesloten wierdt, en waar by Augustus de Poolsche kroon aan Stanislaus afstondt. De Czaar, deswegen niet zonder reden misnoegt, liet zyne troepen gedurende den winter voltallig maken, rechtte voorraadhuizen op, en gebruikte alle mogelyke voorzorg om de Zweden wel te ontfangen, indien het hunnen koning lustte hen in Litthauwen, of in Lyflandt te leiden, gelyk men reden hadt om te geloven dat hy, met het openen van den veldtocht in den jare 1707, zou doen. Vervolgens woonde de Czaar de grote ryksvergadering by, welke de Polen van de party van Augustus te Lemberg beroepen hadden, en van daar begaf hy zich naar Warschau. Zyn leger bevondt zich thans over de 100000 man sterk, als bestaande uit 38000 voetknechten, zo veel ruiters, 20000 Kozakken, en 6000 Kalmukken. Te Warschau, als gezegt is, zynde, verstondt hy, dat de koning van Zweden, de geschillen, die hy met den keizer wegens de Protestanten in Silesië hadt, door een zeer voordelig verdrag hebbende weggenomen, zich eindelyk bereidde om weder uit Saxen in Polen te trekken, om Stanislaus op den Poolschen troon te bevestigen, en den Czaar met kracht het hoofdt te bieden. Het leger van dien vorst was gedurende zyn verblyf in Saxen zeer verbetert, en met meer dan 25000 man vermeerdert; zyne ruitery was in een zeer goeden staat gebragt, en de krygskas zo wel voorzien, dat men rekent, dat 'er over de 22000 millioenen ryksdaalders alleen uit Saxen in gekomen waren. Het leger bestondt in het geheel uit 79 esquadrons, 61 batallions dragonders, en 101 batallions voetvolk, het welk zamen uitmaakte 88000 man, waar van 36000 man door Pomeren, Zweden, Fin- en Lyflandt verstrooit waren, zo dat de koning van Zweden weder in Polen kwam aan het hoofdt van 52000 strydbare mannen, gevolgt van geschut en verdere krygsbehoeften, daar niets aan ontbrak. Het overige van dit jaar en een groot gedeelte van het volgende wierdt merendeels met trekken en wedertrekken van weerzyden doorgebragt. In de maandt van July des laatstgemelden jaars 1708 viel de slag van Holowschin, in Litthauwen, voor, waar in van weerkanten veel volk bleef, en zich beide de partyen de overwinning toeschreven. Sedert gebeurden 'er nog verscheide schermutselingen tusschen de twee legers, waar door dat der Zweden merkelyk verminderde, en eindelyk kwam de koning met veel moeite, en na veel ongemak geleden te hebben, in Ukranië. Maar hy raakte daar in nog veel slechter staat, doordien de Czaar zorg hadt gedragen, dat de Zweden nergens levensmiddelen vonden om van te bestaan, waar by nog kwam, dat de generaal Löwenhaubt, gelast om het Zweedsche leger levensvoorraadt toe te voeren, geheel door de Russen verslagen wierdt; behalven dat de Czaar het afgematte Zweedsche leger van langzamerhandt verwon, dodende hier vyf honderd, daar duizend, en op eene andere plaats twee duizend van het zelve, makende op deze wyze des zelfs volkome overwinning gemakkelyk. Eindelyk besloot de koning van Zweden in een krygsraadt, de belegering van Pultawa te ondernemen, zynde daar toe aangezet door Mazeppa, bevelhebber der Kozakken, welke van de zyde van den Czaar tot die van den koning van Zweden verradelyk was overgegaan, en die hem deedt geloven, dat hy daar voor zyn leger zou vinden alle soort van voorraadt en levensmiddelen, behalven gewigtige sommen gelds, die hy daar zelf verborgen hadt, zo dra hy het besluit genomen hadt de party der Zweden te omhelzen. De generaal Renschildt en de graaf Piper kantten zich te vergeefsch tegen deze onderneming, hoewel zy, als door een prophetischen geest gedreven wordende, zyne Majesteit alles voorspelden, het geen daar na gebeurt is. Pultawa, gelegen in Ukranië, omtrent 64 worsten, of 16 mylen van den Borysthenes (want men noemt deze rivier daar niet meer den Nieper) was tot op dezen oorlog niet versterkt geweest; maar de Czaar het zelve in de tegenwoordige gesteldheit bekwaam geoordeelt hebbende om het volk van het platte landt tot een schuilplaats te dienen, en daar eenige magazynen te hebben, hadt hy het in der haast met eenige verschanssingen laten dekken, by de welke men negen reduiten gevoegt hadt. De generaal majoor Schotsman, hoofd-ingenieur van den Czaar, hadt zich, op order van den zelven, in deze plaats geworpen zo dra men wist, datze gedreigt wierdt. Hy was verbittert op de Zweden, van welke hy voorgaf zeer kwalyk gehandelt te zyn toen hy gevangen was, en men hoopte, dat hy met eene bezetting van vyf duizend man de plaats of beschermen, of den Zweden duur verkopen zou. De Czaar liet ondertusschen den koning van Zweden voorslagen van vrede doen, aanbiedende al het geen hy verovert hadt wederom te geven, uitgenomen Petersburg en Sleutelburg, rondom welke plaatsen de koning van Zweden een behoorlyk landt aan den Czaar zou laten: maar deze voorslagen wierden verworpen. De koning van Zweden stelde vast, dat hy den Czaar wilde onttronen, eischende daarenboven van de Russen dertig millioenen, tot vergoeding der onkosten van een oorlog, dien hy tegen hen, op de kosten der Saxen en Polen, gevoert hadt. De Zweedsche generaal Roose hadt order Pultawa te berennen, en de prins Menzikof naderde met een gros ruitery en voetvolk, om het kleine Zweedsche leger te omcingelen, zynde het zelve gebragt tot vyftien of achttien duizend man, dat men niet eigentlyk kan weten, alzo 'er niet een regiment of compagnie voltallig was. De Zweden hadden weinig of geen geschut, en moesten de reduiten van Pultawa met den degen in de vuist aantasten. Zy wonnen drie van de zelve; maar zy kostten hen wel drie duizend man: echter gingen zy zo driftig te werk, dat de prins Menzikof voor de plaats begon te vrezen, waarom hy 'er eenigen onderstandt poogde in te werpen. Nooit deedt hy den Czaar groter dienst dan in dit geval: want uit dezen in tyds binnen Pultawa geworpen onderstandt is gevolgt de dappere tegenweer der belegerden, en het vertwyffeld besluit, het welk de koning van Zweden nam van den rampzaligen slag te leveren, die van dezen oorlog, en van zyne ontwerpen een einde maakte. De generaal en prins Menzikof zondt twee krygshopen van zyne troepen met geschut, den eenen beneden, den anderen boven de stadt, en beval hen grote vuren te stoken in den tydt dat de onderstand-troepen over de brug zouden trekken, om zich binnen Pultawa te werpen. Het was nacht: men kon niet zien wat 'er gebeurde, en het vuur der Russen was zeer groot. De koning van Zweden, niet twyffelende, of zyne troepen wierden aangetast, kwam zelf om zyn regiment guardes, dat beneden de stadt was, te ondersteunen, en zondt andere troepen tot onderstandt der genen, die boven de stadt waren. Ondertusschen maakten de onderstand-troepen, met takkebosschen geladen, een brug midden over de moerassen, en kwamen, zonder gezien te worden, in de stadt, waar na de Russen post vatten aan den anderen kant van de rivier, en daar, zo haast als het dag was, een reduit met geschut begonnen op te rechten, om de brug te dekken, en hunne gemeenschap veilig te stellen. De bezetting trok van haar kant een linie rondom hare muren, in 't gezicht der belegeraars, die geen de minste beweging maakten om het te beletten. Ondertusschen nam de Czaar het besluit van dezen oorlog door de volkomene nederlage van zynen vyandt te eindigen, aangezien, indien hy langer wachtte, eenige verandering zou kunnen voorkomen, die zynen vyandt in 't bezit van Pultawa stellende, des zelfs zaken zou herstellen, ten minste voor eenigen tydt, behalven dat het genoeg was maar aan te tasten, om van de overwinninge verzekert te zyn. Hy hadt zyne troepen gewent over de Zweden te zegepralen, die dit kunstie niet meer kenden van hen met den eersten aanval op de vlucht te dryven. De oppermacht was aan de zyde van den Czaar, en men mag ook zeggen de moedigheit; in het tegendeel de ellende, verslagenheit en vrees waren aan de zyde des konings van Zweden. En geen wonder; het overschot van het Zweedsche leger hadt aan alles gebrek, zonder klederen, zonder hemden, zonder koussen, zonder schoenen, het grootste gedeelte ook zonder kruidt en loot, hadt niets overig dan den degen en de bajonet, twee middelen, om zich uit de schrikkelyke verlegenheit te helpen, namentlyk, om te overwinnen, of te sterven. In den tydt derhalven, dat de Czaar zyne bevelen gaf om de Worskla over te trekken, en den vyandt slag te leveren, en hem dus van voor Pultawa, en uit geheel Ukranië te verjagen, nam de koning van Zweden het wanhopig besluit van den Russen slag te leveren, mogelyk om hen door die stoute daadt vervaard te maken. De koning derhalven zwom de rivier Worskla met dertig van zyne lyfwachten over, om den vyandt te gaan ontdekken, en voor het behoudt van den generaal Spar, die met drie honderd koppen op een post was, daar tien Russische regimenten digt by genadert waren, zorg te dragen. Maar terwyl de koning nog in 't water was kwam 'er een kogel, die door zyn laars drong, en zyn voet kwetste. De Czaar, die zyn geheel leger de Worskla hadt laten overtrekken, was genadert tot op een worst, dat is, een kwartier uurs, van de Zweden; en hebbende zyne ruitery op den regter vleugel geplaatst, in 't midden der bosschen, gebruikte hy het voetvolk tot het maken van schanssen, voorzien met geschut en reduiten, om door de Zweden niet overvallen te worden. Doch deze voorkwamen de Russen voor den dag, en uit hunne naauwtens te voorschyn komende, vielen zy met hun gehele leger op de Russische ruitery met eene verwoedheit aan, die de Czaar niet verwacht hadt. De ruitery wierdt te rug gedreven, en moest achter hare verschanssingen wyken, tot dat het voetvolk genadert was om de zelve te ondersteunen. Zo dra zy nu te gelyk met het geschut uit de reduiten hadden vuur gegeven, wierdt de regter vleugel der vyanden overhoop geworpen, en de generaal Slippenbach gevangen genomen. Gedurende dezen eersten aanval hadt de Czaar den prins Menzikof met den luitenant generaal Rentzel uitgezonden om de troepen van 't beleg het hoofdt te gaan bieden, en dezelve uit hunne werken te jagen. Menzikof ontmoette onderweeg drie duizend man van de achterhoede des regten vleugels, die hy met dapperheit te rug dreef, vele doodde, en gevangen nam. Tot de trancheen der vyanden genadert zynde, vondt hy den generaal Roose, dien hy zo schielyk op 't lyf viel, dat het

corps,

corps, door hem geboden, geen tydt hebbende om zich te herſtellen, zich op genade en ongenade overgaf. De Zweedſche ruitery, die een weinig geweken was, hadt zich by het voetvolk gevoegt, ſtellende zich met alle de troepen in ſlagorder omtrent een vierendeel uurs van de Ruſſen. De Czaar liet ook twee liniën van zyn voetvolk uit de verſchanſſingen trekken, latende de derde tot een achterhoede, en ſtelde zyn leger in zulker voegen, dat het voetvolk in 't midden, en de ruitery op de vleugels was. De regter wierdt geboden door den generaal Baur, over de linker geboodt de prins Menzikof. De Czaar hadt nevens den generaal veldmaarſchalk Cheremetof het gebiedt over de middeltocht van 't leger. De prins Repnin, en de generaal Allard, nevens verſcheide anderen, hadden zich ieder op hunne poſten geſtelt. De artillery was de zorg van den luitenant generaal Bruſſe aanbevolen. In dezen ſtaat trok men op den vyandt aan, die tegen alle verwachting de Ruſſen naderde. Dus begon het gevecht 's morgens ten negen uuren met wederzydſch hevig vuur, maar het Zweedſche leger, zo ruitery als voetvolk, wierdt na een half uur vechtens geheel overhoop geworpen. Het voetvolk nam de vlucht, maar wierdt met den degen in de vuiſt tot in een boſch niet verre van daar vervolgt. Hier wierden de generaals Stakelberg, Hamilton, de veldmaarſchalk Renſchildt, en de prins van Wirtemberg, neef des konings, gevangen genomen. De ruitery joeg de vluchtenden byna een half uur na, en men zag het veldt van alle kanten gelyk als met lyken bezaait. De Czaar, ziende den vyandt op de vlucht en geſlagen, beval, dat men kwartier zou geven, en vooral het leven des konings behouden. Wanneer den Czaar verhaalt wierdt, dat men den draagſtoel des konings van Zweden op het ſlagveldt geheel en al aan ſtukken hadt gevonden, betoonde hy een ongemene ongeruſtheit over het gene dezen vorſt, wiens noodlot hy beklaagde, mogt overgekomen zyn. Hy gaf derhalven order, dat men hem onder de doden zou zoeken, gebiedende ondertuſſchen den prins Galiczin, luitenant generaal van de garde, met de regimenten van Ingermanlandt en Aſtrakan, nevens den generaal Baur, met tien regimenten voetvolk, den vyandt te vervolgen. Hier voegde zich Menzikof by, om de Zweden na te zetten, die zich in een ligchaam herzamelt, en het naar den Boryſthenes gewend hadden, om te zien, of zy langs dien weg naar Polen zouden kunnen komen. Menzikof verſtondt uit een gevangen Zweedſch kwartiermeeſter en eenige ſoldaten, dat het gros van 't leger zich by Perewoloſna, op den oever van den Boryſthenes, zeer voordelig gepoſteert hadt, maar aan alles gebrek leedt, hebbende noch broodt, noch kruidt en loot, en dat de koning zich daar by bevondt, gereed ſtaande om den Boryſthenes over te zwemmen. Deze tyding zette den Ruſſen wieken by, en zy waren wel haaſt in 't gezicht van 't Zweedſche overſchot. Menzikof liet den generaal Löwenhauht afeiſchen, de wapenen neder te leggen, hem beduidende, dat in geval van weigering men niemandt kwartier zou geven. Daar wierdt een kapitulatie getroffen, en in alles zestien duizend, twee honderd zeven en tachtig gevangenen, behalven eenige van 's konings hovelingen, vielen in de handen der Ruſſen. Men veroverde daarenboven honderd twee en veertig ſtandaarden en vaandels, negentien metale veldſtukken, twee yzere ſtukken kanon, twee houwitſers, en acht mortieren; behalven dat men na den ſlag van Pultawa hadt gevangen genomen den grave Piper, den generaal veldmaarſchalk Renſchildt, vier generaal-majoors, vier kolonels, zes luitenant kolonels, vier majoors, twee ritmeeſters, twintig kapiteinen, vier en vyftig kapitein luitenants, twee geheimſchryvers, twee kancelary-klerken, des konings biechtvader, twee duizend acht honderd en tachtig ſoldaten, honderd en zeven en dertig vaandels, vier ſtukken kanon, en vier paar keteltrommen. De doden beliepen op zes of zeven duizend koppen, om dat men in de eerſte hette niemandt kwartier gaf. Het verlies der Ruſſen beliep op acht honderd en drie en tachtig doden, en drie duizend, twee honderd en drie en zestig gekwetſten, zamen vier duizend, een honderd en zes en veertig. De Czaar, door den prins Menzikof verzekert van den gelukkigen uitſlag van zyne onderneming, hebbende nu zonder ſlag of ſtoot alle zyne vyanden in zyne macht, begaf zich aanſtonts naar Perewoloſna, alwaar hy aankwam op het oogenblik dat men de kapitulatie uitvoerde. Hy was zeer gevoelig over het lot van zo vele ongelukkigen, en betuigde meer dan eens, dat hy ten hoogſte misprees het gedrag van een vorſt, die op deze wyze zo veel getrouwe onderdanen, wier vader en beſchermer hy hadt behoren te zyn, aan zyne eerzucht hadt opgeoffert. Hy vergunde edelmoedig allen den generaalsperſonen en officieren hunne vryheit, en om den ſoldaat gevoelige tekenen van zyn mededogen te geven, liet hy aan deze ongelukkigen meer dan vyftien duizend dukaten uitdelen. Des anderen daags onthaalde hy aan zyn tafel alle de Zweedſche generaals, en hebbende met die geſpraakzaamheit, die hem zo eigen was, den veldmaarſchalk Renſchildt gevraagt op hoe veel het Zweedſche leger wel beliep, en deze hebbende geantwoord, dat hy het zelve negentien duizend Zweden, en tien of elf duizend Kozakken geloofde ſterk te zyn, zeide de Czaar: *Hoe is 't mogelyk, dat een zo wys en voorzichtig vorſt, als de koning van Zweden is, zich met een handtje vol volks in een onbekend landt, voornamentlyk gelyk dit, heeft durven wagen?* De veldmaarſchalk hem daar op hebbende te gemoet gevoert, „ Dat de koning niet altydt in krygszaken met hem hadt geraadpleegt, maar dat zy, als getrouwe „ onderdanen, zyne bevelen zonder tegenſpreken hadden gehoorzaamt", behaagde deze getrouwigheit den Czaar zo zeer, dat hy zynen degen, dien hy op zyde hadt, daar af nam, en den grave Renſchildt vereerde, hem verzoekende dien te bewaren, als een pandt der achting, die hy voor hem hadt wegens zyne getrouwigheit voor zynen koning. De Czaar vervolgens de nodige ſchikkingen voor zyn leger gemaakt, en een mondgeſprek met den koning van Pruiſſen te Mariënwerder gehouden hebbende, vertrok naar zyn ryk, en deedt op den 1 January des jaars 1710 eene zegepralende intrede binnen des zelfs hoofdſtadt Moſcou. Hy vertrok weder van daar op het einde van February naar Petersburg, omtrent welke ſtadt hy tuſſchen de twintig en vier en twintig duizend man byeen liet komen, waar mede hy in Finlandt indrong, de ſtadt Wyburg belegerde, en den 12 Juny innam. De ſtadt Riga, in Lyflandt, gaf zich ook in de volgende maandt July na eene harde belegering aan den veldmaarſchalk Scheremetof over, waar op binnen korten tydt de overgave van de gewigtige Dunamunder ſchans, van Pernau, van Revel, van Kexholm, en andere plaatſen volgde. Maar in den jare 1711 veranderde de oorlog eensſlags van toneel ten opzichte van den Czaar, zynde genoodzaakt zyne troepen van het Noorden naar het Zuiden te doen trekken, doordien de koning van Zweden, te Bender zynde, met den afgezant van Vrankryk en den Cham der Tartaren de Porte eindelyk hadden bewogen den oorlog tegen den Czaar te verklaren. Hy verzamelde dan een leger van 150000 man geregelde troepen tegen den Turk, behalven dat Apaka Taguin, vorſt der Kalmukſche Tartaren, met welken de Czaar een verbondt hadt aangegaan, ten zynen voordele in het veldt kwam met 50000 Kalmukken en 22000 Cirkaſſers. Het leger der Turken, het welk zeer langzaam byeen was gekomen, beſtondt uit 120000 man zo ruitery als voetvolk, zonder te rekenen de Tartaren, die men zegt dat 200000 man beliepen. Ondertuſſchen hadt de Czaar ook met den Hoſpodaar van Walachië onder de handt een verbondt gemaakt, en zo haaſt als het Ruſſiſche leger over den Nieſter was getrokken, kwam zich deze prins by het zelve voegen met 20000 man, gevende een manifeſt uit, zo om zyn gedrag te rechtvaardigen, als om zyne onderdanen aan te moedigen om de wapenen op te nemen. Zyn voorbeeldt wierdt kort daar na door den Hoſpodaar van Moldavië gevolgt, en de Czaar, ziende zich in dezen ſtaat op den bodem van den vyandt, zonder dezen nog in 't veldt te zien, hadt zulke grote hope opgevat, dat hy zich inbeeldde, dat hy van den Hemel geſchikt was om het ontzagchelyke ryk der Ottomannen te onder te brengen, en het kruis weder in te voeren op de plaatſen, daar de halve maan zo lange geheerſcht hadt. Dit was de taal, die de Hoſpodaar van Wallachië in zyn manifeſt voerde, en alle de Grieken van het Ottomanniſche ryk vleiden zich met de zelve hope, dewyl zy dezen, dien zy als hunnen verloſſer aanmerkten, heimelyk deden verzekeren, dat, zo dra zich de gelegenheit maar aanboodt, zy ten voordele van hem zouden opſtaan. Doch naauwlyks was de Czaar met zyn leger dieper in 's vyands landt getrokken, of hy vondt zich in die zelve engte, waar in de koning van Zweden by Pultawa was geweeſt. Men vondt zich in wyde en woeſte velden, daar het leger wel haaſt aan alles gebrek hadt. Eindelyk kwam de groot-Vizier het Ottomanniſch leger tegen over dat van den Czaar langs de Pruth nederſlaan. Na eenige ongelukkige ontmoetingen der Ruſſen, en na dat de Czaar verwittigt was, dat een convoi van vier duizend wagens, met levensmiddelen geladen, was opgeligt, liet hy aan diepe verſchanſſingen arbeiden, en de zelve met grof geſchut voorzien. Hier wierdt zyne legerplaats van de Turken beſchoten, zonder echter veel ſchade te lyden. Men hadt in 't midden een ſoort van verſchanſſing van alle de wagens gemaakt, en daar in was de Czaarin Catharina, die kort te voren in 't leger gekomen was, met haar ganſche hof geweken. Deze heldin riedt den Czaar, dus van alle kanten omringt zynde, aanbieding tot een onderhandeling te doen. De Hoſpodaar Cantimir wierdt hier over raadgevraagt, en men liet een uitzendeling gaan naar de vyandelyke legerplaats, aan wien het goudt, dat hem medegegeven was, den toegang opende tot den Kaïmakan van den groot-Vizier, met wien men niet veel moeite hadt om hem te winnen. Hier op begon het vuur te verflaauwen. Eindelyk gaf de Czaarin alle hare kleinodiën ten beſte; men verzamelde al het geldt, dat men kon, makende eene ſomme, bekwaam om de gierigheit, den eerſten ſtaatsdienaren van de Porte zo eigen, te bekoren. Het was toen dat de koning van Zweden, van de geſteldheit der zaken door Poniatowski verſtendigt, zich onbekend naar de legerplaats van den groot-Vizier begaf. Na den ſtandt van beide de legers aandachtiglyk beſchouwt te hebben, tradt hy in de tent van den Turkſchen opperveldheer, en vertoonde hem, dat hy het Ruſſiſch leger kon vernielen, met het alleenlyk met kanon te beſchieten, zonder zyne troepen bloot te ſtellen. Maar de onderhandeling was reets te verre gevordert dan dat de Vizier dien raadt zou volgen, het welk dezen vorſt zo zeer verbitterde, dat hy, den Vizier den rug toekerende, uit de tent ging, en te paardt klimmende op een vollen ren naar Bender keerde. Men tradt dan tot de uitvoering der onderhandeling, en het Ruſſiſch leger, hebbende van den Vizier eenige wagens ontfangen, trok in goede order af, met ſlaande trommels, vliegende vaandels, en den degen in de vuiſt, voerende met zich veertig ſtukken kanon. Men rekent, dat deze tocht den Czaar omtrent twintig duizend man gekoſt heeft, uitgezonderd eenige millioenen in kleinodiën en geldt, daar hy het vredesverdrag mede betaalde. Maar deze vrede duurde niet lang; de Grote Heer, zich door den Cham der Tartaren en de gezanten van Vrankryk en Zweden hebbende laten overreden, brak de zelve wederom, onder allerhande voorwendſelen, en verklaarde den Czaar den oorlog op nieuw in het laatſte van den jare 1712. Doch men kwam juiſt tot gene dadelykheden, en daar wierdt in de maandt van July 1713 een nieuw vredesverdrag geſloten tuſſchen den Sultan en den Czaar, waar in de laatſte, om de handen tegen de Zweden ruim te hebben, den

eerften in het eene en het andere toegaf. Ondertusschen was de Czaar eenigen tydt in Duitschlandt geweest, daar hy met zyne bondgenoten, de Saxen, Denen, en Pruissischen, bezig was de Zweden in het geheel uit te verdryven, het welk hen ook met den tydt zeer wel gelukt is. Na de verovering van de Holsteinsche stadt Frederiksstadt in February des jaars 1713 nam hy zyn afscheidt van den koning van Denemarken om naar zyne staten te keren, den zelven verzekerende, dat hy ging arbeiden om den Zweden aan den kant van Finlandt wat werk te geven, waar in hy zyn woordt in dit en de twee volgende jaren getrouwelyk heeft gehouden.

De Czaar, in zyne staten wedergekeert zynde, hadt gewigtige redenen gehad om de waardigheit van patriarch af te schaffen, of liever omze aan de kroon te hechten. Om nu den ouden patriarch verachtelyk by 't volk te maken, hadt hy zekeren Sosoff, van wien hy hadt leren schryven, tot boertigen patriarch verkoren, dien hy vervolgens, uit de zelve beweegreden, tot paus aanstelde, en eindelyk, in den ouderdom van vier en tachtig jaren, deedt trouwen met eene weduwe van vier en dertig jaren. Hy nam uit dit huwelyk gelegenheit om aan het volk eene prachtige maskerade te geven. Vier honderd personen van de eene en andere sexe waren verdeelt in verscheide benden, ieder van vier, die een byzondere kleding en instrumenten hadden, het welk een honderdtal van verscheide kledingen en instrumenten uitmaakte, die voornamentlyk de Asiatische natiën verbeeldden. Men hadt de vier stamelendste personen, die 'er in geheel Ruslandt waren, uitgekozen om de nodiging te doen, en stokoude mannen, die niet meer voort konden, noch zich overend houden, om de handt aan de nieuw-getrouwden te geven, der zelver hofmeesters te zyn, en hen te dienen. Men hadt hen tot lopers gegeven vier van de zwaarlyvigste mannen, die byna hun gehele leven door met het podagra waren gekwelt geweest, en die zo dik en vet waren, dat zy wel van noden zouden gehad hebben, dat men hen zelf droeg. De gewaande Czaar van Moskovië was op zyn koning Davids gekleed, en hadt, in plaats van een harp, een lier, met een berenhuidt overdekt; en alzo hy de eerste rol van het gezelschap speelde, voerde men hem om op een soort van zegewagen, die op een slede geplaatst was, aan de vier hoeken van welken men verscheide beren hadt vast gemaakt, die door menschen, welke men nevens hen liet gaan, onophoudelyk met yzere pennen gestoken wierden, het geen hen een yslelyk geschreeuw deedt maken, dat echter niet kwalyk overeenkwam met het verward en afgryslelyk geluidt, dat de wanstemmige instrumenten van de overigen van het gezelschap gaven. De Czaar zelf was vermomd in een Finlandsch boerenkleedt, en sloeg handig op den trommel, verselt van drie generaals. Het wanschikkelyk paar trok op deze wyze, onder het geluidt van alle de klokken, en gevolgt van de vermomden, naar het altaar van de Domkerke, alwaar het getrouwt wierdt door een priester, die honderd jaren oud was, en die het gezicht en de geheugenis verloren hadt. Maar om dit gebrek goed te maken hadt men hem een bril opgezet, en twee waschkaarssen voor hem ontstoken, en men schreeuwde hem de woorden, die hy uitspreken moest, aan het oor toe. Van de kerk ging deze processie naar het paleis van den Czaar, daar de vermakelykheden eenige dagen duurden. Daar vielen, gedurende de sleëvaart, verscheide vremde en koddige potsen voor, te lang om hier te verhalen. Het gezegde kan genoeg zyn om te bewyzen, dat de Czaar in 't midden der gewigtigste zorgen van 't staatsbestier tydt wist te vinden om zynen geest eenige uitspanning te geven, en dat hem niet onbekend waren de middelen, daar zich de grootste staatkundigen van bedient hebben om de volkeren in slaap te wiegen. In de maandt van February des jaars 1716 vertrok de Czaar wederom met zyne gemalinne, die hem niet wilde verlaten, van Petersburg naar Duitschlandt; hieldt te Stettin een mondgesprek met den koning van Pruissen, en vervolgens een ander met dien van Denemarken digt by Hamburg. In deze laatste byeenkomst wierdt besloten eene landing op het eilandt Schonen te doen, om den koning van Zweden te noodzaken Noorwegen te verlaten, en de Czaar, die dezen tocht in persoon wilde bywonen, begaf zich met zyne oorlogschepen en galeien in July naar Coppenhagen, daar de verzamelplaats der troepen en schepen tot het volvoeren van deze onderneming was; maar toen men staat maakte deze landing haast te zullen zien geschieden, wierdt zulks eensklaps opgeschort, om redenen, die de Czaar hadt van de Zweden niet tot het uiterste te brengen, en van de bovenmatige vergroting des konings van Denemarken niet te helpen bevorderen, enz. Hier op verliet de Czaar Coppenhagen; hieldt te Havelberg wederom een mondgesprek met den koning van Pruissen; vertrok daar op naar Hamburg, en vervolgens, na daar eenige dagen uitgerust te hebben, naar Hollandt, wordende van zyne gemalinne gevolgt. Het gebiedt over zyne troepen, welke in het Mekelenburgsche gelegert waren, hadt hy aan den veldmaarschalk Scheremetof gelaten. Hy kwam den 17 December te Amsterdam, wordende des anderen daags begroet door vier gemachtigden, die door de Staten van Hollandt benoemt waren om hem gedurende den tydt, dat hy in hunne provincie zou zyn, te verzellen. Hy bragt daar den tydt door met het maken van schrandere aanmerkingen over de scheepvaart, den koophandel, en de handwerken; hy bezichtigde naauwkeuriglyk de scheeps-timmerwerven, de pakhuizen van de Oost- en West-Indische maatschappyen, van de Admiraliteit, en van de voornaamste kooplieden, en voorts al het geen in deze grote stadt en de andere plaatsen van Hollandt merkwaardig te zien was. Hy bleef hier tot den 4 April des jaars 1717, wanneer hy uit den Hage vertrok om zich naar Parys te begeven. Zyn hofgezin was klein, maar uitgelezen, en de Czaarin verselde hem tot Rotterdam, van waar zy weder in den Hage kwam, en vervolgens naar Amsterdam keerde, om den Czaar aldaar in te wachten. De Czaar kwam den 7 May te Parys aan, daar de hertog regent grote toebereidselen hadt laten maken om hem wel te ontfangen. De slommer der gewone plichtplegingen geëindigt zynde, bragt de Czaar eenige dagen door met zyne weetgierigheit te voldoen, gaande alles om en te Parys bezichtigen wat eenigzins waardig was om bezien te worden. Hy vertrok den 21 Juny eerst van daar, en begaf zich naar de wateren van het Spaa, komende eindelyk den 2 Augusty weder te Amsterdam. Hy verliet Hollandt den 2 September, en begaf zich, met zyne gemalinne, langs Kleef en Maagdenburg, naar Berlyn. Hy kwam daar den 19 aan, maar bleef 'er niet langer dan drie dagen, zettende zyne reis voort op Dantzig, van waar hunne Majesteiten door Koningsbergen, Riga en Revel naar Petersburg trokken, daar zy den 21 October aankwamen. De Czaar bragt het overige van dit jaar door met het gedrag zyner staatsdienaren te onderzoeken, met nieuwe vierscharen, tot handhaving van recht en gerechtigheit, op te rechten, en met keuren en ordonnantiën te maken, zynde de vruchten van de aanmerkingen, welke hy op zyne laatste reizen gemaakt hadt; hy veranderde volkomen de form van het staatsbestier, en rechtte verscheide Raadsvergaderingen op, onder den naam van uitheemsche zaken, van de geldmiddelen, van de zeevaart, van den koophandel, van de handwerken, enz. Maar het geen hem de meeste zorg en het meeste werk verschafte was de vlucht van den Czarowitz zynen zone, *Alexis Petrowitz*, een prins zo zwak, en van een zo kwaad gedrag, als zyn vader in alles uitmuntende was. Deze jonge prins, geen de minste genegenheit het zy tot den oorlog, het zy tot staatszaken tonende, was eens en andermaal van zynen vader daar toe aangemaant, hem voorhoudende, dat hy zich of overeenkomende met zyne hoge geboorte hadt te gedragen, of plegtig te verklaren, dat hy van de erfvolging in zyne vaderlyke staten afstandt deedt; zonder dat echter die prins iets anders van zich gaf dan dat zyne zwakke ligchaams gesteldheit hem niet toeliet zyne zinnen op gewigtige zaken te zetten: doch eindelyk verklaarde hy onder eede, dat hy besloten hadt het kloosterleven te verkiezen, dat hem zyn vader nadrukkelyk afriedt, gevende hem nog zes maanden tydt om zich nader te bedenken. Maar de Czarowitz meende zynen vader van den troon te stoten, hopende op den bystandt van 't gemeen, morrende over de ongewone veranderingen, alreets door den Czaar ingevoert, en hopende daarenboven op de hulpe van deze of gene buitenlandsche mogendheit. De Czaar bevondt zich te Amsterdam wanneer hy van de vlucht zyns zoons naricht ontfing. Deze begaf zich heimelyk naar Wenen, en openbaarde zynen schoonbroeder, keizer Karel den VI, zyn voornemen. Deze riedt hem zich naar Napels te begeven, om minder ontdekt te worden, terwyl ondertusschen de Czaar verscheide personen van zyn gevolg uitzondt om naricht te halen van zyn verblyf en ondernemingen. Men vernam alleenlyk, dat zich de Czarowitz onder de bescherming van 't Wener hof begeven hadt. Het was na de te rug komst van den Czaar van Parys wanneer hy verstondt waar zyn zoon zich onthieldt, en hem zynen geheimen Raadt Tolstoy, nevens den kapitein Romanzof, met een eigenhandigen brief toezondt, hem radende weder in zyn vaderlandt te keren, en zich te onderwerpen, met belofte van vergiffenis en vaderlyke liefde, maar met bedreiging van zyne gramschap ingeval van wederspannigheit. Alexis Petrowitz schreef daar op een zeer nederigen brief aan zynen vader, en keerde onder 't geleide der twee voornoemde heeren naar Moscou, alwaar de Czaar den 11 February O. St. 1718 aankwam. De Czarowitz wierp zich aanstonts voor zyne voeten, en hieldt een lang mondgesprek met zyn vader. Den 14, met het krieken van den dag, wierdt het slot door de bezetting omringt, de hoge staatsbedienden wierden op de grote zaal van 't kasteel, en de geestelykheit in de Kathedrale kerk ontboden; de klokken wierden geluid, en de Czarowitz zonder degen voor den Czaar gebragt, dien hy ten overstaan van alle de groten van 't ryk eene geschrevene belydenis van zyne misdaden overleverde, werpende zich al wenende voor des zelfs voeten. De Czaar, hem opbeurende, vroeg hem wat hy begeerde? Alexis Petrowitz badt om genade, en dat hem het leven wierdt geschonken. Dit stondt hem zyn vader toe, hem ter zelver tydt te kennen gevende, dat hy zich de erfvolging in zyne staten hadt onwaardig gemaakt. Voorts vroeg hy hem wie hem geraden hadt zich naar Napels te begeven? De prins den Czaar iets in 't oor luisterende, begaven zy zich beide in een afzonderlyk vertrek. Hier op wierden drie expressen afgezonden. In de zaal wedergekeert zynde, moest de prins eene akte tekenen, waar by hy afstandt deedt van de krone ten behoeve van zyn jonger broeder, Petrus Petrowitz. Dit wierdt van een manifest van den Czaar zelve gevolgt, en zo van de staatsbedienden, als geestelykheit bezworen; tot welke zich de Czaar met zyn gevolg in de Kathedrale kerk vervoegde. Doch de Czaar, hier mede niet te vrede, eischte een nader verklaring van zynen ongehoorzamen zone, dien hy tot dien einde eenige schriftelyke vragen voorstelde, de welke alle insgelyks by geschrift beantwoord wierden. Dus de gehele toeleg, en wie hem daar toe aangeraden hadden, met toezegging van bystandt, openbaar zynde, wierdt 'er last gegeven om uit de schriften des Ouden en Nieuwen Testaments, de ryks-constitutiën, zo civile als militaire, op te zamelen waar naar men zich in zulk een geval gedragen, en zodanig eene misdaadt naar behoren straffen kon; het welk geschied zynde, voegden alle tegenwoordige leden hunne stemmen daar by, verklarende den Czarowitz strafbaar aan 't leven. Doch de geestelykheit, bestaande uit Metropolitanen, bisschoppen en Archimandriten, bragten hunne bedenkingen in, tonende

door

door voorbeelden en getuigenissen zo uit de H. Schrifture, als de kerkvaderen, dat wel de Czaar in dit geval in staat was om zynen ongehoorzamen zoon met de doodt te straffen, maar beweerden ook aan de andere zyde, dat die Majesteit ook wel kon genade bewyzen. Doch de Czarowitz nader ondervraagt zynde, en volhardende by zyne belydenisse van wederspannigheit, wierdt met eenparige stemmen andermaal ter doodt veroordeelt. Het vonnis wierdt hem voorgelezen, en baarde zulk eene ontsteltenis in 't gemoedt van den rampzaligen prins, die hem, niettegenstaande alle aangewende middelen en hope van genade, het leven kostte. De doodt van Alexis Petrowitz wierdt onmiddelyk gevolgt van een manifest, waar by de Czaar zynen tweeden zoon Petrus Petrowitz tot algemenen erfgenaam van zyne staten verklaarde. Het was den 6 May des jaars 1719 wanneer de jonge Czarowitz, Petrus Petrowitz, eenigste zoon van zyne gemalinne Catharina, onverwacht overleedt, tot de uiterste droefheit van 't Russische hof. Ter zelver tydt wierden de Jesuiten uit het ryk gebannen, waar in zy op de aanpryzing van 't Wener hof gekomen waren. De Heer Stamke, gezant van den hertog van Holstein, hadt zich een tydlang te Petersburg onthouden. Deze prins is de zoon van een ouder zuster van de koninginne van Zweden, Ulrika Eleonora, en meende uit dien hoofde, dat hem na de doodt van Karel den XII de kroon van Zweden toekwam, met uitsluiting van de princesse Ulrika, zonder te bedenken, dat hy van een buitenlandsch vader geteelt zynde even daarom volgens een uitgedrukte wet uitgesloten was, behalven dat de Zweedsche kroon van erflyk weder verkieslyk is geworden; voeg daar by, dat de koningin den erfprins van Hessen-Cassel, haren gemaal, tot de krone bevordert hadt. Des niettegenstaande hadt de hertog zyne begunstigers in 't ryk van Zweden; doch was niet in staat zonder hulpe van andere machten iets te ondernemen, of zyn recht te doen gelden. Aan de andere zyde beroofde hem de koning van Denemarken van 't hertogdom van Sleeswyk, waar van de koning van Engelandt guarandeur was. In deze omstandigheden zich bevindende nam hy zyne toevlucht tot den Czaar, vyandt van Zweden, en geen vriendt van de Deensche krone, die haar byzonder verdrag met Zweden gemaakt hadt, om niet te spreken van 't misverstandt tusschen het Russische en Groot-Britannische hof. Uit dit alles zocht Stamke zyn voordeel te trekken, terwyl des zelfs meester den uitslag te Breslau was verwachtende. Maar de bovengemelde redenen waren niet in staat om de kloekmoedige ziel van den Czaar te bewegen, wordende genoeg geraakt door den droevigen staat, in welken de voornoemde hertog, van den overleden koning van Zweden tot zynen opvolger geschikt, zich althans bevondt. Hy stondt hem derhalven zyne bescherming toe, en om daar van blyken te geven zondt hy hem honderd duizend ryksdaalders, om van Breslau naar Riga te kunnen reizen.

Kort daar na wierdt de vrede met Zweden te Neustadt gesloten, en dit gaf zo veel vreugde aan den Czaar en zyn gansche ryk, dat men veertien dagen lang in opentlyke vreugdebedryven leefde, aan welke het hof zelf deel nam. Vervolgens liet de Czaar eene ordonnantie afkondigen, waar door een groot gedeelte van den koophandel, die te Archangel gedreven wierdt, naar Petersburg wierdt overgebragt; en dit reglement wierdt gevolgt van een ander, 't welk de Godvruchtigheit van dezen groten vorst waardig was. Te weten, de Czaar, overtuigt zynde hoe veel kwaad de dwaling en het bygeloof naar zich slepen, meende het van zyn plicht te zyn zyne onderdanen door de oude Russische wetten, gepaart met de onervarenheit der geestelyken, in de uiterste onkunde gedompelt, tot meer kennisse en Godvrucht over te brengen; en ziende geen beter middel om de bygelovigheit te bannen dan het lezen der heilige Boeken, liet hy binnen Amsterdam den Bybel in de Russische tale drukken, en wel zo, dat iedereen by elk vers de verklaring der geestelyken schryven kon. De exemplaren van dezen druk liet hy aan 't volk tot een geringen prys verkopen, bevelende voorts, dat elk huisvader ten minste een exemplaar kopen, en zyne kinderen, of zyn huisgezin voorlezen zoude. Ter zelver tydt gaf de onderkancelier, de baron van Schafiroff, aan de gezanten by buitenlandsche mogendheden kennis, dat de Czaar, op 't aanhouden zyner getrouwe onderdanen, den tytel van *keizer* hadt aangenomen, zendende te gelyk een afschrift van een brief van keizer Maximiliaan, waar by de zelve den Czaar Basilius Iwanowitz voor keizer vanRuslandt verklaarde, behalven die van Venetië en Groot-Britannië, waar by de Czaar altydt keizer genoemt was. Hier by kwam, dat de Russen hunnen overwinnenden monarch niet alleen den eernaam van *de Grote*, maar ook dien van *Vader des vaderlandts* gaven. Pruissen, de Vereenigde Nederlanden, en de Ottomannische Porte waren de eerste, die den Czaar dezen nieuwen tytel toestonden, waar in zy in het vervolg van de andere mogendheden gevolgt zyn. De keizerlyke intrede binnen de hoofdstadt Moscou was bovenmaten prachtig.

Maar naauwlyks was de Neustadsche vrede gesloten, of daar ontstondt in 't Oosten nieuwe stoffe van beweging. Schach Selim de IV was zynen vader Schach Selim den III in 't jaar 1694 als koning van Persië opgevolgt. Deze was een lafhertig en verwyft vorst, latende het bewindt van zaken in de handen van den groot-Vizier. Gedurende zyne regering vielen de Tartaren, Mogolistanen en Arabieren beurteling in zyn landt; doch lieten zich door grote geldsommen bewegen weder te rug te trekken. Met dezen koning hadt de Russische keizer een verdrag gemaakt, volgens het welke den Russen een vrye doortocht voor hunne Karavanen naar China wierdt toegestaan: ook hadden deze twee prinssen een traktaat van commercie gesloten, waar by het den Russen vry stondt den koophandel vryelyk in Persië te dryven. Candahar is een koninkryk, gelegen tusschen de staten van den Mogol en Persië, in 't Oosten van Chorasan, zynde een groot Persiaansch geweest. Dat koninkryk behoorde dan eens tot de staten van Persië, dan eens tot die van den Groten Mogol. Mahometh Bakir, een Tartarisch prins, hadt het den Persiaan ontweldigt, voegende nog eenige landen, hem voor zekere bewezene diensten van den groten Mogol Aurang-Zeb geschonken, daar by. Zyn zoon Miri-Weys was in 't jaar 1718 opvolger in deze staten. Deze, tot den oorlog geboren, hadt gedurende de beroerten, die op de doodt van Aurang-Zeb volgden, geleert een leger te gebieden; en ziende het koninkryk van Persië bloot gestelt voor een inval, meende hy die gelegenheit te moeten waarnemen. Tot dien einde verwekte hy aan de eene zyde de Arabieren, aan de andere zyde de Tartaren, om een inval in Persië te doen, hopende zich van de eene en de andere, door oorlogen afgemat zynde, meester te maken. Ondertusschen was de Schach niet in staat om iemandt het hoofdt te bieden, en hebbende zynen Athemat-Doulet, of opper-Vizier doen onthalzen, na dat hy hem op 't minste vermoeden van kwaadwilligheit de oogen hadt doen uitsteken, vielen de Laschis, wonende aan de Kaspische zee, van waar de groot-Vizier geboortig was, van hem af. Drie honderd Russische kooplieden wierden om 't leven gebragt, en meer dan een millioen buit gemaakt: andere Karavanen hadden het zelve lot. Tot hier toe hadt zich Miri-Weys stil gehouden, veinzende onzydig te zyn; maar hebbende een traktaat met den Groten Mogol gesloten, en zich van den bystandt der Tartaren verzekert, ligtte hy het gryns af, trok met een machtig leger in Persië, onder een opentlyke verklaring, dat hy kwam om de rust te handhaven, de misnoegden tot reden te brengen, en den koning in zyn gezag te herstellen. Voornamentlyk bediende hy zich van den dekmantel van den Godsdienst. Hy was van de secte der Suniten, zynde die gene, die het grootste deel der Turken en Tartaren toegedaan zyn, en bygevolg een vyandt van Hali en des zelfs navolgers, bestaande uit een groot gedeelte van Persianen. Op zyne aankomst schaarden zich alle Suniten onder hunne vaandels, en Miri-Weys trok regelregt naar Kirman, en des zelfs hoofdstadt van den zelven name, wiens gouverneur zich op den eersten aanval overgaf. Daar op wist hy den Schach dus te misleiden, dat deze zyne beste staatsdienaren, voor welke Miri-Weys het meest te duchten hadt, van kant hielp. Voorts trok hy voort, met den Alcoran in de linker, en den sabel in de regter handt, uitroepende: *Gerechtigheit! uitroejing der ketters!* Dus drong hy door tot voor de poorten van Ispahan, liet zich eersten staatsdienaar van den Schach, en beschermer van 't vaderlandt noemen, terwyl hy ondertusschen en den koning, en 't landt op 't hevigste beoorloogde. De Russische keizer, hebbende vernomen de wreedheit, aan de Russische kooplieden en Karavanen gepleegt, zondt een plegtig gezantschap naar Persië, en eischte voldoening. Het antwoordt van Miri-Weys kwam daar op uit, dat hy den Czaar riedt zyne volgende Karavanen een anderen weg te doen nemen, enzé met een sterk geleide van gewapende manschap te doen verzellen. Petrus de Grote, over dit trotsch antwoordt geraakt, stelde zich aan 't hoofdt van meer dan honderd duizend man, onder welke dertig duizend Russen waren, die de Zweedsche oorlogen hadden bygewoont; de overige bestonden in Tartaren, Kozakken en Kalmukken. Op de Wolga en te Astrakan hadt men een vloot van omtrent 130 zeilen gereed gemaakt. Het was den 24 May, wanneer de keizer, verzelt van de keizerinne, zyne gemalinne, uit Moscou naar Colomna trok, met een voornemen om verder te water naar Astrakan te varen. Zo dra de Ottomannische Porte van de oorlogstoerusting, die te Astrakan gemaakt wierdt, verwittigt was, vatte de zelve achterdocht op. De Bachas, het gebiedt op de frontieren van Persië en in Georgië voerende, kreten Petrus uit als of hy gekomen was om de laatstgemelde provincie te overweldigen, en daar door meer dan 400 duizend goede Musulmannen tot slaven te maken; behalven dat zyn oogmerk was zich meester van de Kaspische zee te maken. Doch Petrus de Grote verklaarde den Sultan de ware reden waarom hy de wapenen hadt opgenomen, en liet tot dien einde een manifest verspreiden door gansch Persië. En inderdaadt, Schach Hosseim, nu reets uit Ispahan verjaagt, verzocht hulp van den Czaar. Na verscheide ontmoetingen voor Derbent gekomen zynde, gaf des zelfs gouverneur de zilvere sleutels over. Men vondt in die vesting 178 yzere stukken, en 60 metale, nevens eene menigte van krygsbehoeften, en de inwoonders ontfingen de Russen met zo veel blydschap, als of zy tot hunne verlossinge gekomen waren. Het Russische leger vervolgde zynen tocht tot aan de rivier Milenkenti, zonder vyanden te ontmoeten: doch hier moest men voor dit jaar de overwinningen staken uit gebrek van levensmiddelen, om dat het landt door de stropende Tartaren verwoest, en het jaargety te verre verlopen was dan dat men over de Kaspische zee nieuwen toevoer zou kunnen ontbieden. Miri-Weys, den voortgang der Russische wapenen met schele oogen aanziende, hitste de nabygelegene Tartaren op: maar deze wierden door de Russische generaals geslagen, na dat hunne Majesteiten zich wederom naar Moscou hadden begeven, alwaar zy eene zegepralende intrede deden. Miri-Weys wendde het over een anderen boeg, zendende een ambassadeur met vele geschenken naar Constantinopel, klagende, dat Dagistan en Schirvan reets door de Russen waren ingenomen, en dat het te duchten stondt, dat zy in den volgenden veldtocht een inval in Georgië zouden doen, alwaar verscheide Christen prinssen naar verandering haakten, en niets meer wenschten dan zich van de heerschappy der Musulmannen te onttrekken: voorts, dat

dat hy naricht hadt, dat de Sophi den Russischen keizer zelf verzocht hadt in zyn landt te komen, met belofte van hem alles te zullen overgeven, dat hy aan de Kaspische zee zou innemen. De Janitzaren waren al overlang begerig geweest naar oorlog, en de Mufti was een gezworen vyandt der Russen. Het was de opper-Vizier alleen, die de vrede beminde, doch heimelyk, om den haat zyner tegenparty te ontgaan. Terwyl hy zich ten oorlog toeruste, zondt hy een gezantschap naar Moscou, om den waren toeleg des keizers te verstaan, en of de zelve ook besloten hadt zyne overwinningen verder uit te breiden. Petrus de Grote gaf tot antwoordt, dat de Porte het goedgekeurt hadt, dat hy de wapenen hadt opgenomen tegen den rebel Miri-Weys en des zelfs bondgenoten, en dat hy tot nog toe niets tegen de staten van den Sultan hadt ondernomen, maar in 't tegendeel de laatste vredestraktaten heiliglyk wilde nakomen. Met dit antwoordt was de Porte te vrede; maar wanneer een prins van Dagestan zyne toevlucht tot den Sultan nam, gaf deze een manifest uit, waar by hy eischte, dat Derbent en de onderhorige landen wederom gegeven wierden, onder bedreiging van oorlog. Het voorwendsel was, dat hy Sultan niet kon gedogen, dat een goed Musulman van eenig Christen overlast gedaan wierdt. Daar by kwam, dat binnen Derbent een grote en prachtige moskee stondt, die eertyds een Vizier, Ali-Pascia, gesticht hadt. Doch de Fransche ambassadeur De Bonak riedt de Porte den oorlog nadrukkelyk af; en keizer Karel de VI, door een gezantschap gevraagt zynde of hy met den Czaar in een verbondt was, gaf door den prins Eugenius te verstaan, dat hy niet zou kunnen gedogen, dat de Czaar door den Sultan beoorloogt wierdt. Men voegde daar by, dat de voornoemde prins, of Cham Flagi-Damit, cynsbaar aan de krone van Persië, en een aanhanger van Miri-Weys was, hebbende de bescherming van de Porte niet verzocht dan na dat hy uit zyne staten verdreven was, en dat de Czaar niet hadt besloten zyne overwinningen verder uit te breiden, niettegenstaande hy een talryk leger op de been hadt, en van den Sophi om hulpe tegen Miri-Weys was aangezocht. Op 't voorstel van de overwinning niet verder te willen uitbreiden liet zich de Porte bewegen, en begon zich zelf ten oorlog uit te rusten, om 't geen de Ottomannen eertyds aan de overzyde van den Euphraat bezeten hadden te herwinnen. De Ottomannische Porte vervolgens onderrecht zynde, dat de jonge Sophi door een plegtig gezantschap een verbondt met den Czaar gemaakt hadt, begon wederom argwaan op te vatten; en wanneer de Divan scheen den oorlog tegen Ruslandt te zullen verklaren, wierdt zyne Russische keizerlyke Majesteit door zynen gezant te Constantinopel en den Franschen gezant, den marquis De Bonak, daar van verwittigt. De Czaar in 't tegendeel zocht den Sultan een indruk te geven van den jammerlyken toestandt, waar in zich de jonge Sophi thans bevondt, en nodigde de Porte mede in een verbondt met dien rampzaligen vorst te treden. Men kwam eindelyk daar toe, dat 'er wederzydsche gevolmachtigden tusschen de beide keizerlyke hoven met betrekking op Persië en den Sophi benoemt wierden.

Ondertusschen wilde zyne keizerlyke Majesteit van Ruslandt een groot ontwerp, al voor lange besloten, thans werkstellig maken, verklarende zyne gemalinne Catharina voor keizerinne van gansch Ruslandt, en gevende in zyn manifest de drangredenen, die hem daar toe bewogen, te kennen; voornamentlyk hoe ze hem en zyn leger, bestaande maar uit 22000 koppen, uit de handen van het Turksche leger, van 270000 man, by de Pruth hadt weten te redden. Daarenboven haalde hy verscheide voorbeelden van Griekssche keizers aan, die hem hier in waren voorgegaan. Doch de reize naar Moscou, tot dien einde ondernomen, wierdt voor een korten tydt door eenige hinderpalen opgeschort. Ondertusschen behaagde het zyne keizerlyke Majesteit eene Academie der kunsten en wetenschappen op te rechten, om daar door het geen hy zo loffelyk omtrent de beschaving der zeden zyner onderdanen begonnen hadt standt te doen grypen en te voltooien. Eindelyk wierdt de 18 der maandt May vastgestelt tot de kroning der keizerinne binnen Moscou, waar toe hare Majesteit zich zelf drie dagen lang met vasten en bidden begon te bereiden; welke plegtigheit de twee naast-voorgaande dagen aan 't volk door een geheimschryver van de kancelary, hebbende voor zich een officier, zes tambours en twee trompetters, wierdt bekend gemaakt, en de plegtigheit der kroninge vervolgens met grote pracht in de hoofdkerke verrecht. Petrus de Grote, na het eindigen van de zelve met zyn gehele hof weder naar Petersburg gekeert zynde, besteedde daar, volgens zyne gewoonte, het overige van het jaar aan het navorschen van middelen om zyn volk gelukkig te maken, en den koophandel nevens de zeevaart te doen bloeien. Hy liet thans ook het gewigtig en wys gebodt uitgaan, door het welke het getal der kloosters, der monniken, en der zelver inkomsten wierdt hervormt; hy rechtte een soort van pakketboten op, welke op zekere bepaalde tyden moesten varen tusschen Lubek en Petersburg, tot gerief van den koophandel en de reizigers; kortom, hy maakte vele andere nutte keuren en inzettingen. Maar de Hemel wilde niet, dat hy de laatste handt leide aan het grote werk, het welk hy zo verre hadt gebragt. Op Drie-Koningendag des jaars 1725 de plegtigheden van den Godsdienst hebbende bygewoont, wierdt hy van eene valling, daar geen geneesmiddel voor was, aangetast, de welke dezen groten vorst, na de geweldigste en gevoeligste ziekte, die men zich kan verbeelden, in het graf sleepte op den 8 February daar aan volgende. Zyne twede gemalin Catharina volgde hem, volgens zyne begeerte, op den keizerlyken troon van Ruslandt. Zyne eerste gemalin Ottokesa, van welke in het begin van dit artykel is gesproken, was door hem in den jare 1698 verstoten, en in een klooster gestoken. Hy hadt by deze laatste een zoon, zynde de Czarowitz *Alexis Petrowitz*, van welken boven omstandig is gewag gemaakt; en by de twede ook een zoon, jong gestorven, en twee dochteren, namelyk *Anna Petrowna*, geboren den 7 February des jaars 1708, getrouwt in den jare 1725 met Karel Frederik, hertog van Holstein-Gottorp, en gestorven te Kiel, in Holstein, den 15 May des jaars 1728; en *Elizabeth*, geboren den 29 December des jaars 1710. *Gedenkschriften der Regeringe van Petrus den Groten, keizer van Ruslandt, enz. door den baron Iwan Nestesuranoi. Is. Verburg Algemene Kerkel. en Wereldl. Geschiedenissen X Stuk, XXX Hoofdstuk.*]

Koningen van Aragon.

PETRUS de I, koning van Aragon, volgde in den jare 1094 op zynen vader Sanches den I, die in het beleg van Huësca sneuvelde. Hy vergaderde terstondt de overblyfselen van zyn leger, bragt nieuw krygsvolk op de been, en de Moren ontmoet hebbende, versloeg hy 40000 van dezelve op den 18 November van het gemelde jaar. Dit verlies verbaasde de ongelovigen, en vier van hunne koningen maakten een verbondt tegen Petrus, die hen by Alcaraz sloeg in den jare 1096, en hen kort daarna Huësca ontweldigde. Petrus was ook koning van Navarre, na zynen vader Sanches, die dit koninkryk ontweldigt hadde aan Sanches den IV zynen neef, de zoon van Garsias den IV. De Spaansche schryvers noemen hem *Don Pedro el del Punal*, of Petrus met den dolk, dewyl hy met dat geweer de wet aan stukken gehouwen zoude hebben, uit kracht van de welke de Aragonezen hun koninkryk niet alleen verkiesbaar hielden, maar ook voorgaven het oppergezag over hunne koningen te hebben. Eenigen melden zelfs, dat hy met dien dolk zich de handt hadt afgehouwen, waar mede hy eerst de gemelde wet bezworen hadde. Hy stierf in den jare 1104, den 28 September, na dat hy tien jaren geregeert hadde. Hy hadt eenen zoon, die zynen naam voerde, en in zyne kindsheit stierf. Zyn broeder Alphonsus volgde hem in de regering. *Roderic. Mariana. Turquet Hist. Hispan. Pedaços de la Historia de Don Antonio Perez P. III.*

PETRUS de II volgde in den jare 1196 op zynen vader Alfonsus den II. Hy beoorloogde den koning van Navarre ten voordeele van dien van Castilië, en was altoos gelukkig in zyne ondernemingen. In den jare 1204 deedt hy eene reize naar Rome, alwaar hy op den 21 November door Petrus, kardinaal bisschop van Porto, tot koning gezalft, en door paus Innocentius den III gekroont wierdt. Sedert verbondt hy zich met de Spaansche vorsten tegen de Moren, en bevondt zich in den slag, welken de Christenen wonnen van Mahometh, genoemt de Groene, koning van Marocco, naby Sierra-Morena, den 16 July des jaars 1212. Hy was zo gelukkig niet in den bystandt, dien hy deedt aan de Albigenzen, welker opperhoofdt zyn schoonbroeder, de graaf van Toulouse, was: want hy sneuvelde in den slag naby Muret den 12 September des jaars 1213, na eene regeringe van 17 jaren. Hy hadt by zyne gemalinne Maria van Montpellier eenen zoon, Jacobus den I, die zyn opvolger was. *Surita Ind. reg. Arag. l. I. Mariana l. II. Pierre des Vaux de Cernai Hist. Albig. c. 33. & seq.*

PETRUS de III wierdt koning na zynen vader Jacobus den I in den jare 1276. Hy voerde terstondt zyne wapenen in Navarre, waar op hy eenige eischen hadde, maar te vergeefsch, en hy zag zich wel haast verplicht in zynen staat te rug te keren, alwaar zyn moeielyke en strenge aardt de voornaamste groten, waar van zyne broeders de hoofden waren, misnoegt gemaakt hadde. Hy was getrouwt met Constantia, dochter van den bastaardt Manfredus, die zich koning van Sicilië noemde. Hy wilde dat koninkryk vermeesteren, om zyne vrouwe te behagen, en om zyne heerschzucht te voldoen. Maar het viel hem zo gemakkelyk niet om het zelve Karel van Anjou den I te ontnemen. Hy spande te zamen met eenige oproerigen, en men doodde door zynen raadt alle de Franschen in Sicilië, in den tydt van de vesper van het Paaschfeest van den jare 1282, het welk de schryvers naderhandt de Siciliaansche Vesper genoemt hebben. Hy kwam vervolgens in het koninkryk, en maakte zich gemakkelyk meester van het zelve. Zulk eene lafhertige daadt wierdt van al de wereldt vervloekt. Paus Martinus de IV toonde daar over een ongemeen misnoegen, deedt de Sicilianen en Petrus in den ban, en ontzeide hem zyne heerschappyen in Spanje. Deze handel scheen van een kwaad gevolg te zullen zyn, om het welke te ontgaan de koning van Aragon Karel liet aanbieden om dit groot verschil af te doen door eenen strydt tusschen hunne persoonen, ieder bygestaan van honderd ridders. Karel van Anjou, die toen 60 jaren oud was, doch echter kloekmoedig, nam de uitdaging tegen Petrus aan, die maar veertig jaren oud was. De dag van den strydt gekomen zynde, tradt Karel in het strydperk, dat de koning van Engelandt hen te Bourdeaux hadde aangewezen; maar de Aragonees verscheen niet dan na dat de dag voorby was. Aldus was Karel overwinnaar door eere en edelmoedigheit, en Petrus door bedrog en list. Karel van Valois wierdt ondertusschen koning van Aragon, volgens het interdict of de ontzegging door den paus tegen Petrus op dezen staat gegeven. Philips de Stoute, zyn vader, bragt een machtig leger derwaarts om zich in het bezit daar van te stellen. Hy nam gansch Roussillon in, veroverde Gironne, en maakte zich meester van een groot getal van plaatsen. Petrus stierf aan eene wonde, die hy den 8 November des jaars 1285 in een gevecht bekomen hadde, noch in den ban zynde. Zyne kinderen waren Alfonsus de III, de Goede, en Jacobus de II, de Rechtvaardige

vaardige genoemt. *Ragord. Villani. Fazel. Paul. Æmil. Surita. Mariana.*

PETRUS de IV, toegenaamt *Ceremoniosus*, volgde op zynen vader Alfonsus den IV in den jare 1336. Men gaf hem dien bynaam, om dat hy inzonderheit zyn werk maakte van de plegtigheden wel te doen waarnemen; maar de schryvers, die van zyn kwaden en wreden aardt spreken, bekennen, dat men hem eerder den Wreden en den Misdadigen hadt moeten noemen dan den Plegtigen. (*Criminosus, non Ceremoniosus.*) Hy ontweldigde den koning Jacobus Majorca en het Roussillon, en deedt zyn eigen broeder Ferdinand ombrengen. Sedert voerde hy verscheide oorlogen, die hem echter weinig voordeelig waren. Deze prins was ongemeen heerschzuchtig en bloeddorstig: hy beminde nochtans de geleerden, en inzonderheit de sterrekundigen. Men zegt ook, dat hy arbeidde om den philosophischen steen te vinden, en dat hy, om zyne dwaze verkwistingen goed te maken, zonder schroom de goederen der kerken aantastte. Hy stierf te Barcelona den 5 January des jaars 1387, in den ouderdom van 75 jaren, waar van hy 'er meer dan 50 regeerde. Deze koning liet na by zyne gemalinne Eleonora van Sicilië Jan den I, en Martinus, die op hem volgden, en twee dochters, Constantia en Eleonora. *Surita l. III. Ind. Mariana l. XV. XVI. XVII. & XVIII. Blanc de reb. Arrag.*

Koning van Castilie.

PETRUS, gezegt de Wrede, koning van Castilië, volgde op zynen vader, Alfonsus den XI, in den jare 1350. Hy was toen maar in zyn 16 jaar, en betoonde echter zyne bloeddorstige neiging door de doodt van verscheide edellieden van zyn koninkryk, die hy terstondt na zyne kroning deedt ombrengen. Eenigen tydt daar na trouwde hy met Blanca, dochter van Petrus den I, graaf van Bourbon; maar hy verliet haar drie dagen na het voltrekken van zyn huwelyk, ter liefde van zyne meesteresse Maria de Padilla, en deedt de koningin in eene gevangenisse werpen. Hy trouwde ook met Johanna de Castro, die hy weinig tyds daar na mede verliet. Deze onredelyke handel, en zyne gewone wreedheden de Groten van het koninkryk uittermaten verbitterende, verbonden zy zich tegen den koning. Henrik en Frederik zyne broeders waren hoofden van dezen aanhang. Petrus, wanhopig over dit toeval, en eenige Groten mistrouwende, deedt hen in koelen bloede ombrengen, zonder zynen broeder Frederik, die zich wederom aan hem onderworpen hadde, of twee Infanten van Aragon, en verscheide andere aanzienlyke persoonen te sparen. De aanzoekingen der pauzen, en de gebeden der prelaten van zyn koninkryk konden nooit dezen woesten geest bewegen, die niets dan het bloedt en de wreedheit beminde. Hy deedt de koninginne Blanca door vergift in de gevangenisse ombrengen, en noodzaakte eindelyk zyne onderdanen de wapenen tegen hem op te vatten. Henrik, graaf van Trastemare, zyn natuurlyke broeder, stelde zich aan het hoofdt der misnoegden, nam met hulp van Bertrand de Guesclin Toledo in, en maakte zich meester van byna gansch Castilië. Petrus, hier door in 't naauw gebragt, en zich wanhopig aanstellende, hadt besloten een Mahomethaan te worden, om den bystandt der Moren te verkrygen. Hy trok naar Guienne, en de Engelschen zyne belangen aannemende, herstelden hem in den jare 1367 op den troon. Hy bleef nochtans niet lang in het bezit van den zelven; want Henrik, bygestaan door de Franschen, won op den 14 Maart des jaars 1369 eenen veldslag, en doodde den 22 der zelver maandt dezen bloeddorstigen vorst. *Mariana Hist. Hispan. l. XVI & XVII. Surita Ind. l. XIII. Froissard l. I. Argentré Hist. de Bretagn.*

Koningen van Cyprus.

PETRUS de I, koning van Cyprus, uit het huis van Luzignan, volgde op zynen vader Hugo in den jare 1360. Hy begon zich beroemd te maken door de verovering van Sala, en van verscheide andere plaatsen, die hy den ongelovigen ontweldigde in den jare 1362. Vervolgens kwam hy in Vrankryk, en bragt te weeg, dat de koningen van Vrankryk en Denemarken te Avignon kwamen, daar zy het kruis ontfingen in tegenwoordigheit van paus Urbanus den V, en besloten een kruistocht te doen in het H. Landt. Eenigen tydt daar na, door beide met een onderstandt van geldt en manschap versterkt zynde, zeilde hy naar Alexandrië, nam die stadt in, en plunderde de zelve in den jare 1365. Men beloofde zich vele grote zaken van dezen prins; maar hy wierdt door het volk van zyn eigen broeder in den jare 1369 moorddadig omgebragt. Hy liet eenen zoon na, genoemt Petrus de II, die om zyne jonkheit *Petrinus* genoemt wierdt, en in den jare 1382 stierf. *Stephan. Hist. de Cypr.* Zie Luzignan.

Koningen van Portugal.

PETRUS, toegenaamt *Justitiarius*, of ook de Wrede, koning van Portugal, volgde op zynen vader Alfonsus den IV, den Trotschen bygenoemt, in den jare 1357. De schryvers merken aan, dat de Spaansche koninkryken ter zelver tydt drie prinssen hadden, welke ongemeen bloeddorstig waren; namelyk Petrus den IV, koning van Aragon; Petrus, koning van Castilië, en dien van Portugal, waar van hier gesproken wordt. Het is nochtans zeker dat deze de rechtvaardigheit beminde, en dat zulks hem gestreng maakte. Hy bestierde zyne onderdanen in vrede, en betoonde geen haat dan tegen de genen, die Agnes de Castro, zyne meesteresse, door last van zynen vader hadden doen sterven: want hy liet de zelve voor zyne oogen ombrengen, en daar op het ligchaam van zyne meesteresse, die hy heimelyk getrouwt hadde, weder opgraven, en met grote pracht van Coimbra, onder het geleide van alle de Groten en voorname amptenaars, tot Alcobaza voeren, het dode ligchaam op eenen troon zetten, met bevel dat men aan het zelve, als aan eene levende koninginne, alle koninklyke eere bewyzen, en het kleedt kusschen zoude, het welk ook geschiedde; en hier op wierdt het ligchaam in het koninklyke graf bygezet. Petrus maakte ook met eenen eedt op den openbaren Ryksdag bekent, dat zy zyne wettelyke gemalinne was geweest. Hy stierf in den jare 1367. Zyne twede gemalinne was Blanca van Castilië, die hy verstiet, en trouwde in hare plaatse met Constantia Manuel, dochter van Jan hertog van Penafiel, waar door de oorlog ontstondt, waar van onder zynen vader Alfonsus den IV gemeld is. Deze princesse stierf in den jare 1344, en hy hadt by haar geteelt Lodewyk, die jong stierf; Ferdinand, koning van Portugal; en Maria, gemalinne van Ferdinand van Aragon, marquis van Tortosa. Hy hadt ook verscheide natuurlyke kinderen; Jan, die zyne eerste gemalinne Maria Tellez deedt sterven, en hertrouwde met Constantia, natuurlyke dochter van Henrik den II, koning van Castilië; Dionysius, stamvader der graven van Villars; Beatrix, die hy hadde by Agnes de Castro; en Jan, die koning was van Portugal. *Nonius de vera Reg. Portug. Geneal. p. 1262. Faria Epitome p. 224. Neufville Histoire de Portugal T. I. p. 210. Mariana Hist. l. XVII. c. 9. Duart in Geneal. Reg. Port.*

PETRUS de II, koning van Portugal, wierdt geboren den 26 April des jaars 1648, en was een jonger zoon van koning Johannes den IV, en van Louïsa Guzman, eene dochter van Johannes Emanuel, hertog van Medina Sidonia. De gemelde princesse, na dat haar gemaal in den jare 1656 gestorven was, nam de voogdy over haar oudsten zoon Alfonsus den VI aan, voor wiens goede opvoeding zy minder zorge droeg dan voor het ryk en voor den jongsten zoon, voor wien zy ook, zo men geloofde, voornemens was het verkrygen van de regering te bewerken. Maar Alfonsus de VI noodzaakte haar hem op den 20 Juny des jaars 1662 de regering over te geven. Dewyl nu Don Pedro, die Infant genoemt wierdt, veel eerbiedigheit voor hem liet blyken, en daar benevens Simon de Vasconcellos, een broeder van den eersten koninklyken staatsbedienaar Lodewyk de Vasconcellos, graaf van Castelmelhor, tot zynen gunsteling aannam, zo leefde hy eenen tydt lang in goed verstandt met den koning. Doch wanneer de zelve hem tegen zynen wil aandrong met Mauritia Febronia de La Tour van Auvergne, eene dochter van Frederik Maurits, hertog van Bouillon, te trouwen, en daar tegen zelfs met Maria Francisca Elisabeth, eene dochter van Karel Amadeus, hertog van Nemours en Aumale, die eerst voor Don Pedro geschikt was, op den 27 Juny des jaars 1666 trouwde, en daar benevens den hofstoet van zyn gemelden jonger broeder niet naar des zelfs begeeren aanstellen wilde, zo ontstondt tusschen hen een openbaar misnoegen. De nieuwe koninginne, die meerder deel in de regering begeerde, wanneer de graaf van Castelmelhor en Antonio de Sousa de Macedo voornemens waren haar buiten de kennis van zaken te laten, en de persoon en bedryven des konings haar ook mishaagden, wist zich het gemelde misverstandt, en het misnoegen der Groten en van het gemene volk over de velerhande buitensporigheden van Alfonsus met zo veel verstands te nutte te maken, dat Alfonsus niet alleen de twee genoemde staatsbedienaars van zich wegzenden, maar ook op den 23 November des jaars 1667 de regering uitdrukkelyk afstaan, en kort daar na schriftelyk bekennen moest, dat hy tot den echten staat onbekwaam was. Don Pedro aanvaardde hier op de oefening van de koninklyke macht, met den tytel van bestierder des konings persoon, en gouverneur van het ryk. Den 27 January des jaars 1668 vergaderden de Staten van Portugal, bevestigden het gene reets gedaan was, en leiden den 7 Juny den eedt van huldiging af aan Petrus, dien zy den tytel van prins regent opdroegen, welken hy ook niet eerder met den koninklyken tytel verwisselde, voor dat Alfonsus den 12 September des jaars 1683 op het slot Cintra in de gevangenisse stierf. Den 2 April des jaars 1668 trouwde hy met de gemelde gemalinne van zynen broeder, na dat van wegen het onvermogen van Alfonsus de eerste echt met den zelven door het Domkapittel te Lissabon den 24 Maart des jaars 1668 voor nietig verklaard, en door Lodewyk, kardinaal van Vendôme, pausselyk legaat in Vrankryk, eene dispensatie, gedagtekent den 16 Maart, tot zulk een einde overgezonden was, waar op ook Clemens de IX door een pauzelyk brevet van den 10 December des jaars 1668 het twede huwelyk bevestigde. Uit het zelve wierdt maar een eenig kindt op den 6 January des jaars 1669 geboren, namelyk Isabella Maria Louiza Jozepha, de welke, ten dele om dat men haar in den jare 1680 plegtiglyk voor erfgename van de Portugeesche kroon verklaarde, ten dele om dat zy uitmuntend schoon was, niet weinig hoge vryers bekwam. Met den eersten, Victor Amadeus den II, hertog van Savoje, hadt men in den jare 1680 wel alles zo verre in staat gebragt, dat de hertog van Cadaval met eene aanzienlyke vloot, en een tamelyk getal van den Portugeeschen adel, die ten dien einde kosten gemaakt hadde, in de haven van Nizza inliep, om den bruidegom af te halen. Doch dewyl het uitborst, dat Vrankryk onder dit spel dacht te roeien, en voorhadde zich in het afzyn des hertogs meester van Savoje te maken, zo staakte de hertog eenslags de reize naar Portugal, en stond van het huwelyk af. Naderhandt kwamen Ferdinand de III, erfprins van Florence, en Johan Wilhem, naderhandt keur-

keurvorst van de Palts, als mede Karel de II, koning van Spanje, Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, en des zelfs Dauphin in voorslag, en met eenen van de twee eerstgenoemden was het byna tot een besluit gekomen. Doch ten laatsten raakte alles te niet, en wanneer de geboorte van een Portugeeschen prins den Infant ook de hoop tot de kroon benam, liet het zich aanzien, dat zy misschien haar leven in een klooster zoude moeten slyten. Doch zy stierf aan eene verteerende ziekte den 21 October des jaars 1690. Eenigen hebben willen voorgeven (doch zonder genoegzamen grondt, en tegen het getuigenis der genen, dien de gesteldheit van het Portugeesche hof in dien tydt naaukeurig bekent geweest is) dat haar vader haar, om heimelyke minneryen, met vergift hadt laten van kant helpen. Inzonderheit heeft men van den graaf van Atouguia, hoewel de zelve eene gemalinne en een tamelyken ouderdom hadde, verbreid, dat hy in een heimelyken echt met haar geleeft heeft, dat ook oorzaak zoude geweest zyn, dat men hem eens des morgens op de plaats van het slot omgebragt vondt, en gene zonderlinge navorsching daar naar deedt. De moeder van deze princesse stierf, tot groot leedwezen des konings, den 17 December des jaars 1683, na dat zy byna zes maanden aan eene zware krankheit gelegen hadde. Den 11 Augustus des jaars 1687 trouwde Petrus de II ten tweden male met Maria Sophia Elisabeth, eene dochter van Philippus Wilhelmus, keurvorst van de Palts, na dat de zelve hem door eene Engelsche vloot onder het bevel van den hertog van Grafton was toegevoert. Hy hadde by de zelve de volgende kinderen: 1) den 30 Augustus des jaars 1688 *Johannes Xaverius*, die zeventien dagen daar na stierf: 2) den 22 October des jaars 1689 *Johannes Franciscus Antonius Benedictus Bernardus*, zynen navolger in de regering: 3) den 25 May, of, volgens anderen, den 25 Juny des jaars 1691 *Franciscus Xaverius Antonius Josephus Urbanus*, dien de ryke priory van Crato gegeven wierdt: 4) den 15 Maart des jaars 1695 *Antonius Franciscus Bennonus Leopoldus Theodosius Henricus*, die den geestelyken staat aannam: 5) den 24 February des jaars 1696 *Theresia Francisca Jozepha Xaveria*, die als toegeschikte bruidt van Karel den III, aartshertog van Oostenryk, en verklaarde koning van Spanje, den 16 February des jaars 1704 aan de kinderpokjens stierf: 6) den 3 Augustus des jaars 1697 *Emanuel*: 7) den 30 January des jaars 1699 *Francisca Jozepha*. Niet lang na de geboorte van deze laatste princes, namelyk den 4 Augustus des jaars 1699, stierf hare moeder, waar na de koning tot zyn doodt toe niet wederom trouwde. Deze koning was lang en gezet van persoon, daar by van eene zeer goede natuur, en van eene ongemene sterkte, daar by kwam eene grote bekwaamheit van ligchaam, welke twee laatste eigenschappen hy inzonderheit in ryden, jagen, stiergevechten en andere oefeningen deedt blyken, en de zelve ook zonder vermindering tot in zynen ouderdom behieldt. Zyn wezen was ontzagchelyk, en echter te gelyk ongemeen vriendelyk. Tot de studien hadt men hem gansch niet aangespoort. Doch zyn natuurlyk verstandt vergoedde dit gebrek, en maakte, dat men bekennen moest, dat hy zeer bekwaam was tot het behandelen van staatszaken; hoewel hy niets van belang verrichtte, zonder voorgaande overleg met zyne staatsbedienaars, inzonderheit den hertog van Cadaval Nunes Alvarez Pereyra de Melo e Portugall, die tot de afzetting van Alfonsus veel geholpen hadde, en den markgraaf van Alegrete, Manuel Telles de Silva, Conde de Villa Major. Zyne moedertaal sprak hy sierlyker dan een zyner onderdanen, en de Spaansche was hy van gelyken zeer machtig. Van de zeezaken, en van het gene tot den scheepsbouw behoort, hadt hy eene byzondere kennis verkregen. Hy was zwaarmoedig van aardt, voornamelyk in zyne laatste jaren, en men vondt hem menigmaal zeer diep in gedachten. Hy was een groot liefhebber van alle nieuwstydingen; waarom hy, als 'er iets byzonders in de stadt voorviel, een der eersten was, dien men zulks aanbragt. In zynen Godsdienst betoonde hy zich zeer aandachtig en yverig, inzonderheit ook daar in, dat hy ten dele door missionarissen, ten dele door eigene aanspraken, zich bevlytigde om vremde geloofsgenoten tot aanneming der R. Katholyke leere te brengen. Tegen de armen toonde hy zich zeer mildadig, en doorgaans uittermaten grootmoedig. Zyn spyze bestondt in weinige en gene kostelyke gerechten. Zyn gewone drank was water, en den wyn mogt hy byna niet gaarne rieken. In kleeding hieldt hy zich van gelyken slecht, en zyn hofstoet was niet minder ingetogen. Hy konde zich niet van eene diergelyke matigheit beroemen in opzichte van de vleeschelyke lusten, aan welke hy zeer overgegeven was, in zo verre, dat hy ook, volgens het gemene gerucht, van de ziekten, die daar uit ontstaan, niet gansch bevryd was. De vrouwen, die hy zich tot zyne lusten uitkoos, waren alle van geringen staat, uitgezondert eene Fransche vrouwe, die van eene edele afkomst, en de eenige was, die eenen tydt lang den naam van zyne meesteresse opentlyk, ten minsten onder het volk droeg. Van zyne natuurlyke kinderen heeft hy maar twee daar voor erkent: 1) *Louisa*, die hy, gelyk men zegt, by eene schoonmaakster in het paleis teelde, en in een klooster liet opvoeden, tot in den jare 1695, wanneer hy haar den tytel gaf van koninklyke Hoogheit, en haar uittrouwde aan den jongen hertog van Cadaval, Lodewyk de Melo Pereyra, en een jaar na des zelfs doodt, zonder kinderen in den jare 1701 gevolgt, aan zynen broeder Jacobus de Melo-Pereyra, mede hertog van Cadaval: 2) kort voor zyn doodt eenen zoon in September des jaars 1669 geboren van Mad. d'Armanda, den welken, als mede eenen jonger boeder, koning Johannes de V den 17 Maart des jaars 1714 van gelyken den tytel van Hoogheit gaf, dezelve voor zyne broeders erkende, en hen den rang als prinssen van den bloede gaf, onder beding dat zy den echten broederen des konings den voorrang moesten laten. De oudste, *Don Michaël*, kreeg eene dochter van den prins van Ligne, Karel Jozephus Procopius, markgraaf van Aronches, tot zyne gemalinne, dien de koning de landstreek Lafoins met alle deszelfs toebehoren en gerechtigheden, benevens den hertogelyken tytel van dezelve, voor hem en voor zyne moeder gaf. De jongste studeerde te Alcobasse, en wierdt geestelyk. Petrus de II liet tegen beide zyne gemalinnen eene hertelyke liefde blyken, en zonder den raadt van de eerste nam hy in staatszaken nooit iets van belang voor. Doch de twede wilde zich met zaken van regering niet bemoeien. Alle dingsdagen en donderdagen gaf hy wekelyks gehoor aan een ieder, die zulks begeerde, maar alle zondag avondt hadden zyne staatsbedienaars en die van den adel deze vryheit. Hy toonde zich zeer ernstig in 't handhaven van gerechtigheit, en bragt het zo verre, dat de straatroveryen en moorden, die te voren zeer gemeen waren, gansch seldzaam wierden. De muntzaken, welke hy, by 't aanvaarden van zyne regering, in de uiterste wanorder, en in groot verval vondt, bragt hy op een volkomen goeden voet; en de financien verbeterde hy, ten dele door zyne eige spaarzaamheit, ten dele door naauwkeurige betaling van de genen, die met hem handelden, ten dele door andere loffyke schikkingen. Boven dien verdiende hy by zyne onderdanen den naam van een goed en zorgvuldig regent voor hunne welvaart; gelyk zy dan ook byna den gantschen tydt, dat hy den scepter voerde, eene bestendige rust genoten. Nooit heeft zich iets van hen geopenbaart, waar door men veel te bezorgen hadt; want hoewel het eens scheen als of zich een aanhang voor den afgezetten Alfonsus wilde opdoen, en daar na, als of men de verwydering van den hertog van Cadaval, en daar tegen de herstelling van den graaf van Castelmelhor wilde te weeg brengen; zo wierden nochtans beide deze aanslagen, eer de zelve noch recht uitborsten, zonder eenigen oproer verydelt. Wat de buitenlandsche vyanden aangaat, Portugal hadt sedert den jare 1640 zonder stilstandt met Spanje geoorloogt; doch Petrus was naauwlyks regent van 't ryk geworden, of het kwam (hoewel noch onder den naam van Alfonsus) in den jare 1668 den 13 February tusschen beide de kronen tot een volkome vrede, en in den jare 1669 wierdt van gelyken met Hollandt de vrede gesloten. De Franschen zochten naderhandt Petrus tot eenen oorlog tegen Spanje te bewegen, om den inval in de Nederlanden in den jare 1672 te begunstigen; doch dewyl hy geen lust daar toe hadde, verwekten zy eenen opstandt door het gemene volk, en zochten zyn afgezetten broeder Alfonsus den VI wederom op den troon te brengen. Maar Don Pedro heeft alle deze aanslagen met grote voorzichtigheit verydelt, en zich in genen oorlog van eenige mogendheit gemengt, maar zyn ryk in vrede gehouden, den koophandel in bloei gebragt, en altoos de onzydigheit bewaart tot in den jare 1700, wanneer na de doodt van koning Karel den II in Spanje de oorlog ontstondt wegens het erfrecht van de kroon. Want in dien tydt wierdt hy eerstmaal uit noodt gedwongen Vrankryk goede woorden te geven, en zich in eene off- en defensive alliantie met die kroon in te laten; wanneer hy echter naderhandt door Engelandt en Hollandt ondersteunt wierdt, tradt hy in den jare 1703 in de grote alliantie. Ingevolge van de zelve landde Karel de III van Oostenryk, als koning van Spanje, te Lissabon, en trok benevens Petrus den II tegen de Franschgezinde Castilianen te velde, doch in het volgende jaar naar Catalonië. Hoewel nu de Portugeesche benden, welke de marquis das Minas geboodt, in den jare 1705 Albuquerque, en in den jare 1706 Alcantara innamen, ook, na dat in het laatstgemelde jaar Philippus van Anjou van Barcelona aftrekken moest, zelfs tot in het hert van Castilie indrongen, zo moesten zy echter in den jare 1705 de belegering van Badajos opbreken, en in den jare 1706 vervolgden zy het verkregen voordeel met zo slechten ernst, dat het zelve noch hen, noch hunnen bondgenoten recht te stade kwam. In het laatstgemelde jaar 1706 den 9 December stierf Petrus de II op het lusthuis Alcantara, na eene vyfdaagsche onpaslykheit, welke ten laatsten in eene slaapzucht veranderde. Voorts is noch aan te merken, dat Petrus de II verschil kreeg met Karel den II in den jare 1681 wegens de colonie *del Sacramento* aan de rivier de la Plata in Amerika, dat echter eindelyk door een provisioneel verdrag zodanig bygelegt wierdt, dat de Portugezen het bezit van de plaats behielden, doch de colonie niet versterken mogten. *Account of the court of Portugal under the regim. of Don Pedro II. Catastrophe de Portugal. Memoir. d'Ablancourt. Imhof Stemma Lusitan. Relation des troubles arrivées dans la cour de Portug. en 1667 & 1668. Passarell. de Bell. Lusitan. Pufend. Introd. ad Hist. Valkeniers Verward Europa. Leti Ital. regn.* Zie ALFONSUS de VI.

Koning van Hungarie.

PETRUS, *Alemannus*, of de Duitscher toegenaamt, de twede koning van Hungarië, was een zoon van Wilhem prins van Bourgogne, en van Gisela, eene zuster van S. Stephanus koning van Hungarië, en volgde in den jare 1038 den laatsten in de regering van het gemelde koninkryk. Zyne grote genegenheit voor de Duitschers, en zyn kwade aardt, bragten te weeg dat de Hungaren hem in den jare 1043 verjoegen, en zyne gunstelingen ten dele dood stenigden, ten dele met strydhamers doodsloegen, en daar na Abas, den gemaal van eene zuster van den koning S. Stephanus, tot hunnen koning verkoren. Zyne gemalinne was Judith, eene dochter van keizer Otto den II, by welke hy teelde Adelheid, dewelke trouwde met Albertus, markgraaf van Oostenryk. Doch twee jaren na dat hy verdreven was wierdt hy herstelt door keizer Henrik den III; echter wist hy zich by

zyne onderdanen niet bemint te maken. In den jare 1047 wierdt hy op de jagt onverwacht van hen overvallen, en zy ſtaken hem de oogen uit, waar op hy kort daar na ſtierf. *Bonfin. Hiſt. Hung.*

KEURVORST VAN MENTS.

PETRUS VAN AICHSPALT, keurvorſt en aartsbiſſchop van Ments, was te Trier van geringe en arme ouders geboren. Wanneer deze hem wegens hunne armoede niet langer in de ſcholen konden zenden, zocht hy zich door zingen voor de deuren te geneeren. Hy onderwees daar op de zonen van eenige voorname lieden, en kreeg eene grote kenniſſe in de philoſophie en geneeskunde, wierdt ook Doctor in de laatſtgenoemde wetenſchap, en maakte zich door zyne gelukkige genezingen overal vermaard; waarom Henrik, graaf van Lutzelburg, hem tot zynen lyfarts benoemde. Hy zoude ter zelver tydt domheer van Ments en negen jaren biſſchop van Baſel geweeſt zyn, daar hy echter zo verachtelyk gehouden wierdt, dat een domheer hem op eenen tydt een kinnebakſlag gaf; het welk ook ongeſtraft bleef, dewyl de keizer Albertus de I den biſſchop Petrus niet genegen was, naardien dezelve eenige goederen voor het ſtift gekocht hadde, die de keizer gaarne zelf gehad hadde. Wanneer de aartsbiſſchop van Ments, Gerardus, graaf van Epſtein, geſtorven was, hadt de gemelde graaf hem heimelyk in den jare 1304 aan paus Clemens den V gezonden, op dat dezelve deze aartsbiſſchoplyke waardigheit aan zynen broeder Balduinus geven mogte, het welk de paus nochtans om zyne al te grote jonkheit afſloeg. Ondertuſſchen gebeurde het dat de paus in eene krankheit viel, tot welkers genezinge onder anderen ook Aichſpalt geroepen wierdt; in welke gelegenheit zyne geneesmiddelen zo gelukkig waren, dat de paus, niettegenſtaande een ieder te voren aan zyne opkomſt getwyfelt hadde, den derden dag daar na weder aan zyne gezondheit raakte. Hier op droeg de paus hem zelfs, ſchoon hy zulks op alle wyzen poogde te weeren, dit aartsbisdom op; het welk hy ook byna vyftien jaren loflyk bekleedde. Hy ſtierf in den jare 1320, den 5 Juny, na dat hy te voren, nevens Balduinus, keurvorſt van Trier, tot de verheffing van den graaf Henrik van Lutzelburg in den vorſtenſtandt veel hadde toegebragt, en deszelfs zoon Johannes in den jare 1310 tot koning van Bohemen te Praag gekroont. *Adam in vitis Medic. Germ. Freherus in Theatr. Bruſch. de Epiſc. Mog.*

VORST VAN MANSVELDT.

PETRUS ERNESTUS, des H. R. Ryks vorſt, graaf van Mansveldt, ridder van het Gulde Vlies, veldmaarſchalk van Philippus den II, koning van Spanje, ſtadhouder en kapitein-generaal van de ſtadt en het hertogdom Luxenburg, was geboren in den jare 1517. Zyn vader was Erneſtus de II, graaf van Mansveldt, en zyne moeder Dorothea, eene gebore gravinne van Solms. In zyne jeugdt kwam hy aan het hof van den Spaanſchen Infant Ferdinand; hy bleef echter niet lang in deszelfs dienſt, maar ging in den jare 1535 met keizer Karel den V naar Afrika, om een aanvang van zynen krygsdienſt in den oorlog tegen het koninkryk van Tunis te maken. De keizer leerde by deze gelegenheit zyne bekwaamheit kennen, en trok hem na het eindigen van den oorlog aan zyn hof. Maar de graaf toonde geen luſt tot het hoofſche leven, en was hertelyk verheugt, wanneer de keizer hem in den jare 1543 eene compagnie ruiters gaf. Hy droeg zich noch in 't zelfde jaar uitmuntend in 't beleg van Landrecy, en de keizer maakte hem deswegen in den jare 1544 tot overſte luitenant onder het regiment van Brederode, en in het volgende jaar tot gouverneur van het hertogdom Luxenburg en het graafſchap Chyni. In den jare 1546 wierdt hy met de ridderorde van het Gulde Vlies vereert, en gaf hier op in den oorlog met Vrankryk byzondere blyken van zyne dapperheit. Doch in de verdediging van Ivois wilde het hem niet gelukken, want hy wierdt daar in door de Franſchen zo verre gebragt, dat hy zich in den jare 1552 met zyne bezetting tot krygsgevangenen moeſt overgeven. In deze gevangenis bleef hy tot den jare 1557, wanneer de koning Philippus de II hem rantſoeneerde. Zo haaſt als hy na zyne ontſlaging te Madrid kwam, wierdt hy als ambaſſadeur van keizer Karel den V naar Regensburg op den ryksdag gezonden. Dit gezantſchap met vrucht volvoert hebbende, begaf hy zich naar de Nederlanden, woonde den ſlag van S. Quintin by, en deedt aldaar goede dienſten aan de Spanjaarden. In den jare 1558 wierdt hy door den hertog van Guiſe in Luxenburg belegert, doch verweerde zich zo lang, tot de vrede tuſſchen Spanje en Vrankryk in den jare 1559 te Kameryk geſloten wierdt. De hertog van Parma, gouverneur der Nederlanden, zondt hem in den jare 1565 naar Liſſabon, om zyne bruidt, de princeſſe Maria van Braganza, van daar af te halen, welken laſt hy gelukkig volvoerde. In den jare 1566 liet zich alles in de Nederlanden tot eenen opſtandt aanzien. In dezen zorgelyken toeſtandt van tydt wierdt den graaf het bevel in Bruſſel opgedragen. De zamenverbondenen zochten hem wel op hunne zyde te trekken, doch hy bleef echter volſtandig in het belang des konings, en bewoog door deze trouw Philippus den II, dat hy hem in den jare 1567 tot kommandant van Antwerpen benoemde, in welke ſtadt hy met 1600 mannen trok, en het toevertrouwde gebiedt tot de aankomſt van den hertog van Alba voerde. Zo haaſt als deze in den jare 1568 in de Nederlanden gekomen was, begaf zich de geweze gouvernante naar hare landen in Italie, en de graaf van Mansveldt hadde de eere haar derwaarts te geleiden. By zyne wederkomſt in de Nederlanden vondt hy in den jare 1569 alles in de wapenen. De hertog van Alba zondt hem hier op met 5000 mannen in Vrankryk, tot byſtandt aan koning Karel den IX tegen de Huguenoten. Met welke manſchap hy zich zo wel kweet in den ſlag by Montcontour, dat de koning van Vrankryk, in zyn eigenhandig ſchryven aan hem, hem den beſchermer van zyne kroon noemde. Deze blyken van zyne dapperheit gevielen den koning van Spanje zo wel, dat hy hem in den jare 1572 tot een lidt van den groten Raadt in de Nederlanden, en tot generaal *de bataille* over zyn leger maakte. Zulks beveſtigde hem noch meer in zyne trouwe tegen de kroon Spanje: hy wierdt echter deswegen door de vereenigden te Bruſſel gevangen genomen, en aldaar op het zogenaamde broodhuis gezet. In deze verdrietige gevangenis moeſt hy omtrent 5 maanden doorbrengen. Wanneer eindelyk de gouverneur generaal Don Jan van Ooſtenryk in den jare 1577 een verdrag ſloot met de vereenigden, waar in de ſlaking der gevangenen, doch ook te gelyk de wegzending van het Spaanſche krygsvolk bedongen was, zo raakte de graaf van Mansveldt wel in vryheit, doch moeſt met de Spanjaarden naar Italie trekken. Doch deze hadden naauwlyks den rug gekeert, of het ſpel ging in de Nederlanden wederom aan, en de Spaanſche krygsmacht moeſt tot verſterking van den gouverneur generaal te rug keren. In deze omſtandigheden kwam het in den jare 1578 naby Gemblours tot een bloedigen ſlag. De Spanjaarden bevochten de zege, waar toe het dappere beleidt van den graaf van Mansveldt niet weinig bybragt. In den jare 1579 woonde dezelve als koninklyk veldmaarſchalk, onder het bevel van den hertog van Parma, de belegering der ſtadt Maaſtricht by, en bragt, gedurende de ziekte van den gemelden hertog, deze ſtadt zo verre, dat zy zich moeſt overgeven. Na deze onderneming ging hy met een ſterken hoop naar Gelder, om de onruſt, die aldaar ontſtaan was, by tyds te ſtillen. De vaardigheit, waar mede hy de vyanden op den hals kwam, bragt niet weinig toe tot den gelukkigen uitſlag van zynen tocht. Men zag ook de uitwerkingen van zyne tegenwoordigheit niet alleen in de provincie van Gelder, maar ook een gedeelte van Henegouwen, het graafſchap Artois, en de plaatſen rondom Ryſſel en Douai wierden daar door tot haren plicht omtrent den koning gebragt. De ſteden, die zich niet goedwillig ſchikken wilden, wierden met geweldt gedwongen, en Queſnoi, Commines, Warnedonk, Kortryk, en S. Amand in den jare 1580 onder zyn beleidt verovert. Wanneer echter de veroverde plaatſen den hertog van Parma niet tot haren gouverneur aannemen wilden, zo liet dezelve toe dat zy den graaf tot hunnen gouverneur en kapitein generaal benoemden. In den jare 1581 nam hy Bouchain en Nivelle, in den jare 1582 Vilvoorden in, en woonde daar op de belegering van Doornik by, welke de hertog van Parma geboodt. Hy deedt van gelyken in het volgende jaar voor Antwerpen en Termonde, en hadt de eer het Gulden Vlies, dat de koning aan den hertog van Parma overzondt, in den jare 1588 aan denzelven by zyne intrede in Antwerpen over te leveren. De graaf hieldt zich gedurende den ganſchen oorlog onafſcheidelyk aan de zyde van den hertog, waar door hy zich by denzelven zo bemind maakte, dat de hertog, wanneer hy in den jare 1588 het gebiedt op de zogenaamde onverwinnelyke vloot overnam, met bewilliging van den koning de *Interims*-bekleding van het algemeen gouverneurſchap aan hem opdroeg. Na de wederkeering van den hertog trok de graaf met eenige hulpbenden in het aartsſtift Keulen, om den prins van Chimay by te ſtaan in de belegering van Bon. Doch dit beleg was voor de komſt van den graaf geëindigt, en hy wendde zich hier op voor Wachtendonk, dat hy in het late ſaizoen tegen vermoeden veroverde. In den jare 1590 wierdt hy andermaal tot *Interims*-gouverneur-generaal benoemt, wanneer de hertog van Parma, op bevel des konings van Spanje, met 16000 mannen naar Vrankryk trok. Hy bekleedde deze hoge waardigheit met veel lof, en gaf daar door zo veel genoegen aan den koning, dat dezelve hem in den jare 1592, na de doodt des hertogs van Parma, tot werkelyk gouverneur generaal benoemde. Na het aanvaarden van deze gewigtige bediening ſcheen het als of het geluk hem den rug wilde toekeren; want hy ondernam het ontzet van Geertruidenberg, en kort daar na de belegering van Crevecœur te vergeefſch. Het grootſte gedeelte der Spaanſche ſoldaten ſloeg aan 't muiten, en perſte de landen en ſteden veel gelds af. Het eenige geluk, dat hy in zyn algemeen gouverneurſchap genoot, beſtont in den vorſtentytel, dien hy in den jare 1594 verkreeg van keizer Rudolph den II. Kort daar op wierdt hy van dezen zwaren laſt van de regering bevryd, en de aartshertog Erneſtus van Ooſtenryk kwam als gouverneur-generaal in zyne plaats. Hy leefde na dezen tydt noch tien jaren, en bragt zyne overige dagen in den Spaanſchen dienſt door, met de bewaring van het hertogdom Luxenburg, dat hem in het byzonder toevertrouwt was, en in het geven van goede raadſlagen. Eindelyk ſtierf hy den 22 May des jaars 1604, in het 87 jaar zyns ouderdoms, na dat hy byna 77 jaren de Spaanſche kroon gedient, en 59 jaren gouverneur van 't hertogdom Luxenburg geweeſt was. Zyne eerſte gemalinne was Margareta van Brederode, de twede Maria van Montmorency, eene zuſter van den graaf van Hoorn en weduwe van Karel den II, graaf van Lalain, de derde Mad. Malyni. Hy teelde uit deze huwelyken verſcheide kinderen, die echter meerendeels voor hunnen vader ſtierven, namelyk *Karel*, die een dapper krygsheldt was, en in den jare 1595 in Hungarië bleef; *Octavius*, die in den jare 1591 in 't beleg van Knodſenburg ſneuvelde; *Frederik*; *Reinaldus*; *Philippus*; *Sigismundus*, en *Auguſtus*. Van zyne dochters is *Octavia* aan den vermaarden Franciſcus Verdugo getrouwt geweeſt. Zyn natuurlyke zoon Petrus Erneſtus was mede niet onbekend. Doch deze ganſche linie, die gemeenlyk de Friedeburgſche of Nederlandſche genoemt wordt, ſtierf wel haaſt uit door gebrek van manlyk oir. *Grotius in Annal Belgic. van Meteren Nederlandſche Hiſtorien. Strada Hiſtoire du Comte*

de Mansfeld. Bertellius in Hiſt. Principum Luxemb. Spangenb. Mansfeld. Chron. Ehre des Furſt. und Graflichen hauſes von Mansfeld.

VERSCHEIDE ANDERE PRINSSEN.

PETRUS VAN ARAGON, koning van een gedeelte van Sicilië, volgde in den jare 1337 op zynen vader Frederik, zoon van Petrus den III, koning van Aragon, en opvolger van Jacobus den I zynen broeder. Eenige ſchryvers zeggen dat deze prins weinig geeſt en beleidt hadde: hy ſtierf ook zonder iets merkwaardigs uitgevoert te hebben in den jare 1342. *Villani L. XI. Fazel. Surita.*

PETRUS VAN VRANKRYK, de I van dien naam, heer van Courtenay, van Montargis, van Chateau-Renard, van Champinelles, van Tanlai, enz. was de zevende en laatſte zoon van Lodewyk den Vetten, en van Adelheida van Savoje. In den ouderdom van twee en twintig jaren verſelde hy den koning Lodewyk den jongen zynen broeder op den tocht naar het H. Landt in den jare 1147. Naderhandt was hy een der drie gyſelaars, welke de zelve koning in den jare 1178 aan de Engelſchen gaf tot zekerheit van de vrede. In het volgende jaar reisde hy voor de twede maal naar het H. Landt met Henrik den I van dien naam, graaf van Champagne. Hy vondt zich in het beleg van Acre, en ſtierf omtrent den jare 1182, omtrent 63 jaren oud zynde. De vervolger van Aimonius, Rogerus van Hoveden en Gulielmus Turonenſis ſpreken voordeelig van hem. Hy trouwde na den jare 1150 met Eliſabeth, vrouwe en erfgename van Courtenai, en hadde by haar *Petrus*, keizer van Conſtantinopel, van wien hier voor geſproken is; *Robert*, uit wien de heren van Champinelles geſproten zyn; *Philippus*, die in verſcheide charters genoemt wordt; *Wilhem*, ſtamvader der heren van Tanlai; *Johannes* van Courtenai; *Alix*, getrouwt met Wilhem den I, graaf van Joigni, en naderhandt, ter oorzake van bloedverwantſchap, van hem geſcheiden zynde, getrouwt met Amarus den I, graaf van Angouleme; *N. van Courtenai*, moeder van Eudo van Marca in Hungarië; *Clementia*, gemalinne van Guido den V, vicomte van Tiern; *N.* getrouwt met Aimonius den III, heer van Charrots in Berry; *Conſtantia*, eerſt getrouwt met den heer van Chateaufort, en naderhandt met Wilhem, heer van la Ferté-Arnaud en van Villepreux; en *Euſtatia*, die eerſt trouwde met Gualterus van Brienne, heer van Rameru, en naderhandt met Wilhem den I, graaf van Sancerre. *Albericus in Chron. Sammarth. Hiſt. Geneal. de la maiſon de France. Du Bouchet Hiſt. Geneal. de la maiſon de Courtenai.*

PETRUS VAN VRANKRYK, graaf van Alençon, van Blois en van Chartres, heer van Avênes en van Guiſe, was een zoon van den koning S. Lodewyk en van Margareta van Provence. Hy wierdt in den jare 1263 door een vredensverdrag te Parys verloofr aan Johanna van Chatillon, eenige dochter en erfgename van Johannes van Chatilon, graaf van Blois en van Chartres, heer van Avênes en van Guiſe, en van Alix van Bretagne, met welke hy naderhandt trouwde. Sedert verſelde hy den koning zynen vader in Africa, en vondt zich in het beleg van Tunis in den jare 1270. Hy ſtierf te Salerno, in het koninkryk van Napels, den 6 April des jaars 1283. Zyn lighaam wierdt gebragt in de kerke der Cordeliers te Parys, daar men zyn grafſtede ziet, en zyn hert in die der Jacobynen. Petrus van Vrankryk hadde twee zonen, Lodewyk en Philippus, die jong ſtierven. *Guill. Nang. Joinville avec les obſervations du Sr. du Cange. Sammarth. Daniel Hiſt. de France T. II. col.* 199.

PETRUS de II, graaf van Alençon, van Perche, enz. bygenoemt de Edele, was een zoon van Karel van Valois den II, en van Maria van Spanje, zyne twede gemalinne. De koning Johannes gaf hem in den jare 1360 tot gyſelaar aan de Engelſchen. By zyne wederkomſt voerde hy den oorlog in Bretagne, en wierdt gewond in het beleg van Hannebon. Hy diende ook in den oorlog, welken de hertogen van Berry en van Bourbon den Engelſchen aandeden in Guienne, en hy was een der groten van het ryk, welke waren by de afkondiging van het gebodt, dat koning Karel de V gaf wegens de meerderjarigheit der koningen in den jare 1375. De hertog van Alençon volgde ook den koning Karel den VI op de reize van Vlaanderen, in den jare 1388. Hy ſtierf te Argentan den 20 September des jaars 1404, en zyn lighaam wierdt begraven in het Karthuizer klooſter van Val-Dieu in Perche. Deze prins was den 20 October des jaars 1371 getrouwt met Maria Chamillart, vicomteſſe van Beaumont in Maine, waar by hy teelde, *Petrus*, die jong ſtierf; *Johannes*, die ſtierf in de wieg; *Johannes* den I, graaf van Alençon; *Maria*, jong geſtorven; *Johanna*, die ongetrouwt ſtierf in den jare 1403; *Maria*, gemalinne van Johannes den VII, graaf van Harcourt; *Catharina*, eerſt in den jare 1411 getrouwt met Petrus van Navarre, graaf van Mortain, en daar na in den jare 1413 met Lodewyk van Beyeren, paltsgraaf aan den Rhyn; en *Margareta*, die haar leven in Godsdienſtige oefeningen doorbragt in 't Hotel-Dieu te Argentan. Petrus, graaf van Alençon, hadt ook een natuurlyken zoon by Johanna van Mongaſtel, vrouwe van Biandé, *Petrus*, baſtaardt van Alençon, die uitmuntte in een zeegevecht tegen de Engelſchen, en in andere gelegenheden. *Froiſſart. Monſtrelet. Sammarth.*

PETRUS de I, hertog van Bourbon, graaf van Clermont en van la Marche, was een zoon van Lodewyk den I, en kleinzoon van Robert, die afkomſtig was van St. Lodewyk. Hy was kamerling van Vrankryk, gouverneur van Languedoc, en van Gaſconje, en bekleedde verſcheide gewigtige ampten in het koninkryk, gelyk dezelve aan zyne verdienſten en geboorte verſchuldigt waren. Hy gaf ook in verſcheide gelegenheden tekenen van zynen moedt, en van zyne dapperheit. De koning Philippus van Valois verkoos hem om Johannes van Vrankryk, hertog van Normandië, by te ſtaan en te dienen in den oorlog van Bretagne en Guienne. Hy bevondt zich in den jare 1346 in den ſlag van Creci, en ſedert in het beleg van Calais. Naderhandt wierdt hy gezonden aan Eduard den III, koning van Engelandt, tot het ſluiten van de vrede; en eindelyk wierdt hy gedood in den ſlag van Poitiers, den 19 September des jaars 1356. Petrus, hertog van Bourbon, trouwde in den jare 1336 met Iſabella, dochter van Karel van Vrankryk, graaf van Valois, waar by hy hadde *Lodewyk* den II, en zeven dochters: 1) *Johanna*, gemalinne van koning Karel den V; 2) *Blanca*, getrouwt met Petrus den Wreden, koning van Caſtilië; 3) *Bonna*, getrouwt met Amadeus den VI, gezegt *de Groene*, graaf van Savoje; 4) *Catharina*, die in den jare 1359 trouwde met Johannes den III, graaf van Harcourt; 5) *Iſabella*, die ongetrouwt ſtierf, of, volgens het getuigenis van anderen, getrouwt was met Wilhem de Mello; 6) *Margareta*, getrouwt met Arnaud-Amanjée, zoon van Bernard heer van Albret; en ten 7) *Maria*, priorinne van Poiſſi, alwaar zy ſtierf in den jare 1410. De hertog van Bourbon hadt ook een natuurlyken zoon, *Johannes*, baſtaardt van Bourbon, heer van Rochefort, welke trouwde met Agnes, dochter van Pepyn Chaleu, heer van Croſet in 't Bourbonnois. Hy wierdt gevangen in den ſlag van Poitiers. *Froiſſard. Sammarth.* enz.

PETRUS de II, hertog van Bourbon, van Auvergne, graaf van Clermont, van Forets, van la Marche, enz. pair en kamerling van Vrankryk, en gouverneur van Languedoc, was de twede zoon van Karel den I, hertog van Bourbon, en van Agnes van Bourgogne, en wierdt geboren in de maandt November des jaars 1439. Hy voerde den tytel van heer van Beaujeu gedurende het leven van zyn oudſten broeder, en won de gunſt van koning Lodewyk den XI, die hem deedt trouwen met Anna van Vrankryk, zyne oudſte dochter, en hem hoofdt van zynen Raadt maakte. Sedert was hy, na de doodt van dezen koning, regent van het koninkryk, te gelyk met de princeſſe zyne gemalinne, gedurende de minderjarigheit van koning Karel den VIII, die hem naderhandt tot luitenant generaal van den Staat aanſtelde gedurende zyne Italiaanſche reize. Hy ſtierf te Moulins den 10 October des jaars 1503, en wierdt in de nieuwe kapelle van de priory van Souvigni begraven. Deze prins hadt eenen zoon gehad, *Karel* genoemt, die jong ſtierf. Hy liet na *Suzanna*, hertoginne van Bourbon, gemalinne van Karel den III, hertog van Bourbon, konneſtabel van Vrankryk, geſtorven den 28 April des jaars 1521. *Philippe de Commines. Matthæus Pariſ. Mezeray, en Daniel.*

PETRUS VAN DREUX, *Mauclerc*, of de Onbekwame toegenoemt, hertog van Bretagne, graaf van Richemond, enz. was de twede zoon van Robert den II, graaf van Dreux, en van Jolanda van Couci, zyne twede gemalinne. Koning Philippus Auguſtus maakte hem ridder in den jare 1209. Hy trouwde in den jare 1213 met Alix, oudſte dochter en erfgename van Guido van Thouars, graaf van Bretagne, en hy verdedigde in dat zelve jaar kloekmoediglyk de ſtadt Nantes, welke door Johannes koning van Engelandt belegert was. Vervolgens deedt hy een kruistocht tegen de Albigenzen, en na de doodt van zyne gemalinne in den jare 1221 hadt hy een groten twiſt tegen de edelen van Bretagne, die hy volkomen verſloeg in een gevecht naby Châreau-Briant. Petrus van Dreux was een der groten, die, na de doodt van Lodewyk den VIII, zich verbonden tegen de koninginne Bianca, regentinne van het koninkryk. Hy verbondt zich zelfs met de Engelſchen; maar hy maakte ſedert, door het toedoen van den graaf van Dreux zynen broeder, in den jare 1234 zyn verdrag met den koning S. Lodewyk, dien hy zeer wel diende tegen dezelve Engelſchen. Vervolgens verſelde hy in den jare 1239 Thibaldus, koning van Navarre, op zyne reize over zee tegen de ongelovigen, en volgde ook den koning S. Lodewyk in de onderneming tegen de Saracenen. Hy ſtreedt kloekmoediglyk in den ſlag van Maſſova, en ſtierf op zee, als hy weder naar Vrankryk keerde, den 22 Juny des jaars 1250. Deze hertog was in zyn twede huwelyk getrouwt met Margareta, vrouwe van Montaigu, en van Ganache in Poitou, weduwe van Hugo den II, vicomte van Thouars. Hy hadde by Alix van Bretagne *Johannes* den I, die zyn opvolger was; *Artus*, die jong ſtierf; en *Jolanda*, gemalinne van Hugo den XI, gezegt *de Bruine*, heer van Lezignen, graaf van la Marche van Angouleme. Van het twede bedde hadde hy *Olivier*, gezegt *van Braine*, heer van Montaigu, enz. *Nic. Vignier, & Argentré Hiſt. de Bret.*

PETRUS de II, gezegt de Eenvoudige, hertog van Bretagne, voerde eerſt den tytel van graaf van Guingamp. Hy volgde op zynen broeder François den I in den jare 1450, en ſtierf aan eene beroerte te Nantes den 22 September des jaars 1457, zonder kinderen na te laten by Françoiſa, oudſte dochter van Lodewyk, heer van Amboiſe, vicomte van Thouars, waar mede hy getrouwt was door huwelyksverdrag van den jare 1431. Zyn lighaam wierdt in de kerk van Nôtre Dame te Nantes begraven. Artus, graaf van Richemond, konneſtabel van Vrankryk, bygenoemt *de Rechtvaardige*, een zoon van Johannes den V, bygenoemt *de Dappere*, volgde op zyne beide neven, François den I, en Petrus den II, beide zonen van zynen broeder Johannes den VI, toegenaamt *de Goede*, en *de Wyze*. *Argentré & Vignier Hiſt. de Bret.*

PETRUS, prins van Portugal, hertog van Coimbra, was de derde zoon van koning Johannes den I, en broeder van Eduard. Deze laatſte liet Alphonſus den V zynen zoon onder de voogdy van zyne moeder Eleonora van Aragon; maar de Portugezen, deze keur niet goed vindende, benoemden den hertog van Coimbra tot regent van het koninkryk. Petrus vondt de regering zoet, maakte zich aanhangers, en wilde zyn geluk verder voortzetten;

maar

maar de koning Alphonsus, die met Elisabeth, eene dochter van dezen hertog, getrouwt was, doodde hem in een gevecht den 20 May des jaars 1449. Hy hadde by zyne gemalinne Isabella, oudste dochter van Jacobus den II, koning van Aragon, geteelt: 1) **Petrus**, die tot koning van Aragon en graaf van Barcelona uitgeroepen wierdt door de Catalanen, en door eenige groten van Aragon in de maandt December des jaars 1463. Maar zulks was zonder eenigen voortgang, en hy stierf den 30 Juny des jaars 1466; 2) *Jacobus* aartsbisschop van Lissebon, in den jare 1456 kardinaal gemaakt door Calixtus den III, en die te Florence stierf den 16 April des jaars 1456; 3) *Johannes*, prins van Antiochie en regent van het koninkryk Cyprus, welke trouwde met Charlotta, eenige dochter van Johannes den II, koning van Cyprus. Philippus de Goede, hertog van Bourgogne, maakte hem ridder van het Gulde Vlies in den jare 1456, en hy stierf door vergift, zonder nakomelingschap, in den jare 1457.

PETRUS ALOYSIUS, uit het huis van Farnese. Zie FARNESE.

PETRUS, bygenoemt de Kleine Karel de Grote, graaf van Savoje, was de zevende zoon van Thomas den I, graaf van Savoje, en van Margareta van Foucigni, en wierdt geboren in den jare 1203. Men schikte hem tot den kerkelyken staat, en hy was kanunnik in de kerk van Valence in 't Dauphiné, en sedert prevoost van Aosta. Maar deze staat volkomen strydig zynde met zyne neiging, verzocht hy in den jare 1234 aan Amadeus zyn oudsten broeder, graaf van Savoje, eenig goedt (*apanage*), dat zyner geboorte waardig was. Zyne dapperheit en deugdt maakten hem tot een beschermer der kerke, en der prelaten van dien tydt. Hy deedt in den jare 1241 eene reize in Engelandt, daar de koning Henrik de III hem met vermaak ontfing, hem verscheide landgoederen gaf, hem ridder en hoofdt van zynen Raadt maakte, en hem tot het verhandelen van gewigtige zaken in Vrankryk en elders gebruikte. Bonifacius de zoon van zynen broeder Amadeus ondertusschen in den jare 1263 zonder kinderen gestorven zynde, wierdt Petrus tot de erfvolging geroepen, ten nadele van zyne neven, zonen van Thomas, derde zoon van Thomas den I. Hy was dapper, voorzichtig en verstandig, en voegde verscheide landen en heerlykheden by den staat van Savoje. Hy stierf te Chilon in 't landt van Vaux den 7 Juny des jaars 1268, in den ouderdom van 64 jaren. Zyn ligchaam wierdt gebragt naar het klooster van Hautecombe. Hy was in den jare 1233 getrouwt met Agnes van Foucigni, dochter en erfgename van Aimonus, heer van Foucigni; waar by hy hadde *Beatrix* van Savoje, vrouwe van Foucigni, getrouwt met Guiges, dauphin van Viennois, graaf van Albon, enz. *Guichenon Hist. de Savoje.*

PRELATEN EN ANDERE KERKELYKE PERSONEN, EN BEROEMDE MANNEN.

PETRUS de I, bisschop van Alexandrië, volgde op Theonas omtrent den jare 300. Hy wierdt aangemerkt als de doorluchtigste prelaat van zynen tydt, het zy om zyne lere, het zy om zyne Godvruchtigheit, het zy om zyne beproefde standvastigheit in de vervolgingen van Diocletianus en van Maximianus. Hy maakte *canones pœnitentiales*, om de boeten der boetvaardigen te bepalen, en zette op een synode Meletius bisschop van Lycopolis af, die van verscheide wanbedryven overtuigt was. Maar deze bragt zo veel te weeg by de heidensche keizers, dat Petrus zich genoodzaakt zag zyne zekerheit in de vlucht te zoeken. Van zyne kudde afgescheiden zynde, verloor hy de zorge over dezelve niet, in het tegendeel hieldt hy niet op door zyne brieven de genen te versterken, die in de gevangenisse waren. By zyne wederkomst wierdt hy gevangen, en hem het hoofdt afgehouwen omtrent den jare 310. Daar zyn 'er, die zeggen, dat, wanneer hy in de gevangenisse was, de Heilandt hem verscheen in de gedaante van een klein kindt, met een kleedt dat in twee stukken gescheurt was; en dat Petrus gevraagt hebbende, wie hem in dien staat gestelt hadde, hy antwoordde dat het Arius was. Doch dit is in der daadt een fabel, waar over de schryvers niet eens zyn; want Arius begon eerst te voorschyn te komen onder Alexander den opvolger van Petrus. Hy schreef, behalven de gemelde Canons, eene verhandeling *de Divinitate*, waar van noch eenige stukken in het Chalcedonische concilie gevonden worden. *Euseb. l. VII. & VIII. Hist. Baron. in Annal. Godeau Hist. Eccl. Hermant Vie de S. Athan.*

PETRUS de II, een priester van de kerke van Alexandrië, was een deelgenoot geweest van de moeielykheden en van den arbeidt van Athanasius, en was zyn opvolger in den stoel der kerke van Alexandrië in den jare 373. Hy wierdt verkoren door de rechtzinnigen, en eenigen tydt daar na verjaagt door de Heidenen en de Arianen, die Lucius tot hunnen bisschop aangestelt hadden. Socrates en Sozomenus zeggen, dat hy zich redde uit de gevangenisse, waar na hy te Rome kwam, alwaar hy bleef tot in den jare 377, wanneer hy weder naar Alexandrië gekeert zynde, op zynen stoel herstelt wierdt. Eenigen tydt daar na betuigde hy door zyne brieven wat blydschap de verkiezing hem veroorzaakte, welke die van Constantinopel gedaan hadden van Gregorius Nazianzenus tot hunnen bisschop. Sedert brak hy de gemeenschap met dezen bisschop, Maximus tot bisschop van Constantinopel ordenende. Aldus bevlekte hy, hoewel hy rechtzinnig was, de eere van zyne belydenisse, en van zyne gelede ballingschap voor het gelove, niet alleen door dit ongelyk, een Godsdienstigen prelaat aangedaan, maar ook door zyne te grote gemakkelykheit in het ontfangen der ketters tot de boetvaardigheit: zo dat men hem beschuldigde dat hy zich door geldt hadde laten bekopen. Hy stierf in den jare 381. Men heeft in Theodoretus eenen brief, dien hy geschreven heeft over de vervolging der Arianen tegen de rechtzinnigen. *Greg. Nazianz. Orat. 24. & de vita sua. Socrates l. IV. Sozomen. l. VI. Theodoret. l. IV. Rufin. l. II.*

PETRUS de III. Zie MONGUS. (PETRUS)

PETRUS de IV, een Monothelitisch ketter, wierdt ingedrongen in den stoel van Alexandrie, waar uit de paus Martinus de I hem deedt verdryven omtrent den jare 649. *Baron. in Annal.*

PETRUS de I, bisschop van Antiochië. Zie FOULON. (PETRUS LE)

PETRUS de II, patriarch van Antiochië in de XI eeuw, wierdt bevestigt door Leo den IX, naar 't gevoelen van Genebrard. Hy schreef een brief aan dezen paus zo haast hy tot bisschop van Antiochie gewyd was. Dominicus, patriarch van Grado, schreef hem eenen brief, om hem te winnen voor de Latynen; maar hy gaf hem een antwoordt, waar in hy bescheidelyk van de Latynen spreekt, zonder zich af te scheiden van de gevoelens en de gemeenschap der Grieken. Eenigen menen dat het deze Petrus was kardinaal bisschop van Frescati, welken de zelve paus beminde, en dat hy hem zonder twyfel den tytel gaf van prelaat van Antiochië. Het is deze kardinaal, die veel arbeidde tot de verkiezing van Nicolaas den II. *Ciaconius in vit. Pontif. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XI. Siecle.*

PETRUS, bisschop van Jerusalem, volgde op Johannes in den jare 525. Deze prelaat was zeer yverig voor het welzyn der kerke. Hy zondt gedeputeerden op het concilie, dat Menas te Constantinopel vergaderde in den jare 536, en op hunne wederkomst hieldt hy een ander in Palestina, waar in alles, dat op het andere gedaan was, aangenomen en bevestigt wierdt. Sedert onderschreef hy, eerder door geweldt dan goedwillig, het Edict dat Justinianus gegeven hadde tegen de drie Kapittelen, en stierf in het zelve jaar 546. *Nicephor. in Chron. Facundus lib. I. Evagr. lib. IV.*

PETRUS, een valsch bisschop van Constantinopel, een Monothelitisch ketter, wierdt in den stoel dezer kerke gedrongen na Pyrrhus in den jare 653. Hy schreef aan paus Eugenius den I, om zyne bevestiging te verkrygen; maar deze paus weigerde hem de zelve. Vitalianus de opvolger van Eugenius trachtte Petrus wederom tot zynen plicht te brengen, die hem met vry veel zedigheit antwoordde, pogende zyn gelove vast te stellen door de getuigenissen der vaderen, die hy valschelyk bybragt, gelyk sedert in het VI algemeen synode aangetoont is. Hy stierf in den jare 656. *VI Synod. Act. 13. Baron. in Annal.*

PETRUS, een aardspriester van Rome, maakte eene scheuring in de kerke na de doodt van Joannes den V. Theodorus, een priester, was zyn mededinger, zynde de een verkoren door de geestelykheit en de ander door de soldaten. Maar deze wanorder wierdt eindelyk weggenomen door de verkiezing van Conon, die met bewilliging van beide partyen geschiedde. *Anastasius in vita Pontif. Baron. in Annal.*

PETRUS, bibliothekaris van Monte-Cassino, zoon van Gilles, van een doorluchtig Roomsch geslachte, wierdt door zynen vader in den jare 1115 in den ouderdom van 5 jaren gebragt in de abdy van Monte-Cassino. Na dat hy aldaar zyne studien voltrokken hadde, wierdt hy diaken gemaakt van de kerke van Ostia, en bibliothekaris van Monte-Cassino. Hy wierdt in den jare 1128 uit dit klooster verdreven door de afgunst van zyne medebroeders, en vervolgens in verhandelingen gebruikt door den keizer Lotharius, die hem zynen sekretaris van Staat en kapellaan maakte. Hy heeft een boek geschreven van de doorluchtige mannen van Monte-Cassino, te Rome gedrukt in den jare 1655, en ingevoegt in de nieuwe Bibliotheek der vaderen. Hy is ook de schryver van het vierde stuk van de kronyk van Monte-Cassino; en men heeft te Venetië in den jare 1525 eene verhandeling van hem gedrukt, gericht aan den keizer Conradus, wegens Roomsche brieven. Hy hadt noch verscheide andere werken geschreven, waar van hy den Catalogus geeft in het leven der doorluchtige mannen van Monte-Cassino. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XII siecle.*

PETRUS ARETINUS. Zie ARETINUS.

PETRUS, monnik van Vaux de Cernay van de Cistercienzer-orde in het bisdom van Parys, verselde zynen abt, Guido genoemt, die sedert bisschop wierdt van Carcassone, in de reize, die hy deedt in Languedoc, om de Albigenzen te bestryden, zynde een der twaalf abten door Innocentius den III tot dien einde benoemt. Petrus heeft door last van dien paus eene historie der Albigenzen geschreven, gedrukt te Troyes in den jare 1615, en in de Bibliotheek der Cistercienzen van Tissier. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIII siecle*, die 'er ook van spreekt in de Historie, die hy geschreven heeft van de Albigenzen.

PETRUS BARTHOLOMEUS, een priester van Marseille in Provence, was in het Christelyke leger, wanneer het zelve in den jare 1098 Antiochië belegerde, en gaf voor, dat S. Andreas hem de plaats getoont hadde in de kerke van S. Pieter, daar het yzer gevonden zoude worden van de speer, waar mede de zyde des Heilands doorstoken was; en dat hy hem verzekert hadde, dat dit gewyde yzer een zeker onderpandt van de overwinninge zoude zyn. Deze priester voegde daar by, dat hy, om de waarheit van het gene hy verkondigde te bevestigen, gereed was om door het vuur te gaan. De bisschop van Pui, die geen man was om ligtelyk diergelyke gezichten te geloven, oordeelde het echter niet ondienstig te zoeken op de plaats, die de Marseillaan hadt aangewezen. Na dat men vry diep gegraven hadde, vondt men een yzer van een speer, dat het gansche leger als een waarachtig overblyfsel aanmerkte: maar omtrent acht maanden daar na beweerde een priester, die onder het gevolg van den

den hertog van Normandië was, dat dit maar een valsch en verdicht overblytsel was, en dat de waarachtige speer al sedert een langen tydt naar Constantinopel was gebragt. Hier op verdeelde zich het gansche leger, en Petrus Bartholomeus verzocht verlof om de waarheit van zyne openbaring aan te tonen op zulk eene wyze als hy aangeboden hadde. Men ontstak een groot vuur, dat plechtiglyk gezegent wierdt: en de Provençaal het yzer van de speer in de handt houdende, ging, niet anders dan zyn hemdt aanhebbende, daar door, en kwam in der daadt uit het midden der vlammen; maar zo gebrand van buiten, en met zo veel letsel door de hette van het vuur van binnen, dat hy, onverdraaglyke smarten geleden hebbende, twaalf dagen daar na stierf. De graaf Raimundus volhardde eene grote eerbiedigheit te hebben voor dit yzer; maar de anderen vereerden het zelve niet meer als van te voren, en merkten het niet aan als een onderpandt van de bescherminge des Hemels en van de overwinninge op de ongelovigen. De historiefchryvers merken aan, dat, voor deze proeve van het vuur, de ligtgelovigheit eene wonderlyke uitwerking gedaan hadde op de gemoederen, om de zelve tot den strydt aan te moedigen. *Wilh. Tyr. Gesta Francor. Maimbourg Hist. des Croisades l. II.*

PETRUS CHRYSOLANUS. Zie CHRYSOLANUS.

PETRUS CHRYSOLOGUS. Zie CHRYSOLOGUS.

PETRUS CLUNIACENSIS, of *van Cluni*, bygenoemt *Venerabilis*, dat is de Eerwaardige, was van een edel geslacht van Auvergne, van de graven van S. Maurice of van Montboissier. Om deze reden wordt hy ook PETRUS MAURITIUS genoemt. Men weet den naam van zynen vader niet, dan door dien van zyn geslachte der Mauricen; maar zyne moeder was Raingarda, die nonne van de Benedictyner orde geworden zynde, in den geestelyken staat stierf. Uit dit huwelyk sproten acht mannelyke kinderen, waar van Petrus de zevende was, en die, behalven eenen, alle geestelyken wierden. De oudste, Hugo genoemt, wierdt een monnik na de doodt van zyne vrouwe. Een van hen, Poncius genoemt, was abt van Vezelai; Jordanus was het van Chaize-Dieu; Armandus wierdt het van Manlieu, en Heraclius was aardsbisschop van Lyon. Men zegt zelfs, dat de vader op het einde van zyne dagen zich mede aan het kloosterleven overgaf, en in het monnikskleedt begraven wierdt. Petrus begaf zich in het klooster van Cluni, toen het zelve door S. Hugo bestiert wierdt, en men hadt zo veel achting voor zyne deugdt, dat men hem wel haast prioor van Vezelai maakte, en vervolgens abt en generaal van de orde in den jare 1122. Hy wierdt na de doodt van Hugo den II tot deze waardigheit verheven, hoewel hy maar acht en twintig jaren oud was. Hy hadt veel moeite om zyne gemeenschap van Cluni, en zyne congregatie in 't algemeen in order te brengen, welke door het kwade gedrag van Poncius, den voorzaat van Hugo, veel van den regel en geest der instelling afgeweken waren. De oude abt Poncius, wedergekeert zynde van eene reize uit het H. Landt, wilde zich door geweldt meester maken van de abdy van Cluni, in het afzyn van Petrus Venerabilis. De monniken hem niet hebbende willen ontfangen, viel hy met soldaten in de abdy, plunderde de zelve, en verdreef de monniken daar uit. De paus Honorius de II, van deze geweldenaryen verwittigt, deedt Poncius door zynen legaat in den ban doen, en bevestigde dat vonnis te Rome, daar Poncius in den jare 1126 stierf. Petrus wedergekeert zynde, herstelde de abdy van Cluni: hy ontfing aldaar in den jare 1130 paus Innocentius den II. Hy ging naar het concilie van Pisa in den jare 1134. Hy deedt vervolgens eene reize in Spanje in den jare 1135, en ondernam de wederlegging van den Alcoran. Hy was een vertrouwt vriendt van S. Bernardus, abt van Clairvaux. Hy wierdt ondertusschen verplicht zyne orde te verdedigen tegen de verantwoording van S. Bernardus, en hadt een verschil met den zelven wegens eenen monnik van Cluni, verkoren tot bisschop van Langres. Hy ontfing ook in zyne abdy den vermaarden Abelard. Hy bestreedt de gevoelens van Petrus Bruys en van Henrik, in Provence, in Languedok, en in Gascogne. Hy deedt in den jare 1146 eene reize naar Rome, met voorneemen van zich te ontslaan van zyne waardigheit; maar paus Lucius de II wilde zulks niet toestemmen; en in Vrankryk wedergekeert zynde, eindigde hy zyne dagen in de abdy van Cluni den 24 December des jaars 1157. Hy is niet op de gewonelyke wyze gekanonizeert; hy is nochtans onder het getal der heiligen gestelt op den 25 December in de Martyrologen der Benedictynen, en in die van Vrankryk. Indien deze grote man al zo bekent niet mogte zyn door het loffelyk getuigenisse, dat S. Bernardus gaf van zyne bekwaamheit en van zyne nederigheit, hy zoude het echter altoos zyn door zyne geleerde en Godsdienstige schriften. Men heeft de zelve in de Bibliotheek van Cluni, welke Martinus Marrier in den jare 1614 uitgaf, met de geleerde aanmerkingen van du Chesne. De zelve hebben aan het hoofdt het leven van dezen heiligen abt, getrokken uit de kronyken van zyne congregatie, met de getuigenissen van *S. Bernardus, ep.* 277. *&* 283. van *Henric. Gandav. cap.* 29. van *Matth. Paris*, van *Robert de Mont*, van *Nic. Clemang.* van *Trithem. &c.* Men vindt vervolgens VI boeken van brieven van Petrus van Cluni; eene verhandeling tegen de Joden; eene tegen Petrus Bruys; eene predikatie van de verheerlyking; II boeken van de wonderwerken van zynen tydt; benevens andere schriften, vaarzen, lofzangen, enz. *Baillet Vies des Saints. Du Pin Bibl. des Aut. Ecclef. XII siecle.*

PETRUS COMESTOR, geboortig van Trojes in Champagne, leefde in de XII eeuw, en zyne ervarenheit in de H. Schriften maakte hem by al de wereldt bemint. Hy was kanunnik en naderhandt deken van de kerke van Trojes, en vervolgens kancelier der kerke van Parys. Maar hy verliet eenigen tydt daar na deze waardigheden, om zich te begeven onder de reguliere kanunniken van S. Victor van Parys, daar hy stierf in de maandt October, omtrent in den jare 1198. Men ziet noch zyn graf met dit grafschrift in 't Latyn in de kerke van S. Victor:

> *Petrus eram, quem petra tegit, dictusque Comestor.*
> *Nunc comedor. Vivus docui, nec cesso docere*
> *Mortuus, ut dicat, qui me videt incineratum:*
> *Quod sumus, iste fuit, erimus quandoque quod hic est.*

Petrus Comestor schreef de *Historia Scholastica*, die hy opdroeg aan den kardinaal Guilielmus van Champagne, aardsbisschop van Sens, en naderhandt van Rheims. Gautier Hunter, een Engelschman, maakte naderhandt een uittreksel daar van. Men schryft noch aan den zelven *meester Petrus*, gelyk de schryvers hem noemen, eene Leerreden toe over de ontfangenisse, en eenige andere stukken. De geleerden weten, dat eenige schryvers, liefhebbers der fabelen, voorgegeven hebben, dat Petrus Comestor, Petrus Lombardus, en Gratianus broeders waren: het welk gansch belagchelyk is, dewyl de laatste uit Toscane was, Lombardus uit Navarre, en Petrus Comestor van Trojes in Champagne. *Antonin. P. III. Tit.* 15. *c.* 6. *Henric. Gandav. c.* 32. *Philip. Bergam. l. XII. Trithem. & Bellarm. de script. Eccl. Sixt. Senens. l. IV. Bibl. S. Sirmond. in not. ad Petr. Cellen. l. VII. ep.* 19. *Vossius de Hist. Lat. l. II. c.* 53. *Claud. Hemer. de Acad. Paris. Nic. Camusat Ant. de Trojes.*

PETRUS DE CORBERIA was tegenpaus tegen Johannes den XXII. Zyn naam was *Petro Rainalutio*, of *Ramuccio*, en zyne geboorteplaats Corberia, in het bisdom van Rieti in Italië. Hy begaf zich in de Franciskaner-orde, en was in grote achting om zyne verdienste. In zynen tydt wierden Lodewyk van Beyeren en Frederik van Oostenryk tot keizers verkoren. Deze verkiezing verdeelde de gemoederen. Men geloofde dat de eerste het meeste recht hadde; en paus Johannes de XXII was hem echter niet gunstig. Dit verdroot dezen prins, die zich aan het hoofdt van een leger meester maakte van Rome, alwaar hy Ramuccio tot paus verklaarde, onder den naam van Nicolaas den V, op hemelvaartsdag den 12 May des jaars 1329. Michaël van Cesenna, generaal der Cordeliers, en de voornaamste van zyne orde, die over den paus te onvrede waren, hingen den keizer aan, en keurden deze verkiezing goed. Zy deden broeder Petrus de pausselyke klederen aan, en geleidden hem in de S. Pieterskerke; en hy maakte door hunnen raadt kardinalen en allerlei amptenaars, en deedt zelfs den paus Johannes, die te Avignon was, in den ban. Hy wierdt ondertusschen genoodzaakt met zyn hof uit Rome te vertrekken den 4 Augustus van het zelve jaar, om dat de inwoners de poorten openden aan eenen legaat, welken Johannes de XXII zondt, verselt van het krygsvolk van Robert, koning van Napels. Hy begaf zich naar Pisa, doch bleef aldaar geen langen tydt. De vrees voor de straffe verstrooide zynen aanhang: en die van Pisa, zich in dien twist niet willende inlaten, onderwierpen zich aan den paus, en leverden Petrus aan hem over. Anderen willen, dat hy zelfs verzocht dat men hem derwaarts zoude brengen. Wanneer hy voor dezen paus gebragt wierdt, bekende hy openhertiglyk zynen misslag, en verzocht om vergiffenis, die hy verkreeg. Men wilde hem echter niet te rug zenden, uit vreze dat een misnoegde zich noch van hem mogt bedienen om de vrede der kerke te storen. Men gaf hem een vertrek in het paleis, met verbodt van daar uit te gaan. Voorts gaf men hem boeken, en onthaalde hem zo wel, dat hy, behalven deze verdraaglyke gevangenisse, geen reden hadde om zich te beklagen. Hy stierf twee of drie jaren daar na. *Villani. Nauclor. Bzovius. Spondan.* enz. Zie ook JOHANNES de XXII.

PETRUS, bygenoemt *Damianus*. Zie DAMIANUS.

PETRUS DE LUNA. Zie BENEDICTUS de XIII, tegenpaus.

PETRUS DIACONUS, een Griek, leefde in de VI eeuw. Hy kwam in den jare 519 te Rome met de Oostersche Grieken, die derwaards gezonden waren wegens een verschil, dat gerezen was tusschen Victor, verdediger van het concilie van Chalcedonië, en de monniken van Scythië, welke wilden, dat men zeide dat een persoon van de Drie-eenheit voor ons gekruist was. Petrus schreef eene verhandeling van de menschwording en van de genade van Jesus Christus, welke hy zondt aan S. Fulgentius, en aan de andere prelaten van Africa. Men heeft dit stuk in de Bibliotheek der vaderen; en het zelve gaf gelegenheit aan den zelfden Fulgentius, om de verhandeling van de menschwording van het Woordt te schryven, die men van hem heeft. *Baronius A. C.* 519. *Bellarm. de Script. Eccl. Possevin. in App. Sacr.* enz.

PETRUS DIACONUS, van Ostia, heeft de Kronyk van Leo van Ostia vervolgt van 't jaar 1086 tot in den jare 1138. Deze vermeerdering vindt men aan het einde van het IV boek van 't gemelde werk. De schryver zegt, dat de keizer Lotharius de II hem zondt naar Monte-Cassino. Hy is misschien de zelfde met PETRUS DIACONUS, den zoon van Ægidius Romanus, en monnik van dezelve congregatie van Monte-Cassino, waar in hy, naar het gebruik van zyne eeuw, in het vyfde jaar zyns ouderdoms aangenomen wierdt in den jare 1115. Deze heeft een groot getal van historische werken geschreven, als: *De Ortu & Vita Sanctorum monasterii Cassinensis; De Viris illustribus, &c.* Hy is noch onderscheiden van een anderen PETRUS DIACONUS, die in de IX eeuwe

eeuw leefde, en schryver was van het leven van S. Athanasius, aartsbisschop van Napels, gestorven in den jare 872. *Baronius in Annal. Gesner. in Bibl. Possevin. in Appar. Sacr. Vossius de Hist. Lat. l. II. & III.*

PETRUS DRESDENSIS. Zie DRESDENSIS.

PETRUS EREMITA. Zie EREMITA.

PETRUS, gezegt LE FOULON. Zie FOULON.

PETRUS, genaamt GUILHELMUS, wierdt door Alexander den III in den jare 1062 kardinaal gemaakt. Hy wierdt kancelier en bibliothekaris der kerke, en vervolgde de levensbeschryving der pauzen van *Anastasius*, van Nicolaus den I tot op Pascal den II. *Baron. A. C.* 1071. *Onuphr. & Ciacon. in vit. Pontif.*

PETRUS IGNEUS, of *de Vurige*, een kardinaal, was gesproten uit het voorname Florentynsche geslachte der *Aldobrandini*, en begaf zich in den jare 1018 in zyne eerste jeugdt in het Benedictyner klooster, dat omtrent denzelven tydt zyn nabestaanden S. Joannes Gualbertus te Val-Ombrosa gesticht hadde. Na dat de zelve op velerlei wyze zyne nedrigheit, Godsdienstigheit en verstandt, benevens andere deugden bespeurt hadde, maakte hy hem eindelyk prioor van het klooster te Passignano, en inzonderheit bediende hy zich van hem om den bisschop van Florence, Petrus van Pavia, als een ketter en aartspleger van Simonie by den Roomschen stoel aan te klagen, met aanbieding, om de waarheit van deze beschuldigingen (die anders genen grondt hadden dan deze aanklagte) door eene openbare vuurproeve aan te tonen. Hoewel nu Alexander de II weigerde diergelyk een bewys aan te nemen, zo drong echter het volk van Florence daar op aan, dat de gemelde Gualbertus zyn voorgeven op zulk eene wyze bevestigen zoude. Wanneer nu de prioor van Passignano tot het doen van deze proeve verkoren, en de bestemde dag, zynde woensdag in de eerste week der vasten van het jaar 1063, gekomen was, wierden twee grote houthopen opgerecht, ieder van tien voeten lang, vyf voeten breed, en vier en een half voet hoog. Zy waren gescheiden door een kleinen doorgang, van anderhalf voet breed, en ter dikte van drie of vier duimen gevult met ongemeen droog klein hout. Na dat Petrus Aldobrandini eene plegtige Misse gezongen hadde, staken eenige monniken, voorzien met het H. kruis, het wywatersvat, en het wierookvat, den brandt in de twee grote houthopen met twaalf gezegende brandende waschkaarssen, waar door de grote hopen wel haast in volle vlam geraakten, als mede de tusschenruimte, die gansch in vurige kolen raakte. Aldobrandinus, zyn kasuifel afgelegt hebbende, en met de overige priesterlyke sieraden bekleed zynde, tradt naar de houthopen, houdende in de eene handt het H. kruis, en in de andere zynen neusdoek; en gevolgt van de monniken en klerken, de Litaniën zingende, en van eene eindeloze menigte van volk, dat tot zulk een ongemeen schouwspel toegeschoten was; hy ging blootsvoets, deftig, en met kleine treden in den doorgang, vol van een vurigen gloedt, tusschen de twee fel brandende houthopen, en ging met een zachten tredt tot aan het einde, daar hy, bespeurt hebbende dat hy zynen neusdoek hadde laten vallen, koelmoedig wederom keerde, en den zelven uit het midden van de vlammen rakte, zo geheel en zo wit als hy dien by het intreden gehad hadde. Het volk bragt hem vervolgens als in triomph naar zyn klooster, onder de toejuichingen van de gansche stadt, welkers burgers eenen brief aan den paus schreven, om hem van zulk een wonderlyk geval kennisse te geven. De schryvers van dien tydt, en inzonderheit Didier, abt van Monte-Cassino, die sedert paus was onder den naam van Victor den III, spreken daar van als van eene zekere zake; behalven dat de heiligheit van dezen monnik, en de omstandigheden van het geval, niet schynen toe te laten dat men gelove, dat 'er eenige kunstenary gepleegt zy in deze gelegenheit, waar in het vuur te geweldig was, dan dat het zyne kracht door eenig natuurlyk middel verloren zoude hebben. Men kan echter zeggen dat 'er reden is om te twyfelen of dit door een wonderwerk, of door eenig natuurlyk middel geschied zy, dewyl de ondervinding dikwils genoeg heeft doen zien, dat men geheimen kan hebben, die de werking van het vuur beletten; te meer wanneer men aanmerkt dat de paus na een naauwkeurig onderzoek en ryp beraadt deze proef niet overtuigend genoeg geoordeelt heeft om den bisschop af te zetten, maar dat hy in het tegendeel den zelven bevestigt heeft. Zie PETRUS *van Pavie*. Wat 'er van zy, Petrus Aldobrandini, die sedert *Igneus*, of *de Vurige* genoemt is, wierdt daarna abt van Fucechiano; en de kardinaal Hildebrandus, in den jare 1073 paus geworden zynde, onder den naam van Gregorius den VII, maakte hem kardinaal en bisschop van Albano; waar op hy als pauzelyk legaat naar de Italiaansche provincien, naar Duitschlandt en naar Vrankryk ging, in welke legaatschappen hy aan het Roomsche hof volkomen genoegen heeft gegeven. Hy bewees aan de congregatie van Val Ombrosa vele weldaden, tot dat hy in een hogen ouderdom in den jare 1088 stierf. Hy heeft geschreven: *de tempore, contra Simoniacos, de certamine suo, de suis legationibus, &c.* welke men in handschriften in de Venetiaansche bibliotheek bewaart. *Acta Vallis umbrosæ. Abb. Ursperg. Chron. Cassiod. in Dial. c. 5. Ciacon. Maimbourg.*

PETRUS LOMBARDUS, anders genoemt *de Meester der Spreuken* (*Magister sententiarum*), was een der voornaamste hoofden der Scholastyken, of Schoolgeleerden, en zelfs, als eenigen willen, de stichter van de zelve. Hy was geboren in de stadt Novara, in Lombardye gelegen, waar van hy den bynaam van *Lombardus* heeft gekregen. Maar eenigen zeggen, dat een buurt in het Novareesche, in het Latyn *Lumen omnium* genoemt, zyne geboorteplaats is geweest, en hem zynen bynaam heeft gegeven. Hy leeraarde te Parys, in de schole van Genoveva, wierdt kanunnik te Chartres, en eindelyk, in den jare 1159, bisschop van Parys, welke waardigheit men zegt dat Philips, een zoon van koning Lodewyk den VI, en broeder van Lodewyk den VII, de welke aartsdeken te Parys was, ten gevalle van Petrus, zynen gewezen leermeester, heeft geweigert aan te nemen. Hy overleedt den 20 Juny des jaars 1164. Hy was in grote achting in zynen tydt, en zyne vier boeken van Spreuken, waar in hy eene grondstelling (*Systema*) van de Scholastyke Godgeleerdheit uit de schriften der kerkvaderen heeft opgemaakt, zyn zeer vermaard, zo dat hy deswegen den naam van Meester der Spreuken heeft gekregen. Doch hy was niet zonder aanstoot te lyden; zelfs beschuldigde hem de abt Joachimus van grove dwalingen en ketterische gevoelens, inzonderheit aangaande het leerstuk van de H. Drieeenheit. Ook wordt hy van eenigen beschuldigt, dat hy zyne vier boeken der Spreuken uit de vier boeken der Godgeleerde Spreuken van *Baudinus* heeft uitgeschreven: daarentegen houden anderen staande, dat deze laatste Petrus Lombardus heeft geplundert. Zyne overige schriften zyn: *Glossa, s. Commentarius in Psalmos Davidis*; en: *Collectanea in omnes Epistolas Pauli*. Over zyn werk van de Spreuken hebben de volgende schryvers verklaringen uitgegeven, als: Wilhelmus van Auxerre, Albertus Magnus, of de Grote, St. Thomas, St. Bonaventura, Durandus, Ægidius Romanus, Gabriël Major, Scotus, Occam, Esthius, en meer anderen, meerendeels hier en daar, op hunne namen, in dit Woordenboek vermeld. *Matth. Parisiensis Hist. Anglic. in Henrico II. Miræus. Possevinus. Bellarminus. Natalis Alexandr. Lud. du Pin. Cave. Thomasius de Plagio literario sect. 49. & seq.*

PETRUS MARTYR, van de Dominikaner orde, geboren te Verona in den jare 1205, van ouders, die besmet waren met de kettery der Catharen, wierdt gelukkiglyk door een rechtzinnig meester onderwezen. Hy begaf zich in de orde der Dominikanen, wierdt tot priester geordent, en in de zendingen gebruikt. Te Como, eene stadt van het Milanees, zynde, beschuldigden hem eenige monniken van zyne orde, die nydig waren om zyne achting, vrouwen in zyne celle gebragt te hebben. Hy wierdt hier op verzonden naar Jesi in het Mark van Ancona, en men verboodt hem de prediking; maar zyne onschuldt gebleken zynde, wierdt hy herstelt, en predikte met yver tegen de ketters. Paus Gregorius de IX benoemde hem tot algemeen Inquisiteur in den jare 1239. Dit gevaarlyk ampt was oorzaak van zyn doodt; want de genen, die hy vervolgde, deden hem ombrengen op zyne wederkeering van de stadt Como, op den weg naar Milaan, tusschen Bartassina en Giussano. Een der moorders bragt hem eenen slag met eene byl toe op het hoofdt, en doorstak vervolgens den medgesel van Petrus, broeder Dominicus genoemt. Petrus zich wederom opgerecht hebbende op de kniën, volvoerde de moorder zyn boos voornemen met den houw van eenen sabel of slagzwaardt. Dit gebeurde den 6 April des jaars 1252. Zyn lighaam wierdt naar Milaan gebragt. Innocentius de IV kanonizeerde Petrus Martyr op den 25 Maart des jaars 1253. Zyn feest wierdt verschoven op den 29 dag van de maandt. *Thomas de Lentino apud Bollandum.*

PETRUS MARTYR, toegenaamt *Anglerius*. Zie MARTIR, of MARTYR.

PETRUS MARTYR, een Gereformeerd Godgeleerde. Zie VERMILIUS.

PETRUS, (NICOLAAS) bygenoemt *Du Bosc*, een oud professor in de welsprekendheit in het collegie van Lisieux te Parys, was geacht van Blondel, Picard, Cassini, en van het grootste gedeelte der geleerden. Hy was ervaren in de geleerde talen, in de goede letteren, in de oude en hedendaagsche philosophie, in de Theologie, en in de wiskunst. Wel vergenoegt met de achting die hy verkregen hadde door het leeraren met de levende stem, bemoeide hy zich niet veel met schryven. De schryver, die aan den voet van dit artykel bygebragt wordt, heeft nochtans in handen der vrienden van Nicolaas Petrus eene Latynsche berisping gezien der werken van Homerus, eene redekunst, eene Fransche vertaling van de Dichtkunst van Aristoteles, en losse bladen op verscheide onderwerpen, onder anderen over de Dichtkunst van Horatius, waar in hy onderneemt, tegen het gevoelen van eenigen, aan te tonen, dat dit werk met veel kunst en op eene goede wyze geschreven is. Hy hadt een byzonder gevoelen omtrent de komeeten, waar over hy zich aldus uitdrukte: „ Het is zeker, dat 'er „ geduriglyk eene menigte van stoffen uitwaassemt uit de gansche „ aarde, welke trekken naar de midden luchtstreek, en die daar „ na van daar in regen, sneeuw, enz. nederdalen, en dat deze „ stoffen de bestiering of schikking van hunne beweging hebben, „ van het middelpunt der aarde naar de midden-luchtstreek, en van „ de midden-luchtstreek naar het middelpunt der aarde. Ik voor„ onderstel van gelyken, dat 'er stoffen uit het lighaam van de „ zon uitwaassemen, die de bestiering van hunne beweging heb„ ben, van het middelpunt van de zon naar het firmament, en „ van het firmament naar het middelpunt van de zon. Ik zeg dan, „ dat 'er geduriglyk van het middelpunt van de zon stoffen uit„ waassemen naar het firmament, en dat deze stoffen ontstoken „ wordende, van wat kant het zy, de komeeten formeeren. En „ dat, gelyk een bosch stroo, in de lucht zynde, zyne vlamme „ uitstrekt naar de midden-luchtstreek, dezelve stoffe van gelyken, „ op zekere tydt ontstoken zynde, zyne vlammen uitstrekt naar „ het firmament. Alzo is het onbetwistelyk, dat de staart van de „ komeet altoos gestelt is tegen de zon, in wat plaats het zy, en „ om dat het einde van dezen staart dikwils een weinig gebogen „ schynt, wordt zulks veroorzaakt door de beweging van de „ draaikring of draaibol van de zon. Volgens deze stelling kun„ nen 'er komeeten zyn in al de tusschenruimte, die 'er is van het „ middelpunt van de zon tot aan het firmament, zonder dat de-

„ zelve

„ zelve ooit in de gedaante van komeeten schynen rondom de „ aarde, ter oorzake van de vermenging van de aardsche en van „ de zonnelyke stoffen. Het bewys, waar door men tracht aan „ te tonen, dat 'er gene komeeten boven Saturnus gezien wor„ den, dunkt my niet algemeen te zyn: behalven dat de waar„ nemingen, die men doedt dienen om zulks aan te tonen, my „ zeer bezwaarlyk, en eenigen zelfs onmogelyk schynen. Verders „ is het door deze stelling ligtelyk te bevroeden, waarom de „ komeeten in het begin groter zyn, en waarom dezelve in hun„ nen voortgang verminderen, dewyl dezelve geduriglyk verder „ van de aarde af naar het firmament trekken." *De Vigneul-Marville Melange d'Histoire, &c. pag.* 211.

PETRUS NOLASCUS, stichter van de orde tot rantzoeneering en verlossing der gevangene slaven, was een Franschman, geboortig van eene plaats Mas-des-saintes-Pueles genoemt, in Lauraguais, in het bisdom van S. Papoul in Languedoc, naby Carcassona. De haat, dien hy hadde tegen de Albigenzen, verplichtte hem uit zyn vaderlandt te vertrekken, na dat hy zyne goederen verkocht hadde, die hy in Spanje besteedde tot het vrykopen der Christen slaven, die door de ongelovigen gevangen gehouden wierden. Naderhandt wierdt hy bekent met S. Raimundus van Rochefort, of Pennafort, van de orde der Preekheeren; en zy arbeidden beide tot oprechting van de orde tot verlossing der slaven, de orde der Barmhertigheit genoemt. Dit was in den jare 1218 of 1219. Petrus was de eerste patriarch van deze instelling, welke paus Gregorius de IX goedkeurde onder den regel van S. Augustinus, in den jare 1230 of 1235. Deze monniken doen, behalven de drie gewone geloften, eene vierde gelofte van zich te laten gebruiken tot verlossing der Christenen. S. Petrus Nolascus stierf op Kersavondt des jaars 1256; hoewel anderen verzekeren dat het was in den jare 1249. Paus Alexander de VII beval, door eene bulle van den 12 July des jaars 1664, den dienst van dezen Heilig te lezen op den 31 January. *Sylvest. Marul. in Mar. Ocean. relig. Surita lib. I. Ind. Mariana lib. XII. cap. 8. Bullar. T. I. in Gregor. IX. const.* 9. *Spondan. A. C.* 1218. *n.* 10. *Bzovius. Rainald. Annal. Ordin. &c.*

PETRUS THEUTBODUS is de eerste der schryvers, die de historie der kruistochten geschreven hebben. *Du Pin.*

PETRUS THOMAS, patriarch van Constantinopel, wierdt geboren in 't bisdom van Sarlat in Languedok, in een dorp Sales genoemt. Hy begaf zich te Condom in de Karmelyter-orde, en na dat hy verscheide jaren de philosophie en de Theologie te Bourdeaux, te Albi, te Agen, en te Cahors geleeraart hadde, kwam hy te Parys, om zich aldaar Doctor te laten maken, dat hem op eene ongewone wyze wierdt toegestaan: want in plaatse van de vyf jaren, die hy besteden moest in den loop van zyne studien, volgens de wetten van de universiteit, wierdt deze tydt op drie jaren gestelt, ten einde van de welke hy met veel toejuiching Doctor wierdt. Hy begaf zich vervolgens naar Avignon, daar de H. stoel was overgebragt, en paus Clemens de VI maakte hem Doctor regent in de Theologie in zyn pauzelyk hof, alwaar hy de grootste verstanden van zyne eeuw zich over hem deedt verwonderen. Na de doodt van dezen paus, in den jare 1352, wierdt hy verkoren om zyn lighaam te geleiden in de abdy van La Chaise-Dieu, in Velay. Innocentius de VI, die op Clemens volgde, hadt mede veel achting voor Petrus. Hy zondt hem aan de Genuezen, om het verschil by te leggen, dat zy hadden met de Venetianen: naderhandt maakte hy hem Apostolische nuncius in het koninkryk van Napels, by den koning Lodewyk en de koninginne Johanna, en door eene derde legatie zondt hy hem aan keizer Karel den IV, en aan den koning van Rascie, die zich keizer van Bulgarië deedt noemen. En om dat deze bezending van meer gewigt was dan de twee andere, vereerde de paus hem met de waardigheit van bisschop van Patti, en van Lipari in Sicilië. In den jare 1536 was hy legaat aan Lodewyk koning van Hungarië, om een verdrag te bewerken tusschen hem en de Venetianen, dat hy gelukkig volvoerde. Maar de vermaardste ambassade, waar mede Petrus Thomas vereert wierdt, was, wanneer de paus verstaan hebbende dat Johannes Paleologus keizer van Constantinopel wilde wederkeren tot de eenigheit van de Roomsche kerke, het gansche Roomsche hof het oog sloeg op den bisschop van Patti, om over zulk eene gewigtige zaak te handelen. Hy kweet zich daar in met zo veel yver en voorzichtigheit, dat de keizer gehoorzaamheit beloofde aan den paus en aan de Roomsche kerke. By zyne wederkomst van dit legaatschap maakte de paus hem algemeen legaat door gansch Thracië, herroepende alle de andere byzondere legaten van dat landt, en hy gaf hem in plaatse van het bisdom van Patti dat van Cotona en van Vierpont, het een onder 't aardsbisdom van Patras, en 't ander onder dat van Athene. In deze waardigheit vertrok hy naar Constantinopel, met een goed getal van schepen en galeien, die hy aan den keizer bragt, om hem by te staan in den oorlog tegen den Turk. Deze doorluchtige prelaat gaf zich in alle gelegenheden bloot, om de Christenen aan te moedigen, en deedt vele heerlyke daden in de vier jaren, welke zyn legaatschap duurde. Na dat hy Petrus van Luzignan koning van Cyprus gezalft hadde, bragt hy den Griekschen primaat en de Grieksche bisschoppen en priesters van dat eilandt wederom tot de gehoorzaamheit der R. kerke, waar toe men tot noch toe te vergeefsch gearbeid hadde. Deze legaat de zaken van het Christendom in de provincien van het Oosten in een goeden staat ziende, en dat de koning van Cyprus besloten hadde over te gaan naar het H. Landt, om het koninkryk van Jerusalem te winnen; zo overreedde hy hem onderstandt te gaan verzoeken aan de prinssen van het Westen, en raadt te plegen met den paus, die toen was Urbanus de V. De koning vondt dezen raadt goed, en kwam te Avignon in den jare 1362, met Petrus Thomas, dien de paus kort daar na aardsbisschop maakte van Kandië. In dien tydt ontstondt 'er een verschil tusschen den paus en den hertog van Milaan wegens de eischen, die zy hadden op de stadt Bologne. Petrus wierdt door den paus verkoren om deze gewigtige zaak af te doen, en bragt te weeg dat die stadt door den hertog van Milaan gestelt wierdt onder de macht van den H. Stoel. In den tydt dat hy te Bologne bleef bragt hy veel toe tot de oprechting van de universiteit van die stadt, welkers Doctoren hem noch heden erkennen voor hunnen voornaamsten instelder. Terwyl men Thomas in deze gewigtige handelingen gebruikte, wierdt de kruistocht besloten. De paus benoemde Johannes koning van Vrankryk tot hoofdt en generaal van deze onderneming, en tot legaat den kardinaal van Perigueux, gezegt *Taillerand*. De koning van Cyprus, als een nabuur zynde der ongelovigen, wierdt verzocht alle nodige toebereidselen te maken. Maar de koning van Vrankryk en de kardinaal kort daar na gestorven zynde, wierdt het beleidt van de gansche zaak gestelt in handen van Petrus Thomas, welken de paus benoemde tot het patriarchschap van Constantinopel, en hem legaat maakte van den H. stoel, voor den tocht naar het H. Landt, en in alle de provincien van het Oosten. De algemene zamelplaats wierdt gestelt in het eilandt Rhodes, van waar de vloot eindelyk vertrok omtrent het einde van de maandt September des jaars 1365. De Christenen namen de stadt Alexandrië in op den 4 October daar aan volgende: maar zy hadden niet moeds genoeg om hunne overwinning te vervolgen, en verlieten zelfs de stadt, die zy zo gelukkig ingenomen hadden, om weder te keren naar Cyprus. Petrus Thomas, die verzwakt was door verscheide wonden, die hy voor Alexandrië bekomen hadde, wierdt in dat eilandt van eene koorts aangetast, waar van hy stierf den 6 January des jaars 1366. De wonderwerken, die men voorgeeft dat hy deedt in zyn leven en na zyne doodt, hebben hem den naam van Heilig doen geven, en hy hadt ook dien van martelaar, om dat hy stierf van de wonden, die hy ontfangen hadde in den strydt tegen de ongelovigen. De H. stoel heeft beide deze tytels bevestigt, gelyk blykt door een decreet van de Congregatie der kerkgewoontens van den 11 Juny des jaars 1618. *Phil. Mazzeri.*

PETRUS *van Alcantara*, een Franciskaner monnik, wierdt geboren te Alkantara, eene stadt van de provincie van Estremadura in Spanje, in den jare 1499. Hy was een zoon van den rechtsgeleerde, Alfonsus Garavito, gouverneur van Alkantara en van Murcia, van Villela de Sanabria. Zyne letteroeffeningen en die van de philosophie voltrokken hebbende, wierdt hy naar Salamanka gezonden om aldaar te studeeren, en hy begaf zich vervolgens in de Franciskaner-orde in het eenzaam convent naby Bellevize, en van daar naar Badajos, daar hy overste gemaakt wierdt van het nieuw opgerechte klooster. Hy wierdt vervolgens gardiaan van het convent van onze lieve Vrouwe der Engelen. De koning van Portugal, Johannes de III, deedt hem aan zyn hof komen; maar hy bleef daar niet lang, en kwam weder te Alkantara, daar hy de onlusten van zyne provincie stilde. Hy wierdt aldaar tot provinciaal verkoren in den jare 1538. In het jaar 1542 week hy met eenige andere monniken van zyne orde op den berg van Arabida in Portugal, naby den mondt van de Taag, daar hy eene hervorming instelde, die vervolgens in den jare 1554 bevestigt wierdt door paus Julius den III. Deze hervorming was eene nieuwe Congregatie in de Franciskaner orde, en Petrus van Alkantara stichtte verscheide kloosters, die de zelve volgden. Zy waren onderscheiden van de anderen, *Conventuelen* of de *Nieuwe Observantynen* genoemt. Petrus stierf den 18 October des jaars 1562. Hy wierdt gelukzalig verklaart door Gregorius den XV in den jare 1622, en gekanonizeert in den jare 1669 door Clemens den IX. *Vie de Pierre d'Alcantara, par Jean de Sainte-Marie, par Martin de S. Joseph, par Antoine Huart, & par le Pere Courtot.*

PETRUS *van Blois*, aartsdiaken van Bath, in Engelandt, in de XII eeuw, was een Franschman, en geboortig van Blois aan de Loire, waar van hy zynen naam ontleent heeft. Dit is het gemene gevoelen; een geleerd man meent echter dat men den bynaam van Blesensis, welken Petrus aardsdiaken van Bath aannam, kwalyk verstaan heeft, en dat hy dien niet droeg als geboortig van Blois, maar als afkomstig van het geslachte van Bles, in de provincie van Bretagne. Hy deedt zyne letteroefeningen te Parys, studeerde in het burgerlyke en kanonyke recht te Bologne, en na dat hy zich in de ongewyde wetenschappen uitmuntend gemaakt hadde, gaf hy zich volkomen over aan de Theologie, in welke hy Joannes van Salisbury, bisschop van Chartres, tot zynen meester hadde. Het is waarschynlyk, dat Petrus van Blois kanunnik was van deze stadt. In den jare 1167 naar Sicilië gegaan zynde met Stephanus, zoon van den graaf van Perche en neef van de koninginne van Sicilië, wierdt hy verkoren tot leermeester, en vervolgens tot sekretaris van Wilhem den II, koning van Sicilië. Maar hy wierdt wel haast verplicht dit landt te verlaten, wanneer Stephanus graaf van Perche, die kancelier van het ryk en aardsbisschop van Palermo gemaakt was, van daar verdreven wierdt. In Vrankryk wedergekeert zynde, wierdt hy in Engelandt geroepen door koning Henrik den II, en na dat hy eenigen tydt aan des zelfs hof hadde doorgebragt, begaf hy zich by Richard aartsbisschop van Kantelberg, wiens kancelier hy was. Hy wierdt van wegens dezen aartsbisschop gezonden aan den koning Henrik den II, aan de pauzen Alexander den III, en Urbanus den III, over de zaken van de kerk van Kantelberg. Henrik de II gestorven zynde, bleef hy eenigen tydt by Eleonora

nora koninginne van Engelandt. Op het einde van zyn leven wierdt hy ontbloot van het aartsdiakenschap van Bath, dat hem gegeven was wanneer hy in Engelandt kwam; maar eenigen tydt daar na gaf men hem dat van Londen, waar in hy veel arbeidt vondt en weinig inkomen. Hy stierf in Engelandt in den jare 1200. Hy heeft zelfs de verzameling gemaakt van zyne brieven door last van Henrik den II koning van Engelandt. De zelve zyn ten getale van 183. Hy heeft ook leerredenen gemaakt, en 17 kleine werkjes. Hy vertoont zeer wel de H. Schrift, die hy dikwils aanhaalt, zo wel als de kerkelyke en ongewyde schryvers. Hy spreekt met veel vryheit, berispt met kracht de ondeugden, en verdedigt de kerkelyke tucht en regelen. Zyn styl is afgeineden en zinryk, vol van tegenstellingen en woordspelingen. De eerste druk van zyne werken geschiedde te Ments. Merlin gaf de zelve in den jare 1519 te Parys uit, Buseus in den jare 1600, en Petrus van Goussainville gaf daar van sedert den jare 1667 een nieuwen druk, verrykt met zeer geleerde aantekeningen. Men vindt aan het hooft van dezen druk het leven van Petrus van Blois. De leerredenen, die in de eerste drukken waren, onder den naam van Petrus van Blois, zyn die van Petrus Comestor. Goussainville heeft in zynen druk de echte leerredenen van Petrus van Blois gegeven. *Matth. Paris Hist. Angl. Baronius in Annal. Trithem. & Bellarm. in script. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XII siecle.*

PETRUS *van Bruniquel*, alzo genoemt naar het vlek, daar hy geboren wierdt, was een Augustyner monnik, en naderhandt bisschop van Neustadt. Hy leefde in 't begin van de XV eeuw, omtrent den jare 1410, en was een der genen, die in zynen tydt het meest ervaren waren in de H. Schrift. Hy schreef eene historie van het oude en nieuwe Testament, en eene uitlegging over de Spreuken, den Prediker en het Hooglied, van Salomon, enz. *Trithem. de script. Eccl.*

PETRUS *van Bruys*. Zie BRUYS.

PETRUS *van Celles*, een Franschman, doorluchtig in de XII eeuw, begaf zich in de orde der Benedictynen. Hy was abt van Celles-les-Troyes, naderhandt van St. Remi van Rheims, en eindelyk volgde hy in het bisdom van Chartres op Joannes van Salisbury in den jare 1182. Paus Alexander de III, S. Bernardus, Nicolaus van Clairvaux, Stephanus van Doornik, en andere beroemde mannen van zynen tydt hebben voordelig van hem gesproken. Hy stierf in het einde van February des jaars 1187, en wierdt in de abdy van S. Josaphat begraven. Sirmondus gaf in den jare 1613 in 8. uit IX boeken van zyne brieven met aantekeningen; en III verhandelingen, die men hem toeschryft; *Liber de Panibus; Mosaici Tabernaculi Mystica expositionis lib. II; Liber de Conscientia.* Men heeft sedert deze brieven gebragt in de Bibliotheek der Vaderen.

PETRUS *van Herental*. Zie HERENTAL.

PETRUS *van Laodicea*, een priester van die kerke, leefde in de VII eeuw. Men schryft hem eenige werken toe, en onder anderen een, genoemt *Expositio Orationis Dominica*, het welk men heeft in de Bibliotheek der Vaderen. *Miraeus in Auct. de Script. Eccl.*

PETRUS *van Luxemburg*, kardinaal, bisschop van Mets, wierdt geboren in den jare 1369 te Lagni in het bisdom van Tours, en was een zoon van Guido van Luxenburg, eerste graaf van Ligni, en van Mahauda van Chatillon, gravinne van S. Paul. Van zyns vaders zyde hadt hy de eer gesproten te zyn uit een huis dat vier keizers gehad heeft, en neef te zyn in den vierden graad, van Wenceslaus, die toen keizer was en koning van Bohemen, en van zynen broeder Sigismundus, koning van Hungarie, die sedert keizer wierdt. Na dat hy zyne studien in de philosophie en in het Kanonyke recht in de universiteit van Parys voltrokken hadde, wierdt hy voorzien met een kanunnikschap in de hoofdkerke van die stadt, en naderhandt met de waardigheit van het aartsdiakenschap van de kerk van Chartres. Paus Clemens de VII te Avignon, gestelt tegen Urbanus den VI, maakte hem bisschop van Mets in den jare 1384, hoewel hy maar vyftien jaren oud was, zyne wysheit en deugdt het gebrek van zynen ouderdom vervullende. Hy ontboodt hem vervolgens te Avignon, daar hy hem kardinaal maakte in den jare 1386. Maar deze prelaat stierf in het volgende jaar aan eene ziekte, die veroorzaakt was door zyne strenge levenswyze. De schryvers tellen tot drie duizend wonderwerken toe op, die door zyne tusschenspraak verricht zyn. Paus Clemens de VII, de navolger van Adrianus den VI, verklaarde hem gelukzalig in den jare 1527. Zyn lichaam is begraven in de kerk der Celestynen van Avignon, die den dienst voor het zelve doen door de vergunning van den laatstgenoemden paus. *Gazet Hist. Eccl. du Pais-Bas. Melan. in Nat. SS. Belg. Miraeus in Fast. Belg. Sanderus. Victorell. & Ughel. in Addit. ad Ciacon. Bourreus & Albi in vit. S. Robert. Sammarth. Gall. Christ. Nouguier Hist. de l'Eglise d'Avign. Maimbourg Histoire du grand Schisme.*

PETRUS *van Navarre*, een beroemd krygshoofdt en admiraal van Spanje, was van eene zeer geringe afkomst, en verhief zich zelf door zyne eige verdienste. Eenigen zeggen dat hy van Biscaje was, maar het is waarschynlyker, dat Navarre, waar van hy den naam droeg, zyn vaderlandt was. Men wil dat hy eerst lyfknecht was van den kardinaal Joan van Arragon, en dat hy om die reden zich in zyn groot geluk zyn eersten staat ennerende, een struisvogel tot zyn zinnebeeldt nam, die zyne eieren gekipt hebbende, zyne jongen, die 'er uitgekomen waren, beschouwde met deze woorden: *Diversa ab aliis virtute.* Wat 'er van zy, Petrus van Navarre diende eenigen tydt ter zee; vervolgens ging hy naar Italie, daar hy zich in dienst van een Florentynsch kapitein begaf gedurende den oorlog van Lunigiano. Hy gedroeg zich daar in zo wel, dat men niet anders sprak

dan van de dapperheit van Petrus van Navarre. Weinig tyds daar na trok hem Gonsalvo, de Grote Kapitein genoemt, op zyne zyde, bedienende zich van hem in de verovering van het koninkryk van Napels, en bespeurde in den jare 1503 de ervarenheit van dezen groten man in 't veroveren van 't kasteel dell Ovo te Napels. Want hy vondt aldaar het eerst de mynen uit; hoewel anderen verzekeren dat de Genuezen zich reets van te voren, doch zonder de rechte uitwerking, daar van bedient hadden. Wat 'er van zy, Petrus van Navarre diende in andere gewigtige gelegenheden, en was kapitein generaal ter zee in de Ligue, welke de Spanjaarden en Venetianen maakten tegen de Turken. Men schreef hem de eere toe van de verovering van Cephalonie. Hy verkreeg noch groter roem in den jare 1509, wanneer de kardinaal Ximenes, aardsbisschop van Toledo, hem stelde aan het hooft der krygsbenden, die hy schikte over te gaan in Africa tegen de Moren, welke hy Oran, Bugia, Tripoli, enz. ontweldigde. Petrus van Navarre hadt in dezen tocht den tytel van admiraal van Spanje. Wederom in Italie gekomen zynde, wierdt hy door de Franschen gevangen in den slag van Ravenna in den jare 1512. De Spanjaarden bekommerden zich niet eens om hem te verlossen uit de gevangenisse, waar in hy kwynde tot het begin der regeringe van François den I. Die hardheit gaf hem eenen tegenzin voor eene natie, die hy met zo veel nuttigheit gedient hadde. De heuschheden en de voordelige beloften des konings deden hem besluiten zich in zynen dienst te begeven. Doch hy wierdt in den jare 1528 in het koninkryk van Napels gevangen, werwaarts hy den here van Lautrec verzelt hadde. Eenige schryvers zeggen dat keizer Karel de V hem in de gevangenis deedt verwurgen. Anderen verzekeren dat hy daar in door verdriet stierf, en noch anderen, dat de gouverneur van 't kasteel, waar op hy gevangen zat, hem met vele op malkander gestapelde bedden het verstikken, dewyl zy hem geen smadelyke doodt door beuls handen waardig oordeelden. Gonsalvus Ferdinand, prins van Sessi, liet echter, als een edelmoedig vyandt, zyn lichaam in de kerk van S. Maria te Napels begraven, en dit opschrift op zyn graf stellen: *Ossibus & memoria Petri Navarri Cantabri, solerti in expugnandis urbibus arte clarissimi, Gonsalvus Ferdinandus, Ludovici filius, Magni Gonsalvi Suessae Principis nepos, Ducem Gallorum partes secutum pro sepulchri munere honestavit. Hoc in se habet virtus ut vel in hoste sit admirabilis. Jov. in Elog. Alvar. Gomes Hist. lib. IV. Brantome vies des Capit. estrang.*

PETRUS *van Palude*, een Bourgonjon, zoon van Gerard Varembon, heer in Bresse, van de orde der Preekheeren, in den jare 1314 Licentiaat in de universiteit van Parys, bloeide in deze universiteit, en wierdt omtrent den jare 1330 benoemt tot patriarch van Jerusalem. Hy deedt in den jare 1331 eene reize in 't Oosten, en van daar wedergekeert zynde predikte hy de kruisvaart. Hy stierf te Parys den laatsten January des jaars 1341. Hy heeft eene grote uitlegging gemaakt over de vier boeken der Zinspreuken, waar van het gedeelte, dat eene uitlegging is van het derde en vierde boek, te Parys is gedrukt in de jaren 1514 en 1517, en daar na in den jare 1530; predikatien voor het gansche jaar, te Antwerpen gedrukt in den jare 1571, te Venetie in den jare 1584, en te Keulen in den jare 1608; eene verhandeling van de onmiddelyke zake van de kerkelyke macht, te Parys gedrukt in den jare 1506. De geschreve uitlegging over het eerste en twede boek der Zinspreuken is geweest in handen van Damianus Zanarius, drukker te Venetie, die voornemens was de zelve uit te geven; maar zulks is niet geschied. In het konvent der Dominikanen te Parys zyn uitleggingen van dezen schryver over alle de boeken der Schrifture, en in de Bibliotheek van Colbert, *cod.* 506, is eene verhandeling van dezen schryver van de armoede van J. C. en van de Apostelen tegen Michael van Cesena. Men gelooft ook, dat 'er eene verhandeling van dezen schryver gedrukt is, om aan te tonen dat de Preekheeren goederen en inkomsten mogen hebben. In het vervolg van de Kronyk van Wilhelmus de Nangis is aangemerkt dat Petrus van Palude, en eenige andere Doctoren in den jare 1331 van gevoelen waren, dat een van de Preekheeren, die door de biecht kennis gekregen hadde van de historie van de valschheit der brieven, welke Robert van Artois te voorschyn gebragt hadde, om zyn voorgewend recht op dat graafschap aan te tonen, zonder te zondigen zulks konde, en zelfs moest ontdekken, om dat deze historie gene zonde was waar in een gedeelte van de biecht bestont, en zyn gevoelen wierdt gevolgt van de Doctoren, die 'er tegenwoordig waren, hoewel het zelve het algemeenste niet was. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. XIV siecle.*

PETRUS *van Pavië*, bisschop van Florence in Italië in de XI eeuw, wierdt beschuldigt van Simonie en kettery door de monniken van het klooster van S. Gualbertus. Deze monniken wetende, of denkende te weten, dat hun bisschop zich te buiten ging in Simonie, kwamen uit hun klooster van S. Salvator naby Florence, en verbreidden door de gansche stadt, dat alle de zegeningen, welke deze prelaat gaf, en alle de Sakramenten, die hy bediende, zo vele vervloekingen en heiligschendingen waren, en dat men volstrekt verplicht was zich van zyne gemeenschap af te scheiden. Deze valsche yveraars, die zich hadden laten verleiden door eenen kluizenaar van Florence, waren, gelyk hy, in achting van heiligheit, en alle hunne woorden als Orakels aangenomen zynde, scheidde niet alleen een gedeelte van het volk, maar ook van de geestelykheit zich af van den bisschop. De kardinaal Petrus Damianus wierdt door paus Alexander den II naar Florence gezonden, om dezen oproer te stillen; maar de vertogen van dezen kardinaal waren vruchteloos, en de hertog Godefridus zag zich genoodzaakt deze monniken te dreigen, dat hy hen alle zoude

doen ophangen, zo zy zich niet vaardiglyk weder in hun klooster begaven, het gene zy terstondt deden. Zy hielden nochtans niet op hunnen bisschop te vervolgen, en zy zonden eenige uit hen om hem voor den paus en de bisschoppen, die in den jare 1063 in het concilie van Lateraan vergadert waren, te beschuldigen. Om hunne aanklagte staande te houden, betuigden deze afgezondenen met eene grote verzekertheit, dat zy gereed waren tot bevestiging der zelve in een groot vuur te gaan: maar de paus wilde dit buitengewoon bewys, dat door de kerke verboden was, niet aannemen, en zondt hen naar hun klooster te rug, met bevel van hunnen bisschop niet meer aan te tasten. Wanneer zy wedergekeert waren, liep het volk in grote menigte te zamen, en bezwoer hen de proeve te doen, die zy aan den paus voorgestelt hadden, om hen te verlichten in de twyfeling, die zy verwekt hadden. Zy bewilligden daar in, en verkozen tot dien einde eenen monnik van grote deugdt, Petrus genoemt, van het huis Aldobrandini. (Zie Petrus Igneus.) Deze monnik zonder het minste letsel door het vuur gegaan zynde, wierdt de bisschop van Florence tot een afschrik voor al de wereldt. De paus, ziende dat men hem zonder ergernisse den bisschoplyken dienst niet konde laten waarnemen, schortte hem op in de oefeninge van de bisschoplyke waardigheit, tot dat men, na een naaukeurig onderzoek van zyne zaak, zoude zien wat men daar van moest oordeelen. Het is zeker genoeg, dat hy, door de uitspraak, by gebrek van eenig ander bewys dan dat van het vuur, vry gesproken wierdt van de beschuldiging; want men vindt, dat hy, eenigen tydt daar na te Florence wedergekeert zynde in de waardigheit van bisschop, door eene grote Christelyke edelmoedigheit eene aanmerkelyke gifte deedt aan dit zelfde klooster, waar van de monniken hem zo geweldiglyk vervolgt hadden. *Abbas Ursperg. Maimbourg Decadence de l'Empire.*

PETRUS *van Poitiers*, kancelier van de kerke van Parys in de XII eeuw, is een der eerste Schoolgeleerden na Robertus Pullus. Hy leeraarde de Theologie in de scholen van Parys. Hy heeft in den jare 1170 eene verhandeling van Zinspreuken geschreven, opgedragen aan Wilhelmus aardsbisschop van Sens, welke Mathoudus een Benedictyner gevoegt heeft aan het einde der werken van Robertus Pullus. Hy hadt ook zinspelende aantekeningen of uitleggingen geschreven over eenige boeken der Schrifture. Hy stierf in den jare 1200. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XII siecle.*

PETRUS, gezegt *van Poitiers*, een monnik van de orde van Cluni, was in achting omtrent in de XII eeuw. Hy schreef eenige historische verhandelingen, en onder anderen eene, welke hy noemde *Summa Historica Biblia*. Hy moet onderscheiden worden van Petrus van Premontre, schryver van eene Kronyk, genoemt *Biblia pauperum. Vossius de Hist. Lat. lib. II & III.*

PETRUS *van Riez*, een Fransch dichter, was in achting in de XIII eeuw, omtrent den jare 1280. Hy vervolgde de Roman van *Judas Machabeus*, begonnen door Gautier de Belle-Perche. *Claude Fauchet l. des Poët.*

PETRUS *van Riga*, zanger en kanunnik van Rheims, bloeide omtrent den jare 1170. Hy hadt in vaarzen geschreven VII boeken, aan welke hy den naam gegeven hadde van *Aurora*, en welke in zich begrepen de historie van de twee boeken Samuels en van de vier Evangelisten. Dit werk is 'er niet anders dan geschreven. *Du Pin Bibliotheque des Aut. Eccl. XII siecle.*

PETRUS *van Sicilie* leefde in de IX eeuw, en wierdt door den keizer Basilius den Macedoniër naar Armenië gezonden, om aldaar eenige gevangenen uit te wisselen, dat hy gelukkig volvoerde. Hy was negen maanden op deze reize, en schreef in dien tydt eene historie van de kettery der Manicheën in het Griekſch. Sirmondus heeft iets daar van overgezet, het welk de kardinaal Baronius in zyne Jaarboeken ingelascht heeft. Hier na vondt hy dit schrift in 't geheel in de Vatikaansche bibliotheek, en kreeg daar van een afschrift, het welk hy zondt aan Marcus Velserus te Augsburg. Deze gaf die historie aan Mattheus Raderus, onder beding dat hy dezelve zoude overzetten in het Latyn, 't welk deze terstondt deedt, zo dat men dezelve nu heeft in de Bibliotheek der Vaderen, onder den tytel van *Historia de varia & stolida Manichaeorum haresi*. Petrus spreekt daar in aan het einde van zyn gezantschap. *Miraus in Auct. &c. Raderus in Prafat.*

PETRUS *van Wyngaarden*, een Duitscher, sekretaris van staat, en kancelier van den keizer Frederik den II, verdedigde met kracht de rechten van het keizerryk en de zaak van zynen vorst tegen de ondernemingen der pauzen. Hy wierdt in den jare 1245 gezonden naar het concilie van Lion van wegens zynen meester, en hy deedt zyn best om te beletten dat hy veroordeelt wierdt: maar hy wierdt kwalyk beloont voor zyne diensten; want in het volgende jaar van trouwloosheit beschuldigt zynde, deedt Frederik hem het gezicht verliezen, en hem te Capua gevangen zetten, daar hy in den jare 1249 stierf. Men heeft van hem VI boeken van Brieven, die hy aan verscheide personen geschreven heeft wegens de zaken van het keizerryk, te Basel gedrukt in den jare 1566, en te Amberg in den jare 1609, en eene redevoering vervattende de klagten van Frederik den II rakende zyne afzetting, tegen den paus en de kardinalen, opgestelt in den jare 1230, en te Hagenau gedrukt in den jare 1539. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIII siecle.*

PETRUS VENERABILIS. Zie PETRUS CLUNIACENSIS.

PETTAU is eene kleine oude stadt in neder-Stiermarken, aan de rivier de Draw, naby de grenzen van Slavonië gelegen.

PETTEN, in de oude brieven vermeld onder den name van *Pethem*, en tegenwoordig *Oud-Petten* genoemt, is een dorp in Noord-Hollandt, onder het baljuwschap van Egmondt, ter plaatse daar de vliet Kinnem, of Kinhem, in zee plagt te lopen, (zie op KINHEM) 1010 schreden boven Alkmaar Noordwaart op. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Alkmaar.

PETTERLINGEN. Zie PETERSHAUZEN.

PETTMES, of PETMOS, eene Beyersche heerlykheit en Mark in 't bisdom van Augsburg en het landgericht Rain gelegen, behoort den vryheren van Gumpenberg, die dezelve voor 500 jaren van de graven van Greisbach verhandelt hebben. *Chur-Bayern p.* 204.

PETTORANO, eene stadt in het Napelsche landschap Abruzzo Citra, aan de rivier Pescara, die in den jare 1707 byna ganschelyk door eene aardbeving verwoest wierdt. Zy behoort sedert eenige honderd jaren aan het huis Cantelmi, dat ook van koning Philippus den IV van Spanje den vorstelyken tytel daar van verkreeg. Zie CANTELMI. *Mem. Ital.*

PETUS, (Coesennius) een Roomsch krygsoverste, welken Nero in Armenië zondt, in de plaats van Corbulo. Hy nam zyne maatregelen zo kwalyk, dat hy zich te diep in des vyands landt, en omringt ziende, bevende van vreze, een schandelyke vrede met hen maakte. Nero ontfing hem spottende; en zeide tegen hem, dat hy zich terstondt verzekert mogte houden van zyne vergiffenis, en dat het te duchten was, dewyl hy zodanig de vreze onderworpen was, dat de vreze en schrik voor de straffe hem krank mogte maken. Eenige schryvers willen dat deze Cœsennius Petus de zelfde is, dien Vespasianus voor gouverneur in Syrie zondt. *Tacitus l. XV. in Annal. Jozephus Oorlog. VII.* 21.

PETUS, (Thrasea) een Raadsheer en Stoïsch philosooph, was van Padua, en schreef het leven van Cato van Utica. De ouden spreken dikwils van zyne geleerdheit en vroomheit. Nero deedt hem ter doodt veroordeelen, en Tacitus zegt, dat hy in zynen persoon de deugdt zelfs doodde. Hy was zo kloekmoedig, dat hy zich durfde aankanten tegen den burgermeester Marcellus, wanneer de zelve eenen schout ter doodt wilde doen veroordeelen, die ten onrechte van misdaadt van gekwetste Majesteit beschuldigt wierdt; en deze vrymoedigheit van Thrasea brak de stilzwygendheit en het gedult der anderen, die den burgermeester niet durfden tegenspreken. Hier door wierdt het leven van den schout behouden, dien Nero wilde doen sterven. Zyne vrouw Arria wilde met hem sterven. *Tacitus l. XIV. Annal. Martial. l. 1. ep.* 14. *Dion l. LX. Plinius l. VIII. ep.* 22. enz.

PETWORTH, een vlek van Engelandt, in het Westelyke gedeelte van het graafschap Sussex, Arundel genoemt. Aldaar is een goed kasteel, dat den graven van Northumberlandt toebehoort heeft; maar dat naderhandt door verhuwelyking vervallen is aan de hertogen van Sommerset. *Engelsch Dict.*

PETZER, een vlek van opper-Hungarië, aan de Teys gelegen, acht mylen boven Segedin. Eenige landbeschryvers houden Petzer voor het oude *Pessium*, eene kleine stadt van Jaziges Metanastes. *Maty Dict.*

PETZKO, BETSHKOW, eene stadt, met een sterk kasteel, in opper-Hungarië, aan de rivier Waag, niet verre van Trentschin gelegen. Zy wierdt door de misnoegden, die 't met Ragotzy hielden, in den jare 1708 stormenderhandt ingenomen, geplundert, en in brandt gestoken, doch naderhandt wederom verlaten door den wakkeren tegenstandt, dien zy ontmoetten van den kommandant van het kasteel.

PETZORA, PUSTE OZIERO, eene stadt van Moscovië, en de hoofdstadt van de provincie van Petzora. Zy is voorzien met een kasteel, en aan de rivier Petzora gelegen, vier en dertig mylen van deszelfs mondt in de Yszee. Petzora is waarschynlyk dezelfde stadt, welke de Hr. Witsen *Pustoserskoy* noemt, en die hy plaatst op een eilandt, dat in 't midden van 't meir van Pustoye is, het welk gemaakt wordt door de rivier van Petzora. *Maty Dict.*

PETZORA, eene provincie van Moscovië. In de kaarten van Sanson is dezelve tusschen Juhorski, Condinski, Siberië, Obdorski, en de zee van Moscovië. Deze provincie is zeer uitgestrekt; maar zy is vol van gebergtens en van bosschen, zeer koud, en kwalyk bevolkt. De rivier van Petzora bespoelt dezelve in haar gehelen loop, en de voornaamste plaatsen daar in zyn, Petzora, de hoofdstadt, Papinowgorod, en Veliki-Poyasla. De Hr. Witsen noemt dit landt Pustoserië, en hy maakt het zelve tot een gedeelte van Samojeden. Hy stelt daar in behalven de gemelde plaatsen, Pustozero-klooster, Petzora klooster, Nicolaï, Oust-Silemska; en op de kust stelt hy nieuw-Walcheren, tusschen den mondt van de Petzora, en de straat van Weigats; en nieuw Vrieslandt ten Oosten van deze straat. Dit zyn twee landen, aan welke de Hollanders deze namen gegeven hebben, toen zy dezelve aandeden, wanneer zy eenen weg zochten door de Yszee naar China. *Maty Dict.*

PETZORA, eene grote rivier van Moscovië. Zy loopt door de gansche provincie van Petzora, bespoelt Papinowgorod en Petzora, alwaar zy zich begint te verdelen, en zich verder door zes monden ontlast in de Yszee. De Hr. Witsen gelooft, dat deze rivier de *Lytarmus* der ouden is, en hy geeft haar maar eenen mondt, die in zee lopende eenige kleine eilandtjes maakt. *Maty Dict.*

PETZUR, PITZUR, eene grote koopstadt in West-Moscovië, in de provincie van Plescow, welke in den jare 1700 door de Zweden meest afgebrand wierdt.

PEUCERUS, (Casparus) een beroemd geneesmeester en Polyhistor, wierdt den 16 January des jaars 1525 geboren te Bautzen in de Lausnitz, alwaar zyn vader een burger was. Zo haast als zyne jaren zulks toelieten begaf hy zich tot de studien, waar

toe hy eene ongemene begeerte betoonde. Hy kwam alzo naar Goldberg, en bediende zich aldaar van het onderwys van den beroemden Valentinus Trotzendorf; hier op begaf hy zich in den jare 1545 naar Wittenberg, alwaar hy aan de tafel ging van Philippus Melanchthon, en des zelfs onderwys en aanleiding tot de studien genoot. Zyn vlyt veroorzaakte dat hy wel haast met goed geluk daar in vorderde, waarom hy ook in den jare 1545 het meesterschap verkreeg. Onder anderen leide hy zich met groten yver op de wiskunst, die hy opentlyk te Wittenberg met een zonderlingen lof leeraarde; doch hy oeffende zich daar beneven in de geneeskunde, waarom hy in den jare 1559 in de plaats van Jacobus Melichus professor in de medicynen wierdt, en daar op in het volgende jaar den graadt van Doctor aannam, na dat hy reets in den jare 1550 met Magdalena, de dochter van Philippus Melanchthon, getrouwt was. Zyn roem en het aanzien, dat hy door zyne geleerdheit verkreeg, namen zodanig toe, dat hy dikwils aan 't hof geroepen, en in gewigtige raadslagen gebruikt wierdt. Op zyne voorstelling vermeerderde de keurvorst de inkomsten van de akademie, bevestigde ook het besluit der professoren, dat hy het opzicht zoude hebben over de gansche akademie, ja hy verzocht hem tot gevader over zynen prins Adolph. Dit groot geluk veranderde zich echter wel haast in een groot onweder. Want dewyl Peucerus het niet alleen in de Theologische leerstukken met zynen schoonvader Melanchthon hieldt, maar ook den Gereformeerden alle hulpe bewees om hunne leer uit te breiden en in Saxen in te voeren, wierdt hy den 1 April des jaars 1574 te Wittenberg door den slotshoofdman gevangen genomen, naaukeurig bezocht, en naar Dresden gebragt. Aldaar wierdt hy door het Consistorie ondervraagt, en hem inzonderheit voorgehouden, dat hy door heimelyke zamenzweringen getracht hadde de leer der Gereformeerden in Saxen in te voeren, het welk hy wel loogchende, doch echter eene bekentenisse ondertekenen moest, waar in hy zich aan de aanklagte schuldig maakte, en zich de behoorlyke straffe onderwierp. Wanneer zulks geschied was, voerde men hem op het slot naar Rochlitz, en in den jare 1576 naar Leipzich. Men poogde wel op verscheide wyzen hem tot eene rechte erkentenisse, en tot eene volkome bekentenisse van het gene hem voorgestelt was te brengen; doch hy wilde zich op generlei wyze daar toe laten bewegen, maar bleef volstandig daar by, dat hy nooit voorgenomen hadde door zamenzwering of praktyken eene verandering van Godsdienst in te voeren; hy wilde echter van het gevoelen der Gereformeerden niet afstaan, veroordeelde de *Formula concordiæ* op het krachtigste, wilde beweeren, dat de zelve in allen stukken met de H. Schrift, de Augsburgsche Confessie, en de Catechismus van Lutherus streedt, hoewel Lutherus zelf in het artykel van 't Avondmaal de waarheit niet erkent hadde, en een Papist geweest was. Alzo moest hy in de gevangenis blyven, waar in hy, naar zyn eigen bericht, vry hard gehandelt wierdt; doch hy zocht onder anderen zynen tydt met studeren, zo veel als hy konde, door te brengen. Eenigen geven voor, dat hy, pennen noch inkt hebbende, zyne overdenkingen op de kanten der bladen van eenige oude boeken schreef, die hy by zich hadde, en dat hy van gebrand broodt een soort van inkt maakte, dat echter ongelooflyk is, en met andere omstandigheden, die daar by gevoegt worden, niet overeenkomt. Hy geraakte daar benevens in eene grote ligchamelyke zwakheit, moest ook vernemen dat zyne vrouw van verdriet gestorven was. Ondertusschen bleef hy volkomen tien jaren in dezen toestandt; doch wanneer in den jare 1585 de gemalinne van den keurvorst Augustus gestorven was, en de zelve met de Anhaltsche princesse Agnes Hedwig hertrouwt was, wierdt deze nieuwe keurvorstin terstondt zyne voorspraak, en verkreeg dat hy in vryheit gestelt wierdt. Men gelooft dat de vorige keurvorstin tot zyne straffe en gevangenis veel hadde toegebragt, waarom Peucerus verhaalt, dat hy op den zelfden tydt wanneer zy stierf in eenen droom eene lykstatie gezien hadde, en hoe het touw of de strik, daar mede eene klok getrokken wierdt, gebroken was, waar by hem ook deze woorden te binnen schoten: *Onze ziele is ontkomen, gelyk een vogel den strik des vogelvangers.* Na het bekomen van zyne vryheit begaf hy zich naar Zerbst, alwaar hy noch 16 jaren als Anhaltsche lyf-arts en Raadt in eene zonderlinge hoogachting by den vorst geleeft heeft, tot dat hy in den jare 1602 stierf. Onder zyne boeken wordt in het byzonder geacht zyne verhandeling *de præcipuis divinationum generibus.* Hy heeft noch vele andere werken geschreven, als: *Oratio de sympathia & antipathia*; *Practica seu methodus curandi morbos internos*; *Tractatus de Febribus*; *Vitæ illustrium Medicorum*; *Tractatus historicus de Philippi Melanchthonis sententia in controversia Cœnæ Domini*, en vele andere. *Thuanus. Teissier Eloges des hommes savans T. II. Hist. carceris Peuceriani. Camerar. in vita Melancht. Spondan. ad an.* 1565. *n.* 23. *Adami in vitis Medic. Hutter. in concordia concorde c.* 8. *&c. Freher. Theatr. Mercklin. Linden renov. Becman Anhalt. Hist. P. VII.*

PEURBACH, eene stadt en groot slot in opper-Oostenryk, zes mylen van Lintz, behoort den graven van Straatman. De beroemde wiskunstenaar Georgius Peurbach voert daar van zynen naam.

PEURBACH, of PURBACH, (Georgius) een der beroemdste wiskunstenaars van zynen tydt, wierdt in den jare 1423 den 30 May te Peurbach, geboren. In zyne jeugt hadt hy eene zonderlinge drift tot de wiskunst, in welke wetenschap hy te Wenen een goeden grondt leide, en aldaar het meesterschap verkreeg. Hy bezocht daar op andere vermaarde universiteiten, niet alleen in Duitschlandt, maar ook in Vrankryk en Italië, en bragt zich by een ieder in grote hoogachting. Onder anderen nam hem de beroemde kardinaal Nicolaus Cusanus in zyn huis, en begeerde hem geduriglyk by zich te hebben. Blanchinus, die door zyne Astronomische Tafelen bekent geworden is, hieldt ernstig by hem aan, dat hy te Ferrare over de Astronomie wilde lezen; gelyk hy ook te Bononië en te Padua zoude doen. Hy bewilligde wel hier in, doch maar voor een korten tydt, dewyl hy altoos zyne gedachten op Wenen gehad hadde. Na zyne wederkomst wierdt hem ook het professorschap in de wiskunst opgedragen. Hoewel nu de koning Ladislaus van Hungarië hem terstondt hier op een aanzienlyk pensioen liet aanbieden, indien hy Wenen verlaten wilde, zo liet hy zich echter daar toe niet bewegen, maar zocht veel eer aldaar de Astronomie in een hoger top te brengen. Hy arbeidde dieshalven over *Ptolomæi Almagestum*, en schreef naderhandt verscheide verhandelingen, als *Introductorium in Arithmeticam*, en andere. Na dat hy zich echter door den kardinaal Bessarion hadt laten overreden om de Griekische taal met hem naar Italië te gaan, en aldaar Ptolemæus in het kort te brengen, stierf hy ondertusschen in den jare 1461, en alzo zeer vroegtydig. Zyn doodt wierdt te meer van alle geleerden betreurt, om dat hy *Ptolemæi magna syntaxis* niet hadt kunnen voltooien. Doch hy droeg zulks zynen leerling Regiomontanus op, die van gelyken zeer beroemt geworden is. De overige schriften zyn: *Libellus cum sua Tabula de altitudinibus solis*; *Astrolabici canones, cum Tabula de parallelorum ad singulos gradus æquinoctialis proportione*; *Tabula stellarum fixarum*; *Tabula sinuum*; *Almanach quoddam perpetuum*; *Tabulæ eclipseon*; *Theoricæ novæ planetarum*, &c. Zie REGIOMONTANUS. *Gassendus in ipsius vita. Vossius de scientiis Math. c.* 35. *& alibi.*

PEUTINGER, (Conradus) een beroemd rechtsgeleerde en Polyhistor, wierdt te Augsburg geboren in den jare 1465. Zyn vader was een goudsmidt in die stadt; hoewel anderen zynen oorsprong uit een adelyk geslacht in Zwaben willen afleiden. Hy betoonde in zyne jeugdt eene ongemene liefde tot de studien, waar in hy ook zodanig toenam, dat hy een fieraadt voor zyn vaderlandt, en een kroon van alle geleerden wierdt; gelyk hy dan niet alleen den tytel van Doctor verkreeg, maar ook zo wel door Maximiliaan den I, als door Karel den V tot keizerlyke Raadt benoemt wierdt. Hy liet 'er zich ten uiterste aan gelegen zyn de studien en goede kunsten te bevorderen, zo dat hy in dien tydt voor eenen patroon van alle geleerden gehouden wierdt. Hy verklaarde zich voor den Lutherschen Godsdienst, en trok zich de belangen van Lutherus met groten ernst aan; hy woonde ook de meeste Ryksdagen mede by, die in zynen tydt gehouden wierden, en men bediende zich in de gewigtigste belangen van zynen raadt. Hy stierf te Augsburg den 28 December des jaars 1547. De zogenaamde *Tabula Peutingeriana* hebben naar hem hunne benaming, die eerst door Conrad Celtes ontdekt, door Peutinger verbetert, en eindelyk door Marcus Velserus met aanmerkingen uitgegeven zyn. Verders heeft Peutinger zich door zyne *Sermones convivales* beroemd gemaakt, waar in vele van de Duitsche oudheden gevonden worden: van gelyken door zyn *Epitome de gentium quarundam emigrationibus*, als mede door zyne verhandeling *de Fortuna. Baselius in appendice Naucleri. Vossius de Hist. Lat. l. III. Pantaleon in Prosop. Thuan. Teissier Elog. des hommes savans. Adami in Vitis ICt. Seckendorf Hist. Luth. Freherus Theatr.*

PEVENSEY, eene stadt van Engelandt, die haren naam geeft aan eene der zes verdelingen van het graafschap Suffex. Naby de plaats is een haven, die de haven van Pevensey genoemt wordt. De stadt is gelegen aan eene kleine riviet, die zich eene myl van daar ontlast in de zee. Deze plaats is aanmerkelyk, om dat Wilhem de Overwinnaar aldaar landde met eene vloot van negen hondert schepen. *Engelsch Dict.*

PEXENFELDEL, (Michael) wierdt in den jare 1613 te Amstorf in het stift Passau geboren, en begaf zich in den jare 1630 in de societeit der Jesuiten; waar op hy 22 jaren de welsprekendheit leeraarde, en in het einde van de XVII eeuw stierf, zyne schriften zyn: *Apparatus eruditionis*; *Florus Biblicus.* enz. *Sotwel Bibl. S. J.*

PEYNS, of PEINS, een dorp van de Vriesche grietenye Franekeradeel, in het kwartier Westergoo. Het wordt met Sweyns door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Franeker.

PEYRE, (Jacob d'Auzoles la) een edelman uit Auvergne, een der belagchelykste schryvers van de XVII eeuw, zegt aan het hoofdt van zyne boeken dat hy de zoon was van Petrus d'Auzoles, en van Maria Fabri van Auvergne. Hy verdiende niet dat geleerde mannen hem wederleiden, en nochtans genoot hy die eere. Zyn boekie *de la vie perdurable de Melchisedech*, in den jare 1622 gedrukt, wierdt wederlegt door den Jesuit Salianus. Zyn *Job*, in het volgende jaar gedrukt, wierdt wederlegt door den Capucyn Bolduc, en door den Jesuit Petavius. Hy hadt dezen Jesuit behoren te bedanken, en niet zo onvoorzichtig moeten geweest zyn van hem aan te vallen door een Chronologisch werk, dat hy noemde *Disciple des temps.* Men spreekt van hem zonder hem te noemen in de voorreden van het II deel van het *Rationarium temporis* van Petavius, daar men zegt, dat 'er van zo vele Chronologische werken, die tot dien tydt toe te voorschyn gekomen waren, geen ellendiger was dan dat, het welk den tytel droeg van *Sainte Chronologie.* La Peyre was daar van de schryver, als mede van een klein foliant, gedrukt in den jare 1629, en genoemt: *La Sainte Geographie, c'est a dire Exacte Description de la Terre, & veritable demonstration du Paradis terrestre.* Men spot met hem gelyk het behoort in een werk van Baillet, sprekende van een boek, dat hy noemde *Anti-Babau*, 't welk een antwoordt was op eenen brief van Bolduc. Dat hy een geringen geest hadde,

kan men daar uit afnemen, dat hy, die een Chronologist wilde zyn, van gevoelen was, dat men aan het jaar gevoeglyk maar 364 dagen zoude kunnen geven, in plaats van iets meer dan 365, op dat het zelve altoos mogte beginnen met eenen zondag, en eindigen met eenen zaturdag. Hy konde nooit begrypen, dat het daar door wel haast zoude moeten gebeuren dat de maandt van January zoude komen in het saizoen van de maandt Augustus, om dat het jaar dan altoos eenen dag en eenige uuren minder zoude hebben, het welk op de maanden verloren zynde, de zelve onfeilbaar van saizoen zoude doen veranderen. Hy stierf van eene beroertheit te Parys den 19 May des jaars 1642, hoewel anderen zeggen dat hy stierf aan eene kwaadaardige koorts. *Bayle Dict. Crit.*

PEYRERE, (ISAAC LA) in 't Latyn *Peyrerius*, geboortig van Bourdeaux, heeft zich vermaard gemaakt door zyne verhandelinge van de Preadamiten, welke in Hollandt gedrukt wierdt in den jare 1655, en die terstondt door eene menigte van schryvers wederlegt wierdt. Hy was toen van den Gereformeerden Godsdienst, en hadt eene bediening by den prins van Condé. Hoewel hy zynen naam niet gestelt hadt aan het hoofdt van dit werk, men kende hem nochtans voor den schryver daar van, en daarom wierdt hy in de Spaansche Nederlanden gevangen genomen. Hy vondt geen beter middel om zich uit deze zwarigheit te redden, dan dit leerstuk te wyten aan de gronden der Protestanten, en te beloven in de Mis te zullen gaan. Hy ging zyne onderwerping en afzwering doen te Rome, daar hy een goed onthaal ontfing van Alexander den VII. Hy gaf, volgens de gewoonte, een boek uit vervattende de beweegredenen van zyne verandering. Daar waren Roomsch-Katholyken, die daar mede den spot dreven, als blykt uit deze plaats van eenen brief, welken Patin schreef den 9 April des jaars 1658. „ De schryver van het „ boek der Preadamiten, Isaac la Peyrere genoemt, een Gascon, „ is hier wedergekeert van Rome. Hy heeft een klein boekie „ in 4. doen drukken, waar in hy reden geeft van zyne verande- „ ring van Godsdienst, (men noemt zulks in de uitdrukkingen „ van de scholen zyne kettery afzweren) en hy heeft zyn „ boek van de Preadamiten herroepen. Ik heb dit boek gezien, „ maar het wordt niet wel verkocht. Men zegt dat de paus hem „ eene kleine abdy gegeven heeft, dat Mazaryn hem noch eeni- „ ge nieuwe gunst van den Hemel, of van het Vagevuur belooft „ heeft. Hy is hier, deze gunst zo gretig verwachtende, als „ gy u kunt verbeelden van eenen Gascon, die van honger vreest „ te sterven, en die maar van Godsdienst verandert is om be- „ ter fortuin en goede cier te maken, ten koste van den gene, „ dien 't behoort. Hy doedt zich hier voor als of hy eenig groot „ uitvoerder van mirakelen, of een uitdeler van vergiffenissen „ was. Een Gascon, die geleerd is, een hoveling, en een be- „ keerd Hugenoot van Rome komende, is zeer bekwaam tot „ deze poetsery, en om zulk eene komedie te spelen". Hy heeft de laatste jaren van zyn leven in afzondering doorgebragt by de vaders van het Oratorie te Parys. Hy was in Denemarken geweest in het gevolg van de la Thuillerie, ambassadeur van Vrankryk, en schreef aldaar twee beschryvingen, van Groenlandt en van Yslandt, welke gedrukt zyn. In de Menagiana wordt gewag van hem gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

PEYTON, of PEITO, (WILHELM) een kardinaal, was gesproten uit een oud geslachte in Warwikshire, in Engelandt, en hadt zich onder de zogenaamde Obfervantyner monniken begeven. Wanneer koning Henrik de VIII zich van zyne gemalinne Catharina van Aragon gescheiden hadde, predikte deze monnik voor hem te Greenwich, en schroomde niet hem in zyn aangezichte te zeggen, dat het verschrikkelykste strafgerecht Gods op zynen kop zoude komen, ja dat wel vele valsche propheten hem zochten te bedriegen, doch hy nochtans, als een andere Micha, hem wilde verkondigt hebben, dat de honden zyn bloedt, gelyk dat van Achab, lekken zouden. De koning deedt op deze heftige rede niet anders, dan dat hy de zelve op den volgenden zondag door den Doctor Corren van den predikstoel liet wederleggen. Ondertusschen pakte Peyton zich weg uit Engelandt, en ging naar Rome. Paus Paulus de IV verhief hem aldaar tot de waardigheit van het kardinaalschap: ja tot spyt van den kardinaal Polus, op wien deze paus t'onvrede was, benoemde hy hem tot zynen legaat in Engelandt. Doch de koninginne Maria bragt te wege aan het pauzelyke hof, dat Peyton niet in Engelandt kwam, en de kardinaal Polus daar tegen het Apostolisch legaatschap in 't gemelde koninkryk bleef bekleden. *De Larrey Geschied. van Engel. II Deel. Cambden Britann. p.* 994.

PEYZE, van ouds *Pedese*, en by verkorting *Pedge*, een middelmatig dorp, met een kasteel, in het landt van Drenthe, welk kasteel den ridderen van *Pedese*, zo als zy van Emo van Werum op het jaar 1241 genoemt worden, voor dezen toegekomen heeft; en om dat de gemelde ridders de party van de Groenebergen, van welke in het artykel van GROENENBERG nader bescheidt is te vinden, volgden, is het gemelde kasteel, schoon door die van Utrecht in den jare 1228 merkelyk versterkt, in den jare 1251 door hunne tegenparty, de Gelkingers, onder den voet gesmeten, die den stenen toren ook omver wierpen. Het dorp Peyze heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Rolde. *Winsemius. Ubbo Emmius.* enz.

PEZELIUS, (CHRISTOPHORUS) een Protestantsch Theologant, wierdt geboren den 5 Maart des jaars 1539 te Plauen in Voigtlandt, alwaar hy vyf jaren in de schole leeraarde, en hy wierdt naderhandt voor professor in de Theologie en predikant te Wittenberg beroepen. Maar dewyl hy van het getal der leeraren was, die de Lutherany scherpelyk bestreden, en die de Kalvinistery wilden invoeren in Saxen, wierdt hy van zyne waardigheden ontbloot, en in de gevangenisse gezet in den jare 1574, met verscheide andere van zyne ampigenoten; en men stelde hen niet wederom in vryheit dan onder voorwaarde, dat zy uit Saxen zouden vertrekken, en geenzins schryven tegen den keurvorst, noch tegen zyne akademien en kerken. Hy begaf zich naar Egra, en zich een kleinen tydt aldaar opgehouden hebbende, wierdt hy naar Sigen geroepen tot bestiering van de schole door den graaf Jan van Nassau, broeder van Wilhem van Nassau, prins van Oranje. Hy wierdt eenigen tydt daar na geroepen om predikant te zyn te Herborn. Hy was professor in de Theologie te Bremen in den jare 1588, en aldaar ook superintendent van de kerken tot zyne doodt toe, welke voorviel den 25 February des jaars 1604. Hy heeft eene menigte van boeken uitgegeven, welke Bayle bybrengt. Hy was te Heidelberg in den jare 1599, en hy woonde de vergadering van de Theologische faculteit by, voor welke Conradus Vorstius rekenschap gaf van zyn geloof. Het is vremd dat Melchior Adam, noch Paulus Freherus zyne levensbeschryving niet gegeven hebben. *Bayle Dict. Crit.*

PEZENAS, in 't Latyn *Piscena*, of *Pedenatium*, eene stadt van het Narboneesche Gaule, volgens Plinius, is tegenwoordig in neder-Languedoc gelegen. Zy is fraai en wel bevolkt; de Staten van de provincie vergaderen dikwils aldaar. Het is eene der aangenaamste verblyfplaatsen van het koninkryk, zo om de goedheit en beschaafdheit van de inwoners, als om de schoonheit van hare gelegenheit, en van de gebouwen, waar uit zy bestaat. Zy heeft gene uitgangen, waar de voorwerpen niet aangenaam zyn, door de schoonheit der wateren, der bosschen, en der hoven, die van alle kanten hare muren omringen. Maar het bekoorlykste, dat men 'er vindt, is eene weide, die zich tot aan twee poorten van de stadt uitstrekt, *Le Pré de S. Jean*, dat is *S. Jans-weide* genoemt. Zy is aan de eene zyde bepaalt door de graften van de stadt, en van de andere zyde door de rivier de Boine, op de boorden van welke een muur van leuningshoogte, en eene gaandery (*allée*) van moerbezie bomen van duizend of twaalf hondert schreden, vermeerderen veel de vermakelykheden van de wandeling, welke zo veel te groter zyn, om dat men dezelve op alle uuren van den dag, en in alle de saizoenen van het jaar genieten kan, ter oorzake van de zachtheit van het klimaat. Aan een der einden van deze weide is eene schone brug, van waar men gemakkelyk alle de voorwerpen kan onderscheiden waar van gesproken is, en die de stadt afscheidt van een schoon konvent der vaders van de Obfervantie, gebouwt ten tyde van S. Franciscus van Assise. Wanneer Lodewyk de XIII in den jare 1622 Montpellier ging belegeren, zeide hy dat hy na Parys gene stadt gezien hadde, die zo aangenaam was, dan Pezenas. Zy is gelegen op eenen heuvel, drie mylen van Agde, 't welk zy ten Zuiden heeft, vier mylen van den oever der zee en van de golf van Leon, negen mylen van Montpellier, dat zy ten Oosten heeft, en vyf mylen van Beziers, dat ten Zuid-Oosten is. Het omleggende landt is op eene gelyke wyze van alle kanten met kleine heuvelen omringt. De rivier de Heraut, die hare kil gemaakt heeft aan den voet van deze heuveltjes, naar de zyde van het Oosten, vermeerdert veel de schoonheit van deze vlakte, waar aan de kunst en de natuur om stryd gearbeid hebben; de natuur door de menigte van geboomtens, die zy daar heeft doen te voorschyn komen, en door de schone fonteinen en de kleine beekies, die kronkelende in de weiden en in de wegen lopen, zonder die echter te bederven, om dat de grondt van zandt is, en de kunst door het grote getal van huizen, die men op deze heuvelen, of in hunnen omtrek gebouwt heeft, versiert van schone tuinen, waar in de bloemperken, de gaanderyen, de lanen, en de boomgaarden de zinnen bekoren, door de verscheidenheit der voorwerpen. *Baudrand*, & *Histoire de Henri II, dernier Duc de Montmorency, l. I.*

PEZRON, (PAULUS) een Cisterciënzer monnik, Doctor in de Theologie van de faculteit van Parys, en abt van la Charmoïe, was geboren te Hennebon, eene kleine stadt van Bretagne, in den jare 1639. Hy begaf zich in den jare 1660 in de Cistercienzer-orde. Hy deedt zyne professie in de abdy van Prieres in den jare 1661. Hy kwam studeren in het collegie der Bernardynen te Parys, en wierdt aldaar als Baccalaureus in de Theologie van de faculteit van Parys aangenomen. De abt van Prieres verkoos hem tot zynen sekretaris. Na de doodt van dezen abt, voorgevallen in den jare 1673, keerde hy in zyn klooster van Prieres, daar hy meester was der nieuwelingen, en onder-prioor. Hy wierdt in den jare 1677 benoemt tot onder-prioor van het collegie der Bernardynen te Parys, en wierdt Licentiaat in den jare 1678. Hy liet zich Doctor maken in den jare 1682, en was vervolgens overste of regent van het gemelde collegie. In 't jaar 1690 wierdt hy verkozen tot vikaris generaal, of bezoeker der hervormde kloosters van Isle de France. De koning benoemde hem in den jare 1697 tot abt van la Charmoïe, welke abdy hy echter in den jare 1703 weder afstondt. Hy stierf den 10 October des jaars 1706, in den ouderdom van 67 jaren. Hy was zeer geleerd, en hadde veel gestudeert in de oude gedenkstukken van de ongewyde historie, waar in hy zeer ervaren was. Hy ondernam de verbetering en herstelling van de Chronologie van den text der Zeventigen, en de beweering van dezelve tegen die van den Hebreeuschen text van den Bybel, gevende veel meer uitgestrektheit aan de geduurzaamheit der wereldt, dan eenig ander Chronologist voor hem gedaan hadde. Hy maakte ten dien einde eene verhandeling, genoemt: *L'Antiquité des tems retablie*, te Parys gedrukt in den jare 1690. Dit boek aangetast zynde door den Benedictyn Martianay, en door den Dominikaner le Quien, verdedigde hy het zelve door een groot stuk in quarto, genoemt *Defense de l'Antiquité des tems.* Hy heeft naderhandt eene proeve uitgegeven van een *Commentaire Litteral & Historique sur les Prophetes*, waar

waar in hy byzondere oogmerken heeft. Hy heeft opgesteld eene *Histoire Evangelique, confirmée par l'Histoire Judaique & Romaine.* Hy hadt ondernomen eene grote verhandeling te maken wegens den oorspronk der natien, en heeft een gedeelte daar van in 't licht gegeven, rakende de oudheit van de natie en van de taal der Celten, anders Gauloizen genoemt. Dit werk is in den jare 1703 gedrukt. Hy heeft verscheide andere geleerde werken nagelaten, die in staat zyn om gedrukt te kunnen worden.

PFADELBACH, of PFEDELBACH, een vlek, met een slot daar toe behorende, niet verre van de rivier Kocher, aan de Zwabische en Frankische grenzen, tusschen Schwabischhal en Wimpffen gelegen. Het zelve is deswegen aanmerkelyk, dat eene zekere linie der graven van Hohenlo, welke daar van in bezit is, naar het zelve den naam plagt te dragen.

PFAFFENRODE, of eigentlyk PAFFENRODE, (JOHAN, VRYHEER VAN) heer van Gussigny, en kolonel van een regiment voetvolk ten dienste der Vereenigde Nederlanden, en kommandeur militair van Gorkum, was in zynen tydt zeer vermaard zo in opzichte van zyne krygskunde, als geleerdheit. Hy was zeer geoeffent in het stuk van den oorlog, en alles wat tot den krygshandel en goede tucht behoorde. Hy kwam voort uit de krygsschole van prins Frederik Henrik, en was in al wat tot die kunst behoort zeer verre gevordert. Hy was ook een dapper man, die zich altydt zeer manhaftig kweet in het verdedigen van Mastricht, wanneer het in den jare 1673 van de Franschen belegert was, daar hy zynen post dapper verdedigende, in een storm door vele wonden sneuvelde.

Zyne geleerdheit vertoonde zich in de grote kennisse, die hy hadt van den krygshandel der oude Grieken en Romeinen, als blykt uit zyn boek over deze stoffe uitgegeven in folio in den jare 1673, daar hy vele dingen heeft ontdekt, die de geleerden, geen krygslieden zynde, nooit hebben kunnen ontdekken; gelyk hy dan zeer nauwkeurig heeft onderscheiden de gebruiken en de krygstucht zo als dezelve standt greep onder de Romeinen, inzonderheit ten tyde van het gemenebest, en daar na onder de keizers van tydt tot tydt. En dewyl evenwel de oude benamingen behouden zyn, maar echter naar de verscheide tyden geheel andere dingen beteekenden, zo heeft hy dit nauwkeurig aangetekent, dat inderdaadt een groot licht geeft in het lezen van de Romeinsche geschiedenissen, en ook voor de liefhebbers der oudheit van veel gebruik is. Zyne grote belezenheit steekt overal door. Hy was daarenboven een groot beminnaar van de Nederlandsche tale en dichtkunde. Hy heeft onder anderen drie toneelstukken uitgegeven, zynde het eene een treurspel, en de twee andere boertige blyspelen, waar van het eene tot opschrift heeft: *Turpe senex miles*, en het andere: *Turpe senilis amor*; anders bekend het eerste onder den naam van *Hopman Ulrich*, en het twede onder dien van *Philibert*, of oud mal. Waren zy, inzonderheit het eerste, kuischer opgestelt, zo zou men mogen zeggen, dat het kunststukken in hun soort waren: want zy bestaan in een kunstige aaneenschakeling van genoegzaam alle de spreekwoorden, die in de Nederlanden, zo grote als kleine, in gebruik zyn, zo dat men zich moet verwonderen hoe hy de zelve heeft kunnen by malkander halen, en in rym zamenvoegen, dat alles wel vloeit, en nergens stoot.

PFAFFERS, in 't Latyn *ad Favarias*, of *Fabarium*, in 't Fransch *Faviere*, is eene vorstelyke abdy van de Benedictyner orde in de Zwitsersche balluage Sargans, op een vruchtbaren berg, niet verre van den Rhyn en de grenzen der Graubunders gelegen. Deze abdy wierdt in de VIII eeuw op aanraden van S. Pirminius door Karel Martel gesticht, en deszelfs abt in den jare 1196 door keizer Henrik tot een ryksvorst verklaart. Dit klooster is den 29 October des jaars 1665 volkomen afgebrand, doch van den jare 1673 tot 1676 weder heerlyk opgebouwt. Omtrent een half uur van daar legt het bekende

PFAFFERSBADT, in 't Latyn *Thermæ Favarienses*, ook *Piperinæ*, het welk ten tyde van keizer Frederik den II door eenen vogelaar ontdekt, in den jare 1630 door den abt van 't voorgemelde klooster met goede bekwaamheden voorzien, en naderhandt noch veel gemakkelyker gemaakt is. De oorspronk van het zelve legt in eene gruwzame diepte en afgrondt in gebroken bergen, en het water wordt door een groot getal van kanalen in het nieuwe badhuis, dat tusschen hoge bergen in eene grote diepte gebouwt is, geleid, en aldaar ten dele om te baden, en ten dele voor een gezondheits drank gebruikt; het zelve is lydelyk warm, en daar by klaar en zeer gezond. Dit badt wordt gedurende de toevloeijing van het water, dat in den herfst gansch verdroogt en altoos met het voorjaar wederkomt, van eene grote menigte van binnen- en buitenlandsche personen bezocht.

PFALTS, een vlek van het keurvorstendom Trier. Het is naby den mondt van de Kylle in de Moezel, eene myl beneden Trier gelegen. *Maty Dict.*

PFALTS, een kasteel van de neder-Palts. Het zelve is op een klein eilandt, dat door den Rhyn gemaakt wordt, tusschen de steden Bacharach en Caub gelegen. Verscheide landbeschryvers geloven, dat dit kasteel den naam gegeven heeft aan de Palts, welke de Duitschers *Pfalts* noemen. *Maty Dict.*

PFEDELBACH. Zie PFADELBACH.

PFEDERSHEIM, eene tamelyke grote, doch slecht gebouwde stadt in de neder Palts, eene myl van Worms, in welkers ringmuur zo wel als daar buiten veel wyn gewonnen wordt. Zy heeft in de jaren 1688 en 1689 veel moeten lyden van de Franschen. By deze plaats, op het veldt naar den kant van Morstat, hebben de boeren in 't jaar 1525 eene grote nederlaag geleden.

PFEFFINGEN, is (1) een sterk slot in 't sticht Bazel, naby de stadt van dien naam gelegen; (2) een vlek in 't hertogdom Wurtenberg, waar van eertyds een adelyk geslacht den naam gedragen heeft, dat in den jare 1519 met Deginhardus, Keur-Saxische Raadt, uitgestorven is. *Bucel. Stemm. P. I. Spangenb. Adelsp. P. II.*

PFEIFFER (AUGUSTUS) was te Lauenburg in neder-Saxen geboren den 27 October des jaars 1640. Na dat hy in de schole zyns vaderlands, en in het gymnasium te Hamburg, den grondt zyner studien gelegt hadt, kwam hy te Wittenberg, alwaar hy de meesterlyke waardigheit, en in den jare 1668 het professorschap in de Oostersche talen verkreeg. In den jare 1671 wierdt hy tot senior naar Medzibor in Silesië, en assessor van het vorstelyk Wurtenberg-Oelsnische Consistorie beroepen. In den jare 1673 wierdt hy pastoor te Stroppen in het zelfde Oelsnische vorstendom, en in den jare 1675 te Meissen by S. Afra, als mede Ephorus van de landschole. In den jare 1681; na dat hy Doctor in de Theologie geworden was, wierdt hy tot aartsdiaken van S. Thomas te Leipzig, tot gewoon professor in de Oostersche talen, en tot buitengewoon professor in de Theologie aldaar verkoren. Eindelyk wierdt hy tot superintendent naar Lubek beroepen, welk ampt hy tot zyn einde toe bekleed heeft, zynde gestorven den 11 January des jaars 1698. Hy heeft eene schone bibliotheek van alderhande boeken, doch inzonderheit van vele Rabynsche, als mede Arabische, Turksche, Persiaansche en Chineesche handschriften, benevens alderlei Joodsche oudheden, enz. nagelaten. De schriften, die hy vervaardigt heeft, zyn vele in getal; daar onder *Sumera, seu libellus Rabbinicus de lusu, cum versione & notis Philolog*; *Commentarius Anti-Rabbinicus in Obadiam*; *Dissert. de Festis Ebræorum*; *Introductio in Orientem*; *Dubia vexata Scripturæ sacræ, sive loca difficiliora V. T.*; *Decas select. Exercitat. Bibl.*; *Critica Sacra*; *Lutherthum vor Luthern*; *Bauer-Glaube aus dem kleinen Catechismo Lutheri*; *Evangelische Erquikstunden*; *Specimen didacticum Hebræum, juxta quod Lingua S. fundamenta X lectionibus horariis deponi possunt*; *Melancholy-vertreiber*; *Magnalia Christi*, Hoogduitsch; *Der Wohlbewehrte Evangelische Augapffel*; *Pansophia Mosaica*; *Evangelische Schatzkammer*; *Theologia s. potius ματαιολογίας Judaica atque Mohammedica s. Turco-Persica principia sublesta & fructus pestilentes*; *Antichiliasmus*; *Klugheit der Gerechten*; *Theologia Medica*; *Apostolische Christen-schule*; *Streitschriften wider D. Spener*; enz. Na zyne doodt wierden gedrukt: *Thesaurus Hermeneuticus*; *Theologia Juridico-Catechetica*; enz. Zyne philologische werken zyn te zamen in II delen in 4. te Utrecht herdrukt. *Pipping. Dec. Theol. n.* 52.

PFERING, een Beyersch marktvlek in 't bisdom Regensburg en het Munchisch landgericht Vohburg, aan den zogenaamden kleinen Donau, over welken alhier eene brug legt, gelegen. Deze plaats zoude zeer oud zyn. *Chur-Bayern p.* 205.

PFINTZING, (MELCHIOR) Raadt van keizer Maximiliaan den I, proost van S. Alban te Ments, en van S. Sebald te Neurenberg, mitsgaders deken van S. Victor by Ments, en kapellaan van koning Karel in Spanje, die naderhandt keizer wierdt. Deze heeft in Duitsche vaarzen naar de wyze van een heldenboek de daden van keizer Maximiliaan den I onder verzierde namen geschreven, en het schynt als of hy het uit de historie, door keizer Maximiliaan den I, dien hy den blanken koning noemde, zelf gedikteert, getrokken heeft. Hy heeft het in den jare 1517 met eene opdragt aan den koning Karel, onder den tytel *Theurdanck*, met grote letters, die men noch heden daarom *Theurdanck* noemt, en met vele figuren in folio laten drukken. Naderhandt heeft men het in den jare 1563 herdrukt. In Sebastiaan Franckens Kronyk is een sleutel tot de verbloemde namen, die daar in gevonden worden. Eenigen hebben het ten onrechte den keizer Maximiliaan zelf toegeschreven, die het echter in andere Duitsche vaarzen zynen sekretaris Trautsauerwein dikteerde, welke Pfintzing daar na gansch veranderde. Vossius stelt het onder de Latynsche historien, misschien om dat Richardus Schrolius het in Latynsche vaarzen overgezet heeft. *Bircken Oesterreich. Ehrensp. l. VI. c.* 20. *p.* 1377. *Spangenb. Adelsp. P. I. p.* 268. *Vossius de Hist. Lat. l. III. c.* 10. *Sandius in Animadv. Zeiler. de Hist. p.* 209. *Placcius de Script. anonym. Morhof von der Teutschen Sprache c.* 7. *Pasch. de Variis Modis moralia tradendi c.* 1. *§.* 29.

PFIRT, of PFYRT, een steedtie, slot en hoofdt van een graafschap van den zelven naam, in 't Latyn *Comitatus Ferranus* of *Pfyretanus*, legt in Sundgau, twee mylen van Bazel, aan 't voorgebergte van *Jura*, de Waterval genoemt. Den eersten graaf, welke dezen naam gevoert heeft, noemt Bucelinus Lodewyk, die in den jare 933 in het treffen met de Hunnen by Merseburg zich wel droeg, en naderhandt in den jare 939 het eerste tournoi te Maagdenburg mede bywoonde. Doch anderen menen dat Theobaldus, de broeder van Otbertus den IV, graaf van Habsburg, de eerste graaf van Pfirt geweest zoude zyn. Het is een ryk graafschap, tot het welke de steden en heerlykheden Altkirch, Tattenriet, Beffort, Rosenfels, Masmunster, Than, Senheim, Landsehr, en byna het gansche Sundgau behoren. De graaf Udalricus heeft het in den jare 1271 aan den bisschop van Bazel voor 1000 marken zilvers verkocht, en ook van hem weder te leen ontfangen. Wanneer in den jare 1324 de laatste graaf Ulrich stierf, is hertog Albert de II van Oostenryk met zyne dochter Johanna getrouwt, en heeft de twede dochter Ursula met 8000 dukaten uitgekocht, waar door hy dit graafschap aan 't huis van Oostenryk gebragt heeft, waar aan het ook gebleven is, tot dat in den jare 1648 het Sundgau door de Westphaalsche vrede aan Vrankryk afgestaan wierdt. Alt-Pfirt is de voorstadt van dit steedtie, en misschien eertyds de rechte stadt geweest. Hohen-Pfirt is de naam van het slot, tegen over het steedtie op een hoge rots gelegen, 't welk graaf Hans Jacob

Jacob Fugger, die in den jare 1575 ſtierf, en dit graafſchap pandswyze van t huis van Ooſtenryk ingehad heeft, ſterk liet beveſtigen, en met muren en graften uit den grondt op omvangen, die echter naderhandt vervallen zyn. Voorts bloeit noch tegenwoordig een ander en vryheerlyk geſlacht van Pfirt of Pfyrt in Rhynlandt. *Bircken Oeſterr. Ehrenſpr. l. I. c. 5. &c. Imhof N. P. Bucel. Stemm. Germ. P. III. p. 61.*

PFLUG, het hoogadelyk geſlacht der heeren van Pflug zegt zich afkomſtig uit Bohemen: want als Zechus deze volkeren omtrent den jare 600 uit Aſië en Croatië in 't landt van Bohemen gebragt hadde, en zyn zoon Crocus zonder mannelyke erven ſtierf, en alzo zyne oudſte princeſſe Libuſſa tot regentinne naliet, doch de Bohemen echter eene mannelyke regering begeerden, beſloot zy eindelyk met Primislaus, een Boheemſchen landjonker, te trouwen, die naar het gebruik van dien tydt zich ſchaamde zynen akker zelf te bearbeiden, en daarom van de afgezanten aan eene yzere tafel, of omgekeerden *ploeg* (*pflug*) eetende gevonden wierdt, en die ook vervolgens de ploegſchaar en ruit die in den geploegden akker geſtoken hadde, en begonnen te groenen, in het wapen overgenomen heeft. De linie van zyn jongſten zoon afdalende voert het zelfde wapen noch tot heden, en plagt zich tot eene geduurzame gedachteniſſe van zulk eene merkwaardige omſtandigheit daarom die van *Pflug* te laten noemen. Waar de voorvaders van het geſlacht zich in den beginne gehouden hebben, vindt men zo eigentlyk niet, behalven dat zy in de laatſte tyden de heerlykheit Rabenſtein in Bohemen, welke daarna aan het hoog-graaflyke geſlacht der Schlicken te Paſſau en Weiskirch geraakte, van gelyken de heerlykheden Tochau en Petſchau, welker heerlykheden Konigswartha, Konigsberg en Sandau, die tegenwoordig de graven van Metternich bezitten, van gelyken de heerlykheit Falckenau, nu den graven van Noſtits toebehorende, en andere aanzienlyke goederen, nevens de twee oude bergſteden Schlakkenwalde en Schonfeld noch in bezit gehad, en onder de landheren der kroon Bohemen in groot aanzien geleeft hebben. Dat zy ook in Beyeren aanzienlyke goederen en waardigheden gehad hebben, blykt uit *Wigulejus Hundius Beyeriſchen Stammbaume*, waar in onder de nationale ridderſchap van hen mede gewaagt wordt. Doch zy hebben zich voornamelyk in Saxen en Meiſſen opgedaan, en inzonderheit de heerlykheit Strehla omtrent den jare 1290 aan hunnen ſtam gebragt, en zich van daar ook in vele andere huizen en liniën verdeelt, als *Pechau*, benevens het ampt *Lobnits*, *Eytra*, *Mauſits*, *Knauthayn*, *Rothen*, *Grosbernsdorf*, *Grosſchocher*, *Stormenthal*, *Zobigker*, *Wiederau*, *Colnbach*, *Poſterſtein*, *Volmarshayn*, *Zabeldits*, *Gersdorf*, *Mertsdorf*, *Canits*, *Lamperswalda*, *Wellerswalda*, *Goldſcha*, *Ampt-Delits*, *Ampt-Croitſch*, *Staucha*, *Kreinits*, benevens *Altbelgern* en *Lorentskirch*, *Cavertitſch*, *Schona*, *Gortzig*, *Pauſnits*, *Togwits*, *Loſnig*, *Frauenhayn*, *Pehla*, *Kotwits*, *Oberottendorf*, *Zſchega*, enz. welke ten dele van het geſlachte weder afgeraakt zyn. Uit de genoemde huizen nu, die ten dele ganſche ampten en heerlykheden uitmaken, zyn ſedert omtrent duizend jaren, of meerder, dewyl de ouden niet zo naaukeurig met namen aangetekent zyn, vele dappere helden, prelaten, ridders, en beroemde kavalliers, die zich niet alleen aan vorſtelyke maar ook aan keizerlyke hoven beroemt gemaakt, en eenigen den vorſtenſtandt verkregen hebben, geſproten, van welke alle hier niet gevoeglyk kan geſproken worden. *Otto Pflug* is de eerſte bezitter van het voorgemelde Pflugſche hoofdſtamhuis in Meiſſen geweeſt, namelyk van het ſlot, de ſtadt en heerlykheit Strehla aan de Elve, welk ſlot voormaals byzondere heeren van zynen naam gehad heeft, doch in den beginne door den keizer Henrik de Vogelaar, benevens de Albrechtsburg te Meiſſen, en het vaſte bergkaſteel Scharffenberg, als een der drie landweeren en Elb-paſſen, tegen de gedurige invallen der Sorben, Bohemen en Polen gebouwt, en naderhandt aan de markgraven te Meiſſen na 't uitſterven van 't geſlacht der Boheemſche heren als een leen vervallen zoude zyn. Inzonderheit is het aan de gemalinne van den markgraaf Guntzel, als eene gebore Boheemſche princeſſe, tot een lyftocht ingeruimt, ook eens aan het voornaam geſlachte der heren en edelen van Salhauſen geſchonken, en vervolgens wederom aan de landheren vervallen, tot dat eindelyk de beide dappere prinſſen, Frederik de dappere en Ditzman het zelve aan Otto Pflug, als hunnen geheimen krygsraadt en principaal-gezant, om zyne menigvuldige verdienſten, erfſelyk en in eigendom ingeruimt hebben, by wiens nakomelingſchap het nu over de 400 jaren tot heden toe beruſt. Ook wordt aangemerkt, dat 'er ter gedachteniſſe van dezen algemenen ſtamvader der heren van de Pflug-Meisniſche linie, altoos in den gemelden tak van de Strehliſche linie een Otto of Otto Henrik gevonden is. *Dam Pflug* wordt in een landvorſtelyk ſchryven aan den here van Reuſſen in den jare 1384 onder de hofraden van den markgraaf Wilhem te Meiſſen mede genoemt. Noch voor hem, omtrent den jare 1331, leefde *Ulrich Pflug* te Rabenſtein, die door den koning Johannes van Lutzelburg om zyne ridderlyke daden zeer verheven, en eindelyk zelfs, dewyl de koning ſteets uitlandig was, tot ſtadhouder van het koninkryk aangeſtelt, in den herenſtandt geplaatſt, en te gelyk met nieuwe wapenen begiftigt wierdt. *Otto Pflug* te Strehla was hofmaarſchalk van Frederik den I, keurvorſt van Saxen, dien hy ook met zynen broeder *Nicolaas Pflug*, als geheime Raadt, in den jare 1413 op het grote Concilie naar Conſtans geleidde. Alzo is deze Otto Pflug, de kleinzoon van den eerſtgemelden Otto, de eerſte geweeſt, die de hoogſte waardigheit aan 't keur-Saxiſche hof voor meer dan 300 jaren bekleedde; dewyl eertyds, en voor dat het keurvorſtendom en aartsmaarſchalkſchap aan den Wittekindſchen ſtam geraakte, de landsvorſtlyke maarſchalken niet zo naau bepaalt wierden, en een anderen rang hadden. *Siegmund Pflug* was ritmeeſter in het Meisniſche en vervolgens keur-Saxiſche leger, dat ten dienſte van den keizer en het ganſche Roomſche Ryk tegen de Huſſiten onderhouden wierdt; en de ſchryvers van den oorlog der Huſſiten getuigen, dat hy in den jare 1421 in den groten ſlag by Brux zich ongemeen dapper gedragen heeft, de vyanden in hunnen wapenburg aangegrepen, in de vlucht geſlagen, en tot de daar op gevolgde heerlyke overwinning niet weinig toegebragt heeft. *Otto Pflug*, wiens verblyf of ſtamhuis niet gemeld wordt, bleef in den jare 1246 met zynen broeder en twee zonen in den groten ſlag der Huſſiten by Auſſig, waar in een groot gedeelte van den adel van Meiſſen en Thuringen, die goedt en bloedt voor de algemene ryks-ruſt waagde, geſneuvelt is. Zo wordt ook noch gemeld van eenen *George Pflug* uit het huis Strehla, insgelyks van *Henrik Pflug* te Zabeltits, van *Nicolaas Pflug* te Knauthain, en van een anderen *Nicolaas*, zonder zyn ſtamhuis te noemen; en van hen wordt getuigt, dat zy, na de bevochte zege in den jare 1450 tegen de genoemde Ryksvyanden en Huſſiten, door Frederik den II, keurvorſt van Saxen, als overſte Ryks-veldheer, om hunne ongemene dapperheit tot ridders geſlagen wierden. Ja de genoemde Nicolaas Pflug te Knauthain, ridder en krygsoverſte van den gemelden keurvorſt, hadt zich in vele gelegenheden tegen de vyanden zo wel gedragen, dat men hem in 't gemeen om zyn onvertzaagden heldenmoedt de Yzere plagt te noemen. Zyn vorſt hieldt hem zo hoog in waarde, dat wanneer hy in den ſchadelyken broederkryg in den jare 1449 door de Boheemſche hulpbenden omringt en gevangen wierdt, hy hem zonder uitſtel voor 4000 daalders liet rantzoeneren. *Siegmund Pflug*, de oudſte zoon van den bovengenoemden dapperen ritmeeſter van den zelfden naam, trok eerſt met Erneſtus keurvorſt van Saxen naar Rome, en vervolgens naar de gewoonte dier tyden in beêvaart naar Jeruſalem, en verkreeg aldaar den gewoonlyken ridderſtandt. *Henrik Pflug* te Zobigker deedt in den jare 1476 met hertog Albrecht van Saxen een reis naar het Beloofde Landt, en wierdt door dien hertog in de kerke van het H. Graf te Jeruſalem, benevens zeventig anderen, tot ridder van de zelve orde geſlagen. Daar na bevonden zich by het openbaar tournoi, in den jare 1486 te Bamberg in Franken gehouden, mede uit de Meisniſche ridderſchap twee *Ottoos* van het geſlacht van Pflug, beide uit het huis van Strehla, welke in alle ridderlyke oeffeningen zich boven anderen uitmuntende betoonden. De jongſte van de zelve wierdt naderhandt hofmeeſter van den keurvorſt Erneſtus van Saxen, en was vervolgens Raadt by des zelfs zoon en opvolger, keurvorſt Frederik den Wyzen, dien hy ook in den jare 1493 naar Paleſtina verſelde, en aldaar andermaal tot ridder geſlagen; doch de andere broeder ter zelver tydt als ampts-hoofdman naar Gotha gezonden wierdt. *Siegmund Pflug*, der beide rechten Doctor, eerſt kanunnik, en vervolgens deken van het Domkapittel te Meiſſen, was een tydt lang Raadt van keurvorſt Frederik den Wyzen; gelyk hy dan inzonderheit in 't keurvorſtelyk teſtament, in den jare 1493 te Torgau gemaakt, uitdrukkelyk onder de Raden als getuige mede genoemt wordt. Hy wierdt echter daar na, wanneer Albrecht de Grootmoedige, hertog van Saxen, als erflyk gouverneur van het ryk, zo vele gewigtige legertochten te doen hadde in Vrieslandt, om zyne geleerdheit en ervarenheit als kancelier naar Dreſden beroepen, tot gevolmachtigde ſtadhouder benoemt, en te gelyk ook het opzicht over den achtergelaten oudſten Prins hertog Georgius toevertrouwt. Hy kweet zich zeer loflyk in deze hoge waardigheden, tot dat hy in den jare 1510 te Augsburg op den Ryksdag ſtierf. Omtrent den zelfden tydt, of ten minſten kort na zyn doodt, deedt zich een ander *Sigismund Pflug* in de letteren op, die het ook zo verre bragt, dat hy by Karel den V en by koning Ferdinand in hoge raadsbediening geraakte. Albinus in *Chron. Miſn.* noemt hem ook een Meisniſchen kanunnik, en ſtelt zyne doodt in den jare 1530. In den jare 1498 trok *Nicolaas Pflug* met hertog Frederik, (den jongſten zoon van den gemelden Albrecht den Grootmoedigen) die door den keizer aangeprezen, en vervolgens door de ordensmeeſters tot groot-Duitſchmeeſter verkoren was, naar Pruiſſen, en wierdt aldaar benevens Hans Truxſes van Born en Nicolaas van Altmanshofen in de orde van de Duitſche ridders aangenomen; waar op zy het Roomſche ryk en de Chriſtelyke kerke tegen de ongelovigen aldaar goede dienſten deden. *Ceſar Pflug*, een getrouw ridder, gelyk Pirnenſis hem noemt, was overſte Raadt van Georgius hertog van Saxen, van wien hy ook het ſlot, de ſtadt en 't ampt Pegau pandswyze in hadde, en daar by Eytra en Mauſitz benevens het ampt Lobenitz erfſelyk bezat. Hy was een verſtandig en deftig heer, waarom hy door den hertog tot de gewigtigſte handelingen en gezantſchappen, ook tot alle Ryksdagen, zamenſpraken en byeenkomſten (op welke hy gemeenlyk in des hertogs plaatſe voorzat) benoemt wierdt. Inzonderheit hadt hy de beſtelling van de byeenkomſt en groote twiſtredenering tuſſchen D. Johannes Eck van Ingolſtadt en den benoemden Theologant van Wittenberg in den jare 1519 te Leipzich gehouden. Eindelyk ſtierf hy te Pegau in den jare 1524, en wierdt te Leipzich in de Paulyner-kerke begraven. Van zynen zoon *Julius Pflug*, laatſte biſſchop te Naumburg, wordt in het volgende artykel afzonderlyk gehandelt. *Otto Pflug* te Strehla, de naneef van den eerſtgemelden Otto van Strehla, wierdt Raadt aan het hof van den keurvorſt Frederik den Wyzen te Wittenberg, en hielp de Lutherſche leer bevorderen, voor welke hy zich onder zyn geſlacht het eerſte verklaart hadde; dewyl Ceſar te Pegau, en de biſſchop Julius te Naumburg, nevens zyne broederen in hun aangeboren Godsdienſt ſtierven, doch alle de overige neven onder den hertog Georgius gezeten waren, en tot des zelfs doodt, by verlies van hunne leven, den Godsdienſt niet veranderen mogten. *Caſpar Pflug*, heer

van Dochau, Petfchau en Schlackenwalda, een Boheemfch baron en baanderheer, hadt zich by de landftanden in zulk eene hoogachting gebragt, dat zy hem in den jare 1547, ten tyde van den bekenden opftandt, zelfs de koninklyke kroon en ryks hoogheit aanboden, welke hy echter niet wilde aannemen, maar begaf zich naar zynen neef te Strehla in Meiffen, verkrygende zich alzo door deze trouwe en grootmoedigheit eene ongemeene verdienfte by het keizerlyke en koninklyke huis van Ooftenryk. *Henrik Pflug*, heer der oude Riefenbergfche bergftadt Schonfeld in Bohemen, die hy gekocht hadde van Henrik Reus, vorft te Plauen en Boheemfche Rykskancelier, voerde in den gemelden Boheemfchen oorlog, als generaal-luitenant over het Beierfche leger, zyne hulpbenden met zo veel dapperheit tegen de misnoegden en der zelver medeftanders aan, dat zy, wanneer zy alreets vluchten wilden, weder aan 't ftaan raakten, het veldt behielden, en de kroon voor den koning Ferdinand hielpen behouden. *Dam Pflug* te Knauthayn was Raadt en afgezant van Ferdinand, koning van Hungarië en Bohemen, waar toe hy door zyne ongemene welfprekendheit en geleerdheit bevordert wierdt, die hem ook aan de hoven van vele hoge potentaten en ryksvorften bemind maakte, en waar door hy eindelyk by den zelven koning, die naderhandt keizer wierdt, den herenftandt, benevens verfcheide aanzienlyke goederen en lenen verkreeg. *Hans Pflug* te Rabenftein woonde met verfcheide andere voorname landsheren, ridders en edelen de grote bergcommiffie by, die in den jare 1524 in Joachimsthal aangeftelt wierdt. Hy wordt mede genoemt onder de acht landsheren, die in den jare 1526 door de gezamentlyke landen en ftanden aangeftelt wierden om een nieuwen koning te verkiezen. Een ander *Hans Pflug*, van het Strehlifche geflachte, was ter zelver tydt by den hertog Georgius in grote gunft, wierdt ook door den zelven, als een der voornaamfte Raden, eenige malen aan 't keurvorftelyke hof naar Wittenberg gezonden, inzonderheit in den jare 1533, benevens Georg Henrik van Schleinits, en D. Georg van Breitenbach, wegens verfcheide gevaarlyke verfchillen van Godsdienft, welke tuffchen de beide vorften ontftaan waren, doch eindelyk omtrent het einde van 't jaar door fcheidsmannen, daar toe verkoren, te Grimme bygelegt wierden. Lutherus maakt gewag van hem in zyne fchriften. *Andreas Pflug* te Knauthayn en Stormenthal was eenen tydt lang by Henrik hertog te Freyberg in raadsbediening, en kreeg mede laft over diergelyke verfchillen tuffchen den keurvorft en den hertog Georgius als aangeftelde fcheidsman te handelen, en de zelve by te leggen, inzonderheit wanneer de hertog Georgius in den jare 1536 op nieuws begon eenige voorname edelen om den Godsdienft hard te vervolgen, en door den keurvorft reprefailles gebruikt wierden: waar by ook de landgraaf Philip van Heffen in eigen perfoon kwam, en nevens de benoemde Raden, die alle in Seckendorfs *Hiftoria Lutheranismi* gemeld worden, alles eindelyk tot een vreedzaam einde bragt. *Andreas Pflug* te Maufits en Lobenitz, de jongfte zoon van Cefar te Pegau, en broeder van den biffchop Julius, wordt mede wegens zyne geleertheit en ervarenheit in ftaatszaken geroemt. *Andreas Pflug* van Sonnenwalda was noch te voren aan 't hof van den keurvorft Johannes den Beftendigen zeer bemind, ook by den hertog Georgius in grote achting; waarom hy van beide gelykerwyze tot fcheidsrechter benoemt wierdt, eerftelyk in den jare 1531, om eenige verfchillen van Godsdienft, daar na in den jare 1533 om verfcheide ontftane verwyderingen, inzonderheit wegens de gemeenfchap der bergwerken en muntregaliën by te leggen. *Baftiaan Pflug*, ampts-hoofdman te Muhlberg, hielp als keurvorftelyke gevolmachtigde in den jare 1538 de bezwaarniffen en misbruiken, in verfcheide grens-ampten en kloofters ontftaan, verbeteren en wegnemen. *Andreas Pflug* te Lobenitz wordt onder de gedeputeerden van de keur-Saxifche Meisnifche ridderfchap mede gevonden, die aan de zyde van den keurvorft Auguftus het Naumburgfche hoofdverdrag, dat met den ouden keurvorft Johan Frederik gemaakt was, ondertekenden. *Otto Pflug* te Stein leefde omtrent den jare 1560, en was werkelyke geheime Raadt by den keurvorft Auguftus. *Otto Pflug* te Strehla deedt omtrent den jare 1580, na een goeden grondt in de ftudien gelegt te hebben, een tocht door Vrankryk en Italië naar Paleftina, doch wierdt by Aleppo in Syrië door eene vurige ziekte weggerukt, en daar na te Strehla met een koftelyk gedenkgraf vereert. Byna ter zelver tydt wierdt ook *Hans Sebaftiaan Pflug* op diergelyk een zeetocht by het eilandt Rhodes over boordt geworpen, en aldus in de zee begraven, waar op de geleerde Fabricius *in Lib. Triftium* een graffchrift maakte, waar uit men ziet dat hy niet ouder dan 23 jaren geworden is. *Dam Pflug* te Pofterftein, uit het huis van Strehla, heeft met grote koften door buitenlandfche reizen gedurende vele jaren veel onderzocht, en zich inzonderheit in Italië, daar toen de hoofdfetel der geleerdheit was, een geruimen tydt opgehouden, waarom men hem naderhandt in Saxen gemeenlyk *de Welfche Pflug* plagt te noemen. Hy leefde ten laatften in ruft in zyn vaderlandt, en hieldt briefwiffeling met geleerden, waar van onder anderen de brieven, die hy aan Georgius Fabricius, en deze aan hem gefchreven heeft, getuigen kunnen. Zyn ouder broeder *Otto Pflug*, toegenaamt de Zwarte, wordt als een kloekmoedig, welervaren en beroemd krygsheldt geprezen. Alle drie de laatftgenoemden hebben den ouden *Baftiaan Pflug* te Strehla tot hunnen vader gehad. *Alexander Pflug* te Colnbach, uit het huis van Strehla, leefde omtrent den jare 1570, en was keur-Paltfifch landhoofdman te Auerbach. Een ander van dezen naam wierdt in den jare 1547 benevens eenige anderen van de voornaamfte edelen door den keurvorft Johan Frederik in de ftadt Meiffen tot gyfelaar verkoren, en naar Wittenberg gezonden, doch kort na den flag van Muhlberg weder ontflagen. Zo men echter de tydrekening en andere omftandigheden wel overweegt, zo fchynt deze en de keur-Paltfche minifter een perfoon geweeft te zyn. *Chriftoffel Pflug* te Maufitz, keurvorftelyke Saxifche hoofdman van het keizerlyke vrye wereldlyke vrouwenftift Quedlinburg, ftierf in den jare 1589, en legt in de Pflugfche erfbegraevenis te Pegau, benevens de broeders van den biffchop Julius. Gryphiander pryft een anderen *Chriftoffel Pflug*, die Oldenburgfche graaflyke Raadt was, wegens zyne treflyke geleerdheit in vele wetenfchappen en oudheden, als een voornaam letterkundige van zynen tydt. *Otto Pflug* te Frauenhein was ten tyde van den keurvorft Chriftiaan den I, en des zelfs navolger, Raadt, ontfanger generaal, ampts-hoofdman te Muhlberg, Dobrilug en Finfterwilda, ook opziender der keurvorftelyke landgoederen Zabeltitz, Tiefenau, Porfchits en Pakifch, en als een treflyk huishouder beroemd. Gelyk dan van dit voornaam geflachte inzonderheit aangemerkt wordt, dat het zich boven anderen ook het huishoudelyk beleidt, waar op de behouding van een huisgezin, ja van een landt en van eenen ftaat aankomt, bevlytigt heeft, waar door het ook in vele eeuwen in rykdommen en goederen geweldig toegenomen en zich verre uitgebreid heeft. *Georgius Pflug* te Eytra heeft in den jare 1602 te Jena geftudeert, en wegens zyn ongemeen verftandt veel lof by de geleerden verdient. *Georgius Pflug* de Oude te Pofterftein en Volmarshayn, een zoon van Alexander, hadt op de univerfiteit te Altorf, en vervolgens drie jaren in Italië geftudeert, en wierdt by zyne wederkomft aan het hof van den adminiftrator van 't keurvorftendom Saxen, hertog Frederik Wilhem, naar Torgau, daar op by den keurvorftelyken jongen prins naar Altenburg, van daar als berg-hoofdman naar Freyberg, en eindelyk als kamer- en berg-Raadt wederom naar Dresden beroepen, alwaar hy ook in den jare 1621 den 25 February zyn leven eindigde, en in de Sophie-kerk begraven wierdt. Hy is in alle wetenfchappen, doch inzonderheit in de Chymie, zeer ervaren geweeft. Zyn broeder, *Georgius Pflug* de jonge, bevondt zich ter zelver tydt als keurvorftelyke hofmaarfchalk en opper-landsbouwmeefter in keurvorftelyken dienft te Dresden, en woonde in den jare 1678 als gevolmachtigde de grote bergcommiffie te Freyberg by. *Otto Pflug* te Saalfeld was omtrent den zelfden tydt vorftelyk Saxifch Raadt te Coburg, en markgraaflyk Brandenburgfch hofmeefter te Culmbach. *Dam Pflug* te Lumperswalda bekleedde in den jare 1618 de overfte-luitenants-plaats in het keur-Saxifch leger; gelyk *Dam Pflug* te Strehla het kapitein-luitenantfchap, en *Innocentius Pflug* aldaar en te Goritz een overfte-luitenantsplaats. *Centurius Pflug* te Gersdorf, krygsoverfte in het keur-Saxifch leger, en amptshoofdman te Troffen, heeft zich door zyn kloekmoedig gedrag en door zyne merkwaardige daden in hoogachting gebragt. *Dam Pflug* was in den jare 1614 ritmeefter onder het keur-Saxifch krygsvolk; *Wolf Siegmund Pflug* te Nebendorf, keur-Saxifch ampts-hoofdman en over-bofchmeefter te Gommern; *Hans Chriftophel Pflug*, vorftelyk Saxifch flots- en lands-hoofdman van 't vorftendom Altenburg; *Bernard Pflug* te Heuchewalda, vorftelyk Saxifch geheime Raadt, hofmaarfchalk, overfte-opziener en affeffor van het hofgericht te Jena. In de jaren 1673 en 1683 ontfing hy aan 't keizerlyke hof, in den naam der vorftelyke broeders te Weymar, Eifenach en Jena, het leen over het Saxen-Altenburgfche aandeel, doch in den jare 1678 hielp hy het verbondsbefluit, met keizerlyke gedeputeerden opgerecht, als gevolmachtigde Raadt en afgezant voltrekken. *Georg Diderik Pflug* te Pofterftein en Volmarshayn, in den beginne vorftelyke Saxen-Gothafche hof- en confiftoriaal Raadt van de vorftelyke regering te Altenburg, naderhandt geheime Raadt, eindelyk ook kancelier te Altenburg, en vice-hofrechter te Jena, was, gelyk zyn broeder Bernard, door zyne geleerdheit beroemd. *Andreas Pflug* was eerft vorftelyk Saxifch hofmeefter te Eifenach, kamer-director te Jena, en ampts-hoofdman te Altftadt. *Diderik Pflug*, een zoon van Chriftophorus den letterkundigen, vorftelyk Saxifch Raadt en hofmeefter, ook vervolgens hofmaarfchalk en opper-voogdy-Raadt te Gotha, was inzonderheit in de fraaie ftudien wel ervaren. *Otto Henrik Pflug* te Strehla was in de philofophifche, hiftorifche en ftaatkundige wetenfchappen, als mede in de rechtsgeleerdheit, zo wel gegrond, dat hy verfcheide malen in opentlyke fchriften en difputen zyne bekwaamheit loffelyk heeft doen blyken; waarom men gehoopt hadde in hem een anderen Julius van zyn geflacht te zien, indien hy niet in den beften bloei van zyne jaren geftorven was. *Innocentius Pflug* te Frauenhayn, overfte en krygs-Raadt te Gotha; *Andreas Henrik Pflug*, overfte en hof-maarfchalk te Meinungen; *Auguftus Pflug*, overfte-luitenant; *Karel Pflug*, overfte-luitenant onder de vorftelyke lyfwacht te Eifenach; *Otto Pflug*, overfte-jagermeefter aldaar; *Andreas Pflug*, vorftelyk Saxen-Gothaafch over-land-jagermeefter, en *Georgius Karel Pflug* te Volmarshayn, vorftelyk Saxen-Gothaafch hofraadt van de regering te Altenburg, moeten mede niet vergeten worden. *Hieronymus Siegmund Pflug*, ridder, te Ober-Ottendorf, Kotwitz en Zfchepa, was kamerheer en hoofdman der trawanten van Johan Georg den II; in welke waardigheit hy zynen meefter in den jare 1658 verfelde naar Frankfort aan den Mayn op den keizerlyken verkiezing- en kroningsdag, en aldaar door den nieuwverkoren keizer Leopoldus benevens 13 andere voorname graven, heren en edelen, volgens gewoonte, na de plechtigheit tot ridder geflagen wierdt. *Hans Siegmund Pflug* te Kraynitz, kamerheer en hoofdman der trawanten van vier verfcheide keurvorften van Saxen en des konings van Polen, ridder van de Johanniter-orde, heeft verfcheide zonen geteelt, welke in voorname hof- en krygs-bedieningen uitgemunt hebben, en ten dele hun leven in dienft van den koning Auguftus verloren. *Ferdinand Auguftus Pflug* was hof-maarfchalk en opperhofrechter te Leipzich onder twee keurvorften van Saxen

Saxen. Auguſtus Ferdinand, graaf van Pflug, te Kottwitz, Trafenau, enz, koninklyk Poolſch en keurvorſtelyk Saxiſch opperhof-maarſchalk, werkelyke geheime Raadt, opper-kamerheer, en eerſte miniſter, ſtiert in den jare 1712. *Æneas Sylv. Conrad. Urſperg. Fabricius. Reinec. Albin. Peckenſtein. Pomar. Sachſiſ. Chron. Arnold. Vit. Mauritii Elect. Saxon. manuſc. Bechler. illuſtr. ſtemm. Ruthen. Hagec. Chron. Boh. Munſter. Cosm. Acta Concil. Conſt. Bojem. in vita Alberti Animoſi. Gryphiander in comm. de Weichbild. Sax. & Colots. Ruland. Adam. in vita Eliæ Putzſchii.*

PFLUG, (JULIUS) laatſte biſſchop van Naumburg, was een zoon van Ceſar Pflug te Eytra, voornaamſte Raadt van Georgius hertog van Saxen. Door zyne grote geleerdheit en ſtaatkunde bragt hy zich zelf tot hogen ſtaat, wierdt domheer te Ments, en Naumburg, en domdeken te Meiſſen, als mede keizerlyke geheime Raadt, en wierdt ook in de gewigtigſte zaken van het ryk en van den Godsdienſt gebruikt, gelyk hy dan ook tweemaal in hoge vergaderingen directeur is geweeſt. In den jare 1541 wierdt hy door den keizer op de zamenſpraak te Regensburg gezonden, en in 't zelfde jaar door het Kapittel te Naumburg tot biſſchop verkoren, doch door den keurvorſt van Saxen verworpen, en Nicolaas Ambsdorfius in zyne plaats verkoren. Julius nam hier op zyne toevlucht wederom aan het keizerlyke hof; doch wanneer de keurvorſt in den jare 1547 by Muhlberg gevangen raakte, wierdt hy terſtondt met groot gezag in 't gemelde bisdom ingevoert, en Ambsdorfius verdreven. In het volgende jaar hielp hy op den ryksdag het bekende *Interim* opſtellen. In den jare 1557 verdedigde hy de R. Katholyke lere op de zamenſpraak te Worms. Hy ſtierf in den jare 1564, in het 61 jaar zyns ouderdoms. Na zyn doodt zyn brieven van hem uitgekomen, waar uit men zien kan, dat hy inzonderheit op het laatſte van herten een goed Lutheraan geweeſt is, gelyk hy dan ook geen menſche door gewetensdwang in zyn bisdom bezwaart heeft. Dat 'er eene hervorming in de kerke nodig was heeft hy gaarne toegeſtaan; doch hy konde het over zyn hert niet brengen om zich aan de zyde van Luther te begeven, miſſchien om dat de ſchone kanunnikſchappen hem te rug hielden. In 't kort, hy was een geacht Theologant, en een ſcherpzinnig ſtaatkundige, die benevens Godt in den hemel ook te gelyk den keizer en den paus op aarde gaarne te vriendt wilde hebben. Zyn teſtament, grafſchrift, en de lyſt van zyne gedrukte Theologiſche ſchriften zyn in de zogenoemde *Unſchuldige Nachrichten van 't jaar* 1707, *p.* 421, te zien. *Hiſt. Lutheraniſmi.*

PFOCHENIUS (SEBASTIAAN) gaf in den jare 1629 een boek uit over den ſtyl van het N. Teſtament, waar in hy onderneemt te beweeren, dat 'er gene Hebreeuwſche ſpreekwyzen zyn in het N. Teſtament. Thomas Gataker, een Engelſchman, wederleide hem in den jare 1648, in een boek in 4. *Konig Biblioth.*

PFORTEN, eene kleine ſtadt met een ſlot in de neder-Lauſnits, aan een klein meir, tuſſchen Guben en Sorau gelegen, en den graven van Promnits toebehorende. *Groſſers Lauſn. Merkw.*

PFORTSHEIM, in 't Latyn *Phorcæ*, of *Phorcenum*, eene markgraaflyke Baden-Durlachſche ſtadt in neder-Baden, aan de grenzen van Creichow, daar de Ents en Nagolt doorlopen, in welke niet verre van daar de Wirm valt. Zy behoorde eertyds den Paltsgraven, en heeft een oud ſlot. Zy is inzonderheit bekend om dat zy de geboorteplaats van den beroemden Johan Reuchlin of *Capnio* geweeſt is, welke voorgeeft, dat zy van de *Phorci*, een verdreven Trojaanſch volk, gebouwt is geweeſt. In den jare 1688 is zy van de Franſchen meeſtendeels in de aſche gelegt, doch ſedert tamelyk weder opgebouwt. *Reuchlin. de Verbo mirifico l. I. p.* 3. 4. *Zeiler. Topogr. Suev. Majus in vita Reuchlini.*

PFREIMBDT, in 't Latyn *Peremba*, de hooftdſtadt en eene voogdy in het landgraafſchap Leuchtenberg in de opper Palts, alwaar de rivieren Pfreimbdt en Nabe zich vereenigen. Deze plaats legt 2 mylen van Weide, en 10 mylen van Regensburg, en heeft een ſlot, waar op de landgraven eertyds hun verblyf hielden. Zy is door den keizer Joſephus met het landgraafſchap aan den vorſt van Lamberg geſchonken, doch na de Badenſche vrede wederom aan Beyeren afgeſtaan. *Tromsd. Luca Furſtenſaal P. IV.*

PFULLENDORF, eene rykſtadt in Hegow, in Zwaben, aan de rivier Cell, in een vruchtbaren oordt gelegen. Birkheimerus en Bertius houden dezelve voor het *Pragodurum* van Ptolemæus. Eertyds heeft zy hare eige graven gehad, welker verblyf was ter plaatſe daar tegenwoordig het gerecht is. In den jare 1132 was een der zelve, Lodewyk genoemt, abt te Reichenau. De laatſte van de zelve was Rudolph, welke in den jare 1180 het graafſchap overgaf aan keizer Frederik den I. Zyne dochter Itha was wel getrouwt met Adelbert den III, graaf van Habsburg, doch deze wierdt door den keizer te vrede geſtelt. De R. Katholyken hebben hier de openbare oefening van den Godsdienſt. Zie de verbinteniſſen, welke de plaats met andere Zwabiſche ſteden en ſtanden gehad heeft, by *Datt de Pace Publ*, en *Knipſch. de J. C. p.* 820. *Merian. Zeiler. Limn. J. P. T. II. IV. c.* 7. *Cruſ. Annal. P. II. p.* 303.

PFULLINGEN, eene plaats in 't hertogdom Wurtenberg, een uur van Reutlingen, en drie van Tubingen, heeft ſtads gerechtigheden, en een vorſtelyk ſlot, een nonnenklooſter van S. Damianus en Clara, dat eertyds beroemd was, en door Machteld en Irmel Remp van Pfullingen in den jare 1250 geſticht wierdt. Het graaflyk geſlacht van dezen naam, waar uit de beroemde biſſchop S. Wolfgang van Regensburg in de X eeuw geſproten was, zou ook, als Spangenberg ſchryft, *van Achalm* genoemt zyn geweeſt, en omtrent den jare 1300 met Albrecht, dien de graaf van Wurtenberg met kryg overviel, uitgeſtorven zyn. Cruſius daar tegen meldt, dat Caſpar Remp van Pfullingen, de laatſte van zyn geſlacht, eerſt in den jare 1498, volgens zynen grafſteen, die in de kerk van het zelve klooſter gevonden wordt, geſtorven is. *Bucel. G. S. P. I. Spangenb. Adel-Spiegel l. X. c.* 15. *Cruſii Annal. Suev. P. III. l. I. p.* 24. *Tromsd.*

PFYN, in 't Latyn *ad Fines*, is een vlek en ſlot in 't Zwitſerſche landgraafſchap Thurgow, aan de Thur gelegen, alwaar het Canton Zurich het ondergerecht en een hoog-bailluw heeft. Het heeft dezen naam bekomen, om dat het voor dezen aan de grenzen der Sequaniſche en Rethiſche provincien gelegen was, en tot een grensveſting der Romeinen gedient heeft. Caſpar Wambold van Umſtadt heeft het in den jare 1614 aan het Canton Zurich verkocht. *Wagner Mercur. Helvet. Bluntſchii Merkw. der ſtadt Zurch.*

PHADASSUR, of PEDAZUR was de vader van Gamaliël, die het hoofdt was van den ſtamme Manaſſe, wanneer de Iſraëliten uit Egypte trokken. Hy deedt de geſchenken aan den tabernakel in den naam van zynen ſtam. *Num. I.* 10. *II.* 20. *VII.* 54. 59. *X.* 23.

PHÆNIAS, of PHOENIAS, een Peripatetiſch philoſooph en leerling van Ariſtoteles, leefde in het 440 jaar van Rome. Hy hadt eene hiſtorie der dwingelanden en verſcheide andere werken geſchreven, die door Diogenes Laërtius, Athenæus, Plutarchus, Suidas, en anderen bygebragt worden.

PHÆNNO, van Epirus, wordt door eenigen geſtelt in den rang der dichters, die voor Homerus geweeſt zyn; doch zo zy de zelfde is met Phænnis, dochter van den koning der Charmianen, waar van Pauſanias gewag maakt, zo is zy verſcheide eeuwen na dezen dichter geweeſt. Zoſimus, Pauſanias en Tzetzes maken gewag van een orakel van Phænnis. *Du Pin Biblioth. Univerſ. des Hiſt. Prof.*

PHÆNO, eertyds eene ſtadt van Idumea, daar na een vlek in de woeſtyne tuſſchen de ſtadt Petra en Zoara, volgens het getuigenis van Euſebius op het woordt *Phinon*. Men meent dat het dat Phunon is, 't geen *Num. XXXIII.* 42. 43. vermeldt wordt, waar uit de legerplaatſen der Iſraëliten in de woeſtyne eenigzins zouden kunnen opgeheldert worden. Daar waren ter dezer plaatſe groeven van eenig metaal, van welke Athanaſius aldus ſpreekt in zynen brief aan die genen, die een eenzaam leven leiden: „ Zy „ hebben hem naar eene metaalgroeve laten zenden, en wel in „ die gene, die *Phæno* genoemt wordt, in de welke een misda„ dige maar weinige dagen leven kan." Dedan was, volgens Euſebius, vier mylen Noordwaards van deze metaalgroeve afgelegen. Uit de ondertekeningen der oude kerkvergaderingen ziet men, dat hier een biſſchoplyke ſtoel is geweeſt. *Reland. Paleſt.*

PHAETON, of FAETON, een vorſt der Liguriërs, en een uitnemend ſterrekundige, maakte inzonderheit zyn werk om den loop van de zonne na te ſpeuren. In zynen tydt wierdt Italië met eene buitengemene hette bezocht, zo dat het aardryk vele jaren lang dor en onvruchtbaar was, welk toeval Ovidius gelegenheit heeft gegeven tot die beruchte fabel, welke in het twede boek van zyne Gedaant-wiſſelingen gevonden wordt. Torniel, Salianus, Spondanus, en meer anderen, de tydrekening van Euſebius volgende, zeggen, dat dit gebeurde in den jare des wereldς 2530. *Euſeb. in Chron. Ovid. Metam. l. II. Fab.* 1.

PHAETUSA hadt, naar de verziering der dichters, de Zon, of Apollo, tot vader, en de nymphe Neæra tot moeder. Hare zuſters waren Lampetia, en Paſiphaë, of Phœbe, welke te zamen met haar *Heliades*, of *Phaëtontiades* genaamt wierden. Toen haar broeder Phaëton vermetelyk hadt ondernomen den zonnewagen te mennen, en daar by zyn leven inſchoot, beweenden zyne zuſters dit ongeval op den oever van de rivier den Po zo bitterlyk, dat de goden haar eindelyk uit medelyden in populierbomen veranderden. *Ovid. Metam. l. II. Fab.* 2, 3. *Natal. Comes l. VI, c.* 5. *Fab.* 3.

PHAINUS, een oud beroemd ſterrekundige, geboortig van Elis, in Griekenlandt, was de eerſte, die den tydt van den zonneſtandt, of van den langſten dag en van de langſte nacht ontdekte, op den top van den berg Lycabete, of Sycabete, naby Athene, alwaar hy ook den loop der ſterren waarnam. Meton, een ander vermaard ſterrekundige, was zyn leerling. *Theophraſt. lib. de Significat. tempeſt.*

PHALANTUS, of PALANTUS, van Lacedemonië, was een zoon van Aracus, of Aratus, die in het beleg voor Meſſene, eene ſtadt van Peloponnéſus, zynde, en ziende dat het Lacedemoniſche leger, het welk gezworen hadde Meſſene in te nemen, of voor die ſtadt te ſneuvelen, ongemeen verminderde, en dat ondertuſſchen de vrouwen van Lacedemonië gene kinderen meer geboren wierden, den raadt gaf, dat de jongelingen, die na dezen eedt in 't leger gekomen waren, naar Sparte zouden keren, en dat het hen geoorlooft zoude zyn te leggen by de vrouwen van de genen, die in het leger gebleven waren. Deze raadt wierdt gevolgt, en de kinderen die daar door geboren wierden kregen den naam van Parthenianen. Naderhandt in de XIX Olympiade geleidde dezelfde Phalantus hen in Italië, alwaar zy zich meeſter maakten van Tarente. *Pauſan. in Meſſen. Juſtin. l. XIII. Euſeb. in Chron.*

PHALANX, een Atheniënzer, leerde de krygskunſt van de godinne Pallas ter zelver tydt wanneer zyne zuſter Arachne van haar het naaien en weven leerde. Doch wanneer hy met zyne zuſter een bloedſchande begaan hadde, wierdt Pallas daar door zo verbittert, dat zy hen beide in adders of ſlangen veranderde, en tot noch groter ſtraffe geboodt, dat de jonge adders zich door hare moeders ingewanden zouden moeten heen vreten.

PHA-

PHALANX, was zekere flagorde van een batallion, of bende voetvolk by de ouden, zynde, naar het getuigenisse van Titus Livius, door de Macedoniërs uitgevonden. Het voetvolk ftondt naar deze orde zeer digt in een gedrongen, voet aan voet, fchildt aan fchildt, en man aan man fluitende, met gekruifte pieken, zo dat het byna onmogelyk was deze benden te breken. Dezelve beftonden uit 2000 en meerder, ja tot 16000 mannen toe. Zomtyds ftelden zy deze Phalanx zo, dat dezelve achter breed, doch naar voren allengs fpits toeliep; en zomtyds ftelden zy die ook in 't vierkant. Men wil dat Philippus de zoon van Amyntas deze flagorde zoude uitgevonden hebben. Zy wordt ook aan Alexander en zynen vader Philippus toegefchreven. De Romeinen hadden mede diergelyke ordening van 't voetvolk, waar in hunne grootfte macht beftont, doch zy waren daar in van de eerften onderfcheiden, dat hunne benden zo fterk niet waren, en eenigzins anders geftelt wierden. *Meurfius Mifc. Lacon. II. 2. Spanhemius ad Julian. Orat. I. p.* 231. *Danet p.* 660. *Pitifcus.*

PHALARICA was by de Romeinen een pyl, die zy in het belegeren der fteden op de volgende wyze gebruikten. Dezelve was omtrent anderhalf ellen lang, doch in het midden liep dezelve niet evenredig toe, maar hadde een regten buik, waar in men zwavel, pek en andere brandende ftoffen leide, dezelve aanftak, en aldus den pyl door zeker werktuig op de vyandlyke torens en huizen fchoot, waar door dezelve in brandt geftoken wierden. Deze naam kwam van *Phala*, betekenende een toren in de hoogte gebouwt, op welken men dit werktuig hadde ftaan. *Livius XXI.* 8. *Stewechius ad Veget. IV.* 18. *Dempfterus ad Rofinum X.* 10. *Pitifcus. Lipfius Poliorc. V.* 5.

PHALARIS, een tyran van Agrigente, of Gergenti, in Sicilië, maakte zich meefter van die ftadt in het twede jaar der LII, of, zo anderen willen, van de XXX Olympiade, en behieldt de zelve zestien jaren lang. Hy was ongemeen wreed. Men heeft noch eenige brieven, welke Abaris aan dezen tyran gefchreven heeft, met deszelfs antwoordt. Lilio Giraldi is van gedachten, dat dezelve door Lucianus uitgevonden zyn. Onder vele middelen van pyniging, welke hy uitvinden en maken deedt, was ook een ftier van metaal. Wanneer men vuur daar onder maakte, fchreeuwde de geen, die daar in geworpen was, als een ftier. Wanneer de kunftenaar Perillus, die denzelven gemaakt hadde, eene grote beloning voor zyne uitvinding begeerde, wierdt hy tot een proef de eerfte daar in gezet. Eindelyk konde het volk zyne wreedheit niet langer verdragen, maar maakte eenen opftandt, greep hem by den kop, en zette hem zelf in dezen zynen ftier, waar in hy levende verbranden moeft. *Lucian. Dialog. III. de Poët. Eufeb. in Chron. Juftin.*

PHALEG, of PELEG, een zoon van Heber, wierdt geboren in 't 1757 jaar der wereldt, 2243 jaren voor Chriftus, en 2247 jaren voor de gemene tydrekening. De Schriftuur zegt, dat zyn vader hem *Phaleg* of *Peleg* noemde, dat *verdeeling* betekent, om dat men in zynen tydt de aarde begonde te verdeelen; 't zy dat Noach begonnen heeft de aarde te verdelen onder zyne naneven eenige jaren voor het bouwen van Babel, 't zy dat Phaleg ter wereldt gekomen zy in het jaar der onderneming van Babel zelf, en van de verwarring der fpraken; 't zy dat Heber door een prophetifchen geeft aan zynen zoon den naam van Phaleg gegeven heeft eenige jaren voor den opbouw van den toren te Babel. Het gene de uitleggers hier verlegen maakt, is: I. Dat Phaleg maar hondert jaren na den zundvloedt geboren is. Want het fchynt dat het getal der menfchen toen niet groot genoeg geweeft kan zyn tot eene onderneming als die van Babel. II. Joktan of Jektan, de broeder van Phaleg, hadde alreets dertien zonen ten tyde van de verftrooijing, welke gefchiedde na de verwarring van Babel. Phaleg in het 34 jaar des ouderdoms van Heber geboren zynde, is het onmogelyk dat zyn broeder Joktan ten tyde der geboorte van Phaleg zo vele kinderen gehad kan hebben. Het fchynt dan dat hy niet ten tyde der verftrooijing geboren is. Men zoude daar op kunnen antwoorden, dat Mozes de namen der dertien zonen van Joktan *Gen. X.* 26. vooraf genoemt heeft, hoewel zy eerft geboren wierden een langen tydt na de verwarring van Babel, en dat het noodzakelyk was, dewyl zy een groot landt befloegen, hen te doen kennen en hen te noemen onder de andere nakomelingen van Noach, die de landfchappen van het Ooften onder hen verdeelden. Wat 'er van zy, Phaleg, dertig jaren oud zynde, kreeg zynen zoon Rehu, en ftierf, twee hondert en negen en dertig jaren oud zynde. *Gen. X.* 25. 26. 27. 28. *XI.* 16. 17. 18. *Uffer. ad an. M.* 1757.

PHALERA, eene oude haven van Athene, tegenwoordig *Porto-Leone*, daar een altaar was *voor de onbekende goden*. Eenigen hebben gemeent, dat het deze altaar was, waar van Paulus fprak in zyne reden aan de rechters van den Areopagus, daar hy zegt, dat hy eenen altaar in Athene gevonden hadde, op welken gefchreven was: *Den onbekenden Godt.* Zy geven voor dat de Apoftel in het enkelvoudig getal gefproken heeft van eenen altaar aan verfcheide goden toegewyd, te weten aan de vremde goden van Afië, van Europa en van Africa. Het is zeker dat Paufanias, Philoftratus en Suidas van eenen tempel van Athene fpreken, waar in een altaar was met dit opfchrift in 't meervoudig getal, *voor de onbekende Goden*; maar het is onzeker, dat het deze altaar is, waar van Paulus fpreekt, en het kan zyn dat 'er een ander geweeft zy, *den onbekenden Godt* toegewyd, in het eenvoudig getal, als in de hiftorie van de Handelingen der Apoftelen *k. XVII.* 23. onbetwiftelyk blykt.

PHALERÆ was eigentlyk een riem, die met goude knoppen verfiert was, en niet ongelyk in 't aanzien aan de tomen der paarden. Men plagt diergelyke aan de foldaten, die zich in den oorlog wel gedragen hadden, tot eene beloning te geven. Zy waren ook met eene pluim opgefiert, waar uit vermoed wordt dat zy dezelve boven op den helm gezet hebben. Diergelyke beloningen wierden ook gegeven aan de lopers, die in de wedlopen zich fnel betoonden. *Schefferus de Torquibus c.* 4. *&* 11. *Lipfius de milit. Rom. V.* 17. *Nicolai de Triumpho c.* 10 § 5. *Pitifcus. Schwarzius de infignibus ordinis equeftris vet. Rom. exerc.* 1. § 19.

PHALLOPHORI, van Φαλλὸς, dat een hout was, waar aan men een mannelyk lidt gehangen hadde, en Φέρω, *ik drage*. Aldus wierden zekere Bacchus-priefters genoemt, welke in de proceffien, die ter eere van dezen godt gehouden wierden, diergelyke zaken aanhingen, en daar mede door de ganfche ftadt trokken. Melampus zoude dit gebruik uit Egypten naar Griekenlandt gebragt hebben; doch men hadde daar in plaatfe van een lidt een gehelen menfche. *Caftellanus de Feftis Græcorum in Dionyf.*

PHALTI, PHALTIEL, of PALTI, een zoon van Laïs, trouwde met Michal, of Michol, de dochter van Saul, die met David getrouwt was; want Saul haar David afgenomen hebbende, gaf haar aan Phalti. Eenige uitleggers menen, dat Phalti Michol niet aanraakte gedurende al den tydt, dien zy in zyn huis woonde, uit vreze van de doodftraffe, welke tegen de overfpeelders uitgefproken was, om dat Michol niet volgens de Wet van David gefcheiden was. Maar deze redenen zyn niet waarfchynlyk. Saul merkte David aan als een weêrfpanneling en balling, wiens goederen en vrouwen hem toebehoorden, waar mede hy doen konde wat hy wilde. Hy zoude Michol aan Phalti niet gegeven hebben, en deze zoude haar niet genomen hebben, zo hy niet gedacht hadde met haar te mogen doen als met zyne vrouwe. *I Sam. XXV.* 44. *II Sam. III.* 15. *Levit. XX.* 10. *Author Tradit. Hebr. in lib. Regum, & alii quidam.*

PHANASUS, PHANIAS, of PHANNIAS, een zoon van Samuel, was de laatfte hogepriefter der Joden. Hy was van het vlek Aphtafie. Hy volgde op Matthias, den zoon van Theophilus. Hy dacht niets minder dan tot deze waardigheit verheven te zullen worden. De oproerigen, zich meefter gemaakt hebbende van den tempel, matigden zich ook de macht aan om de hogepriefters af en aan te ftellen. Zy zetten dan Matthias af, en voorgevende dat men eertyds het hogepriefterfchap door het lot gegeven hadde, wierpen zy het lot over het priefterlyk geflacht van Eniakim, en het lot viel op Phanias, dien zy vervolgens uit zyne bezigheden op het landt namen, om deze hoge waardigheit te doen bekleden. Hy was zo boerfch en onwetende, dat hy zelfs niet wift wat het priefterfchap was. Hy was afkomftig van het geflachte van Jojarib. Hy zag de verwoefting van de ftadt en van den tempel in het vierde jaar van zyn hogepriefterfchap. *Jozephus Oorl. IV.* 3. *Oudh. XX.* 8.

PHANOE, een eilandt in de Noordzee, aan de Jutlandfche en Sleeswykfche grenzen, behoort aan Jutlandt, en zoude eertyds met het nabygelegen eilandt Manoe te zamengevoegt zyn geweeft. *Danckwerth Befchr. v. Slesw. und Holft. P. II. c.* 3. *p.* 76.

PHANTASIA, van Memphis. Ptolomeus Hepheftion maakt gewag van eene vrouwe van dien naam: zy was eene dochter van Nicarchas, die voor Homerus van den Trojaanfchen oorlog gefchreven hadde, en van de reizen van Ulyffes, en zyne boeken te Memphis gelaten hadde, daar Homerus dezelve vondt, deedt affchryven, en in eene goede fchikking ftellen, zo men het getuigenis van Ptolomeus Hepheftion gelooft, door Photius bygebragt *Cod.* 190. en dat van Euftathius in zyne voorreden over Homerus. Maar dit is een verdichtfel, dat geen fchyn van waarheit heeft. Men heeft het naamwoordt van *Phantafia*, of *verbeelding*, voor een eigen naam genomen. *Du Pin Biblioth. des Hiftor. Prof.*

PHANUEL. Zie PENUEL.

PHANUEL, een man van den ftamme Afer, en vader van de propheteffe Anna, die zich in den tempel bevondt, wanneer de Heilandt door zyne ouders den Here voorgeftelt wierdt. *Luc. II.* 36. 37. 38.

PHAON, van Mitylene, in het eilandt van Lesbos, was een fchoon man, die zich by uitnemendheit deedt beminnen van de fexe. Sappho verliefde op hem gelyk vele anderen, en zy vondt hem zo afkeerig, dat zy daar door wanhopig wierdt. De dichters, gewoon in alle gelegenheden hunne toevlucht te nemen tot wonderwerken, hebben voorgegeven dat deze vermogende fchoonheit op het herte der vrouwen aan Phaon gegeven was door de godinne Venus, tot beloning van den dienft, dien zy van hem ontfangen hadde, wanneer hy meefter van een fchip was. Hy nam haar op eenen tydt in zyn vaartuig, zonder te onderzoeken wie zy was, en bragt haar met alle vaardigheit daar zy wezen wilde. Hy eifchte niets voor zyne moeite: maar hy wierdt echter wel beloont. Venus fchonk hem een vat of doze van albafter, vervult met eene zalve, waar mede hy zich niet zo haaft beftreken of gewreven hadde, of hy wierdt de fchoonfte van alle mannen. Hy deedt alle de vrouwen van Mitylene blaken. Zyne jonkheit en alles wat dezelve verfelt kwam weder, om hem beminnelyk te maken. Hy maakte een misbruik hier van, en zulks koftte hem eindelyk het leven, want men doodde hem, op overfpel bevonden zynde. Eenigen, die byna niets aan de natuur toefchryven, hebben gelooft, dat een zeker kruidt oorzaak was van de liefde, welke Sappho voor hem ontfing. *Ælian. Var. Hift. l. XII. Palephatus de Fabul. Lucian. Dialog. Mort. Bayle Dict. Crit.*

PHARAMUND, of PHARAMOND, een koning der Franken omtrent het jaar 418, of, gelyk anderen willen, 420. Zommige fchryvers twyfelen of Pharamond een eigen, of flechts een bynaam is geweeft, ziende op hem als den ftamvader der Fran-

Franſche natie, dewyl dit woordt in het Nederduitſch zo veel betekent als *mondt van het geſlacht*. Anderen willen, dat zyn naam geweeſt is *Waramond*, dat een *oprecht man* betekent. Hoe het zy, het is evenwel waarſchynlyk, dat 'er een Pharamund is geweeſt, om dat de meeſte handſchriften van de Kronyk van Proſper, en de naamloze ſchryver van de verrechtingen der Franken, welke laatſte in 't begin van de VIII eeuwe heeft geleeft, van hem gewag maken. Maar het geen van zyne daden, en onder anderen van het inſtellen der Saliſche wet, enz. verhaalt wordt, moet wegens de ſtilzwygendheit der oude ſchryvers voor verdicht gehouden worden. Hy ſtierf in 't jaar 427, of 428, na acht of negen jaren geregeert te hebben. Ado van Vienne, Rericon, Ivo van Chartres, en de onbekende ſchryver van het Leven van Karel den Groten houden hem voor een zoon van Marcomir. Anderen geven hem twee vrouwen, Imbergida, dochter van Baſogaſt, een der vier oude wetgevers, en Argota, dochter van den koning der Cimbren. Doch alle deze verhalen zyn verdacht: want men kan noch van zyne vrouwen en kinderen, noch van de plaatſe zyner begraving iets met zekerheit zeggen. *Du Cheſne T. I. Auctor. Hiſt. Franc. Adrian. Val. Geſt. veter. Franc. Mezeray Hiſt. de France. P. Daniel Hiſt. de France Pref. Hiſt. p.* 2.

PHARAO, een gemene naam der koningen van Egypten. Jozephus, *Oudh. VIII*, 2, zegt, dat alle de koningen van Egypten, ſedert Minæus, den ſtichter van Memphis, die verſcheide eeuwen voor Abraham leefde, altoos den naam van Pharao gedragen hebben, tot op den tydt van Salomon, gedurende meer dan drie duizend en drie honderd jaren. Hy voegt 'er by, dat de naam van Pharao in het Egyptiſch *de koning* betekent, en dat die prinſſen dezen naam niet aannamen voor dat zy den troon beklommen, latende dan den naam, dien zy te voren droegen, varen. Daar van daan komt het, zegt Jozephus noch, dat Herodotus, die zegt dat 'er drie hondert dertig koningen op Minæus gevolgt zyn, genen van de zelve noemt, om dat zy alle den naam van Pharao droegen: maar om dat deze naam niet overging op de vrouwen, noemt hy eene Egyptiſche koninginne Nicaule, die op hen volgde. Eindelyk, beſluit Jozephus, ik vindt in de gedenkſchriften van onze natie niet, dat na den tydt van Salomon eenig koning van Egypte Pharao genoemt is. Men vindt weinig naauwkeurigheit in deze plaats van Jozephus. Het is waar dat Herodotus zegt, dat Menes of Minæus de eerſte koning van Egypte is, en de ſtichter van Memphis; dat 'er drie honderd dertig koningen geweeſt zyn, die na hem in Egypte geregeert hebben; dat na hen eene koninginne gekomen is, Nitocris genoemt, en niet Nicaule, gelyk Jozephus haar noemt: maar het is niet waar, dat deze koningen geen anderen naam gehad zouden hebben dan dien van Pharao. Herodotus zegt uitdrukkelyk, dat men in de boeken der Egyptiſche prieſters de namen en de lyſt las van drie hondert dertig koningen; dat 'er onder dit getal van drie hondert dertig achttien Ethiopiërs waren, en eene vremde vrouwe, Nitocris genoemt, en dat alle de anderen Egyptenaars waren. Deze prinſſen hadden dan ieder hun eigen naam aangetekent in de lyſt der Egyptiſche koningen. Men ziet ook in de ſtukken van Manethon, dat ieder koning van Egypte zyn byzonderen naam hadde, en men vindt den naam van Pharao niet dan in de H. Schriftuur. Het gene Jozephus daar by voegt, dat de koninginne Nicaule of Nitocris, die hy voorgeeft de zelve te zyn met de koninginne van Scheba of Saba, waar van in de Schriftuur geſproken wordt, is volkomen fabelachtig; en dat hy zegt, dat na den tydt van Salomon de koningen van Egypte den naam van Pharao niet meer gedragen hebben, kan niet verdedigt worden, dewyl men dezen naam in de Schriftuur noch gegeven vindt aan koningen van Egypte, die lang na Salomon geleeft hebben. Het is waarſchynlyk, dat de Egyptenaars aan hunne koningen den naam van Pharao gegeven hebben gedurende al den tydt, dat de Egyptiſche taal gemeen is geweeſt, en zo lang als 'er prinſſen van hunne natie regeerden. Maar na dat Alexander de Grote Egypte overwonnen, en de Grieken met hunne heerſchappy ook hunne taal aldaar ingevoert hadden, heeft men den naam van Pharao daar niet meer gekent. Bochart gelooft dat Pharao eigentlyk *de krokodil* betekent, en dat daarom Ezechiel daar op gezinſpeelt heeft *k. XXIX.* 3, wanneer hy in Gods naam zegt: *Ziet ik wil aan u, o Pharao, koning van Egypte; dien groten zeedraak, die in de midden zyner rivieren legt: die daar zegt, myne riviere is myne, en ik heb die voor my gemaakt.* Le Clercq toont aan, dat de naam Pharao komt van het Arabiſch *Pharah*, het welk betekent *boven anderen verheven zyn*. De abt Renaudot zegt, dat Pharao het zelfde is met het Egyptiſch *Pouro*, dat *koning* betekent. Kircherus leidt Pharao af van het wortelwoordt *Pharah*, dat zomtyds *bevryden* betekent; en hy wil dat Pharao betekent de geen, die vry is, en boven de wetten. Men zoude hier een lyſt kunnen geven van de Pharaoos, indien men iets zekers hadde wegens hun beginſel en hunne erfvolgingen. Manethon, uit wien Euſebius en Julius Africanus genomen hebben het gene zy 'er van zeggen, is verſchillende van de oude Egyptiſche Kronyk, welke de monnik Syncellus aanhaalt; en de eén en de ander geven zulk eene grote oudheit aan de regerende Egyptiſche ſtammen, dat de Chronologiſten genoodzaakt zyn de zelve in 't geheel of ten dele te laten varen. Men zal dan gene lyſt van alle de Pharaoos geven, om dat men de zelve niet zeker genoeg oordeelt. Men kan daar over nazien de Kronyk van Euſebius, door Scaliger uitgegeven, de Kronyk van Georgius Syncellus, en het werk van den ridder Marsham, genoemt: *Canon Chronicus Ægyptiacus, &c.* Men zal echter in 't kort aanmerken, dat 'er van tien Pharaoos in de H. Schrift geſproken wordt. De eerſte Pharao was ten tyde van Abraham. *Geneſ. XII.* De twede was ten tyde van Jozeph, die de uitlegger was der dromen van dezen Pharao. *Geneſ. XLI.* De derde was de geen, die de dienſten van Jozeph kwalyk beloonde, en de Iſraëliten mishandelde. *Exod. I.* De vierde was de geen, aan wien Mozes en Aaron gezonden wierden, en die verdronk in de Rode zee. *Exod. XIV.* De vyfde Pharao, waar van in de H. Schriftuur geſproken wordt, regeerde ten tyde van David. De zesde, die de ſchoonvader was van Salomon, is, naar het gevoelen van zommigen, de zelfde met den voorgaanden. De zevende was Pharao *Siſak. I Reg. XI. XIV.* De achtſte, Pharao *So. II Reg. XVII.* De negende, *Necho, II Reg. XXIII.* De tiende, *Hophra, Jerem. XLIV.* De ſchryvers geven aan den Pharao, die in de Rode zee verdronk, verſcheide benamingen. Calviſius noemt hem *Orus*. Anderen houden hem voor den *Amoſis* van Clemens Alexandrinus, of voor den *Bechoris* van Manethon. Euſebius noemt hem *Cenchres*. Philo noemt hem *Secmoſis*, Uſſerius *Amenophis*, anderen *Ramesſes*, en Scaliger *Achermes*. *Herodot. lib. II. cap.* 4. 99. 100. *Bochart de Animal. P. II. lib. V. cap.* 17. *Cleric. in Geneſ. XII.* 15. *Renaudot Diſſert. de lingua Cophtica p.* 127. *Kircher. Oedyp. Ægypt. l. I. c.* 76. *Chevreau Hiſt. du Monde.*

PHARASMANES, koning der Iberiërs, leefde onder het keizerryk van Tiberius, die hem verzoende met zynen broeder Mithridates, dien hy byſtont om het koninkryk van Armenië voor hem te herwinnen van Orodes. *Tacit. l. VI. Annal. c.* 33. Van een anderen PHARASMANES, die mede koning der Iberiërs was, leeſt men dat hy met zyne gemalinne te Rome gekomen zynde, door den keizer Adrianus gunſtig ontfangen wierdt. *Dion Exerpt. legat.*

PHARASMANES, een koning der Alanen, was van zulk eene macht, dat de Romeinen onder hunnen keizer Adrianus zyne vriendſchap met inwilliging van een jaarlykſch onderſtandgeldt kopen moeſten. *Ælian. Spartian. p.* 6. *in Hadr. ibique Salmaſ. Dion.* Omtrent den zelfden tydt regeerde over de Zydriten, volkeren naby Colchis, een koning, die mede PHARASMANES genoemt was. *Arrian. in Euxini periplo.*

PHARATON, PHARATOS, eene ſtadt der Ephraïmiten. Stephanus in zyn Woordenboek der volken noemt haar eene ſtadt van Galilea. Abdon, de zoon van Hillel, een der rechters van Iſraël, was in die ſtadt geboren, en wierdt aldaar begraven. *Jud. XII.* 13. 14. 15. Bacchides deedt deze ſtadt verſterken, *Jozephus Oudh. XIII.* 1. Zy wordt *Phara* genoemt in 't Latyn van *I Machab. IX.* 50. Jozephus, *Oudh. V.* 9. noemtze de ſtadt der *Pharatoniten.*

PHARES, of PEREZ, een zoon van Juda en van Thamar, was een tweeling. Thamar in barensnoodt zynde ſtak de tweelingbroeder van Phares eerſt zyne handt uit, en de vroedvrouwe bondt een ſcharlaken draadt om zyne handt, zeggende: *Deze komt eerſt uit.* Doch na dat hy zyne handt weder ingetrokken hadde, kwam zyn broeder uit, tegen welken zy zeide: *Hoe zyt gy doorgebroken? op u is de breuke*: en zy noemden daarom zynen name Pharez of Perez. Daar na kwam de geen uit, die den ſcharlaken draadt om zyne handt hadde, en wierdt genoemt Zerah. Phares hadde twee zonen, die genoemt waren Hezron en Hamul. *Geneſ. XXXVIII.* 27. 28. *Num. XXVI.* 20. 21.

PHARES, eene ſtadt in Morea. Zie PATRAS.

PHARIZEEN wierden onder de Joden genoemt de genen, die eene der oudſte en aanmerkelykſte ſecten, die der Pharizeën genoemt, aankleefden. Men weet niet naauwkeurig den oorſpronk van deze ſecte. De ſchryver van het IV boek der Macchabeën *k. VI.* zegt, dat 'er ten tyde van den hogeprieſter Johannes Hyrcanus drie ſecten onder de Joden waren; te weten die der Pharizeën, der Saduceën en der Eſſeën. Jozephus, den brief van Jonathan aan de Lacedemoniënzen verhaalt hebbende, ſpreekt van de drie genoemde ſecten. Deze brief is van het 3860 jaar der wereldt. Jonathan ſtierf in het volgende jaar. Simon was zyn opvolger en regeerde acht jaren. Op Simon volgde Hyrcanus, die negen en twintig jaren regeerde. Aldus zou men den oorſpronk der Pharizeën kunnen ſtellen omtrent het 3820 jaar der wereldt, 180 jaren voor Chriſtus, en 184 jaren voor de gemene tydrekening. Hieronymus (*in Iſai. VIII*) ſtelt den oorſpronk der Pharizeën vry laat, dewyl hy zegt dat de Schriftgeleerden en Pharizeën voortgekomen zyn uit de verdeeling der twee vermaarde ſcholen van Hillel en Sammaï. Op Hillel volgde Akiba, de meeſter van Aquila van Pontus, die in de II eeuw der kerke leefde, en die de ſchriften van het O. Teſtament uit het Hebreeuſch in 't Griekſch vertaalde. Uit Jozephus (*Oudh. XIV*, 17,) blykt, dat Sammaï of Samæas leefde ten tyde van Herodes den Groten, en bygevolg kort voor de geboorte des Heilands. De Rabbynen erkennen Hillel ook voor den oorſpronk der Pharizeën, of ten minſten voor het voornaamſte fieraadt van hunne ſecte. Maar men twyfelt niet of de zelve is ouder. Men ziet uit verſcheide plaatſen van Jozephus (*Oudh. XIII.* 18. *Gorionid. l. IV. c.* 6. en elders) dat zy in aanzien waren lang voor Herodes, onder de regeringen van Hyrcanus, van Alexander Janneus, en van Salome, zyne gemalinne. De Pharizeën hebben hunnen naam van een Hebreeuſch woordt, dat *verdeeling* of *afſcheiding* betekent, om dat zy zich onderſcheidden van de andere Iſraëliten door eene naauw-bepaalder levenswyze, waar van zy belydeniſſe deden. *Jozeph. Oudh. XVIII.* 2. Zy ſchreven veel toe aan het noodlot, of de noodſchikking, en aan de eeuwige beſluiten Gods, die alles van eeuwigheit geſchikt heeft. Jozephus, die van deze ſecte was, zegt (in zyn *Leven*, en *Oudh. XIII*, 9,) dat de gevoelens der Pharizeën zeer naby kwamen aan die der Stoïſchen; dat zy niet alles aan het noodlot toeſchreven, maar dat zy aan den menſch de vryheit lieten om goed te doen of niet: zo dat hun gevoelen wegens het noodlot, of de voorbeſchikking, de vrye wil niet te niet deedt, gelyk

lyk Epiphanius (*Haref.* 16) schynt gelooft te hebben. Hy voegt 'er by, dat zy veel werks maakten van de sterrekunst, als of zy geloofden door de waarneming der sterren tot de kennisse van de geheimen der voorzienigheit te kunnen geraken. De secte der Pharizeën was talryk en uitgebreid. De achting, die zy zich verkregen door hunne geleerdheit, en door de geregeldheit van hun leven, maakte hen al vroegtyds ontzaghelyk, zelfs voor de koningen. Alexander Janneus, koning der Joden, was al zyn leven in geen goed verstandt met de Pharizeën, en hadt dikwils reden daar over berouw te hebben. Wanneer hy stierf, zeide hy tegen zyne vrouwe, dat zy, indien zy gelukkig regeren wilde, de Pharizeën moeste winnen. *Oudh. XIII.* 18. *Oorl. I.* 4. Zy volgde dezen raadt, en de Pharizeën, zich van de gelegenheit bedienende, maakten zich meester van de regering, en de koninginne liet hen alles doen wat zy wilden. Wanneer de Heilandt in Judea verscheen, waren de Pharizeën aldaar in groot aanzien onder het volk, ter oorzaak van het gevoelen dat men hadde van hunne verlichting, van hun heilig leven, en van hunne naauwkeurigheit in 't waarnemen van de wet. Zy vastten veel, deden lange gebeden, betaalden naauwkeurig de tienden, en deelden grote aalmoezen uit. Maar dit alles was bedurven door den geest van hoogmoedt en van opgeblazenheit, van geveinstheit, en van eigenliefde. Gelykvormig aan de gepleisterde graven, schenen zy van buiten rechtvaardig, maar van binnen waren zy vol geveinstheit en ongerechtigheit. *Matth. XXIII,* 27, 28. Zy droegen op het hoofdt en aan de handboorden brede parkemente stroken, waar op zekere woorden der Wet geschreven waren, en hadden aan de hoeken en zomen van hunne mantels kwasten en franjes, die langer waren dan die der gemene Joden, om zich daar door te doen onderscheiden, als groter waarnemers van de wetten dan de andere. Daar waren 'er, zegt Hieronymus (*in Matth. XXIII,* 27,) die doornen onder aan hunne rokken vast maakten, waar door in 't gaan de beenen aan 't bloeden raakten, op dat zy zich tot de kastyding gewennen mogten, en geduriglyk aan Godt denken. Zy wasten dikwils hunne handen, zich der uitwendige reinigheit ongemeen bevlytigende, nooit in huis komende, noch zich aan tafel zettende, zonder de handen te wassen. Wanneer zy op de straten of op de markt geweest waren, wasten zy, uit vreze dat zy iets onreins aangeraakt mogten hebben, hunne handen van de ellebogen af tot het einde der vingeren toe. *Marc. VII,* 4. Zy zouden geen tollenaar hebben willen aanraken, of eenen mensche, dien zy geloofden van een kwaad leven te zyn, noch met hem willen eeten, of drinken, of bidden. *Matth. IX,* 11. *Luc. VII,* 39. Alle vaten, waar van zy zich bedienden, de huisieraden die tot hun gebruik waren, en hunne tafelbedden wierden dikwils in het water gedompelt. Zy zelfs baadden zich dikwils in koud water, om zich te reinigen. *Jozeph. in vita sua.* Zy hielden verscheide overtollige vasten. De Pharizeër van het Euangelium beroemt zich tweemaal ter week te vasten, dat is, des maandags en des donderdags, naar het gevoelen van Epiphanius (*Haref.* 16); en zy deden zulks met meer gestrengheit dan de andere Joden. De Zaligmaker hadde hen in 't ooge, wanneer hy de schare aldus vermaande op den berg: *Wanneer gy vast, toont geen droevig gezichte, gelyk de geveinsden: want zy mismaken hunne aangezichten, op dat zy van de menschen mogen gezien worden, als zy vasten. . . . . Maar gy, als gy vast, zalft uw hoofdt, en wast uw aangezichte; op dat het van de menschen niet gezien worde als gy vast, maar van uwen Vader, die in 't verborgen is: en uw Vader, die in 't verborgen ziet, zal u in 't openbaar vergelden.* (*Matth. VI.* 16. 17. 18.) De leerlingen van Johannes den Doper beklaagden zich, dat zy en de Pharizeën veel vastten, in plaatse dat de leerlingen van Jesus aten en dronken gelyk de andere menschen. En Jozephus verhaalt, dat hy, noch jong zynde, zich begaf onder de bestieringe van eenen Banneus, een gestreng man, die niets at dat gekookt of toebereid was, en zich vergenoegde met het gene de aarde van zich zelf voortbragt. De overlevering der ouden in het stuk van den Godsdienst was het voornaamste onderwerp van hunne betrachtinge, en by de overleveringen voegende het gene hen goed dacht, deden zy hunne eige gevoelens voor die der ouden doorgaan. Door dit middel hadden zy de Wet overladen met een eindeloos getal van bespottelyke, onnutte en moeielyke gewoontens, die het juk daar van ondraaglyk maakten. Zy hadden die zelfs verandert door hunne gevaarlyke uitleggingen in de gewigtigste stukken, gelyk Christus hen zulks verwyt. By voorbeeldt, de Wet gebiedt vader en moeder te eeren. De Pharizeën zeiden, dat men voldeedt aan de Wet, tegen zyne ouders die in noodt waren zeggende, myn vader, of myne moeder, de zaak waarom gy vraagt is eene gave (of aan Godt toegewyd); zy is niet meer in myne macht: en zy leerden dat men aldus ontslagen was van de verplichting om iets aan zyne ouders meer te doen. (*Marc. VII.* 10. 11. 12.) De onderhouding van den Sabbath was een der stukken, waar over zy het meest yverden, en de Zaligmaker heeft daar over dikwils met hen getwist. Zy beweerden, dat het hem niet geoorlooft was op dien dag eenen kranken te genezen, (*Luc. VI.* 7. en *Joann. IX.* 16.) hoewel Christus zulks deedt door woorden alleen. Zy oordeelden het kwalyk dat het volk op dien dag zyne zieken vergaderde, om de gezondheit van hem te verzoeken. Zy ergerden zich dat een geraakte, genezen zynde, zyn bedde wegdroeg op eenen Sabbath. (*Joann. V.* 8. 9.) Zy besloten dat Christus niet van Godt gezonden was, om dat hy den Sabbath niet onderhieldt, naar hunne gedachten. (*Joann. IX.* 16.) Epiphanius (*Haref.* 16) verhaalt wonderlyke uitwerkingen van hunne gestrengheit om de zuiverheit van het ligchaam te bewaren. Daar waren 'er die zich zelf ganschelyk van den slaap beroofden. Anderen sliepen niet anders dan op eene plank die maar eenen voet breed was, op dat zy, zo zy te vast in slaap mogten raken, daar af mogten vallen, om te waken tot het gebedt. Anderen sliepen op puntige en ongelyke steenen; anderen op doornen, op dat zy tot in den slaap toe niet ophouden mogten de kastyding te oeffenen. De Zaligmaker verwyt hen dat zy lange gebeden doen, overeind staande in de Synagogen, en op de hoeken der straten; en dat zy onder voorwendsel van te bidden de huizen der weduwen opeeten. Hy verwyt hen ook zee en landen te omreizen om eenen Heiden te bekeeren, en hem tot eenen Jodegenoot te maken; en dat zy hem daar na bozer en zondiger maken dan hy was, hem in eene verderffelyke lere onderwyzende, in plaatse van hem den waarachtigen weg der deugdt aan te wyzen. Hy zegt, dat zy de graven der propheten en rechtvaardigen bouwden en versierden, en opentlyk het gedrag hunner vaderen laakten, die de zelve vervolgt hadden; terwyl zy zelfs, van den zelven geest vervult, de mate van de ongerechtigheit hunner vaderen vervulden. (*Luc. XI. Matth. XXIII.*) Die van deze secte veroordeelden de voltrokken daadt van de zonde alleen, maar hielden de kwade begeertens, gedachten en voornemens geoorlooft, die niet van de uitwerking gevolgt wierden. Jozephus (*Oudh. XII.* 13.) beschimpt Polybius, die zich inbeeldde, dat de goden Antiochus gestraft hadden, om het besluit dat hy genomen, doch niet uitgevoert hadde, om den tempel van de godinne Diana te plunderen. De Pharizeën geloofden de onsterflykheit der ziele, en het bestaan der engelen en geesten, (*Act. XXIII.* 8.) en zy stelden eene zekere verhuizing van de zielen der goeden, de welke uit het eene ligchaam in het andere konden overgaan; in plaatse dat de kwaden gedoemt waren om eeuwiglyk in donkere holen te blyven. (*Jozeph. Oudh. XVIII.* 2. *Oorl. II.* 12.) Door een gevolg van deze grondregelen zeiden eenigen (welke zekerlyk Pharizeën waren) dat Jesus Christus Joannes de Doper was, of Elias, of een der oude propheten; dat is te zeggen, dat de ziele van eenen dezer grote mannen in het ligchaam des Heilands was overgegaan. (*Matth. XVI.* 14.) Zy geloofden ook de opstanding der doden, en beweerden alle de gevolgen daar van tegen de Sadduceën, die de zelve loochenen. Eindelyk Jozephus, die een Pharizeër was, gelyk reets aangemerkt is, geloofde (*Oorl. VII.* 25) dat de duivelen, die de bezetenen pynigden, niet anders waren dan de zielen der bozen, die in de ligchamen van andere menschen overgingen, en zomtyds door bezweringen daar uit verdreven wierden. De secte der Pharizeën is niet uitgeroeit door den val des tempels, en door de verstrooijing der Joden. De meeste Joden die tegenwoordig leven zyn van deze secte, (*Serrar. Tri-haref.* 16. *Basnage Hist. des Juifs l. III. cap.* 3. *n.* 15.) vastgehecht, gelyk de ouden, aan de overleveringen, die zy de mondelinge wet noemen. *De geen, die de mondelinge wet verwerpt, is een afvallige, hy verdient de doodt*, zeggen de nieuwe Pharizeën of Rabanisten; want dat is de naam, dien men hen gemeenlyk geeft. Benjamin van Tudela, die in het einde van de XII eeuw leefde, zegt dat hy in zyne reize Pharizeën vondt, die onophoudelyk de verwoesting van Sion en Jerusalem beklaagden, die zich onthielden van vleesch, en gemeenlyk in 't zwart gingen, alle dagen vastende, behalven op den Sabbath, en zonder ophouden biddende om de verlossing van Israël. De gevoelens van de hedendaagsche Pharizeën zyn de zelfde met die der oude. Zy onderwerpen aan het noodlot alle zaken, die niet van de vryheit afhangen. Zy zeggen dat *alle zaken zyn in handen des Hemels, uitgezondert de vreze Gods*; dat is te zeggen, dat zy in de oefening der godsdienstige bedryven de vrye wil hebben, en vryelyk tot het goede of het kwade kunnen besluiten. Basnage (*Hist. des Juifs l. III. c.* 2. *art.* 8.) zegt dat zy in dit gevoelen niet veel onderscheiden zyn van de genen, die men in Hollandt Remonstranten noemt. De hedendaagsche Pharizeën zyn zo straf niet als de oude omtrent de spyzen en de andere gestrengheden van het ligchaam; maar zy hebben niets vermindert van hunne verwaandheit, en van hunne inbeelding omtrent de overleveringen hunner vaderen. Zy geloven ook eene zekere verhuizing en verandering der zielen. De oudvaders, die over de ketteryen geschreven hebben, maken eene kettery van de gevoelens der Pharizeën, gelyk of de zelve van het ligchaam der andere Joden waren afgescheiden geweest, op die wyze als onder de Christenen de ketters verworpen en in den ban gedaan worden door de anders gezinden. Maar het was zo niet met de secten der Joden. Wat misslagen en bederf onder hen in zwang gingen, het zy in de zeden of in de gevoelens, zy waren een in de gemeenschap met de andere Israëliten. De Pharizeën en de Sadduceën bekleedden zelf de eerste waardigheden van den Godsdienst en van den staat.

PHARMACUSA, een klein eilandt van de Egeesche zee, omtrent Iönië, eene provincie van klein-Asië. Cesar wierdt aldaar door de zeerovers genomen, en de koning Attalus aldaar gedood. Dit eilandt wordt tegenwoordig Fermaco genoemt. *Plinius. Suetonius. Baudrand.*

PHARMASTHA, de zevende zoon van Haman, dien de Joden met zyne negen broeders ombragten op de burgt Susan. *Esther IX.* 9.

PHARNABAZUS, landvoogdt in Asië, en generaal der legers van de koningen van Persië, Darius en Artaxerxes, beoorloogde de Atheniënzen, en kwam die van Lacedemonië te hulp in het 341 jaar van Rome. Doch hy wierdt oneenig met hen in den jare 354, en belegerde te vergeefsch de stadt Cuma. In het 380 jaar van Rome kwam hy in Egypte door de monden van den Nyl: maar deze toeleg mislukte hem, en hy wierdt genoodzaakt te rug te keren, zonder iets uitgevoert te hebben. *Thucydides. Xenophon. Diod. Siculus. Plutarchus.*

PHARNABAZUS, een ander generaal der Perzen, onder

de regering van den laatsten Darius, gestelt in de plaatse van Memnon, vervolgens overgelevert aan Amphoterus en aan Epilogus, na het verraadt van 't eilandt Chio. (*Quint. Curt. l. III. c. 8. l. IV. c. 5.*)

PHARNACES, een zoon van Mithridates, koning van Pontus, ruide het leger op tegen zynen vader, die in het 691 jaar van Rome zich zelf uit vertwyfeling ombragt. Naderhandt koos hy de zyde van Pompejus. Als Cesar Egypte in rust gebragt hadde, bragt hy ook dezen Pharnaces in het 707 jaar van Rome onder zyne gehoorzaamheit, en wel met zo veel spoedt, dat hy dieswegens aan zyne vrienden schreef: *veni, vidi, vici.* Men moet dezen prins wel onderscheiden van eenen PHARNACES, die koning was van Cappadocië. *Appian. de bello Mith. Vellej. Paterc. lib. II. Flor. lib. III. Dionys. Sueton. Ricciolí Chron. refor. l. V. c. 9. n. 5.*

PHAROS, een klein eilandt aan den ingang van de haven van Alexandrië in Egypte, het welk tegenwoordig door een langen dyk aan die stadt gehecht is. Ammianus Marcellinus l. XXII zegt, dat dit Pharos zeven stadiën, dat is byna een myl van Alexandrië afgelegen was. Alexander de Grote hadt besloten daar op eene stadt te bouwen, doch hy konde zulks niet volvoeren om dat de plaats te eng was, waarom hy daar tegen over op het vaste landt Alexandrië deedt bouwen. Naderhandt bouwde men op dit eilandt een hogen en prachtigen toren, die in de oudheit voor een van de wonderen der wereldt gehouden is. Ptolemeus Philadelphus koning van Egypte, was de geen, die dezelve deedt maken op zyne komste tot de kroon, in de CXXIV Olympiade, en het 470 jaar van Rome. Hy besteedde daar aan 800 talenten, en bediende zich van Sostrates, een vermaard bouwmeester van Guido. Deze toren, die PHAROS genoemt wierdt, even als het eilandt waar op dezelve gelegen was, diende tot een vuurbaken voor de genen, die deze kusten bevoeren, die vol van klippen en zandbanken waren. Dit is de reden dat men den naam van *Pharos* gegeven heeft aan alle diergelyke torens, waar op men des nachts een vuur brandt op de gevaarlyke kusten. Vossius zegt dat in een uitlegging over Lucianus, die te Amsterdam gedrukt is in den jare 1687, gezegt wordt, dat deze toren vierkant was, en dat zy de zelfde omtrek hadde als de pyramiden: en de landbeschryver Al-Edrias heeft hem de hoogte gegeven van 300 ellen. Hy voegt 'er by, dat het vuur dat men des nachts op den top van dezen toren ontstak, de genen verlichtte, welke hondert duizent schreden verre in zee waren. Sostrates, die 'er de bouwmeester van geweest was, hadt de vryheit zynen naam op den zelven in eenen steen te graveeren met dit opschrift, zo men zegt: *Sostrates van Guido, de zoon van Dexiphanes, aan de beschermgoden voor de zeevarenden.* Lucianus stemt niet toe dat deze bouwmeester die vryheit gehadt heeft: hy zegt in het tegendeel, dat hy den toren voltooit hebbende, zynen naam op eenen steen graveerde, en dat hy dien met kalk gepleistert hebbende, den naam van den regerenden koning daar op schreef; verzekert zynde dat de laatste door den tydt verdwynen zoude, en dat de zyne vervolgens te voorschyn zoude komen. Maar het is niet waarschynlyk, dat Sostrates zo stout en ondankbaar geweest zoude zyn omtrent eenen prins, die hem beminde: en boven dien was Ptolomeus te verstandig om zich door zulk eene plompe bedriegery te laten misleiden, en om toe te laten dat zyn naam op kalk geschreven wierde. Eenige reizigers verhalen dat dit wonderbaarlyk zware ligchaam steunde op vier glazen zeekrabben, geplaatst onder de vier hoeken; het welk zy niet hebben kunnen zien in 't overblyfsel van dit gebouw, om dat de Turken het voetstuk van den Pharos begraven hebben: maar zy hebben dit verhaal getrokken uit een overblyfsel van een oud schryver, die van de zeven wonderen der wereldt sprekende zegt, dat het te verwonderen is hoe men zulke grote en sterke stukken glas heeft kunnen maken, om zulk een zwaar ligchaam te dragen. Het kan zyn dat Sostrates deze vier zeekrabben tot cieraadt aan de vier hoeken plaatste, als of de toren daar op rustte. Maar in plaatse van dat de zelve van glas geweest zouden zyn, gelyk men verhaalt, waren de zelve ongetwyfelt van eenigen harden en doorschynenden steen, gelyk een zeker marmer van Memphis is, en een andere steen die men vindt in Ethiopië. Jan Baptist Tavernier, een vermaard reiziger, heeft de naauwkeurigheit gehad van dat slag van steenen uit het Oosten mede te brengen, om zich daar van een graf te maken in zyne baronny van Aubonne in Zwitserlandt. Men heeft reden te geloven dat het eilandt van Pharos, voor dat deze toren gebouwt wierdt, reets diende om eenig teken aan de schepen te geven: het welk de naam zelf schynt te getuigen, naar het gevoelen van zommigen, die den zelven afleiden van het Griekische woordt Φανερὸς, of Φαερὸς, dat *klaar* of *helder* betekent. *Chevreau Histoire du Monde. Vossius in notis in Melam.*

PHAROS, een eilandt in Illyrië, met eene stadt van den zelfden naam, welke een bisdom heeft, onder dat van Spalatro behorende. De Italianen noemen het zelve *Lesina*, en de Sclavoniërs *Huor.* Strabo en Plinius maken 'er gewag van.

PHAROS, eene stadt in Algarve. Zie FAROS.

PHARPHAR, eene der twee rivieren van Damascus, of liever een arm van den Barrady of van den Chrysorroas, die de stadt en omleggende landen van Damascus bevochtigt. *Zyn niet Abana en Pharphar, de rivieren van Damascus, beter dan alle wateren Israëls? II Reg. V. 12.* De rivier Pharphar heeft haren oorsprong in het gebergte van den Libanon, zeven mylen van Damascus. Naby de stadt gekomen zynde, verdeelt hy zich in drie, anderen zeggen in vyf armen, waar van eene door de stadt loopt, de andere besproeien de hoven, die rondom de stadt zyn. Daar na zich wederom vereenigende, storten zy zich vier of vyf mylen benoorden de stadt in een klein meir. *Maundrel Reize van Aleppo naar Jerusalem. Maty Dict.*

PHARSALUS. Zie FARSA.

PHARSHANDATHA, de oudste der tien zonen van Haman, den vyandt der Joden, die met zyne broeders op de burgt Susan gedood wierdt. *Esther IX. 7.*

PHARUS. Zie PHAROS.

PHASEL was een zoon van Antipater en van Cypris, de dochter van Herodes. *Jozephus Historie der Joden.*

PHASELIS, eene zeestadt van Lycië, op de grenzen van Pamphylië. Moletius noemt ze *Fionda.* Zy was eene der steden, die zich het meest verrykte door de zeeroveryen der Ciliciaanen: Zy wierdt daarom verwoest door Publius Servilius, na de overwinningen, die hy op de zeerovers behaalde. Zy was in een elendigen staat, wanneer Pompejus aldaar kwam na den slag van Pharsalia. Lucanus zegt dat 'er meer volks was in het schip van Pompejus, dan in deze stadt. Men verzekert, dat zy gebouwt wierdt door Mopsus, koning der Argiven. Men heeft veel gesproken van deze stadt ter gelegenheit van eene wonderlyke gunste, welke men voorgaf dat Alexander de Grote aldaar van de goden ontfangen hadde, dewyl hy met zyn leger aldaar door de zee getogen zoude zyn, gelyk onder anderen Jozephus in zyne Oudheden verhaalt. Doch dit wonderwerk is een louter verdichtsel. *Bayle Dict. Crit.*

PHASELUS was gouverneur van Jerusalem onder Antipater, den zoon van Herodes. *Jozephus Historie der Joden.*

PHASIS, eene rivier, die door Colchis loopt, en zich ontlast in den Pontus Euxinus, wierdt alzo genoemt na dat een jongeling van dien naam zich in dezelve geworpen hadde. Van te voren was zy *Arcturus* genoemt. Deze jongeling was een zoon van Apollo en van Ocyroë, en doodde zyne moeder, die hy in overspel bevonden hadde. De Razernyen verschenen hem, en pynigden hem zodanig dat hy zich zelf in den Arcturus wierp. Men geeft voor dat men eene plante in deze rivier vondt, Leucophyllus genoemt, die eene wonderlyke kracht hadde; want zy belette de vrouwen in overspel te vallen. Daar is niets dat zo veel van de Phasis heeft doen spreken dan de onderneming der Argonauten, dewyl alle de dichters, die van dezelve gezongen hebben, zich hebben moeten erinneren, dat die helden deze rivier hebben moeten oplopen om zich van het gulde vlies meester te maken. Deze rivier heeft haren oorsprong omtrent dat gedeelte van den berg Caucasus, dat ten Oosten van Colchis is. De Turken noemen dezelve *Fachs*, en de inwoners van het landt *Rione.* Zy loopt door de stadt Cotatis, dat de hoofdstadt is van het koninkryk Imerete. Van daar neemt zy verder haren loop, en ontlast zich in de Zwarte zee, daar haar mondt meer dan eene halve myl wyd is, en meer dan zestig vademen diep. Deze rivier heeft omtrent haren mondt verscheide kleine eilanden, die zeer aangenaam zyn, zynde ganschelyk met geboomte bedekt. Op het grootste ziet men aan de Westzyde de overblyfsels van eene sterkte, welke de Turken aldaar gebouwt hadden in den jare 1578. Amurath de III hadt ondernomen de Noordelyke en Oostelyke kusten van de Zwarte zee te vermeesteren, en met dit oogmerk deedt hy zyne galeien de Phasis oplopen. Maar de koning van Imerete beschikte hinderlagen op de plaatsen, daar de rivier het engste was, en vernielde aldaar de vloot van den Sultan. Deze sterkte van de Phasis wierdt in den jare 1640 ingenomen door den koning van Imerete, by wien de prinssen van Mingrelië en van Guriel zich gevoegt hadden. Hy deedt de sterkte slechten, en voerde vyf en twintig stukken kanon, die daar waren, naar Cotatis. Procopius heeft gemeent dat de Phasis met zo veel geweldt in de zee stortte, dat regt tegen over zynen mondt het water niet zout was. Agricola verzekert in het tegendeel, dat haar loop niet snel is. Het is waar, volgens het verhaal der reizigers, dat zy in 't begin van haren loop zeer geweldig is: maar de vlakte gewonnen hebbende, loopt zy zo zacht, dat men moeite heeft om den stroom van het water te ontdekken. Het is ook waar, dat hare wateren zich niet met die van de zee vermengen, 't welk daar door veroorzaakt wordt, dat zy, ligter zynde, boven dryven. Zy zyn zeer goed om te drinken, hoewel zy onzuiver en lootverwig zyn. Arrianus zegt dat de schepen eertyds in de Phasis water innamen, van gedachten zynde dat deze rivier gewyd was, of om dat zy geloofden, dat dit het beste water der wereldt was. De zelve Arrianus en andere historieschryvers zeggen dat 'er in het eilandt van de Phasis een tempel was, aan de godinne Rhea toegewyd; maar men ziet daar van gene overblyfsels meer. Eenigen verzekeren dat dezelve noch in wezen was ten tyde van den keizer Zeno, en toen tot den waarachtigen Godsdienst gebruikt wierdt. De landbeschryvers hebben aan den mondt van de Phasis ook eene stadt geplaatst, Sebaste genoemt, waar van men gene overblyfsels vindt. Het gene men aldaar ziet, overeenkomstig met het verhaal der ouden, is een groot getal van faisanten, die hunnen naam ontleent hebben van deze rivier, aan welkers boorden zy zich vermaken. De oevers van de Phasis zyn met schone bomen bezet, en worden veel bezocht door de visschers, die zich daar met de steurvisschery ophouden. Aan deze rivier legt ook eene stadt van den zelven naam, welke een bisdom heeft, onder dat van Trebisonde behorende. *F. Lambert. Relation de la Mingrelie, dans le Recueuil de M. Thevenot vol. I. Le Chevalier Chardin Vojage de Perse en 1673. Bayle Dict. Crit.*

PHAULCON, (CONSTANTINUS) een ongelukkig staatsbedienaar in het koninkryk van Siam. Hy was een Griek van geboorte, doch door de Engelschen opgevoed. Dewyl hy door de kennis van vele talen, door een byzonder verstandt, en door andere bekwaamheden gelegenheit gevonden hadde om aan het hof van den koning van Siam te geraken, zo klom hy daar van het kwartiermeesters-ampt tot de waardigheit van een koninklyk staats-

ſtaatsbedienaar. Het aanzien, dat hy in 't gemelde koninkryk verkreeg, en het voordeel, dat men genoot door zyne voorſpraak, maakte dat ook buitenlandſche prinſſen hem aanzochten om zyne vriendſchap. De paus vermeerderde zyn wapen met twee zilvere kruiſſen, en de koning van Vrankryk zondt hem de ridder-orde van den H. Geeſt. Doch dewyl Phaulcon zich in dit geluk zo wel niet wiſt te matigen, of hy maakte zich door hoogmoedt, gierigheit en onderdrukking vele vyanden, zo vonden deze eene bekwame gelegenheit om hem in zynen val te ſtorten, wanneer hy in den jare 1688, gedurende de krankheit des konings, zich verleiden liet, met een der prinſſen, den welken de koning van zynen zoon aangenomen hadde, en die Moonpi genoemt was, eene zamenzwering aan te vangen. Hierover wierdt Moonpi onthoofd, en eenige dagen daar na Phaulcon van gelyken te Luovo het hoofdt voor de voeten gelegt, waar op men zyn ligchaam in drie ſtukken hieuw, en het zelve met zo weinig aarde bedekte, dat het kort daarna van de honden opgegraven en gegeten wierdt. Hy liet eene vrouw na, en eenen zoon van vier jaren. Zyn grootſte vyandt, de generaal Opra Piteratjay, beklom den Siamſchen troon na de doodt des konings, die op den 11 July des jaars 1688 ſtierf: en de Franſchen, die door Phaulcons bevordering zich in het zelve koninkryk tamelyk geveſtigt hadden, moeſten 't zelve noch voor 't eindigen van dat jaar ganſchelyk verlaten. *La Vie de Phaulcon par le P. d'Orleans. Vojage de Siam du P. Tachart. Theatr. Europ. Tom. XIII. fol.* 988.

PHAZAEL, een broeder van Herodes den Groten, en oudſte zoon van Antipater den Idumeër, wierdt veldoverſte van Judea, en gouverneur van Jeruſalem en het omleggende landt gemaakt door zynen vader, aan wien Hyrcanus de hogepriesſter en prins der Joden het voornaamſte gezag der regering in handen gelaten hadde. Phazaël gaf in verſcheide ontmoetingen blyken van zyne dapperheit en van zyn beleidt. Hy ſloeg Felix, die op hem de doodt van Malichus wilde wreken, dien Herodes zyn broeder te Tyrus hadde doen doden. Eenigen tydt daar na beſchuldigden de Joden de broeders Phazaël en Herodes voor Marcus Antonius, als of zy al het gezag aan zich getrokken hadden, den bloten naam alleen van prins aan Hyrcanus latende. Maar Herodes wiſt Antonius zo wel te winnen, dat zyne vyanden met hunne vervolgingen niet durfden voortgaan. Pacorus, de zoon van den koning der Parthen, gedurende den oorlog van Antigonus in Judea getrokken zynde, beſloot Antigonus op den troon te herſtellen. Hy deedt Barzaphernes met zyne krygsbenden in Galilea trekken, en zondt eenen Pachorus, ſchenker van den koning van Perſië, met eene bende ruiters voor zich naar Jeruſalem. Pachorus naderde met Antigonus tot aan die ſtadt, waar van zy zich terſtondt meeſter maakten, en vervolgens van den tempel. Herodes en Phazaël, die 't met Hyrcanus hielden, zich in het koninklyk paleis beſloten hebbende, hieldt Pachorus zich met zyn volk in de voorſtadt. Maar Antigonus hem gebeden hebbende in de ſtadt te komen, kwam Phazaël hem te gemoet, en ontfing hem in zyn huis. Pachorus, veinzende de onluſten te willen ſtillen, riedt Phazaël met hem te gaan om met Barzaphanes in Galilea over de vrede te handelen. Phazaël begaf zich in dezen ſtrik, en volgde Pachorus in Galilea. Barzapharnes ontfing hem eerſt wel, en deedt hem geſchenken: maar vervolgens deedt hy hem in verzekering nemen, en Phazaël zyne trouwloosheit vervloekende, doodde zich zelf vrywillig, het hoofdt brekende tegen eenen ſteen. *Jozephus Oorl. I* 8. 10 11.

PHAZAEL, een zoon van den voorgaanden, die in 't vervolg trouwde met zyne volle nichte Salampſo, eene dochter van Herodes den Groten. *Jozephus Oudh. XVIII.* 7.

PHAZAEL, een zoon van Herodes den Groten, en van Pallas, zyne zevende vrouwe, ſtierf zeer jong. *Jozephus Oudh. XVII.* 1.

PHAZAELA wierdt een vierkante toren genoemt, dien Herodes ter eere van zynen broeder te Jeruſalem hadde doen bouwen. Hy hadde veertig ellen in 't vierkant, en zo veel in de hoogte. Boven op deze hoogte waren galeryen, onderſteunt door zware pylaren, en uit het midden van deze galeryen verhief zich een twede toren, met ſchone vertrekken en prachtige baden voorzien, hebbende boven op borſtweringen en reduiten. Zyne ganſche hoogte was omtrent van negentig ellen. Wanneer Titus Jeruſalem ingenomen hadde, gaf hy een gebodt dat men dezen toren, als mede die van Hippicos en van Mariamne niet verwoeſten zoude; om dat deze torens zo grootſch, prachtig en ſterk zynde, hy dezelve behouden wilde, om aan de nakomelingſchap te doen zien, hoe ongemeen de dapperheit en krygskunde der Romeinen geweeſt moeſten zyn om zulk eene welgeſterkte ſtadt in te nemen. *Jozephus Oudh. XVI.* 9. *XVIII.* 7. *Oorl. VI.* 6. *VII.* 1.

PHAZAELIS, eene ſtadt drie mylen van de Jordaan, omtrent het dal van Jericho, ten Noorden van die ſtadt gelegen. Herodes deedt dezelve bouwen ter eere van zynen broeder Phazaël, en noemdeze naar zynen naam. Deze ſtadt wierdt gebouwt op een grondt, die zeer dor en onvruchtbaar ſcheen. Maar zo haaſt zy voltooit en bevolkt was, wierdt zy door den arbeidt der inwoners eene van de beſte en aangenaamſte ſteden van Judea. Jozephus gewaagt van palmboſſchen te Phazaëlis, en zegt dat Archelaïs niet verre van daar gelegen is. Naar zyn getuigenis heeft Herodes deze ſtadt benevens Jamnia en Azotus aan Salome nagelaten, dewelke ſtervende dezelve aan des keizers dochter Julia heeft geſchonken. Hy zegt niets waar uit blyken kan, dat deze ſtadt aan de overzyde der Jordane gebouwt is, gelyk men de reizigers doedt geloven. Het ſchynt dat men noch voor weinige eeuwen de plaats, daar deze ſtadt gelegen heeft, aan de Pelgrims heeft vertoont: want *Sanutus* in zyn boek *van de geheimen der kruisgelovigen* ſchryft, datze drie mylen van de Jordane in de vlakte gelegen is, daar de beeke Krith nedervalt. *Jozephus Oudh. l.* 16. *XVI.* 9. *XVII.* 9. 10. 13. *XVIII.* 3. *Oorl. l.* 16. *Sanutus de ſecretis fidelium crucis p.* 247. *Reland. Paleſt.*

PHAZERON was een man, wiens huisgezin door Jonathan Machabeus uitgeroeit wierdt, en zyne zonen gedood in hunne tenten, om dat zy van den aanhang van Bacchides waren. *1 Macchab. IX.* 66.

PHEA, eene kleine oude ſtadt, is in Belvedere in Morea gelegen, aan de golf van Arcadia, drie mylen van den mondt van de Alphea, aan de Weſtzyde. *Mary Dict.*

PHEBADIUS, PHOEBADIUS, of FEBADIUS, ook *Phibadius*, *Sabada*, *Fitadus*, en door die van het landt *Fiari* genoemt, biſſchop van Agen, leefde in de IV eeuw. Hy betoonde een groten yver voor de rechtzinnigheit, en tegen de Arianery. Hy maakte een boek tegen het twede geloofsformulier, dat Oſius en Potamius te Sirmich opgeſtelt hadden in den jare 357. Hy woonde het ſynode van Rimini by in den jare 359, verdedigde tot op het einde van dit concilie het geloofsformulier van Nicea, en weigerde het andere dat men voorſtelde te ondertekenen. „ Noch de vreze noch de bedreigingen konden hem van „ beſluit doen veranderen: maar de gouverneur Taurus, ziende „ dat hy door dit middel zyne ſtandvaſtigheit niet konde over- „ winnen, gebruikte gebeden, en bezwoer hem met tranen de „ zachtſte wegen in te ſlaan, om een groot getal van biſſchoppen „ te verloſſen, die ſedert zeven maanden beſloten waren in eene „ ſtadt, waar in zy veel ongemak leden door de ſtrengheit van „ den winter, en door het gebrek aan alle zaken.... Phebadius „ antwoordde, dat hy bereid was om in ballingſchap te gaan, en „ allerlei ſtraffen te lyden, eerder dan te doen het gene men van „ hem vorderde, en dat hy nooit een geloofsformulier zoude „ aannemen, dat door de Arianen opgeſtelt was. Eenige dagen „ verliepen in deze redentwiſt; maar eindelyk ziende dat 'er geen „ middel was om de vrede te verkrygen, gaf hy toe, na dat „ Urſacius en Valens verklaart hadden, dat de geloofsbelydenis die „ zy voorſtelden Katholyk was, en dat de genen, aan wien zy „ niet genoegzaam zoude ſchynen, daar by konden voegen het „ gene zy nodig zouden oordeelen." Men voegde rechtzinnige ſtellingen daar by, en voornamelyk deze, dat de Zone Gods geen ſchepſel was; maar Urſacius en Valens lieten daar in ſlippen dat hy geen ſchepſel was gelyk de anderen, en zy verkregen door dit bedrog de ondertekeningen, die zy begeerden. Phebadius in zyn landt wedergekeert zynde, was een der biſſchoppen, die het meeſte leedwezen hadden over hunnen misſlag, en die denzelven verbeterden door verklaringen en betuigingen, die zy deden tegen het gene zy door misleiding gedaan hadden. Hy woonde het concilie van Valence by in den jare 374. Men heeft eenen brief van Ambroſius die aan hem en aan Delphinus biſſchop van Bourdeaux geſchreven is. Hieronymus verzekert ons in zyn boek van de doorluchtige mannen, dat Phebadius noch leefde in den tydt wanneer hy dat boek ſchreef, dat is in den jare 392, en dat hy in een ongemenen hogen ouderdom was. Aldus moet hy ten minſten omtrent 40 jaren biſſchop geweeſt hebben. Hy heeft noch andere boeken geſchreven behalven dat tegen de Arianen, welke Hieronymus niet gezien hadde, en die verloren zyn. De gedachteniſſe van dezen heilig wordt in het byzonder te Agen vereert, daar men hem gemeenlyk *S. Fiari* noemt. Theodorus Beza verhaalt in zyne Kerkelyke Hiſtorie eene zake, behorende tot het jaar 1561, die vry ſeldzaam is ten opzichte van onzen Phebadius. „ Johannes Barrelles predikant van Tou- „ louze ziek gebleven zynde te Agen, daar hy geneesmiddelen „ gebruikte, predikte op den vollen dag in het huis van den „ raadsheer Rouſſanes, en de vergadering wieſch dagelyks zo „ aan, dat hy eindelyk den 16 Maart predikte in een kleinen „ tempel, S. Fiari genoemt, eertyds biſſchop van Agen en een „ zeer geleerd man, hebbende geſchreven tegen de Arianen ten „ tyde van S. Hieronymus, gelyk die zelfs getuigt in eene ver- „ handelinge, die hy gemaakt heeft van de leeraars der kerke, „ waar in zyn naam kwalyk geſchreven is, te weten *Sebadius* „ in plaats van *Fedarius*. In dezen tempel was eene graffſtede „ van marmer, welke men zeide van den zelven biſſchop te „ zyn, waar van de voedſters gewoon waren zo veel af te ſchra- „ pen als zy konden, om het zelve door te ſlikken in hunne „ pottagie, op dat zy overvloedig zog mogten hebben. Daar „ is echter een klein ſteedtie naby Toulouze aan de rivier Re- „ ge (eigentlyk *Ariege*) Benerque genoemt, in het welke op den „ 25 April, den feeſtdag van den gemelden S. Fiari, de om- „ gelegene nageburen van ouds af gewoon zyn gewapent te ver- „ gaderen, uit vreze (zeggen zy) dat die van Agen, aan de- „ welke zy beweeren het ligchaam van dezen heilig ontſtolen „ te hebben, komen mogten om het zelve wederom te halen. „ Men laat hen daar over twiſten, maar zo veel is 'er van, dat „ dit graf te Agen eindelyk geopent zynde men niet anders daar „ in vondt dan een hoofdt met de tanden, wel in zyn geheel, „ aangemerkt den langen tuſſchentydt, te weten meer dan twaalf „ hondert jaren dat die biſſchop daar moet begraven geweeſt zyn". *Hieron. de Script. Eccl. c.* 108. *Sulpit. Sever. l. II. Hiſt. Sacra. Beza Hiſt. Eccl. l. V. p.* 790. 791. *Sammarth. T. II. Gall. Chriſt. Bollandus in vit. SS.* 13 *Jan. p.* 790. *Herman Vie de S. Athanaſe. Bayle Dict. Crit.*

PHEBE, PHOEBE, diakoneſſe van de gemeente van Cenchrea, een vlek van Achaje, dat tot eene haven diende van de ſtadt Corinthus voor Aſië, herbergde Paulus gedurende den tydt van zyne prediking in Achaje. Deze apoſtel beveelt haar aan de gemeente, die te Rome was, in den brief, dien hy aan haar ſchreef, en

en bidt de Romeinen haar te ontfangen, gelyk het den heiligen betaamt, en haar by te ftaan in 't gene, waar in zy hen mogte nodig hebben; dewyl zy eene voorftandfter was geweeft van velen, en onder anderen ook van hem zelf. In de Martyrologen van Ufuard en Adon wordt gewag gemaakt van Phebe op den 3 September, het gene gevolgt is door het Roomfche Martyrologium. *Romeinen XV. 1. 2. Theodoret. in Epift. ad Rom. Tillemont Memoires de l'Hift. Eccl.*

PHEBUS. Zie PHOEBUS.

PHEDIMA, de dochter van een Perfiaanfch heer, Dotanes genoemt, was de gemalinne zo wel van den waarachtigen als naderhandt van den valfchen Smerdes Spandabates, die zich voor der zelver gemaal uitgaf, na dat hy den gemelden koning vermoord hadde. Doch deze koninginne bezichtigde hem op eenen nacht in den flaap, door het aanraden van haren vader. Wanneer zy nu gewaar wierdt dat hy gene ooren hadde, maakte zy zulks aan de Perfiaanfche prinffen bekent, die daar door het bedrog ontdekten, en hem in zyn paleis doodden. *Herodotus l. III.*

PHEDON, een philofooph van Elis, was eerft een flaaf, maar zyne vryheit verkregen hebbende, gaf hy zich over aan de ftudie van de philofophie, en wierdt het hoofdt van de zogenaamde *Secta Eliaca*. Hy fchreef eenige zamenfpraken, en hadt Pliftanes van Elis tot zynen opvolger. *Diogenes Laërtius lib. II. vit. Phil. Aul. Gell. l. II. c. 18. Macrobius lib. I. Saturn. c. 11. Hefychius. Suidas.*

PHEDON, een burger van Athene, wierdt door de dertig tyrannen van die ftadt op een maaltydt gedood. Zyne dochters, die men wilde noodzaken ganfchelyk naakt te danffen op de zale, daar de maaltydt gehouden wierdt, ftortten zich in eenen put om hare zuiverheit te bewaren.

PHEDRUS, in 't Latyn *Phædrus*, was de fchryver van vyf boeken van fabelen in Latynfche Jambifche vaarzen, en een Thraciër van geboorte. Hy was een vrygemaakte van Auguftus, en leefde tot de doodt van Sejanus. Hy was onderdrukt geweeft door dezen gunfteling van Tiberius. Hy vertoont zich als een man, die 'er geen werk van gemaakt hadde om goederen te vergaderen. Alle de oordeelkundigen zyn het niet eens dat hy de zelfde is, van wien in een puntdicht van Martialis gefproken wordt. Het is aanmerkenswaardig dat Cafaubonus, die zo geleerd was, niet wift dat 'er een Phedrus onder de oude fchryvers was, voor dat Petrus Pithœus des zelfs fabelen, die zyn broeder François Pithœus gefchreven onder de overblyffels van eene oude bibliotheek gevonden hadde, te Trojes uitgaf in den jare 1596: en men heeft reden om verwondert te zyn dat een boek zo vol bekoorlykheden als dat van Phedrus gedurende verfcheide eeuwen zo weinig is bekent geweeft. Na dezen eerften druk zyn 'er verfcheide andere uitgekomen met aantekeningen van de grootfte oordeelkundigen. Men vindt eene lyft daar van in de voorrede van Johannes Schefferus over dezen fchryver: en men moet daar by voegen den druk, welken Burmannus in den jare 1698 te Amfterdam daar van heeft uitgegeven by Henrik Wetftein, en welke met de aantekeningen van Gudius, die nooit in 't licht geweeft waren, de ganfche uitleggingen vervatte van Conradus Rittershufius, Nicolaas Rigaltius, Nicolaas Heinfius, Johannes Schefferus, en Joh Ludov. Prafch, benevens de uittrekfels van eenige andere uitleggers. De druk, die na dezen te Amfterdam uitkwam by François Halma, onder het opzicht en met de aantekeningen van David van Hoogftraten in 4. is de befte, dien men noch gezien heeft, ten opzichte van de letters en van de printverbeeldingen. De zelve was vervaardigt voor het gebruik van den jongen prins van Naffau, ftadhouder van de provincien van Vrieslandt en Groningen. De zelfde Hoogftraten heeft ook naderhandt de vertaling van deze fabelen in Nederduitfche vaarzen met aantekeningen mede in 4. by den zelven Halma uitgegeven. Daar zyn twee Franfche vertalingen van dit werk. De eene, welke men die van Port-Rojal noemt, is van de Sacy, en de andere van Madame Dacier. *Bayle Dict. Crit.*

PHEDRUS, (THOMAS) profeffor in de welfprekendheit te Rome omtrent het einde van de XV en het begin van de XVI eeuw, wierdt voor den Cicero van zynen tydt gehouden. Hy was kanunnik van Lateraan, en bibliothekaris van 't Vatikaan. Hy was het begin van zyn geluk verplicht aan de vertoning van den Hippolytus van Seneca, waar in hy den perfoon van Phedra verbeeldde, waar na men hem in 't vervolg Phedrus genoemt heeft. De oorzaak van zyn doodt is zeer byzonder. Op eenen tydt door de ftadt rydende, op zynen muil zittende, ontmoette hy wilde offen, die een groten wagen trokken. Zyn muil verfchrikte en wierp hem ter aarde, en de wagen ging over zyn ligchaam zonder hem te kwetfen: hy vondt zich tuffchen de raders; maar de fchrik en de val bedurven zodanig al zyn bloedt, dat hy eene ziekte kreeg, waar van hy nooit genas. Zo hy langer geleeft hadde zoude hy miffchien eenige boeken uitgegeven hebben, die mogelyk bewaarheidt zouden hebben het gene men gezegt heeft dat zyne tong beter was dan zyne pen. Parrhafius, zyn amptgenoot, die eene eindeloze verplichting aan hem hadde, beklaagde hem ongemeen. Men weet niet of het Phedrus was, die het Sermoen deedt, dat Erafmus met zo veel reden berifpte. Voffius heeft gemeent dat deze Roomfche profeffor de fchryver is van de oudheden van Hetrurië, die onder den verzierden naam van Profper uitgekomen zyn. *Parrhafius de Quæfitis per Epiftolam p. 34. Erafm. Epift. V. l. XXIII. Pierius Valerian. de Litterat. infelicit. l. I. Bayle Dict. Crit.*

PHEGEUS, de zoon van Inachus, den eerften koning van Argos, bouwde de ftadt Phegea, en was de eerfte, zegt men, die den tydt in maanden en jaren verdeelde. *Suidas.*

PHELYPEAUX, een doorluchtig geflacht, dat vermaard is geweeft federt het begin van de XIII eeuwe door de grote mannen, die het zelve heeft voortgebragt, en door de grote waardigheden, waar mede de zelve bekleed zyn geweeft. Het zelve heeft aan Vrankryk gegeven eenen kancelier, acht fekretariffen van ftaat, en vyf grote amptenaars, kommandeurs van de ordens des konings.

I. JOHANNES PHELYPEAUX was Raadsheer des konings, luitenant generaal te Orleans, en hadde tot zyn zoon PHILIPPUS, die volgt.

II. PHILIPPUS PHELYPEAUX trouwde met Margareta Thierry, by de welke hy naliet JOHANNES, die volgt.

III. JOHANNES PHELYPEAUX, de II van dien naam, ftierf den 20 May des jaars 1461, en wierdt begraven by de Dominikanen van Blois. Hy hadde uit zyn huwelyk met Catharina Artance eenen zoon, genoemt WILHEM.

IV. WILHEM PHELYPEAUX leefde te Blois omtrent den jare 1488, en was getrouwt met Perrette Cotereau. Uit dit huwelyk fproot RAYMOND.

V. RAYMOND PHELYPEAUX, heer van la Cave, van la Vrilliere en van S. Lubin, was getrouwt met Robina van Lutz, en liet na I. LODEWYK, die de nakomelingfchap voortplantte; II. *Benedictus*, die de kruinfcheering ontfing in de kerk van S. Lodewyk van Blois, den 1 May des jaars 1537.

VI. LODEWYK PHELYPEAUX, heer van la Cave, en van la Vrilliere, raadsheer van 't prefidiaal van Blois, trouwde, door huwelyks verdrag van den 21 Auguftus des jaars 1537, met Radegunda Gerraut, dochter van Johannes Gerraut, heer van la Quante, en van Ifabella Paris. Hunne kinderen waren 1. RAYMOND, heer van Herbaut, die volgt. 2. *Salomon*, heer van Landes, auditeur der rekeningen in den jare 1592, naderhandt rekenmeefter van den 12 July des jaars 1594, tot in den jare 1633, geftorven den 2 October des jaars 1655, zonder getrouwt te zyn geweeft. 3. *Jacob*, abt van Bourgmoyen en van l'Efterp, voor Raadsheer ontfangen in het parlement den 16 Maart des jaars 1601, geftorven den 23 October des jaars 1643. 4. PAULUS, heer van Pontchartrain, van wien verder onder *den tak der graven van Pontchartrain* gefproken wordt. 5. *Johannes*, heer van Ville-Savin, graaf van Buzançois, fekretaris van de kommandementen van de koninginne Maria de Medicis, en Raadsheer van ftaat. Hy ftierf den 23 November des jaars 1660, hebbende gehad by Ifabella Blondeau, zyne gemalinne, *Anna Phelypeaux*, in den jare 1627 getrouwt met Leo Boutelier graaf van Chavigny, fekretaris en minifter van ftaat, kommandeur en groot-threforier van de ordens des konings, zynde zy geftorven den 3 January des jaars 1694, in den ouderdom van 87 jaren. 6. *Margareta*, gemalinne van Daniel van Launay, heer van la Raviniére, fekretaris des konings. 7. *Sufanna*, gemalinne van Paulus Ardier, heer van Beauregard, threforier van de toevallige zaken, en naderhandt threforier van de Epargne, zynde zy geftorven den 1 February des jaars 1651. 8. *Jacquelina*, den 13 Auguftus des jaars 1658 getrouwt met Ifaac Robert, Raadsheer te Blois.

VII. RAYMOND PHELYPEAUX, heer van Herbaut, van la Vrilliere, en van Verger, wierdt geboren te Blois in den jare 1560. Na dat hy fekretaris gemaakt was van de kamer des konings den 27 Auguftus des jaars 1590, threforier van de toevallige zaken in den jare 1591, en threforier van de Epargne in 't jaar 1599, volgde hy op Paulus Phelypeaux, heer van Pont-Chartrin zyn jonger broeder in de waardigheit van het fekretarisfchap van ftaat den 5 November des jaars 1621, en ftierf te Suza in Piemont den 2 May des jaars 1629. Hy was door huwelyksverdrag van den 3 July des jaars 1594 getrouwt met Claudia Gobelin, dochter van Balthafar Gobelin threforier van de Epargne, en naderhandt prefident der rekeningen, en van Anna van Raconis. Uit dit huwelyk zyn voortgekomen 1. BALTHASAR, heer van Herbaut, ftamvader van *den tak der heren van Herbaut*. 2. LODEWYK, heer van la Vrilliere, ftamvader van *den tak der marquizen van la Vrilliere*. 3. ANTONY, heer van Verger, ftamvader van *den tak der heren van Verger*. 4. *Anna*, gemalinne van Henrik van Buade, graaf van Palluau en van Frontenac, meftre de camp van 't regiment van Navarre, geftorven in 't jaar 1663. 5. *Maria*, die trouwde met Henrik van Neufville van Villeroy, graaf van Burry, na wiens doodt zy eene Karmelyter nonne wierdt te Parys. 6. *Claudia*, in den jare 1627 getrouwt met Jacob du Blé, marquis van Uxelles, gouverneur van Chalons, geftorven in 't jaar 1647, den 18 July. 7. *Ifabella*, den 18 July des jaars 1627 getrouwt met Lodewyk van Crevant, marquis van Humieres, eerfte edelman van de kamer des konings, en gouverneur van Compeigne, geftorven in den jare 1642.

Tak der heren van Herbaut.

VIII. BALTHASAR PHELYPEAUX, ridder, heer van Herbaut, oudfte zoon van RAYMOND PHELYPEAUX, ontfangen voor Raadsheer in 't parlement den 18 February des jaars 1618, naderhandt threforier van de Epargne, en eindelyk Raadsheer van Staat, trouwde in den jare 1620 met Maria le Feron, geftorven den 26 December des jaars 1646, dochter van Raoul le Feron, requeftmeefter, en van Renea Hennequin. Hy ftierf den 15 February des jaars 1663, en liet na 1. FRANÇOIS, heer van Herbaut, die volgt. 2. *Balthafar*, abt van Bourgmoyen en van S. Laurens naby Cofne. 3. *Elifabeth*, in 't jaar 1664 getrouwt met Antony van Vrankryk, heer van la Tour, gouverneur van S. Dizier, en van Ribemont, geftorven in de maandt April des jaar 1700, in den ouderdom van 89 jaren.

IX. FRANÇOIS PHELYPEAUX, heer van Herbaut, Raadsheer in 't parlement, trouwde met Anna Loifel, geftorven den 26 Maart des

des jaars 1705, dochter van Antony Loifel, Raadsheer in 't parlement, en van Anna Boulenger. Hy hadde by haar 1. Antony François, die volgt. 2. *Lodewyk Balthasar*, doctor van de Sorbonne, kanunnik van N. Dame van Parys in den jare 1644, abt van Toronet in 't bisdom van Frejus in den jare 1697, en agent generaal van de geestelykheit. 3. *Henrik*, kapitein van een oorlogschip, gesneuvelt in 't zeegevecht naby Mallaga den 24 Augustus des jaars 1704.

X. Antony François Phelypeaux, heer van Herbaut, intendant generaal van de Marine. Hy trouwde in den jare 1696 met N. Galon, en stierf te Mallaga den 10 October des jaars 1704 van de wonde, die hy op het admiraalschip ontfangen hadde, in het gevecht, waar in zyn broeder sneuvelde.

Tak der marquizen van la Vrilliere.

VIII. Lodewyk Phelypeaux, heer van la Vrilliere, en van Chateau-neuf aan de Loire, baron van Harvy, en twede zoon van Raymond, heer van Herbaut en sekretaris van staat, wierdt Raadsheer van staat gemaakt den 20 December des jaars 1620, sekretaris van staat na de doodt zyns vaders den 26 Juny van 't jaar 1629, en kommandeur, prevoost, en ceremoniemeester van de ordens des konings den 1 April des jaars 1643. Hy trouwde, door huwelyks-verdrag van den 1 Augustus des jaars 1635, met Maria Particelle, gestorven den 23 Augustus des jaars 1670, dochter van Michiel Particelle, heer van Hemery en van Thoré, surintendant van de financien, en van Anna le Camus. Hy stierf den 5 May des jaars 1681, en liet na uit zyn huwelyk 1. *Lodewyk*, ontfangen in survivance van het sekretarisschap van staat in 't jaar 1648, waar van hy afstandt deedt in den jare 1669. 2. Balthasar, marquis van Chateauneuf, die de nakomelingschap voortgezet heeft. 3. *Michiel*, Raadsheer in 't parlement, abt van Nioeil, van S. Leo, en L'Absie, benoemt tot bisschop van Usez den 22 November des jaars 1664, en aardsbisschop van Bourges in den jare 1676, die schielyk stierf te Parys den 28 April des jaars 1694, in den ouderdom van 52 jaren. 4. *Augustinus*, ridder van Malta in den jare 1647, en kapitein van eene galei, gestorven aan zyn boordt, naby Vigos in Spanje, in den jare 1673. 5. *Raymond*, graaf van S. Florentin, luitenant kolonel van een regiment, en luitenant generaal der dragonders, gestorven te Bergen in Henegouwen den 9 Augustus des jaars 1692, aan de wonden, die hy bekomen hadde in 't gevecht van Steenkerken. 6. *Petrus*, baron van Hervy, brigadier van de legers des konings, mestre de camp van het koninklyk regiment vremdelingen van den Dauphin, gestorven in den jare 1691. 7. *Maria*, gemalinne van Johannes Claudius van Rochechouart, heer van Tonnay-Charente, en van l'Isle-Dieu, kolonel van 't regiment van de Marine, gestorven den 15 February des jaars 1681.

IX. Balthasar Phelypeaux, marquis van Chateauneuf, van Tanlé, van Thoré, enz. was eerst aalmoezenier des konings, abt van L'Absie, en van Quincy, Raadsheer van 't parlement, en wierdt ontfangen in de survivance van het sekretarisschap van staat van zynen vader in den jare 1669, op den afstandt van zyn oudsten broeder. Hy begon deze waardigheit te bekleden in den jare 1676, en verkreeg by commissie in 't jaar 1671 die van kommandeur en sekretaris van de ordens des konings, waar van hy voorzien wierdt met den tytel in den jare 1683. Hy stierf op zyn landgoedt van Chateauneuf, gaande naar de wateren van Bourbon, den 27 April des jaars 1700. Hy was getrouwt met Margareta van Fourcy, dochter van Johannes van Fourcy, heer van Chessy, Raadsheer in den groten Raadt, en van Margareta Fleuriau, gestorven den 9 April des jaars 1711. Uit dit huwelyk zyn geboren 1. Lodewyk, marquis van la Vrilliere, die volgt. 2. *Balthasar*, regulier kanunnik van S. Augustinus van de congregatie van S. Genoveva, benoemt tot abt van Nioeil in 't jaar 1693. 3. *Balthasar*, ridder van Malta, brigadier van de legers des konings, en kolonel der dragonders. 4. *Catharina Theresia*, den 8 May des jaars 1692 getrouwt met François d'Aubusson, hertog van la Feuillade, gouverneur van het Dauphiné, en zonder kinderen gestorven den 5 September des jaars 1697, in den ouderdom van 21 jaren.

X. Lodewyk Phelypeaux, marquis van la Vrilliére, en van Chateauneuf, van Tanlay, graaf van S. Florentyn, baron van Hervy, geboren den 14 Augustus des jaars 1672, wierdt sekretaris van staat gemaakt na de doodt van zynen vader, den 28 April des jaars 1700, naderhandt kommandeur en sekretaris van de ordens des konings, den 19 May des zelven jaars. Hy trouwde den 1 September daar aan volgende met Françoisa van Mailly, marechal de camp van de legers des konings, en van Maria Anna van Ste. Hermine, kamenier van madame de Dauphine, by welke hy heeft *Anna-Maria*, geboren den 25 November des jaars 1702; eene dochter, geboren in Juny des jaars 1704; en eenen zoon, geboren den 8 Augustus des jaars 1705.

Tak der heren van Verger.

VIII. Antony Phelypeaux, heer van Verger, derde zoon van Raymond, sekretaris van staat, wierdt ontfangen voor Raadsheer in 't parlement den 19 July des jaars 1629. Hy wierdt vervolgens intendant van de justitie in 't Bourbonnois, naderhandt Raadsheer van staat, en stierf den 19 Maart des jaars 1665. Uit zyn huwelyk met Maria van Villebois, dochter van Jacob van Villebois, hofmeester des konings, gestorven in de maandt May des jaars 1701 in den ouderdom van 79 jaren, heeft hy nagelaten Raymond Balthasar, die volgt. 2. *Jacob Antony Phelypeaux*, bisschop van Lodéve gemaakt in 't jaar 1690.

IX. Raymond Balthasar Phelypeaux, heer van Verger, luitenant generaal van de legers des konings, Raadsheer van staat van den degen, is buitengewoon envojé geweest te Keulen, en buitengewoon ambassadeur te Turin, en daar na onderkoning van Canada, ongetrouwt.

Tak der graven van Pontchartrain.

VII. Paulus Phelypeaux, heer van Pontchartrain, vierde zoon van Lodewyk Phelypeaux, heer van la Vrilliere, wierdt geboren te Blois in den jare 1569. Hy hadde by de gemakkelykheit van een gelukkigen geest alle de verlichting, welke eene uitmuntende opvoeding kan verschaffen, en begaf zich tot de behandeling van zaken, hoewel hy noch zo jong was, in den jare 1588. Na dat hy de eerste schets daar van genomen hadde onder M. de Revol, sekretaris van staat, voer hy voort zich te voltooien onder M. de Villeroy, en wierdt door Henrik den IV voorzien met de waardigheit van het sekretarisschap van de kommandementen der koninginne Maria de Medicis. Hy bekleedde de zelve met zo veel yver en bekwaamheit, dat deze princesse het sekretarisschap van staat voor hem verkreeg in de plaatse van M. Forget du Fresne. Hy aanvaardde den 21 April des jaars 1610 dit ampt, weinig tyds voor de ongelukkige doodt des konings. Wanneer de regering in handen van zyne weldoenster gevallen was, hielp hy door zyne wyze raadgevingen het gezag van het regentschap en de rust van het volk verdedigen. De gewigtigste zaken, die in 't vervolg voorvielen, en vooral die van den Godsdienst, gingen door zyne handen. Men gaf hem last in den jare 1615 om zich te voegen by M. de Villeroy, om het misnoegen van den prins van Condé te doen ophouden, die van het hof geweken was, en die te Coucy de hertogen van Longueville, en van Mayenne, den graaf van S. Paul, en den maarschalk van Bouillon byeen vergadert hadde. De heer van Pontchartrain arbeidde aan de reglementen, die gemaakt wierden in de vergadering der aanzienelykste te Rouaan in den jare 1617, en hadt het meeste deel in het vredesverdrag, dat in den jare 1619 gesloten wierdt met de koninginne moeder, weinig tyds na den inval van Angoulême. De bewegingen der Hugenoten, die in den jare 1620 weigerden zich van Loudun af te scheiden, en die in het zelfde jaar eene ongeoorloofde vergadering beriepen te Rochel, wierden gestuit door de zorgen van den here van Pontchartrain. Deze grote man, wiens krachten uitgeput waren door zyne ongemene bevlytiging van zaken, viel eindelyk ziek in het beleg van Montauban, daar hy den koning verzelt hadde in den jare 1621. Hy deedt zich brengen naar Castel-Sarasin, daar hy stierf den 21 October, in den ouderdom van 52 jaren. Zyne gemalinne was Anna van Beauharnois, dochter van François van Beauharnois heer van Miramion, en van Anna Bourdineau. Zy overleefde hem tot den 20 January des jaars 1653, en liet na uit hun huwelyk, 1. Lodewyk, die volgt. 2. *Maria*, gemalinne van Anne Mangor, heer van Villarceaux, requestmeester, gestorven den 15 April des jaars 1670. 3. *Claudia*, gemalinne van Petrus van Hodicq, heer van Marly, president der enquêtes van het parlement van Parys, naderhandt Raadsheer in de grote kamer, zynde zy gestorven den 11 May des jaars 1682. 4. *Charlotta*, gemalinne van Claudius Frere, requestmeester, en eerste president van het parlement van Grenoble.

VIII. Lodewyk Phelypeaux, de I van dien naam, heer van Pontchartrain, maar zes jaren oud zynde toen zyn vader stierf, wierdt niettemin begunstigt met de waardigheit van het sekretarisschap van staat, mits dat de zelve gedurende zyne jonkheit bekleed zoude worden door Raymond zynen oom, ten wiens voordeele hy naderhandt daar van afstandt deedt. Na dat hy Raadsheer van 't parlement was geweest sedert den jare 1637, wierdt hy president van de kamer der rekeningen in den jare 1650, en stierf den 30 April des jaars 1685, in den ouderdom van 72 jaren. Hy was getrouwt met Maria Susanna Talon, dochter van Jacob Talon, advokaat generaal van 't parlement van Parys, naderhandt Raadsheer van staat, zynde zy gestorven den 1 October des jaars 1653. Hy liet na by deze vrouwe 1. Lodewyk, kancelier van Vrankryk, die volgt. 2. Johannes, Raadsheer van staat, van wien hier na onder *den vyfden tak van Phelypeaux* gesproken wordt. 3. *Susanna*, gemalinne van Hieronymus Bignon, advokaat generaal van 't Parlement, naderhandt Raadsheer van staat, zynde zy gestorven den 24 Maart des jaars 1690. 4. *Maria Claudia*, in 't jaar 1660 getrouwt met Lodewyk Henrik Habert, heer van Montmort, zynde zy zonder kinderen gestorven den 23 January des jaars 1661.

IX. Lodewyk Phelypeaux, graaf van Pontchartrain, die kancelier is geweest van Vrankryk, van welke waardigheid hy eenige jaren daar na afstandt gedaan heeft, het zy vrywillig, hy zy dat men hem onder de handt gezegt heeft zulks te doen. Hy was geboren den 29 Maart des jaars 1643, wierdt in den jare 1661 ontfangen als Raadsheer in 't parlement van Parys, en commissaris der requesten van 't paleis; sedert in den jare 1677 eerste president van 't parlement van Bretagne, van waar hy genomen wierdt, intendant der financien te zyn, in den jare 1687. De koning maakte hem daar van controlleur generaal in den jare 1689, minister en sekretaris van staat den 6 November des jaars 1690, kancelier van Vrankryk den 3 September des jaars 1699, kommandeur en sekretaris van de ordens des konings den 9 May des jaars 1700, en benoemde hem weinig dagen daar na om ridder gemaakt te worden by de plechtigheit. Hy trouwde in den jare 1668 met Maria van Maupeou, dochter van Petrus van Maupeou, president der enquêtes, en van Maria Quentin van Richebourg. Uit dit huwelyk heeft hy tot een eenigen zoon Hieronymus Phelypeaux, die volgt.

X. Hie-

X. HIERONYMUS PHELYPEAUX, graaf van Pontchartrain en van Maurepas, geboren in Maart des jaars 1674, wierdt ontfangen als raadsheer van 't parlement den 29 Maart des jaars 1692, en fekretaris van ftaat, in furvivance van zynen vader, den 19 December des jaars 1693, prevooft van de ordens des konings in October van den jare 1709. Hy trouwde den 18 February des jaars 1697 met Chriftina Eleonora van la Rochefoucaut de Roye, dochter van Frederik Karel van la Rochefoucaut, graaf van Roye, en van Ifabella van Durfort-Duras, geftorven den 23 Juny des jaars 1708, in den ouderdom van 27 jaren. Hy heeft by haar gehad 3 zonen. 1. *Lodewyk François Phelypeaux*, geboren in May des jaars 1700, geftorven den 23 January des jaars 1708. 2. N..... 3. N.....

Vyfde tak van Phelypeaux.

IX. JOHANNES PHELYPEAUX, Raadsheer van Staat, twede zoon van LODEWYK PHELYPEAUX, heer van Pontchartrain, prefident van de kamer der rekeningen, en van Sufanna Talon, is geboren den 12 Maart des jaars 1646, en ontfangen als Raadsheer van den groten Raadt in 't jaar 1682, requeftmeefter in 't jaar 1686, intendant van de generaliteit van Parys in den jare 1690, en Raadsheer van ftaat den 23 November des jaars 1693. Hy is den 16 September des jaars 1683 getrouwt met Maria van Beauharnois, dochter van François van Beauharnois, heer van la Grilliere, luitenant generaal van de bailluagie van Orleans, en van Charlotte van Bugy zyne twede gemalinne. Johannes Phelypeaux heeft uit dit huwelyk *Jan Lodewyk Phelypeaux*, heer van Montlehery, geboren den 9 January des jaars 1688, advokaat van den koning in 't Chatelet, naderhandt Raadsheer in 't parlement; en *François Phelypeaux*, geboren den 28 April des jaars 1689, voor Raadsheer in 't parlement ontfangen den 11 December des jaars 1709, die den 13 Auguftus des jaars 1710 getrouwt is met N. Voifin van S. Paul.

PHELYPEAUX, (JOHANNES) een Jefuït van Angers, begaf zich in de focieteit in den jare 1594, en ftierf in den jare 1643. Hy heeft eene grote Latynfche uitlegging gefchreven over den propheet Hofea, in welke hy alle de verfchillen van de predeftinatie en van de genade verhandelt, volgens de gronden van S. Auguftinus en van S. Thomas. Hy heeft ook in 't Franfch eene uitlegging gemaakt over de 12 kleine propheten, en eene verhandeling van de waarachtige gelukzaligheit. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XVII fiecle.*

PHEMIUS, leermeefter van eene fchole van de ftadt Smyrna, in Iönië, eene provincie van klein-Afië, trouwde met Chriteïs, die reets zwanger was van eenen zoon, waar van zy verlofte op den oever van de rivier Meles, en die daarom Melefigenes genoemt wierdt. Hoewel Phemius zyn vader niet was, hy maakte hem echter erfgenaam van zyne goederen, en opvolger in zyne fchole. Dit is de dichter, die zo bekent is onder den naam van *Homerus*, die in 't Griekfch *blind* betekent, en dien hy aannam na dat hy op zyne reizen het gezicht verloren hadde. *Herodotus*, en *Plutarchus*.

PHEMONOE, de eerfte waarzegfter of prophetefle van den tempel te Delphos, vondt de zogenaamde heldenvaarzen uit, in welke zy de antwoorden van het orakel gaf. *Eufeb. in Chron. Strabo l. IX. Geogr. Paufanias in Phoc. Plin. l. X. c.* 3.

PHENEA of PHENEUS, eene ftadt van Arkadië, aan den voet van den berg Cyllene, is vermaard om dat zy eertyds om den eerften rang getwift heeft met Tegea, de hoofdftadt van dat landt. Maar Critolaus, een Tegeaner, verzekerde die eere voor zyne geboorteftadt, na den beroemden ftrydt, waar in hy overwinnaar was van Demoftratus. Zie CRITOLAUS. Naby Phenea is een meir, waar van de wateren heilzaam zyn op den dag, en zeer fchadelyk des avonds en in den nacht. Ovidius maakt 'er gewag van *l. XV. Metam.*

PHENICE of PHENIX, eene zeehaven van het eilandt van Creta, tegenwoordig Kandië genoemt, ftrekkende tegen 't Zuid-Weften, en tegen 't Noord-Weften. Het fchip, waar in Paulus was wanneer hy naar Rome ging, trachtte aldaar aan te lopen, om te overwinteren; maar de tegenwinden verhinderden het zelve. *Handel. XXVII*, 12.

PHENICIE, eene provincie van Syrië, waar van de grenzen niet altoos de zelve zyn geweeft. Zomtyds geeft men aan het zelve de uitgeftrektheit van het Noorden naar het Zuiden, van Orthofia af tot aan Pelufia toe. Zomtyds bepaalt men het zelve ten Zuiden aan den berg Karmel en Ptolemaïs. Het is zeker, dat oudtyds, doch echter na de overwinning van Palestina door de Hebreeuwen, het zelve zeer eng bepaalt was, en niets in zich vervatte van het landt der Philiftynen, welke byna al het landt bezaten, van den berg Karmel af, langs de Middelandfche zee, tot aan de grenzen van Egypte. Het hadde ook zeer weinig uitgeftrektheit te landewaarts, om dat de Ifraëliten, die Galilea befloegen, hen deden inkrimpen tegen de Middelandfche zee. Reland heeft aangemerkt, dat de landen ten Noorden van Paleftina leggende met een gemenen naam Syrië of Phenicië plagten genoemt te worden, en dat men eigentlyk de zeekuft Phenicië genoemt heeft, hoewel 'er echter zyn, die Damafcus, zeer verre van den oever der Middelandfche zee gelegen, mede eene ftadt van Phenicië noemen. Jozephus zegt, dat het opper- en neder-Galilea van Phenicië en Syrië omringt wordt, en noemt alleenlyk deze fteden in Phenicië, Sidon, Tyrus, Cefarea, Berytus en Dora. Zo dat de Noorder helft van het Ifraëlitifche landt langs de zee door Jozephus Phenicië genoemt wordt. Want Joppe, Jamnia, Askalon, of andere fteden, aan den Zuider kant leggende, noemt hy nooit fteden van Phenicië. Het ganfche Judea wordt door de oude fchryvers zomtyds Phenice of Phenicië genoemt; en door het zelve fchynt het landt Kanaän te moeten verftaan worden, als het by Celo-Syrië wordt gevoegt. Men ziet dit in het derde boek van *Ezra II*, 17, daar zy aan den koning fchryven, en zeggen, dat ze wonen in Celo-Syrië en Phenicië, waar voor *Ezra IV*, 10, 11 ftaat *de mannen aan deze zyde der riviere.* In het N. T. wordt het woordt Phenicië wel gelezen; doch zodanig, dat het alleenlyk het Noordelyke gedeelte, en wel maar de zeekuft, waar in Tyrus en Sidon gelegen waren, bevat. Aldus moet men, wanneer men van Phenicië fpreekt, de tyden wel onderfcheiden. Voor dat Jofua Paleftina ingenomen hadde, was alle dit landt bezeten door de Kananiten, kinderen van Cham, verdeelt in elf geflachten, waar van het machtigfte was dat van Kanaän, den ftichter van Sidon, en het hoofdt der eigentlyk genoemde Kananiten, aan welke de Grieken den naam van Pheniciërs geven. Deze waren de eenige, die de onafhankelykheit behielden, niet alleen onder Jofua, maar ook onder David, onder Salomon, en onder de koningen, die na hen gevolgt zyn. Maar zy wierden onderworpen door de koningen van Affyrië, en door die van Chaldea. Zy waren in 't vervolg onder de gehoorzaamheit der Perzen, Grieken en Romeinen, en tegenwoordig is Phenicië onderworpen aan de Ottomannen, hebbende gene koningen van hunne natie gehad, noch geen gedaante van een onafhankelyken ftaat federt meer dan twee duizent jaren; want de koningen, welke de Affyriërs, de Chaldeën, de Perfianen en de Grieken zomtyds aldaar gelaten hebben, waren cynsbaar aan deze overwinnaars, en oefenden maar eene ontleende macht. De voornaamfte fteden van Phenicië waren Sidon, Tyrus, Ptolemaïs, Ekdippe, Sarepta, Berytus, Biblis, Tripoli, Orthofië, Sinira, en Arade. De Pheniciërs bezaten ook van ouds eenige fteden in den Libanon. In de oude kerkelyke fchriften onderfcheidt men het Phenicië aan de zee, ook het eigentlyke Phenicië genoemt, en het Phenicië van den Libanon, of van Damafcus. Het eerfte vervat de fteden Tyrus, Berytus, Arcea, Gegarta, Paneas, Trierius, Sidon, Biblos, Ortofia, Arade, *Gonaiticus faltus*, Ptolemaïs, Tripoli, Botrys, Antarade, en Politiana; en het Phenicië van den Libanon vervat Edeffe, Abila, Juftinianopolis, Gonaïticus Saltus, Laodicea, Damafcus, Palmyra, Salaminia, Heliopolis, de landftreek der Jambruden, die der Magluden, en de Oofterfche landftreek. Men ziet hier door hoe groot de uitgeftrektheit van Phenicië in dien tydt was. Herodotus zegt, dat de Pheniciërs eerft aan het Rode meir woonden, en dat zy zich van daar kwamen nederflaan aan de Middelandfche zee, tuffchen Syrië en Egypte. Dit is gemakkelyk overeen te brengen met Mozes, die hen doedt afdalen van Cham, die Egypte en de omgelegene landen bevolkte. De naam van Phenicië wordt niet gevonden in de boeken van de H. Schriftuur, die in het Hebreeuwfch gefchreven zyn, maar alleenlyk in die, waar van het Griekfch het oorfpronkelyke is, als de boeken van het N. Teftament, en de apocryphe boeken der Machabeën. In het Hebreeuwfch leeft men altoos Kanaän. Zo geeft Mattheus, die in het Hebreeuwfch of in het Syrifch fchreef, den naam van Kananeefche aan eene vrouwe, welke Marcus, die in 't Griekfch fchreef, eene Griekfche vrouw noemt, geboortig uit Syro-Phenicië, of eene Phenicifche van Syrië, om dat Phenicië in dien tydt een gedeelte van Syrië uitmaakte, en om de inwoners van het zelve te onderfcheiden van de Pheniciërs van Africa, of van de Carthaginenzen. Men leidt den naam van Phenicië af van de palmbomen, in 't Griekfch *Phoinix* genoemt, welke gemeen zyn in Phenicië; of van den naam van eenen Tyriër, *Phœnix* genoemt, wiens artykel hier na volgt; of van de Rode zee, van welkers oever men voorgeeft dat zy gekomen waren. *Phœnix* betekent zomtyds rood; waar van *Puniceus* en *Phœniceus color* afgeleid worden. Anderen leiden dit naamwoordt af van het Hebreeuwfch *Pinehas*, of *Phineas*; anderen van *Bené-Anak*, zonen van Anak, of afkomelingen van de Enakim. Men weet dat de reuzen, kinderen van Enak, zeer vermaard waren in Paleftina. Men fchryft aan de Pheniciërs verfcheide fchone uitvindingen toe, by voorbeeldt de fchryfkunft, *Lucanus l. III, vs.* 22:

Phœnices primi, famæ fi creditur, aufi
Manfuram rudibus vocem fignare figuris.

Men zegt boven dien, dat zy het eerft de zeevaart, den koophandel, de fterrekunft, en het doen van verre reizen hebben uitgevonden. Bochart heeft door een ongeloofiyken arbeidt aangetoont, dat zy volkplantingen uitgezonden hadden, en voetftappen van hunne taal nagelaten byna in alle de eilanden, en op alle de kuften van de Middelandfche zee. Maar de beroemdfte van hunne volkplantingen is die van Carthago. Men gelooft dat op de komfte van Jofua velen naar Africa en naar andere plaatfen weken. Procopius zegt, dat men te Tingis in Africa twee kolommen vondt van wit marmer, opgerecht naby de grote fonteine, waar op men las in Phenicifche karakters:

Wy zyn volkeren, die de vlucht genomen hebben voor den rover Jefus, zoon van Nave.

Matth. XV. 22. *Marc. VII.* 26. *Act. XXI.* 2. 3. *Hieron. ad Ifai. XXIX. & ad Amos VIII. Jozephus Oudh. I.* 7. *XIV.* 9. 13. *Oorl. XII.* 20. *en in zyn Leven. Herod. l. IV. c.* 39. *l. VII. c.* 89. *Strabo l. XVI. Bochart Chanaan l. I. c.* 1. *Dionyf. v.* 904. *Procop. in Vandal. l. II. c.* 10. *Reland. Palaft.*

PHENIX (DE) is een vogel, die tegenwoordig met recht voor fabelachtig gehouden wordt, maar waar van de ouden veel gefproken hebben, en waar van zy wonderlyke dingen verhalen. Zy zeggen dat hy een eenige vogel is in zyn foort, en dat hy verfcheide

fcheide eeuwen leeft. Zy voegen 'er by, dat hy de grootheit heeft van eenen arendt, de vederen van den hals van goudt, de vleugelen vuurverwig en azuur of hemelsblaauw, met een gemengden ftaart van witte, purpere en inkarnate vederen; hebbende flikkerende oogen als twee fterren, en gekuift met een uitmuntend pluimagie, dat glinftert als een hemelfch gefternte. De Rabynen geven reden van de langdurigheit van het leven van den Phenix, zeggende dat alle de vogelen de vrouwe gehoorzaamt hebbende, en met haar gegeten van de verbode vrucht, de Phenix alleen daar van niet wilde eeten, waar door veroorzaakt is dat hy op zekere wyze onfterflyk bleef; want ten einde van duizend jaren komt uit zyn neft een vuur te voorfchyn, dat den Phenix verbrandt, maar zodanig dat hy daar uit overig blyft als een ei, waar uit deze vogel weder voortkomt en als weder opftaat. Anderen geven voor dat hy zich zelf een houtmyt of lykvuur bereidt van hout en van welriekende gommen, of van de takken van welriekende bomen; dat hy vervolgens met zyne wieken daar over flaat om het te ontfteken, en zich aldus verteert; doch dat uit zyne affche een wurm geboren wordt, en uit dien wurm een andere Phenix; of dat deze wurm groeiende, de gedaante van eenen vogel aanneemt; en dat hy groot geworden zynde, zich belaadt met de affche van zynen vader of van den vorigen Phenix, en die voert in Armenië of Arabië op den altaar der zonne, zynde deze vogel aan de zon toegewyd. Herodotus zegt, dat hy het ligchaam van zynen vader in een zamenvoegfel van myrrhe voert naar Heliopolis in Egypte, daar hy het plaatft in den tempel van de zon. Daar zyn Rabbynen, die zeggen dat deze vogel met Noach in de arke zynde, en uit eerbiedt voor den aartsvader hem met de andere vogelen niet hebbende durven vragen om te eeten, Noach tegen hem zeide: *Ik bidde Godt dat gy niet fterft*; en hy antwoordde: *Ik zal in myn neft den geeft geven, en ik zal de dagen vermenigvuldigen als de Phenix.* (*Job XXIX.* 18.)

De natuurkundigen, die van dezen vogel gefproken hebben, onderfcheiden hem van de andere in gedaante en verwe, en zeggen van hem vele ongelooflyke dingen, waar in zy veel van malkander verfchillen. Wat de langdurigheit van zyn leven aangaat, zommigen zeggen dat hy vyf hondert jaren leeft, en dit is wel het algemeenfte gevoelen; anderen brengen zynen leeftydt tot duizent jaren. Cheremon in Tzetzes fchryft hem zeven duizent jaren levens toe. Plinius geeft hem niet meer dan zes hondert zeftig, of vyf hondert zeftig, of zelfs maar vyf hondert een en twintig jaren; want zyne affchriften komen niet overeen. Solinus fpreekt van vyf hondert veertig jaren: en Hefiodus zegt, dat de Phenix zo lang leeft als negen ravens, en de rave zo lang als negen menfchen, of negen generatien of geflachten van menfchen. Tacitus zegt dat 'er zyn, die zynen leeftydt tot veertien hondert en zeftig jaren toe doen uitrekken; maar dat men gemeenlyk gelooft, dat hy niet langer leeft dan vyf hondert jaren: eindelyk dat zyn leeftydt ganfch onzeker is. Men wil dat 'er nooit meer dan een Phenix te gelyk in de wereldt gevonden wordt; en men verhaalde ten tyde van den zelfden Tacitus, dat de eerfte Phenix gezien was in Egypte ten tyde van Sefoftris, de twede onder de regering van Amafis, en de derde onder die van Ptolomeus Evergetes, eenen der navolgers van Alexander, en den derden der Macedoniërs, die in Egypte geregeert hebben. Men heeft zelfs voorgegeven, dat hy kwam in de ftadt, die *Heliopolis* dat is de *Zonneftadt* genoemt wordt, verfelt van eene eindeloze menigte van vogelen, die over de nieuwigheit van zyne vederen verwondert waren. Van dezen Ptolomeus tot op Tiberius zyn geen twee hondert vyftig jaren; waarom eenigen geloven dat deze niet uit Arabië, of de oprechte Phenix was, dewyl hy de kentekenen niet hadde, die men aan de andere geeft. Plinius zegt, dat men eenen Phenix te Rome bragt onder de regering van den keizer Claudius, in het 800 jaar van Rome; dat men hem deedt zien in de vergadering van den raadt, en dat men dit geval in de openbare akten aantekende: maar, voegt 'er Plinius by, niemandt twyfelde of deze vogel was de rechte Phenix niet.

De zeventig overzetters hebben op twee plaatfen den naam van *Phenix* gebruikt in de betekenis van den vogel, waar van gefproken wordt, indien men eenige uitleggers wil geloven. Anderen beweeren in het tegendeel, dat zy in beide die plaatfen den palmboom verftaan hebben, die in het Griekfch *Phoinix* genoemt wordt, gelyk hier voor in het artykel van Phenicië aangemerkt is. De eerfte van deze plaatfen wordt gevonden *Job. XXIX*, 18: *En ik zeide, ik zal in myn neft den geeft geven, en ik zal de dagen vermenigvuldigen als het zandt.* De twede plaats is, *Pfalm XCII*, 13: *De rechtvaardige zal groeien als een palmboom.* Beda en verfcheide Rabynen paffen de eerfte plaats toe op den vogel Phenix; gelyk Tertullianus en Epiphanius zulks de laatfte doen. Wat de eerfte plaats aangaat, het Hebreeuwfch woordt *chul*, of *chol*, dat de zeventigen door *Phenix* vertaalt hebben, is zo zeker niet als het woordt *thamar* van de laatfte plaats. Verfcheide Rabbynen geloven dat het eenen vogel betekent. Maar het is bekent dat *chol* in 't Hebreeuwfch, en in de Oofterfche talen, die daar mede eenige overeenkomft hebben, *zandt* betekent. De gelykeniffe van de menigvuldigheit der dagen by het zandt vergeleken, is uitdrukkelyk, en gemeen in de Schrifture. De Chaldeeuwfche, de Syrifche en de Arabifche uitbreiders vatten het met de bekwaamfte uitleggers, Montanus, Pagninus, Munfterus, Caftalion, Junius, Mercerus, en een eindeloos getal van anderen, in dien zin op. De zeventigen zelf geven aanleiding om te denken dat men hier den vogel Phenix niet verftaan moet, hoewel zy den *palmboom* ook in deze plaats in 't ooge hebben, vertalende dezelve aldus: *Myn leeftydt zal verouderen als de fpruit van den palmboom* (*Phoinix:*) want de uitdrukking van *de fpruit*, die zy 'er byvoegen, is veel natuurlyker aan den palmboom eigen, dan aan den Phenix. Wat de twede plaats uit Pfalm XCII aangaat; daar omtrent is gene reden van twyfeling, zo men maar het oog flaat op den Hebreeuwfchen text, want het woordt *thamar*, dat daar gevonden wordt, heeft gene dubbelzinnigheit; men weet dat het zelve in 't Hebreeuwfch eenen *palmboom* betekent, van gelyken als Phoinix in het Griekfch.

De oudvaders hebben dikwils de gelykenis van den Phenix gebruikt, om een voorbeeldt en bewys, of ten minften een zinnebeeldt en vergelyking te geven van de aanftaande opftanding. Zommigen, als Origenes, S. Gregorius Nazianzenus en S. Maximus, fpreken met twyfeling van het gene van den vogel Phenix verhaalt wordt; doch anderen als daar van overtuigt zynde. Men heeft brieven van den koning van Ethiopië, die aan eenen paus fchreef, dat de Phenix in zyn koninkryk geboren wierdt; en men verhaalt dat paus Clemens de VIII aan de koninginne Elizabeth eene gewaande veder van den Phenix zondt, als een groot gefchenk. Om te eindigen, men moet bekennen dat alles, wat men van den Phenix verhaalt, by de fchryvers zo verfchillende en fabelachtig voorkomt, dat het te verwonderen is dat 'er verftandige mannen gevonden zyn, die het minfte geloof daar aan gegeven hebben, of eenigzins in twyfel getrokken hebben of 'er ooit een Phenix geweeft is. Het is derhalven vremd, dat de abt Danet durft verzekeren, dat men niet twyfelt of deze vogel wordt zomtyds in Egypte gezien. Het kan waar zyn dat men 'er van tydt tot tydt eenigen feldzamen of buitengewonen vogel ziet; maar dat deze vogel de Phenix zy, ten minften zo dit woordt in zyne gewone betekenis genomen wordt, mag men onbefchroomd befluiten, en ronduit verklaren een kinderfprookie te zyn; en hoe vermaard deze hiftorie in de oudheit ook zy, zy heeft alle de eigenfchappen van eene fabel, en fteunt op gene zekere en onbetwiftelyke waarnemingen. *Herodot. l. II. c.* 73. *Plin. l. X. c.* 2. *& l. XIII. c.* 4. *Tacit. l. VI. Annal. c.* 28. *& l. III. c.* 9. *Dion l. LVII. Pompon. Mela l. III. c.* 8. *Tertull. de Refurrect. carnis. Cyrill. Hierofolym. Cathech.* 18. *enz. Bafil. Hexaëm. l. VIII. Ambrof. de Fide Refurrect. & in Hexaëm. idem in Pfalm. CXVIII. Serm.* 19. *n.* 13. *Origin. contra Celf. l. IV. S. Gregor. Nazianz. Orat.* 37. *S. Maxim. apud Phot. Epiphan. in Phyfiolog. Beda explic. allegoric. in Job c. XXIX.* 18. *Rabbi Ofaia in Berefchith raba. R. Jannai ibidem. R. Jodan Simeonis fil. R. Salom. in Job. Alii apud Bochart de Animal. Sacr. P. II. l. VI. c.* 5.

PHEODOR-OY, een van de Schotlandfche eilanden, aan Schotlandt behorende. Het heeft de lengte van zeven mylen, en is acht mylen van Yell, en omtrent zeven van Vuift gelegen. *Engelfch Dict.*

PHERAULIS, of PHEROLES, een zeker arm Perfiaan, wierdt door Cyrus ryk gemaakt, doch was by zynen rykdom zeer ongeruft, en wenfchte daarom naar de vorige ruft, die hy in zyne armoede genoten hadde. Ten dien einde gaf hy alle zyne rykdommen aan eenen, Saca genoemt, onder beding dat hy aan hem, als eenen gaft, maar zyn matig onderhoudt daar van geven zoude. *Xenophon.*

PHERECRATES, een Griekfch blyfpeldichter, die XVII blyfpelen gefchreven hadde, naar het verhaal van Suidas. Hy was een Atheniënzer, en leefde ten tyde van Alexander den Groten, dien hy in Afië verfelde. Men vindt de tytels en overblyffels van deze ftukken by J. Meurfius, in zyne *Biblioth. Att.*

PHERECYDES, een philofooph, geboortig van het eilandt Sciros, een leerling van Pittacus, en leermeefter van Pythagoras, leefde omtrent de LV Olympiade, in het 195 jaar van Rome. Theopompus, door Diogenes Laërtius bygebragt, verzekert dat hy de eerfte was, die van de natuur der goden fchreef. Men heeft ook aangemerkt, dat hy zo ervaren was in de kunft van het waarzeggen, dat hy een fchip in zee ziende, voorzeide dat het zelve fchipbreuk zoude lyden; dat hy eene aardbeving voorzeide, enz. Men zegt dat hy de eerfte geweeft is, die de verduiftering van de maan ontdekte, en de tydperking van de maanden uitvondt.

PHERECYDES, een hiftoriefchryver, geboortig van Leros, en bygenoemt *de Atheniënzer*, was in achting in de LXXXI Olympiade, in het 300 jaar van Rome, en fchreef eene hiftorie van Attica, enz. De ouden brengen hem dikwils by, en maken van hem twee hiftoriefchryvers, eenen van Leros, en een anderen van Athene, hoewel hy de zelfde is. *Diog. Laërt. vit. Phil. Voffius de Hift. Grac. l. IV. c.* 4. *J. Meurfius Bibl. Attic.* Het is waarfchynlyk dat deze hiftoriefchryver dezelve is met den philofooph van het vorige artykel. *Du Pin Bibl. Univ. des aut. Profanes.*

PHERENICE, eene dochter van Diagoras, koning van Rhodus, verfcheen in mannelyk gewaadt op de Olympifche fpelen, hoewel 'er eene uitdrukkelyke wet was, die de vrouwen of dochters, welke vermomd by deze plechtigheden verfchenen, tot zware ftraffen veroordeelde. Zy verkreeg den prys in het lopen, en haar zoon, dien zy mede genomen hadde, won mede eene kroon. Zy ontdekte hier op hare kunne en geboorte, en wierdt van de ftrafheit van de wet vrygefproken, om dat zy eene princeffe was, en om dat zy met haren zone overwonnen hadde. *Paufan. in Eliac.*

PHERENICUS, van Heraclea, een dichter, die een heldendicht opftelde, waar in hy van den oorfpronk der bofchgodinnen fprak, gelyk Athenæus aanmerkt *l. III. Tzetzes Chil. VII. Hift.* 144.

PHEREPHATTIA, van Φερεφάττη, *Proferpina*, was een feeft, dat men te Cyzicus ter eere van Proferpina vierde, waar by haar een zwarte ftier geoffert wierdt. *Meurfius Gratia Feriata.*

PHEREZITEN, oude volkeren van Paleftina, waar van men den oorfpronk niet wel weet, maar die men gelooft van het

het geslachte Kanaäns te zyn, hoewel men niet vindt dat zy tot een der elf geslachten van Kanaän gerekent worden. Zy bewoonden verscheide plaatsen van het landt van dien naam. Daar waren 'er tusschen Bethel en Aï, ten tyde van Abraham en van Loth, met de welke zy in vrede leefden, zo langen tydt als die in hun landt woonden. *Genes. XIII.* 3. 7. Jacob vreesde hunne wraak na de gepleegde moordt van zyne zonen aan de Sichemiten. *Genes. XXXIV.* 30. Zy waren wrede vyanden van de Israëliten, en voegden zich by de Kananiten en Amoriten, *Josua XI.* Doch Josua versloeg hen, en gaf hun landt aan de kinderen Israëls, en, zo 't schynt, voornamelyk aan de kinderen Josephs. Hy dwong hen naar het gebergte te wyken, daar zy zich zodanig versterkten, dat zy niet t'onder gebragt konden worden voor den tydt van Salomon, die hen tot slaven maakte. Zy waren gelyk alle de oude inwoners van het landt grote afgodendienaars. Na de wederkeering der Israëliten uit de Babylonische gevangenisse woonden de Phereziten met de Kananiten noch in het landt, en de wedergekeerden namen zich hunne dochters tot wyven, welke Esdras hen noodzaakte wederom te verlaten. *Ezra IX.* Men merkt aan dat de Phereziten een groot en machtig volk zyn geweest, wordende op verscheide plaatsen, onder anderen in de twee bygebragte uit Genesis, de Kananiten in 't gemeen en te zamen, en de Phereziten in 't byzonder en op zich zelven byeengevoegt, en als de voornaamste volkeren van het landt genoemt. Daar waren 'er aan beide zelden van de Jordane, in de gebergtens en in de vlaktens. Hun naam zegt zo veel als verspreid, verstrooit, van het woordt *Phérazoth*, dat zo veel als een *gehucht* of *dorp* betekent. De geleerden hebben daarom gemeent dat zy niet in vaste steden woonden, of bepaalde verblyfplaatsen hadden, maar op de wyze der Scythen en Nomaden verstrooit, dan eens in het eene dan eens in het andere gedeelte van het landt, of ten minsten buiten de steden woonden. Men kan nazien wat van hen gezegt wordt door *J. Le Clercq* over *Genesis*, en door *Simon* in zyn *Dict. de la Bible.*

PHERICLES, of PHERCILES, altoosblyvend Archont te Athene, begon die waardigheit te bekleden omtrent 890 jaren voor Christus, en leefde vervolgens noch negentien jaren. Phidon van Argos was de eerste, die in zynen tydt zilvere munt maakte, en de Olympische spelen wierden ingestelt door Iphitus. *Marsham. Marmor. Oxon.*

PHERON, of AMENOPHIS PHARAO, koning van Egypten, van wien reets op het artykel van AMENOPHIS gesproken is, was de zoon en opvolger van Sesostris, en ondernam geen oorlog. Hy wierdt blind, tot straffe van de stoutheit, die hy gehadt hadde van eenen werpschicht te schieten op de wateren van den Nyl. De zelve stonden in hunne overstroming meer dan achttien ellebogen of zeven en twintig voeten boven de velden, en de windt verwekte grote baren op de zelve. De koning, zulks ziende, deedt het gene verhaalt is, en wierdt terstondt blind. Hy was tien jaren in dezen staat, en verstondt naderhandt door een orakel dat de tydt van zyn ongeluk ten einde liep, en dat hy het gezicht weder zoude bekomen, mits dat zyne oogen gewassen wierden met het water van eene vrouwe, die nooit met iemandt anders te doen gehad hadde, dan met haren man. Hy begon met het water van zyne gemalinne te gebruiken, en vondt daar by geen voordeel. Hy gebruikte vervolgens dat der andere vrouwen, en kreeg eindelyk het gezicht weder. Hy deedt de vrouwen, welker water hy vruchteloos gebruikt hadde, in eene zekere stadt geleiden, en deedt haar alle met de stadt verbranden, waar na hy trouwde met die, waar aan hy zyne genezing verschuldigt was, en wydde in de tempelen verscheide gedenktekens van zyne dankbaarheit aan de goden, en voornamelyk twee gedenkzuilen in den tempel der Zonne, hondert en vyftig voeten hoog en twaalf breed. Marsham gelooft dat zy beide te Rome zyn, en dat de eene die is, welke Sixtus de V deedt oprechten voor de kerk van S. Pieter. Hy gelooft ook dat Caligula eene van deze zuilen te Rome deedt brengen. Dit zyn gevoelen steunt op plaatsen van Plinius, die zulks niet te kennen geven. Zie hier wat Plinius zegt, in den druk van Hardouïnus, waar in de kwade lezing, welke Marsham gevolgt heeft, verbeterd is. *Tertius* (obeliscus) *Romæ in Vaticano Caji & Neronis principum circo, ex omnibus unus omnino fractus est imitatione ejus, quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Ejusdem remanet & alius centum cubitorum, quem post cæcitatem visu reddito, ex oraculo Soli sacravit.* (*Plinius l. XXXVI. c.* 11. *p. m.* 299.) Marsham brengt deze plaats by op de volgende wyze: „ *Plinio appellatur* Nuncoreus Sesostridis filius *ille*, „ *qui Obeliscum* centum cubitorum post cæcitatem (visu reddito „ ex oraculo) Soli sacravit. Ejusdem remanet & alius Romæ „ (in Vaticano Caji & Neronis principum circo) ex omnibus „ unus omnino fractus est in molitione". (*Marsham Chron. Can. pag.* 414.) Men moet aanmerken dat Plinius (*lib.* XXXVI. *c.* 9. *p.* 296. 297.) niet aantekent, dat de zuil, die te Rome gebragt wierdt onder Caligula, eene der twee zuilen was van den zoon van Sesostris. Na Pheron heeft een man van Memphis, dien de Grieken Proteus noemden, geregeert.

Bayle, uit wien dit artykel genomen is, zegt dat hy in het zelve een getrouw verhaal van deze oude vertelling heeft willen doen, na dat hy gezien hadde wat vryheden men zich gaf om dit geval te vervalschen; op dat zyne lezers dit verhaal vergelyken zouden met de valsche copy, welke de hedendaagsche schryvers daar van durven geven. Hy heeft hier mede Chevreau niet in het ooge, die het verhaal van Herodotus niet vervalscht, maar eene omstandigheit daar by voegt uit Diodorus Siculus, zonder den zelven te noemen; te weten, dat de vrouw, door welker water Phèron zyn gezicht wederkreeg, eene tuinierster, of de vrouw van eenen tuinman of hovenier was. Gelyk hy 't ook niet gemunt heeft op de aanmerking, welke de zelve Chevreau daar by voegt, wanneer hy zegt: *Indien 'er tegenwoordig zulk een Pheron gevonden wierdt, zo het hulpmiddel, waar door hy genezen wierdt, in gebruik was, en dat men de zelfde straffe vernieuwde, vele vrouwen zouden geen vreze behoeven te hebben van koude te zullen sterven.* Dit is eene berisping, die met den text overeenkomt; want men behoeft niet te twyfelen of deze historie van Pheron is eene vertelling of een hekelachtig verdichtsel tegen de vrouwen; dewyl het zeker is, dat 'er geen orakel geweest is dat voorzegt heeft aan eenen koning die reets tien jaren blind geweest was, dat hy wel haast zyn gezicht zoude wederkrygen; en dat het niet waar is dat het water van eene kuische vrouwe ooit het gezicht wedergegeven heeft. Men is dan genoegzaam overtuigt onder de Christenen, dat alles wat Herodotus hier van verhaalt eene fabel is, en eene van die vertellingen, welke men in de eeuwen der onwetendheit smeedde, byna met de zelve oogmerken als de leerzame fabelen, of de verdichtselen van Esopus, te weten, om de vreze der goden in te boezemen, en de kwade zeden te berispen. De spottemy, en de stekelige boerteryen tegen de vrouwen wierden zomtyds daar onder gemengt. Men vergat zulks ook niet in 't sprookie van Pheron. Bayle bedoelt eigentlyk de hedendaagsche schryvers, die deze verzierde historie te eenvoudig, en te onachtzaam opgestelt vindende, zich bemoeit hebben om de zelve op te tooien; gelyk men die dan op deze wyze in de *Saint-Evremoniana, pag.* 132. 133. van den Hollandschen druk, opgesmukt vindt. „ Dat een koning Pheron genoemt, blind geworden zynde, en het orakel naar een „ hulpmiddel vragende om te genezen, het zelve hem geboodt „ het water van eene vrouwe te gebruiken, die getrouw was aan „ haren man; dat deze deugdt ontbrekende aan de zyne en aan „ alle de andere vrouwen van het koninkryk, hy verplicht was geweest ambassadeurs te zenden om 'er te zoeken in de nabuurige „ koninkryken; dat het geval, na een oneindig onderzoek, hem „ 'er eene gegeven hadde, die hem genas; dat hy, begonnen „ hebbende met zyne vrouwe te doen verbranden, die trouwde, „ welke hem het gezicht wedergegeven hadde; dat zy in der daadt „ in het vervolg zo kuisch niet was, en dat de koning haar vragende waarom zy haren eersten man getrouw geweest was, zy „ openhertig antwoordde, dat *niemandt haar ooit iets gevergt hadde.* Het is gewis dat een schryver die nieuwe fabelen verdicht de zelve zo vermakelyk mag opschikken als 't hem goeddunkt, zonder dat iemandt zich daar aan kan storen: maar wanneer men eene historie verhaalt, die in de beste boeken, die van de oudheit overig gebleven zyn, ter neder gestelt en verzegelt is, zo is het niet meer geoorlooft de zelve met een nieuw versierfel op te tooien, door een byvoegsel van omstandigheden, die men sedert weinig dagen kers-versch heeft uitgevonden. *Bayle Diction. Crit.*

PHERORAS, de vierde zoon van Antipater; en broeder van Herodes den Groten, koning van Judea, is bekend in de historie der Joden door zyne kwade listen en kunstenaryen, en door zyne valsche aanbrengingen, waar door hy alles in twist en wanorder bragt in het huisgezin van zynen broeder. Hy was de voornaamste oorzaak van de doodt van Alexander, van Mariamne, en van hare twee zonen Alexander en Aristobulus. Hy genoot buitengewone voordeelen en gunstbewyzingen van Herodes, die hy niet anders dan met eene ongemene ondankbaarheit beantwoordde. De verblindde en ongeregelde liefde, welke hy hadde voor eene dienstmaagdt, die hy by zich hieldt, was oorzaak dat hy weigerde met Salampso of Cypros zyne nichten, dochters van zynen broeder, te trouwen, hoewel hy zulks nochtans naderhandt deedt met de laatste. Niet te vrede met zynen broeder door die weigering te mishagen, liet hy niets na om des zelfs doodt te bevorderen. Hy wikkelde zich in de zamenzwering van Antipater, en bewaarde tot het oogenblik van zyne doodt toe eene doze met vergift, die deze ontaarde zoon hem ter handt hadde doen stellen, om zich daar van tegen zynen vader te bedienen, wanneer hy gelegenheit daar toe zoude vinden. Zulk een boos mensch was niet zonder dikwils ongerust en verschrikt te zyn. Oordelende dat het niet te zeker voor hem was in Jerusalem, en vrezende, indien zyne euveldaden eens ontdekt wierden, dat hy strengelyk daar over gestraft mogte worden, begaf hy zich over de Jordane in het Tetrarchschap, dat zyn vader hem gegeven hadde, of, gelyk Josephus verhaalt, hy kreeg last van zynen broeder derwaarts te wyken, en betuigde niet wederom aan 't hof te zullen komen, zo lang Herodes leefde, en hem niet meer te zullen zien. Hy bleef zo onverzettelyk by dit voornemen, dat Herodes, ziek geworden zynde, en zelfs in gevaar van te sterven, hem te vergeefsch naar Jerusalem ontboodt, betuigende dat hy hem geheime en gewigtige bevelen wegens zyn huisgezin of het koninkryk te vertrouwen hadde; want hy wilde zich nooit daar toe laten bewegen, zich verschonende met de verplichting; die hy hadde om zynen eedt niet te breken. Herodes handelde niet op de zelfde wyze; want verstaan hebbende dat Pheroras zeer krank was, en buiten hoop van opkomst, ging hy hem bezoeken. Na zyn doodt deedt hy zyn lichaam naar Jerusalem voeren, makende hem eene prachtige uitvaart, en hem alle de eer aandoende, die men eenen man van zynen staat en geboorte konde geven. *Josephus Oudh. XVI.* 11. *XVII.* 5. 6. *Oorl. I.* 19. *Simon Dict. de la Bible.*

PHIALA, een meir niet verre van het Samochonitische, aan den voet van den berg Hermon gelegen, is de ware oorspronk der Jordane, hoewel het langen tydt daar niet voor gehouden is, om dat zyne wateren van daar tot aan Paneas onder de aarde door vloeien.

vloeien. Het meir is rond als eene *phiole* of *drinkschale*; waar van het zynen naam gekregen heeft: zyne wateren nemen noch toe, noch af; maar houden zich altoos juist binnen hare oevers. Philippus de viervorst is de eerste geweest, die uitgevorscht heeft, dat dit de rechte oorspronk der Jordane was, kaf of halmen daar in geworpen hebbende, welke by Paneas wederom te voorschyn kwamen. Sanutus zegt, dat omtrent de bron *Fiale*, welke geen andere is dan dit meir Phiala, om de aangenaamheit van de plaats, den ganschen zomertydt door van de omleggende volkeren markten worden gehouden. En een weinig verder zegt hy, dat de bron Phiala door de Saracenen *Medan*, dat is, *de wateren van Dan*, genoemt wordt. Doch hy is hier in vergist. De Saracenen noemen die plaats, om de gemelde marktdagen, *Meidan*, dat is *markt*. Als men de andere schryvers van die eeuw, die van dat *Medan* gewag maken, naziet, zo kan men aan het gezegde niet twyfelen. Dit meir is hondert en twintig stadien van Paneas, of Cesarea Philippi, afgelegen, volgens het getuigenis van Jozephus, *Oorl. III.* 18. *Reland Palest.*

PHIALA, eene fonteine van Egypten, tusschen Syene en Elephantine, in welke men jaarlyksch een beker wierp, op het feest van Apis. *Plin. l.* VIII. *c.* 46. *Senec. Natural. Quaest. l.* IV. *c.* 2. *Solin. c.* 35.

PHIDEAS, een zoon van Axioram, was, volgens Jozephus, de zeventiende hogepriester der Joden. Hy hadde tot zynen opvolger Sudeas, volgens den zelven schryver; want de namen van deze twee hogepriesters worden in de Schrifture niet gevonden. *Jozephus Oudh. X.* 11.

PHIDIAS, een uitmuntend Grieksch beeldhouwer in de LXXXVII Olympiade, het 323 jaar van Rome. Hy voltooide het stantbeeldt van Minerva van yvoor, dat zo geroemd is door de ouden, en aangemerkt als het meesterstuk in die kunst, en plaatste het zelve in het kasteel van Athene. Naderhandt uit deze stadt verdreven zynde, week hy in de provincie van Elis, daar hy gedood wierdt, na dat hy het stantbeeldt van Jupiter voltooit hadde, dat men stelde in den tempel van Olympia, en dat voor een van de wonderen der wereldt gehouden is. Phidias hadt eenen broeder Paneus genoemt, dat een zeer geacht schilder was. *Pausan. in Æliac. Plutarch. in Pericl. Scholiast. Aristophan. fab. de Pace. Plinius. Suidas.*

PHIDOLAS *van Corinthe* is bekend in de historie door het geval, dat hem gebeurde, in de Olympische spelen lopende: want van zyn paardt ter aarde gevallen zynde, liet dit paardt niet na zynen loop te vervolgen, draaide zich rondom den merkpaal, en, gelyk of het wiste dat het de overwinning behaalt hadde, begaf zich voor de rechters der spelen, daar het stil hieldt, als om den prys te vorderen. De Eliden wezen hier op Phidolas den prys toe, niettegenstaande het ongeval, dat hy gehad hadde, en vergunden hem een stantbeeldt voor zyn paardt op te rechten, dat eene merry was, *Aura* genoemt. *Pausan. l. VI.*

PHIDON, koning van Argos, broeder van Caranus, eersten koning der Macedoniërs. Een zeker schryver, door Eusebius bygebragt over 't jaar 2117, daar hy van Abraham spreekt, schryft aan Phidon de uitvinding van de gewigten en maten toe. Hy voegde zich by die van Piza, om het VIII Olympische feest te doen vieren met uitsluiting van die van Elis. *Pausanias in Æliac.*

PHILA, eene der dochters van Antipater, die met Craterus getrouwt was. *Quint. Curt. Justin. Hist.*

PHILADELPHIA, anders *Rabbath*, en in de Schriftuur *Rabba der kinderen Ammons* genoemt, was de hoofdstadt der Ammoniten in het gebergte van Gilead, omtrent den oorspronk der riviere Arnon gelegen. Eusebius schryft, dat Philadelphia, de koninklyke stadt der Ammoniten, van den stamme Gad is bezeten geweest. Maar dat strydt tegen het gebodt Gods, die den Joden wel uitdrukkelyk alle hoop benomen hadde van het landt der Ammoniten te bezitten, *Deut.* II. 19. En nooit hebben ook de Israëlyten zelfs het geringste gedeelte van het Ammonitische landt bezeten, *Jud. XI*, 15, ten zy ze eerst door hen getergt waren; gelyk wanneer David hen heeft t'ondergebragt, II *Sam.* XIII. 31. Maar de Ammoniten hebben in het tegendeel verscheide steden van de Israëliten ingenomen, *Jud.* X. 9. *Jerem.* XLIX. 1. staande zy weer op hun beurt van de Oostersche volkeren verdelgt te worden, zodanig dat hunner niet meer zoude gedacht worden, *Ezech.* XXV. 4. 10. In deze stadt wierdt de yzere bedstede van Og den koning van Basan gezien, welke de lengte hadde van negen ellen, en de breedte van vier ellen: want Og was alleen van de reuzen overgebleven in het landt, *Deut.* III. 11. Jozephus strekt de breedte van Perea uit van de Jordaan tot aan Philadelphia toe. Hoe vele mylen nu Philadelphia van de Jordaan is afgelegen geweest kan men eenigzins afnemen uit Eusebius, die schryft dat Jazer tien mylen Westwaarts van Philadelphia, en vyftien van Hesbon is afgelegen geweest. Zo men verzekert was, dat deze steden op eene regte lyn zich van 't Westen naar 't Oosten strekkende gelegen waren geweest, zoude de breedte van Perea aldaar van 45 Roomsche mylen geweest zyn. Doch dat is onzeker; ja zelfs schynt Philadelphia veel Noordelyker dan Hesbon gelegen geweest te zyn, en nader aan Gerasa. Dat dit Philadelphia nu geen ander geweest is dan Rabbath-Ammon, blykt uit de getuigenissen der ouden. Men zegt dat deze stadt den naam van Philadelphia ontfing van Ptolomeus Philadelphus, koning van Egypte; gelyk ook het omleggende landt naar deze stadt den naam van *Philadelphene*; of, gelyk Epiphanius het uitdrukt, van *het Philadelphensisch Arabië* gekregen heeft, in welk landschap de stadt of het vlek Bakatha gelegen was. Dit Philadelphia was ook eene der tien steden van het over-Jordaansche Decapolis. Men geest voor dat S. Ignatius de martelaar waarschynlyk het Euangelium in deze stadt gepredikt heeft, en dat hy aan de kerke van deze stadt den brief schreef, waar van de tytel is: *Aan de Philadelphenzen. Jozephus Oorl.* III. 2. *Plinius lib. V. cap.* 18. *Reland Palest.*

PHILADELPHIA, eene stadt van Mysië, in klein-Asië, tegenwoordig in de provincie Carasia in Natolië. Zy wordt door de Turken *Allach-Scheyr*, dat is *de stadt Gods*, genoemt. Zy was eene der zeven gemeenten van Asië, aan welke de Apostel Johannes zyne Openbaring schreef, en aan welkers engel of opziender de Apostel in het byzonder, door last des Heilands, en uit zynen naam, het volgende schreef: *Dit zegt de Heilige, de Waarachtige, die den sleutel Davids heeft; die opent, en niemandt sluit; en hy sluit, en niemandt opent; ik weet uwe werken; ziet ik hebbe eene geopende deure voor u gegeven, en niemandt kan die sluiten: want gy hebt kleine kracht, en gy hebt myn woordt bewaart, en hebt mynen naam niet verloochent. Ziet ik geve u eenigen uit de Synagoge des Satans, der genen, die zeggen dat ze Joden zyn, en zyn 't niet, maar liegen: ziet, ik zal maken, dat zy zullen komen, en aanbidden voor uwe voeten, en bekennen dat ik u lief hebbe. Om dat gy het woordt myner lydzaamheit bewaart hebt, zo zal ik u ook bewaren uit de ure der verzoekinge, die over de geheele wereldt komen zal, om te verzoeken die op de aarde wonen. Ziet, ik kome haastelyk: houdt dat gy hebt, op dat niemandt uwe krone neme. Die overwint, ik zal hem maken tot een pylaar in den Tempel myns Gods, en hy zal niet meer daar uit gaan, en ik zal op hem schryven den naam mynes Gods, en den naam der stadt myns Gods, namelyk des nieuwen Jeruzalems, die uit den hemel van mynen Godt afdaalt, en ook mynen nieuwen naam. Die ooren heeft, die hore wat de Geest tot de Gemeenten zegt. Apoc.* III. 7. *tot* 11. Men kan hier door zien hoe yverig en getrouw deze opziender was, en hoe dierbaar hy en zyne gemeente voor Godt waren. Men weet niet wie deze ouderling en opziender of bisschop was. Aureolus en De Lyra geloven dat het S. Quadratus was, een leerling der Apostelen, die den keizer Adrianus eene verantwoording van den Christelyken Godsdienst aanboodt. De Grieken geven hem in hun *Officium* den naam van Apostel; en Eusebius, zynen lof beschryvende, noemt hem Euangelist, om dat hy zich gewyd hadde van provincie tot provincie te gaan, om het Euangelium te verkondigen. Maar geen der ouden zegt, dat hy bisschop van Philadelphia is geweest. Men kent ook eenen S. Quadratus, bisschop van Athene en martelaar, omtrent het 175 jaar van Christus, maar hy is onderscheiden van den genoemden Apologist, en hy kan dien niet zyn waar van de Heilige Johannes in de Openbaringe spreekt. Deze stadt Philadelphia heeft naderhandt een bisdom gehad, onder dat van Sardis behorende. Zy lag naby den berg Tmolus, en wierdt dikwils van aardbevingen gekwelt. Wanneer de Turken dit landt aantastten, weerden de inwoners van deze plaats zich dapperlyk; en de Turken om hen eenen schrik aan te jagen besloten eene omschansfing te maken van eenen muur, die ganschelyk van doodsbeenderen met kalk te zamen gevoegt opgemaakt was. Dit gezicht verschrikte hen, en zy gaven zich over, doch op veel zachter voorwaarden dan hunne naburen. De Turken lieten hen vier kerken, die zy noch tegenwoordig hebben. Daar zyn in Philadelphia 7000 of 8000 inwoners, onder welke men omtrent 2000 Christenen telt. *Halloix vit. Quadenti. Euseb. l.* III. *c.* 37. *Hist. Eccl. Plin. Ptolom. Spon Vojage d'Italie.*

PHILADELPHIA, eene stadt van Cilicië, die eertyds een bisdom hadde, onder dat van Seleucië behorende. *Plinius. Strabo. Ptolemaus.*

PHILADELPHIA, de hoofdstadt van Pensylvanië, in Amerika. Zy is gelegen op eene tong, of uitstekende hoek of strook lands, tusschen de twee vaarbare rivieren de Ware en de Skul-Kill. Zy heeft de lengte van twee mylen, en de breedte van omtrent eene myl. Daar zyn verscheide fraaie straten, en de rivieren zyn 'er zo diep, dat de schepen op zes of acht vademen waters kunnen ankeren, en door de stadt gedekt zyn. De stadt heeft een kaai van omtrent 300 voeten in 't vierkant, daar een schip van 500 tonnen kan aankomen. De grote straat, die van de eene rivier naar de andere loopt, en die omtrent hondert voeten breed is, heeft acht andere straten, die naar de zelve plaats strekken, en waar van de eene meer dan vyftig voeten breed is; en behalven de grote straat, die door het midden van de stadt in de lengte heen loopt, zyn 'er twintig diergelyke straten, die 50 voeten breed zyn. *L'Etat present des Isles & Terres de sa Majesté en Amérique, à Londres en* 1687.

PHILADELPHUS, een naam, die aan Ptolomeus den II, koning van Egypten, gegeven wierdt. Eenigen geven voor, dat men hem dien gaf tot beschimping, om dat hy zich ontsloeg van zyne broeders. Anderen geloven dat hy dien zelf aannam door spotterny. Maar Vaillant heeft aangetoont in zyne historie der Ptolomeën, dat hy dien aannam om de vriendschap uit te drukken, die hy onderhouden wilde met zynen broeder Ceraunus, na dat deze ambassadeurs gezonden hadde om zyne vriendschap te verzoeken; en om hem te zeggen dat hy de onrechtvaardigheit vergat, die hun gemene vader aan hem gepleegt hadde, hem berovende van de erfvolging in het koninkryk van Egypte, hoewel hy de oudste was, reden hebbende zich over dit verlies te troosten, dewyl hy een ander koningryk van den vyandt zyns vaders gewonnen hadde. *Nouvelles de la Republique des Lettres de Decembre* 1700. *pag.* 609. *Simon Dict. de la Bible.* Zie PTOLOMEUS *Philadelphus.*

PHILAMON *van Delphos*, een zoon van Apollo en van de nymphe Chione, is de eerste, die de choren in de muzyk gebragt heeft. Pausanias verhaalt dat men in de eerste spelen lofzangen ter eere van Apollo op de lier zong, en dat de ge-

nen, die zulks het best deden, beloningen ontfingen. Dat de eerste, die de overwinning behaalde, Chrysothemis de zoon van Carmanor was, volgens Philamon, en na hem zyn zoon Thamphas; maar dat noch Orpheus, noch Museus zich in dien strydt begeven wilden. *Euseb. in Chron. Du Pin Bibl. des Histor. Profanes.*

PHILANDER, (Wilhem) geboortig van Châtillon aan de Seine, verkreeg zich door zyne geleerdheit veel achting in de XVI eeuw, en maakte zich vele vrienden te Rome, daar hy zich een langen tydt ophieldt. Hy gaf eene schone uitlegging uit over *Vitruvius*; maar zich in de voorreden verplicht hebbende noch iets beters uit te geven, bedurf hy zyne achting, zyne belofte niet volbrengende, in een tydt wanneer al de wereldt verwachtte eenige schone uitwerking van zynen geest te zien. Dit ongeval kwam hem over door zyne ongemene ledigheit, die hem ook de zorg voor zyne huisselyke belangen deedt verwaarlozen. Hy stierf te Toulouze, in den ouderdom van zestig jaren, in het huis van den kardinaal van Armagnak. *Sammarth. Elog. l. II.*

PHILARCHUS, een zeer boos mensch, en een groot vyandt der Joden, wierdt na de nederlaag van Nicanor door Judas Machabeus met Timotheus den veldheer der Syrische krygsbenden gedood. Men weet het jaar van zyn doodt, noch de omstandigheden van zyn leven niet. *II Machab.* VIII. 32.

PHILARCHUS was de naam van een heldt, tot wiens eere men een gedenkteken hadt opgerecht in den tempel te Delphos, om dat hy de Phoceërs bygestaan hadde tegen de Persianen. Men zag zyne afbeelding te Eleusina, door Athenion geschildert. *Pausanias l. X. Plinius l. XXXV. c.* 11. Daar is een historieschryver van den zelven naam, waar van Plutarchus en Ælianus gewag maken.

PHILARETUS, bekend onder den naam van *Gilbertus Limburgius*, om dat hy te Limburg geboren was, kanunnik van Luik en geneesmeester, is beroemd geweest in de XVI eeuw, en stierf in den jare 1570. Hy schreef verscheide werken, die hem in achting bragten, en onder anderen eene overeenbrenging van *Avicenna* met *Hippocrates* en *Galenus*; *Gerocomicon*; &c. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Miraus. Opmeer.*

PHILASTRIUS, bisschop van Brescia in Italië, was waarschynlyk een Italiaan. Hy verliet in zyne jonkheit zyne goederen en zyn huisgezin om Godt te dienen. Tot priester geordent zynde, doorliep hy verscheide provincien om het woordt Gods te verkondigen. Hy hieldt zich op te Milaan omtrent den jare 360, daar het schynt dat hy belast wierdt met de zorg van eene kerke. Hy bestreedt aldaar de Arianen, en verdreven zynde door Auxentius bisschop van Milaan, die de Arianen beschermde, ging hy naar Rome. Auxentius eenigen tydt daar na gestorven zynde, wierdt hy bisschop van Brescia gemaakt in Italië, omtrent den jare 374. Hy bevondt zich in den jare 381 op het concilie van Aquileja met S. Ambrosius, S. Justus van Lyon, en verscheide andere grote prelaten. S. Augustinus verzekert dat hy hem te Milaan gekent hadde. Hy schreef een boek van de ketteryen, dat men noch heeft in de Bibliotheek der Vaderen en elders; maar hy vergist zich zomtyds, voor eene dwaling of kettery nemende het gene zulks niet is. Philastrius stierf den 18 July des jaars 387. S. Gaudentius, zyn opvolger, verhaalde zynen lof in eene redevoering, die hy deedt over zyne ordening voor S. Ambrosius. Zyne verhandeling is te Bazel gedrukt in den jare 1528, te Helmstadt in de jaren 1611 en 1614, en in de Bibliotheek der Vaderen. *Gaudent. Homil. de Philastr. S. Augustinus de Haeres. 6. initio. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. V. siecle. Baillet vies des Saints au* 18 *Juillet.*

PHILATHETI worden de leden van een gesels chap van geleerden genoemt, dat te Ferrare in Italië opgerecht is, welkers zinnebeeldt, met het byschrift *rectum signat*, eene timmermans werkplaats is, waar in met een paslyn het hout, om af te zagen, of om af te houwen, afgetekent wordt.

PHILEAS, bisschop van Thmuis in Egypte, leedt het martelaarschap gedurende de vervolging van Diocletianus en van Maximianus, omtrent den jare 302. Hy schreef een heerlyken brief, gelyk Eusebius verhaalt, waar in hy een verhaal doedt van de verscheide wyzen van straffen en pynigingen, die men den gelovigen deedt lyden, waar over men zich in 't lezen verbazen moet. Hieronymus spreekt van hem als van een kerkelyk schryver, die een boek geschreven hadde van den lof der martelaren, en een verhaal van den twist, dien hy gehad hadde met eenen rechter, die hem overreden wilde om den afgoden te offeren. *Euseb. l.* VIII. *Hist. Hieron. de Script. Eccl. Nicephor. Hist. l.* VII. *c.*9. *Baronius A. C.* 302. *& in Mart. prid. Nonas Febr.*

PHILEAS, een landbeschryver, die eene beschryving van Asië, en andere verhandelingen geschreven heeft. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Stephan. Byzantin. de Urbib. Macrob. l. V. Saturn. c.* 20.

PHILELPHUS, (Franciscus) geboortig van Tolentino, of, zo anderen willen, van Ancona, was een philosooph, dichter en redenaar, en leefde in de XV eeuw. Hy studeerde te Venetië, en de liefde tot de Griekse taal deedt hem naderhandt naar Constantinopel gaan, daar hy met Theodora Chrysolora, de dochter van den geleerden Emanuel Chrysolorus, trouwde. De keizer Johannes Paleologus zondt hem aan paus Eugenius den IV, om zynen bystandt te verzoeken tegen de Turken. Vervolgens leeraarde hy in de voornaamste steden van Italië, te Venetië, te Florence, te Siëna, te Bolonje, en te Milaan, en vereeuwigde zynen naam door verscheide geleerde opstellen van redevoeringen, brieven, zamenspraken, vaarzen, enz. Hy stierf te Bolonje omtrent den jare 1471, meer dan tachtig jaren oud zynde. Anderen zeggen, dat het was in den jare 1481, onder het pausschap van Sixtus den IV. Men verzekert dat hy uitnemend arm was. Hy hadt het zoeken naar vergankelyke rykdommen verwaarloost, om een goeden schat op te leggen van die van den geest, die hem meerder eere verschaft hebben. Hy was ook zeer Godsdienstig, en stierf Christelyk, na dat hy een eenigen zoon verloren hadde, *Marius Philelphus* genoemt, die zeer wel beantwoordde de achting, welke zyn vader zich onder de geleerden verkregen hadde. De werken, die ons noch overig zyn van dezen groten man, zyn: *Eutyphron de pietate. De Morali disciplina lib.* VIII. *Vita Nicolai papa V. l.* II. *De diversitate Legum. Sphorciadarum, versu Heroico, l. IX. Satyrarum lib. X. de Jocis & Seriis lib. VI. Lyricorum lib. VI. Orationes LX. Epistolarum Latinarum lib. XVI. Epistolarum Græcarum lib. XXXIX. De Exilio lib.* III. *Conviviorum lib.* II. Hy vertaalde ook verscheide verhandelingen van Aristoteles, van Plato, van Hippocrates en van Plutarchus, uit het Grieksch in 't Latyn. Het werk, dat hy noemde *Florentinarum de exilio Commentationum, pro exulibus Florentinis à Cosmo Mediceo atque ejus factione ejectis, conscriptarum Libri tres*, en dat hy opdroeg aan Vitalianus Borrhomeus, is niet in de lyst van zyne werken, die zyn leven verselt. Het is waarschynlyk, dat men het niet gedrukt heeft. De schryver maakt 'er gewag van in eenen brief aan Antonius Metallus, en in een anderen brief aan Johannes Olzina. Men leest dit in een werk van D. Nicolas Antonio, aan wien Martinus Vasques Sirvela dit handschrift geleent hadde. Philelphus hadt eene grote oplettendheit voor alle de wetten van de letterkunst, en hy maakte zich daar van een zaak van groot belang. Hy hadt op eenen tydt een groot verschil met eenen Griek, Timotheus genoemt, en de twist was maar over eene syllabe: zy kwamen echter overeen, dat de geen, die het van hen winnen zoude, recht zoude hebben op den baardt van den anderen. Dit was veel gewaagt voor philosophen. Philelphus was overwinnaar, en wat aanbiedingen Timotheus hem deedt, hy deedt hem den baardt afscheren. Hoe arm hy was, hy verkoos deze overwinning voor eene somme gelds, die men hem aanboodt. *Trithem. de Script. Eccl. Paul. Jov. in Elog. c.* 17. *Jac. Phil. Bergam. Aut. l. XV. Volaterr. l. XXI. Possevin. Simler. Vossius. Bayle Dict. Crit.*

PHILEMON, een ryk burger van de stadt Colossus, in Phrygië, wierdt met Appia, zyne vrouwe, tot het gelove bekeert door Epaphras, een leerling van Paulus, want Paulus hadt te Colossus niet gepredikt. Men zou mogelyk Philemon niet kennen zonder Onesimus zynen slaaf, die hem bestolen hebbende gevlucht was, en te Rome kwam, daar hy door Paulus bekeert wierdt. Paulus, die toen gevangen was, schreef een brief aan Philemon, dien hy hem door Onesimus zelf zondt. Hy badt hem in dezen brief Onesimus zyne schuldt te vergeven, en gaf hem te kennen, dat hy hoopte te Colossus te komen, als hy uit de gevangenisse ontslagen zoude zyn. Philemon ontfing Onesimus, vergaf hem zynen misslag, en zondt hem weder aan Paulus, om hem te dienen in het Evangelium. Het huis van Philemon was eene kerk, dat is, eene toevlucht voor de gelovigen. Zyne huisvrouw Appia en zyn gansche huisgezin dienden tot voorbeelden van Godsdienstigheit. Philemon ondersteunde milddadiglyk de gelovigen der stadt. Men weet gene andere omstandigheden van zyn leven. De Grieken in hun Menologium, dat men in het Roomsche Martyrologium gevolgt heeft, verhalen dat hy met zyne vrouwe Appia gemartelt wierdt te Colossus den 22 November, onder de regeringe van Nero, door eenen opstandt van het volk. Daar was te Constantinopel eene kerk van S. Philemon martelaar, die men voorgaf gebouwt te zyn ten tyde van den keizer Constantinus; maar dit alles is zeer onzeker. Zie *den brief aan Philemon. Coloss.* II. 1. en IV. 9. *Tillemont Memoires Ecclesf. T.* I. *Baillet Vies des Saints au* 22 *Novemb.*

PHILEMON, een Grieksch blyspeldichter, en zoon van Damon, leefde in het 480 jaar van Rome, ten tyde van Antigonus Gonatas, koning van Macedonië, en was een tydgenoot van Menander, dien hy dikwils overwon. Hy maakte verscheide toneelstukken, en onder anderen een van den Koopman, dat Plautus nagevolgt heeft. Hy liet eenen zoon na van zynen naam, Philemon *de jonge* genoemt, schryver van LIV blyspelen, gelyk Suidas getuigt. Plinius maakt gewag van een anderen Philemon, een historieschryver. Hy is onderscheiden van Philemon, of Philomedes, die stierf van te veel lagchen om dat hy eenen ezel vygen hadde zien eeten: want men meent, dat deze de dichter is, van wien eerst gesproken is. Men heeft aanmerkelyke gedeeltens van zyne werken onder die der treur- en blyspeldichters, welke Grotius in 't Latyn vertaalt heeft. *Valer. Maxim. l.* IX. *c.* 12. *ex.* 14. *Plin. l.* IV. *c.* 13. *l.* XXXVII. *c.* 7.

PHILENEN, *Phileni*, twee broeders, burgers van Carthago in Afrika, offerden hun leven op voor het welzyn van hun vaderlandt. Een grote twist ontstaan zynde tusschen de Carthaginenzen en de inwoners van Cyrene wegens de grensscheiding van hun landt, kwamen zy overeen twee mannen te verkiezen van ieder der twee steden, die wederzyds te gelyk daar uit zouden gaan, om malkander op den weg te ontmoeten, en ter plaatse, daar deze ontmoeting geschiedde, zoude men palen slaan, om de grensscheiding van de beide landen aan te wyzen. Het gebeurde dat de Philenen vry verre op de landen van de Cyreniërs gevordert waren, wanneer de ontmoeting geschiedde: waar over deze, die de sterkste waren, zulk een groot ongenoegen hadden, dat zy besloten deze twee broeders op de zelve plaats levende te begraven, indien zy niet achterwaards weken. De Philenen, het geweldt der Cyreniërs niet kunnende wederstaan, wilden liever deze wrede doodt ondergaan, dan het belang van hun vaderlandt verraden. En de Carthaginenzen, om den roem van deze twee broeders te vereeuwigen, deden twee altaren op hun graf oprechten, met een opschrift hunnen lof vervattende. *Sallust. Bell. Jug. Strabo.*

PHILES, eene oude stadt van Egypten in Thebaïs, of, volgens anderen, in neder Egypte, welke eenige vermengen met Elephantine. *Plin. l.* VI. *c.* 21. *l.* XXIV. *c.* 17. *Strabo l.* VII. *Lucan. L. ultimo. Bochart Geogr. Sacr. l.* IV. *c.* 26. *Marsham Can. Chron.*

PHILETAS, een letterkunstenaar, oordeelkundige, en dichter, was van 't eilandt Cos, en leefde ten tyde van Alexander den Groten, en van Ptolomeus, den I van dien naam, koning van Egypten, die hem tot eenen leermeester gaf aan zynen zoon Ptolomeus Philadelphus. Hy gaf verscheide poëtische stukken uit, waar van ons maar eenige gedeelten overig zyn in Athenæus, en in eenige andere oude schryvers, die hem bygebragt hebben. Hy was zo gelukkig in de treurzangen, dat velen hem de twede plaats in dat slag van vaarzen gegeven hebben. Het is niet zeker, dat Propertius, een goed rechter in dit geval, zich vergenoegt heeft met hem den tweden rang te geven. Doch dewyl het treurzang voornamelyk gebruikt wierdt in gelegenheden van droefheit, en in de tegenspoeden der minnaars, zo kan men niet ontkennen dat Philetas eene byzondere begaaftheit hadde om door zyn gelaat, en door al het uitwendige van zyn persoon het karakter der poëzy waar in hy uitmuntte te ondersteunen, en om voor te komen het gebrek van liefdensgevallen of ontmoetingen, dat de Muzen doedt verkouwen. Hy was zo klein en zo schraal, dat men zegt dat hy verplicht was loot aan zyne schoenen te doen, op dat de windt hem niet wegrukte. Dit was een middel om het verwyt niet onderhevig te zyn, dat men zo dikwils doedt aan de predikers van de vasten, wanneer zy, met een welgevoed ligchaam, en met eene frissche en gloeiende verwe, zuchten over het bederf der wereldt, en klagen over de verachting, die men heeft voor de wetten van de doding des vleesches. Zulks zoude hen veel beter voegen indien zy zo mager waren als onze Philetas. Boven dien kan men zonder moeite begrypen dat hy zeer dikwils reden konde hebben om te zuchten over de wreedheden van zyne Battis; want eene gedaante als de zyne, een ligchaam zo uitgeteert en vermagert, dat de minste windt het konde ter aarde werpen, was geen goede brief van rekommandatie in 't stuk van liefde. Dit was het dat hem misschien zo bekwaam gemaakt hadde in het treurdicht. Hy hadt waarschynlyk weinig gelukkige ontmoetingen, en in tegendeel gedurige spytige bejegeningen te beproeven. Wat er van zy, 't was noch aan zyn goed, noch aan zyn kwaad geluk in 't stuk van liefde, dat men deze uitterende vernietiging toeschreef, die hem eindelyk uit de wereldt nam; men wyt zulks aan zyn waken en aan zyne studiën in zyn grafschrift, dat veel voordeeliger aan zyne geheugenis zoude zyn, dan het is, indien hy zynen arbeidt te koste gelegt hadde aan gewigtige zaken; maar de arme man spilde zyne krachten en zyne gezondheit in het zoeken en onderzoeken van de valsche en verwarde fluitredenen der redenkunstenaars, en voornamelyk van die welke men de logenaar (*mentiens*) noemde, die niet anders was dan eene kinderlyke schranderheit. Men gelooft, dat hy aan een van zyne dichtstukken den tytel gaf van *Telephus*, om dat zyn vader alzo genoemt was. De uitlegger van Apollonius spreekt er van onder dien tytel, volgens Schottus: maar volgens Vossius spreekt hy van een dichtstuk, dat *Templum* genoemt was. *Bayle Dict. Crit.*

PHILETERUS, *Philaterus*, was een gesneden, of ontmande van zyne kindschheit af, en dat door een ongelukkig toeval. Zyne voedster, die hem gedragen hadde naar eene plechtige lykstatie, wierdt zo gedrongen in den toeloop der aanschouwers, dat de testykels van het kindt daar door gansch verplet wierden. Hy wierdt zo wel opgevoed, dat hy zich tot het waarnemen van grote ampten bekwaam maakte; en hy moet zekerlyk voor een oprecht en deugdzaam man geacht zyn geweest, dewyl Lysimachus, een der opvolgers van Alexander, hem het gouvernement van de fortresse van Pergamo toevertrouwde, waar in alle zyne schatten opgesloten waren. Phileterus kweet zich getrouwelyk in dit ampt, tot dat hy zich vervolgt zag door de lasteringen van Arsinoë de gemalinne van Lysimachus. Van toen af begon hy zich de gehoorzaamheit van dien prins te onttrekken, en maatregels te nemen om zich te verdedigen in de onafhankelykheit, die hy zich aanmatigde. De omstandigheden van den tydt waren hem gunstig. Lysimachus, overladen met huisselyke verdeeldheden, zag zich genoodzaakt zynen zoon Agathocles te doen sterven. Dit belette niet dat hy gedrukt wierdt door Seleucus Nicator: en hy wierdt eindelyk gedood door de verradery van Ptolomeus Ceraunus. Gedurende deze onlusten vestigde Phileterus zich in het bezit van Pergamo; hy gebruikte behendigheit, en misleidde met woorden en beleeftheden den aanhang, die hem het sterkste scheen, zo dat hy gedurende twintig jaren meester bleef van het kasteel en van den schat van Lysimachus. Zyn neef Eumenes, een zoon van zynen broeder Eumenes, was zyn erfgenaam, en vergrootte zyne heerschappy door 't vermeesteren van verscheide plaatsen rondom Pergamo. Hy won eenen slag by Sardes tegen Antiochus den zoon van Seleucus, en stierf na eene heerschappy van 22 jaren. Attalus zyn volle neef, die op hem volgde, nam den naam van koning aan. De Chronologisten stellen het beginsel der regering van Phileterus in het 468 jaar van Rome. Hy leefde tachtig jaren. Eenigen zeggen, dat zyne moeder Boa genoemt wierdt, en dat zy van Paphlagonië was, eene litgvaardige vrouw, en eene instrumentspeelster. Phileterus was te Teïa aan den Pontus Euxinus geboren. *Bayle Dict. Crit. sur l'article* PERGAME, *Remarque* B.

PHILETERUS *van Athene*, een blyspeldichter. Men zegt, dat hy een zoon was van Aristophanes, en dat hy twintig blyspelen schreef. *Suidas in Philet. J. Meursius Bibl. Attic.*

PHILETUS, een ketter, voor wien en voor een anderen, Hymeneus genoemt, Paulus Timotheus waarschouwt, hem aldus schryvende: *Maar stelt u tegen het ongodlyk ydel roepen: want zy zullen in meerder godloosheit toenemen. En haar woordt zal voort eeten gelyk de kanker: onder welke is Hymeneus en Philetus; die van de waarheit zyn afgeweken, zeggende dat de opstanding alrede geschiedt is: en verkeeren zommiger gelove.* II *Timoth.* II. 16. 17. 18. Voorts kan men van dezen Philetus niets met zekerheit meer zeggen. Hoewel voorgegeven wordt, dat hy, een toveraar geweest zynde, benevens zynen meester, dien men Hermogenes hoemt, door den apostel Jacobus de Kleine bekeert was, doch naderhandt wederom tot de dwalingen vervallen, welke Paulus in de aangetoge plaats aan hem toeschryft.

PHILETUS was patriarch van Constantinopel na Calixtus, in de XIV eeuw.

PHILIBERT de I, gezegt de Jager, hertog van Savoje, volgde in den ouderdom van 6 jaren op zynen vader Amadeus den Gelukkigen. Jolanda van Vrankryk, zyne moeder, verklaarde zich zelf tot regentinne, overeenkomstig met het gene de overleden hertog belast hadde. Maar het regentschap wierdt haar betwist door den koning Lodewyk den XI, die haar broeder was, door den hertog van Bourgonje, en door verscheide andere prinssen, het welk vele moeielykheden veroorzaakte in Savoje. De hertog Philibert, zich met jagen en ringsteken te buiten gegaan hebbende, stierf te Lyon den 22 April des jaars 1482, in den ouderdom van 17 jaren, zonder kinderen na te laten by Blanche-Maria Sforça, dochter van den hertog van Milaan. Zyn broeder Karel was zyn opvolger. *Guichenon Hist. de Savoye.*

PHILIBERT de II, gezegt de Schone, geboren op maandag den 10 April des jaars 1480, was een zoon van Philippus graaf van Bresse, naderhandt hertog van Savoje, op wien hy volgde in den jare 1497, in den ouderdom van 17 jaren. Hy volgde zynen vader op de reize, welke de koning Karel de VIII deedt in Italië, tot het winnen van het koninkryk van Napels. Naderhandt, wanneer hy zelf hertog was, handelde hy met koning Lodewyk den XII wegens den doortocht der Fransche krygsmacht door zyne landen, tot het winnen van het hertogdom Milaan, en hy verselde dien prins. Hy hieldt ondertusschen door zyne voorzichtigheit zyne staten in rust gedurende de grootste onlusten van Italië. Deze prins naar Pont-d'Ains gaande, om het vermaak van de jagt te nemen, wierdt ziek door een al te koelen dronk, en stierf in dezelfde kamer, waar in hy geboren was, op dingsdag den 10 September des jaars 1504, maar 24 jaren oud zynde, zonder kinderen na te laten, hoewel hy tweemaal was getrouwt geweest, eerst met Jolanda Louïsa van Savoje, zyne nichte, en daar na met Margareta van Oostenryk. *Guichenon Hist. de Savoye.*

PHILIBERT EMANUEL. Zie EMANUEL PHILIBERT.

PHILIBERT, de laatste prins van Oranje van 't huis van Chalons, geboren in den jare 1502, was een zoon van Johannes den II van Chalons, regerend prins van Oranje. Hy verklaarde zich voor keizer Karel den V, tegen François den I, koning van Vrankryk, naar het voorbeeldt van zynen vader; waarom de koning hem het prinsdom Oranje ontnam, en het zelve gaf aan Anna van Montmorency, weduwe van den maarschalk van Chatillon. Daarentegen maakte de gemelde keizer hem, niettegenstaande zyne jongheit, generaal van zyne ruitery onder Karel van Bourbon, in welke waardigheit hy in den jare 1525 niet weinig toebragt tot het verkrygen van de vermaarde overwinning by Pavia, dewyl hy de benden van den hertog van Alençon overhoop wierp. Wanneer kort daar na de hertog van Bourbon eene reize deedt naar Madrid, liet hy ondertusschen het opperbevel van 't leger over aan Philibert. In den jare 1527 trokken deze beide generaals met malkander voor Rome. Wanneer nu Karel van Bourbon door een kanonkogel zyn leven verloor, bedekte Philibert deszelfs ligchaam met zynen mantel, om dit dodelyk geval voor de soldaten te verbergen, en zette den aanval met niet minder geluk dan moedt voort, welke daadt echter, als mede de moedwil, dien hy zynen soldaten in Rome toeliet, zynen roem by de yverige Roomsch-Katholyken zeer verdonkert heeft. In den jare 1528 trok hy in 't koninkryk Napels, om het zelve tegen den Franschen generaal Lautrek te helpen verdedigen. Dewyl ook de onderkoning Hugo Moncada in eenen zeeslag met den Franschen admiraal Philippinus Doria gesneuvelt was, aanvaardde hy uit krachte van een keizerlyk bevel, waar mede de keur van 't leger overeenstemde, zo wel de waardigheit van onderkoning als van generaal in dat ryk. Wanneer nu andere keizerlyke ministers en generaals stemden, dat men de Franschen in de provincie van Apulië slag zoude leveren, bragt hy door zyne verstandige voorstellingen te weeg, dat men besloot, in plaatse van dien, alle krachten enkelyk tot verdediging der hoofdstadt Napels te gebruiken, gelyk dan ook voor die plaats byna zonder slag of stoot de gansche Fransche macht versmolt, en het gehele koninkryk in de keizerlyke gehoorzaamheit gehouden wierdt. Karel de V was wegens deze en andere blyken, die hy van zyn zonderling beleidt en dapperheit gegeven hadde, zo wel voldaan, dat hy, na de geslotene vrede met paus Clemens den VII, hem in 't jaar 1530 verkoos voor anderen, om ten voordeele van den huize van Medicis Florence in te nemen. Hy ondernam ook dien tocht, bragt Perugia, Cortona, Arezzo, en andere plaatsen, die hem tegenstandt wilden bieden, terstondt tot gehoorzaamheit, en begon ook het beleg van Florence zelf. Na meer dan een negenmaandelyken dapperen tegenstandt zagen de inwoners zich zodanig benaauwt, dat zy geen hoop meer voor zich overig zagen, dan die zy op den kommissaris van hunne republyk te Volterra, Ferrucci genoemt, dat een dapper en gelukkig krygsoverste was, gestelt hadden. Zo haast prins Philibert van deszelfs aantocht bericht kreeg, toog hy hem

hem te gemoet, greep deszelfs benden by Cavignano in het gebergte van Pistoja aan, en sloeg die eindelyk in de vlucht. Dewyl hy hen echter al te hittig vervolgde, ontfing hy twee schoten, waar van hy terstondt dood bleef. Een van zyne officiers, Maramaldo genoemt, was zo yverig om zyn verlies te wreken, dat hy met eige handen Ferucci, na dat dezelve zich gevangen gegeven hadde, ombragt. Niet lang daar na moest de stadt Florence zich met verdrag overgeven. Alzo de prins Philibert gene erfgenamen naliet, zo volgde op hem in het prinsdom van Oranje Renatus, een zoon van zyne zuster Claudia. *Laspada d'Orione di primo Damaschini P. I. p.* 201.

PHILICIUS, of PHILICUS, een Griekſch treurspeldichter, dien men stelt onder het getal der *Plejaden*, of onder de zeven beroemdste treurspeldichters ten tyde van Ptolomeus Philadelphus. Men zegt, dat hy zynen naam gaf aan de Philische vaarzen, of om dat hy de zelve uitgevonden hadde, of om dat hy een dichtstuk in dat slag van vaarzen maakte. Suidas gewaagt noch van eenige anderen van dezen naam. *Vossius de Poët Græc.*

PHILINUS *van Agrigentum*, in Sicilië, schreef de Historie van de oorlogen der Romeinen tegen die van Carthago. Hy wordt beschuldigt te eenzydig geweest te zyn van de Carthaginenzen ten nadeele der vyanden sprekende. Men moet zich hier over niet verwonderen, zo 't waar is, gelyk Cornelius Nepos verzekert, dat hy Hannibal in 't leger gevolgt heeft. *Polybius lib. I. Diod. Sic. in Elog. lib. XXIII. & XXIV. Cornelius Nepos in Vit. Annib.*

PHILIP-NORTON, eene stadt in 't Noord-Oosten van de Engelsche provincie Sommersetshire, 84 mylen van Londen.

PHILIPPA *van Gelder*, hertogin van Lotharingen, was eene dochter van Adolf van Egmondt, hertog van Gelder, en van Catharina van Bourbon. Zy trouwde in den jare 1485 met René of Renatus den II hertog van Lotharingen, na dat de zelve zyne echte vrouwe Margareta, dochter van Willem van Harcourt, graaf van Tankarville, en erfgename van verscheide landschappen in Picardye en 't gebiedt van Cales, verstoten en hare goederen voor zich behouden hadde. Philippa wierdt in dit huwelyk moeder van twaalf kinderen, waar van Antony, Claudius en Johannes hunnen vader overleefden. Na de doodt van den hertog wierdt zy eene nonne van S. Clara te Pont-a-Mousson in den jare 1519, en voleindigde aldaar haar leven in Godsdienstige oeffeningen. Men stelt haar doodt op den 26 February des jaars 1547, in den ouderdom van 85 jaren. De pauzen en de prinssen van haren tydt hadden eene grote achting voor hare deugdt. De Jesuït Christoffel Merigot heeft haar leven, en Hilarion de Coste haren lof beschreven onder die der doorluchtige vrouwen. *Slichtenhorst Geldersche geschiedenissen X boek, n.* 22. *p.* 289.

PHILIPPA CATENOSA, of *van Catane*, of *Catena*, was eerst een waschter, doch wierdt daar na minne van eene der kinderen van Robert den Wyzen, koning van Napels, en bragt het eindelyk zo verre, dat zy hofmeesteresse wierdt van de princessen. Wanneer Johanna de I, de kleindochter van Robert, tot de kroon geraakte, volgde zy in alles den raadt van deze Philippa, die altoos den haat en tegenzin onderhieldt, welke de koningin hadde tegen den koning Andreas van Hungarië haren gemaal. Eindelyk bestont deze boze vrouw den koning Andreas, die noch maar negentien jaren oud was, te doen sterven: en verselt van hare medestanders, verwurgde zy hem in de stadt Aversa, in den jare 1345, op de gruwelykste en onwaardigste wyze, hem gehangen hebbende aan een venster. Maar zy leedt kort daar na de straffe, die op zulk een schrikkelyk misdryf paste, door ongemene pynigingen en door eene wrede doodt. *Hornius Orb. Polit.*

PHILIPPES, of CUIDAD DEL REY PHILIPPE, eene stadt welke de Spanjaarden in den jare 1585 in Zuider-America bouwden, om het inkomen van de straat van Magellanes aan de Engelschen en Hollanders te beletten. Maar deze stadt, door de Barbaren verwoest zynde, heeft sedert den naam van *Porto-famine*, dat is *hongers-haven*, bekomen.

PHILIPPEVILLE, PHILIPSSTADT, eene Nederlandsche stadt in de provincie van Henegouwen. De koningin Maria van Hungarië deedt de zelve bouwen in den jare 1555, en gaf haar den naam van koning Philippus den II. Zy is niet alleen sterk uit de natuur door hare gelegenheit, maar zy wierdt noch boven dien ongemeen versterkt tegen de Franschen. Zy is niettemin, uit kracht van de Pyreneesche vrede, sedert den jare 1660 in handen der Franschen geweest.

PHILIPPI, eene stadt van Macedonië, en eene Romeinsche volkplanting, wierdt door den koning Philippus gebouwt of vergroot, en naar zynen naam genoemt. Paulus predikte aldaar het Euangelium, en bekeerde verscheide personen, en onder anderen eene purperverkoopster Lydia genoemt. Hy verdreef hier ook een gemeenzamen geest uit eene dienstmaagdt, welke haar verscheide dingen deedt voorzeggen, en die hare meesters een groot gewin toebragt. Deze bewogen de gansche stadt tegen Paulus en Sylas, en bragten hem voor de oversten der stadt, die hen lieten geesselen en in de gevangenisse werpen; maar des anderen daags geboden zy hen te ontslaan, gehoort hebbende dat zy Romeinen waren. De bekeerde Philippenzen kleefden ondertusschen Paulus aan, en ondersteunden hem in verscheide gelegenheden. Zy zonden hem tot tweemaal toe geldt tot zyne nooddruft naar Thessalonica; en verstaan hebbende dat hy te Rome gevangen was, zonden zy Epaphroditus hunnen opziender aan hem om in alles te bedienen en by te staan voor hen. Doch Epaphroditus wierdt krank te Rome, en Paulus, om de Philippenzen te troosten, die zyne ziekte verstaan hebben, zondt hem weder tot hen zo haast hy genezen was, en schreef aan hen zynen zendbrief, dien men heeft in de schriften van het N. T. waar in hy hunne milddadigheit pryst, en veel erkentenisse betuigt voor den yver, dien zy gehad hadden om hem by te staan in de noodzaaklykheden, waar in hy zich bevonden hadde. Voorts was het naby deze stadt dat Pompejus verslagen wierdt door Cesar, in het 706 jaar van Rome, en dat Cassius en Brutus overwonnen wierden door Augustus en Marcus Antonius in den jare 712. Philippus Melanchthon merkt in zyne redenvoering van Meissen aan, dat deze stadt te voren *Datos*, of *Crena*, (Κρηνίδες) genoemt was, van de ryke goude bergwerken, van gelyken goud-bronnen geheten, uit welke de koning jaarlyks negen tonnen gouds inkomsten hadde. *Titus Livius. Plutarchus. Dion. Appianus. Florus.*

PHILIPPI, PHILIBA, of PHILIPPOPOLI, eene aartsbisschoplyke stadt in Thracië, of het hedendaagsche Romanië, aan de rivier Mariza, alwaar de Arianen in den jare 347 eene vergadering hielden, en, terwyl de rechtzinnigen heilzame regelen maakten te Sardis, eene nieuwe geloofsbelydenis uitgaven, waar in zy zich als halve-Arianen vertoonden, en op dat hunne belydenis voor rechtzinnig mogte doorgaan, gaven zy aan hunne onwettige vergaderinge den naam van het Sardische Concilie; waar door verscheide rechtzinnigen bedrogen wierden. Tegenwoordig behoort deze stadt onder de Turken. Zy heeft een schoon gezicht, dewyl zy hoog op eenen berg van steen, of op eene rots gebouwt is. *S. Hilar. in Fragm. Socrat. lib. II & III. Baron. in Ann.*

PHILIPPI, (HENRICUS) een Jesuït, was geboortig van S. Hubert in Ardennes. Hy leeraarde de Philosophie en de Theologie te Gratz in Stiermarken, te Wenen, te Praag en elders, en was leermeester en biechtvader van Ferdinand den III, koning van Hungarië. Hy stierf den 30 November des jaars 1636 te Regensburg, gedurende den Ryksdag, op welken de zelve Ferdinand tot Roomsch-koning verkozen wierdt. Men heeft van hem verscheide schriften, als: *Introductio ad Chronologica, seu de computo ecclesiastico ad Chronologiam accommodato*; *Generalis Synopsis sacrorum Canonum*; *Quæstiones Chronologicæ de annis Domini Juliani, Nabonassarii & Æra Juliana componendis*; *De annis nati & passi Salvatoris.* enz. *Alegambe Bibl. script. S. J. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

PHILIPPI, (JOHANNES) een beroemd rechtsgeleerde, wierdt in den jare 1607 geboren te Lignits, in Silesië. Hy oeffende zich verscheide jaren lang in de rechtsgeleerdheit te Leipzich, en nam het doctorschap aan te Jena in den jare 1637. Hy wierdt in 't jaar 1644 advokaat in 't opperhofgreecht en Consistorie, en in 't jaar 1649 assessor van de faculteit der Rechten. Kort daar op kwam hy in den Raadt, en in 't jaar 1654 onder de assessoren van het neder-Lauzitsche hofgerecht, en dewyl hy in den jare 1657 uit de faculteit ging, maakte hem de keurvorst in dat jaar schepen te Leipzich. Hy stierf in 't jaar 1674, en liet verscheide schriften na, als: *Usus practicus Institutionum Justinianearum*; *Tr. de subhastationibus*; *Observationes ex Decisionibus Electoralibus.* enz. *Witte in Chron. ICt. Dec. IV.*

PHILIPPICUS BARDANUS, keizer van 't Oosten in de VIII eeuw. Zie BARDANES.

PHILIPPIDAS, een der genen, die zich te Athene in de regering drongen ten tyde van Hyperidas, die eene redenvoering tegen hem maakte. Hy was zo mager, dat Alexis, een blyspeldichter, daar van een spreekwoordt ontleende, *zo mager te worden als Philippidas.* Eenige andere blyspeldichters hebben mede daar op gezinspeelt. *Athenæus l. XII. Suidas.*

PHILIPPIDES, een vermaard Atheensch loper, die in eenen dag en nacht 1500 stadiën, dat is meer dan 90 Engelsche mylen, te voet liep, om de Lacedemonienzen te verwittigen van de komst der Perzen. *Suidas.*

PHILIPPIDES *van Athene*, een vermaard blyspeldichter, leefde ten tyde van Alexander den Groten, in de CXI Olympiade. Hy was een zoon van Philocles, en een broeder van Morsimes, die mede een dichter was. Suidas maakt gewag van XLV van zyne stukken, waar van eenige door Athenæus en door Julius Pollux bygebragt worden. Hy was in groot aanzien by Lysimachus, die hem gevraagt hebbende wat hy van hem begeerde, ten antwoordt kreeg: *Al wat u belieft, maar uw geheim niet.* Hy stierf van blydschap, om dat hy den prys der pöëzy gewonnen hadde, wanneer hy dien niet verwachtte. *Aulus Gellius. l. III. c.* 15. *Athenæus l. XV. Julius Pollux l. IX. Plutarchus in Demet. Suidas.*

PHILIPPINE, eene vesting, of sterke schans, bestaande uit een vierkant, in Hollandsch Vlaanderen, tusschen Axel en Biervliet, anderhalve myl van 't Sas van Gent, aan het kanaal, dat het eilandt Ter Neuze van het vaste landt afscheidt. Zy wierdt door grave Willem van Nassau voor den Staat verovert in den jare 1633, en twee jaren daar na door de Spanjaarden te vergeefsch belegert.

PHILIPPINES. Zie PHILIPPYNSCHE EILANDEN.

PHILIPPUS, een Apostel van J. Christus, was geboortig van Bethsaïda, eene stadt in Galilea, dat ook de geboorteplaats was van Andreas en Petrus. Hy was de eerste, welken Jesus Christus in zyn gevolg riep: want hoewel Andreas en Petrus alreets leerlingen van Christus waren, echter wanneer Christus Philippus riep om hem te volgen, waren de zelve weder naar huis gekeert. Clemens Alexandrinus gelooft, dat het Philippus was, die aan Christus verzocht om zynen vader te begraven, en aan wien de Heilandt antwoordde: *Volg my, en laat de doden hunne doden begraven.* Doch dit is loutere gissing, en heeft weinig schyn van

van waarheit. Philippus vondt Nathaniël, na dat hy geroepen was, zeggende, wy hebben gevonden den Messias, en bragt hem tot Jesus. Philippus bleef den Heilandt aankleven, woonde de bruiloft te Cana in Galilea mede by, en wierdt van hem gestelt onder het getal zyner Apostelen. Eer Jesus het wonderwerk deedt van vyf duizent menschen te spyzigen met vyf gerstenbroden en twee visschen, beproefde hy Philippus, en zeide tegen hem: *Van waar zulien wy broden kopen op dat deze eten mogen?* waar op Philippus antwoordde: *Voor twee hondert penningen broods is dezen niet genoeg, op dat een iegelyk van hen een weinig neme.* Eenige Grieken, die opgekomen waren om het Paaschfeest te Jerusalem te houden, waren begeerig om Jesus te zien eenig tyds voor zyn lyden, en kwamen tot Philippus, dien zy ten dien einde aanspraken: Philippus sprak daar van met Andreas, en zy beide met Christus. Eindelyk voor het laatste avondmaal, in de lange redevoeringe, welke Christus deedt voor zyne Apostelen, na dat Judas uitgegaan was, zeide Philippus tegen den Heilandt, die van zynen vader sprak: *Heere, toont ons den Vader en het is ons genoeg.* Jesus zeide tot hem: *Ben ik zo lang eenen tydt met u-lieden, en hebt gy my niet gekent, Philippus? Die my gezien heeft, heeft den Vader gezien*, enz. Dit is alles wat men van Philippus in het byzonder in de H. Schriftuur gezegt vindt. Eusebius zegt dat hy getrouwt was, en verscheide dochters hadde. Clemens Alexandrinus verzekert dat hy eenige der zelven uittrouwde, en dat de andere maagden bleven. Polycrates, bisschop van Ephese, zegt dat 'er twee waren die haren maagdelyken staat bewaarden, en met haren vader te Hierapolis begraven wierden. Papias hadde van haar verstaan dat 'er ten tyde van dezen Apostel een opgewekt was; en Sozomenes gelooft zelfs dat zy het zelf geweest waren die hem opgewekt hadden. Polycrates spreekt noch van eene andere dochter van Philippus die in grote heiligheit geleeft hadde, en te Ephese begraven was. Dit is waarschynlyk de zelve die getrouwt is geweest, en die de Grieken vereeren onder den naam van S. Hermione, die zy zeggen dat te Ephese begraven is, en die tot eene dochter van Philippus maken. Theodoretus zegt dat Philippus in beide de Phrygiën predikte; en Eusebius verhaalt dat hy in het Pacatiaansche Phrygië begraven wierdt. Polycrates verzekert dat Philippus met Joannes het Pascha vierden op den 14 van de maan. De verdichte historien die men heeft van Philippus brengen mede, dat hy stierf in den ouderdom van zeven en tachtig jaren, onder Domitianus of onder Trajanus. Men wil dat hy niet gestorven zy voor na den jare 84, dewyl Polycarpus, die eerst in dat jaar bekeerd wierdt, zyn leerling is geweest. Men heeft valschelyk aan dezen Apostel akten toegeschreven, welke veroordeeld wierden door den paus Gelasius, en een Euangelium waar van de Gnostiken zich bedienden. Men heeft geen bewys dat hy de marteldoodt geleden heeft, hoewel hy in de Martyrologen als een martelaar aangemerkt wordt. De Oosterschen vieren zyn feest den 14 November. De oude Martyrologen van het Westen stellen zyn feest op den 22 April, en de hedendaagsche op den 1 May. *Matth.* VIII. *en* X. *Lucas* VI. *Joannes* I. VI. XII. *en* XIV. *Clem. Alex. Stromat. lib.* III. *Euseb. Hist. Eccl. lib.* III. *cap.* 31. 39. *lib.* IV. *cap.* 15. *& lib.* V. *cap.* 24. *Tertull. de Baptismo cap.* 12. *Theodoret. in Ps.* 116. *Epiphan. haref.* 26. *cap.* 13. *Sozomen. lib.* VII. *cap.* 27. *Valef. Not. in Euseb. pag.* 55. *Tillemont Mem. pour l'Hist. Ecclesiast. Baillet vies des Saints au* 1 *de Mai.*

PHILIPPUS, een der zeven diakonen, welke de Apostelen verkoren na de hemelvaart des Heilands. Het is waarschynlyk dat hy was van Cesarea in Palestina: het is ten minsten zeker dat hy met zyne dochters in die stadt woonde. Na de doodt van Stephanus, Philippus benevens de andere Christenen verstrooit zynde van Jerusalem, predikte het Euangelium te Samaria, en dede vele wonderlyke genezingen, waar over eene grote blydschap ontstondt in die stadt, en eene grote menigte zich bekeerde, onder anderen ook een groot toveraar, Simon genoemt, die van te voren het gansche volk verleidde: en zy wierden alle van Philippus gedoopt. De Apostelen te Jerusalem gehoort hebbende dat Samaria het woordt Gods aangenomen hadde, zonden Petrus en Johannes derwaarts, welke hen de handen opleiden, waarna zy den H. Geest ontfingen. Simon de Toveraar zulks ziende boodt den Apostelen geldt aan, op dat zy hem de zelve macht gaven. Doch Petrus verwierp zulks, hem daar over zelfs met vervloekinge scherpelyk bestraffende, en hem tot boetvaardigheit en bekeeringe vermanende. Na dezen geboodt een engel Philippus op te staan, en te gaan tegen 't Zuiden op den weg van Jerusalem naar Gaza, welke woest is. Philippus begaf zich derwaarts, en ontmoette eenen Moorman, een kamerling, en een machtig heer van eene koningin der Moren, Candace genoemt, die het opzicht hadde over al haren schat, en te Jerusalem geweest was om aan te bidden. Deze keerde weder naar zyn landt, en zat op zynen wagen, lezende den Propheet Jesaïas. En Philippus door bevel van den Geest toegetreden zynde tot den wagen, en horende wat hy las, vroeg hem of hy wel verstont het gene hy las; en de Moorman antwoordde dat hem zulks onmogelyk was, 't en zy hy onderrecht wierdt; en hy badt Philippus op te komen en by hem te zitten. En de plaats der Schrifture, die hy las, was deze: *Als een Lam werdt hy ter slagtinge geleid, en als een schaap dat stom is voor het aangezicht zyner scheerders, alzo deedt hy zynen mondt niet op. Hy is uit den angst, en uit het gerichte weggenomen: en wie zal zynen leeftydt uitspreken? Want hy is afgesneden uit het landt der levenden*; enz. En de kamerling zeide tot Philippus: *Ik bid u van wien zegt de Propheet dit? van hem zelven, of van iemandt anders?* En Philippus zynen mondt open doende, verkondigde hem Jesus, beginnende van de zelve Schrift. En op de heerlyke belydenisse, welke de Moorman deedt van zyn gelove, wierdt hy van Philippus gedoopt; waar na de geest Philippus wegnam, zo dat de kamerling hem niet meer zag, maar zynen weg vervolgde met blydschap; en Philippus wierdt te Azoten gevonden, en 't landt doorgaande verkondigde hy het Euangelium in alle steden, tot dat hy tot Cesarea kwam. Dit is alles wat ons de H. Schriftuur van 't leven van Philippus verhaalt. De nieuwe Grieken zeggen dat hy Palestina verliet, en naar Tralles in klein-Asië ging; daar hy eene kerk stichtte, waar van hy Apostel en bisschop was, en daar hy in vrede stierf, na dat hy vele wonderwerken gedaan hadde. De Latynen na Usuard en Adon zeggen op den 6 Juny, dat hy in vrede stierf, en dat drie van zyne dochters aldaar met hem begraven wierden. De Grieken vieren het feest van Philippus diaken op den 11 October, en de Latynen den 6 Juny. Het is zeker uit de Schriftuur dat Philippus vier dochters hadde, die maagden waren, en Propheteerden, welke met haren vader te Cesarea woonden. Men heeft voorgegeven, als reets aangemerkt is, dat drie der zelve te Cesarea begraven waren; daar men byvoegt, dat de vierde te Ephese stierf; maar het is waarschynlyk dat Adon, die zulks verhaalt, deze vierde dochter van Philippus den diaken vermengt heeft met Hermione de dochter van Philippus den Apostel. Een oud priester van de Roomsche kerke, Cajus genoemt, vermengt waarschynlyk mede de dochters van Philippus den diaken met die van den Apostel van den zelfden naam, wanneer hy zegt, dat de vier dochters van den diaken te Hierapolis in Phrygië woonden. Wanneer S. Paula in den jare 386 te Cesarea kwam, wilde zy het huis van Philippus zien, en de kamers van zyne dochters. *Actor.* VI. VIII. XXI. *Hieron. in Isai.* LIII. 7. *& Ep.* 27. 103. *Euseb. l.* III. *c.* 31. *Hist. Eccl. Menaa* 11 *Octob. Adon & Martyrol. Rom.* 6 *Jun.*

KEIZERS.

PHILIPPUS, (MARCUS JULIUS) bygenoemt de Arabier, geboortig van Bosra, in Arabië, verhief zich zelf in het leger, en wierdt kapitein van de lyfwacht van den keizer Gordianus den III, dien hy verselde in den oorlog tegen de Persianen. Deze verheffing maakte hem begeerig tot noch groter, en hy vergat tot zo verre de erkentenisse die hy aan zynen weldoender verschuldigt was, dat hy hem vermoordde in zynen draagstoel, wanneer hy van den zelfden tocht tegen de Persianen wederkeerde. Na dezen moordt deedt hy zich in 't jaar 244 voor keizer uitroepen. Hy poogde ondertusschen deze schandvlek uit te wisschen door vele heilzame wetten, die hy maakte, en door de zoetheit van de rust, waar in hy het keizerryk hieldt. Hy maakte vrede met Sapor koning der Persianen, en te Rome wedergekeert zynde, vierde hy aldaar de eeuwspelen in 't jaar 248, in 't welke het duizendste na de grondlegging van Rome zynen aanvang nam. Eusebius verhaalt dat men zeide dat Philippus een Christen geweest was, en dat hy op eenen Paasch-avondt in eene kerke hebbende willen gaan, de bisschop van de plaats hem daar uit weerde, zeggende dat hy niet ontfangen konde worden voor dat hy opentlyk boete gedaan zoude hebben wegens de openbare misdaden, waar mede hy beschuldigt wierdt, waar aan hy zich met nedrigheit onderwierp. Maar zulks is niet waarschynlyk, en dit verhaal wordt billyk verdacht van valschheit of van dubbelzinnigheit. Decius, die machtig was, en naar het ryk stondt, deedt in den jare 249 te Verona Philippus ombrengen, benevens zynen zoon, die mede Philippus genoemt, en reets tot Cæsar benoemt was, doch in de armen van zyne moeder Ottacilia Severa gedood wierdt. *Jul. Capit. in vita Gordian. Aurel. Victor. Euseb. lib. VI. cap.* 31. *Cassiodor. in Chron. Scaliger in Euseb. Cleric. in Quast. facr.*

PHILIPPUS, hertog van Zwaben, keizer, was de jongste zoon van Frederik Barbarossa, en van Beatrix van Bourgonje, en een broeder van Henrik den VI (*a*), die hem in den jare 1195 Thuscië met de goederen van Machtelt overgaf (*b*); en wanneer in 't volgende jaar het hertogdom van Zwaben door de doodt van zyn tweden broeder open viel, hem met het zelve beleende (*c*). Wanneer Henrik de VI in den jare 1197 stierf, zocht Philippus des zelfs zoon Frederik, volgens zyne belofte, tot de keizerlyke waardigheit te helpen, doch dewyl paus Innocentius de III een doodvyandt was van het Wayblingsche huis, en te gelyk Berthold van Zahringen tot tegen-keizer voorsloeg, moest Philippus Frederik, dewyl hy noch een kindt was, en zonder levensgevaar niet uit Sicilië naar Duitschlandt konde komen, laten varen, en op dat zyn huis niet onderdrukt mogte worden, bevlytigde hy zich om zelf keizer te worden. Hy bragt ook Berthold van Zahringen door geldt zo verre, dat hy zich goedwillig tot rust begaf, en wierdt hier op door de meeste standen te Muhlhauzen tot keizer verkoren (*d*). Doch de paus stookte ondertusschen Adolph aardsbisschop van Keulen aan, dat hy nevens eenige andere standen Otto den IV, den zoon van Henrik den Leeuw, tot keizer maakte, en te Aken kroonde (*e*). Doch dewyl de zelve paus Philippus in den ban gedaan hadde, en gene bisschoppen of prelaten, die hem aanhingen, bevestigen wilde, zo vermeerderde hy daar door den aanhang van Otto, die ook in den daar op gevolgden oorlog eenig voordeel behaalde; doch Philippus spaarde geen geldt, en bragt daar door den eenen standt na den anderen, ook ten laatsten Henrik, den broeder van Otto, en Adolph, aardsbisschop van Keulen, als de grootste steunsels van Otto den IV, ja eindelyk zelfs den paus, door belofte van een huwelyk van zyne dochter met Richard, des pauzen neef, op zyne zyde; waar op hy in den jare 1207 opentlyk van den ban ontslagen wierdt (*f*). Beide de keizers hielden hier op niet verre van Keulen eene byeenkomst over de vrede, en Philippus boodt Otto zyne dochter benevens eene goede somme gelds aan, indien hy hem voor zyn leven de keizerlyke kroon wilde overlaten. Deze wilde echter daar in niet bewils

bewilligen, waarom zy beide grote toeruftingen tegen malkander maakten, hebbende Philippus alle de ftanden op zyne zyde (*g*). Doch terwyl hy zich in 't jaar 1208 te Bamberg ophieldt, wierdt hy op eenen dag, dat hy zich hadde doen aderlaten, door Otto van Wittelfpach, dien hy eerft zyne dochter belooft, doch naderhandt om eenen tweeftrydt geweigert, en hem ook tegen zyne belofte in eenen brief aan den koning van Hungarië niet aangeprezen hadde, op den 23 Juny (*h*) op eene moorddadige wyze gedood. Hy was een dapper, verftandig, vriendelyk en welgemaakt prins. Hy liet gene zonen na by zyne gemalinne Irene, eene dochter van den Oofterfchen keizer Ifaak den Engel, maar vier dochters, als: *Cunigunda*, die op gemelde wyze aan Otto van Wittelfpach belooft was, doch naderhandt met Wenceslaus koning van Bohemen, trouwde; *N..*, gemalin van Henrik den IV, hertog van Brabandt; *Ethiza*, gemalin van Ferdinand den III, koning van Spanje; en *Beatrix*, gemalin van Otto den IV. (*a*). *Otto de S. Blaf. c.* 10. *Alb. Stad. ad an.* 1185. *Conr. Urfp. ad an.* 1176. *Alber. ad an.* 1190. (*b*) *Conr. Urfp. ad an.* 1195. (*c*) *Id. ad an.* 1197. *Otto de S. Blaf. c.* XLIV. (*d*) *Id. c.* XLV. XLVI. *Arnold. Lub. l.* V. *c.* 2. *p.* 451. *Alb. Stad. Conr. Urfp. &c. ad an.* 1198. *Regeft. Epift. Innocent.* III. (*e*) *Ibid.* (*f*) *Otto de S. Blaf. c.* 46. *feq. Alb. Stad. ad an.* 1199. *usque* 1207. *Conr. Urfp. Alberic. ad d. annos. Arnold. Lub. l. V. c.* 14 *feq.* (*g*) *Godefr. Colon. ad an.* 1206. *Arnold. Lub. lib.* VI. *cap.* 7. *Otto de S. Blaf. c.* 48. *Alb. Stad. ad an.* 1207. *Conr. Urfp. pag.* 323. (*h*) *Arn. Lub. lib. VII. c.* 14. *Otto de S. Blaf. c.* 50. *Script. cit. ad an.* 1208.

PHILIPPUS *van Courtenay*, titulair keizer van Conftantinopel, en koning van Theffalonica, was een zoon van keizer Baldewyn den II, dien de Grieken uit den troon ftieten. Hy trouwde in den jare 1273 met Beatrix van Sicilië, dochter van Karel den I, koning van Napels en Sicilië, graaf van Provence. Hy handelde met denzelven en met de Venetianen om Michiel Paleologus te beoorlogen: maar hy ftierf voor de uitvoering van dit traktaat, in den jare 1285. Hy liet na Catharina van Courtenay, in den jare 1299 getrouwt met Karel van Vrankryk, graaf van Valois, twede zoon van koning Philippus den Stouten. Zy wierdt te Rome gekroont door paus Bonifacius den VIII. Catharina van Valois, hunne oudfte dochter, was de twede gemalinne van PHILIPPUS van Sicilië. Deze was de vierde zoon van Karel den II, gezegt de Kreupele, hebbende in zyn eerfte huwelyk getrouwt geweeft met Thomara, of Ithamara, dochter en erfgename van Nicephorus Angelus, defpoot van Romanië. Uit dit huwelyk hadde hy Petrus, die zonder kinderen ftierf; Karel, die in den jare 1315 fneuvelde in den flag van Moncatin, zonder kinderen na te laten; Margareta, gemalinne van Gualterus, graaf van Brienne, konneftabel van Vrankryk, gefneuvelt in den flag van Poitiers in den jare 1356; Blanca, gemalinne van Raimond Beranger, zoon van Petrus van Aragon; en Maria, die ongetrouwt ftierf. Philippus, die prins was van Tarente, Achaje, enz. trouwde als gezegt is in zyn twede huwelyk met deze Catharina van Valois, die in den jare 1346 ftierf. Door dit huwelyk was hy titulair keizer van Conftantinopel, en hadde noch zes kinderen; Robert en Philippus, waar van verder gefproken wordt; Lodewyk van Tarente, twede gemaal van Johanna koninginne van Napels; Margareta, getrouwt met Eduard koning van Schotlandt, en naderhandt met François de Baux hertog van Andria; Maria, die jong ftierf; en Irene, gemalinne van Leo den I van Luzignan koning van Armenië, naderhandt van Leo den II, deszelfs oom, en moeder van Leo den III. Philippus ftierf te Napels den 26 December des jaars 1332. *Robert*, zyn oudfte zoon, prins van Achaje, enz. poogde het keizerryk van Conftantinopel te winnen, en ftierf te Napels den 17 September des jaars 1364, zonder kinderen na te laten by Maria dochter van Lodewyk den I hertog van Bourbon, en weduwe van Guido zoon van Hugo van Luzignan van Jerufalem. PHILIPPUS de II, broeder van Robert en opvolger in zyne rechten tot het keizerryk van Conftantinopel, arbeidde mede te vergeeffch om zyne eifchen te doen gelden. Hy was vier jaren gevangen in Hungarië, en ftierf den 25 November des jaars 1368, of liever in den jare 1374. Verfcheide kinderen, die hy gehad hadde by Maria, twede dochter van Karel van Sicilië hertog van Kalabrië, en weduwe van Karel den I hertog van Duras, ftierven jong, zo wel als PHILIPPUS de III, die hy gehad hadde by zyne twede gemalinne Elizabeth, dochter van Stephanus van Hungarië, hertog van Slavonië en Dalmatië. *Du Cange Hift. de Conft. Du Bouchet Hift. de Courten. Bocac. Villani. Rainaldi. Sammarth. Hift. Geneal. de France. Du Chefne.* enz.

KONINGEN VAN MACEDONIE EN VAN SYRIE.

PHILIPPUS de I, zesde koning van Macedonië, was een zoon van Argeus, op wien hy volgde in het 3421 jaar der wereldt, en regeerde omtrent 35 jaren. *Ubbo Emm. l. V. Chron. Petav. Riccioli.*

PHILIPPUS de II, gemeenlyk *Philippus van Macedonië* genoemt, was een zoon van Amintas, welke drie zonen hadde die na malkander koning wierden. Philippus was de jongfte, en volgde op zynen broeder Perdiccas den III in de CV Olympiade, omtrent het 394 jaar van Rome. Hy was in zyne jeugdt een langen tydt gyzelaar geweeft by de Illyriërs en de Grieken: waar door hy veel bekwaamheit verkregen hadde, inzonderheit in het huis van Epaminondas, daar hy opgevoed was. Perdiccas zyn broeder hadt eenen zoon nagelaten onder de voogdye van Philippus, welke wettelyk zyn opvolger moeft zyn. Doch alzo de Staat het verftandig beftier van eenen man nodig hadde, noodzaakte het volk Philippus den koninklyken tytel aan te nemen. Hy bragt terftondt het koninkryk in goede ordening, en beoorloogde vervolgens de Atheniënzen, die hy in 't zelve jaar 394 overwon naby Methona. Maar dewyl hy andere voornemens hadde, maakte hy vrede met hen; en zyne wapenen aan een anderen kant wendende, bragt hy de Pæoniërs onder zyn geweldt, en verfloeg de Illyriërs, welken hy de ftadt Lariffe ontweldigde. De begeerte, die hy hadde om Theffalifche ruitery te hebben, deedt hem die volkeren beoorlogen, welke hy t'onderbragt; doch in 't beleg van Methona verloor hy een oog, door eenen pyl, dien men op hem fchoot van den muur. Hy trouwde ondertuffchen met Olympias, de dochter van Neoptolemus koning der Molosfen, en teelde by dezelve Alexander den Groten, dien hy met veel zorg deedt opvoeden. Hy belegerde Byzance in den jare 413, en wierdt genoodzaakt af te trekken, om de Scythen tegen te gaan, die hy door zyne krygslift overwon, en een groten buit te rug bragt. Op zyne wederkomft ftonden de Triballen tegen hem op; en eenige Griekfche foldaten ter zelver tydt muitende, was zulks oorzaak dat men handgemeen wierdt. Dit gevecht was hardnekkig; in het zelve wierdt een paardt onder Philippus gedood, en hy zelf aan de dye gekwetft, en hy zoude gewiffelyk gefneuvelt hebben, indien zyn zoon Alexander, die reets de wapenen droeg, hem met zyn fchildt bedekkende, de genen die op hem aanvielen niet gedood of op de vlucht gedreven hadde. Deze koning ftreefde naar het gebiedt over ganfch Griekenlandt, en hy hadt het zelve byna door zich zelf tof door zyne krygshoofden ondergebragt. De macht der Atheniënzen wederhieldt alleen zyne ondernemingen. Hy hadde vrede met hen, maar hy bragt zo veel te weeg dat hy, door een openbaar befluit der Amphictyonen, tot veldheer der Grieken verklaardt zynde om den hoogmoedt der Locriërs te dempen, hen den oorlog verklaarde. Vervolgens de engte van Thermopylen doorgetrokken zynde, overrompelde hy twee van hunne fteden; en zyne benden hebbende doen voortrukken, verfloeg hy hen en de Thebanen, hunne bondgenoten, naby de ftadt Cheronea, in Beotië, in den jare 416. Hy gaf vervolgens de vrede aan de Atheniënzen; maar hy betoonde zich ftraffer tegen de anderen, om hen te ftraffen dat zy zyne maatregels door hunnen opftandt gebroken hadden. Eenigen tydt daar na verftiet hy Olympias, zyne huisvrouw, het welk verdeeltheit verwekte tuffchen dien prins en zynen zoon Alexander, die uit het hof week, verftoord over de kwade behandeling die men zyne moeder aandeedt. Philippus ondertuffchen niet vergenoegt zynde met de overwinningen, die hy in Europa behaalt hadde, deedt zich tot veldheer van alle de Grieken verklaren tegen de Perfianen. Hy maakte grote toebereidfelen tot deze onderneming, wanneer hy te Æges of Ægea, eene ftadt van Macedonië, gedood wierdt door Paufanias den zoon van Ceraftus, eenen van zyne lyfwachten, terwyl hy de bruiloft vierde van zyne dochter Cleopatra met Alexander koning van Epirus, in het eerfte jaar van de CXI Olympiade, het 418 van Rome, het 24 van zyne regering, en het 47 van zynen ouderdom. Alexander de Grote in zynen brief aan Darius beweert, dat de Perfianen door eene grote fomme gelds de moorders van zynen vader omgekocht hadden om dit misdryf te plegen. *Diodor. Sic. Hift. l.* XVI. XVII. *Juftin. l.* VII. VIII. IX. *Plutarch. in Alex. Paufanias. Quint. Curt. Arrian. Eufeb.* enz.

PHILIPPUS de III, gezegt *Arideus*. Zie ARIDAUS.

PHILIPPUS de IV, een zoon van Caffander, volgde op denzelven in het 456 jaar van Rome: doch hy regeerde maar een jaar. *Juftin. l.* XV. XVI. *Diodor. Sic. Eufeb.*

PHILIPPUS de V was zo jong toen zyn vader Demetrius de III ftierf, dat hy gelaten wierdt onder de voogdy van zynen neef Antigonus den II, *Δώσων* genoemt. Deze nam gedurende twaalf jaren den koninklyken tytel aan; en Philippus, vyftien jaren oud zynde, volgde op hem in de CXXXIX Olympiade, het 533 jaar van Rome. Hy verbondt zich terftondt met de Achajers tegen de Etoliërs, en deze oorlog wierdt *bellum fociale* genoemt. Naderhandt verbondt hy zich in den jare 439 met Hannibal tegen de Romeinen; maar deze zyne kunftenaryen ontdekt hebbende door het aanhouden van zyne ambaffadeurs, mistrouwden hem, en begonden zich tegen zyne voornemens aan te kanten. Philippus won ondertuffchen het eilandt Crete, en was gelukkig in alle zyne ondernemingen, zo lang hy zich door den goeden raadt van Aratus liet beftieren. Maar de fchoondochter van dezen krygsheldt gefchonden hebbende, en hem zelf met zynen zoon door vergift hebbende laten ombrengen, deden de kwade raadgevingen van Heraclius van Tarente, en van zyne hooffche vleiers, op eenmaal alle hoop verdwynen, die men opgevat hadde van eenen prins, die met de heerlykfte neigingen der wereldt geboren was. De Etoliërs, welke zich met de Eliden en Romeinen verbonden, en zich daar door verfterkt hadden, floegen hem, en vermeefterden Zacynthus en Naupactus. Hy volhardde ondertuffchen in den oorlog tegen Attalus, koning van Pergamo, en Athene hebbende doen belegeren, taftte hy zelf Abydos aan den Hellefpont met zo veel geweldt aan, dat de inwoners, die hy geen verdrag wilde vergunnen, hunne vrouwen en kinderen gedood hebbende, wanhopig in het vyandelyke leger vielen, om met de wapenen in de handt te fterven. De Romeinen, om hunne bondgenoten te helpen, verklaarden Philippus den oorlog, en T. Quintus Flaminius floeg hem te Octolophus, naby de riviere Aous in Epirus, in de CXLV Olympiade, het 556 jaar van Rome. In het volgende jaar floeg de zelve proconful hem wederom in Theffalië, op eene plaats Cynocephalos genoemt; en hy zag zich genoodzaakt om de vrede te verzoeken, door de algemene verwarring en verbaaftheit, waar in zyne onderdanen en foldaten waren. De Romeinen lieten hem Macedonië, maar hy wierdt ver-

verplicht alle de steden te verlaten, die hy bezat in Griekenlandt, en zyn tweden zoon Demetrius naar Rome te zenden, tot een onderpandt van zyne trouw. Hy hadt sedert het ongenoegen dezen zoon te verliezen, Perseus alleen overig behoudende, dien hy voornemens was te onterven om zyn kwaad gedrag, als elders gezegt wordt. Philippus stierf in de CL Olympiade, in het 575 jaar van Rome, na eene regeringe van 42 jaren. *Tit. Liv. l.* XXXI. XL. *& seq. Polyb. l.* XVI. *Justinus l.* XXIX. XXX. *& seq. Florus. Plutarchus.*

PHILIPPUS, koning van een gedeelte van Syrië, was een zoon van Antiochus Gryphus, en broeder van een anderen Antiochus. Deze staat was toen verdeelt onder verscheide prinssen, die malkander beoorloogden, gelyk elders verhaalt wordt. *Josephus* XIII. 21.

PHILIPPUS, een zoon van Herodes den Groten, en van eene van zyne vrouwen, Cleopatra genoemt, droeg den tytel van viervorst van het Trachonitische, van het Gaulonitische, van Batanea, en van Paneas, zynde in het testament van Herodes daar toe benoemt. Terwyl Archelaus, dien Herodes tot koning van Judea verklaart hadde, naar Rome reisde om de bevestiging van het testament van zynen vader te verzoeken van Augustus, liet hy zynen broeder Philippus in Judea om het zelve te bestieren. Eenigen tydt daar na zondt Varus landvoogdt van Syrië hem mede naar Rome, om Archelaus zynen broeder te ondersteunen, of om voor zyne eigene belangen te waken. Augustus het testament van Herodes bevestigt hebbende, keerde Philippus weder in zyn viervorstendom, daar hy vele jaren als een bescheiden en vreedzaam vorst leefde, dien het een vermaak was zyn volk wel te regeren. Wanneer hy uitging hieldt hy terstondt stil, als iemandt hem recht vorderde; en overal waar hy was deedt hy eenen setel zetten, dien men hem voorbedachtelyk nadroeg, hoorde partyen, en deedt terstondt uitspraak tusschen hen. Hy omringde de stadt Paneas met muren, en gaf daar aan den naam van Cesarea Philippi. Hy vergrootte ook het vlek van Bethsaïda, de geboorteplaats van Petrus, aan het meir Genezareth, en gaf aan het zelve den naam van Julias, ter eere van Julia, de dochter van Augustus. Hy stierf zonder kinderen in den jare 33 of 34, na eene regeringe van 33, anderen zeggen van 37 jaren, in het twintigste jaar van Tiberius, die zyne staten met Syrië vereenigde. *Josephus Oorl.* II. 8. *Oudh.* XVII. 1 *en* 13. XVIII. 3 *en* 6.

KONINGEN VAN VRANKRYK.

PHILIPPUS de I, koning van Vrankryk, geboren in den jare 1053, was een zoon van Henrik den I, die hem den 23 May des jaars 1059, door den aartsbisschop Gervasius van Bellesme, te Rheims tot zyn navolger liet kronen (*a*). Zyn vader stierf in den jare 1060, en liet hem onder de voogdy van Balduïn den V, toegenaamt de l'Isle, graaf van Vlaanderen, die met Alix, de dochter van den koning Robert, en weduwe van Richard den II, hertog van Normandië, getrouwt was. Balduïn, die voortaan den tytel van marquis van Vrankryk voerde, regeerde zes jaren, gedurende zyn regentschap, het koninkryk verstandiglyk, en bevlytigde zich om den jongen koning wel op te trekken. Hy vatte voor de eerste maal de wapenen op tegen de Gasconjers, en bragt dezelve in den jare 1062 onder zyne gehoorzaamheit (*b*). Wanneer Wilhem hertog van Normandië in den jare 1066 naar Engelandt ging, en dat ryk veroverde, zocht hy onder de handt zulks wel te beletten, dewyl hy het opentlyk niet konde doen, alzo Wilhem zich in zulken gevalle met den keizer tegen Vrankryk verbonden hadde; doch zyne poging was vruchteloos, en Wilhem wierdt koning van Engelandt tot groot nadeel van Vrankryk, gelyk de volgende tyden genoeg getoont hebben. In den jare 1067 stierf des konings voogdt Balduïnus, waar op Philippus de I de regering zelf aanvaardde (*c*). Wanneer kort daar op tusschen de zonen van den gemelden Balduïnus, Robert, graaf van Vrieslandt, en Balduïnus den VI, graaf van Vlaanderen, een oorlog ontstont, waar in de laatste sneuvelde, nam Philippus de I het belang van deszelfs nagelatene kinderen aan, doch wierdt in den jare 1071 by Mont Cassel geslagen, waar op hy te rug trok, en naderhandt, dewyl de keizer Henrik de IV zich de zaak aantrok, met Robert een goed verdrag maakte (*d*). Wanneer de gemelde keizer daarna eenen tegenpaus maakte onder den naam van Clemens den III, wilde Philippus dien niet erkennen, hoewel de paus Gregorius de VII hem te voren zeer straf gehandelt, en met den ban gedreigt hadde, dewyl hy van Simonie in het vergeven der geestelyke prebenden beschuldigt wierdt (*e*). Hy mengde zich nochtans daar na in de verschillen, welke Wilhem de Veroveraar hadde met den hertog van Bretagne, en met zyn eigen zoon Robert, dien hy dikwils een toevlucht in zyn ryk gaf. Boven dien wanneer Wilhem eens krank lag, en Philippus schertsende zeide, dat hy met zyn dikken buik lang het kraambedde hieldt eer hy iets voor den dag bragt, zo verdroot dit alles Wilhem zodanig, dat hy in Vrankryk viel, en eenige steden verbrandde, hoewel hy kort daar op stierf. Zie WILHEM den I, koning van Engelandt. In den jare 1092 gaf Philippus door zyn eigen bedryf gelegenheit tot grote onrust. Hy was zyne gemalinne Bertha, eene dochter van Floris den I, graaf van Hollandt en Vrieslandt, moede, by welke hy reets drie kinderen hadde, en wanneer hy haar onder voorwendsel van te na bloedverwantschap verstoten hadde, zondt hy naar Sicilië om Emma, de dochter van zynen broeder Rogerius, als zyne nieuwverkore bruidt af te halen. Eer deze aankwam, verliefde hy op Bertrada, de gemalinne van Fulco, grave van Anjou, en deze verliet ook wezentlyk om zynent wille haren gemaal, en liet zich met Philippus trouwen. Emma kwam ter zelver tydt te Parys, en moest onverrechter zake te rug keren (*f*). De graaf van Anjou troostte zich ook ligtelyk over het verlies van zyne gemalinne. Maar de meeste bisschoppen des ryks, en voornamelyk de vermaarde Ivo van Chartres, veroordeelden des konings eigenwillige echtscheiding van Bertha, en de paus Urbanus de II deedt hem ook in den ban, hoewel Philippus hem hadde laten dreigen, dat hy den tegenpaus Clemens erkennen zoude (*g*). Bertha stierf wel kort daarna, doch de paus ging zelf naar Vrankryk, hieldt in den jare 1095 een concilie te Clermont, en dwong den koning, dat hy beloven moest Bertrada te verlaten, en tot boete eenen tydt lang de kroon niet op te zetten (*h*). Nauwlyks was de paus echter te rug gekeert, of hy liet niet alleen zich zelf maar ook Bertrada door bisschoppen op eene plechtige wyze de krone opzetten. Doch de paus Pascal de II zondt zyne gezanten hier op naar Rome, liet te Poitiers in den jare 1100 een concilie houden, en hoewel de gansche stadt en een groot gedeelte der bisschoppen op des konings zyde waren, en de pausselyke legaten gevaar liepen van het volk omgebragt te worden, kondigden zy echter den ban op nieuws tegen hem af (*i*). De koning, die nochtans Bertrada niet van zich wilde laten gaan, vondt hier op goed zyn oudsten zoon Lodewyk, uit het eerste huwelyk van Bertha, tot koning te laten kronen; die ook hier op het ryk tamelyk in rust behieldt, en zich daar door bemind maakte. Bertrada, die gaarne hare eige kinderen, die zy ondertusschen by den koning geteelt hadde, op den troon zag, vatte eene dodelyke vyandschap op tegen denzelven, en gaf hem zelfs vergift; dat nochtans door den goeden raadt van een geneesmeester afgedreven wierdt. De koning verminderde niettemin zyne liefde niet tegen Bertrada, maar was zelf middelaar om haar met Lodewyk te verzoenen (*k*). Ondertusschen liet de paus niet na den koning op een anderen weg te brengen, en verkreeg eindelyk dat dezelve op het openbare concilie te Parys in den jare 1105 in den standt van een boetvaardigen met eede beloofde, gene gemeenschap meer met Bertrada te hebben, of met haar om te gaan, anders dan in de tegenwoordigheit van onbesprokene lieden, welken eedt Bertrada mede afleide, waar op zy beide van den ban ontslagen wierden (*l*). Men leest dat zy beide in 't volgende jaar Fulco, graaf van Anjou, den gewezen gemaal van Bertrada, gingen bezoeken, waar uit eenigen besluiten dat de paus eindelyk de toelating van het huwelyk des konings met Bertrada verleende (*m*). Voorts hadde Philippus de I eenig verschil met Wilhem den II koning van Engelandt, die gedurende de afwezendheit van zynen broeder Robert het hertogdom van Normandië bezat, dewyl dezelve het landschap Vexin in beslag nam. Het wierdt echter eenige jaren daar na, in den jare 1098, wederom vrede, zonder dat Wilhem eenig voordeel behieldt, buiten dat hy Gisors versterkte (*n*). In den jare 1095 namen de zogenaamde kruistochten naar het beloofde landt hunnen aanvang, en wel op het gemelde concilie te Clermont. De koning Philippus de I hadt onder anderen daar by dit voordeel, dat hy het graafschap Bourges met de kroon vereenigde, 't welk hem de graaf Herpin verkocht, om naar het beloofde landt te kunnen trekken. Diergelyke voordeelen de volgende koningen verscheide malen gehad hebben. Philippus stierf te Melun den 29 July des jaars 1108, in het 48 jaar zyner regeringe (*o*). By zyne eerste gemalinne Bertha hadde hy geteelt *Lodewyk* den Vetten, zynen opvolger; *Henrik*, die jong stierf; en *Constantia*, gemalinne van Hugo, graaf van Champagne of Trojes, en, na hare echtscheiding van den zelven, van Bohemundus den I prins van Antiochië (*p*). Zyne twede gemalin of meesteresse, Bertrada, bragt hem ter wereldt *Philippus*, graaf van Mantes; *Florus*, en *Cecilia*, gemalin van Tancredus, eenen neef van den gemelden Bohemundus, en na deszelfs doodt van Pontus, graaf van Tripoli. Deze kinderen van Bertrada wierden alle voor onecht gehouden (*q*). Verders is omtrent de regering van Philippus merkwaardig, dat dewyl het ryk wegens den pausselyken ban in een slechten toestandt geraakte, alzo Philippus de regering niet mogte aanvaarden, zyn zoon Lodewyk de VI uit noodt eene gansche nieuwe regeringswyze in de steden oprechten, en derzelver burgers eige raadhuizen, en andere grote voorrechten geven moeste, die tot op den huidigen dag duren (*r*). (*a*) *Acta Concil. Remens. an.* 1059. *T.* IX. *Concil.* (*b*) *Fragment. Hist. Franc. ap. Du Chesne T.* IV. *Chron. Malleac. ad an.* 1062. (*c*) *d. Fragm.* (*d*) *Lambert Schafn. ad a.* 1070 *seq. Sigebert. Gembl. d. a. Malmesbur. l.* III. (*e*) *Epist. Gregor. l.* II. *ep.* 5. 32. 35. (*f*) *Aimoin. l.* V. *c.* 50. *Chron. S. Petri vivi Senon. T.* II. *Spicil. Dacher. Order. Vital. l.* VIII. *p.* 681. 699. *Malaterra Hist. Rob. Guiscard l.* IV. (*g*) *Ivonis epist.* 13. 15. 22. 23. 26. *Acta Concil. Remens. & Eduens. T.* X. *Concil. Order. p.* 699. (*h*) *Acta Concil. Placent. & Claramont. an.* 1095. *d. T.* X. *Chron. Malleac. ad an.* 1096. *Malmesb. l.* IV. *Ivo epist.* 20. (*i*) *Ivo epist.* 66. 67. 114. *Hugo Flavin. vita Bernardi abbat. Tironens.* (*k*) *Suger. vit. Ludov. Grosf. Order. l* XI. *Guil. Gemmet. l.* VIII. *c.* 1. (*l*) *Ivo epist.* 144. *Pascal. epist.* 35. *Jurament. Philippi T.* X. *Concil. & T.* III. *Spicil. Dacher.* (*m*) *Chron. Andegav. T.* V. *Bibl. M. S. Labb. Chron. Malleac. ad an.* 1096. *Daniel Hist. de France T.* I. *col.* 1092. (*n*) *Order. Vital. l.* X. (*o*) *Order l.* XI. *Chron. Malleac. ad an.* 1098. *Fulcher Hist. Hierosol. l.* II. (*p*) *Chron. S. Petri vivi Senon Chron M. S. abbat. S. Dionys. conf. Sammarth. Hist. Geneal. Daniel Hist. de France T.* I. *col.* 1129. (*q*) *Aimoin. l.* V. *c.* 50. *Suger. vit. Lud Grosf. c.* 1. (*r*) *Orderic. l.* XI *&* XII. *Daniel Hist. de France T.* I. *col.* 1168.

PHILIPPUS de II, de Veroveraar, ook Augustus, en om zyne langgewenschte geboorte Deodatus of Gods-gave genoemt, geboren den 22 Augusty des jaars 1165 (*a*), wierdt nog by het leven van zynen vader in den jare 1179 gekroont (*b*); en begon ook

ook noch in het zelfde jaar te regeren, terwyl zyn vader aan eene zware krankheit lag, waar aan hy ook in het volgende jaar ftierf. Philippus van de Elzas, graaf van Vlaanderen, was zyn voornaamfte minifter, en te gelyk zyn voogdt, welke hem zyne nicht Elizabeth, dochter van Balduïnus, graaf van Vlaanderen, ten huwelyk gaf, onder voorwaarde dat het graaffchap Artois, als derzelver huwelyksgoedt, aan de kroon zoude vervallen, waar op hy zich met dezelve ten anderen male liet kronen (c). De koninklyke moeder Adelheid was echter deswegen misnoegt, en hitfte Henrik den II, koning van Engelandt, benevens de graven van Blois en Sancerre op; doch wanneer Philippus terftondt deze op den hals viel, vernieuwde de eerfte de vrede, doch konde echter Philippus niet bewegen, dat hy nevens hem Henrik den Leeuw tegen den keizer in Duitfchlandt byftandt deedt (d). Met het begin van zyne regering verdreef Philippus de Joden uit zyn landt, en verklaarde hunne goederen verbeurt (e). Naderhandt hadt hy een groten twift met den gemelden graaf van Vlaanderen, welke na de doodt van zyne gemalinne, die zonder kinderen ftierf, het graaffchap Vermandois, en andere goederen, die zy als erfgename haars vaders hem aangebragt hadde, den koning, die dezelve als leenheer intrekken wilde, onthieldt. Doch de koning dwong hem met grote dapperheit dezelve in de vrede des jaars 1182 weder te geven (f). Hy raakte hier op met Henrik den II koning van Engelandt in oorlog, dewyl dezelve het huwelyk van zynen zoon met de Franfche princeffe Adelheid verhinderde, de leenshulde wegens Poitou weigerde, en de voogdy over Eleonora, dochter van zynen zone Godefridus en erfgename van Bretagne, voeren wilde, welke Philippus als opper-leenheer eifchte. Maar na dat Philippus eenige plaatfen in Poitou weggenomen hadde, bemiddelden de pauffelyke gezanten in den jare 1187 een tweejarig beftandt, om hen tot eenen tocht naar het Beloofde Landt te bewegen, dewyl de Turken aldaar Jeruzalem ingenomen hadden (g). Philippus hieldt ten dien einde een concilie te Parys in den jare 1188, doch wierdt door een nieuwen oorlog met Henrik den II opgehouden, dien hy met goedt geluk voerde, dewyl Richard, Henriks eigen zoon, het met hem hieldt. Eindelyk wanneer Henrik de II in den jare 1189 ftierf, maakte Philippus met Richard, des zelfs opvolger, een oprechte vrede (h), en begaf zich hier op met den zelven in den jare 1190 op de reize naar het Beloofde Landt, hoewel de zomer half verlopen was. Hy nam Acre in, floeg 17000 Saracenen, en kwam omtrent Kerstydt des jaars 1190 weder in Vrankryk. Zie CROISADE. In 't volgende jaar noodzaakte hy den graaf van Vlaanderen Balduinus den VIII, dat die het graaffchap Artois, 't welk hy na de doodt van Philippus van Vlaanderen wegens het huwelyk met des zelfs nichte eifchte, overgeven, en wegens de graaffchappen Boulogne, Guines, en S. Paul de lenen van hem ontfangen moeft (i). Doch alzo Philippus de II, reets in 't Beloofde Landt met den koning Richard van Engelandt, wegens verfcheide zaken, in verfchil en oneenigheit geraakt was, zo begon hy ook terftondt na zyne wederkomft hem te benadeelen, en dat hy verftaan hadde dat Richard op zyne te rug reize door Leopoldus, hertog van Oostenryk, gevangen genomen was, hitfte hy des zelfs broeder Johannes op om naar Engelandt te gaan, en zich aldaar voor koning op te werpen, viel ook zelf in Normandië, en veroverde in den jare 1192 Vexin en Evreux; doch belegerde in den jare 1193 Rouaan te vergeefsch, en wanneer Richard kort daar op uit zyne gevangeniffe ontflagen wierdt, bragt hy zynen broeder Johannes wederom op zyne zyde, was ook in eenige fchermutfelingen gelukkig tegen Philippus, en noodzaakte hem tot eenen vrede, waar in hy nochtans aan Philippus het landfchap Vexin en andere plaatfen afftont (k). Doch deze vrede hadt naaulyks eenige maanden geduurt, of Philippus viel Richard, die eenen zyner vafalen beledigt hadde, weder in zyn landt. Daarentegen bragt Richard een groot gedeelte van de Franfche vaffalen, en onder anderen Balduinus den IX, graaf van Vlaanderen op zyne zyde, die vele plaatfen wegnam. Doch alzo Richard in den jare 1199 ftierf, kwam het in den jare 1200 tusfchen des zelfs navolger Johannes en Philippus tot eene vrede, waar in onder anderen den Franfchen kroon-prins Lodewyk alle de Engelfche provincien in Vrankryk toegezegt wierden, ingevalle Johannes zonder kinderen kwam te fterven. De graaf van Vlaanderen kwam ook met den koning overeen, en liet eindelyk het Weftelyke Vlaanderen, of Artois, gewillig aan hem over (l). Kort te voren hadt Philippus zyne gemalinne Ingelburge van Denemarken verftoten, om te trouwen met Agnes van Meran, en haalde zich daar door den kerkelyken ban op den hals, waar door hy genoodzaakt wierdt de zelve wederom aan te nemen, dat hy ook vrywillig deedt, zonder de uitfpraak van het concilie, dat daar over vergadert was, af te wachten, om zyn gezag te behouden (m). De oorlog met Engelandt nam ondertusfchen in het volgende jaar wederom zynen aanvang. Eenige vazallen van Johannes benevens Artur des zelfs neef, die eenen eifch op de Engelfche kroon maakte, voegden zich aan de zyde van Philippus, die hier op verfcheide plaatfen wegnam; en fchoon Johannes Artur gevangen genomen hebbende deze zonder zyn toedoen ftierf, zo wierdt toch zyne doodt door 't ganfche landt aan Johannes geweten, en Philippus nam by deze gelegenheit Chateau-Gaillard, de voornaamfte grensvefting, en vervolgens zonder groten tegenftandt gansch Normandië weg, 't welk ook federt dien tydt, zynde 't jaar 1204, beftendig by de Franfche kroon gebleven is, na dat het federt den jare 912 onder Karel den Eenvoudigen daar af gefcheurt was geweeft (n). Het bleef hier niet by, maar Philippus nam ook gansch Maine, Anjou, en Poitou weg; en wanneer de hertog van Bretagne, uit afgunft wegens deze voortgangen, zich met den koning Johannes, wiens vyandt hy tot dien tydt toe geweeft was, in een verbondt ingelaten hadde, veroverde hy Nantes, en dwong hem tot vrede (o). Johannes kwam wel in den jare 1206 met een leger te Rochel, en nam Angers in, doch trok terftondt weder te rug, en liet zich in den jare 1208 tot eenen ftilftandt bewegen (p). Omtrent dien tydt liet paus Innocentius de III de kruisvaart tegen de Albigenzen prediken, welke door den graaf van Touloufe en den koning Petrus van Aragon befchermt wierden. Philippus ging niet mede te velde, maar gaf vryheit aan alle zyne onderdanen, welke luft hadden het kruis op te vatten: en wanneer in den jare 1215 door eene pauffelyke uitfpraak het graaffchap van Touloufe Raimundus zyn natuurlyken heer ontzegt, en Simon van Montfort toegewezen wierdt, nam hy dezen tot zynen vazal aan, en wanneer die ftierf, liet hy de erfvolging aan des zelfs zoon Amalricus van Montfort (q). Ondertusfchen hadt de paus ook den koning van Engelandt in den ban gedaan, en Philippus Auguftus den laft opgedragen om den zelven te onttronen, en Engelandt met Vrankryk te vereenigen. Philippus vondt zich ook hier toe zeer genegt, en ruftte met grote koften eene vloot uit, om naar Engelandt over te gaan. Maar de pauffelyke legaat in Engelandt bragt Johannes zo verre, dat hy zich met den paus verzoende, en den zelven zelfs het ryk te leen opdroeg: waar door het ganfche werk tot groot misnoegen van Philippus te rug ging (r), die zyne wapenen hier op tegen Vlaanderen keerde, en den graaf, die het met Johannes hieldt, Douay, Ryffel, Iperen, Kaffel, en andere plaatfen afnam. Johannes taftte daar tegen zyne vloot aan, vernielde de zelve ganfchelyk, waar op hy in Poitou en Anjou viel, en keizer Otto den IV (die aan hem vermaagfchapt was, en Philippus daarom altoos was tegen geweeft,) bewoog, dat de zelve aan den kant van Vlaanderen inbrak. Maar Philippus zondt zynen zoon Lodewyk tegen Johannes, die den zelven verfloeg en gansch verdreef; doch hy zelf trok tegen Otto den IV te veldt, en behaalde in den jare 1214 by Bovines eene onvergelykelyke overwinning, hoewel hy maar 50000 man hadde, en de vyanden 150000 fterk waren. Ferrandus, graaf van Vlaanderen, Renaldus, graaf van Boulogne, en noch drie andere graven wierden aldaar gevangen, benevens 25 baanderheeren. De koning hieldt zich in dezen flag ongemeen dapper, verloor zyn paardt onder zich, en ftichtte ter gedachteniffe van deze overwinninge de abdy van *Notre Dame de la Victoire* naby Senlis. Hier op wierdt een ftilftandt tusfchen Philippus en Johannes voor vyf jaren gefloten (s). Doch wanneer in het volgende jaar 1215 de Engelfchen openlyk tegen Johannes opftonden, en den Franfchen prins Lodewyk tot hunnen koning benoemden, liet Philippus zulks gaarne gefchieden, en zondt hem zelfs naar Engelandt, doch alles onder voorwendfel, als of hy niets daar mede te doen hadde, gelyk hy dan uiterlyk den ftilftandt met Johannes niet brak, maar veel meer in fchyn de goederen van zynen zoon verbeurt verklaarde. Dewyl nu de paus zich het belang van Johannes, die zich tot zyn vazal gemaakt hadde, zeer yverig aantrok, en zo wel Lodewyk als Philippus in den ban deedt wierdt de zelve, na de daar op gevolgde doodt van Johannes, genoodzaakt met des zelfs nagelaten zoon Henrik den III vrede te maken, afftandt te doen van Engelandt, en weder naar Vrankryk te gaan (t). Na dat de gemelde ftilftandt verfchenen was, ontnam Philippus den Engelfchen Rochel, dat hy echter, door een nieuwen ftilftandt voor vier jaren, in den jare 1219 wedergaf (v). Niet lang daar na ftierf Philippus den 14 July des jaars 1223 te Mante aan de Seine (x). Hy was een der verftandigfte, dapperfte, en gelukkigfte koningen, die nochtans zo veel niet uitgevoert zoude hebben, indien de koningen van Engelandt van zynen tydt de hoedanigheden van hunne voorzaten bezeten hadden. Hy heeft den eerften grondt tot de navolgende oppermacht der koningen gelegt, vele domeinen met de kroon vereenigt, en de ftadt Parys met vele gebouwen verfiert (y). Hy hadde 42 jaren, 9 maanden, en 29 dagen geregeert. Hy was in zyn eerfte huwelyk getrouwt met Izabelle van Henegouwen, by welke hy *Lodewyk* den VIII, zynen opvolger, teelde. In zyn twede huwelyk verbondt hy zich met Ingelburge van Denemarken, waar by hy gene kinderen hadde. Hy ging een derde huwelyk aan met Agnes van Meran, by welke hy teelde *Philippus*, graaf van Boulogne, en *Maria*, die in den jare 1200 belooft zynde geweeft aan Alexander den zoon van Wilhem koning van Schotlandt, naderhandt aan Artur, graaf van Bretagne, in den jare 1206 trouwde met Philippus graaf van Namen en Henegouwen, en naderhandt in den jare 1213 met Henrik den IV hertog van Brabandt en van Lotharingen (z). (a) *Contin. Aimoin l.* V. *Contin. Chron. S. Petri vivi Senon. ad an.* 1165. *Chron. Aquicin. ad an.* 1179. (b) *Guil. Brito Philippid. l.* I. (c). *Guil. Brito p.* 72. *Chron. Aquicin. ad an.* 1180. *Roger. de Hoveden & Robert de Monte ad d. an.* (d) *dd. ll.* (e) *Rigord de Geft. Phil. Aug. p.* 5. *&* 6. *Guil. Brito ad ann. prim. conf. Acta Sanctor. Belland. ad d.* 25 *Mart.* (f) *Chron Aquicin. ad an.* 1181 *fq. Annal. Mailr. ad d. a. Gaufred. Vosfienf. p.* 330. *Nangius in Chron. ad d. an. Guil. Brito l.* II, (g) *Guilelm. Neubrigenf. l.* III. *c.* 7. 14. *Roger de Hoveden ad an.* 1188 *fq. Rigord.* (h) *Rigord p.* 25. *Guil. Brito. Bellovac. l.* XXIX. *c.* 45. *Hoveden ad an.* 1188. *fq. Rad. de Diceto imag. hift. p.* 641. *fq. Brompton Chron. ad an.* 1189. (i) *Chron. Aquicin. ad an.* 1191. (k) *Neubrigenf. l.* IV. *c.* 34 *fq. Hoveden. Rigord. Brito l.* IV. V. *Epift. Innoc.* III *P.* (l) *Neubrig. l.* V. *c.* 18 *fq.* 30 *fq. Hoveden ad an.* 1197 *fq. Rigord. Brito. Chron. Aquicin. ad an.* 1200. (m) *Chron. Aquicin. ad an.* 1193. *Matth. Paris ad an.* 1195. *Rad. de Diceto imag. hift. pag.* 681. *Rigord ad an.* 1196. 1201. *Nangius ad* 1213. *Baluzii Mifcellan. T. I. p.* 422. (n) *Hoveden ad an.* 1201 *fq. Brito l.* VI. VII. *Rigord dd. ll. Math. Paris dd. aa.* (o) *Brito l.* VIII. *Rigord ad an.*

an. 1205. (*p*) *Charta Treugæ ap. Du Cheſne Hiſt. de Normandie.* (*q*) *Guil. de Podio Laurent. c.* 26. *Daniel Hiſt. de France T. I. col.* 1445. (*r*) *Matth. Paris ad an.* 1211 *ſeq. Rigord Brito l.* IX. (*s*) *Brito l.* IX. & X. *Rigord Chron. Magn. Belg. ad an.* 1214. *Chron. Senon d. a.* (*t*) *Matth. Paris ad an.* 1215 *ſeq. Brito.* (*v*) *Daniel Hiſt. de France col.* 1445. (*x*) *Guil. Brito l.* XII. *Rigord.* (*y*) *Daniel Hiſt. de France col.* 1449 *ſeq.* (*z*) *Daniel col.* 1452.

PHILIPPUS de III, om zyne kloekmoedigheit en om zyne moeielyke ondernemingen de Stoute bygenoemt, was een zoon van Lodewyk den IX, en volgde den zelven op zyn laatſten kruistocht in den jare 1269, wanneer de zelve in Africa landde, en gedurende de belegering der ſtadt Tunis, in den jare 1207 ſtierf. Philippus was toen, gelyk de meeſten van het leger, dodelyk krank, waarom hy, wanneer hy na zyns vaders doodt voor koning uitgeroepen was, terſtondt geboodt, dat zyn minderjarige oudſte prins onder de voogdy van zynen broeder ſtaan zoude, doch in zyn 14 jaar mondig zyn, en de regering zelf aanvaarden; daar tot dien tydt toe de minderjarigheit der koningen tot hun 21 jaar geduurt hadde. Dewyl ondertuſſchen de oorlog in Africa met ſlecht geluk voortgezet wierdt, maakte hy vrede met den koning van Tunis, en begaf zich in den jare 1271 weder te rug naar Vrankryk, alwaar hy den 30 Auguſtus te Rheims door den biſſchop van Soiſſons gekroont wierdt, dewyl de aardsbiſſchoplyke ſetel noch openſtaande was. Ter zelver tydt kreeg hy naricht dat zyn broeder Alphonſus graaf van Poitou en Toulouſe, die van den tocht van Africa krank in Italië gekomen was, geſtorven was, waar op hy, in gevolge van het verdrag in den jare 1228 tuſſchen Lodewyk den IX en den graaf Raimundus den VII van Toulouſe geſloten, Toulouſe met de kroon vereenigde, gelyk ook Poitou, dat aan Alphonſus maar tot een leeſtocht gegeven was, weder aan de kroon verviel. Wanneer niet lang daar na de graaf van Foix in een verſchil met eenen anderen vazal op des konings dagvaarding niet verſchynen wilde, trok hy tegen hem te veldt; en na dat hy zyn landt met geweldt ingenomen hadde, hieldt hy hem een ganſch jaar gevangen, en gaf hem zyne goederen eerſt eenigen tydt daar na wederom. In den jare 1274 ſtierf de laatſte koning van Navarre uit de graven van Champagne, Henrik genoemt, en liet maar eene eenige dochter, Johanna, na, die door de landſtanden en de koningen van Aragon en Caſtilië, die beide lang hunne eiſchen op dat koninkryk gemaakt hadden, verdrongen wierdt, en benevens hare moeder in Vrankryk moeſt wyken. Na dat zy aldaar aan den kroonprins Philippus getrouwt was, nam de koning haar belang aan, en bragt ook in korten tydt Navarre onder zyn geweldt. Daar benevens verviel hy ook noch in eenen oorlog met Alphonſus den X, koning van Caſtilië, dewyl de zelve zyne zonen van het twede bedde, met uitſluiting der kinderen van zyn geſtorven oudſten zoon Ferdinand, die met de zuſter van koning Philippus den III getrouwt was geweeſt, de erfvolging tot de kroon na zyn doodt toewees; daar Lodewyk de IX uitdrukkelyk onder die voorwaarde van zynen eiſch op Caſtilië afſtandt gedaan hadde, dat de kinderen van zyne dochter, die aan den prins Ferdinand trouwde, erven zouden. Doch de eerſte veldtocht van den koning Philippus liep, door verradery van zynen gunſteling Petrus de la Broſſe, ongelukkig af; en dewyl de koning van Arragon kort daar na mede met Philippus in oorlog geraakte, konde deze noch door geweldt, noch door zachte wegen iets verkrygen. De oorlog met Arragon ontſtondt uit de Siciliaanſche veſper, welke in den jare 1282 tegen den neef van Philippus, Karel koning van Sicilië, uitgevoert wierdt. Zie KAREL *van Anjou*, koning van Sicilië. Want de paus deedt hier op den koning van Aragon in den ban, en gaf des zelfs ryk aan den koning Philippus den III, onder voorwaarde, dat het zyn twede zoon, Karel van Valois, als een leen van den pauſſelyken ſtoel bezitten zoude. De koning ging hier op met grote macht te water en te landt naar Aragon, vermeeſterde ook in korten tydt Roſes en Gironna; doch alzo zyn vloot ondertuſſchen ganſchelyk geſlagen wierdt, leedt zyn leger gebrek aan levensmiddelen; daar kwam ook eene grote hette tuſſchen beide, waar door allerlei ziekten ontſtonden, en Philippus de III ſtierf zelf aan eene hete koorts te Perpignan den 15 September des jaars 1285, in het 16 jaar van zyne regering, en het 41 van zynen ouderdom, waar op alle de gewonne plaatſen weder verloren gingen. Hy was eerſt getrouwt met Iſabella van Aragon, en teelde by de zelve *Lodewyk*, die door vergift voor zynen vader ſtierf; *Philippus* den Schonen, zynen navolger; *Karel*, graaf van Valois; en *Robert*, die in zyne kindsheit ſtierf. Wanneer deze gemalin in den jare 1271 geſtorven was, trouwde hy in den jare 1274 met Maria, eene dochter van den hertog van Brabandt, welke door belaſtering van des konings gunſteling la Broſſe verdacht gemaakt wierdt, dat zy den gemelden prins Lodewyk door vergift hadde omgebragt, waar voor hy echter zyn verdienden loon ontfing. Met deze Maria teelde de koning *Lodewyk*, den ſtamvader der graven van Evreux, en koningen van Navarre; *Margareta*, gemalinne van Eduard den I, koning van Engelandt; en *Blanka*, gemalinne van Rudolph, hertog van Ooſtenryk en koning van Bohemen. *Nangius. Geſta Philippi, quem Audacem cognominant. Mezeray Hiſt. de France T. II. p.* 289 *ſeq. Daniel Hiſt. de France T. II. col* 217 *ſeq.*

PHILIPPUS de IV, de Schone bygenoemt ter oorzake van zyne goede geſtalte, en de Grote om de koninklyke deugden waar mede hy verſierd was, wierdt geboren te Fontainebleau in den jare 1268, en volgde op zynen vader Philippus den III in den jare 1285, na dat hy reets by deszelfs leven door zyne gemalinne Johanna, eene erfdochter van Henrik den I, koning van Navarre en graaf van Champagne, koning van Navarre geweeſt was: en alzo wierdt door hem buiten Navarre ook het graafſchap Champagne met de kroon vereenigt. Na het aanvaarden van de regering was zyn eerſte werk, dat hy met de koningen van Caſtilië en Aragon vrede maakte, en die beide hunnen troon in ruſt liet bezitten; waar tegen zyn broeder Karel van Valois van Arragon, en eenigen tydt daar na zyn neef Karel de II, koning van Napels, van Sicilië afſtandt deden. Maar in het volgende jaar raakte hy in oorlog met Eduard den I, koning van Engelandt, om de volgende oorzaken. De wederzydſche onderdanen hadden in den koophandel ter zee grote oneenigheden en vyandlykheden tegen malkander doen blyken, en dewyl ieder koning de zaak in zyn ryk afgedaan wilde hebben, en de koning Philippus inzonderheit Eduard als een vazal van Vrankryk voor zich dagvaardde, doch deze niet verſchynen wilde, zo kwam het tot eene openbare vredebreuk. Eduard hadt wel, om de vrede te behouden, een verdrag aangegaan, uit krachte van het welke Philippus het bezit kreeg van de veſtingen in Guiënne, die hy echter op de voorbede zyner moeder wedergeven, en voor deze onderwerping de dagvaarding wederroepen zoude. Doch wanneer Philippus deze plaatſen eens in handen hadde, wilde hy van het verdrag verder niets weten. Eduard zondt hier op een machtig leger naar Guiënne, het welk Bajonne en eenige andere plaatſen innam. Hy bragt ook den graaf Guido den II van Vlaanderen, en den keizer Adolph van Naſſau op zyne zyde. De oorlog wierdt ten hevigſten in Vlaanderen gevoert, doch zo, dat Philippus byna van het ganſche landt meeſter wierdt, na dat hy den keizer door eene ſomme gelds van het bondgenootſchap met Engelandt afgetrokken, en den koning van Schotlandt Johannes Balliol tegen Eduard opgehitſt hadde. Eindelyk wierdt in den jare 1303, met uitſluiting van den Schotſchen koning, dien Eduard gevangen bekomen hadde, en van den graaf van Vlaanderen, vrede gemaakt, onder voorwaarde, dat aan Eduard Guiënne wedergegeven zoude worden, doch deze de leenplicht weder erkende. Beide de koningen maakten te gelyk een verbondt met malkander, dat tegen het geweldt van den paus over wereldlyke koningen gericht was, gelyk Philippus ook kort te voren een diergelyk verbondt met den keizer Albert van Ooſtenryk gemaakt hadde. Hier toe gaven hem de verſchillen met den paus Bonifacius den VIII aanleiding, die daar na noch krachtig de overhandt namen. De paus hadt in den jare 1296 eene bulle laten uitgaan, (beginnende met de woorden *Clericis Laicos*) dat de geeſtelyken voortaan onder generlei voorwendſel aan eenig wereldlyk regent geldt opbrengen zouden. Dewyl nu Philippus in denzelven tydt tegen Engelandt geldt gebruikte, verdroot hem dit zodanig, dat hy een ander edikt daar tegen uitgaf, dat gene van zyne onderdanen, het zy geeſtelyken of wereldlyken, eenig geldt naar vremde landen zouden zenden. Dit verdroot daarentegen wederom den paus, en het zoude toen reets tot eene breuke gekomen zyn, indien niet eenige kardinalen, en inzonderheit die van Colonna, dewyl de vorige paus Celeſtinus noch leefde, hem den ſtoel betwiſt, zich naar Vrankryk begeven, en aldaar zelfs zich op een algemeen concilie beroepen hadden. Want de paus vreeſde, dat de koning zich hunne zaak aantrekken mogte, en hy gaf zulk eene verklaring van zyne bulle, dat de koning weder te vrede was. Hy kanonizeerde ook deszelfs grootvader Lodewyk den IX met grote plechtigheden. De vrede duurde echter niet lang. Want de paus beveſtigde niet alleen op nieuws de bulle *Clericis Laicos*, en herriep de daar over gegevene verklaringen, maar, wanneer de koning daar tegen zyne eerſt gegevene bevelen mede vernieuwde, zondt de paus den biſſchop van Pamiers aan hem als legaat, die hem met den ban dreigde, en ſchreef boven dien aan den koning een ſmadelyken brief, welken de koning op de zelve wyze beantwoordde. Hy liet ook den pauſſelyken gezant, biſſchop van Pamiers, dien hy ſedert een langen tydt wegens andere verſchillen niet gunſtig was, gevangen zetten, en door vele getuigen over verſcheide misdaden aanklagen. De paus ſchreef hier op wederom in eene bulle aan den koning, en liet het hem daarenboven door een anderen nuncius te gemoet voeren, dat hy erkennen zou, dat hy in wereldlyke zaken onder den paus ſtondt; maar wanneer de koning dit alles aan zyne ryksvergadering voorleide, ſchreven alle ſtanden, zelfs de geeſtelyke, aan den paus in de allerſcherpſte uitdrukkingen. De paus ontboodt wel alle Franſche biſſchoppen en abten naar Rome, doch de koning verboodt hen derwaarts te gaan, en deedt alle doortochten van het ryk bewaren, om hen den uitgang, en allen pauſſelyken bedienden het inkomen te beletten. Hy liet ook alle geeſtelyke goederen in beſlag nemen. Men arbeidde daar na wel aan een goed verdrag, en de paus begon zyne mening zodanig te verklaren, dat hy bevoegt was te onderzoeken of een koning wel of kwalyk regeerde, en daarom wel niet ronduit, maar nochtans van ter zyde heer over het wereldlyke was; dewyl die nieuwe voorſtelling echter den koning noch niet behaagde, zo deedt de paus hem in den ban, en zocht den keizer Albert tot eenen oorlog tegen hem te bewegen, die daar toe geen luſt toonde te hebben. De koning was daar tegen bereid met bewilliging van zyn ganſche ryk een concilie te beleggen, wanneer de aanhang der genoemde kardinalen van Colonna, vergeſelſchapt van eenige bedienden des konings, heimelyk naar Rome gingen, in het pauſſelyk paleis drongen, hem met ſlagen onthaalden, en zo ſtreng gevangen hielden, dat hy eenige weken daar na ſtierf. En hier mede nam die ganſche twiſt een einde: want de volgende paus, Benedictus de XI, herriep alles wat Bonifacius de VIII gedaan hadde, en vergeleek zich met den koning. Ja, Clemens de V, die enkelyk door hulp van Philippus paus wierdt, nam zelfs zyn gewoon verblyf in Vrankryk, het welk 60 jaren lang onder de volgende pauzen aldaar bleef. Gedurende dezen twiſt hadt de koning veel werks in Vlaanderen: want na dat de graaf in de voorgemelde vrede uitgeſloten wierdt, ging de koning op hem

los, vermeesterde het gansche landt, en den graaf zelfs gevangen bekomen hebbende, beroofde hy hem van het zelve, en vereenigde gansch Vlaanderen met de kroon. Maar wanneer de Fransche bedienden de vryheit der onderdanen krenkten, en dezelve met al te grote lasten bezwaarden, verwekten zy eenen opstandt, welken de zoon van den graaf, die ondertusschen in de gevangenis gestorven was, zich zo wel te nut maakte, dat, na dat het Fransche leger eenige malen geslagen was, de koning in den jare 1304 eene vrede moest aangaan, onder voorwaarden, dat Vlaanderen aan deze zyde van de Lis naar den kant van Vrankryk toe, aan de Fransche kroon zoude blyven, doch het overige aan de andere zyde van die rivier, aan de kinderen van den gestorven graaf Guido wederom afgestaan worden. Na dezen bemoeide Philippus de IV zich yverig om zyne wraak tegen den gestorven Bonifacius den VIII volkomen uit te voeren, en het zo verre te brengen, dat deze paus noch na zyn doodt voor eenen ketter verklaart, opgegraven, en verbrand mogte worden. Clemens de V beriep ook ten dien einde reets een concilie naar Vienne, en daar wierden ontallyke getuigenissen en aanklagten tegen den zelven voorgebragt. Doch alzo deze zaak eene al te grote ergernisse veroorzaakte, wierdt de gerechtelyke handel dieswegens opgehouden, en Bonifacius, om meerder aanstoot voor te komen, door eene byzondere daar toe aangestelde commissie, voor onschuldig verklaard, daar tegen geboden alle deszelfs bullen in de twistzaak tegen Philippus in de registers uit te wisschen, en de verrechtingen des konings tegen den zelven voor rechtmatig erkent. Wanneer omtrent dezen tydt Albert de I stierf, zocht de koning zynen broeder, den graaf van Valois, tot de keizerlyke waardigheit te verheffen, doch de Duitschen kwamen hem voor met de verkiezing van Henrik den VII, en wel op aanraden van den paus zelf, die niet goed oordeelde dat Philippus zo machtig zoude worden. Het voornaamste, dat verders op het concilie te Vienne voorviel, was de verdeling van de orde der Tempeliers, waar toe Philippus den paus op het krachtigste aangemaant hadde, ten dele, volgens de beschuldigingen van eenigen, door gierigheit om hunne ryk-dommen aan zich te trekken, ten dele uit wraakzucht, om dat zy het volk tot eenen opstandt wegens de verhoging van de munt aangezet hadden. Zie TEMPELIERS. Eindelyk hadt Philippus nochmaals voor gansch Vlaanderen weder onder zyne macht te brengen, en verklaarde reets den graaf, dewyl die, uit vreze van eene gevangenisse, op des konings dagvaardiging niet persoonlyk verschynen wilde, van zyn leen vervallen. Doch alzo het gansche landt de wapenen voor den graaf opvatte, luisterde hy naar eene minzame onderhandelinge, voor welkers uitslag hy den 29 November des jaars 1314 te Fontainebleau stierf, na eene regering van 29 jaren, een maandt, en 23 dagen. Hy hadde ook het rechtsgebiedt van 't aartsbisdom van Lion, wat het wereldlyke belangt, aan zich gebragt; een parlement te Parys, een ander te Toulouse, en noch twee andere hoge gerechtshoven te Rouaan en te Trojes gesticht, en verscheide graafschappen en andere goederen met de kroon vereënigt. Hy hadt by Johanna van Navarre, zyne gemalinne, *Lodewyk* den X; *Philippus* den V, en *Karel* den IV; die alle na malkander koning wierden; *Robert*, die in den jare 1306 verlooft wierdt aan Constantia, dochter van Frederik den III koning van Sicilië, doch kort daar na stierf; *Margareta*, in den jare 1294 belooft aan Ferdinand den IV koning van Castilië, en voor de voltrekking van het huwelyk gestorven; *Isabelle*, getrouwt met Eduard den II koning van Engelandt; en *Blanka*, in den jare 1294 verlooft aan Ferdinand Infant van Castilië, en voor de voltrekking van het huwelyk mede gestorven. *Contin. Wilh. de Nangis. Villan. Hist. Flor. Raynald. Du Puy Hist. des differens du R. Philip. & du Pape Boniface VIII. Mezeray Hist. de France T. II. p.* 313. *seq. Daniel Hist. de France T. II. col* 271. *seq.*

PHILIPPUS de V, toegenaamt de Lange, om zyne grote gestalte, was de twede zoon van Philippus den Schonen, en voerde in den beginne maar den tytel van graaf van Poitou, tot de doodt van zyn oudsten broeder, Lodewyk den X, wanneer hy tot regent van Vrankryk en Navarre verklaart wierdt, dewyl de nagelate koninginne Clementia zwanger was; hoewel zyn oom, Karel, graaf van Valois, poogde het regentschap aan zich te trekken. Ter zelver tydt wierdt een vergelyk gemaakt, dat de dochter van Lodewyk den X, van het eerste bedde, van wegens hare moeder het koninkryk van Navarre zoude erven, doch met niemandt dan met bewilliging van den koning van Vrankryk trouwen, en dat ook Philippus tot hare mondige jaren het regentschap van Navarre voeren zoude. Kort hier na bragt de koninginne weduwe eenen prins ter wereldt, die Johannes genoemt, en terstondt voor koning uitgeroepen wierdt; doch alzo hy acht dagen daarna stierf, wierdt de regent Philippus koning, en te Rheims door den aartsbisschop den 6 January des jaars 1317 gekroont. De gemelde Karel, graaf van Valois, poogde zulks wel wederom te beletten, en stelde met den hertog van Burgundië, met Karel, den jongsten broeder van Philippus, en anderen, alles in 't werk om de kroon aan Johanna, de gemelde dochter van Lodewyk den X, te doen opdragen; maar Philippus deedt alle de Staten van het ryk vergaderen, om de wetten en gewoontens te onderzoeken; waar op eindelyk de vergadering eenstemmiglyk besloot, dat de vrouwen uit krachte van de rykswetten van alle erfrecht tot de kroon van Vrankryk uitgesloten waren. Zy was ook bereid de huldiging aan Lodewyk, den zoon van Lodewyk, te doen, doch deze prins stierf op den tydt wanneer zulks geschieden zoude. De paus kwam hier noch by, en dreigde alle onrustigen met den ban zo zy meerder beweging maakten. Het eerste, dat de koning hier op voornam, was de oorlog, welke sedert den tydt van Philippus den IV met grote kosten en weinig voordeel gevoert was, te eindigen; en zulks geschiedde door een verdrag van den jare 1320, uit krachte van het welke Lodewyk, graaf van Nevers en Retel, een kleinzoon van den graaf van Vlaanderen, met Margareta, eene dochter van den koning, trouwen zoude, en zynen grootvader in het graafschap opvolgen; voorts dat Ryssel, Douay en Orchies aan Vrankryk blyven, en de Staten van Vlaanderen eene somme gelds aan den koning betalen zouden. Philippus nam hier op voor een tocht te doen naar het Beloofde Landt, dat sedert de doodt van Lodewyk den IX in den jare 1270 niet geschied was. De paus, wiens voorzaat diergelyk een voornemen op alle wyze bevordert hadde, riedt hem zulks krachtig af; het zelve zoude nochtans geschied zyn, indien Philippus niet ontydig, den 3 January des jaars 1322, gestorven was, in den ouderdom van 28 jaren, waar van hy vyf jaren, een maandt, en veertien dagen geregeert hadde. Verders is noch van hem aan te merken, dat hy de Joden, welke zyn broeder voor hem in 't ryk ingenomen hadde, weder daar uit verdreef. Men wil, dat hy groot vermaak schepte in het maken van Provensaalsche vaarzen, en daarom ook verscheide dichters uit Provence onderhieldt. Hy kocht van vele graven en heren in het ryk de muntsgerechtigheit, om de ongeregeldheden in de muntzaken te meer te kunnen verbeteren, wanneer hy dat recht alleen oefende. Hy was in den jare 1306 getrouwt met Johanna, gravinne van Bourgonje, waar by hy teelde *Lodewyk*, die in de wieg stierf, en vier dochters, *Johanna*, in den jare 1318 getrouwt met Eudes den IV hertog van Bourgonje; *Margareta*, gemalinne van Lodewyk den II, gezegt van Creci, graaf van Vlaanderen; *Izabelle*, eerst getrouwt met Guido den XII, dauphin van Viennois, en naderhandt met Johannes graaf van Fauconey in 't Franche-Comté; en *Blanka*, nonne te Long-Champ. Alzo wierdt zyn broeder Karel de IV, by gebrek van manlyk oir, zyn opvolger. *Contin. Wilhelm. de Nangis. Sammarth. Hist. Geneal. Nostradam. Hist. de Provence. Mezeray Hist. de France T. II. p.* 361. *Daniel Hist. de France T. II. col.* 405 *seq.*

PHILIPPUS de VI, van Valois, was een zoon van Karel van Valois, de zoon van koning Philippus den III, en van Margareta van Sicilië. De paus maakte hem in zyne jeugdt in den jare 1320 algemeen stedehouder van den H. Stoel, om den zelven tegen de verscheide aanhangen, die in Italië waren, en in het byzonder tegen de Visconti te Milaan te verdedigen. Hy ging ook met eenige manschap derwaarts, doch alzo hy niet genoegzaam met geldt en volk ondersteunt wierdt, moest hy haast onverrechter zake te rug keren. Na dat zyn neef Karel de IV stierf, en zyne gemalinne zwanger achterliet, wierdt hy tot hare verlossing toe door de Staten van het ryk tot regent benoemt, en wanneer zy maar eene dochter ter wereldt bragt, wierdt hy ook voor koning uitgeroepen. Eduard de III, koning van Engelandt, betwistte hem wel het erfrecht, dewyl hy een zoon was van Izabelle, de dochter van Philippus den Schonen, en de zuster van Karel den IV; maar de Staten van het ryk sloten, uit hoofde van de Salische wet en de oude ryksgewoonten, den Engelschman uit van het erfrecht tot de kroon, en bevestigden het recht van Philippus, die den 27 May des jaars 1328 gekroont wierdt. Wegens het koninkryk van Navarre (dat sedert de doodt van Lodewyk den X, door het huwelyk van deszelfs eenige dochter, wederom van de Fransche kroon gescheurt, en aan de graven van Evreux gekomen was, doch tot dato noch altoos door de koningen van Vrankryk als voogden geregeert was geworden, die daar na ook eenen eisch op het zelve maakten) wierdt nu in den jare 1335 mede een vergelyk opgerecht, uit krachte van het welke de koning van Navarre de graafschappen Champagne en Brie, die mede daar toe behoorden, tegen Angoulesme en Mortain, onder die voorwaarden afstondt, dat deze laatste graafschappen by afsterven van de koninginne van Navarre zonder erven weder aan de kroon van Vrankryk vervallen zouden, doch dat Philippus de VI voor het overige van Navarre afstondt. Terstondt na het aanvaarden van de regeringe trok zich Philippus het belang van Robert, graaf van Vlaanderen, tegen zyne wederspannige onderdanen aan, en bragt dezelve ook tot gehoorzaamheit, hoewel hy in eenen slag byna van hen gevangen was. Na deze onderneming deedt hy den koning van Engelandt, Eduard den III, door afgezanten aanmanen het gewoonlyke leen wegens Guiënne van hem te ontfangen, waar toe dezelve, hoewel ongaarne, verstondt. Zy waren in den beginne ook wegens de wyze van de verheffing van het leen oneenig; doch dat verschil wierdt mede in der minne vergeleken. De vrede duurde nochtans niet lang. Robert van Artois was om een rechtsgeding uit Vrankryk gebannen, en vluchtte naar Eduard, die hem met het graafschap Richemont begiftigde, en in het tegendeel ontfing Philippus den verdreven koning van Schotlandt, David Balliol, liet ook Roberts gemalinne, hoewel zy zyne eige zuster was, gevangen zetten. Niettegenstaande deze voorspelen tot den oorlog bereidde Philippus zich met den grootsten ernst tot een kruistocht, en was alles daar toe reets vaardig. Doch alzo de krygstoerustingen van den koning van Engelandt Philippus verdacht wierden, en van de menigvuldige onderhandelingen van vrede niets wierdt, staakte Philippus dien tocht, en stelde zich van gelyken in staat van tegenweer. Hy verklaarde ook Robert van Artois, en alle die hem eene schuilplaats verleenden, vervallen in den ban; en dewyl Eduard hem beschermde, verklaarde Philippus Guiënne verbeurt. Eduard begon in den jare 1339 den oorlog eerst in Vlaanderen, en verklaarde niet voor in het volgende jaar, dat hy wegens de hier voorgemelde oorzaken op gansch Vrankryk een recht hadde, nam ook te gelyk den tytel van koning van Vrankryk aan, waar toe hem, zo eenigen schryven, de roerfvink der wederspannelingen in Vlaanderen, Jacobus Ardeveldt, aangemoedigt hadde. Philippus trok hem hier op met een sterk leger te gemoet, en belette dat Eduard in het eerste

eerste jaar iets ondernemen konde. Hy bragt ook in den jare 1340 eene machtige vloot in 't Kanaal, om Eduard den weg naar Vlaanderen af te snyden. Maar de Engelschen versloegen deze vloot ten eenemaal, waar op Eduard de belegering van Doornik besloot. Doch Philippus bragt het door zyne zuster Johanna, Eduards schoonmoeder, tot een stilstandt, waar door Doornik bevryd, ook alle andere ondernemingen der Engelschen opgeschort wierden. Men arbeidde aan eene vrede, en Eduard zoude blyde geweest zyn, indien men hem van de leenverheffing van Guiënne hadde willen ontheffen; doch alzo Philippus niets daar van horen wilde, liep de gansche onderhandeling te rug, en de doodt van Johannes den III, laatsten hertog van Bretagne, welke in den jare 1341 daar op volgde, ontstak op nieuws het vuur van den oorlog, en gaf de gansche zaak een ander aanzien. Want daar deden zich twee mededingers op, de graaf van Blois, en de graaf van Montfort. Dewyl nu de eerste van den koning van Vrankryk ondersteunt wierdt, vervoegde de laatste zich by Engelandt, en bemachtigde ook in het kort de voornaamste plaatsen van het hertogdom. Hy wierdt wel hier na gevangen, en de meeste plaatsen gingen weder verloren; doch zyne kloekmoedige gemalinne (zie haar eigen artykel onder den naam van JOHANNA) verweerde zich zo lang, tot de koning van Engelandt in den jare 1343 zelf met een machtig leger in Bretagne kwam. Doch dezelve voerde niets uit, maar de Fransche kroonprins, hertog van Normandië, sloot hem zodanig in, dat het erg met hem afgelopen zoude zyn, indien zich Vrankryk niet, door de bemiddeling van den paus, tot een driejarigen stilstandt hadde laten overreden; waar Eduard zich niet alleen te rug begeven konde naar Engelandt, maar ook de graaf van Montfort zyne vryheit weder verkreeg, die terstondt daar na tegen zyne belofte in Bretagne weder spel maakte. In dit zelfde jaar 1344 maakte de laatste graaf, Dauphin van Vienne, Humbertus de II, een verdrag met Philippus, uit krachte van het welke hy het gansche Dauphiné, door eene gifte onder de levenden, (*donatio inter vivos*) aan de kroon van Vrankryk vermaakte, onder beding, dat de twede, of, gelyk het daar na verandert wierdt, de eerste kroonprins den tytel en het wapen daar van voeren zoude. En dit verdrag wierdt in den jare 1349 volkomen vervult, dewyl Humbert noch by zyn leven dat landt aan Johannes den oudsten zoon des konings afstondt, en in een klooster ging. Zo stondt ook in den jare 1344 Jacobus van Aragon, koning van Majorca, aan Philippus alle recht af, dat de koningen van Aragon tot dien tydt toe in Montpellier gehad hadden. Ondertusschen wierdt de stilstandt met Engelandt wederzydsch slecht onderhouden. Want de Engelschen namen in den jare 1345 de eene vaste plaats na de andere in Guiënne in; en terwyl Philippus zynen kroonprins Johannes derwaards zondt, landde Eduard in den jare 1346 onverwacht in Normandië, veroverde terstondt Caen, en was voornemens Rouaan te belegeren. Doch Philippus liet alle bruggen over de Seine afwerpen, en wanneer Eduard, door eene ontydige eerzucht, aan de andere zyde van de Seine den weg nam naar Parys, volgde Philippus hem op deze zyde gedurig na, tot eindelyk de Engelschen hunnen misslag ontdekten, wanneer zy niet meer te rug konden trekken. Zy waren derhalven voornemens naar Vlaanderen te gaan, dewyl het gansche landt het daar met hen hieldt. Zy raakten inderdaadt ook door een valschen marsch by Poissy over de Seine, doch Philippus volgde hen met een leger, dat zesmaal zo sterk was, op den voet, tot dat eindelyk Eduard te Croissy in Pikardië in eene voordelige en welverschanste legerplaats de Franschen in de beste order afwachtte. Philippus was in den beginne voornemens den vyandt eenen dag later aan te tasten, om zyn leger te beter in orde te stellen, doch hy kon de vurigheit en dritt der zynen niet ophouden, welke de Engelschen in de grootste onorder aantastten, en t'eenemaal geslagen wierden. Men vindt dat de Engelschen zich toen al van kanon en buschkruidt bedient hebben. Onder meer dan twee en dertig duizend doden van de zyde der Franschen, telde men den koning van Bohemen, den hertog van Alençon, broeder des konings, en verscheide andere prinssen, en meer dan twaalf honderd edellieden. De koning zelf bekwam twee wonden. Deze slag was zeer ongelukkig voor gansch Vrankryk; want alle plaatsen in Guiënne gingen hier op niet alleen verloren, maar Eduard veroverde ook aan de eene zyde Calais, dat de Engelschen naderhandt 210 jaren gehouden hebben, en aan de andere zyde hadde zyn aanhang in Bretagne mede de overhandt, dewyl de graaf van Blois gevangen wierdt. Eindelyk wierdt in den jare 1347 een stilstandt tot den jare 1350 gesloten, in welk jaar de koning te Nogent-le-Roy stierf, in den ouderdom van 57 jaren, en het 23 van zyne regering. Hy was een dapper, verstandig en goeddadig koning. Doch dewyl zyn tegenstrever Eduard hem in schranderheit ver overtrof, zo waren zyne laatste jaren ongelukkig, daar hy anders wegens den voorspoedt der eersten, en om dat hy zo onverhoopt tot de kroon geraakte, de Gelukkige genoemt wierdt. De toenaam van Katholyke wierdt hem gegeven door paus Johannes den XXII in den jare 1329, om dat hy goede wetten wegens het geestelyk rechtsgebiedt der geestelyken gemaakt hadde. Doch wanneer hy naderhandt om andere redenen twee kardinalen liet gevangen zetten, was de paus op hem misnoegt. De oorlog met Engelandt noodzaakte hem tot vele belastingen en verhogingen van de munt. Inzonderheit maakte hy dat nadeelig van hem gesproken wierdt, om dat hy eene belasting op het zout leide; waarom de Engelschman hem spotswyze met dubbelzinnigheit *den koning van de Salische wet* noemde. Hy trouwde in den jare 1313 met Johanna van Bourgonje, dochter van Robert den II, hertog van Bourgonje, en van Agnes van Vrankryk, en teelde by haar *Johannes* den II, die zyn opvolger was; *Lodewyk*; een anderen *Lodewyk*, en een tweden *Johannes*, die jong stierven; *Philippus*, hertog van Orleans, welke stierf zonder kinderen na te laten by Blanka, dochter van koning Karel den Schonen; en *Maria*, gemalinne van Johannes, hertog van Limburg, zoon van Johannes den III, hertog van Brabandt. Na de doodt van Johanna, welke stierf den 12 September des jaars 1348, hertrouwde Philippus in den jare 1349 met Blanka van Navarre, dochter van Philippus van Evreux, waar by hy maar eene dochter hadde, die na zyne doodt geboren wierdt. Dezelve was genoemt Blanka, en stierf in den jare 1371 te Beziers, gaande om te trouwen met Johannes van Aragon, hertog van Gironne. Thomas Walsingham schryft aan den koning Philippus van Valois een natuurlyken zoon toe, Johannes genoemt, die in eenen tweestrydt eenen ridder te Iperen overwon in den jare 1350. *Joh. Villani. Froissard. Contin. Wilhelm de Nangis. Sammarth. Mezeray Hist. de France T. II. Daniel Hist. de France T. II. col.* 437 *seq. Hist. de Philippes de Val. & du Roi Jean par l'Abbé de Choisy.*

PHILIPPUS, de oudste zoon van Lodewyk den VI, koning van Vrankryk, welken hy geteelt hadde met Alix van Savoje, een prins van voortreffelyke eigenschappen, en van grote hoop. In den jare 1129 liet zyn vader hem als zyn toekomenden opvolger kronen. Maar wanneer hy op den 3 October des jaars 1131 in de voorstadt van Parys uit wandelen reedt, wierp zyn paardt, dat een zwyn tusschen de benen gelopen was, hem met zulk een geweldt ter aarde, dat hy aan het hoofdt zwaar gewond wierdt, en noch dien avondt stierf. Men geeft voor dat S. Bernardus een langen tydt van te voren den koning Lodewyk den VI, om zyne stratheit, die hy tegen den bisschop betoonde, met de doodt van dezen zyn oudsten zoon bedreigt zoude hebben. *Mezeray Hist. de France T. II. p.* 83. 86.

KONINGEN VAN SPANJE EN NAVARRE.

PHILIPPUS de I, gezegt de Schone, aartshertog van Oostenryk, hertog van Brabandt en van Lotharingen, enz. was een zoon van keizer Maximiliaan den I, en van Maria van Burgundië. Hy was geboren te Brugge den 22 (anderen zeggen den 20) Juny des jaars 1478, en trouwde den 21 October des jaars 1496 met Johanna, koninginne van Spanje, twede dochter en voornaamste erfgename van Ferdinand den V, koning van Arragon, en van Izabelle, koninginne van Castilië. Hy was een zacht en vreedzaam prins, en stierf in den ouderdom van 27 jaren te Burgos, den 25 September des jaars 1506. Men zegt, dat de oorzaak van de ziekte, waar aan hy stierf, was, dat hy, door het kaatsspel verhit zynde, koud water gedronken hadde. Hy hadt twee zonen, *Karel* den V, en *Ferdinand* den I, welke beide na malkander keizer wierden; en vier dochters: *Eleonora*, in haar eerste huwelyk getrouwt met Emanuel, koning van Portugal, en naderhandt met François den I; zy stierf in den jare 1558; *Elizabeth*, gemalin van Christiern den II, koning van Denemarken, gestorven te Gent den 19 January des jaars 1525; *Maria*, gemalin van Lodewyk den II, koning van Hungarië en Bohemen, gestorven den 18 October des jaars 1558; en *Catharina*, gemalin van Johannes den III, koning van Portugal, gestorven in den jare 1577. *Mariana Hist. Hisp.*

PHILIPPUS de II, een zoon van keizer Karel den V, en van Izabelle van Portugal, wierdt geboren te Valladolid, in Spanje, den 21 May des jaars 1527. Hy trouwde, nog kroonprins van Spanje zynde, met Maria, eene dochter van Johannes den III, koning van Portugal, en hadt by haar Don *Carlos*. Deze princes in den jare 1545 gestorven zynde, hertrouwde hy met Maria, dochter van Henrik den VIII, welke naderhandt koningin van Engelandt wierdt. In den jare 1555 gaf keizer Karel, zyn vader, te Brussel vrywillig zyne koninkryken en erflanden, buiten Duitschlandt, aan hem over, maakte hem grootmeester van de ridderorde van het Gulde Vlies, en zette hem alzo de kroon op het hoofdt. Daar was toen een stilstandt gemaakt met Henrik den II, koning van Vrankryk, voor 5 jaren, welken Philippus brak, dewyl hy verstoord was op Henrik, om dat hy het belang van paus Paulus den IV tegen hem aangenomen hadde. Dit was de eigentlyke oorzaak, of ten minste het voorwendsel van den volgenden oorlog. Philippus verbondt zich met de Engelschen, en zondt 40000 man in Pikardië, welke 18000 Franschen ontmoetende, de zelve sloegen by S. Quintyn in den jare 1557. Hier op veroverden de Franschen Calais, Didenhoven, en Duinkerken. Eindelyk volgde daar op de vrede, die te Cateau in Cambresis in den jare 1559 gesloten wierdt. Elizabeth, of Izabelle van Vrankryk, dochter van Henrik den II, was belooft aan den prins Don Carlos; doch Philippus, zyne twede gemalin toen verloren hebbende, kreeg eene begeerte om zelf met deze jonge en schone princesse te trouwen. Don Carlos toonde hier over een groot misnoegen, en behieldt altoos de liefde, die hy voor deze princesse hadt opgevat, het welk veel toebragt tot zyne doodt: want zyn vader, die hem hadt doen gevangen nemen, liet hem vervolgens in de gevangenisse ombrengen; en men voegt daar by, dat hy ook eenigen tydt daar na de koningin door vergift deedt sterven. Hy hadt by haar geteelt de aartshertoginne *Izabella Clara Eugenia*, naderhandt princesse der Nederlanden, en gemalin van den aartshertog Albert van Oostenryk, als mede *Catharina*, in den jare 1585 getrouwt met Karel Emanuel, hertog van Savoje. Philippus de II was genoodzaakt een zwaren oorlog te voeren in de Nederlanden tegen de Vereenigde provinciën, die, door dwingelandy en gewetensdwang gedrukt zynde, zich van Spanje afscheurden en eene byzondere republyk oprechtten. Zie het artykel van HOLLANDT, VEREENIGDE NEDERLANDEN, ALBA, (HERTOG VAN) enz. In den jare 1580 vermeesterde hy het koninkryk van Portugal, en de zynen bragten zeer veel toe

tot de grote overwinning, die op de Turken behaalt wierdt in den zeeſlag van Lepanto. De Moren, die in den jare 1561 tegen hem opſtonden, wierden teritondt tot gehoorzaamheit gebragt. Verders maakte hy zich meeſter van Pennon de Velez in Afrika, en van de Philippynſche eilanden in Ooſt-Indië, die naar hem genoemt wierden. Naderhandt ruſtte hy eene vloot uit van meer dan tachtig zware ſchepen, de onverwinnelyke vloot genoemt, tegen Elizabeth, koninginne van Engelandt. De zelve zeilde den 29 May des jaars 1588 uit de haven van Liſſebon, en wierdt ten dele door zware ſtormen, ten dele door de dapperheit en het kloek beleidt der Engelſchen, ganſchelyk vernielt, zo dat hy ten minſte tien duizend man en zestig ſchepen daar by verloor. Philippus verſtondt de tyding van dit verlies, als men zegt, zonder iets te verliezen van zyne deftigheit, en zonder eens van wezen te veranderen. Hy ſchreef eenige brieven wanneer de poſtloper in zyne kamer kwam, om hem deze droevige tyding te brengen. Hy antwoordde op eene koele wyze, dat hy Godt dankte, dat hy hem machts genoeg gegeven hadde om wederom zulk eene vloot in zee te brengen; vervolgens vatte hy de pen op, en begon wederom met de zelve bedaardheit te ſchryven als van te voren. Philippus begunſtigde in Vrankryk de belangen van de Ligue. Wanneer koning Henrik de IV tot de kroon geraakte, verklaarde de zelve hem den oorlog in den jare 1595, welke geëindigt wierdt door de vrede van Vervins in den jare 1598. Op den 13 September van het zelve jaar ſtierf Philippus de II in het Escuriaal, in den ouderdom van 71 jaren, en vier maanden. Na de doodt van zyne gemalinne Elizabeth, of Izabelle van Vrankryk trouwde hy voor de vierde maal met Anna, de dochter van Maximiliaan den II, en teelde by haar *Philippus* den III, die zyn opvolger was; *Ferdinand*; *Karel*, *Laurens*; *Diego*, en *Maria*, die jong ſtierven. *Thuan. & d'Avila Hiſt. Cabrera*, *Mariana*, *Turquet Hiſt. d'Espagne. Strada. Hooft. De Groot. Van Meteren.* enz.

PHILIPPUS de III, geboren te Madrid den 14 April des jaars 1578, volgde op zynen vader Philippus den II. Hy was belooft aan Margareta van Ooſtenryk, dochter van Karel, aardshertog van Grats, en van Maria van Beyeren. Dit huwelyk wierdt voltrokken te Ferrare, daar deze princeſſe doortrok naar Spanje, wordende de plechtigheden van de trouw door paus Clemens den VIII zelf verricht. Philippus maakte zich meeſter van Larache en van eenige andere plaatſen in Africa, hervormde de amptenaars van de juſtitie, verjoeg de Moren uit Spanje, en maakte een twaalfjarigen ſtilſtandt in de Nederlanden, welke aan zyne zuſter Iſabella Clara Eugenia ten huwelyk gegeven waren. Daar na leefde hy in ruſt in zyne ſtaten. Hy teelde by zyne gemalinne vier zonen en vier dochters, en ſtierf den laatſten Maart des jaars 1621, in het 43 jaar zyns ouderdoms, en het 23 van zyne regering. Van zyne zonen was *Philippus* de IV zyn opvolger; *Karel* wierdt geboren in den jare 1607, en ſtierf in den jare 1632; *Ferdinand*, kardinaal, aardsbiſſchop van Toledo, en gouverneur der Nederlanden, ſtierf in den jare 1641; en *Alphonſus* ſtierf jong; *Anna*, de oudſte van zyne dochters, trouwde met Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk; de derde, *Maria* genoemt, was de gemalinne van keizer Ferdinand den III; en de andere zyn jong geſtorven.

PHILIPPUS de IV, geboren in den jare 1605, wierdt koning na zynen vader Philippus den III. Zyne moeie Iſabella Clara Eugenia zonder kinderen geſtorven zynde in den jare 1633, tradt hy wederom in 't bezit der Nederlanden. De ſtilſtandt duurde aldaar noch, maar wierdt door nieuwe vyandlykheden afgebroken. De Hollanders, die twee vloten in de Indiën gezonden hadden, behaalden twee aanmerkelyke voordelen: want de eene vernielde de Spaanſche vloot naby Lima, en de andere veroverde de ſtadt S. Salvador. Don Frederik van Toledo verdreef de Hollanders wederom van daar. Hoewel Philippus de vrede met Vrankryk herſtelt hadde door een dubbeld huwelyk met den koning Lodewyk den XIII, liet hy nochtans niet na heimelyk geldt te verſchaffen aan den hertog van Rohan, en de andere misnoegden te begunſtigen. Het onderling verſtandt tuſſchen de twee kronen begon door dezen handel te veranderen; de zaken van Italië hielpen daar toe, en zulks wierdt kort daar na in den jare 1635 van eene volkome vredebreuk gevolgt. De keurvorſt van Trier, dien de Spanjaarden mishandelden, om dat zy zich onder de beſcherming van Vrankryk begeven hadde, was daar van de oorzaak. De ſlag van Aveins in het hertogdom van Luxemburg, waar in de maarſchalken van Chatillon en van Brezé den prins Thomas generaal van het Spaanſche leger ſloegen, die 6000 man op de plaats verloor, was het begin van dezen langdurigen oorlog, die naderhandt zo rampzalig was voor de Chriſtenheit, en van welkers gevolg in de artykels van Lodewyk den XIII en Lodewyk den XIV geſproken wordt, als mede van het einde des zelfs door het vredensverdrag der Pireneen en het huwelyk van Lodewyk den XIV met de princeſſe Maria Thereſia, dochter van Philippus den IV. Deze prins, die anders om zyne voorzichtigheit en om zyn verſtandt genoeg geacht is geweeſt, was niet altoos gelukkig in alle zyne ondernemingen. De Catalanen doodden te Barcelona hunnen gouverneur op den Sakramentsdag; en na de doodt van den hertog van Cardona ſchudden zy het Spaanſche juk af, en begaven zich onder de beſcherming der Franſchen. In het zelfde jaar verjoegen de Portugezen op eenen dag alle de Spanjaarden uit alle de ſteden, en ſtelden den hertog van Bragance, Johannes den IV, die van de oude koningen van Portugal afkomſtig was, op den troon. Eenigen tydt daar na wierdt de ſtadt Napels oproerig, en de koning van Spanje hadt veel moeite om alle deze wanorder te ſtuiten, en den oorlog op zo vele verſchillende plaatſen te voeren. Deze prins hadt nochtans het geluk de zelve te eindigen, en ſtierf den 17 September des jaars 1665. Hy was in den jare 1615 getrouwt met Elizabeth van Vrankryk, dochter van koning Henrik den Groten, geſtorven in den jare 1644. Hy hadde by haar *Karel Balthazar*, prins van Spanje, geboren in den jare 1629, en geſtorven in den ouderdom van 17 jaren in 't jaar 1646; *Maria Thereſia*, geboren den 20 September des jaars 1638, en getrouwt met den koning Lodewyk den XIV in den jare 1660; en noch vier andere dochters, die in hare kindsheit ſtierven. De koning van Spanje trouwde naderhandt met Maria Anna van Ooſtenryk, dochter van keizer Ferdinand den III, en hadde by haar *Margareta Thereſia*, geboren den 12 July des jaars 1651, getrouwt met den keizer Leopoldus in den jare 1666, en geſtorven den 11 Maart des jaars 1673; *Maria Ambroſia*, infante, en de prinſſen Don *Philippus Proſper* en Don *Ferdinand Thomas*, die in hunne kindsheit ſtierven; en *Karel* den II, die zyn opvolger was. Voorts hadde hy by zyne meeſtereſſe Donna Calderona den vermaarden don *Jan van Ooſtenryk*, geboren in den jare 1629, en geſtorven in den jare 1679.

PHILIPPUS, koning van Navarre, de Goede en de Wyze bygenoemt, was een zoon van Lodewyk van Vrankryk, graaf van Evreux, en van Margareta van Artois, en kleinzoon van koning Philippus den Stouten. Men noemde hem den III van den naam van Philippus, om dat de koningen Philippus de Schone en Philippus de Lange het voor hem geweeſt waren. Hy was eerſt graaf van Evreux, van Angoulême, en van Longueville, en naderhandt koning van Navarre door zyn huwelyk met Johanna van Vrankryk, dochter van koning Lodewyk den X, en erfgename van het koninkryk van Navarre. Hy wierdt te Pampelona met zyne gemalinne gekroont in den jare 1329. Hy bevondt zich by den ſlag van Mont-Caſſel in den jare 1328, en by de hulde, welke Eduard de III koning van Engelandt deedt aan den koning Philippus van Valois wegens Guiënne. Alphonſus de la Cerda, gene kinderen hebbende, en den koning van Caſtilië niet beminnende, deedt een geſchenk van eenige provinciën, die Navarre ontweldigt waren, aan Philippus, die meer vertrouwen ſtelde op de verbindteniſſe met zyne naburen, dan op alle deze voordeelen. En in der daadt hy leefde in goed verſtandt met hen, en onderſteunde hen dikwils tegen de Moren. Hy woonde in perſoon het beleg by van Algezira in Grenade, daar hy verſcheide wonden bekomen hebbende, daar aan ſtierf te Xerez den 16 September des jaars 1343, in den ouderdom van 42 jaren. Hy hadde by de koninginne Johanna *Karel*, zynen opvolger; *Philippus*, graaf van Longueville, overwonnen in den ſlag van Cocherel in den jare 1363, en geſtorven te Vernon den 29 Auguſtus, zonder kinderen na te laten by zyne gemalinne Jolanta, dochter van Robert van Vlaanderen, heer van Caſſel; *Lodewyk*, graaf van Beaumont-le-Roger, geſtorven in Apuleja in den jare 1372, zonder kinderen na te laten by Johanna, dochter van Karel van Sicilië, hertog van Duras; *Johanna*, nonne te Longchamp; *Blanka*, gemalinne van den koning Philippus van Valois, geſtorven in den jare 1398; *Maria*, eerſte gemalinne van Petrus den IV koning van Aragon; *Agnes*, getrouwt met Gaſton Phebus den III graaf van Foix; en *Johanna*, gemalinne van Johannes den II vicomte van Rohan. *Favin Hiſt. de Navarre. Sammarth. Hiſt. Geneal. de la Maiſon de France.*

Keurvorst van Trier.

PHILIPPUS CHRISTOFFEL, keurvorſt van Trier, was uit het adelyke geſlachte van Sotern, dat naderhandt met zyns broeders kleinzoon Philips François uitſtierf. Hy wierdt geboren in den jare 1567, en ſtudeerde by de Jeſuïten te Trier, verkoos den geeſtelyken ſtaat, wierdt in den jare 1609 coadjutor van het bisdom Spiers, en in den jare 1610 zelf biſſchop; waar na hy wel door goede ſchikkingen zyn bisdom uit ſchulden redde, doch wel haaſt in zyn landt en met de naburen moeielykheden kreeg. Het was de ſtadt Spiers niet wel gelegen, dat hy het biſſchoplyk paleis aldaar bouwde, en de keurvorſt van de Palts wilde niet gedogen dat hy het vlek Udenheim tot eene veſting maakte, gelyk hy dan daar in eerſt zyn oogmerk bereikte, wanneer de keurvorſt, in Bohemen ongelukkig geworden zynde, zulks niet meer beletten konde, wordende die veſting toen naar des ſtichters naam Philipsburg genoemt. In den jare 1623 wierdt hy door eene geregelde verkiezing aardsbiſſchop en keurvorſt van Trier, wanneer wel haaſt de grondt tot zyne moeielykheden met het huis van Ooſtenryk gelegt wierdt: want de keurvorſt wilde de abdy van S. Maximinus in haar recht van eene vrye verkiezing krenken, en was liever zelf abt geweeſt. Doch het konvent nam zyne toevlucht tot het keizerlyke hof en de Spaanſche regering te Luxemburg, gelyk dan de regentinne in de Nederlanden het zelve in hare beſcherming nam, en de keizer, na veel voorafgaande vermaningsſchryvens, eindelyk uitſpraak deedt, dat deze abdy van de overheerſching van den keurvorſt bevryd zoude zyn. Zo raakte hy ook in verſchil met zyne ſtanden wegens het *jus colligendi* en met het Domkapittel, dewyl hy zich over de Kapittelheren meer geweldt aanmatigde, dan men hem wilde toeſtaan. Hy handelde in dit alles zeer driftig en eigenmachtig, droeg geen ontzag voor de keizerlyke commiſſie, die tot bylegging dezer verſchillen den keurvorſten van Beieren en Ments opgedragen was, liet de klaagſchriften van het Kapittel aan den keizer opentlyk verſcheuren, beroofde verſcheide Domheren van hunne waardigheit, en liet tot bedwinging der ſtadt Trier het ſlot Petersburg daar by aanleggen, dat hem echter niet hulp, dewyl die van Trier in den jare 1629 Spaanſche bezetting innamen. Hy hieldt het echter noch met het R. Katholyke ver-

bondt;

bondt tot in den jare 1632, wanneer de koning van Zweden zyne overwinningen aan den Rhyn uitbreidde, en ook den keurvorst dreigde, tegen wien hy inzonderheit wegens het vermoorden van een jongen graaf van Solms, waar van hem de schuldt gegeven wierdt, verbittert was. Hy dacht ondertusschen zo wel de Spanjaarden kwyd te raken als de Zweden af te weren, wanneer hy zich onder de bescherming der Franschen begaf. Hy leverde hen dan de vesting Ehrenbreitstein, doch konde Philipsburg niet aan hen overleveren, dewyl de kommandant zynen last niet wilde volgen, gelyk hy dan ook ten tweden male, wanneer de plaats van de Zweden belegert was, en hy den kommandant overreden wilde zich liever aan hem over te geven, zo wel door den zelven als door de Zweden afgewezen wierdt. Het Fransche hof bragt hem hier voor de onzydigheit te wege by den koning van Zweden, en zondt den maarschalk d'Etrees met een leger, dat de Spanjaarden noodzaakte het Triersche en inzonderheit de hoofdstadt te verlaten, maar ook het aardsbisschoppelyke paleis by die gelegenheit schoon uitplunderde. De keurvorst hieldt vervolgens onder de bescherming van eene Fransche bezetting zyn verblyf te Trier, en gedroeg zich tegen zyn Domkapittel, dat meestendeels den Spanjaarden toegedaan was, vry straf, zo dat hy ook den notaris, die hem eene opschorting van den pausselyken nuntius overbragt, gevangen liet nemen, onder voorwendsel dat dit schrift door zyne vyanden vergiftigt was. Hy bevlytigde zich inzonderheit om den kardinaal Richelieu tot zynen coadjutor te bekomen, en hadde ook werkelyk in het stift Spiers door eenige domheren eene poging laten doen, waar tegen de keizer zich te Rome met alle macht moest aankanten. Dewyl hy nu voornemens was Trier mede volkomen te versterken, zochten de Spanjaarden van alle zyne aanslagen op eenen tydt een einde te maken, en overvielen den 26 Maart des jaars 1635 uit Luxemburg de stadt Trier, en de Franschen overmeestert hebbende, namen zy den keurvorst, die door de jicht niet van zyne plaats konde gaan, gevangen. Men bragt hem in den beginne naar Luxemburg, van daar naar Namen, Antwerpen, Gent, en eindelyk naar Lints in Opper-Oostenryk. Zynen schat, dien hy te voren heimelyk naar Luxemburg gevlucht hadde, bemachtigden de Spanjaarden, en leiden hunne handschriften in de ledige kisten, onthaalden hem ook in de gevangenisse niet naar zynen staat. Hoewel Vrankryk dit nu tot een voorwendsel gebruikte om opentlyk met Spanje te breken, en de paus zich mede daar over misnoegt toonde, bleef hy nochtans gevangen, en de laatste kon niets meer verkrygen dan dat hy naar Wenen gebragt, en de zaak een schyn gegeven wierdt als of hy onder bewaring van den pausselyken nuncius was. Het ryk konde zich ook in den toenmaligen toestandt zyne zaak niet aantrekken, hoewel velen niet goedkeurden dat het Domkapittel hem ganschelyk verliet. In dien toestandt leefde hy tot den 2 April des jaars 1645, wanneer hy eindelyk ontslagen wierdt, dewyl de Franschen niet eerder tot eenige vredehandeling wilden komen, tot dat zulks geschied was. Hy moest zich echter schriftelyk aan den keizer verbinden, de Praagsche vrede aan te nemen, alles wat het keurvorstelyk collegie ondertusschen besloten hadde goed te keuren, Hermanstein tot het einde van den oorlog in des keizers handen te laten, zich te bevlytigen dat Philipsburg den Franschen weder ontnomen wierde, en zich wegens alles wat tot dien tydt toe gebeurt was aan niemandt, doch inzonderheit aan zyne Kapittelheren niet te zullen wreken. Hy stelde echter in alle de vredehandelingen zich tegen den keizer, verdreef noch in 't zelfde jaar met hulp van Turenne de Spanjaarden uit Trier, ondernam op nieuws de versterking van die stadt, gedroeg zich zodanig omtrent de Kapittelheren, die tegen hem waren, dat zy naar Keulen moesten wyken, waar op hy hen van hunne waardigheden beroofde, en anderen in hunne plaats deedt verkiezen, en zoude ook voornemens geweest zyn den prins van Conti tot coadjutor aan te nemen. De ontwekenen overvielen hem echter verscheide malen door verstandhouding met de burgery, en verplichtten hem tot een verdrag. Doch de oneenigheden bleven duren tot in den jare 1650, wanneer de zelve eindelyk door keur-Ments, Keulen en Bamberg tot eene eeuwige vergetelheit gebragt wierden. Eindelyk eindigde deze onrustige keurvorst Philippus Christoffel zyn leven in 't jaar 1652, waar op ook het slot van zyn grafschrift door deze woorden doelt: *Satis est, quiescant animæ & cineres. Sat multa fecit & passus est. Habeat quietem moriendo, quam vivendo habere non potuit. Humbr. v. Rh. Adel tab.* 68. *Sleidanus Contin. Theatr. Europæum. Pufendorf de Reb. Suec.*

PALTSGRAVEN AAN DEN RHYN.

PHILIPPUS, toegenaamt de Oprechte, Paltsgraaf aan den Rhyn en keurvorst, een zoon van den keurvorst Lodewyk den Zachtmoedigen, en van Margareta van Savoje, weduwe van Lodewyk van Anjou, koning van Sicilië, wierdt geboren in den jare 1448, en, dewyl zyn vader in 't volgende jaar stierf, onder de voogdy van zynen oom, den keurvorst Frederik den Zeeghaftigen, opgevoed, welke voogdy met des zelfs doodt in den jare 1476 eindigde. Hier op vaardde hy in den jare 1477 zelf de regering aan. Hy verkreeg in den jare 1499 van den Paltsgraaf Otto den Jongen de opper-Paltsche en Morbachsche landen, en was voor den Beierschen oorlog een der rykste, machtigste en aanzienlykste vorsten van Duitschlandt. Daar by was hy een beminnaar en bevorderaar der geleerden, en hebben de herstellers der geleerdheit in Duitschlandt inzonderheit onder hem gebloeit; als Rudolphus Agricola; Johannes Reuchlinus; Johannes Camerarius van Dalburg, naderhandt bisschop van Worms, zyn kancelier; Johannes Trithemius, abt van Spanheim; Jodocus Gallus, Jacobus Wimphelingius, enz. Doch voornamelyk bragten zyne zonen door huwelyken en verkregen eerampten byzonder veel toe tot zyn aanzien. Zyn derde zoon Rupertus de Deugtzame trouwde met Elizabeth, de eenige dochter van den hertog Georgius den Ryken te Landshut in Beieren, welke zynen schoonzoon benevens een koninklyken schat ook dat gedeelte van Beyeren, dat hy bezeten hadde, tot eene huwlyksgifte maakte; doch dewyl zulks tegen de rykswetten en leenrechten strydig was, ook de naaste neef Albertus de IV van Oostenryk daar tegen protesteerde, zo wilde de keizer zulks niet goedkeuren. De paus bevestigde zulks wel; maar wanneer de hertog Georgius in den jare 1503 stierf, en Rupertus zo wel als Albertus de erfenis innemen wilde, stelde de keizer zich daar tusschen, en sloeg aan het huis van de Palts voorwaarden voor, die niet onaanhemelyk waren. Doch Rupertus wilde zyn recht met de wapenen verdedigen, dewyl hy zich op zyn groten schat en den bystandt der Bohemers en Franschen verliet. Hy wierdt dieswegens door het Ryk in den ban gedaan, en zynen vader Philippus opgelegt hem niet by te staan, 't welk de zelve nochtans niet naliet, waar door hy mede in den Ryksban verviel, en in den jare 1504 door zeven legers te gelyk aangegrepen, en zyn landt in grote elenden gebragt wierdt. Zyne vyanden waren de keizer Maximiliaan, de hertog Albertus de IV van Beyeren, de landgraaf Wilhem van Hessen, de hertog Ulrich van Wurtenberg, de Paltsgraaf Alexander van Tweebruggen, de markgraaf Frederik van Brandenburg, de hertog Erik van Brunswyk, de Zwabische Kreits, de graven van Leiningen, en de stadt Neurenberg. Rupertus deedt hen wel dapperen tegenstandt, maar wierdt benevens de Bohemers door den keizer by Regensburg geslagen, en stierf noch in het zelfde jaar te Landshut aan de rode loop, wordende in weinig dagen gevolgt door zyne gemalinne, twee jonge prinssen Otto Henrik en Philippus, die beide te zamen naauwlyks drie jaren oud waren, nalatende. De keurvorst Philippus nam het belang van zyne kleinzonen wel yverig aan; doch alzo hy van de Franschen niet ondersteunt wierdt, en veel van zyn beste volk in den slag bleef, en ten dele door vergift, ten dele door het staal sneuvelde, zo konde hy zyne vyanden niet langer tegenstaan, maar de zelve namen alles weg wat zy wilden. De hertog van Wurtenberg nam Winsberg, Heidenheim, Neustadt aan de Kocher, Maulbrun en Melkmuhl; Neurenberg verkreeg Altorf, Lauffen en Hersbrug; en Alexander van Tweebruggen mede iets. Zyn sterkste vyandt was de keizer, die vele steden en sloten, die door het Ryk aan de Palts verpand waren, zonder slag of stoot wegnam; zo ontnam hy hem ook de landvoogdy van de Elzas, en hechtte de zelve aan zyn landgraafschap Ensisheim. De landgraaf van Hessen nam Homburg, het slot Bickenbag, en andere plaatsen in. Beyeren ontnam hem Ingolstadt, dat te voren den Paltsgraven behoorde; en de graven van Leiningen kregen mede eenige sloten aan de andere zyde des Rhyns. Daar was byna niemandt in 't Ryk, die niet gaarne in dit geroert water hadt willen visschen, uitgezondert de markgraaf Christophel van Baden, die ook zo lang aanhieldt tot dat het in den jare 1505 tot eene onderhandeling kwam, wanneer de keurvorst Frederik van Saxen zich op den Ryksdag te Keulen tot middelaar stelde, en den keurvorst van de Palts voor den keizer bragt, om geknield vergiffenis van den zelven te verzoeken, waar op de keizer hem in genade aannam, en daar na in den jare 1507 te Constans een volkome vrede en verdrag wegens de Beyersche erfenis gesloten wierdt. Den twee jongen prinssen, kleinzonen van Philippus, wierdt voor hunnen eisch een zeker gedeelte lands gegeven uit verscheide steden en vlekken, in Beyeren, de opper-Palts en Zwaben gelegen, bestaande, het welk de jonge Palts of het hertogdom Neuburg genoemt wierdt. De keurvorst Philippus overleefde dit verdrag niet lang, dewyl hy, door de jicht en steen gansch afgemat, den 28 February des jaars 1508 te Germersheim stierf. Zyne zonen, die hy teelde by Margareta, de dochter van hertog Lodewyk van Beyeren, waren, *Lodewyk* de Vreedzame, die geboren wierdt in den jare 1478, en na hem keurvorst wierdt; *Philippus*, die in den jare 1499 tot bisschop van Freyfingen, en in 't jaar 1517 tot bisschop van Naumburg verkoren wierdt, en in den jare 1540 stierf; *Rupertus* de Deugdzame, van wien hier voor gemeld is; *Frederik* de II, die in den jare 1544 op zynen broeder in het keurvorstendom volgde; *Georgius*, die bisschop van Spiers wierdt, en in het jaar 1529 stierf; *Henrik*, bisschop van Worms, Utrecht en Freyfingen, die stierf in 't jaar 1553; *Johannes*, bisschop van Regensburg, gestorven in den jare 1538; en *Wolfgang*, toegenaamt de Wyze, die den geestelyken staat verliet, zich tot de wapenen begaf, en stierf in den jare 1558. Van zyne dochters is *Emilia* aan Georgius hertog van Stettin en Pomeren, *Helena* aan Henrik den Vreedzamen, hertog van Mekelenburg; en *Elizabeth* eerst aan Wilhem den Jongen landgraaf van Hessen, doch naderhandt aan Philippus den II markgraaf van Baden getrouwt geweest; *Catharina* wierdt abdisse van het klooster Neuburg aan den Necker. *Bartholin. de Bello Norico Austriados l. XII. de successione in ducatum Bavariæ gesto. Birckens Ehrenspiegel. Hubert. Thom. Leod. Annal. Palat. l. I. &c. Paræi Hist. Palat. Spener Sylloge.*

PHILIPPUS de Strydbare, Paltsgraaf aan den Rhyn, de jongste zoon van Rupertus den Deugdzamen, kleinzoon van den keurvorst Philippus, en broeder van den keurvorst Otto Henrik, was geboren den 12 November des jaars 1503, en gaf onder keizer Karel den V de eerste blyken van zyne krygskunde en dapperheit in Italië, waar door hy zo groot eenen roem verkreeg, dat wanneer de Turksche keizer Solyman in den jare 1529 de stadt Wenen belegerde, hem daar in het bevel wierdt opgedragen. Hy verdedigde dezelve ook zo wel, dat hy twintig stormen

men affloeg. Daar na wierdt hem het ftadhouderfchap in het Wurtenbergfche door den koning Ferdinand opgedragen. Wanneer nu de landgraaf Philips van Heffen den hertog Ulrich weder herftellen wilde, en hy denzelven met de krygsbenden van den koning Ferdinand tegen trok, wierdt hy in den jare 1534 by Lauffen geflagen, met een kanonkogel de hiel van zynen voet afgefchoten, en hy gevangen genomen. Waar op hy na zyne ontflaging den overigen leeftydt in ruft doorbragt. In 't jaar 1538 reisde hy heimelyk naar Engelandt, in hope van met eene koninklyke princeffe te trouwen, doch ftierf echter ongetrouwt in den jare 1548. Hy was niet alleen een goed krygsman, maar ook geleerd en een beminnaar der ftudien, inzonderheit van de Aftrologie, en las zelfs in het leger dikwils boeken. *Hub. Thom. Leod. Ann. Palat. l. XII. p. 240. Parei Hift. Palat. Spener. Syll. Hift. Gen.*

PHILIPPUS LODEWYK, Paltsgraaf aan den Rhyn, een zoon van Wolfgang, en van Anna, de dochter van Philippus, landgraaf van Heffen, wierdt geboren den 2 October des jaars 1547. Hy wierdt in den jare 1560, noch by 't leven zyns vaders, tot erfgenaam in het hertogdom Neuburg ingeftelt, onder voorwaarde van zyne twee broeders eenig goedt tot hun erfdeel aan te wyzen. Hy was zo omzichtig in zyne hof- en huishouding, dat hy deswegen de huisvader (*Paterfamilias*) bygenoemt wierdt; daar by was hy den Lutherfchen Godsdienft yverig toegedaan, ondertekende in den jare 1580 het Concordie-boek, en voerde het zelve in zyn landt in. In November des jaars 1601 wierdt door zyne en des hertogs Maximiliaan van Beyerens beftiering te Regensburg de onderhandeling *de norma fidei, & judice controverfiarum*, waar van de akten uitgegeven zyn, gehouden, tuffchen Jacob en Philip van Heilbron, Egidius Hunnius, David Rungius, en Cornelius Martini, aan de eene en Albertus Hungerus, Jacobus Gretzerus, Emmeranus Welherus, Wolfgangus Hannemannus en Adamus Tannerus aan de andere zyde. In den jare 1610 raakte hy in verfchil met den paltsgraaf Johannes den Jongen van Tweebruggen, dewyl hy, na de doodt van den keurvorft Frederik den IV, als de naafte bloedverwant naar de keur-Paltfche voogdy ftondt, ook in den jare 1612, na de doodt van den keizer Rudolphus den II, een vikariaats-patent deedt afkondigen; doch hy konde niets verkrygen, en de paltsgraaf van Tweebruggen bleef in bezit. By deze gelegenheit hebben Marquardus Freherus en Dionyfius Godofredus tegen hem, doch Johannes Zefchlinus en Zacharias Friedenreich voor den paltsgraaf Philippus Lodewyk gefchreven. Hy ftierf den 12 Augustus des jaars 1614 van verdriet, om dat zyn oudfte zoon Wolfgang Wilhem den R. Katholyken Godsdienft aangenomen hadde. In den jare 1574 trouwde hy met Anna, eene dochter van Wilhem, hertog van Gulik, Kleef en Berg, waar door hy de eifchen op deze hertogdommen verkregen heeft. Hy hadde by haar vier dochters, waar van de oudfte, *Anna Maria*, gemalinne wierdt van den hertog Frederik Wilhem van Saxen; en drie zonen, waar van ieder eene nieuwe linie ftichtte, als *Wolfgang Wilhem* die te Neuburg; *Auguftus* die te Sultsbach; en *Johan Frederik* die te Hippolitftein, welke echter wederom met hem uitftierf. *Parei Hift. Palat. Spondan. Contin. Annal. Baron. Kortholt Hift. Eccl. fec. XVII. Schadeus. Spener. Ludolfs Hift. Schaubuhne. Pfeffinger Memor. fec. XVII. & in not. ad Vitriar. I. P. l. III. tit. II. p. 148.*

PHILIPPUS, Paltsgraaf aan den Rhyn, een zoon van Auguftus van Sultsbach, en van Hedwig, eene dochter van den hertog van Johan Adolph van Holftein, wierdt geboren den 10 January des jaars 1630, en begaf zich van zyne jeugdt af aan tot de wapenen. Zyn eerften krygsdienft deedt hy in den jare 1648 als ritmeefter onder de krygsbenden van den landgraaf van Heffen-Caffel. In den jare 1650 bekleedde hy reets de plaats van overfte onder den hertog van Lotharingen, en in den jare 1655 diende hy de kroon Zweden in Polen en Pruiffen, ook van den jare 1657 tot 1660 tegen Denemarken. Hy wierdt gouverneur van Jutlandt, en in den jare 1659 in December in Finlandt geflagen. Toen hy te rug kwam zondt de koning Karel Guftavus hem naar Schonen. Na des konings doodt reifde hy in den jare 1661 naar Wenen, en van daar in 't jaar 1662 naar Venetië, daar, door bemiddeling van den koning van Vrankryk, de Venetianen hem tot hunnen generaliffimus tegen de Turken in Candie aannamen. In den jare 1664 hadt hy het bevel in den gelukkigen flag by S. Gothard tegen de Turken als keizerlyke veldmaarfchalk, begaf zich in den jare 1668 in Franfchen dienft, en deedt daarna eene reize naar Zweden. Dewyl het hem echter daar niet naar wenfch ging, wierdt hy in den jare 1675 generaliffimus by den keurvorft van Beyeren, leide echter die waardigheit wel haaft neder, en ftierf eindelyk te Neurenberg, als oudfte keizerlyke veldmaarfchalk, den 3 April des jaars 1703 in den ongehuwden ftaat. *Puffendorf de Geftis Caroli Guftavi. Spener Syll. Hift. Gen. Theatr. Europ.*

PHILIPPUS WILHELM, Paltsgraaf te Neuburg en keurvorft, een eenige zoon van Wolfgang Wilhelm te Neuburg, uit het eerfte huwelyk met Magdalena, de dochter van Wilhem den V, hertog van Beyeren, was geboren den 5 November des jaars 1615. Hy was een grootmoedig, verftandig en ervaren prins, en volgde in den jare 1653 op zynen vader in het Neuburgfche aandeel, en behieldt ook de hertogdommen Gulik en Berg, benevens de heerlykheit Ravenftein, wanneer in den jare 1666 de langdurige erf-twift met keur-Brandenburg bygelegt wierdt; waarom hy naderhandt zyn verblyf meeft te Duffeldorp hieldt. Wanneer in den jare 1668 Johannes Cafimir, koning van Polen, de kroon afgelegt hadde, zocht hy in deszelfs plaats de Poolfche kroon te verkrygen, waar toe hy ook grote hoop hadde; maar eindelyk wierdt tegen vermoeden de vorft Michaël Wiessnowitzky daar toe verkoren. Na deszelfs doodt zondt hy mede zyne gezanten in den jare 1674 op den verkiesdag, en hy of zyn erfprins kwamen in grote aanmerking, echter verkreeg de kroons-veldheer de koninklyke waardigheit. Wanneer in den jare 1685 met den keurvorft Karel de voorgaande keur-linie uitftierf, zo volgde hy op denzelven in de keurvorftelyke waardigheit en in de Palts aan den Rhyn, ongeacht den eifch, welken de Paltsgraaf Leopold Lodewyk te Veldentz daar op maakte. Desgelyks protefteerde de koning van Vrankryk daar tegen, van wegen de hertoginne van Orleans, de zufter van den overleden keurvorft Karel, en gemalinne van zynen broeder Philippus hertog van Orleans, en wierden in den beginne daar over ftrydfchriften gewiffelt. Maar in den jare 1688 vielen de Franfchen in de Palts, veroverden Heidelberg, Manheim, Frankendaal en Frederiksburg, als mede Spiers en Worms, en verwoeftten alles ten uiterfte. De keurvorft begaf zich naar Wenen, alwaar hy den 2 September des jaars 1690 ftierf. Zyne eerfte gemalinne was Anna Catharina Conftantia, dochter van Sigismundus den III, koning van Polen, den laatften uit het koninklyk Jagellonifch geflachte, met welke hy in den jare 1642 trouwde, doch welke in den jare 1651 zonder kinderen ftierf. Hier op trouwde hy in den jare 1653 met Elifabeth Amalia, dochter van Georgius den II, landgraaf van Heffen-Darmftadt, welke den 3 Auguftus des jaars 1709 ftierf in het 75 jaar hares ouderdoms, na dat zy zeventien maal moeder was geworden, en veertien volwaffchen prinffen en princeffen gezien hadde; waar door zy hem tot den gelukkigften vader maakte, waar van ooit in de hiftorien gemeld is: want *Eleonora Magdalena Therefia*, geboren den 6 January des jaars 1655, trouwde den 4 December des jaars 1676 met den keizer Leopoldus, wierdt in den jare 1687 tot koninginne van Hungarië, en den 19 January des jaars 1690 te Augsburg tot Roomfch koninginne gekroont. Den 5 May des jaars 1705 wierdt zy weduwe, en wanneer haar oudfte zoon de keizer Jozephus den 17 April des jaars 1711 ftierf, en haar jongfte zoon keizer Karel de VI in Spanje afwezig was, zo beftierde zy tot deszelfs aankomft te Wenen tot het begin van 't jaar 1712 als regentinne de ganfche regering der erflanden. Voor 't overige leidde zy een geftreng en Godsdienftig leven, en wierdt den 1 January des jaars 1720 in haar oratorie onder het gebede-vertrek van eene beroerte overvallen, waar aan zy den 19 van dezelve maandt ftierf. *Johannes Wilhelm*, geboren den 19 April des jaars 1658, volgde op zynen vader in het keurvorftendom, en ftiert den 8 Juny des jaars 1716. *Wolfgang Georgius*, geboren den 5 Juny des jaars 1659, was choor-biffchop van Keulen, en domheer te Straasburg, te Luik, te Munfter, te Ofnabrug, te Paffau, te Trente, te Brixen, en te Breslau. Hy ftierf in 't jaar 1683 te Neuftadt by Wenen. *Lodewyk Antony*, geboren den 9 Juny des jaars 1660, wierdt in 't jaar 1685 groot-meefter van de Duitfche orde, in 't jaar 1689 prooft te Elwangen, geleidde in den jare 1690 zyne zufter de koninklyke Spaanfche bruidt naar Spanje, wierdt in den jare 1691 coadjutor van Ments, en biffchop van Worms, en ftierf te Luik den 4 May van den jare 1694 na eene tweefpaltige biffchoplyke verkiezing, welke den 21 April op hem gevallen was. *Karel Philippus*, geboren den 4 November des jaars 1661, ridder van 't gulde vlies, keizerlyke generaal veldmaarfchalk en gouverneur van Tyrol, volgde in den jare 1716 op zynen broeder in de keurvorftelyke waardigheit. *Alexander Sigismund*, geboren den 16 April des jaars 1663, wierdt in den jare 1690 biffchop te Augsburg. *François Lodewyk*, geboren den 24 July des jaars 1664, wierdt in 't jaar 1683 biffchop van Breslau, in den jare 1685 overfte hoofdman van 't hertogdom Silefië, in 't jaar 1694 prooft te Elwangen, biffchop van Worms, en groot-Duitfchmeefter, in den jare 1710 coadjutor te Ments, en den 20 February 1716 keurvorft van Trier. *Frederik Wilhem*, geboren den 20 July des jaars 1665, wierdt den 23 July des jaars 1689 voor Ments doodgefchoten. *Maria Sophia Elizabeth*, geboren den 6 Auguftus des jaars 1666, trouwde in den jare 1687 met Petrus den II, koning van Portugal, en ftierf den 4 Auguftus des jaars 1699. *Maria Anna*, geboren den 28 October des jaars 1667, trouwde in den jare 1690 met Karel den II koning van Spanje. *Philippus Wilhelm*, geboren den 18 November des jaars 1668, ftiert te Rykftadt in Bohemen den 10 April des jaars 1693. *Dorothea Sophia*, geboren den 12 July des jaars 1670, trouwde in den jare 1690 met Odoardus Farnefe, en na deszelfs doodt in den jare 1695 met zynen broeder Francifcus, hertogen van Parma. *Hedwig Elizabeth Amalia*, geboren den 18 July des jaars 1673, trouwde in den jare 1691 met den koninklyken Poolfchen prins Jacobus Sobiesky. *Leopoldina Eleonora*, geboren den 24 May des jaars 1679, ftierf den 8 Maart des jaars 1693. *Spener Syllog. Hift. Geneal. Imhof Not. Procer. Theatr. Europ. enz.*

HERTOGEN VAN POMEREN.

PHILIPPUS JULIUS, bygenoemt de Kloekmoedige, hertog van Pomeren, een zoon van Ernft Lodewyk, was geboren den 27 December des jaars 1584, en aanvaardde na deszelfs afsterven, na eenige reizen verkregen *veniam ætatis*, te Wolgaft de regering, daar hy allerhande goede reglementen maakte. Daar op ftilde hy in perfoon de onruft, die te Grypswalde ontftaan was tuffchen den Raadt en de burgermeefteren. Na de doodt van hertog Cafimir den IX vervielen Rugenwald en Butau, welke hy bezeten hadde, uit krachte van de *Pacta familiæ* aan den hertog Bogislaus den XIII, waar tegen dezelve Barth en Camp, dat naderhandt Franfchburg genoemt is, aan den hertog Philippus Julius moeft afftaan, mits dat deze de 110000 gulden onkoften, welke Bogislaus daar aan befteed hadde, weder uitkeerde. In 't jaar 1611 ftilde de hertog ten dele door zyn gezag, ten dele ook gewapenderhandt, een zwaren oproer te Straalzond, en deedt in den jare 1615 door een verdrag de verfchillen af, die zo lang gezweeft had-

hadden tuſſchen de hertogen en die ſtadt; maar dezelve ontſtonden op nieuws in den jare 1618, wanneer de hertog eenen edelman, die te Straalzond een moordt begaan hadde, in zyne beſcherming nam, doch het kwam eindelyk weder tot een goed verdrag. In den jare 1619 deedt de hertog eene reize naar Hollandt en Engelandt, zocht daar op by de aangaande Duitſche onluſten zyn landt in ruſt te houden, en ſtierf noch voor het uitbreken van de elenden van den oorlog den 6 February des jaars 1625, waar op het ganſche hertogdom Pomeren aan Bogislaus den XIV, den laatſten hertog, verviel. *Micrælii Pommerl. l. III. & IV.*

PHILIPPUS de II, hertog van Pomeren, een zoon van Bogislaus den XIII, aanvaardde na de doodt zyns vaders in den jare 1606 de Stettynſche regering, en verdroeg zich met zyne vier broeders in dier voegen, dat hertog François Butou, Bogislaus en Georgius Rugenwalde verkregen, en Ulricus met eene ſomme gelds te vrede was. Deze hertog was een verſtandig en goedaardig prins, waarom zyn hof dikwils van keizerlyke, koninklyke, en andere gezanten bezocht wierdt. Wanneer de unie van eenige Proteſtantſche vorſten gemaakt wierdt, liet zich deze hertog zo weinig als zyn neef, de hertog Philippus Julius van Wolgaſt, met wien hy in vertrouwde vriendſchap leefde, bewegen om daar in te treden. In den jare 1612 wierdt een goed gedeelte van de verſchillen met de ſtadt Stettyn over het *Jus Patronatus* van eenige kerken, en de ſtads gerichten afgedaan. In den jare 1614 ſtelde hy door het opontbieden van de landmilitie, en 't werven van eenige ſoldaten 't landt in zekerheit, dat de ſterke marſchen van de vereenigde machten in de nabuurſchap van Polen benadeelt zouden hebben; doch alles liep zonder verder onluſt af. In 't zelfde jaar beſtelde de hertog, met goedvinden van het ganſche Pomerſche huis, dat Eilhardus Lubinus van Roſtok het ganſche landt doorreizen, en eene naauwkeurige landkaart daar van vervaardigen zoude. In 't jaar 1616 ontſtondt te Stettyn een zware oproer wegens de ſchatting op den drank, die de Raadt het gemene volk opdringen wilde, welke met moeite door de perſoonlyke tuſſchenkomſt des hertogs geſtilt wierdt. In den jare 1617 liet hy het Lutherſche Jubelfeeſt met aanzienlyke plechtigheden vieren; gelyk hy den lof van een byzonderen yver voor den Godsdienſt hadde. Hy ſchreef de verdeling en ſchikking der meeſte predikatien na, en hadde zo veel kenniſſe van de Theologiſche zaken verkregen, dat hy bekwaam was om met de geleerdſte mannen daar over te handelen en van hunne ſchriften te oordeelen. Hy was ook een byzonder kenner en beminnaar van allerlei ſeldzame zaken en oudheden, waar van de bibliotheek en kunſtkamer, door hem opgerecht, getuigen kunnen. Onder anderen hadt hy een tamelyk groot boek verzamelt, waar van menig bladt hem over de 100 ryksdaalders koſtte, dewyl hy daar in de handſchriften, afbeeldingen, zinnebeelden, en wapenen der regerende vorſten van zynen tydt, nevens eene Bybelſche afbeelding door ieder der beroemdſte ſchilders op parkement en zyde hadde laten brengen. Deze loflyke regent ſtierf in den jare 1618, eer hy noch 45 jaren oud was, zonder erven, en liet zynen broeder François tot zyn opvolger. *Micrælii Pommerl. l. IV. init.*

Landgraaf van Hessen.

PHILIPPUS, *Magnanimus*, of de Grootmoedige bygenoemt, landgraaf van Heſſen, was de eenige zoon van Wilhelm den Middelſten, en van deszelfs gemalinne Anna van Mekelenburg, zynde den 13 November des jaars 1504 geboren, niet verre van de plaats, daar het Heſſiſche leger de Paltſiſche ſtadt Caub belegerde. Hy verloor zynen vader in den jare 1509, en daar ontſtondt wegens de voogdy over den jongen prins veel verwarring, invoegen dat de Heſſiſche ridderſchap weigerde de voogden, die in het teſtament benoemt waren, aan te nemen, en andere regenten aanſtelde, waar by noch kwam dat de gemalin van Wilhem den Ouden de Heſſiſche regering, die hy aan zynen broeder Wilhem den middelſten afgeſtaan hadde, voor zich en haren gemaal poogde weder te verkrygen, en zich reets op eenige plaatſen liet huldigen. Zulks wierdt echter aan 't keizerlyke hof bygelegt, en de landgraaf Wilhem mogt zonder vorſtelyke bewilliging niets doen. Eindelyk verkreeg na veel twiſt de moeder van den jongen landgraaf in 't jaar 1516 de voogdy, doch keizer Philippus verleende in den jare 1518 aan den zelven, ſchoon hy maar 14 jaren oud was, *veniam ætatis*, waar op hy de regering van de Heſſiſche landen zelf aannam. Hy verkreeg wel haaſt eenen vyandt aan François van Sickingen, die ook Darmſtadt belegerde, en hem een nadeelig verdrag afdwong, 't welk de keizer nochtans eenigermate bemiddelde. Maar wanneer in den jare 1522 van Sickingen den keurvorſt van Trier aantaſte, mengde de landgraaf, die hem buiten dat noch niet veel betrouwde, zich mede in dien kryg, hielp hem verdryven, en veroverde daar by het ſlot Kroonberg, dat hy eerſt in den jare 1541 met voorbehouding van verſcheide gerechtigheden weder afſtondt. In den boerenkryg van den jare 1525 was de landgraaf een der vorſten, die perſoonlyk mede te veldt trokken, zo dat hy hen Fulda weder afnam, en den ſlag by Frankenhauzen bywoonde, voor welken hy, hoewel hy de jongſte prins in 't leger was, het volk door eene welgepaſte rede aanmoedigde. By deze gelegenheit maakte hy eene naauwe vriendſchap met Johannes keurvorſt van Saxen en deszelfs zoon, 't welk hem volkomen den weg baande tot aanneming van den Lutherſchen Godsdienſt, waar van hy ten dele door Luthers ommegang te Worms in 't jaar 1521, ten dele door deszelfs ſchriften al van te voren goede kenniſſe hadde, en reets in den jare 1524 een edict, de prediking des Euangeliums en de betering des levens betreffende, hadt laten uitgaan, ook in eene briefwiſſeling met den gardiaan der Minnebroeders te Marpurg eenige leerſtukken der Lutheranen verdedigt. Maar in den jare 1525 hadde hy eene onderhandeling met den keurvorſt en zynen prins te Kreutsberg in Thuringen, waar in hy verklaarde, eer, lyf en leven, landt en luiden te willen verliezen, dan Gods woordt af te vallen, en dat hy ook door ſchryven zynen ſchoonvader hertog Georgius van Saxen op een anderen weg zoude trachten te brengen. Daar op wierdt in den jare 1526, meeſt door zyn aandringen, tuſſchen hem en den keurvorſt van Saxen te Torgau een verwerend verbondt geſloten tegen de vyanden van de reformatie, waar mede de landgraaf op den ryksdag naar Spiers reiſde, en aldaar in zyn vertrek Lutherſche predikatien voor zich liet doen, waar by hy dan, om de tegenſtrevers gene ergernis te geven, inzonderheit onder zyne hovelingen eene goede order hieldt. Wanneer hy van Spiers naar huis kwam, begon hy met ernſt de hervorming in zyn landt, ſtelde eene vergadering der geeſtelyken te Homburg aan, en liet Franciſcus Lambertus, eenen Franſchman, dien hy tot de hervorming gebruikte, zekere ſtellingen vervaardigen, waar over de zelve met de R. Katholyken in onderhandeling tradt, en na dat zulks geſchied was, moeſten de monniken uit de kloosters wyken, welke ten dele tot allerhande hoſpitalen gemaakt, ten dele aan de nieuwe univerſiteit te Marpurg geſchonken wierden. In 't jaar 1527 wierdt aan den landgraaf door Otto van Pack naricht gegeven van een verbondt, opgerecht te Breslau tuſſchen de R. Katholyken, tot onderdrukking van den Lutherſchen Godsdienſt, waarom hy zich benevens den keurvorſt van Saxen ten oorlog ruſtte, en in den jare 1528 met alle geweldt de naburige geeſtelyke prinſſen aantaſten wilde, hoewel hy zich noch eenigzins door den keurvorſt liet te rug houden, terwyl ondertuſſchen bevonden wierdt dat Pack zyn voorgeven niet konde goed maken, waarom dan door bemiddeling van den paltsgraaf en den keurvorſt van Trier het uitberſten van den oorlog verhindert wierdt; doch de keurvorſt van Ments, en de biſſchoppen van Bamberg en Wurtsburg moeſten hem 100000 guldens voor de krygskoſten betalen. Zo wierdt ook door dezelve bemiddeling het Zwabiſche bondgenootſchap, dat zich van gelyken die zaak ten gevalle van den koning Ferdinand aantrok, te vrede geſtelt. De landgraaf was toen zo verre gegaan, dat hy zelfs den gemelden Pack aan den Waymode Johannes naar Hungarie zondt, en van den zelven eenigen onderſtandt in geldt begeerde tegen Ferdinand, hoewel hy zich ontſchuldigde, dat hy dieshalven niets met de Turken, noch tegen den keizer voorgehad hadde, maar alleen Ferdinand, dien hy voor zynen vyandt hieldt, gedacht hadde te beſchadigen. Op den ryksdag te Spiers was hy in 't jaar 1529 mede onder de genen, die proteſteerden tegen het beſluit dat aldaar genomen wierdt, en was naderhandt nevens den keurvorſt van Saxen de voornaamſte bevorderaar van de belangen der Proteſtanten. Hy hulp daarom in den jare 1530 te Augsburg op den ryksdag hunne geloofsbelydeniſſe overleveren, en liet zich door gene voorſtellingen, die men hem van de zyde des keizers deedt, ten dele wegens de herſtelling van den hertog van Wurtenberg, ten dele wegens zyn rechtsgeding met de graven van Naſſau, bewegen; trok ook eindelyk, wanneer hy zag dat de Proteſtanten niets uitrechten zouden, zonder affcheidt te nemen van daar weg. In het zelfde jaar woonde hy ook de byeenkomſt te Smalkalde by, daar het Smalkaldiſche bondgenootſchap eerſt geſloten wierdt, het welk hem in den jare 1531 benevens den keurvorſt van Saxen tot hoofdt verkoos, waarom dan de overige vergaderingen der bondgenoten door hem altoos perſoonlyk of door gezanten bygewoont wierden. De Neurenbergſche religie-vrede van den jare 1532 weigerde hy aan te nemen, ten dele om dat hy de zelve onzeker voor zich hieldt, maar ook ten dele om dat hy de herſtelling des hertogs van Wurtenberg in 't hoofdt hadde, waar in hy door de zelve vrede gehindert zoude zyn geworden. Hy deedt ten dien einde in den jare 1533, (na dat hy tot de vernietiging van het Zwabiſche verbondt, dat een ſteunſel was voor 't huis van Ooſtenryk, veel hadde bygebragt,) eene reize naar Vrankryk, en verpandde in den naam des hertogs het Mompelgardſche aan den koning, die ook noch boven dien eene goede ſomme uitſchoot; waar voor deze prinſſen een leger te zamen bragten, en de krygsbenden van den koning Ferdinand in den jare 1534 by Lauffen ſloegen, ook daar op het ganſche landt veroverden. Deze vyandlykheit tuſſchen den landgraaf en Ferdinand wierdt noch in 't zelfde jaar door 't Cadanſche verdrag bygelegt, en door den keizer ook niet verder getrokken. De landgraaf hadt ook omtrent dien tydt eenige religie-vryheit voor de ſtadt Munſter verkregen, doch dewyl by die gelegenheit het ſpel der Wederdopers daar begon, deedt hy ook het zyne tot verſtoring van het zelve, en tot de verovering der ſtadt. In den jare 1536 bewerkte hy een verdrag tuſſchen zynen ſchoonvader den hertog Georgius en den keurvorſt van Saxen, doch kreeg echter in den jare 1538 zelf moeielykheit met Henrik den Jongen, hertog van Brunswyk, invoegen dat hy een verraderſchen moorder, en verſcheide brandſtichters betrapte, die in hunne bekenteniſſen dien prins beſchuldigden, en ook verſcheide gevaarlyke brieven van hem tegen de Proteſtanten onderſchepte; waar over het in den beginne tot veelvuldige ſtrydſchriften, doch in den jare 1542 tot eenen oorlog uitbrak, waar in de hertog uit zyn landt verdreven, en in den jare 1545, wanneer hy het verlorene weder zocht te winnen, genoodzaakt wierdt zich met zynen oudſten zoon aan den landgraaf over te geven, die hen op de veſting Ziegenhain gevangen zette. In 't laatſtgemelde jaar hadt de landgraaf, na 't affterven van den keurvorſt Albertus, voor eenen van zyne zonen naar 't aartsbisdom van Ments geſtaan, en wanneer zulks niet gelukken wilde, Sebaſtianus van Heuſenſtam, die hem goede hoop van hervorming gegeven hadde, daar toe geholpen. Ondertuſſchen waren de land-

landgraaf zo wel als de overige bondgenoten ſedert een geruimen tydt in gene geringe zorge wegens hun belang geweeſt, dat hoe langer hoe meerder gevaar liep, zo dat hy velerlei aanſlagen, dan op een verbondt met Vrankryk, dan met den hertog van Beyeren, dan op eene byzondere en van de Smalkaldſche ganſch onderſcheide vereeniging met den keurvorſt van Saxen en den hertog Maurits maakte, welke echter alle tot water liepen. Of ſchoon de keizer zich ook noch gedurig tegen de Proteſtanten genegen toonde, en inzonderheit den landgraaf eene grote vertrouwelykheit ſcheen toe te dragen, als dien hy in den jare 1541 hoop gaf, hem in den oorlog tegen Vrankryk het bevel op te dragen, ook uiterlyk zyn voornemen tegen den hertog Henrik niet kwaad keurde, en hem zo wel mondelyk als ſchriftelyk de beſte woorden gaf, zo geſchiedde zulks doch alleen, om het uitbreken zyner reets gemelde aanſlagen en de hulp, die hy den hertog van Gulik zenden wilde, te verhinderen; van gelyken hem verder gerust te ſtellen, alzo noch de keizer, noch zyne Raden zich zo naauw bedwingen konden, dat niet zomwylen nadenkelyke en harde redenen gevoert wierden. Dit alles brak eindelyk in den jare 1546 tot den Smalkaldiſchen oorlog uit, die wel door den landgraaf en zyne bondgenoten met grote moeite begonnen, maar op zulk eene wyze gevoert wierdt, dat men met een groot leger in den eerſten veldtocht niets uitrechtte, en zich ten einde van 't jaar genoodzaakt zag het leger te verdelen, wanneer de landgraaf met het zwakſte gedeelte naar huis trok, en Darmſtadt kort daar op van de keizerſchen verovert wierdt. Velen willen den landgraaf alle ſchuldt van dezen kwaden uitſlag en eenige verzuimde voordelen toeſchryven, en eenigen gaan zelfs zo verre, dat zy zeggen, dat de landgraaf heimelyk verſtandt met den keizer, ook zyne gezanten by den zelven in 't leger gehad hadde. Gelyk dan alle de anderen, zo raakte hy zelfs eindelyk mede in 't net. Want wanneer hy zich, na den veldſlag van Mulberg, en het overwinnen van den keurvorſt, niet in ſtaat vondt den keizer te wederſtaan, waarom de keurvorſt van Brandenburg en hertog Maurits zyne vrede by den keizer zochten te maken, begaf hy zich op derzelver aanrading naar Leipzich, om de onderhandeling zo veel nader te zyn, doch trok in den beginne zonder beſluit weg, dewyl de keizer volſtrekt begeerde dat hy zich zonder eenig beding overgeven zoude. Doch onderweeg veranderde hy van zin, en zondt Chriſtoffel van Ebeleben met nieuwe voorſlagen aan de middelaars, die hem daarna des keizers uiterſte beſluit bekent maakten; dat voornamelyk daar op uit kwam, dat hy zich en zyn landt op genade en ongenade aan den keizer zoude overgeven, zich perſoonlyk voor denzelven vernederen, van het Smalkaldiſche verbondt afſtaan, geen verbondt tegen den keizer of Roomſch koning meer maken, den keizer en deszelfs kamergericht in het toekomende gehoorzaam zyn, alle veſtingen behalven Ziegenhain of Caſſel ſlechten, eene zekere ſomme gelds voor de krygskoſten betalen, alle geſchut in des keizers handen overleveren, en in verwachting zyn zoude, wat de zelve hem daar van wedergeven, of hoe hy de voorgeſchreven voorwaarden verder verklaren wilde. Hier by gaven hem de middelaars hun woordt, dat hy niet gevangen gehouden, noch in zynen Godsdienſt ontruſt zoude worden. Hier op kwam de landgraaf naar Halle, deedt geknielt den keizer zyne afbede, en wierdt daar tegen van den ban vrygeſproken. Wanneer hy nu na deze handeling des avonds met den keurvorſt van Brandenburg en Maurits van Saxen by den hertog van Alba ſpyſde, en na de maaltydt in het bordt ſpeelde, wierdt hem het arreſt onvermoedelyk aangezegt, waar over beide de middelaars zich wel ernſtig beklaagden, doch met die ontſchuldiging te vrede moeſten zyn, dat men den landgraaf niets meerder belooft hadde, dan hem van de eeuwige gevangenis te verſchonen, dewyl in den keizerlyken genadebrief de woorden *zonder eenige gevangeniſſe* alzo geſchreven waren, dat men in der zelver plaatſe *zonder eeuwige gevangeniſſe* lezen konde. Zy konden alzo anders niet doen dan den gevangen landgraaf trooſten met te zeggen dat zy voor hem doen zouden alles wat zy konden, en hier mede moeſt hy het keizerlyke hof onder eene Spaanſche wacht volgen, gelyk hy dan eindelyk te Mechelen gelaten wierdt, of ſchoon alle voorwaarden, door hem belooft, vervult waren, en hy ook, gelyk men ten minſten aan het keizerlyke hof voorgaf, het *Interim* aangenomen hadde, en zyne gemalinne, die kort na de gevangenneming perſoonlyk op den ryksdag naar Augsburg kwam, zo wel als de beide middelaars en overige ryksſtanden, ook zelfs des keizers zuſter Maria en zyn zoon Philippus menigmaal om zyne loslating aanhielden. De Spanjaarden handelden ſlecht met hem in de gevangeniſſe, zo verre, dat hy eens op eenen dag, wanneer het door de R. kerke verboden was, zich om zyne zwakheit vleeſch hebbende laten geven, zy de ſchotelen op de aarde wierpen. De keizer deedt ook gedurende dien tydt in het verſchil met de graven van Naſſau uitſpraak tegen hem. Wanneer hy in den jare 1550 getracht hadde te ontkomen, doch de aanſlag ontdekt was, wierdt hy in des te harder gevangeniſſe gehouden, en met zyne bedienden kwalyk gehandelt. Ondertuſſchen was hem van zyne landen niets ontnomen, en de zelve wierden door zyne gemalinne Chriſtina en den oudſten prins Wilhem geregeert, die zich aan zynes vaders bevryding ongemeen liet gelegen zyn, en veel daar toe bybragt dat eindelyk de keurvorſt Mauritius dieswegens den keizer op den hals viel, waar op door de Paſſauſche vrede van den jare 1552 de landgraaf weder in vryheit geſtelt wierdt; en of hem ſchoon de gouvernante van de Nederlanden op nieuws te Maaſtricht aanhieldt, dewyl Reiffenberg, die in den Paſſauſchen oorlog prins Wilhem gedient hadde, tot den markgraaf Albrecht overgegaan was, die de vrede niet aannemen wilde, zo duurde zulks echter niet lang, en hy wierdt op de herhaalde bedreigingen van den keurvorſt Maurits wel haaſt volkomen ontſlagen, gelyk hy dan den 10 September des jaars 1552 weder te Caſſel aankwam. Hy bragt zyn overigen leeftydt, behalven dat hy in den jare 1561 den prins van Condé eenige hulp toezondt, in volkome ruſt door, en liet 'er zich veel aan gelegen zyn om zyn landt zo veel als mogelyk was te verbeteren, tot welken einde hy ook eenige plaatſen in het zelve verſterkte. Zo vermeerderde hy het zelve ook beſtendig met de betwiſte Naſſauſche landen. Want in het Paſſauſche verdrag was mede bedongen, dat het proces, door den keizer tot nadeel van den landgraaf uitgeſproken, weder voorgenomen zoude worden; gelyk het dan eindelyk in den jare 1557 te Frankfort door de onderhandeling van den keurvorſt van Saxen, van den Paltsgraaf Otto Henrik, en van de hertogen van Gulik en Wurtenberg, zodanig vergeleken wierdt, dat de landgraaf het graafſchap Catzenellebogen behouden, daar tegen den graven van Naſſau het graafſchap Diets weder afſtaan, en 600000 guldens betalen zoude; doch wapen en tytel zouden beide huizen blyven voeren. Hy ſtierf den 31 Maart des jaars 1567, na dat hy te voren de landen onder zyne vier zonen zodanig verdeelt hadde, dat de oudſte, *Wilhem*, te Caſſel, de helft der zelve, namelyk het ganſche beneden vorſtendom, benevens het grootſte gedeelte van het graafſchap Ziegenhain en het gene het huis van Heſſen in 't Hennebergſche toevallen mogt; de twede, *Lodewyk*, te Marpurg, het vierde deel, namelyk het vorſtendom aan de Lahn; de derde, *Philippus*, te Rheinfels, het onder-, en de vierde, *Georgius*, te Darmſtadt, het opper-graafſchap Catzenellebogen hebben zoude. Deze zonen benevens noch vyf getrouwde dochters liet hy na by zyne gemalinne Chriſtina, eene dochter van Georgius hertog van Saxen, behalven welke hy in den jare 1540 uit geheime gewigtige oorzaken, die hy Lutherus, Melanchthon, en eenige andere Theologanten als eene biechte vertrouwde, en tegen anderen met vele betuigingen op zyn gewiſſe nam, na voorgaanden raadt der gemelde geeſtelyken, ook met bewilliging van zyne gemalinne, noch trouwde met Margareta van Saale, die by zyne zuſter Eliſabeth te Rochlits hofdame was, welke naderhandt de linkſche landgravin genoemt wierdt, waar by hy echter zyne vorige gemalin behieldt, welke hy zo weinig als hare kinderen te kort gedaan, en zo veel men weet zeer wel met haar geleeft heeft. Het was wel beſloten dit twede huwelyk, om de ergernis en het nadeel, dat men daar door vreeſde voor den Lutherſchen Godsdienſt, geheim te houden, doch het konde zo bedekt niet toegaan, of het wierdt wereldkundig, waar aan de moeder van Margareta zelfs ſchuldt hadde, gelyk dan hertog Henrik van Brunswyk in zyne ſchriften van deze zaak hoog opgaf. Doch men vindt niet dat de landgraaf daar over van de zyde des keizers of des Ryks eenige moeielykheit aangedaan is. Deze twede gemalinne ſtierf in den jare 1566; na dat zy eene dochter, *Margareta*, die aan den graaf van Eberſtein trouwde, en zes zonen ter wereldt gebragt hadde, welke *geboren van Heſſen*, graven van Diets, heren van Liesberg en Bickenbach genoemt wierden, en alle ongehuwt geſtorven zyn. De landgraaf was een prins van een doordringend verſtandt, groten moedt en dapperheit, onvermoeit in arbeidt, nadrukkelyk in 't ſpreken en ſchryven, vaardig in zyne beſluiten, doch dikwils al te driftig, en wilde terſtondt uitvaren, als hy eenigzins te na gekomen wierdt, gelyk hy ook wegens den Godsdienſt tegen de R. Katholyken veel eer uitgeborſten zoude zyn, indien de keurvorſt van Saxen hem niet noch altoos wederhouden hadde. Daar tegen was hy in de verſchillen van den Godsdienſt van zeer zachtzinnige en toegevende gedachten; wilde niet dat men iemandt om het geloof vervolgen, veel minder aan het leven ſtraffen zoude; twiſtte dieswegens dikwils met den keurvorſt van Saxen en des zelfs Theologanten; poogde ook altoos, voornamelyk tuſſchen de Lutheranen en Zwinglianen, een verdrag te treffen, waar toe hy onder anderen de onderhandeling te Marpurg in den jare 1529 aanſtelde; en deedt vele vruchteloze moeite, om het ten minſten zo verre te brengen dat men met de Zwitſers een verbondt maakte, of zich van de zyde der Smalkaldiſche bondgenoten verklaarde de Zwinglianen, wegens de artykelen, waar in zy met de Lutherſchen eens waren, in beſcherming te nemen. Hy ſloot ten minſten zelf in den jare 1530 met de drie ſteden Zurich, Bazel, en Straasburg een verwerend verbondt voor zes jaren. *Thuanus. Sleidanus. Hortleder. Avila. Chytraus. Seckendorf Hiſtor. Lutheran. Arnold Kerk- en Ketter-Hiſtorie.*

Koninklyke Fransche prinssen.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, zoon van koning Lodewyk den Vetten. Zie het laatſte artykel van Philippus, onder de koningen van Vrankryk.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, gezegt de Ruwe, graaf van Clermont, van Mortain, van Aumale, van Bologne, en van Dammartin, was een zoon van den koning Philippus Auguſtus, en van Agnes van Meranië. Hy wierdt geboren in den jare 1200. In het volgende jaar wierdt hy verlooft aan Mahaud, eenige dochter en erfgename van Renaldus graaf van Dammartin, en van Ida, gravinne van Bologne, en trouwde met haar in den jare 1216. Naderhandt bevondt hy zich in den jare 1226 by de kroning van S. Lodewyk te Rheims, en droeg aldaar den koninklyken degen. Twee jaren daar na volgde hy de zyde der misnoegden tegen de koninginne Blanca, regentinne van het koninkryk: maar in den jare 1229 keerde hy tot zynen plicht en in de gunſt des konings. Hy ſtierf op het tournoiſpel, dat te Corbie gehouden wierdt in den jare 1233, en wierdt begraven te S. Denys. Deze prins liet eene dochter na, *Johanna* genoemt, die in den jare 1236 trouwde met Gaucher van Chaſtillon, heer van Mont-joi; en zonder

der kinderen gestorven in den jare 1251. *Rigord. Ph. Mouskes. H. Leudis l. XXII. c.* 16.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, oudste zoon van Lodewyk den VIII, bygenoemt de Leeuw, en van Blanca van Castilië, wierdt geboren in den jare 1209. Hy wierdt in den jare 1225 verlooft met Agnes, eenige dochter en erfgename van Herveus den IV, heer van Donzi, en van Mahauda van Courtenai. Du Bouchet zegt, dat deze prins met haar trouwde in den jare 1217. Hy stierf in 't volgende jaar, en wierdt in de kerk van onze Lieve Vrouwe te Parys begraven.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, hertog van Orleans en van Touraine, graaf van Valois, enz. was de twede zoon van den koning Philippus van Valois, en van Johanna van Bourgogne, en wierdt geboren op het kasteel van Vincennes den 1 July des jaars 1336. Hy wierdt in den jare 1354 uitgetrouwt aan Blanca van Vrankryk, nagebore dochter van koning Karel den Schonen, waar by hy gene kinderen hadde. Deze prins bevondt zich in den slag van Poitiers in den jare 1356, en stierf den 1 September des jaars 1375. Hy liet een natuurlyken zoon na, *Lodewyk* van Orleans, die raadsheer was in 't parlement van Parys en requestmeester, naderhandt bisschop van Poitiers, en eindelyk in den jare 1394 verkoren wierdt tot bisschop en graaf van Beauvais. Hy stierf in 't H. Landt den 27 Maart des jaars 1396.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, gezegt de Stoute. Zie in 't vervolg onder de hertogen van Burgundië.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, hertog van Orleans, van Chartres, van Valois, enz. Pair van Vrankryk, zoon van koning Lodewyk den XIII, en van Anna van Oostenryk, en eenige broeder van Lodewyk den XIV, wierdt geboren op het oude kasteel van S. Germain en Laye op Zaturdag den 21 September des jaars 1640. Hy droeg eerst den tytel van hertog van Anjou, en sedert den jare 1661 dien van hertog van Orleans. Deze prins is altoos tegenwoordig geweest by de bedryven van den koning zynen broeder; by zyne meerderjarigheit in den jare 1651; by zyne kroning in den jare 1654, daar hy den persoon van den hertog van Bourgogne verbeeldde; by zyn huwelyk; by zyne intrede te Parys; by zyne overwinningen in Vlaanderen in 't jaar 1667, en by die in de vereenigde provincien, en in de Nederlanden in de jaren 1672 enz. Hy belegerde in den jare 1677 St. Omer, terwyl de koning, die Valencyn ingenomen hadde, bezig was met het beleg van Kameryk. De prins van Oranje, die het Spaansche en Hollandsche leger geboodt, naderde om S. Omer te ontzetten. De hertog hem willende voorkomen, trok uit zyne begravingen, en leverde hem slag. De uitslag was twyffelachtig. Deze slag viel voor op den 11 April te Mont-Cassel, daar de koning Philippus van Valois eertyds de Vlamingen geslagen hadde, in den jare 1328. De hertog, trok weder in zyne begravingen, vervolgde het beleg, en vermeesterde de plaats weinig dagen daar na. Hy stierf den 9 Juny des jaars 1701. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk den 31 Maart des jaars 1661 met Henrietta Anna van Engelandt, dochter van Karel den I koning van Groot-Brittanje, en van Henrietta Maria van Vrankryk, gestorven den 30 Juny des jaars 1670. Hy ging in de maandt December des jaars 1671 een twede huwelyk aan met Charlotta Elizabeth van Beieren, dochter van Karel Lodewyk, Paltsgraaf aan den Rhyn en keurvorst. Van het eerste bedde heeft hy gehad, *Philippus Karel* van Orleans, geboren den 16 July des jaars 1664, en gestorven den 8 December des jaars 1666; *Maria-Louisa*, jonkvrouwe van Orleans, geboren te Parys den 17 April des jaars 1662, en getrouwt den 31 Augustus des jaars 1679 te Fontainebleau met Karel den II koning van Spanje, die verbeeld wierdt by procuratie door Lodewyk-Armand van Bourbon, prins van Conti: zy stierf in den jare 1687, hebbende eene dochter gehad, die stierf in de geboorte, op 't kasteel van Versailles den 9 July des jaars 1665; en *Anna*, jonkvrouwe van Valois, geboren te S. Cloud den 17 Augustus des jaars 1669, en getrouwt aan den hertog van Savoje. De kinderen, die hy hadde van het twede bedde, waren, *Alexander Lodewyk* van Orleans, hertog van Valois, geboren te S. Cloud den 2 Juny des jaars 1673, en gestorven den 16 Maart des jaars 1676; *Philippus*, hertog van Chartres, na zyns vaders doodt hertog van Orleans, en na de doodt van koning Lodewyk den XIV, voogdt van des zelfs overkleinzone, den minderjarigen koning Lodewyk den XV, en regent van het koninkryk, gestorven den 2 December des jaars 1723; en *Elizabeth Charlotta*, jonkvrouwe van Chartres, geboren in den jare 1676.

HERTOGEN VAN BURGUNDIE EN VAN ORLEANS, EN GRAVEN VAN ARTOIS EN VAN VLAANDEREN.

PHILIPPUS *van Burgundië*, graaf van Artois en van Boulogne, van den eersten tak der hertogen van Burgundië, voortgesproten uit Robert van Vrankryk, zoon van den koning Robert, was een zoon van Eudo den IV, hertog van Burgundië, en van Johanna, dochter van koning Philippus den Langen. Hy was graaf van Artois uit hoofde van zyne moeder. Deze prins stierf voor zynen vader in den jare 1346 aan eene wonde, die hy bekomen hadt door een val van zyn paardt, in 't beleg van Aiguillon in Guienne, nalatende by zyne gemalinne Johanna, eenige dochter van Wilhem den XII, graaf van Boulogne en van Auvergne, die hertrouwde met Johannes, koning van Vrankryk, *Philippus*, die volgt.

PHILIPPUS de I, *de Rouvre*, en *Posthumus* toegenoemt, hertog van Burgundië, graaf van Artois, van Boulogne, van Auvergne, enz. Deze volgde op zynen grootvader Eudo den IV in den jare 1349, stierf zeer jong den 22 November des jaars 1361, en liet gene kinderen na by zyne gemalinne Margareta, eenige dochter van Lodewyk den III, grave van Vlaanderen. Eenige schryvers zeggen zelfs, dat hun huwelyk niet voltrokken wierdt. Hier door wierdt Burgundië de Fransche kroon ingelyft, onder koning Johannes den II, door het recht van naaste bloedverwantschap, en niet, gelyk eenigen voorgeven, door het recht van wederkering van het leen, als 't welk toenmaals nog niet in gebruik was. Karel de II, koning van Navarre, maakte wel een eisch op het zelve, wegens zyne grootmoeder Margareta, die eene zuster was van Eudo den IV; doch alzo Johannes van wegens zyne moeder Johanna, die mede eene zuster van Eudo den IV was geweest, nader dacht te zyn, nam hy het landt in bezit, en gaf het in den jare 1363 aan zynen jongsten zone Philippus den Stouten, van wien in 't volgende artykel gesproken wordt. *P. Daniel Hist. de France T. II. col.* 604.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, de II van dien naam, hertog van Burgundië, pair van Vrankryk, graaf van Vlaanderen, Artois, enz. gouverneur van Normandië en Pikardië, enz. was de vierde zoon van Johannes den II, koning van Vrankryk, en van Bonne van Luxenburg, en wierdt geboren te Pontoize in den jare 1341. Hy verkreeg den bynaam van de Stoute in den slag van Poitiers, daar hy grote blyken gaf van zyne kloekmoedigheit, schoon hy toen maar 15 of 16 jaren oud was, en niet alleen gewond wierdt, maar ook gevankelyk naar Engelandt gevoert met zynen vader, dien hy niet verliet in zynen tegenspoedt, daar in 't tegendeel alle zyne broeders den zelven verlieten. Dit maakte hem ook zo bemind by zynen vader, dat wanneer de zelve naderhandt ontslagen was, en het hertogdom van Burgundië op de voorverhaalde wyze aan de kroon verviel, hy hem in den jare 1363 daar mede beschonk, en wel zo, dat het geen *apanage* zou zyn, maar ook na 't versterven van het mannelyk oir op de vrouwelyke afkomelingen vervallen. Echter voorbehieldt Johannes het hoge leenrecht van het zelve aan de Fransche kroon; geboodt daar benevens ook, dat de hertogen van Burgundië de eerste pairs van Vrankryk zouden zyn. De navolgende koning van Vrankryk, Karel de V, de oudste broeder van Philippus, bevestigde deze gift, en bemiddelde ook in den jare 1368 een huwelyk tusschen hem en Margareta, weduwe van Philippus den I, laatsten hertog van Burgundië, en eenige dochter en erfgename van Lodewyk den III, graaf van Vlaanderen. Hy woonde de kroning by van Karel den V, en was nevens zyne andere broeders voogdt over des zelfs onmondigen zone Karel den VI. Hy bediende zich van de Fransche macht tot verdediging van zynen schoonvader Lodewyk tegen die van Gent, welke onder het beleidt van Philippus van Artevelle bestonden hem te beoorlogen. De wederspannigen wierden verslagen in den slag van Rozebeek. Twee jaren daar na stierf de graaf, waar op Philippus de landen van Vlaanderen, Artois, Nevers, Rhetel, en het Franche Comté erfde, en daar door een machtig vorst wierdt. Zo lang hy als voogdt van den onmondigen koning van Vrankryk mede hielp regeren, was 'er eene gedurige afgunst tusschen hem en zyn ouder broeder Lodewyk, hertog van Anjou. Wanneer deze naderhandt een tocht deedt naar Napels, en daar in sneuvelde, was hy een tydlang de voornaamste aan 't hof, tot dat Karel de VI in den jare 1388 de regering zelf aanvaardde. Doch alzo deze koning kort daar na in eene beroerdheit van verstandt verviel, kwam hy met zynen broeder, den hertog van Berry, weder tot de regering. Wanneer des konings broeder, Lodewyk, hertog van Orleans, na veel moeite eindelyk mede deel kreeg in de regering, en inzonderheit met de koninginne Izabella van Beyeren eenen lyn trok, ontstondt een onbeschryflyke haat tusschen de huizen van Burgundië en Orleans, die veel onheil in het koninkryk veroorzaakte. (Zie KAREL den VI, koning van Vrankryk.) De gemalinnen der beide hertogen bragten veel hier toe by door het vermogen, dat zy op hen hadden. Philippus stierf te Hall in Henegouwen den 27 April des jaars 1404, in het 63 jaar zyns ouderdoms. Zyn ligchaam wierdt begraven in het Karthuizer klooster te Dion, dat hy gesticht hadde in den jare 1384, en zyn hert te S. Denys. Hy hadt by zyne gemalinne Margareta, die stierf in den jare 1406, vier zonen en vier dochteren. De zonen waren: *Johannes* de Onvertzaagde, die zyn opvolger was in 't hertogdom van Burgundië, het Fransche Comté, Artois en Vlaanderen; *Lodewyk*, die jong stierf; *Antoni*, die zyn opvolger was in 't hertogdom van Brabandt en Limburg, en in den slag van Azincourt sneuvelde in den jare 1415; en PHILIPPUS, graaf van Nevers en Rhetel, die met zynen broeder in den slag van Azincourt gedood wierdt. De dochters van Philippus den Stouten waren *Margareta*, twede gemalin van Wilhem van Beyeren, den IV van dien naam, graaf van Henegouwen, van Hollandt, enz. *Maria*, welke trouwde met Amadeus den VIII, eersten hertog van Savoje; *Catharina*, getrouwt met Leopold den IV, hertog van Oostenryk; en *Bonne*, ongetrouwt gestorven in den jare 1399. *Froissard. Monstrelet. Daniel Hist. de France T. II. col.* 609. 770, 847 *seq.*

PHILIPPUS de III, bygenoemt de Goede, was een zoon van Johannes den Onvertzaagden, die in den jare 1419 te Monterault-faut-Yonne omgebragt wierdt, en van Margareta van Beyeren. Hy wierdt geboren te Dion den 29 of 30 Juny des jaars 1396. Hy koos, om de doodt zyns vaders te wreken, niet alleen de zyde der Engelschen, maar bragt het ook met Elizabeth, de gemalin van Karel den VI, koning van Vrankryk, zo verre, dat de Dauphin Karel, dien men voor het meeste gedeelte schuldig hieldt aan de doodt zyns vaders, vervallen verklaart wierdt van de kroon, die daar tegen opgedragen wierdt aan Henrik den V, koning van Engelandt. Dit geschiedde nog by het leven en met bewilliging van Karel den VI, na wiens doodt, welke kort daar op volgde, Philippus de Engelschen op alle wyze

bystondt,

byftondt, en Karel den VII vervolgde. Hy geraakte echter ook in onluit met de eerften in den jare 1424, dewyl Jacoba van Beyeren, gravin van Hollandt, enz. den hertog van Brabandt, haren gemaal, verliet, en trouwde met den hertog van Glocefter, broeder van Henrik den V, koning van Engelandt, welke laatftgenoemde hertog daar op Henegouwen en Hollandt, als zyne gemalin toebehorende, in bezit wilde nemen. Doch de hertog van Burgundië ftelde zich benevens dien van Brabandt tegen dit voornemen, en de oorlog wierdt twee jaren lang fcherp gevoert, tot dat eindelyk de paus het huwelyk van Jacoba voor nietig verklaarde, en zy vrede maakte, onder voorwaarde, dat de hertog van Burgundië na hare doodt Henegouwen en Hollandt zou erven, en zy zonder zyne kenniffe niet zou trouwen. De hertog arbeidde hier op om vrede te maken in Vrankryk, en dewyl de Engelfchen hem in eenige gelegenheden misnoegen gegeven hadden, liet hy zich in den jare 1429 tot een ftilftandt met Karel den VII bewegen. Doch wanneer de hertog van Bedford in den jare 1430 het regentfchap van Vrankryk en het gouvernement van Parys aan hem afftondt, koos hy wederom de zyde der Engelfchen. In 't zelve jaar vervielen, door de doodt van zynen neef Johannes, hertog van Brabandt, aan hem de landen van Brabandt, Limburg, Antwerpen, enz. In den jare 1433 verviel hy andermaal in onluiten met den hertog van Bedford, dewyl deze, na de doodt van zyne eerfte gemalinne, die eene zufter was geweeft van den hertog van Burgundië, zonder zyne kenniffe of bewilliging trouwde met Jacoba van Luxemburg, die zynes vazals dochter was. En deze onluften namen zodanig toe, dat hy in den jare 1435 met Karel den VII een voordeelige vrede floot, onder deze voorwaarden, dat de genen, die aan de doodt zyns vaders fchuldig waren, ftrengelyk geftraft zouden worden; dat de koning de graaffchappen van opper-Burgundië, Maçon, Auxerre, Ponthieu, Boulogne, Gien, benevens vele fteden in Pikardië en elders aan hem zou afftaan; dat hy voor zyn perfoon, zo lang Karel de VII leefde, van alle leenshuldiging bevryd zou zyn, en diergelyk meer. Dewyl nu deze vrede den Engelfchen uittermaten verdroot, handelden zy den hertog zeer verachtelyk, waar door een geweldige haat tusfchen beide ontftondt. Kort daar na in den jare 1440 verzoende hy zich ook met Karel, hertog van Orleans, en fchonk hem 200000 daalders, op dat hy zich uit de gevangeniffe der Engelfchen kon vry kopen, waar voor de zelve de zufter des hertogs van Burgundië trouwde; waar door alzo de langdurige vyandfchap van beide de huizen volkomen weggenomen wierdt. Maar dewyl deze verzoening zonder kenniffe van koning Karel den VII gefchied was, beide de hertogen ook deel in de regering in plaatfe van de minder miniftèrs des konings begeerden, en heimelyke byeenkomften hielden, eindelyk ook in den jare 1456 de Dauphin, die zich door misnoegen een langen tydt van 't hof begeven hadde, zich by den hertog van Burgundië begaf, zo vatte Karel de VII een kwaad vermoeden tegen hem op, en dewyl hy ondertusfchen de Engelfchen gelukkiglyk uit gansch Vrankryk verdreven hadde, wilde hy den hertog van Burgundië met oorlog overvallen. Maar hy ftierf met dit voornemen in den jare 1461. Philippus ftichtte de orde van het Gulde Vlies den 10 January des jaars 1430, en vereenigde byna alle de XVII Nederlandfche provinciën met malkander. Zie daar omtrent het artykel van JACOBA, gravinne van Hollandt, enz. Hy ftierf te Brugge den 15 July des jaars 1467, in den ouderdom van 72 jaren, 11 maanden, en 16 dagen. Hy ging zyn eerfte huwelyk aan met Michaëla, dochter van koning Karel den VI, geftorven te Gent in den jare 1422. Voor de twede maal trouwde hy met Bonne van Artois, weduwe van zynen oom Philippus, graaf van Nevers en van Rethel, geftorven in den jare 1425. Hy nam tot zyne derde gemalinne Izabelle, dochter van Johannes den I, koning van Portugal, by welke hy hadde *Antony* en *Joffe*, die beide jong ftierven, en *Karel* den Stouten, die zyn opvolger was. Philippus liet ook vyftien natuurlyke kinderen na, als: *Cornelius*, gezegt de Grote, baftaardt van Burgundië; *Philippus*; *Antoni*, van wien de heren van Beveren afkomftig zyn; *David*, bisfchop van Terouane, en naderhandt van Utrecht; *Philippus*, heer van Sommerdyk, enz. ridder van het Gulde Vlies; *Raphaël*, gezegt Marcatel; *Johannes*, prevooft van S. Omer; *Baudouin*, ftamvader der heren van Fallais en Bredam; en zeven dochters. *Paradin Ann. de Bourgogne. Du Chêne Hift. de Bourg. Sammarth. Hift. Geneal. de la Maison de France. Miraus in Annal. Belg. & in Cod. piar. donat. Marchant in Comment. Fland. P. Heuterus Res Burg. P. Daniel Hift. de France T. II.*

PHILIPPUS *van Vrankryk*, hertog van Orleans, zoon van koning Philippus van Valois. Zie onder de koninklyke Franfche prinsfen.

PHILIPPUS *van Vrankryk*, hertog van Orleans, zoon van Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk. Zie onder de koninklyke prinsfen van Vrankryk.

PHILIPPUS *van Artois*, heer van Conches, van Damfront, en van Melun fur-Yevre, was de oudfte zoon van Robert den II, graaf van Artois, en van zyne eerfte gemalin Amicia van Courtenai. Hy volgde zynen vader in den flag van Veurne, daar hy door de Vlamingen gevangen genomen, maar wel haaft door de zynen weder ontzet wierdt; doch hy ftierf kort daar na aan zyne wonden op den 11 September des jaars 1328. Zyn ligchaam wierdt begraven in het choor van de kerk der Jacobynen te Parys. Hy was in den jare 1283 getrouwt met Blanka van Bretagne, oudfte dochter van Jan den II, hertog van Bretagne, en hadde by haar *Robert* den III; *Maria* van Artois, vrouwe van Brie-Comte-Robert, getrouwt in den jare 1300 met Lodewyk van Vrankryk, graaf van Evreux; *Johanna*, gemalinne van Gafton den I, graaf van Artois; *Maria*, twede gemalinne van Johannes van Vlaanderen, graaf van Namen, en *Izabelle* van Artois, nonne te Poisfi, geftorven den 12 November des jaars 1344.

PHILIPPUS *van Artois*, graaf van Eu, konneftabel van Vrankryk, was een zoon van Johannes van Artois en van Ifabella van Melun. Hy gaf blyken van zyne dapperheit in den jare 1383 in de verovering van Bourbourg, en verfelde naderhandt Lodewyk den II hertog van Bourbon in Africa, daar hy het beleg van Tunis bywoonde in den jare 1390. Koning Karel de VI maakte hem konneftabel van Vrankryk in den jare 1392. Hy volgde federt den graaf van Nevers in Hungarië tegen de Turken, en hy bevondt zich in den jare 1396 in 't beleg van Nicopolis. Zyne onvoorzichtigheit en vermetelheit waren oorzaak van het verlies van den veldflag, waar in hy zelf gevangen bleef in de handen der ongelovigen. Hy ftierf te Macalizo, in Natolië, in den tydt wanneer hy ftondt in vryheit geftelt te worden, op den 15 Juny des jaars 1397. Hy was in den jare 1392 getrouwt met Maria van Berry, twede dochter van Johannes van Vrankryk, hertog van Berry, en van Johanna van Armagnac, waar by hy hadde *Karel* van Artois, grave van Eu; *Bonne* van Artois, eerft getrouwt met Philippus van Burgundië, graaf van Nevers, en naderhandt met Philippus den Goeden, hertog van Bourbon, geftorven te Dion in den jare 1425; en *Catharina*, gemalinne van Johannes van Bourbon, heer van Carenci.

PHILIPPUS, graaf van Vlaanderen, was een zoon van Diderik van de Elzas, en kleinzoon van Diderik den I, hertog van Lotharingen. Hy volgde op zynen vader in den jare 1168, en hadde verfchil met den koning Philippus Auguftus, maar ging naderhandt met denzelven naar het H. Landt, daar hy fneuvelde in 't beleg van Acre, in den jare 1191, zonder kinderen na te laten. Zyne zufter Margareta volgde op hem, welke trouwde met Balduïnus den VIII. *Marchant in Comment. Fland.*

HERTOG VAN LOTHARINGEN.

PHILIPPUS EMANUEL *van Lotharingen*, hertog van Mercœur, pair van Vrankryk, gouverneur van Bretagne, enz. was een zoon van Nicolaus van Lotharingen, en van zyne twede gemalin Johanna van Savoje. Hy wierdt geboren den 9 September des jaars 1558. Noch zeer jong zynde begaf hy zich in den krygsdienft, en liet in verfcheide gelegenheden zyne dapperheit blyken. Hy trouwde den 12 July des jaars 1579 met Maria van Luxemburg, hertoginne van Eftampes en van Ponthievre, vicomteffe van Martigues, dochter van Sebaftiaan van Luxemburg, hertog van Ponthievre, enz. genoemt de Onvertzaagde Ridder, en van Maria van Beaucaire-Puiguillon. Hy verkreeg het gouvernement van Bretagne, en na de doodt van den hertog van Guife op de vergadering der Staten van Blois gaf koning Henrik de III laft om hem gevangen te nemen. Maar de koninginne Louifa van Lotharingen, zyne zufter, gaf hem daar van tydig bericht, zo dat hy dien flag ontweek. Naderhandt vleide de koning hem, dat hy hem hertog van Burgundië zoude maken, waar door hy eenigen tydt wederhouden wierdt zich opentlyk voor de Ligue te verklaren. Eindelyk voegde hy zich echter opentlyk aan die zyde, verfterkte zich in zyn gouvernement, en ontfing daar in de Spanjaarden, aan welke hy de haven van Blavet overgaf in den jare 1591, en zich zeer ontzaghelyk maakte. In den jare 1596 wierdt hy zo verre gebragt, dat hy eenen ftilftandt maakte tot de maandt Maart van het volgende jaar. Men vreefde, dat hy daar na eenige grote poging zoude doen om het gene hy in Bretagne niet bezat machtig te worden. De afgezonden van den koning, die toen was Henrik de IV, overreedde hem zo wel dat hy den ftilftandt tot de maandt July verlengde. Zyne vrienden verweten hem toen, het geen hy zo dikwils tegen den hertog van Mayenne gezegt hadde: *Dat de gelegenheden hem nooit ontbroken hadden, maar dat hy dikwils de gelegenheden verzuimt hadde.* Wanneer nu de andere hoofden van de Ligue ondertusfchen hun verdrag gemaakt hadden met den koning, wierdt hy genoodzaakt mede daar op bedacht te zyn, hoe weinig luft hy ook daar toe hadde. De tocht, welken de koning met het begin van 't jaar 1598 deedt in Bretagne, deedt hem eindelyk volkomen daar toe befluiten. De hertog hadde uit zyn huwelyk eenen zoon gehad, *Philippus* genoemt, en eene dochter, genaamt *Françoifa*. De zoon was jong geftorven, en de dochter daar door eene ryke erfgename geworden zynde, was de prys van zyne verzoeninge: want zy wierdt verlooft aan Cefar, den natuurlyken zoon des konings, naderhandt hertog van Vendôme. Mevrouw Gabriella, die kort daar op hertoginne van Beaufort wierdt, moeder van dezen jongen prins, bearbeidde dit verdrag, en het was zeer roemryk voor den hertog. Men deedt hem zelf aanmerkelyke voordelen: want de koning gaf hem 236000 kronen, en een jaargeldt van 17000 kronen, met het gouvernement der kaftelen Guingamp, Montemort, en Lambale. Hier op kwam deze hertog te Angers den koning begroeten, alwaar het byleger van den hertog van Vendôme met de princeffe van Mercœur met grote pracht gehouden wierdt. Ondertusfchen was de verdienfte van dezen hertog door gansch Europa bekent. In 't jaar 1601 droeg de keizer Rudolphus hem het bevel van zyn leger in Hungarië tegen den Turk op. Hy verwachtte veel van zyne dapperheit en van zyn beleidt, en hy vleide zich ook, dat deze hertog een groot getal van Franfche edellieden met zich zoude brengen. De hertog nam met bewilliging des konings dit aanzienlyk ampt aan, en bragt zynen broeder, den graaf van Chaligni, nevens eenige krygsbenden met zich. Alle de hiftoriefchryvers van dien tydt maken gewag van de roemwaardige daden van dien prins. Zy verhalen inzonderheit wat roemryke poging hy deedt met niet meer dan 1500 man om Canifcha, dat Ibrahim Baffa met 60000 man belegert hadde,

te

te ontzetten, en om hem te noodzaken om slag te leveren. Vervolgens gene levensmiddelen meer hebbende deedt hy met beleidt eenen aftocht, zo schoon als Europa in langen tydt gezien heeft. Hy veroverde ook het koninklyk Alba, of Stoelweissenburg, en sloeg de Turken, welke deze stadt te hulp kwamen. Zyn naam was verschrikkelyk voor de ongelovigen. Na zo vele heerlyke daden naar Vrankryk kerende, tot verrechting van zyne huisselyke zaken, wierdt hy in de stadt Neurenberg door eene blutskoorts overvallen, en stierf aldaar den 19 February des jaars 1602.

Hertogen en Graven van Savoje.

PHILIPPUS de I, graaf van Savoje, was een zoon van Thomas den I, die hem schikte tot den geestelyken staat, gelyk hy dan ook, na dat hy reets verscheide prebenden gehad hadde, bisschop van Valencia gemaakt wierdt, in plaats van zynen broeder Bonifacius, die tot aartsbisschop van Kantelberg verkoren was. Philippus ging met paus Innocentius den IV naar Lion, alwaar een algemeen concilie gehouden wierdt. De genoemde paus hadde een zo zonderlinge genegenheit voor de graaflyke familie van Savoje, en maakte daarom Philippus in den jare 1245 tot aartsbisschop van Lion. Maar na dat Amadeus de IV, Bonifacius, bygenaamt Roland, en Petrus de Kleine, Karel de Grote (*Carolus Magnus*) genoemt, gestorven waren, wierdt hy tot graaf van Savoje verklaart, tot nadeel van zyne neven, zonen van graaf Thomas. Hier op verliet hy den geestelyken staat, en trouwde met Adelheid, dochter van Otto den II, graaf van Burgundië. Hy wierdt eindelyk waterzuchtig, en stierf zonder kinderen den 17 November des jaars 1283, of 1284. *Math. Paris. Hist. Angl. in Henr. III. Paradin & Guichenon Hist. de Savoye. Spondan. T. IV. Annal. Sammarth. Gall. Christ.*

PHILIPPUS, hertog van Savoje, was de vyfde zoon van Lodewyk den I, die dezen zoon Philippus om zyne goede hoedanigheden van het gansche hof bemint ziende, en vrezende dat zulks hem zyne ouder broeders mogte doen verachten, hem in Vrankryk zondt by koning Karel den VII. Men noemde hem in zyne jonkheit niet anders dan *Philippe Monsieur*, en hy deedt zich zelf *Philippe Sans terre*, dat is, Philips Zonderlandt, noemen, om dat hy toen noch geen landt hadde. Maar zyn vader gaf hem naderhandt de heerlykheden Beaugé, enz. onder den tytel van graafschap, sedert welken tydt hy den tytel voerde van graaf van Bresse. Naderhandt kantte hy zich tegen de gunstelingen, welke gevorderd waren door zyne moeder Anna van Cyprus, en wierdt te Loches gevangen gezet, door last van koning Lodewyk den XI, die hem daar na het gouvernement van Guienne gaf, en hem ridder maakte van de orde van S. Michiel. Philippus de Goede, hertog van Burgundië, die tot zyne ontslaging gearbeid had de, gaf hem ook het halssieraadt van zyne orde van het gulde vlies, en het gouvernement van beide de Burgundiën. Hy volgde Karel den VIII op zynen tocht naar Napels, en hulp hem het zelve koninkryk veroveren. Na zyne wederkomst wierdt hy gouverneur van het Dauphiné. Wanneer hy aldaar naricht kreeg van de doodt van zynen klein-neef, Karel Johannes Amadeus, hertog van Savoje, ging hy bezit nemen van dat hertogdom, in den jare 1496, en het acht en vystigste zynes ouderdoms. Hy gaf den genen die hem beledigt hadden vergiffenis, maakte zyn hof tot een der fraaiste van dien tydt, en hadt eene byzondere zorg voor zyne onderdanen. Hy stierf in den jare 1497. Philippus was tweemaal getrouwt. Zyne eerste gemalinne was Margareta van Bourbon, by welke hy teelde *Philibert* den II, die zyn opvolger was; en *Louisa*, moeder van den koning François den I. Hy trouwde in zyn twede huwelyk met Claudina van Brosse, gezegt van Bretagne, en hadde by haar *Karel* den III, die hertog wierdt na Philibert den II; *Lodewyk*, die kerkelyk wierdt, en stierf in den jare 1502; *Philippus*, van wien in 't volgende artykel gesproken wordt, de stamvader der hertogen van Nemours, van Genevois, en van Aumale; *Absalom* en *Johannes*, die jong stierven; en *Philiberta*, welke trouwde met Juliaan de Medicis, broeder van paus Leo den X, aan wien de koning François de I het hertogdom van Nemours gaf. Maar Juliaan stierf in den jare 1516, en Philiberta in 't jaar 1524, in den ouderdom van zes en twintig jaren. Haar graf wierdt geopent in den jare 1639, en men zegt dat haar lighaam in zyn geheel bevonden wierdt. Philippus hadt noch verscheide natuurlyke kinderen, en onder anderen eenen zoon en drie dochters by Bonne van Romagnan, eene Piemontoische vrouwe. *Guichenon Hist. de Savoye.*

PHILIPPUS *van Savoje*, hertog van Nemours, marquis van St. Sorlin, graaf van Genevois, en baron van Foucigni, was een zoon van Philippus hertog van Savoje, en van Claudina van Brosse, gezegt van Bretagne, en wierdt geboren in den jare 1490. Men schikte hem al jong tot den kerkelyken staat, en hy wierdt bisschop van Geneve; maar zyne neiging tot de wapenen deedt hem den geestelyken standt verlaten. Hy volgde den koning Lodewyk den XII in Italië, en bevondt zich daar in den jare 1509 in den slag van Agnadel. Keizer Karel de V trok hem aan zyn hof te Spiers. Maar de koning François de I, zyn neef, hem van die party willende aftrekken, deedt hem in Vrankryk komen, gaf hem het hertogdom van Nemours, en trouwde hem op den 17 September des jaars 1528 met Charlotta van Orleans, dochter van Lodewyk den I van Orleans, hertog van Longueville. Philippus van Savoje stierf te Marseille den 25 November des jaars 1533, nalatende *Jacobus* van Savoje, en *Johanna*, in den jare 1555 getrouwt met Nicolaas van Lotharingen, hertog van Mercœur. Hy hadt ook een natuurlyken zoon, *Jacobus*, prioor van Taloire, naderhandt abt van Pignerol en van Entremonts, welke stierf den 27 September des jaars 1567.

Prins van Oranje.

PHILIPPUS WILHELM *van Nassau*, oudste zoon van den beroemden Wilhelm den I, prinsse van Oranje, welke den grondt gelegt heeft van de republyk der Vereenigde Nederlanden, en van deszelfs eerste gemalinne Anna, eene dochter van Maximiliaan, graaf van Egmondt. Hy wierdt geboren den 19 December des jaars 1554, en naar de universiteit van Loven gezonden, om aldaar te studeren. Maar na dat zyn vader door de Spanjaarden in den ban gedaan was, liet de hertog van Alba dezen jongen prins in den jare 1567 gevangen nemen, en, hoewel de universiteit tegen deze schending van hare voorrechten yverde, hem naar Spanje voeren. Aldaar wierdt hy in een kasteel opgesloten, waar in men hem 29 jaren lang liet zitten, zonder dat men de minste zorg voor zyne opvoeding gedragen hadde. Maar men onderwees hem in den Roomsch-Katholyken Godsdienst, waar by hy naderhandt ook den ganschen tydt zynes levens gebleven is. Men verhaalt, dat hy den hoofdman van 't slot, die hem bewaarde, om dat de zelve eens schamperlyk van zynen vader sprak, by het lighaam nam, en uit het venster wierp, welke daadt men zegt dat door koning Philippus den II geprezen wierdt. In den jare 1596, wanneer de aartshertog Albert in de Nederlanden kwam, bragt hy dezen Philippus Wilhelm derwaarts, na dat de zelve te voren eene korte reize naar Rome gedaan hadde. Eenigen menen dat hy zyne vryheit te danken hadde aan de voorspraak van de Infante Izabelle Clara Eugenia, gemalin van den zelven aartshertog. Hier tegen merken anderen zyne loslating aan als eene staatslist van den koning Philippus den II, welke bedoelt zou hebben dezen prins by zynen broeder Maurits of tot een onderhandelaar van een verdrag, of als een stichter van inwendige oneenigheit te gebruiken. Maar geen van beide wilde gelukken: Maurits, zo haast hy de aankomst van dezen zyn oudsten broeder vernomen hadde, stondt hem de inkomsten van Breda, Buren, en van andere plaatsen van 't huis van Oranje af, liet hem ook den prinsselyken tytel, en vergenoegde zich met den graaflyken. Den 11 Maart des jaars 1599 wierdt hy in zyn prinsdom van Oranje ingehuldigt. Wegens zyne bemiddeling waren de Algemene Staten echter billyk in bedenken zich met zo een persoon in te laten, die den Roomsch-Katholyken Godsdienst toegedaan, en door de Spanjaarden niet alleen opgevoed, maar ook met alle de verbeurde goederen, welke zyn vader eertyds in Spaansch Vlaanderen en in het graafschap van Burgundië bezeten hadde, beschonken was. Hy trouwde in den jare 1606 met Eleonora, eene dochter van Henrik van Bourbon, prinsse van Condé, en uit aanmerking van dit huwelyk liet de koning van Vrankryk, Henrik de IV, hem stellen in 't volle bezit van het voorgemelde prinsdom van Oranje. Hy liet echter gene erfgenamen na by deze princesse, en alzo was zyn broeder Maurits zyn opvolger, wanneer hy in den jare 1618, den 20 February, te Brussel kwam te sterven. *Thuan. Hist. l. CXV. CXXXVI. De Groot Jaarboeken. Van Meteren. De Larrey Geschiedenis van Engelandt. III Deel. Carl. Colonna Hist. de Fland. Herrera. Ossat l. XXXIV.*

Andere vermaarde mannen, welke den naam van Philippus gedragen hebben.

PHILIPPUS is de naam van verscheide persònen, waar van in het Theodosiaansche Codex gewag gemaakt wordt. De I was vikaris van Rome in den jare 315, onder Constantinus den Groten. De II was overste van de keizerlyke lyfwacht onder Constans in den jare 340, en in Athanasius, Libanius, en andere schryvers, zo tydgenoten als kerkelyken, wordt van hem als van een driftig Ariaan gesproken. De III was overste van de lyfwacht onder Theodosius den Jongen, in den jare 312. *Jac. Gothofredi Prosopographia Cod. Theodosiani.*

PHILIPPUS, medezuigeling van Antiochus Epiphanes, was een groot vyandt en vervolger van de Joden, en in zeer grote gunst by den gemelden koning, die hem gouverneur maakte van Jeruzalem, alwaar hy den Joden veel kwaads dede, om hen te verplichten hunnen Godsdienst te verlaten. Wanneer Apollonius en Sero verslagen waren door Judas Machabeus, verzocht hy nieuwen bystandt van Ptolomeus, gouverneur van Celo-Syrië, die hem Gorgias en Nicanor zondt met een machtig leger. Wanneer Antiochus aan de andere zyde van den Euphraat trok, om geldt te vergaderen, verstelde Philippus hem; en Antiochus naby zyn doodt zynde, maakte hem regent van het koninkryk, en stelde zyne kroon, zyn koninklyken mantel, en zynen zegelring in zyne handen, op dat hy dezelve zoude overgeven aan zynen zoon, den jongen Antiochus Eupator. Maar Lysias zich meester gemaakt hebbende van de regering, onder den naam van den jongen Eupator, die maar een kindt was, durfde Philippus, die zo veel machts niet hadde, niet wederkeren in Syrië, maar ging naar Egypte, het lighaam van Epiphanes met zich nemende, om bystandt te verzoeken van Ptolomeus Philometor tegen Lysias. In het volgende jaar, terwyl Lysias de Joden beoorloogde, viel Philippus in Syrië, en vermeesterde Antiochië. Maar Lysias met haast wedergekeert zynde, herwon Antiochië, en deedt Philippus, die in de stadt gegrepen was, sterven. *I Machab. VI. 14 55. 56. 57. II Machab. V. 22. VIII. 8. IX. 29. Josephus Oudh. XII. 14. 15. Simon Dict. de la Bible.*

PHILIPPUS, zoon van Jakim, uit het Trachonitische, was een man van eene uitmuntende deugdt, en van grote verdienste. Agrippa maakte hem veldoverste van zyne legers, en zondt hem naar Jeruzalem in het begin van den opstandt van het volk,

volk, om het zelve weder tot zynen plicht te brengen. Hy bereikte zyn oogmerk niet; want de oproerigen belegerden hem in het koninklyke paleis, alwaar hy byna gedood wierdt. Ziende dat het kwaadt onherstelbaar was, en dat hy gevaar liep van zyn leven, week hy met drie duizend mannen, voegde zich door last van Agrippa by Cestius, en deedt hem zeer goede diensten. *Jozephus Oudh. XVII. 2. Oorl. II.* 41. *Simon Dict. de la Bible.*

PHILIPPUS, (St.) bisschop van Heraclea, martelaar in de IV eeuw, en waarschynlyk in den tydt van de vervolging van Diocletianus, hoewel eenigen menen dat hy onder Julianus gemartelt is. Hy was diaken geweest, en vervolgens priester van de kerke van Heraclea, en tot bisschop van die stadt gewyd zynde, hadt hy inzonderheit twee leerlingen aan zich verbonden, waar van de een, Severus, priester, en de ander, Hermes, diaken was. Wanneer door last van den gouverneur Bassus de Christenen van Heraclea gevangen genomen waren, verklaarde Philippus, die mede van het getal der gevangenen was, dat hy de bisschop was, naar wien de gouverneur vroeg. Bassus hem geboden hebbende de H. Schriften, en de goude en zilvere vaten, die hy hadde, over te leveren, schroomde hy niet te zeggen, dat hy hem gaarne de vaten zoude overgeven die hy begeerde, om dat de Christenen daar aan niet gebonden waren, en dat zy niet geloofden Godt door eenige kostelyke metalen te vereeren; maar wat de boeken van de H. Schrift belangde, dat het hem niet voegde om de zelve over te geven, noch den gouverneur om die te ontfangen. De gouverneur stelde hem terstondt in handen van den beul, en deedt zoeken naar den priester Severus. Bassus, Philippus hebbende doen pynigen, ging in de plaats daar de H. vaten waren, en de boeken van de Schriftuur, nam de zelve weg, en deedt Philippus, Hermes en de anderen op de openbare markt brengen. Hy deedt vervolgens de kerk ontdekken, en de boeken van de H. Schrift verbranden, en zocht Philippus en Hermes aan om den goden, of ten minsten den keizers te offeren. Dewyl zy weigerden zulks te doen, bragt men hen in de gevangenis. De tydt van het gouvernement van Bassus verstreken zynde, deedt Justinus, die in zyne plaats kwam, Philippus voor zynen rechterstoel brengen, stelde hem voor om te offeren, en op zyne weigering deedt hy hem by de voeten door de stadt slepen. Hier op wierdt deze heilige man, verscheurt en met wonden bedekt, wederom in de gevangenis gebragt. Severus ter zelver tydt gevangen en voor den rechterstoel gestelt zynde, antwoordde kloekmoediglyk, zo wel als Hermes, dat hy aan de afgoden niet zoude offeren. Zy wierden met Philippus naar Andrinopel gebragt, daar zy geen minder standvastigheit deden blyken om het gelove te verdedigen. Philippus en Hermes wierden aldaar veroordeelt om verbrand te worden, en Severus wierdt mede ter doodt gebragt. Philippus en Hermes leden het martelaarschap op den 22 October, waarschynlyk in den jare 304. *Actes de leur Martyre donnés par le Pere Mabillon Analect. T. IV. Ruinart Acta sanct. sincera.*

PHILIPPUS, een tegenpaus, wierdt ingedrongen in den pausselyken stoel na de doodt van Paulus den I in den jare 767, in den zelfden tydt wanneer Constantinus een leek, en broeder van Toto, hertog van Nepi, zich mede tot paus deedt verkiezen en inwyden. Doch deze beide usurpateurs wierden in den jare 768 verdreven, en Stephanus de III of de IV in hunne plaats verkoren. *Anastas. in Vit. Pontif.*

PHILIPPUS, bisschop van Tarente, een begunstiger van den tegenpaus Leo, wierdt om die reden veroordeelt in het Concilie van Lateraan van den jare 1139. Hy begaf zich vervolgens in het klooster van Clairvaux, daar hy het geestelyk gewaadt ontfing uit handen van S. Bernardus. Hy wierdt prioor van dit klooster gemaakt in den jare 1150, en zes jaren daar na abt van het klooster van de aalmoesse van de Cistercienzer-orde in 't bisdom van Chartres. Hy keerde op het laatst van zyn leven weder naar Clairvaux, alwaar hy stierf. Charles de Visch heeft op het einde van zyn werk der schryvers van de Cistercienzer-orde XXV brieven, die hy voorgeeft van dezen Philippus te zyn. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XII siecle.*

PHILIPPUS, bisschop van Jeruzalem in het begin van de II eeuw. Hy volgde op Benjamin, en Seneca bekleedde na hem den stoel, gelyk in de Chronologische tafel der patriarchen van Jeruzalem is aangemerkt. *Euseb. in Chron. ann.* 114.

PHILIPPUS, bisschop van Gortin in Creta, leefde in de II eeuw, en schreef een werk tegen Marcion. Zyn naam wordt in de oude Martyrologen, en in die van Beda en Adon gevonden. *Euseb. Hist. l. IV. c.* 27. *Hieron. de script. Eccl.*

PHILIPPUS, een priester, een leerling van Hieronymus in de V eeuw, schreef aantekeningen over het boek van Job. Gennadius zegt, dat hy fraaie brieven van hem gelezen hadde. Hy tekent zyn doodt aan onder het keizerryk van Marcianus en van Avitus, dat is te zeggen omtrent den jare 455, of 456. *Gennad. de script. Eccl. c.* 62. *Honoré d'Autun. &c.*

PHILIPPUS, geneesmeester van Alexander den Groten, was van Akarnanië, eene provincie van Griekenland. Quintus Curtius zegt, dat Alexander in eene gevaarlyke krankheit gevallen zynde, waar in hy van alle de geneesmeesters verlaten was, behalven van Philippus, welke zeide hem te zullen genezen, brieven ontfing, waar in hem gemeld wierdt, dat deze geneesmeester voornemens was hem te vergiftigen door eenen drank, dien hy hem wilde geven. Deze prins was zeer verlegen wat hy doen zoude in zulk eene moeielyke en twyfelachtige omstandigheit: nochtans vermoedende dat deze brieven door list van zyne vyanden geschreven konden zyn, en zich boven dien op de getrouwheit van Philippus verlatende, besloot hy hem deze brieven te lezen te geven, terwyl hy zich gelaten zoude den drank te gebruiken, om acht te geven of hy eenige verandering zoude bespeuren in het gelaat van dezen geneesmeester: maar de bestendigheit van geest, waar mede hy zag dat Philippus deze brieven las, overreedde hem van de onschuldt van zynen arts, en hy maakte gene zwarigheit dit geneesmiddel te gebruiken, waar door hy herstelt wierdt. *Quintus Curtius lib. III. Diodor. lib. XVII.*

PHILIPPUS, een Griekfsch historieschryver, geboortig van Amphipolis, heeft verscheide verhandelingen geschreven. Suidas maakt gewag van hem.

PHILIPPUS was een historieschryver, die de historie van Carië geschreven heeft, en die door Strabo en door Athenæus wordt bygebragt.

PHILIPPUS, van wien Diogenes Laërtius gewaagt in het leven van Stilpo, was geboortig van Megare. *Strabo l. XIV. Athenæus l. VI. Vossius l. III. de hist. Græc.*

PHILIPPUS, een bekeerde Jood, leefde in de XVII eeuw. Hy heeft in 't Latyn overgezet de dertien verschillende wyzen van uitlegging van de vyf boeken van Mozes, uitgegeven door R. Ismaël. Hy heeft ook in 't Latyn overgezet het boek *Firke Avoth.* Hy heeft een boek geschreven, vervattende vyftien twistpunten, getrokken uit de boeken der Joden om hunne leer te bestryden, te Parys gedrukt in den jare 1620; een Hebreeusch Woordenboek, te Parys gedrukt in den jare 1629; en eene vertaling van het boek genaamt: *Het onderzoek der wereldt. Bartholocci Biblioth. Rabbinica. Du Pin Histoire des Juifs depuis J. C. jusqu'a present*, of liever *Basnage*, die de waarachtige schryver is van deze Historie, welke Du Pin zich onrechtmaatiglyk heeft toegeëigent.

S. PHILIPPUS BENITI, of BENISI. Zie S. BENITI.

PHILIPPUS CALLIMACUS EXPERIENS. Zie CALLIMACHUS EXPERIENS.

PHILIPPUS GAUTIER *van Chastillon*, geboortig van Ryssel in Vlaanderen, was een Theologant en dichter omtrent den jare 1250. De Nederlandsche schryvers zeggen, dat hy bisschop was van Maguelone; maar de andere schryvers, die de naamlyst der prelaten van die kerke geschreven hebben, maken geen gewag van hem, uitgezondert Robert, die hem vermengt met Gautier, opvolger van Godefroi in den jare 1108. Wat 'er van zy, Gautier van Chastillon maakte een dichtstuk van het leven van Alexander den Groten in X boeken, genoemt *Alexandreida*, en andere verhandelingen; als: *Flores super Psalterium. Morale Dogma Philosophorum. De Mahumeto, &c.* Men gelooft dat hy te Châtillon stierf, waar van hy zynen naam ontleende, gelyk zyn grafschrift te kennen geeft, dat Henricus Gandavensis bybrengt met deze woorden:

Insula me genuit, rapuit Castellio nomen;
Perstrepuit modulis Gallia tota meis.

Henr. Gand. in Cat. Sixt. Sinens. in Bibl. S. Trithem. de Script. Eccl. Valer. Andr. Bibl. Belg. Barthius Advers. lib. XXII. c. 16. *&* XXX. 1. *Vossius de Hist. Poët. & Lat.*

PHILIPPUS NERI. Zie NERI.

PHILIPPUS SIDETES, alzo genoemt om dat hy van Sida eene stadt van Pamphylië was, leefde onder het keizerryk van Theodosius, en hadt veel deel in de vriendschap van S. Johannes Chrysostomus. Hy gaf een werk uit onder den naam van *Christelyke Historie*, in XXX boeken, en een wederlegging van de boeken van Julianus. Zyn styl is wydlopig, en overvloedig van uitwydingen. Men heeft dit werk niet meer, waar van Photius en Socrates gewag maken. *Socrates l. VII. Hist. c.* 17. *Nicephor. Callist. lib. XIV. c.* 29. *Photius Cod.* 35. *Andr. Scot. in Not. ad Phot. pag.* 22. *Voss. lib. 1. Hist. Pel. c.* 38. *& de Hist. Græc. l. II. c.* 20.

PHILIPPUS SOLITARIUS, een Griekfsch schryver, leefde omtrent den jare 1135. Hy schreef een werk, genoemt: *Dioptra, id est, Regula seu Amussis Rei Christianæ*, dat door zamenspraken in IV boeken verdeelt is, en dat hy opdroeg aan eenen monnik van zyne vrienden Callinicus genoemt. Michaël Psellus en Pialethus hebben ten verzoeke van Dionysius, metropolitaan van Mitylene, die dit werk zeer hoogachtte, verklaringen, by wyze van aantekeningen, daar over geschreven. Jacobus Pontanus heeft het zelve in 't Latyn overgezet. Men heeft het in de Bibliotheek der vaderen, met aantekeningen van P. Gretserus.

PHILIPPUS *van Alençon*, een kardinaal. Zie ALENCON.

PHILIPPUS *van Bergamo.* Zie FORESTA. (JACOBUS PHILIPPUS VAN)

PHILIPPUS *van Bornier* was geboren te Montpellier in Languedoc den 13 January des jaars 1634, en stierf aldaar den 22 July des jaars 1711, in den ouderdom van 78 jaren. Hy was particulier luitenant van het presidiaalschap van die stadt, en van een der oudste geslachten van den tabbaardt van die provincie, hebbende onder zyne voorouders presidenten en Raadsheren van 't oppergerechtshof gehad. Hy wierdt door den koning verkoren om van zynent wegen voor te zitten in de synodale vergaderingen, die in de provincie van Languedoc gehouden wierden, tot de herroeping van het edikt van Nantes, waar van hy commissaris executeur was. Hy kreeg in den jare 1676 last van den koning zich in het Vivarets te begeven, ter oorzaak van eenigen opstandt, welken de verscheidenheit van Godsdiensten aldaar verwekt hadde: hy was zo gelukkig in alle deze verscheide bedieningen, dat hy nooit de vertrouwlykheit van den

den koning, noch van het volk verloor, en indien de koning hem zyn genoegen daar over betuigde door milddadigheden, zyner grootheit waardig, het volk betoonde hem daar over zyne erkentenis door de bevelen des konings, die hy hen bekent maakte, met onderwerping te ontfangen. Hy wierdt ook gebruikt door de Bezons en d'Aguesseau in alle de gewigtigste zaken, die in Languedoc verhandelt wierden, terwyl zy daar van intendanten waren. Hy is de schryver van de *Conference des Nouvelles Ordonnances du Roi Louis XIV avec celles des Rois prédecesseurs de sa Majesté*. Dit werk is van 't gemeen zo wel ontfangen, dat 'er zes drukken van uitgegeven zyn gedurende het leven van den schryver, hoewel men het te Grenoble en te Lyon nagedrukt hadde. Hy maakte noch een ander werk, in den jare 1709 in fol. gedrukt te Geneve by Fabri en Barrillot. Het zelve is eene *uitlegging van de conclusiën van Ranchin*, waar in de voornaamste verschillen van rechten opgelost worden, zo door de Roomsche wetten als door de rechtsgeleerdheit der arresten van de Parlementen van Vrankryk. Dit boek is in 't Latyn. Philippus de Bornier, zyn oudste zoon, zich ten tyde van de herroeping van het edict van Nantes buiten het koninkryk bevindende, droeg dit werk, dat zyn vader hem tot zyne onderwyzinge gezonden hadde, op aan Frederik Wilhem koning van Pruissen. Deze schryver heeft noch een werk nagelaten over de voornaamste stoffen van het recht, dat in verhandelingen verdeelt is, en waar in de stoffen uitgeput zyn. Hy heeft ook in geschrift eene verhandeling nagelaten over de giften (*donatiën*) en een ander over de wettelyke erfgedeeltens (*legitimen*). Het is te wenschen dat deze ongedrukte werken aan 't gemeen mogen medegedeelt worden. *M. S.*

PHILIPPUS *van Comines*. Zie COMINES.

PHILIPPUS *van Dreux*, bisschop en graaf van Beauvais, pair van Vrankryk in de XII eeuw, was een zoon van Robert van Vrankryk, graaf van Dreux, en van Agnes van Baudemont, zyne derde gemalinne. Hy bevondt zich by de kroning van koning Philippus Augustus in den jare 1179, en deedt naderhandt een kruistocht naar het H. Landt, alwaar hy mede in 't beleg van Acre was in den jare 1192. Hy was oorlogziek, stondt den koning Philippus Augustus by in den oorlog tegen de Engelschen, en wierdt omtrent den jare 1197 gevangen door Marquardus, een Engelsch kapitein, wanneer hy een plaats wilde overrompelen. Richard koning van Engelandt hieldt hem gevangen tot in den jare 1202. Paus Innocentius de III schreef aan Richard ten voordeele van dezen prelaat, dien hy zynen zoon noemde. Maar deze koning hem hebbende doen weten by wat gelegenheit Philippus was gevangen geworden, zondt hem ook zynen wapenrok, gansch bebloed, en die den zelven aanboodt zeide tegen den paus: *Heilige vader, bekent doch of deze uwes zoons rok zy, of niet*. De paus antwoordde, dat het onthaal dat men aan dezen bisschop deedt rechtvaardig was, dewyl hy het krygsvolk Christi verlaten hadde, om dat der menschen te volgen. Philippus wierdt in den jare 1204 tot aardsbisschop van Rheims verkoren, maar zyne verkiezing wierdt niet goed gekeurt. Hy bevondt zich noch in den vermaarden slag van Bovines, daar hy den graaf van Salisbury met den slag van eene knods ter neder sloeg, en streedt ook tegen de Albigenzen in Languedoc. Men zegt dat hy edelmoedig en mild was. Hy stierf te Beauvais den 2 November des jaars 1217. *Du Chesne Hist. de Dreux. Loisel Hist. de Beauv. Sammarth. Gall. Christ. & Hist. Geneal. de la Maison de France*.

PHILIPPUS *van Eichstadt*, alzo genoemt, om dat hy bisschop was van die stadt, in Beyeren, leefde omtrent den jare 1322, en heeft zich zeer geacht gemaakt door zyne Godsdienstigheit en door zyne schriften. Hy was abt geweest van de Cisterciënzer orde, en paus Clemens de V vereerde hem met het prelaatschap van Eichstadt in den jare 1305. Hem worden eenige werken toegeschreven.

PHILIPPUS *van Greve*, professor en kancelier van de universiteit van Parys, bloeide omtrent den jare 1230. Hy heeft 330 sermoenen opgestelt over de Psalmen van David, die te Parys gedrukt zyn in den jare 1523, en te Bresse in den jare 1600. Zy zyn in hunnen tydt zeer geacht geweest, en de predikers bedienden zich gemeenlyk daar van: zo dat men zelfs een kort begrip daar van gemaakt hadde, dat in geschrift gevonden wordt in de bibliotheek van Colbert. Men vindt noch in de bibliotheken van Engelandt twee uitleggingen van dezen schryver, de eene over Job, en de andere over de Euangeliën. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIII siecle*.

PHILIPPUS *van Harveng*, abt van Bonne-Esperance van de Premonstratenzer orde in Henegouwen, bygenoemt *de Aalmoezenier*, ter oorzake van zyne milddadigheit omtrent de armen, heeft gebloeit omtrent den jare 1150, en is gestorven in den jare 1180. Hy heeft eene uitlegging geschreven over het Hogeliedt, en verscheide zedekundige verhandelingen, te Douay gedrukt in den jare 1621. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XII siecle*.

PHILIPPUS *van Leiden*. Zie LEIDEN.

PHILIPPUS *van Luxemburg*, kardinaal, was eerst bisschop van Atrecht, door den afstandt van zynen oom Philippus van Melun, naderhandt van Terouane, en eindelyk na de doodt van zynen vader, die weduwenaar zynde den kerkelyken staat omhelsde en bisschop was van Mans, volgde hy op hem in dat prelaatschap in den jare 1477. Hy hadt altoos veel deel in de staatszaken. Paus Alexander de VI maakte hem kardinaal in den jare 1498, en hy was legaat in Vrankryk onder zyn pausschap, en onder dat van Julius den II. De eerste gebruikte hem tot de echtscheiding van Lodewyk den XII, en van Johanna van Vrankryk. Eenigen tydt daar na deedt de begeerte tot de eenzaamheit hem zyn bisdom overgeven aan zynen neef François van Luxemburg: maar deze gestorven zynde, wierdt hy weder herstelt op den stoel van de zelve kerke. Deze kardinaal, die voor een der grootste prelaten van zynen tydt gehouden wierdt, stierf in den jare 1519, in den ouderdom van 74 jaren. Zyn ligchaam wierdt in zyne hoofdkerk begraven. *Nic. Vignier Hist. de Luxemb. Le Corvasier Hist. des Eveques du Mans. Frison Gall. Purp. Du Chesne & Aubery Hist. des Card. Sammarth. Gall. Christ.*

PHILIPPUS *van Maizieres*, ridder, geboren in den jare 1327 op het kasteel van Maizieres in het bisdom van Amiens, die eerst kancelier was van het koninkryk Cyprus, vervolgens secretaris van staat van paus Gregorius den XI, zich in den jare 1372 in dienst begaf van Karel den V koning van Vrankryk, en op het einde van zyn leven zich begaf by de Celestynen van Parys in den jare 1380. In den jare 1385 ging hy naar Avignon, om van paus Clemens den VII de bevestiging van het feest van *de aanbieding van de Maagdt* te verzoeken. Hy was eenigen tydt gouverneur van Karel den VI, en verkreeg van dien koning de vernietiging van het gebruik om de penitentie te weigeren aan de genen, die ter doodt veroordeelt zyn, door een edict van den 2 February des jaars 1396. Hy stierf eenigen tydt daar na in zyne afzondering by de Celestynen. Eenigen schryven hem toe de *Songe du Verger*, uitgegeven onder den naam van *Philotée Achillin*; en hy heeft geschreven de *Pelerinage du pauvre Pelerin*, en de *Songe du vieux Pelerin*, tot onderwyzing van Karel den VI, met het leven van S. Thomas, of Petrus Thomasius, aardsbisschop van Creta. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIV siecle*.

PHILIPPUS *van Marnix*, heer van St. Aldegonde. Zie MARNIX.

PHILIPPUS *van Montcallier*, in Piëmont, deedt zyne professie in het konvent der Minnebroeders van Toulouse, en was vervolgens lector in de Theologie te Padua. Hy schreef in den jare 1330 een Postil op alle de Euangeliën van het jaar, en sermoenen voor het gansche jaar. Het kort begrip van zyne sermoenen, opgestelt door Janselmus Canovensis, gardiaan van het konvent der Cordeliers van Cuma, is te Lyon gedrukt in de jaren 1510 en 1516. Deze schryver heeft geleeft tot omtrent den jare 1350. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIV siecle*.

PHILIPPUS *van Parys*, een oud Fransch dichter, leefde omtrent den jare 1260. Hy schreef verscheide stukken in vaarzen. *Fauchet*, en *La Croix du Maine* spreken van hem.

PHILIPPUS *van Vitri*, of *van Victrai*, een oud Fransch dichter, leefde in de XIV eeuw, en wierdt in den jare 1340 om zyne verdiensten tot het bisdom van Meaux verheven. Hy vertaalde de herschepping van Ovidius in Fransche vaarzen, om Johanna van Bourbon, gemalinne van koning Karel den V, te verplichten, die betuigt hadde begeerig te zyn naar dit werk, het welk men noch bewaart in de abdy van S. Victor-les-Paris. Deze prelaat stierf in den jare 1351. *La Croix du Maine Bibl. Franç. Sammarth. Gall. Christ.*

PHILIPSBURG, in 't Latyn *Philippoburgum*, eene kleine stadt in het stift Spiers, in de over-Rhynsche kreits, daar de rivier Saltza of Saltzbach in den Rhyn valt, twee mylen van Heidelberg en Manheim gelegen. Zy is met zeven bolwerken versterkt, en heeft vele buitenwerken; behalven dat ook de moerassige grondt veel tot hare versterking dient. Deze stadt was eertyds een vlek, *Udenheim* genoemt, en diende tot een verblyfplaats voor de bisschoppen van Spiers. Georgius, Paltsgraaf aan den Rhyn, en bisschop van Spiers, liet hier in den jare 1513 een slot bouwen, het welk Marquard van Haltstein, een van zyne opvolgers, verbeterde. Philippus Christophorus van Soteren, bisschop van Spiers en aardsbisschop van Trier, liet het in den jare 1615 versterken. De Paltsgraaf en keurvorst Frederik stelde zich wel tegen dit voornemen, maar na dat hy in Bohemen ongelukkig geweest was, bragt de bisschop dit werk ten einde, en noemde deze nieuwe vesting Philipsburg. In den jare 1633 geraakte deze plaats in handen der keizerschen. In January des volgenden jaars verjoegen de Zweden de zelve met geweldt van daar, en gaven de plaats over aan Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk. Doch de vestingwerken konden om de strengheit van den winter toen niet voltooit worden. Den 23 January des jaars 1635 namen de keizerschen deze plaats onverwacht by nacht in. Maar de hertog van Anguien, in den jare 1644 de Beyerschen by Fryburg geslagen hebbende, rukte Spiers en Philipsburg weder uit handen der keizerschen, waar op de koning van Vrankryk deze plaats naar de nieuwste wyze deedt versterken en tot eene gewigtige vesting maken, dewyl hem in de Munstersche vrede toegestaan was daar in bezetting te houden. Den 16 May des jaars 1676 belegerden de Duitschen met hunne bondgenoten de stadt, na dat zy die lang van te voren ingesloten hadden gehouden, waar op de zelve zich den 17 September by verdrag aan hen overgaf. In de Nimweegsche vrede wierdt aan den keizer toegestaan daar in bezetting te houden: doch in den jare 1688 wierdt zy door den Dauphin van Vrankryk weder ingenomen. In de Rykwyksche vrede van 't jaar 1697 moest Vrankryk Philipsburg weder aan het Ryk afstaan, waar op het zelve treflyk versterkt wierdt, en over den Rhyn aan den kant naar Landau eene sterke schans gelegt. *Theatr. Europ. Audiffret Geogr. T. II. p.* 408.

PHILIPSBURG is een graaflyk Hanausch jagt- en lustslot, met een bygelegen vlek, in de neder-Elzas, aan het Falkensteiner water, niet verre van de grenzen van het graafschap Bitsch gelegen.

PHILIPSEK, een schoon Hessisch slot in de Wetterau, eene halve myl van Butsbach, tusschen Friedberg en Giessen gelegen, is met graften en wallen wel voorzien, en door den land-

landgraaf Philippus in den jare 1626 gebouwt. *Winkelm. Heff. Befchr. p.* 191.

PHILIPSLANDT, voor dezen geheten PHILIPSKERK, en aldus genaamt naar den Apostel *Philippus*, een dorp in Zeelandt, digt by het landt van Ter Tholen. Het is voor dezen door de zee overstroomt geweest, maar naderhandt wederom bedykt. *Maximiliaan* van Burgundië, markgraaf van Ter Veer, enz. heeft het voorheen bezeten als een leen van Zeelandt. Naderhandt is het by koop gekomen aan het geslacht der edele *Huissen*; en eindelyk aan den heere *Mauregnault*, heere van Philipslandt, enz. Dit dorp heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Tholen en Bergen op Zoom.

PHILIPSTADT, in 't Latyn *Philippopolis*, eene nieuwe stadt in Zweden, in de West-Gothlandsche provincie Wermelandt, tusschen zeeboezems gelegen, boven Karelstadt. De inwoners zyn meest yzersmeden, en de andere geneeren zich met de visschery.

PHILIPSTOWNE, of KINGESTOWNE, in het Latyn *Regiopolis*, de hoofdstadt van het graafschap Kings, in de Ierlandsche provincie Leinster.

PHILIPSSTADT, eene stadt in Henegouwen. Zie PHILIPPEVILLE.

PHILISCUS, een Griekfch blyspeldichter, schryver van verscheide stukken, welke Suidas optelt. Hy is onderscheiden van een anderen PHILISCUS, *Agrius* bygenoemt, om dat hy eene verhandeling van de honigbyen geschreven hadde, en zich gemeenlyk in de wildernissen ophieldt. *Plinius l. XI. c.* 9.

PHILISTION, van Magnesië, een kluchtspeldichter, leefde te Rome kort na Horatius. Martialis spreekt van hem als van eenen belagchelyken, *l. II. Ep.* 41.

Minos ridiculi Philistionis.

Cassiodorus maakt hem uitvinder van de kluchtspelen; en Sidonius Apollinaris spreekt van hem aan zynen vriendt Domitius schryvende. Men zegt dat hy stierf door te veel te lagchen in het verbeelden van eenen poetzemaker op een toneel. *Euseb. in Chron.* onder het 3 jaar van de CXCVI Olympiade. *Epiphan. de Manich. Marcellin. in Chron. Sidonius Apollinaris lib. II. Ep.* 2.

PHILISTION, van Prusa, Sardes of Nicea, een Griekfch blyspeldichter, leefde ten tyde van Socrates, en is onderscheiden van een vermaard geneesmeester van dien naam van Locri, van wien Aulus Gellius gewaagt *l. XVII. c.* 11. *Suidas.*

PHILISTUS, een Griekfch historieschryver, geboortig van Syracuza, hadt veel deel in de vriendschap van den tyran Dionysius, en was hem zeer behulpzaam in het vaststellen van zyne heerschappy. Hy verkreeg van hem het gouvernement van het kasteel van Syracuza. Men gelooft zelfs dat hy met kennis van den dwingelandt deszelfs moeder genoot. Hy geraakte in ongunst na dat hy buiten weten van Dionysius met de dochter van deszelfs broeder Leptines getrouwt was; en gebannen zynde, koos hy de stadt Adria tot zyn verblyf. Hy wierdt door den jongen Dionysius na de doodt des dwingelands herroepen, door overreding van de genen, welke tegen Dion, den broeder van de twede gemalinne den ouden Dionysius, waren, dewyl zy vreesden dat Plato den geest des dwingelands mogte veranderen, en dat zy niemandt bekwamer oordeelden dan Philistus om zich tegen dezen philosooph aan te kanten. Zy bedrogen zich niet; want zo haast Philistus zich zelf herstelt zag, bevlytigde hy zich om Plato te dwarsbomen, en bewoog den tyran om Dion te verdryven. Deze vondt zich wel haast in staat om Dionysius te beoorlogen, en hy belegerde hem eindelyk in de sterkte van Syracuza, en sloeg de vloot, welke Philistus tot bystandt der belegerden gebragt hadde, in het eerste jaar van de CVII Olympiade. Zommige zeggen dat Philistus den zeeslag verloren hebbende, zich zelf doodde; anderen, dat hy in de macht der vyanden viel, die hem wredelyk ombragten. Hy was een man van verdienste, aangemerkt ten opzichte van zynen geest, van zyne pen, en zelfs van zyne kloekmoedigheit; maar zyne gemoedsgesteltenis was gene achting waardig, dewyl hy zyne talenten gebruikte om onder schoonschynende voorwendselen de onrechtvaardigheden der tiranny te verbergen. Men zoude eenige edelmoedigheit in zyn gedrag vinden, indien de eigenliefde daar niet onder vermengt was geweest. Want een historieschryver volgt byna altoos veel eer het tegenwoordig gevoelen van eenig ongelyk, dan de geheugenis van voorledene gunsten. Maar Philistus deedt gansch anders: hy schreef eene historie in zyne ballingschap, waar in hy niet liet blyken van genegenheit omtrent Dionysius verandert te zyn, dewyl hy hem spaarde, verschoonde, en zelfs prees. Men zoude het voor eene grootmoedigheit hebben mogen achten, dat Philistus met meer zorg de gedachtenis der genotene weldaden bewaarde, dan hy het gevoelen van het ongelyk deedt blyken: maar dewyl hy Dionysius vleide in hoop van herroepen te worden, zo bedurf dit persoonlyk belang, en dit mengsel van eigenliefde, zyne daadt. Men schryft hem verscheide boeken toe; als eene verhandeling van de kunst der redenaars; *Ægyptiaca*, in twaalf boeken; *Res Siculæ*, in elf boeken; eenige redevoeringen, en onder anderen eene wegens de stadt Naucratis; de historie van den dwingelandt Dionysius; drie boeken wegens de Theologie der Egyptenaren; eene verhandeling van Lybië, en van Syrië. Suidas, welke deze lyst geeft, merkt aan, dat Philistus van Naucratis was, of van Syracuza: dit zoude mogen doen vrezen dat hy twee schryvers tot eenen maakt. Daar zyn in deze lyst werken, die eerder aan eenen PHILISTUS van Naucratis, dan aan onzen historieschryver toegeëigent zouden mogen worden. Onder de werken van Philistus wierdt het meeste werk gemaakt van zyne historie van Sicilië. Dezelve was in twee delen verdeelt: het eerste vervatte in VII boeken het gene gebeurt was gedurende den tydt van meer dan 800 jaren, en eindigde met het innemen van Agrigente, dat is, met het 3 jaar van de XCIII Olympiade; want toen wierdt die stadt door de Carthaginenzen overmeestert. Het andere deel, in IV boeken, begon met de regering van den ouden Dionysius, daar het eerste eindigt. Dit zyn de XI boeken *Rerum Sicularum*, welke Suidas aan Philistus toeschryft; maar hy eigent hem boven dien eene byzondere historie van Dionysius toe in VI boeken; maar het is niet onwaarschynlyk dat dezelve niet anders is dan het twede deel van de gemelde algemene historie van Sicilië. Philistus volgde den kortbondigen styl van Thucydides, en vermydde bovenmatig de uitweidingen. De historieschryver Timeus heeft hem kwalyk gehandelt, en wordt daar over berispt door Plutarchus, die daar by Ephorus laakt over den lof, dien hy aan Philistus gegeven heeft. *Bayle Dict. Crit.*

PHILISTYNEN, volkeren, welke hunnen oorspronk hebben van de *Kasluhim*, *Genes. X*, 14, welker vader was Mitsraïm, een broeder van Canaan. Zy zyn voortgekomen uit Caphtor, welke landstreek aan de zeekant van Egypte omtrent Pelusium schynt gezocht te moeten worden. Mozes zegt, *Deut. II.* 23. dat de Caphtorim, die uit Caphtor uittogen, de Aviten, die in Hazerim tot aan Gaza toe woonden, verdelgt en aan hunne plaatse gewoont hebben. Het woordt *Pelistim*, waar voor wy zeggen *Philistynen*, schynt nergens van afgeleid te moeten worden, dan van *Pelusium*, of, zo men zulks liever wil, *Pelusium* van *Pelistim*. 't Is waar dat zommige oude schryvers den naam van *Pelusium* afleiden van πῆλος, *Pelus*, dat is *slyk* te zeggen, gelyk als onder anderen de grote landbeschryver Strabo. Maar het is ook waar, dat wederom anderen dien naam ontlenen van eenen *Peleus*. Hoewel men zoude kunnen toestaan, dat de naam *Pelusium* bekwamelyk van *Pelus* kan afgeleid worden, en dat zulks wel overeenkomt met den aardt van den grondt, op welken die stadt is gebouwt geweest, zo volgt daar uit echter niet, dat zulks de rechte oorspronk van dien naam is. Want schoon men niet loogchenen kan, dat de naam van Jeruzalem (*Hierosolyma*) bekwamelyk afgeleid wordt van ἱερὸς, *hieros*, *heilig*, en van Σόλυμα, *Solyma*, alzo 'er nooit *heiliger* stadt in de wereldt was; gelyk eenigen dien ook daar van afgeleid hebben; evenwel is het zeker, dat die naam een anderen oorspronk heeft, als op zyn plaats gezegt is. Van dezen naam nu hebben de Grieken en de Romeinen naderhandt Palestina gemaakt; welke naam haar niet onbekent was, en beter overeenkwam met andere woorden, die zy gebruikten. Jozephus zegt, *Oudh. I*, 7, dat de Grieken aldus noemen het gedeelte van het landt, het welk tusschen Gaza en Egypte is; hoewel hy zelf daar in dwaalt, dat hy 'er acht optelt, die uit Mitsraïm zouden gesproten zyn geweest; daar 'er in de H. Schrift maar van zeven gewaagt wordt. En men leest *Genes. X* van geen *Philistinus*, of van den Philistynen, die uit Mitsraïm zouden gesproten zyn; maar van den Casluhim. In de Griekfche overzettingen worden de Philistynen Ἀλλόφυλοι, *Allophyloi*, genoemt; als of men zeide, *vremdelingen*; en hun landt γῆ ἀλλοφύλων, *lande der vremdelingen*. Ja Hieronymus merkt aan over *Amos I*, dat overal, daar men in het O. T. leest ἀλλοφύλους, *vremdelingen*, men het zelve niet moet nemen voor een gemenen naam van vremde volkeren; maar dat men de Philistynen, die nu Palestynen genoemt worden, daar door verstaan moet. In het Woordenboek van Eusebius zet hy het zelve woordt ook over door *vyanden*. De *Plethi* en de *Crethi* waren mede Philistynen, en de zeventigen vertalen zomtyds *Cerethim* door Cretenzen. De Casluhims, voorvaders der Caphtorims, woonden oorspronkelyk in het Cyreneesche Pentapolis, of in het Pentaschemsche landschap van neder-Egypte, volgens den Chaldeeuwschen uitbreider. Men vindt in Marmaricum de stadt *Axilis*, of *Azylis*, en in het naburige Lybië van Egypte, *Sagilis* of *Sasylis*, volgens Ptolemeus. Deze namen hebben eene merkelyke overeenkomst met Casluhim. Deze landstreek is gelegen naby Egypte, daar alle de kinderen van Mitsraïm hunne woonplaats gehad hebben; het is tegen over het eilandt Crete. *Strabo l. XVII, p.* 837, stelt niet meer dan duizend stadiën tusschen de haven van Cyrene en die van Creta, *Criou Metopon*, of *'t Ramshoofdt* genoemt. De koophandel was eertyds groot tusschen het Cyreneesche en het eilandt van Crete, als uit Strabo en Plinius blykt. Men wil derhalven, dat het zeer waarschynlyk zoude zyn, dat de Casluhims uit Cyrene volkplantingen gezonden hebben in dit eilandt, welke van daar naar de kusten van Palestina zouden overgegaan zyn. Om dit gevoelen te versterken merkt men, behalven de overeenkomst tusschen de namen van Cerethim of Crethi en Cretenzen, ook aan de gelykheit van de zeden, wapenen, godheden en gewoonten der Philistynen en Cretenzen; gelyk men zien kan in de redevoering van den oorspronk en van de godheden der Philistynen, van Calmet, gedrukt aan 't hoofdt van 't eerste boek der Koningen.

Wat het landt der Philistynen belangt, zy schynen eerst langs de zeekust tusschen Egypte en het landt Kanaan gewoont te hebben. Want *Exod. XIII*, 17, 18 worden twee wegen, langs de welke men uit Egypte naar het landt Kanaan konde reizen, tegen malkander gestelt, namelyk *de weg van der Philistynen landt*, door den welken Godt zyn volk niet geleid heeft, schoon die *nader* was, op dat het niet door de wapenen en de krygstoerustingen der Philistynen verschrikt zynde, weder zoude keren naar Egypte; de andere de weg van de woestyne der Schelfzee. En om dat de Philistynen aan de zee woonden, wordt ook de zee zelf de Zee der Philistynen genoemt, *Exod. XXIII*, 31, en de Philistynen, *het overblyffel van de zeehaven*, *Ezech. XXV*, 16. In het landt Kanaan zelf hebben zy niet gewoont, als de Israëliten onder

onder Josua het zelve hebben ingenomen: want onder de volkeren, die verdreven zyn, of verdreven moesten worden, wordt nergens van de Philistynen gewaagt. Maar naderhandt hebben zy een gedeelte van het zelve bezeten, in het welke de vyf steden, Gaza, Gath, Askalon, Asdod, en Ekron, welke *de vyf heerlykheden*, of vorstendommen *der Philistynen* genoemt worden, gelegen waren. Zy waren in der daadt ook niet van den vervloekten stam van Kanaan. Josua liet echter niet na hun landt aan de Hebreeuwen te geven, met belofte dat zy verdreven zouden worden, om dat zy een landt bezaten, dat aan 't volk Gods beloost was: *Josua XIII.* 2. 3. *XV.* 45. 46. 47. Zy waren alreets machtig in Palestina ten tyde van Abraham, dewyl zy koningen hadden, en verscheide grote steden bezaten. Ja zy hebben de Israëliten onderdrukt gedurende de regering van de rechters, van den hogepriester Eli, van Samuel, en gedurende de regering van Saul. Het is waar, dat tusschen beide Samgar, Samson, Samuel en Saul hen het hoofdt boden, en hen sloegen; doch zy hebben zelfs onder de regering van Saul en David hunne grenzen verder uitgebreid, gelyk de H. Schrift zulks leert: en zommigen menen wel, dat ze ten eenigen tyde de gansche zeekust van Gaza af tot aan den berg Karmel toe bezeten hebben; (waarom ook dezelve, die by *Judith VI.* 1. Ἀλλόφυλοι, *Uitlanders*, volgens de aangemerkte Griekſche overzetting, genoemt worden, *Judith V*, 26. den naam hebben van, *die het landt aan de zee bewonen*,) en dat die Grieken, welke Jozephus *Oorl. II.* 25. zegt te Cesarea gewoont te hebben, van afkomst Philistynen geweest zyn. Gelyk ook by *Jesaias IX.* 11. in de overzetting der zeventigen de Philistynen *Grieken* genoemt worden. De naam van Grieken heeft zich zekerlyk zeer wyd uitgestrekt, en alle, die geen Joden waren, worden met dien naam genoemt, *Joh. XII.* 20. en op andere plaatsen. *Josua XIII.* 2. worden de Gesuriten by de Philistynen genoemt, die *I Sam. XXVII.* 8. by de Amalekiten gevoegt worden, en gezegt van ouds geweest te zyn de inwoners van dat landt, daar men gaat naar Sur, en tot aan Egyptenlandt, welke van David zyn uitgeroeit. Daar zyn noch andere Gesuriten, die by de Maächatiten gevoegt worden, te zoeken in het landt van den halven stamme van Manasse over de Jordaan, en van den zelven niet uitgedreven, *Deut. III.* 14. *Jos. XII.* 5. en *XIII.* 13. de welke nevens die van Gilead, Isbozeth, den zone van Saul, tot hunnen koning maakten, *II Sam. II.* 8. 9. Eindelyk is 'er noch een Gesur in Syrië, het welk van zyn eigen koning geregeert wierdt, werwaarts Absalon vluchtte, *II Sam. XIII.* 37. wiens moeder de dochter van den koning van Gesur geweest was, *II Sam. III.* 3. Doch dit schynt evenwel niet verre van de Gesuriten, over de Jordaan gelegen, gezocht te moeten worden, om dat men *I Chron. II.* 23. leest, dat Jaïr *Gesur en Aram met de vlekken Jaïrs heeft ingenomen.*

De Philistynen zyn onafhankelyk gebleven onder hunne eige vorsten tot de regeringe van David, die hen onderwierp aan zyn koninkryk, *II Sam. V.* 17. en *VIII.* 1. 2. Zy bleven onderworpen aan de koningen van Juda tot de regering van Joram, den zoon van Josaphat; dat is omtrent 246 jaren, *II Chron. XXI.* 16. want zy stonden op tegen den zelven. Onder de regering van Uzzia wierden zy ondergebragt, *II Chron. XXVI.* 6. 7. Gedurende de ongelukkige regering van Achaz vielen zy in Juda, en namen vele steden in, *II Chron. XXVIII.* 18. Maar Hizkia, de zoon en opvolger van Achaz, onderwierp hen op nieuws, *II Reg. XVIII.* 8. Eindelyk hebben zy zich in volkome vryheit gestelt onder de laatste koningen van Juda, en men ziet door de bedreigingen, welke de propheten hen doen, dat zy veel kwaads gedaan hadden aan de Israëliten, en van Godt daar over gestraft zouden worden. Thartan, of Thastan, veldoverste van Ezar-Haddon of Sargon, koning van Assyrië, en opvolger van Sanherib, belegerde Asdod, en nam het zelve in, *Jesaia XX.* 1. Psammetichus, koning van Egypte, nam dezelve stadt in na eene belegering van 29 jaren, volgens *Herodotus l. II. c.* 157. en dit was de langdurigste belegering van eene stadt, daar men van weet. Gedurende het beleg van Tyrus, dat dertien jaren duurde, gebruikte Nebukadnesar een gedeelte van zyn leger om de Ammoniten, de Moabiten, de Egyptenaars, en de andere volkeren, die naburen van de Joden waren, te onderwerpen, *Jozephus Oudh. X.* 11. Maar het is waarschynlyk, dat de Philistynen hem niet tegenstonden, en dat zy hem met de andere volkeren van Syrië, van Phenicië, en van Palestina onderworpen bleven. Zy vielen vervolgens onder de heerschappy der Persianen; naderhandt onder die van Alexander den Groten, die Gaza, de eenige stadt der Pheniciërs, die hem durfde tegenstaan, verwoestte. *Strabo l. XVI. Arrian. l. II. de expedit. Alexand.* Na de vervolging van Antiochus Epiphanes vermeesterden de Asmoneën allengs verscheide steden van der Philistynen landt, die zy aan hunne heerschappy onderwierpen. Tryphon, regent van het koninkryk van Syrië, gaf aan Simon den Asmoneër, den broeder van Jonathan, het gouvernement van de gansche kust aan de Middelandsche zee, van Tyrus af tot aan Egypte toe, *I Machab. XI.* 58. en alzo van het gansche landt der Philistynen. Zie, behalven de aangehaalde schryvers, *Reland in Palest.*

PHILLA, eene der doorluchtigste vrouwen van de oudheit, was eene dochter van Antipater, gouverneur van Macedonië gedurende het afzyn van Alexander. Zy hadt veel verstandt, en was zeer bekwaam tot verrichting van grote zaken. Zy schikte zo behendiglyk haar gedrag naar den verschillenden aardt van de genen, die zy tot hunnen plicht brengen of daar in houden moest, dat zy belette dat een leger vol van oproerige en onrustige geesten niet opstont: zy trouwde op hare kosten de arme dochters uit, en stelde zich met zo veel kracht tegen de onderdrukkers der onnoselheit, dat zy verscheide personen, die op het punt waren om van hunne lasteraars overweldigt te worden, buiten gevaar stelde. Hare bekwaamheit was gene vrucht of uitwerking van de ondervinding; want noch maar eene jonge dochter zynde, zag zy zich in zaken van het uiterste belang geraadpleegt door haren vader Antipater, eenen der verstandigste staatkundigen van dien tydt. Men zoude de omstandigheden der bekwaamheit van deze princesse weten, zo men alle de boeken van Diodorus van Sicilië hadde: maar men heeft die plaatsen van zyne historie verloren, waar in hy daar van spreekt. Philla trouwde in haar eerste huwelyk met Craterus, dien de Macedoniërs onder alle de krygshoofden van Alexander het meest beminden. Na de doodt van Craterus trouwde zy met Demetrius, en was de voornaamste der gemalinnen van haar tweden gemaal; maar zy hadt niet veel deel in zyne vriendschap: hy was een wellustig prins, die ter zelver tyds verscheide meestereſſen hadde, waar van eenige de openbare plaatsen doorlopen hadden. Hy hadde een tegenzin voor Philla, onder voorwendsel dat hy jonger was dan zy, en niettemin hy was verzot op de hoere Lamia, die in 't afgaan was. Zie LAMIA. Philla stierf op eene droevige wyze; want verstaan hebbende dat Demetrius zyne staten verloren hadde, hadt zy niet moeds genoeg om hem te zien als een rampzalig vluchteling, en eindigde haar leven door vergift, het noodlot van zulk eenen gemaal vervloekende, dat minder standvastig was geweest om hem te begunstigen dan om hem kwalyk te handelen. Zy hadt by hem eenen zoon, Antigonus genoemt, en de vermaarde Stratonice, die de gemalinne was van Seleucus, en welke Seleucus afstondt aan zynen zone Antiochus. *Diodorus Siculus l. XIX. c.* 59. *Plutarchus in Demetrio. Bayle Dict. Crit.*

PHILO, een vermaard bouwkunstenaar, leefde omtrent 300 jaren voor de geboorte van Christus. Hy arbeidde aan verscheide tempels, en aan het tuighuis van de haven van Pirea, terwyl Demetrius Phaleræus te Athene regeerde. Hy maakte eene uitvoerige beschryving van alle deze werken, en hadde ook een aanzienelyken rang onder de Griekſche schryvers, die van de kunsten geschreven hadden; doch zyne schriften zyn verloren. Eenigen geven voor, dat het dezelfde Philo is, die van Byzance was, en die eene verhandeling geschreven heeft van de werktuigen van oorlog, welke men in den jare 1687 te Parys gedrukt heeft naar een handschrift uit de koninklyke bibliotheek. *Vitruvius l. III & VII. Felibien vie des Architectes.*

PHILO *de Oude.* Hieronymus en eenige ouden hebben aan eenen Philo het boek der Wysheit toegeschreven; eenigen hebben gemeent, dat het Philo van Alexandrië was, dien zy in 't oog hadden; maar die kan de schryver van dat boek niet zyn, en het is deze laatste niet, waar van zy hebben willen spreken, maar van eenen Philo, die ouder was, waar van Jozephus gewag maakt. Hy hadt eene historie der Joden geschreven, die door Clemens Alexandrinus en door Eusebius wordt bygebragt. *Clem. Alexandr. l. I. Strom. Euseb. l. IX. Præp. Evangel. Hieron. Pref. sur le livre de la Sagesse. Du Pin Dissert. prelim. sur la Bible.*

PHILO, een vermaard letterkunstenaar in de I en II eeuw, *Byblius* of *Byblienſis* toegenoemt, om dat hy van Byblos was, heeft geleeft na de regering van Nero, dewyl hy 78 jaren oud was in het 171 jaar van Christus, 100 jaren na de doodt van Nero. Hy heeft, naar het verhaal van Suidas, geschreven XII boeken, περὶ κτήσεως καὶ ἐκλογῆς Βιβλίων, en XXX boeken περὶ πόλεων, *de claris viris*, en eene verhandeling van het keizerryk van Adrianus, onder 't welke hy geleeft heeft. Hy heeft de Pheniciaansche historie van *Sanchoniaton* overgezet. Anderen geloven of dat Philo deze historie verdichtte, of dat *Porphyrius* dezelve aan Philo heeft toegeschreven, hoewel de vertaling zo wel als het oorspronkelyke verdicht was. Zie *H. Dodwel* in zyne Engelsche redevoering van *Sanchoniaton. Du Pin Dissert. prelim. sur la Bible.*

PHILO, geboortig van Athene, was een beroemd Platonisch philosooph, en een leerling van Clitomachus. Gedurende den Mithridatischen oorlog begaf hy zich naar Rome, daar hy de philosophie leeraarde, en zelfs Cicero daar in onderwees, welke zyne vriendschap zeer hoog schatte. *Schrevel. Præfat. in Opera Cicer.*

PHILO, *Carpathius*, of liever *Carpasius* bygenoemt, leefde in de IV eeuw. Zyne werken zyn vol van zedekundige gedachten, en van gedurige zinspelingen op de historien van den Bybel. Hy is ryk in zyne zedekundige gedachten, welsprekende, en wydlopig van styl. Hy was een Platonist, en heeft den styl van dezen philosooph zo wel nagevolgt, dat hy door zommigen *Plato de Jood* genoemt wordt. Dat door Moreri gezegt wordt, dat S. Epiphanius Philo ordende tot bisschop van Carpathie, of liever Carpathe, een eilandt op de kust van Asië, naby dat van Crete, steunt alleen op het getuigenisse van den schryver van het leven van S. Epiphanius, dat vol van verdichtsels is. Boven dien zegt deze schryver niet dat Philo geordent was tot bisschop van Carpathe, dat niet onderhorig was aan S. Epiphanius; maar van Carpasia, eene stadt van 't eilandt Cyprus, daar men niet vindt dat een bisschop geweest is. De uitlegging over 't Hoogliedt, welke den naam van Philo draagt, en door Stephanus Salutatus in 't Latyn is overgezet, is van de uitvinding van eenigen nieuwen Griek, en vervat verscheide zaken, die woordt voor woordt in de uitlegging van Gregorius den Groten gevonden worden. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. IV. siecle.*

PHILO *van Alexandrië*, gemeenlyk *Philo de Jood* genoemt, leefde in de I eeuw. Hy was van het hogepriesterlyk geslachte, en broeder van Alexander, die Alabarchus of hoofdt was van de synagoge te Alexandrië. Hy was geboren onder het keizerryk van Tiberius, en bloeide voornamelyk onder dat van Caligula. Hy was zo beroemd door zyne welsprekendheit, en de kennisse, die

hy zich verkregen hadde in de leerstukken van Plato, dat men gemenelyk te Alexandrië van hem zeide: *Of Philo volgt Plato, of Plato volgt Philo*; en de geleerden noemden hem *den Joodschen Plato*, of een *tweden Plato*. Hy was het hoofdt van het gezantschap, dat de Joden van Alexandrië, omtrent den jare 40, tegen de Grieken van die stadt zonden aan den keizer Cajus Caligula, om hun burgerrecht in Alexandrië te verdedigen. Zy wachtten te Rome tot dat de keizer wedergekeert was uit de Gaulen, en gaven by zyne wederkomst hun vertoogschrift aan hem over, by welke gelegenheit zy met meer tekenen van vriendschap ontfangen wierden dan zy verwacht hadden. Eenigen tydt daar na gaf hy hen gehoor naby Rome, in de lusthuizen, welke den naam van Mecenas en van Lamia droegen. De keizer verweet hen, dat zy de eenige volkeren der wereldt waren, die hem niet voor Godt wilden erkennen, en sprak schrikkelyke Godslasteringen. Hy zeide tegen hen dat zy in der daadt offerhanden voor zyne gezondheit geoffert hadden, maar dat zy ook hunne offerhanden gedaan hadden aan anderen. Vervolgens een ernstiger toon aannemende, vroeg hy hen waarom zy geen verkensvleesch aten; en eindelyk waar op hun burgerrecht gegrond was. Hy herhaalde deze vragen verscheide maal, zonder het geduldt te hebben van op te houden, of de antwoorden der Joden te horen. Hy zondt hen weg, zonder eenige uitspraak ter zake te doen; hy zeide alleenlyk: *Deze menschen schynen zo kwaadaardig niet te wezen als zy wel ongelukkig en zinneloos zyn van my niet voor Godt te erkennen.* Philo heeft zelf een verhaal van dit gezantschap geschreven, onder den tytel van *Redevoering tegen Flaccus*. Men zegt dat Philo voor de twede reis naar Rome ging onder de regering van Claudius, en dat hy aldaar kennis maakte met Petrus, en verscheide onderhandelingen met hem hadde, doch dit stuk is zeer onzeker. Photius zegt zelfs, dat hy het Christendom omhelsde, en dat hy het naderhandt door misnoegen verliet: maar men vindt die omstandigheit by geen der ouden. Men is ook onkundig van den tydt van zyne doodt. Philo hadt een groot getal van werken geschreven, waar van Hieronymus de tytels optelt. Een gedeelte daar van is ons noch overig gebleven, en men heeft daar van verscheide drukken: de laatste is de Wittenbergsche, dien men naar den Parysschen van den jare 1640, van de vertaling van Sigismundus Gelenius, en van eenige anderen, heeft uitgegeven. Deze druk is in drie delen onderscheiden, het I vervat zyne *Cosmopoëtica*, of van de schepping der wereldt; het II zyne *Historica*, de gewyde historie rakende; en het III zyne *Juridica, seu Legalia*, de wet betreffende. Het is niet waar dat Hieronymus en eenige anderen aan dezen Philo het boek der Wysheit hebben toegeschreven, als in 't voorgaande artykel is aangemerkt. *Josephus Oudh. XVIII.* 10. *Philo legat. ad Caium. Clem. Alexandr. l. I. Strom. Euseb. l. II. Hist. c.* 18. *l. VII. Prep. Evang. & in Chron. a. C.* 34. 37. 39. *Hieron. in Catal. Prol. in Marc. & alibi. Photius cod.* 103. 104. 105. *Epiphan. Augustin. Orosius. Rufin. Isidor. Dam. Theodoret. Suidas. Nicephor. Trithem. Sixt. Senens. Baron. Bellarmin. Possevin. Serrarius. Petav. Du Pin Prelim. sur la Bible.*

PHILO *van Heraclea* hadt een boek *de Mirabilibus* geschreven. Een andere PHILO, van Metapontus, was een dichter, die door Stephanus Byzantinus bygebragt wordt. Een PHILO van Thebe wordt door Plutarchus bygebragt in 't leven van Alexander. Vitruvius brengt het getuigenis van een anderen Philo by in de voorreden van zyn VII boek. Daar is ook een PHILO, een philosooph, geweest, die eene kerkelyke historie geschreven heeft, behalven noch andere, die dezen naam gevoert hebben. *Leo Allatius in Diatribe de Philonibus. Vossius de Hist. Grac. l. II. III & IV. Fabritii Bibl. Graca l. IV. c.* 4.

PHILOCHORUS, een Atheniënzer, een dichter en historieschryver, hadt XVII boeken van de historie van Athene geschreven, tot op de regering van Antiochus, Theorus bygenoemt, en verscheide andere werken. Antigonus koning van Macedonië deedt hem sterven, hem verdenkende van verstandhouding met den koning Ptolomeus. *Suidas. Scholia in Aristophan.*

PHILOCLES, een Grieksch blyspeldichter, een zoon van de zuster van Æschilus, was in grote achting ten tyde van Euripides. Hy dichtte verscheide fabelen, die door de oude schryvers bygebragt worden. Hy liet twee zonen na, Morsimus en Philippus, welke mede dichters waren. *Suidas in Philoc.*

PHILOCLES is de naam geweest van twee treurspeldichters, waar van de een een achter-kleinzoon was van den blyspeldichter, en de andere leefde ten tyde van den eersten. Zie den uitlegger van Aristophanes over de wolken.

PHILOCTETES, een zoon van Pean, was de getrouwe medgezel van Hercules, die hem stervende verplichtte onder eede te beloven nooit aan iemandt zyne begraafplaats te zullen ontdekken, en die hem beschonk met zyne wapenen, die in het bloedt van Hydra gedompelt waren. Wanneer de Grieken naderhandt Troje wilden belegeren, verstonden zy van 't orakel, dat men die stadt niet veroveren zoude zonder deze dodelyke pylen. Hier op onderzochten zy waar het graf van Hercules was, en Philoctetes, om, zo hy dacht, de meineedigheit te ontgaan, wees het hen aan door het stampen met zynen voet op het zelve. Maar tot straffe van den geschonden eedt ontfing hy eene wonde aan den voet, dewyl eene van de gemelde pylen daar op viel; doch die wonde wierdt door Machaon genezen. *Ovid. Metam. Virgil. Æneid. Natalis Comes.* enz.

PHILODEMUS *van Gadaris*, eene stadt van Palestina, was een dichter, en een Epicurisch philosooph ten tyde van Cicero, die gewag van hem maakt in zyne redevoering tegen Piso. Asconius Pedianus spreekt mede van hem. Men twyfelt of hy is dezelve, van wien Horatius gewag maakt *l. I. sat.* 2. *Strabo l. XVI. Girald. de Poët. Gassend. in vita Epic. l. II. c.* 6.

S. PHILOGONUS, bisschop van Antiochië, ging van de rechtbank over tot den kerkelyken staat, en volgde in het gemelde bisdom op Vitalis, omtrent den jare 318. Chrysostomus heeft zynen lof beschreven. Hy verkreeg den tytel van belyder in de vervolging van Licinius. De secte der Arianen gedurende zyn bisschoplyke regering hebbende zien te voorschyn komen, hadt hy het genoegen den loop daar van ten dele te stuiten, en de lasteringen van Arius op zich te halen, die hem voor een onwetenden en een ketter uitkreet, om de standvastigheit, met welke hy zich tegen zyne dwalingen aankantte. Hy bekleedde waarschynlyk de bisschoplyke waardigheit den tydt van 6 jaren, en hadde, in den jare 324 gestorven zynde, S. Eustathius tot zynen opvolger. *Theodoret. l. I. c.* 2. *&* 6. *Baron. in Annal. Hermant vie de S. Athan.*

PHILOLAUS *van Crotona*, eene Pythagorisch philosooph, leefde in het 360 jaar van Rome. Hy geloofde dat alle dingen door overeenstemming en uit noodzaaklykheit geschiedden, en dat de aarde eene omlopende beweging hadde. Demetrius van Magnesië zeide dat hy de eerste Pythagorist was, die van de natuurkunde geschreven hadde. Men verzekert dat Philolaus eenen van zyne leerlingen uit de gevangenis willende verlossen, een van zyne boeken schonk aan Dionysius, den Tyran van Syracusa, die het aan Plato gaf; deze gebruikte het tot zynen Timeus. Anderen voegen daar by, dat Plato het kocht van de bloedverwanten van Philolaus, die van verdriet stierf, om dat men hem beschuldigde zich tyran van zyn vaderlandt te willen maken. Men moet hem niet vermengen met PHILOLAUS, den wetgever der Thebanen. *Aristot. l. II. Polit. c. ult. Diog. Laërt. l. VIII. vit. Philos.*

PHILOLOGI worden eigentlyk die genen genoemt, welke zich in hunne schriften van een sierlyken en welluidenden styl bedienen, en benevens de kennisse der hoofdtalen de historiën weten. Doch onder de historiën wordt verstaan de wetenschap van de oude fabelen, van allerhande gebruiken, oude wetten, ordens en gewoontens, van de geographie, genealogie, chronographie, van de waarachtige kerkelyke en staatkundige historien, als mede wat omtrent de geleerden overal is voorgevallen, hoe de zelve toegenomen, en waar door zy weder afgenomen zyn. Anders wordt eenen *Philologus* ook de naam van *Grammaticus* of *Letterkundige* gegeven; doch alzo diergelyke lieden zich dikwils vervoeren lieten enkel op de bewoordingen acht te geven, en zich daar omtrent op te houden, zo wil men tusschen de *Grammatici* en *Philologi* een onderscheidt gemaakt hebben. *Vossius tract. de Philologia.*

PHILOLOGUS, een leerling van Paulus, dien hy groet in zynen brief aan de Romeinen XVI. 15. Men weet van dezen Philologus gene byzonderheden. De Grieken maken hem bisschop van Synopis in Pontus, en stellen zyn feest op den 4 November. Origenes gelooft dat Philologus wel de man konde zyn van *Julias*, die op de zelve plaats genoemt wordt: maar anderen twyffelen of Julias niet eerder de naam van eenen man is dan van eene vrouwe.

PHILOMEDES, of PHILOMELUS, een volder, en naderhandt een blyspeldichter. Aristophanes bespot hem dikwils, en Athenæus maakt op verscheide plaatsen gewag van hem.

PHILOMELA was eene dochter van Pandion, koning van Athene. Tereus, koning van Thracië, die met hare zuster Progne getrouwt was, schondt haar, sneedt haar vervolgens de tong af, en zette haar in eene gevangenisse. Maar Philomela verwittigde hier van hare zuster, die haar verloste gedurende het feest van Bacchus, en zy wierdt daar op in eene nachtegaal verandert. *Ovid. l. VI. Metam.*

PHILOMELUS, veldheer der Phoceërs, vondt geen beter middel in het begin van den zogenaamden heiligen oorlog, om de vyanden van zyn vaderlandt, de Thebanen, tegen te staan, dan zich meester te maken van den tempel van Delphos. Hy deedt eene reize naar Lacedemonië, om zyn voornemen bekent te maken aan den koning Archidamus, die hem antwoordde dat hy hem niet opentlyk konde bystaan in dien toeleg, maar dat hy hem heimelyk geldt en soldaten zoude verschaffen. Met dezen bystandt vermeesterde Philomelus den tempel, en doodde de genen, die hem tegenstonden. Hy wierdt kort daar na aangetast door de Locrianen, en sloeg de zelve. Hy wierdt door deze overwinning zo opgeblazen, dat hy de wetten van de Amphictionen uit den tempel van Delphos wegnam. Hy dwong de priesteresse hem een orakel te verschaffen. Het antwoordt dat hy ontfing konde niet missen hem te behagen; want het zelve bragt mede dat alles, wat hem aangenaam zoude zyn hem geoorloofT was. Hy deedt zich eene akte geven van deze openbaring, en deedt de zelve opentlyk lezen, op dat men weten mogte dat hy voortaan in alles wat hy ook ondernemen mogtë onder het gezag en met de goddelyke goedkeuring zoude te werk gaan. Hy zondt afgezanten aan alle de volkeren van Griekenlandt. De Atheniënzen en de Lacedemoniënzen verbonden zich met hem; maar de Thebanen en eenige anderen verbonden zich tegen hem. Hier door ontstondt de heilige oorlog. Philomelus roerde de schatten van den tempel niet aan; hy vergenoegde zich met zware schattingen te leggen op de inwoners van Delphos, vet geworden van den buit van de godsdienstigheit der andere volkeren. Hy trok met een schoon leger te veldt, en sloeg de Locrianen. Indien deze overwinning aan de eene zyde diende om hem moedt te geven, en om de overwonnelingen den moedt te benemen, zy verwekte hem aan de andere zyde een groter getal van vyanden. Zich dan genoodzaakt ziende om meerder macht tegen hen te gebruiken, stapte hy af van de wederhouding, die hy gehad hadde om,

om den tempel te ſparen; hy nam verſcheide ſchatten daar uit weg. Eene grote ſoldy belooft hebbende aan de vremdelingen, die dienſt onder hem zouden komen nemen, zo ligtte hy gemakkelyk veel krygsvolk, ſchoon de genen, die gemoedelyk waren, weigerden hem te dienen. Hy trok in het vyandelyke landt, en was gelukkig in de eerſte ontmoetingen; maar kort daar na was 'er eene gelegenheit, waar in hy ſlaande moeſt wyken door zulke nadelige wegen, dat hy, niet willende gevangen worden, en niet ziende zulks te kunnen ontgaan dan met zich te doden, zich van een rots ter neder ſtortte. Onomarchus, zyn broeder, was zyn opvolger. Phayllus, zyn andere broeder, volgde op Onomarchus. Deze volvoerden de wegneming van de ſchatten van den tempel. Men hieldt in 't eerſt eenige bepalingen; maar eindelyk plunderde men den zelven volkomelyk, zonder dat de Athenienzen of Lacedemonienzen zich affcheidden van het verbondt. Men zegt, dat het goudt en zilver, dat uit den tempel genomen, en tot geldt gemaakt was, tien duizend talenten, dat is omtrent twintig millioenen uitmaakte. Deze zaken gebeurden ten tyde van Philippus van Macedonië, de vader van Alexander den Groten. De hiſtorieſchryver, die de zelve verhaalt (Diodorus Siculus) vergeet het droevig einde niet van de genen, die deze heiligſchendingen pleegden. Hy heeft zelfs aangemerkt dat de Goddelyke rechtvaardigheit geſtrengelyk vervolgde de vrouwen, die zich dorſten optooien met de ſieraden, welke hare mannen genomen hadden uit den tempel van Delphos; maar hy heeft geen gewag gemaakt van eene danſſereſſe, aan welke een geſchenk van dien aardt zeer dodelyk was. Plutarchus verhaalt zulks. Philomelus gaf de goude kroon des Cnidiërs aan de danſſereſſe Pharſalia, die naderhandt uit Griekenlandt naar Italië ging: en op een tydt wanneer zy te Megapontus in den tempel van Apollo danſte, waren 'er jongelingen, die te gelyk op hare kroon aanvielen, en die zo vele pogingen deden om de een den anderen dien buit te ontzetten, dat zy het ligchaam van Pharſalia verſcheurden. Juſtinus merkt aan, dat hoe affchuwelyk de daadt der Phoceanen aan al de wereldt ook voorkwam, men echter minder verontwaardiging tegen hen opvatte, dan tegen de Thebanen, die hen tot deze noodzaaklykheit bragten. De afgunſt of haat van eene verfoeielyke daadt verdeelt zich gemeenlyk op die wyze, en deze verdeling is niet gantſch onrechtvaardig; want de genen, die iemandt noodzaken tot eene wanhopige daadt te beſluiten, gaan met meerder vryheit te werk dan hy. Pauſanias zegt dat Philomelus van Ledon was, eene ſtadt van Phocis, en dat de tempel geplundert wierdt in het 4 jaar van de CV Olympiade. *Bayle Dict. Crit. en de ſchryvers door hem bygebragt.*

PHILOMETOR, een bynaam van *Ptolomeus* den VI, koning van Egypten. Zie PTOLOMEUS.

PHILOMIDES, of PHILONIDES, een loper van Alexander den Groten, welke van Sicyon naar Elis liep in negen uren, hoewel deze ſteden twaalf hondert ſtadiën of hondert en vyftig Engelſche mylen van malkanderen gelegen waren. Maar in het wederkeren beſteedde hy vyftien uren tot dezen loop, hoewel de weg afdalende liep: om dat hy van Sicyon naar Elis lopende, den loop der zon volgde; maar wederkerende liep hy tegen den loop der zonne, die hy in 't aanzicht hadde. *Plinius l. II. c. 71.*

PHILONARDI, (ENNIUS) kardinaal, biſſchop van Alba, was van Bucca, eene ſtadt van Abruzzo in 't koninkryk van Napels. Hy hadt eenigen voortgang gemaakt in de rechten, en hieldt zich aan het hof van Rome, daar hy zich onder het pausſchap van Innocentius den VIII begon bekent te maken. Alexander de VI gaf hem het bisdom van Veruli. Julius de II zondt hem voor vicelegaat naar Bolonië, en gaf hem het gouvernement van Imola; en Leo de X zondt hem voor nuncius in Zwitſerlandt. Hy diende aldaar den H. ſtoel zo wel, dat men hem in die waardigheit liet onder de pausſchappen van Adrianus den VI, en van Clemens den VII. Paulus de III vergoldt zyne dienſten met den kardinaalshoedt, dien hy hem gaf in de maandt December des jaars 1536. Hy verkreeg vervolgens de bisdommen van Alba en van Sorrento; hy wierdt ook noch gebruikt in eenige legaatſchappen, en ſtierf te Rome den 19 November des jaars 1549, in den ouderdom van 83 jaren, gedurende het conclave dat gehouden wierdt om eenen opvolger te geven aan den laatſtgenoemden paus. Antoni Philonardi, biſſchop van Veruli, en Saturninus, neven van dezen kardinaal, deden zyn ligchaam naar Bucca brengen en aldaar begraven. *Guicciard. lib. XII. & XVII. Paul. Jov. in Pomp. Colon. Onuphrius. Ughel. Aubery. &c.*

PHILONIDES, een blyſpeldichter van Athene, waar van Suidas ſpreekt, en die door Pollux en Athenæus wordt bygebragt. *J. Meurſius Bibl. Attic.*

PHILONOMIA, eene dochter van Nyctinus en van Arcadia, Diana op de jagt volgende, wierdt ontmoet door Mars, van wien zy twee kinderen ontfing, welke zy in de rivier Erimanthus wierp; maar de goden lieten toe dat zy door de wateren geworpen wierden in de holte van eenen eikenboom, daar zy gevoed wierden door eene wolvin. De herder Telephus hen vervolgens gewaar geworden zynde, voedde hen op; de een wierdt Leucaſtes genoemt, en de ander Parrhaſius; zy waren beide koningen van Arcadië.

PHILONOMUS en CALLIAS, broeders te Catane wonende, zyn vermaard om hunne Godsdienſtigheit omtrent hunnen vader, dien zy op hunne ſchouders droegen, om hem te redden uit den brandt veroorzaakt door de overſtroming der vlammen van den berg Ethna. Men zegt dat het vuur hen ontzag, en dat zy zonder letſel daar door gingen. *Stob. ex Æl.*

PHILONONA, anders *Polybea*, twede gemalin van Cygnus, na de doodt van Proclea zyne eerſte vrouwe, verliefde op haren ſchoonzoon Tenus: en dewyl hy niet wilde toeſtemmen in hare drift, zo beſchuldigde zy hem by zynen vader op hare eere toegelegt te hebben. Deze al te ligtgelovige vader ſloot zynen zoon in eene houte kiſte, en wierp hem in de zee; maar Neptunus medelyden hebbende met het lot van dezen jongeling, deedt deze kiſt aan het eilandt van Leucophrys aandryven, daar Tenus wel ontfangen, en voor koning erkent wierdt. De naam van dit eilandt wierdt in dien van Tenedos verandert. *Scholiaſt. Homer. in Iliad. Meurſius in Notis ad Lycophron.*

PHILOPATOR was de bynaam, dien men gaf aan Ptolomeus den IV, koning van Egypte. Zie PTOLOMEUS.

PHILOPOEMENES *van Megalopolis*, pretor of rechter der Achajers, was te gelyk een dapper en geleerd man. Hy hadt de Philoſophen Ecdemus en Demophanes tot zyne leermeeſters. De eerſte proef van zyne dapperheit gaf hy toen zyn vaderlandt onverhoeds door Cleomenes koning van Sparta overvallen wierdt. Naderhandt volgde hy in den oorlog Antigonus, die de zyde der Achajers koos, en diende hem in de verovering van Sparta. Maar inzonderheit bleek zyne dapperheit, wanneer hy het bevel hadt over de krygsbenden, die naby Meſſene in Peloponneſus eenen veldſlag wonnen van de Etoliërs, bondgenoten der Romeinen, in het 546 jaar van Rome. In den jare 548 doodde hy in eenen veldſlag, naby de ſtadt Mantinea in Arcadië, Mechanidas, of Mechinidas, dwingelandt van Lacedemonië. Nabis, die op hem volgde, verſloeg Philopœmenes ter zee; maar deze wreekte zich daar over te landt. Want na dat hy hem in 't veldt geſlagen hadde, veroverde hy Sparte, deedt de muren ſlechten, ſchafte de wetten van Lycurgus af, en onderwierp de Lacedemonienzen aan de Achajers, in de CXLVIII Olympiade, het 556 jaar van Rome. Hier op begon Democrates, dwingelandt van Meſſene, eenen oorlog tegen die van Achaje, waar in Philopœmenes gevangen en gedood wierdt in het 70 jaar zyns ouderdoms. Zyn doodt wierdt hier na door Lycortas, pretor van Achaje, genoegzaam gewroken. *Plutarch. in ejus vita. Polyb. Livius. Pauſanias Achaic. &c.*

PHILOPONUS, (JOHANNES) een letterkunſtenaar van Alexandrië, van de ſecte der Tritheïten, bloeide in het einde van de VI eeuw der kerke, en in het begin van de VII. Want hy was het hooft der Tritheïten, onder het opperprieſterſchap van Johannes Scholaſticus, die patriarch van Conſtantinopel is geweeſt tot in den jare 578, dewyl in eene onderhandeling, gehouden onder dezen patriarch tuſſchen Conon en Eugenius, Tritheïten van de eene zyde, Paulus en Stephanus, Severianen van de andere zyde, de Severianen van de Tritheïten begeerden dat zy Philoponus in den ban zouden doen. Hy heeft geleeft tot in den jare 608, dewyl hy eene verhandeling maakte over de Hexameron, ten verzoeke van Sergius patriarch van Conſtantinopel, die eerſt in dat jaar op dien ſtoel verheven wierdt. Philoponus heeft verſcheide werken geſchreven; als eene verhandeling tegen de afgoden van den philoſooph Jamblichus; de uitlegging over de Hexameron of de ſchepping der wereldt, waar van hier even voor gemeld is, uitgegeven door Corderius, en gedrukt in den jare 1630 met eene andere verhandeling van den zelfden ſchryver over het Paſcha; eene verhandeling van de opſtanding, in welke hy de opſtanding der ligchamen verwierp; een geſchrift tegen het concilie van Chalcedonië; eene wederlegging van de redevoering van Johannes Scholaſticus, biſſchop van Conſtantinopel, over de Drieëenheit; eene verhandeling tegen het gevoelen van Proclus over de eeuwigheit der wereldt. Photius maakt gewag van deze verhandelingen *cod.* 43. 216. 240. Suidas ſchryft aan Philoponus nog eene verhandeling toe tegen Severus. Deze ſchryver, zegt Photius, was zo zuiver, aangenaam en welſprekend in zyn ſtyl, als hy godloos was in zyne lere, en krachteloos in zyne redeneringen. Leontius de monnik, Ephrem biſſchop van Theopholis, en Georgius Piſides hebben tegen hem geſchreven. *Photius cod.* 21. 42. 55. 57. 215. & 240. *Suidas in Lex. Nicephor. l. XVIII. c.* 47. & 48. *Baron. A. C.* 535. *n.* 75. & *ſeq. Godeau Hiſt. Eccl. Du Pin. Bibl. des Auteurs Eccl. VII & VIII ſiecles.*

PHILOSOPHIE, volgens zyne oorſpronkelyke betekeniſſe, is te zeggen *liefde tot wysheit.* Pythagoras heeft dezen naam gegeven aan het gene de ouden enkelyk *wysheit* noemden, en die, om eigentlyk te ſpreken, de godsdienſt of godgeleerdheit der geleerde en aanzienlyke lieden was, gelyk die der dichters de godsdienſt was van het volk. De gelegenheit, welke tot deze verandering van naam aanleiding heeft gegeven, was dat Pythagoras by den koning der Phliaſiërs zynde, deze prins hem vroeg wat zyne handtering was, waar op hy zediglyk antwoordde, dat hy gene hanteering hadde, en dat hy geen *Sophus*, dat is te zeggen, geen *wyze* was, maar een *Philoſophus*, dat is te zeggen een *minnaar van de wysheit.* Sedert wierden de genen, die men van te voren *wyzen* hadde genoemt, Philoſophen genoemt, en de leer, *Sophie* genoemt, verkreeg den naam van *Philoſophie.*

De Philoſophie kan in tweederlei ſlag verdeelt worden; of, om beter te zeggen, door dit woordt verſtaat men gemeenlyk twee verſchillende zaken. De eene is de *hebbelyke Philoſophie*, dat is te zeggen, eene hebbelykheit, die men verkregen heeft om van alle zaken te redeneren op klare en zekere gronden, en om zich te gedragen volgens de grondregelen van de ware reden. De andere is de *ſtellige Philoſophie*, die een ligchaam is van verſcheide wetenſchappen, waar van de kenniſſe de hebbelykheit te wege brengt, waar van zo even geſproken is.

Men verdeelt de Philoſophie noch in de *beſpiegelende*, en in de *oefenende.* De beſpiegelende is die, welke zich enkelyk bepaalt aan de kenniſſe van haar onderwerp; zodanig is de *natuurkunde* (phyſica),

(phyfica), die ons leert de natuurlyke ligchamen te kennen, maar die ons niet leert die te maken. De oefenende philofophie is die, waar van het einde is te leren op zulk of op zulk eene wyze te handelen. Zo is de zedekunde, die ons leven regelt, en die ons leert hoe ons in 't leven te gedragen, een oefenend deel van de philofophie. Maar zonder zich met deze te algemene verdeling op te houden, kan men de philofophie in zes delen onderfcheiden. I. De *Redenkunft* (Logica), die de kunft is, welke ons leert denken en redeneren. II. De *Overnatuurkunde* (Metaphyfica), dat de wetenfchap is, die van 't wezen in 't algemeen handelt, en van de eigenfchappen, die aan alle de wezens gemeen zyn. III. De *Geeftkunde* (Pneumatica of Pneumatologia), welke handelt van de natuur der geeften, zo verre die ons natuurlyker wyze bekent zyn. IV. De *Natuurkunde* (Phyfica), welke de wetenfchap is, die ons de natuurlyke ligchamen leert kennen. V. De *Wiskunde* (Mathematica), welke verfcheide delen heeft, die in 't algemeen de grootheit en hoeveelheit tot haar onderwerp hebben, dat is te zeggen, alles wat vermeerdert of vermindert kan worden. VI. En de *Zedekunde* (Philofophia Moraliis), die de regelen van het levensgedrag voorfchryft; en die men weder in drie deelen onderfcheidt. 1. De *kloofterlyke* (Monaftica), die het gedrag van den menfche bepaalt ftiptelyk in zich zelven aangemerkt zynde, en zonder eenige byzondere betrekking, en die hem zyne plichten leert in wat ftaat hy zich bevindt. 2. De *ftaatkundige* (Politica), die hem leert zich te gedragen in de hoedanigheit van overheit of van onderdaan. 3. De *huishoudende* (Oeconomica), die zyne plichten regelt als vader, of kindt, als meefter, of dienftbode, als man of vrouw.

Wat den oorfpronk der philofophie belangt, al de wereldt ftemt overeen dat zy van de Oofterfchen gekomen is. Maar de Oofterfchen zelfs komen niet overeen wegens de eerfte uitvinders van de Philofophie. De Egyptenaars beweerden dat de eerfte philofophen van hunne natie waren geweeft, en dat de philofophie in Chaldea gekomen was door middel van eene Egyptifche volkplanting, die zich daar hadde neêrgeflagen. Men gelooft nochtans, voor zo veel de fterrekunft in het byzonder betreft, welke een deel van de natuurkunde of van de wiskunde uitmaakt, dat de Chaldeeuwen de eerften waren, die de beweging der fterren waarnamen, en dat de wyzen van Chaldea de oudfte philofophen der wereldt waren, *antiquiffimum doctorum genus*, gelyk 'er Cicero van fpreekt.

Wat 'er van zy, deze Philofophie was zo wanfchikkelyk, dat zy naaulyks dien naam verdient. Men zoude de zelve met meer recht eene bygelovige Theologie mogen noemen; want in Egypte deedt men dezelve voor een gedeelte van Godsdienft doorgaan, en bezwachtelde de zelve met een eindeloos getal van verborgendheden om ze te meer geacht te maken; en onder de Chaldeeuwen liep zy niet anders uit dan op bygelovige waarnemingen, of op ftoffen, die eerder tot de Theologie dan tot de Philofophie behoren. Men fprak 'er niet dan van geeften, die van alderlei gebruik maakte, en aan welke men de oorzaak toefchreef van alles wat in de wereldt gebeurde. Men kan zien wat 'er Thomas Stanley, een geleerd Engelfchman, van zegt, in een boek, dat hy genoemt heeft *Hiftorie van de Philofophie*, &c, dat J. Le Clerc in 't Latyn vertaalt heeft, en met aantekeningen verrykt; en waar in hy in 't brede van de philofophie der Chaldeeuwen handelt.

De Grieken ontfingen van hen de eerfte fchets van de philofophie; maar zy gingen veel verder, dan de Chaldeeuwen en de Egyptenaars. Zy zyn 't, om eigentlyk te fpreken, die begonnen hebben met eenige netheit en met eenige order te redeneren, zo dat men hen de eerfte grondleggers der oude philofophie kan noemen. *Thales* en *Pythagoras* waren de eerften, die daar van opentlyk hun werk maakten. Men kan zien wat van deze twee philofophen op hunne artykels gezegt is.

Anaximander, een leerling van Thales, voegde nieuwe waarnemingen by die welke zyn meefter alreets gehadt hadde, en ftichtte de Iönifche fecte, die aldus genoemt wierdt om dat Thales en Anaximander, der zelver hoofden, van Milete, eene ftadt van Iönië, waren. Hy plaatfte in 't middelpunt van 't heelal de aarde, die hy geloofde van eene ronde gedaante te zyn. Men kan zeggen, dat hy de eerfte was, die een foort van een zamenftelfel van de wereldt ontwierp. Hy beweerde dat de zon zo groot was als de aarde, waar uit men befluiten kan, dat de waarnemingen van dezen philofooph op gene zekere gronden fteunden, dewyl men federt bevonden heeft dat de zelve een millioen maal groter was.

De voornaamfte voorftanders van de Iönifche fecte waren *Anaximenes*, *Anaxagoras*, en *Archelaus*. Zy hielden zich voornamelyk aan de kenniffe der natuurlyke zaken. Anaximenes leeraarde dat het hoofdbeginfel van alle dingen de lucht en het oneindige was. Hy zeide dat de fterren zich niet bewogen boven de aarde, maar rondom de aarde, waar uit blykt dat hy geen onderfcheiden denkbeeldt hadde van de verfchillende order en gefteltheit der fterren ten opzichte van de verfchillende deelen der aarde, volgens welke order of gefteltheit men zeggen kan dat de fterren zich bewegen boven en rondom de aarde. Anaxagoras ftelde voor het hoofdbeginfel van alle dingen de Stoffe en den Geeft (ὕλην καὶ νοῦν). Hy geloofde dat in het begin alles in verwarring was, en dat de Geeft deze Cahos van een gefcheiden hadde, en alle dingen in die fchone order geftelt, waar in wy die tegenwoordig zien. Hy gaf voor dat de elementen of hoofdftoffen van 't heelal niets anders waren dan de kleine delen van ieder geheel, dat de benen, by voorbeeldt, te zamengeftelt zyn van kleine beenties, dat de aarde te zamen geftelt is van kleine aardfche deelties, dat het vuur, het water, en alles, wat in de natuur is, gene andere hoofdbeginfelen heeft dan hunne kleine delen. Hy hieldt zichganfchelyk bezig met de befchouwing der fterren, en iemandt hem gevraagt hebbende, of hy zich niet liet gelegen zyn aan zyn vaderlandt, *voor my, ik zal my wel wachten*, antwoordde hy, met den vinger naar den hemel wyzende, *de zorge van myn vaderlandt te verwaarlozen*. Hy geloofde dat de maan bewoont was, en dat daar in gebergtens en vlaktens waren. Hy zeide dat de zon een heet yzer was, ganfch gloeiend, een weinig groter dan het Peloponnefus, dat een gedeelte is van Griekenlandt; en dat een komeet niet anders was dan eene verzameling van een zeer groot getal van kleine fterren, welke de ongelykheit van hare bewegingen dikwils op eenige plaats van den hemel malkanderen deedt ontmoeten, daar hare zamenvoeging haar zichtbaar maakte; en dat de komeet ophieldt te fchynen, wanneer ieder van deze kleine fterren voortgaande zich volgens hare byzondere bepaling te bewegen, zy zich alle van malkanderen fcheidden. Hoe fchrander deze uitlegging zy, men kan die overtuigende wederleggen. Archelaus zeide dat de hette en de koude de twee hoofdbeginfelen van de voortteling waren. Dat alle de dieren, zonder den menfche daar van uit te zonderen, uit het flyk voortgebragt waren. Hy geloofde dat de zon de grootfte was van alle de fterren. Deze Archelaus ging uit Iönië naar Athene, daar hy Socrates in de philofophie onderwees.

Pythagoras ftichtte de fecte, die men de Italiaanfche noemde, om dat hy zich ophieldt in dat gedeelte van Italië, dat het grote Griekenlandt genoemt wierdt, en dat tegenwoordig een gedeelte van het koninkryk Napels uitmaakt. Hy ontleende van de Egyptenaars eene verborge wyze van onderwyzing, waar van men het geheim niet wel weet; maar die men verwerpen moet daarom alleen dat zy duifter is. Hy bediende zich van de getallen als van zinnebeelden om zyne gevoelens te onderwyzen, en hy voerde dezelve zo verre in alles wat hy dacht en in alles wat hy zeide, dat hy tot eenen grondregel van zyne philofophie ftelde, dat de *eenheit* het hoofdbeginfel was van alles. Hy voegde by zyne getallen eene zekere harmonie of overeenftemming, door welke hy de volmaaktheit van ieder zaak uitdrukte. De deugdt, de ziel, de gezondheit, ja Godt zelf was, naar zyn gevoelen, niet anders dan eene overeenftemming of harmonie, en daar is niets bekender dan de harmonie, welke deze philofooph zich verbeeld hadde om de beweging der hemelfche bollen te fchikken. Cicero heeft 'er eene fchone befchryving van gedaan in een klein werk, dat genoemt is *de droom van Scipio*. Pythagoras beweerde, dat het vuur, het water, de aarde, en de lucht, door hunne verfcheide veranderingen de wereldt uitmaakten, die hy bezielt, verftandig en rond oordeelde. Hy verbeeldde zich, dat de zon, de maan, en de andere fterren godheden waren. Hy geloofde dat de Goddelyke voorzienigheit de menfchen regeerde; maar dat eene zekere noodfchikking (Εἱμαρμένη) ook de oorzaak was van de fchikking of gefteltheit van alle zaken der wereldt. Hy geloofde de ziel onfterffelyk te zyn, hoewel hy beweerde dat zy niet anders was dan een hete damp, die niet onzichtbaar was, dan als de lucht. Hy verbeeldde zich dat de lucht vervult was van zielen, aan welke hy de oorzaak van de dromen der menfchen en der beeften, en verfcheide andere gemene uitwerkingen toefchreef. In de onzekerheit, waar in Pythagoras was van het gene van de ziel wierdt, na dat zy van het ligchaam gefcheiden was, verbeeldde hy zich de zielverhuizing, dat is te zeggen, dat de ziel na de doodt van het eene ligchaam in het andere overgaat, en ingevolge van dit gevoelen verboodt hy de dieren te flachten, om die te eeten, of om die aan de goden te offeren. De zedekunde van Pythagoras heeft niets, dat vaftgeftelt is, zo weinig als die van Thales. Het zyn niet anders dan eenige regelen zonder gronden. Maar het gene verwonderlyk is in de wyze, op welke deze philofooph zyne regelen inboezemde, is, dat hy niets zeide, dat hy niet zelf nauwkeurig waarnam. Hy ftelde zyne meefte zedekundige regelen voor onder verborgene bewimpelingen. By voorbeeldt, om te kennen te geven, dat men de groten niet moet tergen, zeide hy: *Dat men het vuur niet met eenen degen moeft ontdekken. Gene zwaluw in zyn huis te ontfangen*, om te zeggen, dat men geen grootfpreker in zyn gezelfchap ontfangen moet, of een valfchen vriendt, die ons wel in het aangenaamfte faizoen bezoekt, maar die ons verlaat als de winter aankomt. *Niet op de korenmaat gezeten te zyn*, voor niet ledig of lui te wezen, of zo krachtig vaftgehecht aan het tegenwoordige, dat men ook geen acht hebbe omtrent het toekomende. *Het hert niet eeten*, voor niet vernuftig te zyn om zich zelf te pynigen. *Niet weder te keren wanneer men vertrokken is*, voor, niet meer om het leven te denken, wanneer men op het punt is van te fterven, noch de vermakelykheden van de aarde te bewenen, wanneer men verplicht is dezelve te verzaken. Men kan een groter getal van duiftere en raadfelachtige regelen van Pythagoras zien in Plutarchus, in Diogenes Laërtius, en in Porphyrius.

De Italifche fecte, waar van Pythagoras de oprechter was, bloeide by uitnemendheit, en maakte veel meer opgang dan die van Thales en van Anaximander. De beroemdfte leerlingen van Pythagoras waren *Ocellus* van Lucanië, *Archytas* van Tarente, *Philolaus* van Crotona, *Parmenides* en *Zeno*, beide van Elea, en *Meliffus* van Samos. Ocellus, Archytas, en Zeno arbeidden aan de redenkunft (*dialectica*), waar van Zeno de uitvinder was. Parmenides, Philolaus, en Meliffus hielden zich bezig met de natuurkunde, die zy tot grondregelen bragten, zonder verre van de denkbeelden van hunnen meefter af te wyken. Parmenides geloofde, dat de eerfte menfchen door de hette van de zon waren voortgebragt, en dat dit hemellicht koud en heet was, om dat hy zich verbeeldde, dat de hette en de koude de hoofdbeginfelen

waren van alle dingen. Hy zeide ook dat de reden de regel moet wezen van ons oordeel, en niet de zinnen, op welke geen oordeel zeker gegrond kan zyn. Meliſſus geloofde dat de wereldt oneindig was, onbeweeglyk, onveranderlyk, en volkomen vol: dat 'er gene beweging is, maar dat 'er die alleen ſchynt te zyn. Hy zeide dat men niets bepalen moeſt wegens de goden, om dat men gene zekere kenniſſe van hunne natuur heeft. Philolaus geloofde, dat alles gebeurde door eene zekere harmonie of overeenſtemming, en door eene onvermydelyke noodzaaklykheit. Hy was de eerſte, die leeraarde dat de aarde zich om haar aspunt beweegde. Eenigen geloven dat *Nicetas* van Syracuza de uitvinder van dit gevoelen geweeſt is.

Men heeft dan gezien, dat Thales, Pythagoras en hunne navolgers voornamelyk toegelegt hebben om de dingen der natuur te kennen, en om de regelen van de redenkunde en van de meetkunde (*Geometria*) uit te vinden. *Socrates*, die hen volgde, beſteedde byna al zyne ſtudie en zynen arbeidt aan de zedekunde. Hy hadt Archelaus, een Pythagoriſch philoſooph, tot zynen leermeeſter, die veel achting voor hem kreeg. Hy was de eerſte, die de verwarde denkbeelden der genen, die voor hem geweeſt waren, in order en tot leerregelen begon te ſchikken, waarom Cicero hem *den vader van de Philoſophie* genoemt heeft. Hy voegde by eene grote gemaklykheit van geeſt, en by eene ongemene gelukkige natuur, alle bedenkelyke doordringendheit en oordeel. Hy hadde eene verwonderlyke wyze om in zyne gevoelens te onderwyzen, en om die van anderen te wederleggen. Eerſt ſtelde hy zyne gevoelens voor als twyfelingen, en by wyze van onderhoudt; hy helderde die op, den ſtaat van het verſchil wel voorſtellende, zich zelf alle mogelyke tegenwerpingen makende, en zyne gedachten door zulke gemeenzame gelykeniſſen uitdrukkende, dat hy, om zo te ſpreken, de waarheit taſtelyk maakte. Hy gaf zich zelf de zwier niet van die meeſters, die met gezag ſpreken, en willen dat men hen op hun woordt gelove; maar hy bevlytigde zich eeniglyk om de waarheit te vinden, en onderwees de anderen op gene andere wyze, dan met zich te gelaten als of hy het zich zelven deedt, zo dat hy aan zyne toehoorders het vermaak liet van zich zelf te overreden, zonder dat hy zich zelf geliet bedacht te zyn om hen van zyne gevoelens te overtuigen. Wanneer hy iemandt wilde wederleggen, bekende hy hem eerſt, dat hy de zaak in verſchil niet wel verſtondt, en hy badt hem om hem die te willen doen verſtaan. Door dit middel drong hy zich in zynen geeſt, en verbande de verbittering van de redenſtrydt, die oorzaak is dat ieder enkelyk bedacht is om met hardnekkigheit zyn gevoelen ſtaande te houden, zonder de redenen, die men hem tegenwerpt, te onderzoeken. Het gevoelen van zynen tegenſtrever dan aldus verſtaan hebbende, badt hy hem zich op de klaarſte wyze, die hem mogelyk was, uit te drukken, zeggende dat hy zo levendig van geeſt niet was, om te begrypen het gene anderen gemakkelyk verſtaan zouden, zonder eene uitvoerige uitlegging. Hy nam hier door de dubbelzinnigheit der uitdrukkingen weg, waar door byna alle de verſchillen ontſtaan, en waar op de philoſophen ten tyde van Socrates afgerecht waren, die op deze bedriegelyke wyze van alles redeneerden zonder iets te weten. Vervolgens toonde hy dan de kwade gevolgenaan, die uit dat gevoelen geboren moeſten worden, en bragt zynen tegenſtrever voet voor voet van de eene ongerymtheit tot de andere, tot dat hy zelf zyne dwaling ontdekte. Dat was de ganſche redenkunde (*Logica*) van Socrates, en men kan zeggen, dat zy in der daadt veel bekwamer is om te leren redeneren, en den geeſt te verlichten dan alle de waarnemingen van de gewone Logica. Byna in alle verſchillen vergenoegde Socrates zich de gevoelens van anderen te wederleggen, zonder eenig gevoelen vaſt te ſtellen. Nooit heeft eenig philoſooph meer achterhoudendheit gehadt om te oordelen dan hy. Hy zeide gemeenlyk, dat hy maar eene zaak wiſt, dat is dat hy niets wiſt. Aldus eenen tegenzin hebbende in de natuurkunde, door de onzekerheit, die hy zag in alle de redeneringen der philoſophen over dat gedeelte van de philoſophie, en boven dien overtuigt van de weinige nuttigheit, die ſpruiten kan uit alle de ontdekkingen, welke men in de beſpiegelende wetenſchappen doen kan, zo hieldt hy zich bezig met aan de menſchen de wetenſchap te onderwyzen van wel te leven, welke in der daadt de eenige is, aan welke zy zich met zorg moeten overgeven, indien zy maar de minſte kenniſſe van hunne waarachtige belangen hebben. Socrates is de eerſte, die de zedekunde met eenige order verhandelt, en de waarachtige gronden daar van gekent heeft. Hy erkende dat de menſch niet volkomen gelukkig konde zyn in dit leven, terwyl het ligchaam en de geeſt, welkers belangen zo zeer ſtryden, te zamen vereenigt zyn; en hy geloofde dat na de dood de menſchen geſtraft of beloont zullen worden naar dat zy wel of kwalyk geleeft zullen hebben. Na het vaſtſtellen van zulke ſchone gronden konde hy niet anders dan wel redeneren over de plichten, welke de menſchen betrachten moeten, en over de ondeugden waar voor zy zich te wachten hebben: hy ſprak ook niet anders dan van oprechtheit, beſcheidenheit, liefde tot rechtvaardigheit, matigheit, nedrigheit, en afzondering van de wereldt. Hy was boven dien zo krachtig overtuigt van de nuttigheit en van het belang van zyne regels, dat hy de eerſte was om dezelve in acht te nemen, onderwyzende zo veel door zyn voorbeeldt, als door zyne lere. Hy hadt eene vroomheit, die alle proeven konde doorſtaan, eene ſtandvaſtigheit van gemoedt, die hem zyne gevoelens en raadgevingen deedt ſtaande houden, wanneer hy die nuttig oordeelde te zyn voor het gemeen, hoe gevaarlyk het ook mogte zyn dezelve te beweren, en eene onzydigheit, die hem de geſchenken der grootſte vorſten deedt weigeren. Zyn leven was een voorbeeldt van ſpaarzaamheit, van gematigtheit, en van gedult. Eindelyk hy was niet van die vermomde deugdzamen, die de deugdt verzaken, wanneer dezelve niet met hunne belangen overeenkomt. Socrates was altoos zich zelf gelyk, en hy bewaarde het karakter van een deugdzaam man tot zyn doodt toe. Al de wereldt weet dat hy beſchuldigt wierdt van godloze gedachten omtrent de Godheit, om dat hy leeraarde dat 'er eigentlyk maar een Godt was, dien hy *het Opperſte Wezen* noemde, en dat hy ter doodt veroordeelt zynde, met eene wonderlyke ſtandvaſtigheit het vergift dronk, dat men hem aanboodt, ſprekende tot zyn uiterſte oogenblik van de onſterflykheit der ziele, en van het geluk, dat hy na dit leven hoopte te genieten. *Ik heb*, zeide hy een oogenblik voor dat hy den geeſt gaf, *ik heb gedurende den loop van myn leven het beſte gedaan dat ik konde, en dat ik geweten hebbe: ik ben daarom niet verzekert den goden aangenaam te zyn: maar zo men, door dat gene te volgen, dat men het beſte oordeelt, aan de Godheit behaagt, zo hoop ik hem niet onaangenaam te zyn.*

Socrates meer geeſt beſpeurt hebbende in *Plato*, dan in alle zyne andere leerlingen, hadt voor hem eene ganſch byzondere toegenegenheit, en zyne zorgen waren niet vruchteloos; dewyl Plato van alle de grote mannen, die uit de ſchole van Socrates te voorſchyn kwamen, zonder tegenſpraak de waardigſte opvolger was van zulk een groten meeſter. Hy leeraarde te Athene, en hadt in weinig tyds vele leerlingen. Hy rechtte zyne ſchole op in de akademie, dat eene plaats was buiten de ſtadt, waarom zyne aanhangers akademiſten genoemt wierden. Zyne wyze van onderrechting was byna dezelve met die van Socrates. Hy verklaarde de ſtoffen by wyze van zamenſpreking, en hy bediende zich van deze leerwyze om de zaken des te beter te onderzoeken door het voorſtel, dat hy daar van deedt, en door vragen en antwoorden, het gene hem in eene zyner zamenſpraken, de *Cratylus* genoemt, heeft doen zeggen, *dat het een volmaakt leermeeſter in de redenkunſt is, die wel weet te vragen en te antwoorden.* Hy bediende zich gemeenlyk van de beſchryving en van de verdeling, om het gene hy voorſtelde klaarlyk vaſt te ſtellen. Hy bevlytigde zich, gelyk zyn meeſter, veel meer om de gevoelens van anderen te wederleggen, dan om 'er eenige vaſt te ſtellen. Hy bepaalde zeer ſelden iets, en zyne leerwyze leidde hem uit de natuur daar toe, om de dingen niet anders dan door *hunne denkbeelden* aan te merken. Dewyl deze leerwyze eenigermaten de algemene grondregel was van de philoſophie van Plato, is het nodig daar van meer in het byzonder te ſpreken, om de wyze van redenering van dezen philoſooph te doen begrypen.

Men moet eerſtelyk aanmerken, dat de menſchelyke ziel, naar het gevoelen van Plato, niet anders was dan een ſtraal van de godheit. Hy geloofde dat dit gedeelte met zyn grondbeginſel vereenigd alles wiſt; maar dat het zich met een ligchaam vereenigende, door die vereeniging de onkunde en de onzuiverheit aannam. Op dezen grondt zeide hy, dat de zinnen de eerſte waren, die het waarachtige en het valſche onderſcheidden, maar hy beweerde dat het de ziel eigen was daar van te oordelen, en dat men zich aan haar oordeel alleen daar in moeſt overgeven, om dat zy, zonder zich met de uiterlyke ſchors der zaken op te houden, doordrong tot in der zelver diepſten grondt, van zich zelf eeuwig en onveranderlyk, aan welken hy den naam gaf van *denkbeeldt*. Aldus moeſt de philoſooph, naar de gedachten van Plato, zich nergens anders toe bevlytigen, dan om, door middel van de *denkbeelden*, de zaken in hare grondbeginſelen en in hare eerſte oorzaak te kennen; dan om de eeuwige wysheit, die de oorſpronk en het grondbeginſel is van alle deze denkbeelden, om zo te ſpreken, te raadplegen, waarom Plato de philoſophie eene vurige begeerte noemde om de Goddelyke wysheit te onderzoeken, ὄρεξιν τῆς θείας σοφίας. Cicero zelfs drukt aldus de lere der Stoïſchen omtrent de denkbeelden uit. *Zy wilden*, zegt hy (Quæſtion. Acad. lib. I.) *dat de ziele van de zaken oordeelde. Zy geloofden, dat men zich met zekerheit aan haar oordeel of uitſpraak konde houden; om dat zy de zaken in hare eerſte eenvoudigheit, kende, en het is deze eenvoudigheit, welke zy denkbeeldt noemden.* Men ziet hier door hoe de leerlingen van Plato, om eigentlyk te ſpreken, bekenden niets te weten. Want de zaken door deze eenvoudige, eeuwige en onveranderlyke denkbeelden verklarende, bragten zy dezelve tot den ſtaat, waar in zy zich verbeeldden dat zy moeſten wezen, en niet tot dien, waar in zy zyn, voorzien met een eindeloos getal van hoedanigheden, die dezelve ontbloten van die grote eenvoudigheit, onder welke deze philoſophen zich dezelve te voren ſtelden.

Plato verwaarloosde niet ganſchelyk de natuurkunde gelyk Socrates. Hy koos zyde in de gevoelens wegens verſcheide verſchilpunten, die deze wetenſchap betreffen. Hy geloofde dat 'er twee grondbeginſelen van alles waren, Godt en de Stoffe. Hy zegt dat de ſtoffe geſtalteloos is, en dat zy het grondbeginſel is van het zamenſtelzel van alle de ligchamen. Hy vooronderſtelt dat deze ſtoffe zich in den beginne zonder order en bygeval bewoog, en dat Godt dezelve in een eenige plaats vergaderde, dat hy dezelve eene geregelde beweging inprentte, en daar van het vuur, het water, de lucht, en de aarde maakte, waar van hy de wereldt te zamenſtelde, met alles wat dezelve in zich vervat. Godt gaf aan ieder ding zyne gedaante, die niet anders is, naar 't gevoelen van dezen philoſooph, dan eene zuivere mededeling van het *denkbeeldt*. Hy gelooft dat de wereldt bezielt is, om dat alles wat bezielt is uitnemender is dan het gene zulks niet is. Hy zegt dat 'er maar eene wereldt is, om dat het voorbeeldt, waar naar zy gemaakt is, eenig is. Hy gelooft dat zy voltooit is en van eene rondachtige gedaante. Hy geeft haar eene geduurzaamheit, die nooit zal eindigen, om dat het gene eenmaal is, zegt hy, nooit zoude kunnen ophouden te zyn. Eindelyk hy gelooft dat deze wereldt beſtiert

wordt door de Goddelyke voorzienigheit. De tydt is, volgens Plato, niet anders dan de beweging des hemels, dezelve heeft eerst begonnen met de schepping der wereldt, en Godt heeft de zon lichtende gemaakt, op dat zy zoude kunnen dienen om het getal der uren te bepalen. Deze philosooph plaatste de maan boven de zon; de zon hoger; en daar boven alle de andere planeten. Hy geloofde dat het heelal bezaait was met zielen, en inzonderheit de sterren. Hy beweerde dat de aarde geschapen was om de beurtwisselingen van den dag en van de nacht te regelen, daarom schreef hy aan dezelve beweging toe.

Plato geloofde maar een opperften Godt, geestelyk en onzichtbaar, dien hy het *wezen* noemde, of het *wezen zelf*, het *goedt zelf*, de *vader*, en de *oorspronk van alle de wezens*. Hy stelde onder dezen opperften Godt een minder wezen, dat hy noemde *de Rede*, *λόγος*, de bestierder der tegenwoordige en toekomende dingen, de schepper van het heelal. Eindelyk hy erkende een derde wezen, dat hy den *geest* noemt, of de *ziel der wereldt*. Hy zeide dat de eerste de vader was van den tweden, en dat de twede den derden hadde voortgebragt. Plato durfde niet alles zeggen wat hy dacht over deze stoffe, uit vreze van zich bloot te stellen aan de gramschap van het bygelovige volk. Maar zyne leerlingen hebben veel onderzoek gedaan wegens de natuur van deze drie grondoorzaken. Deze lere, die van de verborgendheit der Drieeenheit zo naby komende, heeft aan vele ouden en hedendaagschen doen geloven dat deze verborgendheit aan die philosophen niet onbekent was, en dat Plato dezelve getrokken hadde uit de boeken van het Oude Testament toen hy in Egypte was, daar toen verscheide Joden waren. By deze drie grondoorzaken voegde Plato mindere godheden, de duivelen, en de helden.

Hy hadt noch een ander leerstuk, dat veel geruchts gemaakt heeft onder de Christenen. Hy geloofde dat de zielen hunne voorbestanelykheit hadden in plaatsen, die boven de maan zyn; en dat zy aldaar zekere misslagen begaan hebbende, verbannen waren uit dit gelukzalige verblyf, om te komen wonen in ligchamen, die op verschillige wyzen geschikt waren, naar de grootheit van hunne wanbedryven; maar dat dezelve eindelyk wederkeerden in de plaatsen van waar zy gekomen waren. Dit is het dat Origenes byna op de zelfde wyze beweert in zyne schriften, en die vader heeft in gevolge van dit gevoelen geloofd dat de verdoemelingen en de duivelen niet eeuwig ongelukkig zouden zyn; maar dat dezelve, na eenen tydt van lyden, wederom met Godt vereenigt zouden worden.

De zedekunde van Plato is wezentlyk dezelfde met die van Socrates: maar in de laatste is niets vastgestelt, in plaatse dat men in de eerste kunst en grondregelen vindt. Plato stelt terstondt voor de eerste grondregel van zyne zedekunde het einde der menschelyke daden. Het einde van den mensche in ieder daadt, zegt hy, is zyn goedt, en het uiterste einde van alle zyne daden is zyn hoogste goedt, dat alleen de eindeloze begeertens van den mensche kan vervullen. Dit hoogste goedt is Godt, het opperste wezen, dat alle goedt vervat, en de deugdt is de eenige weg, die den mensche tot de bezitting van dit goedt kan brengen, door het bedwingen der driften en begeerlykheden, die ons byzondere goederen doen beminnen. Hier door komt hy tot de omschryving van de plichten, die wy verbonden zyn te betrachten omtrent Godt, en omtrent de menschen, en van het gebruik dat wy van alle de wereldsche zaken moeten maken. Hy zegt dat de ligchamelyke goederen, de gezondheit, de volkomenheit der zinnen, de rykdommen, het gezag, de waardigheit, en de eere als tot een steunsel van de deugdt dienen, mits dat men een goed gebruik daar van make; maar dat de wyze echter gelukkig kan zyn zonder alle deze dingen. Hy doedt den wyzen geen volmaakt geluk hopen dan na de doodt, de onsterflykheit der ziele vaststellende. Hy gelooft dat Godt de *opperste rechter*, gelyk hy zelf spreekt in zyne zamenspraak van den *Gorgias*, de straffen en beloningen na dit leven aan een ieder naar zyne verdienste zal uitdelen.

Van alle de nieuwe secten, welke de leerlingen van Plato oprechtten, was die, waar van *Aristoteles* de grondlegger was, zonder twyfel de doorluchtigste. Dewyl 'er een omstandig artykel van hem in dit Woordenboek is, waar in men zyne historie en zyne voornaamste leerstukken leest, zo zal men zich weinig daar mede ophouden. Hy was de eerste die de verscheide deelen van de philosophie byeen verzamelde om daar van een volkomen opstel te maken. Niemandt hadde voor hem ieder deel van deze wetenschap in het byzonder en door grondregelen verhandelt. Hy merkte de Logica niet aan als een gedeelte van de philosophie; maar als een middel om den geest te bereiden tot het ontdekken der waarheden, die in de philosophie opgesloten zyn. Met dit oogmerk is de Logica het eerste, waar toe een philosooph zich moet bevlytigen. Aristoteles heeft deze wetenschap meer voortgezet dan eenig gedeelte van de philosophie, en heeft de zelve gebragt tot den hoogsten top van volmaaktheit, waar toe zy ooit gekomen was. Men kan zelfs zeggen, dat men tot deze laatste tyden toe deze wetenschap sedert Aristoteles niet veel verbetert heeft; want de wetenschap, die noch in de scholen geleeraart wordt, is byna de zelfde met die van dezen philosooph.

De zedekunde van Aristoteles is, zonder tegenspraak, de volmaaktste van zyne werken. Daar in is netheit, billykheit, 'en rykheit. Zy verschilt niet veel van die van Plato ten opzichte van de grondregelen. Het onderscheidt dat 'er tusschen beide is, en dat wezentlyk is, is dat de zedekunde van Aristoteles besloten is binnen de palen van dit leven, en den mensche geen ander geluk voorstelt dan dat van het burgerlyke leven, in plaats dat Plato zyne beschouwingen verder uitstrekt dan dit leven, gelyk men gezien heeft. Aristoteles stelt de ware gelukzaligheit van de mensche in zyn laatste einde, en hy zegt deze gelukzaligheit te zyn, *een goedt in het algemeen begeert van al de wereldt, dat men door zich zelf begeert, en om het welke men alle andere goederen begeert.* Men kan, naar zyn gevoelen, dit goedt niet anders verkrygen dan door de deugdt. Hy zegt dat de deugdt niet anders is dan eene gewoonte en bekwaamheit tot het goede, het welk bestaat in zekere middelmaat, die tusschen de twee uitersten van de ondeugdt gevonden wordt.

Hy past vervolgens deze bepaling of omschryving van de deugdt toe op de kracht, op de rechtvaardigheit, op de voorzichtigheit, en op de gematigtheit, welke de grondstellige deugden van de zedekunde zyn, en onder welke hy alle de andere begrypt. Hy zegt dat de deugdt alleen ons niet gelukkig zoude kunnen maken, niet alleen wanneer zy verzelt is van de ligchamelyke goederen, van die van het geluk, en van die van den geest, die als de werktuigen van het geluk zyn: maar hy gelooft boven dien, dat de ondeugdt genoeg is om eenen mensche rampzalig te maken, schoon hy rykelyk bedeelt zy van de ligchamelyke goederen, van die van het geluk, en van die van den geest. Men wordt, naar zyn gevoelen, niet eensslaags deugdzaam, en de deugdzaamste der menschen is nooit zo verre boven alle driften, dat hy niet altoos eenige ligte aanvechtingen daar van gevoele.

Wat de natuurkunde van Aristoteles betreft, de zelve is aan al de wereldt zo bekent, en boven dien zo bovennatuurlyk en zo onnut om de verschynselen en uitwerkingen der natuur te verklaren, dat het vruchteloos zoude zyn het geduldt der lezers daar mede op te houden. Wat de bovennatuurkunde van dezen philosooph belangt, de zelve is eene verzameling van duistere en verwarde grondregelen en onderzoekingen.

Aristoteles was de eenige leerling van Plato niet, die de gevoelens van dien groten meester verliet. Daar waren 'er noch andere, die zich tot hoofden van secten opwierpen. *Arcesilaus*, die zelfs in de schole van Plato onderwees, was de oprechter van eene secte, die men *de middenste akademie* noemde. Hy zeide dat 'er niets zeker, noch zelfs waarachtig was, en dat men het gene voor en tegen allerlei onderwerpen was konde beweren. Hy wilde ook niet dat men iets bepaalde, maar dat men zyn oordeel opschortte. Hy herstelde de leerwyze van Socrates, om de stoffen door vragen en antwoorden te verhandelen, welke byna niet meer in gebruik was.

Lacydes, die zes en vyftig jaren na dezen Arcesilaus in de zelfde schole onderwees, was hoofdt van eene andere secte, die de *nieuwe akademie* genoemt wierdt. Hy erkende dat 'er iets gevonden wierdt, dat waarschynlyk was; maar dat men niet verzekert konde zyn dat eene zaak volstrekt waarachtig was.

Omtrent den tydt van Arcesilaus maakte Pyrrho zich mede tot hoofdt van eene secte. Hy deedt eene vermeerdering tot het leerstuk der Akademisten, want in plaatse dat die begrepen, dat zy niets begrypen konden, begreep Pyrrho zulks zelf niet. Hy geloofde dat 'er niets waarachtig was, niets dat eerder het een was dan het ander. Hy gaf voor dat 'er eigentlyk niets eerlyk noch oneerlyk was, niets billyk of onbillyk; maar dat de gewoonte en de wetten de beweegredenen waren van alles wat de menschen doen. Het einde, dat Pyrrho zich voorstelde als zyn hoogste goedt, was in een zekeren staat van zekerheit en onverschilligheit te leven, waar in hy ontslagen was van alle driften, te gelyk gerust van den kant van het verstandt en van den wil. Zyne aanhangers wierden naar zynen naam *Pyrrhonisten*, en gemeenlyker *Scepticschen* genoemt, om dat zy zochten zonder ooit iets te vinden.

Ter zelfder tydt ontstonden twee secten, welke door grondregelen, die regelregt tegen malkanderen gestelt waren, zich zeer beroemt maakten te Athene, en vervolgens de verstanden van Griekenlandt en van de ganfche wereldt verdeelden: dat waren de secten van Zeno en van Epicurus.

Zeno was van de stadt Citium in Cyprus. Hy onderwees in de galeryen van Athene, waarom zyne leerlingen *Stoïschen* genoemt wierden. Hy hadt vele aanhangers, om dat hy allerlei persoonen in zyne schole aannam, beweerende dat al de wereldt bekwaam was om de philosophie te leren. Hy was een toehoorder van *Crates*, die meester was in de schole van Plato voor Arcesilaus, waar van gesproken is. Hy verklaarde zich tegen alle de philosophen, die voor hem geweest waren: ondertusschen nam hy byna alle hunne gevoelens aan, en verschilde meestentyds van hen niet anders dan in de wyze van uitdrukking. Hy verdeelde de philosophie in drie delen, welke waren, de redenkunde, de zedekunde, en de natuurkunde. Daar is gene secte, die zich zo krachtig geoeffent heeft in de redenkunde (*Logica*) dan die der Stoïschen. Boven alles was Aristoteles over deze wetenschap gezegt hadde, stelden zy de schranderheden van alle de Sophisten, die 'er reets geweest waren, te werk. Zy bedienden zich van zekere levendige en korte vragen, en die zo misleidende waren, dat het bezwaarlyk was zich daar door niet belemmert te vinden. Hunne redeneringen steunden alleen op spitsvinnige onderscheidingen. Zy gebruikten byna altoos de woorden in eene dubbelzinnige betekenis, en veel verschillende van die, welke men gemeenlyk daar aan gaf. Hunne taal was ganschelyk gescherpt door spitsvinnigheden en buitengewone uitdrukkingen. Met een woordt, men kan zeggen dat zy de ontzagchelykste kibbelaars waren van alle de philosophen van hunnen tydt; hoewel 'er toen uitnemend schrandere sophisten gevonden wierden.

De Stoïschen bedienden zich niet anders van alle deze buitengewone fynigheden over de Logica, dan om hunne buitensporige zedekunde te kunnen beweeren, en door hunne spitsvinnigheden de weinige vastheit van hunne lere goed te maken.

Niets

Niets bragt ook hunne gevoelens in meerder aanzien, dan de kunst, die zy gebruikten om den zelven te verdedigen.

De grote grondregel van de zedekunde van Zeno was *te leven overeenkomstig met de natuur*, en dat is, naar het gevoelen van dezen philosooph, te leven naar de rede, om dat de rede een geschenk is, dat de natuur aan de menschen doedt, op dat zy zich daar van bedienen tot de bestiering van hun leven; eindelyk naar de reden te leven, is, naar zyn gevoelen, zich aan de deugdt over te geven, welke de eenige zaak is, die verdient het onderwerp van onze pogingen te zyn. Zeno voegde daar by, dat de deugdt, door zich zelven, alleen bekwaam was om den mensche waarachtiglyk gelukkig te maken. Hy zeide dat de reden en de deugdt immers binnen zulke enge palen besloten waren dan de waarheit, en dat gelyk alles wat tegen de waarheit overgestelt is even valsch is, alzo alles wat tegen de reden en tegen de deugdt aanloopt even onredelyk en ondeugend is; en by gevolge dat de ondeugden alle even groot waren. Hy beweerde ook dat de deugden zo naauw met malkanderen vereenigt waren, dat de geen, die 'er eene van bezat, de zelve alle bezat, en dat de wyze nooit zyne deugdt konde verliezen. Dat kwade dampen hem waarlyk de herssens konden ontroeren, en hem doen mymeren; maar dat men de oorzaak daar van alleen aan de zwakheit van de natuur moest toeschryven, en niet aan de reden, die altoos de zelfde was.

Op deze gronden, die veel meer spitsvinnigheit dan billykheit hadden, bouwden zy het denkbeeldt van een gansch buitensporigen Wyzen. Zy verbeeldden hem in eene volkome onverschilligheit omtrent uitwendige zaken, dat is, naar hunne wyze, omtrent alles wat niet tot deugdt betrekkelyk is. Hy was, bygevolg, boven het bereik der vinnigste smerten, en onbekwaam om door eenige drift bewogen te worden. Hun Wyze voerde in de slaverny den scepter: hy alleen zonder bediening bestierde de republyk. Buiten hem was 'er geen dichter, redenaar, burger, en waarachtig vriendt. Hoewel hy nadelige trekken van wezen hadde, en een kwalyk gemaakt ligchaam, hy hadt alleen het voordeel van de schoonheit: in de armoede was hy alleen ryk: en geboren van het geringste geslachte was hy alleen edel: daar was niemandt dan hy die waarachtiglyk geleerd was. Omringt van deugdt, was hy veilig voor allerlei elenden, meerder mans en machtiger dan Jupiter zelf. Maar diergelyk een Wyze is 'er nooit geweest, dan in de verbeelding van deze philosophen: en alle die schone redeneringen, die zy over de deugdt maakten, waren alleen bekwaam om het volk te verblinden, en om de hoogmoedt en trotschheit der genen, die de zelve maakten, te vervullen. Ook was het een wezentlyk merkteken van hunnen Wyze in de grote wereldt te leven, en de eenzaamheit te myden. *De Wyze*, zeide Zeno, *moet niet in de eenzaamheit leven.*

Zyne natuurkunde hadde niets nieuws dan de uitdrukkingen. Daar waren, naar zyn gevoelen, twee grondbeginselen van alle dingen, Godt en de Stoffe. De stoffe was ongestaltig en onbekwaam om werkzaam te zyn, en Godt, de eeuwige Reden, bediende zich daar van om alle dingen te scheppen. De Stoïschen geloofden dat 'er maar een Godt was, aan welken men verscheide namen gegeven heeft, met betrekking op de verscheide hoedanigheden, die men in hem heeft aangemerkt, en zy verbeeldden zich dat deze Godt de zelfde trekken en gedaante van wezen hadde dan de mensch. Zy zeiden dat Godt in den beginne in zich zelf zynde, al het wezentlyke verandert hadde in water, en dat hy door dit middel de stoffe bekwaam gemaakt hadde om alle de andere dingen der wereldt voort te brengen. Dat Godt terstondt de vier Elementen hadde voortgebragt, het vuur, de lucht, de aarde, en het water. Dat hy het vuur in de hoogste plaats gestelt hadde, aan welke zy den naam gaven van *Ether*, daar zy zich eenen hemel verbeeldden, aan welken alle de sterren vast gehecht waren zonder zich te bewegen, en onder welke de dwaalsterren of planeten waren: na het vuur de lucht; vervolgens het water; en de aarde in de laagste plaats in het hert der wereldt. Zy geloofden, dat Godt de wereldt bestierde, en zy wilden ter zelver tydt, dat Godt van het noodlot afhing, en dat hy onmachtig was om eene zekere aaneenschakeling te breken, volgens welke alle dingen noodzakelyk gebeurden.

De Stoïschen verbeeldden zich de wereldt als een groot dier, waar van de ziel, welke Godt zelf was, in alle de delen van dit groot-al verspreid was. Zy geloofden dat 'er geene ledige plaats was in de wereldt; maar buiten de wereldt stelden zy eene ledige plaats, die onmetelyk was, die geen ligchaam bevat, maar die ligchamen zoude kunnen bevatten. Zy geloofden dat de wereldt bederflyk is, om dat alle des zelfs deelen het zyn. Zy beweerden dat de aarde onbeweeglyk is; en veel kleinder dan de zon; dat de gansche maan haar licht trok van de zon; dat alle de eclypsen van de maan gebeurden, wanneer de maan de schaduw van de aarde ontmoet, en die van de zon door te tusschenkomst van de maan tusschen de zon en de aarde. Zy zeiden dat de zon gevoed wierdt door de wateren der zee, de maan door de rivieren, en de andere sterren door de aarde. Zy spraken van de vyf evenwydige kringen van den hemelkloot, en van de luchtstreken, naar waarheit, uitgezondert dat zy de twee koude luchtstreken en de verzengde luchtstreek geloofden onbewoonlyk te zyn. Deze philosophen geloofden dat de ziel gevoelig en ligchamelyk was, maar dat zy echter bestondt na de doodt, hoewel aan het bederf onderworpen. Eenigen onder hen hebben beweert, dat de ziele van hunnen Wyze alleen van het bederf bevryd was.

De andere secte, die bloeiende was in den zelfden tydt als die van Zeno, en die regtsdraads tegen de zelve streedt, was die der *Epicuristen*, aldus genoemt, om dat *Epicurus* daar van het hoofdt was.

Hy leeraarde opentlyk de philosophie te Athene, zyne geboorteplaats, in den ouderdom van twee en dertig jaren. Het grote einde van zyne lere was den geest te verlichten, dien te ontslaan van de vooroordeelen, en van duizend ydele gevoelens, die hem verschrikken, en in gedurige onzekerheden brengen, en den mensche zo gelukkig te maken, als hy in dit leven zyn kan.

Deze grondt eens gelegt zynde, verwierp hy alle de scherpzinnigheden en de vitteryen van de Logica, die onnut zyn in het onderzoek der waarheit. Hy zocht de waarheit door middel der zinnen, die hy het eerste natuurlyke licht van den mensch noemde, en door de acht, welke men sloeg op het oordeel der zinnen. Hy beweerde dat de zinnen niet konden dwalen om dat de indruk, welken zy ontfangen, niet valsch zoude kunnen zyn. Wanneer iemandt, by voorbeeldt, eenen toren ziet, is het zeker dat zyne oogen aangedaan zyn op die wyze als zy het moeten wezen om dezen toren te zien, en hy kan zich niet bedriegen zeggende dat hy dezen toren ziet op de zelfde wyze als zyne oogen hem dien vertonen. Maar Epicurus zeide dat de redenering, welke de ziel over dezen indruk maakt, valsch kan zyn. Wanneer iemandt, by voorbeeldt, hondert schreden verre een vierkanten toren ziet, zo hy de scherpe hoeken daar van niet ziet, zal hy in de doling vallen, indien hy oordeelt dat de toren gene hoeken heeft, maar dat hy volkomen rond is. Epicurus deze gronden vastgesteld hebbende, die, wel verstaan zynde, zeer overeenkomstig schynen met de waarheit, leeraarde dat het oordeel, dat wy opmaken, naar de bevatting der zinnen waarachtig is, wanneer dit oordeel geschiedt met zulk eene volle zekerheit, die men niet kan tegenstaan, en dat het valsch is, wanneer deze volle zekerheit daar in niet gevonden wordt. Op deze grondregelen deedt hy alle de verschillende redeneringen der ziele steunen, welke door het verstandt geschieden, volgens de betrekking, die 'er is tusschen den geest en de zinnen. Hy bediende zich van de omschryving, als van het eenige middel, dat 'er is om over klare en onderscheide wetenschappen te redeneren; hy deedt een groot gedeelte van de redeneerkunst bestaan in de klaarheit der uitdrukkingen, en ontknoopte alle de bedrieglyke sluitredenen door de enkele uitlegging der woorden; en dat was zyne gansche Logica.

Dewyl de zedekunde de wetenschap is, welke den mensche het middel onderwyst om gelukkig te leven in deze wereldt, zo gaf Epicurus zich met de meeste zorge aan dat gedeelte van de philosophie over: men kan zelfs zeggen dat hy alle zyne studie daar aan besteedde.

De zedekunde van Epicurus was zo veel te meer gericht naar de natuur van den mensche, dan die van Zeno daar mede strydig was. De Stoïschen namen hier door gelegenheid om de zelve hatelyk te maken, gelyk of zy de ongeregeldheit en ongebondenheit begunstigde, en op hun getuigenisse wierdt de zelve door de menigte zonder onderzoek veroordeelt. Ondertusschen hebben de genen, welke de zelve zonder ze te kennen niet wilden doemen, maar die met opmerking onderzochten, voordeeliger daar van geoordeelt. Daar zyn zelfs bescheide Stoïschen geweest, die met lof daar van gesproken hebben. Hy stelde tot eenen grondt van zyne zedekunde, dat het vermaak het doelwit van den mensche is; en dat vermaak bestaat, naar zyn gevoelen, alleen in de bezitting van een vergenoegden geest, en van een ligchaam, dat van smerten bevryd is. Maar hoewel hy het vermaak stelde tot het uiterste doelwit van den mensche, hy wilde nochtans niet dat de mensch het vermaak in alles en overal moest omhelzen, zonder keur, of onderscheiding, gelyk of allerlei vermakelykheden bekwaam waren om de genen, welke die genieten, gelukkig te maken. Zyne vyanden hebben hem zulks wel doen zeggen; maar het is gemakkelyk aan te tonen dat zulks eene lastering is, en dat Epicurus uit zynen grondregel gevolgen trekt, welke lynregt daar tegen aan lopen, ten minste zo men zich houdt aan het gene hy zelf zegt in zyne schriften, het welk zeer redelyk schynt, te meer alzo zyn leven niet strydig is geweest met zyne woorden.

Zie hier hoe hy zich uitdrukt in eenen brief, dien hy schryft aan eenen van zyne leerlingen, Meneceus genoemt, bygebragt door *Diogenes Laërtius l. X.* „ Het vermaak is de oorspronk en „ het einde van een gelukzalig leven; maar dit hoogste goedt, „ dat regelregt uit de natuur komt, geleidt ons niet onverschil- „ liglyk tot allerlei vermakelykheden. Ook zyn 'er verscheide „ welke wy ontgaan, wanneer wy weten, dat de smerte, die de „ zelve volgt, al te geweldig moet zyn. Van gelyken zyn 'er vele „ kwalen, die wy verkiezen voor zekere vermakelykheden, wan- „ neer wy overtuigt zyn, dat wy, na de zelve gedurende een „ aanmerkelyken tydt geleden te hebben, in het gevolg veel ge- „ voeliger bekoord zullen zyn. Allerlei weelde, om overeen „ te stemmen met de gevoelens, welke de natuur in ons doedt ge- „ boren worden, is iets uitmuntends, en nochtans moeten aller- „ lei vermakelykheden niet altoos van onze verkiezing zyn; en „ hoewel alle de verschillende smerten van nature een kwaad „ zyn, men moet nochtans de zelve niet alle myden, om dat „ men eene zekere vergelyking moet maken van de zaken, die „ ons bekoren, of van die, welke ons mishagen, en vervolgens „ besluiten naar de gelegenheit, en naar de nuttigheit, die daar „ uit kan voortkomen; want meestentyds bedienen wy ons van „ het goede gelyk van het kwade, en van het kwade gelyk van „ het goede. Wanneer wy verzekeren, (zegt hy in eene an- „ dere plaatse van dezen brief) dat de weelde het einde is van „ het gelukzalige leven, willen wy niet spreken van dat slag van „ vermakelykheden, die gevonden worden in de genietingen van „ de liefde, of in de pracht, en in de overdaadt van de maaltyden.

Met

Met een woordt, volgens Epicurus, dewyl de wellust nooit waarachtig kan zyn, dan wanneer de geest vergenoegt is, en het ligchaam zonder smerten, zo moet men de vermakelykheden zoeken, die ons in dien staat stellen, die verwerpen, welke ons daar van afscheiden, en zelfs de kwalen lyden, wanneer die ons kunnen brengen tot dien gelukkigen staat, tot welken wy altoos moeten trachten te geraken.

Op dezen grondt beweert Epicurus dat de voorzichtigheit de eerste richtsnoer is van het gedrag van den mensche; in der daadt het vermaak, gepaart met de voorzichtigheit, maakt al het geluk en alle de bevalligheit van het leven. Het vermaak zonder de voorzichtigheit kan schadelyk zyn; maar door deze uitmuntende deugdt bestiert, kan het zelve de genen, die het genieten, niet anders dan gelukkig maken. Zo dat het vermaak, dat Epicurus aanpryst, niets anders is dan een redelyk vermaak.

Zo men omstandig de sluitredenen van Epicurus wil onderzoeken, men zal bevinden dat de zelve deze gronden zeer wel beantwoorden. De matigheit, by voorbeeldt, is, naar zyn gevoelen, een goedt, dat men niet te hoog kan schatten. „ De natuur (zegt „ hy) vordert hare onderhouding niet anders dan van zaken, die „ ligtelyk te vinden zyn; die, welke schaars en buitengemeen „ zyn, zyn haar onnut, en kunnen alleen tot grootsheit en o- „ verdaadt dienen: de graagheit is alleen bekwaam om ons met „ vermaak de gemeenste gerechten te doen eeten: behalven dat „ de gezondheit in deze matigheit hare behoudenisse vindt, en „ de mensch door dit middel sterker wordt, en veel bekwamer „ tot alle de bedryven van het leven. En het voornaamste is, „ dat men door dit middel niet vreest voor de wisselvalligheden „ van het geluk, om dat men gewoon zynde zich met weinig „ te generen, wat overvloedt het zelve ons ook beneme, het „ niets anders doedt dan ons te stellen in eenen staat, dien het ons „ niet ontnemen kan door de loflyke gewoonte, welke wy aange- „ nomen hebben". Aldus doedt Epicurus ons de ydelheit zien van alle de andere onmatige begeerten van den mensche, door den uitslag, waar van zy gevolgt worden. Aldus spot hy met de drift, welke de menschen voor de rykdommen, voor de eerampten, en aardsche waardigheden hebben, om dat het in ons vermogen niet is de zelve te verkrygen, dat wy die verkregen hebbende van der zelver bezitting niet verzekert zyn, en de zelve nooit zonder ongerustheit bezit, door de vreze, die men heeft van de zelve te verliezen, en dikwils door het onvermogen, waar in men is om dezelve te genieten, zelfs dan wanneer men die bezit.

Eindelyk onze philosooph bewyst door den zelven weg dat men naauwkeuriglyk de vastgestelde wetten moet onderhouden, om de zamenleving te bewaren. *De gerechtigheit is*, naar zyn gevoelen, *niets in zich zelven, de menschelyke zamenleving heeft de nuttigheit daar van in het landt doen geboren worden, daar de volkeren wegens zekere voorwaarden overeengekomen zyn om te leven zonder te beledigen en zonder beledigt te worden:* maar dezelve moet Godsdienstelyk in acht genomen worden, om dat men dezelve niet kan schenden, zonder zich ongelukkig te maken. Want wanneer de mensch zich overgeeft tot het bedryven van eenige kwade daadt, indien zyne onrechtvaardigheit ontdekt wordt, hy is verplicht de straffe van zyne misdaadt te dragen, indien zyn vermogen hem niet stelt boven de wetten; maar zo zyn uitnemend gezag hem bevrydt van de straffe, hy haalt den haat der menschen op zich, en vreest geduriglyk dat de geen, dien hy beledigt heeft, niet eindelyk het middel vinde om zich te wreken wegens het onrecht dat hem aangedaan is: en indien zyne onrechtvaardigheit zo verborgen is, dat de menschen daar van geen getuigenis kunnen dragen, zal hy altoos in vreze zyn dat dezelve niet ontdekt worde, en deze vreze, zegt Epicurus, is genoegzaam om den wyzen te beletten eenige onrechtvaardigheit te plegen.

Aldus is de Wyze van dezen philosooph niet anders bedacht dan om een zacht en vreedzaam leven te leiden. Hy volgt de natuur, en weet zich te bepalen met het gene zy vordert, overtuigt dat wanneer men eenmaal eene onbepaalde weelde zoekt, men voortgaat van onderwerp tot onderwerp, zonder zich ooit te vergenoegen, een walg hebbende van het gene men bezit, en gepynigt door de begeerte om het gene men noch niet bezit te verkrygen. Zo hy driften heeft, hy veroordeelt die, en stelt alle zyne pogingen te werk om zich daar van te ontslaan. Hy is 'er de meester, en niet de slaaf van. Hy is geen zwetzer, die zich gelukkig noemt in het midden der smerten. Hy bekent ter goeder trouwe, dat hy niet gerust zoude kunnen zyn, terwyl zyn ligchaam gedrukt wordt, en dat het hem onmogelyk is om vreugde te denken, terwyl de heftigheit der kwale hem klagten afperst. Hy bedient zich ook van alle de middelen, die hem eene volkome gezondheit kunnen doen genieten, vermydende met zorg alle de overtolligheden, die de goede gesteltheit van zyn ligchaam zouden kunnen ontstellen: maar indien hy, ondanks alle deze voorzorgen, van eenige smert aangetast wordt, hy tracht dezelve door zyn gedult te boven te komen, en die door de hoop van daar van ontslagen te worden te verzachten.

Eindelyk Epicurus wil dat men met gerustheit dit sterffelyke leven doorbrenge, zonder zich te vermoeien met de onzekerheit, die het zelve moet volgen, en dat men de doodt beschouwe als eene onverschillige zake, die niets is ten onzen opzichte. De doodt, die de verschrikkelykste schynt van alle kwalen, is, naar zyn gevoelen, maar eene ydele inbeelding. Want, zegt hy, zy is niets, zo lang het leven duurt, en wanneer zy komt, is het leven niet meer. Zy heeft gene macht, noch over de levenden, noch over de doden: de eenen gevoelen zyne woede noch niet, en de anderen, die niet meer in wezen zyn, zyn veilig voor zyne aanvallen. De tegenwoordigheit van de doodt dan onbekwaam zynde eenige ontroering in ons te verwekken, is het belagchelyk zich te bedroeven door de enkele gedachten van zyne aannadering.

Deze redenering van Epicurus is gegrond op het gevoelen, dat hy hadde dat de ziel sterffelyk was, en het is dit laatste gevoelen, dat de zedekunde van dezen philosooph moet doen kwaad keuren, wiens sluitredenen, hoewel natuurlyk uit dezen grondregel afgeleid, verworpen moeten worden, om dat deze grondregel zeer valsch is, en dat dezelve ten minsten door Epicurus als zeer onzeker hadde moeten aangemerkt worden, indien hy niet dan op onderscheidene denkbeelden geredeneert hadde, gelyk men terstondt zien zal, wanneer men van zyne natuurkunde zal spreken. Het is daar door, wanneer men de zedekunde van dezen philosooph van naby beschouwt, dat men twee zeer aanmerkelyke gebreken daar in zal ontdekken.

Het eerste is, dat deze zedekunde, geen ander einde hebbende dan ons te leiden tot een zacht en gerust leven in deze wereldt, ons niet kan verplichten om hare grondregelen te volgen dan door het gezichte van de tegenwoordige nuttigheit, die men vindt in het waarnemen van de zelve. Doch dit eens vastgestelt zynde, indien men zich bevondt in eenen staat, daar de ondeugdt beloont en de deugdt gestraft wierdt, zo zoude men noodzakelyk, volgens Epicurus, de ondeugdt voor de deugdt moeten verkiezen. En dit heeft deze philosooph zelf betracht gedurende zyn leven: want hoewel hy den Godsdienst van zyn landt aanmerkte als eene belagchelyke bygelovigheit, en die zelfs schadelyk was aan de zamenleving, zo liet hy niet na dezelve in schyn goed te keuren, en derzelver plichten waar te nemen, om dat de standvastigheit van gemoedt, die hem deze bygelovigheden zoude hebben doen verachten, hem van gene nuttigheit geweest zoude zyn, maar in het tegendeel hem zoude bloot gestelt hebben aan het gevaar van het leven te verliezen.

Het twede gebrek van de zedekunde van Epicurus is, dat zy de ondeugden niet verbiedt, die niet meer kwaad dan goed veroorzaken; en wie twyfelt dat 'er niet velen van dit slag zyn? Alle de middelbare ondeugden behoren tot dit getal, en zelfs verscheide, die grote wanorder in de menschelyke zamenleving zouden veroorzaken, indien al de wereldt de grondregelen van deze zedekunde volgde.

Aldus kan men zeggen dat 'er iets goeds en iets kwaads is in de zedekunde van Epicurus. Hy heeft ongelyk tot eenen grondregel te stellen, dat de mensch het geluk niet anders moet zoeken dan in dit leven: maar indien men hem zulks toestont, men zoude de gevolgen niet kunnen ontkennen, die hy daar uit trekt: en dewyl hy de noodzaaklykheit erkent om wetten te maken, en de verplichting, waar onder ieder lidt van eene gemeenschap is om dezelve naauwkeuriglyk uit te voeren, zo zoude zyne zedekunde, indien hy in eene stadt leefde, daar goede wetten waren om het welzyn van de gemeenschap te handhaven, aldaar gene wanorder veroorzaken.

Het is een grondregel van deze zedekunde van Epicurus, dat men zich in de natuurkunde moet oeffenen, om den geest te ontslaan van de vreze en ontroering, welke de onkunde van de uitwerkingen van de natuur gemeenlyk veroorzaakt. Het is onmogelyk, zegt hy, dat de geen, die op het zien van de wonderwerken der natuur beeft, en die zich ontstelt over alle de wisselvalligheden van het leven, ooit van vreze bevryd kan zyn. Hy moet de ruime uitgestrektheit der zaken doorgronden, en zynen geest genezen van de belagchelyke indruksels der fabelen: men kan zonder de ontdekkingen van de natuurkunde gene waarachtige vermakelykheden smaken. Boven dien verklaart hy dat hy de natuurkunde niet acht dan met betrekkinge tot het bestier der zeden, en men kan, zonder twyfel, daar van geen billyker gebruik maken. Men zal nu zien dat hy in der daadt deze wetenschap niet verhandelt dan met betrekkinge tot het gene hy onderwyst wegens de zedekunde.

Epicurus geloofde niet dat Godt op eenigerhande wyze medegewerkt hadde tot het zamenstellen van 't heelal, en zo men van naby onderzoekt het gene hy van de goden zegt, men ziet zonder moeite dat hy dezelve aanmerkte als ydele verzierde wezens, welke de onwetendheit en het bygeloof hadden uitgedacht, en dat hy alleen uit staatkunde daar van sprak. Hy eigende den goden eene gedaante toe, welke gelykvormig was aan die der menschen, welke vernietigt konde worden door de van een scheiding der vezelen die dezelve uitmaken. Hy beweert dat deze goden geen deel hebben aan het bestier der wereldt; dat zy zich niet bezig houden met de zorge van het belonen der goeden en het straffen der kwaden; maar dat zy in eene volkome ledigheit zyn, gerustelyk hun eigen geluk genietende. Het is klaarblykelyk dat Epicurus van de goden zulk een vremd denkbeeldt niet geeft, dan om hen te vernietigen, zich gelatende te bewyzen dat 'er goden zyn.

Maar Epicurus aan Godt de zorge benemende van de wereldt voort te brengen en te onderhouden, maakt zyn gestel van de natuurkunde zo ongerymd, dat het onmogelyk is het zelve met eenige oplettendheit te onderzoeken, zonder het aan te merken als het werk van eene ongeregelde verbeelding. Hy stelt tot eenen grondt van zyne natuurkunde, dat *niets gemaakt kan worden uit niets, en dat van niets niet vernietigt kan worden*; en hy besluit daar uit dat 'er zekere eeuwige en onbederffelyke grondbeginselen zyn van alle zaken, te weten het ledige, of de ledige plaatse, en de vezelen (*atomi*). Het ledige is oneindig, eeuwig, en ontastelyk, en de vezelen zyn kleine eeuwige ligchamen, vast in hunne enkelvoudigheit, en ondeelbaar. Men kan, volgens onzen philosooph, niets anders in de natuur begrypen; want, zegt hy, wat gy u ook zoudt kunnen verbeelden, mits dat het zyne wezentlykheit hebbe, het heeft zyne hoeveelheit klein of groot, en zo het

het bekwaam is getaſt te worden, hoe fyn het ook wezen moge, het behoort tot het getal der ligchamen. Indien het zodanig ontaſtelyk is, dat men 'er zonder tegenſtandt dwars door heen kan gaan, dat is het ledige. Hy ſtemt het ledige toe als eén toevallig grondbeginſel van alle dingen, om dat hy, zonder het ledige, generlei beweging zoude kunnen begrypen, en dat, zonder de beweging, de vezelen nooit zouden hebben kunnen zamenlopen tot de vorming der wereldt. Maar wie heeft die beweging aan deze vezelen gegeven? hebben zy die van zich zelve, en hoe weet hy, dat die tot hun wezen behoren? mogelyk deelt het ledige hen die mede. Maar hoe kan het ledige, dat niet anders is dan eene ruimte, die bekwaam is om ligchamen te bevatten, de oorzaak zyn van eenige beweging? Men ziet wel dat het op zyn meeſte de zelve niet kan beletten; maar de werkende oorzaak van de beweging moet van elders komen, en in het denkbeeldt, dat men heeft van een vezel, is niet meer de beweging, dan de ruſt opgeſloten; zo dat, indien de vezel zich beweegt, zy deze beweging van elders moet ontfangen hebben, en dewyl zy die niet kan ontfangen hebben van het ledige, moet 'er een derde wezen zyn, behalven de vezelen en het ledige. Het ware dat Epicurus zich denkt uit die moeielykheit te redden met aan ieder vezel zeker gewigt te geven, maar zo hy de zwaarte begrypt als iets, dat aan het wezentlyke van de vezel gehecht is, zo heeft hy geen denkbeeldt van het gene hy zegt; en wanneer de zwaarte, op die wyze begrepen, iets wezentlyks zoude zyn, zo is 'er gene reden waarom de zwaarte de vezel eerder naar de eene zyde zoude dringen dan naar de andere, dewyl de vezel in een eindeloos ledige is, waar in eigentlyk noch hoogte, noch laagte, noch eenige zyde is. Men moet dan noodzakelyk eenige uitwendige oorzaak vaſt ſtellen, die de beweging van de vezel eerder naar de eene dan naar de andere zyde bepaalt.

Epicurus, deze grondbeginſelen vaſt geſtelt hebbende, geeft driederlei bewegingen aan zyne vezels, lynrecht, door voortſtoting, en door afwyking. Democritus, die de eerſte vinder is van de lere der vezels, ſprak van de twee eerſte bewegingen: maar Epicurus, die daar van eenigzins de herſtelder is geweeſt, ziende dat men hem konde tegenwerpen, dat de vezel in deze lynrechte of gelykſtandige beweging nooit andere zoude ontmoeten, heeft voorgegeven, dat zy een weinig afweek, en dat zy vaſt raakte of vaſt hangen bleef door middel van deze afwyking. Boven dien dewyl men Democritus tegenwierp, dat zo de ligchamen zich beweegden door de ſlagen of ſtoten die hen gegeven wierden, of lynrecht daalden, daar uit zoude volgen dat 'er gene vryheit meer zoude zyn, maar eene noodzakelykheit van bedryf in alle de dingen der wereldt; zo geloofde Epicurus de vryheit te kunnen uitdrukken door dit vermogen, dat hy aan de vezels gaf van op eene onzichtbare wyze af te wyken. Maar behalven de weinige reden, welke Epicurus heeft om deze beweging van afwyking aan zyne vezels toe te ſchryven, dewyl hy gene oorzaak daar van aanwyſt, zo is het klaarblykelyk, dat deze vooronderſtelling geenzins kan dienen om de wezentlykheit van de vryheit te verklaren; want eindelyk eene beweging van afwyking is niets anders dan eene beweging die afgaat van de lynrechte of gelykſtandige, naar zekeren kant hellende; maar de beweging van afwyking en de lynrechte hebben eene even noodzakelyke oorzaak.

Hier door is gemakkelyk te beſluiten, dat onze philoſooph een zeer valſch denkbeeldt hadde van de natuur der ziele, aan welke hy deze beweging van afwyking gaf, om hare vryheit te bewaren. De ziel was, naar zyn gevoelen, niets anders dan eene verzameling van zekere ronde, zeer fyne, en bovenmatige vlugge ligchamen, en in de ure des doods alle deze ligchamen verſtrooit zynde, verloor de ziel alle gevoelen, en was wedergebragt tot hare grondbeginſelen. Al de wereldt ziet dat dit gevoelen vol van ongerymtheden is; want wat betrekking is 'er van dat vermogen dat wy in onze ziel gevoelen van werkzaam te zyn of niet, met eene zekere beweging, die natuurlyk is aan de ſtoffe, waar van onze ziel te zamen geſtelt is, volgens Epicurus, en wat verbandt kan de verſcheide beweging van eenige kleine ligchamen hebben met zulk of zulk eene gedachte?

Eindelyk de vezels, zich van alle eeuwigheit in een eindeloos ledig bewogen hebbende, na het aannemen van verſcheide gelegenheden van plaatſen, zonder eenige verzameling te maken, ter oorzake van hare ſtrydige gedaantens, en na verſcheide indrukſelen ontfangen te hebben, naar dat hare eige zwaarte haar voerde door de wyduitgeſtrektheit van het ledige, hebben malkanderen ontmoet in de vereiſchte geſteltheit tot de voortbrenging, en daar door zyn eensſlaags de beginſelen van die grote verzamelingen ontſtaan, als van de aarde, van de zee, van den hemel, en van het geſlachte der dieren. Het was eerſt maar een Chaos en eene geſtalteloze klomp; maar daar geſchiedde eindelyk eene ſcheiding, der zelver delen verdeelden zich om aan de zamengeſtelde te arbeiden, en voegden zich byeen volgens de overeenkomſt van hunne natuur; zo dat de wereldt, naar het gevoelen van Epicurus, niets anders is dan eene toevallige zamenloping van vezels. Maar men moet blind willen zyn om zich te kunnen inbeelden, dat een werk, waar in alles in zulk eene ſchone order is, en waar in men zulk eene wonderbaarlyke verſcheidenheit beſpeurt, de uitwerking van het geval kan zyn.

Epicurus verklaart vervolgens de wyze, op welke de wereldt is geſchikt geweeſt. Hy zegt dat de vezels, welker verzameling de aarde voortgebragt heeft, zich in het midden vereenigden, om dat zy de zwaarſte waren, en aan malkander klevende naar de benedenſte delen zakten. De hemel, die van beſchaafder, ronder, en loſſer grondbeginſelen te zamen geſtelt was, ſchoot uit het herte der aarde om zich om hoge te verheffen, daar hy eene menigte van fyne vuren tot zich trok; en de grondbeginſelen van de zon, van de ſterren, en van de maan ſcheidden zich af na de vorming van den hemel, en hare bollen draaiden tuſſchen de grote uitgeſtrektheit, welke de hemel beſloeg, en tuſſchen de aarde, om dat zy niet licht genoeg waren om zich hoger te verheffen, noch zwaar genoeg om te blyven omtrent de benedenſte delen des hemels. Hy brengt verſcheide redenen by van de beweging van de zon, van de maan, en van de andere ſterren, zonder zich aan eenige der zelve te bepalen. Hy redeneert op gelyke wyze over de luchtverſchynſelen, zonder iets vaſt te ſtellen, hoewel hy meeſtentyds daar van waarſchynlyke redenen geeft. Hy beweert dat de aarde terſtondt door hare vruchtbaarheit alles, wat wy daar op zien, voortgebragt heeft. De menſch is zelfs, naar zyn gevoelen, zyne geboorte verſchuldigt aan de warmte en aan de vochtigheit der aarde.

Hy geeft reden van de natuur der ligchamen en van hunne verſchillende hoedanigheden, door middel van verſcheide gedaantens, voortſtotingen, en verbinteniſſen der vezels. Aldus zegt hy, om te verklaren hoe 't komt dat het water van de zee bitter is, hoewel vloeibaar, dat het zelve te zamen geſtelt is van ronde en beſchaafde of gladde ligchamen, die des zelfs vloeibaarheit veroorzaken; maar dat het zelve ook ruwe vezelen vervat, die deze onaangename hoedanigheit veroorzaken, welke men *bitter* noemt. Op deze gronden verklaart hy ook de verſchillende ſmakelyke hoedanigheden. De zoetheit, by voorbeeldt, wordt veroorzaakt door de ronde en beſchaafde grondbeginſelen, die het ligchaam uitmaken, dat wy *zoet* noemen. Hy leeraart ook, dat de verwe beſtaat in de beweging van zekere kleine ligchamen, die uitgaan uit het voorwerp, dat wy zien, en die ons verſcheidelyk aandoen, volgens hunne verſchillige gedaante en vlugheit. Met een woordt, Epicurus tracht reden te geven van alle de uitwerkingen der natuur door middel van zyne grondbeginſelen. Hy gelooft niet, in waarheit, te kunnen betogen, dat alles op zodanig eene wyze geſchiedt, dat het onmogelyk zy om te begrypen dat zulks anders geſchieden kan. Hy zegt, in het tegendeel, dat het eene verwaandheit is zich in te beelden dat eene zaak niet kan geſchieden, dan op die wyze gelyk men het begrepen heeft. Maar hy wil dat men overreed zy, dat 'er niets gevonden wordt dan dat zeer natuurlyk is in alle de gebeurteniſſen der wereldt, welke die ook zyn mogen, op dat men den geeſt ontſlagen hebbe van duizend ydele vrezen, die men gemenelyk heeft, by gebrek van wel te weten, dat alles door natuurlyke wegen geſchiedt.

Zie daar in 't kort de gevoelens van de beroemdſte philoſophen van de oudheit. Dezelve zyn te ſtrydig om alle waarachtig te zyn: maar alle hunne verſchillende beſchouwingen zouden veel gediend hebben om van dag tot dag de philoſophie te voltooien, indien de genen die na hen kwamen verworpen hadden het gene zy daar in gebrekkelyk hadden gezien, en hun voordeel gedaan met het gene zy daar in redelyk vonden, om zich daar van te bedienen tot het doen van nieuwe ontdekkingen in de kenniſſe der waarheit. Maar door een belagchelyke opvatting beeldde men zich in dat men niets toedoen konde tot de verlichting van deze grote mannen, en ieder gaf zich over aan den philoſooph, wiens leerſtukken hem het redelykſte ſchenen, en volgde blindeling zyne bepalingen. De een noemde zich een Pythagoriſt, de ander een Platoniſt: de een hieldt zich aan de leerſtukken van Zeno, de ander aan die van Epicurus; en eindelyk wierdt Ariſtoteles, na dat hy eenen tydt lang vergeten was geweeſt, het meeſte van allen gevolgt.

Het is waar dat wanneer de philoſophie der Grieken te Rome begon bekent te worden, de Romeinen zich vergenoegden de gevoelens van alle de philoſophen te leren, zonder zich aan eenige der zelve over te geven. En zelfs onder den keizer Auguſtus, verkoos Potamon van Alexandrië alles wat hy het redelykſt vondt in de lere van alle de andere philoſophen, om zich daar van een opſtel te maken, en eene ſecte te ſtichten, aan welke hy om die reden den naam gaf van *Eclectiſche philoſophie*, van een Griekſch woordt, dat *verkiezen* betekent. Maar deze ſecte hadt maar weinig aanhangers, en het meeſte gedeelte van de genen, die zich beroemden van de zelve te zyn, waren daarom niet minder aan de leerſtukken van een zeker philoſooph overgegeven.

De lere van Plato was eerſt meer in zwang dan eenige andere, en daar waren verſcheide vermaarde Platoniſten onder de Roomſche keizers tot op Julianus den Apoſtaat, die zelf een Platoniſt was, en die, eer hy keizer wierdt, opzettelyk naar Athene ging, om aldaar den philoſophiſchen mantel om te hangen. De eerſte leraars der Chriſtenen zelfs verklaarden zich voor de philoſophie van Plato, als *Juſtinus Martyr*, *Tatianus*, *Athenagoras*, en *Origenes*, de yverigſte Platoniſt en de geleerdſte van alle de kerkvaderen. Maar de ketteryen, welke opkwamen, maakte de lere van Plato hatelyk voor de Chriſtenen, om dat zy met genoegzame reden geloofden dat zy de waarachtige oorzaak daar van was.

Eindelyk nam de philoſophie van Plato de overhandt, na dat de zelve verſcheide wiſſelvalligheden ondergaan hadde, en men gaf zich zodanig over aan het gezag van dezen philoſooph, dat men de waarheit niet anders zocht dan in zyne ſchriften, van gevoelen zynde dat dezelve alles in zich begrepen wat de menſchelyke geeſt bekwaam is te weten. De wonderbaarlyke opvatting voor dezen philoſooph begon omtrent de XII eeuw, in welken tydt de philoſophie opkwam, die men gemeenlyk de *Schoolphiloſophie* noemde. Deze philoſophie ontſtondt door het lezen der Arabiers, die een groot gedeelte van de wereldt vermeeſtert hebbende, hunne neiging en hunne wyze van redenering medeedeelden, niet alleen aan de volkeren, die van hen afhingen; maar ook aan alle de genen, die eenigen handel met hen hadden, dat is te zeggen, aan geheel Europa. Want dewyl de Arabiers de philoſophie omtrent ſedert de negende eeuwe geoeffent hadden, maakten

maakten zy dezelve bekent aan de volkeren, die aan hun ryk onderworpen waren, het welk zich van de Indiën af tot in Spanje toe uitstrekte, en de Spanjaarden bragten in Vrankryk en Italië de uitleggingen, welke *Averroës*, de scherpzinnigste van alle de Arabische philosophen, over de schriften van Aristoteles gemaakt hadde. En de schoolgeleerden, die zich alle aan Aristoteles overgaven, ontleenden van de Arabiers die scherpzinnige, bovennatuurlyke, en spitsvinnige wyze van redeneren, welke zy verspreidden over alle de delen van de philosophie, en welke de lere van Aristoteles duisterder gemaakt heeft in de uitleggingen, die men opgestelt heeft om dezelve op te helderen, dan in de schriften zelfs van dien philosooph. Maar deze gewaande philosophen vergenoegden zich niet de philosophie te bederven door bovennatuurlyke bevattingen, en door barbaarsche spreekwyzen, waar van zy zich bedienden, om dezelve uit te drukken; zy gebruikten ook alle deze denkbeelden om de Theologie uit te leggen. Door dit middel hebben zy dezelve vervult met duizent netelige, maar volstrekt onnutte vragen en verschillen, die deze wetenschap barbaarsch maken voor de genen, die zich vergenoegt hebben met de H. Schriftuur te lezen en te herlezen, zonder op de schoolphilosophie te denken. En het gene daar in het beklagelykste is, is dat men in het vervolg alle deze dingen aangemerkt heeft als zeer nuttig tot uitlegging van den Godsdienst, en als wezentlyke waarheden ter zaligheit, het welk een groot man (*Fra Paolo*) in 't begin van de XVII eeuw heeft doen zeggen: *Senza Aristotele non haveremmo molti articoli di fede*; dat is te zeggen: *Zonder Aristoteles zouden wy zo vele geloofsartykelen niet hebben.*

Men verdeelt de schoolphilosophie gemeenlyk in drie verscheide tydbestekken: het eerste begon onder *Petrus Lombardus*, bisschop van Parys, bekend onder den naam van Meester der Spreuken, om dat hy een boek van Spreuken maakte, waar in hy alle de gevoelens der Vaderen over de Theologie in eene zekere order bragt, welke wetenschap hy zelf verduisterde door een eindeloos getal van ydele en scherpzinnige verschillen, waar mede hy dezelve belemmerde.

Het twede tydbestek van de schoolphilosophie was onder *Albert den Groten*, bisschop van Regensburg, die de leermeester was van *Thomas van Aquino*, en van *Johannes Duns*, bygenoemt *Scotus*, om dat hy geboortig was uit Schotlandt. De gevoelens van deze twee laatsten waren volslagen strydig; hoewel zy beide voorgaven in de waaragtige gevoelens van Aristoteles te zyn, en maakten twee secten, welke zeer beroemd zyn geweest in de schole. Die, welke zich hielden by de gevoelens van S. Thomas, wierden *Thomisten* genoemt; en die genen, welke die van Scotus omhelsden, wierden *Scotisten* genoemt.

Eindelyk het laatste tydbestek van de schoolphilosophie was sedert *Durand de S. Porcian*, wiens gevoelens strydig waren met die van S. Thomas, tot op *Gabriël Biel*, een Duitscher, die in de XV eeuw leefde.

In het einde van de veertiende eeuw wierden de geesten buitensporig verhit over Logicale onderscheidingen, door den geweldigen nayver die 'er ontstont over de lere van Aristoteles tusschen de *Nominalen* en de *Realisten*. De Nominalen hadden tot hun hoofdt *Ocham*, een Engelsch Kordelier, en leerling van Scotus. Zy zeiden dat de algemene naturen niet anders dan woorden waren; en de Realisten, die zich versterkten met het gezag van *Scotus*, beweerden dat dezelve naturen wezentlyke zaken waren. Deze verschillen verdeelden alle de universiteiten van Europa. Ieder koos zyde in dezen twist, en poogde uit te munten door schriften vol van bitterheit en van vervoering. Met een woordt, de philosophie hieldt zich met niets anders meer op dan met werkingen van het begrip, met bevattingen, met afscheidingen, met ydele scherpzinnigheden, en wierdt een enkel mengelmoes, en verwarde hoop van onbegrypelyke denkbeelden.

De ongeregelde drift, die men toen voor Aristoteles hadde, was de waaraghtige oorzaak van alle deze dwalingen. Men hadt zulk eene diepe eerbiedigheit voor dezen philosooph, dat wanneer men zich maar inbeeldde dat een gevoelen in zyne werken was, men het zelve blindelings aannam, en dewyl ieder geloofde dat zyn gevoelen het zelfde van dien philosooph was, twyffelde hy geenzins of het zelve stemde overeen met de reden, schoon het zelve het buitensporigste en het ongerymdste der wereldt was. 't Is waar dat het echter niet billyk zoude zyn aan Aristoteles alle die raaskallingen toe te schryven, welke zyne uitleggers hem toegeschreven hebben: maar men mag uit alle die verschillende verklaringen, welke men aan de schriften van dezen philosooph gegeven heeft, veiliglyk genoeg besluiten, dat dezelve zeer duister zyn, en dat men alzo veel meer in de kennisse der waarheit gevordert zoude hebben, indien men, in plaatse van zo veel tyds te verliezen in het bestuderen van Aristoteles, zich bevlytigt hadde om zyne eige verlichtingen en de natuur te raadplegen.

Eindelyk begon de philosophie in de XVI eeuw zich te ontslaan van deze harde slaverny, in welke zy sedert zulk een langen tydt zuchtte, en men was bedacht om door reden te philosopheren, en niet door gezag. Men verachtte Aristoteles niet, maar men wilde hem niet meer op zyn woordt geloven. Men volgde zyne gevoelens niet, dan naar mate dat men zag dat dezelve met de waarheit overeenkwamen. Men verbeeldde zich niet dat hy alles wist wat geweten konde worden, maar men poogde het gene hem onbekent was geweest te ontdekken, of het gene men niet klaarlyk in zyne werken uitgedrukt zag. Op deze wyze bragt men de philosophie tot eenen top van volmaaktheit, dien zy tot noch toe niet bereikt hadde, gelyk blyken zal door eene korte historie van de gevoelens der hedendaagsche philosophen, op de zelve wyze als men die gegeven heeft ten opzichte van de oude.

Galilæus was de eerste die van de gevoelens van Aristoteles dorste afwyken. Hy wierdt geboren te Florence in den jare 1564. Hy hadt eene wonderlyke neiging voor de wiskunst, in welke hy zich met veel zorg bevlytigde; en deze studie hem gewent hebbende niet anders te redeneren dan op onbetwistelyke gronden, en gene besluiten of gevolgen goed te keuren dan die natuurlyk uit deze gronden vloeiden, zo konde hy zich niet schikken naar de onzekere en verwarde denkbeelden, op welke alle de redeneringen gegrond waren van de philosophie, welke men toen onderwees in de scholen. Hy hieldt zich vooral bezig met dat gedeelte van de philosophie, dat de meeste betrekking heeft tot de wiskunst, namelyk de natuurkunde, welke hy verrykte met verscheide schone ontdekkingen. Hy bewees tegen de leerlingen van Aristoteles, dat de zware ligchamen hunne vaardigheit vermeerderen naar mate dat zy dalen, en vondt de evenredigheit, met welke deze vaardigheit vermeerdert. Hy verwierp het gestel (*Systema*) der wereldt, door Ptolomæus uitgedacht, als te moeielyk, en hy hieldt zich aan de vaststelling (*Hypothesis*) van Copernicus, die uitnemend eenvoudig en gemakkelyk te begrypen is. Men kan een kort begrip daar van zien op het artykel van COPERNICUS.

Galilæus lange verrekykers uitgevonden hebbende om de sterren te beschouwen, deedt door middel van deze verrekykers eene ontdekking, welke het gestel van Copernicus bevestigt, en dat van Ptolomæus geheel omverre wierp. Hy merkte aan dat Venus onder alle de verschillende schynsels verscheen, onder welke wy de maan zien. Want dewyl Venus nooit de aarde tusschen zich en de zon heeft, gelyk door de ondervinding onbetwistelyk blykt; zo zoude deze planeet nooit vol kunnen schynen aan ons, volgens de vaststelling van Ptolomæus, die de zon plaatst boven den hemel van Venus; waar uit dan volgt dat deze vaststelling valsch is, en dat Venus een cirkel maakt, waar van de zon het middelpunt is, zo dat wanneer deze planeet verder van de aarde is dan de zon, alsdan haar verlichte gedeelte naar onze zyde gekeert is, en zy in hare volheit schynt, en wanneer zy ons nader is dan de zon, schynt zy ons toe als eene wasschende of afgaande maan, dewyl wy maar een gedeelte van hare verlichte helft zien kunnen: het welk zeer wel overeenkomt met de vaststelling van Copernicus, die de zon in 't middelpunt der wereldt plaatst, vervolgens Mercurius, die rondom de zon loopt, daar na Venus, die zich mede rondom dezelve beweegt, vervolgens de aarde, enz.

Galilæus was noch de eerste, die door middel van zyne verrekykers de vier kleine sterren ontdekte, die altoos Jupiter verzellen, als zo vele kleine manen, welke met Jupiter rondom de zon gevoert worden in den tydt van twaalf jaren, terwyl zy in verscheide tyden rondom Jupiter draaien, naar dat zy minder of meerder van deze planeet afgescheiden zyn. Galilæus noemt deze sterren *de hemellichten van Medicis*, om zyn beschermer den groot-hertog van Toskanen, van het geslachte van Medicis, te vereeren. Maar men noemt de zelve gemenelyker de *wachters van Jupiter*. Hy hadt verscheide andere schone waarnemingen over de natuurkunde: maar eindelyk wierdt hy, tot beloning van alle zyne ontdekkingen, in de gevangenis van de Inquisitie geworpen, om dat hy mondelyk en schriftelyk het gevoelen van de beweging van de aarde geleeraart hadde, en wierdt vyf of zes jaren in de gevangenis gehouden, alwaar hy, na dat hy zeer kwalyk gehandelt was, plechtiglyk dit gevoelen, (dat nochtans byna bewezen is) als kettersch en strydig met de H. Schriftuur, afzwoer.

In het begin van de XVII eeuw nam *Petrus Gassendus*, koninklyk professor in de wiskunst te Parys, mede eene nieuwe wyze van philosopheren aan. Hy oeffende zich in de philosophie van Aristoteles, gelyk men dezelve toen in de scholen onderwees, maar hy konde zich daar by niet houden. Eindelyk, na dat hy de verscheide vaststellingen der oude philosophen geraadpleegt hadde, verklaarde hy zich voor de philosophie van Epicurus, die hy veel voltooide. Men heeft van de gebreken van de natuurkunde van Epicurus gesproken, Gassendus heeft dezelve erkent en verworpen. Hy itemt de vezelen (*atomi*) toe, maar hy beweert tegen Epicurus dat Godt dezelve geschapen heeft, en dat hy haar de beweging, de uitgestrektheit, en de gedaante gegeven heeft, welke deze philosooph beweerde dat zy van haar zelve en van alle eeuwigheit hadden, zonder zulks aan te tonen. Gassendi erkent de voorzienigheit, die Epicurus niet erkende, en verbetert de zedekunde van dezen philosooph door de verlichting van het Christendom. Gassendus heeft begonnen in deze laatste tyden te doen zien dat Epicurus zo ongeregelt niet was in zyne zedekunde dan men zich ingebeeld hadde, en in weêrwil van het vooroordeel, dat men sedert verscheide eeuwen tegen de zedekunde van Epicurus hadde, heeft byna al de wereldt het gevoelen van Gassendus toegestemt.

Hy maakte niet veel werks van de Logica, niet meer dan Epicurus; maar hy verrykte de philosophie met een eindeloos getal van redeneringen, die aan dezen ouden philosooph onbekend waren, en met verscheide ontdekkingen, voornamelyk in opzichte van het gene den hemelsloop (*Astronomie*) betreft. Hy heeft verscheide philosophische werken opgestelt, die vol zyn van eene schone en aangename geleerdheit. Hy vertoont daar in byna alle de gevoelens der oude philosophen met eene wonderlyke klaarheit, het zy om die te wederleggen, of om die aan te nemen, zo dat men twyffelen mag of ooit een philosooph zo vlytig is geweest als hy.

Gassendus hadt verscheide leerlingen, maar daar is 'er geen geweest, die iets toegedaan heeft tot de verlichtingen van dezen groten meester, indien men *François Bernier* daar van uitzondert, die

die een *kort begrip van de philosophie van Gassendus* in 't Fransch heeft uitgegeven, waar in hy veel oordeel en naaukeurigheit van geest heeft doen blyken. Dit kort begrip vervat verscheide naaukeurige ontdekkingen, welke sedert Gassendus gedaan zyn, zo wel in de natuurkunde als in de hemelsloop-kunde.

Eindelyk heeft *Renatus Descartes* in den zelfden tydt, door eene leerwyze, die zeer onvolkomen voor hem was, bekent geweest, en meer waarheden in de philosophie ontdekt, dan men in alle de voorgaande eeuwen gedaan hadde. Men kan zien in eene kleine verhandelinge, die hy zelf opgestelt heeft, *de la Methode* genoemt, op wat wyze hy te werk gegaan heeft om de waarheit te ontdekken. Hy merkte de Logica, die men gemeenlyk in de scholen onderwyst, aan als eene wetenschap, welke dienen kan om aan anderen te onderwyzen het gene men reets weet; maar die volstrekt onnut is om den geest tot de kennisse der waarheit te leiden. In plaatse dan van deze menigvuldigheit van voorschriften, waar mede de Logica den geest belast, stelde Descartes vier regelen voor, die zeer eenvoudig en verstaanbaar zyn, en genoegzaam om altoos de klaarblyklykheit te behouden in onze bevattingen, en om de verborgendste waarheden te ontdekken, dat het oogmerk is van de waarachtige Logica.

De eerste van deze regelen is, *Dat men niets voor waarachtig moet aannemen, dat men niet klaarlyk en onderscheidelyk begrypt waarachtig te zyn.* Dat is te zeggen, dat men met zorg moet vermyden van eenige zaak te schielyk te oordelen, en iets te bevestigen, dan het gene ons zo klaarblykelyk toeschynt, dat men geenzins daar aan twyffelen kan. Deze regel onderwyst ook om klare denkbeelden te hechten aan alle de woorden, die men gebruikt, om zyne bevattingen uit te drukken, het welk eene der schoonste en nuttelykste voorschriften van de Logica bevat.

De twede regel is, *Dat men het verschilpunt, dat men onderzoeken wil, in zo vele delen moet afdelen, als vereischt wordt om het zelve te gemakkelyker te kunnen oplossen.*

De derde, *Dat men zyne gedachten moet schikken in eene zekere orde, zodanig dat men beginne met de zaken, die het eenvoudigste en het gemakkelykste te begrypen zyn, om ongevoeliglyk en als by trappen op te klimmen tot de moeielykste en die het meest zamengestelt zyn: dat men zelfs eene bepaalde orde moet geven aan de zaken, die niet natuurlyk de eene de andere voorgaan.*

De vierde, *Dat men overal zulke volkomene optellingen, en zulke algemene overzieningen moet doen, dat men zich verzekeren kan niets te vergeten van het gene nodig is om een verschilpunt op te lossen.*

Descartes begint zyne onderzoekingen door de Bovennatuurkunde, dat is te zeggen, door de algemeenste en eenvoudigste zaken, en die by gevolg het gemakkelykste zyn om te weten. Hy merkt terstondt aan, dat alle menschen aan de dwaling onderworpen zyn, en dat zy zich alle in der daadt in vele zaken met hun eigen wil bedriegen. Op dat dan de vooroordelen van onze kindsheit, en verscheide valsche bevattingen, die wy als zeer zeker zouden mogen aanmerken, ons niet verhinderen de waarheit te vinden, wil Descartes dat wy beginnen zullen met aan alles te twyffelen, tot dat eene volkome klaarblyklykheit ons dwinge, indien men zo zeggen moet, om onze toestemming aan eenige waarheit te geven. Na dat hy ons aldus verplicht heeft om, alle onze gevoelens als valsch of onzeker aan te merken, om te twyfelen of 'er eenige geest is, eenige hemel, eenige aarde, enz. en of wy zelf een ligchaam hebben, zo doedt hy zien dat, terwyl dat wy aldus aan alles twyfelen, en dat wy bevestigen dat 'er niets zeker is, wy verplicht zyn te bekennen dat wy, die twyfelen, die bevestigen, die ontkennen, noodzakelyk bestaan, en by gevolg, dat wy, in 't midden van alle onze onzekerheden, verplicht zyn dezen grondregel toe te stemmen, *Ik twyfel, ik denk, zo ben ik dan.*

Uit deze eerste kennis besluit Descartes dat de bestaanlykheit van onze ziel, of van die zelfstandigheit, die in ons denkt, ons eerder bekent is dan de bestaanlykheit van het ligchaam, of van de uitgestrekte zelfstandigheit, en dat wy zelfs zekerder zyn van de bestaanlykheit van onze ziel, dan van die van eenig ligchaam, welk het ook zy. Wy kunnen twyfelen aan de bestaanlykheit van ons eigen ligchaam; maar wy zyn verzekert dat wy bestaan daar door zelfs, dat wy twyfelen aan de bestaanlykheit van alle zaken der wereldt, in plaatse dat zo wy ophielden te denken, wy niet overreed zouden kunnen zyn van de waarachtigheit van onze bestaanlykheit, wanneer zelfs ons ligchaam, de wereldt, en alles wat wy ons verbeelden kunnen, eene wezentlyke bestaanlykheit zouden hebben. Daar uit leidt Descartes noch af dat deze zelfstandigheit, die in ons is, die twyfelt, bevestigt, ontkent, verbeeldt, en denkt, ganschelyk verschillende is van het ligchaam of van de uitgestrekte zelfstandigheit, het welk niemandt noch wel geweten hadde, hoewel de ontknoping van verscheide grote en gewigtige verschilpunten van de natuurkunde en van de zedekunde van deze kennis afhangen, gelyk Descartes zulks klaarblyklyk heeft doen zien. Daar na de reden zoekende, die hem verzekert heeft van de waarheit en van de zekerheit van deze voorstelling: *Ik denk, zo ben ik dan*, om te zien of hy zich daar van zoude kunnen bedienen om eenige andere waarheit te ontdekken, bevindt hy dat hy niet bewogen is geweest om deze voorstelling als ontwyfelbaar aan te merken, dan om dat hy klaarblyklyk ziet dat het onmooglyk is dat het geen denkt niet bestaan zoude, waar uit hy besluit dat hy toestaan kan tot een algemenen regel van zyne wetenschappen: *Dat alles het gene hy klaarlyk en onderscheidelyk begrypt waarachtig en ontwyfelbaar is.*

Dit vastgestelt zynde, vervolgt onze philosooph zyne overdenking, om zyne poging te doen om te ontdekken of 'er niet eenig Wezen zy, dat van hem onderscheiden is. Hy vindt terstondt in zich zelf verscheide denkbeelden, die hem Wezens buiten hem zelf vertonen, als eene aarde, eenen hemel, sterren, enz. Hy oordeelde eertyds dat deze wezens in der daadt buiten hem bestonden, om dat hy verscheide denkbeelden heeft, die hem deze wezens vertonen, en die hem zeer onderscheiden van hem zelf schynen. Maar nu hy niets wil bevestigen dat hy niet klaarlyk en onderscheidelyk begrypt, vergenoegt hy zich te zeggen dat hy denkbeelden van alle deze wezens heeft, zonder daarom te bevestigen dat 'er buiten hem wezens zyn in der daadt bestaande, welke de denkbeelden beantwoorden, die hy 'er van heeft. Inderdaadt, wy kunnen het denkbeeldt van eene zake hebben, hoewel deze zaak niet besta, gelyk de slaap en zekere ziektens ons zaken doen zien, die nooit waren.

Maar van waar kunnen deze denkbeelden komen? Descartes, niet wetende aan wie de oorzaak daar van toe te schryven, vooronderstelt terstondt dat hy 'er zelf de oorzaak van is, en dat 'er, hoewel hy zomtyds dat slag van denkbeelden tegen zyn dank heeft, gelyk wanneer hy pyn, koude, hette, enz. gevoelt, misschien in hem eenig vermogen is, dat dit denkbeeldt van pyn voortbrengt, ondervonden hebbende dat 'er in hem zekere bewegingen zyn, die hem dringen om dingen te doen, die hem dikwils zeer schadelyk zyn. Hy kan dan noch niet weten, of 'er eenig Wezen is onderscheiden van hem, dat wezentlyk bestaat.

Maar Descartes wyst ons noch een weg aan om gewaar te worden of 'er onder alle de denkbeelden, die wy in ons bevinden, niet een zy, waar uit wy de bestaanlykheit van eenig Wezen van ons onderscheiden besluiten mogen.

Eerstelyk, zo ik alle deze denkbeelden aanmerke als wyzen van denken, zo vinde ik geen verschil tusschen hen; maar zo ik acht geve op de zaken, die zy my vertonen, zie ik klaarlyk en onderscheidelyk dat zy zeer verschillende zyn. Het denkbeeldt, by voorbeeldt, dat my een oneindig volmaakt Wezen vertoont, is, zonder twyfel, zeer verschillende van dat, het welk my een eindig bepaalt Wezen vertoont. Doch het is klaarblyklyk door het natuurlyke licht, dat 'er, ten minsten, zo veel wezentlykheit moet zyn in de werkende en gehele oorzaak als in het gewrocht; het meerder volmaakte geen gevolg kunnende zyn van het minder volmaakte. Ik moet dan uit dezen grondregel besluiten, dat ik, in my het denkbeeldt hebbende van een oneindig volmaakt Wezen, het welk niet gevormt kan zyn geweest door my, die bepaalt en eindig ben, het noodzakelyk zyn moet dat het oneindig volmaakt Wezen bestaat, van het welke ik het denkbeeldt ontfange van eene eindeloosheit van volmaaktheden, dewyl 'er zo veel wezentlykheit moet zyn in de oorzaak als in het gewrocht. En dewyl ik door dit oneindig volmaakt Wezen *Godt* zelf versta; zo moet ik, het denkbeeldt van den Oneindigen in my hebbende, daar uit besluiten dat Godt bestaat. Boven dien vooronderstelt zynde dat het oneindig volmaakt Wezen niet bestaat, hoe zoude ik zelf kunnen bestaan, die het denkbeeldt van dit het oneindig volmaakt Wezen hebbe? Zoude ik de oorzaak zyn van myne bestaanlykheit, of wel iemandt anders minder volmaakt dan Godt? Maar zo ik bestondt door my zelven, ik zoude niet twyfelen, ik zoude my niet uitputten in begeertens, ik zoude alle de volmaaktheden bezitten, waar van ik eenig denkbeeldt hebbe; want my zelf de bestaanlykheit gegeven hebbende, hadde niets belet dat ik my met alle die volmaaktheden opgetooit zoude hebben, en aldus zoude ik dat oneindig volmaakt Wezen zyn, dat wy zoeken. Ik trekke ook myne bestaanlykheit niet van eenen anderen, die minder volmaakt is dan Godt; want of die ander bestaat door zich zelf, of door eenen anderen, indien hy door zich zelf bestaat, zo is hy Godt zelf, gelyk terstondt aangetoont is; en indien hy bestaat door eenen anderen, men zal moeten vragen of deze ander noch door hem zelf bestaat, of door eenen anderen, tot dat men kome aan eene eerste oorzaak, die, door hem zelf bestaande, alle de volmaaktheden bezitte, welke de anderen niet hebben, en by gevolg moet men bekennen dat Godt bestaat.

Descartes zich aldus verzekert hebbende van de bestaanlykheit van een oneindig volmaakt Wezen, en door het denkbeeldt van zyne oneindige volmaaktheden bespeurt hebbende dat hem verscheide van deze volmaaktheden ontbreken, onderzoekt hy wat de oorzaak van zyne dwalingen mag zyn. Godt kan daar van de oorzaak niet zyn, want oneindig volmaakt zynde, is het onmogelyk dat hy ons zoude willen verleiden. Men moet dan de oorzaak daar van in ons zelven zoeken. Wy gevoelen in ons maar twederlei wyzen van wezen, tot welke alle kunnen gebragt worden, te weten het *Verstandt* en de *Wil*. Na dat hy bewezen heeft dat het verstandt de oorzaak niet kan zyn van onze dwalingen, dewyl het maar eenvoudig zekere denkbeelden ontfangt, die zich aan den geest vertonen, zonder die te zamen te vergelyken, waar in gene dwaling kan zyn, het verstandt niet kunnende bemerken, dat deze denkbeelden betrekkingen hebben, die zy niet hebben, zo besluit hy dat het maar dan is wanneer wy oordelen dat deze denkbeelden betrekkingen hebben die zy niet hebben, dat wy in de dwaling vallen; en by gevolg dat de wil, wiens werk het is te oordelen, de waarachtige oorzaak is van onze dwalingen. Zulks vastgestelt zynde, indien wy niet oordelen dat eene zaak waarachtig is, dan naar mate dat wy klaarlyk en onderscheidelyk zien dat zy waarachtig is, zo is het zeker dat wy nooit in de dwaling zullen vallen. Zie daar ons dan overreed niet alleenlyk van de bestaanlykheit van onze ziel, en van die van Godt, maar ook van een oneindig getal van grondregelen, als, dat het onmogelyk is dat eene zake zy, en ter zelver tydt niet zy; dat het geheel groter is dan zyn gedeelte; en van alle de wiskundige waarheden, die wy eenmaal op eene klare en onderscheide wyze gezien hebben.

Eindelyk, uit dezen grondregel, dat *Godt geen bedrieger is*, besluit

fluit Descartes dat wy een ligchaam hebben, met het welke onze ziel vereenigt is, en dat wy van verscheide andere ligchamen omringt zyn, en hy eindigt met aan te tonen dat de ziel en het ligchaam twee gansch verschillende zelfstandigheden zyn. Zie daar eene beknopte schets van de Bovennatuurkunde van Descartes; laat ons overgaan tot zyne Natuurkunde.

Hy stelt zich voor niet te redeneren dan over klare en onderscheide denkbeelden, zo wel in de Natuurkunde, als in de Bovennatuurkunde. Op dezen grondt onderzoekt hy waar in de wezentlykheit bestaat van de stoffe, of van het ligchaam in 't algemeen. Men verstaat door de wezentlykheit van eene zake de eerste eigenschap, welke wy in eene zake begrypen, en zonder welke men deze zake niet zoude kunnen begrypen. Descartes verzekert dien volgens, dat de wezentlykheit van het ligchaam niet bestaat in de hardigheit, de vloeibaarheit, de zwaarte, de ligtheit, de warmte, de koude, de droogte, de vochtigheit, of in eenige diergelyke hoedanigheit, om dat 'er gene van alle deze zaken is, die onscheidelyk is van de stoffe; maar dat dezelve bestaat in de uitgestrektheit, om dat de uitgestrektheit de eerste eigenschap is die wy begrypen in de stoffe, en die daar mede zo noodzakelyk overeenkomt, dat zo haast als wy het denkbeeldt hebben van de stoffe, wy het denkbeeldt hebben van eene zelfstandigheit, uitgetrekt in lengte, breedte, en diepte, zonder deze beide denkbeelden eenigzins van een te kunnen scheiden. Aldus is het onmogelyk, volgens Descartes, dat 'er een Ledig zy, dat is te zeggen eene ruimte of plaats, waar in niet eenige stoffe zy, om dat alle ruimte uitgestrektheit heeft, en dat de uitgestrektheit en de stoffe, het zelfde is. Daar kunnen ook gene vezelen zyn, of delen van stoffe, welke volkomen ondeelbaar zyn uit haren aardt; om dat het onmogelyk is de stoffe te begrypen zonder uitgestrektheit, en dat daar uitgestrektheit is, ook noodzakelyk verscheide delen zyn, die van malkanderen gescheiden kunnen worden.

Van deze eerste eigenschap, die de wezentlykheit van de stoffe uitmaakt, leidt Descartes alle de andere eigenschappen af, welke de uitgestrektheit noodzakelyk vervat, te weten de deelbaarheit en de gedaante: maar dewyl de verdelingen, welke men alleenlyk door de gedachten maakt, niets veranderen in de stoffe, en dat alle wezentlyke verdeling van de beweging afhangt, zo onderzoekt Descartes vervolgens de natuur van de beweging.

Het is op deze eenvoudige gronden van uitgestrektheit, van gedaante, en van beweging, welke al de wereldt gemakkelyk zien kan in het denkbeeldt van de stoffe, het is op deze gronden dat alle de redeneringen van onzen philosooph over de natuurkunde gegrond zyn. Men behoeft maar de *Gronden van zyne Philosophie* te lezen, om overtuigt te zyn, dat men niets zekers kan weten in de natuurkunde, indien men zyne leerwyze niet volgt, dat is te zeggen, indien men redeneert gelyk hy, over de klaarste en eenvoudigste denkbeelden van de stoffe, en men zal ter zelver tydt zien door die lezing, dat deze philosooph in der daadt door deze leerwyze verscheide waarheden ontdekt heeft, die voor hem ganschelyk onbekent waren, en verscheide andere, waar van men maar duistere denkbeelden hadde. By voorbeeldt, geen philosooph hadt voor Descartes een klaar en onderscheiden denkbeeldt gegeven van de gevoelige hoedanigheden, van de verwen, van de reuken, enz. Hy is de eerste geweest, die bedacht was het gevoelen te onderscheiden, dat onze ziel heeft, by gelegenheit van een voorwerp, dat men geverwt noemt, welriekende, enz. van het gene dit gevoelen voortbrengt. Indien men niet geredeneert hadde, gelyk hy, over het onderscheiden denkbeeldt van de stoffe, men zoude nooit de verwen gestelt hebben in de voorwerpen, die in ons de verschillende gevoelens van verwe verwekken, enz. dewyl men nooit klaarlyk gezien heeft dat dit gevoelen met eenig ligchaam konde overeenkomen, in het welke men niet dan uitgestrektheit, gedaante, en beweging ziet: maar men zoude dit gevoelen toegeëigent hebben aan de ziel, die bekwaam is te oordelen, gelyk een ieder zich daar van overtuigen kan, zich zelf raadplegende, en men zoude gemakkelyk bespeurt hebben, dat 'er eenig klein ligchaam is, dat nedervallende op het ligchaam, dat men geverwt noemt, en weërschynende op ons gezicht door zyne verschillende beweging, verschillende gevoelens voortbrengt, aan welke wy byzondere benamingen gegeven hebben, om dezelve van malkanderen te onderscheiden, gelyk Descartes zulks op eene onwedersprekelyke wyze heeft doen zien, door de eenige grondregelen van uitgestrektheit, van gedaante en van beweging.

Daar is noch overig een woordt te spreken van de zedekunde van dezen philosooph. Hy zegt ergens, dat hy niet geschreven heeft over het gene de zeden betreft, ter oorzake van de wonderlykheit der menschen, die zich niet gaarne onderwerpen aan de voorschriften, welke anderen hen geven om te dienen tot een regel voor hun gedrag. „ Hoewel de aanmerkingen, welke ik o„ ver deze stoffe gemaakt hebbe, (zegt hy) my redelyk schenen, „ zo heb ik gedacht, dat de andere meer werks zouden maken „ van de grondregelen, die zy zelf uitgevonden hebben. Ondertusschen hoewel deze philosooph gene volkome verhandeling van de zedekunde gemaakt heeft, men kan zeggen dat hy in zyne schriften de waarachtige grondregelen van deze wetenschap heeft nagelaten. Men zal hier de vier grondregelen niet bybrengen, die hy zich voorstelt tot eenen regel van zyn leven, men kan dezelve lezen in zyne verhandelinge *de la Methode*, maar men mag zeggen, dat dezelve in weinig woorden vervatten alles wat men doen moet om gelukkig en eerlyk te leven in deze wereldt. Het is ongetwyfelt een der schoonste delen van de zedekunde, waar in men handelt van de hertstochten; men zoude zelfs de gansche zedekunde daar onder kunnen betrekken; want om gelukkig in deze wereldt te zyn, behoeft men maar alle de verscheide hertstochten te kennen, aan de welke wy onderworpen zyn, en te weten een goed gebruik daar van te maken, de hertstochten in zich zelf niet kwaad zynde: en wat kan men schoonder en beter geredeneert zien dan de verhandeling, welke Descartes gemaakt heeft van de hertstochten? Hy is, zonder twyfel, de eerste, die een billyk en onderscheiden denkbeeldt daar van gegeven heeft. Niemandt is voor hem bedacht geweest aan te tonen, dat het ligchaam deel heeft aan de hertstochten, zo wel als de ziel, en naauwkeurig hunne verschillende werkingen te onderscheiden; het welk hy met zo veel order, billykheit, en klaarheit volvoert heeft, dat niets overtuigender is, dan het gene hy zegt wegens den oorsprong der hertstochten, wegens hunne uitwerkingen, en wegens de hulpmiddelen, die men gebruiken moet om dezelve binnen hunne rechte palen te houden, dat het oogmerk is van de gansche zedekunde.

Hoewel Aristoteles noch veel gezags hadde in de scholen, wanneer Descartes in de wereldt te voorschyn kwam, zo liet de laatste niet na verscheide leerlingen te maken, en de philosophie schynt niet meer zodanig bloot gestelt te zyn aan die harde vervolgingen, welke zy verplicht was te ondergaan in hare beginselen, door de sterke aanzoekingen van de yverige aanhangers van de schoolphilosophie.

Het zoude bezwaarlyk zyn alle de doorluchtige leerlingen van Descartes te noemen, waar van zommige reets gestorven zyn, en andere noch leven, en die zich meer of minder aan de grondregelen van hunnen meester gehouden hebben, naar dat dezelve hen meerder of minder overeenkomstig schenen met de waarheit. Men heeft zo vele nieuwe ontdekkingen gedaan, bovenal in de natuurkunde, sedert de doodt van dezen groten man, dat indien hy wederom in de wereldt kwam, hy zich zoude moeten verwonderen over de vruchtbaarheit van zyne voorschriften, en van zyne leerwyze. Men twyfelt zelfs niet of hy zoude erkennen dat de genen, die in zekeren opzichte hem verlaten hebben, goede redenen gehad hebben om zulks te doen. Maar men weet niet of hy zoude kunnen overeenkomen met philosophen van een groten naam, dat men niet wel kan aantonen, dat de stoffe onbekwaam is om te denken, dat hare wezentlykheit bestaat in de uitgestrektheit, en dat het Ledige zo onmogelyk niet is als hy het zich verbeeld heeft. Het schynt dat zo haast men wederom in twyfeling zal trekken het gene Descartes over deze gewigtige stoffen onderwezen heeft, zyne vaststelling wel haast aan 't wankelen gebragt zal worden.

Voorts, alhoewel dit artykel reets zeer lang was, heeft men niet kunnen nalaten hier by te voegen het gene Lucianus de philosophie doedt zeggen in de *Zamenspraak der Vluchtelingen*, en het gene ganschelyk schynt te dienen tot ons onderwerp. Hy voert haar aldus in, sprekende tegen Jupiter: „ Zie, myn vader, of „ ik reden hebbe my te beklagen. Dewyl gy de wereldt vervalt „ zaagt van dwaling en ongerechtigheit, hadt gy 'er mededogen „ mede, en gy zondt my, om de menschen hun onmenschelyk „ leven in een beter te doen veranderen; want, indien het u ge„ heugt, gy zeide tegen my: *Gy ziet, myne dochter, in wat* „ *staat de menschen zyn door hunne onwetendheit en boosheit. Ga* „ *hen zien, want gy alleen zyt bekwaam om hen te recht te bren*„ *gen, en hen te genezen.* Ik ging in den beginne niet naar de „ Grieken, maar ik begon door de moeielykste heling, welke „ was die der Barbaren. Ik ging dan naar de Indianen, welke „ een groot volk zyn, dat ik van zyne elephanten deedt afkomen „ om my te horen, en de gansche naburige natie der Brachman„ nen, der Necreanen en der Oxydrachen ontfing myne lere, en „ leeft noch naar myne wetten. Ik ging in Ethiopië op myn ver„ trek uit de Indiën, en van daar by de Egyptenaars, daar ik den „ dienst der goden onderwees aan hunne priesters en aan hunne „ propheten. Vervolgens ging ik naar Babylonië, om de Chal„ deën en de Wyzen te onderwyzen, naderhandt in Scythië, en „ wederkerende door Thracië, ging ik om met Eumolpus en „ Orpheus; en zondt hen voor my in Griekenlandt, met last „ aan den eersten om de Grieken in myne verborgendheden te „ onderwyzen, en aan den anderen om hen te onderrechten in „ de muzyk. Ik wachtte niet om hen te volgen, en men ont„ fing my noch wel, noch kwalyk: ik won echter metter tydt de „ zeven Wyzen." Zie de philosophische stellingen in de *Prolegomenes*, en bovenal het *Discours du Pierre Coste*, dat men gestelt heeft voor de *Philosophie de Regis*, en waar uit het meeste gedeelte van het gene in dit artykel gezegt wordt genomen is.

(De schryver van dit artykel in het Fransch heeft by den druk van het zelve in dien van het *Supplement* van Moreri van den jare 1716 gezegt, dat hy voor meer dan twaalf jaren dit artykel hadde opgestelt, en dat hy het zelve zodanig hadde willen laten als het was: maar dat hy verplicht was verscheide zaken daar by te voegen, waar op hy aldus vervolgt:)

Ik heb vergeten te zeggen, dat voor Descartes *François Bacon*, baron van Verulam, kancelier van Engelandt de dwalingen van de schoolphilosophie bespeurt hadde, en de kwade leerwyze welke men daar in volgde. Indien men zyne beoogingen hadde willen volgen, en de regelen, die hy voorschreef, Descartes zoude de eer niet gehad hebben de schoolphilosophie ganschelyk hare achting te benemen. Daar is zelfs deze verschillendheit tusschen de philosophische schriften van Descartes, ik spreek alleen van die, en niet van de wiskundige, deze schriften, zegge ik, beginnen veel af te vallen, in plaatse dat die van Bacon meer dan ooit gezocht worden door de kenners.

Men heeft ook sedert eenigen tydt hard aangevallen op de philosophie van Descartes. Men heeft voorgegeven dat zyne grote bewysreden voor de bestaanlykheit van Godt eene loutere valsche redeneering is. *Locke*, die vele leerlingen gemaakt heeft, heeft beweert, dat de onderscheiding van de ziel en van het ligchaam zo zeker

zeker niet was, als deze philosooph gelooft heeft; dat men gene denkbeelden van de zelfstandigheden heeft, en dat men by gevolg niet weet of eene zelfde zelfstandigheit niet bekwaam is tot het denken en tot de uitgestrektheit; dat 'er gene ongeborene denkbeelden zyn, en dat zy alle voortkomen van onze zinnen. Ten opzichte van de natuurkunde van Descartes heeft men voorgegeven dezelve ganschelyk overhoop te werpen, en te doen zien, dat het geen voor een meesterstuk doorging, maar een kasteel van kaartebladen (*Chateau de Cartes*) was, dat de minste windt bekwaam was ter neder te werpen. Men beweert, dat het Ledige aangetoont is, en dat bygevolg de wezentlykheit van de stoffe niet bestaat in de uitgestrektheit; dat zyne meeste regelen van de beweging valsch zyn en strydig met de ondervinding; dat zyne draaikringen onmogelyk zyn; dat de aantrekking zo ydel niet is, als hy voorgewend heeft; dat de zwaarte wezentlyk is in de stoffe; en dat deze twee grondbeginsfelen de oorzaak zyn van de voorname uitwerkingen der natuur. Men heeft zyne vaststelling van de verwen ganschelyk gesloopt, om die van den onvergelykelyken *Newton* aan te nemen. Men heeft getoont dat zyne regelen van de krommingen der stralen van het licht niet zeker waren, en dat hy misgetast hadt in zyn overslag, door niet te weten, dat alle de stralen, die in een middelpunt lopen met de zelfde schuinte, nochtans de zelfde krommingen niet lyden. Men heeft gespot met zyne drie hoofdstoffen, en met de wyze op welke hy de beweging der planeten verklaarde. Daar is niets, zelfs tot de zelfstandige gedaanten toe, waar omtrent men geloofde dat hy eene volkome overwinning behaalt hadde, dat men niet getracht heeft onder een nieuwen naam wederom ten tonele te doen komen.

Wat aangaat zyne gedachte, dat de beesten geen gevoelen hebben, daar zyn 'er tegenwoordig weinige, die dezelve met ernst durven beweeren. Voorts, ik doe hier niets dan het werk van eenen historieschryver, zonder te willen oordelen of de genen, die Descartes aangetast hebben, ongelyk gehadt hebben of niet. Maar ik ben overtuigt dat zy geen ongelyk gehadt hebben in alles, en dat 'er zaken zyn, strydig met zyne grondregelen, welke volkomen bewezen zyn. *Memoires du Tems. Suppl.*

PHILOSOPHISCHE STEEN is een poeder, dat alzo genoemt wordt, om dat men zegt, dat 'er gene andere zyn dan de rechte philosophen, die den zelven bezitten. Men wil, dat door middel van dit poeder de onvolmaakte of onvolkomene metalen verandert worden door eene scheikundige werking (dat is te zeggen van dit poeder daar op strooiende) in goudt, of in zilver, naar dat de poeder door den kunstenaar bewerkt is tot rood of tot wit. Men noemt onvolmaakte metalen alle, die geen goudt of zilver zyn; als het loot, *Saturnus* genoemt; het tin, *Jupiter*; het yzer, *Mars*; het koper, *Venus*; en het kwikzilver, *Mercurius* genoemt. Het goudt wordt naar den naam der zonne, en het zilver naar dien der maan genoemt. Dit poeder wordt ook door de philosophen of wyzen het *algemeen geneesmiddel* genoemt, om dat zy voorgeven, dat het zelve werkt over het gansche ryk der Nature, dat zy in drie regeringen verdelen, te weten de dierlyke regering, de regering der gewasschen, en de minerale regering. Zy verstaan daar door, dat zy met deze poeder de gezondheit der dieren kunnen bewaren, de zelve behoeden voor ontsteltenisse, en de zelve herstellen wanneer zy ontstelt is; dat zy het zelfde daar mede kunnen doen omtrent de planten; en (om hunne uitdrukkingen te gebruiken) de melaatschheit der metalen wegnemen, en de zelve edelder maken, met die te brengen tot den hoogsten top van volmaaktheit, waar toe de Natuur bekwaam is de zelve in de ingewanden der aarde te brengen. Dit poeder wordt een *steen* genoemt, om dat de philosooph het zelve, na dat het bearbeid is, tot glas maakt, dat is te zeggen, dat in plaats dat het eerst uit vele kleine delen bestaat, die niet te zamen houden, hy het zelve tot eenen klomp maakt door eene zachte smelting, en ter oorzake van zyne grote fynheit wordt het blinkende, en gelykt naar een klomp glas, dat niet doorschynende is, en dat men emailleersel noemt. Wanneer hy zich daar van bedienen wil, schraapt hy dezen klomp met een mes, en maakt dien gemakkelyk tot poeder. Deze poeder moet, behalven de overvloedige verwe, die zy in zich heeft, twee hoedanigheden in zich vervatten, die men niet te zamen vindt in de ligchamen welke de natuur ons geeft: want het moet smeltbaar zyn als wasch, en vast en bestendig tegen 't vuur als goudt; de eerste hoedanigheit aan het zelve noodzakelyk zynde, om tot in het hert en middelpunt van het onvolmaakte metaal, waar op het gestrooit wordt wanneer dat gesmolten is; en de twede om aan dat onvolmaakte metaal de vastheit mede te delen, die het nodig heeft om goudt of zilver te worden. De wyze van wel te slagen in het werk van dezen steen, is zeer bezwaarlyk om te ontdekken. Meer dan vier of vyf duizent schryvers hebben daar over in verscheide tyden, en in verscheide gedeeltens van de wereldt geschreven, maar geen een heeft 'er anders van geschreven dan om 'er alleenlyk van te spreken, niet om het te onderwyzen; of zo zy dat oogmerk gehadt hebben, zy hebben 'er zo raadselachtig van gesproken, dat zy zelfs den lezer verwittigen, dat zy alleen voor hunne broeders geschreven hebben, en dat zo God hem deze verborgendheden niet ontdekt door openbaringe, of dat zy hem niet uitgelegt worden door eenen *bezitter*, dat is te zeggen een man die den steen bezit en de kunst om den zelven te maken, het hem onmogelyk is de zelve te verstaan. Men moet daarom niet geloven dat alle de genen, die raadzelachtig over dit onderwerp geschreven hebben, bezitters zyn. Daar zyn 'er zeer weinige, die, gelyk zy ze noemen, *auctores bonæ notæ* zyn. De genen die in de goedkeuringe en in de achtinge waarachtige *Adepti* zyn, (want dat is mede eene van hunne uitdrukkingen om te zeggen ware philosophen, die verkregen hebben het gene de anderen zoeken) zyn, Hermes, hun eerwaardige vader; Calid; Arthephius, die zich beroemt meer dan duizend jaren geleeft te hebben; Morienus Romanus, de Cosmopolyt; de graaf Trevisan; Zacharias; Philaletes; en verscheide anderen zo ouden als hedendaagschen. Om tot de voltrekking van dit zo geheim en moeielyk werk te geraken, zeggen deze wyzen ons, dat 'er twee wegen zyn, waar van de een algemeen, en de ander byzonder genoemt wordt. De algemene weg bestaat in de bereiding van eene zekere stoffe, die door de gansche wereldt en op alle plaatsen gevonden wordt, die niets kost, die gemeen is aan arm en ryk, die wy alle voor oogen hebben, en die weinigen weten te verkiezen. Deze stoffe, door de enkele toebereiding, zonder vermeerdering of byvoeging van iets wat het ook zy, brengt dit algemeen geneesmiddel voort, dat toepasselyk is, gelyk men reets gezegt heeft, op de drie regeringen van de natuur, zo dat de philosooph het zelve door kunst schikt of bepaalt tot wat slag het hem goeddunkt, en na die bepaling wordt dit geneesmiddel in het byzonder eigen of aan de dieren, of aan de planten, of aan de metalen. De andere weg wordt byzonder genoemt, wanneer de philosooph zyn werk begint door de metalen, en dat hy door kunst het middel vindt om het volmaakte metaal te bederven, eigenaardig eene der drie zelfstandigheden, waar uit het bestaat, daar in brengende, te weten het zout, of de sulfer, of de Mercurius, dat de drie hoofdbeginsfelen van alle zelfstandigheden zyn, en deze hoofdbeginsfelen zyn de voortbrengingen der vier elementen, hoofdbeginsfelen van alle de zaken, die wy in 't gansche heelal zien. Deze byzondere weg is wederom verdeelt in twee wegen, welke genoemt worden de *droge* en de *vochtige* weg. De eerste is, wanneer men tot de bederving van het volmaakte metaal komt door de eigenaardige inbrenginge van het metaalachtige sulfer. De twede, welken de philosophen ook *den weg van reincrudatie* noemen, is wanneer men tot de gemelde bederving komt door de inbrenging van den Mercurius, en zy noemen dezen weg *reincrudatie van het metaal*, en de *vochtige weg*, om dat de Mercurius de waterachtige zelfstandigheit zynde, ook het raauwste of onrypste gedeelte is: en in dezen Mercurius (dat de gemene Mercurius niet is) geven zy voor het goudt en het zilver te doen, en daar in te doen bederven, zo dat het door de wegen van de kunst door het bederf heen zynde, daar uit eene zelfstandigheit voortkomt, de *Philosophische Mercurius* genoemt, welke noch goudt noch zilver is, maar een mengsel van metaal van eene zachte hoedanigheit, dat eene doordringende en vastmakende kracht heeft, door middel van de welke zy het tot het oneindige vermenigvuldigen, door het bydoen van gemene Mercurius, dat het onrypste metaal van allen is, en het bekwaamste om doorgedrongen te worden, en om allerlei gedaante van metaal aan te nemen. Het is niet nodig over deze stoffe hier wydlopiger te spreken, en het is genoeg een recht en naauwkeurig denkbeeldt gegeven te hebben van dezen vermaarden steen, waar van in alle tyden gesproken is, en die het onderwerp is van een eindeloos getal van historien, zo waarachtige als fabelachtige. Zie ALCHYMIE.

PHILOSTEPHANUS, een Cyrener, en vriendt van Callimachus, zynen landgenoot, was in achting ten tyde van Ptolomeus Philadelphus, in het 450 jaar van Rome. Hy schreef verscheide verhandelingen, van de rivieren, van de Epiroten, van Cyprus, enz. welke door de ouden bygebragt worden. *Athenæus l. VII & VIII. Plutarch. in Lycurg. Clem. Alexandr. l. I. Strom. Possevin. in Appar. Sacr. Gesner. in Bibl. Vossius de Hist. Græc. l. I. c. 15.*

PHILOSTORGIUS *van Cappadocië*, een zoon van Carterius en van Eulampia, wierdt geboren omtrent den jare 367, onder het keizerryk van Valentinianus en van Valens. Hy schreef eene kerkelyke historie, die hy uitgaf ten tyde van Theodosius den Jongen. Dit werk was verdeelt in XII boeken, welke begonnen met de letters van zynen naam, by wyze van een Acrostichum. Philostorgius was een Ariaan, van den aanhang der Aëtianen, of Eunomianen; hy pryst ook uitnemende de ketters, en mishandelt de rechtzinnigen, en bovenal Athanasius. Buiten dat betuigt hy veel yver voor den Christelyken Godsdienst, en geeft bericht van vele nuttige zaken voor de kerkelyke oudheit. Photius beschuldigt hem, behalven zyne godloosheit en weinige trouw omtrent de rechtzinnigen, van een gemaakten styl, welke meer eigen was aan eenen dichter dan aan eenen historieschryver. Hy maakte nochtans een kort begrip van zyne historie, welke Jacobus Godefredus in 't Grieksch en in 't Latyn heeft uitgegeven. Doch alzo de uitgever, hoewel hy een goed rechtsgeleerde was, weinig Grieksch verstond, zo is die uitgave niet veel geacht. Nicephorus Callistus heeft uit Philostorgius verscheide zaken genomen, die hy in zyne Historie heeft ingelascht, zonder hem aan te halen. Men schryft hem ook noch een boek toe tegen Porphyrius. *Photius Cod. 40. Godefred. in Not. & Prolog.* enz. *Valesius in Præfat. Cave.*

PHILOSTRATUS is de naam van verscheide mannen, welke zo door hunne schriften als anderszins vermaard zyn. Inzonderheit zyn 'er verscheide van dezen naam geweest, die geboortig waren uit het eilandt Lemnos, van welker getal en schriften, noch onder hunnen naam gevonden wordende, men tot nu toe verschillende gevoelens gehadt heeft. Inzonderheit hebben Meursius in eene Dissertatie *de Philostratis*, als mede Joh. Jonsius en Tillemont *in Vita Severi art.* 36. hier over hunne gevoelens, die in vele delen strydig zyn, gemeld. Den grondt tot de historie dezer mannen geeft, onder de oude schryvers, Suidas in zyn Lexicon. Waarom men dat wel voor het waarschynlykst mag houden, dat het naast by dit verhaal komt, als mede het gene men uit de genoemde werken der Philostraten wegens der zelver schryvers het zekerste besluiten kan. By deze twee gronden schynt de

de laatste uitgever der zelve werken zich gehouden te hebben, wiens gedachten in de voorrede daar op uit komen, dat 'er drie persoonen van den naam van Philostratus zyn geweest, waar van de twee laatste de schriften vervaardigt zouden hebben, die men onder dien naam heeft. De eerste was een zoon van Verus, dien men wel onder de regering van Nero geplaatst heeft, doch die met meerder grondt tegen den tydt van Severus schynt geleeft te hebben. De twede was deszelfs zoon, die in het begin der regering van Severus de beroemdste scholen der Sophisten bezocht, doch ten einde van dezelve regering in zyne volwassche jaren in de geleerde gemeenschap of societeit van de keizerinne Julia aangenomen wierdt, en het leven van Apollonius Tyanæus beschreef. Hy heeft omtrent den tydt van Alexander de Historie van de Sophisten voltrokken, en de zogenaamde *Heroica*, de twee eerste boeken van allerhande schilderyen en brieven, benevens eenige puntdichten nagelaten. De derde Philostratus is een zoon van Nervianus, en een kleinzoon van de zuster van den naast voorgaanden Philostratus, die in het 24 jaar zynes ouderdoms was wanneer Caracalla regeerde. Van dezen heeft men het overige gedeelte van het werk der schilderyen, en eenige brieven. *Fabricii Bibl. Græca.*

PHILOTAS, een zoon van Parmenio, die veldoverste was by Alexander den Groten, wierdt na het verrichten van vele getrouwe diensten aangeklaagt als of hy tegen den zelven zaamgezworen hadde. In deze onverdiende ramp stortte hem Craterus, de gunsteling van Alexander, die Philotas, die zyne trouwe dien sten aan den koning eenigzins hadde voorgehouden, zeer kwalyk genegen was. De gelegenheit hier toe was de zamenzwering van Dimnus tegen Alexander. Wanneer men dan hier over geheimen raadt hieldt, wierdt Philotas niet alleen daar van uitgesloten, maar ook door Craterus by den koning verdacht gemaakt. Inzonderheit gaf men voor, dat Philotas deze zamenzwering ten minsten geweten, doch den koning niets daar van ontdekt hadde. Alexander wierdt door dit vermoeden ingenomen, doch liet zulks echter niet merken, maar nodigde Philotas ter avondmaaltydt, en sprak op het vertrouwlykste met hem. Na het eindigen van dezelve, wanneer Philotas zich in zyne tent begeven hadde, wierden alle doortochten bezet, en omtrent middernacht liet de koning hem in zyn diepsten slaap gevangen nemen. Hy beklaagde de koninklyke goedheit, die door den haat zyner vyanden voortaan voor hem in ongunst verkeert was, en volgde met gedekten hoofde naar de koninklyke tent. Wanneer hy voor het leger te recht gestelt wierdt, konde men niets tegen hem bewyzen, dan dat hy de zamenzwering niet ontdekt hadde; waar van hy zich echter nadruklyk verschoonde, en bewees dat hy dikwils by diergelyke gevallen, wanneer hy aan 't hof iets aangebragt hadde, als een ligtgelovige bespot was. Hy moest echter de woede zyner vyanden ondergaan, en na voorgaande onverdraaglyke pynigingen door pylen het leven verliezen. *Quint. Curtius l. VI. Arrian. l. III. Exp. Alex.*

PHILOTERIA, eene stadt in Palestina. Polybius verhaalt, dat na den slag tusschen het leger van Antiochus en Ptolomeus aan de Noordzyde van Sidon voorgevallen, Antiochus overwinnaar zynde, zyn leger by Sidon heeft nedergeslagen: doch dat hy evenwel de stadt zelve niet heeft belegert, om dat ze opgepropt was van volk, en volkomelyk van alles voorzien, dat tot het uitstaan van eene belegering nodig was: dat hy derhalven zyne benden naar Philoteria gevoert heeft, welkers gelegenheit kan afgenomen worden uit het gene Polybius daar verder byvoegt: *Zyne benden dan by zich genomen hebbende, trekt hy naar Philoteria toe, en belast aan den scheepsvoogdt Diognetus, dat hy met de vloot naar Tyrus zoude lopen. Philoteria is gelegen aan het meir, in het welke de Jordaan valt; welke daar weder uitvloeit naar de velden van Scythopolis. De koning nu de twee genoemde steden ingekregen hebbende, bereidde zich met wakkeren moedt tot zyne overige ondernemingen, om dat de landeryen, onder deze steden gelegen, in overvloedt verschaften alles wat tot onderhoudt en verder gebruik van 't leger nodig was.* Zy schynt derhalven aan het meir van Tiberias gelegen geweest te zyn, het geen noch bevestigt wordt, om dat hy 'er straks by doedt, dat Antiochus na het veroveren van Philoteria over de bergen getrokken zynde den berg Atabyrius (*Tabor*) heeft ingenomen; welke dat meir ten Oosten hadde, gelyk heden de ervarenheit leert. Zo men gissen mogt, zoude men denken, dat deze stadt haren naam gekregen hadde van *Philotera*, de zuster van Ptolomeus den II, gelyk volgens het getuigenis van Strabo noch eene andere stadt in opper-Egypte, welkers naam mede PHILOTERIA was, naar haar aldus is genoemt geweest. *Relandi Palæst.*

PHILOTHEUS, monnik en abt van Montathos voor den jare 1354, aardsbisschop gemaakt van Heraclea voor den jare 1354, wierdt tot patriarch van Constantinopel verkoren in de plaats van Callistus, die van daar verjaagt wierdt op het einde van 't jaar 1355. Johannes Paleologus vervolgens alleen meester van Constantinopel geworden zynde, herstelde Callistus, en Philotheus was verplicht zich te verbergen tot de doodt van Callistus, welke voorviel in het volgende jaar, waar na Philotheus het patriarchschap wederom aanvaardde, het welk hy bekleedde tot het jaar 1371, het welk dat van zyn doodt was. Deze patriarch, die, volgens Cantacuzenus, geacht was ter oorzake van zyne godsdienstigheit en welsprekendheit, heeft verscheide werken geschreven. Maar daar zyn 'er weinige van gedrukt; een der voornaamste is zyne verhandeling van de zelfstandigheit, van de werking en van de kracht, van het licht van den berg Thabor, verdeelt in XV boeken, tegen de X boeken van Nicephorus Gregoras, die geschreven gevonden worden in de bibliotheken van den hertog van Beyeren en van het Vatikaan; leerredenen over de Euangelien en over de jaarfeesten, in de bibliotheek van den hertog van Beieren, en in die van den koning van Spanje; een kort begrip van de huishouding van Jesus Christus mensch, en eene lofreden van den H. martelaar Demetrius, in de bibliotheek van het Vatikaan. Dit zyn de geschrevene werken van Philotheus. De gedrukte onder zynen naam zyn eene verhandeling van het Diakenampt, in 't Latyn, in de laatste Bibliotheek der vaderen; Lofschriften van S. Basilius, van S. Gregorius Nazianzenus, en van S. Johannes Chrysostomus, in 't Griekseh en in 't Latyn gedrukt in de vermeerdering van de Bibliotheek der vaderen van den jare 1624; twee predikatien, de eene over 't kruis, en de andere over den derden zondag van de vasten, in 't Grieksch en in 't Latyn uitgegeven door Gretserus, in zyn II Deel van het kruis. *Du Pin Bibl. des Aut. Ecclesiast. XIV siecle.*

PHILOTIS, eene Romeinsche slavin, die haren naam vermaard gemaakt heeft in de historie door den dienst, welken zy deedt aan de republyk. Zy was het die den Romeinen riedt haar met de andere slavinnen in het leger der Fidenaten te zenden, aangedaan met de klederen van Romeinsche vrouwen, en die het teken gaf in den top van een wilden vygeboom. *Plutarchus. Varro.*

PHILOXENUS, een Macedonisch krygsoverste, nam in Kandië den bestierder der goederen van Harpalus, den schatmeester van Alexander den Groten, gevangen. Deze Harpalus hadt gedurende het afzyn des konings zyne schatten weggerooft, en was reets van te voren gedood toen deze bestierder gevangen genomen wierdt. Philoxenus ontdekte door middel van dezen gevangen alle de genen, aan welke Harpalus dezen schat in Athene hadde toevertrouwt, en zondt de lyst daar van aan de overigheden, om het geldt wederom te vorderen, en hen daar voor te straffen. Hy wilde echter Demosthenes niet mede op deze lyst stellen, hoewel hy eenig verschil met dezen vermaarden redenaar hadde, stellende de achting voor des zelfs welsprekendheit boven zyne eige wraakzucht. *Pausan. l. II. p.* 148.

PHILOXENUS *van Cythera*, een Grieksch dichter, leefde in het 388 jaar van Rome aan 't hof van Dionysius den Jongen, tyran van Syracusa. Hy konde nooit van zich zelf verkrygen, dat hy, om Dionysius te believen, de vaarzen, welke die dwingelandt maakte, goedkeurde. Deze verachting verstoorde Dionysius, die Philoxenus in de gevangenisse liet werpen, welke de Sicilianen de steengroeven noemden. Eenigen tydt daar na deedt de tyran hem uitgaan; en gelovende, dat hy zyne goedkeuring gemakkelyker zoude hebben dan van te voren, las hy hem een van zyne vaarzen voor. Philoxenus hoorde het stuk van 't begin tot het einde lezen; en vervolgens stondt hy haastelyk op, en zeide dat men hem weder naar de steengroeven zoude brengen. Eenigen tydt daar na maakte hy een dichtstuk van de minneryen van Polyphemus en Galathea, waar in hy spotte met de meesteresse van Dionysius, die alzo genoemt was. Deze stoutheit verbitterde by uitnemendheit den dwingelandt, die hem deedt sterven. Hy hadt noch andere werken geschreven *Athenæus l. I. IV. & XIV. Ælian. l. XII. Var. Hist. c.* 47. *Casaubon. Animad. in Athen. l. IV. c.* 11.

PHILOZOE, gemalin van Tlepolemus, de doodt van haren gemaal in 't beleg van Troje verstaan hebbende, wierdt terstondt door eene grote droefheit bevangen, en stelde vervolgens tot zyne gedachtenis spelen in, waar in kinderen streden, en de overwinnaars wierden met takken van witte populier gekroont. *Polyæn. l. I.*

PHILPOT, aartsdiaken van Winchester, onder de regering van Henrik den VIII, wierdt nevens andere geestelyken gevangen gezet om dat hy de bevelen van dezen koning in zaken van den Godsdienst niet doorgaans gehoorzamen wilde; doch hy raakte onder Eduard den VI wederom in vryheit. Hy verdedigde in den jare 1553 in eene plegtige twistredenering, welke van den 23 October tot den 30 duurde, benevens noch drie andere geestelyken, de hervormde leer tegen de R. Katholyken in eene algemene vergadering der geestelykheit, welke op het bevel van de koninginne Maria te zamen geroepen was. Beide de partyen schreven zich de zege toe; maar Philpot wierdt na het eindigen van de onderhandeling gevangen genomen, en door den bisschop Bonner, met yzere boeiens aan de voeten, in een kool-kelder een langen tydt opgesloten gehouden. Hoewel men nu gedurende deze gevangenisse hem tot wederaanneming van het R. Katholyke gelove zocht te bewegen, zo bleef hy echter volstandig by de lere der Protestanten, en wierdt dieswegens in den jare 1555 den 16 December ten vure veroordeelt, welk vonnis ook ter uitvoering gebragt wierdt. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt I Deel.*

PHILUMENA, eene bezetene vrouw, gunsteling van Apelles, een Marcioniet, beroemde zich gezichten te hebben, en wonderwerken te doen. *Eusebius. S. Epiphan. Du Pin Bibl. des Auteurs Ecclesiast. trois premiers siecles.*

PHILUMENA, dochter van Callitychus, voedster van Aristides, is vermaard om dat zy haar leven ten beste gaf voor dat van Aristides, haren zuigeling-broeder. *Casaubonus in Sueton.*

PHILYLLIUS, een schryver van Jambische vaarzen op de steden. *Athenæus l. III.* Daar is ook een oud blyspeldichter van den zelfden naam geweest, waar van dezelve schryver spreekt *l. XIV. Pollux l. VII. Suidas.*

PHILYRA, dochter van den Oceaan, was meesteresse van Saturnus. Rhea, gemalin van Saturnus, hen betrapt hebbende, herschiep Saturnus zich een paardt, om te ontvluchten; en Philyra was zo beschaamd en verbaast, dat zy dat landt verliet, en op de gebergtens der Pelasgen liep dolen, daar zy beviel van den

Centaurus Chiron. Zy hadt zo veel verdriet dit monster ter wereldt gebragt te hebben, dat zy de goden badt herschapen te worden; en zy wierdt in eenen lindeboom verandert. *Apollon. Argonautic. l. I. Hygin. Virgil. Georgic. l. III.*

PHILYREN, naburige volkeren van den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee. *Valer. Flaccus l. V.*

PHINEUS, een zoon van Agenor, regeerde in Paphlagonië, en trouwde met Cleopatra, de dochter van Boreas, waar by hy twee zonen hadde, Parthenius en Crambis. Deze eerste gemalinne verstoten hebbende, nam hy eene dochter van den koning der Scythen, Idea genoemt. Eenigen tydt daar na wierden deze twee prinssen beschuldigt bloedschande gepleegt te hebben met hunne schoonmoeder, en door hunnen vader veroordeelt om het gezicht te verliezen. Maar Boreas wreekte de onschuldt van zyne kleinzonen: want eenen slag gelevert hebbende aan Phineus, nam hy hem gevangen, en gaf hem de keur om te sterven of de oogen uitgestoken te worden. Phineus koos het laatste: en men zegt dat de goden hem toen de kunst inbliezen om toekomende dingen te voorzeggen. Maar Neptunus was hier over zo verdrietig, dat hy Harpyen zondt, die zyne spyzen bedurven wanneer dezelve op de tafel stonden. Hy wierdt door deze monsters geplaagt, tot dat Zethes en Calaïs, zonen van Boreas, dezelve verjoegen in de eilanden van de Strophaden.

PHINEUS, broeder van Cepheus koning van Ethiopië, was de oom van Andromeda, die hem ten huwelyk belooft was: maar hy durfde haar niet verlossen van het zeemonster, waar aan zy bloot gestelt was volgens de verziering der dichters, en 't welke Perseus doodde. Phineus wilde echter Andromeda vervoeren op den dag van hare bruiloft met haren verlosser, onder voorwendsel van de belofte des konings; maar Perseus veranderde hem in eenen steen door hem het hoofdt van Medusa te vertonen, dat hy op zynen schildt voerde. *Ovid. Metam.*

PHINEUS, of PHINEAS, een priester en schatbewaarder van den tempel van Jeruzalem, na het verbranden van de stadt en van deze heilige plaatse, op het kruis gehecht zullende worden, ontdekte aan Titus, om zyn leven te behouden, de plaatse, daar men eene menigte van priesterlyke klederen, gordels van stoffen, van purper en scharlaken, geschikt tot behangsels en gordynen van den tempel, kaneel en cassia, en andere kostelyke welriekende speceryen, waar van men den wierook bereidde, die op den altaar des reukoffers gebrand wierdt, verborgen hadde. Hy wees Titus ook verscheide andere zaken van een groten prys aan, zo van gaven die aan Godt geoffert waren, als van fieraden des tempels. Dit was oorzaak dat hy vergiffenis kreeg en gunstig gehandelt wierdt. *Josephus Oorl. VI,* 41.

PHINICA, van ouds *Aperra, Aphera, Apyra, Apira* genoemt, eene kleine stadt van Natolië in Asië. Zy is gelegen op de kust van Menteseli, tusschen Patera en Satalia, twintig of twee en twintig mylen van beide die plaatsen. *Maty Dict.*

PHIN, eene kleine stadt van Zwitserlandt. Zy is in Thurgau aan de Thur gelegen, drie of vier mylen van Constans, ten Westen. *Maty Dict.*

PHIOPS, twintigste koning der Memphiten, na Metesuphis, regeerde hondert jaren. Hy is de zelfde die in Eratosthenes *Anaphus de Grote* genoemt wordt, die het koninkryk der Thebanen aan dat der Memphiten hechtte. Hy begon te regeren in het 1642 jaar voor Christus. Hy bouwde eene pyramide, volgens Herodotus. *Manethon. Eratosthenes. Marsham Can. Chronol. Du Pin Bibl. Universelle des Hist. Prof.*

PHIOUME, of FIOUM, eene van de vruchtbaarste provinciën van Egypten, legt twee grote dagreizen boven Caïro, tegen 't Westen aan de rivier den Nyl, daar zy vyf of zes uren af gelegen is, en door kanalen, welke tusschen de bergen doorlopen, van den zelven bewatert wordt. Dewyl het dan eene vlakke landstreek is, doch rondom met gebergtens en zandige wildernissen omringt, zo zoude dezelve daar door noch twee jaren aan de Arabiers onbekent zyn gebleven, na dat Omar het overige gedeelte van Egypte verovert hadde. Dit landschap zoude, naar het voorgeven van de Arabische schryvers, daar door zynen naam verkregen hebben, dat wanneer de koning Pharao Joseph, toen hy oud geworden was, op het aanstoken van zyne benyders, van de regering, die hy tot dien tydt toe gevoert hadde, willende ontslaan, hem vryheit gegeven hadde zich eene plaats tot zyne onthouding waar hy wilde te verkiezen, wanneer Joseph zich dit stuk vlak lands, dat toen maar een onbruikbaar moeras was, uitkoos, zich met veel van zyn volk derwaarts begaf, en binnen 1000 dagen met ongemenen arbeidt dit onvruchtbaar landt met kanalen doorsneedt, bruggen bouwde, woningen aanleide, en het tot eene der vruchtbaarste provincien maakte, waar na hy den koning uitnodigde, die zich ten hoogsten verwonderde dat deze arbeidt in zo weinig tyds voltrokken was, namelyk in 1000 dagen, welke in hunne spraak *Phi-elf-jom* genoemt wierden. Dit is zeker dat in dezen kleinen omtrek voortyds zeer grote steden geweest zyn, gelyk der zelver puinhopen noch te kennen geven, en zyn nergens in Egypte meerder en prachtiger overblyfselen der oudheit dan hier te vinden. Deze provincie heeft wel maar 366 dorpen, maar ieder dorp zoude zo veel graangewas hebben, dat het daar mede de grote stadt Caïro op eenen dag voorzien konde. Hier wordt ook vlas gewonnen, dat het schoonste is in Egypte, waar van verscheidenerlei lywaat gemaakt wordt, de voornaamste handel is der inwoners. Hier wasschen ook veel vygen en wyndruiven, daar anders in 't overige van Egypte gene wynbergen gevonden worden. Men zoude hier door kunnen vermoeden als of Phioume niet wel de beroemde provincie zoude mogen geweest zyn, die door de ouden om haar beroemden wyn *Provincia Sebennitica* genoemt wierdt. De hoofdstadt is mede Phioume genoemt, en legt aan het grote kanaal, dat uit den Nyl komt, *Barh Juseph*, dat is de Stroom Josephs, genoemt wordt, en zich in het meir Querron ontlast. Het loopt midden door de stadt, en heeft vele bruggen, die meest bedekt, doch vier derzelver zeer schoon zyn. Deze plaats is gebouwt daar de puinhopen van de oude stadt Arsinoë ophouden, en worden aldaar vele oude gedenktekens gevonden. De landstreek is ongemeen vruchtbaar, de hoven zyn vol van vruchtdragende bomen, gansche velden vol van rozestruiken, en kleine bosschen van vygebomen. De inwoners zyn echter meest arm, wegens de harde handelingen hunner gouverneurs. *Vojage de Paul Lucas T. II. c. 6.*

PHISCON, of PHYSCON, anders *Evergetes.* Zie PTOLOMEUS.

PHISON. Zie PISON.

PHLEGETON, of PYRIPHLEGETON, eene der helsche rivieren, naar de verziering der dichters, welke in plaats van water vuurstromen, en vlammen in plaats van golven zoude hebben. Deze naam komt van het Griekseh πῦρ, *vuur*, en φλέγειν *branden. Pomey Panth. myth. p.* 198.

PHLEGON, een leerling van Paulus. Men geeft voor dat hy bisschop van Marathon, eene stadt van Griekenlandt, geweest zoude zyn, daar men wil dat hy gemartelt wierdt den 8 April. Paulus groet hem in zynen brief aan de Romeinen k. XVI, 14. *Martyr. Rom. Simon Dict. de la Bible.*

PHLEGON, bygenoemt *Trallianus*, (het welk te kennen geeft, dat hy van Trallis, eene stadt van Lydië, geboortig was) was een vrygemaakte van den keizer Adrianus. De genen, die gemeent hebben dat hy het was van Augustus, welk gevoelen door Suidas bygebragt wordt, hadden nooit zyne boeken gelezen. Hy heeft ten minsten geleeft tot in het 18 jaar der keizerlyke regering van Antoninus den Godvruchtigen, dat het 156 jaar van Christus is, en het 142 na de doodt van Augustus, dewyl hy van de Roomsche burgermeesteren van dat jaar gewag maakt. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar van ons weinig overgebleven is; als, eene algemene historie, welke zich uitstrekte van de eerste Olympiade tot aan de CCXXIX, en die door de schryvers verscheidelyk onder den naam van Olympiaden, van Kronyken, en ook onder beide die namen te gelyk wordt bygebragt, zynde verdeelt in XVI boeken: van dit werk is weinig overig, bestaande in den Leidschen druk van den jare 1622 in 4. noch gene volkomen zes bladzyden. Zyne verhandeling περὶ μακροβίων, *de longævis*, is vry kort, en het is waarschynlyk dat men dezelve niet volkomen heeft. Wat aangaat zyne verhandeling περὶ θαυμασίων, *de mirabilibus*, de zelve vervat CXXXV kapittelen, die meest kort zyn, en het is in het begin gebrekkelyk. Dit is alles wat ons van de werken van Phlegon overig is. Xylander bragt deze overblyfselen in 't Latyn, en gaf dezelve te Bazel uit, met het Grieksch en met aantekeningen, in den jare 1568. Meursius gaf daar van te Leiden een nieuwen druk uit, met zyne aantekeningen, in den jare 1622. Men vindt in Suidas de tytels van een gedeelte der andere schriften van Phlegon. Men kan uit dien schryver afnemen dat hy onder anderen noch een werk schreef, verdeelt in VIII boeken, vervattende mede τὰ πραχθέντα πανταχοῦ, *res ubique gesta.* Phlegon hadt eenen vrygemaakten, die mede een schryver was. Men heeft gemeent dat de historie van Adrianus, welke te voorschyn kwam onder den naam van Phlegon, door Adrianus zelf opgestelt was. Phlegon spreekt als ooggetuige van de opstanding van eene dochter uit den doden. Men geeft voor dat hy gesproken heeft van de duisternisse, die 'er was gedurende het lyden des Heilands; maar Bayle toont aan dat dit voorgeven eenige zwarigheden onderworpen is. Photius laakt hem dat hy zich te veel met kleinigheden opgehouden, en al te veel antwoorden van orakelen bygebragt heeft. *Bayle Dict. Crit.*

PHLEGRA, eene stadt van Macedonië, daar men geloofde dat de reuzen met de goden streden, en door Hercules gedood wierden. Deze stadt is sedert *Pallena* genoemt. *Silius Ital. l. XI & X. Propert. l. III. Ovid. Metam. l. X. Lucan. l. VII. Stat. Theb. l. II. Valer. Flacc. l. VI. Theagen. & Eudoxus.*

PHLEGRA, of *Campus Phlegraus*, wierdt eertyds het oordt by Pozzuolo in het koninkryk van Napels genoemt, dat tegenwoordig bekent is onder den naam van *La Solfatara*, ter oorzake van het onderaardsche vuur, en de onophoudelyk uitberstende rook, welke aldaar was. *Delic. de l'Ital. V. p.* 98.

PHLEGYANEN, volkeren van Beotië, aldus genoemt naar Phlegyas, van wien in 't volgende artykel gesproken wordt. Zy vervolgden zyne levenswyze. Homerus heeft gewag van hen gemaakt als van een volk, dat stout, beledigende, en godloos was. Zy deden invallen in de landen van hunne naburen, om alles van daar weg te voeren wat zy konden. Zy bestonden zelfs den tempel van Apollo te Delphos te beroven. Philammon trok tegen hen op met de bloem der Argiven, en wierdt met de dappersten van zyne bende in 't gevecht gedood. De godloosheit en de geweldenaryen der Phlegianen bleven niet ongestraft: de blixemen en de aardbevingen deden 'er vele sneuvelen; de pest rukte de andere weg, uitgezondert eenige, die in Phocis weken. Servius verzekert op het woordt van Euphorion, dat de Phlegyanen een eilandt bewoonden, het welk Neptunus, getergt door hunne heiligschendingen, deedt vergaan, het zelve met zynen drietandt slaande. De uitlegger van Homerus verhaalt, op het getuigenis van Pherecydes, dat de Phlegyanen, of anders de Gyrtonianen, een ongodistisch volk in Phocis, duizend geweldenaryen pleegden tegen hunne naburen; dat zy den tempel van Delphos verbrandden; dat zy na de doodt van Amphion en Zethus, die hen belet hadden Thebe te beschadigen, dezelve stadt innamen, en dat zy zich bereidende om nieuwe ongerechtigheden te plegen, door

Apollo

Apollo uitgeroeit wierden. Ovidius zegt, dat Ceyx het orakel willende raadplegen, verplicht was naar Claros te gaan, om dat de godloze Phorbas met de Phlegyanen beletten, dat men niet naar Delphos konde gaan, *Metam. l. XV. vs.* 413. Volgens Philostratus hadden de Phlegyanen Phorbas tot hunnen koning verkoren, zo om zyne grote gestalte, als om dat hy hen alle in wreedheit overtrof. Hy hieldt alle de genen aan, die naar Delphos gingen, en zondt aan de Phlegyanen de gryzaards en de kinderen, en streedt met de jongen, die hy overwon, en vervolgens het hoofdt afhieuw; maar hy wierdt door Apollo overwonnen en gedood. De Phlegyanen wierden naar Minyas ook *Minyanen* genoemt, en naar Orchomenes *Orchomenianen*; maar de bynaam van Minyanen bleef hen by, en men onderscheidde hen aldus van de Orchomenianen in Arcadië. *Bayle Dict. Crit. Remarque B. & C. de l'article Phlegyas.*

PHLEGYAS, een zoon van den godt Mars, en van Chryseïs, regeerde in eene landstreek van Beotië na de doodt van Etheocles. Deze landstreek, welke Andreïs genoemt was, verkreeg naar hem den naam van Phlegyantis. Hy bouwde aldaar eene stadt, die hy Phlegyas noemde, en lokte de dapperste en onvertzaagste krygslieden van gansch Griekenlandt derwaarts; en dewyl hy de grootste krygsheldt van zynen tydt was, keerde hy nooit van zyne tochten zonder de granen, het vee, en al het overige weggevoert te hebben. Hy nam zeer wel zyne maatregelen; want, by voorbeeldt, voorgenomen hebbende het Peloponnesus te verwoesten, ging hy eerst als een reiziger de gelegenheit van het landt bekennen, en wat manschap men aldaar in de wapenen zoude kunnen brengen. Men zegt dat zyne dochter Coronis, die hem verzelde, in dien tydt beviel van Esculapius naby den Epidaurus. De bewoners van het landt daar hy regeerde wierden Phlegyanen genoemt; in 't voorgaande artykel is van hen gesproken. Gene kinderen nagelaten hebbende, hadde hy tot zynen navolger Chryses, den zoon van Neptunus en van Chrysogenea, dochter van Halmus, en zuster van de moeder van Phlegyas. Men heeft voorgegeven, dat hy, den tempel van Delphos verbrand hebbende, om zich te wreken aan Apollo, om dat de zelve zyne dochter Coronis bezwangert hadde, in de hel gestort wierdt, en aan eene straffe pyniging overgegeven, na dat Apollo hem met pylschoten gedood hadde. Eenigen zeggen dat Ixion zyn zoon was, doch anderen maken hem tot zynen broeder. Bayle zegt in geen oud schryver gevonden te hebben het gene Karel Stephanus, Lloid, Hofman, en Moreri verzekeren, te weten dat Phlegyas koning der Lapithen in Thessalië is geweest. *Bayle Dict. Crit.*

PHLIUS was eertyds de naam van eene stadt in het eigentlyke Achaje, dat het Noordelyke gedeelte is van het tegenwoordige koninkryk Morea. De vermaarde philosooph Asclepiades was van deze stadt van geboorte.

PHOBETOR was de zoon van den Slaapgodt, die, naar het voorgeven der dichters, allerlei dieren aan de verbeelding vertoonde. *L'Abbé Danet.*

PHOBUS, een zoon van Eryx, of Ericis, den laatsten Archon, of tienjarigen regent van Athene, bewilligde in het besluit van den Raadt, waar door vastgestelt wierdt dat de overigheden jaarlyks verkoren zouden worden. Na dat hy onder de Phoceërs en andere Grieken eenige krygsbenden te zamen gebragt hadde, begaf hy zich daar mede ter zee naar klein-Asië. Aldaar aangekomen zynde, wierdt hy door Mandron, den koning van Bebrycia, wel ontfangen, en tot mede-regent van zynen staat aangenomen: en de Phoceërs sloegen zich by de Bebrycianen in de stadt Pythia ter neder. Maar de laatsten wierden in vervolg van tydt afgunstig tegen de Grieken, en smeedden eenen toeleg om de zelve alle op eenen dag om te brengen. Lampsaca, de dochter van Mandron, gaf hier van bericht aan Phobus, die, om zyne vyanden voor te komen, den schyn maakte van een plechtig feest te willen vieren, waar op hy de Pythianen nodigde, en alle die zich van hen op het zelve bevonden ombragt. Hier op moest de koning Mandron zich op genade aan Phobus overgeven, die hem het leven en de kroon liet behouden, en met de princesse Lampsaca trouwde. Na dien tydt wierdt de stadt Pythia Lampsacus genoemt. *Plutarchus de virt. mulierum.*

PHOCAS, een martelaar van Synopis, in de provincie van Pontus, is ons niet bekent dan door S. Asterius van Amasea, die verhaalt dat Phocas van de stadt Synopis was; dat hy eenen tuin bearbeidde; dat hy by den keizer als een Christen aangeklaagt zynde, men beulen zondt, om hem het hoofdt af te houwen; dat deze beulen by hem gekomen zynde, hy hen ontfing en onthaalde, zonder hen te kennen; dat zy hem gezegt hebbende dat zy kwamen om Phocas te doen sterven, hy zich zelf aan hen ontdekte, en dat hy edelmoediglyk de doodt onderging. Hy voegt 'er by dat aan zyn graf verscheide wonderwerken geschieden; dat men na de vrede der kerke aldaar een kapelle tot zyner eere bouwde, en dat men jaarlyks zyn feest aldaar plechtiglyk vierde; dat een groot gedeelte van zyne overblyfselen vervolgens verdeelt wierdt, en zyn hoofdt naar Rome gebragt; en eindelyk dat hy inzonderheit vereert wierdt door de zeevarenden en door de bewoners der zeekusten. Eenigen hebben van dezen Phocas eenen bisschop gemaakt van Synopis. Daar is een andere Phocas, martelaar van Antiochië, waar van Gregorius Turonensis spreekt, en die waarschynlyk de zelfde is, tot wiens eer S. Chrysostomus eene predikatie gedaan heeft. De keizer Phocas deedt te Constantinopel eene kerk bouwen ter eere van S. Phocas, ter oorzake van de overeenkomst van den naam. Eenigen stellen het marteaarschap van Phocas onder Trajanus, anderen onder Licinius. De Grieken vieren zyn feest op den 23 July, en de Latynen op den 14. *Asterius Sermone de sancto Phoca. Greg. Turon. de gloria Martyr. lib. I. cap.* 99. *Tillemont Mem. Eccl. T. V.*

PHOCAS, keizer, of liever dwingelandt van het Oosten in de XVII eeuw, was eerst maar een gemeen hoofdman, en deedt zich door het leger als keizer groeten in den jare 602. Hy wierdt den 23 November gekroont door den patriarch Cyriacus in de kerke van S. Johannes naby Constantinopel. Hy deedt daar na zyne intrede in de stadt, en deedt den keizer Mauritius, dien hy onttroont hadde, met zyne zonen sterven. De keizerin en hare dochters wierden door het volk verlost; maar Phocas deedt haar daar na met verscheide personen van aanzien sterven, op het gerucht dat men verspreidde dat Mauritius eenen zoon nagelaten hadde, Theodosius genoemt, die wel haast te voorschyn zoude komen in eenen staat om den tyran te verjagen. Dit gebeurde in den jare 607. Phocas hieldt zich in het begin zyner regering wel, schreef aan paus Gregorius den Groten, stelde hem zyne geloofsbelydenis rechtzinniglyk voor, deedt milddadigheden aan de kerken, begunstigde de geleerden, en betoonde zich by uitnemendheit goedaardig: dit is de afbeelding die Nicephorus van hem geeft. Cedrenus beeldt hem veel hatelyker af: hy verbeeldt Phocas als een ketter, die niets menschelyks hadde, wreed, bloeddorstig, en wiens wild gezicht vrees en schrik veroorzaakte. En in der daadt weinig tyds na zyne kroning liet hy zich tot alle boosheit en uitsporigheden vervoeren, met geweldt de vrouwen wegnemende, die hem behaagden, en de mannen, die zyne geweldenaryen durfden tegenspreken, dodende. Kort daar na in den jare 608 Cosroës, koning van Persië, de doodt van Mauritius willende wreken, die zyn vriendt geweest was, viel in het ryk, veroverde Syrië, Palestina, Phenicië, Armenië, en Cappadocië, en rukte met zyne benden tot aan Chalcedonië. Ter zelver tydt verwoestten de Avaren, de Slavoniërs en verscheide andere volkeren het Roomsche ryk in Europa, zo dat alles in de uiterste verwarring was. Phocas vermeerderde alle deze elenden door zyn bloeddorstigen aardt, pleegde ongelooflyke wreedheden, en schepte een byzonder vermaak om de voornaamsten van het ryk de hoofden te doen afhouwen. Hy zondt 'er vele in ballingschap, die zich by Heraclius voegden, en de krygsbenden van den dwingelandt sloegen. Ter zelver tydt wierdt hy van eenen Photinus, wiens vrouw hy met geweldt genomen hadde, in zyn paleis overvallen, die hem gevangen genomen hebbende, hem het keizerlyk gewaadt ontnam, en hem een slecht rouwgewaadt aangedaan hebbende, aldus aan Heraclius overleverde. Deze aan Phocas zyne gruwelstukken verweten hebbende, deedt hem de handen, de voeten, de schamelheit affnyden, en eindelyk deedt hy hem ook het hoofdt afhouwen, op eenen maandag den 5 October des jaars 610, na dat hy 7 jaren, 10 maanden en 18 dagen geregeert hadde. *Nicephorus lib. XVIII. cap.* 38 *seq. Cedrenus in Annal. Hist. Miscell. lib. XVII. Gregorius in Epist. Theophanes. Zonaras.*

PHOCAS. Zie NICEPHORUS de II.

PHOCAS, een Romeinsch letterkunstenaar, schreef verscheide letterkundige verhandelingen, en het leven van Virgilius in vaarzen, waar van weinig werks gemaakt wordt. *Vossius de histor. Latin.*

PHOCEA, of PHOCÆA, eene stadt van Iönië in klein-Asië. Het was eene volkplanting der Atheniënzen, welkers inwoners naderhandt Marseille bouwden. Daar is noch tegenwoordig eene stadt met een haven, men noemt de zelve *Fochia Vecchia*, niet verre van eene andere van minder belang, *Fochia nova* genoemt. *Strabo lib. IV. Ammian. Marcellin. lib. XIV. Justin. lib. XLIII.*

PHOCION, een veldoverste der Atheniënzen, was een man van eene uitmuntende vroomheit, een groot redenaar, een dapper krygsoverste en een goed burger. Hy was een leerling geweest van Plato en Socrates, en naderhandt op een klein erfgoedt geweken zynde, leefde hy aldaar vergenoegt zonder zich met openbare zaken te bemoeien. Zyne oprechtheit en deugdt maakten hem zeer geacht in zyne armoede. Hy zag zich eindelyk verplicht de wapenen op te vatten tot verdediging van zyn vaderlandt, en zyn beleidt was gelukkig tegen Philippus koning van Macedonië, en in verscheide andere gelegenheden. Demosthenes was bevreest voor zyne welsprekendheit, en als hy hem zag opstaan was hy gewoon te zeggen: *Zie daar de byl of het zwaardt van myne stukken*; dat is te zeggen, zie daar de eenige, die bekwaam is om het verbandt of den knoop van myne redevoering te breken, alle zwarigheden op te lossen, en myne redenen krachteloos te maken. In der daadt, de grote gematigtheit van Phocion was van meerder uitwerking dan de grote vurigheit en drift van Demosthenes. Op eenen tydt wanneer deze zich voor het volk uitliet in lasterlyke redenen tegen Alexander, deedt Phocion hem zwygen, hem vermanende geen verwoeden vyandt te verbitteren, en veel eer het volk aan te manen op zyne hoede te zyn, en zich wel te verweeren, wanneer het de noodt vereischen zoude. Philippus hadt zo veel achting voor zyne dapperheit en krygsbeleidt, dat hy hem in den oorlog vreesde. Het volk van Athene over de doodt van dezen koning openbare vreugdeblyken hebbende willen tonen, stelde Phocion zich daar tegen, en bereikte zyn oogmerk om zulks te beletten met zyne medeburgers indachtig te maken, dat zy maar een eenigen man verloren hadden in den slag by Cheronea tegen Philippus. Hy deedt door zyn bescheiden en voorzichtigen raadt Alexander afstaan van den oorlog, dien hy voorgenomen hadde te voeren, niet alleen tegen de Atheniënzen, maar ook tegen gansch Griekenlandt, hem vertonende dat het zyn vaderlandt was, en dat, indien hy het zich onwaardig oor-

oordeelde in leedigheit en ruft te blyven, het veel roemruchtiger voor hem zoude zyn door zyne wapenen zo vele barbaarfche volkeren te gaan onderwerpen, die zyn ryk niet erkenden, dan zyn vaderlandt te ontruften. Alexander zich by dezen raadt wel bevonden hebbende, door het groot geluk dat op zyne ondernemingen in Afië volgde, zondt hem een gefchenk van hondert talenten, na de laatfte zege, die hy op Darius behaalde, en de overwinning van gansch Perfië. Phocion vroeg aan de genen, die hem dit gefchenk bragten, wat reden Alexander mogte hebben om hem op die wyze uit te zonderen, door zulk eene grote milddadigheit, die hy aan hem alleen wilde betonen. Zy antwoordden hier op, dat hy de eenige in Athene was dien Alexander voor een deugdzaam man erkent hadde. *Zo hy my voor zodanig erkent heeft*, zeide Phocion, *in de middelmatigheit van myn geluk, dat hy my deze middelmatigheit late behouden.* Dit zeggende putte hy water, en zyne vrouw bakte broodt. De genen, tegen welke hy fprak, verwondert over de armoedigheit van zyne huishouding, en bekoort door zyne deugdt, drongen te fterker aan om hem het gefchenk van hunnen meefter te doen aannemen, maar zy konden niets op hem winnen, en hy verfchoonde zich daar van met dit verftandig antwoordt: *Zo ik de rykdommen ontfing, die gy my aanbiedt, om my daar van niet te bedienen, zouden de zelve my onnut zyn; en zo ik my daar van bediende, zoude ik gelegenheit geven aan myne medeburgers met verontwaardiging tegen Alexander, en met afgunft tegen my te fpreken.* Alexander ziende dat hy hem zyn geldt wederom zondt, was misnoegt over zyn tegenftandt, en fchreef hem, dat de genen, die niets van hem ontfangen wilden, niet van zyne vrienden waren. Toen verzocht Phocion voor alle gunft van hem de vryheit van eenige Rhodianen, die te Sardes gevangen gehouden wierden, het welk Alexander terftondt bewilligde; en denkende hem gemakkelyker te vinden om zyn gefchenk aan te nemen, na dat hy hem verplicht hadde om iets te verzoeken, zondt hy hem Craterus met de gevangenen, die hy ontflagen hadde, om hem op nieuws aan te dringen tot het aannemen der hondert talenten; maar Phocion bleef de zelve ftantvaftig weigeren, en Alexander ftierf kort daar na. Antipater, een der opvolgers van Alexander, deedt door Menyllus noch grote fommen aanbieden aan Phocion, maar hy wilde de zelve nooit aannemen; en wanneer Menyllus hem vertoonde, dat indien hy zulks voor hem niet begeerde, hy het ten minften moeft aannemen voor zyne kinderen, zo antwoordde hy enkelyk: *Dat indien zyne kinderen hem gelyk zouden zyn, zy, zo wel als hy, genoeg zouden hebben; en dat indien zy buitenfporig zouden zyn, hy hen niets wilde nalaten om hunne buitenfporigheden te voeden.* Omtrent het 436 jaar van Rome de haven van Pirea door de vyanden verrafcht zynde, wierdt Phocion, die toen Archon en gouverneur van Athene was, befchuldigt met hen overeen gekomen te zyn, en vervolgens ter doodt veroordeelt, meer dan 80 jaren oud zynde. Na dat een man van zulk eene zeldzame verdienfte aldus onrechtvaardiglyk door het volk veroordeelt was, befpeurden de Atheniënzen den groten misflag, dien zy begaan hadden met hem ter doodt te brengen; zy rechtten hem een ftantbeeldt op, en deden zynen befchuldiger Agnonides fterven. *Cornelius Nepos. Plutarchus.*

PHOCIS, eene provincie van Griekenlandt, tusfchen Beotië en Etolië. Aan des zelfs uiterfte palen waren Anticyre, Cirrha, Delphos, en de berg Parnasfus, met den Helicon gelegen. De inwoners van Phocis plunderden op het aandryven van Philomelus den tempel van Apollo te Delphos, en verfloegen de Locrers in de CVI Olympiade, het 399 jaar van Rome. De Grieken, om deze heiligfchennis te wreken, begonnen den oorlog, dien men den Heiligen noemde. De Phocenzen verbonden zich met de Atheniënzen en de Lacedemoniënzen, doch zulks belette niet dat zy door de Thebanen en Locrenzen overwonnen wierden. Philomelus ftortte zich van een rots, als op zyn artykel gezegt is. Onomarchus, die het bevel over het krygsvolk na hem aannam, wederftont den Thebanen kloekmoediglyk; maar zyne foldaten hem eindelyk moede geworden zynde, wierpen hem in de zee. Phalacus, zyn zoon, verfloeg daar na de vyanden; maar na dat hy gedood was, en de heilige oorlog in de CVIII Olympiade, het 408 jaar van Rome geëindigt, flechtte men de fteden van Phocis, en het volk wierdt veroordeelt in de dorpen te leven. Phocis hadt tegen het Weften de Locrenzen, tegen het Zuiden den Weftelyken zeeboezem van Corinthus, tegenwoordig Lepanto genoemt, tegen het Ooften Beotië, en Noord-Ooftwaarts het landfchap Dorine. Het gerichte der Amphictyonen, welkers rechtsgebiedt zich over gansch Griekenlandt uitftrekte, en het orakel te Delphos, beide een langen tydt voor den Trojaanfchen oorlog bekent, getuigen den ouderdom en het grote aanzien van dit volk. Een ander geflacht der Grieken, dat den zelfden naam droeg naar Phocea, eene ftadt van Iönië, in klein-Afië, heeft Marfeille in Vrankryk gebouwt. Phocis was zeer vruchtbaar in granen en vee. De inwoners waren behendig en dapper, en pleegden een langen tydt zeerovery. Zy wierden ook inzonderheit verrykt door het orakel te Delphos, werwaarts geduriglyk van alle gewerten veel volks toevloeide. *Strabo l. IX. Plinius l. IV. c. 3. Diod. Sicul. l. XVI. Paufan. in Phoc. Juftinus. Orofius. Cellar.*

PHOCUS was, naar de verziering der dichters, een zoon van den helfchen rechter Æacus, en een broeder van Peleus, die by de godinne Thetys Achilles geteelt zoude hebben. Deze zelfde Peleus verwurgde naderhandt Phocus, en moeft deswegen naar Ceyx den koning van Thracië vluchten. Naderhandt doolde hy een langen tydt, tot dat hem de koning van Theffalië Acaftus vergiffenis van dezen broedermoordt verwierf. *Hift. des Dieux p.* 161. 164.

P.

PHOCUS, een Atheniënzer, een zoon van Phocion, was een ongeregeld jongeling, die zich voornamelyk te buiten ging in den wyn, maar anders edelmoedig en eerbiedig voor zynen vader. Phocion hem van zyne fpoorloosheden willende aftrekken, zondt hem naar Sparte, om de grote matigheit der Lacedemoniënzen te leren navolgen, zeggende dat het geoorlooft en zelfs pryslelyk was voordeel te doen met de deugden van zyne vyanden. Hy was noch niet wedergekeert van deze reize, wanneer zyn vader te Athene onrechtvaardiglyk als een verrader van zyn vaderlandt veroordeelt wierdt. En hoewel deze grote man, voor zyn doodt gevraagt zynde of hy niets te zeggen hadde aan zynen zoon, geantwoord hadt, dat hy hem niets te bevelen hadde dan de onrechtvaardigheit van het Atheenfche volk te vergeven, zo liet Phocus echter niet na blyken van de uiterfte gevoeligheit te geven tegen zyne vyanden, en de genen die zynen vader befchuldigt hadden. Hy verkreeg dat men Agnonides, die zyn aanklager was geweeft, deedt fterven: hy vervolgde Epicurus en Demophilus, en wreekte door hunne doodt die van zyn vader, dien hy een ftantbeeldt deedt oprechten. *Plutarchus in Apophthegm.*

PHOCYLIDES, van Milete, eene ftadt van Iönië, een Griekfch dichter, was in achting in de LX Olympiade, het 216 jaar van Rome. Zyn ftyl is zuiver, hy was van goede zeden, en men leerde door het lezen van zyne werken wel te leven en wel te fpreken. Men heeft noch eenen dichter, PHOCYLIDES genoemt, die van hem onderfcheiden is. Men meent dat deze laatfte verdicht is. Zommigen zyn van gedachten geweeft, dat het een Chriften was, die in de eerfte eeuwen der kerke leefde; het welk eenige waarfchynlykheit heeft, indien men aanmerkt dat men in zyn boek de waarheit van de opftandinge der doden vindt, welke de oude heidenen nooit recht gekent hebben. *Suidas. Vosfius de Poet. Græc. Le Fevre Abr. de la Vie des Poëtes Grecs.*

PHOEBA is de naam, welken men aan de maan gaf, om dat zy al haar licht van de zon ontleent, die ook *Phœbus* genoemt wordt; of om dat de dichters zeggen dat de maan de zufter is van de zon.

PHOEBADIUS. Zie PHEBADIUS.

PHOEBAS is de naam van de priefterefle van Apollo, die orakelen gaf te Delphos op den drievoet gezeten zynde. Zy wierdt aldus genoemt naar Apollo, die ook den naam droeg van *Phœbus.*

PHOEBE, diakonesfe van Cenchreen. Zie PHEBE.

PHOEBUS is een der namen, welke aan de zonne gegeven worden. De heidenen zouden dezen naam ontleent hebben van *φοιτᾶν βία, geweldig voortgedreven worden*; of van *φῶς τοῦ βίου*, dat *levenslicht* betekent; of van *φοιβᾶν, reinigen, zuiveren*, om dat namelyk door zyne hulp, en inzonderheit door de geneeskunft, welkers uitvinding men aan hem toefchreef, de menfchelyke ligchamen gereinigt of gezuivert en gezond gemaakt wierden. Zie APOLLO. *Lil. Gyrald. Pomey Panth. Mythic. p.* 30.

PHOENICIE. Zie PHENICIE.

PHOENIX. (DE) een vogel. Zie PHENIX.

PHOGOR, een vermaarde berg aan de overzyde der Jordane, welken Eufebius plaatft tusfchen Hesbon en Livias. De bergen Nebo, Phasga, en Phogor waren naby den anderen, en maakten waarfchynlyk eene keten van gebergtens uit. Het is te denken dat de berg Phogor zynen naam ontleent heeft van zekeren afgodt, die aldaar aangebeden wierdt; want *Phegor*, of *Phogor*, of *Baal-Peor*, was bekent in dat landt. *Num. XXV.* 3. *Deut. IV.* 3. *Pfalm CVI.* 28. *Eufebius in Abarim.*

PHOGOR, eene ftadt in Juda, genoemd in de Griekfche overzetting (hoewel in eenige uitgaven *Phagor* gelezen wordt) doch die in den Hebreeufchen text, en vervolgens ook in den Nederduitfchen niet gemeld wordt. Jofua XV, 60. Het is gelooflyk dat de gedachtenis van deze ftadt overig gebleven is in *Phagor*, 't welk de naam was van een vlek in den ftamme Juda, niet verre van Bethlehem gelegen, volgens het getuigenis van Eufebius. Men moet aanmerken, dat in het vers, uit de Griekfche overzetting van Jofua aangehaalt, Bethlehem ook nevens Phogor en andere plaatfen wordt opgenoemt; zo dat men, al was 'er anders geen bewys, daar uit kan afnemen, dat deze plaatfen niet verre van malkanderen moeten gelegen hebben. *Reland. Palæft.*

PHORBAS, een zoon van Priamus en van Epithefia, de dochter van Stafippus, koning van Mygdonië. Hy was de oudfte der vyftig zonen van den Trojaanfchen koning, en reets zo oud in den Trojaanfchen oorlog, dat zyn vader hem geenzins toelaten wilde met zyne broeders tegen de Grieken in den ftrydt te trekken. Hy deedt zulks echter eindelyk, en verrichtte, met den byzonderen byftandt van Mercurius, vele aanmerkenswaardige daden tegen de vyanden, tot hy ten laatften door de handen van Menelaus zyn leven verloor. De flaapgodt, wanneer hy Palinurus, den ftuurman van Eneas, in flaap wilde brengen, nam de gedaante van dezen Phorbas aan. Servius noemt hem een zoon van Triopas. *Homer. I. Virgil. Æneid. l. V. v.* 842.

PHORBAS, de zesde koning van Argos, volgde op Criafus in het 2466 jaar der wereldt, regeerde 34 of 35 jaren, en bevrydde het eilandt Rhodes van eene grote menigte flangen. *Eufeb. in Chron.*

PHORBAS, of PORBAS, altoosblyvend Archon van Athene, 979 jaren voor Chriftus, 231 na den Trojaanfchen oorlog, regeerde de Atheniënzen 31 jaren. *Eufeb. in Chron. Du Pin Bibl. Univ. des hift. prof.*

PHORBAS, hoofdt der Phlegyanen. Zie PHLEGYANEN. Daar was ook een PHORBAS, zoon van Argus, en vader van Triopas; en een PHORBAS, zoon van Triopas

Triopas en vader van Pellen. *Pauſan. lib. II. cap.* 16. *& l.VII. cap.* 26.

PHORCUS, of PHORCYS, een zoon van Neptunus en van de Nymph Theſea. De dichters hebben van hem verziert, dat hy door Atlas in een zeetreffen overwonnen, en door de golven verſlonden wierdt, waar op zyne overig geblevene medgezellen zich inbeeldden dat hy onder 't getal der zeegoden aangenomen was, en hem daarom godlyke eere bewezen.* De poetiſche verdichtſelen melden van een anderen PHORCYS, welke drie dochters hadde, *Lamiæ* genoemt, die zich gezamentlyk met een eenig oog, en met een eenigen tandt behelpen moeſten, welke beide zy onbeſchadigt uitnemen, weder inzetten en gevolgelyk malkander, die 't nodig hadde, lenen konden. *Var. ap. Nat. Com. Palæph. in Fab. Pomey Panth. Myth. p.* 186. 187. 214.

PHORCYS, of PHORCUS, was, naar 't voorgeven der dichters, een zoon van den Oceaan, die hem by zyne zuſter Thetys geteelt hadde. Hy zelf vermengde zich van gelyken met zyne zuſter Ceto, by welke hem de drie Gorgonen geboren wierden. De zelve Phorcys zoude ook de vader van het zeegedrocht Scylla, en van Thoſa, de moeder van den Cyclop Polyphemus, geweeſt zyn. *Hiſt. des Dieux p.* 10.

PHORMIO was een der aanzienlykſten onder de Atheniënzen, waarom de Republyk hem gaarne het bevel over de zeemacht wilde opdragen. Doch Phormio in vele ſchulden gewikkelt zynde, verbeeldde zich, dat hy dieswegens by het ſcheeps-krygsvolk in kleinachting zoude zyn. De Raadt konde hem derhalven niet bewegen om met de vloot uit te lopen, voor dat alle zyne ſchulden uit de gemene kas betaalt waren. Hy gaf in verſcheide gelegenheden blyken van zyne dapperheit. *Pauſan. in Attic. p.* 21. *Diodor. Thucyd.*

PHORMIO was een Peripatetiſch philoſooph in de ſtadt Ephezen, welke om zyne welſprekendheit en andere wetenſchappen doorgaans beroemd was. Wanneer nu de vermaarde veldoverſte Hannibal door de Carthaginenzen verdreven, en in zyne ballingſchap by Antiochus te Ephezen gekomen was, dacht men hem eene zonderlinge eere te bewyzen, wanneer men hem by Phormio bragt om deszelfs redenen aan te horen. Deze redeneerde hier op eenige uren na malkander van het ampt eens veldheers, en van alles wat tot den oorlog behoorde, het welk hy met zo veel welſprekendheit dede, dat alle die tegenwoordig waren genoegen daar in hadden. Maar Hannibal gevraagt zynde, wat hem dacht van dezen philoſooph, gaf ten antwoordt, dat hy vele oude lieden gezien hadde, die kindſch waren; maar nooit was 'er hem een voorgekomen, die zotter redenen voortgebragt hadde, dan deze Phormio. *Thucyd. l. II. Cic. l. II. de Orat. c.* 18.

PHORMIS, of PHORMUS, van Syracuza, een Griekſch dichter, was beſtierder van Gelon, tyran van Sicilië, in zyne ſtudiën. Hy ſchreef verſcheide blyſpelen, en voerde eene nieuwe wyze van kleding in op het toneel. Hy leefde in de LXXII Olympiade, het 264 jaar van Rome. *Ariſtot. de Arte Poët. Giraldi & Voſſius de Poët.*

PHORONEUS, de twede koning van Argos, volgde op zynen vader Inachus in het 2152 jaar der wereldt, 1842 jaren voor Chriſtus, en regeerde 60 jaren. Apis was zyn opvolger. Spartus, de zoon van Phoroneus, bouwde de ſtadt Sparte. Phoroneus vergaderde de verſtrooide Argiven in de ſtadt Argos, gaf hen wetten, en beoorloogde de Telchinen en Cariathen. De zondvloedt of overſtroming van Ogyges gebeurde in zynen tydt. Hy is de oudſte der Griekſche koningen, waar van men iets met zekerheit in de hiſtorien leeſt. *Euſeb. in Chron. Du Pin Biblioth. Univ. des Hiſt. Prof.*

PHOSPHORIA, een feeſt, dat de Grieken ter eere van Phoſphorus of Lucifer vierden, waar by het ſchynt dat zekere perſonen, *Phoſphori* genoemt, als Bacchanten rondom liepen. *Meurſius Græc. Feriata. Faſoldus de Feſtis Gr.* 8. 4.

PHOTINA is de naam, welken de Grieken geven aan de Samaritaanſche vrouwe, welke Chriſtus bekeerde. Zy verhalen grote hiſtoriën van haar martelaarſchap, en van 't martelaarſchap van hare kinderen, en van hare zuſters. Doch dit alles is zonder eenigen grondt. *Johann. IV.* 7. 8. 9. enz. *Martyrolog. die* 20 *Mart. Bollandus die* 20 *Mart. p.* 80. *Salaſar. M. Hiſpan. p.* 330. *Baſnage Hiſt. des Juifs T. VI. l. VIII. c.* 4. *n.* 19.

PHOTINUS was geboortig uit klein-Galatië, en maakte zich door eenige ketterſche ſtellingen bekent. Hy was biſſchop van Sirmië, en beſtierde een langen tydt die kerke, zonder iets daar van te laten blyken. Eindelyk ontdekte hy zich, en wilde beweren, dat Chriſtus voor zyne geboorte uit Maria gene voorbeſtaanlykheit noch Godheit toegeſchreven konde worden. Het *Woordt*, waar van men by den Euangeliſt Johannes leeſt, onderſcheidde hy van den menſche Chriſtus; het eerſte merkte hy aan als eeuwig; doch Jeſus, dien hy als een bloot menſch aanmerkte, wilde hy niet voor eeuwig erkennen. Men hieldt verſcheide ſynoden tegen hem en zyne lere, en men wilde hem in het Sirmiſche van den jare 350 afzetten. Doch het volk behieldt hem met geweldt, tot dat hy, na het houden van een ander ſynode te Sirmië, in den jare 352 in ballingſchap gezonden wierdt. Hy was anders geleerd en welſprekend. Zyne aanhangers wierden *Photinianen* genoemt, doch hielden niet lang ſtandt. *Cave Hiſt.-Litterar. p.* 113.

PHOTIUS, patriarch van Conſtantinopel, was afkomſtig van een edel geſlachte, ryk, bekwaam, in alle ſtaatkundige zaken wel ervaren, en zo geleerd, dat hy voor een der verſtandigſte mannen van zynen tydt mogt gehouden worden. Hy wierdt om zyne verdienſten tot eerſte ſekretaris van ſtaat gemaakt; doch hy wilde noch hoger ſteigeren, en dewyl hy de zoon was van eene zuſter van Tharaſius, patriarch van Conſtantinopel, dacht hy zich niet onwaardig te zyn om mede die plaats te bekleden. Bardas Ignatius uit den patriarchalen ſetel van Conſtantinopel verdreven hebbende, bragt Photius te weeg dat hy in deszelfs plaats geſtelt wierdt, en liet zich door Gregorius Abeſtus, biſſchop van Syracuza, op den 25 September des jaars 858, of, zo anderen willen, in het begin des jaars 859 inwyden. Op dat hy nu deze waardigheit behouden mogte, liet hy in den jare 861 Ignatius in eene vergadering van 320 biſſchoppen, waar by ook Zacharias en Roaldus, legaten van paus Nicolaus den I, tegenwoordig waren, veroordelen. Hier op deedt de gemelde paus Photius en deszelfs aanhang in den ban, en verſchoonde ook zyne eige legaten niet, dewyl hy over der zelver handelingen misnoegt was. Photius wierdt hier door zo verbittert, dat hy in een ander concilie den paus in den ban deedt. Maar wanneer Baſilius van Macedonië, na de doodt van den keizer Michaël den III, tot de keizerlyke kroon geraakte, verdreef hy Photius, en ſtelde Ignatius wederom aan. In den jare 869 hieldt men een concilie, het welk hem van gelyken afzette, en in den ban deedt. Doch wanneer Ignatius daar na in den jare 878 ſtierf, wiſt Photius zyn rol zo wel te ſpelen, dat hy niet alleen by den keizer Baſilius weder in gunſt geraakte, maar ook op nieuws tot patriarch verheven wierdt. Nicetas zegt, dat hy een liſt bedacht, waar door hy zyn gewenſchte oogmerk bereikte. Hy ſchreef eene valſche geſlachtrekening van den gemelden keizer; leidde deszelfs geſlacht af van Tiridates, een koning van Armenië, en bragt het zelve tot op Baſilius, dien hy naar alle omſtandigheden beſchreef, en hem den naam van *Beclas* gaf, die te zamen geſtelt was van de eerſte letteren van zynen naam, van dien van zyne gemalinne Eudoxia, en van die van zyne vier zonen, Conſtantinus, Leo, Alexander, en Stephanus. Hy ſchreef deze geſlachtrekening met Alexandrynſche letters op oud papier, en bragt te wege, dat dezelve door Theophanes, welke bibliothekaris en zyn goede vriendt was, onder de uitgelezen ſchriften geplaatſt wierdt. De gemelde Theophanes vertoonde dezelve aan Baſilius, als het zeldzaamſte ſtuk van zyne bibliotheek, en zeide daar by, dat Photius de eenige was welke dit ſchrift uitleggen en verklaren konde. Hier op wierdt de zelve ontboden, en voldeedt den keizer zo wel met de uitlegging van deze geſlachtrekening, dat hy met weinig moeite wederom den patriarchalen ſtoel beklom. Wanneer nu zulks geſchied was, hieldt hy een ſynode, op het welke alles wat tegen hem geſchied was wederroepen wierdt. Maar Leo de Philoſooph, de zoon van den gemelden Baſilius en deszelfs opvolger in de regering, zette hem in den jare 886 op nieuws af. Men weet niet in wat jaar hy geſtorven is. Hy was een groot bevorderaar der geleerdheden en vrye kunſten. Men heeft zyne *Bibliotheek*, welke Andreas Schotus zeer ſlecht in 't Latyn overgezet heeft. Hy ſchreef dezelve op het aanhouden van zynen broeder Tharaſius, op eene reize, die hy wegens den keizer deedt in Aſſyrië, alwaar hy genoodzaakt was zich eenen tydt lang op te houden. In dit werk worden omtrent 280 ſchryvers onderzocht, en vele aanmerkenswaardige ſtukken uit de zelve bygebragt. Men heeft ook van hem 248 brieven; *De Nomo-Canone*; de Acten der VII algemene conciliën in een kort begrip gebragt, enz. *Nicetas in vit. Ign. Anaſtaſ. in vit. Pont. Zonaras T. III. Annal. Schotus in Proleg. Bibl. Baron. in Annal. Bellarm. Poſſevin. Voſſ. Colomeſ. Diſſert. de Script. Photii. Maimbourg Hiſt. du Schiſme des Grecs.*

PHRAATA. Aldus noemen Arrianus en Juſtinus deze ſtadt: Plutarchus en Pauſanias noemenze *Phraortes*. Het was eene ſtadt van Medië, welke Stephanus (de Urbibus) *Phraaſpa* noemt, en welke de zelve is met *Praaſpa*, welke hy plaatſt in Atropatena, welke landſtreek een gedeelte was van Medië. Het was de koninklyke ſtadt; Plutarchus noemt dezelve daarom *de Grote ſtadt van den koning Phraortes*.

PHRAATES de I, koning der Parthen, is door gene vermaarde daadt aanmerkelyk in de Hiſtorie. Alles wat men van hem weet is dat hy volgde op Arſaces den III, gezegt *Priapitius*, en dat hy in het 3863 jaar der wereldt, 141 jaren voor Chriſtus, zynen broeder Arſaces, of liever Mithridates tot opvolger hadde, welken eenigen tot den ſtichter der monarchy van Perſië gemaakt hebben, om dat hy dezelve aanmerkelyk hadde uitgebreid. *Diod. Sicul. in Excerptis Valeſii. Oroſius l. V. Juſtin. l. XLI.*

PHRAATES de II, de zoon van Mithridates den I, volgde op den zelven in het 3873 jaar der wereldt, 131 jaren voor Chriſtus. Hy was 't, die, naar 't getuigenis van Appion, zyne zuſter Rhodope trouwde met Demetrius Nicanor, koning van Syrië, dien zyn vader gevangen genomen hadde. Het is zeker, dat hy den oorlog voerde tegen Antiochus Sidetes, die het koninkryk van Syrië vermeeſtert hebbende, gewapenderhandt zynen broeder Demetrius wedereiſchte, wiens gemalinne Cleopatra hy getrouwt hadde. Om dezen vyandt uit het landt der Parthen te weren, waar in hy getrokken was, zondt Phraates Demetrius met een leger in Syrië, en verſloeg kort daar na Antiochus in eenen veldſlag, waar in de laatſte het leven verloor, in het 131 jaar voor Chriſtus. In 't vervolg poogde hy vruchteloos Syrië te onderwerpen; en wierdt eindelyk gedood in een gevecht tegen de Scythen, in het 3875 jaar der wereldt, en 129 jaren voor Chriſtus, na eene regering van twee jaren. Artabanus de I, zyn oom, regeerde na hem. *Juſtinus l. XXXVIII & XLII. Oroſius l. V. Jozephus l. XIII. Appian. in Syriac.*

PHRAATES de III, bygenoemt de Godt, beklom den troon na zynen vader Sintricus, in 't 3938 jaar der wereldt en 66 jaren voor Chriſtus. Verbaaſt door de overwinningen van Pompejus tegen Mithridates, koning van Pontus, en Tigranes, koning

ning van Armenië, poogde hy te vergeefsch met de Romeinen te handelen, en viel in de landen van Tigranes, toen hunnen bondgenoot. Hy hadt het in 't eerst te kwaad, en wierdt in het vervolg overwinnaar, zo dat Pompejus zelfs vreesde met hem in een openbaren oorlog tegen hem te komen. Eindelyk wierdt Phraates gedood door zyne zonen Orodes en Mithridates in 't 3948 jaar der wereldt, en 56 jaren voor Christus, na eene regering van 10 jaren. *Plutarchus in Pompeio & Crasso. Appianus in Parthicis. Dion l. XXXV & seq.*

PHRAATES de IV wierdt tot koning benoemt door zynen vader Orodes, die van verdriet stierf om de doodt van zynen zoon Pacorus, overwinnaar van Crassus, in 't 3968 jaar der wereldt, en 36 jaren voor Christus. Hy deedt door zyne wreedheden de voornaamsten van zyne onderdanen opstaan, en voerde den oorlog zelfs met voordeel tegen Marcus Antonius, die genoodzaakt wierdt uit zyne staten te wyken, niet zonder vele van de zynen in den aftocht te verliezen. Phraates wierdt sedert uit den troon verjaagt door Tiridates, en herstelde zich op den zelven in het 23 jaar voor Christus, met hulp der Scythen. Hy was 't die aan Augustus de vaandels en de gevangenen wedergaf; welke verkregen waren in de nederlaag van Crassus. Hy leefde in vrede met de Romeinen, en stierf in het 4005 jaar der wereldt. *Dion l. LIV. Strabo l. II. Justinus l. XLII. Orosius l. VI.*

PHRÆA, (Johannes) een geleerd Engelschman, onderwees de goede letteren in Italië met veel achting. Hy vertaalde uit het Grieksch in 't Latyn eenige verhandelingen van Xenophon, en eenige boeken van Diodorus Siculus. Hy hadde van te voren eene redevoering van Synesius over de kaalheit vertaalt. Dit was zyn proefstuk. Paus Paulus de II was zo vergenoegt over de vertaling, welke deze geleerde Engelschman aan hem opdroeg, dat hy hem bisschop wilde maken van Bath; maar de doodt liet Phræa niet toe deze gunst te genieten. Hy stierf in den jare 1465, eer dat hy in 't bezit gestelt was. Men geloofde dat zyn mededinger hem door vergift uit den weg ruimde. Phræa was lidt van het collegie van Bailleul te Oxford. Beatus Rhenanus deedt zyne vertaling van de redevoering van Synesius te Bazel drukken, en voegde aantekeningen daar by. Men zegt dat zyne vertaling van Diodorus Siculus een werk was, dat Poggius zich toeëigende. *Bayle Dict. Crit.*

PHRANZA, (Georgius) een Grieksch historieschryver, was opziender van de kleerkamer der keizers te Constantinopel, en leefde ten tyde wanneer de Turken die stadt innamen in den jare 1453. Hy schreef op het verzoek van eenige edellieden van Corfu eene Kronyk van het gene aanmerkenswaardig gebeurde in zynen tydt. Hy verhaalt ook niets, waar van hy geen getuige geweest is. Dit stuk eindigt in den jare 1461, gelyk hy op het einde aanmerkt. *Vossius de Hist. Græc. l. II. c. 30. Leo Allatius.*

PHRAORTES, de zevende koning der Meden, bygenoemt *Attines*, volgde op zynen vader Dejoces. Hy vergenoegde zich niet met zyn ryk, maar viel aan op de Persianen, daar hy zo gelukkig tegen was, dat hy als de eerste Persië met Medië vereenigde. Hier op keerde hy gansch Asië om, en onderwierp zich het eene volk na het ander. Doch in den tocht tegen de Assyriërs was hy ongelukkig met zyn leger, en sneuvelde in het 22 jaar van zyne machtige regering, Ninive belegerende, in het 119 jaar van Rome, in de XXXVI Olympiade, latende de kroon aan zynen zoon Cyaxares, gezegt *Astibarus. Herodotus l. I. Diod. Siculus.*

PHRATAPHERNES, of PHRATAFERNES, landvoogdt van Hyrkanië onder Darius Codomannus, ontvluchtte na deszelfs doodt, en begaf zich in dienst van Alexander den Groten. In de deling, welke des zelfs veldoversten na zyne doodt maakten, bekwam hy het landschap Armenië. *Quint. Curt. l. VI. c. 4. Arrian. l. III. c. 2. Justin. Hist. l. XIII. c. 5.*

PHRATAPHERNES, landvoogdt der Massageten, gaf zich over aan Alexander. *Quint. Curt. l. VIII. c. 1.*

PHREATTIUM was een gerichte te Athene, naar de plaats daar het zelve gehouden wierdt, Φρεάττυς genoemt, waar voor de genen, die reets om eenen doodslag in ballingschap leefden, en noch eenen daar toe begaan hadden, verschynen moesten. De aangeklaagde, dewyl hy het landt niet betreden mogte, deedt zyne verdediging mondelyk op een schip, doch de rechters zaten op den oever, en hoorden hem. Zo hy nu van de laatste misdaadt overtuigt wierdt, moest hy de daar toe gestelde straffe ondergaan; zo niet, moest hy weder in zyne vorige ballingschap keren. *Sigonius de Republ. Athen. 1. 3. Stephan. de Jurisd. Græc. c. 7. Meursius Areopag. c. 11.*

PHRINONDAS was beroemd door zyne ondeugdt. Lucianus in zyn *Valschen Propheet*, en Plato in zynen *Protagoras* spreken van hem. Te Athene zynde, mengde hy zich in de zaken van het Peloponnesus. Behendig, kwaadaardig en bedrieglyk zynde, was hy altoos gereed om zich in eenigen kwaden toeleg in te wikkelen; zo dat zyn naam tot een spreekwoordt geworden is, en dat men zeide van iemandt, die hem gelyk was, *het is een ander Phrinondas. Erasmus in Adag.*

PHRITIGERNUS, koning der Westersche Gotthen in de IV eeuw. Hy was in oorlog met de Oostersche Gotthen, die Athalarik tot hunnen koning hadden, en hen niet kunnende tegenstaan, nam hy zyne toevlucht tot de bescherming van Valens, door hulp van Ulphilus, eenen bisschop van de zelve natie, die Ariaansch was, maar een man van grote kennis, die hunne letteren uitgevonden, en den Bybel in hunne taal overgezet hadde. Phritigernus, om zyn oogmerk te beter te bereiken, omhelsde de Arianery, waar in hy door de meesten van zyne onderdanen gevolgt wierdt. *Ammian. Marc. l. XVIII. Hieron. in Chron.*

P.

PHRYGIE, eene provincie in klein-Asië, verdeelt in groot- en klein-Phrygië. Het grote, tegenwoordig *Germian* genoemt, en eertyds *Pacatiana*, is tusschen Bithynië, Galatië, Pamphylië, Lydië en Mysië gelegen. Deszelfs steden waren Synnada, Laodicea en Hierapolis. Het kleine Phrygië, tegenwoordig *Sarcum*, en eertyds *Troas* genoemt, waren de rivieren Scamander, Xanthus, en Simoïs, en de stadt Troje, zo beroemd in de schriften der ouden. Anderen onderscheiden Troas van klein-Phrygië, wordende het eerste *Hellespontiaca* genoemt, om dat het omtrent den Hellespont, en aan de Egeesche zee gelegen was. *Plin. l. V. c. 32. Strabo. Ptolomæus. Cluverius. Cellar.*

PHRYGION, (Paulus Constantinus) geboortig van Schletstadt, was eerst prediker te Bazel, en naderhandt te Tubingen, alwaar hy den 1 Augustus des jaars 1543 stierf. Hy schreef eene Chronologie, en uitleggingen over het II en III boek *Mozes*, als mede over den propheet *Micha. Pantaleon l. III. Prosopogr. Sleidan. in Comment. Gesner. Adam.*

PHRYNE, eene hoer, welke zich aanboodt de muren der stadt Thebe op hare eige kosten te laten bouwen, indien men maar dit opschrift daar op wilde stellen, *Alexander diruit, sed amica Phryne refecit.* Quintilianus meldt noch van eene andere vrouwe van dezen naam, geboortig van Athene, welke van godloosheit beschuldigt zynde, door haren advokaat vry gepleit wierdt, na dat dezelve haar het aangezicht hadde doen ontdekken voor de rechters. Eene andere van dezen naam wierdt *de Zeeffter* genoemt, om dat zy hare minnaars beroofde. Ook is onder dezen naam de vrouw van den vermaarden Praxiteles bekent. Dezelve wierdt door Praxiteles vuriglyk bemint, en kreeg alzo de keur om onder zyne beelden het kunstigste uit te kiezen. Doch alzo Praxiteles haar niet wilde aanwyzen welk het kunstigste was, maakte zy een van zyne bedienden op om een geschrei van onraadt te maken, als of zyne werkplaats in brandt geraakt was, waar op Praxiteles verbaast uitriep, dat het met zynen arbeidt gedaan was, zo hy zyne twee standbeelden van Satyrus en Cupido daar door mede verloor, waar op zy hem troostte, en de onwaarheit van dit geroep en de oorzaak van het zelve ontdekte. *Athenæus l. XIII. Quintilianus l. II. Pausan. in Attic.*

PHRYNICUS, een Arabier, was een redenaar, en leefde ten tyde van de keizers Antoninus en Commodus. Hy schreef *Apparatus Oratoris*, in XXXVI boeken, volgens Photius *Biblioth. cod.* 158. of in XLVII boeken, volgens Suidas *in Lexico.* Anderen zeggen, dat het zelve bestondt in LXXIV boeken.

PHRYNICUS, een blyspeldichter, leefde in de LXXXVI Olympiade. Athenæus, Julius Pollux, Suidas, en anderen maken gewag van hem en zyne blyspelen, waar van men de lyst vindt by *Joh. Meursius in Bibl. Attica.*

PHRYNICUS *van Athene*, een treurspeldichter, leefde in de LXVII Olympiade. Hy was een leerling van Thespis, die de treurspelen uitvondt. Men zegt dat hy de eerste was, die vrouwen op het toneel voerde. Suidas spreekt van negen van zyne stukken. Hy vondt zeker slag van vaarzen uit, en liet eenen zoon na, Polyphradmus genoemt, die mede een treurspeldichter was. *Joh. Meursius Bibl. Attic.*

PHRYXUS, een zoon van Athamas en Nephele, ging van Griekenlandt ter zee op het schip, dat de gulde vacht, of het gulde vlies hadde, naar Colchis. Hy liet het zelve te Colchis, en de Argonauten gingen het zelve naderhandt veroveren. Dit is het gene de dichters voorgeven; maar de waarheit zoude zyn, dat Phryxus, niet overeen kunnende komen met zyne stiefmoeder Ino, de schatten van zynen vader nam, zich op een schip begaf, dat het Schaap genoemt wierdt, en te Colchis gekomen zynde, zyne schatten aldaar liet. De fabel wordt anders ook op deze wyze verhaalt. Phryxus zich eenigen tydt opgehouden hebbende aan het hof van zynen oom Cretheus, koning van Jolcos, in Thessalië, wierdt krachtig aangezocht door deszelfs gemalinne Demodice, om bloedschande met haar te plegen; doch hy daar in niet kunnende bewilligen, beschuldigde zy hem op hare eere toegelegt te hebben. Cretheus, deze valsche beschuldiging gelovende, besloot zynen neef te doen sterven. Ondertusschen wierdt ter zelver tydt het orakel geraadpleegt, om te weten door wat middel men den honger zoude doen ophouden, die het gansche koninkryk van Jolcos drukte: en het orakel antwoordde, dat de gramschap der goden niet te stillen was dan door het bloedt van twee prinsselyke personen. Daar waren 'er gene andere aan het hof dan Phryxus en zyne zuster Helle, waarom de zelve geschikt wierden om tot een offer te dienen. Maar wanneer men gereed was om hen te offeren, zegt men, dat men eene wolke zag, die zich verhief in 't midden van den tempel, en waar uit een ram te voorschyn kwam, die hen beide in de lucht voerde, en vervolgens over zee naar Colchis bragt. De princesse, verschrikt door het geraas der golven, stortte in de zee; maar Phryxus kwam te Cholchis aan, daar hy dezen ram aan Jupiter offerde, en deszelfs vacht of vlies, dat van goudt was, in een bosch hing, dat aan Mars was toegewyd. *Ovid. l. VII. Metam. Apollodor. Hygin.*

PHTIOTIDES is de naam van een der vier delen, waar in Strabo Thessalië verdeelt. Het zelve was het Zuidelykste, en hadde ten Oosten de golven van Malea en Pelasgica; ten Noorden Magnesië en Pelasgiotis; ten Westen Thessaliotis; ten Zuiden de Aenianen en de Epicnemidiaansche Locrenzen. *Lubin Tables Geograph. sur les vies de Plutarque.*

PHUL. Zie PUL.

PHUNON, of PUNON, was eene van de legerplaatsen der Israëliten, alwaar zy kwamen van Zalmona, en van waar zy opbraken naar Oboth. Hieronymus zegt, dat 'er eertyds eene stadt van de prinssen van Edom op deze plaats was geweest, die hy

Fenon noemt, dat het in zynen tydt maar een klein dorp was in de woestyne, daar koper-mynen waren, tusschen Petra en Zoara. *Num. XXXIII.* 42. 43. *Hieron. de locis Hebraicis. Samuel Bochart Hieroz. Part. II. l. III. c.* 13. *J. le Clerc sur les Nombres.*

PHUR, PHURIM, of PURIM. Zie PURIM.

PHYGELLUS, of PHIGELLUS, een Asiatisch Christen, zich te Rome bevonden hebbende wanneer Paulus aldaar in de gevangenisse was, verliet hem met Hermogenes en alle de andere Christenen, welke met hen in dien tydt te Rome waren. *II Timoth. I.* 15. Men kent Phigellus niet dan door deze eenige plaats in de H. Schrifture, welke hem niet voordeelig is. Tertullianus maakt Phigellus en Hermogenes uitvinders van de kettery, welke de opstandinge der doden loochent. Metaphrastus in de redevoering over Petrus en Paulus zegt, dat de apostel Phigellus tot bisschop van Ephezen aangestelt hebbende, deze bekeerde Joden verleidde, en hen bewoog het geloof te verzaken. Men leest verscheide dingen van Philetus en Hermogenes in het leven van Jacobus den Groten, door Abdias beschreven. Het is eenigzins waarschynlyk, dat deze schryver Philetus geschreven heeft voor Phigellus, gelyk men leest in den Latynschen druk van Sixtus den V. Maar deze omstandigheden zyn alle zo onzeker als die, welke Metaphrastus bybrengt. Ambrosius zegt, dat zy nooit waarachtige leerlingen van Paulus waren; en indien zy hem eenigen tydt volgden, dat zulks alleen was om zyn doen te bespieden. Dewyl zy ontdekt wierden, weken zy uit Rome, door de vreze die zy hadden voor Nero. *Simon Dict. de la Bible.*

PHYLACTERIEN, *Phylacteres*, *Phylacteria*, is een woordt dat afkomstig is van het Grieksch, en een *beschermmiddel* of een *bewaarmiddel* betekent. Dit waren in het gemeen zekere gegraveerde stenen, of andere zaken, welke de Heidenen om den hals, om de armen, aan de handen, of elders plagten te dragen, waar aan zy uit bygelovigheit de kracht toeschreven om de genen, die zich daar van bedienden, voor allerlei kwalen, ziektens, en gevaren te bevryden. Een Chaldeeusch philosooph, Julianus genoemt, die een der vermaardste toveraars van zynen tydt was, gelyk Suidas getuigt, heeft vier boeken van de duivelen geschreven, waar in hy van deze Phylacteriën spreekt. De keizer Caracalla, gelyk Spartianus in zyn leven verhaalt, wilde dat men de genen strafte, die zich van dat slag van hulpmiddelen bedienden. De concilien en de kerkvaderen hebben de zelve veroordeelt onder den naam van Philacteriën en *Ligaturen*, dat is *bindselen*, om dat de zelve aan den hals, aan de armen, of elders aan het ligchaam gebonden wierden. Men rekent onder de zelve de Talismans of gesternde kringen, de karakters, de betoverde of bezworen ringen, en verscheide andere diergelyke bygelovige zaken. Van de Talismans wordt op hun artykel gesproken. De karakters worden alzo genoemt, om dat de zelve zekere gegraveerde of gesneden letters vervatten. Daar zyn 'er Hebreeusche, Samaritaansche, Arabische, Grieksche, Latynsche, en andere, die uit onbekende of onverstaanbare afbeeldingen, woorden en letters bestaan. (Zie ABRACADABRA.) De bygelovigen bedienden zich van de zelve tot verscheide buitengewone uitwerkingen: als om in weinig tyds veel wegs te spoeden, om ziektens af te weren of te verdryven, om schietgeweer te bezweren, en den scheut tegen te houden, enz. Daar zyn ringen die gemaakt zyn tot bewaarmiddelen tegen ziekten en gevaren; om geluk te hebben in zyne ondernemingen, om de vriendschap van zekere personen tot zich te trekken, om geheimen te weten, enz. Men stelt in dien rang den ring van Gyges, die hem onzichtbaar maakte wanneer hy des zelfs kas binnen in de handt draaide, en die hem zichtbaar maakte, wanneer hy die naar buiten draaide, de ringen, welke de koningen van Engelandt, die van de oude graven van Anjou afkomstig waren, gaven voor de vallende ziekte: die waar van de Jood Eleazar zich bediende om den duivel te verdryven: dien van den toveraar Thebith; en dien welken men maakt van het eerste stuk gelds, dat op den goeden vrydag aangeboden wordt, onder het aanbidden van 't kruis, tot genezing van de beving of verstyving der zenuwen, gelyk de kardinaal Cajetanus verhaalt. Daar zyn ook gesteentens of stukjes metaal gegraveert onder den invloedt en het bestier van zekere gesterntens. Het gansche Oosten is noch tegenwoordig vervult met diergelyke bygelovige zaken, daar de zelve niet alleen voor de menschen, maar ook voor de beesten gebruikt worden. Tatianus, een leerling van Justinus Martyr, spreekt van gebeentens, kruiden en wortelen, die men in leer besloot om tot bewaarmiddelen te dienen; maar hy verklaart dat al hunne kracht ontstont door de werking des duivels. De afbeelding van Alexander den Groten wierdt eertyds voor een groot beschermmiddel gehouden. In het geslachte der Macrine, die het keizerryk overweldigden ten tyde van Gallienus en van Valerianus, hadden de mannen de zelve altoos by zich in goudt of zilver, en de vrouwen droegen de zelve op haar kapsel, op hare armsieraden, of op hare ringen. Het volk van Antiochië was in de zelve bygelovigheit ten tyde van S. Johannes Chrysostomus, die 'er op deze wyze van spreekt: *Wat moet men zeggen van de genen, die zich van betoveringen en bindselen bedienen, en die om hunne hoofden en voeten gedenkpenningen van Alexander van Macedonië binden? .... Is ons geen ander vertrouwen overig dan in de afbeelding van een Heidensch koning?* Daar zyn noch briefjens, of cedeltiens, die tot zeker slag van behoedmiddelen dienen, welke zekere woorden vervatten. De vader Crespet in zyn boek *de la Haine du Diable* verzekert, dat de Duitsche ruiters, die in Vrankryk kwamen ten tyde van de Ligue, daar van voorzien waren, en dat de Japonnezen de zelve verkopen aan de zieltogenden, doende de zelve geloven, dat wanneer zy met een van deze briefies sterven, zy niet van de boze geesten gekwelt zullen worden. Men kan, met Chrysosthomus en Hieronymus, het misbruik der Christenen in het gebruiken van diergelyke beschermmiddelen, uit gewaande overblyfselen in goudt of zilver besloten, of in de geschreven Hebreeusche namen van engelen, of eenige geschreven plaatsen uit de Euangelien bestaande, en om den hals gehangen, of anders by zich gedragen, met recht veroordelen, gelyk de paus Gelasius, inzonderheit het laatste slag, zelf gedaan heeft.

De Joden hadden ook hunne Phylacteriën, in 't Hebreeusch *Totaphot*, of *Tephillin* genoemt, welke zy ten tyde van Christus droegen, en die noch heden by hen in gebruik zyn. Godt hadde door Mozes tot hen gezegt *Exod. XIII*, 9: *En 't zal u zyn tot een teken op uwe handt, en tot een gedachtenisse tusschen uwe oogen, op dat de wet des Heren in uwen mondt zy.* En vers 16: *En 't zal u tot een teken zyn op uwe handt, en tot voorhoofdspanselen tusschen uwe oogen*; 't welk zo te verstaan is, dat zy de Goddelyke Wet steets in hunne handen en voor hunne oogen moesten hebben. Doch zy namen het zelve op in eene letterlyke betekenis, en hadden zekere cedels van perkament, op welke zekere woorden van de wet geschreven waren, die zy toerolden en op het voorhoofdt en het gewrigt van de slinker handt droegen. Zy schreven op deze cedels of Philacteriën deze vier plaatsen van de wet: I. *Heiligt my alle eerstgeboren, wat eenige baarmoeder opent, onder de kinderen Israëls, van menschen en van beesten: dat is myne*; en 't gene volgt tot het 10 vers van *Exod. XIII.* II. Het gene volgt van het 11 vers van dat kapittel tot het 16 vers. *Het zal ook geschieden, wanneer u de Here in 't landt der Kananiten zal gebragt hebben*, enz. III. Het gene men leest Deut. VI. 4. tot 9. *Hoort Israël, de Here onze Godt is een eenig Here.* enz. En eindelyk ten IV. het geen 'er staat Deut. XI. 13. tot 21. *En het zal geschieden, zo gy naarstelyk zult horen*, enz. Zy hadden voorts vele regelen gemaakt, hoe alles met eene zonderlinge naauwkeurigheit geschreven, en hoe alle de bandties, waar mede het gebonden wierdt, gemaakt moesten zyn. Zie hier wat Leo van Modena, in zyne Ceremonien der Joden P. I. c. 11. n. 4 omtrent deze rolletjes in het byzonder verhaalt. Die, welke aan den arm gebonden moesten worden, waren twee rolletjes van perkament, met vierkante letters geschreven, met een inkt, die opzettelyk en met zorg daar toe gemaakt was. Men rolde dezelve spits toe, en men besloot die in een zeker kokertje van zwart kalfsleer. Vervolgens leide men die op een vierkant stukje van het zelve leer, maar dat styver was, en waar van een riem of bandt van dezelve stoffe athing, een vinger breed, en anderhalf ellebogen lang. Men plaatste deze rolletjes alzo op het gewricht of de buiging van de slinker-handt; en de riem, na het maken van een kleinen knoop in de gedaante van een *jod*, wierdt by wyze van eene scheve lyn gedraait om de handt, en eindigde aan het einde van de middenste vinger. Men noemde dit *teffila schel-iad*, of de tephila van de handt. Die van het voorhoofdt bestonden uit vier stukjes parkement, op ieder van welke eene der gemelde plaatsen geschreven was. Men bondt deze vier stukjes in 't vierkant te zamen, en men schreef op dezelve de letter *schin*, ש. Vervolgens deedt men daar over een klein vierkant van styf kalfsleer, twee riemen waren gelyk aan de voorgaande. Dit vierkant wordt geplaatst op 't midden van het voorhoofdt, en de riemen om het hoofdt geslagen zynde, maken achter een knoop in de gedaante van de letter *daleth*; vervolgens komen dezelve op de maag. Zy noemen dit *teffila schel-rosch*, de tephila van het hoofdt. De tegenwoordige Joden vergenoegen zich deze Philacteriën aan te binden by het morgen-gebedt. Eenige van de godsdienstigsten doen zulks ook by het middag-gebedt: maar daar toe is geen verplichting. Eenige ouden, als Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Euthymius, en anderen, geloofden dat het gebruik der *tepilims* (want dus noemden de Joden het gene het Euangelium *Phylacteriën* noemde) zo oud was als Mozes; en verscheide uitleggers, als Ligtfoot, Scaliger, Maldon. en anderen, willen dat dit gebruik ten tyde van den Heilandt algemeen was; dat Christus die zelfs gedragen zoude hebben; en dat hy alleen de gemaaktheit van de Phariseen, die dezelve groter hadden dan anderen, berispt hadde, wanneer hy zeide; *zy maken hunne gedenkcedels* (in 't Grieksch *Phylacteriën*) *breed, en de zomen hunner klederen groot. Matth. XXIII.* 5. Maar het is kwalyk te denken, dat dit gebruik ooit algemeen geweest zy. Hieronymus zegt, dat in zynen tydt de Indiaansche, Persiaansche, en Babylonische Joden deze bindselen meest op hun voorhoofdt droegen, en dat de genen onder hen, die dezelve droegen, voor de Godsdienstigste gehouden wierden. Zulks was dan niet algemeen, zelfs voor de Joden aan de andere zyde van den Euphraat, en noch veel minder voor die aan deze zyde. *Thiers Traité des Superstitions. Leydeckerus de reb. Hebr. Goodwin Mos. & Aaron.* 1, 10, 29. *Buxtorf. Lex. Talm. col.* 1743.

PHYLARCHEN, *Phylarchi*, waren te Athene zo veel als de *Hipparchi.* Het onderscheidt bestondt alleen daar in, dat beide de Hipparchen het bevel over de gansche ruitery hadden, maar de Philarchen, die tien sterk waren, naar het getal der stammen, hadden ieder maar het bevel over hunnen stam. Eerst waren de Phylarchen overigheden in de stadt, welke de eere en het belang van hunne stammen bezorgden, ook de burgers als 't nodig was te zamen riepen. Doch wanneer zy in den oorlog gebruikt wierden, kwamen anderen in hunne plaats, welke ἐπιμεληταὶ τῶν φυλῶν, *curatores tribuum*, *bestierders der stammen*, genoemt wierden. *Sigonius de Rep. Athen.*

PHYLARCHUS was een Grieksch schryver, dien eenigen tot eenen Egyptenaar, anderen tot eenen Atheniënzer, en anderen tot eenen Sicyoner maken. Hy hadt verscheide historische werken geschreven, en onder anderen eene historie van den tocht

van Pyrrhus in Peloponnesus, en die hy gebragt hadde tot op de doodt van Cleonymus, tyran van Lacedemonie. *Suidas. Athenaeus. Joh. Meursius Bibl. Attica.*

PHYLE, eene sterkte en vlek van Attica, op de grenzen van Beotië. Het was van den stamme Oeneis, eenige hondert stadien van Athene ten Noorden, tusschen Athene en Tanagra. Plutarchus maakt 'er gewag van in 't leven van Demetrius, en Xenophon spreekt 'er veel van in 't II boek van de historie der Grieken.

PHYLLIS, dochter van Lycurgus, koning van Thracië, by haar ontfangen hebbende Demophoon, den zoon van Theseus, wederkerende van den Trojaanschen oorlog, stont hem de uiterste gunst toe, onder beding dat hy weder komen zoude om met haar te trouwen, zo haast hy eenige zaken bestelt zoude hebben, die hy in zyn landt te verrichten hadde. Maar ziende dat haar minnaar niet wederkwam in den tydt, dien zy tusschen hen beide bepaalt hadden, in plaatse van zyn achterblyven toe te schryven aan zaken die hem voorgevallen konden zyn, geloofde zy zulks eene uitwerking te zyn van zyne verachting; en om een einde te maken van de smarten, welke zyne liefde haar veroorzaakte, verhing zy zich uit wanhoop. De fabel zegt dat de goden, medelyden hebbende met deze princesse, haar veranderden in eenen amandelboom, die gene bladeren hadde: maar dat Demophoon, wedergekomen zynde, en verstaan hebbende wat aan zyne meestaresse gebeurt was, niet konde nalaten den boom te omhelzen waar in zy herschapen was; welke dezen minnaar gevoelende, terstondt bladen uitschoot, welke de Grieken sedert Φύλλα genoemt hebben naar den naam van deze princesse, in plaatse dat dezelve te voren πέταλα genoemt wierden. *Ovid. Epist. II.*

PHYNTAS, koning van Messene, wierdt door den Lacedemoniënzer Aristomenes vermoord, wegens eene vyandschap, welke ontstondt tusschen de Messenezen en de Lacedemoniënzen. De laatste zich meester willende maken van het vruchtbare landt van Messene, besloten eene menigte van jongelingen te zenden in 't gewaadt van jonge dochters, met ponjaarden verburgen onder hunne rokken, om de aanzienlyksten van dit volk in hunnen tempel te doden. Die van Messene, van dit kwaad voornemen verwittigt, voorkwamen hunne verborgene vyanden, en op eenen tydt met hen in den tempel van Diana vergadert zynde, om aldaar offerhande te doen, deden zy eene grote slachting onder hen, doodden zelfs den koning van Sparte, Telephus genoemt, en schonden alle de Lacedemonische dochters. De Lacedemoniënzen wreekten zich vervolgens, doende den koning Phyntas vermoorden. *Pausanias in Messen.*

PIAAM, een Vriesch dorp van de grietenye Wonseradeel, in het kwartier Westergoo, wordt met Idsegahuizen door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Bolsweird en Workum.

PIACENZA, *il Piacentino*, in 't Latyn *Ducatus Placentiae*, een hertogdom in Italië, het welk zich uitstrekt van den Po tot aan het Appennynsche gebergte, en den hertog van Parma als een pauslyk leen toebehoort. Men kookt daar in zeer veel en wit zout. Zynde dit hertogdom aanmerkelyk om zyne putten van zout water, zyne vlekken, en eenige yzer- en kopermynen.

PIACENZA, PLAISANCE, in 't Latyn *Placentia*, de hoofdstadt van het voorgemelde hertogdom, legt aan den Po, is versterkt, en heeft een kasteel, eene universiteit, en een bisdom, onder het aartsbisdom van Bologne behorende. Aldaar is ook een schoon Augustyner klooster van Reguliere kanunniken, dat Philippus de II, koning van Spanje, liet bouwen. De stadt legt in eene vruchtbare vlakte, honderd schreden van de rivier; en de schoonheit van hare plaatsen, straten, fonteinen, en gewyde en ongewyde gebouwen heeft haar mogelyk den naam doen verdienen, dien zy heeft. Daar zyn in dezelve meer dan vyf en twintig duizend inwoners. Zy was eertyds een Roomsche volkplanting, en wierdt door Amilcar verovert en verbrand. Wanneer zy naderhandt door Cinna en Marius ingenomen wierdt, en Celius zulks niet konde beletten, badt hy, dewyl hy niet gaarne in de handen zyner vyanden wilde vallen, zynen vriendt Petronius hem te doorsteken. Petronius deedt zulks, en doorstak ook daar na zich zelf. Plaisance heeft grote mannen gehad, en is het vaderlandt geweest van paus Gregorius den X. *Ptolom. Strabo. Livius. Alberti Descr. Ital. Schaupl. des Kriegs in Ital.*

Conciliën van Piacenza.

Paus Urbanus de II vergaderde in den jare 1094, of 1095, op den 4 Maart, een concilie in deze stadt. Praxeda, welke de keizer Henrik de IV verstoten hadde, deedt in het zelve hare klagten. Men sprak aldaar ook van de zake van Philippus den I koning van Vrankryk, en van zyne gemalinne Bertrada; van de middelen die men in 't werk zoude kunnen stellen om bystandt te zenden aan Alexis Comnenus, keizer van Constantinopel, die in engte gebragt was door de Saracenen, en van de kerkelyke tucht. Bertoldus spreekt ook van verscheide kanons, die men aldaar maakte. Innocentius de II, uit Vrankryk wedergekeert zynde, hieldt aldaar in den jare 1132 een concilie, op het welke de tegenpaus Anacletus in den ban gedaan wierdt. De kardinaal Paulus d'Arezzo, bisschop van Plaisance, gaf aldaar synodale ordonnantien uit in den jare 1570; en Philippus Sega, mede bisschop van die stadt, deedt het zelfde in den jare 1589.

PIADENA, een dorp van het Cremoneesche. Het zelve is gelegen aan de Oglio, tusschen Cremona en Mantua. Het is niet bekent, dan om dat het de geboorteplaats is geweest van *Baptista Platina*, die de levens der pauzen beschreven heeft. *Maty Dict.*

PIALI BASSA, een Turksch Bassa ter zee, hadt een buitengemeen geluk. Solyman de II, overwinnaar wederkerende uit het beleg van Belgrado in den jare 1521, vondt hem in de luieren, leggende op een ploegyzer, daar zyne moeder, verschrikt door den optocht van het leger, hem gelaten hadde. Deze prins, die op den weg het vermaak van de jagt nam, deedt dit kindt opnemen, dat zyne honden verscheurt zouden hebben, en gaf last om het naar Constantinopel te brengen. Dit kindt wierdt Piali genoemt, en met veel zorg in het Serrail opgevoed. Naderhandt geraakte Piali door zyne goede hoedanigheden zodanig in gunst by den Groten Heer, dat hy hem met eene dochter van zynen zoon Selim deedt trouwen. Na dat Piali een tydt lang het bevel over de legers van Solyman te landt gehad hadde, wierdt hy eindelyk Bassa ter zee gemaakt, en geboodt de Ottomannische vloot. Na de verovering der stadt Nicosia in het eilandt Cyprus, zeilde hy voor Famagusta, denkende die stadt te eerder tot de overgave te dwingen, wanneer de zelve te water en te lande belegerd was. Doch op den weg bekwam hy naricht dat de Christenen met volle zeilen aankwamen om de stadt te ontzetten. Deze onverwachte tyding noodzaakte hem met haast zyne slaven en zynen buit aan landt te zetten, waar door zyne soldaten in grote wanorder geraakten. Zo haast hy zulks herstelt hadde, stelde hy zich in slagorder; terwyl Mustapha van zyne zyde de landmacht mede strydvaardig hieldt, indien de vloten aan malkander raakten. Maar kort daar na vernam hy dat de Christenen naar Kandië geweken waren. Piali maakte zich hier op gereed om met honderd uitgelezene galeien de Christen vloot te vervolgen, doch wierdt door tegenwindt opgehouden, die hem weder in de haven dreef. Vervolgens zeilde hy naar Constantinopel, daar de Grote Heer over zyn gedrag misnoegt was, als of door zyn verzuim de Christenen niet volkomen geslagen waren; en hy stelde den Bassa Pertu in zyne plaats. *Gratianus de Bello Cyprio.*

PIANOZA, een klein eilandt van de Toskaansche zee, omtrent twee mylen ten Zuiden van dat van Elva gelegen. Het heeft in zyn omtrek tusschen 3 en 4 Duitsche mylen, en is laag en effen, gelyk zyn naam medebrengt. Het behoort tot den zogenaamden *Stato delli Presidii. Maty Dict.*

PIASECKI, (PAULUS) in 't Latyn *Piasecius*, bisschop van Przemisl, of Premislië, in Polen, leefde in de XVII eeuw. Hy gaf in den jare 1646 eene schone Historie uit van alles wat in 't koninkryk van Polen gebeurt was sedert Stephanus Battory, tot in dat jaar toe. Hy bragt daar in by toeval de voornaamste zaken van de Christenheit. Le Laboureur in het verhaal van de reize van de koninginne van Polen spreekt met achting daar van, en Amelot de la Houssaie haalt dezelve dikwils aan in zyne aantekeningen op de brieven van den kardinaal d'Ossat. *Bayle Dict. Crit.*

PIASTUS, hertog van Polen, wierdt tot dezen vorstelyken staat verheven in den jare 824, na dat Popiel de II van de ratten gegeten was met zyne vrouwe en kinderen. Hy was van Kruswic in Polen, weinig voorzien van de goederen van het geluk, levende van een klein stuk lands, dat hy bebouwde, en daar hy vele honigbyen voedde; voorts een deugdzaam man, en zeer milddadig omtrent de armen en vreemdelingen. Op eenen tydt, volgens de gewoonte van het landt, het eerste haair willende laten afsnyden aan zynen zoon Zemovit, dien hy gehad hadde by zyne vrouwe Repicha, nodigde hy zyne vrienden tot de plechtigheit, en op het feest, dat hy by deze gelegenheid aanrechtte. Piastus hadde voor dit feest een zwyn geslacht, en een grote pot met mee of honingdrank gereed gemaakt, wanneer twee onbekende en vreemde mannen, die uit het paleis van Popiel den II verdreven waren, zich aan hem vertoonden, en verzochten om te eeten. Piastus bragt hen in huis, en gaf hen alles wat hy tot het feest gereed gemaakt hadde. Eenige schryvers hebben verhaalt dat het zwynevleesch en de mee wiesschen, zo dat 'er genoeg was, niet alleen om de genodigden te onthalen, maar ook den prins, die onverwacht met zyn gansche gevolg op het feest kwam. Deze twee zelfde mannen kwamen wederom by Piastus, na de doodt van Popiel den II, wanneer de staten voor de twede maal tot de verkiezing van eenen prins vergadert waren. Men stelde in de vergadering voor, dat Piastus alle de genen die de zelve uitmaakten wel zoude kunnen voeden van de levensmiddelen, die hy trok uit zyne kleine spyskamer, daar de zelve wiesschen, naar mate dat men die daar uit nam. Dit voorstel, hoewel in den schyn belagchelyk, wierdt aangenomen, ter oorzaak van de schaarsheit der levensmiddelen, die 'er toen was. Piastus ontfing alle die maar kwamen, en voedde hen met overvloedt: 't welk niet zo haast bekent wierdt, of zy riepen alle eenpariglyk uit, dat Piastus hen tot prins gegeven was door eene Goddelyke verkiezinge. Hy weigerde eerst den vorstelyken staat, doch nam dien naderhandt aan, door den raadt van zyne twee gasten, en wierdt door de heren naar het paleis geleid met zyn groven rok gekleed, en zyne holblokken noch aanhebbende. De twee gasten zegt men dat ter zelver tydt verdwenen; het gene de Poolsche historieschryvers heeft doen geloven, dat het twee Engelen waren, door Godt gezonden om de liefddadigheit van Piastus te erkennen, hoewel hy niet van den waarachtigen Godsdienst was. Deze prins wierdt noch milddadiger toen hy meer goederen hadde, en regeerde zyne onderdanen met eene uitnemende zachtmoedigheit. Hy hadt een afschrik van Kruswic, ter oorzake van de euveldaadt en de schrikkelyke doodt van Popiel den II, en bragt zyn hof naar Gnezen over. Hy stierf in den jare 861 in den ouderdom van 120 jaren. Hy liet maar eenen zoon na Zemovit genoemt. Zyne nakomelingen hebben zich in twee linien verdeelt; I. in de hertoglyke of koninklyke in Polen, waar van de mannelyke stam in den jare 1370 met Casimir den III, doch de vrouwelyke in den jare 1669 uitgestorven is; II. in de vorstelyke Silesische, welke Uladislaus de II aangevangen

vangen heeft, en die van de mannelyke zyde in den jare 1675 met Georgius Wilhem, hertog van Liegnitz en Brieg, doch van de vrouwelyke zyde met Charlotta, getrouwde hertoginne van Holstein-Wiesenburg, opgehouden heeft. Hedendaags worden naar dezen Piastus alle inheemsche koningen *Piastus* of *Rex Piastaus* genoemt. *Dlugoss. Hist. Pol. Curai Beschr. Schles. P. I. p.* 34. *Luca Schles. Chron. p.* 40. *Pastorius ab Hirtenberg Flor. Pol. l. I. c.* 10. *Hartknoch Hist. Pol. l. I. cap.* 2. *Jean Herb. de Fulstin Hist. des Rois de Pologne.*

S. PIATUS, apostel van Doornik, en martelaar in het einde van de III eeuw, zo men zyne akten mag geloven: doch alzo de zelve klaarblykelyk verdicht zyn, zo kan men niets met zekerheit van dezen Heilig weten, die niettemin sedert langen tydt in Vrankryk vereert is. Men gelooft zyn ligchaam te Chartres te zyn. Dit is zeker, dat S. Fulbert van Chartres eenen lofzang gemaakt heeft ter eere van S. Piatus. Eenigen maken hem tot priester, anderen zeggen, dat hy bisschop was. *Acta M.S.S. Bucherius Belgium Romanum. Launoy Traitè des deux Denys. Tillemont Mem. Eccl. IV. Tome.*

PIAVE, in 't Latyn *Plavis*, en eertyds *Anaxus*, of *Anassus*, is eene aanzienlyke rivier, welke aan de grenzen van Tirol en van de Tarvifer-Mark haren oorspronk heeft, daarna by *Pieve di Cadore*, *Belluno* en *Feltro* voorby loopt, en eindelyk niet verre van Colalto zich in twee armen verdeelt. De eerste daar van behoudt den naam *Piave*, en valt by S. Lucia in de Venetiaansche golf. De andere wordt *Pievesella* genoemt, en loopt voorby de stadt Trevigo, tot zy ten laatsten, niet verre van Altino distrutta, zich mede in de golf van Venetië uitstort.

PIC, of PIK, een eilandt van de Atlantische zee, eene der Terceres, naby dat van S. George. Het behoort aan de Portugezen, die het zelve *Ilha de Pico* noemen. Op het zelve zyn maar eenige dorpen, met een berg van dien naam, en een ander in het eilandt Teneriffe, een van de Kanarische.

PIC, of PICUS, eerste koning der Aborigenen, in Italië, volgde op zynen vader Saturnus omtrent het 2757 jaar der wereldt. Men geeft hem 37 jaren regering, en zynen zoon Faunus tot opvolger. Anderen stellen een anderen PICUS, koning der Latynen, een langen tydt voor dezen, en men geeft voor dat het de zelfde is, die volgens Ovidius trouwde met Canente, dochter van Janus en van Venilia. Men wil dat hy 57 jaren regeerde. *Dionys. Halicarn. l. I. Hist. Rom. Aurel. Victor de Orig. Gent. Rom.*

PIC, (HET GESLACHT VAN) zynde dat der hertogen van Mirandola en graven van Concordia, vorsten van het Ryk, is zeer oud. En zonder de fabelachtige beginselen aan te roeren, welke die genen daar aan geven, die het afkomstig doen zyn van *Constans*, den zoon van Konstantyn den Groten, het is zeker, dat de PICS de eersten zyn van de stadt Modena, welke sedert den jare 1110 zich door een groot getal doorluchtige daden geacht gemaakt hebben onder hunne medeburgers. Ruim 100 jaren daar na wierdt FRANÇOIS PIC vereert met den tytel van vikaris van het Ryk in de zelve stadt door keizer Lodewyk den IV. Maar Passarino Bonacorsi, die het burgerrecht in Modena verkregen hadde, doodde naderhandt hem en twee van zyne zonen Prendipartus en Thomasinus, en deedt in den jare 1131 Mirandola slechten. Deze Bonacorsi tot zyn plicht gebragt zynde door de Gonzages, heren van Mantua, herstelden zich de overigen van 't geslacht der PICS, en men herbouwde Mirandola. NICOLAAS PIC, alleen overig gebleven van de kinderen van François, hadt PRENDIPARTUS PIC, krygsoverste der Florentynen, Siënoizen, en Milanezen in den jare 1390, welke naliet PAULUS PIC. Deze verkreeg het kasteel van S. Martin in den jare 1402, en was vader van FRANÇOIS PIC den II, heer van Mirandola. François de II hadt JOHANNES heer van Mirandola en graaf van Concordia in den jare 1432, welke naliet JOHANNES FRANÇOIS PIC, die het eerste het kasteel van Mirandola met eenen muur liet besluiten n den jare 1460, waar toe hy zeer grote onkosten deedt, en dat geen van zyne voorzaten ooit hadt durven ondernemen. Hy trouwde met Julia Bojardi, en hadde by haar Galeotus, die volgt: *Johannes* dien de grote kennisse, die hy hadde van de talen en wetenschappen, den naam deedt verdienen van de Phenix van zyne eeuw.; en *Antony-Maria*, dien zyn oudste broeder uit Mirandola verdreef: hy muntte uit in den oorlog, en stierf in den jare 1503. GALEOTUS PIC trouwde met Blanca-Maria, dochter van Nicolaas, marquis d'Est, en hy hadde by haar Johannes-François, die volgt: *Frederik*, zonder kinderen gestorven; Lodewyk, van wien na zyn oudsten broeder gesproken wordt; en *Magdalena*, nonne van S. Clara te Florence. JOHANNES FRANÇOIS PIC de II was zeer geacht om zyne geleerdheit, en wierdt dikwils verjaagt en herstelt te Mirandola, tot dat in den jare 1533 Galeotus zyn neef hem vermoordde. Hy was getrouwt met Johanna Caraffa, en hadde by haar gehad *Albertus Pic*, met zynen vader gedood in den jare 1533: *Paulus Pic*: *Johannes Thomas*, die in den jare 1536 vruchteloos poogde zich in de staten van zynen vader te doen herstellen, en naliet by zyne gemalinne Charlotta des Ursins *Virginius* en *Hieronymus Pic*: *Beatrix*, gemalinne van den graaf Paulus Torelli: *Julia*, getrouwt met Sigismundus Malatesta: *Virginia Pic*; en *Cecilia*, nonne van S. Clara. LODEWYK of LODEWYK-MARIA PIC, het leen van Mirandola verkregen hebbende, beoorloogde Johannes-François, zyn oudsten broeder. Hy trouwde met Françoisa, natuurlyke dochter van Jacobus Trivultius, waar by hy onder andere kinderen hadde GALEOTUS PIC den II. Deze trok by nacht in Mirandola met 40 gewapende mannen, doodde zynen oom Johannes François met zynen neef Albertus, en zette zyne moeie en zyne andere neven in de gevangenisse. Maar in het vervolg hunne rechtvaardige wraak vrezende, wilde hy Mirandola aan de Franschen overleveren, en daar voor eene beloning ontfangen uit de handen des konings. Men stelde het zelfs voor op de onderhandeling van Crespi in den jare 1544, en doch zonder eenige vrucht, om dat de afgezanten van den koning François den I, en van den keizer Karel den V dieswegens niet konden overeenkomen. Het is echter zeker, dat de Franschen toen in Mirandola waren, en zelfs in den jare 1551, wanneer paus Julius de III deze plaats wilde belegeren, antwoordden zy, dat Galeotus en Johannes-Thomas Pic hun recht te Nicea in den jare 1538 betwistende van wederzyden bewilligden, dat paus Paulus de III Mirandola in handen der Franschen stelde, tot dat hun verschil beslist zoude zyn; en dat zy het sedert dien tydt altoos in hunne bescherming gehadt hadden. Galeotus stierf in den jare 1571, en liet twee dochters na, in Vrankryk getrouwt aan twee broeders van het huis van La Rochefoucauld; en *Lodewyk Pic* de II, welken hy hadde by Fulvia Corregio zyne gemalinne; Alexander de I, die volgt; *Galeotus*, ridder van Malta; *Frederik*, getrouwt met Hippolita d'Est; *Johannes*, en Lodewyk. ALEXANDER PIC de I verkreeg den tytel van hertog van Mirandola, van prins van Concordia, en van marquis van S. Martin. Hy trouwde in den jare 1618 met Laura d'Est, dochter van Cesar, hertog van Modena, en stierf in den jare 1637, gehad hebbende Galeotus Pic, die volgt; *Fulvia*, getrouwt met Alberic, prins van Masse; *Julia*, gemalinne van den hertog van Ceri; *Maria*, en *Catharina*. GALEOTUS PIC de III stierf voor zynen vader in den jare 1625. Hy was getrouwt met Maria Cibo, dochter van Karel Cibo, prins van Masse, souverein heer van Carrera, enz. en van Brigitta Spinola, waar by hy hadde Alexander den II, die volgt; *Johannes* en *Brigitta*. ALEXANDER PIC de II, hertog van Mirandola, souverein graaf van Concordia, prins van 't Ryk, enz. volgde op zynen grootvader in den jare 1637. Hy muntte uit door zyn wys beleidt, door zyne liefde tot de geleerdheit, en door zynen moedt, hebbende in Kandië het bevel gehad over het onderstandt der prinssen van Lombardye. Hy stierf in den jare 1669. *Sansovin. lib. III. Chron. Loschius in Compend. Hist. Thuan. Hist. lib. VIII. Leand. Alberti Descr. Ital. Ammirato. Rittershusius.*

PIC, (JOHANNES) prins van Mirandola en van Concordia, zoon van Johannes François, wierdt geboren den 24 February des jaars 1463. Hy verkreeg zich eene wonderlyke kennisse van de verhevenste wetenschappen. Scaliger noemt hem *Monstrum sine vitio*, een *wonder zonder gebrek*, of *daar niets aan ontbrak*. In den ouderdom van 24 jaren beweerde hy voorstellingen te Rome, vervattende 900 Dialectische, Theologische, Mathematische, Magische, Cabalistische en Natuurkundige stellingen, alle niet alleen getrokken uit de schriften der Griekse en Latynsche schryvers; maar ook gevestigt op de gevoelens der Hebreën en Chaldeën. Deze onderneming, met toejuiching voltrokken, behaagde niet aan al de wereldt. Verscheide gewaande geleerden of benyders van de eere van den jongen prins, of die door een onbescheiden yver vervoert waren, veroordeelden deze stellingen, en maakten veel gerucht daar over. Paus Innocentius de VIII, om die te stillen, deedt de zelve onderzoeken, en daar wierden 13 stellingen gevonden, die onbeweerlyk waren. Pic verdedigde de zelve door eene Apologie, die aan het begin van zyne werken gevonden wordt, met een brevet van absolutie van Alexander den VI. Hy verhaalt iets byzonders in deze verantwoording, waar uit afgenomen kan worden hoe vele misslagen de onwetendheit heeft doen begaan in het onderzoeken van boeken. Hy zegt dat een Theologant, die zich mede met het veroordelen van zyne stellingen bemoeide, gevraagt zynde wat dat woordt Cabalistische betekende, antwoordde dat Cabalus een boos en ketterfch mensch was geweest, die tegen Jesus Christus geschreven hadde, en dat zyne navolgers naar hem den naam van Cabalisten gedragen hadden. Diergelyke onwetenden beschuldigden hem van tovery; zy konden niet begrypen dat een jongeling van dien ouderdom zo geleerd konde zyn. Men zegt dat Lucius Bellancius van Siëna hem voorzegt hadde, dat hy het 33 jaar van zynen ouderdom niet overleven zoude. Dit gebeurde alzo. Johannes Pic, na dat hy afstandt gedaan hadde van zyne souvereiniteit van Mirandola, stierf te Florence den 17 November des jaars 1494, op den zelfden dag wanneer koning Karel de VIII in die stadt trok. Hy arbeidde toen aan zyn werk tegen de voorzegging uit de sterren, dat, hoewel onvolkomen, nochtans het beste is. Johannes-François Pic, zyn neef, beschreef zyn leven, dat men heeft aan het begin van zyne werken, te Bazel gedrukt in de jaren 1573 en 1601. Hy heeft ook verscheide zeer geleerde werken nagelaten, te weten zyn *Heptalus*, dat is eene verhandeling van VII boeken over het eerste kapittel van *Genesis*; *Conclusiones Nongintae*; *Apologia*; *De ente & uno*; *De Hominis dignitate*; *Regula XII*; *Comment. in Psal. XV*; *De Christi regno & vanitate mundi*; *Expositio in Orat. Dominicam*; *Epistolarum lib. I*; *in Apologiam Disp. lib. XII*; *in Platonis Convivium*; enz. *Trithem. & Bellarmin. de script. Eccl. Spondanus in Annal. A. C.* 1487. *n.* 5. & 1494. *n.* 12. *Paul. Jov. in elog. c.* 39. *Philippus Beroaldus. Angelus Politianus. Marsilius Ficinus. Leander Alberti. Naudeus. Anecdotes de Florence par Varillas. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. XV. siecles.*

PIC, (JOHANNES FRANÇOIS) mede prins van Mirandola, was een zoon van Galeotus, broeder van Johannes Pic, van wien in 't voorgaande artykel gesproken is. Hy gaf zich over aan de studien; maar de schoolgeleerdheit, waar op hy zich al te veel toeleidde, deedt hem de schone Latiniteit vergeten. Hy was

was ongelukkig gedurende zyn leven, want hy wierdt uit zyne staten verjaagt door zyn jonger broeder Lodewyk, en in den jare 1510 na de doodt van zynen broeder herstelt zynde, wierdt hy twee jaren daar na wederom daar uit verdreven door de Franschen: maar eindelyk wierdt hy wederom voor de twede maal herstelt, en bezat zyn prinsdom gerustelyk tot in October van den jare 1533, wanneer hy met zyn zoon Albertus, door Galeotus, den zoon van zynen broeder Lodewyk, wredelyk vermoord wierdt gedurende den nacht. Men zegt dat zyn neef hem in zyn kasteel verrasschte, en dat hy onder het omhelzen van een Crucifix gedood wierdt. Men heeft zyne werken gedrukt, met die van zynen oom, het leven van Johannes Pic, dat van Savanarola: *De studio divinæ & humanæ Philosophiæ lib. II. De morte Christi & propria cogitanda lib. III. Defensio de Uno & Ente*, enz. *Paul. Jov. in elog. doct. c.* 87. *Bellarmin. de script. Eccles. Spond. in Annal. Possevin. in Appar. Sac.*

PICARDS. Zie PIKARDS.

PICARDIE. Zie PIKARDYE.

PICART, (François le) doctor te Parys, deken van S. Germain de l'Auxerrois, heer van Atilli en van Villeron, was den 16 April des jaars 1504 geboren uit een oud en adelyk geslachte te Parys. Zyn vader was Johannes le Picart, heer van Villeron, sekretaris des konings, en zyne moeder Jacoba van Champagne, vrouw van Atilli. Hy wierdt in de studiën en Godsdienstigheit opgetrokken, en wierdt een geleerd Theologant, een goed geestelyke, en een bekwaam prediker. Hy muntte boven al uit door zynen yver tegen de hervorming, 't welk hem by de Parizianen zo bemind maakte, dat 'er over de twintig duizend burgers van Parys zyne begravenis bywoonden. Hy stierf den 17 September des jaars 1556, in den ouderdom van 52 jaren. Verscheide schryvers hebben met achting en lof van hem gesproken. Men schreef verscheide boeken by gelegenheit van zyn afsterven, als: *Les Regrets & Complaintes de passe-partout sur le trepas de M. François le Picart. Deploration sur le trepas de noble & venerable personne Mr. Maître François le Picart, Docteur en Theologie & Doyen de S. Germain de l'Auxerrois, &c.* Hilarion de Coste heeft zyn leven beschreven, dat in den jare 1658 uitgegeven is onder den tytel van *Le Parfait Ecclesiastique.*

PICCART, (Michiel) van Altorf, een philosooph, letterkundige, redenaar, en dichter, wierdt geboren in den jare 1574, en stierf in den jare 1620. Hy was professor in de philosophie in zyn vaderlandt. Hy heeft eene uitlegging geschreven over de poëzy van Aristoteles; staatkundige en historische aanmerkingen: philosophische twistredenen; redevoeringen; oordeelkundige proeven; enz. Hy heeft *Oppianus, van de jagt*, in Latynsche vaarzen overgezet. *Henning. Witte in Philosoph. pag.* 181.

PICCINNINO, (Nicolaas) een vermaard Siciliaansch generaal in de XV eeuw. Hy was zeer klein van persoon, (waar uit vermoedelyk zyn toenaam ontstaan is) ook van geringe afkomst, en daar by van eene zwakke ligchaams gesteltenis. Niettegenstaande dit alles klom hy tot zulk een toppunt van aanzien in den oorlog, dat weinigen hem daar in overtroffen. Hy hadt in deze professie den bekenden Braccio tot zynen leermeester, by den welken hy zich door zyne dapperheit zo bemint maakte, dat dezelve hem eene zyner nabestaanden ter vrouwe gaf. Na dat hy dezen zynen aanvoerder in het treffen by Aquila in den jare 1424 verloren hadde, begat hy zich in den dienst der Florentynen tegen den hertog van Milaan, Philippus Maria Visconti. Deze won wel in den beginne eenen slag in het dal van Mona, en kreeg Piccinnino zelf gevangen, doch naderhandt, wanneer deze zyne vryheit weder verkreeg, leedt de hertog door zyn toedoen eene grote nederlaag. Uit spyt dat de Florentynen het beloofde jaargeldt niet betalen wilden, begaf Piccinnino zich naderhandt aan de zyde van den gemelden hertog, die toen met de Venetianen oorloogde, en hulp den zelven Casalmaggiore en Cremona wegnemen, betoonde ook in de slagen by Brescia, by Maclo, en by Gottolengo byzondere blyken van een goed krygsoverste. De hertog zondt hem naderhandt tegen de Genuezen, in welkers gebiedt hy vele plaatsen wegnam, en van daar tot bystandt van die van Lucca tegen de Florentynen, die hy niet alleen te rug dreef, maar ook in hun eigen landt vervolgde. Hy ontnam ook dien van Malespini hunne heerlykheit, om dat zy met de Florentynen in verbondt waren. Hy verloor wel tegen den Florentynschen generaal Franciscus Sfortia eenen slag, maar boette dat verlies met het grote voordeel, dat hy behaalde tegen die van Pisa, van de welke hy ook de vesting Verrucola, die voor onverwinnelyk gehouden wierdt, veroverde. Naderhandt wierdt hy op nieuws tegen de Venetianen en derzelver bondgenoot den markgraaf van Montferrat gezonden, dien hy een groot gedeelte van zyne landschappen ontweldigde, en hem noodzaakte naar Venetië te wyken. Na het verkrygen van zo vele overwinningen nam de hertog van Milaan hem aan in het Viscontische geslachte, en benoemde hem tot veldoverste van zyn leger. Daar op ontnam hy den Venetianen vele plaatsen, wierdt by Ponte d'Oglio in een scherp gevecht gevaarlyk gekwetst, en overwon hen in een nader treffen. Wanneer naderhandt paus Eugenius de IV, de Venetianen, en de Florentynen te zamen een verbondt gesloten hadden, sloeg Piccinnino het leger van deze bondgenoten by Imola, nam vele voorname krygshoofden gevangen, en vermeesterde eenige plaatsen in Romagna. Hier na dwong hy de Genuezen tot een verdrag, deedt op nieuws den Florentynen grote schade, en door een byzonderen haat, dien hy tegen den paus hadde, nam hy denzelven Imola, Ravenna, en Boulogne af, benevens Spoleto en andere plaatsen in 't landschap Umbrië. Den Venetianen ontnam hy Casalmaggiore, dat zy kort van te voren verovert hadden, als mede verscheide plaatsen in het Bresciaansche. Na dat hy by Rovado met den Venetiaanschen generaal Gattamelata byna met gelyk voordeel en schade geslagen hadde, tastte hy de stadt Brescia zelfs aan, voornemens zynde zo wel deze stadt als mede Verona aan den hertog van Milaan te onderwerpen, tot welken einde hy reets vele plaatsen in der zelver nabuurschap, en inzonderheit by het Lago di Garda bezet hadde. Niettegenstaande nu de veldheer der bondgenoten Franciscus Sfortia by Ten de overhandt behieldt in een treffen, zo kwam het den navolgenden dag tot een nieuwen slag, waar in zich niemandt op eenig voordeel beroemen konde. Verona wierdt daar op door Piccinnino ingenomen, maar wel haast wederom verlaten, dewyl de vyanden in groter getal naderden, en hy weinig krygsbenden hadde, met welke hy echter in het Florentynsche eenen inval deedt, en grote schade veroorzaakte. Dit bewoog de vyandlyke generaals, Miccheletto Attendolo en Gattamelata, hem by Anghiari eenen slag te leveren. Hy leedt in den zelven wel nadeel, en wierdt op nieuws by Lignano door Sforza aangegrepen; doch hy dreef denzelven te rug, en sloot hem in Martinengo zodanig in, dat hy met zyn leger door honger zoude hebben moeten vergaan, of door het zwaardt omkomen. Des niettegenstaande sloot de hertog van Milaan zeker verdrag met zyne vyanden, waar over Piccinnino niet weinig misnoegt was. De koning van Napels, Alphonsus de I, maakte hem hier op tot zynen generaal, en tot betuiging der byzondere hoogachting, die hy voor hem hadde, vereerde hy hem met den bynaam van zyn geslachte. Wanneer deze koning daar na met den paus en met den hertog van Milaan in verbondt getreden was, om Sforza uit het Mark van Ancona, dat hy bemachtigt hadde, te verdryven, verkreeg Piccinnino het veldheerschap over het zamengevoegde leger. Met het zelve nam hy Todi weder in, leverde by Macerata, zonder merkelyk voordeel of verlies, Sforza eenen veldslag, ontnam hem verscheide plaatsen, en sloot hem zelf in Fano in. De Venetianen kwamen hem wel te hulp, en sloegen zyne benden by Monte Lauro; maar hy bragt zyn leger wel haast wederom in zulk eenen staat, dat Sforza het Mark ganschelyk zoude hebben moeten ruimen, of met oogenschynlyk gevaar zich in een treffen inlaten. Maar Piccinnino wierdt ondertusschen door den hertog Philippo Maria Visconti naar Milaan geroepen, daar hy niet zonder vermoeden van vergift in den jare 1446 in het 58 jaar zyns ouderdoms stierf. *Alipr. Caprioli Ritrati di cento capitani illustr. p.* 46.

PICCOLLUS was de twede godheit der oude bewoners van Pruissen, die hem het hoofdt van een dood mensch, en, volgens anderen, het hoofdt van een dood beest toewydden. Deze afgodische volkeren hadden de gewoonte op hunne grote feestdagen smeer te branden in het huis der groten ter eere van dezen godt, die zich vertoonde wanneer iemandt stierf. Zy geloofden dat, zo men hem dan niet door offerhanden bevredigde, hy hen op verscheide wyzen pynigde; en indien zy verzuimden zich in hunnen plicht omtrent hem te kwyten, wanneer hy de derde maal wederkwam, konde hy niet bevredigt worden dan door menschen bloedt dat men tot zyner eere moest storten. Zy waren dan genoodzaakt hunnen priester, dien zy *Waidelot* noemden, te bidden zich eene insnyding te doen in den arm, om door zyn gestorte bloedt den toorn van deze godheit te stillen, dien zy bevredigt oordeelden wanneer zy gerucht hoorden in den tempel. *Harfnoch Dissert. X. de Cultu Deorum Prussiæ.*

PICCOLOMINI, een geslacht, dat oorspronkelyk was van Rome, en zich in de XIII eeuw te Siëna nederzette, alwaar het deel hadde aan de regering van de republyk. Æneas Piccolomini was een voornaam patricius te Siëna. Zyn zoon Sylvius Piccolomini wierdt na zyn doodt een zoon geboren, die mede Sylvius Piccolomini genoemt wierdt, welke trouwde met Victoria Forteguerra, en by dezelve achttien kinderen teelde, waar van hem maar een zoon en twee dochters overleefden. De zoon Æneas Sylvius Bartholomeus Piccolomini wierdt paus onder den naam van *Pius* den II. De twee dochters waren Laudemia en Catharina, welke het geslacht voortplantten. Laudemia trouwde met Nannio de Todeschi, eenen patricius te Siëna, by welken zy teelde Antonius Piccolomini *de Aragonia*, die met zyne gemalinne Maria, welke eene natuurlyke dochter was van Ferdinand den I, koning van Napels, het hertogdom Amalphi in 't koninkryk Napels verkreeg, alwaar zyne nakomelingen noch onder den tytel van prinssen van Valle en graven van Celano bloeien: Franciscus Piccolomini, die in den jare 1503 onder den naam van *Pius* den III paus wierdt, doch maar 17 dagen den H. stoel bekleedde. Andreas, marquis van Capistrano, wiens nakomelingschap noch te Venetië en Siëna gevonden wordt: en Jacobus, die te Siëna leefde, en de heerlykheden Monte Marciano, Camposcevoli en Porrona bezat. Hy liet na Antonius Maria, die de vader was van Victoria, welke met haren nabestaanden Æneas Piccolomini trouwde. Deze was afkomstig van de twede dochter van Sylvius Piccolomini, Catharina, welkers gemaal Petrus de Sticciano van paus Pius den II aangenomen wierdt. Hun zoon was Æneas Piccolomini, die Sylvius, en deze den Æneas naliet, die met de voorgemelde Victoria trouwde, en met haar de heerlykheit Camposcevoli verkreeg. Hunne zonen waren, Sylvius, die het geslacht voortgeplant heeft: Ascanius, die als aartsbisschop van Siëna in den jare 1597 stierf, en Æneas. Sylvius Piccolomini leefde in dienst van Ferdinand groot-hertog van Toskane, en was de vader van Æneas, van wien hier na gesproken wordt; van Ascanius, die in den jare 1597 zynen oom in 't aartsbisdom van Siëna volgde; en van Octavius, die in den ryks-vorstelyken standt verheven wierdt. Æneas Piccolomini was generaal onder den keizer Ferdinand den II,

II, en hadt drie zonen, van welke Sylvius in den jare 1634 in den slag by Nordlingen, en Evander voor S. Omer in de Nederlanden bleef, doch Franciscus in den jare 1656 stierf, nalatende, by Æmilia, de dochter van den graaf Laurentius Strozzi, Æneas Piccolomini, die van zyns grootvaders broeder Octavius tot zyn erfgenaam aangestelt wierdt, en in den jare 1673 stierf aan eene wonde, die hy in een tweegevecht ontfing van den graaf Guerrieri, en zynen broeder Laurentius Piccolomini *van Aragon*, des H. R. Ryks vorst, tot zynen opvolger hadde. Laurentius was van te voren Malthezer ridder en prioor te Pisa, doch trouwde naderhandt met eene gravinne van Kolowrat, en hieldt zyn verblyf te Nachod in Bohemen. Uit het geslachte der Piccolomini zyn noch gesproten, behalven de reetsgemelde, en die, welker artykels volgen, Antonius Piccolomini, die de eerste aartsbisschop was van Siëna, en in den jare 1459 of 1460 stierf. Leodio Piccolomini, die in den jare 1630 leefde, een rechtsgeleerde was, in groot aanzien was by 't Roomsche hof, en zich naderhandt in de societeit der Jesuïten begaf: Franciscus Piccolomini, die zich in zyne jeugdt mede onder de Jesuïten begaf, en na dat hy de Philosophie en Theologie geleeraart, en de voornaamste ampten van zyne orde bekleed hadde, eindelyk in de plaats van Vincentius Caraffa in den jare 1649 generaal van de zelve wierdt, en den 17 Juny des jaars 1651 stierf, omtrent 69 jaren oud zynde: en Celio Piccolomini, aartsbisschop van Cesarea, nuncius in Vrankryk, en sekretaris der brevetten, die eindelyk den kardinaalshoedt kreeg van paus Alexander den VII in den jare 1664. *Gobelin. in Comment. Pii II. Campanus Vita Pii II. Ghilini Theat. d'huom. letter. Erythräus Pinac. c.* 37. *Vossius de Mathemat.*

PICCOLOMINI, (Alexander) aartsbisschop van Patras, en coadjutor, *of* medehelper van Siëna, was een der doorluchtigste mannen van de XVI eeuw. Hy was van Siëna, en van het zelfde geslachte van paus Pius den II. Hy heeft boeken gemaakt over verscheide stoffen. Hy heeft philosophische werken geschreven, en wordt voor den eersten gehouden, die daar in op die wyze is te werk gegaan. De verhandeling, welke hy uitgaf door last van François de Medicis, groot-hertog van Toskane, wegens de verbetering van den almanak, hadde de goedkeuring der bekwaamste mannen. Hy voegde de goede zeden en een voorbeeldelyk leven, by de bespiegelingen der wiskundige en natuurkundige wetenschappen. Hy was zeer ingenomen met de gevoelens van Aristoteles. Hy was van de akademie der *Infiammati* van Padua. De ernstigheit van zyne zeden, noch zyne naarstigheit en arbeidzaamheit in zyne philosophische werken, beletten niet dat hy eenige toneelstukken maakte, die zeer geacht waren. Hy stierf te Siëna den 12 Maart des jaars 1578, in den ouderdom van zeventig jaren, en wierdt in de hooftdkerk begraven. De werken die hy nagelaten heeft zyn: *La Filosofia Morale*; *La Theorica d' Pianetti*; *l' Institutione de l'huomo*; *l' Institutione del Principe Christiano*; *Della Grandezza dell'acqua e della terra*; *Paraphrasi su la Rettorica d' Aristotele*; *Della Creanza delle Donne*; *Delle Stelle Fisse*; *Due Comedie cioè l' Alessandra e l' Amor costante*; *La Sphera*; *I Sonetti*; *Traduzione della Poëtica d' Aristotele*; enz. *Vossius de Scient. Mathemat. Ghilini Teatro d'huomini Letterati T. I. Thev. Eloges des hommes illustres T. VIII. Bayle Dict. Crit.*

PICCOLOMINI, (Alfonsus) heer van Monte-Marciano in 't Mark van Ancona, droeg zich in allen opzichte, en inzonderheit tegen paus Gregorius den XIV zo kwalyk, dat die hem, als een belediger der majesteit, de gemelde heerlykheit ontnam, welke naderhandt Hercules Sfondrati, des pauzen neef, verkreeg onder den tytel van een hertogdom. Byna ter zelfder tydt wierdt hy te Venetië wegens vele moorden en plunderingen, op het gebiedt van de republyk gepleegt, opentlyk vogelvry verklaart. In plaatse van dat hy hier door van zyn ongeregelt leven zoude afgeschrikt worden, maakte hy het noch erger, en deedt onder anderen den naburen met straatrovery, gelyk of hy de slimste overste der bandieten was geweest, zeer grote schade. Maar het duurde niet lange of hy viel in handen van den groot hertog van Toskane, die hem, ongeacht zyn voornaam geslachte, als een anderen gemenen dief te Florence in den jare 1591 liet ophangen. Zyne gemalinne was Hippolyta Pica, uit den huize van Mirandola. *Thuan. Hist. l. C. Lettres d'Ossat avec les notes d'Amelot de la Houssaye T. I. p.* 18. *T. III. p.* 349.

PICCOLOMINI (Franciscus) was van Siëna, en van het voorgemelde geslachte. Hy was een zeer vermaard philosooph in de XVI eeuw. Hoewel hy zeer jong was wanneer hy de Logica onderwees in de akademie van Siëna, zo verwekte hy nochtans de verwondering van de gansche stadt door de kracht van zyne lessen. Hy leeraarde vervolgens de philosophie in de universiteit van Macerata, en naderhandt tien jaren in de akademie van Perouse. Zyne achting wierdt zo groot, dat men hem in dezelve bediening begeerde te Padua. Hy verkreeg aldaar het buitengewoon professorschap in de philosophie in den jare 1560, en ten einde van omtrent vier jaren het gewoon professorschap in dezelve faculteit. Hy gaf verscheide uitleggingen uit over Aristoteles, die hoog geacht wierden ter oorzake van de klaarheit en van de schranderheit, die men daar in zag uitblinken. Hy poogde de Platonische philosophie te herstellen, en aan te tonen dat dezelve in den grondt met die van Aristoteles overeenkwam. Hy hadt den vermaarden Jacobus Zabarella tot zynen tegenstrever, en heeft eenige schriften tegen den zelven uitgegeven. Zabarella overtrof hem in eenige opzichten, en hy ging wederom in andere opzichten den zelven te boven, gelyk Bayle aangemerkt heeft. Piccolomini aangemerkt hebbende dat de twistredeneringen, welke gehouden wierden des namiddags, een oorspronk waren van verdeeldheden en twisten, deedt dezelve verstandiglyk afschaffen. Hy nam dit besluit met te minder weêrzin, om dat hy een jaargeldt trok van veertien honderd guldens. Hy zoude overgelukkig geweest zyn, zo hy hulpmiddelen hadde kunnen vinden tegen de verschillen van zyn huisgezin, gelyk tegen die van zyne scholieren; maar hy hadde zonen, die malkanderen zo geweldig haatten, en die van zulk een slecht gedrag waren, dat zy zynen ouderdom in duizend bekommeringen bragten. Hy stondt de professorale bediening af, na dat hy dezelve drie en vyftig jaren bekleed hadde, begaf zich naar Siëna, en stierf, vier en tachtig jaren oud zynde, in den jare 1604. Hy liet vele goederen na aan zyne erfgenamen. De plechtigheden van zyne uitvaart betuigden op eene byzondere wyze de achting, welke de Siënoizen hadden voor zyne verdiensten; want de gansche stadt nam den rouw aan, en men sloot alle de rechtbanken. Hy was een leerling geweest van den vermaarden Zimara, en een medeleerling van Felix Peretti, die naderhandt paus was onder den naam van Sixtus den V, en die zich al zyn leven lang beroemde, op zyne tegenwerpingen te hebben kunnen antwoorden in de openbare beweringe van eene stelling. *Bayle Dict. Crit.*

PICCOLOMINI, (Octavius) van Arragon, hertog van Amalfi, een zoon van Sylvius Piccolomini en van Violanta Gezinia, was geboren den 11 November des jaars 1599, en wierdt om zyne verdiensten in den ryksvorstelyken standt verheven. Hy begaf zich in zyne jeugdt in den oorlog, en diende in het Spaansche leger in het Milanees. Daar na kwam hy met een regiment, dat de groot-hertog van Toskane den keizer Ferdinand den II tegen de Bohemers te hulp zondt, in Duitschlandt, en maakte naderhandt den koning van Zweden, op den Duitschen bodem gekomen, zyne dapperheit inzonderheit bekent. Hy bevondt zich mede in den slag by Lutzen, en men wil dat de koning Gustavus Adolphus gesneuvelt zoude zyn by de benden, waar over hy het bevel hadde. Na den slag van Nordlingen in den jare 1634 vervolgde hy de Zweden, en trok met den graaf Isola in Frankenlandt, alwaar hy in korten tydt verscheide steden wegnam. In den jare 1635 bragt hy den Spanjaarden een keizerlyk onderstandt toe te Namen van 12000 voetknechten en 7000 ruiters, waar door de Nederlanden behouden wierden tegen de Franschen. In het volgende jaar poogde hy wel Schenkenschans, dat de Hollanders belegert hadden, te ontzetten, doch zyn toeleg mislukte. Maar het gelukte hem in den jare 1639 beter Diedenhoven met 12000 man te ontzetten. Het wilde hem op die wyze zo wel niet slagen voor Hesdin, waarom hy in Champagne trok, en Mousson aantastte; doch alzo de maarschalk van Chatillon aankwam, trok hy naar Yvoix en verder. In 't volgende jaar veroverde hy Hoxter, en in den jare 1641 omcingelde hy den Zweedschen overste Schlang by Neuburg in de opper-Palts, zo dat dezelve zich moest overgeven, en deedt alom den Zweden veel schade. In 't jaar 1643 liet de keizer hem over aan den koning van Spanje, waar op hy in October te Saragossa aankwam, en door den koning zeer gunstig ontfangen wierdt. Men droeg hem echter ganisch niets op tot in December; wanneer hy met de ridderorde van het gulde vlies en vier schone paarden begiftigt wierdt, en te gelyk last ontfing zich reisvaardig te maken naar de Nederlanden, daar hy naderhandt de Fransche en Hollandsche krygsstromen met groten moedt tegenhieldt, zo dat ook aan het keizerlyke hof, wanneer de Zweden in den jare 1648 gelukkige voortgangen maakten, de gedachten op dezen generaal Piccolomini vielen. Hy wierdt alzo tot keizerlyk veldmaarschalk benoemt, waar op hy zich de zaken met yver aantrok, en het kwam noch in 't zelfde jaar tot vrede. Dewyl hy echter niet alleen in krygszaken, maar ook in staatshandelingen wel bedreven was, zo wierdt hy in den jare 1649 als keizerlyke voornaamste gevolmachtigde op de vergadering naar Neurenberg gezonden, om de Westphaalsche vrede tot een besluit te helpen brengen. Wanneer hy nu dit gewigtige werk ten einde gebragt hadde, wierdt hy tot beloning van zyne getrouwe diensten tot den ryksvorstelyken standt verheven, en in den jare 1654 den 28 February op den ryksdag ingelyft, onder voorwaarde, dat hy onmiddelyke ryksgoederen voor zich verkrygen zoude; doch indien hy, of zyne erfgenamen zulks niet deden, zo zouden dezelve zich het ryksvorstelyk recht niet mogen aanmatigen. Hy stierf te Wenen den 10 Augustus des jaars 1656. Hy was in den jare 1651 getrouwt met Maria Benigna Francisca, dochter van Julius Henricus, hertog van Saxen-Lauenburg, en dewyl hy gene kinderen by haar teelde, zo stelde hy Æneas Piccolomini, zyn broeders kleinzoon, aan tot zynen erfgenaam in de vorstelyke waardigheit, en in het hertogdom Amalphi. Hy maakte Nachod in Bohemen aan zyne gemalinne. *Crasso Elog. di Capit. Illustr. Ludolfs Schau-bühne. Imhof N. P. Theatr. Europ.* enz.

PICCOLOMINI. Zie Pius de II en Pius de III.

PICELLO, in 't Latyn *Psyllium*, *Psyla*, eene oude stadt van Bithynië, in klein-Asië. Zy is tegenwoordig van weinig belang, en in het eigentlyke Natolië gelegen, aan de Zwarte zee, tusschen Pendarachi en Samastro. *Maty Dict.*

PICENEN, oude volkeren van Italië, daar tegenwoordig het Mark van Ancona is, met de steden Ascoli, Ancona, Osimo, enz. Maar de Picentynen of Picenen, naby de Lucaniërs, waren in het koninkryk van Napels. De oude schryvers spreken dikwils van beide deze volkeren. De laatste hadden een gedeelte in van het tegenwoordige zogenaamde *Principato citeriori*, alwaar de volgende steden zyn: Amalfi, Capri, Masca di Sorrento, Salerno, Nocera de Pagani, Sano, Sorrento Minore, Ravello, enz. Alle deze volkeren wierden door de Romeinen onderworpen omtrent het 480 jaar der grondlegging van hunne stadt.

PICHARDO, gezegt VINUESA, (Antonius) geboortig van Segovia, en een rechter in Spanje, stierf in den jare 1631,

in den ouderdom van drie en zeftig jaren. Hy hadde te Salamanca en elders geleeraart, en heeft verfcheide werken gefchreven, als *Comment. in IV. Inftitutionum Juftiniani lib. Practicæ Inftitutiones. De Mora commiffione & emendatione. De ftipulationibus judicialibus. De nobilitatis inter virum & uxorem communicatione.* enz. *Nic. Antonio bibl. Script. Hifp.*

PICHOL, of PHICOL, een krygsoverfte van Abimelech, koning van Gerar ten tyde van Abraham. Zyn meefter en hy verplichtten Abraham te zweren dat hy aan Abimelech of zyne nakomelingfchap geen kwaadt zoude doen. *Genefis XXI.* 22.

Men leeft *Genefis XXVI*, 26. dat Abimelech, koning van Gerar, met Ahuzzath, zynen vriendt, en Pichol, zynen krygsoverfte, kwamen by Ifaak een langen tydt na dat Abraham geftorven was, en met hem een verbondt maakten. Het is niet waarfchynlyk dat deze koning en zyn krygsoverfte de zelve waren die het verbondt met Abraham gemaakt hadden. Zie Abimelech.

PICHOLAIN is eene ftadt van het half-eilandt aan deze zyde van den Ganges, twee mylen van Goa. Zy is aangenaam door de boomgaarden en wandelingen, waar mede zy verfiert is, zodanig dat men aldaar ter zelver tydt als in de ftadt en op het landt is. *Carré Voyages des Indes Orientales.*

PICIGHETONE, of PIZZIGHETONE, in 't Latyn *Piceleo*, eene kleine ftadt in het Milanees aan de rivier de Adda, is een zeer vafte plaats tusfchen Cremona en Lodi; zynde het kafteel aldaar gebouwt door Philippus Maria Vifconti, hertog van Milaan. In deze plaats wierdt François de I koning van Vrankryk gevangen gehouden, na dat hy in den flag by Pavië door het leger van keizer Karel den V gevangen genomen was. In den jare 1706 wierdt deze plaats door de keizerfchen met verdrag verovert. *Ofius Hift. Rer. Laud.*

PICKERING, een fteedtie of vlek van Engelandt, in eene Oofteiyke landftreek van Yorkshire in Engelandt, die mede Pickering genoemt wordt. Het is gelegen aan eene kleine rivier, die zich ontlaft in de Derwent, naby de zee, en 170 Engelfche mylen van Londen. *Engelfch Dict.*

PICKFORD, eene plaats in de Engelfche provincie Shropshire, welke bekent is door eene bron, die aldaar in den hof van een byzonder perfoon gevonden wordt, op welkers water fteets een dikke fchuim van vloeiende lym gevonden wordt, welke, wanneer men die den eenen dag wegneemt, den anderen dag wederkomt.

PICO, een berg in 't eilandt Teneriffe. Zie PIEK VAN KANARIE.

PICO SACRO, een berg van Gallicië in Spanje. Hy is tusfchen Compoftelle en Orenfe, en heeft de gedaante van eene pyramide. Men zegt dat men in oude tyden aldaar goudmynen ontdekt heeft. *Maty Dict.*

PICO, SIERRA DE PICO, een berg van Eftremadura in Spanje. De zelve ftrekt zich uit over de grenzen van beide de Kaftiliën, en van het koninkryke van Leon, ten Zuiden van de Sierra d'Avila: en ontleent zynen naam van een dorp *Porto de Pico* genoemt. *Maty Dict.*

PICO, PICUS, of PIC, het geflacht der hertogen van Mirandola. Zie PIC.

PICOLMAYO, of LA PLATA, eene grote rivier. Zie PLATA.

PICPUSSE, een klein dorp naby Parys, tegenwoordig gevoegt by de voorftadt van S. Antony. De hervormde monniken van de derde orde, of van den derden regel van S. Francifcus veftigden zich aldaar in den jare 1600, en dit konvent is het eerfte van deze inftelling: waarom die monniken door gansch Vrankryk Picpussen genoemt worden; hoewel hun naam, volgens den regel, die is van vaders of broeders der boetvaardigheit van den derden regel van S. Francifcus. De Capucynen, en na hen de Jefuïten van het profeffiehuis van S. Lodewyk, hadden hun eerfte verblyf op de zelve plaats genomen, maar zy verlieten die ter oorzake van de verafgelegenheit van de ftadt. De kerk, die men daar tegenwoordig ziet, wierdt begonnen in den jare 1611, en koning Lodewyk de XIII leide aldaar den eerften fteen. In de tuin van dit kloofter is eene fchone kluis, vervult met verfcheide afbeeldingen van fteen, welke geplaatft zyn in grotten van horens en fchelpen. *Le Maire Paris Ancien & Nouveau.*

PICQUIGNY, of PEQUIGNY, in 't Latyn *Pequicnium*, of *Pequignia*, een klein fteedtie in de Franfche provincie van Picardië, (welke daar van haren naam bekomen zoude hebben) aan de rivier Somme niet verre van Amiens gelegen. De heren van Ailly hebben dit fteedtie een langen tydt bezeten, en den tytel van *Vidames* van het zelve gevoert. Doch wanneer in het begin van de XVII eeuw Philibert Emanuel d'Ailly zonder mannelyke erfgenamen ftierf, is zyne ryke nalatenfchap in den jare 1619 gekomen aan zyne eenige dochter, Charlotta, gemalinne van Honorius d'Albert, hertog van Chaunes, een broeder van den vermaarden hertog van Luines. Men verhaalt dat wanneer de Engelfchen eens in Vrankryk eene grote nederlage leden, en de vluchtigen, om hun leven te behouden, zich by de doortochten voor Franfchen uitgaven, men hen het woordt *Pecquigny* deedt uitfpreken. Doch alzo hunne wyze van uitfpraak hen niet toeliet zulks anders uit te brengen dan *Pecqueny*, zo wierden zy daar door bekent, en doodgeflagen. *Zeiler. Itinerar. Gall. Merula P. II. l. III. c.* 20. *Le Vaffor Hift. de Louis XIII. T. III.*

PICTEN, eene Scythifche of Duitfche volkplanting, welke in Schotlandt landde byna ter zelver tydt wanneer de Schotten begonnen de *Hibudes* of Weftelyke eilanden in te nemen, dewyl zy gene ruimte in Ierlandt hadden. Zy zonden by hunne aankomft eenige afgezanten aan de Schotten, en lieten de zelve om eenig landt verzoeken, waar in zy wonen konden, voorgevende dat zy beide van oorfpronk het zelfde volk waren, gelyk hunne fpraak en zeden aantoonden. De Schotten gaven hen ten antwoordt, dat zy gene ruimte voor hen overig hadden; doch zy wilden hen het naburig eilandt Albion helpen veroveren, 't welk toen zeer ruim en van een oneenig volk flecht bewoont was. Na dat dit gefchied was verzochten zy vrouwen van de Schotten, dewyl zy 'er gene by zich hadden, welk verzoek hen toegeftaan wierdt, en zo gebeurde het dat zy tot een volk te zamen wiefchen. Wanneer nu ondertusfchen de Schotten zich onder hen neerzetten, vreesden de Picten dat zy met 'er tydt van hen overweldigt mogten worden. Derhalven begonden zy, wanneer zy fterker in getal in Brittanje kwamen, zo dat hier door een openbare oorlog ontftont, welken de Britten onderhielden. Maar de Schotfche vrouwen, die met de Picten getrouwt waren, maakten ten laatften een einde van dezen oorlog, waar op zy als twee byzondere volkeren leefden; namelyk de Schotten in de zogenaamde hooglanden en op de eilanden, doch de Picten in de benedenlanden. Deze lieten 'er zich zo veel aan gelegen zyn de Schotten te verdryven, dat zy zich met de Britten en Romeinen tegen hen vereenigden, en hen uit Brittanje verdreven. Na dat nu ook de Ierfche Schotten zich den Romeinen onderworpen hadden, moeften de Schotten in Albion zich naar de eilanden begeven, doch het grootfte gedeelte van den overigen adel ging naar Scandinavië, dat is naar Zweden, Denemarken en Noorwegen, om aldaar zyn geluk te zoeken. Maar wanneer de Picten eindelyk onder het juk der Romeinen hart gedrukt wierden, en van allen byftandt der Schotten berooft waren, verzochten zy de zelve wederom in hun landt te komen, en hen tegen den gemenen vyandt by te ftaan. Hierop kwamen de Schotten, die voormaals in de Schotfche eilanden gewoont hadden, benevens hun beften adel, onder het beleidt van Fergus den II, uit Scandinavië, en vermeefterden van tydt tot tydt wederom alle hunne oude goederen en woningen. Dit heeft aan eenige hiftoriefchryvers, inzonderheit den Engelfchen, aanleiding gegeven tot eene doling, als of de Schotten te dier tydt, namelyk omtrent den jare 404, eerft in Brittanje gekomen waren, daar de gemelde Fergus reets hun veertigfte koning was. Na dezen leefden de Picten en Schotten eenen tydt lang met malkander in vriendfchap; doch eindelyk geraakten zy wederom in oorlog, en leverden malkander vele veldflagen, waar door het byna wederom zo verre gekomen was, dat de Schotten andermaal uit Albion verdreven zouden zyn geweeft. Maar ten laatften wierden de Picten gansfchelyk t'ondergebragt en uitgeroeit, en hun koninkryk door de Schotten omtrent den jare 845 onder de regering van Kenneth den II, verovert, die zyne grenzen tot aan Nieuwkafteel aan de Tyne uitbreidde. Deze oorlog, waar door de Picten uitgeroeit wierden, zoude veroorzaakt zyn geweeft door eenige van hunne edellieden, welke eenen hondt van den koning der Schotten geftolen hadden. Daar zyn noch verfcheide plaatfen in Schotlandt welke hunnen naam hebben van de Picten, als *Pictland-hills*, *Pictland-firth*, gemeenlyk *Pentland-hills* en *Pentland-firth* genoemt. Wat den naam dezer volkeren belangt, men zou hen den zelven daarom gegeven hebben, dat zy het aangezicht met verwen plagten te befchilderen, om 'er in den ftrydt des te verfchriklyker uit te zien. *Boëthius. Lesley de Brittann. eccles. antiq. cap.* 15. *Buchan. Hift. Scot. Cambden. Britann. Ufferius.*

PICTET, (Benedictus) een der voornaamfte Hervormde Godgeleerden, wierdt te Geneve geboren den 30 May van het jaar 1655 uit het oud en doorluchtig geflacht der *Pictetten* van vaders, en der *Turretinen* van moeders zyde; namen, als bekend is, van aanzien en van verdienfte in de Staats-en kerk-regering in die vermaarde ftadt. Zyn vader was *Andreas Pictet*, die de eerfte ampten der Geneeffche republyk met groten roem bekleed heeft. Zyne moeder was *Barbara Turretin*, dochter van *Benedictus Turretin*, predikant en hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en zufter van *Francifcus Turretin*, dat grote licht der Geneeffche hogefchole. De grote geeft en aangeboren drift tot de letteroeffeningen deedt den jongen Pictet zyne akademifche ftudiën, na de lage fcholen al heel jong doorgelopen te hebben, in het twintigfte jaar van zynen ouderdom voleindigen, wanneer hy, voorraadt genoeg opgedaan hebbende, en, fchoon nog jong, echter ryp genoeg van jaren zynde om den fchat, dien hy in zyne vaderftadt en fcholen begonnen hadt te vergaderen, met nieuwe rykdommen van wysheit in andere landen te gaan vermeerderen. Hy voorzag zich dan van een reisgefel, zo deugtzaam en geleerd, als mede van de zelve ftudie, als hy, te weten van Antonius Leger, naderhandt eerft hoogleeraar in de wysgeerte, en vervolgens in de Godgeleerdheit te Geneve, en begaf zich met dezen getrouwen vriendt, onder het geleide der Voorzienigheit, op weg. Zy vertrokken eerft naar Vrankryk, daar de Hr. Pictet met de geleerdfte en vermaardfte mannen in kennis geraakte, als met Claude, Menard, Daillé, Allix, Basnage, du Bosc, en meer andere, welke kennis hy naderhandt door briefwisfeling onderhieldt. Uit Vrankryk ging Pictet over naar Hollandt, en bleef eenigen tydt te Leiden, verdedigende onder den beroemden Spanheim verfcheide ftukken der Godgeleerdheit. Uit Hollandt begaf hy zich naar Engelandt, alleen uit drift en zucht om nog al meer geleerdheit te bekomen; en van daar kwam hy gelukkig in zyn vaderlandt te rug, het welk op zyne wederkomft juichte, Godt dankende, dat hy hem op zyne reize, die twee jaren hadt geduurd, bewaard, en voor alle ziels-en lighchaams-gevaren genadelyk bevryd hadt. Twee en twintig jaren en een half oud zynde

de wierdt Benedictus Pictet tot den predikdienst aangenomen, waar in hy zo uitblonk door zyne gaven, dat 'er geen twee jaren verliepen, of hy wierdt in de gemeenschap der Eerw. heeren predikanten en hoogleeraren ingelyft; en naardien hy van ieder geliefd wierdt, bleef hy niet lang zonder kerk in Geneve te bekomen, maar wierdt tot leeraar verkoren in de kerk van St. Gervasius, daar hy den H. dienst in begon waar te nemen in den jare 1680 met algemene toestemming en toejuiching van groten en van kleinen. In den zelven jare trouwde hy met *Catharina Burlamachi*, uit een oud adelyk geslacht van Italie, met welke ega, die hem in deugden en Godvrucht evenaarde, hem de Hemel vier en veertig jaren in alle voorbeeldelyke eendragt heeft laten leven, en verscheide kinderen by haar laten telen, onder welke is *Johannes Franciscus Pictet*, een zoon, die zich den predikdienst van kinds been toegewyd hebbende, reets by het leven van den vader geen duistere blyken heeft gegeven, dat hy als een welgebore telg van dezen vruchtbaren stam zou opwassen; gelyk hy gedaan heeft, zo dat hy heden (1730), zyn geslacht ter eere, en tot opbouwing der gemeente, den predikdienst in de Italiaansche tale, daar van ouds te Geneve in gepredikt wordt, met allen roem waarneemt. In den jare 1686 wierdt Benedictus Pictet, met eenparige stemmen van de schoolbezorgers en overheit van Geneve, den twee vermaarden hoogleeraren, Franciscus Turretin en Philippus Mestrezat, om hunne hoge jaren en ligchaams zwakheden, als hoogleeraar bygevoegt, en vier jaren daar na, te weten in den jare 1690 wierdt hy tot opper-bestierder (*Rector magnificus*) der hogeschole verkoren, welk aanzienlyk ampt hy vier achtereen volgende jaren, en naderhandt voor de twede maal zes achtereen volgende jaren, namentlyk van den jare 1712 tot den jare 1718, met groten luister der akademie heeft bekleed. Ondertusschen matte zich Pictet door zynen yver voor het welzyn en het best der kerke en hogeschole, en door zyn gestadig letterblokken zodanig af, dat hy tot eene kwyning kwam te vallen, die hem tot zyne doodt niet verliet. Deze vermindering van krachten openbaarde zich in de maandt van Augustus des jaars 1723; maar naardien hy van een welgesteld ligchaam van jongs af geweest was, en frisch en gezond vele jaren geleefd hadt, behaagde het God hem zyne krachten te vernieuwen in den daar op volgenden winter, zo dat het scheen, dat hy het hoekje te boven was, om een nieuwen loop van leven en letteroeffeningen te beginnen. Maar deze verschyning was als een flikkering, die haastelyk verdwynt. Zyne ongemakken en zwakheden namen in de maandt Maart des jaars 1724 weder toe, en zyne krachten in het tegendeel dermaten af, dat hy op den 10 Juny des laatstgemelden jaars, in den ouderdom van negen en zestig jaren, dit tydelyk leven met het eeuwige verwisselde.

Aangaande de ongemene deugden en hoedanigheden van dezen gelukzaligen man bepaalt zich de Schryver van zyn leven, van welken aan het einde van dit artykel zal gesproken worden, tot drie hoofddeugden, de welke in hem uitblonken, en waar toe alle andere deugden en uitmuntende hoedanigheden kunnen gebragt worden, namentlyk: 1. eene voorbeeldelyke Godvrucht; 2. eene weergaloze werkzaamheit en belezenheit; en 3. een blakende yver en waakzaamheit voor de belangen der Hervormde lere, en waarheit, waar over hy zich zeer fraai uitbreidt. Hoe vermaard de naam van Benedictus Pictet buiten zyn vaderlandt is geweest, en buiten twyfel altydt blyven zal, blykt niet alleen daar uit, dat men naar zyne geleerde en doorwrochte werken, als naar een schat van ware wysheit, haakt, en de zelve in allerhande talen overzet; maar ook daar aan, dat het koninklyke genootschap *de propagando Evangelio* (van de voortplantinge des Euangeliums) in Engelandt in den jare 1706, en dat der geleerden te Berlyn in den jare 1714 hem als een hunner waardigste leden hebben aangenomen. Het Leidsche Atheen wierp zyn oog op hem na de doodt van den beroemden Fredericus Spanheim in den jare 1702; het verkoor hem tot zynen opvolger, en nodigde hem door een plegtig beroep deze verkiezing aan te nemen, het welk hy zou gedaan hebben, ten ware hy zo sterk van zyne bloedverwanten, die van het eerste aanzien te Geneve waren; gelyk zy nog zyn, was aangedrongen geweest om in zyn vaderlandt te blyven; zo dat hy hunne gebeden niet kunnende wederstaan, eindelyk te rade wierdt voor het aangeboden beroep beleefdelyk te danken, waar over hy van den magistraat van Geneve met de uiterste erkentenis voor zyne aanklevendheit aan hunne hogeschole wierdt bedankt. Zie hier nu een lyst van zyne nagelatene werken, gelyk ze ons door zynen levens-Beschryver wordt opgegeven. Eenige der zelve zyn door hem in het Latyn, en de overige in het Fransch geschreven, en een goed gedeelte daar van is reets in het Hoog-en Nederduitsch overgezet.

Zedekundige werken van *Benedictus Pictet.*

1. *Het Merg der Zedekunde.* in 12.
2. *De Christelyke Zedekunde, of de Kunst om wel te leven en te sterven.* VIII Delen in 12. In het Nederderduitsch gedrukt eerst by François Halma, en daar na in 's Gravenhage by Pieter van Thol. in 8.
3. *De Kunst van wel te leven en te sterven.* in 12.
4. *Het gedrag eens Christen in zyne ziekten.* in 12.
5. *De plichten der Christenen, getrokken uit verscheide plaatsen; daar men de verklaring van geeft.* in 12.
6. *Godvruchtige Zamenspraken eens gelovigen met zynen leeraar.* in 12. In het Nederduitsch gedrukt te Delft by Boitet.
7. *Vervolg der Zamenspraken, onder den tytel van Heilige Onderhandelingen van een Christen, die zyne zaligheit met hulp van zynen leeraar tracht uit te werken.* in 12.
8. *Christelyke vertroostingen der bedroefden*, in 12. In het Nederduitsch gedrukt in den Hage by P. van Thol, onder den tytel van *Balzem Gileads.*
9. *Gebeden op elken dag der weke, en andere onderwerpen*, in 12. In het Nederduitsch overgezet, en met Zangvaarzen verrykt door *Daniel Wilink*, nevens een brief van G. *Clermont* over de wyze van het bidden.
10. *Gebeden over de voornaamste plegtigheden der Christenen*, in 12. In het Nederduitsch vertaald, met drie Leerredenen van den Schryver.
11. *Gebeden over de Psalmen*, in 12. In het Nederduitsch gedrukt te Amsterdam by van Septeren.
12. *Gebeden over alle de hoofdstukken van de H. Schrift.*
13. *Gebeden om zich tot de Vast-en Bededagen te bereiden, en over de geboden Gods te onderzoeken.*
14. *Verscheide ziels-verheffingen tot Godt.* in 12.
15. *LIV. heilige Gezangen over verscheide onderwerpen.* in 12.

Godgeleerde werken van *Benedictus Pictet.*

16. *Christelyke Godgeleerdheit.* II Delen in 8.
17. *Merg der Godgeleerdheit.* in 12.
18. *Christelyke Godgeleerdheit.* III Delen in 4. in het Nederduitsch gedrukt by P. van Thol in 's Gravenhage.
19. *De waarheden van den Christelyken Godsdienst, uit duidelyke plaatsen getrokken, met een korte verklaring.* in 12
20. *Gemene Catechismus voor de kinderen*, in 8. In 't Nederduitsch te Groningen gedrukt.
21. *Vier Verhandelingen over de grote verborgendheit der Godzaligheit* in 4.
22. *Godgeleerde Verhandelingen over de uitmuntendheit en Goddelykheit der Christelyke Relogie, met eene Lofreden over Christus overwinning.* in 8.
23. *Verhandeling over de Tempelen, hunne inwyding, en verscheide andere dingen, die men daar in vindt, met een Predikatie.* in 12.
24. *Akademische Lofredenen.* in 4.
25. *Wiclef. Akademische Lofreden.* in 4.
26. *Uitnemendheit van den Godsdienst.* In het Nederduitsch te Delft by A. Beman.
27. Een groot getal *Leerredenen*, *Geschil-* en *Verdedigschriften*, en *Brieven*, alle door den Schryver van zyn Leven opgeteld.

Dit Leven is door den Nederduitschen Overzetter van zyne Christelyke Godgeleerdheit, van welke boven onder N. 18 is gewag gemaakt, fiks en naauwkeurig beschreven, en voor die vertaling gedrukt, waar uit dit uittreksel gemaakt is. Zie ook *Memoires pour servir à l'Histoire des Hommes illustres Tom. I. p. 86 &c. Memoires de Trevoux d'Avril 1706. Republyk der Geleerden, January en February* 1729.

PICTISCHE MUUR, (DE) in 't Latyn *Vallum Hadriani*, *Murus Picticus*, een vermaarde muur in Northumberlandt, welke van Nieuwkasteel aan de Tyne tot aan Carlisle in Cumberlandt zich 80 mylen verre uitstrekt, zo dat zy byna van de eene zee tot aan de andere reikt; namelyk van de Duitsche zee aan de Oostelyke zyde tot aan de Iersche zee Westwaarts. Deze muur was acht voeten dik, en twaalf hoog, ging over verscheide heuvelen en ongelyke plaatsen, en hadde vele toppunten en torens, die in gelyke wydte van malkander stonden, waar op steets soldaten gehouden wierden, die de zelve moesten bewaken. Deze muur wierdt door de Romeinen gebouwt, wanneer de zelve een gedeelte van Brittanje bemachtigt hadden, om het zelve tegen de invallen der Schotten en Picten te beschermen, naar welke laatste volkeren deze muur genoemt was. Men ziet noch hedendaags op verscheide plaatsen stukken daar van, met Romeinsche opschriften; gelyk dan ook op eene plaats tegen over Cumberlandt, alwaar noch eenige overblyfsels van den gemelden muur te zien zyn, eene stadt legt, *Walltown* of *Muurstadt* genoemt, die daarom inzonderheit aanmerkelyk is, dat Sigebertus de koning der Oost-Saxen aldaar door Paulinus gedoopt wierdt. Deze muur was in den beginne maar van aarde gemaakt, en met palissaden voorzien. Doch de keizer Severus liet den zelven in den jare 207 herstellen en sterker maken. Omtrent den jare 286, onder den keizer Diocletianus, wierdt hy door Carausius andermaal hersteld. Omtrent het jaar 388 wierdt hy door de Picten op verscheide plaatsen vernielt, waar op de Britten, met de hulpe der Romeinen, eene zege behaalt hebbende op de Picten, den zelven wederom herstelden. In den jare 406 wierdt hy wederom afgeworpen. Omtrent den jare 430 liet Ælius, een Romeinsch veldoverste, den zelven voor de laatste maal van steenen opbouwen, en gaf hem den Britten over, om dien te bewaren. Doch in het volgende jaar vernielden de Schotten den zelven wederom; na welken tydt hy bloteiyk tot eene grensscheiding tusschen beide de volkeren gedient heeft. *Cambden.*

PICTOR. Zie FABIUS en SERVIUS PICTOR.

PICTOR, (GEORGIUS) een Duitsch geneesmeester, was vermaard omtrent den jare 1569. Hy schreef *de herbarum natura; de variis morborum remediis; de thermarum virtutibus; de rebus non naturalibus; &c.* Hy arbeidde ook over eenige verhandelingen der ouden. *Pantaleon Prosop. Gesner. Adam. Linden. &c.*

PICUMNUS, een godt der Rutulen, zou uitgevonden hebben hoe men het landt mesten moest. *Vossius de Idololatr. l. 40. Gyraldus Syntagm. Deor. I. p. 56. Pitiscus.*

PICUS, of PICO. Zie PIC.

PIE-DI-LUCO, van ouds *Velinus Lacus*, een meir van Italië

Italië, in 't hertogdom van Spoleto, beweften 't meir van Sufanna, en drie mylen van de ftadt Rieti. Het zelve ontleent zynen naam van het vlek PIE-DI-LUCO, dat aan den Noorder oever van het zelve gelegen is, en in 't Latyn *Pedelucum* genoemt wordt. *Maty Dict.*

PIECKO, (HET KANAÀL VAN) eene der doortochten, door welke men uit de Japanfche zee in die der Kaimachiten of van Amur komt. Het zelve is tuffchen de kuften van Yupi in Groot-Tartaryë en het Staten-eilandt. *Maty Dict.*

PIEK VAN KANARIE, (DE) PICO, in 't Latyn *Picus*, een berg op het eilandt Teneriffe, een der Kanarifche eilanden, welke voor den hoogften berg van de ganfche wereldt gehouden wordt. Hoewel in het omleggende geweft nooit in eenigen tydt van het jaar de minfte fneeuw gezien wordt, zo is dezelve nochtans geftadig daar mede bedekt, en daarom niet te beklimmen, dan in de maanden July en Auguftus. In deze twee maanden kan men tot op den top des bergs komen, waar toe men echter drie gehele dagen moet nemen. Ganfch boven op is eene vlakte, van welke men by helder weer de omleggende eilanden, fchoon eenigen der zelven 50 mylen verre daar af gelegen zyn, gemaklyk tellen en onderfcheiden kan; gelyk dan ook de zeevarenden, wanneer zy noch 60 mylen van het eilandt af zyn, dezen berg duidelyk zien kunnen. In de gemelde twee maanden worden zeker flag van zwavelftenen uit dezen berg gegraven, die men naar Spanje brengt Deze berg zoude ook zomtyds vlammen van zich uitwerpen. *Metell. Hift. Societatis Regiæ Londinenf.*

PIEMONT, een prinsdom van Italië, den hertogen van Savoje toebehorende, het welk door de inwoners *Piemonte*, en in 't Latyn *Pedemontium* genoemt wordt. Het zelve behoorde eertyds tot het *Gallia fubalpina*, en naderhandt onder Lombardyë. Onder dezen naam van Piemont verftaat men niet alleen het eigentlyk zogenaamde prinsdom, maar ook het hertogdom van Aofta, de markgraaffchappen Ivrea, Sufa, Ceva, Saluzzo, het graaffchap Afti, en de heerlykheit Vercelli, waar by noch Canavefe gevoegt wordt, en het gedeelte van Piemont, dat tegenwoordig aan Vrankryk behoort, en waar in Pignerol, Perufa, Lucerne, en Praguera gelegen zyn. Dit ganfche landt, dat aanmerkelyk is door zyne vruchtbaarheit, door zyne goede lucht, en door zyne ryke inwoners, is gelegen tuffchen het Milanees en het Montferrat ten Ooften, de republyk van Genua en het graaffchap Nizza ten Zuiden, Savoje en het Dauphiné ten Weften, en Velais ten Noorden. Het prinsdom van Piemont in het byzonder heeft Turin tot zyne hoofdftadt, en begrypt in zich Mondovi, Foffano, Chivas, Rivoli, Carignano, Pancaliere, Vigone, Villa-Franca, Racongi, Savigliano, Coni, Tenda, Ceva, Cortemiglia, Bene, Chierafco, Chieri, Moncaliere, Carmagnola, en het prinsdom Mafferano, dat een leen is van den Kerkelyken Staat. De Taurinen, Salaffen, Seguzen, Libicen, en verfcheide andere volkeren bewoonden eertyds dit landt, dat tegenwoordig, gelyk gezegt is, den hertogen van Savoje toebehoort. De oudfte zoon dier hertogen voert altoos den tytel van prins van Piemont. *Ranchini Defcr. Mundi Du Val & Sanfon Geogr. &c. Guichenon Hift. de Savoye. Theatre de Savoye.*

PIENNE, (JOHANNA VAN HALLUIN, JONKVROUW VAN) ftaatjuffer van Catharina de Medicis, wierdt vuriglyk bemint van François van Montmorency, den oudften zoon van den konnefta bel van Montmorency. Hy deedt haar eene huwelyksbelofte, zonder iets daar van te zeggen aan zynen vader of aan zyne moeder, die hy vreesde dat daar in niet zouden bewilligen. Daar was eene byzondere reden, waarom zy zich tegen deze verbintenis ftelden; dat is, dat Henrik de II wel wilde dat zyne natuurlyke dochter, weduwe van den hertog van Caftro, trouwde met den minnaar van de jonkvrouwe van Pienne. De konneftabel vondt al te wel zyn rekening by dit huwelyk, dan dat hy de trouwbelofte van zyn oudften zoon zoude goedkeuren: hy ftelde daar en tegen alles in 't werk om dezelve te doen verbreken; en dewyl hy zeer bemind was van Henrik den II, bewoog hy dezen prins de belofte, welke de jonkvrouw van Pienne zoude kunnen bybrengen, nietig te verklaren. Deze zaak wierdt van gewigt en moeielyk door het tuffchenkomen der voornemens van den paus, die het huwelyk zocht te bewerken van deze dochter van Henrik den II, reets weduwe van eenen Italiaan, kleinzoon van eenen paus, met een anderen Italiaan zynen neef. Dit belang van den paus was alleen oorzaak van de weigering der bewilliging, waarom men by hem aanhieldt, en om welke François Montmorency hem in perfoon ging verzoeken. De koning dacht dat de paus uit achting voor hem niets behoorde te weigeren in zulk een voordeligen tydt. Paulus de IV toonde zich nochtans zo ongemakkelyk, dat de koning genoodzaakt wierdt andere middelen te gebruiken: hy gaf een edict uit, dat alle de heimelyke huwelyken nietig verklaarde, welk edict eene zeer goede en heilzame rechtspleging invoerde in het koninkryk. Men deedt de jonkvrouwe van Pienne in een klooster voeren, en kreeg van haar eene verklaring van afftandt. *Le Laboureur Additions aux Memoires de Caftelnau T. II. Bayle Dict. Crit.*

PIENZA, eene ftadt van Toskane, naby Siëna, wierdt door paus Pius den II, die aldaar geboren was, van een vlek, dat *Corfignano* genoemt wierdt, tot eene biffchoppelyke ftadt gemaakt, en Pienza genoemt. Zy is klein, doch wel bevolkt, en behoort den groot-hertog van Toskane.

PIER. Zie GROTE PIER.

PIERGO, eene rivier van Albanië, in Macedonië, eene provincie van het Zuider Turkyë in Europa, wordt aldus genoemt naar eene ftadt van den zelven naam, welke aan derzelver mondt aan de Adriatifche zee gelegen is. Zy is de zelfde welke de ouden *Lous* genoemt hebben, welke Ptolemeus in de zelfde provincie plaatft, en welke anderen *Aous* genoemt hebben. *Titus Livius. Strabo. Briet. Baudrand.*

PIERIDEN, de dochters van Pierus, een Macedonifch prins, welke men zegt dat de Zanggodinnen durfden uitdagen om te zien wie den prys van de poëzy behalen zouden: maar de Muzen behaalden de overwinning in dezen ftrydt, en om de vermetelheit der Pieriden te ftraffen veranderden zy dezelve in exters. Men geeft ook den naam van Pieriden aan de Zanggodinnen, ter oorzake dat de berg Pierus in Theffalië aan haar toegewyd was. *Serv. Gramm. Ovid. in Metam.*

PIERIE, *Pieria*, wierdt een gedeelte van Syrië, naby Cilicië, genoemt. In Caffiotidis was ook een berg van dezen naam. Van gelyken was 'er eene provincie van Macedonië, omtrent de golf van Thermaika en de grenzen van Theffalië, waar aan deze naam gegeven wierdt, zynde de inwoners van dat landt PIEREN genoemt. PIERUS was de naam van eenen berg van Theffalië, aan de Zanggodinnen toegewyd, die naar den zelven *Pieriden* genoemt wierden. Het was ook de naam van eene rivier in Achaje, in het Peloponnefus. Noch was 'er eene fontein van dien naam in Elis. *Baudrand in Geographia.*

PIERIUS, een priefter van Alexandrië, was in achting onder de regering van Diocletianus, ten tyde wanneer Theonas de kerk van die ftadt beftierde. De fchryvers fpreken van hem als van een zeer welfprekend man, een goed redentwifter, en een groot prediker, waarom hy *de kleine Origenes* genoemt wierdt. Hy fchreef een werk van XII boeken, waar in hy een verhaal deedt van vele oude kerkgewoontens; maar Photius befchuldigt hem met weinig Chriftelykheit te fpreken van den H. Geeft, dien minder makende in eere dan den Vader en den Zone. Hy fchreef ook eene uitlegging over Hofeas, enz. Hy hieldt de fchole van Alexandrië, en was leermeefter van den martelaar Pamphilius. Hy woonde een langen tydt te Rome, alwaar hy kwam na het einde van de vervolging, omtrent den jare 311, leidde aldaar een zeer geftreng leven, en omhelsde eene gewillige armoede. Photius zegt, dat zyn ftyl klaar, naauwkeurig en vloeiende is, zonder bearbeid te zyn. Men weet het jaar noch den dag van zyne doodt niet. Daar wordt gewag van hem gemaakt in de Martyrologen der Latynen op den 4 November. Epiphanius fpreekt van eene kerk van Alexandrië, die zynen naam draagt; en Photius tekent aan dat 'er kerken tot zyner eere gebouwt waren. *Eufeb. l. VII. Hift. Hieron. in Cat. de Script. Eccl. c. 76. Photius Bibl. cod. 119. Nicephorus l. VI. c. 35. Hift.*

PIERIUS, (CHRISTIANUS) van Keulen, is de fchryver van een poëtifch werkje van den gekruiften Chriftus, uitgegeven in den jare 1576, in het welke alle de woorden met de letter C beginnen. Men heeft ook zynen *Maximilianus*, waar in alle de woorden beginnen met de letter M. Dit heet met recht zich zelf moeite aan te doen om zich belagchelyk te maken. *T. III. Delic. Belg. pag.* 805.

PIERIUS, (JOHANNES) van Toledo in Spanje, een uitmuntend dichter en redenkunftenaar, leraarde met veel toejuiching in de univerfiteit van Alcala. Hy ftierf in den ouderdom van drie en dertig jaren, in den jare 1540. *Opmer. in Chron. orbis univ. p.* 486.

PIERIUS, (URBANUS) een Proteftantfch Theologant in Duitfchlandt, van arme ouders geboren omtrent den jare 1546, in een klein fteedtie, Suet genoemt, aan den Oder, wierdt opgevoedt door de milddadigheit van den graaf van Hohenftein, die heer was van deze plaats, welke hem naar Frankfort zondt, daar hy hem jaarlykfch gaf het geen hy nodig hadde om te leven en zyne ftudiën voort te zetten. Na dat Pierius dezelve aldaar voltrokken hadde, en zich bekent gemaakt door zyne geleerdheit; trouwde hy met de dochter van een ryk advokaat, naar wiens voorbeeldt hy zich aan de ftudiën van de rechten overgaf, welke hy na de doodt van zynen fchoonvader weder verliet, om zich ganfchelyk met de Philofophie en met de Theologie bezig te houden. Hy wierdt doctor en profeffor van de Theologie in de zelve univerfiteit, en vervolgens eenen tydt lang te Brandenburg en te Cuftrin predikant geweeft zynde, maakte Chriftianus de I, keurvorft van Saxen, hem tot zynen hofprediker te Dresden. Nicolaas Creil, kancelier van dezen keurvorft, zondt hem vervolgens naar Wittenberg, daar hy in den jare 1590 profeffor was en het beftier hadde van eene kerke. Hy hadt aldaar grote twift wegens de bezwering in den doop en andere nieuwigheden, die men hem wilde toefchryven, waar door hy by de ftudenten, die hem befpottelyke benamingen gaven, en by het volk zo gehaat wierdt, dat hy daar door zelfs gevaar liep van zyn leven. Wanneer na de doodt van Chriftiaan keurvorft van Saxen, voorgevallen in den jare 1591, de hertog Frederik Wilhem, adminiftrateur van het keurvorftendom, het bezoek of onderzoek deedt door dien ftaat, wierdt Pierius, benevens verfcheide andere Theologanten by dezen prins befchuldigt de gevoelens van Calvinus toegedaan te zyn, en dieswegens in de gevangeniffe geworpen, waar uit hy ook eerft een jaar daarna ontflagen wierdt, door de voorfpraak van Elizabeth, koninginne van Engelandt, by welke hy zich bekent gemaakt hadde door een vaars, dat hy eertyds opgeftelt hadde wegens het vernielen van de grote Spaanfche vloot, bygenoemt de onverwinnelyke. Pierius zich hier op naar Zerbft in de ftaten van den hertog van Anhalt begeven hebbende, wierdt door den keurvorft van de Palts naar Amberg, de hoofdftadt van de opper-Palts, beroepen. Van daar ging hy eindelyk naar Bremen in neder-Saxen, alwaar hy in den jare 1616 ftierf, in den ouderdom van 70 jaren. Hy hadde in 't begin de *Formula Concordiæ* ondertekent, doch verklaarde zich daar na dat zulks niet oprechtelyk was gefchiedt; en bekende dat hy door deze ondertekening eene grote zonde begaan hadde, om welker vergevinge hy

hy Godt en alle vrome Christenen wilde aanroepen. Zyne schriften zyn: *Brevis Repetitio de persona & officio Christi*; *Typus Doctrinæ Orthodoxæ de persona & officio Christi*; enz. *Freheri Theatrum. Adami vitæ Theologorum. Arnolds Hist. der Kerken en Ketteren.*

PIERIUS VALERIANUS BELZANI was te Belluno, in 't Venetiaansche, geboren, leefde in de XVI eeuw, en wierdt onder de geleerdste mannen van zynen tydt gerekent. Hy heeft in zyne schriften meer belezenheit dan oordeel doen blyken. Dezelve bestaan, behalven eenige poëtische werken, in eene uitlegging over Virgilius; *Hieroglyphica*; *de infelicitate literatorum*, enz. Hy stierf te Padua in het 82 jaar zyns ouderdoms, in den jare 1550. *Gesner. in Bibl. Spond. a. C.* 1550. *n.* 12. *Imperialis in Mus. Hist. Thuan.* enz.

PIERPOINT, of PERPOINT, een oud graaflyk en markgraaflyk geslacht, welkers stamvader ROBERT VAN PIERPOINT ten tyde van de verovering der Normannen in Engelandt kwam. Hoewel deszelfs nakomelingen eerst in de XVII eeuw de waardigheit van het pairschap in Engelandt verkregen hebben, zo zyn dezelve 'nochtans steets wegens hunne dapperheit en hunne getrouwe diensten, aan het vaderlandt bewezen, in groot aanzien geweest. HENRIK PIERPOINT, ridder, kreeg tot vergelding van de menigvuldige getrouwe diensten aan den koning Eduard den IV tegen die van Lancaster bewezen, het derdendeel van het landgoedt Stavely. Deszelfs kleinzoon GEORGIUS verkreeg vele landgoederen, wanneer in het 32 jaar van Henrik den VIII de kloosters vernietigt wierden; en hy wierdt, in het eerste jaar der regering van Eduard den VI, ridder gemaakt. Zyn kleinzoon ROBERT wierdt in zyne jeugdt een zogenaamd *Fellow-commoner*, of lidt van het Oriel-collegie te Oxford, en door een patent van den 29 Juny, in het derde jaar der regering van Karel den I, baron van Engelandt, onder den tytel van lord Pierpoint van Holme-Pierpoint in 't graafschap Nottingham, en burggraaf van Newark. Den 25 July van het volgende jaar wierdt hy benoemt tot graaf van Kingston aan de Hull. Met het begin van den inlandschen oorlog van Engelandt kreeg hy last om een regiment van 1200 voetknechten ten dienste des konings te werven, en wierdt aangestelt tot generaal-luitenant van alle zyne benden in de graafschappen Lincoln, Rutlandt, Huntington, Cambridge en Nordfolk; doch in het aantasten van de stadt Ganesboroug in 't graafschap Lincoln wierdt hy door de parlements-benden gevangen genomen; en wanneer de koningsgezinden, die daar naby waren, hem ontzetten wilden, sneuvelde hy door een schoot, welken zy deden op de genen die hem te water naar Hull bragten. Hy liet by zyne gemalinne Geertruda, eene dochter en mede-erfgename van Henrik Talboth, den derden zoon van Georgius, graaf van Shrewsbury, vyf zonen na, welke waren; 1) Henrik zyn opvolger, van wien hier na gesproken wordt; 2) Wilhem, van wien mede verder gewaagt wordt; 3) FRANÇOIS PIERPOINT van Nottingham, welke by Elizabeth Bray twee kinderen teelde, als ROBERT, getrouwt met de dochter van Henrik Murray, en *Francisca*, gemalinne van Wilhem lord Paget; 4) GERVASIUS; 5) GEORGIUS. De oudste, HENRIK, die markgraaf van Dorchester gemaakt wierdt, trouwde 1) met Cecilia, eene dochter van Paulus vicomte van Banning, waar by hy teelde *Anna*, welke trouwde met Johannes graaf van Rutlandt, doch naderhandt weder van denzelven gescheiden wierdt; 2) met Catharina, een dochter van Jacobus graaf van Derby, by welke hy HENRIK teelde, die in zyne kindsheit stierf. Hy zelf stierf in den jare 1680, en liet gene mannelyke erfgenamen na. Zyn broeder, WILHEM PIERPOINT van Thowersby, trouwde met Elizabeth, eene dochter van den baronet Thomas Harris van Tong-castle. Van de vyf zonen en drie dochters, die hy by haar teelde, zyn aan te merken, 1) Robert, van wien hier na; 2) GERVASIUS, welke trouwde met de dochter van den ridder Johannes Pelham van Laughton, en in den jare 1703 baron van Ierlandt gemaakt wierdt, met den tytel van lord Pierpoint van Ardglass, doch zonder nakomelingen stierf; 3) *Francisca*, gemalinne van Henrik graaf van Ogle, naderhandt hertog van Newcastle; 4) *Gratia*, getrouwt met Gilbert graaf van Clare; 5) *Geertruda*, getrouwt met Georgius, eerst vicomte en naderhandt markgraaf van Hallifax. ROBERT, de oudste zoon, trouwde met Elizabeth, eene dochter van den ridder Johannes Evelyn van West-dene, en stierf noch by zyn vaders leven, nalatende drie zonen, Robert, Wilhem, en Evelinus, en eene dochter, *Geertrudis* genoemt, getrouwt met den vicomte Cheney in Ierlandt. De oudste van deze drie broeders, ROBERT, volgde in den jare 1680 op zyn bovengemelden oud-oom Henrik als graaf van Kingston, doch stierf ongehuwt in den jare 1682. Zyn broeder WILHEM volgde hem in dezelve waardigheit, en trouwde met Anna, de oudste dochter van Robert lord Brook, doch stierf in September des jaars 1690. Hier op verkreeg deszelfs jongste broeder EVELINUS den graaflyken tytel, die ook daar na den 23 September des jaars 1706 door de koninginne Anna tot markgraaf van Dorchester verheven wierdt. By zyne gemalinne Maria, eene dochter van Wilhem Fieldings, graaf van Denbigh, zyn hem geboren, WILHEM, lord Kingston, den 28 October des jaars 1692; *Maria*; *Françoisa*; en *Evelina*. *Heylyn's help to English Hist. p.* 369. *Peerage of England I. p.* 163.

PIERRE BUFFIERE, een vlek van Vrankryk in het Limosin, tusschen Limoges en Userche, omtrent vier mylen van de eerste, en vyf van de laatste plaats. *Maty Dict.*

PIERRE ENCISE, of PIERRE SCISE, in 't Latyn *Petra scissa*, een kasteel van 't Lionnois, in Vrankryk. Het zelve is naby de Saone gelegen, tegen over de stadt Lion. Dit kasteel is sterk door zyne gelegenheit op een rots. Maar het is noch vermaarder ter oorzake dat het dikwils tot eene gevangenis dient voor de misdadigen van Staat. *Maty Dict.*

PIERRE-LATTE, een groot vlek van het Dauphiné, naby de Rhone gelegen, eene myl bewesten het kasteel van S. Paul-trois-châteaux. *Maty Dict.*

PIERREPONT, PIERRE PERTUIS, is een doorgehouwe rots aan den berg Jurten, in het bisdom Bazel, wiens opening is ter breedte van 64 voeten, en ter hoogte van vier vademen. Eenigen houden dit voor een werk van Julius Cesar. *Wagner Mercur. Helvet.*

PIERSHIL, een Hollandsch dorp, in het landt van den Briel, in het jaar 1524 bedykt. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn en Putten.

PIERSON, (CHRISTOFFEL) een beroemd kunstschilder, was geboren in 's Gravenhage den 19 February des jaars 1631. Hy was gesproten uit een geacht geslacht, en heeft zyne lentejaren zo met het leren van de Latynsche en Fransche talen, en tekenkunst, als ook naderhandt met het schryven op een comptoir doorgebragt. Maar van jongs af aan tot de schilderkunst geneigt, en door den ommegang met Bartholomeus Meyburg, die maar een jaar of drie ouder was dan hy, aangespoort, nam hy een besluit daar toe over te gaan. Hy begaf zich derhalven in zyn 20 of 21 jaar by gemelden Meyburg, en zich maar een jaar by hem geoeffent hebbende ondernam hy stoutmoedig historiën en portretten te schilderen, nemende zyn woonplaats te Schiedam. Doch zyn oude meester en goede vriendt spoorde hem in den jare 1653 aan om een reis met hem te doen naar Duitschlandt, gelyk als geschiedde. Op de te rug reize (het Zweedsche leger op dien tydt omtrent Bremerveurde leggende) maakten zy kennis met den veldmaarschalk Wrangel, wiens beeldtenis zy nevens meer andere generaalspersonen door hun kunstpenceel afmaalden, waar voor zy rykelyk beloont wierden. Gemelde veldmaarschalk was daar mede zo wel voldaan, dat hy hen op alle wyze trachtte te bewegen om te trekken naar het hof van de kunstminnende koninginne Christina, hen aanbiedende brieven van voorschryving van haar kunstschilder te worden, waar toe Meyburg geen genegenheit hadt, en Pierson daar toe niet kon besluiten, om dat hy ruim een half jaar te voren getrouwt was, dus zy hunne reis naar Hollandt bevorderden. Van Schiedam vertrok Pierson in 't jaar 1654 met zyn huishouding naar Gouda, en heeft daar vele portretten en historiestukken, zo klein als groot, met een stout penceel en goeden welstandt, geschildert, welke zo in die stadt, als elders, by de kunstminnaars gevonden worden. Ziende ook, dat het jagttuig, vogelkouwen, en schietgeweer, geschildert door Leemans, toen in byzondere achting was, en wel betaalt wierdt, begon hy deze wyze van schilderen mede ter handt te nemen, 't geen hem zo toeviel, dat nooit iemandt hem daar in gelyk geweest is, als by de stukken, in handen van vele kunstkenaars, blykt, die zo natuurlyk geschildert zyn, dat ieder ding in 't byzonder schynt van den wandt af te hangen, waar door menigte van menschen bedrogen is geworden. Door hem zyn ook al de glazen in de St. Janskerke te Gouda, door de beruchte Krabetten en anderen kunstig geschildert, in 't klein op parkement afgetekent, welke tekeningen onder de heeren burgermeesteren berusten. Van Gouda begaf hy zich wederom in 't jaar 1679 met ter woon te Schiedam, op 't verzoek van zyne twede vrouwe, die daar geboren was, en hare vrienden hadt. Hy bleef hier tot den jare 1691, wanneer hy zich voor de twede maal te Gouda nederzette, daar hy tot het uiteinde van zyn leven met veel lust en yver penceel en pen gevoert hebbende, den 11 Augusty des jaars 1714 is gestorven, oud zynde 83 jaren, 3 maanden, min 8 dagen. *A. Houbraken Schouburg II Deel.*

PIERUS, de vader of zoon van Linus, wordt gestelt onder het getal der dichters, die voor Homerus gebloeit hebben. Men geeft voor dat hy den naam gegeven heeft aan den berg PIERUS, naar welken de Zanggodinnen *Pieriden* genoemt zyn. *Du Pin Bibl. Univ. des Hist. Prof.* Zie PIERIE, en PIERIDEN.

PIETAS, eene godin van het Heidendom, welke aangebeden wierdt, en die de andere godheden deedt aanbidden, dewyl zy de zorg en het bestier hadde van den godsdienst die aan de zelve bewezen wierdt. Zy hadt ook het bestier van de eerbiedt en tederheit welke de kinderen aan hunne ouders schuldig zyn, en van de genegenheit welke de ouders daar tegen ook verschuldigt zyn aan hunne kinderen. Dit woordt *Pietas* betekende in der daadt te gelyk de plichten welke de mensch verschuldigt is omtrent de goden, en omtrent zynen evenmensch. Cicero spreekt 'er aldus van in zyne verhandeling van de natuur der Goden: *Pietas justitia adversus deos est*, & *cultus erga majores*, *aut sanguine conjunctos*. De Godsdienstigheit (*Pietas*) hadt eenen tempel te Rome *in foro Olitorio*, naar het getuigenis van den zelfden Cicero. M. Acilius Glabrio *Duumvir* wydde dezen tempel onder het burgermeesterschap van Quintius en Attilius, en plaatste in de zelve een tafereel verbeeldende de daadt van die dochter, die zo vermaard was om hare Godsdienstigheit, welke ziende dat hare moeder door het gerecht veroordeelt was om van honger te sterven in haar hogen ouderdom, den cipier zo lang badt haar toe te laten om dagelyks hare moeder te komen zien in de gevangenis, zo lang als zy in 't leven zoude zyn, tot dat hy haar eindelyk uit medelyden zulks toestont, dragende ondertusschen naaukeurig zorge dat zy haar geen voedsel bragt in de gevangenisse. Dewyl dit ondertusschen meer dagen duurde, dan een mensch natuurlyker wyze leven konde zonder te eeten, zo verspiedde de cipier wat deze dochter deedt met hare moeder, en zag met verwondering deze arme vrouwe hare dochter zuigen, die, zoogs zynde, aan haar de borst gaf als aan haar kindt, om te beletten dat zy niet van honger stierf. Deze zaak aan de rechters verhaalt zynde, gaven zy de vryheit aan de moeder met een jaargeldt voor haar en

voor hare dochter: en de plaats daar de gevangenisse was wierdt door dezen tempel aan de godinne Pietas toegewydt. Festus zegt, dat het de vader van deze dochter was die ter doodt veroordeelt was, maar alle de andere schryvers, als Cicero, Titus Livius, Valerius Maximus, en Plinius spreken van de moeder. *Rosin. Antiq. Rom. l. II. c.* 18.

PIETERMAN, een dorp in Zuid-Hollandt, het welk met de parochie van Lint door een Gereformeerd predikant bedient wordt, staande onder de classis van Dordrecht.

St. PIETERS BANDEN, een feest dat ingestelt wierdt wanneer de keizerin Eudoxia, gemalin van Valentinianus den III, in den jare 439 te Rome een prachtigen tempel deedt bouwen, om aldaar eene der ketenen te bewaren, waar mede Petrus was gebonden geweest in de gevangenisse van Herodes te Jeruzalem, en die, waar mede hy gekluistert was geweest te Rome. Men verhaalt, dat Eudoxia, gemalinne van den keizer Theodosius den Jongen, naar 't Heilige Landt gegaan zynde, Juvenalis patriarch van Jeruzalem haar de twee ketenen van Petrus schonk, welke men in die stadt bewaarde, waar van zy 'er eene behieldt voor de kerk van Constantinopel, en de andere zondt zy aan hare dochter Eudoxia, gemalinne van Valentinianus den III, keizer van 't Westen. Deze princesse, die te Rome was, bragt de keten, welke hare moeder aan haar gezonden hadde, aan paus Sixtus den III, welke haar die vertoonde waar mede Petrus te Rome was geboeient geweest. Het wordt gezegt dat deze ketens toen malkander genadert zynde, zich van zelf vereenigden, en niet meer dan eene keten uitmaakten. Eudoxia over dit wonderwerk verbaast zynde, deedt eene prachtige kerk bouwen, in welke dit overblyfsel geplaatst wierdt, om aan de Godsdienstigen vertoont te worden. De kerk wierdt *de Tempel van Eudoxia* genoemt, naar den naam van de keizerinne, en *St. Pieter in banden* ter oorzake van de ketenen van dien Apostel. Deze kerke geeft tegenwoordig den tytel aan eenen kardinaal. Het feest daar van wierdt gestelt op den eersten Augustus; en door dit middel vernietigde men te Rome een feest van het Heidendom, dat op den zelfden dag gevierd wierdt, om gedachtenis te houden van de inwyding van den tempel van Mars, en van de geboorte van den keizer Claudius. Ten opzichte van de ketenen van Petrus staat hier noch aan te merken, dat de pauzen een aanmerkelyk geschenk willende doen aan prinssen of grote heren, hen een weinig van het afvylsel van dit dierbaar yzer zonden, gelyk men ziet in verscheide brieven van Gregorius den Groten. Zomtyds om hen blyken te geven van eene gansch byzondere toegenegenheit, zonden zy hen een weinig van dit afvylsel, besloten in eene goude of zilvere sleutel. De zelfde Gregorius deedt zulks omtrent Childebert koning van Vrankryk. Wat aangaat de keten die te Constantinopel bewaard wierdt, de keizer Theodosius de Jonge, en de keizerinne deden aldaar eene schone kerk bouwen, en het feest wierdt gestelt op den 16 January. *Simon Metaphrastes & Surius ad* 1 *Aug.*

PIETERSBIERUM, een Vriesch dorp van de grietenye Barradeel, in het kwartier Westergoo, heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Franeker. Hier staat het huis *Kronenburg*.

PIETERS- of PIETERBOURN, een dorp van de Groninger Ommelanden, in het Wester kwartier, aan zee gelegen. Hier staat het adelyk slot *Dyksterhuize*, het welk het geslacht van *Manninga* heeft toebehoort.

PIETERSDALE, of St. PIETERS-ABDY *in Stromberg*, voor dezen een abdy of klooster van Cisterci-monniken in Zuid-Hollandt, buiten Dordrecht, gesticht door Diderik den VII, grave van Hollandt, en zyne gemalinne Adelheide in den jare 1203.

PIETERSHOEK. Zie PUTTERSHOEK.

St. PIETERS-ORDE is, naar eeniger gevoelen, in den jare 1520 door paus Leo den X gesticht tot bescherming der zeekusten. Bonannus meldt daarentegen, dat de gemelde paus tot de getrouwe bestiering van den schat, welken men tot den toenmaligen Turkschen oorlog gewydt, en uit de aluin-bergwerken, die men ten tyde van paus Pius den II gevonden hadde, geheven hadde, een collegie van 401 personen hadt opgericht, welke hy *ridders van S. Pieter* noemde, en aan ieder derzelve 1000 goudguldens tot onderhoudt der kerken telde. Deze ridders wierden uit den voornaamsten adel genomen, *Comites Palatii Lateranensis* genoemt, en met vele treflyke voorrechten begiftigt, waar van 'er Pius de V echter eenige weder ingetrokken heeft. Zy droegen op den dag van de pausselyke kroning een rood, en op den dag van des pauzen doodt een zwart kleedt. Op hunne borst hing aan eene gulde keten een penning, op welkers eene zyde de afbeelding van den H. Petrus, en op de andere zyde het pausselyk wapen gezien wierdt. Paulus de III heeft deze orde wel bevestigt, doch dezelve is na zyn doodt te niet gegaan. *Gryph. R. O. Bonanni Catal. Ord. equestr.*

St. PIETERS-PENNING, in 't Latyn *Denarius S. Petri*, en in 't Engelsch *Romescot*, *Rome-penny*, of *Peter-Penny*, en in 't meervoudig *Peter-pence* genoemt, was eene zekere schatting die in Engelandt plagt betaalt te worden aan den Roomschen stoel, namelyk van ieder huisgezin (naar zommiger gevoelen alleen van die welke 30, of, gelyk men by eenigen vindt, 19 penningen baar geldt bezaten) eenen penning, dat is het zestigste deel van eene Engelsche kroon. Deze schatting heeft de West-Saxische koning Ina omtrent den jare 720 het eerste ingevoert. De koning van Mercië, Offa genoemt, die in den jare 758 begon te regeren, heeft dezelve van gelyken in zyn ryk geboden; en eindelyk zoude de koning Ethelwolf, die in den jare 837 den Engelschen troon beklom, dezelve noch verder uitgebreidt en bevestigt hebben. Het klooster van S. Albans, in Hertfordshire gelegen, was van deze schatting bevrydt. Doch van alle andere vorderde men dezelve op den feestdag van Petrus en Paulus, dat is den 29 Juny; en op den feestdag van S. Pieters-banden, dat is den 1 Augustus, moest dezelve opgebragt worden. Een gedeelte van dezen S. Pieters penning was gewydt ten voordele der Engelsche scholen in Rome, en het ander gedeelte voor den paus tot uitdeling van aalmoezen naar zyn goedvinden; of, zo anderen schryven, twee derde delen tot onderhouding van zekere lampen in de kerken van Petrus en Paulus, en een derde deel tot pausselyke aalmoezen; hoewel men naderhandt de gansche somme, die 200 ponden sterlings en 26 penningen, of 300 Engelsche marken beliep, aan het goedvinden van den paus overliet. Tegen de genen, die zich by het betalen van deze schatting onwillig of nalatig betoonden, bediende men zich van den kerkelyken ban. Koning Eduard de III geboodt in den jare 1365, dat men den Pieters-penning niet meer invorderen zoude; doch het geraakte daar mede wel haast wederom op den vorigen voet. Koning Henrik de VIII schafte den zelven eindelyk door eene akte van het parlement in den jare 1532 ganschelyk af, en hoewel de koningin Maria den zelven op nieuws wederom invoerde, zo bekrachtigde de koninginne Elizabeth in het eerste jaar van hare regering het gebodt, dat haar vader daar omtrent gegeven hadt, waar by het ook naderhandt bestendig gebleven is. Men vindt in de historien, dat zo wel de Franschen, als de Polen, en de Silesiërs, inzonderheit de Breslauwers, eene diergelyke schatting, onder den tytel van Pieters-penning, voortyds eenen tydt lang naar Rome plachten te zenden. *Cambden's Britann. De Larrey Geschiedenis van Engelandt. Malmesbury in Hist. Spelman Glossar. Matth. Westmonast. Hist. Du Fresne Glossar. Orderic. Vital. l. III. p* 467.

St. PIETERS-VYVER, voor dezen een konvent of klooster omtrent Bommel, in Gelderlandt, het welk eerst onder het bisdom van Utrecht behoorde, maar naderhandt onder dat van 's Hertogenbosch is gekomen. Het wierdt in den beginne van de XIV eeuwe gesticht door de vrouwe van Brakel, de welke zekere plaats, met alle de huizen, bouwlanden, en het verder toebehoren der plaatsen, aan het Kapittel van Windeshem deedt aanbieden, en verzoeken, dat 'er een klooster van die orde mogt op gebouwt worden. Doch het kon in den beginne niet zeer opkomen, tot dat Bernard uit den Enge, kanunnik te Utrecht, en Mr. Henrik Kanneman, kanunnik te Deventer, aan het zelve zo vele goederen en vereeringen gaven, of bezorgden, dat het eerlang zyne armoede te boven kwam. Het is nu verwoest. *Oudheden en Gestichten van Deventer II Deel.*

PIETRA PELOSA, in 't Latyn *Petra Pilosa*, eene kleine stadt in Istrië. Zy is gelegen op een rots, naby den oorsprong van de kleine rivier Quieso of Quieto, tusschen Draguti en Pinguente. Zy is de hoofdstadt van een marquisaat, dat aan de republyk van Venetië behoort. *Maty Dict.*

PIETRA SANTA, *Petra Sancta*, eene kleine stadt, met een bisdom, in de staten des groothertogs van Toskane, naby de zee, en vyf mylen bewesten Lucca gelegen. Men gelooft dat dit het zelfde steedtje is, dat van ouds den naam droeg van *Feronia*, of *Lucus Feroniæ*, *Fanum Feroniæ*, ter oorzake van eenen tempel die aldaar was, aan Feronia toegewydt, alwaar de slaven, die vrygemaakt waren, den hoedt of de bonnet gingen ontfangen, welke de tekenen waren van hunne vryheit. *Maty Dict.*

PIGHETTI, (JACOBUS) van Bergamo, heeft geschreven: *Togata paludataque Palladis Templum*; *Animadversiones in Tacitum*; *Historia hujus seculi.* Men leest de volgende vaarzen onder zyne afbeelding:

> *Clarus avis, virtute sua, sed clarior hic est,*
> *Pighettus, latè docta per ora volans.*
> *De capite orta Jovis Pallas, de Palladis iste*
> *Mente satus, matrem provocat eloquio.*

Donatus Calvus pag. 195.

PIGHIUS, (ALBERTUS) proost en aartsdiaken van S. Jan te Utrecht, vryheer van Mydrecht, Willis, Kudelstaart, Zevenhoven en Tamen, heer van Achtienhoven, Bloklandt, en Uithoorn, een vermaard tegenstrever van Luther, was geboortig van Kampen in Over-Yssel, en de zoon van eenen patricius. Na dat hy te Loven gestudeert hadde, en aldaar baccalaureus geworden was, ging hy naar Keulen, daar hy in de Theologie studeerde en doctor wierdt. In den jare 1520 schreef hy eene verhandeling van de verbetering van den almanak der kerke en van het Paaschfeest, welke hy opdroeg aan paus Leo den X. Hy gaf ook eene verdediging uit van de Astrologie, en eene andere tegen Marcus de Benevento, welke de stellingen van den koning Alphonsus en van de sterrekundigen van den zelven tydt *de motu octavi orbis* vervalscht hadde. Voorts vervaardigde hy ook eene verhandeling *de inventione solstitiorum & æquinoctiorum.* Hy hadt eene byzondere neiging tot de wiskunst; maar zyne vrienden rieden hem zich in de Theologie bezig te houden, 't welk hy ook deedt, en schreef tegen Luther, Melanchthon, Bucerus en Calvinus. De paus Adrianus de VI, dien hy, eer hy noch kardinaal was, naar Spanje geleidt hadde, ontboodt hem by zich te Rome, en deszelfs doodt was oorzaak dat hy zyne achting tegen hem niet recht betuigen konde. Hy was by Clemens den VII en Paulus den III mede wel gezien, en aan den laatsten droeg hy zyn werk op, *Assertio Hierarchiæ Ecclesiasticæ* genoemt. In den jare 1535 wierdt hy proost van S. Jan te Utrecht, en stierf aldaar den 26 December des jaars 1542. Behalven de gemelde werken heeft hy noch geschreven: *De Missæ Officio*; *De libero hominis arbitrio & divina gratia*; *Diatriba de Actis VI & VII Synodi*; *Explicatio controversiarum*; enz. Pighius was afschuwelyk lelyk van aangezicht, en zeer slecht van uitspraak.

Beza heeft gezegt dat hy tegen Calvinus schreef om den kardinaalshoedt daar door te verkrygen. Anderen verzekeren dat het lezen der werken van Calvinus verscheide kwetsingen toebragt aan de recntzinnigheit van Pighius omtrent de verdienstelykheit der werken, en de rechtvaardigmaking van den zondaar. Anderen geven voor dat Pighius de werken van Calvinus met zo veel drift om dezelve te wederleggen onderzocht, dat hy met kracht de leerstukken van dezen tegenstrever willende ontgaan, zich in een ander uiterste wierp. Zy zeggen, dat hy de voetstappen der Pelagianen volgde, en dat zulks den kardinaal Bona verplicht heeft, te waarschouwen dat men de werken van Pighius met voorbehoeding en omzichtigheit moet lezen. Zyne verhandeling van de vrye wil tegen Calvinus, en die van de oorspronkelyke of erfzonden zyn door de Spaansche Inquisitie in de lyst der verboden boeken gestelt. Possevinus heeft aan zyne lezers bericht gegeven, dat deze schryver omtrent de oorspronkelyke zonde, en de genade, gevoelens heeft, welke aan de Theologanten mishagen, om dat hy schynt afgeweken te zyn van de lere van Augustinus, welke de kerke goedgekeurt heeft. De Jansenist, die eenige brieven van den prins van Conti heeft uitgegeven, heeft zich noch krachtiger uitgedrukt. Hy heeft gezegt, dat Pighius niet anders aangemerkt kan worden *dan als een erbarmelyk Theologant*, dewyl hy *een man is, aan wien de Theologie van Augustinus verdacht is geweest; een man die raadt aan de genen, die de waarachtige lere van de vrye wil zullen wilen leren, eerder de andere werken van Augustinus te lezen, dan die welke hy tegen de Pelagianen geschreven heeft*, enz. De genen die tegen Pighius geschreven hebben, als Calvinus, Bucerus, enz. staan toe dat hy wel begaaft was van welsprekendheit, van geest, en van alle de hoedanigheden van een goed Sophist, of van een zeer goed advokaat van kwade zaken; dat hy een hatelyken draai wist te geven aan de leerstukken van zyne tegenstrevers, en wel te schreeuwen op de plaatsen daar hy de verontwaardiging van den lezer tegen hen konde verwekken, door middel van zekere gronden die smakelyk zyn voor 't volk; dat hy de kwade plaatsen van zynen kant wist te bedekken, den fieren daar in te spelen, en zich te behelpen met zekere verwarringen, waar door het verschilpunt, waar in de zwarigheit opgesloten was, uit het oog verloren wierdt; en dat hy in 't algemeen de stoffen met veel behendigheit wist te verhandelen. Hy bleef niet in gebreke in eene voorrede te laten invloeien het gene zyne tegenstrevers toeeigenden wegens zyne goede begaaftheden. *Bayle Dict. Crit.*

PIGHIUS, (STEPHANUS VINANDUS) de zusters zoon van Albertus Pighius, hebbende den naam *Pighius* bygevolg van zyn moeders broeder aangenomen. Hy was ook te Kampen geboren, in 't jaar 1520. Van jongs op oeffende hy zich in allerhande wetenschappen, en wierdt in de Latynsche en Griekfche talen zeer ervaren. Hy reisde naar Rome, en bleef aldaar acht jaren om grondige kennis van de Romeinsche oudheden te verkrygen, houdende met vele geleerde mannen naauwe vriendschap en verkeering. Van Rome wederkerende is hy veertien jaren lang geweest in dienst van den kardinaal Granvelle, om zyne Latynsche brieven te schryven, en op zyne boekery te passen. Naderhandt wierdt hy leermeester van Karel, zoon van Willem, hertog van Kleef en Gulik; en als paus Gregorius de XIII in het jaar 1575 het jubeljaar vierde, reisde Karel uit Godvruchtigheit naar Rome, en Pighius vergeselschapte hem op die reize. Doch Karel kwam te Rome te sterven; dies Pighius die gehele reize, en 't leven van Karel, als ook de gansche statie van 't jubeljaar in een byzonder boek beschreef, het welk hy den tytel gaf van *Hercules Prodicius*, navolgende hier in den Ceër wysgeer Prodicus, die een boek schreef met den naam van *ὧραι*, waar in hy verzierde, dat Hercules, tot zyne huuwbare jaren gekomen zynde, naar eene woestyne ging, en aldaar twee wegen zag, den weg der deugdt, en dien der ondeugdt en der wellusten, kiezende, na eenig beraadt, den weg der deugdt. Dit past Pighius op den jongen vorst Karel toe, en noemde daarom zyn boek *Hercules Prodicius*, zo veel als de Hercules van Prodicus, welk boek gedrukt is te Antwerpen by Plantyn 1587, in 8. Hy wierdt kanunnik en Scholaster van het oude stedeke Santena, of Santen, in 't hertogdom Kleef, leggende drie uuren van Wesel. Voorts genoot hy eene gestadige gezondheit en was onvermoeid in 't studeren, en ook opiettende in 't onderhouden van de regels van den geestelyken staat. Daar by was hy alle mans vriendt, en beledigde niemandt, levende dus in gezonden welstandt en vrede tot zyne doodt. Hy stierf den 16 October des jaars 1604, oud 84 jaren, twee jaren voor zynen vriendt Justus Lipsius, die hem hoog achtte, ja *den tweden Livius* noemde, om dat hy een heerlyken Latynschen styl voerde. Zie *Lipsii Epist. V. lib. I. &c.* Zyne uitgegevene werken zyn de volgende: *Hercules Prodicius*, waar van reets gesproken is; *Themis Dea*, of *Godin Themis*, zynde eene verhandeling van de Goddelyke wet, en verdichte redenering over de vier getyden des jaars, gedrukt te Antwerpen 1568; *Valerius Maximus de dictis factisque memorabilibus*, welken schryver, schoon van Erasmus lelyk gebrandmerkt, Pighius uit verscheide oude handschriften in wel acht honderd plaatsen heeft verbetert en met aantekeningen opgeheldert, gedrukt te Antwerpen 1567, 1574, en elders op andere tyden, gelyk men nader zien kan by Joh. Alb. Fabritius *in Bibliotheca Latina, lib. II, cap. 5, & in Supplemento lib. II, cap. 5*, alwaar de Hr. Fabritius getuigt, dat hy 't exemplaar, 't welk Pighius gebruikt heeft, bezit. Justus Lipsius gaf ook goeden lof van Pighius over 't uitgeven van dezen druk van Val. Maximus *in Elect. l. II, c. 11.* Ook heeft Pighius de *Fasti Capitolini*, of *Kapitolynsche Tydwyzers* volkomender en wydlopiger uitgegeven dan Cassiodorus, Cuspinianus, Sigonius en Onuphrius gedaan hebben, en daar by ook *de Jaarboeken van de Magistraten te Rome* beschreven, gedrukt in 3 Delen in folio, van welk werk de Jesuit Andreas Schottus dit oordeel geeft, dat men, om alle Romeinsche schryvers te verstaan, geen beter uitlegging wenschen kan dan de Jaarboeken van Stephanus Pighius. Terwyl de zelve ook by alle geleerden eene algemene goedkeuring wegdragen. Zie daar omtrent ook *Fabricii Biblioth. Lat. lib. IV, cap. 5.* Voorts heeft Joh. Winterus, kanunnik van Santen, het leven van Pighius beschreven, als voor zyne Jaarboeken te zien is.

PIGMEEN. Zie PYGMEEN.

PIGNA, (JOHANNES BAPTISTA) was van Ferrara, en leefde in den jare 1570. Hy was kancelier van den hertog van Ferrare, en verkreeg een groten roem door zyne geleerdheit. Hy schreef in VIII boeken de historie van het huis van Este van den jare 390 tot 1476, welke in 't jaar 1577 te Venetië in folio uitgekomen is, daar na in de jaren 1585 en 1596 te Ferrare herdrukt, en in 't jaar 1580 door Tiburtius Dreyfelder in 't Hoogduitsch overgezet te Mentz uitgegeven. Zyne andere werken zyn: *Quaestionum Poëticarum lib. XII*; *De consolatione lib. III*; *De Otio*; *Carminum lib. V*; *Gli Heroici*; *Il Principe.* enz. *Ghilini Theat. d'huom. letter.*

PIGNATELLI is de naam van een voornaam en beroemd geslacht in het Napolitaansche, waar in het de prinsdommen, hertogdommen en markgraafschappen Bisaccia, Moncorvino, Spinazzola, Castellaneta, Monteleone, en andere bezit. De plaats, van waar het zynen oorsprong heeft, wordt Tropea genoemt, en legt in Calabria ultra. Men stelt tot een gemenen stamvader van het zelve THOMAS PIGNATELLI, die in het einde van de XIV eeuw stierf. Van den zelven waren in den derden graadt afkomstig FABRICIUS en SCIPIO. De laatste heeft de linie der markgraven van Lauro en der hertogen van Bisaccia gesticht. Doch de eerste, die van te voren den tytel van heer van Noya voerde, wierdt in den jare 1556 door den koning van Spanje Philippus den II tot beloning van verscheide aanmerkelyke krygsdiensten tot markgraaf van Cerchiaro gemaakt, en stierf in 't navolgende jaar, na dat hem by zyne gemalinne Victoria Cicinella 9 zonen en 2 dochters geboren waren. Van de zonen hebben JULIUS, MARTIUS, en LUCIUS het geslacht voortgeplant. De jongste van deze was een stamvader der heeren en prinsen van Marsico. De middenste, Martius genoemt, wierdt markgraaf van Spinazzola, en teelde FRANCISCUS, die by Portia, eene dochter van Frabritius Caraffa, hertog van Andria, de volgende kinderen naliet: 1) ANTONIUS, geboren in den jare 1615, die in den jare 1681 kardinaal, en in den jare 1691 paus wierdt, onder den naam van *Innocentius* den XII, waar op hy den 27 September des jaars 1700 stierf; 2) MARTIUS, prins van Moncorvino, welke trouwde met Constantia, eene dochter van Johannes di Guevara, hertog van Povino, en by haar eenen zoon hadde, die noch voor hem stierf; 3) LUDOVICUS, die in den geestelyken staat stierf; 4) FABRITIUS, welke Jesuit zynde stierf; 5) *Paula Maria*, die den 11 April des jaars 1694, in het 89 jaar haars ouderdoms, als eene nonne in het Dominikaner klooster della Sapienza te Napels haar leven eindigde. Julius, de oudste zoon van den reetsgemelden Fabritius Pignatelli, eersten markgraaf van Cerchiaro, teelde FABRITIUS, eersten prins van Noja, en dezen JULIUS, prins van Noja, en JACOBUS, hertog van Belgvardo. De eerste van deze twee liet na (1) FABRITIUS, hertog van Monteleone, wiens zoon HECTOR noch voor zynen vader stierf, na dat hy geteelt hadde FABRITIUS, die in den jare 1679 stervende eene eenige dochter naliet, *Johanna* genoemt; (2) AGNELLUS, prins van Montecorvino, vader van JULIUS, hertog van S. Mauro; (3) ANDREAS FRANCISCUS PIGNATELLI, die den 17 December des jaars 1703 kardinaal wierdt, en aardsbisschop van Napels; (4) NICOLAUS, die in den jare 1679 trouwde met de voorgemelde Johanna, zyn oudste broeders overkleindochter, en daar door den tytel verkreeg van hertog van Monteleone. *Durchl. Welt P. III. Hubn. Geneal. Tabell.*

PIGNEROL, *Pinarolo*, in 't Latyn *Pinarolium*, aan de kleine rivier Clisone, eene stadt in Italië, in de provincie Piemont, met een sterk kasteel op eenen berg, behoorde een tydt aan de hertogen van Savoje, en was een appanage van de jongste prinssen van dat huis. Maar in den jare 1631 wierden de Franschen uit kracht van de vrede op den 31 Maart van het zelve jaar te Chierasco gesloten meester daar van. Want de hertog Victor Amadeus stont aan den koning van Vrankryk Lodewyk den XIII en des zelfs nakomelingen deze plaats af met alle de heerlykheden daar toe behorende, als daar zyn, behalven de stadt en 't kasteel van Pignerol, Riva, Baudenasco, Bunasco het hoge, enz. daar tegen gaf de koning aan den hertog Alba met het gebiedt daar toe behorende, en eene zekere somme gelds. Hier op hebben de Franschen deze plaats met ongelooflyke onkosten meer en meer versterkt, en de zelve genoegzaam onwinnelyk gemaakt: waarom ook de kardinaal Richelieu de zelve den koning Lodewyk den XIII als een sleutel van Italië hoog aanbeval. Maar wanneer de koning Lodewyk de XIV met den hertog van Savoje in den jare 1696 eene afzonderlyke vrede sloot, stondt hy de stadt en 't kasteel aan den hertog af, mits dat eerst de vestingwerken ganschelyk geslecht wierden, en de hertog de zelve nooit weder opbouwen, maar in allen gevalle de stadt alleen met een bloten muur omringen zoude. In den jare 1704 begonnen de Franschen deze plaats wederom te versterken, doch wierden daar in verhindert, en moesten de zelve na den slag by Turin weder aan den hertog van Savoje overlaten. De stadt heeft verscheide kerken en kloosters. *Le Vassor Hist. de Louis XIII. Beschreib. von Savoyen.*

PIGNORIUS, (LAURENTIUS) kanunnik van Trevigo, of Tre-

Trevizo, was van Padua, daar hy geboren wierdt den 12 October des jaars 1571. Behalven de rechten verstont hy ook de talen en de verdere geleerde wetenschappen, waar in hy uitmuntte, als door zyne werken blykt. Pignorius begaf zich in den jare 1602 tot den kerkelyken staat. Hy hadt verscheide bedieningen te Padua, daar hy parochiaan was van S. Laurens, en de kardinaal Franciscus Barberini gaf hem een kanunnikschap te Trevigo. Pignorius rechtte eene fraaie bibliotheek op, en een kabinet van gedenkpenningen en andere seldzaamheden. Verscheide grote mannen van zynen tydt waren zyne vrienden, als de kardinaal Baronius, Thuanus, Vossius, Heinsius en anderen. Dominicus Molino, procurator van S. Marcus, hadde ook eene byzondere achting voor Pignorius, dien hy een graf met een grafschrift deedt oprechten in de kerk van S. Laurens, wanneer de zelve den 15 Juny des jaars 1631 aan de pest gestorven was. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: *de servis & eorum apud veteres ministeriis*; *Mensa Isiaca, seu vetustissimæ tabulæ aneæ sacris Ægyptiorum simulacris cælatæ explicatio, cum auctario de variis veterum Hæreticorum Amuletis, ex antiquis gemmis & sigillis Magnæ Deum & Matris & Attidis initia, ex vetustis monumentis Tornaci eruta & explicata*; *Symbolarum Epistolicarum Liber*; *Miscella Elogiorum, Acclamationum, Adlocutionum, Epitaphiorum & Inscriptionum*; *Le Origini di Padoua*; *L'Antenore*; *Commentaria in Alciatum*, enz. *Thomasinus in Vit. Pignor. & in Elog. Doctor.*

PIHACHIROTH, PHI-HAHIROTH, eene plaats van Egypten aan den oever van de Rode zee, alwaar de derde legerplaats was der Israëliten. Wanneer zy uit Succoth vertrokken, en in Etham gekomen waren, zeide Godt tot Moses: *Spreekt tot de kinderen Israëls, dat zy wederkeeren en hen legeren voor Pihachiroth, tusschen Migdol en de zee, voor Baal-Zephon, daar tegen over zult gy u legeren aan de zee. Exod. XIII.* 20. *en XIV.* 2. Pharao naderde by deze plaats de Israëliten, daar hy hen alle met den zwaarde dacht te doden, indien zy niet wederkeerden in hunne dienstbaarheit. De uitdrukking *Pihahiroth* kan uitgelegt worden door *de engte van Hiroth*, of *den mondt van Hiroth*. Moses noemt deze plaats, *Num. XXXIII.* 8, enkelyk *Hiroth*; en Eusebius zo wel als Hieronymus, in het boek der Hebreeuwsche plaatsen, noemen de zelve van gelyken. Anderen vertalen het *tegen over de diepten* of *de grafien*. De Zeventigen vertalen het *Exod. XIV.* 2. *tegen over het dorp*; anderen *tegen over de engte van de vryheit*, of *de engte der dorheit*. Men gelooft dat *Hiroth* de zelfde stadt is met *Heroüm* of *Heropolis*, gelegen aan het uiterste of aan den hoek van de Rode zee; of wel de stadt *Phagroriopolis*, welke Strabo omtrent de zelve plaats heeft geplaatst, en welke de hoofdstadt is van de Phagroriopolische landstreek. Het is zeer waarschynlyk dat *Pihahiroth* de engte betekent welke naby Heroun was. De kinderen Israëls legerden zich voorby deze engte aan de Rode zee. *J. Le Clercq Commentaire sur l'Exode.*

PIKARDS wierden de navolgers genoemt van een zeker man, die omtrent het begin van de XV eeuw de dwaling der Adamiten ten opzichte van de naaktheit te boven ging. Zyn naam was PIKARD, en hy trok uit Vlaanderen naar Duitschlandt, en drong door tot in Bohemen. Men heeft gezegt dat hy de menschen bedroog door beguichelinge. Zo veel is 'er van, dat hy in weinig tyds een groot getal van aanhangers hadt, mannen en vrouwen. Hy geboodt hen altoos naakt te gaan; dat meer was dan de Adamiten van Epiphanius deden, die zich vergenoegden met zich in hunne vergaderingen te ontbloten. Hy noemde zich een Zoon Gods, en gaf voor dat hy als een nieuwe Adam door zynen vader in de wereldt gezonden was, om daar de wetten der natuur te herstellen, welke hy zeide dat voornamelyk in twee zaken bestonden, de gemeenschap der vrouwen, en de naaktheit van alle de delen des lighchaams. Hy legerde zich in een eilandt aan de overzyde van de rivier van Lusmik, zeven mylen van Thabor, de wapenplaats van den beroemden Zisca. Tot straffe over zyne zonden waren 'er omtrent veertig van zyne aanhangers, die geweldt bedreven hebbende, de handt en den degen van dien ontzachlyken generaal op den hals van hunne gansche bende haalden. Deze veertig Adamiten op party gegaan zynde, plunderden eenige landhuizen, en doodden meer dan twee hondert menschen. Hier op deedt Zisca het eilandt aantasten, vermeesterde het zelve, en deedt alle de Pikards door het zwaardt ombrengen, behalven twee, die hy in 't leven hieldt, om uit hunnen mondt te verstaan wat hun Godsdienst was. Men zegt dat, hoewel 'er gene geregelde huwelyken onder hen waren, geen man by eene vrouwe sliep zonder de bewilliging van het hoofdt van de secte. De geen, die zich genegen voelde tot eene vrouwe, moest haar by de handt nemen, en haar by Pikard brengen, tegen welken hy zeide, *Myn geest is verhit voor deze*. Pikard antwoordde hem, *gaat, wascht, en vermenigvuldigt*. Een der grootste grondregelen van deze lieden was, dat 'er gene in de wereldt vry waren buiten hen; de overige menschen slaven zynde, en vooral wanneer zy hunne natuurlyke delen bedekten. Dit wilden deze Pikardsche vrouwen te kennen geven, welke een Boheemsch heer gedurende eenigen tydt gevangen hieldt. Zy zeiden dat de genen, die klederen droegen, en voornamelyk die, welke broeken aan hadden, niet voor vryen gacht moesten worden. Zy bevielen in de gevangenis, en met hare mannen ten vure gedoemt zynde, ondergingen zy zulks lagchende en zingende. Daar zyn onder de Anabaptisten eenige mymeraars gevonden, die de buitensporigheit der Pikards ten opzichte van de naaktheit hebben willen vernieuwen. Lindanus, die 'er van spreekt, is een getuige die niet al te geloofwaardig is; maar Lambertus Hortensius is zulks te meer in zyn verhaal van de oproeren der Anabaptisten, opgedragen aan de Overigheit van Amsterdam, terwyl de geheugenis van deze zaken noch gansch versch was. Hy zegt dat 'er op den 13 February des jaars 1535 eene vergadering van zeven mannen en vyf vrouwen gehouden wierdt te Amsteldam by Jan Sibert, in de zoutsteeg. Een van deze mannen, Theodoretus Sartor genoemt, zeide dat hy een propheet was: hy leide zich op de aarde om Godt te bidden, en zyn gebedt voleindigt hebbende, zeide hy tegen eenen van zyne medgezellen dat hy Godt in zyne majesteit gezien hadde; dat hy tegen hem gesproken hadde; dat hy uit het Paradys nedergedaalt was in de helle; en dat hy alles wel aangemerkt hebbende, wist dat de dag des oordeels genaakte. Men vergaderde op den zelven dag wederom; en na dat men vier uren met het gebedt en met uitleggingen doorgebragt hadde, nam de propheet zyn stormhoedt af, deedt zyn harnas uit, en wierp de zelve in het vuur met het overige van zyne wapenen, en vertoonde zich naakt aan het gansche gezelschap. Hy geboodt aan de anderen van gelyken te doen; en ieder gehoorzaamde met zo veel naaukeurigheit, dat men zelfs niet het minste lint op het hoofdt liet om het haair gebonden te houden. Men wierp alles in het vuur, om een offerhande daar van te doen aan Godt. Terstondt hier op geboodt de propheet dat men hem volgen zoude, en doen gelyk hy. Zy gingen alle ten huize uit, en liepen door de straten, schrikkelyk schreeuwende, *wee, wee, wee, Goddelyke wraak, Goddelyke wraak, Goddelyke wraak!* Het volk, door dit geschrei verschrikt, denkt dat de stadt ingenomen is door den vyandt, en komt gewapent te voorschyn. De naakte bende wordt gegrepen; en voor de rechters gebragt, en verwerpt met verachting de klederen die men hen geeft. Het vuur woedde ondertusschen in het huis, van waar deze eerloze processie uitgegaan was, en men hadt veel moeite om het zelve te blusschen. Den 28 Maart deedt men de zeven mannen sterven; en eenige dagen daar na strafte men op de zelve wyze negen van hunne medeplichtigen. Dit slag van menschen is niet minder tot een afschrik geweest voor de Protestanten dan voor de R. Katholyken, gelyk de kardinaal Hosius erkent. De Boheemsche broeders zyn ondertusschen Pikards genoemt geweest, hoewel zy niets gemeen hadden met de genen die door Zisca uitgeroeit wierden. *Bayle Dict. Crit.*

PIKARDYE, eene provincie van Vrankryk, een gedeelte van het oude Belgium. Het is zeker, dat de naam nieuw is; en echter heeft men gene zekerheit van des zelfs oorsprong: want het heeft geen waarschynlykheit den zelven af te leiden van de Pikardsche ketters, gelyk eenigen gedaan hebben, noch van het Grieksche woordt, dat met den schielyken aardt der inwoners overeenkomt. Of deze bynaam moest betekenen dat zy nergens roem op droegen, gelyk men verzekert. Deze provincie, die tegenwoordig een der twaalf gouvernementen is van het koninkryk, heeft Champagne ten Oosten; Isle de France ten Zuiden; dat gedeelte van de grote zee, dat men het Kanaal noemt, en Normandye, ten Westen; en ten Noorden Vlaanderen, Henegouwen en het Kamerykſche. Gansch Pikardye kan verdeelt worden in 't hoge, in 't middenste, en in 't lage. Het hoge aan de Oyse; het middenste aan de Somme; en het lage langs de zee. Maar tegenwoordig wordt het zelve in zeven delen aangemerkt, welke zyn, het Boulonois, Ponthieu, Santerre, Vermandois, Tirache, Amienois, en de herwonnen landen. Eertyds behoorden daar toe ook Beauvoisis, Noyonois, Laonois, en Valois, welke landschappen tegenwoordig tot het gouvernement van Isle de France behoren. Amiens is de hoofdstadt van deze provincie. De andere steden zyn Abbeville, Ardres, Boulogne, Calais, la Chapelle, le Catelet, Corbie, Dourlens, S. Quentin, la Fere, Guise, Ham, Montreuil, Peronne, Roye, Mondidier, Rue, enz. Pikardye is overvloedig in granen en andere vruchten, maar het heeft geen wyn. Het wordt besproeit door verscheide rivieren, waar van de voornaamste zyn de Somme, de Oyse, d'Authie, de Canche, enz. Deze provincie heeft vele oude geslachten, goede soldaten, en geleerde mannen uitgelevert. De gansche gerechtsoefening geschiedt in de baljuwschappen en presidiale rechtbanken, welke onder het parlement van Parys behoren. De steden worden aldaar door hoofdschouten en schepenen geregeert. Alle de bisdommen zyn afhankelyk van het aardsbisdom van Parys. En wat de finantien aangaat, daar zyn generaliteiten te Amiens en te Soissons. Behalven het algemene gouvernement telt men 'er achttien byzondere gouvernementen. Pikardye is nooit vervreemt geweest van de kroon. Van Boulogne, Ponthieu, enz. die hunne graven gehad hebben, wordt in het byzonder gesproken. *Gilles Bry, Sieur de la Clergerie, Hist. des Comt. du Porche & de Ponthieu, Arjulfe Chron. de S. Requier. L'Auteur de l'hist. des Comtes de Ponthieu & Mayeurs d'Abbeville. Du Puy Droits du Roi. Du Chesne Antiq. des villes de France. Jean Burhovius Picard. Belg. Descr. Adrien de la Morliere Hist. d'Amiens. Sanson & du Val Geogr.*

PIKARSKY, (MICHIEL VAN) een ryk Poolsch edelman, was gebrekkelyk van verstandt, waarom de koning Sigismundus eenige voogden over hem stelde. Maar hy nam zulks zo kwalyk, dat hy besloot den koning om te brengen. Wanneer de zelve nu den 15 November des jaars 1620 tot het beginnen van den Ryksdag in de kerk ging, bragt Pikarsky, die zich achter eene deur verstoken hadde, hem met eenen strydhamer twee slagen toe op het hoofdt, zo dat hy tamelyk gewondt ter aarde zonk. Men leide hem hier op op de pynbank, om te ontdekken wie hem tot deze onderneming verleid hadde; hy noemde echter niemandt, bragt enkel ongerymde dingen voor, en beklaagde niets dan de zwakheit van zynen arm. Hy wierdt hier op met gloeiende tangen genepen, en na dat men hem de leden van

van de vingeren het eene na het andere, benevens de regterhandt, afgehouwen hadde, wierdt hy met vier paarden verscheurt, de stukken verbrandt, de assche in de Weissel gestrooit, en zyne ridder-hofstadt tot den grondt toe geslecht. *Nic. Bells Heldenb. pag.* 387.

PIKE, (JOHANNES) een Engelschman van geboorte, leefde in de XII eeuw, in den jare 1120, en schreef eene historie van de Angel-Saxische koningen, welke Guill. Hormannus sedert in een kort begrip bragt. *Baleus & Pitseus de Script. Angl.*

PILA, een berg in Vrankryk, welkers top *Trois Dents* genoemt wordt. Hy is gelegen op de grenzen van het Lyonnois en Forez, tusschen Argental en Coindrieu. *Maty Dict.*

PILAAR wordt in de orde van Malta het hoofdt van ieder taal, of natie genoemt. Zo noemt men het hoofdt van de Fransche taal of natie, of den gene, die in de vergadering der Fransche ridders voorzit, *den pilaar van de Fransche natie.* Dewyl 'er in de Malthezer-orde acht talen zyn, zo zyn 'er ook acht pilaren of hoofden.

PILADES. Zie PYLADES.

PILANDER. Zie PYLANDER.

PILASKOWITS, een dorp van Polen, vyf mylen van Chebrechin. Het zelve legt in eene kleine vlakte op zeker slag van weide, welke doorsneden is met eene brede beek, en met tamelyke style heuvelen besloten. Men ziet 'er hier en daar huizen verstrooit, als gehuchten, behalven het ligchaam van de plaats, dat 'er midden in is, zo dat het dorp byna twee mylen uitgestrektheit heeft, ter oorzake van des zelfs toebehoren. Het huis van den heer is van weinig belang, hoewel van steen zonder eenig cieraadt. Maar het voordeel dat deze plaats gehadt heeft van toe te behoren aan den koning Johannes Sobiesky, die het hof dikwils aldaar bragt, heeft de Joden derwaarts getrokken. Zy hebben aldaar grote openbare herbergen gebouwt, zo dat dit dorp byna als eene stadt geworden is. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

PILATUS (PONTIUS) wierdt stadhouder van Judea voor de Romeinen, in de plaats van Gratus in den jare 26 of 27. Hy bestierde deze provincie 10 jaren, van het 12 of 13 tot het 22 jaar der regering van den keizer Tiberius. Men weet niet van wat geslachte of landaardt hy was. Daar zyn 'er die willen dat hy uit het Dauphiné was, van eene plaatse niet verre van S. Valier, aan de Raone. Anderen zeggen, dat hy oorspronkelyk was van Pontus, om dat hy den naam van Pontius droeg. Maar het gemeenste gevoelen is dat hy van Rome was, of ten minsten uit Italië. Hy was een man van een geweldigen en hardnekkigen aardt, die de rust van Judea beroerde, en gelegenheit gaf tot de onluiten en tot den opstandt, welke volgden. Zyne krygsbenden van Cesarea naar Jeruzalem gezonden hebbende om aldaar te overwinteren, deedt hy ter zelver tydt de vaandelen derwaarts brengen, waar in de beeltenissen des keizers waren; het welk de andere stadhouders niet hadden willen doen, om de Joden niet te verbitteren, welke geloofden dat alle beelden en afbeeldingen strydig waren met hunnen Godsdienst. Pilatus bragt dezelve daarom des nachts bedekt in de stadt. Maar des anderen daags de zaak bekent geworden zynde, kwamen de Joden van het landt in de stadt, en trokken vervolgens in grote menigte naar Cesarea om by Pilatus aan te dringen, dat hy deze afbeeldingen deedt wegnemen. Pilatus weigerde zulks, en het volk volhardde vyf dagen en vyf nachten met het zelve van hem te verzoeken, zonder te willen vertrekken. Pilatus eindelyk op den zesden dag zynen rechterstoel hebbende doen oprechten op eene grote plaats van Cesarea, riep de Joden voor zich, als om hen te antwoorden: maar hy hadde krygsvolk rondom de plaatse doen stellen, dat hen omcingelde wanneer zy vergadert waren, en dreigde hen alle te doden, indien zy niet te rug keerden. Doch de Joden vielen ter neder met hunne aangezichten tegen de aarde, als bereid zynde om de doodt te ondergaan. Pilatus over hunnen moedt verwondert zynde, deedt terstondt de vaandels weder naar Cesarea brengen. Philo verhaalt eene andere historie, welke onder Pilatus gebeurde, en die veel overeenkomst heeft met de voorgaande. Hy besloot goude schilden toe te wyden aan Tiberius in het paleis van Herodes. Deze schilden waren zonder afbeeldingen, hebbende enkelyk een opschrift, te kennen gevende dat dezelve aan den keizer toegewydt waren. De Joden waren echter uit yver voor hunnen Godsdienst daar door ontrust. De overigheden van Jeruzalem, de vier zonen van Herodes aan hun hoofdt hebbende, en gevolgt van al het volk, begaven zich naar Pilatus, om hem te bidden dat hy hunne wetten geen geweldt wilde aandoen: maar Pilatus weigerde zulks met zyne gewone hardnekkigheit. Zy hielden aan, en bezwoeren hem hen niet te noodzaken eene bezending te doen aan den keizer om dit gebodt te doen vernietigen; want Pilatus vreesde niets meer dan deze bezending, uit vreze dat de Joden zyne buitensporige moetwil, zyne wreedheit, zyne schraperyen, en zyne geweldenaryen zouden bekent maken. Zy vergenoegden zich echter met aan Tiberius te schryven, die den brief ontfangen hebbende, terstondt aan Pilatus schreef, dat hy zeer misnoegt was over zyn bestaan, en hem geboodt deze schilden uit Jeruzalem weg te nemen. Lucas verhaalt in het XIII kapittel van zyn Euangelium, dat Pilatus het bloedt van eenige Galileërs gemengt hadde met hunne offerhanden, en dat zulks aan den Heilandt verhaalt zynde, dezelve zeide: *Meent gy dat deze Galileërs zondaars zyn geweest boven alle de Galileërs, om dat zy zulks geleden hebben? Ik zegge u neenze: maar indien gy u niet bekeert, zo zult gy alle desgelyks vergaan.* Men weet niet wie deze Galileërs waren, welke Pilatus in den tempel hadde doen doden terwyl zy offerden. Eenigen menen dat het de leerlingen waren van Judas den Gaulaniter, welke zeiden dat de Joden geen schatting moesten betalen aan vremde vorsten; en dat Pilatus eenige der zelve tot in den tempel hadde doen vervolgen en doden: maar men heeft hier van geen bewys. Anderen willen dat deze Galileërs Samaritanen waren, welke Pilatus ter neder hieuw in het vlek Tirataba, terwyl zy zich gereed maakten om op den berg Garizim te klimmen, daar een zeker bedrieger hen belooft hadde grote schatten te zullen ontdekken. Maar dit geval gebeurde ten vroegsten in den jare 35, en alzo eerst twee jaren na de doodt des Heilands. Gedurende het lyden van den Zaligmaker deedt Pilatus eenige pogingen om hem uit de handen der Joden te redden, dewyl hy wist dat zy alleen uit haat en afgunst met zo veel vurigheit zyn doodt begeerden. Zyne vrouw, die gedurende den nacht door kwade dromen was gekwelt geweest, zondt om hem te zeggen, dat hy toch niet te doen wilde hebben met dien rechtvaardigen. Hy poogde de gramschap der Joden te stillen, en hen eenig genoegen te geven, doende Jesus geesselen. Hy zocht hem uit hunne handen te trekken, met aan het volk de keure te geven om hen hem of Barrabas los te laten, volgens de gewoonte van het Paaschfeest. Eindelyk hy wilde zich ontlasten van een oordeel tegen hem uit te spreken, met hem te zenden aan den koning Herodes. Wanneer hy zag dat dit alles de Joden niet konde stillen, en dat zy hem zelfs eenigermaten dreigden, zeggende dat hy geen vriendt des keizers was, indien hy Jesus los liet, zo eischte hy water, en wiesch zyne handen in de tegenwoordigheit van het volk, opentlyk betuigende dat hy onschuldig wilde zyn van het bloedt van dezen rechtvaardigen. Ter zelver tydt leverde hy hem over aan zyne soldaten om gekruissigt te worden. Dit was genoeg om Christus te rechtvaardigen, en te doen zien dat hy hem voor onschuldig hieldt: maar dit konde geenzins dienen om het geweten van eenen rechter gerust te stellen, en zyne eer te bewaren, dewyl het zyn plicht is de verdrukte onschuldt te beschermen en te wreken, en het misdryf en de onrechtvaardigheit te straffen. Hy deedt op het kruis des Heilands schryven, als zynde de voornaamste inhoudt van zyne beschuldiging, en de beweegreden van zyne veroordeling: *Jesus van Nazareth, koning der Joden*, het welk in 't Latyn, in 't Grieksch, en in 't Hebreeuwsch geschreven was. De overpriesters hier over morrende, en tegen hem gezegt hebbende, dat hy hadde moeten schryven, JESUS van Nazareth, die zich koning der Joden noemt: wilde Pilatus niets veranderen in het opschrift, en antwoordde: *Dat ik geschreven hebbe, hebbe ik geschreven.* Des avonds kwam men hem verlof verzoeken om de ligchamen af te nemen van het kruis, op dat zy daar niet aan bleven hangen op den volgenden dag, welke het Paaschfeest en de dag des Zabbaths was; en hy bewilligde zulks. Hy stondt het ligchaam van JESUS ook toe aan Joseph van Arimathia, om daar aan de laatste eere te bewyzen. Eindelyk wanneer de overpriesters, die de doodt des Heilands begeert hadden, by hem kwamen en hem baden het graf te verzekeren, uit vreze dat zyne discipelen zyn ligchaam niet kwamen stelen by nacht; antwoordde hy hen dat zy eene wacht hadden, en het graf verzekeren mogten zo als zy wilden. Dit is ten naasten by het gene in het Euangelium van Pilatus gezegt wordt. Justinus Martyr, Tertullianus, Eusebius, en na hen verscheide anderen, zo oude als later schryvers, verhalen dat het de gewoonte was der Romeinsche overigheden schriftelyke verhalen en akten op te stellen van de gerechtsoeffeningen, welke zy pleegden in de provincien, en dezelve aan den keizer te zenden: dat Pilatus, om te voldoen aan deze gewoonte, aan Tiberius bekent gemaakt hadde alles wat omtrent den Zaligmaker was voorgevallen; de keizer schreef daar over aan den Raadt, op eene wyze welke genoegzaam deedt oordelen, dat hy den Christelyken Godsdienst goedkeurde, en welke te kennen gaf dat hy wel wilde, dat men de Goddelyke eerbewyzingen aan Jesus Christus toeëigende: maar de Raadt was niet van zyn gevoelen, en de zaak hadde geen verder gevolg. Uit het gene Justinus van deze akten zegt blykt het, dat men daar in las de wonderwerken welke Christus gedaan hadde, en zelfs dat de soldaten zyne klederen onder zich verdeelt hadden. Eusebius wil doen geloven dat daar in gesproken was van de opstanding en van de hemelvaart des Heilands. Tertullianus en Justinus beroepen zich op deze akten met eene verzekertheit, welke doedt oordelen dat zy dezelve in handen hadden. Nochtans schynen Eusebius, noch Hieronymus, welke zo naaukeurig en zo kundig waren, noch eenige der schryvers die na hen kwamen dezelve gezien te hebben; ten minsten niet de waarachtige en oorspronkelyke akten: want die, welke men tegenwoordig menigvuldig heeft, zyn niet geloofwaardig; zy zyn noch oud, noch overeenstemmende. De Heidenen smeedden valsche akten van het lyden van Jesus Christus omtrent het begin van de IV eeuw. Dezelve waren ongetwyfelt den Christenen niet voordelig, en zy waren zeer verschillende van die welke Justinus en Tertullianus in de II eeuw hadden bygebragt. De Quartodecimanen hadden mede akten van Pilatus, waar van zy zich bedienden tot bevestiging van hunne dwaling. Dezelve waren noch onderscheiden van die waar van zo even gesproken is, dewyl het niet geloofiyk is dat de Christenen zich zouden hebben willen bedienen van een stuk dat door de Heidenen gemaakt was; en dezelve verschilden onder malkanderen, dewyl de eenen medebragten dat de Heilandt geleden hadde den 18, en de anderen den 25 Maart. Ook zyn deze akten niet voor echt erkent door de genen die daar van gesproken hebben, als Epiphanius. Gregorius Turonensis geloofde de echte akten van Pilatus te hebben: maar de plaats, die hy daar uit bybrengt, doedt zien dat het waarschynlyk het valsche Euangelium was van Nicodemus, dat meer dan eenmaal is afgekeurt, en waar in men den wezentlyken inhoudt vindt van het gene Gregorius Turonensis verhaalt; te weten

ten dat de overpriesters Nicodemus gegrepen hebbende, hem opgesloten in eene kamer, en hem zelf bewaarden; maar dat hy wonderbaarlyk verlost wierdt, de muren van zyne gevangenis in de lucht geheven zynde door den dienst der engelen, en vervolgens wederom in hun eersten staat gestelt zynde. En wanneer de overpriesters van de soldaten vorderden dat zy het ligchaam van Christus te voorschyn zouden hebben te brengen, wiens graf aan hunne bewaring was toevertrouwt geweest, antwoordden zy: Brengt gy zelfs Nicodemus te voorschyn, dien gy opgesloten hebt; want om de waarheit te zeggen, gy zoudt Nicodemus den weldoender Gods niet te voorschyn kunnen brengen, noch wy JESUS, den zone Gods. Op deze woorden zonden de overpriesters, met schaamte overladen, de soldaten weg. Dit proefie, en het gansche Euangelium van Nicodemus, dat men heeft, zyn zekerlyk gene stukken die men voor geloofwaardig en echt kan opgeven. Men heeft noch eenen brief van Pilatus aan Tiberius in de korte herhaling van den valschen Hegesippus, en in een geschrift dat aan Marcellus den leerling van Petrus wordt toegeschreven. Men ziet den zelven gedrukt in de Kronyk van *Martin. Polon.* in *Sixtus Senens.* en in verscheide anderen, hoewel met eenig onderscheidt. Deszelfs inhoudt is aldus: „ *Pontius Pilatus aan Claudius* * *heil.* „ Daar is sedert weinig tyds eene zaak gebeurt door de afgunst „ der Joden, waar van ik getuige ben geweest, welke hen en „ hunne kinderen in eene schrikkelyke straffe zal inwikkelen; „ want hunne vaders verzekering ontfangen hebbende, dat Godt „ hen van den Hemel zynen heiligen zoude zenden, die hun „ waarachtige koning zoude zyn, en uit eene maagdt geboren „ worden; zo heeft Godt hem in der daadt aan hen gezonden, „ terwyl ik stadhouder ben geweest in Judea. En de Joden gezien hebbende dat hy het licht aan de blinden gaf, en de genezing aan de geraakten; dat hy de melaatschen reinigde, de „ duivelen uitdreef, de doden opwekte, de winden geboodt, „ droogvoets over de zee wandelde, en verscheide wonderwerken deedt, terwyl alle het volk hem aanzag voor den zone „ Gods, zo vatten de voornaamsten der Joden eene grote nydigheit tegen hem op. Zy grepen hem, en leverden hem aan my „ over, vele valsche beschuldigingen tegen hem opmakende, en „ zeggende dat hy een toveraar, en een schender van hunne „ wetten was. Wat my aangaat, gelovende dat het gene zy zeiden waarachtig was, zo hebbe ik hem doen geesselen, en hebbe hem aan hunne begeerte overgelevert. Zy hebben hem gekruissigt, en hebben wachten aan zyn graf gestelt. Maar op „ den derden dag is hy opgestaan, terwyl myne soldaten zyn graf „ bewaarden. De kwaadaardigheit der Joden is zo groot geweest, „ dat zy geldt gevende aan de wachten, gezegt hebben: Verbreidt „ dat zyne discipelen zyn ligchaam weggenomen hebben. Maar „ de soldaten het geldt ontfangen hebbende, hebben niet kunnen „ nalaten te zeggen het gene gebeurt was. Zy zeiden dat JESUS „ CHRISTUS opgestaan was, en dat de Joden hen geldt gegeven hadden om niets daar van te zeggen. Ik hebbe gedacht u hier „ van bericht te moeten geven, op dat men geen geloof geve aan de „ logenen der Joden." Daar is noch een andere gewaande brief van Pilatus aan Tiberius, in Florentinius, pag. 113. en een ander in de Historie van JESUS CHRISTUS, in 't Persiaansch geschreven door Hieronymus Xavier. De Bollandisten hebben op den 4 February, pag. 450, eene valsche historie van den Heilandt opgegeven, door Tiberius aan Pilatus gezonden. Eindelyk heeft 'er Fabritius eene opgegeven in 't Griekseh, die getrokken is uit een handschrift van Colbert, en Cottelier brengt eene andere by, welke mede in 't Grieksch is, in een handschrift van de bibliotheek des konings van Vrankryk in 12. N°. 2431. welke niet beter zyn dan die waar van gesproken is. Men heeft ook geen meer achting voor den gewaanden brief van Lentulus, die verscheide malen gedrukt is. Om weder te keren tot de historie van Pilatus; omtrent een jaar voor de doodt des Heilands ondernam hy wateren in Jeruzalem te brengen door eene waterleiding. Deze wateren waren omtrent twee hondert stadien, dat is zeven of acht mylen van de stadt. Om deze onderneming te volvoeren, nam Pilatus het geldt uit de heilige schatkist. Het volk maakte eenen opstandt, vergaderde by hopen van verscheide duizenden, en begon te roepen tegen den stadhouder. Daar waren 'er zelfs die zich zo verre lieten vervoeren om moetwillige woorden tegen hem te spreken. Pilatus in de stadt gekomen zynde, deedt verscheide vermomde soldaten onder het volk verbergen; en de menigte vergadert hebbende gaf hy, zo haast de zelve begon te roepen, en stoutelyk te spreken, een teken aan de soldaten, die zonder onderscheidt aanvielen op alle de genen die rondom hen waren, zonder den schuldigen van den onschuldigen te onderscheiden. Door dit geweldige middel stuitte hy den oproer. Na deze historie verhaalt Jozephus die, welke wy hier voor aangeroert hebben, van de Samaritanen, welke een bedrieger in een groot getal vergaderde, hen belovende verscheide kostelyke vazen te ontdekken, welke hy zeide door Mozes in den berg Garizim verborgen te zyn. Het volk zich van alle kanten gewapent vergadert hebbende, hieldt stil in het vlek van Tirataba, om gezamentlyk op den Garizim te klimmen. Maar Pilatus zich met de ruitery en het voetvolk van de hoogte verzekert hebbende, tastte de Samaritanen in Tirataba aan, sloeg dezelve, doodde eene grote menigte, bragt de overigen op de vlucht, en deedt de voornaamsten die in zyne handen vielen sterven. De Samaritanen deden hier op hun beklag aan Vitellius, landvoogdt van Syrië, zeggende dat de vergadering van het volk te Tirataba niet geschiedt was door eenen geest van oproer, maar met oogmerk om zich tegen de geweldenaryen van Pilatus in zekerheit te stellen. Hier op zondt Vitellius Marcellus eenen van zyne vrienden in Judea om voor deze provincie zorge te dragen, en gaf ter zelver tydt last aan Pilatus om naar Rome te gaan, en rekening van zyn gedrag te geven aan den keizer Tiberius. Aldus verliet Pilatus het gouvernement van Judea in het 36 jaar van Christus, en het 23 der regering van Tiberius. Deze keizer stierf noch eer Pilatus te Rome kwam. Men weet de omstandigheden niet van het gene aan dezen stadhouder gebeurde; maar men houdt het volgens eene oude overlevering daar voor, dat hy naar Vienne in het Dauphiné gebannen wierdt, daar hy tot zulk een uiterste gebragt wierdt dat hy zich met zyn eigen degen uit wanhoop doodde. Eusebius brengt dit geval by uit schryvers, die hy zegt dat de Romeinsche historie by Olympiaden geschreven hadden, waar mede hy Phlegon den vrygemaakten van Adrianus schynt in 't oog te hebben. Het gene van den Pilatusberg in Zwitserlandt, en het meir op den zelven gezegt wordt is in 't volgende artykel te zien. Men heeft zeven of acht gewaande vonnissen van Pilatus tegen Christus byeen verzamelt, of liever het vonnis van dezen onrechtvaardigen rechter op acht verschillende wyzen door de nieuwe schryvers verdraait, welke men met stilzwygendheit zal voorbygaan, om dat de zelve ganschelyk geen geloof verdienen. Het Euangelium zelfs zegt niet dat Pilatus een vonnis tegen hem uitgesproken heeft, maar alleenlyk dat hy hem overgaf aan de begeerte der Joden, die met een groot geroep wilden dat hy gekruissigt zoude worden. En dat was waarlyk zyn vonnis uit te spreken, toe te staan dat men volvoerde het gene zy begeerden, en dat men het vonnis ter uitvoeringe bragt dat zy vooraf tegen hem gevelt hadden. Zie de *Evangeliën. Jozephus Oudh. l. 5. XVIII. 4. 5. Oorl. II. 14. Philo Legat. ad Caium p. 1033. 1034. Evangel. Nicodemi c. 13. 15. Justin. Apol. 2. Tertull. Apologet. c. 5. 21. Euseb. Hist. Eccl. l. II. c. 2. 7. & IX. c. 5. Epiph. Heres. 50. c. 1. Ado Chron. Ætat. VII. Theophylact. Euthym. Grot. Brug. Fabritii Apocryph. N. T. p. 221. 222. & seq. & in Appendice Apocryph. N. T. p. 971. 972. Bibl. P. P. T. VII. p. 573. Florentin. Vetust. Martyrol. p. 105. Sixt. Sen. l. II. Biblioth. Greg. Turonens. l. I. Hist. Franc. c. 21. Simon en Calmet Dict. de la Bible.*

PILATUS-BERG, *Mons Fractus*, is een berg in 't Noorder gedeelte van het Zwitsersche Canton Unterwalden, aan deszelfs grenzen ten Zuiden van het Canton en de stadt van Lucern gelegen. Deze berg is vermaard door de vertellingen die men van den zelven doedt. Op deszelfs top is een meir dat men Pilatus-meir noemt, om dat Pilatus, vervolgt wordende, wanneer hy uit de plaats van zyne ballingschap vluchtte, zich in dit meir gestort zoude hebben, of dat men zyn ligchaam daar in geworpen hadde. Men heeft voor dezen gemeent dat wanneer men eenen steen of iets diergelyks voorbedachtelyk in dit meir wierp, en alzo het water beroerde, daar door een groot onweder of ook eene gevaarlyke storting van water ontstont: zo dat men in de vorige eeuwen verlof van de overheit van Lucern verkrygen moest om dezen berg te bezien. Men geeft ook voor dat Pilatus zich eenmaal des jaars op dezen berg in een rechterlyk gewaadt aan iemandt vertoont, en dat de geen die dit gezichte gehadt heeft binnen een jaar tyds sterft. Maar de genen die de beschryving van dezen berg en van dit meir gegeven, en het een en 't ander naaukeurig onderzocht hebben, spotten met deze vertellingen en inbeeldingen van 't gemene volk. *Crus Chron. Suev. P. I. l. III. fol. 66. Gesner. in Descr. hujus lacus p. 52. Simler. Comm. de Alp. Paul. Eremita Descr. Helv. Plantin. Helv. Nov. antiq. Vadian. in Pomp. Melam. Hofman Lexic. Univ. Maty Dict.*

PILDAS was een der zonen van Nahor en Milca, en een neef van den patriarch Abraham. *Genes. XXII. 22.*

PILGRAM, in 't Boheemsch *Pelhrzimow*, eene koninklyke stadt in Bohemen, in de Bechiner kreits, heeft voor dezen den heren van Rcziczan toebehoort. *Zeiler. Topogr. Bohem. p. 51. Balbin. Miscell. dec. I. l. III. c. 7. §. 3. p. 76. Vogt Jetzl Böhm. p. 113.*

PILHA, van het geslacht der Joodsche priesters, was een der genen, welke het verbondt tekenden, dat Nehemia met Godt vernieuwde, na de wederkeringe uit de Babylonische gevangenisse. *Nehemia X. 24.*

PILIGRINUS, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, wierdt verkoren in den jare 1022. Wanneer hy in zyne jeugdt als een choor-scholier te Hildesheim voor de bisschoplyke verblyfplaats zyn gezang uitgezongen hadde, zoude de toenmalige bisschop Bernwardus, door een prophetischen geest, tot zyn volk gezegt hebben: *De aartsbisschop van Keulen is voor de deur, gaat heen, en brengt hem hier binnen*; waar op hy mede aan des bisschops tafel eeten, en by zyn vertrek beloven moest, dat hy te Keulen zyne eerste Misse voor den armen Bernwardus lezen zoude. Piligrinus was van eene mismaakte gestalte, en wierdt ondertusschen naderhandt een dorppriester naby Keulen. Wanneer keizer Henrik de II eens omtrent deze plaats op de jagt was, zo liet hy, in een vermomd gewaadt zynde, door dezen priester eene Misse voor zich lezen. Toen nu de hondertste Psalm gezongen wierdt, zo verwonderde zich de keizer dat Godt zyne heilige Sakramenten door zulk een mismaakten persoon liet bedienen: doch in het zelfde oogenblik wierdt daar op dit vers gezongen: *Hy heeft ons gemaakt, en niet wy*; dit vatte de keizer op als een antwoordt op zyne gedachten; en dewyl de priester juist by dit vers de choorscholieren toeriep, dat zy luid zingen zouden, zo dacht de keizer, dat de priester zyne gedachten geraden hadde, en alzo zekerlyk met een prophetischen geest begaaft moest zyn. Dewyl nu ter zelver tydt de stoel te Keulen ledig stondt, zo wierdt deze Piligrinus door den gemelden keizer tot keurvorst te Keulen verordent. Wanneer hy hier op de eerste Misse te Keulen las, gedacht hy aan zyne belofte, die hy aan den H. Bernwardus gedaan hadde, en

* Tiberius was van het geslacht der Claudiën. Zie *Sueton. in Tiber. c. 1. & 42.*

ſloot den zelven derhalven in zyn gebedt voor de levenden mede in. Gedurende de consekratie wierdt hem echter door Goddelyke openbaring ingegeven, dat juiſt in dat oogenblik St. Bernwardus geſtorven was. Wanneer hy nu in het beſluit der Miſſe, in het gebedt voor de geſtorvenen, Bernwardus mede noemde, zo verwonderde men zich, dat hy in eene Miſſe voor den levenden en voor den doden Bernwardus gebeden hadde. Doch kort daar op ontfing men de tyding, dat Bernwardus geſtorven was juiſt in den tydt toen Piligrinus te Keulen voor het hoge altaar geſtaan hadde. Piligrinus ſtierf in den jare 1036 te Nimwegen, het welk de abt van het klooſter van S. Martinus, waar in zich Schotſche monniken ophielden, hem op zyn vertrek voorzegt hadde, om dat hy de gemelde monniken verdryven wilde. *Merſaus. Northoff. Bucelinus in Catal. Archiepiſc. Colon.*

PILLAU, eene hoofdveſting en de ſleutel van het koninkryk Pruiſſen aan den zeekant, legt aan de nieuwe diepte, of den mondt van de Haaf, dat eene golf is van de Ooſtzee aan den kant van Koningsberg, van welke ſtadt deze fortreſſe zeven Duitſche mylen Weſtwaarts gelegen is. Guſtavus Adolphus, koning van Zweden, deze plaats bemachtigt hebbende, maakte die in den jare 1626 tot eene rechte veſting. Ook hebben de Zweden hier den tol van alle voorbygaande ſchepen aangelegt, die jaarlyks eenige tonnen gouds zoude opbrengen. Sedert den jare 1635 is deze plaats weder in Brandenburgſche handen, en door den keurvorſt Frederik Wilhem en koning Frederik veel ſterker gemaakt. By de veſting is een klein doch fraai ſteedtien, alwaar zich, om de ryke ſteurvangſt, ook inzonderheit vele viſſchers ophouden. Het oordt daar omheen is zo vermakelyk, dat men het zelve *het Pruiſſiſch Paradys* noemt. *Script. Brandenb.*

PILON, een uitmuntend beeldhouwer en bouwkunſtenaar, was een der genen, die de beeldhouwery en bouwkunſt in Vrankryk eer aandeden onder den koning Henrik den II in de XVI eeuw, en onder de volgende regeringen, en die dezelve ontſloegen van die plompe en Gothiſche zwier, onder welke dezelve byna ganſch gedrukt en verdrukt waren. Behalven de fontein der Innocenten, die een meeſterſtuk is, ziet men te Parys van hem een S. Franciſcus, in het klooſter der grote Auguſtynen, eene kapelle van Ste. Catharina, verſierd met zeer ſchone afbeeldingen en vlak-verheven metaal beeldwerk, en eenige andere werken in verſcheide kerken. *Felibien.*

PILSEN, PILSNA, in 't Latyn *Pilſena*, eene ſchone en vermaarde koninklyke ſtadt in Bohemen 10 mylen van Praag, naar den kant van de opper-Palts, aan de rivier Mies, welke niet verre van daar eene andere kleine rivier, Watto, in zich ontfangt, waar door de ſtadt byna tot een half-eilandt gemaakt wordt. Zy is met eenen wal, diepe graften, en torens wel geſterkt, en legt op een ſteenachtigen grondt, dien men niet ondergraven kan; waarom eenige ervarenen gemeent hebben dat zy tot eene onwinlyke veſting gemaakt zoude kunnen worden. Zy heeft eene grote marktplaats en vele ſchone kerken. Zy wierdt in den jare 1434 door de Huſſiten te vergeeſſch belegert, doch in den jare 1618 door den graaf van Mansveldt ſtormenderhandt, en in 't jaar 1621 van Tilly door heimelyk verſtandt ingenomen. De omleggende kreits voert zynen naam naar deze ſtadt, wordt van boven door de Satſer en Rakonitſer, en ter rechter zyde door de Podbrder en Praagſche kreits omringt, en grenſt van beneden en aan de ſlinker zyde aan de opper-Palts en Beieren. Na de Koniggratſer is zy de grootſte; doch de adel heeft daar in het meeſte bezit. De beſte inkomſten zyn van zilver-bergwerken en ſchapen. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 51. *Balbin. Miſcell. Dec. I. l. III. c.*4. §.1. *p.*26. *Vogt Jetzl. Böhm. p.* 114.

PILSNA, eene ſtadt in opper-Polen, in 't Waywoodſchap Sendomir, is de hoofdſtadt van een klein landſchap, en legt naby de Weiſſel. In dezelve is eene ſchone kerk met een orgel, dat door ganſch Polen beroemd is.

PILTEN, PILTERN, eene ſtadt met een ſlot in Courlandt, welke in den jare 1219 haren aanvang genomen heeft, en aan een adelyk geſlachte den naam gegeven. Zy is de voornaamſte plaats geweeſt van het gewezen Courlandſche bisdom. *Zeil. Top. Liv.*

PILTSA, dat de inwoners van 't landt *Pilitſa* noemen, hoewel zy *Pilza* ſchryven, is eene rivier van Polen, die haren oorſpronk neemt in het Palatynſchap van Crakau, en naby Konari in de Weiſſel loopt, eene myl van den groten weg. Zy is klein en tamelyk diep. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

PILUMNUS, een godt der Rutulen, een oud volk in Italië, zoude de kunſt gevonden hebben om het graan te breken en meel en broodt daar van te maken, als mede om de velden te meſten; waarom hy ook Stercutius genoemt wierdt. Onder de beſcherming van dezen Pilumnus en van Picumnus ſtonden ook de echte luiden en hunne kinderen. Waarom hen ook in zulke huizen een bedde toebereid wierdt. Men wil dat Pilumnus een zoon was van Jupiter, en koning van een gedeelte van Apuleja. Hy was 't die Danaë de dochter van Acriſius, die vluchtig was, in zyne ſtaten ontfing; hy trouwde met haar en hadde by haar Danaus, den vader van Turnus, vermaard door zyne oorlogen met Eneas. *Servius ad Virgil. Æn. X.* 76. *Tomaſinus de Donat. c.* 13. *Giraldus Syntagm. Deor.* 1. *p.* 56. *Meurſius de Puerperio c.* 4. *Bartholinus de Puerp.* 56. *Pitiſcus.*

PIMBLE-MERE, een zeker ſlag van een meir in Engelandt in 't Noord-Ooſten van 't graafſchap Merioneth, dat ten minſte tachtig morgen lands bedekt. Men geeft voor dat gene overſtroming des zelfs wateren kan doen waſſchen; maar dat een grote windt de zelve krachtig doedt ryzen. Men zegt noch dat de rivier de Dee, die aan de Zuidzyde daar in loopt, en aan de Noordzyde daar wederom uit loopt, hare wateren niet vermengt met die van dit meir; en het bewys dat men daar van geeft, is dat 'er geen zalm in dit meir is, en dat men die in de Dee in overvloedt vindt; en dat 'er in het tegendeel nooit in de rivier zeker ſlag van viſch gevonden wordt, die men Guniah noemt, welke men overvloedig in dit meir ziet. Men heeft van dit meir en van deze rivier alleen diergelyke vertellingen niet, die men niet dan op goede bewyzen en tekenen geloven moet. *Engelſch Dict.*

PIMPLA, een berg van Macedonië, naby Theſſalië en den berg Olympus, was aan de Zanggodinnen toegewyd, die daarom PIMPLENEN genoemt wierden. *Horat. l. I. Od.* 16. *Stat. l. I & IV.*

PIN, (JOHANNES DU) in 't Latyn *Pinus*, biſſchop van Rieux in de XVI eeuw, was van Toulouſe. Hy ging naar Italië om zich aldaar in de geleerdheit te oefenen, en ſtudeerde in de welſprekendheit en in de rechtsgeleerdheit te Bononië, alwaar hy in den jare 1505 het leven van den ouden Philippus Beroaldus en van Catharina van Siena uitgaf, door welke werken hy zich geacht maakte. Die welke hy daar na uitgaf vermeerderden zynen roem; een brief en puntdichten, die hy maakte tot lof van Codrus Urceus, wierden met de werken van dezen Codrus gedrukt. Hy maakte ook eene verhandeling *de vita aulica*; zyn boek *de claris fœminis*, van de doorluchtige vrouwen, wierdt te Parys in den jare 1521 *in folio* gedrukt. Dat van het leven van S. Rochus wierdt te Parys gedrukt *in* 4. *apud Joannem Parvum.* Hy was toen *Senator Toloſanus & Orator Regius.* Het boek, *Allobrogicæ Narrationis Liber* genoemt, wierdt te Venetië in 4. gedrukt in den jare 1516, en naderhandt te Parys door Badius in het zelfde jaar. Hy bondt zich, naar 't getuigenis van Eraſmus, aan de netheit van den Latyniſchen ſtyl. Hy was, gelyk gezegt is, Raadsheer in 't parlement van Toulouſe, en ambaſſadeur van Vrankryk, waarſchynlyk in Italië. De ſchryvers, die van hem ſpreken, weten weinig van zyne hiſtorie. Hy was biſſchop van Rieux in den jare 1530, en heeft het jaar 1538 niet overleeft.

PIN, (JOHANNES DU) een monnik van de abdy van Vincelles, wierdt geboren in den jare 1302 of 1303. François de la Croix du Maine zegt dat hy een Theologant, een geneeskundige, een Franſch dichter, en een redenaar was. Hy maakte zich geacht door zyne verdienſte, en ſchreef verſcheide werken, als *L'Evangile des femmes* in vaarzen: *Mandevie* of *Le Champ vertueux de bonne vie*, in onrym en in vaarzen. Verſcheide ſchryvers hebben met lof van hem geſproken. Hy ſtierf in 't landt van Luik in den jare 1372 in den ouderdom van 70 jaren. *Chopin de Sacra Politia. Guichardin Deſcr. du Pais-bas. Fauchet. La Croix du Maine.*

PIN, (JOSEPH LE) een vermaard ſchilder, was van Arpino. Zyn vader beſtelde hem by de genen, welke de paus Gregorius de XIII gebruikte om de vertrekken van het Vatikaan te ſchilderen. Hy diende alleen om hen handreiking te doen en de verwen te mengen. Hy hadt ondertuſſchen eene grote begeerte om te ſchilderen; maar dewyl hy, eerſt in het 13 jaar zyns ouderdoms zynde, beſchroomd was, dorſt hy zulks niet ondernemen. Niettemin op eenen dag den tydt waarnemende dat hy alleen was, ſchilderde hy kleine Saters en andere beelden tegen een pylaſter. Hoewel deze beelden maar proeven waren, zo waren de zelve echter zo goed en zo vol van geeſt, dat 'er onder alle, die toen aan 't Vatikaan ſchilderden, weinigen waren die 't verbetert zouden hebben. Deze ſchilders verſtaken zich op eenen tydt, om te zien wie de maker daar van was, en men ontdekte dat het Joſeph Le Pin was, waar over zy verbaaſt ſtonden. De paus zulks ter ooren gekomen zynde ſtont hem toe voor hem en zyn geſlachte het gene men te Rome *La Parte* noemt, met een jaargeldt voor hem van 120 kronen; en hy geboodt dat men hem boven dien noch dagelyks eene kroon betaalde zo lang hy aan het Vatikaan arbeidde. Aldus bragt Joſeph Le Pin, ook *d'Arpino* genoemt, zich zelf in achting, en maakte een groot getal van tafereelen. Men ziet op het Kapitool den veldſlag tuſſchen de Romeinen en de Sabynen, welke van zyn maakſel is. Dit is een van de heerlykſte ſtukken, ter oorzake van de menigvuldigheit van beelden te voet en te paardt, die hy in een verſchillenden ſtandt en bedryf geſchikt heeft, en op eene wyze waar in men veel geeſt beſpeurt. Hy hadt eene grote neiging voor dat ſlag van tafereelen, waar in paarden kwamen, welke hy gelukkiglyk afmaalde, om dat hy 'er een liefhebber van was, dat hy dikwils te paardt reedt, en zyn vermaak hadt in ridderlyk gewaadt te verſchynen. Wanneer de kardinaal Aldobrandini voor legaat in Vrankryk kwam in den jare 1600, ſchonk Joſeph Le Pin, die onder zyn gevolg was, twee taferelen aan den koning. Hy maakte vele uitmuntende ſtukken onder de pauzen Paulus den V en Urbanus den VIII, en ſtierf te Rome den 3 July des jaars 1640. De koning Lodewyk de XIII hadde hem vereert met de orde van S. Michiël.

PIN, (LODEWYK ELLIES DU) Doctor in de Theologie van de Faculteit van Parys, en van te voren koninklyk profeſſor, was te Parys geboren den 17 Juny des jaars 1657, en een zoon van Lodewyk Ellies, ſchildknaap, heer du Pin, afkomſtig van een oud edel geſlachte van Normandië, en van Maria Vitart, van een geſlacht van Champagne. Door zynen vader en door meeſters onderwezen zynde in de eerſte gronden van de letterkunde, vondt hy zich in den ouderdom van tien jaren in ſtaat zich in de derde claſſe te begeven van 't collegie van Harcourt onder M. Lair, profeſſor in de goede letteren, en toen rector van de univerſiteit. Hy kreeg onder dezen goeden meeſter ſmaak in de goede wetenſchappen, en hieldt zich na dien tydt alleenlyk op met de ſtudiën. Hy volvoerde zyne oeffening in de philoſophie, en wierdt meeſter in de kunſten in den jare 1672. Daar na verkoos

hy van zich zelf den kerkelyken staat, en nam de lessen van de professoren van de Sorbonne gedurende den gewonen loop van drie jaren. Bespeurt hebbende, dat deze studiën maar aangemerkt moesten worden als beginselen en schikkingen tot iets volkomeners, was hy niet zo haast uit de schole der Sorbonne gekomen, of hy begaf zich tot het lezen van de conciliën, van de vaderen, en van de kerkelyke schryvers. Dewyl hy zeer jong was, en den ouderdom noch niet hadde om voor baccalaureus ontfangen te kunnen worden, gebruikte hy eenige jaren tot deze studie, zonder ander inzicht te hebben dan zich met nuttigheit bezig te houden. In den jare 1680 liet hy zich baccalaureus in de Theologie maken, door den raadt van zyne vrienden, vervolgde zyne studiën, en fleet zyne twee proefjaren, in welke hy een der eersten in rang was. Hy ontfing de Doctorale muts den 1 July des jaars 1684. Hy ondernam terstondt daar na opentlyk uit te geven eene nieuwe *Bibliotheque Universelle* van alle de kerkelyke schryvers sedert Jesus Christus tot zynen tydt toe, vervattende de historie van hun leven, de lyst, het oordeel en de tydrekening van hunne werken, het kort begrip van der zelver inhoudt, een oordeel over der zelver styl en lere, en de optelling der verscheide drukken van hunne werken. Hy heeft zyne onderneming voltrokken, en zyn ontwerp volvoert, dat hy gebragt heeft tot den jare 1711. Hy heeft nog verscheide andere werken uitgegeven. Zie hier de lyst van de zelve: *Dissertation Preliminaire ou Prolegomenes sur la Bible, tant sur l'Ancien Testament, que sur le Nouveau*, III vol. in octavo. *Nouvelle Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques* (waar van reets gesproken is) in XXXV stukken in octavo, in de laatste drukken vermeerdert met de Histoire en de Chronologische Tafelen, met vyf stukken van een algemene tafel van de kerkelyke schryvers en van hunne werken, waar in hy eene redenvoering gevoegt heeft over de Theologische studiën. Eene verhandeling in 't Latyn in quarto, genoemt *De Antiqua Ecclesiæ disciplina*, vervattende zeven redenvoeringen; de I over de oude schikking der kerken, waar in hy de vaststelling en de rechten der patriarchen en aartsbisschoppen verklaart; de II over de wyze der kerkelyke uitspraken en beroepingen; de III van den ouden ban; de IV van de opperhoofdigheit van den paus; de V tegen de onfeilbaarheit der pauzen; de VI van 't gezag van 't concilie boven den paus; de VII om aan te tonen, dat de pauzen generhande gezag hebben over het tydelyk belang der koningen. Hy heeft byna de zelve verschillen verhandelt in een Fransch boek in octavo van de kerkelyke en wereldlyke macht. Deze schriften stonden het Roomsche hof geenzins aan, en het zelve maakte den bisschop van Meaux, nevens den aartsbisschop van Parys tegen hem op, welke laatste hem verboodt in drie jaren te schryven, en hem gelastte den tytel van zyne *Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques* te veranderen. Hy heeft vervolgens eene Theologie begonnen, onder den tytel van: *De la Doctrine Chrêtienne & Orthodoxe*, en den Latynschen text van de V boeken *Mozes* met aantekeningen uitgegeven in II stukken, als mede de Psalmen, in 't Latyn, met de gemene overzetting, verbetert naar den Hebreeuschen text, met aantekeningen, in octavo, en eene Fransche vertaling der Psalmen met aantekeningen, in twaalven. Dit werk door een onbekend schryver aangetast zynde, heeft hy het zelve verdedigt. Hy heeft in den jare 1700 een nieuwen druk in folio uitgegeven van de werken van *Optatus Milevitanus* en van alle de gedenkstukken, de Donatisten betreffende, aan het hoofdt van welke hy de historie der Donatisten gestelt heeft, en eene gewyde landbeschryving van Afrika. De Theologische faculteit van Parys eenige stellingen veroordeelt hebbende, welke begrepen waren in de *Memoires de la Chine*, en in andere schriften wegens den Godsdienst der Chinezen, en deze veroordeeling aangetast zynde door onbekende schryvers, heeft hy de zelve gewroken in een boek, genoemt: *Defense de la Censure de la faculté de Theologie de Paris du 18 Octobre* 1700. Alzo hy nu daarenboven het Nieuwe Testament van *Quesnel* prees, met den zelven brievewisseling onderhieldt, en de leer der Jansenisten voor Katholyk en rechtzinnig hieldt, als mede, met eenige anderen van de Sorbonne, in het oplossen van zeker *Cas du conscience* de onfeilbaarheit van den paus verwierp, wierdt hy, nevens drie andere leeraars, van zyne ampten berooft en gebannen. Gedurende die ballingschap gaf hy, in den jare 1706, te Amsterdam een nieuwen druk uit van de werken van *Joh. Gerson*, in vyf stukken in folio, met een werk, dat hy noemde *Gersoniana*, waar in hy alles verhandelt betreffende het leven van dien schryver, de geschiedenis van zynen tydt, nevens de lere en het leven der schryvers, die zyne tydgenoten waren. Hy wierdt vier jaren daar na wederom naar Vrankryk geroepen, om de vryheit van de Gallikaansche of Fransche kerke te verdedigen, het welk hy deedt in zyn traktaat, genaamt: *Traité de la puissance ecclesiastique & temporelle*. In den jare 1716 verdedigde hy het recht der koningen van Sicilië tegen den paus in zyn boek, genoemt: *Defense de la Monarchie de Sicile contre les entreprises de la cour de Rome &c.* en in het zelve jaar gaf hy uit zyn *Methode pour etudier à Theologie*. Nog heeft hy geschreven: *De la Nécessité de la Foy en Jesus-Christ, pour être sauvé, où l'on examine, si les Payens, ou les Philosophes, qui ont eu la connoissance d'un Dieu, & qui ont moralement bien vécu, ont pu être sauvés sans avoir la Foy en Jesus-Christ*. 2 Tom. in 8. *Dialogues posthumes du Sieur de la Bruyere sur le Quiétisme*. in 8. *Histoire de Juifs depuis Jesus-Christ jusqu'a présent, &c.* Dit werk is van den Hre. *Basnage*, en Du Pin heeft daar alleen eenige verandering in gemaakt; en naardien hy den naam van den rechten schryver hadt verzwegen, heeft Basnage zich daar over beklaagt in een werk, genoemt: *Histoire des Juifs reclamée & rétablie par son veritable Auteur, M. Basnage, contre l'édition anonyme & tronquée, qui s'en faite à Paris.* Men schryft Du Pin nog eene kleine berisping toe in 't Fransch over de historie van *Apollonius van Tyane*; een brief rakende de oude kerkelyke tucht wegens het vieren van de Misse; eene verhandeling van den ban; een kort begrip van de Kerkelyke Geschiedenisse, in vragen en antwoorden, sedert het begin der wereldt, tot nu toe, in IV stukken in twaalven, te Parys gedrukt in de jaren 1712 en 1714; *Analyse de L'Apocalypse contenant une nouvelle Explication simple & litterale de ce Livre, avec les Dissertations sur les Millenaires, &c* 1714, in 12. *II Tom. L'Histoire Profane depuis son commencement jusqu'a present*, VI Vol 1714 en 1716, in 12. *Méthode pour étudier la Theologie, avec une Table des principales Questions, à examiner & à discuter dans les études Theologiques, & les principaux Ouvrages sur chaque matiere.* 1716. in 12. Men schryft de Tafel toe aan den Hre. Witasse. *Dénonciation à Monsieur le Procureur General d'un libelle injurieux aux Evêques, à S. A. R. Monseigneur le Duc d'Orleans, intitulé*: Mémoire pour le corps des Evêques, qui ont reçû la Constitution *Unigenitus*. 1716 in 12. *Traité Philosophique & Theologique sur l'Amour de Dieu, dans lequel on établit & explique les veritez Catholiques, contre les erreurs de quelques nouveaux Theologiens.* 1717, in 12. *Continuation du Traité de l'Amour de Dieu, contenant une Réponse à un libelle injurieux, calomnieux & séditieux, intitulé*: Dénonciation du Traité philosophique, *&c.* 1717, in 8. *Bibliotheque des Auteurs separez de la Communion Romaine du XVI. & XVII. siecle.* 1718, *II* Tom. in 8. Hy heeft een begin gemaakt van eene *Bibliotheque universelle des Historiens Profanes* uit te geven; maar daar van zyn niet meer dan twee stukken uitgekomen. Ook heeft Du Pin mede gearbeid aan de laatste uitgave van het Woordenboek van *Moreri*, en het zelve met verscheide nieuwe artykels vermeerdert. Nog heeft hy de overzetting van het *Rationarium Temporum* van den vader *Petavius* nagezien, als mede de Historie van *Lodewyk* den XIII door *Le Cointe*. Hy overleedt den 16 May des jaars 1719. Zie *Europe sçavante Tom. IV. & IX. Nouv. Litt. Tom. X. Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles. du XVII siecle Tom. VI.*

PINA (JOHANNES DE) was in den jare 1582 te Madrid in Spanje geboren, en begaf zich in den jare 1602 in de societeit der Jesuïten. Na dat hy op verscheide plaatsen het ampt van prediker en rector bekleed hadde, wierdt hy Provinciaal te Toledo, en stierf in den jare 1657. Men zegt, dat hy alle de Grieksche en Latynsche vaders doorlezen hadde, en daar uit over de honderd stukken van uittrekselen, ieder van 500 bladen, met eigen handt geschreven. Hy heeft uitgegeven: *Commentarii in Ecclesiasticum* in V stukken in folio, en *In Ecclesiasten*, II stukken, als mede *Tomi II de laudibus B. Mariæ. Sotw. Bibl. Soc. J. Witte Diar. Biogr.*

PINARA, eene kleine stadt van Natoliё, in Mentesselli gelegen, aan den voet van den berg Gorante, omtrent twintig mylen van Patera, ten Noorden. Pinara was eertyds eene bisschoplyke stadt onder Mira behorende. *Maty Dict.*

PINART, heer van Cramailles, eerste baron van Valois, en secretaris van staat, was van Blois, en wierdt door zyne verdiensten tot de voornaamste ampten verheven. Want na dat hy secretaris was geweest van den maarschalk van S. André, die deel hadde in de staatzaken onder de regering van Henrik den II, wierdt hy secretaris van den koning, en sedert in den jare 1569 van de finantien. Men geloofde dat de doodt van den maarschalk zynen beschermer, die gedood wierdt in den slag van Dreux in den jare 1562, verandering zoude toebrengen in zyn geluk: maar hy wist de gunst van de koninginne Catharina de Medicis voor zich te behouden, die hem in verscheide gewigtige gelegenheden gebruikte; en hy volgde in den jare 1570 in het secretarisschap van staat op Claudius de l'Aubespine, wiens volle nicht hy getrouwt hadde. Zyne grote ervarenheit maakte hem aanzienlyk in dit gewigtig ampt. Koning Karel de IX vernam, dat de hertog van Alençon, zyn broeder, een aanhang maakte in het leger van den hertog van Anjou, die Rochel belegerde. Hy zondt Pinart derwaarts, die dezen aanhang brak, door de standvastigheit, welke hy deedt blyken in het gezag des konings te doen gelden, en in het verbodt dat hy van zynent wegen deedt aan den hertog van Alençon van niet uit het leger van zynen broeder den hertog van Anjou te gaan. De laatste tot de kroon gekomen zynde, hadt veel achting voor Pinart, dien hy voor buitengewoon ambassadeur naar Zweden zondt. Men gebruikte hem in andere gewigtige zaken: maar na de beschansing der straten van Parys, de koning voornemens zynde zich aan de Guisen te wreken, verzondt de secretarissen van staat, die hy geloofde te veel verbonden te zyn aan de koninginne zyne moeder, zonder welkers kennisse hy zyn besluit volvoeren wilde. Dit gebeurde in den jare 1588. Pinart begaf zich naar Chateau-Thierri, waar van hy gouverneur was. Men beschuldigde hem deze plaats aan den hertog van Parma te hebben willen overleveren, welke hy naderhandt toevertrouwde aan de zorg van den vicomte van Comblisi, zynen zoon; die genoodzaakt was de zelve over te geven aan den hertog van Mayenne. Men beschuldigde hem deze overgave gedaan te hebben door geheime verstandhouding met dien hertog; en niet verschynende, wierdt hy by verstek als een weêrspanneling veroordeelt. Pinart was zeer gevoelig over deze ongenade van zynen zoon, en rustte niet voor dat hy de eer van zyn huis herstelt zag door de verklaring des konings, en zynen zoon herstelt in zyne goederen. Hy begaf zich vervolgens naar zyn huis van Cramailles, daar hy den 14 September des jaars 1605 stierf. Hy was getrouwt met Claudia de l'Aubespine, dochter van Gilles heer van La Poiriere, en hadde by haar Claudius, die volgt; en *Magdalena*, gemalinne van Karel de Prunelé, vidame van

van Normandië, baron van Esneval, enz. CLAUDIUS PINART, vicomte van Comblisi, marquis van Louvois, heer van Cramailles, enz. edelman van de kamer des konings, kapitein van vyftig Gens-d'Armes, en gouverneur van Chateau-Thierri, trouwde door zyn eerste huwelyk in den jare 1586 met Françoisa de la Mark, dochter van Karel-Robert graaf van Maulevrier; en door zyn twede huwelyk met Anna Le Camus, dochter van Antony heer van Jambeville, president au Mortier in 't parlement van Parys. Deze vrouw hertrouwde sedert met den hertog van Amville. De vicomte van Comblesi hadde by zyne eerste gemalinne *Antonetta Pinart*, in den jare 1609 getrouwt met Jacobus den III heer van Rouville, graaf van Clincham, enz. en *Charlotta*, die in den jare 1613 trouwde met Henrik van Constans, heer van Armentieres, vicomte van Auchi, gouverneur van S. Quentyn.

PINCIER (JOHANNES) wierdt geboren te Wettera in 't landt van Hessen, in den jare 1521. Hy studeerde te Marpurg, vervolgens te Loven, te Parys, te Zurich, en te Straasburg, en was gedurende den tydt van meer dan dertig jaren predikant van de Protestantsche kerke van zyn vaderlandt. Daar na bekleedde hy de zelfde waardigheit op eene andere plaats, tot dat de zwakheden van zynen ouderdom hem deden verzoeken *emeritus* verklaart te worden. Deze gunst verkregen hebbende, begaf hy zich naar Frankenberg, daar zyne vrouw een huis hadde. Hy stierf aldaar den 26 January des jaars 1591. Hy verdient eene plaats onder de vermomde schryvers. Hy gaf twee boeken uit onder den naam van Helias Palingenius; het eene heeft den tytel van *Dipnosophistica Tragœdia Procatastrophe, tractans & explicans controversiam de Cœna Domini*; te Geneve in den jare 1569 in octavo; het andere is genoemt *Elenchus sana de Eucharistia doctrina atque fidei ab incommutabili tam sententiarum quam connexionum veritate instructus ad Augustini præscriptum*, te Heidelberg in den jare 1575 in octavo. Uit zyn grafschrift blykt, dat beide deze boeken te Heidelberg gedrukt wierden, en dat zyn *Antidotus* eerst te Geneve gedrukt wierdt met den naam van *Johannes Pincierus*, en naderhandt zonder eenigen naam. Hy kwam niet overeen met de Lutherschen in de lere van de alomtegenwoordigheit en van de wezentlyke tegenwoordigheit. Hy was een schoonbroeder van Hyperius. *Bayle Dict. Crit.*

PINDARUS, een Grieksch dichter, wierdt *de prins der Lierdichters* genoemt. Hy was geboortig van Thebe, en leefde in de LXXVI Olympiade, het 280 jaar van Rome, het 3580 der wereldt, en omtrent 474 jaren voor Christus. Hy hadt de dichtkunst geleert van Lasus Hermioneus, en van eene Grieksche vrouwe, Myrtis genoemt, die bedreven was in de dichtkunst, en die de meesteresse was van Corinna. Pindarus schreef vele boeken; maar men heeft niets van hem dan de lierzangen, die hy maakte voor de genen, die in zynen tydt den prys behaalt hadden in de vier plechtige spelen der Grieken, als de Olympische, de Isthmische, de Pytische, en de Nemessche. De schryvers komen niet overeen wegens den tydt van zyn doodt. Wat 'er van zy, het is zeker dat Griekenlandt zo veel eerbiedigheit hadde voor dezen dichter, dat die van zyn geslachte om zynent wil altoos in achting waren: 't welk onder anderen bleek wanneer Alexander de Grote, meer dan 100 jaren na de doodt van dezen dichter, Thebe vermeestert hebbende, en die stadt doende slechten, nochtans het huis verschoonde daar Pindarus eertyds gewoont hadde. Hoewel Pindarus de oudste niet was der lierdichters, hebben de Grieken echter onder dezelve voor hem de meeste achting gehad. Plato hadt ongemeen veel op met de werken van dezen dichter, dien hy *een zeer verstandig man* en *Godlyk* noemt. De styl van Pindarus is verheven, zyne poëzy heeft grootsheit, rykheit, kunst, en zekere kracht met zoetheit vermengt, welke aan dezelve in het byzonder eigen is. Zyne verbeeldingen zyn stout, zyne omschryvingen wonderlyk, en hy heeft de begaaftheit van de zaken levendig te verbeelden. Horatius vergelykt de geweldigheit van zyne wyze van spreken by die van een sterken stroom, die van de gebergtens valt, opgezwollen door de regen, en die alles weg sleept dat hy ontmoet. Hy merkt aan, dat de genen, die Pindarus willen navolgen, in gevaar zyn van met Icarus van den hemel neder te storten. Hy voegt daar by, dat deze dichter op allerhande wyzen uitmunt, het zy dat hy zyne drinkliederen vervulle met nieuwe woorden, en dat hy een vryen tredt gebruikende, eenen trant aanneme die gene wetten erkent, het zy dat hy den lof der goden, der koningen of der helden zinge. Longinus zegt dat zomtyds de drift van Pindarus in haar grootste geweldt kwalyk te passe ophoudt; maar hy verheft hem echter boven die lierdichters, die, hoewel geregeld en sierlyk, zyne verhevenheit van gedachten niet hebben. Dionysius van Halicarnassus, van de wyze van uitdrukkinge van dezen dichter sprekende, verzekert dat het eene oude en gestrenge harmony is. De lierzangen van Pindarus zyn vol van bewegingen en van vervoeringen, en van levendige en verhevene gedachten, als by toeval heen geworpen; maar men kan zeggen dat de onregelmatigheit, die daar in regeert, eene uitwerking van de kunst is. Hy schreef in de Dorische taalval; maar hy heeft dezelve met de Eolische vermengt; ook heeft hy zomtyds zyne lier de *Eolische* genoemt. Zyne lierzangen zyn zuiverder tot ons gekomen dan het meeste gedeelte van de werken der ouden. De geregeltheit der maten is daar van mogelyk de oorzaak; om dat dezelve zo groot is in zyne werken, dat het niet mogelyk is iets daar in te veranderen zonder dat men zulks bemerke. Een der beste drukken van zyne poëzy is die van Erasmus Schmid van den jare 1616, met zyne aantekeningen. *Euseb. in Chron. Thomas Magister in vita Pind. Athenæi Dipnosophist. & Suid. Lexic. Dion. Halicarn. de Eloquent. Demosth. Horat. l. IV. Od. 2. & André Dacier Comment. sur Horace. Longinus de Sublim. Quintil. Institut. Orat. l. X. c. 1. Rapin Reflex. sur la Poëtique. François Blondel Comparaison de Pindare & d'Horace. Ger. Joh. Vossius de Arte Poet. Tan. Le Fevre vies des Poëtes Grecs. Baillet Jugem. des Sav. sur les Poëtes Grecs.*

PINDARUS is de naam geweest van nog verscheide andere persoonen, behalven den voorgemelden lierdichter. I. Daar was onder de voorouders van den gemelden Pindarus noch een lierdichter van dien naam, waar van Suidas gewaagt. II. PINDARUS, de zoon van Melanus, was tyran van Ephesus. *Polian. l. VI. c. 50. Ælian. Var. Hist. l. III. c. 26.* III. PINDARUS, een vrygemaakte van Cassius, was den zelven behulpzaam toen hy zich ombragt. *Plutarch. in Bruto & in Anton. Dio l. XLVII. Valer. Max. l. VI. c. 8. Appian. de Bello Civil.* IV. PINDARUS, een dichter, onder wiens naam men een Latynsch vaars heeft van den Trojaanschen oorlog. *Barthius Adverf. l. XIX. XXIII. XXIX. & LVIII. Gesner. Vossius de Hist. Lat.*

PINDUS, een berg in Epirus, of Thessalië, strekt zich uit van het Oosten naar het Westen van het Acroceraunische gebergte, tegenwoordig *Capo della Chimera* genoemt, in Albanië, tot aan den Thermopylas, tegenwoordig *Bocca di Lupo*. In 't midden tegen 't Zuiden heeft men in 't hangen van dezen berg *Parnassus* en *Helicon*. Dit is de oorzaak dat deze drie namen zo dikwils door malkander vermengt worden door de dichters, die van dezen spreken als aan de Zanggodinnen toegewydt, als mede van eene rivier van den zelven naam.

PINEAU, (GABRIEL DU) in 't Latyn *Pinellus*, raadsheer van 't presidiaal te Angers, is een beroemd man geweest. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar van eenige gedrukt zyn, en eenige niet. Men vindt de lyst daar van in de aanmerkingen van M. Menage op het leven van Guillaume Menage, pag. 333. Pineau stierf te Angers in het 73 jaar zyns ouderdoms. *Bayle Dict. Crit.*

PINEAU, (SEVERINUS) in 't Latyn *Pinæus*, geboortig van Chartres, gat te Parys, daar hy de heelkunde oeffende, in den jare 1598 een Latynsch boek uit, dat verscheide malen herdrukt is. Hy handelt daar in van de kentekenen van de maagdelykheit der dochters, en dit is misschien de oorzaak geweest van den groten aftrek van dit werk. Men verzekert dat de vertaling, welke daar van in 't Hoogduitsch geschiedde, en die te Frankfort omtrent het begin van de XVII eeuw wierdt uitgegeven, door de overheden verboden wierdt: zy vonden niet goed, dat deze stoffen in eene gemene taal verhandelt wierden. De schryver schreef eerst zyn boek in 't Fransch, en wilde het zelve in die taal uitgeven; maar wanneer hy gezien hadde dat de proeven, die hy daar van aan eenige persoonen vertoonde, alleen dienden om vuile redenen te verwekken, of om aanstotelyke boerteryen te veroorzaken, besloot hy het zelve alleen voor de geleerden uit te geven, en hy stelde aan het einde van zyne voorreden deze vaarzen van Horatius:

Odi profanum vulgus, & arceo.
Favete linguis: carmina non prius
Audita, Musarum sacerdos,
Virginibus puerisque canto.

Bayle Dict. Crit.

PINEDA, (JOHANNES) een Jesuït, geboren uit een edel geslachte te Sevilië in Spanje, is tot eer geweest voor zyn vaderlandt en voor zyne orde, in welke hy aangenomen wierdt in den jare 1572. Hy leeraarde de Philosophie en de Theologie in verscheide collegien, en bekleedde de voornaamste waardigheden van dezelve. Hy was ervaren in de talen, die hem veel dienden tot verstandt van de H. Schrift, waar van hy zyne voornaamste studie maakte. Hy heeft ook uitleggingen geschreven over Job, in II stukken: verklaringen over den Prediker, mede in II stukken: *De rebus Salomonis lib VIII: Prælectio sacra in Cantica Canticorum: Index expurgatorius Libror.* enz. Hy stierf in den jare 1637, den 27 January, in den ouderdom van 80 jaren. *Alegambe Bibl. Script. Soc. J. Nic. Anton. Bibl. Script. Hisp.*

PINEHAS, de zoon van Eleazar, en kleinzoon van Aaron, was de derde hogepriester der Joden. Hy is voornamelyk beroemt in de H. Schrifture om den yver, dien hy betoonde in het wreken van de eere Gods. Want wanneer de Israëliten zich te buiten gingen in hoerery met de dochters der Moabiten, en daar door verleid wierden tot den afgodendienst van Baal-Peor, zo ontstak daar door de toorn des Heeren. Het gebeurde ondertusschen dat Zimri, een Israëliet van den stamme Simeon, eene Midianitische vrouwe, Cozbi genoemt, voor de oogen van het gansche volk met zich bragt in het leger. Pinehas zulks ziende, stondt op uit het midden van de vergaderinge, nam eene spiesse in zyne handt, en vervolgde hen in de hoerentente, daar hy hen beide eensslaags doorstak door hunnen buik; waar op de plage of ziekte, die Godt onder het volk ontstoken hadde, en waar aan reets vier en twintig duizend mannen gestorven waren, terstondt opgehouden wierdt. Godt betuigde aan Moses zyn welgevallen dat hy in deze daadt hadde, en beloofde tot beloning van dezen yver aan Pinehas het hogepriesterschap voor zyn geslachte in eeuwigheit. Men vindt noch een ander bewys van den yver van Pinehas, wanneer de Israëlieten van de overzyde der Jordane een groten altaar aan den oever der zelve opgerecht hadden, waarom die van de andere zyde der riviere te Silo vergaderden, en, uit vreze dat die van de overzyde een anderen Godsdienst mogten oprechten, besloten met een leger tegen hen op te trekken. Doch eer zy zulks ter uitvoering bragten, zonden zy Pinehas met tien hoofden der stammen aan de zelve, om te onderzoeken wat van de op-

oprechting van dezen altaar mogte zyn: doch verstaan hebbende dat zulks alleen geschiedt was om te dienen tot eene gedachtenisse van hunne eenigheit en van hun gemenen oorsprong, zo loofde Pinehas Godt, en betuigde zyn genoegen en blydschap dieswegens. Jesus Sirach beschryft in zyn apocryph boek, *Ecclesiastes* genoemt, k. XLV den lof van Pinehas. Men weet niet zeker den tydt van de doodt van Pinehas, en de gissingen daar omtrent zyn zeer verscheiden. *Num. XXV. Josua XXII.*

PINEHAS, een zoon van den hogepriester Eli, en broeder van Hophni. Zie de artykels van ELI en HOPHNI.

PINELLI is de naam van een doorluchtig en edel geslacht te Genua, en een van de acht en twintig edele geslachten van die republyk. Het zelve heeft dogen, of hertogen en andere magistraatspersonen uitgelevert, als AUGUSTINUS PINELLI, zoon van *Philippus*, tot doge verkoren den 4 January des jaars 1555, en een ander van den zelven naam, die een zoon was van Alexander, verkoren den 1 April des jaars 1609. JOHANNES BAPTISTA PINELLI, akademist van la Crusca, heeft verscheide werken in Latynsche en Italiaansche vaarzen uitgegeven, en is gestorven omtrent den jare 1630. VALENTINA PINELLI, geboren te Genua, en nonne te Sevilie in Spanje, in 't klooster van S. Leander van de Augustyner-orde, was wel ervaren in de Latynsche taal. Zy schreef verscheide werken in vaarzen en in onrym, en onder anderen een tot lof van S. Anna, dat zy in den jare 1601 liet drukken. LUCAS PINELLI, oorspronkelyk van Genua en geboren te Melfi in het koninkryk van Napels, was een Jesuit, en leeraarde de Theologie te Ingolstadt en te Pont-a-Mousson. Zyne verdienste maakte hem zeer geacht. Hy schreef verscheide Godsdienstige en Theologische werken, en stierf te Napels den 25 Augustus des jaars 1607. GREGORIUS PINELLI, mede oorspronkelyk van Genua, en in den jare 1591 te Catanzaro in Kalabrië geboren, wierdt een Dominikaner monnik in den jare 1611. Hy was vikaris van den kardinaal Astalli, abt van Ste. Sophia van Benevento, en van den kardinaal Firenzuola, abt van S. Angelo van Farfinello. Hy was in 't huis van den laatstgenoemden te Rome, en viel aldaar in mymering, zich inbeeldende dat men hem vergeven hadde. Men bragt hem naar 't klooster della Minerva, daar hy zich uit een venster wierp van het ziekenhuis, en aldus stierf, in den jare 1667. Hy hadt verscheide verhandelingen geschreven, als: *Stimulus Charitatis*; *Politica Christiana*, enz. *Foglieta Elog. Illust. Lig. Soprani & Justiniani Scritt. della Ligur. Alegambe Bibl. Scrips. Soc. J. Nic. Anton. Bibl. Script. Hisp.*

PINELLI, (DOMINICUS) kardinaal en deken van het Sacro Collegio, was van Genua, een zoon van Paris Pinelli en van Benedicta Spinola, en wierdt geboren den 21 October des jaars 1541. Hy wierdt opgetrokken in de wetenschappen, en maakte in weinig tyds daar in zo veel voortgang, dat hy van den ouderdom van veertien jaren af bekwaam was om den loop der rechten te beginnen, waar in hy zes jaren te Padua studeerde. Hy maakte zich daar in zo bekwaam, dat hy wel haast in staat was om de rechtsgeleerdheit te leeraren. Hy ging naar Rome in den jare 1564, dat het 23 was van zynen ouderdom, en wierdt aldaar van ieder een geacht. Paus Pius de V maakte hem referendaris van beide de signaturen, en vertrouwde hem verscheide andere gewigtige ampten. Gregorius de XIII hadt dezelve achting voor Pinelli, dien hy Apostolisch commissaris maakte om een verschil te beslechten, dat de inwoners van Narni en van Terni sedert meer dan 200 jaren gehadt hadden wegens de grensscheidinge van hun gebiedt. Hy deedt deze zaak gelukkig af, en by zyne wederkomst te Rome stont de kardinaal Peretti, die veel liefde voor hem hadde, zyn bisdom van Fermo aan hem af. Naderhandt wierdt hy auditeur van de Rota, klerk van de pausselyke kapelle, en viceregent van den kardinaal Cornaro, kamerling der kerke. De zelve kardinaal Peretti paus geworden zynde in den jare 1585, maakte Pinelli kardinaal, die nuncius was geweest in Spanje, en die toen vyf en veertig jaren oud was, waar van hy 'er 32 te Rome in dienst van den H. stoel hadde doorgebragt. Kort na zyne verheffing tot het kardinaalschap zondt men hem voor legaat in Romagna, en hy herstelde de rust in deze provincie, welke door schelmen geweldig ontrust was. De paus benoemde hem vervolgens tot hoofdt van zyne zeemacht, maakte hem aartspriester van Maria Maggiore, en benoemde hem om het VIII boek der Decretalen te voleindigen, dat Gregorius begonnen hadde. De kardinaal Pinelli voldeedt zeer wel de verwachting die men van hem hadde. Hy wierdt ook legaat te Perugia en in Umbrië, en stierf deken van het collegie der kardinalen op den 9 Augustus des jaars 1611 in den ouderdom van 70 jaren. Hy hadde eene verhandeling geschreven van het gezag van den paus, dat in handschrift gevonden wordt in de bibliotheek van het Vatikaan, en de verhalen van de rechtsplegingen, welke gehouden zyn over de kanonizatie van Ste. Françoisa, een Romeinsche vrouw, en van S. Karel Borromeus. *Pancirol. de Clar. Juris. Interpret. l. II. c.* 198. *Ughel. Ital. Sacr. T. I & II. Justiniani Scrit. della Lig. Ciaconius. Petramellarius* enz.

PINELLI, (JOHANNES VINCENTIUS) geboren te Napels in den jare 1535, was een zoon van Cosmus Pinelli, en van Clementia Ravaschieri van Genua. Hy hadt van zyne kindsheit af eene grote neiging tot de studiën. Hy begaf zich in den jare 1558 naar Padua, en sleet aldaar het overige van zyn leven. Hy hieldt zich niet alleen op met de studie van de rechtsgeleerdheit, waar in hem niemandt in zynen tydt te boven ging; maar hy muntte ook uit in de penningkunde, in de geneeskunst, in de historiën, in de wiskunst, in de goede letteren, en in de taalkunde. Hy vergaderde een schone bibliotheek, die aanmerkenswaardig was door de zeldzaamste en fraaiste boeken, en door uitmuntende handschriften. Hy hadt noch een kabinet van gedenkpenningen en oudheden; en eene galery vol van afbeeldingen van grote mannen, en bovenal van die van zynen tydt. De kardinalen Baronius en Bellarminus, die in den jare 1598 paus Clemens den VIII verzelt hadden naar Ferrare, namen daar door gelegenheit om Pinelli te Padua te gaan zien; maar zy kwamen by hem in 't gewaadt van slechte priesters om onbekent te zyn. Pinelli hadde hen nooit gezien, maar kende hen terstondt, om dat hy hunne afbeeldingen hadde in zyne galery. Hy bragt hen aldaar, en de afbeelding van den kardinaal Baronius tonende aan den kardinaal Bellarminus, zeide hy, zie daar een uitmuntend stuk; en vervolgens dat van Bellarminus aan Baronius tonende, zeide hy, Myn Heer, dit tafereel gelykt wel naar uwen medgezel. Deze grote mannen zich op zulk eene aangename wyze ontdekt ziende, ontfingen te groter achting voor Pinelli, welke zy noch vermeerderden door de onderhandeling, welke zy met hem hadden. Zy konden zich ook niet vermoeien met te spreken van zyne geleertheit, die hem het orakel maakte van de wetenschappen. Men kwam van alle kanten van Europa naar Padua om hem te zien, om met hem te spreken, en om hem te raadplegen. Niemand ging ooit kwalyk voldaan van hem. Hy gaf gedenkschriften aan den eenen, hy deelde zyne boeken en handschriften mede aan eenen anderen; en gansch verschillende van die halve-geleerden, die van een niet een geheim maken, hieldt hy het voor vermaak en eere zynen arbeidt toe te brengen tot de volmaking van dien van anderen. Hy stierf eindelyk den 4 Augustus des jaars 1602 aan eene opstopping van 't water. Men vondt vyftien stenen in zyn ligchaam, en onder anderen een in de lendenen, die gansch scherp en bloedig was. Zyne bibliotheek moest naar Napels gevoert worden, maar de republyk van Venetië behieldt het grootste gedeelte van dezelve. Paolo Gualdo heeft het leven van dezen groten man beschreven.

PINES, een eilandt aan de andere zyde van de Linie Equinoctiaal, ten Zuiden, op 28 graden breedte, wierdt door de Hollanders ontdekt in den jare 1667. Een schip van die natie voorby de kaap de Goede Hoop zyne reize vervorderende, wierdt door een stormwindt op de rede van dit eilandt gevoert. Het scheepsvolk aan landt gegaan zynde vondt inwoners in deze plaats, welke belydenisse deden van den Christelyken Godsdienst, en die Engelsch spraken. Zy hadden zich aldaar neêrgeslagen in den jare 1590, en hadden na dien tydt geen eenig vremdeling gezien. De bewoonders van dit eilandt verhaalden hunne historie, welke wonderlyk is. Vier Engelsche schepen in den jare 1589 naar Oost-Indië zeilende, wierden omtrent het eilandt Madagascar van een storm overvallen, welke drie schepen verstrooide of deedt vergaan, en die het vierde, de Indiaansche Koopman genoemt, naar eene kust over den oever voerde, die vol klippen was. Men zette de boot in zee, en elk trachtte het landt te winnen. Daar bleven in het schip niet meer dan een man en vier dochters, die zich niet in de boot konden werpen, en die niet zwemmen konden. Alle die op het schip geweest waren verdronken, uitgezondert deze vyf personen, die zich redden op planken van het gebroken schip. Zy vonden dit eilandt onbewoont, zonder eenig wild gedierte, en vol van vruchtbomen, en van een groot getal van vogelen, die overvloedt van eieren leiden. De dochters waren de dochter van den kapitein van 't schip, hare twee dienstmaagden, en eene zwarte slavin. De noodzakelykheit om te voorzien in de vermenigvuldiging, in een eilandt buiten den gewonen loop der schepen gelegen, deedt dezen man besluiten om de Mars te zyn van deze vier dochters, en hy hadde by haar zulk eene talryke nakomelingschap, dat 'er in den jare 1667 zich in dit eilandt elf of twaalf duizend personen bevonden. Deze vermenigvuldiging was geschiedt in den tydt van 77 jaren, sedert de schipbreuk van 't jaar 1589, tot in 't jaar 1667, wanneer de Hollanders daar kwamen. *Lettre d'Amsterdam du 19 Juillet 1668.*

PINET, (ANTONY DU) heer van Noroi, leefde in de XVI eeuw. Hy was van Bezançon, en deedt door eenige van zyne werken blyken, dat hy yverig was voor den Protestantschen Godsdienst. Zulks bleek vooral in de aantekeningen, welke hy voegde by de Fransche vertaling van den tax van de kancelary van Rome, welke te Lion gedrukt wierdt in den jare 1564, te Leiden in den jare 1607, en welke te Amsteldam herdrukt wierdt met eene nieuwe voorrede in den jare 1700. Hy verhaalde buitensporige herssenschimmen wegens de geslachtrekeningen van eenige huizen. Onder zyne schriften is het meeste geacht geweest de vertaling van Plinius, die verscheide malen gedrukt is, te weten te Lion in II stukken in folio, in den jare 1562, en men gelooft, dat het zelve de eerste druk is, in de zelve stadt in den jare 1566, en te Parys in den jare 1608. Hoewel hy vele misslagen begaan heeft, zyn werk is echter noch tegenwoordig zeer nuttig, zelfs voor de genen die het Latyn van Plinius verstaan, ter oorzake van de nasporingen van den vertaalder, van het groot getal van kanttekeningen, enz. De zelve heeft overgezet het III deel der brieven van *Don Antonio de Guevara*, de verhandeling van den zelven schryver *des Travaux & Privileges des Galeres*. *Les Commentaires de P. André Mathiol Sienois sur l'Histoires des Plantes de Pedacion Dioscoride d'Anazarbe*, te Lion in folio in den jare 1566. *Les Secrets Miracles de nature de Levin Lemne, Medecin de Zirizée*, (men schryft de tytels na zo als die zyn) te Lion in den jare 1567. *Les Lieux communs de la Sainte Ecriture, recueillis par Wolfgang Musculus en 66 titres*, te Geneve, in folio, in den jare 1577. De vertaling van den Tax van de Kancelary van Rome heeft dezen tytel: *Taxe des Parties Casuelles de la Boutique du Pape, en Latin & en François, avec annotations prises des Decrets, Conciles, & Canons, tant vieux, que modernes, pour la vérification de la Discipline anciennement observée en l'Eglise,*

gliſe, le tout accru & revu. Par A. D. P. Zie hier eene plaats van de opdragt, waar door men van de gevoelens van den ſchryver kan oordelen. „ Het welk de oorzaak is, waarom ik hen „ alleenlyk voorgeſtelt hebbe den tax of ſchattinge van hunne zie- „ len, zo als hun aardſche Godt die op prys geſtelt heeft: op „ dat zy, ziende hoe men handelt met hen en met hunne con- „ ſcientien, de dwingelandy waar onder zy gebragt zyn, en „ het gevaar dat 'er in is, de oogen om hoog verheffen, en ein- „ delyk kennen de genade welke Godt bewyſt aan de genen die „ hy verloſt uit zulk eene dienſtbaarheit; en op dat gene Dataris- „ ſen, Auditeurs, Bulliſten, Romanesquen, Copiſten, en al „ diergelyk volk als hagel niet denke dat men hier *quid pro quo* ge- „ nomen hebbe, zo heb ik den rechten Latynſchen text van „ den tax van de pauzelyke kamer geſtelt by de Franſche verta- „ linge, eenige aantekeningen daar by voegende om aan de kerke „ te dienen. Want de inhoudt van den text is zo ſnood, en zo „ verfoeielyk, dat ik u moet bidden, broeders, my te vergeven „ dat ik dezelve aangeboden hebbe aan een gezelſchap zo heilig „ als het uwe, daar men geen ander geluidt hoort dan van liede- „ ren, pſalmen, en lofzangen aan den Here onzen Godt. Maar „ het voegt den verkeerden zyne verkeertheit, en den dwaas „ zyne dwaasheit aan te tonen, op dat men niet gelyk geacht zy met hem." Behalven de vertalingen, waar van geſproken is, gaf du Pinet noch werken uit, waar van hy de voornaamſte ſchryver was; onder anderen, *La Conformité des Egliſes Reformées de France & de l'Egliſe Primitive en police & ceremonies*, te Lion in den jare 1564, in octavo. *Sermons ſur l'Apocalypſe. Plants, Pourtraits & Deſcriptions de pluſieurs villes & fortreſſes, tant de l'Europe, Aſie, Afrique, que des Indes, & Terres Neuves, leurs fondations, antiquitez, & maniere de vivre: avec pluſieurs cartes générales & particulieres ſervans a la Coſmographie jointes à leurs déclarations, le tout mis par ordre région par région*, te Lion, in den jare 1564, in folio. *Bayle Dict. Crit.*

PINGIAM, eene Chineeſche ſtadt in de provincie Xanſi, is ryk en groot, en zou de hoofdſtadt zyn van dertig ſteden in de zelve provincie.

PINGIUM, een dorp in de Vrieſche grietenye Wonſeradeel, in het kwartier Weſtergoo. Het wordt met Zurigh door een Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Bolswert en Workum.

PINGIVE, eene ſtadt in de provincie van Queichu, in China.

PINGLO, eene andere grote ſtadt van den zelven ſtaat, in de provincie Quangſi, aan de rivier Li, hoofdſtadt van eenige andere ſteden. *Martini Atlas de la Chine.*

PINGON, (PHILIBERT) baron van Cuſi, heer van Primiſceille, hiſtorieſchryver en groot-referendarius van Savoje, als mede requeſtmeeſter onder Emanuel Philibert en Karel Emanuel, hertogen van Savoje, leefde in de XVI eeuw. Hy was zeer geleerd, en arbeidde aan de hiſtorie van Savoje. Karel Emanuel vergunde hem het gebruik van zyne archiven en van zyne bibliotheek, en deedt hem kennis geven van de tytels en rechten van de voornaamſte kloofters van zyn landt. Hy deedt op des hertogs bevel eene reize naar Saxen, om naaukeurig onderzoek te doen naar den oorſpronk van het huis van Savoje. Na zyne wederkomſt gaf hy zyn ſtamboom uit, genoemt *Arbor Gentilitia Saxoniæ Sabaudiaque Principum*, met korte lotbeſchryvingen van ieder vorſt, waar in men zegt dat hy dikwils gemiſt heeft. Behalven dat heeft hy in 't aantekenen der graden zich meer gericht naar het voorrecht der jaren, dan naar de orde der erfvolging en van de geſlachtrekening. De verantwoording die hy voor dit werk ſchreef tegen Alphonſus d'Elbene, was geregelder. Zyne hiſtorie van Turin, onder den tytel van *Auguſta Taurinorum*, begrypt vele byzondere zaken, en dat het aanmerkelykſte is, dezelve zyn klaar aangetoont en omſtandig beſchreven. Hy ſchreef noch andere werken, en ondernam ook de Allobrogiſche oudheden of de algemene hiſtorie van Savoje in 't Latyn te ſchryven, welk werk hy verdeelde in XXX boeken: doch het zelve wordt alleen in geſchrifte onder de archiven van Turin gevonden. Pingon ſtierf in die ſtadt den 18 April des jaars 1582, in den ouderdom van 57 jaren en 4 maanden. Hy was getrouwt met Philiberta van Bruel, die gouvernante was van de dochters van Margareta van Vrankryk, hertoginne van Savoje. *Guichenon. La Croix du Maine. Ghilini. La Chieza.*

PINGS, (ODO DE) drie en twintigſte grootmeeſter van de orde van S. Jan van Jeruzalem, waar van het hooftkloofter toen was in 't eilandt Cyprus, volgde in den jare 1294 op Joannes de Villiers. Hy was van Provence en hadde veel deugdt en Godsdienſtigheit: maar men beſchuldigde hem van gebrek van beleidt en moedt; de paus ontboodt hem om die reden naar Rome, om aldaar te antwoorden op de klachten der ridders; doch hy ſtierf op weg, in den jare 1296. Wilhelmus de Villaret wierdt in zyne plaats verkoren. *Boſio Hiſt. de l'Ordre de S. Jean de Jeruzalem. Naberat Privileges de l'Ordre.*

PINGUENTO, een oud vlek van Iſtrië. Het behoort aan de Venetianen, en is gelegen aan den oorſpronk van de Quieto, zes mylen van Capo d'Iſtria, ten Ooſten. *Mary Dict.*

PINHEL, PIGNEL, eene kleine ſterke ſtadt van Portugal. Zy is in de provincie van Tra-Los-Montes, aan de rivier PINHEL, zes mylen van Guarda ten Noorden. Eenige landbeſchryvers nemen Pinhel voor de ſtadt, eertyds *Cepiana* genoemt, welke de meeſte nochtans plaatſen te *Cizembra*, een dorp gelegen op de kuſt van Eſtremadura van Setuval ten Weſten. *Mary Dict.*

PINITUS. Zie PINYTUS.

PINLEANG, eene ſtadt van China, in de provincie van Xanſi, aan den voet van het gebergte, en aan de rivier King.

PINNEBERG, een tamelyk vaſt ſlot in het graafſchap, dat daar van den naam draagt, in Stormarn, twee mylen van Hamburg, is eene graaflyke verblyfplaats geweeſt. Het graafſchap Pinneberg beſtaat voornamelyk uit de drie ampten, Pinneberg, Hatsburg, en Barmſtede, en is in de deeling tuſſchen de zonen van Gerhardus den I van Holſtein-Rendsburg aan des zelfs oudſten zoon, Gerhardus den II, graaf van Schaumburg, gekomen, en by des zelfs nakomelingen gebleven. Doch wanneer Otto de VI de laatſte graaf van Schaumburg en Pinneberg in den jare 1640 ſtierf, deelden de koning van Denemarken en de hertog van Holſtein-Gottorp dit graafſchap; zodanig dat het zelve eerſt in vyf delen afgezondert wierdt, en een vyfde deel vooraf wegens gedane koſten, en twee van de overige vier als een gelyk aandeel, en dan noch de helft van de twee andere delen voor eene zekere ſomme gelds aan den koning, en het overige, alleen in 't ampt Barmſtede beſtaande, aan den hertog toebedeelt wierdt, die dat ampt naderhandt met den graaf van Rantſou tegen de oude Rantſouſche goederen in Wagrië verwiſſelde. Zie RANTZOW. In het einde van de XVII eeuw is Pinneberg door het tractaat tuſſchen den koning van Denemarken en den hertog van Holſtein geſloten inzonderheit bekent geworden. Zie FREDERIK de IV, hertog van Holſtein-Gottorp. *Spangenb. Schaumb. Chron. l. V. c. 3. 4. 5. p. 215. ſeq. Dankwerth Beſchreib. von Schleſw. und Holſt. P. III. c. 14. p. 275. Lunig Reichs-Archiv part. ſpec. contin. 2 von Holſtein p. 281.*

PINNENAW, eene kleine rivier in 't Holſteinſche landſchap Stormarn, welke aan het landſchap Pinneberg den naam geeft, ontſtaat by het dorp Wackendorp, waarom zy tot aan Pinneberg den naam van Wackebeck voert, en valt eindelyk omtrent midden tuſſchen Hamburg en Glukſtadt in de Elve. *Danckwerth Beſchreib. von Schleſw. und Holſt. P. V. cap. 11. pag. 242.*

PINON, (JACOBUS) abt van Condé, kanunnik van de kerke van Parys, en zoon van JACOB PINON, deken van het parlement van de zelve ſtadt, heeft geleeft in de XVII eeuw. Hy maakte zich geacht door zyne Latynſche vaarzen, hoewel hy eerſt laat begonnen hadde zich met het maken der zelve op te houden. De Marolles, abt van Villeloin, droeg hem in den jare 1661 zyne Franſche vertaling op van de poëzy van Ovidius *in Ibin*, en plaatſte daar achter eenen brief dien hy aan hem geſchreven hadde. Hy pryſt hem krachtig in deze twee plaatſen, en ſchryft hem uitmuntende hoedanigheden toe. Hy laat in 't einde van het zelfde ſtuk verſcheide vaarzen van Pinon volgen. Men is aan Pinon ook verſchuldigt eenen druk van den Plutarchus van Amiot in vier ſtukken in folio. Zyn vader heeft mede Latynſche poëzy uitgegeven: zyn vaars *de Anno Romano* wordt door den abt van Villeloin vermaard genoemt: dat, het welk hy maakte *de Crucifixo*, wordt ongemeen geprezen door Nicolaas Bourbon, een goed dichter. *Bayle Dict. Crit.*

PINS, (ROGERUS DE) negen en twintigſte grootmeeſter van de orde van S. Jan van Jeruzalem, waar van het hoofdkloofter toen was te Rhodes, volgde in den jare 1355 op Petrus de Cornillan. Hy was van Provence. De paus badt hem het prinsdom van Achaje te kopen, van Jacobus van Savoje prins van Piemont, die het zelve wilde verkopen; om dat hy zich verzekerde dat de orde dit prinsdom hebbende, gemakkelyk het volk van dat landt onder de gehoorzaamheit van den H. Stoel zoude houden. De grootmeeſter deedt eene vergadering houden te Avignon, om middelen te beramen tot het verkrygen van de nodige penningen. Men maakte aldaar ook goede reglementen: en het ampt van grootkommandeur van Spanje wierdt vernietigt, gelyk de andere zeſtig jaren van te voren gedaan waren. De Pins deedt in den jare 1357 de ſtatuten herſtellen, en de zelve uit het Franſch in 't Latyn overzetten, om echte afſchriften daar van te zenden door alle de provincien van de orde. Hy hieldt ook een algemeen kapittel, waar op men ontfangers van de gemeene ſchatten in ieder priory aanſtelde, om dat de grootprioors, die de rechten van de ſchatting ontfingen, de zelve bezwaarlyk uit hunne handen wilden geven om de zelve naar Rhodes te zenden. Aldaar wierdt ook beſloten dat de groot-prioors van Italië de benoeming niet meer zouden hebben tot de commanderyen van hunne prioryen, die zy te voren hadden, en dat de grootmeeſter de aanſtelling zoude hebben tot alle de zelve, zonder eenige uitzonderinge. Daar wierden ook noch andere byzondere ordonnantien gemaakt. De groot-meeſter de Pins ſtierf in den jare 1365, wordende zeer betreurt van alle de ridders, en inzonderheit van het volk van Rhodes, dat hem den bynaam gaf van den *Aalmoezenier*, ter oorzake van de grote aalmoezen, die hy uitdeelde aan de armen. Hy hadt Raimundus Berenger tot zynen opvolger. *Boſio Hiſt. de L'Ordre de Jeruzalem. Naberat Privileges de L'Ordre.*

PINSCO, PINSK, of PINSKO, eene tamelyk grote plaats in het Litthauſche Waywodſchap Breſziki, aan de rivier Przypiecz. De inwoners dryven groten handel met Muſcovië en Duitſchlandt. Zy zyn byna alle den Griekſchen Godsdienſt toegedaan, en hebben eenen biſſchop, die zyn verblyf by hen houdt. Op deze plaats plagten ook kleine landdagen gehouden te worden. *Connor State of Poland P. I. lett. 6. P. II. lett. 3.*

PINSEN, een fort in Hollandſch Brabandt, in 't midden van een moeras, omtrent een halve myl van Bergen op den Zoom, ten Noorden.

PINSSON, (FRANÇOIS) professor in de rechten te Bourges, wierdt in die waardigheit ingehuldigt den 8 February des jaars 1611. Hy hadt alreets de *Institutiones* eenigen tydt in die stadt geleeraart. Hy was zo naauwkeurig in de waarneming van zyn ampt, dat hy nooit nalatig was in de lessen die hy doen moest; en eer hy die wilde verzuimen, leide hy veel liever vyf mylen weegs af, om weder te keren van zyn landhuis, en zich in de gehoorplaats te laten vinden op het uur wanneer men hem verwachtte. Hy leeraarde een langen tydt het kanonyke recht, en hadde altoos vyf of zes hondert leerlingen. Hy stierf in den jare 1643, in den ouderdom van 63 jaren. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk met Maria Beugy, dochter van Antony Beugy, en daar na met N. . d'Amours. Hy hadt gene kinderen dan van zyne eerste gemalinne. Men hadde belooft uit te geven zyne *Dictata ad Philippi Imperatoris rescripta*, zyne uitlegging over de brieven van paus Honorius den III, en zyne lyk-rede, uitgesproken by de opening der scholen van Bourges in den jare 1643, door De Roye, die daar na professor in de rechten was te Angers. *Bayle Dict. Crit.*

PINSSON, (FRANÇOIS) een zoon van den voorgaanden, wierdt geboren te Bourges den 5 April des jaars 1612, en na dat hy aldaar zyne studien voltrokken hadde, en zich zelfs meester in de rechten laten maken, ging hy naar Parys, daar hy zich tot advokaat deedt ontfangen den 5 November des jaars 1633. Hy volgde eerst het Chatelet of de koninklyke rechtbank, hieldt zich daar na aan het paleis of het gerechtshof van 't parlement, en wierdt aldaar veel gebruikt, en vooral in beneficiale zaken. Hy deedt over deze stoffen verscheide boeken drukken, waar van de lyst hier na volgt. Hy was in den jare 1682 het geen men in Vrankryk noemt *Bâtonnier* of hoofdt van de vergadering der advokaten en procureurs, en hy wierdt den 25 February des jaars 1588 ontfangen als een der 24 *Doctores Honorarii* van de faculteit der rechten van Parys, in de plaats van Bocager. Hy stierf als onderdeken van het gezelschap der advokaten den 10 October des jaars 1691, meer dan 79 jaren oud zynde. Hy heeft verscheide kinderen nagelaten, en onder anderen Pinsson des Riolles, advokaat van 't parlement van Parys, eenen man van verdienste, en zeer bekent by de geleerden. De werken van zynen vader onzen François Pinsson zyn *Antonii Bengei in alma Biturigum Academia Antecessoris primicerii, & Francisci Pinssonii Parisiensis Advocati ejusdem ex filia nepotis Liber de Beneficiis Ecclesiasticis, ex definitione desumtus, ad usum Fori Gallici & Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ accommodatus*, Parisiis 1654, in folio. Hy deedt in den jare 1663 te Parys in quarto drukken, *Sancti Ludovici Francorum Regis Pragmatica Sanctio, & in eam Historica Præfatio & Commentarius.* In den jare 1666 deedt hy die van Karel den VII drukken, onder dezen tytel: *Caroli septimi Francorum Regis Pragmatica Sanctio cum Glossis Domini Cosmæ Guymier, Parisini, supremæ Galliarum Curiæ Senatoris & Inquisitionum Præsidis, & additionibus Philippi Probi Biturici ad Pragmaticæ Sanctionis & Concordatorum Dissidia componenda; accedunt Historia Pragmaticæ Sanctionis & Concordatorum annotationes marginales, & veterum instrumentorum supplementa, operâ & studio Francisci Pinssonii &c.* Parisiis 1666, in folio. Hy antwoordde in den jare 1674 op de verhandelingen, welke in dien tydt uitkwamen onder den tytel van *L'Abbé Commendataire.* Dit antwoordt is niet anders uitgekomen dan in geschrifte. Den 18 December des jaars 1668 gaf hy een advys of rechtkundig oordeel, dat sedert gedrukt is in het II stuk van zyne verhandelinge der Regaliën, om aan te tonen dat de koning uit kracht van het traktaat van de vrede van Aix la Chapelle, inhoudende den afstandt van de stadt Aath, recht heeft tot het bezit van de sterke plaats Condé, als afhankelyk zynde van de kasteleny van Aath. Den 17 Juny des jaars 1669 gaf hy daar over een twede advys op de zelve plaats gedrukt, en dat een vervolg is van het voorgaande. In den jare 1673 deedt hy drukken *Notes summaires sur les Indults accordez au Roi*, in 12. In den jare 1681 gaf hy zyne aantekeningen uit over het *Corpus Juris Canonic.* welke gevonden worden onder de werken van Mre. Charles du Moulin, in het IV stuk van dezen laatsten druk, onder dezen tytel; *Francisci Pinssonii &c. Manuale Juris Pontificii Cæsarei & Gallici, compactum ex annotationibus Caroli Molinæi ad Jus Pontificium sive Canonicum, Adversariis Gabrielis & Du Pineau Senatoris Andegavensis ad Molinæanas Annotationes, Animadversionibusque ejusdem Pinssonii ad utrumque, in quibus jus quotidianum & forense exhibetur ex libertatum Ecclesiæ Gallicanæ uberioris Penu: Constitutionum Regiarum, tum antiquiorum, tum recentiorum inexhausto fonte, & superiorum Galliæ Tribunalium decretorio stylo*, in folio, te Parys. Eindelyk deedt hy in de zelve stadt in den jare 1688 in twee stukken in quarto drukken zyne byzondere verhandeling van de Regaliën of rechten des konings omtrent de kerkelyke beneficien. Hy voegde by dit werk *La Conference sur l'Edit du Controlle & la Declaration des Insinuations Ecclesiastiques, avec plusieurs autres Instructions sur les Matieres bénéficiales.* Hy heeft ook deel gehadt aan den druk der werken van *Mre. Antoine Mornac*, in den jare 1654 in IV stukken in folio gedrukt, en aan de twee laatste der werken van *Mre. Charles du Moulin.* Hy heeft ook eenige aanmerkingen gemaakt op het boek van *Mre. Du Bois*, advokaat voor 't parlement, genoemt, *Maximes du Droit Canonique*, welke verscheide malen met dit boek in II stukken *in* 12 uitgegeven zyn in de jaren 1678, 1684, &c. door *Me. Denis Simon*, Raadsheer van 't Presidiaal en Assessor in 't Maarschalkschap van Beauvais. *Bayle Dict. Crit.*

PINTO, (HECTOR) een Portugeesch monnik van de orde van St. Hieronymus, was professor in de akademie van Coïmbra, en stierf in den jare 1584. Hy schreef verklaringen over Daniel, Ezechiel, Jesaïa, Nahum, en over de Klaagliederen van Jeremias. Men drukte de zelve te Lyon in den jare 1590. Hy hadde ook twee verhandelingen gemaakt van het Christelyke leven, welke overgezet wierden door *Guillaume de Cursol* heer van Belle-Fontaine en van Montestut, thresorier general van Vrankryk in de generaliteit van Guienne, en gedrukt in de jaren 1580 en 1584.

PINTURICCHIO, (BERNARDINUS) een vermaard Italiaansch schilder, was in achting omtrent het einde van de XV, en het begin van de XVI eeuw. Het gelukte hem wel naar 't leven te schilderen, en hy nam veel zorg om zyne beelden te volmaken, en niet dan fyne en heldere verwen te gebruiken. Om noch meer te behagen aan de genen, welke gene kennisse van deze kunst hadden, maakte hy de sieraden van zyne schilderyen verheven, en verrykte de zelve boven dien met goudt: en zelfs wanneer hy gebouwen vertoonde, deedt hy de zelve zich verheffen als of zy vlak uitgehouwen waren, dat tegen de regelen van de kunst was, om dat men zaken zag uitkomen welke moesten schynen te wyken. De oorzaak van zyn doodt was een zeer byzonder geval. Te Siëna zynde, gaven de Franciscaner monniken, die een tafereel van zyn maaksel wilden hebben, hem eene kamer in hun klooster, om aldaar te gemakkelyker te arbeiden; en op dat de plaats met gene nodeloze zaken belemmert mogte zyn, uitgezondert eene oude kas, welke hen te moeielyk scheen te zyn om van daar te brengen. Pinturicchio, die eigenzinnig van aardt was, wilde met geweldt dat men de zelve weg zoude nemen; zo dat de monniken besloten de zelve te verplaatsen. Terwyl men bezig was de kas weg te nemen, brak een stuk van de zelve, waar in vyf goude kronen verburgen waren. Dit verbaasde Pinturicchio, en verwekte hem zulk een gevoelige spyt dezen schat niet ontdekt te hebben om zich daar van te dienen, dat hy weinig tyds daar na daar door stierf, in den jare 1513, het 59 van zynen ouderdom. *Felibien Entretiens sur les vies des Peintres.*

PINTZKOVA, PINTZOU, of PINTSCHENHOF, is eene kleine plaats in 't Pruissisch landschap Pomerellen, niet verre van den Weisselstroom, tusschen Marienwerder en Graudentz, Westwaarts gelegen. In den jare 1702 behaalden de Zweden aldaar eene overwinning op de Polen en Saxen.

PINYTUS, bisschop van Gnossus, eene stadt in Creta, was vermaard omtrent den jare 175, en schreef aan S. Dionysius van Corinthe eene verhandeling, waar van Hieronymus gewag maakt. De naam van Pinytus wordt gevonden in het Roomsche Martyrologium op den 10 October. *Hieron. de Script. Eccl. cap. 28. Euseb. Hist. lib. IV. cap. 20. & 22. Honor. Autuss. &c.*

PIO is de naam van het geslacht der prinssen van Carpi, dat doorluchtig is geweest in Italië. 't Is fabelachtig het zelve te willen afleiden van Konstantyn den Groten door eene dochter van Constans, Euride of Euridice genoemt, gelyk men gelooft heeft. Het is byna immers zo onwaarschynlyk dat het afkomstig zoude zyn van het geslachte van Saxen. Het heeft veel meerder schyn van waarheit, dat Pio, de zoon van Manfredus, zynen naam gaf aan dit geslachte. Het zelve hadde verscheide takken. De schryvers spreken van twee Manfredes Pio, ten tyde van de gravinne Mathilde. Zy waren grote krygshoofden, en muntten roemruchtig uit in verscheide gelegenheden, hebbende eerst den keizer Frederik den I gedient, en naderhandt zich begeven onder de krygsbenden der kerke. Hunne nakomelingen waren prinssen van Carpi. ALBERTUS PIO, het sieraadt van dit geslachte, die in de XVI eeuw leefde, verloor dit prinsdom. Keizer Karel de V, aan wien hy goede diensten gedaan hadde, zo wel als aan zynen grootvader Maximiliaan den I, ontweldigde hem zyn prinsdom, en gaf het zelve aan Prosper Colonna. LIONELLO PIO, broeder van Albertus, vondt middel weder in het bezit van dit prinsdom te geraken, dat zyne nakomelingen wederom verloren. Hy was de vader van RUDOLPHUS PIO, dien paus Paulus de III in den jare 1536 kardinaal maakte; van TRAJANUS; van CONSTANS, en van MANFREDUS PIO, die hy uit twee huwelyken geteelt hadde. CAROLUS PIO *van Ferrare* wierdt kardinaal gemaakt door paus Clemens den VIII. Hy hadde het bisdom van Albano, en naderhandt dat van Ostia, het legaatschap van 't Mark van Ancona, en dat van Urbino, was deken der kardinalen, en stierf den 1 Juny des jaars 1641 in den ouderdom van 74 jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk der Jesuïten te Rome. CAROLUS PIO was geboren in den jare 1622, wierdt kardinaal, en stierf in den jare 1689. Zyn broeders zoon, prins van Pio en S. Gregorio, begaf zich in den jare 1701 in 't Fransche en Spaansche leger, en wierdt in den jare 1715 door Philippus den V benoemt tot gouverneur en kapitein-generaal van Catalonië. *Sansovin. Case Illust. d'Ital. Guichardin l. XV. Paul. Jov. Leand. Alberti. Thuan.* enz.

PIO, (ALBERTUS) prins van Carpi in Italië, was in grote achting in de XVI eeuw. Hy was een man van eene voorbeeldelyke Godsdienstigheit, van eene bestendige deugdt, dapper, edelmoedig, minzaam, en daar benevens een van de geleerdsten van zynen tydt. Hy hadt gestudeert onder Aldus Manutius. Hoe doorluchtig ook zyn geslachte was, gelyk in 't voorgaande artykel is aangemerkt, hy was echter het grootste sieraadt van het zelve. Maximiliaan de I en Karel de V gebruikten hem te Rome als ambassadeur by Julius den II, Leo den X, en Clemens den VII. Hy verkreeg in den jare 1517 van Leo den X den kardinaalshoedt voor Adrianus Florensz, die naderhandt paus wierdt onder den naam van Adrianus den VI. Albertus Pio was te Rome wanneer die stadt vermeestert wierdt door de wapenen van Karel den V in den jare 1527. Die genen wel-

welke den persoon van den paus niet gespaart hadden, spaarden ook hem niet. Hy wierdt in de gevangenisse geworpen, en kwam daar niet uit dan met veel moeite, waar na hy zyne toevlucht nam in Vrankryk. Keizer Karel de V, de grote diensten vergetende, welke de prins van Carpi hem gedaan hadde, beroofde hem van alle zyne goederen welke hy gaf aan de Colonnaas. Lionelio Pio, zyn broeder, zich van eene gunstige gelegenheit bedienende, vondt middel een gedeelte der zelve weder te verkrygen, als hier voor mede gezegt is. Albertus ondertusschen overladen van verdriet over 't verlies van zyne goederen, leidde met eenen zoon, dien hy hadde, een kwynend leven te Parys, daar hy stierf aan de pest in den jare 1536. Hy wierdt begraven in de kerke der Kordeliers, daar zyn standbeeldt van metaal opgerecht wierdt. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, waar onder een tegen Luther, en een ander tegen Erasmus. Dit laatste werk, verdeelt in XXIII boeken, wierdt te Venetië en te Parys gedrukt in den jare 1531. Sepulveda schreef eene verantwoording voor hem tegen Erasmus, onder den tytel: *Antapologia pro Alberto Pio Comite Carpensi in Erasmum.* Verscheide grote mannen spreken met lof van Albertus Pio, en hebben lykschriften tot zyn lof gemaakt. *Guichardin Hist. Miraus in Auct. de Script. Eccl. Leand. Alberti Descr. Ital. Croeselius P. II. Elog. Opmeer in Chron. Corn. Tollius Append. ad Pier. Valerian. de infelicit. Litterat. Nic. Gill. Paul. Jov. Spondan.* enz.

PIO (BAPTISTA) leefde in het begin van de XVI eeuw, en verkreeg zich veel achting door zyne ophelderingen van verscheide oude schryvers, en door zyne verklaringen over de boeken van Cicero. Hy leeraarde te Bolonië, te Milaan en te Luca, en paus Paulus de III, die eertyds zyn vriendt was geweest, deedt hem te Rome komen, alwaar hy stierf omtrent den jare 1540 in den ouderdom van 80 jaren. *Paul. Jov. in elog. doct. viror. c.* 132.

PIO, (RUDOLPHUS) van de prinssen van Carpi, kardinaal, aartsbisschop van Salerno, was een zoon van Lionello Pio, prins van Carpi. Hy studeerde te Padua, en ging vervolgens naar 't hof van Rome. Zyne goede hoedanigheden en zyne geboorte bragten hem in gunst by paus Clemens den VII, die hem het bisdom van Fayence gaf, en hem voor buitengewoon nuncius zondt naar Vrankryk. De zaken die hy verhandelde begonden zyn goeden geest te doen zien, gelyk men reets overtuigt was van zyne goede zeden. De pauzen vereerden hem inzonderheit, en betoonden hem hunne achting in verscheide gelegenheden. Behalven het bisdom van Fayence verkreeg hy vervolgens die van Gergenti en van Nola, en het aartsbisdom van Salerno. Paus Paulus de III maakte hem kardinaal in den jare 1536. Kort daar na kwam hy als legaat in Vrankryk, en arbeidde mede tot het mondgesprek, dat in den jare 1539 te Nizza gehouden wierdt tusschen keizer Karel den V en koning François den I. Men vertrouwde hem vervolgens het legaatschap van 't Mark van Ancona, en hy toonde aldaar door zyn voorbeeldt hoe het gedrag behoort te zyn van een kerkelyk gouverneur. Hy verbeterde de kerk van Loretto, hy deedt de haven van Ancona versterken, hy verbeterde de misbruiken die aldaar in het oeffenen van de justitie ingeslopen waren, hy deedt naaukeurig recht doen aan de armen, welke de rechters schenen te verachten, hy herstelde de welgeschiktheit van de Policie, en voorzag met zorg in alles wat de rust en het geluk van deze provincie konde verzekeren. Men nam hem van daar om het bevel te hebben in Rome, gedurende de afwezendheit van den paus, die een mondgesprek hieldt met den keizer te Buissetto, tusschen Parma en Plaisance, in den jare 1543. De kardinaal Pio wierdt niet minder gebruikt onder de volgende pausschappen. Hy wierdt legaat by den keizer, gouverneur van 't kerkelyk patrimonium, en beschermer van verscheide geestelyke ordens. Hy verkoos ook de bisdommen van Alba, van Frescati, van Porto, en van Ostia, en wierdt deken der kardinalen. Zyne verdiensten, en de algemene achting welke men voor zyne deugdt hadde, zouden hem op den pauzelyken zetel verheven hebben, indien hy langer in 't leven was gebleven; maar hy stierf den 2 May des jaars 1564, in 't 65 jaar zyns ouderdoms. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerke der Drievuldigheit van den berg, alwaar paus Pius de V hem een prachtig graf van marmer deedt oprechten, met zyn standbeeldt en een grafschrift. *Sadolet. epist. l. V. ep. 5. Ughel. Ital. Sacr. Cabrera. Petramellarius. Victorelli. Aubery.* enz.

PIOMBA, van ouds *Matrinus*, eene kleine rivier van *Abruzzo ultra.* Zy loopt een weinig ten Oosten van Atri, en ontlast zich in de golf van Venetië, by het dorp Silva. *Mary Dict.*

PIOMBINO, in 't Latyn *Plumbinum*, eene stadt en prinsdom in Italië, legt op de Toskaansche kust, tusschen Livorno en Orbitello, en behoort daar toe het eilandt Elva, uitgenomen Porto-Longone en Porto-Ferrajo. Het is een leen van Milaan, en behoorde eertyds aan het huis Apiano, dat Pisa mede bezat. Doch Gerardus Apiano, die in den jare 1404 stierf, verkocht Pisa en behieldt Piombino. Het is ook by deszelfs nakomelingen gebleven, tot dat het door 't huwelyk van Polyxena, eene erfgename van Piombino, met Nicolaus Ludovisius, hertog van Fiana, een broeders zoon van paus Gregorius den XV, aan den zelven hertog gekomen is; doch alzo de zoon Philippus Georgius, welke uit dezen echt geboren was, in den jare 1633 in zyne kindschheit voor zyne ouders stierf, zo kocht deze hertog Nicolaus het prinsdom Piombino in den jare 1634 van den keizer Ferdinand den II met baar geldt. Maar wanneer zyn zoon, Johannes Baptista, in den jare 1699 zonder kinderen stierf, verviel het aan zyne zuster; die het zelve aanbragt aan haren gemaal Gregorius den II Buoncompagno, hertog van Sora. Deze, in den jare 1700 zonder mannelyke erfgenamen stervende, liet het zelve na aan zyne oudste dochter Maria, die in den jare 1702 trouwde met zynen broeder Antonius, die daar door prins van Piombino wierdt. Dewyl hy echter in den oorlog om de Spaansche erfvolging de Fransche zyde hieldt, zo wierdt dit prinsdom in den jare 1708 door de keizerschen ingenomen. De stadt Piombino legt omtrent ter plaatse daar eertyds *Populonia* gelegen zoude zyn geweest. Zy heeft eene zeer goede haven, is versterkt, en legt aan een kanaal. In den jare 1708 den 18 January gaf zy zich aan de keizerschen over. *Leand. Alberti Descritt. d'Ital. Imhof Geneal. Ital.*

PIONIUS, een priester van Smyrna, en martelaar, wierdt gevangen genomen op den groten Zabbathdag der Joden te Smyrna in den jare 250, en met Sabina en Asclepiades geleidt voor Polemon, bewaarder van den tempel der afgoden. Hy deedt aldaar voor de vergadering een redevoering wegens den Godsdienst, en vervolgens wierden zy alle drie in de gevangenis geleidt. Wanneer de proconsul te Smyrna gekomen was, wierdt Pionius, gepynigt zynde, veroordeelt om met Mestrodorus levend verbrandt te worden. Hy onderging deze straffe met eene ongemene lydzaamheit en standvastigheit, naar zommiger gevoelen den 12 Maart, of den 22, naar 't zeggen van anderen. De Grieken vieren zyn feest den 11 Maart, en de Latynen den 1 February. *Actes dans Ruinart Benedictin. Euseb. l. IV. Hist. c. 15. Tillemont Mem. pour l'Hist. Eccl. Baillet vies des Saints.*

PIPARA, meesteresse van den keizer Gallienus, welke eenigen vermengt hebben met *Salonina*, wettige gemalinne van den zelven vorst. Trebellius Pollio spreekt 'er zo verwart van, dat men niet weten zoude wat 'er van te geloven, zo men van elders gene verlichting kreeg. *Vallemont*, in zyne *nouvelle explication d'une Medaille d'Or du Cabinet du Roi de France.*

PIPERNO, in 't Latyn *Privernum*, eene stadt van *Campagna di Roma* in Italië, tusschen Veroli en Terracina, aan de grenzen van de Napelsche provincie *Terra di Lavoro* gelegen. Omtrent 2000 schreden van daar ziet men de puinhopen van de oude bekende stadt in de Romeinsche historiën, *Privernum* genoemt, alwaar Metabus, een koning der Volsciën, de vader van Camilla, waar van Virgilius gewag maakt, zyn verblyf gehouden heeft. Het hedendaagsch Piperno voert in zyn wapen eenen leeuw met het hoofdt van deze Camilla, en eenen lauwertak, of, gelyk het anderen uitleggen, eenen peperstruik, dewyl men dezelve by het opruimen van den grondt gevonden zoude hebben; waarom ook eenigen het woordt *Privernum* van *peper* afleiden. Eertyds hadt Piperno een byzonder bisdom, dat om zyne geringe inkomsten door paus Honorius den III met dat van Terracina vereenigt is. In de kerke van den H. Benedictus wordt een mirakuleus Mariëbeeldt vertoont, dat de Euangelist Lucas gemaakt zoude hebben. De volkeren, welke voortyds in dit gewest wonden, wierden *Privernaten* genoemt. *Virgil. l. 11. Favon. Leo Descript. Ital. p.* 120. *Delic. de l'Ital. IV. p. 6. Vojage de Misson lett.* 22.

PIPIN, PIPYN, of PIPINUS, *de Korte* of *de Kleine* toegenoemt, koning van Vrankryk, de eerste van den tweden stam der koningen van Vrankryk, welke de Karolingische genoemt wierdt, was een zoon van Karel Martel, en een broeder van Carolomannus. Zyn vader hadt hem noch by zynen leeftydt Neustrië, Burgundië en Provence, en zynen broeder Austrasië gegeven. Na des vaders doodt vereenigden zich Pipin en Karloman tegen hunnen stiefbroeder Grypho, ontnamen den zelven zyn erfdeel, en zetten hem gevangen (*a*). Zy trokken hier op tegen den onrustigen hertog van Aquitanië, en bragten hem tot reden (*b*). Te Vieux-Poitiers maakten zy op nieuw eene verdeling van het ryk (*c*). Kort daar na maakte Pipin wederom een koning, welke was Childerik de II, na dat 'er een tusschenregering was geweest van acht jaren, en Karel Martel alleen het ryk bestiert hadde. Hy stondt daar na Karloman by tegen Odilo, hertog van Beyeren; en wanneer ondertusschen Hunaldus, hertog van Aquitanië, op nieuw rebelleerde, bragt hy hem tot reden (*d*). Terstondt hier op in den jare 746, alzo Karloman zich naar Italië in een klooster begaf, bleef Pipin de eenige regent van Vrankryk, en zocht eindelyk noch hoger te steigeren, en de kroon voor zich zelf te verkrygen. Deze zaak scheen hem zo bezwaarlyk niet meer te zyn, dewyl hy alle koninklyke macht alreets in handen hadde. De grootste zwarigheit was den haat des volks wegens het afzetten van den koning Childericus te vermyden: en hier toe konde hem niemandt beter dienst doen dan de paus. Dewyl nu deze ter zelver tydt de hulp der Franschen tegen de Longobarden nodig hadde, en Gregorius de III boven dien met Pipyns vader over deze zaak hadde beginnen te handelen, zo raakte het werk wel haast tot volkomenheit. Bonifacius, die van Pipyn in zyn zendelingschap in Duitschlandt alle hulpe genoten hadde, bragt veel daar toe by; en na dat Pipyn den paus Zacharias van te voren genoeg getoetst hadde, zondt hy Burchardus bisschop van Wurtsburg, en Fulradus abt van S. Denys, als mede zynen hofprediker naar Rome, en liet aldaar den paus de vrage voorstellen, wie de waardigste was om op den troon verheven te worden; de geen die zich met de zaken van 't koninkryk in 't geheel niet bekommerde, of de geen die door zyn beleidt en dapperheit het zelve wel regeerde en tegen alle geweldt van vyanden beschermde. Als mede, of de geen die de koninklyke macht in handen hadt, ook den koninklyken tytel aannemen mogt. Zacharias bleef niet in gebreke zich voor hem te verklaren. Wanneer nu het antwoordt in Vrankryk gekomen was, liet hy het zelve op een openbaren ryksdag te Soissons, alwaar inzonderheit Bonifacius mede tegenwoordig was, bekent maken; waar op de bisschoppen en groten terstondt hunne toestemming gaven dat Pipin koning zoude zyn, en Childerik in een klooster gebragt worden. Pipin liet zich dan op den 1 May des jaars 752 door Bonifacius, aardsbisschop van Ments, niet alleen kronen, maar ook om zyn aanzien groter en by 't volk geheiligder te maken, zalven, 't

welk

welk noch van te voren aan genen koning geschiedt was: Childeric wierdt ter zelver tydt geschoren en in een klooster gestoken. (e). Na dat dit gebeurt was stilde de nieuwe koning den opstandt van zynen broeder Grypho, nam Vannes in, en bragt het gansche graafschap Bretagne onder zich, sloeg ook de Saxen, en noodzaakte hen niet alleen op nieuws tot het betalen van eene jaarlyksche schatting, maar deedt hen ook beloven het Christelyke geloof onder zich te laten prediken (f). Hy onderwierp zich ook Ansimundus, benevens eenige plaatsen in Languedoc, en den Saraceenschen gouverneur van Barcellona (g). Wanneer Stephanus de II, die op Zacharias gevolgt was, door de Longobarden zeer gekwelt en benauwt wierdt, nam hy zyne toevlucht tot Pipinus en bezocht den zelven in Vrankryk. De koning ontfing hem in den jare 754 op het slot te Pont-Yon, en zondt hem naar de abdy van S. Denys. Een tydt lang daar na kroonde hem deze paus, met zyne gemalinne, en met zyne beide zonen Karel en Karloman, in de kerke van S. Denys den 28 July des jaars 754. In 't volgende jaar ging Pipyn naar Italië, dwong Aistulphus, den koning der Longobarden, dat hy alle de landen, welke hy de kerke ontnomen hadde, moeste wedergeven. Hier op toog hy te rug naar Vrankryk, en zondt den paus Stephanus wederom in Italië. De pausselyke schryvers geven voor dat Pipyn by deze gelegenheit het Exarchaatschap van Ravenna, dat hy den Longobarden ontweldigt hadde, aan den Roomschen stoel geschonken heeft (h). Maar de ontrouw der Longobarden en de belegering van Rome deden den koning op nieuws in den jare 756 over de Alpen trekken. Na dat hy de Longobarden alle voldoening hadde doen geven aan den paus, keerde hy weder in Vrankryk, en bragt den overigen tydt van zyn leven door met den oorlog tegen Saxen, en tegen Vaifar hertog van Aquitanië, dien hy zes of zeven maal sloeg, tot dat eindelyk in den jare 768 de gemelde vorst van zyne eigene onderdanen gedood wierdt, en alzo alle zyne staten onder de gehoorzaamheit van Pipyn geraakten (i). Weinig tyds daarna wierdt Pipyn te Saintes van eene koorts overvallen, waar op hy zich naar Poitiers, van daar naar Tours, en vervolgens naar S. Denys begaf, alwaar hy stierf aan een zeker slag van waterzucht den 23 September des gemelden jaars, in den ouderdom van 54 jaren, na dat hy als koning 16 jaren, 4 maanden en 23 dagen geregeert hadde (k). By zyne gemalinne Bertha, of Bertruda, hadde hy geteelt Karel den Groten, koning van Vrankryk, en naderhandt Roomsch keizer; Karloman, koning van Austrasië en Bourgonje; Pipyn, welke jong stierf; als mede Rothlaida, Adelaida, en Gisela, welke laatste abdisse was van onze Lieve Vrouwe van Soissons, en in den jare 814 stierf. (a) *Annal. Metens. ad an.* 741. (b) *Ibid. an.* 742. *Fredegar. Contin. c.* 110. (c) *Eginhard Annal.* (d) *Annal. Metens. & Fredegar. d. l.* (e) *Eginhard Annal. ad an.* 750 *seq. Epistol. Bonif. & Zachariæ. Fredeg. Contin. c.* 118. *Chron. Fontanell. Anastas. Bibl.* (f) *Fredeg. Contin. c.* 118. (g) *Annal. Metens. ad a.* 752. (h) *Ibid. & Ann. Fuld. ad a.* 756. *Fredegar. Contin. c.* 119. *Eginhard in Annal. & vita Caroli M. Anastas. Bibliothecar. Epist. Stephani ad Pipin. Monach. S. Galli l. II. c.* 23. (i) *Eginhard Annal. ad an.* 760. (k) *Eginhard in Vita Caroli M.*

PIPIN de I, koning van Aquitanië, was de twede zoon van Lodewyk den Goedertierenen en des zelfs eerste gemalinne Ermengarda. Hy wierdt in den jare 817 koning gemaakt van Aquitanië, en was naderhandt het hoofdt van de genen, die in den jare 830 en 833 te zamen spanden tegen zynen vader, als op des zelfs artykel gezegt wordt. Hy stichtte de abdyen van S. Jean d'Angeli, van S. Cyprianus van Poitiers, en van Brantôme in Perigord; hy stierf in den jare 838 den 13 January, naar het verhaal van den schryver van het leven van zynen vader, of den 13 December, volgens de Jaarboeken van Bertinus. Hy wierdt begraven in de kollegiale kerk van S. Radegonda te Poitiers. Hy was getrouwt met Ingeltruda, eene dochter van Theodebertus graaf van Matrië, en teelde by haar Pipinus den II koning van Aquitanië; Karel, aardsbisschop van Ments na Rabanus, stierf den 6 Juny des jaars 863; en Bartha, gemalinne van den vermaarden Gerardus van Roussillon, gezegt van Elias. *Annales Bertin. & Mediomatr. Regino. Auctor vita Ludovici Pii, &c. Sammarth. &c.*

PIPIN de II, koning van Aquitanië, was een zoon van Pipin den I koning van Aquitanië, en een klein-zoon van Lodewyk den Goedertieren, en wierdt na zyns vaders doodt door zynen grootvader van de erfenis uitgesloten, en Aquitanië gegeven aan Karel den Kalen, een zoon van Lodewyk den Goedertieren, van het twede bedde. Pipin wilde zich echter zyn recht niet laten ontnemen, maar liet zich tegen dank van zynen grootvader koning van Aquitanië noemen (a), en wanneer de zelve stierf, stelde hy zich tegen Karel den Kalen, koos de zyde van zynen oom Lotharius den I, diende hem in den slag by Fontenai den 25 Juny des jaars 841, en verkreeg eindelyk in de vrede te Verdun in den jare 843, dat Karel de Kale zich verbinden moest Aquitanië aan hem te geven (b) het welk de zelve echter eerst in den jare 845 volbragt, onder voorwaarde dat Pipin zyn vasal zou zyn (c). In den jare 848 ontstond een oorlog tusschen beide, dewyl Karel voorgaf, dat Pipin zich niet als een vasal gedragen hadde, waar op dan Karel Aquitanië bemachtigde (d). Een ander Karel, een broeder van Pipin, kwam hem wel te hulp, doch wierdt door eenen graaf gevangen, en door Karel den Kalen in een klooster gestoken (e). Pipin zelf wierdt naderhandt in den jare 852 van gelyken door Sanches, graaf van Gascogne, gevangen, en aan Karel gezonden, die hem in een klooster stak (g). Doch na drie jaren tyds kwam Pipin daar weder uit, voegde zich by de Normannen, belegerde Toulouze, en wierdt door de meeste Aquitaniërs tot koning aangenomen. Dewyl ook byna gansch Vrankryk toen oproerig was tegen Karel den Kalen, moest de zelve verscheide graafschappen in Aquitanië wederom aan Pipin inruimen (g). Eindelyk vereenigde Pipin zich andermaal met de Normannen, en nam ook hunne Heidensche zeden en gewoontens aan, doch viel in handen der Aquitaniërs, die hem gevangen aan de Franschen overleverden. Deze veroordeelden hem op een Synode, als een verrader van zyn vaderlandt en van de Christenheit, ter doodt, en sloten hem in eene duistere gevangenis te Senlis, (h) waar in hy ook gestorven is (i). (a) *Pagi Crit. in Baron. T. III. ad a.* 838. *n.* 1. *p.* 571. (b) *Annal. Metens. & Bertin. ad a.* 843. (c) *Id. ad a.* 845. (d) *Id. ad a.* 848. (e) *Id. ad a.* 849. (f) *Id. ad a.* 852. (g) *Id. ad a.* 855. *Aimoinus l. II. ap. Mabillon Sec. IV. Bened. P. I. p.* 768. (h) *Annal. Bertin. ad a.* 858. (i) *Id. ad. a.* 864. *Balusii Capitular. T. II. p.* 174.

PIPIN, koning van Italië, een zoon van Karel den Groten en van Hildegarda des zelfs twede gemalinne, wierdt geboren in den jare 776 (a). Hy was eerst *Karloman* genoemt; doch zyn vader bragt hem naar Rome, alwaar hy in den doop den naam van Pipin ontfing, en te gelyk den 15 April des jaars 781 op Paaschdag, door last van zynen vader, door den paus Adrianus den I tot koning van Jerusalem gekroont wierdt (b). Hy gaf naderhandt in verscheide gelegenheden vele blyken van zyne dapperheit. Hy ontweldigde in den jare 789 den Grieken Istrië en Liburnië (c), sloeg in den jare 793 Grimoaldus, hertog van Benevente (d), in den jare 796 de Hunnen of Avaren (e), en in den jare 800 andermaal Grimoaldus (f). Wanneer zyn vader hem in zyn testament in den jare 806 Italië, benevens Beieren en Alemannië, tot zyn aandeel maakte, ging hy naar Rome, en liet zich door Leo den III andermaal kronen (g). Hy beschermde Corsica tegen de Saracenen (h), en hadt in den jare 810 oorlog met de Venetianen, in welken deze op de eilanden in de golf weken, 't welk voor het beginsel van hunne Republyk gehouden wordt (i). Pipin stierf kort daar na te Milaan den 8 July des jaars 810 (k). Hy was getrouwt met Bertha, de eenige dochter van Wilhem, gezegt van Courtenai, graaf van Toulouse, doch hadde gene kinderen by de zelve. Hy hadde kinderen by eene andere gemalinne, welkers naam onbekent is, te weten, Bemandus, koning van Italië, en vyf dochters. Deze Bemandus was de vader van Pipin den II, heer van Peronne. (a) *Hadriani Ep.* 49. *in Cod. Carolin. Pagi in Crit. T. III. ad a.* 783. *n. III seq.* (b) *Annal. Eginh. Bertin. &c. ad a.* 781. *Append. ad Chron. Nibelungi ad d. a. Pagi d. l. ad. a.* 781. *n.* 1. (c) *Eginh. Vit. Car. M.* (d) *Annal. Moissiac. ad a.* 793. *Auctor vita Lud. Pii.* (e) *Anon. Annal. ap. Lambec. de Bibl. Vind. l. II. c.* 5. *& Annal. Moiss. ad a.* 796. (f) *Eginh. Annal. a.* 800. (g) *Anastas. Bibl. in Leone III.* (h) *Eginh. Annal. a.* 806, 807. (i) *Id. a.* 810. *Sigon. de regn. Ital. l. IV. &c.* (k) *Eginh. Annal. d. l. conf. Vitam S. Adelhardi ap. Mabillon sec. IV. Bened.*

PIPIN, *de Vette*, of *Heristal* genoemt, naar de plaats van dien naam in het Guliksche gebiedt, *Major domus*, of opperhofmeester van Vrankryk, was een zoon van Ansigisus, en een kleinzoon van den H. Arnulphus, die naderhandt aardsbisschop van Mets wierdt. Wanneer Dagobert in Austrasië omtrent den jare 679 stierf, wilden de onderdanen Theodoricus den II van Austrasië niet tot hunnen koning aannemen, by welke gelegenheit Pipin zich benevens zynen oom Martinus tot heer van deze provincie opwierp, en wanneer Martinus in een tocht tegen Theodoricus sneuvelde, alleen byna als een koning van Austrasië regeerde, ook Theodoricus den oorlog aankondigde, en den zelven in eenen slag overwon en gevangen kreeg. Hy liet hem wel den koninklyken tytel en waardigheit behouden, doch hadde van dien tydt af alle gezag en macht in de beide koninkryken, onder Theodoricus, Clodoveus den III, Childebert en Dagobert den III in handen, gelyk hy ook in der daadt de heerschappy der Franken waardig was. Hy won verscheide slagen tegen Radbot, hertog van Vrieslandt, in den jare 707, en tegen Willerus, hertog van Zwaben, dien hy in de jaren 709 en 712 sloeg. Zyne achting was zo groot dat niet alleen de Hunnen en Wenden, maar ook de Oostersche keizers, en de koningen der Longobarden gezanten met vele geschenken aan hem zonden. Ja zyn gezag in Vrankryk duurde noch na zyn doodt. Dewyl zyne beide zonen Drogon en Grimoald gestorven waren, maakte hy zynen kleinzoon Theobaldus, die noch een kindt was, tot *Major domus* van den koning Dagobert den II, en dit kindt bleef noch na zyne doodt, onder de voogdyschap van de grootmoeder Plectrude, in deze waardigheit, zonder dat de koningen meer te zeggen hadden, dan onder Pipin. (Zie PLECTRUDE.) Pipin stierf den 16 December des jaars 714 op het slot Jopil aan de Maas, naby Luik. Zyne eene gemalinne was Plectrude, by welke hy teelde Drago, of Dreux van Champagne, die noch voor zynen vader stierf; Grimoaldus, dien zyn vader tot *Major domus* maakte by Dagobert, doch die mede kort daar na stierf, en Silvinus, eenen monnik. De andere gemalinne van Pipin was Alpaïs, de moeder van Karel Martel, en van Childeprandus, die de stamvader was van het derde geslachte der koningen van Vrankryk. Men heeft aan te merken, dat Alpaïs eerder eene byzit dan eene echte gemalin was van Pipin, en dat Lambert, bisschop van Luik, niettegenstaande het groot gezag van Pipin, hem over zyne liefde tot Alpaïs dorst bestraffen. Zie ALPAÏS. *Aimoin. c.* 48. *Annal. Metens. Du Bouchet. Sammarth. Adrian. Vales. Crusius.*

PIPIN, bygenaamt *van Landen*, dat de plaats was van zyne geboorte, was een zoon van Karloman, en kleinzoon van Karel, graaf van Hesbay, in 't landt van Luik. Hy was *Major domus palatii*, of hofmeester in Austrasië, onder Dagobert en Sigebert.

Hy trouwde met Itta, die in de Jaarboeken van Mets Juberta genoemt wordt, eene dochter van Medualdus bisschop van Mets, waar by hy Grimoald teelde, die hem in de gemelde waardigheit volgde, en na de doodt van Sigebert, koning van Austrasië, zynen zoon Childebert wilde kronen, doch benevens den zelven door Clodoveus den II gedoodt wierdt. Deze Pipin hadt ook twee dochters, namelyk Begga, welke trouwde met Antigisus den vader van Pipin den Vetten, en Geertruid, die benevens hare moeder Itta het klooster te Nivelle stichtte, en abdisse van het zelve was. Pipin van Landen stierf den 21 February des jaars 640, in den ouderdom van 40 jaren, en wordt te Nivelle in Brabandt, alwaar hy begraven is, als een heilige geeert: gelyk ook zyne beide dochters voor heiligen gel ·uden worden. *Fredegar. Chron.* 85. 86. *Annal. Metens. Martyrol. Gall. Daniel Hist. de France T. I. c.* 324.

PIPIN, een natuurlyke zoon van Karel den Groten, geteeld by Himmeltrude. Dewyl zyne moeder gene echte gemalinne was, verkreeg hy ook gene landen te regeren, gelyk de andere kinderen. Dit verdroot hem zodanig, dat hy in den jare 792 tegen den vader aanspande; doch wanneer de zaak aan den dag kwam, wierdt hy dieswegens op den ryksdag te Regensburg ter doodt verwezen, doch door Karel den Groten verschoont, en in een klooster gestoken. *Eginhard vita Caroli M. Paul. Diac. de Episc. Metens. Annal. Moissiac. ad a.* 792.

PIPIN, (WILHELM) een Dominikaner monnik, was van Evreux, in Normandië. Men zegt, dat hy stierf in den jare 1529. Hy liet een groot getal van werken na, en voornamelyk uitleggingen over *Genesis* en *Exodus*, en predikatien, die men dikwils gedrukt heeft, en te Antwerpen in den jare 1656 in IX stukken in quarto byeen verzamelt.

PIQUE-PUCE, een klein dorp naby Parys, dat tegenwoordig aan de voorstadt S. Antony gehecht is. De hervormde monniken van de derde orde der Franciscanen floegen zich in den jare 1594, of 1606 alhier neder, welk klooster het eerste was van deze stichting, waarom zy door gansch Vrankryk *Picpuzianen* genoemt worden; hoewel zy anders, naar hun rechten naam, vaders, of broeders der boetvaardigheit van de derde orde van S. Franciscus genoemt worden. *Le Maire Paris ancien & nouveau.*

PIQUESCOURT. Zie PEQUICOURT.

PIRÆEUS. Zie PIREUS.

PIRAMIDEN *van Egypte.* Zie PYRAMIDEN.

PIRANO, eene kleine stadt van Istrië. Zy is gelegen drie mylen van Capo d'Istria, ten Zuiden, op een klein half-eilandt, dat gemaakt wordt door de kleine golf van Largone, en die van Trieste. *Maty Dict.*

PIRCKHEIMER, (BILIBALD) keizerlyke Raadt en Raadsheer te Neurenberg, wierdt in den jare 1470 uit een oud geslacht te Neurenberg geboren. Zyn vader, Johannes genoemt, was een vermaard rechtsgeleerde, en eerst Raadt by den bisschop van Eichstadt, daar na by Albert, hertog van Beyeren, en Sigismundus aartshertog van Oostenryk. Hy zelf wierdt aan 't hof van den bisschop opgevoedt, en door zynen vader zo wel tot de vrye kunsten, als tot ridderlyke oeffeningen aangespoort, gelyk hy hem dan ook in verscheide gezantschappen met zich nam, op dat hy van zyne jeugdt af de hoven mogte leren kennen, en zyn voorbeeldt volgen. Ondertusschen ontbrak het hem aan gene andere onderwyzingen, die hem ten dele in de studien, ten dele in allerlei muzyk bekwaam konden maken, en waar in hy ook in het kort zeer verre vorderde. Wanneer de gemelde bisschop door verscheiden aangetast wierdt, deedt hy twee jaren loflyke krygsdiensten. Hy was onvermoeit, waakzaam, en schroomde wel geen gevaar, doch was in alle zyne ondernemingen ongemeen voorzichtig. Hy wierdt in dien tydt zo ervaren in allerlei ridderlyke oeffeningen, dat niemandt hem overtrof. In het twintigste jaar zyns ouderdoms zondt zyn vader hem naar Padua op de akademie. Hy hadt zich wel liever in keizerlyken krygsdienst begeven tegen de Franschen, doch alzo zyn vader hem voorhieldt, dat de studien beter waren dan het soldaten-leven, zo liet hy zich bewegen, en studeerde drie jaren op de zelve hogeschole in de rechtsgeleerdheit. Dewyl hy echter meer lust hadde tot de vrye kunsten, zo oeffende hy zich ook ondertusschen in de zelve, en nam inzonderheit krachtig toe in de kennisse van de Griekfche taal. Doch alzo dit zynen vader mishaagde, die de rechtsgeleerdheit nuttiger achtte dan de kennisse van de Griekfche taal, zo moest hy naar Pavia, alwaar toen de beroemde mannen Jason Mainus, Lancellotus en Philippus Decius de rechten leeraarden. Hy leerde hier te gelyk door vlytigen omgang met de Italianen, die hem wegens hun geschikt gedrag en matig leven beter gevielen dan de Duitsche studenten, de Welsche spraak, en bragt het zo verre dat hy benevens de rechtsgeleerdheit, ook de Theologie, de wiskunst, de historiën en de geneeskunde leerde verstaan. Na dat hy byna zeven jaren in Italië gestudeert hadde, moest hy naar huis keren by zynen vader, die toen te Neurenberg leefde, op wiens aanraden hy trouwde, en wel haast daar op Raadsheer wierdt. Hy gedroeg zich zo wel, dat men hem al in de eerste jaren in gewichtige belangen aan vorstelyke hoven zondt. Zyne vrye uuren wydde hy de studien toe, waar aan hy zich zodanig overgegeven hadde, dat eenigen hem daar over berispten, en anderen zelfs uitlachten. Wanneer na drie jaren de oorlog ontstont tusschen den keizer Maximiliaan en de Zwitsers, en de Neurenbergers hunne hulpbenden aan den keizer zonden, verkoos de republyk hem, zonder zyn aanzoek, tot hoofdt en geleider der zelve, welke waardigheit hy ook uit liefde tot het vaderlandt en om zyne eere, niettegenstaande zyne vrienden hem zulks afrieden, aannam en loflyk bekleedde: gelyk ook de keizer zelfs by zyne te rug komst hem de republyk aanprees, die hem in zyne vorige waardigheit stelde, waar in hy dezelve in vele gezantschappen aan Maximiliaan den I, en Karel den V grote diensten deedt. De Raadt, dien hy rekenschap gaf van zyne verrechtingen, heeft hem niet alleen geroemt, maar ook met geschenken vereert. Doch hy kreeg wel haast vele vyanden en benyders, waarom hy, hoe zeer ook zyne vrienden daar tegen waren, bedacht was zich tot rust te begeven. In dien tydt stierf ook zyn vader, waar door hem een zeer wydlopige huisselyke omslag op den hals viel, dewyl de vaderlyke nalatenschap niet gering was. Hy wilde deze bekwame gelegenheit om zyn ampt neder te leggen niet laten voorbygaan, hoewel hy naaulyks zyne ontslaging verkrygen konde. Hier op gaf hy zich op nieuws ganschelyk aan de studien over. Hy verzamelde met grote onkosten vele zeldzame boeken en handschriften, onder welke laatste de werken van Gregorius Nazianzenus, en de geschrevene Griekfche boeken van Diogenes Laërtius de minste niet waren. Hy heeft daar by verscheide schriften, en onder dezelve de VII boeken van Xenophon van de historie der Grieken, het eerst in 't Latyn overgezet. Hy leidde ook veel te koste aan oude gedenkpenningen, en andere zaken tot het verstandt der oudheit dienende, en was een groot liefhebber der schilderkunst, waarom hy ook met den vermaarden Albert Durer zeer naauwe vriendschap hieldt. Aldus hadde hy drie jaren doorgebragt, wanneer hem zyne vrouw, na dat hem by de zelve zes dochters geboren waren, en zy ter zelver tydt van eenen zoon bevallen was, door de doodt ontrukt wierdt. Dewyl hy zeer vergenoegt met haar geleeft hadde, wilde hy niet meer trouwen. Daar op wierdt hy onverwacht op nieuws in den Raadt getrokken, daar toe hy echter volkomen gedwongen moest worden. In den jare 1512 nam hy benevens noch eenen op den ryksdag te Keulen, werwaarts de republyk hem gezonden hadde, het beste der stadt Neurenberg in acht; 't welk hy ook naderhandt by de Ryks- en Kreitsvergaderingen gedaan heeft, waar toe hem zyne uitnemende welsprekendheit, en zyn ongemeen geheugen, uit kracht van het welke hy dikwils 60 hoofden van beschuldiging terstondt op eenen tydt te gelyk heeft kunnen beantwoorden, boven al te stade kwam. Hy kreeg wel haast wederom zyne vyanden, die oorzaak waren dat hy noch eens zyn ampt wilde nederleggen. Doch men vermeerderde zyn jaargeldt, ontlastte hem van de moeielyke reizen, en hieldt hem daar door noch eenige jaren lang in den Raadt. Evenwel teisde hy, wanneer zyn vaderlandt door eenige onrustigen aangedaan wierdt, naar Zwitserlandt, en bragt het zelve weder in volle rust. Hy bragt echter de jicht met zich naar huis, waarom hy zich meermaals te paardt naar het Raadhuis begeven moest. Op dat men echter niet zoude denken dat hy dit ongemak door onmatig leven op zich gehaalt hadde, heeft men aan te merken, dat hy zich byna van alle gasteryen, en zeven jaren lang van allen wyn onthouden heeft. Hy verzocht daar op nochmaals zyne ontslaging, welke hy echter alleen verkreeg onder beding dat hy voor een zeker jaargeldt ook aan zyn huis de republyk met zynen raadt zoude dienen, welke voorwaarde hy wel aannam, doch zonder van eenig jaargeldt te willen horen. Echter heeft hy eenmaal het geschenk, dat hem de Raadt (wanneer in zekere gelegenheit zyn verstandige voorslag een gelukkigen uitslag gehadt hadde) overleverde, niet afgeslagen. Eindelyk heeft hy in den jare 1530 den 22 December, na dat hy zestig jaren oud geworden was, onder anderen met deze gedenkwaardige wenschen: *Gave Godt dat het den vaderlande na myn doodt wel ginge! Gave Godt dat de Kerk alsdan in rust ware!* zyn leven, en met het zelve ook zyn geslacht geëindigt. Melchior Goldastus heeft zyne werken te zamen uitgegeven; en Eobanus Hessus zyn doodt in een schoon lykzang beweent. Voorts is aanmerkenswaardig dat hy twee geleerde zusters hadde, aan welke hy twee van zyne overzettingen toegeëigent heeft; gelyk dan ook in zyne werken eenige brieven zyn, welke de oudste, Charitas genoemt, geschreven heeft. *Rittersh. in vita Pirckheimeri Oper. Pirck. praef. Jovius Elog. doct. Gesner. Biblioth. Adami in vit. ICt. Colemies Bibl. choisie.*

PIREAM, koning van Jarmuth, was een der koningen, welke kwamen tot bystandt van Adoni-Zedek den koning van Jeruzalem, tegen Josua en tegen de Israëliten. Hy wierdt benevens de andere koningen overwonnen en gedoodt, en na zyn doodt opgehangen. *Josua X.*

PIRENA, eene fontein, die haren oorsprong heeft aan den voet van den berg Acrocorinthus, toegewydt aan de Zanggodinnen, en welker wateren zeer klaar zyn, en aangenaam om te drinken. *L'abbé Danet.*

PIREUS, PIRÆEUS, wierdt eerst een eilandt voor de oude stadt Athene genoemt. Men behieldt ook dezen naam, wanneer het zelve tot een beroemde haven en tuighuis der Atheniënzen, gemaakt wierdt. Het zelve was 40 stadien van de stadt afgelegen: Themistocles vereenigde het zelve echter met dezelve in het 276 jaar van Rome door een groten muur aan beide zyden, dien men ook daarom *den langen arm* noemde. De voegen waren van yzer en loot. Men maakte deze plaats tot een pakhuis of vergaderplaats voor koopmanschappen, waar uit het spreekwoordt ontstondt: *uit Pireus gaat niemandt ledig.* Eindelyk versterkte men deze plaats met noch zes andere muren, welke Sylla na eene moeielyke en langdurige belegering verwoestte. De ouden maken dikwils gewag van deze haven, welke tegenwoordig *Porto di Setine*, of *Porto di Leone* genoemt wordt, ter oorzake van een groten aldaar leggenden marmeren leeuw. *Meurs. de Port. Piraeo.*

PIRENEEN. Zie PYRENEEN.

PIRGO, PERGO, of POLLONIA, eene aartsbisschoppelyke stadt van Albanië. Zy is twee mylen van de kust, en twaalf

twaalf van Durazzo, ten Zuiden gelegen. Deze ſtadt was eertyds zeer aanmerkelyk. De wetenſchappen hebben 'er gebloeit, dewyl Auguſtus aldaar ſtudeerde, wanneer Ceſar vermoordt wierdt. Zy is tegenwoordig in een ſlechten ſtaat. *Maty Dict.*

PIRHATHON, eene ſtadt van Paleſtina, in den ſtamme Ephraim, op den berg van Amalek. Zy was het vaderlandt van Abdon, den rechter der Iſraëliten, welke aldaar begraven wierdt. De inwoners van dezelve wierden Pirhathoniten genoemt. *Judic. XII.* 15. *I Chron. XI.* 31.

PIRITHOUS wierdt voor een zoon van Ixion, den koning der Lapithen, gehouden. Wanneer hy van de dapperheit van Theſeus gehoort hadde, was hy begerig dezelve in der daadt te beproeven. Ten dien einde ontſtal hy hem eenige oſſen, op dat hy hem daar door noodzaken mogte om hem te vervolgen. Dit deedt Theſeus, doch wanneer zy by malkander kwamen, vatten zy zulk eene hoogachting tegen malkander op, dat zy naderhandt de beſte halsvrienden der wereldt bleven; waarom ook hunne vriendſchap in de ſchriften der dichters zeer vermaard is. Pirithous ſtondt Theſeus by, wanneer dezelve Helena vervoerde; en Theſeus hielp hem wederom, wanneer hy de dochter van Aidoneus, koning der Moloſſen, met geweldt vervoeren wilde: doch Pirithous wierdt terſtondt door den Cerberus verſcheurt, en Theſeus met ketenen geboeit in de hel gevangen gehouden, tot dat hy door Euryſtheus verloſt wierdt. Volgens de hiſtorie was Proſerpina de dochter van Aidoneus: Pirithous dezelve met geweldt hebbende willen vervoeren, wierdt gegrepen, en door laſt des konings geworpen voor honden die hem verſcheurden. *Plutarch. in Theſeo. Ovid.* enz.

PIRITZ, eene kleine ſtadt van 't hertogdom Stettyn, in het koninklyke Pomeren. Zy is gelegen naby het meir van Maldui, zeven mylen van Stettyn, ten Zuiden. De oude hertogen van Pomeren hebben dikwils hun verblyf te Piritz gehouden, 't welk eenige landbeſchryvers nemen voor het oude *Viritium*, eene kleine ſtadt der Sidenen, welke andere plaatſen te Gryffenhagen. *Maty Dict.*

S. PIRMINUS is de ſtichter geweeſt van verſcheide klooſters in Duitſchlandt. Hy verkreeg van Gregorius den II verlof om het Evangelium in Duitſchlandt en Zwaben te prediken, en wierdt in dit goede voornemen door een ſynode van Franſche biſſchoppen bekrachtigt. Hy begon alzo zynen arbeidt in Duitſchlandt met zeer goeden voortgang, en ſtichtte vele kloosters, waar onder benevens anderen Reichenau getelt wordt, alwaar hy drie jaren abt geweeſt is. Wanneer Theobald, hertog van Zwaben, met Karel Martel in oorlog gewikkelt was, moeſt Pirminus naar de Elzas wyken, en ſtichtte aldaar de abdy van Mourbach onder aan het Vosgiſche gebergte, op den grondt, welke hem daar toe gegeven wierdt door den graaf Eberard. Hy ſtichtte in de Elzas noch vele andere kloosters, en ſtierf in dat van Hornebach, gebouwt in eene plaats, Gamond genoemt, aan den zamenloop der rivieren de Saar en de Bliels, het welk naderhandt naar zynen naam *S. Pirminus* genoemt wierdt, alwaar S. Bonifacius van Ments hem kwam bezoeken. Hy ſtierf den 3 November des jaars 755. Raban ſtelde hem in zyn Martyrologium in de volgende eeuw: de andere Martyrologen hebben van hem geen gewag gemaakt; maar het nieuwe Roomſche Martyrologium heeft hem op den zelven dag ingevoegt. Zyn ligchaam wierdt begraven in 't klooſter van Hornebach, van waar men voorgeeft dat het zelve naar Inſpruk gevoert is. *Anonym. apud Mabillon ſiecle III. Benedict. Waldfrid. Strabo. Raban. Bulteau l. IV. Hiſt. Monaſt. d'Occident. Baillet Vies des Saints au* 3 *Novembre.*

PIRNA, eene ſtadt met een ſlot en ampt aan de Elve, twee mylen boven Dreſden, in 't markgraafſchap Meiſſen gelegen, behoort aan de keurvorſtelyke linie van het geſlacht van Saxen. Naar het bericht van Lindnerus hebben hier in 't begin maar eenige weinige huizen of hutten geſtaan, voor de op- en afvarende ſchepen op de Elve, die gemeenlyk zich aldaar plagten ſtil te houden; zo zoude aldaar ook voortyds een grote *Pereboom* (in 't Hoogduitſch *Birnbaum*) aan den oever van de Elve geweeſt zyn, waar onder de reizigers vermaak ſchepten om te zitten, waar van de naam van *Pirna* geſproten zoude zyn. Doch hoe verre dit laatſte aan te nemen zy, en of zulks niet eene blote zinſpeling op den naam geweeſt is, wordt daar gelaten. Peckenſtein ſchynt het beter getroffen te hebben, wanneer hy den naam Pirna voor Wendiſch houdt, en meent dat dezelve zo veel als *Zonnendal* betekent, gelyk het ſlot ook *Zonnenſtein* genoemt wordt. Deze plaats is naderhandt dan ſtiftſch, dan markgraafſch, dan Boheemſch geweeſt, tot dat zy eindelyk beſtendig by de tegenwoordige landsheren gebleven is. Henrik de Doorluchtige, markgraaf van Meiſſen, bezat deze plaats in den jare 1237, hebbende dezelve van den koning Wenceslaus met zyne dochter Agnes tot eene huwelyksgifte mede gekregen. Zo heeft ook de koning Johannes van Bohemen in den jare 1325 de privilegien en het ſtapelrecht van deze ſtadt beveſtigt. Noch zoude in den jare 1384 deze ſtadt benevens andere plaatſen door den markgraaf van Meiſſen, Wilhem den Eenöogigen van Bohemen afgeloſt, en weder aan Meiſſen gebragt zyn, dien ook het tegenwoordige ſlot Zonnenſtein zyne verſterking en zynen naam te danken heeft. Pirna is inzonderheit wegens zyne treffelyke bouw- en hardſtenen vermaart, welke aldaar gebroken en langs de Elve wyd en zyds tot Berlyn toe vervoert worden. Voorts heeft deze plaats in den oorlog der Huſſiten omtrent den jare 1429 van de Bohemen, en in den jare 1639, in den dertigjarigen oorlog van de Zweden veel aanſtoot geleden. In den jare 1634 wierden de vredensonderhandelingen, welke tuſſchen den keizer Ferdinand en den keurvorſt van Saxen te Leutmeritz begonnen waren, alhier verlegt, doch naderhandt te Praag voltrokken. *Muller. Annal. Sax. p.* 350. *Zeiler. Topogr. Sax. p.* 151. *Peckenſtein Theatr. Sax. P. II. p.* 10. *P. III p.* 56. *Knaut Prodr. Miſn. p.* 248.

PIRO. Zie HENRIK *van Piro.*

PIROS, of PIROT, eene kleine ſtadt, of groot vlek van Bulgarië, op de grenzen van Servië, aan den oorſpronk van de Niſſava, tuſſchen Sophia en Niſſa, omtrent 17 mylen van beide die plaatſen. Men gelooft dat Piros het oude *Romatiana*, of *Remiſciana*, eene ſtadt van hoog-Mœſië, zoude kunnen zyn. Piros wierdt in den jare 1689 ingenomen door den keizerlyken generaal Piccolomini, na beide de veldſlagen van Niſſa, waar in de Turken geſlagen wierden. De Duitſchen verſterkten de ſtadt en leiden bezetting daar in, maar wierden naderhandt genoodzaakt dezelve te verlaten. *Maty Dict. Memoires du Tems.*

PIROU, een oud kaſteel gelegen op de kuſt van neder-Normandië, in het Cotantynſche, tegen over de eilanden van Jernſey en Guernſey. *André du Cheſne*, in zyn boek *des Antiquitez des Villes, Châteaux, & Places remarquables de France*, verbetert en vermeerdert door zynen zoon *François du Cheſne*, en te Parys gedrukt in den jare 1668, ſpreekt van het ſterke kaſteel van Pirou. Men vindt eene beſchryving daar van, onder den naam van 't kaſteel van *Beſmeliane* of *Vivarambe*, in *l'Almaide* van *Scuderi*. Dit kaſteel is zeer oud, en men verhaalt daar van zo vele wonderen, dat de eenvoudige luiden van het landt geloven, dat het zelve door de hexen gebouwt is geweeſt vele jaren voor dat de Normannen zich in Neuſtrië nederſloegen. Zy zeggen dat deze hexen, die de dochters waren van een groten heer van 't landt, een vermaard toveraar, zich herſchepten in *wilde ganzen*, wanneer de Normannen naar Pirou afzakten; en dat het deze zelve ganzen zyn, die alle jaren wederkomen om hunne neſten te maken in dit wonderlyke kaſteel. Zie hier wat 'er van zy. Aan den voet der muren van het kaſteel van Pirou telt men achtien of twintig niſſen van ſteen, waar in men jaarlyks neſten legt, van hooi of ſtroo gemaakt, voor de wilde ganzen, die niet in gebreke blyven altoos in de eerſte dagen van Maart des nachts verſcheide ronden om het kaſteel te doen, om by het licht van de maan of van de ſterren te zien, of hunne neſten vaardig zyn: op de volgende dagen nemen zy bezit van de neſten, die hen het zachtſte en het gemakkelykſte ſchynen, het gene niet zonder ſlag of ſtoot toegaat. Zomtyds maken deze vogelen met bek en klauwen malkander ganſch bebloedt, en maken zulk een groot gerucht, dat de echoos van alle kanten weêromklinkende, oorzaak zyn dat men malkander in de vertrekken van het kaſteel, noch in de vervallene huizen daar om heen niet horen kan. Wanneer alle deze neſten door de dapperſten onder de ganzen ingenomen zyn, plaatſt men 'er zes of zeven andere op de borſtweringen der muren, welke niet lang ledig blyven. Dewyl deze muren ongemeen hoog zyn, blyven de ganzen die op dezelve broeien niet in gebreke, zo haaſt hunne jongen uitgepikt zyn, door hun geſchreeuw te kennen te geven, dat zy in de graft gedragen willen worden; indien men hen dezen goeden dienſt niet doedt, begeven de moeders zich van zelfs nederwaarts, en hare vleugelen met zorg uitſpreidende ontfangen zy hare jongen in 't afzakken, uit vreze dat zy zich mogten kwetſen. Ieder wyfie van deze ganzen heeft haar mannetien by haar; en het is aanmerkelyk dat het rechte wilde ganzen zyn; en dat 'er zomtyds niet een eenige van deze vogelen op de nabygelegene landen of wateren gezien wordt, terwyl 'er duizenden op de meiren en wateren van Pirou dobberen. Wanneer deze ganzen buiten het kaſteel zyn, zoude men dezelve op geen zes hondert ſchreden naderen kunnen, zonder ze te doen wegvliegen; maar wanneer zy in 't kaſteel zyn, houden zy op wild te zyn, ter liefde van hunnen huiswaardt, en komen broodt en haver uit de handt eeten; en hoe men ook ſchreeuwt, of zelfs ook op de plaatſen ſchiet, zy worden daar door niet verſchrikt. Zy broeien van het begin van Maart tot in May. Wanneer hunne jongen ſterk genoeg zyn om hen te volgen, voeren zy die by nacht ſteelswyze weg, en begeven zich in de nabygelegen meiren, om niet voor het volgende jaar weder te komen. Men geeft voor dat het een goed teken is, wanneer 'er vele ganzen te Pirou komen, en dat zulks gemeenlyk een goeden oogſt voorſpelt. *De Vigneul-Marville Melanges d'Hiſtoire &c. p.* 120.

PIRRHA. Zie PYRRHA.

PIRRHON. Zie PYRRHON.

PIRRHUS. Zie PYRRHUS.

PIRRUS, (ROCHUS) van Netinum, een vermaard hiſtorieſchryver van Sicilië, wierdt geboren in den jare 1577. Hy leide in zyne jeugt goede gronden in de letteroeffeningen, en maakte verſcheide Latynſche vaarzen, zo dat hy te Catana in den jare 1601 den eertytel van Doctor in de H. Godgeleerdheit en in de rechten verkreeg, en naderhandt te Palermo tot eerampten verheven wierdt: want hy wierdt kapellaan van koning Philippus den IV, kort daar na kanunnik te Palermo, en theſaurier van de koninklyke kapelle. Apoſtoliſche protonotaris geworden zynde, wierdt hy voorts abt, Apoſtoliſche gedeputeerde, en koninklyke aalmoezenier. Naderhandt is hy aartsbiſſchop geworden van Palermo, bekledende noch meer hoge waardigheden. Hy maakte zyn werk van de geſchiedeniſſen van Sicilië te beſchryven, en alle gedenkſtukken van de vorige eeuwen en van de later tyden op te halen, verkrygende daar door een groten naam. Hy ſtierf te Palermo den 8 September des jaars 1651, in den ouderdom van 74 jaren, hebbende uitgegeven: *Chronologia regum, penes quos Siciliæ fuit imperium poſt exactos Saracenos; Sicilia Sacra, diſquiſitionibus & notitiis illuſtrata; Annal. Panorm; Sinonyma*; en in 't Italiaanſch: *Hiſtoria del glorioſo S. Corrado Piacentino, dove ſi tratta della vita, miracoli, e morte dieſſo*, enz. *Biblioth. Sicula.*

PIRUSSEN, of PIRUSEN, volkeren van Dalmatië of van Pannonië, volgens Ptolemeus en Strabo.

PISA, eene ftadt van Toskane, in Italië, met een aartsbisdom en eene univerfiteit, is eene zeer oude en aanzienelyke plaats. De fchryvers komen niet overeen ten opzichte van der zelver ftichting; maar het is waarfchynlyk, dat het eene volkplanting is geweeft, welke van *Pifa*, eene plaats in Griekenlandt aan de rivier Alpheus gelegen, hier gekomen is, overeenkomftig met het gene Virgilius zegt *l. X. Æneid.*

Hos parcère jubet Alphæa ab origine Pifæ
Urbs Etrufca folo, fequitur pulcherrimus Aftur.

Pifa is gelegen in eene grote vlakte, die vruchtbaar is in granen en uitmuntende wynen, en doorfneden wordt van de rivier Arno, waar over alhier drie bruggen leggen, en aan welke de ftadt eene gemakkelyke haven heeft. Deze ftadt is aan verfcheide heren onderworpen geweeft. Zy was eertyds eene machtige republyk, die groten tegenftandt boodt aan de ongelovigen, de eilanden van Corfica en Sardinië benevens Carthago onderwierp, en zich gevreeft maakte door de ganfche Middelandfche zee. Maar zy verloor naderhandt hare vryheit. Koning Karel de VIII van Vrankryk deedt haar in zyne reize in Italië de zelve wedergeven in den jare 1594. Maar zy verloor dezelve wederom in den jare 1609. De groothertogen van Toskane zyn meefter daar van; en zy is de verblyfplaats der ridders van de orde van S. Stephanus, gefticht door Cofmus de Medicis in den jare 1561. Zy vergaderen aldaar in de kerke van dien heilig, waar in een groot getal van zegetekens, op de vyanden der Chriftenheit behaalt, te zien zyn; benevens de wenteltrappen, kolommen en ftandbeelden, alle van marmer. De aartsbiffchoplyke of domkerk, met 76 kolommen van marmer, en hare metale deuren, welke men zegt gedient te hebben aan den tempel van Salomon; haar toren van zeven verdiepingen, welke overhelt; haar doopplaats, *Templum Johanni*, en het kerkhof, *Campo-Santo* genoemt, zyn befchouwenswaardige zaken te Pifa; zo wel als het paleis, het ftadhuis, de univerfiteit, en den medicyn-hof. Deze univerfiteit wierdt gefticht door Laurens de Medicis in den jare 1472. Niettegenftaande zo vele voordelen is Pifa niet volkryk. Het gebiedt van deze ftadt, *het Pifaanfche* of het Pifantynfche genoemt, begrypt in zich de fteden Pifa, Livorno, en Volterra. *Strabo. Plinius. Solin. Titus Livius. Sabellicus. Antonin. Platina. Hift. de Pifa. Leand. Alberti Defcr. Ital.*

Conciliën van Pifa.

Paus Innocentius de II vergaderde in den jare 1134 de prelaten van Vrankryk, Duitfchlandt en Italië te Pifa, alwaar de tegenpaus Anacletus in den ban gedaan wierdt. Men maakte aldaar heilzame reglementen tegen de genen, welke de fcheurmakers onderfteunden, en de zelve paus kanonizeerde aldaar S. Hugo, biffchop van Grenoble. Het welk men zien kan by *Petr. Cluniac. l. III. ep.* 37. *Auct. Vit. Bernard. l. II.* en in het X ftuk der *Conciliën.* enz.

Het twede concilie, te Pifa gehouden, is van meer belang geweeft. Eenige fchryvers ftellen het zelve ook onder het getal der algemene conciliën. De kerk was verfcheurt door eene zeer langdurige en moeielyke fcheuring. Alle de zorgen der prinffen en prelaten waren vruchteloos geweeft om de zelve te doen ophouden. Men befloot krachtiger middelen te gebruiken om de eenigheit der kerke te herftellen. Men beftemde eene vergaderinge te Savona, op welke Gregorius de XII, die den ftoel te Rome inhadde, en Benedictus de XIII, die den pauffelyken zetel te Avignon bekleedde, verfchynen moeften. De laatfte liet zich ook aldaar vinden; maar dewyl de een noch de ander iets goeds voor hadden, was deze byeenkomft van geen beter uitflag dan de andere. Eenige kardinalen van beide zyden, welke zich te Livorno bevonden in den jare 1408, ftelden verfcheide middelen voor om de fcheuring te eindigen, en dachten dat een algemeen concilie het zekerft en redelykft middel zoude zyn. Zy verkregen van de Florentynen dat men zich te Pifa zoude mogen vergaderen, en het concilie aldaar wierdt vaftgefteld tegen den 25 Maart des volgenden jaars 1409. Men verwittigde hier van ondertuffchen de belang hebbende prinffen, en het concilie nam op den beftemden dag zynen aanvang. Het zelve beftont uit 22 kardinalen; 4 patriarchen, te weten die van Alexandrië, van Antiochië, van Jerufalem, en van Grado in den ftaat van Venetië; 12 aardsbiffchoppen perfoonlyk, en 14 door hunne gevolmagtigden: 80 biffchoppen, en de gevolmagtigden van 200 anderen; 87 abten, onder welke waren die van Citeaux, van Clairvaux, van Grammont, van Camaldoli, en van Val-Ombrofo, voor alle de kloofters van hunne ordens; de gevolmagtigden van 202 andere abten; 41 prioors; de generaals der Jacobynen, der Cordeliers, der Karmelyten, en der Auguftynen, de generaal der Karthuizers, by Benedictus den XIII zynde, om hem tot de vereeniging te bewegen. De groot-meefter van Rhodes woonde mede dit concilie by, met den prioor-generaal der ridders van het H. Graf, en den gevolmagtigden van den groot-meefter der Duitfche orde. Men zag aldaar ook de afgezondenen van de vermaardfte univerfiteiten; die van meer dan honderd kapittelen van de voornaamfte aardsbiffchoplyke en biffchoplyke kerken; meer dan 300 Doctoren in de Theologie en in het Canonyke recht; en eindelyk de ambaffadeurs der koningen van Vrankryk, van Engelandt, van Portugal, van Boheme, van Sicilië, van Polen, en van Cyprus; van de hertogen van Bourgondië, van Brabant, van Lotteringen, van Beieren, van Pomeren, van den markgraaf van Brandenburg, van den landgraaf van Thuringen, en van byna alle de Duitfche vorften. De koningen van Hungarië, van Zweden, van Denemarken en van Noorwegen waren voor Gregorius den XII, maar zy verlieten hem kort daar na, om dit concilie aan te hangen. De opening van het zelve gefchiedde den 25 Maart, zynde de dag van Maria-boodfchap. Men hieldt aldaar XXIII zittingen. Na dat men in de XIII eerfte zittingen de zaken rypelyk onderzocht hadde, gaf het concilie in de XIV zitting een befleechtend oordeel, dat een einde van de fcheuring maakte, op den 5 Juny; en verklaarde Petrus de Luna, (Benedictus den XIII) en Angelo Corario (Gregorius den XII) voor fcheurmakers en ketters, en overtuigt van zamengeftemt te hebben om de fcheuring te onderhouden; en als zodanigen wierden zy door het concilie ontbloot van het opperpriefterfchap, en allen Chriftenen verboden hen voor pauffen te erkennen. Op den 15 van de zelve maandt gingen de kardinalen in het Conclave, dat men vervaardigt hadde in het aardsbiffchoplyke paleis, waar van de bewaring toevertrouwt wierdt aan Philibert van Naillac, grootmeefter van Rhodus. Daar bevonden zich toen te Pifa 24 kardinalen, om dat de kardinaal Frias, een Spanjaardt, en de kardinaal Challand, een Savojaardt, Petrus de Luna verlaten hebbende, zich federt by de anderen gevoegt hadden. Zy verkoren op den 29 van de zelve maandt Petrus Philargi, gezegt van Candia, kardinaal van Milaan, die den naam van Alexander den V aannam, en voorzat op het concilie, in de volgende zitting, welke gehouden wierdt den 1 July. Lodewyk van Anjou, koning van Sicilië, ondertuffchen op het concilie gekomen zynde, wierdt aldaar ontfangen in de zitting welke gehouden wierdt den 27 July, in welke de paus het recht, dat deze prins hadde op het koninkryk van Sicilië, bevestigde; en hem tot groot-ftandaarddrager der kerke benoemde, tegen Ladislaus koning van Napels. *Maimbourg Hiftoire du Grand Schisme.*

Eenige kardinalen, misnoegt over den paus Julius den II, en begunftigt door keizer Maximiliaan den I, en door Lodewyk den XII, koning van Vrankryk, vergaderden zich in een concilie te Pifa in den jare 1511, en bragten het zelve over naar Milaan, en vervolgens naar Lyon. Maar deze vergadering hadt geen gevolg: de keizer fcheidde zich daar van af, en de koning keurde de zelve mede niet voor goed, doende door zyne ambaffadeurs, (die hy naar Rome zondt, en welke fpraken in de VIII zitting van het Lateraanfche concilie, alwaar paus Leo de X zich bevondt,) vertonen, dat hy de genen welke te Pifa waren niet onderfteunt hadde, dan om zich aan te kanten tegen den perfoon van Julius den II, en dat hy terftondt na de verkiezing van Leo den X befloten hadde het concilie van Lateraan aan te hangen. De Proteftanten hebben in den jare 1621, in een ftuk *in quarto*, acten van dit concilie uitgegeven, waar van de geloofwaardigheit door die van de R. kerke betwift wordt. François Bonfiani, aardsbiffchop van Pifa, gaf ordonnantien uit in den jare 1616. Juliaan de Medicis, en Scipio de Elciis, prelaten van de zelve ftadt, deden het zelve; de eerfte in den jare 1625; en de laatfte in den jare 1639.

Tractaat van Pifa.

Men kan niet nalaten hier by te voegen wat aangaat het traktaat, te Pifa gefloten tuffchen paus Alexander den VII, en Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, door den here Rasponi, gevolmagtigde van den paus, en door den here van Bourlemont, gevolmagtigde van den koning. Dit traktaat vervatte XV artykelen, en was kortelyk van den volgenden inhoudt:

Het I artykel betrof het verfchil 't welk was tuffchen den paus, en den hertog van Parma, wegens de ftaten van Caftro, en van Ronciglione.

Het II, raakte de eifchen van den hertog van Modena en van het huis van Efte, tegen de Apoftolifche kamer.

Het III, bragt mede dat de kardinaal Chigi als legaat in Vrankryk zoude komen, om niet de zelve uitdrukkingen tegen den koning te zeggen het gene volgt. *SIRE, zyne Heiligheit is met zeer grote fmarte gevoelig geweeft over de ongelukkige toevallen welke gebeurt zyn: en de oorzaken van 't misnoegen, dat uwe Majefteit daar over gehadt heeft, hebben hem het gevoeligfte ongenoegen veroorzaakt dat hy konde ontfangen: verzekerende dat het nooit de gedachte noch het oogmerk van zyne Heiligheit geweeft is, dat uwe Majefteit beledigt wierde, of de heer hertog van Crequi zyn ambaffadeur: Zyne gemelde Heiligheit wenfchende dat 'er in het toekomende van de eene en de andere zyde het goede en oprechte onderlinge verftandt zy, dat 'er altoos geweeft is, enz.* (Dit artykel, en de meefte van de volgende, dienden tot vergoeding van het beftaan der Corfen van de pauffelyke lyfwacht, te Rome den 20 Auguftus des jaars 1662, tegen den hertog van Crequi, buitengewoon ambaffadeur van den koning van Vrankryk, en om de vereifchte voldoeningen aan zyne Majefteit te geven.)

Het IV hieldt in dat de kardinaal Imperiali in perfoon zyne zeer nedrige verfchoningen aan den koning zoude doen.

Het V, dat de kardinaal Maldachini, die, volgens het goedvinden des konings, uit Rome vertrokken was, door den paus herroepen zoude worden.

Het VI, dat Don Mario in gefchrifte op zyn ridderlyk woordt zoude verklaren, dat hy geen deel gehadt hadde in alles wat te Rome voorgevallen was den 20 Auguftus des jaars 1662.

Het VII, en het VIII, dat wanneer de ambaffadeur en de ambaffadrice weder te Rome zouden komen, de paus hen te gemoete zoude zenden, om hen het ongenoegen van zyne Heiligheit te betuigen over het toeval, gebeurt op den 20 Auguftus.

Het IX, dat de paus aan zyne minifters op eene nadrukkelyke en

en krachtige wyze bevelen zoude, aan den ambassadeur des konings alle eerbiedigheit toe te dragen, welke men verschuldigt is aan den genen die den persoon verbeeldt van zulk een groten prins, den oudsten zoon der kerke.

Het X, dat zyne Heiligheit zoude doen breken en vernietigen alle de vervolgingen, welke gedaan waren tegen den hertog Cesarini, en alle de schade herstellen die hy geleden hadde.

Het XI, dat alle de decreten, gemaakt in gevolge van het toeval van den 20 Augustus, tegen de Roomsche baronnen, en tegen eenige andere personen, wie zy ook waren, gebroken en vernietigt zouden worden.

Het XII, dat de gansche natie der Corsen onbekwaam verklaart zoude worden om ooit te dienen, niet alleen in Rome, maar ook in den ganschen kerkelyken staat.

Het XIII, dat 'er te Rome eene pyramide opgerecht zoude worden tegen over het oude wachthuis der Corsen, met een opschrift, vervattende den wezentlyken inhoudt van het decreet tegen de natie der Corsen gegeven.

Het XIV, dat de koning van Vrankryk den paus en den H. Apostolischen stoel zoude herstellen in het bezit van de stadt Avignon, en van het graafschap Venaissin: en dat zyne Heiligheit van zyne zyde alle de nodige bevelen en verklaringen zoude geven voor de zekerheit en de straffeloosheit der inwoners van Avignon en van het gansche graafschap; zonder dat de zelve eenige ontrustingen of moeielykheit onderhevig zouden zyn, ter oorzake van het gene in de zelve stadt en het gemelde graafschap voorgevallen was, ingevolge van het toeval van den 20 Augustus des jaars 1662.

Het XV, dat het I en het XIV artykel ter uitvoering gebragt zouden worden onmiddelyk na dat de legaat by zyne majesteit ter gehoor geweest zoude hebben. Dit traktaat wierdt door de gevolmagtigden te Pisa getekent den 12 February des jaars 1664. *Mémoires historiques.*

PISA, of PISANUS, (Alphonsus) een Jesuït, was geboortig van Toledo in Spanje. Hy leeraarde de philosophie en de Theologie te Rome, in Duitschlandt, en in Polen, alwaar hy stierf te Kalisch in den jare 1598. De kardinaal Baronius en Eisengrein spreken voordeelig van hem. Hy heeft verscheide werken uitgegeven, *Concilium Nicenum I. De abstinentiâ & continentiâ. De Quaestionibus fidei controversis ; &c. Ribadeneira & Alegambe de Script. Soc. J. Nicolas Antonio Bibl. Script. Hisp. &c.*

PISANDER, een zoon van Bellerophon, en een dapper heldt, wierdt gedoodt in den oorlog van Solyma. *Homer. Iliad.* IX.

PISANDER, een ander dapper heldt, een zoon van Nestor, en een der minnaars van Penelope, waar van Ovidius spreekt *Epist.* 1. *Heroid.*

PISANDER, een Griekfsch dichter, leefde in de XXXIII Olympiade, het 107 jaar van Rome. Hy maakte een poëtisch werk, vervattende in II boeken alle de doorluchtige heldendaden van Hercules. Men schryft hem ook eenige andere stukken toe, die eerder van Aristeus waren, als Suidas aanmerkt. Zie ook *Pausan. in Arcad. Hygin. in Poët. Astr. Censorin. in Fragm. c.* 9. *Fulgent. l. I. Mythol. &c.*

PISANDER, een ander Griekfsch dichter, geboortig van Laranda eene stadt van Lycaonië, was in achting in de III eeuw, onder de keizerlyke regeringe van Alexander den zoon van Mammea, en schreef eene historie in vaarzen. Dit werk, waar in hy het huwelyk vierde van Jupiter en van Juno, was verdeelt in VI boeken, volgens *Suidas.*

PISANDER was een man van eene grote gestalte, maar lafhertig, dien men spotswyze *den kameel* of *den muilezel* noemde. Suidas en de uitlegger van Aristophanes maken gewag van hem.

PISANI was een der oudste en machtigste edele geslachten van Venetië. Het zelve zoude oorspronklyk zyn van Rome, of veel eer van Pisa, en heeft eertyds het eilandt Nea in den Archipel, als een Venetiaansch leen, bezeten. Uit het zelve zyn twee kardinalen gesproten, als:

François Pisani, kardinaal, aardsbisschop van Narbonne, en naderhandt van Padua. Hy was te Venetië geboren, en wierdt daarom ook de kardinaal van Venetië genoemt. Hy was een recht beschermer der Roomsche kerke en van de paussen, hebbende zich aan een oogenschynlyk levensgevaar bloot gestelt, om Clemens den VII te redden, wanneer Rome door de keizerschen ingenomen wierdt in den jare 1527. Leo de X hadde hem tot het kardinaalschap verheven in den jare 1517, en naderhandt verkreeg hy het aardsbisdom van Narbonne. Hy deedt gedurende de zyne afwezigheit een concilie houden in den jare 1551. Hy kroonde Marcellus den II, en Paulus den IV. Hy wierdt ook aardsbisschop van Padua, bisschop van Albano, van Frescati, van Porto, en van Ostia, en hy stierf deken der kardinalen in den jare 1564. *Victorell. Addit. ad Ciacon. Bembus Ep. lib. XV. ep.* 39. *Petramellarius. Aubery.*

Lodewyk Pisani, kardinaal, bisschop van Padua, was van Venetië, en een neef van den voorgemelden kardinaal François Pisani, die het bisdom van Padua aan hem afstondt. Zyne verdienste maakte hem geacht aan het hof van Rome, daar de paus Pius de IV hem den kardinaalshoedt gaf in den jare 1565. Hy stierf jong te Venetië, den 31 Maart des jaars 1070, in den ouderdom van 45 jaren. *Portenari Felic. di Padoua l. VIII. Petramellarius. Aubery. &c.*

Onder de procurators van S. Marcus zyn uit dit geslachte voornamelyk bekent

Lodewyk Pisani, in den jare 1516.

Johannes Pisani, in den jare 1528.

Lodewyk, Almoro, en François Pisani, welke alle drie gedurende den Kandischen oorlog die waardigheit met geldt gekocht hebben, gelyk zulks in den jare 1701 noch een ander uit dit geslachte gedaan heeft.

Nicolaus Pisani was in den jare 1353 generaal ter zee tegen de Genuëzen, welke hy by Sardinië sloeg, en wierdt door Petrus den IV ridder gemaakt.

Victor Pisani wierdt in den jare 1380 uit de gevangenis genomen, en generaal ter zee gemaakt onder den doge Andrea Contareni. Hy behaalde eene heerlyke zege tegen de Genuëesche vloot by Chiozza, waar door hy zyne Republyk van den ondergang, die haar van zo naby gedreigt wierdt, verloste.

Sebastianus Pisani, een broeder van den procurator François Pisani, was in de XVII eeuw bisschop van Verona.

Dit geslacht heeft buiten de genen, die hier genoemt worden, vele andere voorname mannen voortgebragt. *Amelot de la Houss. Hist. du Gouvern. de Venise p.* 253. 552. *Saint-Didier. vill. & rep. de Venise p.* 5.

PISANO, (Vittore) of, gelyk anderen hem noemen; Pisanello, een Veroneesch schilder, was een mededinger van Gentilo Fabriano, en was zeer geacht van Michaëlo-San-Michaëlo, een bouwkunstenaar van Verona. Hy muntte ook uit in het graveeren van gedenkpenningen, als blykt uit die welke hy te Florence maakte van alle de doorluchtige personen, die het concilie bywoonden dat met de Grieken gehouden wierdt in den jare 1439. *Felibien Hist. des Arts. De Piles Abrégé de la vie des Peintres.*

PISANUS, of van PIZA, (Laurentius Maria) een Godgeleerde en philosooph, was een Siciliaan van geboorte, en wierdt geboren in den jare 1650. Hy wierdt prioor van een klooster in zyne vaderstadt, daar na voorlezer en baccalaureus, en zou het waarschynlyk nog verder gebragt hebben, ten ware hem de doodt te vroeg hadt weggerukt te Palermo den 30 May des jaars 1690, in den ouderdom van 40 jaren. Hy heeft nagelaten: *Gedeonis Gladius ; Allegationes de electione canonica ; de potestate summi Pontificis contra propositiones Sorbonae ;* en nog in handschrift: *de Deo ; de Incarnatione ; de Praedestinatione ; de Angelis.* enz. *Biblioth. Sicula.*

PISASIRUS, de zes en twintigste kalif of opvolger van Mahometh, beklom den troon na de doodt van zynen vader Cosdar, welke stierf in den jare 958. Mahometh regeerde toen in Persië, Daber in Egypte, en Abdala te Carvan in Barbaryë, en verscheide andere kalifs elders; het ryk der Arabiers in groot verval zynde, ter oorzake van hunne verdeelingen. Te dier tydt kwamen de Turken uit Scythië of Sarmatië, omtrent den berg Caucasus, en rechtten een nieuw ryk op, dat zich in Asië, in Europa, en in Africa uitgestrekt heeft, door den ondergang van het ryk der Arabiers, en van dat van Constantinopel. Zy drongen terstondt in Persië, daar Mahometh hen te hulp riep tegen Pisasirus, dien zy overwonnen onder het bevel van den dapperen Tangrolipix, hunnen generaal. Na deze overwinninge poogde Mahometh hem in zynen dienst te houden, en maakte zich meester van den overtogt van den Araxes, om hem te beletten weder in hun landt te keren: zo dat zy, niet sterk genoeg zynde om hem tegen te staan, genoodzaakt waren in eene wildernis te wyken, van waar zy uitlopen deden op de Arabiers om te bekomen het gene zy nodig hadden om te kunnen bestaan. Mahometh, hen willende bedwingen, zondt een leger van 30000 mannen tegen hen, maar zich te vermeetelyk ingewikkelt hebbende, wierden zy in een nacht geslagen door de Turken, die maar 3000 sterk waren. Tangrolipix een groten buit gemaakt hebbende van wapenen en paarden, bragt de Turken in 't open veldt, en maakte een leger van veertig duizend mannen, bestaande uit allerlei slag van volk, dat zich by hem voegde om van den roof te leven. Zich zo machtig ziende trok hy tegen Mahometh, die hem te gemoet kwam naby Albacan, met een leger van meer dan vyftig duizend mannen, en honderd elephanten met torens bedekt. De strydt was bloedig; maar Mahometh eindelyk van zyn paardt gevallen zynde, terwyl hy zich hier en daar begaf om de zynen aan te moedigen, en van den val gestorven zynde, zo gaf zyn leger zich over aan Tangrolipix, die dit ryk in bezit nam. Ondertusschen deedt Pisasirus eene vruchteloze poging om de stadt Edessa te overrompelen. Hy veinsde geschenken te zenden aan den keizer van Constantinopel, en laadde duizend mannen in korven op vyf hondert kameelen, die den weg naar die stadt namen; maar de gouverneur hadt kennis van deze krygslist, en deedt hen alle ombrengen. Tangrolipix, zich volkomen meester gemaakt hebbende van Persië, keerde zyne wapenen tegen den kalif van Syrië, en hem in verscheide veldslagen overwonnen hebbende, doodde hy hem eindelyk, en overwon alzo ook dat ryk. Het is waar dat 'er noch kalifs van Babylon waren, doch de zelve hadden geen gezag meer dan in het geestelyke. De Turken, die de opperste wereldlyke macht vermeesterden, behielden den Godsdienst van Mahometh, en lieten aan de kalifs de waardigheit van opperpriesters van de Wet. Wanneer een kalif gestorven was, wierdt een *Cherif*, dat is te zeggen een van het geslachte van Mahometh, zyn opvolger. Pisasirus liet eenen zoon na, Elvir genoemt, die in Egypte vluchtte, alwaar hy eenigen tydt regeerde. *Marmol. de l'Afrique l. II.*

PISCATOR, (Johannes) een Hervormd Theologant, was te Straasburg geboren in den jare 1546. In zyne jeugdt leide hy zich toe op de Logica. Doch na dat hy eindelyk ook

in de Theologie zynen grondt gelegt hadde; wierdt hy naar Herborn beroepen, en was aldaar vele jaren lang professor. Hy was zo bemind van de jeugdt, dat de zelve niet alleen uit Hoog-en Neder-Duitschlandt, maar ook uit Vrankryk, Hungarië, Polen en andere landen naar Herborn kwam, om hem te horen. Hy stierf in den jare 1626, den 26 July. Men heeft verscheide schriften van hem, als daar zyn: *Analyses Logicæ & Theologicæ in plerosque S. Codicis libros, præsertim Novi Testamenti; comment. in Apocalypsin S. Johan.; comment. in Exod. in Libros Chron. & Samuel; in Esdr. & Nehemiam; Exul Christianus ad patientiam & reliquas virtutes plene informatus; tractatus de gratia Dei*; en eene verhandeling *de Prædestinatione*. Zyne aanmerkenswaardigste arbeidt is echter de Bybel, dien hy op nieuws uit den grondtext in het Hoogduitsch overgezet heeft. *Boissard Vit. doct. viror. Freher. Theatr.*

PISCHDAD betekent eigentlyk in 't Persiaansch *een goed opperrechter*, en is de tytel en toenaam geweest van *Houschenk* den II, koning van den eersten stam der vorsten, die in Persië geregeert hebben, en welke naar hem den naam van *Pischdadeen* hebben aangenomen. Deze eerste stam, of dit eerste geslacht, zo men de Persianen wil geloven, was het oudste der wereldt. In der daadt, het zelve begrypt in zich alle de koningen, welke die uitmaken, die men de monarchen der Assyriërs, Chaldeeuwen, Babyloniërs, Meden en Persen noemt.

De Persianen tellen maar elf Pischdadische koningen; waar van de eerste was Caïoumarrath, Gustasb, of Kistasb. Maar zy geven aan ieder van deze koningen eene regering van verscheide honderd jaren, zonder den tydt der openstaande- of tusschenregeringen te rekenen, welke zomtyds een langen tydt geduurt hebben. Deze koningen zyn,

Caïoumarrath, aan wien de historieschryvers duizent jaren leeftyds geven, doch maar dertig jaren regering, en die eenen zoon hadde, *Siamek* genoemt, dien men niet telt onder deze koningen, om dat hy voor zynen vader stierf.

De derde, *Tahmurasb*, regeerde dertig jaren.

De vierde, *Giamschid*, de zoon, of, zo eenigen willen; de broeder van Tahmurasb, regeerde zeven honderd jaren, en wierdt duizent jaren oud.

De vyfde, *Zhohak*, of *Dhohak*, regeerde duizend jaren.

De zesde, *Afridoun*, of *Feridoun*, een zoon van Abtin, van het geslachte van Giamschid, heeft vyf honderd jaren geregeert.

De zevende, *Manougeher*, kleinzoon van Feridoun, regeerde honderd en twintig jaren.

De achtste, *Nodar*, een zoon van Manougeher, wierdt verslagen en gedood door Afrasiab, na eene regering van maar zeven jaren.

De negende, *Afrasiab*, was afkomstig van Tour, den zoon van Feridoun. Hy was koning van Turquestan, en vermeesterde Persië, daar hy twaalf jaren regeerde.

De tiende, *Zab*, of, *Zoub*, een zoon van Thahmasb, en kleinzoon van Manougeher, begon met zyn 80 jaar te regeren, en regeerde dertig jaren.

De elfde, *Gustasb*, een zoon van Zoub, of, volgens anderen, zyn neef, regeerde twintig jaren, of, volgens zommigen, dertig. In dezen prins eindigde de stam der Pischdadische prinssen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

PISCINA, een klein steedtje, of groot vlek van het koninkryk van Napels. Het zelve is in Abruzzo ultra, aan het meir Celano, omtrent twee mylen van de stadt van dien naam ten Oosten gelegen. Piscina heeft een bisdom, dat men het bisdom der Marsen noemt. *Maty Dict.*

PISCINA noemden de ouden een grote bak of kom, met water gevult, waar in de jongelingen leerden zwemmen. De zelve was in eene openbare plaats, en met eenen muur besloten, op dat men gene vuiligheden daar in konde werpen. Men noemde ook *Piscina* de vierkante bak in 't midden van een badt. Men leidt dit woordt af van *Piscis*, *visch*; niet alleen om dat de menschen in het zwemmen de visschen nabootsen, maar ook om dat men in eenige van deze kommen visschen bewaarde. *Dict. des Arts.*

PISCINA MIRABILIS wordt een zeker gebouw genoemt, dat men vindt in het koninkryk van Napels, in de provincie van Pozzuolo, en dat hedendaagsch noch byna in volkomen staat gezien wordt, niet tegenstaande het in de eerste Christen eeuw door den Roomschen Agrippa, naar 't gevoelen van anderen door Lucullus, of door den keizer Nero gesticht is geworden. Het is gansch onder de aarde, en heeft in zyne lengte 250, in zyne breedte 170, en in zyne hoogte omtrent 25 voeten. Het gewelfsel wordt door 48 kolommen, in vier ryen staande, ondersteunt, welke ieder drie voeten over hunnen middellyn dik zyn. Alles is van gebrande stenen gemaakt, welke met een byzonder toebereiden, en ongemeen vasten kalk of ciment overdekt zyn, dat het water nergens doordringen kan; gelyk dan ook dit Piscina Mirabilis nergens anders toe gedient heeft dan om water te bewaren, tot gebruik der Romeinsche legers, of om te baden. Men ziet hier en daar openingen, waar door men vermoedelyk het water ingebragt en weder uitgeschept heeft. De onderste grondt is schuin afhangende gemaakt, om de slym of modderachtigheit te doen zakken naar eene holte die in het midden gevonden wordt. Aan het eene einde klimt men door middel van een trap van veertig treden naar beneden; en eertyds is aan de andere zyde een diergelyke trap geweest. De liefhebbers der oudheden rekenen deze Piscina onder de fraaiste overblyfselen van de oudheit. *Delic. de l'Ital. VI. p. 24. Reize van Misson XXIII Brief.*

PISCO, eene stadt in Peru, legt een vierendeel uurs van de Zuidzee, tusschen Callas en Ylo, en was eertyds aan het zeestrandt gebouwt; doch wanneer den 19 October des jaars 1682, door eene aardbeving en overstroming der zee, de vorige stadt verwoest wierdt, zo is de tegenwoordige een vierendeel uurs van daar gebouwt, en in geregelde wyken verdeelt. Zy is van eene parochie- eene Jesuïten- en eene Franciskaner-kerk voorzien, waar van de laatste klein, doch fraai is. Zy heeft ook een hospitaal en eene kapelle voor de Indianen. Zy wordt door omtrent 300 huisgezinnen, meest Mistischen en Moren, bewoont. Wanneer de Franschen noch niet op Callao handelen konden, was Pisco de beste haven voor hunnen handel. De rivier Pisco valt alhier in de Zuidzee, en de rede van Pisco is zo groot, dat eene gansche oorlogsvloot daar in plaats zoude vinden. Tegen 't Westen heeft zy vele kleine eilanden, waar onder S. Gallan het grootste is, daar men met zekerheit voorby kan varen. Het geweste rondom Pisco is zeer vruchtbaar, en draagt wyn, citroenen, oranje-appelen, en andere vruchten. *Frezier Vojage de la Mer du Zud aux côtes de Chili, Perou, & Bresil, en 1712. 1713. & 1714. T. II. p. 318 seq. P. Feuillée Relat. de son vojage.*

PISCOPIA, een vlek met een Grieksch bisdom. Het zelve is op de Zuidkust van het eilandt Cyprus, tusschen Baflo en Limisso gelegen. Men houdt het zelve voor de stadt, die eertyds den naam droeg van *Curium* en van *Curias*. *Maty Dict.*

PISCOPIA, of ook *Teuglussa*, van ouds *Telus*, *Telos*, *Agathusa*. Het is een eilandt van de Scarpantische of Karpatische zee, tusschen het eilandt Stampalia en dat van Rhodus. Het zelve heeft omtrent 12 mylen in zynen omtrek, en zeer weinig bewoners, staande onder de gehoorzaamheit der Turken. *Maty Dict.*

PISECK, eene koninklyke stadt met een oud slot in Bohemen, in de Prachenzer kreits, by de rivier Oltawa, niet verre van der zelver vereeniging met de Muldau gelegen. Zy heeft in den jare 760 haren naam Bohaty Piseck bekomen, dewyl toen aldaar goud-korlen gewasschen wierden. In den jare 1418 staken de Hussitische inwoners het Dominikaner klooster in den brandt, en bragten de monniken om. In 't jaar 1620 veroverde Buquoi de stadt met geweldt, en handelde zeer wredelyk met de burgers. De naam der stadt betekent zo veel als zandt, dewyl aldaar veel goudzandt gevonden wordt, generende de inwoners zich meest met het wasschen van het zelve. In de omleggende landstreek vindt men de Boheemsche diamanten. *Theobald. Hussitenkr. P. I. pag. 143. Zeiler. Topogr. Bohem. pag. 53. Balbini Miscell. Dec. I. lib. I. cap. 14. pag. 38. & l. III. c. 7. §. 3. p. 76. Vogt Jetzıl. Böhm. pag. 114.*

PISGA is de top van den berg Abarim; dat een ketenis van verscheide bergen, tusschen het landt der Amoriten en dat der Moabiten. Dit Pisga, door de Hebreën ook *Nebo*, en in de Grieksche overzettingen *Neban* genoemt, is de berg waar op Mozes klom om het gansche landt Kanaan te zien, het welk de Here hem van daar vertoonde, zynde deze berg recht tegen over Jericho gelegen. Eenigen nemen den naam van Pisga voor een gemeen naamwoordt, en vertalen het door *heuvel*, en anderen door *spelonk*. Maar het is zeker dat het een eigen naam is, als blykt *Num. XXIII. 14. Deut. XXXIV. 1.* en uit verscheide andere plaatsen. Deze berg is niet alleen bekent in de H. Schrift, om dat Mozes op den zelven gestorven is, maar ook, om dat Balac de koning der Moabiten Bileam op den zelven bragt, om Israël van daar te zien en te vloeken, wanneer hy in het tegendeel het volk Gods zegende, gelyk hy te voren op de hoogte van Baal gedaan hadde, en naderhandt deedt op de hoogte van Peor. *Reland. Palest. Le Clerc sur les Nombres. Simon Dict. de la Bible.*

PISIDA, PEISIDA, PIASIDA, eene rivier van groot-Tartarye. Men vindt langs haren loop, hoewel vry groot, noch steden, noch dorpen, en zy ontlast zich in de Tartarische zee, omtrent 30 mylen van den mondt van de Jenizei, ten Oosten. *Maty Dict.*

PISIDES, (GEORGIUS) diaken en charterbewaarder, referendarius van de kerk van Constantinopel in de VII eeuw, onder het keizerryk van Heraclius, leefde noch omtrent den jare 640. Hy heeft een werk gemaakt in Jambische vaarzen over de schepping, dat de ouden *het werk der zes dagen* noemen. Hy hadt ook geschreven het leven van den keizer Heraclius; den oorlog van Persië; een lofschrift van den martelaar Anastasius; en een ander werk, *Abarica* genoemt. Men heeft het eerste werk van dezen schryver, dat gericht is aan Sergius, patriarch van Constantinopel. Dit werk is in 't Latyn overgezet, en uitgegeven door Frederik Morel in den jare 1584, met eenige stukken van dezen schryver uit Suidas en anderen getrokken, en is sedert gebragt in de Bibliotheek der Vaderen, alwaar men ook zyn dichtstuk ziet van de ydelheit des levens. Hy is beter dichter dan Theologant. Men gelooft dat het deze zelfde Georgius is, die predikatien gemaakt heeft ter eere van de Maagdt, welke door Combefis uitgegeven zyn. Daar zyn er over de ontfangenisse van de Maagdt, en over die van hare Moeder, over de geboorte van de Maagdt, over hare aanbieding in den tempel, over hare tegenwoordigheit by het kruis en by het graf. De zelve zyn vol van verdichtselen, getrokken uit het apocryphe boek van de geboorte van de Maagdt, valschelyk aan Jacobus toegeschreven, en van buitengemene loftuitingen van de Maagdt en van hare ouders. Het zyn schoolredenen, vol van omschryvingen, van uitroepingen, van zinnebeeldische spreekwyzen, en van nadrukkelyke uitdrukkingen, maar zonder zaken en gedachten, bekwamer om te vermaken dan om te leren. *Nicephor. Callist. l. XVIII. c. 48. Suidas. Tzetzes Chil. III. Hist. 66. Leo Allat. Diatr. de Georg. Bellarmin. de Script. Eccles. Vossius de Hist. Græc. l. II. c. XXIII. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. Baillet Jugem. des Savans sur les poëtes Latins.*

PISIDIE, een gedeelte van klein-Afië, volgens Strabo en Plinius. Het is ten Noorden gefcheiden van Galatie en van groot-Phrygië door den berg Taurus: het heeft Lykaonië ten Oosten, en ten Zuiden Pamphilië, waar van het door zommigen voor het Noordelyke gedeelte gehouden wordt. In het zelve was eene ftadt, Antiochië van Pifidie genoemt, dewelke tegenwoordig, gelyk ook het ganfche omleggende geweft, den naam heeft van *Verfacgli*, *Verfacgeli*, of *Verfageli*, en onder Karamanië gerekent wordt. Van de andere plaatfen, daar toe behorende, vindt men de volgende aangetekent: Adadata, Brias, Grenna, Pentneliffum, Salagaffum en Selga. De inwoners, welke men *Pifiden* noemde, waren voor goede foldaten beroemt. Het geweft zelf wordt als zeer vruchtbaar befchreven. In de tyden der Romeinen wierdt het zelve door een byzonder prefect geregeert. *Liv. l. XXXVIII. c.* 15. *Salmaf. ad Solin. p.* 803. *Leuncl.*

PISIN is de naam van twee onderfcheide vlekken in Iftrië. Dezelve zyn eene halve myl van malkanderen tuffchen S. Weit en Montona gelegen. Dezelve behoren aan het huis van Oostenryk, en men noemt dezelve, om ze te onderfcheiden, *Pifino vecchio*, en *Pifino nuovo*. *Maty Dict.*

PISISTRATUS, koning der Orchomenen, was een vyandt van den adeldom, en gunftig aan het volk. De raadsheren befloten zich in den Raadt van hem te ontflaan. Zy hieuwen hem in ftukken, en verburgen ieder een van zyne leden onder hunne klederen. Het volk, eenig vermoeden hebbende van het gene gebeurt was, kwam met een gedrang naar de plaats daar de Raadt vergadert was om de doodt van zynen koning te wreken. Maar Telefimachus, de zoon van Pififtratus, die medeplichtig was aan de zamenzwering, weerhieldt het volk, het zelve verzekerende dat zyn vader gezien was onder eene meer dan menfchelyke gedaante, met grote fnelheit naar den berg Pifcus gaande. *Plutarchus Parallel.* Homerus maakt gewag van een anderen Pififtratus, eenen zoon van Neftor, en van Euridice, *Odyff. III.* en Suidas van eenen *Pififtratus* van Laryffe, eenen hiftoriefchryver.

PISISTRATUS, een Atheniënzer, een zoon van Hippocrates, die zich zelf dwingelandt maakte van zyn vaderlandt, hadt grote dienften gedaan in de verovering van het eilandt van Salamine. Hoewel hy van gene doorluchtige geboorte was, hy ftont nochtans van dien tydt af naar de opperheerfchappy. Om daar toe te geraken, gaf hy voor mishandelt te zyn, en verzocht eene lytwacht van de Atheniënzen. Hy verkreeg zulks, en maakte zich met hare hulp meefter van het kafteel van Athene, in het 1 jaar van de LV Olympiade, het 560 voor Chriftus. Eenigen tydt daar na wierdt hy daar uit verdreven, en vondt middel om in het 557 jaar van Chriftus daar wederom in te komen door eene vrouwe Phya genoemt, die hy als eene Minerva gekleedt hadde. Hy wierdt voor de twede maal verdreven, en bleef elf jaren in ballingfchap; maar voór de derde maal herftelt zynde, hieldt hy zich 18 jaren in de opperheerfchappy, en ftierf in de LXIII Olympiade, 526 jaren voor Chriftus, nalatende twee zonen Hippias en Hipparchus, die zyne opvolgers waren. Hipparchus wierdt gedood in het 516 jaar voor Chriftus, door Haunodius en Ariftogiton. Hippias en het ganfche geflacht der Pififtratiden wierdt uit Athene verdreven in het 512 jaar voor Chriftus. Aulus Gellius heeft aangetekent dat Pififtratus eene openbare bibliotheek hadde opgerecht, welke Xerxes naderhandt naar Perfië deedt voeren. *Aulus Gellius l. VI & XVII. Plutarchus in Solon. Herodot. in Clio. Juftinus. Thucydides. Eufebius*, enz. *Du Pin Bibl. Univerf. des Hift. Prof.*

PISO is de naam van een burgermeefterlyk geflachte van Rome, afkomftig, zo men meent, van Numa Pompilius, aldus *à pifo* (van de erreten) genoemt, gelyk de Lentuli of Lentulen, volgens eenigen, *à lente* (van de linzen) enz. Dit geflacht heeft eene menigte van doorluchtige mannen voortgebragt, die in de eerfte waardigheden grote dienften aan de Romeinfche republyk gedaan hebben.

PISO, burgermeefter met Julianus in het 15 jaar der keizerlyke regering van Marcus Aurelius, was bygenoemt *Frugi*, en beroemde zich afkomftig te zyn van de oude Pifoos. Valens, een der dertig tyrannen, deedt hem ombrengen, en wierdt eenigen tydt daar na zelf door de zynen gedoodt. De Raadt vereerde de geheugenis van Pifo, gebiedende dat men zyn ftantbeeldt in Rome onder de triompherenden zoude oprechten. Dit gebeurde onder de keizerlyke regering van Gallienus en van Valerianus. *Trebell. Pollio in XXX Tyran. c.* 21.

PISO, (CAJUS) hoofdt van de zamenzwering tegen den keizer Nero, was van het geflachte der Calpurniën, het welk grote mannen gegeven hadde aan de republyk. Door zyne welfprekentheit en door zyne milddadigheden de gunft van het volk gewonnen hebbende, onderftont hy den keizer Nero te doen omkomen, om in zyne plaats den troon te beklimmen. Het groot getal der zaamgezwoornen, daar onder waren raadsheren, ridders, foldaten, en zelfs vrouwen, verydelde zynen toeleg: want Melichus, vrygemaakte van Scevinus, een van hen, achterdocht hebbende van deze zamenzwering, ontdekte dezelve aan den keizer, die eene wonderlyke flachting aanrechtte van alle de genen, welke daar van overtuigt wierden. Pifo, in zyn huis zynde, verwachtte de doodt, wanneer hy eene bende jonge foldaten zag inkomen, waar van eenige hem de aders der armen openden. Hy betuigde ftervende de liefde die hy voor zyne vrouwe hadde in een vertoog vol van vleiery, dat hy aan Nero zondt. *Tacit. Annal XV.*

PISO (C. CALPURNIUS) was burgermeefter van Rome met M. Attilius Glabrio in het 687 jaar van de opbouwing dier ftadt. Hy maakte de wet tegen de kuiperyen om de overig heits-ampten, welke *Lex Calpurnia de ambitu* genoemt wordt. Cicero fpreekt aldus van hem: *Cajus Pifo fprak zonder beweging; zyne redenering was eenparig en overeenkomftig: hy was niet langzaam van bevatting; maar toonde een goed gelaat, en zyne voornemens behendiglyk bedekkende, fcheen hy fchranderder en bekwamer dan hy was. Cicero in Bruto.*

PISO, (CNEJUS) een man van een geweldigen aardt, burgermeefter geweeft zynde onder den keizer Auguftus, wierdt door des zelfs opvolger Tiberius ftadhouder gemaakt van Syrië, met oogmerk om Germanicus, die toen in het Ooften was, verdriet aan te doen. Pifo, geholpen door zyne gemalinne Plancina, voldeedt maar al te getrouwelyk de voornemens van Tiberius. Want na dat hy Germanicus genoodzaakt hadde om opentlyk zyn vyandt te worden, en na dat hy het behulp van de tovery tegen dezen prins gebruikt hadde, naar het getuigenis der hiftoriefchryvers, deedt hy hem door vergif ombrengen. Na zyn doodt zondt hy zynen zoon Lucius Pifo vooraf naar Rome, die door Tiberius wel ontfangen wierdt: vervolgens kwam hy zelf aldaar, met zyne gemalinne Plancina, gevolgt van een groten ftoet. Maar op den volgenden dag na zyne aankomft wierdt hy befchuldigt door Fulcinus Trio, dien men alleen toeliet de ongeregeltheden van zyn voorgaande leven te onderzoeken. Wat de befchuldiging van het misdryf van vergiftiging belangt, Veranus en Vitellius, vrienden van Germanicus, hen by zyne gemalinne Agrippina voegende, namen dezelve op zich, en drongen dezelve met grote kracht aan. Pifo zag hier op den haat van het ganfche volk en van den ganfchen Raadt tegen zich uitberften. Plancina zelfs, heimelyk door de keizerinne Livia van hare vergiffenifle verzekert zynde, fcheidde zich af van de belangen van haren gemaal. Deze rampzalige, zich van al de wereldt verlaten ziende, doodde zich zelf, in het 20 jaar van Chriftus, of wierdt gedoodt volgens anderen, door laft van Tiberius, uit vreze dat hy de fchriftelyke bevelen te voorfchyn mogte brengen, welke hy ontfangen hadde omtrent het vergiftigen van Germanicus. *Tacitus Annal. l. III. Dio l. LVII. Sueton. l. III.*

PISO, (L. CALPURNIUS) bygenoemt *Frugi*, gemeentsman, burgermeefter, en naderhandt tuchtmeefter te Rome, was in groot aanzien van het 600 tot het 640 jaar van de bouwing dier ftadt. Terwyl hy gemeentsman was onder de burgermeefterlyke regering van Cenforinus en van Manlius, in het 605 jaar van Rome, gaf hy eene wet tegen de onrechtmatige afperffing van geldt; welke wet daarom genoemt wierdt: *Lex Calpurnia de pecuniis repetundis*. Hy was burgermeefter met Pofthumius Albinus in den jare 606, gedurende den tweden Punifchen oorlog; in den jare 615 met Popilius Lenas; in den jare 619 met Fulvius Flaccus, en in den jare 621 met Minutius Scevola. Sedert was hy tuchtmeefter met Metellus Balearicus. Zyne verdienften verhieven hem tot deze aanzienlyke waardigheden. Hy was een rechtsgeleerde, een redenaar, en een hiftoriefchryver. Cicero fpreekt dikwils van hem, en vooral in zyne verhandelinge van de doorluchtige redenaars, genoemt *Brutus*, alwaar hy zich aldus uitdrukt: *Lucius Pifo, gemeentsman, was de eerfte, die eene wet maakte tegen de geldafperffing. Hy bepleitte eenige zaken, en gelyk 'er verfcheide wetten zyn, waar van hy de opfteller was, zo zyn 'er ook verfcheide, welke hy heeft doen verwerpen. Hy heeft vertogen opgeftelt, die men niet meer vindt, en Jaarboeken met een lagen ftyl gefchreven.* Plinius geeft 'er een voordeliger oordeel van. Valerius Maximus meldt van hem, dat hy, Sicilië van de woede der rebellerende flaven verloft hebbende, de foldaten rykelyk begiftigde, en wel inzonderheit de genen die zich boven anderen wel gedragen hadden. Doch zyn eigen zoon gaf hy niet meer dan het recht tot eene goude kroon van drie ponden, waar toe hy hem de waarde in zyn teftament maken wilde, daar by voegende, dat een verftandig regent niets van het gemene geldt tot verryking van zyn huis moefte gebruiken. *Cicero in Bruto & l. II. de Offic. &c. Plin. l. II. Hift. Nat. c.* 53. *Valer. Maxim. l. IV. c.* 3. *ex.* 10. *Aul. Gell. l. XI. c.* 14. *Voffius l. I. de Hift. Lat. c.* 6. *Ant. Aug. de Leg.* enz.

PISO, (LICINIANUS) een zoon van Marcus Licinius Craffus, en van Scribonia, hadde by den luifter van een groten adeldom eene geftrengheit van zeden gevoegt, die door eenigen voor een overblyffel van de deugdt der oude tyden, en door eenigen voor de uitwerking van een verdrietigen en vremden aardt gehouden wierdt. Hy was in den bloei van zynen ouderdom, wanneer de keizer Galba, die befpeurde dat zyn ouderdom hem verachtelyk maakte, befloot zyn gezag door de verkiezing van eenen opvolger te verfterken. Deze prins verklaarde zich op de aanrading van Laco ten voordele van Pifo, die deze onverwachte eere ontfing met veel achting en erkentenifle; maar ook met eene grote gematigtheit, en zonder uitwendig eenige ontroering of blydfchap te laten blyken. Otto, die door Vinius onderfteunt wierdt, en zich gevleit hadde de plaats te zullen verkrygen, waar in Pifo verheven wierdt, ftont op tegen Galba en tegen Pifo. De Pretoriaanfche foldaten, verftoort om dat de keizer hen gene milddadigheit betoont hadde by gelegenheit van de nieuwe aanneming, omhelfden het belang van dezen wederfpanneling, en vermoordden den keizer Pifo, welken een hoofdman, Sempronius Denfus genoemt, een langen tydt ten kofte van zyn leven befchermt hadde. Hy was, gewondt zynde, geweken in den tempel van Vefta, alwaar hy door eenen flaaf verborgen wierdt: maar hy wierdt wel haaft ontdekt, en in het 69 jaar van Chriftus gedoodt aan de deur van den tempel zelfs, uit welken hy gerukt was door twee foldaten, die Otto gezonden hadde. *Tacitus Hift. l. I. Dio l. LXIV. Sueton. in vita Ott. Plutarch. in vita Galba.*

PISO, (LUCIUS) een zoon van Pifo, die tuchtmeefter was geweeft met Appius Claudius in het 704 jaar van Rome. Na dat hy de eere der triomph verdient hadde in Thracië, wierdt hem, als prefect of gouverneur van Rome, de bewaring der ftadt toe-

toevertrouwt, in welk ampt hy zich zeer wel kweet, hoewel hy zodanig aan den drank overgegeven was, dat hy daaglyks tot de zesde ure van den dag, dat is tot drie of vier uren des nademiddags dronk. Hy ftierf als opperpriefter in het 80 jaar zyns ouderdoms onder het burgermeefterfchap van Cnejus Domitius, en van Camillus Scribonianus. *Tacit. l. VI.*

PISO, (Lucius) pretor van Spanje, wierdt gedood onder het burgermeefterfchap van Cornelius Coffus, en van Afinius Agrippa, door eenen ridder van Termefte in Spanje, die op hem aanviel, en na het volvoeren van zynen toeleg vluchtte; maar ontdekt zynde, wierdt hy gevangen en gepynigt; maar men konde hem niet verplichten zyne medeftanders te ontdekken. Hy floeg zich zelf het hoofdt aan ftukken. Men gelooft dat de Termeftynen Pifo hadden doen ombrengen, om dat hy met geftrengheit de fchattingen invorderde. *Tacitus lib. IV. Annal.*

PISO, (Marcus) burgermeefter met Meffala in het 693 jaar van Rome, was een beroemd redenaar en tydgenoot van Cicero, die aldus van hem fpreekt: *Hy hadt niets dat hy niet door zyne ftudiën verkregen hadde, en men kan zeggen, dat hy onder alle de genen, die voor hem geweeft zyn, de meefte kenniffe van de wetenfchappen der Grieken hadde. De natuur hadde hem eene fcherpzinnigheit van geeft gegeven, die hy zelfs volkomener gemaakt hadde door hulp van de kunft. Hy was fchrander, en bekwaam om te redentwiften en te woordenzisten, en hy maakte zich daar in zelfs menigmaal moeielyk en laftig; zomtyds was hy daar in koel, maar zomtyds was hy ook vermakelyk daar in. Cicero in Bruto.*

PISON is de naam van eene der vier rivieren van het aardfche paradys. De Schriftuur zegt, dat deze rivier het ganfche landt van Havila omloopt, daar het goudt is, daar ook Bedola is, en de fteen Sardonix. *Genef. II.* 11. 12. De uitleggers vermoeien zich om te weten welke deze rivier is, en zy hebben hier over verfcheide gevoelens. Daar zyn 'er die zich verbeeldt hebben dat het de *Ganges* was; een gevoelen dat onbeweerlyk is, indien men niet wil zeggen dat het aardfche paradys omtrent ganfch Afië vervatte. Anderen menen dat het de *Phafis* is, eene rivier van Colchis, welke zich ontlaft in den Pontus Euxinus. Samuel Bochart, en Huet biffchop van Avranches, beweren dat het een tak is van den *Euphraat*, die zich ontlaft in de Perfiaanfche golf naby Baharen. M. Clerc vermoedt dat het de *Chryforrhoas* zoude kunnen zyn, welke loopt naby Damafcus. Zie zyn *Commentaire fur la Genefe, chap. II. vers* 11.

PISPA, een Ifraëliet, was een zoon van Jether, van den ftamme Afer. Men vindt gewag van hem gemaakt *I Chron. VII.* 38.

PISSINI, (Andreas) van Lucca, gaf in den jare 1675 uit *Lere der natuurlyke dingen*, waar in hy, na het betwiften van de eerfte ftoffe, van de wezentlyke en toevallige gedaantens, en van byna alle de gevoelens van de fecten der philofophen, en na het juk van het gezag verwurpen te hebben, door bondige redenen nieuwe gevoelens vaftftelt, of oude herroept, die reets ganfchelyk in vergetelheit gebragt waren. Deze verhandeling wierdt in de *Index* geftelt te Rome. *Konig Bibl.*

PISTOJA, eene grote en fchone ftadt in het Florentynfche gebiedt aan de kleine rivier Stella, is voorzien met een bisdom, onder het aardsbisdom van Florence behorende. De omleggende landftreek wordt *il Stato di Piftoja* genoemt. De Latynfche fchryvers noemen deze ftadt *Piftoria* of *Piftorium*. Zy is vermaard wegens de nederlaag van Catilina, als mede wegens de verdeeltheden der zogenaamde *Zwarten* en *Witten*, van de *Cancellieren* en *Panzadiccen*, en wegens de geboorte van den paus Clemens den IX. De Domkerke van deze ftadt, welke is die van S. Jacob, waar in men eenen altaar ziet met zilvere platen overtrokken, en 20 zilvere lampen; de kerke *dell' Humilita*, waar in men benevens de ftantbeelden van Leo den X en van Clemens den VII die van Cosmus en van Alexander ziet; het plaleis en de andere gebouwen, zo gewyde als ongewyde, zyn aldaar zeer fchoon en regelmatig. De Italianen, van deze ftadt fprekende, noemen de zelve ook *Piftoia la bene ftrutta*, dat is *het welgebouwde Piftoje*. Lactantius van Lactantiis, biffchop van Piftoje, gaf fynodale ordonnantien uit in den jare 1486. *Leand. Alberti in Defcr. Ital.*

PISTORIS, (Simon) een beroemd rechtsgeleerde in de XVI eeuw, van een adelyk geflachte uit Meiffen, door Georgius Fabritius *rarum exemplum eruditæ familiae* genoemt, wierdt den 28 October des jaars 1489 te Leipzich geboren. Zyn grootvader Nicolaus, en zyn vader, mede Simon genoemt, waren doctoren in de medicynen en hertoglyke Saxifche lyf-artzen. Na dat hy in den jare 1509 in zyne vaderftadt baccalaureus in de rechten was geworden, ging hy naar Italië, en hoorde te Padua Jafon, Philippus Decius, de beide Curtii, Francifcinus en Rochus, en Paulus Picus. Van daar ging hy om den oorlog, die tuffchen den paus, Spanje, Vrankryk en Zwitferlandt ontftaan was, na twee jaren wederom huiswaarts, wierdt in den jare 1512 licentiaat in de rechten; in den jare 1514 doctor, en te gelyk profeffor in 't Codex; in den jare 1519, na de doodt van D. Lindeman, ordinarius; en van den jare 1523 tot 1539, in welk jaar de hertog Georgius ftierf, des zelfs kancelier. Na des zelfs doodt keerde hy te rug naar zyn ordinariaat te Leipzich, doch in den jare 1542 droeg de hertog Maurits hem op nieuws de kanceliers-plaats wederom op, die hy ook tot den jare 1548 bekleedde, waar na hy zich op zyn landgoedt Seufelitz, eene myl weegs beneden Meiffen aan de Elve, begaf, alwaar hy den 2 December des jaars 1562 ftierf. Zyn graf, tot het welke Georgius Fabritius het opfchrift maakte, is in de kerke alhier te zien. Men heeft hem den lof van eene byzondere geleertheit en bekwaamheit in de ftaatkunde gegeven; gelyk hy dan als kancelier aan 't Saxifche hof toenmaals de gewigtigfte ryksaken beftierde, vele ryksdagen, en onder de zelve dien te Augsburg in den jare 1530 bywoonde, ook vele gevaarlyke gezantfchappen binnens en buitens lands bekleedde. Hy heeft by drie gemalinnen 23 kinderen geteelt. *Albinus in der Meisn. Land-Chron. f.* 359. *Wefembec. in Exemplis Jurisprudentiæ p.* 55. *Adami in vit. ICt. Germ.*

PISTORIS, (Modestinus) een beroemd rechtsgeleerde in de XVI eeuw, de oudfte zoon van den voorgaanden, was den 9 December des jaars 1516 te Leipzich geboren. Hy ftudeerde in Italië onder Andreas Alciatus, Marianus Socinus, Palma en Alexandrinus, ganfche vyf jaren in de rechten, en wierdt naderhandt in zyne vaderftadt profeffor en *ordinarius* in de faculteit der rechten, welk ampt hy tot zyn doodt toe in den jare 1565 loffelyk bekleedde. Hoewel hy meermaal aan keurvorftelyke en vorftelyke hoven geroepen wierdt, hadt hy geen luft tot het hoofche leven, en verkoos altoos het akademifche. Hy teelde by zyne gemalinne, eene dochter van Lodewyk Fachfe, die voor hem *ordinarius* was geweeft te Leipzich, eenen zoon, Lodewyk genoemt, die mede doctor in de rechten en *affeffor* van het kamergericht te Spiers geweeft is. Zyne fchriften zyn *Confilia*, welke met die van Fachfius te zamen uitgekomen zyn. *Albin. Joachim. Beuft de vita Modeft. Piftor. Wittemb.* 1585.

PISTORIS, (Hartmannus) een beroemd rechtsgeleerde van de XVI eeuw, een jonger broeder van den voorgemelden Modeftinus, en een zoon van Simon Piftoris van het derde bedde. Hy wierdt onder den keurvorft Auguftus eerft byzitter van het opperhofgericht en de fchepensbank te Leipzich, en eindelyk appellations-en geheime Raadt te Drefden. Hy ftierf in den jare 1601. Eenigen noemen hem *Papinianus Saxonicus*. Zyne fchriften zyn *Quaeftiones Juris Romani & Saxonici* in IV deelen, waar van de eerfte twee door hem zelf, en de twee laatfte door zynen zoon Simon Ulricus uitgegeven zyn.

PISTORIS, (Simon Ulricus) een zoon van Hartmannus, fchynt zo wel in de rechten als in de letterkunde goede ervarenheit gehadt te hebben, dewyl hy niet alleen de twee laatfte deelen van de *Quaeftiones juris* zyns vaders in orde gebragt en met aantekeningen voorzien heeft, maar ook zyne oordeelkunde over verfcheide plaatfen der oude fchryvers getoont. Janus Gruterus, die zyn goede vriendt was geweeft, heeft zyne Latynfche vaarzen in het V deel der *Deliciæ Poëtarum Germanorum* mede ingelafcht. *Vid. Praf. ad l. III. qu. Gruterus ad Hercul. Furent. ad 2 verb. colla ferocia.*

PISTORIUS, (Johannes) was ridder van Malta, maar hy omhelfde al vroegtydig de hervorming van Luther, en was een der bedienaars die de lering van de Augsburgfche belydenis bywoonde in de keizerlyke kamer op den 25 July des jaars 1530. Hy was de eerfte die het fuper-intendantfchap van de kerken van het graaffchap Nidda bekleedde, en ftierf den 25 January des jaars 1583, in den ouderdom van 81 jaren. *Freher. Theatr. pag.* 348.

PISTORIUS, (Johannes) een zoon van den voorgaanden, was den 4 February des jaars 1546 te Nidda in Heffen geboren. Hy leide zich in den beginne met zo veel yver op de ftudie der medicynen, dat hy met roem den tytel van doctor verkreeg. Doch alzo hy door alderhande Kabaliftifche kunften genezen, en zulks hem niet gelukken wilde, wierdt hy een rechtsgeleerde, en nam den hervormden Godsdienft aan, overreedde daar toe ook den markgraaf van Baden-Durlach, Ernft Frederik, by wien hy hofraadt was, en het Gymnafium te Durlach in den jare 1583 hielp oprechten. Kort daar na ging hy over tot het R. Katholyke geloof, en begaf zich by den markgraaf Jacob te Hochberg, dien hy benevens zynen hofprediker Johan Zehendner ook daar toe bragte dat hy zich tot de R. kerke begaf, na dat te voren in den jare 1589 eene zamenfpraak over den Godsdienft was gehouden tuffchen dezen Piftorius een eenige Wurtenbergfche Theologanten, dewyl Piftorius zich beroemt hadde, dat hy de Lutherfchen met de H. Schriftuur alleen wilde verftommen, gelyk hy dan ook daar na, wanneer deze verhandeling vruchteloos eindigde, Jacobus Andreæ de fchuldt gaf dat hy niet redenkundig genoeg hadde willen redentwiften. Hy wierdt onder de R. Katholyken doctor in de Theologie, en begaf zich, na dat de markgraaf Jacobus in den jare 1590 geftorven was, naar Conftans, en verder naar Freyburg, verkreeg de waardigheit van keizerlyke Raadt, de prooftdy der domkerke te Breslau, hoewel met groten tegenzin der kanunniken, en wierdt huis-prelaat van den abt van Fulda. Hy ftierf in den jare 1608 te Freyburg, en heeft behalven verfcheide twiftfchriften tegen de Lutherfchen in den jare 1582 *Scriptores Rer. Polon.* en in de jaren 1583, 1584 en 1607 drie zware ftukken *de Scriptoribus Rer. German.* uitgegeven. *Freher. Theatr. Miræus de Script. Eccl. P. II. Winckelm. Befchr. Heff. P. II. cap.* 5. *Acta des colloquii zu Baden. Arnold Kerk- en Ketter-Hift. l. XVI. c* 8. 17. *Neue Bibl.*

PISTRES, of PISTES, is de plaats, alwaar koning Karel de Kale een concilie gehouden heeft in den jare 863, of 864, *Concilium ad Piftas* genoemt. Men heeft 'er vier kapittels van in den laatften druk der conciliën. Eenigen houden Piftes voor eene plaats aan de Seine, en anderen willen dat het Piftres aan de Andela zy naby Pont de l'Arche in Normandyë, in het bisdom van Rouaan. *Vid. Tab. Geograph. in edit. Concilior. & Cellot in not. ad Concil. Duacenfe.*

PISUERGA, eene rivier van Spanje, heeft haren oorfpronk in de gebergten van oud-Caftilië, naby dien van de Ebro. Zy loopt langs de grenzen van 't koninkryk Leon, en de Carion en de

de Arlanza ontfangen hebbende, befprocit zy Duennas en Valladolid. Zy ontlaft zich een weinig verder in de Douro. *Maty Dict.*

PITAN (HET KONINKRYK VAN) is eene der provinciën van den Groten Mogol. Het zelve is gelegen aan de overzyde van den Ganges, langs de riviere van Kanda, tusfchen de provincien van Patna, van Kanduana, van Gor, en van Siba. Men plaatft in het zelve eene hootdftadt van den zelven naam, benevens die van Camoio, en de landen van de twee Rahias of prinflen, Rahia Mugh ten Zuiden, en Rahia Rodorou ten Noorden. *Maty Dict.*

PITANE, eene ftadt van Myfië, in klein-Afië, omtrent de Egeefche zee. Daar is eene andere ftadt van den zelfden naam geweeft in Troas, en nog eene andere, met eene rivier van dien naam, in Laconië. Plinius, Strabo, Ptolemeus, Briet, enz. maken 'er gewag van. Men moet deze onderfcheiden van PITANE, eene rivier van Corfica, *Fiuminale d'Ordano* genoemt.

PITHA, eene grote rivier in Zweden, die haren oorfpronk heeft aan de grenzen van het Noorweegfche landfchap Drontheim, en na dat ze van het Weften naar het Ooften byna 50 Duitfche mylen gelopen heeft, eindelyk by eene kleine ftadt, mede PITHA genoemt, in den Bothnifchen zeeboezem valt. De landftreek, waar door deze rivier loopt, wordt naar dezelve *Pitha-Lapmark* genoemt.

PITHECUSA, een eilandt naby Kampanië, en niet verre van Napels, aldus genoemt naar den Griekfchen naam, welke *aapen* betekent; om dat de dichters voorgeven dat Jupiter de bewoners in aapen veranderde, om hen voor hunne wanbedryven te ftraffen. Plinius geeft een anderen oorfpronk aan dezen naam, en meent dat Pithecufa aldus genoemt is van een Griekfch woordt, dat *vaten* betekent. Men noemt dit eilandt ook noch *Ænaria*; om dat men gelooft dat de fchepen van Æneas aldaar ftil hielden; en het is *Inarima* of *Enarima* genoemt geweeft door de Grieken. Het is eene oude dwaling, dat het dit eilandt geweeft zoude zyn, onder het welke Homerus zegt dat de reus Thipheus begraven was. In Homerus leeft men, Εἰν ἀρίμοις, waar van men *Inarima* maakt. Virgilius heeft dezen misflag gevolgt. *Virgilius l. IX. Æneid. Ovid. l. XII. Metam. Plin. l. III. c. 6. Scholiaft. Apollonii.*

PITHERMUS, of PYTHERMUS van Epheze, was een Griekfch hiftoriefchryver, door Athenæus bygebragt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Atheneus l VII.*

PITHO was by de oude Grieken de godin der welfprekendheit, of van de overreeding, welke de Latynen *Suada* en *Suadela* genoemt hebben, om dat zy den geeft der toehoorders overreedt; daarom voegden de ouden by het beeldt van Venus dat van Mercurius, van de Bevalligheden, en van de godinne Pitho, om aan te tonen dat het geluk van 't huwelyk ten dele van de zoetheit en van de bekoorlykheit der woorden en redenen afhing. Eene der Hyaden wierdt mede PITHO genoemt.

PITHOCLES, PYTHOCLES, hadt hiftorifche werken gefchreven, gelyk blykt by Plutarchus *in Parall. min. c.* 14. en by Clemens Alexandrinus, die zegt dat hy van Samos was, *l. I. Strom.*

PITHOEUS, of in 't Franfch *Pithou*, (PETRUS) heer van Savoyedic, was van een geflachte dat oorfpronkelyk was van de ftadt Vire in Normandye. In de optelling der edellieden, welke de kruistocht deden in den jare 1160, wordt gewag gemaakt van eenen *Guill. Pithou*, die de zelve wapens voerde, welke noch heden de Pithous van de ftadt Troyes voeren. De vader van onzen Petrus was een zeer bekwaam rechtsgeleerde, en hadde twee zonen, Petrus en François, die niet alleen hunnen vader waardig waren, maar die hem zelfs te boven gingen. Petrus was te Trojes in Champagne geboren op den 1 November des jaars 1539, en is beroemt geweeft door zyne geleertheit, en door de waardigheden welke hy bekleedt heeft. Hy hadt het geluk Turnebus te Parys in de goede letteren, en te Bourges Cujacius in de rechten te horen, en den laatften tot den jare 1590 toe, na welken tydt hy zyne ftudien ten gemeenen nutte befteedde, en advokaat was voor 't parlement van Parys, tot dat hy eindelyk kancelier van het zelve wierdt. Koning Henrik de III maakte hem ook tot zynen procureur generaal van het gerechtshof dat hy in Guiënne zondt in den jare 1582. Naderhandt arbeidde hy met groten yver om de overgave van Parys aan koning Henrik den IV te bewerken. Hy vertrok uit die ftadt gedurende de grote peft welke aldaar ontftaan was, en ftierf te Nogent aan de Seine den 1 November des jaars 1596, op den zelven dag, dat hy geboren was. Hy heeft vele fchriften uitgegeven, waarom eenige fchryvers hem met recht *den Franfchen Varro* noemen. Jofias Mercerus heeft zyn leven befchreven, het welk men vindt voor het werk, dat Pithœus gefchreven heeft van de gewoontens der ftadt Trojes. Zie *Thuan. l. CXVII. Scæv. Sammarth in. Elog. l. IV. Leikheri vita p* 353, alwaar zyn lezenswaardig teftament, en de lyft van zyne werken te vinden is. Hy heeft met zynen broeder gearbeidt aan het meefte gedeelte der werken die hy heeft uitgegeven, en heeft zich inzonderheit met den zelven bevlyrigt om het *Corpus Juris Canonici* uit te geven, en het zelve op te helderen, het welk men ook volgens hunne verbeteringen te Parys in den jare 1687 gedrukt heeft. Hy is de fchryver van *La Conference des Loix Romaines avec celles de Moyse*, en het kleine boekie, genoemt *Comes Theologus*, van Petrus Pithœus, is federt weinig tyds te Parys herdrukt, door de zorg van M. Pelletier, die in navolging van hem heeft uitgegeven de *Comes Senectutis*, *Comes Rufticus*, en *Comes Juridicus*. De naam der twee broeders Pithœus is zeer vermaard onder de geleerden. Men vindt de naaukeurige lyft van hunne fchriften aan het hoofdt van hunne gedrukte werken. *P.*

PITHOEUS, of PITHOU, (FRANÇOIS) een broeder van den voorgaanden, wierdt geboren te Trojes in den jare 1544. Hy was een der geleerdfte mannen van zynen tydt. Hy deedt grote ontdekkingen in de rechtsgeleerdheit en in de goede letteren. Men is de fabelen van Phædrus aan hem verfchuldigt, welke men noch niet gezien hadde, en waar van het handfchrift gebleven was onder de prullen der bibliotheken federt den tydt van Auguftus. Hy zondt dit handfchrift aan zynen broeder, en het zelve te zamen overlezen hebbende, bragten zy het terftondt onder de perffe. François Pithou bragt byna zyn ganfchen leeftydt door met de oude fchryvers te doen herleven, het zy dat hy de zelve verbeterde, het zy dat hy de zelve verklaarde door zeer geleerde en naaukeurige aantekeningen. Hy verftont in den grondt alle de Griekfche en Latynfche fchryvers, om dat hy de zelve met de oudfte affchriften en drukken vergeleken, en door eene lange en naaukeurige opmerking overwogen hadde. Hy hadt ook een naaukeurige kennifle van de hiftorie van Vrankryk, en van die van ganfch Europa, als mede van de zeden en gewoontens van alle de verfcheide volkeren, die het zelve bewonen: eene kennifle die hy verkregen hadde door een onbegrypelyken arbeidt, zo door het lezen der fchryvers die daar over gehandelt hebben, als door het onderzoek van de regifters der fteden, der parlementen, der kamers van rekeningen, der kerken, en der kloofters, waar uit hy met zyn handt gefchreven hadde alles wat hy aanmerkenswaardig geoordeelt hadde. Aldus was hy in ftaat om niet alleen te beantwoorden alle de zwarigheden, die onder byzondere perfonen ontftaan konden, hen aanwyzende alles wat de wetten, de ordonnantien, en de gewoontens daar omtrent bepaalt hadden; maar ook om goeden raadt te geven tot het behandelen van alle openbare zaken. Hy liet ook niet na, hoewel hy geen overheits ampt bekleedde, om veel toe te brengen tot het welzyn van zyn vaderlandt, door zyne goede raadgevingen aan de genen, welke die ampten bekleedden. Hy ftichtte een collegie in de ftadt Troyes, dat noch tegenwoordig in wezen is. Koning Henrik de IV benoemde hem tot procureur generaal van het gerichtshof tegen de ftaatsbedienaars, en hy gaf in die bediening blyken van zyne bekwaamheit en ftantvaftigheit. Hy wierdt ook door den zelven prins verkoren om het gefprek by te wonen, dat te Fontainebleau gehouden wierdt tusfchen den kardinaal du Perron en du Pleffis Mornay, over het boek dat deze laatfte gemaakt hadde tegen de Mifle. Wanneer men de grensfcheiding moeft vaft ftellen tusfchen Vrankryk en de Nederlanden, en onderzoeken welke de oude palen van deze ftaten geweeft waren, was hy onder het getal van de genen welke daar toe benoemt wierden. Hy was bezig om de overblyffels te doen drukken van de hiftorie van S. Hilarius bisfchop van Poitiers, wanneer hy de ziekte kreeg, waar aan hy den 7 February des jaars 1621 ftierf, in den ouderdom van 77 jaren, zes maanden, en zeventien dagen. Hy was een man van eene naaubezette deugdt, en van eene voorbeeldelyke zedigheit. Hy wilde nooit gedogen dat men zynen naam ftelde voor eenigen der werken welke hy uitgegeven heeft, hoewel de zelve uitmuntende zyn, en hem tot grote eere verftrekken. Men ziet in het leven van Petrus Pithœus, dat met de werkjens van Loyfel gedrukt is, door de zorg van Joly kanunnik en zanger van onze lieve vrouwe te Parys, dat François Pithou eertyds bekent hadde aan Sirmondus, dat hy den Rooms-Katholyken Godsdienft omhelft hadde in het lezen van het boek van Vincent de Lerins tegen de ketteryen, terwyl hy zich te Geneve en te Heidelberg ophieldt. *Mabillon Traité des Etudes Monaftiques, Partie II. Chap. VI. Perrault les hommes illuftres, qui ont paru en France, &c. Tom. II.*

PITHOLEON, van Rhodes, een dichter, die flechte puntdichten maakte, en op eene belagchelyke wyze de Griekfche woorden in zyne vaarzen onder de Latynfche vermengde. Horatius fpot met hem *Serm. l. I. Sat. X.*

PITHOM, of PHITOM, was eene der twee fteden, welke Pharao deedt bouwen door de nakomelingen van Jakob. Zy verfchilt niet van die welke *Pelufium* genoemt wierdt, noch van die welke Manethon *Abaris* noemt, zo men Marsham geloven wil. Deze ftadt Abaris wierdt aldus genoemt volgens de oude Theologie. Zy was gelegen in de landftreek van Saïs, beooften de rivier Bubafte. De fchoonheit van hare gelegenheit verplichtte, naar het verhaal van Manethon, Saltis, den koning van zekere volkeren, die Egypte t'ondergebragt hadden, dezelve te vergroten en te verfterken. Hy onderhieldt aldaar eene bezetting van twee hondert en veertig duizend mannen. Dezelve volkeren verfterkten zich aldaar na dat zy al het overige van Egypte verloren hadden. Zy verweerden zich aldaar een langen tydt, doch gaven zich eindelyk by verdrag over, en verkregen vryheit te gaan waar zy wilden. Zy weken naar Syrië, en floegen zich neder in Judea. Men ziet wel door dit verhaal van Manethon, dat hy van de Israëliten heeft willen fpreken. Hy voegt 'er by, dat Amenophis, die ten einde van omtrent vyf eeuwen over de Egyptenaars regeerde, wenfchte de goden te zien, en dat een groot propheet hem dat geluk deedt hopen, mits dat men Egypte zuiverde van allerlei perfonen die met melaatsheit, of diergelyke gebreken gekwelt waren. Men vergaderde dat flag van menfchen, men vondt 'er tachtig duizent, en men gebruikte hen om ftenen te halen en te houwen langs den Nyl. Na dat zy dezen moeielyken laft eenige jaren gedragen hadden, baden zy den koning hen eene ftadt tot hunne zekerheit en ruft aan te wyzen. Hy gaf hen Abaris, dat toen woeft was, en dat toebehoort hadde aan de Herders, (dat

(dat is, volgens Manethon, aan de Israëliten,) welke stadt volgens de oude Theologie *Typhon* genoemt wierdt. Zy waren niet zo haast in dezelve gekomen, of waren bedacht zich van deze plaats te bedienen om op te staan: zy versterkten zich met zorg; zy verkoren tot hun hoofdt eenen priester van Heliopolis, die zynen naam van Osarsiphus in dien van Mozes veranderde; zy wierden bygestaan door de inwoners van Jeruzalem, welkers voorouders Abaris bezeten hadden, enz. Hunne overwinningen waren groot en wreed; maar de koning van Egypte overwon hen eindelyk, en verjoeg hen uit het landt. Men vindt in Jozephus de wederlegging van deze vertellingen. Men gelooft ook dat Pithom dezelve stadt is met *Pathumos*, waar van Herodotus in zyn II boek spreekt, en die hy plaatst aan het kanaal, dat de koningen Nechô en Darius gemaakt hadden om de Rode zee met den Nyl te vereenigen en daar door met de Middelandsche zee. Men vindt ook by Strabo, Ptolemeus, Plinius, en anderen gewaagt van eenen arm van den Nyl, *Pathmeticus*, *Phatmicus*, *Phatnicus*, of *Phatniticus* genoemt. Brocard, *in Descript. Terra sancta*, zegt dat Pithom en Raamses vyf mylen boven de verdeling van den Nyl, en aan de overzyde van die rivier gelegen zyn: maar zulks heeft geen grondt in de oudheit. Deze schryver vergenoegt zich te verhalen het gene men in zynen tydt zeide in Egypte. Marsham zegt dat de stadt der Herders, Abaris genoemt door Manethon, Pelusium genoemt wordt door Chæremon, een ander Egyptisch historieschryver. Dit is niet al te naaukeurig: deze historieschryver heeft alleen gezegt dat de verminkte en betoverde personen, die men uit Egypte deedt vertrekken, naar Pelusium weken, en zich aldaar voegden by 380 duizent mannen, welke Amenophis daar gelaten hadde. Jozephus heeft zich bedient van de strydigheit welke tusschen Manethon en Cheremon gevonden wordt, ten opzichte van de plaats waar heen deze verminkten en melaatschen gezonden wierden. Marsham voegt 'er by dat Ptolemeus Mendesius gewag gemaakt heeft van de stadt Abaris, en dat de fabelen wegens Typhon tot deze stadt behoren. Het Serbonische meir, vervolgt hy, daar Typhon verborgen was, en de stadt Heropolis, daar hy gebliksemt was, waren niet verre van deze gewesten gelegen. De naam Πειθὼ, of Πιθὼμ, aan eene der steden door de Israëliten gebouwt gegeven, zinspeelde op dien van Typhon. De Egyptenaars gaven altoos aan dezen Typhon den naam van Seth, waarom zy Sethron ook de stadt van Typhon noemden. De Setroïsche landstreek wierdt aldus genoemt ter oorzake van de stadt Sethron. Het is dan niet waar, gelyk men by Josephus leest, dat de stadt Abaris gebouwt is geweest in de Saïsche landstreek; want zy was gelegen aan den Oosterschen oever van de rivier Bubaste, en deze landstreek was gelegen in het Westelyke gedeelte van de Delta. Men doedt dan beter den Manethon van Africanus te volgen, welken Syncellus bybrengt; want volgens deze aanhaling vermeesterden die volkeren Memphis, en bouwden eene stadt in de Setroïsche landstreek. Men kan dan besluiten dat de stadt Abaris, die van Typhon, die van Sethro, en die van Pithom in Exodus gemeldt, dezelve is welke de Grieken Pelusium noemen. Dit is het gene Marsham besluit. *Exod. l. II. Bayle Dict. Crit.*

PITHOPOEUS, PYTHOPHÆUS, of PITOPÆUS, het welk op zyn Nederduitsch wil zeggen *Tonnemaker*, (LAMBERTUS LUDOLPHUS) een dichter en letterkundige, was geboren te Deventer in den jare 1533, en overleedt in den jare 1596, oud drie en zestig jaren. Hy heeft eene Latynsche redenvoering uitgegeven over den lof en de nuttigheit der philosophie; eene andere over de studie en de oorzaken der welsprekendheit; noch eene over de dichtkunde, en eene vierde over de letterloopkunde. Ook heeft hy het apocryphe boek van *Tobias* in ongelyke of Elegiasche vaarzen overgezet, en het *Niet* in gemengelde en fraaie vaarzen beschreven. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

PITHOU. Zie PITHOEUS.

PITIGLIANO (DE GRAAF VAN) was veldoverste der Venetianen, wanneer dezelve in den jare 1509, na het verbondt door Vrankryk, Spanje, den keizer en den paus tegen hen te Kameryk gesloten, met oorlog aangetast wierden. Hy wierdt in den beginne, na dat hy eenige plaatsen in het Milanees weggenomen hadde, den 14 May des jaars 1509 by Ghiaradadda geslagen; hoewel zulks zyn schuldt niet was, dewyl de twede generaal Alviano zich tegen zyn bevel in een gevecht hadde ingelaten. Hy verdedigde daar na Padua met zo veel dapperheit tegen den keizer Maximiliaan, die de plaats in persoon belegerde, dat dezelve, na verscheide stormen, vruchteloos moest aftrekken. Hy bragt ook de zaken der Venetianen, welke door den gemelden slag in groot gevaar geraakt waren, door zyne grote dapperheit, en door zyn goed beleidt ten naasten by op een goeden voet, doch stierf noch voor het eindigen van den oorlog in den jare 1510. De republyk liet op zyn graf de vaarzen stellen, welke de Romeinen eertyds op dat van Fabius gestelt hadden: *Unus homo nobis cunctando restituit rem. Guicciard. l. VIII. IX. Petr. de Angleria Epist.* 434. *Daniel Hist. de France T. II. col.* 1789, 1800, 1809.

PITISCUS, (BARTHOLOMEUS) prediker van den keurvorst van de Palts, wierdt geboren op den 24 Augustus des jaars 1561 te Schlauna, een dorp van Silesie, naby Grunberg. De armoede van zyn geslachte was oorzaak dat de predikant van de plaats hem aanprees aan den heer van dit dorp als een kindt dat bekwaam was tot de studien, en dat verdiende dat men het de middelen verschaffe om zich voort te zetten. Deze edelman verbondt zich tot deze kosten, en zondt het naar het collegie van Grunberg. De scholier ging wel haast alle zyne makkers te boven. Hy wierdt naar Breslau gezonden in den ouderdom van achttien jaren, en wierdt leermeester by een eerlyk man die eene fraaie bibliotheek hadde. Hy sloot zich aldaar dikwils op met Amandus Polanus, het welk van eene grote nuttigheit was voor den een en voor den ander. Zynen Mecenas verloren hebbende wanneer het tydt was om de akademien te gaan bezien, hadt hy het geluk ondersteunt te worden door de milddadigheden van de vrouwe van Joachim van Berge, welke van den hervormden Godsdienst was, en die op hare kosten een zeker getal van jongelingen in de Theologie liet studeren. Hy verkoos de akademie van Serveste, uitgelokt door de grote achting van Wolfgang Amlingus, en bragt aldaar het jaar 1583 door. Hy ging in 't volgende jaar naar de Palts, en na dat hy aldaar vele blyken van zyne verdienste gegeven hadde, wierdt hy verkoren om een der leermeesters te zyn van prins Frederik den IV. Hy kweet zich zo gelukkig in dezen dienst dat de prins Casimir administrateur van de Palts hem de plaats gaf van twede predikant van zynen pupil, die meerderjarig geworden zynde, zodanig voldaan was over de predikatien van zynen leermeester, dat hy hem tot eerste hofprediker maakte. Pitiscus bediende loffelyk deze waardigheit tot zyn doodt toe, welke voorviel den 17 July des jaars 1613. Hy was zeer bekwaam in de wiskundige wetenschappen, waar in hy zich geoeffent hadde zonder eenen meester daar in te hebben. Hy gaf in den jare 1599 in 't Latyn V boeken uit over de *Trigonometria*, welke in den jare 1612 met vermeerderingen herdrukt wierden. Men vindt in dit werk VI boeken van Astronomische vraagstukken: een boek van *Problemata Geodætica sive de agro plano metiendo ac dividendo: Problemata Geographica*: een boek van *Problemata Gnomonica ac Architectonica, in quo se ait præcipua Architecturæ militaris mysteria reserasse.* Tycho Brahé hadt veel achting voor de bekwaamheit van Pitiscus in de Wiskunde, en wenschte dat het getal der Mathematische predikers groter was; want hy geloofde dat zulks hen een vaster oordeel zoude geven, en vele verschillen doen verdwynen. Hoewel het voorstel van zynen wensch door eene zeer goede reden verzelt wordt, zo heeft dezelve nochtans hare zwarigheden. De welsprekendheit gewapent met praal en met ontleende spreekwyzen is den predikers noodzakelyk: eene dorre en bepaalde Mathematische redenering voegt hen niet, en zoude in den geest der toehoorders de indruksels niet geven welke de menschelyke staat vordert. Men beraadslaagde in den jare 1608 in den kerkelyken Raadt van den keurvorst van de Palts over het hulpmiddel dat men zoude kunnen bybrengen tegen de jammerlyke pennestryden der Protestantsche Theologanten. Scultetus, prediker van zyne keurvorstelyke hoogheit, en eenige anderen, waren van gevoelen, dat het van het voordeel der kerke was, dat de hervormden in het toekomende gene verantwoordingen, noch diergelyke verschilschriften van Godsdienst schreven of uitgaven; dat men niets konde zeggen of schryven, dat niet lang van te voren gezegt en geschreven was; dat de geloofsbelydenissen met hunne verklaringen genoegzaam waren voor een iegelyk die de waarheit oprechtelyk zocht; dat men geen voorbeeldt vondt van deze verwoedheit in het redentwisten onder de Propheten en Apostelen; dat dit slag van boeken de verschillen vermeerderde, in plaats van dezelve weg te nemen, en dat de schimpachtige bitterheit, welke de schryvers daar in verspreidden, de wereldlingen deedt lagchen, de pausgezinden deedt zegepralen, en de ongodsdienstigheit inblies aan vele menschen. Het besluit, dat genomen wierdt, was, dat Pitiscus deze zaken op eene beweeglyke en emstige wyze in een openbaar geschrift zoude vertonen. Hy kweet zich daar in zeer wel, en vermaande in zyn boek, dat in 't Hoogduitsch geschreven was, de Protestanten zich tegen den gemenen vyandt te vereenigen, en alle de twisten *de persona Christi & de Cœna Domini* na te laten; hy toonde hen dat niets hen beletten konde in eene volmaakte eenigheit te leven, hoewel zy over den zin van eenige plaatsen der Schrifture verschilden. Dit geschrift deedt meer kwaad dan goeds; want, even als of het zelve een nieuw teken van oorlog was geweest, de Theologanten van Saxen en van Tubinge liepen van alle kanten tot de wapenen, en beweerden met eene ongemene drift dat de Lutherschen gene vrede konden maken met de genen die het eeten van het ligchaam van Christus met den monde loogchenden. Pitiscus gaf noch eenige andere boeken uit, meest in 't Hoogduitsch; maar dat, het welke hy schreef tegen eenen Jesuit van Ments, onder den tytel van *Anti-Rosarium*, is in 't Latyn. *Bayle Dict. Crit.*

PITISCUS. Zie SAMUEL PITISCUS.

PITIUSA, of PITYRISA, een klein eilandt van Griekenlandt, is aan de Noordkust van de golf van Napoli, een weinig bewesten het vlek van Maria of Hermione gelegen. *Maty Dict.*

PITIUSISCHE EILANDEN, in 't Latyn *Insulæ Pitiusæ*, wierden eertyds de twee eilanden *Yvica* en *Formentera* genoemt, welke in de Middelandsche zee tusschen Spanje en Africa gelegen zyn.

PITOLA, of PETOLA, eertyds *Andes* genoemt, eene zeer geringe plaats in 't hertogdom Mantua, aan de Mincio, omtrent een vierdendeel uurs van Mantua gelegen, welke vermaart is om dat de uitmuntende dichter Virgilius aldaar geboren wierdt. *Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 508.

PITSCHEN, of BITSCHEN, in 't Latyn *Bicina*, eene kleine stadt in 't Silesische vorstendom Brieg, aan de Poolsche grenzen gelegen, heeft een grote jaarmarkt. Zy wierdt in den jare 1588 geplundert, na dat de aartshertog Maximiliaan van Oostenryk, verkoren koning van Polen, tegen Johannes Zamoski by deze plaats eenen slag en te gelyk zyne vryheit verloren hadde. Zy hadde het zelfde ongeluk in den jare 1627, wanneer de keizerschen tegen de Denen in dit gewest ongelukkig geslagen hadden. Het Silesische bisdom, dat van Smogra hier gebragt was, is in den jare 1052 naar Breslau verlegt, na dat het zelve 75 jaren in deze plaats geweest was. *Lucæ Schlesf. Chron. Henelii Silesiogr.*

PITSEUS, in 't Engelsch PITS, (JOHANNES) was van Sout-

Southampton, en een zoon van Henrik Pits en van Elisabeth Sanderus, zuster van den doctor Sanderus, die zo vele werken geschreven heeft. Hy studeerde een langen tydt in Engelandt, ging vervolgens naar Vrankryk, en hieldt zich een jaar te Rheims op, daar hy afzwering deedt van den Protestantschen Godsdienst. Daar na ging hy naar Rome, studeerde aldaar zeven jaren in de philosophie, en wierdt aldaar priester gemaakt. Men zondt hem weder naar Rheims om aldaar de Griekfche taal en de redenkunst te onderwyzen, het welk hy twee jaren deedt. Maar de burgerlyke oorlogen verplichtten hem van daar te vertrekken. Hy begaf zich naar Pont-a-Mousson, en men riedt hem vervolgens Duitschlandt te gaan zien. Hy hieldt zich ruim een jaar te Trier op, en byna drie jaren te Ingolstadt, alwaar hy Doctor wierdt. Daar na kwam hy in Lotharingen, en Karel, kardinaal van Lotharingen, overreed van de verdiensten en goede hoedanigheden van Pits, gaf hem een kanunnikschap te Verdun. Kort daar na verkoos Antonetta van Lotharingen, zuster van den kardinaal, en dochter van hertog Karel den II, die in den jare 1599 trouwde met Johannes Wilhelmus, hertog van Kleef, hem tot haren biechtvader. Hy leerde toen de Fransche taal, om meer in staat te zyn van deze princesse te kunnen dienen, en hy sprak dezelve in weinig tyds met zo veel gemakkelykheit, dat hy dikwils in deze taal predikte. Na de doodt van de princesse was hy deken van Verdun, daar hy arbeidde aan verscheide werken, die men van hem heeft, en hy stierf aldaar in den jare 1616. Men gaf na zyn doodt uit zyn boek *de Illustribus Angliæ Scriptoribus*, onder den tytel van *Relationes Historicæ & de Rebus Anglicis*. Men heeft ook van hem; *De Beatitudine: De Legibus: De Peregrinatione, &c.* Men vindt zyn leven aan het einde van zyn boek van de Engelsche schryvers.

PITTACUS, een der zeven Wyzen van Griekenlandt, was van Mitylene, eene stadt van het eilandt Lesbos. Hy gaf in verscheide gelegenheden blyken van zyne voorzigtigheit en kennisse. Wanneer de inwoners van Mitylene in oorlog waren met de Atheniënzen, hadt Pittacus het bevel over hun leger. Op dat hy het bloedt zyner medeburgers mogte sparen, boodt hy zich aan om met Phryno, welke de veldoverste was van het vyandlyke leger, en dikwils overwinnaar was geweest in de Olympische spelen, een tweegevecht aan te gaan. Phryno bewilligde hier in, en Pittacus ving hem in een net, dat hy onder zynen schildt verborgen hadde, en overwon hem alzo. De Mitylenen, eene grote achting voor Pittacus hebbende, droegen hem naderhandt de heerschappy over hunne stadt op, welke hy voor eenen tydt lang aannam, maar in 't vervolg weder afstont. Hy maakte zes honderd vaarzen, de wetten welke hy gaf in zich begrypende, en stierf, zeventig jaren oud zynde, in de LII Olympiade, het 184 jaar van Rome. *Diog. Laërt. in Vita ejus. Strabo l. XIV. Euseb. in Chron.*

PITTALA, (JOSEPHUS) een geleerd Siciliaan, wierdt geboren in de maandt Augusty des jaars 1617, en gaf al vroeg blyken van zyne bekwaamheit. Hy wierdt te Messina Doctor in de Godgeleerdheit gemaakt, en, wederkerende in zyn vaderlandt, wegens zyne geleerdheit by iedereen geacht. Hy stierf te Messina in de maandt October des jaars 1677, nalatende in 't Italiaansch: *Panegirici diversi*, *e Componimenti varii*; en in handschrift: *Itinerarium Italiæ*, *Historicis ac Politicis Observationibus illustratum*; *Epistolae familares*; enz. *Biblioth. Sicula.*

PITTHEUS was een koning van Trezene, en vader van Æthra, welke daarom Pittheïs genoemt wierdt, en met haren gemaal Ægeus den beroemden heldt Theseus teelde. Eenigen geven voor dat hy de eerste geweest is die de redenkunst leeraarde en over dezelve geschreven heeft. *Ovid. ep. Ariad. c.* 131. *Plutarch. in Theseo. Pausanias in Corinth. Vossius de Rhetor. nat. c.* 9.

PITYS, eene jonge dochter, welke volgens de fabel bemind wierdt van den godt Pan, en van Boreas. Pan, ziende dat zy meer genegenheit hadde voor zynen medeminnaar dan voor hem, wierp haar uit verwoedheit tegen een rots, maar met zo veel geweldt, dat zy daar door stierf. De aarde, die medelyden hadde met het ongeluk van Pitys, veranderde haar in eenen boom, welken de Grieken met haren naam *Pitys* noemden, en dien wy den *Pyn* of *Pynboom* noemen. Men maakte kronen daar van om op het hoofdt van Pan te zetten. De Pyn schynt noch te wenen door de vochtigheit welke hy uitgeeft. *Cœlius Rhodiginus l. XXV. c.* 2.

PIUS de I, paus, geboren te Aquileja, volgde in het bisdom van Rome op Hyginus in den jare 142. De oude schryvers komen niet overeen wegens deze onmiddelyke opvolging; want Optatus en S. Augustinus zeggen, dat Anicetus na Hyginus verkoren wierdt, en dat Pius op Anicetus volgde. In het tegendeel S. Irenæus en Hegesippus, die in dien tydt leefden, Tertullianus, Eusebius, S. Epiphanius, en alle de Griekfche schryvers van de volgende eeuwen, met de oude lysten der pauzen, stellen Pius voor Anicetus, en hun getuigenis moet doorgaan. Het gevoelen van J. Pearson en van Dodwel *de Success. Episc. Roman.* is dat Pius geregeert heeft sedert den jare 127, tot in het jaar 142. Maar volgens de tydrekening van Eusebius is het sedert den jare 142 tot 158. Men verhaalt dat hy geboodt dat men het Paaschfeest zoude vieren op den Zondag na den veertienden van de maandt Maart, om overeen te komen met de Apostolische overlevering, welke door de Roomsche en andere kerken in acht genomen wordt. Deze paus hadt de eere voor J. Christus te sterven op den 11 July des jaars 165, na dat hy 9 jaren, 5 maanden, en 26 dagen den R. stoel bekleedt hadde. Binius brengt vier brieven van hem by; maar de kardinaal Baronius, en Marp. garinus de la Bigne schryven 'er hem maar twee toe, aan Justus bisschop van Vienne geschreven. Anicetus was zyn opvolger. *Genebrard. l. III. Chron. Baron. in Annal. Ciaconius. Platina. Du Chêne, &c. in vit. Pont.* Het gene in dit artykel gezegt is van het gebodt van den paus Pius wegens de viering van het Paaschfeest, en het marteiaarschap van dezen paus, is niet zeker; en wat aangaat de twee brieven, aan Justus bisschop van Vienne geschreven, dezelve zyn al zo wel verdicht als de twee andere. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques, III premiers siecles.*

PIUS de II, te voren *Eneas Silvius Bartholomeus Piccolomini* genoemt, wierdt geboren den 18 October des jaars 1405 te Corsignano, een vlek van het gebiedt van Siëna. Om zyne geboorteplaats doorluchtig te doen zyn maakte hy dezelve tot eene bisschoplyke stadt, die hy naar zynen naam Pius Pienza noemde. Vittoria de Fortiguerra, zyne moeder, van hem zwanger zynde, hadde gedroomt dat zy beviel van een gemyterd kindt. En dewyl het toen de gewoonte was de geestelyken, die men ontwydde, of van hunnen staat ontblootte, een papieren myter op het hoofdt te zetten, zo geloofde zy dat Eneas de schande en oneer van zyn geslachte zoude zyn: maar het gevolg toonde het tegendeel. Men voedde hem met veel zorg op, en zyne liefde tot de goede letteren maakte dat men achting voor hem hadde. In het zes en twintigste jaar van zynen ouderdom was hy op het concilie te Bazel secretaris van Dominicus Capranicus, gezegt de kardinaal van Fermo, om dat hy bestierder was van die kerke, en hy bekleedde naderhandt de zelve bediening by eenige andere prelaten, en by den kardinaal Albergati, die hem naar Schotlandt zondt. Het concilie van Bazel maakte hem by zyne wederkomst referendarius, abbreviateur, kancelier, en agent generaal; zondt hem verscheide malen naar Straasburg, Frankfort, Constans, Savoje, en de Grizons en gaf hem de prevoostdy van de collegiale kerk van S. Laurens van Milaan. Hy gaf ondertusschen geduriglyk eenig werk uit, en hy schreef in dien tydt die, welke, te voordelig zynde voor het concilie van Bazel, en te nadelig voor Eugenius den IV, sedert door hem zelf herroepen wierden, door eene bulle, die men heeft in het begin der verzamelinge van zyne werken. Zy is van den 24 April des jaars 1463. Eneas Silvius was sedert secretaris van den tegenpaus Felix den V, en vervolgens (door de aanpryzing van den kancelier graaf Caspar Schlik, die, zo hy zelfs zegt, den grondt leide van al zyn geluk,) van den keizer Frederik den III, die hem met de poëtische kroon vereerde, en hem gebruikte in verscheide gezantschappen naar Rome, Milaan, Napels, in Bohemen, en elders. Paus Eugenius de IV, tegen wien hy zich aangekant hadde in zyne schriften, maakte veel werks van zyne bekwaamheit, en vereerde hem met zyne achting. Nicolaas de V gaf hem het bisdom van Trieste, dat hy eenigen tydt daar na afstont voor dat van Siëna. Dezelve paus gebruikte hem als nuncius in Oostenryk, Hungarië, Moravië, Bohemen, en Silesië. Eneas was gelukkig in alle deze bedieningen, en vooral op de ryksdagen, die hy deedt vergaderen om een bondgenoodschap te maken tegen den Turk, te Regensburg en te Frankfort, daar hy met eene wonderlyke welsprekendheit redenvoeringen en aanspraken deedt. Dit voornemen hadt wel geen gevolg, doch zulks was zyn schuldt niet. De doodt van Nicolaas den V brak alle de maatregelen, welke men op deze ryksvergaderingen en op die van Neustadt genomen hadde. Calixtus de III, verkoren na Nicolaas, hieldt den bisschop van Siëna, die weder naar Duitschlandt wilde keren, te Rome, en maakte hem kardinaal in den jare 1456. Deze paus den 6 Augustus des jaars 1458 gestorven zynde, wierdt de kardinaal van Siëna dertien dagen daar na in zyne plaats verkoren, en nam den naam van Pius den II aan. Terstondt na zyne verkiezing bevlytigde hy zich om de Christen prinssen te vereenigen tegen de Turken. Hy beriep ten dien einde eene vergadering te Mantua, welke hy opende den 1 Juny des jaars 1459. Hy hadt van te voren het koninkryk van Napels bevestigt aan Ferdinand, den natuurlyken zoon van Alphonsus, tegen het huis van Anjou: het welk oorzaak was van den oorlog. Hy stelde zich tegen de vyanden van den H. stoel, en verkreeg verscheide bezittingen voor de kerke. De oorlog tegen de Turken ging hem het meest ter herte. Hy hadde tot dezen toeleg krygsvolk op de been, dat hy zelf gebieden wilde; maar hy stierf te Ancona, daar hy gekomen was om zich scheep te begeven, op den 14 Augustus des jaars 1464, in den ouderdom van 58 jaren, na eene regering van 5 jaren, 11 maanden, en 27 dagen. Men heeft de werken van dezen paus in een stuk te Bazel gedrukt in den jare 1571. Zyne levensbeschryving wordt in 't begin van het zelve gevonden. Men twyffelt niet of hy heeft het zelve zelf opgestelt in de aantekeningen of gedenkschriften die men heeft onder den naam van Johannes Gobelinus Persona, zynen secretaris. Men moet bekennen, gelyk het grafschrift zegt, dat zyn neef de kardinaal van Siëna maakte, dat de tydt van zyn pausschap kort is geweest, maar zyn roem zeer groot. Platina zegt, dat hy een ongemeen kloekmoedig en verstandig man was, bekwaam tot de behandeling van de gewigtigste zaken, en dat zich in zyn gezicht eene ernsthaftigheit vertoonde, welke met vriendelykheit vermengt was. En zekerlyk hy was een van de beste en geleerdste pauzen, welke in vele eeuwen voor hem op den pausselyken stoel gezeten hadden. Hy liet vele schriften na: *Cosmographia*, *f. rerum ubique gestarum historia*, *locorumque descriptio*; *Historia Bohemica*; *Commentarius in libros Antonii Panormitæ poëta de dictis & factis Alphonsi regis memorabilibus*; *Historia rerum Friderici III Imperatoris*; *De concilio Basileënsi Commentar. Hist. l. III*; *Epitome Decadum Blondi*, *ab inclinatione Imperii ad Johannis XXIII Papa tempora*; men heeft ook van hem vele brieven, en inzonderheit verscheide

aan den graaf Schlik, die van tydt tot tydt uitgekomen, en in den jare 1496 te zamen gedrukt zyn; ook verscheide staatkundige en Theologische verhandelingen; waar over men kan nazien het *Journal des Savans* 1708. In de keizerlyke bibliotheek te Wenen zyn ook noch eenige van zyne handschriften, en inzonderheit zyne *Historia Austriaca*, welke echter niet gansch voleindigt is. Johannes Antonius Campanus, bisschop van Terano, heeft zyn leven uitvoerig beschreven, dat hy besluit, gelyk men dit artykel mede doedt, met deze vier vaarzen, by wyze van een grafschrift:

Esse hoc tumulo Pium secundum
Ne tu crede, Pius petivit astra.
Terris gloria nominis vagatur:
Præterquam ossa nihil reliquit urna.

Lambecius de Bibl. Vindob. l. II. c. 6. & in App. l. IV. p. 504.

PIUS de III, te voren *Francisco Todeschini* genoemt, was een zusters zoon van Pius den II, die hem verlof gaf den naam van *Piccolomini* aan te nemen, en hem aardsbisschop van Siena en kardinaal maakte. Hy bekleedde verscheide waardigheden tot de doodt van Alexander den VI, waar op hy den 22 September des jaars 1503 tot paus verkoren wierdt, zonder zyn toedoen, alleen door de kuiperyen van den kardinaal Julianus de Rovero, die hem, ten dele om dat hy een vyandt van Vrankryk was, (alzo koning Karel de VIII alle de goederen der Piccolominis, dewyl zy het te Napels tegen hem hielden, verbeurd verklaart hadde,) doch voornamelyk daarom voorstelde, dewyl hy een ziekelyk oud man was, en hy hoopte, dat het wel haast wederom tot eene andere verkiezing komen zoude, wanneer hy voor zich zelf op de pauzelyke waardigheit hoopte. Hy bereikte ook zyn oogmerk: want Pius de III stierf noch in het zelfde jaar op den 18 October, zes en twintig dagen na zyne verkiezing, en tien dagen na zyne kroning, aan eene wonde in zyn been, niet zonder vermoeden dat 'er vergift in gebragt was, door toedoen van Pandolfus Petuvi, tyran van Siena. Zyn opvolger was de gemelde kardinaal Julianus de Rovero, onder den naam van Julius den II. *Guicciard. l. VI. Ciacconius, Victorell, du Chêne in ejus vita.*

PIUS de IV, een Milanees, was te voren *Johannes Angelus de Medicis* of *Mediquin* genoemt, en geboren op Paaschdag den 31 Maart des jaars 1499. Hy was uit een geslacht, dat zich beroemde van *de Medicis* van Florence af te komen, doch eerst door dezen paus en zynen broeder Johannes Jacobus, die zich in de Italiaansche oorlogen van de XVI eeuw als marquis van Maregnan bekent maakte, in aanzien kwam. Zyn vader Bernardus was ontfanger van den tol te Milaan. Hy oeffende zich eerst in de medicynen, daar na in de rechtsgeleerdheit, waar in hy den tytel van doctor verkreeg, en in zyn vaderlandt, alwaar hy den vermaarden Milaanschen kancelier Hieronymus Moron tot zynen begunstiger hadde, zich begon te laten gebruiken. Maar de gevaarlyke oorlogen, waar door de Milaneesche staat geweldig geschud wierdt, en in welke hy zelf eens byna het leven verloor, wanneer zyn broeder hem tot gyzelaar gegeven hadde, en niet ganschelyk voldeedt aan zyne beloften, noodzaakten hem naar Rome te gaan, alwaar paus Clemens de VII hem, ten gevalle van zynen broeder, protonotaris maakte. Hy verkreeg in deze bediening inzonderheit den kardinaal Farnese tot zynen vriendt, die hem ook, wanneer hy onder den naam van Paulus den III paus geworden was, tot vele gewigtige verrichtingen, en inzonderheit als betaalmeester van het pauzelyke krygsvolk, waar heen het zelve gezonden wierdt, gebruikte; in welke bediening hy, behalven twee togten naar Hungarië, ook dien tegen de Smalkaldische bondgenoten deedt in den jare 1546, waar in hem door een naby voorbyvliegende stukkogel het rechteroor genoegzaam verdooft wierdt. In den jare 1547 was hy legaat te Bolonië, en deedt den pauzelyken stoel een groten dienst, dewyl hy na het ombrengen van Petrus Aloisius Farnese Parma spoedig bezette, dat de keizerschen deze stadt niet machtig wierden. Paulus de III maakte hem aardsbisschop van Ragusa, en in den jare 1549 kardinaal. Julius de III gaf hem het bevel over de krygsbenden tegen de Farnezen, en het aardsbisdom van Milaan. Paulus de IV was hem niet genegen, en verweet hem eens opentlyk in het Consistorie, dat hy door ongeoorloofde middelen zyn aardsbisdom verkregen hadde. Hy begaf zich derhalven naar Milaan, bleef daar zo lang Paulus de IV leefde, ging met geleerde mannen om, en maakte zich door zyne milddadigheit tegen de armen zeer bemint. Na de doodt van den gemelden paus wierdt hy, na eene langdurige oneenigheit der kardinalen, in den nacht na Kersdag in den jare 1559 tot paus verkoren. Men verhaalt als iets aanmerkelyks, dat eene duive, welke in de zaal van het Conclave gekomen was, zich nederzette op zyne celle, dat als een voorteken van zyne aanstaande verkiezing gehouden wierdt. Men heeft daarenboven niet alleen aangemerkt, dat hy tot paus verkoren wierdt op den zelfden dag en uure als hy 33 jaren te voren voor de eerste maal naar Rome gekomen was; maar ook, dat zyne geboorte, als gezegt is, voorviel op Paaschdag, zyne verkiezing op den Kersdag, en zyne kroning op den dag van Drie-Koningen, dat drie hoge jaarfeesten waren. Hy verschoonde de Romeinen wel, die gedurende het ledigstaan van den stoel, uit haat tegen den voorgaanden paus, vele ongeregeldheden tegen des zelfs gedachtenisse, en tegen de Inquisitie gepleegt hadden; maar hy betoonde zich anders zeer streng in het aanvaarden der regeringe, dewyl hy eerst verscheide nieuwigheden, door zynen voorzaat ingevoert, afschafte, en daar na het Caraffische geslacht, dat nochtans veel tot zyne verheffing toegebragt hadde, ten uiterste vervolgde. Want de twee neven van den paus, den kardinaal Caraffa en zynen broeder den hertog van Pagliano, het hy wegens verscheide euveldaden, waar mede zy beschuldigt wierden, den 4 Maart des jaars 1561 in de gevangenisse, den eersten met de koordt, en den laatsten met het zwaardt ter doodt brengen. Hunne overige bloedverwanten en vrienden wierden mede ten dele aan het leven, ten dele aan hunne goederen gestraft, of anders straf gehandelt. Den kardinaal Del Monte liet hy ook wegens dubbelde moordt gevangen zetten, en verbande hem, na eene gevangenisse van vyf vierendeel jaars, naar Monte-Cassino. Voor de verkiezing hadden zich alle de kardinalen inzonderheit aan twee voorwaarden, waar aan de toekomende paus gehouden zoude zyn, onder eede verbonden; namelyk, den twist met den keizer Ferdinand, dien de gestorven paus niet hadde willen erkennen, te eindigen, en het gewezen concilie, dat tot dien tydt toe afgebroken was, weder voortgang te doen nemen. Uit krachte van dit beding liet Pius de IV terstondt aan het hof te Wenen bekent maken, dat hy den keizer zyne waardigheit niet betwisten wilde, en zyne gezanten ontfangen zoude. Hy ontfing hier op een gezantschap van Ferdinand, dat wel maar gelast was *eerbiedigheit* te betuigen, doch door den paus genoodzaakt wierdt *gehoorzaamheit* te beloven. Wat het concilie belangt, hy hadde het zelve wel willen ontgaan, doch durfde zulks, wyl een iegelyk daar naar verlangde, niet laten blyken, moest ook eindelyk met ernst op het beroepen van het zelve bedacht zyn, dewyl de Franschen doorgaans een nationaal concilie wilden houden, de Schotten zich ook ten dele van de Roomsche kerke afscheurden, en Engelandt aanhingen, en eindelyk dat Maximiliaan, koning van Bohemen, blyken gaf dat hy de Protestanten niet ongenegen was. Hy hieldt zich nochtans daar in by zyne begeerte dat het zelve te Trente, als eene voortzetting van het oude, en niet als een nieuw-beroepen concilie gehouden wierdt, alzo anderszins de besluiten, welke reets van te voren op het zelve genomen waren, van geen kracht geweest zouden zyn. Het zelve nam alzo zynen aanvang den 18 January des jaars 1562, en wierdt ook, na XXV onder hem gehoudene zittingen, besloten op den 12 December des jaars 1563. Hy was gedurende dien tydt verscheide malen niet wel gemoed, dewyl het scheen of alle prinssen en groten gezamentlyk aan het besnoeien van de pauzelyke macht arbeidden, en aan de genen welke uit hun landt naar het concilie getogen waren volmacht daar toe gegeven hadden, waarom hy zich dan eens tot den oorlog begon te bereiden, en alle R. Katholyke staten in een verbondt tegen de Protestanten poogde te brengen, waar toe hy echter geen gehoor vondt. Doch de yver der uitlanders, die gemeenlyk van de Italianen overstemt wierden, verkoelde eindelyk, en de paus kwam het gene hem voornamelyk voorgeworpen zoude hebben kunnen worden voor, dewyl hy vrywillig eene hervorming der penitentiarissen en van de datarie aanstelde, en andere diergelyke middelen van verzachting by der handt nam: ten laatsten wierdt, om dat onverwacht tyding kwam dat de paus gevaarlyk krank was, zodanig naar het einde geylt, dat alles naar wensch van den Roomschen Stoel afliep. Na het concilie drongen echter de keizer Ferdinand en zyn navolger Maximiliaan zeer op de bedeeling van den kelk in het Avondmaal, 't welk voor de Duitschen lang te vergeefsch gezocht was, en dewyl men daar van niet afstaan wilde, liet de paus het zelve onder zekere voorwaarde eindelyk toe voor de Oostenrykshe en Beiersche landen. Hoewel het nu bekent is, dat dit artykel, zo wel als dat van het trouwen der priesters, maar *juris positivi* is, wilde hy echter in het laatste, schoon daar op ook zeer aangedrongen wierdt, niet toegeven. In Vrankryk maakten hem de verschillen en twisten over den Godsdienst ook veel werks, dewyl aldaar zelfs de kardinaal Coligni den hervormden Godsdienst aannam, en vele andere bisschoppen daar van verdacht waren, die dan, schoon hy de zelve ten dele afzette, ten dele naar Rome ontboodt, zich weinig met zyne gramschap bekreunden, dewyl hy door het hof niet recht ondersteunt wierdt, en zy ook, naar den toestandt der hervormden in dien tydt, bescherming genoeg vonden. Hy bestont ook wel Johanna, koninginne van Navarre, naar Rome te ontbieden, doch het Fransche hof sprak en schreef zo ernstelyk daar tegen, dat hy het by den bloten ban moest laten berusten. In Italië ondernam hy ook iets dat hy niet konde uitvoeren. Want alzo hy uit het huis van Medicis wilde zyn, vleide hy het zelve op alle bedenkelyke wyzen, en wilde Cosmus, den hertog van Florence, tot koning maken, op dat des zelfs zoon de zuster des konings van Spanje mogte trouwen, doch het Spaansche hof belette het een en 't ander. Een jaar voor zyn doodt smeedden eenigen, waar onder Benedictus Accolti de voornaamste was, zo het scheen, uit dweepery eenen aanslag, om hem by 't overleveren van eenige smeekschriften te vermoorden, 't welk nochtans een der zaamgezwoornen tydig ontdekte. Wanneer zy gevangen genomen wierden, gaven zy voor eene openbaring gehadt te hebben, dat na zyn doodt een, die van eenen geest zoude zyn als een engel, den pauzelyken stoel beklimmen zoude. Deze paus stierf den 9 December des jaars 1565, na eene regering van 5 jaren, 11 maanden, en 15 dagen, in het 67 jaar zyns ouderdoms. Men heeft voorgegeven dat de vreze, die hy hadde voor het verlies van Malta, dat door de Turken belegert was, de voornaamste oorzaak van zyn doodt geweest zoude zyn: maar men verzekert dat hy gestorven is aan eene koorts, die hy zich door onmatigheit op den hals gehaalt hadde, gelyk hy dan aan het sterk eeten, wyndrinken, en vooral aan de wellusten zeer is overgegeven geweest. Anders was hy, naar het getuigenis van Panvinius, een geleerd man, die gansche bladen uit de schryvers konde verhalen. Wanneer hy aan zich zelf gelaten was, betoonde hy zich in zyne

ne levenswyze en ommegang vry, scherpzinnig, en schertsachtig, doch liet zulks aan weinigen blyken, en hieldt zich meest ernstig, of ook gansch straf, gelyk hy zich dan ook meesterlyk wist te ontveinzen, en daarom als kardinaal gansch anders hadde schynen te zyn, dan hy zich in de pauzelyke waardigheit betoonde, ook in de zelve, na het eindigen van 't concilie, gansch anders wierdt, en zich minder zwak en ziekelyk vertoonde dan te voren. Hy was ongemeen prachtig in gebouwen, en heeft daar mede, zo wel als met zyne overige rykelykheit en aangewende onkosten by het concilie, zo veel verspilt, dat de onderdanen onder hem geweldig belast wierden. Het Milaansche collegie der rechtsgeleerden heeft hem het voorrecht te danken, dat uit het zelve altoos een auditeur van de Rota, en een consistoriaal advokaat verkoren moet worden, waarom de rechtsgeleerden te Milaan zyn beeldtenis aan den hals dragen. *Onuphrius. Panvinius. Ciaconius. Palatius. Pallavicinus & Paul. Sarp. Hist. Conc. Trid. Thuanus &c.*

PIUS de V, te voren *Michaël Ghislieri* genoemt, was van Boschi, eene kleine plaats in het Alexandrynsche gebiedt, alwaar zyn vader (wiens geslacht, gelyk men daar na voorgaf om den paus te vleien, te Bolonië in aanzien was geweest, doch door innerlyke onlusten verdreven wierdt,) zich met den akkerbouw en de veeteling kommerlyk geneerde. Hy was den 17 January des jaars 1504 geboren, en moest in zyne eerste jeugdt zich mede met het landwerk bezig houden, maar vergat nochtans ook de studien niet. Hy begaf zich al met zyn veertiende jaar in de Dominikaner-orde, en wierdt in den jare 1528 priester, waar op hy zestien jaren lang de Philosophie en Theologie in het klooster te Viglevano leeraarde. Hier na hadt hy het bestier van verscheide kloosters van zyne orde, en wierdt onder Paulus den III inquisiteur te Como, in welk ampt hy, zo men verhaalt, veel yver betoonde, en menigmaal gevaar van zyn leven liep. Te Bergamo, daar hy onderzoek deedt tegen den inquisiteur en tegen den bisschop van de plaats, wierdt hy door bevel van de Venetianen, niet zonder schimp, weggewezen. By deze gelegenheit maakte hy zich ook te Rome bekent, zo dat de kardinaal Caraffa, voorzitter van de Inquisitie, hem tot algemeen commissaris van die gestrenge rechtbank voorstelde, waar toe paus Julius de III hem ook in den jare 1551 verkoos. In dien tydt hadt hy ook Sixtus Senensis bekeert en bewogen een Dominikaner te worden. Wanneer Paulus de IV paus geworden was, hieldt Ghislieri krachtig by hem aan, dat hy hem weder in zyn klooster wilde laten keren, het welk de paus hem niet alleen niet bewilligde, maar hem ook den 15 Maart des jaars 1557 kardinaal maakte, waar na men hem gemeenlyk den kardinaal van Alexandrië plagt te noemen, wyl zyne geboorteplaats in dat landschap gelegen was. Hy wierdt ook door dezen paus, dien zyne gestrengheit by uitnemendheit behaagde, alleen tot inquisiteur generaal gemaakt, daar die waardigheit anders aan eenige kardinalen te gelyk opgedragen wierdt. Ja hy maakte het rechtsgeding op van den kardinaal Coligni, bragt ook de *indices librorum prohibitorum* en *expurgatorii* in zwang, en liet de ongeoorloofde boeken met hopen verbranden. Met Pius den IV geraakte hy eenigzins in oneenigheit, dewyl hy hem eenige malen te vry tegensprak, zo dat hy in den jare 1564 zyne woning in het Vaticaan ruimen moest, gelyk dan Pius de IV de macht, welke Ghislieri hadde, en die al de wereldt verveelde, gaarne wat vermindert zoude hebben. Na des zelfs doodt wierdt hy den 8 January, tegen alle vermoeden, inzonderheit door de bewerking van de kardinalen Borromeo en Altemps, tot paus verkoren, 't welk den kardinaal Gonzaga, den H. Philippus Neri, en eenige anderen door dromen en gezichten van te voren geopenbaart zoude zyn geweest. Hy hadde van te voren verhindert dat de kardinaal Moron geen paus geworden was, dewyl hy hem, als eenen die rechtzinnig van geloof was, verdacht maakte. Hy zelf zoude deze hoogheit met groten tegenstandt en zorg aangenomen, en daar by gezegt hebben, dat hy een bloot monnik zynde, gehoopt hadde zalig te worden; dat hy, kardinaal geworden zynde, daar aan getwyfelt hadde, en dat hy nu, uit aanmerking van de zware verantwoording, die hoop gansch moest laten varen. Deze paus heeft de Caraffen, die door Pius den IV gansch ter neder gestort waren, weder opgebeurt, latende de voorgaande akten overzien, het vonnis dat tegen hen uitgesproken was voor onrechtmatig verklaren, en hen alzo in hunne eere, waardigheit en goederen herstellen. Voorts bragt hy allen yver voor den R. Godsdienst, die van eenen Dominikaner en Inquisiteur general te wachten was, mede op den pauzelyken stoel, en was voor de uitvoering der besluiten van het concilie van Trente ten uiterste bezorgt, liet niet alleen, naar des zelfs bevel, het *Missale* verbeteren, een Catechismus uitgaan, die naar des zelfs besluiten geschikt was, en de kerkelyke tucht in vele delen op een beter voet brengen, maar trachtte ook de ketteryen met alle macht te storen. Hy zondt derhalven terstondt na het aanvaarden van zyne regering door gansch Italië, en liet alle de genen die verdacht waren naar Rome voeren, alwaar verscheide van de zelve verbrandt wierden, en onder anderen Aonius Palearius, om dat hy de Inquisitie een zwaardt noemde, dat tegen de geleerden gewet was. De toegeeflykheit van den keizer Maximiliaan den II in zaken van den Godsdienst konde hy niet verdragen, en bevlytigde zich ten uiterste hem daar in te doen veranderen. Hy zondt derhalven in den jare 1566 den kardinaal Commendon naar Augsburg op den Ryksdag, met bevel om, zo haast iets wegens het byleggen van de verschillen van den Godsdienst op het tapyt zoude komen, den keizer en de gansche ryksvergadering in den ban te doen. Commendon wist echter de zaken zo verstandig te beleggen, dat hy dit bevel, waar van hy het gevaar bevroedde, niet ter uitvoering bragt. Ondertusschen moest hy nochtans den keizer in het byzonder zynen plicht erinneren, en wanneer zulks niet recht helpen wilde, zoude, naar het bericht van eenige pauzelyke geschichtschryvers, Pius de V den keizer in eenen droom, met de roede in de handt en met vele bedreigingen, verschenen zyn. Den oorlog wegens den Godsdienst in Vrankryk trok hy zich zodanig aan, dat hy een eigen leger tegen de Hugenoten zondt, dat zich ook in verscheide slagen bevondt. Daar tegen was niets bekwaam om hem te vrede te stellen, wanneer het hof eenigzins neigde om vrede te maken, gelyk hy dan ook niet wilde toestaan dat des konings zuster aan den koning van Navarre ten huwelyk gegeven wierdt, en tot verhindering van dit huwelyk den koning van Portugal aanmaande om die princes aan te houden, ook dieswegens noch kort voor zyn doodt een legaat naar Vrankryk zondt. Den koning van Spanje onderhieldt hy zorgvuldig in zynen yver tegen de protestanten, en zondt den hertog van Alba in den jare 1567 een gewyden hoedt en degen. Of tot de doodt van den infant Don Carlos en van de koninklyke gemalinne Elizabeth zyn raadt ook iets toegebragt heeft kan met gene volkome zekerheit gezegt worden. Het ombrengen van den prins, dewyl het zelve van den kant van de Inquisitie veroorzaakt wierdt, kan hem ten minsten niet mishaagt hebben. Elizabeth, koninginne van Engelandt, was hem zeer in den weg, waarom hy niet alleen in den jare 1569 een verschriklyk banschrift tegen haar liet uitgaan, wanneer alle hare onderdanen van hunnen eedt en plicht ontslagen wierden, maar ook door zyne uitgezondenen eenen opstandt tegen haar poogde te verwekken, en voornamelyk iets tot voordeel en bevryding van de Schotsche koningin Maria te brouwen. Dewyl Spanje en Vrankryk echter zyne uitzichten niet ondersteunen konden, moest hy het by aanslagen laten blyven. Hoewel in den jare 1570 een ontvluchte Engelschman hem overreedde, dat hy eene vloot tegen Engelandt liet uitrusten, en 3000 mannen werven, ging de toerusting nochtans zo langzaam voort, dat Pius de V ondertusschen stierf. Tegen de Turken heeft hy ook allen mogelyken yver betoont, den keizer tot den oorlog in Hungarië onderstandgelden, en den Malthezer-ridders tot opbouwing van de vesting la Valette maandelyks 15000 dukaten gegeven. Hy was ook de eerste gereed tot redding van het eilandt Cyprus; en naderhandt hebben zyne schepen in het zeegevecht by Lepanto grote eere ingelegt. Eindelyk hadt hy gaarne gezien dat alle vorsten een gemeen verbondt tegen de Turken opgerecht hadden, tot welken einde hy zyne legaten aan den keizer, naar Spanje, Portugal en Vrankryk zondt. Ja hy zocht zelfs de Persianen en Arabiers tot den oorlog aan te manen. Maar hy stierf eer dit gewigtige werk, dat overal vele zwarigheden ontmoette, tot standt gebragt konde worden. In zynen tydt ontstondt 'er een twist tusschen de hertogen van Ferrare en Florence over het recht van den voorrang, welken twist hy gaarne voor zich getrokken zoude hebben, doch den keizer daar in plaats maken moeste, dien hy echter maar als een vrywillig verkoren scheidsman erkennen wilde. Ja hy ging zo verre, dat hy, noch voor het afdoen van het verschil, Cosmus in den jare 1569 tot groot-hertog van Florence verklaarde, waar door hy zo wel den keizer als den koning van Spanje beledigde, met welken laatsten hy ook buiten dat zomwylen wegens de geestelyke gerechtsoefening in Sicilië en Milaan verwyderingen hadde, welke nochtans niet machtig waren om hunne door de Inquisitie verbondene gemoederen van een te scheuren. De orde der zogenaamde *Humiliaten* heeft deze paus in den jare 1570 afgeschaft, dewyl menigvuldige ongeregeldheden onder hen ingeslopen waren, en zy de verbetering zo halsterrig tegenstonden, dat zy Karel Borromeo, welken de zelve aanbevolen was, moorddadig naar het leven stonden. Dewyl Pius de V een vyandt van ondeugden en ongeregeldheden was, zo bevlytigde hy zich om het ergerlyk leven der Romeinen te verbeteren. Hy liet derhalven een scherp gebodt tegen de ontuchtige vrouwlieden uitgaan, welke tot dien tydt toe hunnen handel vry en onverhindert gedreven hadden. Hy wilde de zelve eerst in de stadt ganschelyk niet gedogen, doch liet het echter, tot vermyding van een groter kwaadt, daar by blyven, dat zy niet slechts naar haar welgevallen in de stadt wonen en omgaan mogten, maar in zekere daar toe bestemde woningen blyven moesten, en wanneer de Roomsche Raadt ook daar tegen noch vertogen wilde doen, dreigde hy zelfs uit de stadt te zullen wyken, en den pauzelyken stoel elders te verplaatsen. Hy was ook in andere gevallen de burgerlyke regering rakende streng, en zomwylen al te scherp, zo dat door deze besnoeijing der vryheit vele personen uit de stadt trokken. Hy hadt, na dat hy paus geworden was, niets van de strengheit zyner orde nagelaten, hieldt zich in kleding ongemeen slecht, droeg steets een gering wollen wambuis over den bloten huidt, en verders grof lywaat, was in zyne verteering spaarzaam, en stelde de gewoonlyke vasten niet uit, onderhieldt ook deze levenswyze, wanneer hy van zyne laatste krankheit aangetast wierdt, zo dat hy na het Paaschfeest van den jare 1572 in dodelyke zwakheit het volk van het balcon zegende, en de zeven hoofdkerken van Rome te voet bezocht, gelyk hy steets gewoon was geweest. Door dit gedrag verzwakte hy zyne krachten volkomelyk, en stierf den 1 May des gemelden jaars, tot groot genoegen der Romeinen, die zyner inquisiteurs gestrengheit onverdraaglyk geworden was. Het schynt uit alle omstandigheden dat deze paus in alles wat hy verrichtte naar zyn gewisse gehandelt heeft, dewyl hy ook zich zelf niet verschoonde, en voor zyn eigen persoon het gene tot den Godsdienst behoorde zeer naauw in acht nam. Daar wierdt nochtans meer yver dan verstandt en staatkunde by hem gevonden, waarom men van hem oordeelde dat hy beter monnik dan paus geweest

weest was, hebbende de hoedanigheden niet gehadt die eenen prins vercieren moeten, noch geweten hoe een vorst het voordeel van zyne heerschappy in acht moet nemen. Hy was meer milddadig dan gierig, bezwaarde de onderdanen met gene lasten, haatte alle linkfche streken om geldt te verkrygen, en wilde zyne nabestaanden niet verryken. Dewyl hy hen echter in ampten stelde, en de goede paus, die alle hoofsche kunsten onkundig was, geen acht op hunne vingers konde slaan, zo droegen zy zorg voor zich zelven, gelyk dan inzonderheit de kardinaal Hieronymus Rusticuzzi, dien hy uit het stof verheven hadde, zich daar door zeer gehaat maakte. Men schryft Pius al by zyn levende lyf wonderwerken toe, welke inzonderheit door zyn *Agnus Dei* in menigte uitgewerkt wierden; en na zyn doodt zoude deze kracht zich in zyne beelden getoont hebben, waarom Clemens de X hem in den jare 1672 gelukzalig verklaart, en Clemens de XI hem in den jare 1712 gekanonizeert heeft. *Randingus in Beato Pio V. Minorelli Vita Pii V. Du Chesne in ejus vita. Onuphrius. Panvinius. Palatius. Thuanus l. XXXIX. L I.*

PIVRI, of PLEVRE, eene stadt der Grisons, welke in eenen afgrondt stortte in het begin van den jare 1618 door den val van eenen berg. Aldaar waren verscheide banquiers en acht kloosters zo van mannen als van vrouwen. Men zegt dat er maar een eenig man was die dit ongeluk ontkwam. Hy was verre genoeg van de stadt af, en zyne benen waren echter gebroken door het geweldt van een stormwindt, die hem tegen de rotsen smeet. Men merkt ook aan dat deze berg loeide als een stier op den dag voor zynen val. Dit waren de winden, of onderaardsche vuren, welke dit buitengewone gerucht veroorzaakten.

PIXODORUS, een herder van omtrent Epheze, eéne stadt van Ionië in klein-Asië, ontdekte eene marmergroeve in den tydt wanneer de Ephesiërs voorhadden van Paros en van Thasus het marmer te doen komen, waar van zy den tempel van Diana wilden bouwen. Op eenen tydt wanneer hy met zyne kudde naby Ephesen was, gebeurde het dat twee rammen, welke liepen, om malkander te stoten, de een den ander voorby liepen zonder malkander te raken: zo dat een van deze dieren met zyne horens tegen eene rots liep, waar van hy een steenscherf brak van eene zeer levende witheit. Deze herder liet zyne schapen op den berg, en bragt deze steenscherf te Ephese, daar men hem een treffelyk geschenk gaf. Zyn naam wierdt verandert in dien van *Evangelos*, dat *blyde boodschapper* of *goede tyding-brenger* betekent; en na zyn doodt wees men hem Goddelyke eere toe, welke de overheit van de stadt hem jaarlyks op die plaats ging toebrengen, hem met vele plechtigheden, en met openbare vreugde offerhanden doende. *Vitruvius lib. X. c. 7.*

PIZARRO, (FERDINAND) een Spanjaardt, ridder van de orde van Calatrava, was een rechtsgeleerde. Hy was rechter in verscheide rechtbanken, en verkreeg eindelyk eene plaats in den groten Raadt van Castilië. Men heeft van hem, *Varones illustres del nuevo mundo; Discurso Legal de la Obligation que tienen les Rajes à premier los servicios de sus Vasollos, &c.* Pizarro stierf te Madrid in den jare 1640. *Nicolas Antonio Biblioth. Script. Hisp.*

PIZARRO, (FRANCISCO) een Spanjaardt, ontdekte Peru, en was overwinnaar van het zelve. Men verzekert dat hy een bastaardt was, door zyne moeder neergelegt aan de deur van eene kerk, en dat hy sedert, door den kapitein Gonzales Pizarro voor zynen zoon erkent zynde, de zwynen hoedde in het dorp Truxilla. Maar een der zelve verloren hebbende, en niet durvende wederkeren by zynen vader, vluchtte hy naar Seville, en van daar naar de Indiën. Diego Almagro, die zich by hem voegde, voerde den naam van zyn dorp, en was van zulk een geringe afkomst, dat men nooit konde weten wie zyn vader was. Sandoval zegt aardiglyk, dat men hem voor priester erkende, hoewel hy lezen noch schryven konde. Beide deze persoonen kwamen in Peru in den jare 1525, en aan den koning Atabaliba en aan de zynen wreedheden gepleegt hebbende, eerder aan barbaren dan aan Christenen voegende, konden zy niet overeenkomen wegens de verdeeling van den buit. Ferdinand, de broeder van Pizarro, doodde Almagro, en een zoon van Almagro doodde Francisco Pizarro. Gonzales, die de derde broeder was van dezen, wreekte zyn doodt, en stelde zich zeer onmenschelyk aan in het landt, werwaards Karel de V verplicht was in den jare 1546 den rechtsgeleerden Petrus Gasca te zenden, die een einde van deze onrust maakte, wanneer eenigen het ook met hun hoofdt betalen moesten. *Mariana l. XXVI. Thuanus l. I. Sandoval Vita Caroli V.*

PLAAS (DAVID VANDER) geboren te Amsterdam den 11 December des jaars 1647 heeft zich door 't schilderen van portretten een groten naam gemaakt. Hy hadt zich een zonderlinge wyze van schilderen aangewend, waar door zich de beeldtenissen, in een weinig afstandt gestelt, byzonder krachtig en levendig vertoonden, aangezien hy de koleuren van 't naakt, tegen malkander aangezet, van zelf liet smelten, zonder de zelve veel te verdryven, waar in hy den vermaarden Titiaan getracht heeft na te bootsen. Onder eene menigte van portretten, die hy heeft geschildert, wordt getelt dat van Kornelis Tromp, luitenant admiraal van Hollandt. Verscheide jaren achtereen bragt hy door ten dienste van den vermaarden boekhandelaar Pieter Mortier met het verbeteren, vertekenen, of het nazien der proeven van de Bybelsche Tafereelen, waar aan hy deedt zien, dat hy de koppelingen van 't licht en bruin, en de houding en 't welstandige, 't geen in plaatwerk wordt vereischt, wel verstondt. Hy stierf den 18 February des jaars 1704. *A. Houbraken Schouburg III Deel.*

PLAATS, in 't Latyn *Forum.* Dit woordt of deze benaming betekent verscheide zaken; te weten de openbare plaatsen, daar de markt te Rome gehouden wierdt, en die daar 't volk vergaderde wegens de algemene zaken, en daar men pleitte: want onder de openbare plaatsen, die te Rome in een groot getal waren, waren er maar drie, alwaar men pleitte. *Forum* betekende ook eene stadt, daar markten gehouden wierden, als *Forum Julii*, de *markt van Frioul*; *Forum Livii*, de *markt van Forly*; en *Forum Flaminium*, de plaats daar de *markt van Fuligny* gehouden wierdt: want ter oorzake van den groten toeloop der koopliеden, die op deze markten kwamen, maakte men aldaar verscheide gebouwen tot hun geryf, en in vervolg van tyden wierden deze plaatsen tot steden. De openbare plaatsen van de Grieken waren vierkant, en hadden rondom ruime overdekte galeryen, waar van de kolommen dicht aaneen gevoegt waren, dragende Architraven van steen of van marmer, met galeryen daar boven: maar zulks was in geen gebruik in Italië, dewyl men van ouds gewoon zynde het volk in deze plaatsen de stryden der schermers te doen zien, ook ter oorzake van die vertoningen rondom meer tusschenwydte tusschen de kolommen nodig was, en dat onder de verwulfsels voor de winkels der wisselaars, en boven op de balcons de nodige ruimte moest zyn tot het dryven van den handel, en tot het ontfangen van de gemeene geldmiddelen.

Daar waren te Rome zeventien openbare plaatsen of markten, waar van 'er veertien geschikt waren om de gewasschen en koopmanschappen te verkopen, en men noemde de zelve *Fora venalia.* Daar was *Forum olitorium*, de *groenmarkt*, daar de pelvruchten, als erten, bonen, enz. verkocht wierden; *Forum pistorium*, de *broodmarkt*; *Forum piscarium*, de *vischmarkt*; *Forum equarium*, de *paardemarkt*; *Forum boarium*, de *ossemarkt*; *Forum suarium*, of *suarium*, *de varkemarkt*; *Forum cupidinarium*, de *snoepery-* of *lekkernymarkt*; aldaar waren de braders, de pasteibakkers, en de konsituriers. De schryvers komen niet overeen wegens den oorspronk van den naam, dien men aan deze plaats gaf. Festus zegt dat hy afkomt van het woordt *Cupedia*, dat by de ouden *uitgelezen en lekkere spyzen* betekent. Varro, in zyn IV boek van de Latynsche taal, wil dat deze plaats haren naam gekregen heeft naar een Roomsch ridder, *Cupes* genoemt, die zyn paleis op deze plaats hadde, dat om zyne dieveryen gesllecht wierdt, en de plaats tot het gemelde gebruik geschikt. Alle deze plaatsen van koopmanschap waren omringt met overdekte galeryen en huizen, en voorzien van winkels en uitstallingen om koopmanschappen te vertonen en te verkopen, welke genoemt wierden *Abaci*, *Plutei venalitii*, en *Operariae mensae.*

De Romeinen noemden de plaatsen, daar de rechtsplegingen gehouden wierden, *Fora civilia* of *judiciaria.* De drie voornaamste waren; *Forum Romanum*, de oudste en beroemdste van alle, daar de *Rostra* waren; *Forum Julii Caesaris* en *Forum Augusti*; deze twee laatste dienden alleen tot een byvoegsel voor de grote plaats van Rome, ter oorzake van het groot getal der pleiters en processen, gelyk Suetonius zegt. Deze drie plaatsen waren geschikt voor de vergaderingen van het volk, voor de redevoeringen, en tot de bestiering van de Justitie. By deze drie plaatsen voegde men noch twee andere, de eene wierdt begonnen door Domitianus, en voltooit door den keizer Nerva, wordende naar zynen naam *Forum Divi Nervae* genoemt, en de andere wierdt gebouwt door Trajanus, en naar zynen naam Forum Trajani genoemt. In de volgende artykels wordt van eenige der voornaamste plaatsen van Rome gesproken. *L'Abbé Danet.*

PLAATS VAN ROME, of *de Roomsche Plaats*, *Forum Romanum*, ook *Latinum & Vetus*, *de Latynsche* en de *Oude* genoemt, was gelegen tusschen den Palatynschen berg en het Capitolium, en begreep in zich alle de tusschenruimte, welke zich uitstrekte van den praalboog van Septimius Severus tot aan den tempel van Jupiter Stator. Tegenwoordig wordt deze plaats *Campo Vacino* genoemt, beginnende aan den voet van Campidoglio, en zich uitstrekkende van de eene zyde tot aan de kerke van S. Cosmus en S. Damianus, en van de andere zyde tot aan Ste. Theodora. De Tyber liep eertyds door deze plaats, en de herder Faustulus vondt eertyds aan den oever van die rivier Remus en Romulus: maar Tarquinius de Hoogmoedige, de laatste koning van Rome, verleidde den loop van deze rivier om te beletten dat de zelve dat gedeelte van de stadt niet overstroomde. Naby deze plaats was een groot meir waar van men den grondt niet hadde kunnen peilen, in het welke de ridder Curtius te paardt zittende zich zelven wierp, om den damp te doen ophouden, welke uit dit meir kwam, en de gansche stadt besmette. Anderen zeggen dat het een afgrondt was, welke zich opende door eene aardbeving, waar in, volgens het antwoordt van 't Orakel, eenig doorluchtig Romein zich werpen moest, om de helsche goden te stillen, en deze grote opening weder te doen sluiten. Ten tyde van Romulus was het maar een open plaats zonder gebouwen en sieraden. Tullus Hostilius was de eerste die de zelve met galeryen en winkels omringde, en na hem de andere koningen, de burgermeesteren, en de andere overheden: zo dat het ten tyde van het bloeien der republyk eene van de schoonste plaatsen der wereldt was. Hare voornaamste delen waren de plaats *Comitium* genoemt, daar het volk wegens de openbare zaken vergaderde. De wykmeesters en de hoofdschouten van Rome gaven aldaar dikwils spelen om het volk te vermaken. De jonge Marcellus, de zoon van Octavia zuster van Augustus, deedt deze vergaderplaats met zylen bedekken in het jaar van zyn wykmeesterschap, tot gemak der pleiters, *ut salubrius litigantes consisterent*, zegt Plinius. Cato de tuchtmeester zeide dat men de zelve met scharpgepunte stenen moest doen bevloeren, op dat de pleiters daar zo dikwils niet gaan mogten, en dat zy daar hun geduldt

duidt verliezende, ook de lust verloren om te pleiten. In dit *Comitium* of deze vergaderplaats waren vier grote Raadhoven; dat van *Paulus*; de *Opimia*, daar de Raadt vergaderde; de *Julia*, welke door Vitruvius gebouwt wierdt; en de *Porcia*, door Porcius Cato. Aan een der einden van deze plaats, aan den voet van de Tarpejaansche rots, was die grote en verschriklyke gevangenis, welke Ancus Martius deedt maken, en die Servius Tullius sedert met verscheide gaten deedt vermeerderen, waarom men dezelve *Tullianum* noemde. Voor deze gevangenisse zag men het marmere Colossus-beeldt, dat men gemeenlyk Marforio noemt. Het is een mansbeeldt, in zyne lengte leggende, en verbeeldende, naar het gevoelen van zommigen, de rivier *Nar*, waar van de eerste letter N door taalbederving in M verandert was, waar van *Nardi forum*, en *Marforio* gekomen is. Anderen willen dat het de verbeelding zoude zyn van den Rhyn, welke tot een voetstuk diende van het standbeeldt te paardt van Domitianus; en dat het zelve daar gestelt wierdt, na dat hy over Duitschlandt gezegepraalt hadde. Daar zyn 'er die zeggen dat het 't standbeeldt was van Jupiter Panariüs, den godt der bakkers, die aldaar geplaatst wierdt ter gedachtenisse van de broden welke de soldaten van het Capitolium wierpen in de legerplaats der Gauloizen, om hen te tonen, dat zy geen gebrek aan leeftocht hadden.

Nevens het Comitium was het hof *Hostilia* genoemt, daar de Raadt dikwils vergaderde. Voor dit hof waren de *Rostra*, 't welk een verheven gestoelte was tot de redevoeringen geschikt, en omringt van de neuzen der schepen die men van de Antiaten genomen hadde. Aan den ingang van de plaats, of, gelyk Tacitus zegt, naby den tempel van Saturnus was de kolom, *Milliarium aureum* genoemt, waar van de afmeeting begon van verheit der plaatsen van Italië. Daar was ook eene galery, of als eene brug van marmer, welke de keizer Caligula deedt maken, om van den Palatynschen berg te gaan en te komen naar het Capitolium over de plaats van Rome. Zy was onderfteunt door tachtig grote witte marmere kolommen. *Rosin. Antiq. Rom. lib. IX. c. 7. Onuphr. Panvin. de Urbis region. L'Abbé Danet.*

PLAATS VAN CESAR, *Forum Julii Caesaris*, eene plaats te Rome, welke Julius Cesar kocht, om de stadt te versieren, en om te dienen tot de byeenkomsten van het volk. Hy kocht de zelve voor hondert millioenen sestercien, makende omtrent twee millioenen en vyf hondert duizent Ryksdaalders: en hy besteedde twee hondert vyftig duizend ryksdaalders om de zelve te doen bevloeren. Hy deedt aldaar het Juliaansche Raadhof bouwen, en men rechtte aldaar het metalen standbeeldt te paardt van dezen keizer op. Deze plaats was naby die van Rome, waar van in het voorgaande artykel gesproken is. *Rosin. Antiq. Rom. l. IX. c. 7.*

PLAATS VAN AUGUSTUS, *Forum Augusti*, eene plaats te Rome, welke de keizer Augustus deedt maken, om dat de oude Roomsche plaats, en die van Cesar niet genoegzaam waren voor alle de openbare vergaderingen. Men vergaderde aldaar om zich te beraden wegens den oorlog of de vrede, en wegens den triomph, welken men aan de overwinnaars toestont, die aldaar de vaandels en de zegetekens van hunne overwinningen bragten. De Tempel van Mars was in deze plaats; en men hieldt zomtyds aldaar paardelopen en openbare spelen. Men zag in het midden van de zelve een schoon marmeren standbeeldt, dat Augustus verbeeldde, met de standbeelden van alle de genen die getriompheert hadden. Daar waren ook twee tafereelen van de handt van Apelles, in een van de welke Castor en Pollux geschildert waren, en in het andere de overwinning en Alexander de Grote op eenen zegewagen. Deze plaats was niet verre van de oude Roomsche plaats gelegen, en naby den Tyber, die aldaar overvloeide ten tyde van Augustus. *Rosin. Antiq. Rom. l. IX. c. 7.*

PLAATS DER OSSEN, of *Ossemarkt*, *Forum boarium*, eene plaats te Rome die men tot een markt gemaakt hadde voor de ossen ter gedachtenisse van Hercules, die aldaar de ossen wedervondt welke Cacus hem ontstolen hadde. Men zegt dat hier oudstyds eene fontein was, en een bosch, alwaar Numa Pompilius, twede koning van Rome, dikwils in onderhandeling was met de nymphe Egeria, wegens den Godsdienst en de plechtigheden der offerhanden welke men aan de goden doen moest. *Onuphr. Panvin. de Urbis Region.*

PLAATS DER KRUIDEN, of *Groenmarkt*, *Forum olitorium*, een markt van Rome, daar men de kruiden, peulvruchten, enz. verkocht. Zy was naby den Capitolynschen berg gelegen. Aldaar was een tempel aan Juno Matuta, en een andere aan de godinne Pietas of de Godsdienstigheit toegewydt. Men zegt ook dat het huis van Ovidius naby deze plaats was. *Onuphr. Panvin. in Urbis region.* Zie PIETAS.

PLAATS VAN NERVA, *Forum divi Nervae*, eene plaats te Rome, ter zyde van die van Augustus. De keizer Domitianus begon de zelve, maar het was Nerva zyn navolger die de zelve voltooide. Zy was versiert met verscheide standbeelden en kolommen, verbeeldende de heerlyke daden van Nerva. Men zag in het midden eene metale kolomme van eene ongemene hoogte met kopere platen bedekt. Daar naby was een heerlyk paleis, met eene prachtige overwulfde galery, waar van een gedeelte naby de kerk van S. Blasius overig is. De ouden noemden deze plaats ook *Forum transitorium*, dat is de *plaats van doortocht*, om dat zy een doortocht was om naar drie openbare plaatsen te gaan. *Rosin. Antiq. Rom. l. IX. c. 7.*

PLAATS VAN TRAJANUS, *Forum Trajani*, eene plaats te Rome, welke Trajanus deedt bouwen tusschen de plaats van Nerva, het Kapitool, en den Quirinaalschen berg. Alles was aldaar uitnemend prachtig. Men zag 'er eene schone verwulfde galery, onderfteunt door een groot getal van kolommen, over welker hoogte en bouworder al de wereldt zich moest verwonderen; met een zegeboog versiert met verscheide afbeeldingen van marmer, en het standbeeldt van het paardt van Trajanus, op een prachtig voetstuk verheven. In het midden van de plaats was de kolom van Trajanus, welk werkstuk in pracht alle de andere overtrof. Deze keizer deedt de zelve beginnen, doch zy wierdt eerst voltooit na zyne doodt. Zy was 120 voeten hoog, of, volgens anderen, 140 voeten, en van binnen was een trap van 185 treden welke licht schepte door 40 kleine vensters. Boven op de kolom waren e gebeentens en de assche van Trajanus, in eene goude lykbus besloten. Het buitenste van deze verwonderenswaardige kolom was bekleedt met marmer, waar op in vlak verheven beeldwerk vertoont wierden de overwinningen en de doorluchtige daden van dezen keizer, en voornamelyk de veldslagen, welke hy won tegen de Daciërs; het welke dit gevaarte als een meesterstuk in de bouwkunst en in de beeldhouwery deedt aanmerken. Paus Sixtus de V deedt deze kolom weder oprechten, die ter neder geworpen was, en deedt het standbeeldt van S. Pieter daar boven op stellen. Men merkt aan dat de keizer Antoninus op deze plaats een edict ten voordeele der Christenen deedt afkondigen, waar door hy verboodt hen in de oefening van hunnen godsdienst te ontrusten, en geboodt dat de aanklagers die hen beschuldigden veroordeelt wierden om levende verbrandt te worden. *Rosin. Antiq. Rom. l. IX. c. 7. Marlian. l. III. c. 13.*

PLAATS ROJAAL, of KONINKLYKE PLAATS, in 't Fransch, *Place Royale*, eene plaats te Parys, welke aldus genoemt wierdt, om dat zy begonnen was door last van koning Henrik den IV, en dat in het midden van de zelve het standbeeldt is van koning Lodewyk den XIII. Het is niet alleen de regelmatigste en schoonste plaats van Parys, maar mogelyk ook van de gansche wereldt. Zy is omringt van zes en dertig pavillioenen of ronde torens, met lyen bedekt, van de zelve hoogte en evenredigheit. De voorgevels der huizen, die gedragen worden door pylaren, maken galeryen rondom deze plaats, onder welke men ten allen tyde wandelen kan bevrydt van de zon en van den regen. Deze plaats wierdt voltooit in den jare 1612, en het metale standbeeldt te paardt van Lodewyk den XIII wierdt aldaar opgerecht den 27 September des jaars 1639, op een voetstal van wit marmer, met opschriften aan de vier zyden. De stadt en de byzondere personen aldaar deftige huizen hebbende, hebben deze plaats besloten met een welgewerkt yzer hek, en men heeft aldaar een tuin gemaakt, in welke men vier grote kommen zoude maken met watersprongen aan de vier hoeken. Op den grondt van deze plaats stont eertyds een prachtig paleis, dat zeer vermaard is in de historie van Vrankryk, dat men het paleis *des Tournelles* noemde, het welk gebouwt was door koning Karel den V. *Le Maire Paris Ancien & Nouveau.*

PLAATS DER OVERWINNINGEN, in 't Fransch *Place des Victoires*, eene grote plaats in de stadt Parys, in 't kwartier van Richelieu; alzo genoemt om dat men 'er het standbeeldt ziet van koning Lodewyk den Groten, gekroont door de Overwinning, met vlak verheven beeldwerk, vertonende de doorluchtigste overwinningen van dien vorst; en om dat deze plaats gelegen is naby de kerk der ongeschoeide Augustynen, gemeenlyk *Petits-Peres* genoemt, welke gebouwt wierdt onder den tytel van onze Lieve Vrouwe der overwinningen, en gesticht door koning Lodewyk den XIII, (die aldaar in persoon den eersten steen leide) om in deze kerke eeuwiglyk Godt te danken voor de verovering van Rochel. De hertog van La Feuillade, hertog, pair en maarschalk van Vrankryk, kolonel der Fransche lyfwachten, en gouverneur van het Dauphiné, richtte in den jare 1686 in deze plaats voor koning Lodewyk den Groten een verguld metaal standbeeldt op, verheven op een voetstal van marmer, onderfteunt door vier slaven, versiert met zegetekens en vlak verheven metalen beeldwerk, vertonende de aanmerkenswaardigste voorvallen van de regering des konings. De groep van dit standbeeldt bestaat uit drie beelden, waar van het eene den koning verbeeldt staande in zyn koninklyke kleding; het andere de overwinning, welke achter hem is, en die hem eene kroon op 't hoofdt zet; en het derde eenen Cerberus, welken deze overwinnaar onder de voeten treedt. Het standbeeldt des konings is dertien voeten hoog, en de Cerberus, die onder zyne voeten gezien wordt, betekent het drievoudig verbondt, waar over de koning getriumpheert hadde. De overwinning heeft eenen voet op eenen kloot, van waar zy zich opheft met den anderen voet in de lucht. Zy heeft uitgespreide vleugelen om hare vlucht te nemen, en kroont in 't voorbygaan den koning. Deze gansche groep met den kloot, eene knods van Hercules, eene leeuwenhuit, en een helmet, weegt meer dan dertig duizent ponden, en is in eenmaal gegoten; het welk dit werk zonder weêrga maakt, wordende niets diergelyks in alle de overblyfsels van de oudheit noch in de historien gevonden. De voetstal waar op het koninklyke standbeeldt staat is, van wit geadert marmer, hebbende de hoogte van twee en twintig voeten. Dezelve is versiert met bouwkundig werk en naar beneden strekkende ligchamen, aan welke vier hoeken de vier gevangenen of slaven zyn van metaal, welke ieder de evenredigheit hebben van elf voeten. De verheven beeldwerken, de vakken aan de vier zyden van het ligchaam van de voetstal vervullende, zyn van metaal, hebbende de lengte van zes en de breedte van vier voeten. Daar zyn ook verscheide ronden van metaal, versiert met festonnen, en met opschriften welke de verscheide onderwerpen van dit werk uitdrukken.

Aan

Aan de vier toegangen van de plaats ziet men vier grote marmere kolommen, versiert met vlak verheven beeldwerk van metaal, vertonende de grootste daden des konings, en dragende ieder eene vergulde metale lantaarn, waar in men licht houdt, om de plaats gedurende den nacht in alle saizoenen des jaars te verlichten. Op dat dit doorluchtig gedenkteken altoos in staat bleve, deedt de hertog van la Feuillade in den jare 1687 eene gifte aan Lodewyk d'Aubusson de la Feuillade zyn eenigen zoon, met vaststelling op zyne mannelyke erfgenamen, en op alle de genen, welke den naam en de wapenen van Aubusson voeren: by gebreke van welke de gifte overgedragen wordt aan de stadt Parys. De landen en heerlykheden door deze gifte geschonken, zyn het graafschap la Feuillade, het vicomté van Aubusson, de baronny van la Borne, de kastelery van Felletin, de baronny van Peyrusse, en de kastelenyen van Ahun, van Cheneraille, van Jarnage, en van Drouilles, waar van het inkomen omtrent twee en twintig duizend ponden beloopt. De begiftigde en de genen, welke tot de erfmaking geroepen worden, zullen gehouden zyn op hunne kosten alle vyf en twintig jaren het standbeeldt, de lantarens, en de sieraden te doen vergulden; alle de nodige herstellingen tot onderhouding van deze werken te doen; en genoegzaam licht te bezorgen in de vier lantarens, om de plaats te verlichten. Alle vyf jaren zullen deze werken bezigtigt en beschouwt worden op den 5 September, den feestdag van S. Victorinus, en den geboortedag des konings, door den provoost der kooplieden, en de schepens van de stadt Parys. Ten einde van ieder schouwing zal de begiftigde of geroepene gehouden zyn twee zilvere gedenkpenningen aan te bieden aan den provoost der kooplieden, en eenen aan ieder der schepenen, aan den procureur, aan den griffier, en aan den ontfanger der stadt. Welke gedenkpenningen aan de eene zyde vertonen zullen de afbeelding des konings, en aan de andere zyde de groep van het standbeeldt, en zullen gemaakt worden met den stempel welken de gever daar toe heeft doen graveeren. Des daags na de schouwing of op een volgenden dag, zal de begiftigde of geroepene den koning eenen gedenkpenning aanbieden van goudt met den zelfden stempel geslagen. Deze gifte is bevestigt door opene brieven des konings by wyze van een edikt van de maandt July des jaars 1687, geregistreert in 't parlement den 4 van de zelve maandt. Men kan verder nazien het boek dat de abt Regnier des-Marais, secretaris van de Fransche akademie, over dit onderwerp geschreven heeft.

PLAATS VAN LODEWYK DEN GROTEN, in 't Fransch *Place de Louis le Grand*, eene grote plaats in de stadt Parys, naby de poort S. Honoré, eertyds de *Plaats van Vendôme* genoemt, om dat de zelve gemaakt was ter plaatse daar het paleis van Vendôme geweest was, dat koning Henrik de IV hadde doen bouwen voor Cesar van Vendôme, gewettigde zoon van Vrankryk. De koning dit paleis gekocht hebbende in den jare 1685, rechtte men prachtige gevels op om deze plaats te maken, en men plaatste in 't midden het stantbeeldt des konings te paardt. Dit voornemen is naderhandt verandert, de koning deze plaats in den jare 1699 aan de stadt Parys gegeven hebbende, onder beding dat zy op hare kosten een paleis of hof zoude laten maken voor de twede compagnie mousquetaires in de voorstadt S. Antony. De stadt, om de onkosten weder te vinden welke zy gemaakt hadde, deedt de oude gevels, die te hoog waren, afbreken om te dienen tot huizen voor byzondere personen, en liet nieuwe maken tien roeden meer binnenwaarts op de plaats, en in eene achthoekige gedaante. De bouwkunst die overal gezien wordt is de Korinthische met pilasters, hebbende zes meer vooruitkomende ligchamen in het midden, bekleedt met kolommen die bogen dragen, in welke men de wapens van Vrankryk geplaatst heeft met zittende beelden op het lystwerk. De vooruitkomende ligchamen der twee grote gevels zyn meer uitgestrekt dan de andere, en men heeft 'er vierdedelen van kolommen bygevoegt in de hoeken. De stadt heeft sedert de plaatsen, of erven, met de gevels, daartoe behorende, verkocht aan verscheide byzondere personen, die aldaar huizen hebben laten bouwen. Het ontwerp van deze plaats is van Mansard, opziender van de koninklyke gebouwen, en dat der sieraden is van Poultier, beeldhouwer van de akademie. *Brice Description de Paris.*

PLACCIUS, (VINCENTIUS) een vermaard Polyhistor, en Philosooph, wierdt in den jare 1642 te Hamburg geboren. Zyn vader, Johannes Placcius, een vermaart geneesmeester, was aldaar stads physicus. Na dat hy den eersten grondt zyner studien onder eene byzondere onderwyzing gelegt hadde, kwam hy in het Gymnasium te Hamburg, alwaar hy onder het bestier der beroemde en geleerde mannen, Joachimus Jungius, Petrus Lambecius en Michaël Kirstenius, in allerhande wetenschappen voortreflyk toenam. Van zyn bekwamen geest getuigden ook zyne fraaie vaarzen, welke naderhandt in IV boeken onder den tytel van *Carmina Juvenilia* te Amsterdam in den jare 1668 te zamen gedrukt zyn. In den jare 1659 begaf hy zich naar Helmstadt, alwaar hy zich by Christophorus Schraderus ophieldt, zich van des zelfs bestiering in de studie der welsprekendheit bediende, en gene gelegenheit verzuimde om kennisse van goede boeken te bekomen. Hy bediende zich aldaar ook van het onderwys van den geleerden Conringius. In den jare 1660 begaf hy zich met zynen broeder naar Neukirchen by zynen zwager Johannes a Felde, die wegens zyne kennisse in de Mathematische wetenschappen, en in de Aristotelische philosophie by de geleerden een groten roem verkregen hadde. Hy hieldt zich by den zelven langer dan een jaar op, en leerde van hem de bewyskunst, benevens het begin van het natuurlyke recht, waar van hy zelf naderhandt uitvoerige *Institutiones* vervaardigt heeft, welke noch niet gedrukt zyn. Hier op begaf hy zich naar Leipzich, en leide zich ganschelyk op de studie van het burgerlyke recht, waar in hy zich bediende van het onderwys van zynen huiswaardt Amadeus Eckoldus. Naderhandt deedt hy eene reize naar Wenen, werwaarts zyn moeders broeder, Vincent Garmer, door de stadt Hamburg aan den keizer gezonden was. Hy schreef aldaar zyne verhandeling *De Jureconsulto perfecto, sive de legum interpretatione*, welke hy in den jare 1664 te Padua liet drukken. Wanneer hy van Wenen vertrok, deedt hy eene reize naar Italië en Vrankryk, op welke hy wel veel gevaar, ongemak en ziekten moest uitstaan, doch daar tegen ook gelegenheit hadde zich by de geleerdste mannen bekent te maken, en zyne geleerdheit niet weinig te vermeerderen. Te Padua wierdt hy by de Duitsche faculteit der rechtsgeleerden eerst bibliothekaris, daar na Consiliarius, en eindelyk in den jare 1669 vice-proreсtor van de akademie en syndicus. Wanneer hy hier op Rome, Milaan, Turin en andere merkwaardige plaatsen in Italië bezien hadde, kwam hy naar Vrankryk, en begaf zich naar Orleans, alwaar hy, na gedane *Disputatie De interpretatione legum*, den graadt verkreeg van licentiaat in de rechten, en zich daar op naar Parys begaf, alwaar hy zich eenige maanden ophieldt. Ter zelver tydt wierdt de philosophie van Renatus des Cartes bekent onder de geleerden, welke in de natuurkunde Placcius niet kwalyk behaagde, hoewel hy in andere delen Aristoteles volgde, doch zo dat hy door zyn eigen vlyt altoos meer zocht uit te vinden, en de wetenschappen te verbeteren. Hy keerde eindelyk wederom naar Duitschlandt, en hieldt zich eenen tydt lang te Spiers op, alwaar toen het kamergerecht was. Hier op deedt hy noch eene reize naar de Nederlanden, en kwam eindelyk in 't voorjaar des jaars 1667 welvernoegt weder t'huis. Hy begon zich hier met de oefening van de rechten te generen, doch wierdt om zyne byzondere geleertheit in den jare 1675 tot professor in de zedekundige philosophie en welsprekendheit in het gymnasium beroepen, welk ampt hy 24 jaren met onvermoeiden vlyt en roem bekleedde. En schoon hy ziekten onderworpen was, wierdt zyn yver daar door niet vermindert, tot hy eindelyk den 6 April des jaars 1699 stierf. Hy heeft vele werken geschreven, en daar onder eenige welke noch niet gedrukt zyn. Onder de gedrukte zyn inzonderheit aan te merken: *Theatrum Anonymorum & Pseudonymorum*; *Typus accessionum moralium, sive institutionum Medicinae moralis*; *Philosophiae moralis plenioris Fructus praecipuus*; *De augenda morali scientia Commentarius in Francisci Baconis de Verulamio de Dignitate & Augmentis scientiarum librum septimum*; *Excerpta Rhetoricarum accessionum*; *Typus Medicinae moralis*; *De arte excerpendi*; en vele andere. *Johannes Albertus Fabritius in vita Vincentii Placcii, Theatro ejus Anonymorum & Pseudonymorum praemissa.*

PLACE, (JOSUA DE LA) in 't Latyn *Placaeus*, professor in de Theologie in de akademie der Hervormden te Saumur, was van een goed geslachte. Men vindt onder zyne voorvaders eenen Petrus de la Place, of PLATEANUS, president van 't hof der Aides te Parys, die in den moordt van Parys in den jare 1572 mede omgebragt wierdt, en van wien in 't vervolg een byzonder artykel gevonden wordt. Josua was een zoon, en zelfs, gelyk eenigen zeggen, ook een kleinzoon van eenen predikant. Hy was naauwlyks een jaar oud, wanneer hy zynen vader verloor; maar hy wierdt met zorg opgevoedt door zyne vier broeders, die alle predikanten waren, en aan welke hy uit erkentenisse zyne rede van de Rechtvaardigmaking, welke hy deedt by het aanvaarden van het professorschap in de Theologie te Saumur, opdroeg. Hy wierdt noch zeer jong zynde professor in de philosophie in de zelve akademie. En dewyl hy geleerd en schrander was, kweet hy zich uitnemend wel in deze bediening, in eenen tydt waar in de nieuwe philosophie noch niet bekent was. Hy trouwde omtrent dien tydt met Maria van Brissac, van het edel geslachte der Brissacs, te weten den 12 September des jaars 1622. Hy wierdt in den jare 1625 beroepen tot predikant der gemeente van Nantes, welke beurtelings vergaderde te Sucé en in het huis van den marquis de la Muce. Zyne professorsplaats in de philosophie wierdt vervult door zynen schoonbroeder Jacobus van Brissac in den jare 1626. Weinig jaren daar na wierdt hy benoemt om eene derde professorsplaats te vervullen in de Theologie te Saumur; wordende de twee andere bekleedt door Ludovicus Capellus en Moses Amyraldus. Hy wierdt ingewydt in den jare 1633, en deze drie grote mannen leefden onder malkander in eene volmaakte eenigheit; zynde La Place vooral een man van eene uitmuntende zachtheit en goedaardigheit. Hoewel hy de laatste aangestelt was, stierf hy de eerste van hen den 17 Augustus des jaars 1655, in den ouderdom van 59 jaren. Het is te verwonderen dat hy van zulk een tedere gesteltenisse zynde, en zich zelf zo vele bezigheden gevende, zo lang heeft kunnen leven. Hy hadt een byzonder gevoelen wegens de toerekening der zonde van Adam. Hy ontkende het leerstuk niet; maar hy verklaarde het zelve een weinig verschillende met de Hervormden. Zyn gevoelen wierdt in een synode van Vrankryk veroordeelt, zonder dat hy gehoort was. Men behieldt ondertusschen altoos de zelfde achting voor hem; en Drelincourt predikant te Charenton schreef eenen brief van vertroosting aan hem over dit geval. Voorts was hy noch hardnekkig, noch driftig in zyn gevoelen, en bemoeide zich niet om leerlingen in het zelve te maken. Zyne werken, die bezwaarlyk te vinden waren, zyn te Franeker herdrukt in de jaren 1699 en 1703 in 4. in de volgende order: 1. De Verhandeling der zinnebeelden of voorbeelden. 2. Van de toerekening der eerste zonde van Adam. 3. Van de orde der Goddelyke besluiten. 4. Van de Vrye Wil. 5. Kort begrip der Theologie. Dit is de inhoudt van het I stuk. Het II vervat zyne twistredenen tegen Socinus, welke de gewigtigste zyn van alle zyne werken. Men zegt, dat wanneer hy deze twistredenen schreef, hy dik-

dikwils gevonden wierdt geknielt leggende op zyn studeerkamer, om Godt te bidden om den nodigen bystandt en verlichtinge. *Preface mise au devant de l'Edition de Franeker. Memoire manuscrit.*

PLACE, (PETRUS DE LA) Zie PLATEANUS.

PLACENTIA. Zie PIACENZA, en PLAISANCE.

PLACENTIA, PLACENCIO, of PLAZENTIA, eene kleine fraaie stadt in de Spaansche provincie Guipuscoa, in het dal Marquina, aan de rivier Deva, acht mylen ten Zuid-Westen van S. Sebastiaan gelegen. Het zelve is in een vermakelyk oort gelegen, en heeft in zyn gebiedt zeer goede yzermynen. Men maakt aldaar ook allerhande oorlogsgeweer. *Maty Dict. Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 87.

PLACENTINUS, een oud uitlegger, leefde in het einde van de XII eeuw. Hy was geboortig van Montpellier in Languedoc, en hadt in zyne jeugt onder Irnerius te Bolonië gestudeert. Hy rechtte te Montpellier omtrent den jare 1196 een Gymnasium op, leeraarde in het zelve de rechten, en wordt gemeenlyk voor de eerste gehouden die in Vrankryk het Justiniaansche recht geleeraart heeft. Hy wierdt tweemaal naar Bolonië beroepen, om aldaar te lezen, doch keerde telkens weder naar zyn vaderlandt. Hy schreef *Summa in Codicem & Institutiones*, als mede een nieuw kort begrip over de III laatste boeken van het Codex, 't welk onder den naam van Azo gaat, benevens noch een ander over de Pandecten. Hy stierf eindelyk te Montpellier, en men toont zyn grafschrift op het kerkhof van S. Bartholomeus, buiten den muur; dewyl het zelve echter niet wel meer te lezen is, zo weet men ook den tydt van zyn doodt niet. Hy heeft behalven de genoemde boeken noch geschreven *de judiciis*, *de actionibus*, en *de accusationibus*. Placentinus gaat, naar het gevoelen van Cujacius, alle de andere oude uitleggers in de rechten te boven in de netheit van zyne redenen, en de wyze van het verklaren der wetten. *Panciroll. l. II. c.* 20. *Forsterus l. III. cap.* 8.

PLACENTINUS, (WILHELMUS) een geneesmeester, leefde ten tyde van keizer Rudolf den I, welke *Summa conservationis & curationis Guilelmia*, als mede *De Chirurgia* geschreven heeft, zynde in den jare 1562 te Venetië gedrukt.

PLACENTIUS, (JOHANNES LEO) eigentlyk in 't Fransch *Plaisant*, een Dominikaner monnik, geboortig van S. Trudon, leefde in de XVI eeuw in den jare 1536. Hy schreef eene historie van de bisschoppen van Tongeren, van Mastricht, en van Luik, getrokken uit verscheide fabelachtige gedenkschriften; en verscheide vaarzen; onder anderen een *de Porcorum pugna*, waar van alle de woorden met de letter P. begonnen, als by voorbeeldt in het eerste vaars, dat aldus luidt:

Plaudite, Porcelli, porcorum pigra propago &c.

Hy hadt hier in Hucbaldus, een Benedictyner monnik, nagevolgt, welke leefde ten tyde van Carolus Calvus, en dezen prins een vaars aanboodt ter eere van de kalen, waar van alle de woorden met een C begonnen. Hieronymus Wellæus drukte deze twee vaarzen te Loven.

PLACIADES, (FULGENTIUS) dien eenigen vermengt hebben met den bisschop van Ruspe, heeft waarschynlyk geleeft in de VI eeuw. Men zegt, dat hy bisschop was van Carthago. Hy is schryver van III boeken van de Fabelkunde, gericht aan eenen priester, Catus genoemt. Hieronymus Commelin heeft in den jare 1599 dit werk met andere fabelkundige werken van Hyginus, Julius Firmicus Maternus, en Albericus den philosooph, laten drukken. Men heeft dit zelfde werk in den jare 1517 te Augsburg gedrukt, met de aanmerkingen van Jacobus Locherus. Men schryft aan Fulgentius Placiades noch een boek toe van de verbloemde spreekwyzen van Virgilius, dat gericht is aan den letterkunstenaar Chalcis.

PLACIDIA was een dochter van den keizer Valentinianus den III en van Eudoxe, en riep, om zich aan Maximus te wreken, Genserik koning der Wandalen in Africa, naar Rome. Deze barbaarsche prins voerde haar in den jare 455 gevangen naar Africa met de jonge Eudoxe, die hy uittrouwde aan zynen zoon Hunnerik; doch Placidia wierdt te rug gezonden naar Constantinopel, en trouwde aldaar met den Raadsheer Anicius Olibrius.

PLACIDIA, (GALLA) een dochter van den keizer Theodosius den Groten, en zuster van Arcadius en Honorius. Zy bleef by den laatsten, die keizer was van het Westen; en wanneer Rome in den jare 409 door Alarik ingenomen wierdt, wierdt zy eene gevangen van dezen prins, volgens Orosius. De anderen verzekeren dat zy het eerst wierdt van zynen navolger Athaulphus, die haar terstont daar na trouwde. Zy wist door de zachtheit van haren geest dien van haren man zo te winnen, dat zy hem den toeleg deedt staken dien hy hadde, om het Roomsche ryk te verwoesten. Athaulphus verliet Italië, en te Barcelona gedoodt zynde in den jare 415, wierdt Placidia wederom gezonden aan Honorius, die haar hertrouwde met Constantius burgermeester en Patricius in den jare 417. Zy verloor dezen man, dien Honorius tot ryksgenoot aangenomen hadde, in den jare 421, en zy droeg sedert grote zorge voor de opvoeding van haren zoon Valentinianus den III. Het was eene princesse van een groten geest, en van eene grote Godsdienstigheit, welker leven door vele tegenspoeden geschudt wierdt, en vooral gedurende de minderjarigheit van haren zoon. Zy stierf omtrent den jare 449, en wierdt te Ravenna begraven. Men heeft van haar noch een ouden gedenkpenning, waar op zy verbeeldt wordt den naam van J. Christus op haar rechter arm dragende, met een kroon die haar uit den hemel toegereikt wordt. *Orosius l. VII. Hist. Prosper. Idac. Isidor. in Chron. Olymp. apud Phot. Baronius in Annal.*

PLACIDUS, een krygshoofdt der Romeinen, muntte uit in den oorlog, welken zyn volk voerde tegen de Joden onder het beleidt van Titus Vespasianus. Hy was de eerste, die op Jotapat aanviel, alwaar hy zeven soldaten verloor, en eene menigte van gekwetsten kreeg. Verstaan hebbende dat Flavius Jozephus zich daar in besloten hadde, berende hy het zelve. Hy was de derde die 'er introk, en was oorzaak van de inneming en verwoesting van het zelve. Zyne dapperheit was zo ongemeen, dat hy met vyf hondert ruiters een wonderlyke menigte van Joden aantastte en bestreedt, welke geweken waren op den berg Itaburim, dien men Thabor noemt, en hieuw de zelve alle in stukken. Op een anderen tydt trok hy die van Gadara te hulp, welke zich vrywillig onder de bescherming der Romeinen begeven hadden, en niet meer dan vyf hondert ruiters en drie duizend mannen te voet by zich hebbende, versloeg en doodde hy vyftien duizend mannen van Bethenabra, alwaar de oproerigen zich versterkt hadden, behalven eene grote menigte die zich in de rivier wierpen. Hy maakte aldaar twee duizend twee hondert gevangenen, verkreeg een groten buit, en stak de plaats in den brandt. Van daar trok hy over de Jordaan, versloeg alles wat zich tegen hem stelde, onderwierp alle de plaatsen, welke over die rivier waren, en keerde na alle ondernemingen in de legerplaats voor Jotapat. *Jozephus Oorlog. IV.* 25.

Baronius heeft gemeent dat deze Placidus de zelve is met S. Eustachius, wiens feest gevierd wordt op den 20 September; en die, een Christen geworden zynde, gemarteld wierdt onder den keizer Adrianus, om dat hy geweigert hadde de afgoden te danken voor de overwinninge, welke deze prins behaalt hadde tegen de vyanden van het keizerryk. *Simon Dict. de la Bible.*

PLACIDUS, een zoon van Tertullus, wierdt, noch een kindt zynde, gestelt onder het opzicht van S. Benedictus, in het klooster van Sublac omtrent den jare 522. S. Gregorius verhaalt, dat Placidus uit het klooster gegaan zynde, om water te scheppen uit een meir dat daar naby was, met zyne kruik daar in viel, en dat S. Benedictus, die in zyne celle was, op eene wonderlyke wyze kennisse hebbende van dit toeval, S. Maurus zondt om hem te helpen; dat S. Maurus op het water wandelde, hem by het haair greep, en hem uit het gevaar verloste. Men meent dat S. Placidus sedert in Sicilië gezonden wierdt door S. Benedictus; dat hy aldaar een klooster stichtte, en dat hy aldaar met zyne medgezellen gemartelt wierdt, naby de stadt Messina. Maar de akten, op welke deze historie gegrondt is, zyn vol van verdichtsels, gebreken, en onbeweerlyke zaken: en het is waarschynlyk dat Placidus, van wien, benevens zynen vader Eutychus en dertig andere martelaars van Sicilië, die gene monniken genoemt worden, gewag gemaakt wordt in de Martyrologen op den 5 October, verscheiden is van Placidus, den leerling van S. Benedictus. *Greg. Mag. Dialog. lib. II. cap.* 3 *&* 7. *Chronique du Mont-Cassin. Acta apud Bollandum T. III. Mabillon secul. Bened. I. Baillet au 5 Octobre.*

PLACIDUS PORCHERON, (DOM) een Benedictyner monnik van de Congregatie van S. Maur, en bibliothekaris van de abdy van S. Germain des Prez te Parys, muntte uit in de XVII eeuw door de grondige kennisse welke hy hadde van de talen, van de Historie, van de Geographie, van de Genealogie, en van de gedenkpenningen. Hy schreef fierlyk in 't Latyn en in 't Fransch, en schreef in de laatste taal *de opvoeding van een prins*. Behalven dat hy veel toegebragt heeft tot den nieuwen druk van S. Hilarius, heeft hy een oud handschrift uitgegeven over de oude Geographie, dat hy genoemt heeft *Anonymi Ravennatis*, om dat deze schryver van Ravenna was. Hy heeft het zelve met zeer naaukeurige en geleerde aantekeningen verrykt. Deze vader, een langer leven waardig, stierf in den ouderdom van 42 jaren, in de maandt Maart des jaars 1694. Hy was te Chateau-Roux in Berry geboren. *Memoires du Temps.*

PLACILLA, gemalin van Theodosius den Groten, was eene Godsdienstige en milddadige princesse. *Theodoret. Hist. Eccl. l. IX. c.* 3.

PLACILLA, eene der dochters van den keizer Arcadius, is zeer beroemd geweest om hare Godsdienstigheit. Zy wydde zich zelf met hare zusters aan den Godsdienst in een klooster van maagden, en stierf aldaar.

PLAGEN VAN EGYPTEN. Aldus noemt men de wonderwerken, welke Mozes en Aaron deden in de tegenwoordigheit van Pharao koning van Egypte, en de openbare straffen, waar mede Godt de hardnekkigheit van dien koning strafte, die niet wilde toelaten dat de Israëliten Godt gingen offeren in de woestyne. Door de I plage zag men de wateren van den Nyl en van gansch Egypte in bloedt verandert. Door de II bedekte eene oneindige menigte van vorschen het gansche landt, welke kwamen tot in de huizen, in de slaapkamers, in de bedden, in de bakovens, en in de baktroggen van Pharao en van alle de Egyptenaars. Door de III wierdt al het stof verandert in luizen door gansch Egypte, en deze luizen plaagden menschen en beesten. De Egyptische Wyzen of toveraars, welke door Gods toelating de voorgaande wonderwerken nagebootst hadden, konden nochtans dit wonderwerk noch gene van de volgende doen. De IV plage was dat eene onuitsprekelyke menigte van vermengt ongedierte alles wat het zelve aanraakte bedurf, en het gansche landt van Egypte en alle de huizen der Egyptenaren vervulde; terwyl de Israëliten in het landt Gosen daar van bevrydt waren. De V was eene zeer zware pestilentie, welke al het vee der Egyptenaars doodde, zonder dat 'er een eenig van het vee der Israëliten stierf. De VI bestondt in vreemde zweren, welke de men-

schen en het vee pynigden. De VII was een schrikkelyke hagel, vermengt met donder en blixem, en vuur in 't midden des hagels vervangen, dodende alle de menschen en al het vee dat op het veldt gevonden wierdt, verpletterende de kruiden en het geboomte des velds, zonder dat deze hagel enz. in het landt Gosen gevonden wierdt. De VIII bestondt in eene eindeloze menigte van sprinkhanen, die het gansche Egypte en de huizen der Egyptenaren vervulden, en op het veldt opaten alles wat van den hagel overig gebleven was. Door de IX plage bedekte eene zware en dikke duisternis het gansche landt den tydt van drie dagen, terwyl 'er licht was by de Israëliten en in alle hunne woningen. De X en laatste plage was dat de verdervende Engel alle eerstgeborenen van gansch Egyptenlandt doodde, van den eerstgeboren des konings af tot alle eerstgeborenen van het vee toe; zo dat 'er buiten Gosen geen huis in Egypte was waar in gene doden gevonden wierden. Deze plage was zo groot dat Pharao en alle zyne mannen des nachts opstonden, terwyl een groot geschrei was in den lande, en de kinderen Israëls voortdreef om uit Egypte te trekken. Om zich deze tien plagen gemakkelyk te erinneren heeft men dezelve in deze Latynsche vaarzen besloten:

Prima rubens unda, ranarum plaga secunda.
Inde culex tristis, post musca nocentior istis.
Quinta pecus stravit; anthraces sexta creavit.
Post sequitur grando; post bruchus dente nefando.
Nona tegit solem, primam necat ultima prolem.

De Hebreën gaven den naam van *plagen* aan alle ziektens en straffen van Godt gezonden; als de pest, de melaatsheit, de haastige doodt, den honger, en, met een woordt, alle openbare of algemene en byzondere bezoekingen. *Exod. van het III tot het XII kapittel.*

PLAISANCE. Zie PIACENZA.

PLAISANCE, eene stadt in Spanje in oud Castilië, met een bisdom onder dat van Toledo behorende. De Latynsche schryvers en die van het landt noemen de zelve *Placentia.* Zy is op eene hoogte in 't gebergte gelegen, en heeft een sterk kasteel.

PLAISANCE, eene stadt van Portugal in Estremadura, gebouwt op de overblyfselen van het oude Deobriga, in eene vruchtbare vlakte, *La Vera de Placentia* genoemt.

PLAISANCE, eene stadt van Vrankryk in Armagnak. Daar is ook eene stadt van den zelfden naam in Rouergne, en eene fortresse in Nieuw-Vrankryk in Noorder-America.

PLAN, een steedtie in de Pilsner-kreits, in Bohemen, aan de opper-Paltzische grenzen, is vermaard wegens des zelfs ryke zilver-bergwerken, en behoort den graven van Schlick. *Zeiler. Topogr. Bohem. pag.* 53. *Balbin. Miscell. Dec. I. lib. I. cap.* 17. *pag.* 49. *lib. III. c.* 4. § 1. *pag.* 27. & *lib. III. c.* 7. §. 3. *p.* 76. *Vogt jetzl. Böhm. p.* 115.

PLANA, van ouds *Lea*, een klein eilandt van den Archipel, tusschen dat van Stampalia, Kaap de Spina longa, en Kandië gelegen. *Maty Dict.*

PLANASIA. Zie PIANOSA.

PLANCHARD. Zie BLANCHARD.

PLANCINA, de gemalin van Piso, die beschuldigt wierdt Germanicus vergiftigt te hebben, was niet minder schuldig aan die misdaadt dan haar man; maar, 't zy dat de keizer Tiberius achting voor haar hadde, ter oorzake dat zy eene gezworene vyandinne was van Agrippina, welker deugdt hy niet konde dulden, 't zy dat de keizerinne Livia voor haar sprak, hy verkreeg genade voor haar van hare rechters. Men moet haar aanmerken als een voorbeeldt van de trouwloosheit der vrouwen. Want zo lang als haar man eenige hoop hadde van vrygesproken te worden, beloofde zy hem zyne medgezellinne te zyn in leven en in sterven; maar wanneer zy genade voor haar zelven verkregen hadde, was al hare zorge om haar zaak af te scheiden van die van Piso. Zy was eene vrouw van een hoogmoedigen en geweldigen geest, waar van Livia zich bediende om Agrippina, die zy haatte, zo wel als de keizer, te vervolgen. Alle de beledigingen en smaadheden, welke zy deze princesse aandeedt, bleven nochtans niet ongestraft. Want na de doodt van Agrippina verklaarde een drang van beschuldigers zich tegen Plancina, die, naar het voorbeeldt van haren gemaal, genoodzaakt wierdt zich zelf, tot eene welverdiende straffe van hare euveldaden, te doden, omtrent het 33 jaar van Christus. *Tacitus l. VI. Annal. cap.* 26.

PLANCUS (LUCIUS MUNACIUS) was van een zeer oud geslacht van Rome. Men gelooft dat hy de stadt Lyon deedt bouwen, of ten minsten herstellen, proconsul in de Gaulen zynde in het 711 jaar van Rome. Hy was in het volgende jaar burgermeester met M. Æmilius Lepidus. *Plutarchus in vita Annib.* enz.

PLANETEN worden de dwaalsterren genoemt, welke hunne eige beweging hebben van het Westen naar het Oosten, en die niet altoos onder hen de zelfde afstandt behouden, gelyk de andere vaste sterren van het firmament. Deze naam komt van het Grieksch πλανῆτης, dat *dwalen* betekent. Deze planeten hebben ieder hunnen hemel of byzonderen cirkel waar in zy hunnen loop volbrengen. Zy zyn zeven in getal, te weten, *Saturnus*, die men aldus verbeeldt ♄, *Jupiter* ♃, *Mars* ♂, de *Zon* ☉, *Venus* ♀, *Mercurius* ☿, en de *Maan* ☾. De nieuwe sterrekundigen hebben negen andere kleine hemelsche lighamen ontdekt, die men *Satellites* of *Wachters* noemt, om dat zy als dienaars zyn die hen verzelien en volgen. Vyf van de zelve bewegen zich rondom Saturnus, en vier rondom Jupiter. Onder de zeven planeten is 'er gene, welke zyn eigen licht heeft, dan de zon, van welke de andere hun licht ontleenen. De zon is ook de eenige onder de planeten welke schittert of glinstert gelyk de vaste sterren. Zy schynt geelachtig of vurig van verwe; Saturnus is bleek, en lootverwig; Jupiter trekt naar de azuur-verwe; Mars is rood; Venus helder, en, naar zy zich voor 't gezicht vertoont, de grootste; Mercurius flonkerend; en de Maan zeer blank. De Zon heeft, naar de nieuwste begroting der sterrekundigen, in haar middellyn, of, gelyk men zegt, over 't kruis, omtrent honderd malen de grootheit van de middellyn der aarde, en by gevolg vervat haar ligchaam een millioen malen de uitgestrektheit van het ligchaam der aarde. De zelve middellyn van de zon is in tegenstelling van die van den ring van Saturnus (waar van in 't vervolg gesproken wordt) zo veel groter als 37 meer is dan 11; in tegenstelling van den kloot van Saturnus, als 37 meer is dan 5; in tegenstelling van Jupiter, als 11 tegen 2; in tegenstelling van Mars als 166 tegen 1; en in tegenstelling van Venus als 184 tegen 1. Wat 'er ook zy van de naaukeurigheit van deze begroting, het is zeker dat de Zon, Jupiter en Saturnus veel groter zyn dan de aarde. Daar en tegen zyn de Maan, Venus en Mercurius kleinder dan dezelve. Mars wordt door sommigen voor kleinder, doch door anderen voor groter dan de aarde gehouden. Eenige der laatste sterrekundigen, steunende op de waarnemingen met de verrekykers, hebben de zon verbeeldt met eene menigte van kleine bergen, die vlammen schynen te spouwen: maar deze schyn is eene uitwerking van de ombuigingen, die haar ons zodanig doen schynen, wanneer zy naby den Horisont is; want een weinig hoger zynde, en ontslagen van de dampen, schynt zy rond en byna zonder eenige oneffenheit. De Saturnus is omringt met een helderen ring of eenen breden platten cirkel, die niet raakt aan zynen bol, byna gelyk de gemaakte globen met eenen ring of cirkel omringt zyn, die men Horisont noemt. De vyf kleine sterren, welke haren loop om deze planeet hebben, verrichten den zelven op de volgende wyze, namelyk de eerste of naaste by de planeet in eenen dag en 21 uuren; de twede in 2 dagen en 17 uuren; de derde in 4 dagen en 13 uuren; de vierde in 15 dagen en 22 uuren; de vyfde in 79 dagen en 7 uuren. In Jupiter ziet men eenige duistere strepen en vlakken, door welke blykt, dat hy rondom zyn as draait in den tydt van omtrent tien uuren. Deze planeet is met vier wachters of kleine sterren omringt, van welke de naaste in eenen dag en 18 uuren, de twede in 3 dagen en 13 uuren, de derde in 7 dagen en 3 uuren, en de vierde in 16 dagen en 18 uuren hunnen loop volbrengen. De naaste van deze vier wachters aan de planeet is van een groot gebruik om de lengtens in de Geographie te verbeteren, te weten in 't waarnemen van de verduisteringen, welke zy onderworpen is in de schaduwe van Jupiter. Mars vertoont zich zomwylen als een sikkel, gelyk als of hy de verscheide gedaantens van de Maan navolgde, naar dat hy verscheidelyk gestelt is ten opzichte van de zonne en van ons gezicht. Men heeft in deze planeet ook twee vlekken waargenomen, door welke blykt dat zy om hare as draait in vier en twintig uuren. Venus heeft dezelve vertoningen als Mars, naar hare verschillende gesteltheit. Mercurius is bezwaarlyk te beschouwen, om dat hy veel kleinder is dan de aarde, en weinig afwykt van de zon. Men heeft echter door verrekykers ontdekt dat hy zich zomtyds als eene halve Maan vertoont. De Maan schynt een menschelyk aangezichte te hebben: maar het zelve wordt niet gezien wanneer men haar met den verrekyker beschouwt, die alleenlyk haar ligchaam vertoont met oneffenheden die den schyn hebben van gebergtens en valeien, en zelfs eene menigte van vremde vormeloze en ongeregelde gedaantens. De nieuwe beschouwers hebben daar in lynrechte holligheden ontdekt, op de wyze van putten. De Maan heeft, gelyk reets aangemerkt is, geen eigen en natuurlyk licht, maar dat het welk haar medegedeelt wordt door de Zon, die 'er altoos de helft van verlicht, behalven wanneer zy verduistert en verdonkert wordt door de schaduwe van de aarde, welke zich bevindt tusschen haar en de Zon. Verscheide sterrekundigen zeggen, dat de Zon elf hondert duizent mylen verre is van de aarde: de Maan vyf en dertig duizent mylen: Venus vier en zestig duizent: Mercurius hondert zeven en zestig duizent: Mars twaalf hondert duizent: Jupiter acht millioenen mylen, en Saturnus veertien millioenen. Anderen maken eene andere begroting, en zeggen dat 'er van het middelpunt der aarde tot aan den hemel van de Maan zeven en veertig duizent twee hondert en vier mylen zyn; van de aarde tot aan de Zonne een millioen zes hondert vier duizent zeven hondert en elf mylen. Wat hunne beweging belangt, de Zon voleindigt haren loop in een jaar, of in 365 dagen, 5 uuren, en 48 minuten: de Maan in eene maandt: Mercurius in byna zes maanden: Venus in omtrent anderhalf jaar: Mars in twee jaren: Jupiter in twaalf jaren; en Saturnus in dertig jaren.

De naam van planeten wordt in de Schrifture niet gevonden. Het is waarschynlyk dat de Hebreeuwen Venus, Jupiter, Mercurius, Saturnus en Mars niet van de vaste sterren onderscheiden: maar dat zy na de Zon en de Maan alle de andere hemelsche en lichtende ligchamen in den rang der sterren stelden. *Boulinger de la Sphere. Bernier Philosophie de Gassend. Ricciol. Almag. Hevel. Selenogr.* &c.

PLANTAGENETEN is de naam, welke in de Historie aan zeker koninklyk geslacht in Engelandt gegeven wordt. Het zelve nam zynen aanvang met Godefridus Plantagenetus graaf van Anjou, vader van Henrik den II, koning van Engelandt. Uit dezen stam zyn door de twee zonen van Eduard den III de huizen van Lankaster en Jork gesproten, welke zo langen tydt om

om de kroon van Engelandt met malkander gestreden hebben. De mannelyke nakomelingschap der Plantageneten is uitgestorven met Eduard graaf van Warwick, dien de koning Henrik de VII in den jare 1499 liet onthalzen, onder voorwendsel dat hy deelgenoot was in eene zamenzwering met Perkin Warbeck. *Speed Histoire of Great Brit. Imhof Geneal. Magn. Britann. P. I. cap.* 3. *seq.*

PLANTAGENET (ARTHUR) was een natuurlyke zoon van Eduard den IV, koning van Engelandt, en van Elizabeth Lucy. Hy trouwde met de zuster en erfgename van Johannes Gray, vicomte van Lile, wiens tytel Henrik de VIII hem gaf, en, alzo hy hem inzonderheit gunstig was, hem ook tot ridder van den kousfebandt en gouverneur van Calais maakte. Doch dewyl eenige van de zynen eenen aanslag gesmeed hadden om die stadt aan de Franschen over te leveren, en hem ook, wanneer de toeleg ontdekt wierdt, daar van verdacht maakten, zo riep de koning hem te rug en liet hem in den Tour gevangen zetten. Maar zyne onschuldt gebleken zynde, geboodt de koning niet alleen hem los te laten, maar zondt hem ook, tot een teken van de herstelling van zyne vorige gunste, den ring van zynen vinger, met vele betuigingen van toegenegenheit. Hy wierdt hier door zo onmatig verheugt, dat men hem des morgens op den 3 Maart des jaars 1541 dood vondt in zyn bedde. *De Larrey Hist. d'Angl. T. I. p.*468. *Imhof Hist. Geneal. M.Brit. P. I. c.* 6.

PLANTAVITIUS PAUSANUS, (JOHANNES) in 't Fransch *Plantevit-la-Pause*, bisschop van Lodeve, en abt van S. Martyn van Runcourt in het bisdom van Beauvais, was geboren in het kasteel van Marcassargues, toebehorende aan zyne moeder, in het bisdom van Nîmes. Hy was geboren uit een edel geslachte, en niet alleen den hervormden Godsdienst toegedaan, maar ook predikant geweest van de gemeente te Beziers. Hy ging over tot de Roomsche kerke in den jare 1604, deedt zyne afzweringe in de hoofdkerk te Beziers, en wierdt terstondt ten hove ontboden, daar Henrik de Grote hem zeer minnelyk onthaalde. Hy was reets ervaren in de wetenschappen en goede letteren, en begaf zich naar la Fleche, om op nieuws in de Theologie te studeren onder de Jesuïten. Hy ging in den jare 1609 van daar naar Rome. Wedergekeert zynde wierdt hy groot-vikaris van den kardinaal de la Rochefoucaud, groot-aalmoezenier van Vrankryk. Men koos hem vervolgens tot aalmoezenier van Elizabeth van Vrankryk, koninginne van Spanje, en hy verkreeg eindelyk in den jare 1625 het bisdom van Lodeve. Hy was een der bisschoppen van Languedok, die zich inwikkelden in de wederspannigheit van den hertog van Montmorenci. Hy stondt in den jare 1648, om zyne zwakheden, zyn bisdom af aan François Bosquet, wiens verdienste hy kende. Hy begaf zich vervolgens naar het kasteel van Margon, in 't bisdom van Beziers, en stierf aldaar den 28 May des jaars 1651, in den ouderdom van 75 jaren. Hy was zeer ervaren in de kennisse der Oostersche talen, gelyk zyne werken getuigen. Hy heeft onder anderen uitgegeven: *Florilegium Biblicum*, *Heb. Lat.* te Lodeve in den jare 1645; *Florilegium Rabbinicum*, *Heb. Lat. cum Bibliotheca Rabbinica*, mede te Lodeve in het zelve jaar; *Thesaurus Synonimicus Hebraeo-Chaldaeo-Rabbinicus*. Een Hebreeusch *Lexicon*, enz. Colomesius spreekt van een boek van Michiël Beraud, predikant van Montauban, over de rechtvaardigmakinge tegen dien schryver. *Bayle Dict. Crit.*

PLANTINUS, (CHRISTOPHORUS) een zeer vermaard boekdrukker, geboortig van Tours, in Vrankryk, en naderhandt een burger te Antwerpen, hadt eenigzins gestudeert, en verstont zeer wel de talen die hem nodig waren. Philippus de II, koning van Spanje, gaf hem den tytel van koninklyk *Architypographus*. Hy was de eerste die de drukkunst in haren waren luister bragt, gelyk blykt uit de fraaie drukken die hy gemaakt heeft. Hy hieldt 12 perssen in zyne drukkery, en zoude in meer dan hondert talen hebben kunnen drukken, 't welke Hubertus Golzius het achtste wonderwerk der wereldt plagt te noemen. Hy onderhieldt vriendschap met vele geleerden, en hadde altoos de beste correctors. Hy verliet zich niettemin zo weinig op de zelve als op zyn eigen vlyt, waarom hy de eerste proefbladen aan een ieders verbetering onderwierp, en eene zekere beloning gaf aan den gene, die hem naderhandt op de laatste proefbladen noch eenige gebreken wist aan te wyzen. Waar door hy den roem verkreeg dat zyne drukken van de Latynsche schriften, gelyk de Grieksche van Stephanus, de naaukeurigste zyn, die ook daarom zeer zeldzaam te bekomen zyn. Men heeft onder anderen van hem dat zo zuiver en net gedrukte koninklyk Bybelwerk, door koninklyken last en op kosten van den geleerden Arias Montanus ten einde gebragt. Hy hadt eene schone bibliotheek, en is den 1 July des jaars 1589 in het 75 jaar zyns ouderdoms gestorven. In zyne boekdrukkery volgde hem zyn schoonzoon Johannes Moretus, die zo naau bekent was met Lipsius. Zyn drukteken was eene handt, welke een uitgespannen cirkel hieldt, met het byschrift: *Labore & constantia. Freher. Theatr. erud. vir. P. IV. p.* 1482. *Struvius Introd. ad not. Rei Lit. c.* 11. *p.* 566. *seq.*

PLANUDES, (MAXIMUS) een monnik van Constantinopel, leefde omtrent den jare 1370, hoewel Possevinus verzekert, dat hy leefde ten tyde van het concilie van Bazel, dat begonnen wierdt in den jare 1431. Hy maakte eene verzameling van puntdichten in zeven boeken, gaf fabelen van Æsopus uit, vertaalde de herschepping van Ovidius uit het Latyn in 't Grieksch, en arbeidde zelfs, zo men gelooft, aan de overzetting van de Commentarien van Cesar in de zelve taal. Het was genoegzaam bekent dat hy de gevoelens der Latynsche kerke toegedaan was. De keizer was daar over misnoegt, en men zegt zelfs dat hy hem in de gevangenisse deedt werpen, om hem te verplichten tegen die kerke te schryven. Hy deedt zulks, maar met zulke zwakke redenen, dat de kardinaal Bessarion daar over verwondert was, en overtuigt dat het herte van Planudes niet toestemde het gene men hem tegen zyn gevoelen deedt schryven. *Raphaël Volaterran. lib. XVII. Antropol. Genebrard. in Chron. Possevin. in Appar. Sacr. Vossius de Hist. & Poët. Graecis. Joseph. Scaliger. Gesner. &c.*

PLASSENBURG. Zie CULMBACH.

PLASSENDALE, een fort in Vlaanderen, by een groot dorp, omtrent eene Duitsche myl van Oostende aan het kanaal van Brugge gelegen. Den 14 Juny des jaars 1706 vermeesterden de Engelschen en Hollanders het zelve met den degen in de vuist.

PLATA, (LA) eene stadt en provincie in Zuid-America, leggende op 19 graden Zuiderbreedte, 180 mylen van Cusco, of, zo anderen zeggen, 175 of 150 mylen. Het omleggende landschap brengt zeer veel tarwe, gerste, wyndruiven en allerlei boomvruchten voort. De lucht is gematigt, doch eenigzins koudachtig. Potosi legt op de zelve breedte, 18 mylen Westelyker, en is veel kouder, en ook onvruchtbaar. Deze plaats is zeer volkryk, zoude zeer vermakelyk zyn, en heeft buiten de Domkerk noch verscheide kloosters. De inkomsten van den bisschop belopen 80000 dukaten. De oude koningen van Peru hielden altydt veel volk in dit gewest, het welk in eenen berg, Parco of Porco genoemt, zilver uitgraven en bereiden moeste, waar door de grote schatten vergadert waren, welke de Spanjaarden in Peru vonden; wanneer zy dat landt onder hun geweldt bragten. Pisaro liet wederom een aanvang maken om in deze bergwerken te arbeiden; maar wanneer men de ryke zilver-aderen by Potosi ontdekte, hieldt men op in deze bergwerken te arbeiden. Het getal der Spanjaarden in deze provincie wordt op 800, en dat der Indianen op 60000 menschen geschat. *Laet Descript. Brasil. Rogers Vojage T. I.*

PLATA, (LA) eene grote rivier in Zuid-Amerika; wierdt eerst door Juan Dias de Solis ontdekt, die in den jare 1512 uit Spanje vertrok, het gouvernement over de nieuw-ontdekte landen verkreeg, doch in den jare 1515 met zyn meeste volk door de Indianen vermoord wierdt. Sebastiaan Cabot ondernam in den jare 1526 een tocht naar deze rivier, zeilde met byna 200 zeilen derwaarts, doch hadde zo veel geluk niet, als hy gehoopt hadde. Dewyl de inwoners hem echter veel goudt en zilver verkochten, zo noemde hy deze rivier *Rio de la Plata*, of de *zilver-stroom*. Naar deze rivier voert eene grote provincie haren naam, welke ten Oosten aan de Atlantische zee, ten Zuiden aan Magellanica, ten Westen aan Tucumannia en Peru, en ten Noorden aan Brasilië grenst, en 24 graden aan gene zyde van de linie legt. Het voorgebergte Blank, de Zuidelykste grens van dit landt, legt op 31 graden. In het zelve zyn vele grote en vruchtbare provincien, welke een groten overvloedt aan granen, wyn, suiker en vee hebben, 't welk zich wegens de vruchtbaarheit van 't landt zodanig plagt te vermenigvuldigen, dat van 30 merries en 7 hengsten binnen 40 jaren zulk eene grote menigte paarden kwamen, dat vele van de zelve gene heren hadden, aan welke zy toebehoorden. De gouverneur van deze provincie is onderworpen aan den onder-koning van Peru; en is in de zelve maar een bisschop, die zyn verblyf houdt te Buenos Ayres. In den jare 1527 kwam Didacus Garsias, een Portugees, op deze rivier, en vondt aldaar Cabot, die eenige volkplantingen aangelegt hadde, en in den jare 1530 naar Spanje keerde. In den jare 1535 wierdt Petrus Mendoza door keizer Karel den V met 2200 man gezonden om deze grote rivier noch verder te ontdekken, welke 800 man en 11 schepen, die hy te Buenos Ayres liet bouwen, met zich nam, en in den beginne een groot gedeelte van zyn volk door hongersnoodt verloor. Na dien tydt voerde men aldaar niet veel uit tot in den jare 1540, wanneer Alvarez Nunnez de rivier volkomen ontdekte, en vele Spaansche volkplantingen aldaar oprechtte. Garsias en Cabot bragten van daar het eerste zilver dat uit America in Spanje kwam. De mondt van de rivier is 32 Engelsche mylen breed, en vol van eilanden; en doorgaans zoude zy, zo de P. Sepp meldt, zo breed zyn als de Donau is by Wenen. Men meent dat deze rivier in haren loop de lengte heeft van 300 mylen, en vele rivieren uit Andes en Peru in zich ontfangt. *Hackl. T. III. p.* 9. *c.* 7. *Rogers Vojage T. I. p.* 122.

PLATAMONA, eene stadt van Thessalië, in Griekenlandt. Zy is versterkt en op eenen heuvel gelegen naby de golf van Salonichi, tusschen Larissa en den berg Olympus, of van Lachu. *Maty Dict.*

PLATANA, eene stadt der Sydoniërs, naby Berytus, daar Herodes de Grote zyne twee zonen Alexander en Aristobulus deedt bewaren, terwyl hy hunne zake onderzocht en zich beriedt over hun noodlot. *Jozephus Oudh. XVI.* 17.

PLATANI, PLATANO, van ouds *Lycus*, *Halycus*; eene rivier van de valeie van Mazara, in Sicilië. Zy heeft haren oorsprong in de gebergtens van Madonia, ontfangt de Salso, en de Torbola, en ontlast zich in de zee van Barbarye, by de overblyfsels van Heraclea, en zes mylen bewesten Agrigente. *Maty Dict.*

PLATE, eene kleine stadt in het Mekelenburgsche graafschap Zwerin, tusschen Zwerin en Neustadt, naby de zee gelegen. *Topogr. Sax. inf. p.* 193.

PLATEA, eene stadt in Beotië, was vermaard wegens den tempel van Jupiter den verlosser. Pausanias en Aristides, veldoversten der Atheniënzen, sloegen naby deze stadt Mardonius, den veldheer der Perzen, in de LXXV Olympiade, het 275 jaar van

van Rome. In het begin van den Peloponneeſchen oorlog, in het 323 jaar van Rome overrompelden de Thebanen Platea, dat met hen in verbondt was, doch wierden door de inwoners omgebragt. Zy wreekten zich naderhandt hier over, wanneer zy deze ſtadt, in het 381 jaar van Rome, drie jaren voor den ſlag van Leuctre, ganſchelyk verwoeſtten, gelyk Pauſanias in zyne *Bœotica* zegt. Deze plaats hadt reets eenmaal van te voren dat ongeluk gehadt, wanneer zy van de Lacedemoniers verovert wierdt. *Thucydides l. II. Diodorus l. II. Pauſanias in Bœot. &c.*

PLATEANUS, of A PLATEA, (PETRUS) in 't Franſch *De la Place*, geboortig van Angouleſme, was in zyne jeugdt zo wel onderwezen in de goede letteren, dat hy alleen onder alle zyne broederen beſloot de ſtudie der wetten te volgen, waar in hy zo veel voortgang maakte, dat hy met zyn twee en twintigſte jaar ſchreef *Paraphraſis in titulos Inſtitutionum Imperialium de actionibus, exceptionibus, & interdictis*, welk werk te Parys in den jare 1548 *in quarto* gedrukt wierdt. Hy begon omtrent dien tydt de rechtbank van het parlement van Parys te volgen, alwaar hy het getuigenis verkreeg van een man van geeſt, van welſprekendheit, en van een goed gewiſſe. Dit was oorzaak dat François de I hem verkoos tot zynen advokaat in 't hof der Aydes te Parys. Hy kweet zich in die bediening met eene uitmuntende oprechtheit, en Henrik de II verkoos hem om die reden onder vele anderen in den jare 1553 om zyn eerſte preſident te zyn in het zelve hof der Aydes. Hy omhelſde inwendiglyk van den jare 1554 af het gelove der hervormde kerken. Wanneer hy omtrent twintig jaren te voren een ſcholier was te Poitiers, zag hy Jan Kalvyn, die toen door die ſtadt reiſde met du Tillet, kanunnik en aardsdiaken van Angouleſme. Hy hoorde gaarne dien hervormer, met deftigheit van de kenniſſe Gods in 't algemeen ſprekende: wanneer het 'er op aankwam om van den zuiveren dienſt Gods te ſpreken, weerhieldt hy zich geheel, als zynde een groot yveraar van den Godsdienſt, in welken hy met zorgvuldigheit opgevoed was. Daar bleef echter van dien tydt af eenige twyfeling en beſchroomdheit in zyn geweten, dat hy wel misleidt konde zyn, waar op hy dikwils dacht, gelyk hy naderhandt betuigt heeft: het welk was als eene voorbereiding om dit kleine zaadt te voeden, tot dat het zelve ter tydt van Godt beſtemt kwame uit te ſpruiten. Zulks gebeurde op een tydt, wanneer, terwyl hy voor zyn huis ſtont, een zeker vreemdeling, zo 't ſcheen door eene wonderbaarlyke Godlyke beſtieringe, zonder hem eenigzins te kennen, maar hem voor eenen man van aanzien houdende, en byſtandt nodig hebbende in zyne grote armoede, hem met grote nedrigheit aanſprak, en hem in 't brede in zeer goed Latyn de oorzaak van zyne elende verhaalde. Plateanus, dezen man zeer bekwaam oordelende, deedt hem inkomen, en bragt hem tot op zyne ſtudeerkamer, om hem op zyn gemak nader te kunnen ondervragen. Daar begon toen deze arme man hem vrymoedigiyk alle de gebreken der Roomſche kerke aan te tonen, en den waarachtigen en eenigen weg te verklaren om Godt te dienen. Deze redenen gehoort hebbende, gaf hy dezen man eenige geſchenken, en badt hem nochtans nadrukkelyk hem niet weder te komen zien, uit vreze voor de vlammen, welke bereid waren tegen de genen, welke maar in 't allerminſte verdacht waren van de Evangeliſche leere: gelyk in der daadt deze arme vreemdeling weinig tyds daar na in den vurigen oven der vervolging te Parys beproeft wierdt. Maar Plateanus hieldt ſedert dien tydt niet op zo wel de heilige ſchriften, als de oudvaders, en zelfs de uitleggers te doorbladeren, om die twyfeling en beſchroomdheit weg te mogen nemen, die nacht en dag met zo veel geweldt zynen geeſt pynigden. Door dit middel raakte Godt in weinig tyds zyn herte, en opende hem de oogen om het licht des Evangeliums te kunnen beſchouwen; zo dat de koning François de II geſtorven zynde, hy openbare belydeniſſe deedt van den hervormden Godsdienſt. Maar de beroerten welke weinig tyds daar na ontſtonden, noodzaakten hem, tot zekerheit van zyn perſoon, te wyken naar een huis dat hy hadde in Picardië. De ruſt in den jare 1562 herſtelt zynde, ging hy zich voor den koning vertonen, om zich te rechtvaardigen wegens verſcheide laſteringen, waar mede eenige kwaadwilligen hem bezwaard hadden; en, na dat de koning in zyne verantwoording genoegen genomen hadde, begroette hy den prins van Condé, die van dat oogenblik af hem den laſt en de beſtiering opdroeg van de zaken van zyn ganſche huis, het welk hy van toen af zulk eene grote achting en liefde toedroeg, dat hy in alles, wat des zelfs grootheit belangde, nooit zyne goederen, zyne kinderen, noch zelfs zyn eigen perſoon geſpaart heeft, om het zelve te dienen. De onluſten, welke vyf jaren daar na weder begonnen, waren oorzaak dat hy Parys wederom verliet, om te wyken naar het kaſteel van Vé in Valois, behorende aan zyne neven van wegen zyne gemalinne Ragonde Luillier, van welke neven hy toen voogdt was. Hy leedt grote vervolging op dit kaſteel. De beroving van zynen ſtaat, de verkoping van zyne roerende, noch het beſlaan van zyne onroerende goederen, die zyne vrienden veroorzaakten, heeft zo veel verdriet noch ſmarte niet, dan de vervolging en ſmaatheden welke hy op dit kaſteel uitſtont van de genen, waar van hy menſchelyker wyze byſtandt moeſte hopen, als zynde zyne nabeſtaanden. Een zeker Raadsheer van 't hof, ... belydeniſſe gedaan hebbende van den hervormden Godsdienſt, na de eerſte beroertens beſpeurt hebbende dat Godt de zyne ſtrengelyk zoude beproeven, viel hy terſtondt af, en zich in eenig gevaar ziende, door de bedreigingen welke men deedt aan de genen, welke van den hervormden Godsdienſt geweeſt waren, beſloot hy, om alle argwaan ten zynen opzichte weg te nemen, eenige uitmuntende daadt te doen, welke was door allerlei laſteringen en beledigingen Plateanus te vervolgen, die de voogdt was van zyne neven, zonen van de vrouwe van dezen Raadsheer. Hy hieldt ten dien einde niet op door oneindige faamrovende verzoekſchriften duizend kwaadaardigheden en laſteringen aan het hof bekent te maken: zo dat hy niet alleen Plateanus, in zyn afzyn en buiten zyne kennis, ſchandelyk deedt beroven van zyne voogdy; maar hy verkreeg ook verlof om zich te verzekeren van het gemelde kaſteel en van den perſoon van Plateanus. En in der daadt, dit zoude in zulk een ongelukkigen en beroerden tydt volvoert zyn geworden, door den ſpoedt welken hy Tanchou en zyne hapſcheerders (*Archers*) deedt maken, als of men een dief of ſtruikrover zoude gaan vangen, indien Godt niet eenen vriendt verwekt hadde, die in den nacht van te voren aankwam om den onnozelen Plateanus van alles te verwittigen. Deze, hoewel hy door eene gedurige koorts aangetaſt was, zag zich hier door genoodzaakt om noch voor het aankomen van den dag te vluchten in het boſch van Rez, dat naby dit kaſteel was, daar hy daar na eenen vreemden vondt, die hem ontfing; terwyl deze Raadsheer, in het tegendeel niet alleen alle rechten van het bloedverwantſchap, maar ook alle menſchlykheit verkrachtende, het kaſteel in bezit nam, de kinderen van den gemelden Plateanus verjoeg, de goederen, welke hy daar gelaten hadde, plunderde, en hem boven dien door Tanchou met zyne bende deedt vervolgen, waar door hy genoodzaakt was, eenige dagen, als een balling en landloper, met zyn zieke ligchaam, zich in de boſſchen te onthouden, tot dat de heer van Bouchavane hem dien goeden dienſt deedt, van hem heimelyk in eene kleine kamer van het kaſteel van Couſſy te verbergen. De Hervormden weder eenigen ademtocht verkregen hebbende, keerde hy weder naar zyn huis, en wat tegenſtandt de heer van Neuilly ook deedt, die gedurende den oorlog en zyn afzyn in zyne plaats in 't hof der Aydes tot preſident was aangeſtelt, hy zag zich wederom in zyne waardigheit herſtellen, en bekleedde de zelve onberiſpelyk, vereert van alle eerlyke lieden, en gevreeſt van de kwaden, tot dien bloedigen S. Bartholomeus-dag toe, op welken hy vermoord wierdt, dat zich op de volgende wyze toedroeg. De kapitein Michel, vuurroermaker van Karel den IX, kwam by Plateanus des morgens ten zes uren. Hy was gewapent met een vuurroer op zyn ſchouder, en met een piſtool in zyn gordel, en droeg, tot een kenteken dat hy van de moorders was, een ſervet om zyn ſlinker arm. Het eerſte dat hy zeide was, dat de hertog van Guiſe door laſt des konings, den admiraal, en andere heren van den aanhang der Hugenoten, gedood hadde: en dat, dewyl de overige Hugenoten, van wat ſtaat zy ook zyn mogten, ter doodt gedoemt waren, hy gekomen was om hem van dit algemene ongeluk te bevryden: maar dat hy begeerde dat men hem het goudt en zilver aanwees dat in huis was. Het antwoordt van Plateanus deedt dezen kapitein Godslaſterlyk ſpreken, en verplichtte hem om hem aan te zeggen, dat hy by den koning moeſt komen, die hem wilde ſpreken. Plateanus toen vermoedende dat 'er een grote oproer in de ſtadt moeſte zyn, ſloop uit de achterdeur van zyn huis, in beraadt zynde om zich in 't huis van eenen der buren te begeven. Ondertuſſchen verdwenen de meeſte van zyne dienaars; en deze kapitein, omtrent duizent kronen ontfangen hebbende, wierdt, toen hy vertrekken wilde, door de dochter van Plateanus verzocht om haar en haren man by eenig R. Katholyk vriendt te geleiden, het welk hy toeſtont, en ook volvoerde. Daar na was Plateanus, dien drie verſcheide nageburen geweigert hadden in hun huis te nemen, genoodzaakt in het zyne te keren, daar hy zyne vrouwe zeer trooſteloos vondt. Hy vermaande haar tot lydzaamheit; vervolgens geboodt hy dat de dienaars en dienſtmaagden, die in 't huis overig gebleven waren, geroepen zouden worden, de welk in zyne kamer gekomen zynde, gelyk hy gewoon was alle zondagen eene vermaning te doen aan zyn huisgezin, zo begaf hy zich om Godt te bidden; vervolgens begon hy een kapittel te lezen uit Job, met de uitlegging of predikatie van Kalvyn, en ſprak een weinig over de rechtvaardigheit en barmhertigheit van Godt, de welke (zeide hy) als een goed Vader, zyne uitverkorenen door verſcheide kaſtydingen oefent, op dat zy zich niet zouden vaſt houden aan de dingen der wereldt. Vervolgens badt hy Godt wederom, zich zelf en zyn ganſche huisgezin bereidende om veeleer allerlei pynigingen en de doodt zelfs uit te ſtaan, dan iets te doen tegen de eere Gods. Zyn gebedt geëindigt zynde, kwam men hem zeggen dat de heer Seneſcay provooſt van 't paleis met verſcheide van zyne bedienaars voor de deur was, begerende uit den naam des konings dat men hem de deur opende, en zeggende dat hy kwam om den perſoon van Plateanus te bewaren, en om te beletten dat het huis niet geplundert wierdt door het volk. Plateanus geboodt hem te openen. De provooſt, ingekomen zynde, verklaarde hem de grote ſlachting welke door de ganſche ſtadt geſchiedde aan de Hugenoten, en door laſt des konings, voegende zelfs deze woorden daar by met Latyn vermengt, dat 'er geen een eenige zoude overblyven, *qui mingat ad parietem.* Dat hy nochtans uitdrukkelyk bevel hadt van zyne majeſteit te beletten dat hem eenig leedt geſchiedde, maar hem te brengen naar de Louvre, om dat de koning door hem onderrichting begeerde van verſcheide zaken, de belangen van die van den Godsdienſt betreffende, waar van hy de behandeling gehadt hadde; en dat hy zich derhalven gereed moeſt maken om den koning te gaan zien. Plateanus antwoordde, dat hy zich altoos gelukkig zoude achten gelegenheit te vinden, eer hy ſtierf, aan zyne majeſteit rekening te geven van alle zyne daden en gedrag. Maar dat het hem voor dien tydt onmogelyk zoude zyn, om de ſchrikkelyke moorden, welke door de ſtadt geſchiedden, tot de Louvre toe te kunnen gaan, zonder een groot en onvermydelyk gevaar

van zyn leven te lopen; maar dat het aan hem ftont zyne Majefteit van zynen perfoon te verzekeren, met zo vele van zyne bedienaars in zyn huis te laten, als hy zoude goed vinden. Senefcay ftondt hem zulks toe, en liet hem eenen van zyne luitenants, met vier van zyn volk. Kort na dat Senefcay vertrokken was, kwam de prefident Charon, toen provooft der kooplieden te Parys, in het huis, en eenigen tydt in 't geheim met hem gefproken hebbende, liet hy vier gerechtsdienaars van de ftadt, by die van Senefcay. Senefcay des volgenden daags ten twee uren wederom komende, verklaarde dat hy uitdrukkelyk en herhaalt bevel van den koning hadde, om hem te brengen, en dat men niet langer moeft dralen. De vertogen van Plateanus vruchteloos zynde, badt hy hem eindelyk, dat hy hem met zyn perfoon wilde verzellen: waar op Senefcay antwoordde, dat hy door andere zaken verhindert zynde, hem niet verder dan 50 fchreden konde verzellen. Zyne vrouw wierp zich neder voor Senefcay, om hem te bidden met haren man te gaan. Maar Plateanus, die nooit eenig teken van moedeloosheit toonde, hefte zyne vrouwe op, haar berifpende, en zeggende, dat men niet tot den menfchelyken arm toevlucht moefte nemen, maar tot Godt alleen. Vervolgens zich omkerende, zag hy aan den hoedt van zyn oudften zoon een papieren kruis, dat hy door zwakheit daar aan gehecht hadde, denkende door dit middel zich zelf te behouden, waar over hy hem fcherpelyk beftrafte, hem gebiedende dit teken van oproer van zyn hoedt te nemen, en hem vertonende dat het waarachtige kruis, dat men dragen moet, de kwellingen en droefheden zyn, welke Chriftus toezendt aan de zynen als zekere panden van de gelukzaligheit en van het eeuwige leven dat hy voor de zynen bereidt heeft. Voorts door Senefcay voortgedrongen zynde om zich te fpoeden, en bereidt zynde tot de doodt, die hy voor oogen zag, nam hy eenen mantel, omhelfde zyne vrouwe, en beval haar voor alles de eere en vreze Gods voor oogen te hebben, en vertrok aldus met eene tamelyke grote blydfchap. Gekomen zynde tot in de ftraat *de la Verrerie*, tegen over de ftraat *du Coq*, wierdt hy door zekere moordenaars, die hem met ontblootte daggen verwachtten, omtrent ten drie uuren gedoodt, als een onnozel lam in het midden van tien of twaalf Archers van den gemelden Senefcay, die hem geleidden, en zyn huis wierdt vyf of zes dagen lang geplundert. Zyn lighaam wierdt naar het ftadhuis gebragt, daar zyn aangezicht van de zynen bedekt, en zyn lyk den volgenden dag in de rivier geworpen wierdt. Hy heeft eenige boeken gefchreven, welke gedrukt zyn. Kort na de doodt van François den II gaf hy eene verhandeling uit *de la Vocation*, welke hy opdroeg aan Karel den IX; en naderhandt eene andere verhandeling *du droict usage de la Philosophie Morale avec la doctrine Chrestienne*. Gedurende zyne eerfte ontwyking gaf hy zich ganfchelyk over aan de ftudie van de Theologie. Hy befteedde ook eenige uuren om in gefchrifte te ftellen het gene in den ftaat van den Godsdienft en van het gemene beft voorgevallen was, waar van eenige proeven, hoewel zonder zyn kennis, in den jare 1565 gedrukt wierden. Gedurende zyn verblyf in het kafteel van Couffy overwoog hy naaukeurig *L'excellence de l'homme Chrestien*, en fchreef daar over eene kleine verhandeling, welke hy opdroeg aan de koninginne van Navarre. In 't begin van dit artykel is gefproken van eene Latynfche verhandelinge, welke hy heeft uitgegeven. *Bayle Dict. Crit.*

PLATERUS, (FELIX) een vermaard geneesmeefter, was in October des jaars 1536 te Bazel geboren. Hy maakte zich bekwaam, en bragt de univerfiteit van Bazel in achting. Hy leeraarde aldaar een langen tydt, en ftierf in den jare 1614 den 28 July, in den ouderdom van 78 jaren, hebbende met zyne echte vrouwe Magdalena Heckelman 56 jaren in 't huwelyk geleeft. Hy heeft gefchreven: *De Corporis humani fabrica & usu. Observationum l. III. De Febribus. De Alimentis. De Medicamentorum compositione.* Hy was een zoon van THOMAS PLATERUS van Sion, die zich te Bazel neerfloeg; en broeder van een anderen THOMAS, die na hem de geneeskunde leeraarde. Deze was vader van een anderen FELIX PLATERUS, die mede met achting geleeraard heeft, en in den jare 1671 ftierf. *Melchior Adam in vit. Medic. German.*

PLATIERE, (LA) maarfchalk van Vrankryk. Zie BOURDILLO.

PLATINA, (BARTHOLOMEUS) fchryver van een Hiftorie der pauzen, heeft gebloeit in de XV eeuw. Hy wierdt geboren in den jare 1421 in een dorp Piadena genoemt, tusfchen Cremona en Mantua. Zyne eerfte hantering was die der wapenen: hy volgde de zelve een geruimen tydt, waar na hy zich aan de ftudie overgaf, en daar in aanmerkelyke voortgangen maakte. Hy trok naar Rome onder het pausfchap van Callixtus den III, en zich aldaar bekend gemaakt hebbende by den kardinaal Beffarion, verkreeg hy eenige kleine bedieningen van Pius den II, en vervolgens de waardigheit van Apoftolifch abbreviator. Paulus de II, opvolger van Pius den II, dankte alle de abbreviateurs af, zonder acht te nemen op de fommen die zy gegeven hadden tot het kopen van die waardigheit, noch op de vertogen van Platina, die hem onderdaniglyk badt hunne zaak te doen oordeelen door de auditeurs van de Rota. Deze vryheit wierdt kwalyk genomen van den paus, en met veel hoogmoedt beantwoordt, dewyl zyne H. ronduit verklaarde, dat al het recht en alle de wetten in zynen wille opgefloten waren. Deze ongelukkigen, van hunne waardigheit verftoken, deden gedurende eenige dagen alles wat zy konden om gehoor by den paus te verkrygen, en zagen zich met de uiterfte verachting afgewezen. Dit was oorzaak dat Platina hem eenen brief fchreef, waar in hy hem te kennen gaf dat zy de wereldt doortrekken zouden, om de prinffen aan te manen tot het beroepen van een concilie, dat onderzoeken zoude of de abbreviateurs hadden behoren afgedankt te worden. Zyn brief wierdt voor een daadt van ontrouw genomen. Men zette hem met yzere boeiens beladen in eene gevangeniffe, en liet hem in dien ftaat gedurende vier maanden, blootgeftelt aan vele ongemakken, zonder vuur in 't hart des winters, in eenen toren, welke voor alle winden bloot ftont. Daar na wierdt hy in vryheit geftelt op de voorfpraak van den kardinaal François de Gonzaga; en hy kreeg laft niet uit Rome te vertrekken. Hy hieldt zich aldaar ftil gedurende drie jaren, en verviel vervolgens wederom in eene nieuwe en wreder vervolging. Men hadde den paus overreed, dat Callimachus tegen hem zamengefpannen hadde, en dat Platina een was van zyne medeplichtigen. Verfcheide perfonen wierden in de gevangenis geworpen, en dieswegens gepynigt. Platina onderging alle deze geftrenge handelingen. Men bevondt dat deze zamenzwering een verzierfel was, en men ontfloeg niettemin geen eenen gevangen; want men zoude zich gefchaamt hebben te bekennen dat men op kwalyk gegronde vermoedens mannen van verdienfte zo wredelyk gehandelt hadde. Wanneer de befchuldiging van misdryf van ftaat al te ongegrond gebleken was om langer daar van te fpreken, ging men over tot de befchuldiging van kettery, die eindelyk verdween gelyk de andere. De gevangenen verkregen hunne vryheit eerft weder ten einde van een jaar. De paus deedt Platina hopen, dat hy hem van eenig goed ampt voorzien zoude; en belette hem aldus uit Rome te vertrekken. Twee jaren verliepen in de ydele verwachting van de uitwerking van deze beloften; daar na ftierf de paus aan eene beroerte. Zyn opvolger Sixtus de IV gaf aan Platina het ampt van bibliothekaris van het Vatikaan. Platina vondt zich hier door in zyn element, en leefde voorts zeer geruft tot in het jaar 1581, wanneer hy ftierf aan de peft, zestig jaren oud zynde. Hy liet aan Pomponius Lætus het huis dat hy op den Quirinaalfchen berg gebouwt hadde, met het laauwerbofchje, waar uit men de poëtifche kronen plukte. Het voornaamfte der fchriften van Platina is de Hiftorie der pauzen, federt Petrus tot op Sixtus den IV, aan wien hy de zelve opdroeg. Men fpreekt 'er verfcheidelyk van: de Proteftanten vinden daar by genoegzaam hunne rekening, en hebben dezen fchryver in de lyft van de getuigen der waarheit geftelt. Eenige R. Katholyken befchuldigen hem van weinig oprechtheit en naaukeurigheit. Panvinius heeft echter gene zwarigheit gemaakt deze hiftorie met aantekeningen van zyn maakfel uit te geven, en daar by te voegen het leven der pauzen federt Sixtus den IV tot op Pius den IV. Cicarella, het zelve ontwerp vervolgende, heeft 'er bygevoegt het leven der pauzen federt Pius den V tot Clemens den VIII. Dit werk van Platina wierdt voor de eerfte reize te Venetië in den jare 1479 *in folio* gedrukt. Naderhandt zyn verfcheide drukken van het zelve uitgekomen; als mede eenige vertalingen van het zelve, in 't Hoogduitfch, in 't Italiaanfch en in 't Franfch. De andere boeken van Platina zyn: *De Naturis Rerum: Epistolæ ad diversos; De honesta voluptate & valetudine: De falso & vero bono: Contra amores; De vera Nobilitate: De Optimo Cive; Panegyricus in laudem Bessarionis; Oratio ad Paulum II de Pace Italiæ componenda & bello Turcico indicendo; De Flosculis linguæ Latinæ; Platinæ Cremonensis viri undecunque doctissimi de tuenda valetudine, natura rerum & popinæ scientia, ad amplissimum D. D. B. Roverellam S. Clementis Presbyterum Cardinalem, libri decem.* Dit laatfte werk was eene onwaardige ftoffe voor dezen fchryver, en het is niet te verwonderen dat Sannazar daar mede gefpot heeft in dit puntdicht:

Ingenia & mores, vitasque, obitusque notasse
Pontificum, argutæ lex fuit historiæ.
Tu tamen hinc lautæ tractas pulmenta culinæ;
Hoc Platina est ipsos pascere pontifices.

Nog heeft Platina gefchreven *Historia Mantuæ*, welke Lambecius in den jare 1675 te Wenen *in quarto* heeft uitgegeven. Dan Guill. Mollerus, profeffor te Altorf, heeft een naaukeurig gefchrift uitgegeven, genoemt *Disputatio circularis de Platina*, dat veel dienft gedaan heeft aan Bayle in 't opftellen van 't artykel van PLATINA. Hy heeft daar in aangemerkt dat Andreas Corthymaius, Platina vermenigvuldigt heeft tot drie perfonen, hebbende gefproken van Platina eenen redenaar, van Platina eenen hiftoriefchryver, en van Platina eenen kerkvader. *Bayle Dict. Crit. Hist. Boekzaal IV Hond. p 166 enz.*

PLATO, een Griekfch philofooph, bygenoemt *de Goddelyke*, het hoofdt der zogenaamde Academiften, was een zoon van Arifton, geboren te Athene omtrent het 325 jaar van Rome, in de LXXXVIII Olympiade. Hy leide zich in den beginne op de fchilderkunft en de poëzy, waar voor hy naderhandt de philofophie verkoos, en alle zyne minnedichten en andere in het vuur wierp. In den beginne was hy een toehoorder van Socrates, daar na van Cratylus en Hermogenes, waar van de eerfte een leerling was van Heraclitus, en de twede het gevoelen van Parmenides volgde. Hy wilde gaarne van alle de geleerden van zynen tydt iets leren, en hoorde daarom te Megare den wiskunftenaar Euclides, te Cyrene Theodorus, en eindelyk in groot-Griekenlandt Philolaus en Eurytus, die beide Pythagoriften waren. Deze zelve begeerte tot de geleerdheit bewoog hem eene reize te doen in Egypte, om aldaar in onderhandeling te treden met de priefters. Hy was ook voornemens naar Indië te gaan om aldaar mede te handelen met de Gymnofophiften; doch de Afiatifche oorlogen verhinderden hem zulks te volvoeren. In Egypte vermoedt men dat hy kenniffe kreeg van den Joodfchen Godsdienft; gelyk dan de Pythagorift Numenius hem uitdrukkelyk den

Attischen Mozes genoemt heeft, en verscheide vaderen der eerste kerke zich over de grote gelykvormigheit verwondert hebben, welke zy tusschen de lere van Plato en van het Oude Testament in vele stukken meenden te vinden. Hoewel andere van gedachten zyn, dat zy de gevoelens van Plato al te ruim verklaarden, als welke in alle delen van de Mosaïsche wysheit zeer verschillende waren. Wanneer hy wederom te Athene gekomen was, rechtte hy aldaar op de plaatse, welke men Academia plagt te noemen, eene schole op, waarom zyne leerlingen *Academisten*, en zyne lere de *academische Philosophie* genoemt wierdt. Het zamenstelsel van zyne geleerdheit bestont uit het heerlykste en het beste dat drie der uitmuntendste geesten van Griekenlandt geweten en te voorschyn gebragt hadden. Want in de natuurkunde, en in de zaken, welke vatbaar zyn voor de zinnen, hieldt hy 't met Heraclitus. In de Logica en in alles wat van de enkele redeneering afhangt, volgde hy Pythagoras; en in de zedekunde hieldt hy zich aan zynen meester Socrates. Hy heeft zyne philosophie in gene stellende orde, maar hier en daar in zyne redenen op eene Sceptische wyze voorgedragen; hoewel men wil dat hy in zyne zamenspraken zyne gevoelens onder de personaadjen van Socrates en van Timeus, en die van anderen onder de personaadjen van Gorgias en van Protagoras voorgestelt zoude hebben. Hy is de eerste geweest, welke de philosophie in drie delen onderscheiden heeft, te weten in de vernuftige, in de natuurlyke, en in de zedelyke. De natuurlyke onderscheidde hy weder in twee delen, handelende in het eerste van de stoffelyke, en in het twede van de onligchamelyke dingen. Hy stelde de wysheit in eene wetenschap der dingen die waarachtig zyn, en enkelyk van het verstandt begrepen worden, namelyk van Godt en van de ziele, als van het ligchaam afgezondert aangemerkt zynde. Hy geloofde twee hoofd-oorzaken of beginselen, Godt en de stoffe, voegende zomwylen noch het derde daar by, dat hy het denkbeeldt (*idea*) noemde. Hy leerde dat Godt, de opperste werkmeester van alles, een geestelyk wezen was, dat de ongeschikte stoffe, zo verre deszelfs gesteltheit zulks toeliet, in zekere gedaantens gebragt, en alzo de wereldt gemaakt heeft. Hy geloofde echter noch twee wezens, welker eene hy het hoogste goedt, van gelyken ook het denkbeeldt, de rede en het verstandt (λόγος) doch het andere den geest der wereldt noemde, door welken alles in de wereldt wiesch, toenam, en onderhouden wierdt. Daar van daan komt het dat hy de wereldt Godt noemde. Dewyl hy nu deze drie wezens van den ander onderscheidde, zo ziet men wel, dat die genen gedwaalt hebben, welke in den drievoudigen Godt van Plato de Christelyke Drie-eenheit hebben willen vinden. Plato voegde by deze drie wezens noch andere mindere godheden, als de geesten, en de helden. Hy leerde verder dat uit de Godheit eene dubbelde wereldt, namelyk eene verstandige of denkbeeldige (welke anderen de wereldt der geesten noemen) en eene in de zinnen vallende, of uiterlyke, voortgevloeit waren. Dat de zichtbare of uiterlyke bestont uit de vier elementen, welke alle Geometrische gedaanten hadden: dat de ziele des menschen een gedeelte was van het Goddelyke wezen, en om der hovaardye wille in het ligchaam, als in eene gevangenisse, tot straffe door Godt gezonden wierdt: dat alzo het ligchaam geen wezentlyk deel van den mensche was: en dat de lere in de erinnering deszelfs bestont, wat de ziele, eer zy in het ligchaam kwam, geweest was. Zyne zedekunde kwam daar op uit: dat de ziele door die betrachting zich van de banden des ligchaams losrukken, en alzo Godt gelyk moest worden. De zelfserkentenis, de reiniging, en de inkeering tot zich zelf moest nochtans voorafgaan. Hy bleef by de lere der vier hoofddeugden, en gelyk hy eene drievoudige ziele geloofde, alzo schreef hy het vernuftige deel derzelve de voorzigtigheit, het toornige de dapperheit of het gedult, en het begerige de matigheit tot regentinnen toe. Wanneer nu deze twee laatste delen het vernuftige recht hoorden, zo oefenden de menschen de vierde deugdt, of de gerechtigheit. Men zal hier niet spreken van zyne lere van de denkbeelden, op het artykel PHILOSOPHIE is iets daar van gezegt. Tertullianus zegt van dezelve in de verhandelinge van de ziele, dat het hem uittermaten smartte te zien dat alle de ketters wapenen ontleenden van Plato om de waarheit te bestryden, en hunne verleidingen staande te houden. Hy noemt ze op de zelve plaats *de ketterische verborgendheden der denkbeelden*, *heretica Idearum Sacramenta*; en hy besluit dat dezelve het ongelukkige zaadt zyn geweest van de dweperyen der Gnostyken: *In Ideis Platonicis Gnosticorum heretica semina relucere*. Men moet echter bekennen dat de eerste vaders der kerke byna alle Platonisten geweest zyn, en dat zy meer werks gemaakt hebben van de lere der Academisten, dan van die van alle de andere philosophen. Augustinus betuigt ook in het VII boek van zyne belydenissen, dat hy zich gelukkiglyk van hunne boeken bedient hadde, om zich zelven het verstandt van vele rechtzinnige waarheden gemakkelyk te maken; en dat hy in eenige byna het gansche beginsel van het Euangelium van Johannes gevonden hadde. Clemens Alexandrinus, Eusebius en verscheide anderen hadden reets gezegt, dat Plato in de verborgendheit der Drie-eenheit was doorgedrongen. Dewyl Plato in de staatkunde iets byzonders dacht te weten, zo maakte hy een ontwerp van eene republyk naar zyne bevatting, en reisde ook tweemaal naar Dionysius in Siciliё; hy konde het echter daar niet lang houden, en met zyn ontwerp geen ingang vinden. Hy bleef daarom te Athene, en leeraarde met groten toeloop, gelyk zelfs ook eenige vrouwen in zyne schole gingen. Aristippus en anderen hebben daar door gelegenheit genomen zyne kuischheit verdacht te maken. Men heeft noch eenige vaarzen van hem, waar uit men zyne liefde tot eene vrouwe van Caloppon, met name Archeanassa, en tot eenen jongeling, Agathon genoemt, besluit. Zo maakt men hem ook tot eenen minnaar van de schone Phædra en Alexis. Men wil dat hy zich door 't verachten van anderen zoude hebben pogen groot te maken. Anderen daar tegen pryzen hem als een deugdzaam en wellevend man, die niet eigenzinnig maar onaanstotelyk leefde. Men zegt dat hem nooit iemandt overluidt heeft zien lagchen. Hy stierf in de CVIII Olympiade, omtrent 348 jaren voor Christus, op den zelven dag op welken hy 81 jaren van te voren geboren was, en liet Speusippus tot zynen navolger in de academie. Hy is niet getrouwt geweest. Zyne schriften, die meest uit zamenspraken bestaan, zyn onder anderen in den jare 1602, met de Latynsche overzetting en de uitleggingen van Marsilius Ficinus, uitgekomen. Dacier heeft een groot gedeelte daar van in 't Fransch vertaalt, en zyn leven beschreven. *Plato. Oper. passim. Laertius. Olympiodorus in vita Platonis. Alcinous de Doctrina Platonis. Augustinus de C. D. l. VIII. c. 4 seq. Thomas. Hist. stult. & sap. T. III. p. 58. seq. Hornius Hist. Philos. l. III. c. 14. Fleury Discours sur Platon. & d'Aristote & Reflexions sur la Philosophie.* Zie ook wegens de leere en andere omstandigheden Plato rakende de artykels ACADEMIE, ARIANERY, en PHILOSOPHIE.

Zonaras zegt in zyne historie, dat men in den jare 796, onder de keizerlyke regeringe van Constantinus den VI, en van Irene zyne moeder, een oud graf opende, in het welke men een dood ligchaam vondt, het welk men geloofde dat van Plato te zyn, dat eene goude plaat aan den hals hadde, met dit opschrift: *Christus zal geboren worden uit eene Maagdt, en ik geloof in hem, en gy zult my andermaal zien ten tyde van Irene en van Constantinus.* Deze fabelachtige ontdekking is vereert geweest door de aanmerkingen van S. Thomas, 2, *qu.* 2. *art.* 7. van Paulus Diaconus *l. XXIII*, van Sigebertus *in Chron.* van Genebrardus *l. III.* van Canisius *l. II. de beata Virgine.*

Het zal niet ondienstig zyn aan te merken om wat redenen de vaders der kerke de philosophie van Plato verkoren hebben voor die van Aristoteles. Franciscus Patricius, vermaard professor te Rome, boodt in den jare 1519 den paus Gregorius den XIV eene algemene philosophie aan, waar van de voorreden den lof vervat der boeken van Plato, en den lof welke aan dien philosooph gegeven is door de eerste vaders der kerke, als S. Dionysius, S. Justinus, S. Clemens Alexandrinus, Origenes, S. Cyrillus, S. Basilius, Eusebius, Theodoretus, Arnobius, Lactantius, S. Augustinus, S. Ambrosius, en verscheide anderen. Deze geleerde professor laat zich over dit onderwerp in 't brede uit in zyne *Peripatetische nasporingen*, en in een boek dat hy genoemt heeft *Aristoteles Exotericus*, daar hy eene vergelyking maakt van de gevoelens van Plato met die van Aristoteles, waar van de tegenstelling onbetwistbaar toont, dat Plato gevoelens heeft, welke overeenkomstiger zyn met het Christendom, en dat Aristoteles dwalingen heeft, welke de ketters kunnen begunstigen. Zie hier de tegenstelling, welke die professor daar van gemaakt heeft.

I. Plato verzekert op verscheide plaatsen, dat 'er maar een Godt is. Aristoteles erkent een eersten Beweger of bewegende oorzaak, maar hy voegt hem zes en vyftig andere goden toe, die de beweging geven aan de hemelsche ligchamen: aldus maakt hy eene Anarchie, of eene Polyarchie, dat is te zeggen eene wereldt zonder opperheer, of geregeert door verscheide opperheren.

II. Plato zegt dat Godt een zeer eenvoudig wezen is. Aristoteles geeft hem den naam van Dier, ζῶον.

III. Plato noemt Godt de Opperste Wysheit, die alles weet. Aristoteles zegt dat hy onbewust is van de byzondere zaken.

IV. Volgens Plato heeft Godt de wereldt geschapen. Volgens Aristoteles is de wereldt eeuwig, en van niets kan niet iets worden.

V. Volgens Plato is Godt boven alle bestaan en boven alle Wezen. Volgens Aristoteles is Godt eene bestanelykheit.

VI. Plato zegt, dat Godt boven alle ligchamen is. Aristoteles wil dat hy gebonden is aan de eerste beweging.

VII. Plato verzekert, dat Godt de wereldt regeert, en alle hare delen. Aristoteles beweert dat de wereldt geregeert wordt door de natuur en door het geval.

VIII. Plato gelooft, dat 'er *Demons* of zuivere geesten zyn. Aristoteles spreekt daar niet van.

IX. Naar het gevoelen van Plato heeft Godt de ziele des menschen geschapen. Naar dat van Aristoteles is de ziele eene daadt van het ligchaam, dat is te zeggen genomen uit de stoffe.

X. Plato zegt, dat de ziele onsterflyk is. Aristoteles doedt de zelve sterven met het ligchaam.

XI. Volgens Plato zullen de menschen na hun doodt weder opstaan. Volgens Aristoteles is zulks onmogelyk, *a privatione ad habitum non fit regressus.* Men kan het overige zien in de werken van den gemelden Franciscus Patricius.

PLATO, een philosooph, leerling van Panetius, was van Rhodus. Hy is onderscheiden van een anderen, die een leerling was van Aristoteles.

PLATO, een dichter, leefde in de LXXI Olympiade, en omtrent het 536 jaar voor Christus. Hy was een tydgenoot van Euripides en van Aristophanes, en omtrent dertig jaren ouder dan de vermaarde philosooph. Hy wordt voor het hoofdt van het middenste blyspel gehouden, en hadde acht en twintig blyspelen gemaakt, doch van de zelve zyn maar eenige kleine stukken overig gebleven, welke in dien staat genoegzaam doen zien, dat hy een der goede schryvers was in de Griekschetaal.

St. PLATO, abt in Bithyniё, en naderhandt te Constantinopel, in de VIII en IX eeuw, wierdt geboren omtrent den jare

jare 734. Hy was een zoon van Sergius en van Euphemia, beide doorluchtig door hunnen adeldom. Hy verloor de zelve noch zeer jong zynde, en zonderde zich wel haast af van de wereldt; hy verliet Constantinopel, en begaf zich onder het bestier van Theoctistus, in een klooster van Bithynië. Hy was overste van het zelve na de doodt van Theoctistus. In den jare 775 te Constantinopel gekomen zynde, verwonderde men zich aldaar over hem. Hy weigerde de abdyen en bisdommen die men hem aanboodt. Maar ten tyde van de keizerinne Irene aanvaardde hy de plaats van overste van het klooster van Saccudia naby Constantinopel. Hy beweerde krachtiglyk den beeldendienst tegen de Iconomachen. Hy ontlaste zich in den jare 794 van het bestier van dit klooster, latende het zelve aan zynen neef Theodorus Studites. Hy bestrafte scherpelyk den keizer Constantinus over het verstoten van zyne wettige gemalinne, om te trouwen met Theodora, eene der dochters van zyne stiefmoeder, en was byna de eenige met zyn neef Theodorus, die zich tegen dit huwelyk stelde. Constantinus deedt hem besluiten in eene celle, waar in hy met niemandt eenigen omgang hadde: hy wierdt daar uit ontslagen na de doodt van Constantinus, in den jare 797; hy wierdt nochtans genoodzaakt door de stroperyen der barbaren het klooster van Saccudia te verlaten, en met zynen neef Theodorus te wyken naar dat van Studis. De keizer Nicephorus den patriarch hebbende doen herstellen in de waardigheit van Oeconomus van de kerk van Constantinopel, stelden Josephus, die Constantinus met Theodora getrouwt hadde, Plato en zyne neven zich daar tegen. De keizer deedt Plato grypen, en zondt hem in ballingschap in een der eilanden van den Bosphorus. Men deedt hem verscheide malen van plaats van ballingschap veranderen. De keizer Michaël herriep hem in den jare 812. Hy stierf in het klooster van Studis in den jare 813. Men viert zyn feest in de Grieksche en Latynsche kerken op den 4 April. *Theodorus Studites, apud Bollandum.*

PLATZ, PIAZZA, een overoud, adelyk, vryheerlyk en graaflyk geslacht in Duitschlandt en Italië, 't welk in den jare 1713 met malkander overeengekomen is, voortaan, als een huis van eenen oorspronk afstammende, een meer overeenkomend en vereënigt wapen te voeren. Het zelve heeft zynen oorspronk uit Duitschlandt, van waar het zich naar Italië begeven en aldaar in verscheide takken uitgebreidt heeft, waar van eenige, en wel uit Parma, wegens de krygsonlusten in Duitschlandt wedergekeert zyn, alwaar zy de goederen der vryheren van Thurn, gewezene erfschenkers van 't aardsstift Saltsburg, aan zich gebragt, en zich in Saltsburg, Karinthië, en Tyrol uitgebreidt hebben. *Jacobinus van Platz* is omtrent den jare 954 met Otto den Groten naar Italië getrokken, en te Parma gebleven. *Christophorus Piazza*, een zoon of kleinzoon van den gemelden Jacobinus, heeft de keizers Otto den II en den III een geruimen tydt gedient; waar op hy in de XI eeuw als veldheer der Lombarden met Rogerius, den Normanschen graaf, overging naar Sicilië, en aldaar de stadt PIAZZA bouwde. *Petrus Piazza* was in den jare 1440 hertoglyke Milaansche commissaris te Piacenza. *Franciscus Piazza* was nuntius van den paus Eugenius door gansch Italië, en stiert met den roem van eene byzondere heiligheit in den jare 1460. *Petrus Piazza*, domheer te Parma, stierf in den jare 1481. Een ander, mede *Petrus* genoemt, ging in den jare 1550 met Rainuccius Farnese, kardinaal en aardsbisschop van Ravenna en Parma, naar Ravenna, en sloeg zich aldaar ter neder; van wiens nakomelingen zich eenige te Forli nedergeslagen hebben. *Johannes Antonius Piazza*, domheer te Ravenna, stierf in den jare 1579. *Andreas Piazza* geboodt in den jare 1459 de landmacht in Romagna. *Camillus Piazza* was in de XVI eeuw assessor van de Inquisitie te Rome en bisschop, en zoude ook den kardinaalshoedt verkregen hebben, indien hy niet ontydig gestorven was. *Vincentius Piazza* was in den jare 1600 president van den groot-hertoglyken Raadt te Florence, alwaar ook verscheide van dit geslachte medeleden van S. Stephanus-orde geweest zyn. *Franciscus*, graaf van Piazza, heeft te Forli het prachtige Piazzische paleis gebouwt, het welk *Lodewyk*, graaf van Piazza, in den jare 1712 bewoonde. *Julius*, graaf van Piazza, een broeder van den reetsgemelden Lodewyk, geboren te Forli, wierdt door paus Innocentius den XII als nuntius naar Brussel en in Zwitserlandt, doch door Clemens den XI naar Keulen, in Polen en naar Wenen gezonden, alwaar hy den keizer Josephus op het doodbedde byston, en tot het verdrag tusschen de pauselyke en keizerlyke hoven niet weinig bybragt. Hy was eerst aardsbisschop van Rhodes, daar na van Nazareth, en eindelyk bisschop van Faënza. In den jare 1712 wierdt hy benoemt tot kardinaal-priester met den tytel van S. Laurentius, en ontfing de rode muts van keizer Karel den VI, aan wiens hof hy noch eenen tydt lang de nuntiature bleef bekleden, en vervolgens als pauselyk legaat naar Ferrare vertrok.

Onder die van Platz in Duitschlandt hebben boven anderen uitgemunt *Johan*, vryheer van Platz, te Thurn en Gradisch, Saltsburgsche kamerheer, geheime Raadt, hof-kamer-directeur, en landschaps verordende, als mede gezant op den Ryksdag te Regensburg, welke in den jare 1666 stierf. *Johan Rudolph*, graaf van Platz, vryheer van Thurn, heer van Gradisch, hoog-Puhl, en opper-Weisburg, Saltsburgsche kamerheer en hofraadt, stierf in den jare 1692. *Johan Frans*, graaf van Platz, vryheer van Thurn, heer van Gradisch en Ehrental, proost te Neder-Draburg in Karinthië, en landschaps verordende, stierf in den jare 1715. In 't zelve jaar stierf *Max Gandolph*, graaf van Platz, vryheer van Thurn, heer van Gradisch, Hoog-Puhl en opper-Weisburg, Saltsburgsche kamerheer, geheime Raadt, hofraads vice-president, landschaps verordende, en generaal-rentmeester. Omtrent dezen tydt leefden onder anderen 1) *Polycarp Joseph*, graaf van Platz, vryheer van Thurn, heer van Gradisch, en Ehrenthal, lands-vicedom van keizer Karel den VI in Karinthië, en landschaps verordende. 2) *Johan Andreas*, graaf van Platz, vryheer van Thurn, heer van Gradisch en Ehrenthal, domheer van Gurck. 3) *Frans Joseph*, graaf van Platz, vryheer van Thurn, heer van Gradisch, hoog-Puhl en opper-Weisburg, Saltsburgsche kamerheer, geheime Raadt, hof-kamer-vice-president en directeur. 4) *Joseph Antony*, graaf van Platz, vryheer van Thurn, heer van Gradisch, hoog-Puhl en opper-Weisburg, kommandeur van de orde van S. Rupertus, Saltsburgsche kamerheer en landschaps verordende, als mede keizerlyke hoofdman onder het Trautsonsche regiment. 5) *Petrus Josephus van Piazza* te Freyegg, hofkavallier te Brixen. 6) *Johannes Bartholomeus van Piazza*, eerste kapellaan, aalmoezenier en ceremoniemeester van de keizerinne Eleonora Magdalena Theresia. *Ex Manuscripto.*

PLAUE, een stadt en slot in 't Mekelenburgsche vorstendom Wenden, aan de Elve, en een meir, dat naar de stadt zynen naam voert, gelegen, is een tamelyk vaste doortocht, en in den dertigjarigen oorlog door de Zweden en keizerschen beurtelings verovert. *Topograph. Sax. inf. p.* 193.

PLAUEN, eene stadt, benevens een slot en ampt aan den witten Elster in Voigtlandt, is eene oude zitplaats en heerlykheit geweest der Voigten van Plauen en heren van Gera, welke de gansche streek om Weida, Ziegenruk, Ronneburg enz. onder zich gehadt hebben. Naderhandt is deze heerlykheit aan het huis van Saxen gekomen. In den jare 1430 namen de Hussiten deze stadt in, en verbrandden de zelve. In den jare 1464 of 1466 is de stadt door den keurvorst van Saxen belegert, en verovert, wanneer de heren daar uit verjaagt wierden. In den jare 1548 is deze stadt door de onvoorzigtigheit van eenen busschieter ganschelyk afgebrand. In den dertigjarigen oorlog is zy mede door brandt beschadigt, en eens door den keizerlyken generaal Holcke met verdrag ingenomen in den jare 1632. *Zeileri Topogr. Sax. sup. p.* 153. *Mulleri Annal. Sax. Peckensteinii Theatr. Sax. Bœcleri Stemm. Ruth. ill.*

PLAUTIANUS, gouverneur van Rome, van eene geringe afkomst, verhief zich tot een groten staat en geluk onder de keizerlyke regering van Severus. Hy gaf ook zyne dochter ten huwelyk aan Antoninus, den zoon des keizers. Herodianus zegt dat Plautianus zo wreed en hoogmoedig was, dat het tot een misdaadt verstrekte hem in 't aangezicht te zien. Hy vervolgde de Christenen met eene schrikkelyke woede omtrent de jaren 203 en 204. Severus deedt hem in het paleis doden, het zy dat Plautianus tegen hem aangespannen was; het zy dat hy, om zich van zulk een stout en oproerig man te ontslaan, de beschuldiging van zulk een snoden toeleg tot een voorwendsel nam. Men bande zynen zoon Plautius en zyne dochter Plautilla in het eilandt van Lipara, daar zy, vele elenden uitgestaan hebbende, door last van Caracalla gedood wierden. *Dion. Herodianus & Spartianus in Sever. & Carac. Euseb. l. V. Hist.*

PLAUTICA, (URGULANILLA) geboren van een vader, die getriumfeert hadde, was de eerste gemalinne van den keizer Claudius. Zy hadde by den zelven eenen zoon, welke zich zelf verstikte, willende eene peer wederom in zynen mondt vangen, die hy in de lucht geworpen hadde; en een dochtertie, dat beloofd was geweest aan den zoon van Sejanus, en dat Claudius niet voor het zyne wilde erkennen. In der daadt, de Historie zegt, dat hy 'er de vader niet van was. *Tacitus & Suetonius.*

PLAUTIUS, een blyspeldichter, gelyk Aulus Gellius na Varro verzekert *l. III. Noct. Att. c.* 3, wiens stukken men met die van Plautius vermengt hadde, hoewel men de zelve onderscheiden moest, en de eene *Plautynsche* en de andere *Plautiaansche* noemen, gelyk Aulus Gellius aanmerkt.

PLAUTUS, (MARCUS ACTIUS) een Latynsch blyspeldichter, was geboortig van Sarsina, eene stadt van Umbrië. Hy was in grote achting te Rome, alwaar hy zyne meeste stukken maakte. Men zegt dat hy zich tot den koophandel begeven hebbende, daar mede verloor alles wat hy hadde, waar door hy genoodzaakt wierdt, om zich te generen, zich in dienst te begeven by een bakker om een molen te draaien. In dezen verdrietigen arbeidt bevlytigde hy zich altoos om eenige uren voor zich zelven te woekeren, welke hy besteedde tot het zamenstellen van zyne blyspelen, waar van 'er twintig overig zyn, hoewel 'er noch andere aan hem toegeschreven worden, die verloren zyn. Madame Dacier heeft eenige der blyspelen van Plautus in 't Fransch overgezet met zeer goede aanmerkingen. Zyne overig gebleven stukken zyn de *Amphitruo*, de *Asinaria*, de *Aulularia*, de *Capteivei*, de *Curculio*, de *Casina*, de *Cistellaria*, de *Epidicus*, dat een van zyne beste stukken is, de *Bacchides*, de *Mostellaria*, de *Menachmi*, de *Roemruchtige soldaat*, de *Koopman*, de *Pseudolus*, de *Pœnulus*, de *Persa*, de *Rudens*, de *Stichus*, de *Trinummus*, en de *Truculentus*. Onder alle deze blyspelen is 'er geen een dat niet zyne byzondere schoonheden heeft; maar dat van de *Amphitruo* schynt het meeste geacht te zyn; het zelve heeft bekoorlykheden, waar mede het Fransche blyspel zich met veel voordeel heeft weten op te tooien. Om van den geest van Plautus en zyne blyspelen te oordelen, heeft men maar de uitmuntende redevoering over dezen dichter te lezen in de *Jugemens des Sçavans* van Baillet over de Latynsche dichters, op het artykel van *Plautus*, en de voorrede van Madame Dacier over de vertalinge van eenige zyner blyspelen. Onder de verscheide drukken van Plautus, welke men uitgegeven heeft, waren die van Douza en van Gruterus zeer goed; maar men heeft in 't vervolg die van Pareus, Taubmannus en Gronovius hoger geschat, zonder te spreken van die van de Louvre omtrent den text, tot gebruik van den Dauphin. Hieronymus zegt, dat Plautus

Plautus ſtierf in de CXLVI Olympiade, maar het is waarſchynlyker, dat het was in de CXLIX, het 570 jaar van Rome, onder het burgermeeſterſchap van Publius Claudius Pulcher en van Lucius Porcius Licinius, gelyk Cicero verhaalt. *Cicero in Bruto l. I. de Offic. l. III. de Orat. Horat. l. II. Ep. I. Hieron. in Chron. Lilius Giraldi & Crinitus de Vit. Poët. Aulus Gellius l. III. c. 3. Fabricius Bibl. Latin. p. I. ſeq.*

PLAZENTIA. Zie PLACENTIA.

PLEBEJANEN, *Plebejum*, was de naam van de twede orde of afdeling van het Roomſche volk; want het gene men *Populus Romanus* noemde was in twee afdelingen onderſcheiden, in *Patriciën* en in *Plebeianen*, en deze verdeeling hadt haren aanvang genomen ten tyde van Romulus. In het begin hadden de Patriciën alle de eer en alle de waardigheden. Wanneer de koningen verdreven waren, wierden de Patriciën in twee ordens verdeelt, in die der ridders, en in die der Raadsheren. De Patriciën verbonden zich niet met de Plebeianen tot het 259 jaar van Rome; maar in dat jaar, waar in Virginius en T. Vetuſius burgermeeſters waren, weken de Plebeianen, verbittert door de kwade behandelingen welke de Patriciën hen aandeden, en aangemoedigt door Siccius, op eenen berg naby Rome, welke ſedert de Gewyde Berg genoemt wierdt, en keerden van daar niet weder dan onder voorwaarde dat zy overheden zouden hebben om hen te verdedigen. Deze overheden wierden gemeentsmannen (*Tribuni*) genoemt, en men gaf aan de wykmeeſters den naam van Plebeianen. De Plebeianen ſcheidden zich af van de Patriciën in het 304 jaar van Rome, en weken op den Aventynſchen berg, van waar zy niet weder te Rome kwamen, dan op voorwaarde dat de gemeentsmannen gewyde perſonen zouden zyn, en dat zy de macht zouden hebben om de geweldenaryen der Patriciën te beletten. Deze gemeentsmannen kregen zo veel aanzien en gezag, dat zy verkregen dat de Plebeianen tot de eerſte waardigheden toegelaten zouden worden, gelyk de Patriciën. Zy verkregen eerſt dat een der twee burgermeeſteren een Plebeiaan zoude mogen zyn, en daar na dat beide de burgermeeſteren uit de Plebeianen verkoren zouden mogen worden. De waardigheit van tuchtmeeſter (*Cenſor*) bleef lang in handen der patriciën; maar eindelyk hadden de Plebeianen daar aan deel gelyk de anderen. Onder de keizers genoten de Plebeianen en de Patriciën dezelve voorrechten. Daar wierden Plebeiaanſche ſpelen ingeſtelt, na dat het volk zyn verdrag met de Patriciën gemaakt hadde. De Plebeiaanſche wykmeeſters hadden de voorzitting in deze ſpelen. *Titus Livius. Aulus Gellius. Antiq. Rom.*

PLEBISCITUM, of *Plebeiaanſche wet*, was eene wet, welke de Plebeianen maakten op het begeren van den gemeentsman. Deze wetten verplichtten eerſt alleen de Plebeianen; maar na dat zy op den Aventynſchen berg geweken waren, maakten L. Valerius en M. Horatius, burgermeeſteren, eene wet, door welke geboden wierdt dat het gene het volk door eenen ſtam vaſtgeſteld of geboden zoude hebben de ganſche Republyk verplichten zoude. Deze wet wierdt beveſtigt door den Dictator Quintus Hortenſius. *Titus Livius. Roſin. Antiq. Rom.*

PLECTRUDE, gemalin van Pipin den Vetten, of *Heriſtal*, groot-hofmeeſter van Vrankryk, was eene ongemeen verſtandige en kloekmoedige vrouw. Na dat haar man in den jare 714 geſtorven was, regeerde zy het koninkryk in den naam van Thibaldus haren kleinzoon, en vrezende de dapperheit van Karel Martel, welken Pipin geteelt hadde by eene andere gemalinne, Alpaïs genoemt, deedt zy hem te Keulen in verzekering nemen. Maar de Franſchen de regering van eene vrouwe niet kunnende gedogen, verſloegen de aanhangers van Plectrude in den jare 715, verkoren Rainfredus tot groot-hofmeeſter, en verbonden zich met Radbodus, hertog van Vrieſlandt. Karel Martel ontkwam ondertuſſchen gelukkiglyk gedurende deze onluſten uit zyne gevangeniſſe, het welk Plectrude het meeſte ſmartte. Men weet niet in wat jaar zy ſtierf; maar wel dat zy begraven is in de kerk van onze Lieve Vrouwe te Keulen. Eenige ſchryvers maken haar tot eene dochter van Grimoaldus hertog van Beieren; doch zulks is niet bewezen. *Greg. Turon. in App. c.* 104 *&* 105. *Ado in Chron. Aimoin. Du Tillet. Fredeg. &c.*

PLEIADES is de naam, welken de dichters gegeven hebben aan de zeven ſterren (of het *Zevengeſternte*) welke gezien worden op de borſt van den ſtier (*Taurus*), een der twaalf hemelstekenen. Zy geven voor dat het de dochters waren van Atlas en van Pleiona; en dat Jupiter dezelve aan den hemel plaatſte. Zie hier hare namen: *Alcyone*, *Celeno*, *Electra*, *Maia*, *Aſterope*, *Merope* en *Taygeta*. Zy wierden Pleiades genoemt van het Griekſche woordt πλεῖν, *varen*, om dat zy omtrent de evening van de lente opkomende, den tydt der zeevaart aanwezen. Men vindt van dit zevengeſternte op verſcheide plaatſen in de H. Schriftuur geſproken, en onder anderen *Job XXXVIII.* 31. en *IX.* 9. en *Amos V.* 8. In de eerſte plaats worden aan dit zevengeſternte *Lieflykheden* toegeſchreven: wanneer Godt vragende wordt ingevoert, *Kunt gy de lieflykheden van het zevengeſternte binden, ofte de ſtrengen Orions losmaken?* Door welke lieflykheden niet anders te verſtaan is, dan de bekoorlykheit en de aangenaamheden van het ſaizoen waar in dit geſternte opgaat.

Men heeft met zinſpelinge op het zevengeſternte den naam van *Pleiades* gegeven aan zeven doorluchtige Griekſche dichters, welke met luiſter uitblonken ten tyde van de regeringe van Ptolomeus Philadelphus, koning van Egypte. Deze zeven dichters waren *Theocritus*, *Callimachus*, *Lycophron*, *Nicander*, *Apollonius* van Rhodus, *Aratus* en *Homerus* de Jonge. Anderen ſtellen in dit getal *Æantides* en *Philiſcus*, in de plaats van Nicander en Callimachus. Eenigen geven voor deze Pleiade de volgende dichters op, *Homerus* den Jongen, *Soſitheus*, *Lycophron*, *Alexander*, *Philiſcus*, *Dionyſiades*, en *Æantides*: en daar zyn 'er die *Soſiphanes* in de plaats van Dionyſiades ſtellen. Gelyk 'er onder de ſterren van de hemelſche Pleiade eene is, die duiſterder ſchynt dan de andere, zo houdt Lycophron, naar het gevoelen van eenige oordeelkundigen, den rang van deze ſterre in de poëtiſche Pleïade. Daar is ook eene vermaarde *Pleiade* van Franſche dichters geweeſt, onder de regeringen van Henrik den II en van Karel den IX, koningen van Vrankryk, welke Ronſard zich verbeeldt hadde, naar het voorbeeldt van die der Griekſche dichters. De genen, welke de zelve uitmaakten, waren: *Joachim du Bellai*, *Jodelle*, *Belleau Ronſard*, *Dorat*, *Baif* en *Ponthus de Thiard*. Men heeft ſedert eene *Pleïade* van Latynſche dichters gemaakt, welke voornamelyk te Parys beroemt waren in de XVII eeuw. Men heeft onder dit getal geſtelt de vaders *Rapin*, *Commire* en *de la Ruë*, Jeſuiten; *de Santeuil* of *Sante-ville*, kanunnik van S. Victor; *Menage*, een abt; *du Perier*, een edelman; en *Petit*, een doctor in de geneeskunde. In de zelfde eeuw zag men ook aan 't Roomſche hof, onder de pauzen Urbanus den VIII en Alexander den VII, eene *Pleïade* van Latynſche dichters, welke waren: *Auguſtinus Favoriti*, *Apollonius Florens*, *Natalis Rondinini*, *Virginius Ceſarini*, Italianen; *Ferdinand van Furſtenberg*, biſſchop van Munſter, *Johannes Rutgerus Torck*, Duitſchers; en *Stephanus Gradi* van Raguſa. Hunne werken wierden, op bevel van paus Alexander den VII, en onder het opzicht van Furſtenberg, te Rome en te Antwerpen by malkander gedrukt. Deze Pleïade wierdt de Roomſche of Alexandrynſche genoemt, naar dezen paus, hoewel alle deze dichters niet gedurende zyn pausſchap geleeft hebben. De genen, die deze Pleïade willen te zamen ſtellen van doorluchtige dichters, welke tydgenoten geweeſt zyn, nemen Ceſarini en Apollonius uit deze Pleïade, om *Sidronius Hoſſchius* en *Jacobus Vallius*, Jeſuïten, in hunne plaats te ſtellen. *L. Giraldi de Hiſt. Poëtar. Cl. Binet Vie de Ronſard. Borrichius Diſſertat. ad Poët. Baillet Jugemens des Savans.*

PLEIONE wierdt door de Heidenſche dichters uitgegeven voor eene dochter van den Oceaan en van Thetis, voor eene gemalinne van Atlas, en voor de moeder van de zeven Pleiaden, waar van in 't voorgaande artykel geſproken is. Eenige voegen by deze zeven noch Calypſo. *Hiſt. des dieux p.* 6. *Ovid. Faſt. V.*

PLEISSE, in 't Latyn *Pliſſa*, of *Pliſna*, is eene rivier, welke haren oorſpronk heeft in het Noordelyke deel van Voigtlandt, naby Zwickau, by een dorp Steinpleis genoemt, en vervolgens voorby Werda, Crimmits, Altenburg, Regis en Leipzich loopt, doch eindelyk tuſſchen Hal en Merſeburg, by het dorp Wermlits, zich in de Saale ontlaſt. Het ſterke ſlot van Leipzich heeft daar van den naam van Pleiſſenburg.

PLEISSEN, PLEISSENLANDT, wierdt eertyds eene zekere landſtreek in Meiſſen genoemt, tuſſchen de Elſter en Pleiſſe, in de ſtreek van Oſterlandes of 't vorſtendom Altenburg, het welk door eige graven is bezeten geweeſt, die met de markgraven van Meiſſen een geſlacht geweeſt zouden zyn. Bruno, graaf van Pleiſſen, heeft met zyne gemalinne Willa in den jare 1127 het klooſter te Schmoeln geſticht, en zyne dochter Gerburgis tot eerſte abdiſſe van het zelve voorgeſtelt. Hy zoude ook eenen zoon gehadt hebben, Ortwinus genoemt, welke op de jagt van een wild zwyn gedoodt wierdt, en met wien het geſlacht uitſtierf. Anderen daar tegen zeggen, dat keizer Frederik de I dit graafſchap van Rabodus, graaf van Pleiſſen, voor 500 mark zilvers gekocht heeft; dat Albrecht de Onnatuurlyke, landgraaf van Thuringen, het zelve weder aan 't landt gebragt heeft, en dat het tot dezen dag toe als een byzonder leen ontfangen wordt. *Albini Land-Chr. p.* 123 *ſeq.* 182. 194. *Spangenb. Adelſp. p. I. l. X. c.* 15. *p.* 293. *Lairiz Hiſt. Palmw. p.* 227. *Tromsd.*

PLEMINIUS, (QUINTUS) een Romeinſch krygshoofdt, wierdt door P. Scipio Africanus den Ouden in Locres, eene oude ſtadt van Italië, gelaten, om in zyne plaats daar in het bevel te hebben, na dat hy in het 549 jaar van Rome, 205 voor Chriſtus, de Carthaginenzen daar uit verdreven hadde. Deze gouverneur deedt meer kwaads aan de ſtadt, dan de vyanden aan dezelve gedaan hadden; want niet vergenoegt zynde met het plegen van duizend wreedheden tegen derzelver inwoners, noopte zyne gierigheit hem noch aan tot het beroven van den tempel van Proſerpina. Deze uitſporigheden eenen oproer tegen Pleminius verwekt hebbende, ſneden de ſoldaten van de Roomſche bezetting hem neus en ooren af. De zaak wierdt geoordeelt, de ſoldaten geſtraft en Pleminius vrygeſproken. Hy hervatte zyne wreedheden, en tien der voornaamſte burgers van Locres gingen hier op met alle tekenen van droefheit zich vertonen voor de burgermeeſters, om te verzoeken dat zy van deze geweldenaryen ontſlagen mogten worden. De burgermeeſteren lieten onderzoek doen tegen Pleminius, die naar Rome gebragt, en in de gevangenis geſtelt wierdt, waar in men hem dood vondt voor zyne veroordelinge. *Titus Livius l. XXIX.*

PLESKOW, een hertogdom in Muskovië, tuſſchen het hertogdom Novogrod-Weliki, Litthauwen, Lyflandt, en Ingermanlandt. Het zelve heeft eertyds zyne byzondere heren gehadt, tot in den jare 1509, wanneer de Czaar Johannes Baſilowitz het met zyne landen verenigde. De hoofdſtadt Pleskow legt aan de rivier Weliki, daar de zelve in het meir Peibus valt. Zy is groot en wel geſterkt, en heeft een vaſt kaſteel op een rots. In den jare 1581 belegerde Stephanus koning van Polen de zelve. In den jare 1569 was Johannes Baſilowitz voornemens deze ſtadt ganſchelyk te verwoeſten, doch wierdt noch ten dele daar in weerhouden, wanneer zich de burgers voor hem verootmoedigden, en hem eene grote ſomme gelds aanboden. *Beſchreibung von Muſcau.*

PLESSE,

PLESSE, een flot, met een daar toe behorende vrye Ryksheerlykheit, in Neder-Saxen, naby de Brunswykfche ftadt Gottingen, aan de rivier de Leine gelegen, en den landgraven van Heffen-Caffel toebehorende. Het geflacht der heren van Pleffe is in de oude tyden een geweeft van die, uit welke de Saxen hunne regenten verkozen. Het zelve heeft in den beginne den naam van Schwanringen gevoert, maar na dat Gotfchalk van Schwanringen, wiens broeder Sieghard door eenen van Hardenberg in den jare 797 gefchoten wierdt, het gemelde flot Pleffe gebouwt hadde, hebben des zelfs nakomelingen zich naar het zelve genoemt, en den geflachtnaam laten varen. Henrik van Schwanringen droeg zich zeer loffelyk in den flag tegen de Hunnen by Merfeburg, en wierdt door keizer Henrik den I in den vryheerlyken ftandt verheven, en met een byzonder wapen befchonken. Na het affterven der heren van Roftorp kwam het keizerlyke vuur-en deurwachters-ampt aan de heren van Pleffe, 't welk zy ook by de keizerlyke bylegers en andere plechtigheden bekleedt hebben. De laatfte van dit geflacht, Diderik genoemt, is in den jare 1571 in het 80 jaar zyns ouderdoms geftorven, en des zelfs heerlykheit aan den leenheer Wilhem den Wyzen, landgraaf van Heffen, vervallen. *Spangenb. Lezner. de Fam. Pleff. Bucel. Stemm. P. IV. p.* 198. *Thuan. Hift. lib. L. pag.* 983. *Hamelm. de Fam. emort. P. II. p.* 141.

PLESSE is eene vrye ftands heerlykheit in Opper-Silefië, welke de graven van Promnitz als een koninklyk Boheemfch leen toebehoort, en tuffchen de vorftendommen Oppeln, Ratibor en Tefchen, als mede het klein-Poolfche Waywoodfchap Cracau gelegen is. Het zelve heeft overvloedt van wildbraadt en vifch. De voornaamfte plaats in het zelve, aan de Weiffel gelegen, is mede PLESSE genoemt, en is wel maar een vlek, doch heeft een vaft flot, tien mylen van Cracau en 27 van Breslau gelegen. Balthafar van Promnitz, die in den jare 1539 biffchop van Breslau wierdt, heeft deze heerlykheit van de vryheren van Turtzo aan zyn huis gebragt. *Henelii Silefiogr. renov.*

PLESSE, een van de oudfte adelyke geflachten in Holftein, is omtrent den jare 1437 in 't Mekelenburgfche zo machtig geweeft, dat het met andere voorname geflachten geoorloogt heeft. *Joachim van Pleffe* was omtrent den jare 1559 een vermaard krygsoverfte. *Volrad van Pleffe* was omtrent den jare 1640 keur-Paltfifche Raadt, en hieldt briefwiffeling met Cafparus Scuppius en andere geleerden. Tegenwoordig bloeit dit geflacht in Denemarken, werwaards het zich uit Holftein begeven heeft, en voert den graaflyken tytel. Samuel Chriftophorus was in den jare 1697 Deenfche luitenant-generaal, opper-hofmeefter van den kroon-prins, en afgezant in Hollandt; omtrent welken tydt ook Chriftiaan Seyfried, ridder van den elephant en orde van Danebrog, koninklyke geheime Raadt, overfte-fchatmeefter, opperkamerheer, amptman van 't eilandt Moen, en eerfte ambaffadeur op de vredehandeling te Ryswyk is geweeft. In den jare 1716 was een van dit geflachte gebiedend generaal van de Denen tegen de Zweden. *Angeli Holftein. Adelchr. Chron. Luneb. in Leibnizii T. III. fcript. Brunsvic.*

PLESSIS, in 't Latyn *Pleffiacum*, een flot of kafteel in de Franfche provincie Touraine aan de rivier Loire gelegen, dat ook *Pleffis les Tours* genoemt wordt, om dat het naby de ftadt Tours gelegen is. Eertyds was het zelve een prachtig paleis, in het welke de koningen zich dikwils plagten op te houden, gelyk dan Lodewyk de XI in den jare 1483 aldaar geftorven is. In den jare 1580 wierden op dit flot de voorwaarden gefloten tusfchen den hertog van Alençon en de Staten van Brabandt en de andere Vereenigde Nederlandfche provinciën, uit krachte van de welke men aan den gemelden hertog de oppermacht van die provincien opdroeg. *Baudrand. D. Meiers Orig. Pleff.*

PLESSIS, (AMADOR JOHANNES BAPTISTA VAN WIGNEROT DU) marquis van Richelieu, was luitenant generaal van de legers des konings, kapitein en gouverneur der kafteelen van S. Germain en Laye en van Verfailles. Hy ftierf den 11 April des jaars 1662, in den ouderdom van 29 jaren, nalatende by Anna-Johanna-Baptifta van Beauvais, welke hy getrouwt hadde in den jare 1652, en die ftierf den 30 April des jaars 1663, Armand Johannes, die volgt; *Lodewyk Armand*, jong geftorven in den jare 1668; *Maria Françoifa*, priorinne van Crecy; *Elizabeth Johanna*, abdiffe van S. Remy des Landes, geboren den 23 January des jaars 1659; en *Maria Françoifa*, getrouwt met N. Quelin, heer van Pleffis. ARMANDUS JOHANNES VAN WIGNEROT DU PLESSIS, marquis van Richelieu, graaf van Agenois, erfgenaam van het hertogdom van Aiguillon, en gouverneur van La Fére, was getrouwt met Maria Anna Mazarin, dochter van den hertog van dien naam, waar by hy gehadt heeft N. N. graaf van Agenois, kolonel van 't regiment van Touloufe; en *Innocentius Julius*, gezegt *de Abt van Richelieu*, geftorven den 27 September des jaars 1705. De hertog van Richelieu voert het volkomen wapen van Pleffis Richelieu. En de marquis van Richelieu, die door vermaking geftelt is in de goederen van zyn huis, voert het wapen van Wignerot, doorfneden met dat van Richelieu. *Du Chêne Hift. de Dreux & de la Maifon de Richelieu. Aubery Hift. du Cardinal de Richelieu. Le P. Anfelme.*

PLESSIS, (DU) advokaat voor 't parlement van Parys, was uit een edel geflachte van Perche. Zo haaft hy voor advokaat aangenomen was, arbeidde hy om zich bekwaam te maken in zyne beroepinge, en vertoonde zich op zulk eene wyze voor het gerichtshof van 't parlement, dat hy zich eerder fcheen voor het zelve begeven te hebben om het zyne verlichtingen mede te delen dan om aldaar rykdommen te vergaderen. Zyne achting deedt hem een Raadsman worden van verfcheide huizen, en deedt hem gebruiken in de zaken des konings, die hem met een jaargeldt vereerde. Oordeelende dat de uitleggingen, die gemaakt waren op de gewoonte van Parys, gebrekkelyk gefchikt waren, zo dat de verfchillen, die daar in verhandelt wierden, gene betrekking hadden met de artykels, over welke zy voorgeftelt wierden; zo dacht hy de zelve in eene beter orde te moeten brengen, en fchreef verhandelingen, welke Berroyer en de Lauriere in den jare 1699 lieten drukken, naar een handfchrift uit de bibliotheek of het kabinet van Brillak, Raadsheer in 't hof, de helft omftandiger dan de affchriften, welke van te voren gezien waren. *Journal des Savans de* 1699. *Tom. XXVI. Edit. d'Holl. p.* 375.

PLESSIS-GUENEGAUD. Zie GUENEGAUD.

PLESSIS-MORNAY. Zie MORNAY.

PLESSIS-PRASLIN. Zie CHOISEUL.

PLESSIS-RICHELIEU, een aanzienlyk geflacht in Vrankryk, heeft zynen naam en oorfpronk van het landgoedt van Pleffis in Poitou. LAURENS, heer van Loriaque in Cyprus, was reets in aanzien onder de regering van Philippus Auguftus. Hy ondernam de kruistocht tegen de ongelovigen, en wierdt ridder gemaakt. *Wilhelm*, de I van dien naam, zyn neef, heer van Pleffis, van Breux, en van la Vervoliere, liet twee zonen na, waar van de twede *Johannes du Pleffis* naar Engelandt overging, daar hy eerft trouwde met Chriftina Stafford, en daar na met Margareta, gravinne van Warwik. *Wilhem* de III deedt goede dienften aan de koningen Johannes en Karel den V, en beval door zyn teftament, dat zo *Petrus du Pleffis* zyn oudfte zoon de zyde van Vrankryk verliet, zyne jonger zonen Sauvage en *Johannes* hem opvolgen zouden in alle zyne landen. Petrus heeft tot nu toe den tak der heren van Pleffis voortgezet. SAUVAGE was, zo men voorgeeft, de ftamvader van den tak van Pleffis-Richelieu, door het huwelyk van zyn eenigen zoon GODEFREDUS DU PLESSIS, heer van la Vervoliere, van la Valmiere, van Petit-Pui, en van Haumont, getrouwt met Perrina Clerembaut, zufter en erfgename van Lodewyk heer van Richelieu, en van Beçai. FRANÇOIS DU PLESSIS, de I van dien naam, heer van Richelieu, enz. wierdt uit dit huwelyk geboren; zyn zoon FRANÇOIS de II trouwde Guionna van Laval, en was de vader van FRANÇOIS den III, heer van Richelieu, Beçai, Neuville, enz. Deze trouwde met Anna le Roi, vrouwe van Chillou, waar by hy hadde Lodewyk, die volgt; *Jacobus*, aalmoezenier van koning Henrik den II, en naderhandt biffchop van Luçon; *François*, Mre. de camp van een regiment, die zich beroemd maakte door zyne dapperheit in Piemont en elders, gedoodt wierdt in 't beleg van Havre de Grace in den jare 1563, en bygenoemt was *de Wyze*, ter oorzake van zyne voorzichtigheit, en bezadigtheit, gelyk Thuanus aangemerkt heeft, die hem den naam geeft van *Nicolaas*; en *Antony*, genoemt de Monnik van Richelieu, om dat hy een monnik geweeft was. Hy wierdt kapitein van 200 buffchieters te paardt, welke gefchikt waren tot eene koninklyke lyfwacht. LODEWYK DU PLESSIS, heer van Richelieu, enz. trouwde met Françoifa van Rochechouard, dochter van Antony, baron van Faudoas, uit welk huwelyk geboren wierden *Lodewyk*, vermoordt te Champigni; François de IV, die volgt; *Anna*, gemalinne van François van Chambeau, baron van Pont-Chateau in Bretagne; en *Françoifa*, eerft getrouwt met den heer van Sauve, en naderhandt met den baron Marconnai. FRANÇOIS DU PLESSIS, de IV van dien naam, heer van Richelieu, enz. volgde op zyn oudften broeder, wiens doodt hy wreekte. Hy muntte uit in den flag van Montcontour, en volgde federt den hertog van Anjou in Polen, de welke koning geworden zynde onder den naam van Henrik den III, hem gebruikte in verfcheide onderhandelingen, hem de waardigheit gaf van groot-prevooft van Vrankryk, en hem ridder van zyne ordens maakte in den jare 1586. Henrik de IV was zeer voldaan over zyne dapperheit en trouw, en om hem zyne achting te betuigen, maakte hy hem kapitein van zyne lyfwacht: maar de heer van Richelieu ftierf byna ter zelver tydt te Goneffe, gedurende het beleg van Parys, op den 10 July des jaars 1590, in het 42 jaar zyns ouderdoms. Hy was getrouwt met Suzanna de la Porte, waar by hy hadde *Henrik du Pleffis*, heer van Richelieu, enz. marechal de camp, die in een tweegevecht gedoodt wierdt door den marquis van Themines, en gene kinderen naliet by N. Guiet, vrouwe van Anfac, zyne gemalinne; *Alfonfus Lodewyk du Pleffis de Richelieu*, die eerft biffchop wierdt van Luçon, 't welk hy afftondt aan zynen broeder, om zich onder de Karthuizers te begeven, waar na hy kardinaal wierdt, aartsbiffchop van Aix, en vervolgens van Lyon, groot-aalmoezenier van Vrankryk, abt van la Chaife-Dieu, van S. Victor-lez-Marfeille, enz. *Armandus Johannes du Pleffis*, hertog van Richelieu en van Fronfac; *Françoifa*, eerft getrouwt met Johannes van Beauveau, heer van Pimpean, en daar na met Renaldus van Vignerot, heer van Pont de Courlai in Poitou; en *Nicoletta*, gemalinne van Urbanus van Maillé, marquis van Brezé, maarfchalk van Vrankryk, geftorven op 't kafteel van Saumur den 30 Auguftus des jaars 1635. *Du Chefne Hift. de Dreux & de la Maifon de Richelieu. Aubery Hift. du Card. de Richel. Thuan. Montluc. Dupleix &c.*

PLESSIS-RICHELIEU, (ALPHONSUS LODEWYK DU) was een zoon van François du Pleffis-Richelieu, en een broeder van den beroemden kardinaal Armandus de Richelieu. Koning Henrik de IV maakte hem uit aanmerking van de verdienften zyns vaders biffchop van Luçon, doch hy liet dit bisdom, eer hy noch ingewydt was, over aan zynen jonger broeder den gemelden kardinaal, en begaf zich heimelyk in de Karthuizer-orde, in welke hy zynen doopnaam *François* met dien van *Alphonfus Lodewyk* verwiffelde. In deze ftrenge orde leefde hy vele jaren,

tot dat zyn broeder eindelyk aan het Fransche hof begon te steigeren, op wiens aanpryzing hy in den jare 1625 het aardsbisdom van Aix, en in den jare 1628 dat van Lyon verkreeg. In den jare 1629 maakte de paus hem kardinaal-priester, niettegenstaande anders naar de verordening van Sixtus den V nooit twee broeders deze hoge waardigheit te gelyk mogten bekleeden. Hier op wierdt hy verder groot-aalmoezenier van Vrankryk, ridder van de orde des H. Geests, en verkreeg van tydt tot tydt verscheide voordeelige abdyen, wierdt ook door den koning in den jare 1635 in verrichtingen van aangelegenheit naar Rome gezonden, by welke gelegenheit hy den tytel van *S. Trinitatis in monte Pincio* verkreeg. Na zyne wederkomst begon in den jare 1638 de pest te Lion te woeden, alwaar hy zyne gemeente niet verliet, maar de zelve met bezoeking der kranken en andere bewyzen van liefde naar zyn vermogen byftont. In den jare 1644 woonde hy de verkiezing by van Innocentius den X, en hadt in den jare 1645 de voorzitting in de vergadering van de Fransche geestelykheit te Parys. Hy leide een zeer stil leven, en moeide zich ganschelyk niet met de geheimen van 't hof. Hy stierf in den jare 1653 aan de waterzucht in het 71 jaar zyns ouderdoms, en wierdt in de kerk van la Charité begraven. Het grafschrift dat hy voor zich zelf gemaakt hadde, luidt aldus: *Pauper natus sum, paupertatem vovi, pauper morior, & inter pauperes sepeliri volo. Palatii Fasti Cardin.*

PLESSIS-RICHELIEU, (ARMAND JOHANNES DU) kardinaal van Richelieu en van Fronsak, was bisschop van Luçon, abt-generaal van Cluni, van Citeaux, en van Premontré, van Montmajour-lez-Arles, van Fleury, of S. Benedictus aan de Loire, van S. Medard van Soissons, van S. Riquier, van Charoux, van la Chaise-Dieu, van Signi, enz. pair en admiraal van Vrankryk, kommandeur van de ordens des konings, groot-meester, hoofdt, en opper-intendant generaal van de zeevaart en koophandel van Vrankryk, gouverneur en luitenant-generaal des konings in Bretagne, secretaris, en naderhandt eerste minister van staat. Hy was de derde zoon van François du Plessis, heer van Richelieu, ridder van de ordens des konings, en groot-prevoost van Vrankryk, en van Suzanna de la Porte. Hy wierdt geboren te Parys den 5 September des jaars 1585. Hy wierdt opgetrokken in de studiën, en dewyl hy een uitmuntenden geest hadde, maakte hy in weinig tyds zo veel voortgang in de zelve, dat hy zich van zyne jonkheit af veel achting verkreeg. Zyne neiging drong hem tot grote zaken, en hy hadde de behendigheit in zynen ouderdom van 22 jaren, ontslaning van den vereischten ouderdom te verkrygen tot het bekleden van 't bisdom van Luçon. Paus Paulus de V gaf hem de zelve, en hy wierdt te Rome gewydt door den kardinaal van Givry den 17 April des jaars 1607. Naar het verhaal van Victor Siri zoude Richelieu zich voor den paus ouder uitgegeven hebben, doch na zyne inwyding wegens dit bedrog vergiffenis verzocht en verkregen hebben: by welke gelegenheit de paus van hem oordeelde, dat hy door zyn verstandt en schranderheit eens een groot man zoude worden. Sedert in Vrankryk wedergekeert zynde, vorderde hy zich aan 't hof door zyn heuschen en verplichtenden omgang, en door de gunst van den maarschalk d'Ancre en van de marquisinne van Guercheville, eerste hofdame van de koninginne Maria de Medicis, toen regentinne van het koninkryk. Hy wierdt grootaalmoezenier gemaakt van deze koninginne, en kort daar na den laatsten November des jaars 1616 secretaris van staat. Hy verkreeg zelfs opene brieven des konings, waar door hem de voorrang boven de andere secretarissen van staat gegeven wierdt. Wanneer 't vermoorden van den maarschalk d'Ancre eene grote verandering te weeg bragt aan het hof, wierdt Richelieu mede genoodzaakt te wyken. Hy begaf zich naar Avignon, alwaar hy zyn boek *de institutione Christiani & de controversiis fidei* schreef. In het volgende jaar wierdt hy door den konnestabel van Luines, die hem van 't hof verdreven hadde, herroepen, en heimelyk aan de koninginne moeder naar Angoulême gezonden, welke hy overreedde om tot een verdrag te komen, het welk in den jare 1620 gesloten wierdt. Na dat hy nu volkomen herstelt was, deedt hy zyn voordeel met de menigvuldige verdeeltheden en partyschappen welke toen aan het hof waren. Wanneer hy door de voorspraak des konings op den 5 September des jaars 1622 den kardinaalshoedt verkregen hadde van paus Gregorius den XV, verplichtte hy ook den koning om hem in den jare 1624 tot zyn voornaamste staats-minister te verklaren. Eenigen hebben aangemerkt, dat de koning in 't verheffen van Richelieu zich naar den tydt en toestandt van zyn ryk heeft moeten schikken, maar nooit den zelven recht gunstig is geweest. Wat 'er van zy of niet, de kardinaal wierdt niet alleen verklaart tot eerste minister van staat en hoofdt van alle de raadsvergaderingen; maar ook tot grootmeester, hoofdt en intendant generaal van de zeevaart en van den koophandel van Vrankryk, na dat men de waardigheit van admiraal door brieven des konings in den jare 1626 vernietigt hadde. Naderhandt deedt hy den koning in den oorlog tegen de Hugenoten grote diensten. Het eilandt wierdt door zyne zorg in het volgende jaar behouden, en Rochel in den jare 1628 verovert. Hy verzelde in den jare 1629 den koning op den tocht naar Italië, tot onderstandt van den hertog van Mantua, wanneer Casal ontzet wierdt. Na zyne wederkomste verplichtte de kardinaal de Hugenoten, die in Languedoc de wapenen wederom hadden opgevat, het vredensverdrag aan te nemen, dat den 27 Juny te Alais gesloten was, hoewel het zelve tot hunnen ondergang strekte. Zes maanden daar na tot luitenant-generaal aan de andere zyde van het gebergte verklaart zynde, vermeesterde hy Pignerol, en ontzette voor de twede reize Casal, dat door den marquis van Spinola belegert was. Ondertusschen hadden de koninginne moeder, de hertog van Orleans des konings broeder, en andere personen van aanzien aan 't hof het zo verre gebragt dat de koning beloofde den kardinaal van zich te laten. Men dacht in der daadt dat het eene gedane zaak was. Want het hof van Lion, daar de koning ziek gelegen hadde, naar Parys gekeert zynde, vertrok de koning naar Versailles, om den kardinaal gene gelegenheit te geven van zyn afscheidt te nemen: doch deze des konings last ontfangen hebbende om het hof te verlaten, en eene plaats tot zyn verblyf te kiezen, verklaarde naar Havre de Grace te willen wyken, en gaf voor ten dien einde naar Pontoise te gaan om aldaar te vernachten. Hy wierdt nu aangemerkt als een verloren man, en zyn paleis was verlaten. Doch zonder zich door dit alles te laten ontzetten, reisde hy, in plaats van naar Pontoise, regelrecht naar Versailles; en beter dan iemandt ter wereldt den geest des konings kennende, vernietigde hy, door de macht die hy op het gemoedt des konings hadde, en door de kracht van zyne redenen, het gene men dacht door veel krachtiger middelen uitgewerkt te hebben. De kardinaal geraakte aldus meer in gunst, en wierdt machtiger dan ooit. Dit gebeurde in den jare 1630, en de genen welke zich vastelyk verbeeldt hadden op den dag van S. Marten de uitvaart van het gezag des kardinaals te vieren, vonden zich te byster bedrogen, waarom die dag door de Franschen in 't vervolg *la Journée des dupes* genoemt wierdt. Na deze zegepraling over zyne vyanden verplichtte hy des konings moeder en broeder tot eene vrywillige ballingschap, drukte vele der voornaamsten van 't hof, liet eenigen het hoofdt afhouwen, en maakte de koninklyke regering tot eene volstrekte, onafhankelyke en onbepaalde heerschappy. Dewyl hy echter by zyne grote macht in de grootste onlusten en onrusten zich het meeste zeker oordeelde, zo verwekte hy oorlog op oorlog, en stelde byna gansch Europa in oorlogsvlammen. De Portugezen en Catalanen spoorde hy aan om het juk van Spanje te breken: in Engelandt stookte hy den inlandschen oorlog meer aan: Italië maakte hy machteloos onder schyn van het zelve te helpen: Duitschlandt plunderde hy van gelyken, onder voorwendsel van voor des zelfs vryheit te stryden; en Vrankryk maakte hy ontzagchelyk. By alle deze zorgen om de Fransche monarchy in standt te brengen liet hy nochtans niet na zyn byzonder voordeel in acht te nemen. De heerlykheit van Richelieu liet hy tot een hertogdom en pairschap maken, en bragt zo vele goederen aan zich dat hy de machtigste en rykste van het gansche koninkryk wierdt. Eindelyk stierf hy in den jare 1642 den 4 December, na dat hy kort te voren den toeleg van den graaf Lodewyk van Soissons, marquis van Cinqmars, en hertog van Bouillon, die op zynen ondergang doelde, verydelt, en zyne vyanden overwonnen hadde. Hy was een man van ongemene gaven, en middelmatige geleertheit, en van een ruim geweten, dat alles konde overstappen, dat maar tot volvoering van zyne aanslagen konde dienen. Tegen zyne beledigers was hy onverzoenlyk; in het straffen der zelve gestreng; en in 't bevorderen van kunsten en wetenschappen behulpzaam, gelyk hy dan ook de Sorbonne herstelt heeft. Hy was ongemeen gelukkig in zyne aanslagen; zynde het voor een wonder te achten, dat hy de monarchy van Vrankryk tot zyn doodt toe byna twintig jaren lang in een steedsdurend geluk bestiert heeft; daar hem het gansche koninklyke huis in 't openbaar, en het hof en 't gansche volk inwendig haatte. Men zegt dat hy op zyn doodbedde den kardinaal Mazarin aan den koning op het krachtigste aanprees, en den zelven eenige geschriften van de grondregelen der onbepaalde oppermacht in Vrankryk overleverde. Ook verhalen eenigen dat de geneesmeesters, wanneer hy geopend wierdt, alle de werktuigen verdubbeld vonden, die tot het menschelyke verstandt behoren. Zyn ligchaam wierdt in de kerk der Sorbonne begraven. In zyn testament vermaakte hy het grootste gedeelte van zyne goederen aan beide zyne zusters kinderen, dewyl zyn broeder en hy de laatste van het mannelyk oir van zyn geslachte waren; namelyk aan Armandus van Maillé en Armandus Johannes Vignerod, die benevens den tytel ook het hertogdom van Richelieu verkreeg. Aan de dochter van zyne zuster Françoisa, Maria van Vignerod genoemt, vrouwe van Combalet, en naderhandt hertoginne van Aiguillon, maakte hy zyne kostelykheden, zilverwerk, de heerlykheit Pontoise, het landgoedt Ruel, en zyn paleis, klein-Luxenburg genoemt, in de voorstadt van Parys gelegen. Hy hadde haar eerst uitgetrouwt met den heer van Combalet, een zusters zoon van den konnestabel van Luines; doch wanneer deze kort daar na in den jare 1622 in den oorlog sneuvelde, wilde hy haar gaarne weder uitgehuwelykt hebben met Lodewyk graaf van Soissons, ten dien einde gaf hy voor dat zy noch maagdt was; waarom men uit haren naam *Marie de Vigneros*: dit anagramma of letterkeer maakte: *Vierge de son Mari*; dat is, *Maagdt van haren man*: maar alle poging was te vergeefsch, en zoude de graaf eens den koppelaar, of den gene, die kwam om daar over te handelen, met slagen te rug gezonden hebben; waar op eene grote vyandschap tusschen hem en den kardinaal ontstont. *Aubery in ipsius vita. Le Moine. Spondanus, &c. Journal du Cardinal Richelieu. Imhof Geneal. Fam. Gall. Speneri Hist. insign.*

PLETTENBERG, een oud adelyk en vryheerlyk geslacht in 't stift van Munster, dat in den jare 1042 te Halle, en in den jare 1209 te Worms op het tournooi verschenen is. Al in de XIV eeuw heeft zich een tak van het zelve in Lyflandt nedergeslagen, uit welken gesproten zyn de vermaarde groot-meester en ryksvorst *Walsberus* of *Gualtherus van Plettenberg*, en *Frombold van Plettenberg*, minister van den bekenden Magnus, hertog van Holstein en benoemden koning van Lyflandt. In de Lyflandsche geschiedenissen

ſchiedeniſſen wordt verhaalt, dat wanneer in den jare 1577 de Czaar Johannes Baſilowitz den gemelden hertog uit zyne verblyfſtadt Wenden by zich ontboodt, de zelve zich echter niet betrouwde te gaan, en, om zich te ontſchuldigen, Plettenberg benevens noch een anderen edelman aan den Czaar zondt, welke beide erbarmelyk gegeeſſelt, en weder te rug gejaagt wierden. Niet lang daar na is deze linie in Lyflandt uitgeſtorven. Van de Munſterſche hoofdlinie was *Johannes Caſparus* in de XVII eeuw opper-hofrichter te Munſter. *Hieronymus* was in den dertigjarigen oorlog overſte onder de Zweden. *Georgius* was een keizerlyk miniſter, en woonde in den jare 1648 als afgezant de vredehandeling te Osnabrug by. *Bernardus*, vryheer en gedeputeerde van de Weſtphaalſche ridderſchap, liet na *Fredericus Chriſtianus*, die in den jare 1706 als biſſchop van Munſter ſtierf. *Ferdinand*, deken te Paderborn, en kanunnik te Munſter, was een broeder van den voorgaanden, en hadde de eere, dat verſcheide Ryksvorſten hem tot hunnen gezant aan het keizerlyke hof zo wel als op den Ryksdag te Regensburg benoemden. *Diderik Henrik*, heer van Strahlfeldt, Munſterſche geheime Raadt, bevondt zich in den jare 1713 op den gemelden Ryksdag, als afgezant wegens Munſter, Paderborn, Hildesheim, Kempten en Fulda', en ſtierf aldaar. *Frederik Chriſtiaan*, vryheer, ontfing als gevolmachtigde gezant van Baden-Durlach in den jare 1714 het leen aan 't keizerlyke hof. *Ceumeri Theatr. Livon. Kelchs Liefland. Geſchicht. Imhoff Not. procer. Imp.*

PLETTENBERG, (Walther, of Gualtherus) grootmeeſter van de Duitſche orde, was een der grootſte helden van zyne eeuw. Hy beſteedde zyne eerſte zorgen tot hervorming der misſlagen, die in de orde en onder de ridders ingeſlopen waren, en om de vrede van binnen en van buiten te bewaren, op dat Lyflandt eenige ruſt mogt genieten, na zo vele elenden, die het van te voren uitgeſtaan hadde. Maar hy konde niet ontgaan den oorlog te voeren tegen de Muſcoviten, die een inval gedaan hadden in zyne landen, en naby Nerva, Torpat, en Riga alles geplundert en verbrandt hadden. De groot-meeſter beſloot alle deze ongeregeldheden te wreken. Hy vergaderde een klein leger, dat uit niet meer dan vier duizent ruiters beſtont, maar uitgelezen manſchap. Met dit kleine getal trok hy in Moſcovië, en ontmoette het talrykſte leger der vyanden, beſtaande uit 40000 mannen, meeſt ruitery. Hy taſtte het zelve op den 5 September aan, en dreef het op de vlucht. Hy vervolgde de vyanden drie mylen, tot dat de nacht hem verplichtte ſtandt te houden. Verſcheide duizenden van Muſcoviten wierden gedoodt, hunne legertenten verovert, met een groot getal van paarden en allerlei behoeften. Hy trok vervolgens dieper in het landt, vermeeſterde verſcheide ſterkten, en overwon een ander ligchaam der vyanden naby Iwanogrod. Maar eene grote ſterfte, die onder zyn krygsvolk ontſtont, verplichtte hem te rug te keren. Hy wierdt zelfs van eene geweldige ziekte aangetaſt, waar uit hy naauwlyks ontſnapte. De Ruſſen deze gelegenheit waarnemende, vielen weder in Lyflandt, verwoeſtten op de onmenſchelykſte wyze verſcheide provincien, en doodden of voerden in de gevangeniſſe meer dan veertig duizent menſchen. Zo haaſt Plettenberg weder herſtelt was in zyne gezondheit, vergaderde hy de groten van het landt, en men beſloot op nieuws in Muſcovië te trekken. Hy vergaderde met haaſt een klein leger van zeven duizent Duitſche ruiters en van vyf of zes duizent Courlandſche voetknechten. Met dit klein getal trok hy in Ruslandt, daar hy naby Pleskow uit twee gevangenen vernam, dat de Muſcoviten naderden met een ontzagchelyk leger, dat laſt hadde van den Czaar om dit kleine hoopje Duitſchers te omringen, en hen als ſchapen naar Muscou te dryven. Dit bericht gaf tydt aan den grootmeeſter om in goede orde voort te trekken, tot dat hy dit grote leger ontmoette, dat in twaalf byzondere ligchamen verdeelt was. Na dat hy zyn volk met weinig woorden aangemoedigt hadde, en zyne veldſtukken doen loſſen, waar aan de Muſcoviten weinig gewent waren, viel hy met eene ongemene kloekmoedigheit op hen aan: men ſtreedt van naby, en met veel hartnekkigheit. De groot-meeſter wierdt gemakkelyk met zyne kleine bende omringt door de Ruſſen; maar hy ſloeg drie malen door hen heen, en noodzaakte hen eindelyk om te vluchten, en in hunne vlucht wierdt een oneindig getal van hen gedoodt. De overwinnaars vermoeit zynde, en de paarden hen niet meer kunnende dragen, vervolgde men niet langer de vluchtelingen. Maar de grootmeeſter bleef drie dagen op het ſlagveldt, om te zien of de Muſcoviten den moedt zouden hebben om hem voor de twede maal aan te taſten. Alle de ſchryvers komen overëen wegens deze grote overwinninge; maar zy zyn het niet eens omtrent het getal der doden. De genen die het zelve het minſte begroten, zeggen dat de Muſcoviten 40000 mannen verloren, en dat 'er van de zyde der Lyflanders maar een kapitein, een luitenant en een vaandrig, vier hondert ſoldaten en een ridder van de Duitſche orde gedoodt waren. Deze overwinning, in den jare 1500 behaalt, verplichtte de Muſcoviten den vrede te maken met den groot-meeſter. *Nieuwe Engelſche beſchryving van Lyflandt.*

PLEUN. Zie PLON, of PLOEN.

PLIMTON, eene ſtadt van Engelandt, in het Zuidweſtelyke gedeelte van Devonshire, omtrent vier mylen ten Noord-Ooſten van Plymouth, en hondert tachtig van Londen. *Engelſch Dict.*

PLINIUS, (C. Secundus) gezegt *de Oude*, was geboortig van Verona, en leefde in de I eeuw, ten tyde van Vespaſianus en van Titus. Zyne verdienſte deedt hem deel hebben in de gunſt van deze prinſſen, die hem in verſcheide zaken gebruikten. Hy hadt echter tyds genoeg overig om te arbeiden aan zyne Natuurlyke hiſtorie, welke men heeft in de XXXVII boeken. Men vindt daar in vele valſche zaken, die hy ter goeder trouwe geſchreven hadde, op het verhaal van anderen. Men heeft verſcheide drukken van dit werk; maar de beſte is die van Harduïnus te Parys in den jare 1685 in V ſtukken in 4. uitgegeven; om dat de zelve veel voordeel gedaan heeft met de verlichtingen van Salmaſius, die in zyne aanmerkingen over Solinus een eindeloos getal van plaatſen van Plinius uitgelegt en verbetert heeft. Plinius hadt ook geſchreven eene hiſtorie van Nero, het leven van Pomponius Secundus, van de Duitſche oorlogen, en andere ſtukken, die niet tot ons gekomen zyn. De brandt van den berg Veſuvius zoude hem dodelyk geweeſt zyn; men verzekert dat des zelfs ontbranding en vuurſpouwing in den jare 79 zo ongemeen was, dat verſcheide ſteden en eene grote uitgeſtrektheit van landt ganſchelyk verwoeſt zynde, de aſſche daar van ſtoof tot in Africa, Syrie, en Egypte. Plinius, die toen leefde, wilde dit ſchrikkelyke wonder zien; maar hy wierdt verſtikt in de vlammen, en over zyne ſtoute nieuwsgierigheit geſtraft. *Plin. Jun. l. VI. ep. 16. Tacitus in Annal. Hieron. in Chron. Onuphr com. in faſt. Voſſius de Hiſt. Lat. l. I. c. 29. Budæus, Turneb. Lipſ. in Plin. Fabr. Bibl. Latin.*

PLINIUS, (Cæcilius Secundus) bygenoemt *de Jonge*, een vermaard redenaar en hiſtorieſchryver, was geboren te Como in 't Milaneeſche, in het 62 jaar van Chriſtus. Hy was een zoon van L. Cæcilius, en van Plinia, de zuſter van C. Plinius Secundus den Ouden, die hem tot zynen zoon aannam, en dien hy in zynen naam en in zyne goederen opvolgde. Hy ſtudeerde te Rome, hadt Quintilianus en den Sophiſt Nicetas tot leermeeſters, en wierdt door zyne vrienden met veel zorg opgetrokken. Toen hy 14 jaren oud was, ſchreef hy een Griekſch blyſpel, gelyk hy zelf in den vierden brief van het VII boek getuigt, en eenige jaren daar na verkoos de ſtadt *Tifernum* of *Tiberinum*, tegenwoordig *Citta di Caſtello*, hem tot haren beſchermer. Wanneer in den jare 79 zyn oom, de oude Plinius, door het ſtof en de vonken uit den Veſuvius verſtikte, was hy te Miſeni by hem geweeſt, en by die gelegenheit zo onbevreeſt, dat hy gedurende de aardbeving *Livius* gelezen en een uittrekſel daar van gemaakt heeft. In het volgende jaar begon hy zich het eerſt voor het gezicht te vertonen. Wanneer de keizer Titus in den jare 81 geſtorven was, en door zynen broeder en opvolger Domitianus in het getal der goden geſtelt, wierdt Plinius tot zyn *Flamen*, en omtrent den zelven tydt ook tot tienman (*decemvir*) benoemt. In den jare 82 begon hy in Syrië in den oorlog te dienen, en was *Tribunus militum* onder het derde Galliſche legioen, en wierdt aldaar ook met de philoſophen Euphratus en Artemidorus bekent. Wanneer hy uit Syrië te rug gekomen was, is hy getrouwt. Hy wierdt *Sevir* onder de Roomſche ruitery, daar na ſchatmeeſter, in den jare 90 gemeentsman, in den jare 93 voorſpraak van de provincie Bœtica benevens Herennius Senecio, en noch in 't zelfde jaar hoofdſchout. Na dat hy deze waardigheit afgelegt hadde, moeſt hy zich verbergen voor de gramſchap van den keizer Domitianus. Wanneer deze keizer geſtorven was, kwam hy weder te voorſchyn, en verdedigde Helvidius tegen Publicius Certus, welk geſchrift hy *Liber de Helvidii ultione* noemde. Hy verkreeg van den keizer Nerva, dat hy de ſtantbeelden, die op de velden by Tifernum ſtonden, in die ſtadt mogt verplaatſen, alwaar hy voor zyn geldt een tempel bouwde. Wanneer die keizer den 27 Juny des jaars 98 geſtorven was, begroette hy in eenen brief des zelfs opvolger Trajanus, die hem tot ſchatmeeſter van den tempel van Saturnus, als mede tot krygsſchatmeeſter aanſtelde, en met andere gunſtbewyzen vereerde. In den jare 100 wierdt hy benevens Cornutus Tertullus tot burgermeeſter benoemt, en voerde toen zyne vermaarde lofreden over Trajanus. In het volgende jaar reiſde hy in Thuſcië, om zynen tempelbouw te voleindigen, en de ſtudien in zyn vaderlandt te doen bloeien. Wanneer Trajanus uit Dacië te rug kwam, wierdt hy prieſter, en in den jare 103 als pro-pretor naar Pontus en Bithinyë gezonden. Terwyl hy daar was, ſchreef hy aan Trajanus den aanmerkenswaardigen brief (welke de XCVII is, en van welken Tertullianus, Euſebius en anderen gewagen) wegens de Chriſtenen, waar in hy zegt, dat hy na een naaukeurig onderzoek bevonden hadde, dat de genen welke dezen naam droegen in hunne eeden godsdienſtiger waren dan de anderen, zediger in hunne woorden, en deugdzamer in hun leven; dat zy hun werk maakten van liefdadigheit; dat zy een afſchrik hadden van dievery en bedrog, en dat al hun misdryf beſtont in eene vreemde hartnekkigheit in hunne bygelovigheit. Wanneer hy deze waardigheit weder afgelegt hadde, begaf hy zich tot ruſt op zyn landgoedt Laurentinum, daar hy zyne brieven in orde bragt, en zich met de dichtkunſt vermaakte, tot dat hy eindelyk in den jare 113, in het 51 of het 52 jaar zyns ouderdoms ſtierf. Men heeft van hem X boeken van brieven, die zeer zinryk en met een ſchonen ſtyl geſchreven zyn, niet minder dan zyne lofreden over den keizer Trajanus. Over beide deze werken zyn vele geleerde uitleggingen en aanmerkingen uitgegeven. De Saçy heeft de brieven in den jare 1701 in de Franſche taal overgezet. Men heeft ook aan Plinius een werkie van de levens der doorluchtige mannen toegeſchreven; maar het is zeker dat het zelve is van Aurelius Victor. *Tertull. in Apologet. Euſeb. lib. III. c. 13.* Cataneus, Lycoſthenes, Ritterſhuſius, Cellarius, de Sacy en Maſſon hebben zyn leven beſchreven. *Fabritii Bibl. Latin. lib. II. cap. 22.*

Eenigen hebben gemeent, dat Plinius *de Jonge* een Chriſten geworden was; en om deze mening te beveſtigen brengt men het gevoelen by van Flavius Rufus Dexter, die ten tyde van Hieronymus leefde, daar hy zegt dat Titus, de leerling van Paulus,

lus, by zyne wederkomſt uit Bithynië en Pontus, Plinius *den Jongen* tot het geloove bekeerde in het eilandt Crete, daar hy door laſt van Trajanus eenen tempel deedt bouwen ter eere van Jupiter. Hy voegt 'er by, dat 'er zyn die geloven dat hy te Como in Italie gemartelt wierdt. François Bivarius, een Ciſtercienzer monnik, bevlytigt zich om het gevoelen van dezen hiſtorieſchryver te doen gelden. De biſſchop Esquilinus, in het VII boek van het regiſter der Heiligen, (overeenkomſtig met de akten van Zena, een leerling van Paulus, van wien in den brief aan Titus gewag gemaakt wordt,) verhaalt dat Titus in Candië kwam, daar hy met weinig vrucht het Euangelium predikte; doch dat hy echter die verſtokte herten eenigzins bewoog door een wonderwerk dat hy deedt. Na dat hy gebeden hadde wierp hy het afgodsbeeldt van Diana ter neder, dat hy in ſtof veranderde; en alzo dit de Godheit was, welke met de meeſte bygelovigheit in het eilandt aangebeden wierdt, veroorzaakte dit wonderwerk eene verandering in de herten der eilanders, onder welke 500 waren die zich terſtondt bekeerden. Het gebeurde noch dat Titus voorby den tempel gaande, welken Plinius deedt bouwen, den zelven vervloekte, en al den arbeidt vernietigde die reets verre gevordert was. Dit wonderwerk was oorzaak van de bekeering van Plinius en van eenen zoon dien hy hadde.' Zie daar het gene Esquilinus verhaalt. Men heeft noch een derde bewys om het gevoelen van deze bekering te beveſtigen, genomen uit het Romeinſche Martyrologium, van den 7 Auguſtus, daar men de gedachteniſſe vindt van de martelaren Carpophorus, Flavius Rufus Dexter, Exantus, Caſſius, Severinus, Secundus, en Licinius. Men geeft voor dat deze Secundus Plinius was, om dat hy mede alzo genoemt wierdt, en dat men boven dien weet dat hy van Como geboortig was. Alle deze redenen kunnen niet beletten dat men met recht aan de waarheit van deze bekeering twyfelt, om dat het gezag van Flavius, en dat van de apocryphe akten van Zena, door Esquilinus bygebragt, niet gewigtig genoeg zyn om deze bekeering voor onbetwiſtelyk te doen aannemen. *Franç. Bivarius.*

PLIN-LHYMNON, een zeer hoge berg in het prinsdom Walles in Engelandt, welke grenſt aan Cardigans- en Montgomerys-hire. De rivieren Severn, Wye, en Rheidiol, hebben uit dezen berg hunnen oorſpronk.

PLISTANUS, een Griekſch philoſooph, geboortig van Elis, was de opvolger van Phedon in zyne ſchole, en liet de zorge daar van aan Menedemus. *Diog. Laert. in Phed. lib. II.*

PLISTARCHUS, koning van Lacedemonië, broeder van Leonidas, van het geſlacht der Euryſteniden, volgde op Leonidas in het eerſte jaar van de LXXV Olympiade, 480 jaren voor Chriſtus. Hy hadt tot zynen opvolger PLISTONAX, den zoon van Cleombrotus, in het derde jaar van de zelfde Olympiade, die 68 jaren regeerde, en liet zynen zoon Pauſanias tot zynen opvolger. *Herodot. lib. IX. Du Pin Bibl. Univ. des Hiſt. Prof.*

PLOCZKO, of PLOSCO, in 't Latyn *Plaucum*, een Waywoodſchap van Polen, in Maſovië, dat vier ampten of rechtsgebieden heeft, als Plotzko, Zaneren, Miava en Stenen. Het ontleent zynen naam van eene aanzienlyke ſtadt, welke aan de Weiſſel gelegen is, hebbende een kaſteel en een bisdom, onder dat van Gnesna behorende.

PLOMBIERES, in 't Latyn *Plumbaria*, eene kleine ſtadt in 't hertogdom Lotharingen, aan de grenzen van het graafſchap Bourgondie, tuſſchen Remiremont en Fontenoy-la-ville, aan den oorſpronk van de kleine rivier Aniche. In de nabuurſchap van het zelve vindt men een vermaard medicinaal badt.

PLON of PLOEN, dat *Pleun* uitgeſproken wordt, is eene ſtadt met een fraai ſlot en ampt daar toe behorende, in het Holſteinſche landſchap Wagrië aan een meir gelegen. Johannes *de Jonge*, een zoon van Caniſtianus den III, koning van Denemarken, verkreeg het zelve met andere landen in den jare 1564 tot zyn erfdeel, en liet het zelve benevens Rheinfeld en Arensbok aan zyn jongſten zoon Joachim Erneſtus, waar op de zelve en zyne nakomelingen zich hertogen van Holſtein-Ploen genoemt hebben. Zie HOLSTEIN.

PLOTINA, (POMPEJA) gemalinne van den keizer Trajanus, is geweldig geprezen door de ſchryvers. Zy was niet ſchoon, en het ſchynt uit hare gedenkpenningen dat 'er meer deftigheit dan bevalligheit in haar wezen gezien wierdt; maar zy hadde veel voorzichtigheit en veel zedigheit. Trajanus was met haar getrouwt een jaar voor dat hy door Nerva aangenomen wierdt. Het gene zy zeide de eerſte maal in het keizerlyke paleis gaande is zeer aanmerkenswaardig. De trappen optredende keerde zy zich tot het volk, en zeide, *dat zy volkomen zodanig in het paleis ging als zy 'er wenſchte uit te gaan*, dat is te zeggen, dat zy wenſchte dat de grootheit van haar geluk hare zeden niet mogte veranderen; en dat wanneer zy verplicht zoude zyn haar poſt te verlaten, zy het zelfde hert en de zelfde gematigtheit in zich bevinden mogte, welke zy hadde nu zy bezit van het keizerlyke paleis nam. Deze wenſch paſt waarlyk aan eene grootmoedige ziel, en heeft een goedt in 't oog dat ſelden verkregen wordt, *honores mutant mores*. Haar gedrag was zodanig gedurende al den tydt dat zy regeerde, dat men gene reden hadt tot eenige klagte. Zy weigerde den tytel van Auguſta te ontfangen zo lang de keizer haar gemaal weigerde dien van Vader des vaderlands aan te nemen. Hare raadgevingen aan Trajanus waren van eene wonderlyke nuttigheit voor de provincien, dewyl de zelve dienden om een eindeloos getal van knevelaryen en geweldenaryen te doen ophouden. De eenigheit welke men beſpeurde tuſſchen haar en Marciana, de zuſter van Trajanus, is geen klein bewys van haar verſtandt en van haren goeden aardt; want men ziet gemeenlyk niet dan twiſten en verdeeltheden tuſſchen de gemalinnen en de zuſters der vorſten. Zy was met Trajanus wanneer hy ſtierf te Selinunta, eene ſtadt van Cilicië, in het 117 jaar van Chriſtus, en zy bragt zelf de aſſche van haren gemaal naar Rome, verzeldt van Tatianus, en van Matidia de nichte van Trajanus. Zy deedt verſcheide goede dienſten aan Trajanus: onder anderen bragt zy te wege dat hy trouwde met de klein-nichte van dien keizer; zy verkreeg voor hem een gouvernement ten tyde van de onderneming tegen de Parthen, vervolgens het twede burgermeeſterſchap, en eindelyk het keizerryk. De wereldt is altoos zo vol van laſteraars geweeſt, dat de zedigheit van Plotina, en zo vele andere goede en grote hoedanigheden, die in haar uitblonken, haar niet bevrydden van de kwade vermoedens. Men geloofde haar verlieft te zyn op Adrianus, en men ſchreef aan deze drift alle de grote waardigheden toe tot welke hy verheven wierdt. Eenigen beweeren dat Trajanus hem niet aannam, maar dat Plotina, zyn doodt verborgen houdende, een ander met eene kwynende ſtem voor hem deedt ſpreken, op dat men horen zoude dat Adrianus tot zoon en opvolger van dien vorſt verklaart wierdt. Dion verzekert dat Apronianus zyn vader, die gouverneur van Cilicië was, hem gezegt hadde dat men de doodt van Trajanus eenige dagen hadde verborgen gehouden, om de liſt van de aanneming te doen gelukken, en dat de zaak ontdekt was door den brief van dezen prins aan den Raadt, welke niet met zyne handt ondertekent was, maar met die van Plotina, het welk nooit gebeurt was. Dodwel wederlegt Dion in zyne geleerde leſſen over Spartianus. Het ſchynt niet dat Plotina ooit kinderen gehadt heeft. Wanneer zy geſtorven was, bleef Adrianus, die haar altoos eene ongemene erkenteniſſe betoont hadde, niet in gebreke zyn rouw te doen blyken. Hy droeg het rouwgewaat negen dagen; hy maakte lofzangen voor haar; hy deedt haar eenen tempel bouwen, en ſtelde haar in den rang der godinnen. Hy hadt haar alreets een paleis doen bouwen te Nimes. Men weet niets van het geſlachte noch van het vaderlandt van Plotina; en het is vreemd dat de Hiſtorieſchryvers van dien tydt zo nalatig zyn geweeſt van niets daar van aan te roeren. Zy hebben ook den tydt van haar doodt niet aangetekent. *Bayle Dict. Crit.*

PLOTINUS, een Platoniſch philoſooph, geboortig van Lycopolis, eene ſtadt van Egypte, heeft gebloeit in de III eeuw. Het was een geeſt verre boven het gemeen der philoſophen, en in wien men denkbeelden aangemerkt heeft van eene grote byzonderheit. Hy was beſchaamt dat hy in een lighchaam gehuisveſt was; en daarom ſchepte hy geen vermaak in te zeggen, noch van waar hy was, noch uit wat geſlachte hy geſproten was. Deze verachting voor alles wat hy ſtoffelyks hadde was oorzaak dat hy zich nooit wilde laten ſchilderen. Zyn leerling Amelius badt hem vruchteloos daar om. *Is het niet genoeg*, antwoordde hy hem, *overal dit beeldt met ons om te dragen, waar in de natuur ons beſloten heeft: geloofſt gy dat men noch aan de toekomende eeuwen eene afbeelding van dit beeldt zoude moeten overleveren, als een gezicht dat hare opmerking waardig zoude zyn?* Plotinus wierdt nochtans geſchildert zonder dat hy 'er iets van wiſt. Amelius bragt een uitmuntend ſchilder in de gehoorplaats. Deze ſchilder beſchouwde Plotinus zo veel hy wilde, en ſchilderde hem naar het beeldt dat hy daar van gemaakt hadde in zyne herſſenen: de afbeelding was zeer gelyk, Amelius hadt de moeite genomen van alle de trekken die eenige verandering vorderden te doen verbeteren. Onze philoſooph wilde ook nooit zeggen op wat dag of in wat maandt hy geboren was; om dat hy niet wilde dat men zyn geboorte-dag met feeſten of offerhanden zoude vieren. Hy bleef echter niet in gebreke dien van Socrates en dien van Plato op die wyze te vereeren. Zo weinig hadt hy op met de ydele rook van een onſterflyken naam. Men meent dat hy door den zelfden grondregel van verachting voor zyne ſtoffelykheit weigerde zich van verſcheide zaken te bedienen, die voor nuttig voor de gezondheit gehouden worden. Hy gebruikte nooit eenige middelen uit voorzorge, en gene baden, en hy at zelfs geen vleeſch van tamme dieren. Hy at weinig, en onthieldt zich dikwils zelfs van broodt, het welk, gevoegt by de krachtige overdenking van zyne ziel, oorzaak was dat hy weinig ſliep. Maar het was eene andere rede welke hem bewoog het gebruik der verkwikkingen te verwerpen, welke men hem aanprees als een hulpmiddel tegen de ſmarten van het kolyk; hy geloofde niet dat het de welvoegelykheit, noch de deftigheit van een oud philoſooph toeliet diergelyk een hulpmiddel te gebruiken. Hy begon al vroeg zeer byzonder te ſchynen in zyn ſmaak en in zyn gedrag; want met zynen ouderdom van acht jaren, wanneer hy reets ter ſchole ging, liet hy niet na by zyne minne te gaan, en haar de borſten te ontdekken om te zuigen, het welk hy gretig deedt. Hy hieldt op zulks meer te doen, toen men hem als een laſtig kindt bekeven hadde. Met den ouderdom van acht en twintig jaren hadde hy eene ongemene begeerte om in de philoſophie te ſtudeeren: men bragt hem by de vermaardſte profeſſoren van Alexandrië; maar hy was daar in niet vergenoegt, hy keerde zeer droefgeeſtig uit hunne leſſen. Een van zyne vrienden, de oorzaak van dezen tegenzin beſpeurt hebbende, vondt daar tegen geen beter middel dan hem te brengen in de leſſen van Ammonius. Hy giſte niet kwalyk; want zo haaſt Plotinus dezen philoſooph gehoort hadde, beleedt hy aan zynen vriendt dat dit de man was dien hy zocht. Hy bragt elf jaren na malkander door by dezen uitmuntenden meeſter, en wierdt een groot philoſooph. Maar de grote weteníchappen, die hy verkregen hadde, dienden alleen om eene vurige begeerte in hem te verwekken tot het verkrygen van nieuwe, en om te weten wat de Perſiaanſche en Indiaanſche

diaansche philosophen zeiden. Hy liet de gelegenheit niet voorbygaan welke hem gegeven wierdt door den oorlog, welken de keizer Gordianus ging voeren tegen de Persen: hy volgde het Romeinsche leger, en hadt 'er zonder twyfel berouw van; want hy redde met moeite zyn leven door de vlucht, na dat de keizer gedoodt was. Hy was toen negen en dertig jaren oud. In het volgende jaar deedt hy eene reize naar Rome, en gaf aldaar lessen in de philosophie. Hy stelde aldaar in waarheit voor het gene hy van zynen meester Ammonius gehoort hadde; maar hy volgde het voorbeeldt niet van zyne medeleerlingen Erennius en Origenes, die zich met hem verbonden hebbende de schoonste zaken welke Ammonius hen geleert hadde niet gemeen te maken, dit verdrag kwalyk gehouden hadden. Wat hem belangt, hy was tien jaren te Rome zonder eenig boek te schryven, en toen hy 'er twintig geschreven hadde, deelde hy die niet mede dan aan zulken, welker schranderen geest hy kende. Hy was in het vyftigste jaar van zynen ouderdom toen Porphyrius zyn leerling wierdt. Een leerling van die bekwaamheit kon niet nalaten hem werk te verschaffen. Porphyrius was niet voldaan met antwoorden die de zaken maar in 't voorbygaan en ter loops aanroerden; hy wilde dat men hem de zwarigheden in den grondt uitleide: het was derhalven noodzakelyk dat Plotinus boeken schreef om de zaken naauwkeurig te verhandelen. Het is byna onmogelyk eenig verschil volkomen weg te nemen door enkele zamenspraken of mondelyke twistredeneringen. Men verandert menigmaal, en doedt dikwils veranderen, en men vergeet het begin eer men noch aan het einde is. Het is dan niet te verwonderen dat Porphyrius zynen meester verplichtte zich in geschrifte uit te drukken. Plotinus stemde toe dat zulks het rechte middel was om eenen leerling in den grondt te onderwyzen; maar hy vondt het ook zeer noodzakelyk, eer hy de pen in de handt nam, de tegenwerpingen te horen, en het yzer te smeden in de zamenspraken. Hy antwoordde daarom aan iemandt, die zich beklaagde over de menigvuldige en herhaalde vragen van Porphyrius: *Nisi dubitationes interrogante Porphyrio dissolvamus, commentari oratione perpetua quicquam in librum non valebimus*; dat is, „ Ten zy wy de twyffelingen van den „ vragenden Porphyrius oplossen, zullen wy door onze ge„ durige redenering over het boek niets kunnen bekrachtigen. Hy redentwistte drie dagen na malkander over de twyffelingen welke Porphyrius hem voorstelde, wegens de wyze op welke onze ziele vereenigt is met het ligchaam. Hy schreef vier en twintig boeken gedurende de zes jaren dat Porphyrius by hem was, en deze vier en twintig gevoegt by de een en twintig, die hy gemaakt hadde voor de komst van Porphyrius, en by de negen, die hy maakte na dat deze leerling van Rome vertrokken was, maken in alles vier en vyftig boeken. De zelve zyn in zes Enneades of afdelingen onderscheiden. Men moet de schikking, de verdeling, en den tytel der werken van Plotinus aan Porphyrius toeschryven. De zelve betreffen byna alle de verhevenste overnatuurkunde, en het schynt dat deze philosooph niet verre afweek van de Spinosistery. Daar is byna gene eeuw, waar in het gevoelen van Spinoza niet onderwezen is. Deze godloze heeft alleen het rampzalig voordeel gehadt de eerste geweest te zyn die het zelve tot een opstel of *Systema* naar de Geometrische leerwyze gebragt heeft. Men mag vragen: „Wat wilde Plotinus zeg„ gen wanneer hy twee boeken maakte om te bewyzen, *Unum* „ *& idem ubique totum simul adesse?* was dat niet geleeraart, dat „ het Wezen, dat overal is, eene eenige en de zelfde zaak is" ? Spinosa begeert niets meer. Plotinus onderzoekt in een ander boek of 'er verscheide zielen zyn, dan of 'er maar eene eenige is: *Utrum omnes animæ una sint.* Hy hieldt zich veel op met de studie der denkbeelden; hy maakte een boek om te onderzoeken of 'er denkbeelden zyn van de byzondere zaken, en een ander waar in hy aantoonde dat de begrypelyke onderwerpen niet buiten het bereik der bevatting zyn, ὅτι οὐκ ἔξω τοῦ νοῦ τὰ νοητά, *quod intelligibilia non sint extra intellectum.* Men kan in de schriften van Plotinus driederlei ouderdom van den geest des schryvers ontdekken. De eerste en laatste boeken die hy maakte zyn verre beneden de andere. Men ziet in de eerste eene kracht die noch al hare rypheit niet heeft, en in de laatsten eene kracht die niet meer al haren wasdom heeft. Men bespeurt in de middenste schriften eene kracht die tot haren hoogsten top geklommen is. Men vindt dan driederlei orde in zyne boeken. In de eerste zyn 'er een en twintig; vier en twintig in de twede; negen in de laatste. Van deze negen zyn de vyf eerste krachtiger dan de laatste; zo waarachtig is 't, in 't algemeen gesproken, dat de geest voorby gaat met de zelve wisselvalligheden als het ligchaam: men kent den ouderdom van eenen schryver aan de streken van zyne pen, byna immers zo gemakkelyk als aan de trekken van zyn aangezicht. Zyne wyze van schryven hadt veel van de byzonderheit die hem in 't algemeen eigen was. Hy overlas nooit het gene hy geschreven hadde; hy maakte slechte letters, en onderscheidde de lettergrepen niet; hy hadde gene naaukeurigheit voor de spelding; alle zyne oplettendheit was voor de zaken en de gedachten; en hy volhardde zyn gansche leven in die achteloze wyze van schryven. Dit was oorzaak dat hy een getrouw vriendt nodig hadde tot de overziening van zyne schriften. Hy verkoos hier toe Porphyrius voor Gentilianus Amelius, die vier en twintig jaren zyn leerling was geweest, en waar voor hy veel achting hadde, als op des zelfs artykel aangemerkt is. Maar omtrent zyne schryfwyze is in het tegendeel wederom iets aan te merken dat verwonderenswaardig is. Zyne overdenking was zo krachtig, dat hy in zyn hoofdt een gansch werk schikte van het begin tot aan het einde, en hy volgde zo naaukeurig het gene hy overdacht hadde, dat hy in het schryven niet veranderde. Men zoude gezegt hebben dat het inwendige oorspronkelyke in zyne gedachten de regel was voor zyne pen, met de zelve stiptheit, als een oorspronkelyk geschrift de regel is voor eenen afschryver. Hy verloor zyne overdenking niet uit zyn gezicht, wanneer men hem om eenige zaak kwam storen: hy ging met zynen geest tot deze zaak over; hy verhandelde de zelve; hy deedt die af, zonder zich van de denkbeelden of de overdenkinge van zyn werk af te scheiden: zo dat hy, na 't vertrek van de genen die hem gestoort hadden, niet nodig hadde de laatste regelen van zyn geschrift te lezen, om te weten waar hy den draadt moest aanhechten. De denkbeelden waren altoos tegenwoordig gebleven: hy vervolgde dan te schryven zonder op het papier te zoeken waar hy gebleven was, en hy maakte het verbandt en de zamenhangen volkomen als of hy niet van zyne plaats geweest was. De achting welke de Romeinen voor Plotinus hadden is ongelooflyk. Hy maakte zich leerlingen zelfs in het midden van den Raadt, en daar waren Raadsheeren, die, niet vergenoegt met geduriglyk in zyne gehoorplaats te zyn, de overheits ampten verlieten om een philosophisch leven te leiden. Hy verwekte zelfs in personen van de andere sexe eene krachtige genegenheit tot de studie van de philosophie. Daar was eene vrouw, Gemina genoemt, welke wilde dat hy by haar kwam wonen, en die met hare dochter, welke den zelven naam hadde, een groot vermaak schepte om hem te horen. Hy wierdt gehouden voor eenen man zo bekwaam en zo deugdzaam te gelyk, dat verscheide personen van beide de sexen, op hunnen sterfdag, hem hunne goederen en hunne kinderen, zonen en dochters, toevertrouwden, gelyk als aan eenen bescherm-engel. Hy weigerde deze bestommeringen niet. Hy hadt dikwils het geduldt om het onderzoek van de rekeningen der voogden by te wonen. Hy was de scheidsman van duizend processen, en dat met zo veel billykheit en eerlykheit, dat hy zich geen eenig vyandt maakte gedurende de zes en twintig jaren welke hy te Rome was. Hy vondt de zelfde rechtvaardigheit niet onder alle die van zyne beroeping waren; want een Philosooph van Alexandrië, Olympius genoemt, die naar den eersten rang dong, vergat niets om hem te doen verachten, en bediende zich zelfs van de toverkunst om hem te krenken. Men spreekt veel van de goddelykheit van den gemeenzamen geest van Plotinus, en men verhaalt het volgende voorbeeldt van de wonderlyke schranderheit die men aan Plotinus toeschryft. Eene weduwe die met hare kinderen by Plotinus woonde, Chiona genoemt, eene eerlyke vrouw, hadde een halssieraadt verloren. Plotinus deedt alle de huisgenoten voor hem komen, en hen alle wel beschouwt hebbende, zeide hy, deze is de dief van het halssieraadt, eenen onder hen aanwyzende. Deze, niettegenstaande de geesselslagen die hy ondergaan moest, loochende zulks; maar eindelyk bekende hy het feit, en gaf den buit wederom. Hy voorzeide wonder wel het lot van zyne scholieren: hy oordeelde dat Polemon van een verliefden aardt zoude zyn, en geen langen tydt zoude leven. Men zag beide deze zaken gebeuren. Porphyrius hadt besloten zich zelf te doden; Plotinus riedt het zelve, ging hem terstondt vinden, en keerde hem af van die gedachte. Voorts, hoewel Plotinus veel in de sterrezichtkunde gestudeert hadde, hy hieldt zich niet aan der zelver voorzeggingen: hy kende de ydelheit daar van, en wederleide dikwils de sterrekykers. De keizer Gallienus en de keizerinne Salonina hadden eene uitnemende achting voor hem; en zonder de tegenstrevingen van eenige nydige en kwaadaardige hovelingen zoude hy verkregen hebben het gene hy verzocht, te weten dat men eene stadt van Campanië deedt herbouwen, die men Platonopolis zoude noemen, en dat men de zelve met haar gansche gebiedt aan hem afstont. Hy was van voornemen aldaar eene volkplanting van philosophen op te rechten, en aldaar de Idealische wetten van de republyk van Plato te doen onderhouden. Eenige afgunstigen beschuldigden hem zich met de gedachten van Eumenius verrykt te hebben; maar Amelius vatte de pen op om deze beschuldiging te wederleggen. Longinus, die zich hadt laten voorinnemen tegen dezen groten philosooph, maakte in 't vervolg veel werks van zyne schriften, hoewel hy bekent dat hy vele duisterheden daar in vondt. Hy schreef tegen zyne verhandeling der denkbeelden, en tegen het gene Porphyrius geantwoordt hadde om deze verhandeling te verdedigen. Plotinus hadt verscheide ongemakken in het laatste jaar van zyn leven; eene ontsteking in de keel die hem zo schor maakte dat hy niet konde spreken, verzweeringen aan de handen en aan de voeten, en eene grote zwakheit van gezicht. Hy verliet Rome wanneer hy zich in dien staat zag, en liet zich in Campanië brengen by de erfgenamen van eenen zyner vrienden, die hem alles verschaften wat nodig was. Hy hadt ook de vertroosting te weten dat Castricius, een van zyne leerlingen, die zyne landen in de nabuurschap hadde, hem niets liet ontbreken. Hy hadt de schoonste doodt welke een Heidensch philosooph kan hebben; want hy stierf onder het spreken van deze woorden: *Ik doe myn laatste poging om het geen 'er Goddelyks in my is weder te brengen tot het geen 'er Goddelyks is in het heelal.* Hy stierf in den ouderdom van zes en zestig jaren, in het derde jaar van den keizer Claudius den II, dat is het 270 jaar van de tydrekening der Christenen. Men vernam gansch voordeelige tydingen van den staat van zyne ziele. Amelius, die de nieuwsgierigheit gehadt hadde by het orakel van Apollo daar naar te vernemen, was de geen die de zelve ontfing, en aan de goede vrienden mededeelde. *Bayle Dict. Crit.*

PLOTIUS is de naam geweest van verscheide doorluchtige Romeinen; als PLOTIUS MARCUS, een krygshoofdt in 't leger van Cesar, die gekwetst wierdt door de soldaten van Pompejus aan de rivier Aps. *Cesar l. III. de Bell. Civili.* PLOTIUS TUCCA, een historieschryver, die ten tyde van Horatius leefde. *Horat.*

l. I. Sat. 5. *&c.* Plotius Griphus, onder het getal der Raadsheeren gestelt door Vespasianus, en vervolgens hoofdschout gemaakt. *Tacit. Hist. l. IV.* Plotius Firmus, die van slecht kapitein overste van de lyfwacht gemaakt wierdt na de doodt van Galba. *Tacitus Hist. l. I.*

PLOTIUS. (Lucius) Zie PLAUTIUS.

PLOTZKE, PLOTZGAU, eene kleine stadt, is voor dezen een graafschap geweest, in 't vorstendom Anhalt, tusschen Bernburg en Alsleben, aan de Saale gelegen. Prins Augustus een jonger zoon van Joachim Ernestus heeft op het slot van deze stadt zyn verblyf gehouden, en is in den jare 1653 aldaar gestorven, waar op des zelfs erfgenamen deze plaats aan de linie van Hatzgerode afgestaan hebben, van welke de zelve aan de Bernburgsche vervallen is. Het graaflyke geslacht van dezen naam zoude een van de twaalf geweest zyn, waar uit de Saxen voor den tydt van Karel den Groten hunne viervorsten, en by ontstanen oorlog hunne koningen verkoren. Wernerus graaf van Plotzke droeg zich loffelyk in den slag met de Hunnen by Merseburg in den jare 932. Diderik heeft in den jare 1079, Hellfried in den jare 1117, en na hem Herman de burggraaflyke waardigheit van Maagdenburg bezeten. Daar op is het graafschap Plotzke aan Otto den Ryken, markgraaf van Soltwedel en graaf van Ascanië, gekomen, van wiens nakomelingen zich eenigen markgraven van Plotzke genoemt hebben. Naderhandt is het zelve echter verdeelt, en van de voornaamste stukken een ampt gemaakt.

In 't hertogdom Maagdeburg is ook naby Gommeren aan de Elve een huis Plotzke genoemt, alwaar Johannes de I, hertog van Saxen, in den jare 1270 een Cistercienzer nonne-klooster stichtte, en zyne dochter Sophia tot priorinne of abdisse van het zelve aanstelde. Het zelve zoude in den jare 1538 vernietigt zyn. *Becm. Anh. Hist. P. III. lib. I. c.* 8. *Spangenb. Mansfeld. Chron. Luca Grafen-saal p.* 1060. *Fursten-saal p.* 672. *Hamelm. de Famil. emert. l. II. p.* 739.

PLOUTIN, of PLOUDIN, in 't Latyn *Plotinopolis*, eene stadt in het Turksche landschap Romanië, aan de zamenvloejing van de Mariza en de Copriza, tusschen Adrianopel en Trajanopel gelegen.

PLUMIER, een monnik van de orde der Minimen, welke in de kennisse der kruiden (*Botanica*) zo veel wetenschap verkregen hadde, als byna niemandt die ooit voor hem geweest was. Op dat hy van de kruiden en planten, welke tot dien tydt toe onbekent geweest waren, eene naaukeurige kennisse bekomen mogte, doorreisde hy met onbeschryflyke moeite verscheide delen der wereldt. Voornamelyk besteedde hy zyn vlyt ten dien einde in America, en na zyne te rug komst schreef hy eenige Botanische verhandelingen, welke door de geleerden hoog geschat worden. Hy stierf eindelyk te Parys in den jare 1705.

PLURS, een Italiaansch ampt, dat in den jare 1513 van den toenmaligen hertog van Milaan Maximiliaan Sforzia aan de Graubunders geschonken wierdt, heeft haren naam van de daar toe behorende voornaamste stadt of vlek bekomen, welke eertyds onder aan de Alpen naby Chiavenna, aan de rivier Maira lag, en de beste plaats was van verscheide vlekken en dorpen in het zelve oordt gelegen. Tegenwoordig is de zelve echter niet meer dan een diep en grondeloos meir of poel. Want op den 26 April des jaars 1618 viel een grote rots af van den top des bygelegen bergs, bedekte de gansche plaats, doodde 1500 menschen, en liet geen eenig teken van eene stadt overig, maar in der zelver plaatse een groot meir van omtrent eene halve myl lang. Burnet zegt dat deze stadt 2200 inwoners gehadt heeft, en van de ryke Milaansche factoors met schone gebouwen versiert was, alzo zy derwaarts plagten te komen om de gezonde lucht en de vryheit van de plaats te genieten. Hy zegt ook, dat de inwoners, voor de aardbeving en den val van den berg, door een zeker man, die eene scheure of klove in den berg gezien hadde, gewaarschouwt waren, doch den zelven bespot hadden, en hem niet geloven willen, zo dat hy alleen het leven daar af bragt, doch zyne dochter met de overigen omgekomen is. Men maakte in deze plaats ketels of potten van uitgeholden of uitgegraven steen, die zeer geacht waren in Italië, om dat zy het vergif dat men daar in deedt uitwierpen. *Dan. Hermit. Helv. Descr.*

PLUTARCHUS, van Cheronea, eene stadt in Beotië, was een philosooph, historieschryver en redenaar, die in groot aanzien was ten tyde van Nerva en Trajanus. Hy studeerde onder Ammonius, reisde daar na in Griekenlandt en Egypte, om de geleerden aldaar te raadplegen, en hieldt aantekening van alles wat hy op zyne reize merkwaardigs zag of hoorde. Daar na kwam hy naar Rome, en was in grote achting by Trajanus, die hem, gelyk Suidas verhaalt, met de raadsheerlyke waardigheit vereerde, hem als opziender in de provincie van Illyrië zondt, en hem in verscheide andere gewigtige handelingen gebruikte. Naderhandt kwam hy weder in zyn vaderlandt, alwaar hy vermoedelyk gestorven is; hoewel men het eigentlyke jaar van zyn doodt niet weet. Hieronymus zegt, dat hy tot in het derde jaar van den keizer Adrianus, dat het 119 jaar van Christus is, geleeft heeft. Indien het echter waar is dat Plutarchus zelfs zegt in zyne Tafelredenen, te weten dat hy Pretor of Archon te Cheronea is geweest, zo is het waarschynlyk dat hy veel langer, ja tot den tydt van Antonius Pius geleeft heeft. Hy schreef de levens der beroemde Grieksche en Romeinsche mannen, en verscheide andere verhandelingen, waar in hy zyne grote geleerdheit en algemene kennisse getoont heeft. Doch het is aan te merken dat eenige van deze verhandelingen door een anderen Plutarchus geschreven zyn, welke *de Jonge* toegenaamt wierdt. Boven dien is 'er noch een ander van den zelven naam geweest, die secretaris was van den keizer Justinianus, en naderhandt des zelfs leven beschreef. *Photius cod.* 245. 259. *&* 269. *Vossius l. II. de Hist. Grac. c.* 10. *Rualdus in ipsius vita.*

PLUTARCHUS, een zoon van Nestorius, was een Platonisch philosooph, die leefde op het einde van de IV en in het begin van de V eeuw. *Suidas & Marin. in vit. Procl. c.* 12. *Joh. Meursius Bibl. Att.*

PLUTO, een zoon van Saturnus, en broeder van Jupiter en van Neptunus, verkreeg de hel tot zyn gedeelte, gelyk zyne broeders den hemel en de zee. Men verbeeldt hem op eenen wagen, getrokken door vier zwarte paarden, en sleutels in de handt houdende; om te kennen te geven dat hy den sleutel des doods hadde, en dat de paarden liepen in den vierderlei ouderdom des menschen. De fabel die Pluto den godt der hel maakt, heeft daar uit haren oorspronk dat de drie kinderen van Saturnus zyne staten verdeelt hebbende, de naburige landen van de benedenste zee hem ten deel vielen. Eenigen zeggen, dat hy de godt van de hel genoemt wierdt, om dat hy het eerst de lykplichten instelde die men bewyst aan de doden. Hy wierdt ook *Hades*, dat is *ongeluk* genoemt. Anderen vermengen hem met Plutus den godt der rykdommen, dien Aristophanes blind maakt, om te kennen te geven dat hy geen acht nam op verdienste of deugdt; en men wil dat hy daar van den naam van Pluto gehadt zoude hebben, dat hy de godt der rykdommen was, om dat hy mynen hadde in Epirus, waar in hy deedt arbeiden. Dit is ook de oorspronk geweest van het gevoelen der dichters, die de hel onder de aarde plaatsen. Daar zyn noch schryvers die hem vermengen met Aidoneus koning der Molossen, die Proserpina, de dochter van de Atheensche Ceres schaakte. Het is waarschynlyk dat 'er verscheide Plutoos geweest zyn, waar van de dichters alle de historien te zamen gevoegt hebben om de zelve aan eenigen toe te schryven. Men geeft aan Pluto verscheide namen. De Latynen en de Grieken hebben hem genoemt *Pluto*, *Dis*, *Diespiter*, *Februus*, *Orcus*, *Summanus*. De Pheniciers *Mouth*, dat is te zeggen doodt. Zie Aidoneus in dit Woordenboek, en de historie van Ceres in 't VI stuk van de *Bibliotheque Universelle. Diodor. Sicul. l. IV Bibl. Aristophan. in Plut. Vincent Cartari de Imag. Deor. &c.*

PLUTUS, de gewaande godt der rykdommen, wiens naam afkomt van het Grieksch πλῦτος. De dichters zeggen dat hy komende mank is, en dat hy weggaande vleugelen heeft. Willende daar door te kennen geven, dat men moeite heeft om rykdommen te vergaderen, en dat men de zelve dikwils in weinig tyds verlieft. Zy verbeeldden hem ook blind, om dat hy, zeggen zy, de onwaardigsten met goederen vervult, en de genen welke de meeste verdiensten hebben in noodt laat. *Lucianus in Timone. Rossaeus. Mystagog. Poëtiq.*

PLUVIERS, PITHIVIERS, eene kleine stadt met een tolgerecht. Zy is in het Orleanois, eene provincie van Vrankryk, aan de riviere Oeuf, acht mylen benoorden Orleans gelegen. *Maty Dict.*

PLUVIERS, PIVIERS, en PITHUIERS. Deze drie namen, welke in den grondt de zelfde zyn, zyn gevoert door een doorluchtig geslachte, waar van dit het vervolg is. Godefroy de Broye, gezegt van Pluviers, nam den naam aan van de stadt en het kasteel van *Pluviers*, dat een vaderlyk landgoedt was van zyne moeder. Hy was de twede zoon van Renaldus of Renardus de Broyes, graaf van Orleans in tytel van bediening, heer van Broyes en van Beaufort. Hy bloeide in den jare 990 onder de regering van Hugo Capet, koning van Vrankryk, en van *Cheluysa* of *Heloysa* van Chartres, vrouwe van Pluviers, in de generaliteit van Orleans, dochter van Eudo den I, gezegt den *Champenois*, graaf van Chartres, van Blois, van Tours en van Beauvais, en van Bertha van Bourgonje, welke Bertha eene dochter was van Coenraad koning van opper Bourgonje, en van Mahauda van Vrankryk, zuster van den koning Lotharius. Het oude Martyrologium van de collegiale kerk van Pluviers noemt haar hertoginne van Orleans. In het leven van S. Gregorius is aangetekent, dat Renaldus de Broyes te Rome stierf, en begraven wierdt voor de poorten van de kerk van S. Pieter. Waar na zyne weduwe te Pluviers een kapittel van kanunniken stichtte, met de kerk ter eeren van S. Georgius van S. Lie, alwaar zy begraven is, en daar men noch een opschrift leest rondom haar graf. Bertha weduwe zynde van Eudo den I, waar van gesproken is, hertroude met den koning Robert, zoon van Hugo Capet, waar van zy vervolgens gescheiden wierdt door het gezag van den paus Gregorius den V, die dit huwelyk niet goed gekeurt hadde, ter oorzake van eene geestelyke en eene natuurlyke namaagschap, welke tusschen hen was. De koning zoude haar ondertusschen niet verlaten hebben, indien zy niet van een wanschepsel bevallen was geweest, dat een jonge ganzenhals hadde, waar door hy eenen tegenzin voor haar kreeg. Renaldus de Broyes graaf van Orleans hadt drie zonen, *Isembar*, *Godefroy*, en *Odolricus*, bisschop van Orleans. Godefroy, die, als gezegt is, den naam van *Pluviers* aannam, maakte den eersten tak van dit geslachte, dat op deze wyze voortgezet wierdt.

Aubertus de I *van Pluviers*, zoon van Godefroy, was heer van Pluviers en van Thielay S. Benoit, in den jare 1100.

Leo, zoon van Aubertus, heer van de zelve plaatsen in den jare 1140.

Aubertus de II *van Pluviers*, zoon van Leo, heer van de zelve plaatsen in den jare 1170. Hy hadt tot zynen broeder *Wilhem van Pluviers*, en tot zusters *Heloysa van Pluviers*, welke trouwde met Henrik, grootmeester der bosschen van Orleans, en *Riparia*. Hy gaf de tienden van Bonlieu aan de abdy van Jerre in den jare 1150.

Thescelinus *van Pluviers*, gezegt de Gelukkige, of de Ryke,

Ryke, een zoon van Aubertus, heer van de zelve plaatſen, in den jare 1210.

Aubertus de III *van Pluviers*, zoon van Theſcelinus. In de akten van de kerk van S. Croix wordt hy genoemt *Aubertus de Pluveriis Caeſatus*. Hy wordt in het opſchrift van het portaal der kerke van S. Croix van Orleans genoemt heer van Thielay en van S. Benoit, baron van Acheres. Hy nam den naam van *Acheres* aan, zonder dien van Pluviers te verlaten. De baronny van Acheres is volkomen leenroerig van het kaſteel van Pluviers.

Wilhem van Acheres, gezegt *van Pluviers*, een zoon van Aubertus den III, hadt tot zuſters *Margareta* van Acheres, welke trouwde met Gualterus van Nemours, gezegt van Beaumont, groot-kamerling van Vrankryk; en *Elizabeth*, welke trouwde met Guido van Rougemont; Margareta en Elizabeth van Acheres hadden tot haar gedeelte de baronny van Acheres.

Guïdo *van Pluviers*, *Miles*, derde zoon van Theſcelinus, begaf zich in den jare 1260 naar Provence en Languedoc, daar hy zich nederſloeg in de ſtadt Montpellier. Men heeft ſedert dien tydt de wyk van de ſtadt Montpellier, welke Guido of zyne nakomelingen bewoont hebben, het eilandt van Pluviers genoemt.

Aubertus de IV *van Pluviers*, *Miles*, een zoon van Guido, leefde in den jare 1308. Hy was vader van

Herpinus *van Pluviers*, ridder in den jare 1360.

Theſcelinus de III, zoon van Herpinus, leefde in den jare 1402.

Wilhem de II, zoon van Theſcelinus den III, leefde in den jare 1443.

Andreas *van Pluviers*, zoon van Wilhem, wierdt vereert met den ſtaat en orde van ridderſchap, voor hem en zyne nakomelingſchap, door koning Karel den VIII door akte gegeven te Senlis den 8 October des jaars 1486, voor de grote dienſten, die hy aan den ſtaat gedaan hadde. In de akte van ridderſchap, welke de koning gaf aan Andreas van Pluviers, wordt gezegt, dat *hy oorſpronkelyk is en afgedaalt van goede, edele, aanmerkelyke, oude geboorte en afkomſt, volgende op zyne voorzaten, welke alle goede en wettelyke dienaars en amptenaars van deze kroon zyn geweeſt*, enz. Hy trouwde met Johanna van Relitè, van welke hy grote goederen hadde.

Honorius *van Pluviers*, zoon van Andreas, erfelyk ridder, heer en baron van Pavillon, trouwde met Agnes Neuve in den jare 1506.

Antony *van Pluviers*, zoon van Honorius, erfelyk ridder, baron van Pavillon, trouwde met Iſabella van het doorluchtige huis van Camby van Florence, van 't zelfde geſlachte van den baron van Ales in den jare 1540. Zy deedt eene gifte van een gedeelte van hare goederen aan Lodewyk van Pluviers haren zoon den 11 July des jaars 1559.

Lodewyk van Camby, twede zoon van Dominicus van Camby, die de baronny van Ales in Languedok gekocht hadde, wanneer hy verbannen was uit de ſtaten van Florence, van welke verſcheide van zyne voorvaders groot-ſtandaarddragers geweeſt waren om dat hy het belang van Vrankryk te opentlyk en met te veel drift onderſteunt hadde, trouwde met Margareta van Pluviers, waar van voortgekomen is Anna van Camby, welke trouwde met François De la Fare, baron van la Salle, die het regiment ruitery gehadt heeft van zynen ſchoonvader den baron van Ales, die gedoodt wierdt met Jacobus van Camby zyn zoon, in een gevecht naby Gironne voor den dienſt des konings. Hy was luitenant-generaal der legers, en een groot krygsoverſte. Hy voerde tot eene zinſpreuk in zyne ſtandaarden, *Alés comme Alés*. Anna van Camby heeft de erfenis van de baronny van Ales verdeelt met hare zuſter Iſabella, die getrouwt was met Jacobus van Berard, heer van Montalte.

Eene dochter van Antony van Pluviers trouwde met den marquis van S. Auban in 't Dauphiné, een groot en machtig heer.

Lodewyk *van Pluviers*, baron van Pavillon en van Aſſas, heer van Salaiſon, zoon van Antony Pluviers, wierdt geſtelt in de orde van S. Michiel door koning Karel den IX, die hem de eere deedt hem in Languedoc daar over eenen brief te ſchryven, gedagtekent van Amboiſe den 7 January des jaars 1572. Hy trouwde met Margareta van Bonnal, dochter van Wilhem van Bonnal en van Iſabella van Saleron, volle nichte van Aymondus, marquis van Calviſſon, heer van S. Auban en van Boutonnet. *Maria Françoiſa van Pluviers*, zuſter van Lodewyk, was getrouwt met den prins van Salerno in het koninkryk van Napels. *Louïſa de Budos* van Porte, nichte van Lodewyk en van Maria Françoiſa van Pluviers naar de wyze van Bretagne, was getrouwt met den hertog van Montmorency, en uit dit huwelyk is geſproten *Charlotta Margareta*, welke trouwde met Henrik den II van Bourbon, prins van Condé, en eene andere dochter, getrouwt met den hertog van Ventadour. *Euſtachius* van Bagnols, oom van *Maria* van Bagnols, gemalinne van *Jacob* van Pluviers, van wien hier na geſproken wordt, trouwde met Margareta van Budos in den jare 1555.

In de huizen van Pluviers, van Bagnols, van Luſſan, Davejan, van Vaugué en van Rochegude zyn zy alle namagen of bloedverwanten.

Deze zelve Lodewyk van Pluviers ontfing eenen brief van vertrooſting van koning Henrik den IV over de doodt van vier van zyne zonen, die in zynen dienſt geſneuvelt waren, gaf hen groten lof in dezen brief, bedankte den vader, die noch zyn vyfden zoon in zynen dienſt overgaf, en beloofde hem gedachtig te zyn.

Jacobus *van Pluviers*, vyfde zoon van Lodewyk, ridder van de orde des konings, gewoon edelman van de kamer, baron, heer van la Roque, van S. Michiël, en van Montagu le Neuf, die den naam droeg van *S. Michiel*, vatte Ravailläk, en rukte hem het mes uit de handen, dat bloedig was van het bloedt van Henrik den IV, gelyk men zien kan in Dupleix en Matthieu. Deze moorder zich gegrepen ziende, bragt, om zich te ontſlaan van den heer van S. Michiel, die hem gevat hadde, hem een ſnede toe met het zelfde mes, die hem geen ander kwaadt deedt dan zynen kraag af teſnyden. Jacobus van Pluviers, heer van S. Michiel, wierdt hier op vervolgens gouverneur gemaakt van de ſteden en kaſteelen van Han, van Noyon, en van Maſcon. Hy was het van te voren geweeſt van Lambés en van Conquerneau in Bretagne. Hy hadt voor de doodt des konings de koninginne Maria de Medicis gered, wanneer haar karoſſe, waar in ook de koning was, in de rivier de Seine viel, hoewel Dupleix deze daadt aan een ander toeſchryft. Men ziet noch gedrukte vaarzen op dit geval tot lof van S. Michiel. De koning redde zich met zwemmen.

Jacobus *van Pluviers* trouwde met Maria van Bagnols den 25 January des jaars 1589. Zy was eene dochter van Wilhem van Bagnols, heer van de ſtadt van dien naam, in Languedok, welke noch de wapens van het huis van Bagnols voert. Zy waren ook heren van de baronny van Sabran en Sabreninque, en van verſcheide andere ſchone landgoederen. Zy hebben verſcheide kinderen gehadt, hier na genoemt.

Iſabella van Pluviers, zuſter van Jacobus, was in haar eerſte huwelyk getrouwt met den marquis van Chanclos, van het huis van Autun, by wien zy eene dochter hadde *Margareta* genoemt. In haar twede huwelyk trouwde zy met den marquis van Pojane, luitenant voor den koning in de provincie van Guienne, door wiens doodt Iſabella zyne weduwe, of hare dochter Margareta van Chanclos meer dan hondert en vyftig duizent kroonen wonnen. Zy trouwde in haar derde huwelyk met Karel Robert de la Mark, hertog van Bouillon en ſouverein prins van Sedan, waar by zy gene kinderen hadde. Maar Margareta van Chanclos hare dochter, die door 't gezag van koning Henrik den IV getrouwt was met den marquis van Liancourt, deedt drie jaren daar na haar huwelyk breken door 't gezag der kerke, de marquis beſchuldigt zynde van onvermogen, met verbodt aan hem van weder te hertrouwen. Margareta van Chanclos trouwde hier op met den graaf van la Mark, zoon van den hertog van Bouillon, gemaal van hare moeder Iſabella. Deze graaf hadt by Margareta drie dochters, de eene was eene Karmelyter nonne; de twede was getrouwt met den graaf van L'Hôpital, en de jongſte aan den marquis van la Boulaye, die de erfvolging van Bouillon gehadt heeft. Zy hadde by hem verſcheide kinderen. De graaf van *La Mark*, die de oudſte was, ſneuvelde in den ſlag van Trier. Hy was veldmaarſchalk van het regiment van Picardië. Hy hadt maar eene dochter, welke trouwde met den hertog van Duras. Jonkvrouwe *de la Mark*, zuſter van den graaf van la Mark, die ſtaatjuffer is geweeſt van de koninginne, trouwde met den graaf van Lagnon van Bretagne, maarſchalk van de legerplaatſen en legers des konings, die tot zynen broeder hadde den abt van Lagnon. *Johanna* van Pluviers, zuſter van Jacobus en van Iſabella van Pluviers, trouwde met den baron van Bellerive in Geneve, van het huis van Plongeon, een doorluchtig geſlacht van den oudſten adeldom van Savoje. De preſident *Fraine* van het parlement van Grenoble was van het huis van Pluviers, voerende de zelfde naam en wapens. Zy hadde eene dochter, getrouwt met den preſident de la Riviere, waar by zy maar eene dochter hadde, getrouwt met den preſident van S. André. Zy hadt een millioen ponden tot eene huwelyksgift. Men noemde haar marquiſinne *van Virieux*.

Lodewyk de II *van Pluviers*, zoon van Jacobus, ridder van de orde des konings, gewoon edelman van de kamer, heer van la Roque en van S. Michiel, trouwde door 't gezag van Iſabella van Pluviers, hertoginne van Bouillon, zyne vaderlyke moeie, met Stephanetta van Grillet den 7 November des jaars 1626. Zy hadden verſcheide kinderen, hier na genoemt.

Petrus de I *van Pluviers*, broeder van Lodewyk, en zoon van Jacobus, was pagie en vervolgens ſtalmeeſter van vrouwe Chriſtina van Vrankryk, die naderhandt koninklyke vrouw hertoginne van Savoje was, dochter van Henrik den IV. Hy was vervolgens luitenant van de lyfwachten van deze hertoginne. Hy trouwde met Anna van Annequin van Bruſſel, ſtaatjuffer van de zelve hertoginne, waar by hy verſcheide kinderen hadde, hier na genoemt, *Margareta van Pluviers*, zuſter van Lodewyk en van Petrus, ſtierf, in het hof te Lion zynde, als ſtaatjuffer van de koninginne moeder van koning Lodewyk den XIV. *Anna van Pluviers*, zuſter van Margareta, van Lodewyk en van Petrus, dochter van Jacobus, volgde in de plaats van ſtaatjuffer van de zelve koninginne, welke hare zuſter hadde, hoewel zy zeer jong was. Zy was ten hove opgevoedt by Iſabella van Pluviers, hertoginne van Bouillon, hare vaderlyke moeie. Zy wierdt door het gezag des konings getrouwt met Johannes Lodewyk van Giverlay, baron van Coulanges en van Chartres. De koning, de koninginne, de prinſſen van den bloede, verſcheide hertogen en pairs, en de kardinaal Mazarin, ondertekenden haar huwelyksverdrag van den 4 November des jaars 1644.

Jacobus de II *van Pluviers*, zoon van Lodewyk, erfelyk ridder, gewoon edelman van de kamer des konings, heer van la Roque, van S. Michiel, en van Piloy, den naam dragende van *la Rocque. S. Michiël*, heeft verſcheide ampten gehad, zo in de legers des konings als in zyne plaatſen. Hy is officier majoor geweeſt van de citadelle van Doornik. Hy trouwde met Cecilia

des Marets te Doornik den 24 May des jaars 1668, waar by hy verscheide kinderen hadde, hier na genoemt. Zyn broeder was *Ponthus van Pluviers*, die jong stierf in eene der compagniën van de musquetiers des konings; en zyne zuster *Susanna van Pluviers*, welke stierf priorinne zynde van de jonkvrouwen van Ste. Maria te Mascon. *Petronella van Pluviers* stierf nonne zynde in 't klooster der edele hospitalieren van onze L. Vrouwe te Doornik.

Kinderen van Jacobus den II.

Hy hadt by vrouwe Cecilia des Marets vier zonen, jong gestorven, en vier dochters. De oudste, *Catharina Louisa van Pluviers*, trouwde met Claudius Prosper de Porlier, stalmeester, heer van Busagnes, kapitein in het regiment van den Dauphin, en vervolgens in het koninklyke regiment. *Maria Antonetta*, jong gestorven. *Josepha Catharina van Pluviers*, tot den ouderdom van twintig jaren geweest zynde in de koninklyke abdye van S. Cyr, wierdt daar uit gaande eene karmelyter nonne te Gisors. *Angelina Cecilia Dominica van Pluviers*, de vierde der dochters, was nog eene jonkvrouw, wanneer de Memorie geschreven wierdt, naar welke men dit artykel heeft opgestelt.

Kinderen van Petrus den I van Pluviers, zoon van Jacobus, die tegenwoordig den naam van Pluviers vereeuwigen.

PETRUS de II *van Pluviers*, zoon van Petrus, erfelyk ridder, heer van S. Michiel, wierdt opgetrokken als pagie van de koninklyke vrouwe hertoginne van Savoje, was naderhandt kornet, vervolgens luitenant der Gensdarmes van zyne koninklyke hoogheit van Savoje, en stalmeester van de princesse Margareta van Savoje, getrouwt met den hertog van Parma. Hy hadt verscheide kinderen, hier na genoemt. Zyn broeder was *Karel van Pluviers*, ridder, die kapitein zynde onder de lyfwacht van zyn koninklyke hoogheit, gedoodt wierdt in den opstandt van Mondovi. Men noemde hem *den ridder van S. Michiël.*

Karel François van Pluviers, broeder van Petrus, die opgetrokken was als pagie van zyne koninklyke hoogheit van Savoje, was sedert zyn stalmeester, en kapitein onder de lyfwacht. Hy sneuvelde in den oorlog tegen de Genuëzen voor den dienst van zyne koninklyke hoogheit. Men noemde hem *den heer van Pluviers.*

Christina van Pluviers, zuster van Petrus, doopdochter van de hertoginne van Savoje, trouwde met den heer van Almeras, eerste edelman van den prins van Conty, kapitein en majoor van een regiment ruiters en Viguier van de stadt Bagnols in Languedok. Hy was een broeder van den heer van Almeras, luitenant generaal van de zeemacht des konings. Eene andere dochter, zuster van Christina van Pluviers en van Petrus den II, trouwde met den heer d'Ornak stalmeester, kolonel van een regiment voetvolk, inspecteur van een gedeelte der krygsbenden in Languedok, heeft verscheide kinderen gehadt, kapiteins, luitenants, een abt, een prioor, en verscheide dochters.

Kinderen van Petrus den II.

JOSEPH *van Pluviers*, erfelyk ridder, heer van S. Michiel. *Karel*, ridder, broeder van Joseph, officier in 't regiment van Morangé, die men noemt *de ridder van S. Michiël*, of *van Pluviers.*

PETRUS de III, officier in 't zelve regiment, broeder van Joseph, die men noemt *heer van Pluviers. Lodewyk* de III *van Pluviers*, broeder van Joseph, officier in 't regiment van Nivernois, dien men noemt *heer van Salaison. Johannes Baptist*; *Alexis*; *Hyacinthus. Maria*, nonne onder de edele jonkvrouwen van de abdy van S. Bernard te Bagnols in Languedok; *Gabriela*, en *Catharina van Pluviers*, noch jonkvrouwen, wanneer de gemelde Memorie, waar van men zich bedient heeft, geschreven wierdt. Alles wat in dit artykel bygebragt is, wordt bevestigt door goede bewysstukken, die hier niet aangehaalt zyn, om dat zulks niet eigentlyk van het bestek is van dit Woordenboek. *Memoire manuscrit.*

PLUVINEL, (ANTONY) een edelman uit 't Dauphiné, is de eerste geweest die in Vrankryk voor den adeldom, onder den naam van Academie, de scholen van hoffelykheit en ridderlyke oefeningen opende; welke zy verplicht was tot hare onderwyzing in Italië te zoeken. Noch maar zeventien jaren oud zynde hadt hy reets zo veel achting verkregen in de schole van Johannes Baptista Pignatelli te Napels, dat hy van dien tydt af voor de beste ryder gehouden wierdt die in Italië was. Henrik van Vrankryk hertog van Anjou maakte hem naderhandt zyn eersten stalmeester. Pluvinel volgde dezen prins in Polen, en was een van de vier die hem verzelden by zyne wederkomst na de doodt van Karel den IX zynen broeder. Henrik de III was Pluvinel zeer gunstig, die onder zyne regering het ontwerp maakte van eene Academie, dat hy niet ter uitvoering konde brengen voor onder Henrik den Groten, die hem begunstigde en hem het bestier gaf van zyn grote stal. Tot meerder bewys van zyne achting maakte hy hem zynen kamerling, onder-gouverneur van den Dauphin, en zondt hem voor ambassadeur in Hollandt. By zyne wederkomst wierdt hy ook gouverneur van Cesar, hertog van Vendome, en van den groten toren van Bourges. Na de doodt van dien monarch hielp hy den koning Lodewyk den XIII te paardt, en schreef een uitmuntend boek van de lessen die hy hem gaf, dat men het rechte school der rykunst mag noemen. Hy stierf den 24 Augustus des jaars 1620. *Chorier Hist. Abreg. de Dauphiné.*

PLYMOUTH, in 't Latyn *Plimuthum*, een der beste havenen van Engelandt, legt in 't Westelyke gedeelte van Devonshire, aan de grenzen van Cornwall, tusschen de rivieren Tamer en Plune. De eerste onderscheidt de twee gemelde graafschappen; de andere, hoewel klein, geeft aan deze stadt den naam van *Plimouth*, of *Plymouth*, dat is, *de mondt van de Pline*, om dat zy legt in het oordt alwaar deze rivier zich in de zee stort. Deze stadt, die eertyds gene andere inwoners hadde dan visschers, is tegenwoordig zodanig toegenomen, dat zy de beste steden van Engelandt gelyk is, hét welk zy voornamelyk hare schone en bekwame haven te danken heeft. Dezelve is alleszins wel versterkt, namelyk aan de zeekant door een fort, dat op het S. Nicolaas-eilandt gebouwt is, en aan de landzyde door twee forten aan de haven, door een kasteel op eenen berg, en door eene citadel, welke koning Karel de II op eene andere daar by gelegene hoogte liet bouwen. Daar benevens heeft deze plaats ook eene keten tot zekerheit van de haven in oorlogstydt. Deze plaats is alzo een van de voornaamste magazynen in het koninkryk, en eene plaats van grote aangelegenheit, alwaar zelfs zo wel de koninklyke als de koopvaardyschepen kunnen ankeren. In het begin van de XVIII eeuw is hier ook eene bekwame plaats tot den scheepsbouw gemaakt. Koning Karel de II maakte Charles Fiz-Charles, in 't gemeen Don Carlos genoemt, een van zyne natuurlyke zonen, tot baron van Dartmouth, burggraaf van Totnes, en graaf van Plymouth in den jare 1675. Wanneer dezelve kort daar na te Tanger stierf, verkreeg Thomas lord Windsor dezen tytel. Plymouth legt 250 mylen van Londen.

PLYMOUTH, NIEUW-PLYMOUTH, eene kleine stadt in nieuw-Engelandt, op de kust van Noord-America, is eene Engelsche volkplanting, die in den jare 1620 aldaar opgerecht wierdt, en enkelyk uit Puriteinen bestont.

PNEUMATOMACHEN, of PNEUMATYKEN, ketters van de IV eeuw, alzo genoemt, om dat zy de Godheit van den Heiligen Geest bestreden. Zie ARIANEN, en MACEDONIANEN.

PNUEL. Zie PENUEL.

PO, in 't Latyn *Padus*, en *Eridanus*, eene rivier in Italië, vermaard door den val van Phaëton, loopt van 't Westen naar 't Oosten, en heeft zynen oorspronk op den berg Viso, welke tusschen het Dauphiné en het graafschap Saluzzo legt. Hy loopt van naby voorby die stadt, van daar naar Carmagnola, Turin, en de landen des hertogs van Savoje, alwaar hy verscheide kleine rivieren met zich neemt; van daar keert hy zich naar Montferrat en het Milanees, vloeit naar Cazal, Valenza en Pavië, loopt van daar naar Piacenza, Cremona, en de landen der hertogen van Parma en Mantua, en loopt daar na door 't hertogdom van Ferrare, alwaar hy zich in twee rivieren onderscheidt, welke zich wederom in verscheide andere armen verdeelen, die zich byna alle in de Venetiaansche zee ontlasten. De Po ontfangt de Adda, de Tesino, en andere rivieren meer, en doedt veel schade door zyne gewoonlyke overstromingen, niettegenstaande de graften en dyken, welke daar tegen gemaakt zyn. Hy ontfangt in zynen loop meer dan dertig andere rivieren, die uit de Alpen en den Apennyn ontspringen. Hy is de grootste rivier in Italië, en wordt derhalven door de dichters wakker opgezet, die hem by den Nyl en den Donau vergelyken, en hem den koning van de rivieren of de grootste rivier der wereldt noemen, hoewel 'er veel groter rivieren in Europa zyn. Zyne voornaamste armen of takken zyn *Il Po grande*, *Il Po di Ariano*, *Il Po di Valana*, *Il Po d'Argenta. Strabo l. V. Plin. l. III. c.* 16. *Solin. Polyb. &c. Alberti Descr. Ital. Schauplatz des kriegs von Italien.*

POBLEDO, in 't Latyn *Populetum*, eene kleine plaats in het Catalaansche Vignerie Monblancq, naby het gebiedt van Tortosa, aan eene kleine rivier, welke niet verre van daar met anderen vereënigt in den Ebro valt. Aldaar is een ryk Cistercienzer klooster, dat Alphonsus de Kuische, graaf van Barcelona, en koning van Aragon, in de XII eeuw stichtte. In de daar toe behorende kerk van den H. Bernardus leggen verscheide koningen en koninginnen van Aragon onder marmere gedenktekens begraven. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 593.

POCCIANTIO, (MICHIEL) van de orde der Serviten, was van Florence, alwaar hy monnik wierdt, en stierf in den jare 1576, in den ouderdom van 41 jaren. Hy hadde veel geleerdheit en welsprekendheit, en was Theologant, prediker, en historieschryver. Zyne werken getuigen dat hy met vlyt arbeidde, want hy heeft verscheide verhandelingen in het Latyn en in 't Italiaansch geschreven. De voornaamste zyn: *Hist. Relig. Servorum B. M. Virgin. ab ann.* 1233 *ad ann.* 1566. *Mare magnum servorum B. M. V. Dilucidarium in Regulam D. Augustini. De Scriptoribus Florentiæ*, enz. By dit laatste werk, dat een lyst is van de schryvers der stadt Florence, heeft le Ferrini, die mede van de orde der Serviten was, eene vermeerdering gemaakt van byna twee hondert schryvers; en het is eene volkome verzameling van de gene, die bekent zyn, lopende tot den jare 1589. *Baillet Jugem. des Sav. sur les Crit. Hist.*

POCHAY, eene vesting in Hungarië, twee mylen van Waradyn, in 't midden van een moeras, hebbende maar een engen toegang over eene brug. *Ortel. red. P. II.*

POCOCK, (EDUARD) de zoon van een baccalaureus in de Theologie in 't Magdaleens-collegie te Oxford, was in die stadt geboren den 8 November des jaars 1604, kwam in den jare 1618 in de Magdaleens halle, en verkreeg twee jaren daarna eene plaats in 't Christ-collegie, alwaar hy ook den graadt der philosophie aannam, en vervolgens *Socius* van dat collegie wierdt. Dewyl hy eene grote begeerte hadde om de talen te leren, deedt hy eene reize van ettelyke jaren naar het Oosten, en wierdt na zyne

ne te rug komst baccalaureus in de Theologie, en byna ter zelver tydt eerste *Lector* in de Arabische taal, wanneer de aartsbisschop Laud die plaats oprechtte in den jare 1636. Hy wierdt in het volgende jaar door den zelven naar Constantinopel gezonden, om aldaar Oostersche boeken op te zoeken, en zyne wetenschap in de Oostersche talen daar door te vermeerderen. Wederom in Engelandt gekomen zynde, verkreeg hy van zyn collegie de parochie van Childrey in Berkshire, alwaar hy trouwde, en eindelyk in den jare 1648 professor in de Hebreeuwsche taal, en kanunnik der Christ-kerk te Oxford, ook voorspraak van den toenmaals gevangen koning op het eilandt Wight wierdt, waar in hem daar na de commissie door het parlement tot hervorming der universiteit aangestelt bevestigde, dewyl Seldenus, zyn goede vriendt, die mede in de commissie was, voor hem sprak. Maar in 't einde van 't jaar 1650 wierdt hem door de zelve commissie zyne professorsplaats en zyn kanunnikschap afgenomen, dewyl hy den voorgelegden eedt van independentie niet wilde afleggen; weshalven hy zich naar zyne pastory te Childrey begaf, en eerst in 't voorjaar weder te Oxford kwam, aldaar als *Socius comm.* van 't collegie van Balliol bleef, en de plaats van *Lector* in de Arabische taal bekleedde; 't welk daarom geschiedde, dat 'er toen niemandt op die universiteit bekwaam was om die plaats te vervullen. Niet lang daar na zoude hy ook zyne parochie byna verloren hebben, dewyl de aangestelde onderzoekers van den protector en hunne aanhangers in Berkshire verklaarden, dat hy onbekwaam was dat ampt te bedienen, zo niet D. Johannes Owen, en andere Doctoren van de universiteit, die zyne byzondere geleerdheit beter kenden, dieswegens hunne vertogen aan de commissie gedaan hadden. Wanneer de koning in den jare 1660 wederom in het ryk kwam, wierdt hy weder in zyn kanunnikschap herstelt, en Doctor in de Theologie gemaakt. Hy stierf te Oxford den 10 September des jaars 1691. Hy sprak weinig, en was nooit schielyk in 't oordeelen. Men heeft hem zeer selden iemandt horen tegenspreken, en wanneer hy zulks doen moest, geschiedde dat met zulk eene gematigtheit, dat het byna naar geen tegenspreken geleek. Gelyk hy zich nooit in het minste vertoornde, schoon hy scherpelyk aangetast wierdt, zo verbitterde hy ook niemandt door zyne redenen, en sprak van niemandt, die afwezig was, kwalyk. Hy was een vyandt van twist en verachting van andere geleerden. Zyne schriften zyn: *Versio & notæ ad quatuor epistolas Syriac. Petri, Johannis & Judæ, ex MSCt. depromptas; Specimen historiæ Arabum, cum notis; Porta Mosis Arab. & Lat. cum Appendice notarum ad varia S. S. loca; de ratione variantium in Pentateucho Arabico lectionum; versio ac notæ ad Tograi carmen Arabicum; Comment. in Micham, Malach. Hoseam & Joëlem; Epistolæ variæ; Massecuth Beracoth, in usum studiof. adis Christi*; als mede verscheide overzettingen uit het Arabisch, als: *Contextio Gemmarum, sive Eutychii Patriarchæ Alex. Annales; Abul-Pharaji Historia Dynastiarum cum Supplemento; Mosis Maimonidis præfatio in Misnam.* Het boek van Grotius van de waarheit van den Christelyken Godsdienst, en de Liturgie der Engelsche kerke, heeft hy in 't Hebreeuwsch overgezet, waar van de meeste afdrukken naar Turkyë gezonden zyn. Hy heeft 3000 van de beste Arabische spreekwoorden byeen verzamelt, die hy met zyne overzetting heeft willen uitgeven. *Wood Athenæ Oxonienses. Demains of John Locke.*

POCUTIE, eene kleine provincie in Polen, in Rood-Reussen, omtrent Moldavië en Zevenbergen. Daar in zyn maar eenige vlekken, die aanmerkenswaardig zyn, waar van Sniatin het voornaamste is.

PODALIRIUS was, naar het voorgeven der dichters, een zoon van Æsculapius, en een broeder van Machaon, met welken laatsten hy den Griekschen veldheer Agamemnon in den tocht tegen Troje volgde, en door de byzondere wetenschap in de geneeskunde, die hy van zynen vader verkregen hadde, den Grieken zeer nuttig geweest zoude zyn. *Homer. Q. Calaber l. XVI. Le Clerc Hist. de la Medecine. Pomey Pantheon Mythic. p.* 253.

PODBRDER KREITS, in Bohemen, heeft den naam van het daar in gelegen gebergte Brd; en wordt ook de *Berauner kreits* genoemt. Zie BERAUN.

PODENSTEIN, eene kleine stadt met een goed kasteel. Zy is gelegen in Frankenlandt, in 't bisdom van Bamberg, tusschen grote bosschen, naby den oorspronk van de Puttach, zeven mylen van de stadt Culmbach ten Zuiden. *Maty Dict.*

PODERICO, (LODEWYK) een vermaard generaal in de XVII eeuw, was te Napels uit een voornaam geslachte geboren, en wel van *Vittoria Severina*; zyn vader was echter *Johannes Baptista Poderico* genoemt. Hy zoude in 't begin studeren, doch verkoos daar voor den oorlog, en bragt het in den zelven zeer verre. In zyne eerste jaren diende hy in den Genueeschen en Montferratschen oorlog, inzonderheit in de belegering van Cazal. Daar na bezocht hy het in de Nederlanden, en liet in den jare 1635 in de ondernemingen tegen Kleef en Schenkenschans zo veel moedt en beleidt blyken, dat de kardinaal infant Ferdinand, hem voor anderen bevorderde. Wanneer hy daar op voor een korten tydt zyn vaderlandt bezocht hadde, ging hy in den jare 1638 naar Spanje, hielp de vesting Fontarabië ontzetten, den Franschen generaal la Mothe uit het gewest van Lerida verdryven, Perpignan verlossen, en Monçon veroveren. Hy geleidde den koning Philippus den IV op zyne reize naar Saragossa, en wierdt van den zelven in verscheide zaken geraadpleegt. Hier op ging hy te rug naar Napels, en van daar in den jare 1646 als generaal van de ruitery naar het ontzet van Orbitello, van gelyken in den jare 1648 tot het ontzet van Cremona. Naderhandt hielp hy den oproer stuiten, welke in het koninkryk van Napels ontstaan was, doch inzonderheit den hertog van Guise en het onderstandt, dat de Franschen den zelven zonden, tegenstaan. Philippus de IV benoemde hem daar na tot zynen generaal in Guienne. Dewyl men echter de onlust te Bourdeaux in tyds gestilt hadde, bleef hy eenen tydt lang aan de grenzen van Catalonië staan, en deedt naderhandt met Don Jan van Oostenryk eene reize ter zee, wanneer hy van de Turksche zeerovers aangetast en gekwetst wierdt. Hy diende naderhandt onder den gemelden Don Jan met meerder moedt dan geluk tegen de Portugezen; doch wanneer de koning hem tot onderkoning en kapitein generaal van Gallicië gemaakt hadde, deedt hy den Portugezen een nadrukkelyken tegenstandt. Na dat eindelyk in den jare 1668 de vrede tusschen Spanje en Portugal gesloten was, reisde hy te rug naar zyn vaderlandt, en stierf kort daar na aldaar aan eene longe-waterzucht. *Lor. Crasso Elog. di capit. illustr p.* 432.

PODESTA is een naam, welken voornamelyk de Venetianen en Genuezen aan zekere overheitspersonen geven, welker macht byna overeenkomt met die, welke eertyds de *Prætores* by de oude Romeinen hadden. Wat de republyk Venetië belangt, dezelve plagt in de voornaamste steden, welke zy in *Terra Firma* bezit, namelyk naar Padua, Vicenza, Verona, Brescia, Bergamo, Crema, en Trevigo, twee edelen van de eerste of van de twede classe te zenden, waar van de een den tytel van Podesta, en de ander van kapitein der wapenen voerde. De eerste heeft den rang; doch beide verbeelden zy op de zelve wyze de republyk, en hangen onmiddelyk af van den Senaat, welker uitspraak zy by dikwils voorvallend verschil tusschen hen moesten afwachten. De Podesta heeft zo wel in burgerlyke als in lyfstraffelyke zaken het gebiedt, en vooral is zyn plicht voor de rust en openbare welstandt van de toevertrouwde plaats te zorgen. Doch wat in 't byzonder het krygsvolk, deszelfs tucht en betaling belangt, daar over heeft alleen de kapitein der wapenen te zeggen. In de minder steden van *Terra Firma* zyn de ampten van Podesta en kapitein vereenigt. Ook zyn in de provincie, welke inzonderheit het hertogdom van Venetië genoemt wordt, verscheide Podestaatschappen. Het voornaamste is te Chiozza. De ander zyn te Malamocco, Murano, Torcello, Grado, Caorle, enz. Naar Padua en Brescia zendt men altoos oude raadsheren; naar Verona en Bergamo zulke edelen, die van 35 tot 40 jaren oud zyn; doch naar de andere plaatsen jonge edellieden. De ampten zo wel der Podestaas als der kapiteinen duuren 16 maanden, en ieder van de zelve plagt maandelyks van de republyk tot zyne bezolding van 10 tot 40 ducaten te bekomen. Doch alzo de genen, die in grote steden deze ampten bekleedden, niet nalaten konden een groten staat te voeren, zo betalen zommigen, die daar toe benoemt worden, liever 2000 dukaten, en laten zich twee jaren van den groten Raadt uitsluiten, eer zy dezelve aannemen. De Genueesche republyk zendt byna op gelyke wyze naar de plaatsen, onder hare gehoorzaamheit staande, zekere overheden, welke *Podesta* en *Luogotenenti* genoemt worden. In eenige steden van Provence in Vrankryk, als by voorbeeldt te Arles, vindt men magistraatspersonen, welken de tytel van *Podesta* gegeven wordt. *Amelot de la Houss. Hist. du Gouv. de Venise p.* 246. *S. Didier Ville & rep. de Venise p.* 259. *Diction. de Trevoux.*

PODIANI, (PROSPER) van Perouze, een ervaren rechtsgeleerde, die eene schone bibliotheek hadde. Janus Nicius Erythræus heeft zyn lof beschreven, waar in hy twee of drie vermakelyke vertellingen doet van de troggelary van Podiani en van zekere monniken, aan welke hy zyne boeken belooft hadde. Zy maakten hem een schoon opschrift in marmer, waar in zy zyne mildadigheit en hunne dankbaarheit wonderbaarlyk verhefien. Maar deze bibliotheek door de laatste wil van Podiani in andere handen gekomen zynde, deden de genen, die dezelve verwachtten, hun opschrift uitwisschen, niets overig latende dan de drie eerste letteren D. O. M. die men gewoonlyk aan 't begin van dat slag van opschriften stelt, om te zeggen, *Deo Optimo Maximo*: dat eenige kortswylige snaken aldus opvulden: *Daturis Opes Meliores. Janus Nicius Pinac. P. III. c.* 72. *Louis Jacob Trait. des Bibl. ch.* 28.

PODIEBRAD, eene stadt en heerlykheit in Bohemen, in den Koniggratser kreits aan de Elve gelegen. Zy is voorzien met een slot, het welk de Thaboriten in den jare 1426 tevergeefsch bestormden, en 800 mannen daar voor verloren. Eene vrouw van Rosenberg bragt deze heerlykheit aan Bozko den V, heer van Cunstadt, uit het geslachte der graven van Berneck en Nidda. Onder zyne nakomelingen was Georgius van Podiebrath, die in den jare 1459 koning van Bohemen wierdt, wiens zoon in den jare 1495 deze heerlykheit aan den koning Uladislaus tegen het vorstendom Oels verwisselde. *Balbin. Boh. in Epit. rer. Boh. l. IV. c.* 2.

PODIEBRATH, of PODIBRAD, het koninklyke en vorstelyke Podiebrathsche geslacht heeft zynen naam van de heerlykheit Podiebrath in Bohemen, en komt af van de overoude graven van Berneck en Nidda in Hessen, welke van lange jaren in aanzien waren, en waar van onder anderen *Bozko* de eerste, graaf van Berneck en Nidda, hofmaarschalk van keizer Henrik den V of Lotharius den II is geweest. Zyne nakomelingen hebben zich naderhandt in Moravië aan de Boheemsche grenzen nedergeslagen, en omtrent den jare 1227 eenige goederen aan zich gekocht. Ten tyde des keizers Frederik den II en Coenraad den IV heeft *Bozko*, graaf van Berneck en burggraaf van Znaym, het Cistercienzer klooster te Sorau in Moravië gesticht, 't welk de koning Ottocarus in den jare 1252 bevestigt heeft, en is de tytel van dit klooster tot den jare 1591 by zyne nakomelingen gebleven. Hy stierf den 20 December des jaars 1255, en liet na *Gerhardus*, welke het slot Cunstadt bouwde, en

ten minsten herstelde, naar het welke zyn zoon *Smilo* daar na den naam van heer van Cunstadt gevoert, en den tytel van graaf van Berneck en Nidda nagelaten heeft. Hy stierf in den jare 1312, en hadt tot navolger *Bozko* den IV; deze *Bozko* den V, welke trouwde met eene vrouwe van Rosenberg, die hem de heerlykheit Podiebrath aanbragt, waarom hy zich heer van Cunstadt en Podiebrath noemde. Zyn zoon *Bozko* de VI stierf in den jare 1411, en hadt by Anna, vryvrouwe van der Leipe en Duba, vier zonen, van welke de jongste *Victorinus*, heer van Cunstadt en Podiebrath, met Anna, eene dochter van Johannes heer van Wartenberg, de heerlykheit Glats verkreeg, en *Georgius* teelde. Deze was geboren den 23 April des jaars 1420, wierdt stadhouder in Bohemen, en eindelyk in den jare 1458 zelfs koning. Dewyl hy het hieldt met de Hussiten, zo hadt hy vele moeielykheden; zyne heerlykheit Glats maakte hy in den jare 1459 tot een graafschap, en zyne twee zonen, Victorinus en Henrik, beleende hy met het vorstendom Monsterberg, dat na de doodt van Ernestus Primislaus, hertog van Troppau en Munsterberg, aan hem vervallen was; welke beide zonen keizer Frederik den 7 December des jaars 1462, wegens den bystandt hem door den koning Georgius en zyn zoon Victorinus in de belegering van Wenen gedaan, tot vorsten van 't H. Roomsche Ryk, hertogen van Munsterberg en graven van Glats benoemde, ook het slot Glats met alle toebehoren tot een graafschap verklaarde. Koning Georgius stierf in het 13 jaar zyner regering en het 51 zyns ouderdoms aan de waterzucht den 22 Maart des jaars 1471. By zyne eerste gemalinne Cunigunda, eene dochter van Smilo vryheer van Sternberg, die in den jare 1449 stierf, heeft hy geteelt: 1) *Bozko* den VIII, geboren den 15 July des jaars 1442, en zonder kinderen gestorven den 28 September des jaars 1491. 2) *Victorinus*, des H. Roomschen Ryks vorst, hertog van Munsterberg, en graaf van Glats. Hy was geboren in den jare 1443, wierdt in den jare 1462 hertog van Munsterberg, en stierf den 30 Augustus des jaars 1500. Hy heeft drie gemalinnen gehadt; de naam der eerste is onbekent; de twede was Sophia, eene dochter van Boleslaus hertog van Teschen en Groot-Glogau, by welke hy teelde *Johanna*, gemalinne van Casimir, hertog van Teschen, overste hoofdman in Silesië, welke in den jare 1496 stierf: *Bartholomeus*, die den 3 April des jaars 1515 in den Donau naby Presburg verdronk, wanneer de koning Uladislaus van Hungarië naar Wenen zondt, om by keizer Maximiliaan het generaalschap in Frioul te aanvaarden: *Laurentius*, die jong stierf; en *Magdalena Euphemia*, welke zich naar Trebnits in Silesië in 't klooster begaf. 3) *Barbara*, welke trouwde met Henrik, heer van der Leipe, overste maarschalk van 't koninkryk Bohemen. 4) Henrik de I, van wien hier na. 5) *Cunigunda*, of *Catharina*, geboren in den jare 1449, getrouwt met Matthias koning van Hungarië, en gestorven in den jare 1464. 6) *Sidonia* of *Zedena*, welke eene tweeling was met de gemelde Cunigunda, in het 9 jaar haars ouderdoms verlooft, en in den jare 1464 getrouwt met Albertus Animosus, hertog van Saxen. De twede gemalinne van den koning Georgius was Johanna, vryvrouw van Loben en Rozmital, welke stierf in den jare 1475. Hy heeft by haar geteelt 7) *Henrik* den II, hertog van Munsterberg in den jare 1452. Hy stierf te Podiebrath in den jare 1492, en zyne gemalinne Catharina, eene dochter van Willem den III hertog van Saxen, leefde noch in Saxen in den jare 1498. Hunne dochter *Anna* trouwde met Henrik, graaf, overste kamerheer van 't koninkryk Bohemen. En ten 8) *Ludomilla* in den jare 1456, die in den jare 1474 de gemalinne wierdt van Frederik den I hertog van Lignits, en in den jare 1503 stierf.

Henrik of *Hinko* de I, *de Oude*, des H. R. R. vorst, hertog van Munsterberg en graaf van Glats, een zoon van den Boheemschen koning Georgius, geboren in den jare 1448, wierdt in den jare 1462 door keizer Frederik in den Ryksvorstenstandt verheven, en volgde op zynen broeder Victorinus in den jare 1479 in het vorstendom Munsterberg, en na dat ook het Oelsnische vorstendom, na het uitsterven der oude hertogen uit het Piastische huis, in den jare 1492 aan den koning Uladislaus vervallen was, verwisselde de zelve in den jare 1495 Oels en Wohlau met den hertog Henrik tegen zyne heerlykheit Podiebrath, en beleende hem en zyne drie zonen daar mede. Deze hertog Henrik hadt zich benevens zynen broeder Victorinus dapper gedragen in den oorlog hunnes vaders, en wanneer Matthias koning van Hungarië in den jare 1469 zynen broeder gevangen genomen hadde, voerde hy het volkomen bevel over zyn vaders leger, en verloste zynen broeder. Wanneer zyn vader gestorven was, wilden eenigen hem tot koning van Bohemen verkiezen. In den jare 1480 bekwam hy benevens zynen broeder van den koning Uladislaus 30000 gulden onderstandgeldt, en hielp het muitende volk te Praag stillen. In den jare 1489 namen de Hungaren, dewyl hy het met den hertog van Glogau gehouden hadde, Monsterberg en Frankenstein in, welke echter na de doodt van Matthias in 't volgende jaar weder ingeruimt wierden. Hy stierf te Glats in den jare 1498. Zyne gemalinne was Ursula, eene dochter van Albertus Achilles keurvorst van Brandenburg, waar by hem acht kinderen geboren wierden, waar van 'er vier jong of ongetrouwt stierven, en *Sidonia* gemalinne wierdt van Ulrich graaf van Hardeck. Zyn alzo aan te merken *Albertus*, geboren in den jare 1468; *Georgius*, geboren in den jare 1470; en *Karel* de I, geboren in den jare 1476, alle Ryksvorsten, hertogen van Monsterberg, ook in Silesië te Oels, graven van Glats, enz. Zy wierden in den jare 1495 van den koning Uladislaus beleent met het vorstendom Oels, en noch van te voren in den jare 1488, van wegens hunnen schoonvader, Johannes den II hertog van Sagan, met wiens dochters deze drie hertogen getrouwt waren, mede in den Glogauschen oorlog ingewikkelt. De hertog Georgius nam na zyn vaders doodt in den jare 1498 zyn verblyf te Oels, Albrecht te Glats, en Karel te Frankenstein in 't Monsterbergsche. In den jare 1500 verkochten deze drie broeders het graafschap Glats voor 60000 daalders aan Ulrich graaf van Hardeck. In den jare 1502 stierf hertog Georgius zonder erfgenamen, en behielden de twee overige broeders de gemeene regering, tot dat ook hertog Albrecht in den jare 1511 zonder nakomelingen stierf, zo dat Karel de I Monsterberg en Oels alleen erfde. Hy wierdt in den jare 1523 koninklyk generaal gouverneur of overste stadhouder in Bohemen, overste hoofdman in Silesië, landvoogdt in de Lausits voor zyn leven lang, en lands-hoofdman te Glogau, nam in den jare 1532 voor den koning het vorstendom Oppelen na het afsterven des laatsten hertogs in bezit, en stierf na vele verkregen diensten in den jare 1536. By zyne gemalinne Anna, eene dochter van Johannes den II hertog van Sagan, teelde hy, (benevens vyf dochters, waar van *Barbara* abdisse was te Strehlen, *Cunigunda* aan Christophorus heer van Boscowits, *Margareta* aan Johannes heer van Hazenburg, *Ursula* aan Hieronymus, heer van Biberstein, en *Hedwig* aan Georgius Pius markgraaf van Brandenburg, uitgetrouwt wierden,) vier zonen, *Joachim*, geboren in den jare 1506; *Henrik*, in den jare 1507; *Johannes* in den jare 1509; en *Georgius* in den jare 1512, welke na hunnes vaders doodt tot in het zesde jaar in gemeenschap regeerden, wanneer zy in den jare 1542 het vorstendom Monsterberg en Frankenstein aan den hertog Frederik van Lignits voor 40000 gulden verpandden. Hertog Joachim wierdt in den jare 1531 in een jaar deken van 't hoge stift van S. Jan te Breslau, Malthezer ridder en coadjuteur van 't prioraat van Bohemen, desgelyks domproost te Groot Glogau, en in den jare 1532 groot-prioor der Johanniter of Malthezer-orde in Bohemen. In den jare 1536 deedt hy eene reize naar Rome, en in den jare 1538 stont hy benevens zyne broeders aan den keurvorst Joachim den II van Brandenburg zyn erfrecht af op het vorstendom Crossen, dat de koning Uladislaus hunnen vader gemaakt hadde, waar tegen de keurvorst hem het bisdom van Brandenburg of Lebus by het eerste openvallen van den stoel beloofde, van wien hy ook in den jare 1546 het bisdom Brandenburg en Havelberg verkreeg, en in den jare 1562 den 27 December te Breslau stierf. Van zyne broeders was ondertusschen de hertog Georgius in den jare 1553 ongetrouwt gestorven, en de twee overige broeders maakten zulk eene deeling dat Henrik de II (van wien hier na) zyn verblyf te Bernstadt, en Johannes te Oels behieldt. Deze hertog voerde benevens zyne broeders in den jare 1538 den Lutherschen Godsdienst in de vorstendommen Monsterberg en Oels in, en verpandde het eerste in den jare 1542 aan den hertog Frederik van Lignits, van wiens zoon van gelyken naam de koning Ferdinand de I het zelve in den jare 1550 inloste, en het in den jare 1552 aan de koninginne Isabella, weduwe van Johannes de Zapolia, Waywode van Zevenbergen, overgaf. Doch wanneer de zelve in het kort Silesië wederom verliet, trok de koning Ferdinand het vorstendom in, en vergunde in den jare 1554 aan den hertog Johannes de wederinlossing van het zelve. Deze hertog regeerde loffelyk, verbeterde en versterkte het slot te Oels, bevestigde de lands privilegien, en stierf den 28 February des jaars 1565. By zyne eerste gemalinne Christina, eene dochter van Christophorus heer van Schidlowits, Kastellan van Cracau, teelde hy Karel Christophorus; maar by de twede, Margaretha, eene dochter van Henrik hertog van Brunswyk, hadt hy gene kinderen. *Karel Christophorus* was geboren in den jare 1545, hieldt zich eenen tydt lang op aan het keizerlyke hof, en hielp in den jare 1565 den 5 Augustus, by de lykvaart van keizer Ferdinand den I, nevens andere vorsten, den zark dragen. Hy volgde in 't zelfde jaar op zynen vader, en dewyl hy zich van de opkomende schulden gaarne ontlasten wilde, zo verkocht hy in den jare 1568 den 13 November aan zynen oom te Bernstadt het vorstendom Oels, en in den jare 1569 aan vier heren van Canits het vorstendom Monsterberg; doch Martheus, heer van Logau, kamer-president in Silesië, tradt in onderhandeling van koop, en wilde mede 180000 gulden betalen. Maar de Standen baden den keizer Maximiliaan den II het zelve aan zich te kopen, en gaven hem, om zulks te verkrygen, eene Turken-hulpe van 38000 daalders. Van dien tydt aan hebben de hertogen van Oels niets meer dan den tytel en de wapenen van Monsterberg, en de benaming van ryksvorsten overig gehouden. Hy stierf noch den 17 Maart des zelven jaars 1569 ongetrouwt.

Henrik de II, des H. R. Ryksvorst, hertog van Monsterberg, in Silesië te Oels, graaf van Glats, heer van Cunstadt en Podiebrath, de twede zoon van Karel den I, hadde, als hier voor gezegt is, zyn verblyf te Bernstadt, en verrichtte met zyn broeders het gene hen in gemeenschap toebehoorde, als boven verhaalt is. In den jare 1540 wierdt hy door zyne broeders gezonden aan Henrik hertog van Saxen, en aan de vorsten van Anhalt, om met de zelve eene erfverbindtenis te sluiten, 't welk echter niet voltrokken wierdt. Hy stierf den 2 Augusty des jaars 1548, en liet na by Margaretha, eene dochter van Henrik hertog van Mekelenburg, *Henrik* den III en *Karel* den II: deze regeerden achttien jaren in gemeenschap, verleiden in den jare 1569 hun verblyf van Bernstadt naar Oels, vergeleken zich in den jare 1574 met de schuldeischers van hunnen neef Karel Christophorus, en kondigden in den jare 1583 de landsordening af van het vorstendom Oels; waar na hertog Henrik de III in den jare 1587 ongetrouwt stierf. Karel de II was geboren in den jare 1545, en hieldt zich in zyne jeugdt 9 jaren lang op aan het keizerlyke hof, tot in het 24 jaar zyns ouderdoms, wanneer hy in den jare 1570

den 17 September trouwde met Catharina, eene erfdochter van Wenceslaus van Bercka, Duba, en Leippe, heer van Sternberg, overste landrechter in Moravië, welke hem de heerlykheden Sternberg en Jaischwits aanbragt. Hy nam in den beginne nevens zynen broeder zyn verblyf te Bernstadt. In den jare 1587 zondt de keizer Rudolph de II hem mede als gezant op den Poolschen verkiesdag, en wanneer het wegens den aardshertog Maximiliaan, welke door eenigen verkoren was, tot eenen oorlog kwam, geboodt hy de Silesische benden, stichtte daar na verscheide nuttige en schone gebouwen te Oels, stont in den jare 1591 aan den bisschop van Olmuts alle zyne gerechtigheden op het klooster Mariënbron en Sorau in Moravië af, tegen overdragt van de bisschoplyke leengoederen in zyne heerlykheit Sternberg; kocht in den jare 1599 de heerlykheit Medzibor in Silesië, wierdt in den jare 1608 overste hoofdman in Silesië, hielp den majesteits-brief voor de Silesische Godsdienst-vryheit in den jare 1609 uitwerken, en stierf den 28 January des jaars 1617. By zyne eerste gemalinne teelde hy alleen *Henrik Wenceslaus* in den jare 1575, die in den jare 1591 te Rome stierf: en wanneer in den jare 1583 deze eerste gemalin gestorven was, trouwde hy in den jare 1585 met Elisabeth Magdalena, eene dochter van Georgius Pius, hertog van Brieg, by welke hem acht kinderen geboren wierden, waar van 'er drie in hunne kindsheit stierven: tot hunne volwasschene jaren zyn gekomen Henrik Wenceslaus; Karel Fredrik; *Barbara Margaretha*, die in den jare 1595 geboren wierdt, en in den jare 1652 ongetrouwt stierf; *Elisabeth Magdalena*, geboren in den jare 1599, welke trouwde met Georg Rudolph hertog van Lignits; en *Sophia Catharina*, geboren in den jare 1601, welke trouwde met Georgius den III, hertog van Brieg. *Henrik Wenceslaus*, des H. R. Ryksvorst, hertog van Monsterberg, in Silesië, te Oels en Bernstadt, graaf van Glats, heer van Sternberg, Jaischwits en Medzibor, keizerlyke krygs-Raadt, kamerling, aangestelde overste en overste hoofdman, als mede generaal krygscommissaris in opper- en neder-Silesië, was geboren den 7 October des jaars 1592, en deelde zodanig met zynen broeder, dat de zelve Oels, doch hy Bernstadt verkreeg, en de Moravische heerlykheden in gemeenschap bleven. Hy hadt hier op in de toenmalige invallende onrustige tyden met onveranderde trouw, en onvermoeiden yver, des keizers en des vaderlands beste bezorgt, waarom hem ook in den jare 1629 de opperampts bekleding, en in den jare 1636 het overste hoofdmanschap in Silesië opgedragen wierdt, en dewyl hy ook in de krygszaken het opperbestier aldaar hadde, zo wierdt hy gemeenlyk de kleine keizer genoemt. By den Praagschen vredehandel met keur-Saxen in den jare 1635 was hy keizerlyk principaal-commissaris. Hy was een geleerd heer, en stierf den 21 Augustus des jaars 1639 zonder kinderen by zyne beide gemalinnen, waar van de eerste was Anna Magdalena, eene dochter van Georgius Gustavus Paltsgraaf aan den Rhyn te Tweebrugge, en de andere Anna Ursula van Reibnits, die in den jare 1637 vorstin van Bernstadt gemaakt wierdt. Alzo erfde zyn broeder *Karel Fredrik* te Oels, die in den jare 1593 geboren was, nu ook het Bernstadsche gedeelte. Hy moest echter wegens den oorlog, en andere landplagen te Oels veel uitstaan, wierdt in eenige gewichtige handelingen gebruikt, en stierf den laatsten May des jaars 1647, zonder mannelyke erfgenamen, waar mede hy den koninklyken en vorstelyken Podiebratschen stam besloot, welke 184 jaren in hertoglyke waardigheit in Silesië gebloeit hadde. Van zyne eerste gemalinne Anna Sophia, eene dochter van Fredrik Wilhem, hertog van Saxen-Altenburg, liet hy na Elisabeth Maria; by zyne twede gemalinne Sophia Magdalena, eene dochter van Johannes Christiaan, hertog van Lignits en Brieg, hadde hy gene kinderen. *Elisabeth Maria* was geboren den 11 May des jaars 1625, en de eenige erfgenaame hares vaders, die haar in den jare 1646 verloofde met Sylvius Nimrod hertog van Wurtenberg, en den 1 May des volgenden jaars het byleger liet houden. Wanneer hy nu vier weken daar na stierf, wilde de keizer het vorstendom Oels als een mannelyk leen intrekken, doch op hoge aanpryzing, en tegen afstandt der heerlykheit Jaischwits wierdt de hertog Sylvius Nimrod den 15 December des jaars 1648 daar mede beleent, van wien de tegenwoordig levende hertogen van Oels en Bernstadt afstammen. Hy stierf den 26 April des jaars 1664, nalatende drie zonen, en zyne gemalin stierf den 17 Maart des jaars 1686. *Æneas Sylvius in Hist. Bohem. Dubravii Hist. Boh. Paprocii Diadochos. Balbini Miscell. regn. Boh. Schikfusii Schles. Chron. l. II. c.* 30 & 34. *Henelii Siles. renov. Luca Schles. Merckw. Sinapii Olsnographia.*

PODLACHIE, BIELSKO, een groot Waywoodschap in Masovië, in Polen, dat tegen het Westen aan 't eigentlyk genoemde Masovië, en tegen 't Oosten aan Litthauwen grenst. Het zelve is tien mylen breed, en dertig lang, en bestaat uit de drie gebieden Bielsko, Drogiczyn, en Mielnick. Het wierdt in den jare 1569 het koninkryk van Polen ingelyft, alzo het eertyds aan Litthauwen behoorde, doch naderhandt daar van afgescheurt wierdt.

PODOLIE, een landschap in klein-Reussen, in Polen, dat drie gebieden begrypt, namelyk Kaminiek, Trambowla en Laticzow, en wordt in opper-Podolië, dat tegen het Zuiden, en in neder-Podolië, dat tegen het Oosten legt, verdeelt. Het zelve legt onder de Walachy aan den Niester, en strekt zich uit nevens Zevenbergen en Moldau, tot tegen Turkye aan de Zwarte zee. Het landt is vruchtbaar, doch heeft veel moeten uitstaan van de invallen der Tartaren en Kozakken.

POECILE, eene galdery te Athene, met schone schilderyen en beeldwerken verrykt, gelyk men dan inzonderheit de Atheniënzen, die zich in den oorlog dapper kweten, daar in afschilderde. Zeno gaf in deze galery zyne philosophische lessen, en zyne leerlingen hielden aldaar hunne twistredeneringen. Zy wierden om die reden ἀπὸ τῆς στοᾶς, *a porticu*, *Stoici*, Stoïschen genoemt. Het woordt *Poecile* komt van ποικίλος, *verschillendheit*, ter oorzake van de verschillendheit der schilderyen. *Meursius Athen. Attic. 1. 5. Attic. Lect.* 618.

POEDEROJEN. Zie POUDEROJEN.

POEHL, een eilandt met een daar toe behorend ampt niet verre van Wismar, in 't hertogdom Mekelenburg, dat met een brug aan 't vaste landt gehecht is, en door de Westphaalsche vrede aan de kroon Zweden overgelaten wierdt. *Topogr. Sax. inf. p.* 240.

POELENBURG. Zie POULENBURG.

POELGEEST. Zie POULGEEST.

POENITENTIARIS. Zie PENITENTIER.

POESNECK, BOESNECK, BESENECK, PESNICK, eene stadt in Oosterlandt, tusschen Neustadt aan de Orla en Saalfeldt gelegen, behoort tot het vorstendom Altenburg, en wel tot het gedeelte van den hertog van Saxen-Saalfeld. De plaats heeft goede neering van lakenhandel.

POETTING, een graaflyk geslacht in Oostenryk, welkers stamslot POETTING, dat tegenwoordig vervallen is, en den graven van Althan toebehoort, naby Murstetten gelegen is. *Wolfgang* heeft in den jare 1019 het tournoy te Trier bygewoont. *Coenraad* is omtrent den jare 1401 by den hertog Wilhem van Oostenryk opper-kamerheer geweest. In de XVII eeuw heeft dit geslacht den vryheerlyken, en kort daar na den graaflyken tytel verkregen. *Johan Sebastiaan*, erf-burggraaf van Lints en keizerlyke kamerheer, was omtrent den jare 1670 stadhouder in Hungarië. In welken tydt ook *François Eusebius*, erf-burggraaf van Lints, ridder van 't gulden vlies, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, vice-kancelier in Bohemen en afgezant in Spanje, gebloeit heeft. *Sebastiaan* stierf in den jare 1680 als bisschop van Passau; en *Sebastiaan Wolf*, erf-burggraaf van Lints in Tyrol, koninklyke stadhouder in Bohemen, en groot-prioor der Malthezer-orde door Bohemen, Moravië en Silesië, stierf in den jare 1709. *Wurmpr. Collect. Geneal. p.* 88. *Bucelin. Stemm. p.* 111. *Spen. Hist. insig. c.* 67. *Weingart. Furstenspiegel.*

POGGIBONZI, of PONGIBON, in 't Latyn *Bonitium*, een steedtie in het Florentynsche gebiedt, aan de grenzen van 't gebiedt van Siena, 't welk aan de eene zyde de kleine rivier Stagia, en aan de andere zyde een hoogte heeft, waar op het slot *Poggio Imperiale* gebouwt is. De tabak van Poggibonzi is tamelyk vermaard. *Misson Vojage Lettr.* 30, *Delic. de l'Italie I. p.* 238. *Descript. Ital. p.* 64.

POGGIO is een woordt, dat in de Italiaansche taal zo veel als een *heuvel* of *hoogte* betekent, en tot een eigen naam van verscheide plaatsen in Italië, doch inzonderheit in het gebiedt van den groothertog van Florence, om der zelver verheve gelegenheit, gemaakt is. Alzo is 1) gansch naby de stadt Florence, aan de kleine rivier Stella, eene plaats *il Poggio* genoemt, alwaar de groot-hertogen tot hun vermaak een schoon paleis met tuinen, waterwerken en andere sieraden hebben laten aanleggen; 2) *Poggio Avento*, aan de rivier Pesa, tusschen Florence en Siena; 3) *Poggio Fiorito*, of *Poggium Floridum*, zeer naby Livorno; 4) *Poggio Francoli*, aan de rivier Arno, omtrent twee Duitsche mylen beoosten Florence; 5) *Poggio imperiale*, een vlek met een slot tusschen de beide rivieren Elsa en Staggia, aan de grenzen van 't gebiedt van Siena gelegen. Eene andere plaats van gelyken naam, in 't Latyn *Pratorium imperiale*, legt in 't hertogdom Urbino, tusschen Pesaro en Fiorenzuola, aan de kust van de Adriatische zee, waar van keizer Frederik de III den eersten grondsteen gelegt, en welke de hertog Franciscus Maria della Rovere daar na zeer schoon opgebouwt heeft. 6) *Poggio*, tusschen Narni en Calvi, aan de Spoletische en Sabynsche grenzen; 7) *Poggio Bastone*, tusschen Norcia en Rieti in 't hertogdom Spoleto; 8) *Poggio Reale*, eertyds een prachtig lustslot, dat Alphonsus, een zoon van Ferdinand den I, koning van Napels, omtrent duizent schreden van de stadt Napels heeft laten aanleggen. *Vojage de Misson Lettr.* 30. 31. *Delic. de l'Italie I. p.* 238. *V. p.* 58. *Descript. Ital. p.* 168.

POGGIUS BRACCIOLINI, of BRANDOLINI, was van het geslachte der Bracciolinen, geboren te Terra-Nova in het Florentynsche gebiedt, in den jare 1380. De schryvers kunnen het over zynen naam niet eens worden, dewyl eenigen hem *Jacobus*, anderen *Johannes Baptista*, *Johannes Franciscus*, of *Carolus* noemen. Na dat hy te Florence onder Johannes Ravenatus en Chrysolora gestudeert hadde, begaf hy zich naar Rome, en wierdt aanvankelyk afschryver by Bonifacius den IX, daar na secretaris, welke bediening hy van Innocentius den VII, tot op Calixtus den III, veertig jaren na malkander bekleedt heeft. Hy wierdt in den jare 1414, gedurende het concilie, naar Constans gezonden, om aldaar oude boeken op te zoeken, alwaar hy dan Tertullianus, Quintilianus, Silius Italicus, en vele anderen in 't licht bragt. In Engelandt zoude hy in den jare 1418 desgelyks doen, doch was daar zo gelukkig niet. Hy trouwde eerst in het 54 jaar zyns ouderdoms, niettegenstaande hy by eene byzit reets drie zonen geteelt hadde. In den jare 1453 vertrok hy van Rome, en wierdt te Florence kancelier of secretaris van de republyk, welke hem reets in den jare 1414 het burgerrecht geschonken hadde. Hy stierf aldaar den 29 October des jaars 1459. Men meent dat hy een hoger ouderdom zoude bereikt hebben, indien hy zich niet met zyne jonge vrouwe te buiten hadde gegaan. Hy was een geleerd man, maar toch een scherp berisper, gelyk uit het gene hy tegen Laurentius Valla, Philelphus, Perottus en anderen geschreven heeft, blykt. Men heeft van hem vele brieven

en kleine schriften, waar onder inzonderheit eene verzameling van historien bekent is, waar in de Roomsche geestelykheid aangetast wordt. Hy heeft ook eene Florentynsche historie geschreven, welke men een langen tydt in 't Italiaansch gehadt heeft, en die eerst in den jare 1715 te Venetië in 't Latyn gedrukt is, zo als Poggius dezelve geschreven heeft. Anders zyn zyne schriften te Bazel in den jare 1538 byeen gedrukt. *Jovius in Elog. Becanatus in vita Poggii, hist. ejus Florentina praemissa.*

POICTIERS. Zie POITIERS.

POICTOU. Zie POITOU.

POINET, of PONET, (JOHANNES) was eerst bisschop van Rochester, en daar na van Winchester, en een yverig bevorderaar van den hervormden Godsdienst in Engelandt ten tyde van koning Eduard den VI, ten welken einde hy ook een boek van de priester-echt en eene verantwoording van de zelve vervaardigde. Onder de regering van de koninginne Maria moest hy zyn bisdom verlaten, en zich naar Straasburg begeven, alwaar hy in den jare 1556 omtrent het veertigste jaar van zynen ouderdom gestorven is. Behalven het gemelde schrift, en eenige overzettingen van de werken van Ochinus, heeft men noch van hem: *Diallacticon viri boni & literati de veritate, natura atque substantia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia*, waar in hy de strydigheden wegens het Avondmaal, inzonderheit die, welke onder de Zwinglianen en Lutherschen ontstaan zyn, te vergeefsch, gelyk hy zich zelf zulks voorzegt, heeft pogen by te leggen. Hy was in de Griekfche taal uitmuntend, en in de Duitsche en Italiaansche talen zeer wel ervaren, en hadt ongemene begaafdheden in het prediken. Eenigen hebben hem ten onrechte nagegeven, dat hy, hoewel hy reets getrouwt was, noch eene vremde vrouwe vervoert zoude hebben. *Freheri Theatr. Epitome Bibl. Gesner. Bayle Dict. Crit.*

POIRET, (PETRUS) een bekend Godgeleerde en philosooph, wierdt geboren te Metz, in Vrankryk, den 15 April des jaars 1646. Hy verloor zynen vader, die zich geneerde met de wapenen schoon te maken, zeer vroeg, en wierdt in zyn twaalfde jaar by den vermaarden plaatsnyder Seb. Clericus besteed, om het plaatsnyden by hem te leren; maar hy liet die kunst weder varen, en begaf zich tot het leren der Latynsche tale en der grondbeginselen van de vrye wetenschappen, waar in hy wel haast by uitnemendheit vorderde. Hy vertrok in den jare 1664 naar Basel, en wierdt aldaar in het genootschap, of collegie, het welk den naam van den groten *Erasmus* draagt, aangenomen: maar doordien hy zeer zwak van ligchaam was, kon hy de openbare lessen selden bywonen, en moest den meesten tydt alleen op zyn kamer studeren, wanneer hy inzonderheit in de philosophie van Cartesius groot behagen schepte. Hy ging in den jare 1667 naar Hanau, daar hy zes maanden bleef, en eene verhandeling aangaande *het hoogste goedt* in de Fransche tale opstelde; maar de zelve is niet gedrukt. Van daar begaf hy zich in den jare 1668 naar Heidelberg, wierdt in December des volgenden jaars tot den predikdienst ingezegent, en nam den zelven vervolgens te Otterkerg, Frankendal en Manheim met alle getrouwheit waar. In den jare 1672 nam hy het beroep van predikant te Annaberg, in het hertogdom van Tweebrugge, aan; maar wierdt in den volgenden jare gevaarlyk van de rode loop aangetast. Doordien hy nu, terwyl hy zich tot de doodt bereidde, bevondt, dat hy zich tot dien tydt toe meer met aardsche dan hemelsche zaken hadt bezig gehouden, en meer werk hadt gemaakt om zyne eigenliefde te voldoen dan de liefde Gods boven alles te stellen, badt hy Godt ernstig om verlenging des levens, op dat hy zich voortaan geheel en al aan hem mogt kunnen overgeven. Zynen wensch vervult ziende, en tot gezondheit herstelt zynde, voldeedt hy aan zyne gelofte, en schreef zyne *Redelyke gedachten over Godt, de ziele, en het kwaadt.* Eenigen tydt daar na kreeg hy eenige der schriften van Antoinette Bourignon in handen, de welke hem zodanig bevielen, dat hy eene vurige begeerte in zich gevoelde zich zelf en de wereldt te verloochenen, en Godt alleen aan te kleven. Hy wierdt mede zeer begerig deze juffrouw zelf te spreken; verliet derhalven, wanneer de Palts door den oorlog verwoest wierdt, den predikdienst, en begaf zich naar Hollandt om haar op te zoeken. Te Amsterdam zynde meende hy eene reize naar Vrieslandt te doen, om de gemeenschap der beruchte Labadisten eens te gaan zien; maar het boek van Yvon, eenen van hunne predikers, waar in hy juffrouw Bourignon zeer hevig aangreep, onder zyne oogen gekomen zynde, staakte hy zyn voornemen, en wilde met zulk volk geen doen hebben. Hy vertrok daar op naar Hamburg by gemelde juffrouwe Bourignon, wierdt van haar zeer wel ontfangen, en bleef by haar zo lang zy leefde. Hy verzelde haar in den jare 1677 naar Luitzburg, in Oost-Vrieslandt, en begaf zich, wanneer zy in den jare 1680 van daar verdreven wierdt, en naar Franeker moest wyken, naar Amsterdam, om haar eene veilige verblyfplaats in deze stadt te bezorgen. Maar zy kwam ondertusschen op den 20 October des laatstgemelden jaars te overlyden, en *Poiret* onthieldt zich sedert hare doodt, omtrent acht jaren lang, merendeels te Amsterdam: doch in den jare 1681 om zekere zaken eene reis naar Holstein doende, brak hy op die reize een arm. In het jaar 1688 nam hy zyn verblyf te Rhynsburg, by Leiden, daar hy zynen overigen levenstydt, en dus over de dertig jaren, in rust en met Godzalige bespiegelingen heeft doorgebragt, gaande zeer selden, en dan nog maar voor eenige weinige dagen, van huis. Hy overleedt den 21 May des jaars 1719, in den ouderdom van drie en zeventig jaren en eenige weken. Zyne nagelatene schriften, en de werken van anderen, door hem in het licht gegeven, zyn: *La Theologie Germanique*, zynde eene overzetting, naderhandt herdrukt onder den tytel van: *La Theologie réelle*; Cogitationes rationales de Deo, anima, & malo; *Toutes les Oeuvres de Mademoiselle Antoinette Bourignon*, in 19 stukken in octavo; *Cempis commun, ou les IV Livres de l'Imitation de J. C.*; *L'Oeconomie Divine*; *La Paix des bonnes ames, dans tous les partis du Christianisme*; De Idea Theologiae Christianae secundum principia J. B.; *La Theologie du coeur*; *La Theologie de l'Amour, ou la vie & les oeuvres de Ste. Catherine de Genes*; De eruditione solida, superficiaria & falsa lib. III; Irenicum universale, piis quibusvis mentibus quarumcunque Christianismi partium pacificandis accommodatum; Idea Theologiae Mysticae; *La Theologie du Croix de Jesus-Christ*, zynde eene Fransche overzetting der werken van Angela de Fuliginio; *Le Chrétien réel, ou la vie du Marquis de Renty*; *Le Saint refugié, ou la vie & la mort édifiante de Wernerus*; *Le Catechisme Chretien pour la vie interieure, par Mr. Olier*; *L'Ecole du pur amour de Dieu, dans la vie merveilleuse de la bonne Armelle*; *Les Opuscules de Madame J. M. B. de la Mothe Guion*; Virtutum Christianarum insinuatio facilis; Bibliotheca Mysticorum selecta; Fides & Ratio collata; *La Pratique de la vraie Theologie Mystique*; *La Theologie de presence de Dieu*; Sacra Orationis Theologia; Vera & cognita omnium prima, sive de natura & origine idearum; *Discours Chrétiens & spirituels sur divers sujets, qui regardent vie interieure*; *L'Ame amante de son Dieu, representée dans les Emblémes de Hugo & de O. Venius*; *Le Saint Solitaire des Indes, ou la vie de Gregoire Lopez*; *Les Oeuvres spirituelles de Messire Fr. de Salignac de la Mothe Fenelon*; *La vie de J. M. B. de la Mothe Guion, écrite par ellemême.* Johannes Clericus, Wolfgang Jäger, Joachim Langius, en anderen, hebben hem van onverschilligheit in den Godsdienst (*Indifferentismus*) beschuldigt, en de pen tegen hem opgevat. Zyne *Opera Posthuma* zyn in den jare 1721 in het Latyn en in het Nederduitsch te Amsterdam, op kosten van Henrik Wetstein, gedrukt, waar voor een omstandig verhaal van zyn leven en van zyne schriften geplaatst is.

POISSI, eene kleine stadt van Vrankryk aan de Seine, in Isle de France. De Latynsche schryvers noemen dezelve *Pisciacum.* Zy is vermaart door de geboorte van den H. Lodewyk. Zy is zes mylen van Parys gelegen. Daar zyn verscheide kloosters, en onder anderen een dat zeer schoon is voor nonnen van de Dominikaner-orde. Het zelve was eertyds een koninklyk kasteel, alwaar de gemelde koning S. Lodewyk geboren en gedoopt wierdt. Hy wierdt daarom zelfs Lodewyk van Poissi genoemt. Zyn kleinzoon Philippus *de Schone*, de plaats der geboorte van zyn H. grootvader willende vereeren, deedt de kerk en het klooster bouwen dat aldaar gezien wordt onder den naam van S. Louis, en men stelde het grote autaar op de zelfde plaats daar het bedde van de koninginne Blanca was, wanneer zy dezen H koning ter wereldt bragt: het welk de oorzaak is dat deze kerk niet volkomen oostelyk is. De koningen die op Philippus den Schonen volgden, volmaakten het gene hy begonnen hadde, en de inwyding geschiedde in tegenwoordigheit van den koning Philippus van Valois in den jare 1330. Het hert van Philippus *den Schonen*, en de ligchamen van Robert, eenen van zyne zonen, en van Johannes, den zoon van Philippus van Valois, zyn in deze kerke begraven. Het dak van deze kerke en de klok verbrandden in den jare 1625 den 21 July door 't vuur van den hemel; doch de schade is sedert herstelt. Men heeft onder de nonnen van dit klooster getelt acht princessen van den bloede, zonder te spreken van Catharina van Harcourt, welkers moeder was van 't huis van Bourbon, en van Maria van Bretagne, dochter van Artus den II hertog van Bretagne. In den jare 1561 wierdt te Poissi tusschen zes kardinalen, byna veertig bisschoppen, en de geleerdste R. Theologanten van Vrankryk, en 12 of 13 Protestantsche predikers de vermaarde byeenkomst gehouden, *Colloque de Poissi* genoemt. Zie KAREL de IX, koning van Vrankryk, en BEZA. (THEODORUS)

POITIERS aan de Claine, eene stadt van Vrankryk, zynde de hoofdstadt van de provincie van Poitou, met eene universiteit en een bisdom, behorende onder dat van Bourdeaux. De oude schryvers hebben deze stadt verscheidelyk genoemt *Augustoritum, Pictavium, Limonium, Pictava, Pictavorum urbs*, enz. Zy is van de grootste en oudste van het koninkryk. Het is echter niet waarschynlyk dat zy gebouwt is door de Picten uit Scythië gekomen, dewyl zy reets doorluchtig was eer deze volkeren zich in Groot-Brittanje gevestigt hadden. Het is waarschynlyker dat de Gauloizen daar van de stichters waren. Hare gelegenheit is op een vlakken verheven grondt tusschen de rivier Claine en eene andere kleine rivier, welke aldaar eene grote kom maakt. De zamenvloejing van deze rivieren is aan eene van de einden der stadt, naby de poort S. Lazare genoemt, alwaar een oud kasteel is, dat men gelooft een werk der Romeinen te zyn. Deze volkeren woonden aldaar een langen tydt, en bouwden 'er een amphitheater en verscheide andere gebouwen, waar van men noch fraaie overblyfselen ziet. Daar is te Poitiers een presidiaalschap en seneschalkschap onder het gebiedt van 't parlement van Parys, met eene generaliteit, een rechtbank der finantien, en eene kamer van het hof der munten, getekent met de letter G. Het parlement van Parys zat aldaar eenige jaren, onder de regering van Karel den VII, in den tydt dat de Engelschen meester waren van de hoofdstadt van het koninkryk. De zelfde koning stichtte aldaar in den jare 1431 de universiteit, op welke verscheide grote mannen geleeraart hebben. De stadt wordt geregeert door een hoofdschout, twaalf schepenen, en twaalf gezworene Raden. De hoofdschout voert den tytel van kapitein en gouverneur van Poitiers, en de koningen van Vrankryk hadden aan den gene, die tot deze waardigheit verheven wierdt, toegestaan het voorrecht van adeldom, dat van ridder te kunnen zyn van de ordens des konings, en verscheide

ſcheide andere voordelen. De kerk van Poitiers is zeer vermaard. Men gelooft dat zy geſticht is door S. Martialis. S. Hilarius, die een van hare prelaten was, heeft dezelve noch beroemder gemaakt. S. Juſtinus, S. Maxentius, S. Gelaſius, S. Anthemius, S. Piencius, S. Emeranus, Venancius, Fortunatus, en verſcheide andere van hare biſſchoppen hebben het hunne toegebragt om dezelve doorluchtig te maken, zynde zulks zelfs, door hunne geboorte, door hunne geleerdheit, of door hunne deugdt. De hoofdkerk is gewydt onder den naam van S. Petrus. Daar zyn te Poitiers noch vyf abdyen, die van S. Hilarius, gezegt de Celle van Poitiers, van de orde van S. Auguſtinus. S. Cyprianus en de Monſtier-neuf, van de orde van S. Benedictus. S. Croix en de H. Drievuldigheit, van de zelve orde, zyn abdyen voor dochters. Men telt in dezelve ſtadt noch 24 parochien, en verſcheide kloosters. Het bisdom heeft in 't algemeen 722 parochien onder 24 aartspriesters, 30 abdyen, 24 kapittels, en een groot getal van prioryen. Onder het artykel van POITOU wordt gemeldt hoe deze ſtadt ingenomen wierdt gedurende de oorlogen van den Godsdienſt van de XVII eeuw. Voorts is aan te merken, dat de genen, welke te Poitiers zyn, gemeenlyk een half uur buiten de ſtadt gaan zien het geen men noemt *den opgerechten ſteen* (*la pierre levée*) op den weg naar Bourges. Het is een grote vierkante ſteen van vyf en twintig voeten lengte, en omtrent zeventien breedte, en onderſteunt door vier andere ſtenen: het volk doedt daar van vermakelyke vertellingen, welke al zo fabelachtig zyn, als 't geen 'er Rabelais van zegt, dat zyn heldt Pantagruel den zelven afrukte van eene rots *Paſſe-lourdin* genoemt. Men heeft 'er dit koppelvaars op gegraveert:

Hic lapis ingentem ſuperat gravitate Coloſſum,
Ponderis & grandi ſidera mole petit.

Strabo l. III. Ptolom. Geogr. Cæſar Comment. Ammian. Marcell. l. XVI. Greg. Turon. l. II. V. &c. Petrus Roger. Pict. Deſc. Scævol. Sammarth. Louange de la ville de Poitou. J. de Besli des Evesq. de Poitou Sincerus Itin. Gall. Rob. & Sammarth. Gall. Chriſt. Du Cheſne Rech. des Antiq. des villes.

Concilien van Poitiers.

Radegonda, koningin van Vrankryk, hadt te Poitiers de abdy van Sainte-Croix geſticht. Baſina en Chrodielda, na haar doodt, niet willende gehoorzamen aan Lubovera, die de abdy beſtierde, lieten zich tot allerlei geweldenary vervoeren. Gundegiſus van Bourdeaux, die de metropolitaan was, Nicaſius van Angoulesme, en Saffarius van Perigueux vergaderden zich te Poitiers in den jare 589, om zich daar tegen te kanten, met Marovius, die biſſchop was van Poitiers, en dagvaardden deze nonnen om voor hen te verſchynen. Zy weigerden zulks, en zonder hunne perſonen of hun gebodt te achten, mishandelden zy hen en hunne bedienden. Deze geweldenaryen duurden tot in het volgende jaar, wanneer dezelve prelaten, door bevel van Childebert en van Gontran, wederom vergaderden met Gregorius van Tours, en Ebregiſilus van Keulen. Baſina en Chrodielda wierden in den ban gedaan, en Lubovera wierdt herſtelt in hare waardigheit. Dezelve Gregorius van Tours verhaalt het aldus in zyne Hiſtorie *l. X. c.* 8. Eenige ſchryvers ſtellen een vermaard concilie te Poitiers omtrent den jare 1002, of 1010, tot herſtelling der kerke; en men maakt gewag van het ſynode van Charroux, gehouden in den jare 988, gelyk Petrus, ſchryver van de Kronyk van Maillezais, heeft aangetekent. Hy maakt ook gewag van eene andere vergadering, gehouden in den jare 1025 of 1029, in den tydt wanneer Iſembert de I de kerke van Poitiers beſtierde. Men ſprak aldaar tegen de overweldigers van de kerkelyke goederen. Onder het bisdom van Iſembert den II, omtrent den jare 1074 of 1075, vergaderden Amatus van Oleron, en Goſcelinus van Bourdeaux, legaten van paus Gregorius den VII, zich te Poitiers tegen Guido Godefroi, gezegt Wilhem de VIII, hertog van Guienne en graaf van Poitiers, die in zyn derde huwelyk getrouwt was met Aldearda van Burgundië, zyne nicht. Iſembert belette deze vergadering; en deze zaak veroorzaakte hem zelf vele moeielykheden. Men hieldt in het zelve jaar 1075 een ander concilie wegens het ligchaam en bloedt Chriſti. Dit leerſtuk wierdt aldaar erkent, beveſtigt en aangenomen tegen Berengarius, die zich op deze vergadering bevondt, en byna omgebragt wierdt, gelyk in dezelfde Kronyk van Maillezais verhaalt wordt. Hugo van Lion, legaat van den H. ſtoel, hieldt in den jare 1078 een concilie, dat anderen ſtellen in den jare 1080, men heeft daar van tien canons, welke Baronius, Bini, en anderen houden te zyn van het concilie dat in den jare 1100 gehouden wierdt. Dat concilie was veel vermaarder, Johannes en Petrus, kardinalen, legaten van den H. ſtoel, hadden de voorzitting op het zelve van wegens paus Paſcal den II, en men telde nevens hen tachtig biſſchoppen of abten, welke vergaderden in de kerke van S. Petrus den 18 November. Men ſprak aldaar het anathema uit tegen den koning Philippus den I, die geſcheiden zynde van Bertrada van Montfort, haar herroepen hadde, gelyk Ivo van Chartres bericht *Ep.* 84, 95, 108, 134, 211, 212. en gelyk alle de ſchryvers van dien tydt verhalen. Men heeft in den laatſten druk der concilien 16 bevelen of beſluiten, welke op dit ſynode gemaakt wierden, welke Bini, Coriolanus en anderen, toeſchryven aan het concilie in de zelve ſtadt gehouden in den jare 1109 tot hervorminge der zeden. Bruno, biſſchop van Signi, hieldt aldaar eene vergadering op den 26 May des jaars 1106, welke anderen ſtellen in den jare 1118. Hy was verzelt van Boëmund den I, prins van Antiochië, die trouwde met Conſtantia van Vrankryk, dochter van koning Philippus den I; men ſprak 'er van de zaken van den H. oorlog. De abt Suger bevondt zich aldaar, gelyk hy verzekert in het leven van Lodewyk den Vetten. Petrus de II, biſſchop van Poitiers, hieldt een ſynode in den jare 1109, waar in hy de kerk van Ruffek gaf aan de hoofdkerke. Gualterus van Bourges gaf ſynodale bevelen in de jaren 1280 en 1284. Verſcheide andere prelaten van dezelve ſtadt deden het zelve in hunne ſynoden, als Aimericus van Mons, in den jare 1367. Bertrandus van Maumont, in den jare 1377. Simon van Cramaud, in den jare 1387. Ithier van Matreuil, in den jare 1396. Gerard van Montaigu, in den jare 1405. enz.

POITIERS, (DIANA VAN) meeſtereſſe van koning Henrik den II van Vrankryk, was eene dochter van Johannes van Poitiers, graaf van S. Vallier, en misbruikte op eene vremde wyze de gunſt des konings, het zy om rykdommen te vergaderen, het zy om tot waardigheden te verheffen, of om daar van uit te ſluiten alle wie zy wilde. Men hadt moeite om te geloven, dat zy, alreets zo vele jaren hebbende, een jongen vorſt zodanig aan hare liefde kon binden, zonder hulp van de toverkunſt. Maar verſtandigen hebben het daar niet gezocht, en goede aanmerkingen gemaakt omtrent het vermogen en de liſten van eene oude kourtiſane, en zy vergeten niet de minzieke geſteldheit van deze meeſtereſſe, en hare bekwaamheit in den minnehandel. De grootſte ergernis, welke men hadde in deze minnery, ontſtondt daar door, dat men niet twyfelde of zy hadt zich zelf ten beſte gegeven aan de begeerte van François den I, den vader van Henrik den II, om het leven van haren vader te behouden; en aldus zag men niet zonder verontwaardiging, dat eene vrouw, die tot byzit gedient hadde eerſt aan den vader, en vervolgens aan den zone, het voornaamſte gezag hadde in het koninkryk. Haar vader was gevangen genomen als medeplichtig aan de wederſpannigheit van den konneſtabel Karel van Bourbon, en wierdt in den jare 1526 veroordeelt om onthalſt te worden. Diana was zo verbaaſt en ontroert over deze tyding, dat zy oordeelde, dat zy niets ontzien moeſt, maar het uiterſte wagen om hem te redden. Zy ging zich dan nederwerpen aan de voeten des konings, ſmeltende in hare tranen, en badt hem om genade voor den gene, aan wien zy het leven verſchuldigt was. Zy ſcheen in dezen ſtaat zo ſchoon en bekoorlyk aan dezen prins, dat de liefde nog veel meer dan het medelyden zyn hert overweldigde. Men zegt, dat de koning, haar genoten hebbende, het pardon voor haren vader afvaardigde, dat hy ontfing wanneer hy reets op het ſchavot geklommen was op de plaats de Greve. Doch deze ongelukkige, aldus ter ſtraffe geleid zynde, was daar door met zulk eene grote ontroering aangedaan, dat hy gevaarlyk krank wierdt; men moeſt hem verſcheide malen ader laten, en dit alles met de goede tyding van zyne genade was niet bekwaam om zynen geeſt te herſtellen en hem te genezen; zo dat de koorts van den graaf van S. Vallier tot een ſpreekwoordt wierdt. Diana was een langen tydt bekend aan het hof onder den naam van *la grande Seneschale*, om dat zy in den jare 1514, veertien jaren oud zynde, getrouwt was met Lodewyk van Brezé, groot-ſeneſchal van Normandië, by wien zy twee dochters hadde, waar van de oudſte, *Françoiſa*, in den jare 1538 trouwde met den hertog van Bouillon; en de twede, *Louiſe*, trouwde in den jare 1546 met den hertog van Aumale. Naderhandt namze den tytel aan van hertoginne van Valentinois, om dat Henrik de II haar dat hertogdom gaf. Men verhaalt vele ſeldzame byzonderheden, zo ten opzichte van de ſtandvaſtigheit, die zy betuigde na de doodt van Henrik den II, als ten opzichte van de duurzaamheit van hare ſchoonheit. Zy was eene dodelyke vyandin der Proteſtanten; en de Godsdienſtige yver, welken eene diergelyke vrouw deedt blyken, was ongetwyffelt een der aanmerkelykſte toneelen van de grote komedie, die in de wereldt geſpeelt wordt. Men heeft Diana geprezen, dat zy na de doodt van François den I haren haat en hare wraak den loſſen toom niet geviert heeft tegen hare medeminnareſſe en vyandinne, de hertoginne van Eſtampes. De grote goederen, welke zy verkregen hadde door de verbeurdverklaringen der ſchuldigen, door de verkoping van beneficiën en ampten, en door andere onrechtvaardige middelen, waren haar van grote nuttigheit na de doodt van Henrik den II. Zy bediende zich daar van om de koninginne moeder te ſtillen, en week naar haar ſchone huis van Anet; maar, zegt men, niet zonder een ſcherp verwyt van wegens de koninginne moeder Catharina de Medicis, aan welke zy ook haar prachtig huis van Chenonceaux aan de Cher moeſt afſtaan. Zy overleedt te Anet den 26 April des jaars 1566, in den ouderdom van 66 jaren. *Bayle Dict. Crit.*

POITOU, eene provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafſchap, dat eertyds een gedeelte is geweeſt van Aquitanië. Men geeft voor dat het de lengte heeft van omtrent zeſtig mylen van het Ooſten naar het Weſten. Het heeft Berry, het Limoſin, en Touraine ten Ooſten: Angoumois en Xaintonge ten Zuiden: Anjou en Bretagne ten Noorden; en ten Weſten den Oceaan. Men verdeelt deze provincie gemeenlyk in hoogen laag-Poitou. Het hoge-Poitou, dat ten Ooſten is, is veel groter dan het lage. Poitiers is daar van de hoofdſtadt: het heeft een bisdom zo wel als Luçon. De andere ſteden zyn Maillezais, dat mede een bisdom gehadt heeft, doch dat verplaatſt is naar Rochel, Fontenai-le-Comte, de hoofdſtadt van het lage-Poitou, Châtelleraud, Richelieu, Thouars, S. Maixant, Loudun, Partenai, la Ganache, Momnorillon, Mort-Mirebeau, enz. Châtelleraud, Thouars, Loudun, la Tremoille, en Rochechouart hebben den tytel van hertogdommen: La Roche-ſur-Yon, Marillac en Talmond zyn prinsdommen. Het landt is

 beſproeit

besproeit door rivieren, vruchtbaar en overvloedig in granen, wyn, en vee, enz. Deze provincie heeft het gemak van de visschery aan de kusten van de zee, en dat van de jagt binnen in 't landt. De inwoners zyn moedig en beminnaars van de studien. Deze provincie heeft ook grote mannen voortgebragt, welke doorluchtig geweest zyn door hunne dapperheit, door hunne geboorte, en door hunne geleerdheit, welke gezien wordt in verscheide werken van hun maaksel: zonder te spreken van het huis van Luzignan, dat uit deze provincie voortgekomen is, van dat van Thouars, Châtillon, Vivonne, la Tremoille, enz. De Romeinen hebben meester geweest van de provincie van Poitou, onder den naam van Aquitanië. De Wandalen, of Hunnen, of Duitschers, onder hunnen koning Croccus, verwoestten de zelve in de V eeuw, na dat zy Poitiers geplundert hadden. De Romeinen lieten de zelve gedurende het keizerryk van Honorius aan de Visigotthen, die door Clovis den Groten daar uit verdreven wierden omtrent den jare 510, na den slag van Civeaux. Poitou hadt sedert Karel den Groten byzondere graven, die in 't vervolg hertogen van Guienne wierden, te weten Abbo, Ricuinus, Renaldus, twee Bernards, twee Ranulphen, twee Ebles, en tien van den naam van Wilhem. Die welke stof gegeven heeft tot zo vele vertellingen, was vader van Leonora, welke de koning Lodewyk de Jonge verstiet, en zy hertrouwde met Henrik den II hertog van Normandië, en naderhandt koning van Engelandt, dien zy Guienne en Poitou aanbragt. Hun zoon Johannes, gezegt *Zonderlandt*, verloor deze graafschappen door eedbreuk, als elders aangemerkt wordt. Daar na wierdt deze provincie gegeven aan Alphonsus van Vrankryk, zoon van koning Lodewyk den VIII, en broeder van S. Lodewyk, en aan verscheide andere zonen van Vrankryk. De Engelschen kwamen wederom aldaar; maar deze oude vyanden volkomelyk uit het koninkryk verdreven zynde door koning Karel den VII, bleef Poitou omtrent den jare 1436 voor altoos aan de kroon gehecht. De graven van Poitou worden hier alleenlyk genoemt, om dat der zelver chronologische opvolging op het artykel van GUIENNE te zien is. Deze provincie wierdt volkomen verscheurt gedurende de burgerlyke oorlogen van den Godsdienst in de XVI eeuw. De Hervormden waren meester van Poitiers, de maarschalk van S. André nam het zelve in, en plunderde het in den jare 1562. De admiraal de Coligni, hoofdt van de eersten, belegerde het wederom in den jare 1569; maar het zelve wierdt bewaard door den hertog van Guise. De slag van Poitiers was dodelyk voor Vrankryk in den jare 1356. De koning Johannes wierdt aldaar door de Engelschen gevangen. *Petrus Roger. Pict. Desc. Jean Besly Genealog. des Comt. de Poit. Annal. Aquit. Hist. de Poitou. Froissard. du Chesne. Thuan. &c.* Zie GUIENNE.

POIX, in 't Latyn *Pisa*, eene kleine plaats in Vrankryk aan de grenzen van Normandië en Picardië, tusschen Aumale en Amiens gelegen. De zelve heeft een langen tydt den tytel van een prinsdom gehadt, en wierdt door een koninklyk patent van Juny des jaars 1652, dat in den jare 1663 den 15 December bekrachtigt is, tot een hertogdom en pairschap verheven, onder den naam van Crequi, ten voordeele van Karel van Blanchefort heer van Crequi. Doch na dat de gemelde Karel den 11 February des jaars 1687 zonder mannelyke erfgenamen stierf, is dit pairschap wederom vernietigt. *Etat de la France T. II. p. 239.*

POKUTIE, PAKUTIE, een klein landschap in Polen, in 't Waywoodschap Lemberg, aan de Zevenbergsche en Walachische grenzen. Haliez is daar van de hoofdstadt.

POLA, eene stadt van Istrië, den Venetianen toebehorende, met een bisdom, staande onder den stoel van Aquileja. Zy is gelegen aan de Adriatische zee, met eene haven, tusschen Parenzo, en de golf *il Quarnero* genoemt. Pola is eene oude stadt, welke de oude Latynsche schryvers genoemt hebben *Pola* en *Julia Pietas*. Men geeft voor dat het eene volkplanting was van de volkeren van Colchis, die de Argonauten of Vliesshelden vervolgden; het welk de dichter Callimachus met veel geest, doch met weinig waarschynlykheit, beschreven heeft. Hy zegt dat deze volkeren de Argonauten niet hebbende kunnen vinden, niet dorsten wederkeren naar hunnen koning, en dat zy zich in Istrië neersloegen, daar zy Pola bouwden, waar van de naam in hunne taal een *banneling* betekende: het welk Strabo mede aangemerkt heeft. Deze stadt is in der daadt eene Romeinsche volkplanting geweest. Men ziet 'er verscheide tekenen van hare oudheit, als een Amphiteater, *L'Orlandino* of het Rolandshuis genoemt: een zegeboog, gezegt *de goude poort*, welke ook tot eene poort aan de stadt dient: verscheide opschriften, enz. De Venetianen zenden eenen gouverneur te Pola, die den tytel van graaf voert. Zy hebben aldaar een klein kasteel, dat van weinig belang is. Deze stadt is niet volkryk. In den jare 1606, of omtrent dien tydt, brak Jurissa, een verjaagt zeerover van Segna, benevens 150 Uscochen of zeerovers, by nacht door eene heimelyke poort in de stadt, en roofde veel gelds en goeds. Maar den volgenden dag namen de inwoners de wapenen op, dreven deze schelmen ter stadt uit, en ontnamen hen weder een groot gedeelte van den roof. Plinius, Strabo, en Pomponius Mela maken gewag van deze plaats. *Hist. de gli Uscochi p. 216.*

POLANEN, (HET HUIS TE) in Hollandt, onder Delflandt, was voor dezen het ridderlyke stamhuis der heeren van dien naam, afkomstig uit den huize van Wassenaar, maar is thans niet dan eene hofstede omtrent Gravezande, tusschen Monster en Loosduinen. *Van Leeuwen Batav. illust.*

POLANEN, (HET HUIS TE) in Hollandt, onder Rhynlandt, wierdt door die van Delf, om het beleg van het huis te Heemskerk te doen opbreken, belegert, stormenderhandt verovert, en tot den grondt afgebroken. Dit gebeurde in den jare 1359. Zie *Heemskerk Batav. Arkadia*; *Junius Batavia*, enz. Sommigen zyn van gedachten, dat het huis ter Hart, anders genoemt Zwanenburg, zynde het gemene lands huis van Rhynlandt, op de grondslagen van het oude huis te Polanen is opgebouwt; maar dit is zeer onzeker. Anderen menen, dat het wat verder naar de zyde van Amsterdam, aan de trekvaart, daar nu de luitplaats van den Hre. Kalf gezien wordt, gestaan heeft.

Het rechtsgebiedt van Polanen strekt zich ten Oosten van den Osdorper weg tot aan Houtryk (welk laatste met Polanen een rechtbank heeft, bestaande uit drie schepenen, die ieder jaar afgaan) ten Westen, en heeft het Spieringmeer en het Y aan de Zuid-en Noordzyde. De grote en zware sluizen, welke te Polanen in den hogen dyk, omtrent het huis Zwanenburg, door de dykgraven en hoogheemraden van Rhynlandt gelegt, en onlangs geheel vernieuwt en veel sterker gemaakt zyn, zyn een zeer fraai en treffelyk werk, tot keringe, of lossinge van het woedende zeewater strekkende. *Commelin Beschryving van Amsterdam.*

POLANI, een van de oudste geslachten onder de edelen van Venetië, dat zynen naam heeft van de stadt Pola in Istrië, werwaarts het zich uit Hungarië begeven hadde; doch dat in later tyden zeer vervallen is. *Petrus Polano* wierdt in den jare 1129, na zynen schoonvader Dominico Michieli tot Doge verkoren, en regeerde tot den jare 1148, wanneer hy stierf. Hy hielp de oneenigheit byleggen, welke ontstaan was tusschen den Duitschen keizer Coenraad den III en den Griekschen, Emanuel den I. Daar na voerde hy een gelukkigen oorlog tegen die van Padua en Pisa; hy behieldt ook de overhandt in den oorlog tegen Rogerius den II, koning van Napels. Na zyn doodt volgde hem in de hertoglyke waardigheit Dominico Morosini. *Palatii Fasti ducales. Amelot de la Houss. Hist. du gouvernement de Venise p. 533.*

POLANTUS, een Hoogduitsch rechtsgeleerde, was geboren in de opper-Palts in den jare 1520. Hy maakte zich bekwaam in de goede letteren en in het recht, dat hy leerde in Vrankryk en in Italië. By zyne wederkomst wierdt hy gewoon raadsheer van Otto Henrik, keurvorst van de Palts, die hem gewigtige zaken vertrouwde, en hem voor ambassadeur zondt aan keizer Karel den V, die toen in de Nederlanden was. Deze prins was zo voldaan over het gedrag en de wyze van handelen van Polantus, dat hy hem veradelde te Brussel in den jare 1554. Frederik de III, opvolger van Otto Henrik, bediende zich mede nuttelyk van den raadt van Polantus, dien hy naar Engelandt zondt, en aan keizer Maximiliaan den II; maar hy hadt het verdriet hem te Heidelberg te zien sterven, den 27 January des jaars 1572. Polantus gaf verscheide verhandelingen uit van Petrus van Belleperche, waar van elders gesproken wordt; en twee andere van een oud rechtsgeleerde, welke zyn: *Quaestiones & distinctiones in Libros Codicis Justiniani, & Fragmentum distinctionis in Digestum vetus. Melchior Adam in vit. Jurisc. Germ.*

POLANUS (AMANDUS) was te Polansdorf by Troppau in Silesië geboren den 16 December des jaars 1561, studeerde te Breslau, te Tubingen, en op andere plaatsen, en leeraarde naderhandt de Theologie te Bazel, alwaar hy den 18 July des jaars 1610 stierf, 49 jaren oud zynde. Hy maakte eene uitlegging over Daniel, en schreef *de Quatuor Monarchiis*; *it. Analysis Hosea, cum orationibus historicis de Anno Jubilaeo, de morte Christi, &c. Adami in Vit. Theol. Germ.*

POLDER VAN NAMEN is eene sterkte of fort in Vlaanderen, onder Hulster-ambacht, met kerk en predikant, staande onder de classis van Zuid-Bevelandt.

POLDERS. Aldus noemt men in Nederlandt alle opgedroogde landeryen, de welke met kadyken tegen het geweldt van het water verzekert zyn, en welke benaming van de poelen of staande wateren is voortgekomen. Daar van is vervolgens de naam van *Poldermeester*, enz. afgekomen. *Junius Batavia.*

POLE, eene provincie in het Zuidelyke gedeelte van Moskovië, niet verre van het Crimsche Tartarye, en rondom de riviere de Don gelegen. De zelve begrypt in zich vele moerassen en losschen.

POLE is de naam van een geslacht, dat eertyds zeer beroemd was in Engelandt. *Wilhem Pole*, of *de la Pole*, was de eerste major van *Kingston Upon-Hull*, en verkreeg uit aanmerking van zyn groot vermogen, dat hy door den koophandel verkregen hadde, de waardigheit van banneret van koning Eduard den III. Zyn zoon *Michaël Pole* wierdt door Richard den II tot graaf van Suffolk en lord kancelier van Engelandt verheven. Doch alzo hy zich in dezen voorspoedt niet wel wist te schikken, zag hy zich genoodzaakt zyn vaderlandt te verlaten, en stierf in ballingschap. Zyn zoon *Michaël* wierdt herstelt, en sneuvelde in de belegering van Harfleur. Hy hadt twee zonen, van welke de oudste mede *Michaël* genoemt was, en een maandt na den vader in den jare 1515 in den slag by Azincourt bleef. De zelve liet maar eene dochter na. Maar de twede, *Wilhem* genoemt, wierdt door Henrik den VI tot markgraaf van Suffolk gemaakt, en wel met dat voorrecht, dat hy en zyne mannelyke nakomelingen op den kroningsdag van eenen koning van Engelandt eene goude scepter met een duive op de punt van de zelve, en op het kroningsfeest van eene koninginne van Engelandt eene scepter van elpenbeen van gelyke met eene duive op de punt der zelve voordragen zouden. Naderhandt verhief de zelve koning dezen Wilhem tot de waardigheit van hertog van Suffolk, uit aanmerking van zyne verdiensten, welke in der daadt zeer groot en byzonder waren. Want na dat zyn vader en drie broeders hun leven voor het vaderlandt in den Franschen oorlog opgeoffert hadden, bragt hy voor zich

zich zelf dertig volle jaren in den zelven oorlog door, kwam ook in zeventien jaren niet eens t'huis. Eenmaal wierdt hy gevangen, en moest 20000 ponden sterlings voor zyn losgeldt betalen. Als geheime Raadt diende hy den koning 15 jaren, en de ridder-orde van de kousfebandt droeg hy 30 jaren. Doch gelyk hy de gunst van zynen koning volkomen verkregen hadde, alzo moest hy daar tegen den haat van het volk ondergaan, en eindelyk daar onder bezwyken. Want over eenige beschuldigingen, die in zich zelven gering, en daar boven niet volkomen beweezen waren, verbande men hem voor 5 jaren uit het ryk. Wanneer hy nu vertrok om dit vonnis te volgen, wierdt hy, naar Vrankryk willende overgaan, van de vyanden gevangen en onthalst. Zyn zoon *Johannes* trouwde met de zuster van koning Eduard den IV. Zie het volgende artykel.

POLE, (JOHANNES) graaf van Lincoln, was een zoon van Johannes, hertog van Suffolk, by Elisabeth, de oudste zuster van koning Eduard den IV, en een kleinzoon van den voorgemelden Wilhem Pole, die door Henrik den VI tot hertog van Suffolk gemaakt, doch ten laatsten onthalst wierdt. Koning Richard de III hadt dezen graaf van Lincoln tot zynen opvolger benoemt. Maar wanneer Henrik de VII den troon beklommen hadde, en de gemelde graaf geen middel zag een genoegzaam sterken aanhang te maken, voegde hy zich by de genen, welke voor den bedrieger Lambert Simnel, onder den naam van Eduard graaf van Warwick de wapenen opgenomen hadden, met opzet om onder de handt de kroon voor zich zelf te verkrygen. Hy ging dan vervolgens over naar Vlaanderen, verkreeg aldaar van zyne moeders zuster, de hertoginne weduwe van Bourgonje, een onderstandt van 2000 man, trok met den valschen Eduard daar op Henrik den VII tegen, en leverde den zelven naby het dorp Stoke, in de provincie van Nottingham, in den jare 1487 een bloedigen slag, die niet alleen ongelukkig uitviel, maar waar in hy ook het leven verloor. Men zegt dat de koning Henrik de VII uitdrukkelyk bevolen hadde, hem, zo veel als mogelyk zoude zyn, in den stryd te verschonen, dewyl hy hoopte door hem alle de listen van den Jorkschen aanhang, en de namen van alle de genen die het daar mede hielden, te ontdekken; maar dit bevel zelfs en de vreze van verraden te worden waren oorzaak dat eenigen van den aanhang van 't huis van Jork, die zich heimelyk onder des konings krygsvolk bevonden, den graaf van Lincoln, als of het in de hette van 't gevecht geschiedt was, ombragten. Zyn vader stierf kort daar na van verdriet. *Cambden Britann. p.* 266. 477. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt II Deel.*

POLE, (EDMUND) graaf van Suffolk, een broeder van den voorgaanden Johannes, was wel wegens de omstandigheden, in 't vorige artykel gemeld, niet wel te vrede op koning Henrik den VII, doch echter by den zelven geenzins verdacht, dewyl hy een gansch stil leven leidde. Doch alzo hy het ongeluk hadde, iemandt die hem beledigt hadde te doden, en de koning wilde dat de vergiffenisse, die hy hem verleent hadde, gerechtiglyk bekrachtigt zoude worden, scheen hem deze voorwaarde zo nadenkelyk, dat hy in den jare 1501 naar Vlaanderen ontweek, by de hertoginne weduwe van Bourgondië, zyne moeders zuster. Niettemin bewogen hem de verzekeringen, die Henrik de VII hem liet geven van zyne genegenheit, dat hy te rug keerde naar Londen; daar de koning hem ook zyn woordt hieldt. Des niettegenstaande bewogen hem zyne schulden, en te gelyk het gedurig aanhoudend misnoegen met het hof, om in den jare 1504, onder voorwendsel van vreemde hoven te gaan bezichtigen, met zynen broeder andermaal naar Vlaanderen te vertrekken, hopende dat de geldperssingen, welke de Engelschen door de gierigheit van Henrik en zyne ministers toen onderworpen waren, een algemeenen opstandt verwekken zouden, in welken de misnoegden hem tot hoofdt zouden verklaren. Dewyl niet alleen dit niet volgde, maar ook door de zorg van Henrik den VII zyne vrienden ten deele gevangen en ten deele van hem afgetrokken wierden, nam hy zynen toevlucht tot den aartshertog Philippus van Oostenryk. Deze leverde hem aan Henrik den VII over, alleen met beding, dat men hem niet aan 't leven zoude straften. Hy wierdt alzo in den Tour gezet, en bleef in dien toestandt tot in het vierde jaar der regeringe van Henrik den VIII. Deze, wanneer hy in den jare 1513 eenen veldtocht tegen Vrankryk wilde ondernemen, hieldt niet raadzaam dezen nakomeling van de koninklyke Jorksche linie achter zich te laten, zocht daarom eene oorzaak tegen hem, als of hy met zyn jonger broeder, die in Franschen krygsdienst was, nadeelige verstandhoudinge gehadt hadde, en liet hem in 't begin van 't zelve jaar onthalzen. *Cambden Britann. p.* 378. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt II Deel.*

POLE, (RICHARD) een broeder van Johannes en Edmund, van welke de beide voorgaande artykels handelen. Hy begaf zich met zynen broeder Edmund uit Engelandt, en hieldt zich in Duitschlandt op, tot dat tusschen de koningen van Vrankryk en Engelandt, Lodewyk den XII en Henrik den VIII, oorlog ontstont, wanneer hy uit wraak den Franschen tegen de Engelschen 6000 Duitschers toevoerde, en zich mede in den slag by Guinegate bevondt in den jare 1513, wanneer de Franschen geslagen wierden. Daar na stondt hy in den jare 1514 in Normandyë gereed om met 12000 mannen naar Engelandt over te gaan, en hoopte daar door zich als een overblyfsel van het huis van Jork op den troon te dringen. Maar Lodewyk de XII maakte vrede, waar door deze tocht moest achterblyven. De Engelschen hielden by de vredehandeling krachtig aan dat hy overgelevert mogte worden. Doch eindelyk wierdt het zo bemiddelt, dat hy Vrankryk moest verlaten, en naar Mets gaan, alwaar hem de koning van Vrankryk een jaargeldt van 6000 ponden liet betalen. Wanneer naderhandt François de I mede met de Engelschen in oorlog geraakt was, voerde hy den zelven van gelyken in den jare 1523 vier duizend Duitschen toe, ging vervolgens mede naar Italië, en bleef in den slag by Pavië in den jare 1524, wanneer hy den koning ontzetten wilde, en aldus eindigde met hem de mannelyke stam van zyn geslachte. De konnestabel van Bourbon liet hem om zyne dapperheit eene prachtige uitvaart houden, die hy ook zelf bywoonde. Deze Richard nam na 't onthalzen van zynen broeder Edmund den tytel aan van hertog van Suffolk, onder welken hy ook dikwils by de historieschryvers voorkomt. Hy moet onderscheiden worden van den hertog van Suffolk, die ter zelver tydt in Engelandt, en eigentlyk Karel Brandon genoemt was. *Cambden Britann. p.* 378. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt II Deel. P. Daniel Hist. de France Tom. II, III.*

POLE. (REGINALDUS) Zie POLUS.

POLEMARCHUS was de naam van eenen der Archonten te Athene, en hadt zynen naam van πόλεμος, *oorlog*, en ἄρχω, *regeren*. Hy hadt alzo het bevel in oorlogszaken, diende aan den Areopagus de genen aan, die doorgegaan waren of hunnen post verlaten hadden, en deelde den buit uit onder de stammen. Daar benevens voerde hy het rechtsgebiedt over de vreemdelingen, die naar Athene getogen waren, en gaf acht dat zy hunne belastingen stiptelyk opbragten. Hy bezorgde ook de vreemde gezanten, en des nachts moesten de sleutels der poorten aan hem gebragt worden. Voorts moest hy de feesten van Diana en Mars Enyalius, als mede de schouwspelen bezorgen, welke gehouden wierden ter eere van de genen, die in den oorlog gesneuvelt waren; en de vaarzen en gezangen opgeven, welke ter eere van de gestorvenen door de jonge leerlingen opgezongen wierden. De plaats, alwaar hy zyn gericht hieldt, en zyne schriften hadde, wierdt Ἐπιλύκιον genoemt. Te Lacedemonië waren de Polemarchen byna in alle zaken des konings vikarissen. Zy gaven acht op de zeden des volks, en moesten by de openbare vergaderingen tegenwoordig zyn, of wettelyke redenen hebben om daar by niet te verschynen. In den oorlog moesten zy zorg dragen tot het verschaffen van de krygsnoodzaaklykheden, en het volk vlytig oefenen. *Postellus de Rep. Athen. c.* 22. *Sigonius de Rep. Athen.* 4. 3. 7. *Meursius Attic. Lect.* 2. 14. *Cragius de Rep. Lacod.* 2. 14.

POLEMIUS, een aartsketter, trok omtrent den jare 373 zyne dwalingen uit de boeken van Apollinaris. De voornaamste was de vermenging die hy zeide dat 'er gemaakt was van het woordt en van het vleesch. Zyne leerlingen wierden *Polemianen* genoemt, en met de Apollinaristen vermengt. *Theodoret. lib. IV. her. Fab. Epiphan. her.* 77 & 78. *Baron. A. C.* 373.

POLEMON was koning van een gedeelte van Pontus, ten tyde van den keizer Claudius. Jozephus gewaagt van hem *XIX. b.* 7. *h.* Zyn koninkryk wierdt tot eene Roomsche provincie gemaakt ten tyde van den keizer Nero, en *Pontus Polemoniacus* genoemt, om het zelve van een ander gedeelte van Pontus, dat *Pontus Pelagonius* genoemt wierdt, te onderscheiden. *Sueton. in Nerone c.* 18.

POLEMON, een Akademisch philosooph, geboortig van Oion in het gebiedt van Athene, was zeer ongeregelt gedurende zyne jonkheit. Maar men verhaalt dat hy half dronken in de schole van Xenocrates gekomen zynde, zodanig geraakt wierdt door eene redevoering over de matigheit, welke die philosooph op dien tydt uitsprak, dat hy zyn leven ganschelyk veranderde, en de gematigtste en ingetogenste mensch der wereldt wierdt. Hy gaf zich ook volkomen over aan de studie van de philosophie, en maakte daar in zulk een groten voortgang, dat hy de opvolger wierdt van Xenocrates. De Athenienzen hadden eene grote achting voor zyne deugdt, voor zyne goedaardigheit en standvastigheit. Hy stierf in een hogen ouderdom, na dat hy verscheide werken geschreven hadde, in de CXXVII Olympiade, het 484 jaar van Rome. *Diogenes Laërtius l. IV. in Polemone. Euseb. in Chron.*

POLEMON, een Sophist en redenaar, leefde ten tyde van Trajanus. Men zegt dat hy een grootspreker was, en dat hy stervende zyne vrienden badt, hem ylings te doen begraven, op dat de zon zich niet beroemen mogte hem met een gesloten mondt gezien te hebben. Men voegt 'er by, dat hy, met de jicht gekwelt zynde, wenschte te sterven; het welk zyne vrienden deedt morren. Hy antwoordde hen, zonder zich te ontzetten: *Geeft my een ander ligchaam, ik beloof u daar in te blyven zo lang als 't u behagen zal.* Hy heeft eenige verhandelingen geschreven. *Philostrat. in Vitâ Soph. Suidas.*

POLEMON, de zoon van Evergetes, een Griekseh historieschryver, heeft eene beschryving van het aardryk geschreven, en vele andere werken, welke door de ouden worden bygebragt. *Suidas. Vossius de Hist. Grac. l. I. c.* 18. *Gesner. in Bibl. &c.*

POLEN, een verkiesbaar koninkryk in Europa, in zich begrypende het oude Duitsche Sarmatië, en het Oostelyk gedeelte van Duitschlandt omtrent de Weissel.

Van den naam, van de grenzen, en van de verdeeling van Polen.

Polen, in 't Latyn *Polonia*, wordt door de inwoners *Polska* genoemt, van het woordt *Pole* of *Pola*, dat in de Sclavonische taal zo veel als eene *vlakte* betekent; insgelyks van de *Polanen* (*Polani*) dat eene Wendische natie geweest is. Dit koninkryk is veel groter dan eertyds, dewyl Litthauwen en verscheide andere

dere provincien aan het zelve ingelyft zyn. Want voortyds begreep Polen niets meer dan het gene dat men tegenwoordig groot- en klein-Polen noemt. Dit koninkryk heeft tegen het Oosten Mufcovië en Tartaryë ; tegen het Zuiden Zevenbergen en Moldavië; tegen het Westen Hungarië en Silefië; tegen het Noorden de Oostzee, Lyflandt en een gedeelte van Mufcovië. Men kan dit landt in 't gemeen verdeelen in het groot-hertogdom Litthauwen, en in het koninkryk Polen, welk laatfte wederom in groot en klein-Polen onderfcheiden wordt. In dit laatfte gedeelte legt Crakau, de hoofdstadt van het ganfche koninkryk. In groot-Polen zyn de fteden Pofen, Kalifch, Gnefen, enz. Tot het zelve behoren ook de provincien van Mazovië, waar in de fteden Warfchau en Ploczko leggen; Cujavië, waar in Uladislau legt; het Poolfch-Pruiffen, waar in Dantzich, Elbing, en andere plaatfen gevonden worden; en Zwart-Reuffen of Zwart-Ruslandt, waar in de fteden Leopol of Lemberg en Prezmys gelegen zyn. Litthauwen, waar in men de fteden Wilna, Novogrodek, Minks, en andere vindt, wordt verdeelt in Volhynië, waar in Lucko en Kiow, enz; in Podolië, waar in Caminieck; Poleiië, waar in Bresziki; en in Samogetië, waar in Medniki gelegen zyn. Voorts wordt ook dit koninkryk in 34 Waywoodfchappen of Palatynfchappen verdeelt, van welke ieder een zeker getal Caftellanen of Kafteleinen, dat zo veel als gouverneurs zyn, onder zich heeft. In dit koninkryk zyn twee aartsbisdommen, namelyk te Quefne en te Lemberg, en vyftien bisdommen, benevens verfcheide grote abdyen en univerfiteiten, als te Crakau, Pofen, enz.

Van het landt en van de inwoners van Polen.

Polen heeft eene zeer goede doch fcherpe lucht, ook een zeer vruchtbaren grondt en veel hout, inzonderheit in groot-Polen. Men vindt 'er een groten overvloedt van honig, boter, wafch, offen, wildbraadt, gevogelte, timmerhout, bever, hennep, vifchotters, elanden, en andere diergelyke wilde dieren, als mede bont en vellen van tam vee, ook zout, dat uit de aarde gegraven wordt, koper, loot, yzer en fyn ftaal. De Poolfche wol is mede overvloedig en vermaard, en in de Poolfche granen wordt een groten handel door ganfch Europa gedreven. De edellieden in dit landt zyn meeftendeels groot en fterk, weten den fabel met grote behendigheit te voeren, en zyn geleerd en mild, doch daar benevens hoogmoedig, hartnekkig, en yverig in 't befchermen van hunne vryheden. Hunne hardnekkigheit en yverzucht heeft den Tartaren en Mufcoviten dikwils gelegenheit gegeven in hun landt te vallen, en een groot gedeelte daar van te overweldigen; dezelve is ook oorzaak geweeft dat de koning van Zweden Karel-Guftaaf met een leger van 40000 man dit landt, dat gemakkelyk 200000 man op de been kan houden, in de uiterfte noodt gebragt heeft. Want hun onderling misverftandt is zo groot, en het gezag des konings zo gering, dat, eer een ryksdag aangeftelt wordt, en de adel een befluit kan nemen, de vyandt tydt genoeg heeft om te doen wat hy wil, dewyl hy gene vafte plaats vindt die hem kan ophouden, voor dat hy naar Warfchau en Crakau komt. De Polen zyn goede foldaten, inzonderheit te paardt; zy zyn gewapent met een karabyn en twee piftolen, en hebben aan de eene zyde een ftrydbyl, en aan de andere zyde een fabel hangen, ook dikwils een koker met pylen en een boog op den rug, waar van zy zich bedienen, na dat zy hunne kogels en kruidt verfchoten hebben, en wanneer de vyandt begint te vluchten. Zy reizen gaarne, zyn getrouw en beleeft tegen de vremdelingen, en prachtig in hunne kledingen en gafteryen, welke zy dikwils aanrechten. Zy gebruiken veel faffraan, fpeceryen en fuiker. Zy zyn Godsdienftig en aandachtig in hunne Miffen, en vaften behalven op vrydag en zaturdag ook op woensdag, doch maken 'er geen werk van confcientie van om zich op die dagen vol te zuipen, en luftig onder malkander te vechten. De Poolfche boeren of landlieden zyn de elendigfte menfchen der wereldt, als die niets eigen hebben, en van hunne edellieden en heren, welker lyfeigenen zy zyn, erger dan de flaven gehandelt worden. De edellieden hebben het recht van leven en doodt over hunne dienaars en boeren. Wanneer iemandt eenen van dezelve ombrengt, behoeft hy maar zo veel gelds te geven, als de edelman daar voor vordert, en daar mede is de zaak afgedaan. In plaats van dat men in andere landen eenen edelman of heer naar zyn jaarlyks inkomen fchat, doedt men daar tegen zulks hier naar het getal van zyne onderdanen en lyfeigenen. Deze arme menfchen doen hier een zwaren arbeidt, leven armelyk, en wonen in elendige hutten, die van kley opgeworpen en met ftroo gedekt zyn. Hunne kinderen fpelen, eten en flapen met de jonge zwynen; gelyk de vader zich van de paardekribben tot zyn tafel en bedde bedient. Men vindt in dit landt gene of zeer flechte herbergen; dewyl de edellieden, wanneer zy reizen, by hunne vrienden inkeeren, of door de boeren onthaalt worden, welke daar toe verplicht zyn. Wanneer een edelman van den vyandt gevangen wordt moet de koning hem loffen. Hun drank is bier, meê, en brandewyn, hoewel de voornaamften zich dikwils van opper-Hungarifchen en inzonderheit van Tockayër wyn bedienen, dien zy boven al zeer duur betalen. Zy drinken geen water, dewyl het zelve doorgaans in de vlakte zeer ftinkende is. Hunne vrouwen zyn meeft van eene korte geftalte, niet zeer fchoon, eenvoudig, doch gefchikt en eerbaar. De mannen zyn minnenydig, en vertrouwen hunne wyven, wanneer zy ten oorlog of op reis gaan, niet anders dan aan hunne naafte bloedverwanten. Zy fpreken de Sclavonifche taal, en verftaan byna doorgaans het Latyn.

Van den ftaat en van de regering van Polen.

De eerfte hertog van Polen was *Lechus*, die omtrent het 550 jaar van Chriftus begon te regeren. Na hem kwamen *Cracus* en verfcheide andere hertogen, tot eindelyk in den jare 842 *Piaftus* verkoren wierdt. *Micislaus*, of *Miesko*, was een van zyne nakomelingen, die omtrent den jare 964 begon te regeren, en de eerfte Chriften hertog was. *Boleslaus*, de zoon van Micislaus, verkreeg den koninklyken tytel van den Duitfchen keizer Otto in den jare 1000, wanneer die prins het graf van den heiligen Adelbertus kwam bezoeken, die door de Pruiffen gedoodt was. Deze koning liet na *Micislaus* den II, den vader van *Cafimir* den I, die opgevolgt wierdt door zynen zoon *Boleslaus* den II. Deze laatfte, die *de Wrede* genoemt wierdt, doodde Stanislaus, den biffchop van Crakau, waar op Polen van den koninklyken tytel berooft wierdt, tot dat men in den jare 1295 *Primislaus* tot koning verkoos. *Lodewyk*, koning van Hungarië, die na *Cafimir* den III, welke *de Grote* genoemt wierdt, verkoren was, heeft de wet gegeven dat een doodflager niet aan 't leven geftraft zoude worden. De eerfte woorden van deze wet zyn: *Quamvis occidens hominem fecundum Dei & legum fanctiones effet capitali pœna plectendus; nos tamen illum rigorem temperantes ftatuimus &c.* Dezelve liet twee dochters na. Na dat de jongfte van deze beide, *Hedwig* genoemt, tot koninginne verklaart was, trouwde zy met *Jagello*, hertog van Litthauwen, die hier op een Chriften wierdt, en den naam van *Uladislaus* de V aannam, en in 't jaar 1386 zyne heerfchappyen met Polen vereenigde, waar door de oude Piaftifche ftam van den troon geraakte, en de Jagellonifche den zelven aan zich bragt. Deze Uladislaus Jagello, die in den jare 1434 ftierf, overwon de Kruisheren in een groten flag. Hy hadt tot zyne opvolgers *Uladislaus* den VI, *Cafimir* den IV, *Johannes Albertus*, *Alexander*, *Sigismundus* den I, en *Sigismundus* den II. Wanneer deze laatfte in den jare 1572 zonder erfgenamen ftierf, verkoren de Polen *Henrik* hertog van Anjou, eenen zoon van Henrik den II koning van Vrankryk, die in den jare 1574 in Polen gekroont wierdt. Doch wanneer deze in den jare 1576 op zynen broeder Karel den IX in Vrankryk volgde, gaven eenigen hunne ftemmen aan *Stephanus Bathory*, vorft van Zevenbergen, en eene andere party aan *Maximilianus*, den II aartshertog van Oostenryk van dien naam, waar door een oorlog veroorzaakt wierdt, waar in de eerfte de overhandt behieldt. Doch wanneer hy in den jare 1586 zonder kinderen ftierf, wierdt in 't volgende jaar *Sigismundus* de III, een zoon van Johannes koning van Zweden, op den troon verheven, en nam na zyns vaders doodt ook Zweden in bezit. Maar de Zweden ftonden tegen hem op, verkozen Karel, prins van Sudermanië, den oom van Sigismundus, vingen eenen oorlog aan tegen Polen, en vermeefterden in den jare 1625 de ftadt Riga. Sigismundus ftierf in den jare 1631, en hadt tot zynen opvolger *Uladislaus*, die in den jare 1648 ftierf. Hy hadt de pofteryen in den jare 1647 aangeftelt op de zelfde wyze als die in Duitfchlandt waren. Zyn broeder *Johannes Cafimir* wierdt in zyne plaats verkoren. Deze ftont in 't jaar 1669 de kroon vrywillig af, en hadt tot zynen navolger *Michaël Koributt Wiesnowiski*. Wanneer deze in den jare 1673 ftierf, wierdt in 't volgende jaar de kroons groot-veldheer *Johannes Sobieski* verkoren, die zich inzonderheit door het ontzet der ftadt Wenen in den jare 1683 beroemt maakte. Hy ftierf in den jare 1696, en wanneer men tot de verkiezing tradt, wierdt de keurvorft van Saxen, Frederik Auguftus, den 27 September 1697 voor alle andere mededingers verkoren, en in de ry der Poolfche koningen *Auguftus* de II genoemt. Maar in den jare 1704 wierdt Auguftus door een gedeelte der Polen afgezet, en *Stanislaus Leczinski*, palatyn van Pofnanië en generaal van groot-Polen, wierdt den 12 July des zelven jaars tot koning verklaart, en den 4 October van het volgende jaar gekroont. Auguftus deedt zich naderhandt met hulp van den Czaar van Mufcovië door het grootfte gedeelte der Polen erkennen, waar door een wrede oorlog ontftont, alzo Stanislaus met hulp van den koning van Zweden tegen hem van den Groten Heer zyn recht tot de kroon beweerde, doch eindelyk genoodzaakt wierdt Polen te verlaten, waar na hy zich ophieldt in het hertogdom van Tweebruggen in Duitfchlandt, tot dat zyne dochter Maria Leczinski, door den koning van Vrankryk tot zyne bruidt en koningin verklaart zynde, hy zich naar Vrankryk begeven heeft. Wat het koninkryk van Polen aangaat in opzichte van deszelfs regeeringe, het is een vermengde ftaat, namelyk Monarchaal en Ariftocratyk; Monarchaal, dewyl de Polen eenen koning hebben; doch Ariftocratyk, dewyl de macht van dezen koning zo bepaalt is, dat hy zonder bewilliging van de ryksraden gene zaken van gewigt mag ondernemen, zo verre dat een koning in de *poteftas jubendi & confulendi* byna niets meer dan een ander opper-regent in eene vrye republyk te zeggen heeft. Daarom plagten ook de Republykanen, als men met hen hier van fprak, dikwils te zeggen; *Rex non eft rector fenatus & nobilium, fed imperantium* Eenige zoeken ook eene Democratifche regeeringsgeftalte in dit ryk, namelyk om de menigte der edellieden. De aartsbiffchop van Gnefen voert als primaat van het ryk, gedurende het ledig ftaan van den troon, de regeering. Hy roept de ryksftanden te zamen, tot de verkiezing van een nieuwen koning, en beftemt daar toe den tydt en de plaats. Wanneer nu door de meefte ftemmen een koning verkoren is, roept de gemelde prelaat hem in 't midden van de vergadering, en voert hem daarop in de kerk, alwaar hy zweert dat hy de voorrechten van het koninkryk, en de ingevoerde wetten ongekrenkt zal bewaren, welke hem verplichten niets zonder bewilliging van de ryksftanden aan te vangen. In gewigtige gelegenheden vaardigt de koning door zynen kancelier

brieven

brieven af, welke hy *Instructionis litteras* noemt, aan de Palatyns of Waywoden, welke byna dezelve macht hebben, als voor dezen de gemeentsmannen (*Tribuni plebis*) te Rome, waar in hy hen zyn voornemen te kennen geeft, en den tydt bepaalt wanneer zy ten hove verschynen moeten. Op het ontfangen van deze brieven onderzoekt een ieder raadsheer den aardt, de geschapenheit, en de gevolgen van de daar in gedane voorslagen, en heeft volkome macht om alles wat hy, zo wel voor het gemeen als voor zyn eigen belang, het voordeligste oordeelt, daar op te antwoorden. De koning zendt ook zyne brieven in de Waywoodschappen, om door den adel eenen nuntius of landbode, dat is een bekwaam man om in plaats van de gansche provincie op den ryksdag te verschynen, te laten verkiezen. Doch wanneer zulks geschieden zal, moeten zy in hunne keur alle met malkanderen overeenstemmen. Want wanneer maar een eenig gemeen edelman zyne stem daar toe niet geven wil, zo belet zulks de verkiezing, en is oorzaak dat de provincie gene stem op den ryksdag kan hebben. Wanneer deze provinciale vergaderingen ten einde gebragt zyn, komen de ryks-Raden en landboden naar 't hof, alwaar de koning, zynen kancelier by zich hebbende, de zaak op nieuws voordraagt, en hunne gevoelens daar over hoort. Wanneer zy nu alle met malkanderen overeenstemmen, *nemine reclamante*, *nemine dissentiente*, gelyk zy zeggen, zo gaat de voorgestelde zaak door. Doch zo zy niet met malkanderen overeen kunnen komen, zo wordt de ryksvergadering afgebroken, en een ieder keert weder naar huis, 't welk dan lichtelyk en dikwils door de halsterrigheit van een eenigen landbode geschieden kan, vooral dewyl een zekere tydt, namelyk zes weken, tot eenen ryksdag geschikt is, dien zy bezwaarlyk, en maar voor weinige dagen laten verlengen. Dit recht van tegenspraak noemen zy de ziel van de Poolsche vryheit. Onder de steden hebben gene andere dan alleen Crakau, Dantzich, en Wilna het voorrecht hunne afgezondenen op den ryksdag te zenden, welke mede onder de edellieden zitten. De gewone zaken worden afgedaan voor rechters, die in ieder Palatynschap aangestelt zyn. En dewyl het aan allerlei personen vrystaat in de provinciale vergaderingen te komen, en de geringste boer alzo weet wat 'er voorgestelt en verhandelt wordt, zo kunnen de vyanden van den Poolschen Staat tot nadeel deszelfs van alles naricht bekomen. Het voornaamste inkomen des konings bestaat in de zoutgroeven te Wilikska naby Crakau, in de koper-, loot- en zilver bergwerken, en in de schatting, welke de Joden betalen moeten. Boven dien heeft hy de benoeming tot de prelaatschappen, en alle andere waardigheden en bedieningen van het koninkryk. De kroons groot-veldheer heeft grote inkomsten, en is uit krachte van zyn ampt des konings opper-hofmeester, groot-ceremonie-meester, inleider der afgezanten, opper-hofmaarschalk, en opper-rechter, enz. De generaals van het koninkryk Polen, en het groot-hertogdom Litthauwen hebben in het veldt de hoogste macht, welke gansch onbepaalt is. Behalven de Waywoden en Castellanen hebben de steden ook hunne Starosten, Burggraven, Rechters, en andere Magistraatspersonen.

Chronologische achtereenvolging der hertogen, vorsten en koningen van Polen.

Omtrent den jare
550. *Lechus.*
Deze prins stierf zonder nakomelingschap; en de regering bleef aan de twaalf eerste amptenaars van zyn hof, Palatyns genoemt, die zich zeer wel daar in kweten. Hunne opvolgers handelden zo wettelyk niet, en de heerschzucht van eenigen, die naar de dwingelandy stonden, een verderffelyken oorlog verwekt hebbende, verzwakten zy zich zelfs zodanig, dat het volk den volgenden prins verkoor.

In den jare
700. *Cracus.*
Lechus, door zynen broeder gedood.
Cracus de II. — Jaren.
750. *Venda*, dochter van Cracus, regeerde 10
760. *Lechus* de II. 44
804. *Lechus* de III. 6
810. *Lechus*, of *Leschus* de IV. 5
815. *Popiel* de I. 8
823. *Popiel* de II, gezegt *Kostech*, of *Kaalhoofdt*. 1
823. *Piastus.* 19
861. *Zimovitus.* 32
892. *Leschus* de V. 21
913. *Zimomislaus*, of *Semovislaus.* 51
964. *Miecislaus*, of *Miesko*, eerste Christen prins van Polen. 35
999. *Boleslaus*, gezegt *Chrobri*, eerste koning. 25
1025. *Miecislaus* de II. 9
1034. *Casimir* de I. 25
1059. *Boleslaus* de II, gezegt de Stoute, en de Wrede. 22
1082. *Ladislaus*, of *Uladislaus*, gezegt *Herman*, vorst. 20
1102. *Boleslaus* de III, gezegt *Crivouste*, dat is Krom-lip of Krul-lip. 37
1139. *Uladislaus* de II. 7
1146. *Boleslaus* de IV, gezegt de Gekrulde. 27
1173. *Miecislaus* de III, gezegt de Oude. 4
1177. *Casimir* de II, gezegt de Rechtvaardige. 17
1194. *Leschus* de V, gezegt de Blanke. 8
1202. *Uladislaus* de III, gezegt Lascanogus, of Met de grote benen. 4
1206. *Leschus* de V herstelt. 20
1226. *Boleslaus* de V, gezegt de Kuische. 53

In den jare — Jaren.
1279. *Leschus* de VI, gezegt de Zwarte. 10
Boleslaus, hertog van Mazovië. } regenten.
Henrik, hertog van Uratislau. }
1295. *Primislaus*, koning. 8 maanden.
1296. *Uladislaus* de IV, gezegt de Kleine, wierdt verjaagt na eene regering van 4 jaren.
1300. *Wenceslaus*, koning van Bohemen. 5
1305. *Uladislaus* de IV herstelt. 28
1333. *Casimir* de III, gezegt de Grote. 37
1370. *Lodewyk*, koning van Hungarië. 12
1382. *Hedwig*, getrouwt met Jagello, hertog van Litthauwen, die den naam aannam van *Uladislaus* de V. 4
1386. *Uladislaus* de V. 48
1434. *Uladislaus* de VI, koning van Hungarië. 10
1444. *Casimir* de IV. 48
1492. *Johannes Albert.* 9
1501. *Alexander.* 5
1506. *Sigismundus* de I. 42
1548. *Sigismundus* de II, bygenoemd *Augustus.* 24
1573. *Henrik* van Vrankryk, hertog van Anjou. 5 maanden.
1575. *Stephanus Batthori*, prins van Zevenbergen. 11
1575. *Maximiliaan* van Oostenryk, door eenige Polen verkoren, wierdt verslagen.
1587. *Sigismundus* de III, koning van Zweden. 45
1632. *Uladislaus Sigismundus.* 15
1648. *Johannes Casimir.* 20
1669. *Michiel Koributh Wiesnowiski.* 4
1674. *Johannes Sobieski.* 22
1697. *Augustus* de II, te voren onder den naam van *Frederik Augustus* keurvorst van Saxen. Hy wierdt in den jare 1704 door eenige Polen, ondersteunt door Karel den XII, koning van Zweden, afgezet. 7
1705. *Stanislaus Lesczinski*, Palatyn van Posnanië, en generaal van groot-Polen, wierdt tegen *Augustus* gestelt, en tot koning verkoren den 12 July 1704: doch door *Augustus* weder onttroont en verdreven in het jaar 1709.
Augustus de II herstelt 1709.

Van den Godsdienst der Polen.

Eertyds waren de inwoners van dit landt doorgaans afgodendienaars, en baden de zelve goden aan, welke de Grieken, Romeinen en Duitschen vereerden. Tertullianus zegt in zyne verhandelinge tegen de Joden, dat het Euangelium ook in Sarmatië gepredikt was. Doch het zelve is in 't Europische Sarmatië niet eerder dan in den jare 965 door den hertog Miecislaus aangenomen. Omtrent den jare 1535 deedt zich ook in deze landen de Luthersche Godsdienst op; maar dezelve is nooit ganschelyk doorgebroken. Daar zyn nochtans eenige Luthersche en Hervormde kerken in dezelve. Men vindt ook in Polen eenige Griekssche gemeenten. Het grootste getal is echter den Roomschen Godsdienst toegedaan. Omtrent den jare 1566 predikte Gregorius Pauli, een kerkendienaar van Crakau, alhier de lere der Arianen; maar Sigismundus Augustus verdreef hem benevens Georgius Blandrata, Lælius Socinus, Valentinus Gentilis, en eenige anderen. Naderhandt kwam Faustus Socinus hier, van wien de Socinianen hunnen naam hebben. Men kan zien in wat staat de Socinianen in Polen gekomen zyn, en op wat wyze zy daar uit verjaagt wierden in den jare 1660, in het boek genoemt *Historia Reformationis Polonicæ*, en de stukken die aan het einde van het zelve zyn, met het leven van Wissovatius, dat gevoegt is by een boek in 12. waar van de tytel is: *Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Vincent. Kadlubko, Joh. Duglossi, Matthiae a Michovia, Mart. Cromeri, & Alex. Guagnini Hist. & Annal. Polon. Starovolsc. Polon. Sprenger. Polonia non-antiqua. Cellarius in Descr. Polon. Zeileri Beschreib. von Polen. Connor Histor. Polon. Pistorii Scriptores Rerum Polon. Sarnitius de Orig. & reb. gestis Polon. Sulkovius &c. de reb. Polon. Hauteville Relation Historique de Pologne. Chronologische Tafels door Jan Lod. Schuer. Hartknoch de Republ. Polon. Chwalkowski Jus Publicum regni Poloniæ.* enz.

POLENTONI, bekend onder den naam van *Modestus Polentonus*, een rechtsgeleerde van Padua, leefde in de XVI eeuwe. Hy liet verscheide verhandelingen na, en onder anderen een werk van de grafsteden der doorluchtige mannen van Padua.

POLESINE DI ROVIGO, in 't Latyn *Peninsula Rhodigina*, een landschap, dat niet zeer groot is, in den zogenaamden Venetiaanschen staat van *Terra Firma*. Het is byna rondom van water omringt, namelyk van de Adriatische zee, en van de rivieren de Po, de Adige, en de Tartaro. De provincien het naast daar aan grenzende zyn het Paduaansche, het Veroneesche, en het Ferrareesche. De hoofdstadt van dit landschap is genoemt Reggio, en onder de andere plaatsen zyn Adria, La Badia, Canda, Fratta, Lendenara, en San Bellino inzonderheit aan te merken. Voortyds behoorde dit landt den hertogen van Ferrare. Maar wanneer de hertog Hercules de I d'Este met de republyk van Venetië in oorlog geraakte, vermeesterde de laatste het zelve door haren generaal Marcello, en behieldt het zelve ook door het vredesverdrag, dat in den jare 1484 getroffen wierdt; tot welk verlies de schoonzoon van Hercules, Lodewyk Sforzia, toen gouverneur van het hertogdom Milaan, veel bybragt. In den jare 1509 bragt het de hertog van Ferrare, Alphonsus de I, door de wapenen weder onder zyne gehoorzaamheit, maar hy moest het zelve na een korten tydt wederom overgeven, en sedert hebben het de Venetianen, die men wil dat jaarlyks 140000 dukaten daar uit trekken zouden, bestendig bezeten. *Guicciard. Hist. d'Italia*

l. I. Nani Hist. della Rep. di Venez. l. XII. Machiavell. Hist. de Fiorenz. l. VIII. Memoir. de Comines. Lettres d'Ossat avec les notes d'Amelot de la Houssaye T. III. p. 16. Schauplatz des kriegs in Italien p. 560. 615.

POLICANDRO, een klein eilandt van den Archipel. Het zelve is vyf mylen van dat van Milo, ten Oosten gelegen. Het zelve heeft acht of negen mylen in zynen omtrek. Men vindt op het zelve maar eenige dorpen, een kasteel, en eene haven. *Maty Dict.*

POLICASTRO, eene stadt van het koninkryk Napels, in het *Principato citra*, met een bisdom onder het aardsbisdom van Salerno behorende. De Latynsche schryvers noemen het *Policastrum*, of *Palæocastrum*. Het is van weinig belang, en aan de golf Lai, of de golf van Policastro gelegen. Urbanus Felix en Petrus Magrius, bisschoppen van deze stadt, hebben Synodale ordonnantien uitgegeven, de eerste in den jare 1632, en de andere in den jare 1638.

POLIGNANO, eene kleine stadt van het koninkryk Napels, in de provincie van Bari, met een bisdom onder dat van Bari behorende. De Latynsche schryvers noemen deze stadt *Polinianum* en *Pulinianum*.

POLIGNY, eene kleine stadt, of een vlek met een baljuwschap. Deze plaats was eertyds versterkt. Zy is gelegen in het graafschap van Bourgogne, vier mylen van Salins, ten Zuidwesten. *Maty Dict.*

POLIMUR, POLME, eene kleine stadt van Natolië. Zy is naby de golf van Polimur, eenige mylen ten Zuidwesten van de stadt Nicea gelegen. Men houdt de zelve voor de stadt van Bithynië, die *Patavium* en *Claudiopolis* genoemt wierdt.

POLINA, POLLONA, of PIRGO, van ouds *Aous, Abus*, eene rivier van Macedonië. Zy loopt in Albanië, en ontlast zich in de golf van Venetië, eene halve myl van de stadt Pirgo, of Pollona. *Maty Dict.*

POLITES was een zoon van den Trojaanschen koning Priamus by Hecuba, welken Pyrrhus na de verovering van Troje voor zyn vaders oogen ombragt. *Virgil. Æneid. lib. II.*

POLITI, (ADRIANUS) van Siëna, leefde in het begin van de XVII eeuw, en is secretaris geweest van drie kardinalen. Hy stierf onder het pausschap van Urbanus den VIII. Hy heeft eene Italiaansche vertaling van Cornelius Tacitus uitgegeven, tot twee verscheide reizen, om dat zyn eerste arbeidt geen voldoening gegeven hadde: de zelve overzien hebbende, deedt deze twede vertaling hem voor een beschaafd schryver doorgaan. Hy heeft noch andere verhandelingen geschreven tot versiering van de taal van zyn landt, welke in vry goede achting zyn. *Jan. Nicius Erythr. Pinac. Part. II. n.* 57. *Hier. Ghilini Theatr. d'Huom. Lett. T. I.*

POLITI, (LANCELOT) anders *Ambrosius Catharinus van Siëna*, heeft geleeft in de XVI eeuw. Hy was professor in de rechten, en hadt onder zyne leerlingen Johannes Maria du Mont, die sedert paus was onder den naam van Julius den III. Hy nam in den jare 1517 het geestelyk gewaadt aan onder de orde der Dominikanen, en hy schreef eenigen tydt daar na tegen Luther, die zich begon te openbaren tegen de leere van de R. Kerke. Men zegt dat Luther, dit werk gelezen hebbende, lagchende zeide dat dit het werk was van eenen nieuweling. Catharinus was van nature van een moeijelyken en verdrietigen geest. Hy dacht reden te hebben om zich over de Dominikanen te beklagen. Hy begaf zich naar Rome, en verkreeg door middel van zyne vrienden het bisdom van Minori, en vervolgens het aardsbisdom van Conza, beide in het koninkryk van Napels. Hy bevondt zich naderhandt by de opening van het Concilie van Trente in den jare 1545, en hy deedt in het volgende jaar eene redevoering in de zitting, welke gehouden wierdt op den 4 February. Hy stierf schielyk te Napels in den jare 1552, in den ouderdom van 70 jaren. Men zegt dat hy te Rome kwam door last van paus Julius den III, die besloten hadde hem kardinaal te maken. Catharinus heeft geschreven tegen Savanarola, Dominicus Soto en den kardinaal Cajetanus, alle Dominikanen. Hy heeft zelfs zyn vermaak gehadt in het aanmerken der misslagen van den laatsten. Verscheide schryvers hebben in het tegendeel de zyne aangemerkt; hy hadt 'er verscheide, en byzondere gevoelens, welke de schoolgeleerden met gestrengheit bestryden. Zyne werken zyn dikwils te Rome, te Parys, te Lyon, te Bolonië, en elders gedrukt. Men heeft ze alle byeen verzamelt in den druk van Venetië. *Ant. & Sixt. Sinens. Bibl. Pred. Seraphin Razzi Huomin. illust. de gli Pred. Bellarm. de Script. eccl. Miræus Script. Sæc. XVI. &c.*

POLITIANUS (ANGELUS) wierdt geboren te Monte-Pulciano, in 't Latyn *Mons Politianus*, in het gebiedt van Toskane, in den jare 1454. Hy was een der geleerdste en der beschaafdste schryvers van zyne eeuwe, welke lof hem genoegzaam eenpariglyk van alle grote mannen wordt gegeven. Hy was een leerling van Andronicus van Thessalonika in de Grieksche tale, en maakte daar in een groten voortgang. Het eerste werk, dat hem in achting bragt, was een vaars op het tournoispel van Julianus de Medicis. Al de wereldt stemde overeen, dat hy gelukkiger was dan Lucas Pulcius, een doorluchtig dichter, die in een diergelyk werk het tournoispel van Laurens de Medicis, den broeder van Julianus, beschreef. De Historie, die hy weinig tyds daar na opstelde van de zamenzwering der Pazzi, wierdt hoog geschat. De andere werken, welke Politianus uitgaf, te weten zyne Latynsche vertaling van *Herodianus*, zyne Mengelwerken, en zyne Latynsche Poëzy, vermeerderden zyne achting meer en meer. Indien zyn leven langer geweest ware, hy zoude de republyk der geleerden met verscheide uitmuntende werken verrykt hebben; maar hy stierf, veertig jaren oud zynde, in den jare 1494. Men beschuldigt hem van Sodomie en Godverlooching. Eenige van zyne poëzyen wierden zo heerlyk bevonden, dat verscheide geleerden zich bezig hielden met uitleggingen en aantekeningen op de zelve te maken. Men moet aanmerken, dat hy priester en kanonnik was van Florence, en leermeester van de kinderen van Laurens de Medicis. Men beschuldigt hem op eene zeer onwaardige wyze van den Bybel gesproken te hebben. Hy hadt onder verscheide anderen Georgius Merula tot zynen tegenstrever. Eenigen zeggen, dat hy ongemeen kwalyk gehandelt wierdt van den dichter Marullus. Men heeft hem met reden plaats gegeven in de Historie der vermaarde kinderen; en men weet, dat hy zeer jong was toen hy zyne Grieksche vaarzen maakte, die, naar het gevoelen der oordeelkundigen, beter zyn dan de Latynsche vaarzen, die hy een langen tydt daar na maakte. De genen, welke gezegt hebben, dat *Basso* of *Bassus* de naam was van het geslachte van Politianus, hebben zich vergist; want men heeft aangetoont, dat hy *Cino*, en niet *Basso* genoemt was. Men noemt hem in de Historie van Florence van Machiavel *Messer Agnolo da Monte-Pulciano*, en men leest in eene redenvoering van Majoragius, dat hy zynen naam van *Angelus de Monte-Pulciano* veranderde in dien van *Angelus Politianus*. Zie *Boissard. Teissier. enz.*

POLITIANUS (ANTONIUS LAURENTINUS) was professor in de Logica in de akademie van Pisa. Hy was te Padua in den jare 1604, als blykt uit de opdragt van den tweden druk van zyne zamenspraak *de Risu*, by welke hy zyne verhandeling voegde *de Cœlis eorumque motibus*, en zyn boek *de Natura Logicæ*. Zyne moeder was afkomstig van het geslachte van S. Agnes, eene Heilige, voor welke de inwoners van Monte-Pulciano veel eerbiedigheit hebben.

POLITIANUS, (JOHANNES ANGELUS) geboortig van de zelve stadt als Angelus Politianus, van wien hier vóór is gesproken, leeraarde de Logica te Poitiers omtrent het begin van de XVII eeuw. Hy hadt onder anderen Daillé of Dallæus tot zynen leerling. Het schynt dat hy de belydenis van den Roomschen Godsdienst verlaten, en den Protestantschen aangenomen heeft, dewyl hy twee boeken over het Avondmaal geschreven heeft tegen den kardinaal Bellarminus, zynen landgenoot. Het eene heeft tot zynen tytel: *Philosophia Eucharistica de potentia & voluntate Dei ex tertio libro Bellarmini de Eucharistia, exposita & refutata*, te Amberg in den jare 1604 in 4. gedrukt; en het andere: *Philosophiæ seu potius Sophistica Eucharisticae Bellarmini pars altera refutata*, te Amberg in den jare 1606 in 4. gedrukt.

POLITS, POLITZ, POLICZKA, eene der koninklyke Boheemsche lysttochtsteden, in de Chrudimer-kreits, aan de Moravische grenzen. *Zeileri Topogr. Bohem. pag.* 54. *Balbin. Miscell. Dec. I. lib. III. cap.* 7. § 3. *p.* 76. *Vogt Jetzl. Böh. p.* 117.

POLITYKEN, in 't Fransch *Politiques*, *Staatskundigen*, was de naam van eene party, of aanhang, die zich opdeedt in Vrankryk gedurende de Ligue in den jare 1574. Het waren misnoegde R. Katholyken, die, zonder den Godsdienst aan te roeren, betuigden dat zy de wapenen niet opnamen dan voor het gemene best, tot verlichting van het volk, en om de ongeregeldheden te herstellen, welke men in den staat zag, door het al te groot vermogen van de genen die de koninklyke macht misbruikten. Men noemde hen om die reden ook *Royalisten*, of *Koningsgezinden*. Zy voegden zich by de Huguenoten, volgens het besluit dat ten dien einde genomen wierdt in de vergaderinge te Montpellier gehouden in den jare 1574. Henrik van Montmorenci, maarschalk van Damville en gouverneur van Languedoc, om zich in zyn gouvernement te vestigen, waar van men hem beroven wilde, was de stichter van dezen aanhang, waar in hy ook trok den vermaarden Henrik de la Tour van Auvergne, vicomte van Turenne, zynen neef, die naderhandt maarschalk was van Vrankryk, hertog van Bouillon, souverein prins van Sedan, en de grootste steun van die van den Hervormden Godsdienst. *Maimbourg Hist. de la Ligue.*

POLL, (VAN DE) een oud aanzienlyk geslacht, het welk voor dezen het Burgermeester-ampt binnen de steden Woerden en Montfoort bekleed, en zich naderhandt binnen de stadt Amsterdam uitgebreid heeft, daar het zelve de hoogste eerampten en aanzienlykste waardigheden bezit. Men vindt in verscheide 's lands Archiven, openbrieven en geschiedboeken van de Heeren van *Van de Poll* gewag gemaakt: onder anderen worden in sommige akten, berustende in het Archive des huizes van Montfoort, de navolgende vermeld, als:

I. GERRIT VAN DE POLL.
II. WOUTER VAN DE POLL, die leefde in de jaren 1321 en 1340.
III. EVERT VAN DE POLL, die leefde in 't jaar 1422.
IV. WILLEM VAN DE POLL, van Woerden, was Rentmeester des heeren van Montfoort, en leefde in de jaren 1428 en 1439.
V. WOUTER VAN DE POLL leefde in 't jaar 1441.
VI. JAN VAN DE POLL, Burgermeester te Montfoort, leefde in de jaren 1428 en 1484.
VII. GYSBERT VAN DE POLL, Burgermeester te Montfoort, leefde in de jaren 1484 en 1491.
VIII. JAN VAN DE POLL Burgermeester te Montfoort, trouwde in 't jaar 1519, en overleedt in 't jaar 1564.

Ook

Ook wordt gewag gemaakt in het oude Stedeboek van Woerden, in het eerste Deel, fol. 5 verso, op 't jaar 1441, van

IX. Dirk Willemszoon van de Poll, en van
X. Frederik van de Poll, zynde broeders.

Als mede in het zelve boek fol. 40 verso, op 't jaar 1484, van

XI. Jan van de Poll.

Nog fol 60 verso, op 't jaar 1516, van

Marie, dochter XII. van Jan Dirkszoon van de Poll, welke *Marie*, te voren gehuwt geweest zynde met Jan Gysbertszoon, alstoen getrouwt was met Frank Janszoon. enz.

En fol. 116, op 't jaar 1562, van

XIII. Jan Gerritszoon van de Poll. enz. enz.

XIV. Jan Gysbertsz. van de Poll, Burgermeester van Montfoort in het midden van de zestiende eeuwe, was getrouwt met Machtelt Zas, welke van Godt gezegent wierdt met den ouderdom van honderd en twee jaren en acht maanden. Zy verwekten in hun huwelyk

XV. Gysbert Jansz. van de Poll, die de waardigheit van kerkmeester van de Nieuwe kerk te Amsterdam bekleedde na het jaar 1578, en ten huwelyk hadt Jannetie de Vroede, by welke hy naliet

XVI. Harman Gysbertsz. van de Poll, Raadt der stadt Amsterdam in het jaar 1595, en verscheide malen Schepen sedert het jaar 1598. Hy wierdt den 3 November des jaars 1618 door den prinsse van Oranje van zynen eedt en de regeringe ontslagen, maar in het jaar 1629 op den ouden eedt, door hem in het jaar 1595 gedaan, als Vroedschap weder ingelaten, nemende zyne vorige plaats. Zyne echtgenote was Reymerich Dirkze Duyvel, dochter van Dirk Duyvel, by welke hy wan

XVII. Jan van de Poll, Schepen der stadt Amsterdam in het jaar 1640, Raadt 1646, en Burgermeester 1653, van welke ampten hy in September des jaars 1672 door den prinsse van Oranje, gelyk zyn vader, met eere wierdt ontslagen. Hy was getrouwt met Duyfie van Gherwen, dochter van Izaak van Gherwen, en verwekte by haar

XVIII. Mr. Harman van de Poll, Secretaris der stadt Amsterdam, gehuwt met Bregie Hooft, dochter van Mr. Henrik Hooft, by welke hy heeft gewonnen drie dochters, welke alle drie getrouwt zyn, en kinderen hebben nagelaten, en een zoon, namentlyk

XIX. Mr. Jan van de Poll, geboren te Amsterdam den 12 December des jaars 1668, Schepen der stadt Amsterdam in het jaar 1698, Kolonel van de burgery van die stadt in 't jaar 1714, verscheide malen Burgermeester sedert het jaar 1718, en Commissaris van Hun Ed. Groot-Mogende tot het werk van de Pilotagie benoorden de Maze. Zyn Ed. Gr. Achtb. is getrouwt geweest met Margareta Rendorp, dochter van Pieter Rendorp, uit welken echt zes kinderen zyn voortgekomen, te weten:

XX. Mr. Harman Henrik van de Poll, geboren te Amsterdam in October des jaars 1697, Schepen en Raadt der stadt Amsterdam, en wegens de zelve Gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, zynde getrouwt met Margareta Trip, dochter van Mr. Jacobus Trip, waar van de volgende kinderen zyn, als: *Jan*, *Jacobus*, *Margareta Cornelia*, *Harman*, en *Johanna Catharina*, en dus in 't jaar 1730 vyf in getal, geboren te Amsterdam, in 's Gravenhage, en te Velzen.

Johanna Baletta van de Poll, geboren te Amsterdam in October des jaars 1698, die in huwelyk heeft Mr. Gerard Bors van Waveren, Schepen en Raadt der stadt Amsterdam, Gecommitteerde ter vergaderinge van de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en ter Auditie van de gemene lands rekeningen van Hollandt, hebbende te zamen maar eene dochter geteelt, genaamt *Margareta Johanna Bors van Waveren*.

Bregie van de Poll, geboren te Amsterdam in November des jaars 1699, en getrouwt met Mr. Jan van de Poll, Janszoon, Schepen en Raadt der stadt Amsterdam, die by haar heeft gewonnen eene dochter, genaamt *Geertrui Johanna van de Poll*.

XXI. Pieter van de Poll, geboren te Amsterdam in April des jaars 1703, wierdt Schepen der stadt Amsterdam in 't jaar 1731, en heeft in huwelyk Susanna Catharina van den Bempden, dochter van Mr. Jan van den Bempden.

Margareta Agatha van de Poll, geboren te Amsterdam in Juny des jaars 1704, nog (in het jaar 1730) ongetrouwt.

Maria Henriëtta van de Poll, geboren te Amsterdam in February des jaars 1707, en getrouwt met Mr. Willem Sautyn, Nicolaaszoon, Schepen der stadt Amsterdam, waar van tot nog toe maar een zoon is, genoemt *Nicolaas*, geboren te Amsterdam in September des jaars 1727.

POLLA, (Argentaria) gemalin van den dichter Lucanus, was vermaard door hare geleerdheit, door hare geboorte, en door hare schoonheit. Zy maakte goede vaarzen, zag na de doodt van haren man zyn boek na, *Pharsalia* genoemt, en verbeterde het zelve. *Martial. l. VII. Epigr.* 10. *Sirmond. in not. ad Sidon.* Zie Lucanus.

POLLENTIA, de godin van de Macht, wierdt door de Romeinen aangebeden. Daar is ook eene stadt van dezen naam geweest aan de Alpen, welke door hare witte wolle vermaard was.

POLLET, (François) een rechtsgeleerde van de Nederlanden, geboortig van Douay, studeerde op de universiteit van Loven, en op eenige andere akademien; daar hy zich bovenal op de rechtsgeleerdheit toeleide, welke hy eenige jaren in 't byzonder en in 't openbaar leeraarde. Hy verscheen ter zelver tydt dagelyks voor de rechtbank, om zich aldaar in 't gebruik van die wetenschap te oefenen, en naderhandt sloeg hy zich te Douay neer, alwaar hy trouwde. Na dat hy aldaar eenigen tydt de beroeping van advokaat geoeffent, en het ampt van tienman der stadt bekleedt hadde; stierf hy in den ouderdom van 30 jaren, omtrent den jare 1547. Hy was schryver van de historie van de rechtbank der oude Romeinen, welk werk hy verdeelt heeft in V boeken, waar in hy aanwyst de plaats, den tydt, en de wyze, op welke men het recht oefende; den staat en rang der advokaten; het verscheiden slag van magistraten en van zaken; den staat der lyfstraffelyken en der beschuldigden; de wyze der arresten en vonnissen; het ampt der deurwaarders, der wachten, en andere plegtigheden, eertyds te Rome in de rechtsplegingen gebruikelyk. Hy wierdt door de doodt overvallen eer hy het laatste boek voltooit hadde. Philippus Broide zyn schoonzoon voegde negen kapittelen daar by, en maakte aantekeningen over het gansche werk, dat hy te Douay in den jare 1576 liet drukken.

POLLINA, oudstyds *Monalus*, eene rivier van de valleie van Demona, in Sicilië. Zy heeft haren oorsprong in de gebergtens van Madonia, en ontlast zich in de Tyrrheensche zee, tusschen Tosa en Cefaledi. Men houdt de zelve voor de oude *Halesus*. *Maty Dict.*

POLLIO, een Pharisеër, leefde ten tyde van Herodes den Groten. Wanneer deze prins nog maar gouverneur van Galilea was, deedt de hogepriester Hyrcanus eene vergadering houden, om hem te horen in zyne verantwoordinge, en Pollio voorzeide aan Hyrcanus en aan de andere rechters, dat zo zy Herodes vrygesproken henen zonden, Herodes eens hen alle zoude doen sterven. Pollio was altoos een groot vriendt van Herodes, en liet niets na om het volk te Jeruzalem te overreden om hem voor koning te ontfangen. Nooit sprak iemandt met zo veel vryheit tegen hem, en al de wereldt verwonderde zich dat hy hem niet hadde doen sterven; maar het scheen dat Herodes meer vrees hadt voor Pollio, dan Pollio voor Herodes. *Josephus Oudh. XV.* 1. *Simon Dict. de la Bible.*

POLLIO. Zie ASINIUS POLLIO.

POLLIO, (Vibius) een voornaam en ryk Romein, leefde ten tyde van den keizer Augustus, en hadde onder anderen op den berg Pausilippus, naby Napels, een groten vyver, dien hy met alderhande seldzame visschen, doch inzonderheit met lampreien, zynde een soort van negenoogen, hadde laten voorzien. Deze meste hy met het vleesch van zyne slaven, die hy ten dien einde om geringe oorzaken ter doodt verdoemde. Men verhaalt, dat wanneer de keizer Augustus eens by hem ter maaltydt was, en een van zyne bedienden onverhoeds een kryftallen vat gebroken hadde, hy in het zelfde oogenblik bevel gaf om dezen elendigen in den vyver te werpen. Augustus zoude zich over deze wreedheit zodanig geërgert hebben, dat hy alle de overige krystalle vaten van zynen waardt deedt voor zich brengen en in stukken breken. Wanneer Pollio hem zyn landgoedt met den vyver maakte, gaf hy ook last om den zelven ganschelyk te bederven.

POLLIO. Zie VITRUVIUS POLLIO.

POLLUX. Zie CASTOR en POLLUX.

POLLUX (Julius) leefde in de II eeuwe, ten tyde van den keizer Commodus, voor wien hy een Echtzang maakte, en aan wien hy een *Onomasticum* van zyn maaksel opdroeg. In den jare 1706 is te Amsteldam een schone druk van dit *Onomasticum* in 't Grieksch en in 't Latyn *in folio* uitgekomen, waar in de aanmerkingen van verscheide geleerden byeen verzamelt zyn. Men schryft aan dezen Pollux verscheide andere werken toe, onder anderen eene Redevoering *de Arcadicis*, welke Gesnerus op eene andere wyze bybrengt in zyne Bibliotheek.

POLLUX, (Julius) die een langen tydt na den voorgaanden geleeft heeft, is de schryver van eene kronyk, welke hy vervolgde tot op den tydt van Valens, waar uit blykt dat zy niet in den zelfden tydt leefden, gelyk eenigen zich verbeeld hebben. *Suidas. Gesner. Bibl. Vossius de Hist. Graec.*

POLNA, eene kleine rivier van het koninkryk van Bohemen, elf mylen bezuiden Czaslau. Zy wordt in tweën gescheiden door de rivier Sazawa. Het eene gedeelte is in het eigentlyke Bohemen, het andere in Moravië. *Maty Dict.*

POLO, POLLO, van ouds *Cunicularia*, een klein eilandt aan den inkomst van de golf van Cagliari, in Sardinië, ten Zuiden, en naby de kaap Polo, die het *Cunicularium Promontorium* der ouden is. *Maty Dict.*

POLOCZKO, in 't Latyn *Polotium*, een Waywoodschap in Wit-Reussen of Wit-Russië, in Litthauwen, het welk twee gebieden heeft, namelyk Poloczko en Usacz. De hoofdstadt Poloczko legt aan de rivier Dwina, daar de Polota in de zelve valt, en heeft een Jesuïten-collegie. Zy is groot en sterk, en heeft twee kasteelen. In den jare 1563 wierdt deze plaats van de Muscoviters verovert, welke zo vele krygstoeruftingen daar tegen gebruikten, dat de zelve door 40000 boeren getrokken moesten worden. Alles wierdt aldaar nedergemaakt, en boven dien uit dit gewest omtrent 80000 man weggevoert. In den jare 1579 sloeg de koning Stephanus de zelve daar wederom uit. In de XVII eeuw hebben zy deze plaats wel wederom ingenomen, doch die niet kunnen behouden. *Zeileri Descr. Polon.*

POLONUS, (Martinus) penitentiaris van paus Nicolaus den III, was een Dominikaner monnik, en bloeide in de XIII eeuw. Eenigen zeggen, dat hy aartsbisschop was van Cosenza, en anderen, dat hy zulks was van Benevento; maar zy kunnen

daar van gene goede bewyzen geven. Doch dit is zeker, dat hy den 22 Juny des jaars 1278 tot het aardsbisdom van Gnesen bevordert wierdt door paus Nicolaus den III, en dat hy ging om daar van bezit te nemen wanneer hy te Bolonië stierf in dat zelfde, of in het volgende jaar. Hy wierdt in het klooster van zyne orde in de zelve stadt begraven. Hy is schryver van eene kronyk der pauzen en der keizers, die zich uitstrekt van den tydt van Jesus Christus en sedert Augustus tot op paus Johannes den XXI, die stierf in den jare 1277. Men vindt daar in de historie of vertelling van de pauzinne Johanna, maar eenige geleerden geloven niet, dat de zelve van hem is. Men heeft hem gelaakt als een ligtgelovig schryver, en van een klein oordeel. 't Is zonder eenigen twyfel, dat hy *Polonus* bygenoemt wierdt om dat hy een Pool was, of om dat hy voor een Pool gehouden wierdt. Hy was van het edel geslachte van *Streperi*, zo men Starovolscius gelooft, die 'er byvoegt, dat hy toen de eerste en de eenige van de Polen was, die zich roem verkreeg door zyne schriften, en dat zulks de reden was waarom hy *Polonus* genoemt wierdt. In de bibliotheek van Wenen is een handschrift van dezen Martinus, waar in hy zich zelf de stadt Oppaw, in Bohemen, tot zyn vaderlandt geeft. Polen was toen bekender in Italië dan Bohemen, en men hieldt zich niet veel op met de Geographische naauwkeurigheden. Aldus wierdt iemandt ligtelyk voor een Pool gehouden, wanneer hy in eenig naburig landschap van het koninkryk van Polen geboren was. Deze Martinus Polonus is de zelve met *Martinus Carsulanus*, waar van Volaterranus gesproken heeft in 't begin van het XXII boek. Men heeft aan te merken, dat zyne Kronyk de *Martiniaansche* bygenoemt wordt, en dat zy in 't Fransch gedrukt is te Parys met de byvoegselen van Verneron, kanunnik van Luik, en met die van den kronykschryver Castel, in folio, door Antony Verard. *Bayle Dict. Crit.*

POLSBROEK, een Hollandsch dorp, gelegen onder de stadt Schoonhoven, met kerk en predikant, staande onder de classis van Gouda.

POLTYS, koning van Thracië, daar hy ten tyde van den Trojaanschen oorlog, dat is te zeggen omtrent het 1174 jaar voor Christus, regeerde, ontfing ambassadeurs van de Grieken en van de Trojanen, wegens hun verschil, veroorzaakt door de ervoering van Helena. Na dat hy hunne redenen van wederzyden gehoort hadde, antwoordde hy hen, dat Paris Helena weder moest geven aan Menelaus haren gemaal, en dat die in plaatse van zyne gemalinne aan hem zoude geven twee der schoonste vrouwen van zyn hof. *Plutarch. in Reg. Aphor.*

POLUS (REGINALDUS) was de jongste zoon van Richard van Pole, of Polus, van een oud geslachte uit Walles, dien Henrik de VIII tot edelman der kamer van zynen prins Arthur maakte, en van Margareta, eene dochter van George, hertog van Clarence, waarom Polus, zo wel wegens zyne moeder, die de zuster was van Eduard den IV, als wegens zynen vader, die een bloedverwant was van Henrik den VIII, tot het koninklyk geslachte behoorde. Hy was geboren in den jare 1499. Hy studeerde te Oxford, en verkreeg van Henrik den VIII, die hem hoog achtte om zyne begaaftheden, het dekenschap van Excester. Hy verloor echter des konings gunst, wanneer de echtscheidingshandel en de afzondering van den pausselyken stoel aanging, welke zaken hy als een yverig voorvechter der pausselyke hoogheit niet konde dulden. Om deze redenen begaf hy zich naar Italië, en sloeg zich neder te Padua. Hoewel de koning hem op allerhande wyze weder tot zich zocht te trekken, alles was te vergeefsch, en hy schreef zelfs tegen des konings *suprematie* een boek *De unione ecclesiastica*, waar in hy harde uitdrukkingen tegen Henrik gebruikte, waar door hy van paus Paulus den III den kardinaalshoedt verkreeg, die hem den 22 May des jaars 1536 gegeven wierdt. De paus zondt hem in den jare 1537 als zynen legaat naar Vlaanderen, om door dat middel van daar de R. Katholyken en de begunstigers en aanhangers van de princesse Maria te ondersteunen. Doch dewyl Henrik de VIII aan de regentinne in de Nederlanden te verstaan gaf, dat hy het voor eene vredebreuk nemen zoude, indien zy dezen legaat ontfing, moest hy wederom naar Rome vertrekken, na dat hy zich eenige maanden onbekent in Vlaanderen opgehouden, en echter ondertusschen door eenige uitgezondenen ettelyke van zyne vermaanschriften onder de Engelschen verspreidt, en ook aan 't Fransche hof en des pauzen naam iets verhandelt hadde. Daar tegen wierdt hem in Engelandt zyn dekenschap ontnomen, hy voor eenen verrader verklaart, van zynen adeldom berooft, en ter doodt veroordeelt. Zo wierden ook zyne naaste bloedverwanten, om dat zy verstandt met hem gehouden hadden, omgebragt, invoegen dat men dan ook alle onlusten, die in eenige Engelsche provincien tegen de regering ontstonden, aan hem toeschreef, waar van zelfs zyn jongste broeder aan 't hof eenige ontdekking deedt. Men zegt ook, dat Henrik de VIII vyftig duizent kronen beloofde aan den gene, die zyn hoofdt aan hem leveren zoude. Hy moest alzo in Italië blyven, en wierdt door den paus op het Trentsche concilie by de opening deszelfs gezonden. Hy trok niet te gelyk met de andere legaten naar Trente, en men meent dat de paus naricht hadde dat de Engelschen onderweeg op hem pasten. Hy woonde de zittingen ook maar een jaar lang by. Als de paus hier na in den jare 1548 voornam het concilie naar Bononië te verleggen, wierdt hy gebruikt om deze zaak, welke den keizer zeer tegenstont, te verschonen. Na de doodt van Paulus den III stont het zo geschapen, dat hy byna paus geworden zoude zyn, en zyne verkiezing zoude ook haren voortgang gehadt hebben, indien hy zulks niet zelf door ongemene bescheidenheit verhindert hadde. Want in den nacht wanneer de kardinalen kwamen om hem als paus te begroeten, wees hy hen af, onder voorwendsel dat dit geen werk der duisternisse was, en dat zy zulks tot den volgenden dag moesten verschuiven. Ondertusschen wonnen zyne tegenstrevers tydt, om hem daar door zwart te maken, dat hy den Protestanten niet ongenegen was, en in zyn legaatschap te Viterbo de ketters niet met genoegzame gestrengheit vervolgt hadde. Ja hy wierdt door sommigen zelfs verdacht gemaakt, als of hy zich in minnery te buiten gegaan hadde, en eene onechte dochter in een zeker klooster liet opvoeden; welke beschuldigingen naar allen schyn valsch geweest zyn. En op die wyze ontging hem de pausselyke waardigheit. Hy begaf zich daar op in een Benedictyner klooster in het Veroneesche, alwaar hy zyn leven in volkomen ruste wilde eindigen, dewyl hy gene hoop zag om wederom naar Engelandt te komen, alzo hy door Eduard den VI van de algemene kwytschelding, by zyne kroning verleent, uitdrukkelyk uitgesloten was. Maar de doodt van dezen koning, en de verheffing van de princesse Maria op den troon trokken hem weder naar Rome. Men meent dat hy eenige rekening gemaakt hadde om met deze koninginne te trouwen, dewyl zulks het oogmerk van hare moeder van hare jeugdt af geweest zoude zyn, waarom ook de princesse by des kardinaals moeder opgevoedt was; ten minsten konde hy zich vele andere voordelen van haar beloven, ten dele wegens den Godsdienst, welken zy toegedaan was, ten dele wegens de byzondere gunst die zy hem altoos toegedragen hadde. Het zy nu dat hy van den paus noch in 't klooster naricht van zyne benoeming tot het legaatschap naar Engelandt verkreeg, of dat hy van te voren naar Rome gekomen was; het is zeker dat hy zich in den jare 1553 op weg begaf, na dat de pausselyke kamerling Commendon zich van te voren by zyne aanwezendheit in Engelandt verzekert hadde, dat de ban, die voortyds tegen hem uitgesproken was, ingetrokken zoude worden. Maar de bisschop van Winchester, Gardiner, zag hem niet gaarne komen, bragt daarom den keizer in 't hoofdt, dat Polus in 't huwelyk van Philippus met de koningin eenige verhindering zoude kunnen toebrengen. Dewyl hy nu buiten dien den keizer aanspreken, en de vrede tusschen hem en Vrankryk bemiddelen moeste, liet deze hem te Dillingen ophouden, en bewoog de koninginne zelf aan hem te schryven, dat hy nader bevel tot zyne overkomste afwachten zoude. Want hoewel hy reets in Italië diergelyk schryven van het keizerlyke hof ontfangen hadde, zo hadt de paus hem echter bevolen voort te trekken. Het voorgeven van de zyde van de koninginne was, dat de gemeente van Engelandt niet zo eensslags wederom onder des pauzen gehoorzaamheit te brengen was, en dat daarom de aankomste van eenen legaat met scheele oogen aangezien zoude worden. Als hem te Dillingen de tydt te lang viel, liet de keizer hem eindelyk naar Brussel komen, en om ondertusschen den tydt te doen verlopen, overreedde hy hem wegens den vredehandel eene reize naar het Fransche hof te doen, alwaar hy wel grote eere genoot, doch in de hoofdzaak niet konde uitrechten, hoewel hy ook daar na niet naliet uit Engelandt beide die vorsten tot de vrede aan te manen. By zyne wederkomst nodigden Philippus en Maria, welkers huwelyk ondertusschen voltrokken was, hem op nieuws naar Engelandt, daar zy inmiddels door eene acte van 't parlement hem van de voorgaande vonnissen hadden doen vryspreken. Hy begaf zich alzo op weg, en kwam den 24 November des jaars 1554 te Londen, alwaar hy met grote eerbewyzingen ontfangen wierdt. Hier op nam hy dit koninkryk op nieuws aan in de gehoorzaamheit van den paus, ontsloeg het zelve ook van den ban, en rechtte den Roomschen Godsdienst zo veel mogelyk was weder op. Na de doodt van den paus Marcellus, in den jare 1555, hadde de koninginne hem gaarne op den pausselyken stoel geholpen; doch alzo de verkiezing van Paulus den IV zeer verhaast wierdt, kwamen hare aanpryzingen te laat. Daar tegen gaf zy hem in den jare 1556, na het verbranden van Cranmer, het aartsbisdom van Kantelberg. Hy hadt ondertusschen onder de pausselyke geestelykheit vele vyanden, en inzonderheit waren de Jesuïten hem niet goedgunstig, dewyl hy hen niet wilde toelaten zich in Engelandt te vestigen. Zyn grootste tegenstrever was echter Gardiner, die, daar hy hem in Engelandt niet bykomen konde, hem by den paus poogde zwart te maken, waar in hy by Paulus den IV zo veel te lichter gehoor vondt, dewyl de zelve hem buiten dat niet genegen was. Hy ging ook in der daadt zo verre, dat hy hem, als of hy van kettery verdacht was, zyn legaatschap ontnam, en hem naar Rome riep, daar ondertusschen eenige zyner vrienden in de gevangenisse geworpen waren. Het zoude ook Polus zelf niet beter vergaan zyn, indien hy in Italië gekomen was. Maar schoon hy terstondt zyn legaatschap nederleide, hy bleef echter op bevel van de koningin in Engelandt, en dewyl zy van gene andere legaten wilde horen, wierdt hem eindelyk op nieuws deze waardigheit opgedragen. Het verdriet over dezen handel hadt hem ondertusschen ongezont gemaakt, en hy stierf 16 uuren na de koninginne Maria, den 18 November des jaars 1558, na dat hy van te voren zyn gansche vermogen, dat echter geen groten rykdom uitmaakte, aan een Venetiaansch edelman, Aloisio Prioli, gemaakt hadde, die hem uit byzondere liefde overal verzelt hadde, en nooit van hem hadde willen scheiden. Polus was een zeer geleerd, deugdzaam, bescheiden en oprecht man, hoewel hy in zyn openhertigen omgang na zyn langdurig verblyf in Italië zeer verandert was. Hy hadt gansch geen gevallen in de wrede vervolgingen en doodstraffen der zogenaamde ketters, doch moest dieswegens stilzwygen, dewyl hy zelfs buiten dat by den paus als een ketter verdacht was. *Godwin Annal. Rer. Angl. De Larrey Geschiedenis van Engelandt II Deel. Fullers Worthies. Thuanus. Imhof Hist. Geneal. Magn. Brit.*

POLWART, eene vrye heerlykheit of baronny in Schotlandt, en de zetel van een oud ridderlyk geslachte, dat naar de gewoonte van vorige tyden naar de zelve genoemt wierdt. In den jare 1400 trouwde eene dochter uit dit geslachte met den ridder *Patrick Hume*, wiens geslacht dezen naam noch voert. Een uit het zelve stelde zich in het einde van de XVII eeuw krachtig tegen de aanslagen der Roomschen in Engelandt, en moest derhalven naar Hollandt wyken; doch kwam na eenige jaren weder in Engelandt te rug, en was in dienst van Wilhem, prins van Oranje, wanneer de zelve in den jare 1688 in Engelandt kwam, die hier op, koning geworden zynde, nevens zyne gemalinne Maria hem tot Lord Polwart benoemden.

POLYÆNUS, Griekſch ſchryver van eene verzameling van krygsliſten, was geboren in Macedonië. Hy droeg dit werk op aan de keizers Antoninus en Verus, in den tydt wanneer zy in oorlog waren met de Parthen. Hy was reets zeer oud, en zeide tegen hen, dat indien zyn hoge ouderdom zulks niet belette, hy gaarne tot hunnen dienst in dit geval de wapenen zoude hebben willen dragen, maar dat zulks zelf hem niet beletten zou hen als een krygsman iets te verſchaffen, te weten de krygsliſten, welke de ouden gebruikt hadden. Casaubonus is de eerste geweest, die het zelve in 't Griekſch heeft uitgegeven, met eenige aantekeningen en eene Latynſche vertaling: doch men heeft 'er een fraaier en naaukeuriger druk van ſedert den jare 1690 door de zorgen van Pancratius Maasvicius, rector te Delft. *Bayle Dict. Crit.*

POLYÆNUS, een aanhanger van Epicurus, was geboortig van Lampſacus, en de zoon van eenen Athenodorus. Hy wierdt voor een beſcheiden philoſooph, en een groot wiskunſtenaar gehouden. Hy heeft echter, naderhandt de gevoelens van Epicurus omhelſt hebbende, beweert dat de ganſche Geometrie valſch was. Epicurus ſchatte hem zeer hoog, hieldt, dewyl hy noch voor hem ſtierf, zyne gedachtenis in eere, en droeg trouwe zorge voor zyn nagebleven zoon, als uit het teſtament van Epicurus blykt. *Diogen. Laërtius lib. X. Cicero Acad. Quæſt. lib. II. cap.* 33. *Plutarchus.*

POLYÆNUS, een Sophiſt, geboortig van Sardes, leefde onder Julius Ceſar. Hy heeft pleitredenen uitgegeven, en drie boeken van de Parthiſche triumf, enz. Voſſius verwyt aan Suidas gezegt te hebben, dat deze Sophiſt geleeft heeft onder Caligula. Moreri en Konig ſtellen hem onder den zelven keizer; maar het is zeker dat Suidas hem geplaatſt heeft onder Julius Ceſar, *ἐπὶ τοῦ πρώτου καίσαρος ὑπάτου.* Carolus Stephanus doedt hem leven onder Ceſar, en onder Marcus en Antonius, en verſtaat door de triomf, waar van Suidas gewag maakt, die, welke Marcus Antonius verkreeg op de Parthen. Deze triomf was eigentlyk die van Ventidius. *Bayle Dict. Crit.*

POLYÆNUS *van Athene* wordt bygebragt door Euſebius in zyne Kronyk. Men weet niet wat man hy geweest is. Scaliger zelf heeft 'er niets van kunnen zeggen. *Bayle Dict. Crit.*

POLYARCHUS *van Cyrene*, in Afrika, hadt zulk eene ongemene liefde voor de onvernuftige dieren, dat hy zyne honden en vogelen, die hy byzonder beminde, opentlyk begraven liet, en hen een uitvaart houden, ook pyramiden tot hunner eere oprechten, en grafſchriften daar op ſchryven. *Polyæn. l. VIII.*

POLYBIUS, koning van Corinthus, voedde gelyk zynen zoon den jongen Oedipus op, die voor de beesten geworpen was op den berg Citheron, en die behouden was door de koninginne Peribea zyne gemalinne. De doodt van dezen prins was de ontknoping van alle de ongevallen van Oedipus, die toen erkende dat hy zyn zoon niet was, gelyk hy gemeent hadde. *Hyginus.* Zie OEDIPUS. *Scholiaſt. ad Sophoclem. Oedip. Tyran.* Volgens *Diodorus Siculus, l. IV*, was Polybius een herder, en geen koning.

POLYBIUS, een Griekſch hiſtorieſchryver, was geboortig van Megalopolis, eene ſtadt van Arcadië, en een zoon van Lycortas, hoofdt van de republyk der Achajers. Deze grote Staat zondt hen beide in de waardigheit van ambaſſadeurs aan den koning Ptolomeus Epiphanes, omtrent het 556 jaar van Rome. De zoon ontfing vervolgens de zelve eere, afgezonden zynde om den Roomſchen burgermeeſter te gaan vinden, die den oorlog voerde in Theſſalië. Naderhandt kwam hy te Rome, en maakte vriendſchap met Scipio en Lælius. Hy ſchreef zyne hiſtorie in deze ſtadt, hebbende, van te voren verſcheide reizen gedaan, om kenniſſe te hebben van de plaatſen waar van hy ſpreken moeſt. Deze hiſtorie vervatte alles wat aanmerkenswaardig gebeurt was, ſedert het begin van den Puniſchen oorlog, tot het einde van dien van Macedonië, gedurende omtrent 53 jaren. Dit ganſche werk was verdeelt in XL boeken; waar van de eerste maar tot eene voorbereiding dienen, door een kort verhaal van de verovering van Rome door de Gauloizen. Maar van alle deze boeken heeft men 'er gene in 't geheel meer dan de vyf eerſte, en daar benevens extracten van eenige plaatſen der andere. Brutus ſchatte dit werk zo hoog, dat hy het las in den moeielykſten tydt van zyn leven, en een kort begrip daar uit trok tot zyn eigen gebruik, wanneer hy den oorlog voerde tegen Marcus Antonius en Auguſtus. Lucianus zegt, dat hy eerſt in het 82 jaar zyns ouderdoms ſtierf. Men is de eerſte uitgave van dit werk verſchuldigt aan paus Nicolaus den V. Het zelve is in de laatſte drukken vermeerdert. Men heeft eene fraaie overzetting daar van in het Franſch door *Vincent Thuillier*, Benedictyn van de zamening van St. Maur, met eene brede verklaring, of volkomen onderwys der krygskunde, en met oordeelkundige en hiſtoriſche aantekeningen, door den ridder *de Folard*, in acht ſtukken in quarto, volgens den Paryſchen druk nagedrukt op koſten van te zamening der boekverkopers te Amſterdam in 't jaar 1729. *Voſſius de Hiſt. Græc. l. I. c.* 19. *Caſaubon. in not. ad Polyb. La Mothe le Vayer Jug. ſur les Hiſt.*

POLYBIUS, een geneesmeeſter, ſchoonzoon, leerling en opvolger van Hippocrates, leefde in het 340 jaar van Rome. Hy heeft verſcheide verhandelingen nagelaten, die noch voor handen zyn.

POLYCARPUS, biſſchop van Smyrna, leerling van Johannes den Evangeliſt, hadt de zorg van alle de kerken van Aſië. Hy deedt eene reize naar Rome, om zich met Anicetus te beraden wegens het vieren van het Paaſchfeeſt, waar in onderſcheidt was tuſſchen de Ooſterſche en Weſterſche kerken. Polycarpus bekeerde op deze reize verſcheide perſonen, die zich hadden laten verleiden door de dwalingen van Valentinus en Marcion. Men zegt dat hy op de ſtraten van Rome den aartsketter Marcion ontmoetende, deze hem vroeg, of hy hem kende; *Ja*, antwoordde Polycarpus: *Ik kenne u voor den oudſten zoon des Satans.* By zyne wederkomſt in Aſië wierdt hy vereert met de krone van het martelaarſchap, naar zommiger gevoelen op den 26 January des jaars 167 of 169. Euſebius verhaalt de wyze van zyn lyden, getrokken uit eenen brief, geſchreven door de kerke van Smyrna. Men heeft eenen brief van dezen biſſchop geſchreven aan de Philippenzen, die eertyds opentlyk gelezen wierdt in de kerken, en die ganſchelyk te zamengeſtelt is van plaatſen uit de brieven van Petrus en Paulus. S. Ignatius hadt ook een brief aan Polycarpus geſchreven, dien men noch heeft. S. Irenæus verzekert dat hy den laatſten gezien hadde, dat hy een denkbeeldt hadde van de trekken van zyn wezen, van zynen gang, van zyne levenswyze, van de plaats daar hy leeraarde, en van het verhaal dat hy dede van de zaken die hy gehoort hadde van de genen, die den Heilandt gezien hadden. *Irenæus l. III. adv. hær. c.* 3. *Tertull. de Præſcr. c.* 32. *Euſeb. l. IV. Hiſt. & in Chron. A. C.* 157. & 167. *Hieron. in Cat. c.* 17. *Socrat. l. V. c.* 21. *Photius Cod.* 126. *Honor. Aut. l. I. c.* 18. *Trithem. & Bellarm. de Script. Eccl. Baron. in Ann. & Martyr. H. Valeſius in l. IV. Euſeb. Joach. Perion, P. Halloix & Jac. Uſſer. in Edit. Epiſt. S. Polycarp.*

POLYCHRONIUS, biſſchop van Apamea, broeder van Theodorus van Mopſueſta, en leerling van Diodorus van Tarſis, leefde in het einde van de IV en in het begin van de V eeuwe. Hy heeft eenige uitleggingen gemaakt over Job en over Ezechiel, waar van men eenige gedeeltens vindt in de Griekſche ketenen van S. Johannes van Damaſcus. Daar zyn valſche acten van S. Sixtus met Polychronius, die gedagtekent zyn na zyn doodt. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. V ſiecle.*

POLYCLETUS, een vermaard beeldhouwer, die leefde in de LXXXVII Olympiade, was geboortig van Sicyon, eene ſtadt van Peloponneſus. Hy hadde Agelades tot zynen leermeeſter gehadt, en tot zyne leerlingen verſcheide beeldhouwers, die naderhandt zeer vermaard zyn geweest, als Aſopodorus, Alexis, Ariſtides, Phrynon, Dinon, Athenodorus, Dameas den Clitoriaan, en Myron den Lyciër. Polycletus maakte verſcheide ſtandbeelden van koper of metaal, die zeer geacht waren. Daar was 'er een verbeeldende een ſchoon jongeling gekroont, het welk, naar 't verhaal van Plinius, verkocht wierdt voor hondert talenten. Hy maakte een ander van een kindt, houdende eene lancie in de handt, dat niet minder geacht was. Maar het gene hem den meeſten roem verſchafte, was een ſtandbeeldt, waar in hy zo gelukkiglyk alle de evenredigheden van het menſchelyke ligchaam trof, dat het zelve *de Regel* genoemt wierdt; en de beeldhouwers kwamen van alle kanten, om door het beſchouwen van dit ſtandbeeldt zich zelf een juiſt denkbeeldt te maken van het gene zy doen moeſten, om in hunne kunſt uit te munten. De ſtandbeelden der drie naakte ſpelende kinderen, welke de keizer Titus in zyn paleis hadde, en die voor een meeſterſtuk van de kunſt gehouden wierden, waren van Polycletus. De Mercurius, die in de ſtadt Lyſimachië aangebeden wierdt, was mede van hem; zo wel als de Herculus van Rome, die verbeeldt was eenen Anteus van de aarde opheffende; en de Artemon dien men overal voerde om hem te doen zien. In 't kort Polycletus wordt zonder tegenſpraak gehouden voor de geen, die de kunſt van het beeldhouwen tot hare uiterſte volkomenheit gebragt heeft, gelyk Phydias voor de geen die dezelve het eerſte in roem gebragt heeft. Het gene hem byzonder eigen is, en dat zyne werken van anderen onderſcheidt, is dat zyne meeſte beelden op het eene been ſteunen, waar aan hy zich meeſt gehouden heeft, om dat hy de eerſte geweest is die deze houding uitgevonden heeft. Varro beſchuldigt hem gene verſcheidenheit in zyne werken gemaakt te hebben, en dat hy byna alle zyne ſtantbeelden naar de zelfde gedachten gemaakt heeft. *Plinius l. XXXIV. c.* 8.

POLYCLITUS *van Lariſſa* was een Griekſch ſchryver. Men weet niet in wat tydt hy leefde, maar alleen, dat hy hiſtoriſche werken geſchreven heeft, welke bygebragt worden door *Athenæus l. XII. Julius Pollux in Onom. l. II. c.* 4. *Strabo l. XI & XV. Ælian. l. XVI. c.* 41. *Voſſius de Hiſt. Græc. l. III. Geſner. in Bibl.*

POLYCRATES, tyran van Samos, leefde in de LXXII Olympiade. Men zegt, dat hy zo gelukkig was, dat hem alles naar zynen wenſch ſlaagde; en dat hy zelfs eens eenen ring van zeer grote waarde in de zee geworpen hebbende, men dien eenigen tydt daar na weder vondt in eenen viſch van eene ongemene grootte, waar van de viſſchers hem een geſchenk gedaan hadden. Maar zyn einde was zo gelukkig niet, want Orantes of Orontes, gouverneur van Sardes, hem door liſt in zyn geweldt gekregen hebbende, liet hem kruiſſigen in de LXXIV Olympiade.

Daar is nog een ander van den zelven naam geweest, die ouder was, en dien men zegt mede tyran van Samos geweest te zyn.

Herodotus l. III. Thucydid. l. I. Cicero l. V. de Fin. Euseb. in Chron.

POLYCRATES, een redenaar van Athene, die de Rede opstelde, waar van Melitus de beschuldiger van Socrates zich bediende tegen dezen philosooph. *Diogen. Laërt. l. XI. Suidas. Meursius Bibl. Attica.*

POLYCRATES, bisschop van Epheze, leefde in het einde van de II eeuwe, en deedt in eene vergadering der bisschoppen van Asië besluiten, dat men het Paaschfeest zoude vieren den 14 dag van de maandt van Maart, op wat dag dezelve ook mogt vallen, zonder den zondag te wachten, gelyk men deedt in de kerke van Rome. Hy gaf hier van bericht aan paus Victor, door eenen brief dien hy hem schreef. Deze twist veroorzaakte eenige verdeeltheit tusschen de kerken; Victor sneedt die van Asië af van zyne gemeenschap. De bisschoppen van Palestina, van Pontus en van Osroëna kozen de zyde van Polycrates; en S. Irenæus vermaande de eenen en de anderen tot de vrede. Men heeft onder den naam van Polycrates een verhaal van het lyden van Timotheus, dat een verdicht stuk is. *Euseb. l. V. Hist. c. 23. Hieron. de Script. Eccl. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. III premiers siécles.*

POLYCRETA, of POLYCRITA, eene jonkvrouw van Naxos, welke Diognetus, een veldoverste der Erythreërs, gevangen kreeg, en als zyne vrouwe gebruikte. Wanneer de Milesiërs zich eens vol gedronken hadden, en van een diepen slaap overvallen waren, gaf zy haren broederen op een lode tafeltje, dat zy hen in eene taart toezondt, daar van kennis, waar op die hen overvielen en ombragten, doch Diognetus op hare voorbede verschoonden. *Polyæn. Stratag.*

POLYCRITUS *van Mendea*, eene stadt van Sicilië, schreef het leven van Dionysius den tyran. Men meent dat hy dezelve is, die een dichtstuk schreef van Sicilië. De ouden maken gewag van eenige anderen van dien naam, maar men weet niet of zy van Mendea in Sicilië, in Thracië, of in Egypte waren; want daar zyn drie steden van dien naam geweest. *Plutarchus in Alexand. Plinius l. XXXI. c. 2.*

POLYDAMAS was een vermaard worstelaar of kampvechter van Thessalië, die eenen leeuw verwurgde op den berg Olympus, den sterksten stier van de aarde ophefte, en eenen wagen tegen hieldt, hoe krachtig ook de paarden waren die den zelven trokken. Hy wierdt verplettert onder eene rots, waar onder hy geweken was om het onweder te ontgaan; en dit ongeluk viel hem te beurt door zyne eige vermetelheit, zich gevleit hebbende deze rots te zullen kunnen onderschragen, die begon neder te storten, terwyl zyne medgezellen de vlucht namen. *Plin. l. VII. c. 49.* enz.

POLYDECTES, koning van Lacedemonië, broeder van Lycurgus. Zie CHARILAUS.

POLYDECTES, dien de poëten koning maken van Seriphus, en by wien Danaë en Perseus hunne toevlucht namen. Zie DANAE en PERSEUS.

POLYDORUS, een zoon van den Trojaanschen koning Priamus by Hecuba, wierdt door zynen vader, dewyl hy voor zich zelf en voor zyn geslachte een ongelukkigen uitgang van de belegering van Troje vreesde, met zeer grote schatten den koning van Thracië, Polemnestor, als zynen byzonderen vriendt en schoonzoon toevertrouwt, om hem op te voeden. Maar deze den ondergang van Troje, en de doodt van Priamus en byna alle zyne overige kinderen verstaan hebbende, liet zich door de begeerte tot de medegebragte rykdommen zodanig verleiden, dat hy Polydorus, terwyl hy aan den oever der zee wandelde, op eene verraderlyke wyze vermoordde, en terstondt op dezelve plaats met aarde bedekte, waar uit de dichters naderhandt verziert hebben dat een myrthenboom gewasschen is, uit welkers takken bloedt vloeide. Na dat Hecuba van het ombrengen haars zoons naricht bekomen hadde, geliet zy zich als of haar niets daar van bewust was, en beloofde dat zy Polemnestor tot verkryging van een zeer gewigtigen verborgen schat behulpzaam zoude zyn. Wanneer hy zich nu ten dien einde by haar bevondt, rukte zy hem met eigen handen de oogen uit het hoofdt. Eenigen zeggen dat Polydorus door de Grieken gevangen wierdt, dat Priamus voor zyn rantzoen aan de zelve eene stadt afstondt, die zy daarom Antandros noemden, en dat zy na het ontfangen van de zelve Polydorus niettemin dood steenigden. *Virgilius Æneid. l. III. Servius ad d. l. Ovidius Met. l. XIII. vs. 629. Propert. l. III. el. 12. vs. 57.*

Van een anderen POLYDORUS leest men, dat hy een zoon was van Priamus en van Laothoë, eene dochter van Althaüs koning der Lelegen, en benevens zynen broeder Lycaon in den Trojaanschen oorlog door de handt van Achilles zyn leven verloor.

POLYDORUS was een der koningen van Lacedemonië, die, om een twintigjarigen oorlog te eindigen tusschen die van Lacedemonië en die van Messene, veinsde oneenig te zyn met Theopompus den anderen koning der Lacedemoniënzen, en geliet zich uit den slag te wyken; de Messeniërs hier op genadert zynde, wierden van alle kanten omringt, en ganschelyk geslagen.

POLYDORUS *van Caravaggio*, een vermaard schilder in de XVI eeuw. Hy kwam te Rome in den tydt wanneer paus Leo de X deedt arbeiden aan het Vatikaan, en wanneer Raphaël d'Urbino het opzicht hadde van zyne gebouwen. Polydorus was toen maar een slecht opperman, die de kalk aandroeg by de metselaars, en tot zyn achtiende jaar toe dien dienst waarnam. Maar dewyl het toen gebeurde dat, Johannes van Udino in natte kalk schilderende, Polydorus, aan wien de natuur alle de vereischte hoedanigheden tot de schilderkunst gegeven hadde, begon zyne werken met oplettendheit te beschouwen, en kennisse maakte met alle de jongelingen die aan het Vatikaan arbeidden, om gelegenheit te hebben van hen te zien schilderen, en alle de regels van de kunst van hen te leren. Hy wierdt de makker van Maturino, geboortig van Florence, die toen in de kapelle van den paus schilderde, en begaf zich met zo veel yver en oplettendheit aan het arbeiden, dat hy in weinig tyds zaken deedt, waar over al de wereldt zich verwonderde. Polydorus arbeidde vervolgens aan de loges van het Vatikaan, en was een der genen, aan welke men den roem gaf van het meeste tot de volmaking van het zelve toegebragt te hebben. Vervolgens leide hy toe op die wyze van schilderen om zyne taferelen te dagen en te schaduwen, die hem zo wel gelukte, en hy maakte eene naaukeurige studie van de gansche oudheit. Wanneer Rome in den jare 1527 belegert wierdt door de Spanjaarden, ging Polydorus van Caravaggio naar Napels; maar aldaar gene liefhebbers gevonden hebbende, trok hy naar Sicilië, en dewyl hy ervaren was in de bouwkunst, wierdt hy in den jare 1539 gebruikt om zegebogen op te rechten, wanneer keizer Karel de V te Messina kwam by zyne wederkomst van Tunis. Vervolgens begerig zynde om naar Rome te keren, en alleen opgehouden wordende door de liefkozeryen van eene vrouwe die hy beminde, nam hy aldaar uit de bank het geldt, het geen hy 'er toen in hadde, en stelde zich in staat om te vertrekken. Maar zyn dienaar, die besloten hadde hem te beroven, zich verbonden hebbende met eenige schelmen, overviel hem des nachts in het bedde, daar zy hem met een servet verwurgden, en met ponjaardsteken doorstaken. Zy droegen het ligchaam van Polydorus naby de deur van de vrouwe die hy beminde, om te doen geloven dat de nabestaanden van deze vrouwe hem in haar huis gedoodt hadden. Maar het misdryf wierdt ontdekt, de dienaar bekende alles en wierdt gestraft. Polydorus van Caravaggio wierdt van de gansche stadt betreurt, en in de Cathedrale kerk van Messina begraven in den jare 1545. *Vasari vit. de Pit. Felibien Entr. des Peint.*

POLYDORUS *van Rhodes*, een uitmuntend beeldhouwer, waar van Plinius spreekt *lib. XXXIV. c. 8. & l. XXXVI. cap. 5.*

POLYDORUS VERGILIUS of VIRGILIUS, van Urbino, in Italië, leefde in de XV en XVI eeuw. Hy hieldt zich bezig met de studie van de goede letteren, en maakte daar in voortgang. Hy gaf in den jare 1499 een werk uit *De Inventoribus rerum*, in VIII boeken. Sedert in Engelandt gegaan zynde om aldaar de schatting te ontfangen die men aan den H. Stoel betaalde, en die men den St. Pieters-penning noemde, hadt hy deel aan de gunst der prinssen; en hy wierdt aartsdiaken van Wels. Hy deedt in den jare 1526 zyne verhandelingen der wonderen drukken; en hy leide vervolgens de laatste handt aan eene historie van Engelandt, die hy in den jare 1533 opdroeg aan den koning Henrik den VIII. Dit werk is in XXVI boeken: en de Engelschen beweren dat het weinig trouw heeft. De schryver schreef ook een werk van spreuken, en eenige andere van minder belang. Hy stierf kort daar na, of, volgens anderen, eerst in den jare 1555. *Paulus Jovius in Elog. c. 135. Henr. Savill. in Edit. Script. Angl. Vossius l. III. de Hist. Lat.*

POLYEUCTUS, een Griekschʼ blyspeldichter, dien men niet weet in wat tydt hy geleeft heeft. *Athenaeus l. X.*

POLYEUCTUS was de naam van een der rechters van Socrates, die het doodvonnis tegen hem uitsprak. *Diogenes Laërtius l. XI.*

POLYEUCTUS, een vermaard Armenisch martelaar, waar van de acten echter niet zeker zyn. De zelve zeggen dat hy onder de krygsbenden van het Roomsche leger te Melite zynde, Nearchus tot zynen vriendt hadde, die een Christen was, en eene vrouwe Paulina genoemt; dat de vervolging in Armenië een aanvang genomen hebbende, Nearchus Polyeuctus verlatende den zelven bekeerde; dat Polyeuctus zich zelf voor een Christen verklaarde; dat hy gevangen genomen wierdt, en dat hem, na dat hy verscheide pynigingen geleden hadde, het hoofdt wierdt afgehouwen. Maar deze acten schynen niet voor waar erkent te worden. Daar was reets in de IV eeuwe te Melite eene kerke van S. Polieuctus, en eene andere te Constantinopel ten tyde van Justinianus. Men viert zyn feest op den 13 February. *Acta apud Bolland. Baillet vies des Saints.*

De dichter Petrus Corneille heeft Polieuctus genomen tot het onderwerp van een zyner Treurspelen; en hoewel diergelyke onderwerpen schynen niet in 't openbaar vertoont te moeten worden, heeft hy weinig stukken gemaakt waar in beter toneelschikking is, en waar in de aaneenschakeling der toneelen beter waargenomen zy; de eenheit van de daadt, die van den dag, en die van de plaats, hebben daar in hare juiste bepaling.

POLYEUCTUS, patriarch van Constantinopel, was een monnik, die eerwaardig was om zyne zachtmoedigheit en zyne oprechtheit; hy wierdt ook op den stoel dezer kerke geplaatst om zyne deugdt te vereeren. Hy volgde op Theophylactus in den jare 956, en om dat hy niet ingewydt was door den bisschop van Heraclea, vatte men eenige kleinachting tegen hem op. Hy handelde nochtans altoos met moedt, zich gekant hebbende tegen de onrechtvaardige voornemens van Constantinus Porphyrogenetus; hebbende Nicephorus Phocas uit de kerke verdreven, die voor de doodt van zyne eerste vrouwe getrouwt was met eene twede; hy verwierp op de zelve wyze Johannes Zemisces, den moorder van Nicephorus. Polyeuctus stierf in den jare 970. *Curopalates & Baronius in Annal.*

POLYGAMISTEN, ketters van de XVI eeuw, die aan eenen man toelieten verscheide vrouwen te hebben. Bernardinus Ochinus, die van generaal der Kapucynen overgegaan was tot

de Protestanten, wierdt naderhandt stichter van deze secte. Zie op zyn artykel. *Sander. Haer.* 203. *Prateol. V. Polygam. Flor. Rem. l. III. c.* 5. *num.* 4. &c.

POLYGLOTTA is de naam, dien men gegeven heeft aan de Bybels, die in verscheide talen gedrukt zyn, ten minste in drie talen, in welke de text in verscheide kolommen naast malkander gedrukt staat: want dit woordt betekent in het Grieksch naar den letter eigentlyk verscheide talen. Zommige van deze Polyglotten vervatten alle de boeken des Bybels, en andere maar een gedeelte van de zelve. De voornaamste Polyglotten, die tot noch toe uitgekomen zyn, zyn de volgende:

I. De Bybel van François Ximenez van Cisneros, kardinaal en aardsbisschop van Toledo, van de orde van Franciscus, *Biblia Complutensia* genoemt, is in den jare 1517 in vier talen gedrukt; in 't Hebreeuwsch, in 't Chaldeeuwsch, in 't Grieksch, en in 't Latyn.

II. De Bybel van Justinianus bisschop van Nebio, en van de Dominikaner-orde, kwam in den jare 1518 in 't licht, in vyf talen; in 't Hebreeuwsch, in 't Chaldeeuwsch, in 't Grieksch, in 't Latyn, en in 't Arabisch. Het Psalmboek was alleen in druk. Het overige bleef in geschrift.

III. Johannes Potken, prevoost van de Collegiale kerk van S. Georgius te Keulen, deedt in den jare 1546 het boek der Psalmen in vier talen drukken; in 't Hebreeuwsch, in 't Grieksch, in 't Chaldeeuwsch, of liever in 't Ethiopisch, en in 't Latyn.

IV. De Joden van Constantinopel deden in den jare 1546 in die stadt drukken de V boeken van Moses in 't Hebreeuwsch, in 't Chaldeeuwsch, in 't Persiaansch en in 't Arabisch, met de aantekeningen van Salomon Jarchi.

V. De zelve Joden deden ook in den jare 1547 te Constantinopel drukken de V boeken van Moses in vier talen; in 't Hebreeuwsch, in 't Chaldeeuwsch, in 't gemeen Grieksch, en in 't Spaansch.

VI. Johannes Draconitus van Karelstadt of Carlostadt in Franken gaf in den jare 1565 uit het boek der Psalmen, de Spreuken van Salomon, en de prophetiën van Micha en Joël in vyf talen; in 't Hebreeuwsch, in 't Chaldeeuwsch, in 't Grieksch, in 't Latyn, en in 't Hoogduitsch. De doodt des schryvers verhinderde hem den druk van zyn werk te voltooijen.

VII. Benedictus Arias Montanus hadt het opzicht over den druk van den Bybel of Polyglotta, welke geschiedt is door Christophel Plantinus, door last van Philippus den II koning van Spanje. Deze Bybel is in acht stukken, en wierdt voltooit in den jare 1572. Hy is in 't Hebreeuwsch, in 't Chaldeeuwsch, in 't Grieksch, en in 't Latyn, met de Syrische overzetting van het nieuwe Testament. Het is eigentlyk maar een nadruk van dien van Ximenez.

VIII In den jare 1586 kwam te Heidelberg een druk uit van de boeken van het Oude Testament in 't Hebreeuwsch, en in 't Grieksch, met twee Latynsche vertalingen, de eene van Hieronymus, en de andere van Santes Pagninus, geschikt in vier kolommen, onder welke men de aantekeningen ziet, die aan Vatablus toegeschreven worden; waarom men aan dezen Bybel ook den naam gegeven heeft van de Polyglotta van Vatablus.

IX. David Wolder, een Luthersch predikant, deedt in den jare 1596 te Hamburg door Jacobus Lucius een Bybel in drie talen drukken; in 't Grieksch, in 't Latyn, en in 't Hoogduitsch.

X. Elias Huteres, een Hoogduitscher, heeft verscheide Polyglotten doen drukken. De eerste is een Bybel in zes talen, te Neurenberg gedrukt in den jare 1599. Daar was niet meer gedrukt dan de V boeken van Moses, de boeken van Josua, van de Rechters, en van Ruth. Men ziet daar in het Hebreeuwsch, het Chaldeeuwsch, het Grieksch, het Latyn, het Hoogduitsch van Luther, en voor de zesde taal verschillen de afdrukken naar de natiën, waar voor de zelve geschikt zyn. Zommige hebben de Sclavonische vertaling van den druk van Wittenberg, andere de Fransche van Geneve, de derde de Italiaansche mede van Geneve, de vierde de Saxische vertaling naar de Hoogduitsche van Luther.

Deze schryver heeft ook uitgegeven het Psalmboek en het Nieuwe Testament in 't Hebreeuwsch, in 't Grieksch, in 't Latyn, en in 't Hoogduitsch: maar zyn voornaamste werk is het Nieuwe Testament in twaalf talen; in 't Syrisch, in 't Grieksch, in 't Hebreeuwsch, in 't Italiaansch, in 't Spaansch, in 't Fransch, in 't Latyn, in 't Hoogduitsch, in 't Boheemsch, in 't Engelsch, in 't Deensch, en in 't Poolsch. Deze Polyglotta in twee stukken *in folio*, of in vier stukken *in quarto*, is te Neurenberg gedrukt in den jare 1599.

XI. De Bybel van Michaël Le Jay in zeven talen wierdt te Parys gedrukt door Antony Vitré in den jare 1645. Zy vervat het Hebreeuwsch, het Samaritaansch, het Chaldeeuwsch, het Grieksch, het Syrisch, het Latyn, en het Arabisch. Men heeft daar in de Grieksche vertaling gevolgt, die te Antwerpen gedrukt is, als mede de Chaldeeuwsche en de Latynsche. Deze druk is zeer uitmuntend in fraaiheit van papier en van letteren: maar men beklaagt zich dat daar in vele misslagen zyn.

XII. Zo haast men de Polyglotta van Le Jay in Engelandt gezien hadde, ondernamen de Engelsche geleerden een nieuwen druk daar van uit te geven, die veel naaukeuriger, omstandiger en volkomener was. Zy volvoerden dit voornemen in den jare 1657, en men zag in vyf stukken deze nieuwe Polyglotta te voorschyn komen, met voorredenen en verscheide andere verhandelingen in het eerste stuk; verscheide nieuwe Oostersche vertalingen in het vierde en vyfde, en eene zeer omstandige verzamelinge van verschillende lezingen in het zesde stuk. Brian Valton, of Walthon, was de geen, die den druk daar van ondernam, en den zelven volvoerde in den jare 1657, waarom men aan dezen Bybel ook den naam gaf van Polyglotta van Walthon. Le Long priester van 't Oratorie heeft eene omstandige historie van de Polyglotten uitgegeven, onder den tytel van *Discours Historique sur les principales Editions des Bibles Polyglottes, à Paris, chez Pralard.* 1713.

POLYGNOTUS, een Thrasiër, een vermaard oud schilder, was de eerste, die de kennelyke trekken in de aangezichten maakte, om de zelve naar 't leven te vertonen, en die meer vryheit en losheit aan zyne afbeeldingen gevende, de oude wyze van schilderen, die een weinig barbaarsch en zwaar was, volkomen verliet. Hy schepte voornamelyk zyn vermaak in het verbeelden van vrouwen; en het geheim der levende verwen gevonden hebbende, kleedde hy ze met heldere en aangename klederen, maakte hare kapsels verscheiden, en verrykte de zelve met nieuwe optooisels. Deze aangename wyze verhief by uitnemendheit de schilderkunst, en gaf eene grote achting aan Polygnotus, die, verscheide werken te Delphos en te Athene gemaakt hebbende, door den Raadt der Amphictyonen met eene plechtige erkentenisse van gansch Griekenlandt vereert wierdt, met last aan alle de steden van hun gebiedt, om hem huisvestinge te geven ten koste van het gemeen, wanneer hy in eene der zelve woonde. Deze erkentenisse geschiedde, om dat hy gene betaling wilde hebben van de werken van Delphos en Athene. *Felibien Entretiens sur les vies des Peintres.*

POLYHISTOR, (ALEXANDER) een Grieksch historieschryver en letterkundige, was in achting ten tyde van Sylla. Suidas zegt dat hy van Milete was, doch heeft daar in gemist; want Stephanus verhaalt dat Alexander Polyhistor, de zoon van Asclepiades, van Cotyæum was, dat men tegenwoordig Cutage of Cataige noemt, dat het verblyf is van den Beglerbey van Anatolië. Men geeft hem den toenaam van CORNELIUS, om dat hy, gevangen zynde, verkocht wierdt aan Cornelius Lentulus, die zyne verdiensten bespeurt hebbende, zyn leerling wilde zyn. Door dit middel verkreeg hy zyne vryheit. Hy trouwde te Rome en sneuvelde in eenen brandt te Laurentium. Zyne vrouw verhing zich daarom uit wanhoop. Dit gebeurde omtrent de CLXXIII Olympiade, en het 86 jaar voor Christus. Alexander Polyhistor schreef verscheide historische, letterkundige en philologische werken, waar van de ouden met lof spreken. Onder anderen was hy schryver van eene historie van Egypten en de Indiën. Hy hadt ook een boek geschreven over de historie der Joden, door Clemens Alexandrinus en door Eusebius bygebragt, welke plaatsen daar uit verhalen. Josephus brengt ook iets van hem by. „ Men meent ook (zegt hy) dat Ophres, waar van zo even „ gesproken is, zich door de wapenen meester maakte van Lybië, en dat zyne nakomelingen zich aldaar vestigden, en het „ zelve naar zynen naam Africa noemden. Het welk Alexander Polyhistor bevestigt door deze woorden: *De prophect Cleodemus, bygenoemt Malchus, die naar het voorbeeldt van den Wetgever Moses de Historie der Joden geschreven heeft, zegt dat „ Abraham by Ketura onder andere kinderen hadde, Aphram, „ Sur, en Japhram. Dat Sur den naam gaf aan Syrië: Aphram „ aan de stadt Afre, en Japhram aan Africa, en dat zy in Lybie streden tegen Anteus onder het beleidt van Hercules. Hy „ voegt 'er by, dat Hercules trouwde met de dochter van Aphram, „ en dat hy by de zelve eenen zoon hadde Dedorus genoemt, die „ de vader was van Sopho, die zynen naam gegeven heeft aan „ de Sophacen*". *Josephus Oudh. l.* 15. *Clemens Alexandrinus Strom. l. I. S. Cyrillus l. IX. adv. Julian. Euseb. l. IX. de Prep. Evang. c.* 17. *Plutarchus. Suidas. Vossius. Gesnerus.*

De historieschryver, *Appion* genoemt, is ook POLYHISTOR genoemt geweest, gelyk Aulus Gellius aanmerkt *l. V. c.* 14. Plinius zegt, zyn VIII boek getrokken te hebben uit een schryver die POLYHISTOR genoemt was; en aan zyn werk na de overziening van het zelve den naam van *Polyhistor* gegeven te hebben. *Du Pin Biblioth. univ. des Hist. Prof.*

POLYIDES, een dichter en uitmuntend luitspeelder, leefde in de XCV Olympiade. Daar is een ander van dezen naam geweest, die van de werktuigkunde schreef; en een van Arcos, die een geneesmeester was, aan wien Glaucus de kunst van 't voorzeggen wilde leren, en van wien men verhaalt dat hy Glaucus opwekte, hem een zeker kruidt gevende, waar van hy een slang zich hadde zien bedienen om het leven te geven aan een andere slang. *Apollodor. l. III. Bibl. Pausanias in Attic. Clemens Alexandr. lib. I. Strom. Censorin. in Fragm. cap.* 9. *Hygin. Vossius.*

POLYMNESTOR volgde op zynen vader Eginetes in het koninkryk van Arkadië ten tyde wanneer de Lacedemoniënzen de Tegeaten beoorloogden, die hen zulk een krachtigen tegenstandt boden, dat zy hun leger versloegen, en hunnen koning Catillus gevangen namen. *Pausanias.* Daar is een Polymnestor geweest, een kindt van Milete, dat de geiten hoedende, een haas betrapte in zynen loop: het welk verhaalt zynde aan de vergadering, welke gehouden wierdt wegens de Olympische spelen, zo wierdt hy met den prys vereert in de XLVI Olympiade.

POLYMNESTOR, een koning van Thracië, was een schoonzoon van den Trojaanschen koning Priamus, aan welken hy echter eene schandelyke trouwloosheit pleegde, dewyl hy des zelfs zoon Polydorus, die zyne opvoeding te gelyk met vele schatten toevertrouwt was, uit gierigheit verraderlyker wyze vermoordde, waar voor hem naderhandt Hecate, de moeder

der van Polydorus, de oogen uitrukte. *Virg. Æn. l. III. Serv. ad d. l. Ovid. Met. lib. XIII. vs.* 435. *Propert. lib. III. el.* 12. *vs.* 57.

POLYMNESTUS *van Colophon*, een zoon van Miletus, een Griekſch dichter. Men weet niet in wat tydt hy leefde: maar hy wordt dikwils bygebragt door Athenæus, Pauſanias, Plutarchus, &c. Suidas maakt ook gewag van hem.

POLYMNIA, eene der negen muzen of zanggodinnen, welker naam gedachteniſſe betekent. Men heeft voorgegeven dat zy over de hiſtorie geſtelt was, en anderen zeggen dat het was over de Redekunde. Zy wierdt om die reden verbeeldt met eene kroon van paarlen, en wit kleedt, en de rechterhandt in beweging gelyk of zy redenvoerde, houdende in de ſlinkerhandt een rol papier, waar op het woordt *ſuadere* geſchreven is. *Plutarchus in Sympoſ. Ripa Iconol. &c.*

POLYNICES. Zie ETEOCLES.

POLYPHEMUS, die door de dichters voorgegeven wierdt een zoon van Neptunus te zyn, was een Cycloop, die vier van Ulyſſes medgeſellen opat, doch eindelyk door den zelven, na dat deze hem dronken gemaakt hadde, omgebragt wierdt. Hy was de grootſte onder alle de Cyclopen. Eenige ſchryven hem maar een, andere twee, en noch andere drie oogen toe. Doch dit is alles fabelachtig. Door het eenige ooge, dat hy naby zyne herſſens gehadt zoude hebben, wordt zyne ongemene ſchranderheit verſtaan. Dewyl Ulyſſes hem echter verſchalkte, zo geeft men voor, dat de zelve hem blind gemaakt hadde. *Hygin. Homer. Ovid. &c.*

POLYPHRADMON, een Griekſch dichter, die omtrent de LXX Olympiade leefde, en Treurſpelen ſchreef. Hy was een zoon van Phrynicus, mede een treurſpeldichter, en kleinzoon van een anderen, die mede genoemt was als hy. Zie *Suidas.*

POLYSPERCHON, een der krygshoofden van Alexander den Groten, gaf dikwils blyken van zyn beleidt en dapperheit. Na de doodt van dezen koning in het 430 jaar van Rome benoemde Antipater hem tot opvoeder of voogdt van de prinſſen. Hy gaf de vryheit aan de Griekſche ſteden, en maakte zich zeer machtig in Macedonië, alwaar hy in den jare 444 eenen zoon van Alexander deedt komen, Hercules genoemt, en deedt hem naderhandt ſterven. Eenigen tydt daar na wierdt hy in eenen veldſlag gedoodt, hebbende reets eenen van zyne zonen verloren, Alexander genoemt. *Quintus Curtius l. IV. V. & ſeq. Diodor. Sicul. l. X & XX. Juſtin. l. XIII.*

POLYSTILO, een berg van Romanië, omtrent den Archipel gelegen, tuſſchen de rivier Mariza en de ſtadt Marognia. Hy droeg eertyds den naam van *Iſmarus*, dien hy ontleende van de ſtadt Iſmara, of Iſmarum, welke niet meer in wezen is. *Maty Dict.*

POLYSTRATUS was een Macedoniſch ſoldaat. Wanneer Beſſus, gouverneur van Bactriane, na den ſlag van Arbella Darius moorddadiger wyze ombragt, hieldt Polyſtratus zich by dien ongelukkigen koning, dien hy een weinig voor zyn doodt op zyne begeerte een glas met koud water gaf; waar op Darius zeide: „Dit is het laatſte vermaak dat ik in dit leven hebbe kun„nen nemen: ik ben niet in ſtaat dezen goeden dienſt te vergel„den, maar Alexander zal dien erkennen." Alexander kwam kort daar na, en het ligchaam van dezen groten koning ziende, die even geſtorven was, bedekte hy het zelve met zyn koninklyken mantel, en zondt het met eene grote pracht aan zyne moeder. *Plutarchus in vit. Alexand. Quint. Curt. l. V.*

POLYXENA was eene dochter van Priamus en van Hecuba. Zy ſtont te trouwen met Achilles, dien Paris doodde in den tempel van Apollo, daar men tot het voltrekken van dit huwelyk vergadert was. Na de verovering van Troje offerde Pyrrhus, de zoon van Achilles, Polyxena op het graf van zynen vader, om des zelfs getergde ſchim te verzoenen. *Ovid. l. XIII. Metam. Virgilius. &c.*

POLYXO *van Argos*, gemalin van Tlepolemus, koning van een gedeelte van het eilandt Rhodus, ontfing aan haar hof Helena, de gemalinne van Menelaus, die uit Griekenlandt verdreven was door Megapentus en Nicoſtratus, kinderen van Oreſtes. Zy deedt haar vervolgens aan eenen boom ophangen, door vrouwen die vermomt waren als razernyen, om de doodt van Tlepolemus te wreken, die te Troje gedoodt was. *Pauſanias in Lacon.*

POLYXO, prieſtereſſe van Apollo in het eilandt Lemnos, voedſter van Hypſipilus, bewoog de vrouwen van Lemnos om hare mannen te doden, die met andere vrouwen wederkeerden uit Thracië: zy zonderde Hypſipilus alleen uit van dezen algemenen moordt. *Stat. l. V. Thebaid. Apollon. Argonautic. l. II.*

POLYZELUS, een Meſſeniër, een Griekſch hiſtorieſchryver, leefde in de L Olympiade, omtrent het 580 jaar voor Chriſtus. Men gelooft dat hy de vader was van Ibicus, een lief-dichter ten tyde wanneer Creſus in Lydië, en Polycratus in het eilandt Samos regeerden, omtrent de LV Olympiade, gelyk men verneemt by Suidas in Ἴβυκος. *Du Pin Bibl. Univ. des Hiſt. Prof.*

POLYZELUS *van Rhodus* is ſchryver van verſcheide hiſtoriſche verhandelingen, welke door de ouden bygebragt worden. Hy is onderſcheiden van Polyzelus, een Griekſch dichter. *Athenaeus l. VIII & IX. Plutarchus in Solone. Julius Pollux l. X. c. 21. l. XV. c. 21. Hygin. in Poët. Aſtron. & Voſſius de Hiſt. Graec.*

POMEJOC, eene kleine ſtadt van Noorder-America. Zy is in Virginië gelegen, omtrent de grenzen van Florida, op de kuſt, hebbende ten Zuiden den mondt van de rivier Pomejoc, en ten Weſten het meir van dien naam. *Maty Dictionnaire.*

POMERELLIE, in 't Latyn *Pomerellia*, een landſchap in Poolſch-Pruiſſen, tuſſchen groot-Polen, het Brandenburgſch Pruiſſen, en de Ooſtzee, tegen 't Weſten aan de Weiſſel gelegen. Caſimir, koning van Polen, ſtondt het zelve in den jare 1342 by de vrede van Kaliſch aan de Duitſche orde af; doch naderhandt maakten de Polen zich daar weder meeſter van. Dantzig is de hoofdſtadt van het zelve.

POMEREN is eene Duitſche provincie aan de Ooſtzee, die voortyds veel uitgeſtrekter grenzen hadde dan tegenwoordig. Want tegen het Ooſten heeft ganſch Pomerellië daar toe behoort, 't welk na de doodt van Meſtovinus den II, hertog van achter-Pomeren, in den jare 1295 aan de Kruisheeren, en verder aan Polen gekomen is. Ten Zuiden hebben vele plaatſen in de Ucker- en Neumark daar toe behoort, welke door oorlogen en door vredehandelingen aan het Brandenburgſche huis gekomen zyn, en tegen 't Weſten hebben zich de oude grenzen in het Mekelenburgſche tot aan Roſtok en tot aan de rivier Warnou uitgeſtrekt. Ook heeft de Ooſtzee veel landt weggenomen, en inzonderheit het eilandt Rugen over de helft kleinder gemaakt. Na de grote verhuizing der Vandalen, Herulen, en Rugiers, welke in de V en volgende eeuwen ook van deze kuſten gekomen zyn, hebben de Wenden zich alhier gevestigt, en een koninkryk opgerecht, wordende, om andere meningen voorby te gaan, *Miſtevojus* voor den ſtamvader der zelve koningen opgegeven, van wien ook de hertogen van Mekelenburg afkomſtig zyn. Deszelfs zoon *Bogislaus* zoude met zyne naburen grote oorlogen gevoert hebben. De zoon van dezen zoude *Zuantibor* geweeſt zyn, van wien men weet dat hy van zyne menigvuldige vyanden gedwongen wierdt het Chriſtelyke gelove aan te nemen, doch zo haaſt hy een weinig lucht kreeg, weder daar van afviel, en in den jare 1107 de regering naliet aan zyne zonen, welke drie byzondere linien ſtichtten: *Wratislaus* de voor-Pomerſche, *Ratibor* de Stettynſche, en *Bogislaus* de achter-Pomerſche. Doch de twee eerſte zyn in den jare 1278 weder te zamen op *Barnim* den I vervallen. Ondertuſſchen bleven de hertogen van achter-Pomeren, benevens hunne onderdanen, hoewel zy al in 't begin van de XII eeuw door Otto biſſchop van Bamberg tot het Chriſtendom bekeert waren, by hunnen Wendiſchen aardt, en waren den Duitſchen zeer hatelyk, waarom zy ook tegen het einde van de XIII eeuw den kruisridders veel te doen maakten, in welker orde echter naderhandt verſcheide traden, en hunne goederen daar aan vermaakten. Ja wanneer Meſtovinus in den jare 1295 zonder erfgenamen ſtierf, vermaakte hy het landt, zyne voor-Pomerſche neven voorbygaande, aan de Polen, die het echter de zelve betwiſtten, en de Kruisheren zochten ook de vermakingen van hunne gewezene ordens-broeders te behouden, waar over grote en langdurige oorlogen ontſtonden, in welke de Pomerellen eerſt aan de Duitſche ridders, doch naderhandt aan de kroon Polen geraakten, en de Brandenburgſche Markgraven ook verſcheide plaatſen aan zich bragten, gelyk in de Pruiſſiſche hiſtorie gezien kan worden. Wat de voor-Pomerſche linie en deszelfs landt aangaat, dezelve hebben van Henrik den Leeuw en van de Denen veel moeten lyden, waar door zy bewogen wierden zich in den jare 1181 of 1182 onder de beſcherming van het Ryk, en in het getal der vrye ryksſtanden te begeven; gelyk dan keizer Frederik de I Caſimir den I, en Bogislaus den I met den tytel van hertogen beſchonken heeft. Waar op deze hertogen en hunne nakomelingen hunne verwoeſte landen, zo wel als de vorſten van Rugen, met Duitſche inwoners bezet, en de Duitſche zeden en taal ingevoert hebben, gelyk dan in den jare 1404 eene vrouw op het eilandt Rugen geſtorven is, die alleen noch de Wendiſche taal verſtont. Hoe de Ukker-Mark, van gelyken het ſedert gezochte Brandenburgſche erfrecht van Otto den III, die in den jare 1464 ſtierf, aanleiding tot vele twiſten en landverdervende oorlogen tuſſchen die hertogen en de markgraven van Brandenburg gegeven hebben, is in de byzondere hiſtorie der markgraven en hertogen gemeldt. Na vele vruchteloos gemaakte vergelyken en erfvereenigingen wierdt eindelyk in den jare 1529 te Grimnitz in de Mark een beſtendig verdrag met den keurvorſt Joachim den I gemaakt, uit krachte van het welke het huis Brandenburg na het afſterven van den laatſten Pomerſchen hertog Bogislaus den XIV in 't jaar 1637 ganſch Pomeren en wat daar toe behoorde moeſte erven. Doch de Zweden waren by den toenmaligen Duitſchen oorlog in 't bezit, en in de Weſtphaalſche vrede in den jare 1648 wierdt aan den zelven ganſch voor-Pomeren, uitgezondert Stettyn, Gartz, Dam, en Golnau, ook het eilandt Wollin, den Oderſtroom en Frieſchenhaff, tegen andere voldoening overgelaten. Wat in de volgende jaren voor verandering voorgevallen is, is zo wel als het reetsgemelde in 't leven van den keurvorſt Frederik Wilhem uitvoerig te zien. Van dien tydt af is nu het landt in het Zweedſche of voor-, en in het Brandenburgſche of achter-Pomeren verdeelt. Na dat Zweden in den jare 1709 de nederlage by Pultowa geleden hadde, vielen de Polen en Muſcoviten in Pomeren, belegerden Stettyn, verbrandden Gartz en Wolgaſt, en zouden mogelyk het landt noch meer verwoeſt hebben, indien niet de koning van Pruiſſen door eene ſomme van 400000 ryksdaalders, die hy aan de Muſcoviten betaalde, verkregen hadde, dat byna het ganſche landt in ſequeſtratie aan hem afgeſtaan wierdt. Doch de koning van Zweden was ook daar mede niet te vrede, maar verdreef in den jare 1715 de Pruiſſen uit verſcheide plaatſen, waarom deze koning zich aan de zyde van de andere vyanden des konings van Zweden begaf, en door derzelver hulpe zich noch in het einde van 't zelve jaar meeſter van Rugen, Straalzont, en het ganſche landt maakte.

Het landt heeft wegens zyne gelegenheit, en menigvuldige rivieren, die daar door in zee lopen, een groten overvloedt aan byna ontelbare soorten van visch, ook zalm, steur, lampreien, en eenige haring. Daar is overvloedt van bosschen en jagt. Eertyds vondt men hier ook wilde stieren, wilde paarden, en elanden, die echter van tydt tot tydt seldzaam geworden zyn. Het meesten van zwynen en den honigbouw zyn ook voordelen welke de inwoners door de bosschen genieten. Hout tot den scheepsbouw kunnen zy ook met de Nederlanders verhandelen. Graangewasch is er zo overvloedig, dat zelfs eene grote menigte vervoert kan worden. De vee-teeling is zeer goed, en komt den Hollandschen aardt tamelyk naby; ook zyn de Pomersche paarden buitens lands beroemt. Zout valt hier niet te veel, dewyl de bron te Colberg wegens gebrek van hout niet recht gebruikt kan worden. Het overige water is ook niet zo zoet als midden in Duitschlandt, waar door de boeren gelegenheit hadden hun spreekwoordt te ontschuldigen, dat zy het water niet in hunne schoenen wilden hebben, veel minder in den mondt. Zy drinken ook liever de goede en vette bieren, makende om die reden ook weinig werks van het wyngewasch, dat anders aan de Oder niet kwalyk slaagt. Bergwerken zyn in dit landt niet, t' en zy in achter-Pomeren een weinig yzer; hoewel de Revekohl, Chollenberg en Offenberg groot genoeg zyn. Barnsteen wordt een weinig aan de kusten, en by wylen in bronnen gevonden. De voornaamste rivieren zyn de Reckenitz, Bart, Trebe, Tollense, Peene, Ucker, Randau, en inzonderheit de Oder. Deze verdeelt zich, zo haast hy achter Gartz en Greifenhagen in Pomeren komt, in vele armen, en begrypt op eene halve myle breedte de schoonste weiden, maakt by Stettyn eerst het Damsche meir, daar na de Damanzke en het Papenwater, daar op valt zy in het Frischen-grote- en kleine Haff, en loopt door drie uitgangen in zee. Ondertusschen maken de Peene en Schwyne het eilandt Usedom, en de Schwyne en Dievenau het Wollinische Werder, dat door eene brug aan het vaste landt gehecht is. Verder zyn bekent de Plöne, die by Colbitz en Werben een groot meir maakt, Maduir genoemt, dat door zyne grote lampreien zeer bekent is; de Krambe, Larpe en Isna. In achter-Pomeren die te Riga, Persante, Radduir, Hammerbecke, Rescbach, Wipper, Grabau, Stolpe, Lupau, Leba, enz.

Na dat de oude Wenden verdreven waren, hebben de Duitsche inwoners ook begonnen deze provincie te bebouwen, en zyn van tydt tot tydt vele goede uitvindingen door hen gedaan, die ook andere landen goede diensten gedaan hebben. In 't gemeen is het volk openhertig, redelyk, en vyanden van vleiery, 't welk hen zomtyds voor plompheit toegerekent wordt; daar by zyn zy arbeidzaam, en als zy aangevoert worden goede soldaten, doch ook tamelyk genegen tot overvloedt in spys en klederen.

Eertyds zat dit landt in de diepste Heidensche blindheit. De Stettyners baden een driehoofdigen afgodt aan, Triglaf genaamt, om zyne heerschappy over de Stettyners, Pomerschen en Slaven aan te tonen. De Rugiaansche afgodt Schwantevit hadt een horen in de rechter handt, waar uit de priesters van de vruchtbaarheit des volgenden jaars oordeelden. Om van vele andere afgoden te zwygen, was inzonderheit de Radegast beroemt, dien anderen ook Gadegast noemen, 't welk zo veel betekenen wil als *Gadebusch*, een *bosch daar Godt woont*, welken naam noch eene Mekelenburgsche stadt voert. Deze afgodt was het beeldt van een gewapend man, die op de borst een schildt hadde met een buffelskop, waar van misschien het Mekelenburgsche wapen afkomt. Op wat wyze in de XII eeuw Wratislaus de I den Christelyken Godsdienst ingevoert heeft is in het volgende artykel aangeroert, en wat by de verandering en hervorming in de XVI eeuw voorgevallen is, in het leven van Barnim den XI kortelyk aangetoont. Daniel Cramer heeft in zyne Pomersche Kerk-Historie van alles wat hier toe behoort wydlopig gehandelt.

Van oude tyden af worden 9 provinciën van dit landt getelt. 1) Stettyn; 2) Pomeren, welke naam in 't begin alleen dat gene, het welk aan de zee gelegen was, begreep, doch zich vervolgens van tydt tot tydt over het gansche landt uitstrekte; 3) Rugen; 4) Barth; 5) Gutzkau; 6) Usedom; 7) Wolgast; 8) Cassuben; 9) Wenden. De afdeling in voor- en achter-Pomeren is naar het onderscheidt van den tydt onderscheidelyk te verstaan. In de eerste deling tusschen de erfgenamen van Suantibor den I wierdt voor-Pomeren genoemt het geen tusschen Mekelenburg en de Persante, of naar anderen mening tusschen Mekelenburg en de Grabau gelegen was; het overige tot aan Dantzich toe, wierdt achter-Pomeren genoemt. In de tweede deling in den jare 1295, wanneer Pomerellen reets afgescheurt was, wierdt het landt van Pomeren genoemt het gene tusschen Rugen en de Peene legt, daar toe het landt Usedom en dat over de Schwyne. Doch het landt Stettyn wierdt genoemt het gene tusschen de Peene, Frischen Haff, Oder en Ihna gelegen is, van Demmin af te rekenen. In de derde deling in den jare 1532 heeft men het landt tusschen de Oder, Mekelenburg en de Schwyne voor-Pomeren of de Wolgastsche, het overige achter-Pomeren of de Stettynsche regering genoemt. Waar mede byna overeenkomt de verdeling, die in de Westphaalsche vrede gemaakt wierdt, in het Zweedsche en Brandenburgsche Pomeren, behalven dat, gelyk op zyn plaats breder gezegt wordt, Stettyn zelfs, en eenige andere plaatsen aan gene zyde van de Oder gelegen, aan Zweden overgelaten wierden. De voornaamste plaatsen zyn 1) in 't Stettynsche gebiedt Stettyn, Dam, Uckermunde, Gartz, Anclam, Demmin: 2) in 't Gutskausche gebiedt Gutskau, Wolgast, Grypswalde: 3) in 't Barthsche Barth, Damgarten, Tribeses, Straalzund: verder op het eilandt Rugen het steedtie Bergen; op Usedom de stadt van den zelven naam, en op Wollin het slot Wollin. Dit heeft alles tot het Zweedsche Pomeren behoort. Tot het Brandenburgsche behoren 1) in achter-Pomeren Stargard, Camin: 2) in 't hertogdom Cassuben Colberg, Belgard, Cöslin: 3) in 't hertogdom Wenden Rugenwalde, Stolpe: 4) de gewezene Poolsche heerlykheden Lauenburg en Bultau worden mede in 't gemeen hier by genomen.

Pomeren wordt ook inzonderheit genoemt de smalle streek lands tusschen de Oder en het hertogdom Cassuben, waar in Camin, Neugarten, Golnau, enz. gelegen zyn. *Micrælii Pommerl. Cramers Pommer. Kirchen Chron. Hildebrands Genealogia Ducum Pomeraniæ. Friedeborni Beschreib. der stadt Stettin. Sassii Disp. de Pomerania. Rangonis Pomerania diplomatica f. Antiquitates Pomeranicæ.*

POMEREN (HERTOGEN VAN) worden op de voorgemelde wyze afgeleid van *Suantibor*, een zoon van *Bogislaus*, en een kleinzoon van *Mistevojus* den II koning der Wenden. Hy hadt eenerlei oorspronk met de hertogen van Mekelenburg, en leefde in 't begin van de XII eeuw. Hy voerde oorlog tegen de Polen en Denen, en wierdt om zyne gestrenge regering door zyne onderdanen gevangen genomen, doch kort daar na wederom los gelaten. Door den koning Bela van Hungarië zoude hy tot het Christen geloove gedwongen, doch weinig tyds daar na wederom afgevallen zyn, waar op hy in den jare 1107 stierf. Hy liet benevens vier zonen eene dochter na, *Slavina* genoemt, die eerst met Critonus, vorst van Rugen, en naderhandt met Henrik, vorst der Wenden, trouwde. Van de zonen wierdt de derde, *Suantipolcus* de I, in een gevecht tegen de Polen gevangen, en stierf in de gevangenis na den jare 1121. Doch van de drie overigen heeft de oudste, *Wratislaus*, de voor-Pomersche, *Ratibor* de Stettynsche, en *Bogislaus* de achter-Pomersche linie gesticht.

De Stettynsche linie stichtte op gemelde wyze *Ratibor* de twede zoon van Suantibor, welke in den jare 1151 stierf, en naliet by Primislava, de dochter van Boleslaus koning van Polen, *Suantipolcus*, en *Wratislaus* den II; waar van de eerste kort na den vader stierf; doch de twede, in den jare 1186 stervende, liet na *Bartholomeus*, die in den jare 1249 zonder erfgenamen stierf, want zyne twee zonen waren in hunne kindsheit gestorven.

De achter-Pomersche linie stichtte *Bogislaus*, de jongste zoon van Suantibor, die cynsbaar was aan de Polen, en in den jare 1150 stierf. Zyn zoon *Sobieslaus* hadt in den jare 1170 het klooster Oliva by Dantzich gesticht, en is in den jare 1187 gestorven, na dat hy by Anna, eene dochter van Micislaus hertog van Polen, twee zonen geteelt hadde. De oudste, *Sambor* de I, stierf in den jare 1207, en liet na, benevens Sobieslaus den II, die ongetrouwt stierf, *Adelheida*, gemalinne van Boleslaus, hertog van Polen. De jongste, *Mestovinus*, stierf in den jare 1220, na dat hem by Maria, eene dochter van Micislaus den III, hertog van Polen, vier zonen en drie dochters geboren waren. Van de dochters wierdt *Helena* getrouwt met Uladislaus in Polen, *Salome* met Wislavus op Rugen, en *Fribislava* met Primislaus te Mekelenburg. Van de zonen wierden *Wartislaus*, *Sambor* en *Ratibor* Kruisheren, en vermaakten hun aandeel aan de orde; doch *Suantipolcus* de II volgde den vader in de regering, bevrydde Pomeren van de Polen, en hulp de Kruisheren tegen de ongelovige Pruissen, doch koos kort daar na de zyde van de laatsten, wanneer de eersten zich de erffenis van zyne broeders aanmatigden, en stierf in den jare 1266. Zyne kinderen by Salome van Reussen geteelt waren, 1) *Mestovinus* de II, van wien verder; 2) *Wartislaus*, een schoonzoon van Zimovitus van Masau, die Dantzich tot zyn deel verkreeg, en tot nadeel van zynen broeder een Kruisridder wierdt. Hy stierf in den jare 1275. 3) *Salome*, gemalinne van Zirmomislaus van Kiow; 4) *Elisabeth*, gemalinne van Jaromarus den II van Rugen. De evengemelde Mestovinus de II hadt veel te doen met zynen broeder, die hem ook met geweldt tot eene deling noodzaakte. Na deszelfs doodt bragt hy Dantzich weder aan zich, doch liet echter aan de ridders verscheide plaatsen van zyn broeders erffenis over, en stierf in den jare 1295. Dewyl hy maar twee dochters hadde, namelyk *Elisabeth*, die met Adolph van Holstein, en *Margaretha*, die met Wislaus den III van Rugen trouwde, zo liet hy op de begeerte der landstanden zyne landen na aan Primislaus den II van Polen, den zoon van Helena, zyns vaders zuster, waar uit grote moeielykheden ontstonden, doch waar van de Polen eindelyk den besten buit wegdroegen.

De voor-Pomersche linie stichtte op de voorverhaalde wyze *Wartislaus* van Wolgast, de oudste zoon van Suantibor. Hy schynt de eerste geweest te zyn, die over de Pomeren, welke tot dien tydt toe vry geweest waren, de regering verkregen heeft, welke hy voor zich en zyne broeders voerde. Hy kweet zich in den beginne dapper tegen Boleslaus van Polen, doch moeste eindelyk de zyde van zynen broeder in achter-Pomeren verlaten, voerde in den jare 1124 den Christelyken Godsdienst in, en wierdt in den jare 1136 van een Heiden doorstoken. Hy hadt twee gemalinnen; Helena of Heila, eene dochter van Henrik Niger van Beieren; en Ida, de dochter van Canutus, koning van Denemarken: hy liet twee zonen na, *Bogislaus* den I, en *Casimir* den I. De laatste was met zynen broeder in gemeenschappelyke regering, zocht de rovery der edellieden af te schaffen, en stierf in den jare 1182 of 1187 in het beloofde landt. Van zyne drie zonen stierven *Wartislaus* en *Adolph* jong, maar *Suantibor* de II stierf in den jare 1244, en liet na *Casimirus* den III, die by zyn doodt in den jare 1274 gene erfgenamen naliet. *Bogislaus* de I, de broeder van Casimirus den I, hadde twee gemalinnen; namelyk Walpurga van Denemarken, en Anastasia van Polen; en stierf in den jare 1188. Zyne zonen waren, *Casimirus* de II, en *Bogislaus* de II. Casimirus de II regeerde met zynen broeder gemeenschappelyk, bevolkte het verwoeste landt met Duit-

Duitschers, en hadt oneenigheit met Brandenburg over de grensscheiding. Hy stierf in den jare 1217 op de reize naar het H. Graf, en liet na by Ingarda, eene dochter van Jaromarus prins van Rugen, *Wartislaus* den III van Demmin, die in den jare 1264 stierf, en by Sophia, eene dochter van Bogislaus den IV, hertog van Polen, maar eene dochter naliet, *Barbara* genoemt, die abdisse wierdt van Marienvliet. Bogislaus de II, de broeder van Casimirus den II, stierf in den jare 1222, en liet na, by Miroslava van Reussen, 1) *Barnim* den I, van wien hier na; 2) *Bogislaus* den III, die in den jare 1224 verslagen wierdt; 3) *Dobrslava*, gemalinne van Nicolaus graaf van Gutskau; 4) *Wirslava*, die ongehuwt stierf. De gemelde *Barnim* de I, *de Goede*, verkreeg gansch voor-Pomeren, en hadde drie gemalinnen; namelyk Mariena, eene dochter van Albertus keurvorst van Saxen; Margaretha, eene dochter van Henricus Mirabilis van Brunswyk; en Machtilda, eene dochter van Otto den III van Brandenburg. Hy stierf in den jare 1278, en liet vyf dochters en drie zonen na. De dochters waren, *Anastasia*, gemalinne van Henrik, hertog van Mekelenburg; *Hedwig*, gemalinne van Johannes, markgraaf van Brandenburg, die met haar de Ucker-Mark verkreeg; *Elisabeth*, gemalinne van Johannes, hertog van neder-Saxen; *Hildegardis*, gemalinne van Otto van Anhalt; en *Miroslava*, gemalinne van Nicolaus van Zwerin. De zonen waren *Bogislaus* de IV, *Barnim* de II, en *Otto* de I, welke de landen gemeenschappelyk regeerden, en zo wel met Brandenburg wegens de grenzen, als met Nicolaus vander Werle kryg voerden. Doch wanneer Barnim de II in den jare 1295 door eenen edelman, Vidants Muckerwits, wiens wyf hy misbruikt hadde, op de Uckermunder heide doorstoken wierdt, stelden de twee overige broeders twee byzondere regeringen aan, namelyk Bogislaus de IV te Wolgast, en Otto de I te Stettyn.

Otto de I, eerste hertog te Stettyn, stierf in den jare 1345. Hy hadt geteelt by Elisabeth, eene dochter van Nicolaus, graaf van Zwerin, *Mechtilda*, gemalinne van Johannes van der Werle; *Barnim* den III, die hem opvolgde in de regering; *Otto*; *Casimirus* en *Suantibor*. De genoemde *Barnim* de III, *de Grote* toegenaamt, stierf in den jare 1368, en liet by Agnes, eene dochter van Otto van Bronswyk, drie zonen na; 1) *Casimirus* den IV, welke de regering voor zich en zyne broeders voerde, en oorlog hadde met Otto, markgraaf van Brandenburg, waar in hy ook, en wel aan eene wonde, die hy in de belegering van Koningsberg in de Neumark ontfing, in den jare 1373 sneuvelde, by zyne gemalinne Salome, eene dochter van Ziemovitus, hertog van Masovie, gene kinderen nalatende. 2) *Suantibor* den III, van wien hier na. 3) *Bogislaus* den VII, die in den jare 1404 stierf, en by Elisabeth, de dochter van Erik, hertog van Brunswyk Grubenhagen, gene erfgenamen naliet. De gemelde *Suantibor* de III, wanneer hy na zyns broeders doodt wat gelukkiger geweest was, maakte te Rorich vrede met Brandenburg, en verkreeg met zyne gemalinne Anna, eene dochter van Poppo, graaf van Henneberg, Koningsberg in Franken, 't welk hy echter aan zynen zwager den landgraaf Balthasar van Thuringen verkocht. Hy was eenen tydt lang stedehouder van den markgraaf Joost in de middel-Mark, en stierf in den jare 1413. Zyne kinderen waren, 1) *Margaretha*; gemalinne van Ulrich den I, hertog van Mekelenburg te Stargard; 2) *Albertus*, van wien men niets aangetekent vindt; 3) *Casimirus* den VI, van wien hier na: 4) *Otto* den II, die coadjutor te Riga wierdt, en in den jare 1427 stierf. Na zyns vaders doodt trouwde hy met Hedwig, eene dochter van Johannes hertog van Mekelenburg, doch kreeg gene erfgenamen. De gemelde Casimirus de VI trok in zyne jeugdt de Kruisridders met 600 paarden te hulp, doch wierdt van de Polen gevangen. In de gemeenschaplyke regering met zynen broeder voerde hy oorlog wegens de Uckermark met Frederik den I van Brandenburg, doch meest ongelukkig, tot het Templinsche verdrag in den jare 1427. Hy poogde hier op met eene sterke bende ruitery de stropingen der Hussiten te betomen, ontrustte de stadt Stettyn, die wegens innerlyke beroerte in den keizerlyken ban vervallen was, en stierf in den jare 1434. Zyne kinderen, die hy teelde by Catharina, eene dochter van Bernhard, hertog van Brunswyk, waren, *Anna*, gemalinne van Johannes, hertog van Mekelenburg; en *Joachim*, die door Henrik, hertog van Mekelenburg, in den jare 1440 met oorlog overvallen wierdt, en daar na in rust regeerde, tot hy in den jare 1451 stierf aan de pest. Zyn zoon *Otto* de III, dien hy teelde by Magdalena, eene dochter van Johannes den Alchymist van Brandenburg, wierdt onder de voogdy van Frederik den I, keurvorst van Brandenburg, te Berlyn opgevoedt, aanvaardde in den jare 1461 de regering, en stierf in den jare 1464 zonder erfgenamen, waar door tusschen Brandenburg en de Pomersche hertogen Erik den II en Wartislaus den X grote twist ontstont.

De bovengemelde Bogislaus de IV te Wolgast trok zich de achter-Pomersche erffenis aan, en verkreeg daar van Belgard en Rugenwalde. Hy wierdt wegens zyne bekwaamheit *Lyf en Ziel* bygenoemt, en stierf in den jare 1309, na dat hy tweemaal was getrouwt geweest; eerst met Agnes, eene dochter van Johannes van Brandenburg, en daar na met *Margaretha*, eene dochter van Wislaus van Rugen. Zyne kinderen waren, 1) *Anastasia*, gemalinne van Henrik hertog van Mekelenburg; 2) N. N. welke trouwde met Nicolaus van Rostok; 3) *Jutta*, abdisse; 4) *Helena*, gemalinne van Bernhard den II van Anhalt; 5) *Elisabeth*, gemalinne van Erik den I, hertog van Lauenburg; 6) *Wartislaus* de IV. Deze veroverde Rugen, en liet in den jare 1326 by zyn doodt na, by Elisabeth, eene dochter van Henrik den III van Liegnits, drie zonen; 1) *Barnim* den IV van voor-Pomeren; 2) *Bogislaus* den V van achter-Pomeren, van welke beide nader gesproken wordt; 3) *Wartislaus* den V, die om zyn veelvoudigen omgang met de monniken *Pater noster*, als mede om dat hy zich dikwils te Straalzond ophieldt *Heer ten Zond* genoemt wierdt. Hy liet zich in de deling met geldt vergenoegen, en stierf in den jare 1390 in hogen ouderdom. Zyne gemalinne was Anna, eene dochter van Johannes den I, hertog van Stargard.

Bogislaus de V van achter-Pomeren hadt de regering met zynen broeder Barnim den IV, doch verdeelde na deszelfs doodt het landt in twee delen, waar van hy het eene, en de kinderen van Barnim het andere verkregen. Hy stierf in den jare 1374. Zyne eerste gemalinne was Elisabeth, eene dochter van Casimirus den III koning van Polen; de twede was Adelheida, eene dochter van Otto, hertog van Brunswyk Grubenhagen. Zyne kinderen waren, buiten *Elisabeth*, gemalinne van keizer Karel den IV, en *Margaretha*, gemalinne van Ernest Ferreus, hertog van Oostenryk; 1) *Casimirus* de V, die van zynen grootvader Casimirus koning van Polen Traburg en Dobrin verkreeg, en in de belegering van het slot Slator in Polen in den jare 1377 met eenen steen dood geworpen wierdt, waar op de Polen de gemelde plaatsen weder aan zich namen. Zyne gemalinne was Salome van Mazovië. 2) *Bogislaus* de VIII bisschop van Camin, die in den jare 1417 stierf, en by Sophia, eene dochter van Procopius markgraaf van Moravië, vier kinderen naliet, namelyk *Ingeburga*, gemalinne van Henrik van Mekelenburg Stargard; *Sophia*, gemalinne van Wilhem, hertog van Gustrow; *Adelheida*, gemalinne van Bernhard van Lauenburg; en *Bogislaus* den IX, die in den jare 1440 stierf, en by Maria, eene dochter van Zimovitus, hertog van Masovië, *Sophia* naliet, welke trouwde met Erik den II. 3) *Barnim* den V, die in den jare 1401 in Poolschen krygsdienst bleef. 4) *Wartislaus* den VII te Stolpe, die in den jare 1393 te Zenderin in Hungarië op de reize naar het H Graf stierf, by Maria, eene dochter van Henrik van Mekelenburg, (welker moeder Ingelburga eene dochter was geweest van Waldemar, koning van Denemarken,) nalatende, 1) *Erik* den I, die wegens zyne grootmoeder koning van Denemarken, Zweden en Noorwegen wierdt. Doch na dat hy in den jare 1439 zyne drie koninkryken verloren hadde, heeft hy noch byna twintig jaren zyne Pomersche landen, die door de erffenis van Bogislaus den IX vermeerdert waren, tot zyn doodt toe in den jare 1459 vredig en wel geregeert, en by Philippa, eene dochter van Henrik den IV koning van Engelandt, geteelt *Erik*, die jong voor den vader stierf. 2) *Sophia*, gemalinne van Johannes, paltsgraaf aan den Rhyn. 3) *Agnes*, gemalinne van Otto den III van Anhalt-Bernburg.

De voorgemelde *Barnim* de IV van Voor-Pomeren regeerde met zynen broeder Bogislaus den V, en moest strydt voeren met de Mekelenburgers wegens het geërfde vorstendom Rugen; waar op hy in den jare 1365 stierf. Zyne kinderen, die hy teelde by Sophia, eene dochter van Johannes den III van Gustrow, waren 1) *Agnes*, gemalinne van Magnus hertog van Mekelenburg. 2) *Wartislaus* de VI, van wien nader. 3) *Bogislaus* de VI, die Wolgast verkreeg, en in den jare 1393 stierf, by zyne beide gemalinnen, Judith, de dochter van Erik den I van Lauenburg, en Agnes, eene dochter van Magnus Torquatus hertog van Brunswyk, gene kinderen nalatende. De voorgemelde Wartislaus de VI verkreeg tot zyn aandeel Rugen, en na zyn broeders doodt ook Wolgast. Wegens de grenzen geraakte hy in twist met Mekelenburg, en wierdt in den slag by Damgarten gevangen, doch haast gerantzoeneert. Hy stierf in den jare 1394, en liet na by Sophia van Mekelenburg, 1) *Barnim* den IV, van wien hier na. 2) *Sophia*, gemalinne van Henrik den Jongen hertog van Brunswyk. 3) *Wartislaus* den VIII, die twee reizen in het geloofde landt deedt, en van den paus de gewyde roos ontfing, waar op hy in den jare 1414 het concilie te Constans bywoonde, en in den jare 1415 stierf. Zyne kinderen, die hy teelde by Agnes, eene dochter van Erik den IV hertog van Lauenburg, waren, 1) *Suantibor* de IV, die Rugen en Straalzond verkreeg, en in den jare 1446 stierf. 2) *Barnim* de VIII van Bartheim, die zynen neef koning Erik goede diensten deedt tegen Holstein en Denemarken, en by zyn doodt in den jare 1451 gene kinderen naliet by Anna gravinne van Winsdorf. De hier voor genoemde *Barnim* de VI van Wolgast leefde in oneenigheit met de Lubeckers, en stierf in den jare 1405 aan de pest. Zyne kinderen by Veronica, eene dochter van Frederik den IV burggraaf van Neurenberg, waren, *Wartislaus* de IX, van wien hier na; *Elisabeth*, eene abdisse; en *Barnim* de VII, die zynen tydt met spelen, jagen en drinken doorbragt, en in den jare 1446 stierf. *Wartislaus* de IX bezat volkomen Wolgast en Rugen, en hadde moeielykheit met Ulrich hertog van Stargard, en met de stadt Straalzond. Hy stichtte in den jare 1456 de universiteit te Grypswalde, en stierf in den jare 1457. Zyne kinderen by Veronica, eene dochter van Fredrik, burggraaf van Neurenberg, waren, 1) *Erik* de II, van wien hier na. 2) *Adelheida*, gemalinne van Bernhard hertog van Lauenburg. 3) *Agnes*, die eerst trouwde met Fredrik markgraaf van Brandenburg, en daar na met Georgius den II vorst van Anhalt. 4) *Wartislaus* de X van Rugen, deze hadde moeielykheit met Brandenburg wegens de erfenis van zynen neef Otto den III, waar op hy in den jare 1478 stierf. Hy hadt twee gemalinnen, Magdalena, dochter van Johannes den Alchymist, markgraaf van Brandenburg, en Magdalena, dochter van Ulrich hertog van Mekelenburg. Zyne beide zonen *Erdmannus* en *Suantibor* de IV stierven in den jare 1494 aan de pest: En dewyl de drie zonen van Erdmannus by Ursula, eene dochter van Johannes keurvorst van Brandenburg, zonder erfgenamen stierven, zo verviel het landt aan Bogislaus den X of den Groten. De voorgemelde *Erik* de II van Wolgast stont den koning Casimir

mir van Polen by tegen de ordens-ridders, stilde de ohrust te Grypswalde, en stierf in den jare 1474. Zyne kinderen by Sophia, de eenige dochter van Bogislaus den IX, waren, 1) *Wartislaus* de XI, die in den jare 1474 te Wolgast zonder erfgenamen stierf. 2) *Casimir* de VII, die in den jare 1474 niet zonder vermoeden op zyne moeder stierf. 3) *Barnim* de IX, die jong stierf. 4) *Bogislaus* de X, van wien hier na. 5) *Maria*, abdisse te Wollin. 6) *Sophia*, gemalinne van Magnus den II van Mekelenburg. 7) *Margaretha*, gemalinne van Balthasar van Mekelenburg. 8) *Catharina*, gemalinne van Henrik den Ouden van Brunswyk. 9) *Elisabeth*, abdisse van Verchen. De gemelde *Bogislaus* de X, de Grote, hertog van gansch Pomeren, stierf in den jare 1523, na dat hy eerst getrouwt was met Margaretha, eene dochter van Frederik keurvorst van Brandenburg, en daar na met Anna, eene dochter van Casimir de IV koning van Polen. Zyne kinderen waren, *Elisabeth*, *Otto* de IV, *Barnim* de X, en *Casimir* de VIII, die jong stierven; *Georgius* de I, van wien hier na; *Anna*, gemalinne van Georgius den I hertog van Liegnits; *Sophia*, gemalinne van Frederik den I koning van Denemarken; en *Barnim* de XI, de Vrome. Deze regeerde met zynen broeder Georgius den I, en stierf in den jare 1573. Hy hadde by zyne gemalinne Anna, eene dochter van Henrik hertog van Lunenburg, benevens *Alexander* en *Bogislaus* den XII, die jong stierven, vyf dochters, van welke *Maria* trouwde met Otto graaf van Schauenburg; *Anna* eerst met Karel prins van Anhalt, daar na met Henrik van Plauen, en eindelyk met Jodocus graaf van Barby; *Dorothea* trouwde met Johannes graaf van Mansfeld; *Sibylla* stierf ongetrouwt, en *Elisabeth* jong. De gemelde *Georgius* de I regeerde in het gemeen met zynen broeder Barnim den XI, maakte in den jare 1519 het Grimnitsche verdrag met Brandenburg, verkreeg Lauenburg en Butow als een Poolsch leen, en stierf in den jare 1531. Zyne eerste gemalinne was Emilia, eene dochter van Philippus keurvorst van de Palts; de twede was Margaretha, eene dochter van Joachim den I keurvorst van Brandenburg. Van zyne kinderen stierf *Bogislaus* de XI jong. *Philippus* de I volgde hem in de regering; *Margaretha* trouwde met Ernestus hertog van Brunswyk-Grubenhagen; en *Georgia* met een Poolschen graaf. *Philippus* de I wierdt te Heidelberg opgevoedt, en kreeg in de deling met zynen neef Barnim den XI Wolgast en Voor-Pomeren. De schikkingen welke beide de hertogen in den Godsdienst maakten, en wat zy wegens het Smalkaldsche verbondt met den keizer te doen kregen, is in 't leven van Barnim te zien. Hy stierf in den jare 1560. Hy hadt by zyne gemalinne Maria, eene dochter van Johannes keurvorst van Saxen, drie dochters en acht zonen. De dochters waren, 1) *Emilia*, geboren in den jare 1547, en gestorven in den jare 1580. 2) *Margaretha*, gemalinne van François den II van Lauenburg. 3) *Anna*, gemalinne van Ulrich hertog van Mekelenburg. De zonen waren: 1) *Georgius* de II, geboren in den jare 1540, en gestorven in den jare 1544. 2) *Johannes Fredericus*, de *Sterke*, van Stettyn, geboren in den jare 1542, en gestorven in den jare 1600. Zyne gemalinne was Erdmutha, eene dochter van Johannes Georgius keurvorst van Brandenburg. 3) *Bogislaus* de XIII, van wien hier na. 4) *Ernestus Ludovicus de Schoone*, van Wolgast, geboren in den jare 1545. Hy reisde naar Engelandt en Vrankryk, alwaar hy in den oorlog diende onder Karel den IX, zocht daar na het beste van zyn landt, en stierf in den jare 1592. Hy hadt by Sophia Hedwig, dochter van Julius hertog van Brunswyk, eenen zoon en twee dochters; *Philippus Julius* de Kloekmoedige, hertog van Wolgast, stierf in den jare 1625, en liet by Agnes, dochter van Johannes Georgius keurvorst van Brandenburg gene kinderen na; *Hedwig Maria* stierf in den jare 1606, als bruidt van Johannes Adolph van Holstein-Sunderburg; en *Elisabeth-Magdalena* was getrouwt met Frederik hertog van Courlandt. 5) *Barnim* de XII *de Geschikte*, van Rugenwalde, stierf in den jare 1603, gene kinderen nalatende by Anna Maria dochter van Johannes Georgius keurvorst van Brandenburg. 6) *Erik*, geboren en gestorven in den jare 1551. 7) *Philippus* stierf een kindt zynde. 8) *Casimir* de IX *de Godzalige*, bisschop van Camin, stont dit stift af aan zynen neef Franciscus, en stierf in den jare 1605. De gemelde *Bogislaus* de XIII *de Vroome*, van Barth, was geboren in den jare 1544, en stierf in den jare 1606, na dat hy eerst getrouwt was geweest met Clara, dochter van Franciscus, hertog van Lunenburg, en naderhandt met Anna, eene dochter van Johannes van Holstein-Sunderburg. Zyne kinderen waren; 1) *Philippus* de II, die in den jare 1618 stierf, en by Sophia dochter van Johannes van Holstein-Sunderburg gene kinderen naliet. 2) *Clara Maria*, die eerst trouwde met Sigismundus Augustus hertog van Mekelenburg, en daar na met Augustus hertog van Brunswyk. 3) *Catharina*, geboren en gestorven in den jare 1575. 4) *François*, die in den jare 1600 het bisdom van Camin verkreeg, en in den jare 1620 stierf, by Sophia, dochter van Christiaan den I keurvorst van Saxen, gene kinderen nalatende 5) *Bogislaus* de XIV, by zyn doodt in den jare 1637 by Elisabeth, dochter van Johannes den Jongen van Holstein-Sunderberg, gene erfgenamen nalatende, en het gansche Pomersche huis besluitende. 6) *Erdmutha-Sophia*, geboren in den jare 1578, en gestorven in den jare 1583. 7) *Georgius* de III, geboren in den jare 1582, en gestorven in den jare 1617. 8) *Johannes Ernestus*, geboren in den jare 1586, en gestorven in den jare 1593. 9) *Sophia Hedwig*, geboren in den jare 1588, en gestorven in den jare 1593. 10) *Ulricus*, bisschop van Camin, stierf in den jare 1622, en liet gene kinderen na by Hedwig, eene dochter van Henrik Julius van Brunswyk. 11) *Anna*, gemalinne van Ernestus hertog van Croy, die in den jare 1660 stierf. *Script. Pomer.*

P.

POMERIUS. Zie JULIANUS POMERIUS.

POMESANIE, door eenigen *Pomesamie* genoemt, is eene streek van het Poolsche Pruissen, en strekt zich uit van de rivier Passerge, welke zich Oostwaarts bevindt, tot Westwaarts aan den Weisselstroom. De grenzen zyn Pomerellië, Culmerlandt, Michovië, het Waywoodschap Ploczko, Galindia, Ermlandt, en het zogenaamde Hockerlandt, welk laatste ook Pogesamie genoemt wordt, en van eenigen als een stuk van Pomesanië aangezien wordt. In Pomesanië leggen Gardenzee, Marienwerder, Risenburg, Freystadt, Rosenburg, Preuschmark, Salfeldt, Hollandt, Morung, Liebstadt, Libmhull, Osterrode, Hohenstein, Gilgenburg, Neidenburg, Soldau en andere. Een gedeelte van het zelve, Zuidwaarts gelegen, is Sossaw genoemt. Het vorige Pomesanische bisdom is in den jare 1423 op aanhouden van den grootmeester gesticht, en in den jare 1587 door den administrator van Pruissen, den markgraaf Georgius Fredericus ingetrokken, waar op men de inkomsten van het zelve ten dele aan de universiteit van Koningsberg, ten dele aan de drie Pruissische landscholen, en ten dele tot andere Godsdienstige gebruiken aangelegt heeft. De bisschoppen stonden onder de aardsbisschoppen van Riga, en hielden hun verblyf te Risenburg, doch de Domkerk was te Marienwerder. De XXI bisschop, Erhardus van Queis, nam de Luthersche leere aan, en stierf in den jare 1529. De laatste, Johannes Wigandus, stierf in den jare 1587. *Hartkn. Preuss. Histor.*

POMEY, (FRANÇOIS) een Jesuit, leefde in de XVII eeuw. Hy is de schryver van verscheide boeken, die zeer nuttig zyn in de scholen. Als by voorbeeldt, zyn *Candidatus Rhetorices*, zyne verhandeling van de deelwoorden, zyn koninklyk Woordenboek, zyn *Gradus ad Parnassum*, de *Indiculus Universalis*, het *Pantheum Mythicum*, &c. *Memoires du Temps.*

POMONA, welke de ouden voorgegeven hebben eene godin te zyn van de tuinen en van de vruchten, wierdt bemint van Vertumnus, die, na velerlei gedaantwisselingen, het geluk hadde haar te behagen. Want hy vermomde zich dan eens als een maaier, dan als een visscher, dan als een kunstenaar, dan als een soldaat, en eindelyk als een oude. Onder deze gedaante verplichtte hy haar hem te beminnen, door het gene hy haar zeide. Ovidius, die alle deze fabelen kunstelyk draait, zegt dat Pomona leefde ten tyde van Procas koning der Latynen.

De genen die hun werk maken van het uitleggen der fabelen, geven voor dat Vertumnus het jaar betekent, en dat zyne verscheide veranderingen den verscheiden arbeidt betekenen, dien men doedt in 't bearbeiden van de aarde. Vertumnus was de Godt die het opzigt hadde over de veranderingen, om dat *vertere* veranderen betekent; waarom Horatius van een veranderlyk man gezegt heeft *l. II Serm. Sat. VII*:

— *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.*

En de ouden zelfs verbeeldden Vertumnus verscheidelyk, dan als een tuinier, dan als een landman, dan als een wyngaardenier, dan als een maaier, enz. Hy verandert zich in een oude, om aan te tonen dat het jaar zynen ouderdom heeft, dat is te zeggen de winter. En dan trouwt hy met Pomona: het welk zeggen wil dat men gedurende dit verdrietig saizoen de vruchten geniet die men gedurende de herfst verzamelt heeft. *Ovidius l. XIV. Metam. Natalis Comes Myth. &c.*

POMONA, of POMONIA, een eilandt. Zie MAINLAND.

POMPADOUR, een edel en oud geslacht, is, zo men verzekert, een tak uit het geslacht der oude graven van Limoges, en droeg in 't begin den naam van HELIE.

I. GODEFROY-HELIE, heer van Segur, leefde in den jare 1179, en was vader van *Bernard* en van *Guido*, gemeldt in eenen tytel van den jare 1195, en van GODEFROY den II, die volgt.

II. GODEFROY-HELIE de II van dien naam, heer van Pompadour, leefde in den jare 1240, en hadde by zyne gemalinne Sibylla *Seguinus Helie*, heer van Pompadour, die in den jare 1262 leefde, en zonder kinderen stierf; *Golferius Helie*, mede zonder erfgenamen gestorven in den jare 1272; GODEFROY den III, die volgt; *Ranulphus Helie*, en eene dochter, *La Contors* genoemt, welke leefde in den jare 1272.

III. GODEFROY-HELIE de III van dien naam, heer van Pompadour, volgde op zynen broeder in den jare 1272, en leefde noch in den jare 1297; zyn zoon was

IV. RANULPHUS HELIE, heer van Pompadour, stierf voor den jare 1316, hebbende geteelt by Souberana of Souverana van Comborn zyne gemalinne, eene dochter van Archambald den VII vicomte van Comborn, en van Margaretha van Pons zyne twede gemalinne, GODEFROY den IV, die volgt; *Ranulfus*, kanunnik en zanger van Limoges, en sacristein van Narbonne in den jare 1361; *Seguinus*, kanunnik van Limoges; *Souverana*, gemalinne van Aimerius heer van Loberston; *La Contors*, getrouwt met Arnaud Pantene Damoiseau; *Mathea* en *La Fine Helie*, nonnen in de abdye van den regel te Limoges.

V. GODEFROY-HELIE de IV van dien naam, heer van Pompadour, was gestorven in den jare 1331. Men geeft hem tot gemalinne Philippa, dochter van Johannes de la Garde, heer van Granmont, waar by hy hadde RANULFUS den II, die volgt; *Johannes Helie*, kanunnik van de kerk van Parys, en parochiaan van S. Germain l'Auxerrois, levende in den jare 1404; en *Souverana Helie*, getrouwt met Jordaan van Montcoeul.

VI. RANULFUS HELIE de II, heer van Pompadour, van Cromieres, van Arnac, enz. trouwde in den jare 1355 met

Galiena van Chanac, dochter van Guido heer van Chanac, en van Eustachia van Comborn; na welkers doodt in den jare 1361 hy in den jare 1364 een twede huwelyk aanging met Constantia, dochter van Wilhem de la Marche, en van Johanna de la Motte, en leefde noch in den jare 1399. Zyne kinderen van het eerste bedde waren, Johannes de I, die volgt; en *Souverana-Helie* van Pompadour, in den jare 1379 getrouwt met Guido Brun heer van Montbrun. Die van het twede bedde waren, *Ranulfus Helie* van Pompadour, van wien de heren van Chateau-Bouchet afkomstig zyn; *Godefroy*, bisschop van Carcassone, gestorven den 1 January des jaars 1445; en *Souverana* van Pompadour, vrouw van Fellets, getrouwt met Ranulfus van Perusse heer van Escars.

VII. Johannes de I, heer van Pompadour, Cromieres, enz. was gestorven in den jare 1404, en hadt by Magdalena van Vantadour zyne gemalinne Golferus, die volgt; *Helie*, Raadsheer in 't parlement van Toulouse, bisschop van Alet in den jare 1448, en naderhandt van Viviers in den jare 1454; en *Peronna* van Pompadour, getrouwt met Johannes de la Vaure, heer van Grandlieu.

VIII. Golferus, heer van Pompadour, Cromieres, Chanac, Arnac, enz. was gestorven in den jare 1441. Hy was in den jare 1426 getrouwt met Isabella van Comborn, dochter van Guichard vicomte van Comborn, heer van Trignarc, waar by hy hadde Johannes den II, die volgt; *Godefroy*, bisschop van Perigueux, naderhandt van Puy, en grootaalmoezenier des konings van Vrankryk. Hy was te voren graaf geweest van Lyon, abt van Chancellade, enz. en president van de kamer der rekeningen te Parys. Deze prelaat wierdt beschuldigt deel gehad te hebben in de voornemens van den hertog van Orleans tegen den koning Karel den VIII, en onder dit voorgeven nam men hem en eenige personen van aanzien in verzekering; maar men bevondt in het vervolg dat men ongelyk gehad hadde zyne trouw te verdenken. Hy stierf in den jare 1514. *Antony*, bisschop van Condom, gestorven den 11 October des jaars 1496; *Robert*, deken van Angoulême, abt van Terrasson, enz. *Souverana*, getrouwt met Johannes van Razes, ridder; en *Catharina* van Pompadour, getrouwt met Alanus van Roujeres, heer van Brunhac en van Beaudeduit.

IX. Johannes de II, heer van Pompadour, Cromieres, enz. Raadsheer en kamerling van koning Lodewyk den XI, kapitein van Capdenac, stierf den 11 January des jaars 1502. Hy was in den jare 1453 getrouwt met Margaretha Chauveron, vrouwe van Ris en van Lauriere, eenige dochter van Lodewyk, heer van de zelve plaatsen, en van Maria Tranchelyon, waar by hy onder andere kinderen hadde

X. Antony, heer van Pompadour, Lauriere, Ris, Chanac, enz. hofmeester van koning Karel den VIII, Raadsheer en kamerling van koning Lodewyk den XII, die leefde in den jare 1524. Hy was in den jare 1489 getrouwt met Catharina de la Tour, dochter van Agnetus de la Tour, heer van Oliergues, en van Anna van Beaufort, vicomtesse van Turenne, waar by hy hadde François, die volgt; *Margaretha*, in den jare 1511 getrouwt met Wilhem-Armand, vicomte van Polignac; *Margaretha*, gezegt *Isabella*, geboren in den jare 1494, eerst getrouwt met Bertrand van Lustrac baron van Gavaudun, en naderhandt met François Bouchard van Aubeterre; *Françoisa*, eerst in den jare 1511 getrouwt met Galiot van Lastours in 't Limosin, daar na met Antony heer van Lustrac en van Terrasson; en *Louisa* van Pompadour, twede gemalinne van Joachim van Chabannes, baron van Curton, graaf van Rochefort en van Saigne.

XI. François, heer van Pompadour, vicomte van Comborn, baron van Treignac, geboren in den jare 1490, gestorven den 29 September des jaars 1534. Hy was in den jare 1510 getrouwt met Anna van la Rochefoucault, dochter van François, heer van la Rochefoucault, en van Louïsa van Crussol; na welkers doodt hy een twede huwelyk aanging in den jare 1528 met Isabella Picart, vrouwe van Bosc-Achard en van Quilleboeuf, dochter van Lodewyk Picard, heer van Estelan, enz. en van Charlotta Luilier vrouwe van Quilleboeuf. Zyne kinderen van het eerste bedde waren Godefroy de V, die volgt; *François*, abt van Userche; *Johannes*, abt van Perousse; *Louisa*, getrouwt met Jacobus van Durfort, baron van Boissieres; en *Margaretha* van Pompadour, eene nonne. Die van het twede bedde waren *Hubert* van Pompadour, abt van S. Maurin; *François*, heer van Lauriere, ongetrouwt gestorven; *Magdalena*, in den jare 1550 getrouwt met Tanneguy le Veneur, graaf van Tillieres, heer van Carouges; en *Françoisa* van Pompadour, in den jare 1551 getrouwt met Claudius, graaf van Maure in Bretagne.

XII. Godefroy de V, heer van Pompadour, vicomte van Comborn, enz. geboren den 4 Juny des jaars 1513, deedt aanmerkelyke diensten aan den koning Henrik den II, François den II, en Karel den IX, die hem gouverneur maakte van hoog-en laag-Limosin in den jare 1567. Hy was in den jare 1536 getrouwt met Susanna van Escars, dochter van François, heer van la Vauguion, enz. senefchalk van Bourbonnois, kapitein van Moulins, en van Isabella van Bourbon, waar by hy hadde *Johannes*, heer van Pompadour, ongetrouwt gestorven in 't beleg van Mucidan; Lodewyk, die volgt; *Francoisa*, getrouwt met Foucault van Aubusson, heer van Beauregard; *Isabella*, getrouwt met Gasparus Foucault, heer van S. Germain-Beaupré; en *Margaretha* van Pompadour, eene nonne.

XIII. Lodewyk, vicomte van Pompadour, enz. ridder van de orde des konings, diende koning Henrik den III in de oorlogen van den Godsdienst, en stierf in den jare 1591. Hy was in den jare 1570 getrouwt met Peronna van la Guiche, dochter van Gabriel, heer van la Guiche en van Chaumont, en van Anna Soreau, vrouwe van S. Geran, waar by hy hadde Leonard Philibert, die volgt; Johannes, die den tak gemaakt heeft van Lauriere, van wien mede hier na gesproken wordt; *Susanna*, getrouwt met Johannes Karel van Carbonieres, heer van la Chapelle-Biron; *Johanna*, in den jare 1593 getrouwt met Johannes van Souillac, heer van Montmege en la Barbe; en *Louisa* van Pompadour, gemalinne van Rene van Courail, heer van Mimole en van Mazet.

XIV. Leonard Philibert, vicomte van Pompadour, ridder van de ordens des konings in den jare 1633, luitenant generaal van hoog-en laag Limosin in den jare 1621, maarschalk van de legerplaatsen en legers des konings in den jare 1622, stierf in November des jaars 1634. Hy was in den jare 1610 getrouwt met *Margaretha* van Montgommery, dochter en erfgename van Jacobus, graaf van Montgommery, die in 't bevallen gestorven zynde in den jare 1611, zo ging hy in den jare 1612 een twede huwelyk aan met Margaretha van Rohan, weduwe van Karel, marquis van Espinay, en dochter van Lodewyk van Rohan, prins van Guemené, en van Eleonora van Rohan, gravinne van Rochefort, by welke hy gene kinderen gehadt hebbende, ging hy een derde huwelyk aan in den jare 1618 met Maria Faber, oudste dochter van Johannes Faber, thesaurier van 't buitengewone der oorlogen, en van Françoisa Buatier. Hy hadt van zyne eerste gemalinne, *Karel* van Pompadour, vier dagen na zyne geboorte gestorven en van de derde Johannes den III, die volgt; *Petrus*, baron van Treignac, abt van Vigeois, prioor van la Valette, en prevoost van Arnac; *François*, ridder van Malta, gestorven in den jare 1639; een anderen *François*, jong gestorven; *Charlotta*, getrouwt met Karel Talleran, marquis van Exideuil, prins van Chalais, enz. *Esther*, abdisse van S. Bernard van Tulles; *Maria*, in den jare 1649 getrouwt met François Bouchard van Esparbez van Lussan, marquis van Aubeterre; *Margaretha*, in den jare 1650 getrouwt met René van Presteval, marquis van Clerc en van Panilleuse, baron van Presteval; en *Johanna* van Pompadour, gemalinne van N. de S. Martial van Puideval, marquis van Conros.

XV. Johannes de III, marquis van Pompadour, baron van Treignac, enz. luitenant generaal van de legers des konings, en van de provincien van hoog-en laag-Limosin, wierdt ridder van de ordens des konings gemaakt in den jare 1661, en stierf in den jare 1684. Hy was in den jare 1640 getrouwt met Maria, vicomtesse van Rochechouard, dochter en erfgename van Johannes, vicomte van Rochechouard, en van Françoisa-Esther van Coussade, waar by hy hadde *Johannes*, marquis van Pompadour, standaarddrager van de gendarmes des konings, zonder kinderen gestorven; *François*, baron van Treignac, ongetrouwt gestorven; *Maria* van Pompadour, vicomtesse van Rochechouard, in den jare 1674 getrouwt met François van Espinay, marquis van S. Lucas; *Maria-Françoisa*, vrouw van Pompadour, getrouwt met François-Isaac, marquis van Hautefort, luitenant generaal van de legers des konings.

Tak der Marquisen van Lauriere.

XIV. Johannes van Pompadour, twede zoon van Lodewyk, vicomte van Pompadour, en van Peronna van la Guiche, was baron van Lauriere en van Ris, en trouwde met Charlotta van Fumel, erfgename van Bourdé, dochter van François van Fumel, en van Johanna Caumont, waar by hy hadde Philibert, die volgt; *N. van Pompadour*, marquis van Bourde, gesneuvelt in 't beleg van Diedenhoven; *N. van Pompadour*, heer van Nontron, ongetrouwt gestorven; en *Charlotta* van Pompadour, getrouwt met François Bruneau, marquis van la Rabusteliere, gestorven in April des jaars 1657.

XV. Philibert van Pompadour, marquis van Lauriere en van Ris, heer van Bourdé, enz. senefchalk en gouverneur van Perigord, trouwde in den jare 1545 met Catharina van S. Maure, weduwe van Antony van Lenoncourt, marquis van Blainville, en dochter van Leo van S. Maure, baron van Montauzier, en van Margaretha van Chateaubriant, waar by hy hadde Leonard Helie, die volgt, en drie andere zonen.

XVI. Leonard Helie van Pompadour, marquis van Lauriere enz. was getrouwt met Grabriela van Montault, dochter van Philippus hertog van Navailles, maarschalk van Vrankryk, en van Suzanna van Baudan, waar by zyne eenige dochter was, N. van Pompadour, den 17 Juny des jaars 1708 getrouwt met Philippus-Egon, marquis van Courcillon de Dangeau. Zie *La P. Anselme*.

POMPEJA, derde gemalin van Julius Cesar, was eene dochter van Q. Pompejus. Cesar trouwde met haar na de doodt van Cornelia; maar hy verstiet haar wel haast, dewyl zy verdacht was van overspel met Clodius. Want het gerucht was zo algemeen, dat hy in vrouwelyk gewaadt by haar geweest was gedurende de openbare plechtigheden van het feest van de goede godinne, dat de senaat geboodt dat men onderzoek zoude doen naar deze heiligschennis. Men wilde Cesar verplichten tegen haar te getuigen; doch hy weigerde zulks, zeggende: *Ik geloof haar niet schuldig te zyn; maar de gemalinne van Cesar moet niet alleen vry zyn van misdryf, maar ook van argwaan. Suetonius & Plutarchus in Julio.*

POMPEJANUS, de zoon van een Romeinsch ridder, en oorspronkelyk van Antiochië, wierdt burgermeester en schoonzoon van Antoninus den Goedertieren, die hem zyne dochter Lucilla ten huwelyk gaf. Hy wierdt gedoodt onder de regeringe van

van Commodus, door last van zynen schoonbroeder; en Lucilla, zyne weduwe, wierdt gebannen op het eilandt Caprea, alwaar men haar deedt doden. *Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio. Lamprid. Ælius Spartian. Dion.*

POMPEJOPOLIS, eene stadt van Cilicië, van te voren *Soli* genoemt. Zy ontfing dezen naam van Pompejus, na het verslaan der rovers; en naderhandt dien van Trajanopolis, naar den keizer Trajanus. Zy wierdt naderhandt de zetel van een bisdom onder dat van Seleucië behorende; maar tegenwoordig is 't een elendig vlek, *Palesali* genoemt by eenige hedendaagschen. Daar is in Paphlagonië eene andere stadt geweest, die men *Eupatoria* noemde, aan welke Pompejus mede den naam van Pompejopolis gaf, na dat hy Mithridates overwonnen hadde. Zy was sedert een bisdom in het patriarchschap van Constantinopel, maar tegenwoordig is zy ganschelyk verwoest. *Plinius. Ptolomaus. Solin. Pomponius Mela. &c.*

POMPEJUM, POMPEJI, ook *Pompeji villa* genoemt, eene stadt, welke Hercules, wanneer hy Geryons ossen weggevoert hadde, gebouwt zoude hebben, en alwaar de Romeinen naderhandt eene volkplanting hadden. Zy heeft gelegen aan de kusten van Campanië, niet verre van den berg Vesuvius, daar tegenwoordig de beide Napelsche landschappen Terra di Lavoro, en Principato citra aan malkander grenzen; en zommige zyn van gevoelen, dat deze plaats was, daar tegenwoordig *Castel a Mare di Stabia* gelegen is. *Senec. l. VI. Nat. Quaest. c. 1. Sallust. Tacitus l XV. Annal. c. 22. Solin. c. 8. Stat. Sylv. l. I. Carm. 2. vs. 165. Collenut. Baudrand. Ferrar.*

CN. POMPEJUS SIXTUS, een Roomsch burgermeester en krygsoverste, was de vader van Pompejus den Groten. Hy diende de republyk met grote trouw in den Marsischen oorlog, en was in het 665 jaar van Rome burgermeester met Portius Cato. Doch wanneer men hem by vervolg dit ampt niet liet behouden, was hy daar over zo verstoort, dat hy zich tegen Cinna verklaarde. Men zegt dat hy in alles wat hy deedt zyn eigen voordeel zocht, en wanneer hy veldoverste van het leger was, niets anders betrachtte dan zich sterk en machtig te maken. Ten laatsten leverde hy voor de muren van Rome aan Cinna een zwaren en bloedigen slag, waar op in beide de legers de pest woedde, en Pompejus stierf. Eenigen geven voor, dat hy in den jare 667 door den donder geslagen wierdt. Hoewel men in Rome blyde was over zyn doodt, zo wierdt echter die vreugde (gelyk Vellejus Paterculus verhaalt) opgewogen tegen het verlies der Roomsche burgers, welke door den strydt of door de pest omgekomen waren. Het Roomsche volk betoonde aan zyn ligchaam, na zyn doodt, de uitwerkinge van den haat, dien het tegen hem gehadt hadde gedurende zyn leven. *Plutarchus in vit. Pomp. Vellejus Paterculus l. II. Cicero in Pison. & Phil. l. &c.*

Q. POMPEJUS, dien zyne heerlyke daden den toenaam van de Grote verkregen hebben, was een zoon van den voorgaanden, en van Lucilia, welke afkomstig was uit een voornaam edel geslagte, dat een hogen rang hadde onder die der Patriciën. Hy wierdt geboren op den laatsten dag van September des jaars 648 van Rome, dat het zelfde was waar in Cicero geboren wierdt, gelyk hy aantekent in zyne verhandelinge van de doorluchtige Redenaars. „ Wat Pompejus belangt (zegt hy) wy „ waren van een zelfden ouderdom. Hy was een man voor „ alle grote zaken geboren, en die tot de uiterste welsprekendheit geraakt konde hebben, maar hy wilde liever de krygsdeugden oeffenen; en hy hadt de eerzucht om tot doorluchtiger glorie te geraken. Hy sprak met genoegzamen overvloedt, hy onderzocht de zaken met oordeels genoeg, zyne gebaarden waren schoon, hy hadt eene doordringende stem, „ en vertoonde in zyne bewegingen veel deftigheits". Vellejus Paterculus heeft mede zynen lof zeer heerlyk beschreven, hy pryst hem wegens zyne goedheit, zyn goed gelaat, zyne dapperheit, zyne bescheidenheit, en zyne standvastigheit in vriendschap; en hy zegt eindelyk dat hy bevrydt was van byna alle ondeugden, buiten dat hy in eene vrye stadt, die meestereffe was der wereldt, daar alle burgers uit aanmerkinge van hun recht gelyk moesten zyn, hy verstoort was een anderen in gelyken graadt van achting en vermogen te zien met hem. Zo haast hy den mannelyken tabbaardt aangenomen hadde, was hy in den oorlog met zynen vader, die een goed krygsoverste was. Met den ouderdom van 23 jaren ligtte hy buiten eenigen last, op zyn byzonder gezag, om de eere van zyn vaderlandt te verdedigen of te herstellen, drie legioenen, die hy aan Sylla bragt; en drie jaren daar na, dat is in het 673 jaar van Rome, verdiende hy de eere van den triomph, die men niet konde weigeren aan zyne dapperheit, waar van hy blyken genoeg gegeven hadde, hebbende Sicilië en Africa herwonnen van de bannelingen. Sylla eenigen tydt daar na gestorven zynde, noodzaakte hy Pompejus Lepidus uit Rome te vertrekken, om dat hy vernietigen wilde alles wat de zelve Sylla gedaan hadde. Het misnoegen, dat Lepidus hier over hadde, deedt hem in den jare 677 de wapenen aannemen; maar hy wierdt terstondt overwonnen door Catulus en Pompejus, die zyn krygsvolk niet ontslaan wilde voor dat hy last gekregen hadde om Sertorius in Spanje te beoorlogen. Hy verkreeg dien, en den zelven gelukkiglyk volvoert hebbende, triompheerde hy in den jare 681 voor de twede reize, eenige dagen voor dat hy bezit nam van de burgermeesterlyke waardigheit, en maar een Roomsch ridder zynde, dat nooit aan iemandt voor hem gebeurt was. Gedurende dit burgermeesterschap herstelde Pompejus de macht der gemeentsmannen. Vervolgens hadt hy het beleidt van den oorlog tegen de rovers, in den jare 687, en de zelve op verscheide plaatsen geslagen hebbende, tastte hy hen met zyne gansche vloot aan, versloeg hen, en zuiverde de zee in den tydt van veertig dagen. Deze voordelen wierden wel haast gevolgt van die, welke hy behaalde in den jare 689 tegen Tigranes en tegen Mithridates, gelyk elders aangemerkt wordt. Hy drong door zyne overwinningen in Medië, Albanië, en Iberië. Daar na keerde hy zyne wapenen tegen de natien, die de verstgelegen landen bewoonden aan de rechter zyde van den Pontus Euxinus, de Colchen, de Heniochen, en de Acheërs. Hy onderwierp ook de Arabiers. Judeas Scaurus was ondertusschen door Pompejus naar Damascus gezonden, welke de onlusten verstaan hebbende, die er in Judea waren tusschen de twee broeders Hyrcanus en Aristobulus, zich spoedig derwaarts begaf, op hope van groot voordeel uit deze verdeeltheit te trekken, gelyk hy ook in die provincie gekomen zynde, ambassadeurs van beide ontfing; maar Aristobulus hem drie hondert talenten hebbende doen betalen, verklaarde hy zich voor den zelven, en deedt Hyrcanus en Aretas aanzeggen, dat zy het beleg van Jerusalem zouden opbreken, waar in Aristobulus was, of dat hy hen als vyanden der Romeinen zoude handelen. Pompejus zelf eenigen tydt daar na te Damascus gekomen zynde, kwamen Hyrcanus en Antipater zich by hem beklagen over het gedrag van Scaurus, die zich van Aristobulus door geldt hadde laten omzetten, en baden hem Hyrcanus op den troon van Judea te herstellen, die hem toekwam door zyne geboorte. Pompejus in 't begin van 't volgende jaar, de wederzydsche klagten gehoort hebbende van Hyrcanus en van Aristobulus, en van de Joden, die zich over beide beklaagden, zeide dat hy ten eersten in Judea zoude komen, en dat hy hunne verschillen zoude byleggen. Maar Aristobulus weggegaan zynde, in plaats van de uitspraak van Pompejus te verwachten, versterkte zich, en stelde zich in staat om tegenweer te bieden, zo men hem zoude willen onttronen. Pompejus den oorlog tegen Mithridates volkomen geëindigt hebbende, trok in Judea, daar beide de broeders voor hem verschenen, en hunne zaak bepleitten, hunne wederzydsche rechten in zyne tegenwoordigheit beweerende. Pompejus eindelyk aan Aristobulus geboden hebbende, zyne sterkten in zyne handen over te geven, gehoorzaamde, hoewel tegen dank; en begaf zich ter zelver tydt naar Jerusalem, om zich aldaar tegen allen aanval in staat te stellen. Pompejus hem den tydt niet willende laten om zich te versterken, volgde hem van naby; en wanneer hy de stadt naderde, kwam Aristobulus, die vreesde zich in eenen oorlog tegen de Romeinen in te wikkelen, hem te gemoet, beloofde hem de stadt te zullen overleveren met eene grote somme gelds, en badt hem tot geen openbaren oorlog met hem te komen. Pompejus stont hem de vergiffenis van 't voorledene toe, en zondt Gabinius om het geldt te ontfangen, en om zich meester van de stadt te maken: maar de soldaten van Aristobulus sloten voor hem de poorten; zo dat hy genoodzaakt wierdt onverrechter zake weder te keren. Pompejus, door dezen handel verbitterd, deedt Aristobulus in boeiens slaan; vervolgens trok hy tegen Jerusalem op. Hy deedt terstondt aan de belegerden voorslagen van vrede: maar ziende dat zy de zelve verwierpen, begon hy het beleg der stadt voort te zetten. Hy legerde zich ten Noorden van den tempel, dat de zwakste plaats der stadt was. De Roomsche soldaten, gewendt tot den arbeidt, wierpen aarde wallen op, om hunne oorlogsgereedschappen en werktuigen daar op te plaatsen om de muren aan te tasten: maar de Joden verdedigden zich zo dapper, en deden zo menigvuldige uitvallen tegen de vyanden, dat zo de Sabbath hunne tegenweer niet tusschen beide opgeschort hadde, de Romeinen nooit hunne wallen zouden hebben kunnen voltooijen. Doch deze bemerkt hebbende dat zy op dien dag niet aanvallende maar verweerende oorloogden, deden gene aanvallen op hen, zich vergenoegende alleenlyk hunnen arbeidt voort te zetten. De werken voltooit zynde, begon men de torens en den muur des tempels te bestryden met oorlogswerktuigen, die men van Tyrus bragt. Pompejus verwonderde zich, dat de Joden, gedurende al den tydt van het beleg, als of zy in volle vrede gezeten hadden, voortvoeren hunne gewone morgen- en avond-offers aan Godt te offeren, zonder dat het gezicht van het gevaar hen de zelve konde doen opschorten. De derde maandt van het beleg, een bres in den muur gemaakt zynde, wierpen de Romeinen zich met eenen drang in den Tempel, daar zy eene schrikkelyke slachting deden onder de priesters en alle de genen die in den Tempel geweken waren. Cornelius Faustus, de zoon van Sylla, was de eerste die door de muurbreuk introk. Pompejus in den Tempel gekomen zynde, zag aldaar alle de heilige dingen, en de potten en wierookvaten, met eene grote menigte van parfuim en wierook; en boven dien omtrent twee duizent talenten zilvers in de schatten des Tempels. Maar hy raakte niets daar van aan: en last gegeven hebbende dat men den Tempel zoude reinigen van de dode ligchamen die in eene grote menigte in den zelven waren, offerde hy op den volgenden dag in den zelven. Daar na gaf hy het hogepriesterschap aan Hyrcanus, met de regering van zyne natie; doch verboodt hem het koninklyke hoofdsieraadt te dragen, of den tytel van koning aan te nemen; Aristobulus en zyn huisgezin voerde hy daar tegen gevangen met zich naar Rome. Pompejus aldus alle de natien overwonnen hebbende, daar hy doorgetrokken was, keerde weder in Italië, groter geworden zynde dan de Romeinen noch hy zelf hadde durven hopen. Men ontfing hem met een buitengewone blydschap, om dat hy zyn krygsvolk afgedankt hebbende, tegen het gevoelen van velen, als een byzonder man, en als een enkel burger in de stadt wederkeerde, in het 693 jaar van Rome. De triomf, dien hy twee dagen lang hieldt, over zo vele overwonne koningen, was zeer prachtig; en hy bragt van het geldt dat hy gehadt hadde van den buit, eene groter somme in de openbare schatkisten, dan er

ooit van te voren in gebragt was door de overwinninge van eenig ander veldoverste. In dien tydt zegt Vellejus Paterculus noch, dat het geluk by trappen den roem van dezen groten man vermeerderde tot den uitersten top van verheffing, hem eerst over Africa, daar na over Europa, en vervolgens over Asië hebbende doen triompheren. De roem van Cesar scheen ondertusschen dien van Pompejus te verduisteren; de een begeerde geen meester; en de ander weigerde een medegenoot te hebben. Julia, de dochter van Cesar, welke met Pompejus getrouwt was, strekte, gedurende een langen tydt, tot een gemenen bandt en onderpandt van de eendragt dezer grote mannen. Daar was zelf een driemanschap opgerecht tusschen Cesar, Pompejus, en Crassus, maar dit onderling verstandt hadt geen gevolg. Het zelve verminderde door de afgunst die zy hadden wegens malkanders macht: en het zelve verviel volkomen door de doodt van Julia, en door die van Crassus. Pompejus hadt zich het gouvernement van Spanje doen geven; en men wilde dat Cesar het bevel der legers in de Gaulen verliet, dat hy tien jaren gehadt hadde, en als een byzonder man in Rome kwam, om het burgermeesterschap te begeren, dat hy wilde dat men hem gaf gedurende zyn afzyn. De oorlog wierdt verklaart: Cesar kwam in 't jaar 705 te Rome, waar uit Pompejus met de burgermeesters en den Raadt geweken waren. Zy wierden wel haast genoodzaakt uit Italië te vertrekken, en zich naar Epirus te begeven. Cesar toog derwaards, na dat hy de stedehouders van Pompejus in Spanje geslagen hadde, en overwon hem in 't 706 jaar van Rome, in den slag van Pharsalië. Pompejus wilde zyn toevlucht nemen tot Ptolomeus koning van Egypte. Deze prins, door den raadt van zynen leermeester Theodotus, en van Achillas, veldoverste van zyn leger, zondt Pompejus volk te gemoet, dat hem deedt overgaan uit het lastschip, waar in hy was, in het schip dat men aan hem zondt. Doch wanneer hy overgekomen was, wierdt hem door eenen slaaf, Photinus genoemt, het hoofdt afgehouwen. Dit rampzalig einde hadde hy in het 706 jaar van Rome, na drie burgermeesterschappen, na zo vele plechtige triomphen, en na dat hy alle de bekende delen der wereldt te onder gebragt hadde, in den ouderdom van 58 jaren, op den dag voor dien van zyne geboorte. Het Roomsche volk hadde hem een standbeeldt doen oprechten met dit opschrift, zo roemruchtig voor de geheugenis van den groten Pompejus: *P. Urb. Ro. S. P. Q. R. Pompejus Magnus, Imp. bello XXX ann. confecto, fusis, fugatis, occisis, in deditionem acceptis hominum centies vicies, semel LXXXIII. M. depressis aut captis navibus DCCCXLVI. oppidis, castellis M. D. XXXVIII. in fidem acceptis; terris à Maoti ad Rubrum Mare subactis; Quum oram maritimam prædonibus liberasset, & imperium Maris Pop. Rom. restituisset; ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Judæis, Albanis, Iberis, insula Creta, Basternis, & super hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphasset.* De Grote Pompejus liet twee zonen na. De oudste, Cn. Pompejus genoemt, hadt een machtig leger in 't veldt gebragt, en zich ontzagchelyk gemaakt door de grote onderstanden, die hem uit alle gewesten der wereldt toegevoert waren door de genen, die zich noch aan den groten naam van zynen vader verbonden hielden. Julius Cesar vervolgde hem in Spanje, en versloeg hem, in het 709 jaar van Rome, in den slag van Munda, dat by Ronda Vieja is, in het koninkryk van Grenade, en omtrent twintig mylen van Mallaga. De jongste der zonen van Pompejus nam de vlucht, en de oudste, door eene wonde belemmert zynde, in eene afgelege plaats, daar men hem vondt, en zyn hoofdt wierdt afgehouwen en aan Cesar gebragt. Sextus Pompejus de Jonge, die de vlucht genomen hadde, bragt een leger van slaven byeen, en veroverde Sicilië. Vellejus Paterculus zegt, dat Augustus en M. Antonius vrede met hem maakten by Misena in Sicilië. Door dit vredensverdrag liet men Sicilië en Griekenlandt aan Pompejus. Maar deze onrustige geest vernieuwde wel haast wederom den oorlog; en hy wierdt ter zee door Augustus volkomen geslagen, en genoodzaakt de vlucht te nemen. Hy wilde zyn toevlucht nemen tot Antonius, maar wierdt op den weg gedoodt. *Josephus Oudh. XIV. 6. 8. Oorl. I. 5. Vellej. Paterculus l. II. Flor. l. IV. Dion de Hist. Rom. Cesar bello civil. Plutarchus in Vita Pompeji. Cæsaris & Anton. Eutrop. Euseb. Oros. Usserius a.* 3941.

POMPEJUS was een naam, die gevoert wierdt door twee doorluchtige geslachten te Rome onder de Plebejanen of volksgeslachten, het eerste dat der *Rufen*, en het twede dat der *Sexten*. Vellejus Paterculus zegt, dat 'er driederlei zyn, zonder de zelve te noemen. Behalven de reetsgemelde in de twee voorgaande artykelen komen in de Romeinsche historien de volgende inzonderheit uit die beide geslachten enz. voor:

Aulus Pompejus Rufus was de vader van

Q. Pompejus Rufus, die, volgens Vellejus Paterculus, de eerste was van zyn geslachte, die tot het burgermeesterschap verheven wierdt, in het 613 jaar van Rome. Cn. Servilius Cæpio was zyn amptgenoot. Pompejus onteerde zynen naam en zyne waardigheit door een zeer nadelige vrede, die hy maakte met de Numantynen in Spanje. Men beschuldigde hem zelfs eenen der huisgenoten van Viriatus omgekocht te hebben, die dezen groten krygsoversten vermoordde. Hy liet twee zonen na, te weten I. Q. Pompejus, en II. A. Pompejus R.

I. Q. Pompejus R. hoofdschout van Rome in het 664 jaar van de opbouwing dier stadt, was burgermeester in 't jaar 666 met L. Cornelius Sylla; en de soldaten bragten hem om gedurende den burgerlyken oorlog, welke in dat jaar begon tusschen den zelfden Sylla en Marius. Zyn zoon

Q. Pompejus R. wierdt ter zelver tydt gedoodt door de uitgezondenen van Sulpitius den gemeentsman. Deze Pompejus liet na een anderen

Q. Pompejus R. dien de Raadt in de gevangenisse deedt werpen, om dat hy de Comitia of algemeene vergaderingen van het volk belet hadde.

II. A. Pompejus R. die, naar 't getuigenis van Plinius, op 't Kapitool stierf, de goden begroet hebbende; hy was de vader van

Pompejus *Bithynicus*, of de Bithynische, een redenaar, waar van Cicero gewag maakt. „ Hy was (zegt hy) twee jaren ouder dan ik; hy hadde eene grote genegenheit voor de rechtbank, en was geleert. Hy was een arbeidzaam man, en ik heb hem byzonderlyk gekent. Zyne gebaarden beantwoorden zyne welsprekendheit niet; want hy was overvloedig in rede, en pleitte met weinig bevalligheits". (*Cicero in Bruto.*) Hy liet eenen zoon na, die den zelven naam hadde van

A. Pompejus, dien de zoon van den groten Pompejus in Sicilië doodde, als Dion en Appianus aangemerkt hebben.

S. Pompejus Rufus, burgermeester in den jare 719, was geleert en hadde kennisse van de oudheit. Hy wierdt gedoodt door personen aan welke hy zich te lichtelyk vertrouwde. Zyn zoon

S. Pompejus Rufus was burgermeester in het 14 jaar van de tydrekening der Christenen, in het 767 jaar van Rome, met S. Apulejus.

Sextus Pompejus hadde twee zonen, de eene zoon was Pompejus, de vader van Pompejus den Groten, die wederom twee zonen naliet, van welke vier Pompejen in de twee voorgaande artykels gesproken is: de andere zoon van Sextus Pompejus was

S. Pompejus, een uitmuntend redenaar, een Stoïsch philosooph en meetkundige.

Pompejus, gezegt *Lenas*, een vrygemaakte van Pompejus den Groten, leefde in het 710 jaar van Rome. Hy was een goed letterkunstenaar, en vertaalde de aantekeningen van de geneeskunde, die men aan Mithridates toeschreef. *Plinius l. XXV. c.* 2.

Pompejus, bygenoemt *Macula*, was een minnaar van de dochter van Sylla met een ander Fullonus genoemt; het welk haren broeder Faustus geestig met zinspeling op deze namen deedt zeggen, dat hy zich verwonderde dat zyne zuster eene *vlak* (macula) hadde, terwyl zy het gezag hadde over eenen *volder* (fullonus). *Miror sororem meam habere maculam, cum fullonem habeat. Macrob. Saturn. l. II.*

Pompejus Rufus, een kleinzoon van Sylla, door zyne dochter, was gemeentsman met Titus Numantius Plancus, den tegenstrever van Milo.

M. Pompejus was een zoon van Theophanes van Mitylene, historieschryver en vriendt van den groten Pompejus. Deze Pompejus was een der gunstelingen van den keizer Tiberius, die nochtans zyn geslachte kwalyk handelde. *Tacit. Ann. l. VI.* De keizer Balbinus was afkomstig van dit geslachte. *Julius Capitolin. in Maximo & Balbino.*

Paulinus Pompejus was opziender der schattingen onder Nero. *Tacit. Annal. l. XVI. c.* 18.

Pompejus was stadhouder van het Belgische Gaule. *Tacit. Hist. l. I.*

Urbius Pompejus, een Roomsch ridder, wierdt ter doodt veroordeelt door den keizer Claudius, als overtuigt zynde van overspel met Messalina. *Tacit. Annal. l. XI. c.* 35.

Pompejus was een gemeentsman, die de zamenzwering van Piso ontdekte. *Tacit. l. XV. Annal.*

Pompejus *Longinus*, hoofdt van de Pretoriaansche bende onder Galba. *Tacit. l. XV. Annal.*

Pompejus, gezegt *Planta*, leefde in de I eeuw. Hy schreef eene historie van den oorlog tusschen Otho en Vitellius. *Just. Lips. in l. II. Taciti.*

Pompejus, gezegt *Saturninus*, is beroemt door zyne geleerdheit en door zyne werken, die echter niet tot ons gekomen zyn. *Plinius l. I. epist.* 16.

POMPEJUS TROGUS. Zie TROGUS.

POMPILIUS. Zie NUMA.

M. POMPILIUS ANDRONICUS van Syrië, een vermaard letterkunstenaar, leeraarde te Rome, en was leermeester van Julius Cesar. Cicero, hoewel hoofdschout, ging hem dikwils horen. Men zegt dat hy naar Cuma week, en dat hy, tot de uiterste elende gebragt zynde, jaarboeken verkocht, die hy geschreven hadde. *Sueton. de Illust. Gram.*

POMPILUS, dien Plinius *Nautilus* noemt, een zeeman of visscher van Icarië, wierdt verandert in eenen visch van dien naam, die de schepen in volle zee volgt, en zich weg begeeft wanneer zy de kusten naderen. *Athen. l. VII. c.* 7. *Plinius l. IX. c.* 29. *Ælian. l. II. c.* 15. *Oppian. de Piscibus l. I.*

POMPONATIUS (Petrus) wierdt geboren te Mantua den 16 September des jaars 1462. Hy was zo klein van gestalte, dat het weinig verscheelde of hy was een dwerg; maar hy hadt een groten geest, en wierdt voor een der uitmuntendste philosophen van zyne eeuw gehouden. Hy leeraarde de philosophie te Padua met eene wonderlyke achting, hebbende tot tegenstrever den vermaarden Achillini, wiens belemmerende tegenwerpingen hem dikwils verstomt zouden hebben, indien hy niet de behendigheit gehadt hadde de zelve door eenige vermakelyke slagen te verydelen. Die zich daar van weet te bedienen heeft veel voorrecht in de twistredeneringen, inzonderheit die met de levende stem geschieden. Men trekt door dat middel de spotters en vrolyke geesten zodanig op zyne zyde, dat men daar door zynen tegenstrever

ftrever bloot ftelt voor de verwarring waar in men zelf by gebrek van bondige en overtuigende redenen zoude hebben moeten vallen. De lieden van een goed oordeel laten zich nochtans met dat flag van fchertferyen niet voldoen, zy fcheppen daar vermaak in, en laten niet na de eere der zege toe te wyzen aan den geen die de zelve toekomt. Paulus Jovius merkt aan dat Achillini in de twiftredeneringen den prys behaalde door de onverwinnelyke kracht van zyne leere, hoewel Pomponatius zyn tegenftrever de toehoorders vermaakte door zyne aardige zeggingen, en zich in dat opzigt van bedrog bediende. Gedurende den fellen oorlog welken de Venetianen voerden tegen de Kamerykfche Bondgenoten, week Pomponatius naar Bolonië, en leeraarde aldaar de philofophie. Hy was driemaal getrouwt, en hadt nooit meer dan eene dochter. Hy gaf haar een bruidfchat van twaalf duizend dukaten. Het is zeker dat hy niet ftierf in den jare 1512, gelyk voorgegeven wordt, dewyl het zeker is dat hy zyn boek van de onfterfelykheit der ziele fchreef in den jare 1516. Men weet volgens het getuigeniffe van zommigen, dat hy een hogen ouderdom bereikte, en volgens dat van anderen, dat hy ftierf door eene opftopping van het water te Bolonië in het drie en zeftigfte jaar zyns ouderdoms. Zyn ligchaam wierdt naar Mantua gevoert, en aldaar eerlyk begraven door de zorg van den kardinaal Hercules de Gonzaga. Deze grote philofooph verwekte zich zelf moeielykheden met de monniken door zyn boek van de onfterfelykheit der ziele, en ftelde zich bloot aan vermoedens van Godloosheit en Atheïftery. De opfchuddingen, die men tegen hem maakte, en de werken, die men tegen zyn boek uitgaf, deden hem niet veranderen van gevoelen: hy antwoordde meer dan eenmaal, en in plaats van te rug te treden, ging hy geftadig verder, zich niettemin zonder eenige verandering vaft bepaalt houdende aan zyne eerfte verzachting, te weten dat het Goddelyke gezag van de Schrifture voor hem een onbeweeglyken grondflag was van zyne overtuiging dat onze ziel onfterfelyk is. Zyn boek van de betoveringen wierdt mede voor gevaarlyk gehouden. Hy heeft geen gebrek van verantwoorders gehadt; maar eenigen hebben zulks alleen gedaan met te vooronderftellen dat hy zich van de Atheïftery bekeerde. Indien de godloosheden waar van men hem befchuldigt geen ander fteunfel hebben dan de onfterfelykheit der ziele, zo is 'er nooit ongerymder befchuldiging geweeft dan deze, noch die een uitdrukkelyker merkteken zy van de onrechtvaardige koppigheit van de vervolgers der philofophen. Want hy heeft de onfterfelykheit der ziele niet in twyfel getrokken, hy heeft in het tegendeel het zelve aangetoont een zeer waarachtig leerftuk te zyn, en waar van hy krachtiglyk overtuigt was. Hy heeft alleenlyk beweert dat de natuurlyke redenen die men daar van geeft niet onwrikbaar en overtuigende zyn. Doch hoewel men zich nutrelyk kan bedienen van het gevoelen, dat hy beftreden heeft, en fchoon men de philofophen moet pryzen en aanmoedigen, die zich bevlytigen om de natuurlyke redenen voor de onfterfelykheit der ziele te verfterken; zo haaft het maar philofophifche bewyzen zyn, moet ieder de vryheit hebben om die aan de twiftredenering te onderwerpen, die te onderzoeken, en te zeggen wat hy daar van oordeelt. Het gene Pomponatius geantwoord heeft op de tegenwerping of ontleende reden, *dat het leerftuk van de fterflykheit der ziele de menfchen tot allerlei misdryven zoude vervoeren*, is aanmerkenswaardig. Dit was de laatfte tegenwerping, welke Pomponatius zich zelf maakte. Hy antwoordt dat dewyl de menfch natuurlyk de gelukzaligheit bemint, en de elende haat, het, om 'er een eerlyk man van te maken, genoeg is hem aan te tonen, dat het geluk van het leven beftaat in de oefeninge van de deugdt, en het ongeluk in het oefenen van de ondeugdt. Hy voegt 'er by dat de genen die de fterflykheit der ziele leeren, den weg openen tot de volmaaktfte deugdt, welke die is, die niet tot haar einde heeft of beloont te worden of de ftraffe te ontgaan. Hy zegt ook dat de onredelyke menfchen die gene zyn, aan welke men de onfterflykheit der ziele moet voorftellen, en dat 'er waarfchynlyk fchryvers geweeft zyn die de zelve geleert hebben zonder dat zy ze geloofden, en die aldus te werk gegaan hebben om de vleefchelyke neigingen der plompe geeften te beteugelen. Alle deze aanmerkingen nemen de zwarigheden niet weg; het zyn zwakke oploffingen. Maar zie hier eene gedachte die redelyker is, en gegrondt op daden. Hy zegt dat een groot getal van fchelmen en deugnieten de onfterflykheit der ziele gelooft, en dat verfcheide heiligen en rechtvaardigen die niet geloven. De fchaamteloosheit en het vooroordeel van een rechtsgeleerde, Godelman genoemt, zyn onverfchoonlyk, die beweert heeft, dat deze philofooph openbare leffen deedt tegen de onfterflykheit der ziele, en dat hy een eerloos toveraar was, die godloosheden verbreid heeft tegen de verborgene kracht van de betoveringen, en van de inbeelding. Men verhaalt dat de patriarch van Venetië fchreef aan den kardinaal Petrus Bembo, die te Rome was, om hem te bidden deze verhandeling van de onfterflykheit der ziele door den paus te doen veroordelen. Bembo las de zelve, en vondt 'er niets in dat met de waarheit ftreedt: hy deelde niettemin, volgens de verplichting van zyn ampt, het zelve mede aan den meefter van het Apoftolifche paleis, die, het gelezen hebbende, gelyk Bembo, oordeelde dat het niets vervatte dat niet overeenkwam met het gevoelen van de beroemde leeraars van den Chriftelyken Godsdienft. Silvefter Prierias verzekert nochtans, dat het boek van Pomponatius te Venetië verbrandt wierdt. Hy voegt 'er by, dat indien het van hem had afgehangen, men dit fchadelyke boek overal gehandelt zoude hebben gelyk de Venetianen het handelden. Theophilus Raynaudus heeft voorgegeven dat Pomponatius zelfs zyn boek veroordeelt heeft. Boccalin heeft, naar zyn gewoonte, gefchertft met de onderfcheiding welke Pomponatius maakte, als een Chriften verklarende de onfterflykheit der ziele volftrekt te geloven door de openbaringe, doch dat hy zonder dat als een philofooph de zelve niet geloven zoude. Want hy vooronderftelt, 1, dat deze Godloze, door Apollo ten vure gedoemt, proteftteerde dat hy de fterflykheit van de ziel alleen geloofde in de hoedanigheit van philofooph: 2, dat Apollo, acht gevende op deze proteftatie, den beul laft gaf hem alleenlyk als philofooph te verbranden. Voor 't overige Pomponatius zocht de oploffing der zwarigheden met zulk een yver van geeft, dat hy niet dacht om flapen, noch eten, noch drinken, noch fpuwen. Hy wierdt byna gek daar van, en hy maakte zich voor al de wereldt belagchelyk. Hy zegt zulks zelf. *Bayle Dict. Crit.*

POMPONIA GRÆCINA, zufter van Pomponius Græcinus, die burgermeefter was onder Auguftus, en aan wien het IV minnedicht van Ovidius *de Ponto* gericht is, was getrouwt met Plautius, die befchuldigt wierdt een Chriften te zyn. Pomponia wierdt mede befchuldigt van overfpel; maar haar gemaal oordeelde in haar voordeel. Zy was eene vriendinne van Julia, de dochter van Drufus; en na dat Meffalina haar hadde doen fterven, fleet Pomponia het overige van hare dagen in rouw, tot op de regeringe van Claudius. *Tacitus Annal. lib. XIII.*

POMPONIUS, gemeentsman, eene befchuldiging ingebragt hebbende tegen Titus Manlius een Patricius, op het aandringen van Servilius Ahala, en van L. Gemutius, burgermeefteren, wierdt genoodzaakt daar van af te ftaan, om dat Titus Manlius, federt Torquatus bygenoemt, de zoon van den befchuldigden, hem ter zyde genomen en den ponjaardt op de keel gezet hebbende, hem verplichtte te zweren dat hy deze befchuldiging niet zoude vervolgen, en dat hy zynen vader met ruft zoude laten. *Titus Livius.*

POMPONIUS, een geweldig redenaar, vol van vuur, en die met kracht fprak, volgens Cicero, *in Oratore.*

T. POMPONIUS ATTICUS. Zie ATTICUS.

POMPONIUS FLACCUS, gouverneur van Mefië, en daar na van Syrië, onder het keizerryk van Tiberius, wierdt afgezet om dat hy twee dagen in eene maaltydt hadde doorgebragt. *Sueton. in Tiber. c.* 42.

POMPONIUS LABEUS, mede gouverneur van Mefië eenigen tydt na den voorgaanden, van verradery of bedrog in zyn ampt en van verfcheide misdryven befchuldigt zynde, verviel in ongunft, en deedt zich van verdriet de aderen openen en ftierf. Zyne gemalinne Panea volgde hem. Dit gebeurde onder het burgermeefterfchap van Paulus Fabius en van Lucius Vitellius. *Tacit. l. VI. Annal. c.* 29.

POMPONIUS LÆTUS, (Julius) geboortig in het koninkryk van Napels, wordt gezegt een natuurlyke zoon geweeft te zyn van eenen prins van Salerno. Hy was te Rome in achting in de XV eeuw, ten tyde van Pius den II, benevens Platina en Callimachus; maar hy was zo geacht niet ten tyde van Paulus den II. Men twyfelt ook niet of hy was van het getal van de genen, die zamengezworen hadden tegen dezen paus, en het was mogelyk om de ftraffe van dit misdryf te ontgaan dat hy zich naar Venetië begaf. Hy keerde naderhandt naar Rome, alwaar hy als een philofooph leefde. Hy gaf ondertusfchen eene korte befchryving van de levens der keizers uit, federt de doodt van Gordianus tot op Juftinus den III; een boek van Mahomet: en een van de overheden van Rome. Hy ftierf in den ouderdom van 70 jaren, onder het pausfchap van Alexander den VI. Men zegt, dat hy zo arm was, dat hy gedurende zyne ziekte genoodzaakt was zich naar het gafthuis te laten brengen, en dat hy zelfs niet nalatende waar van hy begraven konde worden, zyne vrienden verplicht waren tot deze koften te dragen. Sabellicus, die zyn leerling was, heeft zyn leven befchreven. *Paul. Jov. in Elog. doct. c.* 40. *Erasmus in Cicer.*

POMPONIUS MELA, een Spanjaardt, was geboortig van Mellaria, eene verwoefte ftadt van het koninkryk van Grenade, alwaar tegenwoordig Beyar de Melena is, volgens het getuigenis van Moralis en andere fchryvers van 't landt. Hy leefde in de I eeuw, en fchreef een *Geographia*, genoemt *De fitu Orbis*, in III boeken. Men heeft dit werk, voorzien met de aantekeningen van verfcheide geleerden. De befte drukken zyn de Hollandfche met de aantekeningen van Ifaac Voffius en Jacobus Gronovius. *Alphonfo Garcias Matamore de doct. Hifp. Viris. &c.*

POMPONIUS RUFUS, hiftoriefchryver, wordt bygebragt door *Valerius Maximus l. IV. c.* 4. Een van dezen naam is burgermeefter geweeft met Cn. Pompejus Ferocius Licinianus, het geen men weet uit een oud opfchrift.

POMPONIUS SABINUS (Julius) was een uitlegger van *Virgilius*. De geleerde Voffius meent, dat hy de zelve is met *Pomponius Letus, l. III. de Hift. Lat.*

P. POMPONIUS SECUNDUS, een dichter, was burgermeefter in het 782 en het 794 jaar van Rome. Men zag verfcheide treurfpelen van zyn maakfel. *Plin. lib. IV. Hift. Nat. c.* 4. *Quintilianus l. X. c.* 1. *Fabius lib. VIII. cap.* 3. *Terentianus Maurus in Centim.*

POMPONIUS SEXTUS, een rechtsgeleerde, die zeer bedreven was in de kenniffe der wetten, was een Romein. Hy leefde in de III eeuw, en ging met Ulpianus en Julius Paulus uit de fchole van Papinianus. De keizer Alexander Severus maakte hem zynen Raadsheer; en hy hadt veel deels in de regeringe gedurende zyn keizerryk. Hy fchreef verfcheide werken, die dikwils bygebragt worden in het Codex en in de Digeften. Men vindt de lyft der zelve in *Forfter. l. II. Hift. Jur. Civil. c.* 79.

Nic. Henel. de veter. Jurisconf. c. 30. *Gesner. in Bibl. &c.* Lampridius gewaagt van hem *in Alexand. Sev.*

POMPONIUS *van Bolonië*, een Latynsch dichter, leefde omtrent de CLXXIII Olympiade, het 667 jaar van Rome, en het 87 voor Christus. Eusebius spreekt 'er aldus van: *L. Pomponius Bononiensis Atellanarum scriptor clarus habetur.* Hy heeft verscheide stukken in vaarzen nagelaten. Solinus merkt als iets buitengewoons aan, dat deze Pomponius nooit opgeriſpt hadde. *Solin. l. IV. Crinitus. Vossius, &c.*

POMPONNE, of POMPONE. (SIMON ARNAULD, MARQUIS VAN). Zie ARNAULD. (SIMON)

POMPOSIA, maagdt en martelaresse van Spanje in de IX eeuw, was geboren te Cordua van aanzienlyke ouders, die zich aan Godt willende toewyden, een dubbeld klooster deden bouwen, twee of drie mylen van de stadt, in de gebergtens, aan den voet van de rots van Pigna-Melar, waar van het zelve zynen naam ontleende. Pomposia begaf zich derwaarts, en leidde een godvruchtig en afgezondert leven. De Mahometanen eene vervolging aanrechtende tegen de Christenen, begaf zy zich tegen dank van hare bewakers uit het klooster, vertoonde zich voor den rechter te Cordua, sprak vrymoedig tegen den valschen propheet Mahomet, en wierdt veroordeelt om onthalst te worden; het welk voltrokken wierdt den 19 September des jaars 853, onder de regering van Mahomet, die sedert een jaar gevolgt was op zynen vader den koning Abderam, stichter van de vervolging. *Eulog. Mem. l. III. c.* 2. *Baillet au* 19 *Sept.*

POMPTINI CAMPI. Dit was wel eer de naam van eene schone en grote vlakte, die omtrent 23 aanzienlyke plaatsen der Volsciërs in zich begreep. Tegenwoordig is het zelve een moerassig geweest in Campagna di Roma, tusschen Piperno en Terracina. *Delic. de l'Ital. IV. p.* 7.

PONA, (FRANÇOIS) een geneesmeester van Verona, is vermaard geweest in de XVII eeuw. Hy is niet alleen bekwaam geweest in de geneeskunde, maar ook in de talen, en in de goede letteren. Het groot getal van werken, dat hy geschreven heeft in vaarzen en in onrym, kan daar van getuigen. Men vindt zyn lof in het Toneel der geleerde mannen van den abt *Ghilini.*

PONCE. Zie PONTIUS.

PONCET, (MAURITS) doctor in de Theologie in de universiteit van Parys, geprofessyd Benedictyner in de abdy van *S. Pere* te Melun zyn vaderlandt, en parochiaan van S. Aspais in de zelve stadt, en naderhandt te *S. Pierre des Arsis* te Parys, was een der vermaardste predikers van de XVI eeuw. Hy predikte met alle bedenkelyke stoutheid tegen de ongeregeldheden van het hof van Henrik den III. Hy wierdt gevangen gebragt naar Melun, ter oorzake van de bestraffingen, die hy op den predikstoel gedaan hadde op den 26 Maart des jaars 1583 tegen eene nieuwe broederschap van boetvaardigen, die ingestelt was door dezen vorst. Men vindt in 't journaal van dien koning, dat Poncet in verzekering genomen zynde, deze hertog hem ging zien, en lagchende tegen hem zeide: *Myn heer onze meester, men zegt dat gy de menschen doedt lagchen in uwe predikatiën; dat is niet fraai: een prediker, als gy zyt, moet prediken om te stichten, en niet om te doen lagchen. Myn heer*, antwoordde Poncet, zonder zich eenigzins te ontzetten, *ik wil wel, dat gy weet, dat ik niet anders predike dan het woordt Gods, en dat 'er gene menschen in myne predikatiën komen om te lagchen dan die godlozen zyn, of Atheïsten! en ook heb ik 'er in myn leven nooit zo vele doen lagchen dan gy 'er hebt doen schreien.* Dit stoute antwoordt van een monnik aan een heer van dat aanzien, wierdt stout, doch welgepast geoordeelt. Le Laboureur verhaalt met meer waarschynlykheit, dat dit antwoordt door Poncet gegeven wierdt in den jare 1581 aan den hertog van Jojeuse ten tyde van zyne prachtige bruiloft, op deze wyze. De hertog Poncet op de straat ontmoetende, zeide hy tegen hem: *Myn heer Poncet, ik heb u nooit van te voren gekent dan nu tegenwoordig, waar over ik blyde ben; want ik heb veel van u horen spreken, en dat gy het volk in uwe predikatiën doedt lagchen.* Hy antwoordde met koelheit, gelyk de ander met verstoordheit gesproken hadde: *Myn heer, het is met reden, dat ik doe lagchen, dewyl gy zo veel doedt schreien om de lasten en grote kosten van uwe schone bruiloft, welke het volk om uwent wille lydt.* De schryver voegt daar by, dat de hertog van Jojeuse doorging, hoewel hy groten lust hadde om hem te slaan; maar dat, indien hy hem het minste aangeraakt hadde, het volk, dat oproerig is voor zulke vrymoedige predikers, toegeschoten zoude zyn, en den hertog en zyn gevolg eenig smadelyk onthaal gedaan hebben. Poncet wanneer hy, als gezegt is, gevangen weggebragt wierdt, was bevreest, dat men hem naar het kasteel van Loches zoude brengen, gelyk men hem eenigen tydt van te voren gedreigt hadde; zo dat hy blyde was, dat men zich vergenoegde met hem in de abdy van S. Pere van Melun te bannen. Zyne ongunst duurde niet lang, hy kreeg verlof om weder naar Parys te keren, en aldaar zyne parochie waar te nemen, maar hy veranderde niets van zyne oude vrymoedige wyze van prediken, en bleef by dat vaste besluit tot zyn laatste oogenblik. Hy stierf den 23 November des jaars 1586. Hy heeft eenige werken uitgegeven; en het is waarschynlyk, dat zyne preekwyze wat boertachtig was, gelyk die, welke *Petit Pere André* zo geacht maakte in de volgende eeuw. De Feuillant Petrus van S. Romuald heeft Poncet zeer geprezen over eene zaak, die gansch geen lof verdient, dat is de vertaling van de Schriftuur in de gemene tale afgeraden te hebben. Het boek, dat hy daar over geschreven heeft, is zeer verachtenswaardig, zo men Arnauld gelooft. *Bayle Dict. Crit.*

PONDICHERY, op de kust van Cormandel, is eene plaats, alwaar de Franschen een comptoir hebben. Het zelve is gelegen aan de zeekust, op elf graden en 48 minuten Noorder breedte, 40 mylen bezuiden Masilipatan, naby Madraspatan, alwaar de Engelschen eene haven en eene fortresse hebben, en naby Meliapour, of S. Thomas, vermaard door het martelaarschap van den Apostel S. Thomas, en door het geweldig beleg, dat de La Haye aldaar uitstont met de Fransche soldaten, waar over hy generaal was. Het comptoir van Pondichery wierdt opgerecht door Macarat. Men bouwde aldaar eene fortresse en een kweekschool voor de Jesuïten, en een ander voor de Kapucynen. Honderd en vyftig Franschen wederstonden aldaar tien of twaalf dagen drie duizend Hollanders, en trokken vervolgens onder eerlyke voorwaarden uit op den 3 September des jaars 1693. De Franschen zyn sedert aldaar weêrgekomen, en hebben de plaats versterkt. *Memoires du Tems.*

PONDICO, oudtyds *Cicynethus*, een eilandt van den Archipel, in de golf van Zeiton gelegen, naby de kust van Negroponte. Dit eilandt is klein en woest, gelyk twee andere, die 'er naby gelegen zyn. *Maty Dict.*

PONFERRADA, eene kleine stadt, met een goed kasteel. Zy is gelegen in het koninkryke van Leon, in Spanje, aan de rivier de Sil, op de grenzen van Gallicië, en veertien mylen bewesten de stadt Leon. Eenige landbeschryvers houden deze stadt voor die der oude Asturiërs, welke den naam droeg van *Interamnius, Interamnus Fluvius*, welke eenige andere plaatsen te *Fuente Encelada*, een dorp van het zelfde geweest. *Maty Dict.*

PONFORME, *Pons Septimius* of *Septimus*, eene oude brug, welke zeer lang is over moerassen gebouwt, maar byna vernielt. Dezelve is in Languedok, naby Narbonne, naar den kant van Besiers. *Maty Dict.*

PONIATOVIA (CHRISTINA) was de dochter van een Poolsch edelman, Julianus Poniatovii de Duchnik, die van monnik een Protestantsch prediker wierdt. Haar vader kwam in zynen weduwenaarsstaat naar Bohemen, en deedt haar in het 16 jaar haars ouderdoms by de baronnesse Engelburga van Zelking. Zy geraakte in November des jaars 1627 in verscheide verrukkingen, waar in zy, zo men verhaalt, wonderlyke dingen zeide en voorzag van den toestant der kerke, en derzelver toekomende wederoprechting, door den ondergang harer vyanden en vervolgers. Zy volhardde diergelyke gezichten te hebben tot in de volgende jaren 1628 en 1629. Den 27 January des laatstgemelden jaars scheen het eens of zy gansch dood was, zy kwam echter daar na allengs weder tot zich zelf, en hadde naderhandt gene verdere openbaringen. In den jare 1632 wierdt zy getrouwt met Daniel Vetter, uit Moravië, die leermeester was geweest van prins Frederik Henrik, zoon van den verdreven Boheemschen koning Frederik, en leefde met den zelven in den gehuwden staat tot in den jare 1644, wanneer zy stierf aan eene uitteerende koorts. Joh. Amos Comenius heeft hare prophetien in den jare 1657 onder den tytel van *Lux in tenebris* (Licht in de duisternisse) uitgegeven, en ook verdedigt na dat de zelve onder anderen, inzonderheit door Nicolaus Arnoldus, professor te Franeker, verworpen en bestreden wierden. *Witsius Miscell. Sacr. P. I. l. I. c.* 24. *seq. Arnold Ketter-Hist. III. Deel. Feustking Gynac. Fanatico-haret.*

PONS, eene stadt van Vrankryk in Xaintogne, een bisdom van Xaintes, *apud Pontes.* Men zegt dat de prelaten zich aldaar vergaderden in den jare 1393 of 1394, met den bisschop van het bisdom, Godefridus van Archiac, wegens de tienden toegestaan aan koning Philippus den Schonen. Deze stadt is gelegen aan de rivier de Seugne, die zich boven Xaintes in de Charante werpt. Men vindt daar naby het bosch van Pons. De stadt is eene zeer oude heerlykheit, waar van twee hondert vyftig lenen verheft worden. Zy geeft haren naam aan het edel geslachte van Pons, vermaard door zyne oudheit, door zyne verbintenissen, en door het groot getal van doorluchtige mannen, die het voortgebragt heeft.

PONT-A-MOUSSON, aan den Moesel, *Mussipontum*, eene stadt van Lotharingen, met eene universiteit, en den tytel van een marquisaatschap. Zy is gelegen aan beide de oevers van de rivier, welke men aldaar overtrekt door eene brug, die haar den naam gegeven heeft; en zy heeft dien van Mousson gekregen van een kasteel dat op eene hoogte verheven is, en dat eertyds van belang was. De stadt is vry vermakelyk, heeft twee abdyen, en verscheide kerken en schone plaatsen; maar daar zyn gene muren meer. Karel, kardinaal van Lotharingen, stichtte aldaar in den jare 1573 de universiteit, welke hy gaf aan de Jesuïten, om aldaar de Philosophie, de Theologie en de talen te leeraaren. De hertog van Lotharingen stelde aldaar professoren aan in de rechten en in de geneeskunde, en paus Gregorius de XIII stichtte aldaar een kweekschool voor de Schotten. Renatus van Anjou, koning van Napels, enz. hertog van Lotharingen en van Bar, gaf het marquisaat van Pont-a-Mousson aan Johannes bastaardt van Anjou zyn natuurlyken zoon. Deze diende koning Lodewyk den XII in den slag van Agnadel in den jare 1509, en naderhandt in den jare 1525 Antony, hertog van Lotharingen, in den oorlog tegen de Protestanten.

PONT-AUDEMER, of, gelyk het gemeen het uitspreekt, PONTEAU DE MER; (*Pons-Audemari*) eene stadt van het bisdom van Lisieux, in Normandië, tusschen Rouaan en Caen, met een bailluagie, markgraafschap, tolgericht, verscheide parochiën, en kloosters van beide de sexen. Zy is gelegen aan de Rille, eene rivier welke de barken met de vloedt van de zee oplopen. Deze stadt wierdt in den jare 1592 voor de Ligue overrompelt door Andreas de Villars, naderhandt admiraal van Vrankryk. In den tydt dat hy het zelve versterkte, wierp Bosc-Rosé, een van zyne kapiteins, zich in Fescamp, dat hy aan den koning overleverde. Men vierde aldaar in den jare 1279 een concilie tot hervorming der zeden, waar van men de acten noch heeft. *Sanson. Baudrand.*

PONT-

PONT-BEAUVOISIN, *Pons Bellovicinus*, een vlek van het Dauphiné, dat Vrankryk affcheidt van Savoje. Het zelve is gelegen aan de rivier Guyer, die deze fcheiding maakt, en aan de brug, waar van het zynen naam ontleent.

PONT-DE CE', *Pons*, of *Pontes Cæfaris*, een vlek en kafteel van Vrankryk, in Anjou, aan de Loire. Het zelve is eene myl van Angers gelegen, en van belang om den doortocht. Men heeft om die reden aldaar eene bezetting gehouden. De krygsbenden van koning Lodewyk den XIII verfloegen aldaar in den jare 1620, onder den maarfchalk van Crequi, die van de koninginne moeder Maria de Medicis, die van het hof geweken was.

PONT DE L'ARCHE, *Pons Arcuenfis*, of *Pons Arcus*, eene ftadt van Vrankryk met een markgraaffchap en tolgericht, in Normandië, in het bisdom van Evreux, en aan de Seine, drie mylen boven Rouaan. Deze rivier ontfangt een weinig boven deze plaats de Eure en de Andele, en maakt aldaar omtrent ten einde van eene grote fteene brug een klein eilandt, welkers ganfche grondt beflagen wordt door een goed kafteel, het welk deze gewigtige doortogt befchermt. Deze plaats was de eerfte die zich overgaf aan koning Henrik den IV, federt zyne komfte tot de kroon in den jare 1589. Le Blanc-Rolet, een dapper en verftandig man, die aldaar het bevel hadde, bragt de fleutels daar van aan den koning. *Sanfon. Baudrand. Mezeray.*

PONT-DE-LIMA, of *Puente de Lima*, eene ftadt van Portugal in de provincie tusfchen Douro en Minho, aan de rivier de Lima, en eene fchone brug, die aldaar over die rivier legt en aan de ftadt den naam geeft. Men twyffelt niet of deze ftadt is het *Limia* of *Forum Limicorum* van Antoninus, hoewel anderen S. Eftevaon de Geras de Lima, twee mylen van deze plaats afgelegen, daar voor houden.

PONT DU GARD, *Pons Vardonis*, of *Gardonis*, drie boven malkander gebouwde bruggen over de rivier Gardon, waar door voortyds het water naar Nimes geleidt wierdt. De onderfte van deze bruggen heeft zes, de twede twaalf, en de hoogfte vier en dertig bogen. Het is een zeer oud en fchoon werk, en recht in het midden, tusfchen Avignon Ooft- en Nimes Weftwaarts. De laatfte plaats is vier mylen daar van afgelegen. Browe toont in zyne Reisbefchryving de gedaante van dit werk, en verzekert dat het hoogfte of verhevenfte gedeelte van het zelve 186 voeten boven het water van de rivier is.

PONT, (DU) of DE PONTE, (PERRIN) vier en veertigfte groot meefter van de orde van S. Jan van Jerufalem, het konvent te Malta zynde, volgde in Auguftus des jaars 1534 op Philippus van Villiers van het eilandt Adam. Hy wierdt afwezig zynde verkoren, terwyl hy baillif van S. Euphemia was van de Italiaanfche tong of fprake. Muley-Asfem, koning van Tunis, de macht van Barbarosfa niet kunnende tegenftaan, zondt eenen ambasfadeur aan den groot-meefter, om den zelven te bidden dat hy te weeg wilde brengen dat keizer Karel de V hem onder zyne befcherming nam. De keizer ftont zulks toe, onder voorwaarde dat de ridders hunne galeien zouden voegen by zyne vloot die naar Barbaryë zoude zeilen. De ridders hadden hier op de eere de eerften den toren van Goulette te vermeefteren, daar zy den ftandaardt van de orde plantten. Zy betoonden niet minder hunne dapperheit by de verovering der ftadt Tunis, welke de keizer aan Muley-Asfem wedergaf. De groot-meefter du Pont ftierf weinig tyds daar na in November des jaars 1535, maar omtrent veertien maanden geregeert hebbende, en hadt tot zynen opvolger Didier de Saint Jaille. *Bofio Hift. Equit. Johannit. Naberat.* enz.

PONT, (PETRUS DU) geboortig van Parys, heeft in Vrankryk het eerft de manufacture van de Perfiaanfche en andere Oofterfche tapisferyen uitgevonden, en het daar in zo verre gebragt dat koning Henrik de IV hem in den jare 1604 een byzonder vertrek in de gallereien van de Louvre daar toe inruimde, waar van hy den 4 January des jaars 1608 een uitdrukkelyke acte verkreeg. De volgende koning, Lodewyk de XIII, heeft hem tot meerder beloning van zyne zeldzame wetenfchap in den jare 1626 den 30 December met den adelftandt vereert. Zyn zoon, LODEWYK DU PONT, verbeterde des vaders kunft noch meer, en verkreeg ten dien einde van den laatftgenoemden koning het zogenaamde huis la Savonniere te Parys. Deszelfs zoon, BERTRAND FRANÇOIS DU PONT, die den 30 December des jaars 1687 eene byzondere acte verkreeg van koning Lodewyk den XIV, heeft beide zynen vader en zynen grootvader in de gemelde kunft zodanig overtroffen, dat men hem daar in voor onvergelykelyk gehouden heeft. *Brice Defcript. de Paris vol. I. p.* 94.

PONT-L'EVESQUE, *Pons-Epifcopi*, eene ftadt van Vrankryk, met een tolgericht, en de zetel van het markgraaf- en baljuwfchap van Auge in Normandië, in het bisdom van Lifieux, en aan de rivier Touque, drie mylen van de zee, en drie of vier beneden Lifieux. Deze ftadt is vermaard door hare goede kaas. *Sanfon. Baudrand.*

PONT-ORSON, eene plaats aan de grenzen van de Franfche provinciën Bretagne en Normandië gelegen, aan den uitloop van de Conefnon in de zee. In den oorlog tegen de Hervormden behoorde zy aan de laatften, en wierdt voor eene plaats van belang gehouden. In den jare 1621 leverde de gouverneur Mongommeri dezelve voor eene fomme gelds over aan koning Lodewyk den XIII. *Le Vasfor Hift. de Louis XIII. l. XVII.*

PONT S ESPRIT, in 't Latyn *Pons fancti Spiritus*, eene ftadt in neder-Languedok, met een kafteel. Zy is gelegen aan de rechter oever van de Rhone, die het Dauphiné affcheidt van Languedok; en over welke men aldaar gaat langs eene der fchoonfte bruggen van Europa. Zy is duizend gemene fchreden lang, en 15 voeten breed, gedragen door 19 grote bogen en 4 kleine, welke onderfteunt worden door zo vele dikke ftylen of pylaars, die kunftelyk doorfneden zyn met poorten, om een vryer loop te geven aan het water van de Rhone, wanneer de zelve overgelopen is. Op het midden van de brug is eene kapelle, van buiten met fchutsmuren. Het kafteel is aan het einde van de brug, waar van het de overtogt verzekert. Vier koninklyke bolwerken maken den platten grondt van het zelve, en vervatten de kerk van den H. Geeft, die aan den oever van de rivier is. Voor het zelve is eene wapenplaats, met eene fontein, en het gene men *La maifon dorée* noemt. De ftadt is vry groot, maar flecht gebouwt, met kleine naauwe ftraten. Daar zyn eenige fraaie plaatfen of markten, en verfcheide kerken en kloofters.

PONT SAINTE MAIXANCE, *Pons S. Maxentiæ*, een vlek of fteedtie in Valois, in het gouvernement van Isle de France. Het zelve is gelegen aan de Oife, over welke men aldaar gaat met eene brug, drie mylen van Senlis.

PONT SUR SEINE, eene kleine ftadt van Champagne in Vrankryk. Zy is gelegen aan de Seine, welke men aldaar overgaat langs eene brug, zeven mylen beneden Troje. *Maty Dict.*

PONT DE VESLE, een vlek of klein fteedtie van Brefle, in Vrankryk. Het zelve is aan de Vefle, eene myl van de Saone, en van de ftadt Mafcon ten Weften. *Maty Dict.*

PONT SUR YONNE, een vlek van het Gaftinois, in Isle de France. Het zelve is op de grenzen van Champagne, aan de Yonne gelegen, alwaar het eene brug heeft drie mylen beneden Sens.

PONTAK, (ARNOLDUS DE) bisfchop van Bafas, was van Bourdeaux, alwaar zyn geflacht, dat van de doorluchtigfte is, eerfte prefidenten gegeven heeft aan het parlement van Guienne. Hy hadt eene wonderlyke neiging voor de wetenfchappen, eene byzondere kennisfe der talen, en onder anderen van de Hebreeufche en van de Griekfche. Hy wierdt omtrent den jare 1572 tot bisfchop van Bafas benoemt na de doodt van François van Balaguier. Hy bevondt zich naderhandt op de vergadering van de geeftelykheit te Blois, en in den jare 1579 verkoos die van Melun hem om vertogen te doen aan koning Henrik den III. Men heeft dezelve in de *Memoires du Clergé*. Hy hadt reets uitleggingen uitgegeven over Obadja; hy fchreef noch aantekeningen op de Kronyk van Eufebius. Genebrardus droeg de zyne aan hem op. Hy ftierf op het kafteel van Joubertes den 4 February des jaars 1605. Hy was een prelaat van grote geleerdheit en Godsdienftigheit. Hy maakte by zyn teftament twaalf duizend kronen tot herftelling van zyne hoofdkerke. *Posfevin. in Appar. Sacr. Sammarth. Gall. Chrift.* enz.

PONTANUS, (DIONYSIUS) advokaat te Blois in de XVI eeuw, heeft eene uitmuntende uitlegging gefchreven over de gewoonte (*coutume*) van Blois, waar van zyn zoon PETRUS PONTANUS, die in Italië onder Alciatus geftudeert hadde, het I deel in den jare 1556 deedt drukken. Dit werk fchaars geworden zynde, deedt Bilaine, boekverkoper te Parys, het zelve in den jare 1677 herdrukken met het II deel, dat in de bibliotheek van den kancelier Seguier was: dit twede deel is niet van de zelfde kracht als het eerfte. Daar zyn ook verfcheide uitgelatene redenen op onderfcheide plaatfen, die men niet heeft kunnen opmaken uit het handfchrift. Karel du Moulin fpreekt dikwils met lof van Pontanus, dien hy *Advocationis Blefenfis decus* noemt. *Denys Simon Bibl. Hiftorique des Auteurs de Droit.*

PONTANUS, (GUILIELMUS) een rechtsgeleerde, was van Peroufe, alwaar hy de rechten leeraarde, en daar hy ftierf in den jare 1555, zeven en zeventig jaren oud zynde. Hy heeft verfcheide werken gefchreven, *Super I. & 2. ff. n. Sup. I. & 2. Infortiati, &c. Pancirol. l. II. de clar. Interp. Jur. Jacobellus de Script. Umbr.*

PONTANUS (JACOBUS) was in den jare 1542 te Brux in Bohemen geboren, begaf zich in den jare 1563 in de focieteit der Jefuiten, en ftierf in den jare 1626 te Augsburg. Hy fchreef een fchonen Latynfchen ftyl, en was mede een van de eerften die de goede letteren voortzette in Duitfchlandt, alwaar hy opgevoedt was. Zyne fchriften zyn: *Progymn. Lat. voll. IV. Inftit. Poët. Floridorum l. VIII; Symbol. l. XVII; Virgilius illuftrat; Parthenometrica; Colloq. S. l. IV; Attica bellaria; Ethica Ovidiana; Comment. in Metamorph. in libr. Trift. & de Ponto; Philocalia.* Hy heeft ook *Cyrilli Alexandrini Commentaria in Proph. min.* en andere fchriften, uit het Griekfch in het Latyn overgezet. *Sotw. Bibl. S. J.*

PONTANUS (JOHANNES ISAAK) was oorfpronkelyk van Haarlem, doch in Denemarken geboren, alwaar zyne ouders zich toenmaals wegens eenige zaken ophielden. Hy leeraarde de geneeskunde, en de wiskundige wetenfchappen te Harderwyk in Gelderlandt, en ftierf aldaar in den jare 1640. Hy was hiftoriefchryver van den koning van Denemarken, en van de provincie van Gelderlandt. Zyne fchriften zyn: *Hiftoria urbis & rerum Amftelodamenfium; Itinerarium Galliæ Narbonenfis; Rerum Danicarum Hift. l. X; Difceptationes Chronologicæ de Rheni divortiis & accolis populis, adverfus Philippum Cluverum; Difcusfionum hiftoricarum l. II; Hiftoriæ Geldricæ l. XIV.* enz. *Val. Andreas Bibl. Belg. Miræus.*

PONTANUS, (JOHANNES JOVIUS, of JOVIANUS) een philofooph, dichter, redenaar, en hiftoriefchryver, was te Cerreto; eene kleine ftadt in Umbrië, geboren, en verloor zynen vader in een oproer van het volk. Hy begaf zich naar Napels, alwaar Antonius Panormitanus, die in zyn gezicht iets byzonders befpeurde, hem deedt optrekken. Hy wierdt leermeefter van Alphonfus den Jongen, koning van Napels, en naderhandt deszelfs fecretaris en ftaats-Raadt. Hy fchreef de hiftorie van den oorlog van Ferdinand den I, en Johannes van Anjou, benevens ver-

scheide andere zaken, in vaarzen en in onrym; welke werken men heeft in III stukken, die in den jare 1515 te Straatsburg gedrukt zyn. Hy stierf in den jare 1505, in den ouderdom van 78 jaren. Hy heeft zelf bekent, dat het historieschryven hem niet wel heeft willen gelukken. *Sander. Epit. de Regn. Sicil. Girald. Dial. I. de Poët. sui temporis. Vossius de Hist. Latin. Alberti Descr. Ital. Jovius in Elog. doct. c. 47. Crinitus l. XXI. de honesta Discipl. Jacobelli Bibl. Umbr.*

PONTANUS, (Lodewyk) een uitmuntend rechtsgeleerde, leefde in de XV eeuw. Hy was geboren te Spoleto, of liever dat de plaats was, daar zyn geslacht woonde; en zo hy een Romein genoemt wordt, dat is alleen om dat hy byna altoos te Rome gewoont heeft, daar hy protonotaris was van den H. stoel. Æneas Sylvius, die sedert paus was onder den naam van Pius den II, en alle de schryvers van dien tydt, spreken van het geheugen en van de geleerdheit van Pontanus, als van een wonder. Want hy hadt nooit iets vergeten van het gene hy eens gelezen hadde of horen zeggen, en bragt nooit het begin van de wet by, gelyk de andere rechtsgeleerden doen; maar hy verhaalde den ganschen text. Hy heeft uitleggingen over de rechten geschreven, *Consilia, Singularia, & Repetitiones*. De zelve Æneas Sylvius maakte het grafschrift van Pontanus, die van de pest stierf te Bazel, gedurende het concilie, op den 9 July des jaars 1439, en hy wierdt begraven by de Karthuizers. Men zegt dat hy toen maar in het dertigste jaar zyns ouderdoms was, en dat, indien hy langer geleeft hadde, hy zekerlyk kardinaal geworden zoude zyn. Verscheide schryvers spreken met lof van hem. *Marcus Mantica de Vir. Illustr. Æneas Sylvius Hist. Concil. Basil. Pancirol. de Clar. Interp. Jur. Jacobelli Bibl. Script. Umbr. Forster. lib. III. Hist. Jur. Civil. c. 33.*

PONTANUS, (Octavius) geboortig van Cerreto, eene stadt van Umbrië, was een rechtsgeleerde en Theologant. Hy leefde in de XV eeuw, onder het pausschap van Pius den II, die hem, in den jare 1459 als Apostolische nuncius zondt om de verschillen by te leggen tusschen Ferdinand, koning van Napels, en Pandolphus Malatesta heer van Rimini. Kort daar na zondt de zelve paus hem naar Bazel, en benoemde hem tot kardinaal: maar Pontanus stierf gedurende deze reize, zonder deze eere te kunnen genieten. Hy heeft een stuk van brieven geschreven, en een ander van antwoorden op Consultatien in rechten. *Sigism. Philog. Paulut. Descr. di Cerreto. Vincentius Baronius Hist. di Cerret. Jacobelli Bibl. Script. Umbr. &c.*

PONTARLIER, eene kleine stadt van het graafschap Burgundië, in Vrankryk. Zy is gelegen aan de Doux, naby Mont-Youx, en de grenzen van Zwitserlandt, negen mylen Zuid-Oostelyk van Besançon. *Maty Dict.*

PONTAULT, (Sebastiaan de Beaulieu) ingenieur en marechal de camp der legers van den koning van Vrankryk. De krachtige neiging die hy hadde tot den oorlog, deedt hem met den ouderdom van vyftien jaren de wapenen aannemen. Hy begon zich bekent te maken in het vermaarde beleg van Rochel. Hy gaf in het zelve zo vele blyken van dapperheit, van beleit en van onvertzaagtheit, dat hy zonder eenige andere reden dan zyne verdiensten, niettegenstaande zyne jonkheit, een commissarisschap van de artillery verkreeg. Hy nam den dienst van dat ampt waar in de belegeringen van Privas in Vivarez, en van Pignerol, en in den slag van Veillane, daar hy met een musquetkogel aan de schouder gekwetst wierdt. De diensten, welke hy deedt in het leger van Lotharingen, waar over de hertog van Longueville het bevel hadde, verkregen hem het ampt van controlleur generaal van de artillery van het leger en van Lotharingen. Hy diende in het beleg van Hesdin, en het volgende jaar in dat van Arras, alwaar hy, in het gevecht dat 'er voorviel met het krygsvolk van den graaf van Bucquoy, eene wonde met een degen ontfing dwars door het ligchaam. Hy verkreeg door deze wonde noch het ampt van provinciaal controlleur van de artillery in het landt van Artois. Hy was vervolgens in het beleg en by de verovering van Aire, alwaar de daden die hy verrichtte den Hr. de Meilleraye verplichtten hem te verkiezen tot de bewaring van deze plaats, die hy tot het uiterste toe verdedigde tegen de vyanden, aan de welke hy eindelyk verplicht was de zelve over te geven. Hy droeg zich zo uitmuntende in het beleg van Perpignan, dat de prins van Condé, toen hertog van Enguien, hem by zich wilde hebben, en zich van hem bedienen in de gewigtige slagen van Rocroy, van Thionville of Didenhoven, en van Philipsburg. Het bestier hebbende van de loopgravens in het aantasten van de laatste plaats, wierdt zyn rechter arm door een kanonschoot weggenomen. Dit ongeval belette hem niet te volharden in zyne diensten in de volgende veldtochten, in den slag van Nortlingen, in de belegeringen van Kortryk, van Bergen, van Veurne, van Mardyk, en van Duinkerken, waar in hy alleen het bestier hadde van den arbeidt in de loopgravens. Van daar volgde hy dezen prins in Catalonië, daar hy Constantine en Salau deedt versterken. Men kan zeggen dat hy tegenwoordig was in alle de belegeringen, en in alle de oorlogsondernemingen, sedert het oogenblik dat hy bekwaam is geweest de wapenen te dragen, tot den tydt toe dat zyn ouderdom of zyne menigvuldige wonden hem buiten staat stelden om meer die diensten te doen. Hy besteedde dezen tydt om af te tekenen, en vervolgens te graveren te geven, alle de belegeringen der steden, alle de gevechten, alle de veldslagen, en in het algemeen alle de krygsondernemingen van de regering van Lodewyk den XIV, welke hy verzelde met onderrechtende uitleggingen, en met alle de omstandigheden van deze grote gevallen. Deze onderneming, waar in hy meer dan zestig duizent ponden van zyn goedt verteerde, en die meerder vermogen vereischt zoude hebben dan het zyne om daar aan te voldoen, wierdt niettemin eenigzins tot zyne uiterste volkomenheit gebragt. Hy stierf den 10 Augustus des jaars 1674, na dat hy vereert was met de ridderorde van S. Michiel, en met de waardigheit van generaal maarschalk van de legers des konings. Zyn doodt brak zyn werk niet af. Madame des Roches, zyne nichte, heeft het zelve niet alleen doen vervolgen met de zelve kosten, en met de zelve naaukeurigheit; maar heeft het zelve opgedragen en aangeboden aan den koning van Vrankryk, die, om te tonen dat hy daar over vergenoegt was, haar met een aanmerkelyk jaargeldt begunstigt heeft. De genen die een byzonderen smaak hebben in dat slag van werken, stemmen overeen, dat 'er weinig diergelyke zyn, het zy om de grootheit van de onderneming, het zy om de naaukeurige verbeelding van ieder geval. *Perrault Les Hommes Illustres, qui ont paru en France, Tom. II.*

PONTCHARRA, *Pons Charra*, eene kleine plaats in het Dauphiné, aan de grenzen van Savoje, eene myl van Morestel, welke beroemt is geworden door eene grote overwinning, welke Lesdiguieres, generaal van koning Henrik den IV, op den 7 September des jaars 1591 in der zelver nabuurschap bevocht tegen de Savoïsche krygsbenden, waar in van de laatsten 800 of 900 gevangen, byna 5000 gedoodt, ook over de dertig vaandels en standaarden benevens een groten buit verovert wierden, waar tegen van de Fransche zyde naauwlyks 40 of 50 mannen verloren wierden. *Thuan. Hist. lib. CII. Mezeray Hist. de France T. III. pag. 980. Histoire du Connetable de Lesdiguieres l. IV. c. 4.*

PONTE, een oud adelyk geslacht te Venetië, 't welk in de XVI eeuw eenen Doge gehad heeft. De zelve was van zich zelf arm, en hadt ook gene andere dan onvermogende bloedverwanten. Hy bragt het niettemin door zyne verdiensten zo verre, dat hy, een tydt lang openbaar professor geweest zynde, gestadig in staatszaken gebruikt wierdt, tot dat hy benevens Mattheo Dandolo als Ambassadeur op het concilie van Trente gezonden wierdt, daar hy onder anderen in den jare 1562 boven den keur-Beyerschen gezant Augustinus van Baumgartner den rang behieldt. Hy verkreeg in den jare 1570 het procuratorschap van S. Marcus, en beklom eindelyk in den jare 1578, na de doodt van Sebastianus Venieri, zelfs den hertogelyken troon. Hy hadt het genoegen terwyl hy Doge was, zyn zoons zoon *Nicolaus* in den jare 1580 tot procurator van S. Marcus gemaakt te zien, waar op hy in den jare 1585 stierf, en Pascal Cicogna tot zynen opvolger kreeg. *Andr. Morosini Hist. Venet. lib. VIII. Nani Hist. Reip. Venet. Amelot de la Houssaie Hist. du Gouvern. de Venise p. 28. 93. 124. 504. 552.*

PONTE (Lodewyk de) was in den jare 1554 te Valladolid in Spanje geboren, en begaf zich in den jare 1574 in de societeit der Jesuïten, na dat hy twee jaren in de Philosophie en Theologie gestudeert hadde. Hy bestierde naderhandt verscheide collegiën als rector, doch ontsloeg zich eindelyk wegens zwakke ligchaamsgestalte van alle openbare verrichtingen, en besteedde zynen tydt met het bearbeiden van nuttige schriften, en in zulk eene Godsdienstigheit, dat de koning van Spanje, zo wel als verscheide aardsbisschoppen en bisschoppen, eenige malen om zyne kanonisatie by den Apostolischen stoel hebben aangehouden. Hy stierf in den jare 1624. Men heeft van hem verscheide Theologische schriften, welke door Melchior Trevinnio, Jesuit in de Latynsche, en door anderen in andere talen overgezet zyn. De voornaamste zyn: *Expositio Moralis & Mystica in Cantic. T. II; De Perfecto Christiano Tom. IV; Meditat. de precip. fidei myster.* Franc. Cachupin, Jesuit, heeft zyn leven beschreven. *Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. Biogr.*

PONTEBA is de naam van twee vlekken, die alleen door de rivier Fella gescheiden zyn. De zelve zyn acht mylen ten Noorden van Udine gelegen; het eene in Carinthië, *Ponteba Imperialis* genoemt, het welk onder den bisschop van Bamberg behoort: het andere in Frioul, *Ponteba Veneta* genoemt, om dat de Venetianen meester daar van zyn. Deze plaats is eene grote doortocht van Italië in Duitschlandt, waar uit men oordeelt dat de zelve veel eerder het *Julium Carnicum* der ouden is, dan Zuglio of Zoiel, alwaar eenige landbeschryvers deze oude stadt plaatsen, en daar gene doortocht is. *Maty Dict.*

PONTEFRACT, een vlek van Engelandt, gelegen aan de rivier de Are, in Yorkshire, zes mylen bezuiden de stadt van dien naam. Men geeft voor dat Pontefract gebouwt is van de overblyfselen van het oude *Lugeolum*, eene stadt der Briganten, en dat het zelve zyn hedendaagschen naam bekomen heeft van dat des zelfs houte brug brak, wanneer William aardsbisschop van York en broeder van den koning Stephanus daar over ging. Daar was een zeer sterk kasteel, *Pomfret* genoemt, dat verwoest wierdt in de burgerlyke oorlogen, ten tyde van Karel den II. Men deedt in dit kasteel den koning Richard den II sterven, na dat hy afstandt van de kroon gedaan hadde. Pontefract zendt twee afgezondenen in het parlement. In des zelfs nabuurschap wascht overvloedt van zoethout en suiker-wortel. *Maty Dict. Engelsch Dict.*

PONTE MOLE, een brug over den Tyber, twee mylen van de stadt Rome. De ouden noemden de zelve *Pons Milvius*. Zy is beroemt door de vermaarde overwinning, welke Constantinus de Grote aldaar behaalde in den jare 312 op den tyran Maxentius, die, van deze brug gevallen zynde, in den Tyber verdronk. *Baudrand.*

PONTE VEDRA, *Pons vetus*, eene stadt in het Spaansche koninkryk Gallicië, tusschen S. Jago de Compostella en Tuy, aan eene kleine golf, welke de rivier Leriz maakt by haren val in de Atlantische zee. Zy is tamelyk groot, en met eene

grote

grote marktplaats, in welkers midden eene schone springbron is, voorzien: doch zy heeft niet te veel inwoners, en niet de minste versterking. Haar grootste rykdom bestaat in den verkoop van de Anchiovis, die aldaar in grote menigte gevangen, en door de schepen afgehaalt worden. *Colmenar Delic. de l'Esp. pag.* 128.

PONTHIEU, een klein landschap van Vrankryk, in Pikardië, met den tytel van een graafschap. Het is gelegen langs de Somme, dat het zelve moerassig maakt. Zyne steden zyn Abbeville, dat de hoofdstadt is; Le Crotoi; S. Valery, eene zeehaven; Creci; S. Riquier; Le Pont de Remi, eene gewigtige overtocht over de Somme, waar naby men de overblyfsels ziet van eene legerplaats van Cesar; Ruë, Montrueil, enz. De Latynsche schryvers noemen dit landschap *Ponticum* en *Pontiana*. De graven van Ponthieu zyn oud. WILHEM leefde in de X eeuw. Hy won het landt van Guines van Arnoud den ouden, graaf van Vlaanderen, dat Sifridus, een Deen, hem vervolgens ontnam. Anderen zeggen dat hy dit landt nam van Arnoud den Jongen, van wien hy in den jare 965 nock won de graafschappen van Boulogne en van Terouane. Wat 'er van zy, deze Wilhem hadt drie zonen, Wilhem den II, die volgt; *Arnoud*, graaf van Boulogne; en *Hugo*, graaf van Terouane of van S. Paul. WILHEM de II, gezegt *Hilduinus*, was graaf van Abbeville of van Ponthieu. Men geeft voor dat hy de vader was van HUGO den I; maar het is waarschynlyk dat deze van een ander geslachte was. Hy trouwde met Gisla of Gisella, vrouwe van Abbeville, dochter van den koning Hugo Capet, en hadde by haar Enguerran den I, die volgt; en *Guido*, abt van Foremonstier. ENGUERRAN de I, graaf van Ponthieu, enz. trouwde in den jare 1035 met Adelvia, weduwe van Enniculus den II, graaf van Boulogne, waar by hy hadde, *Foulques*, abt; en HUGO den II, graaf van Ponthieu, enz. Deze stierf den 21 November des jaars 1052, hebbende gehadt ENGUERRAN den II, die in een gevegt gedoodt wierdt in den jare 1051; Guido den I, die volgt; en eene dochter, getrouwt met Wilhem van Normandië, graaf van Talou en heer van Arques, zoon van Richard den II, gezegt *Zonder-vrees*, hertog van Normandië, en van zyne gemalinne Pavia, of Poppa van Denemarken. GUIDO de I, graaf van Ponthieu, liet eene eenige dochter na, AGNES genoemt, gravinne van Ponthieu. Zy trouwde met ROBERT, graaf van Alençon, en hadde by hem WILHEM den III, gezegt *Taluas*, graaf van Ponthieu. Deze trouwde met Alix, Hele, Helena, Eleuta, of Adela van Bourgogne, dochter van Eudo den I, hertog van Bourgogne, en weduwe van Bertrand, graaf van Toulouse en van Tripoli, waar by hy hadde Guido den II, graaf van Ponthieu, die volgt; *Philippus*, jong gestorven; *Johannes* den I, graaf van Alençon; *Adela*, gemalinne van Juhaël den I, heer van Mayenne; en *Helena*, eerst getrouwt met Wilhem den III, graaf van Varennes en van Surrey, en daar na met Patricius van Evreux, graaf van Sarisberi. GUIDO de II stierf voor zynen vader, nalatende by Beatrix van S. Paul, zyne gemalinne, JOHANNES, die op zynen grootvader volgde in het graafschap van Ponthieu, en vader was van WILHEM den IV, den 20 Augustus des jaars 1195 getrouwt met Alix van Vrankryk, dochter van koning Lodewyk den VII, gezegt den Jongen, en van zyne derde gemalinne Alix van Champagne. Uit dit huwelyk kwam JOHANNES de II, graaf van Ponthieu, zonder kinderen gestorven; en MARIA, gravinne van Ponthieu en van Montrueil. Zy trouwde eerst met Simon van Dammartin, graaf van Aumale, en daar na met Mattheus van Montmorenci, heer van Attichi. De kinderen van het eerste bedde waren, Johanna, gravinne van Ponthieu, die volgt; *Philippa*, eerst getrouwt met Rudolf den II, graaf van Eu en van Guines, daar na met Rudolf den II, heer van Couci, en eindelyk met Otto den III, gezegt de Kreupele, graaf van Gelder; en *Maria* van Ponthieu, gemalinne van Johannes den II, graaf van Rouci. JOHANNA, gravinne van Ponthieu, was de twede gemalinne van Ferdinand den III, koning van Castilië, en stierf in den jare 1279, nalatende ELEONORA van Castilië, gravinne van Ponthieu, getrouwt met EDUARD den I, koning van Engelandt, gestorven den 7 July des jaars 1307. Uit dit huwelyk sproot EDUARD de II, die hulde deedt wegens het graafschap van Ponthieu aan koning Philippus den Schonen in den jare 1303. Hy stierf den 24 September des jaars 1327, nalatende by Isabella van Vrankryk EDUARD den III. Deze prins deedt in den jare 1331 hulde wegens het graafschap Ponthieu, dat hem verbeurt verklaard wierdt, doch wedergegeven door het verdrag van Bretigni, den 8 May des jaars 1360. Koning Karel de V onderwierp het zelve wederom in den jare 1369, en vereenigde het met de kroon. De Engelschen poogden het zelve wederom te krygen door het verdrag van Lezignen in den jare 1393, maar men weigerde hen zulks. Koning Karel de VI gaf het graafschap van Ponthieu aan zynen zoon Johannes van Vrankryk, dien hy uittrouwde aan Jacoba van Beieren, gravinne van Hollandt. Koning Karel de VII hadt, noch jong zynde, den tytel gevoert van graaf van Ponthieu, welken hy wederom met de kroon vereenigde, na dat de Engelschen volkomen uit Vrankryk verdreven waren. Naderhandt stondt hy in den jare 1435 door het verdrag van Atras het graafschap van Ponthieu af aan den hertog van Bourgogne: het welk koning Lodewyk de XI mede deedt door het verdrag van Constans van den jare 1465. Het recht, dat keizer Karel de V voorgaf te hebben op het graafschap van Ponthieu, als erfgenaam van het huis van Bourgogne, was op deze overgiften gegrondt: maar hy deedt afstandt daar van door het verdrag van Madrid van den jare 1526; het welk herhaalt is in het verdrag van Kameryk van den jare 1529, en in dat van Crespi van den jare 1544. *Ariulf. Chron. de S. Riquier. Olderic. Vitalis P. l. XIII Hist. des Comtes de Ponthieu. Du Chesne Hist. de Guines & de Montmor. Sammarth. Hist. Geneal. de France. Du Pui Droits du Roi. &c.*

PONTIA, eene Romeinsche vrouw. De gemeentsman Octavius Sagitta wierdt 'er smoorlyk op verlieft, won haar door grote geschenken, en bewoog haar eindelyk tot de echtscheiding met haren man, onder wederzydsche belofte van met malkander te trouwen. Maar, het zy om eenigen tegenzin, of om eenige andere reden, wanneer zy zich in vryheit zag, begon zy de zaak van dag tot dag uit te stellen, zich ontschuldigende met de wil haars vaders, en hoop verkrygende van groter geluk wees zy hem t'eenemaal af. Octavius hier door verwoedt, liet zich uit in klagten, en vermoordde haar vervolgens. Hy wierdt door den vader van Pontia voor de burgermeesteren beschuldigt, en door een besluit als een moorder veroordeelt. *Tacitus Annal. l. XIII. c.* 15.

PONTIANUS, een Romein van geboorte, wierdt in de plaats van Urbanus tot paus verkoren in het einde van de maandt Juny des jaars 231. Hy kweet zich zeer wel in zyn ampt. De keizer Alexander Severus bande hem op eene valsche beschuldiging in het eilandt Sardinië. Men verhaalt dat Maximinus, zyn opvolger, die de vervolging tegen de Christenen verwekt hadde, dezen paus zo jammerlyk deedt slaan met stokken, dat hy door die pyniging den geest gaf op den 19 November des jaars 235. Door de oude lyst van Bucherius blykt dat Pontianus een martelaar is geweest, en zyn doodt is aangetekent op den 28 September, onder het burgermeesterschap van Severus en van Quintianus, dat is in den jare 235. In de oude lyst der martelaren is zyn doodt aangetekent op den 13 Augustus. De twee brieven die men hem toeschryft zyn verdicht. *Euseb. in Chron. & l. VI. Hist. Anastas. in Vit. Pont. Baron. in Annal.*

PONTICUS, een Latynsch dichter, die leefde ten tyde van Propertius, en die een heldendicht gemaakt hadde van de stadt Thebe. De zelve Propertius schreef aan hem de VII *Elegiën* van zyn I boek, als mede de IX Elegie van het zelfde boek. Ponticus was ook een vriendt van Ovidius, die van hem spreekt *Eleg. ult. l. IV. Trist.*

PONTICUS VIRUNIUS, of VIRUMNIUS, van Treviso, eene stadt in den staat van Venetië, leefde omtrent den jare 1490. Hy schreef een kort begrip van de Historie van Engelandt, ten gevalle van het geslachte van Badoëri van Venetië, dat oorspronkelyk was uit groot-Britannië; en uitleggingen over Statius, Claudianus, enz. Hy schreef ook verscheide andere werken in rym en in onrym. *Trithem. in Catal. Philipp. Bergam. l. XVI. Gesner. in Bibl. Vossius de Hist. Lat.*

PONTIES, of PONTIEN, eilanden van dien naam; het eene in de Toskaansche zee naby Terracina, in het welke de Roomsche burgers gebannen wierden, gemeenlyk *Porces* genoemt; het andere eilandt van den zelven naam wordt gemeenlyk *Ponza* genoemt, en legt in de Middelandsche zee. Zie PONZA. *Plin. l. III. c. 6. Varro. &c.*

PONTIFEX MAXIMUS was de opperste priester by de Romeinen, en hadt dezen naam *a ponte faciendo*, dewyl hy eene zekere houte brug te Rome, *Pons sublicius* genoemt, bezorgen en maken moest. Deze opperpriester hadt de hoogste macht om den Godsdienst naar zyn welgevallen te schikken; te bevelen wat offerhanden men den goden zoude toebrengen, en op wat dag en in wat tempelen men den Godsdienst zoude verrichten. Hy droeg ook zorge dat alle plechtigheden tot den Godsdienst behorende wel in acht genomen wierden, en niets door nieuwigheden daar in verandert wierdt. Doch indien het gebeurde dat iemandt eenigen inbreuk daar in wilde doen, zo wederhieldt hy den zelven terstondt in zyn voornemen. Van gelyken wierden ook door hem de boeken, welke den Godsdienst weinig nuttelyk, of ook schadelyk waren, verbrandt; het welk ook de keizer Augustus deedt, wanneer hy Pontifex Maximus wierdt. Hy verkoos verder de Vestaalsche nonnen, op welke hy acht gaf, dat zy het steets brandende vuur onderhielden, en de genen die haren plicht niet betrachtten bestrafte. Hy moest by verscheide zaken den Godsdienst betreffende tegenwoordig zyn; als wanneer een tempel of altaar gewydt wierdt, of eenige priesters verkoren zouden worden; welk laatste in de vergadering, *Comitia Calata* genoemt, geschiedde. Wanneer eene aanneming van den een tot des anderens kinds geschieden zoude, moest zulk een tot den opper-priester gebragt worden. Het zelve geschiedde ook wanneer twee echte lieden verbonden wierden; doch dit hadt alleen in zeker byzonder geval plaats. Hy wydde verder de beelden en zuilen der goden, eer de zelve in den tempel geplaatst en aangebeden wierden; andere afgodsbeelden heiligde hy dat zy zeker zouden zyn voor donder, enz. Alles wat omtrent den Godsdienst voorviel moest hy van jaar tot jaar aantekenen; waarom de boeken, waar in deze zaken geschreven waren, *Annales maximi* genoemt wierden, om dat de zelve door den Pontifex Maximus geschreven waren. Zyne macht en aanzien kan men inzonderheit uit de volgende stukken afnemen: 1) dewyl het aan hem alleen stont de plechtigheden en gebruiken van den Godsdienst te schikken; 2) dewyl het gansche priesterschap aan hem onderworpen was; 3) dewyl hy het recht hadde de plechtigheden tot den Godsdienst behorende af te schaffen; 4) hadt hy het recht in geestelyke zaken vryheit te geven; 5) konde hy vergaderingen (*Comitia*) houden; en wel vergaderingen *Centuriata* genoemt, waar in wegens den *rex sacrorum* gehandelt wierdt; en *Curiata*, in welke de *Flamines* verkoren wierden; van gelyken *Tributa*, waar in de nieuwe priesters in de vergadering der priesters aangenomen wierden; 6) stont het hem vry pontifikale spelen en feesten te houden om het volk te

vermaken, dewyl dit een gedeelte van den Godsdienst by hen was. Hy hadt ook verder byzondere voorrechten. Want 1) hy behoefde aan niemandt, noch aan den Raadt, noch aan het volk, rekenschap te geven, konde voor zyn persoon niet ter straffe getrokken worden, en mogt zich niemandt met woorden aan hem te buiten gaan; 2) behieldt hy deze waardigheit zo lang hy leefde; 3) mogt niemandt nevens hem geplaatst worden, om te gelyk Pontifex Maximus met hem te zyn; 4) stont het hem vry zich in het Kapitool te laten dragen, 't welk niemandt anders geoorlooft was; 5) was hy ook een rechte toevlucht, want wanneer een misdadiger zyne toevlucht tot hem nam, was hy den zelven dag vry, zo dat hem niemandt vervolgen konde. Doch gelyk dit hoofdt van de Roomsche priesterschap vele vryheden boven anderen hadde; alzo waren 'er ook wederom eenige zaken waar in hy bepaalt was. Want in 't begin was het den Pontifex Maximus niet geoorlooft buiten Italië te reizen; hy mogt ook nergens dan in een openbaar huis, het gemeen toekomende, wonen; noch zich met eenen doden verontreinigen. In 't begin moest hy ook een Patricius zyn, doch naderhandt konden de Plebejanen mede tot deze waardigheit geraken. Maar na dat de Republyk naar haar einde liep, matigden de keizers zelfs zich dezen tytel aan. Julius Cesar was de eerste der keizers die deze waardigheit bekleedde, en hadde daar in Lepidus tot zynen opvolger: vervolgens voerde Augustus en alle de keizers die op hem volgden dezen tytel. Zelfs Constantinus, Constantius, Valentinianus, Valens, en Gratianus, hoewel zy Christenen waren, en dat zy een afschrik hadden voor deze Heidensche waardigheit, gedoogden niettemin dat men de zelve onder hunne tytels mengde. Zosimus merkt aan dat de keizer Gratianus de eerste was die door een edict uitdrukkelyk verboodt aan hem den tytel van *Pontifex Maximus* te geven. De naam van *Pontifex*, en zelfs van *Pontifex Maximus*, wierdt naderhandt gegeven aan de bisschoppen; maar in het vervolg wierden de pauzen alleen aldus genoemt. *Pitiscus. Rosin. Antiq. Rom. l. III. c. 22.*

PONTIFICES noemde men by de Romeinen het voornaamste collegie der priesters, welke den *Pontifex Maximus*, waar van in het voorgaande artykel gesproken is, tot hun opperhoofdt hadden. Numa is hun stichter geweest, als welke vier personen uit de Patriciën tot deze waardigheit verkoor; maar naderhandt is hun getal vermeerdert. Want na dat het volk machtiger geworden was, en zich verscheide ampten in de republyk aanmatigde, wierden noch vier anderen uit het volk in dit collegie aangenomen, in welken staat het ook bleef tot op den tydt van Sylla. Want wanneer dezelve dictator wierdt, vermeerderde hy dit collegie wederom, en stelde noch zeven andere in, zo dat het voortaan uit vyftien personen bestondt. Naderhandt verdeelden zich deze Pontifices in twee classen, of afdelingen, waar van de eerste acht, en die daar na in hunne plaatse kwamen, *Pontifices majores*, doch de overige zeven *Pontifices minores* genoemt wierden. Wanneer 'er een afging, wierdt terstondt door het gansche collegie een ander in deszelfs plaats verkoren, hoewel ook naderhandt het volk in de vergadering, *Comitia tributa* genoemt, dezelve aanstellen konde. Hunne voornaamste verrechting was, dat zy de strydigheden, welke den Godsdienst betroffen, afdeden; de genen straften die eenigzins verbeurt hadden; en de andere priesters hunne plicht vermaanden. Doch wanneer zy zelfs hun ampt niet recht in acht namen, konden zy door de gemeentsmannen daar toe aangespoort worden. *Danet p. 673. 674. Pitiscus.*

PONTINA, *Palus Pontina*, een groot moeras van Campagna di Roma. Het zelve heeft zynen naam ontleent van de oude stadt Pomptina, en is gelegen omtrent de kust tusschen de stadt Terracina en de kaap Antium. Daar zyn eenige dorpen die slecht bevolkt zyn, ter oorzake van de zwaarheit van de lucht; en men vindt aldaar eenige overblyfsels van een bestraten weg, welken de keizer Trajanus hadde doen maken. *Maty Dict.*

PONTINUS, of POMPTINUS, (Cajus) was hoofdschout (*prætor*) te Rome, wanneer Catilina de bekende zamenzwering voor hadde, tot welkers vernietiging hy niet weinig bybragt, inzonderheit daar door, dat hy benevens L. Valerius Flaccus by Ponte Mole zich op het bevel van Cicero van Volturtius en van de Allobrogische gezanten verzekerde. *Sallust. Bell. Catilin.*

PONTION, of PONT-YON, een koninklyk huis twee mylen van Vitri-le-Brulé in Parthois, een klein landschap van Champagne. Karel de Kale deedt aldaar een concilie houden in den jare 876, dat geopent wierdt den 22 Juny. Men sprak aldaar van de verkiezing van dezen prins tot het keizerryk, en van verscheide andere gewigtige zaken; gelyk men leest in den schryver der Jaarboeken van S. Bertinus en van de geen die Aimonius van Fleuri vervolgt heeft. Men twyffelt niet, of Pontion is het *Pontigo* der Latynsche schryvers; hoewel anderen het zelve genomen hebben voor Pont-sur-Yonne, drie mylen van Sens; en anderen voor Pontroy of voor Pongoin, eene stadt van de provincie van Perche, in het bisdom van Chartres, aan de rivier Eure. De oude Jaarboeken, die van de reizen der Fransche koningen spreken, doen deze waarheit genoeg blyken. Zie ook den laatsten druk der Conciliën.

PONTIS, (Lodewyk de) een edelman uit Provence, wierdt geboren omtrent den jare 1578. Zyn vader hadt een langen tydt gedient in de legers, en hadde tot zyn voornaamste bezit het landgoedt van Pontis, dat den naam gegeven heeft aan zyn geslachte. Dit landgoedt is in het gebergte, op de grenzen van Provence en van het Dauphiné. Lodewyk de Pontis was een jonger zoon, en vondt zich aldus verplicht zelf te arbeiden om zyn geluk te maken. Hy begaf zich jong in het regiment lyfwacht, onder de regering van Henrik den IV, en verhief zich door zyne verdiensten in verscheide krygsbedieningen. Hy verkreeg zich eene goede achting door zyne dapperheit, waar door hy bekent wierdt by koning Lodewyk den XIII, die boven al in hem achtte eene onkreukbare trouw, gevoegt by een ongemeen beleit, en by een groten moedt. Deze prins gaf hem een luitenants-plaats in zyne lyfwacht, en vervolgens eene compagnie, en verplichtte hem het ampt van commissaris generaal der Zwitsers te kopen. Hy vondt echter altoos hinderpalen, die zyne verheffing beletten. Dit was oorzaak dat hy, 56 jaren onder drie koningen gedient, en zeventien wonden bekomen hebbende, zich tot een afgezondert en eenzaam leven begaf, waar in hy byna twintig jaren doorbragt, in de oeffening van eene voorbeeldelyke Godsdienstigheit, en stierf den 14 Juny des jaars 1670, in het 92 jaar zyns ouderdoms. Men heeft onder zynen naam gedenkschriften, vervattende het gene hem ten voornaamsten gebeurt is, met de aanmerkelykste omstandigheden der oorlogen van het hof en van de regering der prinssen, onder welke hy gedient heeft. Doch deze memorien of gedenkschriften zyn vry fabelachtig, zo ten opzichte van de gevallen, als van de tydrekening waar in grote misslagen zyn.

PONTITIANUS, een Afrikaan, die veel toebragt tot de bekeering van Augustinus, hem het leven van S. Antonius verhalende, en de bekeering van twee hovelingen. *Augustinus Confess. l. VIII. c. 6.*

PONTIUS DE SANTA CRUZ, (Antonius) eerste geneesmeester van Philippus den IV koning van Spanje, was de zoon van een ander bekwaam geneesmeester. Hy leeraarde met veel achting, en de koning riep hem vervolgens ten hove. Hy was aldaar in goed aanzien, en stierf omtrent den jare 1650, meer dan 80 jaren oud zynde. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: *Opuscula Medica ac Philosophica. In Avicennæ primam Fen. I. lib. Hippocratica Philosophia. De pulsibus. De impedimentis magnorum auxiliorum in morborum curatione. In lib. Galeni de morbo & symptomate. &c. Nic. Anton. Bibl. Script. Hisp.*

PONTIUS, (Constantinus) die in zyne afbeelding verbrand wierdt te Sevilië in den jare 1559, was genoemt *Constantin de la Fuente*, in 't Latyn *Constantinus Fontius*. Iemandt, de eene letter voor de andere genomen hebbende, een P in plaats van een F, is oorzaak geweest, dat deze leeraar veel bekender is geweest onder den naam van *Constantinus Pontius*, die hem niet toekwam, dan onder zyn rechten naam. Wat 'er van zy, hy was een man van grote verdienste, doctor in de Theologie, kanunnik van Sevilië, en prediker van Karel den V. Hy leefde vry ongeregelt in zyne jonkheit; maar verbeterde zulks naderhandt, en hieldt een goed gedrag, zonder nochtans eene zaak na te laten, die eenigzins een vlek was; dat is dat hy, ongemeen vrolyk van geest zynde, en scherpzinnig in zyne boerteryen, zich een weinig te veel overgaf aan de vryheit in het schertsen. Men hadt in de wandeling vele van zyne kwinkslagen. De schynheiligen en de kwade predikers van zynen tydt waren het gewone onderwerp van zyne stekeligste spotternyen. Hy leerde uit zich zelf grondig het Latyn, het Grieksch, het Hebreeuwsch, en alles wat aan een goed prediker nodig was. Hy bezat ten uitersten de schoonheden van zyne moedertaal, en hy predikte met zo veel welsprekendheit, dat hy eene ongelooflyke menigte van toehoorders trok. Men konde ter naauwer noodt gemakkelyke plaatsen vinden drie of vier uuren voor dat hy op den predikstoel klom. Hy was noch geldgierig, noch eerzuchtig, en weigerde een ryk kanunnikschap, dat men hem aanboodt te Toledo, en mengde eene kleine boertery in zyne weigering; antwoordende dat hy dankbaar was voor deze eere, en dat hy zoude trachten zyne erkentenis te betonen; *maar dat hy niets wilde doen dat de rust van zyne voorouders konde storen*. Om dit te verstaan moet men weten, dat het Kapittel van Toledo in dien tydt groot verschil hadt met den aartsbisschop Siliceus, eenen man van geringe geboorte, en die door gunst tot deze hoge waardigheit verheven was. Deze prelaat vervolgde de voornaamste kanunniken, en smaadde de zelve openlyk onder voorwendsel dat zy van Joodsche geslachten afkomstig waren. Hy deedt onderzoekingen doen, die schandelyk waren voor de geheugenisse van verscheide personen, die sedert hondert jaren begraven geweest waren, en stoorde aldus de rust. Pontius hadt het ooge hier op. Wanneer hy na de doodt van den doctor Gillis of Egidius benoemt wierdt om in de kathedrale kerk te prediken, wachtte hy niet om zynen dienst aan te vangen naar de herstelling van zyne gezondheit; maar hy bevondt zich zo zwak in 't midden van zyne predikatie, dat hy zich verplicht vondt iets te doen dat nooit gezien was; te weten, hy liet zich een of tweemaal water en wyn brengen, en dronk op den predikstoel om zyne krachten te hervatten. De achting die men voor hem hadde, en het ontzag dat hy zich verkregen hadde, deden de nieuwigheit van dit gezichte verschonen. Hy leerde ook de Theologie met veel roem. Verscheide zeggen dat hy biechtvader was van Karel den V, en dat hy den zelven bystont op zyn doodbedde, en tot zyn laatste oogenblik; doch zulks is een misslag, zynde hy maar zyn prediker geweest, en ook reets voor de doodt des keizers in de gevangenisse geworpen. Hy volgde Philippus den II naar Engelandt, en kreeg aldaar zonder twyffel den eersten smaak van de lere der Protestanten, waarom hy door de Inquisitie gevangen wierdt. Te Sevilië wedergekeert zynde hervatte hy zyn dienst met den vorigen toeloop. De zwakheit van ligchaam, waar mede hy gekwelt was, verhinderde hem niet in zynen yver. Hy hadt verscheide twistredenen met de priesters en monniken, en met Waldessus, aartsbisschop van Sevilië, president van de vierschaar der Inquisitie. En hoewel zyne tegenstrevers zeer driftig tegen hem waren, zo wist hy echter door zyne schrandertheit van geest zodanig

dánig alle hunne flagen af te weren, dat zy hem tot gene openbare geloofsbelydenis konden brengen, om te beter vat aan hem te hebben. Maar eindelyk waren alle zyne scherpzinnigheden, waar mede hy zich te veel vermomd hadde, vruchteloos, door een middel dat hem volkomen ontdekte, en zyn gevoelen deedt belyden: namelyk eenige van zyne boeken, die hy altoos met de grootste moeite en zorge hadde verborgen gehouden, vervielen door een toeval in handen van de Inquisitie. Men vondt daar by onder anderen een groot boek, ganschelyk met zyn handt geschreven, waar in hy handelde van deze stukken; (gelyk de Inquisiteurs verklaren door hun vonnis in het openbaar uitgesproken) te weten, van den staat der Kerke: van de ware Kerke, en van die van den paus, hem Antichrist noemende: van het Sakrament des Avondmaals, en van de uitvinding van de Misse, door welke hy zeide dat de wereldt betovert was, ter oorzake van de onkunde van de H. Schriftuur: van de rechtvaardigmaking des menschen: van het vagevuur, dat hy een hullebak noemde, en eene uitvinding der monniken voor den buik: van de bullen en aflaten van den paus: van de menschelyke verdiensten: van de biecht, en van verscheide andere stukken. Dit boek gelezen en te voorschyn gebragt zynde, en de Inquisiteurs hem vragende of hy dit niet voor zyn schrift erkende, antwoordde hy voorbedachtelyk en zonder verder achterhoudendheit, dat alles met zyn handt geschreven was, en dat hy het zelve beweerde waarachtig te zyn: *En*, zeide hy tegen hen, *deedt gene moeite meer om getuigen tegen my te zoeken; gy hebt eene omstandige verklaringe van het geloove dat ik belyde; doedt met my wat u goeddunkt.* Men zegt, dat hy twee volle jaren in de gevangenis was; maar dat men hem eindelyk tot de uiterste straffe gedoemt hebbende, hy niet leefde tot het *Auto de Fé*, of den gewonelyken dag van triomph. Men strooide een gerucht, dat hy met een stuk gebroken glas zich zelf een ader afgesneden hadt, waar door hy gestorven was, om alzo de schandelyke straf te ontgaan, die hem bereid was. Doch anderen verhalen dat hy ziek wierdt door het kwade onthaal dat men hem deedt in de gevangenisse, behalven dat de hette van de zon zyne gevangenisse zo onverdraaglyk heet maakte als een oven; zo dat een buikloop met eene krimping van het gedarmte hem deden sterven. Alle de schryvers komen overeen, dat de Inquisitie een beeldtenis te voorschyn bragt, dat hem verbeeldde, en dat verbrandt wierdt op den dag van het *Auto de Fé*. Het Martelaarsboek der Protestanten maakt gewag van hem. Hy heeft eenige boeken geschreven, welke de Spaansche Inquisitie zonder eenige uitzondering in haar Index gestelt heeft; te weten: *Een kort begrip der Christelyke lere*, te Antwerpen in het Spaansch gedrukt: *Zes predikatien over den I Psalm van David*, in de zelve taal, en op dezelve plaats gedrukt in den jare 1556: *Een grote Catechismus. De Biecht*, of *Belydenisse des zondaars: Uitleggingen* over de *Spreuken van Salomon*; over den *Prediker*; over het *Hoge-Lieds*; en over *Job*. *Bayle Dict. Crit.*

PONTIUS DE LEON (Gonsalvus Marinus) van Sevilië, heeft eene Latynsche vertaling uitgegeven van de werken van *Theophanes*, aartsbisschop van Nicea, en de *Physiologus* van Epiphanes. Hy muntte in het byzonder uit in de kennis van de Griekische taal. De oordeelkundigen stellen hem in den rang der bekwaamste overzetters; om dat hy geen gebrek heeft in zyne redeneeringen, dat hy naauwkeurig is in zynen styl, en dat hy zich zeer wel weet te schikken naar zyne schryvers. *Nic. Ant. Bibl. Hisp. T. I. P. Daniel. Huet de clar. interpret. & optim. genere interpretandi l. II.*

PONTIUS, (Nicolaus) een Engelschman, een man van een groot verstandt, van eene gelukkige geheugenisse, van eene grote geleerdheit, en van eene voorbeeldelyke Godsdienstigheit. Dit is de lof dien Pitseus hem geeft. Hy leefde in den jare 1410, en schreef eene verhandelinge tegen de aanhangers van Wiclef; en *Determinationes scholasticæ.*

PONTIUS PILATUS. Zie PILATUS.

PONTIVY, een vlek, of klein steedtie van Bretagne, in Vrankryk. Het is gelegen aan de rivier Blavet, omtrent tien mylen boven de stadt van dien naam. *Maty Dict.*

PONTOISE, eene stadt van Vrankryk, in 't Vexin, in het gouvernement van Isle de France. De Latynsche schryvers noemen de zelve verscheidenlyk *Pontisara*, *Pontesium*, *Oesia Pons*, en *Pons ad Oesiam*. Zy is gelegen aan de Oyse, tusschen het eilandt Adam en den zamenloop van deze rivier in de Seine, zes mylen van Parys. Het is een gewigtige doortocht aan de Oyse. Die van de Ligue waren 'er meester van gedurende de burgerlyke oorlogen van de XVI eeuw. Het leger van koning Henrik den III nam deze stadt by verdrag in in de maandt July des jaars 1589, wanneer het zelve Parys ging belegeren; en de hertog van Mayenne hernam dezelve in January daar aan volgende. Koning Karel de VII ontnam haar den Engelschen in 't jaar 1441. Het beleg was aanmerkenswaardig, en duurde zes weken. Pontoise is gelegen in het hangen van eenen heuvel tot aan den kant van de rivier. Het heeft een kasteel op de hoogte van dezen heuvel, dat de stadt gebiedt. De kerk van S. Mellon is de voornaamste. Daar zyn 'er verscheide andere, met verscheide kloosters, en de kerk van Nôtre-Dame, die den naam geeft aan de voorstadt, van waar men naar de abdy van S. Martyn gaat, die 'er niet verre van afgelegen is. De staten van het koninkryk waren in den jare 1561 beschreven te Pontoise, in 't begin der regering van Karel den IX. Doch de koninginne Catharina de Medicis begeerde om hare belangen dat dezelve te S. Germain vergaderden. Pontoise heeft een bailluagie, prevooftschap, markgraafschap, kasteleny, enz. Het heeft eertyds zyne byzondere graven gehadt, en behoorde sedert den jare 1240 tot de koninklyke domeinen; want de koning S. Lodewyk gaf het inkomen daar van aan de koninginne Blanca, zyne moeder. *Du Chesne Recherche des Antiq. des villes de France. J. Chartier Hist. de Charles VII. Du Pui Droits du Roi.* enz.

PONTORME, (Jacobus de) een vermaard schilder van Toskane, begaf zich met den ouderdom van dertien jaren onder het opzicht van Leonard de Vinci, naderhandt onder dat van Mariotto Albertinelli, dien hy verliet om Petro de Cosimo, en dezen om Andreas de Sarte, van wien hy afging, noch maar negentien jaren oud zynde. Hy begaf zich dan op zich zelve, hoewel arm, en gaf zich zodanig over aan de studie, dat zyne eerste openbare werken Michael Angelo deden zeggen, dat deze jongeling de schilderkunst tot den hemel zou verheffen. Pontorme was nooit voldaan over het gene hy deedt: maar de lof, dien men hem gaf, ondersteunde zynen moedt. Hy maakte vele werken te Florence, waar door hy veel achting verkreeg. Ondernomen hebbende de kapelle van S. Laurens te schilderen voor den hertog van Florence, en in dit werk, dat twaalf jaren duurde, zich meerder willende tonen dan alle de anderen, deedt hy in het tegendeel zien, dat hy minder geworden was dan zich zelven. Hy was een zeer deugdzaam en nedrig man: maar het gene men niet genoeg kan pryzen, is dat hy onder alle deze goede hoedanigheden niet kon dulden dat men kwalyk sprak van de genen, die afwezig waren; welker belang hy altoos aannam. Alle zyne werken zyn te Florence gemaakt, alwaar hy stierf aan de waterzucht in het 63 jaar zyns ouderdoms. *De Piles Abregé de l'Histoire des Peintres.*

PONTORSON, een vlek, of klein steedtie van Normandië, in Vrankryk. Het zelve is gelegen aan de rivier Covesnon, aan de grenzen van Bretagne, en drie mylen van Avranches ten Zuiden. *Maty Dict.*

PONTREMOLE, *Pons Tremulus*, *Pontremulum*, van ouds *Apua*, eene kleine stadt van de staten van Toskane. Zy is versterkt, en gelegen aan de rivier Magra, aan de grenzen der staten van Genua en van Parma. Deze plaats behoorde tot het hertogdom Milaan; maar de Spanjaarden verkochten dezelve in den jare 1650 aan den hertog van Toskane. Men ziet naby Pontremole een bosch, dat deszelfs naam draagt, en dat het *Martius saltus* is, alwaar de Liguriërs Quintus Martius, burgermeester van Rome, sloegen. *Baudrand.*

PONTUS, eene provincie van klein-Asië, hebbende den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee ten Noorden, Cappadocië ten Zuiden, Paphlagonië en Galatië ten Oosten, en klein-Armenië ten Westen. De hoofdstadt was Heraclea. Men moet dit Pontus niet vermengen met Pontus in het Europische Scythië, waar in Ovidius gebannen wierdt. Men gelooft dat Petrus in Pontus gepredikt heeft, dewyl zyn eerste brief aan de gelovigen van Pontus en van de omleggende provincien gericht is. Pontus heeft zyne byzondere koningen gehadt, welkers opvolging of successie zeer afgebroken en onzeker is. Hieronymus stelt in Genesis Arioch koning van Pontus met Kedor Laomer en zyne bondgenoten, welke het Pentapolis of de vyf steden Sodom, Gomorra, enz. beoorloogden: maar de Hebreeuwsche text heeft *Ellasar*, Jonathan *Thalassar*, en de Syrische overzetter *Dalasar*. Jesaias doedt ons denken dat dit landt van Thalassar of Telasser in het landt van Eden of deszelfs nabuurschap gelegen was, dewyl hy spreekt van de kinderen van Eden, die in Telasser waren, en dat hy zegt, dat deze provincie benevens andere naby den Tigris door de koningen van Assyrië overwonnen was. De Zeventigen en Onkelos hebben het oorspronkelyk woordt Ellasar behouden. Hieronymus heeft Symmachus gevolgt, het zelve door Pontus overzettende. Grotius gelooft dat deze Arioch koning was der Elizariërs, volkeren van Arabië, waar van Ptolemeus spreekt; maar het is waarschynlyker dat hy een koning was van de andere zyde van den Euphraat, gelyk de andere koningen die met Kedor Laomer verbonden waren. Men geeft voor dat Artabases de eerste koning van Pontus was, dat 'er vyf koningen op hem volgden van den naam van Mithridates, en daar na drie van den naam van Pharnaces. Men stelt vervolgens Mithridates den Groten, die zich zelf doodde in het 691 jaar van Rome, na eene regering van 57 jaren, van verdriet om dat hy vernam, dat zyn zoon Pharnaces tegen hem opgestaan was, en den naam van koning aangenomen hadde. Pharnaces hadt tot zynen opvolger Darius, gevolgt van twee Polemons, en van een anderen Mithridates, die een neef was van Darius. De Romeinen hebben eindelyk Pontus onder hunne gehoorzaamheit gebragt, en tot eene provincie gemaakt. *Genes. XIV. 1. Jes. XXXVII. 12. Ptolem. l. V. Geogr. Strabo. Plinius. Appian. & Ricciol. Chron. Reform.*

PONTUS EUXINUS, door de Italianen *Mare Maggiore*, door de Grieken *Mauro Thalassos*, door de Turken *Caradenesi*, door de Russen of Muscoviten *Zorne More*, en door de Duitschers en Nederlanders *de Zwarte Zee* genoemt, heeft tegen 't Oosten Colchis, tegen 't Westen Moldavië en Thracië, tegen 't Zuiden klein-Asië, en tegen 't Noorden 't Europische Sarmatië en Asië. Propontis, of de zee van Marmora, is aan de Zuidelyke zyde door den Bosphorus van Thracië daar mede vereenigt; gelyk het meir Sabbache of Mœotis aan de Noordzyde door den Cimmerischen Bosphorus. De Donau ontlast zich in den Pontus Euxinus. Arrianus heeft aan den keizer Adrianus eenen brief *de Periplo Pontus Euxini* geschreven, welken Joh. Wilh. Stuckius met uitleggingen opgeheldert heeft. *Plin. l. IV. Strabo l. XII. Sanson Geogr. Baudrand. Gyllius de Bosphoro Thracico l. III.*

PONTUS HEUTERUS. Zie HEUTERUS.

PONZA, een klein eilandt in de Middelandsche zee, tegen over Campagna di Roma, by den mondt van de golf Gaëta. Het behoort aan den hertog van Parma, aan wien het ook, na dat de Spanjaarden het zelve een tydt lang bezeten hadden, uit krachte van het XXXII artykel van de Ryswyksche vrede, in den jare 1698

1698 wederom afgestaan is. Van dit eilandt wordt veel zout weggevoert. *Mercure Historique.*

PONZÈTA, (Ferdinand) bisschop van Grossete, was van Florence, uit een edel geslachte, dat oorspronkelyk was van Napels. Hy fleet een groot gedeelte van zyn leven in dienst van den H. stoel, en geraakte tot het ampt van tresorier van paus Leo den X, die hem het bisdom van Melfi gaf, en naderhandt dat van Grossete, en hy maakte hem eindelyk kardinaal in July des jaars 1517. Garimbertus zegt, dat Ponzeta een geneesmeester was, dat men nooit gieriger mensch zag dan hem, en dat hy zestig duizend kronen gaf om kardinaal te worden. Maar dewyl deze schryver wat verdacht is, wordt zulks in twyffel getrokken. Anderen verhalen dat Ponzeta tot eene eer verstrekte aan zyne waardigheit, en dat hy een eerwaardig gryzaardt was, dien men hoog achtte ter oorzake van zyne voorzigtigheit en van zyne goede zeden. Hy wierdt van de Duitschen, die Rome innamen, onwaardiglyk gehandelt, en wredelyk door de stadt gesleept; het welk de oorzaak was van zyn doodt op den 2 September des jaars 1527, het 90 jaar zyns ouderdoms. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerke van de Vrede, daar men zyn grafschrift ziet het welk zyn neef Jacobus Ponzeta bisschop van Melfi voor hem deedt stellen. *Ughel. Ital. Sacr. Garimbert. l. VI. Hist. direpta Urbis. Aubery.* enz.

PONZONE, eene kleine stadt van Italië, in 't Montferrat. Zy leedt veel gedurende de oorlogen, tot de vrede van Quieras in den jare 1631.

PONZONI, eene kleine plaats met een slot in 't hertogdom Milaan, tusschen Cremona en Bozzuolo gelegen, 't welk een geslachte toebehoort, dat den naam naar het zelve voert. *Delic. de l'Ital. VI. p.* 118.

POOL, of POOLE, een goed marktvlek van Engelandt, met eene haven, in het Zuid-Oosten van het graafschap Dorset. Het zelve legt aan den mondt van de zee, en is van alle kanten van de zelve omringt, behalven ten Noorden, alwaar men maar door eene poort in het zelve kan komen. Dit vlek, of liever deze stadt, was eerst maar een klein gehucht, alwaar maar een klein getal visschers-huizen waren; maar het zelve nam zodanig toe onder de regering van Eduard den III, dat het eene koopstadt wierdt; zo dat Henrik de VI aan het zelve de voorrechten van eene zeehaven vergunde, en aan den major de vryheit om het zelve met muren te omringen. De kooplieden begonden toen aldaar rykdommen te vergaderen, en kochten het recht om eene gemeenschap op te rechten, en daar van de voorrechten te genieten. Maar deze stadt heeft tegenwoordig meerendeels haar ouden luister verloren. *Engelsch Dict.*

POORTVLIET, een groot en schoon dorp op het Zeeuwsche eilandt Ter Tholen, zynde een leen van Zeelandt. Daar heeft voor dezen een sterk kasteel gestaan, mede Poortvliet genoemt, het welk den heeren van Voorn toebehoorde, en in het jaar 1204 door *Floris*, den broeder van Willem den I, vernielt is. Van dit kasteel heeft het dorp zynen naam gekregen. Men vindt by *Boxhorn* een handveste, door Philips van Burgundië aan die van Poortvliet verleent op den 22 October des jaars 1462, waar uit te zien is, dat de ingezetenen van dit dorp, als de graven te velde trokken, en in hunne tenten gelegert waren, het voorrecht hadden om voor de zelve, als lyftrawanten der graven, de wacht te houden; en dit doedt Boxhorn, niet zonder reden, gelden als een blyk van hunne trouwe en dapperheit. Ook ziet men uit deze handveste, dat het die van Poortvliet als eene byzondere gunst is toegestaan van altydt onder de graaffelykheit te blyven, en onder gene andere heeren te komen. Of 'er nu aan dit laatste veel gelegen was, en of 'er iets meer dan een ydele roem in stak van den grave tot heer te hebben, daar over kunnen de nieuwsgierigen den Here Aantekenaar op de *Oudheden en Gestichten van Zeelandt bladz.* 204 *van het II Deel* nazien. Het dorp Poortvliet heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Tholen en Bergen-op-Zoom. *Melis Stoke Rym-Kronyk onder vrouw Ada. Boxhorn Kron. van Zeelandt. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 143.

POPAYAN, in 't Latyn *Popajana*, eene provincie in Terra Firma, in Zuid-America, grenzende ten Noorden tegen Carthagena, ten Zuiden tegen Peru, ten Oosten tegen Nieuw-Granade, en ten Westen tegen de Zuidzee. Het zelve wordt in twee delen onderscheiden. Het Oostelyke behoort tot de Audientia S. Fé, doch het Westelyke tot de Audientia Quito. Het landt is zeer vruchtbaar, heeft eene gematigde lucht, maar is daar by veel aan onweder onderworpen. De inwoners zyn heusch en veel beschaafder dan de andere Amerikaansche volkeren. De hoofdstadt Popayan legt aan de rivier S. Martha, en heeft een bisdom onder het aardsbisdom van S. Fé behorende. De andere steden zyn Sante Fé d'Antequera, Caramante, Arma, S. Anna d'Anzerma, Agreda, Timana, Pasto, Carthagena en Cali. Het landt is ryk, en de Spanjaarden zyn meester van het zelve.

POPELINIERE (la). Zie LANCELOT.

POPELYNEN, POPELIKANEN, of PUBLIKANEN, *Popelins*, *Popelicains*, of *Publicains*, wierden in de XII eeuw zeker slag van menschen genoemt in Vrankryk, die het in de meeste stukken met de Albigenzen hielden, ook noch verder eenige byzondere gevoelens hadden, welke niet met die der Roomsche kerke overeenkwamen. De oorsprong van hunne benaming is daar uit ontstaan, dat men byna niemandt van aanzien onder hen vondt, dewyl zy uit louter gemeen volk bestonden. Na dat men hen afgezondert hadde van de R. Kerke, voegden zy zich te zamen in Gasconje, en bezetten verscheide vaste sloten. Wanneer de pausselyke legaat, Henrik, bisschop van Alby, in den jare 1181 eene tamelyke macht tegen hen byeen bragt, gelieten zy zich wel, als of zy de gevoelens, waar mede men hen beschuldigde, afzwoeren; doch zo haast het gevaar over was, leefden zy als van te voren, en breidden hunne leere in verscheide provincien ter wederzyde van de Loire uit. Terric of Tetric, een van hunne voornaamste apostelen, zich een langen tydt in eene grotte te Corbigny in het bisdom van Nevers verborgen gehouden hebbende, wierdt eindelyk gevangen en verbrandt. Velen anderen verging het op de zelve wyze, en inzonderheit twee oude vrouwen te Troyes, eene van de welke men wil dat zy den naam van de *H. Maria* en de andere den naam van *de H. kerke* gegeven zouden hebben, om by het gerechtelyk onderzoek te kunnen zweren by de H. Maria, dat zy niets anders geloofden, dan het gene de R. Kerk begeerde. Het concilie dat in den jare 1198 te Sens gehouden wierdt heeft inzonderheit deze Popelikanen veroordeelt. *Mezeray Hist. de France T. II. pag.* 166. 175.

POPEN, *Popa*, waren de bedienaars der offerhanden, welker werk het was de nodige offerbeesten aan te brengen, en de zelve te snyden na dat ze met de offerbyl geslagen waren. Zy waren half naakt, hebbende de schouders, de armen, en het bovenlyf ontbloot, tot den navel toe, en het overige tot halfwege de benen bedekt met een voorschoot van linnen, of van vachten van offerbeesten, dragende eene kroon op hun hoofdt, die gemeenlyk van laauwrier was. Op deze wyze waren zy afgebeeldt op de Trajaansche kolom. Daar zyn echter andere oude afbeeldingen die hen vertonen met een overkleedt, dat hen afhing van de oxelen, en dat opgeschort was ter plaatse daar het offermes vastgehecht was. Deze schorteldoek of voorschoot wierdt *Limus* genoemt, naar het gevoelen van zommigen, en volgens anderen *Linus*, om dat onder aan eene strook was slangswyze genaait. Virgilius spreekt van dit tooisel in het XII boek van de *Æneis*:

Velati limo & verbenâ tempora vincti.

Zie Servius over deze plaats van Virgilius. *Sueton. in Caligul. c.* 32. *Cicero de Divinitat. l. II. Seneca l. II. Controversiar. Controver.* 11. *Pers. Sat. VI. Spartian. in Geta.*

POPERINGEN, POPPERINGEN, eene kleine open stadt in Vlaanderen, in 't ampt van Bailleul, twee mylen van Iperen, aan de kleine rivier Poperingen, die zich uitstort in de Iper. Zy is by de Utrechtsche vrede in den jare 1713 ten voordele van het huis van Oostenryk aan de Algemene Staten der Vereenigde provinciën afgestaan, en in de Badische vrede van den jare 1714 volkomen aan den keizer overgegeven.

POPFINGEN, BOPFINGEN, eene kleine stadt van de Zwabische kreits. Zy is eene keizerlyke stadt, gelegen in het graafschap Oeting, aan de Eger, anderhalve myle boven Nordlingen. *Maty Dict.*

POPIEL de I, hertog van Polen, was een zoon van Lescus den III. De schryvers verhalen van hem, dat hy eene gewoonte hadde te zeggen *de muizen zullen hem eten*; doch eenigen willen dat hy diergelyk een doodt zynen zoon Popiël den II, die hem in de regering volgde, zoude toegewenscht hebben, 't welk ook in der daadt gebeurde. Want wanneer de zelve, op het aanporren van zyne gemalinne, zyne naaste neven, die hy dacht, dat na zyn doodt beide zyne prinssen de regering benemen zouden, met vergift hadde omgebragt, zoude uit der zelver ligchamen zulk eene grote menigte van muizen gewasschen zyn, welke Popiel de II, benevens zyne gemalinne en kinderen opgevreten hebben, alzo zy met geen menschelyk geweldt konden afgehouden worden. Na hem was een tusschenregering in Polen, en wierdt eindelyk Piastus tot hertog verkoren. *Hartknoch Hist. Polon. l. I. c.* 2. *Luca Uralter Fursten-saal p.* 1355.

POPILIUS, gezegt *Lenas*, uit het Romeinsche volk tot burgermeester verkoren, bekleedde vier maal deze waardigheit, en sloeg in het 404 jaar van Rome verscheide maal de Gaulen, hebbende zynen amptgenoot Cornelius Scipio ziek gelaten te Rome. Dit geslacht is doorluchtig geweest in die stadt, en heeft grote mannen aan de Republyk gegeven, en onder anderen dien Popilius, die gezonden wierdt aan Antiochus koning van Syrië, om hem te beletten Ptolomeus koning van Egypten aan te tasten, die een bondgenoot van het Roomsche volk was. Antiochus wilde dezen slag afkeren, en door behendigheit den voorslag der Romeinen verydelen. Maar Popilius, zyn voornemen wetende, trok met zynen stok eenen cirkel rondom dezen koning, hem biddende daar niet uit te treden, voor dat hy zich duidelyk door zyn antwoordt voor den oorlog of voor de vrede verklaart zoude hebben. Het kan zyn dat Popilius *Lenas*, die Cicero doodde, van het zelve geslachte was; doch zulks zo zynde, heeft hy het zelve ontéert door zyne lafheit en ondankbaarheit; dewyl hy voor 20000 daalders, die Antonius hem gaf, eenen man van het leven beroofde, die hem van te voren door zyne welsprekendheit het leven behouden hadde, wanneer hy over een vadermoordt aangeklaagt was. Titus Livius, Valerius Maximus, Vellejus Paterculus, en anderen spreken van dit geslachte, dat eenen Popilius gehadt heeft die een dichter was ten tyde van Terentius.

POPKENSBURG, een ridderlyk lusthuis, of slot, gelegen byna in het midden van het eilandt Walcheren, omtrent een halve myl ten Noorden van de stadt Middelburg, aan den groten en bestraatten heereweg, in den jare 1353 gesticht door heere *Klaas van Borssele*n, ridder, heere van Brigdamme, Koudekerke, Zoutelande, enz. zoon van heere Wolfard van Borsselen, heere van Ter Vere, Zandyk, Zandenburg, Kleverskerke, enz. en zyne vrouwe Sibylle, zynde door den zelven heere Klaas digt daar by gesticht een kerk, St. Laurens toegewyd, by welke allens;

allenskens eenige huizen, tot een matig dorp, zyn gebouwt, het welk thans nog onder den naam van St. *Laurens* bekend staat, en door een predikant, behorende tot de classis van Walcheren, bedient wordt. Het gebouw van het huis Popkensburg, dat tot op dezen tydt zyne oude gedaante en sterkte behouden heeft, is vierkant, en uit het water opgetrokken, als leggende in een vyver, ruim vier roeden wyd, en vry diep en visschryk. Aan het inkomen is het zelve versiert met twee vaste ronde torens, tusschen welke de ingang van het slot is, zynde van binnen met verscheide ruime en luchtige vertrekken voorzien. Voor het huis legt een zeer ruim en vermakelyk plein, op het welke, behalven eene deftige gallery en stallingen, ook de grote stene voorpoort staat, die den kastelein ter woninge strekt, en door welke men over een tweden vyver, of buitengracht van het slot rydt, binnen welke buitengracht de ruime en vermakelyke bloem- en moestuinen, en even buiten den zelven, aan de Oostzyde, eene warande voor harten en rheën leggen. Behalven nog verscheide bosschen, welke dit vermakelyk lusthuis genoegzaam van alle zyden omringen, en het zelve niet weinig aanzien byzetten, is, dat het sedert den jare 1401 van Albrecht, grave van Zeelandt, met omtrent honderd en zestig gemeten lands aan heere Klaas van Borsselen, den tweden van dien name, is opgedragen tot een onversterffelyk erfleen, te verheergewaden met een roden valk, of een nobel daar voor, en vereert met den naam van altydt te wezen des graven open huis, luidende de woorden der oude brieven aldus: „ Ende dese voorsz: huysinge sal wesen onse open „ huis, tot wat tyde wys te doene hebben, ende wesen in onse „ beschermenisse"; zo als de zelve geregistreert staan ter Rekenkamer van Zeelandt in het *Geluwe Reg: N: Fol:* 171. Uit krachte van deze uitgifte is dit huis, met de 160 gemeten lands vry, van alle lasten en schattingen, die wegens het eilandt Walcheren geheven worden, welke vrydom by vonnisse van den Groten Raadt te Mechelen in den jare 1566, wanneer de zelve by de Staten van Walcheren wierdt betwist, bevestigt is. Dit huis heeft ook eene goede menigte van achterlenen, die van het zelve gehouden worden. Eindelyk zal men hier laten volgen de lyst der heeren van Popkensburg en St. Laurens, zo als die uit de oude brieven en registers is opgemaakt.

De eerste heer en stichter van Popkensburg was, gelyk boven gezegt is, heer *Klaas van Borsselen*, ridder, heer van Brigdamme, Zoutelande, Koudekerke, in Zandyk, en van Kleverskerke, die ter vrouwe hadt Jenne van Zandyk en van Zevenbergen, uit den huize van Stryen, dochter van heer Hugeman van Stryen. Op hem volgde in den jare 1357 zyn zoon,

2. Heer *Albert van Borsselen*, ridder, heer van Brigdamme, Souburg, enz. die tot gesellinne hadt vrouw Beatrix van Domburg, heer Boudewyns dochter, en by zyn overlyden, in den jare 1390, zyne heerlykheden naliet aan zynen zone,

3. Heere *Klaas van Borsselen*, den tweden van dien name, ridder, heere van Brigdamme, Duivelandt, enz. die tot zyne gesellinne nam jonkvrouw Maria van Arnemuiden. Op hem volgde in den jare 1411 zyn zoon,

4. Heer *Jakob van Borsselen*, ridder, heer van Brigdamme, enz. hoogbaljuw van Henegouwen, die getrouwt was met vrouwe Anna van Hennin, dochter van Gualther, heere van Bossu, en by haar wan

5. Heer *Adriaan van Borsselen*, ridder, erfvoogdt van Henegouwen, heer van Brigdamme, Koudekerke, Duivelandt, Brouwershaven, Galmarden, Somersdyk, enz. opperkamerheer van Philips, hertog van Burgundië. Deze volgde op zynen vader als heer van Popkensburg in den jare 1426, en hadt ten wyve Maria, eenige dochter van heere Floris van Borsselen van Monster, vrouw van Souburg, en na haar overlyden jonkvrouw Anna, bastaard dochter van hertog Philips van Burgundië, vrouw van Ravestein, maar stierf zonder wettige kinderen na te laten in den jare 1468, waar door de heerlykheden Popkensburg en St. Laurens gekomen zyn aan

6. Heere *Wolfard van Borsselen*, ridder van het gulde vlies, graaf van Grandpré, heere van Ter Vere en Vlissingen, Westkapelle, Domburg, enz. stadhouder van Hollandt, Zeelandt en West-Vrieslandt, enz. zoon van heere Jakob van Borsselen, grave van Grandpré, en vrouwe Jenne van Halewyn. Hy hadt in zyn eerste huwelyk Maria Stuart, dochter van Jacobus den I, koning van Schotlandt, die hem 't graafschap Bochane, in Schotlandt, ten bruidschat hadt aangebragt, en by welke hy eenen zoon, *Karel*, in zyne kindschheit overleden, hadt gewonnen. Na hare doodt hertrouwde hy met vrouwe Charlotte van Bourbon, dochter van Philips, grave van Montpensier. Hy overleedt in den jare 1487, en wierdt, by gebrek van wettig mans oir, opgevolgt door zyne dochter,

7. Vrouwe *Anna van Borsselen*, vrouwe van Ter Vere, enz. Zy trouwde voor de eerste maal in den jare 1489 met heere Philips van Burgundië, heere van Beveren, enz. zoon van Anthoni van Burgundië, gezegt *de Grote Bastaardt*, en na hem met heere Lodewyk van Montfoort; maar Anna, van beide hare mannen weduwe gebleven zynde, is eindelyk in den jare 1518 mede overleden, hare heerlykheden nalatende aan haren zone

8. Heere *Adolf van Burgundië*, heere van Ter Vere, Beveren, Vlissingen, enz. die ten wyve hadt vrouw Anna van Bergen, dochter van heere Jan van Bergen op den Zoom. Hy overleedt in den jare 1540, en wierdt opgevolgt door zynen zone,

9. Heere *Maximiliaan van Burgundië*, ridder van het gulde vlies, eerste marquis van Ter Vere, heer van Beveren, Vlissingen, Tornehem, Duivelandt, Brouwershaven, enz. admiraal en kapitein generaal ter zee, stadhouder van Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, en Utrecht, die tot gesellinne hadt vrouw Louïze van Croy. Hy overleedt in den jare 1558, gene kinderen, maar vele en grote schulden nalatende, voor welke alle zyne heerlykheden verkocht zyn, waar door ook Popkensburg in den jare 1567 by kope en dekreet van den Groten Raadt van Mechelen gekomen is op

10. Heere *Arend van Valkenstein* voor de eene helft; en na zyne doodt in den jare 1577 op zynen zone, heere *Nicolaas van Valkenstein*, en voor de wederhelft op

11. Heere *Philibert van Thuil van Serooskerke*, heere van Serooskerke, Moermont en Stavenisse, enz. burggraaf van Zeelandt, Raadt en rentmeester generaal bewester Schelde, enz. doch deze ook in den jare 1578 de eerste helft van heere Nicolaas van Valkenstein gekocht hebbende, is daar door in 't geheel bezitter van deze heerlykheit geworden. Hy hadt ten wyve vrouw Catharina Sandelyn tot Heerentout, en stierf in den jare 1579, opgevolgt wordende door zynen oudsten zone,

12. Heere *Hieronymus van Thuil van Serooskerke*, heere van Serooskerke, enz. die getrouwt was met vrouwe Henrika van Wyngaarden, dochter van heere Gerrit, president in den Hove van Hollandt. Hy wierdt, in den jare 1605 overlydende, in zyne heerlykheden opgevolgt door zynen zone,

13. Heere *Philibert van Thuil van Serooskerke*, heere van Serooskerke en Wulven, die in den jare 1640 in de Ridderschap des lands van Utrecht beschreven wierdt. Hy trouwde eerst met vrouwe Vincentia Magdalena van Swieten, en daar na met jonkvrouwe Cornelia Elizabeth van Reede. Door dezen heere is Popkensburg in den jare 1631 verkocht aan

14. Heere *Gualterus Fourmenois*; maar deze in den jare 1653 overleden zynde, zonder kinderen na te laten, zyn zyne leengoederen gekomen op zyne eenige zuster,

15. Vrouwe *Catharina Fourmenois*, die getrouwt was met heere Pieter Boudaan Courten, kiesheer der stadt Middelburg, en bewindhebber van de Oost-Indische maatschappye. Na het overlyden van vrouwe Catharina Fourmenois wierden in den jare 1665 met deze heerlykheden verlyd hare twee oudste zonen, namentlyk

16. Heer *Jan Boudaan Courten*, schepen en Raadt der stadt Middelburg en bewindhebber van de Oost-Indische maatschappye voor de eene helft. Hy trouwde met vrouwe Anna Maria Hoeuft, en stierf in den jare 1716, na dat hy reets te voren in den jare 1680 de heerlykheit van St. Laurens, die door de stadt Middelburg te voren gekocht was, van de zelve by kope bekomen hadde, en

17. Heer *Pieter Boudaan Courten*, kiesheer der stadt Middelburg, en bewindhebber van de Oost-Indische maatschappye, voor de wederhelft in Popkensburg. Deze hadt in huwelyk vrouw Sophia Coymans, en overleedt in den jare 1684, zyne helft nalatende aan zynen zone,

18. Heere *Jakob Boudaan Courten*, oud-schepen en Raadt der stadt Middelburg, en thans (1730) wegens de provincie van Zeelandt afgezonden in den Edel Mogenden Raadt ter Admiraliteit te Amsterdam, die getrouwt is met vrouwe Catharina de Mey: doch deze heer heeft zyn aandeel in den jare 1716 verkocht aan zynen neve

19. Heere *Hieronymus Jozeph Boudaan*, burgermeester der stadt Middelburg, en bewindhebber van de Oost-Indische maatschappye, enz. zoon van heere Jan, en vrouwe Anna Maria Hoeuft, van wien hy in den zelven jare 1716 de eene helft, nevens de gehele heerlykheit van St. Laurens, reets bekomen hadt; zulks hy de tot dus lang gesplitste heerlykheden van Popkensburg en St. Laurens nu weder alleen en in het geheel bezit. Hy trouwde in den jare 1724 met vrouwe Cornelia Boddaart, dochter van heere Cornelis van den Helm Boddaart, president in den Rade van Vlaanderen te Middelburg.

By deze lyst der heeren en vrouwen van Popkensburg zal men nu nog voegen des zelfs wapenschildt, zynde een zwart veldt, gebroken met twee golven van hermyn, en beladen met vier goude burgten, te weten een in het bovenste, twee in het middelste, en een in het onderste deel van het schildt. Het wapen der heerlykheit van St. Laurens bestaat in een zilver veldt, met twee rode kepers, boven twee zwarte sterren, en onder een rode halve maan; gelyk deze wapens dus gevonden worden in de fierlyke afbeeldinge van deze twee heerlykheden in *Smalleganges Kronyk van Zeelandt na de 668ste bladzyde.*

POPMA, (Ausonius a of de) van Ilst, eene kleine stadt in Vrieslandt, leefde omtrent den jare 1610, en was vermaardt door zyne geleerdheit. Zyn geslacht was van de aanzienelykste in Vrieslandt. Hy hadt drie broeders, of nabestaande bloedverwanten, welke alle geschreven hebben; als *Sixtus*, een rechtsgeleerde, die het boek van Cornelius Celsus *de Arte dicendi* met aantekeningen opgeheldert heeft; *Cyprianus*, die *Emendationes in Sallustium* uitgaf, en in den jare 1582 stierf; en *Titus*, die in het begin van de XVII eeuw *Asconius Pedianus*, en een boek *de oper. servorum* liet drukken. Ausonius was een geleerd letterkundige, en een vermaard rechtsgeleerde, die verscheide verhandelingen geschreven heeft, als *de Differentia verborum*; *de Ordine & More Judiciorum*; *de Usu antiqua locutionis l. II. &c.* Hy maakte ook aanmerkingen over *Varro, Patercul. &c. Valerius Andreas Bibl. Belg. Suffridus Petri de Script. Fris.*

POPOCATEPEK, een berg van Mexico, twaalf mylen van Tlascala, naar den kant van de stadt Mexico. Hy is zeer hoog en rond als de berg Gibel in Sicilië. Zy is naar boven gedurende het gansche jaar met sneeuw bedekt, en heeft op den top eene opening van eene halve myle als een glasbazers oven. Daar komt gestadiglyk een zware rook uit, en van tydt tot tydt vlammen,

vlammen, die asſche en vurige ſtenen uitwerpen, tot de ſtadt Tlaſcala toe, en zomtyds noch verder. *Maty Dict.*

POPOLO, eene kleine ſtadt van het koninkryk van Napels, gelegen in de provincie van Abruzzo citra, aan de rivier Peſcara, waar over zy een brug heeft, twee mylen van Sulmona, ten Noorden. Zy heeft den tytel van een hertogdom, en is gebouwt van de overblyfſelen van het oude *Corfinium*, eene kleine ſtadt der oude Pelignianen. Deze ſtadt heeft in November des jaars 1706 veel geleden door eene aardbeving. *Maty Dict.*

POPPEA SABINA, twede gemalin van den keizer Nero, was eene dochter van Titus Ollius, maar hadde den naam van haar moederlyken grootvader, Poppæus Sabinus, aangenomen, als doorluchtiger zynde door de eere van het burgermeeſterſchap en van den triomph. Deze vrouw hadde alle de vrouwelyke voordeelen, behalven de kuiſchheit. Zo dikwils als zy in 't openbaar uitging, dat zelden gebeurde, droeg zy eenen fluier die haar aangezicht ten halven bedekte, of om dat zulks haar wel ſtont, of om dat zy daar door de begeerte ontſteken wilde om het overige te zien. Zy was getrouwt met een Romeinſch ridder, Rufus Criſpinus genoemt, en hadde by den zelven eenen zoon, wanneer Otho, die naderhandt keizer wierdt, haar verleidde. Hy won haar, door zyne jonkheit, door zyne ſpilling, en door zyne hoedanigheit van gunſteling van den vorſt. Hy trouwde vervolgens met haar, en, het zy door overdaadt van liefde, of om daar door zyn gezag te behouden, hy hieldt niet op haar by Nero te pryzen, die haar zag en op haar verliefde. Zy won hem eerſt door hare liefkozingen, veinzende van liefde voor hem te ſterven. Maar wanneer zy hem genoeg ontſtoken zag, begon zy de meeſtereſſe te ſpelen, en wilde zyne langdurige onderhoudingen niet langer dulden. Zy bragt het zo verre dat Nero Otho verre wegzondt van Rome, onder het eerlyk voorwendſel van hem het gouvernement te geven van Portugal. Nero, alle zyne euveldaden door den Raadt geheiligt ziende, gelyk Tacitus zegt, verſtiet Octavia, die onvruchtbaar was; en trouwde met Poppea, die, gemalinne geworden zynde, na dat zy een langen tydt byzit was geweeſt, maar altoos meeſtereſſe, met zo veel behendigheit te werk ging, dat de keizer zich van de zelve Octavia hare mededinnareſſe ontſloeg in den jare 62, onder het burgermeeſterſchap van Memmius Regulus en van Virginius Rufus. Zy beviel van eene dochter, waar over Nero zo onmatig blyde was, dat hy haar Auguſta noemde, zo wel als de moeder. De ſchryvers merken vele byzondere zaken aan wegens de kiesheit, de pracht, en de netheit van Poppea, die, om hare ſchoonheit te bewaren, zich dagelyks wieſch met ezelinne melk. Zy ſtierf van eenen ſchop met den voet, welken Nero haar in gramſchap gaf, terwyl zy zwanger was, in den jare 65. *Tacitus l. XIII. XIV. XV. & XVI. Annal. Sueton. in Nerone & Othone. Dion & Xiphilin. in Nerone. Plin. l. XXVIII. c. 12. & l. XXXIII. c. 11.*

POPPEUS SABINUS, hoewel van een onbekend geſlachte, wierdt door de gunſt van den keizer tot de burgermeeſterlyke waardigheit verheven, en was gouverneur van verſcheide provincien gedurende den tydt van 24 jaren. Hy doodde zich zelf onder het burgermeeſterſchap van Cajus Ceſtius en Marcus Servilius. *Tacitus l. VI. Annal. c. 39.* De zelve hiſtorieſchryver maakt gewag van eenen Poppeus Syllanus, die een burgermeeſterlyk ampt bekleedde, zes duizent nieuwgelichte ſoldaten van Dalmatië zich voor Veſpaſianus deedt verklaren, en die vervolgens den laſt kreeg om geldſommen te lichten. *Idem, Hiſt. l. III. c. 50. & l. IV. c. 47*; en van eenen Poppeus Vopiscus, benevens Virginius Rufus tot burgermeeſter aangewezen door Otho. *Idem, Hiſt. l. I. c. 77.*

POPPINGAWIER, een dorp van de Vrieſche grietenye Rauwerderhem, onder het kwartier Ooſtergoo.

POPPO, aartsbiſſchop en keurvorſt van Trier, was een zoon van Leopoldus den Doorluchtigen, eerſten markgraaf van Ooſtenryk, en wierdt verkoren in den jare 1016. In den jare 1018 ſchonk de keizer aan het aartsſtift Trier de ſtadt Coblents met haar toebehoren. In den jare 1026 deedt Poppo eene reize in 't Ooſten, tot Babylon toe, en bragt drie jaren door in het bezoeken der H. plaatſen. Wanneer hy het klooſter van S. Maximus by Trier wegens het kwade leven der monniken hervormen wilde, zo gaven de zelve hem vergift; doch dat dede zyne werking niet, en die daar aan ſchuldig waren ſtierven alle binnen een jaar. Dezen keurvorſt is eens een wonderlyke pots bejegent. Hy liet een kleedt voor zich verſtellen, waar aan eene nonne, Medea genoemt, hielp arbeiden; deze hadde iets in de broek genaait dat tot liefde prikkelde. Wanneer nu Poppo dit onderkleedt aantrok, zo wierdt hy ganſch anders te moede dan gewonelyk, en wanneer hy het zelve uittrok, zo waren de boze gedachten weder weg. Hy liet hier op de broek iemandt anders aantrekken, die terſtondt heftig verlieft wierdt. Ja wanneer eindelyk een oud man de proef daar van nam, en ook terſtondt met verliefde grillen geplaagt wierdt, zo wierdt een onderzoek tegen de nonnen aangeſtelt, de dadereſſe uit het klooſter geſtoten, en de overige nonnen moeſten tot een gedachteniſſe van deze daadt daar na in 't zwart gaan, daar zy tot dien tydt toe een wit gewaadt gedragen hadden. Poppo ſtierf in den jare 1074. *Brouweri Ann. Trev. Bucelin. Germ. S. P. I.*

POPULONIA, eene godin, welke de oude Romeinen vereerden, en om welker byſtandt zy baden op dat zy de verwoeſtingen en het bederf van hunne landen wilde afkeeren, welke in 't Latyn *Populationes* genoemt wierden, dat de oorſpronk is van den naam van deze valſche godheit. Zy geloofden dat zy de landen van deze ongevallen bevrydde, het zy dat dezelve veroorzaakt moeſten worden door het krygsvolk, door de overſtromingen, door den hagel, of door het ongedierte. *Auguſtin. de Civ. Dei.*

POPULONIA DISTRUTTA was oudtyds eene biſſchoplyke ſtadt van Toskane. Zy wierdt verwoeſt door Niceas, veldheer van den keizer van Conſtantinopel. Men ziet de plaats der zelve in het prinsdom van Piombino, naby het dorp van Porto Barato, en eene myl van de ſtadt Piombino, die van hare puinhopen gebouwt is. Deszelfs bisdom is verplaatſt naar Maſſa. *Maty Diction.*

POQUELIN. (Joh. Bapt.) Zie MOLIERE.

PORATHA, of PHORATHA, de vierde zoon van Haman, den vyandt der Joden, dien zy deden omkomen met zyne andere broeders. *Eſther IX. 8.*

PORBUS, (François) een ſchilder, was de zoon van François Porbus, een ſchilder van Brugge in Vlaanderen, en kleinzoon van Petrus. Hy heeft grote hiſtorieſtukken geſchildert, maar was het gelukkigſte in het ſchilderen van afbeeldingen. Men ziet eene menigte daar van in het ſtadhuis van Parys, voor den provooſt der kooplieden en de ſchepenen, welke in dien tydt leefden. Het groot autaarſtuk van de Jacobynen in de ſtraat van S. Honoré is mede van hem, waar in Mariaas-boodſchap geſchildert is. Hy ſtierf omtrent den jare 1623. *Felibien Entretiens ſur les vies des Peintres.*

PORCA, of PERCATTI, een klein koninkryk in Aſië, aan de Malabaarſche kuſt, het welk van Heidenſche Malabaren bewoont wordt, welker krygsmacht in eene grote menigte Naïres beſtaat. De Ooſt-Indiſche Compagnie is met den koning zo wel als met deszelfs onderdanen in een vaſt verbondt, en heeft daarom met hen een vryen handel. De hoofdſtadt, mede Porca, of Percatti genoemt, is met eene haven voorzien. *Schultz. Ooſt-Ind. Reizebeſchr. p. 165.*

PORCELEIN, fyne, witte en doorſchynende aarde, komt van China en Japan, en is de ſtoffe der vaten, die men mede porcelein noemt, naar den naam van de aarde, waar van de zelve gemaakt zyn. Men maakt 'er ook noch plaveiſtenen van, van verſcheide gedaante, grootheit, en verwe, welke de Ooſterſchen in de fieraden van hunne beſte gebouwen gebruiken. Daar is in China een toren, de Porceleinen toren genoemt, wiens ſchoonheit en rykheit men voorgeeft dat de beroemdſte werken der oudheit te boven gaat. Hy is in eene vlakte, welke de inwoners Paolinzi of Paulingyng noemen, naby de vermaarde ſtadt Nankin, en zy maakt het gedeelte van eenen tempel van *de Erkenteniſſe* genoemt, gebouwt door den keizer Yonlo in het begin van de XIV eeuw. Deze vermaarde toren is achtkantig van gedaante, omtrent 40 voeten breed; zo dat ieder gevel of kant is van 15 voeten. Hy heeft negen verdiepingen, ieder van welke voorzien is met eene kroonlyſt van drie voeten aan het begin der venſters, en onderſcheiden door kleine afdakken met verniſte tegels bedekt, die in uitſtek verminderen naar mate dat de toren in hoogte toeneemt en in dikte vermindert. De muur van dit gebouw heeft gelyks den grondt ten minſten de dikte van 12 voeten, en naar boven van meer dan acht voeten en een half: hy is met porcelein bekleedt, dat 'er in afdeelingen en tamelyk dik op gelegt is, en waar van de regen en de ſtof de fraaiheit verminderdt hebben. Ieder verdieping is geformeert door zware balken overdwars gelegt, die eene zoldering dragen, en die eene kamer maken, waar van het ſchotwerk geſchildert is. De eerſte is hoger, maar de andere zyn onder malkander van gelyke tuſſchenruimte, en de muren zyn doorſneden met een eindeloos getal van kleine niſſen, gevuldt met afgoodjes van vlak verheven beeldwerk: het welk een ſlag van zeer geeſtig gevlakt of ingelegt werk maakt; en al dit werk verguld zynde, ſchynt van marmer of van uitgehouwen ſteen, hoewel het volgens het zeggen der kundigen maar ſteen is in vormen gemaakt, en in afdelingen geplaatſt, de Chinezen eene wonderlyke behendigheit hebbende om allerlei fieraden en lofwerk in hunne ſtenen te drukken. De trap, dien men in dezen toren gemaakt heeft, is klein en ongemakkelyk, om dat byna alle de treden tien goede duimen hoog zyn, en men telt 'er 190, dat 158 voeten hoogte maakt; daar by voegende de hoogte van het voetſtuk, die van de negende verdieping, welke gene treden heeft, en het kroonwerk of de ſpits, zo bevindt men dat de toren van den grondt af de hoogte heeft van meer dan 200 voeten. De top wordt gemaakt van een groten maſt, welke ruſt op de zoldering van de achtſte verdieping, en die meer dan 30 voeten buiten het werk uitſteekt: hy ſchynt gevat te zyn in een breden yzeren bandt van de zelve hoogte, ſlangswyze gekronkelt, en eenige voeten verre van den boom af; zo dat hy in de lucht als eene ronde uitgeholde ſpits vertoont, op welkers punt men een verguldеn kloot van eene ongemene grootte geplaatſt heeft. Dit is het dat de Chinezen de Porceleine toren noemen, en waar aan eenige Europeanen miſſchien den naam van den toren van gebakken ſteen zouden geven, en dat voor het regelmatigſte, het hechtſte, en het prachtigſte werk van het Ooſten gehouden mag worden. Van boven van den toren ontdekt men byna de ganſche ſtadt van Nankin, eene der grootſte van China, en vooral den groten heuvel van 't obſervatorie, welke eene grote myl van daar is. *Le P. le Comte, Jeſuite, Memoires de la Chine l'an 1696, Lettre 3.*

PORCELLI, van ouds *Oſteodes*, een der Lipariſche eilanden, is zeer klein en woeſt, en naby de Weſtkuſt van dat van Uſtica gelegen. *Maty Dict.*

PORC-ESPIC, dat is EGEL-ZWYN. (Ridderorde van het) Zie op dezen laatſten naam.

PORCHETUS, (Salvaticus) van Genua, leefde omtrent den jare 1315. Hy nam het Karthuizers gewaadt aan, en ſchreef in zyne eenzaamheit een werk tegen de Joden, waar in hy uit

de

de Schrifture, en uit de boeken van den Talmud en van de Cabbalisten, de waarheit van den Christelyken Godsdienst aantoont. Augustinus Justinianus bisschop van Nebio deedt het zelve in den jare 1520 te Parys drukken onder dezen tytel: *Victoria Porcheti adversus impios Judæos.* Hy schreef in dit werk Raimundus Martinus na, gelyk hy zelf naderhandt nageschreven wierdt door Petrus Galatinus. Men zegt dat hy eene andere verhandelinge schreef: *De entibus & unis*, welke men bewaart in de bibliotheek der Jacobynen te Genua. *Barthelemi Paschetti nelle bellezza di Genoa. Augustinus Justiniani Annal. Genuens. ad A. C.* 1299. *Augustin. Schiaffino Hist. Eccl. Gen. Gesner. in Bibl. Possevin. in Appar. sacr. Petrejus Bibl. Cart. Raffaëlle Soprani Script. della Ligur.*

PORCIA, eene dochter van Cato van Utica, was zo wel onderwezen, dat zy de besmetting mydde der kwade voorbeelden van hare moeder, en van hare moeien, en dat zy alleen de deugden van haren vader volgde. Zy bevlytigde zich zeer in de studie van de philosophie, en gaf krachtige blyken van een groten moedt; want vermoedende, dat haar man zich tot eene grote onderneming bereidde, gaf zy zich zelf eene diepe wonde met een mes, om gelegenheit te hebben van te doen zien, door hare standvastigheit in 't verdragen van de smarte, dat zy bekwaam was om te zwygen, en by gevolg waardig dat haar man zyn geheim aan haar vertrouwde: hy deedt zulks, en zy kreeg daar door kennis dat men zich bereidde om Cesar te doden. Maar indien zy zich toen uitmuntend betoont hadde boven hare sexe, zy bevondt zich op den dag van de uitvoering in den staat der andere vrouwen. Hare ongerustheden waren zo krachtig, en ontroerden haar zodanig, dat zy in flaauwtens viel, die haar voor dood deden houden. Men weet niet wat zy deedt, noch wat zy zeide, na dat zy den uitslag van de onderneming verstaan hadde, en gedurende den oorlog, dien haar man moest voeren tegen de vrienden van Cesar; maar men weet dat zy, met grote blyken van standvastigheit hem tot den oever der zee verzelt hebbende, op het zien van een tafereel, (waar in Andromache haren man Hector verzelde, wanneer hy uit de stadt Troje ging om in den strydt te gaan, en waar in Hector zyn kleine kindt aan haar wedergaf, terwyl zy het gezicht gestadig op hem geslagen hieldt,) door de overeenkomst van deze schildery met hare hertstocht, versmolt in hare tranen, en dat zy, verscheide malen op dien dag wederkerende om die schildery weder te bezien, zich gestadig wederom tot schreien begaf. Men weet ook dat zy, verstaan hebbende dat Brutus zich zelf gedoodt hadde, besloot mede te sterven, het welk zy met veel moeds volvoerde, want hare vrienden haar alle werktuigen waar mede zy zich zelf konde kwetsen benomen hebbende, en voorts met zorg op haar lettende, nam zy eens de gelegenheit waar om brandende kolen van de haartstede in haren mondt te nemen, dien zy vastelyk toesloot, en alzo daar door stikte. Wanneer zy met Brutus trouwde was zy weduwe van Bibulus, by wien zy ten minsten twee kinderen gehad heeft. *Bayle Diction. Crit.*

PORCIA, eene zuster van Cato van Utica, en gemalinne van eenen Domitius Ænobarbus, was eene vrouw die ongetwyfelt zeer goede hoedanigheden gehadt heeft, dewyl Cicero, Lollius en Varro haren lof beschreven hebben. *Bayle Dict. Crit.*

PORCIUS, (MARCUS) een der grootste mannen van de oudheit, gemeenlyk bekend onder den tytel van *Cato de Tuchtmeester*, wierdt geboren in het 519 jaar van Rome in de stadt Tusculum. Hy begon de wapenen te dragen in den ouderdom van zeventien jaren, en hy deedt niet alleenlyk veel moeds blyken, maar ook eene grote verachting voor de wellustigheden, en zelfs voor het gene men de gemakkelykheden des levens noemt. Seneca verhaalt dat Cato zich vergenoegde met een paardt, zo voor hem als voor zyne toerusting, en dat hy het zelf roskamde en oppaste. Het gouvernement van het eilandt Sardinië verviel eens aan Cato, hoofdschout zynde, en in plaats dat de andere hoofdschouten voor hem het landt op grote onkosten bragten, om hen tenten, bedden, klederen, en andere gereedschappen te verschaffen, en de inwoners belasten met een groot gevolg van dienaars, en een groot getal van hunne vrienden, die zy altoos met zich sleepten, en met zware verspillingen die zy gemeenlyk maakten in banketten en gasteryen, zo maakte hy aldaar in het tegendeel eene verandering van buitensporige overdaadt in ongelooflyke eenvoudigheit: want hy deedt het hen voor hem geen eenige stuiver kosten; dewyl hy zyn bezoek doende door de steden te voet ging, zonder eenige toerusting, volgende hem alleenlyk een openbaar bedienaar, die een mantel voor hem droeg, en een vat om den goden wyn te offeren in de offerhanden. Hy was buitengemeen spaarzaam, en daar waren gene ligchamelyke oeffeningen die hy voor zich te gering achtte; want op zyne wederkomst van zyne veldtochten zag men hem benevens zyne dienaars en slaven ook zelf zyne landen bearbeiden, en vervolgens zich met hen aan tafel zetten, en van het zelfde broodt eeten en van den zelfden wyn met hen drinken. Hy verzuimde nochtans ook de oeffeningen van den geest niet, vooral ten opzichte van de begaaftheit van het spreken, dewyl hy zich veel bezig hieldt met het bepleiten van zaken in de steden van de nabuurschap, en hy deedt het zelve met zo weinig baatzucht, dat hy nooit eenige erkentenisse daar voor wilde ontfangen. De redenen van een Pythagorisch philosooph, Nearchus genoemt, welken hy te Tarente hoorde wanneer deze stadt herwonnen wierdt door Fabius Maximus, in wiens leger hy diende, versterkten by uitnemendheit zyne neiging tot de matigheit. Valerius Flaccus, die landen hadde naby die van Cato, was nieuwsgierig dezen jongeling te zien, waar van men hem zulke byzondere zaken verhaalde; en dewyl hy bevondt dat het eene goede plante was, die maar nodig hadde een weinig bearbeid en in een beter grondt geplant te worden, zo overreedde hy hem te Rome te komen. Cato bragt zich zelf aldaar wel haast in achting, en een zeer gedienstig beschermer hebbende in den persoon van dezen Valerius Flaccus, verkreeg hy vaardiglyk zyne bevordering. Hy wierdt eerst krygsoverste door de stemmen van het volk: vervolgens maakte men hem schatmeester, en naderhandt kwam hy van trap tot trap tot het burgermeesterschap in het 558 jaar van Rome, en tot het tuchtmeesterschap in het jaar 569. Nooit was iemandt bekwamer dan hy tot de tuchmeesterlyke waardigheit, noch nam de plichten van dezelve beter in acht. Hy stelde alle zyne gestrengheit, alle de kracht van zyne welsprekendheit, en alle het gewigt van zyn goed leven te werk om de overdaadt en de andere ongeregeldheden der Romeinen te beteugelen; en men heeft om die reden gezegt, *dat hy niet minder nuttig was aan de Roomsche republyk door den oorlog, welken hy de kwade zeden aandeedt, dan Scipio door zyne overwinningen op de vyanden.* Men weet zeer wel dat hy de tucht met de uiterste gestrengheit oeffende, en zulks was eene der beweegredenen welke de Patriciën verplichtte hem te dwarsbomen in het dingen naar deze waardigheit; maar deze zelfde reden verplichtte het volk hem voor alle zyne mededingers te stellen. Deze omstandigheit is met zyn lof wonderbaarlyk voorgestelt door den besten der Latynsche historieschryvers, *Titus Livius.* Het gene hy gedaan hadde in de bestiering van de tucht was het Roomsche volk zeer aangenaam, en wierdt grotelyks van het zelve geprezen: want het deedt hem een standbeeldt oprechten in den tempel van de godinne der gezondheit, waar van het byschrift zeer roemruchtig was voor zyne hervormende deugdt; want men schreef onder het zelve zyne oorlogsdaden niet, noch zynen triomf, maar het byschrift, dat men 'er onder graveerde, was enkelyk van woordt tot woordt van deze betekenis: *Ter eere van Marcus Cato, tuchtmeester; voor zo veel hy door goede zeden, heilige bevelen, en verstandige onderwyzingen de tucht van de openbare zaak van Rome herstelde, welke reets overhelde en zich ten kwade keerde.* Eer men hem dit standbeelt oprechtte plagt hy te spotten met de genen, die diergelyke zaken beminden of begeerden, zeggende dat zy niet bedachten dat zy zich niet beroemden op hunne deugden, maar op de werken der gieters, schilders, en beeldhouwers: en dat, wat hem aanging, zyne medeburgers altoos goede schilderyen en afbeeldingen van hem droegen in hun hert gedrukt; verstaande daar door de geheugenisse van zyn leven en van zyne daden. Hy antwoordde daarom eens aan eenigen, die zich verwonderden dat men aldus beelden oprechtte voor geringe en onbekende persoonen, en niet voor hem: *Ik heb liever, dat men vrage waarom men geen standbeeldt voor Cato opgerecht heeft, dan waarom men 'er hem opgerecht heeft.* Hy betoonde in 't algemeen eene zeer grote onverschilligheit ten opzichte der lofuitingen; maar hy liet niet na zich zelf grotelyks te pryzen, en hy wilde wel dat men in zyne boeken den groten lof zag, dien hy zich zelf gaf. Hy deedt dikwils redevoeringen, en hy voegde in zyne Romeinsche historie eenige der zelve. Deze historie is niet tot ons gekomen: gelyk ook niet het werk dat hy schreef over de krygskunde. De boeken die hy maakte over den landbouw zyn noch overig, en hy stelde zyn roem in eene byzondere wydlopigheit in deze kunst. Hy schreef ook iets over de redekunst, en was waarschynlyk de eerste Romein, die schreef over deze stoffe. Hy wierdt verscheide malen beschuldigt, en verdedigde zich altoos met ongemene kracht, en hy was zo verzekert van zyne onschuldt, dat hy in een rechtsgeding, dat tegen hem aangevangen wierdt, aanboodt zich te onderwerpen aan het oordeel van eenen zyner vyanden. Hy was zeer gekant tegen de geneesmeesters, en tegen de studien die het meeste in zwang waren onder de Grieken: hy liet niet na in de Griekische taal te studeeren, maar hy deedt zulks, zegt men, reets oud zynde. Hy leefde vyf en tachtig jaren, en bewaarde tot het einde van zyn leven eene grote kracht van ligchaam en van geest. Zyne krachtige gesteldheit was oorzaak dat hy vrouwen nodig hadde in zynen ouderdom; en om dat zyne onechtelyke zamenleving zo verborgen niet konde blyven als hy wenschte, hertrouwde hy met eene dochter, die niet van zynen staat was: want na dat zyne eerste vrouw gestorven was, trouwde hy zynen zoon uit aan de dochter van Paulus Æmilius, zuster van den tweeden Scipio den Afrikaan, en hy, die weduwenaar was, bediende zich van eene jonge ligtvaardige dienstmaagdt, die hem ter sluik bezocht in zyne kamer: zulks konde echter zo heimelyk niet geschieden in een klein huis, daar eene jonge getrouwde vrouw was, of men ontdekte het: en wanneer deze dienstmaagdt eens te stoutelyk de kamer van den jongen Cato voorby ging, om in die van den vader te gaan, zo sprak de jonge man daar van geen woordt: maar zyn vader merkte dat hy daar over beschaamt was geweest, en dat hy hem met een kwaad oog hadde aangezien: en hier door bespeurende dat zulks aan deze twee jonge persoonen, zynen zoon en zyne vrouwe, mishaagde, ging hy, zonder zich daar over tegen hen te beklagen, op een morgen, gelyk hy gewoon was, op de plaats, met de bende der genen die hem eershalve verzelden, onder welke eenen Salonius was, die eertyds zyn griffier was geweest, en hem ter eere, gelyk de anderen, hem verzelde. Cato hem overluid by zynen naam roepende, vroeg hem of hy zyne dochter noch niet uitgetrouwt hadde. Het besluit was dat Cato hem om deze dochter vroeg, en dat het huwelyksverdrag terstondt opgestelt wierdt. Terwyl men de bruiloft vervaardigde, nam Cato de zoon eenige nabestaanden en vrienden met zich, en stelde zich voor zynen vader, hem vragende of hy eenigen misslag omtrent hem begaan hadde, of dat hy hem eenig ongenoegen hadde gegeven, waarom hy hem uit spyt eene stiefmoeder in huis bragt. Maar de vader riep

uit: *O zeg zulks nooit, myn zoon, ik vinde goed alles wat gy doedt, en zoude my daar over op generhande wyze kunnen beklagen: maar ik doe zulks om dat ik begere verscheide kinderen te hebben, en verscheide burgers, gelyk gy zyt, aan het gemenebest na te laten.* Hy hadt by deze twede vrouwe eenen zoon, die bygenoemt wierdt, naar den naám van zyne moeder, Cato Salonianus. Deze was de vader van Marcus Cato, die de vader was van Cato van Utica. Deze laatste was by gevolg de achter-kleinzoon van Cato den tuchtmeester. Men geeft voor dat hy in dit geringe huwelyk de voordeelen niet vondt, die hy daar van gehoopt hadde. Hy was een goed man, en een goed vader, en zo naaukeurig om eene goede tucht in zyn huis te onderhouden, als om de ongeregeldheden der stadt te hervormen. Daar zyn grote staatsmannen die hun oogmerk niet bereiken kunnen, om hunne huisselyke zaken in eene goede schikking te brengen, en aan welke de zorgen der regeringe beter gelukken en minder moeite kosten, dan die van hun eigen huis. Cato was hen niet gelyk, hy was alzo bekwaam tot eene goede huishouding als tot de staatkunde; hy bragt het gedrag van zyne dienaars op zulk een goeden voet, dat hunne tong zich hieldt binnen de aldergestrengste bepalingen. Hy hadt altoos een groot getal van slaven, die hy klein en jong kocht, om hen te beter in opzichte van het voedsel en anderzins naar zynen wil te kunnen wennen. Maar geen van alle, zo vele als hy 'er hadde, ging byna ooit in eens anders huis, 't en zy Cato of zyne vrouw hen derwaarts zondt. Zo men hen vroeg wat Cato deedt, antwoordden zy altoos: *Ik weet het niet*; en in huis zynde, moesten zy iets nodigs doen of slapen: want hy hieldt veel van de genen die gewillig sliepen, denkende dat de slaven die gaarne sliepen handelbaarder waren, en dat men daar mede beter deedt wat men wilde, dan met de genen die wakker waren: en van gevoelen zynde dat de slaven om hunne wellust met de vrouwen te kunnen voldoen, tot het ondernemen en bedryven van de grootste boosheden aangespoort wierden; zo geboodt hy dat de zynen het gezelschap der slavinnen van zyn huis zouden mogen hebben voor eenen geldprys, waar op hy hen schatte, met uitdrukkelyk verbodt van niet te doen te hebben met eenige vrouwe buiten zyn huis. Hy bragt altoos door behendige middelen te weeg dat 'er twist en verdeeldheit onder hen was; want hy hieldt hunne vriendschap en eendragt verdacht, en was bevreest voor dezelve. Hy is niet te laken om dat hunne levendigheid hem hatelyk was; want gemeenlyk hoe wakkerder en schranderder de slaven zyn, hoe veel te schalkachtiger zy zyn. Wanneer de bedienaars van eenen prins malkander niet beminnen, bespieden en vrezen zy malkander, en zulks maakt dat hun meester beter gedient wordt, en minder verraden. Zo is het zekerlyk ook naar mate met de byzondere huisgezinnen, waar in een groot getal dienstboden is, en men kan daar door besluiten dat Cato zyne voorzichtigheit niet te buiten ging wanneer hy behendiglyk den tweespalt onder zyne dienaars voedde. Het is bezwaarlyker te verschonen dat hy hen toeliet zyne dienstmaagden voor een zekeren prys te genieten. Het was wel een natuurlyk gevolg van het strenge verbodt dat hy hen deedt van zich buitens huis te vermaken; maar tegenwoordig zoude men zyne regelen veroordelen, daar is geen eerlyk huis, waar in men dit spel gedoogt, en waar uit men de dienstmaagden niet wegjaagt die zich niet onthouden, het zy dat zy zich vermaken binnens of buitens huis. En wat de dienaars aangaat, men wil ten minsten dat zy de onthouding in acht nemen binnen den omtrek van het huis. Doch zo Cato hier in eenigzins te laken was, hy was het veel meer door de zucht en drift die hy hadde om zyne goederen te doen gelden; want hy gaf zich over tot de hatelykste woeker. Men zoude zich zelf eene valsche verbeelding van hem maken, zo men voorgaf dat de gestrengheit alleen zich opdeedt in zyne redevoeringen en in zynen ommegang, hy wist de aangenaamheit en de boerteryen daar onder te mengen; hy was een liefhebber van kwinkslagen. By voorbeeldt, hy hadt eene schone vrouwe getrouwt, waar van de historie getuigt dat zy by uitnemendheit bevreest was voor den donder, gelyk zy haren man by uitnemendheit beminde. Deze twee hertstochten haar de zelve zaak radende, koos zy altoos haren man tot hare toevlucht tegen den donder, en wierp zich in zyne armen, op de eerste morring des hemels, die zy zich verbeeldde gehoort te hebben. Cato, dien het onweder behaagde, en die niet moeielyk was meer dan gewoonlyk gelietkooft te worden, kon zyne vreugde niet in zyn hert besluiten: hy openbaarde dit huisselyk geheim aan zyne vrienden, en zeide op eenen tydt tegen hen, van zyne vrouwe sprekende: *Zy heeft het middel gevonden om my naar het onweder te doen wenschen, en ik ben nooit zo gelukkig, dan wanneer Jupiter vertoornt is.* De jonge lieden konden zelf behagen vinden in zynen ommegang; hy was vriendelyk aan tafel met zyne vrienden, en hy bragt 'er vrolyke zamenspraken op de baan. Hy was wel te vrede dat men 'er dikwils sprak van de verdiensten der doorluchtige mannen; maar hy duldde niet dat men 'er noch goed noch kwaad zeide van de bozen. Hy hadde zeer nadeelige gedachten zelfs van de beste koningen, welke hy veel minder verdiensten toeëigende in vergelyking der grote mannen, die in eene republyk of in een gemenen burgerstaat gebloeit hadden, als een Epaminondas, een Pericles, een Themistocles, een Manius Curius, een Hamilcar Barca, enz. Zyn oordeel omtrent de vrouwen, die overspel pleegden, dat dezelve ook alle vergiftigsters waren, is te ver getrokken, en te algemeen. Dit oordeel was wel straf, maar zo veel niet dan de straffe die hy den raadsheer Manilius opleide (die waarschynlyk het volgende jaar burgermeester geweest zoude zyn) om dat hy zyne vrouwe op den vollen dag en in de tegenwoordigheit van zyne dochter een kus gegeven hadde. Hy schrapte om die daadt alleen zynen naam uit op de lyst der raadsheren. Men eigent hem eene gedachte toe, die zyn goed oordeel niet onwaardig is; te weten, het moeide hem niet geleeft te hebben, hy geloofde dat de personaadie, die hy gehadt hadde op het toneel des levens roemruchtig was, en hy zoude het nochtans niet wederom beginnen willen indien hem zulks door eenige godheit wierdt aangeboden, om dat dit leven voor duizend ongemakkelykheden bloot gestelt is, en dat het maar weinig gemakkelykheden heeft. Men verhaalt dat deze tuchtmeester een aanzienlyk man uit een bordeel ziende komen, tegen hem zeide: *Dat is wel gedaan, doedt altoos zo in plaats van 'er uw werk van te maken om de vrouw van uwen naasten te verleiden.* Dit was eene lesse van eene ruime zedekunde, maar die hy echter zoude hebben kunnen verschonen met den grondregel: *Dat men van twee kwaden het ergste moet myden.* Men voegt 'er by dat Cato naderhandt bemerkt hebbende dat deze man onophoudelyk naar die eerloze plaats ging, tegen hem zeide: *Myn vriendt, ik heb u wel aangeprezen om zomtyds hier te komen, maar niet om 'er uw gewone verblyf van te maken.* Men heeft hem ten onrechten tot een oorzaak willen maken van de gewoonte, welke de Romeinen hadden van hunne nabestaande bloedvriendinnen te kussen, om te weten of zy wyn gedronken hadden. Daar is geen twyffel aan of de Romeinen hebben aan de vrouwen het gebruik van den wyn verboden, en om te beletten dat zy den zelven niet heimelyk dronken, het gebruik ingevoert dat de mannen hunne nabestaande bloedvriendinnen kusten; maar het is gansch onwaar, dat onze Cato die wet, of dat gebruik ingestelt heeft. Men leest by Plinius dat een zekere Egnatius Mecenius, zyne vrouwe gedoodt hebbende om dat zy wyn gedronken hadde, door Romulus onschuldig verklaart wierdt. De vryspreking van dezen man moet niet vreemd schynen, dewyl door de wet van Romulus de straffe van het misdryf der vrouwen ter bescheidenheit van de mannen en bloedverwanten gelaten wierdt, en dat de twee grootste misdaden die zy begaan konden waren het schenden van de trouw des huwelyks, en het drinken van wyn. Romulus deze wet gevende, oordeelde dat eene vrouw na het overspel bekwaam was om alles te ondernemen, en dat de wyn het beginsel was van 't overspel. Men moet ook geloven dat deze eerste koning van Rome het oog hadde op de oude wetten van Italië; en daar waren 'er weinige onder dan die, welke aan de sexe het gebruik van den wyn verboodt: want men vindt dat de koning Faunus zyne gemalinne tot stervens toe deedt geesselen, om dat zy daar van tegen de gewoonte gedronken hadde. Men kan uit het verhaalde genoegzaam besluiten dat onze Cato de tuchtmeester de wet niet gemaakt heeft, waar van gesproken is. Voor 't overige is van Cato noch aan te merken, dat hy te gelyk eèn groot redenaar en een uitmuntend rechtsgeleerde was, twee hoedanigheden die zelden gepaart gaan, zo weinig als die van een welsprekend prediker, en van een geleerd Theologant. *Bayle Dict. Crit.*

M. PORCIUS LATRO, een vermaard redenaar, was een groot vriendt van Seneca, en zoude van Corduä eene stadt in Spanje geboortig zyn geweest. Na dat hy een langen tydt met eene vierdendaagsche koorts gekwelt was geweest, doodde hy eindelyk zich zelf in het 750 jaar van Rome, om van deze plage bevryd te worden. Men heeft onder zynen naam eene redevoering tegen Catilina; maar de geleerden houden de zelve niet voor het werk van zulk een groten man. *Seneca in Præf. contr. l. I. Vossius de Rhet. nat. n. 15.* enz.

PORCIUS LICINIUS, een Latynsch dichter, leefde in het begin van den tweden Punischen oorlog, in eenen tydt wanneer de poëzy noch niet beschaafd was, te weten in het 536 jaar van Rome. *Aul. Gell. l. XVII. c. ult.* brengt vaarzen van hem by. Daar is ook een burgermeester van dien naam geweest, die omtrent den zelfden tydt leefde, en waarschynlyk de zelve geweest is. Zie LICINIUS.

Het geslacht der PORCIEN, *Porcia Gens*, is te Rome zeer doorluchtig geweest onder de geslachten van het volk. Het zelve was oorspronkelyk van Tusculum. *Porcius Cato*, van wien Plutarchus gewag maakt, hadt twee zonen, MARCUS PORCIUS, of CATO *den tuchtmeester*, en PORCIUS LICINIUS, burgermeester in het 570 jaar van Rome, met Claudius Pulcher. De genoemde Marcus Porcius Cato hadt twee zonen, M. PORCIUS, en PORCIUS CATO SALONIANUS, die stierf hoofdschout zynde. Eenige schryvers maken hem vader van M. PORCIUS die burgermeester was in den jare 640 met M. Acilius Balbus; en die naderhandt, uit Rome verdreven zynde om het kwade bestier van Macedonië, zich begaf naar Tarragona in Spanje. Hy liet een zoon na van den zelfden naam, die de vader was van CATO *van Utica*. Deze was de vader van PORCIUS CATO, die gedoodt wierdt in den slag van Philippi, in het 712 jaar van Rome. PORCIUS CATO de oudste zoon van den tuchtmeester stierf voor zynen vader. Hy was getrouwt met Tertia, dochter van Paulus Æmilius, en liet, volgens het getuigenis van Pomponius, uitmuntende boeken na van de rechten. Deze vermaarde rechtsgeleerde hadt eenen zoon, die in Africa stierf, en vader was van L. PORCIUS CATO. Eenige schryvers menen ook dat Porcius, waar van gesproken is, en die burgermeester was in den jare 640 met M. Acilius, een zoon was van den zelven Cato den rechtsgeleerden. Wat 'er van zy, L. PORCIUS CATO was burgermeester in het 665 jaar van Rome, met Cn Pomponius Strabo, en wierdt kort daar na gedoodt in den oorlog tegen de Marsen, of der zaamverbondenen. *Titus Livius l. XXXIII. XXXIV. & XXXIX. Vellejus Paterculus l. II. Pomponius l. II. de Orig. Jur. Citero. Dion. Valer. Maxim. Plutarchus. Cassiodorus* enz.

PORCUNA, eene kleine stadt en kommandery van de orde van Calatrava, in het Spaansche koninkryk Andalusië, tusschen

schen Cordoua en Alcala-Real, in de nabuurschap van Valna en Castro Rio, vier grote mylen van de Guadalquivir gelegen. Eertyds wierdt zy *Obulco*, *Obulcula* en *Municipium Pontificense* genoemt, en is in de Romeinsche historie onder anderen dieswegens bekent, dat Julius Cesar, om de zonen van Pompejus den Groten voor te komen, in 27 dagen van Rome derwaarts reisde. Den tegenwoordigen naam heeft het van het Latynsche woordt *Porcus*, dat is *zwyn*, bekomen; dewyl een zwyn aldaar eens dertig jongen te gelyk geworpen heeft, ter gedachtenisse van het welke C. Cornelius, Ædilis en Flamen, een stantbeelt heeft laten oprechten, 't welk men heden in de kerke der Benedictynen van deze plaats vertoont. *Colmenar Delic. de L'Esp. pag.* 412.

PORCUS TRAJANUS. Zie TRAJAANSCHE ZWYN.

PORDENONE, een versterkt vlek in Frioul, zes mylen van de Golf van Venetië, en vyf van Ceneda ten Oosten. Deze plaats, welke toebehoorde aan de patriarchen van Aquileja, is een langen tydt door de aarts-hertogen van Oostenryk bezeten geweest, maar de Venetianen zich verscheide malen daar van meester gemaakt hebbende, stont Karel de V de zelve aan hen af in den jare 1529. De keizer laat ondertusschen niet na onder zyne tytels ook dien van heer van Pordenone of van Portenaw te dragen. *Mary Dict.*

PORE, (Guido de) een Franschman, wierdt in den beginne vyftiende abt van het Cisterciënzer klooster, daar na door Clemens den III kardinaal, en eindelyk door Innocentius den III bisschop van Palestrina gemaakt. Hy deedt vele nuttige diensten aan zyne orde, onder anderen ook daar door, dat hy die van Calatrava weder aan de zelve bragt, en dat hy de Cisterciënzer nonnen in het koninkryk Castilië en Leon herstelde. Innocentius de III zondt hem als zynen legaat naar Duitschlandt, daar hy in des zelfs naam de verkiezing van den keizer Otto den IV, tegen zynen tegen-keizer Philippus, bevestigde, ook overal de geestelykheit allerhande loffelyke ordeningen voorschreef. Te Keulen voerde hy in, dat by de opheffing van het Sakrament in de Misse, als mede wanneer het zelve naar een zieken gedragen wierdt, het volk door een klokje indachtig gemaakt zoude worden op de borst te slaan, en op de kniën te vallen, 't welk daar na eene algemene gewoonte in de R. kerke geworden is. Voor 't overige was hy zo heusch en aangenaam in ommegang, als straf tegen zich zelf en de booshe't. Hy stierf te Gent aan de pest den 20 May des jaars 1202, hoewel zommigen zeggen 1206. Wegens zyn vromen wandel, en verscheide van hem aangetekende wonderwerken wordt hy door de Cisterciënzen als gelukzalig vereert. Enigen vermengen hem met Guido den Jongen, aardsbisschop van Rheims, die na hem abt van de Cistercienzen wierdt. *Bucherus not. ad Hist. de Episc. Leod. Manriques Annal. Cisterc. Marraccius in Purpura Mariana. Ciacon. Miraeus. Suares de Episc. Praenest.*

PORENTRU, of BRONDRUST, de hoofdstadt van 't bisdom van Bazel. Zy legt aan de grenzen van het Suntgau, aan de rivier Hallen, zeven mylen van Bazel ten Westen. Porentru heeft niets aanmerkelyks, dan zyne Cathedrale kerk en zyn kasteel, daar de bisschop van Bazel zyn verblyf houdt, die den tytel voert van vorst van het Ryk. *Mary Dict.*

PORET, of POREE, (Gilbert) bisschop van Poitiers in Vrankryk, een deugtzaam en geleerd man, die omtrent dertig jaren lang de philosophie leeraarde in de beroemdste steden van het koninkryk. Doch hy sprak van Godt en van de personen der H. Drieëenigheit meer naar de algemene hoofdstellingen van Aristoteles, dan naar den zin van de H. Schriftuur. Hy zeide onder anderen dat de Goddelyke natuur of de Godheit Godt niet was, maar alleen de gedaante, door welke hy Godt was, gelyk men ook de menschheit niet voor den mensche zelf, maar voor de gedaante welke den mensch maakte hadde aan te zien; dat de Goddelyke natuur geen vleesch geworden was; dat niemandt waarachtiglyk den doop ontfangen hadde, indien hy ook niet zalig zoude worden. Zyne eigen aardsdiakenen wierden, uit een Godsdienstigen yver, of uit vyandschap, zyne aanklagers, en de H. Bernardus ondersteunde hen hier in met nadruk. Hier over wierden drie vergaderingen, of byeenkomsten gehouden, een te Auxerre, de twede te Parys, en de derde in een Concilie te Rheims. In het laatste onderzocht paus Eugenius de III in eigen persoon de stellingen van dezen prelaat, en verwierp de zelve. Hy nam voor zich zelf deze uitspraak met grote nedrigheit aan; doch eenige van zyne leerlingen bleven niettemin by de gemelde gevoelens. *Mezeray Hist. de France T. II. p.* 98. 174.

POREVIT, een afgodt der oude Duitschen met vyf hoofden. Men geloofde dat hy zorg droeg dat zyne vereerders veel buits bekwamen. Hy heeft te Wollin en op noch meer plaatsen zynen tempel gehadt. *Schmelz Diss. de Idolol. veterum Misn. incolarum* §. 20. *Grosser. Lausnitz. Gesch. P. II. p.* 4. *Act. Erud.* 1715. *p.* 147.

PORLOCK, een vlek, of klein zeesteedtje van Engelandt, in 't Westerdeel van 't graafschap Sommerset, dat men Carampton noemt. Het zelve heeft eene goede haven aan den Westerhoek van de landstreek; en is 136 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Engelsch Dict.*

PORMON, van ouds *Thermodon*, eene rivier van Amasië, in Natolië. Zy ontlast zich in de Zwarte zee, een weinig bewesten de stadt Pormon. *Mary Dict.*

PORMON, eene kleine stadt van Amasië, in Natolië. Zy is aan de Zwarte zee gelegen, een weinig bewesten de rivier Pormon, en ten Noorden van Tocat. Men houdt dezelve gemeenlyk voor het oude *Polemonium*, eene stadt van Cappadocië; hoewel dat eenige landbeschryvers deze oude stadt plaatsen te Vatiza; dat een weinig beoosten Pormon gelegen is. *Mary Dict.*

POROS, een eilandt van den Archipel, gelegen in de Golf van Egina, op de kust van Morea, tegen over het vlek van Saronia. Dit eilandt heeft niet meer dan zes mylen omtreks, maar het is vry wel bebouwt. Eenige landbeschryvers nemen het voor het oude *Calauria*, waar heen Demosthenes vluchtte en zich begaf, om zich te onttrekken aan de vervolgingen van Antipater. Anderen geloven ondertusschen dat Calauria het tegenwoordige Sidra is. *Mary Dict.*

PORPHYREON was, volgens Stephanus, eene stadt der Pheniciërs. Van deze plaats af tot aan den trap der Tyriërs wierdt de purpervangst geoefent; als uit de *Gemara* blykt. Pollux beschryft in zyn Woordenboek in het brede hoe men aldaar gewoon was de purper te vangen; en verhaalt, dat de schel en het vleesch van de visch te zamen gestampt wierden om de purper-verwe daar uit te krygen. Dewyl nu deze purper niet verre van den berg Karmel gevangen wierdt, zo zoude het wel kunnen zyn, dat hier op sloeg het geen men leest *Hoogl. VII.* 5. *Uw hoofdt op u is als Karmel; en de hairbandt uwes hoofds als purper*; want dit purper wierdt aan de zee omtrent den voet van Karmel gevonden.

PORPHYRITA, eene plaats van Thebaïs, daar groeven waren van porphyr-steen. Men zondt vele Christenen derwaarts onder de regering van Diocletianus. Zie *Eusebius* van de martelaars van Palestina, *c.* 8.

PORPHYRIUS, dien S. Chrysostomus aanstelde tot bisschop van Gaza omtrent den jare 400, was een man, die van zyne jonkheit af in onnozelheit en boetvaardigheit geleeft hadde, en die alle de hoedanigheden van een goed prelaat bezat. De Heidenen die de machtigste waren in zyne stadt vervolgden hem; en hy antwoordde niet anders dan door zyne lydzaamheit en door zyne wonderwerken, die 'er velen bekeerden. Hy verkreeg van den keizer Arcadius dat men den vermaarden tempel van Marnas te Gaza zoude afbreken; maar de gierigheit der amptenaars van dezen prins kantte zich tegen de uitvoering van dit besluit. Porphyrius was verplicht te Constantinopel te komen, daar hy verkreeg wat hy wilde, na een wonderwerk het welk gebeurde by den doop van Theodosius den Jongen. Marcus, diaken van Gaza, verhaalt alle deze zaken in een verhaal, dat de kardinaal Baronius bybrengt, en dat Metaphrastus en Surius gevoegt hebben in het leven van dezen prelaat, wiens gedachtenisse de R. kerk viert op den 26 February.

PORPHYRIUS, bisschop van Antiochië, was verfoeielyk om zyne ondeugden, welke Palladius beschryft in het leven van Chrysostomus. Na de doodt van Flavianus in den jare 404 zette hy zich op den zetel van Antiochië, zonder eenige kanonyke plechtigheden in acht te nemen, zich hebbende doen ordineeren door Severianus en Antiochus, met gesloten kerkdeuren en zonder de vergadering van het volk. Hy kocht de soldaten om, en bediende zich van allerlei geweldenaryen om de inwoners te noodzaken met hem in gemeenschap te treden. Hy stierf in den jare 408, en Alexander wierdt in zyne plaatse gestelt. *Theodoret. l. V. Baronius in Annal.*

PORPHYRIUS, een vermaard philosooph, die voor het meeste gedeelte de Platonische philosophie aangenomen hadde, waarom hy ook een Platonisch philosooph genoemt wierdt, doch anders een Eclecticus was, wierdt te Tyrus in Phenicië geboren, en naar zynen vader *Malchus* genoemt, het welk zo veel als *koning* betekent, om welke oorzaak hy Βασιλεὺς genoemt wierdt. Longinus, zyn leermeester, gaf hem den naam van Porphyrius, dewyl het purper een teken van de koninklyke waardigheit was, 't welk alzo mede op den naam van Malchus uitkomt. Hy wierdt in den jare 233 in het tiende jaar der regering van Alexander Severus, geboren. Zyne leermeesters waren te Alexandrië Origenes, en Longinus, en te Rome, daar hy zich het meest opgehouden heeft, Plotinus. Suidas geeft wel voor dat hy ook Amelius tot leermeester gehadt heeft; doch deze misslag is uit Porphyrius zelf gemakkelyk te wederleggen, dewyl hy in het leven van Plotinus uitdrukkelyk schryft, dat deze Amelius zyn medeleerling is geweest. Van Rome reisde hy op het aanraden van Plotinus naar Sicilië, van waar hy na de doodt van Plotinus te rug kwam, en, naar 't verhaal van Eunapius, door zyne welsprekendheit veel opgang maakte. Hy is onder de wereldwyzen in zo grote achting geweest, dat men hem den naam van *Philosooph* in het byzonder toeëigende. Jamblichus is de beroemdste onder zyne leerlingen. Zyne schriften zyn vol van heerlyke leeringen, en zeer duidelyk, gelyk hy ook zeer veel geschreven heeft; hoewel de oudheit niet te veel van hem overig gelaten heeft. Om niet te spreken van het gene hy in de letterkunst, in de philologie, in de redenkunst, in de wiskunde, enz. geschreven heeft, hy heeft de oefenende zo wel als de beschouwende philosophie door zyne schriften verrykt. Tot de eerste behoren inzonderheit de IV boeken *de abstinentia ab esu animalium*, tot de laatste VI. boeken *de materia prima*, &c. Zo worden ook magische en andere schriften van hem bygebragt, gelyk dan de Platonische en Pythagorische philosophen van dien tydt meerendeels met magische kunsten omgegaan hebben. Zo heeft hy ook de historie der philosophen in IV boeken opgeheldert, waar van dat, het welk Holstenius uitgegeven heeft, een stuk is. Het boek van het leven van Plotinus is afzonderlyk geschreven, en staat voor de *Ennead.* van *Plotinus.* In zyn schrift tegen de Christenen in XV boeken heeft hy den Christelyken Godsdienst zeer scherp aangetast, doch is door Methodius Patarensus, bisschop van Tyrus, en door Eusebius wederlegt; ja zo men de Kronyk van Fl. Lucius Dexter mag geloven, zo is zyn werk door meer dan 30 schryvers wederlegt;

legt. Zyne schriften zyn in den jare 388 verbrand. Hy is in het einde der regering van Diocletianus gestorven. De beste naricht van zyn leven vindt men by Lucas Holstenius, die in eene byzondere verhandeling, die hy by de boeken *de abstinentia* gevoegt heeft, van het leven en de schriften van Porphyrius gehandelt heeft. Buiten dat gewagen van hem *Hieron. in Praef. Catal. Script. Eccl. Aug. de Civ. Dei. Cyrill. contra Jul. Eunap. in Vit. Phil.*

PORPHYRIUS, een Christen dichter, en schryver van een lofschrift van Constantinus in Latynsche vaarzen, boodt het zelve dezen keizer aan in den jare 329. Hy schreef het zelve in de ballingschap, waar in hy was, en waar uit hy herroepen wierdt. Hieronymus maakt gewag van Porphyrius in de Kronyk van Eusebius. Zyn werk is te Augsburg voor de eerste reize gedrukt in den jare 1595. *Fulgent. l. II. Mythol. Beda de Art. Metr. Rabanus Maurus Prol. l. de laud. sanctae Crucis &c. Baronius A. C. 325. n. 90. 2 edit. Baillet Jugem. des Savans sur les Poëtes Latins.*

PORPHYROGENITEN, *Porphyrogeniti*, is een naam, welken men gaf aan de kinderen der keizers van Constantinopel, om dat de keizerinnen gewoon waren hun kraambedde te houden in een vertrek of verblyf *Porphyria* genoemt, het welk was aan den ingang van het paleis aan de zyde van Propontis. Deze naam is te zamen gestelt van het Grieksch πορφύρα, en van γεννή, geboorte, of van γεννάομαι, geboren worden. Constantinus de Grote deedt dit prachtig paleis bouwen, het welk hy schikte tot de geboorte en opvoeding der prinssen van zyn bloedt. Nicetas verhaalt eene andere reden van dezen bynaam, en zegt dat deze prinssen Porphyrogeniten genoemt wierden, om dat men de zelve ontfing in een purper laken wanneer zy geboren wierden, het gene hy in 't byzonder aantoont door het voorbeeldt van den keizer Emanuel Comnenus. *Nicetas l. V. Luitprand. lib. II. Maimbourg Hist. des Iconoclastes.*

PORQUEROLLES, van ouds *Prote*, een klein eilandt van de Middelandsche zee. Het zelve is naby de kust van Provence, bewesten het eilandt Porteros, en bezuiden de stadt Hiéres. Het is maar vier mylen lang, en een breed, en is beschermt door een kasteel en drie torens. *Maty Dict.*

PORRECTA, een vlek van den Kerkelyken Staat, in Italië. Het zelve is vermaard ter oorzake van zyne baden. Het is gelegen in het Boulognois, aan de Reno, omtrent zeven mylen van Boulogne, en van Modena ten Zuiden. *Maty Dict.*

PORRETA, (MARGARETA) eene vrouw van Henegouwen, leefde in de XIII eeuw, en te Parys gekomen zynde schreef zy aldaar een boek vervult van dwalingen. Zy zeide onder anderen daar in, dat een mensch, die zich volkomen aan de liefde zynes Scheppers overgegeven hadde, vryelyk alle de begeerten van zyne natuur mogt vervullen, zonder vreze van Godt daar door te beledigen. Zy beweerde halstarriglyk deze leere; waarom zy veroordeelt wierdt om verbrandt te worden; het welk volvoert wierdt in den jare 1210. *Spond. A. C.* 1210. *n.* 6.

PORSENA. (CHRISTOPHORUS) Zie PERSONA.

PORSENNA, koning van Hetrurië, waar van de hoofdstadt was Clusium, tegenwoordig Chiusi, in Toscane. Hy belegerde op het aanhouden van zyne vrienden Rome omtrent het 247 jaar van de opbouwing dier stadt, om de inwoners te verplichten Tarquinius den hoogmoedigen wederom aan te nemen, dien zy van den troon verdreven hadden. Dit beleg was langdurig en moeielyk, en de Romeinen zagen zich tot het uiterste gebragt. De dapperheit van Clelius, van Horatius Cocles, en van Mutius Scævola, was de voornaamste oorzaak van het behoudt der stadt. Porsenna wierdt genootzaakt het beleg op te breken, en in zyn landt te wyken. *Titus Livius lib. II. Dionys. Halicarn. l. V. Florus l. I. c.* 10. *Eutrop. Oros. &c.*

PORT-ALEGRE, in 't Latyn *Portus Alacris*, eertyds *Amaea* of *Ancaa* genoemt, eene stadt van Portugal, met een bisdom, onder het aardsbisdom van Lisbon behorende. Zy is wel gesterkt en gelegen in de provincie Alentejo, aan de grenzen van het Spaansch Estremadura, vier Duitsche mylen van Albuquerque, en behoort aan het geslachte van Silva. Zy heeft den tytel van een graafschap. *Colmenar Delic. de Portugal pag.* 792.

PORT-AU-PRINCE, eene stadt op de Zuidkust van het eilandt Cuba, eene der Antillische eilanden in America. De stadt is eigentlyk *Puerto del Principe* genoemt, en de haven der zelve *Puerto Santa Maria*. Deze stadt is gelegen in het midden van eene grote vlakte, daar de Spanjaarden vele *Hatos* hebben, dat parken of diergaarden zyn, daar zy hoornvee voeden, om 'er het smeer en de huiden van te bekomen. Zy hebben 'er ook vele *Materias*, dat is te zeggen plaatsen daar hunne Boucaniers zich in begeven, om de wilde beesten te doden, en de huiden daar in te drogen. Van daar komen alle de huiden, welke zo geacht zyn in Europa, en die men *Havana-huiden* noemt, om dat men de zelve van Port-au-Prince voert naar de stadt Havana, die de hoofdstadt is van dit eilandt, om van daar geladen te worden naar Spanje, van waar men de zelve overal vervoert. *Oexmelin Hist. des Ind. Occid.*

PORT-AUX PRUNES, een landschap in 't Noorder gedeelte van 't eilandt Madagascar, omtrent de kust, die tegen 't Oosten ziet. Het zelve strekt zich uit van de haven van Temetavi, tot de baai van Antongil, en is ten Westen bepaalt door de bergen van Vohits-Anghombes, en van Ansianach. Het is een ryk landt, en zeer overvloedig in rys en in uitmuntende weyden. De inwoners zyn goed en arbeidzaam. Zy zouden eer van honger sterven, dan vleesch eeten van een dier, dat een Christen, of iemandt van 't Zuiden gedoodt hadde. Zy zyn *Zaffe-Hibrahim*, dat is te zeggen van de nakomelingschap van Abraham, zo zy zeggen. Zy kennen Mahometh niet, en noemen de genen die van zyne secte zyn Kaffers. Zy eeren de patriarchen Noach, Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moses, en David: maar zy hebben gene kennisse van de andere propheten, noch van Jesus Christus. Zy zyn besneden, en doen genen arbeid op Zaturdag, gelyk de Joden. Zy hebben gene openbare gebeden noch vasten; maar alleen offerhanden van stieren, van koeien, hoenders, enz. Hunne dorpen zyn beter geschikt, en beter gelegen dan in de andere landen: en ieder dorp heeft zyn eigen *Philoubei* of rechter. Alle deze rechters hebben eenen oudsten over hen, die alle voorvallende strydigheden beslist. De vrouwen en dochters planten de rys, makende een hol in de aarde met een puntigen stok, dien zy in de handt hebben, en werpende twee granen rys in deze holte, welke zy danssende en zingende met den voet bedekken. Dit geschiedt alles op eenen dag, door alle de vrouwen en dochters van ieder dorp, die vergaderen om deze planting te doen. Zy maken veel werks van de Geomancie. De rivier van Manangourou, die hare ontlasting heeft omtrent het eilandt van S. Maria, is zeer groot en snel. Men ziet langs deze rivier schone stenen van krystal, waar van eenige meer dan vier voeten dik zyn. Men zegt ook dat op het eilandt Amboulnossi, dat in deze rivier is, velerhande kostelyke kleurde gesteentens gevonden worden. *Flacourt Hist. de Madagascar.*

PORT LE CONQUET, eene stadt op de punt van Bretagne, in Vrankryk, vyf Fransche mylen Westwaarts van Brest, wierdt in den jare 1558 door de Engelschen ingenomen en verbrandt, welke zich hier door wreken wilden over 't verlies van Calais, dat hen ontnomen was. Doch wanneer het landvolk op hen afkwam, wierden zy te rug gedreven in hunne schepen, en verloren 600 man.

PORT-CROS, een klein eilandt, met eene tamelyke goede haven, in de Middelandsche zee, aan de kust van Provence, tusschen Toulon en S. Tropes, naby het eilandt Porqueroles gelegen.

PORT-DESIRÉ, dat is *gewenschte haven*, eene haven van Zuider-America, op de Oostkust van de Magellaansche zee. Men noemde de zelve eertyds Baja de los Trabaajos; en zy heeft de wydte van omtrent eene halve myl in 't inkomen, met twee kleine eilanden, en twee klippen, die men uit zee niet ontdekt. De omleggende grondt is van wit zandt, en zonder geboomte. Daar is echter zoet water, waar van de schepen, die naar het naauw gaan, zich gemeenlyk komen voorzien.

PORT-LOUIS, eene aanmerkelyke haven van Vrankryk in Bretagne. Zie BLAVET.

PORT-ROJAL, eene abdy van Bernardiner nonnen, gelegen naby Chevreuse, zes mylen van Parys. Zy was gesticht in den jare 1204 door Machtild van Garlanda, gemalinne van Mattheus van Marly, jongste dochter van het huis van Mommorency, en onder de bescherming van Odo van Sully bisschop van Parys. Het bestier van dit klooster wierdt gegeven aan de monniken van de abdy van Vaux de Cernay, van de Cisterciënzer orde. De pauzen stonden aan het zelve vele voorrechten toe, en de koningen verrykten het zelve door hunne milddadigheden. Het zelve hadde sedert dien tydt altoosblyvende abdissen gehadt, tot dat Angelica, door den koning abdisse van dit klooster benoemt in den jare 1602, en de hervorming aldaar bevestigd hebbende, het zelve stelde onder het bestier van den bisschop van Parys, en verkreeg van koning Lodewyk den XIII in den jare 1629, dat de abdisse verkiesbaar zoude zyn voor drie jaren. In den jare 1625 kwam deze gemeenschap zich neerslaan in de voorstadt van sint Jacob te Parys, en maakte aldaar eene nieuwe instelling van de eeuwige aanbidding van het H. Sakrament. Terwyl 'er gene nonnen meer waren in de abdy van Port Rojal des Champs, begaven verscheide doorluchtige eenzamen zich derwaarts, onder anderen Arnaud d'Andilly en le Maitre. Verscheide van de nonnen van deze abdy hadden ondertusschen een klooster doen stichten te Parys, en haar getal aanwasschende, keerden een gedeelte van deze nonnen naar het klooster van Port-Rojal des Champs, daar zy zich neersloegen onder eene priorinne, die afhankelyk was van de abdisse van Parys. De zaken van de Jansenistery veroorzaakten vele onlusten in deze twee abdyen. De twee huizen van Port-Rojal wierden eindelyk in den jare 1669 met twee onafhankelyke tytels van malkander gescheiden door eene bulle van den paus, bevestigd door opene brieven des konings; en deze abdyen bleven sedert gescheiden, tot de zelve door eene bulle van den paus van den 27 Maart des jaars 1708 weder vereenigd zynde, de nonnen van Port Rojal des Champs, zich aan deze vereeniging niet hebbende willen onderwerpen, verdreven zyn, en de gebouwen van deze abdy door last des konings geslecht. *Memoires du Temps.*

PORT-ROJAL, eene vesting en goede haven aan de kust van Acadia in nieuw Vrankryk, in Noorder America gelegen. De plaats wierdt door de Engelschen verovert, en den Franschen uit kracht van de vrede van Breda van den jare 1667 weder afgestaan. Doch in den jare 1710 namen de Engelschen het weder in, en noemden het *Annapolis. Relation de Port-Rojal par M. Diereville.*

PORT-ROJAL, eene haven aan de Zuidelyke zyde van het eilandt Jamaica, is in handen der Engelschen, die aldaar eene stadt gebouwt hebben, welke voor de laatste aardbeving, die in het jaar 1692 het grootste gedeelte daar van verwoestte, over de 1500 huizen hadde, twaalf Engelsche mylen lang was, en daar by zeer volkryk, als zynde de voornaamste handelplaats van het eilandt.

Deze ſtadt legt op een zeer lange ſtrook lands, welke de haven aan de Noordzyde maakt. De zelve is omtrent drie mylen breed, en op de meeſte plaatſen zo diep, dat een ſchip van 1000 ton zyne boorden met den oever gelyk leggen en naar welgevallen loſſen en laden kan. Men kan in de haven naar genoegen ankeren, en is daar by een ſterk kaſteel, dat altoos eene goede bezetting heeft, en met zeſtig zware ſtukken bezet is. De ſtadt legt op een louteren zandgrondt, daar men noch gras noch ſteen, noch verſch water, noch bomen noch iets diergelyks vindt, het welk iemandt bewegen kan aldaar eene ſtadt te bouwen, uitgezondert de goede en bekwame gelegenheit van de haven.

PORT St. MARIE, eigentlyk *Puerto de Santa Maria*, en eertyds *Portus Mnestheus* genoemt, eene kleine en welgebouwde ſtadt in 't Spaanſche koninkryk Andaluſië, drie mylen van S. Lucar *de Barrameda*, twee van Xeres, en byna even zo verre van Cadix gelegen. De rivier van Guadalette, aan welkers mondt zy gelegen is, maakt aldaar eene kleine haven, waar in de koninklyke Spaanſche galeien plachten te leggen. Wegens de nabuurſchap van Cadix wonen op deze plaats vele vreemde koopluiden, welke inzonderheit met eene ſchone grote kerke, en met een fierlyk paleis voor den gouverneur voorzien is. Het omleggende geweſt heeft onder andere bevalligheden eene grote menigte van Oranje-tuinen. Deze ſtadt heeft haar grootſte voordeel van het wit zout, dat aldaar gemaakt, en door de vreemden gretig weggehaalt wordt. Ferdinand en Iſabella, de *Katholyke* bygenoemt, verklaarden Lodewyk de la Cerda, eerſten hertog van Medina Sidonia, tot graaf van Puerto de St. Maria. In den jare 1702 namen de Engelſchen en Hollanders deze plaats in, doch moeſten de zelve haaſt wederom verlaten. *Colmenar Delic. de L'Esp. p.* 458.

PORTA, (GIOVAN BATTISTA) een Napolitaanſch edelman, heeft geleeft omtrent het einde van de XVI en het begin van de XVII eeuwe. Hy verſtont de philoſophie, de wiskunſt, en de geneeskunde, en gaf zich over aan de beſpiegelende ſterrekunſt, en de natuurlyke toverkunſt, waar in hy eenige werken ſchreef. Hy hadde veel toegebragt tot de oprechting van de academie de *gli Oziozi*, en hy hadt 'er eene andere in zyn huis, welke hy *di Secretti* noemde, om dat men daar in niemandt ontfing, dan die zich door eenige nieuwe ontdekking, door eenige ondervinding, of door eenig geheim uitmuntend getoont hadde. Maar het Roomſche hof verboodt hem diergelyke vergaderingen meer te houden, of zich met diergelyke ongeoorloofde wetenſchappen bezig te houden. Hy gehoorzaamde, en zyn huis bleef ondertuſſchen een toevlucht der geleerden en vreemdelingen, die zich over zyne verdienſten verwonderden. Hy ſtierf in den jare 1615. Zyne ſchriften zyn: *Magia Naturalis*; *Elementa curvilinea*; *de Diſtillatione*; *de Ziferis*; *de occultis literarum notis*; *de refractione Optices*; *de aeris transmutationibus*; *de munitione*; *della fiſonomia*; eenige blyſpelen, enz. In zyne vyf boeken *de occultis literarum notis*, en wegens de wyze om in het ſchryven zyne gedachten te verbergen, of die van anderen te ontdekken, (welke in den jare 1606 te Straasburg met eene vermeerdering gedrukt wierden,) toont hy meer dan hondert tachtigderlei wyzen aan om zich te verbergen, en laat 'er oneindig vele overig, en welke gemakkelyk te raden zyn, naar die welke hy opgeeft. Aldus heeft hy in dat ſtuk Trithemius overtroffen, inzonderheit in zyne *Polygraphia*, het zy door zyne vaardigheit en naaukeurigheit, het zy door zynen overvloedt en verſchillentheit, het zy eindelyk door zyne nettigheit en zyne leerwyze. Men geeft voor dat hy in het zeventiende kapittel van zyne natuurlyke tovery geſproken heeft van de verrekykers, en zulks voor den jare 1609, wanneer men voorgeeft dat de zelve uitgevonden zyn. Hy maakt in dit kapittel gewag van zekere geſlepen glazen, die de verre voorwerpen naby brengen, en van ronde glazen, welke de voorwerpen die naby zyn vergroten. Maar men beweert dat het gene deze ſchryver daar omtrent zegt zo verward en duiſter is, dat Keplerus zulks, door laſt van den keizer onderzocht hebbende, aan dien prins onverſtaanlyk en belagchelyk verklaarde. *De Vigneul-Marville Melanges d'Hiſtoire pag.* 156. *Imperialis in Muſæo Hiſt. Lorenzo Craſſo Elog. d'huom. letter. Ghilini Theatr. d'huom. letter. Van der Linden de Script. Medic. Thomaſini &c. Pref. Typograph. ad Lector. Edit. Argent.*

PORTA, (SIMON) een Napolitaan, was een leerling geweeſt van Pomponatius van Mantua; en wierdt verdacht met den zelven in een gevoelen geweeſt te zyn, als of de ziele te gelyk met het ligchaam ſtierf. Hy leerde een langen tydt de philoſophie te Piſa, en begon daar na eene hiſtorie te ſchryven van de viſſchen, welk werk hy ſtaakte, wanneer hy dat zag, dat Rondelets alreets geſchreven hadde. Hy heeft ook eene verhandeling gemaakt van den menſchelyken geeſt, dat Simlerus, op zynen naam zinſpelende, zegt, dat volkomen zwynachtig en niet menſchelyk is. Hy ſtierf te Napels in den jare 1553, na dat hy 57 jaren oud geworden was, en verſcheide ſchriften uitgegeven hadde, onder de volgende tytels: *De mente humana*; *Dictionarium Latinum Græco-Barbarum & Literale*; *De dolore liber*; *De Coloribus oculorum*; *De rerum naturalium principiis*; *De Fato, &c. Thuan. Hiſt. Geſn. in Bibl. Teiſſier Addit. aux Elog.*

PORTA. Zie PORTUS.

PORTATORE, eene rivier van Campagna di Roma. Zy heeft haren oorſpronk naby Sezzo, loopt door het Pontynſche moeras, en ontlaſt zich in zee, naby Terracina. *Maty Dict.*

PORTE (DE) is in de taal der Turken het hof van den Groten Heer.

PORTE, (ARDICINUS DE LA) was van Novara, en kardinaal. Hy wierdt een bekwaam rechtsgeleerde. Men zegt dat hy getrouwt was, en, zyne vrouw verloren hebbende, naar Rome ging. Zyne verdienſte maakte hem daar wel haaſt bekent, en hy wierdt in weinig tyds klerk van de kamer, corrector der Apoſtoliſche brieven, en conſiſtoriaal advokaat. Paus Martinus de V, die hem dikwils met vrucht gebruikt hadde, maakte hem kardinaal den 24 May des jaars 1426. Hy volhardde goede dienſten te doen aan den H. ſtoel, en ſtierf te Rome den 9 April des jaars 1434. Zyn ligchaam wierdt in de Vatikaanſche kerk begraven. *Ciacon. in Mart. V. Aubery Hiſt. des Card.*

PORTE, (ARDICINUS DE LA) gezegt *de Jonge*, kardinaal, biſſchop van Aleria, was een kleinzoon, of neef van den voorgaanden. Hy beminde van zyne jonkheit af de wetenſchappen en de Godsdienſtigheit. Hy wydde zich aan den kerkelyken ſtaat, en hadde niet zo haaſt het doctorſchap ontfangen of wierdt verkoren tot groot-vikaris van het aartsbisdom van Florence. Hy beſtondt alleen de bulle af te kondigen, waar by paus Paulus de II de ſtadt Florence weêrſpannig verklaarde tegen den H. ſtoel, en verachtte de dreigementen van het oproerige volk. De paus gebruikte hem in andere zaken, en gaf hem het bisdom van Novara zyn vaderlandt, en naderhandt dat van Aleria en Corſica. Sixtus de IV maakte hem referendaris en dataris, en gebruikte hem in verſcheide gewigtige legaatſchappen. Hy ſtilde verſcheide malen de onluſten, welke ontſtonden te Nurſia, te Terni, te Perouſe, te Tipherne en te Todi. Weinig tyds daar na leide hy de verſchillen by tuſſchen den keizer Frederik den III en Matthias Corvinus, koning van Hungarië. Innocentius de VIII vertrouwde hem verſcheide gewigtige zaken, en onder anderen om te antwoorden aan de ambaſſadeurs der vorſten, en maakte hem kardinaal in Maart des jaars 1489. Al de wereldt was verblyd over deze bevordering, en oordeelde hem noch groter eere waardig; doch hy hadde ganſch andere gedachten, en een tegenzin in alle waardigheden, trachtende naar de eenzaamheit; gelyk hy zich ook wierp aan de voeten van den paus, en verzocht zyn kardinaalshoedt en andere ampten te mogen afleggen en in de hermitagie van Camaldoli te wyken, daar hy het overige van zyn leven wilde doorbrengen. De paus ſtont zyn verzoek toe, en hy vertrok terſtondt uit Rome. Maar de kardinalen, daar van verwittigt, verhinderden zulks; en wat pogingen hy in 't werk ſtelde, alles was vergeefſch, en hy ſtierf alzo te Rome den 4 November des jaars 1493, wordende in de Vatikaanſche kerk begraven. *Victorel & Ciacon. Hiſt. Pont. & Card. Ughel. Ital. Sacr. Aubery Hiſt. des Card.*

PORTE, (KAREL DE LA) de II hertog van Meilleraje, pair, maarſchalk van Vrankryk, groot-meeſter van de artillery, en ridder van de ordens des konings, luitenant-generaal van hoog- en neder-Bretagne, gouverneur van Nantes en van Breſt, was een zoon van *Karel de la Porte* den I, heer van Meilleraje, en van Claudia van Champlais van Courcelle aan de Maine, en kleinzoon van *François de la Porte*, heer van Lunardiere en van Meilleraje, die by zyne eerſte gemalinne, Claudia Bochart, hadde *Suzanna de la Porte*, moeder van den kardinaal de Richelieu, en uit zyn twede huwelyk met Magdalena Charles ſproten KAREL de la Porte, de I van dien naam; *Amador* de la Porte, die grootprioor van Vrankryk ſtierf den 31 October des jaars 1644; en *Leonora* de la Porte, in den jare 1579 getrouwt met François van Chivre, heer van Pleſſis. KAREL de la Porte, de II van dien naam, muntte uit by de ontmoeting van den doortocht van Suza in den jare 1629, in 't begin van Pont de Carignan in den jare 1630, in 't beleg van la Mothe in Lotharingen in den jare 1634, en vorderde zich inzonderheit door de gunſt van den kardinaal van Richelieu. Hy hadt alreets het gouvernement gehadt van het kaſteel van Nantes in den jare 1632, hy wierdt ridder van de ordens des konings gemaakt in den jare 1633, en groot-meeſter van de artillery in den jare 1634. Sedert diende hy in den ſlag van Aveiſne, in de belegeringen van Loven, van Dole, enz. en na 't innemen van Hesdin ontfing hy uit handen des konings den maarſchalksſtaf van Vrankryk in de bres van die plaats den 30 Juny des jaars 1639. De maarſchalk van Meilleraje verſloeg de benden van den marquis de Fuentes den 4 Auguſtus daar aan volgende, en bragt veel toe tot de verovering van Arras in den jare 1640, gebiedende toen het leger met de maarſchalken de Chaulnes en Chatillon. Hy veroverde in de volgende jaren Aire, la Baſſée en Bapaume in Vlaanderen; Collioure, Perpignan en Salces in het Rouſſillon. In den jare 1644 was hy luitenant-generaal onder den hertog van Orleans; en in den jare 1646 geboodt hy 't leger in Italië, daar hy Piombino en Porto-Longone innam. De koning maakte ſedert ten zynen voordele Meilleraye tot een pairſchap en hertogdom; 't welk in 't parlement beveſtigt wierdt den 15 December des jaars 1663. Deze maarſchalk ſtierf in 't arſenaal van Parys den 8 February des jaars 1664, in den ouderdom van 62 jaren. Hy was eerſt in den jare 1630 getrouwt met Maria Ruze, dochter van Antony marquis van Effiat, maarſchalk van Vrankryk; en naderhandt in den jare 1637 met Maria van Coſſé, dochter van François hertog van Briſſac, geſtorven den 14 May des jaars 1710, in 't 89 jaar haars ouderdoms. Hy hadde uit zyn eerſte huwelyk ARMAND KAREL de la Porte, hertog van Mazarin, van Meilleraye, van Mayenne, pair van Vrankryk, graaf van Ferreté, enz. ridder van de ordens des konings, luitenant generaal van zyne legers, die den naam en de wapenen van Mazarin heeft aangenomen. Zie MAZARIN.

PORTEL, eene kleine plaats in de Portugeeſche provincie Alentejo, tuſſchen Evora en Beja, aan den oorſpronk van de kleine rivier Alvito, aan eenen heuvel, welkers top van eene ſterkte voorzien is. *Colmenar Delic. de Port. p.* 804.

PORTENAU, in 't Latyn *Portus Naonis*, en door de Italiaenen

lianen *Pordenone* genoemt, eene kleine vaste stadt in Frioul, niet verre van de grenzen van het Tarviser Mark, tot welke het ook van eenigen gerekent wordt, aan eene kleine rivier gelegen. Hoewel de Venetianen zich in het bezit van deze plaats bevinden, zo voeren echter de aartshertogen van Oostenryk dezelve in hunnen tytel, dewyl Ottocarus, koning van Bohemen, dezelve door koop, doch keizer Rudolf de I door het recht van overwinning aan zich gebragt heeft. *Bert. Rer. Germ. comment. l. 1.*

PORTES (PHILIPPE DES) was een dichter, die het beste betaalt is voor zyne vaarzen, en zo wel als ooit eenig ander dichter. Hy kreeg van koning Henrik den III acht honderd goude kronen, en dertig duizend ponden om zyne werken in het licht te geven. De admiraal van Joyeuse, schoonbroeder van dezen prins, gaf een abdy van tien duizend kronen jaarlyksche renten voor een klinkdicht; dit heeft Balzac doen zeggen, dat het voordeel van tien duizend kronen, dat des Portes gedaan hadde door zyne vaarzen, een klip is, tegen welke de hoop van tien duizend dichters zich te bersten gestoten heeft. Maar men kan ook zeggen dat hy eene uitmuntende bekwaamheit hadde tot de poëzy, een goed verstandt en een scherp oordeel. Hy was in grote achting aan 't hof van Henrik den III, en deze prins maakte hem tot zynen lezer, en riep hem dikwils in zyn geheimen raadt, daar de gewigtigste zaken van 't koninkryk verhandelt wierden. De Fransche taal is voor een gedeelte van hare schoonheden aan des Portes verplicht. Hy heeft de poëzy gezuivert van dat belagchelyke mengsel van Griekisch en Latyn. De tederheit en de vloeiendheit van zyne vaarzen deden hem vergelyken by Tibullus. Hy hadde van de Italianen ontleent de verbloemde en aangename spreekwyzen, de fraaie verbeeldingen, de schone slagen, en de levende omschryvingen, die in zyne werken gevonden worden. De afgunstigen wisten hem zulks wel te verwyten, en schreven een boek tegen hem, genoemd *La Conformité des Muses Italiennes & Françoises.* Maar des Portes vatte zulks als een geestig man op, en zeide alleenlyk, dat zo hy geweten hadde, dat de schryver van dit boek het voornemen gehadt hadde tegen hem te schryven, hy hem stoffe verschaft zoude hebben; dat hy veel meer van de Italianen ontleent hadde, dan de schryver van dit boek zeide. *Regnier* de hekeldichter was een neef van dezen des Portes, die stierf in den jare 1606, in het 61 van zynen ouderdom. Hy was een broeder van JOACHIM des Portes, die een kort begrip schreef van het leven van koning Karel den IX. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Sammarth. l. V.* enz. *T. V. Gall. Christ. Baillet Jugem. des Sçav. sur les Poëtes mod.*

PORTICO, eene kleine stadt in de Italiaansche provincie Romagna. Niet verre van daar is eene kleine groeve, *Terra d'Inferno* genaamt, die niet alleen rook en vlammen, maar ook tamelyke grote stenen met een verbaast gedaver uitwerpt. Wanneer men de uitgeworpen aarde met zwavel aansteekt, brandt dezelve 8 en 10 dagen na malkander. *Memor. Ital.*

PORTIUNCULA, een klein stuk lands in Italië, dat eertyds toebehoorde aan de Benedictynen van Monte Subaco, naby Assisi. Daar was ten tyde van S. Franciscus eene kleine kerk, onder den naam van *onze lieve Vrouwe der Engelen*, of anders van *onze lieve Vrouwe van Portiuncula.* Zy hadde den eersten naam, om dat zy toegewyd was aan de maagdt, en dat de engelen, a's men vertelt, zomtyds aldaar verschenen waren: en den tweden naam hadde zy, om dat het stuk lands, waar op zy gebouwt was, maar een klein gedeelte was der erfgoederen, aan het Benedictyner klooster toebehorende. Zy behieldt sedert den zelfden naam, om dat S. Franciscus aldaar, gelyk de Legende zegt, dikwils door onze L. Vrouwe bezocht wierdt, verselt van de engelen, en dat zy in 't begin het eenige bezit was der monniken van deze orde. Wat den beruchten aflaat en het feest van Portiuncula betreft, waar van het verhaal in het artykel van St. FRANCISCUS belooft is, de zaak, of liever fabel wordt door de Franciskaner monniken op de volgende wyze vertelt. St. Franciscus, door medelyden over de blindheit der menschen getroffen, en op een tydt vurigIyk voor hen biddende, kreeg van een engel bevel om naar de kerk van Portiuncula te gaan, daar hy Christus met de H. Maagdt en een groot getal van engelen zou vinden. Daar gekomen zynde, wierdt hy van Christus met deze woorden aangesproken: *Franciscus, gy zyt zeer bezorgt voor de zaligheit der zielen: daarom wordt u verlof gegeven om iets van my te verzoeken, dat tot vertroostinge en zaligheit der zielen, en voor de verheerlykinge van mynen naam dienen kan: want gy zyt gegeven voor de zaligheit der volkeren en de herstellinge van myne kerk.* Daar op zou St. Franciscus verzocht hebben, dat alle de genen, die tot deze plaats zouden komen, en in de kerk van Portiuncula gaan, volkome vergiffenis en aflaat mogten verkrygen van alle hunne zonden, die zy den priester zouden biechten; en, om dat de bede zo groot was, badt hy de H. Maagdt om zyn verzoek door hare voorsprake te ondersteunen. De H. Maagdt deedt het op staande voet, en zo krachtig als zy kon; zo dat Christus St. Franciscus aanstonds met deze troostelyke woorden toesprak: *De zaak, die gy verzoekt, o Franciscus, is zeer groot; maar gy zult nog groter zaken verkrygen. Ik sta u toe het geen gy verzoekt; maar ik begeer, dat gy by mynen stedehouder gaat, die de macht om te binden heeft in den hemel en op de aarde, en dat gy dezen aflaat uit mynen name van hem verzoekt.* St. Franciscus ging aanstonds met een broeder op reis, en vondt paus Honorius den III te Perouze. By den zelven gekomen zynde verzocht hy, dat alle de genen, die de bovengemelde kerk zouden bezoeken, en die, hunne zonden aan den priester gebiecht hebbende, van alle zonden, en hare straffen, zo wel in den hemel als op aarde mogten ontbonden en ontslagen zyn, en dat van den dag van hunnen doop af tot den tydt toe, dat zy hunne voeten in de kerk van Portiuncula gezet hadden. De paus antwoordde, dat hy eene grote zaak verzocht, en dat het Roomsche hof de gewoonte niet hadt van zulke aflaten te geven: maar als Franciscus daar op geantwoord hadt, dat hy zulks uit zynen eigen name niet verzocht, maar uit den name van Christus, die hem gezonden hadt, zeide de paus tot drie malen voor alle de toehoorders: *Heb uw verzoek; ik begeer het zo.* Als de paus daar op door de kardinalen vermaant wierdt, dat door zodanig een aflaat de overzeesche aflaten voor het herwinnen van het Heilige Landt vernietigt zouden worden, gelyk ook de aflaten, die men door het bezoeken van de drempels der Apostelen Petrus en Paulus won, heeft hy den aflaat zodanig gematigt, dat hy maar op eenen dag in het gansche jaar zou kunnen gewonnen worden. Die dag wierdt niet terstondt bepaalt, en daar verliepen twee volle jaren, eer dat de dag om zo een aflaat te winnen was vastgestelt. Het zou menig vroom Roomsch-Katholyk wonder kunnen voorkomen, dat St. Franciscus, die opgaf zodanig van yver voor de zaligheit der zielen te branden, zo vele menschen in dien tydt liet sterven, die geen deel aan een zo kostelyken aflaat konden hebben. Maar daarentegen moet men denken, dat in zulke geheimryke verholendheden alles even geheimryk is, en dat de vaststelling van een zo hogen en plegtigen dag wederom met eene grote en plegtige statie moest geschieden. Men luistere dan met aandacht wat 'er, volgens de overlevering van de Legende, gebeurde. St. Franciscus wierdt op een tydt, in het felste van den winter, omtrent middernacht, als hy den ganschen nacht met waken en bidden hadt overgebragt, van den Satan (want die is toch overal meê in 't spel) onder eene zekere gedaante aangevochten. Onze sint, ziende wat hy beoogde, trok zynen rok uit, en hieldt niet dan zyn onderbroek aan. Dus toegestelt ging hy zich zelf in de doornen wentelen, en deedt den helschen verleider (mogelyk bang dat het zyn beurt ook zou worden) wel haast over hals en kop de vlucht nemen. Flux zag hy zich met een zeer groot en helder licht omvangen, en, niettegenstaande het midden in den winter was, een groot getal rode en witte rozen voor zich bloeien; ook zag hy eene menigte van engelen, die hem vermaanden om naar de kerk van Portiuncula te gaan. Hy stondt op, en wierdt met verwondering gewaar, dat hy, zonder dat hy het hadt geweten, nieuwe en witte klederen aanhadt. Hy plukte zes rode, en even zo veel witte rozen, en ging zo naar de kerk, maar hadt onderweeg weder nieuwe stof van verwondering: want de weg naar de kerk toe, ten minste zo als het hem toescheen, was met zyde en purpere klederen bedekt en opgeschikt. In de kerk gekomen zynde zag hy Christus met zyne moeder in het midden der engelen staan, dien hy na behoorlyke aanbiddinge verzocht, dat hy den dag om den voornoemden aflaat te winnen wilde bepalen. De H. Maagdt kwam hem wederom te hulpe, en hadt niet veel moeite om zulks van haren zone te verkrygen. Christus (wat schande dat men zynen allerheiligsten naam in zo een oud-wyfs sprookie zo menigmalen misbruikt!) zeide, dat hy 'er dien dag toe koos, als zyn stedehouder Petrus uit de gevangenisse van Herodes verlost was. Maar Franciscus wierdt wederom naar den paus gezonden, die alles behoorlyker wyze kenbaar zou maken. Om geloof by den zelven te vinden moest hy eenige van de voornoemde witte en rode rozen mede nemen, nevens eenige getuigen (zo onbeschaamd in 't liegen als hy) die konden zeggen, dat zy alles, wat 'er gebeurt was, gehoort en gezien hadden. Franciscus deedt zo als hem bevolen was, kreeg by den paus gehoor, en het geen hy verder verzocht: daar enboven zondt de paus bevel aan zeven bisschoppen, om den gemelden aflaat in de kerke van Portiuncula plegtelyk af te kondigen. Franciscus, door de bisschoppen verzocht, klom eerst op den preekstoel, en verkondigde, dat 'er jaarlyksch in de kerk van Portiuncula, zo als verhaalt is, volle aflaat te verdienen zou zyn. De bisschoppen, dien een zo ruime aflaat ongerymd voorkwam, en die ook de afkondiging moesten doen, wilden daar wat zuiniger mede zyn, en maar tien jaren aflaats verkondigen. De bisschop van Assisi, die de eerste afkondiging zou doen, klom derhalven op den stoel om tien jaren aflaats af te kondigen. Maar sta zulke heilige lieden eens tegen! de bisschop was geen meester van zyne tong, en kon de afkondiging niet anders doen dan zy door St. Franciscus gedaan was. De andere zes bisschoppen, daar over gebelgt, zouden het verbeteren, en klommen een voor een op den preekstoel; maar zy voeren niet beter als de bisschop van Assisi, en, of zy het wilden doen of niet, zy lazen al te maal *vollen aflaat.* Dat gebeurde den 1 Augusty des jaars 1223, en voor zo een mirakel moest alle twyffeling verdwynen, en alle tegensprekers hunnen mondt snoeren. Maar op dat de vertelling haar volkomen beslag zou hebben, en dat 'er niet over te twyffelen zou vallen, wordt een groot getal getuigen opgegeven, die men zegt dat de voornoemde afkondiging bygewoont hebben. Zie *Lucas Waddingus Tom. I Annal. Minor. ad ann.* 1221, die alle deze frajigheden getrokken heeft uit den *Spiegel van St. Franciscus leven*, uit de *Brieven* van *Theobaldus*, bisschop van Assisi, die naar zyn schryven gebloeit heeft omtrent het jaar 1308, en uit andere schryvers, die de tydgenoten van Theobaldus geweest zyn. Niettegenstaande nu dit gansche verhaal zo fabelachtig, en zelfs voor een gedeelte zo belagchelyk is, dat het zyn eigen vonnis mede brengt, heeft echter *Louis Moreri*, onder andere bygelovige schryvers, zich niet ontzien in zyn Groot Historisch Woordenboek, in het artykel van PORTIUNCULE, het zelve als eene waarachtige zaak op te geven, en zyn kort berecht daar van met deze woorden te besluiten: „ De ketters, en onder anderen *Chemnitius*, „ hebben getracht deze zaak voor een fabel te doen houden; maar „ de

„ de kardinaal *Bellarminus* heeft aangetoont, dat deze aflaat van „ Portiuncula onbetwiftelyk beveftigt is". Gelyk hy nu daar door by alle verftandige lieden niet dan fchande kan behalen, dus verdient een ander Schryver van zyne gemeenfchap, maar die doorgaans meer werk maakt van de waarheit der zaken behoorlyk na te vorfchen, dan met den dommen drieften hoop alle grollen en beufelachtige overleveringen, welke oude en nieuwe fchryvers de een uit den anderen na vertellen, goed te keuren, te groter lof, die welke de onwaarfchynlykheit van het bovenftaande verhaal met krachtige en onwederfprekelyke bewysredenen heeft aangetoont. Wy menen den here *H. van Rhyn*, welken de nieuwsgierigen daar over kunnen nazien in zyne geleerde *Aantekeningen op de Befchryving van Deventer, pag.* 524 tot 541. Ondertusfchen, om een einde van dit verhaal te maken, hebben, volgens *Moreri*, paus Sixtus de IV omtrent het einde van de XV eeuwe, Leo de X in het begin van de XVI, Paulus de V, en Gregorius de XV in de XVII niet alleen dezen aflaat van Portiuncula beveftigt, maar den zelven ook uitgeftrekt tot alle de kerken van den eerften, van den tweeden, en van den derden regel van St. Francifcus; en daar is, volgens het getuigenis van den zelven fchryver, jaarlykfch zulk een grote toeloop van volk tot dit feeft van Portiuncula op den 2 Auguftus, dat het noodzakelyk is, dat zich de officiers van Affifi en van Perouze in de wapenen begeven, om de ongeregeldheit te beletten, welke deze menigte van pelgrims zou kunnen veroorzaken: want men zegt, dat 'er zomtyds tot honderd duizend menfchen toe derwaarts gaan.

PORTIUS, (GREGORIUS) een Italiaan van afkomft, maakte zich omtrent den jare 1630 beroemt door zyne bekwaamheit in de Griekfche en Latynfche dichtkunft. Hy heeft in die beide talen lierzangen, lofdichten en puntdichten gemaakt, en heeft zich vooral doen achten door zyne natuurlyke en gemakkelyke wyze; hoedanigheden, welke te meer in hem te fchatten waren, om dat die van zyne natie zich gemeenlyk van de verwaandheit en onnatuurlyke vergroting in hunne gedachten en uitdrukkingen bedienen. *Leo Allat. de Apib. Urban. Baillet Jug. des Savans.*

PORTIUS, (SCIPIO) een philofooph van Catanea, in Sicilië, was een vermaard geneesheer. Hy leeraarde opentlyk in de hogefchole van zyne geboorteftadt met veel roem de philofophie ruim 60 jaren. Hy flierf in de zelve ftadt in den jare 1627, oud 90 jaren, nalatende deze fchriften: *Primordia in arte Dialectica erudiendi necesfaria*; *Opus Phyfiologicum, in quo varia quæfita, fcituque digna, hactenus controverfa, diligenter difcusfa elucidantur.* enz. *Biblioth. Sicula.*

PORTLANDT, in 't Latyn *Vindelis*, een aanmerkenswaardig eilandt, of liever een halfeilandt, een gedeelte van het graaffchap Dorfet uitmakende. Het zelve is drie Engelfche mylen van Weymouth ten Zuid-Oosten, en heeft zeven mylen in zynen omtrek, zynde van alle kanten met rotfen omringt, uitgezondert van de zyde van het kafteel van Portlandt, dat de eenige plaats is waar door het aan het vafte landt gehecht is, en waar door men daar aan kan komen. De grondt brengt 'er veel graan voort, en is vry goed voor de weiden, maar is zo ontbloot van hout en andere brandftoffen, dat de bewoners genoodzaakt zyn de koeimift te doen drogen, om de zelve te branden. Tot de gebouwen heeft Engelandt geen beter ftenen, dan die van dit eilandt, daar grote fteengroeven zyn. Het zelve is vereerd met den tytel van een graaffchap in den perfoon van Richard Wefton, door koning Karel den I in den jare 1632. Deze tytel ging te niet door de doodt van zynen zoon Thomas. Dezelve is federt in de laatfte ftaatsverandering vernieuwt in den perfoon van Wilhem van Bentink, gunfteling van Willem den III. Dit halfeilandt behoort aan de kerke van Winchefter, door de milddadigheit van Eduard den Belyder. Het zelve heeft eene kerk aan de Zuidzyde naby de zee, rondom welke men muren van eene ongemene hoogte gemaakt heeft om dezelze voor het water te bevryden. *Engelfch Dict.*

PORTLANDT, (HANS WILHEM BENTING, of BENTINK, GRAAF VAN) was uit een zeer oud en edel Gelderfch en Over-Yffelfch geflacht gefproten (zie BENTING) en begaf zich in zyne jeugdt als page in dienft van Wilhem den III, prins van Oranje. Naderhandt wierdt hy des zelfs kamerdienaar, en hadt het geluk zich ten uiterfte in des zelfs gunft te wikkelen, waar toe niet weinig hielp, dat hy in den jare 1675, wanneer deze prins aan de kinderpokies krank lag, eene ongemene trouw en zorg, met gevaar van zyn eigen leven, aan den zelven betoonde. Zyne bekwaamheit in ftaats- en krygszaken, benevens andere ligchaams en gemoeds begaafdheden, vermeerderden deze hoogachting, welkers uitwerkingen naderhandt op velerlei wyzen bleken. In den jare 1677 zondt hem de prins naar Engelandt, om aldaar den voorflag te doen van een huwelyk met de princesfe Maria, oudfte dochter van den toenmaligen hertog van Jork Jacobus, dat ook daar na voltrokken wierdt. Wanneer in den jare 1685 deze Jacobus den Engelfchen troon beklommen hadt, en door den opftandt van den hertog van Monmouth in gevaar geraakte, zondt de prins den heer van Bentink weder naar Londen, om zynen fchoonvader door hem zyne hulpe aan te bieden. In de jaren 1688 en 1689 bragt hy met raadt en daadt veel toe, dat zynen prins de Engelfche kroon opgezet wierdt, waar op de zelve hem terftondt tot zyn geheimen Raadt, tot *Groom of the ftool*, en tot zynen ftalmeefter verklaarde. Den 9 April des jaars 1689 benoemde hy hem tot pair van Engelandt, met den tytel van vryheer van Cirencefter, vicomte van Woodftok, en graaf van Portlandt, waar by noch kwam den 19 February des jaars 1697 de waardigheit van de ridderorde van den kousfebandt. In den jare 1695 befloot de koning hem de heerlykheden Denbigh, Bromfield en Yale, benevens andere gewigtige landeryen in het prinsdom Wales te fchenken; hoewel nu het parlement zulks als eene al te grote vermindering van de kroons inkomften verhinderde, zo genoot hy echter vele andere grote koninklyke milddadigheden. Gelyk hy byna by alle krygsondernemingen zynen koning verzelde, en zich altoos niet minder dapper dan kundig betoont hadde, zo leide hy ook door eenige byeenkomften met den maarfchalk van Bouflers den grondt tot de Ryswykfche vrede. Kort daar na ging hy als Groot-Britannifche ambasfadeur naar 't Franfche hof, en vertoonde aldaar zulk een pracht als men ooit van eenig minifter gezien hadt; gelyk ook deze ambasfade, die gene vyf maanden duurde, den koning Wilhem den III tachtig duizend ponden fterlings gekoft zoude hebben. Gedurende zyn afwezen hadt Arnold Juftus van Keppel, graaf van Albemarle, zich de voornaamfte plaats in 's konings gunft verkregen; hy bleef echter ook in gunft, en wierdt in veel gewigtige ftaatszaken gebruikt, inzonderheit wat de Schotfche en andere uitlandfche zaken betrof. In den jare 1700 hielp hy benevens den graaf van Jerfey het vermaarde tractaat van verdeling wegens de Spaanfche Monarchy fluiten, weshalven hem in 't volgende jaar het Lagerhuis van 't parlement met eene opentlyke befchuldiging dreigde, die echter naderhandt niet voortgezet wierdt. Na dat hy den 19 Maart des jaars 1702 zynen koning in weldoender verloren hadt, onttrok hy zich het hof, en leide een zeer ingetogen leven, het welk hy den 4 November des jaars 1709 op zyn landgoedt Bulftrode in Bukshire, in het 62 jaar zyns ouderdoms eindigde; waar op men hem in de kapelle van Henrik den VII te Weftmunfter prachtig begroef. Men heeft uitgerekent dat hy den zynen tachtig duizend ponden fterlings jaarlykfche inkomften heeft nagelaten. Van zyne nakomelingen zie op 't artykel BENTING. *Peerage of England. Hift. of Engl. V. III. Memoir. de la derniere revolut. d'Angl. Merc. Hift.*

PORTO, PORT A PORT, eene koopftadt van Portugal, omtrent den mondt van de Douro, met een bisdom, onder dat van Bragas behorende. Het zelve is het *Portus Calenfis*, of Ciudad de Puerto, dat den naam gegeven heeft aan het koninkryk van Portugal. Het is gelegen een myl van de zee in de provincie tusfchen Douro en Minho. 't Is een der voornaamfte fteden van Portugal, zo om zyne oudheit als koophandel, en is groot en volkryk. Het is ook vermaard wegens haren wyn. *Refendius in Antiq. Lufit. Colmenar. enz.*

PORTO, *Portus Augufti*, of *Romanus*, eene ftadt in Italië, in 't erfdeel van St. Pieter, drie mylen van Rome. Zy heeft een bisdom, waar van een der oudfte kardinalen den tytel voert: ook legt eene vafte ftadt, PORTO genoemt, in 't Veroneefche, aan de Adige, acht mylen van Verona. *Rogisfart Delic. d'Ital. Memorab. Ital. Topogr Ital. Maty Dict.*

PORTO ARGOSTOLI, eene zeehaven op het eilandt Cephalonia. Zie PORTO GUISCARDO.

PORTO BELLO, eene ftadt op de Noordkuft van de landengte van Panama, in Zuid-America, achttien mylen van de ftadt Panama. Zy is gelegen aan eene baai, aan welkers mondt twee fterke kaftelen zyn, S. Jacob en S. Philippus genoemt. Daar is ook noch eene fterkte op eene hoogte, die de ftadt gebiedt. De Spaanfche gallioenen laden daar het goudt en zilver, dat men van Peru naar Panama brengt, en dat men te landt met muilezels van Panama naar Porto Bello voert, om naar Spanje gezonden te worden. Alle de koopmanfchappen, welke naar Peru gaan, worden ook te Porto Bello ontladen, en op de zelve wyze naar Panama gebragt, om aldaar in de Zuidzee gallioenen geladen te worden. Te Porto Bello zyn byna niet anders dan pakhuizen om de goederen op te flaan, want de koopluiden blyven gemeenlyk te Panama, niet lang te Porto Bello kunnende blyven, om dat de plaats ongezond is, zynde met gebergtens omringt, die de zon verbergen, en haar beletten de lucht te zuiveren. Daar zyn echter omtrent vier hondert mannen, bekwaam om de wapenen te dragen, behalven de bezetting. De ftadt heeft eenen gouverneur, als mede ieder kafteel. Zy wierdt in den jare 1668 door de Engelfchen en Franfchen ingenomen, en geplundert. *Oexmelin Hift. des Indes Occ.*

PORTOCARERO, een Spaanfch geflacht, dat zynen naam ontleent van een flot in Portugal, tusfchen de Douro en Minho gelegen. Henrik van Bourgogne, graaf in Portugal, fchonk het zelve in 't begin van de XII eeuw aan Raimundus Garçias, die het naliet aan zyne oudfte dochter Urraca, gemalinne van Henrik Fernandez el Magro, van welke beide het huis van Portocarero afftamt. Martinus de Portocarero verkreeg van Alphonfus den XI koning van Caftilië, dien hy omtrent den jare 1334 in den oorlog van Navarre als generaal gedient hadde, de heerlykheit Villanova del Fresno, en met zyne gemalinne Maria Tenorio, eene dochter des Admiraals van Caftilië, behuwelykte hy de heerlykheit Moguer. Zyne kleinzonen waren; 1) *Martin Ferdinandez*, die eenen zoon en drie dochters naliet. De zoon *Petrus* hadde maar eene eenige dochter, *Maria*, welke door huwelyk Moguer en Villanova del Fresno bragt aan het huis van Efcalona, van welke de oudfte zoon het zelve verkreeg, en den naam van Portocarero voert. Van de drie dochters trouwde de jongfte, *Francifca*, met Ægidius Boccanegra, heer van Palma, die, als hier na gezegt wordt, den naam van Portocarero aannam. 2) *Ludovicus Mendez*, heer van Mocejon en Benacazon. Des zelfs zoon, *Ferdinand*, hadt maar eene dochter, *Elvira*, welke de vaderlyke heerlykheden haren gemaal Gonfalvo Pantoja, Regidor te Toledo, aanbragt, waar op hunne nakomelingen den naam van Portocarero by den hunnen voegden, en heden den graaflyken tytel van Torrejon, en den markgraaflyken van Valencinna te gelyk voeren. 3) *Alphonfus Ferdinandez.*

Des zelfs kleinzoon, *Rodrigo*, verkreeg met zyne gemalinne het graafſchap Medelin. Zie MEDELIN. Van zyne nakomelingen erfde *Petrus*, achtergraaf van Medelin, wegens zyne gemalinne, Maria Beatrix van Meneſes, het markgraafſchap Villa-Real, en het hertogdom Caminha in Portugal. Zyne zonen waren (1) *Petrus Lugardo Damian*, die in den jare 1662 trouwde met Theresia van Aragon, eene dochter van den hertog van Segorbia, waar by hy eenen zoon en eene dochter teelde, die beide jong ſtierven. (2) *Hieronymus*, die in den jare 1681 als abt van Xerez ſtierf.

De linie der heren van Palma, welke den naam van Portocarero voert, is afkomſtig van het voorname Genueeſche geſlachte van Boccanegra. *Ægidius Boccanegra*, een broeder van Simon, eerſten hertog van Genua, deedt Alphonſus den XI, koning van Caſtilië, als generaal ter zee, voortreffelyke dienſten, waarom hy hem in den jare 1342 de heerlykheit Palma ſchonk. Hy teelde by Maria Fieſchi twee zonen, *Ambroſius*, en *Micer Alphonſus*. De eerſte ſtierf zonder mannelyke erfgenamen, waar op hem zyn broeder Micer Alphonſus volgde; des zelfs zoon, *Ægidius* of *Gillis*, trouwde op de voorgemelde wyze met *Franciſca*, de dochter van *Martinus Fernandez Portocarero*, ter eere van welk huwelyk zyne nakomelingen den naam van *Portocarero* aannamen, en dien van *Boccanegra* varen lieten. Des gemelden Ægidius achter-klein-zoon, *Lodewyk*, verkreeg in den jare 1507 den graaflyken tytel van Palma, en was te gelyk heer van Almenara, Fuentel-Alamo, en Monclova, als mede commendador der orde van S. Jacob van Aznaga. Zyn oudſte zoon, *Lodewyk* de II, teelde *Lodewyk Antonius Ferdinandez*, die door koning Philippus den IV in den jare 1623 tot markgraaf van Almenara verklaart, en door huwelyk markgraaf van Monteſclaros, en Caſtel de Varuela wierdt. Van zyne klein-zonen ſtierf *Ludovicus Emanuel Ferdinandez* als kardinaal en aardsbiſſchop van Toledo in den jare 1709, en *Ferdinandus Ludovicus* in den jare 1649 in 't 19 jaar zyns ouderdoms. Deze laatſte liet na *Ludovicus Antonius Thomas*, vyfden graaf van Palma, en zevenden markgraaf van Monteſclaros, Almenara, enz. die in den jare 1679 in de voorrechten der Grandes van Spanje, welke zyne voorzaten ten tyde van Karel den V verloren hadden, herſtelt wierdt. Hy heeft zich na 't begin van de XVIII eeuw van de zyde van den keizer begeven, en zyn geſlacht door vyf zonen voortgezet. *Antonius*, de jongſte zoon van den gemelden Lodewyk, eerſte graaf van Palma, nam van zyne moeder den bynaam aan van *Dela Vega*, en erfde de heerlykheit Monclova, van welke zyn klein-zoon van gelyken naam den graaflyken tytel verkreeg. De zelve was ridder van de orde van S. Jacob, en liet na 1) *Caſparus*, die eerſt gouverneur van Oran, en generaal ter zee was, doch in den jare 1693, als prieſter ſtierf. 2) *Melchior*, die commendador van Zarza van de orde van Alcantara wierdt, en onder-koning in nieuw-Spanje. Hy heeft na zyn broeders doodt den graaflyken tytel van Monclova aangenomen, en vier zonen geteelt.

De linie der markgraven van CASTRILLO is afkomſtig van *Johannes Rodriguez Portocarero*, die omtrent den jare 1396 met de Portugeeſche princeſſe Beatrix, gemalinne van Johannes den I, in Caſtilië gekomen, en by de zelve Major domus geweeſt is. Des zelfs kleinzoon, *Petrus*, verkreeg met zyne gemalinne, uit den huize Eſcalante, de heerlykheit Villa nueva de Val Gema, en ſtierf in den jare 1468. Zyne kleinzonen waren, 1) *Hieronymus*, die een natuurlyken zoon, *Ferdinand Tello Portocarero*, teelde, die in den jare 1597 de ſtadt Amiens met liſt veroverde, en wanneer hy naderhandt de zelve tegen de Franſchen verdedigde, zyn leven daar in verloor. 2) *Alphonſus*, die zyne linie voortzette. Zyne achterkleinzonen waren, (1) *Ferdinand*, die in den jare 1678 als Spaanſche overſte by Bergen in Henegouwen ſneuvelde; (2) *Emanuel*, die zich begaf onder de Jeſuïten; (3) *Joſephus*, ridder van S. Jacob, die in den jare 1678 vicomte, en in den jare 1680 eerſte markgraaf van Caſtrillo wierdt. De eenige zoon van dezen laatſten is *Balthaſar*, geboren in den jare 1674. *Imhof Geneal. 20 fam. Hiſp. it. V. Grand. in Span.*

PORTOCARERO, (LODEWYK) kardinaal, biſſchop van Paleſtrina, geboren in September des jaars 1629. Hy was geſproten uit een der oudſte en edelſte geſlachten in Spanje, en zyn vader voerde den tytel van graaf van Palma, markgraaf van Monteſclaros, Caſtel de Varuela, en Alulormala. Zyn neef, Don Alonſo Portocarero, deken van 't kapittel van Toledo, deedt hem tot zynen coadjutor verklaren. De hertog van Infantado, mede zyn bloedverwant, was hem behulpzaam dat hy de plaats van *Somiglier de Cortina* in 't koninklyk paleis verkreeg. Naderhandt wierdt hy ook koninklyk viſitador van de grote kerke van den Apoſtel Jacobus, welker ſchat hy met vele koſtelykheden vereerde. Na de doodt van den kardinaal Sandoval maakte men hem preſident van de regering van de kerk van Toledo, van welke hy naderhandt in den naam van den nieuwen aards-biſſchop, Paſqual van Aragon, toen kardinaal viceroi van Napels, bezit nam; gelyk hy ook in des zelfs afwezendheit het ampt van Vicaris generaal bekleedde. Ter zelver tydt verkreeg hy het eerſte groot-kapellaanſchap, door de koninginne Catharina geſticht. In 't algemeen kapittel, dat de Spaanſche Maltheezer-ridders in 't klooſter van S. Bartholomeus van Luppiana aanſtelden, droegen zy hem voor de goede dienſten, die hy hen bewezen hadt, het bisdom van Granada op, dat hy weigerde aan te nemen. Den 5 Auguſtus des jaars 1669 deedt paus Clemens de IX eene promotie van kardinalen voor de kronen, en wel zo dat hy de geen die voor Spanje zyn zoude aan de vrye verkiezing van de koninginne weduwe, Maria Anna, regentinne, overliet, als of hy op dien dag in 't conſiſtorie benoemt zoude zyn. De koningin benoemde hier op Portocarero, die kort daar op wanneer Clemens de IX ſtierf, den 19 April des jaars 1670 naar Rome kwam, en den 23 der zelve maandt in 't conclave ging, alwaar hy Clemens den X hielp verkiezen. Na de doodt van den markgraaf van Caſtel Rodrigo wierdt hy gedurende den opſtandt van Meſſina in des zelfs plaats als Viceroi naar Sicilië gezonden, daar hy veel bekwaamheit en yver voor het belang des konings deedt blyken. Den 28 September des jaars 1677 ſtierf de bovengemelde kardinaal van Aragon, waar op hem het ryke aardsbisdom van Toledo opgedragen wierdt. By koning Karel den II was hy in byzondere gunſt, en hoewel hy volſtandig de hem aangeboden plaats in den geheimen Raadt affloeg, zo woonde hy echter den geheimen Raadt, en andere zonder onderſcheidt by, en droeg inzonderheit zorg het tegenwigt van 't gezag der beide koninginnen te houden, inzonderheit dat van die uit het Paltſiſche huis. Kort voor de doodt des konings begaf hy zich volkomen van de Ooſtenrykſche aan de Franſche zyde, en, naar 't getuigenis van pater Torres, een Dominikaner en biechtvader des konings, van P. Diaz, en anderen, dwong hy dezen vorſt, onder bedreiging van hem de abſolutie te weigeren, een teſtament den 2 October des jaars 1700 ten voordele van den hertog van Anjou gemaakt, dat die koning noch geſchreven noch opgegeven hadt, te ondertekenen. Dit is zeker dat hy in het zelve mede als regent tot de komſt des hertogs aangeſtelt wierdt, en tot executeur van dat teſtament. De koning van Vrankryk betuigde onder anderen zyne erkenteniſſe, door het overzenden van een zeer koſtelyk diamanten kruis, en het teken van de ridderorde van den H. Geeſt. De hertog van Anjou, na dat hy onder den naam van Philippus de V den Spaanſchen troon beklommen hadde, gebruikte hem tot zyn allervoornaamſten Raadt. Wanneer hy in September des jaars 1701 zyne gemalinne naar Barcelona te gemoet reiſde, was Portocarero ondertuſſchen het hoofdt van de regering. Op gelyke wyze hadt hy nevens de jonge koningin het beſtier van zaken wanneer de koning in den jare 1702 eene reize deedt naar Napels en Milaan. De zelve maakte hem na zyne te rugkomſt kolonel generaal van zyne lyfwacht, welke waardigheit in Spanje ook van geeſtelyken bezeten wordt. In het begin van den jare 1703 bevondt zich de Franſche kardinaal d'Eſtrées aan 't hof te Madrid. Hoewel nu de toelating van den zelven in 't ſtaatskabinet den Spaanſchen Granden, en inzonderheit den kardinaal Portocarero, tegenſtont; zo is 't zeker dat de laatſte zyn misnoegen daar over niet opentlyk liet blyken, maar in uiterlyke vriendſchap met den zelven omging. Kort na des zelfs vertrek naar Vrankryk onttrok hy zich de ſtaatszaken, of uit liefde tot ruſt, of om dat hem het aangematigde opperbeſtier van Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, over de Spaanſche ſtaats-en krygszaken niet langer aanſtont. Philippus betoonde hem echter eene beſtendige hoogachting, gelyk hy daar tegen zich van des zelfs belang niet liet aftrekken. In den jare 1704 droeg men hem het ampt op van groot-inquiſiteur. Hy ſtierf eindelyk den 14 September des jaars 1709. Hy was aanzienlyk van perſoon, moedig, hoffelyk en minzaam. Zyne bekwaamheit in ſtaatzaken was niet ongemeen, doch echter ook zo gering niet, dat men met den Madridſchen Pasquyn met recht van hem konde zeggen, dat hy een ſlechthoofdt was, dat men op gene wyze konde helpen. In zyne jeugdt was hy een liefhebber van vrouwen, en heeft overgrote geldſommen daar aan beſteedt. Doch naderhandt was hy zo milddadig aan den armen, dat men 4000 menſchen telde, die volkomen van zyne milddadigheit leefden. *The preſent ſtate of the Court of Rome. Teſtamentum Caroli II. Hiſp. Reg. Art. 15. Mercure Hiſtorique. Memoires du Temps. Memoires de la Cour d'Eſpagne, &c.*

PORTO DELLE CAGLIE, een vlek met eene grote haven aan de golf van Colochina in Morea, beboſten de ſtadt Maina. Het zelve zoude zynen naam hebben van de grote menigte van quakkels of quartels, welke aldaar gevonden worden. Eenige landbeſchryvers houden het zelve voor het oude *Teuthrone*, eene kleine ſtadt van Laconië, welke andere plaatſen te Scopia, een dorp daar naby gelegen. *Maty Dict.*

PORTO DI S. STEPHANO, eene ſtadt, met een vaſt ſlot en haven, in Italië, in den ſtaat delli Priſidi, de kroon Spanje toebehorende. *Memor. Ital Rogiſſ. Delic. d'Ital.*

PORTO EL GRAJO is een vlek met muren verſterkt, eene halve myl Ooſtwaarts van de hoofdſtadt van 't Spaanſche koninkryk Valencia aan de Middelandſche zee gelegen. Aan den zeekant heeft het eenige bolwerken met geſchut voorzien, en eene grote houte mouille, welke hondert en vyftig ſchreden lang is. *Colmenar Delic. de l'Eſp.* 564.

PORTO ERCOLE, in 't Latyn *Portus Herculis*, eene kleine ſtadt aan de Toskaanſche zee, in den *Stato delli Priſidi* in Italië, met eene kleine doch zekere haven, die door het fort, genaamt Philippo, beſchermt wordt. In den jare 1712 wierdt deze plaats door de keizerſchen verovert. *Rogiſſ. Delic. d'Ital. Memor. Ital.*

PORTO FARINA, eene kleine ſtadt van 't koninkryk Tunis in Barbaryë. Zy is ten Weſten van de puinhopen van Carthago, en ten Noorden van de ſtadt Tunis gelegen. Zy heeft eene goede rede, door welke men naar La Goulette gaat, en van daar naar Tunis. *Maty Dict.*

PORTO FERRAJO, van ouds *Argous Portus*, eene kleine ſtadt gelegen op de Weſtkuſt van 't eilandt Elbe, anderhalve myl van Porto Longone. Deze plaats, welke eenige landbeſchryvers *Coſmopolis* noemen, is ſterk, en heeft eene goede haven. Zy behoort aan den groot-hertog van Toskane. *Maty Dict.*

PORTO FINO, eene ſtadt van Italië, op de Weſtkuſt van

van Genua. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Portus Delphini*. Zy heeft eene kleine haven, omtrent 20 mylen van Genua, aan de Golf di Ripallo. *Rogissart Delices d'Ital.*

PORTO GRUARO, van ouds *Portus Romantinus*, een vlek van den staat van Venetië, in Italië, in Frioul, aan eene kleine rivier, zes mylen bewesten Marano, en omtrent eene halve myl van de overblyfselen van Concordia, waar van het bisdom naar het zelve overgebragt is. *Maty Dict.*

PORTO GUISCARDO, een vlek met eene haven op de Noordkust van het eilandt Cephalonia. Eenigen houden het zelve voor het oude *Samos*, en anderen voor het oude *Panormum*, twee vlekken van het zelve eilandt. *Maty Dict.*

PORTO LEGNAGO, in 't Latyn *Portus Legnagus*, een fraai en welbewoond steedtje in 't gebiedt van Verona in Italië, dat door de Adige in tweën verdeelt wordt. *Rogiss. Delices d'Ital.*

PORTO LONGONE, in 't Latyn *Portus Longus*, eene vesting met eene haven op het eilandt Elva in de Toskaansche zee, heeft eene Spaansche bezetting, en wierdt in den jare 1646 door de Franschen onder 't bevel van den maarschalk van Meilleray ingenomen, doch in den jare 1650 door de Spaanschen herwonnen. *Rogissart.*

PORTO MAHONE, in 't Latyn *Portus Mahonis*, eene voortreflyke haven in 't Zuidoostelyke gedeelte van 't eilandt Minorca, in eene lange, smalle, en diepe, en by gevolge zeer zekere baay of krommen zeearm in het landt gaande, gelegen. De zelve zoude haren naam bekomen hebben van den vermaarden Carthaginenzer *Magone*, die 'er de stichter van was. Voorts is de zelve met een kasteel en andere vestingwerken voorzien. In den jare 1708, na dat het gansche eilandt zich by de aankomst van den Engelschen generaal Stanhope op den 14 September voor Karel den III, koning van Spanje, verklaart hadde, tastte de gemelde generaal den 27 der zelve maandt deze haven aan, en veroverde die den volgenden dag by verdrag, hoewel zy van alle noodzaaklykheden tot een langen tegenstandt voorzien was. *Colmenar Delic. de L'Esp. p. 581. Mercure Hist.*

PORTO MARINO, eene stadt byna in 't midden van het Spaansche koninkryk Gallicië, tusschen Lugo en Orense gelegen. Zy wordt door de rivier Minho in twee deelen gescheiden. *Colmenar Delic. de l'Esp. p. 133.*

PORTO MAURITIO, of MORITO, een vermakelyk vlek naby de stadt Oneglia, aan den oever van 't Ligustische meir, in 't Westelyk gedeelte van 't gebiedt van Genua. Voortyds is aldaar eene goede haven geweest, welke de Genuezen met groten yver bedorven hebben.

PORTO DI PAULA, eene haven van Italië, in Campagna di Roma, omtrent den berg Circello aan de Toskaansche zee gelegen. Zy is groot en schoon, maar wordt dagelyks met zandt vervult.

PORTO DI PRIMARO, eene haven in het hertogdom van Ferrare, daar een arm van de rivier de Po zich ontlast in de Venetiaansche golf. Deze haven wordt beschermt door den Gregoriaanschen toren, en is aldaar ook een fraai vlek.

PORTO REAL, de hoofdstadt van 't eilandt Jamaïca, in Noorder-America, den Engelschen behorende. Zy is in den jare 1703 byna gansch afgebrand.

PORTO RICO, of S. JAN DE PORTO RICO, een eilandt gelegen in de Noordzee, omtrent America, aan den mondt van de golf van Mexico, en beoosten het eilandt S. Domingo, of Hispaniola. De natuurlyke inwoners en hunne naburen noemden het eertyds *Boriquen*. Het wierdt eerst ontdekt in den jare 1493 door Christoffel Colombus, die het zelve *S. Jan Baptist* noemde, en de hoofdstadt Porto Rico, om de schoonheit van de haven, daar de grootste gallioenen in zekerheit zyn. Dit eilandt is omtrent zestien Spaansche mylen van dat van S. Domingo gelegen, en omtrent hondert zes en dertig van 't vaste landt van Zuider-America, dat het ten Zuiden heeft. Het is dertig of vyf en dertig mylen lang, van 't Oosten naar 't Westen, en twintig breed. Des zelfs gedaante is langwerpig vierkant. De lucht is 'er zeer gematigd, uitgezondert in December en January, dat 'er de wintertydt is, en van May tot September, wanneer de hette regeert, als hier in de zomer. In de maanden Augustus en September heeft men 'er winden, die zeer gevaarlyk zyn door hun geweldt en kracht. De grondt is 'er vruchtbaar, en verschaft overvloedt van goede weiden, doch de menigvuldigheit der bomen, Guajabes genoemt, maakt een gedeelte daar van vruchteloos. Dit is een boom, die een vrucht draagt als een appel, waar van het vleesch of de stoffe rood is, en zekere kleine graanties besluit, die op den grondt vallende, terstont opgaan, en in weinig tyds zodanig wasschen dat zy de weiden vervullen, en door hunne schaduwe beletten dat de kruiden niet kunnen groeien. Dit eilandt heeft noch een groter ongemak, dat is dat de koeien en het ander tam vee daar zo wild wordt, dat men het niet meer temmen kan. Daar zyn verscheide rivieren, te weten de Cairabon, de Bajamon, de Toa, de Gujane, de Aresibo, de Gabiabo, en andere, waar van eenige gemakkelyke havenen hebben voor grote schepen. Men heeft hier ook kolken, of kuilen, daar goudt gevonden wordt: de voornaamste zyn die van Manatuabon, en van Cebuco. Hier zyn eertyds zeer ryke goud- en zilver-mynen geweest, die tegenwoordig uitgeput of verlaten zyn, by gebrek van werkvolk. Onder de bomen, die aldaar wasschen, merkt men inzonderheit aan de *Tabernaculo*, of *Taborucu*, welke een witte lym geven, die zeer bekwaam is voor de schilders, om de schepen te smeren; en van eene byzondere kracht om de wonden te genezen, en de ongemakken door koude veroorzaakt.

Men ziet ook in dit eilandt een boom, *S. Bois* genoemt, die weinig verschilt van de Gajac, en de zelve eigenschappen heeft. Naby den zeekant wasschen verscheide geboomtens, welker appelen dodelyk zyn voor de visschen, wanneer de zelve in 't water vallen, en hunne schaduwe is zelfs schadelyk voor de menschen, om daar onder te blyven, of te slapen. De Spanjaarden noemen dit geboomte Macanillo: het brengt een menigte van bloemen voort, die zich verbinden als kleine appeltjes, die schoon rood gevlakt, en wonderlyk van reuk zyn. De schaduwe van de Macanillo is daar in gevaarlyk, dat zy het gansche ligchaam van de geen die 'er onder slaapt doedt opzwellen; en zo maar een droppel van den dauw van de takken op hunne huit valt, byt zy daar door als sterk water. De wilden maken van deze vrucht een ongeneesselyk vergift. De boom, welken de eilanders *Guac* noemen, en de Mexicanen *Theclatian*, draagt rode harige bladeren, die nooit afvallen. Zyne vrucht is groen. Zyn hout is mede groen, en men voert het naar Europa, om bedstylen van te maken, om dat men gelooft dat het vyandelyk is met het ongedierte. De voornaamste rykdommen van het eilandt Porto Rico zyn het suikerriet, de gengber, de cassia, en eene grote menigte van ossen, waar van men alleen de huidt neemt, latende het vleesch op den grondt leggen, voor de honden en vogelen. De Spanjaarden dryven handel in alle deze zaken, zynde byna gene oorspronkelyke inwoners op dit eilandt, om dat zy dezelve met grote wreedheit omgebragt hebben. Zy begonden zich aldaar te vestigen omtrent den jare 1510, onder het bevel van Juan Ponce de Leon, die wel ontfangen zynde door Ageybana, den voornaamsten koning der eilanders, aldaar eene volkplanting stelde aan den kant van 't Noorden. Hun verblyf was vervolgens te S. Germano; en in den jare 1514 maakten zy het begin van de hoofdstadt, Porto-Rico genoemt. Zy is gebouwt op een klein eilandt, aan het grote gehecht door eene kaai, die dwars door de haven loopt. Zy is het gewone verblyf van den gouverneur van het eilandt. Daar is eene hoofdkerk, welkers bisschop behoort onder den aartsbisschop van S. Domingo. Het gebouw van de zelve is zeer schoon, doch de vensters zyn maar met fyn kanefas gesloten, by gebrek van glas. Naby de stadt is een groot Jacobyner klooster. De haven is ruim, en zeker tegen de winden, en tegen het inkomen van vyanden, want zy ontfangt de zee door een engen mondt, die door een sterk kasteel bewaart wordt. Een weinig verder ten Zuid-Oosten van de stadt is een ander kasteel, dat men *Fortalezza* noemt, waar in men de schatten des konings van Spanje bewaart, als mede de krygsnoodzaaklykheden. Aan de zyde van de kaai heeft men twee kleine openingen of havens met sterktens gemaakt, om de vyanden het overtrekken te beletten. De ridder Draak tastte deze stadt te vergeefsch aan in den jare 1595, en was na 't verbranden van eenige schepen, die 'er geankert lagen, en 't verlies van omtrent vyftig man, genoodzaakt te vertrekken. De graaf van Cumbria vermeesterde in den jare 1598 deze stadt, maar hy vergenoegde zich een ryken buit en zeventig stukken geschut weg te voeren, om dat hy in korten tydt aan verscheide ziekten vier hondert man verloren hadde. Boudewyn Hendrikse, admiraal van de vloot, welke de Hollandsche West-Indische compagnie naar Brazilië gezonden hadde, trok in den jare 1615 in de stadt Porto Rico, maar wanhopende de fortres te vermeesteren, trok hy af met een aanmerkelyken buit. S. Germano, eertyds *Nova Salamanca*, is dertig mylen van Porto Rico. Daar is maar eene rede, die ongemakkelyk en onzeker is. De Franschen hebben het zelve verscheide maal geplundert. De kleine stadt Arezibo heeft niets aanmerkelyks. Men telt in het eilandt van Porto Rico vyftien hondert mannen bekwaam om de wapenen te dragen, en een goed getal andere inwoners. Het eilandt Mona, tusschen dat van Porto Rico en S. Domingo gelegen, heeft zeer goede wateren. Daar wasschen ook uitmuntende vruchten, onder anderen Oranjen, die om hunne grootheit en deugdt geprezen zyn. Dat eilandt heeft een byzonder gouverneur wegens den koning van Spanje. *De Laet Hist. van de Nieuwe Weereldt.*

PORTO SANTO, een klein eilandt van de Atlantische zee, naby Madera. Het behoort den Portugezen, en heeft acht mylen in zynen omtrek. Op het zelve is een ongemene overvloedt van wildt, waarom het zelve in 't gemeen de diergaarde van het eilandt Madera genoemt wordt.

PORTO of PUERTO SEGURO, *Portus Securus*, eene kleine stadt met eene goede haven aan de Brasiliaansche kust, in Zuid-Amerika, den Portugezen toebehorende. Zy is op eene witte rots gebouwt, en het omleggende gewest voert den tytel van eene Capitania.

PORTO VECCHIO, een goed vlek aan eene golf gelegen op de Oostkust van 't eilandt Corsica, vyf mylen van Bonifacio. Men houdt het zelve voor het oude *Alista*, dat anderen echter plaatsen te *Ista*, een dorp aan de golf van Arsiano gelegen. *Maty Dict.*

PORTO VENDRES, in 't Latyn *Portus Veneris*, eene vermaarde haven in 't Roussillon, aan de Middelandsche zee, naby Collioure en 't voorgebergte Creuz. By de zelve is ook de stadt Vendres, en 't kasteel S. Elmo, dat de Franschen in den jare 1641 innamen. *De Marca in Marca Hispanica.*

PORTO VENERE, *Portus Veneris*, eene haven in Italië, op de kust van Genua naby Toskane. Jac. de Voragine zegt in 't leven van S. Venerius, dat deze haven *Portus Venerius* genoemt wierdt, ter eere van dezen heilig, wiens ligchaam daar naby op het kleine eilandt Tino rust, en dat men het sedert by verbastering *Portus Veneris* genoemt heeft. Wat 'er van zy, de Genuezen bouwden aldaar in den jare 1113 een kasteel, en zy verkregen sedert het domein van Porto Venere, eerst van Grimaldo van

Vezzano in den jare 1204, en sedert van Nicolaas van Fiesque, broeder van paus Innocentius den IV, in den jare 1276.

PORTO VIEIO, eene kleine stadt van Peru. Zy is gelegen op de kust van Quito, daar zy eene goede haven heeft, bewesten de stadt Quito. *Maty Dict.*

PORTSEY, een eilandt van Engelandt, op de kust van Hampshire. Het is aldus genoemt ter oorzaak van eene stadt, die op het zelve gelegen is, en den zelven naam draagt. Maar het is inzonderheit aanmerkelyk, ter oorzake van de stadt Portsmouth, de sterkste plaats van Engelandt, die op het zelve gebouwt is. *Maty Dict.*

PORTSMOUTH, in 't Latyn *Portus Magnus*, eene vermaarde zeestadt van Engelandt aan 't Kanaal, in 't Zuidelyke deel van 't graafschap Hampshire, byna op de Zuidelyke punt van 't eilandt Portsey, dat Noordwaarts door eene brug aan 't vaste landt gehecht is. Deze plaats is niet alleen eene goede haven, maar ook wegens hare vestingwerken eene bescherming voor het graafschap. De koning laat alhier oorlogschepen bouwen, waar toe hier magazynen en allerhande toebereidselen zyn. Deze plaats is door hare sterke werken byna onwinlyk. Het beste gedeelte daar van is door koning Karel den II gebouwt, die vele kosten daar aan gedaan heeft. Doch voor 't overige is deze plaats zeer ongezond. Louïsa van Querovaille, des gemelden konings voornaamste meesteresse, wierdt door den zelven tot baronesse van Petersfieldt, gravinne van Farnham, en hertoginne van Portsmouth gemaakt. Om deze stadt wordt zeker slag van kleine honden geteelt, welke de brakken gelyk zyn, en de mollen als hun natuurlyk wildbraadt vangen. Portsmouth is 73 Engelsche mylen van Londen gelegen.

PORTUGAL, het uiterste koninkryk van Europa, in des zelfs Westelyk gedeelte, achter Spanje, heeft zynen naam van de haven *Portucale* bekomen. Het begrypt in zich een gedeelte van 't oude Lusitanië, en is een der kleinste ryken van Europa. In de lengte strekt het zelve zich omtrent 110, en daar het op zyn breedste is op 50 Spaansche mylen uit. Tegen 't Noorden heeft het Gallicië, waar van het door de Minho gescheiden is; tegen 't Westen en 't Zuiden de zee, en tegen 't Oosten Leon, Castilië en Andalusië. Het wordt in zes provinciën verdeelt, als: *Entre Douro e Minho*, *Tralos Montes*, *Beira*, *Estremadura*, *Alentejo*, of *Entre Tejo*, en *Algarbe*, welk laatste den naam van een koninkryk voert. Het landt heeft vele schone rivieren, waarom het ook het Europische Mesopotamië genoemt wordt. De voornaamste zyn de vyf volgende, de Minho, de Douro, de Tajo, of Tajus, de Guadiana, en de Mondego. Het was eertyds zeer volkryk, doch heeft door de Indiaansche Volkplantingen, en de langdurige scheepvaart, veel volks verloren, ook heeft 'er de Inquisitie vele duizenden weggejaagt of verdreven. Echter is 't aan de zeekusten noch volkryk, en men telt in het gansche ryk 18 grote en 800 kleine steden, en 15000 dorpen. De voornaamste steden zyn Lissebon, de hoofdstadt, en verblyfplaats der koningen, Evora, Braga, Coimbra, Elvas, Beja, Porto, Praganza, Portalegre, Visieu, Guarda, Miranda de Douro. Onder deze steden zyn Lissebon, Braga en Evora aartsbisschoplyke setels, welke tien bisdommen onder zich hebben. De lucht is in Portugal noch tamelyk getempert, daarom heeft het aan wyn, oly, oranje-citroenen, en ander ooft groten overvloedt. Doch inzonderheit geeft het zelve veel zout waar van eene onbeschryflyke menigte uit de haven van S. Ubes gevoert wordt, en zouden de zoutgroeven en visscheryen dezer stadt meer opbrengen, dan de koning van Spanje uit gansch Aragon inkomen heeft. Aan granen heeft het echter gebrek, wyl de gebergtens op vele plaatsen den akkerbouw niet toelaten, en het volk zich ook meer tot den koophandel dan tot den veld- en landbouw bevlytigt, doch dit gebrek wordt door den toevoer der vremden rykelyk vervult. Voor dezen waren 'er ook ryke goudmynen in 't landt, waarom de Romeinen hier het goudt plachten te halen, dat de Portugezen in de Indiën gaan zoeken. Het gene eenigen verhalen van de zilver-bergwerken van Guacaldana, gaat Spanje aan, en niet Portugal; want het zelve legt in het Spaansche Estremadura. Wat de inwoners belangt, dezelve zyn eertyds voor dapper gehouden, welke roem echter in later tyden vry vermindert is. Zy zyn hunne koningen zeer getrouw, doch daar by hoogmoedig, opgeblazen, bedrieglyk, onbedacht. Hunne meeste zorge is voor den koophandel, waarom ook de studiën aldaar niet veel bloeien. De Portugezen zyn meester van vele plaatsen in de Oost-Indiën, van waar zy gesteentens, goudt, zilver, zyde, en andere kostelykheden brengen. Goa is de hoofdplaats van hun gebiedt in de Oost-Indiën. Zy zyn ook meester van Brasilië in Amerika; zy waren 't ook eertyds van Malacca en de Molucques, en van verscheide plaatsen in de golf van Bengale. Zy zyn meester van de Azores, Capo Verde, Mazagan, en Tanger in Afrika, dat zy afgestaan hebben aan de Engelschen, en dat de laatsten verlaten hebben; de fortressen van Mina, van Arquino, en andere, op de kust van Guinea: andere langs de kusten der koninkryken Congo en Angola, Sofala en Mozambique, aan gene zyde de kaap de Goede Hoop, en verscheide andere plaatsen, die de koningen van Portugal machtig maken ter zee, en ryk te landt.

Portugal viel met de overige Spaansche ryken onder den laatsten Gothschen koning Rodericus in den jare 714 in handen der Moren, die het zelve langen tydt beheerschten. Doch omtrent den jare 1089 Alfonsus de VI, koning van Castilië en Leon, het zelve den Moren ontweldigt hebbende, stelde zynen schoonzoon Henrik, een geboren hertog van Bourgogne, tot gouverneur daar in, die na zyn doodt onathankelyk meester van 't landt wierdt, en een zoon naliet, Alfonsus genoemt, die den koninklyken tytel aannam, welken zyne nakomelingen naderhandt volstandig gevoert hebben. Na hem hebben twaalf koningen uit zyn geslachte door IV gansche eeuwen den troon bezeten, en den Moren de eene plaats na de andere afgenomen, tot eindelyk Emanuel tot de regering kwam. Onder dezen klom Portugal tot den hoogsten trap van zyn geluk; want hy bragt in Afrika en in de Indien treffelyke landen onder zyne gehoorzaamheit, en verrykte zyne onderdanen zodanig door den koophandel, dat zyne regering de Gulde Eeuw genoemt wierdt. Maar na dat zyn zoons zoon Sebastiaan, een jong prins, in den slag by Alcassar in Afrika ongetrouwt het leven verloor, en gene mannelyke erven uit het koninklyke bloedt meer voor handen waren, dan de afgeleefde kardinaal Henrik, die ook de regering aannam, doch in een jaar daar na stierf, zo ontstondt een groot verschil wegens de erfvolging. De mededingers waren Philippus de II, koning van Spanje, Philibert Emanuel, hertog van Savoje, Ranutius Farneze, hertog van Parma, Catharina, hertogin van Braganza, en Don Antonio, natuurlyke zoon van den infant Lodewyk, alle kinds-kinderen van Emanuel. Philippus, koning van Spanje, hadt de grootste macht, en alzo den nadrukkelykslen eisch. Dewyl hy nu bespeurde dat de Portugezen weinig liefde voor hem hadden, gelyk zy dan ook den gemelden Don Antoni tot koning verkoren, zondt hy den hertog van Alba met een leger in Portugal, die het gansche koninkryk in vyftig dagen in bezit nam. De uitlandsche provincien, tot Portugal behorende, volgden goedwillig, alleen het eenige eilandt Tercera moest met geweldt gedwongen worden. De schade welken Portugal onder de Spaansche regering leedt is onbeschryflyk. Want de koning Philippus dacht het den afgevallenen Nederlanden bange te maken, wanneer hy hen den vryen handel op Spanje en Portugal afsneedt; doch veroorzaakte daar door niet alleen, dat zy zelf naar Indië voeren, en de Oost-Indische waren uit de eerste handt haalden, maar ook den Portugezen de eene vaste plaats voor en de andere na op de Oost- en West-Indische kusten, en in Brazilië afnamen. Hier door wierdt hun handel, die tot nu toe de goudmyn der natie geweest was, byna gansch bedorven; 't welk oogenschynlyk niet geschiedt zoude zyn, indien Portugal niet onder de Spaansche heerschappy geraakt was. Maar in den jare 1640 schudden de Portugezen het Spaansche juk weder af, en verkoren Johannes, hertog van Braganza, tot hunnen koning. Deze omkeering wierdt zo voorzichtig, en met zo grote heimelykheit te werk gestelt, dat alle de Portugezen, in alle de vier delen der wereldt, zich op eenen dag de Spaansche heerschappy onttrokken, uitgezondert de eenige stadt en vesting Ceuta in Afrika. Het is te verwonderen, dat zulk eene gewigtige onderneming meer dan een jaar tyds verzwegen is gebleven, daar wel twee honderd personen daar van geweten hebben. Dewyl nu de koning van Spanje in zware oorlogen met Vrankryk, Hollandt, en Catalonië ingewikkelt was, hadt de nieuwe koning tyds genoeg zyne zaken vast te stellen, gelyk dan ook onder zynen zoon Alfonsus den VI in den jare 1668 eene eeuwige vrede gemaakt, en Portugal voor een onathankelyk koninkryk verklaard wierdt. Voorts zyn in Portugal vier ridderordens, I. die van Avis, welke Alfonsus de I in den jare 1147 tegen de Moren instelde; II. de orde van J. C. waar van de koning grootmeester is; dezelve wierdt door Dionysius, den zoon van Alfonsus den III, ingestelt; III. de S. Johannes, en ten IV de St. Jacobs-orde. De oude orde van S. Michaël ab Ala is kort na deszelfs oorspronk weder vernietigt.

Wat de regering in Portugal betreft, de koning is volstrekt meester, die alle *Jura majestatica* heeft, uitgezondert alleen dat hy gene nieuwe schattingen kan opleggen, dan met toestemming der ryksstanden. De successie der koningen is erflyk, en sluiten de mannen de vrouwen buiten; doch wanneer geen mannelyk erfgenaam meer voor handen is, zo erven de vrouwen uit kracht van de Lamegische wet, welke onder Alfonsus den I ingestelt is, en als een grondwet geldt. Doch het is niet waar, gelyk men voorgeeft, dat de natuurlyke kinderen erven, zynde 't gene dieswegen met Johannes den I gebeurt is, *de facto* geschied, als onwedersprekelyk door *Lobkowits* en *Sousa* aangetoont is.

Opvolging der koningen van PORTUGAL.

Henrik van Bourgonje kwam in Spanje in den jare 1089, en stierf in den jare 1112.

Ao. 1112.	*Alfonsus* I, regeerde in 't geheel	73 jaren.
1185.	*Sanctius* I.	27
1211.	*Alfonsus* II.	12
1223.	*Sanctius* II.	23
1146.	*Alfonsus* III.	33
1279.	*Dionysius.*	46
1325.	*Alfonsus* IV.	32
1357.	*Petrus* I.	10
1367.	*Ferdinand.*	17
1385.	*Johannes* I.	49
1433.	*Eduard.*	5
1438.	*Alfonsus* V.	47
1481.	*Johannes* II.	14
1495.	*Emanuel.*	26
1521.	*Johannes* III.	35, 6 maand.
1557.	*Sebastiaan.*	22
1578.	*Henrik.*	1, 5 maand.
1580.	*Philippus* II. van Spanje.	18
1598.	*Philippus* III.	23
1621.	*Philippus* IV.	19
1640.	*Johannes* IV, uit het huis van Braganza.	16
1656.	*Alfonsus* VI. afgezet in den jare 1667.	13
1668.	*Petrus* II.	38
1706.	*Johannes* V.	

Andere

Andere erfvolging, en geslachtrekening der koningen van Portugal, met de verscheide takken van hun geslachte.

I. Henrik van Bourgogne, graaf van Portugal, vierde zoon van *Henrik*, oudste zoon van Robert den I, hertog van Bourgogne, wierdt, als gemeld is, voor gouverneur in Portugal gestelt door zynen schoonvader Alfonsus den VI, koning van Castilië en Leon, die het zelve van de Moren gewonnen hadde. Hy stierf den 1 November des jaars 1112, in den ouderdom van 67 jaren, of van 50, volgens anderen; hebbende gehadt by Theresia, natuurlyke dochter van Alfonsus den VI, koning van Castilië, welke stierf in den jare 1130, Alfonsus, die volgt; *Urraca*, getrouwt met Veremond Panés van Trava, graaf van Trastamara; en *Theresia*, ook *Sanchia* genoemd, de welke trouwde I. met Ferdinand, gezegt Sanche, Numez de Barbosa; II. met Ferdinand Mendez, heer van Bragance. Hy hadt ook een natuurlyken zoon, *Petrus Alfonsus*, groot-meester van de orde van Avis, die eene reize deedt in Vrankryk in den jare 1147, en het overige van zyne dagen doorbragt in het klooster van Alcobace, daar hy begraven wierdt.

II. Alfonsus de I, koning van Portugal, bygenoemt *Henriquez*, wierdt gekroont den 7 July des jaars 1139. Zie ALFONSUS. Hy stierf den 9 December des jaars 1185, in 't 76 jaar zyns ouderdoms. Hy was in den jare 1146 getrouwt met Mahauda, dochter van Amadeus den III, graaf van Maurienne, waar by hy hadde, *Henrik*, geboren in den jare 1147, gemeld in eenen brief, dien zyn vader schreef aan S. Bernardus, jong gestorven; Sanchus, die volgt; *Johannes*; *Urraca*, gemalinne van Ferdinand den II, koning van Leon en van Gallicië, van wien zy gescheiden wierdt, om na-bloedverwantschap, hoewel zy eenen zoon by hem hadde; *Mahauda*, ook *Theresia* genoemt, in den jare 1184 getrouwt met Philippus van de Elsas, graaf van Vlaanderen, en naderhandt met Eudo den III, hertog van Bourgogne, van wien zy gescheiden wierdt in den jare 1195, en stierf den 6 May des jaars 1218, naby Veurne in Vlaanderen in een moeras gevallen zynde; en *Sanchus*, geleeft hebbende in den jare 1158; hy liet ook vyf natuurlyke kinderen na, die gene nakomelingschap hadden; te weten *Ferdinand-Alfonsus*, vaandrig-majoor van het koninkryk, genoemt in eenen brief in den jare 1166; *Petrus Alfonsus*, eenen monnik te Alcobace; *Alfonsus*, ridder van de orde van S. Jan van Jerusalem, gestorven in den jare 1207; *Theresia*, getrouwt met Sanche Nunez; en *Urraca*, gemalinne van Petrus Alfonsus van Viegas.

III. Sanchus de I, gezegt de *Gemeenzame*, koning van Portugal, stierf in den jare 1212. Zie SANCHUS. Hy was in den jare 1181 getrouwt met Douca, dochter van Raimundus Berengerus den IV, graaf van Barcelona, welke stierf in den jare 1198, hebbende by haar geteelt Alfonsus den II, die volgt; *Ferdinand*, die graaf was van Vlaanderen, door zyne gemalinne Johanna, dochter van Baldowyn den IX, graaf van Vlaanderen, tot keizer van Constantinopel verkoren, die gevangen wierdt in den slag van Bouvines in den jare 1214, eerst uit de gevangenis kwam in den jare 1217, en te Nojon zonder andere kinderen stierf in den jare 1233; *Petrus*, graaf van Urgel naderhandt prins van Majorca, geboren in den jare 1187, welke trouwde met Aramburga, gravinne van Urgel, welke stierf in den jare 1231. Hy verwisselde het graafschap van Urgel, tegen het prinsdom van Majorca, met Jacobus den Overwinnaar, koning van Aragon, en stierf in den jare 1258, zonder nakomelingschap; *Henrik* en *Raimundus*, jong gestorven; *Theresia*, gemalinne van Alfonsus den IX, koning van Leon en van Gallicië, van wien zy gescheiden wierdt ter oorzake van na-bloedverwantschap, gestorven in den jare 1250, in 't klooster van Lorvano, het welk zy beschonk, en waar in zy godsdienstiglyk leefde; *Mahauda*, gemalinne van *Henrik* den I, koning van Castilië, mede om na-bloedverwantschap gescheiden, gestorven in 't klooster van Aroca, het welk zy stichtte; *Sancha*, abdisse van Lorvano, gestorven in den jare 1229; *Blanca*, vrouwe van Guadalajara, ongetrouwt gestorven in den jare 1240; en *Berengerus*, jong gestorven. De koning Sanchus liet ook natuurlyke kinderen na, te weten *Martinus*, graaf van Trastamara in Gallicië, die de zyde koos van den koning van Leon, tegen den koning van Portugal zynen broeder, wiens benden hy tweemaal versloeg. Hy stierf zonder kinderen van Ollailla Peres de Castro, dochter van Petrus Fernandes de Castro; *Rodericus*, gesneuvelt in eenen strydt naby Porto in den jare 1245; *Gilles Sanchus*, ongetrouwt gestorven in den jare 1236; *Urraca-Theresa-Sancha*, getrouwt met Alfonso Telez den Ouden, die de stadt Albukerque deedt bouwen; en *Constantia*, gestorven in den jare 1269.

IV. Alfonsus de II, koning van Portugal, bygenoemt *de Vette*, stierf den 25 Maart des jaars 1223. Zie ALFONSUS. Hy hadde by zyne gemalinne Urraca, twede dochter van Alfonsus den IX, koning van Castilië, Sanchus den II, die volgt; Alfonsus den III, gemeld na zynen broeder; *Ferdinand*, gezegt *de Infant van Ceuta*, die Ferdinand den III koning van Castilië bystont in den oorlog tegen de Moren, trouwde met Sancha Ferdinandina de Lara, dochter van Ferdinand, graaf van Lara, en stierf in den jare 1246; *Vincentius*, jong gestorven; en *Leonora*, in den jare 1229 getrouwt met Valdemarus den III, prins van Denemarken, gestorven van verdriet om 't verlies van haren man. Hy liet ook een natuurlyken zoon na, *Johannes Alfonsus*, gestorven in den jare 1234.

V. Sanchus de II, koning van Portugal, bygenoemt *Capel*, trouwde heimelyk met Mencia, dochter van Diego Lopes de Haro. Hy wierdt door zyne onderdanen uit zyn koninkryk verdreven, en stierf zonder kinderen te Toledo in den jare 1246, 39 jaren oud zynde.

P.

V. Alfonsus de III, koning van Portugal en Algarve, wierdt geboren den 5 May des jaars 1210, volgde op zynen broeder, wierdt in den ban gedaan door den paus, en stierf in February des jaars 1279. Zie ALFONSUS. Hy was eerst getrouwt in den jare 1235 met *Mahauda*, gravinne van Boulogne, en van Dammartin, weduwe van Philippus van Vrankryk, graaf van Mante, en eenige dochter van Renaldus, graaf van Dammartin, en van Ida, gravinne van Boulogne: zy wierdt verstoten, en stierf voor den jare 1258. De koning Alfonsus trouwde voor de twede reize in den jare 1253 met Beatrix, natuurlyke dochter van Alfonsus den X, koning van Castilië, en hadde by haar Dionysius, die volgt; *Alfonsus*, heer van Portalegre, die by Jolanda van Castilië, dochter van Manuël infant van Castilië, hadde *Alfonsus*, heer van Leiria, zonder nakomelingschap gestorven; *Isabella*, getrouwt met Jan, gezegt *de Eenoogige*, heer van Biscaje; *Constantia*, getrouwt met Goncalez Nunez de Lara; *Maria*, eerst getrouwt met Tellez, zoon van Alfonsus, infant van Molina, heer van Montalegre, daar na met Ferdinand de Haro, heer van Ordugna; en Beatrix, gemalinne van Petrus Fernandez de Castro, heer van Lemos. De andere kinderen van Alfonsus den III waren *Blanca*, abdisse van Lorvano, naderhandt van Las Huelgas van Burgos; en twee zonen en twee dochters, jong gestorven. Hy hadt daar en boven zeven natuurlyke kinderen, *Ferdinand Alfonsus*, ridder van de orde der Tempeliers; *Gilles*, kommandeur van de kerke van S. Blasius; *Alfonsus Dionysius*, die nakomelingschap hadde; *Martinus Alfonsus*, die mede kinderen hadde; *Leonora*, gemalinne van Stephanus van Souza; *Leonora*, gezegt de Jonge, nonne van S. Clara van Santaren; en *Urraca*, getrouwt met Jan Mendez de Britters.

VI. Dionysius, koning van Portugal, bygenoemd de *Vader des vaderlands*, wierdt geboren den 12 October des jaars 1261, en stierf den 7 January des jaars 1325. Zie Dionysius. Zyne gemalinne was St. Elizabeth van Aragon, oudste dochter van Petrus den III, koning van Aragon, welke hy trouwde in den jare 1281, zy nam het kleedt van den derden regel van S. Franciscus aan na de doodt des konings, stierf den 4 July des jaars 1336, en wierdt gekanonizeert in den jare 1625. Zie S. Elizabeth. Hunne kinderen waren Alfonsus de IV, die volgt; *Isabella*; en *Constantia*, gemalinne van Ferdinand den IV, koning van Castilië, gestorven in den jare 1350. Hy liet ook zes natuurlyke kinderen na. De oudste *Alfonsus Sanches* was graaf van Albuquerque, en groot-meester van Portugal, die by Theresia Martinez, dochter van Jan Alfonsus, heer van Albuquerque, naliet *Jan Alfonsus*, graaf van Albuquerque, welke trouwde met Isabella van Menesez, en die stierf in den jare 1354, nalatende *Martin Gilles*, van Albuquerque, in den jare 1361 gedoodt door Petrus den Wreden, koning van Castilië, en drie natuurlyke kinderen; *Petrus* was graaf van Barcellos, en trouwde eerst met Blanca Perez van Portello, en naderhandt met Maria Ximenez, en stierf zonder kinderen in den jare 1355: deze graaf schreef eene historie der doorluchtige geslachten van Portugal; *Ferdinand Sanches* stierf mede zonder nakomelingschap by Froyla Yannes de Briteros; *Johannes Alfonsus*, heer van Aronce, wierdt gedoodt door den koning Alfonsus den IV zynen broeder den 4 Juny des jaars 1336; *Maria*, zo men wil, getrouwt met Jan de la Cerda, en *Maria*, nonne te Odivellas.

VII. Alfonsus de IV, koning van Portugal, bygenoemd *de Trotsche*, wierdt geboren den 8 February des jaars 1290, en stierf in May des jaars 1357. Zie Alfonsus. Hy was getrouwt met Beatrix, dochter van Sanchus den IV koning van Castilië, en hadde by haar *Alfonsus*, *Dionysius*, en *Johannes*, jong gestorven; Petrus, die volgt; *Maria*, in den jare 1328 getrouwt met Alfonsus den XI, koning van Castilië, gestorven in den jare 1356; en *Leonora*, getrouwt met Petrus den IV, koning van Aragon, gestorven in den jare 1348.

VIII. Petrus, gezegt de *Rechtvaardige* en de *Strenge*, koning van Portugal, wierdt geboren den 19 April des jaars 1320, en stierf den 19 January des jaars 1367. Zie Petrus. Na dat hy zyne eerste gemalinne, Blanca, dochter van Petrus, infant van Castilië, verstoten hadde, trouwde hy in den jare 1340 met Constantia Manuel, dochter van Johannes hertog van Pennafiel, gestorven in den jare 1344. Hy hadde by haar Ferdinand, die volgt; *Maria*, gemalinne van Ferdinand van Arragon, marquis van Tortosa, enz. Hy hadt ook zes natuurlyke kinderen, Johannes den I, die volgt na zynen broeder; *Alfonsus*, jong gestorven; *Johannes*, hertog van Valencia en van Campos, welke eerst trouwde met Maria Tellez, die hy onder een valsch voorwendsel deedt sterven, daar na met Constantia, natuurlyke dochter van Henrik den II, koning van Castilië, en die kinderen naliet, die gene lange nakomelingschap maakten; *Dionysius*, die trouwde met Johanna van Castilië, natuurlyke dochter van Henrik den II, koning van Castilië, en die kinderen naliet, welke de nakomelingschap voortgezet hebben, onder den naam van *Torres* en van Portugal; en *Beatrix*, gemalinne van Sanchus, bastaardt van Castilië, graaf van Albuquerque.

IX. Ferdinand, koning van Portugal, geboren den 27 February des jaars 1340, stierf den 20 October des jaars 1383 Zie Ferdinand. Hy hadde in den jare 1371 een onwettelyk huwelyk gesloten met Eleonora Tellez, getrouwt met Jan Laurens d'Acugna. Hy hadde by haar Beatrix, geboren in den jare 1372, getrouwt in den jare 1383 met Johannes den I, koning van Castilië. Johannes, grootmeester van Avis, haar oom, een bastaardt, ontblootte haar van de erfenisse; Ferdinand liet ook eene natuurlyke dochter na, *Isabella*, in den jare 1378 getrouwt met Alfonsus, bastaardt van Castilië.

Vervolg der koningen van Portugal, afkomſtig van eenen baſtaards van den koning Petrus *den Rechtvaardigen.*

IX. Johannes de I, natuurlyke zoon van Petrus, koning van Portugal, wierdt geboren den 11 April des jaars 1350. Hy was eerſt groot-meeſter der orde van Avis, en drong zich op den troon van Portugal na de doodt van zynen broeder Ferdinand, tot nadeel van zyne nichte Beatrix. Zie Johannes. Hy ſtierf den 14 Auguſtus des jaars 1433. Hy was in February des jaars 1387 getrouwt met Philippa van Lancaſter, oudſte zuſter van Henrik den IV, koning van Engelandt, welke ſtierf aan de peſt den 9 Juny des jaars 1415. Hy hadde by haar *Alfonſus*, geſtorven in den jare 1400; Eduard, die volgt; *Petrus*, hertog van Coimbre, die regent van het koninkryk was, en gedoodt wierdt in een gevecht den 20 May des jaars 1449. Zie Petrus. Hy was getrouwt met Iſabella van Aragon, en hadde by haar *Petrus*, die voor koning van Aragon en graaf van Barcelona uitgeroepen wierdt, door de Catalanen en door eenige groten van Aragon, in December des jaars 1464. Hy ſtierf den 30 Juny des jaars 1466; *Jacobus*, aardsbiſſchop van Lisbon, kardinaal gemaakt door paus Calixtus den III in den jare 1456, en geſtorven den 16 April des jaars 1459 te Florence; *Johannes*, hertog van Coimbra, prins van Antiochië, en regent van 't koninkryk van Cyprus, die trouwde met Charlotta, eenige dochter van Johannes den II, koning van Cyprus, en van Helena Paleologus: hy wierdt ridder van het gulde vlies gemaakt door Philippus den Goeden, hertog van Bourgogne, en ſtierf door vergift, zonder nakomelingſchap, in den jare 1457; *Iſabella*, eerſte gemalinne van Alfonſus den V, koning van Portugal; *Philippa*, eene nonne; en *Beatrix*, in den jare 1450 getrouwt met Adolf van Kleef, heer van Raveſtein. De vierde zoon van Johannes den I was *Henrik*, hertog van Viſeo, en grootmeeſter der orde van Chriſtus, die veel arbeidde tot het ontdekken van de onbekende landen, en ſtierf in den jare 1460, in den ouderdom van 67 jaren. De vyfde was *Johannes*, groot-meeſter van de orde van S. Jacob, en konneſtabel van Portugal, geſtorven in Africa in den jare 1443; *Iſabella*, gemalinne van Johannes den II, koning van Caſtilië, geſtorven den 15 Auguſtus des jaars 1496; en *Beatrix*, gemalinne van Ferdinand van Portugal, hertog van Viſeo, haren neef. De koning hadt een zesden zoon, *Ferdinand*, grootmeeſter van de orde van Avis, in gyzeling geſtorven, onder de Saracenen, in den jare 1443, in den ouderdom van een en veertig jaren; en eene dochter *Iſabella*, derde gemalinne van Philippus den Goeden, hertog van Bourgogne. Hy liet ook eenen baſtaardt na, *Alfonſus*, hertog van Bragance, wiens nakomelingſchap hier na beſchreven wordt; en *Beatrix*, eerſt getrouwt met Gilbert Talbot den V, baron van Irchenfeld, ridder van de kouſſebandt, en daar na met Thomas graaf van Arondel.

X. Eduard, koning van Portugal, ſtierf den 9 September des jaars 1438, in den ouderdom van 37 jaren. Zie Eduard. Hy trouwde in den jare 1428 met Leonora, twede dochter van Ferdinand den IV, koning van Aragon, ſchielyk geſtorven den 18 February 1445. Hy hadde by haar Alfonsus den V, die volgt: Ferdinand, hertog van Viſeo, wiens zoon den ry der koningen van Portugal vervolgt heeft; *Philippa*, met haar tien jaren aan de peſt geſtorven; *Eleonora*, getrouwt den 17 Maart des jaars 1452 met Frederik den IV, hertog van Ooſtenryk, ſedert keizer, geſtorven in den jare 1467, in den ouderdom van 33 jaren; *Catharina*, verlooft aan Karel van Navarre, prins van Viane, na wiens doodt zy zich begaf in het klooſter van S. Clara van Lisbon, daar zy ſtierf den 12 Juny des jaars 1463; en *Johanna*, in den jare 1455 getrouwt met Henrik den IV, koning van Caſtilië, geſtorven in den jare 1475. De koning Eduard liet ook eenen baſtaardt na, *Johannes Emanuel*, die het geeſtelyk gewaadt aannam onder de Karmelyten te Lisbon, biſſchop was van Ceuta in Africa, en van Guarda, en die kinderen hadde, van eenen van welken het geſlacht van Manuel afkomſtig is, dat in Portugal herſteld is, en den naam der moeder van dezen baſtaardt heeft aangenomen.

XI. Alfonsus de V, koning van Portugal, gezegt *de Africaan*, wierdt geboren in January des jaars 1432, en ſtierf den 24 Auguſtus des jaars 1481. Zie Alfonsus. Hy was getrouwt met *Iſabella*, dochter van Petrus van Portugal, hertog van Coimbra, geſtorven in December des jaars 1456. Hy hadde by haar Johannes den II, die volgt; en *Johannes*, die geboren wierdt den 4 February des jaars 1452, en die regentinne was van het koninkryk gedurende de reize van haren vader in Africa in den jare 1470. By de wederkomſt van dien prins week zy in een klooſter, leefde aldaar in grote Godsdienſtigheit, en ſtierf den 14 May des jaars 1490. Alfonſus trouwde naderhandt in den jare 1475 met Johanna van Caſtilië, zyne nichte, dochter van Henrik den IV, koning van Caſtilië, en van Johanna van Portugal. Hy hadde by haar gene kinderen, en na zyn doodt wierdt zy nonne in 't klooſter van S. Clara te Santeren, dat zy geſticht hadde, en bragt aldaar vele jaren Godsdienſtiglyk door.

XII. Johannes de II, koning van Portugal, bygenoemd *de Grote*, en *de Geſtrenge*, wierdt geboren den 3 May des jaars 1455, en ſtierf den 25 October des jaars 1495. Zie Johannes. Hy trouwde met Eleonora van Portugal, oudſte dochter van Ferdinand, hertog van Viſeo, en hadde by haar *Alfonſus*, die in den jare 1490 trouwde met Iſabella, oudſte dochter van Ferdinand den V, gezegt de Katholyke, koning van Aragon, en van Iſabella, koninginne van Caſtilië. Hy ſtierf zonder nakomelingſchap den 13 July des jaars 1491, in den ouderdom van 16 jaren. Johannes de II hadde ook eenen baſtaardt, *Georgius*, ſtamvader der hertogen van Aveiro, die den naam van *Lancaſter* aannamen, en in den jare 1665 uitſtierven, door de doodt van *Raimundus* van Lancaſter, hertog van Aveiro en van Torra-Nova, die gene kinderen naliet by Clara Louiza van Ligne, dochter van Claudius Lamoral, prinſſe van Ligne, zynen oom; *Petrus*, biſſchop van Guarda, en benoemt tot het bisdom van Bragua in den jare 1647, nam den tytel aan van hertog van Aveiro, en van Lancaſter. De hertogen van Abrantes zyn noch in wezen in Spanje in de nakomelingſchap van *Auguſtinus* van Alemcaſtro, waar van de vader *Alfonſus* van Lancaſter, groot-kommandeur van S. Jacob, hertog van Abrantes gemaakt was door Philippus den IV, koning van Spanje, in den jare 1645. De groot-kommandeurs der orde van Avis zyn mede afkomſtig van *Georgius*, baſtaardt van Portugal, en uit dien tak was geſproten Don Veriſſimo d'Alemcaſtro, aardsbiſſchop van Bragua, en naderhandt van Lisbon, kardinaal gemaakt door Innocentius den XI in den jare 1686, en geſtorven den 13 December des jaars 1692, in den ouderdom van 82 jaren. Zyn broeder, *Joſeph* van Lancaſter, is biſſchop geweeſt van Miranda, naderhandt van Algarve, en in den jare 1680 van Leiria, en is geſtorven in September des jaars 1700.

Vervolg der koningen van Portugal in den tak der hertogen van Viſeo.

XI. Ferdinand, hertog van Viſeo, grootmeeſter der ordens van Chriſtus en van S. Jacob, en konneſtabel van Portugal. Hy was de twede zoon van den koning Eduard. Hy verzelde den koning zynen broeder op den tocht naar Africa, bevondt zich by de inneming van Alcacer, veroverde de ſtadt Anoſa van de Moren, en ſtierf den 8 September des jaars 1470, in den ouderdom van 37 jaren. Hy was getrouwt met Beatrix, dochter van Johannes van Portugal, grootmeeſter van de orde van S. Jacob, en konneſtabel van Portugal, waar by hy hadde, *Johannes*, hertog van Viſeo, zonder kinderen geſtorven in den jare 1484; Jacobus, die volgt; Emanuel, koning van Portugal, gemeld na zynen broeder; *Eleonora*, gemalinne van Johannes den II, koning van Portugal; en *Iſabella*, twede gemalinne van Ferdinand den II van Portugal, hertog van Bragance.

XII. Jacob van Portugal, hertog van Viſeo, ſpande aan tegen den koning *Johannes*, zynen ſchoonbroeder, en wierdt door de eigen handt des konings, met wien hy at, gedood den 22 Auguſtus des jaars 1484, noch maar 20 jaren oud zynde. Hy liet een natuurlyken zoon na, *Alfonſus*, hertog van Viſeo, door den koning Emanuel konneſtabel gemaakt van Portugal in den jare 1500, en ſtierf 4 jaren daar na, nalatende *Beatrix* van Portugal, gemalinne van Petrus, marquis van Villereal.

XIII. Emanuel, hertog van Viſeo, wierdt geboren den 31 May des jaars 1469, en betradt den troon van Portugal na den koning Johannes den II, zyn vollen neef, in den jare 1495, en wierdt bygenoemt de Grote. Hy ſtierf den 13 December des jaars 1521. Zie Emanuel. Hy was driemaal getrouwt, eerſt in den jare 1497 met Iſabella van Aragon, gezegt van Caſtilië, weduwe van Alfonſus, prins van Portugal, oudſte zoon van koning Johannes den II. Zy ſtierf in den arbeidt den 24 Auguſtus des jaars 1498, in 't 28 jaar haars ouderdoms; daar na trouwde hy den 30 October des jaars 1500 met *Maria*, zuſter van de voorgaande, mede in den arbeidt geſtorven in den jare 1517; naderhandt trouwde hy in den jare 1519 met *Eleonora* van Ooſtenryk, oudſte zuſter van keizer Karel den V, die hertrouwde met François den I, koning van Vrankryk, en ſtierf in den jare 1558. Van het eerſte bedde hadde hy *Michiel*, prins van Portugal, geboren den 24 Auguſtus des jaars 1498, geſtorven den 20 July des jaars 1500; en van het twede bedde, Johannes den III, die volgt; *Lodewyk*, hertog van Beja, geboren den 3 Maart des jaars 1506, geſtorven in den jare 1555, nalatende Antony, prioor van Crato, ſtamvader der prinſſen van Portugal, hier na gemeld; *Ferdinand*, geboren in den jare 1507, geſtorven in den jare 1534, zonder kinderen na te laten by Guyomara Coutinho, dochter van François, graaf van Marialoa; *Alfonſus*, geboren in den jare 1509, die abt was van Alcobace, aardsbiſſchop van Evora, en vervolgens van Lisbon, kardinaal gemaakt door paus Leo den X in den jare 1517, en die ſtierf in den jare 1540. Henrik, kardinaal en koning van Portugal, hier na gemeld; *Eduard*, hertog van Guimaraens, en konneſtabel van Portugal, geſtorven in den jare 1576, zonder nakomelingſchap; *Maria* van Portugal in den jare 1566 getrouwt met Alexander Farneſe, hertog van Parma, geſtorven in den jare 1577, en *Catharina*, gemalinne van Johannes van Portugal, hertog van Bragance. De koning Emanuel hadde noch van zyn twede bedde *Iſabella*, geboren in den jare 1503, getrouwt in den jare 1526 met Karel den V, keizer en koning van Spanje, en geſtorven den 1 May des jaars 1539, en *Beatrix*, geboren in den jare 1504, getrouwt in den jare 1521 met Karel den III, hertog van Savoje, geſtorven den 8 January des jaars 1538. Van het derde bedde hadde hy *Maria*, geboren in den jare 1521, en ongetrouwt geſtorven in den jare 1578.

XIV. Johannes, prins van Portugal, geboren den 3 Juny des jaars 1537, en geſtorven voor zynen vader den 2 January des jaars 1554, was getrouwt met Johanna, twede dochter van keizer Karel den V, en van Iſabella van Portugal, welke ſtierf in den jare 1578, hebbende gehadt Sebastiaan, die volgt.

XV. Sebastiaan, koning van Portugal, wierdt geboren na de doodt van zynen vader den 20 January des jaars 1554, volgde op zynen grootvader, onder de voogdy en 't regentſchap van

van de koninginne Catharina van Oostenryk, en wierdt gedoodt in den slag van Alcacer den 4 Augustus des jaars 1578, zonder getrouwt te zyn geweest. Zie SEBASTIAAN.

XIII. HENRIK, vyfde zoon van den koning Emanuel, wierdt geboren den 31 January des jaars 1512. Hy wierdt eerst na malkander aardsbisschop van Braguas, van Lisbon, van Evora, en eindelyk kardinaal gemaakt door paus Paulus den III in den jare 1546. Na de doodt van den koning Sebastiaan, zynen kleinneef, wierdt hy voor koning van Portugal erkent. Hy hadt niet lang het genot van de koninklyke waardigheit, zynde gestorven den 31 January des jaars 1580. De koningen van Spanje maakten zich meester van den troon van Portugal, en Philippus de II, Philippus de III en Philippus de IV waren na malkander koningen van Portugal.

Bastaarden van Portugal, die, na de doodt van den koning Henrik, naar de kroon stonden.

XIV. ANTONY van Portugal, prioor van Crato, was een natuurlyke zoon van Lodewyk hertog van Beja, twede zoon van den koning Emanuel. Anderen zeggen, dat de hertog de moeder van Antony getrouwt hadde, maar dat het huwelyk niet goed gekeurt was. Wat 'er van zy, hy wierdt geboren in den jare 1531, en nam de waardigheit van koning van Portugal aan in Lisbon den 24 Juny des jaars 1580. Hy stierf te Parys den 25 Augustus des jaars 1595, en wierdt begraven in de kerk der Kordeliers, in de kapelle van Gondi. Zie ANTONY. Hy liet natuurlyke kinderen na, te weten EMANUEL, die volgt; CHRISTOFFEL, die den tytel van koning van Portugal aannam, stierf te Parys den 3 Juny des jaars 1638, in den ouderdom van 66 jaren, en wierdt begraven by zynen vader; *Dionysius*, monnik in 't klooster van Valbonne, van de orde der Cistercienzen; *Johannes*, ongetrouwt gestorven, en *Philippa* en *Louisa*, nonnen.

XV. EMANUEL de I, prins van Portugal, was onderkoning der Indiën. Hy trouwde in den jare 1597 met Emilia van Nassau, dochter van Wilhem, prins van Oranje, en van Anna van Saxen, zyne twede gemalinne. Zy stierf te Geneve na den jare 1624. Hy hertrouwde met Louisa Osorio, en stierf te Brussel den 22 Juny des jaars 1638, in den ouderdom van zeventig jaren. Hy hadde uit zyn eerste huwelyk *Emanuel* den II, prins van Portugal, die een Karmelyt wierdt den 15 July des jaars 1628, en sedert den hervormden Godsdienst omhelsde. Hy trouwde in den jare 1646 met Johanna, gravinne van Hanau, dochter van Albert, graaf van Hanau, welke stierf in den jare 1673, en hy in den jare 1686; nalatende vier dochters, welke waren, *Wilhelmina*; *Amelia*, jong gestorven; *Elizabeth Maria*, geboren den 20 November des jaars 1648, getrouwt den 11 April des jaars 1678 aan Adriaan baron van Gent; *Maria-Louisa*, geboren in den jare 1649, ongetrouwt gestorven; en *Christina-Delphina*, geboren den 15 December des jaars 1650, mede ongetrouwt gestorven. De andere kinderen van Emanuel den I waren, LODEWYK, die volgt; *Maria-Belgica*; *Emilia-Louisa*; *Anna Louisa*; *Juliana-Catharina*; *Sabina*, ongetrouwt gestorven; en *Mauricia-Eleonora*, getrouwt met Georg Frederik prins van Nassau-Siegen, gestorven in den jare 1674.

XVI. LODEWYK, prins van Portugal, marquis van Tramoso, was in den jare 1631 getrouwt met Anna-Maria Capece Galeoti, dochter van Johan-Baptist Capece Galeoti, prins van Monte-Leon, en Diana Spinelli, en hadde by haar *Emanuel-Eugenius* van Portugal den III, marquis van Troncot en van Tramoso, ongetrouwt te Rome gestorven in September des jaars 1687, en *Ferdinand-Alexander* van Portugal, ridder van S. Jacob, abt van S. Bernard van Antwerpen.

Hertogen van Bragance, bastaarden van Portugal, van welke de tegenwoordige koningen afkomstig zyn.

X. ALFONSUS van Portugal, hertog van Bragance, graaf van Barcellos, en heer van Guimaraens, natuurlyke zoon van Johannes den I, koning van Portugal, en van Agnes Perez, stierf in den jare 1461. Hy was eerst getrouwt met Beatrix, dochter en erfgename van Nugno-Alvarez Pereira, konnestabel van Portugal, graaf van Barcellos en van Ourem; en daar na met Constantia van Castilië, gezegt van Norogna, dochter van Alfonsus van Castilië, graaf van Gijon, en van Isabella van Portugal. Hy hadde van het eerste bedde ALFONSUS van Portugal, graaf van Ourem, stamvader der graven van Vimioso; FERDINAND, hertog van Bragance, die volgt; en *Isabella*, gemalinne van Johannes van Portugal, haren neef, gestorven in den jare 1445.

XI. FERDINAND de I, hertog van Bragance, marquis van Villaviciosa, heer van Guimaraens, en gouverneur van Ceuta, trouwde met Johanna de Castro, dochter van Johannes, heer van Cadaval. Hy hadde by haar FERDINAND den II, die volgt; *Johannes*, marquis van Monte-Major, konnestabel van Portugal, in Castilië zonder kinderen gestorven, by Isabella van Norogna; ALVARES, graaf van Olivença, stamvader der marquizen van Ferreira; ALFONSUS, graaf van Faro, die den tak gemaakt heeft der graven van Odemira; CATHARINA, belooft aan Johannes Coutigno, graaf van Marialva, voor het huwelyk gestorven; *Beatrix*, gemalinne van Petrus de Menéses, marquis van Ville-Real, en *Guyomara*, gemalinne van Henrik de Menéses, graaf van Loulle.

XII. FERDINAND de II, hertog van Bragance en van Guimaraens, viel in de ongunst van koning Johannes den II, die hem zyn vonnis deedt maken en het hoofdt afhouwen te Evora den 21 Juny des jaars 1483. Hy was getrouwt met Eleonora de Menéses, dochter van Petrus, graaf van Ville-Real, en naderhandt met Isabella van Portugal, dochter van Ferdinand, hertog van Viseo. Hy hadde van het twede bedde *Philippa*, in Castilië gestorven kort na haren vader, zonder getrouwt te zyn geweest; JACOBUS, die volgt; DIONYSIUS, die den tak gemaakt heeft der graven van Lemos; ALFONSUS, groot-kommandeur der orde van Christus, getrouwt met Jeronyma van Norogna, zonder kinderen gestorven; *Margareta* en *Catharina*, ongetrouwt gestorven.

XIII. JACOBUS, hertog van Bragance, marquis van Villaviciosa en graaf van Barcellos, wierdt tot koning van Portugal geschikt door koning Emanuel in den jare 1498, indien hy zonder kinderen kwam te sterven, met uitsluiting van den keizer Maximiliaan den I, als een vreemdeling zynde, hoewel een zoon zynde van Eleonora van Portugal. Hy maakte hem ook generaal van eene vloot, die hy in Africa zondt in den jare 1513. Hy was eerst getrouwt met Eleonora de Gusman, dochter van Johannes, hertog van Medina Sidonia, en daar na met Johanna, dochter van Diego de Mendoza. Hy hadde van het eerste bedde THEODOSIUS, die volgt, en *Isabella*, gemalinne van Eduard van Portugal, hertog van Guimaraens; en van het twede bedde *Jacobus*, zonder nakomelingschap gestorven; *Constantinus*, groot-kamerling van koning Johannes den III, des zelfs ambassadeur in Vrankryk in den jare 1549, en onderkoning in de Indiën. Hy stierf zonder kinderen by Maria de Menéses, dochter van Roderik de Mello, marquis van Ferreira, en van Beatrix de Menéses; *Fulgentius*, prioor van Guimaraens, die twee natuurlyke kinderen naliet; *François*, kanunnik van Evora, gestorven in den jare 1634, en *Angelica*, abdisse van Villaviciosa; *Theotonus*, aardsbisschop van Evora, gestorven in den jare 1602; *Johanna*, gemalinne van Bernardinus de Cardenas, hertog van Maqueda, van wien de hertogen van dien naam afkomstig zyn; *Eugenia*, gemalinne van François de Mello, marquis van Ferreira; *Maria*, abdisse van Villaviciosa; en *Vincentia*, nonne van het zelfde klooster.

XIV. THEODOSIUS van Portugal de I, hertog van Bragance enz. trouwde met Isabella de Castro, dochter van Dionysius van Portugal-Bragance, graaf van Lemos, en naderhandt met Beatrix van Portugal-Lancaster, dochter van Lodewyk den I, groot-kommandeur van Avis. Hy hadde van het eerste bedde JOHANNES, die volgt; en van het twede, *Jacobus*, gedood in den slag van Alcacer met den koning Sebastiaan in den jare 1578; en *Isabella*, gemalinne van Michaël de Menéses, hertog van Camina.

XV. JOHANNES van Portugal, hertog van Bragance en van Barcelles, konnestabel van Portugal, kwam overeen met Philippus den II koning van Spanje, wegens zyne eischen op Portugal, en wierdt ridder van het gulde vlies gemaakt in den jare 1581. Hy stierf in den jare 1582, hebbende geteelt by Catharina, twede dochter van Eduard van Portugal, hertog van Guimaraens, THEODOSIUS den II, die volgt; EDUARD, die den tak maakte der hertogen van Oropesa; *Alexander*, aardsbisschop van Evora; *Maria*, gestorven verlooft zynde aan den hertog van Parma; en *Serafhina*, gemalinne van Johannes Fernandez Pacheco, hertog van Escalona.

XVI. THEODOSIUS van Portugal de II, hertog van Bragance en van Barcellos, konnestabel van Portugal, stierf den 20 November des jaars 1630. Hy was in den jare 1603 getrouwt met Anna de Velasco en de Giron, dochter van Johannes Fernandez de Velasco, hertog van Frias, gouverneur van Milaan, en van Maria Giron. Hy hadde by haar JOHANNES den IV, koning van Portugal, die volgt; *Eduard*, prins van Portugal, die, na dat hy het keizerryk in Duitschlandt verscheide jaren gedient hadde, te Regensburg gevangen genomen wierdt in den jare 1641, en gebragt naar het kasteel van Milaan, alwaar hy stierf den 3 September des jaars 1649, in den ouderdom van 44 jaren, zonder nakomelingschap; *Alexander*, geboren in den jare 1607, gestorven den 31 May des jaars 1637; en *Catharina*, geboren in den jare 1606, en jong gestorven.

Koningen van Portugal van het huis van Bragance.

XVII. JOHANNES de IV, koning van Portugal, hertog van Bragance en van Barcellos, gezegt *de Gelukkige*, wierdt geboren den 19 Maart des jaars 1604, wierdt voor koning van Portugal uitgeroepen in den jare 1640, den 1 December. Zie JOHANNES. Hy stierf den 6 November des jaars 1656. Hy was in den jare 1635 getrouwt met Louisa de Gusman, oudste dochter van Johannes Emanuel Perez de Gusman, hertog van Medina-Sidonia, die regentinne was gedurende de minderjarigheit van haren zoon, en stierf den 28 February des jaars 1666. Hunne kinderen waren *Theodosius*, prins van Portugal, geboren den 8 February des jaars 1634, gestorven in den jare 1653. ALFONSUS HENRIK, die volgt; PETRUS, gemeld na zynen broeder; *Maria*, geboren den 18 September des jaars 1636, en ongetrouwt gestorven, en *Catharina*, infante van Portugal, geboren den 25 September des jaars 1638, getrouwt met Karel den II, koning van Engelandt, den 31 May des jaars 1662, waar van zy weduwe bleef in den jare 1685. Zy begaf zich naar Lisbon, en stierf aldaar den 31 December des jaars 1705, hebbende regentinne geweest gedurende de ziekte van den koning Petrus haren broeder. Hy liet ook eene natuurlyke dochter na, *Maria*, die eene Karmelyter nonne was.

XVIII. ALFONSUS-HENRIK, koning van Portugal, geboren den 21 Augustus des jaars 1643, volgde op zynen vader, en trouwde den 25 Juny des jaars 1666 met Maria-Elisabeth-Françoi-

fa van Savoje, twede dochter van Karel-Amadeus, hertog van Nemours; maar onmachtig erkent, of ten minsten als zodanig beschuldigt zynde, wierdt zyn huwelyk nietig verklaard in den jare 1668. Zyne kwade hoedanigheden en zyne onmacht deden hem de regering van zyne staten benemen in den jare 1669. Men geleidde hem in het eilandt van Tercera, van waar men hem wederbragt naar het kasteel van Cintra; zeven mylen van Lisbon, alwaar hy aan eene beroerte stierf den 12 September des jaars 1683. Zie ALFONSUS.

XVIII. Petrus de II, koning van Portugal en Algarve, geboren den 28 April des jaars 1648. Hy wierdt aangestelt tot regent van Portugal den 22 November des jaars 1667, en trouwde den 2 April des jaars 1668 met de koninginne gemalinne van zynen broeder, de welke stierf den 27 December des jaars 1683, nalatende *Elizabeth-Maria-Louisa-Josepha*, infante van Portugal, geboren den 6 January des jaars 1669, gestorven den 21 October des jaars 1690. Deze prins hertrouwde den 2 July met Maria-Sophia-Elizabeth van Beieren, dochter van Philippus Wilhelmus, hertog van Nieuburg, keurvorst van de Palts, welke stierf den 4 Augustus des jaars 1699, en hy zelf den 9 December des jaars 1706, in den ouderdom van 58 jaren, 9 maanden. Uit dit huwelyk zyn gesproten, *Johannes*, prins van Brasilië, geboren den 30 Augustus des jaars 1688, gestorven den 17 September daar aan volgende; Johannes-François-Antony-Josephus-Bernard-Benedictus, die volgt; *François-Xavier-Antony-Urbanus*, geboren den 15 Maart des jaars 1695; *Emanuël*, geboren den 3 Augustus des jaars 1697; *Theresia-Josepha*, geboren den 8 February des jaars 1696, en *Françoisa Xaviera*, geboren den 30 January des jaars 1699. Hy liet ook eene natuurlyke dochter na, *Louisa*, eerst getrouwt in May des jaars 1695 met Louïs van Portugal de Mello, van Ferreira, hertog van Cadaval; en daar na met Jacobus van Portugal Mello, mede hertog van Cadaval, broeder van haar eersten gemaal. Zie PETRUS den II.

XIX. Johannes-François-Antony-Joseph-Bernardus-Benedictus de V, koning van Portugal, geboren den 24 October des jaars 1689, wierdt koning van Portugal verklaart den 1 January des jaars 1707, en trouwde den 9 July des jaars 1708 met Maria-Anna-Josepha-Antonetta-Reine, aartshertoginne van Oostenryk, twede dochter van den keizer Leopoldus, en van *Eleonora-Magdalena-Theresia* van Beieren-Nieuburg, zyne derde gemalinne.

Takken gesproten uit het huis van Portugal, en die recht hebben tot de kroon.

Hertogen van Oropesa.

XVI. Eduard van Portugal, twede zoon van Johannes hertog van Bragance, was marquis van Flechilla en graaf van Oropesa, door zyn huwelyk met Beatrix van Toledo, dochter van Jan Alvarez, graaf van Oropesa, en van Louïsa Pimentel, en hy hertrouwde met Gujomara Pardo, dochter van Aivas Pardo, heer van Malagon. Zyne kinderen van het eerste bedde waren Ferdinand, die volgt; *Johannes* en *François*, jong gestorven.

XVII. Ferdinand-Alvarez van Portugal, gezegt van Toledo-Monron en Ayala, marquis van Flechilla en van Xarandilla, graaf van Oropesa, enz. trouwde met Mencia Pimentel, dochter van Jan Alfonsus Pimentel, graaf van Benevente, en van Mencia Zuniga, en Requesens, waar by hy teelde *Johannes*, jong gestorven; Eduard, die volgt, en *Maria*, getrouwt met Petrus Faxardo, marquis van Los Veles en van Molina.

XVIII. Eduard-Alvarez van Portugal, gezegt van Toledo-Monron en Ayala, hieldt zyn gewoon verblyf aan 't hof van Spanje, wierdt hertog van Oropesa gemaakt, en benoemt tot onder-koning van Navarre. Hy trouwde met Anna de Modica, de Cordua Pimentel, gravinne van Alcaudette en marquisinne van Vilar, dochter van Jan de Zuniga, Requesens-Pimentel, marquis van Viana, en van Antonetta Fernandez de Cordua Velasco, waar by hy onder andere kinderen hadde Manuel-Joachim-Alvarez, die volgt.

XIX. Manuel-Joachim-Alvarez van Toledo, marquis van Xarandilla, hertog van Oropesa, die in den jare 1664 den 26 July trouwde met Isabella Pacheco-d'Aragon-Velasco, dochter van Alfonsus-Melchior Tellez-Giron-Pacheco, van de graven van Montalvan, waar by hy hadde Petrus-Vincent, die volgt; *Josepha Antonetta*, geboren den 8 October des jaars 1681, getrouwt met Emanuel-Gaspar van Sandoval, van Giron, marquis van Belmonte; en *Maria Petronella* van Portugal Atocha, geboren den 29 Juny des jaars 1683.

XX. Petrus-Vincent van Toledo Portugal, marquis van Xarandilla, geboren den 5 April des jaars 1685.

Graven van Lemos en van Castro.

XIII. Dionysius van Portugal, twede zoon van Ferdinand den II, hertog van Bragance, was graaf van Lemos, en vestigde zyn verblyf in Castilië. Zyne nakomelingschap nam den naam van Castro aan, ter oorzake van Beatrix de Castro, gravinne van Lemos, zyne gemalinne. Hy was vader van Ferdinand, die volgt; van *Alfonsus* de Castro, groot-kommandeur der orde van Christus, ambassadeur te Rome, die by Jeronyma Norogna nakomelingschap naliet; van *Petrus*, bisschop van Guenca en van Lamego, groot-aalmoezenier van Philippus den II, koning van Spanje; van *Eleonora* van Portugal Castro, getrouwt met Jacobus Sarmiento de Mendoce, graaf van Ribadavia; van *Isabella* van Portugal Castro, eerste gemalinne van Theodosius van Portugal den I, hertog van Bragance, haren neef; van *Antonetta*, getrouwt met Alvarez Coutinho, maarschalk van Portugal; van *Mencia*, eerste gemalinne van Renatus, graaf van Chalani in Savoje; en van *Constantia* van Portugal Castro, nonne te Lisbon.

Ferdinand Ruis van Portugal Castro, graaf van Lemos, en marquis van Sarria, was tweemaal ambassadeur te Rome. Hy hadde by Theresia van Andrada zyne gemalinne, dochter en erfgename van Ferdinand Perez d'Andrada, graaf van Villalva enz. Petrus-Ferdinand, die volgt; *Isabella*, getrouwt met Roderik de Moscoso, graaf van Altamira; en *Françoisa*, zonder nakomelingschap gestorven by Rodericus-Hieronymus Portocarero, graaf van Medelin.

XV. Petrus-Ferdinand van Portugal de Castro, graaf van Lemos, van Andrada, enz. diende Philippus den II koning van Spanje in de verövering van Portugal. Hy hadde by Eleonora de la Cuëva, dochter van Bertrand hertog van Albuquerque, zyne eerste gemalinne, Ferdinand-Roderik, die volgt; *Bertrand*, die den koning van Spanje diende in Italië, in de Indiën, en in Spanje, en die drie bastaarden naliet, *Theresia*, getrouwt met Garçia-Hurtado de Mendoza, marquis van Cagnete, onder-koning van Peru; en *Isabella*, jong gestorven. By Theresia Bobadilla en de la Cuëva, zyne twede gemalinne, dochter van Bobadilla, graaf van Chiruhon, en Menicia de la Cerda, wierden hem geboren *Petrus*, kommandeur van de orde van Alcantara, welkers gemalinne Hieronyma de Cordua staatjuffer was van de koninginne Margareta van Oostenryk, Roderik de Castro, kanunnik van Toledo, bisschop van Camora en van Canca, naderhandt aardsbisschop van Seville, en eindelyk kardinaal in den jare 1583: hy stierf den 26 October des jaars 1600, hebbende drie natuurlyke kinderen gehad; *Andreas*, kommandeur van Alcantara, welke trouwde met Agnes Henriques de Ribera, dochter van Perez Afan de Ribera, en van Agnes Henriquez de Tabora, gravinne van La Torre, waar by hy hadde *Petrus* van Portugal Castro, jong gestorven; *Agnes* de Castro, gravinne van Chinchon, marquisinne van S. Martin en de La Vega, getrouwt met Joseph-Alexis-Antony van Cardenas-Ulloa-Zuniga, grave van Puebla; en *Françoisa* de Castro, getrouwt met François de Gusman, zoon van Petrus, marquis de la Algava. Hy liet ook eenen bastaardt na, genoemt *Rodericus*. Hun vader hadt 'er twee gehadt, *Antony*, Benedictyner monnik, abt van S. Benedictus van Madrid, en generaal van zyne orde, en *Johannes*, monnik van de zelve orde, aardsbisschop van Otrante, gestorven in den jare 1603.

XVI. Ferdinand-Roderik van Portugal de Castro, graaf van Lemos, enz. was onderkoning van Napels en van Sicilië, en stierf monnik van Benedictus te Burgos in den jare 1637. Hy liet na by Lucretia Gatarina-Legana, gravinne van Castro, eenige dochter van Alexander Gattinara, graaf van Castro, en van Victoria Caracciol, François-Ferdinand, die volgt; *Alexander* en *François*, jong gestorven; *Catharina*; *Victoria*; *Clara-Maria*, eene ongeschoeide nonne; *Elisa*, en *Maria*.

XVIII. François-Ferdinand van Portugal de Castro, hertog van Taurisano, enz. Deze was onderkoning van Aragon, naderhandt van Sardinië, eindelyk van Peru, en trouwde met Antonetta Giron, dochter van Petrus, hertog van Ossuna, en hadde daar by, Petrus-Ferdinand den III, die volgt; *Maria-Louisa*, twede gemalinne van Petrus Nuno-Colombo van Portugal, hertog van Veraguas; *Lucia-Antonetta* de Castro, en *Maria-Catharina*, nonnen.

XIX. Petrus Ferdinand van Portugal de Castro de III, hertog van Taurisano, enz. grande van Spanje, gestorven in den jare 1678. Hy trouwde met Anna, weduwe van Henrik Pimentel de Gusman, marquis van Tavera, en dochter van Karel Borgia, hertog van Gandia, en van Artemisa Dona, waar by hy hadde Ginez-Fernandez van Portugal de Castro, graaf van Lemos, de Castro, en d'Andrada, onderkoning van Sardinië, die den 8 September des jaars 1687 trouwde met Catharina de Sylva van Mendoza, dochter van Georgius-Maria, hertog van Pastrana en de l'Infantado, waar by hy gene kinderen hadde; Salvador, die volgt; en *Maria-Alberta* van Portugal de Castro, getrouwt met Manuel Didas Lopez de Zuniga, hertog van Bejar.

XX. Salvador van Portugal de Castro, graaf van Castro, van Lemos, van Andrada, en van Villalva, hertog van Taurisano, enz. stierf in den jare 1695. Hy was getrouwt met Françoisa Centurion van Cordua, Mendoza, Carillo, Albornoz, marquisinne van Almagnan, dochter van François Cecil Centurion, marquis van Estape en van Almagnan, waar by hy hadde *Maria-Antonetta*, *Rosa*, en *Raphaëla*.

Marquisen van Ferreira de Mello, hertogen van Cadaval.

XII. Alvarez van Portugal de I, heer van Ferreira, derde zoon van Ferdinand den I, hertog van Bragance, was president van den Raadt van Castilië, en hoofdt der justitie in Portugal. Hy trouwde met Philippa de Mello, dochter en erfgename van Roderik, graaf van Olivenca; en hadde by haar Roderik, die volgt; Georgius, graaf van Gelves, met zynen tak hier na gemeld; *Isabella*, getrouwt met Alfonsus de Sottomajor, graaf van Belcaçar; *Beatrix*, getrouwt met Georgius, bastaardt van Portugal, heer van Aveiro; *Johanna*, twede gemalinne van François van Portugal, graaf van Vimioso; en *Maria*, gemalinne van Johannes de Sylva, graaf van Portalégre.

XIII. Roderik de Mello en van Portugal, marquis van Ferreira, graaf van Olivença en van Tentugal, was gouverneur van Tanger. By zyne eerste gemalinne Leonora, dochter van

François

François van Almeida, onderkoning der Indiën, hadt hy Alvarez de Mello, voor hem gestorven, wiens eenige zoon Alvarez de III gedood was in den slag van Alcacer in den jare 1578; François, die volgt, en *Philippa*, getrouwt met Alvarez de Sylva, graaf van Portalegre. Hy hadde by Beatrix de Menefes, zyne twede gemalinne, eene dochter van Antony van Almada, kapitein-majoor van Lisbon, en van Maria van Meneses, *Alvarez* en *Maria*, gemalinne van Constantyn van Portugal-Bragance.

XIV. François van Portugal de Mello, enz. hadde by Eugenia, dochter van Jacobus van Portugal, hertog van Bragance, *Rodericus*, gedood in den slag van Alcacer; Nugno-Alvarez, die volgt; *Johannes*, bisschop van Viseo; Constantinus, die den tak gemaakt heeft der graven van Açumar; en *Johanna*, abdisse van Villa-Viciosa. Hy liet ook twee bastaarden na, *Josephus*, bisschop van Miranda en aardsbisschop van Evora, en *François* de Mello.

XV. Nugno-Alvarez van Portugal de Pereira de Mello, enz. stierf in Afrika, hebbende gehadt by Mariana de Castro-Osorio, dochter van Rodericus Moscoso, graaf van Altamira, François den II, die volgt; *Rodericus*, benoemt tot administrateur van 't aartsbisdom van Evora op het einde van den jare 1642; *Eleonora*, gemalinne van Emanuel de Moura-Cortereal, marquis van Castel-Rodrigo, ambassadeur te Rome, en gouverneur der Nederlanden in den jare 1644; en *Johanna*, gemalinne van Maurits de Sylva, marquis van Gouvea.

XVI. François de Mello de II, marquis van Ferreira, enz. was ridder van de orde van S. Jacob, groot-jagermeester van Portugal, en generaal van de Portugeesche ruitery. Hy koos de zyde van koning Johannes den IV, die hem groot-meester maakte van zyn huis, en hem in den jare 1641 in Vrankryk zondt voor buitengewoon ambassadeur. Hy woonde den slag van Badajos by in den jare 1644, en stierf den 27 Maart des jaars 1645. Hy hadt gene kinderen by Maria van Sandoval, zyne eerste gemalinne, dochter van Lopez Moscoso Osorio, graaf van Altamira, en van Leonora van Sandoval. Maar by Johanna Pimentel, zyne twede gemalinne, dochter van Antony Pimentel, marquis van Tabora, onderkoning van Valencia, hadde hy Nugno-Alvarez, die volgt; en *Theodosius* de Mello, die stierf in den jare 1672.

XVII. Nugno-Alvarez Pereira van Portugal de Mello, hertog van Cadaval, marquis van Ferreira, en graaf van Tentugal, konnestabel van Portugal, en grootmeester van het huis der koninginne. Hy trouwde eerst met Maria de Faro, gravinne van Odemira; en in den jare 1671 met Maria-Angelica-Henrietta van Lotharingen, dochter van François, graaf van Harcourt, gestorven den 9 Juny des jaars 1674; en vervolgens in den jare 1675 met Margareta-Armanda van Lotharingen, dochter van Lodewyk, graaf van Armagnac, groot-stalmeester van Vrankryk, en van Catharina van Neufville-Villeroi. Van het eerste bedde is gesproten *Johanna-Alvara*, jong gestorven; van het twede bedde *Isabella-Alvara*, getrouwt met Rodrigo Anez de San de Menefes, marquis van Fontez, gestorven den 27 November des jaars 1699, in zyn 28 jaar; en van het derde bedde *Lodewyk-Ambrosius* van Portugal-Pereira de Mello, hertog van Cadaval, geboren in den jare 1677, welke trouwde in May des jaars 1695 met Louïsa van Portugal, gewettigde dochter van Petrus, koning van Portugal, zonder nakomelingschap gestorven den 13 November des jaars 1700; Jacobus, die volgt; *Anna*, geboren in den jare 1683, getrouwt met Lodewyk van Tavora, graaf van S. Jan; *Eugenia-Rosa*, gemalinne van Emanuel Tellez de Sylva, graaf van Villar-Major; en *Johanna*, in September des jaars 1699 getrouwt met Bernard de Tavora, graaf van Alvar, grande van Portugal.

XVIII. Jacobus van Portugal Pereira de Mello, hertog van Cadaval, enz, geboren den 7 December des jaars 1679, was met dispensatie getrouwt den 16 September des jaars 1702 met Louïsa van Portugal, gewettigde dochter van Petrus, koning van Portugal, weduwe van zyn oudsten broeder.

Graven van Açumar, afkomstig uit de marquizen van Ferreira de Mello.

XV. Constantinus van Portugal-Bragance de Mello, twede zoon van François de Mello den I, was kommandeur van de orde van Christus. Hy trouwde eerst met Maria de Mendoza, dochter van Ferdinand de Menefes, en van Philippa de Mendoza; daar na met Beatrix de Castro, dochter van Garçias, kommandeur van Segura, die hem vader maakte van François, die volgt; van *Johannes*, die een Karmelyt wierdt; van *Alvarez*, ridder van Malta, kommandeur van Tavera, generaal van de artillery, onder den graaf zynen broeder, in den slag van Rocroy; en van *Ferdinand*.

XVI. François de Mello, marquis van la Tour de Laguna, graaf van Açumar, was onderkoning der beide Siciliën in den jare 1639, gouverneur van 't Milanees en der Nederlanden, grootmeester van 't huis der koninginne van Spanje. Hy verloor den slag van Rocroy tegen de Franschen in den jare 1643. Hy hadde by Antonetta van Villena de Souza, dochter van Henrik graaf van Miranda, Gasparus-Constantinus, die volgt; Beatrix, getrouwt met Jan-Michiel Fernandez de Heredia, marquis van Moura; *Mencia*, getrouwt met Petrus van Zuniga de la Cueva, marquis van Flores d'Avila; en *Maria-Theresia*, gemalinne van Didacus van Avila-Coello de Castilla, marquis van Naval-Marquendez.

XVII. Gasparus-Constantinus van Portugal-Mello, graaf van Açumar, marquis van Villescas, enz. stierf den 18 Augustus des jaars 1683, zonder kinderen by Antonetta Nugno Henriquez, dochter van Garçias Nugno de Ribera; maar hy liet een natuurlyken zoon na, *Joseph-François* van Portugal de Mello, marquis van Villescas.

Graven van Gelves en hertogen van Veragua, gesproten uit de marquisen van Ferreira de Mello.

XIII. Georgius van Portugal, twede zoon van Alvarez, heer van Ferreira, wierdt graaf van Gelves gemaakt door keizer Karel den V, ter oorzake van zyne diensten. Hy was ook Alcaide van Alcaçar van Seville. Hy hadde by zyne twede gemalinne Isabella, dochter van Jacobus Colombo, hertog van Veragua, admiraal der Indiën, Alvarez, die volgt; *Antony*, monnik van de orde van S. Dominicus; *Georgius* XXIV van Sevilië, die kinderen hadde by Genoveva, dochter van Johannes Botti, Florentyn; *Lodewyk-Philippus*, en *Isabella*. Zyne eerste gemalinne was geweest Guyomara van Ataïde de Sylva, dochter van Johannes Vasconcellos, graaf van Pencla, waar by hy gene kinderen hadde.

XIV. *Alvarez* van Portugal, graaf van Gelves, hadde by Leonora, dochter van Alvarez van Cordua, en van Maria van Aragon, *Georgius* den II, die by Bernardina, dochter van Johannes-Antony Vincentelo, eene eenige dochter hadde, *Leonora* van Portugal, gravinne van Gelves, eerst getrouwt met Ferdinand de Castro, van Lemos, daar na met Jacobus Pimentel marquis van Gelves. De twede zoon van Alvarez was

XV. Nugno van Portugal Colomb, hertog van Veragua, marquis van Jamaïca, en admiraal der West-Indiën, welke trouwde met Alfonsa de Portocarero, waar by hy hadde Alvarez, die volgt; *Christophela*, *Leonora*, *Louïsa*, en *Philippa*, nonnen in 't klooster van de Menschwording te Madrid.

XVI. Alvarez van Portugal Colombo, hertog van Veragua, enz. trouwde met Catharina van Portugal de Castro, gravinne van Gelves, waar by hy hadde Petrus, die volgt; en *Eleonora*, getrouwt met Augustinus Homodei, marquis van Almonacid.

XVII. Petrus Nugno Colombo, van Portugal, Castro, de La Cueva, hertog van Veragua, marquis van Jamaïca, ridder van het gulde vlies in den jare 1670. Hy was eerst getrouwt in den jare 1645 met Isabella Fernandez de la Cueva, weduwe van Georgius Manriques de Cardenas, hertog van Nogera en van Cardenas, dochter van François Ferdinand, hertog van Albuquerque, na welkers doodt in den jare 1670 hy een twede huwelyk aanging met Maria-Louïsa de Castro, dochter van François graaf van Lemos. Hy stierf in den jare 1674, nalatende voor een eenigen zoon van het eerste bedde

XVIII. Petrus-Emanuel Colombo van Portugal, hertog van Veragua en van la Vega, marquis van Jamaïca, graaf van Gelves, admiraal der Indiën, ridder van het gulde vlies in den jare 1670, onderkoning van Valence in den jare 1679, van Sicilië in den jare 1696, Raadsheer van staat in den jare 1699, is in den jare 1674 getrouwt met Theresia-Marina van Ayala-Toledo, dochter van Ferdinand den III graaf van Ayala, waar by hy een eenigen zoon hadde, te weten

XIX. Petrus Colombo van Portugal, marquis van Jamaïca, die buitengewoon gezant geweest is in Vrankryk voor koning Philippus den V. Hy is den 17 April des jaars 1702 getrouwt met Maria Françoisa de Borgia, dochter van Felix van Cordua Cardona, hertog van Sessa.

Graven van Odemira.

XII. Alfonsus van Portugal, twede zoon van Ferdinand den I hertog van Bragance, was graaf van Faro en van Odemira. Hy stierf in Castilië, hebbende gehadt by Maria van Norogna, dochter en erfgename van Sanchus, graaf van Odemira, heer van Aveiro, en van Vimiero, Sanchus, die volgt; *François*, die maar eene dochter naliet; *Frederik*, bisschop van Calahora en van Siguença, naderhandt aardsbisschop van Saragossa, onderkoning van Catalonië; *Antony*, abt, en Ferdinand, stamvader der heeren van Vimiero; *Guyomara*, gemalinne van Henrik van Aragon, hertog van Segorba, genoemt *de Infant van 't geluk*; *Mencia*, gemalinne van Johannes de la Cerda, hertog van Medina-Celi; en *Catharina*, abdisse van Semida.

XIII. Sanchus van Norogna de I, graaf van Odemira, enz. groot-Alcaide van Estremos. Hy trouwde met Françoisa de Sylva, waar by hy hadde, Alfonsus den II, die volgt; *Rodericus*, die den kerkelyken staat omhelsde; en *Mencia*, getrouwt met den graaf van Fraques in Savoje. Hy hertrouwde met Angela, dochter van Gasparus Fabia, en hadde by haar *Johannes* van Faro, kapitein van Caffin in Afrika, die trouwde met Isabella Ferreira van Andrada, waar by hy hadde Johannes van Faro, getrouwt met Margareta van Norogna, dochter van Johannes van Almeida, die tot eene eenige dochter hadde *Louïsa* van Faro, getrouwt met Lodewyk Couthino, kommandeur van Olivença; *Frederik* van Faro en van Portugal, eerste stalmeester van Isabelle van Vrankryk, koninginne van Spanje, die by Margareta, dochter van Karel Borgia, hertog van Candia, eene dochter hadde, *Anna* genoemt, getrouwt met Rodericus de Sylva, hertog van Pastrana; hy hadde ook eene dochter van het twede bedde, genoemt *Johanna* van Faro, enz. die trouwde met Johannes de la Cerda den IV, hertog van Medina Celi.

XIV. Alfonsus van Norogna de II wierdt door de Moren gedoodt by het leven van zynen vader, en liet na by Maria, dochter en erfgename van Nugno-Ferdinand d'Ataïde, heer van Penacoua, kapitein van Caffin, Sanchus den II, die volgt, en *Maria*

Maria, twede gemalinne van Lodewyk d'Ataïda, onderkoning der Indiën.

XV. Sanchus van Nogara de II, graaf van Odemira, enz. groot-meester van het huis van Catharina van Oostenryk, koninginne van Portugal. Hy trouwde met Margaretha, dochter van Johannes de Sylva, graaf van Portalegre, waar by hy hadde Alfonsus den III, die volgt; *Antony*, gedood in den slag van Alcacer in den jare 1578; *Nugno*, bisschop van Viseo en van La Garda; *Jacobus*, Dominikaner monnik; *Maria*, gemalinne van Lodewyk d'Ataide, graaf van Atougia, en vier andere dochters, alle nonnen.

XVI. Alfonsus de III, graaf van Odemira, enz. Alcaïde Major van Estremos, wierdt mede gedoodt in den slag van Alcacer in den jare 1578. Hy trouwde eerst met Johanna van Villena, dochter van Manuel Tellez heer van Ugnon, en van Margaretha de Villena; en daar na met Johanna Gusman, dochter van Petrus de Meneses kapitein van Septe, en van Constantia van Gusman; en eindelyk met Jolanda, dochter van Alvarez de Castro, en van Anna d'Ataïde, en liet tot een eenigen zoon uit zyn laatste huwelyk na

XVII. Sanchus van Norogna en van Portugal de III, graaf van Odemira, groot-Aicaïde van Estremos, en hofmeester van de koninginne van Portugal, stierf in den jare 1642, zonder kinderen by Johanna van Laru zyne gemalinne, dochter van Manuel de Meneses, hertog van Villereal.

Heeren van Vimiero, gesproten uit de graven van Odemira.

XIII. Ferdinand van Faro van Portugal, heer van Vimiero, vyfde zoon van Alfonsus van Portugal den I, graaf van Faro en van Odemira, was groot-meester van 't huis van de koninginne Catharina van Oostenryk, en liet na by Isabella de Mello, zyne gemalinne, François, die volgt; Dionysius, die den tak maakte der graven van Faro; *Sanchus*, die stierf verkoren zynde tot bisschop van Leira; *Alfonsus*, deken van de kapelle van den koning Sebastiaan; *Maria*, gemalinne van Johannes de Meneses, kapitein van Tanger, en vier dochters, die nonnen waren.

XIV. François van Portugal van Faro de I, heer van Vimiero, was president van den Raadt van koning Sebastiaan. By zyne eerste gemalinne Mencia van Albuquerque hadde hy *Ferdinand-Henriques*, voor zynen vader gestorven, en die by Johanna Gusman, dochter van Alvarez de Cavallo, en van Maria Gusman, maar eenen zoon hadde, en drie dochters, *Lodewyk*, ongetrouwt gestorven, *Maria*, gemalinne van Manuel Coutinho, *Mencia*, getrouwt met Petrus Alvarez Pereira, en *Catharina* getrouwt met Blazius Tellez de Meneses, kapitein van Maragnand; *Georgius*, met zyne neven gedood te Alcacer; en *Maria*, gemalinne van Ferdinand Tellez de Meneses, gouverneur der Indiën en van Algarve. Van zyne twede gemalinne Guyomara de Castro hadde hy François den II, die volgt; en *Mariana*, gemalinne van Lodewyk de Sylva, president van den Raadt van Philippus den IV, koning van Spanje. Hy hadde gene kinderen by zyne derde gemalinne Maria de Mendoza.

XV. François van Portugal van Faro de II, wierdt verheven tot graaf van Vimiero door Philippus den III, koning van Spanje. Hy trouwde met Mariana de la Guezza, dochter van Petrus Lopez de Souza, en van Anna de la Guerra, die hem vader maakte van *Ferdinand*, zonder nakomelingschap gestorven by Theresia-Antonetta Hurtado de Mendoza, dochter van Johannes marquis van Cagnetta; van *Lodewyk* van Faro, een Augustyner monnik; van *Alfonsus*, die den kerkelyken staat omhelsde; van *Sanchus*, die in Vlaanderen diende in het leger van den Katholyken koning, en die aldaar stierf in den jare 1640, kinderen nalatende; en van *Maria*, gemalinne van Rodericus van La Camera, graaf van Villa-Franca.

Graven van Faro, gesproten uit de heeren van Vimiero.

XIV. Dionysius van Portugal, graaf van Faro, de I, twede zoon van Ferdinand heer van Vimiero, trouwde met Louïsa Cabral, dochter van Johannes Alvarez Caminga, waar by hy hadde *Johannes*, ongetrouwt gestorven, en Stephanus, die volgt.

XV. Stephanus, graaf van Faro en van S. Louïs, president van den Raadt van Philippus den III, koning van Spanje, trouwde met Guyomara de Castro, dochter van Johannes Lobo, baron van Alvito, en van Leonora Mascaregnas, waar by hy hadde Dionysius den II, die volgt; *François* van Portugal de Faro, graaf van Odemira, surintendant der finantien van Philippus den III, en van Philippus den IV, koningen van Spanje, die trouwde met Maria-Anna de Sylva, gestorven den 11 October des jaars 1648, en eene eenige dochter by haar hadde, *Maria* van Portugal van Faro, eerst getrouwt met N. Pereira Pimentel, graaf van Fera, en daar na met Nugno Alvarez Pereira van Portugal de Mello, hertog van Cadaval; *Johannes-Sanchus*; *François-Lodewyk*; *Louïsa*, getrouwt met Eduard de Meneses, graaf van Tarouca; en *Leonora*, gemalinne van Bomardin de Tavosa.

XVI. Dionysius van Portugal de II, graaf van Faro en van S. Louïs, stierf in den jare 1633, nalatende by Magdalena, dochter van Alvarez d'Alemcastro, hertog van Aveiro, eene eenige dochter, *Johanna Juliana*, gravinne van Faro, getrouwt met Michaël de Meneses hertog van Camina, dien het hoofdt afgehouwen wierdt te Lisbon over misdaadt van gekwetste majesteit, met Lodewyk hertog van Camina zynen vader, den 29 Augustus des jaars 1641. Zy stierf in January des jaars 1680, in den ouderdom van 90 jaren.

Graven van Vimioso, gesproten uit het huis van Bragance.

XI. Alfonsus van Portugal, oudste zoon van Alfonsus bastaardt van Portugal, hertog van Bragance, was graaf van Ourem, marquis van Valenca, heer van Porto-de-Mos, en stierf by 't leven van zynen vader in den jare 1460, nalatende by Beatrix de Suza, zyne meesteresse, een natuurlyken zoon, die volgt.

XII. Alfonsus van Portugal de II, natuurlyke zoon van den voorgaanden, wierdt benoemt tot aardsbisschop van Evora, en liet na by Philippa van Macedo twee bastaarden; François, die volgt; en *Martinus* van Portugal, bisschop van Fonchal en van Algarve, patriarch der Indiën, die mede by Catharina de Souza twee natuurlyke kinderen hadde; *Elyseus*, geheime kamerling der pauzen Pius de IV, en Gregorius de XIII, en *Maria* twede gemalinne van Jacobus de Castro.

XIII. François van Portugal de I was graaf van Vimioso, en heer van Aguyar, groot-kamerling van den prins van Portugal. By zyne eerste gemalinne Beatrix van Villena hadde hy eene dochter, *Guyomara*, getrouwt met François de Gama, graaf van Vedeguiere, admiraal der Oost-Indiën, van den welken de graven van la Vedeguiera afkomstig zyn. By zyne twede gemalinne Johanna van Villena, dochter van Alvarez van Portugal Tentugal, hadde hy Alfonsus den III, die volgt; *Manuel*, die de zyde hieldt van Antony koning van Portugal, en tweemaal getrouwt was; *Henrik*, een van zyne zonen, wierdt gevangen in den slag van Alcacer, en liet eenen zoon na, die nakomelingschap hadde; *Johannes*, een ander zoon van Manuel, wierdt in dezen slag gedoodt. François hadt noch een derden zoon, *Johannes*, die bisschop was van La Guarda, en de zyde van den koning Antony volgde.

XIV. Alfonsus van Portugal de III, graaf van Vimiosa, sneuvelde in den slag van Alcacer in den jare 1578, hebbende gehadt by Louïsa Gusman, *François* den II, graaf van Vimioso en konnestabel van Portugal, die te Alcacer gevangen wierdt, en naderhandt stierf aan de wonden, die hy in eenen zeestrydt ontfangen hadde op den dag van S. Anna in den jare 1582; *Johannes*, een Dominikaner monnik; Lodewyk, die volgt; *Manuel*, in Africa gestorven; *Alfonsus*, gestorven in Italië; en *Nugno Alvarez*, president van de kamer van Lisbon, en een der gouverneurs van het koninkryk, welke trouwde met Johanna van Portugal, dochter van Manuel zynen oom, waar by hy onder andere kinderen hadde, *Margaretha* van Portugal, gemalinne van Alvarez Perez de Castro, graaf van Mon-Santo, marquis van Cascaes, buitengewoon ambassadeur van Portugal aan 't hof van Vrankryk.

XV. Lodewyk, graaf van Vimioso, wierdt een Dominikaner monnik, met bewilliging van Johanna van Mendoza zyne gemalinne, die zich begaf in 't klooster van 't H. Sakrament van Lisbon, by de ongeschoeide nonnen. Zy hadden te zamen geteelt Alfonsus den IV, die volgt; *Michaël*, bisschop van Lamego, ambassadeur te Rome, welke stierf in den jare 1644, in den ouderdom van 40 jaren; *Ferdinand*, gesneuvelt in den oorlog van Vlaanderen, in 't beleg van Berghes; *Louïsa*, nonne te Evora; en *Philippa*, nonne met hare moeder, gestorven in 't klooster van Evora, dat zy hadde begonnen te hervormen.

XVI. Alfonsus de IV, graaf van Vimioso, wierdt marquis van Aguiar gemaakt in den jare 1644, door koning Johannes den IV. By Maria van Mendoza de Mora, dochter van Christoffel, marquis van Castel-Rodrigo, grande van Spanje, en onder-koning van Portugal, hadde hy Lodewyk, die volgt; *Christophel*; *Michaël*; *Johanna*; *Margaretha*; *Louïsa*, en *Beatrix*.

XVII. Lodewyk van Portugal wierdt tot marquis van Vimioso verheven in den jare 1645, en trouwde met de dochter van den graaf van Basto.

Alle de genen, die uit deze verscheide takken gesproten zyn, 't zy in rechte linie, 't zy door de vrouwen, enz. kunnen hunnen eisch maken op de kroon van Portugal by 't uitsterven van de linie die op den throon is: zo dat hun getal byna oneindig is.

Bern. S. Anton. Descr. Port. Gasp. Estas. Antiq. Port. Geofr. Conestagio Duard. Viperan. Edouard de Nugnes Texeira. Dam. de Goez, de Olissip. Mariana. Turquet. &c. Hist. Hisp. Laet in Descr. Hispan. p. 403. *Lobkowitz in Philippo Prud. Lucius Andreas Resendius Antiq. Lusit. Anton. de Sousa Genealogia Regum Lusit. Ejusdem Lusitania Liberata. Eduardi Nonii de vera regum Portugalliæ Genealogia: & in censura Texeir. Nicolai Oliveira Descriptio Lusitaniæ. Petr. du Val Le Royaume de Portugal. Zeilerus in Itinerario Lusitaniæ. Johannes Baptista Birago Historia regni Portugalliæ. Josephus Texeira de Portugallia ortu regnique initiis. Bernhardin. de Sylva in Monarchia Lusitan. desens. Antonii Vasconcelli Anacephalæosis, i. e. summa capita actorum regum Lusitaniæ. Ejusd. Descript. Lusitaniæ. Bernhardi de Brito & Antonii Brandaon Monarchia Lusitana. Emanuelis Faria y Sousa Epitome de las Historias Portuguesas. Ejusdem Europa, Asia, Africa & America Portuguesa. Hieron Conestaggii Historia de Portugal. & Castil. conjunctione. Lambertinus in Theatro Regum Hisp. & Lusit. Theodorus Gothofredus in discursu de origine regum Portugalliæ. Gibleti Historia regum Lusit. Osorius de rebus Emanueils reg. Lusit. Europ. Herold. Puffendorf Inleiding tot de Historie. Colmenar Delices de l'Esp. & de Portugal T. IV. Neufville Histoire generale de Portugal. Sammarth. Geneal. de la maison de France*; en de schryvers, welke zyn in 't eerste stuk van *Hisp. Illustr.*

Illustr. P. Anselme Hist. Geneal. de France. Imhof Stemma Regium Lusitanicum. enz.

PORTUGAL, of POORTEGAAL, een dorp en heerlykheit in het eilandt Putten, met kerk en predikant, staande onder de classis van Schielandt.

PORTUGALETTE, of PORTOGALLETTE, een vlek van Biskaje, in Spanje. Het is gelegen aan eene kleine golf, welke de rivier van Ibayçaval maakt, aan derzelver mondt, een weinig benoord-Westen de stadt Bilbao. *Maty Dict.*

PORTUMNUS, of PORTIMUS, een zeegodt, *Melicertus* genoemt, en *Palæmon* door de Grieken, een zoon van Ino, dien men geloofde de zorg te hebben voor de havenen. Men vierde spelen te zyner eere, en zekere stryden in Griekenlandt, de Isthmische genoemt; men gaf aan die stryden ook den naam van *Portumnales*; dezelve geschiedden in het half-eilandt van Corinthus. Deze godheit hadde te Rome twee tempels. *Antiq. Græc. & Rom. Girald. Synt. deor. V. p.* 165. 171. *Pitiscus.*

PORTUS, (François) geboortig van Kandië, is een geleerd man geweest in de XVI eeuw. Hy was opgevoed by Renata van Vrankryk, dochter van Lodewyk den XII, en gemalinne van Hercules den II, hertog van Ferrare, en onderwees de Griekſche taal in die ſtadt. Maar na de doodt van den hertog, de princeſſe wedergekeert zynde naar Vrankryk, verliet Portus Italië; en, om in alle vryheit het gelove te kunnen belyden, dat hem aan 't hof van Ferrare ingeblazen was, daar een ieder weet dat Calvinus zelf wel ontfangen is geweest, zo ging hy naar Geneve, en wierdt aldaar profeſſor gemaakt in de Griekſche taal. Hy leeraarde aldaar die taal een langen tydt, en gaf wegens de zelve verſcheide ſchriften uit, als uitleggingen over *Pindarus*, over eenige verhandelingen van *Xenophon*, en over *Thucydides*; aantekeningen over *Aphthonius*, over *Hermogenes*, over *Longinus*, over de *Anthologia*; voorredenen over *Sophocles*, enz. Petrus Charpentier richtte aan hem den brief, waar in hy, zo Proteſtans als hy was, den ſchrikkelyken moordt van Parys verſchoonde; welken brief de pater Dioniſius van S. Marthe, van de congregatie van S. Maur, geheel ingelaſcht heeft in zyne *Entretiens ſur l'entreprise du prince d'Orange*, te Parys uitgegeven in den jare 1689. Dewyl deze brief met eene grote kracht ontdekt den geeſt van Verdeeltheit, waar over Charpentier zich beklaagt, die de hervorming van Calvin bedurven hadde, zo dacht François Portus zich verplicht daar op te antwoorden. Hy ſtierf te Geneve in den jare 1581, in den ouderdom van 70 jaren, nalatende eenen zoon, genoemt Emilius Portus, geboren in den jare 1551, die de achting van zynen vader bewaart en beantwoordt heeft, en profeſſor geweeſt is in de Griekſche taal te Lauſanne, en te Heidelberg. Het gemeen is hem onder andere goede uitwerkingen verſchuldigt voor de vertaling van Suidas. *Thuanus Histor.* enz.

PORUS, de godt des overvloeds, en een zoon van Metis, godinne van het goede gedrag. Zie hier wat 'er Plato van verhaalt in zyne *Maaltydt*, en 't gene hy toeëigent aan Socrates, als het beſte in de ganſche zamenſpraak. Op de geboorte van Venus hielden de goden een feeſt, daar zich nevens de andere goden Porus, de godt des overvloeds, de zoon van Metis, godinne van het goede gedrag, bevondt. Terwyl zy van de tafel waren, dacht de Armoede haar geluk gemaakt, zo zy een kindt by hem konde verkrygen, zy leide zich dan behendiglyk aan zyne zyde, en eenigen tydt daar na bragt zy de Min ter wereldt. Daar van daan komt het dat de Min zich gebonden heeft in het gevolg en den dienſt van Venus; zynde toegeſtelt op den dag van haar feeſt. Boven dien is Venus ſchoon, en hy bemint uit de natuur het gene ſchoon is. Dewyl dan de godt des overvloeds zyn vader is en de Armoede zyne moeder, zo heeft hy ook iets van den eenen, en van de andere. Hy is altoos behoeftig, en in plaats van blank, friſch, en zacht van vel te wezen, gelyk de meeſten zich verbeelden, is hy altoos verzengt van vel, en onhebbelyk; hy gaat barrevoets; hy heeft geen verblyf; hy ſlaapt altoos op den grondt en naakt, aan eenige deur of op de ſtraten: in een woordt, hy heeft alles gebrek, gelyk zyne moeder. Maar gelykt daar in naar zynen vader, dat hy altoos loert om de welgemaakte perſonen te verraſſchen; dat hy moedig is, ondernemende, en onvermoeid; vurig, en een liſtig jager; zorgelyk in zynen handel, zo veel als hy kan met voorzigtigheit, en behendig in noodt; een philoſooph zonder ruſt, een groot bedrieger, een groot opſnyer, en een groot ſtrikredenaar (*Sophiſt*). Hy is eigentlyk ſterflyk noch onſterflyk. Hy is dikwils op den zelfden dag vol van leven en van kracht, wanneer hy alles naar wenſch heeft; in 't vervolg ziet men hem ſterven, en daar na herleven, ter oorzake van de onſterflykheit van zynen vader. Voorts het gene hy vergadert, ſtrooit hy terſtondt. Aldus is hy nooit arm noch ryk: en hy bezit gelyk als het midden tuſſchen de wysheit en de onkunde. Men kan de uitlegging van deze fabel zien, die men zinnebeeldelyk gelooft te zyn, in de uitleggers van Plato. Celſus gelooft, dat men door Porus, dien de Armoede verraſchte, den menſche verſtaan kan, verleid door de ſlang. Dat men door den hof van Jupiter, waar van Plato in dezelve plaats ſpreekt, het aardſche paradys kan verſtaan, en door de Armoede de ſlang. Zie *les livres contre Celſe pag.* 190. *Ed. de Cambridge.*

PORUS, koning der Indiën, groot van ligchaam en van moedt, ſtelde zich dapperlyk tegen Alexander den Groten. Maar zyne pogingen waren vruchteloos, Alexander behaalde de overwinning, en verſloeg hem in eenen veldſlag, in het 427 jaar van Rome. Men zegt, dat deze zeeghaftige prins, aan Porus gevraagt hebbende wat hy van hem begeerde, ten antwoordt kreeg; *Dat gy my als eenen koning handelt.* Deze moedigheit bekoorde Alexander, die hem byna al zyn landt weder gaf. *Quintus Curtius lib. VIII. Arrian. lib. V. Plutarch. in Alexand.*

POSEGA, of BOSSEGA, eertyds *Picentina* genoemt, de hoofdſtadt van 't Hungariſche Sclavonië, en ook een geſpanſchap, naar de zelve *Comitatus Poſegienſis* genoemt, hebbende tegen het Noorden de Drau, tegen 't Zuiden de Sau en Boſnië, tegen 't Ooſten het Valponienzer, en tegen 't Weſten het Agramer graafſchap. Het zelve wordt door den berg Garinits van het overige Sclavonië afgeſcheiden, en is in den jare 1715 op den landdag te Presburg de Hungariſche kroon wederom ingelyft. De ſtadt en het ſlot leggen aan eene kleine rivier, 8000 ſchreden van de Sau; en zyn in den jare 1543 door de Turken ingenomen, doch in den jare 1691 door de keizerſchen weder vermeeſtert; die de zelve ook by den Carlowitſchen ſtilſtandt behouden hebben. Alhier en te Chaſma zyn collegiale kerken van grote inkomſten geweeſt. *Szentyvani Miſc. dec. III. P. I. p.* 8. & 251. *Articuli diatæ Poſon.* 1715. *art.* 92.

POSEN, *Poſnan*, een waiwoodſchap in groot-Polen; dat aan het waiwoodſchap Kaliſch, het Brandenburgſche gebiedt en Sileſië grenſt. De hoofdſtadt Posen, in 't Latyn *Poſnania*, legt aan de rivier Warta, heeft dubbelde muren en eene graft; doch het ſlot legt op eene hoogte. Zy is de zetel van eene kaſteleny; en een bisdom, onder het aartsbisdom van Gneſen behorende, het welk geſticht is door Micislaus, en in den jare 996 is Jordanus, een Italiaan, uit het geſlachte der Urzinen, aldaar de eerſte biſſchop geweeſt. De ſtadt heeft eene univerſiteit, als mede het ſtapelrecht, en drie jaarlykſche markten. In den jare 1716, den 25 July, wierdt de plaats, terwyl Saxiſche bezetting daar in lag, door de verbondene Polen verovert; welke grote wreedheden en verwoeſting aldaar pleegden, en de veſtingwerken begonden te ſlechten. De regeering verkieſt eenen ſtaroſt, die te gelyk generaal van groot-Polen genoemt wordt. *Zalaszowsky Synopſ. Hiſt. Epiſcop. Poſn.* 1706. *Cellarii Deſcr. Polon.*

POSIDIPPUS, een Griekſch dichter, welke leefde ten tyde van Menander, in de CXXV Olympiade, in het 475 jaar van Rome. Hy liet verſcheide toneelſtukken na; 't welk Lilius Giraldus, Voſſius, enz. naar de ouden aangemerkt hebben. Deze Poſidippus is onderſcheiden van een anderen van dien naam, die puntdichten maakte, en bygebragt wordt door Athenæus, door Stobæus, en door den uitlegger van Apollonius. Deze is mogelyk de zelve die van Cnidus geſchreven heeft, en bygebragt wordt door Clemens Alexandrinus, door Arnobius *l. VI*, en door Tzetzes, die acht vaarzen van hem aanhaalt *Chil. VII. Hiſt.* 144.

POSILIPUS, een zeer aangename berg van de provincie Lavoro, drie mylen van Napels. De ouden noemden den zelven *Pauſilypus*, 't welk in 't Griekſch betekent, *die de ſmart doedt ophouden*, ter oorzake van de bekoorlykheit van deze plaats. *Baudrand.*

POSPOLIE, of POSTPOLITE; men ſpreekt zo dikwils van de *Poſpolie*, en van de *Ruſſiſche Poſpolie*, dat het niet te onpaſſe zal komen hier iets daar van te zeggen. De Poſtpolie betekent het *gemeen*, en in 't Pooliſch *Rech-Poſtpolita*, dat overeenkomt met het Latynſche woordt *Reſpublica*, *Republyk*, der oude Romeinen. Dit woordt begrypt al den Pooliſchen adeldom, zonder uitzondering, om dat de zelve eigentlyk de republyk uitmaakt. Deze adeldom is eindeloos, en ieder byzonder perſoon van dit ligchaam heeft het zelve recht, de zelve vryheit van ſtem, en het zelve gezag in de ſtemming; zo dat een eenig edelman, en de minſte van het koninkryk, het beſluit van den land- of ryksdag, de verkiezing van eenen koning, enz. kan beletten, dewyl de zaken in Polen niet in eene geſchikte order, maar oproeriglyk behandelt worden; de zaken gaan ook niet door by meerderheit van ſtemmen, maar met eene eenparige bewilliginge, uitgedrukt door deze woorden, *nemine contradicente*, *niemandt zich daar tegen ſtellende.* Dit grote ligchaam van den adeldom vergadert niet gewoonlyk; om dat 'er in de berading eene al te monſtreuſe verwarring zoude zyn. Men ziet de zelve alleenlyk in een ligchaam van algemene ſtaten, in twee gelegenheden, de verkiezing der koningen, en de zamenroeping van de Poſtpolie te paardt, welke om eenige dringende noodt geſchiedt. Deze adeldom te paardt, die men *Ruſſiſche Poſpolie* noemt, dat niet zeggen wil *Poſpolie van Ruslandt*, maar *voortstrekkende Poſpolie*, of die te paardt is; het Poolſche woordt geſchreven wordende *Ruſchenie*, en eene *beweging* betekenende. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

POSSELIUS, (Johannes) was te Parchim, in het hertogdom van Mekelenburg, geboren in 't jaar 1532. Hy verſtondt de goede letteren, en de talen, inzonderheit de Griekſche. Hy was eerſt conrector te Wismar, daar na te Roſtok, en wierdt eindelyk tot hoogleeraar in de Griekſche tale in de akademie van de laatſtgemelde ſtadt aangeſtelt. Hy ſtierf den 19 Auguſty des jaars 1591, nalatende de volgende werken, als: *Syntaxis Græca*; *Calligraphia*; *Evang. & Epiſt. rythmis Græcis*; *Octo Orationes Roſtochii habita*; *Apophthegmata Græc. & Lat. Petrus Bambamius in Poſſel. redivivo. Cruſius in Annal. Suev. l. VI. Melchior Adam.*

POSSESSORIUS, een Afrikaanſch biſſchop van grote verdienſten. De Arianen verdreven hem uit Afrika omtrent den jare 517. Hy begaf zich naar Conſtantinopel, en eenigen tydt daar na beriedt hy zich met den paus Hormiſdas over het boek van Fauſtus van Riez, dat eenigen goedkeurden, en anderen laakten, en onder anderen een zeker Johannes Maxentius, een Scytiſch monnik, met zyne medeſtanders. Deze paus ſchreef hier over eenen brief, waar door de monniken uitnemende geraakt waren: een van hen ſchreef eene verantwoording, waar in hy Poſſeſſorius een Pelagiaan noemt. *Baronius in Annal. Uſſerius Ant. Brit. c.* 14. *Noris Hiſt. Pelag.*

POSSEVINUS, (Antonius) wierdt geboren te Mantua in den jare 1534. Al vroeg in zyne jeugt deden zich verſcheide goede

goede eigenschappen in hem op, waarom zyne nabestaanden hem in het 16 jaar zyns ouderdoms naar Rome zonden, daar hy by den kardinaal Gonzaga, die daar na president op het concilie van Trente wierdt, als secretaris in dienst raakte. Dezelve vertrouwde hem kort daar op de opvoeding van twee van zyne neven, welke daar na beide kardinalen wierden. Wanneer hy met de zelve naar Napels ging, wierdt hy aldaar bekent by de Jesuïten, en kreeg lust in hun gezelschap, nam eindelyk ook het besluit zich onder de zelve te begeven, 't welk te Rome geschiedde in den jare 1559. Hy liet zich vooral aan de bevordering van den R. Katholyken Godsdienst gelegen zyn; waarom hy in den jare 1562 naar Lion ging, om aldaar in dat oogmerk verscheide schriften daar toe strekkende te doen drukken. Hy moest zich echter, wanneer die stadt in handen der Hugenoten geraakte, van daar weg maken, doch kwam, na dat de zelve door de benden des konings ingenomen was, weder te rug, en begon hier en daar yverig te prediken, hoewel hem zulks in den beginne, dewyl hy zich de Fransche uitspraak niet gewennen konde, vry zwaar viel. Aan het hof wierdt hy bekent door de zamenspraak in den jare 1564 met den Protestantschen predikant Viret gehouden. In den jare 1569 ging hy als rector van het collegie te Avignon naar Rome, alwaar hy door last van den paus voor het krygsvolk, dat naar Vrankryk ging tegen de Hugenoten, een boek van allerhande geestelyke overdenkingen opstelde. Gregorius de XIII gebruikte hem in gewigtiger verrichtingen, dewyl hy hem zondt aan Johannes den III, koning van Zweden, dien hy volkomen zoude wederbrengen tot de Roomsche kerke; welk voornemen even zo vruchteloos afliep als het gezantschap aan den Czaar, Johannes Basilowits, met wien men het zelfde voor hadde; doch by wien niets meer uitgerecht wierdt, dan dat de pauslelyke zendelingen naar het Oosten den vryen doortocht door de Muscovische landen vergunt wierdt; niettegenstaande Possevinus vele mondelyke onderhandelingen over den Godsdienst met den Czaar zelf gehadt hadde, wiens inzicht alleenlyk geweest was door des pauzen onderhandeling vrede met Polen te verkrygen. Naderhandt hieldt hy zich eenige jaren als pausselyke nuntius op by Stephanus Bathory, koning van Polen, en bragt zyne societeit by den zelven in groot aanzien; doch alzo hem de keizerschen, die toen eenige zaken met de Polen te beslechten hadden, van grote eenzydigheit beschuldigden, wierdt hy te rug geroepen. Hier op heeft hy noch 4 jaren te Padua geleeft, en is conscientie-Raadt geweest van St. Franciscus de Sales. Clemens de VIII liet hem met den Franschen gezant Nevers over de verzoening van den koning Henrik den IV met de R. kerke handelen. Hy stierf eindelyk te Ferrare den 26 February des jaars 1611, in den ouderdom van 77 jaren. Men heeft nevens andere schriften van hem: *Bibliotheca & Apparatus sacer. Moscovia. Miles Christianus. De sanctissimo sacrificio Missa. Theologia Catechetica &c. Ribadeneira & Philip. Alegambe in Biblioth. Script. Soc. Jes. Spondan. A. C.* 1594. *num.* 1. *Miraus. Vossius.*

POSSEVINUS, (Antonius) een geneesmeester van Mantua, leefde in den jare 1628. Hy schreef eene Historie van de oorlogen van 't Montferrat, die van Mantua, en eenige andere stukken. Dit was nodig aan te merken, om dat verscheide dezen geneesmeester vermengen met den Jesuït, van wien in het vorige artykel gesproken is, en die zyn oom was. Scioppius heeft den styl van den geneesmeester berispt in zyne verhandeling *De virtutibus stili historici.*

POSSIDIUS, bisschop van Calame, een leerling van S. Augustinus, ging uit het klooster van den zelven, om bisschop te zyn van Calame in den jare 397. Hy rechtte te Calame een diergelyk klooster op als dat was van Hippona. Hy wilde zich stellen tegen de vergaderingen, welke de Heidenen en ketters in zyn bisdom hielden tegen de edikten der keizers; maar de Heidenen, zich vergadert hebbende op den feestdag, dien zy vierden op den 1 Juny, staken den brandt in zyne kerke, verstrooiden zyne kerkelyken, en deden Possidius vluchten, die naar Hippona week. De genen die dezen toeleg uitgevoert hadden, daar van berouw hebbende, waren de eersten om hem te herroepen. Possidius was een der hoofden van de onderhandeling van Carthago. De inval der Wandalen in Afrika in den jare 428 verplichtte hem Calame te verlaten, om wederom naar Hippona te wyken, daar hy zich bevondt by de doodt van Augustinus in den jare 430. De stadt Hippona wierdt terstondt daar na door de Wandalen ingenomen. Men weet sedert niet zekers van het leven van Possidius: hy heeft dat van Augustinus zynen meester geschreven, met een eenvoudigen styl; en heeft 'er een lyst van de werken van dezen vader bygevoegt. *August. Epist. XCI. & CV. l. III. contra Crescon. cap. 46. Vita Augustini per Possidium. Concil. d'Afrique. Papebroch. Ruinard. Hist. Vandalorum. Baillet Vies des Saints au* 17 *May. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. V. siecle.*

POSSIDONIUS, een vermaard architect en ingenieur, leefde in het 430 jaar van Rome. Biton, een geleerd wiskunstenaar van zynen tydt, schryft hem de uitvinding van een zeker krygstuig toe, zynde een toren, dien men voortrollen konde, om de muren van eene belegerde stadt te naderen, en zegt dat Alexander de Grote hem den zelven deedt maken. Men weet niet of het niet de zelfde Possidonius is, die van Rhodus was, en die eene verhandeling van de krygskunst schreef, die men noch ziet. *Vossius de lib. univ. Mathes.*

POSSIDONIUS *van Alexandrië*, een vermaard wiskunstenaar, mat het rondt of den omtrek der aarde af, en bevondt de zelve te zyn van dertig duizend stadiën. Eratosthenes, die in het 500 jaar van Rome leefde, hadt reeds eene waarneming gemaakt over dat onderwerp, en hadde gevonden twee honderd en vyftig duizend stadiën. Ptolemæus heeft 'er na Possidonius niet meer dan twee en twintig duizent en vyf hondert gevonden. Het gene dit grote onderscheidt maakt, is de verschillende maat der stadiën; die van Griekenlandt, daar Possidonius zyne waarnemingen gemaakt heeft, kleinder zynde dan die van Alexandrië, daar Ptolemæus de zyne gemaakt heeft: en Eratosthenes zyne uitrekening gemaakt hebbende door stadiën, die veel minder uitgestrekt waren dan die van Alexandrië en van Griekenlandt. De Arabiers hebben sedert waarnemingen gemaakt, onder Almamon Kalif van Babylonië, en hebben gevonden zes en vyftig duizent twee derde mylen voor een graadt. Maar men weet niet recht de uitgestrektheit van hunne mylen. Sedert ruim anderhalve eeuw heeft men toegelegt op nieuwe waarnemingen. Johannes Fernel, eerste geneesmeester van koning Henrik den II, heeft gevonden 68096 geometrische passen, voor ieder graadt, welke maken 56746 roeden en vier voeten Parysche maat. Snellius, een Hollander, heeft gevonden 28500 Rynlandsche roeden, welke maken 55021 roeden van Parys. De vader Riccioli heeft gevonden 64363 schreden van Bolonië, die 62900 roeden maken. Maar de wiskunstenaars van de koninklyke Academie der wetenschappen te Parys hebben gevonden 57060 roeden voor ieder graadt, dat is te zeggen 28 mylen en een half, en 60 roeden; welke maken 10270 mylen 1600 roeden, voor de 360 graden, stellende voor een myl 2000 roeden, welke maken 2400 geometrische passen of schreden. *Perrault sur Vitruve liv. I. ch.* 6.

POSSIDONIUS *van Apamea*, die zich zeide van Rhodes te zyn, was een Stoïsch philosooph, en leefde ten tyde van Pompejus den Groten, wiens leven hy beschreven heeft. Men meent ook dat hy het was, die eene historie opstelde, die niet anders was dan het vervolg van die van Polybius: hoewel anderen willen, dat het Possidonius van Alexandrië zy; maar in der daadt de tydt komt niet overeen, gelyk men opmaken kan uit de schriften van eenige schryvers, door den geleerden Vossius bygebragt, *De Phil. Sect. cap.* 19. § 12. *& Hist. Græc. lib. I. cap.* 24.

POSSIDONIUS *van Olbiopolis*, eene stadt van het Europische Sarmatië, welke le Noir Stapenor noemt, schreef vier boeken van de historie van Attica, elf van die van Lybië, enz. *Suidas in Ποσειδ. Vossius. &c.*

POSSINUS (Petrus) was in den jare 1609 te Narbonne in Vrankryk geboren, en begaf zich in den jare 1624 in de societeit der Jesuïten, waar op hy een geruimen tydt de H. Schrift en de Hebreeusche taal geleeraart heeft, en omtrent het einde van de XVII eeuw gestorven is. Hy heeft niet alleen de Historie der societeit te Rome vervaardigt, maar ook vele Griekische schriften in de Spaansche tale overgezet, en met aantekeningen uitgegeven, als: *S. Nili Opera & Epistolae; S. Methodii Conviv. virginum; Vita S. Eudocia Martyris; Nicephori Cæsaris Bryenii Comment. de Rebus Byzantinis; Georgii Pachimer. Michaël & Andronic. Palæologi, cum Observat.; Specimen sapientia Indorum vet.; S. Isidori Pelusiota Epist.; Catena Græcor. Patrum in S. Marcum; Symb. Græcor. Patr. in Matthæum T. II; S. Francisci Xaverii Epist. nov.; Catalect. var. carmin.* enz. *Sotwel Biblioth. S. J.*

POST, (de) of POSTLOPER, noemt men in 't gemeen den gene, die met allen spoedt te paardt van de eene plaats naar de andere rydt. Men geeft ook dezen, of ook wel dien van *Posthuis* aan de verblyfplaatsen, die op zekere tusschenwydtens gestelt zyn, om aldaar versche en frissche paarden te houden, en daar de vermoeiden uitrusten, om vervolgens wederom dienst te doen. Herodotus verhaalt dat de openbare lopen of lopers, tegenwoordig Posten genoemd, eerst uitgevonden zyn door de Persianen, en zegt dat van de Egeesche zee en de Propontis (tegenwoordig de Archipel en de zee van Marmora genoemd) af, tot aan de stadt Susa, de hootdstadt van Persië, toe, honderd en elf *Gites*, of rustplaatsen waren, een dag reizens van malkander gelegen. Xenophon voegt 'er by, dat het de koning Cyrus was, die de eerste de posten instelde, doende op de grote wegen plaatsen bouwen, daar mannen en paarden gereed gehouden wierden om te lopen. Hy geboodt tot te meerder waardigheit, dat de loper, aan een posthuis of rustplaats komende, zyn pak met brieven terstondt zoude overgeven aan een ander loper, die in dat oogenblik daar mede vertrekken zoude, en dat zulks van post tot post geschieden zoude. Cyrus maakte deze vaststelling in den tocht dien hy ondernam tegen de Scythen, omtrent vyf hondert jaren voor de geboorte van Christus. Men weet ten opzichte der Romeinen niet zeker wanneer het gebruik der posten onder hen begonnen heeft. Eenigen geloven dat 'er loopers gestelt waren in den tydt der republyk, en voor Julius Cesar: dat men de plaatsen daar zy stil hielden *Stationes*, en de genen die de briefpakken droegen *Statores* noemde. Anderen zyn van gevoelen dat Augustus het begin gegeven heeft aan de openbare posten. Hy deedt terstondt, gelyk Suetonius verhaalt, post- of rusthuizen bouwen, niet zeer verre van malkanderen gelegen, en verkoos jongelingen bekwaam in 't lopen, die van de eene post naar de andere liepen, en de pakken met brieven van handt tot handt overgaven. Hy stelde vervolgens paarden en wagenen om te vaardiger te lopen. Daar waren eenige beginselen van posten in Vrankryk, in Duitschlandt, en in Italië, in den jare 807, onder de regering van Karel den Groten, welke vervolgens overal tot volkomenheit gebragt zyn. *Bergier Hist. des Grands Chemins de l'Empire.*

POST, (Frans) een braaf kunstschilder, was een Haarlemmer van geboorte. Zyn vader, *Jan Post*, geboren in den jare 1614, handteerde het glasschilderen tot den jare 1639. Frans hadt een broeder, die een berucht bouwmeester was, en door wien

hy kennis kreeg aan prins Maurits, die naderhandt het huis aan den Haagschen vyverberg liet bouwen. Deze, ziende zyne bekwaamheit, lokte hem in den jare 1647 mede naar West-Indië, daar hy verscheide jaren bleef, zich oeffenende in die landgezichten naar 't leven af te tekenen en te schilderen. Wedergekeert zynde met dien prins heeft hy zich bedient van die aftekeningen, en verscheide van de zelve in 't jaar 1680 op 't huis Ryksdorp buiten Wassenaar geschildert. Behalven eene menigte van West-Indische landgezichten, die hy voor deze en gene met groten lof schilderde, is 'er ook als nog op het huis te Honzelaardyk een groot stuk van hem te zien. Hy is te Haarlem gestorven omtrent het midden van February des jaars 1680. *Houbraken Schouburg II Deel.*

POSTELLUS (Wilhelmus) wierdt in de Parochie van Barenton in het bisdom van Avranches in Normandië geboren. Hy vertoonde wel haast eene voortreffelyke bekwaamheit, doch alzo hy van alle middelen ontbloot was, en zyne ouders hem noch daar en boven in het 8 jaar van zynen ouderdom afgestorven waren, moest hy met het onderwyzen der kinderen van anderen zyn onderhoudt zoeken, tot hy schoolmeester op een dorp wierdt. Eindelyk, na dat hy zich een tydt lang zeer armelyk beholpen, en zelfs korenaairen op het veldt hadde moeten lezen, om maar iets voor zich te bekomen, doch echter niettemin vlytig gestudeert, en de Hebreeuwsche, Griekfche, en Latynsche talen geleert hadde, zo wierdt hy by verscheide voorname lieden bekent, zo dat hem de heer de la Forest, die in gezantschap naar Constantinopel ging, met zich nam; gelyk hy ook naderhandt door koning François den I met den zelven heer wederom derwaards gezonden wierdt. Op deze reize maakte hy zich vast in het Griekfch, en leerde het Arabisch. Na zyne wederkomst maakte de koning hem professor in de wiskunst en in de talen, en de koninginne van Navarre gaf hem een zeker jaargeldt. Hy geraakte echter by de laatste in ongunst, en verliet omtrent dien tydt, misschien uit verdriet, Vrankryk, ging naar Wenen, en van daar naar Rome, alwaar hy zich omtrent den jare 1544 opgehouden heeft, en uit hoogachting voor Lojola, die zich in dien tydt mede aldaar bevondt, een Jesuït wierdt; doch hy wierdt na twee jaren wegens zyne wonderlyke gevoelens wederom uit deze orde verdreven, om welker wille hy ook in de gevangenis geraakte, en aldaar eenige jaren doorbrengen moeste. Doch wanneer paus Paulus de IV in den jare 1559 stierf, en de gevangenis der Inquisitie met geweldt geopent wierdt, verkreeg ook Postellus zyne vryheit. Hier op kwam hy naar Venetië, alwaar hy vriendschap maakte met eene bejaarde dochter, die hy daar na zeer hoog verhefte, en van haar een byzonder boek onder den tytel van *Vergine Veneta* schreef, waar in hy haar voor eene verlosseresse van het vrouwelyke geslachte opgaf. Wanneer hy in den jare 1553 weder naar Parys kwam, wierdt hy wel haast verdacht van dwaalleere en wangevoelens. Waarom hy zich een tydt lang aan 't hof van keizer Ferdinand den I begaf; tot by, na gedane herroeping, de vryheit verkreeg weder te keren, en in zyne vorige waardigheit te treden. Doch wanneer hy echter zyne dwalingen op nieuws voortbragt, stak men hem in den jare 1654 in het klooster van S. Martin des Champs, waar in hy in den jare 1581 stierf, doch echter daar in de vryheit hadde om boeken te schryven, en te leren. Over zynen ouderdom is men het niet eens. Eenigen maken hem veel, anderen weinig over de 100 jaren oud; in 't gemeen wordt het daar voor gehouden, dat hy in 't jaar 1477 geboren is. Naaukeuriger berichten stellen zynen ouderdom op 76, of op 71 jaren. Hy wierdt in zynen tydt voor een wonder van geleertheit gehouden; doch is echter van verscheide dwalingen beschuldigt, waar toe vermoedelyk zyne verbloemde schryfwyze veel bygebragt heeft. In de talen was hy inzonderheit ervaren, en beroemde zich dat hy tot China toe zonder tolk wilde reizen. Zyne schriften zyn: *De magistratibus Atheniensium*; *De orbis terræ concordia*; *De rationibus Spiritus Sancti*; *Sacrarum apodixeon, seu Euclidis Christiani l. II*; *De Etruriæ originibus*; *Clavis absconditorum*; *De nativitate Mediatoris ultima*; en verscheide andere. *Thuanus & Teissier Elog. des Homm. Sçav. T. I. p.* 505. *Sammarth. Elog. l. III. Raimundus de ortu, progressu & interitu hæreticorum P. II. c.* 15. *Du Maine Bibl. Franc. Observationes Hallenses T. I. observ.* 21. *& T. IV. observ.* 12. *Memoires de Literat. T. I. art.* 1.

POSTHUMIUS, *Tubertus* toegenoemt, was in het 251 jaar van Rome burgermeester met Agrippa Menenius Lunatus, en hadde eene myrtenkroon op 't hoofdt, wanneer hy na de zege, tegen de Sabynen verkregen, in Rome trok, waar door het gebruik der zogenaamde *Ovationes* of kleine Triumphen zyn oorspronk heeft. In het 258 jaar van Rome sloeg hy de Latynen by het meir Regillus, die het met Tarquinius hielden, welke eenen van zyne zonen in dezen slag verloor, en hier op alle hoop om ooit den troon wederom te beklimmen liet varen, en zich naar Cuma begaf, alwaar hy den overigen tydt van zyn leven doorbragt. *Liv. l. II.*

POSTHUMIUS, (Albinus) veldheer der Romeinen tegen Jugurtha, zich door dezen koning latende verleiden, veroorzaakte grote schade aan de republyk. Hy triompheerde van de Vacceën, en van de Lusitaniërs, volkeren van Spanje. *Titus Livius. Sallustius.*

POSTHUMIUS, (M. Cassius Latienus) een Gaulois, een man van dapperheit en verdiensten, stondt op tegen Salloninus, den zoon van Gallienus, omtrent den jare 260, deedt hem met zynen gouverneur Albon sterven, en zich zelf voor keizer uitroepen. Hy verdedigde zich tien jaren lang, den Rhyn met vele forten versterkende, om den barbaren te wederstaan, en overal order en krygstucht stellende, zo dat hy de hersteller der Gaulen genoemt wierdt. Hy wierdt eindelyk door de soldaten gedoodt, aan de welke hy niet wilde toelaten Ments te plunderen, dat het met Lollianus gehouden hadde, die tegen hem opgestaan was. Zyn zoon Cajus Junius Cassius Latienus stierf met hem, of volgens anderen voor hem. *Eutropius l. IX. c.* 9.

POSTHUMIUS, (Lucius) burgermeester na den slag van Cannes, met een leger in de Gaulen getrokken zynde, wierdt door de Bojanen verslagen, en in den slag gedoodt. De barbaren zyn hoofdt afgehouwen hebbende, maakten van zyn bekkeneel een vat, dat zy in hunnen tempel bragten, en waar uit zy dronken op hunne plechtige feesten. *Titus Livius Hist. l. XXII.*

POSTHUMIUS, (Spurius) en Titus Veturius, burgermeesters, waren de genen, die de Samniten beoorlogende, zich in de Claudische pylaren lieten besluiten, en daar niet uit kwamen dan met te bewilligen, dat hun leger onder het juk ginge. Posthumius, te Rome wedergekeert zynde, was in den Raadt van gevoelen, dat men hem en zynen amptgenoot aan de Samniten overgâve, om het gemenebest te dekken wegens het schandelyke verdrag, dat zy gemaakt hadden; zyn raadt wierdt gevolgt en zy den Samniten aangeboden; maar zy wilden hen niet ontfangen. Daar zyn verscheide andere burgermeesters van den naam van Posthumius geweest; als Posthumius Cominius Aruncus, burgermeester met Titus Largius Flavius in het 253 jaar van Rome, en met Sp. Cassius Viscellinus in het 261 jaar van Rome. Posthumius en Lucius Helva, burgermeesteren met Fabius Vibullanus in den jare 313. Onder die grote Romeinen, welke de keizer Severus deedt sterven, was een Posthumius Severus. *Spart. in Severo.*

POTAMIUS, een Ariaansch bisschop te Lisbon, leefde in de IV eeuw, en verdedigde in den beginne de rechtzinnige leere, doch wierdt daar na door den keizer Constantius verleid om tydelyk voordeel te veranderen. Hier op schreef hy eenen brief, die met vele Godslasteringen vervult was, en verspreidde den zelven overal. Maar Osius van Cordua ontdekte zynen afval, schreef dieswegen aan alle de Spaansche kerken, en handelde hem als eenen godlozen en eenen ketter. Wanneer zich nu Potamius dieswegen aan hem wilde wreken, bragt hy het by den keizer zo verre, dat Osius in den jare 357 naar Remini geroepen wierdt; alwaar Potamius de bekende geloofsbelydenis opgestelt zoude hebben. *Faustinus & Marcellinus in libello precum Theodosio Imp. oblato. Hilarius advers. Arianos. Cave.*

POTAMON, bisschop van Heraclea, in Egypten; wierdt genomen om het gelove in de vervolging van Maximinus Daja, en verloor een oog in de gevangenisse. Hy woonde het concilie van Nicea by in den jare 325, en beweerde aldaar het rechtzinnige gelove tegen de Arianen. Hy kwam met Athanasius op het concilie van Tyrus in den jare 335, en verweet aldaar aan Eusebius van Cesarea, dat hy met hem uit de gevangenisse gegaan was, zonder verlies van een zyner leden. In den tydt dat Gregorius zich meester maakte van den zetel van Alexandrië in den jare 342, wierdt Potamon zodanig met stokslagen mishandelt, dat hy weinig tyds daar na daar van stierf. *Athan. Apol. & Epist. ad Orthodox. & ad Solitar. Rufin. l. II. Hist. c.* 4. *S. Epiph. Hær.* 68. *Baillet vies des Saints au* 18 *Mai.*

POTAMON, de stichter van de sekte der *Eclectici*, dat is der *verkiezenden*, wordt van de oude schryvers maar 3 maal bygebragt, waarom men weinig naricht van hem heeft. Naar 't verhaal van Diogenes Laërtius heeft hy maar weinig tyds voor hem geleeft; hoewel Suidas hem ouder maakt, en voorgeeft dat hy geleeft heeft ten tyde van Augustus. Het is niet ligt op te maken wie van beide gelyk heeft, doch het gevoelen van Laërtius schynt de waarheit nader te komen, dewyl buiten dat de plaats van Suidas vermoedelyk door eenen oordeelkundigen veranderd is. Onder de schriften van Potamon is στοιχείωσις, welke misschien eene verzameling van zyne philosophische leer geweest is, die hy met goed overleg uit de verscheide secten der gezamentlyke philosophen verkoren en byeen gevoegt heeft, het welk tot de secte der Eclectici, van welke hy het hoofdt is, gelegenheit gegeven heeft. Buiten dat heeft hy ook eene uitlegging over het boek van Plato van de Republyk geschreven. Men telt onder de Eclectici Ammonius Saccus, en des zelfs leerlingen, waar van op zyn plaats gesproken wordt. *Diog. Laërt. in Proœm. Suidas. Stanlei.*

POTAMON *van Lesbos*, of *van Mitylene*, een redenaar, bloeide ten tyde van Tiberius. Hy was een zoon van Lesbonax, een philosooph, die beroemd was door zyne schriften, gelyk Suidas getuigt. Deze keizer, onder wien Potamon in achting was, gaf hem brieven van aanpryzing in voordelige uitdrukkingen. Hy hadde te Rome geleeraart, en eene lofrede van den zelven Tiberius uitgegeven, met eene historie van Alexander den Groten, van de grenzen der Samniten, eene lofreden van Brutus, en eene verhandeling van een volkomen redenaar. *Strabo l. XIII. Hesychius. Suidas. Vossius de Hist. Græc. l. II. c.* 7. *Gesner. in Bibl. Possevin. in Appar. sacr.*

POTENZA, eene stadt in het koninkryk van Napels, in Basilikata, met een bisdom, onder dat van Materá behorende. Gaspar Cardosi, bisschop van deze stadt, maakte aldaar synodale bevelen in den jare 1606. Den 8 September des jaars 1694 wierdt deze stadt door eene aardbeving verwoest.

POTENZA, eene rivier van 't Mark van Ancona in Italië. Zy ontlast zich in de golf van Venetië, een weinig beoosten Loretto. Men ziet aan deze rivier, duizent schreden van den mondt der zelve, ten Oosten, de puinhopen of overblyfselen van het oude *Potentia*, eene stadt van 't *Picenum*. *Mary Dict.*

POTES is de voornaamste plaats van de kleine provincie

Liebana, in 't Spaansche koninkryk Asturië. Zy legt in 't gebergte, aan de rivier Deva, omtrent 9 of 10 mylen van de stadt Santillana. *Maty Dict. Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 115.

POTESTAAT in Vrieslandt, een tytel, welke van ouds aan den gene wierdt gegeven, die het opperbewindt onder de Vriezen hadt, en die het oog over alle zaken van het landt of gemenebest liet gaan. Men is het niet eens of de Vriezen, ziende de Fransche macht, waar onder zy hadden gestaan, geknakt, en dat het gemenebest zonder eenen, die het opperste bewindt hadt, niet te regeren was, het Potestaatschap zelf hebben uitgevonden en opgerecht, dan of 'hen dit, onder andere vryheden, door eene byzondere vergunninge van keizer Karel den Groten, wegens hunne trouwe diensten, tegen de Saxen en Saracenen bewezen, is toegestaan. *Schotanus* pleit krachtig voor het eerste gevoelen; maar de meeste andere schryvers van de gebeurtenissen en oudheden van Vrieslandt houden het laatste staande, grondende het zelve op een openbrief, door gemelden keizer Karel aan de Vriezen verleent, in welken dit recht, onder andere vrydommen, met duidelyke woorden wordt uitgedrukt. *Pierius Winsemius* heeft dezen openbrief eerst opgegeven in de Nederduitsche tale, in zyne *Kronyk van Vrieslandt, fol.* 94 *enz.* en naderhandt een afschrift van den oorspronkelyken brief, in het stads Archive te Brussel bewaart wordende, nevens een getuigenis van *Karel Bromans*, stads sekretaris, de welke onder aan den brief gehecht was, bekomen hebbende, heeft hy den zelven in de oorspronkelyke, of Latynsche tale opgelevert *fol.* 97 *enz.* Men kan de overzetting daar van in het Nederduitsch zien in de *Oudheden en Gestichten van Vrieslandt, pag.* 13 *enz.* Winsemius merkt omtrent dezen brief aan, dat 'er in het getal van het jaar, zynde dat van 802, een misslag moet begaan zyn, voor reden daar van gevende, dat Karel de Grote de voornaamste diensten van de Vriezen in verscheide oorlogen, die hy in Saxen en Italië heeft gevoert, eerst sedert dien tydt heeft ontfangen; waar uit, volgens zyne gedachten, te geloven staat, dat die keizer de gemelde voorrechten omtrent het einde van zyne heerschappye, als de beroerten in het keizerryk gestilt waren, te weten omtrent het jaar 810, niet lang voor zyne doodt, zal verleent hebben. Schotanus houdt, maar mogelyk wat al te voorbarig, den ganschen openbrief voor verdicht. De Potestaten wierden of voor een zekeren bepaalden tydt, of voor hun leven verkoren: doch het is onzeker, of 'er een Potestaat over geheel Vrieslandt, dan of 'er een over ieder gedeelte van dit landschap is gestelt geweest. Ondertusschen blykt het, dat het bewindt van die gene, welke by *Hamconius*, *Emmius*, en anderen, worden opgetelt, zich alleen tusschen het Vlie en de Lauwers heeft uitgestrekt; en het is zeker, dat dat gedeelte van Vrieslandt in een zeer bloeienden staat is geweest zo lang als het Potestaatschap in kracht is gebleven, en dat het vervallen van die waardigheit de val van Vrieslands geluk en welvaren is geweest.

Naamlyst der Potestaten van Vrieslandt, zo veel als 'er bekend zyn, getrokken uit het *Naberichť op de Beschryving van Vrieslandt*, daar hunne regering en daden in het brede beschreven worden.

1. *Magnus Fortema*, ten tyde van Karel den Groten. Zie boven op FORTEMA (MAGNUS).
2. *Tako* of *Fokko Ludigman*, ten tyde van *Lodewyk* den Goedertieren.
3. *Adalbricus Adelen*, ten tyde van den zelven keizer.
4. *Hesselus Hermana*, onder de regering van keizer *Lodewyk* den II.
5. *Iglo Galema*, onder *Karel* den III, of den Dikken.
6. *Gosso Ludigman* } beide in de elfde eeuwe
7. *Sako Reinalda* }
8. *Sikko* of *Sixtus Siardema*, ten tyde van *Frederik* den II en koning *Willem*.
9. *Regnerus Kamminga*, gesneuvelt tegen de Noormannen omtrent het jaar 1305.
10. *J. Hesselus Martema*, gestorven omtrent het jaar 1312. Na hem is Vrieslandt een wyle tyds door rechters bestiert. Zie het voorgemelde *Naberichť pag.* 436 *enz.*
11. *Juwo Juwinga*, gedood in een gevecht tegen hertog *Albert* van Beyeren, grave van Hollandt, enz.
12. *Sivert*, of *Suffridus Wianda* } te gelyk, in het heetste der onlusten en beroerten
13. *Haring Harinxma* } tusschen de Schieringers en Vetkopers.
14. *Juwo* of *Julius Dekama*, verdreven door hertog Albert van Saxen, stadhouder van Hollandt, die door de Vetkopers wierdt ingeroepen, en het Potestaatschap van Vrieslandt erffelyk maakte. Zie het meergemelde *Naberichť pag.* 459 *enz.*

Erf-Potestaten van Vrieslandt.

1. *Albert* de Sax, overleden in het jaar 1500.
2. *Henrik*, zoon van den voorgaanden, die het erf-Potestaatschap in het jaar 1503 verruilt heeft aan zynen broeder, hertog
3. *Georg*, die, geen kans ziende om Vrieslandt te houden, zyn recht op het zelve aan *Karel* van Oostenryk, naderhandt keizer, onder den naam van Karel den V, heeft verkocht, de welke de Vriezen eindelyk tot reden heeft gebragt, en het landt door stadhouders doen regeren, het welk hy eindelyk, met de andere provinciën van Nederlandt, aan zynen zone *Philips* den II heeft overgedragen, onder welken de bekende omwenteling is voorgevallen.

POTHEREUS, eene rivier van 't eilandt Creta, welke doorliep tusschen de steden Gortyne en Gnossus. Men zag aan de oevers van deze rivier verscheide dieren, die aldaar weidden; maar men heeft aangemerkt, dat die welke naby Gnossus weidden eene milt hadden, en die, welke aan de andere zyde naby Gortyne weidden, hadden 'er gene die gezien wierdt. De ouden, die de oorzaak hier van gezocht hebben, hebben bevonden dat 'er een kruidt wiesch, dat de milt verminderde; waarom een geneesmiddel van dit kruidt gemaakt *Asplenon* genoemt wierdt: want *a* betekend in 't Grieksch *zonder*, en σπλὴν *de milt. Vitruv. l. I. cap.* 4.

POTHINUS, bisschop van Lion, en martelaar in de II eeuw, was, zo men gelooft, in de Gaulen gezonden door Polycarpus bisschop van Smyrna. Hy was negentig jaren oud, wanneer de vervolging ontstoken wierdt in de Gaulen, in het 17 jaar van het keizerryk van Marcus Aurelius, het 177 jaar van Christus. Men hadde tot dien tydt toe, zegt Sulpitius Severus, noch gene martelaren in dat landt gezien, om dat de Godsdienst later gevestigt was aan de andere zyde der Alpen, dan in andere plaatsen. De kerken van Lion en van Vienne, die toen talryk en bloeiende waren, wierden byna volkomen verwoest door de wreedheit der vervolgers. De gouverneur van de stadt deedt de Christenen naspporen, en alle die hy konde ontdekken in de gevangenisse werpen. De bisschop van Lion was onder dit getal. Hy viel in handen der vervolgers, die hem door de straten sleepten, en door de soldaten voor den rechterstoel des gouverneurs deden voeren. Hy verscheen aldaar in tegenwoordigheit der overheden, in het aanzien van eene menigte van Heidenen, die tegen hem schreeuwden. Hy beleedt edelmoedigly Jesus Christus; en de gouverneur hem gevraagt hebbende wie de Godt der Christenen was, antwoordde hy hem, „ Zo gy het waardig zyt, zult gy hem kennen". Na dit antwoordt mishandelde men hem wredelyk, en sleepte hem in de gevangenisse, alwaar hy twee dagen daar na den geest gaf. *Epist. Eccl. Lugd. & Vienn. ad Eccl. Asiæ & Phrygiæ, apud Euseb. l. V. Hist. c.* 1. *Sulpit. Sever. l. II.* 2. *Hist. Gregor. Turon. de Gloria Martyr. Tillemont Memoires Ec.les. Ruinart Acta Martyr. sincera.*

POTIDEA, eene stadt van Macedonië, die, door Cassandra byna gansch herbouwt zynde, door haar *Cassandrea* genoemt wierdt. Zy was gelegen op het half eilandt van Pallena, en is bewoont geweest door eene volkplanting van Corinthiërs: zy was bondgenote der Atheniënzen, en cynsbaar aan de zelve. Tegen hare meesters opgestaan zynde, wierdt zy na een lang beleg eindelyk ingenomen, en verwoest. *Thucyd.*

POTIER, (JACOBUS) raadsheer des konings in 't parlement van Parys, is een der doorluchtigste magistraten van Vrankryk geweest in de XVI eeuw. Zyn geslacht, van de edelste en oudste van Parys, is noch tegenwoordig aanmerkelyk door zyne vermaagschappingen en door zyne waardigheden. JACOBUS, van wien gesproken wordt, was een zoon van NICOLAAS Potier, heer van Groslai en van Blanc-Mesnil, generaal der munten, en de zelfde die door arrest van 't parlement in den jare 1499 verplicht wierdt het ampt van prevoost der koopluiden van Parys aan te nemen, dat hy geweigert hadde, om dat niemand het zelve waardiger geoordeelt wierdt dan hy. Zyn zoon wierdt voor raadsheer ontfangen in den jare 1524. Bodinus heeft ons zynen lof nagelaten in zyne Republyk, verzekerende dat hy door de kracht van zyne redeneringen het gansche parlement hadde doen veranderen van gevoelen, en eene onschuldige vrouwe vryspreken, die het ter doodt veroordeelt hadde. Hy stierf den 9 Maart des jaars 1555. De kanselier van 't hospitaal, die hem in zyne waardigheit volgde, spreekt zeer voordelig van hem in eenen brief, geschreven aan Margareta, koninginne van Navarre, zuster van koning François den I.

Jacobus Potier liet na by zyne gemalinne Françoisa Cueillette, vrouwe van Gesvres, vyf zonen en tien dochters. Drie der zonen stierven in hunne jongheit. *Lodewyk*, de jongste, van wien in 't vervolg gesproken wordt, maakte den tak der graven van Tresmes, marquizen en hertogen van Gesvres. De oudste was NICOLAAS POTIER, heer van Blanc-Mesnil, twede president in 't parlement van Parys, en kancelier van de koninginne Maria de Medicis, een der verstandigste en gelukkigste magistraten van zynen tydt. In den jare 1564 wierdt hy vereert met de waardigheit van raadsheer in 't parlement; drie jaren daar na wierdt hy requestmeester, en eindelyk in den jare 1578, president *au Mortier*. De stadt Parys zich voor de Ligue verklaart hebbende, wierdt de president Potier, die niet weg hadde kunnen raken, gevangen genomen in de Louvre, met de anderen die dezen geweldigen opstandt laakten. Sedert ontweken zynde, begaf hy zich by koning Henrik den IV, die hem benoemde tot president van de kamer van het parlement te Chalon opgerecht. Hy diende zeer gelukkiglyk dezen groten vorst, en den koning Lodewyk den XIII zynen zoon, vooral gedurende de minderjarigheit van den laatsten, en het regentschap van Maria de Medicis, de welke, tot erkentenisse van zyne getrouwheit, hem vereerde met de waardigheit van haren kancelier. Hy stierf den 1 Juny des jaars 1634, met den lof van vier koningen met eene volstandige trouw gediend te hebben, en het gemeen met eene vroomheit, beproeft in alle gelegenheden, en rechtvaardiglyk het geluk en de zegeningen verdient te hebben, waar mede hy stervende zich overladen zag. Hy stierf in den ouderdom van 94 jaren, met eene kracht van geest, die niets hadde van de ongemakkelykheden des ouderdoms. Hy was getrouwt met Anna Baillet, waar by hy vyf zonen hadde en twee dochters, *Isabella*, gemalinne van Oudard Hennequin, heer van Boinville, requestmeester, en *Magdalena*, getrouwt met Theo-

Theodorus Choart, heer van Buzenval. De president van Blanc-Mesnil hadt de vertroosting te zien dat 'er onder zyne vyf zonen twee bisschoppen waren, en drie presidenten van souvereine gerechtshoven. De prelaten waren RENATUS en AUGUSTINUS POTIER, bisschoppen en graven van Beauvais. Renatus is een der geleerdste mannen geweest van zynen tydt. Hy hadde eene schone bibliotheek, en is beroemd geweest door zyne Godsdienstigheit. Hy stierf den 14 October des jaars 1616. Augustinus zyn broeder was zyn opvolger, wierdt groot-aalmoezenier van de koninginne Anna van Oostenryk, en hadde veel deel in hare gunst. De andere zonen waren Nicolaas de II, heer van Ocquerre, die volgt; BERNARD POTIER, president in 't parlement van Bretagne, gestorven in den jare 1610; en ANDREAS POTIER, die den tak gemaakt heeft van Novion: hy was raadsheer en naderhandt president in 't parlement van Bretagne. Zyn vader stondt in den jare 1616 ten zynen voordele af van het presidentschap *au Mortier*, het welk hy bekleedde tot in den jare 1645, het welk dat van zyn doodt was. Hy was eerst getrouwt met Anna de Lauzon, dochter van Michiel, heer van Aubervilliers, raadsheer in 't parlement van Parys, gestorven den 20 December des jaars 1614, in den ouderdom van 51 jaren. Hy ging een twede huwelyk aan met Catharina Cavaliert, waar by hy hadde *Catharina*, gemalinne van den heer van Bouville; NICOLAAS POTIER, heer van Novion, enz. raadsheer in 't parlement van Parys in den jare 1637, president *au Mortier* in den jare 1645, en naderhandt eerste president in den jare 1678: hy was van te voren griffier van de ordens des konings. Hy was getrouwt met N. Galard, dochter van Claudius, raadsheer en secretaris des konings in 't parlement van Parys, waar by hy verscheide kinderen hadde. De oudste is gestorven in den jare 1676, en heeft nakomelingschap nagelaten: JACOBUS POTIER van Novion, bisschop van Sisteron, en sedert van Frejus: N. POTIER, ridder van Novion, enz. NICOLAAS POTIER de II, heer van Ocquerre, derde zoon van den president van Blanc-Mesnil, was president in de kamer der rekeningen, en naderhandt secretaris van Staat door den afstandt van Lodewyk heer van Gesvres zyn oom, den 15 October des jaars 1622. Hy verworf zich veel achting in deze waardigheit, en stierf in 't beleg van la Rochelle in den jare 1628, hebbende gehadt by Maria Barré zyne gemalinne, dochter van Antony heer van Cousteau, *Nicolaas Potier*, jong gestorven; RENATUS POTIER, heer van Blanc-Mesnil, raadsheer des konings en president der Enquêtes van 't parlement van Parys; *Augustinus*, heer van Ocquerre; *Renatus*, jong gestorven; *Johanna*, gemalin van Michiel van Merillac, requestmeester; *Maria*, nonne te Long-Champ; en *Magdalena*, gemalinne van Wilhem van Lamoignon, eerste president van 't parlement van Parys. *Blanchard Hist. des Prés. du Parl. de Paris. Fauvelet-du-Toc, Hist. des Secr. d'Etat. Mem. M.S.*

POTIER, (LODEWYK) heer van Gesvres, secretaris van Staat van Vrankryk, twede zoon van Jacobus heer van Blanc-Mesnil, en van Françoisa Cueillette, als hier voor reets aangemerkt is. Hy leerde de behandeling van staatszaken onder M. de Villeroi, secretaris van staat, en maakte zich daar in zeer bekwaam. Hy verkreeg terstondt de waardigheit van secretaris des konings den 2 April des jaars 1567, en naderhandt van secretaris van den Raadt den 26 January des jaars 1578. Koning Henrik de III, die veel achting hadde voor zynen yver en voor zyne trouw, wilde hem naby zyn persoon hebben in het gevecht der Barricades van den jare 1588. Hy zondt hem vervolgens naar Meaux en Senlis, daar hy in groot aanzien was, om aldaar de voornemens van eenige oproerigen te storen, en geboodt hem dat hy hem zoude volgen naar Blois, daar de vergadering der Staten gehouden zoude worden. De koning vertrouwde hem zyne voornemens, en wilde dat hy den hertog van Nevers verselde, die een leger zoude gebieden in Poitou. De heer van Gesvres hadde veel vermogen op den geest des hertogs, die eene uitnemende begeerte hadde tot het gouvernement van Champagne; maar alzo het zelve toen bezeten wierdt door den hertog van Guise, scheen het onmogelyk hem te voldoen. Men deedt hem het zelve echter hopen, en na dat de koning zyn voornemen tegen de Guises uitgevoert hadde, gaf men hem de open brieven van dat gouvernement, en die van secretaris van Staat voor den heer van Gesvres den 22 February des jaars 1589. Deze hadt bevel zich ter zelver tydt aan 't hof te begeven. De koning vertrouwde hem alle de papieren, die men gevonden hadde by den hertog van Guise, en benoemde hem om te arbeiden aan een verdrag, dat men ontworpen hadde met den koning van Navarre. Deze onderhandeling gelukte hem, en hy hadde het vermaak de voordelige gevolgen te zien van de vereeniging van deze twee vorsten. Hy verloor kort daar na den eersten, en de andere, welke was koning Henrik de Grote, vervolgde de zelfde vertrouwelykheit voor hem te hebben. Hy bediende zich van hem gedurende alle de zaken van de Ligue: naderhandt handelde hy met de afgezondenen van M. de Mercœur, gouverneur van Bretagne, en kreeg last onderzoek te doen wegens de zamenzwering van den maarschalk van Biron. Zyne diensten deden hem de opvolging in zyn ampt verkrygen voor M. de Sceaux, zyn derden zoon, in den jare 1606. Maar de doodt van dezen zoon verplichtte hem zyn ampt wederom te aanvaarden in den jare 1621, en hy betoonde de zelfde bekwaamheit en de zelfde drift, waar door hy van te voren verwondering verwekt hadde. Hy deedt wederom afstandt ten voordele van den heer van Ocquerre, zynen neef; doch hy hadde het verdriet den zelven wederom te zien sterven in den jare 1628, gelyk reets aangemerkt is. Hy zelf stierf eindelyk den 25 Maart des jaars 1630. Hy was getrouwt met Charlotta Baillet, twede zuster van Isabella, gemalinne van den president van Blanc-Mesnil, waar by hy hadde Renatus Potier, die volgt; BERNARD, heer van Blevencourt, luitenant generaal van de lichte ruitery van Vrankryk, gestorven in den jare 1662, zonder kinderen gehadt te hebben by Charlotta van Vieuxpont, vrouwe van Annebaut zyne gemalinne, gestorven in den jare 1646, en ANTONY POTIER, heer van Sceaux, secretaris van Staat, griffier van de bevelen des konings. Zyn vader hadde hem met zorg opgevoedt, en deedt hem arbeiden onder M. de Villeroi. Naderhandt zondt men hem naar Rome, daar hy zich op zulk eene loflyke wyze gedroeg, dat hy het roemruchtige getuigenisse kreeg, dat de kardinaal van Ossat hem geeft in eenen van zyne brieven aan den zelven Villeroi. De heer van Sceaux verkreeg de opvolging in de waardigheit van het secretarisschap van Staat in den jare 1606, gelyk gezegt is. Hy hadt veel deel in de grote zaken gedurende het regentschap van Maria de Medicis, in het verdrag van S. Menehoud in den jare 1614, in de onderhandeling en de vrede van Laudun in den jare 1616, enz. Na de doodt van den maarschalk d'Ancre zondt de koning hem voor buitengewoon ambassadeur in Spanje, tot de ratifikatie van het tractaat van Vercelli. By zyne wederkomst volgde hy den koning overal, daar de oorlog, dien hy die van den Godsdienst aandeedt, hem verplichtte te gaan. Maar gedurende het beleg van Montauban stierf de heer van Sceaux in 't quartier van Piquecos den 13 September des jaars 1621, zonder kinderen na te laten by Anna van Aumont zyne gemalinne, die hertrouwde met Karel, graaf van Launoi, ridder van de ordens des konings. RENATUS POTIER, graaf, naderhandt hertog van Tresmes, pair van Vrankryk, kapitein van de lyfwacht des konings, was luitenant generaal in 't gouvernement van Champagne, en gouverneur van Chalon. Hy wierdt ridder van de ordens des konings in den jare 1619. Zyn landgoedt van Tresmes in Valois, dat in den jare 1608 tot een graafschap verheven was, wierdt tot een hertogdom en pairschap verheven in den jare 1648, onder den naam van Gesvres; het welk bevestigt wierdt in 't parlement den 15 December des jaars 1663. Deze hertog stierf te Parys den 1 February des jaars 1670, in den ouderdom van 91 jaren. Hy was getrouwt met Margareta van Luxemburg, dochter van François, hertog van Pinei, ridder van de ordens des konings, en van Diana van Lotharingen, zyne eerste gemalinne, waar by hy hadde LODEWYK POTIER, marquis van Gesvres, maarschalk van de legerplaatsen en legers des konings, bailli van Valois en van Caen, gedoodt in 't beleg van Didenhoven door het springen van een myn den 4 Augustus des jaars 1643, in den ouderdom van drie en dertig jaren, na dat hy ongemeen hadde uitgemunt door zynen moedt, hebbende een en veertig wonden bekomen, en den maarschalksstaf van Vrankryk verdient; FRANÇOIS POTIER, marquis van Gaudelu en naderhandt van Gesvres, mede maarschalk de camp, gedoodt door een musketschoot in 't beleg van Lerida, den 27 May des jaars 1646; Leo Potier, die volgt; *Louisa-Henrietta*, eerst getrouwt met Emanuel van Faudoar Averton, graaf van Belin, en daar na met Jacobus de Saulx, graaf van Buzançois en van Tavanes; *Margareta*, gemalinne van Henrik de Saulx, marquis van Tavanes, vicomte van Lugni; *Louisa*, abdisse van la Barre, naby Chateau-Thierri; en *Maria*, vrouwe van Tresmes. LEO POTIER, hertog van Gesvres, pair van Vrankryk, marquis van Annebaut, van Gandelu en van Fontenai-Mareuil, eerste edelman van de kamer des konings, gouverneur en groot-bailli van Valois, gouverneur en kapitein van de jagt van 't koninklyke kasteel Monceaux, en van la Varenne van Meaux, enz. te voren kapitein der lyfwacht, en gouverneur der landen en graafschappen van Maine, Laval, en Perche. Hy trouwde in den jare 1651 met Maria-Françoisa-Angelica du Val, eenige dochter en erfgename van François du Val, marquis van Fontenai-Mareuil, tweemaal ambassadeur te Rome en eens in Engelandt, en van Susanna van Monceaux d'Auxi, waar by hy hadde FRANÇOIS-BERNARD, marquis van Gesvres, Mestre de Camp van een regiment ruitery, ontfangen in de survivance van 't ampt van eerste edelman der kamer, van 't gouvernement van 't kasteel van Monceaux, enz. LEO POTIER van Gesvres, abt van Berni, enz. LODEWYK, marquis van Gandelu; JULIUS-AUGUSTUS, ridder van Malta; FRANÇOIS, marquis van Fontenai, jong gestorven; KAREL, marquis van Annebaut; *Maria-Theresia*, geboren in den jare 1654, en gestorven in den jare 1669; *Johanna-Felisa*, vrouwe van Gesvres; *Suzanna-Angelica*, nonne van de Visitatie; N. vrouwe van Fontenai; en *Charlotta-Julia*, geboren in den jare 1669. *Blanchard Hist. des Prés. du Parlem. de Paris. Fauvelet-du-Toc Hist. des Secr. d'Etat. d'Ossat l. IX. lett. 170. &c.*

POTIPHAR, een amptenaar van het hof van Pharao, koning van Egypte, was hoofdt van zyne benden, volgens de gemene Latynsche overzetting, of hoofdt van zyne slachters, of keukenmeesters, volgens het Hebreeuwsch. De zelve text noemt hem *een gesneden*; maar het is waarschynlyk, dat deze uitdrukking in die plaats alleenlyk eenen amptenaar van 't hof van eenen prins betekent. Het is zeker dat Potiphar getrouwt was, en zo 't gevoelen waar is, waar van hier na gesproken wordt, heeft hy ook kinderen gehadt. Deze Potiphar kocht Joseph van de Midianiten, die hem van zyne broederen gekocht hadden; en ziende dat alles onder zyne handen wel gelukte, gaf hy hem het bestier van zyn huis. Maar eenige jaren daar na, de huisvrouw van Potiphar door eene schandelyke drift voor Joseph ingenomen zynde, en hem zelf tot overspel aangezocht hebbende, sloeg Joseph zulks af; en de liefde van deze vrouwe in razernye veranderende, beschuldigde zy hem by haren man, dat hy haar hadde willen verkrachten. Potiphar, al te lichtgelovig op deze beschuldiging, leverde Joseph in de gevangenisse. Doch de overste van het gevangenhuis, de deugdt en oprechtheit van Joseph bespeurt hebbende, en dat Godt met hem was, vertrouwde hem de

de zorge van alle de gevangenen, en van alles wat in de gevangenisse was. Op het artykel van JOSEPH is gezien hoe Godt verder door zynen geest van de uitlegging der dromen, na twee jaren, Joseph wederom uit de gevangenis verlofte, en hoe hy door 't uitleggen van de dromen des konings in deszelfs uiterste gunst geraakte, zo dat hy hem opziender en bestierder van zyn hof maakte, en van gansch Egyptenlandt, en gaf hem Asnath, de dochter van Potiphar, overste (de grondtext zegt *priester*) van On, tot eene vrouwe. Men is verschillende van gevoelen of deze Potiphar de zelve is met Potiphar den meester van Joseph. De Hebreeuwen, Origenes, Hieronymus, de abt Rupert, Tostatus, en eenige anderen, zyn van gevoelen, dat het de zelve is; de Joden, in Origenes bygebragt, geloven dat Asnath Potiphar bericht gegeven zoude hebben van de valschheit der beschuldiging van hare moeder tegen Joseph. De waardigheden van krygshoofdt van Pharao, en die van hoofdt der keukenmeesters, der slachters, of der genen, die de offerhanden snyden of slachten, (welk alles de Hebreeuwsche text betekenen kan) wil men niet dat zo strydig zyn met de waardigheit van priester van Heliopolis of van On; en dat de verscheide wyzen, op welke de naam van Potiphar als meester, en van Potiphar als schoonvader van Joseph geschreven worden, van zo weinig belang zyn, dat de zelve byna gene oplossing vorderen: en dat, hoewel de stadt Heliopolis, daar Potiphar priester was, vry verre van Tanis gelegen was, daar de koning van Egypte zyn hof hieldt, en daar Potiphar een ampt hadde, deze afgelegenheit echter niet groot genoeg was om ganschelyk te beletten, dat deze twee ampten niet zouden kunnen te zamen gaan. Potiphar wil men dat den dienst van Pharao zou hebben kunnen waarnemen, en ook dien welken hy als priester aan den tempel van Heliopolis verschuldigt was; want uit Strabo blykt, dat 'er eertyds een groot getal van priesters in deze stadt waren, daar hun voornaamste bezigheit bestont in de studie van de philosophie, en van de astronomie, en daar men noch grote verblyfplaatsen zag daar zy zich eertyds ophielden. Men kende niets groters in Egypten dan deze priesters; en verscheide onder hen zyn tot de koninklyke waardigheit verheven geweest. Hunne priesterlyke waardigheit sloot hen niet uit van de ampten van het hof, of van de krygsbedieningen. Men meent dan dat 'er gene zwarigheit is te geloven, dat Potiphar, de heer van Joseph, naderhandt zyn schoonvader geworden zy. *Genes. XXXIX tot XLI. ingesloten. Hieron. in Quaest. Hebr. in Genes. Origen. in Catena MS. Strabo l. XVI.*

POTMA, (JAKOB) geboren te Workum, in Vrieslandt, zonder dat men net weet in wat tydt, was een braaf beeldtenis- en historieschilder. Hy was daar benevens een man, die (als men gemeenlyk zegt) de wereldt verstondt, en wierdt in zyn tydt eerste kamerling van den keurvorst voor Wenen, daar hy ook gestorven is in 't jaar 1684, bedenkelyk aan de rode loop, waar door ter zelver tydt eene grote menigte van 't leger sneuvelde.

POTNIE, *Potnia*, of *Potniae*, eene stadt van Beotië, alwaar Glaucus zyne paarden met menschenvleesch voedde, waar door zy in de stryden zich met te meer woede op de vyanden wierpen, om de zelve te verscheuren. Deze wreedheit wierdt dodelyk voor Glaucus: want hy wierdt zelf door zyne paarden verscheurt, de welke men zegt dat in razerny waren, om dat zy van het water van eene fontein gedronken hadden, die naby de stadt was, en waar van de paarden niet konden drinken, zonder razende te worden. Daar van daan komt het dat by de Grieken *Potniades* voor *Bacchanten* genomen wierden. *Pausan. l. IX. Hygin. fab.* 250 & 275.

POTOCKI, een voornaam Poolsch geslacht in Podolië, dat nevens de huizen Moscorzewsky, Kaminiecky, Buczacky, Tworowsky, Stanislawsky, en anderen, van het Poolsche geslacht Pilawa afkomstig is; gelyk daar tegen dat zelve een kloekmoedigen krygsman *Zyrollaus* (die den koning Boleslaus Crispus in Polen, en deszelfs zoon Casimir den Rechtvaardigen gedient, en zich inzonderheit by Pillau in Pruissen uitnemend wel gedragen heeft, en ook daar door in den jare 1179 den naam verkregen,) tot zynen stichter gehadt heeft. *Joseph Potocki* stierf in den jare 1670 als Poolsche generaal, en in den jare 1702 wierdt *Felix Casimir Potocki* tot kroonsveldheer in Polen verkoren, doch stierf noch in 't zelve jaar. *Theodorus* was in den jare 1708 bisschop van Cracau. *Okolski orb. Pol.*

POTOCKI, (JACOBUS) koninklyke Poolsche Palatyn van Braclau, een zoon van *Nicolaas*, Staroft van Kaminiek in Podolië, wierdt geboren in den jare 1554, en aan 't hof van Stephanus Bathory, vorst van Zevenbergen en naderhandt koning van Polen, opgevoedt. Hy veranderde naderhandt van Godsdienst, en wierdt R. Katholyk, liet zich gebruiken in den oorlog tegen Michaël, vorst van Wallachië, in den jare 1600. Hy deedt ook den inbrekenden Tartaren dikwils mannelyken tegenstandt, en diende den koning Sigismundus den III van Polen in Lyflandt tegen koning Karel van Zweden, ook in den Poolschen opstandt tegen de geconfedereerden, waar onder de vorst Januschius Radzivil, en Nicolaas Zebrzidousky, Palatyn van Crakau, de voornaamste waren. Hy begaf zich ook met den zelven koning in den Muscovischen oorlog, en hulp Smolensko belegeren. Na dat nu zyn oudste broeder in dit beleg gestorven was, geboodt hy in des zelfs plaatse en quartier voor de stadt, 't welke was aan eene zyde van den Dnieper-stroom; hy hadde ook het geluk dat de stadt aan de zelfde zyde beklommen en verovert wierdt, by welke gelegenheit de Muscovische generaal en kommandant Schein zich zelf gevangen gaf. Dewyl hy daar en boven een van de eersten was geweest, die met den ladder op den muur klom, zo maakte hem de koning in zyn broeders plaats palatyn van Braclau, generaal van Podolië, en staroft van Kaminiek en Latikou. In den jare 1612 zondt hy Nicolaas Strusz met eenige benden van Smolensko in het slot van Muscou, het welk de Russen streng belegerden. Doch hy konde, wanneer de koning zelf naar Muscou wilde gaan, dewyl hy aan eene vierdendaagsche koorts te bedde lag, hem derwaarts niet verzellen. Na dat nu deze tocht vruchteloos afgelopen, en door de overgave van het slot van Muscou, het gansche Muscovische ryk, dat reets den zoon van koning Sigismund, Uladislaus Sigismundus, tot Czaar verkoren hadde, verloren gegaan was, zo leefde Potocki niet lange, maar stierf den 16 January des jaars 1613 te Smolensko. Zyne eerste gemalin was Hedwig Prosniowsky, met welke hy het Dominikaner klooster te Jesupole stichtte, en ook eenen zoon teelde, *Nicolaas Potocki* genoemd, die namaals palatyn van Cracau en ryksveldheer van Polen wierdt. Zyne twede gemalin was Hedwig Tarnowsky, eene dochter van Stanislaus, graaf van Tarnow, waar by hy hadde *Jacobus*, een geestelyke; *Johannes*, die in de gevangenis by de Tartaren stierf; en *Stanislaus Potocky*, die mede ryksveldheer van Polen, en Waiwode van Cracau wierdt.

POTOCKI, (JOHANNES) koninklyke Poolsche palatyn te Braclau, een broeder van den voorgaanden, wierdt geboren in den jare 1553, en begaf zich noch jong in den krygsdienst in Italië, gelyk hy dan maar 18 jaren oud was, wanneer hy den beroemden zeeslag by Lepanto bywoonde. Na zyne wederkomst in zyn vaderlandt diende hy in den jare 1588 onder den koning Sigismund den III tegen den aardshertog Maximiliaan van Oostenryk, en tegen de Kozakken. In den jare 1594 trok hy met den groot kancelier van Polen Johan Zomoisky in den Moldavischen oorlog, wanneer de waiwode Stephan Radul verjaagt, en een ander, Hieremias Mohila, in zyne plaats gestelt wierdt. Hier op liet men hem benevens Albertus Chausky met 4000 man in Moldavië de stroperyen en invallen der Tartaren tegenstaan, en hy hadde met dit volk niet weinig geluk. Want wanneer in den jare 1595 Stephan Roswan door den prins Sigismund Bathory met veel krygsvolk in Zevenbergen gezonden wierdt, om Moldavië in te nemen, sloeg Potocky den zelven met zyne kleine macht tweemaal uit het veldt, kreeg hem zelf gevangen, en liet hem leevende spietsen. Ja na dat in den jare 1600 Michaël, waiwode van Wallachië, Moldavië bemachtigt hadde, trok hy onder den gemelden Johan Zamoisky wederom derwaards, was mede by den slag aan de rivier Telesino, daar deze Michaël ganschelyk geslagen wierdt, doch hy zelf daar na met 4000 ruiters in Moldavië te rug moest blyven. De Wallachische waiwode kwam wel met eene nieuwlyks zamengeraapte macht weder in Moldavië, maar Potocky sloeg hem in 't veldt van Lovisca zodanig, dat hy 'er met weinigen afkwam. Zo heeft hy ook Simeon Mohila met eene krygsmacht weder in Wallachië gevoert, en verscheide gelukkige actien met de Tartaren gehadt. In den opstandt in Polen bleef hy den koning Sigismundus den III tegen de geconfedereerden getrouw, en kwam hem met drie van zyne broeders met eene aanzienlyke manschap te hulp; begaf zich ook met hem in den Moscovischen oorlog, zegepraalde by Nevelo gelukkig, en woonde het lange beleg van Smolensko van den jare 1609 tot den jare 1611 mede by, waar in hy wel groten roem verkreeg, maar ook in den jare 1611 den 19 April, in den ouderdom van 58 jaren, in het zelve zyn leven verloor. Zyn ligchaam wierdt van daar naar Paniowsky by Kaminiek in Podolië op zyn eigen slot gebragt, en door zyne gemalinne begraven. In den beginne was hy staroft van Kaminiek en Laticou, ook notarius generalis van het koninklyke veldleger; doch na de doodt des hertogs Januschius Radzivil van Zbaras palatyn van Braclau, en generaal van Podolië.

POTOCKI, (STANISLAUS) *van Potok*, palatyn van Crakau, was een zoon van den bovengemelden Jacobus. Hy diende tegen de Tartaren en Kozakken, en was onder de regering van Sigismundus den III, Uladislaus den IV, en Johannes Casimir in groot aanzien, dewyl hem al in zyne jonge jaren, by afwezigheit der hoger generaalspersonen, de koninklyke legers toevertrouwt wierden. In den Pruissischen oorlog tegen den koning Gustavus Adolphus van Zweden hulp hy Brodnits vruchteloos belegeren, doch salveerde het volk, dat hy geboodt, hoewel het door de ontzetters vervolgt wierdt. Hier op wierdt hy Castellan van Kamenetz, en leedt in den jare 1638 by Lubain met de koninklyke volkeren eenige schade van de Kozakken. Hier op verkreeg hy de waardigheit van palatyn van Podolië, en deedt in den jare 1651 met den koning Johannes Casimir den tocht tegen de Tartaren en Kozakken; woonde den slag by Beresterko by, en hulp na de verkrege zege Biatacierkow aantasten. Na de doodt van den prins Uladislaus Dominicus te Zaslau wierdt hy palatyn van Crakau, en in den jare 1654 tot kroons grootveldheer benoemt. Wanneer hy in den jare 1655 tegen de Kozakken te velde ging, en by Grodeck eene gelukkige actie met hen hadde, vervolgde ondertusschen de Zweedsche koning Karel Gustaaf de zynen in Polen, alwaar hy genoodzaakt wierdt zich den zelven te onderwerpen. Hy begaf zich echter na weinig tyds wederom op zyn konings zyde, en deedt den zelven loffyke diensten. In den jare 1659 voerde hy het koninklyke leger tegen de Muscoviten, vereenigde zich met eenige Tartaren, en deedt in Muscou grote schade. In den jare 1660 woonde hy den ryksdag te Warschau by, daar hy de vrede, met Zweden te Oliva gesloten, ondertekende. In 't zelve jaar vereenigde hy zich ook met den vorst Lubomirski, en na dat noch eenige duizend Tartaren zich by hem gevoegt hadden, rukte hy met de zelve tot aan Constantinow; dewyl nu de Muskovische generaal Szeremet

remet met de Ruffen onder 't geleide van den Kozakfchen veldheer Chmielinsky, en de oproerige Kozakken hem tegen trokken, zo vergeleek hy zich in aller yl den 17 October met de Kozakken, en dwong Szeremet, dat hy zich zelf gevangen moeft geven: hy leverde ook nevens den gemelden Lubomirsky in den jare 1661 op den ryksdag te Warfchau 160 Muscovifche vanen, 600 gevangenen, en 39 ftukken zwaar gefchut over. Wanneer in den jare 1663 de gemelde koning zelf tegen Muscou te velde ging, bevondt hy zich mede op dien tocht, na dat hy van te voren by Lemberg het gekonfedereerde leger onder Schwidersky weder onder de koninklyke gehoorzaamheit hadde helpen brengen. In den jare 1665 wierdt hy met een gedeelte van het koninklyke leger tegen de gekonfedereerden gezonden, die het met den vorft van Lubomirsky hielden, die in de koninklyke ongenade vervallen was. In den jare 1666 geboodt hy het ryksleger tegen den Kozakfchen generaal Gregorius Doreftensko, en begaf zich van daar op den tweden ryksdag naar Warfchau. Doch in zyne afwezendheit leedt het leger onder het bevel van Makowsky, dien hy het zelve toevertrouwt hadde, in eenen inval in Poolfch Reuffen van de Tartaren en Kozakken een tamelyk verlies, en Makowsky zelf wierdt gevangen; waarom hy zich in yl van Warfchau naar het leger begaf. Op den laatftgemelden ryksdag te Warfchau, waar op befloten wierdt in het toekomende de plaats van ryksveldheer niet meer voor 't leven lang, maar alleen voor drie jaren op te dragen, begeerden eenige ftanden van hem, dat hy deze waardigheit zou afftaan, en door zyn voorbeeldt daar van een begin maken. Doch dit befluit wierdt naderhandt om vele gewigtige oorzaken verandert, en daar toe bepaalt, dat voortaan dit ampt door niemandt bekleed zou worden, die te gelyk daar by ryks-kancelier, ryks-maarfchalk, of ryks-fchatmeefter ware. Gelyk hy van zyne jeugdt aan zich tot den krygshandel begeven hadde, alzo ftierf hy ook in den zelven; want als hy in den jare 1667 andermaal een veldtocht tegen de Tartaren en Kozakken deedt, wierdt hy gedurende de zelve krank, en ftierf te Lemberg, in Reuffen, aan eene borftvloedt, en in hogen ouderdom. De ryks-zwaartdrager Zebrzidowsby verkreeg het opengevallen Palatynfchap van Crakau, en de ryks-maarfchalk Johannes Sobiësky, die naderhandt koning wierdt, verkreeg het ampt van grootveldheer.

POTOSI, eene ftadt van Peru, in de provincie van Charcas, welke is omtrent den *Tropicus Capricorni*. De Spanjaarden geven haar den tytel van eene keizerlyke ftadt, mifchien ter oorzake van hare rykdommen. Zy is gelegen aan den voet van den berg Arazaffou, en doorfneden door eene beek, welke komt uit een meir, dat met muren befloten is, en een quartier uurs boven de ftadt gelegen. Leon telt aldaar tot vier duizent welgebouwde huizen, en met verfcheide verdiepingen. De kerken zyn 'er prachtig en rykelyk verfierd, vooral die der monniken, di 'er verfcheide kloofters, en van verfcheide ordens hebben. Deze ftadt is bevolkt met Spanjaards, vreemdelingen, en oorfpronkelyken van 't landt, welke de Spanjaarden noemen Indios, Negers, Metis, en Moulaten. De Metis zyn geboren van eenen Spanjaardt en van eene wilde: de Moulaten van eenen Spanjaardt en van eene Negerin of zwartin. Men maakt 'er ftaat op omtrent vier duizend natuurlyke Spanjaarden, bekwaam om de wapenen te dragen. De Metis zyn byna even fterk, en zeer behendig, maar zy geven zich niet gaarne in de gelegenheden bloot; zy dragen gemeenlyk drie kolders van buffelsleer over malkander, daar geen degen kan door fteken. Vreemdelingen zyn 'er weinig, en dat zyn Hollanders, Ieren, Genuezen, of Franfchen, die voor Navarrezen en Biskajers doorgaan. Wat de Indianen belangt, men begroot de zelve op naby de 10000, zonder de Moulaten en wilde Zwarten te rekenen: maar het is hen niet geoorlooft degens of fchietgeweer te dragen, het ftaat hen ook niet vry op zyn Spaanfch gekleedt te gaan. De wilde Zwarten en de Maulaten, die in dienft der Spanjaarden zyn, zyn gekleed als zy, en mogen wapenen dragen. De regering van de ftadt Potofi beftaat uit vier en wintig perfonen, behalven den Corregidor, en den prefident van Charcas, die de zaken op de Spaanfche wyze beftieren. Buiten deze twee voornaamfte amptenaars, zo te Potofi als elders door ganfch Amerika, hebben de ridders en edellieden vryheit zich met den koophandel op te houden. Daar zyn 'er die tot drie en zelfs tot vier millioenen goederen hebben. Het gemene volk leeft 'er ook zeer op zyn gemak: maar zy zyn zeer trotfch en opgeblazen. Men ziet hen altoos met goude en zilvere ftoffen gekleedt, of met ftoffen van fcharlaken en zyde met goude fieraden getooit. Het is rykelyk getooit in hunne huizen, en daar is niemandt, die niet uit zilver gedient wordt. De vrouwen der edellieden en brave burgers worden 'er met meer ftrengheit in huis gehouden dan in Spanje. De mannen en vrouwen zyn 'er gewoon Coca te kaauwen, dat een flag van tabak is, die hen verhit en verdooft als of zy dronken waren. Voorts zyn zy vry matig in fpys en drank. Het befte zilver van alle de Weft-Indiën is dat van Potofi: hoewel men eene wonderbaarlyke menigte van zilver getrokken heeft uit de aderen, daar dit metaal duidelyk in gezien wierdt, en die tegenwoordig uitgeput zyn, vindt men daar van byna al zo veel overvloedt in de plaatfen daar men noch niet aan geroert heeft. Men trekt het zelf, zegt men, uit de landen, die eertyds ter zyde gefteld zyn, wanneer men de opening der mynen deedt, en men heeft befpeurt dat 'er zich federt dien tydt nieuwe opgedaan hebben. Behalven de mynen van den berg Arazaffou, naby Potofi, zyn 'er eene menigte andere rondom die ryk genoeg zyn, maar die van Ouroures, die men federt eenige jaren ontdekt heeft, zyn noch beter. De koning van Spanje laat aan geen der mynen door zyne bedienden arbeiden; hy laat de zelve aan de byzondere perfonen, die de zelve ontdekken, die 'er de meefters en eigenaars van blyven; de koning behoudt alleenlyk voor zich het vyfde deel, en het algemene beftier der mynen, waar toe hy officiers aanftelt, die alle de Couracas, of hoofden der Wilden verplichten een zeker getal werkvolk te leveren om daar aan te arbeiden. *Vojage du Perou en* 1655, *dans le Recueil de Thevenot, au IV Volume.*

POTRIMPOS, een Heidenfch afgodt, dien de oude Pruiffen onder de heilige eike te Romove, welke de hertog Boleslaus Chrobri naderhandt liet omhouwen, vereert hebben. Hy hadde een vriendelyk en lagchend aangezicht, en eene vrouwelyke geftalte, en op het hoofdt een krans van korenaairen. Hy wierdt voor een godt der wellusten, van de granen, en van den oorlog gehouden. *Hartkn. Preuff. Kirchen-Hift. l. I.* 11. *Ejusd. Altes und Neues Preuff.* 6. B.

POTTEBAKKERS AKKER was het ftuk lands genoemt, dat de overpriefters der Joden kochten voor de dertig zilverlingen, waar voor Judas den Heilandt zynen meefter aan hen hadde verkocht, en die hy aan hen wederbragt in den Tempel voor dat hy aan zyn rampzalig einde kwam. Het zelve ftuk lands, of die akker, diende naderhandt tot een begraafplaats voor de vremdelingen die in Jerufalem ftierven. Men toont tegenwoordig dezen akker ten Zuiden van den berg Sion, en een fteenworp van het waterbadt van Siloë. Het is met muren omringt ter lengte van zeventig ellebogen, en ter breedte van vyftig, en bedekt met een gewelffel, met zeven openingen van boven, om daar door de ligchamen af te laten, die men 'er begraaft, en die in den tydt van vier en twintig uuren daar in verteert worden. Men meent dat deze grondt vervult is met de geeften van zulk een fcherp en bytend zout, dat het vleefch in zo weinig tyds verteert. Men geeft voor dat de keizerinne Helena het gewelffel boven dien akker liet maken, dat men 'er noch ziet; en men voegt 'er by, dat zy verfcheide fchepen met aarde van dezen akker deedt laden, die zy naar Rome deedt brengen, en werpen tegen den Vatikaanfchen berg, daar men zegt dat zy noch tegenwoordig hare kracht behoudt van de ligchamen in vier en twintig uuren te verteeren. Deze plaats noemt men den heiligen akker, en dient tot een kerkhof voor de vremdelingen. Cornelius zegt dat hy het te Rome gezien heeft, en dat hy de waarheit van 't gezegde van den parochiaan van de plaats verftaan heeft. Men weet niet waar toe de akker by Sion aan den pottebakker heeft kunnen dienen, ten zy om de potten te drogen, eer de zelve in den oven gezet wierden; de prys van dertig zilverlingen, die men daar voor gaf, doedt genoeg blyken dat de zelve van weinig belang was. De Joden van Pifa, zegt men, hebben ook een kerkhof gelyk dat van Rome, daar de ligchamen in weinig tyds verteert worden; en zy achten zich gelukkig daar op begraven te worden, om dat zy geloven dat de aarde des zelfs daar van Jerufalem gebragt is. De Joden van de omleggende fteden rekenen 't voor eere aldaar hunne graven te hebben, en zy laten zich derwaarts voeren, om zich daar door te trooften, dat zy niet te Jerufalem begraven kunnen worden. *Matth. XXVI.* 7. 10. *Adrichom. Corn. a Lapide in Matth.*

POTTER (PAULUS) was geboren te Enkhuizen in 't jaar 1625. Hy was gefproten van overgrootmoederskant uit het oud adelyk geflacht en huis van Egmondt. Zyn grootvader, *Pieter Simonsz. Potter*, was penningmeefter, of geheimfchryver van de hoge en lage Zwaluwe, en teelde by zyne huisvrouwe *Pieter Potter*, die te Enkhuizen de fchilderkunft oeffende. Deze bragt twee zonen, *Pieter* en *Paulus Potter*, als mede eene dochter, *Maria*, voort. Paulus Potter trok met zyn vader naar Amfterdam ter woon, maar niet lang daar na naar 's Gravenhage, daar hy zich nederzette. Paulus liet daar het oog vallen op de oudfte dochter van Balkenende, die nevens hem aan woonde, en hy trouwde met Adriana van Balkenende in 't jaar 1650. De fchoonvader maakte dezen zynen nieuwen zoon voort by iedereen bekend. Zyne Hoogheit, prins Maurits, en meer andere groten kwamen Paulus Potter dikwils op zyn fchildervertrek bezoeken, om zyne brave kunft te zien. In dien tydt maakte hy een redelyk groot ftuk, woelig en vol van werk, voor de oude princeffe Emilia van Solms, het welk geplaatft zou worden voor een fchoorfteen op 't Oude Hof; maar een, die het oor van de princeffe hadt, zeide, dat het een al te vuil voorwerp was voor hare Hoogheit, om dagelykfch te befpiegelen. Dit zeggen doelde op de piffende koe, die daar in verbeeld ftaat, waar by 't ftuk bekend is; dus wierdt het ftuk afgewezen, en raakte in andere handen, en is naderhandt verkocht voor 2000 guldens. Men gelooft, dat hy door te naarftig fchilderen in eene teringziekte verviel, waar aan hy ftierf in April des jaars 1654, pas 29 jaren oud zynde. Hy legt begraven te Amfterdam in de Grote kapel. *A. Houbraken Schouburg II Deel.*

POTZDAM, *Potftamb*, *Potftain*, eene kleine, doch zeer oude keurvorftelyke Brandenburgfche ftadt, en ampt in de Middel-Mark, 4 mylen van Berlyn gelegen. In den jare 1416 heeft een van Rochau de ftadt aan den keurvorft Frederik den I overgelaten, en de keurvorft Joachim de I heeft de zelve wegens hare voordeelige gelegenheit in den jare 1528 willen verfterken. Het aangename geweft en het goede wyngewafch heeft keurvorft Frederik Wilhem bewogen een fchone luftplaats, menagerie, diergaarden, glashutte, en andere gebouwen aldaar aan te leggen. Koning Frederik heeft het noch verbetert. Rondom Potzdam zyn noch eenige koninklyke lufthuizen, als Kapput, Kleinicken, Borchheim, en Fahrland. *Preuff. und Brandenb. Staats-Geograph.*

POUCH, of BOCH, een flot, dorp, ampt, en heerlykheit,

heit, of riddergoedt in den keur-Saxischen kreits, naby Bitterveldt gelegen. Aldaar houdt een graaf van Solms, van de Sonnewaldsche linie, zyn verblyf, dien de helft van dit goedt toebehoort, en de andere helft eenen van Rabiël. Graaf Philips van Solms, die ten tyde van keurvorst Frederik den Wyzen leefde, en Saxische stadhouder te Coburg in Frankenlandt was, is door het Saxische huis met 't aandeel aan 't ampt Pouch begunstigt. Naderhandt heeft de graaf van Solms het zelve merkelyk verbeterd.

POUCHARD (JULIANUS) wierdt geboren in neder-Normandië, naby de stadt Domfront. Zyne ouders deden hem zyne eerste studien doen te Mans, in 't collegie der priesters van 't Oratorie. Hy ging in den ouderdom van 12 jaren naar Parys, daar hy gestelt wierdt in de gemeenschap, welke opgerecht was door een vermaard doctor van de Sorbonne in 't collegie van Lisieux, voor de jonge lieden, voornamelyk geschikt tot de kerkelyke bedieningen. Na dat hy aldaar drie jaren doorgebragt hadde, wierdt hy bekwaam genoeg om nuttig te zyn aan anderen: men weigerde zyn jaargeldt te ontfangen, en hy zondt het weder aan zyne ouders. Hy vervolgde zyn verblyf in de zelve gemeenschap, daar hy zich volmaakte in de studie van het Latyn, van het Grieksch, en van het Hebreeuwsch; in de philosophie, en in de Theologie. Hy deedt veel tot den druk, welken Thevenot, bibliothekaris van de bibliotheek des konings, ondernam van de oude Grieksche wiskunstenaars, en dat door het vergelyken van verscheide handschriften, en het vertalen van eenige der zelve. Hy hadde dat van Julius den Afrikaan begonnen; doch konde het zelve niet voltrekken, en heeft zelfs de stukken niet uitgegeven, die hy daar van vertaalt hadde, het zy dat de text te veel bedurven was, het zy om dat de schryver zaken verhandelt, die het beter zy niet te weten dan al; gelyk het geheim van Fonteinen te vergiftigen, en andere uitvindingen, die schadelyk zyn voor het menschelyke geslacht. Hy wierdt gedurende eenige jaren gebruikt om te arbeiden aan de handschriften van de bibliotheek des konings: maar deze bezigheit gene vaste bepaling hebbende, noch eenige zekere voordelen, belastte hy zich met de opvoeding en de studien van den jongen marquis van la Marseliere. Hy trok hem op, tot dat hy in den ouderdom was om naar den oorlog te gaan, en hy verzelde hem derwaarts. De jonge marquis daar in gestorven zynde, keerde Pouchard weder naar Parys, en wierdt verkoren tot gouverneur van den heer van S. Ange. De ongelukkige ster van dezen geleerden man deedt hem ook dezen voedsterling verliezen, die een eenige zoon was van den heer van Caumartin, raadsheer van Staat en intendant der financien, in het eerste jaar dat deze jonge heer van S. Ange in de wereldt kwam. Het verdriet, dat Pouchard over deze doodt hadde, liet hem niet toe zich wederom in diergelyke diensten te begeven. Hy bestont sedert van de jaargelden, waar mede zyne diensten beloont waren. Wanneer de koning door zyn reglement van den 16 July des jaars 1701 eene nieuwe gedaante gegeven hadde aan de akademie der inscriptien en medailles, kreeg Pouchard eene plaats van Geassocieerde in de zelve; en hy hadde aldaar dikwils gelegenheden zyne diepe geleerdheit te tonen, en die scherpzinnige en naaukeurige oordeelkunde, waar in hy uitmuntte. De redevoeringen, welke hy aldaar uitsprak wegens de oudheit der Egyptenaren, die welke hy deedt over de milddadigheit van 't Romeinsche volk, en verscheide andere verdienden de toejuiching van 't gemeen, en waren tot eere aan dit doorluchtige gezelschap. De kancelier het gezelschap opgerecht hebbende, dat gedurende eenigen tydt gearbeidt heeft aan het *Journal des Savans*, wierdt Pouchard in het zelve geroepen, en met de voornaamste zorge van den druk belast. Zekere schryvers, die zich kwalyk gehandelt dachten, morden wel haast tegen hem. De yverigste waren dikwils die genen, waar van hy alleenlyk de woorden en de gevoelens hadde voorgestelt. Maar dewyl hy zyne berisping misschien met te weinig achterhouding en in volle vryheit deedt, leedt hy gaarne die, welke zyne tegenstrevers maakten, en verachtte hunne lasteringen. *Zy zyn moeielyk*, zeide hy, *om dat ik hunne misslagen doe zien, en ik, ik ben het om dat zy kwade boeken maken.* Zyne al te grote oprechtheit hadde een karakter van strafheit. Wat liefde hy voor zyne vrienden hadde, hy hadt die noch groter voor de waarheit. Zyne aanmerking voor personen van aanzien deedt hem het valsche niet voor het waarachtige nemen, noch het waarachtige voor het valsche; gelyk ook het belang noch de vreze hem niet beletten verachtelyk te maken de genen, die hy verachtelyk oordeelde. Zyn ommegang was vermakelyk. Hy redentwistte met yver, maar zonder bitterheit. Hy wierdt niet minder gelezen door de ongeletterden dan door de geleerden. De koninklyke professorsplaats in de Grieksche taal opengevallen zynde in den jare 1704, benoemde de koning, na het onderzoek naar de bekwaamste personen, daar toe Pouchard. Hy stierf op zaturdag den 12 December des jaars 1705, in den ouderdom van 49 jaren. Behalven de werken, waar van men gesproken heeft, heeft hy eene algemene Historie geschreven, sedert de schepping der wereldt tot de doodt van Cleopatra toe. De zaken zyn daar in met veel netheit verhaalt, de styl is zuiver, eenvoudig, en naaukeurig. De zeden, de tucht, en de wetten der verscheide volkeren zyn daar in op eene nutte en aangename wyze beschreven: hoewel anderen reets met geluk aan de zelve stoffe gearbeidt hebben, zal de achting der eersten, wanneer deze Historie in 't licht zal komen, de verdiensten van dit laatste werk niet uitwisschen. *Journal des Savans de l'an* 1706. *Tom. XXXIV. pag.* 384. *Edit. d'Holl.*

POUDEROJEN, POURROYEN, PUROYEN, of PUDEROYEN, een dorp, heerlykheit en slot in den Bommelerwaardt, het welk met grote en zeer voordelige voorrechten voorzien is. Het slot, of kasteel is zeer oud en vermaard, en heeft, volgens de fabelachtige vertelling van Amandus van Zirikzee, in zyne *Kronyk* op het jaar 1514, den naam van *Castrum puerorum*, dat is, het kasteel der kinderen, gekregen, om dat 'er ter gedachtenisse van de bekende gravinne van Henneberg, zuster van koning Willem, grave van Hollandt, Zeelandt, enz. zo vele vensteren aan gemaakt waren, als zy kinderen t'eener dragt te Loosduinen in de wereldt hadt gebragt, waar van in het artykel van LOOSDUINEN gesproken is. Volgens Slichtenhorst is dit kasteel, met het dorp, gesticht door Robert, derden heere van Heusden, de welke overleden is in het jaar 914, het welk door de geslachtlyst der heeren van Heusden schynt bevestigt te worden. Maar Pontanus getuigt, dat dit kasteel het maaksel is van Johannes Moljart, proost te Utrecht, eersten Raadsheer van Reynald den I, hertog van Gelder, en rentmeester over gansch Gelderlandt, en dat hy het zelve, met de toestemminge van gemelden hertog, gebouwt heeft in het jaar 1357, en de akten der stadt Tiel getuigen het zelve. Het zou kunnen zyn, dat dit slot door den eersten, te weten Robert, heere van Heusden, eerst gesticht is, en dat het, in vervolg van tydt, door den oorlog, of anderszins, verwoest en vervallen zynde, door den laatsten, namentlyk heere Joh. Moljart, van nieuw weder is opgebouwt. Hoe het zy, Pouderojen is op verscheide tyden, en met verscheiden uitslag, door de Burgundiërs, en anderen, belegert geweest, als in de jaren 1505 en 1507, wanneer het, door heere Jan van Egmondt belegert zynde, door Karel, hertog van Gelder, wierdt ontzet, en wederom in het jaar 1508, wanneer het door de Burgundiërs, onder Rudolf, grave van Anhalt, met gemene macht belegert, en met verdrag verovert is. Het dorp Pouderojen heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Zalt-Bommel. *Slichtenhorst Toneel van Gelderlands pag.* 48. *Pontanus Geld. Hist. pag.* 271. *Historie van 't Utrechtsche Bisdom III Deel, pag.* 13 enz.

POUGET, POGGET, eene kleine stadt van het graafschap van Nice. Zy is de hoofdstadt van het vikariaatschap, dat zynen naam draagt, en gelegen in het graafschap van Bueil, aan de Var, zes mylen van Nice, ten Noorden. *Maty Dict.*

POUGUES, een dorp van Nivernois, tusschen Nevers en la Charité, is vermaard ter oorzake van twee fonteinen, waar van de wateren sedert langen tydt geacht zyn, om de kracht die zy hebben van de waterzucht te genezen. Hoewel deze twee fonteinen, waar van de eene van St. Leger, en de andere van S. Marceau genoemt wordt, maar een voet van malkander gelegen zyn, bemerkt men echter eenig onderscheidt in de smaak van hun water. Daar gaan eene menigte van zieken die aldaar wonen acht of negen dagen, om alle morgen een of twee glazen daar van te drinken: men brengt 'er zelf van aan de genen, die niet op de plaats kunnen komen. De bewoners van het landt, die geen ander water drinken, en het zelve goed bevinden, getuigen dat het meer versterkt dan gemeen water: men kan zulks zien in de verhandelinge der fonteinen, die te Parys gedrukt is in den jare 1581.

POUHATAN, een koninkryk van Virginië in Noorder-Amerika. De stadt van Pomejok, gelegen aan den oever van de zee, was de voornaamste van dit landt ten tyde van de eerste ontdekking. Wanneer de kapitein Smith den koning van Pouhatan wierdt aangeboden, hadde deze prins geen ander paleis dan een hut van takken van bomen gemaakt, en met kalk gepleistert: en hy was gezeten onder zyne hovelingen op een plank, die een weinig verheven was. *Biart de l'Amerique.*

POUILLY, eene kleine stadt van Vrankryk, in het Nivernois, naby de Loire, drie mylen beneden la Charité. *Maty Dict.*

POUILLY, (JOHANNES VAN) doctor van Parys, en een man van verdiensten, predikte in de XIV eeuw eenige stellingen wegens de biecht, die hem moeielykheden veroorzaakten: want zich beroepende op een besluit van het algemeen concilie van Lateraan, onder Innocentius den III, beweerde hy dat de genen, die biechtten aan monniken, verplicht waren nochmaals te biechten aan hunnen parochiaan, en dat de paus hen niet konde ontslaan van deze jaarlyksche verplichting. Anderen voegen 'er by, dat hy alleenlyk wilde zeggen, dat de biecht, gedaan zonder toelating van den parochiaan, de verplichting niet wegnam om dezelve eenmaal des jaars aan den priester te doen, die voor de zielen van de genen, die onder zyne parochie wonen, verantwoording moet doen. Wat 'er van zy, de genen, die hy aantastte, een ongemeen vermogen hebbende by den paus Johannes den XXII, deden hem veroordelen, en de schryvers van de lysten der ketters plaatsten hem op de zelve, als of hy den ganschen Godsdienst hadde willen verderven; hoewel hy in der daadt niets anders voor hadde, dan de rechten van de hierarchie der kerke te verdedigen. *Spond. a. C.* 1321. *n.* 2. *Concil. Lat. c. Omnis utriusque sexus*, enz.

POULDYK, of POELDYK, aldus genoemt naar de *Poel*, of *Pool*, een water by Naaldwyk, en het woordt dyk, alzo daar waarschynlyk een dyk tegen dat water is opgeworpen, een klein dorp onder het gerecht van Monster, het welk, te zamen met Monster, de heerlykheit van Polanen uitmaakt.

POULENBURG, of POELENBURG, (KORNELIS) was geboren te Utrecht in 't jaar 1586. Hy trok, gelyk de meeste kunstschilders van dien tydt, naar Rome, alwaar hem de behandeling van Ad. Elshaimer meest behaagde, om zyn voorbeeldt te volgen. Maar niet lang daar na bekoorde hem de zachte en liefselyke behandeling van Raphaël, inzonderheit omtrent zyne naakten. Eindelyk nam hy eene eige wyze van schilderen aan, oeffende zich voorts naar 't leven, en muntte wel haast boven zyne tydgenoten uit, zo in tederheit, poeselheit, en schone omtrekken, als ook aangename verkiezing, geestige byvoegselen van oude ruïnen, natuurlyk gecouleurde landschappen, dunne en heldere luchten,

ten, 't welk zyne menigvuldige kunstwerken, in de geachtste kabinetten te vinden, getuigen kunnen. Hy heeft de eer gehadt, dat verscheide kardinalen, op zyn aanlokkend pençeel verslingert, hem kwamen bezoeken, om hem te zien schilderen; gelyk hy ook, in zyn vaderlandt wedergekeert zynde, straks door koning Karel in Engelandt wierdt ontboden, voor wien hy verscheide kabinetstukken maakte, daar hy rykelyk voor betaalt wierdt; waar na hy weder te Utrecht kwam, daar hy zyne overige levensjaren sleet, en stierf in 't jaar 1660. *A. Houbraken Schouburg I Deel.*

POULGEEST, of POELGEEST, (HET GESLACHT) wordt gehouden afkomstig te zyn uit den huize van *Wassenaar* en de burggraven van Leiden, volgens *Hovæus in Dial. de Hollandiæ Nobilitate.*

POULGEEST, of eigentlyk POELGEEST, een adelyk huis, by verandering van bezitter *Alkemade* genoemt. Zie op ALKEMADE. Van het geslacht van Poelgeest zie *van Leeuwen Batavia illustrata fol.* 1050, enz.

POUPART (FRANÇOIS) wierdt geboren te Mans, men weet niet in wat jaar. Hy was de zoon van een goed burger, vermaagschapt aan de beste geslachten van de stadt, die gene bediening hadde, en met vele kinderen belast was. Hy hieldt zich alleen op met hunne opvoeding. Hy deedt 'er een in de Marine, die zich door zyne verdiensten zo verre vorderde, dat hy kapitein van een schip wierdt. François deedt zyne studien by de vaders van het Oratorie te Mans. De Scholastyke philosophie leerde hem alleen dat men philosopheren konde, en blies hem de lust daar toe in. Hy viel wel haast op de werken van Descartes, die hem een groot denkbeeldt gaven van de natuur, en immers zo groot eene drift, om zich in de zelve te oeffenen. Hy bragt eenige jaren in die eenige bezigheit door by zynen vader, noch onzeker wat zyde hy zoude kiezen. Eindelyk verklaarde hy zich voor de geneeskunde. Maar dewyl de onderstanden, zo geestelyke, om zo te spreken, als tydelyke, hem te Mans ontbraken, ging hy naar Parys, daar de zelve gemakkelyker te vinden zyn. Hy nam den last op zich van de opvoeding van een kindt, om te bestaan; dat is te zeggen, dat hy, om volkomen voor zich zelf te zyn, en voor zyne boeken, zich overgaf aan eene ongemakkelyke en bepaalde wyze van leven. Hy bevlytigde zich met yver in de natuurkunde, en boven al in de historie van de natuur, die misschien de eenige natuurkunde is, welke onder ons bereik is. Eene byzondere neiging drong hem tot de beschouwing der insecten, of bloedeloze dieren, dieren zo onderscheiden van alle de andere, en zo verschillende onder malkanderen, dat zy in 't algemeen doen begrypen de eindeloze verschillendheit der voorbeelden, naar welke de natuur deze dieren gemaakt kan hebben, voor een eindeloos getal van andere gewesten. Hy hadde een taai gedult, om dezelve gedurende den nodigen tydt te beschouwen, de kunst om hun verborgen leven te ontdekken, en de behendigheit, wanneer het mogelyk was, de naaukeurige ontleding van deze kleine ligchamen te doen. Hy bragt deze ontdekkingen op de zamenkomsten van den abt Bourdelot, waar van hy een der leden was, of deedt de zelve drukken in het *Journal des Savans*; een getuige daar van is zyne redenvoering over de *bloedzuiger*, die zo goed geoordeelt is door de natuurkundigen, en hen zelfs een dier deedt kennen, dat al de wereldt meende te kennen. Om zich zelf volkomen te maken in de Anatomie, wilde hy de Chirurgie oeffenen in het Hotel-Dieu, en boodt zich den genen aan, welker onderzoek hy ondergaan moest. Zy ondervroegen hem over moeielyke zaken, en door de antwoorden, die hy hen deedt, bevonden zy hem reets zeer bekwaam in de kunst der Chirurgie, en ontfingen hem met lof. Maar hy veroorzaakte hen verwondering, wanneer hy bekende, dat hy zelfs niet konde aderlaten, en dat hy omtrent de Chirurgie niets anders hadde dan eene enkele beschouwing. Het berouwde hen niet hem aangenomen te hebben. Zy oordeelden hem bekwaam om vaardig en volkomen deze oeffening te leren, die zy niet bemerkt hadden dat hem ontbrak, en zy onderwezen hem met de genegenheit, welke meesters voor uitmuntende leerlingen hebben. Hy bragt drie jaren in deze oeffeningen door; waar na hy zich alleen aan de geneeskunde hieldt, en dewyl hy derzelver uitgestrektheit niet zocht te bepalen, zo oeffende hy zich ook in alles wat daar toe betrekking heeft, als de Botanie, de Chymie, enz. Hy deedt zich voor doctor in de geneeskunde aannemen in de universiteit van Rheims. Zyn weetlust was niet besloten in de palen van deze professie. De philosophie van Descartes gaf hem smaak in de meetkunst. Hy bestudeerde zelfs de bouwkunst. By de vernieuwing van de koninklyke akademie der wetenschappen in den jare 1699, alle de akademisten, die gene voedsterlingen (*d'Elevés*) hadden, benoemden 'er zich, en Poupart wierdt door den Hr. Mery voor de zyne verkoren, in de hoedanigheit van anatomist. Het gezelschap toen vervult zynde met een groot getal nieuwe akademisten, die gene werken vaardig hadden om in de vergaderingen voor te brengen, of die zich niet verzekert genoeg vonden om dezelve voor te stellen op zulk eene ontzagchelyke plaats, was Poupart de eerste van hen allen, die zich in staat vondt om te spreken, en de vrymoedigheit daar toe hadde. Hy las eene Memorie over de Hermaphrodietsche insecten, die van eene gelukkige voorbeduiding was, voor de bekwaamheit der genen onder de nieuwelingen, welke de meeste der akademisten noch niet veel kenden. Men heeft sedert gezien in de stukken, welke de akademie voor ieder jaar heeft uitgegeven, zyne historie van de *Formica Leo*, die van de *Formica Pulex*, zyne waarnemingen omtrent de mosselen, en eene menigte van andere waarnemingen van minder belang, of die misschien maar korter in het zelve boek verspreid zyn. Hy wierdt ziek in de maandt October des jaars 1708, en stierf in weinig dagen. Men meent dat hy de schryver is van een boek, genoemt *la Chirurgie complette*, dat maar een gemakkelyk uittreksel is van verscheide andere verhandelingen. Indien zulks waar is, moet men het verschonen om de noodzakelykheit, die hy hadde om het zelve te schryven, en te gelyk aanmerken dat hy gene eere in het maken van uittreksels gezocht heeft, met die voor zyn werk uit te geven, hoewel een groot getal van voorbeelden hem daar toe konde nodigen. Zyne plaats in de akademie wierdt vervult door Engueard, doctor in de geneeskunde van de faculteit van Parys. *Hist. de l'Acad. des Sciences de* 1709. *pag.* 156. *Edit. d'Holl.*

S. POURCAIN, in 't Latyn *Portianus*, abt in Auvergne in de VI eeuw, was een slaaf geboren. Dewyl hy dikwils tegen dank van zynen meester naar een klooster ging naby de plaats daar hy woonde, maakte deze meester daar over verschil met den abt. Maar, zo men Gregorius van Tours gelooft, wierdt hy daar over gestraft met eene blindheit, waar van hy niet genezen wierdt, dan na dat hy vryheit aan Pourcain gegeven hadde om in het klooster te gaan. Pourcain begaf zich dan in het zelve, en leide aldaar een gestreng leven. Gregorius van Tours verhaalt, dat hy in 't jaar 520 in 't leger van Diderik (*Thierry*), koning van Austrasië, gekomen zynde, om zyne klagten te doen over de verwoesting, welke zyne soldaten aanrechtten in de provincie, hy in de tent van Sigeval tradt, die hem een kelk vol wyns aanboodt; dat de heilig het teken van 't kruis gemaakt hebbende, de kelk in twee stukken zoude gebroken zyn, en dat 'er een slang uit kwam, die men niet bemerkt hadde; dat dit wonderwerk verwondering verwekte voor den heilig, en dat de koning hem toestont alles wat hy begeerde. S. Pourcain gaf in den jare 540 zynen naam aan het dorp en aan 't klooster, dat byna over 800 jaren den tytel van eene abdy verloren heeft, en eene priory geworden is, afhankelyk van de abdy van Tournus. Men maakt gewag van hem in de hedendaagsche martelboeken op den 24 November met S. Romanus, priester van de stadt Blaje, leerling van S. Martinus van Tours. *Greg. Turon. Vit. P. P. c.* 5. *Baillet vies des Saints, Novemb.*

POURCELET, (WILHEM VAN) een Fransch edelman, geboortig uit Provence, welke daarom inzonderheit beroemd is, dat wanneer in den jare 1282, wanneer in de bekende Siciliaansche Vesper in twee uuren omtrent 8000 zonder onderscheidt hun leven moesten verliezen, hy alleen door de vergramde inwoners verschoont wierdt, uit aanmerking van de byzondere redelykheit en deugdt, die hy in al zyn doen hadde laten blyken. *Mezeray Hist. de France T. II. p.* 296.

POUSIN, (LE) in 't Latyn *Pusinium*, eene plaats in het Dauphiné aan de Rhone gelegen. In den inlandschen oorlog om den Godsdienst deden de Hervormden uit de zelve aan den handel tusschen Lion en Marseille groten afbreuk; waarom François Bourbon, dauphin van Auvergne, in October des jaars 1574 deze plaats belegerde. Doch zo wel die van de stadt als van het bygelegen slot weerden zich zo dapper, dat in een eenigen storm 800 man van de belegeraars het leven verloren. Eindelyk na dat het met de belegerden tot het uiterste gekomen was, verkregen zy door een der hunnen, S. Roman genoemt, die op den helderen dag met eenig volk door het vyandelyke leger sloeg, zo veel gelegenheit, dat zy des nachts de vlucht konden nemen, waar op des gemelden dauphins soldaten de plaats uitplunderden en verbrandden. Zy wierdt echter haast weder opgebouwt, en geraakte in 't volgende jaar door krygslist wederom in handen van de Hervormden. *Thuan. Hist. l. LIX. Mezeray Hist. de France T. III. p.* 360. 377.

POUSSIN, (NICOLAAS) een der uitmuntendste schilders van de XVII eeuw, is tot veel eere geweest aan Vrankryk, zyn vaderlandt. Hy was een zoon van Johannes Poussin Picard, en wierdt geboren in den jare 1594 te Andeli in Normandië. Hy hadde al in zyne jeugt eene wonderlyke neiging voor de schilderkunst. Hy oeffende zich daar in een langen tydt in Vrankryk, en in Italië, werwaarts hy in den beginne twee vruchteloze reizen deedt, maar in het vervolg vestigde hy zich te Rome, daar hy arbeidde aan die zeldzame stukken, over welker zachtheit en tekening de liefhebbers zich verwonderen. Le Marin, die hem te Parys gekent hadde, bragt hem tot die gedachten om zyne derde reize naar Rome te ondernemen in den jare 1624. Koning Lodewyk de XIII deedt hem sedert in den jare 1641 in Vrankryk komen, om zyn eerste schilder te zyn, en het bestier te hebben van alle de werken van schilderkunst, die hy voornemens was in zyne koninklyke huizen te doen maken. Maar deze prins kort daar na gestorven zynde, bleef Poussin te Rome, daar hy order was gaan stellen op zyne huisselyke zaken. Hy sleet aldaar het overige van zyne dagen, bemint en geacht van al de wereldt. Lodewyk de XIV gaf hem blyken van zyne milddadigheit in den jare 1655, hem een jaargeldt doende betalen, dat hem door den koning zynen vader toegestaan was. Poussin genoot het zelve niet lang, zynde gestorven den 19 November des jaars 1665. Hy wierdt begraven in de kerk van S. Laurens. Men heeft zyn leven in 't Italiaansch beschreven door Johannes Petrus Bellori onder die der hedendaagsche schilders en beeldhouwers.

POUZOLO. Zie POZZUOLO.

POWHATAN, eene provincie van Noorder-Amerika, in Virginië, met eene rivier van dien naam, die het landt in 't midden doorsnydt. De Engelschen en Ieren hebben zich sedert eenigen tydt aldaar gevestigt.

POWIS, of POWISLANDT, een gedeelte van Wales, 't welk Rodericus zyn jongsten zoon Mervinus gaf. Het begrypt in zich de gansche graafschappen Montgomery en Radnor, gansch Shropshire aan gene zyde de Saverne, en een gedeelte van Denbigshire en Flintshire. Dit landt behielden de nakomelingen

van Mervinus een tydt lang in 't geheel, tot dat Meredith-ap-Blethyn het kwade voorbeeldt van Roderik volgde, en het tusschen zyne zonen Madoc en Gryffith verdeelde. Na dat Madoc in den jare 1160 te Winchester gestorven was, wierdt Gryffith door koning Henrik den II, met afschaffing van den prinsselyken tytel, tot lord van Powis gemaakt. Onder de regering van koning Eduard den I gaf Owen-ap-Gryffith, de vyfde Lord na den gemelden Gryffit, zyne goederen en eertytel aan den koning in een parlement te Shrewsbury gehouden over, en verkreeg de zelve daar na weder, om de zelve naar de Engelsche gewoonte als een baron te bezitten. Deze Owen liet maar eene dochter na, welke trouwde met John Charleton, geheime kamerheer van koning Eduard den II, waar door de zelve tot Lord Powis gemaakt wierdt. Van het huis Charleton kwam deze tytel mede door verhuwelyking aan die van Grey. Aan dit geslachte bleef de zelve door vyf generatiën. Eduard Grey was de laatste Lord van de Mervinsche linie. Na des zelfs doodt was deze tytel een tydt lang verstorven, tot dat de zelve in den persoon van William Herbert van Red-Castle, die van de Herberts, graven van Pembroke, afkomstig was, weder levend wierdt, na dat koning Karel de I den zelven in den jare 1629 tot Lord Powis benoemd hadde. *Delic. de la Grande Bretagne.*

POWODOWISKY, (HIERONYMUS) een Pool, aartsdiaken van de Kathedrale kerk van Crakau, zyn vaderlandt, is een der doorluchtigste mannen van zyn landt geweest onder de zynen. Hy was een philosooph, Theologant, en prediker, en deedt zich in alle gelegenheden met veel roem voor. Powodowisky stierf in den jare 1613, in hogen ouderdom. Hy heeft verscheide werken nagelaten, als: *Instructio Confessariorum*; *Franum in Hareticos*; *Manuale Sacramentorum*; *De Cœna Domini*; *Christologia*; *Predikatiën*, en andere verhandelingen in 't Poolsch. *Starovolscius de illustr. Polon. Ghilini Theat. d'Huom. Letter.*

POYCK, een zeker oordt in het binnenste gedeelte van het hertogdom van Krain, welkers inwoners van de Krainers in spraak en dragt zo wel als in gewoontens onderscheiden zyn. *Valvas. Ehre des Hertzogth. Krain lib. II. p.* 256.

POYET, (BERTRAND) kardinaal, bisschop van Ostia, was van Chateau-Ratier, in 't bisdom van Cahors. Petrarcha, Villani en eenige andere schryvers hebben beweert dat deze kardinaal gehouden wierdt een zoon te zyn van paus Johannes den XXII, en dat men in Italië daar aan niet twyfelde, om dat men aangemerkt hadde dat 'er eene grote gelykheit was in het wezen en in de neigingen van den paus en van den kardinaal. Doch anderen verzekeren, dat hy zelf geen bloedverwant van hem was. Poyet wierdt in den jare 1317 kardinaal gemaakt, en sedert door den zelven paus gebruikt, die zich in Italië van hem bediende. Hy stierf te Avignon, niet in den jare 1346, gelyk Onuphrius en Ciaconius zeggen, maar in den jare 1349, volgens *Frizon*, *Aubery*. enz.

POYET, (WILHEM) baron van Beine, geboortig van Angers, alwaar zyn vader een advokaat was. Hy zelf hieldt in den beginne zich mede met de zelve bezigheden op voor het parlement van Parys, en bepleitte onder anderen het proces van de koninginne moeder van koning François den I tegen den konnestabel van Bourbon, waar door hy aan het hof bekent wierdt, en door gunst van de gemelde princesse eerst advokaat generaal, daar na president *au Mortier*. De koning gebruikte hem in verscheide gelegenheden, gelyk hy dan in den jare 1533 den paus te Marseille met eene reden ontfangen zoude, waar toe hy zich ook zeer wel bereid hadde. Dewyl echter de paus in de zelve van eenige zaken melding wilde gedaan hebben, waar op Poyet zich niet bereid hadde, en hy zich ook niet vertrouwde op den stiegbeugel te redenvoeren, zo moest hy deze eere aan een ander overlaten. In den jare 1535 gebruikte men hem in de onderhandeling met Engelandt; en in den jare 1536 wierdt hy aan den hertog van Savoje gezonden om zyn eindelyk besluit over de toenmalige Fransche vorderingen te vernemen. Eindelyk verhief hem de gunst van 't hof in den jare 1538 na de doodt van Antony van Bourg tot de waardigheit van rykskancelier, in welk ampt hy begon het parlement zeer hard te vallen, en de macht, die het tot dien tydt toe gehadt hadde, tamelyk te besnoeien. Doch hy behielt zelt zyne eige macht niet lange. Want in den jare 1542 wilde de hertogin van Estampes eenen edelman in zyn proces behulpzaam zyn, en beval hem aan den kancelier, dat de zelve zekere koninklyke uitsprake tot zyn voordeel gedaan verzegelen wilde, 't welk Poyet affloeg. Nu hadde hy behalven dat de hertogin reets beledigt, wanneer hy voor eenige jaren den admiraal Chabot, eenen van hare bloedverwanten, by den koning in ongunst gebragt, zich tegen de gewoonte van 't ryk het presidentschap in des zelfs proces hadde doen opdragen, en den zelven met zulk eene strengheit behandelt hadde, dat men wel hadde kunnen zien dat hy met een byzonderen haat tegen hem was ingenomen. Zy stelde dan aan den koning Poyets gedrag in des gemelden edelmans zake zo gehaat voor, dat de zelve hem te Argilly, daar het hof zich toenmaals ophieldt, uit het bedde deedt lichten, en eerstelyk in de Bastille, doch naderhandt in eene andere gevangenis liet brengen. Men meent echter dat zich des konings toorn gestilt zoude hebben, dewyl hy, niettegenstaande zyne gevangenisse, niets tegen hem liet ondernemen: dewyl hem echter de gevangenisse mede verdrietig wierdt, begeerde hy met eenige oplopendheit dat men zyne zaak onderzoeken zoude, het welk de koning geboodt, met byvoeging, dat de rechters Poyet vryspreken zouden, indien niet meer dan honderd wanbedryven tot zynen laste gebragt wierden. Men maakte hem alzo zyn proces voor het parlement, en dewyl hem geen mensch in gansch Vrankryk genegen was, liepen ontallyke bezwaringen over zyne onrechtvaardigheit in. Inzonderheit verloor hy de gunst van 't hof volkomen, om dat verscheide parlements-leden ronduit verklaarden, dat hy hen voormaals gedwongen hadde den admiraal Chabot tegen te vallen. Alzo wierdt hem in April des jaars 1545 zyn vonnis uitgesproken, dat hy van zyne kanceliersplaatse vervallen was, en voortaan onbekwaam eenige koninklyke bediening te bekleden, dat hy ook 100000 ponden boete zoude betalen, en tot der zelver betaling in de gevangenis blyven; dat hy ook vyf jaren lang, onder wat verzekering het den koning believen zoude, in bewaring zoude blyven. De koning heeft hem naderhandt vergunt zich in het huis van Nemours als een onbeampt persoon op te houden. Hy heeft het eerst opgebragt, dat voor den koninklyken geheimen Raadt, waar voor anders alleen staatszaken kwamen, ook byzondere zaken afgehandelt worden. Hy stierf aan eene opstopping van water in April des jaars 1548, in den ouderdom van 74 jaren. Men heeft van hem redevoeringen; *Pratique Judiciaire, &c. Mezeray T. II. p.* 975. 985. 1004. 1008. 1014. *P. Daniel Hist. de France. La Croix du Maine Bibl. de France.*

POYNINGS, (EDUARD) van Kent, een dapper soldaat, en een verstandig staatkundige, verdreef Perkin Warbek uit Ierlandt, en bevlytigde zich om de Iersche natie tot hoffelyke zeden te gewennen. Ten dien einde maakte hy in 't parlement eene acte, waar door alle instellingen en wetten, voor dien tydt in Engelandt vastgestelt, in Ierlandt mede kracht kregen. Van gelyken gaf hy noch eene andere wet, dat gene acte in een Iersch parlement vastgestelt zoude worden, die niet te voren in Engelandt verschikt, door den koning vervolgens goedgekeurt, en van daar onder het groot zegel weder te rug gekomen was. Schoon nu dit alles de Iersche vryheit zeer nadeelig scheen te zyn, zo geschiedde zulks echter op het aanhouden der Iersche onderdanen, die veel liever de genade des konings onderworpen wilden zyn, dan langer onder het zware juk van hunne eige wetten blyven. Op dat nu Ierlandt het koninkryk van Engelandt noch meer gelyk gemaakt mogt worden, liet gemelde Poynings noch eene acte opstellen, waar in bevolen wierdt, dat de Iersche barons in hunne lange rokken in 't Parlement zouden verschynen, 't welk hunne vergaderinge aanzien byzette. Na dat hy nu de zaken in dien staat gebragt hadde, wierdt hy weder te rug geroepen in Engelandt, en tot baron verklaart, doch stierf zonder wettelyke erfgenamen. *Fullers Worthies.*

POZA, ((JOHANNES BAPTISTA) een Theologant van Complute, gaf te Lyon in den jare 1648 uit: *Elucidatorium Mariæ.* De Sorbonne heeft hem veroordeelt, om dat hy geleerd hadde, dat men in 't gebruik van 't H. Sakrament de beenen, het vleesch, en het bloedt van de Maagdt at. Zie *Bartholin. in Dissertat. de Latere Christi aperto p.* 36. *Dieteric. part. I. Ant. Bibl. p.* 207.

POZZUOLO, *Puteoli*, eene stadt van Italië, acht mylen van Napels, met een bisdom, heeft niets meer dan de geringe overblyfselen van zyne oude pracht. Zy wierdt gebouwt door de Samiërs in het 4 jaar van de LXIV Olympiade, 't welk was het 232 jaar van Rome. Men noemde de zelve *Dicaarchia*, en by verkorting *Dicarchia*. Zy behoorde eenigen tydt aan die van Cuma, die 'er hunne haven maakten. De Romeinen onderwierpen haar in 't 538 jaar van Rome, maakten de zelve twintig jaren daar na tot eene volkplanting, en gaven daar aan den naam van *Puteoli*, het zy ter oorzake van de menigte van putten, het zy om de kwade lucht van hare warme wateren. Deze stadt, die eene der beste havenen van de Romeinen aan deze zee was, wierdt zeer aanmerkenswaardig door de schoonheit der tempelen, der cirkels, der toneelen, en der schouwplaatsen, welke men aldaar bouwde, en waar van men noch eenige overblyfselen ziet. Verscheide ryke Roomsche burgers, onder anderen Cicero, verheerlykten de nabuurschap van Puteoli door hunne lusthuizen, en hare baden wierden zeer vermaard, en zyn 't noch. Eenigen zeggen dat haar purper verkoren wierdt voor dat van Tyrus. Augustus en Nero zonden nieuwe volkplantingen derwaarts. Caligula maakte een ontwerp om aldaar een brug te maken van 3900 schreden, om daar over tot Bajes toe te kunnen trekken. Daar zyn noch twaalf pylaren van deze brug overig, van waar deze keizer het werk vervolgde met twee ryen van schepen, door ankers onderssteunt en vast gehecht, en met planken bedekt, over welke hy te paardt en met wagenen trok. Suetonius tekent aan, dat deze prins dit werk ondernam om Xerxes na te bootsen, om de Duitschen en Engelschen door zyne macht te verschrikken, en om de voorzegging van eenen wiskunstenaar te vervullen, die ten tyde van Tiberius voorspelt hadde, misschien door spotterny, dat Caligula keizer zoude zyn, wanneer hy te paardt over deze golf zoude trekken. Deze plaats wierdt in de assche gelegt door Alarik in den jare 410, en door Genserik in den jare 455. Omtrent negentig jaren daar na deedt Totila de zelve slechten en verwoesten, zodanig dat zy zestien jaren onbewoond bleef. De Grieken de zelve herbouwt hebbende, herstelde zy zich allengskens; zo dat zy eene goede plaats was wanneer Romuald de II, hertog van Benevento, zich daar van meester maakte in den jare 715; maar hy verwoestte ze door vuur en zwaardt. De Hungaren plunderden de zelve in de X eeuw. Eindelyk na verscheide veranderingen geraakte zy in de XV eeuw onder de gehoorzaamheit van Alfonsus van Aragon, koning van Napels. De aardbevingen hebben aldaar in verscheide tyden schrikkelyke verwoestingen gemaakt, vooral in den jare 1538. Daar is noch van hare oudheit een tempel overig, eertyds gewyd aan Augustus, en door de Roomsche Christenen aan Godt, onder de

aan-

toeping van S. Proclus. *Leander Alberti. Bayle Diction. Crit.*

PRAAG, in 't Latyn *Praga*, de hoofdstadt van 't koninkryk van Bohemen, byna in 't midden van dat ryk aan de Mulda, die 'er door loopt, ten dele op eenen berg gelegen, is eene der grootste steden in Duitschlandt, ja in Europa, wordende haar omtrek byna op drie Duitsche mylen gerekent. Zy bestaat eigentlyk uit drie steden, de oude stadt, de nieuwe stadt, en de kleine stadt; of oud-Praag, nieuw-Praag, en de kleine zyde, waar van de beide eerste aan de rechter zyde van de Mulda leggen, en door eene schone stene brug van 24 bogen aan het laatste gedeelte, dat op eenen berg legt, te zamen gehecht zyn, en zich daar tegen als een Amphitheater vertonen. De kleine zyde wordt in tegenstelling van de beide andere steden alzo genoemt, en is van oorspronk de oudste. Zy bestaat weder uit twee delen, den berg, waar op het slot staat, *Hradschin* genoemt, en de vlakte, in het byzonder de Kleine Zyde genoemt. Het bovenste gedeelte van Hradschin wordt *Strahor* of de Wartberg genoemt, en behoort aan een aldaar leggend klooster, van de Premonstratenzer-orde; de berg Sion genoemt. Daar aan behoort ook de Pohorzeldz, dat is Bergstadt; en het benedenste deel van de Hradschin voert den naam van de *nieuwe wereldt*, vermoedelyk om dat het buiten de muren van de Hradschin nieuwelyks gebouwt is. Deze Hradschin heeft zyn eigen Raadt, en buiten het slot byna 300 huizen, waar onder prachtige paleizen van den aardsbisschop, en van de graven, benevens schone kerken gezien worden. Het koninklyke slot legt op 't afhangen van den berg, doch zo dat men gansch Praag van daar overzien kan, en is het Hradschin wegens de koninklyke verblyfplaatsen; kapelle, schat- en kunstkamers, koninklyken hof, of tuin, mathematische huizen, koninklyke stallen, en kancelery, als mede wegens de Domkerk van S. Veit vooral bezienswaardig. Op de eigentlyk zogenaamde Kleine Zyde wordt een zekere omtrek de Augesd of Augest genoemt. De oude stadt, in tegenstelling van de daar by gelege nieuwe, welke eerst door Karel den IV aangelegt wierdt, alzo genoemt, begrypt in zich den Tein of het oude hof; voortyds *Lata Curia* genoemt, en verdienen inzonderheit het Raadhuis, de marktplaats, de universiteit, en andere collegien der Jesuïten, benevens eenige kerken en andere graaflyke paleizen, bezien te worden. De Joden-stadt, die uit 365 huizen bestaat; wordt mede tot de oude stadt gerekent. De nieuwe-stadt omringt de oude ten Oosten, ten Zuiden, en half ten Noorden, en is zeer regelmatig gebouwt. Eenige oorden daar in hebben byzondere namen, als Porzis, Zderas, en Podskal, en bevinden zich mede prachtige kerken en gebouwen in de zelve. Aan 't eene einde van de nieuwe stadt, naast aan de Mulda, legt op eenen berg de *Wischerad*, dat een overoud slot en tegenwoordig gansch vervallen is. De huizen door gansch Praag zyn tegenwoordig byna alle van steen, doch vele van de voornaamste met pannen bedekt. De straten zyn, voornamelyk in de oude-stadt, wat eng. De Mulda maakt onder anderen twee kleine eilanden, Groot- en Klein-Venetiê genoemt, loopt ook dikwils zodanig over, dat het water verre in de stadt vloeit. De burgers plachten inzonderheit de hoogte der watervloeden naar het gezicht eens mans met een groten baardt, die aan eene der bogen van de grote brug gemetseld is, en de *Bradacz*, dat is *Grootbaardt* genoemt wierdt, af te meten. Het oordt der stadt is vermakelyk en vruchtbaar in wyn, die echter van de burgers meer tot hun vermaak dan nut geplant wordt. De landbouw wordt ook niet zonderling gedreven, en de voornaamste neering der burgers bestaat in 't bierbrouwen.

Het oude *Bubienum* van Ptolemæus, alwaar zich Marcoboduus ophieldt, is het dorp *Bubents*, een vierendeel uurs van Praag gelegen, waar uit blykt dat van de alderoudste tyden deze oordt de bestendige hoofdsetel der regeerders van Bohemen is geweest. Omtrent den jare 723 is de eerste grondt tot bouwing der stadt Praag op den Laurens-berg gelegt. En dewyl de Boheemsche vorstin Libussa, die op den Wischerad woonde, de plaats aantoonde, alwaar een man in het toenmalige bosch aan den dorpel van eene poort zoude arbeiden, zo is van dezen dorpel, die in 't Boheemsch Praha genoemt wordt, de naam der stadt ontstaan, en eerst de zogenaamde Kleine Zyde, daar na Oud- en eindelyk Nieuw-Praag gebouwt. Onder de gevallen der stadt is aanmerkenswaardig, dat hertog Boleslaus de Toornige in den jare 9441 de zelve gansch verstoren en den setel naar Buntzlau verleggen wilde, doch door de Bohemen, die byna alle het belang der stadt Praag aannamen, daar in verhindert wierdt. Naderhandt is zy by de voorgevallene Boheemsche onlusten dikwils belegert, en ten dele verovert geworden. In den jare 1392 rechtten de burgers eenen opstandt aan tegen den keizer en koning Wenceslaus, en zetten hem gevangen. In den jare 1409 gingen onder dezen koning de universiteit te Praag, en met een de grootste neering der burgers te gronde, daar de zelve anders zo ryk en machtig waren, dat zy 10000 weerbare mannen in 't veldt konden brengen. Kort daar op ontstonden de Hussiten oorlogen, en by gelegenheit der zelve grote oneenigheden tusschen oud- en nieuw-Praag, welke laatste den beroemden Ziska tot zyn aanvoerder verkoos, daar dan de Raadsheren in oud-Praag eenige malen ten venster uitgeworpen wierden. In den jare 1546 in den Smalkaldischen oorlog hieldt het deze stadt tegen Ferdinand den I, en wierden de zelve dieswegens hare privilegien benomen, doch daar na meerendeels wedergegeven. In den jare 1618 begon alhier, door het werpen van de Boheemsche groten uit de vensters van het slot te Praag, de dertigjarige oorlog, in welken in den jare 1620 op den witten berg voor Praag de slag geschiedde tusschen keizer Ferdinand den II, en den Paltsgraaf Fredrik den V. In den jare 1631 wierdt Praag van den keur-

P.

vorst van Saxen Johannes Georgius den I, en in 't volgende jaar weder van den keizerlyken generaal Wallenstein ingenomen. In den jare 1636 wierdt aldaar de vrede tusschen den keizer en keur-Saxen gesloten, en in den jare 1648 de kleine zyde van Praag door den Zweedschen generaal Koningsmark, wanneer men juist de Westphaalsche vrede sloot, verovert, zo dat Praag aldus het begin en het einde van den 30 jarigen oorlog geweest is.

Het aardsbisdom te Praag heeft in den jare 1343 onder Karel den IV zyn aanvang genomen, na dat ter zelver tydt het bisdom, in den jare 971 door hertog Boleslaus den Goeden gesticht, van het Metropolitaanschap van den stoel te Ments bevryd was. Tot dien tydt toe waren ook de bisschoppen onmiddelbare Duitsche Ryks-standen, gelyk zy dan ook zitting en stem op den Duitschen Ryksdag hadden, en noch hedendaags den tytel van Vorsten des H. Roomschen Ryks voeren, en in de Ryks-Matricul staan, ook de *Concordata nationis Germanicæ* onderworpen zyn. Onder Karel den IV hebben de aardsbisschoppen van den paus ook de waardigheit van gedurige *Legatus natus* verkregen. Onder andere voorrechten hebben zy het recht van de Investiture over de onderhorige bisdommen, en het kronings-recht der Boheemsche koningen. Hunne inkomsten bedroegen eertyds 80000 schok Boheemsche Groschen, dat is byna 187000 Rhynsche guldens, doch in de oorlogen der Hussiten zyn vele stiftsgoederen weggeraakt, en hedendaagsch alleen de steden Rzeczis, Richnow, Rotzmital, en Teyn aan de Mulda overig, welke tot het aards-stift behoren. De successie der bisschoppen en aardsbisschoppen van Praag tot heden toe is als volgt.

Vervolg der bisschoppen van Praag.

1. *Ditmarus*, van Maagdenburg, verkreeg het eerst de bisschoppelyke waardigheit van paus Johannes den XIII in den jare 971, en stierf in den jare . 979
2. *S. Adalbertus*, martelaar, zie zyn artykel . 997
3. *Theadagus* 1017
4. *Helicardus* 1023
5. *Hizzo* 1050
6. *S. Severus* 1067
7. *Jaromirus*, een broeder van den koning Wratislaus, 1090
8. *Cosmas* 1098
9. *Hermannus* 1122
10. *Meinhardus* 1134
11. *Johannes* de I 1139
12. *Otto* 1148
13. *Daniel* verselde keizer Fredrik den I met het leger naar Italië 1167
14. *Fredericus*. . . . 1180
15. *Valentinus* 1182
16. *Henrik Brzetislaus* was de broeders zoon van koning Uladislaus den II, en wierdt in den jare 1191 hertog van Bohemen; zie zyn artykel. Na zyn doodt wierdt een bisschop verkoren, *Frederik* genoemt, doch die ter zelver tydt stierf, en vermoedelyk noch voor de inwyding. 1196
17. *Daniel* de II 1214
18. *Andreas* deedt den koning Przemislaus Ottocarus tweemaal in den ban. . . . 1224
19. *Peregrinus* wierdt door den gemelden koning na de doodt van Andreas bisschop gemaakt, doch dewyl de paus zulks niet wilde toestemmen, stont hy die waardigheit gewillig af in den jare . . 1226
20. *Budislaus*, of *Budigovius* . . . 1227
21. *Johannes* de II 1236
22. *Burchardus* 1239
23. *Nicolaus*, of *Henricus* 1258
24. *Johannes* de III 1278
25. *Tobias* 1296
26. *Gregorius* 1301
27. *Johannes* de IV was de laatste bisschop . . 1343

Vervolg der aartsbisschoppen van Praag.

1. *Ernestus* was de eerste aartsbisschop, die in den jare 1343 gemaakt, en door paus Clemens den VI bevestigt wierdt; hy was uit het geslachte van Pardubits, en verrichtte de kroningen aan Karel den IV en Wenceslaus, welke de aartsbisschoppen van Ments tot dien tydt toe verricht hadden. 1364
2. *Johannes Ocellus*, kardinaal, en de eerste *Legatus natus* onder de aartsbisschoppen van Praag. . . 1379
3. *Johannes van Genstein* hadt verschil met den keizer Wenceslaus, dewyl de zelve eenige kanunniken gevangen zette, en stont met bewilliging van het Kapittel, het aartsbisdom af aan zynen bloedverwant Wolframus in den jare 1396
4. *Wolframus* hulp den keizer Wenceslaus in den jare 1401 te Praag belegeren, en eindelyk den vrede sluiten 1402
5. *Nicolaus Puchnik* stierf noch voor zyne inwyding in den jare 1402, en wordt daarom van eenigen niet onder de aartsbisschoppen gerekent. 1402
6. *Zbinko van Hasemburg* wederstont met yver de lere der Hussiten. 1411
7. *Albicus*, van te voren professor in de medicynen te Praag, een zeer gierig man. 1427
8. *Conradus*, een geboren graaf van Wechta in Westphalen, hieldt het met de Hussiten; gaf aan het consistorie, door

de zelve opgerecht, zyn aartsbisschoplyk zegel over, en verpandde de meeste stiftsgoederen aan den adel, waarom hy eindelyk door het concilie van Bazel in den jare 1421 afgezet wierdt. De standen verkozen hier op wel met bewilliging van den keizer Sigismundus *Johannes Rokyzan* tot aartsbisschop, doch dewyl hy de lere der Hussiten niet wilde afzweren, en de paus hem daarom niet bevestigen, bleef het aartsbisdom van dien tydt af openstaande, en wierdt door administrateurs der Domkerke bestiert, tot Ferdinand den I in den jare 1562 de aartsbisschoplyke waardigheit weder oprechtte, welke toen verkreeg . . . . .

9. *Antonius Mohelnik*, die het concilie van Trente mede bywoonde, ... 1580
10. *Martinus Medek* 1590
11. *Zbygnaus*, vryheer van Berka, . . 1606
12. *Carolus van Lamberg* . . . 1612
13. *Johannes Lohelius* hadt den twist wegens de kerke van Braunau, waar door de Boheemsche onrust begon . 1622
14. *Ernestus van Harrach*, kardinaal, beleefde het einde der Boheemsche onrust, . . . 1667
15. *Johannes van Kolowrat* stierf voor zyne inwyding, en wordt daarom van eenigen uitgelaten, . . 1668
16. *Mattheus Ferdinandus van Bilenberg* . . 1675
17. *Johannes Fredericus*, graaf van Waldstein . . 1713
18. *Franciscus Ferdinand*, graaf van Kuhnburg . .

De universiteit van Praag heeft Karel de IV in den jare 1347 naar de wyze van die van Parys gesticht, met 4 collegien voor de vier faculteiten begiftigt, daar de keizers en andere persoonen naderhandt meer bygevoegt hebben; zynde de studenten in vier natien, de Boheemsche, de Poolsche, de Beiersche, en de Saxische verdeelt, die ieder een stem in de verkiezing eens rectors hebben. Doch wanneer Wenceslaus den Bohemen alleen drie, en de overige te zamen maar eene stem toewees, trokken alle de vremde studenten, die over de 40000 sterk waren, weg, waar door naderhandt in Duitschlandt de universiteiten te Leipzich, Wittenberg, en Ingolstadt, en in Polen de Cracausche toenamen. In de navolgende tydt was de universiteit meest in handen der Utraquisten, tot zy in den jare 1622 door Ferdinand den II den Jesuïten ingeruimt wierdt, waarom zy ook den naam van *Carolo-Ferdinandea* voert.

Wat de stads regering te Praag belangt, ieder der drie steden heeft haar byzonderen hoofdman, uit den graven-, heeren- of ridderstandt, een keizerlyk rechter, eenen primator, benevens een regerend burgermeester, tot regenten, die alle door den keizer, als koning van Bohemen, benoemt worden. *Zeiler Topogr. Bohem.* p. 55. *Redels Beschr. Prag. Historiti Bohem.*

PRAAG is de naam van een dorp van Polen, tegen over Warschau, aan de andere zyde van de Weissel. Daar was eertyds eene schipbrug over deze rivier, tusschen de stadt en dit dorp, welke het overschot redde van het Poolsche leger, dat geslagen wierdt door Karel-Gustavus koning van Zweden, in de nabuurschap van dit dorp, onder de regering van Casimir; maar die men sedert gebroken heeft. Men hermaakt dit gemeenlyk tegen de ryksdagen van de verkiezing, om de overtocht van den adel te begunstigen, die zich in groot getal tot deze vergaderingen begeeft. *Memoires de Beau* eu.

PRAAGSCHE VREDE (DE) wierdt in den jare 1634 tusschen den keizer en keur-Saxen te Leutmeritz begonnen, te Pirna voortgezet, en in den jare 1635 den 30 May te Praag, tot groot misnoegen der Zweden, Franschen, en eenige ryksstanden, gesloten. De voornaamste artykelen waren de volgende: I. De stiften zouden den Protestanten in den standt, waar in zy in den jare 1627 waren, voor 40 jaren, en daar by den kapittelen de vrye verkiezing benevens alle gerechtigheden gelaten worden. II. Het aartsstift Maagdenburg zoude den hertog van Saxen, Augustus, als *Postulatus*, levens lang behouden, uitgenomen de vier ampten Querfurt, Dame, Juterbock en Burg, welke de keurvorst van Saxen erflyk zoude behouden. III. De markgraaf van Brandenburg, Christiaan Wilhem, zoude jaarlyks uit het Maagdenburgsche 12000 daalders bekomen. IV. De aartshertog Leopold Wilhem zoude het stift Halberstadt behouden. V. De Tillische erfgenamen zouden uit het Brunswykfche en Lunenburgsche binnen 8 jaren 400000 daalders betaalt worden. VI. Wegens de vaststelling van de oeffening van den Godsdienst in Bohemen en de Oostenrykfche landen zoude den keizer zyn vrye wille gelaten worden. VII. Alles wat de keizer den protesterenden standen, en deze den keizer ontnomen hadden, zoude wedergegeven worden. VIII. Tusschen den keizer en de gezamentlyke Katholyke standen, en tusschen keur-Saxen en deszelfs bondgenoten, zoude eene eeuwige kwytschelding zyn wegens het gene gedurende den oorlog was voorgevallen, den Boheemschen en Paltsischen handel, benevens eenige persoonen en goederen uitgezondert. IX. Keur-Saxen zoude zich met zyn leger by het keizerlyke voegen, en benevens keur-Brandenburg met macht de Zweden van den Duitschen bodem zoeken te verdryven.

PRACHATITS, eene koninklyke vrystadt in den Prachenzer-kreits, in Bohemen, behoort tegenwoordig aan de hertogen van Crumlow. *Zeil. Topogr. Bohem.* p. 69. *Balbin. Miscell. dec.* I. l. III. c. 7. § 1. p. 76.

PRACHENZER, of PRACHINER KREITS, in 't Latyn *Circulus Pracensis*, is eene der vier kreitsen van 't koninkryk Bohemen. Zy legt tusschen het hertogdom Beieren, de rivier Muldau, en de Pilsner- en Beraumer-kreitsen. De voornaamste plaatsen in dezelve zyn Piseck, Prachatits, en Crumlow. Den naam heeft zy naar een verwoest slot, *Prachno*, of *Neprachow*, dat op eenen berg naby Harazdiowitz aan de rivier Ottava lag. In deze kreits worden de meeste edelgesteentens en veel goudzandt gevonden. *Balbin. Miscell. dec.* I. l. III. c. 3. §. 8. p. 24.

PRADAS, of PRADES, eene kleine stadt in Catalonië, in de vigverie van Monblank, omtrent 3 Duitsche mylen van de stadt van dien naam. Zy voert den tytel van een graafschap, en heeft jaarlyks eene grote markt. *Colmenar Delic. de l'Esp.*

PRADELLES, een vlek van 't Vivarez, gelegen op een hogen berg, naby de oorsprongen van de Allier, en eene halve myl van het vlek van Langouges. *Maty Dict.*

PRADO, (ALONSO RAMIRES DE) een beroemd Spanjaardt, was in den beginne fiskaal in den raadt der finantien en van Navarre, doch naderhandt lidt van den raadt van Castilië, en van den raadt der finantien. Koning Philippus de II schatte hem wegens zyne wetenschappen zo hoog, dat hy hem zynen Geleerden noemde, en daarom ook voor anderen daar toe verkoos, dat hy het recht; dat hy zich op het koninkryk Portugal toeëigende, door eene byzondere verhandelinge aantoonde. Hy stierf in het einde van de XVI eeuw, en liet by zyne gemalinne, Maria Velazques, na Laurentius Ramirez de Prado. *Geneal. de la Casa del Capitan Cespedes por Rodrigo Mendez Silva fol.* 133. *Cabrera Hist. l. XII. c.* 9. p. 1003. *Porenno dichos y hechos de Felipe II, fol.* 53. 54.

PRADO, (HIERONYMUS) een Jesuït, was van Baëza in Spanje. Hy begaf zich in de societeit in den ouderdom van 28 jaren, reets doctor zynde; en in de kennisse der gewyde talen gevordert, waar in hy zich sedert noch verder oeffende, en te Cordua met veel roem leeraarde. Hy hadde verscheide uitleggingen over de Schriftuur te zamen gestelt, en ging naar Rome om de zelve aldaar te doen drukken; maar hy stierf byna zo haast als hy daar kwam, in January des jaars 1595, dat het 48 jaar was van zynen ouderdom. Men gaf na zyn doodt aantekeningen van hem uit over de XXVI eerste kapittelen van Ezechiel. *Ribadeneira & Alegambe Bibl. Script. Hisp. Miraeus de Script. sec. XVI.* enz.

PRADO, (LAURENTIUS DE) Zie RAMIREZ.

PRADO, (HET) de weg tusschen Madrid en het Buen-Retiro. Dit woordt betekent weide, hoewel de gedurige wandelingen niet toelaten dat aldaar ooit eenig gras of kruidt groeit.

PRADON, een Fransch dichter, heeft eenige middelmatige toneelstukken uitgegeven; te weten het treurspel van *Piramus en Thisbe*; dat van *Tamerlan*, of *de doodt van Bajazeth*; dat van *Troas*; dat van *Phedra* en *Hippolytus*, en dat van *Statira*, dochter van Darius, en weduwe van Alexander. Zie *Dissertation sur les Tragedies de Phedre & Hipp. de M.M. Racine & Pradon. Baillet Jugem. des Sav. sur les Poëtes mod.*

PRÆ-ADAMITEN worden genoemt menschen, die men voorgeeft voor de scheppinge van Adam geweest te zyn, of ook de genen, die gelooft hebben, dat 'er zulke menschen geweest zyn. De genen, welke geloven, dat de wereldt eeuwig en reets verscheide malen vernieuwt is, geven voor dat 'er eertyds menschen voor Adam geweest zyn, en men vindt dit gevoelen zelfs by eenige oudvaders. By voorbeeldt, S. Clemens van Alexandrië in zyn boek genaamt *Hypotyposis*, geloofde de eeuwige stoffe, de zielsverhuizing, en dat 'er verscheide werelden voor Adam geweest waren. Julianus de Afvallige was van gevoelen, dat 'er in den beginne verscheide menschen geschapen waren; en dat zyn ook de gedachten van verscheide Mahomethanen. De schryver van het boek Cozaï spreekt van eenige oude gedenkstukken, waar in hy gewag maakt van Janbuzar, van Zagrit, en van Roana, die voor Adam geleeft hadden. Men zegt daar in dat Janbuzar de meester was van Adam. De Rabbyn Abraï verzekert, dat Jafar Jonan der Turken, die omtrent den jare 770 leefde, een Præ-Adamiet was, dewyl hy zeide dat 'er drie Adams geweest waren voor dien, waar van Moses spreekt, en dat 'er noch zeven zouden zyn, om dat de wereldt noch zo vele omkeringen moest ondergaan. La Peirere vernieuwde in de voorgaande eeuw het gevoelen der Præ-Adamiten, en gaf een boek uit in den jare 1655, genoemt: *Praadamita, seu Exercitatio in Rom. V.* 12. 13. 14. verzelt van een ander, dat ten tytel heeft: *Systema Theologicum ex Præ-Adamitarum hypothesi.* Deze schryver zegt: I. Dat Godt op den zesden dag van de schepping der wereldt den mensche man en vrouwe schiep, dat is te zeggen, gelyk hy het uitlegt, dat Godt mannen en vrouwen schiep op den zelfden dag in alle de delen der aarde; zo dat, gelyk de aarde overal bomen, vruchten en dieren voortbragt, ook overal ter zelver tydt mannen en vrouwen gevonden wierden. II. Dat Godt lang daar na Adam maakte, om den eersten mensche van zyn byzonder volk te zyn, dat naderhandt het Joodsche volk genoemt wierdt. III. Dat deze schepping van Adam uit aarde, die in het twede kapittel van Genesis beschreven is, onderscheiden is van de schepping der menschen, waar van Moses in het eerste kapittel spreekt. IV. Dat de Heidenen, dat is te zeggen, de volkeren van de Joden onderscheiden, de menschen waren van de eerste scheppinge: en dat Adam, van wien de Joden hun afkomst hebben, eene nieuwe voortbrenging was van Godt, die hem maakte om het hoofdt te zyn van zyn volk. V. Dat de toeleg van Moses niet geweest is de historie der wereldt te beschryven, maar alleenlyk die der Joden; waarom hy weinig zegt van de eerste schepping der menschen. VI. Dat de zondvloedt van Noach niet algemeen was over de gansche aarde, en dat de zelve niets overstroomde dan Judea. VII. Dat aldus alle volkeren der wereldt niet van Noach, of van zyne drie zonen, Sem, Cham, en Japheth, afkomen. VIII. Dat de Heidenen zich aan allerlei ondeugden overgaven: maar dat deze zonden hen niet toegerekent wierden, om dat Godt hen gene wet gegeven hadde: en dat het eigentlyk gene zonden waren, maar eerder kwade daden, gelyk die der beesten, die kwaadt doen,

doen, en niet zondigen; dat Godt zich ook over de zelve niet vertoornde ter oorzake van de onwetendheit van de genen, die de zelve bedreven. IX. Dat de Heidenen stierven, niet om dat zy gezondigt hadden, maar om dat zy een ligchaam hadden, dat aan de bederving onderworpen was. X. Dat in opzicht van de twede schepping, dat is te zeggen die van Adam, hy gemaakt is om de eerste patriarch van het Joodsche volk te zyn, aan het welke Godt zich in het vervolg der tyden duidelyk zoude openbaren, en daar na aan de Heidenen, om eindelyk de eenen en de anderen maar eene kerke uit te maken. Deze schryver bedient zich van de 12. 13. en 14 verzen van het V kapittel van den brief van Paulus aan de Romeinen. Voornamelyk van deze woorden: *Want tot de wet was de zonde in de wereldt; maar de zonde wordt niet toegerekent, als 'er geen wet is.* Waar uit hy aldus redeneert. Men moet hier verstaan de wet aan Moses gegeven, of die welke gegeven wierdt aan Adam. Zo men de wet van Moses verstaat, zal daar uit volgen dat 'er zonden voor en tot Moses toe geweest zyn, maar dat Godt de zelve niet toerekende: het welk niet beweert kan worden, om dat de gewyde historie ons de straffe van Kain, en die der Sodomiten, en vele anderen verzekert. Zo men de wet van Adam verstaat, zo moet men besluiten, dat 'er menschen voor hem geweest zyn, aan welke de zonden niet toegerekent wierden. De genen, welke tegen de dwalingen der Præ-Adamiten geschreven hebben, merken aan dat deze schryver, gelyk vele andere ketters, getracht heeft zyne gevoelens te vestigen op eene plaats van Paulus, welke hy niet verstaat, het gene eenigen reets deden ten tyde van Petrus, die zegt, dat 'er in de schriften van Paulus *sommige zaken zyn zwaar om te verstaan, die de ongeleerde en onvaste menschen verdraaien...... tot hun eigen verderf.* Paulus spreekt van de wet aan Moses gegeven, de welke eenvoudiglyk en enkelyk de wet genoemt wordt in de heilige Schrifture, en by dezen Apostel zelf, *Rom. VI.* 7. *Want ook hadde ik de begeerlykheit niet geweten zonde te zyn, indien de wet niet zeide: Gy zult niet begeeren.* Het is zeker dat het de wet van Moses is, die dit verbodt doedt. De Apostel zegt niet, dat 'er voor de wet van Moses zonden waren die Godt niet toerekende: maar dat 'er voor de wet van Moses zonden in de wereldt waren, en dat men gene zonden toerekent wanneer 'er gene wet is; en by gevolg, dat 'er voor Moses eene wet aan Adam gegeven was, waar van de zonde de doodt in de wereldt gebragt heeft. De schryver der gemelde boeken heeft ook vruchteloos getracht eenige bewyzen tot onderssteuning van zyn gevoelen te vinden in de oudheit der Chaldeeuwen, Egyptenaars en Chinezen, zeggende in zyne voorrede, dat de genen, die een weinig verlicht zyn, genoegzaam zien dat het tydbestek der wereldt niet genomen moet worden van de schepping van Adam, maar dat men moet opklimmen tot den oorspronk der Egyptenaars, der Ethiopiërs, en der Scythen: maar in 't werk zelf spreekt hy in het III boek alleen van de Chaldeeuwen en van de Egyptenaars. Terstondt zal van de gewaande oudheit dezer volkeren iets gezegt worden. Voorts is de dwaling van Peirere wederlegt in een boek dat J. B. Morin in den jare 1657 heeft uitgegeven, genoemt *Non-ens Præ-Adamiticum*, opgestelt door *Antonius Hulsius*, en te Leiden gedrukt in den jare 1656; in het antwoordt op de verhandelinge der Præ-Adamiten, door *J. Pythius* in het zelve jaar; en in het boek, genoemt *Disquisitio de Præ-Adamitis*, door *J. Hilpertus*, mede in den jare 1656. Hy heeft eindelyk zyne dwaling noch afgezworen, en begaf zich by de vaders van het Oratorie van onze Lieve Vrouwe der deugden, naby Parys, alwaar hy stierf. Zyne verhandeling der Præ-Adamiten wierdt eerst in Hollandt gedrukt in den jare 1652, en men heeft het vervolgens meermalen herdrukt.

Wat de oudheit der Chaldeeuwen en Egyptenaars aangaat, waar op het gevoelen van den meergemelden schryver mede voornamelyk gegrond was; hy zegt van de eersten, na Diodorus, dat deze volkeren geloofden dat de wereldt van alle eeuwigheit was, en dat zy roemden zich al meer dan vier hondert en zeventig duizent jaren met het waarnemen der sterren bezig gehouden te hebben. Maar de verstandigen twyffelen niet aan de verwaandheit van deze natie: en Cicero ontziet zich niet te zeggen dat de Chaldeeuwen bedriegers waren. Zie hier een overtuigend bewys van hunne logen. Wanneer Alexander de Grote de stadt Babel innam, hadde hy by zich Callisthenes, een vermaard philosooph van de stadt Olynthus. Aristoteles Callisthenes badt hem te doen zien wat gedenktekenen van oudheit by de Chaldeeuwen waren; en deze vriendt zondt hem de oudste sterrekundige waarnemingen, die hy te Babel konde vinden, welke niet verder gingen dan 1903 jaren voor deze onderneming van Alexander. Simplicius brengt zulks by in zyne aantekeningen over Aristoteles, het zelve genomen hebbende uit de boeken van Porphyrius. Volgens de uitrekening van de genen, die de vertaling der Zeventigen volgen, lopen deze waarnemingen niet voor den tydt van Semiramis, die kort na de doodt van Abraham begon te regeren. Berosus, in zyne historie der Chaldeeuwen, telt tien generatien of geslachten sedert Aloris, (welke de Adam van Moses is) tot op Xisuthrus, (die geen ander is dan Noach) en hy telt 'er tien andere sedert Xisuthrus, tot op Abraham. Waar uit men ziet dat de Chaldeeuwen hunne natie zo oud hebben willen maken als de wereldt, en door hunne twintig generatien het getal der twintig patriarchen evenaren, die sedert den eersten mensche tot op den tydt van Abraham geweest zyn. Maar men weet dat de natie der Babyloniërs of Chaldeeuwen eerst begon een weinig tyds voor de geboorte van Heber. Hun oorspronk is in de H. Schriftuur aangetekent, welke verhaalt dat de nakomelingen van Noach de gebergtens verlaten hebbende, alwaar zy een langen tydt na den zondvloedt woonden, zich verspreidden in de vlaktens, en den naam van Sinear gaven aan het eerste landschap, alwaar zy zich nedersloegen, en vervolgens de stadt en den toren van Babel bouwden. Ten opzichte van de Egyptenaars is het waar, dat zy gelooft hebben de eerste menschen der wereldt te zyn; maar het is ligtelyk te zien dat hun voorgewende oorspronk fabelachtig is. Hunne historieschryvers zeggen, dat 'er by hen koningen geweest zyn gedurende den tydt van zes en dertig duizent vyf hondert vyf en twintig jaren, tot op Nectanebus, die uit den troon verdreven wierdt door Ochus koning der Persen, negentien jaren voor de monarchie van Alexander den Groten. Zy zeggen, dat de goden, en de helden of halve goden in dit ryk geregeert hebben gedurende den tydt van vier en dertig duizent twee hondert en een jaren; en dat op de zelve de koningen gevolgt zyn, waar van Menes de eerste is geweest. De vermaarde Manethon, priester van de stadt Heliopolis, die de historie van Egypte geschreven heeft door last van den koning Ptolomeus Philadelphus, deze oude Kronyk volgende, doedt de goden en de helden over de landen van den Nyl heerschen; maar hy telt 'er zulk een groot getal niet van, en geeft hen zo vele jaren regerings niet. Het is klaarblyklyk dat deze regeringen der goden en halve goden niets anders zyn dan verdichtsels door de Egyptenaars uitgevonden, om hunne oudheit met die der Chaldeeuwen te evenaren; deze twee natien in dat stuk malkander altoos benydt hebbende, en zich zelven prinssen, of sterrekundige waarnemingen toegeschreven, die zeer verre voor hunnen oorspronk uitstrekten. Diodorus zegt daarom van de Egyptenaars, dat zy de waarheit verzaakt hebben, om wonderlyke, en ongelooflyke logenen te volgen. Eindelyk moet iets van de oudheit der Chinezen aangemerkt worden. Men ziet in hunne historieschryvers, dat hun ryk tot het 1688 jaar van Christus vier duizent zes hondert veertig jaren geduurt heeft: het welk omtrent 600 jaren voor den zondvloedt zoude zyn, volgens de gewone uitrekening: maar, volgens de stelling der zeventigen, was dit beginsel 665 jaren na den zondvloedt. Zo dat men ziet hoe vruchteloos dat het is uit de oudheit dezer natien eenig bewys voor het gevoelen der Præ-Adamiten te willen trekken. *J. B. Morin Refutatio detestandi libri de Præ-Adamitis. J. Hilpert Disquisitio de Præ-Adamitis. P. Pezron Antiquitez des Temps.*

PRÆDINIUS, (REGNERUS) in het dorp Winshem, onder Groningen gelegen, geboren in het jaar 1508, en aldus genoemt om dat hy op zyn ouders landt ter wereldt was gekomen. Na dat hy te Loven in de philosophie en hoger wetenschappen gestudeert hadt, is hy tot rector of bestierder van de openbare scholen te Groningen aangestelt, welk ampt hy met zo goeden uitslag heeft waargenomen, dat hy van alle kanten een groten toeloop van toehoorders kreeg. Naderhandt wierdt hy te Erfort beroepen, om het bewindt over de openbare scholen aldaar te voeren; maar om eenige redenen, die hy in een brief aan Suffridus Petri bekend maakt, is hy weder naar zyn vaderlandt gekeert, en eindelyk in zyn een en vyftigste jaar te Groningen gestorven den 8 April des jaars 1559. Hy heeft verscheide Godgeleerde werken geschreven by malkander gedrukt te Basel, by Oporinus, in het jaar 1563, in folio; maar de zelve zyn geenzins van den smaak der Roomsche kerke, om dat hy daar in tegen hare bedorvendheit krachtig uitvalt, en den waren Godsdienst aanwyst. Volgens Martinus Schookius, en eenige anderen, heeft hy de hervorming te Groningen zelf in het openbaar voortgezet. Zie *Mart. Schookius de bonis Eccles. de Canonic. &c. Val. Andreas Bibl. Belg.*

PRÆFECTUS. Zie PREFECT.

PRÆNESTE. Zie PALESTRINA.

PRÆTEXTATUS (PAPYRIUS) maakte zich te Rome beroemd in zyne kindschheit door het verzwygen van een geheim, dat zyne moeder wilde weten. Namelyk, het gebeurde, dat de Roomsche Raadt, geen besluit hebbende kunnen nemen wegens eene gewigtige zaak, die op het tapyt was, de zelve verschoof tot 's anderen daags, en de stilzwygendheit aanbeval tot dat het besluit genomen zoude zyn. De jonge Papyrius, die zynen vader in den Raadt gevolgt was, naar het gebruik van dien tydt, wierdt door zyne moeder ondervraagt wegens het gene verhandelt was; hy antwoordde dat het aanbevolen was daar van niet te spreken, en dat het hem alzo niet vry stondt den mondt te openen. De nieuwsgierigheit van de vrouwe wierdt door dit antwoordt te geweldiger. De jonge knaap vondt zich lastiger gevallen dan te voren, en hy wierdt genoodzaakt toevlucht te nemen tot eene logen, om zich te ontslaan van deze vervolging, zonder den Raadt ongehoorzaam te zyn. Hy zeide tegen zyne moeder, dat men overwogen hadde, of het van meer belang voor de republyk zoude zyn twee vrouwen te geven aan eenen man, of twee mannen te geven aan eene vrouwe. De vrouw, door deze reden verbaast, gaat ylings uit, om de andere vrouwen op te maken; zo dat men 'er des volgenden daags een groten hoop zag aan de poorte van den Raadt, die met de tranen in de oogen baden, dat men veel liever bevelen wilde het huwelyk van eene vrouwe met twee mannen, dan het huwelyk van eenen man met twee vrouwen. De Raadsheeren begrepen niets van het geraas van deze zamengerotte vrouwen; maar de jonge Papyrius trok hen uit die twyfeling, hen verhalende op wat wyze hy de nieuwsgierigheit van zyne moeder hadde moeten voldoen. De Raadt was hier over verwondert, en geboodt, dat hy in het toekomende het eenige kindt zoude zyn, dat den Raadt zoude bywonen. Zie daar den oorspronk van den bynaam van *Prætextatus*. De schryver van het artykel van PAPYRIUS in Moreri heeft tweemaal daar omtrent misgetast. I. Hy vooronderstelt, dat Papyrius tegen zyne moeder zeide, dat de Raadt bevolen hadde, dat een man met twee vrouwen zou trouwen. Men hadt moeten zeggen, dat hy haar deedt geloven,

loven, dat men onderzocht hadde, of zulks voordeliger voor de republyk zoude zyn, dan te bevelen, dat eene vrouw met twee mannen trouwde. II. Hy vooronderstelt, dat deze vrouwen van den Raadt begeerden, *Dat de vrouwen het zelve voordeel mogten hebben, dat men den vorigen dag aan de mannen hadde toegestaan, en dat het aan ieder van haar geoorloofs ware twee mannen te hebben.* Dit verflaauwt zeer veel het verhaal; daar blyft gene aardigheit aan overig: dit is zelfs deze vrouwen te verblinden in hare belangen; want wat konden zy winnen door het verkrygen van hun verzoek? Is het niet zichtbaar, alles wel overwogen zynde, dat hare gesteldheit eerder verergert dan verbetert zoude zyn, indien ieder man twee vrouwen gehad hadde, en ieder vrouw twee mannen? Het beste, dat zy hopen konden, was zich wederom in de zelve omstandigheit te vinden; want indien ieder hadde kunnen zeggen: *Ik heb twee mannen*, zy hadde ook kunnen zeggen: *Ik dele hen met eene andere.* Zyn twee halve meer dan een hele? 't Is wel waar, dat men zich verscheide gevallen kan verbeelden, waar in het haar voordeelig zoude zyn; maar op andere wyzen, en in verscheide andere gevallen, die men zich gemakkelyk verbeelden kan, zoude het nadeel het voordeel evenaren, en zelfs het zelve misschien te boven gaan. Om dat 'er vele diergelyke gevallen, en aardige slagen gesmeed worden, 't geen oorzaak is, dat de zelve meest in twyfel worden getrokken, merkt Bayle aan, dat het ook niet genoeg is Macrobius, die deze historie uit Aulus Gellius gebrekkelyk heeft nageschreven, en iets van 't zyne daar toe gedaan, tot bewys by te brengen; en dat het gezag en de geloofwaardigheit van Aulus Gellius alleen zelfs niet zou kunnen beletten te denken, dat dit een sprookie was tot vermaak verdicht: maar die schryver brengt als een bewys van gewigt by den gestrengen en ernstigen tuchtmeester Cato, anders Marcus Porcius genoemt, die dit geval verhaalt heeft in eene redevoering, welke opentlyk uitgegeven wierdt. *Bayle Dict. Crit.*

PRÆTEXTATUS, bisschop van Rouaan, volgde in den jare 544 op S. Evodus, en woonde het III concilie van Parys by van den jare 557, en het II van Tours van den jare 567. Hy sprak aldaar vrymoedig tegen de ongeregeldheden van Fredegonda. Hy trouwde in den jare 576 de koninginne Brunehaude met Meroveus haren neef. Chilperik, verbitterd om dit huwelyk, vergaderde een concilie van 45 bisschoppen te Parys in den jare 577, in het welke Prætextatus beschuldigt wierdt, Gregorius van Tours verdedigde hem. Prætextatus stemde door zwakheit de wanbedryven toe, waar mede hy beschuldigt wierdt, dies wierdt hy door het synode veroordeelt, en in de gevangenisse geworpen. Getracht hebbende te ontkomen, wierdt hy gevat, en in ballingschap gezonden naar Coutance. Na de doodt van Chilperik in den jare 584 ging Prætextatus naar Parys by den koning Gontranus, die hem ontfing aan zyn tafel, en hem met eere te rug zondt naar zyne kerke. Hy woonde het concilie van Macon by in den jare 585, en wierdt omgebragt in zyne kerke den 25 February des jaars 586. Men vindt gedachtenis van hem gehouden in de Roomsche en Fransche Martyrologen op den 24 van die maandt. *Greg. Turon. l. V. c. 19. Baillet vies des Saints. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. VI siecle.*

PRÆTOR, dat is zo veel als hoofdschout, eene Roomsche overheit, die het recht oeffende. In het begin wierdt deze naam gegeven aan alle de overheden, en zelfs aan de legerhoofden; maar men gaf den zelven naderhandt in het byzonder aan de overheden die het recht oefenden. Daar was 'er eerst maar een gestelt in Rome in het 388 jaar van den opbouw dier stadt; maar om dat zich vele vreemdelingen aldaar neêrsloegen, verkoos men een tweeden pretor, om rechter te zyn in de verschillen die tusschen de vreemdelingen ontstaan zouden. De eerste wierdt *Prætor urbanus* genoemt, en de ander *Prætor peregrinus.* De pretor wierdt eerst genomen uit de Patriciën; maar in den jare 416 deedt Philo, een Plebejaan, zich verkiezen ondanks den tegenstandt van den burgermeester Sulpicius. Omtrent het 605 jaar van Rome, en 149 jaren voor Christus waren 'er zes Pretors, waar van de twee eerste, die van de oude aanstelling waren, kennisse namen van de verschillen tusschen byzondere personen, en de vier andere van de openbare wanbedryven; te weten van knevelaryen, van kuiperyen tegen de wetten, van Roomsche Majesteit-schennis, dat is te zeggen begaan tegen het Roomsche volk, en tegen de vryheit of de voorrechten der burgers; en eindelyk van het verkorten der gemeene penningen. Cornelius Sylla, Dictator, voegde noch twee andere daar by, en men zag 'er in vervolg van tydt tot vyftien toe in Rome. De bekleeding van dit ampt duurde maar een jaar.

Het pretorschap was de tweede waardigheit van Rome: het zelve wierdt onder de zelfde voorwikkingen opgedragen als het burgermeesterschap. De pretors hadden alle gezag in de stadt, by afwezendheit van den burgermeester, en waren als hunne amptgenoten. Zy hadden even als de zelve den tabbaardt *Prætexta* genoemt, de *sella curulis*, en gingen met zes halsrechters, de bondelbylen voor hen dragende. Zy waren maar een jaar in dienst, gelyk de burgermeesters. Hunne plichten waren, 1. Recht te doen aan de burgers en vreemdelingen; ten 2. Voorzitters te zyn in de openbare spelen; 3. Zorg te dragen voor de offerhanden. Zy hadden recht het volk byeen te vergaderen, openbare feesten vast te bestemmen, en de zelve aan te stellen. Daar waren boven dien in Rome twee pretors van Ceres, die zorg droegen voor het aanvoeren der granen. Zy wierden voor 't eerst ingestelt door Julius Cesar, toen hy dictator (oppergezaghebber) was.

De eerste provinciale pretors waren die, welke in Sicilië en Sardinië gezonden wierden, in den tydt dat deze landen tot provincien gemaakt wierden, in het 520 jaar van Rome. Het zelfde geschiedde ook wanneer Spanje onderworpen wierdt, en men stelde toen zes pretors aan, gelyk Titus Livius aanmerkt. Sylla vermeerderde het getal met noch twee. De driemannen maakten 'er tot vier en zestig toe, volgens Dio. Augustus verminderde de zelve tot twaalf. Tiberius aangezocht zynde om hun getal te vermeerderen, wilde zulks niet doen. Niettemin benoemde hy 'er zes in den jare 786, volgens Dio. In den tydt van het verval van 't ryk wierdt hun getal tot op drie vermindert. Deze provinciale pretors wierden verkoren op de zelve wyze als de pretors van Rome, en hadden de zelve eere en het zelve rechtsgebiedt in de provincie, als de pretors van Rome in die stadt. Wanneer zy na het jaar van hun pretorschap in hun ampt gelaten wierden, noemde men hen *Pro-prætores Rosin. Antiq. Rom. l. VII. c. 11 & 43.*

PRÆTORIANEN waren soldaten van de lyfwacht des keizers. Scipio de Afrikaan was de eerste, die eene compagnie van de dapperste van zyn leger oprechtte, welke hy verkoos om 'er zyne lyfwacht van te maken, en die hem in den stryde niet verlieten. De Prætorianen wierden eigentlyk door Augustus ingestelt, en in benden verdeelt, die hen verkoos tot zyne lyfwacht, en die hen twee hoofden gaf, *Præfecti prætorio*, dat is oversten van de lyfwacht genoemd. Daar was een prefect gedurende byna de gansche regeringe van Tiberius. De Prætorianen hadden dubbelde soldy. Deze keizerlyke lyfwacht, die omtrent tien duizent mannen sterk was, in negen of tien benden verdeelt, eigende zich een groot gezag toe in alle de omkeeringen die 'er voorvielen. Daar waren ook Prætorianen te paardt. De genen die in de stadt waren hadden daar gene legerplaats, en de anderen waren in de naburige steden verdeelt. De Prætoriaansche lyfwacht wierdt volkomen vernietigt onder de regering van Constantinus in den jare 312. *Dio l. LIII. Tacitus Annal. l. I. Aurelius Victor. Zosimus l. II.*

PRÆTORIUM was de plaats, daar de Roomsche *Prætor*, of hoofdschout, het recht oeffende. Het was ook zyn paleis, en zomtyds zyn lusthuis. Het was ook de tent van den veldheer, daar de Raadt van oorlog vergaderde. Te Jerusalem was 't het paleis van den stadhouder, of gouverneur van Judea. Het zelve was gevoegt aan de fortresse Antonia, en men klom tot het zelve op, naar 't schryven van Adrichomius, met acht en twintig marmere trappen, die, zo men zegt, sedert dat de zelve geverwt waren door het bloedt van J. Christus, vervoert wierden naar Rome in de kerk van S. Jan van Lateraan, daar men de zelve noch tegenwoordig ziet en vereert. Dit *Prætorium* is eigentlyk de zaal, daar het recht uitgesproken wierdt. Men moest omtrent dertig treden ter slinker handt van den hof of de plaats gaan, daar men over ging, om in de zelve te komen. In dit vertrek wierdt Christus veroordeelt, eerst tot de geesseling en vervolgens tot de doodt. De Christenen maakten in 't vervolg van dit *Prætorium* eene kerk, en van des zelfs kamers verscheide kapellen, die men voorgeeft noch onderscheiden te kunnen worden. Men zegt dat dit huis tegenwoordig dient tot eene woning voor de Bachas of gouverneurs van Jerusalem. *Simon Dict. de la Bible.*

Het *Prætorium* was ook by de Romeinen de tente van den veldheer, daar de oorlogs-Raadt vergaderde, die zomtyds mede het *Prætorium* genoemt wierdt. De geleerden komen wel overeen, dat van den tydt van Augustus af de tente van den keizer in het leger het *Prætorium* genoemt wierdt, en dat zulks te Rome ook de naam was van eene plaats, daar zich de lyfwachten onthielden, die men de Prætoriaansche noemde: maar zy geven voor dat het prætorie geenzins de rechtbank was van den præfect van het prætorie, of eene plaats geschikt om het recht te spreken, *Prætorium* betekende alleenlyk de keizerlyke wacht. Andere beweren dat de zelve plaats ook eene gehoorplaats was, en de zetel daar de præfect van het prætorie het recht uitsprak in 't paleis des keizers. Zie *Philipp. I. 13.* Zy voegen 'er by, dat de lyfwachten, naar deze plaats, het *Prætorie* genoemt, *Prætorianen*, of de *Lyfwacht van het Prætorie* genoemt wierden, dat de plaats was daar zy tot de keizerlyke wacht vergaderden. Perizonius, professor te Leiden, heeft eene redevoering gemaakt om te bewyzen dat het prætorie geen rechtbank was ten tyde van Paulus, en dat het de legerplaats en de plaats was daar de Prætoriaansche lyfwachten vergaderden. Hy voegt 'er by, dat men eerst veel later onder de keizers de plaatsen daar het recht uitgesproken wierdt Prætoriën noemde, en na dat de waardigheit van præfect van het prætorie in een burgerlyk ampt verandert was.

PRÆTORIUS (STEPHANUS) was vermaard in 't einde van de XVI eeuw, en heeft zich door zyne schriften bekent gemaakt, waar van 'er eenige omtrent den jare 1570 uitgekomen zyn. Hy was een prediker te Saltwedel, en zyne schriften wierden door eenigen met groot genoegen aangenomen, en voor stichtelyk gehouden. Waarom Martinus Statius, een diaken van Dantzich, een uittreksel daar uit maakte, en onder den tytel van Geestelyke Schatkamer uitgaf. Doch anderen hebben deze schriften om eenige aanstotelyke meningen en spreekwyzen verworpen; gelyk Georgius Conraad Dilfeld in zynen tydt gedaan heeft, en Conradus Tiburtius Rango in eene byzondere waarschouwing tegen de dwalingen van Prætorius en Statius, die hy in den jare 1683 heeft uitgegeven; hoewel 'er ook anderen gevonden worden die hem verdedigen willen. Zyne schriften zyn, *Von der Majestät und herrlichkeit der Christen*; *Von dem wahren Glauben und seiner Krafft, das ist, von der Christen seligkeit*; en vele andere. *Arnold Ketter-Hist. II. D. XVII. B. 6. K.*

PRAGELAS, of PRAGELATO, een der Waldenzer valeien, aan de grenzen van het Dauphiné en Piemont, niet verre

van Susa gelegen. De voornaamste plaats in de zelve wordt mede PRAGELAS genoemt, en legt aan de rivier Chison, naby Fenestrelles. De koning van Vrankryk is meester geweest van deze valei.

PRAGMATICA SANCTIO, in 't Fransch *Pragmatique Sanction*, een naam, welke door het gebruik gegeven is aan de bevelen, of ordonnantiën, welke de gewigtige zaken van staat of kerke betreffen, of ten minste de zaken van eenige gemeenschappen. In het byzonder wordt deze naam gegeven aan de ordonnantiën, welke de koningen van Vrankryk in kerkelyke zaken gemaakt of gegeven hebben. De koning S. Lodewyk maakte eene Pragmatica Sanctio in den jare 1368, waar door bevolen wierdt; I. dat de kerkelyke prelaten, de begevers der geestelyke bedieningen, en de patronen, hunne rechten vredelyk zouden genieten. II. Dat de Kathedrale kerken en andere beschermt zouden worden in de vryheit van het verkiezen van de prelaten. III. Dat men de Simonie, en de verkooplykheit der bedieningen volkomen zoude afschaffen. IV. Dat alle de bevorderingen, de benoemingen tot de waardigheden, en andere kerkelyke bedieningen, zouden geschieden naar de schikking van het gemene recht, dat van de gewyde concilien, en van de gewoontens door de oude kerkvaders vastgestelt. V. Dat 'er gene geldpersfing of eenige lichting van penningen geschieden zou door het Roomsche hof in alle de uitgestrektheit van het koninkryk van Vrankryk, dan om eenige dringende noodzaaklykheit, met bewilliging van den koning, en van de Gallikaansche kerk. VI. Dat alle de kerken, en alle de kerkelyken van het koninkryk beschermt zouden worden in de vryheden en voorrechten, die hen door de koningen van Vrankryk, zyne voorzaten, waren toegestaan. De brieven wierden gegeven te Parys in de maandt Maart des jaars 1268. *Bochellus Decreta Ecclesiæ Gallicanæ.*

De vermaardste *Pragmatica Sanctio* is die van Karel den VII, koning van Vrankryk, in den jare 1438, waar van dit de historie is. Om de zelve wel te verstaan, moet men vooraf aanmerken, dat de bisschoppen eertyds altoos verkoren wierden door de stemmen van de geestelykheit en van het volk. Naderhandt is het volk in de Oostersche kerke van de verkiezing uitgesloten; maar in 't Westen bleef de oude gewoonte, zelfs in de verkiezing der pauzen. Zo lang als de Gaulen aan de Roomsche keizers onderworpen waren, verkozen de geestelykheit en het volk de bisschoppen; maar naderhandt wilden de koningen van Vrankryk deel hebben aan de bevordering der prelaten, die toen alleen door hun bevel tot die waardigheden verkoren wierden: het welk vervolgde niet alleen gedurende het eerste geslachte der koningen van Vrankryk, gelyk men ziet in *Gregorius van Tours*, en in de *Formulieren* van Marculfus; maar ook onder de eerste koningen van het twede geslachte, Pepinus en Karel den Groten: en men ziet gene verkiezing van eenen bisschop in de Synoden, in hunnen tydt gehouden, gelyk Sirmondus heeft aangemerkt, die 'er byvoegt te geloven, dat Lodewyk de Goedertieren in het 3 jaar van zyne regering aan de kerke de macht gaf hare prelaten te verkiezen. Dit recht was nochtans bepaalt op de volgende wyze. Na het sterven van eenen bisschop wierden eenige kerkelyken en leeken afgezonden aan den Metropolitaan, welke den koning badt zyne bewilliging te geven tot het verkiezen van eenen bisschop voor deze kerke, en ook om eenen der bisschoppen van zyne provincie te benoemen, om in den naam van zyne Majesteit de vergadering tot de verkiezing by te wonen, en deze bisschop wierdt *Visitator* genoemt. De verkiezing geschiedt zynde, bragt men de acte aan den Metropolitaan, die de zelve aan den koning zondt om goedgekeurt te worden. Vervolgens onderzochten de aartsbisschop en eenige andere bisschoppen van de provincie den verkorenen, en wydden hem. Deze gewoonte duurde tot op de eerste koningen van het derde geslachte, die de volgende veranderinge daar in maakten. Het bisdom of aards-bisdom opengevallen zynde, zondt het Kapittel twee of drie kanunniken aan den koning om hem bericht te geven van het openvallen, en om hem te bidden hen toe te staan eenen herder te verkiezen. De monniken en de nonnen, na het sterven der abten en abdissen, gaven het zelve bericht aan den koning, waar op de amptenaars des konings terstondt het tydelyke van de openstaande waardigheit in beslag namen, en de inkomsten ontfingen. Na de gedane verkiezing gaf de koning ontslag van de *Regalia*, dat is te zeggen van het beslag in zynen naam gedaan. Naderhandt wierden noch andere veranderingen gemaakt, en daar slopen grote misbruiken in omtrent de regering van Karel den VI, waar door de kerke en de staat zich in eene vremde verwarringe gebragt zagen.

Gedurende de verdelingen, die 'er waren tusschen het concilie van Bazel en den paus Eugenius den IV, vergaderde koning Karel de VII met de geestelykheit van Vrankryk en met zynen Raadt te Bourges, in den jare 1431. Men stelde aldaar vertoogschriften op, die aan 't concilie van Bazel gezonden wierden; en ten einde van zeven jaren, die gedurende deze scheuring verliepen, maakte men aldaar de *Pragmatica Sanctio* van den jare 1438, die bekrachtigt wierdt in 't parlement van Parys in den jare 1439. De paus Eugenius zondt zyne legaten aan den koning van Vrankryk, op de vergadering van Bourges zynde, om hem te bidden de uitvoering van de *Pragmatica* op te schorten: maar Karel de VII antwoordde, dat hy voornemens was de zelve onschendbaar te doen onderhouden. Den 2 September des jaars 1440 deedt de koning zyne verklaring lezen in tegenwoordigheit der legaten van den paus en van het concilie, welke inhieldt, dat, alzo het hem niet toescheen dat de afzetting van Eugenius, en de verkiezing van Felix kanonykelyk geschiedt waren, en dat hy twyfelde of toen het concilie wel genoegzaam was, om zulke grote zaken te beslechten, hy Eugenius voor paus erkende, tot dat anders geoordeelt zoude worden door een algemeen concilie, of door de Gallikaansche kerk. De koning, in zyne zorgen vervolgende, en ziende dat de verdeelingen van Eugenius en van het concilie zynen staat ontrustten, gaf een bevel, zich van eenige bullen, dekreten, enz. door het concilie of door den paus gegeven, te bedienen, en geboodt aan zyne rechters zyne *Pragmatica Sanctio* te onderhouden. Deze opene brieven wierden in 't parlement van Parys bekrachtigt in den jare 1440. Men moet hier aanmerken, dat de artykels van de *Pragmatica Sanctio* geschikt zyn naar de besluiten van het concilie van Bazel; dat in den jare 1433 paus Eugenius toestemde alles wat op dit concilie besloten was; en dat de verdeling eerst wederom begon in den jare 1437. Aldus zyn 'er een en twintig artykels van de drie en twintig van de *Pragmatica*, die door den paus goedgekeurt zyn, ingevolge van deze toestemming van den paus in 't gene door 't concilie gedaan was: want daar zyn 'er maar twee, die gemaakt zyn sedert de twede verdeeltheit. Deze twee artykels zyn getrokken uit twee besluiten van het concilie, waar van het eene de begevingen der bedieningen, en het andere de rechtsgedingen betreft, maar de koning matigde de zelve, om dat hy Eugenius voor paus erkende. Het artykel van de *Pragmatica Sanctio* is getrokken uit de eerste sessie van het concilie van Bazel, en betreft het gezag der algemene Conciliën. Het II artykel is in de 2 sessie, en spreekt van de macht en 't gezag van 't concilie van Bazel. Het III artykel, genomen uit de 12 en 23 sessiën, tekent de wyze aan der verkiezingen. Het IV vervat de vernietinge der reservatiën, en is getrokken uit de 23 sessie. Het V artykel, gemaakt na de twede verdeeltheit van den jare 1438, spreekt van de benoeming tot de bedieningen, en van de gunsten en byzondere reservatiën van den paus en van zyne legaten; het zelve is getrokken uit de 31 sessie van het concilie van Basel. Het VI artykel, dat de rechtsgedingen en vonnissen betreft, is genomen uit de 31 sessie. Het VII is tegen de dwaze appellen, en is overeenkomstig met het besluit van de 20 sessie. Het VIII betreft de zaak van de geruste bezittingen, en is getrokken uit de 21 sessie. Het IX artykel bepaalt het getal der kardinalen, volgens het besluit van de 23 sessie. Het X spreekt van de Annaten of eerste jaren inkomen der openstaande bedieningen, en is genomen uit de 21 sessie in den jare 1435. Het XI bepaalt het gene den Goddelyken dienst raakt, overeenkomstig met het besluit van de 31 sessie, en voegt 'er by, dat de loffelyke gewoonten der byzondere kerken van Vrankryk onderhouden zullen worden. De XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII en XIX artykel, die de regering der Kathedrale kerken betreffen, zyn in de 21 sessie van het concilie. Het XX artykel spreekt van de priesters en andere geestelyke personen die byzitten houden, volgens het besluit van de 20 sessie. Het XXI bepaalt het gene die betreft, welke in den ban zyn, en is genomen uit de 20 sessie. Het XXII handelt van de interdicten, overeenkomstig met het besluit van de 20 sessie. En het XXIII artykel spreekt van het bewys, dat men trekken kan uit het gene uitgedrukt is in de brieven of bullen van den paus, volgens het besluit van de 23 sessie van het concilie van Bazel. Zie daar kortelyk wat in de vergadering, te Bourges gehouden, besloten wierdt; en deze *Pragmatica Sanctio* wierdt bekrachtigt in 't parlement van Parys den 13 July des jaars 1439. Deze wet diende voornamelyk om uit te werken, dat de bisschoppen van het koninkryk erkent wierden, eer men naar het hof van Rome ging: dat de verkiezingen herstelt wierden volgens de oude gewoonte: dat het gezag van het algemene concilie voorgaan zoude, ter oorzake van den paus in het byzonder; en dat de expectative gunsten volkomen vernietigt wierden.

Æneas Sylvius, die secretaris was geweest van het concilie van Bazel, tot het pausschap gekomen zynde, onder den naam van Pius den II, gebruikte al zyn vermogen om deze *Pragmatica* te doen vernietigen. Na de doodt van Karel den VII, in den jare 1461, bragt deze paus den bisschop van Arras, Johannes Godefroi genoemt, die naderhandt bisschop van Albi wierdt, en eindelyk kardinaal, in zyn belang. Deze bisschop, om de zaak by te leggen, beloofde aan den koning, dat de paus een legaat in Vrankryk zoude zenden, die de provisie der bedieningen zoude geven, op dat het geldt niet uit het koninkryk ginge: maar deze voorstelling was zonder vrucht. Eindelyk bragt de bisschop van Terni, nuncius van den paus in Vrankryk, by den koning te weeg, dat hy hem de vernietiging van de *Pragmatica* deedt toestemmen. Lodewyk de XI gaf daar van zyne brieven den 27 November des jaars 1461, gericht aan paus Pius den II, in welke hy geboodt, dat de zaken herstelt zouden worden in den staat als zy waren voor de afkondiging van de *Pragmatica*. Deze toegeeflykheit des konings wierdt door het parlement niet goed gekeurt; en het beklag daar over geschiedde in de vergaderinge der Staten te Tours gehouden in 't begin der regeringe van zynen opvolger, Karel den VIII. De paus deedt ondertusschen de acten van de *Pragmatica Sanctio* door de straten van Rome slepen, doende bekent maken dat de zelve vernietigt was: en om den koning te bedanken, zegende hy, gedurende de middernachts misse van Kerstydt, een degen, waar van de schede met gesteentens verrykt was, die hy hem zondt met vaarzen tot zynen lof. Hoewel de *Pragmatica* te Rome gehandelt was als eene veroordeelde en vernietigde ordonnantie, zy wierdt niettemin in Vrankryk onderhouden: behalven dat de reservatien en pausselyke gunsten aangenomen wierden als te voren. Paulus de II, die op Pius den II volgde in den jare 1464, wist wel dat de *Pragmatica* in verscheide punten onderhouden wierdt, daarom zondt hy in den jare

1467 een legaat in Vrankryk, met macht om Johannes Baluë, bisschop van Evreux, kardinaal te maken, indien hy zyne zorgen besteedde om deze wet te doen vernietigen. Lodewyk de XI stont aan den paus toe het gene hy begeerde, en geboodt dat de brieven daar van afgevaardigt wierden in den jare 1469. Baluë deedt dezelve in 't Chatelet afkondigen, maar hy vondt tegenstandt in 't parlement. Johannes van S. Romain, procureur generaal, belette het registreren van deze brieven, en vertoonde, dat men de *Pragmatica* vernietigende, den Kapittelen de verkiezing benam, en dat men ook de benoemingen van bisschoppen wegnam; dat men de verkiezingen, gunsten, en beroepingen van 't hof van Rome vaststelde. Dat de *Pragmatica* geen plaats meer hebbende, een groot getal van de onderdanen des konings zich naar Rome zoude begeven, als te voren, om aldaar gunsten te verkrygen, of om aldaar hunne zaken te vervolgen, het welk de universiteiten van bekwame lieden ontbloten zoude. Eindelyk, dat de brieven van vernietiging bekrachtigt zynde, onnoemelyke sommen uit het koninkryk naar Rome gevoert zouden worden. Hy merkte aan, dat gedurende drie jaren, dat de uitvoering van de *Pragmatica* was opgeschort geweest ten tyde van Pius den II, drie honderd en veertig duizend kronen naar Rome waren gevoert, voor de bisdommen, de abdyen, de prioryen, en andere waardigheden, die opengevallen waren: en twee millioenen kronen voor de pausselyke gunsten, welke de parochianen en andere verkregen hadden. De universiteit van Parys maakte grote beweging tegen Baluë; en de rector ging by den legaat, en verklaarde dat hy zich beriep op het eerste concilie.

Na de doodt van Lodewyk den XI, in den jare 1483, vergaderde Karel de VIII de drie staten van zyn koninkryk in de stadt Tours, daar men ernstig drong op de uitvoering van de *Pragmatica Sanctio.* De bisschoppen, die gevordert waren onder de regering van Lodewyk den XI, tegen de wyze, door de *Pragmatica* voorgeschreven, stelden zich met yver daar tegen, maar de derde staat wederstont hen krachtelyk, en noemde hen de bisschoppen des konings, om dat zy niet kanonykelyk voorzien waren, noch volgens de besluiten van het concilie van Bazel: de procureur generaal, Johannes van S. Romain, sprak aldaar met zyne gewone standvastigheit voor de onderhouding van de *Pragmatica*, en tegen den eisch der prelaten. In den jare 1484 stelde Johannes van Nanterre, procureur generaal, een appel op in 't parlement tegen het legaatschap van den kardinaal Baluë, en beweerde dat de *Pragmatica* eene heilige ordonnantie was, en noodzakelyk tot welzyn van den staat. Aldus ging men onder de regering van Karel den VIII tot de verkiezing der bisschoppen; en indien eenig verschil ontstont, het parlement was rechter. Men ziet daar van arresten wegens het bisdom van Tulle in den jare 1485, en wegens dat van S. Flour in den jare 1486. Lodewyk de XII, op Karel den VIII gevolgt zynde, geboodt in den jare 1499 dat de *Pragmatica* ongeschonden onderhouden zoude worden; in gevolge van het welke het parlement verscheide arresten gaf tegen byzondere personen, die bullen aan 't hof van Rome verkregen hadden. Maar paus Julius de II in December des jaars 1512 voorzittende op het concilie van Lateraan, geboodt dat alle de voorstanders van de *Pragmatica Sanctio*, wie zy ook mogten zyn, koningen of anderen, gedagvaard wierden om in zestig dagen te verschynen: en na zyn doodt in February des jaars 1513 vervolgde Leo de X het concilie, waar in hy het bevel van Julius den II bevestigde. Koning Lodewyk de XII zondt ondertusschen zyne ambassadeurs op het concilie van Lateraan, met macht om te verklaren dat hy na de doodt van Julius den II geen reden van mistrouwen meer hadde, en dat hy van 't concilie van Pisa afstaande, zich by dat van Lateraan als wettig voegde. Deze acte in de volle vergadering gelezen zynde, wierdt bevestigt door opene brieven, van Lodewyk den XII gegeven den 26 October des jaars 1513. In deze omstandigheit van zaken stierf de koning den 1 January des jaars 1514, en koning François de I was zyn opvolger. Deze prins trok in Italië in den jare 1515, om zich meester te maken van het hertogdom van Milaan. Terwyl hy te Pavia was, kreeg hy bericht door zynen ambassadeur te Rome, dat de paus en het concilie eene laatste en uiterste dagvaarding tegen den koning en de geestelykheit besloten hadden. Toen nam hy een besluit om met den paus in onderhandeling te treden, die des konings wil verstaan hebbende, aanboodt om te Bologne te komen, om met hem te handelen. Deze byeenkomst geschiedde den 11 December des jaars 1515, en François de I keerde vervolgens naar Milaan, hebbende zynen kancelier gelaten om wegens de voorwaarden van het verdrag overeen te komen met de kardinalen van Ancona en Santiquatro, welke de paus benoemt hadde. Het Concordaat wierdt gesloten den 16 Augustus des jaars 1516, waar na de bulle van paus Leo den X, inhoudende de herroeping van de *Pragmatica*, van den 19 December des jaars 1516, en het Concordaat, gemaakt tusschen den paus en François den I, door het concilie van Lateraan bevestigt wierden. *Pinsson Pragmatica Sanctio.* Zie CONCORDAAT.

PRASCH, (JOHANNES LODEWYK) een geleerd man, was te Regensburg geboren, en hadde te Jena, te Straasburg, en te Giessen gestudeert. Te Jena heeft hy in den jare 1655 eene redevoering *De interitu Julii Cæsaris* gehouden, en te Straasburg onder J. H. Bocler, dien hy vlytig gehoort hadde, in den jare 1676 *De legibus Ægyptiorum* geredentwist. Te Giessen heeft hy den beroemden rechtsgeleerden Tabor tot zynen meester gehadt, en aldaar in den jare 1660 eene inleiding en aantekeningen over de Fabelen van *Phœdrus* laten drukken. Hy keerde eindelyk te rug naar Regensburg, alwaar men hem syndicus maakte. Hoewel nu dit ampt zeer lastig is, zo bediende hy zich niet van zyne weinige ledige uuren tot rust, maar om te studeren; waar in hy naderhandt, wanneer hy in den Raadt gekomen was, volhardde. Naderhandt wierdt hy bestierder van de gemene schatkist, president van het consistorie, en opper-scholarch: zo moest hy ook de plaats van gedeputeerde van de stadt Regensburg op den ryksdag bekleden, en was in zulk eene hoogachting, dat in de republyk en schole zonder zynen raadt niets besloten wierdt. Doch zyne bezigheden mogten zo groot zyn als zy wilden, hy liet echter het studeren niet varen, en bevlytigde zich ook zeer om den geleerden goede diensten te doen; waarom hy ook eene grote briefwisseling onderhieldt. De akademie van de *Ricovrati* te Padua erkende zyne verdiensten, en zocht hem met grote beloften van Regensburg naar Padua te trekken. Hy hadde ook eene byzondere neiging voor de kennisse van het burgerlyke en natuurlyke recht, als uit eenige zyner schriften blykt. Hy stierf den 12 Juny des jaars 1690. Zyne schriften zyn: *Comœdia, sub titulo Amici; Tragœdia, sub tit. Tullia; Ecloga octo; In luscinam pro cuculo ad asinum judicem oratio; Rosetum, seu præcepta stili Latini; Cosmolytrosis, sive Historia mundi; Dissertatio de jure majoris Partis; De caritate patriæ liber; Epistola Apologetica ad Johannem Philippum Schefferum de unitate reipubl. in sancto Romano Imperio; Assertio Reipublicæ Achaicæ, ejusdemque cum Germanica comparatio; Psyche Cretica; Dissertatio de origine Germanica linguæ Latinæ; Designatio Juris naturalis & gentium, ex disciplina Christianorum instituta; Dissertatio altera de origine Germanica linguæ Latinæ*, en eenige Hoogduitsche aangaande die tale en dichtkunde. *Kriegk in præfatione Roseto Praschii præmissa.*

PRACSLIN. Zie CHOISEUL.

PRASUTAGUS, koning der Iceniërs, volkeren van Engelandt, liet niet dan dochters na, aan de welke hy by testament den keizer Nero tot medeërfgenaam gaf, zich verbeeldende zyn landt en geslacht voor allerlei ongelyk te bevryden. Maar het gevolg was zodanig niet, als hy zich verbeeldt hadde. Want de Romeinsche officiers, welke de keizer gezonden hadde, verwoestten het landt, en deden de koninginne Boudicea, weduwe van den koning Prasutagus, zulke bloedige versmadingen en hoon aan, als mede aan hare dochters, dat zy, om zich daar over te wreken, hare onderdanen en de naburige volkeren de wapenen deedt opvatten, en onderhieldt eenigen tydt den oorlog tegen de Romeinen, omtrent het 60 jaar van Christus. *Tacitus in Agricolæ vit. c. 15. Dio l. LXII.*

PRAT, (DU) een geslacht. Het geslacht van DU PRAT was uit Auvergne, en niet uit Italië, gelyk eenigen gelooft hebben. Men heeft daar toe maar te zien de opdragt van de uitleggingen, welke Petrus Antony, geboortig van Issoire, requestmeester, uitgaf over de verhandelingen van Stephanus Aufrerius, en die hy toeëigende aan den kancelier du Prat, daar men deze woorden in het begin ziet: *Petrus Antonius Issiodorensis Arvernus, Antonio de Prato Issiodorensi Arverno, &c.* ANNE DU PRAT, Ricot, geboortig van Issoire, leefde in den jare 1440, en was vader van Anne den II, die volgt; en van *Johannes du Prat*, heer van S. Agnes, stamvader der heeren van dien naam. ANNE DU PRAT de II, heer van Veiriere, trouwde met Beralda Charrier, dochter van Laurens, heer van Varennes en van Ciourac; waar by hy hadde Antony du Prat; en *Anna*, gemalinne van Astremonius Bohier, secretaris der koningen Karel den VII, Lodewyk den XI, en Karel den VIII, en moeder van den kardinaal Antony Bohier, aartsbisschop van Bourges. ANTONY DU PRAT, de I van dien naam, heer van Veiriere, trouwde met Jacoba Bohier, zuster van Astremonius, en hadde by haar Antony, die volgt; *Thomas du Prat*, bisschop van Clermont, in den jare 1528 in Italië gestorven, daar hy Renata van Vrankryk, hertoginne van Ferrare, verzelt hadde; *Anne du Prat*, heer van Bosde, Gondole, enz. kapitein van Clermont en van Issoire, getrouwt met Gabriella van Challus, vrouwe van Bosde, waar uit de heeren van Gondole en van Arson gesproten zyn; *Claudius du Prat*, heer van Hauteribe, stamvader der heeren van Hauteribe, Niole en Auzat in Auvergne; *Beralda du Prat*, getrouwt met Renatus van Arpajou, heer van Severac; en *Charlotta*, gemalinne van Meri van S. Simon, heer van du Plessis en van Raffe. ANTONY DU PRAT, de II van dien naam, eerste president van 't parlement van Parys, naderhandt kancelier van Vrankryk, kardinaal, en aartsbisschop van Sens, trouwde met Françoisa Veini, dochter van den heer van Arbousse, waar by hy hadde Antony du Prat den III, die volgt; en *Willem du Prat*, bisschop van Clermont, gestorven den 22 October des jaars 1560: hy stichtte het collegie van Clermont te Parys. ANTONY *du Prat* de III van dien naam, heer van Nantouillet en van Preci, baron van Thiern en van Thouri, ridder van de orde des konings en prevoost van Parys, trouwde in den jare 1547 met Maria d'Alegre, vrouwe van Preci, waar by hy hadde Antony den IV, die volgt; *Nicolaas*, baron van Ancienville, ongetrouwt gestorven; *Willem*, baron van Viteaux, die in een tweegevecht gedood wierdt, in den jare 1583, door Yves van Alegre, baron van Millau, zynen neef; *François*, baron van Thiern, stamvader der baronnen van Viteaux en van Jumeaux; *Renata*, gemalinne van François van Chabanes, marquis van Curton; en *Johanna*, vrouwe van Puisieux. ANTONY DU PRAT, de IV van dien naam, heer van Nantouillet, van Preci, enz. wierdt prevoost der koopliedén in de plaats van zynen vader den 19 February des jaars 1553; hy deedt het grafschrift stellen, dat men ziet op het graf van zynen grootvader, den kardinaal du Prat. Hy trouwde met Anna van Barbançon, dochter van François, heer van Cani en van Varennes, waar by hy hadde Michiel Antony, die volgt; *Louisa*, eerst getrouwt met Renatus de Chandio, marquis van Nesle, en graaf van Joigni, in den jare 1598, en daar na in den jare 1611 met Karel van Barbizi, heer van Etouville; *Michaëla*, vrouwe van Pusieux, gestorven in den jare 1616; en *Maria du Prat*,

Prat, abdiffe van Clerets, naby Nogent le Rotrou. MICHIEL-ANTONY DU PRAT, heer van Nantouillet, van Preci, baron van Thouri, wierdt in een tweegevecht gedoodt door den graaf van Sault den 12 Maart des jaars 1606. Hy was getrouwt met Maria Seguier, dochter van Petrus, heer van Sorel, twede prefident van het parlement van Parys, waar by hy hadde Antony den V, die volgt; en *Louifa*, gemalinne van Gabriël Alfonfus van Caftelnau en van Clermont de Lodeve, marquis van Seffac. ANTONY DU PRAT, de V van dien naam, marquis van Nantouillet, van Preci, enz., trouwde met N. de Baradat, dochter van Willem, baron van Thou, enz., waar van geboren wierdt ANTONY DU PRAT, de VI van dien naam, marquis van Nantouillet, enz. FRANÇOIS DU PRAT, baron van Thiern, en ftamvader der baronnen van Viteaux, gelyk hier voor gezegt is, trouwde met Anna Seguier, dochter van Petrus, luitenant-crimineel van Parys, waar by hy hadde, ANTONY DU PRAT, die de nakomelingfchap vervolgde; *Philippa* en *Anna du Prat*, de eerfte gemalinne van den baron van Conac in 't Limofin, en de andere van Honoratus, prevooft, heer van Chatellier-Portau in Poitou. François de la Croix du Maine fpreekt zeer voordelig van de verdienften van deze twee dames, die met veel befchaafdheit fchreven, zo wel als hare moeder, in 't Franfch en in 't Latyn, in onrym en in vaarzen.

PRAT (ANNA DU) is in achting geweeft in 't einde van de XVI eeuw, in den jare 1584. Zy was eene dochter van François du Prat, baron van Thiern, van wien de baronnen van Viteaux afkomftig zyn, en van Anna Seguier. Deze François was een zoon van Antony du Prat den IV, klein-zoon van den kardinaal du Prat, eerfte prefident van 't parlement van Parys, kancelier van Vrankryk, en aartsbiffchop van Sens. Anna du Prat, ftaatjuffer van de koninginne Catharina de Medicis, was de verftandigfte jonkvrouw van haren tydt. Zy verftont het Latyn en fchreef zeer geeftig in onrym en in vaarzen. *La Croix du Maine Bibl. Fr.*

PRAT, (ANTONY DU) kancelier van Vrankryk, en naderhandt kardinaal, onder de regering van François den I, was van Ifloire in Auvergne. Men komt overeen dat hy een zeer bekwaam man, maar niet, dat hy zo eerlyk was. Onder andere zaken laakt men hem over het concordaat, dat gemaakt wierdt tuffchen Leo den X en François den I in den jare 1516. Men geeft voor dat hy daar door in 't koninkryk een fchadelyk gebruik invoerde, dat de verkiezing der biffchoppen overgaf aan 't hof, dat het middel was om de myters te doen ftellen op hoofden meer vervult met den geeft der wereldt, dan met de wetenfchap en deugdt, welke de herders der zielen moeten bezitten. Maar men kan antwoorden, dat ten tyde der verkiezingen de kerke immers zo kwalyk gedient was, als onder het concordaat. Men heeft veel gefproken van de begeerte welke de kardinaal hadde om paus te worden. Laurens Capelloni doedt het verhaal daar van op deze wyze: „ Clemens „ de VII geftorven zynde, liet de kardinaal du Prat zich zo- „ danig vervoeren door eene ongeregelde drift om paus te zyn, „ dat hy zich durfde vertonen voor den koning, om hem te „ zeggen dat de tydt gekomen was dat hy hem paus konde ma- „ ken. De koning ten uiterften willende zien hoe verre zyne „ heerfchzucht hem vervoeren zoude, bedwong zich, om hem „ alles te laten zeggen wat hy wilde. De kardinaal vervolgde dan, „ dat indien zyne Majefteit hem wilde begunftigen met zyn ge- „ zag by het collegie der kardinalen, om te verkrygen dat zy „ hem paus maakten, hy 'er maar den naam van zoude hebben; „ maar dat de koning het in der daadt zoude zyn. De koning, „ de onmatige heerfchzucht van dezen man ziende, en de uitne- „ mende zwarigheden van deze onderneming aanmerkende, die „ niet dan met veel gelds uit te voeren was, antwoordde: Waar- „ lyk, heer kancelier, de graagheit der kardinalen is zo groot dat „ ik geen luft hebbe om de zelve te voldoen. De kardinaal zeide „ hier op, dat indien de koning den toeleg goedvondt, hy moeds „ genoeg hadde een fomme van vier honderd duizend kronen te „ vinden tot de uitvoering. Maar de koning antwoordde: Gy „ moogt de fomme hebben, die gy zegt, maar voor my ik hebbe „ ganfch geen luft om my met die onderneming te bemoeien. „ Dit antwoordt van den koning deedt den kardinaal tot zich „ zelve komen, en den misflag erkennen dien hy begaan hadde, „ niet zo veel in 't betuigen van zyne heerfchzucht, dan in 't „ ontdekken van zyne fchatten. Hy hadt daar over dan zulk een „ verdriet, dat hy 'er ziek van wierdt, en zyn kwaadt, dat in 't „ begin gering was, groeide ongemeen aan, wanneer hy verftont „ dat de koning, wetende dat hy te bedde was, bevolen hadde „ dat men zyne meubelen en zyn geldt in verzekering zoude ne- „ men, daar by voegende tegen de genen, die van wegen den „ kardinaal daar over klaagden, dat hy hem handelde gelyk hy „ hem geraden hadde anderen te doen: zo dat (zegt deze hif- „ toriefchryver) de kardinaal daar door ftierf Godt weet hoe (*Dio* „ *fa come*) weinig vernoegt en voldaan." Varillas brengt het verhaal van Capelloni by, zonder hem te noemen, en hy merkt aan dat Du Prat zo vet geworden was, dat men zyne tafel moeft uithollen om plaats te maken voor zynen buik. Hy voegt 'er by, „ dat deze kardinaal, zes maanden gekwynt hebbende, ftierf op „ den 9 July des jaars 1535; en om zeker flag van vergoeding te „ doen aan zyne Kathedrale kerk van Sens, in welke hy nooit „ geweeft was, hoewel hy 'er lang aartsbiffchop van was geweeft, „ zo wilde hy 'er in begraven zyn, na dat hy ze in zyn leven „ verwaarlooft hadde." De hiftorie van de zucht des kardinaals om paus te worden, wordt door andere fchryvers eenigzins anders verhaalt. Men heeft aangemerkt dat hy een groot liefhebber was van het jonge ezelsvleefch, en dat hy oorzaak was dat anderen daar van mede liefhebbers wierden. Hy was een groot vervolger der Hervormden; en eenigen zeggen, dat hy tot ftraffe dieswegens wanhopig ftierf. Een vermaard hiftoriefchryver (*Mezeray*) vooronderftelt, dat de wroegingen van het geweten hem wredelyk pynigden, ter oorzake dat hy zich te binnen bragt nieuwigheden ingevoert te hebben, die het volk drukten. Zie hier het graffchrift, dat Theodorus Beza voor hem maakte:

Antonio Pratenfi, Cancellario Galliarum, inter obefos obefiffimo.
Ampliffimus vir hic jacet.

Bayle Dict. Crit.

PRAT, (WILLEM DU) biffchop van Clermont in Auvergne, was een zoon van Antony du Prat, eerfte prefident van 't parlement van Parys, naderhandt kancelier van Vrankryk, en vervolgens kardinaal, aartsbiffchop van Sens. Hy wierdt benoemt tot het bisdom van Clermont in den jare 1528, en hy nam bezit daar van in den jare 1535. Hy woonde het concilie van Trente by, onder het pausfchap van Paulus den III, met Claudius de la Guiche, biffchop van Agde. Hy ftichtte vervolgens drie collegien voor de Jefuïten, te weten dat van Billon en van Moriac in Auvergne, en dat van Clermont te Parys, dat als de eerfte kweekfcholen zyn van deze focieteit in Vrankryk; en een kloofter van Minnebroeders te Beauregard in Auvergne naby zyn kafteel, alwaar hy ftierf den 22 October des jaars 1560, in den ouderdom van 53 jaren. *Hilarion de Cofte Hift. Cathol.*

PRATINAS, geboortig van Phlius, in Peloponnefus, een Griekfch dichter, was in achting omtrent de LXXI Olympiade, het 260 jaar van Rome. Hy maakte eerft hekeldichten, en vervolgens maakte hy treurfpelen, en was een medeftrever van Efchylus. *Athen. l. IX. Suidas.*

PRATO, eene kleine ftadt van Italië in Toskane, gelegen in een vermakelyk oordt aan de rivier van Bifentino, tuffchen Florence en Piftoje. Deze ftadt heeft haren naam gegeven aan den kardinaal Nicolaus de Prato, kardinaal.

PRATO, (NICOLAUS DE) door eenigen toegenaamt *de Albertis*, een kardinaal, begaf zich zeer jong in de Dominikaner orde, ftudeerde te Parys, en leeraarde daar na met groten roem de Theologie te Rome in het kloofter van Minerva. Na eenigen tydt wierdt hy provinciaal, en kort daar op generaal van zyne orde. Bonifacius de VIII gaf hem den 1 Juny des jaars 1299 het bisdom van Spoleto, daar na het gouvernement van Rome, en na dat hy die waardigheit twee jaren bekleed hadde, het legaatfchap aan de koningen van Vrankryk en Engelandt, om de zelve met malkander te vergelyken. Benedictus de XI benoemde hem den 18 December des jaars 1303 (eer hy noch een eenigen zoon tot die waardigheit verheven hadde) tot kardinaal, als mede tot biffchop van Oftia, wanneer hy het Spoletaanfche bisdom liet varen. In den jare 1304 ging hy als paufelyk legaat naar Florence, en bevlytigde zich om de verbittering der aldaar regerende partyfchappen weg te nemen; maar inzonderheit om de Gibellinen, die uit de ftadt verdreven waren, te rug te doen roepen. Hier door geraakte hy door de lift der andere party tweemaal in levensgevaar, zo dat hy ter naauwer noodt de handen der oproerigen door eene haaftige vlucht konde ontkomen. Wanneer na de doodt van Benedictus den XI de kardinalen, te Perugia vergadert, byna een jaar doorgebragt hadden, zonder dat zy het over de verkiezing van een nieuwen paus hadden kunnen eens worden, bemiddelde hy het door zyn beleidt, dat eindelyk Clemens de V de driedubbelde kroon verkreeg. Hy deedt ook daar na dien paus grote dienften gedurende zyne regering, hulp de verkiezing van Henrik den VII tot keizer bevorderen, en was het hoofdt der vyf kardinalen, die als pauzelyke legaten aan den zelven gezonden wierden. Johannes de XXII zondt hem met den zelven tytel naar Sicilië, om aldaar de kroning des konings te verrichten. Voorts heeft hy zyne geboorte-ftadt, zyne orde, en den armen vele en grote weldaden bewezen. Ook zyn van hem verfcheide fchriften voor handen, als: *Tractatus de Paradifo*; *De Pontificalium comitiorum habenda ratione*; *De legationibus ritè adminiftrandis*; *De modo tradendi leges*; *Quaeftiones Philofophicae*; *Sermones in Confiftorio habiti*, en andere. Hy ftierf te Avignon den 1 April des jaars 1321. *Ughelli. Panvin. Aubery. Frizon. Bzov. Leonh. Arretin Hift. Florent. Raynald. Annal. Caftillo Hift. ord. Praedicat. Cambi Hift. Dominican. Villan. Hift. Florent. Vecerius in Henr. VII.*

PRATO, (PILEUS DE) kardinaal, en aardsbiffchop van Ravenna, was uit een doorluchtig geflachte van Dalmatië gefproten. Hy wierdt kardinaal gemaakt in den jare 1378 door paus Urbanus den VI, die hem voor legaat zondt aan Wenceslaus koning der Romeinen, dien hy bewoog de verkiezing van Urbanus goed te keuren. Na zyne wederkomft te Rome wierdt hy gouverneur van de ftadt Corneto, en ondernam de vrede te bewerken tuffchen den paus en Karel, koning van Napels; maar zyn oogmerk niet hebbende kunnen bereiken, week hy by den tegenpaus Clemens den VII, en verbrandde van te voren zyn roden hoedt in 't aanzien der burgers van Pavië. Clemens de VII maakte hem op nieuws kardinaal, en gaf hem het bevel over een leger, met het welke deze kardinaal in Italië verfcheide voordeelen behaalde op de Urbaniften, en zich meefter maakte van Orviëto, waar van hy het gouvernement liet aan Coenraad en Lucas Monaldi, met beding van jaarlyks op den dag van S. Pieter en S. Paulus een fperwer aan den paus te brengen. Hy verzaakte in 't vervolg de fcheuring, en gaf aan Bonifacius den XI alle de fteden over, die hy van de prinffen befchermers van Italië gewonnen hadde. Deze paus maakte hem op nieuws kardinaal, waarom zyne vyanden hem den kardinaal met drie hoeden noemden, dewyl hy kardinaal gemaakt was door drie pauzen. Bonifacius gaf hem het gouvernement van verfcheide provinciën, en maakte hem eindelyk zyn vikaris generaal te Ro-

me. Hy ftierf omtrent den jare 1400 te Padua, daar hy een zeer fchoon collegie gefticht heeft. *Ciaconius. Onuphrius. Ughellius. Aubery Hift. des Card.*

PRATOLINO, een groothertoglyk Florentynfch luftflot, naby de ftadt Florence, tuffchen de twee kleine rivieren Sterzola en Mugnone gelegen. De groothertog François heeft het eerft laten aanleggen, en des zelfs navolgers hebben het zelve meer verbetert, zo dat, zo wel het paleis benevens de fieraden daar in zynde, als de lufthof met zyne menigvuldige waterwerken en andere vermakelykheden alzins bezienswaardig zyn. *Delic. de l'Ital. I. p.* 197. 198. 199.

PRATOMAGNO, van ouds *Etrufci Campi*, eene kleine landftreek van het Florentynfche in Tofkane. Zy is beooften Florence, en ten Weften, ten Zuiden, en ten Ooften omringt door de rivier Arno. Het is eene der fchoonfte en volkrykfte landftreken van Italië. *Maty Dict.*

PRATO MOLO, of PRATS DE MOLO, eene kleine doch eenigzins verfterkte plaats aan de grenzen van 't Rouffillon, boven Campredon, aan de rivier Tech. In den jare 1691 belegerde de hertog van Medina Sidonia de zelve met het Spaanfch leger, doch moeft onverrechter zake aftrekken.

PRATS DEL REY, eene kleine plaats in Catalonië, in 't gebiedt van Cervera, tuffchen Calas en Igvalada, aan de rivier Noja gelegen. In den oorlog wegens de Spaanfche erfvolging is de zelve eenigzins verfterkt, en ook de legerplaats, welke beide de legers in 't zelve geweft zochten te behouden, bekent geworden.

PRAXAGORAS *van Athene* leefde in de IV eeuw, onder het keizerryk van Conftans, Conftantius, en mogelyk onder Julianus den afvalligen. Hy was van een groten geeft, en begon in zyne jonkheit te fchryven. Want met zyn negentien jaren fchreef hy de hiftorie der koningen van Athene in II boeken. Met zyn twee en twintig jaren fchreef hy noch twee boeken van het leven van Conftantinus den Groten, en hoewel hy een Heiden was, ftelde hy dezen prins boven alle de keizers zyne voorzaten, het welk Photius niet vergeten heeft, eenige uittrekfelen van dit werk gevende. Praxagoras gaf ook VI boeken uit van het leven van Alexander den Groten. *Photius cod.* 62. *Poffevin. in App. Sacr. Voffius de Hift. Graec. l. II.*

PRAXEAS, een aartsketter in de II eeuw, was van Afië; hy kwam te Rome onder het paufschap van Eleutherius, of van Victor, en verklaarde zich aldaar tegen de Montaniften, hebbende de eenen van deze pauzen verplicht de brieven van gemeenfchap te herroepen, die hy hen toegeftaan hadde. Naderhandt verviel hy zelf in kettery, maar een perfoon in de Godheit erkennende, en zelfs zeggende dat de Vader gekruiffigt was: het geen naderhandt gevolgt wierdt door de Noëtiaanfche ketters, door de Sabellianen en door de Patropaffianen of Vaderlyders. Tertullianus, een Montanift geworden zynde, fchreef met eene uitnemende heftigheit tegen dezen Praxeas, die van Rome naar Africa gegaan was. Praxeas keerde twee of drie maal weder in den fchoot der kerke; die hem telkens ontfing; maar hy viel gedurig wederom, en ftierf in de kettery. *Tertull. de Praefcr. adverf. Prax. Optat. lib. I. contr. Parmen. Baronius in Annal.*

PRAXEDA, eene dochter van S. Pudentius, een Roomfch Raadsheer, en eene zufter van S. Pudentiana, leefde, naar men gelooft, ten tyde van paus Pius den I. Haar dienft wierdt te Rome vaftgeftelt federt de VIII eeuw, maar de acten van haar leven zyn het verdichtfel van eenen bedrieger. *Calendar. de Fronton. au* 21 *Juillet. Martyrologe d'Ufuard. Baronius ad ann.* 159. *& in Notis ad Martyrolog. Bollandus au* 19 *de Mai. Tillemont Mem. Ecclefiaft. Tom. II.*

PRAXIDICE, *Praxidica*, eene godin der Heidenen, die, naar hun gevoelen, zorge droeg den menfchen de juifte palen aan te wyzen, en de afperking, binnen welke zy zich moeften houden in hunne bedryven en in hunne redenen. Zy maakten nooit volkome ftantbeelden voor deze godinne, en zy verbeeldden haar alleenlyk door een hoofdt, miffchien om te kennen te geven, dat het hoofdt en de goede zinnen de grenspalen van alle zaken aanwyzen en vaftftellen: men offerde haar ook niet anders dan de hoofden der flachtbeeften. Eenige fchryvers maken deze godinne van Homona en Aretes, dat is te zeggen van de Eendragt en van de Deugdt. Minafeas, naar 't verhaal van Suidas, maakt haar tot de vrouwe van Soter, dat de bewaar- of de behoud-godt is, en tot de zufter van de Eendragt, en moeder van de Deugdt. Het is waarfchynlyk dat dit alles betekent dat deze gematigtheit, welke binnen de billyke palen doedt blyven, en die naaukeuriglyk dit gewigtige voorfchrift der wysheit, *niets te veel*, doedt in acht nemen, een zeker middel is om zich te bewaren in wat ftaat men zy: en daar en boven, dat men nooit deze bepaling te buiten gaande, nooit buiten het karakter gaat van een deugdzaam man, en alle onze daden eene juifte overeenkomft hebben met malkanderen, zonder dat eene der zelven zich tegenftrydig tone. Hefychius zegt dat Menelaus, by zyne wederkomft van den Trojaanfchen oorlog, eenen tempel aan deze godinne, en aan hare beide dochters de Eendragt en de Deugdt toewydde, onder den enkelen naam van Praxidice. Men merkt aan dat deze godheit haren tempel altoos van boven open hadde, om haar hemelfchen oorfpronk en afkomft te kennen te geven; de Hemel de eenige oorfpronk zynde van alle wysheit. *Suidas. Hefychius.*

PRAXILLA, eene vrouw van de ftadt Sicyon, was in grote achting door de gemakkelykheit, die zy hadde om vaarzen te maken. Men telde haar ook onder de negen, die lierzangen gemaakt hebben. Men zegt dat zy zeker flag van poëzy uitvondt, die naar haren naam de Praxilliaanfche genoemt wierdt. Zy hadde echter een groten misflag begaan in een vaars op Adonis, het welk gelegenheit gaf tot het fpreekwoordt: *Zotter dan de Adonis van Praxilla.* Zie Zenobius over dit fpreekwoordt. *Eufeb. in Chron. Athen. l. XIII Paufanias in Lacon. &c.*

PRAXITELES was een uitmuntend Griekfch beeldhouwer, die omtrent de CIV Olympiade leefde, en waar van men de werken zien kan in *Plinius l. XXXIII. c.* 8. Daar is een ander van den zelven naam geweeft, die een goudfmidt was, en te Rome leefde ten tyde van Pompejus den Groten, en die zich beroemd maakte door het groot getal van meefterftukken, dat hy naliet. De ouden fpreken dikwils van beide met grote achting. *Plin. l. XXXIII. c.* 12.

PREAU, of PRATEOLUS, (GABRIEL DU) parochiaan van St. Sauveur van Peronne, geboortig van Marcouffi, naby Montleheri, en doctor van de faculteit van Parys van het huis van Navarre, bloeide in het einde van de XVI eeuw. Hy fchreef verfcheide werken, tot verdediging van de R. kerke; en vooral eene Hiftorie van die kerke in II ftukken, die hy begint met de geboorte des Heilands, en vervolgt tot in den jare 1580; eene verhandeling van het gezag der conciliën; eene verhandeling der fecten en leerftukken der zogenoemde ketters, onder den tytel van *Elenchus Haereticorum omnium, &c.* Doch deze fchryver heeft getracht het getal der ketters, zo veel als hy konde, te vermeerderen, en daarom heeft hy ook met den naam van fecte genoemt verfcheide fcheldnamen, die men den onrechtzinnigen gaf, of die zy ook aan malkanderen gaven. Zie KETTERS. Hy ftierf te Peronne den 19 April des jaars 1588, in den ouderdom van 77 jaren. *Spond. in Annal. Poffevin. in Appar. Sacr. De Launoi Hift. coll. Navarr. Du Verdier & la Croix du Maine Bibl. Franç. Miraeus de fcript. fac. XVI.*

PRECOP, in 't Latyn *Praecopia*, eene ftadt aan het halfeilandt in klein-Tartaryë, waarom ook een gedeelte der Tartaren Precopfche Tartaren genoemt worden. Deze plaats is niet groot, maar wel verfterkt. Zy wierdt in den jare 1689 door den Ruffifchen veldheer Gallyczin belegert; en wanneer de Tartaren de zelve ontzetten wilden kwam het tot een treffen, waar in 20000 Tartaren op de plaats bleven, en 100 der voornaamften gevangen wierden, doch de Ruffen met verlies van 8000 mannen het veldt en de ftadt behielden. *Theatr. Europ. T. XIII.*

PREDIKHEEREN. Zie DOMINIKANEN.

PREFECT, in 't Latyn, *Praefectus*, is een naam, welken vele perfonen by de Romeinen voerden, die allerhande ampten bekleedden, als daar waren: *Praefectus aerarii*, welke, benevens acht anderen, de zorg hadden voor de algemene fchatkift, en acht moeften geven wat ontfangen en uitgegeven wierdt. Het zelve was ook de plicht van den *Praetor*; doch de keizer Claudius fchafte deze af, en ftelde in der zelver plaats de *Quaeftores.* Deze wierden onder de keizers Domitianus en Trajanus weder af, en de prefecten in der zelver plaats aangeftelt. *Praefectus alarum* waren by de Roomfche hulpbenden het zelve, dat onder de Roomfche krygslieden de *Tribuni militum* by een legioen waren. *Praefectus annonae* was een magiftraatsperfoon, die acht moeft nemen, dat genoeg granen en leeftocht voorhanden waren, dat het volk geen hongersnoodt mogte lyden. Gelyk zy daarom ook de granen dikwils in prys verminderden, of de zelve ganfchelyk voor niet onder het volk uitdeelden. Doch deze prefect wierdt maar aangeftelt wanneer misgewafch en diere tyden invielen, wanneer hy zorg moeft dragen dat uit de naburige provincien granen genoeg toegevoert wierden. Buiten dat hadt deze Prefect ook de opzicht over de oly, den wyn, het vleefch, en het zout, dat alles tot een billyken prys verkocht wierdt. *Praefectus aulae*, of *palatii* waren de genen, welke de fchatting, *Auraria* genoemt, door Conftantinus den Groten ingefteld, van de kooplieden moeften vorderen. *Praefectus caftrorum* was by ieder legioen. Zyne verrechtingen beftonden daar in, dat hy zorg droeg, waar het leger zoude afgeftoken, fchanffen opgeworpen, en loopgravens gemaakt worden. Van gelyken moeft hy de veldmedicyns betalen, en voor alles wat tot de belegering van eene ftadt behoorde, als mede voor het waarnemen der wachten zorge dragen. *Praefectus claffis* was in den beginne by de Romeinen geen admiraal, maar alleenlyk een die over de zeekuften geftelt was, en de fchepen in een goeden ftaat moeft houden: naderhandt hebben zy 'er echter altoos twee gehadt die admiralen waren. De eerfte van de zelve was Cornelius Scipio, welken de Romeinen met eene vloot in het 439 jaar van Rome tegen de Carthaginenzen zonden. Onder den keizer Auguftus wierdt deze waardigheit maar een eenigen opgedragen, die de zelve ook niet langer dan een jaar bekleedde. *Praefectus cohortis* wierdt de geen genoemt, die over een krygshoop of bende, zo wel van Romeinfche als hulpbenden, aangeftelt was. Doch de legioenen hadden gene prefecten. *Praefecti dendrophororum* waren de genen, die over de timmerlieden in de ftadt geftelt waren. *Praefecti fabrorum* waren geftelt over de timmerlieden, fmeden, en wagenaars, welke men te veldt by belegeringen gebruikte. *Praefecti familiae* waren geftelt over de djenaars, welke met het vrouwentimmer omgingen, en het zelve bedienden. Zy droegen tot een teken roeden in hunne rechterhandt. *Praefecti feriarum Latinarum* waren daar toe geftelt, dat de feeftdagen, welke de Romeinen van de Latynen overgenomen hadden, wel geviert wierden. *Praefectus juri dicendo* was zo veel als een rechtsgeleerde, of advokaat, of amptman in een *Municipium. Praefectus praetorio* wierdt de overfte van de keizerlyke lyfwacht genoemt, waar van 'er de keizer Auguftus twee in getal hadde,

welke adelyke Romeinen moesten zyn. Doch gemeenlyk wierden zulke daar toe genomen, van welke men vermoedde, dat zy des keizers belang in alles in acht nemen, en zich niet aan de zyde des Raads zouden voegen, om de burgerlyke vryheit van 't Roomsche volk te verdedigen, welke inzonderheit door de strenge regering der keizers verzwakt wierdt. Naderhandt wierdt deze waardigheit de voornaamste naast den keizer, en wierdt deze prefect van 't pretorie eerste staatsbedienaar, en stedehouder over het gansche ryk, waarom ook zo veelerlei zaken door hem afgedaan moesten worden. Hy droeg een zwaardt tot een kenteken van zyne waardigheit. *Praefectus remigum* was de geen die gestelt was over het scheepsvolk. *Praefectus turmae* was een bevelhebber over eene bende ruitery. *Praefectus vectigalium* was een schatting-Raadt. *Praefectus vehiculorum* was de geen, die over de wagens gestelt was, die men in het veldt gebruikte. *Praefectus vigilum* was de geen, die acht moest geven dat de schildwachten wel gehouden wierden. Hy bezorgde verder 't gene het vuur belangde, en waren onder zyn rechtsgebiedt al de genen, die des nachts vuur aangelegt, en oproer aangerecht hadden, of ingebroken waren. Doch wanneer de misdaadt zeer groot was, behoorde de zaak voor den *Praefectus urbis*. *Praefectus urbis*, of de prefect van Rome, moest een man van grote verdiensten zyn, eer hy tot deze waardigheit geraakte. Zyn ampt bestont voornamelyk daar in, dat hy de klagten, welke de dienaars tegen hunne heren, of de heren tegen hunne dienaars deden, van gelyken het gene iemandt tegen zynen vrygemaakten in te brengen hadde, als mede de verschillen die in de voogdyen en geldwissel voorvielen, aan te horen en te beslechten. Hy moest ook acht geven op de vleeschmarkt; was over de schouwspelen gestelt, dat gene ongeregeldheden in de zelve geschiedden; ja hy hadt de macht om de overtreders, zo wel in de stadt Rome, als ook tot hondert Italiaansche mylen buiten de zelve toe, rondom de stadt te straffen, en, wanneer het de noodt vorderde, iemandt uit zyn ampt te zetten, of wel gansch in ballingschap te verdryven. Wanneer de zogenaamde Latynsche feesten gevierd wierden, in welke de magistraat der stadt zich op den berg Albanus begaf, wierdt deze prefect plechtig ingeleidt, op dat hy als *Praetor* recht mogt spreken. *Reinesius ad Rupert. Epist.* 50. *Gronovius de pecunia vet.* 4. 3. *Pitiscus. Panciroll. Not. dign. Imper. Orient. Burman. Diss. de Vectigal. c.* 8. *Du Fresne. Gutherius de offic. domus Augustae* 3. 18. *Vegetius de re milit.* 2. 10. *Valtrinus de re milit. Rom.* 3. 10. *Laetus de Magistr. Rom. Spanhemius Diss.* 6. *de Praestant. numism. p.* 558. *Panvinius de Imp. Rom. c.* 16. *Graevius Thesaur. Ant. Rom. Prevotius de Magistr. Rom. c.* 6. *Ammianus* 14. 6. *Meursius de luxu Rom. c.* 6. *Perizonius de Praetor. Dissert. I.* §. 37. *Schefferus de Milit. naval.* 4. 5. *Schelius ad Hyginum p.* 1082. *Lazius Comment. Reip. Rom.* 2. 13. *Zimmerm. Florileg. Philolog. pag.* 641. *Hotoman. de Magistr. Rom. Budaeus in Pandect. p.* 42.

PREFECT *van Rome*, *Prefetto di Roma*, in 't Latyn *Praefectus Romae*, gemeenlyk *Gouverneur van Rome* genoemt, is die geen welke deze waardigheit bekleedt, die de pauzen naar 't voorbeeldt der Roomsche keizers ingevoert hebben. De geen die dit ampt bekleedt moet in rechts- en in staatszaken in de stadt Rome, en 40 mylen in 't ronde de regering waarnemen. Hy onderscheidt zich van anderen door eene byzondere kleding, welke van gebloemd stof, en naar de oude Roomsche dragt gemaakt is. Hy begeert by den pauzelyken troon, wanneer de zelve opentlyk kapelle houdt, den rang boven de ambassadeurs van alle gekroonde hoofden; waar over dikwils vele en grote verschillen ontstaan. De hertogen van Urbino, uit het huis van della Rovere, hebben een tydt lang den tytel van prefecten van Rome, als een leen der kerke, bezeten. Doch na het uitsterven van dat geslachte is deze tytel, naar des pauzen wille, dan aan den eenen dan aan den anderen te beurt gevallen.

PREFECT *van de ondertekening der rechtspleging te Rome* is een rechtsgeleerd kardinaal, die de verzoekschriften ziet en goedkeurt, en die zynen naam aan het einde der zelve stelt, om voor *Visa* te dienen: maar, wanneer de zelve twyfelachtig zyn, beraadt hy zich met de bedienaars der ondertekening, eer hy die ondertekent. Hy geeft van gelyken antwoorden van recht voor de provinciën, die het zelve gezag hebben, als of de paus zelf die ondertekende, volgens eene constitutie van paus Paulus den IV, aan dien kardinaal toegestaan. *Memoires Historiques.*

PREFECT *van de ondertekening van gunst* of *genade te Rome* is mede een rechtsgeleerd kardinaal, die de zelve verrichtingen heeft waar te nemen, als de kardinaal van de rechtspleging, in de ondertekeningen van gunst, maar met dat onderscheidt, dat de afvaardigingen meestentyds geschieden in de tegenwoordigheit van den paus; en in zyn afzyn in de tegenwoordigheit van twaalf prelaten. Daar is noch een *Prefect der brevetten*, of antwoorden van den paus, die het hoofdt is van het collegie der secretarissen, waar van de afvaardigingen geschieden in wasch onder den visschersring; de *Prefecten der kleine dagtekeningen*; die van de *componenda*; en van de vacantien *per obitum*. *Memoires Historiques.*

PREGNITS, eene landstreek van 't marquizaatschap van Brandenburg, in opper-Saxen. Zy is tusschen het hertogdom van Mekelenburg, de Oude en de Middelmark belegen, in welke eenige landbeschryvers de zelve begrypen. Deze landstreek heeft de lengte van omtrent twintig mylen, en omtrent acht mylen middelbreedte. De zelve is vol van bosschen. Hare voornaamste plaatsen zyn Havelberg, de hoofdstadt, Wilsmak, Wittenberg, en Parlberg. *Baud.*

PREGEL, eene rivier in 't Brandenburgsch Pruissen, welke, naar 't gevoelen van eenigen, door 't verdrinken van *Pregella*, de gemalin van Sami, eenen zoon van den koning Waidewuth, in *P.* de zelve haren naam bekomen heeft. Zy ontstaat uit den zamenloop van de Angerap en de Inster, ontfangt by Welau de Alle in zich, en deelt zich kort daar na by Tapiau in twee armen, waar van de grootste, die door Koningsberg loopt, in het Frische haf dringt, en tot daar toe zynen naam behoudt; doch de kleinste, welke gegraven zoude zyn, is door een kanaal met de Memel vereenigt.

PREGITZER, (JOHANNES ULRICH) een vermaard Tubinger rechtsgeleerde en historieschryver, wierdt geboren in den jare 1651. Zyn vader was Johannes Ulrich Pregitzer, *Licent. Theol. & Phil. Practicae Prof.* te Tubingen. Hy was in de Wurtenbergsche geschiedenissen by uitnemendheit ervaren; gelyk daar van zyne *Ephemerides Wirtembergicae*, die hem uit de Wurtenbergsche archiven tot onderwyzing der prinssen bevolen wierdt te schryven, genoegzaam getuigen. Hy reisde op bevel van den hertog Rudolf Augustus van Brunswyk in de kloosters, en elders om, alwaar hy de nodige bewyzen tot beschryving van het concilie van Constants opgezocht heeft, en die aan van der Hart, die dezen arbeidt op zich genomen hadt, ter handt gestelt. In den jare 1675 wierdt hy van den hertog Wilhem tot professor in de historien en welsprekendheit aangestelt in het Collegium illustre te Tubingen. Daar na verkreeg hy de plaats van hofgerechts-assessor, en wierdt in den jare 1688 Professor Jur. Publ. in het gemelde collegie. Eindelyk wierdt hy door den hertog Eberard Lodewyk in den jare 1694 aan 't hof geroepen, alwaar hy noch 13 jaren leefde, tot hy in den jare 1712 den 2 February, juist op den dag van zyne geboorte gestorven is. Hy heeft ook eene natuurlyke historie van het Wurtenberger landt vervaardigt; en na zyn doodt gaf zyn zoon zyn *Suevia Sacra* uit. Wanneer in den jare 1695 het huis Brandenburg, en Hohen-Zollern te Neurenberg hunne erfvolging vaststelden, wierdt hy door Hohen-Zollern derwaarts gezonden: gelyk hy dan ook naderhandt een schoon werk van Zollern, onder den tytel van: *De Teutsche Regierungs-spiegel*, uitgegeven heeft. Hy wierdt in den jare 1702, in de zaken van de Spaansche erfvolging, door den keizer naar Vesont gezonden, om de archiven van keizer Karel den V, die de Granvelsche erfgenamen derwaarts gesleept hadden, te doorzoeken, waar in hy de voortreffelykste zaken vondt, gelyk hy zulks aan Pufendorf en Seckendorf bericht. *Programma in funere ipsius ab Academ. Tubing. publicatum*, & *Sueviae Sacrae a filio praemissum.*

PREMA was een godin, aan welke de Romeinen de zorg toeëigenden om den bruidegom, of jongen man op te wekken, om zich bekwaam te maken van aan zyne nieuwgetrouwde vrouwe te behagen. Haar naam komt van het woordt *premere*, *dringen*, of *aandringen*. Daar waren verscheide andere godheden van dezen aardt, welke de verblinding en vrygeestery der Heidenen gewyd hadden tot weinig eerlyke diensten. Van dit getal waren *Subigus pater*, *Pertunda mater*, en andere, waar van Augustinus gewag maakt in de *Stadt Gods*.

PREMISLAU, PREMISLAW, dat de Latynsche schryvers *Premislia* noemen, en die van 't landt *Przemysl*, eene stadt van het koninkryk Polen in Zwart Reussen, met een bisdom, onder dat van Leopold behorende. Zy is gelegen aan de rivier Sau, omtrent de grenzen van Hungarië, en is groot, schoon, en sterk.

PREMISLAUS. Zie PRIMISLAUS.

PREMONSTRATENZER ORDE, eene orde van Reguliere Augustyner kanunniken, gesticht door S. Norbertus, sedert aartsbisschop van Maagdenburg. Het klooster van Premontré is het hoofdt van de orde, en heeft aan de zelve den naam gegeven. Het zelve is gelegen in het bisdom van Laon. Bartholomeus, die daar van bisschop was, wees aan S. Norbertus de wildernis aan, Vosage genoemt, daar hy omtrent den jare 1129 zyne instelling oprechtte, welke de H. stoel terstondt bevestigde. S. Norbertus is daar van de eerste abt of generaal geweest. Hugo des Fossez was zyn opvolger, en breidde zyne orde by uitnemendheit uit, welke abten en monniken heeft gehadt van veel verdienste; het welk de naaukeurigen kunnen zien in de *Annales du P. Jean Le Page*, en verscheide andere schryvers, die met lof daar van gesproken hebben, als *Miraeus in Chron. Praem. Baronius in Annal. Eccl. Sammarth. T. IV. Gall. Christ.*

PRENESTE. Zie PALESTRINA.

PRENTSLAU, PRENSLOW, of BRENTSLAU, in 't Latyn *Primislavia*, de hoofdstadt van de Brandenburgsche provincie Ukker-Mark. Zy legt aan de Ukker-zee, niet verre van de Stettynsche grenzen, en is door de gevluchte Franschen van den hervormden Godsdienst tamelyk aangebouwt. Zy zoude naar Pribislaus den I, een Wendisch prins, die ze in den jare 1138 gebouwt heeft, den naam bekomen hebben. Naderhandt heeft zy den hertogen van Pomeren toebehoort, tot dat ze in den jare 1425 door den keurvorst van Brandenburg, Frederik den I, door list verovert wierdt. De Pomerschen bemachtigden de zelve kort daar na wel wederom, maar de oudste keurvorstelyke prins, Johannes, bragt de zelve terstondt weder onder de Brandenburgsche gehoorzaamheit. In den dertigjarigen oorlog hadt zy veel uit te staan, en wierdt in den jare 1710 door de pest aangetast. *Brandenb. Staats-Geogr. P. I. p.* 213. *seq.*

PRESBURG, in 't Hungarisch *Pauson*, in 't Latyn *Posonium*, eertyds *Pisonium*, eene voorname koninklyke vrystadt in neder-Hungarië, legt aan den Donauw, twee mylen van de Oostenrykschegrenzen, en acht van Wenen. Men zegt, dat zy door een Romeinsch edelman, Piso, door welken Tiberius Pannonië bedwongen heeft, haren aanvang genomen heeft, die aldaar op den berg aan den Donauw, daar tegenwoordig het koninklyke

slot staat, een burgt opgericht zoude hebben, die naar hem *Pisonium* genoemt wierdt. Doch Lazius wil den naam *Pauson* afleiden van het *Lacus Peisonis* of het Neusiedler-meir, dat vier mylen van daar aan gene zyde van den Donauw gelegen is, en wil uit Otto Frisingensis bewyzen, dat de Latynen eertyds niet *Pisonium*, maar *Bauzonum* geschreven hebben, en dat de Duitsche naam Presburg van het oude *Brezetion* ontstaan zy. Eenigen willen het zelve ook voor 't *ad flexum* van Ptolomeus houden, dewyl de Donauw zich beneden deze stadt in vier armen verdeelt, en het eilandt Schut maakt. De stadt legt omtrent vystig schreden van den Donauw, (over welke eene schipbrug legt) op eene vlakte die eenigzins verheven is, en is met muren en watergraften omringt. Het slot, dat met Heidukken bewaart wordt, legt buiten de stadt voor de Lorentser poort, op een tamelyken hogen en rotsachtigen berg, naby den Donauw, en is zeer sterk, schoon, groot, en recht vierkant gebouwt, met vier gelyke torens aan de hoeken, in eenen van welke naar den kant van Oostenryk de koninklyke kroon bewaart wordt, waar toe twee byzondere kroon-bewaarders gestelt zyn. Tegen de zoldering van 't gebouw van binnen is de historie van keizer Ferdinand den II geschildert. De stadt is niet groot, doch de huizen zyn van gehouwen of gebakken steen gebouwt, en zy mag wel voor de schoonste stadt in gansch Hungarië gehouden worden. Zy heeft drie poorten, en het zogenaamde visschers poortie, aan het welke de voorsteden beginnen, die driemaal zo groot zyn als de stadt, en echter zeer wel gebouwt, zynde in de zelve ook verscheide schone tuinen en tuinhuizen. Doch voornamelyk is de aartsbisschoppelyke tuin bezienswaardig, welken de aartsbisschop van Gran, Georgius Lippay, aangelegt heeft. Voor het visschers poortie legt de zogenaamde Koningsberg, dat maar een lage heuvel is, op welken de nieuwgekroonde koning, (wanneer de plechtigheden in de S. Martyns- en Franciscaner kerken verricht zyn, en de gewoonlyke eedt, de vryheit des koninkryks betreffende, in deze voorstadt, op een toneel ten dien einde opgericht, door den koning afgelegt is,) te paardt zittende, met een vollen ren springt, het zwaardt van den H. Stephanus trekt, en het zelve kruiswyze tegen alle vier de werelddelen zwaait. De S. Martens hoofdkerk, waar by eene aanzienelyke prooftdy en een Dom-kapittel is, staat ten dele binnen en ten dele buiten de stads muren, en worden in de zelve de koningen van Hungarië gekroont. Voorts is hier een kweekschool der Jesuïten, dat de kardinaal Pazman, en een school voor de klerken of wereldlyken, dat de aartsbisschop van Gran, Emericus Losi, gesticht heeft; benevens andere kerken en kloosters. Van de wereldlyke gebouwen zyn de voornaamste het landhuis, en het kamerhuis, in het welke de koninklyke Hungarische kamer hare zitting heeft, na dat zy in den jare 1537 van Offen herwaarts verlegt is. De Hungarische ryksdagen worden meerendeels hier gehouden, gelyk zulks noch in den jare 1687, wanneer de toenmalige aartshertog Josephus tot erf-koning van Hungarië gekroont wierdt, en van gelyken onder Karel den VI geschiedt is, welke ryksdag den 15 Juny des jaars 1715 besloten wierdt, na dat de zelve tot in 't achtste jaar geduurt hadde. De inwoners zyn ten dele Hungaren, ten dele Duitschen, ten dele Bohemen en Croaten, waarom ook inzonderheit in de voorsteden driederlei talen gesproken worden, en aldaar diergelyke kerken zo wel van den Roomschen als van den Lutherschen Godsdienst zyn. In de IX eeuw heeft de zoon van den keizer Arnolphus alhier de Beierschen geslagen. In den jare 1108 is Presburg door de Duitschen te vergeefsch belegert, doch daar na onder de regering van Henrik van Beieren overvallen, en eindelyk door den koning Ottocarus van Bohemen verovert, en in het slot aldaar een grote schat gevonden. Wanneer in den jare 1515 de beide broeders, Uladislaus koning van Hungarië en Bohemen, en Sigismundus koning van Polen, zich alhier ophielden, wierdt door eenen onverwachten brandt het grootste gedeelte der stadt verteert. In den jare 1605 in de Botskaische onlusten, zyn de wederspannelingen benevens de Turken en Tartaren hier ingevallen. In den jare 1619 heeft Bethlen Gabor deze stadt ingenomen, doch de keizerlyke generaal Bucquoi de zelve in den jare 1621 wederom verovert. In den jare 1648 den 17 May kwam hier de aartshertog Leopold-Wilhem, en liet de stadt zo veel mogelyk was versterken. In den jare 1663 deden de Turken hunne stroperyen tot aan deze stadt en door de wyngebergtens. Na dat in den jare 1547 Offen, en in den jare 1604 Gran onder de Turksche gehoorzaamheit geraakten, is Presburg de hoofdstadt van Hungarië geworden, en de zetel van de aartsbisschoppen van Gran derwaards verlegt. Het gespanschap heeft naar deze stadt den naam van het graafschap Presburg, *Comitatus Posoniensis*: het zelve grenst tegen 't Noorden aan Moravië, waar van het de zogenaamde Witte berg, tegen 't Westen aan Oostenryk, waar van het de rivier de Mark scheidt, tegen 't Zuiden heeft het den Donauw, en tegen 't Oosten het Trenschiner en Neutraer graafschap. Dit gespanschap heeft een groten overvloedt van heerlyk wyngewasch, akkerbouw, landgewasch, enz. benevens twee vischryke rivieren, de Donauw en de Wag, welke by het steedtie Gutta zamenlopen, alwaar eene zykelyke vischvangst is, daar ook de steur gevangen wordt, dat de grootste visch is die in de Europische rivieren gevonden wordt. Tot dit graafschap behoort het grote eilandt Schut, en zyn in 't zelve behalven Presburg noch vier koninklyke vrysteden, S. George, Bosing, Modern, (welke alle drie maar eene stem hebben) en Tyrnau, benevens het welgebouwde slot Bibersburg, in 't Latyn *Arx rubra* genoemt. Het oppergespan, *Comitatus Posoniensis*, is het laatste onder de XI werkelyke *Barones regni. Lazius de rep. Rom. sect. 3. c. 7. f. 973. Otto Frising. Chron. l. VII. c. 13. & de Reb. Frid. I. c. 30. Avent. l. IV. Bonfin. Szentyvani Miscell. dec. 2. p. 148. dec. 3. p. 21. 229. 230. 240.* enz. *Rimandi Presburger Kirchen-verlust* 1673.

PRESBYTERI, in 't Griekſch Πρεσβύτεροι, *Seniores*, een tytel der geestelyken, over welks eigentlyk gebruik de geleerden veel verschil gehadt hebben. De meeste zyn van gevoelen, dat de *Presbyters* en *Episcopi* eenerlei geweest zyn, en bewyzen zulks uit *Actor. XX*, 17 en 28; *I Timoth. IV*, 14, waar uit zy besluiten, dat ten tyde des Apostels tusschen hen geen onderscheidt geweest is. Het bleef echter niet lang daar by, maar de bisschoppen verhefsten zich in de volgende tyden boven de *Presbyteri*, en wierdt alzo uit hen het middelslag van geestelyken, tusschen de bisschoppen en diaconen. Hunne verrechting was te prediken, de Sakramenten te bedienen, en wat verder een prediker toekomen kan. Zie het artykel PRIESTER. *Beveregius ad canon. Apost.* 2. *Salmasius de Foen. Trapez. l. II. p.* 408. *Du Fresne. Petavius dissert. Eccles. I.* 1. *seq.*

PRESBYTERIANEN worden die genen in Engelandt genoemt, welke zich in dat koninkryk tegen de *Episcopalen* of Bisschoppelyken stellen, en beweren, dat de kerkelyke regering ten tyde des N. Testaments alleen door de *Presbyters*, of ouderlingen gevoert moet worden. Zy leren ook, dat geen ampt in de kerke door Goddelyke verordeninge boven dat van een ouderling zy, en dat alle kerkendienaars, als Christi boodschappers, in waardigheit malkander gelyk zyn, gelyk dan ook *Presbyter* en *Episcopus* in de Schrifture eenerlei is. Het laagste kerkengericht, naar 't gevoelen der Presbyterianen, bestaat uit den prediker van eene gemeente, benevens der zelver ouderlingen, welke eene eenige parochie of gemeente regeren. Deze hebben macht de leden der gemeente voor zich te doen komen, de zelve te onderwyzen, te ondervragen, te vermanen, te bestraffen, en naar goedvinden van het H. Avondmaal af te houden, welk recht zy met verscheide plaatsen uit de Schriftuur bevestigen. Zy hebben ook diakenen, welke zorge dragen voor de armen. Hier op volgt, naar hunne mening, het *Presbyterium*, 't welk uit een groter getal van kerkendienaars en ouderlingen bestaat, die in een collegie vereenigt zyn, om de kerk in een zeker bestek of omtrek te regeren. Hun hoogste geestelyke gericht is een synode, 't welk provinciaal, nationaal, of œcumenisch zyn kan. Zy stellen daar benevens dat men zich van kleinder synoden op groter kan beroepen. De verordening, bevestiging, of inwyding hunner kerkendienaars geschiedt door bidden, vasten, en oplegging der handen van de Presbyteri of andere predikers, na dat van te voren de persoon, die men bevestigen wil, ten opzichte van zyn levensgedrag, Godsdienst, en geleerdheit onderzocht is. Voorts zyn zy, wat de lere belangt, van de voorverkiezing, van de algemene verlossing, en andere artykelen met die van de Episcopale kerk in alles niet eens. In de kerkelyke regering houden zy de bisschoppelyke waardigheit naar het hedendaagsche verstandt voor gene Apostolische inzetting, maar veel meer voor eene Antichristische tiranny. Zo billyken zy ook niet dat de prelaten als lords hunne stemmen in 't parlement, en zulk een hogen rang hebben. In de overige plechtigheden en gebruiken zyn zy het ook niet eens. Alzo keuren zy ook af, dat men zekere formulieren van gebeden voorschryft, en verwerpen daarom de liturgie der Episcopalen, te meer om dat de zelve onvolkomen is, en vele plaatsen uit de apocryphe boeken in zich begrypt; verders laken zy altaren en orgels, en dat men zich in 't gebedt naar 't Oosten keert. Zy verwerpen ook den trouw-ring, de afgezonderde kleding der geestelyken, het maken van het teken des kruis by den doop, en wat dies meer zy. Hoewel zy zeer sterk zyn in Engelandt, daar zy hunne openbare kerken hebben, zo hebben zy meerder voorrecht in Schotlandt, daar zy, even als de Episcopalen in Engelandt, de openbare kerke uitmaken. *Reggius de Statu Ecclesiar. in Britannia & in Histor. Eccles. Guil. Amesius in Puritanismo Anglic. Garz. in Puritanischen Glaubens- und Regiments-Spiegel. Durell. Vindic. S. Eccles. Anglic. Benthem Engl. Kirch- und Schul-staat c.* 23. *p.* 356. *seq. Arnold Ketter-Hist. II. D. XVII. B.* 9. *H.*

PRESENZANO, een vlek van het koninkryk van Napels. Het zelve is gelegen in het landschap Lavoro, naby Volturno, twee mylen van Tiano ten Noorden. Het blykt door een opschrift, in dit vlek gevonden, dat dit het oude *Rufra*, of *Rufa* is, een klein steedtie van Kampanië; het omgelegen oordt, tot dit vlek behorende, draagt ook den naam van *Costa rufaria*, welken het van deze oude stadt ontleent heeft. *Maty Dict.*

PRESIDI, (LO STATO DELLI) in 't Latyn *Status Præsidii*, een klein landschap der Siënoizen, in Toskane. Het zelve is aan de kust rondom de golf van Telamone gelegen. Deszelfs voornaamste plaatsen zyn Orbitello, Telamone, Porto-Hercole, Porto-S. Stephano. De kleine eilanden van Giglio, Hercole, Monte Christi, Gianuti, Pianosa en de vesting Porto-Longone op het eilandt Elba, zyn afhankelyk van dezen staat, die eertyds tot het gebiedt van Siëna behoorden. Wanneer de hertog van Toskane zich meester maakte van het gebiedt van Siëna, behielden de Spanjaarden, die de bovengemelde plaatsen in bezit genomen hadden, het recht voor zich om daar in bezetting te houden; het welk oorzaak is van der zelver benaming, welke *den staat der bezettingen* betekent. *Maty Dict.*

PRESIDIAAL, een rechtsgebiedt, dat opgerecht is in de voornaamste steden van Vrankryk, door een edict van koning Henrik den II in den jare 1554. De rechters van deze rechtbank oordeelen by apel van de vonnissen gewezen door de baillifs en door de rechters der gewone rechtbanken, en het apel der vonnissen van de presidiale rechters geschiedt onmiddelyk voor het parlement. Deze rechters kunnen vonnissen, zonder dat 'er apel van kan geschieden, tot de somme van 250 ponden of tien ponden renten toe. Daar is in 't Châtelet van Parys eene rechtkamer, het *Presidiaal* genoemt, waar van de prevoost van Parys rechter is, en in zyn afzyn de luitenant civiel. *Mem. Historiq.*

PRESLEIGN, of PRESTEIGN, eene ſtadt van Engelandt, in het graafſchap Radnor, in het Zuiden van het prinsdom van Walles. Zy is tamelyk groot en wel gebouwt, en de ſtraten wel geſchikt. Aldaar houdt men de gerechtszittingen, en daar zyn ook de gevangeniſſen van de provincie. Deze ſtadt is 148 mylen van Londen gelegen.

PRESLES, (Roelof van) advokaat voor 't parlement van Parys, en naderhandt raadsheer, en requeſtmeeſter van 't paleis van koning Karel den V, gezegt de Wyze, leefde in den jare 1365, en was hiſtorieſchryver en dichter van den zelven koning. Hy vertaalde door laſt van dezen prins de boeken van de Stadt Gods van Auguſtinus, te Abbeville gedrukt in den jare 1486, en te Parys in den jare 1531. Hy maakte eene verhandeling in 't Latyn, die hy door laſt des konings in 't Franſch vertaalde, om aan te tonen dat de pauzelyke macht zich niet uitſtrekt over het tydelyke; en een boek, genoemt *Le Roi Pacifique*. Zommigen eigenen hem ook toe *Le Songe du Verger*, die eerder is van Philippus van Mazieres. Zyn vader Roelof van Presles, heer van Pizy, ſtichtte te Parys het collegie van Presles. *Du Brueil Antiquitez de Paris. La Croix du Maine Biblioth. Franç. Blanchard Hiſt. des Maitres des Requêtes.*

PRESPA, van ouds *Apſalces*, eene kleine ſtadt van Albanië, in Griekenlandt. Zy is gelegen aan een klein meir, dat haren naam draagt, zes mylen van Ocrida, ten Noorden. *Maty Dict.*

PRESTON, eene ſchone, grote en volkryke ſtadt in dat gedeelte van 't hertogdom van Lancaſter, dat men Amoundernes noemt. Zy zendt twee gedeputeerden in 't parlement, en is vereert met een kancelary-hof, en met de gerechtszittingen van de provincie. De ſtadt is gelegen aan de rivier de Rible, waar over zy eene ſchone ſtene brug heeft. Zy wordt geregeert door een major en 24 raadsheren, en is 162 Engelſche mylen van Londen gelegen. In Auguſtus des jaars 1648 behaalden de parlementsgezinden hier eene overwinning op de Schotten, die tot hulp van koning Karel den I onder Hamilton optrokken. Zie *De Larrey Geſchiedenis van Engel. IV. Deel, fol.* 197.

PRESTRE, (Sebastiaan le) beter bekend onder den name van *Vauban*, daar hy heer van was. Zie VAUBAN.

PRETI, (Hieronymus le) een Italiaanſch dichter, was van Bolonië, en een zoon van Alexander Preti, ridder van S. Stephanus. Hy was eerſt pagie van Alfonſus den II, hertog van Ferrara, en naderhandt edelman van den prins van Melfo te Genua. Le Preti hadde geſtudeert in de goede letteren, en zyn vader overreedde hem om in de rechten te ſtuderen. Hy gehoorzaamde, maar zyne neiging drong hem tot de poëzy, en hy maakte die ſtukken, die hy uitgegeven heeft, en die hem zo veel achtings verkregen hebben. Hy ſchreef naderhandt akademiſche zamenſpraken, brieven, enz. Zyne verdienſte bragt hem ondertuſſchen ook in achting aan 't hof van Rome, daar de kardinaal François Barberini hem verkoos tot zynen ſecretaris gedurende zyn legaatſchap van Spanje; maar deze reize was dodelyk aan le Preti, die van eene tedere geſteltheit was, en te Barcelona ſtierf den 6 April des jaars 1626. *Ghilini Theat. d'Huom. letter. Lorenzo Craſſo Elog. d'Huom. letter. Jan. Nic. Erythræus Pinac. I. Imag. Illuſt. c.* 24.

PRETTIGAU, BRETTIGAU, miſſchien voor dezen *Rettigow*, een vermakelyk dal in Graubunten, met hoge bergen omringt, tuſſchen den Rhyn en Tirol, 't welk verſcheide vlekken en dorpen in zich begrypt, en door de rivier Langar of Lanquart bewatert wordt. Het behoorde eertyds aan de vryheren van Vats, na welker uitſterven het kwam aan de graven van Toggenburg, en als deze mede uitſtierven, aan de graven van Marſch, van welke het in 't einde van de XV eeuw aan 't huis van Ooſtenryk vervallen is: doch alleen ten opzichte van het gene het hoge gerecht daar in betreft, waarom zy ook eenen landvoogdt op het ſlot-kaſteel gehadt hebben. De gemeente was niettemin met de Graubunders in verbondt, en maakte het meeſte gedeelte van het Tien-gerichtverbondt. Zy hebben zich ook in den jare 1649 ganſch vrygekocht van 't Aardshuis, en zich alzo in volle vryheit geſtelt. In dit geweſt hebben voortyds de *Rucantii* gewoont; de tegenwoordige inwoners bedienen zich echter van de Duitſche taal. *Stumpf Schweitzer-Chron. pag.* 588. *Tromsd. pag.* 827.

PRETTWITZ. Zie BRETTWITZ.

PRETZSCH, of BRETZSCH, een ſteedtie, ſlot en ampt aan de Elve, in den keur-Saxiſchen kreits, twee mylen van Wittenberg en Torgau gelegen. Het zelve heeft voor dezen een voornaam Saxiſch edel geſlachte, Loſer genoemt, toebehoort. Voor geen langen tydt heeft de keurvorſtelyke overſte hofrichter van Wittenberg, Johan-Chriſtiaan van Arnimb, Pretzſch bezeten; doch omtrent den jare 1690 het zelve aan den keurvorſt Johannes Georgius den III, tegen 't ampt Nauenſorge in Meiſſen, naby Mitweida gelegen, verwiſſelt. *Knaut Prodrom. illuſtr. Miſn. p.* 236. *Peckenſtein Theat. Sax. P. I. c.* 13. *p.* 175. *Zeileri Topogr. Sax. ſup. p.* 153.

PREUSCHMARK, een vlek, ampt, en ſlot, met ſterke muren voorzien, in de Brandenburg-Pruiſſiſche provincie Pomeſanië, niet verre van Salfeld, is genoegzaam eene grensplaats tegen Marienburg. *Preuſſ. und Brandenb. Staats-Geogr.*

PREVESA, eene kleine verſterkte ſtadt in Epirus, in Griekenlandt, aan den Noordelyken oever van de golf *di Larta*, op de plaats daar eertyds het oude *Nicopolis* geſtaan heeft, dat door den keizer Auguſtus gebouwt was ter gedachteniſſe van den ſlag, dien hy won van Marcus Antonius by Actium. Marcus Grimano, patriarch van Aquileja, generaal van de pauzelyke galeien, wilde met Andreas Doria, den generaal der Ligue, deze plaats, die toen in handen der Turken was, overrompelen, doch zy moeſten onverrichter zake afwyken. De generaal Moroſini maakte zich in September des jaars 1684 daar van meeſter; doch de plaats moeſt, uit krachte van de vrede in den jare 1699 geſloten, geſlecht worden. In den jare 1715 verlieten de Venetianen deze plaats; daar tegen bezetten de Turken de zelve. *Coronelli Deſcr. Morea.*

PREVOOST was eertyds zulk een heer, die zelf de rechtspleging oeffende. Hy deedt het zelfde in de prevooſtſchappen, dat de baillifs en de ſeneſchalken tegenwoordig in Vrankryk doen in de bailliages en ſeneſchalkſchappen. Zodanig een is de prevooſt van Parys, een rechter van den degen. Hy zit zomtyds voor in 't Chatelet, verzamelt de ſtemmen, en laat uitſpraak doen door zyne luitenants. Daar is geen vonnis, noch verdrag in orde, dat aan 't hoofdt niet geſterkt is met den naam van den prevooſt van Parys. De vergadering van den adeldom van Parys tot den Arriereban geſchiedt in zyn paleis, en hy heeft het recht de zelve naar het leger te geleiden.

PREVOOST, eene waardigheit in eenige kerkelyke Kapittelen. De eerſte is te Alby, de twede te Puy, en te Tulles de derde. In de andere kerken zyn 't waardigheden, in welke de genen die de zelve bekleden niet boven anderen geacht worden.

PREVOOST, een groot amptenaar in de krygsordens, die de zorg heeft van de plechtigheden, die het lint en het kruis van de orde draagt. Zo hebben de ordens van S. Michiel, van den H. Geeſt, van S. Lodewyk, van S. Lazarus, en van den berg Carmel, hunne prevooſten.

PREVOOST *der koopluiden* te Parys, een magiſtraatsperſoon van groot vermogen, die zyn rechtsgezag heeft over den koophandel, die te water geſchiedt. Hy heeft recht het grootſte gedeelte der koopmanſchappen, die in de havens vertiert worden, te onderzoeken en te waarderen, en hy geeft laſt tot de openbare ſtads plechtigheden. Deze overheit is *Maire* of *Major* genoemt in de andere ſteden van Vrankryk, daar geen prevooſt der kooplieden is.

PREVOOST *der maarſchalken*, een gecht koninklyk officier uit het ligchaam der Gens-d'Armes. Al dit ſlag van officiers zyn luitenants van de maarſchalken van Vrankryk, en hebben rechtsgezag over de landlopers, over de genen, die diefſtallen plegen op het landt, en over de valſche munters. Zy nemen ook kennis van de voorbedachte woorden. Men telt in Vrankryk hondert en tachtig rechtbanken of zitplaatſen van prevooſten der maarſchalken. Die van Parys is 'er bekent onder den naam van prevooſt van *l'Isle de France.*

PREVOOST, (Leger-) een officier in de Franſche legers, die acht geeft op de overlopers, en op de ſtrafſchuldige ſoldaten; die ook den prys ſtelt op den leeftocht in het leger, en andere officiers onder zich heeft, te weten, een luitenant, en een griffier, met eene compagnie hapſcheerders te paardt, en een beul. De prevooſt van een regiment voetvolk heeft de zelve officiers onder zich, doch hy heeft maar zes hapſcheerders.

PREVOOST *generaal der Marine* is een officier in Vrankryk, die aangeſtelt is om kennis te nemen van de rechtzaken der zeevarenden, die eenige misdaadt bedreven hebben. Door het gebodt van den jare 1674 heeft hy ingang in den Raadt van oorlog, benevens zyne luitenants, die aldaar het verſlag doen van hunne verrichtingen. In ieder Franſch ſchip is een zee-prevooſt. Dit is een van 't ſcheepsvolk, die de gevangens in zyne bewaring heeft, en die belaſt is met de zorg om het ſchip te doen ſchoon maken.

PREVOOST *generaal der munten* is een ampt, dat opgerecht wierdt in den jare 1635. Deze prevooſt heeft een luitenant, drie gevrydens (*Exems*), een griffier, 40 hapſcheerders of rechtsdienaars, en een trompetter, om de uitvoering der beſluiten en bevelen wegens de munten te beguntſtigen, om de ſterke handt te lenen aan de afgezondenen van 't hof, zo in de ſtadt Parys als daar buiten; om de beſluiten en bevelen uit te voeren die zy van het hof ontfangen, en om minder of meerder hapſcheerders, naar de noodzaaklykheit, te zenden. Deze prevooſt is verplicht in het hof de rechtsgedingen van valſche munt, waar van hy kenniſſe genomen heeft, te doen oordelen; het welk oorzaak is dat hy rang en zitting heeft naaſt den laatſten raadsheer, maar hy heeft geen beradende ſtem. Hy is alleen tegenwoordig by het oordelen der rechtsgedingen, waar naar hy onderzoek gedaan heeft, om rekenſchap te geven van zyne verrichting. *Dict. des Arts.*

PREVOOST *van 't koninklyk paleis*, of *grootprevooſt van Vrankryk*, de gewone rechter van 't huis des konings, die kennis neemt van allerlei burgerlyke en lyfſtraffelyke zaken, tuſſchen de amptenaars des konings, en voor hen tegen de genen die 't niet zyn. Dit is de oudſte gewone koninklyke rechter van het koninkryk, zyne inſtelling zo oud zynde als het ryk, dewyl de eerſte koningen van Vrankryk een rechter in hun hof en voor hun gevolg gehadt hebben. Deze prevooſt maakt allerlei geſchriften van rechten, als gezegelde brieven, en inventariſſen in de Louvre, en in alle de andere koninklyke paleizen daar het hof is. Hy kan ook onderzoek doen in Parys van alle wanbedryven voor en tegen de genen, die van 't gevolg des konings zyn. Hy heeft twee luitenants van den langen tabbaardt, en vier van den korten tabbaardt. De eerſten oordelen de burgerlyke rechtsgedingen, en de anderen nemen in 't uiterſte reſſort kenniſſe van de lyfſtraffelyke zaken, zes requeſtmeeſters daar toe roepende. *Memoires Hiſtor.*

PREXASPES, een Perſiaan, aan wien Cambyſes, koning van Perſië, zyne grootſte geheimen vertrouwde, en dien hy laſt gaf Smerdis te doden; het geen hy deedt, dezen prins ter jagt geleidende. Na de doodt van Cambyſes, den Wyzen (*Magus*) Smerdis op den troon ziende, loogchende hy ſterk dat hy den broeder des konings gedoodt hadde; om zich te dekken tegen de

wraak van het volk, dat dezen prins beminde, en voor de geweldenary der *Wyzen*, die beweerden dat Smerdis, de broeder van Cambyſes en de zoon van Cyrus, noch leefde. Hy beloofde aan dezen *Wyzen* op een toren te klimmen, die op de openbare plaats van de ſtadt was, en met luider ſtemme aan de Perſianen, die aldaar vergadert zouden zyn, te verklaren, dat Smerdis, de broeder des konings, en de zoon van Cyrus, noch leefde en op den troon zat. Maar hy deedt het tegendeel, en betuigde opentlyk, dat hy den laſt hadde uitgevoert dien Cambyſes hem gegeven hadde, om Smerdis zynen broeder te doden; en dat de geen die regeerde, een Wyze was die den troon met geweldt bekleedde. Dit gezegt hebbende ſtortte hy zich zelf van boven van den toren af. De hiſtorieſchryvers merken aan dat hy met veel ſtoutheit tegen zynen koning ſprak, en dat hy hem zelfs eens durfde vertonen, dat zyn overdaadt in den wyn den roem van zyne brave daden verduiſterde. Maar deze getrouwe waarſchouwing was hem dodelyk; want Cambyſes eenige dagen daar na dronken zynde, ſchoot een pyl in het herte van den zoon van Prexaſpes, en vroeg vervolgens aan dezen rampzaligen vader, of hy iemandt kende die behendiger was, zelfs voor dat hy gedronken hadde. Prexaſpes, om den koning niet meer te verbitteren, antwoordde hem, dat een godt niet beter zoude kunnen ſchieten. *Herodotus lib. III.*

PRIAMUS, een zoon van Laomedon, wierdt in Griekenlandt gebragt met zyne zuſter Heſione, wanneer Hercules de ſtadt Troje innam; hy wierdt vrygekocht, en daarom gaf men hem den naam van *Priamus*, van het Griekſche woordt *πρίαμαι*, dat *vrykopen* betekent: hy wierdt te voren Podarces genoemt. Wanneer hy wedergekeert was, herbouwde hy Ilium, en zette de grenspalen van 't koninkryk van Troje uit, dat zeer bloeiende wierdt onder zyne regeringe. Hy trouwde met Hecuba, de dochter van Ciſſeus, koning van Thracië, waar by hy negentien kinderen hadde, naar het getuigenis van Homerus, en verſcheide andere by zyne meeſtereſſen: zodanig dat men vyftig kinderen van hem telt. De Grieken, hem den oorlog verklaart hebbende, verwoeſtten zyn ryk, en namen de ſtadt Troje in, in het 1209 jaar van de ſchepping der wereldt, het 3505 jaar van de Juliaanſche periode, 2795 jaren voor Chriſtus. Priamus wierdt door Pyrrhus den zoon van Achilles gedoodt, aan den voet van eenen altaar, tot welken hy gevlucht was. Hy hadt 52 jaren geregeert. *Homer. Lycophron. Ennius. Cicero l. I. Tuſculan. Virgilius. Ovidius. Euſeb. in Chron. en de andere Chronologiſten. Du Pin Bibl. Univ des Hiſtoriens Profanes.*

PRIAPENDER, keizer, of koning van Ceilon, dat een groot eilandt is, waar van op zyne plaats geſproken is. Hy regeerde over ruim zeſtig jaren, en wierdt een Chriſten, nemende in den doop den naam aan van *Johannes*. Zo haaſt hy het Chriſtendom omhelſt hadde, ſtelden de prinſſen en de prieſters van het landt eenen koning in zyne plaatſe. Hy deedt echter zyn beſt om zyn volk hem te doen navolgen; en ten dien einde wees hy den Jeſuïten twaalf der grootſte dorpen aan, die om Colombo waren, op dat men uit het inkomen van die plaatſen kinderen van het landt in collegien mogt opvoeden; en dat zy, wel onderwezen zynde, aan anderen ook de Chriſtelyke leere konden onderwyzen, en het Euangelium prediken. Eenige jaren na dat deze koning Chriſten geworden was, ontfing een philoſooph van Ceilon, *Alagamma Motiar*, dat is *de meeſter der philoſophen* genoemt, mede den doop, en arbeidde krachtig tot de bekeeringe der Heidenen van dit eilandt. Maar de afgodiſche koning belette den goeden uitſlag van dit voornemen, en de dienſt der valſche goden is aldaar in kracht gebleven. *Tavernier Voj. des Indes.*

PRIAPOS, eene zeeſtadt van klein-Aſië, in Myſië. Men noemtze tegenwoordig *Laſpi.*

PRIAPUS, een afgodt der ouden, een zoon van Bacchus en van Venus, hadt de zorge over de tuinen en luſthoven, en wierdt te Lampſacus aangebeden. Men zegt, dat Venus, door liefde tot Bacchus ingenomen, hem te gemoet ging wanneer hy wederkeerde uit de Indiën, en dat zy hem eene rozenkroon aanboodt, die met haar bloedt geverwt was, die zy hem op 't hoofdt zette, hem gebiedende haar te volgen; dat zy, zich zwanger bevindende en gereed om te baren, naar Lampſacus week; dat Juno minnenydig het kindt mismaakt deedt geboren worden, met ſchamele deelen van eene buitengewone grootheit; dat Venus, beſchaamd zynde zulk een kindt ter wereldt gebragt te hebben, het zelve te Lampſacus liet. Dit kindt wierdt bemint van de vrouwen van Lampſacus: de mannen, dien dit mishaagde, verdreven het uit de ſtadt; maar zy hadden wel haaſt reden van berouw, en maakten het tot een godt. Eenigen hebben gezegt dat Priapus geen man of menſch was, maar de afbeelding der delen, die tot de teling dienen, welke Iſis deedt maken en aanbidden, wanneer zy, het overige van het ligchaam van Oſiris, door zyne vyanden in ſtukken verſcheurt, wedergevonden hebbende, deze delen alleen niet konde wedervinden, waar van zy wilde dat men de afbeelding vereerde. Men zegt dat Seſoſtris koning van Egypte, een groot gedeelte der wereldt onderworpen hebbende, in alle de provincien van deze afbeeldingen liet, tot een teken van de lafhertigheit van der zelver inwoners, en van zyne overwinningen. De dienſt van Priapus is eerſt laat ingevoert by de Grieken; hoewel hy by de Egyptenaars en in Paleſtina onder den naam van *Baal-Peör* vereert wierdt. Heſiodus kende dezen afgodt niet; maar de Griekſche dichters, die ſedert geſchreven hebben, als Orpheus en Theocritus, hebben 'er gewag van gemaakt. Men offerde hem eenen ezel, en gaf 'er deze reden van, dat op eenen feeſtdag de grote godinne met de andere goden wel gegeten en gedronken hebbende, terwyl hy de nymph Loris, of, volgens anderen, de godinne Veſta, welke ſliep, wilde verkrachten, zy wakker gemaakt wierdt door den ezel van Silenus, welke begon te ruggelen of te ſchreeuwen. Eenigen vermengen Priapus met Adonis. Adonis of Oſiris, zeggen zy, een *Phallus* van goudt gewydt hebbende ter gedachteniſſe van de wonde, die hy in de lies ontfangen hadde, gebeurde het dat men de reden van den *Phallus* vergat, by welke gelegenheit de prieſters van dezen godt duizend onreinigheden invoerden. Herodotus merkt aan dat Melampus van Phenicië een Phallus zondt aan Bacchus, en dat hy hem berichtte wat offerhanden men hem moeſt offeren: maar verſcheide hebben van den *Phallus* een byzonderen godt gemaakt, die van Priapus onderſcheiden was, hoewel zy zo ſchandelyk zyn de een als de ander. Men noemde Priapus *Hyphallus*, dat is te zeggen de Phallus van Adonis, dien men *Hyæus* noemde. Adonis was de godt der tuinen, zo wel als Priapus: zo dat men reden heeft te geloven dat het de zelfde godheit was. De afbeelding van Priapus, die men in de tuinen ſtelde, was een naakt man met eenen baardt, en verward hoofdhaair, houdende in zyne handt eene ſikkel, en met de andere het mannelyke lidt: het welk de dieven en het gevogelte vervaarde, gelyk de dichters zeggen. *Voſſius de Idol. lib. II. cap. 7. Dempſter. ad Roſin.*

PRIBISLAUS de I, koning der Obotriten, was een zoon van den verſlagen koning Butne, en een kleinzoon van den deugdzamen koning Godeſchalk. In den beginne wierdt hy benevens zynen broeder Niclotus van den koning Canut der Obotriten gevangen, en moeſten zy beide afſtandt doen van het koninkryk. Doch na dat Canut door de Denen vermoord was, deelden Pribislaus en Niclotus het koninkryk. De laatſte wierdt door den Saxiſchen hertog Henrik den Leeuw verſlagen; maar Pribislaus wierdt door den graaf Henrik van Badewyk verjaagt, waar op hy den Chriſtelyken Godsdienſt zoude aangenomen hebben, en in den jare 1142 in Pomeren geſtorven zyn, na dat hy kort van te voren in den jare 1158 in de Uckermark de ſtadt Prentzlow gebouwt hadde. *Kranizii Vandal. Micrael. Pomm. Chron.*

PRIBISLAUS de II, laatſte koning der Obotriten, was een zoon van den voorgaanden, en verkreeg van den hertog Henrik den Leeuw van Saxen het ſtuk lands, dat hedendaags het graafſchap Roſtock genoemt wordt. Maar na dat de gemelde hertog elders wat te doen hadde, wilde Pribislaus zich groter maken, overviel in den jare 1162 de Saxen, ſloeg alles dood, en maakte de ſtadt Mekelenburg volkomen tot den grondt gelyk. Doch Henrik den Leeuw nam in het volgende jaar daar over zodanig zyne wrake, dat Pribislaus by de ſtadt Demmin in Pomeren ganſchelyk geſlagen wierdt, en zich naderhandt onthouden moeſt den koninklyken tytel te voeren. Hier op wierdt ook de Wendiſche natie in het Mekelenburgſche volkomen uitgeroeit, waar van zich eenigen over de Ooſt-zee naar Denemarken, andere in de naburige Mark en in de Lauſitz begaven; daar tegen wierdt het landt met Saxen, Vrieſen, en andere Duitſchen bezet. Doch eindelyk heeft Pribislaus de II, na dat hy den Chriſtelyken Godsdienſt aangenomen hadde, van Henrik den Leeuw het Mekelenburgerlandt onder den tytel van een vorſtendom te leen bekomen; doch hy is in den jare 1178 op een tournoiſpel te Luneburg van 't paardt geſtort, en zonder erfgenamen geſtorven. Zyn ligchaam is in den jare 1215 in het klooſter Dobran gebragt. *Krantzius. Micrael.*

PRIBITZ, eene kleine ſtadt in opper Hungarië, niet verre van de rivier Neitra, in welker nabuurſchap verſcheide warme zwavel-baden gevonden worden. Daar naby is het Pribitſcherwald, en de Pribitſcher berg, 't welk de reizigers met groot gevaar doortrekken. *Zeil. Top. Hung.*

PRIBORN, een ſlot en heerlykheit in 't Sileſiſche hertogdom Brieg, niet verre van Strehlen, het welk na 't begin van de XVII eeuw van de heren van Czirm aan de hertogen van Brieg gekomen is. In den jare 1664 wierdt het aan den graaf Auguſtus van Lignitz afgeſtaan; na des zelfs doodt in den jare 1677 zonder erfgenamen verviel het aan den keizer, die 't in den jare 1687 voor tien jaren tegen 100000 guldens aan Hans Lodewyk Wertemayer, vryheer van Waſſenberg, Ooſtenrykſche kamerraadt, verpandde. In deze heerlykheit wordt een zeker ſlag van marmer gegraven. *Lucae Schleſ. Chron.*

PRICEUS of PRICÆUS, (JOHANNES) in 't Engelſch *John Price*, heeft gebloeit in de XVII eeuw. Hy was een Engelsman van geboorte, van eene ongemeene belezenheit, en van een groot oordeel. Na dat hy langen tydt gereiſt hadde, week hy naar Florence, daar hy R. Katholyk wierdt. Hy ſtierf te Rome in den jare 1676. Grote geleerden hebben met lof van hem geſproken. Hy hieldt zich vry lang te Parys op; maar hy vertrok van daar in den jare 1646, en keerde naar Engelandt. Sarravius verzekert, dat hy geen ongelyk hadde zeer verſtoort tegen Vrankryk van daar te vertrekken, en dat hy een man was welken de ſtantvaſtigheit in de tegenſpoedt, en de geleerdheit verwonderenswaardig maakten. Hy heeft verſcheide geleerde werken uitgegeven; als te Parys in den jare 1635 de verantwoording van Apulejus met aantekeningen, in 4. en in den jare 1646: *Annotationes in Evangelium Matthaei*, in 4. en: *Annotationes ad Epiſtolam Jacobi*, in 8. en in den jare 1647: *Acta Apoſtolorum ex Scriptura, Patribus, Graeciſque ac Latinis Scriptoribus illuſtrata*, in 8. Zyne aantekeningen *in Pſalmos & in pleroſque alios Libros Novi Teſtamenti* wierden te Londen in den jare 1660 in folio gedrukt. Zyne uitlegging over de herſchepping van Apulejus wierdt te Gouda gedrukt in den jare 1650 in 8. Hy heeft ook eene uitlegging nagelaten over de brieven van den jongen Plinius, en hadt

hadt voorgenomen noch verscheide andere werken uit te geven. *Bayle Dict. Crit.*

PRIDEAUX, (HUMPHRIDUS) een Engelschman, en deken te Norwich, heeft eene grote geleerdheit doen blyken in een boek, dat hy te Oxford in folio uitgaf in den jare 1676, onder den tytel van: *Marmora Oxoniensia, ex Arundellianis, Seldenianis, aliisque conflata.* Hy is ook de schryver van het leven van *Mahometh*, en van eene *Geschiedenisse der Joden*, het welk uit 't Engelsch in verscheide andere talen is overgezet. Nog heeft hy geschreven: *A Letter to the Deist*, zynde overleden in den jare 1724.

PRIDEAUX, (JOHANNES) bisschop van Winchester, en een zeer groot Theologant, wierdt geboren in den jare 1578 te Stafford, een dorp van het graafschap Devonshire in Engelandt. Hy tradt in den jare 1596 in het collegie van Exon te Oxford, en maakte in weinig tyds veel voortgang. De kracht van zyne natuur liet hem toe zo veel te studeren als hy wilde, en die van zyn geheugen deedt hem vaardiglyk en overvloediglyk de vrucht van zyne naarstigheit plukken. Hy muntte uit door zyne behendigheit en schranderheit in de twistredeneringen, en hy wierdt in den jare 1602 by de leden van 't collegie van Exon gevoegt. Hy verkreeg het rectorschap van dat collegie na de doodt van doctor Holland, en wierdt doctor gemaakt in de Theologie. Hy wierdt koninklyk professor in de zelve faculteit, na dat Abbot benoemt was tot bisschop van Salisbury. De voorzigtigheit, en de beschaafde wyze, op welke hy zich kweet in het rectorschap, lokten een zeer groot getal studenten in het collegie van Exon, en hy bevorderde hunne voortgangen zo wel door zyne verstandige vertogen, en door de goede keur der meesters, die hy aan hun gedrag voorstelde, dat verscheide van hen bekwaam wierden om de kerk en den staat te dienen, en het fieraadt daar van waren. Hy bekleedde dit ampt omtrent twee en dertig jaren. Hy was niet minder naaukeurig in het betrachten der plichten van het professorschap in de Theologie. Hy maakte zich in het zelve zeer beroemd door zyne geleerdheit, en door zyne onkreukbare trouw voor den koning en voor de Anglikaansche kerk. Hy bekleedde deze bediening een weinig meer dan zeven en twintig jaren. Hy was vyf maal vice-kancelier van de universiteit van Oxfort, en hy wierdt bisschop van Winchester in den jare 1641. Hy stierf den 29 July des jaars 1650 in den ouderdom van 72 jaren. Hy heeft verscheide boeken uitgegeven. Hy schreef eene verantwoording voor Casaubonus *contra Andream Eudæmon-Johannem*, die te Oxford in 8. gedrukt wierdt in den jare 1614. Zyne *Hypomnemata Logica, Rhetorica, Physica, Tyrocinium ad syllogismum legitimum contexendum &c. Heptades Logicae*, enz. zyn in de zelve stadt uitgekomen, als mede: *Lectiones decem in totidem Religionis capita*; *Lectiones XXII*; *Orationes XIII*; *Conciones V*, *& Oratio ad Jacobum regem*; *Orationes IX inaugurales in promotione Doctorum*; *Fasciculus Controversiarum Theologicarum*; *Theologiae Scholasticae Syntagma*, *& Conciliorum Synopsis*; *Manuductio ad Theologiam Polemicam*; *Isagoge ad omnigenae Historiae lectionem*, en verscheide andere. Behalven de werken, die hy noch in zyne moedertale heeft doen drukken. *Bayle Dict. Crit.*

PRIE, een edel en oud geslacht, dat verscheide grote mannen en hoge amptenaars van de kroon van Vrankryk heeft voortgebragt. JOHANNES DE PRIE de I, heer van Buzançois en van Moulins, in Berri, leefde in den jare 1265, wanneer hy een jaarlyks inkomen vaststelde voor de monniken van de priory van Brouillemont, van de orde van Grammont; en hy hadde, onder andere kinderen, JOHANNES DE PRIE den II, heer van Buzançois enz. die genoemt wordt met Gilletta zyne vrouwe in eenen brief van het bisdom van Auxerre van den jare 1302. Hy was vader van Philippus de Prie, die volgt, en van *Johannes de Prie*, heer van Chateau-clos, die in den jare 1359 trouwde met Johanna van Amboise, dochter van Johannes heer van Chaumont, waar by hy hadde *Henrietta de Prie*, die in den jare 1374 jong stierf. PHILIPPUS DE PRIE, heer van Buzançois en van Montpoupon, seneschalk van Beaucaire en van Nismes, diende in het beleg van Iperen in den jare 1328, en elders, en stierf in den jare 1347, hebbende gehadt by Isabella van S. Maure Johannes de Prie den III, die volgt; *Philippus*, heer van Moulins, kapitein van de bailluagie van Bourges, en hofmeester van den hertog van Normandië, en *Andries de Prie*, gestorven zonder nakomelingschap by Margaretha de Rochechouart-Mortemar. JOHANNES DE PRIE de III, heer van Buzançois en kapitein van Rochelle, diende in de legers der koningen Philips van Valois en Johannes, en toonde de zynen moedt in het beleg van la Charité en in den slag van Avrai in den jare 1364. Hy hadde by Philippa Courant zyne gemalinne, Johannes den IV, die volgt; *Wilhem*, die leefde in den jare 1337, en *Sarrazina de Prie*, derde gemalinne van Eschivart den VI, heer van Preuilli. JOHANNES DE PRIE de IV, heer van Buzançois, van Moulins, enz. trouwde met Isabella van Chenac, waar by hy hadde JOHANNES DE PRIE den V, heer van Buzançois, groot-spysmeester van Vrankryk, en kapitein van den groten toren van Bourges, die in den jare 1427 gedoodt wierdt in 't verdedigen van die plaats tegen de Engelschen, zonder kinderen na te laten by Margaretha van Linieres zyne gemalinne; Antony de Prie, die volgt; *Johanna*, vrouw van Cors, getrouwt met Guido de Sully, heer van Voulon; *Isabella*, vrouw van Gargilesse, getrouwt met Johannes van Chateauneuf, heer van Lucai; en *Margareta de Prie*, nonne te La Ferté in Nivernois. ANTONY DE PRIE, ridder, heer van Buzançois, van Montpoupon, en van Moulins, bekleedde een aanzienlyk ampt aan 't hof in den jare 1431, en leefde noch in den jare 1468. Hy trouwde met Magdalena van Amboise, dochter van Hugo van Amboise den III, heer van Chaumont, enz. by welke hy hadde, Lodewyk de Prie, die volgt; *Renatus*, kardinaal; Amarus de Prie, van wien mede hier na; *Radegonda*, nonne te Poissi, gestorven in den jare 1501; *Charlotta*, in den jare 1462 getrouwt met Godefroi van Chabannes, heer van La Palisse; en *Cathärina*, gemalinne van Lodewyk du Puy, heer van Coudrai in Berri. LODEWYK DE PRIE, heer van Buzançois, kamerling van den koning, enz. trouwde met Johanna van Salezart, waar by hy hadde AIMONIUS DE PRIE, heer van Buzançois, enz. Deze trouwde eerst met Anna van Chabannes, gravinne van Dammartin, en daar na met Johanna van Beauveau, uit welk huwelyk geboren wierden *Renatus*- en *Gabriel de Prie*, zonder nakomelingschap gestorven. AMARUS DE PRIE de I, heer van Montpoupon en van la Mothe, twede zoon van Antony, gelyk gezegt is, was by de overwinning van Napels, met koning Karel den VIII, in den jare 1495, en bevondt zich by 't innemen van Capua in den jare 1501, en by 't provianderen van Terouane in den jare 1513. Hy was raadsheer en kamerling des konings, grootmeester der voetboogschutters van Vrankryk in den jare 1523, en gouverneur van de H. Geests-orde. Hy trouwde eerst met Claudia van Traves, dochter van Thibaldus heer van Draci, en daar na met Claudina de la Baume, dochter van Marcus graaf van Montrevel. Uit het eerste huwelyk hadde hy Amarus de Prie den II, die volgt; en *Renata*, den 5 February des jaars 1509 getrouwt met François van Blanchefort, heer van S. Janurin, enz. AMARUS DE PRIE de II, heer van Touci en van Montpoupon, trouwde met Charlotta van Rochefort Pluvant, waar by hy hadde RENATUS DE PRIE, baron van Touci, enz. ridder van de orde des konings, en gouverneur van Touraine. Deze trouwde met Jossina van Senes, en wierdt door haar vader van AMARUS DE PRIE den III, marquis van Touci, enz. welke hadde by Louïsa van Hautemer zyne gemalinne, oudste dochter en erfgename van Wilhem van Hautemer, heer van Fervaques, maarschalk van Vrankryk, Lodewyk de Prie, die volgt; en *François*, baron van Planes. Deze laatste trouwde met N. Brochard, dochter van den heer van La Cliete, requestmeester, waar by hy eenen zoon hadde, die kinderen heeft nagelaten. LODEWYK DE PRIE, marquis van Touci, enz. trouwde met Françoisa van S. Gelais van Luzignan, dochter van Artus, heer van Lanzac, en van Françoisa van Souvré, waar by hy hadde *Charlotta de Prie*, den 27 February des jaars 1639 getrouwt met Noël de Buillion, heer van Bonnelles, marquis van Gelardon; en *Louïsa de Prie*, marquisinne van Touci, enz. gouvernante der kinderen van Vrankryk, te S. Brixe in Auxerrois den 22 November des jaars 1650 getrouwt met Philippus de la Mothe-Houdancourt, hertog van Cardona, maarschalk van Vrankryk.

PRIE, (RENATUS) kardinaal, bisschop van Bajeux, abt van Bourgueil, enz. was een zoon van Antony de Prie, heer van Buzançois, van Montpoupon, en van Moulins, enz. en van Magdalena van Amboise. De gunst van den kardinaal van Amboise, zyn volle neef, diende om hem in de kerkelyke waardigheden te verheffen; want hy wierdt groot-aards-diaken van Bourges, abt van Bourg-Dieu, van La Prée, enz. daar na bisschop van Lectoure, van Limoges, van Bajeux, en eindelyk kardinaal op den 4 July des jaars 1507. Paus Julius de II zondt hem den hoedt, dien hy te Lyon ontfing uit handen van den kardinaal van Amboise, legaat in Vrankryk. Twee jaren daar na ging de kardinaal de Prie naar Rome, en bevondt zich aldaar met den kardinaal van Clermont, wanneer paus Julius de II de wapenen opvatte tegen koning Lodewyk den XII. Deze paus, die alles tot het uiterste toe doorzette, deedt den kardinaal van Clermont arresteren, en verboodt aan Prie uit Rome te vertrekken, op verlies van zyne bedieningen en waardigheden. Maar deze voorzorgen waren vruchteloos. De kardinalen de Prie, van Carvaial, van S. Severin, en eenige andere, weken naar Genua, van waar zy te Pisa hun concilie kwamen houden. Deze slag verbitterde den paus geweldig, die hen van 't kardinaalschap ontbloottė; maar zy wierden herstelt onder Leo den X, en de kardinaal de Prie stierf in Vrankryk den 9 September des jaars 1516. Zyn ligchaam wierdt begraven in de abdye van La Prée, daar men zyn graf ziet. *Jean d'Auton Hist. de Louis XII. Frizon Gall. Purp. Robert & Sammarth. Gall. Christ. Aubery Hist. des Card.*

PRIEGO, eene stadt in 't Spaansche koninkryk Andalusië, drie mylen van Cabra gelegen. Zy is in den jare 1501 tot een markgraafschap gemaakt, en naderhandt aan 't huis van Figueroa gekomen. *Imhof von den Grand. in Span.*

PRIENA, eene stadt van Iönië in klein-Asië. Plutarchus spreekt er van in 't leven van Pericles, en in dat van Marcus Antonius. Strabo *l. XIV* zegt, dat zy door eenigen Cadme is genoemt geweest, om dat Philotas, die ze herbouwde, van Beothië was. Zy is het vaderlandt geweest van Bias, een der zeven Wyzen van Griekenlandt. Mar. Niger zegt, dat zy tegenwoorpig *Palatia* genoemt wordt. *Lubin Tables Chronologiques sur les vies de Plutarque.*

PRIERIAS, of DE PRIERIO, (SYLVESTER) een monnik van de orde der Dominikanen, wierdt aldus genoemt om dat hy geboren was te Prierio, een dorp in het Savoïsche Montferrat, tusschen het marquizaatschap van Ceve, en dat van Final, naby Ceve. Hy bloeide in het begin van de XVI eeuw. Hy wierdt voor een geleerd Theologant, en voor een welsprekend prediker gehouden, en gaf vele boeken uit. Hy was meester van 't gewyde paleis onder paus Leo den X, en eenigen zeggen dat hy van deze waardigheit overging tot die van generaal der

der Dominikanen; maar zy tekenen den tydt niet aan van zyne bevordering tot deze eerſte waardigheit der orde; maar zulks is niet waarſchynlyk, dewyl Ghilini, die hem uittermaten geprezen heeft, aanmerkt dat hy vikaris generaal van de Dominikaner-orde gemaakt wierdt, en dat hy tot hoger trap geklommen zoude zyn, indien zyn doodt zulks niet belet hadde: boven dien heeft Auguſtinus ab Eccleſia hem niet geſtelt op de lyſt van de genen, die uit de ſtaten des hertogs van Savoje generaals van eenige orde zyn geweeſt, hoewel hy hem zeer wel kende. Hy was door den ſtaat van Venetië vereert met eene profeſſorsplaats in de akademie van Padua, van waar hy tot de zelve waardigheit te Rome geroepen wierdt, met een jaargeldt, waar na hy magiſter van het H. paleis wierdt. Het ſlaagde hem zeer kwalyk tegen Luther te ſchryven. De aflaten waren de eerſte zaak, welke door dezen hervormer aangetaſt wierdt. Hy beſtreedt de zelve door redenen; maar Eckius en Prierias, die hem antwoordden, zich niet ſterk genoeg bevindende, namen hun toevlucht tot de gemene uitvluchten, en ſtelden tot een grondſlag het gezag van den paus en de toeſtemming der Scholaſtyken; beſluitende, dat men de indulgentien voor een artykel van het gelove moeſte houden, dewyl zy van den paus kwamen, die in zaken van 't geloof niet konde feilen, en die de leer der Scholaſtyken goedgekeurt hadde. Men zegt dat Prierias de eerſte was die tegen Luther ſchreef: dit is het gevoelen van Onuphrius Panvinius, en van verſcheide andere ſchryvers. Ondertuſſchen zyn 'er die voorgeven dat de Theologanten van Loven en eenige anderen hem dezen voorrang zouden betwiſten. Onze Prierias beroemt zich in zyne Republyk tegen Luther een bisdom geweigert te hebben. Hy drong de toegeeflykheit in de zedekunde zeer verre voort; want hy gaf voor dat het zelfs niet noodzaaklyk is om in het ſakrament der boetvaardigheit gerechtvaardigt te worden, droefheit of verſlagenheit te hebben over zyne zonden, en dat het genoeg is moeielyk te zyn zulks niet te hebben, of zelfs te begeeren om daar over moeielyk te zyn. Zyne leere over de dubbelzinnigheden was niet veel beter. *Bayle Dict. Crit.*

PRIESTER. Dit woordt komt van het Griekſche woordt *Πρεσβύτερος*, dat een *Ouden* betekent. De Hebreeuwſche naam, waar van de Schrifture zich bedient om de prieſters uit te drukken, is כהן *cohen*. Deze naam wierdt ook gegeven aan de oudſten der ſtammen, die het recht uitſpraken. Van deze prieſters of eigentlyk oudſten wordt verſcheide malen geſproken in het Oude Teſtament. De vergadering der Zeventigen, door Moſes ingeſteld, beſtont daar uit; en men ziet dat in de Evangeliën en in de Handelingen der Apoſtelen dikwils geſproken wordt van de oudſten, of ouderlingen, of prieſters der Joden, die by de Schriftgeleerden gevoegt worden, als gezag hebbende. Het eigentlyke prieſterſchap wierdt in het Oude Teſtament eerſt door de wet van Moſes bepaalt aan het geſlachte van Levi; van te voren waren de eerſtgeborenen der huisgezinnen, de vaders, en de prinſſen, en koningen geboren prieſters. Cain, Abel, Noach, Abraham, Abimelech, Laban, Iſaac, en Jacob offerden zelf hunne offerhanden. In de plechtigheit van het verbondt, dat de Heere met het volk maakte aan Sinaï, diende Moſes tot middelaar, en eenige uitgekoren jongelingen waren prieſters. Maar na dat Godt den ſtam van Levi uitverkoren hadde om hem te dienen, en dat het prieſterſchap bepaalt was aan het huis van Aaron, mogt niemandt buiten hen zich het oeffenen van het prieſterſchap aanmatigen. Men weet dat Uzzia, koning van Juda, die het wierook wilde offeren, terſtondt met melaatsheit geſlagen wierdt, en ontbloot van de koninklyke regering tot zyn doodt toe. Nochtans ſchynt het dat in zekere gelegenheden de rechters en koningen der Iſraëliten geoffert hebben, inzonderheit voor dat de Goddelyke dienſt aan den tempel van Salomon bepaalt was. Zo offerde Samuel een lam ten brandoffer aan den Heere. *I Sam. VII*, 9; gelyk hy ook offerde by de zalving van David. *I Sam. XVI*, 5. Saul offerde zelf het brandoffer. *I Sam. XIII*, 9, 10. David offerde by 't opvoeren van de arke naar Jeruzalem, *II Sam. VI*, 13, en op den dorſchvloer van Aravna, *II Sam. XXIV*, 24. Salomon offerde op den koperen altaar te Gibeon. En eindelyk ook Elias offerde een brandoffer op den berg Karmel. *I Reg. XVIII*, 30, tot 39. Men wil gemeenlyk deze plaatſen of de meeſte der zelve zo uitgelegt hebben, dat deze offerhanden eigentlyk geſchiedden door de handen der prieſters: maar de text ſchynt deze verklaringen niet te kunnen lyden; en anderen willen dat het ongevoegt zy te denken dat de waardigheit van koningen of hoofden en propheten des volks hen in buitengewone plechtigheden vryheit gegeven hebbe eenige prieſterlyke oeffeningen te verrichten.

De hogeprieſter der Joden was het hoofdt van den Godsdienſt, en de gewone rechter van de zwarigheden, die de zelve betroffen; ja hy was ook prins en rechter van het volk in 't algemeen, wanneer 'er gene koningen of rechters waren. Hy hadt alleen het voorrecht eenmaal des jaars in het Heilige der Heiligen in te gaan, op den groten verzoendag. Hy moeſt geboren zyn van eene vrouwe van zynen ſtam, die maagdt zynde met zynen vader getrouwt was, en hy moeſt vry zyn van alle lighamelyke gebreken, in Leviticus aangetekent. Zo moeſten ook alle prieſters vry zyn van lighamelyk gebrek: zynde het den genen die eenig gebrek aan hun lighaam hadden niet geoorlooft in 't Heiligdom te komen; maar wel om te eeten van de offerhanden.

De Godſpraken des Heeren waren gegeven aan den hogeprieſter, die met zyn hogeprieſterlyke gewaadt en met de Urim en Thummim bekleed zynde, de Goddelyke antwoorden gaf op het gene hem voorgeſtelt wierdt. Het was hem niet toegelaten rouwe te dragen over eenige nabeſtaanden, zelfs niet over zynen vader en moeder, noch te gaan in eenig huis daar een dode was, om zich niet te beſmetten; hy mogt gene weduwe, noch verſtoten of lichtvaardige trouwen, maar hy moeſt zich eene maagdt van zyn geſlachte ter vrouwe nemen. Hy moeſt zich ook onthouden gedurende den tydt van zynen dienſt. Zyn gewaadt was ongelyk veel prachtiger dan dat van de gemene prieſters, gelyk men in de boeken van Moſes omſtandig lezen kan, en ook by Joſephus en andere ſchryvers, die de kledingen van den hogeprieſter en van de andere prieſters in 't brede beſchreven hebben.

De gemene prieſters dienden onmiddelyk aan den altaar, offerden de offerhanden, ſneden de ſlachtoffers, haalden de zelve de huit af, en ſprengden het bloedt aan den voet des altaars. Zy onderhielden het eeuwigdurende vuur op den altaar des brandoffers, en de lampen van den gouden kandelaar, die in het Heilige was; zy kneedden de toonbroden, deden die bakken, leiden die op de tafel of altaar in het Heilige, en namen die alle Zabbathdagen weg, om andere in de plaats te ſtellen. Alle dagen des avonds en des morgens bragt een prieſter, door het lot in het begin der weke daar toe aangewezen, een ontſtoken wierookvat, en zette dat in het Heilige op de goude tafel, anders de wierook-altaar genoemt. De prieſters droegen gene lange haairen in den tempel; zy ſchoren ook hun hoofdt niet, maar zy ſneden het haair daar van af met ſcharen. Zy verſchenen niet blootshoofds gedurende de plechtigheden. Het was hen niet toegelaten den Heere wierook te offeren met vremd vuur, dat niet genomen was van den altaar des brandoffers: Nadab en Abihu waren door hunne ſtraffe rampzalige voorbeelden om de prieſters daar van af te ſchrikken. De prieſters dienden, zo wel als de Leviten, by weken en by ordeningen in den tempel: zy kwamen in de eene week op den Zabbathdag, en gingen van gelyken in de andere week wederom weg. Moſes hadde den ouderdom in welken de prieſters in den dienſt moeſten treden bepaalt op vyf en twintig of dertig jaren, en het einde van hunnen dienſt met den ouderdom van vyftig jaren; maar ten tyde van David wierdt zulks verandert, en de aanvang van hunnen dienſt bepaalt met den ouderdom van twintig jaren. Die genen, welke zich voor altoos aan den dienſt des tempels wilden toewyden, wierden wel ontfangen en onderhouden van de gemene en daaglykſche offerhanden.

Godt hadde den ſtamme Levi geen deel gegeven in de uitdeelinge van het landt van Canaan. Hy hadde hen tot hun onderhoudt een deel toegelegt, de tienden van alle de landvruchten en van al het vee in den lande Iſraëls, de eerſtelingen, de offerhanden die men dede aan den tempel, en zekere gedeeltens van de zondoffers, ſoenoffers, en van de dankoffers. Alle eerſtgeborenen van menſchen en van beeſten behoorden aan den Heere, dat is te zeggen aan zyne prieſters. De menſchen wierden afgekocht voor vyf ſikkels; de eerſtgeborenen der onreine dieren wierden afgekocht of verwiſſelt; maar de reine dieren kocht men niet af; men offerde de zelve, men ſprengde hun bloedt rondom den altaar, en het overige was voor den prieſter. De eerſte vruchten van het geboomte, dat is te zeggen, die, welke het vierde jaar kwamen, waren voor den prieſter. Men offerde aan den tempel de eerſtelingen van alle aardvruchten, en de gewoonte was dat men tuſſchen het veertigſte en zeſtigſte gedeelte van zyne vruchten offerde. Buiten wierdt aldaar ook geoffert alles wat een iegelyk den Heere belooft hadde. Men gaf ook aan de prieſters de eerſtelingen van het deeg dat men kneden zoude. De Leviten hadden, gelyk reets gezegt is, de tienden van alle de vruchten des lands, en van al het vee. En wanneer de Leviten alle de tienden en eerſtelingen vergadert hadden, ſtelden zy wederom de tienden daar van in het byzonder voor de prieſters. Aldus ziet men wel dat de prieſters en Leviten, zonder eenig deel in het landt te hebben, het niettemin gemakkelyk ſtellen konden, en overvloediglyk hadden om van te beſtaan. Godt hadde ook zorge gedragen voor hun verblyf, hen acht en veertig ſteden daar toe aanwyzende. Zy bezaten in het gebiedt dezer ſteden niet meer dan de lengte van duizent ellebogen gronds buiten de muren. Onder deze acht en veertig ſteden waren 'er zes, welke dienden tot een toevlucht en vryplaats voor de genen die by toeval of tegen dank een doodſlag begaan hadden. De prieſters hadden dertien van deze ſteden tot hun gedeelte; alle de overige waren voor de Leviten. Een der voornaamſte plichten der prieſters, na het eindigen der offerhanden, en van den dienſt des tempels, was het volk te onderwyzen, en te oordelen in zaken daar zy over geſtelt waren; als de onderſcheiding van de verſchillende melaatſchheden; de gevallen van echtſcheiding; het gebruiken van de wateren der yveringe of minnenydt; de geloften; de verſchillen rakende de wet; en de verſcheidenerlei beſmettingen. Zy zegenden in den name des Heeren opentlyk zyn volk. In den oorlog waren zy belaſt met het dragen van de arke des verbonds, den Heere raadt te vragen, op de gewyde trompetten te blazen, en door hunne aanſpraak het volk aan te moedigen.

Aaron wierdt met zyne zonen in de woeſtyne door Moſes met veel plechtigheit ingewyd, gelyk in *Deut. Exod.* en *Levit.* te zien is: maar men twyffelt of men alle deze plechtigheden by 't inwyden van alle hogeprieſters herhaalde. Het waarſchynlykſte is, dat men zich vergenoegde met den nieuwen hogeprieſter te bekleden met de hogeprieſterlyke klederen en het gewaadt van zynen voorzaat; gelyk geſchiedde by de doodt van Aaron: doch anderen geloven dat ieder nieuw hogeprieſter ook gezalft wierdt, ten minſten tot den tydt der Babyloniſche gevangeniſſe; waar van nochtans geen zeker bewys is. Ten opzichte der byzondere prieſters ziet men niet dat eenige byzondere plechtigheit waargenomen wierdt, 't en zy dat men hen in de oeffeninge van hun ampt deedt treden en hen de handen vulde, gelyk de Schrifture ſpreekt, dat is te zeggen hen de plichten van hunne

hunne orde doende waarnemen. Maar wanneer de priesters tot bedrog of verradery vervallen waren, of dat zy in een langen tydt het priesterschap niet geoeffent hadden, gelyk, by voorbeeldt, gebeurt is onder de regeringe van eenige der laatste koningen van Juda, Achaz, Ammon, en Manasse, zo moesten de priesters op nieuws geheiligt worden; gelyk zulks geschiedde onder Hizkia en onder Josias. Men weet nochtans niet wat tot deze heiliging der priesters geschiedde. Van alle de zaken, de priesters rakende, en hier kortelyk genoemt of aangeroert, vindt men omstandig en breed bericht in de *IV laatste boeken van Moses*, in *Josua*, in *de boeken der Koningen*, in *de Kronyken*; en buiten de Schriftuur by *Jozephus* en by een eindeloos getal van andere schryvers. Van de Leviten, die de mindere diensten des tempels onder de priesters waarnamen, wordt op zyn plaats gesproken. Zie LEVITEN.

Het zal niet ongevoeglyk zyn hier by te voegen eene tydrekenkundige lyst van de Joodsche hogepriesters, zo als de zelve genomen is I. uit verscheide plaatsen van de H. Schriftuur; II. uit de Oudheden van Jozephus; III. uit de Kronyk der Joden, *Seder Olam* genoemt. De lyst, die men ook wil opmaken uit *I Chron. VI*, kan niet doorgaan, dewyl men weet dat alle de nakomelingen van Eleazar zo als de zelve daar volgen het hogepriesterschap niet bekleed hebben.

CHRONOLOGISCHE LYST DER JOODSCHE HOGEPRIESTERS.

I Vervolg der Hogepriesters, getrokken uit verscheide plaatsen der H. Schriftuur.	*II Vervolg der Hogepriesters uit Jozephus Oudh. V, 15, en X, 11.*	*III Vervolg der Hogepriesters uit de Kronyk der Joden Seder Olam.*
1. AARON, de broeder van Moses, aangestelt in 't 2514 jaar der wereldt, gestorven in het 2552, zynde 1448 jaren voor Christus.	1. AARON.	1. AARON.
2. *Eleazar*, aangestelt in den jare 2552, gestorven omtrent den jare 1571, voor Christus 1429 jaren.	2. *Eleazar.*	2. *Eleazar.*
3. *Pinehas*, aangestelt omtrent den jare 2571, gestorven omtrent den jare 2590, voor Christus 1410 jaren.	3. *Pinehas.*	3. *Pinehas.*
4. *Abiëzar*, of *Abisua*, } onder de rechters.	4. *Abiëzer.*	4. *Heli.*
5. *Bukki*, } onder de rechters.	5. *Bukki.*	5. *Achitob.*
6. *Uzzi*, } onder de rechters.	6. *Uzzi.*	6. *Abjathar.*
7. *Heli*, van 't geslacht van Ithamar, aangestelt in den jare 2848, gestorven in 't jaar 2888, voor Christus 1112 jaren.	7. *Heli.*	7. *Sadoc.*
8. *Ahitub* de I.	8. *Ahitub.*	8. *Achima*, onder Rehabeam.
9. *Achia* leefde in den jare 2911 of 2912.	9. *Achimelech.*	9. *Azarias*, onder Abia.
10. *Achimelech*, of *Abjathar*, wierdt door Saul ter doodt gebragt in den jare 2944, voor Christus 1056 jaren.	10. *Abjathar.*	10. *Joachaz*, onder Josaphat.
11. *Abjathar*, of *Achimelech*, of Abimelech, onder David, sedert den jare 2944, tot 2989, voor Christus 1011 jaren.	11. *Sadoc.*	11. *Jojarib*, onder Joram.
12. *Sadoc* de I, onder Saul, onder David, en onder Salomon, sedert den jare 2944, tot omtrent 3000, voor Christus 1000 jaren.	12. *Ahimaaz.*	12. *Josaphat.*
13. *Ahimaaz*, onder Rehabeam, omtrent den jare 3030, voor Christus 970 jaren.	13. *Azarias.*	13. *Jojada.* } onder Joas.
14. *Azaria*, onder Josaphat, mogelyk de zelfde met Amaria, 2 *Chron. XIX.* 11. omtrent den jare 3092, voor Christus 908 jaren.	14. *Joram.*	14. *Phadea.* } onder Joas.
15. *Johanan*, mogelyk Jojada, onder Joas. 2 *Chron. XXIV.* 15. in den jare 3126. Hy stierf 130 jaren oud zynde.	15. *Issus.*	15. *Sedekia*, onder Amazia.
16. *Azaria*, misschien de zelfde met Zacharias, den zoon van Jojada, gedood in den jare 3164, voor Christus 836 jaren.	16. *Axiora.*	16. *Joël*, onder Uzzia.
17. *Amaria*, mogelyk Azaria, onder Uzzia, in den jare 3221, voor Christus 779 jaren.	17. *Phideas.*	17. *Jothan*, onder Jotham.
18. *Ahitub* de II. } onder Jotham, koning van Juda.	18. *Sudeas.*	18. *Uria*, onder Achaz.
19. *Sadoc* de II. } onder Jotham, koning van Juda.	19. *Julus.*	19. *Neria*, onder Hizkias.
20. *Urias*, onder Achaz, leefde in den jare 3265, voor Christus 735 jaren.	20. *Jotham.*	20. *Hosaiah*, onder Manasse.
21. *Sallum*, vader van Azaria, en grootvader van Hilkia.	21. *Urias.*	21. *Sallum*, onder Ammon.
22. *Azaria*, die leefde ten tyde van Hizkia. 2 *Chron. XXXI.* 10. omtrent den jare 3278, voor Christus 722 jaren.	22. *Nerias.*	22. *Hilkia*, onder Josias.
23. *Hilkia*, onder Hizkia.	23. *Odeas.*	23. *Azaria*, onder Jojakim, en onder Zedekia.
24. *Eliakim*, of *Jajakim*, onder Manasse, en ten tyde van het beleg van Bethulië, in den jare 3348. Hy vervolgde onder Josias, tot na den jare 3380. Hy is ook Hilkia genoemt, *Baruch I.* 7.	24. *Saldum.*	24. *Josedek*, na de inneming van Jerusalem.
25. *Azaria*, mogelyk Neria, vader van Seraja en van Baruch.	25. *Elkia.*	25. *Jesus*, de zoon van Josedek, na de gevangenisse.
26. *Seraja*, de laatste hogepriester voor de Babylonische gevangenisse, gedood in den jare 3414, voor Christus 586 jaren.	26. *Sarea.*	
27. *Josedek*, gedurende de Babylonische gevangenisse, sedert den jare 3414 tot in den jare 3469, voor Christus 531 jaren.	27. *Josedek.*	
28. *Josua*, of *Jesus*, de zoon van Josedek, keerde weder uit Babylonië in den jare 3468, voor Christus 532 jaren.	28. *Jesus*, of *Josua.*	

Vervolg der Joodsche Hogepriesters, volgens Nehemia, en Jozephus.

29. *Jojakim*, of *Joachim*, onder de regering van Xerxes. *Jozeph. Oudh. XI.* 5.
30. *Joasib*, *Eliazib*, of *Chasib*, onder Nehemia, in den jare der wereldt 3550 voor Christus 450 jaren.
31. *Jojada*, *Nehemia XII.* 10.
32. *Jonathan*, of *Johanan*, *Nehemia XII.* 11. vergeleken met vers 22.
33. *Jaddua*, die Alexander den Groten te Jerusalem ontfing in den jare 3673, en stierf in den jare 3682, voor Christus 318 jaren.
34. *Onias* de I, aangestelt in den jare 3682, regeerde 21 jaren, en stierf in den jare 3702, voor Christus 298 jaren.
35. *Simon* de I, gezegt de *Rechtvaardige*, 3702 of 3703, gestorven in den jare 3711, voor Christus 289 jaren.
36. *Eleazar*, aangestelt in den jare 3712; men wil dat onder dezen hogenpriester de vertaling der Zeventigen geschiedde, omtrent den jare 3727. Hy stierf in den jare 3744, voor Christus 256 jaren.
37. *Manasse*, aangestelt in den jare 3745, gestorven in den jare 3771, voor Christus 229 jaren.
38. *Onias* de II, aangestelt in den jare 3771, gestorven in den jare 3785, voor Christus 215 jaren.
39. *Simon* de II, aangestelt in den jare 3785 gestorven in den jare 3805, voor Christus 195 jaren.
40. *Onias* de III, aangestelt in den jare 3805; afgezet in den jare 3829, gestorven in den jare 3834, voor Christus 166 jaren.
41. *Jesus*, of *Jason*, aangestelt in den jare 3830; afgezet in den jare 3831, voor Christus 169 jaren.
42. *Onias* de IV, anders *Menelaus*, aangestelt in den jare 3832, gestorven in den jare 3842, voor Christus 158 jaren.
43. *Lysimachus*, viceregent van Menelaus, gedood in den jare 3834, voor Christus 166 jaren.
44. *Alcimus*, of *Jacimus*, of Jojakim, aangestelt in den jare 3842, gestorven in den jare 3844, voor Christus 156 jaren.
45. *Onias* de V oeffende het hogepriesterschap niet te Jerusalem; maar in Egypten geweken zynde, bouwde hy aldaar den tempel van Onio in den jare 3854, voor Christus 146 jaren.

46. *Judas Machabeus* herstelde den altaar en de offerhanden in den jare 3840, en stierf in den jare 3843, voor Christus 157 jaren.
47. *Jonathan Asmoneus*, broeder van Judas Machabeus, aangestelt in den jare 3843, stierf in den jare 3860, voor Christus 140 jaren.
48. *Simon Machabeus*, aangestelt in den jare 3860, stierf in den jare 3869, voor Christus 131 jaren.
49. *Johannes Hyrcanus*, aangestelt in den jare 3869, stierf in 't jaar 3898, voor Christus 102 jaren.
50. *Aristobulus*, koning en hogepriester der Joden, stierf in den jare 3899, voor Christus 101 jaren.
51. *Alexander Janneus* was mede koning en hogepriester 27 jaren, sedert het jaar 3899 tot in 3926, voor Christus 74 jaren.
52. *Hyrcanus* was in 't geheel hogepriester 32 jaren, sedert den jare 3926, tot in 't jaar 3958, voor Christus 42 jaren.
53. *Aristobulus*, zyn broeder, matigde zich met geweldt het priesterschap aan, en bekleedde het zelve drie jaren en drie maanden, sedert den jare 3935, tot in 't jaar 3940, voor Christus 60 jaren.
54. *Antigonus*, zyn zoon, drong zich mede met geweldt in het hogepriesterschap, en bekleedde het zelve twee jaren en zeven maanden, sedert het jaar 3964, tot in 't jaar 3967, wanneer hy door Sosius gevangen genomen wierdt, 33 jaren voor Christus.
55. *Ananeël* van Babylon, aangestelt door Herodes in den jare 3968, was hogepriester tot in den jare 3970, voor Christus 30 jaren.
56. *Aristobulus*, de laatste der Asmoneën, bekleedde niet volkomen een jaar het priesterschap, en stierf in den jare 3970, voor Christus 30 jaren.
Ananeël, voor de twede maal aangestelt in den jare 3971, voor Christus 29 jaren.
57. *Jesus*, de zoon van Phabis, afgezet in den jare 3981, voor Christus 19 jaren.
58. *Simon*, de zoon van Boëthus, aangestelt in den jare 3981, afgezet in den jare 3999, voor Christus 1 jaar.
59. *Matthias*, de zoon van Theophilus, aangestelt in den jare 3999. Hy wierdt voor eenen dag vervangen door *Ellem*, ter oorzake van een toeval, dat hem gebeurt was, en dat hem belette dien dag zynen dienst te verrichten, een jaar voor Christus.
60. *Joazar*, de zoon van Simon, die een zoon was van Boëthus, aangestelt in den jare 4000, het jaar der geboorte van Jesus Christus.
61. *Eleazar*, de broeder van Joazar, aangestelt in den jare 4004, het 4 jaar van Christus.
62. *Jesus*, de zoon van Siah, aangestelt in den jare 4009, het 9 jaar van Christus.
Joazar, voor de twede maal aangestelt in den jare 4010, afgezet in den jare 4016, het 16 jaar van Christus.
63. *Ananus*, of *Annas*, de zoon van Seth, bekleedde de hogepriesterlyke waardigheit 11 jaren, van 't jaar 4016 tot in 't jaar 4027, het 27 jaar van Christus.
64. *Ismaël*, de zoon van Phabi, aangestelt in den jare 4027, het 27 jaar van Christus.
65. *Eleazar*, de zoon van Ananus of Annas, aangestelt in den jare 4027.
66. *Simon*, de zoon van Camithus, aangestelt in 't jaar 4028.
67. *Joseph*, bygenoemt *Cajaphas*, aangestelt in den jare 4029, tot 4038.
68. *Jonathas*, de zoon van Annas, aangestelt in den jare 4038, tot 4040.
69. *Theophilus*, de zoon van Jonathas, aangestelt in den jare 4040, afgezet in 4044.
70. *Simon*, bygenoemt Cantharus, een zoon van Simon Boëthus, wierdt aangestelt in den jare 4044.
71. *Matthias*, de zoon van Ananus, aangestelt in den jare 4045.
72. *Elioneus*, aangestelt in den jare 4047, tot in 't jaar 4048.
Simon, de zoon van Cantharus, voor de twede maal aangestelt in den jare 4048, en in 't zelfde jaar weder afgezet.
73. *Joseph*, de zoon van Caneus, aangestelt in den jare 4048, tot in 4050.
74. *Ananias*, de zoon van Nebedeus, aangestelt in 't jaar 4050, tot in 4066.
75. *Ismael*, de zoon van Phabeus, aangestelt in den jare 4066.
76. *Joseph*, bygenoemt *Cabeus*, in 't zelfde jaar 4066.
77. *Ananus*, een zoon van Ananus, in 't zelfde jaar 4066.
78. *Jesus*, een zoon van Ananus, aangestelt in 't jaar 4067.
79. *Jesus*, een zoon van Gamaliël, in 't zelfde jaar 4067.
80. *Matthias*, een zoon van Theophilus, aangestelt in den jare 4068, tot in 't jaar 4073.
81. *Phanias*, een zoon van Samuel, aangestelt in den jare 4073, dat het jaar is van de verwoesting van den tempel te Jerusalem door de Romeinen, en van de vernietiging van het priesterschap, en van de Joodsche offerhanden. *Calmet Bybelsch Woordenboek.* enz.

PRIESTER, in 't Grieksch *Presbyter*, betekent eigentlyk een oudste, en is een naam, die in 't Nieuwe Testament onverschilliglyk met dien van bisschop aan de predikers van het Evangelium, aan welken het opzicht over eenige gemeente toevertrouwt was, gegeven wordt; wordende de zelve dan eens *Presbyteri*, *priesters* of *ouderlingen*, en dan eens *bisschoppen* of opzienders genoemt. Zo leest men, by voorbeeldt, *Act. XX.* 17 dat Paulus de *ouderlingen* der gemeente tot zich ontboodt te Epheze, en in het 28 vers zegt hy tot de zelve, dat de H. Geest hen tot *bisschoppen* of *herders* en *opzienders* der gemeente van Ephezen aangestelt hadde; het welk de Protestanten menen dat een klaar bewys is, dat 'er in de eerste kerke gene onderscheiding van predikers, of, gelyk ze de R. kerk noemt, van priesters en bisschoppen is geweest, dewyle de kerk van Ephezen anders wel vele bisschoppen te gelyk gehadt moeste hebben; en zy willen dat men naderhandt den oudsten onder de Presbyters van eene gemeente, die zo groot was, dat ze meer dan een opziender hadde, bisschop genoemt wierdt; waar op het onderscheidt tusschen bisschoppen en priesters van tydt tot tydt groter geworden is. Zy geloven dat 'er gene eigentlyke priesters buiten den eenigen en eeuwigen hogepriester Jesus Christus, en gene eigentlyke offerhanden meer overig zyn, na dat de Heilandt door zyne eenige volkome en volmaakte offerhande in eeuwigheit geheiligt heeft alle die door hem tot Godt gaan; willende zy dat alle de gelovigen zonder onderscheidt geestelyke priesters zyn om geestelyke gaven en geestelyke offerhanden Gode op te offeren. Zy hebben 'er echter niet tegen, dat men, gelyk men het woordt *presbyter* zo wel gebruikt om eenen *priester* als om eenen *oudsten* of *ouderling* uit te drukken, de predikers of opzienders en leeraars der gemeenten priesters noemt met onderscheiding van de andere gelovigen, voor zo verre zy buiten de offerhanden en andere Mosaische plechtigheden de overige plichten der priesters waarnemen, als het volk opentlyk te onderwyzen, het zelve te zegenen, voor het zelve te bidden, enz. Men heeft niet ongevoeglyk geoordeelt dit artykel hier in te voegen, op dat een onkundige, buiten den hervormden Godsdienst, onder de artykelen van de priesters, wel van de priesters der Joden, R. Katholyken, Heidenen, enz. gesproken vindende, geen vooroordeel opvatte, als of de Protestanten zonder Godsdienst waren, gene eigentlyke priesters hebbende. In 't volgende artykel zal men zien wat 'er omtrent de priesters der Roomsch-Katholyke kerke aan te merken is.

PRIESTER is een naam, welkers oorsprong en betekenis in de voorgaande artykels genoegzaam is aangemerkt. De Roomsch-Katholyke kerk heeft mede een eigentlyk priesterschap, het welk de zelve gelooft oneindig meer verheven te zyn dan dat der Joden, om dat hunne bediening edelder is, en hun voorwerp heiliger en Goddelyker. Zy verwezenen en offeren, als zy zeggen, het ligchaam en het bloedt van Jesus Christus op den altaar; zy hebben de macht om te binden en te ontbinden, en de zonden te vergeven of te houden, enz. Hunne voornaamste plichten zyn het ligchaam van Jesus Christus, volgens de lere, of dwaling der Roomsche kerke, te verwezenen, de offerhande te offeren, te dopen, te binden en te ontbinden, boete opleggende, en kwydschelding gevende, de Sakramenten te bedienen, uitgezondert de priesterorde en het vormsel, die men voorbehouden heeft aan de bisschoppen (en echter het vormsel toegestaan aan de priesters in de Grieksche kerke); het volk te onderwyzen, voor te zitten in de openbare gebeden, en benevens den bisschop de kerk te regeren. Zy moeten in alles aan den bisschop gehoorzamen, en de bisschop moet zich met hen beraden. Men heeft hen zomtyds toegelaten onder-diakonen en minder klerken te ordenen. Men ordende eertyds geen priester zonder hem een tytel te geven, of eene kerk om in te dienen. Daar waren priesters van de stadt, die in de Kathedrale of hoofdkerk met den bisschop dienden, of die byzondere kerken in de stadt hadden, en priesters op het landt, die de zorg hadden der kerken van het landt. Eertyds ordende men geen priester, die geen 30 jaren oud was. Tegenwoordig zyn 25 jaren genoeg om tot priester geordent te worden. *Morin. de Ordinat. Thomassin Discipl. de l'Eglise.*

PRIESTER, (AARTS-) de tytel van eene kerkelyke waardigheit in de R. kerk, welke eertyds gegeven wierdt aan den eersten der priesters in eene bisschoplyke kerke. Zyn plicht was te waken op het gedrag der priesters en klerken; de Misse te doen in afwezigheit des bisschops; zorg te dragen voor de weduwen en wezen, en voor de arme doorreizigers, zo wel als de aartsdiaken. De aartspriesterlyke waardigheit is nog tegenwoordig de eerste naast den bisschop in eenige Kathedrale kerken, als te Verona, te Perusa, enz. Naderhandt heeft men den tytel van aartspriesters aan de eerste parochianen van een bisdom gegeven, of aan de dekens der parochianen. Men onderscheidt hen in aartspriesters van de stadt, en in aartspriesters van het landt, of dorpdekens. In het II concilie van Tours in den jare 567 wordt daar van gesproken, en in de Kapitulariën van Karel den Kalen, die in den jare 877 stierf. Zie *Du Cange Glossarium Latinitatis.* Daar zyn nog tegenwoordig twee aartspriesters in de stadt Parys, welke zyn de parochiepriesters van Magdalena en van S. Severinus. Richard Simon merkt aan, dat gelyk de parochianen of parochiepriesters eertyds uit de geestelykheit van den bisschop genomen wierden, en dat 'er afhankelykheit onder hen was, de geen, die de eerste was, aartspriester genoemt wierdt, en inderdaadt den voorrang hadde boven de andere priesters. Hy voegt daar by, dat de aartspriester *Protopapa* genoemt wierdt by de Grieken, dat is te zeggen eerste *papa*, of *priester*, en dat het in de lyst der kerkenbedienaars van Constantinopel is aangemerkt, dat hy de Communie geeft aan den patriarch, en dat de patriarch hem de zelve geeft; en dat hy in alles den eersten rang houdt in de kerke, de plaats van den patriarch vervullende. De vader Goar in zyne aanmerkingen over deze lyst zegt, dat de aartspriester by de Grieken eenigermaten op de oude Choorbisschoppen gevolgt is, en dat hy in de eilanden, die van de Venetianen afhangen, de lezers aanstelt, en over de kerkelyke gevallen oordeelt. Daar zyn *Euchologia* geweest, waar in men de wyze vindt van de inwyding tot het aartspriesterschap; en de vader Goar heeft zulks verhaalt uit een geschreven *Euchologium*, die aan Allatius toebehoorde. De bisschop legt

legt hem de handen op, gelyk geschiedt in het ordenen der priesters, en het zyn de priesters, die hem den bisschop aanbieden.

PRIESTERS by de Heidenen, waren personen, geschikt om de offerhanden te offeren. Zy wierden te Rome ingestelt door Numa Pompilius, en *Sacerdotes* genoemt. Daar waren 'er tweederlei slag; de eenen waren voor alle de goden in 't algemeen, *Pontifices* genoemt. Eerst stelde hy 'er vier aan uit de geslachten der Patriciën. Vervolgens maakte men 'er vier andere uit de geslachten der Plebejanen, in het 454 jaar van Rome: en Sylla dictator zynde, voegde zeven andere daar toe. De andere priesters waren voor de byzondere goden, als de Luperquen (*Luperci*) voor den godt Pan; de amptgenoten Titianen (*Sodales Titii*) voor de goden der Sabynen; de Salianen (*Salii*) voor den godt Mars; de Vestalen (*Vestales*) voor de godinne Vesta; de Flaminen (*Flamines*) voor Jupiter, voor Mars of voor Quirinus; de Gallen (*Galli*) voor Cybele, de moeder der goden. Daar waren noch zekere overheden of hoofden, *Epulones* genoemt, die als de opzienders of hofmeesters waren, welke voorzaten op de feesten, die na de offerhanden gehouden wierden; de koning van het offer, die als de ceremoniemeester was; de broeders Arvalen, die de zorg hadden der offerhanden die men offerde om den overvloedt der landvruchten; en de broeders Curiones, gestelt voor de offerhande van ieder Curia. De priesters droegen verscheide kronen. Zy waren van laurier voor de priesters van Apollo, en van populier bladen voor die van Hercules. Eenigen hadden 'er van myrthe, anderen van veil of klimop, en anderen van ekenbladen. De opperpriester van Rome was niet verplicht rekenschap te geven van zyne daden, noch aan den Raadt, noch aan het volk; en hy was de eenige die recht hadde om in een draagzetel op 't Kapitool te komen: hy was het hoofdt van den godsdienst, en onafhankelyk rechter van de plechtigheden; hy nam de Vestalen aan, en hadde het opzicht en bestier over alle de priesters, over de offerhanden, over de tempels en over de altaren; en hy hadde zorge om de jaarboeken op te stellen van alles wat jaarlyks gebeurde. Numa Pompilius was de eerste groot- of opper-priester. Na hem behoorde de verkiezing van den opper-priester aan de vergaderinge der *Pontifices* of algemene priesters. In het vervolg bragt Cn. Domitius de gemeentsman dit recht over tot het volk, dat echter altoos deel daar aan gehadt hadde. Zo men gelooft het geen Cicero zegt in zyne redevoering van de wet *Agraria*, zo geschiedde de inwyding van den opper-priester met buitengewone plechtigheden. Men deedt hem afklimmen in eene graft, met zyn priesterlyk gewaadt bekleed; men bedekte de graft met doorgeboorde planken, en men deedt op de zelve de offerhanden, waar van het bloedt door de gaten liep op den opper-priester: hy wreef daar mede het aangezicht, de oogen, en zelfs de tong. Vervolgens nam men de planken weg; de Flaminen trokken den opper-priester, bedekt met bloedt, uit de graft of kuil; en in dien staat wierdt hy als opper-priester begroet. De waardigheit van opper-priester was ten uitersten aanzienlyk. Voor hem ging een halsrechter met de bondelbylen, en hy wierdt in eenen zetel, *Sella curulis* genoemt, gedragen, en zyne poorte was met lauwren verfiert. Julius Cesar, en na hem de andere keizers, trokken de waardigheit van 't opper-priesterschap aan zich, en hebben het zelfs noch behouden na dat de keizers Christenen geworden waren. De priesters van Mars waren zo hoog geacht, dat men van de geslachten der patriciën moest zyn om deze waardigheit te verkrygen. De priesters van Tyrus hadden de eerste plaats naast den koning, en waren in 't purper gekleedt. De priesters van de Zon onder de Pheniciërs droegen lange tabbaarden van purper en goudt, en op hun hoofdt eene goude kroon met gesteentens versiert. De Egyptenaars verkoren hunne koningen uit de priesters, en vereerden alle hunne philosophen met den priesterlyken tytel. De priester van Jupiter, te Rome *Flamen Dialis* genoemt, hadt het voorrecht, dat zyn enkeld woordt zo veel kracht hadde als een eedt. Zyne tegenwoordigheit wierdt voor heilig gehouden, en een strafschuldige, die tot hem zyn toevlucht nam, mogte daar niet gegrepen worden. Het priesterschap by de Indianen is erflyk, gelyk het oudtyds was onder de Joden. De zoon van een Bramin is priester, en trouwt met eene dochter van den zelven staat. *Antiq. Grec. & Rom.*

PRIEZAC, (Daniel de) gewoon Raadsheer van staat in Vrankryk, geboren op het kasteel van Priezac in 't Limosin, wierdt in den jare 1639 verkoren om de eenige plaats te vervullen, die 'er overig was van het getal van veertig in de Fransche academie, en stierf in den jare 1662. Zyne werken zyn: *Observations contre le livre de l'Abbé de Metrose*, genoemt *Philippe le Prudent*; *Vindiciæ Gallicæ*; *Trois Volumes des Privileges de la Vierge*; *Deux volumes de Discours Politiques*; en een Latynsch werk ten voordeele der Barberynen tegen de Apostolische kamer. *Pelisson Hist. de l'Acad. Françoise.*

PRIGNITZ, op *Prignitscher Mark*, een gedeelte van 't Mark Brandenburg, dat tegen 't Noorden aan 't Mekelenburgsche, tegen 't Westen aan de Elve, tegen 't Zuiden aan de Middelmark, en tegen 't Oosten aan de Ukkermark grenst, door de ouden *Priginon* en *Imprignum* genoemt. Eertyds woonden hier de Wendische Wiltsen of Wilsen, die het landt en de nabuurschap met roveryen kwelden, tot dat zy in 't begin van de XV eeuw bedwongen wierden. Het landt wordt door den Brandenburgschen landshoofdman over de oude Mark, die te Stendel zyn verblyf houdt, geregeert, en heeft inzonderheit de volgende steden, Perleberg, Pritswaldt, Kirits, Lentzen, Havelberg, Witstok, enz.

PRIMAAT is een tytel, die eertyds in 't Westen aan alle de Metropolitanen of aartsbisschoppen gegeven wierdt, en men heeft den naam van primaat gegeven aan de bisschoppen van zekere bisdommen, die voorgaven een rechtsgezag te hebben boven de Metropolitanen. In het Oosten wierden deze bisschoppen Patriarchen of Exarchen genoemt; in 't Westen hebben zy den naam van Primaten aangenomen. Eertyds waren alle de Metropolitanen in 't Westen gelyk van naam en aanzien, uitgezondert de bisschop van Carthago, die Primaat was van gansch Africa. Sedert hebben eenige Metropolitanen van grote steden zich den tytel van Primaat aangematigt, of dien van den H. stoel gevordert. De pauzen stonden den zelven eerst toe aan den bisschop van Thessalonica. In Vrankryk is de bisschop van Arles de eerste geweest die daar mede begunstigt wierdt door den H. stoel. De aardsbisschop van Rheims ontfing den zelven tytel van de pauzen Zosimus en Adrianus den I, die van Sens van Johannes den VIII; en die van Bourges noemt zich primaat van Aquitanië. Het primaatschap van 't aardsbisdom van Lyon wierdt ingestelt of bevestigt door Gregorius den VII, over de 4 Lyonneesche provinciën. In Spanje voeren de aardsbisschoppen van Seville, van Tarragona, en van Toledo den zelven tytel, in Duitschlandt die van Ments; en in Engelandt die van Kantelberg. In Polen is de aardsbisschop van Gnesen primaat over het gansche koninkryk. Deze primaatschappen, en de voorrechten welke, de primaten zich wilden toeëigenen, zyn altoos betwist; en van alle de primaten is 'er geen dan die van Lyon, die in 't bezit is van zyn rechtsgezag te oefenen over andere provinciën. De bulle van Gregorius den VII wyst hem de vier Lyonneesche provinciën toe, welke toen, behalven de provincie van Lyon, die van Sens, van Tours, en van Rouaan begrepen. Die van Rouaan is 'er afgenomen door de bulle van Calixtus den II, en door eene bezitting, in welke zy bevestigt is door een arrest van den Raadt van den 12 May des jaars 1702. De provincie van Sens, die tegenwoordig in tweën verdeelt is, om dat men Parys tot een aardsbisdom gemaakt heeft, en die van Tours erkennen het primaatschap van Lyon. Daar is alleen eenig verschil over Bretagne, waar over een proces hangt voor 't parlement van Parys tusschen de aardsbisschoppen van Tours en van Lyon. Het primaatschap van Bourges over den aardsbisschop van Alby, bepaalt door het verdrag van de verheffing van het bisdom van Alby tot een aardsbisdom, is door een arrest by voorraadt bevestigt. De andere primaatschappen van gansch Europa zyn niet meer dan tytels zonder eenig voorrecht. Het recht van den primaat is tegenwoordig te oordeelen van de appellen, die voor hem geschieden, of voor zynen officiaal, van de vonnissen gegeven door de Metropolitanen, of door hunne officialen, en visa te geven over de weigeringen, door de Metropolitanen gedaan. *Thomassin de la Discipline de l'Eglise. Du Pin De Antiqua Eccl. Discip. Dissert. Histor.*

PRIMACUS, een slaaf in 't eilandt Chio, vluchtte in de gebergtens, en stelde zich aan 't hoofdt van alle de vluchtelingen, die, gelyk hy, daar hun toevlucht zochten. De inwoners van het eilandt zonden krygsvolk tegen hen; maar na verscheide gevechten wierden zy genoodzaakt met Primacus in onderhandeling te treden, aan wien zy leeftocht beloofden, tot een prys waar over men het eens wierdt. Hy beloofde van zynen kant geen slaaf meer te ontfangen, dan na dat hy de oorzaak van zyne vlucht onderzocht hadde, en geoordeelt of de zelve billyk of onbillyk was. Dit verdrag bragt te weeg dat 'er veel minder vluchtelingen waren dan te voren; want Primacus deedt de genen die onder hem stonden, eene naaukeurige krygstucht onderhouden; en strafte met gestrengheit de minste misslagen. De inwoners van Chio stelden in 't vervolg zyn hoofdt op prys, en beloofden eene grote somme aan den gene, die 't hen zoude brengen. Primacus, die zeer oud was, vermoeit van zich voor gedurige lagen bloot gestelt te zien, noodzaakte eenen jongeling, dien hy tederlyk beminde, om hem het hoofdt af te houwen, en alzo de beloning te verdienen die daar voor belooft was. De inwoners van Chio, door deze edelmoedigheit geraakt, rechtten dezen heldt een standbeeldt op, aan het welke zy offerden, zo wel als hunne slaven. *Athenæus l. VI. c. 7. ex Nymphodor.*

PRIMARO, een vlek met een klein fort; dat men de Gregoriaansche toren noemt. Het zelve is gelegen aan den Zuidelykste mondt van den Po, dien men de Po d'Argenta, of van Primaro noemt; en het is gebouwt op de overblyfsels van het oude *Spina*, dat aan dezen mondt van de Po den naam gaf van *Spineticum ostium. Maty Dict.*

PRIMASIUS, bisschop van Adrumete, in Afrika, en niet van Utika, gelyk eenige schryvers verzekert hebben, leefde in de VI eeuw, en bevondt zich in den jare 553 op het vyfde algemeene synode te Constantinopel gehouden, alwaar hy zich met zyne medebroeders stelde tegen de veroordeeling der drie kapittelen. Hy was byzonder verknocht aan de leere van Augustinus, waar van hy zich een leerling verklaarde, hoewel Augustinus reets 100 jaren gestorven was. Hy schreef uitleggingen over de brieven van Paulus; of liever hy verzamelde uit de werken van Augustinus de plaatsen, die tot deze uitlegging dienen konden. Johannes Gagneius gaf de zelve uit in den jare 1543, hebbende die bekomen uit de abdye van S. Theuderus, gezegt van S. Chef, in het Dauphiné. Men heeft dit werk in de Bibliotheek der vaderen, met de uitleggingen welke de zelve Primasius maakte over de Openbaringe. Hy bragt ook in het licht drie boeken der ketteryen, om te vervullen het gene Augustinus aan zyn werk onvolkomen gelaten hadde. In 't eerste wyst hy aan wat den mensche tot een ketter maakt, en in de twee andere wat hen daar van kan overtuigen. Eenigen geloven dat de verhandeling der ketteryen, waar van Sigebertus gewag maakt, die is, welke Sirmondus heeft uitgegeven onder den naam van *Prædestinatus*; welke den naam van Primasius draagt, in een handschrift dat Mabillon

billon in Duitschlandt gevonden heeft. Maar het onderwerp van de boeken der ketteryen van Primasius, waar van Sigebertus spreekt, is zeer verschillende van dat van het boek *Prædestinatus* genoemt: boven dien was Primasius, als reets gezegt is, een getrouw aankleever van de leere van Augustinus, en de schryver van den *Prædestinatus* is een van zyne grootste tegenstrevers. Junilius, mede een Afrikaansch bisschop, droeg aan Primasius eene verhandeling op *De Patribus Divinæ Legis. Victor Tunnensis in Chron. Cassiod. de Div. Lector. c. 9. Isidorus in Cat. c. 9. Trithemius. Bellarminus. Baronius. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. VI. siecle.*

PRIMATICE, gezegt BOLONJE, om dat hy een Bolonneesch edelman was, een vermaard schilder, die in achting was in de XVI eeuw. Koning François de I deedt hem in den jare 1531 in Vrankryk komen, en gebruikte hem tot de werken, die hy deedt maken in de koninklyke huizen, en inzonderheit te Fontainebleau. In den jare 1540 zondt de zelve prins hem naar Rome, om oude marmere gedenkstukken te kopen. Hy deedt aldaar door Vignolo en eenige andere beeldhouwers het paardt van Marcus Aurelius afgieten, dat een langen tydt in pleister ten toon gestelt wierdt in het grote hof van Fontainebleau, dat om die reden noch het Hof van het witte paardt genoemt wordt. Dewyl de koning voldaan was van Primatice, beloonde hy hem met eene plaats van kamerdienaar, en in den jare 1544 gaf hy hem de abdy van S. Martyn van Troyes. De grote mildheit, welke deze vorst hem bewees, belette hem niet zyne werken te voltooien. Hy hadt by zich verscheide uitmuntende schilders, die naar zyne tekeningen arbeidden. Wanneer koning François de II tot de kroon kwam in den jare 1559, hadde Primatice het algemeene opzicht der gebouwen, dat alleen een grote last was. Na de doodt van dezen prins begon hy te S. Denys door last van de koninginne Catharina de Medicis het praalgraf van koning Henrik den II, versiert met standbeelden en met vlak verheven werk van metaal en van marmer, met zulk eene grote schoonheit, dat 'er, zo het voltooit was geweest, niets prachtiger geweest zoude zyn. Voor Primatice hadden de schilderwerken, die men in Vrankryk maakte, noch veel den Gotthischen trant; maar hy maakte zulk een groot getal van tekeningen, en hy hadde zo vele uitmuntende leerlingen, dat men in weinig tyds eindeloos vele stukken van beter smaak zag. Hy stierf in hogen ouderdom. *Le Vasari. Baglioni. Malvazi* en *Felibien.*

PRIMEROSIUS, (JACOBUS) geboren te Bourdeaux, was de zoon van een Schotsch predikant. Hy studeerde te Parys in de geneeskunst, met een jaargeldt, dat Jacobus de I, koning van Engelandt, hem gaf. Hy heeft een boek geschreven, dat te Rotterdam gedrukt is, onder dezen tytel: *Jacobi Primerosii de vulgi erroribus in Medicina.* Men zegt, dat 'er zeer goede en naaukeurige zaken in dit boek zyn. *Memoires du Temps.*

PRIMINIUS is een schryver van de VIII eeuw, die uittreksels gemaakt heeft van alle de kanonyke boeken, door Mabillon uitgegeven in het IV stuk van zyne *Analecta. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. VII & VIII siecles.*

PRIMISLAUS of PREMISLAUS de I. Zie LESCUS de I, vorst van Polen.

PRIMISLAUS de II, *Posthumus*, koning van Polen, was een zoon van Primislaus hertog van Pozen, en wierdt in den jare 1295 tot koning verkoren, welke tytel toen over de 200 jaren in Polen niet gebruikt was geweest. Hy bevlytigde zich om het ontroerde ryk weder in order te brengen; doch wanneer hy eenige onrustige hoofden in hunne aangematigde vryheit beteugelen wilde, namen de zelve hunne toevlucht by de markgraven Otto den Langen, en Johannes en Coenraad van Brandenburg, die in den jare 1296 Primislaus des nachts overvielen, en met vele wonden wredelyk ombragten. De voornaamsten onder de zaamgezwoornen zouden geweest zyn die van Nalencz en Zarembi, welker geslachten een langen tydt niet onder den adel verschynen, noch een rood kleedt dragen mogten. Toen Primislaus noch hertog van Calisch was, was hy getrouwt met Lutgarda, uit het huis van Mekelenburg, welke echter gewurgt wierdt. By zyne twede gemalinne Rixa, koninklyke princesse van Zweden, hadt hy eene dochter, Rischka genoemt, die met Wenceslaus den IV, koning van Bohemen, en naderhandt met Rudolph aartshertog van Oostenryk, en eindelyk met eenen koning van Spanje trouwde. *Dlugoss. Hist. Pol. l. VIII. IX.*

PRIMISLAUS de I, hertog van Bohemen na Crocus, wierdt in 't gemeen voor een boer van afkomst gehouden, die op eene wonderlyke wyze met Libussa eene vorstin van Bohemen trouwde, en daar door aan de regering geraakte. Doch eenigen hebben aangetoont dat hy een edelman, en heer van het dorp Stadits geweest is, die naar het gebruik van dien tydt zich met den akkerbouw ophieldt, en van den ploeg af gemaal van de vorstin, en na haar doodt alleen regent van Bohemen wierdt. Hy hadt met de vrouwen in het landt, welke onder hare aanvoerdersse Vlasta oproer verwekte, veel werks, (zie VLASTA) en stierf in den jare 549, of, zo anderen willen, in den jare 632, of 745. Zyn zoon Nezamyslus was zyn opvolger. *Hagec. Böhm. Chron. p. 16. seq. Stransky Resp. Bohem. c. 8. p. 341. Balbin. Misc. Dec. I. l. VII. sect. I. c. 4. p. 14.*

PRIMISLAUS de II, met den toenaam van *Ottocarus*, als mede van *de Goude*, en *de Zegeryke*, hertog en naderhandt koning van Bohemen, de jongste zoon van den Boheemschen koning Uladislaus den II, een heerschzuchtig vorst, joeg eerstelyk in den jare 1191 den hertog Wenceslaus den II uit het landt, doch wierdt door den zelven wederom, met hulp van keizer Henrik den VI, die hem wegens het vyandlyk overvallen van den hertog van Beieren in den ban deedt, verdreven. Na de doodt van Wenceslaus zocht hy met hulp van de Moraviërs op nieuw hertog van Bohemen te worden, doch de hertog Brzetislaus Henrik wederstondt hem krachtiglyk. Eindelyk wierdt hy in den jare 1196 met den keizer door bemiddeling des graven van Pog weder verzoent; en wanneer in het zelve jaar na de doodt van Brzetislaus Henrik zyn oudste broeder Uladislaus de III tot de regering kwam, bragt hy het zo verre, dat de zelve hem, met voorbehouding van het markgraafschap Moravië, het hertogdom Bohemen afstondt. Om het zelve te geruster te bezitten, liet hy Spitigneus, den zoon van den voorgaanden hertog Wenceslaus den II, het gezicht benemen, waar op de overige bloedverwanten uit vreze het ryk verlieten. In de oneenigheden tusschen den keizer Philippus van Zwaben en Otto den IV hieldt hy in 't begin de zyde van den eersten, die hem ook in den jare 1200 den koninklyken tytel erfelyk gaf, voor hem en zyne nakomelingen. Naderhandt raakte hy met Philippus overhoop, en hing Otto met zo veel yver aan, dat hy daar door *Ottogar*, dat is *gansch Ottoosch*, toegenoemt wierdt. Hy verzoende zich echter wel haast weder met Philippus, die hier op zyne dochter aan Wenceslaus den zoon van Primislaus ten echt beloofde. Na de doodt van Philippus hielp hy Frederik den II tegen Otto den IV, en verkreeg daar door in den jare 1212 de bevestiging der koninklyke waardigheit, met byvoeging, dat ieder van de standen, door den koning verkoren, deze waardigheit voeren, doch van den keizer wegens de regaliën beleent zoude worden. Daar by verkreeg hy noch andere grote voorrechten, en onder anderen het recht om de bisschoppen van zyn ryk aan te stellen; daar benevens verscheide heerlykheden en steden, als Flots, Zwartsenburg, Milin, Reichenbach, Lichtenstein, en Donin; voorts de vryheit van rykslasten, en op gene andere ryksdagen, dan die te Neurenberg, Bamberg of Merseburg gehouden wierden, te verschynen. Wanneer Primislaus naderhandt de geestelyken met lasten bezwaarde, wierdt hy door den bisschop van Praag in den ban gedaan, welke eerst na zeven jaren vernietigt wierdt. Hy het zynen zoon Wenceslaus in de wieg tot koning kronen, en stierf kort daar na in den jare 1230, in het 80 jaar zyns ouderdoms. *Hagec. pag. 380. Goldast. lib. III. cap. 10. pag. 336. & in Append. pag. 21. Balbin. Epit. lib. III. cap. 13. Miscell. Dec. I. l. VII. Sect. I. c. 29.*

PRIMISLAUS de III, onder de koningen van Bohemen de II, met den toenaam *Ottocarus*, onder welken hy het meeste bekend is, (zie OTTOCARUS) een zoon van Wenceslaus den III *Ottocarus* hadt een groten twist met zynen vader, welken de voornaamsten van den adel onderhielden, verzoende zich echter eindelyk, en bragt de sloten, welke eenige van den adel zich aangematigt hadden, weder aan zich, vernederde ook de voornaamste familien met het aanvaarden van zyne regering in den jare 1253. Noch by het leven van zynen vader, in den jare 1246, was de stam der hertogen van Oostenryk met Frederik den II in mannelyke erfgenamen uitgestorven, en Herman van Baden, die Geertruide, de dochter des broeders van den gemelden Frederik, tot gemalinne, en by de zelve eenen zoon hadde, Frederik genoemt, nam wel terstondt bezit van des zelfs erfenisse; maar Primislaus mengde zich, met goedvinden zyns vaders, en op 't aanhouden van eenige Oostenrykse standen, mede in dezen twist; en na dat hy in den jare 1253 met Margareta, weduwe van keizer Henrik den VI, en zuster van den laatsten hertog Frederik getrouwt was, zette hy als naaste erfgenaam zynen eisch zo gelukkig voort, dat hy in weinig tyds gansch Oostenryk en Stiermarken vermeesterde, en ook van den Roomschen koning Richard dieswegens het leen ontfing. De koning Bela van Hungarië beweerde wel beter recht op Stiermarken te hebben, doch hy wierdt met zyne grote macht in den jare 1260 uit het veldt geslagen, het welk ook in den jare 1270 aan Stephanus, koning van Hungarië, gebeurde. Hier benevens kocht Ottocarus ook het hertogdom Karinthië van des zelfs laatsten bezitter Ulricus, en verkreeg in den jare 1269 het bezit van het zelve. Doch zyne gemalinne, de gemelde Oostenrykse princesse, liet hy in den jare 1261 wegens onvruchtbaarheit van zich scheiden. Voorts hadt deze koning in het eerste jaar van zyne regering, op 't verzoek van den paus, een kruistocht naar Pruissen voorgenomen, en het gansche landt onder de gehoorzaamheit der Duitsche ridders, en te gelyk tot den Christelyken Godsdienst helpen brengen, en toenmaals ook Koningsberg gebouwt. In den jare 1257 begon hy eenen oorlog met den hertog van Beyeren; doch wierdt door den zelven geslagen: hy behieldt echter Eger, en na dat hy in den jare 1265 wederom eenen inval tot Regensburg toe hadde gedaan, kwam het in den jare 1267 tusschen hem en den hertog Henrik tot eene vrede. Na dat nu Ottocarus, zo wel door zyne dappere daden, als door vermeerdering van zyne macht, in groot aanzien gekomen was, wierdt hem van wegen de keurvorsten van 't Ryk door den keurvorst van Keulen in den jare 1271 de keizerlyke waardigheit plechtiglyk opgedragen, doch de zelve door hem, hoewel tot zyn nadeel, als 't gevolg getoont heeft, afgeslagen. Want Rudolph, graaf van Habsburg, die opper-maarschalk aan zyn hof geweest was, nam hier op deze waardigheit aan, en dewyl Ottocarus hem, als zyn voorgaanden bedienden, eenigzins verachtelyk behandelde, en daar by de veroverde heerlykheden gedurende het *Interregnum*, gelyk de andere ryksstanden aan hem niet wilde overgeven, voorgevende dat hy de zelve met goed recht aan zich gebragt hadde; zo wierdt hy door den keizer en het ryk beoorloogt, en een groot gedeelte van Oostenryk weggenomen. Maar wanneer beide de legers aan den Donau by malkander kwamen, wierdt den koning Ottocarus hoop gegeven, dat hy de landen, waar over verschil was, behouden zoude, indien hy besluiten wilde de zelve ter leen te ontfangen. Ottocar bewilligde hier in; doch eerstelyk was de tent op een eilandt

eilandt in den Donau, onder welke de leensontfanging met een voetval geschiedde, heimelyk zo gemaakt, dat alles gedurende de plechtigheit van malkander viel, en beide de legers, tot groot verdriet van Ottocar, hem voor den keizer op de kniën konden zien; daar by kreeg Ottocar in plaats der vyf vanen, die hy overgegeven hadde, maar twee van de zelve wederom, namelyk die van Bohemen en Moravië; de drie van Oostenryk, Stiermarken, en Karinthië wierden hem geweigert. Hier door wierdt Ottocar ten uiterften verbittert, en viel om die reden in den jare 1278 met een groot leger in Oostenryk, daar het by Marchfeldt tot eenen veldflag kwam, dien hy by gebrek van genoegzame bewaring des Donaus, tendele door verradery van eenigen van zynen adel, en te gelyk in den zelven ook moorddadiger wyze zyn leven verloor, na dat hy te voren in zeftien veldflagen altoos gezegepraalt hadde. Na zyn doodt overheerden de keizerfchen Bohemen, en bragten het landt in zo veel te groter ellende, dewyl de eenige prins van den gefneuvelden Ottocar, Wenceslaus, een kindt van acht jaren was. *Hagec. p.* 425. *Stransky c.* 8. *p.* 372. *Balbin. Epit. l. III. c.* 15. *Mifcell. Dec. I. l. VII. fect. I. c.* 31. *Oeftenr. Ehrenfp.*

PRINCIPATO CITRA, in 't Latyn *Principatus citerior*, eene van de 12 provinciën van het koninkryk van Napels, tusfchen Terra di Lavoro, het *Principato Oltra*, Bafilikata, en de Tyrrheenfche zee gelegen. Het is vruchtbaar in granen, wyn, oly, fafferaan en zyde; ook vindt men daar in vele minerale wateren. Anders wordt dit prinsdom ook *La Provincia di Salerno*, *Provincia Salernitana*, genoemt. Salerno is de hoofdftadt. De andere fteden zyn: Nocera, Capacio, Amalfi, Marfico, Sarno, Cana, Scala, Ravello, enz.

PRINCIPATO OLTRA, in 't Latyn *Principatus ulterior* genoemt, eene van de 12 provinciën van 't koninkryk Napels, welke tegen 't Zuiden aan het *Principato citra*, tegen 't Weften aan *Terra di Lavoro*, en 't graaffchap Moliffa, tegen 't Noorden aan Capitanata, en tegen 't Ooften aan Bafilikata grenft. Het Appennynfche gebergte, in het zelve gelegen, maakt dat de lucht koud, en de grondt niet vruchtbaar is in granen en wyn; doch de veewyden, de kaftanjen en de noten zyn 'er dies te overvloediger. De ftadt Benevento, welke in dit landfchap legt, behoort aan den pauzelyken ftoel. De andere fteden zyn: Conza, Avellino, Ariceno, Cedogna, Monte-Marano, Fricenti, enz.

PRINCIPATO DI VAL DI TARO, eene provincie van Italië, in Lombardyë. Zy heeft eertyds byzondere heren gehadt; maar tegenwoordig is de hertog van Parma meefter daar van. Zyne vlekken zyn: Borgi di val di Taro, Campiano, enz.

PRINSSEN-EILANDT, *Principis infula*, een eilandt aan de Weftelyke kuft van Afrika, op de derde graadt Noorderbreedte, honderd en twintig mylen van S. Thomas, Noord-Ooftwaarts, en niet wel zo verre van Africa. Het zelve is klein, doch zeer vruchtbaar. De inkomften van dit eilandt zyn voor de prinffen van Portugal, waar door het den naam bekomen heeft.

PRIOLO, of PRIULI, een van de voornaamfte en machtigfte adelyke geflachten van Venetië, dat zynen oorfpronk heeft uit Hungarië, en van het welke het eerft in den jare 1097 in de Venetiaanfche hiftorien gemeldt wordt. Het zelve heeft drie Dogen voortgebragt. De eerfte, LAURENTIUS genoemt, wierdt in den jare 1556, in de plaats van Francifco Veniero, tot die waardigheit verheven. Hy bevlytigde zich om tusfchen paus Paulus den IV, die over het Paffaufche verdrag te onvrede was, en den keizer Ferdinand den I een verdrag te weeg te brengen. Zyne gemalinne Julia, uit het geflachte der Dandoli, liet by in den jare 1557 plechtig kronen, diergelyke plechtigheit in geen hondert jaren voorgevallen was. Zy wierdt ook met grote pracht als eene vorftin begraven. Hy zelf ftierf in den jare 1559, en hadt zynen broeder HIERONYMUS tot zynen navolger, onder wiens regering paus Pius de IV den Venetiaanfchen ambasfadeurs de eere *della Sala Regia*, en eene volkome gelykheit met de gezanten der gekroonde hoofden gaf. Hy ftierf in den jare 1567, en hadde tot opvolger Petrus Loredano. De derde Doge van het geflachte der Priuli was ANTONIUS genoemt. Het gemeene volk was hem zo genegen, dat het, na de doodt van Nicolaus Donato, byna met geweldt zyne verheffing op den hertoglyken troon te wege bragt. In zynen tydt floot de republyk een verbondt met de Vereenigde Nederlanden. Hy ftierf in den jare 1623, waar op Francifcus Contareni Doge wierdt. Daar na zyn 'er ook drie van het geflachte van Priuli met den kardinaalshoedt vereert. De 1) was LAURENTIUS: de zelve hadt van te voren by Francifco, groot-hertog van Florence, by den koning van Spanje, Philippus den II, by den koning van Vrankryk, Henrik den III, en by paus Gregorius den XIII ambaffadeur geweeft voor zyne republyk; hy hadt ook het patriarchfchap van Venetië een tydt lang bezeten, wanneer paus Clemens de VIII hem den 5 Juny des jaars 1596 kardinaal maakte. 2) MATTHEUS PRIULI, een zoon van den Doge Antonius, wierdt door paus Gregorius den XV in den jare 1621 onder de kardinalen aangenomen, en ter zelver tydt benoemt tot het bisdom van Bergamo, het welk hy echter, dewyl zyn vader noch leefde, naar de Venetiaanfche wetten affloeg. 3) N. PRIULI wierdt den 17 May des jaars 1706, na dat hy een tydt lang kamerklerk geweeft was, door paus Clemens den XI met den kardinaals-hoedt befchonken. Op het concilie van Trente heeft zich een Mattheus Priuli als bisfchop van Vicenza bevonden. Voorts heeft dit geflacht vele procurators van S. Marcus gehadt; als in den jare 1453 JOHANNES in den jare 1482, PETRUS; in den jare 1522 FRANCISCUS; in den jare 1524 LUDOVICUS, een zoon van den genoemden Petrus; in den jare 1528 ANTONIUS; in den jare 1545, NICOLAUS; in den jare 1557 HIERONYMUS naderhandt Doge; in den jare 1570 LUDOVICUS, den zoon van den laatften, en FRANCISCUS; in den jare 1582 JOHANNES-FRANCISCUS; daar na ANTONIUS, die vervolgens Doge wierdt, en noch eenige andere. Aan buitenlandfche hoven heeft men verfcheide Priulis als ambaffadeurs gezien. Niet minder hebben die van dit geflachte in andere ampten uitgemunt. *Thuan. Hift. l. CXXIV. Andr. Morofini Hift. Venet. Nani Hift. Reip. Veneta. Amelot de la Houff. Hift. du Gouvernem. de Venife p.* 553.

ANTONY PRIOLI, of PRIULI, een neef van Laurentius en Hieronymus Prioli, broeders, die na malkander Doge wierden; en waar van hier voor gefproken is, kwam zeer jong in Vrankryk, onder de regering van Henrik den II, met eenen ambaffadeur van het geflachte van Lauredano, zyn moederlyken oom. Hy verliefde op de dochter van een edelman van Saintonge, die om een gewigtig proces te Parys was. Hy trouwde met haar, en haar te Venetië gebragt hebbende, wierden zy beide aldaar zo kwalyk van de republyk en van de namaagfchap ontfangen, dat men alleen bedacht was om hun huwelyk te breken. Men zou het inderdaadt volgens de wetten gebroken hebben, indien de ambaffadeur, die in Vrankryk het ligchaam van de republyk verbeelde, het huwelyksverdrag niet getekent hadde, waar over hy door een dekreet van den jare 1554 berifpt wierdt, en men verklaarde, dat Antony en zyne nakomelingfchap uitgefloten zouden zyn van alle ampten van den Raadt. Dit kwaad gevolg bewoog hem Venetië te verlaten, en zich van zyne goederen verzekert hebbende, kwam hy weder in Vrankryk, en floeg zich neêr in de provincie van zyne gemalinne te S. Jean d'Angely. Hy hadde vele kinderen uit zyn huwelyk, waar van de oudfte, MARCUS genoemt, de vader was van JULIANUS, en deze van BENJAMIN, wiens artykel hier na volgt. Julianus bedurf zich door zyne vier huwelyken, en door de koften die hy deedt in den oorlog, zynde eerfte officier van het regiment van la Force. Benjamin was uit het vierde huwelyk gefproten. Dit geflacht vermeerderde zich merkelyk, en wierdt genaturalizeert onder Karel den IX, als een vremden adeldom, en omhelfde onder Henrik den IV volkomelyk den hervormden Godsdienft: het heeft zelfs verfcheide beroemde predikanten verfchaft. Het wierdt aangezocht door eenen brief van den Doge Leonard Donato om naar Venetië te keren, en bekreunde zich weinig om zulks te doen, zich in Vrankryk wel geveftigt vindende. Het maakte geen werk meer van Venetië, maar het is bewezen dat het altoos voorgegeven heeft van daar gekomen te zyn. *Bayle Dict. Crit. Rem. A. de l'Article* PRIOLO. (BENJAMIN)

PRIOLO, (BENJAMIN) in 't Latyn *Priolus*, fchryver van eene Hiftorie van Vrankryk federt de doodt van Lodewyk den XIII, tot den jare 1664, wierdt geboren te S. Jean d'Angely den 1 January des jaars 1602. Hy was afkomftig uit het doorluchtige geflacht der Prioli of Priuli, waar van het vorige artykel fpreekt. Hy was maar 15 jaren oud wanneer hy zynen vader en zyne moeder verloor, en dat vermeerderde ongetwyffelt de zwarigheden, daar hy mede te worftelen hadde in den loop van zyne ftudiën, en die de vurige drift niet deden verflaauwen die hy hadde om geleerd te worden. Dit was zulk eene onmatige begeerte, dat hy dikwils zonder tusfchenpozinge de dagen en de nachten aan het lezen befteedde. Hy ftudeerde eerft te Orthez, vervolgens te Montauban, en naderhandt te Leiden. Hy deedt in de laatfte ftadt zyn voordeel met de leffen van Heinfius en van Voffius, en hy vervulde zich zelf door zyne naarftigheit in drie jaren tyds met de kenniffe van alle de hiftoriefchryvers, en van alle de Griekfche en Latynfche dichters. De zucht om Grotius te zien en te horen was oorzaak dat hy eene reize deedt naar Parys, waar na hy zich naar Padua begaf, uitgelokt door de grote achting van Crimoninus en van Licetus, onder welke hy de gevoelens van Ariftoteles, en die van de andere philofophen van de oudheit in den grondt leerde. Hy keerde naar Vrankryk, van waar hy weder naar Italië trok, om zich voor een wettig bloedverwant van het huis van Prioli te doen erkennen. Men voegt 'er by, dat de Raadt van Venetië hem zeer wel ontfing. Het Genealogifch vertoog, dat hy overleverde, onderzocht zynde, nam de republyk een befluit tot het afvaardigen van een patent, dat hy in Vrankryk in den jare 1660 ontfing van den Venetiaanfchen ambaffadeur Grimani, benevens eene goude keten en gedenkpenning van drie honderd piftolen. De Raadt erkende hem door dit patent voor een edel Venetiaanfch ridder, maar zonder hem toe te laten tot de voorrechten van zyn huis, de wetten van de republyk zulks niet toelatende, om dat hy afkomftig was van Antony Prioli, die buiten Venetië eene vremde vrouwe getrouwt hadde. Hy verbondt zich aan den hertog van Rohan, die toen in dienft der Venetianen was, en hy drong zich zo verre in zyne gunft, dat de hertog geen groter vertrouweling hadde van alle zyne geheimen dan hem gedurende al het overige van zyn leven. Hy zondt hem twee maal in Spanje om gewigtige onderhandelingen, en liet hem de zorg van alle byzondere zaken, terwyl hy de Franfche krygsbenden geboodt in het Valtelin, en in het landt der Grifons. Priolo bevondt zich in alle de gevechten, en betoonde in de zelve zynen moedt te voet en te paardt. Na de doodt van dezen hertog van zyn lot onzeker zynde, week hy naar Geneve, federt drie maanden getrouwt zynde met Elifabeth Michaëli, van een zeer edel geflachte. Hy kocht een landgoedt te Saconnet, naby Geneve, en ruftte aldaar van de vermoeieniffen en onruften van zyn vorige leven. De hertog van Longueville trok hem uit deze ruft, wanneer hy tot plenipotentiaris van Vrankryk benoemt was op de vredehandeling van Munfter, alzo hy begeerde hem daar

daar te brengen als een persoon, wiens geest en raadgevingen hem van eene grote nuttigheit zouden zyn. Priolo vertrok dan van Geneve om zich naar Munster te begeven, volgens de begeerte des hertogs. Hy bleef aldaar omtrent een jaar, en keerde vervolgens naar Geneve, van waar hy naar Vrankryk trok om zich neêr te slaan te Parys. Hy maakte te Munster zeer naauwe vriendschap met den nuntius Chigi, die paus geweest is onder den naam van Alexander de VII. Hy schreef aan hem eenen brief van gelukwenssching in 't Latyn, zo haast hy verstont dat men hem paus gemaakt hadde, en hy ontfing van hem een devoot antwoordt, verzelt van eenige gedenkpenningen. De hertog van Longueville was zo voldaan van zyne diensten, dat hy hem een jaargeldt vaststelde van 1200 ponden op het prinsdom van Neufchatel, het welk betaalt wierdt tot des hertogs doodt toe, en weinig tyds voor zyn doodt gaf hy hem eene ordonnantie van twaalf hondert kronen als het laatste onderpandt van zyne genegenheit. Van Geneve naar Parys vertrokken zynde, hieldt Priolo zich zes maanden lang te Lion op, en was aldaar dikwils in onderhandeling over de verschilpunten met den kardinaal François Barberini. De uitslag van deze onderhandelingen was, dat hy, zyne gemalinne, zyne kinderen, en zyne huisgenoten, den Protestantschen Godsdienst afzwoeren, en terstondt uit handen van den gemelden kardinaal de Communie ontfingen. Hy genoot te Parys gene lange rust, want de burgerlyke oorlog nam wel haast een aanvang, en hy wikkelde zich in den aanhang der misnoegden, dat het bederf van zyn geluk was. Blindelings ingenomen voor den prins van Condé, wiens zyde hy gekozen hadde, wilde hy de goedheden niet beantwoorden, waar mede de koninginne moeder hem vervulde, noch het oor lenen aan de grote beloften van den kardinaal Mazarin. Hier door ontstont zyn ongeluk, hy moest naar Vlaanderen wyken, zyne goederen wierden verbeurt verklaart, zyn huisgezin wierdt gebannen. Wederom in gunst geraakt zynde, was hy alleen bedacht om als een vergeten burger te leven, en in de oeffening der geleerdheit, en om zich te vrede te houden met het gêne hem overig gebleven was uit den storm dien hy hadde doorgestaan. Om zyn verdriet te verminderen, schreef hy in dat slag van leven met eene vryheit, zeer verre verschillende van de vleiery, in 't Latyn zyne Historie van Vrankryk, waar van in 't begin van dit artykel eenig gewag gemaakt is. Men heeft aangemerkt dat hy deze Historie op eene zeldzame wyze, te weten al wandelende, opstelde, zonder in het schryven daar na iets te veranderen of door te halen, dat inderdaadt zeer ongemeen is. De zelve is verscheide malen gedrukt; maar de druk van Leipzich van den jare 1686 is de beste van alle. Men heeft Priolo gebruikt in onderhandelingen; want in den jare 1667 kreeg hy last om eene geheime zaak naar Venetië te gaan. Men heeft zulks geweten door den geloofsbrief, die onder zyne papieren gevonden wierdt, en welke de heer de Lionne aan hem hadde afgevaardigt. Hy volvoerde deze reis niet, de beroerte, waar aan hy te Lion in het aartsbisdom stierf, belette het zelve. Hy liet zeven kinderen na, die door zyn doodt de jaargelden verloren die hy trok. De kardinaal Mazarin hadt hem by zyn testament een jaargeldt nagelaten van vyftien hondert ponden, op de algemene erffenis van den hertog Mazarin; en de koning hem de privilegie van zyne Historie toestaande in den jare 1661, gaf hem een jaargeldt van twee duizent guldens. Indien zyn huisgezin dit roemruchtig inkomen met hem verloor, het zelve vondt andere middelen. Het hof droeg 'er zorg voor. De oudste der twee zonen wierdt door Colbert geplaatst in de financien, en heeft zich zelf daar in wakker bevordert. De jongste, noch geen twintig jaren oud zynde, wierdt onder de lyfwacht ontfangen, en was in den jare 1701 reets exempt van de eerste compagnie. Van de vyf dochters zyn 'er drie nonnen; de twee andere bekleedden de eerste rang by twee hertoginnen van de aanzienlyksten van 't hof. De oudste der nonnen is priorinne geweest van het koninklyke klooster van Chaillot, en wierdt in den jare 1692 door den koning benoemt om den regel in te voeren, die tegenwoordig waargenomen wordt onder de vrouwen van het koninklyke klooster van S. Cyr naby Versailles. Zy is daar van de geestelyke stichteresse. Men weet niet of men de boeken in het licht zal geven, die hy voorgenomen hadde te laten drukken, en waar van op de laatste bladzyde van zyne Historie gewag wordt gemaakt. Het was te wenschen dat de zelve onder zyn opzicht waren uitgekomen. Men heeft lange gehoopt, dat men het leven van dezen schryver zal uitgeven aan het hoofdt van een werk, opgemaakt door zynen zone, van de grondregelen, die gevonden zyn onder zyne papieren, en die eene natuurlyke afbeelding vertonen van het herte van den mensche volgens de verschillende gesteldheit en gevallen van het leven; maar daar is tot nog toe niet van gekomen. Zie hier eenige van zyne grondregelen tot een voorbeeldt der zelve. „ De mensche (zeide hy) bezit maar drie zaken, de ziel, het ligchaam, en de goederen. De zelve zyn „ eeuwiglyk bloot gestelt aan driederlei lagen, de ziel aan die der „ Theologanten, het ligchaam aan die der geneesmeesters, en de „ goederen aan die der advokaten en procureurs. Een verstandig „ man moet niet te haastig te werk gaan, zo hy zyn geluk wil „ maken aan het hof: het geduldt, het oordeel, en de onderdanigheit zyn de eenige middelen om zaken te verkrygen. Men „ moet zich niet te gemeenzaam maken met wie het zy, dat is „ te zeggen dat men niets openbaren moet, dan het geen men in „ 't openbaar wil hebben, want wat is 'er bespottelyker, dan te „ denken dat men u getrouwer zal zyn dan gy het aan u zelf „ geweest zyt? Men moet zich aan het hof vooral wachten voor „ de lagen der sexe. De ontuchtigheit is het toppunt van alle „ kwalen, zy kwetst de ziel, het ligchaam, den goeden naam, „ en, dat de verdoolde ontuchtigaards het eerst treft, zy maakt „ eene bresch in de beurs. Het is eene dwaasheit te trouwen, zo „ men die genen uitzondert, die eene byzondere verplichting hebben om het uitsterven van een geslachte voor te komen: men „ is naauwlyks bekwaam zich zelf te bestieren, en men belast „ zich met het bestier van het gene het ongemakkelykst te regeren is". Priolo hadt zodanig een afschrik van de logen, dat hy 'er geen gewag van konde horen maken zonder zich grotelyks te vertoornen, en dat hy niets met meer zorg beval aan zyne kinderen, dan de Godvrezendheit en het myden van dat gebrek. Een iegelyk Christen, zeide hy, moet de logen vlieden, en een edelman moet daar van vry zyn, schoon dat hy geen Christen zy. Hy haatte dodelyk de genen die met de Schrift spotten. Hy was een groot betrachter van de gerechtigheit, doch bondt zich weinig aan het uiterlyke van den Godsdienst. *Bayle Dict. Crit.*

PRIOREN en PRIORINNEN noemt men in vele monniken- en nonnen-kloosters de genen, die het bestier en opzicht over de zelve hebben. Wanneer noch een abt, of eene abdisse over de zelve is, onder welke zy een enkel geestelyk gezag oeffenen, en door welker benoeming zy in deze waardigheit aangestelt zyn, zo noemt men hen *Priores claustrales*, en alsdan houdt hun gezag met de doodt van den abt op: doch wanneer zy van het gansche klooster verkoren worden, gelyk in de kloosters der congregatie van S. Maur plagt te geschieden, zo blyven zy by de doodt van den abt echter in hunnen dienst.

In den beginne van het opkomen der kloosters wierdt een prioor dikwils voor een abt genomen, en verscheide plaatsen in den regel van St. Benedictus, in welke van prioors gesproken wordt, worden van de abten verstaan. De wyze, volgens welke de oversten der religieuzen in zommige kloosters abten, in andere prioors, of prioren genoemt worden, is niet zeer oud; en voor de XI eeuwe wierden de hoofden der vergaderingen doorgaans en overal abten of vaders genoemt. Wierdt hen eens de naam van prioor gegeven, gelyk gezegt is dat in den regel van St. Benedictus geschiedt, dan was *Prior* (prioor) geen minder of geringer tytel dan *Abbas* (abt). Maar met het opkomen der nieuwe ordens, de welke in de XI en de volgende eeuwen met gansche benden kwamen opschieten, is daar eenige verandering in gekomen, en de nieuwe ordens hebben niet goed gevonden den naam van abt aan de kloostervoogden te geven. Dit schynt daar van daan gekomen te zyn, dat de abten, na dat de kloostertucht niet weinig verslapt, en de trotschheit met de rykdommen in verscheide kloosters ingekropen was, zo wel in de kerk als in den staat mannen van een groot aanzien geworden waren, zo dat de benaming van abt eene zekere verhevene waardigheit en ontzagchelykheit scheen te betekenen. Zo hebben dan de stichters en instelders van de nieuwe ordens dien naam voor al te grootsch en te hoogdravend aangezien; en om aan de monniken alle gelegenheit van laatdunkendheit en opgeblazenheit te benemen, of om andere redenen, hebben zy een nederiger en geringer tytel voor de kloostervoogden uitgevonden.

Tot de prioorschappen van de Augustyner orde in Vrankryk heeft de koning de benoeming. Tegen de claustrale prioren worden gestelt de konventuale prioren, welke maar alleen in den naam van de abten onderscheiden, en met gelyk gezag als de zelve voorzien zyn. Eenige van deze laatste worden Reguliere konventuale prioren genoemt, welke het opzicht over zulke geordenden hebben, die in gemeenschap onder eenen regel leven; en anderen worden genoemt Seculiere konventuale prioren, als mede kommendatarissen, wanneer hun opzicht over zulke geestelyken gaat, die aan gene ordensgelofte gebonden zyn, en wanneer hen het prioorschap in kommenda gegeven is, welk laatste met de claustrale prioren niet geschiedt. Alle konventuale prioren moeten noodzakelyk de priesterorde hebben, of de zelve in een of ten langsten in twee jaren ontfangen. Zomtyds worden ook die genen prioors genoemt, welke eene enkele bediening met den tytel van een prioorschap bezitten: want eenige ordens, inzonderheit de Augustyner orde, heeft de onwetendheit der wereldlyke priesters gelegenheit gegeven een groot getal van parochiediensten aan zich te trekken, welke zy in 't begin uit hunne eige orde met parochianen of priesters plagten te voorzien, doch naderhandt door wereldlyke priesters met den tytel van kuriaal- of parochie-prioor lieten waarnemen, die met een middelmatig jaargeldt moesten te vrede zyn, en de overige inkomsten aan het klooster laten. Die geen, welke den eersten rang heeft in eene abdy, welke zo groot en van zo veel gewigt is, dat zy verscheide prioors of oversten nodig heeft, wordt *groot-prioor* genoemt, gelyk in die van Clugny en van Feskamp. Men telde eertyds vyf prioors in de abdy van St. Denys, waar van de eerste groot-prioor genoemt wierdt. In de meeste kloosters vindt men ook een *onder-prioor*. In de geestelyke ridderordens zyn mede prioren, als eertyds onder de Tempeliers, en nog hedendaags in de Malthezer orde. *Dict. de Trevoux.*

PRIOTISA, *Castel Priotisa*, eene kleine stadt, of vlek van het eilandt Kandië. Deze plaats is op de Zuidkust van het eilandt, naby Kaap Matala, ten Zuiden van de stadt Kandië gelegen. *Maty Dict.*

PRISCIANUS, een letterkunstenaar, geboortig van Cesarea of van Rome, was in achting te Constantinopel, niet in den jare 440, gelyk Trithemius gemeent heeft, maar in den jare 525, gelyk Cassiodorus zegt, die zyn tydgenoot is geweest. Hy schreef verscheide werken, welke Aldus in den jare 1476 te Venetië ter drukpersse bragt, naar een handschrift in Vrankryk gevonden, naar het welke Badius den druk noch deedt overzien, dien hy 'er te Parys van uitgaf in den jare 1527. Putschius heeft deze werken gebragt in de verzameling der oude letterkunstenaars. *Trithemius in Catal. Gesner. in Bibl. Possevin. in Appar. Sacr.*

PRISCILLA, of PRISCA, eene Christen vrouw, wel bekend in de Handelingen der Apostelen, en in de Brieven van Paulus, was de vrouw van Aquila, welke van Rome gekomen waren, en bevonden zich te Corinthe wanneer Paulus daar kwam. Paulus wierdt hun gast, en huisvestte by hen, om dat zy van een handwerk (tentemakers) zynde, hy met hen konde arbeiden. Na dat Paulus een geruimen tydt by hen gebleven was, vertrokken zy met hem naar Epheze, alwaar zy eenigen tydt woonden. Paulus zegt dat zy voor zyn leven hunnen hals gesteldt hadden, en geeft hen groten lof. Van Epheze trokken zy naar Rome, alwaar zy waren toen Paulus zynen brief aan de Romeinen schreef in den jare 58. Zy keerden daar na wederom in Asië; en Paulus verzoekt in zynen Brief aan Timotheus hen van zynent wegen te groeten. Men zegt dat zy in Asië gestorven zyn, en de Latynsche Martyrologen stellen hun gedachtenisse op den 8 July. De Grieken houden het feest van Aquila op den 14 van de zelve maandt. *Act. XVIII.* 2. 3. 18. *Romeinen XVI.* 3. 4. 5. 2 *Timoth. IV.* 19.

PRISCILLA, eene vrouw van aanzien, en leerlinge van den ketter Montanus, welke stierf voor den jare 213. De Priscillaansche ketters, onderscheiden van de Priscillianisten, hadden hunnen naam naar deze vrouwe. Zy waren voortgekomen uit de Montanisten, en beleden de zelve dwalingen.

Daar is noch eene Romeinsche vrouw van den zelven naam geweest, welke door den paus Marcellus den I overreed wierdt een kerkhof te bouwen, om de martelaars en de Christenen te doen begraven omtrent den jare 306.

PRISCILLIANUS, een Spaansch aartsketter, leefde in de IV eeuw. Hy hadde zeer schone hoedanigheden, een levendigen geest, veel welsprekendheit en geleerdheit. Hy was arbeidzaam, matig, en zonder gierigheit. De begeerte om te veel te leren, die hem in zyne jonkheit bewoog in de zwarte kunst te studeren, was oorzaak dat hy het oor leende aan den redenaar Helpidius, en aan eene vrouwe, die eenige dwalingen der Gnostiquen omhelst hadden. Hy liet zich van hen besmetten, en gebruikte alle schranderheit om deze dwalingen te verspreiden. Hy trok verscheide personen in zyne gevoelens: boven al liepen de vrouwen hem na; daar waren zelfs bisschoppen die zyne secte aankleefden. Dit fenyn in verscheide steden ingeslopen zynde, arbeidde men met kracht om het zelve te stuiten. Men vergaderde een synode te Saragossa, waar op de Aquitaansche bisschoppen zich bevonden. Priscillianus niet verschenen zynde wierdt aldaar by verstek veroordeelt met alle zyne aanhangers; en men verzocht hulp van den wereldlyken arm om hen uit alle de steden te verjagen. Die veroordeling verbaasde deze ketters zo weinig, dat zy den tytel van bisschop aan Priscillianus opdroegen. Hy vertrok uit Spanje met Instantius en Salvianus, twee prelaten van zynen aanhang, en nam den weg naar Rome, om zich te gaan rechtvaardigen by den paus. Door Aquitanië trekkende maakten zy aldaar vele leerlingen. Euchrocia, gemalinne van den redenaar Delphidius, ontfing hen in haar landhuis, en was zo bekoort door Priscillianus, dat zy hem overal volgde. Verscheide andere vrouwen wierden mede door hen verleid, en verlieten alles om met hen te reizen. Zo men de Schandelyke Kronyk mag geloven, men begon door den geest en eindigde met het vleesch. Euchrocia wierdt eerst bekoort door de uitwendige Godsdienstigheit van dezen ketter, en door de geestelyke redenen welke zy hem hoorde voeren; maar hy bekoorde haar ongevoeliglyk door geheel iets anders: hy besliep en bezwangerde haar. Anderen willen de plaats van Sulpitius Severus (*Hist. Sacr. l. II, p.* 165) welke dit verhaalt, van Procula de dochter van Euchrocia, en niet van de moeder verstaan hebben; 't welk zo zynde mag men denken, dat de uiterlyke Godsdienstigheit, welke Priscillianus sedert langen tydt vertoont hadde, hem niet hadde doen vergeten dat de jonge Procula verdiende voor hare moeder verkoren te worden. Het was een groot geluk voor Delphinus dat hy jong stierf; want hy hadde het ongenoegen niet de onkuischheit van zyne dochter te weten, en de straffe van zyne vrouwe, die met Priscillianus te gelyk de doodstraf moest ondergaan. Daar zyn 'er die zich verwonderen dat Priscillianus zo vele Godsdienstige vrouwen heeft kunnen uitlokken, dewyl hy zulk eene aanstotelyke ontuchtigheit in zyne gewaande Godsdienstigheit vermengde. Want hy heeft naderhandt aan zyne rechters bekent dat hy ontuchtige nachtvergaderingen met vrouwen gehouden hadde, en dat hy gansch naakt de oeffening van het gebedt bywoonde. Maar anderen zeggen, dat hy daar door zelfs zyne bende deedt aangroeien, en dat hy de sexe uitlokte; ten minsten dit is de gedachte van Maimbourg. Priscillianus met zyn gezelschap te Rome gekomen zynde, weigerde de paus hen te horen: S. Ambrosius deedt van gelyken; maar het keizerlyke hof was toegevender. Zy verkregen aldaar een bevelschrift, waar door bevolen wierdt dat men hen in hunne kerken zoude herstellen. Zy keerden in Spanje, en vonden daar zo veel ontzag, dat Ithacius, hun beschuldiger, geroepen om als een verstoorder van de rust der kerke rekenschap te geven van zyn gedrag, in de Gaulen vluchtte. Hy verbitterde aldaar den dwingelandt Maximus zodanig tegen deze sectarissen, dat zy bevel ontfingen zich op het concilie van Bourdeaux te laten vinden. Instantius wierdt aldaar veroordeelt. Priscillianus de veroordeling van zynen makker gezien hebbende, verzocht weder aan Maximus gezonden te worden. Men bewilligde daar in. Zyne beschuldigers volgden hem aan 't hof, en dro gen deze zaak zo vuriglyk aan, dat zy hem ter doodt deden veroordeelen. Men kan niet nalaten in 't voorbygaan het karakter van Ithacius, de voornaamste bevorderaar van de doodt van Priscillianus, aan te merken. Hy was een Spaansch bisschop, schaamteloos, van een bedurven levensgedrag, en die alles aan zyne driften opofferde. Hy deedt genoeg blyken dat de liefde van de waarheit hem niet aanspoorde, en dat hy de vervolging van deze ketters niet ten uitersten voortzette, dan door een grondbeginsel van verwaandheit. Zyne eerste bewegingen verplichtten hem om het 'er op te zetten: hy zocht de eer van de zegepraal; hy wilde het vermogen van zyn gezag doen zien, en dat van zyne woelingen; hy zoude niet hebben kunnen dulden dat men bespeurt hadde dat hy zyn proces niet won; hy bewoog hemel en aarde by den dwingelandt Maximus, om de overwinning te behalen door de begunstiging van den wereldlyken arm. En dewyl hy de tegenstrevingen van mannen van verstandt en oordeel vreesde, hadt hy de onbeschaamdheit, en de kwaadaardige staatkunde, om alle de genen die hem mishaagden van Priscillianery te beschuldigen. Zo haast men zich tot het lezen of tot het vasten begaf, wierdt men door dezen geweldigen vervolger als een medeplichtige van deze secte uitgekreten. Hy hadt zelfs de vermetelheit S. Martinus bisschop van Tours daar van te beschuldigen, die hem vermaande zich te ontdoen van den personaadie van sollíciteur van processen, en die Maximus badt het bloedt van deze ketters niet te storten. De tusschenspraak van Martinus was van zo veel vermogen, dat men, terwyl hy te Trier was, niet voortging met het veroordeelen van deze rampzaligen; maar zo haast hy vertrokken was, wonnen eenige bisschoppen Maximus, en spoorden hem aan om het woordt te schenden dat hy hem gegeven hadde. Priscilianus wierdt ter doodt verwezen, en Ithacius, volkomen vergenoegt, stont toen af van de beschuldiging, dat is te zeggen, dat hy niet tegen hem verscheen voor de rechters, toen 't 'er op aankwam om het vonnis te bevestigen. Dit was in der daadt een plompe behendigheit, waar mede Sulpitius Severus billyk spot. Latinus Pacatus handelt deze bloeddorstige bisschoppen naar hunne verdienste; hy meet, gelyk het behoort, de ergernisse uit die zy geven, hunne onzuivere en bloedige handen uitstekende tot de alderheiligste zaken. Hy kryt de onrechtvaardigheit uit van den dwingelandt Maximus, die diergelyke bisschoppen in waarde hieldt en beschermde. Men kan in Ithacius noch eene andere zaak aanmerken, waar in de heftigste beschuldigers hem gelyk zyn. Daar was geen bisschop die meer belemmert geweest zoude hebben dan hy om rekenschap te geven van zyn gedrag, en hy was niettemin de vurigste om de anderen aan te klagen en te vervolgen. Het gevolg van de uitvoering van dit gestrenge vonnis tegen Priscillianus was dat de zelve veel wanorder veroorzaakte: want de straf van dezen aartsketter versterkte maar zyne kettery. Die van zyne secte hielden hem eene prachtige uitvaart, en vereerden hem als een martelaar; en de genen, die hem hadden doen veroordelen, hun gezag en de gunst van het hof misbruikende, vervolgden straffeloos de goeden. Het was genoeg om hen verdacht te zyn, dat men bade, en de afzondering beminde; het was een misdryf verstandiger te zyn en onbesprpelyker te leven dan zy. De genen die hen mishaagt hadden waren terstont Priscillianen, vooral wanneer zy aangename offerhanden konden zyn aan den toorn van den vorst, of zyne schatten door hunnen roof konden doen zwellen; want zy namen het leven en de goederen, naar hunne eigenzinnigheit, en zy bewaarden de vriendschap van den dwingelandt door lasteringen, wreedheden, en andere diergelyke daden, die gelyk waren aan de zyne. S. Martinus van Tours weigerde gemeenschap te hebben met de bisschoppen, die Maximus tot deze wreedheit gebragt hadden: en zich eindelyk eene acte van gemeenschap met hen hebbende laten afperssen, was hy al den overigen tydt van zyn leven daar over zeer bedroeft; en hy geloofde zelfs dat de genade der wonderwerken niet zo dikwils meer in hem werkte als van te voren. Daar waren andere bisschoppen, die hem navolgden, voornemens zynde Ithacius en zyne aanhangers niet in hunne gemeenschap toe te laten. Hy troostte zich zonder moeite daar over gedurende het leven van den dwingelandt Maximus, zynen beschermer, en het voorwerp van zyne vleieryen; maar wanneer kort daar na Maximus verslagen was door den groten Theodosius, en door de soldaten in Aquileja gedood, wierdt hy verlaten door alle de bisschoppen van zynen aanhang, en met de ballingschap gestraft, waar in hy stierf. De Paus Leo was zo kiesch niet als S. Martinus, en keurde de straffe van Priscillianus goed. Men zal niet onderzoeken of deze ketters geloofden en deden alles wat men hen toeschryft: zeven jaren na de doodt van Priscillianus, wanneer Hieronymus schreef van de kerkelyke schryvers, trok men ten minsten ten opzichte van Priscillianus noch in twyfel of hy de ketteryen beweert hadde waar mede hy belast wierdt. *Bayle Dict. Crit.*

PRISCUS geboodt het zesde Roomsche legioen in het leger van Cestius in Judea. Hy was een der genen die hem beletten den tempel van Jerusalem te bestormen in den tydt dat deze veldoverste den zelven belegert hadde, en die oorzaak waren, dat hy met schande aftrok. Twee dagen daar na wierdt Priscus door de Joden gedood, die de Romeinen vervolgden. *Josephus Oorl. II.* 39. 40.

PRISCUS, een ander Romeinsch krygshoofdt, die niet kunnende dulden, dat een Jood, Jonathas genoemt, een Roomsch ridder vermoord hebbende, die Prudentius genoemt wierdt, zyn lyk noch mishandelde, hem met een pyl doodde in het beleg van Jerusalem door Titus Vespasianus. *Josephus Oorl. VI.* 17.

PRISCUS, broeder van den keizer Philippus, was gouverneur van Syrië en de naburige provincien. Na de doodt van zynen broeder in den jare 249 deedt hy zich voor keizer uitroepen; maar voor vyandt van het vaderlandt verklaart zynde door den Raadt, wierdt hy eenigen tydt daar na gedoodt. *Aurelius Victor de Cæsar.*

PRISCUS, een philosooph, die in veel achting was by Julianus den Afvalligen. Hy wierdt van tovery beschuldigt. Men moet hem niet vermengen met PRISCUS Jabolenus, een oud rechtsgeleerde, noch met Priscus, een Sophist, waar van Eunapius spreekt. *Gesner. in Bibl.*

PRISCUS HELVIDIUS, schatmeester van Achaje onder de regeringe van Nero, en schoonzoon van Thrasea, een deugdzaam man en die de vryheit beminde, wierdt uit Italië gebannen na de veroordeeling van Thrasea, en hy week naar Apollonia. Wedergekeert zynde onder de regering van Galba, bewaarde hy altoos den zelven geest van vryheit onder dezen prins en onder Vespasianus. Hy betuigde zelfs dat hy wel zoude wenschen dat de vryheit van de Romeinsche republyk herstelt ware. Men bragt om deze reden eene beschuldiging tegen hem in, waar van hy vrygesproken wierdt. *Juvenal. Sat. 5. Tacitus lib. IV. Hist. Probus.*

Men moet hem niet vermengen met PRISCUS JULIUS, een der krygshoofden van Vitellius, die met Alphenus Varus gezonden wierdt om de Appenynen te bewaren, met veertien krygsbenden, en die, na dat Vitellius met zynen aanhang verslagen was, zich zelf doodde. *Tacitus Hist. l. III. c. 55. & lib. IV. c. 11.*

PRISCUS PANITES, een Sophist, die in de V eeuw leefde, ten tyde van Theodosius den Jongen. Deze prins gebruikte hem in verscheide gezantschappen. Behalven Brieven en Schoolredenvoeringen gaf hy eene historie van Constantinopel uit, en eenige andere werken, welke Volaterranus zegt dat in de bibliotheek van het Vatikaan gevonden worden. *Volaterr. Comment. l. XVIII. Evagr. l. V. c. ult. Jornandes de Reb. Goth. c. 24. 35. 42. Vossius de Hist. Græc. l. IV.*

PRISRENDI, PREISERENO, van ouds *Justiniana Secunda*, *Vulpianum*, *Vulpiana*, *Ulpiana*, eene stadt van Turkyë in Europa. Zy is in Bosnië gelegen, aan eene kleine rivier, die zich een weinig verder in de witte Drin ontlast, omtrent 12 mylen bewesten Uscup. Prisrendi heeft een bisdom, onder dat van Antivari behorende, en eene prachtige kerk, waar van de Turken een mosquee gemaakt hebben. *Maty Dict.*

PRISTINA, eene kleine stadt van Turkyë in Europa. Zy is gelegen in de landstreek van Bosnië, die men Campo Merlino noemt, veertien mylen benoorden Prisrendi. *Maty Dict.*

PRITZWALD, PRITZWALK, eene stadt in de Brandenburgsche provincie Priegnitz. Zy zoude voor dezen een dorp, en *Pritzforick* genoemt geweest, doch in den jare 1100 tot eene stadt gemaakt zyn. Eene myl van hier wierdt in den jare 1287 het klooster van het H. Grat opgerecht, 't welk men naderhandt in een adelyk vrouwenstift veranderde. In den jare 1424 heeft de markgraaf Johan, oudste prins van den keurvorst Frederik den II, de Mekelenburgers by deze plaats uit het veldt geslagen. Deze stadt zoude voortyds dien van Putlitz toebehoort hebben, van welker heerschappy zy echter voor vele jaren bevrydt is. *Brand. Staats-Geogr.*

PRIULI, (FRANÇOIS) een Venetiaan, was zeer bekwaam, zegt men, in de Astrologie, zo men bekwaam kan zyn in eene kunst, die gene regelen of gronden heeft. Men verzekert echter dat hy de geboortester van paus Leo den X naspoorde; dat hy hem de geheimste daden van zyn voorgaande leven ontdekte, en die aan hem alleen bekent waren; dat hy hem naaukeurig voorzeide alles wat hem in 't vervolg overkomen zoude, en dat de uitkomst daaglyks beantwoordde alles wat hy voorzegt hadde. De paus was daarom gewoon te zeggen, dat de Astrologie, van te voren uitgebluscht, het leven weder bekomen hadde door den eenigen Priuli: *Pierius Valerianus* verhaalt ons zyn rampzalig einde in zyn boek *de infelic. Litt. p.* 88.

PRIVAS, de hoofdstadt van het Fransche landschap Vivarets, niet verre van de Rhone. De hervormden in Vrankryk hebben aldaar in den jare 1612 een nationaal synode gehouden. In den jare 1629 wierdt deze plaats door den koning Lodewyk den XIII, in den oorlog om den Godsdienst, belegert, en na een dapperen tegenstandt op genade en ongenade verovert; waar op men de bezetting, die in 5 of 600 mannen bestont, ten dele terstondt vermoordde, en ten dele naderhandt met de koordt ombragt, en de stadt, na voorgaande plundering, verbrandde. *Le Vassor Hist. de Louis XIII. l. III. §. 26.*

PRIVATUS, bisschop van Lambesa, in Afrika, in de III eeuw, wierdt door een synode van negentig bisschoppen veroordeelt. Hy trok naar Rome om zich op zynen stoel te doen herstellen; maar zulks was vruchteloos: zo dat hy in Africa wedergekeert zynde, en geen ingang hebbende kunnen verkrygen in eene vergadering van bisschoppen, om zich daar, gelyk hy voorgaf, te zuiveren, spande hy te zamen met vyf prelaten, om een ander bisschop te stellen in de plaats van S. Cyprianus. Fortunatus, een der vyf priesters, die in de kerk van Carthago reets eene scheuring gemaakt hadde met Felicissimus, scheen bekwaam tot hun oogmerk. Zy ordenden hem tot bisschop. *S. Cyprian. ep. 38. & 35. edit. Rigalt. Baronius in Annal.*

S. PRIVATUS, bisschop van het landt van Givaudan, wierdt door de barbaren vermoord, die onder het beleidt van Crocus den Rhyn overgetrokken zynde, een groot getal van Christenen aan hunne gierigheit en aan hunnen haat opofferden. Gregorius van Tours plaatst deze geschiedenis in de III eeuw, doch anderen in de V. S. Privatus, die in eene grotte geweken was, wilde zich niet besluiten in het kasteel van Gredon, waar in de inwoners van het landt gevlucht waren. De barbaren grepen hem, en wilden hem verplichten aan hunne afgoden te offeren. Privatus geweigert hebbende zulks te doen, gaven zy hem zo vele slagen, dat hy daar door stierf. Men zegt dat, terwyl hy noch zieltoogde, het leger der barbaren in zulk een groot gebrek van leeftocht verviel, dat het genoodzaakt was de zelve te verzoeken van de genen die in het kasteel van Gredon waren; de zelve wierdt hen toegestaan onder beding dat zy te rug zouden trekken; dat na hunnen aftocht de inwoners van 't landt hunnen herder stervende vonden, en dat zy hem begroeven in het dorp van Mendes. *Gregor. Tur. l. I. Hist. c. 31. 32. & lib. X. cap. 29. Aimon. Hist. Fortunat. l. VIII. Carm. IV. Sigebert. in Chron. Tillemont Memoires Eccl. T. IV. Baillet Vies des Saints au 21 Aoust.*

S. PRIX, in 't Latyn *Prejectus*, of *Projectus*, bisschop van Clermont, in Auvergne, in de VII eeuw, was eerst een leerling van S. Genestus bisschop van Clermont, en wierdt naderhandt overste gemaakt van een nonneklooster door Felix bisschop van Clermont, in wiens plaats men hem verkiezen wilde in den jare 665. De aards-diaken Gairoaldus haalde het over door zyne kuiperyen; maar deze ten einde van 40 dagen gestorven zynde, wierdt S. Prix met algemene toestemming verkoren. Hy wierdt te Volvik, naby Clermont, vermoordt door moorders, welke gezonden waren door de bloedverwanten van den Patricius Hector, dien hy door den koning Childerik ter doodt hadde doen veroordelen. Men heeft hem om die reden als een martelaar van de gerechtigheit aangemerkt, wiens feest men viert op den 25 January. *Sa Vie dans Bollandus, dans Mabillon. Baillet Vies des Saints, Mois de Janvier.*

PRIZI, eene kleine stadt van Sicilië. Zy is omtrent het midden van de valeie van Mazara gelegen, naby den oorspronk van de rivier van Calatabellota, negen mylen van de stadt Xacca. *Maty Dict.*

PROBA FALCONIA, eene Romeinsche vrouw, die in den jare 401 leefde, grootmoeder van de maagdt Demetria, vermaard door hare Godsdienstigheit. Zy maakte *Centones* uit Virgilius getrokken, waar in zy het leven des Heilands beschreef, en de zelve toepaste op de voorname daden van het Oude en Nieuwe Testament. Zommigen hebben geschreven dat zy de stadt Rome in den jare 409 aan Alarik overleverde; maar zulks heeft weinig schyn van waarheit. *Baronius in Annal. A. C. 410.*

PROBIANUS, gouverneur van Rome onder Gratianus en Valentinianus den Jongen in den jare 377. Daar is een ander van den zelven naam geweest, die de zelfde waardigheit bekleedt heeft onder Honorius in den jare 416. Van beide wordt gesproken in het Theodosiaansche Codex. Daar is ook een opschrift van dien tydt, van eenen *Galinius Vettius Probianus. Jac. Gothofredi Prosopogr. Codic. Theod.*

PROBINUS, burgermeester met Marcellinus onder Constantius en Constans in den jare 341. Daar was noch een PROBINUS burgermeester onder Honorius in den jare 395. Claudianus heeft zynen lof beschreven. *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theod.*

PROBUS leefde onder Konstantyn den Groten, en Hieronymus spreekt van de brieven van Lactantius, die aan hem gericht waren. Men weet niet of hy de zelve was met *Sext. Petronius Probus*, die proconsul van Afrika was in den jare 358, onder Constantius, en die verscheide andere waardigheden onder de volgende keizers bekleedde. Men vindt dikwils van hem gesproken in het Theodosiaansche Codex, en in verscheide andere schryvers van dien tydt. Zie *Jac. Gothofredi Prosop. Cod. Theodosiani*, alwaar noch van eenige anderen van dien naam gesproken wordt.

PROBUS, (MARCUS AURELIUS VALERIUS) keizer, was de zoon van een boer, of landman van Dalmatië, en vorderde zich door zynen moedt zo wel, dat hy na Tacitus tot keizer verkoren wierdt door het leger, dat in 't Oosten was, in den jare 276. Hy sloeg in de Gaulen een machtig leger van Duitschen, en behaalde vervolgens noch eene heerlyke overwinning tegen de Sarmaten in Illyrië, en tegen de Gotthen in Thracië. Bonosius en Proculus, die tegen hem opgestaan waren, wierden verslagen, als mede Saturninus. Zyne voorzichtigheit en zyn beleidt deden hem van al de wereldt beminnen, en men verwachtte grote zaken van zyne regering, wanneer hy in den jare 282 gedoodt wierdt door de soldaten, die misnoegt waren om dat hy de krygstucht al te wel deedt oeffenen, en vreesden onnut te worden wanneer deze prins alle de vyanden van het ryk te onder gebragt zoude hebben. Hy hadt zes jaren en vier maanden geregeert. *Vopiscus in Probo. Euseb. in Chron. Aurelius Victor. Eutropius. Orosius.*

PROCAS, koning der Latynen, volgde op Aventinus zynen vader, omtrent het 3234 jaar der wereldt, en regeerde 32 jaren. Hy liet stervende twee zonen na, Amulius, en Numitor, grootvader van Remus en Romulus. *Titus Livius l. VIII. Dionysius Halicarn. Euseb.*

PROCESSIE, dat is *ommegang*, eene kerkelyke plegtigheit in de R. kerke, in welke het volk en de geestelykheit naar eenige kerk gaan, litanien of andere gebeden zingende. De oude Romeinen stelden in de noodzaaklykheden van het keizerryk, of na eenige overwinning, processien aan voor een zeker getal van dagen in alle de tempels der goden, om hunnen bystandt te verzoeken, of om hen te danken. De Joden gingen ook in gezelschap op die wyze naar den tempel, om aldaar hunne gebeden te doen; en men geeft voor, dat de eerste Christenen mede in gezelschap gingen naar de begraafplaatsen der martelaars. Het trekken van de keizers naar de tempels, naar de openbare plaatsen, en naar hunne paleizen wierdt mede processie genoemt. Maar men heeft in deze gelegenheden niet gezien dat de priesters dit slag van processien voorgegaan of geleidt hebben. De eerste processien met de geestelykheit, waar van in de kerkelyke historien gewag gemaakt wordt, zyn die, welke S. Johannes Chrysostomus te Constantinopel aanstelde, om de zelve te stellen tegen die, welke de Arianen

Arianen deden. De historiefchryver Socrates, *l. VI, c.* 8, verhaalt, dat de Arianen van Constantinopel, die toen verplicht waren hunne vergaderingen buiten de stadt te houden, zongen, derwaarts gaande, des nachts en des morgens Antiennes, of beurtverwisselende koor-zangen, en mengden daar onder godloosheden tegen de rechtzinnige lere der Drie-eenheit. St. Johannes Chrysostomus, om te beletten dat zy de rechtzinnigen niet mogten verleiden, deedt de laatsten mede processien doen, die in den nacht gebeden zongen, in welken men kruissen droeg, op welke brandende fakkels gestelt waren. Na dien tydt is het gebruik der processien ingevoert by de Grieken, en vervolgens by de Latynen, maar de zelve zyn gemener geweest, en hebben langer standt gehouden by de laatsten. Het gebruik van de Roomsche kerke van de tyden van S. Gregorius af was, dat de geestelykheit en het volk processiewyze van de eene kerk naar de andere ging, gebeden of litanien zingende; en wanneer zy in deze kerk gekomen waren, zong men aldaar den Dienst en de Misse, die zomtyds begonnen waren in de kerk daar men uitging: en dit wierdt Statio genoemt. Het getal van deze processien is sedert gestadig vermeerdert: men heeft die gedaan in de steden en op het landt, wanneer de kerke in eenige noodt was, om de barmhertigheit Gods te bidden, en om van hem te verzoeken de vrede, den overvloedt, en andere tydelyke goederen, en om de pest, den honger, en andere kwalen, waar mede men gedrukt of gedreigt wierdt, af te keren. De litanien of openbare gebeden, welke geschiedden op den dag van S. Marcus, en die der kruisdagen, door S. Mamertus bisschop van Vienne ingestelt, zyn van dat slag. Men heeft zelfs van de processien eene geregelde plechtigheit gemaakt, die alle zondagen van het jaar waargenomen wort in de parochiale kerken. Men heeft 'er buitengewone aangestelt op de Jubilees, en in de open bare Godsdienstoeffeningen, en zelfs om dankzeggingen te doen. De processie van den Palmzondag om den triomf van den intocht van Christus in Jerusalem te vereeren, is zeer vermaard geweest in eenige kerken. Eindelyk na dat Berengarius den dienst van het H. Sakrament van de Eucharistie bestreden hadde, heeft men het tot een stuk van den Godsdienst gemaakt het zelve als in triomf in processie om te dragen. Deze gewoonte begon sedert de XIV eeuw, en wierdt noch plechtiger gemaakt sedert dat de Lutherschen en Calvinisten deze bygelovigheit bestreden hebben. Men heeft deze gewoonte ook gevoegt by het feest van 't H. Sakrament, ingesteld door Urbanus den IV, en sedert dien tydt is de zelve regelmatig op dien dag waargenomen in de meeste Roomsche kerken van het Westen.

PROCESSIE *van de Ligue* (DE) was eene gansch buitengewone processie, welke de monniken en kerkelyken, ten getale van dertien honderd, te Parys deden in den jare 1590. Rose, bisschop van Senlis, en de prioor der Karthuizers, gingen aan het hoofdt als kapiteins, en droegen ieder een kruis in de slinkerhandt, en een hellebaardt in de rechter, om, zeiden zy, de Machabeën te verbeelden, die het volk Gods geleidden. Na hen trokken in gelederen van vieren alle de monniken van de Bedelordens, zelfs de Kapucynen, de Minnebroeders en de Feuillanten. Maar de monniken die inkomen hadden en goederen op het landt, en die het bederf van hunne landeryen vreesden, als die van S. Germain des Prez, van S. Victor, van S. Genoveva, en de Celestynen, bevonden zich daar niet by. Zy hadden alle hunne rokken opgeschort aan den gordel, den kap afhangende op de schouders, den stormhoedt op 't hoofdt, het borstharnas of de maliekolder op den schouder; en zy droegen, zommige rondassen en daggen, anderen partisanen, anderen vuurroers, en anderen verroeste wapenen, onbekwaam tot een aanval of om af te weeren. De ouden waren in de eerste gelederen, zo goed als zy konden de houding en den tredt van kapiteinen nabootsende. De jongen volgden, geduriglyk hunne vuurroers afschietende, om hunne behendigheit en hunnen moedt te tonen. Hamilton, pastoor van S. Côme, een Schot van geboorte, bekleedde de plaats van sergeant met anderen. Al deze hoop met eene gemaakte deftigheit door de straten van Parys trekkende, rustte van tydt tot tydt, en vermengde met tusschenpozingen van beurtgezangen (*Antiennes*) en van lofzangen het geraas van hun schietgeweer. De legaat van den paus, verzelt van Panigarola, van Bellarminus en van eenige andere Italianen, vereerden dit bespottelyk en heiligschendend bedryf door zyne tegenwoordigheit. Maar het gebeurde dat een van zyne aalmoesseniers gedoodt wierdt aan het poortie van zyne karosse, door een schoot, welke een van deze onbedrevene busschieters kwalyk te passe deedt, waar door byna eene grote verwarring ontstaan was. Op den Hemelvaartsdag van het zelfde jaar geschiedde eene andere en ernstiger processie in 't klooster der Augustynen, waar by zich bevonden de aartsbisschop van Lion, de bisschoppen van Rennes, van Senlis, en van Frejus, alle de prelaten van het gevolg van den legaat, de ambassadeur van Spanje, de geen die 't geweest was van de koninginne van Schotlandt, en die den tytel droeg van aartsbisschop van Glasgou, de president van Ferrare, de hertogen van Nemours, van Aumale, met andere prinssen en krygshoofden, de hoge gerichtshoven, de kolonels en kapiteins van de stadt. Na 't zingen van de plechtige misse zwoeren zy op het boek van de Evangelien, nooit een ketter sch koning te zullen aannemen, en alles wat zy daar tegen strydende weten zouden aan het H. bondgenootschap te openbaren. *Mezeray Histoire de France sous Henri IV.*

S. PROCESSUS en S. MARTINIANUS, martelaars te Rome ten tyde van Petrus en Paulus, dat is te zeggen onder de vervolging van Nero, wierden sedert de IV eeuw te Rome vereert, zo 't waar is, het geen de schryver van het boek *Praedestinatus* genoemd zegt, dat een priester van den aanhang der Tertullianisten van Africa zich in dien tydt meester maakte van hun graf. Wat 'er van zy, hun naam wordt gevonden in de Roomsche Almanak van de IV eeuw. Gregorius de Grote heeft eene leerreden uitgesproken op hunnen feestdag. De acten van hun martelaarschap zyn zonder eenig gezag. De Martyrologen stellen hun feest op den 2 July, of op den 30 May. *Calendrier de Fronton. Praedest. de haer. c.* 86. *S. Greg. Homil.* 32. *in Evang. Bollandus T. VII. Tillemont Mem Eccles. T. II.*

PROCHARISTERIA was te Athene een feestdag, op welken men tot een aanvang der lente, wanneer de vruchten beginnen te wasschen, aan Minerva offerde, ook Jupiter om regen en goed weer aanriep. *Meursius Attic. Lect.* 2. 1. *Fasoldus de Festis Graec.* 6. 2.

PROCHITA, PROCIDA, of PROCITA, een klein eilandt van het landschap van Lavoro. Het zelve legt in de golf van Napels, tusschen het eilandt Ischia, en de stadt Pozzuolo. Het zelve is zeer klein, en heeft maar een vlek, de abdy van S. Michiel genoemt. Men is van gedachten, dat dit eilandt voortyds met het nabygelegen voorgebergte, *Promontorium Misenum* genoemt, of met het eilandt Ischia verknocht is geweest, en dat eene aardbeving het daar van afgescheiden heeft. Men wil dat aldaar eertyds vele metalen uitgegraven wierden; ook vindt men 'er warme baden en gezondbronnen. Men heeft het zelve tegen de zeerovers met eene goede sterkte voorzien. *Maty Dict. Descr. Ital. p.* 241. *Delic. de l'Ital. VI. p.* 35.

PROCHORUS, een leerling der Apostelen, en een der zeven diakenen. Men schryft hem het boek toe, dat men vindt in de Bibliotheek der Vaderen, van het leven van Johannes den Evangelist. Maar het is zeker dat het zelve niet is van dezen schryver: want het is met logenen vervult. Vossius meent dat dit werk van Prochorus misschien het zelve is, dat men noemde *Circuitus Johannis. Actor. VI.* 5. *Baronius A. C.* 44 *n.* 30. *&* 99. *n.* 4. *Bellarmin. de Script. Eccl. Vossius l. II. de Hist. Graec.*

PROCILIUS, een Latynsch historiefchryver, die misschien de zelfde *Procilius* is, waar van gewag gemaakt wordt in Lampridius, die geschreven hadde dat hy op eene kolom van Memphis hadde gelezen, dat Egypten vry zoude zyn wanneer de Romeinsche bondelbylen daar zouden komen.

PROCILIUS, een Latynsch historiefchryver, leefde ten tyde van Pompejus den Groten. Hy schreef verscheide werken, die verloren zyn, en men kent hem alleen om dat hy bygebragt wordt door *Varro l. IV. de L. L.* en door *Plinius l. I. Hist. Nat. c.* 2. *&c.*

PROCLES, koning van Lacedemonië. Zie LACEDEMONIE.

PROCLIANUS, proconsul van Africa onder Constantius in den jare 354. Daar is een ander van den zelfden naam geweest, die vikaris was der vyf provinciën onder Honorius in den jare 399. *Jac. Gothofredi Prosop. Codic. Theod.*

PROCLINIATEN, ketters in de IV eeuw, die de menschwording van Christus, de opstanding der lighamen, en het algemene oordeel loogchenden. *S. Epiphan.*

S. PROCLUS, patriarch van Constantinopel, was een leerling geweest van S. Johannes Chrysostomus, en secretaris van Atticus. Hy wierdt bisschop van Cyzicum gemaakt door die van de keizerlyke stadt, die voorgaven dit recht te hebben; maar die van Cyzicum verkozen een ander, zo dat Proclus verplicht was zich te Constantinopel op te houden, daar hy veel roem verkreeg door zyne predikatien. Sisinnius, Nestorius, en Maximianus waren na malkander patriarchen. Na de doodt van den laatsten wierdt Proclus in zyne plaats gestelt in den jare 434. Hy arbeidde veel tot de bekeering van Volusianus; en wanneer deze prelaat hem gedoopt hadde, bekende hy, dat indien Rome drie diergelyke mannen gehadt hadde, de naam zelfs van het Heidendom aldaar volkomen gesmoord zoude zyn geweest. Deze grote man, een lofschrift gemaakt hebbende van S. Johannes Chrysostomus, voegde zich by al het volk, en ging aan Theodosius den Jongen verzoeken, dat hy het lighaam van dezen Heilig naar Constantinopel wilde doen voeren. Hy stelde zich tegen de ketters, en veroordeelde niet alleen het boek van Theodorus van Mopsuesta; maar wederleide het ook door een geschrift. Zyn doodt, welke voorviel op den 24 October des jaars 445, veroorzaakte eene grote beroerte in de kerk van Constantinopel. Men heeft van hem eene verhandeling van de overlevering, van de Goddelyke liturgie, eenige leerredenen, enz. in de Bibliotheek der Vaderen. Vincentius Richardus, een Theatyner te Rome, gaf alle zyne werken in een stuk in quarto uit in den jare 1630. De zelve zyn in 't Grieksch en in 't Latyn, en vervatten XXI predikatien, brieven, en de uitleggingen. Zyne predikatien zyn geschreven met een afgebroken en zinryken styl, vol van tegenstellingen, van vragen, van uitroepingen, en van punten; de gedachten zyn bearbeid en schrander; maar zy zyn van weinig nuttigheit en leerzaamheit. Men ziet aan het hoofdt van dit boek het leven van dezen heilig. Geverhard Elmenhorst hadt een druk van de werkies van Proclus uitgegeven van den jare 1617 in een stuk in 12. te Leiden gedrukt. Het Menologium der Grieken, het Martyrologium der Latynen, het IV algemeen concilie van Chalcedonië, en het V van Constantinopel maken gewag van Proclus, zo wel als S. Cyrillus van Alexandrië en verscheide anderen. *S. Cyrill. in expos. Symb. Nicaen. & ep.* 31. *ad Joan. Antioch. Socrat. l. VII. Hist. c.* 26. 28. *& seq. Theodoret. l. V. c.* 35. *Nicephor. lib. XIV XXXVIII. Photius cod.* 52. *S Joan. Damasc. Baronius. Bellarminus. Possevinus. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. V. siecle.*

PROCLUS, een ketter, en leerling van Montanus, verspreidde

spreidde overal zyne dwalingen in de II eeuw. Gajus, een geleerd man, twistredeneerde opentlyk tegen hem voor den paus Zephyrinus, en verstomde hem zodanig dat hy zonder antwoordt bleef. Eusebius zegt dat deze twistredenering uitgegeven wierdt, dat de zelve hem in handen was gekomen, en dat hy daar in uitmuntende redenen tegen de Montanisten hadde gevonden. Tertullianus pryst ongemeen dezen Proclus; men meent dat hy het was die hem de dweperyen der Montanisten inblies. *Eusebius l. VI. Hist. Hieron. de Script. Eccl. in Gajo. Baron. in Annal.* enz.

PROCLUS, een Platonisch philosooph, die omtrent den jare 500 leefde. Hy is ongetwyffelt de zelve, die bygenoemt wierdt *Diadochos*. Hy was van Lycië, en een leerling van Syrianus. Hy hadt veel deel in de vriendschap van den keizer Anastasius; en dewyl hy een geleerd wiskunstenaar was, zegt men dat Proclus, terwyl Vitalianus Constantinopel belegerde, met grote kopere spiegels zyne schepen verbrandde, gelyk Archimedes eertyds, in 't beleg van Syracusa, de vloot der Romeinen verbrandt hadde. Proclus was een Heiden, en schreef eene verhandeling tegen den Christelyken Godsdienst, welke Philoponus wederleide. Men heeft noch van hem *Elementa Theologica & Physica*, in 't Latyn overgezet door Franciscus Patricius, en te Ferrare *in quarto* uitgegeven in den jare 1583. *Theologia Platonica l. VI*, in den jare 1611 *in folio* te Hamburg gedrukt, met de Latynsche vertaling van Emilius Portus. *Paraphrasis in Ptolem. de Siderum affectionibus*, uitgegeven in den jare 1635 te Leiden in octavo. Uitleggingen over eenige boeken van Plato, in 't Grieksch. Men heeft zyn leven door Marinus zyn leerling beschreven. Het zelve is in zyne volkomenheit te Hamburg uitgegeven door Johannes Albertus Fabricius in den jare 1700. Verscheide schryvers hebben misgetast, dezen Proclus vermengende, of met PROCLUS, die de leermeester was van M. Antoninus, of met anderen van dien naam. *Suidas in Proc. Gesner. in Bibl. Vossius de Sect. Phil. c. 16. de Math.* enz.

PROCONSUL, dat is te zeggen *voorburgermeester*, was een naam, die in het begin van de Roomsche republyk gegeven wierdt aan den gene, dien men om eenige gewigtige redenen burgermeester liet blyven na het jaar van zyn burgermeesterschap. Vervolgens noemde men proconsuls de genen, die in de plaats der burgermeesteren als gouverneurs in de provincien gezonden wierden, daar zy een jaar lang de regering hadden. Hun staat dien zy voerden was ongemeen prachtig. Zy hadden dit met de burgermeesters gemeen, dat zy een purperen mantel dragen, en de bondelbylen en de *sella curulis* gebruiken mogten. Zy lieten echter maar zes bondelbylen voor zich dragen, welke zy zo lang behielden, tot zy hunne regering nedergelegt, en hunne intrede in de stadt Rome gedaan hadden. Zy hadden ook hunne gerechtsbedienaars, schryvers, en secretaris, en voerden een aanzienlyk leger, benevens alles wat daar toe behoort, met zich. Zy hadden ook veel bagagie, dewyl de republyk hen het nodige onderhoudt verschafte, het welk men Viaticum noemde. Zy lootten echter altoos om de provincien, of wierden door den Raadt verkoren in welke zy gezonden zouden worden. In oorlogstyden ging alles zo geregeld niet toe, en men stelde het dan zo wel als men konde: want men wachtte niet juist tot het jaar om was, of men verkoos niet terstondt wanneer het jaar verlopen was een nieuwen proconsul. Buiten dien wierdt aan het volk de keur gelaten wien zy zenden wilden. In den beginne konde een proconsul verkoren worden, zonder dat het volk deswegen in de *Comitia* mogte te zamen komen, doch naderhandt geschiedde zulks in de *Comitia tributa*, daar men dan dikwils den proconsuls de regering voor eenige jaren toevertrouwde; maar de burgermeesteren vaardden, zonder verdere plechtigheden, zo haast zy te Rome het burgermeesterschap nedergelegt hadden, het proconsulschap in de provincien aan, en bleven aldaar zo lang tot anderen kwamen en hen afloften, het mogte zo lang dralen als het wilde. Maar zo haast de nieuwe proconsul in de provincie kwam, mogte zich de andere uit krachte van de wet *Cornelia* niet boven dertig dagen aldaar blyven ophouden. Wat hun rechtsgezag belangt, het zelve was in den beginne bepaalt, maar wanneer de Romeinen hunne heerschappy uitbreidden, en vele landen overwonnen, gaf men hen ook volle macht om in hunne provincien alles naar hun eigen goedvinden te verrichten. Dewyl nu groot voordeel daar by te maken was, konden zy by deze stadhouderschappen zeer gemakkelyk weder aan vergoeding der onkosten geraken, die zy te voren als wykmeesters, als pretors en burgermeesters hadden moeten maken. In andere provincien, waar over zulk een proconsul niet gestelt was, hadde hy in staatszaken niet te zeggen; maar wilde iemandt eenen slaaf vrymaken, eenen tot zoon aannemen, of andere diergelyke zaken, die in eene willekeur of vrye verkiezing bestonden, voornemen, zo konde het zelve door den proconsul zelfs in eene vreemde provincie verricht worden. Voor het overige mogte hy niets aan zich kopen, buiten leeftocht en diergelyke zaken. Wanneer hem ook iemandt iets vereeren wilde, mogt hy het zelve niet aannemen, indien het gene zaken waren tot ligchaams noodzaaklykheit behorende; hoewel hy ook hier in niet te verre mogte gaan. Wanneer gewigtige gevallen voorvielen, moest hy de zelve in den grondt onderzoeken, en niet te licht daar over stappen. Doch geringe zaken konde hy naar zyn goedvinden straffen, zonder lang gerichte daar over te houden. Wanneer de kinderen hunne ouders, enz. gene behoorlyke eerbiedigheit bewezen, konde hy de zelve tot straffe verwyzen, en hen doen geesselen. Voorts hadde hy over grove misdaden, het leven rakende, volkomen rechtsgezag om halsstraffelyk gerichte daar over te houden. *Pighius Annal. Rom. l. p. 108. Mauritius de Sortition. c. 31. §. 1. Panvinius Fast. 1. p. 118. Brissonius de Form. II. p. 264. Sigonius de antiq. Jur. Prov. II. 1. Manut. de Leg. cap. 10. Prevotius de Magistr. Rom. cap. 15. Danet pag. 682. Pitiscus. Du Fresne Gl. Gr.*

S. PROCOPIUS was geboortig van Chotaun, een dorp in Bohemen, tusschen Caursim en Böhmisch-brod gelegen, en begaf zich, na dat hy van te voren de Sclavonische taal volkomen geleert hadde, in de Benedictyner orde. Hy hieldt zich eenige jaren op in de wildernisse naby Sats, en wierdt eindelyk abt in het klooster aldaar, waar op hy in den jare 1053 den 25 Maart stierf. Onder de menigvuldige wonderwerken, welke men wil dat hy verricht heeft, wordt voorgegeven, dat hy water tot wyn gemaakt hadde, den duivel uit de bezetenen verdreven, den zelven in een juk gespannen, en rotsen hadde laten omploegen, van welken arbeidt men noch hedendaagsch eenige merktekenen by Sats wil aantonen; dat hy eens eene rivier in ys heeft verandert, wanneer iemandt die vluchtig was daar niet over konde komen. Hy zoude ook den paus Innocentius, wanneer de zelve hem op het aanhouden van den abt van Glats onder de heiligen niet wilde aannemen, in eenen droom daar toe aangemaant hebben, waar op zyne kanonizatie terstondt volgde. De Bohemers vereeren hem als hunnen patroon, hebben vele kerken naar hem genoemt, en zyn ligchaam in den jare 1588 naar Praag laten brengen. *Balbin. Miscell. Dec. I. l. IV. Hagec. Chr. Bohem.*

PROCOPIUS, geboren in Cilicië, en een bloedverwant van Julianus den afvalligen, deedt zich voor keizer uitroepen tegen Valentinianus en Valens. Zyne eerste voortgangen waren zo gelukkig, dat Valens, tot het uiterste gebragt, bedacht was om het keizerryk af te staan; en zoude zulks gedaan hebben, indien zyne vrienden hem daar niet van afgehouden hadden. Maar de zaken namen in het volgende jaar eenen keer, en Procopius wierdt in Phrygië geslagen. Men zegt dat hy door de zynen verlaten wierdt, en dat hy in de handen van Valens gevallen zynde, de zelve hem het hoofdt deedt afhouwen, dat hy aan Valentinianus zondt in de Gaulen. *Ammian. Marcell. l. XXV. XXVI. Zosimus l. IV.*

PROCOPIUS, een zoon van den Westerschen keizer Anthemius, stont met zyne broeders Marcianus en Romulus omtrent den jare 479 op tegen Zeno. Zy wierden overwonnen door de bedriegeryen van een zekeren Hillus, een berucht bedrieger.

PROCOPIUS, gouverneur van Cilicië onder Constans in den jare 348. Daar is een PROCOPIUS geweest, aan wien S. Gregorius Nazianzenus en Libanius verscheide brieven geschreven hebben; en een ander die meester was van de krygsmacht in het Oosten in den jare 424, onder Theodosius den Jongen. *Jac. Gothofredi Prosop. Cod. Theod.*

PROCOPIUS, markgraaf van Moravië, was een zoon van Johannes Henrik, markgraaf van Moravië, en een broeder van Justus of Jodocus Barbatus, die in den jare 1410 aan de keizerlyke kroon geraakte, doch in 't volgende jaar stierf. Procopius hieldt zyn verblyf te Snoim, en wierdt door zyn broeders navolger, zonder dat men de oorzaak wist, vyandelyk aangetast en vervolgt, en in zyne verblyfplaats belegert, welke belegering echter door zyn dapperen tegenstandt vruchteloos afliep. Wanneer hy zich daar na op zyn vast slot Berdiery in Bohemen ophieldt, kwam Sigismundus in den jare 1412 daar voor, en lokte hem met vriendschap daar buiten op een mondgesprek, doch nam hem echter gevangen, belegerde het slot, en zette Procopius op een schanskorf, dat zyn eigen volk uit het slot naar hem moest schieten. Daar na voerde hy hem naar Beraun, alwaar hy in eene gevangenis door honger stierf. *Balbinus* geeft dezen Procopius een groten lof *in Epit. Rer. Bohem. p. 458.*

PROCOPIUS, generaal der Hussiten. Hy was een Boheemsch edelman, en hadt het geluk, dat zyn moeders broeder, eenen van Woda (of Aqua, gelyk Pantaleon hem noemt) hem tot zoon aannam, en zyne studien liet vervolgen. Hier op deedt hy eene reize door Duitschlandt, Vrankryk, Italië, en het Beloofde landt, en ging by zyne te rug komst op het aanraden van zyne bloedverwanten in een klooster. Maar hy vondt zo weinig genoegen in deze ingetogen levenswyze, dat hy de zelve met het begin van de onlusten dies tyds met een soldaten-leven verwisselde en onder Ziska dienst nam. Hy bragt zich ook by den zelven door zyne dapperheit in zulk een aanzien, dat hy hem dikwils den Duitschen Hercules noemde, en in den jare 1424 kort voor zyn doodt op het nadrukkelykste in zyne plaats aanprees. Doch dewyl de Hussiten zich in twee hopen verdeelden, zo verkreeg hy maar het bevel over het eene gedeelte; want de anderen verkozen verscheide hoofdlieden, onder welke zich ook een bevondt, die PROCOPIUS genoemt wierdt, en den bynaam van *Minor* verkreeg. Zyne eerste krygs-onderneming geschiedde in Moravië, alwaar hy de stadt Reets met storm veroverde, en met blaken en branden alles verwoestte. In den jare 1425 sloeg hy het leger van den aardshertog Albert uit Bohemen. In den jare 1426 won hy dien merkwaardigen slag by Aufzig tegen de Meissners, veroverde daar na Slan stormenderhandt, en liet zo wel die van den adel, als de Raadsheren, die hy daar in vondt, verbranden. Omtrent den zelfden tydt bevocht hy tegen het leger der Duitsche vorsten, het welk de keizer Sigismundus in Bohemen gevoert hadde, eene volkome zege, zo dat 10000 mannen van het zelve op de plaats sneuvelden. In den jare 1428 begaf hy zich, onder zeker geleide, naar den keizer, in hope van een voordelige vrede, en het stadhouderschap van Bohemen te bekomen; doch wanneer zulks niet volgde, zette hy de belegering van het slot Be-

chine

chine voort, en vermeesterde het zelve. In den jare 1429 bezocht hy het markgraafschap Meissen, veroverde oud-Dresden, en de stadt Meissen, alwaar hy den bisschop gevangen nam, en rukte tot in het Maagdenburgsche; van daar trok hy te rug in de Lausnits, maakte Guben tot eenen steenhoop, verwoestte het klooster Neucell, en brandschatte de stadt Bautsen. In den jare 1430 kwam hy wederom in Meissen, veroverde Olschats, en sloeg den Saxischen overste Polents, die hem by Grimme de overtocht van de Mulda wilde betwisten, op de vlucht. Hier op verwoestte hy Altenburg, Culmbach, Bayreuth, Neurenberg, en andere steden in Franken-en in Voigtlandt. Zyn leger bestont toen uit 22000 man te paardt en 52000 te voet, waar by waren 300 wagens met buit geladen, die meest van 14 paarden getrokken wierden. In den jare 1431 brandschatte hy Eger, en bezocht op nieuws Voigtlandt; doch dewyl aldaar weinig buit viel, trok hy in Silesië, maar vondt zo veel tegenstandt, dat hy genoodzaakt was weder naar zyn vaderlandt te keren, alwaar hy by Taus den kardinaal Julianus sloeg. In den jare 1433 rukte hy andermaal in Meissen, kwam tot by Leipzich, en stak Taucha in brandt, doch hy trok te rug eer men zulks dacht, en begaf zich benevens andere gezanten, onder het geleide van 300 ruiters, op het concilie te Bazel. Naderhandt belegerde hy Pilsen te vergeefsch, en wanneer het in den jare 1434 met den Boheemschen adel tot een treffen kwam, nam zyne ruitery de vlucht, waar door hy zyn leven verloor. Hy hadt een dik hoofdt, eene haviksneus, en was zo zwart als een rave, waar door hy zulk een schriklyk wezen hadde, dat men van hem plagt te zeggen: *in uno Bohemo milite centum esse Dæmones*; dat is te zeggen, „ dat eenen Boheemschen soldaat honderd Duivels uit de oogen „ zagen". Men gaf hem den bynaam van *Rasus*, dewyl hy in 't begin een monnik was geweest; hoewel Fabricius meent, dat zulks veroorzaakt was, om dat hy zich zelf en alle zyne soldaten, tot verachting der geestelyken, een kalen kruin hadde laten scheren. *Balbin. Epit. Rer. Boh. Pantaleon de Illustr. Vir. P. II. Theobaldi Huss. Krieg P. II. Sylvius Hist. Boh. l. LI. Fabr. Orig. Sax.*

PROCOPIUS, voorlezer te Scythopolis, in Palestina, en martelaar gedurende de vervolging van Diocletianus en van Maximianus, was de eerste die, in de uitvoering van het edict van den jare 303, gedoodt wierdt om den Christelyken Godsdienst. Hy was geboren te Jeruzalem; maar was zich te Scythopolis komen neerslaan, alwaar hy benevens eenige anderen gevangen genomen wierden in den jare 303, en gebragt naar Cesarea in Palestina. De rechter stelde hem voor aan de goden te offeren, of ten minsten aan de keizers. Procopius geweigert hebbende zulks te doen, wierdt hem op den 7 July het hoofdt afgehouwen. Men viert echter zyn feest op den 8 van die maandt. *Eusеb. l. de Martyr. Palast. c. 1 & 2. Acta Proconsul. apud Ruinart. Tillemont Mem. Eccl.*

PROCOPIUS *van Cesarea*, een historieschryver, leefde ten tyde van den keizer Justinianus, en maakte zich bekend door zyne werken. Hy was secretaris van den beroemden veldoverste Belizarius in alle des zelfs oorlogen, en wierdt naderhandt tot raadsheer en stadvoogdt van Constantinopel gemaakt, dat in dien tydt de hoogste bediening was. Men weet eigentlyk niet of hy een Christen, of een Heiden geweest is. Alle zyne werken in VIII boeken begrepen; onder welke II boeken, die door Photius in een kort begrip te zamen getrokken zyn, zyn van de Persiaansche, II van de Wandaalsche, en IV van de Gothsche oorlogen handelen. Photius heeft 'er het IX boek bygevoegt, onder den tytel *Anecdota*, waar in vele kwade bedryven van den keizer Justinianus en van zyne gemalinne Theodora beschreven worden. Nicolaus Alemannus heeft het eerst dit werk onder den tytel van *Historia arcana* in het licht gegeven, en ook getracht aan te tonen, dat het gene Photius geschreven heeft alzo gebeurt was. Doch Thomas Rivius heeft in zyne *Defensio Justiniani* het tegendeel willen bewyzen, zynde daar in gevolgt door Balthasar Bonifacius, in zyn schryven aan Dominicus Molinus, en Johannes Eichelius, in zyne voorrede voor den druk van Procopius, dien hy in den jare 1654 te Helmstadt heeft uitgegeven. *Photius Bibl. Cod. 63. Vossius de Hist. Græc. l. II. c. 22. Hanckius de Script. Byzant. P. I. c. 5. Le Vayer Jugem. des Hist.*

PROCOPIUS *van Gaza*, een redenaar en Sophist, leefde in de VI eeuw. Hy was beter schryver dan Theologant. Hy schreef uitleggingen, of liever eene keten van de Griekische en Latynsche vaders, die voor hem geweest waren, over de VIII eerste boeken van de H. Schriftuur. Photius pryst zynen styl; maar hy laakt zyne al te lange uitwydingen, niet om dat de zelve onnut waren, maar om dat hy alle de uitleggingen der ouden bybragt, hoewel de zelve strydig waren. Hy bedient zich van de overzetting der zeventigen, van die van Aquila, van Symmachus, van Theodotion, en zomtydts van die van Hieronymus, welke Sophronius in 't Grieksch vertaalt hadde. Coenraad Clauser van Zurich, schryver van eene vertaling van dit werk, gaf het zelve uit in den jare 1555. Johannes Curtier gaf een uittreksel uit van de uitleggingen van Procopius over Jesaias in den jare 1580. Lodewyk Lavatherus van Zurich vertaalde zyne aantekeningen over de boeken Samuels, over die der Koningen, en over het eerste der Kronyken, en Herman Hamberger die over het II boek der Kronyken; en Johannes Meursius deedt de zelve te Leiden drukken in den jare 1620. *Photius. Bellarminus. Possevin. Godeau Hist. Eccl. Cave. Du Pin.*

PROCORUS, of PROCHORUS, een der zeven eerste diakenen. De Grieken geloven dat hy de eerste bisschop was van Nicomedië. Ado zegt dat hy de marteldoodt leedt te Antiochië op den 9 Augustus, na dat hy zich vermaard gemaakt hadde door zyne wonderwerken. Daar is onder den naam van Procorus eene historie van Johannes den Evangelist; maar de zelve is in een later tydt geschreven, en met fabelachtige vertellingen vervult.

P.

PROCRUSTUS was de naam van een beruchte straatrover van Attika, in Griekenlandt, die zyn verblyf hieldt omtrent de rivier Cephisus. Men zegt dat hy eene vreemde wreedheit oefende omtrent de reizigers die hy in handen konde bekomen. De zelve op een bedde uitgestrekt hebbende, deedt hy de voeten en de benen afsnyden aan de genen die groter waren dan dit bedde, en die zo groot niet waren deedt hy met touwen uit malkander rekken. Theseus deedt hem door de zelfde straffe sterven. *Plutarchus in Theseo.*

PROCULA, PROCLA, PROSCULA, of CLAUDIA PROCULA, wil men dat de naam geweest zy van de huisvrouwe van Pilatus. Vincentius Bellovacius brengt het valsche Euangelium van Nicodemus by, dat haar den naam geeft van Procla; maar het handschrift van dit Euangelium, dat Fabricius heeft doen drukken, heeft dien naam niet: men leest daar in alleen: *Matrona ipsius Pilati procul posita.* Malelas in zyne Kronyk, Nicephorus, en de valsche Lucius Dexter, noemen haar ondertusschen Procula. Eenige vaders schynen te geloven dat zy Godt vreesde, en zalig wierdt. Anderen willen dat zy het geloove omhelst heeft, en onder het getal der Heiligen is. Ten opzichte van haren droom, dien zy hadde wegens den Heilandt, geloofden zommigen dat de zelve haar wierdt ingegeven door den Duivel, die twyfelachtig begon te worden, en die vreesde of hy niet wel zyn eigen ryk mogte overhoop werpen. Anderen schryven dien droom toe aan de werking van den H. Geest. *Matth. XXVII. 19.*

PROCULUS een Latynsch dichter, die de poëzy van Callimachus nagevolgt hadde. *Ovidius* spreekt van hem *l. IV. de Ponto, Eleg. ult.*

PROCULUS, bygenoemt *Eutychius*, een vermaard letterkunstenaar, geboren te Sicca, eene stadt van Africa, leefde in de II eeuw, en was leermeester van den keizer M. Antoninus den philosooph. Deze prins verhief hem tot de waardigheit van proconsul. Proculus hadt eene verhandeling geschreven van het geen 'er verwonderenswaardig was in vreemde landen; en dit werk wordt door Trebellius Pollio bygebragt in het leven der dertig dwingelanden en in dat van Emilianus in het byzonder. *Jul. Capitolin. in Anton. Euseb. in Chron.*

PROCULUS was een man genoemt, die dood bleef door den val van een uurwyzer, in de kerk van S. Proculus te Bologne in Italië, daar men dit koppelvaars ziet:

Si procul à Proculo Proculi campana fuisset,
Jam procul à Proculo Proculus ipse foret.

PROCULUS, (LICINIUS) een oud Romeinsch rechtsgeleerde, ten tyde van de keizers Otto den I en Vitellius, in de eerste eeuw. Hy onderwees de rechtsgeleerdheit op eene byzondere wyze, en men noemde de genen, die zyne leere volgden, *Proculejanen. J. Bertrand. de Jurisperitis.*

PROCULUS, (TITUS ÆLIUS) geboren te Arbenga, op de kust van Genua, stondt in den jare 270 in de Gaulen op tegen den keizer Probus, op het aanhouden van zyne huisvrouwe Viturgia en van de Lyonnezen. Maar Probus niet kunnende tegenstaan nam hy de vlucht; en vervolgens gevangen zynde, wierdt hy gedoodt met zynen zoon Herennianus. *Vopisc. in vit. Proc.*

PROCULUS, (VITELLIUS) een Roomsch kapitein, trok naar Doris van wegens Petronius, gouverneur van Syrië, om zich te verzekeren van de genen, die de Synagoge der Joden ontheiligt hadden, het standbeeldt van den keizer Claudius daar in plaatsende. *Josephus Oudh. XIX. 6.*

PROCUPIE, of *Procupia*, eene oude stadt van Hoog-Mesië. Zy is gelegen in Servië aan de rivier Topliza, zes mylen van Cratovo, ten Westen, en veertien van Novibazar, ten Zuiden. *Maty Dict.*

PRODENO, een klein eilandt van Morea. Het is in de golf van Zonchio gelegen, tegen over de stadt Navarin, waar van het maar door een klein kanaal gescheiden is. *Maty Dict.*

PRODICUS, geboortig van Julis, in het eilandt van Cea, eene der Cycladen, een tydgenoot van Democritus, en van Gorgias Leontinus, en leerling van Protagoras, was een der vermaardste Sophisten van Griekenlandt. Hy bloeide in de LXXXVI Olympiade, en hy hadde onder andere leerlingen Euripides, Socrates Theramenes, en Isocrates. Hy achtte het niet te gering te Athene in het byzonder te onderwyzen, hoewel hy zich aldaar bevondt als ambassadeur van zyne landgenoten, die hem alreets verscheide andere openbare bedieningen hadden opgedragen, en schoon de grote toejuiching der Atheniënzen over zyne redevoering, op den dag dat hy zyn openbaar gehoor hadde, hem scheen te moeten verplichten zyn talent niet dan in dergelyke gelegenheden te oefenen. Plato die dikwils en zelfs met lof van hem spreekt, maar niet zonder zich zomtyds te binnen te brengen de spotterny, de beminde afbeelding van Socrates zyn groten tusschenspreker, tracht te doen geloven dat de begeerte om geldt te winnen Prodicus bewoog om school te houden. Hy won in der daadt veel met deze bezigheit. Philostratus is niet verre van dit gevoelen van Plato; want hy schryft aan Prodicus deze twee hoedanigheden toe, de eene dat hy het geldt beminde, en de andere dat hy het gebruikte tot zyn vermaak. Hy ging van stadt tot stadt om zyne welsprekendheit te laten horen, en hoewel hy zulks deedt op de wyze van een loontrekker of huurling, ontfing hy noch-

nochtans grote eerbewyzingen te Thebe, en noch groter te Lacedemonie. Men heeft veel gesproken van zyne redevoering of schoolrede van vyftig drachmen, πεντηκοντάδραχμος, die aldus genoemt wierdt, naar het zeggen van eenige geleerden, om dat ieder toehoorder verplicht was hem vyftig drachmen te betalen, welke meer dan vier kronen maken. Het moet zyn dat Prodicus een buitengemenen welsprekenden styl gehadt heeft, dewyl hy een groten toeloop hadde, hoewel hy onaangenaam van stem was. Men zegt dat Xenophon in Beotië gevangen zynde, en begeerende hem te horen, een borg zocht en vondt, en zyne nieusgierigheit ging voldoen. Daar zyn weinig redevoeringen die meer bygebragt zyn, of die meer gelegenheit gegeven hebben om toepassingen van de zelve te maken, dan die waar in Prodicus voorgaf dat de deugdt en de wellust in vrouwelyke gedaante vermomd zich aan Hercules aanboden, en om strydt hem poogden te bekoren. De Atheniënzen deden hem sterven als een bederver van de jeugdt. Zo 't alleen het bederf geweest was, dat Aristophanes in een van zyne blyspelen aanroerde, wanneer hy zeide: *Deze man is bedurven door de boeken, of door Prodicus, of door den ommegang der grootsprekers*, zo zoude de straffe te groot geweest zyn. Maar daar is eenige waarschynlykheit dat men hem beschuldigde de Atheïstery aan zyne leerlingen te onderwyzen. Plutarchus zegt dat hy van eene zwakke en ziekelyke gesteltheit was.

PRODICUS, een ketter van de II eeuwe, hoofdt van de secte der Adamiten, volgde de dwalingen der Carpocratianen: hy geloofde dat de zielen in de ligchamen gezonden wierden, op dat zy door allerlei wellustigheden hunne hulde deden aan de Engelen, die de wereldt geschapen hadden. In gevolg van dezen grondslag liet hy allerlei afschuwelyke vereenigingen toe tusschen de mannen en de vrouwen. Zyne aanhangers beroemden zich geheime boeken van Zoroaster te hebben, en beweerden dat men Godt niet moest aanroepen, noch zich bloot geven aan 't martelaarschap om de belydenis der waarheit. *Clem. Alexand. l. I. Stromat. Tertullian. in Scorpiac. Theodoret. Hæretic. Fabul. l. I. c. 6 l. V. c. 10. 20. 27. Bayle Dict. Crit.*

PRODICUS *van Phocea* was een heldendichter volgens het getuigenis van Pausanias.

PRODOMIANEN, *Prodomii*, waren de goden, welke, naar de inbeelding der Heidenen, op de grondlegging der gebouwen acht hadden, en door Romulus *Prastructores* genoemt wierden. Domitius Calderinus verstaat door deze namen de goden, welke in den ingang der huizen, ja ook by de dorpels der deuren aangebeden, en daarom ook *Dii vestibulares* genoemt wierden. In dien zin moet ook de bynaam van de godinne Juno opgevat worden, wanneer de zelve *Prodomia* Juno genoemt wordt. *Pausanias in Atticis.*

PROERESIUS, een philosooph en redenaar, leefde in de IV eeuw. Hy deedt belydenisse van den Christelyken Godsdienst, en wanneer Julianus de afvallige den Christenen verboodt de goede letteren te onderwyzen, wilde hy liever de schole verlaten, waar in hy leeraarde, dan iets doen tegen zyne conscientie. *Baronius A. C.* 362.

PROETUS, een zoon van Abas, koning van Argos, hadde van zyne kindschheit af eene grote vyandschap tegen zynen broeder Acrisius. Dewyl deze echter sterker was, moest Proetus zich by Jobatus, koning van Lycië, wiens dochter hy getrouwt hadde, begeven. Deze stont hem met een leger by, en bragt het zo verre, dat de heerschappy tusschen hem en zynen broeder verdeelt wierdt, in welke deling Acrisius Argos behieldt, en Proetus Tyrinthia verkreeg. Wanneer naderhandt Bellerophon naar Tyrinthia kwam, om aldaar bescherming te zoeken, beschuldigde hem Proetus gemalinne, Sthenobea, valschelyk dat hy naar hare eere gestaan hadde. Hier op veroordeelde Proetus hem om met het monster Chimæra te vechten. Wanneer nu deze onschuldige prins dit monster overwonnen hadde, bragt Sthenobea uit vertwyfeling zich zelf met vergift om. *Apollodorus. Hygin. &c.*

PROFESSOREN (of *Hoogleeraars*) wierden ten tyde der keizers die genen genoemt, die de letterkunst en de redenkunde zo wel te Rome als in de andere Roomsche poortersteden (*Municipia*) leeraarden. Van de laatste moest ieder drie of vier diergelyke mannen onderhouden, en de Decuriones moesten zorg dragen, dat hun jaargeldt hen wel betaalt wierdt. Het zelve bedroeg in de stadt Rome dikwils 2500 dukaten, doch wanneer de stadt niet al te groot was, moest een professor in de redenkunst zich met 600, en een professor in de letterkunst zich met 300 dukaten laten vergenoegen. *Laurentius de Profess. c. 1. Pitiscus.*

PROGNE, eene dochter van Pandion, koning van Athene. Zy trouwde met Tereus koning van Thracië, waar by zy eenen zoon hadde, Itys genoemt. Tereus naar Athene gegaan zynde, badt zy hem hare zuster Philomela mede te brengen. Hy verzocht zulks aan Pandion, die hem het zelve bezwaarlyk toestont. Maar Tereus, op haar verlieft geworden zynde, verkrachtte haar op den weg, en haar de tong afgesneden hebbende, sloot hy haar in een afgelegen kasteel, en zeide op zyne wederkomst aan zyne vrouwe, dat zy op den weg van een buitengewoon toeval gestorven was. Philomela vondt uit, door een geborduurd werk, haar ongeluk aan hare zuster te doen weten. Deze ontveinsde hare smart tot op den feestdag van Bacchus. Maar toen zich onder het getal der Bacchanten begeven hebbende, ging zy hare zuster verlossen, en doodde, om zich te wreken, haar eigen zoon Itys, deedt hem koken, en gaf hem aan Tereus te eeten. Deze te weten gekomen zynde wat 'er gebeurt was, wilde dezen kindermoordt straffen; maar de fabel zegt, dat zy vluchtende in eene zwaluwe verandert wierdt, en Philomela in een nachtegaal. Tereus wierdt mede in een kuifvogel verandert. *Ovid. Metam.*

PROM, of PRON, eene stadt van Indië, aan de overzyde van den Ganges. Zy is gelegen aan de rivier Menan, ten Noorden van de stadt Ava, en is de hoofdstadt van een klein koninkryk, dat haren naam draagt, en afhankelyk is van den koning van Ava. *Maty Dict.*

PROMETHEUS, zoon van Japheth, was broeder van Atlas en van Epimetheus. De dichters hebben voorgegeven, dat hy, de eerste menschen van aarde en van water gemaakt hebbende, het vuur van den hemel stal, waar mede hy hen bezielde. Minerva was hem in dezen arbeidt behulpzaam, en men zegt dat zy hem in den hemel voerde, daar hy een stuk houts ontstak aan het vuurradt van de zon, en dat hy den mensche met dit vuur bezielde. Hy maakte ook, volgens de dichters, eene vrouw Pandora genoemt, aan welke Jupiter, om zich van Prometheus te wreken, een doos gaf, waar in hy de ongevallen en ziektens van het menschelyke geslacht besloten hadde: Pandora bragt de zelve aan Prometheus, die het geschenk van Jupiter verachtte. Zy gaf het zelve aan zynen broeder Epimetheus, die niet zo haast de doos geopent hadde, of allerlei kwalen verspreidden zich over het menschelyk geslacht. Epimetheus wilde de doos wederom toesluiten, maar daar bleef op den grondt niets overig dan de hoop. Jupiter, om zich noch verder aan Prometheus te wreken, geboodt aan Vulcanus hem vast te klinken met yzere ketenen aan den berg Caucasus: in deze gestalte pikte een arendt of een gier dagelyks een gedeelte van zyn lever. Duris van Samos verhaalt dat Prometheus op die wyze niet gestraft wierdt, om dat hy het vuur uit den hemel gerooft hadde; maar om dat hy op Pallas verlieft was geworden. Men zegt dat Prometheus door Hercules verlost wierdt. De genen die historische waarheden in de duisterheit der fabelen zoeken, zeggen dat Prometheus den loop der sterren waarnam, en zich met zo veel yver in deze kennisse bevlytigde, dat deze zorg hem nacht en dag op dezen berg hieldt. Onder andere zaken vondt hy, zeggen zy, de kunst om vuur te maken, het zy door het zamenstoten der keistenen, het zy door het vergaderen van de stralen der zonne in eenen spiegel. Door dit middel konde hy altoos, om zo te spreken, de menschen van zyne nabuurschap weder bezielen, die door de koude van hunne klimaten verstyft waren. Maar de historieschryvers verhalen iets zekerder wegens den oorsprong van deze fabel. Diodorus van Sicilië zegt dat Prometheus een gedeelte van Egypten regeerde onder de regering van Osiris. De Nyl overgelopen zynde, zoude de gansche landstreek van het gebiedt van Prometheus verdronken zyn geweest, zo Hercules deze overstroming niet gestuit hadde door de dyken, die hy 'er tegenstelde. De Nyl was voortyds de Oceaan genoemt; deze overstroming deedt hem Arendt noemen: in de volgende eeuwen wierdt hy *Egyptus*, en Nyl of *Nilus* genoemt, naar den naam van twee koningen die deze namen droegen. Het verdriet van Prometheus, terwyl de rivier Arendt genoemt zyn landt verwoestte, gaf gelegenheit aan de dichters om voor te geven dat het hert van Prometheus door een arendt verscheurt wierdt, tot dat Hercules hem van deze straffe kwam verlossen. De zelve historieschryver zegt elders, dat, indien het by de dichters daar voor gehouden wordt, dat Prometheus het vuur van den hemel stal en het zelve aan de menschen meêdeelde, zulks was om dat hy de werktuigen uitvondt om vuur te maken. Jupiter hadt hem aan een keten doen slaan, om dezen diefstal te straffen: Hercules verloste hem daar van, zyne vrede gemaakt hebbende met Jupiter. Lucianus vertoont op eene waarschynlyke wyze het maken van den mensche door Prometheus; te weten dat hy de eerste met veel kunst en schranderheit standbeelden van aarde maakte, het geen men aan Minerva toeschryft; dat deze menschen van aarde schenen te leven en beweging te hebben. Op dezen historischen grondt gaven de dichters voor dat Prometheus de maker der menschen was. Appianus verhaalt in de historie der oorlogen van Mithridates, dat Pompejus, in Pontus zynde, nieuwsgierig was om den berg Caucasus te zien, waar aan men zeide dat Prometheus was vastgehecht geweest. Arrianus verhaalt dat de Macedoniërs, die onder Alexander Asië overwonnen, in een hol gegaan zynde van het landt der Parapamisen, van de bewoners der nabuurschap verstonden, of zelfs voorgaven dat dit de plaats was daar Prometheus was geketent geweest, en daar een arendt hem het hert verscheurde, tot dat Hercules hem verloste, na dat hy den arendt met pylschoten gedood hadde. Dit was eene uitvinding van de vleiers van Alexander, den Caucasus uit Pontus overgebragt te hebben in de Oostersche landstreken, om te kunnen zeggen dat Alexander den Caucasus overwonnen hadde. Men kan zeggen dat de fabel van Prometheus overgebragt was uit Egypte in Pontus op den berg Caucasus, alwaar men ook voorgaf dat eene rivier, de Arendt genoemd, het landt overstroomt hebbende, Prometheus door zyne onderdanen geketent wierdt, en eindelyk door Hercules verlost. Dewyl men wil dat Prometheus den dienst der 12 goden in Griekenlandt gebragt heeft, is het eerder aan te tonen dat hy een Egyptenaar van oorsprong is geweest, en dat de historie of fabel, die hem betreft, vervolgens in Scythië, in Pontus en in Griekenlandt is overgebragt. Bochart heeft de fabel van Prometheus historisch uitgelegt in zyn *Phaleg l. I. c.* 2. daar hy voorgeeft dat de *Magog* van de Schriftuur en de Prometheus der Heidenen de zelve zyn. *Ovid. l. I. Metam. Horatius. Hesiodus. Cicero. Lactantius.*

PRONAPIDES *van Athene*, volgens Diodorus van Sicilië en Theodosius den letterkunstenaar, of *Prosnonides* volgens Tatianus, of *Protanides* volgens Eusebius, wordt door Tatianus genoemt onder de schryvers die voor Homerus geleeft hebben; en Dio-

Diodorus van Sicilië *l. III* zegt dat hy meester van dezen dichter is geweest. Hy voegt 'er by dat het een doorluchtig dichter is, die, naar 't voorbeeldt van Orpheus en van Linus, zich van de Pelasgiaansche letters bedient hadde; en Theodosius de letterkunstenaar merkt aan, dat hy van de slinkerhandt naar de rechter heeft beginnen te schryven, in plaats dat de Grieken van te voren hunne woorden van boven naar beneden schreven, of weder te rug schreven wanneer zy aan het einde der regel van de slinker naar de rechterhandt gekomen waren. Men heeft aan dezen schryver een werk toegeëigent, genoemt *De eerste Wereldt*, of *van de zamenstelling der Wereldt*, in vaarzen geschreven. *Diod. Sic. l. III. Du Pin Bibl. des Hist. Prof.*

PRONO, een afgodt der oude Sclavoniërs aan de Oostzee, dien men in een bosch by Provenau, in Wagrië, vereert heeft. Hy wierdt naakt afgebeeld, houdende in de eene handt een ploegschaar, waar mede men zyne rechtvaardigheit heeft willen aanwyzen, en in de andere een vaandel. Op het hoofdt hadde hy eene kroon en lange ooren, en onder den slinker voet een klokje, of schel. *Schmelz Dissert. de Idolol. veterum Misn. incolarum* §. 15. *Grosser Laussnitz. Gesch. P. II. p.*4, alwaar ook, als mede in de *Acta Erud. van 't jaar* 1715, *p.* 147, de afbeelding te zien is.

PRONOMUS, een Thebaner, was de eerste uitvinder der fluiten, op welke men verscheide tonen kon spelen. Marsyas hadt 'er twee doen overeenstemmen; maar Pronomus vondt middel eene fluit te maken, waar op men alle de tonen speelde. Eenigen schryven deze uitvinding toe aan Theodorus van Thebe, anderen aan Antigenides. *Pausan. in Bœot. Athenæus. Salmasius in Solin.*

PROPERTIUS, (Sextus Aurelius) een Latynsch dichter, hadt zynen oorsprong uit eene stadt van Umbrië, die Mevania genoemt was, tegenwoordig Bevagna, in het hertogdom van Spoleto gelegen, gelyk hy zelf getuigt in de plaats daar hy zegt dat Umbrië het landt is van den Roomschen Callimachus. Hy neemt den naam van den Romeinschen Callimachus, om dat hy de poëzy van dezen Griekschen schryver, zo wel als Minnermus en Philetas gevolgt heeft. Lilio Giraldi meent dat Propertius van Assise, of Essise was, dat de dichter zelf Axis of Assis noemt. Men gelooft dat zyn vader ridder was, dat hy aanzienlyke ampten bekleedde gedurende het driemanschap, dat hy vervolgens van het getal was der genen die Antonius gevolgt hebbende, na de verovering van Perufe door last van Augustus omgebragt wierden. Propertius, zyne meeste goederen verloren hebbende, kwam te Rome, daar hy veel achting verkreeg, en een groot deel in de gunst van Mecenas en van Cornelius Gallus, die hem beide begunstigden. Ovidius, Tibullus, Bassus en de andere grote geesten van zynen tydt waren zyne vrienden. Propertius heeft vier boeken te zamen gestelt van zyne minneryen, waar in hy byna nergens anders van gesproken heeft dan van zyne drift voor eene dochter Hostia, genoemt, of Hostilia, volgens Apulejus, aan welke dochter hy den naam gaf van Cynthia. Quintilianus, Ovidius, Martialis, en verscheide anderen spreken voordeliglyk van hem. Het eerste boek van zyne minnezangen was bygenoemt *Monobiblos*, of het Eenig boek. Al het werk is verloren geweest, en men vondt by geluk een beschimmeld handschrift, waar van men verscheide afschriften maakte. Maar daar moet iets van het werk verloren zyn gebleven, of daar moet een ander dichter van dezen naam geweest zyn, waar van Fulgentius dit vaars bybrengt:

Divitias mentis conficit omnis Amor.

Men moet Propertius eerder aanmerken als een goed dichter dan als een deugdzaam man. Zyne minnezangen doen wel zien dat hy geen groot geweldt deedt om zyne driften tegen te staan. Het geen men byzonder vindt in Propertius, is de vermenging der fabelen die hy in alle gevallen gebruikt heeft in zyne vaarzen, om dat inderdaadt de fabel de ziel van de poëzy is, en dat hy daar in den raadt volgde, welken de vermaarde Corinnus gegeven hadde aan Pindarus. Propertius hadde hier door het voordeel boven Tibullus, om dat de fabel en de trekken der historie zelfs veel dienen om de minnezangen te vullen en te onderfteunen: zyn styl is zeer zuiver. *Lilio Giraldi Dial. IV Poët. Crinitus de Poët. Lat. Scaliger. Passerat. Vossius.*

PROPHETEN, personen van Godt verkoren en ingeblazen om het toekomende te voorzeggen. Dit woordt komt van het Grieksche Προφήτης, het welk betekent den gene, die de dingen zegt eer de zelve gebeuren, van πρὸ, *voor*, en van φημὶ, *ik zegge*. De Hebreeuwen noemden hen in den beginne *Roë*, dat is te zeggen *zienders*. Vervolgens noemden zy hen *Nabi*, dat afkomt van het wortelwoordt *Nabah*, *voorzeggen*, *waarzeggen*, *propheteren*, eene uitdrukking die eene wyduitgestrekte betekenis heeft. De Schriftuur geeft hen ook dikwils den naam van *Mannen Gods*, en van *Engelen* of *Afgezanten* des Heeren. Het is zeker dat by de Hebreeuwen de naam van propheet gegeven wierdt aan alle de genen, die, vervult met Gods geest, aan de menschen waarheden bekent maakten, die Godt hen geopenbaart hadde. Aldus wierden Abraham, Moses, Josua, Samuel, Nathan, Elias, Eliza, en verscheide andere propheten genoemt, en aldus wierden ook de zangers van den tempel met dien naam vereert. In dien zin geeft Josephus den naam van propheten aan de schryvers van de gewyde boeken van het Oude Testament, hoewel 'er gevonden worden die enkel historisch zyn. De Joden geven ook den naam van grote propheten aan de boeken van Josua, van de Rechteren, van Samuel en van de Koningen, en van later of minder propheten, aan Jesaia, Jeremia, enz. Godt openbaart aan de propheten zyne waarheden, en zynen wille op verschillende wyzen, onmiddelyk door zich zelf, of middelyk door de engelen. De onmiddelyke openbaring is uitwendig of inwendig. De uitwendige is wanneer Godt eene stem doedt horen die den propheet bekent maakt wat hy doen of wat 'er gebeuren moet, of wanneer hy hem, het gene hy wil hebben dat hy weten zal, vertoont door tekenen of door zinnebeelden. De inwendige geschiedt door nachtgezichten of dromen, of in eene verrukking en ontroering, die den mensche buiten zich zelf voert, of terwyl men wakker is, of met bedaarde zinnen. Daar zyn ook verscheide wyzen waar van de propheten zich bedienen om aan de menschen de Goddelyke waarheden bekent te maken. De eerste en gemeenste is wanneer zy hen met de levende stemmen bekent maken de zaken die Godt hen geopenbaart heeft. De twede is wanneer zy den menschen het gene gebeuren zal doen weten door tekenen en daden, die daar mede overeenkomen, of eenige betrekking daar toe hebben. De derde is door geschriften te zamen gestelt door last van Godt, of door de inblazing van den H. Geest, of door hunne eige beweging met bystandt van den H. Geest. Daar is altoos onder de Joden een vervolg van propheten geweest van Moses af tot Ezra toe. De Rabbynen van deze laatste tyden hebben vremde aanmerkingen gehadt over de verscheide graden of trappen van prophetie. Rabbi Moses, die hun geleerdste schryver is, heeft 'er elf onderscheiden in zyn boek genoemt *More Nevokim*, waar in hy met veel scherpzinnigheit van alle deze graden handelt. Maar dewyl hy geen ander steunsel heeft dan philosophische redenen, die geen grondt hebben in de H. Schriftuur, moet men zich daar mede niet ophouden. Het is waarschynlyk dat de Rabbynen op deze ingebeelde gronden steunen, wanneer zy verzekeren dat Daniel niet van het getal der propheten was. Maar Josephus heeft hem onder het getal der andere propheten gestelt met de Joden van zynen tydt; en de Rabbynen zelfs, die hem de prophetische waardigheit weigeren, ontkennen echter niet dat 'er prophetiën in zyn boek zyn. Men heeft in het Oude Testament de schriften van XVI propheten, te weten IV die men *grote*, en XII die men *kleine* noemt. De vier grote zyn Jesaia, Jeremia, Ezechiel, en Daniel. De twaalf kleine zyn, Hosea, Joël, Amos, Obadja, Jona, Micha, Nahum, Habakuk, Zephanja, Haggai, Zacharia, Maleachi. Dit is de rang, naar welke hunne schriften in den Bybel geplaatst zyn. Doch men zoude hen ten naasten by in deze Chronologische order kunnen schikken.

I. Hosea propheteerde in de dagen van Uzzia, Jotham, Achaz, en Hizkia, koningen van Juda, en in de dagen van Jerobeam, den zoon van Joas, koning van Israël, en van zyne navolgers, tot de verwoesting van Samaria, voorgevallen in het 3283 jaar der wereldt. Hy was de zoon van Beëri, en de eerste van de twaalf kleine propheten. Epiphanius zegt, dat hy van Belemoth, eene stadt in den stamme Issaschar, afkomstig was, zynde waarschynlyk de zelve als Beëlmeon, in den zelven stamme gelegen. Maar indien Hosea onder alle de vorsten geprophеteert heeft, welke boven zyn opgetelt, moet hy een zeer hogen ouderdom bereikt hebben: want van het begin der regering van Uzzia tot het einde van die van Hizkia zyn wel honderd en twaalf jaren verlopen; voeg daar by twintig of vyf en twintig, die Hosea kan gehad hebben toen hy begon te propheteren, zo zal het 132 of 137 jaren uitmaken; en schoon men tien jaren van Uzzia, en even zo veel jaren van Hizkia aftrok, gedurende welken tydt Hosea niet zou mogen geprophеteert hebben, zouden 'er echter nog 112, of 115 jaren overblyven. Doch men vindt in den ganschen dienfttydt van den propheet Hosea geen bewys, dat hy zo lange geprophеteert heeft. Wel is waar, dat de bovengemelde koningen in het begin, of het opschrift der prophetie van Hosea gevonden worden; maar het is zeer waarschynlyk, dat dit opschrift niet van Hosea maar van een uitschryver is, en dat het recht begin van deze prophetie moet zyn met deze woorden: *Het begin van het woordt des Heeren door Hosea*; zo dat het geloofłyk is, dat hy in het einde der regering van Jerobeam den II, koning van Israël, heeft begonnen te propheteren. Hy was ooggetuige van de eerste wegvoeringe der vier stammen door Tiglath-Pilezer, en van de vernietiginge des koninkryks van Samaria door Salmanassar.

II. Amos heeft begonnen te propheteren in het drie en twintigste jaar van Uzzia, koning van Juda, het 3219 der wereldt, en omtrent zes jaren voor de doodt van Jerobeam, koning van Israël.

III. Jesaia, begon te propheteren onmiddelyk na de doodt van Uzzia, en het begin der regering van Jotham, koning van Juda, in het 3246 jaar der wereldt. Hy volhardde te propheteren tot de regering van Manasse toe, welke begon in het 3306 jaar der wereldt. Jesaia was de zoon van Amos, en de eerste der vier grote propheten. Hy was van koninklyken bloede, indien het was, gelyk men zegt, dat zyn vader de zoon van den koning Joas, en de broeder van Amazia, koning van Juda, was. De prophetie van Jesaia kan in drie delen gesplitst worden. Het eerste deel begrypt zes hoofdstukken, en ziet op het koninklyk ryksbestier van Jotham; de zes volgende hoofdstukken zien op het ryk van Achaz, en al het overige raakt het gebiedt van Hizkia. Het voornaamste doelwit van deze prophetie is de Babylonische gevangenis, de wederkering uit de zelve, en het koninkryk van den Messias. Om die reden hebben de H. schryvers des Nieuwen Testaments Jesaia meer dan eenigen anderen propheet aangehaalt, en de kerkvaders zeggen, dat hy veel eer een Evangelist dan een Propheet is. Het byna eenparig gevoelen van Joden en Christenen is, dat Jesaia door last van den koning Manasse in stukken is gezaagt. Men zegt, dat die toen godloze vorst dit liet doen, onder voorwendsel, dat die propheet gezegt hadt: *Ik hebbe den Heere gezien op een*

hogen troon (zie *Jes. VI*, 1), het welk hy voorgaf strydig te zyn met het zeggen van Mozes *Exod. XXXIII*, 20: *My zal geen mensch zien, en leven.* Benalven de boeken, die wy van Jesaia hebben, hadt die propheet nog een boek van de daden des konings Uzzia geschreven, dat *II Chron. XXVI*, 22. wordt aangehaalt, en dat niet meer voorhanden is. Origenes, Epiphanius, en Hieronymus spreken van een ander boek, dat tot tytel voert: *De hemelvaart van Jesaia*; en zommige Joden schryven hem de *Spreuken*, den *Prediker*, en het *Hoge-liedt van Salomon*, nevens het *boek Jobs* toe. Ambrosius (*in Psalmum CXVIII, Tom. I Oper. fol.* 1124) verhaalt deze omstandigheit aangaande het leven van Jesaia, namentlyk, dat deze propheet in zyne gevangenisse groot gevaar van zyn leven liep, en dat hem de Satan verscheen, zeggende: *Verklaar ons, dat gy niet door den Geest Gods gesproken hebt, en ik zal u hier uit verlossen, en de herten uwer haters t'uwaarts neigen.* Doch Jesaia wilde liever sterven dan de waarheit verzwygen. De vrouw van Jesaia wierdt *prophetesse* genaamt, en de Rabbynen besluiten daar uit, dat zy den geest der prophetie hadt; maar het is waarschynlyker, dat men de vrouwen der propheten prophetessen noemde, alleen om de bedieninge van hare mannen. De H. Schrift spreekt ook van twee zonen van Jesaia, den eenen geheten *Schear-Jaschub*, dat is: *Het overblyfsel zal wederkeren*, en de andere *Chas-bas*, dat is: *Haast u tot den roof.* Zie *Jes. VII*, 3, *en VIII*, 5. De eerste van deze twee gaf te kennen, dat de gevangenen, die naar Babel zouden worden gevoert, daar uit na verloop van zekeren tydt zouden wederkeren; en de twede, dat de koninkryken van Israël en van Syrië wel haast zouden verwoest worden.

IV. Jona, of Jonas, leefde gedurende het koninkryk van Israël, onder de koningen Joas en Jerobeam, omtrent den zelven tydt met Hosea, Jesaia, en Amos. Jerobeam stierf in den jare 3220.

V. Micha heeft geleeft onder Jotham, Achaz, en Hizkia, koningen van Juda. Jotham begon te regeren in den jare 3245, en Hizkia stierf in den jare 3306. Micha was een tydgenoot van Jesaia; maar hy begon later te propheteren.

VI. Nahum vertoonde zich als propheet in Juda onder de regering van Hizkia, en na de onderneming van Sanherib tegen Juda, dat is na den jare 3291.

VII. Jeremia, of Jeremias, begon in het dertiende jaar der regeringe van Josia, koning van Juda, in het 3375 jaar der wereldt. Zephanja propheteerde omtrent dien zelven tydt; Jeremia vervolgde te propheteren onder Joahaz, Jojakim, Jojachin, en Zedekia, tot de verovering van Jeruzalem door de Chaldeën in het 3416 jaar der wereldt. Men gelooft dat hy twee jaren daar na in Egypten stierf, in den jare 3418. *Baruch* was zyn leerling en schryver.

VIII. Zephanja propheteerde in het begin der regering van Josia, koning van Juda, en voor het achttiende jaar van dezen vorst, dat het 3381 jaar der wereldt is, en zelfs voor de inneming van Ninive, in den jare 3378.

IX. Joel propheteerde onder Josia, omtrent den zelven tydt met Jeremia en Zephanja.

X. Daniel wierdt naar Chaldea gevoert in het 3398 jaar der wereldt, dat het vierde was der regering van Jojakim, koning van Juda. Hy propheteerde te Babel tot het einde der gevangenisse, in den jare 3468, en misschien nog daar na.

XI. Ezechiel wierdt gevangen naar Babel gevoert met Jojachin, koning van Juda, in het 3405 jaar der wereldt. Hy begon te propheteren in den jare 3409. Hy vervolgde tot omtrent het einde der regering van Nebukadnezar, die stierf in het 3442 jaar der wereldt.

XII. Habakuk leefde in Judea in het begin van Jojakim, omtrent den jare 3394, en voor de komste van Nebukadnezar in het landt, in den jare 3398. Hy bleef in Judea gedurende de Babylonische gevangenisse, en bragt Daniel te eeten in den kuil der leeuwen.

XIII. Obadja heeft geleeft in Judea na de inneming van Jerusalem, voorgevallen in den jare 3414, en voor de verwoesting van Idumea, die men gelooft gebeurt te zyn in den jare 3410.

XIV. Haggai wierdt naar Jeruzalem gebragt in den jare 3414. Hy keerde weder uit de gevangenisse in den jare 3468, en heeft gepropheteert in het twede jaar van Darius, zone van Hystaspes, welk was het 3484 jaar der wereldt.

XV. Zacharia heeft in den zelven tydt met Haggai, doch waarschynlyk langer, gepropheteert.

XVI. Maleachi, of Malachia, heeft geen tydt gestelt in zyne prophetiën. Hy is de laatste der twaalf kleine propheten, maar zo weinig bekend, dat men zelfs twyfelt, of het eigen, dan of het een algemene naam is, die een *engel*, een *gezant*, een *propheet des Heeren* betekent: want het blykt uit den propheet *Haggai, I*, 13, en dien, die ons onder den naam van *Maleachi* voorkomt, III, 1, dat men in dien tydt wel meer den propheten den naam gaf van *Malach-Jehova*, dat is *Gods gezant*. De LXX hebben den naam *Maleachi*, of *Malachia* overgezet door *zyn Engel*, in plaats van *myn Engel*, gelyk het Hebreeusch medebrengt, en verscheide kerkvaders, als Clemens Alexandrinus, *Strom. I*, en Tertullianus, *contra Jud. cap. V*, hebben Maleachi aangehaalt met den name van *Engel des Heeren.* Het is zeer waarschynlyk, dat Maleachi de zelve is met *Ezra*, zo dat hy propheteerde onder Nehemia, die in Judea wederkeerde in den jare 3550, en na Haggai en Zacharia. Hy is de laatste propheet der Synagoge, en leefde omtrent vier honderd jaren voor Jesus Christus. Hy propheteerde van de komste van Johannes den Doper en van de twederhande komste van den Heilandt zeer nadrukkelyk. Hy stierf, als men zegt, zeer jong, en wierdt by het graf zyner vaderen ter aarde bestelt.

Men kan op de byzondere artykels van ieder van deze propheten andere omstandigheden van hun leven vinden, uitgezonderd der propheten *Hosea*, *Jesaia*, en *Maleachi*, van welke om die reden hier breder dan van de andere gesproken, en dit gebrek dus verholpen is.

Behalven de bovengemelde propheten vindt men een groot getal andere in de Schriftuur, als mede eenige prophetessen. Na *Maleachi* vindt men in Israël gene propheten meer dan van te voren.

Augustinus erkende driederlei slag van propheten, namentlyk, die der Joden, die der Christenen, en die der Heidenen. Van de propheten der Joden is reets gesproken.

Wat aangaat de propheten der Christenen. Deze naam wordt in 't algemeen door Christus gegeven aan alle de genen, die zich ophouden met het volk in zynen naam te onderwyzen, wanneer hy zegt: *Wacht u voor de valsche propheten.* Het is in dien zin, dat Johannes de Doper een *Propheet* genoemt wierdt, en dat 'er propheten waren in de eerste kerke. De Heilandt zegt ook uitdrukkelyk *Matth. XXIII*, 34: *Ik zende tot u propheten, en wyzen, en schriftgeleerden.* Inzonderheit mogten ook de Apostelen den naam van propheten dragen, (om niet te spreken van den Heilandt zelf, die grote propheet, machtig in woorden en werken voor Godt en al het volk) en Johannes een van hen is zelfs de schryver van het prophetische boek der Openbaringe, waar mede het N. Testament besloten wordt, en waar in op eene prophetische wyze beschreven is wat de Kerke Gods stondt over te komen in later dagen. Barnabas, Simeon, gezegt Niger, Lucius van Cyrene, Manahen en Paulus worden uitdrukkelyk propheten genoemt *Act. XIII*, 1. Men leest *Act. XI*, 27, 28, dat 'er propheten van Jerusalem te Antiochië gekomen waren, onder welke een, Agabus genoemt, een groten hongersnoot voorzeide; en *Act. XXI*, 11 voorzeide hy aan Paulus zyne aanstaande banden en gevangenisse. Men heeft in 't begin en in den eersten tydt der Christen kerke ook prophetessen gevonden; als Anna *Luc. II*, 36, en de vier dochters van Philippus den diaken, *Act.* XXI, 9.

Wat aangaat de Heidensche propheten, het is zeker genoeg, dat alle de volkeren van oude tyden af hunne propheten gehadt hebben, als by voorbeeldt blykt in *Bileam*, die een propheet was onder de Midianiten eer noch de Israëliten bezit genomen hadden van het beloofde landt. De dichters en waarzeggers wierden ook propheten genoemt. *Tit. I*, 12. De Egyptenaars hadden hunne propheten, die de historiën geschreven hebben, en die hunne offeraars waren. Clemens Alexandrinus, een schryver van grote geleerdheit, zegt in het I boek van zyne *Stromata*, dat Thales en Pythagoras onderhandelingen gehadt hebben met de propheten der Egyptenaren. Men heeft ook eenen brief, dien Porphyrius schreef aan *Anebo*, waar in hy hem den naam van propheet geeft. De tytel van dezen brief is aldus: *Porphyrius aan Anebo, den propheet, heil.* Men kan zelfs dezen naam van propheet toegeschreven vinden aan de Egyptische priesters, of offeraars, die de zorg op zich namen om de boeken van deze natie te schryven, niet alleen in de Heidensche schryvers, maar ook in Eusebius, voornamelyk in zyne *Prapar. Evang.* De Grieken hebben hunne propheten en prophetessen gehad, en de Romeinen geloofden aan de prophetiën der Sibyllen, en aan hunne wigchelaars. Met een woordt, onder alle natiën zyn 'er geweest, die zich bemoeien met toekomende dingen te voorzeggen. *R. Simon Hist. Crit. de l'Ancien Testament. Du Pin Dissert. prelimin. sur la Bible. Calmet Bybelsch Woordenboek. enz.*

PROPETIDEN, of PROPOETIDEN, is een naam, welken de dichters aan zekere jonge dochters gegeven hebben, welke de godheit van Venus loogchenden, en van haar daar voor tot straffe geleden zouden hebben, dat zy, na dat zy van te voren schaamteloos zich door openbare ontucht verontreinigt hadden, ten laatsten in keistenen verandert wierden. *Ovid. Metam.*

PROPONTIS wordt de zee van Marmora, tusschen Europa en Asië, of tusschen klein-Asië en Thracië, genoemt. De beide zeeboezems van Comidia en Polmear zyn gedeeltens van de zelve.

PROSA of PRORSA, was een godin van het Heidendom. Zie Antevorta. Men heeft ook in de laatste eeuwen den naam van Prosa gegeven aan zekere mateloze vaarzen, uit zeker getal van syllaben bestaande, welke rymen, en die gezongen worden in de Roomsche kerke na het *Graduel*, waarom men de zelve *Sequence* noemt. Het gebruik daar van is niet zeer oud: daar zyn 'er vier, die de voornaamste zyn; het *Veni sancte Spiritus*, voor pinxter, waar van men den koning Robert voor den maker houdt; het *Lauda Sion*, van Thomas Aquino, voor het feest van 't Heilige Sakrament; het *Victima Paschalis Laudes*, waar van men den maker niet weet, voor het Paaschfeest; en het *Dies iræ dies illa*, door eenigen aan S. Gregorius toegeschreven, en door anderen aan S. Bernardus, maar het welk is van Humbert generaal der Dominikanen, voor den dienst der doden. In navolging van deze Prosaas heeft men 'er vele gemaakt voor de byzondere feesten, welke vermindert zyn in de laatste hervorming der Goddelyke diensten.

PROSDOCIA, eene Christelyke maagdt, die zich in de rivier wierp te Hiërapolis, in Syrië, uit vreze van door de soldaten onteert te worden. Men stelt haar onder het getal der martelaren. *Chrysoph. T. I. Homil.* 51.

PROSECCO, POSECCIO, of PROSECHIO, eene kleine plaats aan de golf van Trieste, tusschen de stadt Trieste en de rivier Timavo gelegen. Zy is inzonderheit beroemt om den

den voortreffelyken wyn, die in des zelfs gebiedt wascht, welken men daarom de Prosecker plagt te noemen. Het wordt in 't gemeen daar voor gehouden, dat het de zelve is, welken de Grieken oudstyds Πυκτανον, en de Latynen *vinum Pucinum* noemden. Van de laatste zegt Plinius, dat de keizerinne Livia aan het gebruik des zelfs toeschreef dat zy den ouderdom van 82 jaren bereikt hadde; en Matthiolus verzekert, dat de genen die in dit gewest woonden door dezen drank byna gene krankheden onderworpen waren, ook dikwils over de 90 en 100 jaren leefden. Van deze Prosecker-wyn moeten alle jaren op den 1 November 100 amen byeen verzamelt, en den regerenden aardshertog van Oostenryk, tot erkentenisse van de opperheerschappy, die den zelven toekomt, en voor des zelfs bescherming, in den naam der stadt Triest overgelevert worden, hebbende de zelve stadt zich daar toe den 20 September des jaars 1382 door een verdrag met den aardshertog Leopoldus verbonden. *Plin. Hist. Natural. l. III. c. 18. Matthiolus l. V. in Dioscor. Lazius de Republ. Rom. lib. XII. sect. 5. cap. 6. Ortel. Theatr. orb. Germann Austriac. pag. 94. Historia di Trieste de P. Ireneo della Croce p. 439. Maty Dict.*

PROSELYT is een Grieksch woordt, dat vremdeling betekent; *Προσήλυτος, advena*, die uit een ander landt komt, of van eene andere natie. Men noemde aldus de genen, die van den Heidenschen Godsdienst tot dien der Joden overgingen, en die wy eigentlyk in onze Nederduitsche taal Jodegenoten noemen. Maar daar waren twederlei Proselyten of Jodegenoten; te weten Jodegenoten der gerechtigheit, en Jodegenoten der poorten. De eerste onderwierpen zich aan de wet van Moses, en de andere woonden onder de Joden, zich alleenlyk verplichtende de zeven geboden der kinderen Noachs te onderhouden. Deze geboden worden door de Joden aangemerkt als het natuurlyk recht, en daar is niemandt, naar hunne gedachten, die niet gehouden zy de zelve te onderhouden. Het I van deze geboden verbiedt de afgodery. Het II gebiedt den name Gods te zegenen. Het III verbiedt den doodslag. Het IV veroordeelt het overspel en de bloedschande. Het V verbiedt de dievery. Het VI gebiedt het recht te oeffenen en zich daar aan te onderwerpen. En het VII verbiedt het vleesch te eeten, dat afgesneden zoude zyn van een beest dat noch leefde. Alle deze geboden, zeggen de Joden, komen onmiddelyk van Godt, die de zes eerste aan Adam gaf, en het zevende aan Noach; en daar waren 'er gene andere voor Abraham. Om een Jodegenoot der gerechtigheit te worden moest men zich laten besnyden, den doop der Joden ontfangen, en eene offerhande offeren; het welk te verstaan is van de mannen, want de vrouwen hadden niet nodig dan den doop en de offerhande. Eer men een Heiden tot de besnydenisse toeliet, ondervroeg men hem wegens de oprechtheit van zyne bekeering tot het Jodendom, om te weten of hy niet van Godsdienst veranderde door eenige beweegreden van vreze, van belang, of van eenige andere wereldsche inzichten. Vervolgens onderwees men hem in verscheide artykelen van de wet, als het geen de eenheit Gods aangaat, de godloosheit der afgodendienaars, de vergelding van de deugdt, enz. Na dat de proselyt genezen was van de wonde der besnydenisse, bragt men hem in de plaats die tot de plechtigheit van den doop geschikt was, daar een groot waterbadt was, waar in hy zich dompelde en zyn gansche ligchaam wiesch. Dewyl dit een wettelyk bedryf was, moest zulks geschieden in de tegenwoordigheit van drie rechters, en deze plechtigheit konde om die reden ook niet geschieden op eenen feestdag. De genen die het gebruik van de reden niet hadden, te weten de jongelingen beneden de dertien jaren en een dag, en de dochters beneden twaalf jaren en een dag, hadden de toestemming van de ouders of van de overigheit nodig. Deze doop wierdt nooit herhaalt aan den persoon van den proselyt noch aan zyne kinderen, en was onderscheiden van de wasschingen, welke de Joden dagelyks vernieuwden. Het gevolg van deze nieuwe geloofsbelydenisse was wonderlyk: want de Hebreeusche leeraars leren, dat de proselyt gehouden wierdt wedergeboren te worden, zo dat de genen, die hy tot ouders of nabestaanden hadde, ophielden zulks te zyn, na dat hy een Jood geworden was; en zelfs de kinderen, die hy gehad hadde voor zyne verandering van Godsdienst, erfden niet van zyne goederen. Wat belangt de Proselyten of Jodegenoten der poorten, de zelve hadden noch besnydenisse noch doop nodig. Het was genoeg dat zy plechtig beloofden de zeven geboden der kinderen Noachs te onderhouden, in de tegenwoordigheit van drie personen, en de Joden stonden hen daar op toe onder hen te wonen, gelovende dat zy zalig konden worden in de onderhouding van deze geboden. Wat aangaat de genen, die zich niet wilden verbinden tot de onderhouding van dit natuurlyke recht, het was aan de zelve, naar het gevoelen der Joden, niet toegelaten zich in Judea te onthouden. Men weet nochtans, dat de Joden eene grote menigte van de vorige inwoners des Beloofden Lands, en afgodendienaars van andere volkeren onder hen hebben laten wonen, gelyk in vele plaatsen van de H. Schriftuur daar over geklaagt wordt. Verders bleef de gewoonte van Jodegenoten der poorten aan te nemen niet altoos duuren; de zelve hieldt op wanneer de Jubileën een einde namen, en dat de stammen van Ruben, Gad en Manasse gevankelyk weggevoert wierden door Tiglath-Pilezer koning van Assyrië, ten tyde van Jotham koning van Juda, en van Pekah koning van Israël, omtrent 757 jaren voor de geboorte van Christus.

De Joden noemen noch tegenwoordig Proselyten de genen, die van het Heidendom, of zelfs van het Christendom tot hunnen Godsdienst overkomen. Zie hier de plechtigheit welke zy omtrent de zulken waarnemen. Wanneer iemandt een Jood wil worden, trachten drie Rabbynen of mannen van aanzien behendiglyk uit hem te verstaan wat gedachte hem beweegt om dit besluit te nemen, wel acht gevende of zulks niet geschiedt om eenig menschelyk inzicht. Zo hy volhardt, ondanks de vertogen die zy hem doen, dat de Wet van Mozes zeer streng is, en dat der zelver navolgers tegenwoordig veracht zyn, zo wordt hy besneden, en ganschelyk in 't water gebaadt in tegenwoordigheit der drie Rabbynen, die hem ondervraagt hebben; waar na hy een Jood geacht wordt gelyk de anderen. Ten opzichte der vrouwen die Jodegenoten worden, de Rabbynen zeggen, overeenkomstig met hunnen Talmud, dat de zelve in 't water gedompelt worden tot den hals toe, en daar zyn andere vrouwen die dit verrichten. Daar na worden zy door twee Rabbynen in de wet van Moses onderwezen. *Ferrand Reflexions sur la Religion Chrêtienne. R. Leon de Modene Coutumes & Cérémonies des Juifs. Johann. Selden. de Jure Naturæ & Gentium.*

PROSERPINA, dochter van Ceres en van Jupiter, wierdt door Pluto, den Helgodt, geschaakt terwyl zy bloemen verzamelde. Ceres, bedroeft over 't verlies van hare dochter, reisde een langen tydt om haar te zoeken, zonder tyding van haar te bekomen. Van de nymph Cyane verstaan hebbende hoe hare dochter geschaakt was, verzocht zy aan Jupiter, dat hy haar weder uit de hel wilde doen komen, het welk Jupiter haar toestont indien zy niets gegeten hadde in de hel. Men bevondt door het getuigenis van zekeren Ascalaphus, dat zy eenige granaatkorlen gegeten hadde. Aldus wierdt Proserpina verwezen om in de hel te blyven als gemalinne van Pluto, en als koninginne der duistere plaatsen. Eenigen hebben gezegt dat Ceres sedert van Jupiter verkreeg dat Proserpina zes maanden van 't jaar by haren man zoude doorbrengen, en dat zy de andere zes maanden op aarde zoude zyn by hare moeder. Men gelooft dat het de zelve godinne is, die Diana genoemt wordt op aarde, en in den hemel de Maan: waarom zy Hecate triformis genoemt is geweest. De Pheniciërs kenden eene ouder Proserpina dan de Grieken, die zy zeiden eene dochter te zyn van Saturnus, maagdt en zeer jong gestorven: het welk heeft doen zeggen dat zy door Pluto geschaakt was. De schryvers komen niet overeen wegens het landt van waar Proserpina door Pluto geschaakt wierdt; eenigen zeggen dat het in Sicilië was, anderen in Attica, en anderen in Thracië. Zommigen zeggen dat het Pluto niet was, maar Aidoneus, of Orchus koning der Molossen, die deze schaking deedt. *Ovid. l. V. Metam. Augustin. de Civit. Dei l. VII. Euseb. l. III. Præp. Evang. Claudian. de Rapt. Proserp. Hieron. in Chron. S. Cyrill. Alexandrin. lib. I. contra Julian. Vossius de Idololatr. Rosin. Antiq. Rom. & Græc. Th. Dempster.*

PROSLAVIZA, PROSTAVIZA, *Chiustange*, van ouds *Istropolis*, *Istros*, *Istria*, eene stadt van Bulgarië. Zy is gelegen in het landt der Dobrusche Tartaren, aan den Zuider arm van den Donau, twee mylen van de Zwarte zee, en omtrent negen van Temiswar ten Noorden. *Maty Dict.*

PROSNAUTHIDES, een Grieksch schryver van Athene, die voor Homerus geleeft heeft, zo men Tatianus gelooft in zyne redevoering tegen de Grieken.

St. PROSPER *van Aquitanië*, of *van Guiënne*, was secretaris van den paus S. Leo, gelyk Hieronymus eertyds was van den paus Damasius, en S. Gregorius de Grote van paus Pelagius den II. Velen hebben gelooft dat hy de schryver was van den brief, door S. Leo gericht aan Flavianus tegen de kettery van Eutyches. Hy was een yverig verdediger van de boeken van Augustinus, tegen de halve Pelagianen, waar van hy hem de dwalingen bekend maakte sedert hunne opkomst in de Gaulen. Na zyn doodt, ziende dat de priesters van Marseille de leer van dezen Heilig bestreden, en de zelve voor kettersch wilden doen doorgaan, zo antwoordde hy op hunne tegenwerpingen. Hy wederleide ook Cassianus. Verders beweeren Sirmondus, de schryvers van de overlevering der kerke wegens de Eucharistie, en verscheide oordeelkundigen van dien tydt, dat Prosper nooit bisschop is geweest, en dat hy zelfs noch priester noch klerk was, wanneer hy aan Augustinus schreef wegens de dwaling der priesters van Marseille, dewyl hy zelf daar in te kennen geeft dat hy een leek was. Men voegt 'er by, dat noch Victor, noch Gennadius, noch de paus Gelasius, noch Fulgentius, noch Ado, noch Hincmarus, noch verscheide anderen hem den naam van bisschop niet gegeven hebben. Men meent dat hy zyne Kronyk in den jare 455 voleindigt hebbende, waarschynlyk kort daar na stierf. De kardinaal Baronius stelt zyn doodt in den jare 465, het geen met de Kronyk der bisschoppen van Riez, noch met die van Lerins overeenkomt. Wat 'er van zy, men zegt ook, dat S. Prosper te Riez eene kerke gebouwt hadde, ter eere van S. Apollinarius Martelaar, daar hy zyn graf verkoos: dat zyn ligchaam aldaar omtrent twee hondert vyf en veertig jaren bleef, en dat Godt door zyne gebeden aldaar vele wonderwerken deedt: dat hy in het begin van de VII eeuw verscheen aan den bisschop Thomas, en dat hy hem geboodt eene kruiskerke in zynen naam te bouwen, en zyn gebeente daar in over te brengen. Thomas ondernam terstont dit werk, waar van men de prachtigheit kan afnemen, door de fondementen, en door de doopplaats, die noch in haar geheel te zien is te Riez. De werken, die van hem overig zyn, tonen zynen geest, zyne geleerdheit en welsprekendheit: als zyn vaars tegen de ondankbaren, *Liber contra Collatorem*, en de andere die men heeft in de verscheide drukken van Lyon in den jare 1539, van Loven in den jare 1566, van Douay in den jare 1577, van Keulen in den jare 1609, en 1630, enz. De oordeelkundigen komen overeen dat de III boeken van het bespiegelende leven, die men aan S. Prosper heeft toegeschreven, van Julianus Pomerus zyn. Zy beweeren ook dat de twee boeken van

de roeping der Heidenen, welke eenigen al te licht aan Ambrosius en naderhandt aan S. Prosper toegeschreven hebben, van hem niet zyn, noch van PROSPER bisschop van Orleans, die ter zelver tydt leefde, en aan wien Sidonius Apollinaris eenen brief geschreven heeft, welke aldus begint: *Dum laudibus summis S. Antianum, &c:* noch van PROSPER die de concilien van Carpentras in den jare 525, en van Veson in den jare 529 ondertekende. Het is waarschynlyker dat de schryver een Afrikaan was, en de zelfde die den brief aan de maagdt Demetrias geschreven heeft, mede ten onrechten aan S. Prosper toegeschreven. En in der daadt de bewoording van deze stukken, waar in men zo vele rymen en tegenstellingen vindt, en de wyze van denken zyn volkomen overeenkomstig met den geest en met den schryftrant der Afrikanen. De Kronyk, waar van gesproken is, is dikwils uitgegeven; zy begint met Adam en eindigt met den jare 455. *Victor de Cyclo Pasch. Gennad. de Script. Eccl. c.* 84. *S. Fulgent. l. I. ad Monim. c.* 30. *Photius cod.* 54. *Bellarmin. de script. Eccl. Baron. in Annal. Sirmond. in not. ad Sidon. Apollin. l. VIII. ep.* 15. *Sammarth. Gall. Christ. de Episc. Aurel. & Regiens. T. II & III. Spond. in Epit. Godeau Hist. Eccl. V Siéc. Ughel. T. II. Ital. Sacr. de Episc. Rheg. Vossius de Hær. Pelag. l. I. c.* 18. *& de Hist. Lat. l. II. c.* 17.

PROSPER leefde ten tyde van Sylla en van Cicero. Hy schreef eene verhandeling van de oudheden van Toskane, welke verloren is. Want die, welke men sedert uitgegeven heeft, is opgestelt door Thomas Fœdrus, die in den jare 1490 leefde. Het welk onbetwistelyk aangetoont is in een werk daar over geschreven, en te Amsterdam in den jare 1639 gedrukt.

PROSPER ALPINUS, van Venetië, een geleerd geneesmeester, leefde in den jare 1591, en heeft schone verhandelingen van de geneeskunde nagelaten.

PROSPER CALANO, een ander vermaard geneesmeester van Sarzano, leeraarde te Rome en te Bologne in den jare 1524. *Just. in Chron. Med. van der Linden de Script. Medic.*

PROSZOVICE, eene stadt in klein-Polen, in het Waywoodschap van Cracau, en in een vruchtbaren grondt gelegen. *Sarnic. Descr. Polon.*

PROTAGORAS, koning van Salamine in het eilandt Cyprus, was een broeder van Nicocles, en kleinzoon van Evagoras den I. Hy beroofde zynen neef Evagoras den II van den ryksstaf, die hem toekwam, en stont tegen hem en tegen Photion in Salamine het beleg uit van het leger van Persië, in het 350 jaar voor Christus. Eindelyk ondersteunt door de gunst van Artaxerxes Ochus, koning van Persië, aan wien hy zich onderwierp, behieldt hy zyn koninkryk, dat hy vreedzaam regeerde. Men gaf aan zynen neef Evagoras eenige landen in Asië, by wyze van vergoeding. *Diodor. Sicul. ad ann.* 3. *Olymp. CVII.*

PROTAGORAS, een Stoïsch philosooph, is onderscheiden van een ander, die zich met de Astrologie bezig hieldt. Diogenes Laërtius maakt gewag van beide in zyn IX boek.

PROTAGORAS, een philosooph van Abdera, de zoon van Artemon, of van Meander, een ryk man uit Thracië, ontfing Xerxes in zyn huis, en deedt hem grote geschenken: het welk heeft doen geloven dat Protagoras door wyzen onderwezen was. Hy was een leerling van Democritus, en wetgever der Thuriërs. Epicurus, door Athenæus bygebragt, heeft verhaalt dat wanneer Protagoras een leerling wierdt van Democritus, hy zich geneerde met te arbeiden en pakken te dragen: het welk weinig overeenkomt met het gene de anderen gezegt hebben van de rykdommen van zynen vader. Zie hier op wat wyze Aulus Gellius verhaalt heeft hoe Protagoras van pakkedrager philosooph geworden was. „Men zegt dat Protagoras, een doorluchtig man „ onder de philosophen, en van wien Plato gewag gemaakt „ heeft, zich geneerde met pakken te dragen. Op een tydt van „ het landt in de stadt Abdera komende, met houtbosschen be„ laden, die met een touw te zamen gebonden waren, wierdt „ hy ontmoet door Democritus, een burger van die stadt, naar „ buiten gegaan zynde, een man die eerwaardig was door zyne „ deugdt en door zyne wetenschap. Democritus dezen man zien„ de, die zonder moeite met zulk een zwaren last voortging, „ tradt nader by; en aangemerkt hebbende op wat wyze deze „ bosschen gebonden waren, en de behendigheit van den dra„ ger, badt hy hem te rusten. Protagoras zulks gedaan heb„ bende, verwonderde Democritus zich over het zamenbinden „ van deze bosschen in een Geometrisch evenwigt en evenre„ digheit, en vroeg hem wie deze houtlast aldus geschikt hadde. „ Protagoras antwoordde dat hy zulks gedaan hadde. Demo„ critus daar van verzekert willende zyn, badt hem den last los „ te maken, en vervolgens wederom zamen te binden. Protagoras deedt zulks terstondt; en na dat hy zynen last los ge„ maakt hadde bondt hy die wederom te zamen als van te vo„ ren. Democritus over de bekwaamheit en den geest van de„ zen man verbaast zynde, die gene geleerdheit hadde, zeide „ tegen hem: *Jongeling, zo veel geest hebbende om wel te doen „ als gy gedaan hebt, zo kunt gy met my aan groter en beter „ zaken arbeiden.* Hy nam hem terstondt met zich, droeg zorg „ voor alle zyne onkosten, onderwees hem in de philosophie, „ en maakte een groot philosooph van hem." Protagoras onderwees te Athene in het huis van Euripides, of, volgens anderen, van Megaclides, of in het Lyceum. Hy wierdt uit Athene gebannen ter oorzake van zyne al te stoute leere. Hy vluchtte met een klein vaartuig, en reisde in de eilanden, daar men zegt dat hy de eerste der philosophen was, die voor geldt leeraarden. Men verhaalt dat een ryk jongeling, Evatlus genoemt, by hem gekomen zynde om zyn leerling te zyn, hem eene grote somme gelds beloofde, waar van hy hem de helft terstondt gaf, en hem de andere helft beloofde te geven wanneer hy de eerste zaak die hy bepleiten zoude gewonnen zoude hebben. Na dat hy een langen tydt in de schole van Protagoras geweest was zonder dat hy trachtte te pleiten, hoewel hy bekwaam was om zulks te doen, deedt Protagoras hem een proces aan om betaalt te zyn, en wanneer zy voor de rechters gekomen waren, dewyl Evatlus zich verdedigde met te zeggen dat hy noch gene zaak gewonnen hadde, bragt Protagoras deze tweeledige bewysreden tegen hem voor: *Zo ik myn zaak win, gy zult verwezen worden my te betalen; en zo gy die wint, zyt gy schuldig my te betalen volgens ons verdrag.* Evatlus wel onderwezen door zynen meester, keerde het tweeledig bewys tegen hem: *Zo de rechters my ontslaan, ben ik u niets schuldig; zo zy my veroordelen om te betalen, ben ik u niets schuldig volgens het verdrag.* Deze tweeledige bewysredenen belemmerden zodanig de rechters, dat zy de zaak onafgedaan lieten. Philocorus heeft geschreven, dat Protagoras, naar Sicilië varende, verdronk. Anderen zeggen dat hy op den weg stierf 70 of 90 jaren oud zynde. Hy hadde 40 jaren lang zyn werk gemaakt van de philosophie, en heeft gebloeit omtrent de LXXIV Olympiade. Deze philosooph hadt meer schranderheit dan vastheit in zyne gevoelens en redeneringen; hy redeneerde gemeenlyk door tweeledige bewyzen, en liet den geest in onzekerheit over alle de verschillen die hy voorstelde, zelfs tot de wezentlykheit van eenen Godt toe. Zie hier hoe hy een van zyne werken begon: *Ik kan niet zeggen of 'er goden zyn, of dat 'er gene zyn; verscheide zaken beletten my zulks te weten; als de onzekerheit van de zaak in zich zelf, en de kortheit van het leven der menschen.* Hy wierdt om dit boek uit Athene verdreven, en het zelve wierdt opentlyk verbrandt. Hy beweerde ook dat de ziele niet onderscheiden was van de zinnen, en dat alles wat de zinnen vertoonden waarachtig was. Hy was eerder een Sophist dan een philosooph, en leide in het byzonder toe om scherpzinnige bewysredenen voort te brengen, om de rechters in de zaken die men bepleitte te verschalken of te verblinden, en hy schaamde zich niet om in het openbaar bekent te maken dat hy de middelen onderwees om eene kwade zaak te winnen. Hy hadt verscheide werken geschreven. Plato heeft eene zamenspraak tegen hem gemaakt. *Diog. Laërtius l. IX. Aulus Gellius l. V. Athenæus. Menage nota in Diogen. Laërtium.*

PROTAGORAS *van Cos* was een oud geneesmeester. *Casaub. in Athen.*

PROTAGORIDES *van Cyzicum*, een Griekscn schryver, die van de spelen geschreven heeft, welke men ter eere van Daphne vierde naby Antiochië. *Athen. l. III & IV.*

PROTARCHUS, (TRALLIANUS) een Grieksch schryver, door Macrobius bygebragt *l. I. Saturn. c.* 7.

PROTASIUS, een martelaar, een medgesel van St. Gervasius, waar van gewag gemaakt wordt in de maandt Juny in het oude *Martyrologium* van Carthago. St. Ambrosius vondt hunne lighamen. *Ambros. ep. XXII. Augustinus Confess. l. IX. c.* 7. *& Civit. Dei l. XXII. c.* 8.

PROTECTOR, dat is *Beschermer*, of *Beschermheer, van Engelandt, Schotlandt en Ierlandt*, was de tytel, onder welken *Olivier Cromwel* zich eene meer dan koninklyke macht aanmatigde. De zelve wierdt hem eerst den 16 December des jaars 1653 door zynen aanhang plegtig opgedragen. Dewyl nu de gemelde drie natiën zonder tegenspraak zich het zelve lieten welgevallen, zo schikten zich ook de uitheemsche vorsten en republyken daar naar, en in den jare 1657 den 26 Juny wierdt hy uit last van het vergaderde parlement, door deszelfs spreker den ridder Thomas Widdrington, in Westmunster-Hal plechtig in deze waardigheit gewydt. Men bekleedde hem met een langen tabbaardt van purper fluweel, met hermelyn gevoert, en zeide dat de zelve een teken zoude zyn der gerechtigheit die van eene hoge overigheit gevordert wordt. Men boodt hem eenen Bybel aan, met byvoeging, dat hy het geluk hadde daar in wel ervaren te zyn, en het grootste gedeelte van zyne plichten daar uit leren zoude. Men gaf hem een gouden scepter in de handt, om te kennen te geven dat hy een staf der armen moeste zyn. Eindelyk wierdt hem ook een zwaardt toegereikt, met vermaning, dat hy het zelve voornamelyk tot des volks bescherming te gebruiken hadde. Hy beloofde daar na met een opentlyken eedt, dat hy den Protestantschen Godsdienst verdedigen, de vrede, de zekerheit, en de rechten des volks, als deszelfs opperste regent, bewaren, en in alle delen naar zyn vermogen loslyk regeren zoude. Dewyl nu aan deze plechtigheit niets ontbrak dan de zalving; zo ontbrak hem ook in de oeffening van eene volkome souvereine macht ook niets anders dan de tytel van koning en majesteit, in de plaats van welken laatsten hy zich *zyne Hoogheit* liet noemen. Hoewel men nu in den beginne vastgestelt hadde, dat de waardigheit van protector niet erflyk zoude zyn, zo verkoos men echter, na dat hy den 3 September des jaars 1658 gestorven was, wel haast zyn oudsten zoon Richard Cromwel in zyne plaats tot lord protector. Doch deze zag zich in 't volgende jaar met het einde van April genoodzaakt die macht neder te leggen, waar op niet lang daar na de koninklyke regering wederom in Engelandt ingevoert wierdt. *The life of Oliver Cromwel. The compleat Hist. of England vol. III. Ludlow Memoriën. Salmonet Hist. des troubles d'Angl. Monlius de rebellione Anglicana. De Larrey Geschiedenis van Engelandt IV Deel.*

St. PROTERUS, bisschop van Alexandrië, wierdt door de rechtzinnige prelaten aangestelt in de plaats van Dioscorus, eerloos door zyne geweldenaryen, door zyn schandelyk leven, door zyne wreedheit en door zyne kettery. Deze aanstelling geschiedde in den jare 452, en veroorzaakte grote ongevallen in Alexandrië. Want zommigen eischten Dioscorus wederom, en anderen verdedigden Proterus, en de byzondere belangen zich onder den opent-

opentlyken twist vermengende, kwam men van woorden tot slaan, en daar wierden 'er wederzydsch velen gedoodt. Proterus handelde ondertusschen met yver en zachtheit om de Eutychiaansche ketters wederom te recht te brengen, hebbende zelfs in een concilie bevolen, dat men in de kerke ontfangen zoude alle de genen, die zich onderwerpen zouden om het rechtzinnige gelove te onderschryven. Maar de zachtheit niet hebbende kunnen helpen, was de keizer Marcianus genoodzaakt hen in ballingschap te zenden. Deze prins eenigen tydt daar na gestorven zynde, kwamen de ketters wederom in Alexandrië: een van hunne hoofden, Timotheus genoemt, deedt zich tot bisschop wyden, en zyne aanhangers vermoordden Proterus in het doophuis, daar hy de plechtigheden vierde gedurende het Paaschfeest van den jare 457. *Evagrius l. II. c. 5. Liberat. Brev. c. 14. 15. Baron. in Annal.*

PROTESILAUS, een zoon van Iphiclus, regeerde in eene stadt van Epirus, Phthia genoemt, en trouwde met Laodamia, de dochter van Acastus, waar op hy vuriglyk verlieft was. Het orakel hadde hem voorzegt, dat hy de eerste zoude zyn, die in de onderneming der Grieken zoude sneuvelen, indien hy mede trok in den Trojaanschen oorlog; zonder zich aan deze voorzegging te storen, ging hy met de andere Grieken scheep naar Troje; en de eerste van de Grieken gelandt zynde, wierdt hy door Hector aangetast, die hem doodde. Zyne vrouw was daar over onmatig bedroeft, en verzocht van de goden de gunst om zyne schim te mogen omhelzen. Men zegt dat zy verkreeg hem drie uuren lang te mogen zien en onderhouden, en dat zy hem omhelzende stierf. Anderen hebben verhaalt, dat zy zyn beeldtenis van wasch deedt maken, en dat zy het zelve altoos op haar bedde hieldt om het te kusschen en te omhelzen; dat haar vader Acastus dit voorwerp van smerte van zyne dochter wegnam, dat hy dit beeldt op eene houtmyt deedt verbranden, en dat Laodamia zich in dat vuur wierp, om haar verdriet met haar leven te eindigen. *Homer. Ovid. Metam. l. XII. & Heroid. ep. XIII. Propert. l. I. Catul. Epigr. 26. v. 73. Auson. Eidil. 6. Epigr. 20. Hygin.*

PROTESILEA, een feest, dat in Thessalië en Chersonesus ter eere van Protesilaus gehouden wierdt. *Meursius Græcia Feriata.*

PROTESTANTEN is de naam, welke den Evangelische Standen, zo wel Lutherschen als Gereformeerden, sedert den jare 1529 gegeven is: want wanneer in het zelfde jaar door den koning Ferdinand, den broeder van keizer Karel den V, te Spiers een ryksdag gehouden, en daar op een streng besluit tegen de Evangelische lere genomen wierdt, *protesteerden* verscheide vorsten en rykssteden daar tegen, waarom hen de naam van *Protestanten* tot heden toe is bygebleven, en die naam ook verder aan alle Lutherschen en Gereformeerden zelfs overal buiten Duitschlandt is gemeen geworden. De vorsten, welke tegen het besluit van den ryksdag protesteerden, waren: Johannes, keurvorst van Saxen; Georgius, markgraaf van Brandenburg; Ernestus en Franciscus, hertogen van Brunswyk en Luneburg; Philippus, landgraaf van Hessen, en Wolfgang, vorst van Anhalt. De ryksteden waren Straasburg, Neurenberg, Ulm, Constans, Lindau, Memmingen, Kempten, Nordlingen, Heilbron, Reutlingen, Isny, Sangallen, Weissenburg in Nordgau, en Winsheim. *Sleidan. de statu religion. & reip. l. VI. ad an. 1529. Seckendorf Hist. Luth. l. II. sect 14 &c.*

PROTEUS, een zeegodt, zoon van Neptunus en van Phœnice, onthieldt zich in het Faro van Alexandrië. Uit Egypten getrokken zynde, trouwde hy met Torone te Philegraë, eene stadt van Pallena in Griekenlandt, waar by hy teelde Tmolus en Telegonus. Deze kinderen, groot geworden zynde, doodden wredelyk de vremdelingen. Proteus, deze wreedheit niet kunnende verdragen, verzocht aan zynen vader Neptunus te mogen wederkeren in Egypten. Neptunus, zyn gebedt verhorende, bragt hem in Egypten door een buis, welke hy onder de zee maakte, en die gemeenschap hadde met een andere van Pallena. Anderen zeggen dat Proteus een zoon was van den Oceaan en van Thetis, en geven hem andere kinderen. De dichters zeggen dat Proteus allerlei gedaanten aannam, en dat hy zich dan in een dier, dan in een boom, dan in vuur, in water, en in een rots veranderde. Hy hadde de begaaftheit van het toekomende te voorzeggen, en liet zich gemeenlyk niet uit dan wanneer hy met geweldt daar toe gedwongen wierdt. Het gené oorzaak gegeven heeft tot de fabel van deze herscheppingen, is, zegt men, dat Proteus een Egyptisch koning was, wiens staat langs de zee gelegen was, en die byna dagelyks van kleederen veranderde, op welke hy verschillende afbeeldingen deedt maken. Herodotus verhaalt, dat Paris, Helena geschaakt hebbende, door storm aan een van de monden des Nyls geworpen wierdt, en dat hy gevangen genomen wierdt door Themis, gouverneur van dit landt, die hem zondt aan den koning Proteus; en dat deze prins verstaan hebbende dat Paris Helena schakende de gastvryheit geschonden hadde, zyne trouwloosheit vervloekende, hem geboden hadde in drie dagen uit zyne staten te vertrekken, en Helena hieldt; dat Menelaus na het innemen van Troje verstaan hebbende, dat zyne gemalinne in Egypte was, derwaards geleidt wierdt door een scheepshoofdt, Canopus genoemt, die zynen naam gaf aan eenen van de monden van den Nyl, en dat hy Helena aldaar gevonden hadde, welke Proteus hem overgaf met alles wat Paris van hem weggenomen hadde. *Virgil. Georgic. Ovid. l. VIII. Metamorph. Diodor. l. II. Biblioth. Tzetzes Chil. II. Hist. 44. enz.*

PROTEUANGELION is de naam, dien men geeft aan een boek, toegeschreven aan den Apostel *Jacobus*, bygenoemt *de Kleine*, waar in gesproken wordt van de geboorte van de H. Maagdt, en van die van den Heilandt. Wilhem Postel was de eerste, die dit boek bekent gemaakt heeft, dat hy in 't Grieksch geschreven mede gebragt hadde uit het Oosten, eene Latynsche vertaling daar van uitgegeven hebbende. Hy verzekert dat men het opentlyk leest in de Oostersche kerken, en dat men daar niet twyffelt of het is inderdaadt van Jacobus: maar de fabelen, waar mede dit werkje vervult is, tonen onwedersprekelyk het tegendeel. Eusebius en Hieronymus hebben niets daar van gezegt in hunne lysten van de kerkelyke schryvers. Het zelve is nochtans aangehaalt door oude schryvers, die 'er plaatsen uit bygebragt hebben in hunne boeken. De Latynsche vertaling van Postel is te Bazel gedrukt in den jare 1552, met eenige aanmerkingen van Theodorus Bibliander; die het opzicht hadde van dezen druk. Het is sedert in 't Grieksch en in 't Latyn gedrukt in het boek genoemt *Orthodoxographia. Richard Simon.*

PROTHASIUS, een Japansch koning, is, wanneer Franciscus Xaverius, en na hem anderen van de societeit der Jesuïten in dit koninkryk gekomen waren, en velen aldaar tot het Christen gelove gebragt hadden, onder welke inzonderheit drie koningen waren, die onder den monarch van Japan stonden, een der zelven geweest. Deze drie koningen waren Numitanda, koning van Omura; Jakondono, koning van Bungo; en Suurasdaibus, koning van Arima; van welke de eerste Bartholomeus, de twede Françiscus, en de derde Prothasius in den doop genoemt wierden. De vader van Prothasius, die mede den doop ontfing, wierdt Andreas genoemt. Deze drie koningen zonden op aanmaning der Jesuïten, en inzonderheit van Alexander Vilignani, die toen de societeit in Japan bestierde, twee van hunne bloedverwanten en jonge lieden, als de koning van Bungo Mancius, een neef van den koning van Fiungo, en de koningen van Omura en Arima Michaël Cinga of Cingiva, naar Italië om hunne gehoorzaamheit aan den paus te bewyzen, welken zy noch twee anderen, de eene Julianus Nacaara, en de andere Martinus Fara genoemt, mede gaven, die met den gemelden Jesuït Valignano in February des jaars 1582 van Japan scheep gingen, in den jare 1584 in Portugal aankwamen, en na dat zy te Madrid den koning van Spanje aangesproken hadden naar Rome reisden, en aldaar, na dat zy drie jaren een maandt en twee dagen onderweeg geweest waren, in den jare 1585 aankwamen. Dewyl paus Gregorius de XIII kort daar op stierf, heeft paus Sixtus de V, na veel eere aan hen bewezen te hebben, hen weder afgevaardigt; zo dat zy den 21 July des jaars 1590 weder in Japan gekomen zyn, terwyl ondertusschen zo wel de koning van Bungo als die van Omura in den jare 1587 gestorven waren. Prothasius, koning van Arima, heeft echter deze wederkomst beleeft, en is van den jare 1580, wanneer hy den doop ontfing, tot zyn doodt toe by den R. Katholyken Godsdienst gebleven, hebbende zynen naam Prothasius weder in dien van Johannes verandert. Na de doodt van Taiko monarch van Japan, schroomde hy nochtans het geweldt en de tiranny van den nieuwen regent Ongoschio, begon eenigzins te huichelen, en om zyne gunst te winnen, maakte hy, dat zyn zoon Michaël zich van zyne gemalinne scheidde, en Fima eene nabestaande van Ongoschio trouwen, of eerder als eene byzit by zich houden moest. Hy was ook een tydt lang by Ongoschio in aanzien, waar door hy een gedeelte van het koninkryk Figen, waar op hy door erffenis eenig recht voorwendde, aan zich bragt. Dewyl echter zyn zoon Michaël en derzelver nieuwe bedgenoot naar de regering van Arima, die hy hen niet afstaan wilde, verlangden, smeedden zy een gevaarlyken aanslag tegen hem, zo dat hy in ballingschap verwezen wierdt. Hier door kwam hy tot erkentenisse, en leidde een stichtelyk en ingetogen leven, doch konde de verder vervolging van zyn onbedachten zoon niet ontgaan, die het zo verre bragt, dat hy op bevel van den genoemden Ongoschio ter doodt veroordeelt wierdt, waar toe hy zich geduldig overgaf, en eenen van zyne dienaars verkoos, door wiens handt hy sterven wilde, die hem ook den 26 May des jaars 1612 het hoofdt afsloeg. *Bisselius in Exemplis tragicis.*

PROTOGENES, een oud vermaard schilder, geboren in de stadt Caunus, in Cilicië, besteedde veel tyds om zyne werken tot volkomenheit te brengen, niet arbeidende als vele anderen, die vaardiglyk tafereelen maakten, om geldt daar van te trekken. Men heeft geschreven, dat, terwyl hy het tafereel van Jalysus een vermaard jager van het eilandt Rhodes schilderde, hy alleenlyk leefde van geweekte Lupyns, (dit is zeker slag van platte bittere erreten) uit vreze, dat de dampen, welke de andere spyzen gemeenlyk naar de herssens doen ryzen, de kracht van zynen geest verminderen mogten, en de schone verbeelding verduisteren, die hem zo gelukkig deedt zyn in zynen arbeidt. Apelles was zo verbaast over de schoonheit van deze schildery, dat hy bekende dat 't de schoonste zaak der wereldt was. Protogenes, om de duurzaamheit van dit tafereel te bewaren, dekte het zelve met vierderlei verwen, op dat de tydt eene daar van uitwisschende, eene andere gevonden wierdt die gansch frisch was. Men zag daar in een verhitten hondt, waar van het schuim wonderbaarlyk wel verbeeldt was, en dat zyne volmaaktheit aan 't geval verschuldigt was: want men zegt dat deze schilder, verstoort zynde om dat hy het zelve niet naar zyn genoegen konde treffen, uit spyt zyn penceel tegen het werk wierp, en dat deze schuim zich terstondt zo wel gemaakt vertoonde, dat de kunst niets daar by konde voegen. Het zelfde gebeurde aan den schilder Neocles, wanneer hy het schuim van een paardt wilde verbeelden. De historieschryvers merken aan, dat dit tafereel van Jalysus de stadt Rhodes bewaarde, wanneer Demetrius koning van Macedonië de zelve belegerde: want niet gewonnen kunnende worden dan van de zyde, daar het huis van Protogenes was, wilde de koning het beleg liever opbreken, dan de plaats aan dien kant in brandt te steken, en zulk een heerlyk werk te vernielen. Zelfs verstaan hebbende dat deze schilder gedurende het beleg niet naliet in een huis buiten de stadt

te arbeiden, onaangezien het gerucht der wapenen en trompetten, deedt hy hem voor zich komen, en vroeg hem hoe hy aldus op het landt durfde blyven, en zich in zekerheit achten in 't midden van de vyanden der Rhodianen. Waar op hy antwoordde, dat hy wel wist dat een groot vorst als Demetrius alleenlyk die van Rhodes beoorloogde, en niet de kunsten: het welk dezen overwinnaar wel behaagde, en zyne achting voor dezen schilder vermeerderde. *Felibien Entretiens sur les vies des Peintres.*

PROTONOTARIS is een woordt, dat van eene andere betekenisse is in de Griekscħe dan in de Latynsche kerke: want in de Grieksche kerke is het de naam van eenen der grote bedienaars van de kerke van Constantinopel, protonotarissen genoemt. In de lyst der grote amptenaars van deze kerke, welke de vader Goar heeft doen drukken, heeft men aan den protonotaris toegeëigent in het Sanctuarium overeinde te staan by den patriarch om hem te dienen, en om hem het water te geven om zyne handen te wasschen wanneer hy de hostie omhoge zal verheffen. Het behoort ook tot zyne bediening alle de brieven te schryven, welke de patriarch aan grote persoonaadien wil zenden. Hy heeft ook het recht om onderzoek te doen by alle de professoren in de rechten en rechtsgeleerden, en hy doedt dit onderzoek tweemaal in 't jaar. Hy heeft het opzicht over allerlei verdingschriften van koop en verkoop, over testamenten, over het geven van vryheit aan slaven; en van dit alles doedt hy verslag aan den patriarch. Men noemde eertyds protonotaris in de Roomsche kerke den eersten der notarissen, die belast waren de acten der martelaars, en de omstandigheden van hunne doodt te schryven. De kardinaal Baronius heeft van deze notarissen op verscheide plaatsen van zyne Jaarboeken gesproken, en hy heeft daar van zelfs een afzonderlyk kapittel gemaakt in het begin van zyn Martyrologium, alwaar hy aanmerkt, op het getuigenis van de Historie der Pauzen die men leest onder den naam van Damasus, dat S. Clemens de zeven landstreken van Rome verdeelde onder notarissen, die met zorg de acten der martelaars verzamelden ieder in zyne landstreek.

De tytel van protonotaris is tegenwoordig een eertytel aan het hof van Rome, waar aan verscheide voorrechten toegeëigend zyn, als van bastaarden te wettigen, Apostolische notarissen te maken, doctoren in de Theologie, en doctoren in het kanonyke en burgerlyke recht. Zy dragen het prelaats gewaadt van violet verwe, en hebben aan hunnen hoedt eene koorde van de zelve verwe: zy kunnen zich zelf van den myter en van de pontifikale klederen bedienen, wanneer zy de Misse doen: zy mogen zulks echter niet doen zonder bewilliging der bisschoppen. Daar zyn twaalf van deze protonotarissen, die men te Rome *Protonotarii participantes* noemt, om hen te onderscheiden van de andere protonotarissen, die men *non participantes* noemt, en welker getal niet bepaalt is. Deze laatste mogen buiten de stadt het bisschoplyk overtrekſel van fyn lynwaat dragen, gelyk hen vergunt is door eene vergadering der kerkgewoontens. En een kanunnik, die den tytel van protonotaris heeft, mag het violette gewaadt dragen, behalven wanneer hy in het choor is met de andere kanunniken; want dan moet hy gelyk zyn met de anderen. *Onuphr. Panvin. Richard Simon.*

PROTOSYNCELLUS. Aldus moet dit woordt geschreven worden, om dat het afkomt van het Grieksche woordt Πρωτοσύγκελλος, en niet van Πρωτοσύγϛελλος, gelyk zommigen het schryven. Het geeft te kennen eene van de eerste kerkelyke waardigheden by de Grieken. By voorbeeldt, men noemt in de grote kerk van Constantinopel Protosyncellus den eersten huisgenoot van het patriarchale paleis, en hy is als de vikaris van den patriarch. De andere bisschoplyke kerken hebben mede hunnen Protosyncellus. Daarom ziet men dikwils in de tytels van de Grieksche schryvers *Protosyncellus van de grote kerke*; het gene niet altoos van de kerk van Constantinopel te verstaan is, maar van de kerk van de plaatse daar de geen, daar men van spreekt, zyn verblyf heeft. *Richard Simon.*

PROTUCIUS. Zie CELTES. (CONRADUS PROTUCIUS)

PROTUS, vrygemaakte van Berenice, moeder van den koning Agrippa. Deze princes hadt hem door haar testament Antonia aanbevolen, die hem in haren dienst aannam. Hy leende twintig duizent Attische drachmen aan Martias, vrygemaakte van Agrippa, die overal geldt zocht voor zynen meester: en dewyl Protus zeide dat Agrippa hem reets twee duizent vyf hondert drachmen schuldig was, liet hy zich eene obligatie maken van twintig duizent drachmen. *Jozephus Oudh. XVIII.* 8.

PROVADA, eene stadt van Turkye in Europa. Zy is gelegen in Bulgarië, omtrent tien mylen van Temiswar, ten Westen. *Maty Dict.*

PROVENCE, eene provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafschap, is ten Oosten bepaalt door de Alpen naar den zeekant gelegen, en door de rivier de Var, ten Westen door de Rhone, en ten Zuiden door de Middelandsche zee. Zy is eertyds een gedeelte geweest van het Celtische Gaule, van Liguriē, van het Gaule Braccata genoemt, en van het Narbonneesche; en het heeft den naam gehadt van Celto-Liguriē, van de Narbonneesche provincie, en van de provincie der Romeinen. Zy heeft ook verscheide volkeren tot bewoners gehadt, als de Voconcen, de Cavaren, de Salianen, de Decenten, de Oxybianen, enz. Provence begrypt tegenwoordig ook in zich het graafschap van Forcalquier, dat met het zelve vereenigt is; Avignon en het graafschap Venaissin, welke aan den H. stoel behoren; het graafschap van Nice aan den hertog van Savoje, en het prinsdom van Oranje aan zynen prins. Aix is de hoofdstadt van Provence, pralende met een aartsbisdom, parlement, universiteit, enz. De andere steden zyn, Arles en Avignon, mede aartsbisdommen, Marseille, Apt, Frejus, Toulon, Digne, Riez, Sisteron, Senez, Carpentras, Cavaillon, Vaison, Vence, Grasse, Nice, Glandeves, of Entrevaux, bisdommen, Tarascon, Draguignan, Castellane, Brignolle, Forcalquier, S. Maximin, Bargemon, Antibes, le Martegues, Salon, S. Remy, Aups, enz. De Latynsche naam van Provence is *Provincia*, en het is een misslag het zelve *Provincia Narbonensis* te willen noemen. Het is eerst aan de Liguriërs onderworpen geweest, aan de Celten, aan de Gauloizen, en naderhandt aan de Romeinen, die het hunne *Provincie* noemden. Naderhandt heeft Provence behoort aan de Visigotthen, aan de Bourgonjons, aan de Ostrogotthen, en aan de koningen van Vrankryk; aan de koningen van Bourgogne, aan de koningen van Arles, en eindelyk aan de erflyke graven en eigenaars van dit landt. Deze graven, waar van Robaldus of Rotbaldus de eerste is geweest, gevolgt van Boso, enz. regeerde omtrent den jare 915 of 920. Gilbertus stierf in den jare 1112, nalatende eene dochter, Douce genoemt, die dit landt overbragt aan de graven van Barcelona, door haar huwelyk met Raimundus Berangerus den I. Deze hadt verscheide opvolgers tot op Raimundus Berangerus den V, die, in den jare 1245 gestorven zynde, vier dochters naliet, waar van de jongste dit graafschap bragt aan Karel van Vrankryk, hertog van Anjou, broeder van S. Lodewyk; en hunne nakomelingen hebben Provence bezeten tot op Karel du Maine, neef van den koning Renatus, die 'er koning Lodewyk den XI erfgenaam van maakte. Aldus is dit landt sedert den jare 1481 met de Fransche kroon vereenigt, waar van het een der schoonste fieraden is. De lucht is 'er uitnemend getempert, en het landt vruchtbaar in allerlei granen, goede wynen, oly, safferaan, en in vruchten, als vygen, olyven, oranjen, citroenen, pruimen, en granaten, vooral langs de zee, daar schone havens zyn te Marseille, te Toulon, enz. Behalven de Rhone en de Var heeft Provence verscheide andere rivieren, als de Durance, die het zelve doorsnydt, en de Asse, Bleone, Verdon, enz. in zich ontfangt; de Argens, die mede verscheide rivieren in zich ontfangt, en zich in de zee ontlast naby Frejus, enz. Daar zyn verscheide gebergtens in Provence, en weinig bosschen. De lengte van het zelve van de Rhone af tot aan de Var is van 44, de breedte van 32, en de omtrek van 158 Fransche mylen. De Provençalen zyn matig van leven, met weinig te vrede, en vernuftig. Zy zyn de genen, die, onder den naam van *Troubadours* of *Trouverres*, de vaarzen in rym uitgevonden hebben, als Dantes en Petrarcha bekent hebben. Daar zyn weinig provinciën in Vrankryk, die zulke grote mannen voortgebragt hebben. De oude historie- en landbeschryvers spreken van deze provincie, gelyk men zien kan in *Nostradamus* en *Honoré Bouche Hist. de Provence. Ruffi Hist. des Comt. de Prov. Quercetan. de laud. Prov.* enz.

Chronologische opvolging der graven van Provence.

Omtrent den jare
900. *Robaldus*, of *Rotbaldus*.
923. *Bozo* de I.
944. *Robaldus* de II.
950. *Bozo*, graaf van Arles en van het Oostersche Provence.
970. *Wilhem* de I.
992. *Wilhem* de II.
1018. *Wilhem* de III.
1054. *Godefridus*, of *Leofridus*.
1063. *Bertrandus*.
1090. *Gilbertus*.
1102. *Douce*, of *Dulea*, getrouwt met Reimundus Berengerus, gezegt Arnold, graaf van Barcelona.
1131. *Reimundus Berengerus* de I.
1145. *Reimundus Berengerus* de II.
1162. *Reimundus Berengerus* de III.
1166. *Alfonsus*, of *Ildefonsus*.
1168. *Reimundus Berengerus* de IV.
1181. *Sanchus*.
1196. *Alfonsus*, of *Ildefonsus* de II.
1209. *Reimundus Berengerus* de V.
1245. *Beatrix*, gravin van Provence, gemalinne van *Karel* den I van Vrankryk, koning van Napels, enz.
1285. *Karel* de II, gezegt *de Kreupele*.
1309. *Robert*, gezegt *de Goede*, en *de Wyze*.
1343. *Johanna* de I.
1381. *Karel* van Duras, gezegt *van de Vrede*, of *de Kleine*, voorgewende graaf van Provence.
1386. *Ladislaus*, of *Lancelot*, het zelfde recht voorgevende.
1414. *Johanna* de II, of *Janella*, zuster van Ladislaus, gezegt gravinne van Provence.
1482. *Lodewyk* van Vrankryk, hertog van Anjou, enz. de I van dien naam.
1484. *Lodewyk* de II.
1417. *Lodewyk* de III.
1434. *Renatus*, gezegt *de Goede*, koning van Napels, enz.
1480. *Karel* de IV, gezegt *du Maine*, die den 11 December des jaars 1481 stierf, en Provence by testament naliet aan koning Lodewyk den XI, en aan de koningen zyne opvolgers.

PROVERBIA. Zie SPREUKEN SALOMONS.

PROVINCIE, *Provincia*, wierdt door de Romeinen een landt, of landschap genoemt, dat zy door oorlog onder hunne gehoor-

gehoorzaamheit gebragt hadden, en dat zy niet alleen wetten voorschreven, maar ook eene zekere cyns of schatting opleiden. Het woordt *Provincia* zoude, zo men wil, afkomen van het woordt *provincere*. Doch het voorzetsel *pro* betekent hier zo veel als *porro*, dewyl deze provincien dikwils zeer verre van den Roomschen grondt en bodem afgelegen waren. Zy hadden hun afzonderlyk recht, het welk men *Jus Provinciale*, of *Formula Provinciæ* noemde. Het zelve was eenigzins scherper en gestrenger dan het *Jus Latii* en *Italicum*, naar het welke de Romeinen zelf leefden. Want hoewel gansch Italië zyn cyns betaalde, het zelve behieldt echter zyne vryheit, doch de provincien moesten niet alleen hunne cyns opbrengen, maar verloren daar benevens ook ganschelyk hunne vorige vryheit, dewyl zy zich vreemde wetten en overigheden moesten onderwerpen. Zo wierdt in ieder provincie een *Prætor* en *Quæstor* door de Romeinen, waar van de laatste 't opzicht over den tol hadde, doch de eerste moest het recht daar van handhaven; welke waardigheden zy gemeenlyk een jaar lang bekleedden. Doch de prætor sprak niet alleen by de openbare vergaderingen het recht uit, maar hadt ook de macht, wanneer de noodt zulks vorderde, oorlog te voeren. De schryvers berichten wegens den oorspronk der provincien, dat ten tyde van den eersten Punischen oorlog of in het 500 jaar van Rome de Romeinen noch van gene provincien wisten. Doch omtrent den zelfden tydt wierdt Sicilië tot eene provincie gemaakt, en andere landen moesten dit voorbeeldt volgen. De genen die tot 't bekleden van de waardigheden in de provincien gezonden wierden, bekwamen de zelve of door het lot, of verdroegen zich onderling daar over, of ook de Roomsche Raadt benoemde ieder zyne provincie. Wanneer de Roomsche staat noch eene vrye republyk was, verzorgden zy geldt uit de gemene schatkist, en droegen alle onkosten, inzonderheit den oorlog betreffende, wanneer een Proconsul derwaarts gezonden wierdt. Wanneer de keizer Augustus tot de regering kwam, maakte hy eene verdeling, waar door hy eenige provincien aan het volk gaf, doch als keizer de andere voor zich zelf behieldt. Hy gaf echter zulke aan het volk, van welke niets vyandelyks te vrezen was, en die gene gelegenheit hadden om met de vyanden iets te berokkenen. In deze provincien zondt de Roomsche Raadt proconsuls en prætors. Doch die provincien, waar in onrustige hoofden waren, en welke de vyanden der Romeinen tot naburen hadden, behieldt de keizer voor zich zelf, op dat hy een waakzaam oog over de zelve mogte hebben; ten dien einde zondt hy *Legati*, *Procuratores*, en *Præsides* derwaarts. En dit was een middel, waar door de keizer de gansche Roomsche macht in zyn eigen geweldt hieldt, en de Raadt machteloos gemaakt wierdt iets tegen hem aan te vangen. *Provinciæ frumentariæ* wierden de provincien genoemt, die gelyk koornschuren van de Roomsche Republyk waren, als Sicilië, Africa, Sardinië, Spanje, Beotië, Macedonië, Morea, Afië, Syrië, en Egypten. Uit alle deze gewesten wierdt graan naar Rome gevoert, daar het de Roomsche Raadt kocht, of zy moesten het zelve leveren om hunne schattingen te voldoen. *Provinciæ suburbanæ* wierden de provincien in Italië genoemt, welke zo naby de stadt Rome lagen, dat zy byna der zelver grondt en voorsteden bereikten. *Vossius Etym. Hottomannus Antiq. Rom.* 2. 14. *Laurent. Publ. cap.* 3. *Sigon. de Antiq. Jur. Provinc. Panciroll. Not. dign. imp. c.* 99. *Guther. de Offic. dom. Aug. Pitiscus. Lipsius Elect.* 1. 8. *Contarenus de Frumentar. Rom. largitione c.* 10. *Burmann. Diss. de Vectig. cap.* 3. *Dempsterus ad Rosin.* 7. 38.

PROVINS, eene stadt van Vrankryk, in Brie, waar van zy eertyds de hoofdstadt is geweest. Zy is gelegen aan de Rousie, en hare rozen zyn vermaard. Haar Latynsche naam is *Provinum*. Men heeft gelooft dat Provins het *Agendicum* der ouden was; maar anderen willen dat het Sens is.

PRUCK *aan de Amber*, een vlek van het hertogdom Beyeren, aan de Amber gelegen, vyf mylen van Munick, ten Westen. *Maty Dict.*

PRUCK *aan de Leyte*, eene kleine stadt van Oostenryk, aan de Leyte, naby de grenzen van Hungarië, omtrent acht mylen van Wenen ten Oosten. *Maty Dict.*

PRUCK *aan de Muer*, eene kleine stadt van den Oostenrykschen kreits. Zy is in Stiermarken aan de Muer gelegen, acht mylen boven Gratz. Eenige landbeschryvers nemen Pruck voor de kleine stadt van Pannonië, *Rhispia* genoemd, welke andere plaatsen te Reckaspurg, een klein vlek, gelegen tusschen de Muer en de Rab, tien mylen beoosten Gratz. *Maty Dict.*

PRUDENTIUS, (AURELIUS CLEMENS) een Christen dichter, wierdt geboren in Spanje in den jare 348, maar men is het niet eens of het te Calahorra was, of te Saragossa, of in eene andere stadt van dat landt. Die genen, welke zeggen, dat hy tot het burgermeesterschap verheven wierdt, hebben grosselyk mis getast. Het was genoeg te zeggen, dat hy met een zeer aanzienlyk ampt vereert was. Hy begon zyne zanggodinnen niet eerder in Godsdienstige stoffen te oeffenen dan met den ouderdom van zeven en vyftig jaren. Hy was advokaat geweest, en naderhandt rechter, vervolgens een krygsman, en eindelyk wierdt hy door een schoon ampt aan 't hof verbonden. Hy ontkent niet dat zyne jeugdt in de ongeregeldheit is gedompelt geweest. De poëzy die men van hem heeft is voller van Godsdienstigen yver, dan van cieraden van de kunst. Men vindt daar in eene menigte van misslagen: boven dien is de rechtzinnigheit daar in niet altoos in acht genomen. Men heeft verscheide drukken van zyne werken uitgegeven. Zyne boeken tegen Symmachus waren opgestelt voor de overwinninge behaalt op Radagasius in den jare 405, en na die welke Stilico behaalde op Alarik naby Pollentia in den jare 402; want hy maakt gewag van de laatst-genoemde, en zegt niets van de eerste, hoewel zyn onderwerp zulks vorderde. *Bayle Dict. Crit.*

PRUISSEN is de uiterste provincie van Duitschlandt tegen 't Noord-Oosten. Wegens den oorspronk des naams en van de oudste inwoners des lands is alles in de grootste onzekerheit, zo dat het zeer zwaar valt het waarachtige van het valsche te onderscheiden. Zo veel is zeker, dat de oudste inwoners, waar van iets bekent is, de *Venedi* of Wenden geweest zyn, naar welke de naburige zee *Sinus Venedicus* genoemt is geworden. Naar dat Tacitus geschreven heeft, hebben de *Æstii* of Oost-Gothen, eene Duitsche natie, aan de zeekust gewoont, en de Galinden, Sudinen, Stavanen, Alanen, Sciren, Hirren of Herulen, en de Psinajen het overige ingehadt. Deze laatste volkeren zyn eenerlei, en wel Sarmatische geslachten geweest, en hebben de Gothen, door welke de Wenden te voren tegen 't Zuiden gedreven wierden, naar Lyflandt verjaagt; zo dat in de tiende en volgende eeuwen, wanneer de naam *Bruzzia* of Pruissen eerst opgekomen is, gene Duitschen meer tegen Polen, maar meest Wenden gevonden wierden; zynde de tegenwoordige Duitschen door de Kruisheren of Duitsche ridders in het landt gebragt. Wat echter van den zogenaamden Pruissischen koning Waidewuth, of, gelyk het volk hem noemt, Wittwulff, van zynen toverhandel, en van zyne twaalf zonen, naar welke de Pruissische provincien hunnen naam bekomen hebben, voorgegeven wordt, zyn loutere fabelen, die niet den minsten grondt hebben. De zekere historie van Pruissen begint in de XIII eeuw, met de opkomst der Duitsche ridders. De Heidensche Pruissen hebben de Polen, onder welker gehoorzaamheit zy omtrent hondert jaren gestaan hadden, noch een geruimen tydt op alle bedenkelyke wyze gedrukt; waar door Coenraad hertog van Masovië zich bewegen liet, eerstelyk eene byzondere ridder-orde tegen hen te Dobrin te stichten, en wanneer dit niet hielp, de Duitsche ridder-orde tegen hen te hulp te roepen. Hy gaf ook aan deze ridders zyn recht over op het Culmsche landt, dat de Pruissen hem afgenomen hadden, onder beding dat hy het vruchtgebruik daar van zoude hebben, waar van hy echter afstandt zoude doen, wanneer men voortgangen in Pruissen maakte; voorts dat men het gewonnen *quoad dominium utile* delen, doch het *dominium directum* aan den hertog Coenraad en aan de republyk Polen blyven zoude: en byaldien de ridders zich daar tegen vergrypen mogten, zouden zy *ipso facto* het gansche landt verbeurt hebben. Doch de ridders wilden van deze voorwaarden niet weten, maar gaven voor, dat de Pruissen te voren een onafhankelyk volk geweest zynde, hen daarom alles, wat zy de zelve ontnemen zouden, volkomen en zonder eenige uitzondering moest toebehoren. Daar wierdt dan door den ordensmeester van dien tydt Herman van Saltza, eerstelyk Coenraad van Landsberg, en naderhandt de eerste landmeester Herman Balck of Valck, in den jare 1230 met een goed getal van ridders en van volk in Pruissen gezonden. Deze hebben in een drie en vyftigjarigen oorlog gansch Pruissen onder zich gebragt. Want de paus liet het kruis tegen deze ongelovigen prediken, waar door grote legers uit Duitschlandt den ridders te hulp kwamen, en de zwaardbroeders-orde in Lyflandt begaf zich onder de Duitsche orde, waar door der zelver macht tamelyk versterkt wierdt. Dat het echter zo veel tyds en moeite gekost heeft het landt te vermeesteren, wordt de dapperheit der oude Pruissen, de moerassige gesteltheit des lands, en eindelyk den Pomerschen hertog Suantipol toegeschreven, die den ridders inzonderheit omtrent den jare 1241 zeer veel werks verschafte, en de Pruissen tegen hen aanhitste. Ondertusschen zyn in dezen oorlog de sloten te Thoorn, Culm, Mariënwerder, Elbing, en vele andere, door de ridders gebouwt. In de volgende tyden maakten de Duitsch heren in den oorlog tegen de Polen, de Litthauwers, en de markgraven van Brandenburg zulke voortgangen, dat zy in den jare 1342 van den koning Casimir van Polen Pomerellië, Culm, en Michelau verkregen: en in den jare 1404 verkregen zy van Uladislaus Jagello Samogetië benevens 5000 guldens tegen het landt Dobrin, dat door den hertog van Coia voor 50000 guldens aan hen verpandt was, en aldus verkregen zy de gemeenschap met hun Lyflandt. Dewyl zy nu in 't gemelde jaar 1404 aan den anderen kant de nieuwe Mark van den markgraaf Sigismundus voor 160000 guldens gekocht hadden, zo strekte zich toen hun landt van de Ingrische grenzen af, langs de Oostzee tot aan den Oder. Hier toe mag bygebragt hebben, dat de grootmeesters in den jare 1309 hunnen setel van Marburg (werwaards de zelve in den jare 1290 van Acco uit Palestina verplaatst wierdt) naar Mariënburg in Pruissen verlegt hebben. Door deze grote macht nu wierdt de orde vry hoogmoedig, en wilde zelfs Litthauwen onder haar geweldt brengen, waar door het in den jare 1410 tot oorlog, en in het volgende jaar by het dorp Tonnenberg in Pomesanië tot een bloedig hoofdtreffen kwam, waar in van de 83000 man der ridder-orde 40000, en van de 150000 man van de Polen en hunne bondgenoten 60000 op het slagveldt gebleven zouden zyn; en de gedachtenis van dezen slag wordt noch heden door eene aldaar gebouwde kapelle en jaarlykschen Godsdienst onderhouden. De ridders moesten ondertusschen het veldt ruimen, en in den jare 1411 eene vrede aannemen, waar in zy wel alle plaatsen in Pruissen tegen betaling van 100000 schok Boheemsche groschen wederkregen, doch Samogetië voor den leeftydt van den koning Uladislaus en den grootvorst Vitoldus aan Litthauwen moesten overlaten, na welkers doodt het weder aan de orde komen zoude. Omtrent twaalf jaren daarna ging de wapenkreet wederom aan, waar toe inzonderheit de stadt Niesfzewa oorzaak gaf, welke door de Polen aan de Weissel, vier mylen van Thoorn, tot nadeel van die stadt, zo als de ridders voorgaven, aangelegt wierdt. De groot-Duitschmeester vernielde alzo die nieuwe

nieuwe stadt in den grondt, en verwoestte Cujavië, waar tegen de Polen in het Culmsche het niet beter maakten, en de Hussiten dieswegens Pomerellië vermeesterden, het welk zy zeer bedurven, tot eindelyk in de vrede, die in den jare 1436 volgde, alles wederom op den ouden voet gebragt wierdt. Ondertusschen nam de overmoedt en de oneenigheit der ordens-heeren krachtig de overhandt, waar door het landt en de steden het meeste moesten lyden. Doch een goed gedeelte der zelve voegden zich te zamen, en maakten te Mariënwerder in den jare 1440 een verbondt, waar in zy wel den groot-meester en den hoofden van de orde de schuldige gehoorzaamheit beloofden, doch zich ook vereenigden, indien hen tegen hunne voorrechten iets aangedaan, of onrechtvaardig geweldt tegen hen gepleegt wierdt, ieder voor zynen man te staan, en geweldt met geweldt te keren. De voornaamste steden hadden benevens meer dan zestig andere dit verbondt ondertekent: Culm, Thoorn, Elbing, Brunsberg, Koningsberg, Dantzich, Kneiphof, enz. De groot-meester benevens 39 van de voornaamsten der orde hadden dit verbondt wel goed gekeurt, maar de andere hoofden der orde zetten den groot-meester af, en drongen met alle macht op de vernietiging van het verbondt, het welk de keizer Frederik de III in den jare 1451 op het begeren der steden bevestigt hadde. Deze steden namen daar op den keizer voor zynen persoon tot willekeurlyken rechter aan, niet in de hoofdzaak, maar alleen omtrent het bybrengen van de oorzaken en bewyzen. Deze deedt met toestemming der keurvorsten en vorsten in den jare 1453 uitspraak tot verbreking van het verbondt, waar aan echter de steden uit hoofde van de eerstgemelde oorzaak zich niet stoorden; maar zy zonden veeleer in den jare 1454 aan de ordensheeren eenen ontzeg-brief, wierpen hunne convents-huizen af, en gaven zich, op zekere voorwaarden, ganschelyk over aan den koning Casimir van Polen; waar mede alzo de grote oorlog begon, door welken binnen 13 jaren, met wisselbeurtig geluk, onnoemelyke schaden veroorzaakt wierden, gelyk dan, volgens de gemaakte aantekeningen, aan beide zyden byna 300000 man gebleven zouden zyn, behalven het gene, waar van gene aantekening gehouden is. Eindelyk wierdt in den jare 1467 een vrede gesloten, in welke de ridders niet alleen Pomerellië, Culm, Michelau, Ermlandt, Mariënburg, en Elbing met alle afhankelykheden den Polen moesten overlaten, maar ook het overige van Pruissen; dat zy noch behielden, van de kroon Polen te leen ontfangen. Daar wierdt ook een aanmerkelyk artykel bygevoegt, dat over deze vrede noch de paus, noch 't concilie, noch de keizer, noch andere vorsten te oordelen zouden hebben. De volgende groot-meester weigerde wel in den beginne deze leenhuldiging te doen, waar by zy gelegenheit in den zogenaamden papenkryg vonden, wanneer zy omtrent den jare 1474 het Domkapittel van Ermlandt de vryheit der verkiezing van eenen bisschop tegen Polen hielpen verdedigen, en den koning Matthias van Hungarië te hulp riepen. Maar na dat de koning het Kapittel toegegeven, en de bisschop door het zelve verkoren zich in den jare 1479 onderworpen hadde, moest de groot-meester van gelyken doen. De orde hoopte daar op zich het beste te wreken, wanneer zy zich eenen groot-meester uit een machtig huis verkoos, waar door zy hare oude grootheit weder verkrygen mogte. De keur viel alzo in den jare 1498 op *Frederik*, hertog van Saxen. Deze weigerde het leen te ontfangen, en wanneer hy zag, dat wegens de achterblyvende hulpe niets uitgevoert konde worden, hieldt hy zich in Pruissen gansch niet op, en leide de Polen met allerhande onderhandelingen om den tuin, tot dat hy in den jare 1510 stierf, zonder de leen-plicht afgelegt te hebben. Daar op wierdt *Albrecht*, markgraaf van Brandenburg, tot grootmeester verkoren. Hoe deze het landt van Pruissen onder den tytel van een hertogdom eindelyk te leen ontfangen moest, is in een byzonder artykel gemeld. Van zyne navolgers, hertog *Albert Frederik*, de keurvorsten *Johan Sigismund*, *Georgius Wilhelm*, en *Wilhelm Frederik* wordt mede in het byzonder gehandelt, en verhaalt hoe de laatste in het Wolausche tractaat de onafhankelyke souvereiniteit weder verkreeg. Dat eindelyk de keurvorst *Frederik* de III deze souvereiniteit in den jare 1701 in de koninklyke hoogheit veranderde, wordt mede op zyn plaats verhaalt. Op Frederik den III is na des zelfs overlyden in den jare 1713 zyn zoon *Frederik Wilhem* op den koninklyken troon van Pruissen gevolgt. De namen en aanstelling der groot-Duitschmeesters zie in 't artykel van DUITSCHE RIDDERS.

Godsdienst en zeden der oude Pruissen.

De zelve zyn wegens het onderscheidt van de hedendaagsche zeer aanmerkenswaardig. Zy verrichtten hunnen Godsdienst, naar de wyze der overige oude Duitschen niet in tempelen, maar onder den vryen hemel, doch inzonderheit onder grote bomen, gelyk dan onder anderen vier eikenbomen deswegen zeer vermaard zyn, als die te Romove, in Natangen, daar tegenwoordig het klooster is der H. Drievuldigheit, te Heiligenbeil, op de plaats daar eertyds Thoorn gelegen heeft, en te Welau, waar van 'er een byna ongelooflyk groot geweest zoude zyn. Zy hadden vele goden, onder welke de drie voornaamste waren *Percunos*, *Pikollos*, en *Potrimpos*, die met den Jupiter, den Pluto, en de Venus of den Cupido der Romeinen overeenkwamen; noch drie mindere, *Curcho*, *Wurschkaito*, en *Ischwambrato*, en daar boven vele anderen, ook slangen, wurmen, en andere dieren. Zy baden deze goden aan in gesnedene beelden. De opperste priester wierdt *Crive* genoemt, en de andere *Waidelotten*. Deze offerden hunne goden niet alleen paarden, maar ook menschen, en inzonderheit de voornaamste krygsgevangenen; het welk eenige Duitsche ridders overgekomen is. Zy vereerden de zelve met een eeuwig vuur, zo dat de priester die het liet uitgaan moest sterven. De Heidensche bygelovigheit heeft, niet tegenstaande al den vlyt der ridders, in een langen tydt niet ganschelyk uitgeroeit kunnen worden, gelyk dan Hartknoch verhaalt, dat noch in zynen tydt, inzonderheit in het Insterburgsche en Tilsitsche gebiedt, vele Heidensche plechtigheden gevonden wierden. Zy namen zo vele vrouwen als zy onderhouden konden, en de bruidegom liet door twee goede vrienden de bruidt vervoeren, daar na kocht hy haar eerst de ouders voor eenig geldt af, voerde haar met allerlei kluchtige plechtigheden naar huis, daar zy dan met stokken en knuppels naar bedde gejaagt of geslagen wierdt, en vervolgens als eene dienstmaagdt in huis gehouden, zo dat zy ook der vreemden voeten moest wasschen, en nooit mede zich aan tafel durfde plaatsen. De vrouwen droegen de bruidskrans tot zy een jongetje ter wereldt bragten, wanneer de bruidt by het afzetten van het zelve toegeroepen wierdt: *De meiskens, die gy draagt, zyn van uw vleesch, doch zo gy een knechtken ter wereldt brengt is uw jufferschap uit.* De ouders hadden volkomen macht over hunne kinderen, mogten de zelve wegwerpen, doodslaan, en daar mede doen wat zy wilden. Gelyk dan de Galinden eenmaal den vroedvrouwen geboden alle meiskens te doden, en wanneer zulks niet helpen mogte, hunne vrouwen de borsten afsneden, waar door de kinderen uit gebrek van voedsel sterven moesten. Op de echtbreuk was de straf der verbranding gestelt, waar mede ook de vrouwen gestraft wierden, welke weigerden hunne mannen de echtelyke plicht te betonen. Eene jonge weduwe, die noch geen kindt gehadt hadde, wierdt zo lang van ongetrouwde mannen bezocht, tot zy een kindt kreeg, daar op wierdt zy eene priesteresse, en moest, op straffe van het vuur, eeuwige kuischheit houden. In de begravingen hadden zy ook vele byzondere gewoontens: de zieken, die buiten hoop van genezing waren, wierden door hunne naaste bloedverwanten, of ook door de priesters gedoodt, en den goden opgeoffert; zy dronken den doden wakker toe, en redentwistten met hem waarom hy gestorven was, daar hy toch een schoon huis, vrouw, vee, enz. hadde. Zy gaven hem allerhande behoefte, ook wel knechts en wyven mede in 't vuur, om zich daar van in de andere wereldt te bedienen, welke dwaasheit ook noch na het invoeren van 't Christendom niet afgeschaft konde worden, dewyl men noch omtrent het midden van de XVII eeuw vele flessen met bier en gansche broden in de graven der doden gevonden heeft. Voorts waren zy wel gastvry, doch zeer verzopen, en zy gebruikten in plaats van bekers of glazen horens om uit te drinken. Zy geneerden zich met den akkerbouw, de veeteeling, jagt, (gelyk onder anderen de stieren en elanden aan dit landt byzonder eigen zyn) en de visschery, inzonderheit de haringvangst, die echter omtrent den jare 1313 hier ophieldt. De vangst van den barnsteen, welke eenige eeuwen voor en na Christus geboorte in zwang was, is naderhandt gansch verwaarloost, tot dat omtrent het midden van de XV eeuw de zelve wederom begonnen heeft. Hunne krygstoerusting was slecht, maar hunne dapperheit te groter. Den buit deelden zy in drie delen, waar van het eerste den goden, en het twede den priesters gegeven wierdt, maar het derde gedeelte bleef aan de overwinnaars. Hunne regeringsgestalte was gansch vry, dewyl niëmandt zich veel om den anderen bekommerde, en de rykften en aanzienlyksten kwamen alleen by toevallen van noodt by malkander, om het nodig overleg te maken, en afspraak te nemen. Het landt was echter in elf *Pagi* of landschappen verdeelt, de welke echter niets dan den Godsdienst te Romove gemeen hadden. In deze kleine republyken nu waren de meeste ingezetenen boeren, de andere edellieden, tot welken standt de dapperheit in den oorlog den weg baande; onder deze wierden de voornaamste en machtigste ook vorsten of zelfs koningen genoemt. De priesters en priesteressen hadden ook in het behandelen van zaken, het gemene wezen rakende, veel te zeggen.

Nieuwe toestandt van Pruissen.

Pruissen heeft tot zyne grenzen tegen 't Oosten Samogetië en Litthauwen, tegen 't Westen Pomeren, tegen 't Zuiden de Oostzee, en tegen 't Noorden Groot-Polen en Masovië. Het landt is vruchtbaar in granen, in vee, in brand- en timmerhout, in wildt, waar onder de elanden en stieren aanmerkenswaardig zyn, ook in byen, visch, en voornamelyk in het barnsteen, dat nergens elders gevonden wordt. Daar tegen heeft het gebrek aan wyn, zout, en bergwerken, behalven eenig yzer, vitriool, en veel aardpik of teer. De haringvangst is ook, als gemeld is, op deze kust verloren, en naar Pomeren, doch van daar naar Engelandt verlopen. Het landt heeft vele meiren, onder welke het Curische en Frische haf, de Sproding, de Angerburgsche en Gerdausche meiren de voornaamste zyn, en waar van ook in byzondere artykels gesproken wordt. De hoofdrivieren van Pruissen zyn de Weissel, de Memel, de Pregel, en de Elbing, van welke mede op haar plaats gesproken wordt. Het landt wordt verdeelt in het Poolsche en Brandenburgsche Pruissen. Tot het eerste behoort het Mariënburgsche gebiedt, het Culmsche gebiedt, verder Wermelandt of Ermelandt, en klein Pomeren of Pomerellië. De voornaamste steden, als Dantzich, Elbing, en Thoorn, inzonderheit de eerste, hebben hare vryheit tamelyker wyze behouden, en zyn eerder bescherm-genoten dan eigentlyke onderdanen van de kroon Polen, waarom zy ook de vryheit van den Godsdienst behouden hebben, en de driederlei Godsdiensten aldaar geduld worden. Het Brandenburgsch Pruissen, dat in den jare 1701 tot

tot een koninkryk verheven wierdt, begrypt de Samlandsche, Nantangische en overlandsche kreitsen, die ieder weder in drie provincien verdeelt worden. Tot de eerste behoren Samlandt, Schalauen, en Nadravia; tot de twede Natangia, Bartonia, en Sudavia; tot de derde Galindia, Pomesania, en Pogesania. De koninklyke regering is te Koningsberg, waar toe, behalven de stadhouder, welk ampt echter niet altoos bezet is, de vier geheime opper-regerings-Raden, namelyk de land-hofmeester, opper-burggraaf, kancelier, en oppermaarschalk, behoren, die in plaatse van de vier grote commandeurs der orde gekomen zyn, daar benevens de opper-appellations-gerichts- of opper-tribunaal-Raden, en andere collegien. De landstanden worden in 3 classen verdeelt. De eerste is de Herenstandt, waar toe de twaalf land-Raden behoren, daar onder vier altoos blyvende zyn, die met de eerstgemelde vier de acht opper-Ampten van het ryk uitmaken, namelyk de opper-hoofdmannen te Brandenburg, Schacken, Fischhausen, en Tapiau; de andere worden uit den adel of de 37 hoofdlieden of Starosten verkoren. De twede landstandt maakt den adel, die door zyne afgezanten of landboden verschynt. Tot deze Classe behoren ook de burg- en andere graven, welke voor dezen tot de eerste gerekent wierden. De afgezanten der universiteit van Koningsberg hebben in deze classe als prelaten den eersten rang. Deze adel zoude in gansch Polen tolvry zyn, ook in erfenissen en strafgevallen boven anderen veel voorrecht hebben. Den derden landstandt maken de steden en andere onderdanen, die weder driederlei zyn, 1) de Culmsche vrylieden, die van de Duitschen afkomen; 2) de Maagdeburgsche vrygelatenen; 3) de Pruissischen, ten dele lyfeigenen, ten dele vrygelatenen, die echter zo vry niet zyn, noch zo veel voorrechten hebben als de voorgaanden. Eertyds ging in Pruissen inzonderheit het Maagdenburgsche recht in zwang; doch in den jare 1620 heeft de keurvorst Johan Sigismund het zogenaamde landrecht van 't hertogdom Pruissen doen afkondigen, en de keurvorst Frederik Wilhem het zelve in den jare 1680 laten verbeteren. Het getal der inwoners van 't landt kan men daar naar afleiden en begroten, dat in den jare 1698 daar in 21803 menschen geboren, en 17091 gestorven zyn; in den jare 1705, 28068 geboren, en 15362 gestorven; in de navolgende jaren hebben de pest en de duurte echter eene tamelyke menigte volks weggenomen.

Godsdienst en studiën van Pruissen.

Na dat de Christelyke Godsdienst door de Polen en door de Duitsche ridders ten dele met geweldt ingevoert was, zyn vier bisdommen opgerecht, het Ermlandsche, het Culmsche, het Pomesanische, en het Samlandische. Wanneer de grootmeester Albrecht, benevens de meeste ridders, in den jare 1522 de orde afleiden, en zich opentlyk voor den Lutherschen Godsdienst verklaarden, is hem ook de bestiering der wereldlyke goederen, die tot het Pomesanische en Samlandsche stift behoorden, ingeruimt, doch zouden de zelve als twee voorname prelaatschappen in het landt behouden worden. In den jare 1530 wierdt de Augsburgsche confessie ingevoert, en in het volgende jaar de stiften en scholen volkomen afgeschaft, en de inkomsten tot scholen en universiteiten aangelegt, gelyk dan in den jare 1542 te Koningsberg een Gymnasium, en twee jaren daar na de universiteit door hertog Albrecht, en door den markgraaf Georgius Frederik de landscholen te Tilsit voor de Litthauwers, te Lick voor de Polen, en te Salfeld voor de Duitschen, aangelegt wierden. Na den jare 1549 hebben de Osiandersche geloofsverschillen grote onrust veroorzaakt, die ook na Osianders doodt ten minsten gelegenheit gaven dat Johannes Funccius in den jare 1566 nevens anderen het hoofdt moest verliezen. In den jare 1569 verkreeg het hertogdom Pruissen van den koning Sigismund Augustus het *privilegium religionis*, dat namelyk de Augsburgsche confessie alleen in het zelve geleeraart zoude worden. Toen zyn ook de bisdommen ganschelyk afgeschaft, en de twee consistoriën, het Samlandsche te Koningsberg, en het Pomesanische te Salfeld, in der zelver plaats gekomen: tot het laatste behoort de opperlandsche, en tot het eerste de twee andere kreitsen. Doch naderhandt liet men op de begeerte der Polen toe, dat in den jare 1611 eene kerk voor de R. Katholyken gebouwt, en de nieuwe almanak ingevoert wierdt; en na den jare 1614 heeft ook ten opzichte van de regenten de Gereformeerde Godsdienst voet gevat, zynde ook aan de Gereformeerden in de Welausche *Pacta* daar in bevestigt, en met kerken verzien, en vervolgens ook verscheide plaatsen onder de gewigtigste ampten ingeruimt. In den jare 1701 zyn tot de koninklyke kroning een Gereformeerde bisschop van Samlandt, en een Luthersche van Pomesanië gemaakt. De laatste heeft buiten deze plegtigheit den tytel niet gevoert, en de eerste is onder dezen naam niet anders dan koninklyke opper-hofprediker en biechtvader, en heeft met Pruissen gansch niets te doen.

PRUM, in 't Latyn *Prumia*, eene kleine stadt, benevens eene vorstelyke abdy, van de Benedictyner orde, aan de rivier Prum, die by Wasserbillich in de Moesel valt, in 't aartsstift Trier, aan 't Ardennerwoudt. Zy is eene Ryks-abdy, en heeft voor dezen hare eige abten gehadt. Maar sedert den jare 1576 heeft de keurvorst van Trier de bestiering daar van aan zich getrokken; en is in het bezit van het zelve in den jare 1654 op den ryksdag te Regensburg bevestigt. Zy is hare stichting aan den koning Pipin, doch hare vergroting des zelfs zoon, keizer Karel den Groten, en den keizer Lotharius verschuldigt, welke laatste zich daar in in den monninksstandt begaf. *Browerus & Masen. Annal. Trevir. Europ. Herold P. I. pag.* 206.

PRUNDEL, eene stadt en vesting in Croatië, welke eertyds de setel der graven Frangipani geweest is, doch na der zelver uitsterven aan het huis van Oostenryk geraakt. *Beschr. von Dalmat. und Croatien.*

PRUSIA, eene stadt van Bithynië, gebouwt door Prusias. Zy hadt eertyds een bisdom onder den aartsbisschop van Nicomedië, en wierdt sedert een aardsbisdom. De Turken noemen de zelve *Burusa*.

PRUSIA, eene andere bisschoplyke stadt van Bithynië, gezegt *Cheris*, volgens Thevet: en eene derde, mede een bisdom, gezegt *Barech. Strabo. Plinius. Ptolomaeus. Ferrari in Lexic. Geogr.*

PRUSIAS, bygenoemt *Cynegus*, koning van Bithynië, volgde op zynen broeder Zielas. Hy was een behendig en staatkundig prins, die zich altoos voegde by den sterksten en by den overwinnaar. Hannibal zyn toevlucht by hem genomen, en hem om onderstandt verzocht hebbende tegen de Romeinen, beloofde hy hem zulks, en in 't vervolg spotte hy met hem. Naderhandt te Rome gekomen zynde, na de nederlaag van Perseus, in 't 588 jaar van Rome, wierdt hy aldaar wel ontfangen; maar zyne staatkunde bragt hem tot eene onwaardige lafheit voor eenen koning, zich zelf bekennende *den vrygemaakten van het Roomsche volk* te zyn. *Titus Livius l. XLIV. Plutarchus in Hannib. Polybius. &c.*

PRUTH, in 't Latyn *Hierasus*, eene aanzienlyke rivier, welke haren oorsprong heeft aan de Zevenbergsche grenzen, in het Poolsche landschap Pocutië, lopende door Moldavië, voorby Jasy, de hoofdstadt van dit vorstendom, en vereenigt zich aan de grenzen van Bulgarië met den Donauw, niet verre van des zelfs ontlasting in de Zwarte zee. Aan deze rivier, niet verre van Falczyn, viel in July des jaars 1711 tusschen de Muskoviten en Turken een grote slag voor, welke drie dagen duurde, waar op in korten tydt de vrede tusschen hen gesloten wierdt.

PRYN, (WILLIAM) een Engelsch rechtsgeleerde, deedt by uitnemendheit van zich spreken gedurende de oorlogen van Karel den I en van het parlement. Hy hadt veel onstantvastigheit en ongestuimigheit in zyn karakter. Hy verklaarde zich op zulk eene geweldige wyze tegen de bisschoppelyken, dat zyn rechtsgeding voor lyfstraffelyk doorging, en hem bloot stelde voor eene schandelyke straffe, want het vonnis van zyne rechters bragt mede dat men hem de ooren zoude afsnyden. Dit wierdt door den beul volvoert op de plaats van het paleis van Westmunster den 30 Juny des jaars 1637. Deze behandeling deedt hem veel dienst, wanneer de zaken tot eene volslage vredebreuk gebragt waren tusschen den koning en het parlement. Hy wierdt aangezien als een doorluchtig belyder van de goede zaak, die de roemruchtige lidtekenen van zyn lyden om het zuiver Euangelium in zyn ligchaam droeg. Hy was een der leden van het lagerhuis van 't parlement, en deedt veel vurigheit blyken tegen den koninklyken aanhang: hy wierdt niettemin, of door onstantvastigheit, of door eenig byzonder misnoegen, met den tydt zachter, en verdiende dat men hem gevangen zette. Hy schreef een klein boekie in zyne gevangenisse, waar in hy aan de parlementarissen krachtig vertoonde, dat zy den koning zyn proces niet moesten maken; en dat het leger, dat de vryheit van het parlement verdrukte, bestiert wierdt door den raadt der Jesuïten. Hy hadde reets een boek geschreven om het parlement aan te moedigen om door de penale wetten alle de sectarissen, die het onafhankelykschap uitmaakten, uit te roeien. Indien het gene *Le Grand* in zyne *Histoire du Divorce de Henry VIII. Roi d'Angleterre* (*pag.* 82 van het vervolg van het *II Deel*) aan hem toeschryft, wegens den stichter van den brandt van Londen, waarachtig is, zo moet hy buitengemeen buitensporig geweest zyn. Dus laat Le Grand zich horen: *Deze gedachte . . . . doedt my denken aan de uitsporigheit van William Pryn, een Engelschman.. Deze zot beweerde tegen een edelman van myne vrienden, die 't my weder gezegt heeft, dat het de paus Alexander de VII was, die in den jare 1666 Londen in den brandt gestoken hadde, en dat hy in Engelandt overgegaan was als een koolbrander vermomd zynde.* Pryn heeft eene menigte van boeken geschreven, waar in hy veel belezenheit heeft doen blyken. Hy stierf den 24 October des jaars 1669, in den ouderdom van negen en zestig jaren. *Bayle Dict. Crit.*

PRYTANEN noemden de Atheniënzen de burgerlyke rechters, waar van 'er vyftig van ieder stam van Attica genomen wierden, het welk den Raadt van vyf hondert uitmaakte, toen 'er maar tien stammen waren; en toen 'er dertien waren, bestondt deze Raadt uit zes hondert en vyftig personen. De plaats daar zy vergaderden, wierdt Prytanea genoemt. *J. Spon Reize door Italië in 't jaar* 1675.

PRYTANEUM, eene plaats te Athene, daar de setel was van de rechters der burgerlyke regering, en daar men op koste van de republyk die genen voedde, welke eenigen gewigtigen dienst aan den staat gedaan hadden. Daar was een altaar, waar op men een eeuwig en gewyd vuur onderhieldt ter eere van de godinne Vesta. Het waren gene maagden, die de zorg van dit vuur hadden, gelyk te Rome, maar weduwen, die men PRYTANITIDEN noemde. *Suidas. Plutarchus in Numa.*

PRYTANEUM (of veel eer τὸ ἐπὶ Πρυτανείῳ, *scil.* δικαστήριον) was een gerecht te Athene, naby het Prytaneum gelegen, in 't welke men levenloze zaken, die eenen mensche om 't leven gebragt hadden, als stenen, bylen, zwaarden, enz. veroordeelde, en de zelve daar na verbrak. *Meursius Areop. c.* 11. *Sigon. de Rep. Athen.* 1. 3.

PRZECOP, eene stadt in klein-Tartarye, welke *Tartaria Pracopensis* genoemt wordt. Zy wierdt eertyds *Taphra* genoemt, en

en legt tusschen het moeras Buges, Luka-Morzi genoemt, en den zeeboezem van Nicropolis.

PRZIBRAN, in 't Latyn *Przibranum*, eene bergstadt in de Podberder, en eertyds in de Prachenzer kreits, 7 mylen van Praag gelegen. Zy heeft haren aanvang genomen in den jare 755, en eertyds aan 't aartsstift Praag behoort, doch is naderhandt een koninklyk kamergoedt geworden. Op den hier by leggenden Heiligen berg, welke jaarlyks door bedevaarten wegens het daar gevonden wordende H. beeldt bezocht wordt, hebben de Jesuiten een collegie. *Bohusl. Balbinus* heeft in den jare 1665 een eigen boek in quarto hier van uitgegeven, onder den tytel: *Diva montis sancti ad argentifodinas Przibramenses. Vogt Beschr. Bohm. Zeil. Topogr. Bohem. pag.* 70. *Miscell. Dec. I. l. III. cap.* 7. §. 3. *pag.* 76.

PRZIPCOVIUS, (Samuel) een edelman en Poolsch ridder, raadsheer van den keurvorst van Brandenburg. Hy studeerde te Leiden, en schreef in zynen ouderdom van 18 jaren eene verhandeling van de vrede en van de eendragt der kerke. Weinig tyds daar na antwoordde hy op het boek van Heinsius, dat ten tytel heeft: *Cras credo, hodie nihil.* In Polen wedergekeert zynde, wierdt hy met verscheide burgerlyke en krygsbedieningen vereert. Hy verknocht zich aan den persoon van den prins Radzevil, wiens verantwoording hy schreef, en hy was in tamelyke gunst by den koning van Polen. De Socinianen uit het landt verdreven zynde, belette al zyn aanzien niet, dat hy niet medegesleept wierdt in de ongelukken van die van zynen aanhang. Hy verloor zyne ampten en zyne goederen. Het is waar dat zy in 't eerst verlof hadden om de zelve te verkopen, en dat men hen drie jaren tyds gaf om zich daar van te ontdoen: maar deze drie jaren wierden wel haast tot een vermindert, en de noodzaaklykheit, waar in men hen zag om zich daar van te ontslaan, maakte dat zy gedwongen waren de zelve byna voor niet te geven. Przipcovius verloor niet alleen zyne ampten en zyne goederen, maar ook eenige van zyne werken, en onder anderen de historie der kerken van zyne secte. In de landen van den keurvorst van Brandenburg geweken zynde, wierdt hy raadsheer gemaakt van dezen prins, en gebruikte het inkomen van dit ampt om die van zynen aanhang te ondersteunen, die met hem uit Polen geweken, en in de grootste elende waren. Dewyl hy in alles de gevoelens van Socinus en van die van zyne secte niet volgde, vooral in het gene de rechten van de overigheit en de rechtvaardigheit van den oorlog betreft, zo waren 'er eenige die hem geweldig aantastten, het welk gelegenheit gaf tot lange verantwoordingen, die men vindt onder zyne werken. Hy stierf in Pruissen, de plaats van zyne ballingschap, den 19 July des jaars 1670, in den ouderdom van weinig minder dan tachtig jaren. Men heeft alle zyne werken in een stuk in folio byeen verzamelt gedrukt in den jare 1692. Zy kunnen doorgaan voor het VII stuk van de Bibliotheek der Poolsche Broeders. Men vindt zyn leven in de voorreden voor zyne werken.

PRZIPIEG, *Pripecz*, *Prepice*, eene grote rivier van Litthauwen. Zy neemt haren oorspronk op de grenzen van hoog-Volhynië, loopt door Polesië, daar zy Pinsk besproeit; Petricowicz in het palatynschap van Novogrodeck; Mozir in het gebiedt van Rzeczica; Czernobel in neder-Volhynië, en eenige mylen lager ontlast zy zich in den Boristhenes. *Baudrand.*

PSALMEN, in 't Hebreeuwsch *Tehillim*, en in 't Griekfsch Ψαλμοι, zyn in 't algemeen gezangen, of lofzangen; maar men geeft in het byzonder dezen naam aan een boek van het Oude Testament, vervattende 150 Psalmen, dat men het Boek der Psalmen noemt; gelyk Christus het zelf dien naam geeft *Lucas XX*, 42. Het draagt ook den naam van *Davids Psalmen*, (hoewel het zeker is, gelyk Hieronymus aanmerkt, dat zy niet alle van David zyn) om dat de meeste in den tytel den naam van *David* dragen, en dat 'er zelfs vele zonder tytel zyn, waar van niemandt anders dan hy de maker is; zo dat men met recht verre het grootste gedeelte der Psalmen aan David toeschryft, en deze verzameling alzo niet oneigentlyk de Psalmen van David genoemt wordt.

Wanneer men de tytels der Psalmen naziet, vindt men 'er twee en zeventig, die uitdrukkelyk den naam van David op 't voorhoofdt dragen, en buiten alle tegenspraak door hem gedicht zyn, behalven dat 'er noch eenige andere zyn, waar van des dichters naam niet genoemt wordt, doch uit welker inhoudt genoegzaam blykt dat men de zelve met recht aan David mag toeschryven, en zo men met Origenes, Hieronymus, Eusebius, Hilarius, en Athanasius het gevoelen der Rabbynen zoude volgen, die zeggen, dat men alle de Psalmen, die geen dichters naam aan 't hoofdt dragen, moet toeschryven aan den dichter, die in de voorgaande Psalmen het laatste genoemt is, zo zouden 'er noch al vele aan David toegeëigent moeten worden.

Aan de kinderen van Korah worden toegeschreven de XLII, de XLIV, XLV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX, LXXXIV, LXXXV, en LXXXVIII Psalmen.

Aan Salomon, koning van Israël, worden toegeschreven de LXXII en de CXXVII Psalmen.

Aan Heman den Ezrahiter schryft men met meer reden den LXXXVIII Psalm toe, dan aan de kinderen van Korah, gelyk door anderen geschiedt.

Ethan, een ander Ezrahiter, is de dichter van den LXXXIX Psalm.

Aan Moses schryft men den XC Psalm toe.

Aan Asaph, die een goed deel in de Psalmen heeft, worden de navolgende toegeëigent. De L, LXXIII, LXXIV, LXXV, LXXVI, LXXVII, LXXVIII, LXXIX, LXXX, LXXXI, LXXXII, LXXXIII, en de LXXXIV.

Aan Adam schryft men den XCII Psalm toe.

Melchisedek zegt men dat de dichter is van den CX Psalm.

Aan Jeremias en aan Ezechiel wordt de LXV Psalm toegeschreven.

Aan Jeremias schryft men den CXXXVII Psalm toe, dien anderen aan David toeëigenen.

Aan Haggai en aan Zacharias eigent men de CXII en CXLVI Psalmen toe.

Daar zyn 'er vele van gedachten, dat David alle de Psalmen gedicht heeft, waar toe zy gene onwaarschynlyke bewyzen bybrengen; doch die het tegendeel geloven, zyn veel meer in getal, en hebben geen gebrek aan bewyzen, die onbetwistelyk zyn.

Daar zyn Psalmen, die klaarblyklyk na de Babylonische gevangenisse opgestelt zyn, als de LXV en de CXXXVII. De gewoonte van Gods lof aldus te verkondigen, en hem voor uitnemende weldaden door lofzangen te danken, en waar van het gezang door werktuigen van muzyk verzelt was, heeft standt gehouden sedert het begin van de vaststelling der Hebreeuwsche republyk tot na de gevangenisse van Babel. Moses was daar van de eerste invoerder. Dit gebruik bleef in zwang onder de Joden, en van tydt tot tydt maakten mannen, die door Gods geest ingeblazen wierden, liederen en gezangen tot zynen lof, ter gelegenheit van eenige uitmuntende weldaden; maar David, dien de Schriftuur een uitmuntend Psalmist noemt, vergaderde de oude, maakte verscheide nieuwe, en droeg eene byzondere zorge om de zelve te doen zingen. Zyn zoon Salomon maakte mede een groot getal van Psalmen, en hadt geen minder zorg dan zyn vader om de zelve door de Leviten te doen zingen. De beroerten, die vervolgens opkwamen, eenige nalatigheit en verandering in zulk eene heilige oeffeninge hebbende kunnen veroorzaken, herstelde Hizkias het zelve. De Joden, naar Babylonië vervoert zynde, waren niet meer bedacht om de blyde gezangen te zingen, die zy eertyds in Jerusalem opzongen, en hielden zich alleenlyk bezig om hunne elenden door treurige Psalmen te beschryven en te beklagen. Eindelyk, wedergekeert zynde, begonnen zy wederom hunne oude Lofpsalmen te zingen, en daar by noch nieuwe tot dankzegginge te dichten. In dien tydt maakte Ezra, die de Heilige schriften en boeken overzag, de verzameling der CL Psalmen, die tegenwoordig het boek der Psalmen uitmaken, het zy dat hy 'er geen meer vondt, of dat hy deze in het byzonder uitkoos. De schryver van het Synopsis, dat aan Athanasius toegeschreven wordt, zegt, dat David drie duizent Psalmen gedicht hadt, uit welk getal de koning Hizkia niet meer dan hondert en vyftig uitkoos. Hy brengt zulks by als uit de Kronyken getrokken zynde, daar echter niets diergelyks gezegt wordt. Jozephus Christianus, een Grieksch schryver, zegt het zelfde. Michaël Glycas brengt Psellus by, die het mede zegt; en het schynt dat hy 't zelf gelooft. Hy voegt 'er by dat Ezra na de gevangenisse de hondert en vyftig Psalmen uitkoos, die men in den Bybel heeft, uit een getal van drie hondert of meer, die hy in handen hadde. De schryver van de Syrische overzetting zegt dat eenigen aan het einde van het boek der Psalmen noch twaalf Psalmen voegen: maar hy verwerpt die als onnut en zonder gezag. Daar is echter behalven de hondert en vyftig Psalmen, die voor kanonyk erkent worden, een hondert een en vyftigste, die in 't Hebreeuwsch, in 't Chaldeeuwsch, noch in de gemene Latynsche overzetting gevonden wordt; maar men leest den zelven in het Syrisch, in de meeste Grieksche afschriften, in het Arabisch, in de Angel-Saxische vertaling, en in de gebedeboeken der Grieken. Athanas. Euthym. Vigil. Thaps. en anderen maken 'er gewag van. Chrysostomus heeft 'er het oog op *Hom. XVII* aan 't volk van Antiochië. De tytel van dezen Psalm is: *Een lofzang van David, wanneer hy Goliath overwonnen hadde.* De Psalm zelf begint aldus: *Ik was de kleinste van myne broeders, en de jongste in het huis myner vaders, en ik weidde de schapen van mynen vader*, enz. De naaukeurigen hebben krachtig geredenkavelt over de orde en schikking der Psalmen onder malkander, en hebben daar in verborgendheden willen zoeken, waar op Ezra naar allen schyn in het byeenschikken der Psalmen niet eens gedacht heeft; zynde het genoegzaam zeker dat hy noch order van schryvers, noch van tyden, noch van stoffen waargenomen heeft, en hy schynt de Psalmen vergadert en byeengevoegt te hebben naar mate dat hem de zelve in handen kwamen. Men twyffelt ook niet of hy heeft maar een stuk of boek van de verzameling der Psalmen gemaakt, zonder die in eenige boeken of classen te verdelen. De Joden hebben de zelve naderhandt, zegt men, verdeelt, welke verdeling noch by hen doorgaat in V boeken; te weten het eerste boek eindigt met den XLI Psalm; het twede met den LXXII; het derde met den LXXXIX; het vierde met den CVI; en het vyfde vervat de overige Psalmen tot aan 't einde. Het gene deze verdeling eenigen ingang doedt vinden, is dat men aan het einde van ieder boek byna het zelfde besluit leest, dat zommigen waarschynlyk oordelen daar achter gevoegt te zyn door Ezra, of door de genen, die aan de verzameling der gewyde boeken na de gevangenis der Joden gearbeid hebben*. Verscheide kerkvaders hebben deze verdeling gevolgt, gelovende de zelve zeer oud te zyn. Eusebius, Ambrosius, en anderen zyn van dat getal. Anderen in het tegendeel oordeelden deze verdeling te stryden met het N. Testament, waar in de Psalmen onder den naam van een eenig boek worden bygebragt. Hilarius, Hieronymus, en Augustinus verwerpen om die reden deze verdeling der Psalmen. De nieuwe uitleggers zyn over dit verschil mede verdeelt, en weten vele redenen voor en tegen by te brengen. Deze zwa-

* Zo eindigen de drie eerste boeken met de woorden *Amen, Amen:* het vierde met de woorden, *Amen, Halelu-Jah*; en het vyfde met het woordt, *Halelu-Jah.*

zwarigheit is inderdaadt van te weinig belang om zo veel daar over te twisten. Dit is zeker, dat noch de Joden, noch de Christenen, de verzameling der Psalmen ooit anders dan voor een eenig boek in de optelling van de boeken der Schriftuur gerekent hebben: daar in het tegendeel de schriften der Goddelyke schryvers, die in boeken verdeelt zyn, ook uitdrukkelyk met hunne verdeling in die optelling gemeldt worden, als de boeken van Moses, van Samuel, van de Koningen, de Kronyken, enz. Het getal der kanonyke Psalmen is altoos by de Joden en by de Christenen op hondert en vyftig bepaalt; want de honderd een en vyftigste, die in 't Grieksch gevonden wordt, is nooit voor kanonyk gehouden. Maar schoon men 't eens is over het getal, men is het niet eens over de wyze van verdeling. Eerst moet men aanmerken het onderscheidt tusschen den Hebreeuwschen text, die door de Protestanten gevolgt wordt, en tusschen de Grieksche en gemene Latynsche vertaling, waar mede de Grieksche Christenen en de R. Katholyken het houden; en de aanmerking van dit onderscheidt is van veel aangelegenheit omtrent de aanhalingen (*citatien*) die in wederzyds boeken uit de Psalmen geschieden: vervolgens zal men het onderscheidt tusschen de Grieksche en Latynsche vertaling aanroeren.

Wat belangt het onderscheidt tusschen den Hebreeuwschen text en de Grieksche en gemene Latynsche vertaling, anders de *Vulgata* genoemt, de zelve bestaat daar in, dat beide de vertalingen den IX en den X Psalm aan een hechten, en daar van maar eenen Psalm maken; zo dat van daar af tot aan den CXIV toe de aanhalingen en getallen van de Protestanten en van de Grieksche en Roomsche Christenen verschillen. De laatste zyn altoos eenen Psalm ten achteren, en het geen de twintigste is voor de eerste is de negentiende voor de laatste, enz. Aan den CXIV Psalm: *Doe Israël uit Egypten toog*, wyken de vertalingen noch verder af, en maken van dezen Psalm en van den CXV: *Niet ons, ô Heere, niet ons*, wederom maar eenen; zo dat de Protestanten eene aanhaling doende uit den CXIV en uit den CXV Psalm, de Griekschen en Roomschen beide die aanhalingen zouden doen uit hunnen CXIII alleen; zynde alzo de CXIV Psalm van de laatste de CXVI van de eerste. Maar vervolgens komen de vertalingen den text wederom nader by, wanneer zy den CXVI Psalm wederom verdelen, en daar van hunne CXIV en CXV maken, brekende den CXVI Psalm af by deze woorden: *Ik hebbe geloofs, daarom sprak ik*, beginnende met deze woorden hunnen CXV Psalm. Aldus blyft het verschil wederom maar van een in 't getal tot den CXLVI toe; waar na de vertalingen den CXLVII Psalm wederom in tweën verdelen, makende daar van hunnen CXLVI en CXLVII Psalm, welken laatsten zy beginnen met de woorden, *O Jerusalem, roemt den Heere.* Waar mede de text en de vertalingen wederom gelyk zyn in hunne rekening, en aldus te zamen voorttellen tot het einde toe.

Wat belangt het verschil der Grieken en Latynen, het zelve wordt gevonden in de oude afschriften van beide omtrent de verdeling van den I en van den II Psalm; de eenen maken maar eenen Psalm van die beide, en de anderen verdelen de zelve in tweën, gelyk de Roomschen ook noch hedendaagsch doen. Het is zeker dat de verdeling van het boek der Psalmen in 't algemeen zo oud niet is als men zich mogelyk verbeeldt, en dat men zomtyds verplicht is, om een welgeschakelden en vervolgenden zin aan zekere Psalmen te geven, die met eenige andere te vereenigen, of die daar van af te scheiden, naar dat de stoffe zulks vordert. Hilarius zegt, dat in zynen tydt de verdeling der Psalmen noch niet bepaalt was onder de Hebreën, en dat zy die op verscheide wyzen verdeelden. Origenes maakt de zelve aanmerking. Hy zegt dat de Psalmen niet genommert of genoemt zyn, eerste, twede, derde, enz. en ten tyde van Kimchi, dat is te zeggen in de XII eeuw, was de zaak noch onafgedaan. Daar is ook veel verschil wegens de tytels of opschriften der Psalmen, en de zelve hebben aan de uitleggers het meeste werk verschaft, en men heeft wegens de zelve ook het minste licht en de minste zekerheit. Zommigen merken de zelve aan als kanonyk zynde, en een gedeelte der H. gezangen uitmakende. Anderen geloven dat de zelve in later tydt daar by gevoegt, en van weinig nuttigheit zyn. Eenigen verbeelden zich dat deze tytels de sleutels der Psalmen zyn. Anderen geloven dat de zelve van weinig belang en nuttigheit zyn tot het verstandt van den text, als zynde door later schryvers, en mogelyk zomtyds genoegzaam by geval of by de gis daar by gevoegt. Anderen hebben noch andere gedachten, gelyk men in de menigvuldige schriften der uitleggers kan nazien.

Wat den styl der Psalmen belangt, de zelve zyn een poëtisch werk, en in vaarzen geschreven; maar het is bezwaarlyk te zeggen waar in de poëzy der Hebreën bestont. Zommigen hebben gemeent dat zy gelyk was aan die der Grieken en Latynen, dat hunne vaarzen bestonden in een zeker getal van voeten; anderen geven voor dat de zelve voornamelyk bestont in rymen. Men heeft zeer veel moeite om het een of het ander in de Psalmen te vinden; maar men ontdekt met den eersten opslag daar in een poëtischen styl en zwier. De werktuigen van muzyk der Hebreën, met welker geluidt zy hunne Psalmen verzelden, en waar van men de namen in de tytels der Psalmen vindt, zyn niet minder onbekent dan hunne poëzy.

Het gezag en de kanonykheit van het boek der Psalmen zyn altoos erkent geweest door de Joden en door de Christenen. Maar Philaster zegt dat de Nicolaïten, de Gnostiken, en de Manicheën loochenden dat David een propheet was geweest, en zeiden dat zyne werken van gene Goddelyke ingevinge waren. Daar zyn ook eenige weinige andere Christenen geweest, die mede de Goddelykheit der Psalmen ontkent hebben. Maar het algemeen gevoelen der Christelyke kerke is altoos geweest, dat alle de hondert en vyftig Psalmen, in dit Psalmboek begrepen, het werk van den H. Geest zyn. Eene eenige zaak veroorzaakt eenig nabedenken en moeielykheit aan zommige Godvruchtigen, dat is dat men in de Psalmen zomtyds zeker slag van vervloekingen vindt tegen de bozen en de vyanden van den propheet. Maar de kerkvaders en de uitleggers verklaren gemeenlyk deze plaatsen als of het voorzeggingen waren van het onheil, dat hen moeste overkomen, of wenschen tot hunne bekering; als of men zeide: Zy zullen zekerlyk vergaan, zo zy in het kwade volharden; of: Dat zy vergaan mogen, indien zy zich niet bekeren. Chrysostomus zegt dat de propheet in deze plaatsen zyne eige gevoelens niet uitdrukt, maar die van anderen. Athanasius zegt dat hy vervloekingen doedt; niet tegen de menschen zyne zichtbare vyanden, maar tegen de duivelen zyne onzichtbare vyanden. Doch alle deze uitleggingen nemen de zwarigheden niet onwederspreekelyk weg. De duisterheit der Psalmen blykt meest uit het groot getal van uitleggingen, die men gemaakt heeft, en die men noch vervolgt te maken, om de zelve te verklaren. 't Is reets eenigen tydt geleden, dat le Long, een priester van 't Oratorie, zes hondert en dertig uitleggers van het boek der Psalmen heeft opgetelt, zonder te rekenen de genen, die in 't algemeen over de gansche Schriftuur geschreven, of de genen, die een gedeelte der Psalmen uitgelegt hebben; zo dat men, alles te zamen nemende, zoude mogen zeggen dat 'er meer dan duizend schryvers zyn die over de Psalmen gearbeidt hebben. De moeielykheit om wel te slagen in de uitlegging van deze Goddelyke gezangen heeft verscheide oorzaken. De eerste is de duisterheit van den Hebreeuwschen text. De twede de aardt van den styl of schryfwyze, die zeer verheven is, en te gelyk zeer verre verschillende van onze wyzen van spreken en schryven. De derde is de diepzinnigheit der stoffe. De Hebreeuwsche text der Psalmen is duisterder dan die der andere boeken van de Schriftuur, gelyk in 't algemeen de styl der poëzy ongemakkelyker is dan die der rymeloze schriften. De afschryvers boven dien, den zelven minder verstaan, en meermaal afgeschreven hebbende, hebben ook meerder misslagen daar in laten slippen. Men behoeft maar tegen malkander te vergelyken de wyze, op welke de Zeventigen, de Syrische overzetter, en Hieronymus dezen text vertaalt hebben, met het gene men daar in tegenwoordig leest, om dit onderscheidt te bevroeden. Doch wat van dit alles ook zyn mag, het is en blyft zeker dat dit boek der Psalmen kanonyk is en blyft, wordende daar voor erkent door alle de Christen kerken, die zich ook alle op eene byzondere wyze daar van bedienen om de zelve in hunnen Godsdienst te lezen en te zingen. Verscheide kerken, en inzonderheit alle de Protestanten hebben de zelve in hunne taal in vaarzen en op fraaie zangwyzen doen stellen, zingende de zelve in hunnen openbaren Godsdienst in de kerken, met of zonder het geluidt der orgelen, naar de gelegenheit der plaatsen; dat van geen geringe stichting is, en bekwaam om aandachtige zangers de herten te roeren, en de zielen hemelwaarts te trekken, zynde de voorzangen ongemeen dienstig tot bereiding van eerbiedigheit en aandacht omtrent den verderen Godsdienst, en de nazangen om de toehoorders, wel voldaan, en van blydschap door dit zingen opgetogen, met den zegen te laten vertrekken. Maar onder alle de gemeenten der Protestanten is 'er gene, die het zo weinig gelukt is fraaie poëzy, en eene stichtelyke navolging van Davids Psalmen in hare kerken in te voeren, dan die van de Nederduitsche Gereformeerde kerke; want, behalven dat hunne gerymde Psalmen van Petrus Dathenus oneindig veelmaal niet alleen van den zin van den text afwyken, maar zelfs rechtdraads daar tegen aanlopen, zo is de taal en poëzy der zelve in het algemeen zeer slordig en gebrekkelyk; en men ontmoet niet alleen bespottelyke plaatsen, die onder het zingen de aandacht wegnemende, de zangers op malkanderen doedt zien en lagchen, maar men vindt zelfs plaatsen, die gansch eerbiedeloos en ergerlyk van Godt spreken. De oorzaak van dit gebrek in de Gereformeerde kerke is, dat ten tyde der hervorming in de Nederlanden de taal op verre na zo beschaaft niet was, als zy naderhandt geworden is, en dat het getal der dichters zo menigvuldig niet zynde, door de domheit, waar in de geestelyken de leken gehouden hadden, Dathenus de eerste klaar raakte met zyn Psalmboek, dat gretig aangenomen wierdt, en in vervolg van tydt in gebruik is gebleven. Philippus Marnix heer van S. Aldegonde was wel mede aan dien arbeidt, maar die grote staatsbedienaar, geen klein deel in het bestier der algemene zaken hebbende, was gedurig door die gewigtige bezigheden belemmert; dus raakte Dathenus voor hem gereed, en de grote begeerte, die men hadt om, als andere kerken, mede de Psalmen in de gemene taal te zingen, liet niet toe zyn werk van de handt te wyzen. Naderhandt hebben van tydt tot tydt verscheide geleerde mannen, der dichtkunst machtig, op eene voortreffelyke wyze, en om strydt, de Psalmen in 't Nederduitsch, zoetvloeiende, en in eene beschaafde taal gedicht, op de zelfde zangwyzen, die Dathenus van de Franschen ontleent hadde. Zo dat 'er al lang gelegenheit geweest is om die ergernis uit de kerke weg te nemen, en uit meer dan twintigderlei welgedichte Nederduitsche Psalmboeken de keure te nemen, om een beter dan men nu heeft in de kerke in te voeren, dat in weinig tyds en met weinig moeite te doen zoude zyn. De reden is niet te begrypen waarom zulks niet reets lang geschied is, 't en zy men vreze dat de eenvoudige en de suffende oude lieden mogten denken, dat men met nieuwe Psalmen te doen zingen, en de oude af te schaffen, nieuwe kettery in de kerk zocht in te voeren.

PSALMEN (*Acrostiches*) zyn 'er zeven. Dit was een zeker slag van vaarzen, of gezangen, waar van op het artykel ACROSTICHES gesproken is. Men zoude deze Psalmen in onze taal het naaste *Alphabeth-* of A-B-*Psalmen* kunnen noemen, om dat eeni-

ge

ge vaarzen der zelve in gelykmatige vervolgende order, of ieder vaars, of eindelyk ieder half vaars der zelve begint met eene letter van 't A. B. naar de achtereenvolgende rang der letters van het A. B. Deze Pſalmen zyn de XXV, de XXXIV, de XXXVII, de CXI, de CXII, de CXIX, en de CXLV.

PSALMEN DER TRAPPEN, of TRAP-PSALMEN, is een naam, dien men geeft aan vyftien Pſalmen, welke zyn de CXX en de volgende tot de CXXXV ingeſloten. De Hebreeuwſche text noemt de zelve שיר המעלות *gezangen der trappen*; de Chaldeeuwſche zegt: *gezang dat gezongen wierdt op de trappen des afgronds.* Deze verklaring is getrokken uit de overlevering der Hebreën, welke verhalen, dat wanneer men de fondamenten wilde leggen van den tempel, ten tyde van de wederkering uit de Babyloniſche gevangeniſſe, zulk eene wonderlyke menigte van water uit de aarde voortkwam, dat het zelve zich verhefte tot de hoogte van vyftien ellebogen, en dat het zelve de wereldt overſtroomt en verdronken zoude hebben, zo Achitophel, die zich byna vyf hondert jaren van te voren onder David verhangen hadde, den voortgang daar van niet geſtuit hadde, ſchryvende op de vyftien trappen des tempels den onuitſprekelyken naam van Jehovah. Zy brengen tot het zelve geval den CXXX Pſalm: *Uit de diepten roepe ik tot u, ô Heere*, enz. welke Pſalm een der Trap-Pſalmen is. Zie daar wat de Joden zeggen. Junius en Tremellius vertalen het Hebreeuwſch door: *Gezang der uitmuntendheden*, of *uitmuntend gezang*. Deze vertaling heeft niet mishaagt aan verſcheide geleerde uitleggers: maar de vertaling van *Gezangen der Trappen* wordt algemeender gevolgt. De uitleggers geloven dat deze Pſalmen aldus genoemt wierden, om dat men de zelve zong op de vyftien trappen des tempels. Men is het niet eens omtrent de plaats daar deze trappen waren. Zommigen namen de zelve buiten deze H. plaatſe; anderen aan des zelfs ingang. Anderen geloven dat het de vyftien trappen zyn, welke Jozephus aanmerkt, om uit het voorhof der vrouwen op te klimmen tot den groten voorhof. Eindelyk willen noch anderen dat het de trappen zyn, welke men opging van het voorhof der prieſteren naar de voorplaats of het portaal voor het Heilige. Maar men kan uit Jozephus noch uit de H. Schriftuur aantonen, dat de trappen van binnen of van buiten aan den tempel of een der zelve van vyftien treden waren. Men vindt *Ezechiel XL*, dat alle de trappen, welke de propheet beſchryft, van zeven of van acht treden of trappen waren. Het blykt ook niet dat de Leviten op de trappen des tempels zongen. Hunne plaats was rondom den altaar der brandoffers, in het voorhof der prieſters. Eenige Rabbynen, en met hen verſcheide Chriſten uitleggers, vertalen het Hebreeuwſch door *Gezangen van verheffing*, om dat men, zeggen zy, de zelve op een zeer verheven toon zong, of, om dat men aan ieder Pſalm zyn ſtem verhefte. Dat gevoelen is inderdaadt het onwaarſchynlykſte niet, dat men het Hebreeuwſch zoude vertalen door *Pſalmen des opgangs*, *des optochts*, of der wederkeringe uit de Babyloniſche gevangeniſſe. De Schriftuur gebruikt gemeenlyk het woordt optrekken of opgaan, wanneer zy van dit wederkeren ſpreekt. *Wie is onder u van al zyn volk? . . . . hy trekke (ga) op naar Jeruſalem*, zegt Cores in zyn geſchrift, *Ezra I*, 3 en 5, en *II*, 1. Men vindt zulks *Nehemia VII*, 5, 6; *Ezra VII*, 9; *Jerem. XXVII*, 22; *Ezech. XXXIX*, 2; en eindelyk in den *CXXII Pſalm*, die een der Trap-Pſalmen is, wordt gezegt dat de ſtammen opgegaan zyn, of opgaan naar Jeruſalem. Uit alle deze plaatſen blykt genoegzaam dat de Hebreën zich gemeenlyk van het woordt opgaan of optrekken, of optocht bedienen, ſprekende van de reize van Babel naar Jeruſalem, om dat Babel in eene vlakte gelegen was, en Judea in een landt van gebergtens. Dies is het natuurlyk de Pſalmen die opgeſtelt zyn by gelegenheit van de verloſſing uit de Babyloniſche gevangeniſſe, *Gezangen des opgangs* of *der opgangen* te noemen, het zy de zelve opgeſtelt zyn om zulks van Godt te bidden, het zy om hem daar voor te danken; en inderdaadt dit is het dat in deze Trap-Pſalmen aangemerkt wordt. Zy zyn alle betrekkelyk op deze grote omkeringe. Zy ſpreken daar van op verſcheide plaatſen, en de meeſten kunnen niet anders dan op deze vooronderſtelling uitgelegt worden.

PSAMATHA, dochter van Crodopus, koning van Argos, door Apollo bezwangert zynde, kreeg eenen zoon, Linus genoemt, die door de honden verſcheurt wierdt. *Pauſan. in Lacon. Stat. l. I. Thebaid.*

Daar was eene rivier en eene ſtadt van dezen naam in het landt van Thebe, en eene haven en eene ſtadt in Peloponneſus. *Valer. Flacc. l. I. Plin. l. IV. c. 5. Pauſan. in Lacon.*

PSAMMENITUS, koning van Egypten, dien Plinius *Semneſertus* noemt, was, naar zommiger gevoelen, een zoon van Necus, en kleinzoon van Amaſis. Hy wederſtont dapperlyk Cambyſes, koning van Perſië; maar na 't verlies van een bloedigen veldſlag was hy genoodzaakt de vlucht te nemen, en naar Memphis te wyken, alwaar zyn vyandt niet naliet hem te belegeren. De ſtadt ingenomen zynde, wierdt Pſammenitus, uit verachting, in eene voorſtadt gehuisveſt. Cambyſes, om hem noch gevoeliger verdriet aan te doen, zondt de princeſſe zyne dochter in ſlavinnen gewaadt met Egyptiſche vrouwen van het eerſte aanzien, om water te putten op eenen berg, daar zy met hare kruiken niet afkonde komen, zonder van Pſammenitus ontdekt te worden. Deze ongelukkige prins hoorde het geſchrei van zyne dochter in 't voorbygaan, en zag haar in dien beklaaglyken ſtaat, zonder dat hy daar door ſcheen geraakt te zyn. Hy zag vervolgens zynen zoon met twee duizent Egyptenaars, met de koordt om den hals, en een breidel in den mondt; en hoewel hy wiſt dat men ging om hem te doen ſterven, betuigde hy altoos eene onbeweeglyke ſtantvaſtigheit. Maar van verre eenen van zyne vrienden gehoort hebbende, die om een aalmoes badt, ſchreeuwde hy luidskeels en ſloeg zich zelf ſtraffelyk op het hoofdt. Wanneer Cambyſes hem daar van de reden vroeg, antwoordde hy: dat de uiterſte ſmerten ſtom waren, maar dat men het ongeluk van eenen vriendt konde beſchreien. Cambyſes, door dit antwoordt geraakt, zondt om den prins in 't leven te behouden, maar dit bevel kwam te laat, alzo de eerſte laſt reets uitgevoert en de jongeling dood was. Cteſias verhaalt dat hy Pſammenitus naar Sus bande. Herodotus verzekert dat hy eene grote achting hadde voor dezen gevangen prins, maar dat hy, verſtaan hebbende dat hy heimelyk woelde om de Egyptenaars tot eenen opſtandt te bewegen, hem dwong ſtierenbloedt te drinken, waar door hy ſtierf. Men zegt dat 'er, gedurende de regering van Pſammenitus, een kleine regen viel te Thebe in Egypten, en dat deze regen voor een groot wonder gehouden wierdt, om dat het eene ongehoorde zaak was in dat landt. *Herodotus l. II. Cteſias.*

PSAMMITICHUS, koning van Egypten 640 jaren voor de geboorte van Chriſtus, was een zoon van Necus, dien Sabacus, koning van Egypten, hadde doen ſterven toen hy Egypten vermeeſterde. De zoon zoude het zelfde lot gehad hebben, zo hy niet ontvlucht was in Syrië. Men herriep hem na het vertrek van Sabacus, en hy was een der twaalf groten, die Egypten regeerden. Ieder hadde zyn gedeelte, maar zy handelden eenſtemmiglyk, en eerder als vereenigden of amptgenoten, dan als naburige vorſten. Pſammitichus haalde den afgunſt der anderen op zich, het zy om dat de rykdommen die hy verkregen hadde door middel van de rechten, die hy ligtte van de koopmanſchappen, hem verſterkt hadden met het bondgenootſchap der vreemdelingen, het zy om een geval dat 'er geweeſt was van een orakel, dat de vereeniging van de kroon op een eenig hoofdt beloofde. Want het orakel hadde hen gezegt, dat die geen van hen, die het offer (van wyn, of oly, enz.) in een koperen kop zoude doen, het ganſche koninkryk alleen zoude hebben. Het gebeurde nu op den laatſten dag van een plechtig feeſt, wanneer zy alle in den tempel van Vulcanus waren, gereed om het offer te doen, dat de Prieſter, die hen den gouden kop moeſt geven, waar van zy zich in deze plegtigheit bedienden, zich in 't getal vergiſte, en maar elf goude koppen bragt. Pſammitichus, de laatſte van alle zynde, hadt geen kop. Niet wetende wat anders te doen, en om niet te ſammelen, ligtte hy zynen helm af, en bediende zich daar van tot het offer. De andere koningen dachten aan 't orakel, en zouden, om het gevolg daar van te beletten, Pſammitichus van het leven berooft hebben, zo zy niet verzekert geweeſt waren by zich zelven dat hy geen deel hadde in den misſlag des prieſters. Het zy dan om wat reden dat het wil, zy banden hem in moeraſſen, daar hy miſſchien zyn ganſche leven gebleven zoude zyn, indien hy niet verwittigt was geworden dat vreemdelingen, die eene landing in Egypten gedaan hadden, al het platte landt beroofden. Het waren Iöniërs en Kariërs. Dewyl men hem kwam zeggen, dat het mannen van koper waren, ontfing hy grote hoop: want door de afgunſt der andere koningen tot een geringen ſtaat gebragt zynde, hadt hy een orakel van Latona geraadpleegt, dat in de ſtadt Butis was, en voor het beſte van ganſch Egypten gehouden wierdt. Het zelve hadde hem geantwoordt, dat de wraak hem uit zee zoude komen, wanneer men mannen van koper gewaar zoude worden. De rovers nu, die in Egypten geland waren, en overal roofden, waren over hun ganſche ligchaam met alle ſtukken gewapent: men hadde daar nooit menſchen aldus gewapent gezien: men geloofde dan dat zy van koper waren, en men bragt de tyding daar van aan Pſammitichus. Deze ging zien wat 'er van was, en deze vreemdelingen bewogen hebbende om by hem te blyven, bediende hy zich met vrucht van hen om ganſch Egypten te vermeeſteren. Hy betoonde hen veel erkentenis, en gaf hen landen naby den Nyl, beneden de ſtadt Bubaſte. Sedert dien tydt hadt hy altoos vreemdelingen in zyne ſoldy, en hy gaf hen zelfs den rang voor de ſoldaten van zyne natie in den oorlog, dien hy in Syrië voerde. Herodotus, die 'er anders zyn werk van maakt orakelen en wonderlyke zaken te verhalen zo veel hem bekent zyn, heeft niet geweten het orakel dat Polyænus verhaalt, waar door de godt Hammon den koning Thementes waarſchouwde zich te wachten voor de hanen. Een man van Karië berichtte Pſammitichus, dat geen volk voor de Kariërs kammen op de helmen of ſtormhoeden geplaatſt hadde. Dit was alleen genoeg om Pſammitichus te verplichten een groot getal Kariërs te werven. De Egyptenaars waren over het begunſtigen der vreemde ſoldaten zo verſtoort, dat 'er twee maal hondert duizent waren die Pſammitichus verlieten. De zelve gingen zich neêrſlaan in Ethiopië. Pſammitichus deedt hen terſtondt door hunne krygshoofden vermanen, en ging naderhandt zelf hen hunnen plicht voorſtellen, hy vermaande hen te denken dat zy hun vaderlandt, hunne vrouwen, en hunne kinderen verlieten. Zy antwoordden hem eenſtemmiglyk, hunne ſchilden en lanciën tegen malkander ſlaande: *Wy zullen vaderlanden genoeg vinden, zo lang wy deze wapenen kunnen handelen; en wy zullen nooit vrouwen noch kinderen gebrek hebben, zo lang wy deze andere werktuigen kunnen gebruiken.* Dit antwoordt voleindigende hadden zy ſchaamteloos hunne naaktheit ontdekt. Pſammitichus liet niet na om deze ſchade te vergoeden, en hy bevlytigde zich voornamelyk om den koophandel te doen bloeien: hy vleide de vreemdelingen, en verleende hen allerlei beſcherming, doende de onmenſchelykheit ophouden, die onder de vorige regeringen tegen hen gepleegt was. Hy verbondt zich met de Atheniënzen en met eenige andere Griekſche natiën, en wilde dat zyne kinderen hunne tucht leerden. Hy gaf ook verſcheide kinderen om onderwezen te worden aan de Kariërs en Iöniers, die hy aan de boorden van den

den Nyl geplaatst hadde; en dit was de eerste maal dat menschen van eene andere taal zich in Egypten neersloegen. Door dit middel, gelyk Herodotus aanmerkt, vonden de naaukeurigen, die in 't vervolg van tydt in dat landt reisden, menschen die hen verstonden, en die hen de zaken uitleiden. Psammitichus regeerde vier en vyftig jaren, en stierf in het 3 jaar van de XL Olympiade, latende zyn koninkryk aan zynen zoon Necus. Hy wierdt te Saïs zyne geboortestadt, de hoofdstadt van Neder-Egypten, begraven in den tempel van Minerva, alwaar de Saïten hunne koningen begroeven. Hy was de eerste koning van Egypten, die wyn dronk: hy deedt de oorsprongen van den Nyl zoeken, en om te ontdekken wat het oudste volk der wereldt was, deedt hy twee kinderen zodanig opvoeden dat zy niemandt hoorden spreken; en om dat zy met den ouderdom van twee jaren een woordt uitspraken dat in de taal van Phrygië het broodt betekende, moesten de Egyptenaars ophouden zich de eerste oudheit toe te schryven, en stonden de zelve af aan de Phrygianen. Geen beleg duurde ooit langer dan dat door het welke Psammitichus na eenen tydt van negen en twintig jaren Azotus innam. Hy hadt zo veel roems niet van deze overwinning, dan van de behendigheit, met welke hy een geweldigen stroom stuitte, die zyn gansche koninkryk overstroomd zoude hebben. De Scythen, de Meden geslagen hebbende, speelden den meester door gansch Asië, en trokken regelrecht naar Egypten. Psammitichus ontmoette hen in Palestina, en bragt zo veel te weeg door zyne geschenken en door zyne gebeden, dat zy te rug keerden, en het was toen dat eenige van hen te Ascalon den tempel van Venus Urania plunderden. Zyn zoon Necus liet zynen zoon PSAMMIS tot zynen opvolger. Deze regeerde maar zes jaren, en stierf in 't bedorlogen der Ethiopiërs, en liet zynen zoon Apries na tot koning in het 3437 jaar der wereldt. Deze wierdt verdreven, en men stelde in zyne plaats Amasis den vader van Psammenitus, die door Cambyses koning van Persië overwonnen wierdt, en van wien hier voor gesproken is. *Herodotus. Bayle Dict. Crit.*

PSAMMUTHIS, of PSAMMETICHUS, regeerde in Egypten een langen tydt na Psammitichus, den zoon van Bocchoris, te weten ten tyde van Artaxerxes Mnemon, omtrent het 3601 jaar der wereldt, en 405 jaren voor Christus. Hy deedt Thamos van Memphis, gouverneur van Iönië, aan wien hy grote verplichtingen hadde, dooden. Deze laatste was in Egypten gevlucht, na dat hy de zyde gevolgt hadde van Cyrus, overwonnen door zynen broeder Artaxerxes. Psammetichus kwam niet tot deze trouwloosheit omtrent zynen vriendt, dan om zich meester te maken van zyne vloot en van zyne rykdommen. Hy regeerde maar een jaar, en hadt Nepherites den II tot zynen opvolger. *Diod. ad ann. 1. Olympiad. XCV.*

PSAPHO, geboortig uit eene landstreek in Afrika, in de nabuurschap van het eigentlyke Lybië, was zeer veracht in zyn landt, het welk hy niet kunnende verdragen, bedacht hy een middel, niet alleen om zich van deze verachting te bevryden, maar ook om zich goddelyke eere te doen bewyzen. Hy nam ten dien einde eene menigte van die vogelen, welker tong gemakkelyk de menschelyke woorden uitspreekt, (waar toe hy weinig moeite hadde, dewyl de zelve in Afrika overvloedig gevonden worden,) en deedt de zelve deze drie Griekfche woorden leren: Μέγας Θεὸς Ψάφων, welke betekenen *Psapho is een grote Godt.* Wanneer hy de zelve dit wel geleert hadde, liet hy ze alle in de vrye lucht vliegen op het uur dat hy gewoon was hen eeten te geven; en dat deze vogelen ook altoos gewoon en gereed waren deze woorden uit te spreken om eeten te bekomen; zo dat zy dien dag niet gegeten hebbende, overal heen vlogen schreeuwende uit al hun macht het gene hen geleerd was; en het volk verzet van vreze door dit waarschynlyk wonder, deze woorden verstaan hebbende, ontfing eene godsdienstige eerbiedigheit voor Psapho, waar door het spreekwoordt ontstaan is: *De vogelen van Psapho. Alexand. ab Alexand. lib. VI. cap. 4. Erasmus in Adag.*

PSARA, het grote Psara, in 't Latyn *Psyra major*, een eilandt van den Archipel, vyf mylen bezuiden dat van Scio gelegen. Het heeft omtrent zeven mylen omtreks, en is woest, even als het kleine PSARA, *Psyra minor*, dat omtrent een halve myl ten Westen van het zelve gelegen is. *Maty Dict.*

PSATYRIANEN, ketters, die voortgekomen zyn uit de Arianen. In het synode van Antiochië, dat zy hielden omtrent den jare 360, ligtten zy het momaangezicht af, zeggende, dat de Zoon niet gelyk was in wil met zynen Vader, en dat hy uit niets geschapen was, gelyk Arius zulks in 't begin geleert hadde. Zy voegden 'er by, dat het genereeren en scheppen in Godt de zelve zaak zynde, de generatie van het Woordt zyne schepping was. *Theodoret. de Her. Fab. l. IV. Baronius A. C. 360.*

PSECADEN, *kamermaagden*, die by de ouden het hoofdt van hare meesteressen parfumeerden met vloeibare parfumen, welke zy druppel voor druppel uitgoten; want het woordt Ψέκας betekent druppel, en Ψεκάζειν, *druppen*, *druppel voor druppel doen vallen. Antiq. Græc. & Rom.*

PSELLUS, (MICHIEL) een Griekfch schryver, vermaard door het groot getal van zyne werken, leefde onder de regering van den keizer Constantinus Ducas, die in den jare 1059 volgde op Isaak Comnenus. Hy was leermeester van den zoon van dezen keizer. Zyne werken worden door de ouden bygebragt, die voordeeliglyk van hem spreken. *Ann. Comn. l. V. Alexiad. Cedrenus & Zonaras in Annal. Leo Allatius Diss. de Psellis. Vossius de Hist. Græc. Gesner. in Biblioth.*

PSEPHINA was de naam van een toren van Jerusalem. Daar was ook eene poort van die stadt, die PSEPHINOS of PSEPHINA genoemt wierdt. Jozephus maakt 'er gewag van. *P.*

PSILOTHRUM was eene zalve, welke de ouden gebruikten, wanneer zy het haair van het ligchaam gaarne weg wilden hebben, waar door zy geheel glad wierden. De oude Romeinen gebruikten de zelve aan de jongens, waar mede zy onnatuurlyke wellust bedreven. *Martial. 3. 74. 1. ibi Herald. Junius de coma c. 2. Salmas. ad Spartian. Adrian. c. 4. Pitiscus.*

PSYCHE, eene zekere godheit der ouden, door welke zy de ziel verstonden, welke de Grieken Ψυχὴ noemen. Apulejus en Fulgentius hebben de minneryen van Cupido en van deze godinne beschreven, en het huwelyk dat zy te zamen sloten. Men verbeeldde Psyche met uiltjes vleugelen aan hare schouders: om dat de ligtheit van deze vluchtige eenigermaten den aardt en de eigenschappen van de ziel uitdrukte, die naar hun gevoelen niets anders was dan een lucht en een geblaas. Het uiltie of kapelletie was mede het zinnebeeldt van de ziel, en wanneer men een dood mensch schilderde, verbeeldde men een uiltie dat uit zynen mondt scheen gekomen te zyn, en wegvloog in de lucht. Men ziet in verscheide oude gedenkstukken een Cupido Psyche omhelzende, hy byna naakt, en zy half gekleed, waar door het schynt dat de ouden de menschen vermaanden tot de wellust, volgens het gevoelen van Fulgentius, die deze omhelzingen uitlegt van de drift welke de begeerte heeft om de ziel te bezitten. Anderen geloven dat zy hebben willen zinspelen op de redelyke en onredelyke hoedanigheit, welke zy vooronderstelden in de ziel te zyn; of op den geest, door Psyche betekent, en op de begeerlykheit, verbeeld door Cupido. *Spon Recherches curieuses de l'Antiquitez.*

PSYLLEN, *Psylli*, volkeren van Afrika, welke men voorgeeft, dat de serpenten, of slangen zodanig konden bezweren, dat deze dieren op hun gezicht vloden. De ouden vertellen daar van vreemde zaken, waar mede men hedendaagsch spot. Dio en Suetonius zeggen, dat Augustus eene buitengemene drift hebbende om Cleopatra te bewaren, om haar in triomph te voeren, haar het venyn door Psyllen liet afzuigen. Maar 't gene Aulus Gellius naar Herodotus vertelt is vermakelyker; dat is, dat deze Psyllen geen water hebbende, besloten den Zuidenwindt te beoorlogen, die hun water verdroogt hadde. Zy trokken naar het Zuiden, maar de Zuidenwindt zich verheffende, begroef hen onder het zandt. Xenophanes heeft een vaars van de Psyllen geschreven. *Herodotus lib. IV. Sueton. in Aug. cap. 17. Dio Cassius l. LI. Plin. l. VII. c. 2. Plutarchus in Cat. Utic. Aul. Gell. l. XVI. c. 11. Lucan. l. IX.*

PSYTTALIE, een klein eilandt van de Saronische golf, tusschen de eilanden Salamine en Pyrea gelegen. Strabo l. IX. zegt, dat het woest was en vol van rotsen, en eenigen hebben het de haven van Pyrea genoemt. Plutarchus spreekt 'er van in 't leven van Aristides. *Lubin Tables Geographiques sur les vies de Plutarque.*

PTOLEMÆUS. Zie PTOLOMEUS.

PTOLEMAIS. Zie ACCO.

PTOLEMAIS, of *Rozetta*, eene stadt van het Egyptische Pentapolis. De ouden hebben de zelve *Ptolemaïs Cyrenaica* genoemt, en de hedendaagschen *Tolometa*. Zy is zestig mylen beoosten Alexandrië gelegen. De Egyptische Joden, van de vervolging van Philopator bevryd zynde, kwamen in deze stadt byeen, en bouwden aldaar eene synagoge of vergaderplaats tot het gebedt. Zy was ook eertyds een bisdom, waar van de geleerde Synesius prelaat was, die in den jare 411 hier een concilie vergaderde tegen Andronicus, prefect van het Egyptische Pentapolis. Deze Andronicus hadde schrikkelyke godloosheden begaan, snode lasteringen tegen Godt, enz. gesproken, en buitengewone knevelaryen in 't werk gestelt, het volk met de uiterste wreedheit handelende. Hy wierdt op eene byzondere wyze in den ban gedaan, waar door hy zo verschrikt wierdt, dat hy zich wierp aan de voeten der bisschoppen, en hen om vergiffenis badt, waar op hy tot de penitentie ontfangen wierdt. *III. Macchab. VII. Synesius ep. 57. 58. 72. Baron. in Annal. Godeau Hist. Eccl. V siecle. T. V. Concil.*

PTOLEMAIS, gezegt *Ptolemaïs ferarum*, en tegenwoordig *Suaquem*, eene stadt van Ethiopië, naby den mondt van de Rode zee. De ouden hebben noch van eene andere stadt van dien naam gesproken, in Thebaïs naby den Nyl gelegen.

S. PTOLOMEUS, een martelaar te Rome ten tyde van Marcus Aurelius, eene Heidensche vrouwe bekeert hebbende, wilde de zelve haren man in den Christelyken Godsdienst onderwyzen, en hem uit de ongeregeldheit trekken, waar in hy leefde. Dit oogmerk niet hebbende kunnen bereiken, scheidde zy zich van hem af. De man, om zich te wreken, deedt Ptolomeus als een Christen gevangen nemen: hy wierdt gebragt voor de rechtbank van Urbicius, prefect van de stadt, alwaar hy beleedt dat hy een Christen was. Hy wierdt ter doodt veroordeelt en ter straf geleidt. Een ander Christen, Lucas genoemt, geschreeuwt hebbende tegen de onrechtvaardigheit van dit vonnis, wierdt ook terstondt door den zelfden rechter veroordeelt, en vervolgens gedoodt. Een derde martelaar, waar van men den naam niet weet, wierdt gevoegt by Ptolomeus en Lucas. De Martyrologen stellen de gedachtenis van deze martelaren op den 19 October. *Justin. Apol. I. Euseb. l. IV. Hist. c. 17. Ruinart Acta Martyr. sincer. Tillemont Mem. Ecclesiastiques T. II. Baillet Vies des Saints.*

PTOLOMEUS de I, koning van Egypten, *Lagus* bygenoemt, om dat hy de zoon was van eenen man van dien naam, en *Soter*, of *behouder*, om dat hy het leven van Alexander behouden hadde, hem met zyn ligchaam bedekkende in de stadt der Oxydracen, volkeren van Indië. Hy diende in de legers van Philippus koning van Macedonië, en was vervolgens een der dapperste generalen van Alexander. Hy was 't, die den moordenaar Bessus,

fus, die Darius koning van Perfië omgebragt hadde, gevangen nam, en aan Alexander overleverde. Na de doodt van Alexander ftelde hy zich tegen de kroning van Arideus broeder van dezen prins. Na dat de verdeling van de ryken van Alexander, welke hy voorgeflagen hadde, onder zyne generaals befloten was, viel Egypten ten deel aan Ptolomeus, en hy ftelde zich zelf in 't bezit van het zelve. Hy bragt het ligchaam van Alexander in Egypten, en begroef het zelve te Alexandrië. Perdiccas en Arideus deden vruchteloze pogingen om hem in zyne nieuwe regeringe te ontruften. Hy vergenoegde zich eerft met den tytel van Satraap of gouverneur, en nam den koninklyken tytel niet aan voor dat alle die van het geflachte van Alexander geftorven waren. Eenige jaren na dat hy in Egypten geveftigt was, befloot hy Phenicië en Cœlo-Syrië te vermeefteren. Hy trachtte terftondt door geldt Laomedon te winnen, die deze provincië voor Antipater en Perdiccas beftierde: maar zyn oogmerk daar in niet hebbende kunnen bereiken, zondt hy eenen van zyne generaals, Nicanor genoemt, in deze provincie, die Laomedon gevangen nam, en zich in weinig tyds van Cœlo-Syrië en Phenicië meefter maakte. Ptolomeus zelf in Judea gekomen zynde, trok in Jerufalem, terwyl de Joden bezig waren den Sabbath te vieren. Appianus zegt dat hy de ftadt vermeeftert hebbende, de muren deedt flechten. Jofephus voegt 'er na Arifteus by, dat hy omtrent honderd duizend Joden uit Paleftina in Egypten voerde, uit de welke hy 'er omtrent dertig duizend uitkoos, om de zelve onder zyne legers te vermengen, en om hen de bewaring van zyne plaatfen aan te vertrouwen, wetende dat de Joden Godsdienftige onderhouders van hun woordt waren. Hy liet de overigen aan zyne foldaten, om zich daar van als van flaven te bedienen. Dit is de oorzaak geweeft dat men in 't vervolg zulk een groot getal van Joden in Egypten, in Lybië, en in het Cyreneefche gezien heeft. Ptolomeus overwon Antigonus, koning van Syrië. Na deze overwinning gaf hy de vryheit aan de gevangenen, en vereerde de zelve met gefchenken, zeggende, dat hy niet geoorloogt hadde om den buit, maar alleen om den roem. Antigonus herwon naderhandt Syrië, en Demetrius zyn zoon won den flag voor het eilandt Cyprus. Hy erkende toen ook de edelmoedigheit van Ptolomeus, hem Leontifcus zynen zoon, Menelaus zynen oom, en vele andere aanzienlyke gevangenen wederom zendende. Ptolomeus herwon Syrië, Phenicië, en het eilandt Cyprus, na de doodt van Antigonus. Twee jaren voor zyn doodt maakte hy Ptolomeus Philadelphus, zynen zoon by Berenice, tot zynen medegenoot in het ryk. Juftinus zegt dat hy zich zelf onder de lyfwachten van zynen zoon begaf, het voor groter eere achtende des konings vader te zyn, dan zelf te regeeren. Men wil dat Demetrius Phalereus hem riedt het ryk na te laten aan den zoon van Euridice, het welk oorzaak was dat Ptolomeus Philadelphus Demetrius bande. Ptolomeus Soter ftierf na eene regeringe van 40 jaren in de CXXIV Olympiade, het 470 jaar van Rome. Deze prins was geleerd, en Arianus verzekert dat hy eene hiftorie van Alexander den Groten gefchreven hadde. De volgende koningen van Egypten zyn naar hem Ptolomeus genoemt. *Polybius l. II. Juftinus l. XVI. XVII. Eufeb. in Chron. Jozephus tegen Appion, en Oudh. lib. XII. 2. Appian. Syriac. Paufanias. Dexipp. Diog. Laërtius in Demetrio Phalereo.*

PTOLOMEUS de II, fpotswyze bygenoemt *Philadelphus*, dat is beminnaar van zyne broeders, om dat hy onder gezochte voorwendfelen twee van de zelve deedt doden; de jongfte van de twee, Argeus genoemt, was een zoon van Berenice, gelyk hy; en de ander was een zoon van Euridice. Hy regeerde twee jaren met zynen vader, en bleef des zelfs opvolger in het ryk, tot nadeel van de zonen van Euridice, de eerfte gemalinne van zynen vader, zynde hy een zoon van Berenice, de twede gemalinne van Ptolomeus *Soter*. Hy was een der machtigfte prinffen van Egypten. Maar niets is zyne regeringe meer tot eere geweeft dan zyne liefde tot de geleerdheit, de bibliotheek die hy oprechtte te Alexandrië, en de vertaling der zeventigen, welke door zynen laft gefchiedde. Zie ZEVENTIG OVERZETTERS. De ouden getuigen genoeg van zyne liefde die hy hadde tot de wetenfchappen, en van zyne zorge om boeken te verzamelen tot het maken van eene ryke bibliotheek: maar niemandt dan de valfche Arifteus, en de genen die hem gevolgt hebben, heeft gezegt dat Demetrius Phalereus zyn bibliothekaris was. In 't voorgaande artykel is aangeroert dat deze philofooph aan Ptolomeus Philadelphus niet voordeelig geweeft zynde, gebannen wierdt; en het is bekent dat hy zich zelf door een adder doodde, de kwelling van zyne ballingfchap niet kunnende verdragen. Vitruvius fpreekt van Ariftophanes, en Suidas van Zenodotus, die bibliothekariffen waren van de bibliotheek van Alexandrië onder Ptolomeus Philadelphus. Arifteus is de eenige oorfpronkelyke fchryver die deze waardigheit aan Demetrius Phalereus toefchryft. Alles wat van dezen Arifteus of Arifteas gezegt is komt zeer fabelachtig voor, zie ARISTEAS. Men kan over deze ftoffe ook nazien een boek te Oxford gedrukt in den jare 1683, en genoemt *contra Hift. Ariftei Differtatio, &c. auctore Humpfredo Hody.* Deze fchryver gelooft dat de vertaling der LXX gefchiedde op het einde der regering van Philadelphus. Ifaac Voffius antwoordde hem het volgende jaar in een boek *in quarto*, te Londen gedrukt. Men vindt de uittrekfels daar van in het 2 ftuk van de *Bibliotheque Univerfelle*. De fchryvers verfchillen omtrent den tydt van de doodt van dezen Ptolomeus. Jofephus zegt dat hy negen en dertig jaren regeerde. Ptolomeus, Porphyrius, Eufebius, Beda, en de meefte hedendaagfche zeggen dat hy acht en dertig jaren regeerde. Clemens Alexandrinus zegt van zeven en dertig jaren. Ufferius gelooft dat hy in 't geheel acht en dertig jaren en omtrent acht maanden regeerde, en ftelt zyn doodt 242 jaren voor Chriftus. Hy hadde tot zynen opvolger zynen zoon Ptolomeus, Evergetes bygenoemt. *Juftinus. Paufanias. Epiphan. Plutarchus. Diog. Laërt. in Demetrio l. V. fegm. 78. 79. Jozephus Oudh. XII. 2.*

PTOLOMEUS de III, bygenoemt *Evergetes*, of de Weldoender, was een zoon van Ptolomeus Philadelphus, en van Arfinoë, eene dochter van Lyfimachus. Hy volgde op zynen vader in het koninkryk van Egypten. Ptolomeus Philadelphus een langen tydt geoorloogt hebbende tegen Antiochus, *den Godt* bygenoemt, hadde eindelyk vrede met hem gemaakt, en hem zyne dochter Berenice ten huwelyk gegeven by het leven van Laodice, waar by Antiochus twee kinderen hadde. Dit huwelyk wierdt met ongemene pracht voltrokken; en Philadelphus gaf aan zyne dochter een fchat van goudt en zilver mede ten huwelyk; maar dit huwelyk was ongelukkig. Antiochus wierdt vergeven door zyne gemalinne Laodice, die ook laft gaf dat men Berenice doodde, en den jongen zoon, dien zy by Antiochus hadde. Philadelphus ondertuffchen geftorven zynde; en Evergetes het gevaar verftaan hebbende, waar in zyne zufter Berenice was, die zich in de toevlucht van Daphne befloten hadde, ylde met een leger naar Syrië, om haar te helpen: maar hy kwam te laat, Berenice en haar zoon waren omgebragt. Maar een groot getal van fteden van het koninkryk van Syrië opgeftaan zynde, gaven zich over aan Evergetes, die zich daar door de machtigfte koning bevondt van het Ooften. Men kan hier over nazien het elfde kapittel van Daniel. Jozephus zegt, dat deze prins te Jerufalem gekomen zynde, aldaar aan Godt offerde tot dankbaarheit voor zo vele gunften als hy hem bewezen hadde. Deze koning, zegt men, dat ongelooflyke rykdommen wegvoerde, die hy van de vyanden genomen hadde, en twee duizent vyf hondert afgodsbeelden, en onder anderen die, welke Cambyfes, koning van Perfië, den Egyptenaars ontnomen hadde ten tyde van Pfammenitus. Dit was zo aangenaam aan deze bygelovige volkeren, dat zy aan hunnen koning den bynaam van *Evergetes* of *Weldoender* gaven. Deze vorft muntte inzonderheit uit door zyne liefde tot de boeken en de geleerden, zo wel als zyn vader Philadelphus. Men verhaalt dat hy naauwkeurig alle de boeken deedt affchryven waar van hy kenniffe hadde, en die eenige aanmerking waardig waren. Zo haaft als 'er eenig fchip te Alexandrië kwam, deedt hy de boeken tot zich brengen, die 'er in waren, men maakte affchriften daar van, en daar na plaatfte hy de boeken in zyne bibliotheek, en gaf de affchriften aan de genen, die de boeken toebehoorden. Op een tydt van de Atheniënzen geleent hebbende de poëzyen van Euripides, van Sophocles en van Efchylus, met belofte van hen de zelve wederom te zenden, zo haaft hy affchriften daar van gemaakt zoude hebben, en hen tot een onderpandt van zyn woordt vyftien talenten gegeven hebbende, die ten minften zes en dertig duizent Franfche ponden maken; hieldt hy de oorfpronkelyke, zondt hen keurlyk gefchreven affchriften in de plaats, en liet hen de vyftien talenten, die hy tot onderpandt gegeven hadde, behouden. Onder de regering van dezen koning weigerde Onias de II, hogepriefter der Joden, (een man van weinig moedt, en alleen bedacht om geldt te fchrapen,) den koning van Egypten de twintig talenten, die hy hem by wyze van cyns fchuldig was, te betalen; en de koning was gereed om krygsvolk in Judea te zenden, om het landt te verwoeften. Maar Jofeph, de zoon van Tobias, een neef van den hogepriefter Onias, naar Alexandrië gegaan zynde, gaf den koning genoegen, won zyne gunft, nam de cynzen van Cœlo-Syrië, van Phenicië, van Samarië en van Judea van hem in pacht, deedt zich twee duizend foldaten geven, om de volkeren tot betaling der fchattingen te dwingen, vergaderde grote fommen gelds aan overwinft, gaf aan den koning zeftien talenten, in plaats van de acht die hy 'er te voren van trok, en bleef twee en twintig jaren in deze bediening. Tacitus zegt dat men onder de regering van Ptolomeus Evergetes den Phenix in Egypten zag, van vele andere vogelen verzelt, uitgelokt door de nieuwigheit van dit gezicht. Deze koning ftierf na eene regering van vyf en twintig of zes en twintig jaren. Polybius zegt, dat hy van ziekte ftierf: maar Juftinus verzekert dat zyn zoon Ptolomeus hem deedt fterven. *Juftinus lib. XXIX. XXX. Polyb. l. II. Eufeb. in Chron. Hieronymus in Daniel. Jozeph. tegen Appion. l. II. Oudh. XII. 3. 4.*

PTOLOMEUS de IV, *Philopator*, een zoon van Ptolomeus Evergetes, volgde op zynen vader, en begon te regeren 217 jaren voor Chriftus. De naam van *Philopator*, dat is te zeggen, *beminnaar van zynen vader*, wierdt hem fpotswyze gegeven, om dat hy zynen vader, zo men zegt, hadde doen fterven. Hy droeg ook den bynaam van *Tryphon*, dat is te zeggen, *wellustig*; of van *Gallus*, om dat hy de brandtekenen en de kroon van klimop of veil droeg, gelyk de Gallen, priefters van de grote godinne, en dat hy gaarne met veil gekroont de plechtigheden van Bacchus bywoonde. Deze koning bragt zyn leven door in ongebondenheit, in den wyn, en in fpoorloosheden, gelyk als of hy maar koning was geweeft om goede cier te maken. Antiochus de Grote, koning van Syrië, beoorloogde hem, en ontnam hem verfcheide plaatfen in Cœlo-Syrië en in Paleftina, eer hy eenige beweging maakte om zich daar tegen te ftellen, latende alle zorge aan zyne gouverneurs. Maar Antiochus in het volgende jaar tot Raphia toe genadert zynde, ontmoette Ptolomeus hem met een machtig leger; en de flag begonnen zynde, was al het voordeel aan de zyde van Antiochus, die, behalven dat hy zelf een groot krygsoverfte was, ook uitmuntende krygsbenden by zich hadde; maar Arfinoë, zufter en gemalinne van den koning Philopator, met ontvlochte haairen en betraande oogen door de reien der foldaten lopende, herftelde zodanig hunnen moedt, dat zy eene vol-

volkome overwinning op het leger van Antiochus behaalden. Antiochus met het overige van zyn leger te rug geweken zynde, keerden alle de steden van Syrië en van Palestina, die verplicht waren geweest zich aan Antiochus te onderwerpen, weder om strydt onder de gehoorzaamheit van Philopator, niets nalatende tot betuiginge van hunnen yver en onderwerpinge. De voornaamsten der Joden zonden ook gezanten aan hem, om hem te begroeten, en om hem geschenken aan te bieden, welke hem gereed vonden om zelf naar Jerusalem te komen. Hy kwam aldaar, en in den tempel gegaan zynde, verwonderde hy zich over deszelfs schoonheit, pracht, en goede order. Hy wilde zelfs tot in het Heilige der Heiligen gaan. Dit besluit des konings vervulde den ganschen tempel met geroep en tranen. De hogepriester Simon begaf zich hier op tot het gebedt, dat niet zo haast geëindigt was, of de koning voelde zich geslagen door een grote schrik, en begon te beven, zonder dat hy staan konde; zo dat hy van de zynen half dood uit den tempel gedragen wierdt. Te Alexandrië wedergekeert zynde, dompelde hy zich, als van te voren, in allerlei ongeregeldheden, en begon de Egyptische Joden te vervolgen, willende de zelve dwingen hunnen Godsdienst te verlaten. Hy deedt dan zyne lasterlyke bevelschriften te Alexandrië tegen hen aanslaan, welke met Godslasteringen vervult waren, hen gebiedende aan de goden van het landt te offeren, of dat zy anders van hunne voorrechten en van het burgerrecht ontbloot zouden worden, en gelyk gestelt met de verachtste inwoners van Egypte, en in dienstbaarheit gebragt; en dat zo iemandt van hen weigerde zich aan dit gebodt te onderwerpen, hy ter doodt gebragt zoude worden. Maar de genen die gehoorzaamden wierden zelfs in hunne oude voorrechten niet gehandhaaft; men tekende hen met een heet brandyzer, dat een veilbladt verbeeldde, en men zonderde hen af van de burgers van Alexandrië, als van 't geringste uitschot van 't volk zynde. Om hunne oude rechten te behouden moesten zy zich in de verborgendheden van Bacchus doen onderwyzen. Hy deedt ook dit opschrift stellen op den toren, die aan den ingang van het paleis was: *Dat niemandt binnen kome, zo hy niet aan de goden offert.* Eenige Joden bezweken voor de vervolging. Andere gaven geldt aan de koninklyke amptenaars, om zich vry te kopen van de verdrukking. Maar de koning zulks verstaan hebbende zwoer niet alleen den ondergang der Joden van Alexandrië, maar ook van die van gansch Egypten. Hy gaf dan een gebodt, waar door hy beval aan alle de gouverneurs der steden en provinciën, om hem alle de Joden geketent toe te zenden, met hunne vrouwen en kinderen, om die alle te Alexandrië, als vyanden van den staat, te doen sterven. Hy belastte ook door het zelve gebodt, op levensstraffe, geen eenig Jood te verbergen, belovende alle de goederen van den gene die zulks gedaan zoude hebben aan den aanbrenger. Deze bevelen in de provincien gekomen zynde, deedt men alle de Joden naar Alexandrië vertrekken, zonder aanzien van ouderdom of kunne. Zo haast zy aangekomen waren geboodt de koning hen te tellen. Men bragt hen alle in de renplaats, zonder hen toe te laten in de stadt te komen, en men bragt alle de Joden van Alexandrië by hen in de zelve plaats, wanneer men bemerkte dat zy hen heimelyk eenigen onderstandt kwamen brengen. De genen, die met de gemelde telling belast waren, besteedden daar aan veertig volle dagen, zonder het zelve te kunnen voltrekken, en kwamen vervolgens aan den koning verklaren, dat het hen onmogelyk was eene naaukeurige lyst daar van te geven, dewyl de menigte zo wonderlyk groot was. Doch men maakte twee lysten van de Joden: de eene vervatte de genen die bewilligt hadden om te offeren, en die men in het leven bewaarde, maar zonder hen hunne oude voorrechten van het Alexandrynsche burgerschap te laten behouden. De andere lyst was van de genen die geweigert hadden van Godsdienst te veranderen, en ter doodt gebragt moesten worden. De koning geboodt dat men de laatste in de renplaats zoude besluiten, en voor de elephanten bloot stellen, om van de zelve onder de voeten vertreden te worden. Hermon, opziender der elephanten, maakte deze dieren dronken, hen eene menigte van zuiveren wyn gevende met wierook gemengt, om deze beesten te woedender te maken. Maar Godt liet toe dat de koning, naar zyne gewoonte onmatig gedronken hebbende, in slaap viel, en niet ontwaakte voor des volgenden daags, op de tiende uure des daags, dat is te zeggen, des namiddaags omtrent ten vier uuren. Op dien tydt kwam zyn hofmeester hem ontwaken, om zich aan de tafel te zetten. Hy bleef daar aan tot diep in den nacht, wanneer hy Hermon deedt komen, en hem in toorn vroeg, waarom hy den dag hadt laten voorbygaan, zonder zyne bevelen omtrent de Joden uit te voeren. Hermon, en de vrienden des konings, die tegenwoordig waren, betuigden hem dat alles van den morgen af gereed was geweest; maar dat men hem niet hadde durven ontwaken, noch in zyn afzyn het bevel volvoeren, dat hy tegen de Joden gegeven hadde. Philopator geboodt dan op nieuws dat men de elephanten vaardig zoude houden tegen den volgenden morgen. Hermon zich dan des morgens voor hem vertoont, en hem gezegt hebbende dat alles vaardig was om de Joden te doen sterven, antwoordde de koning Hermon zeer straffelyk, en prees de getrouwheit, welke de Joden altoos voor hem en zyne voorzaten gehadt hadden. Ondertusschen zich wederom met zyn ongeregeld gezelschap tot drinken begeven hebbende, deedt hy Hermon wederom voor hem komen, en vroeg hem waarom hy zyn bevel niet volvoert hadde. Hermon en alle de genodigden hem gezegt hebbende wat 'er gebeurt was, deedt hy eenen eedt, dat hy des morgens daar aan volgende alle de Joden ten grave zoude zenden, en geboodt aan Hermon dat hy de elephanten tegen den volgenden morgen zoude gereed houden. Hy voegde daar by, dat hy de Joden in Egypten uitgeroeit hebbende, naar Judea trekken, aldaar alles te vuur en te zwaardt vervolgen, de steden vernielen, den tempel te Jerusalem verbranden, en de priesters, die hem den ingang daar van geweigert hadden, dooden zoude. De Joden, den last des konings en het gene verder gebeurt was verstaan hebbende, baden Godt vuriglyk, van hem alleen hulp verwachtende. En des volgenden daags trok Philopator uit de stadt met zyne lyfwachten; en met den hoop elephanten die de Joden vertreden zouden; en byna al het volk van Alexandrië liep toe om dit schouwspel te zien. De koning naby de renplaats gekomen zynde, en de Joden hun geroep en geklag vernieuwende, zag men ylings twee engelen verschynen, die zich met een verschrikkelyk aanzien en een luister vol van majesteit vertoonden voor den koning en voor de gansche menigte die te zamen gelopen was. De Joden alleen zagen de zelve niet. Dit gezichte trof den koning met zulk een schrik dat hy als onbeweeglyk bleef. Hy wierdt aangedaan van eene beving door zyn gansche ligchaam; hy vergat zyne trotsheit, en voelde zyne woede verandert in medelyden. De elephanten keerden zich tegen de genen die hen geleidden, en tegen de soldaten die hen verzelden, en vertraden die alle onder hunne voeten. De koning zynen toorn tegen zyne amptenaars kerende, beklaagde zich dat zy de Joden aldus gehandelt hadden, als of zy zulks op hun eigen gezag gedaan hadden; geboodt dat men de Joden ontbinden zoude, en de zelve in volkome vryheit stellen. Hy deedt hen leeftocht en al het nodige geven, op dat zy feesten en vreugdemaaltyden hielden gedurende zeven dagen; en hy liet hen toe wrake te nemen van hunne broederen die hunnen Godsdienst verzaakt hadden, waar van zy 'er drie honderd doodden. Vervolgens verleende de koning den Joden een geschrift, waar door zy onschuldig verklaard, en in vryheit naar hun landt gezonden wierden. De koning prees en verhief in dit geschrifte de trouw der Joden, en geboodt den gouverneurs hen te beschermen. De Joden rechtten voor hun vertrek eene kolom op, en eene plaatse tot het gebedt, op de plaats daar zy zo wonderbaarlyk verlost waren; waar na dat zy ieder zyns weegs gingen. Dit alles gebeurde 212 jaren voor Christus. Philopator stierf na eene regeringe van 17 jaren. *Justin. l. XXIX. c. 1. Polyb. l. V. 3. Machab. l. III. IV. V. VI. VII. Usser ad an.* 3783.

PTOLOMEUS de V, *Epiphanes*, dat is de Doorluchtige, genoemt, was maar vier of vyf jaren oud wanneer hy in het koninkryk van Egypten op zynen vader volgde. Agathocles, zyne zuster Agathoclea, byzit van den overleden koning, en hare moeder Oenantha hadden zich de regering aangematigt. Zy verbergden eenigen tydt de doodt des konings, roofden zyne schatten, en wilden den jongen prins doen sterven. Maar de Egyptenaars bevrydden hem van dit gevaar, en stelden hem onder de bescherming der Romeinen. Antiochus de Grote koning van Syrië, en Philippus koning van Macedonië, het koninkryk van Egypte in handen van een kindt ziende, namen heimelyk maatregelen om zich van dezen jongen prins te ontslaan, en zyne staten onder hen te delen. Antiochus viel in Cele-Syrië en Judea, en maakte zich met weinig moeite daar van meester. Maar Ptolomeus Epiphanes zondt naderhandt Scopas met een leger derwaarts, die de steden en provincien herwon, welke Antiochus verovert hadde. Maar Antiochus onderwierp zich de zelve noch wederom voor het einde van het zelfde jaar. In dien tydt gaven de Joden zich over aan Antiochus, en bleven hem sedert altoos toegedaan. Antiochus gaf hier op zyne dochter Cleopatra aan Ptolomeus Epiphanes, die nu 16 of 17 jaren oud geworden was, ten huwelyk, met oogmerk om door dit middel zich meester van zyne staten te maken. Maar de voogden van den jongen prins zynen toeleg bemerkt hebbende, en Cleopatra de belangen van haren gemaal liever willende begunstigen, dan die van haren vader, deden de voornemens van Antiochus te niet lopen. Epiphanes eindelyk den oorlog ondernomen hebbende tegen Seleucus koning van Syrië, en een van zyne krygshoofden hem gevraagt hebbende, op wat geldmiddelen hy staat maakte om zulk eene onderneming uit te voeren, antwoordde hy, dat hy 'er gene andere hadde dan de beurzen zyner vrienden. Dit antwoordt bekent geworden zynde, en de krygshoofden van Epiphanes vrezende dat hy hen van hunne rykdommen mogte beroven, om den oorlog te voeren, kwamen hem voor, en bragten hem door vergift om. Hy regeerde vier en twintig jaren, en liet twee zonen na, Ptolomeus Philometor, en Ptolomeus Physcon. *Eusеb. in Chron. Hieron. in Dan. XI. Jozephus Oudh. XII.* 3. *Diodor. Sicul. Polybius. Tit. Liv. Justinus.*

PTOLOMEUS de VI, gezegt *Philometor*, (welke bynaam, beminnaar van zyne moeder hem spotswyze gegeven wierdt, om dat hy zyne moeder haatte, die zyn jonger broeder voor hem hadde willen stellen) was een zoon van Ptolomeus Epiphanes, en van Cleopatra, de dochter van Antiochus den Groten, koning van Syrië. Hy gaf zyne dochter ten huwelyk aan Alexander Bales, koning van Syrië. Eenigen tydt daar na trok hy naar Syrië, in schyn van zynen schoonzoon by te willen staan tegen Demetrius, met wien hy in oorlog was, maar inderdaadt om zich van zyn koninkryk meester te maken. Hy wierdt door alle de steden van Alexander Bales als vriendt ontfangen, en deedt zyne intrede te Antiochië, alwaar hy, voor koning erkent zynde, twee kronen op zyn hoofdt zette. Hy stierf in het volgende jaar, 141 jaren voor Christus, onder handen der heelmeesters, die hem wilden trepaneren, of de pan van het hoofdt doorboren, om daar door, zo 't mogelyk was, eene dodelyke wonde te genezen, die hy aan het hoofdt ontfangen hadde in eenen slag, dien hy won tegen Alexander Bales, koning van Syrië. Hy hadde 35 jaren geregeert. *Machab. XI. Jozephus Oudh. XIII.* 8. *Polybius in Excerptis p.* 194. *Diodor. Sicul. in Bibl. Photii Cod.* 244. *Liv. l. LII.*

PTOLOMEUS de VII, bygenoemt *Physcon*, dat is de Dikke, of de Zwaarlyvige, en *Evergetes*, dat is de Weldoender; hy nam zelf den laatsten bynaam aan, en de Alexandrynen gaven hem dien van *Cacergetes*, dat is te zeggen Kwaaddoender. Hy was de twede en jongste zoon van Ptolomeus Epiphanes, en broeder van Ptolomeus Philometor. Hy hadt grote oneenigheden met zynen broeder, die niet dan met deszelfs doodt eindigden, wanneer Physcon zich meester maakte van het koninkryk. Cleopatra, de weduwe van dien prins, de kroon voor haren zoon willende behouden, tegen de ondernemingen van zynen oom, nam Onias, een Jood, en stichter van den tempel van Onion, de verdediging van de koninginne en van het weeskindt aan, en bragt een klein leger naar Alexandrië. Jozephus, waarschynlyk Ptolomeus Physcon met Ptolomeus Philopator vermengende, na dat hy verhaalt heeft dat Physcon zich gereed maakte om Onias tegen te trekken, voegt 'er by, dat hy ook besloot de Joden voor de elephanten bloot te stellen, en dat hy zulks ook ter uitvoering bragt, doch dat zulks byna op de zelfde wyze uitviel als hier voor in het artykel van Philopator verhaalt is. Het is zeker dat Physcon de verschillen, die hy hadde met zyne zuster Cleopatra, de zuster en weduwe van zynen broeder Philometor, willende wegnemen, haar voorsloeg om met haar te trouwen; en het huwelyk voltrokken zynde, wierdt Physcon in Alexandrië ontfangen, en voor koning erkent. Maar zich van de kroon willende verzekeren, deedt hy den jongen prins zynen neef ombrengen in de armen van zyne moeder, zelfs op den dag van zyne bruiloft met haar. Dit maakte hem zeer gehaat en affchuwelyk by de Egyptenaars, die hy noch verder door allerlei andere wreedheden verbitterde. Hy verstiet Cleopatra, en trouwde met hare dochter, mede Cleopatra genoemt, na dat hy de zelve van hare eer berooft hadde. Hy doodde zyn eigen oudsten zoon, uit vreze dat die van Alexandrië hem in zyne plaats voor koning zouden erkennen; hy deedt ook zyn anderen zoon sterven, dien hy hadde by Cleopatra zyne zuster; en tot betoning van te meerder wreedheit deedt hy hem het hoofdt, de handen, en de voeten afhouwen, en zondt de zelve wel bedekt, in eene mande, aan de koninginne moeder van dezen jongen prins, als een geschenk dat hy haar deedt op den dag van hare geboorte. De oorlogen, die hy ondernam tegen de koningen van Syrië, waren van weinig belang. Hy gaf aan de volkeren van dien staat, om hen te verplichten, dewyl zy vermoeit waren van de geweldenaryen van Demetrius Nicanor, in het 628 jaar van Rome tot koning den zoon van eenen koopman, Protarchus genoemt; en deze jongeling, voorgevende door Antiochus Sidetes tot zoon aangenomen te zyn, nam den naam aan van Alexander, en wierdt bygenoemt Zebina. Ptolomeus Physcon stierf, na het plegen van alle zyne wreedheden, noch in vrede, na dat hy in 't geheel drie en vyftig jaren, ten dele met zynen broeder, ten dele alleen geregeert hadde, want na de doodt van zynen broeder regeerde hy negen en twintig jaren. Hy liet drie zonen na, en de regering van het ryk aan Cleopatra zyne gemalinne, met macht om uit zyne zonen tot koning te verkiezen den gene, dien zy het bekwaamste zoude oordelen. Zy verkoos eerst Alexander, die de jongste was, hopende dat de zelve haar het onderdanigste zoude zyn: maar de Alexandrynen dwongen haar Ptolomeus Lathurus, die de oudste was, koning te maken, welke tien jaren met haar regeerde. Athenæus spreekt van eene historie, welke deze koning begonnen hadde. *Jozephus Hist. l. XIII. er contr. App. l. II. Euseb. in Chron. Diodor. Sicul. in Excerpt. Valef. p.* 350. 374. *Justinus l. XXXVIII. c.* 8. *Tit. Liv. l. LIX. Valer. Maxim. l. IX. c.* 2. *Athen. l. II. VI. XII.*

PTOLOMEUS de VIII, gezegt *Lathurus*, de oudste zoon van Ptolomeus Physcon en van Cleopatra, volgde op zynen vader in de regering. Hy gaf omtrent zes duizent mannen van zyn krygsvolk aan Antiochus van Cyzicum, die gekomen was tot hulpe der Samaritanen, die door Johannes Hyrcanus in Jeruzalem belegert waren. Maar Antiochus wierdt genoodzaakt te rug te trekken, en de Egyptische benden wierden in verscheide ontmoetingen verslagen of verstrooit. Lathurus genoot niet lang de regering; want Cleopatra zyne moeder, moede van hem tot eenen medegenoot daar in te hebben, deedt het volk van Alexandrië tegen hem opstaan, en noodzaakte hem naar Cyprus te wyken, stellende zynen broeder Alexander in zyne plaats. Terwyl Lathurus in Cyprus was, zonden die van Ptolemaïs om bystandt te verzoeken tegen Alexander Janneus, koning der Joden, die hen als belegert hieldt. Hy begaf zich dan met zyne krygsmacht op zee: maar die van Ptolemaïs van besluit verandert zynde, zonden aan hem om hem voor zynen bystandt te bedanken. Hy vervolgde ondertusschen zynen weg, en zyn krygsvolk te Sycaminum, naby Ptolemaïs, ontscheept hebbende, liet Alexander Janneus zyne benden van Ptolemaïs aftrekken, en heimelyk aan Cleopatra om onderstandt tegen Lathurus gezonden hebbende, veinsde hy een verdrag met hem te willen maken, en deedt hem voordelige voorslagen, hem vier honderd talenten zilvers aanbiedende, indien hy hem de plaatsen welke Zoïlus inhadde in handen wilde leveren. Maar ontdekt hebbende dat Alexander Janneus zich heimelyk met zyne moeder Cleopatra tegen hem verbonden hadde, brak hy de onderhandeling met hem af, en deedt hem alle kwaadt dat hy konde. Met een gedeelte van zyne macht in Judea getrokken zynde, terwyl het overige van zyn leger Ptolemaïs belegerde, trok Alexander Janneus met een machtig leger tegen hem op, en leverde hem slag naby Asoph, aan de Jordane. De overwinning was eenigen tydt twyffelachtig: maar Lathurus brak eindelyk het leger der Joden, en vervolgde het zelve zo lang als zyne soldaten de macht hadden om de vluchtelingen te volgen en te doden. Men zegt, dat 'er in deze gelegenheit dertig duizent Joden sneuvelden, hoewel anderen het getal begroten op vyftig duizent. Men verzekert ook dat Lathurus op den avondt in eenige Joodsche dorpen geweken zynde, en aldaar niet dan vrouwen en kinderen gevonden hebbende, aan zyne soldaten geboodt de zelve in stukken te houwen, en in ketels te doen koken, op dat wanneer hunne mannen of hunne vaders wederkeerden, zy dit schouwspel zien zouden, en zich verbeeldende dat hunne vyanden zich met menschenvleesch voedden, zy daar door te meerder verschrikt mogten zyn. Cleopatra ondertusschen ontrust zynde over de voortgangen, welke haar zoon in Palestina gemaakt hadde, alwaar alles door hem verwoest, en de stadt Gaza door hem ingenomen was, welke om zo te spreken aan de poorten is van Egypte, bragt een leger op de been, en rustte eene vloot uit, om zich tegen zyne macht te stellen. Zy gaf het bevel over hare landmacht aan twee Joden, Chelcias en Ananias genoemt, beide zonen van Onias, die den tempel van Onion in Egypte gesticht hadde. Zy zondt haren zoon Alexander met de vloot naar Phenicië, die aldaar met zyn leger landde. Vele steden gaven zich hier op aan hem over; maar Ptolemaïs sloot voor hem de poorten. Chelcias, een van de hoofden der landmacht, stierf in Cele Syrië. Lathurus deedt hier op eenen inval in Egypte, denkende het zelve ontbloot te vinden van krygsvolk; maar hy was bedrogen in zyne verwachting. Hy ontmoette aldaar meerder tegenstandt dan hy gedacht hadde; en de koninginne zyne moeder eenige krygsbenden tegen hem gezonden hebbende, verplichtte hem uit Egypte te wyken. Hy keerde daar op naar Gaza, alwaar hy overwinterde. Hy wierdt, na dat zyn broeder Alexander gedoodt was, door de Egyptenaars herroepen, en regeerde over Egypten noch eenige jaren. Met zyne moeder hadde hy tien jaren geregeert. Hy zag zich noch zonder zyn toedoen aan haar gewroken, dewyl de zelfde broeder, dien zy in zyne plaats op den troon gestelt hadde, haar deedt ombrengen, terwyl hy zelf om deze onmenschelyke daadt door de Egyptenaars omgebragt wierdt. Ptolomeus Lathurus stierf 77 jaren voor de geboorte van Christus. *Jozephus Oudh. XIII.* 17. 18. 20. 21. *Justinus l. XXXIX. c.* 4.

PTOLOMEUS de IX, gezegt *Alexander* de I. Zie ALEXANDER de I, koning van Egypten.

PTOLOMEUS de X, gezegt *Alexander* de II. Zie ALEXANDER de II, koning van Egypten.

PTOLOMEUS de XI, bygenoemt *Alexander* de III. Zie ALEXANDER de III, koning van Egypten.

PTOLOMEUS de XII, gezegt *Auletes*, welke bynaam hem gegeven wierdt om zyne ongemene neiging tot het fluitspel. Hy was een natuurlyke zoon van Ptolomeus Alexander, of van Lathurus, en wierdt koning na Alexander den III. Hy belastte Egypte met grote schattingen, om de onnoemelyke sommen te verkrygen, die hy nodig hadde om de vriendschap van het Roomsche volk te kopen en te behouden. Dit maakte hem gehaat; en dewyl hy boven dien veracht was van zyne onderdanen, om de lafhertigheit, waar mede hy toeliet dat de Romeinen zich het eilandt van Cyprus onderwierpen, wierdt hy uit het koninkryk verdreven, en zyne dochter Berenice in zyne plaats op den troon gestelt. Hy begaf zich naar Rome, en verzocht aldaar een langen tydt de bescherming en den bystandt van de republyk tot zyne herstelling. Zyne onderhandeling wierdt op duizentderlei wyzen gedwarsboomt; en eindelyk hopeloos zynde, vertrok hy van Rome naar Epheze. Hy verkreeg aldaar brieven, waar door aan Gabinius bevolen wierdt hem in zyn koninkryke te herstellen. Deze last wierdt gelukkiglyk voltrokken door Gabinius, als verhaalt wordt in 't artykel van Berenice, die door haren vader van den troon verdreven en gedoodt wierdt. Hy stierf kort daar na, hebbende 13 jaren geregeert. *Strabo l. XVII. Dio l. XXXIX. Appian. l. II. de Bell. Civil.* enz.

PTOLOMEUS de XIII, gezegt *Dionysius*, of *Bacchus*, regeerde na zynen vader Auletes, met zyne zuster Cleopatra. Zyne regering duurde maar vyf jaren. Hy was het, die door den raadt van Theodotus zynen bestierder, en van Achillas zynen veldheer, Pompejus het hoofdt liet afhouwen, die na den slag van Pharsalia zyne toevlucht tot hem genomen hadde. Ptolomeus en de genen, door welker raadt hy bestiert wierdt, waren niet getrouwer aan Julius Cesar. Zy leiden hem lagen by zyne aankomst te Alexandrië: maar Cesar ontkwam de zelve gelukkig; en Ptolomeus verdronk gedurende den oproer in den Nyl, in 't 707 jaar van Rome. *Appian. l. II. de Bell. Civil. Eutrop. l. VI. Hist. Rom. Oros. l. VI. c.* 15. 16.

PTOLOMEUS de I, koning van Cyprus, was van het geslachte der Egyptische koningen van den zelfden naam. Hy leidde zulk een ongemeen ongeregeld leven, dat alle zyne onderdanen zyne vyanden waren. Cato wierdt als schatmeester naar Cyprus gezonden, om dezen prins te onttronen, die op de aankomst van dezen Romein zich zelf ombragt in het 698 jaar van Rome. *Vellejus Paterculus Hist. l. II.*

PTOLOMEUS de II, de Jonge, een zoon van Ptolomeus Auletes, en broeder van Ptolomeus Dionysius, koningen van Egypte, trouwde met zyne zuster Cleopatra, en wierdt door Julius Cesar tot koning van Cyprus benoemt. Maar na zyn broeders doodt nam hy Egypte in bezit, en geleidde Cleopatra naar Rome, alwaar hy gedogen moest dat Julius Cesar en Marcus Antonius gemeenschap hadden met zyne gemalinne. Hier op trouwde hy op bevel van Cesar met zyne andere zuster Arsinoë, die hy naderhandt naar Epheze zondt, alwaar hy moorddadig omgebragt wierdt. Na dat nu Arsinoë bestaan hadde Cesar den oorlog aan te kondigen, wierdt zy overwonnen, en in zegepraal naar Rome gebragt, alwaar Marcus Antonius haar door het ophitsen van Cleopatra deedt ombrengen. *Plutarch. Justin.* enz.

PTOLOMEUS, toegenaamt *Appion*, koning van Cyrene, tusschen Egypten en Lybië gelegen, was een natuurlyke zoon van Ptolomeus Physcon, die veel liefde voor hem hebbende, hem in dezen staat stelde. Hy regeerde omtrent 20 jaren, tot in het 658 jaar van Rome. Dewyl hy gene kinderen hadde, stelde hy het Roomsche volk tot zynen erfgenaam aan. De Roomsche Raadt geboodt dat de steden van dit kleine koninkryk vry zouden blyven. *Justinus lib. XXXIX. Titus Livius l. LXX. Euseb. in Chron.*

PTOLOMEUS, gezegt *Ceraunus*, koning van Macedonië, was een zoon van Ptolomeus Lagus, en van zyne eerste gemalinne Euridice. Hy doodde verradelyk Seleucus koning van Asië en van Syrië in het 473 jaar van Rome, en overweldigde het koninkryk van Macedonië. Om daar toe te geraken trouwde hy met zyne eige zuster Arsinoë, die weduwe was van Lysimachus, maar hy bande haar terstondt daar na op het eilandt Samandrachi, en deedt de twee zonen van deze princesse sterven, Lysimachus zestien, en Philippus dertien jaren oud zynde. Hy maakte ook vrede met zyne naburen; maar zulks was maar voor een jaar en vyf maanden, dewyl hy in den jare 474 met een groot getal der zynen door de Gauloizen gedood wierdt, die, onder het beleidt van Belgius, Illyrië en Macedonië verwoestten. Zyn broeder Meleager was zyn opvolger. *Polybius l. II. Justinus l. XVII & XXIV. Pausanias in Phoc. &c.*

PTOLOMEUS *Menneus*, koning van Calcis, redde zich voor duizend talenten uit handen van Pompejus, die hem wilde doen doden. Hy verbondt zich met Alexander, koning der Joden, en op het ontfangen van de tyding dat Scipio hem te Antiochië het hoofdt hadde doen afhouwen, zondt hy zynen zoon Philippion aan zyne weduwe Alexandra, om haar gansche huisgezin aan zyn hof te doen komen, belovende haar allerlei diensten en bescherming. Philippion, die op Alexandra verliefde, trouwde met haar: maar zyn vader zyn medeminnaar geworden zynde wierdt daar door zo minnenydig, dat hy hem doodde, waar na hy met Alexandra trouwde. Menneus beminde altoos Antigonus, den zoon van Alexandra, nam hem voor zynen zoon aan, stondt hem by in alle zyne ongevallen, het zy van de Romeinen, het zy van Herodes, en verkreeg voor hem het bondgenootschap en de vriendschap der Parthen. Lysanias de zoon van Menneus was zyn opvolger. *Jozephus op verscheide plaatsen van het XIV boek zyner Oudheden. Simon Dict. de la Bible.*

PTOLOMEUS, *Macron* bygenoemt, en niet *Macer*, (*Macer* betekent in 't Latyn de *Magere*, en *Macron* in 't Griekscb *de Lange*) een zoon van Dorymenes, wierdt tot gouverneur van het eilandt van Cyprus aangestelt door Ptolomeus Philometor, koning van Egypte. Gedurende de gansche minderjarigheit van dezen prins hieldt hy alle de inkomsten die hy van dit eilandt trok, onder zich, zonder iets daar van te zenden aan de regenten van het koninkryk. Maar zo haast de koning meerderjarig was, deedt hy hem rekenschap, en zondt hem alles dat hy gedurende zyne minderjarigheit vergadert hadde. Eenigen tydt daar na misnoegen opgevat hebbende tegen den koning van Egypte, leverde hy het eilandt Cyprus aan Antiochus Epiphanes koning van Syrië. Deze prins nam hem aan onder het getal van zyne vrienden, en gaf hem het bevel over zyne krygsbenden die hy in Phenicië en Cœle-Syrië hadde. Menelaus, die zich met geweldt in het hogepriesterschap der Joden gedrongen hadde, beschuldigt zynde voor Antiochus Epiphanes, en op het punt zynde om veroordeelt te worden, boodt Ptolomeus Macron eene somme gelds aan, hem biddende zyne verdediginge aan te nemen; het welk hy deedt terwyl de koning te Tyrus was, en was oorzaak dat Menelaus, hoe schuldig hy was, onschuldig verklaard wierdt, en zyne beschuldigers ter doodt veroordeelt. Na dat Judas Machabeus Apollonius gouverneur van Samarië, en Seron gouverneur van Cœle-Syrië geslagen hadde, zondt Philippus, die wegens Antiochus Epiphanes te Jerusalem was, om onderstandt aan Ptolomeus Macron. Deze deedt Nicanor en Gorgias, twee ervarene krygshoofden, vertrekken; maar de zelve wierden mede door Judas verslagen. Na de doodt van Antiochus was Ptolomeus zo veel niet in gunst als van te voren. Zyne vyanden maakten hem zwart by den jongen Antiochus Eupator, en zeiden dikwils dat een man, die eens in zyne trouw aan zynen prins ontbroken hadde, niet waardig was dat men zich ooit op hem vertrouwde. Hy hadt zich ook verdacht gemaakt by de hovelingen, om dat hy in verscheide gelegenheden betuigt hadde dat hy het gedrag niet goed keurde, dat men hieldt omtrent de Joden. Waarom hy, deze verwytingen niet langer kunnende verdragen, vergift nam, en zich zelf daar mede ombragt, 160 jaren voor de geboorte van Christus. *I. Machab. III.* 38. 39. *II Machab. VIII.* 8. *en X.* 12. 13. 14. *Polyb. l. XXVIII. in Excerptis Valef.*

PTOLOMEUS, de zoon van Abubus, of van Abobus, was een schoonzoon van Simon Machabeus, en gouverneur van het kasteel van Dock, of Dagon, en van de vlakte van Jericho. Hy wierdt zo hoogmoedig op zyn aanzien en op zyne rykdommen, dat hy trachtte naar het bestier van gansch Judea. Om dit oogmerk te bereiken, smeedde hy den toeleg om zich te ontslaan van zynen schoonvader Simon Machabeus. Deze dan bezig zynde om alle de steden van Judea te bezichtigen, en te Jericho gekomen zynde met zyne zonen Matthias en Judas, ging huisvesten by zynen schoonzoon in het kasteel Dock of Dagon. Ptolomeus onthaalde hen wel, en mannen, die hy daar toe gestelt en gekocht hadde, in 't midden van de maaltydt in de zale gekomen zynde, doodden Simon, zyne twee zonen, en eenige van hun gevolg. Hy gaf bericht aan Antiochus Sidetes, koning van Syrië, van het gene hy gedaan hadde, en verzocht hem vaardiglyk om onderstandt, om het landt van het juk der Machabeen te bevryden, en het zelve in zyn naam in bezit te nemen. Hy zondt ter zelver tydt volk naar Gazara, om Johannes Hyrcanus, den oudsten zoon van Simon, te doden, terwyl anderen naar Jeruzalem gingen, om zich van de stadt en den H. Berg te verzekeren. Maar Johannes Hyrcanus wierdt tydig gewaarschouwt om op zyne hoede te zyn. Hy deedt de genen doden, welke Ptolomeus gezonden hadde om hem om te brengen; en met haast vertrokken zynde, kwam hy tydig te Jerusalem, om te beletten dat Ptolomeus zich daar van meester maakte; want Johannes wierdt in de stadt ontfangen, en men floot de poorten voor Ptolomeus, die van een anderen kant daar in wilde trekken. De verdere omstandigheden van het vervolg van deze moordt van Ptolomeus komen by Jozephus en andere schryvers zo strydig en onwaarschynlyk voor, dat men de zelve om die reden hier zal voorby gaan. *I Machab. XVI. Jozephus Oudh. XIII.* 14. 5. *Oorl. I.* 2.

PTOLOMEUS, een vriendt van Herodes den Groten, ontfing den zelven met buitengemene eerbewyzingen te Rhodus, wanneer deze prins zich ging verantwoorden voor Augustus. Zich naar Jerusalem begeven hebbende, wierdt hy beschuldigt met Sapinas, een ander vriendt van Herodes, dezen prins te hebben willen doden, en de beschuldiger was Alexander de zoon van Herodes: maar zy hadden niet veel moeite om zich te rechtvaardigen, en aan te tonen dat de beschuldiging, waar mede men hen belastte, enkel bedrog was. Herodes maakte Ptolomeus uitvoerder van zyn testament, en geboodt na zyne doodt zyne zegels te bewaren. Hy verzelde Archelaus naar Rome, onder voorwendsel van door Augustus het testament van den vader van dezen prins te doen bevestigen, maar in der daadt met het voornemen om hem te dwarsbomen, en hem van vele wanbedryven te beschuldigen. *Jozephus Oudh. XVII.* 10.

PTOLOMEUS, hofmeester, of intendant van den koning Agrippa en van de koninginne Berenice, wierdt door eenige jongelingen van het vlek Abarith aangetast, welke de wachthielden in het grote veldt, en plunderde al de bagagie die hy geleidde, waar onder eene menigte van kostelyke kleden, zilvere vaten, en zes honderd goude stukken waren. *Jozephus Oorl. II.* 43.

PTOLOMEUS, een ketter in de II eeuwe, was een leerling van Valentinus, dien Ireneus *Flosculus Valentini* noemt. Hy stichtte eene byzondere secte, en voegde noch verscheide andere valsche leerstukken by de ketteryen van zynen meester. Hy schreef aan Godt twee vrouwen toe, namelyk verstandt en wil, en zeide dat hy by de zelve de andere goden teelde. Men heeft van hem eenen brief aan eene zekere vrouwe, Flora genoemt, waar in deze ketter zyne gevoelens verklaart wegens de wet van Moses. Hy beweert dat de zelve van geen een schryver is; dat een gedeelte van de zelve van Godt is, het ander gedeelte van Moses, en het derde van de Joden: dat zy ook driederlei voorschriften vervat, waar van het eerste goed is, als de tien geboden; het andere gemengt van rechtvaardigheit en onrechtvaardigheit, als de wet van gelyke of wedervergelding; en het derde voorbeeldelyk of zinnebeeldelyk, als de wetten der plechtigheden. Hy hadt aanhangers, die naar hem Ptolomaïten genoemt wierden. *Iren. l. I. c. 5. Tertull. adv. Valent. Epiphan. Hær.* 35. *Baron. A. C.* 175. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. des III premiers siecles. edit. de Paris.*

PTOLOMEUS, (CLAUDIUS) een vermaard wiskunstenaar, door de Grieken *de Goddelyke* en *de Wyze* bygenoemt, was van Peluse of van Elfelusi, gelyk de Arabiers zeggen, en niet van Alexandrië, daar hy zyn verblyf hieldt in de II eeuw, onder het keizerryk van M. Aurelius Antoninus. Zyne schriften zyn bekend, en vooral zyne VIII Geographische boeken. Hy heeft vele andere heerlyke Astronomische en Geographische werken nagelaten, als zyn *Almagestum* in XIII boeken: *De Judiciis astrologicis*, in *Quarto*; *Planisphærium*, *&c.* Zyn *Systema* is van dat van Copernicus, en andere nieuwe aardbeschryvers zeer onderscheiden. *Marcianus Heracleota in Periplo. Suidas in Ptolom. Vossius de Hist. Græc. Gesner in Bibl.*

PTOLOMEUS MENDESIANUS hadt de Historie der koningen van Egypten geschreven. Appion van Alexandrië zegt, dat deze Ptolomeus een priester was, en geen koning, en dat hy in III boeken de daden der koningen van Egypten begrepen hadde. Wegens het gene hy geschreven mogte hebben, en den tydt, in welken hy leefde, zie de *Bibliotheque universelle des Histor. Prof. de Du Pin.*

PTOLOMEUS *van Ascalon*, een letterkunstenaar. Men weet niet in wat tydt hy leefde; maar verscheide schryvers spreken van hem, en van een ander van dien naam van Cythere, dat een dichter was. *Suidas. Lil. Gyrald. Dial. IV. Hist. Poët. Gesner. in Bibl.*

PUBLICANI. Zie TOLLENAARS.

PUBLICOLA. Zie P. VALERIUS.

PUBLIUS was de voornaamste, en eenigen vermoeden zelfs, dat hy gouverneur was van het eilandt Malta, wanneer Paulus aldaar schipbreuk leedt. Deze Publius ontfing Paulus en zyn gezelschap in zyn huis, en onthaalde hen vriendelyk gedurende drie dagen. Paulus genas daar tegen den vader van Publius van de koorts en rode loop. Men zegt niet alleen dat Publius en zyn vader, maar ook alle de inwoners van het eilandt zich bekeerden. Ado, gevolgt van eenige Latynen, heeft gezegt, dat deze Apostel hem tot bisschop wydde; en hem zondt om het Euangelium te prediken; en dat hy te Athenen gekomen zynde, bisschop gemaakt wierdt van die kerke, en aldaar

aldaar zyn leven door het martelaarſchap eindigde: doch dit is fabelachtig; want S. Publius, biſſchop van Athenen, wierdt eerſt gemarteit onder Marcus Aurelius. *Act. XXVIII. 7. 8. 9. Chryſoſt. Hom. 54. in Acta. Gregor. Magn. in Job. l. XXVI. c. 11. & recentiores plerique. Ado. Uſuard. & Raban. Notker Rom. Martyrolog. ad 21 Januar. Tillemont Not. 64 ſur S. Paul.*

PUBLIUS, een martelaar van Saragoſſa, leedt omtrent den jare 304. Men vindt zynen naam in den IV lofzang der kronen van Prudentius.

PUBLIUS is een naam, dien vele gedragen hebben, welker artykels op hunne andere namen, die meer bekend zyn, gevonden worden.

PUBLIUS LENTULUS geeft men voor dat gouverneur of ſtedehouder geweeſt is van Judea voor Pilatus, en dat hy een brief geſchreven zoude hebben aan den Roomſchen Raadt, in welken hy een voordeelig getuigeniſſe geeft van Chriſtus, welke brief in verſcheide handſchriften en gedrukte werken gevonden wordt. Maar dit ſtuk is een louter verdichtſel, dat den ouden onbekend is, en verachtenswaardig. Publius Lentulus was nooit gouverneur van Judea; Pilatus heeft altoos die waardigheit bekleedt gedurende de prediking van Chriſtus, en voor dien tydt was Chriſtus ganſchelyk niet vermaard in Judea.

PUBLIUS NONIUS ASPRENAS, tot Raadsheer benoemt door Tiberius met M. Aquilius Julianus, wierdt beveſtigt door Caligula in het 38 jaar van Chriſtus. Hy wierdt gedoodt door de Duitſchen van de lyfwacht van dezen prins in het 41 jaar van Chriſtus. *Dio lib. LIX. Jozephus Oudh. lib. XIX. cap.* 8.

PUBLIUS SYRUS, van Syrië, wordt een Mimiſch, of Mimographiſch dichter genoemt, dat is te zeggen een *poetzemaker*, de bedryven of woorden van anderen nabootſende om dezelve voor het gemeen belagchelyk te maken. Decius Laberius een Roomſch ridder vry geacht om zyne Mimes (waar van eenige ſtukken overig zyn, die men verzamelt heeft in den druk van Lyon van den jare 1603) te Pozzuolo geſtorven zynde, tien maanden na de moordt van Julius Ceſar, in het 2 jaar van de CLXXXIV Olympiade, zag men met meerder luiſter dezen Publius op het toneel verſchynen, die uit Syrië gekomen was, en Laberius verre te boven ging. Daar is ons niets van zyne Mimes overig dan de zinſpreuken, die ten tyde der Antonynen daar uit getrokken wierden. De zelve zyn dikwils gedrukt met de aantekeningen van verſcheide oordeelkundigen. De beſte druk is die, welke Le Fevre van Saumur daar van heeft uitgegeven aan het einde van zynen Phædrus. De ouden hadden zo veel ſmaak in de werken van dezen ſchryver, dat zy de zelve ſtelden boven alles wat de treur en blyſpeldichters ooit heerlyks gemaakt hadden, het zy in Griekenlandt, het zy in Italië. Dit was het gevoelen van Julius Ceſar, en naderhandt was het dat van Caſſius Severus, en van Seneca den philoſooph: onder de later grote mannen maakten de twee Scaligers, vader en zoon, groot werk van dezen dichter. *Baillet Jugemens des Savans ſur les Poëtes Latins.*

PUCCI, (ANTONIUS) kardinaal, biſſchop van Piſtoja, was een zoon van Alexander, en neef van de kardinalen Laurentius en Robertus Pucci. Hy ſtudeerde te Piſa, kwam van daar te Florence zyne geboorteplaats, alwaar hy een kanunnikſchap hadde, en deedt aldaar de begaaftheit blyken, die hy hadde in het prediken. Dit voordeel maakte hem bekent te Rome, werwaarts zyn oom de kardinaal Laurens hem deedt komen. De zelve ſtondt het bisdom van Piſtoja aan hem af, en verkreeg voor hem een klerkſchap van de Apoſtoliſche kamer. Men verwonderde zich over de Latynſche redevoering, die hy uitſprak in de IX zitting van het Lateraanſche concilie. Kort daar na wierdt hy nuncius in Zwitſerlandt, en naderhandt in Vrankryk, en zag zich te Rome opgehouden door de keizerſchen, die deze ſtadt innamen in den jare 1527. Antonius Pucci was een der prelaten die men tot gyzelaars gaf. Zy ontvluchtten den volgenden nacht uit de handen van hunne wachters, en voegden zich by Clemens den VII, die Pucci in Spanje zondt, en naderhandt in Vrankryk. Zulke gewigtige dienſten wierden beloont met den kardinaalshoedt, welken de paus hem gaf in de maandt September des jaars 1531, en hy volgde ter zelver tydt op zynen oom in de waardigheit van 't groot-penitentiarisſchap. Zyne verdienſte bragt veel toe tot herſtelling van den roem van den naam van Pucci, die door de vuile gierigheit van den kardinaal zynen oom hatelyk geworden was. Hy ſtierf te Bagnarea in Toſcane, in den jare 1544, in den ouderdom van zeſtig jaren. Men gaf in den jare 1541 te Bologne XIV van zyne predikatien uit over de woorden van de Conſecratie. *Guicciard. lib. VIII. XIV. XVI. Paul. Jov. in Leone X. & in Hiſt. Onuphrius. Ughel. Aubery. &c.*

PUCCI, (LAURENTIUS) kardinaal, geboren uit een oud en edel geſlachte van Florence, was een zoon van Antonius Pucci. Hy hadt goeden voortgang gemaakt in de ſtudie der rechten, en kwam te Rome, daar zyne verdienſte wel haaſt bekent wierdt. Paus Julius de II gaf hem een datarisſchap, en gebruikte hem in gewigtige zaken. Daar na maakte Leo de X hem kardinaal in den jare 1513, en hy kweet zich aldus eenigermaten van de grote verplichtingen, welke het huis van Medicis hadde aan dat van Pucci, hebbende verſcheide uit het laatſte de ballingſchap en de doodt geleden tot verdediging van het eerſte. Deze kardinaal was biſſchop van Alba en van Paleſtrina, en verkreeg naderhandt noch de bisdommen van Piſtoja, van Melfi, van Rapolle, enz. De paus maakte hem groot-penitentiaris van de kerke, en vertrouwde zich op hem in de gewigtigſte belangen van den H. Stoel. Deze prelaat hadt genoegzame ondervinding en beleidt tot volvoering van het gene men van hem verwachtte; maar men beſchuldigde hem van knevelary en beroving van den gemenen ſchat, en van gelegenheit gegeven te hebben aan Luther, om tegen de gierigheit van het Roomſche hof uit te varen, en inzonderheit tegen de aflaten, door de buitengemene overdaadt, met welke Pucci de zelve uitdeelde. Paulus Jovius bekent dat hy den goeden aardt van paus Leo den X misbruikt hadde door zyne vleieryen, en door zyne gemakkelykheit in het matigen van de geſtrengheit der canons, door zachte en aangename uitleggingen; en dat hy zich niet geſchaamt hadde dezen ſchadelyken en verdoemelyken grondregel te willen vaſtſtellen, *Dat dit ſlag van winſt geoorloofſt was aan eenen opper-prieſter.* Dit gedrag maakte Pucci gehaat, en men wilde hem rekenſchap doen geven van zyn ſtaatsbedienaarſchap onder het pausſchap van Adrianus den VI. De kardinaal de Medicis ſtuitte dien ſlag door zyn gezag, en paus geworden zynde onder den naam van Clemens den VII, herſtelde hy Pucci in zyn oude aanzien. Deze bediende zich met meerder omzichtigheit van de gunſt van dezen paus, en ſtierf te Rome den 15 of 16 September des jaars 1531, in den ouderdom van 73 jaren. *Guicciard. l. II. III. IX. XIV. Paul. Jov. in vita Leon X Onuphrius. Ughel Aubery. &c.*

PUCCI, (ROBERTUS) kardinaal, biſſchop van Piſtoja, was een broeder van den voorgaanden. Hy bekleedde de eerſte waardigheden in de republyk van Florence zyn vaderlandt. Alexander de Medicis, eerſte hertog van Florence, benoemde hem naderhandt tot een der veertigen, die hy verkoos uit de voornaamſte edele geſlachten, om zyne raadsheren te zyn. Robertus Pucci gaf in deze waardigheit ongemene blyken van zyne ervarenheit, van zynen yver, en van zyne vroomheit. Hy hadde altoos veel genegenheit gehadt voor den kerkelyken ſtaat. Het verlies van Leonora Lenza, zyne gemalinne, vermeerderde deze neiging. Paus Paulus de III, die zyne verdienſte kende, gaf hem het bisdom van Piſtoja, en maakte hem naderhandt kardinaal in den jare 1542. Hy genoot maar weinig jaren deze waardigheit, en ſtierf den 17 January des jaars 1547, het 83 van zynen ouderdom. *Ughel. Ital Sacr. Onuphrius. Aubery. &c.*

PUCCIUS, of PUCCI, (FRANÇOIS) geboren te Florence uit een doorluchtig geſlachte, waar uit de drie kardinalen geſproten waren, waar van hier even voor geſproken is, verliet de R. kerk, zo haaſt hy de redentwiſten en verſchillen over den Godsdienſt, die ten tyde van Calvinus in Vrankryk ontſtonden, onderzocht hadde. Hy was te Lyon wanneer hy tot deze verandering van Godsdienſt beſloot. Hy hieldt zich in die ſtadt op met den koophandel, dewyl zyn adeldom naar de gronden der Italianen hem zulks toeliet. Hy begaf zich naar Engelandt, alwaar hy te Oxford in de Theologie ſtudeerde, en naderhandt te Londen. Vervolgens begaf hy zich naar Zwitſerlandt, alwaar hy een redentwiſt hadde met Socinus over den ſtaat van den eerſten menſch. Dit zoude doen geloven dat hy voor rechtzinnig gehouden wierdt by de Proteſtanten; maar men zoude zich geweldig bedriegen indien men aldus oordeelde. Hy hadde gevoelens om welke de regenten van Bazel hem verdreven. Hy keerde weder naar Londen, alwaar men hem in de gevangeniſſe wierp ter oorzake van de leerſtukken die hy verbreidde. Zo haaſt hy in vryheit geſtelt was ging hy over naar de Nederlanden, en hy daagde Socinus uit tot een mondelyken redentwiſt. Zy redentwiſtten verſcheide malen in Polen in tegenwoordigheit van de gemeente van Crakau, en konden niet overeenkomen. Socinus zegt, dat hy door de ſcheidsmannen veroordeelt zynde, zich niet voor overwonnen hieldt, maar geloofde dat men hem niet meer wilde horen: 't Synode der Unitariſſen verwaardigde zich niet zyn nieuw geſchrift te lezen. Socinus voegt 'er by, dat hy een Italiaanſch boek van hem ontfing, rakende het zegel waar mede de H. Schriftuur verzegelt was. Puccius zeide dat men niets in dit Godlyk boek konde begrypen, en dat men verwachten moeſt de toekomſte der twee mannen, waar van *Apocal. XI* geſproken wordt; dat zy alle de verborgendheden van den Bybel zouden uitleggen; maar dat men zich voor dien tydt van dezen regel niet bedienen moeſt om de verſchillen over den Godsdienſt weg te nemen. Hy geloofde dat deze mannen wel haaſt te voorſchyn zouden komen, om dat hy de 1260 dagen van de regering van het beeſt voor zo vele jaren rekende, en dat hy deze regering deedt beginnen met het concilie van Niceen. Hy beloofde zich zelf een groot ampt onder de bediening, of onder de zending van deze twee mannen; en terwyl hy zich met deze hoop vleide, maakte hy kennis met twee Engelſchen van het gevolg van den Palatyn Laski, die wederkeerde van de ambaſſade uit Engelandt. De een van hen was een geneesmeeſter, de ander was een zwarte kunſtenaar, beide waren zy R. Katholyken; maar zy beloofden eene ſpoedige en algemene hervorming, welke Godt in het Chriſtendom zoude doen door hunne tuſſchenkomſte. Zy beroemden zich op een gemeenzamen ommegang met de engelen; de geneesmeeſter zag noch hoorde niets, maar hy ſchreef naaukeuriglyk alles wat zyn makker zich beroemde te zien en te horen. Socinus en verſcheide anderen vermaanden Puccius deze twee perſonen niet te volgen; men won niets op hem, hy kwam met hen te Praag, en keerde tot zyne eerſte belydeniſſe, dat is te zeggen, hy begaf zich weder tot de gemeenſchap van de Roomſche kerke, waar over hy een langen brief ſchreef aan Socinus, waar in hy verzekerde dat een der engelen, die zich deedt zien aan een van deze twee gezellen, zich ook aan hem vertoont hadde, en hem aangedrongen om zyne dwalingen af te zweren. Deze bekering belet echter niet dat men zegt dat hy te Rome verbrandt wierdt, zynde door laſt van den aardsbiſſchop van Saltsburg gevat en derwaarts gezonden. Hy hadt geen geleerdheit, en was vaſt aan dweperyen. Maar de voornaamſte leere, waar van hy eene verbeelding hadde, was dat de eerlyke

lieden zelfs in het Heidendom zalig zouden worden. *Bayle Dict. Crit.*

PUCHAIM, (JOHANNES CHRISTOPHORUS de III VAN) graaf en heer van Gellersdorf, Milburg, Krumpach, Kirchflag, en Saubersdorf, overste erfopdiffcher in Oostenryk, keizerlyke geheime Raadt, generaal veldmaarschalk, hof-krygsraadts vicepresident, en ridder van het gulde vlies, was een zoon van Johannes Christophorus den II, en van Susanna vryvrouwe van Hofkirchen, broeder van Johannes Rudolph, keizerlyke overste kamerheer, en van Otto Frederik, bisschop van Laybach. Hy verkoos het oorlogsleven, en wierdt keizerlyke overste en generaal wachtmeester te paardt en te voet. In het treffen met den Zweedschen generaal Bannier by Melnick in Bohemen wierdt hy gevangen, doch daar na met Johan de Waert tegen den veldmaarschalk Gustavus Horn uitgewisselt. Hy wierdt als luitenant veldmaarschalk in den jare 1644 met vyftien regimenten te voet en vyf te paardt tegen Ragotzy naar Presburg gezonden, waar op Ragotzy naar Caschau keerde, en de bergsteden aan de keizerschen overliet. Wanneer de graaf Puchaim met 2000 paarden op kondschap uitreedt, overvielen hem by den pas of doortocht Pallanka 6000 Ragotsche paarden, en meer dan 2000 grens-Turken, doch hy hieldt zich met de zynen zo wel, dat hy na een gevecht van vyf uuren noch 6 veroverde vanen daar af bragt. Wanneer Ragotzy hier op 1500 ossen met een convoi van 3 a 4000 paarden in eene van zyne vestingen wilde brengen, wierdt de graaf Puchaim door den generaal Gotze uit het leger by Sendero dit convoi te gemoet gezonden, dat hy by Tockay volkomen sloeg. Kort daar op wierdt hy generaal veldtuigmeester, en overste van Comorra, veroverde de steden Crembs, Corneuburg en Iglau, welke de Zweden ingenomen hadden. Hy wierdt hier op generaal veld-maarschalk, geheime Raadt, hof-krygsraads vicepresident, en ridder van het gulde vlies. Hy stierf in den jare 1657, eindigende met hem de Gellersdorfsche linie, dewyl hy by zyne gemalinne Polyxena Maria, gravinne van Leiningen-Dachsburg, gene kinderen hadde.

PUCINO, eene plaats in Istrië, die wegens den heerlyken wyn, die in des zelfs nabuurschap gewonnen wierdt, by de ouden zeer beroemd is geweest. Ughellius houdt het daar voor, dat het zelve het hedendaagsche *Pisino* zoude zyn, tusschen Parenzo en Fianona gelegen, of het nabygelegen *Pedina*. Cluverius is echter van gedachten, dat het *Castel-Duino* zoude zyn, tusschen Aquileja en Trieste gelegen. Maar verscheide hebben met waarschynlyke bewyzen aangetoont, dat Pucino is geweest op de zelfde plaats, daar tegenwoordig *Prosecco* gelegen is, waar van de heerlyke Prosecker wyn den naam draagt. Zie PROSECCO. *Ughel. Ital. Sacr. T. V. col.* 450. *Cluver. Ital. l. II. c.* 20. *Schönleben T. I. Appar. Carniol. c.* 3. *Lazius de rep. Rom. l. XII. sect.* 5. *c.* 6. *Ortel. Theatr. Orbis. Historia di Trieste del P. Ireneo della Croce p.* 439. *seq.*

PUDENS, waar van Paulus gewag maakt in zyn tweeden Brief aan Timotheus, van Rome geschreven, was, naar het gevoelen van Baronius, gevolgt van eenige anderen, een Romeinsch raadsheer, die door Petrus bekeert wierdt, en by wien Paulus zich eenigen tydt ophieldt. Maar het is waarschynlyk dat hy hem vermengt met een anderen PUDENS, een raadsheer, dien men tot vader maakt van S. Praxeda, en van S. Prudentiana, ten tyde van den paus Pius, en meer dan hondert jaren na den brief aan Timotheus. De Grieken vieren het feest van S. Pudens, leerling der Apostelen, op den 14 April. Zy stellen hem onder het getal der zeventig discipelen, en zeggen dat Nero hem na de doodt van Paulus deedt onthalzen. Daar zyn 'er die geloven dat Claudia, waar van Paulus na Pudens spreekt, de vrouw was van dezen heilig. De gemene overlevering der R. kerke is, dat Petrus niet alleenlyk by Pudens huisveste, maar ook, dat hy aldaar de Goddelyke verborgenheden bediende, en aldaar de eerste kerke van Rome wydde, waar van men naderhandt die van S. Pietersbanden gemaakt heeft. *II Timoth. IV.* 21. *Baron. an.* 44. §. 61. *Id. ad* 19 *Maji. Bollandus* 19 *Maji p.* 296. *Florentin. p.* 697.

PUDENS, een dapper Romeinsch ridder, die in 't beleg van Jeruzalem Jonathas doodde, een Jood van kleine gestalte, en slecht aanzien, die de Romeinen beschimpte. *Jozephus Oorlog. VI.* 17.

PUENTE VEDRA, oudtyds *Hellenes*, eene kleine stadt van Gallicië, in Spanje. Zy is gelegen aan de rivier Loris, zeven of acht mylen van Tuy, ten Noorden. *Maty Dict.*

PUERTO, een enge doortocht in het Pyreneesche gebergte, drie mylen van de grensvesting Venasca gelegen. Zy scheidt Vrankryk en Spanje, en is door de natuur zo sterk, dat men daar op met weinig volk een gansch leger kan ophouden. De Spanjaarden noemen doorgaans een engen doortocht, die door hoge en lange gebergtens loopt, *Puerto.*

PUERTO DE CAVALLOS, of *Portus Equorum*, eene haven van Noorder-Amerika, in de provincie van Honduras, in nieuw-Spanje. PUERTO HERMOSO is in het Zuider deel van het eilandt van S. Domingo. PUERTO DE FRANCISCO BRAC, in het Westelyke gedeelte van Californië. Men vindt 'er op de Zuider-kust PUERTO DE LA MAGDALENA. PUERTO DE LA PAZ is gelegen in het Noorderdeel van het eilandt Hispaniola. PUERTO DE S. ANTONIO is in de provincie van Xalisca in nieuw-Spanje. PUERTO DE S. JUAN is in de provincie van Nicaragua, aan den mondt van de rivier Desaguadero. PUERTO REAL is in de provincie van Tabasca, alle in Noorder-America.

PUERTO DE S. PEDRO, eene haven van Zuider-America, aan de zee van Paraguai, omtrent den mondt van Rio Grande, en beoosten Rio de la Plata.

PUERTO DE TORRES, eene kleine plaats, met eene haven, welke de rivier, Rio Frio genoemt, maakt, aan de kust van het koninkryk Andalusië, tusschen Malaga en Almunecar, niet verre van Velez Malaga. *Colmenar Delic. de l'Espagne. p.* 487. 527.

PUERTO. Zie PORTO.

PUFENDORF (ESAIAS) was geboren te Floh, een dorp eene myl van Chemnits in Meissen gelegen, alwaar zyn vader pastoor was geweest. Hy wierdt te Leipzich magister, en hieldt aldaar eene geleerde redentwist (*Disputatio*) over de Druïden, zynde hy een groot liefhebber der wetenschappen geweest. Na verscheide verwisselingen van zyn geluk wierdt hy hofmeester van den jongen graaf van Konigsmark. Naderhandt was hy zodanig in gunst by den kancelier Oxenstiern aan 't Zweedsche hof, dat hy eindelyk in verscheide gelegenheden als afgezant van de kroon Zweden gene geringe diensten deedt. Het is aanmerkelyk, dat hy altoos op zyne reizen de Zamenspraken van Erasmus by zich droeg, en zich in 't lezen der zelve vermaakte. Naderhandt wierdt hy kancelier in 't hertogdom Bremen, en zoude zonder twyffel zulk eene hoge bediening niet verlaten hebben, indien de afgunst en haat van eenige tegenstrevers hem daar toe niet genoodzaakt hadde. Hy ging hier op naar Coppenhagen, en in den jare 1686 als koninklyke Deensche gezant naar Regensburg, in welke waardigheit hy ook den 5 September des jaars 1689 gestorven is. Peter Ludwich heeft de kleine schriften, die hy in zyne jeugdt vervaardigt hadde, te zamen gezocht, en in den jare 1700 in 8°. uitgegeven.

PUFENDORF, (SAMUEL, VRYHEER VAN) een der grootste en bekwaamste mannen in de historie en staatkunde van de voorledene eeuwe, was een broeder van den voorgaanden, en hadde zeer weinig van zyne ouders, waarom hy zich eerst met het onderwyzen van de jeugdt moest geneeren. Hy studeerde in den beginne te Leipzich te gelyk met den naderhandt beroemden Theologant D. Val. Alberti. Daar op kwam hy te Jena, wanneer de beroemde professor in de Mathesis Erhard Weigel bezig was zyne *Ethica Euclidea* te vervaardigen. Dewyl hy zich nu zeer bevlytigde met den zelven kennis te maken, zo vereerde deze hem de gemelde *Ethica*, en gaf hem vryheit om daar mede naar zyn welgevallen te handelen. Wanneer hy nu hier na met de jonge heeren Coyet, (waar van de eene naderhandt vice-president van het Tribunaal te Wismar wierdt,) als hofmeester naar Hollandt, en te Leiden de studien voortzette, begon hy zich door het uitgeven van eenige *Opuscula Meursii*, en door zyne *Elementa Jurisprudentia universalis* bekent te maken, in welk laatste hy veel met verlof van Weigel uit de gemelde *Ethica Euclidea* gebragt hadde, en met zyne gedachten vereenigt; waarom Sarcmasius daar na schreef, dat het zeer naar eenen Mathematicus smaakte. Dewyl hy dit werk in den jare 1660 in den Haag uitgaf, en aan den keurvorst van de Palts, Karel Lodewyk, opdroeg, zo bedankte de zelve hem noch in het zelfde jaar in een gunstigen brief, afzonderlyk aan hem geschreven, en verzekerde hem daar in van zyne gunst en genegenheit. Het gevolg was, dat hy in den navolgenden jare 1661 naar Heidelberg beroepen, en de eerste professor van het recht der natuur en der volkeren in Duitschlandt wierdt, en dit ampt eenige jaren bekleedde, en daar benevens den keurprins onderwees. Hy schreef hier, op bevel van den keurvorst, onder den naam van *Severinus van Monzambano*, het bekende boek *de Statu Reip. Germanica*, het welk hy zynen broeder Esaias, die zich toen als Zweedsche gezant te Parys ophielt, toezondt, en door den zelven tot den druk liet bevorderen. Het zelve maakte eene grote opschudding, en wierdt van velen aangetast, ook Pufendorf als schryver van het zelve uitgekreten, waar tegen hy het zelve krachtig verdedigde, maar noch niet raadzaam vondt opentlyk toe te staan dat hy de schryver daar van was, dat echter na zyne doodt voor zeker bekent geworden is. In den jare 1670 wierdt hy in de nieuw opgerechte akademie te Lunden in Schonen met zeer voordelige voorwaarden professor, alwaar hy in den jare 1672 zyn voortreflyk werk *de Jure Natura & Gentium* in 't licht gaf. Dewyl hy nu daar in onder anderen de scholastyke grillen meer dan Grotius verlaten, ja wederlegt hadde, zo geraakte alles tegen hem in de wapenen, zo dat men hem door de menigvuldige twistschriften het leven zuur genoeg maakte. Zyn eerste tegenstrever was Josua Schwarts professor in de Theologie aldaar, die in den jare 1673, zonder byvoeging van zynen naam, een boek uitgaf, genaamt: *Index novitatum quarundam, quas Dominus Samuel Pufendorff libro suo de Jure Natura & Gentium contra orthodoxa fundamenta Lundini edidit*, uitgaf, en dezen zynen amptgenoot daar in voor een Heiden, een Zwingliaan, een Sociniaan, een Papist, een Pelagiaan, een Hobbesiaan, een Cartesiaan, enz. uitmaakte. Pufendorf verdedigde zich daar tegen in den jare 1674 nadrukkelyk in een geschrift, genoemt: *Apologia pro se & suo libro adversus autorem libelli famosi, cui titulus: Index novitatum*, enz. Hy toonde in deze verantwoording, dat deze *Index* tegen des konings bevel door Nicolaus Bekman, professor in de rechten te Lunden, te drukken was gegeven, en hoe men hem by het hof als gevaarlyk hadde zoeken af te schilderen. Daar op wierdt de gemelde *Index* als een pasquil verbrandt, en Bekman afgezet en gebannen. Deze liet, om zich aan Pufendorf te wreken, moorddadiger wyze op hem toeleggen, en zocht, toen zulks mislukte, hem door alderhande vergiftige schriften gehaat te maken, die ten dele door Pufendorf zelf, ten dele door anderen wederlegt wierden. Schwarts moest ondertusschen stil zitten; doch wanneer hy naar Denemarken geraakte, schreef hy onder den naam van zynen stiefzone *Severinus Wildschuts* een boek, onder den tytel van: *Discussio calumniarum Sam. Pufendorfii Eride Scandica, Indicis errorum suorum causa venerabili uni viro indignissime impositarum*; op het welke Pufendorf onder den naam van *Josua Schwarzius* eene *Dissertatio epistolica ad eximium juvenem*

nem Severinum Wildschyssium, privignum suum, uitgaf; 't welk in den jare 1688 van nog een ander hekelschrift, dat echter Pufendorf zelf niet gemaakt hadt, gevolgt wierdt. Ondertusschen verkreeg de Leipziger Theologant en professor, D. Schertser, van 't hof een bevelschrift, door het welke de professoren erinnert wierden de jeugdt af te manen van de nieuwigheden, tegen de rechtzinnige en aangenome akademische lere strydende, welke nieuwigheden men door aanleidinge van de gemelde *Index novitatum* in Pufendorfs boek *De Jure Naturæ & Gentium* gevonden hadde: waar tegen Pufendorf zich in den jare 1674 in een Latynschen brief verantwoordde. Doch onder alle zyne tegenstrevers heeft het geen langer met hem uitgehouden, dan D. Valent. Alberti, die in den beginne in eene prefatie *ad Collegium manuscriptum Grotianum*, als mede in zyn *Compendium Juris Naturæ orthodoxæ Theologiæ conformatum* zyne stelling aangetast heeft. Pufendorf antwoordde hier op in zyn werk, genaamt *Specimen controversiarum Sam. Pufendorfii circa jus naturale nuper motarum.* Alberti stelde hier tegen zyn *Specimen Vindiciarum adversus Specimen controversiarum Sam. Pufendorfii.* Pufendorf kwam daar tegen op, en Alberti gaf daar tegen weder een geschrift uit, het welk eenigen tydt zo over en weder ging. Het hoofdverschil was, of men het recht der natuur van den staat der verdurven natuur, of van den staat der onnozelheit moeste afleiden. Het eerste was Pufendorfs, doch het laatste Alberti gevoelen. Eindelyk wierdt door bemiddeling van goede vrienden een einde van de twistschriften gemaakt. Wanneer de oorlog in Schonen begon, begaf Pufendorf zich naar Stokholm, daar hy den tytel van koninklyk secretaris en historieschryver verkreeg, ook de twee grote werken, *De rebus Suecicis sub Gustavo Adolpho usque ad abdicationem Christinæ*, en *De rebus a Carolo Gustavo gestis* schreef, waar door hy zulk een ongemenen roem verkreeg, dat hy daar door van den keurvorst van Brandenburg, Frederik Wilhem, naar Berlyn geroepen, en hem opgedragen wierdt het leven van dezen vorst te beschryven, 't welk hy ook onder de regering van zynen zoon, Frederik den III, gelukkig en loffelyk volvoerde. Hy wierdt daar boven tot keur-Brandenburgsche geheime Raadt, en eindelyk door den keizer Leopoldus tot den vryheerlyken standt verheven, niettegenstaande hy de beschryving van het leven van dezen groten monarch, waar toe men hem met grote beloften poogde te bewegen, weigerde te ondernemen. Dewyl zyne vrienden hem omtrent den Godsdienst verdacht hielden, zo schreef hy zyn *Jus feciale divinum*, dat na zyne doodt uitgekomen is. Hy stierf den 27 October des jaars 1694, in het 63 zyns ouderdoms, aan eene verzwering, die hy aan den voet hadde. Tot zyne schriften behoren noch de *Inleiding tot de Historie*, en het boek *De habitu religionis Christianæ ad Rempublicam*, waar in hy aangetoont heeft dat de kerk geen staat is, welke beide zo wel als zyn *Jus Naturæ* in verscheide talen overgezet zyn. *Thomasius in Progr. Instit. Jurisprud. divinæ præfixo. Buddæus in Hist. Juris naturalis. Ludovici in Delin. Histor. Juris Divin.*

PUFLIK, of PUFFELIK, een Geldersch dorp behorende onder het ampt van Maas en Waal. Het wordt met Leenwen door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Nimwegen.

PUGAN, eene stadt van China, in de provincie van Quicheu, aan de grenzen van die van Quangsi en van Junnan. *Maty Dictionnaire.*

PUGGANTS, eene bergstadt in opper Hungarië, twee mylen van Koningsberg, welke door de menigvuldige overvallen der Turken gansch vervallen is. *Ortel. red. p.* 25.

PUGLIENZA, POLENCA, een oud vlek van het eilandt van Majorca, aan de Oostkust, twee mylen van Alcudia, ten Noorden. *Maty Dict.*

PUICERDA, eene stadt, en eertyds eene goede vesting in 't hertogdom Cerdagne, aan 't Pyreneesche gebergte, welke zich in den jare 1678 tegen het gansche Fransche leger dapper verdedigde. De Franschen lieten het naderhandt springen, en stonden het in de Nimweegsche vrede weder af aan Spanje. *Schauplatz von Spanien p.* 491.

PUISEAUX, eene kleine stadt in het Fransche landschap Beauce. Zy wierdt in Juny des jaars 1698, des avonds ten tien uuren, door eene schielyke wolkbreuk overvallen, waar door binnen een uur over de 150 huizen nedergeworpen wierden, en 26 menschen verdronken.

PUISET, (EVERARD) een machtig heer in Vrankryk in het einde van de XI eeuw. Hy hieldt niet alleen tegen zynen koning, Philippus den I, eene belegering uit, maar tastte hem ook in 't open veldt aan, en dreef hem tot Orleans toe. Zyn zoon en navolger, HUGO DE PUISET, maakte het onder koning Lodewyk den VI noch erger, dewyl hy alles in zyne nabuurschap, en wat hem maar in den weg kwam, uitplunderde, en met de geestelyken zeer straf handelde. De aartsbisschop van Sens deedt hem dieswegens in den ban, en bragt het eindelyk zo verre, dat de gemelde koning Lodewyk hem in den jare 1111 in zyn slot belegerde, en na dat hy zich overgeven moest, op het slot Landorr gevangen zette. In het volgende jaar stelde hy hem niet alleen op vrye voeten, maar gaf hem ook het graafschap Corbeil, dat door de doodt van zyn moeders broeder Eudo ledig staande was. Hy was niettemin zo ondankbaar, dat hy een nieuw verbondt tegen den koning maakte, en na dat hy kort daar op ten twede maal vergiffenis van den koning verkregen hadde, twee of drie jaren daar na op nieuws wederspannig wierdt, en den koninklyken generaal Anseau de Garlande, die hem in zyn slot Puiset belegerde, in eenen uitval doodde. Dewyl hy nu na zo menigvuldige beledigingen gene verder vergiffenisse te hopen hadde, zo nam hy het kruis aan, om eenen tocht in het Beloofde Landt te doen, doch stierf onderweeg, eenen zoon, Guido genoemt, halatende. *Mezeray Hist. de France T. II. p.* 75. 76.

PUL, de eerste koning van Assyrië, waar van in de Schriftuur gesproken wordt, kwam tegen de landen van Israël ten tyde van Menahem, koning der tien stammen, en Menahem gaf aan Pul duizent talenten zilvers, op dat hy hem behulpzaam zoude zyn, om hem in zyn koninkryk te sterken. Na dat Menahem dit geldt opgebragt hadde, keerde de koning van Assyrië weder te rug. Het is niet onwaarschynlyk dat Pul de vader was van Sardanapal of Sardanapalus, die den naam van *Pal* of *Pul* voegde by dien van Sardan, even als Merodach den naam van Baladan by den zynen voegde, en zich Merodach Baladan liet noemen. Zo deze gissing waar is, zoude Pul de zelve zyn met Anacindaraxes of Anabaxares, gelyk de ongewyde schryvers den vader van Sardanapalus noemen. Stephanus Byzantinus noemt hem *Cyndaraxes*; Julius de Afrikaan *Acracarnes*; en Eusebius *Acrasapes. II Reg. XV.* 19. 20. *Athen. l. VII & XII. Deipnosoph. Strabo. Suidas. Arrian.*

PULCHERIA, keizerin, maakte zich door hare verdiensten den lof der historieschryvers van haren tydt waardig. Zy was eene dochter van den keizer Arcadius, en zuster van Theodosius den Jongen. Zy deedt eene gelofte van haar maagdelyken staat te zullen bewaren, en bewoog hare zusters het zelfde te doen. Theodosius verklaarde haar met den ouderdom van 26 jaren voor *Augusta* in den jare 414, en deelde met haar de keizerlyke macht. Zy verzuimde niets in 't opvoeden van dezen jongen prins, verkiezende zelf zyne meesters voor alle oefeningen. Naderhandt trouwde zy hem in den jare 421 uit met Athenaïs, dochter van den philosooph Leontius, die in den doop den naam van Eudoxe aannam. Theodosius tekende onverschilliglyk allerlei verzoekschriften, die men hem aanboodt; Pulcheria wilde hem hier op acht leren slaan, doende hem 'er een ondertekenen, door het welke zy Eudoxe kocht. De keizer in plaats van hier mede zyn voordeel te doen nam zulks kwalyk: hy wilde haar eenigen tydt daar na tot diakonesse laten wyden, het welk haar verplichtte het hof te verlaten, en naar een landhuis te wyken. Zy keerde na drie of vier jaren wederom van daar, om aan Theodosius te vertonen, dat Chrysaphius zyn staatsbedienaar, zyne goedheit misbruikende, hem vervoerde om Eutyches te ondersteunen, die een verdoemelyk ketter was. Zy overreedde den keizer, en hare wederkering ten hove was alzo voordelig aan de kerke. Theodosius ondertusschen in den jare 450 gestorven zynde, deedt zy Marcianus verkiezen, en trouwde met hem, met beding van in ontholding te leven, onder den naam van het huwelyk. Door haar toedoen wierdt in den jare 451 het algemeen concilie van Chalcedonië vergadert. Zy stierf, 54 jaren oud zynde, in 't jaar 453. Het Grieksche Meneologium, en het Roomsche Martyrologium maken gewag van haar op den 11 September. *Leo in Epist. Theodoret. Nicephor. & Baron. in Annal. Eccl.*

PULCI, (LE) een Italiaansch dichter, van wien men den tydt noch de geboorteplaats weet, was mogelyk van Aquila, in 't koninkryk van Napels, dat de geboorteplaats is der Pulci van onze eeuw. Hy heeft een poëtisch werk nagelaten, genoemt *Le Morgante*; en het blykt uit dit werk dat hy zich bedurven hadde in de boeken der dolende ridders en in de Romans van zynen tydt. Hy neemt boven dien de welvoeglykheit niet in acht, en hy vermengt daar in het ernstige met het boertige. *René Rapin Reflex. sur la poëtique du temps P. II. Refl.* 39 & 116.

PULLE, of PULLEIN, in 't Latyn *Pullus*, (ROBERT) een Engelsch kardinaal, die uit Engelandt naar Vrankryk overging in 't begin van de XII eeuw, en aldaar bloeide in de scholen van Parys. Hy keerde vervolgens wederom naar Engelandt omtrent den jare 1130, en herstelde aldaar in den jare 1133 de akademie van Oxford. Hy wierdt voorzien met het aartsdiakenschap van Rochester; maar de liefde die hy hadde voor Parys deedt hem derwaarts keren. Zyn bisschop deedt de inkomsten van zyn aartsdiakenschap in beslag nemen. Pullus wierdt genoodzaakt te Rome te pleiten, werwaarts hy door den paus Innocentius den II geroepen wierdt. Hy wierdt kardinaal gemaakt en kancelier der kerke van Rome door Lucius den II in den jare 1144. Hy stierf omtrent den jare 1150. Zyn werk over de *Spreuken* is in 't licht gegeven door den P. Mathoud in den jare 1655. Hy liet verscheide werken na, waar van de voornaamste zyn: *Sententiarum de Trinitate lib. VIII*; *In Apocalypsin S. Johannis*; *In aliquot Psalmos*; *De contemptu mundi. J. Ross. de Acad. Leland. & Pitseus de illust. Script. Angl. Possevin. in Appar. Sacr. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. du XII siecle.*

PULMANNUS, (THEODORUS of DIDERIK) van Kranenburg, was eerst een volder te Antwerpen, gelyk hy zelf zegt in zyne voorreden voor Ausonius. Vervolgens begaf hy zich tot de studie, en wierdt een bekwaam Philologus. Hy heeft aantekeningen geschreven over Virgilius, Suetonius, Juvenalis, Prudentius, Claudianus, en Ausonius. Men heeft ook zyne *Variæ Lectiones. Sweertius p.* 691. *Franc. Modius in Novant. Lect. Epist.* 71. *p.* 184. C. Barthius geeft hem ergens den naam van schrander en geleerd.

PULO NERA is een der Moluksche eilanden. Het is gelegen aan de Noordkust van dat van Banda, en behoort aan de Hollanders, die aldaar de forten Nassau en Belgica gebouwt hebben. *Maty Dict.*

PULORON, of PULORIN, eene der eilanden van Banda, dat men onder de Moluques rekent. Het is gelegen ten Westen van het eilandt Gumanapi, en behoort aan de Engelschen. *Maty Dict.*

PULO-TYMON, een klein eilandt van de Indiaansche zee, ten Westen van het grote eilandt Borneo, heeft zyne ge-

bergtens

bergtens gansch bedekt met bomen, en schone valeien, besproeit door eene menigte van versche wateren. Op dit eilandt groeit het vermaarde kruidt, dat men Betel noemt, dat byna alle mannen en vrouwen in de Indiën kaauwen des morgens wanneer zy opstaan, na de maaltydt, ja langs de straten gaande. Maar om dat dit kruidt bitter is, zo vermengen zy het zelve met hout van aloë, muscus en andere welriekende zaken. Zy geloven dat de Betel den adem lieflelyk maakt, het tandvleesch versterkt, en dat het behulpzaam is tot de koking. Het is een kruidt dat opkomt gelyk de hop, en waar van het bladt groter en puntiger is dan dat van de oranje-boom. Wanneer men het kaauwt maakt het terstondt het speekfel zo rood als bloedt, en spuwt dit eerste speekfel uit, en verzwelgt het twede. De Javaansche kooplieden komen van dit kruidt te Pulo-Tymon laden in barken. *Ambassade des Hollandois au Japon.*

PULO WAY, eene der eilanden van Banda, in den Archipel der Molucques gelegen, bezuiden dat van Ceram. De Hollanders zyn 'er meester van, en hebben op het zelve een fort gebouwt. *Maty Dict.*

PULSNITZ, een slot en steedtie in 't markgraafschap van opper-Lausnits, tusschen de rivieren Wesenits en Pulsnitz, aan de grenzen van Meissen, eene myl van Bischofswerde, en even verre van Konigsbruk, twee mylen van Camenz. Onder het zelve behoren noch zeven dorpen. Het slot is een der beste adelyke huizen in dit gewest. *Grossers Lausn. Merckw.*

PULTAUSK, in 't Latyn *Pultuscia*, eene kleine stadt in 't Poolsche landschap Masovië, niet verre van Czersko, aan de rivier Narw, twee mylen van der zelver vereeniging met de Weissel gelegen. Zy behoort tot het bisdom van Ploczko, en is de gewone verblyfplaats van die bisschoppen.

PULTAWA, of PULTOWA, eene kleine en eenigzins versterkte plaats in Ukranië, aan de grenzen van klein-Tartarye, alwaar de rivieren Kolomack en Worsklo zich vereenigen, omtrent twaalf Duitsche mylen van de plaats, alwaar de laatste in den Nieper valt. In den jare 1709 zocht de koning van Zweden, Karel de XII, de zelve plaats te bemachtigen; doch hy hadde het ongeluk dat de Czaar Peter Alexiewitz hem den 27 Juny aldaar eene zware nederlaag toebragt. De koning zelf vluchtte met een klein gevolg naar Oczakow, van waar hy zich naar Bender begaf. Daar tegen wierden zyn voornaamste staatsbedienaar de graaf Piper, de generaal veld-maarschalk Rheinschild, de generaals Slippenbach, Stackelberg, Hamilton en Rose, de geheime secretarissen, Hermelin en Cedernhielm, nevens vele andere aanzienlyke persqnen, en eenige duizend gemenen gevangen, en een goed getal gedoodt. Drie dagen daar na moesten zich noch daarenboven de Zweedsche generaal Leeuwenhoofdt, de generaals Creutz en Cruse, de graven Douglas en Bonde, benevens omtrent 16000 andere officiers en gemenen, aan den Russischen generaal, den prins van Mentzikof, op genade en ongenade overgeven. *Mercure Historique, en andere berichten van 't jaar* 1709.

PUNO, eene kleine stadt in Peru, bestaande uit omtrent 180 huisgezinnen. Zy legt tusschen Cusco en Ylo, en is aanmerkelyk wegens de menigvuldige zilvermynen, die daar omtrent gevonden worden. *Frezier Voyage de la Mer du Sud Tom. II. p.* 308.

PUPIENUS, (MARCUS CLAUDIUS MAXIMUS) keizer, wierdt door den Raadt verkoren om met Balbinus te regeren na de doodt der Gordianen. Zy stelden zich tegen de Maximinen, en men verwachtte allerlei geluk door hunne voorzichtigheit en beleidt. Het volk beminde hen: maar de soldaten, die zelfs hen geen keizers gemaakt hadden, vermoordden hen omtrent den jare 228. Pupienus was 74 jaren oud, en zyn ryksgenoot 60. Hunne regering duurde maar omtrent tien maanden of een jaar. *Jul. Capitolin. in Gord. & Maxim. Herodian. l. VII. Aurelius Victor de Caesar.*

PURA, was de naam van een dienaar van Gideon, die door Gods bevel met hem ging in 't leger der Midianiten om dat te bezichtigen. *Judic. VII.* 10.

PURBACH, (GEORG) een Duitscher, dien Trithemius van Purbach noemt, wierdt geboren den 13 May des jaars 1423 in een dorp van dien naam, tusschen Beyeren en Oostenryk gelegen. Hy wierdt een groot wiskunstenaar, en leeraarde de Philosophie en de Theologie te Wenen, daar de kardinaal Bessarion, die hem kende, hem riedt hem naar Italië te volgen, om de Griekfche taal te leren. Hy ging dan met hem, en arbeidde aan een kort begrip van het wereldgestel van Copernicus; maar hy hadde het zesde boek daar van noch niet voltrokken, wanneer hy te Wenen schielyk stierf den 8 April des jaars 1462, in het 39 van zynen ouderdom. Regiomontanus, een leerling van Georgius Purbach, heeft eenige van zyne verhandelingen uitgegeven. *Trithem. in Catal. Vossius de Math. c.* 35 § 45. *c.* 57: §. 5. *Gesner. in Bibl. Melchior Adam in vit. Germ. Philos. Quenstedt de Patr. doct.*

PURGLITZ, BIRGLITZ, KRZIWOKLAD, een koninklyk bergslot in de Rackonitser kreits, vyf mylen van Praag, is in den jare 1110 gebouwt, en heeft eens aan de Tempeliers toebehoort. Karel de IV is in het zelve opgevoed. Voorts heeft het vele aanzienlyke personen tot eene gevangenis gedient, gelyk dan terstondt na de bouwing Otto markgraaf van Moravië derwaarts gebragt wierdt. In den jare 1322 wierdt Henrik, hertog van Oostenryk, broeder van keizer Frederik den III, op het zelve gezet, waar by aanmerkelyk was, ten minsten zo verhaalt wordt, dat wanneer hy in het vertrek tradt, daar de wapenen der voornaamste landen hingen, het Oostenrykfche wapen van den muur voor zyne voeten nederviel. *Balbin. Miscell. Dec. I. l. III. c.* 8. §. 3. *p.* 90. *Vogt Jetzl. Böhm. p.* 77.

PURIM, PUR, PHUR, of PHURIM, dat eerder Persiaansch is dan Hebreeuwsch, is te zeggen *het lot*, en is de naam van een plegtig feest der Joden, ingestelt ter gedachtenisse van het lot, dat Haman, de vyandt der Joden, liet werpen. Dit lot geworpen zynde in de eerste maandt van 't jaar, wees de twaalfde maandt van 't zelfde jaar aan tot de uitvoering van den toeleg van Haman, welke was alle de Joden in het ryk der Persen om te doen brengen. Aldus was de bygelovigheit van Haman om het lot te werpen, en om te volgen 't gene het zelve zoude aanwyzen, oorzaak van zyn eigen ondergang, en van de behoudenisse der Joden; want deze hadden daar door gelegenheit om dien slag af te keren door middel van Esther, de gemalinne van Ahasveros, en om uit den geest van dien vorst de kwade indrukselen uit te wissen, die men hem gegeven hadde tegen de Joden. Ter gedachtenisse van deze wonderbaarlyke verlossing stelden de Joden een feest in, waar aan zy den naam van Purim gaven. Dit feest van Purim wierdt door de Joden van Susan of Suses gehouden op den 14 der maandt Adar, en door de anderen, die door Persië verspreid waren, op den 15 van de zelfde maandt, die overeenkomt met onze maandt van February. De Joden onderhouden tot noch toe dit feest naaukeuriglyk, en nemen in het vieren van het zelve de navolgende plechtigheden in acht. Des voorgaanden daags, zo 't een dag is dat men vasten kan, houdt men een gestrenge vaste ter gedachtenisse van die van Mordechai en Esther. Zo die dag niet toelaat te vasten, ter oorzake van den Sabbath, of van den dag voor den Sabbath, op welken men niet vast, zo vervroegt men de vaste; dat is te zeggen, dat men in plaats van op den 13 van Adar zulks doedt op den elfden. Vier en twintig uuren duurt deze vaste, zo dat zy niet eeten van den eenen avondt tot den anderen; zynde alle die dertien jaren en daar boven oud zyn tot deze vaste verplicht. Op den dag voor het feest geven zy milddadiglyk aalmoezen aan de armen, op dat de zelve zich mogen verheugen en goede cier maken op den feestdag; en op het feest zenden zy delen van het gene op hunne tafels is aan de genen, die in noodt zyn. Op den avondt van den 13 van Adar, wanneer het feest begint, vergaderen zy in de synagoge, ontsteken de lampen; en zo haast de sterren te voorschyn komen, beginnen zy het boek van Esther te lezen. Men leest het zelve van 't begin tot aan het einde toe. Daar zyn vyf plaatsen van den text, alwaar de lezer met alle kracht zyne stem verheft, en zulk een schrikkelyk geschrei maakt, dat de vrouwen en kinderen daar door verbaast zyn. Wanneer hy komt aan de plaatse daar de namen der tien zonen van Haman genoemt worden, leest hy die achtereen, zonder adem te halen, om te kennen te geven dat deze tien mannen in een oogenblik het leven verloren. Zo dikwils als de naam van Haman uitgesproken wordt, slaan de kinderen om strydt op de banken van de synagoge met houte hamers of met stenen, en maken een wonderlyk geschreeuw. Men zegt dat zy eertyds eenen steen met den naam van Haman in de synagoge stelden, en dat zy onder 't lezen van het boek van Esther met andere stenen zo lang tegen dezen steen sloegen, tot dat zy hem aan stukken geslagen hadden. Na de lezing keren zy naar hunne huizen daar zy eene maaltydt houden, op welke men eerder melkspyze voordient dan vleesch. Op den volgenden dag des morgens vroeg keren zy naar de synagoge, daar zy, eerst de plaats van Exodus gelezen hebbende, alwaar van den oorlog van Amalek gesproken wordt, de lezing van het boek van Esther wederom beginnen, met de zelfde plechtigheden als den vorigen dag. Daar na gaan zy weder naar huis, daar zy zo veel goede cier en vreugdt maken als mogelyk is, het overige van den dag in spel en ongebondenheit doorbrengende, zich verkleedende de mannen als vrouwen, en de vrouwen als mannen; tegen het uitdrukkelyk verbodt van de wet. En hunne leeraars zeggen dat zy op dien dag zo veel wyn mogen drinken, dat zy geen onderscheidt kunnen maken tusschen de woorden: Vervloekt zy Haman; en: Vervloekt zy Mordechai. Eertyds rechten zy eene galg op, en verbrandden aan de zelve een menschelyk beeldt van stroo, het welk zy Haman noemden. Men geloofde dat hunne mening was te schimpen op de Christenen wegens de doodt van Christus; en de keizers verboden hen deze plechtigheit, onder bedreiging van het verlies van hunne voorrechten. Men vindt de historie van de verlossing der Joden, en de instelling van dit feest omstandig in het boek van Esther. *Schickard. orat. de festo Purim. Buxtorf. Synag. Jud. c.* 24. *Rabb. in Minhagim. Cod. de Judais & Caelicolis.*

PURITEINEN is een naam, die in Engelandt gegeven wordt aan de *Presbyterianen*, welkers artykel op zyne plaats te zien is.

PURMER. Zie PURMEREND.

PURMEREND, of PURMERENDE, de laatste stadt van Waterlandt, of het tegenwoordige West-Vrieslandt, aldus genoemt om dat het aan het einde van het water *de Purmer*, naderhandt droog en tot landt gemaakt, gelegen was, digt aan de Beemster. Het was eerst een dorp, *Purmer* genoemt, wordende, met zyne kapelle, vermeld in een brief van hertog Albert, grave van Hollandt, Zeelandt, enz. van het jaar 1355. Dit dorp, met dat van Purmerlandt, welke eenigen verkeerdelyk voor een en het zelve houden, nevens Nek en Ilpendam, wierden in den jare 1410 door grave Willem den VI, zone van den voorgemelden hertog Albert, geschonken aan Willem Eggert, een schildboortig man, binnen Amsterdam wonende, wegens de zonderlinge diensten, welke Willem by het leven van zynen vader Albert, toen hy wegens zyne medebewustheit van den gepleegden moordt aan des zelfs boel, Alida van Poelgeest, vluchtig was, als mede na des zelfs overlyden, van den zelven ontfangen hadt, waar omtrent het artykel van EGGERT (WILLEM)

breder kan nagezien worden. Deze Willem Eggert bouwde daar op in het Noord Westeinde van het dorp Purmer een slot, of kasteel, *Purmerstein* genoemt, het welk voor een der sterkste van geheel Noord-Hollandt gehouden wierdt, en het welk daar nog tegenwoordig, met eenige veranderinge, zo van buiten als van binnen, gezien wordt. Wy zullen hier de lyst der oude heeren van Purmerend laten volgen.

1. *Willem Eggert*, de stichter van het slot van Purmerend.

2. *Jan Eggert*, zoon van den voorgaanden, die, ziende, dat het smeulende vuur van tweedragt hier te lande tusschen de Hoekschen en Kabeljauwschen haast tot een zwaren brandt zou uitbarsten, als mede den haat en de afgunst der Hollandsche edelen wegens den voorspoedt zyns vaders (zie op EGGERT) willende ontwyken, het slot en de heerlykheit van Purmerend verkocht aan zynen zwager, heere Gerrit van Zyl, en zich naar Gent metter woon begaf.

3. *Gerrit van Zyl*, die de heerlykheit van Purmerend, als zo even verhaalt is, van zynen zwager kocht. Maar hy ontmoette grote tegenkanting van Jan, bastaardt van Beyeren, dien deze heerlykheit van zynen vader, hertog Jan van Beyeren, geschonken, en in den jare 1426 door hertog Philips van Burgundië verlyt was; doch hy is nimmer gehuldigt, noch in het bezit van deze heerlykheit geweest. Gerrit van Zyl wierdt daar mede van den voorgemelden hertog Philips van Burgundië beleent den 14 May des jaars 1434; en verkocht ze in den jare 1438 aan

4. *Jan*, burggrave *van Montfoort*, de welke het leen daar van ontfing den 20 Maart des jaars 1439.

5. *Henrik van Montfoort* erfde de heerlykheit van Purmerend van zynen voornoemden vader, en liet de zelve na in den jare 1458 aan zynen zone

6. *Jan van Montfoort*, die de Hoeksche zyde volgde, en met zyne ingezetenen van Purmerend niet alleen in grote moeielykheit geraakte, maar zelfs de wapenen tegen hen opvatte, zo dat hy eindelyk door den keizer Maximiliaan, als voogdt der landen wegens zynen zone Philips den I, van deze zyne heerlykheit berooft wierdt in den jare 1471, wordende de zelve geschonken aan

7. *Balthazar van Wolkestein*, van zommigen *Volkestein*, en van anderen *Valkestein* genoemt, keizerlyke veldoverste. Deze verkocht de heerlykheit van Purmerend in den jare 1484 aan

8. *Jan*, eerlten grave *van Egmondt*, die den 2 April des gemelden jaars te Purmerend gehuldigt wierdt, en den Purmerenders vele voorrechten en vryheden geschonken heeft. Hy liet deze heerlykheit by zyn overlyden in den jare 1516 na aan

9. *Jan*, den tweden grave *van Egmondt*, onder wien de stadt Purmerend byna geheel afbrandde, als hier na breder zal verhaalt worden. Hy is te Milaan, in Italië, gestorven in den jare 1528.

10. *Karel*, derde graaf *van Egmondt*, oudste zoon van Jan voornoemd, en tiende heer van Purmerend, stierf ongetrouwt te Karthagena in Spanje den 3 December des jaars 1540. Hem volgde in zyne heerlyke goederen zyn broeder

11. *Lamoraal*, vierde graaf *van Egmondt*, en elfde heer van Purmerend, door last van den wreden hertog van Alba te Brussel onthoofd in den jare 1568.

12. *Philips*, vyfde graaf *van Egmondt*, en twaalfde heer van Purmerend, zoon van den voornoemden, wierdt in den slag van Ivry, in Vrankryk, gedood in den jare 1590. Hy hadt gene kinderen, dies volgde hem in zyne heerlykheden op zyn middelste broeder

13. *Lamoraal*, zesde graaf *van Egmondt*, dertiende en laatste heer van Purmerend, te Brugge, in Vlaanderen, in het jaar 1617 zonder kinderen overleden, na dat hy eenige jaren te voren zyne heerlykheden en goederen in Hollandt wegens zyne grote schulden in het openbaar hadt zien verkopen, zynde de stadt, het slot en de heerlykheit van Purmerend in den jare 1607 gekocht door de Staten van Hollandt, die de zelve aan hunne domeinen hechtten, waar aan de zelve sedert gebleven zyn.

Het slot wierdt sedert door een kastelein, of burgvoogdt bewoont (met welken tytel de Hr. en Mr. *Gerard Konstantyn van Ruitenburg*, hoofdofficier der stadt Purmerend, enz. laatst daar op gewoont heeft) en van de graaflykheit van Hollandt onderhouden, moetende de kastelein tot eene vergeldinge de gemachtigden der Heeren Staten, tot het verpachten der tienden jaarlyksch overkomende, op het slot ter maaltydt onthalen. Maar in Juny des jaars 1729 is het slot door de gemelde Heeren Staten aan de stadt Purmerend overgedragen, en de zelve in het bezit daar van gestelt.

In den jare 1519 is gansch Purmerend, tot op tusschen de zestig en zeventig huizen na, nevens de kerk, afgebrand, waar op de moeder van Jan den II van Egmondt, toen heer van Purmerend, by zyne afwezendheit, als zich in Italië onthoudende, de burgery, om haar tot het weder opbouwen aan te moedigen, uit name van haren zone zekere voorrechten heeft toegestaan, die door Zoeteboom in zyn *Zoetstemmenden Zwaan van Waterlandt* worden aangehaalt.

Purmerend is een open vlek geweest tot den jare 1573, hebbende tot dien tydt toe gene andere sterkte gehad dan het kasteel, waar van boven gesproken is: maar na dat de Spanjaarden zich van de stadt Haarlem meester hadden gemaakt, is Purmerend, op eige kosten der ingezetenen van Waterlandt, ten beste van het vaderlandt, met een aarden wal, twaalf voeten hoog, en een diepe gracht voorzien.

Wy zullen hier nog iets aangaande het wapen van Purmerend byvoegen. Het zelve is dubbeld; aan de eene zyde is het een koggescheepie, of binnenlandsche galei; aan de andere zyde zyn drie weerhaken. Dat onderscheit is groot, maar komt daar van daan, dat de Purmerenders die wapens op verscheide tyden gekregen hebben. Te weten, het koggescheepie is het oudste wapen, en de drie weerhaken hebben zy van Willem Eggert gekregen, die zulke drie weerhaken in zyn wapen voerde. Naardien nu paus Adrianus de VI, die te Utrecht geboren was, ook drie zulke haken in zyn wapen voerde, schynt daar uit, naar het schryven van *Zoeteboom*, te blyken, dat Adrianus van den gemelden Willem Eggert is afkomstig geweest.

De regering der stadt Purmerend bestaat uit twaalf Burgermeesters en vyftien Vroedschappen, die altydt blyven, en de jaarlyksche Magistraat, die op May-dag verandert wordt, uit een Hoogschout, of Hoofdofficier, vier Burgermeesters en zeven Schepenen, de welke tot hun behulp een Pensionaris en twee Secretarissen hebben. De Hoofdschout wordt op de nominatie van burgermeesters door de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt voor drie jaren verkoren, en na verloop van dien tydt van jaar tot jaar door hun Ed. Gr. Mog. in den dienst gecontinueert, na dat zulks te voren door Burgermeesters by requeste verzocht is. Burgermeesters worden verkoren door de Vroedschappen, en Schepenen door Burgermeesters en Vroedschappen. Purmerend is de achttiende en laatste stadt in rang onder de stemmende steden ter vergaderinge van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, en zendt op zyn tourbeurt, gelyk de andere kleine steden, een Gecommitteerden in de hoge Collegiën in den Hage, hebbende ook een ontfanger van de gemene lands middelen. De Kerkenraadt bestaat uit twee Predikanten, zes Ouderlingen, te weten twee oude en vier nieuwe, en een gelyk getal Diakonen, mede twee oude en vier nieuwe, wordende jaarlyksch op Kerstydt verandert, en behorende onder de classis van Edam. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven Junius Batavia. Boxhorn Toneel van Hollandt. Zoeteboom Zoetstemmende Zwaan van Waterlandt. Oudheden en Gestichten van Noord-Hollandt*. enz.

PURMERLANDT, een dorp van Noord-Hollandt, of Waterlandt, aldus genoemt naar het water de Purmer, omtrent een half uur gaans van Purmerend gelegen. Het heeft een kerk, met een spitsen en hogen toren, de welke door een eigen predikant bediend wordt, staande onder de classis van Edam.

PUSIANO, het meir van Pusiano of van Orsilo. Dit is een klein meir van het hertogdom Milaan, en een der oorspronggen van de Lambro, en is gelegen in het gebiedt van Como, twee mylen van de stadt van dien naam, ten Oosten. Het zelve heeft zynen naam van het dorp PUSIANO, dat aan des zelfs Noorder oever gelegen is. *Maty Dict.*

PUSIO, of TOPIRO, eene kleine bisschoplyke stadt onder 't aardsbisdom van Philippopolis. Zy is gelegen in Romanië, naby de grenzen van Macedonië, tien mylen van Maximianopolis. *Maty Dict.*

PUSORITZ, PUSTOMIRTZ, eene kleine stadt in Moravië, eene myl van Brin gelegen. Aldaar is een Cisterciënzer nonne-klooster, 't welk door den bisschop van Olmuts, Johannes Woleck, omtrent het midden der XIV eeuw gesticht wierdt. *Balbin. Misc. Bohem. l. VII. p. 143. Tromsd.*

PUSSA, eene godin der Chinezen, welke de schryvers *de Chinesische Cybele* noemen. Dit afgodenbeeldt wordt voorgestelt zittende op de bloeizem van eenen boom, Lotus genoemt, op des zelfs hoogste takken, hebbende twee handen in malkander geslagen op de borst. Daar benevens heeft het noch zestien armen, acht aan de rechter en acht aan de slinker zyde uitgestrekt, en in ieder handt een zwaardt, mes, boek, bekken, radt, en andere dingen, welke eene geheime betekenisse hebben. De sieraden van dit beeldt waren zeer kostelyke diamanten en andere edelgesteentens. *Kircher. de China.*

PUTBUS, een vlek of klein steedtie van Pomezanië, op het eilandt Rugen, twee mylen bezuiden Bergen. *Maty Dict.*

PUTEANUS, (ERICIUS) schryver van een zeer groot getal van boeken, byna alle kleine werkies, wierdt geboren te Venlo, in Gelderlandt, den 4 November des jaars 1574. Hy studeerde eerst te Dordrecht, van waar hy naar Keulen ging om aldaar in de redekunst en in de philosophie te studeren in 't collegie der Jesuïten, waar na hy in de rechten studeerde te Loven. Hy ontfing aldaar den graadt van baccalaureus in de maandt Juny des jaars 1597. Hy deedt veel voordeel met de lessen van Justus Lipsius, die eene byzondere achting en vriendschap voor hem opvatte. Hy trok in den jare 1597 naar Italië, en hieldt zich eenigen tydt op by Juan Fernand de Velascos, gouverneur van 't Milanees; vervolgens ging hy naar Padua, en was t'huis by den vermaarden Pinelli. Men trok hem van daar in den jare 1601, om hem professor in de welsprekendheit te maken te Milaan. Hy verkreeg zich veel roems in deze bediening, zo dat men hem vereerde met de waardigheit van Historiograaph van zyne Katholyke Majesteit; en dat de stadt Rome hem en zyne nakomelingschap aannam in het getal van hare burgers en patriciën. Hy nam, volgens de oude plechtigheden, te Milaan den graadt van doctor in de rechten aan. Hy trouwde aldaar ook met Maria Magdalena Catharina de la Tour in den jare 1604, en kreeg by haar vele kinderen. Hy vertrok naar Loven in 't jaar 1606, om aldaar de professorsplaats te vervullen, welke Justus Lipsius met zo veel roem bekleedt hadde. Hy was zeer geacht in de Nederlanden, en bezat aldaar den tytel van Historieschryver van den koning van Spanje, en dien van Raadsheer van den aartshertog Albertus. Hy was zelfs gouverneur van 't kasteel van Loven. Hy stierf in den jare 1646, den 17 September, in 't kasteel van Loven, en wierdt begraven in de kapelle van Ka-

rel

rel Borromeus, (in welke noch niemandt begraven was geweeft,) in de kerke van S. Pieter te Loven. Hy was een man van verdienfte en geleerdheit, en van een groten handel in brieven. Hy maakte zyn werk 'er van, in dat gene, 't welk hy te voorfchyn bragt, te verfpreiden, dat men geeftige flagen noemt. Dit gelukte hem zomtyds, maar in vele gelegenheden week hy daar in af van het natuurlyke, en deedt zulks zeer gedwongen. Hy gaf een werk uit dat tot zynen tytel hadde: *Statera belli & pacis*, dat veel geruchts maakte, en hem fcheen te zullen bederven. Dit boek wierdt gedrukt terwyl men over een verdrag van ftilftandt handelde tusfchen den koning van Spanje en de Vereenigde Nederlanden in den jare 1633. De fchryver riedt den vrede aan, en toonde dat het vervolg van den oorlog den Spaanfchen Nederlanden zeer nadelig zoude zyn: hy verklaarde zich al te duidelyk over de voordelen welke de vyanden reets behaalt hadden, en over de overwinningen die zy konden verwachten. Vosfius, zyn goede vriendt, en de vreedzaamfte man der wereldt, was moeielyk dat Puteanus zich zelf in moeite en gevaar ftak door het uitgeven van dit werk. Hy deelde zyne ongeruftheit mede aan een geneesmeefter te Dordrecht, die hem antwoordde dat Puteanus onvoorzichtig gehandelt hadde, en dat men in Hollandt zulk een misflag niet vergeven zoude. Hy voegt 'er by dat men hem te Brusfel gedagvaard hadde, en dat men vervolgens zoude voortgaan met hem te ondervragen; dat de prefident Rofe tegen hem was, maar dat andere aanzienlyke perfonen hem befchermden, en dat men hoopte dat hunne befcherming hem zoude behouden. De zaak viel uit naar de wenfchen van dezen geneesmeefter. Een onbekent fchryver fchreef tegen dit werk van Puteanus. De tytel van dit antwoordt was: *Anti-Puteanus, five Politico-Catholicus ftateram Puteani inducias expendentis alia ftatera expendens*. Daar is een klein gedrukt boekie *in* 12, vervattende de *Statera* van Puteanus, en het antwoordt van den onbekenden, met twee brieven, (deze brieven zyn van Barleus,) waar in het oordeel van eenen Hollander over dit antwoordt gevonden wordt. De fchryver van deze brieven is van gedachten dat de onbekende fchryver een kerkelyk perfoon is, en zelfs een monnik, en hy lacht met hem, om dat hy gezegt hadde; dat de dapperheit en voorzichtigheit niet dan in de Katholyke kerke gevonden wierden; dat de geldmiddelen van Hollandt uitgeput wierden; dat het zelve zyn volk deedt zuchten onder de ftrengheit der fchattingen; dat des zelfs foldaten bloedaards waren; dat des zelfs overwinningen daar aan meer voordeel dan nadeel hadden toegebragt; dat de koning van Spanje gemakkelyk de fteden konde misfen die hy verloren hadde; dat de Hollanders hunne overwinningen aan het verraadt verfchuldigt waren, en dat zy de zelve veel duurder gekocht hadden dan zy waardig waren. Eerftdaags, zegt zyn berisper, zal hy ons doen verftaan dat het nuttig voor Spanje is, dat onze krygsbenden zich in het hert van Brabandt gaan legeren, want de landen zullen daar door vruchtbaarder worden van de meft, welke onze paarden daar in zullen nalaten. De uitkomft heeft aangetoont dat Puteanus gelyk hadde; want zo Spanje in den jare 1633 eene vrede of ftilftandt met de Vereenigde Nederlanden gefloten hadde, zoude het zelve veel verdriet en fchade ontgaan hebben, en het zoude misfchien tegenwoordig in veel bloeiender geftalte zyn. Uit dit werk van Puteanus blykt dat hy meer verlicht was omtrent de waarachtige belangen van den Spaanfchen koning, dan de genen die zich alleenlyk met de ftaatszaken bezig hielden. Men fchreef hem verkeerdelyk een hekeldicht toe tegen den koning Jacobus van Engelandt. Men verzekert dat hy een groten dienft deedt aan den koning van Polen, door 't uitleggen van een duifteren brief, in onbekende karakters gefchreven, die niemandt lezen noch verftaan konde, en die eene verfoeielyke zamenzwering verbergde tegen dezen prins. Die den lof wil zien, dien verfcheide geleerden hem gegeven hebben, en de eerbewyzingen, die eenige prinsfen hem hebben aangedaan, behoeven maar te lezen de berisping van Pope Blount, en de Academie van Bullart. Een der voornaamfte vrienden die hy te Milaan hadde, was fecretaris van den Raadt, en wierdt genoemt Joannes Baptifta Saccus. Bayle verhaalt de wyze, op welke hy eene jonge dochter opvoedde, aan welke deze vriendt belang nam. Dewyl zy uit Italië was van geboorte, duldde hy niet dat zy deel nam in de Vlaamfche of Nederlandfche gewoonten, die hy niet gevaarlyk geoordeelt zoude hebben; zo zy te Loven was geboren geweeft. *Bayle Dict. Crit. en de fchryvers door den zelven bygebragt.*

PUTING, eene kleine ftadt van China, die verfterkt is, en in de provincie van Quicheu gelegen, op de grenzen van die van Suchuen. *Maty Dict.*

PUTIWLE, POTIVOL, eene kleine ftadt van Moskovië. Zy is gelegen aan de rivier Sem, in 't hertogdom van Worotyn, op de grenzen van dat van Novogrod Sewierski; en van Neder-Volhynië. *Maty Dict.*

PUTNOK, een fterk kafteel naby Cafchau in opper-Hungarië gelegen, 't welk in den jare 1567 door lafhertigheit van den kommandant in der Turken handen geraakte. Naderhandt wierdt het door de Chriftenen weder verovert, en in 't jaar 1662 door de Turken vergeefsch belegert. In 't begin van de XVIII eeuw maakte Ragoczy zich meefter daar van, doch konde het zelve niet lang behouden. *Zeil. Top. Hung.*

PUTOMAYO, PUTUMAYE, eene rivier van Zuider-Amerika, die hare oorfprongen heeft in de bergen van de Paftos in Popayan. Zy loopt door een groot gedeelte van deze provincie, en door verfcheide andere landfchappen benoorden de rivier der Amazonen, en ontlaft zich in deze rivier, tegen over de eilanden Homagues genoemt. *Maty Dict.*

PUTSCHIUS (ELIAS) was van Antwerpen, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1583. Hy wierdt zeer bekwaam in de goede letteren. Hy was oorfpronkelyk van Augsburg, van waar zyne ouders te Antwerpen gekomen waren. Hy gaf Salluftius uit met noten, enz. Hy ftierf jong te Stade in den jare 1606. *Conrad. Rittershufius in Vit. El. Putfchii. Valer. Andr. Melch. Adam.*

PUTTEN, een Gelderfch dorp in de Neder-Veluwe, met kerk en predikant, ftaande onder de clasfis van de Neder-Veluwe.

PUTTEN, een dorp en heerlykheit in Gelderlandt, onder Elburg, dat eene zogenoemde Kelnery heeft, en een Kelner, dat is opziender, wegens den abt van Paderborn over des zelfs heerlyke goederen. *Pontanus.*

PUTTEN, (HET LANDT VAN) een eilandt in Zuid-Hollandt, zynde een van de fchoonfte en oudfte domeinen van deze provincie, het welk over honderden van jaren zyne eige heren heeft gehad, welke in 's lands Kronyken en gefchiedboeken vermeld worden. Zie de *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven fol.* 90 *enz.* Onder Putten behoren, behalven het fteedtie Geervliet, het Zuidlandt, Spykenes, Hekelinge, Simonshaven, Biert, de Koorndyk, en Piershil. Het dorp PUTTEN, het welk den naam aan het ganfche eilandt heeft gegeven, heeft kerk en predikant, ftaande onder de clasfis van Tholen en Bergen-op-Zoom.

PUTTENSTEIN, voor dezen een fterk kafteel in Gelderlandt, by Elburg, in den jare 1375 door den bisfchop van Utrecht, om dat zich des zelfs bezitter, heer Herbertus van Puttenftein, zeer trotfch en hoogmoedig tegen hem gedroeg, belegert, verovert, en tot den grondt toe geflecht.

PUTTENSTEIN, een oud flot in Zuid-Hollandt, daar nu Beierlandt legt, in den vreesfelyken watervloedt van den jare 1421 verdronken.

PUTTERSHOEK, of PIETERSHOEK, een fraai dorp in den Zuid-Hollandfchen waardt, met ftene ftraten en fierlyke huizen. Het heeft een kerk, daar een mooie toren op ftaat, en eene zeer gemakkelyke haven aan de oude Maze, waar aan het gelegen is. Kerk en predikant ftaan onder de clasfis van Dordrecht.

PUTZKE, PUTZIG, PANTZKE, *Bugustia*, eene kleine ftadt benevens een flot in Pomerellië, naby de Ooft-zee, vier mylen van Dantzig gelegen. Het zelve is door Bugislaus, hertog van achter-Pomeren, in den jare 1150 aangelegt, en door de Duitfche orde in den jare 1378 herbouwt. De Denen hebben het zelve in den jare 1464, doch de Zweden in de jaren 1626 en 1703 verovert. *Hartkn. Preusf.*

PUY, (LE) of PUI NÔTRE-DAME, eene ftadt van Vrankryk, de hoofdftadt van het landfchap van Velai, naby de Borne en de Loire, met een bisdom, onmiddelyk van den H. Stoel afhangende, een prefidiaalfchap, enz. De Latynfche fchryvers noemen de zelve *Vellavæ & Vellaunorum Urbs*, *Anicium*, *Avicium* en *Podium*. De ftadt, die fchoon, groot, en oud is, is vermaard door hare Cathedrale kerk van onze L. Vrouwe, daar men altoos veel volks ziet om zynen Godsdienft te plegen. Daar zyn ook verfcheide parochien, en verfcheide kerkelyke geftichten en kloofters. De bisfchop, die graaf is van Velai, heeft het recht van 't *Pallium*, en hy deedt eertyds munt flaan. Zyn Kapittel beftaat uit een deken, een prevooft, een zanger, een treforier, een facriftein, vier en twintig kanunniken, en twee abten, van S. Pieter, en van S. Evodius. Wanneer men Velai verdeelt in Velai aan deze, en Velai aan gene zyde van de bosfchen, behoort Le Puy tot het eerfte. Het is eene der grootfte fteden van het koninkryk, gelyk reets aangemerkt is. Onder de bisfchoppen van deze ftadt zyn Georgius, Marcellinus, Paulianus, Evodius, Suacrius, Armenterius, Aurelius, Benignus, en Agripanus voor heiligen erkent. Zy heeft noch andere gehadt, die door hunne geleerdheit, en door hun aanzien doorluchtig waren. Raimundus d'Agiles, die eene hiftorie van den H. oorlog gefchreven heeft, was kanunnik van Le Puy. De ftadt behoort onder het parlement van Toulon. Eenige fchryvers houden de zelve voor het *Ruisfium* van Ptolomeus, en men geeft voor, dat S. Paulianus, die 'er heer van was, het bisdom aldaar overbragt. De bisfchoppen van Aquitanië vergaderden in den jare 1130 te Puy, en veroordeelden aldaar den tegen-paus Anacletus. De verkiezing van Innocentius den II wierdt aldaar bevestigt. Gerard, bisfchop van Angoulême, die de zyde koos van den tegen-paus, wierdt afgezet; 't gene men ziet in 't leven van S. Hugo van Grenoble, die een vriendt geweeft zynde van Petrus Leo, gezegt Anacletus, hem niet meer achtte, om de vrede der kerke te bevorderen, die door dezen heerfchzuchtigen geeft ontruft was. *Ptolom. l. II. cap.* 7. *Cæfar l. VII. de Bell. Gall. Strabo lib. IV. Gregor. Turon. lib. X. cap.* 25. *Sidonius Apollinaris in Epift. Du Chefne Ant. des Villes. Gisfei Hift. de N. Dame du Pui. Sammarth. Gall. Chrift. Baron. A. C.* 1130. *T. X. Concil.*

PUY (LE) *in Anjou*, of LE PUI NÔTRE DAME, *Podium Andegavenfe*, een vlek van Vrankryk in Anjou, omtrent de grenzen van Poitou. Het is gelegen naby de rivier de Thoué, twee of drie mylen van Saumur.

PUY, (ALEXANDER DU) heer van S. André-Montbrun, kapitein generaal van de landmachten der republyk van Venetië, wierdt geboren in den jare 1600 te Montbrun in het Dauphiné, en men ftelde hem van zynen ouderdom van zeven jaren af, met zyne twee ouder broeders, by den dauphin van Vrankryk, als kinderen van ftaat. De eerfte neiging, die hy deedt blyken tot den oorlog en den veftingbouw, en zyne bekwaamheit in deze wetenfchap, bragten in het vervolg van zyn leven niet minder

der toe dan zyne dapperheit om zynen naam onsterffelyk te maken. Met den ouderdom van veertien jaren badt hy de koninginne Maria de Medicis, hem toe te staan zich in den dienst te begeven, en zich in Piemont te voegen by den maarschalk van Lesdiguieres, die hem eene kompagnie gaf in zyn regiment. De burgerlyke oorlogen een begin genomen hebbende, maakte de hertog van Rohan hem maarschalk de camp, en gaf hem het gouvernement van Montauban, daar hy in trek aan 't hoofdt van 500 mannen, onder begunstiging van eene verwarring, en droeg zo wel zorge voor de zekerheit van de plaats; dat de koninklyke generaals het beleg van de zelve niet durfden ondernemen. Gedurende deze onlusten verlieten de marquis van Montbrun en zyne twee oudste zonen het belang der Gereformeerden, by het welke de marquis van S. André volstandig bleef. Hy wierp zich in Privas, en bewoog de inwoners om het beleg van de plaats door te staan. De marquis de Gordes zeide hem van wegen den koning, dat zo hy deze plaats wilde overgeven, hy zulks zoude belonen met hondert duizent kronen, en een aanzienlyk ampt aan zyn hof. De marquis van S. André antwoordde niets anders dan dat zyne eere en zyne conscientie hem niet toelieten eene plaats over te geven, die hem toevertrouwt was. De koning ging zelf de plaats van naby bezichtigen, en deedt de loopgravens daar voor openen. De marquis van S. André, die niet meer dan vyf hondert mannen by zich hadde, besloot zich in het fort van Toulon. De kardinaal de Richelieu bediende zich van eene list, die hem gelukte. Hy zondt eenen trompetter uit naam van den graaf van Soissons, om den marquis te zeggen, dat deze graaf hem wachtte, om hem den koning aan te bieden. De marquis gaf geen geloof aan den trompetter; maar alle de soldaten begonden te muiten, en dreigden hem te doden. Hy onderwierp zich hier op aan den wil des konings, en wierdt geleidt by den heer van Saint-Simon, daar de kardinaal hem kwam bezoeken, en verklaarde dat hy niet na kon laten hem in verzekering te doen nemen. Hy was drie dagen in arrest. Op den vierden dag vergaderde de krygsraadt om hem te vonnissen. Eenigen oordeelden dat hy moest sterven. Maar de graaf van Soissons stelde zich daar tegen, en betuigde dat hy zulks nooit zoude gedogen, dewyl men zich van zynen naam bedient hadde om hem uit Privas te doen komen. De genen, die vervolgens stemden, waren van gedachten dat men de uitspraak van zyn vonnis moest opschorten, en hem ondertusschen op den toren van Cret in het Dauphiné gevangen houden. Maar hy vondt middel om te ontvluchten, en ging regelrecht naar Venetië. Hy diende eenigen tydt in Italië en in het Valtelin; naderhandt volgde hy Gustavus Adolphus koning van Zweden, die in Duitschlandt was. Deze prins in den slag van Lutzen gedoodt zynde, hieldt de hertog van Saxen-Weimar, die tot generalissimus van het zegepralende leger verkoren was, den marquis van S. André in den dienst, en bevestigde hem in het gouvernement van Pomeranië. Eenigen tydt daar na, wanneer hy met het leger voorttrok, wierdt hy van eene koorts overvallen, die hem noodzaakte zich in een vlek van Turgau op te houden. Dit vlek stormenderhandt ingenomen zynde, wierdt hy gevangen en naar Lindau gezonden, wordende eerst drie jaren daar na uitgewisselt tegen eenen broeder van Papenheim. Zo haast hy in vryheit was, keerde hy naar 't hof van Vrankryk, en wierdt aldaar door den kardinaal de Richelieu gunstig ontfangen. Koning Lodewyk de XIII zondt hem naar het Valtelin om aldaar te dienen, en vervolgens in Piemont, daar hy gevangen wierdt en naar Milaan gevoert. De vrede, kort daar na gesloten zynde, gaf hem zyne vryheit. In Vrankryk wedergekeert zynde, wierdt hy door den koning beloont met de waardigheit van maarschalk des camp, en van de legers, en trouwde met jonkvrouwe *de la Nocle de la Fin-Salin*. Koning Lodewyk de XIII gestorven zynde, zondt de koningin regente den marquis van S. André naar Italië, om onder den prins Thomas te dienen. Na dat de hertog van Nevers bezit genomen hadde van 't hertogdom Mantua, waar van zyn oom hem erfgenaam gemaakt hadde, deedt hy 't gouvernement van 't Nivernois in commissie bekleden door den marquis van S. André. De kardinaal Mazarin, misschien verstoort om dat hy zulks zonder zyne kennisse aangenomen hadde, zeide tegen hem dat de koninginne zulks begeven wilde. Maar de hertoginne van Mantua vertoonde zo krachtig het recht, dat zy hadde op het hertogdom Nivernois, dat deze tegenstreving ophieldt. De koning van Spanje besloten hebbende eene buitengewone poging te doen om Catalonië weder onder zyne gehoorzaamheit te brengen, dat opgestaan was, zo kreeg de marquis van S. André last om het leger van Piemont derwaarts te geleiden. Zyne vrienden rieden hem met deze gelegenheit zyn voordeel te doen om den maarschalksstaf van Vrankryk te verkrygen; maar hy antwoordde, dat hy liever van deze eere verstoken wilde zyn, dan door diergelyke wegen daar toe komen. Hy bragt dan zyne krygsbenden derwaarts, die gebruikt wierden om het ontzet van Barcelona te ondernemen, en vervolgens om zich in Guienne tegen den prins van Condé te stellen. Wanneer de burgerlyke oorlogen gestilt waren, en dat de koning, om zyne krygshoofden te belonen, maarschalken van Vrankryk maakte, verklaarde de kardinaal, die zich tegen de bevordering van den marquis wilde stellen, aan hem dat hy naar deze eere niet staan konde, 't en zy hy van Godsdienst veranderde. Hy antwoordde aan deze Eminentie, dat hy nooit van belang noch van Godsdienst verandert hadde, en dat hy zyn gevoelen niet zoude kunnen verraden om de grootste waardigheit der wereldt. Ziende dat 'er nu niets meer voor hem aan 't hof te hopen was, verliet hy het zelve. De prins Thomas het bevel over het leger van Italië verzocht hebbende, kreeg de marquis van S. André last om onder hem te dienen, en hy vergat lichtelyk het besluit, dat hy genomen hadde van niet meer te dienen. De hertog van Modena het beleg van Alexandrië hebbende doen besluiten, was de voortgang van het zelve in den beginne vry gelukkig; maar in het vervolg wierden de Franschen genoodzaakt deze onderneming te laten varen. De marquis van S. André, oordelende dat deze tegenspoedt de beloning van zyne diensten zoude te rug zetten, verzocht zyn afscheidt, en verkreeg het zelve. Eenigen tydt na dat de marquis van 't hof geweken was, boodt de Venetiaansche ambassadeur Justiniani hem wegens die republyk de waardigheit aan van generaal der legers te landt, om het bevel in Kandië op zich te nemen. Hy durfde zulks niet aannemen, uit vreze van aan het hof te mishagen. Maar de kardinaal Mazarin gestorven zynde; en de hertog van Savoje den marquis de Ville van Kandië herroepen hebbende, verzocht de ambassadeur van Venetië verlof van den koning voor den marquis van S. André, om in het beleg van Kandië het bevel te voeren. Zyne Majesteit prees de keur van de republyk, en gaf zyn verlof aan den marquis. Hy begaf zich zo spoedig als hy konde naar Venetië, begaf zich aldaar te scheep, en kwam gelukkiglyk in de haven van Tramate den 21 Juny des jaars 1668. Eer hy in 't huis ging, dat voor hem vervaardigt was, bezichtigde hy alle de posten van de plaats, en vondt de zelve in een slechten staat. Den volgenden dag deedt hy de revue over het krygsvolk, dat niet sterker was dan vier duizent vyf hondert mannen. Hy stelde in den krygsraadt zo vele middelen voor om den vyandt tegen te staan, dat al de wereldt zich over hem verwonderde. In den eersten aanval, welken de Turken deden, ontfing hy drie wonden; waar van hy eerst in zes weken genezen wierdt. De generalissimus Morosini, vrezende dat de plaats stormenderhandt mogt ingenomen worden, stelde aan den marquis van S. André voor den krygsraadt te vergaderen, om te overwegen of men kapituleren zoude. *Ik zal u waarschouwen veertien dagen voor dat men zich moet overgeven*, antwoordde de marquis, *tegenwoordig is het tydt de vyanden te rug te doen wyken*. Hy dreef hen ook inderdaadt te rug, herstelde de bressen, en zeide tegen den generalissimus; dat 'er in een maandt niets te vrezen was. Terwyl hy eene galery deedt herstellen, ontfing hy een musketschoot door het schouderbladt. Terwyl hy het bedde hieldt kwam het onderstandt aan, dat de hertog van la Feuillade geboodt. Daar kwam noch een ander, waar over de hertog van Beaufort het bevel hadde, het welk deedt besluiten eenen uitval te doen. Terwyl de hertog poogde zyne verbaasde krygsbenden weder byeen te voegen, wierdt hy gedoodt; en zyn lighaam onder de andere doden vermengt, na dat men zyn hoofdt afgehouwen hadde, dat men drie dagen lang door de straten van Constantinopel omdroeg, als een teken van de nederlaag der Christenen. Daar geschiedde ondertusschen niets in de plaats, waar aan de Franschen niet veel deels hadden. Van drie duizent mannen, die 'er ontscheept waren, wierden 'er naaulyks vyf hondert in staat gevonden om dienst te kunnen doen. De heer van Navaille dacht dit overblyfsel te moeten behouden. Wanneer de Turken het vertrek der Franschen verstaan hadden, deden zy drie stormen na malkander. De generalissimus Morosini stelde aan den marquis voor te kapituleren. Maar hy antwoordde, dat hy zich liever onder een bolwerk wilde doen begraven, dan kapituleren zonder uitdrukkelyk bevel van de republyk. De generalissimus deedt op den raadt der voornaamste krygshoofden, buiten kennisse van den marquis, het witte vaandel planten, en kapituleerde. De artykelen wierden getrouwelyk voltrokken. De marquis van S. André schreef aan den paus, aan den koning van Vrankryk, en byna aan alle Christen vorsten, om hen het verdriet te betuigen, dat hy hadde over het verlaten van eene plaats, waar van de verdediging hem was toevertrouwt geweest. Wanneer hy aan het hof van Vrankryk kwam wierdt hy door den koning gunstig ontfangen. Een jaar daar na maakten eenige misnoegde Polen eenen aanhang tegen den koning Michaël, en voorgestelt hebbende den graaf van S. Pol in zyne plaats te verkiezen, bewoog de prins van Condé den marquis om hem te verzellen: maar de genen die tegen den koning van Polen te zamen gespannen hadden wierden ter doodt veroordeelt, en de graaf van S. Pol stierf aan den overtocht van den Rhyn. De marquis van S. André, die nu nergens meer op bedacht was dan om de zoetheit van een ampteloos leven te genieten, wierdt door eene waterzucht aangetast, waar aan hy stierf in den ouderdom van 73 jaren. Hy liet maar twee dochters na, waar van de oudste in Hollandt getrouwt was met den here van Aerssen van Sommelsdyk, en de twede met den here van Montbrun haren neef. *Histoire du marquis de S. André-Montbrun, à Paris* 1698. *in* 12.

PUY, (CLAUDIUS DU) raadsheer in 't parlement van Parys; was een zoon van Clemens du Puy en van Philippa Poncet. Hy bleef jong onder de voogdy van zyne moeder, die hem met grote zorg in de studien deedt optrekken. Zyne neiging strekte daar toe, en hy maakte zo groten voortgang daar in, dat Turnebus, Lambinus en Auratus, zyne meesters, zich daar over verwonderden. Du Puy leerde de talen, de goede letteren en de philosophie, en studeerde in de rechten onder den vermaarden Cujas. Hy reisde naar Italië, daar de grootste mannen, als Fulvius Ursinus, Paulus Manutius, Sigonius, Johannes Vincentius Pinelli, en verscheide anderen zich over zyne bekwaamheit verwonderden, en deel wilden hebben aan zyne vriendschap, die zy zeer hoog schatten. Hy hadt veel verstandt en oordeel, en eene diepe geleerdheit, en hy wierdt aangemerkt als een man die het billykste redeneerde, en de beste oordeelkundige was van zynen tydt. Du Puy wierdt als raadsheer in 't parlement van Parys ontfangen den 7 February des jaars 1576, en was een der doorluchtigste leden van dat aanzienlyk gezelschap. Men benoemde hem onder de 14 rechters, die men in Guienne

Guienne zondt, gelyk bedongen was in het traktaat van Fleix in den jare 1580. De opstandt van Parys tegen den koning gedurende de Ligue was een slag voor hem, dien hy naaulyks verdragen konde. Hy voegde zich in den jare 1592 by het gedeelte van 't parlement, dat te Tours was, en twee jaren daar na wierdt hy aan den koning gezonden, met den president Forget, en Scarron den raadsheer. Dit gebeurde in de maandt February, een weinig voor de zalving van zyne Majesteit, dien men te Parys ontfing den 22 van de volgende maandt Maart. Claudius du Puy kwam weder in zyn huis, en stierf aldaar den 1 December des zelven jaars 1594, dat het 49 was van zynen ouderdom. Joseph Scaliger, Nicolaus Bourbon, Scævola Sammarthanus, Florentius Christianus, Nic. Rapin, Johannes Passerat, Stephanus Pasquier, Johannes Bonnefons, de president Savaron, Nicolaus Richelet, Nicolaus Rigaltius, Janus Dousa, Paulus Merula, Baudius, Grotius, Heinsius, Meursius, Morel, Casaubonus, Vulcanius, en verscheide andere grote mannen, byzondere vrienden van Claudius du Puy, maakten lykdichten op hem in verscheide talen, welke men zien kan in het leven van zynen zoon Petrus du Puy. Claudius was getrouwt met Claudia Sanguin, dochter van Jacobus Sanguin, heer van Livry, luitenant van de wateren en bosschen, en van Barbara de Thou; en hy hadde by haar *Christoffel du Puy*, Karthuizer te Bourg-Fontaine, en naderhandt prioor van het klooster te Rome, alwaar hy stierf in den jare 1654; *Augustinus du Puy*, kanunnik en prevoost van Ingrai in de kerk van Chartres; *Petrus du Puy*, van wien hier na gesproken wordt; *Clemens du Puy*, kommissaris van de artillery, welke sneuvelde in den slag van Avein in den jare 1636, en kinderen naliet by Catharina van Longueval zyne gemalinne; *Jacobus du Puy*, prioor van S. Salvator; *Nicolaas du Puy*, ridder van Malta, gestorven in den jare 1625; *Anna*, getrouwt aan Petrus Board, raadsheer in 't parlement van Parys; en *Maria du Puy*, gemalinne van Claudius Gehoud, heere van Guibeville en van Toulonges, secretaris des konings. *Thuan. Hist. l. CXLVIII. ad an.* 1594. *Sammarth. in Elog. Clar. Viror. l. IV. Papir. Masson in Elog. Doct.*

PUY, (Clemens du) vermaard advokaat van 't parlement van Parys, verkreeg zich eene grote achting door zyne geleerdheit, door zyne welsprekendheit, en door zyne vroomheit. Men beriedt zich met hem in alle voorname staatszaken, en hy wierdt aangemerkt als de Papinianus van zynen tydt. De heer van Oppede, eerste president van 't parlement van Provence, hadt hem zyn belang toevertrouwt in de zaak van Cabrieres en van Merindol, waar van Thuanus de Historie zo wel beschreven heeft. Maar deze grote rechtsgeleerde wierdt ter zelver tydt ziek, en stierf kort daar na op den 22 Augustus des jaars 1554, in den ouderdom van 48 jaren. Hy was getrouwt met Philippa Poncet, en was vader van *Clemens du Puy*, Jesuit, en van *Claudius du Puy*, van wien in 't voorgaande artykel gesproken is, beide grote mannen. Verscheide geleerden maakten lykdichten tot zyn lof en gedachtenisse. *Loisel Dial. des Avoc. du Parlem. de Paris. Thuanus Hist. l. CVIII. Papir. Masson in Elog. Claud. Pute.* enz.

PUY, (François du) generaal van de orde der Karthuizers, was geboren te S. Bonet in Forez, en wierdt na Petrus Ruffi verkoren in den jare 1503. Hy was een groot rechtsgeleerde en een goed Theologant. Petrus Sutor, die zyn lof beschreven heeft, verzekert dat hy doctor was in het kanonyke en burgerlyke recht, en dat hy zeer ervaren was in de Goddelyke en menschelyke letteren. De bisschoppen van Valence en van Grenoble verkozen hem tot hunnen officiaal, en hy bekleedde die waardigheit met lof. Hy begaf zich eindelyk onder de Karthuizers, en ontfing het monniksgewaadt uit handen van den bisschop van Grenoble. Men gebruikte hem terstondt in de belangen van de orde, en hy wierdt tot generaal van de zelve verheven in den jare 1503. Hy schreef een werk over de Psalmen, in navolging van S. Thomas, *Catena aurea super Psalmos*; en het leven van S. Bruno, die ook door zyne zorg gekanonizeert wierdt. Men stelt zyne doodt in den jare 1521. *Sutor. l. II. de vita Cart. tract. III. c. 7. p.* 582. *Petreius Bibl. Cart. p.* 91. *Chorier* enz.

PUY, (Gerard du) kardinaal, was een Franschman. Hy begaf zich jong onder de Benedictynen van de congregatie van Cluni, alwaar hy een broeder hadde, die abt was van S. Florentius, en naderhandt van Marmoutier. Gerardus was zyn opvolger in deze laatste abdy, aan welke hy veel goeds deedt, en zich geacht maakte door zyne verdienste. Paus Gregorius de XI hadde veel achting voor zyne deugdt. Du Puy was begerig naar Rome te reizen om aldaar de H. plaatsen te bezoeken. De zelfde paus, die toen te Avignon was, deedt hem brieven van voorschryving mede geven. Kort daar na verklaarde hy hem tot zynen vikaris generaal in de gouvernementen van Perouse, van Champagne, en van eenige andere naburige provincien. Hy diende aldaar met veel getrouwheit, en verdiende daar door den kardinaalshoedt in den jare 1375. Arnoldus Wion zegt, dat Puy bisschop was van S. Flour en van Carcassone. Hy bevondt zich by de verkiezing van Urbanus den VI, en naderhandt by die van Clemens den VII, en stierf te Avignon den 19 January des jaars 1389. Men moet hem onderscheiden van Imbert du Puy, geboortig van Montpellier, en nabestaande van paus Johannes den XXII, die hem kardinaal maakte in den jare 1327. Villani heeft zich vergist, hem Imbert van Pons noemende, en hem gelovende van Cahors van geboorte te zyn. Onuphrius en Ciaconius stellen zyn doodt in den jare 1347, en het is nochtans zeker dat hy eene bulle ondertekende van Clemens den VI den 30 April des jaars 1348. *Arnold. Wion in ligno vitæ. Theod. de Niem l. I. de Schism. c.* 2. *Villani l. X c.* 53. *Bousquet in not. ad vit. Joan. XXII. Aubery Hist. des Card.*

PUY, (Henrik du) of *Ericius Puteanus.* Zie PUTEANUS. (Ericius)

PUY, (Jacobus du) kardinaal, aartsbisschop van Bari, was van Nicea in Provence, alwaar hy geboren wierdt den 9 February des jaars 1497. Hy was een leerling van den vermaarden Petrus de Accoltis, een der beroemdste rechtsgeleerden van zynen tydt, en wierdt zo bekwaam als zyn meester. Hy was zelfs des zelven opvolger in zyne waardigheden; want hy was vyftien jaren lang auditeur van de Rota, en vervolgens deken. Paus Julius de III maakte hem aartsbisschop van Bari, naderhandt kardinaal in den jare 1551, en hy was prefect van beide de ondertekeningen, president van de Inquisitie, en eindelyk protector van het koninkryk van Polen, van de orde der Karmelyten, en van die van Malta. De grote bekwaamheit van dezen kardinaal maakte hem tot het orakel van 't Roomsche hof, dat men in alle gewigtige zaken raadpleegde. Hy wierdt benoemt onder de genen, welke paus Julius de III aanstelde om de vervremdingen der kerkelyken te onderzoeken en te vernietigen, welke geschiedt waren tegen de wyze voorgeschreven door de bulle van paus Paulus den II. Pius de IV benoemde hem naderhandt om voor te zitten op het concilie van Trente in de plaats van den kardinaal Seripando; maar hy stierf te Rome terwyl hy zich gereed maakte om te vertrekken op den 26 April des jaars 1563, het 69 van zynen ouderdom. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk van S. Maria della Minerva, alwaar Antony du Puy zyn neef, die zyn opvolger was in 't aartsbisdom van Bari, zyn grafschrift deedt graveren, dat men aldaar ziet. De kardinaal du Puy schreef verscheide werken: *Decisiones Rotæ; De mutatione Monetarum*, enz. *Joffredi Hist. Nicienf. Ughel. Ital. Sacr. Ghilini Theat. d'Huom. lett. Aubery Hist. des Card. Petramellario.* enz.

PUY, (Karel du) gezegt *de dappere Montbrun*, was een der moedigste krygshoofden, welken de Gereformeerden in Vrankryk hadden gedurende de oorlogen van de XVI eeuw. Hy deedt grote diensten aan de zelve in het Dauphiné, alwaar hy geboren was uit een der doorluchtigste huizen van die provincie. Montbrun was zeer yverig in den R. Godsdienst. Eene van zyne zusters omhelsde den hervormden Godsdienst, en begaf zich naar Geneve. Zy vreesde voor den yver van Montbrun; en inderdaadt de zelve was zo groot, dat hy daar door bewogen wierdt om haar te gaan zoeken daar zy was, met het oogmerk om haar weder te brengen, of om haar te doden. Zy wierdt 'er van verwittigt, ontfing haren broeder zonder zich te ontzetten, en wist hem met zo veel zachtheit, doch echter met kracht van redenen te overtuigen, dat zy hem won. Hy deedt van toen af openbare belydenisse van den hervormden Godsdienst, en deedt den zelven in zyn gebiedt aannemen. Deze Godsdienst hadde sedert geen stoutmoediger noch gelukkiger verdediger. Hy was van de eersten om zynen aanhang te doen gelden op het einde van de regering van Henrik den II, en in 't begin van die van François den II in den jare 1560. Marinus Bouvier, prevoost der maarschalken van Vrankryk, kreeg last om hem te vatten; maar die vangen wilde wierdt gevangen. Montbrun wist wel dat men hem na dit geval niet in rust zoude laten. Hy begaf zich het eerste te veldt, en verscheide plaatsen aangetast hebbende, veroverde hy de zelve, en leide bezetting daar in. Hy wierdt erkent en gehoorzaamt als hoofdt van den aanhang. Weinig tyds daar na maakte hy vrede, en alzo men hem geen woordt hieldt in 't gene beloofd was, vatte hy de wapenen weder op. Maar hy wierdt door la Mothe-Gondrin geslagen. Hy was getrouwt met Justina Aleman de Champs, dochter van François en van Justina de Tournon. Deze vrouw was zeer kloekmoedig. Montbrun zag zich genoodzaakt na deze nederlaag uit het koninkryk te vertrekken. Hy ontging, door een buitengewoon geluk, het gevolg van een snood verraadt, en zo hy zich niet in een bakkers, en zyne vrouw zich in een bakkerinne gewaadt verkleedt hadden, zy zouden onfeilbaar gevangen zyn geworden. Hy begaf zich naar Geneve, en naderhandt naar Bern, van waar hy zo haast niet wederkwam. De vestingwerken van zyn kasteel Montbrun wierden ondertusschen geslegt, verscheide van de hervormden gestraft, en eenige huizen afgeworpen. Hy bevondt zich naderhandt in den jare 1569 in den slag van Montcontour, en kwam weder in het Vivarez, van waar hy over de Rhône trok, om met den admiraal van Coligni in het Dauphiné te trekken, alwaar de zelve de zaken der Gereformeerden dacht te herstellen. Dit gebeurde in den jare 1570. Na den Paryschen moordt was Montbrun van de eersten om de wapenen op te nemen, en hy bragt in 't vervolg verscheide plaatsen aan zyne zyde. Hy plunderde de bagagie van koning Henrik den III op zyne wederkering uit Polen in den jare 1574. Hy deedt zulks niet uit gierigheit, maar om zyne stoutmoedigheit te doen blyken. Hy antwoordde ook op het verwyt, dat men hem dede, dat hy scheen vergeten te hebben dat hy een onderdaan geboren was: *Dat de wapenen en het spel de menschen gelyk maakten.* De koning kreeg toen daar over gene andere voldoening, maar bleef daar over zeer gevoelig. Dit was de oorzaak van den oorlog, dien hy toen in het Dauphiné voerde. Montbrun versloeg aldaar de Zwitsers, en behaalde andere grote voordelen. Dewyl hy zich ondertusschen zomtyds door zynen moedt te verre liet vervoeren, wierdt hy eenige dagen daar na zelf geslagen, en door Gordes gevangen genomen naby de brug van Mirebel. Zich in gevaar ziende van gevangen of gedoodt te worden, gaf hy zyn afgematte paardt de sporen, om over het kanaal van een molen te springen, waar door het viel, en Montbrun, die 'er onder lag, een been brak. De koning deedt hem zyn proces maken te Grenoble, werwaarts hy den 29 July gevoert wierdt, en ter doodt veroordeelt, die hy met veel standvastigheit onderging den 12 Augustus des jaars 1575. Men zag nooit bestendiger, noch kloekmoediger man. De vrede van den jare 1576 gaf hem, door een byzonder artykel, de eere wederom, die hem door de wyze van zyn doodt scheen benomen

nomen te zyn geweest. Het vonnis tegen hem uitgesproken wierdt vernietigt en herroepen. Zyn geslacht is oud en doorluchtig in het Dauphiné. HUGO DU PUY deedt de reize naar het H. Landt onder Godefroi van Bouillon. RAIMOND DU PUY was grootmeester van de orde van S. Jan van Jerusalem. Karel du Puy, van wien gesproken is, hadde JOHANNES den II van dien naam, heer van Montbrun, enz. Deze muntte uit gedurende de oorlogen om den Godsdienst, en was kapitein van vyftig gens-d'armes. Hy liet na KAREL heer van Montbrun, mestre de camp van 't voetvolk; JOHANNES, heer van Ferrassieres, maarschalk de camp in de legers des konings; ALEXANDER, marquis van S. André, die uitmuntte in de verdediging van Kandië voor de republyk van Venetië, en RENATUS, heer van Ville-Franche, mede maarschalk de Camp in de legers des konings. *Thuan. Hist. sui tempor. Chorier Hist. de Dauph. La Popeliniere. Davila* enz.

PUY, (LODEWYK DU) geboortig van Romans in het Dauphiné, leefde in den jare 1550. Hy was de zoon van een vermaard geneesmeester, WILHEM DU PUY genoemt, en muntte zelf mede uit in die wetenschap. Hy vertaalde verscheide verhandelingen uit het Grieksch in het Fransch, welke deden zien, dat hy de achting, die zyn vader te Grenoble en elders verkregen hadde, waardiglyk beantwoordde. Lodewyk du Puy woonde te Poitiers. *La Croix du Maine, & Du Verdier-Vauprivas Bibl. Franç. Chorier Hist. de Dauph.*

PUY, (MODESTA DU) eene Venetiaansche vrouw; die vermaard is geweest door hare deugdt en door hare werken, was in achting in het vlek van S. Samuël omtrent den jare 1555. Zy heeft poëzyen en andere stukken geschreven onder den naam van *Moderata Fonde*; met eene verhandeling of zamenspraak van de verdiensten der vrouwen. Zy was getrouwt met Philippus Georgi, die een geleerd man was, en zy hadde twee zonen en twee dochters. Eene der dochters, CECILIA DU PUY genoemt, maakte eene voorreden voor de werken van hare moeder, welke stierf in den jare 1592. Nicolaus Doglioni heeft haar leven beschreven. *Ribera Theat. des Femmes savantes. L. Jacob Bibl. des Femmes savantes. Hilarion de Coste Elog. des Dames illust. Thomasini in Elog. Doct. P. II.*

PUY, (PETRUS DU) raadsheer des konings in zyne Raden, en bewaarder van de bibliotheek, heeft loffelyk de achting van geleerdheit, van eere, en van deugdt staande gehouden, welke altoos als erffelyk is geweest aan zyn geslachte. Zyn vader, die bekwaam was tot alle grote zaken, hadde hem met grote zorge opgetrokken, en zyne neiging tot de goede letteren verbondt hem zo krachtig aan de studie, dat hy door zynen vlyt in 't arbeiden kundig wierdt in allerlei wetenschappen, en voornamelyk in de rechten en in de historien. De vermaarde president Jacobus Augustus Thuanus, zyn bloedverwant, hadt geen groter vermaak dan zich met du Puy te onderhouden, hoewel hy zeer jong was. Deze hadt toen een byzonder vriendt, die door zyne geleerdheit en verdienste vermaard geworden is, te weten Nicolaas Rigaut, die in deze geleerde verkeering aangenomen wierdt. Maar deze twee vrienden hadden het verdriet in den jare 1617 dezen wyzen president te verliezen, die hen zo vele tekenen van achting en genegenheit betoont hadde. Petrus du Puy hadt deel in de vriendschap der geleerdste mannen van zynen tydt. Hy ging kort daar na de vriendschap vernieuwen, welke zyn vader zulk een langen tydt onderhouden hadde met de geleerden van de Nederlanden, en voornamelyk met die van Hollandt, waar heen hy den heer Tumeri van Boissise verzelde, dien de koning derwaarts zondt. Op zyne wederkomst arbeidde hy aan het onderzoek van de rechten des konings, en aan den inventaris van het tresoor van Chartres. Zo vele seldzame stukken, die hy gezien en onderzocht hadde, gaven hem zulk eene grote kennisse van alles wat tot de historie van Vrankryk betrekkelyk is, dat weinigen daar in diergelyke ontdekkingen gedaan hebben. Hy wierdt ook gebruikt met de heren le Bret en de Lorme om de rechten des konings op de drie bisdommen van Mets, Toul en Verdun aan te tonen en te verdedigen, en de usurpatien der hertogen van Lotharingen op de zelve bisdommen te doen zien. Men is overreedt dat al het gewigt van dezen last op du Puy aankwam, die alles opmaakte, en eene menigte van tytels en gedenkschriften tot rechtvaardiging en bevestiging van deze eischen verschafte. Zyn verplichtende aardt deedt hem in het belang treden van alle geleerde lieden, die arbeidden, en hy deelde hen mede alles wat hy naaukeurigs hadde in die grote verzameling van gedenkschriften, die hy sedert vyftig jaren byeen vergadert hadde. Hy bediende zich zelf daar van met voordeel in het opstellen der uitmuntende werken, die men van hem heeft. De voornaamste der zelve zyn: *Traitez touchant les Droits du Roi sur plusieurs Etats & Signeuries. Recherches pour montrer que plusieurs provinces & villes du Roiaume sont du Domaine du Roi. Preuves des Libertez de l'Eglise Gallicane. Histoire veritable de la Condamnation de l'ordre des Templiers. Histoire generale du schisme qui a été en l'Eglise depuis l'An* 1378, *jusqu'en* 1428. *Memoires de la provision aux Prelatures de l'Eglise. Differend entre le S. Siege & les Empereurs pour les Investitures. Histoire du differend entre le Pape Boniface VIII. & Le Roi Philippe le Bel. De la loi Salique. De la Confiscation pour crime de leze-Majesté. Que le Domaine de la Couronne est inalienable. Considerations sur les Traitez de Madrid, de Cambrai & de Crespi. Si la Prescription a droit entre les Princes souverains. Traité des Appanages des Enfans de France. Histoire des Favoris. Histoire de la Pragmatique Sanction. Du Concordat de Bologne entre le Pape Leon X. & le Roi François I. Traité des Régences & Majoritez des Rois de France. Traité des Contributions que les Ecclesiastiques doivent au Roi en cas de necessité. Memoires du droit d'Aubaine. Traité de l'Interdit Ecclesiastique. &c.* Alle deze werken zyn genoegzaam overtuigende blyken van de grote geleerdheit van du Puy. Hy stierf te Parys den 16 December des jaars 1651 in den ouderdom van 69 jaren. Nicolaas Rigault zyn vriendt schreef zyn leven. Het zelve is te Londen gedrukt in den jare 1681 in eene verzameling in 4. onder den tytel: *Vitæ selectæ.* Henricus Valesius sprak zyne lykreden uit. Onze Petrus du Puy hadde onder anderen eenen broeder, JACOBUS DU PUY, prioor van S. Sauveur of Salvator, die hem hulp in alle zyne werken, waar van hy het meeste gedeelte uitgaf. Hy was mede bewaarder van de bibliotheek des konings, en stierf in den jare 1656.

PUY, (RAIMUNDUS DU) twede grootmeester van de orde van S. Johannes van Jerusalem, gezegt van Malta, was afkomstig van het doorluchtige geslachte van du Pui in het Dauphiné, en een zoon van Alemannus du Puy. Hy deedt in den jare 1098 de reize naar het Beloofde landt met Godefroi van Bouillon; en na de verovering van Jerusalem wydde hy zich zelve tot den dienst der armen en der pellegrims in het hospitaal van S. Johannes van die stadt, hebbende alreets in de stryden zyne dapperheit betoont. In den jare 1118 wierdt hy de opvolger van Gerard, de insteller van deze orde. Hy wierdt door de broeders van de orde daar toe verkoren volgens de schikking van de bulle van den paus Paschalis den II, gegeven in den jare 1113, en wierdt meester van het hospitaal genoemt, om zyn gezag te kennen te geven, hebbbende Gerard alleenlyk den naam van gouverneur van 't hospitaal aangenomen. In het vervolg het groot getal van broeders ziende, dat het kleedt van zyne orde aannam, en waar onder vele edellieden waren, zeer bekwaam in de handeling der wapenen, zo rechtte hy eene krygsmacht op om den Godsdienst te verdedigen tegen de vyanden van het H. Landt; terwyl de andere zorg zoude dragen voor de armen, en voor de zieken van het hospitaal. Om te beter dit goede oogmerk te bereiken, vergaderde hy het eerste algemeen Kapittel, en onderscheidde de orde in driederlei rang, te weten in ridders, in dienaars der wapenen, en in kapellanen, waar van op 't artykel MALTA gesproken is. Hy maakte ook nieuwe instellingen, om den regel te voltooien, dien Gerard gegeven hadde: al het welk bevestigt wierdt in den jare 1123 door paus Calixtus den II, en in den jare 1130 door Innocentius den II, die hen tot een oorlogsteken gaf het zilver kruis in een rood veldt. Raimundus du Puy rustte zyne krygsbenden toe, en boodt de zelve Baldewyn, twede koning van Jerusalem, aan, om hem in zyne legers te volgen tegen de ongelovigen. En na dien tydt was 'er gene onderneming, of geen gevecht, waar in de ridders van deze orde zich niet bevonden. In den jare 1153 was de koning van Jerusalem gereed het beleg van Ascalon op te breken; maar de grootmeester du Puy verkreeg, dat men voor de plaats bleef, en deedt de stadt in weinig dagen overgeven. Deze overwinning verschafte hem veel roem, en bragt hem in grote achting by den paus Anastasius den IV, die grote voorrechten toestondt aan de orde. Raimundus deedt vervolgens een prachtig paleis bouwen, waar over de prelaten van Jerusalem en van het H. Landt afgunstig waren; maar de orde wierdt in hare vryheden en voorrechten beschermt door den paus. De grootmeester stierf in den jare 1160, en hadde tot zynen opvolger Augerus de Balben. *Bosio Hist. de l'ordre de S. Jean de Jerusalem. Naberat Privileges de l'Ordre.*

PUY DE DOMME, een berg van Auvergne, naby Clermont aan de Westzyde. Men heeft op de hoogte van dezen berg de eerste aanmerkelyke ondervindingen gedaan in Vrankryk, om de zwaarte van de lucht aan te tonen. *Rohault Physique. Pascal de l'Equilibre des liqueurs.*

PUY-GUILLON, of PINGUILLON, (EMERICUS) een Provençaalsch dichter in de XIII eeuwe, was van Toulouze. Hy schreef hekeldichten en andere scherpzinnige stukken. Petrarcha maakt dikwils gewag van hem in zyne Zegepraal der liefde en vriendschap. Puy-Guillon stierf omtrent den jare 1260. *Nostradamus. La Croix du Maine. &c.*

PUY-LAURENS, in 't Latyn *Padium Laurentii*, eene kleine stadt van Vrankryk in Languedoc, drie mylen van Castres. Zy hadde eertyds den tytel van een hertogdom. Wilhem van Puy-Laurens, kapellaan van Raimundus den jongen graaf van Toulouse, die de historie der Albigenzen geschreven heeft, was in deze stadt geboren. *Baudrand.*

PUYSAYE, eene kleine landstreek van het Gatinois, in Vrankryk. De zelve is gelegen omtrent de grenzen van Berry en Nivernois. S. Amand in Puysaye en S. Fargeau zyn de voornaamste plaatsen van het zelve. *Maty Dict.*

PUYSEGUR, (JACOBUS DE CHATENET, HEER VAN) kolonel van 't regiment van Piëmont, en luitenant generaal in de legers van den koning van Vrankryk onder de regeringen van Lodewyk den XIII en den XIV, was een Gasconsch edelman, die veertig jaren achtereen de wapenen gedragen heeft, sedert den jare 1617. Hy hadde zich bevonden in meer dan hondert en twintig belegeringen, daar met het kanon geschoten was, en in meer dan dertig stryden, veldslagen, of ontmoetingen, zynde langs alle trappen in den krygsdienst tot het luitenant-generaalschap opgeklommen, zonder in de legers ooit ziek geweest te zyn, of eenige wonde bekomen te hebben. Hy maakte nochtans geen groot geluk in den oorlog, om dat hy zich altoos meer hieldt aan den koning dan aan de staatsbedienaars, en dat hy al te openhertig was om zich naar alle de grondregelen der hovelingen te schikken. Hy betuigt zulks in zyne Memorien of Gedenkschriften, die te Parys uitgekomen zyn, en te Amsterdam in den jare 1690. Men vindt daar in verscheide aanmerkelyke zaken, rakende de veldtochten, die hy bygewoont heeft.

PYAN-

PYANGUM, een Vriesch dorp in de grietenye van Wonseradeel, in het kwartier Westergoo.

PYDNA, eene stadt van Pierië, eene landstreek van Macedonië, aan de kust van de Thermaïsche golf, een weinig boven den mondt van de rivier Aliacmon. Men noemt de zelve tegenwoordig Chitro. Men ziet op de eene zyde van eenen gedenkpenning in 't kabinet van den koning van Vrankryk deze woorden: ΠΙΤΝΑΙ ΟC ΑΙΓΕΩΝ, met de afbeelding van eene rivier, welke ongetwyfelt de Aliacmon is, aldus genoemt, om dat zy door de stadt Egea loopt, en naby Pydna, dat op dezen penning *Πίτνα* geschreven is. Plutarchus maakt 'er gewag van in het leven van Aristoteles. *Lubin Tables Geogr. sur les Vies de Plutarque.*

PYGMALION, koning van Cyprus, leefde voor den Trojaanschen oorlog, zo men de genen gelooft, welke zeggen dat hy de vader was van Metharma, gemalinne van Cinyras, by wien zy Adonis hadde; want Cinyras regeerde in Cyprus toen de Grieken de Trojanen beoorloogden. Zommigen verzekeren dat Pygmalion volgde op zynen vader Delus, en dat hy een Phenicier was van afkomst. Een priester die gegeten hadde van het vleesch van een offer dat geslacht was, en die 'er zyne vrouw mede van hadde laten eeten, wierdt met zyne vrouwe van eene hoogte gestort door last van dezen prins, die anders niet veel Godsdienstigheit liet blyken, dewyl hy eene verfoeielyke liefde hadde tot een standbeeldt van Venus, en dat hy het zelve in zyn bedde beedt brengen om zyne schandelyke drift te vergenoegen. Clemens Alexandrinus brengt zulks by om aan de Heidenen de ydelheit der afgoden te doen zien. Volgens Ovidius, die hem geen koning van Cyprus noemt, was hy zo geërgert van in dit eilandt de hoerery van eenige vrouwen te zien, en hy hadt boven dien zulk een tegenzin tegen de gebreken, welke natuurlyk zyn aan de sexe, dat hy zich aan den ongehuuwden staat toewydde; maar hy maakte een yvoren standbeeldt, waar op hy zodanig verliefde, dat hy omtrent het zelve alle middelen gebruikte, waar van men zich bedient om het hert der maagden te winnen. Hy vleide het zelve, prees het, gaf het geschenken, en overlaadde het met juweelen. Hy ging noch veel verder, hy taste het, hy kuste het, en sliep by het zelve. Het grote feest van Venus gekomen zynde, wierp hy zich neder voor het altaar van deze godinne, en badt haar met eene bevende stem hem eene vrouw te geven, welke geleek naar het standbeeldt dat hy beminde. Zyne mening was te verzoeken dat dit standbeeldt zyne vrouw wierdt; maar hy durfde zyne gedachte niet uitdrukken. Venus riedt de zelve, en hy wierdt verhoort volgens den wensch van zyn hert. Hy was niet zo haast tot zynent wedergekeert, of zyne troetelingen omtrent dit yvoren beeldt vernieuwende, bevondt hy dat het zelve allengs gevoelig daar voor wierdt, en eindelyk dat het eene levende maagdt was, die zo haast haren minnaar in hare armen zag als het licht van den dag. Ten einde van negen maanden gelag zy van eenen zoon, dien men Paphus noemde, en die de vader was van dien Cinyras, die zonder het te weten te doen hadde met zyne dochter, en daar by Adonis won, als elders gezegt is. Eenigen vermengen dezen Pygmalion met den koning van Tyrus, van wien in 't volgende artykel gesproken wordt. *Bayle Dict. Crit.*

PYGMALION, koning van Tyrus, moest gezamentlyk regeren met zyne zuster, volgens het testament van zynen vader; maar het volk droeg de oppermacht aan hem alleen op. Zyne zuster, die zeer schoon was, en Elise genoemt, is veel meer bekent onder den naam van Dido. Zy was getrouwt met Sicharbas of Sicheus, haar vaderlyken oom, die de twede waardigheit van den staat bezat, te weten het priesterschap van den tempel van Hercules, en die zeer grote schatten hadde. Pygmalion verhongert om de zelve meester te worden deedt hem sterven, en verkreeg ondertusschen den roof niet, dien hy begeerde: de schatten van zynen schoonbroeder waren begraven, en zyne weduwe vondt middel met deze rykdommen te ontvluchten, en bouwde Carthago. Haar broeder wilde haar vervolgen; maar hy wierdt te rug gehouden door de gebeden van zyne moeder, en door de bedreigingen die men hem deedt van wegen de goden. Het was toen in 't zevende jaar van zyne regeringe. Hy stierf in den ouderdom van zes en vyftig jaren, waar van hy 'er zeven en veertig geregeert hadde. De genen welke begeeren te weten in wat tydt hy geleeft heeft behoeven maar acht te geven dat volgens Jozephus de stadt Carthago gebouwt wierdt hondert zes en twintig jaren na den tempel van Salomon. Men geeft aan Pygmalion eene andere zuster, Anna genoemt, welke men zegt dat hy vervolgde na de doodt van Dido. *Bayle Dict. Crit.*

PYGMEEN. Zie DWERGEN.

PYGMEEN-EILANDT. Zie DWERGEN. (HET EILANDT DER)

PYLADES, een zoon van den koning Strophius, en halsvriendt van Orestes, dien zyn vader in 't leven behouden en in zyne staten opgevoed hadde. Hy wilde voor dezen zynen vriendt sterven. Doch wanneer Iphigenia haren broeder Orestes kennende wierdt, behieldt zy Pylades in 't leven. Ovidius en andere dichters maken dikwils gewag van hem.

PYLADES, geboortig van Cilicië, was een vermaard Pantomimus te Rome onder de regering van Augustus. Hy bragt door nieuwe uitvindingen de kunst om een toneelstuk te danssen tot volkomenheit. Hy maakte zelfs een boek over deze stoffe. Men kan van de bekwaamheit oordeelen, met welke hy zyne kunst oefende, zo men aanmerkt dat Augustus hem te Rome herroepen hebbende, waar uit hy verdreven was geweest door partyschap, zulk een groot vermaak deedt aan het volk, dat het zelve eene der redenen was waarom men ophieldt moeielyk te zyn over eenige ongemakkelyke wetten, welke deze keizer gemaakt hadde. Andere schryven aan het gezag van eene strydige party de ballingschap van Pylades niet toe; zy zeggen, dat het eene straf was, welke Augustus hem opleide, om dat hy met de vinger op eenen der aanschouwers gewezen hadde. Maar het zoude kunnen zyn dat Mecenas, die Bathyllus den mededinger van Pylades begunstigde, zich van deze gelegenheit bediende om hem van kant te zenden. Pylades hadt een ander tegenstrever, Hylas genoemt, die zyn leerling was geweest. Macrobius verhaalt daar omtrent verscheide byzonderheden: als dat 'er een oproer van het volk was over deze medestreving; en dat Hylas eens een gezang danssende, waar van het einde was *de grote Agamemnon*, de zaak uitdrukte door de gebaarden van een persoon die van eene verheve gestalte moest zyn. Pylades om hem te berispen uitgeroepen hebbende, *gy maakt hem hoog, maar niet groot*, wierdt door de vergadering genootzaakt om het zelfde gezang te danssen. Hy deedt zulks; en aan *den groten Agamemnon* komende, nam hy het gelaat aan van eenen man die in gepeinzen is. Op een tydt wanneer hy het treurspel van den verwoeden Hercules danste, bevonden zommigen dat zyne passen niet wel gingen; hy lichtte zyn momaangezicht af, en zeide tegen de lagchers: *Gekken als gy zyt, ziet gy niet dat ik een gek verbeelde?* Hy wierp op dien dag pylen onder de aanschouwers; gelyk hy ook deedt wanneer hy deze personagie speelde in de kamer van Augustus. Deze prins verstoorde zich niet op de zelfde wyze gehandelt te worden als het Roomsche volk. Alle deze zaken hebben meer aardigheit in 't oorspronkelyke; de naaukeurigen zullen weldoen het zelve daar over na te zien. Men vindt puntdichten in de Anthologia ter eere van onzen Pylades. Hy liet leerlingen na, die by opvolging zynen naam aannamen. Men vindt onder Trajanus een dansser, PYLADES genoemt, die inzonderheit bemint was van dezen prins. Men vindt een ander van dien naam, welken Didius Julianus deedt danssen in het paleis waar in even van te voren Pertinax vermaard was. Galiënus spreekt van een Pantomimus PYLADES genoemt, waar op hy ontdekte dat eene vrouw buitensporig verliefd was, en die zonder twyfel een was van de laatstgenoemden. De byschriften van Gruterus spreken van eenige Pantomimi, die den zelfden naam hadden. *Bayle Dict. Crit.*

PYLÆMENES was de naam van een oud koning van Paphlagonië, in klein-Asië, omtrent de kust van den Pontus Euxinus, welke naam gemeen is geweest aan de koningen die op hem gevolgt zyn; gelyk die van Ariarates was aan de koningen van Cappadocië, die van Ptolomeus aan de koningen van Egypte, en die van Cesar aan de Roomsche keizers. Homerus, in zyn II boek van de *Ilias*, maakt gewag van eenen PYLÆMENES, die het hoofdt was van de Paphlagoniers gedurende het beleg van Troje: en in het V boek zegt hy, dat hy gedoodt wierdt door Menelaus. Justinus sprekende van het verbondt tusschen Mithridates en Nicomedes, over de overwinninge van Paphlagonië, dat zy onder malkander deelden, zegt, dat Nicomedes den naam van Pylæmenes gaf aan zynen zoon, om dit koninkryk te behouden, onder voorwendsel van dezen aangenomen naam; als of hy het zelve wedergegeven hadde aan eenen prins van het koninklyke bloedt. Dit was de reden waarom, naar het getuigenis van Plinius, Paphlagonië *Pylæmenië* genoemt wierdt. Xenophon spreekt van eenen Corylas, en van eenen Otys of Cotys, koningen van Paphlagonië, maar zulks belet niet dat deze koningen, benevens deze byzondere namen, ook den gemenen naam der prinssen van dat landt droegen. De naam van Pylæmenes aan deze vorsten eigen zynde, onderscheidde men de zelve door bynamen genomen van hunne deugden, of van andere ligchaams en gemoeds hoedanigheden. Daar zyn verscheide koningen van den naam van Pylæmenes geweest voor dat de Romeinen in Asië kwamen; maar hunne beroemde daden worden niet gelezen in de historien die tot ons gekomen zyn. Orosius is de eerste die 'er van gewaagt, wanneer hy spreekt van den oorlog der Romeinen tegen Aristonicus den broeder van Attalus, in het 672 jaar van Rome. De koning PYLÆMENES, eenigen tydt daar na door Mithridates van zyn koninkryk berooft zynde, wierdt op den troon herstelt door de Romeinen, en Paphlagonië wierdt na zyn doodt tot eene provincie gemaakt. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

PYLANDER. Zie PILANDER.

PYLOS, eene kleine stadt van Belvedere in Morea. Zy is aan de kleine rivier Penea, twee mylen van de zee, en omtrent even verre benoorden Castel-Tornese gelegen. *Maty Dict.*

PYLUS, eene stadt in het Grieksche landschap Elis, naby de rivier Peneus, wordt tegenwoordig *Pilos* genoemt. De ouden maken gewag van eenige andere steden en bergen van dezen name.

PYNAKER, een dorp van Delflandt, gelegen tusschen Schiedam en Delft, met kerk en predikant, staande onder de classis van Delft.

PYNAKER, (ADAM) een goed kunstschilder, was geboren in 't jaar 1621 in 't dorp Pynaker, heeft drie jaren in Italië geweest, om zyne kunst naar brave voorbeelden voort te zetten, welken tydt hy yverig zo met naar 't leven te tekenen, als te schilderen heeft waargenomen. Gelukkiger zyn zyne beknoptelyk beschilderde taferelen dan zyne grote stukken; want de zelve, op behangsels en in kunstkabinetten geplaatst, behouden hunne achting. Men ziet 'er onder anderen een, waar in zich een bosch met digt geboomte laat zien, kunstig, natuurlyk en vermakelyk geschildert; hier een troep bomen in de blaauwe lommer; daar een invallend zonnelicht, 't welk de groene meien met gloeiende tintelingen schildert, 't eene tegen 't andere zich doodt redden en ruimte maken. Hy is gestorven in 't jaar 1673. *Houbraken Schouburg II Deel.*

PYNAKER (Kornelis) was van Delft. Hy wierdt geboren in den jare 1570, en ftierf in den jare 1645. Hy was profeffor in de rechten te Groningen. Hy fchreef een *Index* over de Controverfiën van *Fachinaus*. Hy hadde ook aantekeningen gemaakt over verfcheide boeken van de Pandekten, en een onnoemelyk getal van Advyzen; maar men kon hem nooit bewegen om deze werken in 't licht te geven, en de reden, die hy daar van bybragt, was, dat men niets nieuws konde zeggen. Zie de *levens der profefforen van Groningen*.

PYRACMON, een der fmeden van den godt Vulcanus, die altoos aan het aambeeldt ftondt om het yzer te fmeden. Dit wordt door zynen naam te kennen gegeven; want πῦρ betekent *het vuur*, en ἄκμων wil zeggen een *aambeeldt*.

PYRAMIDEN van EGYPTEN, zeer trotfche gevaarten, gebouwt drie mylen van Cairo, welke de ouden geftelt hebben onder 't getal van de zeven wonderen der wereldt. Daar zyn 'er drie, welke de voornaamfte zyn, van verfcheide hoogte en breedte, waar van de twee eerfte gefloten zyn, en de derde, welke de grootfte is, is open, zo dat men 'er op klimt, en daar in gaat. Deze pyramide heeft twee hondert en acht trappen van grote ftenen, van de breedte van omtrent drie voeten. Hare hoogte is van vyf hondert en twintig voeten: hare dikte is van zes hondert twee en tachtig voeten. Omtrent aan 't midden van de hoogte van deze pyramide zynde, ziet men aan een van de hoeken eene kleine vierkante kamer, daar men ruften kan, en eenige ververfching nemen. Wanneer men op den top gekomen is, vindt men een fraie platte grondt, welke van beneden een punt fchynt te zyn, en te zamen geftelt is van twaalf fchone grote ftenen, die byna van zeventien voeten in 't vierkant zyn. Men heeft aangemerkt dat een fterk man, op dezen platten grondt ftaande, met eenen fteen niet ten einde van de pyramide of verder werpen kan, maar alleenlyk op de twaalfde trap, of een weinig lager. Maar het is niet waar dat men geen pyl verder zoude kunnen fchieten dan de pyramide; want het is zeker dat een pyl, door een goeden arm gefchoten, gemakkelyk verder vliegt dan drie hondert een en veertig voeten, dat de dikte of breedte is van de helft van de pyramide. De poort van de pyramide is aan de zeftiende trap in 't opklimmen: de ingang is vierkant en doorgaans even eens, en deze gang loopt naar twee andere. Aan het einde van eene van deze gangen is een zaal, waar in men eene ledige grafftede vindt, van een eenigen fteen, die aan den Porphyrfteen gelyk is. De muren van deze zaal zyn met diergelyke ftenen bekleed. Eenigen zeggen dat deze begraafplaats gemaakt was voor Pharao, die in het Rode-meir verdronk, wanneer hy Mofes en de Ifraëliten vervolgde. Ten einde van den anderen gang in een put, welke fchynt gemaakt te zyn geweeft om de lighamen te laten afzakken, die men plaatfte in holen die onder de pyramide zyn. Het is eene onbegrypelyke zaak, hoe de bouwmeefters de middelen hebben kunnen uitvinden om de zware lighamen van ftenen, waar van dit wonderbaarlyke gebouw te zamen geftelt is, zo hoog te brengen, en de lagen der zelve met zo veel juiftheit en order te maken. De andere pyramiden, die gefloten zyn, zyn byna op de zelfde wyze gebouwt: de grootfte heeft de dikte van omtrent zes hondert dertig voeten in 't vierkant. Plinius, van deze pyramiden fprekende, zegt dat de grootfte die open is, gebouwt wierdt door laft van eenen koning van Egypte, die tot het bouwen van de zelve drie hondert en zeventig duizent mannen twintig jaren lang gebruikte. Eenigen noemen dezen koning Cophtus, anderen Cheofpes, en eenige anderen Chemnis: en zeggen dat deze kofte voor hem vruchteloos was, om dat hy het volk gedrukt hebbende door den langdurigen arbeidt aan dit gebouw, men hem dreigde na zyn doodt zyn lighaam te verbranden: 't welk hem belette zyn graf daar in te verkiezen, en hem verplichtte te bevelen, dat men hem op eene andere geheime plaats begraven zoude. Velen verwonderen zich van waar men deze grote ftenen, en in zulk eene grote menigte, heeft kunnen bekomen, om dat daar om heen niet dan zandt gevonden wordt: maar zy hebben niet aangemerkt dat onder dit zandt de levende rots is, die deze ftenen verfchafte; behalven dat 'er verfcheide bergen niet verre af gelegen zyn, daar de fteen niet ontbreekt. Eenigen zeggen ook dat men 'er van Said bragt (dat is te zeggen van hoog-Egypten) langs den Nyl. Het is waarfchynlyk dat het zandt een gedeelte van de voetftukken van deze pyramiden verborgen of bedekt heeft: inderdaadt men ziet dat de zyde naar het Noorden daar door bedekt is tot aan de zeftiende trap van de pyramide; en indien de andere zyden zo diep niet in het zandt verborgen zyn, zulks wordt veroorzaakt doordien de andere winden met zo veel geweldt niet waaien als de Noorde windt. Voor ieder der drie pyramiden ziet men de overblyffelen van zekere vierkante gebouwen, dat tempels fchynen geweeft te zyn. Eenige treden van de ope pyramide ziet men eenen afgodt, welken de Arabiers *Abou el haoun*, dat is te zeggen, *vader van de kolom*, noemen: en Plinius noemt den zelven Sphinx. Het is een borftbeeldt in de levende rots uitgehouwen, het welk fchynt van vyf ftenen, op malkander gevoegt, gemaakt te zyn; maar het zelve met oplettendheit befchouwende, ontdekt men dat die de zamenvoegfelen der ftenen fchenen te zyn, niet anders zyn dan aderen van de rots. Dit borftftuk verbeeldt het aangezicht van eene vrouwe met haren boezem: maar het is van eene wonderbaarlyke grootte, hebbende de hoogte van zes en twintig voeten, en van het oor tot de kin zyn vyftien voeten. Het hoofdt is van boven open; en dit gat, daar een man gemakkelyk in kan gaan, loopt van binnen allengs nauwer tot in de borft, daar het eindigt. De Heidenen aanbaden dit afgodenbeeldt, en raadpleegden het zelve om daar van orakels te ontfangen met de opgaande zon. Het welk doedt vermoeden dat de geen die het volk wilde misleiden door valfche voorzeggingen, des nachts met eene ladder op het hoofdt van deze Sphinx klom, en in het gat nederzakte, waar uit zyne ftem met het opgaan van de zon gehoort wierdt. De oude Egyptenaars geloofden dat het lighaam van den koning Amafis daar in befloten was. Anderen zeggen dat een koning van Egypte deze afbeelding deedt uithouwen ter gedachteniffe van eene zekere Rhodope, eene Korintifche vrouw, die hy krachtig beminde. *Thevenot Vojage de Levant*.

PYRAMUS, een Babyloniër, beminde tederlyk eene jonge maagdt, Thisbe genoemt. Deze twee minnaars eene plaats van byeenkomft beraamt hebbende onder eenen moerbezieboom, kwam Thisbe de eerfte, en wierdt door een leeuw overvallen, dien zy ontvluchtte: maar in de vlucht haren fluier hebbende laten vallen, verfcheurde het beeft den zelven, en maakte dien bloedig. Pyramus den fluier van zyne meefterefſe bloedig gevonden hebbende, geloofde dat zy verfcheurt was, en doodde zich uit wanhoop. Thisbe wederkerende, en haren minnaar dood ziende, doorftak zich mede met den zelfden degen. Ovidius befchryft hunne liefde in het vierde boek van zyne herfcheppinge, en zegt dat hunne doodt de moerbeziën van verwe heeft doen veranderen, en dat zy rood geworden zyn van wit, dat zy te voren waren. Zie THISBE.

PYRENEEN, of *het* Pyreneesche gebergte, bergen, die Vrankryk en Spanje van malkander fcheiden, en die zich omtrent 85 mylen uitftrekken van Port Vendres, eene haven aan de Middelandfche zee in 't Rouffillon, tot aan S. Sebaftiaan in Biskaje. De zelve hebben verfcheide namen naar de plaatfen, daar zy omtrent gelegen zyn. Zo noemt men de zelve *Col de Pertuis*, tuffchen Catalonië en 't Rouffillon. Aan den zelfden kant heeft men *Monte Lanigo*, *Col de la Prexa*, *Col de la Argentiera*, en *Port de Viella*. Tuffchen Gafconje en Aragon heeft men *Monte Jacca* en *S. Chriftine*. In Navarre *Monte da Aldulà*, tuffchen Pampelona en S. Jean de Pied-de-Port. Eenige fchryvers hebben gemeent dat deze bergen zich tot den Wefterfchen Oceaan uitftrekten. *Strabo l. III. Dion l. LIII. Ortelius. Briețius. Merula. Sanfon. Du Val.* enz.

PYRGO was de naam van eene vrouwe, die van het grote getal der kinderen van den Trojaanfchen koning geweeft is, en een hogen ouderdom bereikte. *Virgil. Æneid. l. V. vs.* 645.

PYRGOTELEUS, een vermaard beeldhouwer, leefde ten tyde van Alexander den Groten. Deze prins maakte zo veel werks van hem, dat hy aan alle andere werkmeefters verboodt hem in vlak verheven beeldwerk te verbeelden; gelyk hy wilde dat Apelles alleen verlof hadde om hem te fchilderen. Plinius zegt zulks in het VII boek van zyne natuurlyke hiftorie, in het 38 kapittel, volgens de afdeling van Harduinus. Horatius, die zegt dat Apelles alleen verlof hadde om Alexander te fchilderen, en Leucippus alleen om hem te gieten van metaal, zegt ons niets van Pyrgoteleus. Quintus Curtius zegt geen woordt van dit alles. Men geeft voor dat het zegel of de zegelring van Michaël Angelo, dat men in Vrankryk heeft, en dat een kornalyn is, waar op men meent de afbeelding van Alexander en eenen wyn-oogft te zien, een werkftuk is van Pyrgoteleus.

PYRISOUS, een naam, welken Achilles eerft gehad zou hebben, dewyl hy, naar het voorgeven der dichters, door zyne moeder Thetis, die hem te voren met ambrozy beftreken hadde, in een vuur verborgen, en daar in onbezeert bewaart wierdt. Alleen zouden hem de lippen, dewyl hy de ambrozy daar afgelikt hadde, daar door verbrandt zyn. Gelyk nu de naam *Pyrifous* van πῦρ, *vuur* ζωή, *leven*, afgeleidt wordt; alzo zoude *Achilles* zo veel betekenen als A en χεῖλος, *zonder lippen*. *Apoll. IV. Argonaut. Pomey Panth. Myth. p.* 261.

PYRMONT, een graaffchap in de Weftphaalfche kreits, niet verre van de Paderbornfche en Schaumburgfche grenzen gelegen, toebehorende aan den graaf van Waldek, alleen de kleine ftadt Lude of Lugde uitgezondert, welke den biffchop van Paderborn onderworpen is. By het daar in gelegen flot Pyrmont is eene vermaarde zuurbron.

PYRRHA. Zie DEUCALION.

PYRRHO, een Griekfch philofooph, geboortig van Elis in Peloponnefus, was een leerling van Anaxarchus, en verzelde hem tot in de Indiën. Dit was zonder twyffel in het gevolg van Alexander den Groten, waar uit men befluiten kan in wat tydt hy gebloeit heeft. Hy hadt de fchilderkunft geoeffent eer hy zich overgaf aan de ftudie van de philofophie. Zyne gevoelens verfchilden niet veel van die van Arcefilas; want daar haperde weinig aan dat hy niet zo wel als Arcefilas de onbegrypelykheit van alle dingen onderwees. Hy vondt overal redenen om toe te ftemmen, en redenen om te ontkennen: en daarom hieldt hy zyne toeftemming te rug, na dat hy het gene voor en tegen was wel onderzocht hadde, en dat alle zyne befluiten uitkwamen op een *non liquet*, een *nader onderzoek*. Hy zocht dan al zyn leven de waarheit; maar hy behieldt altoos hulpmiddelen voor zich om niet toe te ftaan dat hy de zelve gevonden hadde. Hoewel hy de uitvinder niet is van deze wyze van philofopheren, de zelve draagt niettemin zynen naam: de kunft om over alle zaken te twiften, zonder ooit iets anders te doen dan zyn oordeel op te fchorten, wordt de *Pyrrhonifery* (*Pyrrhonifmus*) genoemt: dit is zyn gemeenfte tytel. De Pyrrhonifery wordt met reden verfoeit in de Theologifche fcholen, daar zy nieuwe krachten tracht te bekomen, die niet dan ydele inbeeldingen zyn: maar zy kan van gebruik zyn om den menfche te verplichten door het gevoelen van de duifterheit van zyn verftandt te bidden om de hulp van boven, en zich te onderwerpen aan het gezag des geloofs. Men moet voor ongezoute boerteryen of liever voor bedriegeryen opnemen

de

de vertellingen van Antigonus Caryftius, dat Pyrrhon niets voor niets verkoos, en dat een wagen en een kuil of afgrondt hem niet verplichtten om eenen ftap achterwaarts of ter zyde te doen, en dat zyne vrienden die hem volgden hem dikwils het leven bewaarden. Het is niet waarfchynlyk dat zyne dwaasheit zo verre gegaan zy; maar men moet niet twyffelen dat hy leeraarde dat de eere en de fchandelykheit der daden, hunne billykheit en hunne onbillykheit, alleenlyk afhing van de menfchelyke wetten, en van de gewoonte. Hoe verfoeielyk dit leerftuk zy, het vloeit natuurlyk uit dezen Pyrrhoniſchen grondregel, dat de volftrekte en inwendige natuur der voorwerpen voor ons verborgen is, en dat men niet verzekert kan zyn dan van het gene zy ons in zekere opzichten fchynen. De onverfchilligheit van Pyrrhon was verwonderlyk. Zie hier daar van een voorbeeldt, Anaxarchus in een kuil of graft gevallen zynde, wierdt daar in gezien van Pyrrhon zonder eenige hulp van hem te ontfangen. Pyrrhon ging voorby zonder zich te verwaardigen hem een handt toe te fteken. Men laakte hem met recht: want hy hadde in dien ftaat een onbekenden moeten helpen; met zo veel te meer reden moeft hy zynen leermeefter helpen. Maar de meefter was hier in noch meer bedreven dan de leerling; want Anaxarchus beklaagde zich niet alleen niet over Pyrrhon, en keurde niet goed dat men hem berifpte; maar hy prees hem ook over dezen onverfchilligen geeft, en die niets beminde. Pyrrhon beminde niets, en maakte zich nergens moeielyk over; en nooit was iemandt meer overreedt dan hy van de ydelheit der dingen. Wanneer hy fprak bekreunde hy zich weinig of men hem hoorde of niet; en hoewel zyne toehoorders heen gingen, hy liet niet na zyne reden te vervolgen. Hy beweerde dat 'er niet meer aan gelegen was te leven dan te fterven, of te fterven dan te leven. *Waarom fterft gy dan niet?* vroeg men hem; *Dat is om die reden zelf*, antwoordde hy, *dat is, om dat het leven en de doodt even onverfchillig zyn.* Stobæus verhaalt zulks. Men zegge niet dat hy zyne grondregels vergeten zoude hebben, zo het gevaar van de doodt tegenwoordig geweeft was. Men zegge niet:

Era fuor de perigli un facripante,
Ma ne perigli havea cara la vita.

Hy deedt het tegendeel zien in een groot gevaar van fchipbreuk. Hy was de eenige dien het onweêr niet verbaafde; en dewyl hy de anderen door vreze en droefheit vervoert zag, badt hy hen met een geruft gelaat naar een zwyn te zien, dat daar was, en naar zyne gewoonte at: *Zie daar*, zeide hy, *welke de ongevoeligheit van den wyzen behoorde te zyn.* Hy hieldt huis met zyne zuſter, en deelde met haar de geringfte huiffelyke zorgen en bezigheden. Hy bragt hoenders, fpeenvarkens, enz. te koop op de markt. Hy veegde het huis, en maakte het huisraadt fchoon, gelyk of hy de dienftmaagdt van den huize was geweeft. Dat was dat alles voor hem onverfchillig was, hy geloofde de eene zaak niet meer waardig te zyn dan de andere. Hy loogchende echter zomtyds zich zelf, want hy verftoorde zich zelf eens tegen zyne zufter; en wanneer men hem vertoonde dat zyne moeielykheit niet overeenftemde met de ongevoeligheit, waar van hy zo veel werks maakte, antwoordde hy: *Denkt gy dat ik deze deugdt wil oeffenen om de perfoon van eene vrouwe?* De oorzaak van zyne moeielykheit was te gering voor zulk een philofooph; hy verftoorde zich tegen zyne zufter, om dat hy genoodzaakt was de zaken te kopen die zy nodig hadde om eene offerhande te doen, dewyl een vriendt, die belooft hadde de zelve te bezorgen, zyn woordt niet gehouden hadde. Op zekeren tydt wierdt hy befpot om dat hy gevlucht was om eenen hondt te ontwyken die hem vervolgde; *het is bezwaarlyk*, antwoordde hy, *den menfche uit te fchudden.* Zy vergiffen zich groffelyk die zeggen dat hy het burgerfchap van Athene verkreeg voor het doden van eenen koning van Thracië; want zulks gebeurde aan zekeren Python, een leerling van Plato. De gelykheit die hy ftelde tuffchen het leven en de doodt is geprezen geweeft door Epictetus, die daarom eene byzondere achting voor hem hadde. Maar fchoon hy Pyrrhon hoog fchatte, hy hadt eene ongemene verachting voor de Pyrrhoniften, die hy niet konde verdragen. Hy zeide eens tegen een Pyrrhonift, die poogde te bewyzen dat de zinnen altoos bedriegelyk waren: *Wie van u, willende naar de badftoven gaan, gaat ooit naar de molen?* Hy zeide gemeenlyk: *Zo ik een dienaar was van deze Pyrrhoniften, ik zoude my vermaken met hen te kwellen. Wanneer zy tegen my zeiden, Epictetus, giet oly in het badt, zo zoude ik hen pekel op het hoofdt gieten. Wanneer zy gerftewater zouden eifchen, zo zoude ik hen azyn brengen. En zo zy zich daar over wilden beklagen, zoude ik tegen hen zeggen dat zy zich zelf bedrogen, en hen overreden dat azyn gerftewater was, of ik zoude hen hun gevoelen doen verzaken.* Zie Bayle *Dict. Crit.*

PYRRHUS, een zoon van Achilles en van Deïdamia, dochter van Lycomedes koning van 't eilandt van Sciros, wierdt in dit eilandt geboren een weinig voor den Trojaanfchen oorlog. Hy wierdt aldaar opgevoedt tot dat Ulyffes en Phenix hem van daar haalden, om hem te geleiden naar het vermaarde beleg na de doodt van zynen vader. Hy ging derwaarts niettegenftaande de tranen van zyn moederlyken grootvader. Men hadt de Grieken onderrecht, dat zy nooit Troje zouden innemen zonder den zoon van Achilles. Zyne grote jonkheit was oorzaak dat men hem den naam gaf van *Neoptolemus*; gelyk de verwe van zyn haair oorzaak was geweeft dat men hem *Pyrrhus* genoemt hadde. Hy betoonde zich het bloedt waardig te zyn, waar uit hy geboren was; want hy was dapper, woeft en wreedt. Zyne heerlyke krygsdaden, en zyne goede raadgevingen zyn zo verwonderenswaardig geweeft, als het Homerus en andere dichters een langen tydt daar na behaagt heeft te fchryven. Een van zyne fchoonfte ftryden was tegen Eurypylus, den zoon van Telephus. Hy doodde hem; en deze overwinning behaagde hem zo wel, dat hy by deze gelegenheit den dans inftelde, dien men de Pyrrhifche noemde. De danffers moeften volkomen gewapent zyn. Hy was ftouter dan alle de anderen, wanneer het 'er op aan kwam zich in 't houte paardt te begeven; en door het voorbeeldt van zyne onvertzaagtheit verlofte hy hen van de vreze, waar door zy bevangen waren. In den nacht van de inneming deedt hy eene fchrikkelyke flachting, en vermoordde zelfs wredelyk den koning Priamus voor het altaar, zonder eenig ontzag voor zynen ouderdom, of voor de heiligheit van de plaats, daar hy zyne toevlucht genomen hadde. Met de zelfde wreedheit ftortte hy den kleinen Aftyanax, den zoon van Hector, van den top van eenen toren; en hy flachtte met eigen handen Polyxena op het graf van Achilles. Hy was zo ftraf niet voor Andromache, weduwe van den dapperen Hector; hy nam genoegen in eenige overblyffelen van fchoonheit, die hy in haar vondt, en maakte haar tot zyne vrouwe of meefterefſe. De fchryvers zyn verdeelt wegens het landt, werwaarts hy ging na de verwoefting van Troje: zommige zeggen dat hy zich in 't bezit ftelde van het vaderlyk koninkryk, het welk was Phthia in Theffalië; anderen beweren dat hy regelrecht naar Epirus ging, dat hy zich aldaar veftigde, en dat hy aldaar eenen ftaat ftichtte. Men zegt dat Helenus, een zoon van Priamus, en een goed waarzegger, die hem ten deel viel in de deling der gevangenen, hem riedt te landt weder te keren, ter oorzake van de fchrikkelyke ftormen, waar door hy voorzag dat de Griekfche vloot aangetaft zoude worden. Men vindt het vry waarfchynlyk dat Pyrrhus dezen raadt volgde, wanneer men aanmerkt dat hy onderweeg Harpalycus in Thracië beoorloogde. Hy trouwde met de fchone Hermione, dochter van Menelaus en van Helena; maar dit huwelyk was niet gelukkig: Hermione hadde gene kinderen, en wierdt minnenydig op Andromache, die eenen zoon gegeven hadde aan Pyrrhus. De minnenydt blies haar den toeleg in om zich te ontflaan van hare medeminnareffe, en de doodt van den zoon te voegen by die van de moeder: maar zy ontmoette daar in hinderpalen; en dewyl haar toeleg openbaar was geworden, en dat zy de gevoeligheit van haren gemaal vreefde, leende zy gewillig het oor aan Oreftes, die haar een voorftel deedt om haar te fchaken, haar weder te brengen by haren vader, en met haar te trouwen. Zy was ook eerder aan hem belooft geweeft dan aan Pyrrhus. Anderen zeggen, dat Oreftes, zich aan zynen medeminnaar willende wreken, veel dodelyker middelen in 't werk ftelde, dan het vervoeren van eene vrouwe geweeft zoude zyn, waar mede men geen goed huis hieldt, en dat hy hem van het leven beroofde, of deedt beroven, zelfs in den tempel van Delphos. Het is zeker genoeg dat Pyrrhus aldaar gedoodt wierdt. Het is zo zeker niet dat hy aldaar begraven is geweeft. Hy hadde drie vrouwen gehadt, Hermione, waar by hy gene kinderen hadde, Lanaffe, en Andromaché. Hy hadde kinderen by deze twee laatfte; maar men weet niet of de koningen, die Epirus bezeten hebben, tot den gene, waar van in 't volgende artykel gefproken wordt, afkomftig waren van de zonen van Lanaffe, of van die van Andromache: de fchryvers zyn daar omtrent verdeelt. Men komt alleenlyk daar in overeen dat zy van onzen Pyrrhus afkomftig waren. *Bayle Dict. Crit.*

PYRRHUS, koning der Epiroten, afkomftig van den voorgaanden, en vermaard door de oorlogen die hy hadt met de Romeinen, is een der grootfte krygshoofden van de oudheit geweeft. Hy was een zoon van Æacides en van Phthia de dochter van Menon van Theffalië. De beginfelen van zyn leven waren bloot geftelt aan eene geweldige vervolging; want de Moloffen, die Æacides onttroont hadden, en alle zyne vrienden die zy machtig konden worden gedoodt, trachtten zich ook van zynen zoon te verzekeren, die noch by zyne voedfter of minne was: maar men gebruikte zo veel naarftigheit om hem te behouden, dat men hem niettegenftaande hunne vervolginge in Illyrië bragt by den koning Glaucias, die hem met zorg deedt opvoeden, en hem met den ouderdom van twaalf jaren in zyn koninkryk herftelde. Vyf jaren daar na ontftont 'er een nieuwe oproer, die Pyrrhus zyn koninkryk deedt verliezen. Hy week by zynen fchoonbroeder Demetrius, die met Deïdamia zyne zufter getrouwt was. Hy bevondt zich met hem in den gedenkwaardigen flag van Ipfus, en gaf aldaar grote blyken van zynen moedt. De vrede gefloten zynde tuffchen Demetrius en Ptolomeus koning van Egypten, zondt men Pyrrhus voor pandsman of gyzelaar aan 't hof van den laatften, daar hy zich zo geacht maakte, dat men hem deedt trouwen met Antigone, welke Berenice gehadt hadde by haar eerften gemaal, eer zy met Ptolomeus trouwde. Dit huwelyk verfchafte hem den nodigen onderftandt van krygsvolk en geldt, om wederom in zyn koninkryk te komen. Hy deelde het zelve met den ufurpateur Neoptolemus: maar deze deling duurde niet lang. Pyrrhus verftaan hebbende dat deze man trachtte om hem door vergift te doen fterven, kwam hem voor; want hem ter maaltydt genodigt hebbende, doodde hy hem in koelen bloede. Hy was kort daar na bedacht om zyne heerfchzucht te voldoen door de overwinning van Macedonië. De twift der zonen van Caffander verfchafte hem daar toe gelegenheit. Alexander verzocht hem om onderftandt tegen Antipater, zyn oudften broeder. Men verleende hem den zelven; maar men deedt hem met verfcheide provinciën daar voor betalen. Demetrius, dien Alexander mede om onderftandt verzocht hadde, konde niet dan zeer laat by hem komen; en noch kwam hy maar te vroeg, dewyl hy Alexander doodde om hem

voor te komen, en zich tot koning van Macedonië deedt verklaren. Dit deedt eenen oorlog ontſtaan tuſſchen hem en Pyrrhus, waar in een ſlag voorviel, in welken Pyrrhus, die voor zyn perſoon wonderen deedt, overwinnaar bleef. De inval dien hy vervolgens in Macedonië deedt zoude gelukkig geweeſt zyn, zo hy niet ſchielyk en met verlies van een gedeelte van zyn leger hadde moeten te rug trekken. De vrede die kort daar na gemaakt wierdt belette hem niet de opvolgers van Alexander te begunſtigen in het voornemen, dat zy hadden om Demetrius aan te taſten. De Macedoniërs verlieten hem en gaven zich over aan Pyrrhus, die zich door dit middel meeſter van Macedonië ziende, niet naliet het zelve met Lyſimachus te delen. Hy verloor zyne helft op de wyze als hy het geheel gewonnen hadde; want de Macedoniërs verlieten hem om zich te voegen by Lyſimachus, die van hunne natie was. Aldus zag men Pyrrhus weder in den ſtaat van zyn vaderlyk erfgoedt alleen te bezitten. Hy bleef daar by niet lang; hy was een onruſtige geeſt, die niet geweten zoude hebben waar mede zynen tydt te beſteden, zo hy niet iemandt aangetaſt hadde, of zo hy niet aangetaſt wierdt. Plutarchus vergelykt hem by Achilles. Hy verſtont wonderlyk wel den oorlog, en volvoerde zyne aanſlagen met onvergelykelyken moedt en dapperheit; maar hy was bekwamer om te winnen dan om te bewaren, om dat hy naar mate dat hy eenige overwinningen behaalde grote voornemens ſmeedde, en zich met nieuwe hoop vervulde, die hem belette op middelen te denken om het gene hy reets verkregen hadde te bewaren. Antigonus vergeleek hem by eenen ſpeelder, die een ſchone kans heeft, maar zich daar van niet weet te bedienen. Men heeft het zelfde gezegt van Hannibal. Pyrrhus leende dan met vermaak het oor aan de Tarentynen, die hem baden in Italië te komen om hun generaal te zyn tegen de Romeinen. Cineas van Theſſalië, een leerling van Demoſthenes, riedt Pyrrhus deze reize af; maar hy won niets op hem, *ſic erat in fatis.* Deze prins trok dan in het 473 jaar van Rome, het laatſte van de CXXIV Olympiade, in Italië, van goede krygsbenden gevolgt; en ziende dat de Romeinen hem een gedeelte van den weg ſpaarden, trok hy voort tot naby Heraclea, omtrent de riviere Siris, zonder te wachten dat alle de krygsbenden der bondgenoten gereed waren, en boodt den burgermeeſter Lævinus zyne mediatie aan, die hem antwoordde, *dat de Romeinen zyne bemiddeling niet begeerden, en zyne vyandſchap niet vreeſden.* Hy ging het leger der Romeinen bezichtigen, en bekende dat deze barbaren in hunne wyze van legeren niets barbaarſch hadden. Kort daar op geſchiedde een veldſlag, waar in Pyrrhus groot gevaar liep, en waar van de uitſlag lang twyfelachtig ſtont: men vluchtte tot zeven maal toe aan beide kanten; eindelyk verklaarde de overwinning zich voor de Epiroten, door middel der elephanten, welker reuk de paarden der Romeinen ſchuw maakte. De gevolgen van deze overwinning waren groot, hoewel Pyrrhus vele dappere ſoldaten, en vele goede krygshoofden verloren hadde. Hy was meeſter van het veldt, en naderde tot op 36 mylen na aan Rome; het welk de ſtantvaſtigheit der Romeinen geenzins verzette, en hen zelfs niet verplichtte om Lævinus het bevel te ontnemen, hoewel 'er vele waren die zich over zyn beleidt beklaagden. Fabritius zeide dat dit verlies niet aan de Roomſche ſoldaten moeſt toegeſchreven worden, maar aan hunnen veldheer, en dat het de Epiroten niet waren die de Romeinen overwonnen hadden, maar Pyrrhus die den burgermeeſter Lævinus overwonnen hadt. Pyrrhus hadt reets zich zelf dien lof gegeven; want hy hadde uitgeroepen: *O wat zoude het gemakkelyk zyn de ganſche wereldt te overwinnen aan Pyrrhus, indien de Romeinen zyne ſoldaten waren, of aan de Romeinen, indien Pyrrhus hun koning was!* Pyrrhus, wenſchende vrede te maken, zondt Cineas naar Rome in den jare 474. De welſprekendheit, en de overredende wyze van behandeling van dezen ambaſſadeur hadden den Raadt doen wankelen; maar de redevoering van Appius Claudius, die zich in de vergaderinge liet dragen, hoewel hy ter oorzake van zynen hogen ouderdom, en van het verlies van zyne oogen, afſtandt gedaan hadde van het medebeſtier der zaken van de republyk, was van die uitwerking dat men aan Cineas verklaarde, dat, indien Pyrrhus de vriendſchap van het Roomſche volk begeerde, hy wachten moeſt zulks voor te ſlaan tot na zyn vertrek uit Italië. De burgermeeſter Fabritius was minder ongelukkig dan Lævinus, en deedt eene daadt, die de winſt van eenen veldſlag konde opwegen, ten opzichte van de ware glorie van eene natie; want hy verwittigde Pyrrhus dat zyn geneesmeeſter aanboodt hem met vergift om te brengen. De veldſlag, die in het 475 jaar van Rome voorviel naby Aſculum, was zeer ſcherp. Daar zyn hiſtorieſchryvers die zeggen dat de Epiroten den zelven volkomen wonnen; anderen zeggen dat men zulks konde betwiſten, en dat men van weêrkanten den aftocht blies. Het leger van Pyrrhus was zodanig vermindert, dat wanneer men hem wegens deze overwinning wilde begroeten, hy antwoordde: *Het is gedaan met ons zo wy noch eene overwinning behalen.* Hy was derhalven blyde een voorwendſel te hebben om zyne wapenen elders te wenden, dat is te zeggen naar Sicilië over te gaan, van waar men hem ambaſſadeurs gezonden hadde, om hem te bidden dat eilandt te komen verloſſen van het juk der Carthaginenzen, en van dat van verſcheide kleine dwingelanden. Deze tocht hadt in den aanvang het gelukkigſte gevolg der wereldt; maar de eilanders met hun al te republyksgezinden geeſt voor den aardt van Pyrrhus konden niet dulden dat hy de zachte en verplichtende wyzen van doen, waar van hy zich in den beginne omtrent hen bedient hadde, veranderde: zo dat zy door den zelfden zin, die hen verplicht hadde hunne toevlucht te nemen tot zyne beſcherming, wel haaſt andere meeſters zochten. In deze verdrietige omſtandigheden ontfing hy welgepaſt brieven van de Tarentynen, die hem te kennen gaven de uiterſte noodzaaklykheit, waar in zy waren om zynen byſtandt. Zo dat hy een ſchoon voorwendſel hadde om zich te beroemen dat hy Sicilie niet verliet; maar dat hy andere bondgenoten ging helpen. De overtocht hadde zyne zwarigheit. De Carthaginenzen ſloegen zyne vloot, en de Mamertynen beſchadigden zyne krygsbenden na de ontſcheping. Het was toen, te weten in het 478 jaar van Rome, dat Pyrrhus, hoewel aan 't hoofdt gewond, met zo veel geweldt aanviel op eenen barbaar, die hem uitdaagde, dat hy met eenen ſabelſlag, dien hy hem op het hoofdt toebragt, hem het ganſche ligchaam in tweën kloofde. Dit geval en andere, die door Plutarchus verhaalt worden van onzen Pyrrhus, ſchynen vry fabelachtig. Zo haaſt hy te Tarente gekomen was, ſpoedde hy zich om de Romeinen tegen te trekken, en verloor eenen veldſlag naby Benevento: waar na hy nergens meer op bedacht was dan om naar zyn landt te keren, daar zo vele wiſſelvalligheden van geluk als hy beproeft hadde hem niet konden leren in ruſt te blyven. Hy wikkelde zich onophoudelyk in nieuwe ondernemingen. Die van Macedonië was gelukkig voor hem; hy ſloeg het leger van Antigonus, den zoon van Demetrius, en ontnam hem het beſte gedeelte van zyn koninkryk. Daar na beoorloogde hy de Macedoniërs in het 480 jaar van Rome, op het aanhouden van Cleonymus, die misnoegt was om dat hy niet regeerde te Lacedemonië: maar zy wederſtonden met zo veel kracht zyne harde aanvallen, dat zy hem noodzaakten zich te vergenoegen het landt te verwoeſten, en zyne winterlegering in het zelve te nemen. Ariſtias overreedde ondertuſſchen Pyrrhus om naar Argos te gaan, alwaar eene partyſchap ontſtaan was tuſſchen dezen Ariſtias en Ariſtippus. Deze laatſte wierdt onderſteunt door Antigonus. Pyrrhus, in de ſtadt gebragt door Ariſtias, konde zich niettemin daar van geen meeſter maken; hy moeſt in de ſtraten ſtryden met de inwoners, en met het krygsvolk van Antigonus; en Pyrrhus verloor aldaar het leven, in het 480 jaar van Rome, volgens Calviſius, of het 482 volgens den vader Labbé, door den val van eene dakpanne of tigchel, welke een vrouw uit haar venſter wierp op het hoofdt van dezen koning. Antigonus handelde edelmoediglyk omtrent hem; want het hoofdt van Pyrrhus afgehouwen zynde kwam in handen van Alcyoneus, die het bragt aan zynen vader Antigonus. Deze het zelve bekent hebbende, joeg zynen zoon met ſtokſlagen weg, noemde hem wreed en onmenſchelyk, bedekte zyn aangezicht en weende. Hy deedt vervolgens dit hoofdt en het ligchaam van Pyrrhus op eene eerlyke wyze verbranden. Alcyoneus betoonde zyne leerzaamheit; want Helenus den zoon van Pyrrhus gevonden hebbende, onthaalde hy hem minnelyk, en bragt hem by Antigonus. Deze prins prees die daadt, en zeide tegen zynen zoon, dat de zelve hem noch aangenamer geweeſt zoude zyn, indien hy Helenus den ſlechten mantel afgenomen hadde, waar mede hy hem bedekt zag. Hy gaf vervolgens aan Helenus duizend bewyzen van vriendſchap, en zondt hem wel toegeruſt in het koninkryk van Epirus. Men heeft zeer zeldzame zaken verhaalt van Pyrrhus, als dat hy de miltziektens genas door daar aan te raken met zyn rechter voet; en dat zyn grote toon goddelyke krachten hadde; enz. *Bayle Dict. Crit.*

PYRRHUS, koning van Epirus, kleinzoon van den voorgaanden, volgde op zynen vader Alexander, en was eerſt onder de voogdy van zyne moeder Olympias. Zyne minderjarigheit deedt de Etoliërs onrechtvaardiglyk beſtaan hem een gedeelte van Akarnanië te ontnemen, dat zynen vader te beurt gevallen was in de deling van eene overwinninge, die hy met hen behaalt hadde. Olympias nam hare toevlucht tot Demetrius koning van Macedonië; en om hem te krachtiger te verbinden om haar by te ſtaan, gaf zy hem hare dochter Phthia ten huwelyk. Juſtinus laat zyn verhaal hier ſteken, zonder andere gevolgen van den toeleg der Etoliërs te melden, dan den inval dien zy deden op de grenzen van Epirus ten tyde van Ptolomeus, den broeder en opvolger van onzen Pyrrhus. Het is zeer waarſchynlyk dat hier eene gaping is in de hiſtorie; want daar zyn ongetwyfelt eenige jaren verlopen tuſſchen de minderjarigheit en de doodt van Pyrrhus. Wat 'er van zy, de princeſſe Olympias gebruikte al te geweldige middelen, wanneer zy zich wilde ſtellen tegen de minneryen van haren zoon; want zy deedt eene meeſtereſſe van haren zoon, Tigris genoemt, die van Leucadia geboortig was, door vergift ombrengen. Ptolomeus, die op zynen broeder volgde, overleefde hem niet lang. Hunne moeder volgde hen wel haaſt, overſtelpt zynde geweeſt van droefheit over het verlies van hare twee zonen. Daar bleven nu niet meer dan twee princeſſen van het koninklyke geſlachte overig, Nereïs en Deïdamia, zuſters van Olympias, en dochters van Pyrrhus, den grootvader van dezen; want Olympias was met haren broeder Alexander getrouwt geweeſt. Nereïs was de gemalinne van Gelon koning van Sicilië. Deïdamia wierdt gedurende eenen oproer gedoodt naby het altaar van Diana. De goden, om dit misdryf te ſtraffen, benaauwden de Epiroten op zo veelderhande wyzen, dat zy byna te niet gebragt waren door den honger, en door de binnenlandſche en vreemde oorlogen. *Bayle Dict. Crit.*

PYRRHUS, een Monothelitiſch monnik, wierdt patriarch van Conſtantinopel gemaakt na Sergius omtrent den jare 639. Hy wierdt overtuigt deel gehadt te hebben aan de doodt van den keizer Conſtantinus zoon van Heraclius in den jare 641. De vreze voor de ſtraffe deedt hem naar Afrika vluchten, en

en aldaar Maximus gevonden hebbende, die een deugdzaam en geleerd monnik was, wierdt hy door den zelven in het rechtzinnige gelove onderwezen. Hy kwam vervolgens te Rome, daar hy aan den paus Theodorus, opvolger van Johannes den IV, eene geloofsbelydenisse aanboodt, door welke hy afzwering deedt van zyne kettery, en wierdt aldus in de gemeenschap der kerke aangenomen. Maar hy was niet zo haast uit Rome vertrokken, of hy verspreidde zyn vergift in Ravenna, waar op hy veroordeelt en van het priesterschap ontbloot wierdt. Naderhandt wierdt hy in den jare 652 op den bisschoplyken stoel van Constantinopel herstelt, maar hy bekleedde den zelven niet langer dan vier maanden en eenige dagen. Hy maakte door zyn doodt plaats voor Petrus, die met de zelfde dwalingen besmet was. *Theophan. in Annal. Nicephor. in Chron. Baronius A. C.* 639. 642. 652. *Anastas. in vit. Pont.*

PYRRHUS *van Berea*, vader van Sopater, die Paulus tot in Asië verzelde, en van wien men leest *Act. XX.* 4. Men leest het woordt van Pyrrhus in de gemene Latynsche overzettinge, en misschien in een klein getal van andere afschriften: maar in de meeste Griekse afschriften leest men alleenlyk Sopater van Berea.

PYTHAGORAS is de eerste der oude Wyzen, die den naam van *Philosooph* heeft aangenomen. De gene, die voor hem in de kennisse der natuur uitmuntten, en zich geacht maakten door een voorbeeldelyk leven, wierden Σοφοὶ, *Wyzen* genoemt. Deze tytel scheen hem te trotsch, hy nam een anderen, welke deedt zien dat hy zich de bezitting van de wysheit niet toeschreef; maar alleenlyk de begeerte om die te bezitten. Hy noemde zich dan een *Philosooph*, dat is te zeggen *beminnaar van de wysheit.* Deze naam is sedert dien tydt aan de leermeesters van de natuurlyke wetenschap en van de zedekunde gebleven. Pythagoras bloeide ten tyde van Tarquinius, de laatste koning van Rome, en niet ten tyde van Numa, gelyk verscheide voorgeven. Hy was het hoofdt en de stichter van de secte die *Italische* genoemt, een zoon van Mnesarchus, een zegelgraveerder van het eilandt Samos; anderen zeggen dat hy een Tyrrheniër was; anderen maken hem tot een Syriër, en anderen zeggen dat hy te Samos eene stadt van het eilandt van Cephalonië geboren was. Hy was eerst een leerling van Creophilus, en van Pherecydes, daar na van Thales, van Bias, en van Anaximander. Om eene grondige kennisse te verkrygen van alle wetenschappen, raadpleegde hy met de grootste mannen van Griekenlandt, en reisde in Egypte, in Phenicië, en in Chaldea, alwaar hy omging met de Wyzen, die de philosophen van het landt waren. Men geeft voor dat hy vele zaken van de Joden leerde. Op zyne wederkomste te Samos, de dwingelandy van Polycrates, of, volgens anderen, van Silo zynen broeder, die op hem gevolgt was, niet kunnende verdragen, begaf hy zich naar dat gedeelte van Italië, dat men *het Groot Griekenlandt* noemde, waarom zyne secte den naam van de *Italische* heeft aangenomen. Hy hieldt zyn gewone verblyf te Crotona, te Metapontus, te Tarente, en in de naburige steden, en hadt veel deel in de regering. Hy bezat verscheide wetenschappen, en hoewel eenigen voorgeven dat hy niets geschreven hadde, de ouden verzekeren dat hy verscheide werken maakte, die men niet meer heeft, en waar van Diogenes Laërtius gewag maakt. Hy muntte inzonderheit uit in de wiskunstige wetenschappen; want hy was de uitvinder van nieuwe regelen voor de Arithmetica, en hy bragt de Geometrie tot volkomenheit, waar van men te voren maar de eerste beginselen kende, die door een zekeren Mœris waren uitgevonden. Men zegt dat men dezen philosooph nooit heeft zien lagchen of schreien, en dat zyne leerlingen zo veel eerbiedigheit hadden voor het gene hy zeide, dat zy, om eene zaak te verzekeren, zich gemeenlyk door deze woorden uitdrukten αὐτὸς ἔφα, *hy heeft het gezegt.* Hy maakte zich zeer beroemt door zyne wetenschap en door zyne deugdt, en hy arbeidde met vrucht aan de hervorming en onderwyzing der wereldt. Zyne welsprekendheit moet veel kracht gehadt hebben, dewyl zyne vermaningen de inwoners van Crotona, eene grote stadt die in de ongeregeldheit gedompelt lag, bewogen de wellust en overdaadt te vlieden, en naar de regelen van de deugdt te leven. Hy verkreeg zelfs van de vrouwen dat zy zich ontdeden van hare schoonste klederen, en van alle hare sieraden, en dat zy daar van eene offerhande deden aan de voornaamste godheit van de plaats. Hy verkreeg van zyne leerlingen de zaken die het bezwaarlykste waren om te doen; want hy deedt hen een nieuwelingschap of proeve van stilzwygendheit ondergaan, die ten minsten twee jaren duurde, en hy verlangde de zelve tot vyf jaren toe voor de genen, die hy het meeste geneigt vondt om te spreken. Het gene op het artykel van HIPPONAX gezegt is, overtuigt ons van de kracht van zyne berisping. Hy deedt hen alle in 't gemeen leven: zy verlieten den eigendom van hun vaderlyk erfdeel, en bragten hunne goederen aan de voeten van den meester. Men leide deze eenigheit kwalyk uit, die gemeenschap van studenten of leerlingen aanmerkende als eenen aanhang welke zamenspande tegen den staat, en dit was hen dodelyk, kostende in eene vervolging aan zestig van hen het leven. Eene der voornaamste zorgen van Pythagoras was de misslagen te berispen en te doen verbeteren, die in het huwelyk geschiedden: hy geloofde niet dat zonder zulks de openbare rust, de vryheit, eene goede regeringsgestalte, en diergelyke zaken, aan welke hy met groten yver arbeidde, de byzondere personen gelukkig konden maken. Hy vertoonde dat het einde, dat men zich moet voorstellen, in de vereeniging der kunnen is, wettelyk zyns gelyken voort te brengen; dat men moet trachten welgemaakte, gezonde, en sterke kinderen te verkrygen; dat men de zelve tot den arbeidt en tot de matigheit moet gewennen, en hen tot hun twintigste jaar toe afhouden van de zamenvoeging met vrouwen; en hen vervolgens aanbevelen zich langzamerhandt en dralende daar toe te begeven. Hy veroordeelde krachtiglyk de genen, die zich tot dit bedryf begeven na dat zy te veel gegeten hebben; en noch meer de genen, die zich daar toe begeven terwyl zy dronken zyn. Hy wilde niet alleen dat de mannen zich van hoerery zouden onthouden, maar ook dat zy de wetten van kuisheit en schaamte omtrent hunne vrouwen in acht namen. Zy deden het een noch het ander; maar men zegt dat zyne vertogen hen levendig raakten, en dat zy met yver arbeidden om zich te beteren. De inwoners van Crotona leidden een ongeregeld leven. Zy trouwden welstaanshalven; zy namen eene vrouwe *ad honores*, zy verzuimden en verachtten de zelve, en vermaakten zich eindelyk met meestressen. Dit gaf een kwaad voorbeeldt; dit gedrag is besmettelyk: zy dachten niet dat het te vrezen was dat men hen zoude navolgen, en bekreunden zich misschien weinig daar mede. De grondregel *frangenti fidem frangatur eidem* heeft maar al te veel plaats ten opzichte van de huwelykstrouw. Dit was eene ongeregeldheit welke Pythagoras zocht te verbeteren. Zo men Justinus gelooft, hadde hy niet dan de kracht van zyne onderwyzingen nodig; maar eenige schryvers willen dat de zelve te kort schoten, en dat hy zyn toevlucht moest nemen tot een krachtiger middel, dat was, gelyk men by Laërtius leest, te veinzen dat hy in de hel gedaalt was, en daar gezien hadde de pyniging der mannen, die aan hunne vrouwen de huwelykspplichten niet bewezen, en dewyl men al geloofde wat hy zeide, maakte dit zyne achting noch te groter. Deze historie is ongetwyfelt de zelfde met die, welke Hermippus verhaalt heeft. Hy zegt dat deze philosooph in Italië gekomen zynde, zich in een onderaardsch verblyf opsloot, na dat hy zyne moeder gebeden hadde goede aantekening te houden van het gene dat 'er gebeuren zoude. Wanneer hy zich aldaar zo lang opgehouden hadde als hy nodig oordeelde, gaf zyne moeder, volgens hunne afspraak, hem zyne schryftafelen. Hy zag daar in den tydt en de andere omstandigheden der gevallen; hy kwam vervolgens wederom te voorschyn met een bleek en ongedaan gelaat; hy vergaderde het volk, en verzekerde het zelve dat hy wederkwam uit de hel, en om het zelve te overreden verhaalde hy wat 'er in de stadt gebeurt was. Hy deedt de gansche vergadering zuchten en schreien, zo zeer waren zyne toehoorders door dit verhaal geraakt: zy twyffelden niet meer of hy was een Goddelyk man, en zy gaven hem hunne vrouwen te onderwyzen. Het was zonder twyffel by deze gelegenheit dat hy de kwade mannen verschrikte, hen vertonende dat de genen, die aan hunne vrouwen de verplichte troetelingen weigeren, in de hel met veel strengheit gestraft worden. Hy sprak waarschynlyk ook van de straffen, welke de lichtvaardige vrouwen ondergaan moeten, en die de welke onwillig zyn hunne mannen in de huwelykspplicht te wille te wezen: en men mag geloven dat dit eene der redenen geweest is, welke de Crotoniaten verplichtte hunne vrouwen in zyne schole te zenden. Deze grote meester sprak zich zelf wel tegen, dewyl de zielsverhuizing niet met de hel overeenstemt, die daar door weggenomen wordt. Maar hy wilde zich zelf liever gezag verkrygen, en zich bekwaam maken om de ongeregeldheit uit te roeien, zich zelf tegensprekende, dan eene wel aan een gevoegde leerwyze te volgen, die zo nuttig niet was, noch zo bekwaam om zyn heilzaam oogmerk te bereiken. Zyne neiging voor het algemene welzyn deedt hem zyne onderwyzingen besteden in de paleizen der groten; dewyl hy gemakkelyk konde begrypen, dat, indien hy den geest der prinssen en eerste regenten ten goede konde leiden, hy ook lichtelyk en overvloediglyk onder de andere menschen de vruchten van zyne philosophie zoude kunnen verspreiden. Hy hadt het geluk en den roem leerlingen gemaakt te hebben, dat uitmuntende wetgevers waren, als Zaleucus, Charondas, en eenige anderen. Van eenen wetgever sprekende, spreekt men van eenen man, dien men moet aanmerken als het beste geschenk, dat aan de menschelyke zamenlevinge kan gedaan worden. De genen die wetten gegeven hebben zyn veel meer verwondering en een onsterflyken lof waardig, dan de grootste overwinnaars. Het verschilt nochtans veel dat hunne gedachtenisse niet tot ons gekomen is met het zelfde geklater als die der Cyrussen, en der Alexanders. De oorzaak daar van is dat onze geest, weinig bekwaamheit hebbende om de waarachtige grootheit te kennen, de verbeelding van de zelve valschelyk vasthecht aan de daden die gerucht maken: hy weet het grootsche niet te onderscheiden van het gene dat een groot gerucht maakt: en aldus is het leven van eenen mensche, die zich ophoudt met het herstellen der inwendige kwalen van den staat door goede wetten, een voorwerp, dat weinig indruk geeft op onze zinnen; de reden daar van is dat diergelyk een werk in stilheit geschiedt. Maar zo men steden en provincien onderwerpt, zo men millioenen menschen doedt sneuvelen, zo men 'er tien maal zo veel tot den bedelzak brengt, men verkrygt zulk een doorluchtigen naam, dat de verste nakomelingschap daar van niet spreekt dan met verrukkingen van verwondering. Wat 'er van zy, het zal eeuwiglyk een groten roem zyn voor Pythagoras by de genen, die van zaken weten te oordelen, dat hy aan de wereldt eenige goede wetgevers verschaft heeft.

Dit is een roem die zich uitstrekt over de gansche philosophie, gelyk Seneca aangemerkt heeft. Boven dien bevlytigde onze philosooph zich ook krachtig om de oorlogen te bevredigen die in Italië ontstonden, en de inwendige partyschappen die de steden ontroerden. Men moet, zeide hy dikwils, niets anders beoorlogen dan deze vyf zaken, de ziektens van het ligchaam, de onwetendheit van den geest, de driften van het hert, de beroertens der steden, en de tweedragt der huisgezinnen. Het is te verwonderen dat een philosooph, zo bekwaam als Pythagoras in de Astronomie, in de meetkunst, en in de andere delen der wiskunst, behagen gehadt heeft om zyne schoonste voorschriften te geven onder de bewimpeling van raadzelachtige zinspreuken; eene bewimpeling zo moeielyk, dat de uitleggers overvloedige stoffe tot gissingen en zo vele verborgene betekenissen, als het hen behaagde, daar in gevonden hebben. Deze zinnebeeldische wyze van onderwys is krachtig in 't gebruik geweest in 't Oosten en in Egypten. Pythagoras heeft de zelve ongetwyffelt van daar ontleent. Hy keerde weder van zyne reizen beladen met den buit van geleerdheit van alle de landen die hy gezien hadde. Men geeft voor dat hy vooral een ryken oogst hadde onder de Joden, en dat hy vele zaken leerde van Ezechiel en van Daniel. Men wil zelf dat zyn *Tetractys* het zelfde zy met den naam *Tetragrammaton*, een naam die onuitsprekelyk is en vol van verborgentheden, naar het zeggen der Rabbynen. Anderen willen dat dit *Tetractys*, dit grote voorwerp van eerbiedigheit en eedzwering, niets anders was dan eene stoffe vol verborgentheden van te onderwyzen door de getallen. Men merkt aan dat Pythagoras en zyne navolgers tweederlei slag van onderwyzingen gebruikten. De eerste wyze was klaar en onbewimpelt: de twede was zinnebeeldisch en raadzelachtig. Eenigen hebben zyn bevel, dat hy gaf van gene bonen te eeten, naar de letter opgevat, onder andere redenen bybrengende dat Pythagoras door de Egyptenaars onderwezen was, en dat hy zich zelfs liet besnyden, om tot hunne geheimste verborgentheden toegelaten te worden. De Egyptenaars nu onthielden zich van bonen: zy zaaiden die niet, en zo zy 'er vonden die gewasschen waren zonder gezaait te zyn, zy roerden die niet aan. Hunne priesters trokken de bygelovigheit noch verder, zy durfden deze schelvrucht zelfs niet aanzien, zy hielden die voor onrein, en zouden liever het vleesch van hunne vaders gegeten hebben. Men moet dan geloven, besluit men, dat Pythagoras de leerling der Egyptische priesters het eeten der bonen letterlyk verboodt. Verscheide ernstige schryvers onder de ouden hebben dit verbodt op die wyze opgevat. Eenigen hebben gezegt dat hy zich liever wilde laten doden door de genen, die hem vervolgden, dan zich te redden dwars door een kamp of veldt met bonen, zo veel eerbiedigheit of afschrik hadde hy voor dat gewasch. Aristoxenes is mogelyk de eenige die gezegt heeft dat Pythagoras dikwils daar van at. Onze geleerden maken niet veel werks van dit getuigenis van Aristoxenes: zy vooronderstellen dat hy zich vergist heeft; zy merken deze Pythagorische onthouding als eene zekere zake aan, en zy zoeken naar de oorzake der zelve. Aristoteles noemt 'er vier of vyf. Hy geeft voor dat deze philosooph het eeten van bonen verboodt, om dat de zelve eenige gelykheit hebben met de delen die men niet noemt, of dat zy eenige gelykheit hebben met de poorten der helle, of om dat zy de ontuchtigheit ontsteken, of om dat zy gelyk zyn aan de natuur van het heelal, of om dat zy in de verkiezing der magistraten gebruikt wierden. De genen die willen dat dit verbodt een zedelyk voorschrift zy, en dat Pythagoras het zelve niet anders dan in een zinnebeeldischen zin verstaan heeft, verbeelden zich, dat hy daar door aan zyne leerlingen verboden heeft zich met de regeringe te bemoeien. Dit is daar op gegrondt, dat men in zekere steden zyn stem gaf met bonen, wanneer men tot de verkiezing der magistraten ging. Anderen willen dat hy daar door het Venus-vermaak verboden zoude hebben. Le Mauro, in een vaars, waar in hy onder den naam *della Fava* iets ontuchtigs te kennen geeft, voegt het gevoelen van Aristoxenes, en dat het welk het zelve bestrydt te zamen. Hy geeft voor dat Pythagoras het gebruik der bonen verboodt, dat is te zeggen het Venus-vermaak; en dat 'er nochtans gene spyze was die hy meerder nam dan die: hy verboodt aan anderen het gene hy zelf deedt; en deze gewoonte, zo men le Mauro gelooft, is zeer gemeen. Cicero meent dat het verbodt der bonen daar op gegrondt was, dat de zelve beletten Goddelyke of Hemelsche dromen te hebben; want de zelve verhitten te veel, en door deze aanhitsing der geesten laten zy de ziel niet toe de rust te bezitten, die nodig is tot het onderzoek der waarheit. De geleerde Windet heeft de redenen van deze onthouding geleerder doorgrondt dan iemandt: hy houdt zich voornamelyk aan de poorten der helle. Men heeft gezien dat eene der redenen van Pythagoras genomen was van de gelykheit tusschen de bonen en de poorten. Windet verwerpt de genen, die gezegt hebben dat Pythagoras door *κύαμος*, de keel der vrouwen, of de testiculen verstaan heeft. Hy bepaalt zich aan den letterlyken zin; maar hy bekent dat de bonen verboden waren door een grondbeginsel van kuischheit. Hy vertoont eene uitgeleze geleerdheit: hy toont dat in de helle te dalen naar het gevoelen van Pythagoras betekent gegenereert te zyn, en niets anders wilde te kennen geven dan de verandering, welke eene ziele ondergaat, die de bovenste luchtstreken verlaat, om zich op aarde met een werktuigelyk ligchaam te vereenigen. Hy toont dat de bonen in hunnen koker of in hunne bast gene banden hebbende gelyk zyn aan de poorten der helle, door welke de zielen altoos den vryen ingang hebben, wanneer het op een genereeren aankomt. Hy voegt 'er by dat Pythagoras dit leven aanmerkende als een zeker slag van doodt, of ballingschap, zocht te weeg te brengen dat men niet genereerde, en dat men zyne pogingen te werk stelde om naar de hemelsche plaatsen te keren. Hy wederlegt de genen, die geloven dat de bonen aan de leerlingen van Pythagoras verboden waren als eene onreine spyze: dit was, zegt hy, om heilige en geheime redenen, die zy aan niemandt zeiden. Eenigen van hen wilden liever sterven dan zulk een groot geheim openbaren. Eene Pythagorische vrouw sneedt zich zelf de tong af, om gene reden te hebben van te vrezen dat de smerten der pyniging haar zouden doen spreken. Menage brengt eene plaats by, genomen uit het leven van S. Artemius, waar in men vindt dat Theano, leerlinge en vrouw van Pythagoras, de redenen niet willende zeggen waarom zy zich van bonen onthielden, ter doodt gebragt wierdt; maar de tong wierdt haar afgesneden eer men haar deedt sterven. Daar waren in de eeuwen omtrent den tydt van Pythagoras weinig menschen die zo vele reizen gedaan hadden als hy. Hy wordt by zommigen voor een groot toveraar gehouden; Bayle zegt in zyne aanmerkingen op het artykel van Pythagoras, na Naudé, op wat gronden, en toont hoe de zelve Naudé onzen philosooph daar omtrent verantwoord en gerechtvaardigt heeft. Een der voornaamste leerstukken van Pythagoras was de zielsverhuizing. Men heeft aangemerkt dat hy de eerste was der philosophen, die de onsterflykheit der zielen beweerde; maar de verhuizing of overgang der zielen uit het eene ligchaam in 't ander is een zeer schadelyk middel geweest tot bevestiging van deze waarheit. Men geeft voor dat Pythagoras zich omtrent deze zielsverhuizing wegens een byzonder voorrecht beroemde; want hy beroemde zich gedachtig te zyn in welke ligchamen hy gehuisvest hadde eer hy Pythagoras was. Maar hy klom niet hoger op dan tot het beleg van Troje. Hy was eerst Æthalides geweest, de gewaande zoon van Mercurius, en in zyne keur hebbende van dezen godt te verzoeken alles wat hy wilde, zo verzocht hy van hem de gunst zich alle zaken te kunnen erinneren, zelfs na zyn doodt. Eenigen tydt daar na was hy Euphorbus, en ontfing eene wonde van Menelaüs in het beleg van Troje. Na de doodt van Euphorbus was hy Hermotimus, en naderhandt een visscher van Delos, Pyrrhus genoemt, en eindelyk Pythagoras, een man die zich alle deze zielsverhuizingen te binnen konde brengen, en het gene hy in de hel geleden hadde, en wat de andere zielen aldaar lyden. Hier is eene tegenstrydigheit; want zo de zielen uit het eene ligchaam vertrekkende in het ander overgingen, zo kwamen zy niet in de hel. Voorts staat aan te merken dat onze philosooph geen uitvinder was van de verhuizing der zielen; hy leerde de zelve van de Egyptenaars: dit deedt hem de goede lessen bederven die hy van Pherecydes gehoort hadde wegens de onsterflykheit der zielen, en die hem zo geraakt hadden, dat hy het worstelaarschap of kampvechterschap liet varen, om in de philosophie te studeren. Het is te denken dat zyne leerlingen geen vleesch aten ter oorzake van het gevoelen van de zielsverhuizing, en dat hy daarom ook het offeren van beesten afkeurde. Men merkt aan dat hy een altaar aanbadt, dat in het eiland van Delos aan Apollo toegewydt, en op welken nooit eenig slachtoffer geoffert was, als eene plaats die niet ontheiligt of bezoedelt was. Men kan niets heerlyker zien in de Heidensche philosophen dan het gene hy zeide van Godt, en van het einde waar op wy moeten doelen. Hy heeft de eenheit Gods erkent; want hy zeide dat de eenheit de grondoorzaak was van alle dingen, en dat uit haar het onderwerp was voortgekomen, dat zy gebruikte als hare stoffe, en dat door hare werkzaamheit over deze stoffe de getallen, de gedaantens, de elementen, de zichtbare wereldt, enz. te voorschyn kwamen. Hy heeft gezegt dat deze eenheit Godt, het goedt, het verstandt, en de geest was. Hy is nochtans op alle plaatsen niet even rechtzinnig. Het ergste is dat hy zich Godt verbeeldende als de bewegende oorzaak van 't heelal, en de ziel der wereldt, wilde dat onze zielen delen van Godt waren. S. Epiphanius schryft aan dezen philosooph een gevoelen toe, dat niets waardig is, dat is dat hy aan Godt eene ligchamelyke en werktuigelyke natuur geeft, Godt niets anders zynde dan de hemel, en zich van de zon en van de maan als van twee oogen bedienende, en alzo verder van de andere delen van het firmament. Maar zie hier eene gedachte, die eenvoudiglyk en volstrektelyk waarachtig is; Clemens Alexandrinus vergelykt de zelve met de woorden van Paulus: *Daar is niemandt die wys is dan Godt*, zeide Pythagoras. Jozephus schynt zeer voldaan te zyn over het gene verscheide philosophen, en voornamelyk deze, dachten van de natuur van Godt, en hy twyffelt niet of zy zouden noch rechtzinniger gesproken hebben, indien zy niet voor de vervolging gevreest hadden; want, gelyk Plato zegt, het is niet zeker de waarheit te zeggen wegens de Goddelyke natuur aan onwetenden. De zelfde Jozephus verzekert dat Pythagoras in Godsdienstigheit en in wysheit alle de oude philosophen overtreft. Men kan de aanmerking, welke Plutarchus heeft, niet voorbygaan: wanneer hy de gelykheit aantoont die gevonden wierdt tusschen de gedachten van Numa en die van Pythagoras: hy zegt dat Numa niet wilde dat men de Godheit door afbeeldingen zoude verbeelden, en dat Godt, volgens Pythagoras, eene natuur is, die niet lyden kan, die niet valt onder de zinnen, en die niet anders zyn kan dan het onderwerp van 't verstandt. Wat het einde en oogmerk van onze daden en betrachtingen belangt, men kan niets Christelyker noch beter bedenken, dan het gene Pythagoras daar van zegt; want hy wilde dat de studie van de philosophie strekte om de menschen

fchen Godt gelyk te maken. De leerftukken van onzen philofooph vervatten twee delen, die men zeer wel zoude kunnen vergelyken by de zuiverende en by de vereenigende weg; waar van onze Myftiken zo veel gezegt hebben. Schefferus brengt verfcheide plaatfen by, welke getuigen, dat, volgens het gevoelen van dezen philofooph, de verkryging van de waarheit het eenige middel is om daar toe te komen dat men Godt gelyk zy; maar dat men om de waarheit te kennen de zelve moet zoeken met eene gezuiverde ziel, die alle ligchamelyke driften bedwongen heeft. Men kan hier byvoegen het getuigeniffe van den onbekenden fchryver van zyn leven. Hy zegt dat de leerlingen van dezen philofooph onderwezen dat men zich op drie-derlei wyzen volmaakte. I. Met de goden omgaande; want gedurende dezen ommegang onthoudt men zich van alle kwade daden, en men maakt zich den goden gelyk, zo veel als zulks gefchieden kan. II. Met goed te doen aan anderen; want dat is eigen aan Godt, dat is de navolging Gods. III. Met dit leven te verlaten. De heerlykfte gefchenken, welke de hemel aan den menfche gedaan heeft, zyn, naar het gevoelen van Pythagoras, de waarheit te fpreken, en goede dienften te doen: deze twee zaken, zeide hy, zyn gelyk aan de werken Gods. De omftandigheden van de doodt van dezen philofooph worden verfcheidelyk verhaalt. Hy woonde te Crotona by Milo met zyne leerlingen, en men verbrandde hem aldaar. Een man, dien hy niet hadde willen toelaten in dit gezelfchap, ftak den brandt in het huis. Miffchien is het wezen (de Phyfionomie) van dezen perfoon niet gelukkig geweeft; want Pythagoras nam gene andere tot leerlingen aan dan de genen, welker wezen of gelaat hem behaagde, na dat hy het zelve naar de regelen van de kunft wel befchouwt hadde. Dit was altoos zyn eerfte werk. Daar zyn 'er die zeggen dat hy verdacht was heimelyke kuiperyen in 't werk te ftellen tot verkryging van de heerfchappy, en dat de Crotoniaten, om dezen toeleg voor te komen, den brandt in zyne woning ftaken. Hy redde zich dwars door de vlammen, en vertrok buiten de ftadt; maar dewyl hy in een veldt met bonen kwam, ftondt hy ftil, en wilde zich liever laten doden, dan den mondt open doen, of de bonen vertreden. Hy vluchtte, naar het getuigenis van Dicearchus, in den tempel van de Muzen te Metapontus, en ftierf aldaar van honger, na eene vafte van veertig dagen. Anderen zeggen dat hy by zyne wederkomft van eene reize, die hy gedaan hadde naar het eilandt Delos, om aldaar de oogen te fluiten aan zynen meefter Pherecydes, en om den zelven te begraven, zelf den loop van zyn leven ftuitte met zich van voedfel te onthouden. Volgens het verhaal van anderen geleidde hy zyne leerlingen tot byftandt der Agrigentynen tegen de Syracufanen; en geflagen zynde, wierdt hy gedood in het omlopen van een veldt met bonen beplant, daar hy niet dwars door hadde willen lopen: doch dit komt niet overeen met de Chronologie, volgens den ouderdom die hem toegefchreven wordt. Arnobius verzekert dat Pythagoras levend in eenen tempel verbrandt wierdt. Volgens Juftinus ftierf hy te Metapontus, werwaarts hy zich begeven hadde, na twintig jaren te Crotona gewoont te hebben; doch niet door eene geweldige doodt, maar in het tegendeel in ruft en in zo veel achting, dat zyn huis in eenen tempel verandert wierdt, en dat men hem als eenen godt vereerde. Valerius Maximus gaat zo verre niet; maar hy verklaart zich duidelyk tegen de genen, die zeggen dat men hem mishandelde. S. Epiphanius heeft groffelyk misgetaft wanneer hy gezegt heeft dat Pythagoras ftierf in het landt der Meden. Volgens Heraclides was Pythagoras 80 jaren oud toen hy ftierf, hoewel anderen hem 90 of 99 en meer jaren levens toefchryven: hy ftierf, volgens Eufebius, in het 4 jaar van de LXX Olympiade, het 497 of 498 jaar voor Chriftus. Hy hadde eene vrouwe Theano genoemt, eene dochter van Brontinus, een Crotoniaat, welke eenigen zeggen dat maar zyne leerlinge was. Hy hadde by haar eenen zoon Telauges genoemt, en eene dochter welker naam was Damo: hy trok hen op in de philofophie. Men zegt dat hy ftervende zyne dochter aanbeval zyne werken niet opentlyk te lezen te geven, en dat zy de zelve niet wilde verkopen, hoewel men haar eene grote fomme daar voor boodt. Men heeft noch tegenwoordig een werk, dat aan Pythagoras wordt toegefchreven, *de Gulde Vaarzen* genoemt; maar het is zeker dat de zelve van hem niet zyn. Men vindt in Lucianus een aangenaam onderhoudt in *de Zamenfpraak der fecten*, of van *de Philofophen in 't bekken*, daar men de ganfche lere van Pythagoras op eene fcherpzinnige wyze gedraait ziet. Van alle de fchryvers, die zyn leven gefchreven hadden, zyn 'er maar vier overig, te weten Diogenes Laërtius, Malchus, gezegt Porphyrius, Jamblichus, en de onbekende fchryver, waar van Photius het uittrekfel bybrengt in zyne Bibliotheek, *Cod.* 259. Daar zyn verfcheide andere Pythagoriften geweeft. Diogenes Laërtius maakt 'er van vier gewag; de een was dwingelandt van Crotona; de twede, een worftelaar van Phlias; de derde, van Zacinthus, die men zegt dat eene philofophie van verborgentheden leeraarde, aan wien men het Αὐτὸς ἔφα toefchryft; en een vierde van Samos, een fchilder en beeldhouwer. Men voegt hier noch twee andere beeldhouwers by, den eenen van Rheggio, en den anderen van Samos. Men ftelt eenen Pythagoras, eenen worftelaar, in de XLVIII Olympiade, dien men meent mede een philofooph geweeft te zyn; een geneesmeefter; een redenaar; en een Griekfch fchryver, waar van de eeuw onzeker is. Athenæus maakt ook gewag van een anderen Pythagoras; maar het is zeer waarfchynlyk dat de meefte van deze Pythagoraften geen andere zyn dan onze philofooph, dien men vermenigvuldigt heeft, naar de verfcheide wetenfchappen, en oeffeningen, waar mede hy zich bezig gehouden heeft. *Bayle Dict. Crit. en de fchryvers door den zelven bygebragt.*

PYTHEAS, een redenaar van Athene, een vyandt van Demofthenes, durfde, noch zeer jong zynde, in zynen haat tegen Alexander in 't openbaar fpreken, om zyne gevoelens te zeggen over de befluiten, welke de republyk nam ten opzichte van dezen koning. Een Athenienzer, die deze ftoutheit niet goed keurde, zeide tegen hem: *Hoe durft gy, die zo jong zyt, van zulke grote zaken fpreken? Wel*, antwoordde hy, *Alexander, dien gy door uwe befluiten tot eenen godt maakt, is noch jonger dan ik ben.* Plutarchus verhaalt dat Pytheas, (die, naar 't getuigenis van Suidas, uit de gevangenis, waar in zyne fchuldeifchers hem gezet hadden, ontvlucht en naar Macedonië geweken was) van Athene vluchtende zich begaf by Antipater, en hem door zyne redevoeringen zo veel dienft dede als hy konde. Hy hadde toen groten twift in Arcadië met Demofthenes, die, hoewel een banneling zynde, echter niet naliet zich by de ambaffadeurs van Athene te voegen, om de Griekfche fteden te bewegen zich te zamen te verbinden tegen Antipater, wiens zaak Pytheas beweerde. Plutarchus fpreekt van dezen Pytheas als van een fnapachtig en fchaamteloos redenaar, dien Phocion genoodzaakt was te begraauwen. *Plutarchus in Demoft. in Phocion. in Apophth. & de gerenda Repub. Bayle Remarque G de l'article de Pytheas de Marfeille.*

PYTHEAS was geboortig van Marfeille. De naaufte bepaling die men maken kan, naar 't gevoelen van *Bayle*, wegens den tydt, in welken hy geleeft heeft, is den zelven te ftellen in de eeuw van Alexander den Groten. Hy maakte Geographifche werken, welke waarfchynlyk niet anders waren dan de verhalen van zyne reizen. Hy misbruikte overdadiglyk den regel: *Hy heeft goed liegen die van verre komt*, want daar is geen flag van fabelen, dat hy niet verhaalde van de Noordfche landen, en dat hy zich niet beroemde gezien te hebben. Hy was niet onbewuft dat weinig ooggetuigen hem zouden kunnen tegenfpreken; maar de nakomelingfchap liet ten minften zyne ftoutheit niet ongeftraft. Polybius havende hem fchrikkelyk: Strabo valt in verfcheide gelegenheden met de uiterfte ftrafheit op hem aan. Deze beide fchryvers waren niet bekwaam te dulden, dat hy ongeftraft verhaalde, dat aan het eilandt Thule, zes dagreizens behoorden Groot-Britannië, en in alle die geweften, geen landt, noch zee, noch lucht was, maar een zamenmengfel van alle drie, dat gelyk was aan de zeelong, op welke de zee en de aarde gehangen waren, en dat als tot een bandt verftrekte aan alle de delen van 't heelal, zonder dat het mogelyk was derwaarts te komen, noch te voet, noch met fchepen. Hy beroemde zich deze ftoffe gezien te hebben; en voorts bekende hy, dat hy niet anders daar van fprak dan door horen zeggen. Hy beroemde zich ook door alle landen van Europa gereift te hebben, die aan de grote zee gelegen zyn, van Cadix af tot aan den Tanaïs toe; het welk Polybius niet wel konde geloven van zulk een gering perfoon als hy, kwalyk van geldt voorzien. Men bekent ten minften dat hy de eigenfchappen der Noorder landen ten opzichte van de zonneftanden niet kwalyk verftaan heeft: en het gene hy zeide dat de barbaren hen de plaats toonden daar dit hemellicht ging flapen, en dat aldaar landen waren, daar de nacht maar drie uuren, en andere daar hy maar twee uuren duurde, luidt ganfch niet fabelachtig, en ftrekt hem oneindig veel meer tot eere dan eene andere zaak, welke Plinius na hem verhaalt: dat is dat 'er een eilandt was eenen dag reizens van het landt der Guttonen, volkeren van Duitfchlandt, alwaar men amber gebruikte in plaats van brandhout, om vuur te maken. Men doedt niet kwalyk de verantwoording te raadplegen, welke Petrus Gaffendus voor Pytheas opftelde ten verzoeke van De Peirefc. Deze twee doorluchtige Provençalen waren wel vernoegt te arbeiden tot eere van hunne provincie, door het verdedigen van de achting van dezen fchryver, die te Marfeille geboren was. Gaffendus, hoe geleerd hy zy, heeft echter misgetaft in zyne giffingen omtrent dezen fchryver; 't welk echter niet belet dat zyne verantwoording lezenswaardig is. Harduinus fchryft aan onzen Pytheas toe het gene Plutarchus verhaalt van den Pytheas, waar van in 't voorgaande artykel gefproken is. *Bayle Dict. Crit.*

PYTHERMUS *van Epheze*, een Griekfch hiftoriefchryver, door Athenæus bygebragt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Athen. l. VII.*

PYTHEUS, of PYTHES, zeker ryk man van Lydië, in klein-Afië, ten tyde van Xerxes, goudmynen gevonden hebbende, bevlytigde zich zo krachtig om de zelve van voordeel te doen zyn, dat het zoeken van dit metaal zynen geeft volkomen vervulde, en dat hy een groot getal van menfchen daar in deedt omkomen, waar van de bloedverwanten zich tegen zyne vrouwe daar over beklagende, nam zy voor haren man van deze drift te genezen. Wanneer hy wedergekomen was van eene reize, gaf hy laft dat men hem het avondmaal zoude gereed maken: zyne vrouw deedt hem verfcheide gerechten van louter goudt opdifchen. De glanfch van deze buitengewone fpyze behaagde hem in 't eerft, maar hy beklaagde zich wel haaft over der zelver hardigheit, en dat zy niet dienen konde om zynen honger te verzadigen, waar door zyne vrouw gelegenheit kreeg om hem zyne verblindheit te doen erkennen. *Plutarchus* in zyne verhandelinge van de deugden der vrouwen. *Harduinus in Plinii l. XXXIII. Sect.* 47.

PYTHIA, een fchoufpel, 't welk Apollo in ftede, wanneer hy de grote flang Python omgebragt hadde. Het zelve wierdt wel voornamelyk te Delphos, doch ook op andere plaatfen gevierd. De oeffeningen die op het zelve gefchiedden zyn reets op het artykel OLYMPIA befchreven, *Potterus Archæol.* 2. 23. *Faber Agon.* 2. 23.

PYTHIAS, een Pythagorisch philosooph, en halsvriendt van Damon. Zie DAMON.

PYTHIAS, de dochter van Aristoteles, was driemaal getrouwt, eerst met Nicanor, volgens het testament van haren vader, vervolgens met Proclus, afkomstig van Demaratus koning van Lacedemonië, en eindelyk aan Metrodorus den geneesmeester, leerling van Chrysippus van Cnidus, en meester van Erasistratus. De twee zonen die zy hadde uit haar twede huwelyk, Procles en Demaratus genoemt, studeerden in de philosophie onder Theophrastus. Die, welken zy hadde by Metrodorus, was *Aristoteles* genoemt. Het blykt door eenige spreuken, die haar toegeschreven worden, dat zy eene goede opvoeding van haren vader ontfangen hadde. Zy zeide onder anderen, dat de schoonste verw, welke men zien konde op het aangezicht van eenen man, die van de schaamte was. *Bayle Dict. Crit.*

PYTHIUS (J.) heeft geschreven tot wederlegging van het boek der Præ-Adamiten. Daar zyn twee werken van dezen naam, het een onder den tytel van *Praadamitæ, sive Exercitationes super versibus* 12. 13. 14. *Capitis quinti Epistolæ D. Pauli ad Romanos*; het ander onder dien van: *Systema Theologicum, ex Praadamitarum hypothesi.*

PYTHOCLES. Zie PITHOCLES.

PYTHON, een slang, of serpent van eene wonderbaarlyke grootheit, dat de aarde voortbragt na den zondvloedt van Deucalion. De fabel zegt dat Juno zich van dit yselyk serpent bediende, om de verlossing van Latona te beletten, die door Jupiter bezwangert was, en door de vervolging van dit monster moest vluchten naar het eilandt Asteria, naderhandt Delos genoemt, daar zy Apollo en Diana ter wereldt bragt. Maar Apollo groot geworden zynde, doodde dit serpent met pylen: ter gedachtenisse van welke daadt de Pythische spelen ingestelt wierden. Strabo gelooft, dat men door dit serpent Python een boosaardig man verstaan moet, *Draak* of *Serpent* genoemt, dien Apollo doodde. Maar de natuurkundigen zeggen, dat Python een Grieksche naam is, afgeleid van een Grieksch woordt, dat *bederven* of *bederving* betekent.

PYTHONISSA, PYTHONISSE, priesteresse van Apollo, welke orakelen gaf te Delphos in den tempel aan dien godt onder den naam van den Pythiaanschen Apollo toegewyd. Zie DELPHOS. Men gaf ook dezen naam aan alle de vrouwen, die zich ophielden met de toekomende zaken te voorzeggen, en zich beroemden van dien godt inblazingen of ingevingen te hebben. De Grieken noemden de zelve Ἐγγαστρίμυθοι, willende zo veel zeggen als het woordt in den buik hebbende; om dat men geloofde dat zy van den geest bezeten waren die hen deedt spreken. Men gelooft dat de dichter Euricles de eerste uitvinder was van dit slag van waarzeggen. De genen, die van dezen geest aangedaan waren, schenen gansch verwoed te zyn, maakten buitengewone bewegingen, en spraken met eene zachte, fyne, en byna onverstaanlyke stem: eindelyk zy beroemden zich het toekomende te voorzeggen, wonderwerken te doen, en zelfs de doden op te roepen uit de hel. *Leo Allatius in Eustath. Syntagma de Engastrimytho.*

PYTHONISSE, eene toveresse, of waarzegster, waar van in de Schriftuur gesproken wordt.

PYTHONISSE, eene vermaarde hoer van Athene, meesteresse van Harpalus, door wien zy gedurende haar leven als eene koningin onderhouden wierdt, en die haar een prachtig graf liet oprechten na haar doodt. *Diodor. l. XVII.*

PYTHOPÆUS. (LAMBERTUS) Zie PITHOPOEUS.

PYTHOPOLIS, eene stadt van Asië, in Mœsië gelegen. Daar is nog eene stadt van dien naam gelegen in Karië. *Stephan. Polyan. l. VIII. c. 42.*

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK.

Q.

Deze letter schynt onnut te zyn by de Latynen, om dat by hen de C de zelve betekenis kan hebben, en in hare plaatse dienen. Zy is ook niet altoos in gebruik geweest by de Latynen, die waarschynlyk de zelve ontleent hebben van de *Koph* der Hebreën, en ze alleenlyk gebruikt hebben om de U met eene andere klinkletter zamen te voegen, gelyk zy ook niet zonder de U kan uitgesproken worden. De Latynen veranderen deze letter dikwils in een C, als *sequor*, *secutus*, *loquor*, *locutus*, enz. De Franschen, de Italianen, en de Spanjaarden hebben de letter Q ontleent van de Latynen. De Engelschen gebruiken de zelve meermalen dan de Hoogduitschen, by welke het gebruik van deze letter seldzaam is, zo wel als by de Nederduitschen, de Hungaren, en hunne naburige volkeren, die zich daar van niet bedienen dan voor de woorden, die uit het Latyn getrokken zyn. Eenige Nederduitsche schryvers, het oude gebruik volgende, willen nochtans de Qu behouden hebben, en verketteren zelfs de genen, die in plaats van de zelve Kw schryven, welke laatste nochtans zeer verre het grootste getal uitmaken. Ausonius spreekt aldus van deze drie letters K, C, en Q, die het zelve gebruik schynen te hebben, *de litter. monosyl.*

Hæc tribus in Latio tantum addit nominibus,
Prævaluit postquam Gamma vice functa prius,
Atque alium pro se titulo replicata dedit.

QUACKENBRUGGE, eene kleine stadt in het bisdom Osnabrugge, aan de rivier Hasse. *Zeiler. Topogr. Westphal.*

QUADEN, een oud volk der Sueven in Duitschlandt, dat, naar het bericht van Cluverius, aanvankelyk tusschen den Donauw, Bohemen en de rivier de Mark woonde, doch zich daar na tot in Hungarië, tusschen de steden Erlau en Waizen uitgestrekt heeft. Deze Quaden waren eene oorlogzuchtige natie, trokken ten tyde van den keizer Marcus Antonius over den Donauw, en deden een inval in het gebiedt van 't Roomsche ryk. In volgende tyden deden zy het zelve, vereenigden zich onder de regering van Valentinianus met hunne naburen, en rukten tot naar Aquileja. Zy waren mede onder de Marcomannen, wanneer de zelve, in den slag tegen de Romeinen, door den blixem van den hemel verstrooit wierden. Men houdt het gemeenlyk daar voor, dat de Quaden in opper-Silesië tot in Moravië gezeten zyn geweest. *Cluver. Descr. Germ. Lazius de Migrationibus gentium. Hanckius de Siles. Major.*

QUADRAGESIMA was by de Romeinen een zekere tol, waar door van alle waaren het veertigste gedeelte aan de tollenaars betaalt moest worden. Van gelyken wanneer de stryden-de partyen wegens eene somme gelds, of erffenisse, een proces voerden, moesten zy mede zo veel daar van betalen.

QUADRAGINTA VIRI waren veertig rechters te Athene, die in het Atheensche gebiedt omreisden, en de verschillen over beschimpingen, vechteryen, geweldaddigheden, als mede wanneer men onmondige kinderen in hunne erfenis onrecht gedaan hadde, moesten richten. *Sigon. de Rep. Athen. IV.* 3.

QUADRATUS, gouverneur van Syrië. Zie NUMIDIUS. (QUADRATUS)

QUADRATUS, een leerling der Apostelen. Om den geest van den keizer Adrianus te verzachten, die de Christenen vervolgde, boodt hy hem in den jare 126 eene apologie of verantwoording aan, om hem de onschuldt te doen zien van de genen, die hy met zo veel wreedheit vervolgde. Hy deedt ook dieswegens voor hem eene uitmuntende redevoering, die zo veel indruk maakte op den geest des keizers, dat hy de vervolging deedt ophouden. Eusebius zegt, dat Quadratus ook de gave van prophetie hadde. Hoewel Hieronymus gezegt heeft dat de verantwoording van Quadratus te Athene aan Adrianus was aangeboden, na dat deze keizer tot de geheimen van Eleusina was genodigd geweest, zo is zulks nochtans niet zeker; want Hieronymus zelf zegt dat het was ten tyde van de vervolging; en dat Adrianus, acht slaande op deze verantwoording, de vervolging deedt ophouden. De vervolging nu begon in den jare 125, en eindigde in den jare 126. Het is waar dat Adrianus in den jare 125 naar Athene ging, maar hy was misschien van daar wedergekomen, wanneer Quadratus hem zyne verantwoording aanboodt. Men moet zelfs QUADRATUS den Apologist, of verdediger der Christenen onderscheiden van QUADRATUS, bisschop van Athene. De eerste was een leerling geweest der Apostelen, en heeft gebloeid in het begin van de II eeuw. De twede is eerst gevolgt op Publius in de kerke van Athene omtrent het einde van de II eeuw, onder het keizerryk van Marcus Aurelius. Het Romeinsche Martyrologium viert noch de gedachtenisse van eenen Quadratus martelaar in Afrika, waar van S. Augustinus den lof uitgesproken hadde op den dag van zyn feest, in eene predikatie, waar van Possidius spreekt, en van wien gewag gemaakt wordt in de oude Tydwyzer van Carthago in de maandt Augustus. Het Romeinsche Martyrologium maakt noch gewag op den 21 Augustus van eenen QUADRATUS, martelaar. *Hieron. de Script. Eccl. Euseb. lib. IV. Hist. Baron. A. C.* 125. *Tillemont Mem. Eccl. T. II. Baillet Vies des Saints.*

QUADRATUS. Zie ASINIUS QUADRATUS.

QUADRIGARIUS, (CLAUDIUS) een oud Latynsch historieschryver, wiens werken verloren zyn. Men weet niet in wat tydt hy geleefd heeft, maar hy wordt dikwils door de oude letterkundigen bygebragt. *Vossius lib. I. de Hist. Latin. cap.* 10.

QUADRUPLATORES waren zulke lieden, welke de genen aanbragten, die eenige schennis begaan hadden; welke verdiende opentlyk gestraft te worden. Zy zouden daar van den naam dragen, dat zy het vierde deel van de verbeurde goederen of geldboeten verkregen. Eenigen zeggen dat zy alzo genoemd wierden, om dat de genen, welke zy aangeklaagd hadden, het vierdedeel hunner goederen verloren. *Asconius ad Cicer. p.* 56. & 116. *Turnebus Advers. III.* 9. *Dempsterus ad Rosin. IX.* 31. *Pitiscus.*

QUADYK, een dorp in Noord-Hollandt. Zie KADYK.

QUÆSITORES PARRICIDII waren by de Romeinen de genen, die een doodslager pynelyk verhoorden, welke in het 604 jaar van Rome daar toe aangesteld wierden. Want de burgermeesters hadden toen gene macht om zonder onderzoek en kennisse van het volk iemandt ter doodt te brengen, daarom wierden zy aangesteld om dieswegens behoorlyk onderzoek te doen. Van te voren, eer zulks opgekomen was, en de Roomsche Raadt noch meer macht hadde, moesten dan de burgermeesteren, dan de Dictator, dan de Prætor dit ampt op zich nemen. Zy wierden door het *Senatusconsultum* of door den Raadt verkoren, en wel in de *comitia tributa.* Voor het overige waren zy in groot aanzien, hadden ook hunne stadsdienaars, en andere bedienden om zich. Zy bekleedden hun ampt een jaar lang. *Sigon. de Jud. II.* 4. *Gruchius de Comit. Rom. II.* 2. *Pighius Annal. Rom. I. p.* 71 & 268. *Danet p.* 694. *Pitiscus.*

QUÆSTOR was te Rome een magistraatspersoon, die uit het volk verkoren, en meest in gerechtszaken gebruikt wierdt. Hy hadt het opzicht, wanneer twee partyen een proces voerden, dat zo wel de aanklager als advokaat en getuigen hunne zaken recht voortbragten, en geen van hen eenigzins te verre ging. Dieswegens konde hy ook de rechters of van malkander doen scheiden, of ook, wanneer zy het zelfs niet gaarne deden, byeen doen blyven. Hy hadt ook de Urna's en vaten in bewaring, waar in zy hunne stemmen gaven. Zy zaten op een *sella curulis,* hadden een bloot zwaardt voor zich, om hun rechtsgebiedt te betekenen, en hadden vele halsrechters, schryvers en andere bedienden om zich. *Quæstores candidati* wierden die bedienden van den keizer genoemd, die des zelfs brieven en redenen aan den Raadt moesten voorlezen. *Candidati* mogten zy genoemd worden, dewyl dit het eerste begin was, dat zy aan het hof des kei-

zers iets konden worden, of in de republyk iets te zeggen hadden. Onder Constantinus en de navolgende keizers wierdt deze waardigheit aanzienlyk. Want toen onderschreven zy ook de wetten en bevelen. De gewone formulieren, die zy daar by gebruikten, waren *Quaestor legi*, of *Quaestor subscripsi*. De *Quaestores Palatii* namen hun begin onder Constantinus, en waren zo veel als grootkanceliers. Zy konden wetten geven, besluiten maken, verzoekschriften onderschryven, enz. In 't kort, zy hadden het recht in handen, en waren voorstanders der wetten. *Quaestores Provinciales* waren die, welke te gelyk met de Proconsuls of Propraetors in de provinciën gezonden wierden, doch voor hun vertrek uit het *ærarium* van den Raadt en van de *Tribuni ærarii* geldt ontfingen, waar van zy in de provinciën de *Legati*, *Proquaestores* en *cohors Praetoria* betalen en nodig onderhoudt verschaffen moesten. Zy wierden zomtyds door den Raadt daar toe verkoren, doch zomtyds viel hen zulks door het lot te beurt. Zy hadden hunne schryvers, halsrechters, en andere bedienden om zich. De eersten gebruikten zy in gerechtsbestellingen, doch de anderen dienden alleenlyk om de Quæstores aanzien te geven, wanneer zy met een talryk geleide vertrokken. Men kan ook verder hunne hoge waardigheit daar uit afnemen, dat de generaals, wanneer zy een triomph wilden houden, by hen moesten zweren, dat zy den Raadt te Rome van de verkrege overwinning bericht gegeven hadden, en hoe veel manschap zy in den slag verloren hadden. Hunne verrechtingen waren verder, dat zy den tol van de granen, en alles wat in- en uitgevoerd wierdt, invorderden, en naar Rome zonden. Wanneer afgezanten van vreemde plaatsen naar Rome kwamen, moesten zy de zelve te gemoet gaan, en in het logement, waar voor zy zorg droegen, geleiden. Indien het gebeurde, dat een van de afgezanten krank wierdt, moesten zy den zelven opwachten, en wanneer hy stierf de lyks-onkosten uit de geldboeten betalen. Zomtyds droegen de Propraetors hen hun ampt op, en gaven hen volkomen macht om het rechtsgebiedt in hunne plaats te vieren, en het opzicht te hebben op de ingevoerde granen. Verder wanneer de Proconsuls of Propraetors hunnen tydt uitgediend hadden, en weder naar Rome wilden vertrekken, en noch gene andere aangekomen waren, die hen zouden opvolgen, droegen zy de Quæstores ondertusschen hun ampt op. Zy voerden ook altoos den tytel van den genen, wiens persoon zy verbeeldden. Daar tegen, wanneer der Quæstores hun tydt verstreken was, dat zy hun ampt nederleiden, stont het niet aan hen in hunne plaats te verkiezen wien zy wilden, wanneer namelyk noch geen ander, die hunne plaats in het toekomende bekleeden zoude, aangekomen was; maar de Proconsul of Propraetor, als die de hoogste macht hadden, verkozen wien zy wilden. De *Quaestores urbani* hielden zich bestendig in de stadt Rome op, en wierden ook *Tribuni aerarii* genoemd. Doch zy waren zeer verre van de *Quaestores provinciales* onderscheiden: want zy mogten geen gevolg van *Lictores* en *Viatores* om zich hebben, ook geen *toga praetexta* dragen, noch het recht uitspreken, gelyk de *provinciales*. Hun ampt was het eerste, daar een jongeling naar staan konde, die met 'er tydt te Rome hoger wilde komen. *Sigon. de Judic. II. 4. Hotoman. Antiq. Rom. II. 12. Pitiscus. Justin. Novell. 21. Hotoman de Magistr. Rom. Brisson Antiq. I. 17. Panciroll. not. dign. Imp. Orient. cap. 73. Guther. de Offic. dom. Aug. I. 14. Prevotius de Magistr. Rom. cap. 14. Ouzelius ad Gall. XIII. 13.*

QUÆSTORIUM wierdt by de Romeinen niet alleenlyk de tent van den *Quaestor* in den oorlog, maar ook een zeker huis in de provinciën genoemd, waar heen inzonderheit de tribuit, tol en andere inkomsten gebragt moesten worden. *Lipsius de milit. Rom. V. dial. 3. Schellius in Polyb. p. 1665. Patricius de Re milit. Rom. P. 9. sect. 43. Pitiscus.*

QUAKEL, (DE) een buurt in Hollandt, behorende onder het baljuwschap van Amstellandt.

QUAKERS, of KWAKERS, in 't Fransch *Trembleurs*, dat is *Bevers*, eene sekte van geestdryvers in Engelandt, aldus genoemd van het woordt *Quake*, dat *beven* te zeggen is, om dat zommigen onder hen zich gelaten te beven, als zy propheteren, of als zy bidden. Deze secte wierdt voortgebragt in de XVII eeuw, gedurende de burgerlyke oorlogen, welke zo dodelyk waren aan koning Karel den I. GEORGE FOX was het hoofdt en de stichter van de zelve. Zy gaven hem ook den naam van den *Groten Apostel*, en van het *heerlyk werktuig in de handt Gods*. Hy was geboren in het dorp Dreton, in de provincie van Leicester. Hy was zwaarmoedig en droefgeestig van aardt; hy hadt gene begaafdheden tot de wetenschappen, sprekende zelfs zyne natuurlyke taal zeer plomp, en was de zoon van een ambachtsman. Zyne opvoeding was overeenkomstig met zynen staat. Hy zelf hadt gene verhevener oogmerken, aldus wierdt hy een schoenmaker in de stadt Nottingham. Gedurende deze stille bezigheit overdacht hy onophoudelyk de Heilige Schriftuur, en vervulde daar mede zynen geest; zodanig dat alle zyne redenen niet anders waren, dan onderëen vermengde plaatsen uit de zelve, en met meer Godsdienstigheit dan verkiezing toegepast. Het afgezonderd en bespiegelend leven, dat hy verkoos, vermeerderde zyne zware droefgeestigheit; en zich overgegeven hebbende aan zyne overdenkingen, verbeeldde hy zich dat Godt hem openbaringen deedt, en dat hy zomtyds verrukt en door den Goddelyken Geest opgetrokken was; vervolgens zynen winkel verlatende, gaf hy zich uit voor een prediker van den Hemel gezonden om de menschen te hervormen. Het volk geraakt door de nieuwigheit liep toe tot zyne predikatiën, en deze uitslag bevestigde hem in zyne inbeeldingen dat Godt hem onmiddelyk geroepen hadde. Hy predikte in devote uitdrukkingen, dat alle menschen afgevallen waren, en niets gezonds of geheels gelaten hadden, noch in de lere noch in de zeden. Aangemoedigd door den voortgang en door den toevloedt van toehoorders, sprak Fox met meer stoutheit en hevigheit; en om gezag te geven aan zyne zending, verbreidde hy mirakuleuse genezingen, uitgewerkt door de tusschenkomst van zyne gebeden. Hy stelde weinig geloofsstukken voor, en bragt den ganschen Godsdienst tot de zeden, tot de onderlinge liefde, tot de liefde Gods, en tot eene naaukeurige waarneming van de inwendige en geheime bewegingen van den geest. Ten opzichte van den Godsdienst, hy wilde dat de zelve zeer eenvoudig zoude zyn, zonder plechtigheden of toestel. Alles bestont in eene droevige en Godsdienstige stilzwygendheit, verwachtende de uitstorting van den H. Geest, die hen aanspoorde om te spreken, en deze schielyke inblazingen liepen gemeenlyk uit op vermaningen tot boetvaardigheit en eendragtigheit. Zyne aanhangers maakten hun werk van eene onkreukbare oprechtheit in den handel en ommegang, en van eene vroomheit die alle beproeving konde uitstaan. Zy waren boven dien streng en ernstig van gelaat, koel in 't spreken, en hadden eene langzaamheit, die hen belette iets met voorbarigheit te zeggen. Zy hadden veel zedigheit in hunne kleding, en eene voorbeeldelyke matigheit aan hunne tafel. Het gebruik der eeden was onder hen afgekeurd, en zy veroordeelden den oorlog als eene woede, die eigender was aan de wilde dieren dan aan de menschen. Zy laakten ook met veel verontwaardiging de herders van de Anglikaansche kerk, die met oogmerken van huurlingen het Euangelium verkondigen. Eindelyk door hunne goedaardigheit, de eenvoudigheit van hun gedrag, de mededeeling van hunne rykdommen, en de uitwendige zuiverheit van hun leven, dat eene afbeelding scheen van de eerste kerke, wonnen zy de genegenheit en verwondering van het volk; maar de verstandigen mistrouwden zulks met reden. Fox ontmoette dan wel haast moeijelyke tegenstrevingen. Dewyl hy stoutelyk in de kerken ging, alwaar hy den prediker storende, tot het volk sprak, en het zelve opmaakte, zo nam men hem op verscheide plaatsen gevangen; en zo men niet verder ging, het was om dat men medelyden hadde met zyne buitensporigheit. Zyn aanhang vermeerderde ondertusschen, en verspreidde zich in de provinciën van Engelandt; maar dewyl zich plompe droefgeestigen daar onder mengden, welke door de plaatsen liepen, schreeuwende en schrikkelyk huilende, en oproerige geesten, die verwarring bedoelden, de wettelykheit van de macht der overheden aantastende; zo deden de eersten de kwakery verachten en verdenken, de zelve bespottelyk, en de laatsten de zelve hatelyk makende. Cromwel, die de schadelyke gevolgen daar van voorzag, verboodt hunne vergaderingen, en deedt Fox gevangen nemen, die door alle de provinciën trok, om zyne leer en lasterschriften te verspreiden. MARGARETA FELL, zyne vrouw, was eene der vermaardste van den aanhang geworden door hare predikatiën, en zy hadt het zelfde lot met haren man. Alle deze ongevallen kwamen de Quakers over door de koppigheit welke zy hadden om aan de overheden de eertytels niet te geven welke hen toekwamen, en de zelve te behandelen met eene oneerbiedige gemeenzaamheit; buiten hunne gewoonte van hoogmoediglyk en kwalyk gepast harde en beledigende berispingen te doen, en zich een prophetischen zwier te geven, zware ongevallen voorzeggende aan de genen die hunne berispingen tegenstonden. Naderhandt onthielden zy zich van dien magistralen toon, en van die prophetische houdingen, welke de geringste ambachtslieden onder hen aannamen, welke dikwils het volk zamenriepen, en zich met afschuwelyke kleederen bedekkende, en eene nare stem aannemende, eene aanstaande verwoesting voorzeiden, en zomtyds de vryheit namen om van Gods wegen een stilzwygen op te leggen aan de Anglikaansche herders in de kerken. Cromwel, hen als geestdryvers aanmerkende, vergenoegde zich hen in de gevangenis te doen zetten, waar van hen de deuren weder geopend wierden, zo haast zy beloven wilden zich te zullen weerhouden. Een eenige van hen wierdt als een Godslasteraar gegeesseld. Hy was *Taylor* genoemd, en hadt de onbeschaamdheit gehad toe te laten dat zyne aanhangers hem noemden de *eenige Zoon Gods*, de *Zonne der gerechtigheit*, en de *Koning Israëls*, en dat men by zyne intrede te Bristol voor hem riep: *Hosanna Zone Davids*.

Karel de II, den troon weder beklommen hebbende, deedt velen van hen gevangen nemen, en liet toe, dat men hen vervolgde, wanneer zy het verbodt van niet te vergaderen overtraden. In den jare 1664 wierdt zelfs besloten de halsterrigsten naar de Amerikaansche eilanden te zenden, en hunne ballingschap te verzellen met alle omstandigheden die bekwaam waren om de anderen af te schrikken. Dit duurde tot in den jare 1666, wanneer WILLIAM PEN, zoon van den vice-admiraal van Engelandt, zich in hunne secte begeven hebbende, het steunsel van dezelve wierdt, en hen de zekerheit en rust bezorgde die zy niet hadden kunnen verkrygen. Deze man, noch veel aanzienlyker door zyne bekwaamheit dan door zyne waardigheit, gaf verscheide schriften uit ten voordele van den aanhang, waar in hy veel steunde op het leerstuk van de algemene verdraagzaamheit.

Wanneer men ophieldt de Quakers in Engelandt te vervolgen, stelde men hen ten toon op de openbare toneelen, en men maakte hen het voorwerp van de openbare bespotting, door het nabootsen van hunne zuchten, hunne hikken, hunne hervormde uitwendigheit, hunne ernstige en statige houding, hunne vremde koppigheit om geen onderscheidt te maken tusschen menschen, en die alle met eene onbeleefde gelykheit te behandelen. Dit belette hen niet om zich bezig te houden met het vaststellen van zekere tucht en regering. Hunne voornaamste oeffening van Godsdienst bestaat

ſtaat in eene grote opgetogenheit om te oplettender te zyn op de uitdrukkingen en inblazingen van den H. Geeſt; en om onder hen de bediening van het predikampt waar te nemen, heeft men gene andere roeping nodig dan de begaafdheden daar toe te hebben. Zy hebben nochtans zeker ſlag van herders, die den kerkelyken Raadt uitmaken, en die gewoonlyk de afgezondenen zyn tot het algemeen ſynode, dat alle jaren te Londen vergadert. Men overweegt op het zelve de zaken, die den Godsdienſt en de tucht betreffen. Om tot het leeraarſchap te geraken is noch onderzoek, noch ordening, noch inwyding nodig, en daar geſchiedt gene plechtige aanſtelling: de toeſtemming der vergadering is genoeg. De gagien of de beloningen van deze herders zyn onbepaald, en afhankelyk van de milddadigheit van het volk, dat dezelve regelt naar de bekwaamheden en naar de noodzaaklykheden van den leeraar; maar zy maken dieswegens geen beding, achtende het onwaardig voor zulk een gewyd karakter geldbedingen te maken tot verkryging van het recht om te prediken.

Wat aangaat hunne voornaamſte leerſtukken, zy verwerpen de openbare gebeden en de Sakramenten, volgen het gevoelen der Anabaptiſten wegens den doop, beweren dat de ziel een gedeelte van Godt is, dat Jeſus Chriſtus geen ander ligchaam heeft dan zyne vergaderinge, en beelden zich in dat alle menſchen een licht in zich hebben dat genoegzaam is tot de zaligheit. Het gebedt is, naar het gevoelen van deze geeſtdryvers, onnut tot de zaligheit, wy worden gerechtvaardigt door onze eige gerechtigheit, en daar is geen ander leven en glorie te verwachten dan in deze wereldt. Zy geven voor dat alle dingen gemeen moeten zyn, dat niemandt meeſter of heer genoemt kan worden, en dat de eene menſch gene macht kan hebben over den anderen. Men zegt dat eenige van deze Quakers zeggen dat zy Chriſtus zyn, eenige Godt zelf; en andere dat zy Godt gelyk zyn, om dat zy den zelfden geeſt in zich hebben die in Godt is. Dit is het dat men van de Quakers zegt. De naaukeurigen kunnen hunne verantwoording zien in *Barclay*, die hunne gevoelens vervat heeft in vyftien ſtellingen, te Amſteldam gedrukt in den jare 1674. Het is zeker genoeg dat hunne voornaamſte leerſtukken zyn, dat Godt aan alle menſchen, zonder iemandt uit te zonderen, bovennatuurlyke verlichtingen ſchenkt, die hen kunnen behouden; dat men volgens deze verlichtingen moet leven, zonder welke men niet bekwaam is de Schrifture te verſtaan; dat men alle plechtigheden uit den Godsdienſt, en uit de burgerlyke zamenleving moet verbannen, en zelfs malkanderen niet groeten met afneming van den hoedt.

Om aan te tonen op wat wyze deze geeſtdryvers de hoge machten handelen, men behoeft maar te zien het adres, dat zy in den jare 1685 den koning Jacobus den II by zyne verheffing op den throon aanboden: het zelve luidt aldus: *Wy komen u de ſmarte betuigen, die wy gevoelen over de doodt van onzen goeden vriendt Karel, en de blydſchap dat gy onze regent geworden zyt. Wy hebben verſtaan dat gy niet meer van de gevoelens van de Anglikaanſche kerk zyt dan wy. Daarom vragen wy u dezelve vryheit die gy voor u zelf neemt. Het welk doende, wenſchen wy u alderlei voorſpoedt. Vaar wel.*

De aanhang der Quakers is niet alleen in Engelandt gebleven, maar heeft zich ook in andere landen verſpreidt. Schotlandt en Ierlandt waren de naaſte provincien alwaar zy hunne ſecte konden vermeerderen. Geen klein getal van hen is ook naar America getrokken, en zy hebben zich vooral in het landſchap Penſylvanië in Nieuw-Engelandt geveſtigt. Dit landſchap heeft zyne benaming van William Penn, die het van zynen vader geërfd hadde, en dewyl hy, gelyk reets aangemerkt is, een der voornaamſte Quakers was, heeft hy eene volkplanting van dezelve derwaards gevoert, en zich omtrent den jare 1682 zelf daar heen begeven, en eene byzondere Quakers-republyk opgerecht. Zy hebben aldaar eene byzondere ſtadt aangelegt, die zy *Philadelphia* noemden, naar de broederlyke liefde tegen malkanderen, waar op zy zich beroemden, hoewel de ondervinding geleerd heeft, dat zy niet alleenlyk veel van hunne ſtrikte ernſtigheit verloren hebben, maar dat ook de broederlyke liefde niet by allen moet gehuisveſt zyn geweeſt, dewyl zich nydt, afgunſt en alderhande kwade neigingen onder hen hebben opgedaan. Zy namen ook andere lieden, zonder onderſcheidt van Godsdienſt, onder zich aan, wanneer zy maar een geruſt en ſtil leven voerden, en zich in alle eerlykheit bevlytigden. Boven dien hebben zy zich naar Hollandt, Weſt- en Ooſt-Vrieslandt en andere plaatſen begeven, en hier en daar verſcheide menſchen tot zich getrokken. In Vrankryk wilde het hen niet gelukken zich te veſtigen; en de reizen van eenigen onder hen naar Italië en Griekenlandt waren van geen meerder vrucht. Te Hamburg deden zy mede eene poging, maar de kerkendienaars aldaar ſtelden zich daar tegen, en de paſtoor Johannes Mullerus ſchreef het bekende boek, onder den tytel *Quackerey*. Te Dantzig wilde het mede met hen niet gaan; en hoewel in den jare 1661 de bekende *Willem Ames* derwaards kwam, moeſt hy echter die ſtadt wel haaſt weder verlaten. De voornaamſte onder hunne leeraars, die hunne leer met de meeſte welgeſchiktheit voorgeſtelt heeft, was de reets aangehaalde *Robert Barclay*, die eerſt in den jare 1675 zekere *Theſes Theologicæ* opſtelde, en dezelve overal heen zondt, en in het volgende jaar de zogenaamde *Apologia Theologiæ veræ Chriſtianæ* uitgaf, en aan Karel den II koning van Engelandt opdroeg. Hy hadt deze werken in de Latynſche taal geſchreven, doch naderhandt zyn dezelve in het Engelſch, Neder- en Hoogduitſch overgezet. Voorts hebben zich onder hen *Samuel Fiſcher*, *George Keith*, *William Ames*, *Eduard Burrough*, *William Caton* en vele anderen door verſcheide ſchriften bekend gemaakt. Onder deze is de merkwaardigſte George Keith, die ook een der geleerdſte onder hen is geweeſt; want hy heeft zich niet alleenlyk door verſcheide ſchriften bekend gemaakt, die by de Quakers in groot aanzien waren, maar ook met een ander Quaker, *Stockad* genoemt, groot verſchil gehadt, in zo verre dat onder de Quakers zelf daar door eene ſcheuring ontſtont, en de genen, die het met Keith hielden, *Keithianen* genoemt wierden. Eindelyk heeft deze Keith zich weder tot de hervormde kerke gekeert, en in den jare 1702 te Londen eene verhandeling tegen Barclay uitgegeven, onder den tytel van: *The Standard of the Quackers examined*; dat is: *den Standaardt der Quakers onderzocht. Hiſtoire des Revolutions d'Angleterre ſous Jacques II. Baſnage Hiſt. des Ouvr. des Savans, Janvier* 1696. *Laſſenii Entdeckung der Quackeriſchen Secte. Crœſii Hiſt. Quacker. Philaletus in Dilucidat. in Crœſii Hiſt. Quacker. Hiſtoire du Quackeriſme. Bentheim Kirchen-und Schulen-ſtaat P. I. c.* 17. *Auctor Diſſ. de Statu Eccleſiæ Anglicanæ. Caroli in Memorab. Eccl. Sec. XVII. Arnold Ketter-Hiſt. II Deel. XVII boek. Colbergius in Hermet. Plat. Chriſtenthum P. I. c.* 7.

QUANGNAN, en QUANGSI, ſteden van de provincie van Junnam. Zy behoren beide aan den koning van Tunquin. *Martini Martinii Atl. Sinic.*

QUANGTE, eene ſtadt van China. Zy is tamelyk groot, en vry volkryk, gelegen in de provincie van Nanking, omtrent 27 mylen van de ſtadt van dien naam, ten Zuiden. *Maty Dict.*

QUANPING, eene ſtadt van China, in het Zuidelyke gedeelte van de provincie van Peking. Zy is daar in de zesde ſtadt in rang, en heeft acht andere ſteden in haar gebiedt. *Maty Dict.*

QUANSI, in 't Latyn *Quanſia*, eene provincie van China, tuſſchen Quantung, Junnam, Quiecheu en Cochinchine. Deze provincie is de laatſte van dezen groten ſtaat, en is ingenomen geworden door de Tartaren. Hare hoofdſtadt is Queilin, aan den voet van het gebergte en aan de rivier Quei. De andere ſteden zyn Lieucheu, Kingyven, Pinglo, Gucheu, Cincheu, Tiecheu, Nanning, Taiping, Suming, en Chingan. De vier laatſten behoren aan den koning van Tunquin; en de andere hebben in hun gebiedt 78 andere ſteden van minder belang. *Martini Martinii Atl. Sinic.*

QUANSING, eene ſtadt van China. Zy is gelegen tuſſchen zeer hoge bergen, aan den oorſpronk van de rivier van Xangiao, in de provincie van Kiangſi, waar van zy de derde is. Men maakt aldaar het beſte papier van China, en zy heeft zeven andere ſteden in haar gebiedt. *Maty Dict.*

QUANTO, eene der vyf grote landſtreken van het eilandt Nipho. Het zelve is ten Weſten bepaalt door de Jetſegen, en ten Ooſten door de Ochio; de zee beſpoelt het zelve ten Noorden en ten Zuiden. Men ſtelt daar in negen koninkryken, die waarſchynlyk van gene grote uitgeſtrektheit zyn. *Maty Dict.*

QUANTUNG, of CANTON, eene grote provincie van China. De hoofdſtadt van de zelve is *Quangcheu*, ook *Zanching* en *Canton aan de Ta* genoemt. Deze ſtadt wordt dikwils door de Europeanen bezocht. De Tartaren veroverden dezelve in den jare 1650, na eene belegering van een jaar, door krygsliſt, en verwoeſtten dezelve op eene wrede wyze. Zy heeft eene ruime en zekere haven, benevens twee ſterke kaſtelen, is met bergen omringt, en heeft in haren omtrek 4 Duitſche mylen. De andere ſteden van deze provincie zyn Xaocheu, Nanchiung, Haicheu, Chaocheu, Lincheu, Kiuncheu, en Amacas, of Makou. Boven dien zyn daar in noch 73 kleinder ſteden, die onder de reetsgemelde behoren. De ganſche provincie is uitnemend vruchtbaar, en welbevolkt.

QUARANTOLA, eene middelmatige plaats op de Mantuaanſche grenzen, tot het hertogdom Mirandola behorende. Voortyds heeft zy Corte di Quaranta geheten, van 40 perſonen, die aldaar byeen gewoond zouden hebben, en gezamentlyk kinderen of kinds kinderen geweeſt zyn van zekeren Manfredus, die voor een ſchoonzoon van den keizer Conſtantius in de IV eeuw, en voor een ſtamvader der hedendaagſche vorſten van Mirandola gehouden wordt. *Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 722.

QUARTADECIMANEN, *Quartadecimani*, of *Quartodecimani*, wierden na het concilie van Nicea die genen genoemt, welke zich halſterriglyk aankantten tegen het verbodt van het concilie om het Paaſchfeeſt op den 14 dag van de maan te vieren, op wat dag van de week zulks viel, in navolging der Joden. Dit verſchil wegens den dag der viering van Paaſchen was ontſtaan onder het pausſchap van Victor, omtrent den jare 188, tuſſchen de biſſchoppen van Aſië en dezen paus. De biſſchoppen van Aſië vierden, volgens hunne oude gewoonte, altoos het Paaſchfeeſt op den 14 van de maandt van Maart, op wat dag van de week dezelve ook kwam. De Romeinen in tegendeel vierden het zelve niet anders dan op Zondag. Men verhaalt van de Apoſtelen, dat zy het Paaſchfeeſt niet op den zelfden tydt vierden. Johannes en Philippus zouden het zelve naar de wyze der Joden, den 14 dag van de maandt van Maart, ter gedachteniſſe van het H. Avondmaal geviert hebben. Doch Petrus en Paulus den eerſten Zondag na de volle maan van de zelfde maandt, ter gedachteniſſe van de opſtanding Chriſti. Het voorbeeldt van Johannes volgden de Ooſterſche kerken, en het voorbeeldt van Petrus en Paulus de Weſterſche, zonder dat zy malkander dieswegens veroordeelden. Van de tyden van S. Polycarpus af wierdt dit onderſcheidt van gebruik tuſſchen deze kerken gevonden, en deze heilige man te Rome gekomen zynde onder het pausſchap van Anicetus, tradt met den zelven hier over in onderhandeling; maar de een den ander niet hebbende kunnen overreden om van gebruik te veranderen, meenden zy de vrede der kerken niet te moeten breken om een verſchil van enkel gebruik. De paus Victor handelde niet op die wyze, en wilde de biſſchoppen van Aſië verplichten het gebruik der kerke van Rome te volgen. De Aſiatiſche zulks niet goedgevonden, en Polycrates, biſſchop van Epheſe, en de andere

bisschoppen van Asië een groten brief aan hem geschreven hebbende om hun gebruik te verdedigen, zondt Victor brieven in alle de kerken, door welke hy die in den ban verklaarde. De andere kerken, zo wel die het gebruik der kerken van Asië, als die welke het gebruik der kerke van Rome volgden, keurden de gestrengheit waar mede Victor handelde niet goed, en de kerken van Asie bleven tegen dank der pauslelyke brieven in de gemeenschap der algemene kerke; het verschil van gebruik hieldt echter stand tot op het concilie van Nicea, met die verandering nochtans dat de meeste kerken van Asië toen overgegaan waren tot het gebruik der kerke van Rome, in plaats dat de Oosterfche kerken en die van Palestina, die ten tyde van den paus Victor in dat gebruik waren, toen het Paaschfeest vierden op den 14 dag van de maandt, zonder den Zondag te wachten. Het concilie van Nicea maakte een algemeen reglement, waar door het alle de kerken verplichtte het Paaschfeest te vieren op den Zondag na den 14 van de maan, en de keizer Constantinus kondigde dit besluit af door het gansche Roomsche ryk. Niettegenstaande deze uitspraak waren 'er eenige kerken en bisschoppen, die volhardden in hun gebruik om het Paaschfeest op den 14 dag van de maandt te vieren. Deze wierden aangemerkt als weêrspannigen en scheurmakers, en zyn die genen, welke men noemde *Tessaradécatiten* of *Quartodecimanen*. Men heeft sedert Maankringen opgesteld om in ieder jaar den dag der viering van het Paaschfeest vast te stellen. *Euseb. Hist. Eccl. l. V. Beda de Ratione tempor. Tertullian. de Præscript. S. Epiphan. Hæres.* 50. *Augustin. Hæres.* 17. *Baron. Annal.* 173.

QUARTARIUS was een maat te Rome, waar mede vloeibare zaken gemeten wierden, en wierdt alzo genoemt, om dat het het vierde gedeelte van een sextarius was. *Barthius Adv. V.* 5. *Pætus de Pond. Rom. & Græc. p.* 1640. *Pitiscus.*

QUARTIANEN zyn soldaten in Polen, welke op de grenzen plagten gehouden te worden. Zy wierden aldus genoemt, om dat de koning Sigismundus Augustus het vierdedeel van zyne tafelgoederen tot onderhoudt van een gedurig leger schikte, dat de grenzen tegen den inval der Tartaren zoude beschermen.

QUARTIERS VRYHEIT, of VRYHEIT DER QUARTIEREN van vremde gezanten bestaat daar in, dat noch in het huis noch in de straat, alwaar een gezant woont, een gerechtsdienaar komen mag; inzonderheit is te Rome diergelyke vryheit van quartieren scherpelyk onderhouden geworden. De paus Innocentius de XI wilde deze kwade gewoonte affchaffen, dewyl daar door een deure tot alle kwaaddoen geopend wierdt, wanneer ieder misdadige geen gevaar meêr te vrezen hadde, zo haast hy zich in het paleis van eenen ambassadeur hadt begeven. Maar de toenmaals tegenwoordige gezanten waren niet alle daar mede te vrede. Inzonderheit kantte zich de Fransche ambassadeur, de marquis van Lavardin, met de grootste hardnekkigheit daar tegen, liet zich ook dieswegens in den ban doen. Hy kwam daar by nooit ter gehoor by den paus, en moest alzo onverrechter zake van Rome vertrekken. In Portugal wierdt deze vryheit in den jare 1661 door den koning weggenomen, en den gerechtsbedienaars vergunt met hunne opgeheven gerechtsstaven door de quartieren der gezanten te gaan. De Fransche ambassadeur stelde zich hier wel tegen, doch moest zulks nochtans gedogen, en aan twee gerechtsdienaars, die hy hadt laten honen, voldoening geven. Naderhandt hebben de gezanten gene verdere beweging gemaakt, tot dat eindelyk in Juny des jaars 1709 de keizerlyke en koninklyke Spaansche ambassadeur hunne oude vryheit weder eischten, waarom wanneer in het volgende jaar een Corregidor of stads rechter heen en wederom met zyn verheven rechterstaf, tot een teken van zyn voorgegeven recht, voorby het huis van den keizerlyken afgezant reedt, en op des ambassadeurs waarschouwing zulks niet naliet, zo wierdt hy door deszelfs bedienden te rug gedreven. De koning nam dit zo hoog op, dat hy, dewyl hy ook voor een opstandt van het volk vreesde, den vremden gezanten, die zich vereenigt hadden om hun recht te behouden, liet aanzeggen binnen 4 dagen de stadt te ruimen, waar op de keizerlyke en Spaansche ambassadeur Lisseboon verlieten. *Zigler. in pecul. program quod an.* 1688. *prodiit. Sfondrati in legatione Marchion. Lavardin Rom.*

QUARTUS, een leerling van Paulus, van wien gewag gemaakt wordt in het XVI kapittel van den brief aan de Romeinen. Het Martyrologium stelt zyne doodt op den 3 November.

QUATERTEMPER, eene vasten van de Roomsche kerke in de vier saizoenen van het jaar, gedurende drie dagen van eene week in ieder saizoen; te weten des woensdags, des vrydags en des zaturdags. Eenigen hebben de instelling ten minsten van drie vasten in het jaar aan de Apostelen toegeschreven, anderen aan den paus Callistus; maar dit gevoelen steunt alleenlyk op de valsche dekretale van Callistus. Het is zeker dat de vasten van Quatertemper in de Roomsche kerke vastgesteld wierdt ten tyde van S. Leo, die in zyne sermoenen naauwkeuriglyk onderscheidt de vasten, welke in de vier tyden van het jaar onderhouden wierden, in de welke men vastte des woensdags, des vrydags en des zaturdags; te weten die van de lente in de vasten, die van de zomer voor Pinxter, die van de herfst op den zevenden van de maandt, en die van de winter op den tienden. Men vindt dit gebruik niet vastgestelt in de Grieksche kerke, men leest alleenlyk in de Apostolische Constitutien, dat 'er eene week van vasten was na Pinxter. De waarneming van de vasten van Quatertemper is overgegaan van de Roomsche kerke in de andere Westersche kerken; maar zy is niet altydt in dezelve overeenkomstig geweest, voor zo veel den tydt en de dagen van de vasten aangaat. De vasten van Quatertemper van de lente wierdt gehouden in de eerste week van de maandt Maart; die van de herfst in de derde week van de maandt September. Maar paus Gregorius de VII omtrent het einde van de XI eeuw geboodt dat de vasten van Maart gehouden zouden worden in de eerste week van de vasten, en die van Juny in 't octaaf van Pinxter; die van September en van December blyvende op de dagen, op welke dezelve van te voren gehouden wierden. Het schynt dat in de VII eeuw, in welke S. Isidorus leefde, de kerke van Spanje niet meer dan twee van de Quatertempers kende, die na Pinxter en die van de maandt September. Het concilie van Ments, dat Karel de Grote deedt vergaderen in den jare 813, spreekt van de Quatertempers als van eene nieuwe vaststelling in Vrankryk in navolging van de kerke van Rome. De vasten van de Quatertempers zyn niet alleenlyk ingesteld geworden om de vier gedeeltens van het jaar aan Godt toe te wyden door de doding van de boetvaardigheit, gelyk S. Leo zegt, en om den zegen Gods in deze vier saizoenen te verkrygen; maar ook om de genade van den H. Geest te bidden in het ordenen der priesters en diakenen, dat op den zaturdag van deze Quatertempers geschiedde, gelyk men ziet in den 9 brief van den paus Gelasius, omtrent het einde van de V eeuw. *Le P. Thomassin Traitez Historiques & Dogmatiques des jeunes de l'Eglise.*

QUATUORVIRATUS, QUATERNIONES, wordt eene oude verdeling van het Roomsche ryk in zekere ordeningen genoemt, namelyk in 4 hertogen, 4 burggraven, 4 graven, 4 ridders, enz. Deszelfs oorspronk willen eenigen den keizer Otto den III, doch anderen Karel den IV toeschryven. Maar de meesten houden deze verdeling voor een verdicht werk. Ondertusschen wordt de tytel tot praal der familien, welke daar mede pronken, behouden, ook na derzelver uitsterving andere overoude huizen door de keizers toegevoegt. Van deze *Quaterniones* noemen zich niet alleen de vorsten van Schwartzburg vier-graven des H. R. Ryks, maar de oudste van de vier oude adelyke familien in het ryk voeren ook den tytel van vier-ridders of erf-ridders des H. R. Ryks. Dezelve zyn 1) die van Andlau, 2) Weissenbach, (die onder Maximiliaan in plaats van die van Meldingen daar toe gekomen zyn;) 3) Fronberg of Frauenberg; 4) Carlowitz, die onder Karel den V in den jare 1552 in plaats van die van Strundegg of Strundach daar toe verheven wierden. *Conring. disp. de Civ. Imp.* § 40 *seq. Fritsch. Jur. Publ. disp.* 14. *Kulpis ad Menzamb. P. II. p.* 599. *Schwed. ad Jus Publ. p.* 584. *Limn. Jus Publ.*

QUATUORVIRI, *Quatuorviri ad ærarium*, of *ab ærario Pontificum*, waren te Rome gestelt over de penningen welke de opper-priesters te ontfangen hadden. *Quatuorviri juridicundo* waren de voornaamste magistraatspersonen te Rome, die op het recht toezien, en den ganschen Roomschen staat in acht nemen moesten. Alle collegien waren ook gehouden voor hen hunne rekening te doen. *Quatuorviri viarum curandarum* waren by de Romeinen vier mannen, welke over de straten der stadt gesteld waren, om dezelve in goeden staat te onderhouden en te verbeteren. Voor hen hadden de Ædiles dat ampt. Zy wierden echter omtrent het 610 jaar van Rome ingesteld, en hebben tot den jare 871, en alzo over 360 jaren gebloeid. Hoewel 'er nu in den beginne maar vier waren, zo wierden 'er naderhandt noch twee bygenomen, welke in de voorsteden der stadt Rome het opzicht over de straten moesten hebben. Zy waren nochtans van geen geringe afkomst, dewyl de genen die de aanzienlykste waardigheden in Rome bediend hadden daar toe geraakten. Men vindt weinig gewag van hen gemaakt, behalven in de oude opschriften. Anders zyn ook ten tyde van Cicero zekere *Quatuorviri* beroemd geweest, die zich in de *Municipia* bevonden. *Guther. de Jure Pontif.* 2. 12. *Pitiscus. Ursatus de not. Rom. p.* 767. *Turneb. Adv.* 11. 10. *Pancir. de Magistr. municip. c.* 19. *Panvin. Descr. urb. Rom. p.* 235. *Lipsius excurs. in Tacit. Annal.* 3. *Cic. ad Attic.* 10. 13. *ad Famil.* 13. 76. *Sigon. de Antiq. Jur. Ital.* 2. 8.

QUEBARE is een vlek naby de stadt Vittoria in de Spaansche provincie Biscaje, zynde bekend door een oud slot, dat aldaar gevonden wordt, dat eertyds zeer schoon was, doch naderhandt gansch onbewoond is gebleven, dewyl men geloofde dat het door een spook bewoond wierdt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 97.

QUEBEK, eene stadt van Nieuw-Vrankryk in Canada, in Noorder-America. Deze stadt, die van tydt tot tydt bloeijender wordt, is haren oorspronk verschuldigt aan eene kleine verzameling van hutten van wilden, en haren naam aan den berg waar op zy gelegen is: want de wilden noemen de hoogtens of verhevenheit van grondt Quebek. De ontdekking van deze hutten geschiedde in den jare 1508 door Thomas Aubert, geboortig van Dieppe, die eenige van deze wilden in Vrankryk bragt. Ten einde van honderd jaren, dat is te zeggen in den jare 1608 eene grote Fransche volkplanting gekomen zynde om zich in Canada te vestigen, verkoos deze plaats voor alle die, welke aan de rivier S. Laurens zyn, en leide de gronden van de boven- en benedenstadt van Quebek: want een gedeelte van de volkplanting woonde aan den oever van de rivier, en gaf het begin aan de benedenstadt; de overigen klommen op de hoogte, en veranderden de hutten, die aldaar waren, in goede woningen, maar de verscheidenheit van deze gelegenheit belette niet dat beide deze posten den naam van Quebek behielden. De huizen van de benedenstadt zyn in klein getal, niet te vergelyken in fraaiheit by die van de bovenstadt, en byna alle bewoond door arbeidslieden, vooral door timmerlieden, die zich ophouden met het maken en verdubbelen van schepen, en door zeelieden, die zich met de visschery generen. Op den weg van de beneden- naar de boven-stadt vindt men het schone huis, dat de Hr. Talon heeft doen bouwen, terwyl hy intendant van Canada was. De boven-stadt is groot

groot en welbevolkt, hare huizen zyn welgebouwt, en maken drie fchone ftraten, hebbende winkels voorzien met alderlei koopmanfchappen, die men uit Europa zoude kunnen brengen. Deze ftadt is tot een bisdom gemaakt door Clemens den X in den jare 1674, en de Cathedrale kerk is toegewyd aan onze L. Vrouwe. Het collegie, dat in goeden bloei is, wordt beftierd door de Jefuïten, die hunne kerke hebben aan S. Franciſcus Xaverius toegewydt. Men ziet 'er ook het kloofter der Urfulynen en dat der Hofpitaler nonnen, die den regel van S. Auguftinus volgen. De Recollecten hebben hun kloofter buiten den omtrek van de ftadt, aan eene kleine rivier, die den naam van S. Karel draagt. Aan een van de einden der ftadt is het fort S. Lodewyk, welkers omcingeling met muren bekleed is, en beftaat uit verfcheide in- en uitfpringende hoeken, wel met aarde gevuld, uitgevonden naar den aardt van den grondt, en befchermt door een menigte van gefchut. Het huis van den gouverneur is in het midden van deze vefting. In den jare 1711 poogden de Engelfchen te vergeeffch deze plaats weg te nemen. *Denys Hiſtoire de l'Amerique.*

QUECHUCABI is een der bergen, welke vlammen uitfpouwen. Hy is een der Andes in Chili, beooften den Archipel van Ancud. *Maty Dict.*

QUEDA, eene ftadt van Indië, in de provincie van Siam, met eene haven. Het is een vermaarde plaats voor den koophandel, die veel bezocht wordt door de Europeanen.

QUEDLINBURG, in 't Latyn *Quedlinburgum*, eene fraaie ftadt tuffchen Halberftadt en Ermesleben, twee mylen van beide die plaatfen, aan de rivier Bode in opper-Saxen gelegen. Aldaar is de Stifts-kerke benevens het graf van keizer Henrik den I bezienswaardig. In den jare 1583 is alhier tuffchen de Paltfifche, Saxifche en Brandenburgfche aan de eene, en de Brunswyk-Helmftadfche Theologanten aan de andere zyde eene zamenfpraak over de tegenwoordigheit Chrifti naar de menfchelyke natuur gehouden. In den dertigjarigen oorlog heeft deze ftadt dan van de keizerfchen, dan van de Zweden veel moeten uitftaan. De abdiffe heeft op het flot aldaar haar verblyf. Ondertuffchen is in den jare 1711 een tamelyk gedeelte van het zelve ingeftort, waar door eenige verwulffelen geopend zyn, in welke men vele koftelyke zaken gevonden heeft, welke vermoedelyk van de oude keizers uit het huis Saxen, die zich in dit geweft opgehouden hebben, afkomen. Keizer Henrik de I hadt alhier een groot genoegen in de vogelvangft, eêr hy tot de keizerlyke waardigheit geraakte, en heeft naderhandt deze ftadt, benevens andere, zyne gemalinne Machtilda tot een huwelyksgoedt gegeven; (*a*) het welk hem naderhandt bewoog, dat hy aldaar een nonnen-kloofter ftichtte, en de nonnen uit het kloofter van Wettenhaufen in het zelve deedt overgaan, waar tegen in den beginne de abdiffe van Wettenhaufen, Diemoth, in den beginne protefteerde, doch eindelyk onder de regering van Otto den Groten daar in bewilligde. (*b*) Deze Otto de Grote bragt de ftichting van het Quedlinburgfche kloofter volkomen in ftandt, en beveftigde het gene zyn vader aldaar geboden hadde, (*c*) fchonk ook vele aanzienlyke goederen aan het zelve, (*d*) en liet in den jare 966 zyne dochter Mathilda op eene ganfch plechtige en zonderlinge wyze, in tegenwoordigheit van alle de aartsbiffchoppen van Duitfchlandt, aldaar tot abdiffe wyden. (*e*) Of deze de eerfte abdiffe van Quedlinburg geweeft is, dan of de Wettenhaufche abdiffe Diemoth die waardigheit gevoerd heeft, is twyffelachtig. (*f*) Dit is zeker, dat de eerfte abdiffe niet geweeft is Mathildis, eene dochter van Henrik Auceps, dewyl die koning gene dochter van dien naam, noch ook eene andere van den geeftelyken ftandt gehadt heeft. (Zie Henr. Auceps.) Het ftift, dat eene Benedictyner abdy was, door Johannes den XIII beveftigt, en onmiddelyk aan den paufſelyken ftoel onderworpen geweeft, beftaat uit 4 ftandsperfonen, namelyk eene abdiffe, eene prooftinne, eene dekeneffe en eene kanunnikeffe. De keizer Wenceslaus noemt het in zyn *Privilegie de dato* Praag 1385 het vorftendom Quedlinburg. Het fchermheerfchap van dit ftift hebben in het begin de keizers zelf bekleed, doch na het uitfterven van den Saxifchen keizerlyken ftam hebben deszelfs bloedverwanten het zelve moeten voeren. In den jare 1320 heeft de abdiffe Jutta den hertog Rudolph van Saxen daar mede beleent, gelyk keizer Karel de IV daar na bevolen heeft, dat dit erfvoogd- en fchermheerfchap aan het huis van Saxen zoude blyven. Maar na dat de toenmalige keur-linie met den hertog Albrecht in den jare 1422 uitgeftorven was, heeft de abdiffe Adelheida het fchermheerfchap op graaf Ulrich van Rheinftein leenswyze overgedragen. Door de abdiffe Hedwig, dochter van Frederik den Zachtmoedigen, is de ftadt Quedlinburg met hulp van hare beide broeders gedwongen, en daar op in den jare 1479 de voogds-gerechtigheit weder voor het keur-huis van Saxen verkregen. Naderhandt is het ook zo verre gekomen, dat gene abdiffe zonder keurvorftelyk voorweten en bewilliging verkoren wierdt, en de beveftiging geenzins van den paus, maar van den keizer wegens het wereldlyke recht moeft gefchieden. Zo zyn ook noch vele andere regaliën van de abdiffe aan het keur-huis toegevoegt. De koning van Polen, Frederik Auguftus, heeft in den jare 1697, als keurvorft van Saxen, aan de keurvorften van Brandenburg zyne hoogheit en rechten in het ftift en de ftadt Quedlinburg, in de erfvoogdy en het fchermrecht beftaande, door een erfkoop overgelaten, en te gelyk is de eifch, voortyds door den keurvorft Frederik Wilhem van Brandenburg, als vorft van Halberftadt, op de ftadt Quedlinburg en eenige ampten gedaan, weggenomen. Wanneer in den jare 1704 de abdiffe Anna Dorothea, hertoginne van Weimar, geftorven was, ontftonden grote verfchillen over de verkiezing van eene nieuwe abdiffe, doch de keizer beveftigde den 15 December des jaars 1710 de verkiezing van het Dom-kapittel, welke gevallen was op de princeffe Maria Elifabeth, uit het huis van Holftein-Gottorp. Eertyds was het ftift in veel groter bloei dan hedendaags, en deszelfs leenmannen waren de keurhuizen Saxen en Brandenburg, het vorftelyke huis Brunswyk-Luneburg, en het vorftelyke huis Anhalt. De kloofters en plaatfen in 't byzonder aan het ftift voorbehouden zyn het kloofter van S. Wiprecht, het kloofter op den Muntzenberg, de meyerhof in Weftendorf, de prooftdy en vergaderings-meyerhof, en andere. (*a*) *Diploma ap. Mader. in Antiq. Brunsv. p.* 102. (*b*) *Autor vitæ Mathildis ap. Leibnit. p.* 196. (*c*) *Diploma ap. Mader. in Antiq. Brunsv. p.* 104. (*d*) *Ib. & Diplomata ap. Kettnerum in Differt. de prima Abbat. Quedlinb. p.* 4. *feq.* (*e*) *Chron. Saxon. MS. Mabillon. conf. Gundling de Henr. Aucup.* § 34. *lit. h. p.* 250. (*f*) *Gundling. & Kettner ibid.*

QUEENBOROUGH, de hoofdftadt van het eilandt Shepey in Kent, zendt twee gedeputeerden in het parlement. *Beeverel Delic. de la Grande Bretagne.*

QUEENS-COUNTY, in 't Latyn *Comitatus Reginæ*, een groot en fchoon graaffchap in de Ierfche provincie Leinfter, dat door de Ieren *Countae Loighſaig* genoemd wordt, grenft Weftwaarts aan Kildare, Zuidwaarts aan Kilkenny, en Ooftwaards aan Kings-County. De hoofdftadt daar in is *Queenstown.*

QUEICH, eene rivier in de onder-Palts, welke voorby Landau loopt, en by Germersheim in den Rhyn valt.

QUEICHEU, eene grote provincie van China, welke zeer bergachtig is. Men telt daar in echter acht grote fteden, welke zyn Queyang, Sucheu, Sunan, Tungin, Chivyven, Xecien, Liping en Tucho; en deze fteden hebben onder haar noch 75 kleinder. *Martini Martinii, Atl. Sinic.*

QUEICHEU, eene ftadt van China, in de provincie van Suchuen, aan de rivier Kiang. Zy is het hoofdt van twaalf andere fteden.

QUEISZ, in 't Latyn *Quiſſus*, eene rivier, welke het markgraaffchap Laufnitz van Silefië affcheidt, en in het Silefifche hertogdom Jauer, naby de Boheemfche grenzen, by eene kleine plaats, mede Queisz genoemd, haren oorfpronk heeft, daar na by Friedberg, Greiffenberg, Lauben, Naumburg en andere kleine plaatfen voorbyloopt, tot dat zy zich eindelyk niet verre van Sagan met de rivier Bober vereenigd. *Henelii Silef.*

QUEITE, eene ftadt van China. Zy is de twede van de provincie van Honan, en heeft acht andere fteden onder haar gebiedt. *Maty Dict.*

QUELLENEK, (Karel van) baron van Pont, in Bretagne, nam den naam van Soubize aan, wanneer hy in den jare 1578 trouwde met Catharina van Parthenay, eenige dochter van Johannes van Parthenay, heer van Soubize, en was in zynen tydt een der yverigfte voorftanders van den hervormden Godsdienft. Hy was van het getal der genen, die omgebragt wierden op den dag van S. Bartholomeus. Thuanus zegt, dat de dames van het hof geen fchaamte hadden om zyn naakte ligchaam te befchouwen, om te zien of zy geen tekenen zouden ontdekken van de onmacht, waar mede men hem befchuldigde. Zyne gemalinne; of liever de moeder van zyne gemalinne, hadde hem hier over een proces van fcheiding aangedaan. Zy was het die naderhandt trouwde met Renatus den II van Rohan, en die haren yver voor het belang van den hervormden Godsdienft betoonde in het beleg van Rochelle. *Thuan. Hiſt. Ulric. Hubert Hiſt. Civil. T. II. Varillas. Bayle Dict. Crit.*

QUELPARTS, een eilandt van den Oofterfchen Oceaan. Het zelve is 12 mylen van de punt van Corea ten Zuiden. Zyn omtrek is van 25 mylen, zyne hoofdftadt Moggan of Mocxo, en zyn meefter de koning van Corea. *Maty Dict.*

QUELUS, (Jacobus de Levis-) een zoon van Antony van Levis-Quelus, die koninklyke luitenant was van Rhodes in Guienne. Deze zyn zoon drong zich, door zyne goede geftalte en door zyn aangenaam gelaat, zodanig in by den koning Henrik den III, dat de zelve onder zyne zogenaamde gunftelingen genen liever hadt dan hem. Onder de menigvuldige vyanden, welke deze gunft hem te wege bragt, bevondt zich ook Karel van Balzac van Entraguet, een gunfteling des hertogs van Guife. Dewyl nu onder anderen Margaretha, gemalinne van den koning van Navarre, naderhandt Henrik de IV, hen tegen malkander hielp ophitfen, kwam het eindelyk zo verre, dat Quelus in April des jaars 1579 den anderen uitdaagde. De tweeftrydt ging aan voor de poort van S. Anthony te Parys, waar by de fecunden van Quelus, namelyk François van Maugiron en Johannes d'Arces Livarrot, ter zelver tydt zo heftig floegen met François d'Aidie-Riberac en met François van Schomberg, welke beide Karel van Balzac fecundeerden, dat Maugiron en Schomberg op de plaats bleven, Riberac den volgenden dag ftierf, en Livarrot naaulyks na een bedlegerigheit van 6 weken genezen wierdt. Balzac kwam 'er met eene geringe wonde af, doch Quelus hadt 19 wonden bekomen. De koning, zo haaft hy dit ongeluk van zyn liefften gunfteling verftaan hadde, wilde byna geen trooft aannemen. Uit voorzorge, dat het ryden der koetfen hem hinderlyk mogte zyn, liet hy aan de hoeken der grote ftraat van S. Anthony ketens flaan; hy ging byna dag noch nacht van zyn bedde af; hielp hem met eigen handen verbinden en bedienen; beloofde hem zelf 100000 Ryksdaalders, indien hy weder genas, en den heelmeefter 100000 livres, indien hy hem gelukkiglyk herftelde; in 't kort hy liet niets na, waar mede hy dezen beminden perfoon dacht te behouden. Maar een ftoot, welken Quelus door de Ionge bekomen hadde, veroorzaakte dat alle aangewende moeite vruchteloos was, en hy van tydt tot tydt ganfchelyk uitteerde, tot dat hy eindelyk den 33 dag na het gevecht in de armen des konings ftierf. Deze kufte zyn ontzield ligchaam,

liet

liet hem eenige van zyne blonde haairlokken affnyden, om de zelve als eene aangename gedachtenisse te bewaren, nam zelf van zyne ooren de ringen; die hy 'er van te voren met eigen handen ingedaan hadde, geboodt, dat men zyn ligchaam op een praalbedde zoude ten toon leggen, ook dat zyn ganſche hofſtoet hem naar het graf zoude volgen, en zag uit een venſter de lykſtatie voorbygaan. Noch den zelven avondt leide hy den eerſten ſteen tot de brug, welke hedendaagſch *Pont-neuf* genoemd wordt, en begeerde dat men haar den naam van Tranen-brug zoude geven; waar op hy in de Louvre week, en zich eenige dagen aldaar opgeſloten hieldt. Hy nam ook op gene andere wyze, dan of een na bloedverwant van hem geſtorven was, rouwbeklagingen aan, en begeerde van twee vermaarde dichters, Petrus Ronſard en Philippus des Portes, dat zy des overledens gedachteniſſe met treurdichten zouden vereeren. Naderhandt liet hy zo wel dezen Quelus, als ook den gemelden Maugiron, in de Pauluskerke, alwaar men hen begraven hadde, een marmer gedenkteken en ſchone ſtandbeelden oprechten, welke het gemene volk te Parys 10 jaren daar na in ſtukken brak, en op een ſmadelyke wyze langs de ſtraten ſleepte. Zie MAUGIRON en MAIGRIN (SAINT-). *Thuan. Hiſt. lib. LXVI. Mezeray Hiſt. de France T. III. p.* 451.

QUENSTEDT (JOHANNES ANDREAS) wierdt geboren te Quedlinburg in den jare 1617. Na dat hy den grondt tot de wetenſchappen op deze plaats gelegd hadde, begaf hy zich op de univerſiteit te Helmſtadt, en genoot aldaar zes jaren het onderwys van Hornejus, Calixtus, Scheurlius, Schraderus en anderen. Hier op nam hy in den jare 1643 de meeſterlyke waardigheit aan, en las over de Geographie. In de volgende jaren begaf hy zich naar Wittenberg, en las aldaar over de Geographie, over de Zedekunde en over de Metaphyſica, gelyk hy zich daar benevens in de Theologie meer en meer volkomen zocht te maken. Hy wierdt alzo in den jare 1649 tot buitengewoon profeſſor, en in den jare 1660 gewoon profeſſor in de Theologie, als mede *Ephorus* der keurvorſtelyke *alumni*, en eindelyk in den jare 1684 præpoſitus der ſlotkerke, en aſſeſſor van het conſiſtorie. Hy ſtierf in den jare 1688; verſcheide ſchriften nalatende; als, *Dialogus de Patriis illuſtrium virorum*, dat in den jare 1691 ten twedemaal gedrukt wierdt; *liber de ſepultura veterum Græcorum, Romanorum, Judæorum & Chriſtianorum; Antiquitates Biblicæ & Eccleſ. Theologia didactico-polemica; Exercitationes Theologicæ*; enz. Eenige van zyne Diſputatien, namentlyk: *De germine Jehovæ & Davidis Chriſto; De deprecatione calicis Chriſti; De aqua ex Chriſti utere profluente; De vulneribus Chriſti; De petitione Naamanis Syri*, zyn in de *Theſaurus Theologico-Philologicus*, die te Amſterdam in de jaren 1701 en 1702 is uitgekomen, mede ingevoegt. *Pipping. in Mem. Theol.*

QUENTEL, (PETRUS) een drukker, heeft zich vermaard gemaakt in de ſtadt Keulen in het einde van de XVI eeuw. Het gene hem den meeſten naam gemaakt heeft is de druk, welken hy gemaakt heeft van alle de werken van *Dionyſius den Karthuizer*, welke in geen klein getal zyn. *Baillet Jugem. des Sav. ſur les Imprim.*

St. QUENTIN, martelaar in 't Vermandois in de III eeuw, was, indien men zyne acten gelooft, een Romein en zoon van den raadsheer Seno. Men geeft voor dat hy in de Gaulen gezonden wierdt met S. Lucianus, en eenige anderen, dat hy voorttrok tot de ſtadt Amiens toe, aldaar het Euangelium predikte, en het martelaarſchap leedt onder de keizers Diocletianus en Maximianus Herculeus, door laſt van Riccius Varus, prefect van 't pretorie in de Gaulen, die hem deedt gevangen nemen, voor hem brengen, en verſcheide malen wredelyk pynigen; dat hy vervolgens van Amiens gebragt wierdt naar Auguſta hoofdſtadt van 't Vermandois; en dat hy edelmoediglyk volhard hebbende in zyne belydeniſſe, met ſpeten en nagelen doorboord wierdt, en dat hem het hoofdt afgehouwen wierdt den 31 October des jaars 287. Men wil dat zyn ligchaam in de Somme geworpen wierdt, wedergebragt naar de ſtadt Auguſta, en begraven op eenen berg naby de plaats alwaar hy gevonden was; dat in het vervolg verſcheide wonderwerken op deze plaats geſchiedden; dat S. Eloi, biſſchop van Nojon en van Vermandois, het ligchaam van dezen heilige ontdekte in den jare 641, en het plaatſte in de kerk achter het altaar; dat het naderhandt overgebragt wierdt in de grote kerk van S. Quentin in den jare 825, van waar het gebragt wierdt naar de ſtadt Laon in den jare 881, en wedergebragt in den jare 885 of 893. Sedert dien tydt heeft de ſtadt den naam van S. Quentin aangenomen. *Greg. Turon. de Glor. Martyr. c.* 73. *Vita Eligii per Audoënum. Le Cointe Annal. Franc. Aimerai Hiſt. de Vermand. Tillemont T. V. Baillet Vies des Saints au* 31 *Novembre.*

QUERCI, QUERCY, eene provincie van Vrankryk, tuſſchen Perigord, Rouergue, Auvergne, Languedoc en Limoſin. Hare oude inwoners waren de Cadurci van Ceſar, die 12000 mannen leverden in het bondgenootſchap der Gaulen tegen de Romeinen. Cahors is de hoofdſtadt. De andere ſteden zyn Montauban, Moiſſac, Lauzerte, Gourdon, Guillaume, Martel, Figeac, Souillac, Negrepeliſſe, enz. De inwoners verdelen hun landt in *hoog* en *laag*. Zy geven het hoge Querci te kennen door den naam van *Cauſſe*, dat de naam is der valeien, die men vindt langs de Lot. Zy noemen het *lage* het geen men vindt rondom de Aveiron. Het landt is vruchtbaar in granen, in witte wyn, in pruimen, in beeſten, enz. Men vindt aldaar ook zonderlinge tulpen, en van verſcheide ſoorten, die men elders niet ziet. Quercy behoort tot het groot gouvernement van Guienne, onder het parlement van Toulouſe en de generaliteit van Montauban, die drie tol-gerichten onder zich heeft, Cahors, Montauban en Figeac. Deze drie ſteden hebben ook koninklyke rechtbanken, even als Lauzerte, Figeac en Gourdon. De graven van Toulouſe waren het ook van Cahors tot op Raimundus den ouden, dien men van zyne goederen beroofde, om dat hy de zyde der Albigenzen gekozen hadde. Willem van Cardillac, biſſchop van Cahors, die op Simon van Montfort gevolgd was, genoot het graafſchap van Cahors, waar van hy hulde deedt aan den koning. Vervolgens wierdt Querci met de kroon vereenigd, in het begin der regering van Philippus den Stouten, als zynde van de erfenis der graven van Toulouſe. De koning Philippus de Schone verdroeg met Raimundus Pauchelli, biſſchop van Cahors, wegens het recht van genootſchap, en ſtont hem toe den graaflyken tytel aan te nemen. *Guill. de Vaux-de-Cernay Hiſt. Albig. c.* 55 *&* 57. *Autoxerre Hiſt. Aquit. La Croix de Epiſc. Cadurc. Catel Hiſt. des Comtes de Toul. Du Pin Droits du Roi. Sammarth. Gall. Chriſt.*

QUERENGHI (ANTONY) was van Padua, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1546. Hy wierdt zeer bekwaam in de wetenſchappen, en maakte zich geacht door zyn verſtandig gedrag en door zyne vroomheit. Hy was ſecretaris van eenige kardinalen, en naderhandt van het Sacro Collegio onder vyf pauzen. Clemens de VIII gaf hem een kanunnikſchap te Padua, alwaar hy in ruſt leefde in den ommegang met de geleerden. Maar hy hadt zich te Rome te veel achting verkregen, om aldaar niet begeerd te worden. Men riep hem weder derwaarts, en paus Paulus de V maakte hem geheim kamerling, referendarius van beide de ſignaturen, en gewoon prelaat. Hy bekleedde de zelfde waardigheden onder Gregorius den XV en Urbanus den VIII, die dikwils met hem over de geleerdheit in onderhandeling waren; en hy ſtierf in de zelve ſtadt Rome in den jare 1633, in den ouderdom van 87 jaren. Verſcheide ſchryvers ſpreken van Querenghi. Koning Henrik de IV hadt hem in Vrankryk willen trekken, en de hertog van Parma deedt hem aanmerkelyke aanbiedingen om hem te verplichten by hem te komen om te arbeiden aan de hiſtorie van Alexander Farneſe, zynen vader, mede hertog van Parma. Hy heeft verſcheide werken in 't Latyn en in 't Italiaanſch geſchreven; en hy heeft 'er ook uit het Griekſch vertaald; want de geleerde talen waren hem gemeenzaam eigen. Zyne poëtiſche werken zyn dikwils gedrukt, als *Hexametri Carminis lib. VI. Rapſodiae variorum Carminum lib. V. &c. Tomaſini in Elog. illuſtr. Viror. P. II. Ghilini Theat. d'Huom. Letter. &c.*

QUERFURT, eene middelmatige ſtadt met een ſlot aan de Thuringſche grenzen. Uit de ingeſtorte muren ſchynt het te blyken, dat deze plaats eertyds veel groter is geweeſt dan tegenwoordig. In den jare 1655 is zy byna geheel verbrand, dewyl benevens het ſlot maar een eenig huis in de ſtadt, en eenige weinige in de voorſtadt behouden wierden. Naderhandt heeft men de zelve weder opgebouwd, en het ſlot met ſterke muren en diepe graften omringd. Van den jare 1630 tot 1642 heeft zy in Duitſche oorlogen zeer veel ongemakken moeten uitſtaan. In hare rivier is eene weide gelegen, welke men de Ezelsweide noemt, en die in den jare 1006 op de volgende wyze haren naam zoude bekomen hebben. Namelyk, men geeft voor, dat omtrent dien tydt een edel heer van Querfurt, Bruno, of, zo anderen willen, Burchardus genoemd, kapellaan van keizer Henrik den II, in Pruiſſen getrokken is, dat hy van te voren tot het Chriſtelyk gelove bekeerd hadde. Als hy nu eens van Querfurt andermaal naar het gemelde Pruiſſen wilde reizen, zoude zyn ezel op een weide voor deze ſtadt, gelyk die van Bileam, niet voort hebben willen gaan, waar op Bruno, door overreding van zynen broeder Gebhard, die hem tot daar toe verzeld hadde, weder te rug keerde naar de ſtadt. Hy liet ter gedachteniſſe hier van eene kapelle bouwen, welke men de kapelle op de Ezelsplaats noemde. Dewyl nu noch een aflaat daar by kwam, gaf zulks gelegenheit aldaar een markt aan te leggen, welke de markt op de Ezelsweide genoemd wierdt. Voorts heeft deze ſtadt benevens de daar toe behorende plaatſen hare byzondere heren gehad, waar uit de keizer Lotharius, 8 burggraven van Maagdenburg, en vele biſſchoppen geſproten zyn. De zelve zyn echter in den jare 1496 uitgeſtorven. Naderhandt kwam hunne heerlykheit aan het aardsſtift Maagdenburg, en van het zelve in den jare 1635 uit krachte van de Praagſche vrede aan het keur-huis Saxen. Hedendaags bezit het huis Saxen-Weiſſenfels het zelve onder den tytel van een onmiddelbaar vorſtendom. Behalven Querfurt behoren daar toe Dahme, Juterbock, Burgh, en 4 ampten in Thuringen, Sachſenburg, Heldrugen, Wendelſtein en Sittichenbach. Doch na dat door keur-Brandenburg eenigen eiſch gedaan wierdt op de heerlykheden in het Maagdenburgſche gelegen, en daar door eenige verwarring ontſtont, zo is zulks den 14 July des jaars 1687 door een minzaam verdrag, en het overlaten van het ampt en de ſtadt Burg afgedaan geworden. *Spangenb. und Schneider Querf. Chron. Peckenſt. Theatr. Sax. Zeiler. Topogr. Sax. ſup. Europ. Herold P. I. p.* 257. *ſeq. Muller. Ann. Sax.*

QUERNO (CAMILLUS LE) was van Monopoli, in het koninkryk van Napels. Hy verkreeg zich eene grote gemakkelykheit om vaarzen te maken, en kwam te Rome omtrent den jare 1514, met een dichtſtuk van 20000 vaarzen, genoemt *Alexiade*, dat hy opgeſtelt hadde. Eenige jonge lieden van die ſtadt betoonden hem veel vriendſchap; zy onthaalden hem op het landt, en kroonden hem op eene maaltydt tot aarts-poëet. Hy was naderhandt niet anders bekend dan by dien naam. De paus Leo de X zag hem met vermaak, en deedt hem van de ſpyzen geven, die men op zyne tafel voordiende. Le Querno, die een vermakelyke tafelbezem was, konde zich zeer wel daar naar ſchikken: maar hy was verplicht alles wat men hem gaf terſtondt met een koppel-

vaars te betalen. Hy was toen uitnemend gekweld met de jicht. Hy maakte op een tydt deze vaarzen:

Archipoëta facit versus pro mille poëtis.

En terwyl hy zich een weinig bedacht om het twede te maken, voegde de paus 'er by:

Et pro mille aliis Archipoëta bibit.

Le Quemo, toen zyn gebrek willende verbeteren, maakte dit derde vaars:

Porrige, quod faciat mihi carmina docta Falernum.

Maar de paus, hem in het zelfde oogenblik antwoordende, zeide dit vaars:

Hoc vinum enervat, debilitatque pedes.

Het was toen een gelukkige tydt voor le Querno, maar na het innemen van Rome week hy naar Napels, alwaar hy veel leedt gedurende de oorlogen van den jare 1528, en stierf in 't gasthuis. Hy zeide gemeenlyk dat hy duizend wolven gevonden hadt, na dat hy eenen leeuw (*Leo*) hadde verloren. *Paul. Jov. in Elog. Doct. c. 82. Pierius Valerianus in Append. de Infelic. Litterat.*

QUERRON, een meir in de Egyptische vruchtbare provincie Phioume, twee dagreizens boven Cairo, naby de puinhopen der oude stadt Arsinoë, en omtrent twee dagreizens van den Nyl, welkers water zy door een kanaal, *Barch Juseph*, dat is *de stroom Josephs*, door middel van eene sluis ontfangt, en wordt daar na uit dit meir, dat voor zich ook twee bronnen heeft, door verscheide kleine kanalen, het overige deel des lands bewatert. *Lucas Voyage T. II. c. 6.*

QUESNE, (Abraham du) marquis van Quesne, een Protestant, generaal der scheepsvloot van Vrankryk, was een der grootste mannen van zynen tydt, en een der ervarenste generaals, welke de koning in zynen tydt ter zee hadde; gelyk hy dan zyn ganschen tydt van der jeugdt af in den oorlog gesleten hadde; en men ziet weinig voorbeelden van zulke langdurige diensten dan de zyne in het opper-bevel; want daar zyn weinig generaals, die als hy werkelyk zestig jaren in den dienst geweest, en van een enkel kapitein af tot de hoogste waardigheden opgeklommen zyn. Hy wierdt geboren in Normandië in den jare 1610 uit een edel geslachte, dat sedert langen tydt in die provincie gewoond hadde. Zyn vader, mede *Abraham du Quesne* genoemt, was een kapitein van achting in de zeemacht, welke naar Zweden gezonden zynde door den koning Lodewyk den XIII wegens zaken de zeevaart betreffende, op zyne wederkomst genomen wierdt door de Spanjaarden, in een ongelyk gevecht, dat tusschen hen en hem voorviel, en waar in hy eene zware wonde ontfing, waar aan hy te Duinkerken stierf in den jare 1635. Zyn zoon hadt onder hem de oeffening van den oorlog beginnen te leren; want in den jare 1627, in den tydt der onlusten van Rochelle, de vader, die Protestantsch was, aan het hof verzocht hebbende niet te mogen dienen tegen deze plaats, wierdt met een esquader schepen naar een anderen kant gezonden; en de zoon, die noch maar 17 jaren oud was, geboodt een der schepen van dit esquader, latende niet na in die jonge jaren blyken te geven van het gene hy noch eens zyn zoude. Hy heeft naderhandt in zo vele gelegenheden uitgemunt, dat het te langwylig zoude zyn die alle hier omstandig te willen verhalen: het zal genoeg zyn eenige der voornaamste aan te roeren. Hy vondt zich in den jare 1637 by het aantasten der eilanden van S. Margareta, en bragt in den jare 1638 veel toe tot de nederlaag der Spaansche vloot voor Gattari. Hy ontfing in den jare 1639 een musketschoot in het aantasten der schepen die in de haven van S. Ogne waren, en genomen wierden. Hy wierdt noch gevaarlyk gekwetst in den jare 1641 voor Tarragona; en in den jare 1642 voor Barcelona, ten tyde der verovering van Perpignan, als mede in den jare 1643 in den slag by Kaap Gallas tegen de Spaansche vloot. In het volgende jaar 1644 begaf hy zich in dienst van Zweden, alwaar zyn naam alreets bekend was ter oorzake van zynen vader. Hy wierdt aldaar terstondt majoor-generaal van de vloot gemaakt, en vervolgens vice-admiraal. Hy diende in die hoge waardigheit in den vermaarden slag, waar in de Denen volkomen geslagen wierden. Hy was de twede die hun admiraal-schip, het Geduldt genoemt, aan boordt klampte, en het zelve ook nam na een scherp gevecht, waar in de Deensche admiraal sneuvelde. Hy zoude den koning van Denemarken zelf gevangen genomen hebben, indien deze vorst, een splinter houts in het oog gekregen hebbende, naby een stuk geschut, dat hy stelde, door deze kwetsuur niet verplicht was geweest des daags voor den slag dit schip te verlaten.

Du Quesne wierdt in Vrankryk herroepen in den jare 1647, en geboodt in dat en in het volgende jaar een der esquaders, welke gezonden wierden tot de onderneming van Napels. De zeemacht van Vrankryk veel vervallen zynde van haar eersten luister, door de minderjarigheit des konings, rustte hy op zyne kosten verscheide schepen uit in den jare 1650, by gelegenheit der eerste bewegingen van Bourdeaux, door het hof daar toe gedrongen zynde om bystandt te brengen aan de koninklyke vloot, die deze stadt ingesloten hieldt, en om ter zelver tydt te beletten dat die van Bourdeaux ter zee niet bygestaan wierden. Hy wierdt onderweeg ontmoet door een Engelsch esquader, dat hem de vlag wilde doen stryken, waar op hy, zich in een scherp gevecht ingelaten hebbende, waar in hy gevaarlyk gekwetst wierdt, zich met eere uit deze ontmoeting redde, hoewel de party ongelyk was. Daar na was hy verplicht zyne schepen te Brest te kalefateren, van waar hy vervolgens weder naar Bourdeaux zeilde, zonder de volkome genezing van zyne wonden af te wachten. De Spaansche vloot kwam op den zelfden tydt met hem in de rivier. Hy liep daar in tegen dank van deze vloot, en dit was een der voornaamste oorzaken van het vermeesteren van de stadt. De regente, om hem hare dankbaarheit te betonen, terwyl hy zyne betaling zoude afwachten, gaf hem het kasteel en het eilandt van Indred in Bretagne, welke van de eige domeinen van hare Majesteit waren. Maar niets is zo veel tot zynen roem geweest, dan de gelukkige uitslag der oorlogen van Sicilië. Men kende de dapperheit der Franschen en hunne bekwaamheit niet genoegzaam ter zee. Men geloofde dat de grote de Ruiter, zo ontzagchelyk op den Oceaan, in de Middelandsche zee al den luister, welken de Fransche vloot tot dien tydt toe onder het gebiedt van du Quesne gehadt hadde, zoude verduisteren: maar na dat hy die drie bloedige slagen aan de Hollanders gelevert hadde, in eenen van welke de Hollandsche admiraal de Ruiter doodgeschoten wierdt, veranderde men van gedachten, en men zag dieswegens in Vrankryk een puntdicht, met schranderheit op tweederlei wyzen zinspelende op den naam van de Ruiter, en dat wy hier byvoegen:

TERRUI in Oceano jam solo nomine classes;
TER nunc in Siculo territus ipse RUI.
Si vera inversum quondam dedit omina nomen;
Nunc RUI-TER nomen verius omen habet.

De schepen der Tripolinen, die vyanden van Vrankryk waren, daar na in de haven van Chio geweken zynde, als in eene zekere wykplaats, onder eene der voornaamste fortressen van den Groten Heer, alwaar zy beschermt waren door den kapitein Bacha, aan het hoofdt van veertig galeien; zo ging du Quesne met een esquader van zes schepen op hen los; en hen een langen tydt ingesloten gehouden hebbende, verplichtte hy deze republyk vrede te maken met Vrankryk. Vervolgens dwong hy Algiers en Genua, om de barmhertigheit des konings te smeken. Eindelyk Asië, Africa en Europa hebben de uitwerkingen van zyne dapperheit gezien, en een eindeloos getal van Christenen, aan welke hy in alle ondernemingen milddadiglyk zonder rantsoen hunne vryheit gegeven heeft, zyn onwraakbare getuigen van de grootheit van zyne ziel. Hy was in den hervormden Godsdienst geboren, en is in den zelven gestorven. Wanneer de koning van Vrankryk Lodewyk de XIV na het vernietigen van 't edict van Nantes dezen dapperen generaal wilde noodzaken van Godsdienst te veranderen, zo gaf dezelve, zo men verhaalt, aan den koning ten antwoordt: *Dat hy zynen koning 60 jaren getrouw gediend hadde, en nu in zyne oude dagen aan Godt niet ongetrouw dacht te worden.* De koning, die eene zonderlinge achting voor zyne verdiensten hadde, ter oorzake van den Godsdienst hem met zo veel luister niet kunnende belonen als hy wel gewild zoude hebben, liet niet na een roemruchtig bewys van zyne genegenheit te geven aan hem en aan zyne nakomelingschap, hem schenkende het landgoedt van Bouchet, dat een der schoonste is van het koninkryk, gelegen naby Estampes; en het zelve ten zynen behoeve makende tot een marquisaatschap onder den naam van Du Quesne, om alzo daar door zyne geheugenisse te vereeuwigen. Deze grote man stierf den 2 February des jaars 1688, na dat hy 78 jaren in eene ongemene kracht en gezondheit geleeft hadde. Hy was getrouwt met Gabrielle van Berniere, waar by hy vier zonen nagelaten heeft, die vele blyken van hunne verdiensten gegeven hebben. De oudste, *Henrik*, in den hervormden Godsdienst gebleven zynde, heeft zich begeven naar een landgoedt, dat hy in Zwitserlandt verkregen hadde, met de bewilliging des konings, welke aan hem gegeven wierdt uit aanmerking der verdiensten van zynen vader. De twede, *Abraham*, is mede een scheeps kapitein geweest: hy is de geen die in den jare 1683 den prins van Montesarchio, Spaansch generaal, gevangen nam, en ook zyne dapperheit betoonde in de onderneming tegen Genua in den jare 1684. De derde, *Isaak*, heeft mede gediend ter zee; en de vierde was *Jacob* genoemt. De marquis du Quesne hadt ook verscheide broeders, die alle in den dienst des konings gestorven zyn. *Memoires du Temps.*

QUESNEL, (Paschasius) priester van het Oratorie in Vrankryk, was geboren te Parys den 14 July des jaars 1634. Na dat hy zyne Theologische studie in de Sorbonne voltrokken hadde, begaf hy zich in de congregatie van het Oratorie den 17 November des jaars 1657. Hy ontfing de orde van het priesterschap in den jare 1659, en deedt zyne eerste Misse den 29 September des zelven jaars. Hy gaf zich ganschelyk over aan de kerkelyke studien, en schreef terstondt eenige Godsdienstige boeken. Het aanmerkelykste van alle is de zedelyke aanmerkingen (*Reflexions Morales*) over ieder vaars van het Nieuwe Testament. De vader Quesnel begon dit boek te Parys, tot gebruik der jonge broeders van het Oratorie. Het waren eerst maar eenige zedelyke aanmerkingen over de woorden van onzen Heere Jesus Christus. De marquis van Laigue, en eenige andere Godvruchtige personen, dit staaltje gezien hebbende, overreedden hem het zelfde te doen over den ganschen text der vier Evangelisten. De schryver volvoerde gelukkiglyk deze onderneming, en de marquis van Laigue daar van gesproken hebbende met Felix Vialart, bisschop van Châlons aan de Marne, las deze prelaat, die eene grote achting van Godsdienstigheit en geleerdheit hadde, dit werk met veel yver en oplettendheit. In het zelve gevonden hebbende, gelyk hy zelf getuigt, *die verlichtende liefde, waar van S. Augustinus spreekt,* die

die het nuttig maakte tot onderwyzing en stichting van zyn volk, zo nam hy het zelve aan tot het gebruik van zyn bisdom, en prees de lezing daar van aan door een Mandement, aan de kerkelyken en aan de gelovigen, van den 9 November des jaars 1671.

De vader Quesnel arbeidde vervolgens aan een nieuwen druk van S. Leo, paus, op een oud handschrift, van Venetië gebragt, dat toebehoord hadde aan den kardinaal Grimani, en dat gegeven is geweest aan het huis van instelling van het Oratorie van Parys, door den vader Beuziau. Dit is de beste druk dien men van S. Leo heeft. Behalven dat de text naaukeurig overzien is, is zy verzelt met aantekeningen, aanmerkingen en verstandige redevoeringen. Deze druk kwam uit te Parys in den jare 1675, in II stukken in 4. Dewyl de schryver in zyne aantekeningen en redevoeringen met kracht de gevoelens der kerke van Vrankryk verdedigt tegen de eischen van het hof van Rome, zo was men niet verwondert dit werk in 't volgende jaar te Rome veroordeeld te zien door een Dekreet van de Inquisitie van den 22 Juny des jaars 1676. Men heeft naderhandt in den jare 1700 te Lion daar van een tweden druk in folio uitgegeven.

De aankleving welke de vader Quesnel altoos hadt doen blyken voor den eerwaarden vader van S. Marthe, generaal van het Oratorie van Vrankryk, bragt hem in ongunst by den here Harlai, aartsbisschop van Parys. Deze prelaat, die den vader van S. Marthe hadde doen bannen, gebruikte den naam des konings, om den vader Quesnel te verplichten zich zelf een verblyf te kiezen waar hy wilde, buiten het bisdom van Parys. Hy koos vrywillig Orleans, werwaards hy zich begaf omtrent de maandt November des jaars 1681. Hy hadt door den raadt van den here Nicole te Parys op de Handelingen der Apostelen, en de Brieven van Paulus zedelyke aanmerkingen beginnen op te stellen, gelyk aan die welke reets over de Evangeliën uitgegeven waren, tot gebruik van het bisdom van Châlons. Hy vervolgde dezen arbeidt te Orleans; maar een nieuw toeval verplichtte hem uit Vrankryk te vertrekken, by gelegenheit van de moeielykheit welke men de congregatie van het Oratorie verwekte.

Men hadt in eene algemene vergadering van deze congregatie, gehouden te Parys in den jare 1678, een formulier van leere opgesteld, dat zeer kwalyk gesteld was in verscheide philosophische en Theologische stukken. In de vergadering van den jare 1684 geboodt men de ondertekening van het zelve aan alle de genen, welke deze congregatie uitmaakten. De vader Quesnel, gelovende het zelve in gemoede niet te kunnen tekenen, en wel voorziende, dat 'er na deze weigering gene zekerheit voor hem zoude zyn in Vrankryk, begaf zich naar de Spaansche Nederlanden in de maandt February des jaars 1685, en kwam zich te Brussel voegen by den heer Arnauld, dien hy gezelschap gehouden heeft tot zyn doodt toe. Hy voltooide aldaar de zedelyke aanmerkingen over het overige van het Nieuwe Testament, en de zelve wierden voor de eerste maal gedrukt in den jare 1687, gevoegd by de aanmerkingen over de vier Euangelien, die sedert het jaar 1671 in 't licht gekomen waren. Deze waren zeer kort. Hy overzag de zelve, en gaf ze meer uitgestrektheit, om de zelve evenredig te doen zyn met de laatste, die hy gemaakt hadde over de Handelingen, de Brieven der Apostelen, en de Openbaringe. Het was toen eigentlyk, dat dit werk volkomen te voorschyn kwam, en het wierdt in dien staat voor de eerste maal gedrukt in de jaren 1693 en 1694.

De Heer d'Urfé, bisschop van Limoges, een getuige van de vrucht welke dit boek deedt in zyn bisdom, maar het zelve te duur vindende voor arme parochianen, deedt den schryver verzoeken zyne aanmerkingen, alleenlyk over de Brieven en de Euangeliën der zon-en feestdagen, afzonderlyk te laten drukken, om een stuk daar van te maken, dat de parochianen op het landt voor een redelyken prys konden bekomen. Hy stelde zulks in 't werk, en voegde daar ook by aanmerkingen over de brieven of lessen, genomen uit het Oude Testament, die in het Roomsche Missaal gevonden worden. Maar het handschrift tusschen Brussel en Parys verloren zynde, en de schryver geen ander afschrift daar van hebbende, is dit werk niet uitgekomen.

In den jare 1695 de kardinaal van Noailles, toen alleenlyk bisschop van Châlons aan de Marne, die dit werk, door zynen voorzaat goedgekeurd, aanmerkte als eene verzameling en *een uittrekfel, vol van merg en van licht, van 't gene de H. Vaders het schoonste en het beweeglykste geschreven hebben over het Nieuwe Testament*, herlas het zelve wederom, en eenige veranderingen daar in gemaakt hebbende, keurde hy het goed, en gaf een mandement uit, gedagtekend in Châlons den 23 Juny des jaars 1695, in het welke, gelyk de heer Vialart gedaan hadde, hy aan zyne geestelykheit en aan zyn volk de lezing van dit boek aanprees, dat niet minder is, zegt hy, *de melk der zwakke zielen, dan eene vaste spyze voor de sterkeren*. Deze prelaat wierdt in het zelfde jaar overgebragt op den aardsbisschoplyken stoel van Parys, waar door het boek der aanmerkingen, dat in het algemeen gelezen en geprezen was te Parys, onder het oog en de goedkeuring van den heer Harlai, den voorzaat van den kardinaal van Noailles, aldaar een nieuwen trap van gezag kreeg. De Jesuïten, gebeten op den nieuwen aardsbisschop, ter oorzaak van eene Instructie over de predestinatie en de genade, welke hy uitgaf den 20 Augustus des jaars 1696, en noch om andere redenen verstoord, vielen dezen prelaat aan over de approbatie gegeven aan het boek der Aanmerkingen, en gaven het vermaarde *Problême Ecclesiastique* uit, dat te voorschyn kwam omtrent het einde van den jare 1698, te Brussel gedrukt door de zorge van den vader Souatre, Jesuït. Maar dit lasterschrift wierdt ten vure gedoemd door een arrest van het parlement van Parys van den 10 January des jaars 1699.

De aardsbisschop van Parys, die noch geen kardinaal was, belastte ondertusschen aan eenige zeer bekwame Theologanten, die niet vooringenomen waren ten voordele van den schryver, en die niet verdacht konden zyn aan de Jesuïten, dit boek nochmaals naaukeurig na te zien. Deze prelaat verledigde zich zelf daar toe, zo veel als de zaken van zyn bisdom hem zulks toelieten. De heer Bossuet, bisschop van Meaux, arbeidde daar aan met veel naarstigheit, en schreef tegen het *Problême*, *La Justification des Reflexions Morales*, welke uitgegeven is in den jare 1710. Deze overziening geschiedde te Parys, zonder voorweten van den schryver, maar niet tegen zynen dank; want daar van onderrecht zynde, bragt hy daar toe alle mogelyke gemakkelykheit by. Deze druk, aldus overzien, wierdt te Parys uitgegeven in den jare 1699.

In den jare 1703 na het gerucht van het vermaarde geval van conscientie, dat gelegenheit gegeven heeft om de verschillen over de ondertekening van het formulier en over de stoffen van de Genade te vernieuwen, deedt de aardsbisschop van Mechelen, Humbert van Precipiano, naau verbonden met de Jesuïten, zo men zegt op een bevel verkregen van den koning van Spanje, den 30 May den vader Quesnel te Brussel gevangen nemen, en hem brengen in de gevangenisse van het aartsbisschoplyke huis te Brussel. Men maakte zich ter zelver tydt meester van alle zyne papieren, een eindeloos getal van brieven van zyne vrienden, en verscheide uitmuntende schriften van den here Arnauld en van anderen; waar van hy bewaarder was, en welke voor het grootste gedeelte zyn in handen der Jesuïten van Vrankryk. De aardsbisschop, hoewel afgekeurd door den vader Quesnel, begon hem zyn proces te maken, maar deze vader wierdt door een ongehoopt middel uit zyne gevangenis getrokken, waar in men hem niettegenstaande zyn zeventigjarigen ouderdom zeer straf gehandeld hadde: want op den 13 September braken een Spanjaardt en een ambachtsman door den muur van het vertrek, waar in hy zat, en verlosten hem aldus uit de handen van den aardsbisschop, en van den toeleg der Jesuïten. Hy bleef heimelyk te Brussel zelfs tot den 2 October, wanneer hy van daar vertrok, en zich naar Namen begaf, in het voornemen om verder te gaan. Hy deedt zulks, doch na vele moeijelykheden, welke hem gemaakt wierden door Ximenez, gouverneur van Namen, die hem niet kende; maar die last ontfangen hadde van den koning niemandt te laten doortrekken; doch op het woordt van een persoon van aanzien verkreeg de vader Quesnel verlof om te vertrekken. Hy begaf zich naar Huy, alwaar hy aangehouden wierdt door den commandant van die stadt voor de Hollanders, welke zyn paspoort gebrekkelyk oordeelde; maar hy wierdt na eenige dagen ontslagen, op de vertoning van een omstandiger paspoort, dat men hem toezondt.

Zo haast hy zich in vryheit zag, gaf hy zyn *Motif de droit* uit, waar in hy verklaart welke redenen hy gehad hadde om den persoon en de rechtbank van den aardsbisschop van Mechelen te verdenken en af te keuren; en hy antwoordt op de zaken die tegen hem voortgebragt worden in een plakkaat van den procureur officiaal van het geestelyke gerechtshof van Mechelen, door twee geschriften, welke in het begin van het volgende jaar uitkwamen, onder de tytels van: *Idée generale du Libelle publié en Latyn sous ce titre: Motif de droit pour le Procureur de la Cour Ecclésiastique de Malines*, &c. En: *Anatomie de la sentence de Monseigr. L'Archevêque de Malines.*

Na dit alles zoude men gedacht hebben, dat de Jesuïten, meester zynde van alle de geheimste papieren van den vader Quesnel, en van zyne vrienden, hem van dien kant zouden aantasten; want daar in zoude men de bewyzen hebben moeten vinden van kabale, van oproer, van kettery, en van de andere misdryven, waar mede zy hem beschuldigden. Doch het is ondertusschen zeker, dat zy daar in niets moeten gevonden hebben, dat eenigen schyn van waarheit konde geven aan alle deze belagchelyke beschuldigingen, dewyl zy zich verplicht vonden wederom op het boek van de *Reflexions Morales* te vallen. Zy gaven verscheide lasterschriften uit onder deze tytels: *Le Pére Quesnel heretique: Le Pere Quesnel seditieux.* De pater Quesnel maakte zich ook gehaat by het Roomsche hof door het uitgeven van een geschrift, met den tytel: *Les Avis sinceres aux Catholiques d'Hollande*, en een ander: *Abus & Nullitez du Decret damné le* 4 *Octobre* 1707 *contre Mr. L'Archeveque de Sebaste.* De Jesuïten verkregen dan een dekreet van den paus Clemens den XI, die boven dien te onvrede was over den yver, welken de kardinaal van Noailles getoond hadde voor het recht der bisschoppen in de vergadering der geestelykheit van den jare 1705. Dit dekreet, gedagtekend van den 13 July des jaars 1708, veroordeelde het boek in 't algemeen met zeer harde benamingen, zonder in het byzonder eenige stelling aan te wyzen. In het volgende jaar kwam daar tegen eene zeer scherpe wederlegging uit, onder dezen tytel: *Entretiens sur le Decret de Rome, contre le Nouveau Testament de Châlons, accompagné de Réflexions Morales* 1709. Men eigent dit geschrift toe aan den vader Quesnel.

Dit dekreet konde in Vrankryk aangenomen noch afgekondigd worden, niet overeenkomstig zynde met de gebruiken van het koninkryk, en het was van weinig uitwerking, behalven dat eenige bisschoppen, als die van Luçon, van Rochelle en van Gap, dit boek door mandementen veroordeelden, zonder nochtans van het dekreet van Rome gewag te maken.

De Jesuïten vervolgden nochtans hunne listige handelingen, en maakten veel beweging om de meeste bisschoppen die zy konden te

te verplichten om dit boek te veroordelen, en om aan den koning te schryven tegen den kardinaal van Noailles. Een onderschepte brief in de maandt July des jaars 1711, welken de abt Bochard van Saron, die een Jesuit geweest is, schreef aan den bisschop van Clermont zynen oom, openbaarde een gedeelte van die geheimen, zo dat de kardinaal van Noailles zich verplicht oordeelde de macht van te prediken en biecht te horen aan een groot getal van deze vaders te benemen. De koning, na verscheide pogingen niet hebbende kunnen verkrygen dat zy hersteld wierden, om dat zyn Eminentie altoos met veel eerbiedigheit betuigde, dat zyne conscientie hem niet toeliet hen die macht weder te geven, herriep de privilegie, welke hy toegestaan hadde tot den druk en het verkopen van dit boek, en verzocht van den paus een constitutie in behoorlyke form, die het zelve veroordeelde, onderscheidelyk aanwyzende de stellingen die strafwaardig waren. Dit geschiedde in de maandt November des jaars 1711.

De paus, zich vooraf wel verzekerd hebbende, dat de koning al zyn gezag te werk zoude stellen om de nieuwe bulle, waarom hy met ernst aanhieldt, zuiver en eenvoudig te doen aannemen, stelde in de maandt Juny des jaars 1712 een congregatie aan van kardinalen, prelaten, en Theologanten, om daar aan te arbeiden. De vader Quesnel schreef daar over aan zyn Heiligheit een brief, die den 22 July daar aan volgende naar Rome gezonden wierdt, en noch eens voor de tweedemaal den 22 September van het zelfde jaar, waar op de paus hem geen antwoordt liet geven.

Eindelyk kwam de vermaarde constitutie *Unigenitus Dei Filius* te voorschyn, gedagtekend den 8 September des jaars 1713. Zy veroordeelt dit boek, en CI stellingen, die daar uit getrokken zyn, door vier en twintig of vyf en twintig benamingen, waar van de paus gene toepassing doet op eenige byzondere stelling. Zyn Heiligheit veroordeelt daar in ook alle de geschriften gemaakt, of noch te maken tot verdediging van dit boek.

Veertig bisschoppen van de vergadering der geestelykheit, te Parys gehouden in de jaren 1713 en 1714, en vervolgens een groot getal van andere, hebben verklaard dat zy deze bulle zuiver en eenvoudig aannamen, hoewel zy ter zelver tydt verklaringen daar aan gaven door eene Pastorale Instructie. De open brieven des konings, gegeven te Versailles den 14 February des jaars 1714 tot de afkondiging van deze bulle, zyn ook in het parlement van Parys niet geregistreerd dan met verscheide bepalingen en uitzonderingen.

De kardinaal van Noailles, en verscheide andere bisschoppen, de gevolgen van deze bulle ziende, en de verklaringen van de Pastorale Instructie niet genoegzaam oordelende, hebben geweigerd de constitutie aan te nemen, tot dat de paus zich verklaard hebbe op eene wyze, die bekwaam zy de lere, de tucht de zedekunde, de vryheit der scholen, het recht der bisschoppen, en de vryheden der kerke van Vrankryk in zekerheit te stellen.

De vader Quesnel heeft verscheide memorien over de veroordeelde stellingen uitgegeven. Men heeft ook van hem eenen brief gezien van den 5 January des jaars 1714, gericht aan de kardinalen, aardsbisschoppen en bisschoppen, te Parys vergaderd, over de zaak van de constitutie, en een anderen van den 15 van de zelve maandt, gericht aan eenen der bisschoppen van de vergadering.

De andere Godsdienstige werken, door dezen vader opgesteld, zyn: *L'Idée du Sacerdoce*; *Les trois consecrations*; *Elevations sur la Passion de notre Seigneur Jesus Christ*; *Jesus penitent*; *du Bonheur de la Mort Chrêtienne*; *Priéres & pratiques de pieté*, *&c.* Men heeft hem toegeschreven *Régles de la Discipline Ecclésiastique*, waar van de grondt is van den vader Darcy van het Oratorie; de vader Quesnel heeft de zelve alleenlyk overzien en vermeerderd, en die doen drukken. De II stukken *in* 4. te Lion gedrukt in den jare 1689 onder dezen tytel: *La Discipline de l'Eglise, tirée du Nouveau Testament & de quelques anciens Conciles*, zyn niet anders dan Memorien, welke deze vader in haast opgesteld hadde, om zich te bereiden tot zekere onderhandelingen, welke in het Oratorie gehouden wierden, alwaar hy verplicht was te spreken van de Kerkelyke Tucht. Deze druk zonder zyn kennis gemaakt zynde, en zonder dat hy dit werk overzien hadde, heeft hy het zelve ontkend door eenen brief geschreven aan den Hr. Basnage de Beauval, dien men vindt in *L'Histoire des Ouvrages des Savans, au mois d'Août* 1690.

De zelfde vader heeft een groot getal van andere werken geschreven, by gelegenheit der verschillen daar hy zich ingewikkeld heeft gezien. Men schryft hem toe *L'Apologie Historique des deux Censures de Louvain, & de Douai*; de IV stukken van *La Tradition de L'Eglise Romaine*, onder den naam van M. Germain; de verzameling onder den tytel: *Causa Arnaldina*, *La Justification de Mr. Arnauld*; den druk der brieven van den prins van Conty, van den vader *Dechamps* Jesuït, en van verscheide anderen. Maar men zoude vermetel zyn, en zich zelf aan berisping blootstellen, indien men wilde ondernemen om onder zo vele schriften zonder naam van den schryver naaukeurig aan te wyzen welke uit zyne pen gekomen zyn; gelyk de aardsbisschop van Kameryk, die hem een werk toegeschreven hadde, opgesteld door een vermomd Jesuït, die veinsde van den tegengestelden aanhang te zyn, het zelve opentlyk ontkend zag, door een geschrift, dat uitkwam in den jare 1709, gedagtekend den 11 April. De *Lettres Historiques* van de maandt Augustus des jaars 1714, in 's Gravenhage gedrukt, schryven hem ten onrechten en valschelyk eenen slechten brief toe, onder zynen naam geschreven aan den aardsbisschop van Tours, eenen der prelaten welke zich gevoegd hebben by den kardinaal van Noailles; en die de bulle niet zuiver en eenvoudig hebben willen aannemen.

Het laatste geschrift van den vader Quesnel is zyn dubbeld appel aan een algemeen concilie, dat hy in den jare 1719 heeft uitgegeven. In November des zelfden jaars overviel hem eene koorts, en wanneer hy merkte, dat het zelve in zyn hogen ouderdom niet zonder gevaar was, begeerde hy den 28 November, dat hem de Sakramenten zouden toegediend worden, welke hy ontfing. Hy heeft tot zyn einde toe zyn volkomen verstandt behouden, en van des morgens vroeg af, tot aan zyn einde toe niet opgehouden de Psalmen overluid te bidden. Hy heeft den ouderdom bereikt van 85 jaren 4 maanden en 18 dagen. Hy vondt het nodig, zyne geloofsbekentenisse in tegenwoordigheit van twee Apostolische Protonotarissen en getuigen af te leggen, en de zelve met zyne eige handt te ondertekenen; welke aldus luidt:

Ik ondergeschreven PASCHASIUS QUESNEL, *geboren te Parys, priester van het Oratorie in Vrankryk, die ik my tegenwoordig bedlegerig, en gevaarlyk krank bevinde, en mogelyk eerlang voor den hoogsten rechter zal rekenschap moeten geven van alle de verrechtingen myns levens, verklare het volgende myne geloofsbekentenisse te zyn. Ik gelove alle waarheden die Christus zyne kerke geleerd heeft, in welker schoot ik sterven wil, en met welke ik alle dwalingen veroordeele, die zy veroordeelt, en veroordeelen zal. Ik erkenne den paus voor den opperften stedehouder Christi, en den Apostolischen stoel voor het middelpunt van eenigheit. Ik verklare dat ik nooit begeerd hebbe iets te schryven of te denken, dat strydig was met het gene de H. Katholyke kerke gelooft en leert, of met de eerbiedigheit, welke ieder ootmoedig kindt der kerke aan der zelver besluiten schuldig is. Wat myn boek de* Reflections Morales sur le Nouveau Testament *belangt, ik verklare dat ik in het veervaardigen van het zelve nooit de alderminste gedachte gehad hebbe, iets daar in te brengen, dat met de mening der kerke strydig was, of iets gemeens hadde met de schadelyke dwalingen, of de kwade oogmerken, waar mede men my te Rome en te Parys beschuldigd heeft, en van welke ik van ganscher herten een afkeer hebbe; maar dat myn oogmerk in het opstellen van de zelve alleenlyk geweest is om de kerke, door het onderwyzen der gelovigen, eenigen dienst te doen. Ik gelove noch volstandiglyk, dat ik, noch in myne* Reflexions Morales, *noch in myne andere schriften, iets geleerd hebbe, dat niet met het gelove der kerke volkomen overeenstemt, en indien 'er iets tegen mynen wille mogte ingeslopen zyn, dat daar tegen streedt, zo wederroepe en verwerpe ik zulks, en onderwerpe my voorbedachtelyk aan al het gene de kerke over myne schriften en myn persoon zal besluiten. Ik vernieuwe de klagten en betuigingen, welke ik gedaan hebbe tegen de openbare onbillykheit van de genen, die my veroordeeld hebben, zonder my te horen, of na dat zy myne verweerschriften gelezen hebben. Ik blyve by het gedane appel van de constitutie van den paus, beginnende met de woorden* Unigenitus Dei Filius, *aan een aanstaande algemeen concilie, en van alle beschuldigingen, waar over ik begeerd hebbe door de kerke vrygesproken te worden. Eindelyk hebbe ik een afgryzen van allen geest van tweedracht. Dit zyn de gevoelens waar op ik in de gemeenschap en eenigheit der Katholyke Apostolische en Roomsche kerke sterven wil.*

Gedaan te Amsteldam, in tegenwoordigheit der Apostolische Protonotarissen, *en de daar toe verzochte getuigen, den 28 November* 1719.

(Getekend) PASCHASIUS QUESNEL, *priester van het Oratorie.*

Ondertekend door twee Apostolische Protonotarissen, en de verzochte getuigen.

L'Histoire du Cas de conscience T. I. IV. & VI. Motif de Droit du Pére Quesnel. Explication Apologétique du même. la Relation du Différent entre M. le Cardinal de Noailles, & les Evêques de Luçon & de la Rochelle. la Preface Historique d'un livre in quarto publié contre la Constitution, sous le titre d'Hexaples, ou Ecrit à six colonnes, & autres Memoires du Temps.

QUESNEL, (JOSEPH) een neef van den voorgaanden, gestorven in het einde van de XVII eeuw, heeft de laatste handt gelegd aan de uitmuntende catalogus der vermaarde bibliotheek van Thuanus. Deze catalogus wierdt in twee stukken in 8 gedrukt in den jare 1679. *Baillet Jugem. des Scav. sur les Crit. Hist.*

QUESNEL, (PETRUS) van de orde der Minderbroeders van het konvent van Norwich in Engelandt, een Theologant en Kanonist, bloeide omtrent het einde van de XIV eeuw, en heeft geschreven het Directorium van het recht, in cas van conscientie en van rechten; eene verhandeling van de Drie-eenheit, van het Katholyke geloof en van de Sakramenten; eene andere van de bediening en het ontfangen der Sakramenten; eene verhandeling der wanbedryven welke het ontfangen der Sakramenten beletten, en van de boeten die men deswegen moet opleggen; eene verhandeling om te regelen het gene de Instructie der oordelen betreft. Deze verhandelingen zyn in geschrifte in eenige bibliotheken van Engelandt, en het eerste in de Vatikaansche bibliotheek, en in die van den Hr. Colbert. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIV siecle.*

QUESNOY, eene kleine, doch sterke stadt, met een kasteel. Zy is gelegen in het Fransche Henegouwen, tusschen Landrecy en Valencyn, twee mylen van de laatste en drie van de eerste

eerste plaats. De bondgenoten tegen Vrankryk en Spanje veroverden de zelve in den jare 1712, hoewel zy verlaten waren door de Engelschen; maar door de Franschen overvallen en geslagen zynde te Denain, herwonnen de zelve Quesnoy, Bouchain en Douay, met de krygs- en mond-behoeften, die zy in de legerplaats van Denain vermeesterd hadden. *Baudrand. Memoires du Temps.*

QUESNOY, (FRANÇOIS) *de Vlaming* toegenoemd, was een onvergelykelyke beeldhouwer, geboren te Brussel in den jare 1592. Wanneer hy noch onder zynen vader, die van dezelfde kunst was, in zyne leerjaren was, maakte hy 2 kleine engelen van marmer, die in de oedekte gang van de kerk der Jesuiten in de gemelde stadt geplaatst zouden worden; als mede het lyden van onzen Heilandt in 5 voor. Deze stukken behaagden den aartshertog Albertus van Oostenryk zo wel, dat hy hem een jaargeldt gaf, en hem aanmaande eene reize naar Italie te doen, alwaar hy zich wel haast door zyne kunst bekend maakte. Naderhandt beval hem de paus het beeldt van S. Andreas van marmer te maken, om het zelve in de S. Pieters-kerke te stellen. Hy deedt het zelve, en betoonde daar in zo veel kunst, dat de Italianen zelf bekenden, dat Michael Angelo nooit zulk een heerlyk en volmaakt werk gemaakt hadde. Maar onder alle zyne stukken was de slapende Silenus, met kindertjes omringt, welken Virgilius in zyn zesde *Ecloga* beschryft, en het standbeeldt van Cupido van wit marmer, die met een mes zynen boog versneedt, de voornaamste. Voor dit laatste stuk betaalden de Hollanders 6000 guldens, en gaven het zelve tot een geschenk aan den prins van Oranje, die het te 's Gravenhage in zynen tuin plaatste. Wanneer hy op bevel van den koning, die hem, behalden de gezondene 1200 kronen, noch een goed jaargeldt beloofde, weder naar Vrankryk wilde gaan, wierdt hy te Livorno krank, en stiert aldaar. *Sandrarts Mahler-Acad. P. II. l. III.*

QUESTENBERG, een ampt en vervallen bergslot aan den Hartz, in het Brunswyksche, waar by een hol is, het *kalte loch*, dat is het *koude gat* genoemt, en waar in midden in den zomer veel ys en sneeuw gevonden wordt. *Behm. Anh. Hist.*

QUESTENBERG, (JACOBUS AURELIUS VAN) een geleerd antiquarius, of oudheitkundige in de XV en XVI eeuwen. Hy was geboortig van Freyberg, en begaf zich naar Rome, na dat hy zich te Leipzich in de Latiniteit en philosophie geoeffend hadde. Aldaar nam de kardinaal Marcus de S. Marco hem tot zich, en liet hem door Argyropylus in de Grieksche taal onderwyzen, waar in hy het wel haast zeer verre bragt, en daar op by paus Leo en vele kardinalen zodanig in achting geraakte, dat zy hem in de gewigtigste gevallen raadpleegden. Zyne geboortestadt hadde hem gaarne by zich gezien, gelyk zy hem dan ook tot kanunnik van haar stift beriep, maar hy konde zyn ontslag van den paus niet verkrygen. Men vindt niet aangetekent welk een ampt hy eigentlyk bediend heeft; doch men heeft een brief, dien hy in den jare 1490 aan D. Reuchlinus geschreven heeft, waar in hy zich *Decretorum Doctorum & Brevium Apostolicorum Scriba* noemt. Hy zoude een boek van de stadt Rome geschreven, en in eenen oproer zyn leven verloren hebben, het welk eenigen van de verovering der stadt Rome van den jare 1527 verstaan. *Albini Meisn. Landchr. Molleri Theatr. Freyb. pag.* 209. *Fabricii Itiner. T. I.*

QUETIF, (JACOBUS) een Parisiaan, en Dominikaner monnik, bibliothekaris van het konvent der Dominikanen van de straat S. Honoré, leefde in de XVII eeuw. Hy was geacht om zyne geleerdheit en deugdt. Hy stiert den 2 Maart des jaars 1698, in den ouderdom van 80 jaren. Hy heeft uitgegeven *Opuscules & Lettres de Pierre Morin*, te Parys gedrukt in den jare 1675, een nieuwen druk van het concilie van Trente van den jare 1666, de *Oeuvres Spirituelles de Savonarole, & sa vie*, in den jare 1674, eene *Explication formelle de la Somme de Theologie de S. Thomas, par Jerome Medices de Camerino*, opgedragen aan den kardinaal Antony, te Parys in het zelfde jaar. Hy vervaardigde een druk van alle de werken van *D. Barthelemi des Martyrs*; eene Bibliotheek der schryvers van zyne orde, en eenige andere werken, waar van men de handschriften heeft. *Du Pin Bibliotheque Univers. Bayle Dict. Crit.*

QUEVEDO-VILLEGAS, (FRANCISCUS) een Spaansch edelman, en ridder van S. Jakob, geboortig uit Nieuw-Castilië, schreef verscheide werken, als de Avanturier Buscon, de Spaansche Parnassus, en andere. Hy wierdt op bevel van den graaf van Olivarez, dien hy in zyne vaarzen gestoken hadde, gevangen gezet, en na dat dezelve by den koning in ongenade vervallen was, weder los gelaten. Hy stierf eindelyk in een zeer hogen ouderdom in den jare 1647. *Anton. Bibl. Hispan.*

QUIANSI, of KIANGSI, eene provincie van China, welke eene der voornaamste is. Hare steden zyn Nanchang, Jaocheu, Quansing, Nankang, Kieukiang, Kienchang, Vucheu, Linkian, Kiegan, Xuicheu, Juencheu, Cancheu, en Nangau. Deze steden hebben andere van minder belang, die onder haar behoren. *Martin. Martini Atl. Sinic.*

QUIBRICHE, eene stadt van het koninkryk Barca, in Barbaryë, op de kust van de golf van Sidra. Men noemt haar ook *Bernicho*; het was oudstyds *Berenice*. De Caravane van Marocco neemt aldaar voorraadt van water, om door het landt van Barca te trekken, en zich te Alexandrië by de Caravane van Tetuan te voegen. *Du Val.*

QUIEN, (MICHIEL LE) van de orde der Preékheeren, bekwaam in de oordeelkunde en in de Oostersche talen, heeft twee Fransche werken uitgegeven tegen het opstel van *l'Antiquité des Tems*, van den vader Pezron, waar in hy het gezag der tydrekening van den Hebreeuwschen text verdedigt. Hy heeft gearbeid over de werken van S. Johannes Damascenus, en een naaukeurigen druk met noten en geleerde redevoeringen daar van uitgegeven. Men moet niet vergeten dat de vader Pezron aan le Quien geantwoord heeft. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XVII. siecle.*

QUIERAS, eene stadt van Piëmont, aan de Tanara. Het is eene sterke plaats, op eene hoogte gelegen. Men maakte aldaar, als elders gezegt wordt, in den jare 1631 de vrede tusschen Vrankryk, de keizerschen, de Spanjaarden, en de hertogen van Savoje en Modena. De forellen van Quieras zyn vermaard.

QUIERS, of CHIERI, eene stadt van Piëmont, tamelyk sterk door hare gelegenheit. De oude adeldom van deze stadt is geacht, als mede de katoenen die men aldaar maakt, en het graan tot verfstoffe dat haar grondt voortbrengt. De graaf van Harcourt won aldaar in den jare 1639 een slag van de Spanjaarden.

QUIERZY, een dorp van Vrankryk in Picardië, was de vergaderplaats van verscheide conciliën, welke Hincmarus, aartsbisschop van Rheims, aldaar in de IX eeuwe vergaderde. Het zelve is gelegen aan de Oyse, in het Noyonnois, twee mylen van de stadt Noyon, en Carisiacum genoemt door de Latynen. Men zag aldaar eertyds een paleis der koningen van Vrankryk, dat tegenwoordig verwoest is.

QUIES was eene godin, welke te Rome voor de *Porta Esquilina* in *Via Lavicana* haren tempel hadde. Men heeft haar onder de goden getelt, om dat een ieder haar voor zich om ruste mogt aanroepen: opentlyk deedt men haar gene eere aan, dewyl het Roomsche volk het zich tot schande achtte, wanneer het zoude stil zitten. *Vossius de Idolol. III.* 19. *Giraldus Synt. Deor. I. p.* 51. *Pitiscus.*

QUIETERA, eene stadt en koninkryk in Africa, in 't Zuider-Ethiopië, is een gedeelte van het koninkryk van Monomotapa, en omtrent Zanguebar gelegen.

QUIETISTEN wierden in de Grieksche kerke in de XIV eeuw zekere personen genoemt, die zich op eene zonderlinge gerustheit des gemoeds beroemden, welke zy onder het gebedt deelachtig wierden. Waarom zy ook in de Grieksche tale *Hesychasta*, dat zo veel is als Quietisten, genoemt wierden. De voornaamste stichter en voorganger van deze lieden was Simeon, overste van een klooster by den berg Athos, die by de zynen in groot aanzien was. By hem voegde zich ook Gregorius Palamas, die eindelyk bisschop wierdt van Thessalonika, en een geleerd en welsprekend man was. In het tegendeel kantte zich met grote hettigheit tegen hen Barlaäm, een monnik van de orde van Basilius, die zich van de eenvoudigheit van eenige monniken, welke deze secte toegedaan waren, bediende, om hunne geheimen te ontdekken, en hen daar op allerhande zottigheden en dwalende gevoelens begon voor te werpen. Onder dezelve was inzonderheit, dat zy voorgegeven zouden hebben, dat zy by zekere gestalte des lighaams zonderlinge dingen zagen, namelyk wanneer zy het hoofdt op de borst en tot den navel bogen, den adem inhielden, en den navel met onafgekeerde oogen aanzagen, tot dat zy inwendig de plaats van het hert en de krachten der ziele vonden, zo wierden zy met een Godlyk licht vervuld, bliezen het vuur van den heiligen Geest door de neus uit, en hadden het alderaangenaamste gevoelen: gelyk zy dan daarom door Barlaäm *Omphalopsychi* of *Umbilicanimi*, genoemt wierden. Inzonderheit beroemden zy zich, dat zy als dan ook de heilige Drievuldigheit met hare lighamelyke oogen zien konden, en zeiden dat uit het Goddelyke licht, waar mede zy omringt waren, de rust ontstont, waar op zy zich beroemden. Wanneer nu Barlaäm deze en diergelyke zaken den Quietisten voorwierp, zondt Gregorius Palamas aan hem, en liet hem bidden, dat hy toch dezen menschen zulke zaken niet wilde voorwerpen, dewyl hy dezelve maar van een onverstandig monnik verstaan hadde, en alzo de rechte mening derzelve en hunne levenswyze niet recht begreep; ondertusschen was het zo gansch ongerymd niet, dat men met lighamelyke oogen ook een Goddelyk en ongeschapen licht zag, dewyl de discipelen Christi op den berg Thabor diergelyk licht gezien hadden. Hier op liet Barlaäm de andere beschuldigingen varen, en vatte dat gene op, dat Palamas van het ongeschapen licht hadt laten zeggen, dat men het zelve met de oogen des lighaams konde zien, besloot daar uit ook verder, dat Palamas eene dubbelde Godheit stelde, dewyl hy het ongeschapen licht van de Godheit zelf onderscheidde. Hier over ontstont nu tusschen hen beide een heftige strydt, zo dat ook de keizer Andronicus de Jonge een synode beriep om deze zaak te onderzoeken. Barlaäm betrouwde zich niet met zyne beschuldigingen te voorschyn te komen, waarom hy op het aanraden van anderen zich met Palamas verdroeg. Maar zo haast de keizer Andronicus gestorven was, kwam hy weder op de baan, en gaf voor dat men in het synode niet recht gehandeld hadde, ging daar op naar Italië, zynen leerling Gregorius Acindynus nalatende, die den strydt tegen de Quietisten verder voortzette. De patriarch van Constantinopel hieldt wederom een synode, in het welke de Quietisten andermaal vrygesproken, en Gregorius met de vorige aanhangers van Barlaäm van de gemeenschap der rechtgelovige kerke uitgesloten wierden. De Barlaämiten en Acindynianen rustten echter noch niet, waarom het derde synode gehouden wierdt, op het welke Acindynus niet wilde verschynen. Na deszelfs doodt wierdt het vierde synode gehouden, op het welke men de Barlaämiten op nieuws veroordeelde. Voorts heeft men zo wel by de Grieken als by anderen verscheide oordeelen over deze zaak gevonden. Eenigen, als Manuel Caleca en Johannes Ciparyssotus, hebben het daar voor gehouden, dat de Barlaämiten ten onrechte veroordeeld zyn, en de Quietisten alzins dwalingen geleeraart hebben, welk gevoelen ook Jacobus Gretserus en Leo Allatius gevolgt zyn; de patriarch van Constantinopel, Philotheus, en eenige anderen hebben

ben beweert, dat de Barlaamiten met recht veroordeelt waren geworden. Voorts heeft men in de later tyden in de Katholyke kerke mede den naam van Quietisten gegeven aan de aanhangers van Michael de Molinos, van welken zo wel als van zyne lere in het artykel van MOLINOS wydlopig gehandeld is. Ondertusschen is daar noch by te voegen, dat ook na de veroordeling van Molinos vele duizend personen in Italië zyn gevoelen gevolgt hebben. Inzonderheit bevondt zich in het Napolitaansche geen klein getal van dezelve, en hoewel de pauzen Alexander de VIII en Innocentius de XII eene scherpe Inquisitie daar tegen aanstelden, zo rechtten zy nochtans niets anders uit, dan dat zy eene grote verbittering der gemoederen veroorzaakten. Zo ontbrak het ook in Spanje niet aan zulke lieden, die de lere van Molinos, die zelf een Spanjaardt was, aanhingen. Doch ten laatsten kwamen na eenigen tydt deze verschillen in Vrankryk weder te voorschyn. Want wanneer de vermaarde aartsbisschop van Kameryk, François van Salignac Fenelon, zyne zogenaamde verklaring van de regelen der Heiligen van het inwendige leven in den jare 1697 uitgegeven hadde, en daar in de mystike lere van de reine liefde zeer hoog verheven, en den onverschilligen toestandt der ziele als eenen standt der hoogste volmaaktheit geroemt hadde, wierdt hy terstondt verdacht gehouden, dat hy de Quietistische leerstukken verdedigde. Gelyk dan inzonderheit de aartsbisschop van Parys, Lodewyk Antony van Noailles, en de bisschop van Meaux, Jacobus Benignus Bossuet, als mede de bisschop van Chartres, Paulus de Godet de Marais, zich tegen hem stelden, en eene byzondere verklaring tegen hem uitgaven. Fenelon zocht zich op het beste te verdedigen, en verklaarde zyne mening in eene zogenaamde Pastorale Instructie, ook gaf deze twist gelegenheit ontallyk vele schriften van de reine liefde Gods aan beide zyden uit te geven. Doch dewyl de tegenstanders van den aartsbisschop van Kameryk aan het Fransche hof het meeste te zeggen hadden, zo oordeelde men wel haast dat dezelve de overhandt zouden behouden. De aartsbisschop Fenelon onderwierp zich vrywillig aan de uitspraak van den paus. Ondertusschen wierdt de zaak echter te Rome, op het aanhouden van het Fransche hof, ten scherpsten onderzocht. Daar toe waren 10 personen aangesteld, die in October des jaars 1697 het onderzoek begonnen. Zy verdeelden zich ondertusschen in twee delen, waar van 'er vyf beweerden, dat in het boek van den aartsbisschop gene dwaling vervat was, doch de andere vyf veroordeelden enkelyk dit boek. In deze omstandigheden beval de paus de kardinalen Noris en Ferrario zelf die zaak te onderzoeken. Doch deze vonden ook zo vele zwarigheden, dat de zaak eenigzins langzaam voortging, en het Fransche hof, dat de uitspraak dezer verschillen verhaast wilde zien, de eene aanmaning na de andere moest doen. Na vele wydlopigheden kwam het eindelyk zo verre, dat in den jare 1699 XXIII stellingen, die men uit des aartsbisschops boek getrokken hadde, door eene byzondere bulle van den paus, welke den 12 Maart afgekondigt wierdt, als dwalende en Quietistisch veroordeelt wierden. Daar zyn ook verscheide Theologanten onder de Protestanten geweest, welke de dwalingen der Quietisten wederlegt hebben. *Johannes Cantacuzenus Historiar. l. II. Gretserus in Notis ad h. l. Demetrius Cydonius in lib. contra Palamam. Petavius Dogmat. Theol. l. I. c. 12. Leo Allatius de Ecclesia Orient. & Occident. Consensione l. II. c. 17. Rechenbergius Diss. de Hesychastis s. Quietist. Graecis. Burnets Reize door Italië. Cramerus Continuat. Hist. Eccl. Georg. Hornii. Rango in der Quackerey, in der Quietisterey. Carpzovii Diss. de Relig. Quietistarum. Mayeri Diss. de Quietistarum persecutionibus.* enz.

QUIETO, eene rivier van Istrië, die het zelve byna ganschelyk doorloopt van het Oosten naar het Westen, en zich ontlast in de golf van Venetië, naby Citta Nova. *Maty Dict.*

QUIEU, (ANTONY LE) een monnik van de orde der Predikheren, instelder van de hervorming, de congregatie van het H. Sakrament genoemt. Hy was een zoon van Antony le Quieu, advokaat van 't parlement van Parys, en van Margareta le Caron zyne gemalinne, en wierdt geboren te Parys den 23 February des jaars 1601. Hy begaf zich in de Dominikaner orde in den jare 1622, en deedt daar in den jare 1636 de instelling van eene nieuwe Observantie, waar van het eerste klooster was in het vlek genaamt Lagnes, vyf mylen van Avignon. Hy stierf den 7 October des jaars 1667, in den ouderdom van 76 jaren min 3 maanden, na dat hy 54 jaren monnik geweest was. *Extrait de sa vie écrite par le pere Archange Gabriel de l'Annontiation*, te Avignon gedrukt in den jare 1682.

QUIGNONES, (FRANCISCUS) een Spaansch kardinaal, bisschop van Cauria, was een zoon van Diego Fernandez van Quignones, eersten graaf van Luna. Hy begaf zich jong onder de Franciskaner monniken, en wierdt tot de waardigheit van het generaalschap verheven, in een kapittel te Burgos gehouden in den jare 1522. Keizer Karel de V betoonde eene ongemene blydschap over deze verkiezing van den vader Quignones, dien hy tot een lidt van zynen conscientie-Raadt benoemde. Deze vader was in den jare 1525 te Assise, alwaar hy het innemen van Rome door het keizerlyke leger verstont. Hy ging terstondt zyn ongenoegen daar over betuigen aan paus Clemens den VII, die gevangen was in het kasteel van S. Angelo, en die, wetende wat vermogen de vader Quignones hadde op den geest des keizers, hem zondt om over de vrede te handelen. Hy bragt deze handeling vry gelukkig ten einde, en verdiende daar door den kardinaalshoedt, welken de paus hem gaf in het einde van het zelfde jaar. Hy was vervolgens bisschop van Cauria, legaat in Spanje en in het koninkryk van Napels, en stierf te Veruli in den jare 1540. Deze kardinaal hadt gearbeid om het Brevier te brengen tot drie Psalmen voor ieder der kanoniale uuren, en tot drie lessen tot vroegmetten of morgen-gebeden; en hadt het zelve zo geschikt dat men in ieder week den Psalter konde reciteren. Clemens de VIII en Paulus de III hadden dit Brevier goedgekeurt, dat te Rome gedrukt wierdt in den jare 1536, en naderhandt elders. Zyne kortheit, of liever het uitlaten van verscheide verdachte historien, deedt de onkundigen schreeuwen; zo dat na het concilie van Trente het Brevier van Quignon gesmoord is gebleven, en maar alleenlyk tot een sieraadt dient in de grote bibliotheken. Het zelve is verscheide malen in verscheide grootte gedrukt. Men zegt dat de voorreden daar van zeer schoon is, en verdient gelezen te worden. Zie hier den tytel van dat werk: *Breviarium Romanum ex S. potissimum Scripturâ & probatis Sanctorum Historiis confectum, studio Francisci Quignonii. Wading in Annal. Minor. Ughel. Ital. Sacr. Aubery Hist. des Cardinaux. Nicolas Antonio Biblioth. Hisp. de Vigneul-Marville Melanges d'Histoire.*

QUILHAIN, eene kleine stadt van Vrankryk, in Languedok. Zy heeft den tytel van eene baronny, behoort onder den aartsbisschop van Narbonne, en is gelegen aan de rivier Aude. *Davity Languedoc.*

QUILLEBOEUF, in 't Latyn *Guillebovium*, eene stadt in de Fransche provincie Normandië, tusschen Rouaan en Havre de Grace, aan den uitloop der Seine in de zee. De koning Henrik de IV, wanneer hy in den jare 1592 het beleg van Rouaan vruchteloos ondernomen hadde, en daar by bevonden, dat dit Quillebœuf aan den zeekant wegens het menigvuldige dryfzandt niet lichtelyk aan te tasten, en van den landkant daar tegen gevoeglyk in zulk eenen staat te brengen was, dat van daar niet alleen Rouaan, maar ook Parys zelf zeer belemmert konde worden, nam voor, met hulp der Hollandsche schepen, die daar voor ten anker lagen, het zelve te versterken, en voortaan *Henry-ville*, dat is *Henrik-stadt*, te laten noemen. Zyn groot-stalmeester Bellegarde verkreeg voor zich het gouvernement van de aanstaande vesting. Maar de kancelier van Navarre, Hospital du Fay, nam de zorg der nieuwe versterking op zich, liet dezelve naar zyn eigen goeddunken aanleggen, en wilde den gemelden Bellegarde doorgaans niet als gouverneur erkennen, niettegenstaande dezelve met groten nadruk daar op aandrong, en de koning daar toe ook verscheide maal bevel gaf. De Engelschen en Hollanders namen het belang van du Fay aan, en men meende dat der zelver oogmerk was, door de verkryging van deze plaats, de verandering des konings van Godsdienst, waar van men toen reets vermoeden hadde, te rug te zetten, of ten minsten zich in zulk een staat te stellen, dat zy hunne geloofsgenoten altoos de behulpzame handt konden bieden. Men vernam ook dat de ridder Roger Williams van de koninginne Elizabeth werkelyk bevel ontfangen hadde om du Fay met 800 Engelschen by te staan. Maar eer dezelve kwamen stierf deze kancelier, die ook niet na zyn doodt uit Quillebœuf begeerde te wyken, maar zich door den heer du Plessis Mornay, dien de koning aan hem gezonden hadde, deedt beloven, dat men zyn lighaam onder een der nieuw aangelegde bolwerken zoude begraven. Zo haast hy gestorven was, nam Bellegarde bezit van het gouvernement van deze plaats, doch wierdt terstondt daar op in July des jaars 1592 door Villars, generaal van den hertog van Mayenne, daar in belegerd. Hoewel nu de vestingwerken noch niet half in behoorlyken staat waren, en Villars omtrent 4000 man, Bellegarde daar tegen naauwlyks 300 hadde, zo moest nochtans de laatste, na dat hy 14 dagen daar voor gelegen hadde, 3500 kanonschoten daar op gedaan, en tweemaal daar op hadt laten stormen, op het aannaderen van onderstandt, onverrechter zake aftrekken. *Thuan. Hist. l. CIII. Mezeray Hist. de France T. III. p.* 1023 *seq.*

QUILLET, *Quilletus*, (CLAUDIUS) geboren te Chinon in Touraine, een goed Latynsch dichter van de XVII eeuwe, genoodzaakt geweest zynde naar Italië te wyken, ter oorzake van de zaken van Grandier, parochiaan van Loudun, geraakte als secretaris by den maarschalk d'Etrées ambassadeur van Vrankryk te Rome. Hy maakte een Latynsch dichtwerk in vier boeken, genoemt *Callipædia*, onder den naam van *Calvidius Letus*. Zyn oogmerk was de middelen te onderwyzen om schone kinderen te hebben. Hy hadt eenige vaarzen daar in gebragt tegen den kardinaal Mazarin en zyn geslachte, en deedt dat boek in Hollandt drukken. De kardinaal deedt hem by zich komen; maar in plaats van hem zyne gevoeligheit te betuigen, beklaagde hy zich alleenlyk met zachtheit dat hy hem in dit werk zo weinig gespaart hadde. *Gy weet*, voegde hy 'er by, *dat ik u al voor langen tydt geacht hebbe, en dat zo ik u geen goed gedaan hebbe, zulks daar uit ontstaan is dat lastige kwelgeesten my omringen en my de gunsten ontweldigen; maar ik belove u dat de eerste abdy die open zal vallen voor u zal zyn.* Quillet door zo veel goedheit geraakt, wierp zich aan de voeten van den kardinaal, verzocht hem om vergiffenis, en beloofde zyn werk op zulk eene wyze te verbeteren, dat hy daar over vergenoegd zoude zyn; hem biddende te gedogen dat hy het aan hem opdroeg; het welk de kardinaal hem toestont. Hy deedt deze twede uitgave verbeterd in octavo drukken te Parys in den jare 1656, en droeg dezelve aan den kardinaal op, die hem weinig tyds te voren eene aanmerkelyke abdy hadt gegeven; maar de doodt belette hem een langen tydt het genot daar van te hebben. De vaarzen van dit dichtwerk zyn vry gemakkelyk. Lucretius en Petronius zyn de schryvers, welke Quillet gevolgt heeft. Hy hadt noch een groot Latynsch dichtwerk vervaardigt, ter eere van Henrik den IV, *Henriciados* genoemt, en eene vertaling gemaakt in Fransche vaarzen van alle de schimpdichten van Juvenalis. *Sorberiana. Menagiana. Lettres de Tostat. Lettres de Patin. Baillet Jugement des Sçav. sur les Poët. Mod. Bayle Dict. Crit.*

QUILLINUS, (Erasmus) een schilder van Antwerpen, wierdt geboren den 19 November des jaars 1607. Hy was in de talen en wetenschappen zo verre gevordert, dat hy meester in de philosophie wierdt, en de zelve met lof onderwees; maar hy liet zich leiden door de liefde, die hy hadde tot de schilderkunst, en zich onder de bestiering van Rubbens begeven hebbende, wierdt hy een zeer goed schilder. Hy heeft in zyn landt en in de plaatsen daar om heen verscheide grote werken geschilderd voor de kerken en paleizen, en stervende eene grote achting nagelaten, en een wonderlyk gerucht van zyne verdienste, zonder dat hy van zynen kant ooit iets anders gezocht heeft dan het vermaak, dat hy vondt in het oeffenen van de schilderkunst. Onder anderen heeft hy te Antwerpen zeer fraai met geschiedenissen uit het Nieuwe Testament beschildert de eetzaal van de St. Michielsheeren, zynde alles, zo in deze kunststukken, als in de andere, met een volgeestig oordeel en fierlyke behandeling uitgewerkt. *De Piles Abregé de la vie des Peintres. Houbrakens Schouwburg der Nederl. Kunstschilders I. Deel.*

QUILMANCE, eene stadt van Ethiopië, op de kust van Ajan, naby Zanguebar, en aan den mondt van de Quilmanci, tusschen Melinde en Magadoxo. *Maty Dict.*

QUILMANCI, eene rivier, die haren oorsprong heeft in Abyssinië, alwaar zy den naam draagt van Oby; vervolgens op de kust van Ajan lopende, bespoelt zy Barraboa, en ontlast zich in de zee van Zanguebar te Quilmance. *Maty Dict.*

QUILOA, in 't Latyn *Quiloa* of *Kiloa*, een koninkryk van Zanguebar in Africa, tusschen Mosambique en Melinde, op de Oostkust van Africa. De hoofdstadt van het zelve legt, gelyk Monbaza, op een eilandt, dat door de koele en frissche lucht aangenaam is om te bewonen, is met alderhande groene bomen omringd, en heeft een zeer vruchtbaar landschap, dat van alderlei levensmiddelen genoegzaam voorzien is. Het eilandt legt aan den uitloop van de grote rivier Coavo in zee, van welke rivier valschelyk voorgegeven wordt, dat zy beneden den Nyl uit het zelfde meir ontstaat. De inwoners zyn Mahomethanen en blankverwig. Hunne wyven zyn aardig, en houden zich prachtig gekleed. Hunne huizen zyn groot, en van tichelsteen, als mede van andere stenen en kalk gebouwd, en prachtig versierd. Zy hebben daar by lust- en boomgaarden, die met vele heerlyke vruchten en kruiden vervuld zyn. In vorige tyden was deze stadt meesteresse van de kust tot aan Cabo de Corientes; maar dewyl haar vorst zich al te veel op zyne macht verliet, en eenen oorlog aanving tegen de Portugezen, wierdt hy geslagen, en Quiloa in den jare 1505 door hen ingenomen. Van dien tydt af is Quiloa altoos aan de Portugezen cynsbaar geweest, en betaalt jaarlyks aan de zelve 1500 stukken gouds. De Portugezen bouwden een fort op het eilandt by deze stadt, dat echter naderhandt op bevel van den koning van Portugal weder geslecht wierdt. De inwoners zyn Mauren, klein van gestalte, en niet zeer kloekmoedig. Het eilandt heeft veel rys, geers, vee, hout, palmbomen, citroenen, oranje-appelen en suikerriet. Vyftien mylen van Mosambique is eene andere stadt van den zelfden naam, op de andere zyde van het eilandt, *Oud-Quiloa* genoemd. *Davity. Baudrand.*

QUIMPERCORENTIN, QUINPERCORENTIN, of CORNOAILLE, eene Fransche stadt in Neder-Bretagne, welke een hofgerecht heeft, en een bisdom dat onder Tours behoort. Zy legt aan de rivier Oder, twee of drie mylen van de zee, tusschen Blavet en Concorneau, welke het ten Oosten heeft, en Penmark ten Westen. Zy is het *Corisopitum Curiosolitarum* van Julius Cesar en Plinius, en wordt ook in oude schriften *Cornubia* en *Cornugallia* genoemd, gelyk haar tegenwoordig gemeenlyk de naam van *Quimpercorentin* of *Kempercorentin* gegeven wordt. *Kemper* was de eigentlyke naam der stadt, en *Corentin* was de naam van der zelver eersten bisschop, welke door Martinus van Tours geordend zoude zyn geworden. De stadt is groot en welgebouwd, en dryft goeden handel. De rivier Oder neemt aldaar noch eene kleine rivier in zich, welke om de stads muren heen loopt, zo dat Cornoaille gelyk als op een eilandt legt. De rivier brengt grote schepen in de haven, welke legt aan den zamenloop der gemelde twee rivieren, alwaar de voorstadt is, welke *la terre du Duc* genoemd wordt. Deze voorstadt is zeer groot, en de rykste kooplieden wonen in de zelve. Naby de poort, Tourbie genoemd, is een ongemene grote en hoge toren, welke voortyds aan deze stadt tot een slot gediend heeft. Voortyds hadt deze stadt hare eige graven, uit welke drie bisschoppen dezer stadt gesproten zyn, als Benedictus, Orifcandus en Prudicus. Onder de bisschoppen zyn 'er ook drie in 't getal der Heiligen aangenomen, als Corentinus, Guenucus en Allorus. *Merula Cosmogr. Du Chesne Antiq. des Villes. Bertrand d'Argentré & Augustin. Du Pas Hist. de Bretagne. Sammarth. Gall. Christ. T. II. p. 551.*

QUINAULT, (Philippus) een zeer geacht Fransch dichter, ondanks deze twee vaarzen van *Despreaux, Satyr. II:*

> *Si je pense exprimer un Auteur sans defaut,*
> *La raison dit Virgile, & la rime Quinault.*

Met het eindigen van zyne letteroefeningen bevlytigde hy zich in de dichtkunst, tot welke hy veel begaafdheit hadde, en maakte van den ouderdom van vyftien jaren af zeer aangename blyspelen. Hy begaf zich in den zelfden tydt by een advokaat van den Raadt, om de zaken te leren, alwaar hy zich wel haast bekwaam maakte. Men kan niet nalaten hier eene zaak te verhalen, die in der daadt van weinig belang is; maar die een blyk is van de grootheit en gemakkelykheit van zynen geest. Deze advokaat belastte hem een van zyne partyen te brengen by zynen raporteur, om hem van zyne zaak te onderrechten. De raporteur niet t'huis zynde, en eerst laat verwacht wordende, zo stelde Quinault aan den edelman voor hem ondertusschen naar de comedie te brengen, en beloofde hem eene goede plaats op het theater te doen geven. Zy waren naaulyks aldaar gekomen, of alle de lieden van aanzien, welke aldaar waren, kwamen Quinault omhelzen, en hem begroeten over de schoonheit van zyn stuk, dat zy voor de derde of vierde maal hadden zien vertonen. De edelman, verwonderd van het gene hy hoorde, was het noch meer wanneer men het blyspel speelde, waar in de gansche schouwburg weergalmde van de toejuichingen welke men hem daar over gaf. Hoe groot zyne verwondering ook was, de zelve was noch ganschelyk anders, wanneer hy by zynen raporteur gekomen zynde, Quinault hem zyne zaak hoorde uitleggen, niet alleenlyk met veel netheit, maar ook met redenen, die de billykheit van de zelve zo onwedersprekelyk aantoonden, dat hy niet meer twyfelde aan het winnen van zyne zaak. De blyspelen van Quinault waren gedurende 10 of 12 jaren de wellust van Parys en van gansch Vrankryk, hoewel de kenners voorgaven, dat in geen een der zelve de regelen wel in acht genomen waren; eene loutere inbeelding, en die geen anderen grondt hadde, dan het valsche vooroordeel waar in zy waren, dat een jongeling, die de dichtkunst van Aristoteles niet in den grondt bestudeerd hadde, geene goede toneelstukken konde maken. Men leest in het twede stuk van de Menagiana, dat een koopman, die het toneelspel beminde, zo veel achting opvatte voor Quinault, dat hy hem verplichtte op eene kamer by hem te komen wonen. Deze koopman eenigen tydt daar na gestorven zynde, deedt Quinault de zaken van het huisgezin, en trouwde vervolgens met de weduwe van zyn goeden vriendt, met de welke hy meer dan veertig duizend kronen behuwelykte.

De operaas in Vrankryk in gebruik geraakt zynde, maakte Quinault operaas die zeer goed waren; maar die niet terstondt alle de tuejuichingen verkregen, die naderhandt daar aan gegeven wierden. Men tiachtte zelfs Lully een tegenzin daar in te doen krygen; maar deze uitmuntende muzykant hadt te veel smaak en oordeel om niet te ontdekken dat het bezwaarlyk was schoonder en zoeter vaarzen te maken, en die bekwamer waren voor de muzyk. Het geen hem noch meer bekoorde was dat Quinault de begaafdheit hadde om de woorden te maken naar de airs van den dans, waar mede hy zyne operaas versierde, welke daar mede zo wel en dikwils beter overeenkwamen, dan of zy eerst opgesteld waren.

De koning van Vrankryk aan het hof het vermaak van de operaas hebbende willen geven, wilde geen ander dichter nemen dan Quinault. Zyne stukken begonden toen de overhandt te nemen, en zich van al de wereldt te doen achten. Maar wanneer hy gestorven was, en verscheide dichters, hoewel zeer bekwaam, hadden doen zien dat zy den zelfden trap van volmaaktheit niet konden bereiken, zo vermeerderde zyne achting noch aanmerkelyk. Men heeft niet alleenlyk gezegt dat hy een uitmuntend lierdichter was voor het toneel, en dat niemandt van de ouden of van de hedendaagschen hem gelyk geweest was in dat slag van poëzy; maar men heeft zelfs eenstemmiglyk getuigd, dat 'er misschien nooit een ander komen zal die hem gelyk zy. Hy heeft noch vele andere stukken van een anderen aardt gemaakt, die zeer geacht zyn geweest. Van dit getal is de beschryving van het huis van Seaux van den here Colbert, een klein doch zeer verstandig en aangenaam dichtstuk. De redevoering, welke hy deedt by zyne intrede in de Fransche akademie, en twee andere welke hy deedt voor den koning over zyne overwinningen aan het hoofdt van dit gezelschap, hebben doen zien, dat hy niet minder een goed redenaar was, dan een goed dichter; vooral wanneer hy de tyding van de doodt van den maarschalk van Turenne verstaan hebbende in het oogenblik, dat hy eene redevoering moeste doen voor den koning, terstondt op zulk eene billyke en verstandige wyze daar van sprak, dat het gansche hof daar over verbaast scheen. In de waardigheit van auditeur der rekeningen, welke hy vyftien of zestien jaren bekleedde, bediende hy de zelve met zo veel naaukeurigheit, als de bekwaamste van zyne amptgenoten die gene andere ampten of bezigheden hadden.

Op het einde van zyn leven hadt hy berouw zynen tydt aan het maken van operaas besteed te hebben, en besloot geene vaarzen meer te maken dan ter eere Gods en van den koning van Vrankryk. Hy begon door een dichtstuk op de uitroejing van den hervormden Godsdienst in het koninkryk, waar van dit de vier eerste vaarzen zyn:

> *Je n'ai que trop chanté les jeux & les amours,*
> *Sur un ton plus sublime il faut me faire entendre:*
> *Je vous dis Adieu, Muse tendre,*
> *Je vous dis Adieu pour toujours.*

Hy stierf den 26 November des jaars 1688, in den ouderdom van 53 jaren. Hy hadt vyf huuwbare dochters byeen gehad, doch heeft 'er maar twee nagelaten, de eene getrouwd met le Brun auditeur der rekeningen, neef van den heer le Brun eersten schilder des konings, en de andere met den heer Gaillard raadsheer van het hof der onderstanden. Dewyl hy eene ryke vrouwe getrouwd hadde, dat hy veel won, en dat hy spaarzaam van aardt was, bezat hy meer dan honderd duizend kronen toen hy stierf, zo dat het niet door noodzaaklykheit was, maar veel

eer om zich te vermaken dat hy *l'Opera difficile* maakte, dat aan den koning gericht, en aldus was:

Ce n'est pas l'Opera que je fais pour le Roi,
Qui m'empêche d'être tranquile;
Tout ce qu'on fait pour lui paroit toujours facile.
La grande peine où je me vois,
C'est d'avoir cinq filles chez moi,
Dont la moins âgée est nubile.
Je dois les etablir, & voudrois le pouvoir,
Mais à suivre Apollon on ne s'enrichit guéres,
C'est avec peu de bien un terrible devoir,
De se sentir pressé d'être cinq fois Beaupére.
Quoi cinq actes devant Notaire,
Pour cinq filles, qu'il faut pourvoir,
O Ciel! peut-on jamais avoir
Opera plus facheux à faire.

Men maakte verscheide antwoorden op dit Madrigaal, waar van het volgende het beste geoordeeld wierdt.

J'en sai, Galant Auteur, qui ne vous plaignent guére,
De vous sentir pressé d'être cinq fois Beaupere.
Si cet empressement
Vient des Partis, qui brûlent pour vos filles;
Et qui cherchent votre agrément,
Pour les mettre dans leurs familles.
Vous savez l'art de feindre, & pourrez finement
Aporter du délai à leur contentement.
Si c'est d'elles qu'il vient, ah; c'est une autre afaire,
Le danger en ce cas suit le retardement,
Il faut pour l'éloigner veiller exactement,
A cinq dots à la fois qui pourroit satisfaire?
L'embarras n'est pas ordinaire,
L'un est un Opera, l'autre un fâcheux tourment,
Je vous en plains alors, & plains extrêmement.

Zyne voornaamste werken waren: *Les fêtes de l'Amour & de Bacchus*; *Cadmus & Hermione*; *Alcestis*; *Psyché*; *La Mascarade du Carnaval*; *Theseus*; *Atys*; *Isis*; *Proserpina*; *Rolland*; *Le Temple de la Paix*, & *Armide.* Hy hadt de eer eene redevoering aan den koning te doen, uit den naam van de Fransche akademie, op zyne wederkering van de veldtochten van de jaren 1675 en 1677. *Memoires Historiques. Journal des Sav. du 23 Mars 1665. Baillet Jugem. des Sav. sur les Poëtes Modernes. Boileau Despreaux dans la Préface de ses Oeuvres, & Satyr. II & III. Menagiana T. II. Perrault les hommes illustres qui ont paru en France.*

QUINDECIMVIRI, of *Vyftien-mannen*, Romeinsche magistraten, die de zorg hadden om de boeken der Sybillen te bewaren, dat van te voren de Decemvirs en de Duümvirs deden. Zy raadpleegden deze orakelen, wanneer de Raadt zulks geboden hadde, en deden daar van verslag, hun gevoelen daar by voegende. Zy waren ook gesteld om uit te voeren alles wat in deze boeken der Sybillen voorgeschreven was, en om de eeuwspelen te doen vieren. Deze naam wierdt hen gegeven om dat zy vyftien in getal waren, van *quindecim*, dat vyftien betekent, en *vir* man. Men gelooft dat de dictator Sylla hen instelde, vyf mannen voegende by het collegie der *Decemvirs. Titus Liv. l. VI.*

QUINOCUNI, eene stadt van het eilandt Niphon, is de hoofdstadt van een klein koninkryk, dat haren naam draagt, en gelegen op de Zuidkust van het landt van Jentsengo. *Maty Dict.*

QUINQUARBORÆUS, in 't Fransch *Des Cinq-arbres*, of *Quincabres*, (JOHANNES) geboortig van Aurillac in Auvergne, leefde in de XVI eeuw, in den jare 1585. Hy was koninklyk professor in de Hebreeusche letteren te Parys, en gaf verscheide werken uit, als eene uitbreiding over de Klaagliederen van Jeremias en het boek van Ruth; eene andere over Hosea, Joël en Amos, enz.

QUINQUATRIA, feesten, welke men te Rome vierde ter eere van Pallas. De scholieren hadden vryheit gedurende al den tydt van het vieren dezer feesten, en gaven aan hunne meesters een *Honorarium*, Mineral genoemd. Men vertoonde ook treurspelen, en daar wierdt een strydt gehouden tusschen de geleerden, dichters en redenaars, van werken van den geest, waar in de overwinnaar gekroond wierdt, en een prys ontfing door den keizer Domitianus ingesteld. Het is zulk een strydt waar in Statius, *Sylv. l. IV. Sylv. 2. v.* 67. zich beroemd roemruchtig overwonnen, en van den keizer een geschenk ontfangen te hebben:

Lux mihi Romanæ qualis sub collibus Albae,
Cum modò Germanas acies, modò Daca sonantem
Praelia, Palladio tua me manus induit auro.

Zie PANATHENÆA.

QUINQUENNALIA wierden by de Romeinen de spelen genoemd, die alle vyf jaren gehouden wierden, en waar op allerlei muzyk gehoord wierdt. Zy waren de Olympische schouwspelen der Grieken niet ongelyk. De keizer Augustus hadt deze spelen inzonderheit aanzienlyk gemaakt, dewyl hy alderhande vermakelykheden, die van te voren niet gebruikelyk waren, daar by liet aanstellen, zo dat zy de *Ludi Actiaci* niet behoefden te wyken. Eenigen vermengen de *Quinquennalia* met de *Lustra*, en zeggen, dat de zelven eenerlei waren, daar zy nochtans verre van malkander onderscheiden zyn geweest, hoewel zy beide alle vyf jaren gehouden wierden. *Modius de Lud. vet. II. 25. Bevorius Numism. Ephes. tab. 2. Puteanus Olymp. cap. 7. Priscus.*

QUINSAY, eene oude stadt van China, het verblyf der koningen, waar van de schryvers verscheidentlyk gesproken hebben. Haar naam wil zeggen *stadt des hemels*, of *hemelsstadt*, en eenigen geven haar een omtrek van 25 Duitsche mylen en meer, en zeggen dat zy meer dan 12000 stene bruggen heeft. De hedendaagsche schryvers komen niet overeen wegens de plaats alwaar zy gelegen is. Eenigen houden de zelve voor Peking, het welk een Spaansch schryver de hoofdstadt der wereldt noemt. Mendez Pinto, Herrera, Maldonat en Trigaut verhalen wonderlyke dingen daar van, als dat een man te paardt de zelve naaulyks in eenen dag kan doorryden; dat zy in haren omtrek dertig, in hare lengte tien en in hare breedte vyf mylen heeft, met 470 poorten, en muren, waar op twaalf paarden naast malkander kunnen ryden. Anderen willen dat het oude Quinsay het tegenwoordige Cambalu zy; en Hornius is van dit gevoelen. Maar de vader Martini meent dat 't het tegenwoordige *Kangchu* is; ook *Kingsu* of *Kingsay* genoemd, dat in der daadt de koninklyke stadt was in den jare 1300. Zy is gelegen aan de rivier Cientang; maar het is bezwaarlyk iets daar omtrent te bepalen, dewyl de genen die iets daar van geschreven hebben meestendeels daar in verschillen. *Marc Polo l. II. c. 67. Horhius l. IV. de Orig. Gent. Amer. c. 3. Martini Atl. Sin.*

QUINTILIANEN wierden de aanhangers van *Montanus* genoemd naar zekere vrouwe, welkers naam *Quintilla* was, die het mede met Montanus hieldt, en welke by hen als eene prophetesse aangezien wierdt. *Epiphan. Haeres. 49. Augustinus Haeres. 27. Baron. ad an. C.* 1037. Zie MONTANISTEN.

QUINTILIANUS (MARCUS FABIUS) was van Calaguris, in Spanje, dat eene stadt was aan de Ebro, tegenwoordig Calahorra genoemd. Men geeft voor dat hy naar Rome gebragt wierdt door Galba, en het is zeker dat hy met veel achting aldaar de redekunde onderwees. Hy was de eerste die de zelve aldaar in 't openbaar, en met een jaargeldt van den staat onderwees. Hy wierdt van dit moeielyk ampt ontslagen, na dat hy het zelve twintig jaren bekleed hadde. Hy hadt vele huisselyke droefheden te lyden, die zyne standvastigheit byna ten einde gebragt hadden. Hy zag zyne vrouw sterven, die maar negentien jaren oud was, en was daar over ontroostelyk. Hy geeft aan de zelve veel lof. Zy liet hem twee zonen na, waar van de eene stierf vyf jaren oud zynde, en de ander in den ouderdom van tien jaren. Deze laatste was de oudste en hadt ongemene begaafdheden: boven dien opende het geluk hem alreets eene grote deur tot de waardigheden; één man die burgermeester geweest was hadt hem tot zoon aangenomen; een ander, die prætor was en zyn moederlyke oom, wilde hem tot zyn schoonzoon maken. Hy beweende bovenal dit laatste verlies. Hy bepaalde zich niet aan het geven van regelen om wel te spreken, hy betoonde ook zyne welsprekendheit in de rechtbank. Hy pleitte voor de koninginne Berenice voor haar zelf; en hy wierdt voor zulk een goed advokaat gehouden, dat men zyne pleitredenen naschreef om die aan de boekhandelaars te verkopen. Eenigen geloven dat hy burgermeester was. Het is zekerder dat hy leermeester was der kleinzonen van de zuster van Domitianus. Men weet niet zeker of hy een zoon of een kleinzoon was van den redenaar waar van Seneca de vader iets gezegd heeft. Verscheide oordeelkundigen schryven aan dezen redenaar de Declamatiën toe, welke Ugolinus van Parma, en vervolgens Petrus Pythœus uitgegeven hebben: maar de *Institutiones Oratoriae* worden ontwyfelbaar voor het werk van onzen Quintilianus gehouden. Poggius vondt het handschrift daar van in de abdy van S. Gal gedurende het concilie van Constans. De republyk der letteren zoude uitnemend veel verloren hebben, indien de werken van Quintilianus verloren waren; want hy is een uitmuntend schryver, en het was te wenschen dat de genen die boeken schryven zulks niet deden dan na dat zy dat boek met veel oplettendheit gelezen hadden. Nicolle de vader, en de abt van Pure hebben het zelve in het Fransch gebragt. De naaukeurigste uitgave welke men van Quintilianus heeft is die van Obrecht. Men heeft daar in gelyk in alle de anderen de zamenspraak *de causis corruptæ eloquentiæ* gebragt. Het is nochtans het gevoelen niet van alle de oordeelkundigen dat Quintilianus deze zamenspraak gemaakt heeft: verscheide schryven de zelve toe aan Tacitus, en men drukt de zelve gemeenlyk by de werken van dien historieschryver. Het geen wel waar is, is dat onze schryver een boek geschreven hadde *de causis corruptæ eloquentiae.* Men gelooft dat het zelve verloren is, en men twyfelt niet of het is van de zelfde kracht geweest als het gene van dezen schryver overig is. Behalven het gene van de verdienste van onzen schryver gezegd is, wordt noch aangemerkt, dat hy één zeer eerlyk man schynt in zyne werken, en dat men daar in veel zedigheit vindt. Men laakt hem om dat hy den keizer Domitianus te veel geprezen heeft; en hoewel hy zulks maar in 't voorbygaan gedaan heeft, en op eene zeer behendige wyze, zo vergeeft men hem echter dezen misslag niet, welke zonder twyfel zeer groot schynt aan de genen, die de historie van dezen bozen vorst gelezen hebben. *Bayle Dict. Crit.*

QUINTILIANUS, een zoon van den voorgaanden, en een der doorluchtigste leerlingen van zynen vader Quintilianus, was een wonder van verstandt. Men kan 'er niets met meer zekerheit van zeggen, dan het gene zyn vader van hem zegt in de uitmuntende voorreden van zyne Redenkunde. Hy verloor dit kinds

kindt in den bloei van zyne jaren. „ Ik hadde gene andere hoop noch „ geen ander vermaak meer in de wereldt (zegt Quintilianus) dan „ dat, het welk ik vondt in mynen zoon Quintilianus: hy alleen „ was genoeg om my te troosten over het verlies, dat ik geleden „ hadde van zyne moeder en van zynen broeder. Hy vergenoegde zich met vro'lykheit en levendigheit te vertonen, gelyk „ zyn broeder gedaan hadt, en de vruchtbaarheit van zynen geest „ was niet gebleven by de knoppen en by de bloemen. Hy was „ naauwlyks in het tiende jaar van zynen ouderdom getreden, „ of men zag dezen geest reets openbare vruchten dragen, die „ gansch volkomen waren, en buiten alle gevaren welke men „ voor hare rypheit zoude hebben kunnen vrezen. Moet ik myn „ eigen ongeluk tot getuige nemen, om geloof te vinden in den „ geest van de genen, die zich vergenoegen zullen met my te „ beklagen, zonder zich op myn woordt te willen betrouwen? „ Is het niet genoeg, dat ik zo wredelyk bedroefd ben, zonder „ my noch verdacht te zien in het midden der getuigenissen van „ myn eigen geweten? Dewyl men een eedt van my begeert, „ *ik zwere by de schimmen zelfs van mynen zoon*, dat is te zeggen, *by de godheden van myne smerte*, dat ik noch niets gezien hebbe onder de keur der Roomsche jeugdt, dat te vergelyken is by de uitmuntendheit van zynen geest, die tot verkryging van de wetenschappen, behalven de kracht en verhevenheit eene vastheit hadde, welke ik op de proef gestelt hadde. „ Hy was alreets bekwaam om alleen te studeren, en zyne eige „ verlichtingen te volgen. Wanneer de zedigheit (vervolgt „ Quintilianus) my in deze gelegenheit een stilzwygen mogte „ opleggen, zyne meesters zouden niet willen gedogen, dat ik „ eene waarheit ontveinsde, die zy nog beter weten dan ik. Al „ de wereldt bespeurde in hem een grondt van vroomheit, van „ Godsdienstigheit, van zachtheit en van eerlykheit, welke alle „ de genen, die hem zagen, of die hem hoorden, innam. Hy „ hadt van de natuur verscheide overtollige begaaftheden ontfangen, die tot eene uitwendige versiering dienden aan de wonderlyke hoedanigheden van zynen geest en van zyn herte, eene „ bekoorlyke tederheit in de trekken van zyn aangezicht, wonderlyke aanlokselen in zyn gezicht, eene deftige zedigheit zonder gemaaktheit in zyne gebaarden, eene stem verzelt van eene „ helderheit en juistheit van geluidt; met een woordt, alle de „ bekoorlykheden van een welgemaakt ligchaam. Niet te vrede „ zynde eene volkome kennisse der twee talen verkregen te hebben, hadt hy eene gansch buitengewone bevalligheit in het „ spreken van de zelve. Hy hadt de uitdrukking der spreekwyzen in hunne eigenschap en in alle hunne kracht, en wist de „ waarachtige uitspraak der letteren. Alle deze begaaftheden beloofden ons een volkomen man voor het toekomende. Maar „ zyne deugden waren noch ongelyk veel meer achting waardig dan alle deze zeldzame begaaftheden. Hy hadt eenen moedt „ en eene stantvastigheit, zodanig als de philosophen die zochten „ in hunne wyzen. Hy hadt zich alreets meester gemaakt van „ de hertstochten die de anderen onderwierpen, en hy hadt zich „ inzonderheit gesterkt tegen de vreze en de smerte. Wat kloekmoedigheit en wat grootheit van ziel heeft hy niet doen zien „ gedurende eene ziekte van acht volle maanden? Hoe dikwils „ heeft hy zyne geneesmeesters tot verwondering gebragt? Wat „ tegenwoordigheit van geest, en wat kracht van redenering deedt „ hy niet blyken in de laatste uuren van zyn leven om my te „ troosten, om my op te beuren uit myne verslagenheit, en om „ te trachten dat hy my tot zyn verlies mogte doen besluiten?" Zie daar de afbeelding van den jongen Quintilianus, zodanig als de vader die nagelaten heeft; en men kan zeggen, dat zo hy naar zynen vader geleek ten opzichte van den geest, de vader den zoon niet gevleid heeft wanneer hy zulk eene schone schildery van hem maakt. *Quintilianus Praef. in Rhetoric. Baillet Traité Historique des enfans devenus célèbres par leurs études* enz.

QUINTILLUS (Marcus Aurelius) was een broeder van keizer Claudius den II, en volgde op den zelven in den jare 270, doch maakte zich terstondt door zyne gestrengheit by de soldaten zodanig gehaat, dat zy hem 17 dagen na zyne verkiezing ombragten. Anderen zeggen, dat wanneer hy zich te zwak bevondt om Aurelianus tegen te staan, hy zich zelf de aderen liet openen. *Trebell. Pollio in Claud. Vopiscus in Aurelio. Euseb. in Chron.*

QUINTIN, (Johannes) professor in het kanonyke recht te Parys in de XVI eeuw, was van Autun. Het ontbrak hem noch aan geleerdheit, noch aan geest. Hy hadt in 't begin den smaak van het gene men de nieuwe gevoelens noemde, en hy verklaarde zyne gedachte daar omtrent duidelyk genoeg in eene redenvoering, om zich zelf eenen storm op den hals te halen die hem noodzaakte van Poitiers op te breken; maar zyn gelove, dat maar voor eenen tydt was, konde de proef van eene langdurige vervolging niet doorstaan. Hy leende wel haast het oor naar een goed beneficie, het welk men hem verkreeg in de ridderorde van Malta; en wanneer hy wederkeerde uit dat eilandt, alwaar hy een huisgenoot was geweest van den groot-meester, wierdt hy verheven tot het professorschap in het kanonyke recht te Parys in den jare 1536. Het bedryf, dat de grootste oorzaak verschafte om van hem te spreken, was de redenvoering, welke hy uitsprak uit den naam van de geestelykheit in de vergadering der Staten te Orleans, in de maandt December des jaars 1560. Indien hy geen spoor gevolgt hadde, dat sedert verscheide eeuwen krachtig bewandeld was, in den naam der geestelykheit verzoekende, dat met de gestrengste middelen te werk ginge tegen die van den nieuwen Godsdienst: maar hoe lange deze bloedgierige geest de geestelykheit ook bezeten hadde, men kan niet laten verwonderd te zyn dat een kerkelyke den last om een diergelyk verzoek te doen op zich nam. Quintin hadt niet voorzien de kloekmoedigheit, welke de hoofden der Protestanten betoonden in deze vergadering; noch hadt hy voorzien het gevoelen dat hy moest hebben over de berisping van zyne redevoering. Indien hy deze zaken voorzien hadde, hy zoude zonder twyffel te Parys gebleven zyn, en liever eene dekretale aan zyne scholieren verklaart hebben, dan dat hy lessen van wreedheit zoude hebben gaan geven aan den koning zynen meester, in de tegenwoordigheit der drie staten van het koninkryk. De admiraal van Châtillon beklaagde zich zo krachtiglyk over de redenvoering van Quintin, dat de koning en de koninginne moeder dezen redenaar ontboden, om hem reden te doen geven van het gene hy voortgebragt hadde. Hy antwoordde dat hy niet anders gedaan hadde dan de orders en de memorien te volgen van het ligchaam, voor het welke hy het woordt gevoerd hadde. Men was niet te vrede met dit antwoordt; hy moest zich verplichten om voor de vergadering der staten te verklaren, dat hy den admiraal van Châtillon niet in het oog gehad hadde; en hy kweet zich van zyne belofte. Maar het gene zyn verdriet vermeerderde, was dat men spot- en hekelschriften tegen zyne aanklagte verspreidde. Hy konde deze brok niet wel verduwen; hy bedroefde zich daar over zodanig dat hy daar door ziek wierdt, en dat hy daar van stierf omtrent het begin van April des jaars 1561. Hy wierdt begraven te Parys in het choor der kerke van S. Jan van Lateraan. Petrus Ramus koos hem tot een der rechters van het verschil dat hy beweerde tegen Govea in den jare 1543; maar Quintin en de andere rechter, welke Ramus verkoren hadt, wilden zich in deze zaak niet mengen, wanneer het 'er op aankwam om de uitspraak te doen. De werken, die men van hem heeft, zyn: *Melita insula descriptio; Tractatus de ventis, & nautica buxula ventorum indice; Scholia in Tertulliani librum de praescriptionibus haereticorum; Repetita Praelectiones Capituli de multa providentia, de praebendis & dignitatibus, & cap. novit. de judiciis.* Het onderwerp van dit laatste werk is de meervoudigheit der beneficien, en de Aristocratie van de Christelyke kerke. *Octoginta quinque Regulae seu Canones Apostolorum, cum vetustis Joannis Monachi Zonarae scholiis Latinè modo versis. Speculum Sacerdotii. Synodus Gangrensis explicata commentariolis ex Gratiani distinctione trigesima. Haereticorum Catalogus & Historia ex Gratiano.* Hy hadt in 't Latyn vertaald het *Syntagma Canonum Graecorum*, opgesteld door den monnik Matthaeus Blastares. Het handschrift alleen van deze vertaling is in de bibliotheek des konings van Vrankryk. *Bayle Dict. Crit.*

QUINTINIE, (Johannes de la) directeur van alle de vrucht- en moes-tuinen van den koning van Vrankryk. Hy wierdt geboren naby Poitiers in den jare 1626, en studeerde in het collegie der Jesuïten van die stadt. Zo haast hy zyne philosophische studien voltrokken hadde, en eenige lessen in de rechten genomen, begaf hy zich naar Parys, om zich als advokaat te doen aannemen. Hy was van nature welsprekende. De kunst welke hy voegde by deze gelukkige begaafdheit van de geboorte, verwurf hem in weinig tyds veel aanzien in de rechtbank, en eene zonderlinge achting in den geest der eerste magistraatspersonen. Tambonneau, president in de kamer der rekeningen, onderrecht van zyne verdienste, vertrouwde hem het bestier van zynen zoon, en gaf hem eene aanmerkelyke wedde. Hoewel deze last hem weinig tyds overig liet, zo wist hy echter daar van uit te kopen, om te voldoen aan de drift die hy hadde tot den landbouw. Hy las Columella, Varro, Virgilius, en alle de andere oude schryvers, die over deze stoffe gehandeld hebben, en alles wat de hedendaagschen daar over geschreven hebben, zo dat hy zich al de Theorie verkreeg, die men toen van deze kunst konde hebben. Hy deedt in dien tydt eene reize in Italië met zynen leerling, alwaar het zien van het gene aldaar in het hovenieren gebruikelyk is, hem noch oneindig vele naauwkeurige en zeer nutte aanmerkingen deedt maken. Daar ontbrak hem niets meer dan de oeffening en ondervinding by deze Theorie te voegen: het welk hy deedt zo haast hy te Parys wedergekeert was. De heer Tambonneau gaf de tuin van zyn huis volkomen aan hem over, alwaar hy plantte wat hy wilde. Hy deedt vooraf vele ondervindingen eer hy iets besloot. Om wel te weten hoe de natuur werkt in de voortbrenging der wortelen, plantte hy op een zelfden dag verscheide bomen van het zelfde slag, en vervolgens trok hy dezelve den eenen na den anderen uit van acht tot acht dagen, om het begin, den voortgang, en de volkomenheit van de voortbrenging der wortelen te zien. Hy ontdekte, het geen men noch niet wist, dat een verplante boom geen voedsel ontfangt dan door de wortelen welke hy geschoten heeft na dat hy verplant is, en die als zo vele monden zyn, door welke hy de voedzame vochtigheit der aarde ontfangt, en geenzins door de kleine wortelen die men hem gelaten heeft, die men gemeenlyk de vezelen noemt. Hier uit heeft hy ons onderwezen, dat, wel verre van deze oude kleine wortelen te behouden, wanneer men den boom verplant, gelyk men eertyds met grote zorg deedt, het beter is die af te snyden, om dat zy gemeenlyk verdrogen en verschimmelen, het welk den boom benadeelt, in plaats van hem te helpen. Hy ontdekte door zyne ondervindingen de zekere en onfeilbare wyze om de bomen wel te snoeien. Men was voor hem in het snoeien van eenen boom nergens anders op bedacht, dan om denzelven eene goede gestalte te geven, en hem te ontslaan van de takken die dezelve mismaakten. Hy heeft geweten en vervolgens onderwezen wat men doen moet om eenen boom te dwingen om vrucht te geven, en om die te geven ter plaatse alwaar men wil dat zy kome, zelfs om die evenveel te verdelen over alle zyne takken, het gene nooit gedacht was, noch zelfs geloofd mogelyk te zyn. Hy gaf voor, en de ondervinding bevestigt zulks dagelyks, dat een boom, die te

te veel kracht heeft, en dien men volkomen aan zich zelf overlaat, gemeenlyk niet dan takken en bladen geeft. Dat men met behendigheit de sterke neiging moet bedwingen, die hy heeft om niet anders te arbeiden dan voor zyne eige nuttigheit, dat men hem zekere grote takken moet affnyden, waar in hy byna al zyn sap draagt, en hem daar door noodzaken om de andere takken, die zwak en als verlaten zyn, te voeden, om dat dit de eenige zyn die overvloedt van vrucht voortbrengen. Men zoude hier byna het gansche uitmuntende boek, dat hy onder den tytel van Onderwyzingen voor de vrucht- en moestuinen nagelaten heeft, moeten uitschryven, indien men alle de ontdekkingen wilde verhalen, waar voor men hem verschuldigt is. Dit boek, dat de goedkeuring van gansch Europa gehadt heeft, is meer dan eenmaal in Vrankryk en in Hollandt gedrukt. Het is in 't Engelsch vertaalt, en men twyffelt niet of het zal ook in verscheide andere talen vertaalt worden.

De prins van Condé, die de liefde tot den landbouw voegde by de zucht tot den oorlog, schepte een uitnemend vermaak om la Quintinie van zyne kunst te horen spreken. Karel de II, koning van Engelandt, gaf hem vele blyken van zyne achting in twee reizen, welke hy in dat landt deedt. Hy boodt hem een groot jaargeldt aan, om hem te verbinden tot het bebouwen van zyne tuinen: maar de liefde tot zyn vaderlandt, en mogelyk de hoop van in zyn landt ten minsten zo veel geluk te hebben als elders, beletten hem deze voordelige aanbiedingen aan te nemen. Hy verkreeg zich in deze twee reizen de vriendschap van verscheide Engelsche heeren, met welke hy briefwisseling onderhieldt tot zyn doodt toe. Deze brieven, die van zynen kant altoos eenige onderwyzingen inhielden wegens de tuindery, zyn meerendeels te Londen gedrukt, om deze onderwyzingen aan al de wereldt te nutte te maken.

De koning van Vrankryk vermeerderde ten zynen voordele het getal der officieren van zyn huis, de waardigheit van directeur generaal der vrucht- en moestuinen van alle zyne koninklyke huizen oprechtende. Zo haast hy deze waardigheit verkregen hadde, deedt hy de oude moestuin van Versailles veel vermeerderen, alwaar de schoonheit der vruchten, en de uitmuntendheit der schelvruchten en kruiden, die hy dezelve deedt voortbrengen, den koning bewogen den tegenwoordigen moestuin te maken, welke tot eene verwondering verstrekt voor alle de genen die hem zien.

La Quintinie hadt drie zonen by Margareta Joubert zyne gemalinne. De oudste, die veel beloofde, en de jongste stierven voor hem; en de twede, die abt was, overleefde hem niet langer dan nodig was om het werk van zynen vader, waar van gesproken is, te doen drukken. *Perrault les Hommes illustres, qui ont paru en France T. II.*

QUINTIN MESIUS, of MATSIS, een schilder, geboortig van Antwerpen, of, volgens anderen, van Loven, heeft geleeft in het einde van de XV, en in het begin van de XVI eeuw. Men zegt dat hy van zyne kindschheit af eene wonderlyke neiging hadde tot de schilderkunst; maar dat zyn vader hem dwong het smeden te leren. Dewyl hy ondertusschen niet sterk genoeg was tot zulk een ruwen arbeidt, viel hy in eene gevaarlyke ziekte, en niet machtig zynde om voor zich zelf de onkosten te dragen, bragt men hem in het gasthuis, alwaar hy beginnende te beteren, zich bezig hieldt met het schetsen van eenige tafereelen. Weder gezond geworden zynde, keerde hy tot zyn eerste handwerk: maar zich met geen grof werk kunnende ophouden, ondernam hy een put met yzer te omringen en te bedekken, welke naby de grote kerk van Antwerpen is, waar in hy de kunst en de naauwkeurigheit van zynen arbeidt deedt blyken. Hy verliefde omtrent dien tydt heftiglyk op eene dochter, welke door een schilder ten huwelyk verzocht wierdt. Zy betuigde aan Quintin dat zy meer genegenheit voor hem hadde dan voor den schilder; maar dat zy een groten tegenzin hadde voor zyn smids ambacht. Quintin zyne meesteresse willende bezitten, verliet zyn handwerk, om zich aan de schilderkunst over te geven, en hy deedt zulks met zo veel vlyt en naarstigheit, dat hy zich aan de beste meesters gelyk maakte die in Vlaanderen waren. De liefde maakte hem aldus tot een bekwaam schilder, en hy trouwde in 't vervolg met haar die hy met zo veel drift begeerd hadde. Matsis maakte vele goede tafereelen; en zyn meesterstuk was eene afneming van het kruis. Hy muntte boven al uit in de portraitten. Thomas Morus spreekt met lof van hem in zyne poëzy. Quintin stierf in den jare 1529 te Antwerpen, alwaar hy in de kerk der Karthuizers begraven wierdt. Cornelius vander Geest deedt honderd jaren daar na zyne gebeentens overbrengen aan den voet van den toren der kerke van O. L. Vrouwe, alwaar men het standbeeldt van dezen schilder van marmer ziet.

QUINTO is eene kleine plaats in het koninkryk van Aragon, 8 mylen van Saragossa, Zuid-Oostwaarts gelegen, welke door eene tamelyke goede sterkte beschermt wordt. *Colmen. Delic. de l'Esp. p.* 649.

QUINTUS CALABER, een Grieksch dichter. Zie CALABER.

QUINTUS CURTIUS RUFUS. Zie CURTIUS. (QUINTUS RUFUS)

QUINZE-VINGTS, of *vyftien maal twintig*, een vermaard gasthuis te Parys, dat de koning van Vrankryk, Lodewyk de Heilige, voor 300 blinde en arme menschen stichtte, ter gedachtenisse dat in den jare 1253 de Egyptenaars 300 gevangene Fransche edellieden, uit haat tegen den Christelyken Godsdienst, en tot betuiging van hunne verachting voor de gansche natie, de oogen lieten uitsteken, doch dezelve daar na in dien toestandt aan den gemelden koning weder toezonden. *Mezeray Hist. de France.*

QUIPIA, of ALCIBIA, in 't Latyn *Clypia*, *Clupea*, was oudtyds eene stadt van het eigentlyke Africa. Zy was een bisdom, onder Carthago: doch tegenwoordig is zy van weinig belang. Men vindt de zelve in het koninkryk van Tunis, op de Westkust van de kaap van Bone, alwaar zy eene haven heeft, twintig mylen van Tunis, ten Noord-Oosten. *Maty Dict.*

QUIQUERAN, (PETRUS VAN) bisschop van Senez in de XVI eeuw, was een zoon van Antony van Quiqueran, heer en baron van Beaujeu in Provence. Hy studeerde in de redekunst en in de poëzy te Parys onder Jacobus Lodewyk Strebe, waar na hy naar Italië ging, alwaar hy zich aan de studie van de muzyk overgaf. Te Parys wedergekeert zynde hieldt hy zich op met de wiskunst, en om in 't Latyn een boek te schryven tot lof van Provence zyn vaderlandt. Hy deedt het zelve drukken wanneer hy te Parys stierf den 18 Augustus des jaars 1550, in den ouderdom van 24 jaren. Zyne moeder en zyne zuster deden den druk van dit werk voltrekken. Het is een kleine foliant van 89 bladen te Parys gedrukt door Lambert Dodu in den jare 1551. Men voegde honderd zesvoetige vaarzen daar by, welke Quiqueran gemaakt hadde op de komst van Hannibal te Arles. Daar is veel geleerdheit en naauwkeurigheit in het werk van dezen schryver, die zonder twyffel een der geleerdste mannen van zyne eeuw geworden zoude zyn, indien hy een lang leven genoten hadde. Hy verdiende de loftuitingen die hem gegeven worden in twee grafschriften, welke men ziet in eene kapelle van de kerke der Augustynen van Parys. Indien men zich verwondert, dat het verhaal, dat hy gedaan heeft van eenige van zyne bezigheden, hem vertoont zeer verre af geweest te zyn van de ware plichten van een prelaat, zo zal men niet aanmerken dat hy noch den ouderdom niet bereikt hadde om de bisschoplyke plichten waar te nemen. Het was in dien tydt een groot misbruik de bisdommen aan kinderen te geven. *Bayle Dict. Crit.*

QUIR, een landschap, dat een gedeelte uitmaakt van het grote Zuider-Tartarye. Het zelve wierdt ontdekt door Ferdinand Quir, een Spanjaardt, die aan het zelve zynen naam gaf. Maar men weet niet wel de gelegenheit van dit landt, alwaar gene Europische volkplantingen zyn.

QUIRINALIA, een feest, dat de Romeinen den 17 February, ter eere van Romulus, die *Quirinus* toegenoemt wierdt, vierden. Het zogenaamde Gekkenfeest wierdt op den zelven dag gehouden door de genen, welke de *Fornacalia* niet recht geviert hadden, wanneer zy door den groten *Curio* van de meesters der genootschappen in zekere ordeningen gesteld wierden; want zy wisten niet van welk genootschap zy waren, of tot welk zy behoorden. *Ovid. l. II. Fast.*

QUIRINALIS, (DE BERG) te Rome, kreeg dezen naam, om dat de tempel van Romulus, die, als zo even gezegt is, ook *Quirinus* genoemt wierdt, daar op stondt; want te voren was hy *Agon* genaamt, en wierdt door Numa ook aan de stadt gehecht. Tegenwoordig wordt hy *Monte Cavallo* genaamt, om dat daar twee marmere paarden op staan. De tegenwoordige kerk der Jesuïten staat op de zelve plaats, daar eertyds de tempel van Romulus stondt. *Dion. Halicarn. l. II.*

QUIRINI, een der oudste edele geslachten te Venetië, het welk van het beroemde Roomsche geslacht der Sulpitien voorgeeft afkomstig te zyn, en niet alleen de zevende en achtste Doge van Venetië, *Mauritius* en *Johannes Galbajus*, die in het einde van de VII eeuw geregeert hebben, maar ook den Roomschen keizer *Sergius Sulpitius Galba* mede onder zyne bloedverwanten telt. Een van de zyd-linien voert den bynaam *di Stampalia*, dewyl het eilandt van dezen naam door de republyk van Venetië voortyds aan het Quirinische geslacht te leen gegeven wierdt. De Venetiaansche edelen, welke zich *Calbi* noemen, geven zich van gelyken voor een zydtak van het Quirinische geslachte uit. In de vermaarde zamenzwering, welke in den jare 1310, door Bayamont Tieopolo tegen den doge Petrus den II Gradenigo, en tegen deszelfs nieuwe regeringswyze gesmeed wierdt, waren de Quirini van de voornaamste medeplichtigen.

QUIRINUS is de naam, onder welken Romulus door de Romeinen na zyne doodt wierdt aangebeden. Deze naam wierdt hem gegeven, naar het getuigenis van Festus, om dat hy eene lancie in zyn handt droeg, en dat de Sabynen de lancie *Quiris* noemden: of wel om dat Romulus voor den zoon van Mars gehouden wierdt, en dat Mars *Quiris* genoemt was, naar den naam van de lancie, met welke hy altoos afgebeeld was: of eindelyk Romulus was *Quirinus* genoemt, om dat hy de stichter was der Romeinen, die hy zelf by zyn leven *Quirites* genoemt hadde, na dat hy een deel van zyne nieuwe stadt gegeven hadde aan de Sabynen, die de stadt Cures verlieten om zich te Rome neer te slaan, gelyk Titus Livius verhaalt. Wat 'er van zy, men zegt dat een zekere Proculus, die zeer bemind was geweest van Romulus, getuigenis gaf aan den Raadt, na de doodt van dezen stichter van Rome, dat hy hem gezien hadde met eene Goddelyke majesteit bekleedt, en ten hemel varende, in eene verschyninge, die hy daar van gehad hadde; en dat Romulus hem de aanstaande grootheit van de stadt Rome voorzegt hadde, hem belovende daar van de beschermer te zullen zyn, en hem uitdrukkelyk te kennen gevende, dat hy aldaar onder den naam van Quirinus wilde aangebeden zyn. Hy hadt zynen tempel op den berg, die naar zynen naam de *Quirinaalsche* berg genoemt wierdt, en tegenwoordig den naam heeft van Monte-Cavallo, ter oorzake der twee marmere standbeelden van de paarden van het maaksel van Phidias en van Praxiteles, die op den zelven geplaatst zyn. De poort van Rome, door welke men naar dezen berg ging, was *Quirinale* genoemt; en de feesten, welke men alle jaren ter eere van Romulus vierde, en op welke men hem plechtige offerhanden deedt, waren mede *Quirinalia* genoemt. *Plutarch. in Rom. Varro de Ling. Lat. l. IV. Festus. Ovid. in Fast.*

Fast. lib. II. & VII. Titus Livius lib. I. cap. 13. *& l. X. c.* 46. Juno was ook *Quiritis* genoemd; en Janus hadt ook den toenaam van *Quirinus. Plutarch. in Rom. Macrob. Sueton. in August.*

QUIRINUS, (Publius Sulpitius) burgermeester van Rome in het 742 jaar der stichting van die stadt, wierdt geboren te Lanuvium, en was niet van het Patricische geslacht *Sulpitia.* Hy was zyne bevordering alleenlyk verplicht aan de diensten, welke hy met veel yver en onvermoeidheit aan Augustus gedaan hadde, vooral in den oorlog. Hy geboodt na zyn burgermeesterschap een leger in Cilicië, om zekere volkeren, Homonadensen genoemd, die voor de onverwinnelykste van dat landt gehouden wierden, te onderwerpen. Hy verwon hen door hongersnoodt, en verdiende daar door den triomph. Eenigen stellen dit in den tydt wanneer de Heilandt geboren wierdt, en geloven, dat hoewel 'er toen een ander gouverneur in Syrië was, Augustus echter aan Quirinus, uit aanmerking van den roem dien hy verkregen hadde, den byzonderen last opdroeg om de optelling of beschryving te doen, waar van de Euangelist Lucas in zyn II kapittel spreekt; want men twyfelt niet dat de geen, dien de Schriftuur Cyrenius noemt, niet de zelfde zy met onzen Quirinus. De achting welke Augustus voor hem hadde, bleek opentlyk wanneer hy hem tot gouverneur gaf aan Caius Cesar zynen kleinzoon, na de doodt van Lollius, die deze waardigheit gehad hadde. Het huwelyk van Quirinus met Emilia Lepida is een krachtig bewys van de grote achting waar in hy was; want deze dochter was geschikt geweest voor Lucius Cesar, kleinzoon van Augustus. Zy was niet gelukkig in haar huwelyk met Quirinus, hy verstiet haar, en verscheide jaren daar na wierdt hy haar beschuldiger over verscheide misdryven, om welke men haar tot de ballingschap verwees. Men vondt dezen handel van Quirinus zo vreemd, dat men zich voor Lepida naar de zyde van het mededogen keerde, hoewel zy eene vrouw was die ter kwader naam stont en strafwaardig was. Men vervloekte opentlyk de overwinning die hy behaalde, en men wist in deze gelegenheit zeer wel zyne lage geboorte tegen den adeldom van deze vrouwe te stellen. Hy hadt zich ook gehaat gemaakt door de gierigheit in welke hy zynen ouderdom sleet in het midden van grote goederen. Hy stierf te Rome in den jare 774, en men maakte hem eene openbare uitvaart op het aanhouden van Tiberius. De genen, die weten willen of men hem *Quirinus* of *Quirinius* moet noemen, behoeven maar de aantekeningen van Ryck te lezen op de Jaarboeken van Tacitus, pag. 37. Josephus noemt hem Κυρήνιος, *Cyrenius*, en zegt dat hy een man was die alle waardigheden doorgegaan was, en een der doorluchtigste van dien tydt. *Bayle Dict. Crit.*

QUIRINUS een jong kindt, dat ten tyde van den kardinaal Bembus opentlyk vier duizend vyf honderd stellingen in de stadt Rome voorstelde en beweerde. Zo men dien kardinaal gelooft, was 'er geen een philosooph, van wat secte hy was, die niet voldaan was over zyne antwoorden, en die niet wegging overtuigd zynde, dat Quirinus in zulk een lagen ouderdom de philosophie in hare gansche uitgestrektheit, en in hare verschillende secten volkomelyk bezat. *P. Bemb. de cul. Virg. initio &c. Baillet ens. celebr.*

QUIRITES wierden eigentlyk de inwoners genoemd van de stadt Cures by de Sabynen, alwaar Tatius zyn verblyf hadde. Maar na dat Romulus met Tatius in een verbondt tradt, en de inwoners van de gemelde stadt naar Rome trokken, wierden de Romeinen en Quirites voor een volk gehouden. Quirites noemde men naderhandt alle burgers der stadt Rome, en de inwoners in het Roomsche gebiedt die niet mede te velde trokken, waar onder ook al het gemeen gepeupel, dat de republyk geen nut deedt, begrepen was. Daar tegen klonk de naam van soldaat de Romeinen wonder wel in de ooren, dewyl zy dien voor den grootsten eernaam hielden. Daarom konden de legerhoofden de oproerige soldaten niet beter tot reden brengen, dan wanneer zy hen Quirites noemden, dewyl zy het voor den grootsten hoon hielden; dat zy als brave soldaten met het gepeupel en het gemene volk gelyk gesteld wierden. *Livius. I.* 13. *Pitiscus. Danet p.* 695. *Pius Annot. post. c.* 187. *Faber Semestr. I.* 17. *Turnebus Adversf. XXIV.* 14. *Stewechius ad Vegetium II.* 3.

QUISNA, eene rivier van het half-eilandt van Indië aan deze zyde van den Ganges. Zy heeft haren oorspronk, volgens de kaarten van Sanson, omtrent de stadt Bisnagar, en een gedeelte van het koninkryk van dien naam doorlopen hebbende, loopt zy in dat van Golconda, en ontlast zich in de golf van Bengale, te Masulepatan. *Maty Dict.*

QUISSERA, een koning, die in Persië regeerde voor de dwalingen van Mahometh, dat is te zeggen voor den jare 600. Hy was bygenoemd *Arabi-Adel*, dat is te zeggen rechtvaardig. Hy deedt een paleis op het landt bouwen, waar aan hy zyne uiterste volkomenheit niet konde geven, ter oorzake van de halsterrigheit van eene vrouwe, die haar huis daar naby hadde, en hem het zelve nooit wilde verkopen. Dit koninklyk gebouw, dat buiten dat zeer schoon was, wierdt hoog geprezen door twee ambassadeurs van een naburig koning, maar die zich over de toegeeflykheit van den koning verwonderden, welke hy hadde voor de verwaande hardnekkigheit van deze vrouwe, welkers kleine huis eene zeer kwade uitwerking deedt naby dit paleis. Quissera, die de zaak als een groot monarch aanmerkte, betuigde haar, dat dit kleine huis, dat hy door zyn gezag niet hadt willen doen vernielen, zyne gematigdheit te kennen gaf, eene deugdt die weinig met eene grote macht overeenstemt; in plaats dat het paleis alleenlyk zyne pracht te kennen gaf, die eene deugdt is, welke de onderdanen uitput, om eene ydele achting te verwekken. *Joan. Boterus Parte dictorum memorabilium.*

QUISO, QUISSA, in 't Latyn *Cissa*, eene rivier van Georgië, in Asië. Zy ontlast zich in de Zwarte zee, vyf en twintig mylen van den mondt van Fasso, welke de Phasus der ouden is, ten Zuiden. *Maty Dict.*

QUISTILLI DE LA MIRANDE, (Lucretia) eene Italiaansche vrouw, welke leefde in het begin van de XVI eeuw. Zy leerde schilderen van eenen Alexander, leerling van Bronzinus, en heeft zich vermaard gemaakt door eene menigte van schone portraitten naar het leven, en door eenige historiën, die in grote achting zyn onder de schilders. *Vasari. Vermander.*

QUITAVA, QUITEVA, een koninkryk met eene kleine stadt van den zelfden naam. Het zelve is gelegen op de Oostkust der Kaffers, tusschen dat van Zanguebar, en het koninkryk van Sofala. *Maty Dict.*

QUITO, eene Amerikaansche stadt en provincie in Peru. Dit landschap hadt voortyds zyne byzondere heeren. Naderhandt geraakte het onder de heerschappy des konings van Peru, en eindelyk onder de Spanjaarden, welke aldaar een gouverneur, als mede eene afzonderlyke daar na genoemde *Audiencia* hebben. Het gouvernement van Quito is een aanzienlyk gedeelte van Zuid-Amerika, en eene der drie voornaamste provinciën van het koninkryk Peru. Het grenst tegen het Noorden aan Popajan, tegen het Zuiden aan 't overige gedeelte van Peru, en tegen 't Westen aan de Zuidzee. Het onderscheit de Andes in twee delen. Behalven Quito begrypt het ook in zich Caneta, Quixos, het Zuidelyke en middenste Popajan, en eenige andere geringe landschappen. Het is eene vruchtbare, volkryke, en welbewoonde provincie. De hoofdstadt wordt door de Spanjaarden S. Francisco, doch dikwils naar de provincie Quito of Quitu genoemd. De vlakte, waar in de stadt legt, is Noord- en Westwaards met hoge bergen omringd, welke van de eene zee tot aan de andere lopen. Zy is maar 30 minuten Zuidwaards van de linie afgelegen. De grondt schynt aldaar onvruchtbaar te zyn, doch is niettemin zeer ryk in granen, allerlei vruchten en vee. De gelegenheit van deze plaats is zeer vermakelyk, en de lucht zo gematigd als in Spanje. De natuurlyke inwoners zyn veel heusscher en geschikter dan de overige Peruanen. De stadt zelf legt op een dorren en zandigen grondt, en heeft in 't midden eene grote klove in de aarde, waar over vele bruggen gebouwd zyn. *De Laet p.* 412.

QUIVIRA, een landschap van Noorder-Amerika, gelegen tusschen nieuw-Mexico, den berg Snala, en Florida. Anderen hebben geloofd dat het was ten Noorden van California, omtrent de onbekende landen, naby de engte van Jesso. Wat 'er van zy, dit landt heeft goede weiden langs de zee; de koeijen, die aldaar in grote menigte zyn, hebben eene bult of verhevenheit op den rug, als de kamelen. De honden zyn aldaar zo groot, dat de inwoners zich daar van in hunne reizen bedienen, gelyk men anders van de paarden doedt. Men zegt dat een hoop Spanjaarden, onder het beleidt van hun hoofdt, Vasquius Coronetus genoemd, fortuin willende zoeken, ondernam in het landt te trekken, door de hoop dat men hen den buit zoude geven, dien zy aldaar zouden vinden. Zy hadden veel moeite om door het zandt en wildernissen te trekken, alwaar zy zeer belemmerd wierden door een hagel, welkers stukken hard waren als stenen, en zo groot als ganzen-eieren. Eindelyk kwamen zy aan eene plaats alwaar een koning was, Tatarappus genoemd. Wanneer zy gingen om hem te zien, vonden zy een naakten gryzaardt, die een halsbandt van koper hadt voor zyn gansche sieraadt. Aldus ziende dat men hen bedrogen hadt, wanneer men hen den groten rykdom van dat landt geroemd hadde, keerden zy vaardiglyk weder naar Mexico. *Baudrand.*

QUIXOS, of LOS QUIXOS, volkeren van Zuid-Amerika, in Peru. Dit landt wierdt in den jare 1557 door de Spanjaarden ontdekt, die aldaar vier volkplantingen hebben.

QUOD-VULT-DEUS, bisschop van Carthago in den tydt wanneer deze stadt ingenomen wierdt door Genserik, koning der Wandalen, in den jare 439. Deze zetten hem en de meeste van zyne geestelyken in oude schepen, daar het water van alle kanten in liep, en die zonder eenigen voorraadt waren. Zy kwamen daar mede nochtans gelukkiglyk te Napels, alwaar zy als loffelyke belyders van Christus ontfangen wierden. Deze prelaat is mogelyk de zelve, die voor zyne verkiezing S. Augustinus verzocht hadde eene verhandeling van de ketteryen te schryven; het welk deze leeraar deedt, en dat boek aan hem opdroeg. *Prosper & Marcellin. in Chron. Baronius A. C.* 439.